Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

KM 169

2 L 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

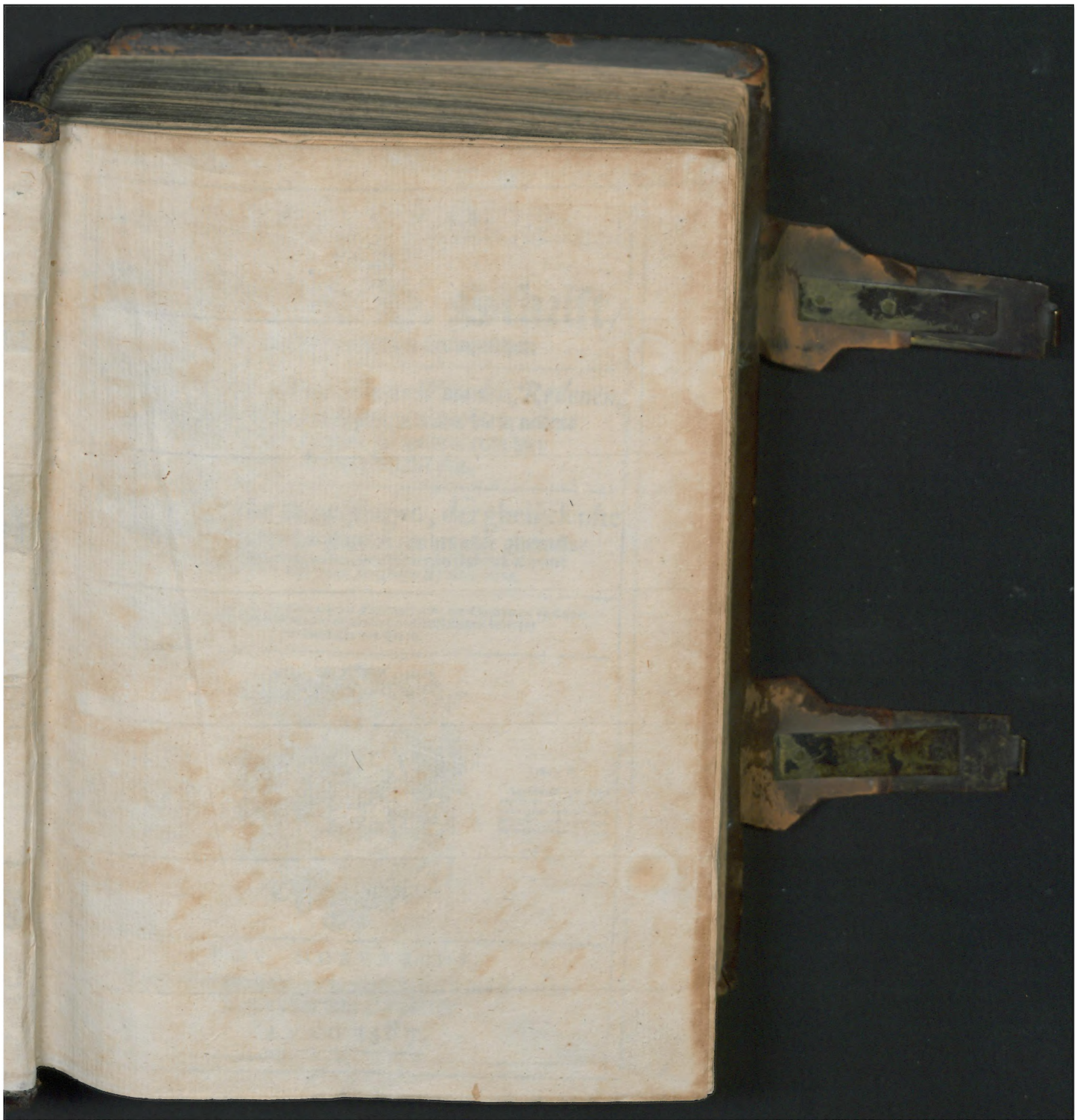

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

BIBLIA:

Dat is/

De gantsche H. Schrift/

Grondelick ende trouwelick verduytschet:

Met verclaringhe duysterer Woorden, Redenen,
Spreucken/ende verscheyden Lectien/die in andere
loflicke Oversettinghen ghevonden/ende hier
aen de cant toeghesettet zijn.

Met noch rijcke aenwijsingen, der ghelijck ofte
ongheliick stemmenden plaetsen/op het aller ghewiste/
met Scheyd-letteren/ende versen ghetale (daer een yeghelick Capittel
na Hebreischer wijse/mede onderscheyt is) verteeckent.

Noch zijn hier van nieus toeghedaen die Figueren ende die Caerten na de Copie
der Fransoysscher Bybelen/dienende den Christelicken Leser tot
verclaringhe des Texts.

Deut. 31. 11.

De Wet suldy vvtroepen laten voor den gantschen Israël voor haren ooren, namelick, voor de versamelinghe des volcx, beyde der mannen ende der vrouwven, kinderen ende uvves vremdelincx die in uvver poorten is.

Iosue 1. 8.

Latet boeck deses Wets van uvven monde niet comen: maer besinnet dach en nacht: op dat ghy houdet ende doet alle dinghen, naer dien dat daerin gheschreuen staet.

TOT DORDRECHT,
By Peeter Verhaghen/woonende naest des Prinsen
Logiment/inde Druckerije.
ANNO 1587.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

C Den Dzucker tot den Leser.

HET is onder de menschen een groote ondanckbaerheyt/dat sy dickmael schelden/straffen ende lasteren/dat tot haer groot voordeel gheschickt ende gegheuen is. De verscheyden ouersettinghen/hebben voortijden in sulcker eere gheweest/dat se Godtsalighe mannen/als eenen costelicken schat/neerstichlick sonder eenigen cost daer aen te sparen/versamelt ende by een gestelt hebben: Wel verstaende/dat deen ouersettinge door de ander beneffens/ghebetert ende verclaert wort/ende dat alle dingen connen beschaydelicker wt vele monden/dan wt eenen verstaē worden. Waer nv is het vele menschen leet/datter meer dan een ouersettinghe te vinden is. Sy roepen dat de Schrifturen door menigerley ouersettinghe verualscht ende twijfelachtich ghemaeckt wort. Nochtans waer dat een on verdraghelicke hooueerdicheyt/dat eenich Ouersetter oste Wtleggher der H. Schrift soude meynen/dat die alle dwalen oft de Schrifturen verualschen/diese van letter tot letter/niet euen alsoo en verstaen/ouersetten ende wtleggen/ghelijck hyse verstaen/ouergheset ende wtgelept heeft. Oock cannen wel een dinck met verscheyden woorden/ende een sake met verscheyden wijse van spreken/verclaren. Ende de Gheest Godts en heeft alle gauen der ouersettinghe/verclaringhe ende duydinghe der Schrifturen/niet in eenen menschē wtghestort: maer ghelijck zyne gauen menigherley zijn/alsoo deylt hyse oock menigherley menschen wt by maten/soo dat niet een mensche dese gaue/ende een ander die soo volcomen heeft/dat hem niet daer aen en gebreke (want sulcke volcomenheyt der gauen is in Christo alleen/wt des welcken volheyt wy alle ontfanghen/dat wy hebben.) Want wy sien/dat verscheyden menschen verscheyden gauen hebben/ende dat vele menschen de selue gauen hebben met ongheluicke maten. Waerom oock Paulus seyt: Ghy cont alle een na den anderen prophéteren/&c. Ende de gheesten der Prophetē zijn den Prophetē onderworpen. Maer het en is niet noodich teghenwoordichlick vele hier van te spreken/dewijle dit gheen nieuwe ouersettinge en is te achten/maer is meest van woorde te woorde de seer ghepreysen ouersettinghe Marthini Luthers (wiens naem soo groot is/dat ick hem hier niet en wil beginnen met weynighe woorden te prijsen) in de Nederlandtsche sprake ghebracht/soo veel het Oude Testament aengaet. Eñ het Nieuwe Testament/is dat selue/dat wy hier hebben/Anno 59. laten wtgaen. (Ende dewijle ick inden Jare 1562. desen Bybel met groote oncosten ende grooten arbeyt hebbe laten wtgaen/waer in ick buyten onse ghemeyne wijse van spreken/sommighe woorden gebruyckt hebbe om onderscheyt inder spraken te maken/ende te bewijsen (ten grooten behulp des Lesers) waer dat de H. Schrift tot veien/ofte tot een alleen spreeckt. Dweick dus langhe in alle onse Nederlandtsche Bybelen/niet aenghemerckt en is/dweick nochtans in alle andere talen/doch in sonderheyt in de H. Schrift/neerstelick alle tijt gheobserueert gheweest is. Ende dat wy alle dit niet teghenstaende/mijnen arbeyt my qualick vergolden wort/ende van veien wedersproken is/ende by de sommighe sonder alle recht ende billickheyt/buyten mijnen weten eñ willen/onderstaen hebben my den selue Bybel nae druckende/te verbeteren (so sy meynen) so ben ick ten laetsten daer door bedwonghen gheweest/den selue mijnen arbeyt/selue inde handt te nemen/ende daerin de ghemeyne wijse van spreken te volghen. Doch soo hebbe ick/waer dat soude moghen eenighe twijfelinghe vallen/oft de H. Schrift

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

van een ofte eenen/ van vele ofte tot velen spreeckt/dit onderscheyt gebruyct/ te weten/ tot eenen/v/oft ghy. Ende tot velen/ghylieden/oft v lieden. Doch niet alomme / maer alleenlick daer het weerdich is aenghemerckt te worden/ ofte daer eenighe swaricheyt wesen mochte / op dat ick/ soo veel in my is / tot der H. Schrift af noch toe en bede.) Ten anderen / hoewel de Ouersetter eyghentlick heeft de Bybel Lutheri Nederlandts ghemaeckt / soo heeft hy nochtans daerby oock vele andere ouersettinghen voorghesien / voornemelick S. Pagnini / Munsteri / de Zurische / de Geneessche / ende de Annotatien Vatabli / wt de welcke hy hier ende daer in de cant ghestelt heeft / dat sy anders hebben dan Luther. Dese verscheyden lesinghen zijn met een † gheteeckent. Ten derden salmen in desen Bybel ouervloedigher aenwijsinghe der plaetsen der Schriftuere vinden/ dan in eenighen anderen / ende de selue niet alleenlick met kruyskens/ die den soecker mochten dickmael verwerren/ maer ordentlick met de letteren des A. B. C. gheteeckent/soo datmen daer in niet en can seylen. Bouen desen/ dewijle de Bybels niet alle in Capittelen ende versen ouer een comen/ Ja Luther gheene versen hadde/ soo sal de Leser weten/ dat de Ouersetter hier in de Geneessche gheuolcht heeft: behoudens dat Luthers Capittelen [illegible] in de cant gheteeckent staen/ daer zijn scheydinghe niet ouereen en [illegible] met de Geneessche: waer het anders is / dat salmen in de Versen wel [illegible] / alsoo zijn oock somtijdts Pagnini ende Munsteri Capittelen in de cant gheteeckent. Desghelijcx heeft hy oock de Geneessche gheuolcht/in de orden der Boecken/sonderlinge diemen noemt Apocryphen/ dewijle Luther dat derde ende vierde Boeck Esdre niet en heeft/maer wt anderen hier in gebracht [illegible] gelijck oock het derde Boeck der Machabeen/ dwelck hier achter de ander twee Boecken der Machabeen ghestelt is. Hier is somtijdts een Ouerlandts woordt in de ouersettinghe ghebleuen / ende in de cant somwijlen wtgheleyt/om het rechte verstant der plaetsen te beter wt te drucken. Waertoe oock vele verclaringhen in de cant ghestelt zijn.

Dit alle is ghedaen/Christelicke Leser tot uwe nut ende voordeel/ sonder moeyte ofte cost te sparen/ ofte anders groot tijdtlick ghewin daer van te verwachten. Want mijn verwerf is Godt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Een wtleggînghe, vande eyghen Hebreeuſche, Chaldeeuſche/ende Grieckſche Namen/de welcke in den Bybel ghenonden worden.

Aron / eenen berch/ oft een menſche bĕ den berghe.
Abba/bader/ het is eē Syriſch woort.
Abarim / een doorganck/doorlicht/oft doorbygangher.
Abimelech/eē coninck des Conincx.
Abed Nego/ eē knecht der claerheyt.
Abdia/ een knecht des Heeren.
Abdon/ een knecht.
Abel met een aleph inden beginne/is dĕ name bĕ een ſtadt die Abel hiet/ eñ is ſo veel geſeyt als weeninge.
Abel/met een h. inden beginne / was een ſone van Adam/ende is ſo veel gheſeyt als ydelheyt.
Abia/de vader des Heeren.
Abiathar een hooghe vader.
Abigail / een vadet der verheuginge.
Abimelech een vader des Conincx.
Abinadab/eē vadt des goet behagĕs.
Abiſag/ de onwreetheyt des vaders.
Abner/de Lampe des vaders.
Abra/ een Griecx woordt/beteeckent Camerierſe dienſtmaecht.
Abram/hooghe vader.
Abraham/een vader van veel.
Abſalon/een vader des vredes.
Acam/tribulatie.
Accaron/onvruchtbaerheyt.
Achab/een broeder des vaders.
Achaia/pijne oft droefheyt.
Achaz/grijpende oft beſitrende.
Achimelech/mijn broeder dĕ Coninc.
Achitop/broeder des deuchts.
Adam/menſch/oft vander aerden/oft rootachtich.
Adon/Heere oft vernederheyt.
Adonai/mijn Heerē/ dit is een bandĕ namen Gadts.
Adonias/Heere oft Heerſchapper.
Aegyptus/ benauwtheden oft tribulatien / int Hebreeuſch/ Miſraim.
Aenon/ gheprieſen.
Aethonia/een Griecx woort/beteeckent hurre/int Hebr. Cus: want de hier ſwerthept oft een ſwerr.
Agabus een Spruchhaen.
Agag/ een back.
Agar een vreemdelinghe.
Aggeus/ lieflick oft behaghende.
Ahas/ louende.
Aleranders/een krachtich hulper.
Aleranderia/int Hebr. Mo/dweick wtghelept wort/rau oft terghinghe.
Alleluia/ loeft den Heere.
Almaloe een lechende boleh.
Amam/ moeder oft haer vreeſe.
Aman/beroerende
Amana/rouwe oft waerheyt
Amaſai/ met een aleph indĕ beginne/ ſterck oft krachtich.
Amaſai met een Ain inden beginne/ een ſi: eſone oft gaue des volcx.
Amaleh een Conincx.
Amen/ het geſchie/het zy/ het zy vaſt ende ſtaut vaſtich.
Amarheus / bittere / rebellieerders / wederſpannighe.
Amos met een aleph indĕ begin des woorts/ was dĕ vader dĕ Ezaias/ ende is ſoo vele gheſeyt/ als ſterck.
Amos met een Ain indĕ beginſel des woorts/ was den naem van een dĕ den rwgelĕ Prophete / ende beteeckent gheladen.
Amri/met een aleph/beteeckt bitter oft ſpijtelinghe.
Amri / met een Ain / beteeckent een hauvol/of heerſchappije/ het was een Wolck des heyrs Iſraels.
Anania/welcke des Heeren.
Anathoth / antwoorden oft ghelaue.
Andre/ſeer ſterck.
Anna/gracieuſe oft barmhertighe.
Antiochia/voor een waghen.
Aphtica/ int Hebr. Put/is te ſeggen/ eenen val/eynde/ Eſaie 66.
Aphtica/ int Hebr. Pur/is te ſeggen/ ſwaer/ bet/ Nahum 3.
Apoſtolos/ een ghelonden / oft Ambaſſadeur.
Arabes/die banden auondt zijn / oft des auonts/2. Par.26.
Arabes. Pſal.71. int Hebr. Saba/is te ſegghen beteeringhe.
Aram/ hoochte oft hoocheyt. (ſe.
Ararat/eē bloet des vreeſens/of vree-
Arba/een ſtadt ghenaemt Hebron/is te ſegghen/vpere.
Arbel/ Godt heeft ghebachten.
Archittriclinus, een hofmeeſter.
Areopagita / banden berghe / oft de ſtrate vanden afgodt Mars.
Areopagus/ dat ſtraetkĕ bĕ Mars.
Arema/een koffer oft ghefauck.
Argob/clepe des aertrijcx oft leem.
Armenia/ int Hebr. Ararat/een bloet des vreeſens oft vreeſe.
Arnon/ſpringhende van vreughden.
Arpharat. ghenefende.
Artaxerxes/ Licht oft verbloeckinge.
Aſaph/ bergaderende.
Aſer/ met een Samech inden beghinne/ bedoet ghebonden, een ſone van Caath.
Aſer / met een Schin inden beginne/ beniet ſalichheyt oft gheluck/een ſone van Jacob.
Aſſuerus/ een Prince oft een hooft.
Aſſur/beſpiedende oft wel gelucxich.
Aſtaroth/ kudden oft cijdbommen.
Athalia/ den rijt tot den Heere.
Athene/ſonder hoop.
Atralia/vermeerderĕde oft vredende.
Ava/ hooſheyt.
Ava/verreyſe.
Azaria/de hulpe des Heeren.
Azor/ een hulper. (rije.
Azotus/int Hebr. Aſdod/bediet roome

Baal/ een afgod oft heerſchende.
Baalim/ afgoden oft heerſchappers.
Babel/confuſie oft menghelinghe.
Bala/beroubert oft beroert/de dieſtmaechē van Rachel met een h. in dar eynde.
Bala/beſtuitende/beſtruerende een ſtadt/ met een Ain int eynde.
Balaam/ onderdom des volcx.
Balack/ beſtruerende.
Bananias/ een ſone des Heeren.
Barack/ een blixem.
Barachias/ gebenedijdĕde dĕ Heere.
Bar Jona/ / een ſone vander duyuen.
Barnabas/een ſone des troofts.
Barſabas/een ſone der beleeringhe.
Bartimeus/ een blint ſone.
Bartholomeus/een ſone des ghenes die de wateren hanghe.
Baruch/ ghebenedijdt.
Bathuel/een kintſchap Gadts.
Bat/ een mate van dachtige dingen.
Beelphegor/ een afgod der openinge der aerden.
Belzebuh/een afgod der vliegĥen.
Beoza/ eenen put.
Behemoth/ beeſten met vier voetan.
Bel/ oudt.
Bela/verſtijndende beſtruerende.
Belial/ verlieert/ ſonder jock.
Ben Ammon/ eē ſone zijns vrēdōmes.
Ben Jamin/eē ſone des rechter hāts.
Ben Oni/een ſone mijnder pijnen.
Bera/eenen put.
Bereſith/int eerſte/ inden beghinne/ alſo wort dat eerſte boec des Wets ghenaemt.
Berſeba/den put des Eedts.
Beth Abara/eē huys des doorganer.
Beth Ania / een huys der ghedoorſaemheyt ofte der tribulatien.
Beth Aué / eē huys ō ongerechtichs.
Beth Dagon/een huys des coxens.
Beth El/ dat huys Godts.
Bether/een deplinghe.
Bethlehem/een broothuys.
Bethphage/ een huys vanden möde der balen.
Beth Phogor/ een huys der openinghe der aerden.
Beth Sabea / een dochter des eedts/ de huysvrouwe van Ozias.
Beth Sabea/ een huys des eedts/dĕ naem van een ſtadt.
Beth Sames/een huys der Sonnen.
Bethſul een maecht.
Beſec/eenen blixem.
Boanarges/ een ſone des donders.
Booz/ in ſterckte.
Boſor/ende Boſra/baſtichept.

Caath/ een vergaderinghe oft toeghenſtaet:
Cades/heylichept.
Cain/poſſeſſie/beſit of beſeten.
Caleb/ghelijck therte.
Cana/een riuer oft rijt.
Cananeus/ die van Cana is/ een doorp van Galileen.
Capernaum/is een belt der boeren.
Cappadoces/int Hebr. Caphthorim/ balleskens.
Cariath Jarim/ een ſtadt der boſſchē.
Cariath Sepher eē ſtadt der letterē.
Carmel/kentenijſſe der beſnijdenis of beſneden Lam.
Carthagmenſes/ int Hebr. Tharſis/ een ſchouwinghe der bijſchap.
Cedar/ſwerthept of droefheyt.
Cedes/heylichept.
Cedron/ghelwert oft droeue.
Cephas/ Peter alſo genaēt van eenē ſteen/het is een Syriſch woort.
Cetura/rookende de ſpeceryē.
Chaldea/ int Hebr. Chaſdim/ gheluck Wijsheyt.
Chaldeen/ Chaldeus/ gheluck Wijsheyt.
Cham warm oft hitte.
Chanan/ een coopman.
Cherubin/ als Hoorſter.
Chriſtus/ghelalft.
Chus/ Ethiopien oft Moorenlant.
Compoſſeſſie/ berijchte.
Coath/ be claghen.
Cos/ hart oft ſtoppel.
Cleophas/ ghebeden glorie.
Celeſyria/ boven Syrien
Coloſſenſes/ ghoftraft metten doot.
Cozbian/Cozbana/een gaue oft offerhande.
Coze/kael oft kaelheyt / met een Her int eynde.
Coze/ met een aleph int eynde/ roepende / lesende. 1. Par. 9.
Cozofaim/ hier is de verborgētheyt.
Cozbi/ een lenghenaer.
Cyprus/ ſchoone.
Cyrus/ als jammer.

Dagon/ vroome.
Dalila/ armoede.
Damaſcus/ eenē ſack des bloets/ een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ghelijckenisse der ontstekinghe des
Heers. int Hebz. Hzumesec.
Dan/oordeelende ofte oordeel.
Daniel/dat oordeel Godts.
Darius/begheerende.
Dathan/een costuyme/wet.
Dauid/bemint.
Debora/ / bliegher des heunichs oft
spzake.
Decapolis/ een lant dan thien stedē.
Diabolus/een accuseerder/lasteraer/
de Duyuel.
Dina/ een oordeel oft oordeelende.
Dionysius/dan Godt ghedzopen.
Doeg/angstich ende sozchuldich.
Doz/een generatie oft ghesiachte.
Dura/een ghesiachte oft wooninge.

Elzal/een hope des ouderdoms.
Ecclesiastes / een predicant oft
uroeper.
Eden/wellustichept.
Edon/rosachtich.
Eglon/eenen Stier oft Calf.
Elcana/een jelours Godt.
Eleazar/de hulpe Godts.
Elhanan/ de gratie dan God of barm
hertichept.
Eliacim/de verhzsenisse Godts.
Elias/Godt de Heere.
Eliezer/de hulpe dan Godt.
Elimelec/mijn Godt Conincx.
Elizabeth/Godt des eedts.
Elizeus/de salichept Gods oft God-
salichmakende.
Elnathan/ Godt heeft ghegheuen.
Emanuel/Godt met ons.
Emmaus/bzeesende den raet.
Enoch/een reuse oft keten/ halsbant.
Enos/een mensche.
Ephzaim/ bzucht dzagende wassende.
Ephzaim/in Heb. Ephza/stosachtich
oft loorachtich.
Ephzata/ ouerbloedichept oft bzucht
baer.
Ephzon/stof oft zant.
Esau/hoende/werckende.
Esdras/hulper.
Esther/berhozghen.
Ethan/haerlieder sterckte.
Eubulus/hoozsichtich.
Ezechias/de sterckte des Heeren.
Ezechiel/de kracht Godts.
Ezriel/de hulpe Godts.

Gbaa/een zijde des berchs.
Gabriel/een man Gods oft dan
Godt.
Gad/geluckich of opgeschozt/bereyt.
Galaad/ eē hoep der getuychenissen.
Galatia/supghende.
Galgal/een rat / wiel oft omwente-
linghe omkeeringhe.
Galilea/omdzayende.
Gaser/hooz afsnydinghe.
Gedeon hzselende.
Gehenna/dal des jammers.
Gehon/een hozst oft wrganck.
Gelboe/ een omkeeringhe des onder-
soecx.
Gersom/een vzeedelinck inde plaetse.
Gerson/zijn ellent.
Godt/een dack.
Golgatha/een doothof/ dat is te seg-
ghen/ de plaetse daermen de doots-
hoofden lept.
Goliath/ eē ouergane oft shupslinge.
Gomoz/is een seker mate.
Gomozra/een rebel volck.
Grecus / int Hebz. Jeuanim/een he-
dzieghet.

Habacuc/een wozstelaer.
Hallelupa/loeft den Heere.
Hanania / de genade des Heeren.
Haram/ghedestrueert.
Hauoth Jair/steden der verlichtinge.
Heual/een hoop des ouderdoms.
Hebec/een medegesel/medeplende/
met een Her inden beghinne.
Heber / met een Ain int beghin / een
doozlijt/doozganck.
Hebzeus/eē doozlijder/doozbygāger.
Hebzon/ ghesellschap.
Heli/een offerhande.
Heliopolis/int Heb. On/is te seggen/
phne lijden.
Hennon/ siet hier dese.
Henoch/ghewijet/toeghescheuen.
Hermon/destructie.
Hesron/eenen phl der berheuginghe.
Heua/leuende/leuendighe.
Hierapolis/ een ghewijde oft heplige
stadt.
Hieronymus/heyligen naem/ oft ge-
wijden naem.
Holofernes/een machtich Capiteyn.
Hoz/eenen berch.
Hozeb/een woestijne.
Hozma/een destructie.
Hur/een bzdom. bzyhept.
Hus/eenen raet.
Hymeneus/ een bzuplosts liedeken.

Jabel/afblietende.
Jabes/ dzoechte/ met een Schin
int eynde.
Jabes/dzoefhept met een Sade.
Jacob een onderboetdzucker.
Jahel/opclimmende / oft cleyn gept-
tiens.
Jahiel/Godt leeft.
Jair/Jairus/berlicht.
Jamin/die rechter handt oft rechts.
Japher/verbzeydet.
Jason/ghenesende.
Jauan/rouuende.
Ichabod / waer is de glozie / wee zy
der glozien.
Idumeus/rosachtich oft aertsche.
Iebus/vertredinghe des boets.
Iechonias/de berepdinge des Heere.
Iehu/ hy oft die baer is.
Iehus / ghelmaecht banden wozm/
met een Schin int eynde
Iemmi/de rechter hant oft rechts.
Iephte/opendoende.
Ierameel / de barmhertichepdt des
Heeren.
Ieremias/de hoochept des Heeren.
Iericho/de Mane/een Maent.
Ierabaal slaende den afgodt.
Ieroboam/slaende dat bolck.
Ierosolyma/Jerusalem/een gesichte
des bzedes/ een bolmaect gesichte.
Iesse/wesende oft hi die gewrest heest.
Iest boch/het is yodel/ledich.
Iesus/Salichmaker/Bewaerder.
Iesus/int Hebz. Iehosua/ Heere oft
Salichmaker/ Bewaerder.
Ietro/excellent.
Iezonias, dat hoozen des Heeren.
Iezrael/dat zaedt Godts.
India/int Hebz. Hodu/eenen lof.
India/ Job 28.int Hebz. Ophir/ een
bozgher.
Ioab/baderschap / oft hebbende een
bat er.
Ioachas / dat baten oft grijpen des
Heeren.
Ioachaz/2. Par.34.batende oft grij-
pende.
Ioacim. berepdinghe des Heeren.
Ioachim/ de berrijsenisse des Heers.
Ioannes , gracieus/ heplich/barm-
hertich.
Ioas/oneenich/wanhopende.
Ioas 2. Reg.12.int Heb. Ieohas/dat
hyer des Heeren.
Ioas 2. Par.7.27.geknaecht banden
wozmen/ met een Ain.
Iob/hemselue beclagēde/suchtende.
Ioel/willende oft beginnende.
Iohanan/ gracieus/ heplich / barm-
hertich.
Ionas/ een dupue.
Ionadab/ghewillichlick.
Ionathan/een gaue des Heeren/ al-
sone Saul.
Iozam, berheuen.
Iozdanis/de riuiere des oordeels.
Iosaphat/ die Heere rechter.
Ioseph/een wasdom/ oft vermeerde-
ringhe.
Ioseph/Psal.80 int Heb. Iehoseph/
toeneminge oft wasdom des Heere
Iosias/dat hyer des Heeren.
Iosue/Heere Salichmaker.
Isaac/eenen lach.
Isai/een gaue oft die baer is.
Isai/2. Par.2.mijn man.
Isaias/ de salichept des Heeren.
Isboseth/een man der vneeren.
Iscarioth/een man des doors.
Ismael/de berhoozinghe Godts.
Israel/Godt berwinnende.
Issaschar/eenen loon oft pijs.
Ithamar/ Epliet des palme boom
Iubileus/ een Trompet.
Iudas/eenen lof.
Iulius/wollenhayr oft wolhayrach
tich.

Laban/wit oft blinckende.
Lamech, arm, armoede/ Hebeer.
Lapidoth/ blixem oft lampen.
Lazarus/de hulpe Godts.
Lechi/een kinnebacken/ oft kaeckbē
been.
Lechi/een Wet oft leeringhe.
Leui/ghecoppelt/tsamen ghebaerth
Leuiathan tsamenbindinge/ tsamē-
coppelinghe oft zijn gheselschap.
Lia/arbeydelick oft moede.
Libanus/wit oft blinckende.
Libia/int Hebz. Lubim/ thyere der
Lichostrothos/steenplaupesel/ een
wech dan steenen gheplaupt.
Lorh/ingewickelt oft tsamen gewy-
den/tsamen ghebonden.

Macha/ghewzeuen/berseten.
Maasias dat werc des Heere
Maceda/oft Macedo/een o
stekinghe/ eenen bzant des hyers
Madian/een oordeel oft khuende.
Magdalena/de heerlicke.
Malachias/ mijn bode.
Malalael/Godt louende.
Malchus/een Conincx.
Mammona/gheit oft rijckdommē
Mamzer/een hoereulkint.
Manahem/een Troostet.
Manasses/ berghetenheyt / die hy
gheren heest.
Manue/een ruste.
Mara bitter.
Mardochens/eē bitter zmozselinge
Maria berheuen oft een zee der b
terheyt.
Martha/berweckende oft tergēde
Massa/eenen last.
Malpha/ die wachte.
Mathusael/begheerende zijn doot.
Matthens/ghegheuen.
Melchias / een Conincx oft Heer
Melchi Zedec/Conincx der gherec
tichept.
Melchi Sua/een bewarende Con
oft een Conincx bewaerdee.
Mesollam/ pepsmakelick.
Mesoporama/ een landtschap al
geheeten/ om dat sy omringt is m
twee riuieren / te weten / van E
phraten ende Tigris.
Micha/arm/armoede.
Michael ende Micheas / wie is g
lijck Godt.
Michol/wie bermacht al.
Miphiboseth/ banden mont onee
oft schande.

Mi sael

Miſſael/wie heeſter begeert geweeſt.
Miſſpha/een oordeel.
Mina/een pont.
Mnaſ/banden baden.
Moabita/bitterheyt.
Moſes/wegherroelen/te weten/wt de wateren.
Myſia/quade oft boose.

NAman/ſchoone.
Nabal/dwaes oft sot.
Nabo ende Nabothy/een ſpraeke oft prophecye.
Nabuchodonoſor/een droefheyt des oordeels.
Nachaz/beccout oft drooghe.
Nadab/ghewillichlick.
Nahaſſon/een slanghe oft serpent.
Nahum/een Troester.
Naïm/ſchoone.
Nathan/ghegheuen oft gheuende.
Nathanael/een gaue Godts.
Nazarenus/een afgheſcheyden oft gheheyligher.
Nazareth gheheylicht of afgeſondert: Maer in dit woort geſchreuen met een zade/ het bediet/bewaert oft bloeyende.
Nehemias/een troost.
Nehuſtan/een koper.
Nemroo/rebel oft weder ſpannighe.
Nephthali een verghelickinghe.
Nunus/ſchoone.
Noe/troost oft ruste.
Noema/ſchoone.

OBadias/een knecht des heeren.
Obed/een knecht.
Obed Edom/een knecht des menſchen.
Ochollas batinghe oft begrijpinge.
Goollam/een getuyghniſſe tot haerlieden.
Og/aſſchen bzoot.
Olla/een opheffinge/een brandtoffer.
Onan pyne oft smerte.
Onam/pyne oft ongherechtigheyt.
Oneſimus profijtelick.
Ophni/een hutte oft tente.
Ophni/ed bupſt of duyſtbol/ hätbol.
Oſeas/een Bewaerder/ſalichmaker/behoudet.
Oza/kracht oft ſterckte.
Ozias kracht des heeren.
Oziel/de kracht Godts.

PAleſtina/beſaept oft bedeckt/te weren/dan aſſchen.
Pascha/een doorgaue/ dooziöt.
Pentareucus/vijf boecken.
Pentecoſte/den vijſtichſten (verſtaet dach)
Petra/een Steen oft Peter.
Phacé/boende een openinge/ oft opēnende.
Phanuel/Godt ſiende.
Pharao/een verſtroyer.
Pharez een verſtroyinghe/ende was een ſoonen Juda.
Pharos/met een Schin/ 1. Para 1.7. een Ridderman te peerde.
Pharisæus/ghescheyde.
Phaſe een doozlinde/doorganck.
Phalga/een berſchijnen.
Philemon/kuſſende.
Philippus/een die van aſſchen.
Phinees/een aſſicht des berouwes.
Phogor/een openinge des aertrijcx.
Phut oft Put/ Aphrica dat lant.
Pigmeus/int Hebz. Gamadim/het is een volck ſoo ghenaemt.
Piobatica/een plaetſe oft ſtede booz de ſchapen.
Proſelitus/een vreembelinck oft pelgrim.

RAab/(Pſal. 86.) hooverdighe oft ſterckte.
Rabba/menichte oft groote.
Rachel/een ſchaep.
Rag uel/een herder Godts.
Rahab/breede/oft wijde verbzeyt.
Ram/verhooght/verheuen.
Rameſſes/een donder dan der motte.
Raphael/de medecijne Godts.
Raphan/Reuſen oft Medecijnmeesters.
Rebecca gheuerret oft gheneſt.
Rebla ende Reblata/queſtie oft ghelijk.
Rechab/een wagen met vier peerde.
Remmon/Granaetappel.
Reſpha/wtgherechte.
Roboam/verbzeydende dat volck.
Roma/verheuen oft hooghe.
Ruben/ſiende een ſone.
Ruma/verheuen.
Ruth/verſadicht.

SAaph/deuchtſame oft peynſende.
Saba/met een Schin/beteeknt ghoofte gheuanckeniſſe.
Saba/met een Samech/eenen omganck.
Sabaoth/heyleghers.
Sabbath/ruſte oft aphoudinghe.
Sadducæus/rechtveerdighe.
Sador/rechtveerdich.
Sale/ghefonden.
Salam oft Salem/peys oft vzede.
Salmanaſar/ghebonden peys oft vzede.
Salmon/pepſmakelick.
Salomon ende Salomith/pepſmaekelick/vzedematicb.
Salphaad/een ſchaduwe des vzeeſens.
Samaria/een wachte oft diamant.
Samſon/de ſonne van hem/ oft zijn ſonne of wederhalinge des wooxts.
Samuel/beneſticht dan Godt.
Saphad/oordeelende.
Saphan/een Egel oft Conijn.
Sara/met een He int eynde/vzouwe/dat wijf Abzahams.
Sara/met een Het int eynde/riekende/een vzouwe des reuer.
Sarai/mijn vzouwe.
Sarepta/nauwen mont/ oft benaurhept des monts.
Saron/oft Sarona/vol.
Sarhan/tegenpartije oft weder partije.
Saul/begheert/geepſcht oft geleent.
Saul(1. Sam. 4.)int Hebz. Saul/een Wor.
Sedechias/de rechtveerdighe des Heeren.
Segor/de cleyne.
Sehon/een wtvoxtelinghe oft wtroepinghe.
Sela antwoordende/een ſone van Judas.
Selima/ vzedemakende oft pepſmakelick.
Sem een name/naminge/ gheſet oft ghestelt.
Semei/gehoozt oft gehoozende.
Semei/1. Par. 2. mijnen naeme.
Sennacherib/een boſch der deſtructien.
Seon/thoon oft ghelupt.
Sepharuaim/boecken oft ſchzijuers.
Sephora/met een Schin/ſchoone of Trompette.
Sephora/met een Zade/ een boghel oft ſtbuſſche/ de huyſvzouwe dan Moſes/Exodi 1.
Seth/gheſet oft ghestelt.
Sethin/wtgherert oft wtgeſpannen.
Siba/een heyn oft lugch.
Sibboleth/eenen laſt.
Sicera/dzonckenſchap.
Sichem/een ſchouder.
Sihon/ſwert oft beroert/de riuiers filius.
Siloe/gheſonden oft ſepndende.
Simeon/toehoozende oft verhoozinghe.
Simon/ghehoozſaem.
Sin/een boſch/ met een Samech/ Exod. 16.
Sin/met een Zade/ wapenen/oft eenen ſchilde.
Sion/eenen hoop/2. Sam. 4.
Sion/ Deut 4. een rumoer/een ſaune.
Sisara/ſiende Swaluwe.
Sodoma/haerlieder ſecreet.
Somer/een wachter/de wachte.
Sophtin/Richters.
Sozer/een wijngaert.
Sulamitis/bzdelicke/ oft pepſmakelicke/ volmaechte.
Sunamitis/ſlapende.
Suſanna/een Lelie oft Roose.

THarſum/geulogelt of geplupmt.
Thabor/ verluſtinge oft ſupuerheyt.
Thaddeus/louende.
Thamar/een Palmboom oft Wadelaer.
Thara/rieckende.
Tharſis/een contemplatie oste aenſchouwinghe der bzſchappen.
Thau/een teecken oft onderwijs.
Thecua/hoope oft coozbeyen.
Theraphim/beelden.
Thomas/ongront/ oft ſonder gront oft twiuelinck.
Trophet/een Trómel oft miſbzuyck.
Tuneus/blint oft blintheyt.
Timotheus/de eere Godts.
Titus/eerlick.
Tobias/een goet Heere.
Tubalcain/wereltlicke beſittinghe.
Tyro/int Hebz. Hozim/ wtdzijuers oft wechjaghers.

VAſthi/dzinckende.
Vz/vper.
Vzeo/dat vper des Heeren.

ZAbad ende Zabdi/gaue oft begaeft.
Zabulon/een woninghe.
Zacheus/ repn oft ſupuer.
Zacharias/ memorie des Heeren.
Zamri/ſingende.
Zara/dat ooste.
Zebedeus/een giftee oft gaue/ oft begaeft.
Zeber/een offerhande.
Zelpa/afdruppinghe des monts.
Zorobabel/ wederſtaende de onreyn/ oft bzeemt dan ſchande.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Vermaninghe tot der Heyligher Schrift.

GHy en sult dier geen doen/dat wy heden hier doen/ een yeghelick wat hem recht duncket: maer alles wat ick gebiede/dat sult ghy houden/dat ghy daer na doet/ghy en sult daer niet toe doen/noch daer vã doẽ. Deut. 11. a.8/v.31.

DE wet sult ghy wtroepen laten voor den gantschen Israel/voor haren ooren. Namelicken/ voor der versamelinge des volcx/beyde der mannen eñ vrouwẽ/kinderen/ eñ ws vremdelincx die in uwer poorten is: op dat syse hooren ende leeren/ op dat sy den Heere haren Godt vreesen/eñ houden/dat sy doen alle woordẽ deses wets. Deut. 31. v.11.

LAet het boec deses wets van uwen monde niet comẽ/ maer besint het dach eñ nacht: op dat ghy houdet eñ doet aller dingen na dien/ dat daer in gheschreuen staet. Als dan sal het v wel ghelucken / in allen dat ghy doet. Wijckt daer niet van / noch ter rechter noch ter slincker handt: op dat ghy cloeckelicken handelen moghet/ in allen dat ghy doen sult. Josue 1. 8.

ALle woorden Gods zijn doorloutert/ ende zijn eenen schildt dien / die op hem vertrouwen. Doet niets tot zijnen woorden: dat hy v niet en straffe/ eñ wordet leughenachtich beuonden. Prou. 30. a.5.

WAt voor henen gheschreuen is / dat is ons ter leere gheschreuen: op dat wy door gedult ende troost der Schrift/ een hope hebben. Rom. 15. a.4.

MAer blijft ghy int ghene dat ghy gheleert hebt/ eñ v toevertrouwet is / na den male ghy weet van wien ghy geleert hebt: Eñ dewijle dat ghy van kint op de H. Schrift weet/ can v deselue onderwijsen ter salicheyt / door dẽ gelooue in Christum Jesum. Want alle Schrift van Gode ingegeuen/is nutte/ter leeringe/ ter straffinge/ter beteringhe/ ter tuchtinghe in gherechticheyt: dat een mensche Gods/zy volcomen/tot allen goeden wercken gheschicket. 2. Tim. 3. v.14.

DOet vlijt met lesen / met vermanen / met leeren / tot dat ick come. 1. Tim. 4. v.13.

Som-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Een cort begrijp der gantscher heyligher Schrifturen des Ouden ende Nieuwen Testaments.

Een eenich ende almachtich God.

De H. Gheest.

De menschen.

De Sonde, toorn, doot, ende verdoemenisse.

De ghenade, de Beloftenisse, ende het Euangelie.

Tgheloove der ouder vaderen.

De Wet.

De Sacrificien des Wets.

Iesus Christus de Salichmaker der vvereldt vvert gesonden.

Wat ende hoe groote dinghen ons in Christo ghegeuen zijn.

Het Gheloove.

De hope gelinge ende gerustheyt der conscientie.

DE boecken des Ouden Testaments/ leeren ons dat die God/den welcken Adam/ Noe/ Abraham/ ende de andere onse vaderen ghedient hebben/ zy alleen de warachtighe Godt/ die daer almachtich ende eewich is/ die om zijns goetheyts wille doorzijn woort Hemel ende Aerde/ende al dat daer in is stenlick ende onstenlick gheschapen heeft/ende doorzijnen H. Gheest alle dinck leuendich maect/ende bewaert/ banden welcken alle dinghen doorcomen/ sonder den welcken gheen dinck en is. Die daer rechtveerdich ende barmhertich is/ende weret alle dinghen in allen na zijnen oprechten/rechtveerdighen ende goeden wille/ den welcken te rechte alle creaturen eeren ende aenbidden moeten.

Ghen. 3 Deut. 6 Ghen. 17 Gen. 1 Pſal. 33 Col. 1 Heb. 1 Eſa. 40. 1. Colinth 12. Pſal. 145. 18 95

Voort leeren ons de boecken des Ouden Testaments/ dat dese selue God/ Adam den eersten menschen na zijn Beelt ende ghelijckenisse geschapen/ende hem een heere gestelt heeft ouer alle schepselen in het Aertrijck/ dwelck Adam doorden nijt eñ list des Duyuels/den ghebode zijns Scheppers niet gehoorsaem zijnde/ heeft doorzijn sonde in dese werelt de sonde gebracht/ de welcke sodanich ende so groot is/ dat wp die na den vleesche van hem ghebozen worden/ van natueren kinderen des toorns zijn/ ende daeromden doot/ verdoemenisse/ den Iock ende de moetwillicheyt des Duyuels onderwozpen.

Genes. 12. Sap. 2 ende 10 Pſal. 8. Gen. 3 Joan. 8. 10. 5.

Heb. 2. Ephe. 2

Maer daer toe meer leeren ons de heylige boecken des Ouden Testaments/ dat van Godt den Vader dat ghebenedijde zaet Jesus Christus zijn Sone ende onsen Salichmaker beloeft is gheweest tot Adam/Abraham/Isaac/Jacob/David/ende den anderen vaderen/ de welcke van de sonde eñ het tyranschap des Duyuels verlossen sonde alle de ghene/ die met een leuendich ghelooue dese beloftenisse ghelooue/ende Jesu Christo betrouwen sonden: Dese verlossinge van hem/ eñ doorhem hopende. Ende dese beloftenisse is dickmael in de boecken des Ouden Testaments verhaelt ende vernieut.

Genes. 3. 22. 2. Sam. 7. Eſa. 53. Jer. 23 Dan 9 Zac. 3

Maer dewijle dat de beloefde salicheyt eñ verlossinge banden vaderē verwacht was doorChristum (ouermits dat de natuere der menschen soo hoonerdich ende verdoruen was/ dat se haer niet geerne doorsondaers en wilden bekennē/ den welken de beloefde Salichmaker noodich ware) soo is de Wet in steenen Tafelen ghegheuen/van God doorMosen ghegheuen geweest/op dat de menschen daer doorde sonde eñ boosheyt des menschelicken herten bekennende/ te vperigher begeeren sonden de toecomste Christi/ die haer van hare sonden verlossen sonde: dwelck de Wet ende de Sacrificien eñ de offerhanden des Wets niet en deden. Want sy waren alleen schaduwen ende voorbeelden der warachtigher offerhande Christi/ doorde welcke alle sonden wrghedaen moesten wesen.

Jerem. 17. Ezo. 3. Ezod. 19. 20. 2. Col. 3. Gal. 3 Rom. 8. Heb. 7 9. 10. Coloss. 2.

Maer doorde boecken des Nieuwen Testaments worden wp geleert/dat Christus de beloefde/die daer is boven alle dingen Godt gepresen inder ewichevt/ende die inde boecken des Ouden Testaments doorde Sacrificien voorgheberlt was/ dat hy ten eynde van zijnen Vader ghesonden gheweest is/in dien tijt/den welken hy by hemseluen gheoorlooft/ende doorde Propheten voorsept hadde/in dien tijt/ seggheick/als alle boosheyt ouervloedich was/ende dat hy ghesonden zijnde/ warachtich mensche ghebozen is/gestozuen/eñ banden dooden verresen: niet om yemants goede wercken (want sy alle sondaers waren) maer om dat hy warachtich zijnde/de ouervloedighe rijckdommen zijnder genade/die hy beloeft hadde/wrgeuē soude/ende ons na zijn barmhertichevt salich maken. In het Nieuwe Testament wort dan claerlick beweſen/ dat Jesus Christus het warachtich Lam/ende de warachtighe offerhande des werelts gheworden zy/ op dat hy ons van onsen sonden in zijn bloet wasschende/metten Vader versoenen sonde/ (wāt hy is onse Vrede) ende van de slauernije des Duyuels (den welcken wp sondigende dienden) verlossen sonde/ende dat wp tot kinderen Gods/doorhem aenghenomen/ende zijne mede erfgenamen worden sonden.

Rom. 9. Joan. 1. 29. 1. Joan. 5. 1. Col. 1. Gal. 4 Phil. 2. Luc. 12. 23. 24.

Rom. 3. Tit 3 Ioa. 1. 1. Col. 3 Ephe. 2. Col. 1 1. Per. 2. 1. Joan. 1. Heb. 2 Rom 6. Joan. 1. Joan. 16. 14. Ephes. 4. Heb. 11. 1. Col. 12. Rom. 8. Gen. 5. 1. Col. 13. 2. Col. 1. Ephes. 1. Galat. 4.

Eñ op dat wp dese sonderlicke eñ alder meeste weldaet Gods te swaert bekennē sonden/ so gheeft hy ons zijnen H. Geest/ wiens vrucht ende gaue is het gelooue in God ende zijnen Gesalfden/want sonder den H. Geest (door den welcken wp bestelt worden) wp niet gelooven en connen/dat God den Vader Messiam gesonden heeft/ oft dat Jesus zy Christus/ want niemant (spreect Paulus) en can seggheu Heere Jesus, dan inden H. Gheest: de selue Gheest ghenepcht tot onsen gheest/ dat wp

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

De Liefde: Hope.

wp kinderen Gods zijn / ende stort wt in onse herten de Liefde / de welcke Paulus totten Corinthiren beschrijft / ende de Hope / de welcke is een seker verwachtinghe des eewighen leuens: der welcker Hope de selue H. Gheest / eenen Godtspenninck ende Pant is / ende deylt ons oock wt / andere gheestelicke gauen / van de welcke Paulus inden Sendbrief totten Galateren schrijft.

Gal. 5.

Door dit gheloone ende betrouwen in Christum (dwelck door de liefde weret / ende streckt hem wt door de wercken der liefde / den menschen daer toe verweckende) worden wp gherechtveerdicht ende gheheylicht / dat is / Godt de Vader onses HEERE Jesu Christi / die oock onse Vader gheworden is door hem onsen Broeder. Houdt ons voor Rechtveerdighe ende Heylighe door zijn ghenade / te weten om de verdiensten ende voldoeninghe Christi / den welcken alleen dese eere toebehoort / niet om eenighe onse verdiensten ofte wercken / ons onse sonden tot de verdoemenisse niet toerekenende.

Romans. Joan. 3. Ephes. 1. Rom. 4. 2. Cor. 5.

De rechtveerdicmakinghe, ende heylichmakinghe.

Dus is Christus dan selue ghecomen / op dat wp door hem gheheylicht / ende van onse sonden ghesuyuert zijnde / zijnen wille met goede wercken navolghende / tgene dat vleeschelick is versaken souden / ende dyplick hem dienen in gherechticheyt ende heylicheyt alle de daghen onses leuens. Ende op dat wp oock door goede wercken (de welcke Godt bereyt heeft / op dat wp in de selue wandelen souden) ons bewijsen souden / tot dese ghenade gheroepen te zijn. Die dese goede wercken niet en heeft / die betuycht / dat hy sodanich gheen gheloue in Christum en heeft / als hy in ons is epschende.

Coloss. 1. Luc. 1. 2. Cor. 6. 2. Pet. 1. 1. Joan. 2.

De goede vvercken.

Het ijdel gheloue.

Tot hem moeten wp gaen / ende hem met eenen lustighen moet volghen / op dat hy ons leere ende volmake / want hy is het hooft zijns Lichaems / twelcke de Ghemeynte is / de ghemeynschap der Heyligher / hy is onse Meester / saechtmoedich ende ootmoedich van herten / onse Voorbeelt / daer af wp leeren moeten onnoosel-heyt / ghedult / ootmoedicheyt / soberheyt / sterckte / verstandicheyt in alle deughden: ende de oprechte reghel des oprechtigen leuens / hy is oock onse Bisschop / ende opperste Priester / de eenighe Middelaer tusschen Godt ende de Menschen / die nu ter rechterhant Godts des Vaders sit / ons een Voorspraker gheworden / biddende voor ons: De welcke sonder twijfel oock verbidden sal al dat wp oft van hem / oft in zijnen Naem vanden Vader begheeren sullen / soo verre als wp begheerende ghe-loonen / dat hijt alsoo doen sal. Want hy heuet alsoo toeghesept / ende die in Christo zijn die dancken hem altijt voor de weldaden die haer gheschoncken zijn.

1. Pet. 2. Mat. 23. Joan. 13. Mat. 5. 2. Pet. 2. 1. Tim. 2. Rom. 8. 1. Pet. 5. 1. Joan. 2. Joan. 14. Mat. 7. Phil. 4. Mar. 1. Mat. 4. Luc. 24.

Christus is alle dingen tot zijnder Gemeynte.

Het gebet ende danckseggynge.

Als wp dan ghesondicht hebben / laet ons merleerschap (waer toe hy ons int beghinsel zijnder Predicatie roept ende verweckt) ende met betrouwen treden tot den Throon der ghenaden / betrouwende / dat wp barmhertichept verweruen sullen / want daerom is hy ghecomen / op dat hy de sondaers / voor zijn ghenade salich maken soude.

1. Tim. 1. Mat 9. 2. Thess. 2. Mar. 2. 1. Cor. 11. 2. Cor. 5.

Van het leerschap, vergeuinge, ende bekeren aldaer der sonde.

De Antechrist.

Dese Christus Jesus ist / de welcke nae dat hy den Menschen der sonde metten gheest zijns monts ghedoot sal hebben / in zijn Heerlickheyt sitten sal om alle menschen te oordeelen / ende sal aller dooder menschen vleesch banden doot verwecken / ende eenen yeghelicken in zijn lichaem verghelden / na dat hy ghedaen heeft / het zy goet ofte quaet / ende sal syzeken totten ghenen die ter rechter handt zijn sullen / die inde weereld op de toecomende goeden ghewacht hebben: Coemt ghy ghebenedijde mijns Vaders / besit het Rijcke / dat v bereyt is vanden beginne des werelts: maer die ter slinckre hant staen sullen / sal hy segghen: Gaet van mp ghy vervloecte in het eewighe vyer / dat daer bereyt is den duyuel ende zijne enghelen / ende dan sal het eynde wesen / als de Sone het Rijcke Gode ende den Vader overgeuen sal / met den welcken de Heyligher regneren sullen inder eewicheyt.

Joan. 5. Mat. 25. 1. Cor. 15. Esaie 66. 2. Thess. 1.

Het laetste oordeel.

Dat eewich leuen, ende de eewige doot, ofte verdoemenisse.

Ende op dat wp dese dinghen bekennen souden / soo zijn aldereerst door de goetheyt Gods ons door den H. Gheest overgeleuert de H. Bybelsche Schrift: Die alle waerheyt in haer volcomelicken beslupt / ook betrout de sleutelen des Hemelrijcx / ende oock met hen den dienst des Woorts des HEERE / ende der Euangelischer Predicatie van Godt inghestelt / ende de Sacramenten: De welcke teeckenen ende ghetupghenissen zijn / der goetwillicheyt Godts / ende onser verlossinghe / ende zijn heylighe oeffeninghe der verbozghentheden Gods / ende der Ghemeynten: Op dat wp (segghe ick) bekennen ende gheloouen souden / datter maer een waerachtich Godt en zp / ende die hy ghesonden heeft Jesum Christum. Ende op dat wp gelooouende hebben dat eewich leuen.

Matth. 16. Joan. 20. Mar. 16. Ephe. 4. Ephes. 5. 2. Cor. 12. Joan. 17.

De Schrifture.

Den Dienst des Woorts en der Sacramenten.

Het eynde aller dingen.

Niemant en can een ander fondament stellen dan dit / ende Paulus wenscht hem eenen vloeck te zijn / die een ander gheloone ende salichept verkondighen sal / dan door Jesum Christum / al waert ook een Enghel wt den Hemel. Den HEERE Jesu Christo den Coninck ende Verlosser des werelts / zp met den Vader ende den H. Gheest / eere / lof / ende pzijs inder eewicheyt / Amen.

1. Joan. 3. Col. 3. Gal. 1. 1. Petri 5.

Den Rau ende Vloeck.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Register.

A:
A ende O.

Ch ben de A ende de O/ het beghin ende het eynde. de eerste ende de laerste / spreet de Heere/ Esaie 41. a 4. 44 a 6. 48. b 12/ Apocal. 1. a. 8/ 1. a. 8. 21. a 6/ 22. b. 13.

Aaron es sone Amminadab/ Exod. 6. c. 20. Wert met Moyse spuit broeder totten Egyptenners ghesonden/ 4. b. 14. b. 30. 5. a 1/ 6. b 13/ Mic. 6. a. 4. Wert met zynen sone tot Priester ghewijet/ Leu. 8*. Num. 3. b. 10. Deut. 18. a. 5/ Heb. 5. a. 7. Sa ordinantie/ Exod. 28*. 29*. 40. b 12. Richt Israel bat Calfop/ 32 a 4. Psal. 106. b 19/ Act. 7. c 40. Moyet teghen Moyse/ Num. 12. a. 1. Syn roede groent/ 17. a. 8/ Psal. 45. c. 25. Heb. 9. a. 4. Gaet Israelier maer eens int Heylichdom. Exo. 30. b. 10. Leuit. 16. b 34/ 3. Mach. 1. b 17. Heb. 9. a 7. Steruft bupten het lant Canaan/ Num. 20. c 28. 33 b 38. Deut. 10. a 6 32 f 50. Sa hem wert oueriste Priester zijn soon Eleazar/ Num. 20 c 26. Wort ghepresen/ Syr. 45. a 7.

Abaddon. Apoc. 9. b 11.

Abacuc spuit Danielem/ Bel. d. 35 36.

Abana een vloet Damasci/ 4. Reg. 5. b. 12.

Abaron een soon Mathathie. 1. Mach. 2. a. 5.

Abarim een ghebeerchte: Num. 21. b. 11/ 27. b. 12/ 33. e 44. Deut. 32. a 49.

Abba vader/ Mar. 14. b 36. Rom. 8. b 15. Gal. 4. a 6.

Abdemelech de Moor een hooftman onder des Pijpheeren Jeremie/ Jere. 38. a 7. Wert verlost banden swaerde der Chaldeer/ 39. b. 14.

Abdias/ Doetse Obad. Ja.

Abdo de Prophete in Juda wert banden leeuwe verscheurt/ 3. Reg. 13. c. 24.

Abdon een Richter in Israel/ Judic. 12. b 13.

Abed Nego wert inden gloependen ouen gheworpen/ Dan. 3. c. 21. Wert ghenaemt Azarias/ 66.

Abel ost Habel wordt verslaghen van zijnen broeder Cain/ Gen. 4. a 8/ 1. Joan. 3. b 12. Leest van Abel/ Mat. 23. b 34/ Luce 11. f 51. Heb. 11. a 4/ 12. c 24.

Abel Beth Maacha een stadt / sommighe lesen Abela/ 2. Reg. 20. b. 14.

Abel Beth Maacha wert belegherd van Joab/ 2. Reg. 20. b 14. Wert ghestaghen van Benhadad 3. Reg. 15. c 20. Van Tiglat Pilesser den Connich van Assyrien/ 4. Reg. 15. c 29.

Abia / Samuels sone / een Richter ouer Israel/ 1. Reg. 8. a 2.

Abia de sone Jeroboam/ 3. Reg. 14. a 1.

Abia/ 1. Par. 23. b 10. Luce 1. a 1.

Abiam een sone Rehabeam Connich in Juda/ 3. Reg. 14. b 31/ 15. 1/ 2. Par. 11. b 13. Leest in dē selfden Asa/ 3. Reg. 15. a 8 Mat 1. a 7.

Abiathar de Priester ontrieb uit de handt Sauls/ 1. Reg. 22. c 20. Vloot tot Dauid nae Regula/ 23. a 6. Hielt getrouwe Adonia/ 3. Reg. 1. a 7. Wert vant Pijpheerdom verstoten/ 2. c 27. Was dat woort/ 1. Reg. 2. b. 30. 35.

Abidan een hooftman des gheslachts Ben Jamin/ Num. 1. b. 11.

Abigail een cloeck wijf des godlosen Nabals/ 1. Reg. 25. a 3. Wert eine Nabals doodt des Connichs Dauids wijf/ 15. b 39.

Abihu ende Nadab Aarons sonen werden doot Pijpen verteert. Leu. 10. a 2. Num. 26. a 61.

Abilena een Lantschap/ Luce 3. a 1.

Abimael Jectans sone/ Gen. 10. c 28.

Abimelech de Connick te Gerar neemt Sara/ Gen. 20. a 2. Maect een verbont met Abiam. 21. c. 23. b 32.

Abimelech maeckt een verbondt met Isaac/ Genes. 26. b 31.

Abimelech de sone Gideons/ Judic. 8. b 31. Verslaet sheuentich zijnder broeders / ende verghinck sijnder selfs/ Judic. 9. a 5. f 53. 2. Reg. 12. c 21.

Abiram de heeft hem teghen Moyse / daerom verslonden de Aerde/ Num. 16*. 26. b. 10. Deut. 11. a 6. Psal. 105. b 17/ Syr. 45. c 22.

Abisag van Sunen wert ghehult totten Connich Dauid/ 3. Reg. 1. a 3. Wert dā Adonia ten wijue begheert. 2. b 17.

Abisai een sone Sem Ja/ 2. Reg. 2. b 18. 16. a 9/ 19. c 21/ 20. a 6. 23. b 18.

Abiud een sone Serubabels/ 1. Mat. 1. b 13. Wort ghenoemt Hanania/ 1. Par. 3. b 10.

Abner de hooftman Sauls / maect Isboseth tot eenen Connich ouer Israel/ 2. Reg. 2. a 8. Wert in de vluchte ghestaghen/ 2. b 19. Abner doetsteert Israel/ 2. Reg. 2. c 23. Bestaept Rizpam/ 3. a 7. Verbint hem met Dauid/ wert ghedoodt van Joab/ 3 *.

Abra een dienstmaecht Judith/ Judit. 8. c 29. 10. a 1. 16. Wert gelesen vp gemaect bi Judith/ Judit. 16. b 31.

Abram de sone Tharah neemt Sarai ten wijue/ Gen. 11. c 29. Gaet wegh uit Babelant na Gods beuel int lant Canaan/ 12. a 4. Treet in Egypten/ 12. b 10. Treet wel voorsie wederom in Canaan/ 13. a 1. Verlost Loth zijnen broeder wt der vyandē hant/ 14. b 14. Ontfangt de belofte eens zaets/ 15. a 4. 17. b 16. 18. b 10. Bestaept Agar/ 16. a 4. Ontfangt de belofte ende het teecken des verbonts/ en wort genaemt Abraham/ 17. a 5. Bidt voor de Sodomiten/ 18. c 23. 28. b 32/ 4. Esd. 7. b 36. Isaac wort hem gheboren/ 21. a 2. Wilde Isaac offeren/ 22. a 9. Sent zijnen knecht wt/ Isaac ten wijue te nemē/ 24. a 4. Stierft/ 25. a 7. (Wort ghepresen. Syr. 43. c 20.) Wert ghenoemt een vader verscheyden volcken. ende alder ghelouigen/ 17. a 5/ Esai. 51. a 2. Mat. 3. a 9. Luc. 13. b 14/ 19. a 9. Joan 8. b 39. Rom. 4. b 11. 17. 18. 9. a 8. Gal. 3. a 8. Leest van hem ende zijnen zade/ Josue 24. a 3. Esai. 41. a 8. 51. a 2. Ezec. 33. c 24. 2. Esd. 9. a 7. Hilar. 8. b 11. Act. 7. a 2. b 16. Heb. 11. b 17.

Abraham beureit zijnen kinderen ende huysghesinne den weech des Heeren te bewaren/ Gen. 18. b 19.

Abrahams kinderen/ Joan. 8. d 33. Roman. 9. a 7. Gal. 3. a 7.

Absalon een sone Dauids/ 2. Reg. 3. a 3. Verslaet zijnen broeder ende bliet tot Thalmai den Connick te Gesur/ 13. b 34. Wert wederom geroepen/ 14. c 21. b 33. Staet nae zijns vaders eruch/ 15. a 6. Bestaept zijns vaders concubinen/ 16. c 22. Sijn de propheete/ 12. b 11. Wert van Joab ghedoot/ 18. b 14.

Accaron oft Ashlon een stadt. Judic. 1. b 18.

De Accaronnten senden de lijste des Heeren van haer weech/ 1. Reg. 5. b 10.

Achab ende Zabelins valsche Propheten werden verbrant/ Jere. 29. c 22.

Achab de Connick neemt de afgodische Jezabel tot een hupsvrouwe / die hem tot groote afgoderije brengt/ 3. Reg. 16. b 30/ 4. Reg. 16. b 3. Timmert Jericho weder/ 2. Reg. 16. b 34. Begeert hem ouermits Nyese sonder den Connick Benhadad van Syrien/ 3. Reg. 20. a 4. Leydt streeck te bedde / om Naboths wijngaert/ 3. Reg. 21. a 4. Wert vande propheten Elia gestraft/ ende waerom/ 3. Reg. 21. b 19. Vaert daechts 400. valsche Propheten/ 3. Reg. 22. a 6. f 22/ 2. Par. 18. a 5. c 21. Haet den eenigē Propheet Gods Michēas/ om dat hy hem de waerheyt seyde. 3. Regum 22. c 26. 2. Par. 18. c 25. Sijn bloet leecken de honden/ 3. Reg. 22. d 38. Sijn kinderen en zijn gantsche huysgesin werden gedoodt na den Heere en woorde/ 4. Reg. 10. a 6. b 10.

Achaia. Act 18. b 12. c 27/ 19. c 21. Roman 15. c 26. 1. Cor. 16. b 15/ 2. Cor. 1. c 1. 9. a 2. 11. b 10/ 1. Thes. 1. a 7.

Achaicus/ 1. Cor. 16. b 17.

Acham wert ghesteenicht/ Josue 7. c 25/ 1. Par. 2. a 7. Ende dal Achor/ Josue 7. c 14/ 15. f 7. Esa. 65. a 9. Osee 2. b 17.

Achaz de Connick Juda/ een afgodendienaer / 4. Reg. 16. a 3/ 4. b 10. 12. 13/ 2. Par. 28. a 2.

Achaz wert ghebooden een teecken te begheeren/ Esaie 7. b. 10. 11.

Achimelech de Priester gheeft Dauid de Coonbroodē/ 1. Reg. 21. a 6. Wert van Saul van mupterije beschuldicht. om dat hy Dauid spijse/ en wert ghedoot/ 1. Reg. 22. b 17. 19.

Achior een hooftman der Ammonits/ Judit. 5. a 5 Wert gegeuen in de handen der kinderen Israels/ 6. a 7. Wert een Jodeghenoot/ 14. a 5.

Achis de Connick te Gath / schenckt Dauid de stadt Siklag. 1. Reg. 27. a 6.

Achitophel Dauids raetsman stuert op Absalons sijde/ 2. Reg. 15. b 12. d 31. c 20. 21. 17. a 1. Verhangt hemselven om dat zijnen raedt teghen Dauid niet boost en ghinck/ 2. Reg. 17. c 23.

Achterclap/ Psal. 15. a 3/ 101. a 5. Prou. 10. b 18/ 11. b 13/ 16. c 28. 20. b 19. c 26. 26. Ecclus. 6. b 30/ 21. Col. 12. c 20/ 1. Pet. 2. a 1. b 12. Jac. 4. b 11.

Achsa Calebs dochter wert Athniele tē wijue gegheuen/ Josue 15. b 17. Judic. 1. b 13.

Ada Lamechs een wijf/ Gen. 4. b 19.

Adad is teghen Salomon/ 3. Reg. 11. b 23.

Adam wert ghescheppen/ Gen. 1. c 27. Wert gheset int Paradijs/ ende een verbot gegeuen/ 2. b 15. Wort doot het wijf ghebracht in ongehoorsaemheyt. ende wtghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wtgebzeuē/3 a 6.c 23. Hreest/5 a 5. Abams ouderdō/ 930. Jaren/Gen. 5 a 5. In wat elendicheyt het menschelicke geslachte door zijn ongehoorsaemheyt gebrachtis/Spz. 40 a 1. Leest bā hem/4. Esd. 3 *. 7 e 48. Oſee 6 b 12. Ec. 5 b 14. 1. Cor. 15 c 22. e 45. 1. Ti. 2 b 13.

Adonia staet na Dauds zijns vaders kinck/3. Re. 2 a 5. Doen hy Abisag tot eenē wijue begeerde/wert hy ghedoodt/2 b 17. c 21. b 34.

Adarezer de Coninc van Soba wert van Dauid ghesla-ghen/2. Reg. 8 a 3. Syn knechten maken vzede met Dauid endedienen hem/2. Regum 10 b 19.

Adonibesek wert gheuanghen/ Judic. 1 a 6.

Adoram Dauids Rentmeester/2. Regum 20 c 24. Mamacis Gehabeams Rentmeester wert gheſteenicht/3 Regum 12 b 18

Adramelech een Afgodt/4. Regum 17 d 31.

Adja Melech met hulpe zijns broeders Sar Ezer/ slaet zijnen vader Sanherib doodt/4 Reg. 19. d. 37. Esaie 37 d 38.

Van Aelmissen ende handreykinghen aen den armen ende behoeftighen.

Exod. 22 c 25. 23 b 11. Leuit. 19 b 10. 23. c 22. 25 d 34. Deut. 15. a 7 b 10. 24 b 19 3. Reg. 17 b 10. 2. Esd 8 b 11 3 Esd. 9 f 52. 1. Hest 9 b 19. Psal. 41. a 1. 82 a 4. 112 a 9. Prou. 3 a 9 c 28 11 b 18. c 25. 14 c 21. d 31. 19 b 17. 21 b 13. f. 21. 22 a 9. 28 c 27. 31 c 20. Eccle. 11 a 1. Esai. 58 a 7 Ezec. 16 e 49 18 a 7. Dan. 4 c 26. Spz. 4 a 2. 7 d 35. 12 a 8. 14 b 11. 17 c 21. 22. 29 b 12. c 27. 35 b 18. Tob. 1 a 4. b 17. 4 a 5. b 13. 12 b 11. 14 b 12. Mat. 6 a 1. 10 e 42. 19 c 21 25 d 35. 42. Luc. 3 b 11. 6 d 35. 11 e 41. 12 d 33. 14 b 13. 16 a 9. c 21. 19 a 8. 21 a 1. Act. 2 e 45. 6 a 2. 9 b 36. 10 a 2. 11 e 29. 20 d 35. Rom. 12 a 8. 15 c 26. 1. Cor. 16 a 1. 2. Cor. 8 a 4 b 15. 9 *. Ephe. 4 c 28. 1. Joan. 3 b 17. Heb. 13 b 16 Jac. 2 b 15. Soeckt van barmhertigheyt.

Aenstender der persoonen en salmen niet wesen/ waer Godt en is gheen aenstender der persoonen/ Leuit. 19 b 15. Deut. 1 b 17. 10 b 17. 17 a 2. 1. Reg. 16 a 7 2. Paral. 19 a 7. Sap. 6 a 8. Spz. 35 c 22. Job 34 b 19. Prou. 18 a 5. 24 c 23. 28. c 21. Esa. 11 a 3. Mala. 2 a 9. Mat. 22 b 16. Mar. 12 b 14. Luc. 20 c 21. Act. 10 d 34. Rom. 2 b 12. Gal. 2 a 6. Epheſ. 6 a 9. Col. 3. c 25. 1. Pet. 1 b 17. Jac. 2 a 1. 9.

Van Afgoderije, ende Afgoden dienst.

Exod. 20 a 4 22 b 19. 23 c 24. d 32. 32 a 6. c 20. Leuit. 19 a 1. Num. 25 a 2. Deut. 4 b 16. c 23. 5 a 7. 6 b 14. 7 c 25. 8 b 19. 11 b 16. 12. c 29. 13 *. 17 a 3. 29 b 17. c 26. Ios. 22 b 17. 23 a 7. 24 b 14. 16. c 23. Judic. 2 *. 3 a 6. b 12. 4 a 1. 6 b 10. 8 c 27. 10 a 6. 13 a 1. 3. Reg. 9 a 9. 11 a 5. 8 d 33. 12 c 28. 13 a 1. 14 a 9. c 23. 16 d 31. 18 b 18. c 26. 21 c 22. 4. Reg. 1 a 2. 16 a 3. 17 b 10. 16 c 29. e 41. 21 *. 2. Par. 7 b 19. c 22. 11 b 15. 13 a 8. 21 b 11. 24 b 18. 25 b 14. 28 a 2. 33 a 3. 7 b 15. 34 c 25. Psal. 97 a 7. Esa. 1 c 21. 2 a 8. b 18 44 a 9 b 13. 18. 46 a 4. Iere. 2 a 2. c 24. 3 a 5. b 19. 7 a 9. b 17. 9 30. 10 a 3. 11 b 12. 17. d 2. 19 a 4. b 13. 44 b 17. Ezec. 6 b 11 8 *. 14 a 3. 16 *. 18 a 6. c 20. 26 d 31. 22 a 3. 23 b 19 d 30. Oſee 4 b 12. 14. 11 a 2. 12 b. 11. 13 a 2. Mich. 1 a 5. b 13. Hbac. 3 b 13. Soph. 1 a 4. Dan. 3 *. Amos 5 c 25 Act. 7 e 40. 15 c 20. Roman. 1 c 23. 1. Cor. 6 b. 10. 10 a 7. Galat. 5 c 20. Col. 3 a 5. 1. Joan. 5 c 21. Apoc. 9 c 20.

Van Altaer der sonden.

Altaer der sonden geschiet alleen door Christum/ Hier bergheuinghe.

Agabus prophereert de toesonde vierde/ Act. 11. c 28. Sent dat Paulus gheuanghen/ ende inde handen der heyden gheleuert sal worden/21 b 11.

Agag des Amalechiten Coninck wert gheuangen van den Coninck Saul/1. Reg. 15 a 8. Wert gedoot/ 15 d 33. staet de prophecie/ Num. 24 c 29.

Agarhyers/ Hest. 3 a 1.

Agar oft Hagar de dienstmaecht Sara baert Ismael. Gen. 16 b 15. Weer wtgedreuen met haer sone/ 21 b 14. Gal 4 b 30. De Agarenen worden wt haren lande verdreuen door de Rubenijten/ 1. Par. 6 b 19.

Aggeus oste Haggai prophereert teghen de Joden Aggei 1 a 3. Leest 1. Esd. 5 *. 6 *.

Aggeus ende Zacharias vermanen den Tempel weder op te bouwen/1. Esd. 5 a 1. 2.

Aggi Gads sone/ Gen. 46 b 16 Num. 26 b 15.

Aggith Adonie moeder. 2. Reg. 3 a 4.

Agrippa verhoort Paulum/ Act. 26 a 2.

Ahab een godloose Coninc Israels/ 3. Reg. 16 c 29 b 30. 18 *. Verwint de Syriers/ 20 c 20. 29. Verbint hem met Benhadab den Coninck Syrie/ 20 b 34. Handelt tyranniſch teghen Naboth/ 21 a 2. Wordt doorschoten/ ende zijn bloedt handen houden opgelecht/22 b 34. Sta den woorde 21 b 19. Syn kinderen vergunghen/4. Reg. 10 a 7. b 11. Sta de woorden Helie/3. Reg. 21 c 21. 4. Reg. 9 a 7. Teghen Ahab/ Leest Mich. 6 b 16.

Ahab ende Sedekia dbalsche Pzopheten wesden opt pper ghebzaden/Iere. 29 c 22.

Ahaliab een conſtich werckmeester aent Heylichdom/Exod. 35 d 34.

Ahas een sone Iotham een godloose Coninck in Juda/4. Reg. 16 *. 2. Par. 28 *. Esai. 7 *. Mat. 1 a 9. Wert ghenoēt Elieser/Luc. 3 c 29. Ezechias zijn sone wert na hem Coninck/ 2. Par. 28 c 27. Mat. 1 b 10.

Ahasia een sone Ahabs/ wert Coninck in Israel/ 3. Reg. 22 e 40. Vzaecht raet Baalzebub/ende sterft/ 4. Regum 1 *.

Ahasia een sone Iozams regeert in Juda/4. Reg. 8 c 24. Vloot voor Iehu tot Megeddo/en sterf/9 c 27 Laet na hem zijn sone Comne Joahas/1. Par. 3 b 11

Ahasuerus der Persen Coninck bereyt een heerlicke maeltyt. 1. Hest. 1 a 3. Meemt Hester tot eenen wijue/ 2 a 9. b 17. Laet na hem Darium zijnen sone/ Dan. 9 a 1.

Ahia de sone Ahitob/was Priester des heeren/1. Reg. 14 a 3. b 18. Wert ghenaemt Ahimelech/21 a 1.

Ahia de Pzopheet tot Syla scheurt den mantel in twaelf stucken/3. Regum 11. d. 30. Pzophereert Ieroboams wijf/14 a 2. 6 b 13. Heeft ghescheuen prophecien/2. Par. 9 c 29.

Ahieser een hooftman der Daniten/ Num. 1. b. 12

Ahikam beschermt Jeremiam voor den doodt/ Iere. 26 c 24.

Ahimaaz een sone Sadok des Priesters/ 2. Reg. 15 d 36.

Ahimelech de Priester gheeft Dauid de Thoonbzoden/en dat sweert Goliath/ 1. Reg. 21 a 6. Wort doorsteken/22 b 18. Wort ghenaemt Ahia/14 a 3.

Ahira een hooftman des geslachts Naphthali/ Num. 1 b 15.

Ahitophel een cloeck Raetsman/ hielter met Absalon/2. Reg. 15 b 12. Gheeft eenen Godloosen raet/ 16 c 21. Verhaugt hemselven/17 c 23.

Ai wert verbrant/ ende haer Coninck gehangen/ Iosue 8 c 28.

Alchimus de mepneedighe Iode quam met listicheyt tot het Priesterdom/1. Mach. 7 a 5. 9. 2. Mac. 14 a 3. b 13. Sterf een en onbeschulicken doodt/ 1. Mach 9. f. 55.

Alexander der Griecken Coninck/na dien hy Darium ghelagen hadde/ deyt hy dat stuck in vieren/ 1. Mach. 1 a 7. Leest Dan. 7 a 6 8 a 8. 11 a 4.

Alexander de sone Antiochi verbint hem met Jonatha/1. Mach. 10 a 9. Strydt met Demetrio/10 e 49. Wort onthooft/ 11 b 17.

Alexander de smit afgenallen van t'geloove/1. Ti. 1 c 20. Bewijst Paulo veel quaets/ 2. Tim. 4 b 14.

Alphens een vader Jacobi des Apostels/ Mat. 10 a 3. Marc. 3 b 17 Luc. 6 b 15. Act. 1 b 13.

Vanden Altaer.

Vanden vzauroffer altaer/ Exod. 27. a. 1. 38. a. 1. Num. 7 b *. 2. Reg. 24 c 25. 3. Reg. 18 d 32. 4. Reg. 16 b 15. 2. Par. 1 a 5. 4 a 1. 15 a 8. 1. Esd. 3 a 2. Ezech. 43 b 13 1. Mach. 4 e 47. f 56. Vanden reuck altaer/ Exo. 30 a 1 b 10. 37 c 25. 40 b 19. Der gheloouigen altaer is Christus/Esaie 56 a 7. Heb. 13 b 10.

Amalek Esaus soons sone wert gebozen. Gen. 36 b 12. 16. Strendt tegen Israel/ Exod. 17 a 8. Num. 14 e 43. Judic. 6 a 3. Wort ghelagen/ 7 *. 1. Reg. 14 e 48. Wert wtgheroept/15 a 2. 8. Sta den woorde/Exo. 17 b 16. Num. 24 c 20. Deut. 25 b 19. Wert wederom gelaghen/1. Reg. 30 b 17.

Aman haet Mardocheum, ende staet na der Joden doodt/ Esther 3 a 6 9. Wert ghehangen aen zijn eyghen galghe/ die hy Mardochee gemaect hadde/ Esther 5 b 14. 7 c 20. Syn thien kinderen werden gelaghen/Esther 9 b 13. 14.

Amasa Abigails Dauids suysters soon/1. Par. 2 b 17. Wordt Absalons Veldhooftman in de stede van Joab/2 Reg. 17 c 25. Wordt een Veldhooftman Dauids/19 b 13. Wordt van Joab doorsteken/ 20 b 10. De oorsake wordt verommē/19 b 15.

Amazia de sone Joas telt dat volck/2. Par. 25 a 5 Wijeert hem aen de boodtlagers zijns vaders/4 Regum 12 c 21. 14 a 5. Slaet de Edomiten/14 a 7. Wert verwaghen ende verslagen. 14 b 13. Laet na hem zijnen sone Coninck Asariam/ 15 a 1. Wert genaemt Heul/ Luce 3 c 29.

Amazia de Priester tot Beth El bedzaecht den Propheet Amos/Amos 7 b 10. 12.

Ammadab een sone Iram/ Mart. 1 a 4. Laet na hem zijne sone Maheſson/ Num. 1 a 8. 7 b 12. 10 b 14.

Amon een sone Lothz/ ende zijnder dochter/ Gen. 19 b 37. Israel en sal de Ammoniten niet beſwaren/ Deut. 2 b 18. En sullen nimmermeer inden Tempel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Amen/23 a 3. 2. Esdr. 13 a 1. Worden ghestaghen van Israel/Judic. 11 d 32/1. Reg. 11 b 11/2. Par. 8 b 12. 10 *. 22 c 26. Tegben Ammon werr ghepropheteert/ Psal. 83 a 8/Jere. 49 a 1/Ezech. 21 b 32. 25 a 2/Amos 1 b 13 Sophon. 2 a 8.

Ammon een sone Davids verkracht zijn suster Thamar. 2. Reg. 13 b 14. Daerom werr hp van Absalon zijnen broeder doodtgheleven/ 13 c 28.

Amon de sone Manasse Coninck in Juda werdt verslaghen/ 4. Reg. 21 b 19. c 23. Liet nae hem zijnen sone Coninck Josiam/ 22 a 1.

Amoti een sone Canaan/Gen. 10 b 16. De Amoniten keeren Israel doot haer lant te trecken/ Num. 21 b 13/c 23. Judic. 11 c *.

Amorrheen werden van Chodorlaomor verslaghe/ Gen. 14 c 7. 8.

Der Amoriten steden bewoont Israel/ Num. 25 b 31

De Amoriten verslaen de Israeliten/ Deut. 1 c 44.

Amoniten worden de kinderen Josephs schuldbaer/ Judic. 1 b 35. Gheliick ook Salomon/ 3. Reg. 9 c 21. Werden ook ghedoot/ Num. 31 b 39. Deut. 20 b 17.

Amos de Prophect werr verdreven/Amos 7 b 12.

Amram/ Moses ende Aarons vader/Exod. 6 c 20

Amraphel/de Coninck Sennaar/Gen. 14 a 1.

Amri/ een godloose Coninck in Israel/ 3. Reg. 16 b 10/17 c 23. Tegben Amri/ Mich. 6 b 16.

Ananelech/ en afgod Sepharuaim/ 4. Reg. 17 b 31.

Ananias hoopt den Acker met bedroch/ Act. 5 a 1

Ananias werr tot Paulo gesonden/ Act 9 b 11. 17.

Anathoth een stadt des lants Ben Jamin/ Jere. 22 a 7. Daer werr is Jeremias geboren/ Jere. 1 a 1/ 29 c 27. Een de Priester Abiathar 3. Reg 2 c 22. De Anathothiten woude Jeremiä niet hooren/ Jere. 11 c 21.

Andreas werr van Christo geroepen/ Mat. 4 b 18. Marc. 1 b 16/ Joan. 1 c 40.

Antiochus een Stadthouder Antiochi/ werr geboot/ 2. Mach. 4 b 38.

Annas ofte Hannas een Sweer Cayphe/ was overste Priester. Luc. 3 a 2. Joan. 18 b 13. Act. 4 a 6.

Vanden Antichrist ende zijn Rijck.

Psalm. 9 b 17. 10 a 2. 8. Esai. 1 a 4. Ezech. 38 *. 39 *. Dan. 7 a 7. b 19. c 24. 8 a 8. c 23. 9 c 27/12 a 1. Zach. 11 b 15. Mat. 24 c 24. Mar. 13 a 6. Joan 1 c 43. Act. 20 c 29 2. Thess. 2 a 3. 1. Tim. 4 a 1/2. Tim. 3. a. 2/ 2. Petr. 2 *. 1. Joan. 2 b 18. c 22. 4 a 3/2. Joan. 1 a 7. Jude a 4. b 10. Apoc. 11 a 7. 12 a 8. 13 *. 14 a 9. 17 *. 19 c 20. 20 a 2. 8.

Antiochia hoort de predicatie van Christo/ Act. 11 b 19. c 26. 13 a 1.

Antiochus de voornaemste/ een sone Antiochi Magni/ verr regen Egypten/ 1. Mach. 1 b 18. Ploubert den Tempel/ ende verwoest de stadt Jerusalem/ 1. Mach. 1 c 21. d 33/ 2. Mach. 5 b 16. Stelt de afgoden op den Altaer des Heeren. 1. Mach. 1 f 57. Steruft/ 6 b 16/ 2. Mach. 9 *. Leeft Dan. 8 *. 11 *.

Antiochus Eupator/ een sone des voornomden Antiochi werr Coninck 1. Mach 6 b 17. Treckt met heynlicrachr in Judeam. 6 b 31. Werr mepneedich aen Israel. 6 g 62. Werr verslage/ 7 a 5. Leeft 2. Mach. 10.

Antipater Jasons sone/ 1. Mach. 12 b 16.

Aphaca/ een stadt int lant Ben Jamin/ Jos. 18 c 23

Apollo/ een welsprekende ende Schriftgheleerd man/ Act. 18 c 24/ 1. Cor. 1 b 12. 3 a 4. 16 b 12.

Apollonius een hooftman in Syria/ werr gedoot/ 1. Mach. 3 b 11/ 10 a 84.

Vande Apostelen Christi.

De Apostelen worden wt den Jonghers gecozen/ Luc. 6 b 13. Werden ghesonden om dat Ryche Gods te vercondighen in Juden/ Mat. 10 *. Luc. 9 a 1/24 c 46. Heeren weder/ 9 b 10. Werden ghesonden om dat Euangelium te predicken in de gheheele werelt/ Mar. 28 b 19. Mat. 16 b 15. Luc. 24 c 46. Joan. 15 b 16. c 27. 20 c 21. Act. 1 a 8. 10 c 42. Siet wijder/ littera P. van Propheten.

De Apostelen ende Propheten hebben den Ghest Gods/ Exod. 4 b 12. 1. Reg. 23 a 2. Dan. 9 b 10. Zach. 7 a 7. Mat. 10 c 20. Mar. 11 b 21. Joan. 14 b 17. Act. 1 a 5/ 2 a 4/4 b 31. 9 b 17. 10 a 6. 1. Corint. 2 b 12. 12 a 3/2. Cor. 13 a 3/1. Thess. 4 a 8. 2. Tim. 3 b 16/1. Pet. 1 b 11/ 2. Pet. 1 c 21.

Christus de groote Apostel/ Heb. 3 a 1.

Valsche Apostelen/ 2. Cor. 11 b 13. Apoc. 2 a 2.

De Apostelen hebben groote volghe ende opsien boven den armen gehadt/ Act. 17 c 19. b 30. 19 c 28. Rom. 15 b 16. c 26. 1. Cor. 16 a 2/2. Cor. 8 a 4. 9 a 1. Gal. 2 b 10 Ephesiarnen.

Arad der Cananiten Coninck strijdt regen Israel/ Num. 21 a 1.

Aram die oock Syrn genaemt wordt/ een sone Hesron. Leeft voortgheteelt van Amminadab/ Ruth 4 b 18. 1. Par. 2 b 10. Mat. 1 a 4. Luc. 3 b 33.

Aquila een Weltheer Pauli/ Act. 18 a 2. Rom. 16 a 3 1. Cor. 16 b 19 2. Tim. 4 b 19.

Van Arbeyt.

Arbeyt ende moeyte is opgheleyt allen menschen/ Gen. 3 b 17. Exod. 20 a 9/ 34 c 21. Deut. 5 b 13. Tob. 2 b 11. Psal. 128 a 2. Prou. 6 a 6. 10 a 4. 14 a 4. 20 a 4. Eccle. 5 b 11. Sap. 29 c 29. 41 a 8. Joan. 21 a 1/ Act. 18 a 3. 20 b 34/ 1. Cor. 4 b 12. Ephes. 4 c 28/ 1. Thess. 2 a 9. 4 b 11. 2. Thess. 3 a 8. b 12.

De arbeyder is zijns loons weerdich/ Leu. 19 b 13. Deut. 24 b 15. 25 a 4. Jacob. 7 c 22. 35 a 5. Tob. 4 b 11. Jere. 22 b 13. Mal 3 a 5. Matth. 10 b 10. Luc. 10 a 7. 1. Cor. 9 a 9. b 14/ 1. Tim. 5 b 18. Jac. 5 a 4.

Arbeyt en maeckt niet rijck sonder Godts seghen/ Gen. 3 b 17. 26 a 1. b 12. 30 c 27. Deut. 8 b 18. Sap. 11 a 6. Job 42 b 12. Prou. 10 c 22.

Van uutterlicheyt ende loose arbeyts der handen ende des achers/ Prou. 12 b 11. 13 a 4. 14 c 23. 24 c 27. 28 b 19.

Archelaus regeert in de stede zijns vaders Herodis/ Matth. 2 c 22.

Arca Noe/ Gen 6 b 14. 7 *. 8 *. Sap. 10 a 4. 14 a 6. Mat. 24 b 39. Luc. 17 c 27. Heb. 11 a 7/ 1. Pet. 3 c 20.

Vande Arcke of Kiste des Verbondts Gods.

De Arche des Verbonts werr ghemaeckt/ Exod. 25 b 10. c 21. Wort gheuoert na Gilgal/ Josue 4 b 19. Van daer na Silo/ 18 a 1. Van daer inden lagher der gen de Philisthmen/ 1. Reg. 4 a 5. Van daer in de handen der Philisthnen/ 4 b 11. Van daer in dat huys Dagon/ 5 a 2. Van daer na Beth Semes/ 6 *. Van daer na Kiriath-Jearim int huys Abinadab/ 7 a 1. Van daer nae Maspa/ 7 a 6. 10 b 17. ‖ Van daer nae Gilgal/ 11 b 14. Van daer na Silo/ 21 a 1. Van daer na Gibeon/ 1. Par. 22 c 29/ 2. Par. 1 a 3. Van daer in dat huys Obed Edom/ 2. Reg. 6 b 10. Van daer nae Davids stadt. 6 b 12. 15 c 25. 29/ 1. Par. 16 *. Dat daer na Jerusalem op haer plaetse/ 3. Reg. 8 a 1/2. Par. 5 *. Daer nae banden Propheten ghedaghen in een gat op den berch Sinai/ 2. Mach. 2 a 5. Wat inde Arcke geweest is/ Exod. 16 b 34. Deut. 10 a 2. 31 c 26/ 3. Reg. 8 a 9/ 2. Par. 5 b 10. Heb. 9 a 4.

Aristarchus/ de ghesellc ende medeghenaughen Pauli/ Act. 19 c 29. 20 a 4. 27 a 2. Col. 4 a 9.

Vanden Armen ende haren troost.

Deut. 10 b 15. 18/ 1. Reg. 2 a 8. Sap. 11 a 3. 13 a 3/25 a 4. Prou. 15 b 16. c 25. 21 b 13. 12 a 4. c 22. 28 a 6. Esai. 25 a 4. 66 a 2. Mat. 5 a 3. 8 c 20. Mar. 10 c 21. Luc. 9 f 58. 16 c 22. 25. Jac. 2 a 5. Apoc. 2 a 9.

Armen sullen altoos bp ons zijn/ Deut. 15 a 7. b 11. Mat. 26 b 11. Joan. 12 a 8. Weichen men sal bystae/ helpen/ende troosten/ Tob. 4 a 7. 8. 9. Sap. 29 a 2. b 11. Deut. 15 a 7. b 10. 11. Ero. 22 c 25. 23 b 11. Leu. 19 b 14. 25 b 14. Prou. 9 c 20. Job 31 b 19 c 20. b 32. Psal. 41 a 2. 3 Prou. 14 c 21. 17 b 14. 19 b 17. Eccle. 12 a 1. 2. Sap. 4 a 2. etc. Siet boven/ Aelmoessen.

Armen en salmen niet verdrucken / Prouer. 22 a 2. Amos 5 b 11. 8 a 4. Morh de armoede haer niet verwonden/ Prou. 14 b 31. 17 a 5.

Armen en sullen niet stoue oft hooneerdich zijn/ want Godt haer sulcke. Sap. 25 a 4. Leeft wijder/ littera B. banden Hoochen.

Arphaxat der Meden Coninck werr van Nebucad nezar verwonnen/ Judith 1 a 2. 7.

Arsaces der Perssen ende Meden Coninc verwinc Demetrium/ 1. Mach. 14 a 3.

Arthahsastha de Coninck der Perssen ontfangt clachbrieuen reghen de Joden/ 1. Esdr. 4 a 7. b 17.

Behuysse weder/ beuelt dat timmeren des Tempels te beletten/ 4 c 21. Consenteert Israel den Tempel te bouwen/ 1. Esdr 7 *. Sent een Mandaet aen al zijn Lant. 2. Esdr. 1 a 1.

Sommige leser Artaxerxes/ ende is een gheheyn naine der Conynghen van Perssen.

Asahel wert van Abner doodtsteken/ 2. Reg. 2. c 23

Asaph een vermeten sanghet Davids/ 1. Par. 7. b 39/ 16. a 5.

Azaria een sone Amasie Coninck in Juda/ werdt lazarich/ 4. Reg. 15 a 5/2. Par 26 b 19. Hier na hem zijnen sone Coninc Jotha/ 4. Reg. 15. b 32. 1. Par. 5 b 12. Wort genoemt Ozias/ 1. Par. 26 b 19. Osias/ Mat. 1 a 9 Azarcha/ Luce 3. c 29.

Azaria de Prophect werr gesonden totten Coninc Asa/ 1. Par. 15. a 2.

Asia quam onder het ghewelt der Romeynen/ 1. Mach. 8. a. 6.

In Asien wort Gods woort gepredict/ Act. 19 b 10

Asnath baert Joseph: Ephraim ende Manasse/ Gen. 41. f 50/46. c 20.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Assa/ een sone Abiam / een broom Coninck in Juda, doet de afgoden wech/3. Reg. 15.a 8 b 12. Soeckt hulpe bpden Spriers / ende steest/15.b 18.c 24. Josaphat zyn sone wert Coninck na hem/1. Par. 3.b 10.

Asserhaddon/na dat zyn vader Sanherib doodsteken was/ wert hy Coninc in zyn stede/4. Reg. 19 b 37. Esaie 37.b 38.

Assuerus/Siet Ahassuerus.

Assur een sone Sem des soons Noah/een strichter der Assyrischen rycx/Gen. 10.c 22/1. Par. 1.b 17.

Assur een roede der gerechtigheden Gods/Esa. 20.a 5 Teghen Assyrien wort geprophereert/ Mi. 24.c 24 Esaie 10.a 5/14.c 21/17.a 3/ 30 c 28.b 31/ 31.a 8.

Astaroth/ Judic. 2.b 13/ 10.a 6/1. Reg. 7.a 3/ 12.b 10

Athalia een dochter Iezabels / ende Achabs / een godloos wyf Joram des Coninex in Juda/4. Reg. 8. c 26. Verdoet by na alle het Coninclicke zaedt Iuda/ 11.a 1. Regeert ses Jaer in Judea. 2. Par. 22.b 12. Wert oock ghedoot/4 Reg. 11.b 16.c 20

Athenobius wort gesonden tot Simon/1. Mach. 15.c 28.

Athniel neef Calebs zyns vaders broeders dochter ten wyue/ Josue 15.b 17. Werdt Richter in Israel/ Judic. 3.a 9.

Augustus de Keyser laet een ghebodt wtgaen/dat de gantsche werelt ghetschat werde/ Luce 2.a 2.

Auontmael wert ingestelt/ Mat. 26.c 20. 26. Mar. 14. 22/ Luce 22.b 19. Hoemen den Auontmael behoort te gaen. 1. Cor. 10.b 16/11.c 21. 22. Men gebruyckte seer dickmael by de Apostelē/ Act. 2. e 42. 20.a 7. Siet Nachtmael/ende Broot breken.

Arse die en mach haer niet beroemen / dat sy van haer selues houwen can / noch dat leem teghen den Potbacker. Also en mach hem de mesche niet beroemen, dat hy per van hēselues vermach/sonder Gods hulpe/Esa. 10.b 15/45.a 9/ Iere. 18.a 5. Rom. 9.c 20.

B.

Baal/een afgod der Samaritanen/3. Reg. 16. b 31

Baals altaer wort vdestrueert/ Judic. 6.c 25.d 30.

Baals Priesters werden eensdeels verslaghen/3. Reg. 18.c 40/4. Reg. 10.c 25/23.a 5.

De Joden offeren hare kinderen den afgod Baal doot t'vper/4. Reg. 17.b 17.

Baalim ende Astaroth afgodē/ Judic. 2.b 11/3.b 19 8.d 33/1. Reg. 7.a 4.

Baalzebub den afgod tot Ekron wort raedt ghebraecht 4. Reg. 1.a 2.

Baalzebub een prince der duyuelen/ Mat. 10.c 25 12.c 24/ Mar. 3.c 22/ Luce 11.b 15.

Babel wert gesticht/ Gen. 10.b 10. De sprake wert verweret/ende daerom ghenoēt Babel/ Gen. 11.a 8

De Babylonische 70. Jarige ghevanckenisse wert ghepropheteert/ Leuit. 26 b 31/ Deut. 4.c 26/ 28.d 36. e 49/4. Reg. 20.b 17/ Esai. 5 b 13/7.b 19. Iere. 13.b 19. c 24/16.a 9. 20. a 4. 6/ 25. a 8/ Ezech. 7 *. 12 *. 22.a 5/ Mich. 3.b 12. 4.b 10 Abac. 1.a 6/ Baruc. 6. a 1. Wert verruit/ 4. Reg. 24 *. 25 *. 2. Par. 36 *. 3. Esdr. 1. e 40. f 52. Den wtganck wort beloeft ende ghepropheteert/ Leu. 26. e 42/ Deu. 4.c 29/30. a 2. 3. Reg. 8. b 33/ 2. Par. 6. c 24. d 36 Esai. 14. a 1/40. a 1/48. c 20/ Iere. 12. b 14/ 16. b 14/24. a 5/25. b 12/29. b 10/30 *. 31. a 8/32. b 37/ 46. c 27. Ezech. 11. b 17/ Dan. 9. a 2. c 25/ Baruc. 6. a 2. Wort volbracht. 1. Esd. 1 *. 2 *. 3. Esd. 2. a 1. Oorsake der ghevanckenisse/ 4. Reg. 17. a 7. b 13/ 18. Teghen Babylon/ Psal. 137. a 8/ Esa. 13 *. 14. a 2. 4. b 14/ 21. a 2 9. 47 *. Ier. 25 b 12. 50 *. 51 *. Baruc. 4. c 27. Apo. 14. a 8. 16. b 19. 17 *. 18 *.

Der Babyloniers afgod/ Socoth Benoth/4. Reg. 17. b 30

Bacchides een mepneedich ryzan/ 1. Mach. 7. a 8. b 19. Hy doodt door Demetrius beuel Judam/1. Mach. 9 b 18.

Baena en tiechob worden gehangen/2. Reg. 4. a. 9

Baesa een godloose Coninck in Israel/ trect tegen Assa den Coninck Juda/3. Reg. 15. b 16 *. Wort met alle zyn ghestachte wtgeroept, 16. a 4. Na dē woorde Jehu/ 15 b 35 e 41.

Balak der Moabiten Coninck / sendt boden tot Bileam/ Num. 22. a 5. Josue 24. a 9. Leest Judic. 11. e 25. Mich 6. a 5. Apoc. 2. b 14.

Balam ontfangt banden Heere zyn woordt in den mont/ Num. 23. a 5. b 16.

Balaams leere/ 2. Pet. 2. b 15. Apoc. 2. b 14.

Balsafar of Baltazar de Coninck / siet een handt schryuende aen de wandt/ Dan. 5. a 5.

Vanden Ban inden Nieuwen Testamente.

Den Euangelischen Ban is van Christus Jesus ingeset ende gebodē/ Mat. 16. b 19/18. a 8. b 81/5. c 29 Mar. 9. e 42. Joan. 20. c 23. Ende ooc banden Apostelen ghebruyct ende geleert/ 1. Cor. 5. a 3. b 10/2. Thess. 3. a 6. b 14/1. Tim. 1. c 20. Tit 3. b 10. Tot reputhondinge ende tot bewaringe van zynder Gemeynten/ ende oock tot beteringe. (Ende niet tot verdoemenisse) desgenen die daer gesondicht heeft/ 1. Cor. 5. a 4/ 1. Tim. 1 c 20/2. Thess. 3. b 14. Op dat de afdallige Christenen/ ouermits den Euangelischen Ban/ die hy wel weerdich is/ schaemroot ende in zyner zielen mach ghewonnen ende gebetert worden/ 2. Thess. 3. b 14. In summa den afdalighen Christen behoorden na der verdoeninge te houden (na het beuel Christi Jesu) als een Heyden ende Publicaen. Verstaet ghelyck als Christus Jesus dat ghemeynt / en als Paulus door den H. Gheest in zyn schriften dat verclaert en wtgheleyt heeft/ 1 Cor. 5 *. Tit. 3 b 10. Wanneer en wtsluytē/ sullen en behooren oock de geloouige/ sonder aensien der persoonen/ na ghenoechsamer vermaninghe/ alle de ghene / die onder haer begrepen zyn / die daer ergherlick leuen/ ende ergherlick leuen/ ende haer niet beteren en willē. Prou. 22. b 10/3. Mac. 2 b 32. Mat. 18. b 17. Rom. 16. b 16/ 1. Cor. 5 * 2. Cor. 2. a 8/2. Thess. 3 *. 1. Tim. 1. c 20/6. a 5/2. Tit. 2. b 17. c 21/3. a 5. Tit. 3. b 10/2. Joan. b 10.

Ban der Pharisеen/ Ioh. 9. c 22. d 34/ 12. e 42/16. a 2

Bananias door Joab/3. Reg. 2. b 34.

Barak een Richter in Israel verwindt Sisserant/ Judic. 4. c 22.

Bar Jehu wort met blinthept geslagē/ Act. 13. b 11

Van Barmhertigheyt ende Ontfermen.

Wande barmhertichept eñ goethept Gods/teghen den gelooligen/ Gen. 18. c 26. d 30. Exod. 6. a 1/9. c 26 11. a 7. 20. a 6 34. a 6. Num. 20. a 7. Deut. 4. c 29/5. b 10. 7. a 9/8 b 10. 18/28. a 1/30. a 3/32. b 10/2. Reg. 7. b 12/12 b 13 24. b 14/3. Reg. 8 c 23/4. Reg. 20. a 5/2. Esdr. 9. a 8 4. Esd 2. c 28. 7. g 62. Sap. 11. c 24. Syz. 2. b 12/18. a 1. b 18. Psal. 32. a 5/36. a 7/37. c 25/86. a 5/ 103 *. 136 *. 145. a 8. Esai. 30. b 18. 54. a 5. 7. 55. a 7. Iere. 12 b 15. 18. a 7 Ezec. 18. c 27/33. b 15. Osee 2. c 21. Joel 2. b 13. Jone 4. a 2. Mat. 11. c 28/18. b 19. Luce 1. e 46/6. d 36. 15. c 20. 27 23. e 42. Rom. 11. a 4. b 31/2. Cor. 1. a 3. Ephes. 2. a 4/ 1. Tim. 1. b 13. 16.

Godes barmhertigheden ende weldadē steldt Samuel den volcke voor oogen / haer van hare onbancbaerheyt straffende/ etc. 1. Reg. 12. a 6.

Barmhertichept wert den boetveerdighen beloeft/ Deut. 30. a 2. 3/31. a 3. 4. Ezech. 16. g 61/18. a 6. 7/33. b 12. Osee 14. a 1. 2. Iere. 18 a 8. Esa. 55 a 5. 6. Ephe. 2. a 4

Barmhertichept doen/is beter dan offeren/ Mat. 9. b 13 12. a 7. Osee 6. a 6. Mich. 6. a 6. Prou. 21. a 3.

Van barmhertichept der gelooligen tegen haren naesten / ende der selver belooninghe/ 1. Reg. 15. a 6/ 2. Par. 28. a 9. b 15. Psal. 41. a 1/112. a 5. 9. Prou. 3. a 9/ 14. c 21. d 31/19. b 17/25. c 21. Esai. 58. a 7. Osee 6. b 11. Mich. 6. a 8. Zach. 7. a 9. Syz. 4. a 2/29. b 12/35. b 18. Mat. 5. a 7/9. b 13/10. e 41/18. d 33/25. e 41. Mar. 9. e 40 Luc. 6 b 35/10 d 33. Rom. 12 b 13. Gal. 6. b 12. Col. 3 b 12 1. Tim. 5. b 10. Soeckt Aelmoessen.

Barmhertichept en is niet ouer de ghene/ die haer niet beteren en willen / Deut. 31. b 18. Esaie 57. b 11. Iere. 5. a 7. 6. a 6. b 19/13. b 14/16. b 12/1. Esdr. 8. c 22/2. Mac. 9. b 13 *. Psal. 7. b 13. Prou. 1. c 28/4. Esd. 7. f 56 8. f 50/9. b 10. Syz. 5. a 7. 9/16. a 8. Matth. 18. a 3. Luce 13 a 3. Joan. 3. a 3. Rom. 2. a 5.

Van onbarmhertichept en haer straffe/ Exo. 1. b 12 Deut. 23. a 3. Judic. 8. a 6. b 15/ 1. Reg. 25. b 10. d 38. Syz. 11. b 13. 35 c 28. Iob 20. b 19 Prou. 21. b 10. Esaie 57. a 3. Amos 1. a 6. Matt. 18. d 30. 34/25. e 42. Luc. 16 c 21. 23. Iac. 2. b 13.

Barnabas bracht dat gelt vandē acker den Apostelen/ Act. 4. b 36. Liet Paulum tottē Apostelē 9. c 27 Woert na Antiochien ghesonden/11 c 22. Keert weder na Jerusalem/ 11 d 30. Keert weder nae Antiochien met Paulum/ 12 c 25. Heeft eenen twist met Paulo/ 15 d 39. Wort door de gheuepnsthept Petri verlept/ Galat. 2 b 13.

Barrabas de moordenaer wort los gelatē/ Mat. 27 c 26. Mar. 15 b 15. Luc. 23 b 18. c 24. Act. 3 b 14.

Barsillai besocht den Coninck Dauid met spyse/ 2. Reg. 17 c 27. Gelept hem aen de Jordane/19. d 31 *. Dauid beuelt dat Barsillais kinderen goet geschiede/3. Reg. 2 a 7.

Barsillai om dat hy zyn ghestachtregister niet bewysen en conde / wort hy bant Priesterdom verstooten/1. Esd. 2 g 62/2. Esd. 7 g 64.

Bartimeus wort siende ghemaeckt/ Mar. 10 e 46.

Baruch/een sone Nerie/ Iere. 32 b 12. Schryft een boeck/ dat wordt verbrant/ 36 *. Schryft een ander/ dat wort weder ghelesen/45 a 1. Baruch 1 a 3.

Basan/der Giganten oft Reuzen lant/ Num 21 b 33. Esaie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

§3. Esaie 2 b 13. Onder den Coninck Og/ Deut. 3 a 1. b 10 11. 14.
Basmath / een dochter Salomonis/ en hupsvrouwe Ahimaaz. 3 Reg. 4 b 15.
Basuynen sullen de Engelen blasen/ int eynde der werelt/ Mat. 24 b 31/ 1. Cor. 15 f 52/ 1. Thess. 4 b 16.
Barthseba Eliams dochter. Huns echte wyf wort van David beslapen/ ende baerde 1. Reg. 11 a 4. c 27. Het kint wordt kranck/ ende sterft/ 12 b 15. 18. Wordt Davids echte wyf/ ende baerde hem Salomon/ 11 c 24. 1. Par. 3. a. 5. f Mat. 1. a. 6.
Bethuel/ oft Bethuel/ de vader Rebecca. Gen. 22 c 23. Item een stadt int lant Simeons/ 1. Par. 4 b. 30.
Beconst: De duyvel beroost oft tempteert. Mar. 4. 8 3. 16 c 22. Luce 8 b 12. Act 5 a 2/ 1. Cor. 7 a 5. Gal. 6 a 1. Thes. 3. a. 1/ 1. Tim. 6 a 9. Apoc. 20 b 10. Maer God berooft/ Mat. 6 b 13. 1. Cor. 10 b 13. Heb. 2 b 14. 18/ 2. Pet. 2 a 9. Apoc. 3 b 10. Daerom salmen hem oock alsoos bidden/ Matt. 6 b 13/ 26 f 41. Luc. 11 a 4. 22 e 40. Phil. 4 a 6/ 1. Thess. 1. b. 17. Soeckt Temptatie.
Bet met zynen Tempel wort vermeit. Bel c 21.
Bedelen lancx de huysen/ Spr. 29 b 30. 41 b 19.
Beelphegor/ een afgodt/ Num. 25 a 3. Deut. 4 a 3. Josue 22 b 17.
Bedroch/ Jere. 9 a 6. Psal. 35 c 20. 10 a 7. Prou. 12 b 17. f Mat. 7. c. 22. Act. 5 a 1. Rom. 1 c 29
Bedroefnisse des H. Ghests/ Ezech. 13. b. 19. Ephes. 4 b 30.
Bedroefnisse tot beteringhe is goet/ 1. Cor. 7. a. 9.
Beesten oft den bee/ en de quaetaerdige Dieren en salmen niet te hardt weten/ Gen. 33 b 13. Exod. 23 b 12. Num. 22. c 23. 28. Deut. 5 b 14. 22 b 10. Prou. 12 b 10. Spr. 7 c 24.
Begheerte ende vvellust des vleesschs, vvort verboden, ouergheerreden, ende ghestraft.
Exod. 20 b 17. Num. 11 b 33. 21 a 5. 6. Josue 7. c. 20. Spr. 19 a 1. 42 b 16. Job 31. a. 1. Prou. 6. c. 25. f Mat. 5. c. 28. f Mac. 4 b 18. Rom. 6. b 12. 7 a 8. 13 b 14. Gal. 5. b. 16. Col. 3 a 5/ 1. Thess. 4 a 3/ 1. Tim. 6. b 11/ 2 Tim. 2 c. 22/ 1. Col. 10 a 6/ 1. Pet. 1 b 14/ 2 b 11. 4 a 3/ 2. Pet. 1 a 4/ 1. Joan. 2 b 16. Jac. 1 b 14/ 4 a 1. Jude c. 23. Soeckt van bleesch.

Begrauinghe der dooden.
Genes. 23 b 19. 25 a 8. 35 b 19. c 29. 50 a 5. b 13. c 25. Num. 20. a 1. Deut. 10 a 6. 21 c 23. Josue 24 b 30. Judic. 12 a 7/ 1. Reg. 25 a 1. 31 b 13/ 2. Reg. 2 b 31. 3 b 32/ 3. Reg. 2 b 10. b 31. 34. 11 c 43. 13 c 29. 14 b 31/ 4. Reg. 13 c 20. 2. Par. 16 b 14. 24 b 16. 35 c 24. Tob. 1 b 17. 2 a 3. 6. 4 a 2. b 14. 8 b 13. 12 b 13. 14 b 13. 17/ 4. Esd. 2. c. 23. Spr. 7 b 26. 38 c 20. f Mat. 8. c 21. 14 b 12. 27 f 58. mar. 16 b 30 Luc. 9 f 59. 10 a. 19 b 39. Act 7. b. 16. 13 c 29/ 1. Cor. 15 a 4
Behemoth/ Job 40 b 10.
Beliaen ennsse des Heeren/ Esai. 11 a 9. Jer. 9. c. 23. Abac. 3 b 10. f Mat. 11 c 23. Luc. 10 c 21. Joan. 17 a 3. 8.
Beliemnge der barmhertigher menschen/ is min dan der boesten. Esaie 1 a 3. Jere 8 a 4. Soeckt liefden.
Beliet oft Reick/ bedriet de gramschap oft wralte/ Esai. 51 b 17. Jere. 25 b 15. Psal. 60 a 5. 75 a 9. Apoc. 16 b 19.
Beter booschen/ f Mat. 20 c 22. 26 b 38. f Mar. 10 b 38. 14 b 36. Luc. 22 e 42. Joan. 18 b 11.
Bekeeren tot Godt, coemt van Godt. Luc. 22 g 61. Joan. 6 e 44. g 65. Act. 9. a 3. 4. 5. Deut. 30 a 6. 3. Reg. 8 f 58. Jere. 10 c 23. 31 b 18. 32 b 39. Thren. 5 c 21. Ezec. 11 b 19. Sophon. 3 b 15. Siet vooruber/ Beteringhe.
Belachen, besporren/ beschimpen/ Esaie 28 c 22. Prou. 9. a. 7. Sap. 5. a. 3. Jerem. 20. a. 7. Thren. 3. b. 14. Psal. 44 b. 14. 79. a. 4.
Belaechen ende besporren sal Godt de godlooser/ Psal. 2. a. 4. 37. b. 13. 59. a. 9. Prou. 1 c 26. Sap. 4. b. 12.
Ban behaghen. Prou. 11 a 1. 12 b 15. 14 b 12. 16 a 7. Ezech 18 b 32. 33 b 11. f Mich 6 a 7. Spr. 2 a 5. b 19. 15 c 20. 29 b 30. 31 a 1. 44 b 16. Sap. 4 a 4. f Matth. 9 b 13. Rom. 12 a 1. 15 a 2/ 1. Cor. 7 b 32. 10 a 5/ 2. Cor. 5 a 9. Gal. 1 b 10. Ephes. 1 a 5. 5 b 10. 6 a 6. Col. 1 b 10. 19. 3 c 22/ 1. Thess 2 a 4. 4 a 1/ 2. Tim 2 a 4/ 2. Pet. 1 b 17/ 1. Joan. 3 c 22. Heb. 11 a 6. 13 c 28. 13 b 16.
Beliydinghe der sonden/ oft hemselven schuldich te bekennen Gen. 41 a 9. Leu. 16 c 21. 26 b 40/ 2. Reg. 24 b 17 1. Par. 22. b. 17. Esai 57. a 8. Jere. 3. b. 18. Joel 1. a. 9 Luce 15. b 18. 18 b 13. Joe. 2 b 16.
Beloninghe der sonden in het ghehoedt/ Dan. 9 a 5. 3. Esd. 9 a 6. 10 a 1. 2. Esd. 9 a 2. Psal. 32 a 5. Luc. 11 a 4 18 b 13. Soeckt vooruber Biechten.
Belonden salmen Christum ende sijn woort/ f Mat. 19 b 32. Luce 12 a 8. Rom. 10 a 9. 1. Pet. 3 b 15. Soeckt Bekennen.

Van Beelden ende Afgoden.
Beelden worden verboden/ Exod. 20 a 3. c 23. 34 b 14. Leu. 19 a 4. Deut. 4 b 16. c 23. 5 a 7. 17 a 4. 8. 27 b 15. Esai. 2 a 8. 44 a 9. b 13. 18. 45 b 16 46 a 4. Jere. 1 c a 5. 8. 51 b 17. Ezech. 14 a 3. 18 a 6. Oseæ 8 a 4. 13 a 2. Act. 15 c 20/ 1. Cor. 10 b 14. Joan. 5 c 21.
Beelden ende Afgoden der Heydenen sijn silver/ gout/ metalen/ hout/ ende steen/ menschē hantwerck/ Deut. 4 c 28. 28 b 36. 4. Reg. 19 b 17. Psal. 113 a 3. 115 b 15. Esai. 37 b 19. Bar. 13 b 10. 11. 14 a 1. 8 b 15. Jere. 10 a 3. 9. Dan. 3 *. Baruc 6 *. Act. 17 c 29. Apoc. 9 c 20.
Beelden salmen verdestrueren/ Gen. 35 a 2. Exod. 23 c 24. 34 b 13. Num. 32 f 52. Deut. 7 a 5. c 25. 12 a 3. Judic. 6 c 25/ 1. Reg. 7 a 3. Esai. 30 c 22.
Beelden worden opgericht/ Exod. 32 a 2. Deut. 9 b 12. Judic. 8 b 33. 17 a 4/ 3. Reg. 12 c 28. 14 c 23/ 4. Reg. 17 b 16 c 29. 21 a 3. 7/ 2. Paral. 25 b 14. 28 a 2. Dan. 3 a 1. Ozee 13 a 2/ 1. Mach. 1 f 56. 57.
Beelden worden weth genomen en verdestrueert/ Exod. 23 c 24. 32 c 20. Deut. 9 c 21. Judic. 6 c 27. 10 b 10 1. Reg. 7 a 3/ 4. Reg. 15 b 12/ 4. Reg. 10 c 26. 11 b 18. 18 a 4. 22 * 1. Par. 15 b 12/ 2. Par. 14 a 3. 15 a 8. b 16. 23 b 17. 19 b 16. 31 a 1. 33 b 15. 34 a 3/ 1. Mach. 2 c 25. f 45 f 68. 13 f 47. 14 a 7.
Beelden oft Afgoden dienst salmen schouwē/ Act. 15 c 20/ 1. Cor. 10 a 7. En hem voor de Afgoden wachten/ 1. Joan. 5. c. 21.
Van Beelden dienst/ Soeckt Afgoderije.

Van Belosten ofte Gheloften.
Gen. 28 c 20. Leu. 27 a 1. Num 6 *. 21 a 2. 30 *. Deut. 23 c 21. Judic. 11 b 30/ 1. Reg. 1 b 10/ 2. Reg. 15 a 8. Psal. 76 b 12. Spr. 5 a 3. Baruch 6 b 34. f Mat. 14 a 7. Act. 18 b 18. 21 c 23. 23 b 12.
Van gebloofde Belosten/ Judic. 11 b 30. 31/ 1. Reg. 25 c 22. b 34. f Mar. 14 a 7. Act. 23 b 12.
Belosten Gods sijn beloeft op condicien/ Deut. 19 a 9. 28 * 33 a 4. Leu. 26 *. 1. Reg. 2 b 30. Ezech. 18 *. 33 b 15. 19. f Mar. 16 b 16. Joan. 3 b 16. b 36. 6 e 47. 8 b 31. 13 b 17. 15 a 7 b 14. Rom. 8 b 17. Colos. 1 c 23/ 1. Pet. 1. a 4. Heb. 3 b 14. Apoc 2 *. 3 *. 21 a 7.
Belsazer siet de handt schrijven/ Dan. 5 a 5. Werdt gheboodt / ende sijn Ryck quam in de handt Darij/ 5 b 30. 6 a 1.
Benaia/ een hooftman der twee hoopen Crethi en Plethi / 2. Reg. 20 c 23. Een heymelick raedgheuer Davids/ 23 c 23/ 1. Par. 11 c 25. Hamaels een Veltoverste Salomonis/ 3. Reg. 2 b 35.
Benhadad de sone Tabrimon/ houdt verbondt en ghelooue aen den Coninck Asa 3. Reg. 15 b 18. Belegherd Samarien/ 20 a 1/ 4. Reg. 6 c 24. Leyt kranck/ en sterft. 8 a 7. b 15.
Benhadad de sone Hasael werde Coninck tot Syrien. 4. Reg. 13 c 24. Verheert Israel/ 13 a 3.
Ben Jamin de sone Jacobs wort gheboren/ Gen. 35 b 16.
De Ben Jamiten mishandelen dat wijf des Leuiten/ Judic. 19 c 25. Worden ghestraft/ 20 c 41.
Berechias. Soeckt Isaelchiel.
Bereth/ een Afgod der Sichimiten/ Judicū c. 46.
Bernice/ Act 25 b 13.
Berodach oft Brodach/ Coninc tot Babel/ 4. Reg. 20 b 12. Weicke. Esai. 39 a 1. ghenoemt wort Merodarh.
Beroth/ een plaetse der kinders Israels inde woestijne/ Deut. 10 a 6. Item een stadt der Sijrieen/ Jos 9 b 17. niet verre van Hai int lantschap Ben Jamin/ Josue 18 c 25/ 2. Reg. 4 a 2. Waer van de Berothiten/ 1. Reg. 23 b 37. 1. Esd. 2 c 25.
Berthia. een stadt in Macedonien/ Act. 17 b 10.
Bersa, de Coninck Gomorrhe. Gen. 14 a 2.
Beraleel/ een constich werckmeester des Tabernakels. Exod. 31 a 1. 35 b 30.

Van de Besnijdenisse, beyde vleeschelicke ende geestelicke, oft vvterlick ende innerlicke.
Gen. 17 b 10. 21 a 8. 34 c 24. 35. c. b. Exod. 4 c 25. 12 a 44. Leu. 12 a 3. Deut. 10 b 16. 30 a 6. Josue 5 a 2. 7. Judic. 14 a 5. 1. f Mach. 1 b 16. f 51 g 61. 2. f Mach. 6 b 10. Jere. 4 a 4 6 b 10. 9 c 25. Luce 1 f 59. 2 c 21. Joan. 7 c 22. Act. 7 a 8. f 51. 15 a 1 c 24. 16 f 3. Rom. 2 c 25. 29. 3 a 1. 4 b 11. 1 Cor. 7 b 19. Galat. 2 a 3. 5 a 2. 6 b 14. Ephes. 2 b 10. Phil. 3 a 2. Col. 2 b 11. 3 b 11.
Besprenginghe met het bloet. Exod. 24 a 6. 29 c 20. Leu. 1 a 5. b 11. 2 a 2. 8. b 13. 4 a 6. b 16. 7 a 2. 8 b 15. b 30. 9 b 18. 16 b 14. 18. 17 a 6. 2. Par. 30 b 17. Ezech. 43 c 20. Heb 9 b 10. 13. 19.
Besprenghinghe des bloets Christi / Hebr. 9 b 13. 10 b 19. 12 c 24/ 1. Pet. 1 a 2.

Van Beteringhe, Bekeeringhe, Berou ofte Boete.
Beteringe wort gepredict/ Jer. 7 a 3. f Mar. 3 a 2. 4 b 17. Luc. 3 a 3. 8. 13 a 3. 24 e 46. Act. 2 b 38. 3. 3 b 19. 8 c 21. 17 b 30. 20 c 21. 26 c 20. Siet boven, bekeert tot Godt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Beteringhe en beterīnge die van herten geschiet/ is ghenade ende verghevinge voorgesept/Deut.9 c 29. 30 a 2/1 Reg.7 a 3/2.Par.7 b 14/30 a 6.34 c 29. Job 1 b 12.22 c 23. Prou.28 b 13. Psal.32 a 5.Esai.1 b 16. 30 b 18.45 c 22 55 a 7.59 c 20. Iere.3 a 9.b 17.18 a 7.29 b 12.31 b 18 c 20. Ezech. 18 c 21.27.33 b 14. Osee 14 a 1. Joel 2 b 12. Jone 3 a 8. Zach.1 a 3. Mal.3 a 7. Syr. 17 c 23. Luc.15 b 18. Act.3 b 19.26 b 17 c 20.

Beteren salmen hem / dewijle dat men ghesont is/ Syr.17 c 24.18 c 25.

Exempel van warachtich Berou / Judic. 10 b 15. 2.Reg.12 b 13.24 b 10.17 1.Paral.12 a 6.33 b 12. Jone 3 *. Judith 4 a 7. Mat.26 b 74. Luce 7 b 37.c 44.15 b 18 18 b 13.19 a 8.22 g 62.23 e 41. Act.2 b 37.

Exempel van valsch Berou/ Genef.4 b 13.27 b 38. Exod. 8 a 8.9 c 27.10 b 16. Josue 7 c 20 Judic. 1 a 7. 2.Reg.15 c 24.b 30 24 b 17/3.Reg.13 a 6.21 c 27.Sap. 4 a 3/ 1.Mach.6 b 12/2.Mach.9 b 12. Mat. 27 a 4. Act.8 b 12.c 23.Heb.12 b 17.

Berh El/Genef.12 a 8/1.Paral.7 c 28.Judic.4 a 5. Wort ooc ghenoemt Luz ofte Luza/Gen.28 b 19.35 a 6. Een stadt van de kinderen Josephs inghenomen/ Judic.1 c 22.23.

In Berh El wordt Godt ghe-eert van de Joden/ 1.Reg 10 a 3.

In Berh El raedtslaghen de Israeliten den heere/ als sy regē Ben Jamin strijdē souden/Judic.20 b 18.

Berhlehē wort ooc genoēt Ephzata/ Gen.35 b 19.

Hier Berhlehē repst Joseph met Maria/Luc.2 a 4

In Berhlehem wort Chistus geboren/ Luc.2 b 11

Berhsaida/eē gebouwstadt Andreeende Philippi/ Joan 1 e 44.12 c 21. Wordt bewent/ Matth.11 c 21. Luce 10 b 13.

De Berhsamiten werdē hart gestraft.1.Reg.6 b 19

Berhuel een sone Mahoys / ende vader Rebecca/ Gen.22 c 23.

Berhulia wert belegert bā Holoferne/Judit.7 a 1.

Berhsabea ofte Bath Seba / Vrias hupsvrouwe slaept bp David. van hem geroepen tzijnde/2.Reg.11 a 4. Beweent heren man Vrian/2.Reg.11 c 26.

Besek ofte Besec/een stadt van Juda / ouerwonnē ende inghenomen/Judic.1 a 4.

¶ Van Biechten.

Men sal God Biechten/en hem onse sonden belijden/na het exempel aller heyligher Gods/Leuit.16 c 21.26 e 40/ 1.Paral.16 a 8 c 27/2.Paral.6.c 20.21 etc. 2.Esd.1 a 5.6.a 7.9 a 2. Psalm.31 a 5.6. Ie will myn overtredinge ofte sonde dē Heere belijden / (of biechten eicet.) Job 13 b 15. Alleen wil ick myne weghen (segt Job) voor hem voortbrenghen ende openen soo is hy de gene die my helpet etc. Item Psal.36 b 33. 50*.116 a 2.etc. Dan.9 a 5.6. Luc.18 b 13/1. Joan.1 a 9 Siet boven Belijdinghe der sonden. Want God vergheeft de sonden/ Siet sunde.

Bigthan en Theres werdē gehangen/1.Heft.2 c 21

Bileam wert ghehuert om Israelte verbloecken. Num 22 *.23 *. Leert ergherniſſe/ Apoc.2 b 14. Wert metten sweerde ghedoot, Num.31 a 8. Josue 13 c 22. 2.Pet.2 b.16

Bilha / een iouck wijf Rahels / baert Dan ende Naphtalim/Gen.30 a 3.8.

¶ Bidden inden naem Iesu.

Joan.14 b 13.15 b 16.16 c 23.26/1.Joan.5 b 14.

Bidden so dat behoort en weetmen somtijts niet/ ende men bidt qualick/ Mat.20 c 20.Marc.10 b 35 Rom.8 c 26. Jac.4 a 3.

Bidden dach ende nacht/Psal.119 g 62.Luc.18 a 1. 1.Thess.3 b 10.1 Tim.5 a 5/2. Timoth.1 a 3. Soeckt Ghebedt.

Bidden sonder ophouden / Mat.7 a 7.Luc.11 a 9. 18 a 1.Act.10 a 2.Ephe.6 b 18. Col.4 a 1/1.Thes.5 b 17

Bidden dat het woordt Godts eeven voortganck hebbe/Ephes.6 b 19.Coloss.4 a 2/2.Thess.3 a 1.

Bidden voor malcanderen/Iere.42 a 2.7.c 20.Baruch 1 b 13/ 2.Mach.1 a 4.Ephes.6 b 18.Coloss 4 a 2. 2.Thess.5 c 25/2.Tyess.3 a 1/1.Tim.2 a 1.Jac.5 b 16.

Bidden beat zijn handen/ Num. 16 c 22. e 46/2. Mac.3 d 33. mat.5 c 43.Luc.6 c 28.23 b 33.Act.7 g 60.

Bidden en salmen niet voor die / die niet en willen ophanden van sonden/Iere.7 b 15.11 b 14.14 b 11.15 a 1/1. Joan.5 b 16.

Bpsmaken Salomonis 3000. ende zijner Liedekes waren duysent ende hoyf/3.Reg.4 d 32.

Bithynia/een lantschap in clepn Asien/2.Pet.1 a 1

¶ Van Bisschoppen, haer verkiesinghe ende officie.

Mat.20 c 23.26.Luc.4 b 16. 22 c 26. Joan.10 a 4.b 24.21 b 15.Act.1 c 24.6 a 3.11 c 22.14 c 20.20 c 28.Rom. 13 b 16.c 25/1.Cor.3 a 5.4 a 1.16 a 1.9/2.Cor.3 a 6.4 a 5 10 a 8.6 a 1.Ephes.1 b 15/3 a 2.Col.1 c 23/1.Tim 3 a b 4 a 6/2.Tim.2 a 1.b 15 c 24.Tit.1 a 5/1.Pet.5 a 2.

¶ Van blintheyt, beyde lichamelick, ende gheestelick.

God slaet met lichamelicke blintheyt/Gen.19 b 11 4 Reg.6 b 18.Tob.2 a 8/2.Mach.5 c 25.10 c 29. b 30. Act.9 a 8.b 17.13 b 11.

Van gheestelicke blintheyt/ Deut.28 c 28.Psal 69 c 24.146 a 8.Esai.6 b 10.24 a 7.b 16.18.25 a 5.29 b 18. 43 a 8.56 b 10.59 b 10.Sap.2 c 21.Mat.15 b 14.Mar. 8 b 17.Luc.4 b 19.Joan.9 a 1.b 39.12 e 40. Act 9 a 8.b 17.13 b 11.Rom.1 c 21.11 b 10/ 2.Cor.4 a 4.Ephes.4 b 10/2. Pet.1 a 9.1.Joan.2 b 11.Apoc.3 b 18.

De blinden wordē siende/Tob.11 b 15.Mat.9 c 28 20 b 30. Mar 8 c 22.10 g 46.Luce 18 b 35. Joan. 9 a 6.

Binden salmen in Chzisto, die binden in/ Joan.15 a 4.Rom.8 a 1/1.Cor.4 b 15.12 b 13.Col.2 a 6/1.Joa. 2 a 6.c 28 3 c 14 4 b 13.

Bloet en salmen niet eren/ Genef.9 a 4.Leu 3 b 17. 7 c 26.17 b 10.14.19 c 26. Deut. 12 b 16.c 23.15 c 23/1. Reg.14 b 32. Act.1 c 20.21 c 25.

Banden bloetbloet wordt dat wijf ghorepnicht/ Mat.9 c 20.

Bloet dat ont schuldich bergoten wordt/dat roept tot Godt/Gen.4 b 10.4.Esd.15 a 8.Apoc.6 b 10.

Bloet dat ont schuldich bergoten wort/ Deut.19 a 5 b 11.27 c 24/2.Reg.20 a 9/3.Reg.21 b 13/4 Reg.21 b 16.24 a 4/2.Par.24 c 21.Bzou.6 b 17.28 b 17.Esai.26 c 21.Iere.7 a 6.22 a 3 Ezech.22 a 4/4.Esd.1 b 32. Mat. 23 b 34.Luc.11 f 50.Apoc.6 b 10.18 c 24.

Bloet Chzisti heeft ons gecocht/1.Cor.6 c 20.7 c 23 Act.20 c 28/1.Pet.1 b 18.Apoc.5 a 9.

Bloetdozstich/Psal.55 c 24. 59 a 3. Prou 29 b 10.

Dar Boeck des leuens/Exod.32 d.32.Psal.69 c 29 Phil 4 a 3.Apoc.3 a 5.20 b 12.21 c 27.

Boomen voor menschen/Psalm.1 a 3/Esai.2 b 13. Iere.17 a 8.Ezech.31 a 3.b 10.Dan.4 a 9.b 19. Mar. 3 b 10.7 b 17.12 b 33.Luc.3 a 9.6 e 43.13 a 6.Apo.12 a a

Boosheyt neemt de ouerhant/ 4.Esd.5 a 2.14 b 16. Mat.24 b 12/1.Joan.5 b 19.

Boere/Siet Bereringhe.

Booz de sone Salma tronr Ruth/Ruth 4 b 13.

Broeders ende susters Chzisti/wie/ Mat.12 e 49. 28 b 10. Mar.3 b 33.Luc.8 c 21. Joan.20 b 17.Heb.2 b 12.Psal.22 c 23.

Broederen eenhzachtichept is Godt ende de menschen aenghenaem/Syr.25 a 2.Gen.13 a 8. Siet wonder/Eendzachtichept.

Bzasserye ofte overvloedichept der spijsen/ Esa.5 b 12.Ezech.16 e 49.Luc. 21 b 31. 16 b 19. Rom. 13 b 13. Galat.5 c 21/1.Pet.4 a 3/2.Pet.2 b 13.Soect Dzonckenschap.

Bzoot bzekinghe tot ghedachtenisse des gebroken lijfs Chzisti/Mat.26 c 25. Mar.14 c 22.Luce 22 b 19. Act.2 e 42.20 a 7/1.Cor.10 b 16.c 21.11 b 19 *, Die dit broodt der ghedachtenisse weerdich willen eren / die moeten alle een lijf Chzisti/ende een broot zijn/1.Cor. 10 b 17.12 b 13.c 27.Soeckt bupten.

Dat broot dat wp breken/ is de ghemeynschap/of de ghemeininghe des lijfs Chzisti / eenen ghelijck die/ die het offer aten zijn een ghemeynschap oft ghemeininghe des Altaers/1.Cor.10 b 16.18.

Dat broot des verstants/namelick Gods woort/ Deut.8 a 3.Sap.16 c 26.Syr.15 a 8.Marth.4 a 4. Luc.4 a 4

Bzupdegom na den Geest/is Chzistus/ Esa.54 a 5 62 a 4.Iere.31 c 22.Ezech.16 a 8.Mat.9 b 15. 25 a 1. Mar.2 b 19. Luce 5 b 34. Joan.3 c 29/2.Cor.11 a 2. Ephes.5 c 24 Apoc.19 a 7.21 a 2.

Bzupt Chzisti/namelick/ zijn Ghemeynte / is een Coninghinne / Jonckbzouwe/ sonder beicke of rimpel Psal.45 b 11.Ezech.16 a 9/2.Cor.11 a 2.Ephe.5 c 26.Apoc.19 a 8.21 b 10.

Bupck wort voor een Godt bercozen/Rom.16 b 17 Phil.3 b 19.

Bupck berlichten of ontladen/ wort den Joden gheboden bupten den legher te doen/Deut.23 b 12.14.

Die bupten des verbonds teecken zijn / en sullen niet van dat Paeschlam eten/Also ooc niet van dat ghedachtenisse teecken/Exod.12 e 43.Luce 22 b 19.

Bupten de Ghemeynte/ofte de wereit zijn sy ghenoemt/die in Chzisto niet gheplant/noch ingelijft en zijn/Mar.4 b 11/1.Cor.5 b 11.12 b 13.c 27. Col.4 a 4/ 1.Thess.4 b 12/1.Tim.3 a 7.Apoc.22 b 15.

Bupghen sullen den Heere alle knien. Psal.22 b 30 Esaie 45 c 23.Rom.14 b 11.Phil.2 b 10.

Buzi ofte Bus/des Propheten Ezechielis vader/ Ezech.1 a 3.

Cades

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

C.

Cades ofte Kades/es plaetse inder woestyne Sin/ Num.20 c 22.33 d 37.

Cades Barne/ofte Kades Barnea / een plaetse in de woestyne Paran/daer wt de bespiedders van Mose gesent syn/ Num.13 a 2.3 b 17. Deut.1 b 19. Josue 14 a 7.

Cesarea een zeestadt in Palestynen/ Act.9 d 30. 10 a 1.12 b 19.21 a 8.

Cesarea/ Luce 3. een stadt aen den berghe Libano/ by der Jordane.

Cesarea/ Act.18 c 22. een hooftstadt Cappadocie.

Cain ofte Kain / de eerste soon des menschen werdt geboren/ Gen.4 a 1. Wordt zynen broeder Abel/4 a 8. Sap.10 a 3/1. Joan.3 b 12.

Cayphas de hooghe Priester gheest raedt teghen Christum/ Joan.11 e 49.18 b 14. Verdriet de Apostelen te predicken/ Act.4 b 18.

Calano ofte Calno/een stadt in Babylonien/Esa. 10 a 9.

Caleb/een sone Jezron/ 1.Par.2 b 18. Een bespieder des lants Canaan/ Num.13 a 8 & 31.14 a 6. c 24. d 30.38. Spesyt ende ingelye dat landtschap Hebron/ Jos.14 a 6.9.b 13.21 b 12. Judic.1 c 20/ 1.Par.7 f 58. Wort ghenoemt Chalubai/1.Par.2 a 9.

Camos ofte Chamos, een Afgodt der Moabiten/ Num.21 c 29. Wesen timmert Salomon eenen Tempel.3 Reg.11 a 7. Wort wegheroept/ 4. Reg.23 b 13.

Cana/een stadt int lantschap Aser/ Josue 19 b.

Cana mincz de groote ghenoemt.

Cana, Joan.2 a 1.

Cana minez bemunder.

Cana, een stadt in Galileen / daer Christus water tot wyn ghemaeckt heeft/ Joan.2 a 7.

Canaan de sone Noah wordt verbloeckt/ Gen.9 c 25. 10 a 1/1.Par.1 a 4. Timmert lantschap/Gen.10 b 15. Van hem spynde dese volcken landts. Deut.11 b 10. Syn landtschap wert Abrahams ende synen zade beloeft/ Gen.12 a 7.13 b 15/15 b 18. 17 a 8.26 a 4.35 b 12. Exod.3 a 8.b 17 Leu.20 c 24. Deut.9 a 6. Wert ghegheven / Josue 3 b 16. Waerom Godt de Cananiten tot haren lande verdreven heeft/ Leuit.18 c 25. Deut. 9 a 4.18 b 12.20 b 17. Waerom hyse allenskens ende niet teenemael verdreven heeft Exod.23 c 29. Deut. 7 c 22 Judic.2 c 22.3 a 1. Vande beschryminghe ende verdelinghe des lants/ Genes. 10 b 15. Exod.23 b 31. Num. 26 f 52.33 f 53.34 *. Josue 13 *.14 *. 15 *.16 *. 17* .18 * 1. *. Ezech.47 b 13.c 21.

Wes Cananeesschen wyfs dochter wordt vanden Duyvel verlost. Mat.15 c 22.

Canath ofte Knath / een stadt int lantschap Manasse/ welck ooch Nobe ofte Nobah ghenoemt wert/ Num. 32 e 42.

De Capernaum inde stadt Galilee/ begh Christus te predicken/ Mat.4 b 13. Luce 4 b 31. Maeckt gesont den Hooftmans knecht/ Mat.8 b 13. Wert genoemt syn stadt/9 a 1. Wert beweent 11 c 23.

Cappadocia Deut.2 e. Jerem.47 a 4. Amos 9 a 7. Act.2 a 9/1. Per.1 a 1.

Cephas/Soeckt Petrus.

Cetura, ofte Ketura. Abrahams wyf/ Gen.25 a 1.

§ Van Ceremonien der Joden.

Alle hare Ceremonien ende uytwendighe Godtsdienst, en zyn niet meer dan een bedeydinghe en schauwe des waerachtighen ende ghestrelichen/ Exod.23 a 9.b 14. Num.15 b 38. Deut.16 a 1. Ezech.20 b 10. 1.Cor.10 a 1/2. Col.3 b 13. Heb.7 b 17.8 a 3.9 a 1.b 10. 1 23.10 a 1.

Tegen de Ceremonien die sonder gelooue geschieden/ Psal.50 a 7. Esa.1 b 11.43 c 23.66 a 3. Jere.7 c 20/ 14 b 12. Ezec 6 b 11. Amos 5 c 22. Mich.6 a 7. Mal.1 b 13.2 a 3. Mat.9 b 13.12 a 7. Joan.4 c 21. Act.13 b 38 Rom 8 a 3. Ephe.2 b 14. Col 2 b 14.16.

Ceremonien des Wets waren ingestelt tot de roesemthe Christi verunden vleesche/ Heb. 9 a 1/8 b 11.

Chamos, Sier Camos.

Cham bespot zyns vaders Gen.9 c 22. Sier Canaan.

Chalder/ Abac.1 a 6.7. 8. Wer Chaldeen wierheyt beschryft Jeremias/ Jere.4 b 13.14.

Channan wert verbloert/ Gen.9 c 25.

Chananiters verslaen ofte dooden de Israelliten/ Num.14 e 45.

Cherubim voor het Paradys/met eē vyerich swaert gestelt/om dat Adam vanden boom des leuens niet eten en soude. Gen.3 c 24.

Cherubims ghestalt/ Exod.25 b 18.19 c 20. Ezech. 10 b 18.19.

Chimeham repst met David nae Jerusalem/ 2. Regum 19 b 38.

Chonenia/Soeckt Jechonia/Jehoiakin.

Cilicia/een landtschap Asie/ daer Paulus van geboortich was/ Act.21 b 39. ende Christum daerin gepredict heeft/ Gal.1 c 21.

Claudia, een Eylandt/ Act.27 b 16.

Claudius Lysias / de ouerste Hooftman tot Jerusalem / sent Paulum tot Felix den wooght van Cesarien/ Act.23 c 23. d 30.

Cleophas ofte Cleopas/ Luc.24 b 18. Joan. 19 c 25.

Cleopatra Ptolomeus dochter wordt Alexandre gheghenen/ 1. Mach 10 f 57. Wordt hem ghenomen/ ende Demetrio ghegheuen 11 b 12.

Crera/een Eylant/ (wert ooch nu ghenoemt Claudia) Act.27 b 11.17 b 12.13. Tit.1 a 5/1. Mach 10 f.

Crispus de Overste der Schoolen/ghelooft in Christo/Act.18 a 8. Wort met Gaio van Paulo gedoopt/ 1.Cor.1 b 13.

§ Van Christo Iesu.

Christus warachtich God ende mensche wort beloeft van God inde Wet ende Propheten/ Gen.3 b 15 12 a 3.17 b 19.c 21.22 b 18.26 a 4.28 b 14.49 b 10. Num. 24 b 17. Deut.18 b 18/1. Regum 2 b 10.b 35/ 2. Regum 7 b 13. Psal.2 *.22 *.110 a 1 *. Esai.7 b 15.8 a 6.b 10.9 a 5.11 a 1.b 10.28 b 16.40 a 9.42 a 1.45 a 1 46 b 10.49 a 1.6 b 10.50 a 5. 52 b 10.53 *.59 c 20.60 a 1.61 a 1.62 b 11 Jere.23 a 5.6.30 a 9.33 b 15. Ezech.17 c 22. 34 b 11.15. c 23.37 c 24. Dan.7 b 13.8 b 9.12 a 1.24 c 25. Mich.5 a 1. Agg. 2 c 24. Zach.2 b 10.3 a 8.9 a 9. Mal.3 a 1.

Godt/ende Godts sone is hy van het begin / ende van ewicheyt/ Joan.1 a 1.8 f 58.17 a 5.c 24. Mich.5 a 1. Prou.8 c 22. Col.1 b 16. Heb.1 a 2. Ende mensch is hy nae der beloften / Godts des Vaders. eerst inder tijt om onsent wille gheworden. ende heeft onderons ghewoont/ Joan.1 b 14. Warmen met oogen gesien/ ende met handen getast heeft/ Joan.1 a 1. God is inden vleesche gheopenbaert. 1.Tim. 3 b 15.

Christus Jesus is in den vleesche gheromen / 1. Joan.4 a 2. Godt heeft zynen sone ghesonden inder ghelicheniſſe des sondighen vleesche/ Rom.8 a 3.

Christus Jesus die daer Godt ghelyck/ ende inder ghedaenre van Godt was / die heeft hemselven verclepnt/ende nam de ghedaente eens knechts aen / esi is ghewozden ghelyck een ander mensch/ ende acht gelaet als een mensch bevonden / ende hy heeft hemselven vernedert / ende is ghehoorsaem ghewozden totter doot/ Ja totter doodt des cruycen/ Phil.2 a 6.

In allen is ons Christus Jesus in sonder heyliger menschwoerdinge ghelyck gewozden. Heb.2 b 17 Wtghenomen de sonde/ Heb.5 a 2.

Christus warachtich God ende mensche/ wert ghegheuen gheopenbaert en betuycht. Mat.1 a 1.b 16. c 25.3 b 11.8 c 29.11 a 5.16 b 16. 17 a 5. 22 e 40. 26 g 63. 27 f 53. Mar.1 b 39. Luce 1 c 27.2 a 6.3 b 16 *. 22 g 68. Joan.1 b 14.c 29.b 32. e 49. 2 b 11. 3 a 2. 13 b 16. b 35. 5 b 30.6 g 69.7 e 40.9 b 35. 10 a 7. c 24. b 36.11 c 27.e 41. 12 c 28.14 *.15 c 23.17 a 1.20 c 28. Rom.1 a 2.8 a 3.9 a 5 1.Cor.5 b 19. Galat.4 a 4. Phil.2 a 6. Col.2 a 9 1.Tim. 3 b 13. Tit.3 b 11. Heb.1 *.5 a 1/1. Joan.5 c 20.

Christus een breet Gods/ Sap.7 c 26/ 2.Cor.4 a 4. Coloss.2 b 15. Heb.1 a 3.

Christus is dat eenbeelt Gods wesens / Col. 1 b 15. Heb.1 a 3.

Christus een licht der Heydenen / eñ alder werelt/ Esai.2 a 5.9 a 1.42 a 6.49 a 9.60 a 1.b 19. Mat.4 b 16 Luce 2 b 32. Joan.1 a 4.3 b 19.8 b 12.9 a 5.12 b 35 e 46. Act.13 a 47/1. Joan.1 a 5.2 a 8. Apoc.21 c 23.

Christus een herder der stelen. Esai.40 b 11. Ezec. 34 *.37 c 24. Mich.5 a 3. Zach.13 a 7. Mat.26 b 30. Mar.14 c 27. Joan.10 b 11/ 1.Petr.2 c 25.5 a 4. Heb.13 c 20.

Christus een Heere ende Coninck ouer alle Coninghen ende Heeren. Ezech.37 c 24 Psalm.2 a 6.24 a 7. Col.2 b 10/ 1.Tim.6 b 15. Apoc.1 a 9.17 b 14. 19 b 16.

Christus een Lam Godts. Esai.53 b 10. Joan.1 c 29 Act.8 b 32/1.Cor. 5 a 6. Apoc.5 a 6.b 12.7 a 5.b 17 14 a 1.13 a 8.17 b 14. Soeet Ruchie Christi.

Christus/ een Middelaer/ Versoender ende Voorspraeke tusschen Godt ende den menschen/ Joan.6 c 44. 8 64.10 a 7.14 a 6. Act.4 b 12. Ro. 3 c 25. 5 a 2.8. b 34. Gal.3 c 20.5 a 1. Ephes.2 b 12.17. Col.1 b 19/1.Tim 2 a 5. Heb.7 c 24.8 a 6.9 b 15.12 c 24.1 Joan.2 a 1.4 b 10.

Christus een ghebozen soon Davids/ Mat.1 *.9 c 27.12 b 32.15 c 22.20 c 28.21 a 9.12 e 42. Luce 3 b *. 18 b 31. Act 13 b. Rom.1 a 3/9 a 4/2 Tim.2 a 8. Hoe de beloftenisse 2. Reg.7 b 12. Psal.88 a 5.131 b 11. Esaie 11 a 1. Ezech.34 c 23. Osee 3 a 5.

Christus dat beloofde vrouwen zaet/ Genes.3 b 15. Galat.3 a 8.

* *

Christus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Chzistus ontfanghen banden H. Gheest/ Mat.1 c 20. Luc.1 d 31.
Chzistus gebozen wt ofte van der mager Maria/ Mat.1 c 25. Luc.1 d 31.2 a 6.b 11. Gal.4 a 4. Esa.7 b 15
Chzistus geboꝛen tot Bethlehem/ Matth.2 a 1. Luce 2 a 6.b 11. Joan.7 e 42. Mich.5 a 1.
Chzistus sonder alle beblecktnghe der sonden ende schult/ Esai.53 b 12. Joan.8 e 46.2. Coꝛ.5 c 21.1. Pet.2 c 22.1. Joan.3 a 5. Heb.5 a 2 7 c 25.
Chzistus wozt besneden. Luc.2 c 21.
Chzistus wert inde Jozdane ghedoopt/ Mat.3 b. 16. Mar.1 a 9. Luc.3 c 21.
Chzistus heeft ghekeert ende ghepzedict/ Mat.4 b 17 5 * 6 *.7 *. Mar.1 b 14. Luc.4 b 15.6 c 20 *
Chzistus heeft alle behoeftigen goet gedaē/ Mat. 4 c 23.8 *.9 a 2.20 c 28. Mar.8 c 23. Luc.17 b 12.
Chzistus wert verclaert/ Mat.17 a 2. Mar.9 a 2. Luc.9 c 29.
Chzistus wert verraden/ Soeckt Judas.
Chzistus heeft geleden onder den Heydensche lantregeerder Pontio Pilato/ Psalm. 22 *. 69 b 10 c 22. Esai.53 *. Dan.9 c 26. Mar. 16 c 21.17 b 12. c 22. 20 b 18.c 22.26 b 37.g 66.27 *. Mar.8 b 31.9 b 30. Luc 7 c 25.18 b 31.23 *. Joan.18 c 28.19 *. Act.3 b 15.8 b 31. 17 a 3. Rom.8 b 32.34/1. Pet.2 c 21.4 a 1. Heb. 2 b 18. 13 b 12.
Chzistus is ghekruyst/ Mat.27 b 34. Marc.15 c 24. Luc.23 b 32. Joan.19 b 18. Act.2 c 23.4 b 10/1. Coꝛ.2 a 2/2. Coꝛ.13 a 4. Is te vozen ghesept en bediet/ Num. 21 a 8. Mar.20 c 22. Joan.3 b 14 16/8 c 28.12 b 32.
Chzistus is gestozuen ende begraben om onse sonden/ Mat.27 c 49.f 58. Marc.15 b 37 c 42. Luc.23 e 45. 49 Joan 19 d 30.e 40. Act.13 c 29. Rom.5 a 6/ 6 b 10. 8 b 34.14 a 9/1. Coꝛ.15 a 3/2. Coꝛ 5 b 15/1. Thess 5 b 10 Is te vozen voꝛtsept/ Psal.3 a 7 Esai.53 a 4.5. Dan. 9 c 26. Mar.16 c 21 20 c 22.
Chzistus is nedergedaelt ter hellen/ Act.2 c d 15 d. Ephes.4 1. Pet.3 b 4 a. Is te vozen voꝛtsept/ Esa.42 a. Zach.9 b
Chzistus is ten derden daghe verresen van den doden. Psal.16 b 11. Mat.28 a 6 Mar. 16 a 6 Luce 24 a 5. Joan.20 a 9 Act.2 c 24 d 31. 10 e 40.13 b 30. 17 d 31. Rom.4 c 23. 8 b 34. 14 a 9/ 1. Coꝛ.15 a 4.b 12/ 2. Tim.2 a 8. Is voꝛtsept ende bediedt/ Psalm.16 b 11. Jone 1 b 17. Mat.12 e 40.16 c 21.17 c 22.20 c 22. mar. 8 d 31.9 b 30.10 d 34. Luc.11 d 30 18 b 31. Joan.2 b 19.
Chzistus is opghevaren ten hemel/ Mar.16 b 19. Luc.24 f 50. Joan. 3 b 13.6 g 61. Act.1 a 9/1 Coꝛ.15 a 7 Ephe.1 c 20.4 a 8/1. Pet.3 c 22. Heb.5 a 1. Psal.68 b 19
Chzistus sit ter rechterhant Godts/ Psal.110 a 1. Matth.22 e 44. Mar.16 b 19. Luc.22 g 68. Act.7 f 56. Rom.8 b 34. Ephes.1 c 20. Col.3 a 1/1. Pet.3 c 21. Heb. 1 b 13.10 b 12.12 a 2.
Chzistus sal weder comen te voꝛdeelen de leuendighen ende de doodē/ Psal 96 b 13. Mat.16 c 27.24 d 30.25 d 31 Luce 17 c 24.d 30.21 c 25. Joan 5 c 22 Act.1 b 11 10 c 42.17 b 31. Rom.2 b 16 2. Coꝛ.5 b 10/1. Thes. 4 b 16.2. Thess. 1 a 6/2. Tim.4 a 1/1. Pet.4 a 5. Heb 9 c 28. Ju. e b 14. Apoc.1 a 7.20 b 11.
Chzistenen worden ghenoemt alle ghelooughe/ Act.11 c 26.26 c 28 2 Coꝛ.10 a 7
Die segghen Chzistus is hier ofte daer/die en salmen niet ghelooven/ Matth.24 c 23. Marc.13 c 21. Luce 17 c 23.
Chzistus is alle dinck overghegheven ende onderwozpen banden Vader/ Mat.11 c 27.28 b 18. Luc.10 c 22. Joan.3 b 35.17 a 2. Ephes.1 c 22.
Voꝛ Chzistum is alle dinck gheschapen/ Psal.33 a 6. Joan.1 a 1. Ephes.3 a 9. Col 1 b 15. Heb. 1 a 2.
Chzistus is de warachtighe Godts Sone/ Mat.3 b 17.14 b 33. 17 a 5. Marc. 1 b 11. 5 a 7. 9 a 6. 15 b 39. Luce 1 b 32 3 c 22 9 b 35. Joan. 1 b 34 e 49 6 g 69.9 b 36 11 c 27.19 a 7. Rom. 1 a 4.8 a 3. Heb. 1 a 2. 5 a 8.6 a 6.7 a 3.20 c 29. 2. Pet. 1 b 17/1. Joan. 3 a 8.4 a 9. 5 c 20.
Chzistus blijft eewich / Psalm. 110 a 4. Esai.9 a 6. Dan 7 b 14 Mich. 5 a 1. Joan. 12 b 34.
Chzistus een Leeu/ Apoc. 5 a 5.
Chzistus is de Morgensterre/ 2. Pet. 1 b 19 Apoc. 22 b 16.
Chzistus weet alle dinck / Joan. 16 d 30. 21 b 17. Apoc. 3 b 19
Chzistus is een metten Vader / Joan. 10 d 30. 14 b 19. c 20 17 c 21.
Chzisto wozt dat selue ghedaen/ datmen den Chzistenen doet/ Zach. 2 a 8. Prou. 14 b 31. 17 a 5. Mat. 10 a 42. 18 a 5. 25 b 35. Mar. 9 e 40. Luc. 10 b 16. Act 9 a 4. 2. Thess. 1 a 8.
Chzistenen moeten leuen gelijck Chzistus gheleeft heeft/ Gal. 2 c 21/1. Joan. 1 a 7. 2 a 6. 3 a 3.
Chzistenen die sullen by Chzisto wesen / Joan. 12 c 26/14 a 2. 17 c 24.
Croone des leuens/ 4. Esdr. 2 e 43. Sap. 5 b 17/ 2. Tim. 4 a 8/1. Pet. 5 a 4. Jac. 1 b 12. Apoc. 2 b 10.
Claudius de Keyser van Roome / gheboot dat alle Joden wt Roome soudē gaen/ Act. 18 a 2. In zynen tyt was daer eenen grooten dieren tyt ouer dat gheheel aertryck/ Act. 11 c 28.
Cozes de Coninck in Persen berg ont den gheuanghen Israelliten in Judeam te trecken/ 2. Par. 36 c 22 1. Esd. 1 a 1/3. Esd. 2 a 1. Na den beuele Godts. Esai. 45 a 1. Geest haer de baren weder, de voꝛzmaels Nebucad Nezar wech gevoert hadde/ 1. Esd. 1 a 7. 5 b 14 Dan. 1. a 2.
Cornelius de Hooftman bā Cesarien wert bekeert/ Act. 10 a 3. e 44.
Cleophas ghinck met noch een ander Discipel na Emaus/ Luce 24. b 12 Hy bekende Chzistum in het breken des broots/ Luce 24 d 30.
Chuse/een voꝛzpzake van Herodes/ Luce 8 a 3.

¶ Van Cruys ende Lijden.

Cruys ende tegenspoet ghemoet allen rechtgheloouighen/ Genes. 4 a 8. 27 e 41 37 b 18/ 2. Reg. 16 a 5. b 13. Spzach 2 a 1. Psalm. 34 c 20. Pzouerb. 42 b 16. Matth. 10 b 16 *. 12 b 14. 16 c 24. 24 a 9 Marc. 13 a 9. Luc. 14 c 26. 21 b 11. Joā. 15 c 20. 16 a 1. Act. 9 c 23. Gal. 4 c 29/1. Thess. 3 a 3/2. Tim. 3 b 12/1. Petr. 4 a 1. b 12. 5 b 10.
Dat Cruys wozdt van Godt opghelept den Gheloouighen tot goede/ 2. Reg 7 b 14. Job 5 b 17. 33 b 16. Pzou. 3 b 11. Jere. 46 c 28/2. Mach. 6 b 12 14. Eccl. 2 a 8. 12 b 14. Judith. 8 c 25/ 1. Coꝛ. 11 d 31/1. Petr. 1 b 17. Heb. 12 a 5. Apoc. 3 b 19.
Voꝛ Cruys coemtmen tot kennisse Godts / heerlickheyt ende eewighen glorien/ Exod. 1 b 11/ 2. Par. 33 b 12. Judith 8 b 15. c 21. Pzou. 6 c 23. Mat. 7. c 24. Luce 24 c 25. e 45. Joan. 12 c 25. Act. 14 c 22. Rom. 8 b 17. 18/2. Coꝛ. 4 a 8. b 17. 5 a 1. Phil. 2 a 8/ 2. Thess. 1 *. Heb. 2 a 8. 12 a 2.
Dat Cruys sullen wp dzaghen met lijdtsaemheyt ende vreucht/ Mat. 5 b 10. 10 d 38. Joan. 15 c 20. 16 d 33. Act. 5 e 41. 16 c 25/2. Coꝛ. 8 a 2. Col. 1 c 24. Heb. 10 d 34. Jac. 1 a 2. b 12/1. Per. 4 b 12. 16.
Voꝛ Cruys proeft Godt de Gheloouige/ Judith 8 a 2. Spz. 2 a 1. 27 a 8. Pzou. 17 a 3. 27 c 21/2. Thess. 1 a 4/1. Pet. 1 a 6. Sap. 3 a 5.
Troost in Cruys ende lijden/ Job 5 b 17 *. Psal. 89 d 33. Pzouer. 18 b 12. Esai. 26 b 12. 19. Thren. 3 c 28. Mat. 5 b 10. Joan. 15 c 20 16 c 20. b 33 Roman. 8 b 18. 1. Coꝛ. 10 b 13/2. Coꝛ. 1 a 4 8.
Cusan Risathaim de Coninck Spzie / heerschapt ouer Israel acht Jaer lanck/ Judic. 3 a 8.
Chus een sone Ham/ Gen. 10 a 6/1. Par. 1 a 8.
Cyprus een Eylant / 1. Mach. 15 b. Act. 11 c. 27 a.
Cyrenius / een ouerste ofte Lantvooght in Syrien/ Luce 2. a.
Cyrene/een Landtschap in Assyrien/ Act. 2 b.
Cyrus/ Coninck van Persen/ 1. Esd. 1 a.

D.

Dagon een Afgodt der Philistinen/ Judic. 6 c 23. 1. Reg. 5 a 2/1. Mach. 10 i 83. 11 a 4.
Dalila van Samson lief gehadt/ Judic. 16 a. Siet Delila.
Dalmatia/een lantschap Panonie / daer heen Titus om het Euangelium te pzeycken/ gheroepē is/ 2. Tim. 4.
Damaris hoozt Paulum / ende wozt gheloouich/ Act. 17 b 34.
Damascus de Hoofdstadt der Syriers wozdt gewonnen van Tiglat Pilleser/ 4. Reg. 16 a 9.
Ceghen Damasco wert ghepzophereert/ Esai. 7 b 30. 17 a 1. Jere. 49. c 23. Amos 1 a 3.
Dan/een sone Jacobs/ Gen. 30 a 6.
Dat ghelachte Dan soect haer selven een erfdeel/ Judic. 18 a 1. Strijden teghen Iesum ende winnense/ Josue 19 e 47.
Dach des Heeren/ Esa. 13 a 6. Jere. 30 a 7. Amos 5 b 18. Joel 2 a 1. b 31. Sophon. 1 b 14. Malac. 4 a 1 4. Esd. 2 c 27. Phil. 1 a 6 2 b 16/1. Thess. 5 a 1/ 2. Tim. 4 a 8. Soecht Jongsten dach.
Dach des Heeren ende die ure en weet niemant te vozen/ Mar. 24 b 36. f 50. Mar. 13 d 32. Luc. 17 c 24. d 30. Act. 1 a 7/1. Thes. 5 a 1/ 2. Petr. 3 b 10. Apocal. 3 a 3. 16 b 15.
Dach des salichepts/ Esai. 40 b/2. Coꝛ 6 a.
Dach onderscheyden/ Rom. 14 a 5. Galath. 4 b 10. Coloss. 2 b 16.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Waghen worden ghetelt voor Iaren/ Num. 14 d 34 Ezech. 4 a 6.
Waghelick bloot/ Exod. 16 a 4. Matth. 6 b 11. Luce 11 a 3.

¶ Van Danckbaerheyt.

Danckbaer salmen zijn voor de beweesen weldaet/ Gode ende den menschen/ suler gedachtich zijn/ ende nemmermeer verghetten/ Gen. 4 a 3. 8 c 20. 14 c 21/ 23*. 24 e 38. 26 c 25. Exod. 15 a 1. Leu. 25 a 6. Num. 15 b 17. 31 e 48. Deut. 4 a 9. 6 a 5. b 13. 8 b 10. 11. Iudic. 5 a 1/ 1. Reg. 2 a 1/4 b 35. 3 b 1/2. Reg. 10 a 2. 19 b 33/ 3. Reg. 2 a 7/ 1. Par. 30 b 10. 1 c 20/ 2. Par. 15 b 11. 20 c 26/ 1. Hesk. 6*. Spr. 7 c 22. 32 c 28. 33 b 13. Tob. 9 a 1. 12 a 1. 7/ 1. Mach. 4 c 24. 5 f 54/ 2. Mach. 3 d 33. Matth. 11 c 25. Marc. 5 b 19. Luc. 18 e 43. Ioan. 11 e 41. Act. 4 c 21. 27 d 31. Rom. 6 b 17. 2. Cor. 6 a 1. Ephes. 5 b 19. Phil. 4 a 6. Col. 2 a 7. 3 b 15/ 1. Thes. 5 b 18. 2. Thes. 1 a 3. 1. Ti. 4 a 3.

Danckbaerheyt der mensche/ Deut. 8 b 10/ 1. Reg. 9 b 13. Esai. 62 a 9. Matt. 13 b 19. 15 b 36. 26 c 25. Marc. 6 e 41. 8 a 6. 14 c 22. Luc. 9 b 16. Ioan. 6 b 11. c 23. Act. 27 b 35. Rom. 14 a 6/ 1. Cor. 10 b 30/ 1. Tim. 4 a 3. Soecht spyse.

Van ondanckbaerheyt ende hare straffe/ Gen. 31 a 1. 40 b 14. c 23. Exod. 1 a 8. Deut. 23 a 3*. Iudic. 2 a 1. 6 a 8. 8 b 33. 12 a 2/ 1. Reg. 10 b 18. 12 a 8. 25 a 3. b 10. 2. 24 b 30/ 2. Par. 24 c 21. Prou. 17 b 13. Esai. 1 a 2. 5 a 4. Iere 2 a 2. Ezech. 16*. Ose 10 a 1. 13 a 2. 6. Mich. 6 a 3. Sap. 16 c 29 1. Mach. 16 b 16. 19. Matt. 11 c 20. Luc. 17 b 18. Ioan. 11 c 46. Rom. 2 c 21/ 2. Tim. 3 a 2.

Daniel wert ghenaemt Weltsazer/ Dan. 1 a 7. Lept bouwen wt/ 2 b 31/ 4 a 7. b 11. 18. c 25. Wert gheset een Regent des ghebeeles Rijck Babel/ 6 a 3. Wert ghe-worpen onder leeuwen put/ 6 b 16. Verlost Susanna/ Susan. f 51. g 60.

Darius de sone Assuerus/ Dan. 9 a 1. Neemt dat Rijck Babel in 6 a 1. Laet een Gods lasterlick mandaet wtgaen/ 6 a 8. Bevrept een Commelicke mate-rije/ 3. Esd. 3 a 1.

Darius vernieut dat beuel Cozes/ 1. Esd. 6 a 1.

Darius wort dan Alexandro de Coninck te Macedonia verslaghen/ 1. Mach. 1 a 1.

Darhan ende Abiram zijn opzoerich teghen Mo-se/ Num. 16*. Deut. 11 a 6.

Dauid een sone Isai/ (die Iesse ghenoemt wordt/ Mat. 1 a 6) Wort dan Samuel Coninck ghesalft/ 1. Reg. 16 b 13. Verwrocht eenen leeu/ ende Beer/ ende Goliath den Reuse/ 17 b 34. e 49. Verbindt hem met Ionatha den sone Sauls/ 18 a 3. 20 a 8. b 16. c 23. 23 b 18. Eert de Toonbjooden/ 21 a 3. Gelaet hem voor den Coninck Achus ontkinnich/ 21 b 13. Vliet met vader ende moeder na Maspa. 22 a 3. Snydt een stuck dan Sauls rock/ 24 a 5. Sende tot Nabal 25 a 5. Neemt Saul de Spies. 26 b 11. Vliet tot Achus den Coninck te Garh/ 27 a 2. Wort ghekroont te Hebron ouer Iu-da/ 2. Reg. 2 a 4. Vloert Ioab/ 3 c 29. Wan de borgh Sion/ ende wort ghesalft ouer dat gheel Israel/ 5 a 1 7/ 1. Par. 12 a 3 13 b 38. Mae dat wordt Ionathe/ 1. Reg. 23 b 17. ende Sauls/ 24 c 21. Wort onerspel ende doodtlach/ 2. Reg. 11*. Heerst teerwesen. 12 b 13. Vliet voor zijnen sone Absalon/ 15 b 14. Hem wordt belet inden krijgt te trecken/ 18 a 3. Wort wederinghehaelt/ 19 b 14. Besloot zijn bysapersen/ 20 a 3. Stopt den Heere dat water wt/ 23 b 16. Telt dat volck/ 24 a 2. Coopt van Araona de Iebuere/ 24 c 24. Beschicht boorgaet rotten huys te Gode/ 1. Par. 23 a 1. Ordineert Ampthiede/ 1. Par. 24*. 25*. 26*. 27*. 28*. Luet Sa-lomon zijnen sone nae hem Coninck 3 Reg. 1 b 32. Sterft/ ende wort begrauen. 2 b 10. Act. 2 c 29. 13 d 36 Wort ghespesen/ Syr. 47 a 2. Hilet Dauids exempel dan de Toonbjoodren/ 1. Reg. 21 a. Leert Christus dat sijne Discipulen met en sondichheden/ wt honghers noot op den Sabbath de aeren pluchende/ Mat. 12 a. Marc. 2 b Luc. 6 a.

Dauid nae den Gheest (dweleck is Christus) wordt beloost/ Iere. 30 a 9. Ezech. 34 c 24. 37 c 24.

Dauids soon wort Christus ghenoemt/ Mat. 1*. 25 c 22. 22 e 40. Mar. 12 b 35. Luce 20 e 40. Act. 2 b 30. 13 c 23/ 2. Tim. 2 a 8. Apoc. 5 a 5.

Danssen/ Exod. 22 a 6. b 18. Iudic. 11 d 34. 21 c 21/ 2. Reg. 6 b 14. Psal. 149 a 3. 150 a 4.

Debora treckt met Rebecca tot Isaac/ Gen. 24 g 61. Sterft/ 35 a 8.

Debora een Propheterisse ende een Richterisse in Israel/ Iudic. 4 a 4.

Dedit wort gewonnen/ Iosue 10 d 38. Iudic. 1 b 11.

Delila/ een Bysaepster Simson/ verriet hem den Philistijnen/ Iudic. 16*.

Demetrius de sone Seleuci/ regeert Tyrannich/ 1. Mach. 7 a 1. Verbindt hem met Ionatha/ 10 a 3. Wort aen hem mennedich/ 11 f 53.

Demetrius de Goudsmit verbiet heur tegen Paul-lum/ Act. 19 c 23.

¶ Van demoet ende nederheyt.

Demoet ende nederheyt set Godt nen/ Gen. 18 c 27 29 d 31. 41 e 40. Exo. 3 a 7. 4 b 10. Iudic. 6 b 15/ 1. Reg. 1* 2 a 4. 8. 7 a 6. b 10/ 3 Reg. 6 b 16 c 21/ 2. Par. 12 a 5 c. 6. 32 c 24. 33 b 12. 34 c 26. Psal. 34 b 19. Prou. 11 a 2. 16 b 9. 22 a 4 25 a 7. 29 c 23. Esai. 37 a 1. 57 b 13. 66 a 2. Ierem. 1 a 6. Ione 3 a 5*. Syr. 3 c 20. 7 b 19. 10 d 36. 35 c 27. Iudit. 4 a 7. b 11. 19 b 16. Mat. 3 b 11. 6 a 3. 8 a 8. 11 c 25. 15 c 27 18 a 4. 20 c 26. 21 a 5. 23 a 7. b 11. Marc. 9 b 34. 10 e 43. Luc. 1 e 44. 9 e 47. 14 b 10. 11. 15 b 19. 18 b 14. 22 c 26. Ioan. 13 a 4. Act. 10 c 26. Rom. 11 c 20. 12 b 16/ 1. Col. 3 a 9 15 a 8 Phil. 2 a 3. Col. 3 b 12/ 1. Pet. 5 a 5. Iac. 1 a 9 4 b 10. Heb. 11 c 24. Apoc. 4 b 10. 19 b 10.

Dinkens oft Dienaers der armen/ Act. 6 a 3. 21 a 8 Phil. 1 a 1/ 1. Tim. 3 a 8.

Diana wort gheeert te Epheso/ eñ in gheheel Asia/ Act. 19 c 27.

¶ Van Dieste.

Dieuerste wort verboden/ ouergetreden ende ghe-straft/ Gen 31 b 19. Exod. 20 b 15. 21 b 16. 22 a 1. Leu. 19 b 11. Deut. 5 b 19. 24 a 7. Iosue 7 a 1. b 19. Tob. 2 b 13. Prou. 6 b 30. Ose 4 a 2/ 2. Mach. 12 e 40. Mat. 19 b 18 Ioan. 12 a 6. 1. Col. 6 b 16. Apoc. 9 c 21.

Dan Dienen ouer de Dienerije begrepē Exo. 22 a.

Dienen ende verheerdren van Gods woort/ Iere. 23 b 30. Ioan. 10 a 1.

Dieren tyt in Godts woort/ 1. Reg. 3 a 1/ 2. Par. 15 a 2. Ose 3 a 4. a 1. Amos 8 b 11.

Van dieren tyt ende hongherwoot/ Gene. 12 b 10. 26 a 1. 41*. 42*. 43*. 44*. 45*. 47*. Exo. 16 a 3. Deut. 28 f 53. 32 c 24. Ruth 1 a 1/ 2. Reg. 21 a 1. 24 b 13/ 3. Reg. 8 b 37. 18 a 2/ 4. Reg. 4 b 38. 6 c 25. 8 a 1. 25 a 3. 2. Par. 6 c 28. 20 a 9. 2. Esd. 5*. 4. Esd. 15*. Psal 37 b 19. Qhai. 5 b 13. Iere. 14 a 1. b 12. 15/ 15 a 2. 29 b 17. 34 b 15. Ezech. 5 b 12. 16. 6 b 11. Ioel 1*. Amos 4 a 6. Agge 1 a 6. b 10 2 b 17. Mat. 24 a 7. Luc. 4 c 25. 15 b 14. Act. 7 b 11. 11 c 28. Rom. 8 b 35/ 2. Cor. 8 b 14. 11 c 29. Apoc. 6 a 8. 18 a 8.

Dina een dochter Iacobs/ Gen. 30 c 21. Wort van Sichem ghe-schent/ 34 a 2.

Diomysius van Athenen wordt gheloouich / Act. 17 b 34.

Doeg Sauls knecht verriet den Priester Ahime-lech/ 1. Reg. 22 a 9. b 18. Verslaet de Priesters des Heeren/ 22 b 18.

¶ Van doot ende steruen.

De doot is een straffe der sonden/ Genes. 2 b 17. 3 b 19. Rom. 5 b 12. 17. 6 c 23/ 1. Cor. 15 c 21. Ephes. 2 a 2. Col. 2 b 13/ 1. Tim. 5 a 6. Iac. 1 b 15.

De doot ooch de tydt ende dach des doots/ is op-ghelept allen menschen/ Gen. 3 b 14. Iosue 23 b 14/ 1. Reg. 26 b 10. Iob 14 a 5. Psal. 89 e 49. Eccle. 3 a 3. 8 a 8 9 a 5. Syr. 17 a 8. 41 a 1. Ioan. 7 b 30. 8 c 20. Rom. 5 b 12. 6 c 23. Heb. 9 c 27.

De ure des doots is onghewis ende verborghen/ Eccles. 9 b 12. Mat 24 e 42. Luc. 12 e 40/ 1. Thess. 5 a 1/ 2. Thess. 2 a 2. Iac. 4 b 13.

Van beclaghinghe ende begrauenisse der dooden/ Gen. 5 c 23*. 25 b. 35 e. 37 f. 47 g. 49 e. 50 a Leu. 10 b. 19 f Num. 19 c. 20 d. Deut. 14 a. 28 c. 34 a/ 1. Reg. 15 g 16 a 25 a. 31 f/ 2. Reg. 1 b 2 a. 3 f. 10 a. 12 b e. 14 a. 19 a. 21 c. b 3. Reg. 13 f. g. 4. Reg. 22 b. 4. Esd. 2 c. Sypar. 22 b 38 c. Tob. 1 5. 4 a/ 1. Mach. 9 c. 12 f. 13 c. Ieb 18. Ier. 34 b. Matth. 9 c. Luc. 7 b. 8 f. Ioan. 11 b. Act. 8 a. 9 e. 1. Thess. 4 b.

Der dooden beclaghinghe/ Leu. 19 c 28. Num. 19 b 18. Deut. 14 a 1. 34 a 8/ 2. Reg. 1 b 11. 3 d 32. 10 a 2. 12 b 16. c 21. 14 a 2. 19 a 1. 21 b 10. 13. Hypach 22 b 10. 38 c 20/ 1. Mach. 9 c 20. 12 f 52. 13 c 26. Mat. 9 c 23. Luc. 7 b 13. Ioan. 11 d 33. Act. 8 a 2. 9 d 39. 1. Thes. 4 b 13.

De dooden worden berweer 3. Reg. 17 c 20/ 4 Reg. 4 d 33. 13 c 21. Mat. 9 c 25. 17 f 51. Marc. 5 e 41. Luc. 7 13. 8 f 54. Ioan. 11 e 43. Act. 9 e 40. 20 b 10.

De lichamelicke doodt der Ghelooughen is eenen slaep/ Deut. 31 b 16. Sap. 3 a 3. Mat. 9 c 24 Ioan. 11 b 11. Act. 7 g 60. 13 b 36/ 1. Cor. 11 c 29/ 1. Thes. 4 b 13.

Den eewigen doot aller wereit heeft Christus met synen doodt overwonnen/ Esai. 25 a 8. Ose 13 b 14. Rom. 6 a 9/ 1. Cor. 15 f 54/ 2. Tim. 1 b 10. Heb. 2 b 14. Apoc. 21 a 4.

Van dien die haer seluen ghedoot hebben/ Iudic. 9 f 54. 16 c 29/ 1. Reg. 31 a 4/ 2. Reg. 17 c 23/ 3. Reg. 16 b 21 2. Mach. 10 b 13. 14 e 41. Mat. 27 a 5. Act. 1 b 18.

¶ Van dootslach, moort, ende bloetvergieten.

Genes. 4*. 9 a 6. 37 b 18. Exod. 2 b 12. 20 b 13. 22 a 2. Leu. 24 c 21. Num. 24 c 20. 25 a 7*. Deut. 5 b 17. 19 a 4. b 11. 21 a 2. 27 c 24. Iosue 20 a 3. 5. Iudic. 9 g 5/ 1. Reg.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

28 b 17/2. Reg. 3 c 27. 4 a 7. b 12/ 3. Reg. 2 a 5. c 25. d 34. e 46/4 Reg. 14 a 5. 21 b 16. Spr. 35 a 5. Pzou. 6 b 17. 28 b 17. Thzen. 4 b 13. Ezech. 11 a 6. 7. 22 a 2. b 12. 24 a 6. Ozee 4 a 2. Abac. 3 a 4. 8. Mat. 5 c 21. 19 b 18. 23 d 34. 26 f 51. Joan. 8 e 44. Rom. 13 a 9. Gal. 5 c 21/1. Joan. 3 b 12. Apoc. 13 b 10.

¶ Vanden Doop.

Dan insettinghe/ ghebruyck/ eñ bedupdinghe des Doops/ Mat 3 *. 28 c. Marc. 16 b. Luc. 3 a. b. Joan. 3. d. Act. 1 a 2 *. 8 a. b. d. 9 c. 10 d. e. 16 b. 18 a. 19 a. Rom. 6 a. 13 b. 1. Coz. 1 b. 12 b. Gal. 3 d. Ephe. 4 a. 5 c. Col. 1 b 2 a. b. Tit. 3 a. 1. Pet. 3 c.

Dooninghe Joannis/ Mat. 3 a 6 21 c 25. Marc. 1 a 4. 11 c 29. Luc. 3 b 16. 7 c 29. 20 a 4. Joan. 1 c 25. d 33. 3 c 23. Act. 1 a 5. 11 b 16. 13 c 24. 19 a 3.

Doop der boete ende beteringhe wozt ghepzedict/ Mar. 1 a 4. Luc. 3 a 3. Act. 2 d 38. 13 c 24. 19 a 3. Rom. 6 a 3. Col. 2 b 12.

Doop heeft Chziftus ontfanghen/ out wesende by dertich Jaren/ Mat. 3 b 15. Marc. 1 a 9. Luc. 3 c 21.

Doop ontfanghen hebbende/ coemt de H. Geest op Chziftū. Mat. 3 b 16. Mar. 1 a 9. Luc. 3 c 21. Joā. 1 d 32

Doop wil Chziftus ghebruyct hebben om alle gerechticheyt te vervullen/ Mat. 3 b 15.

Doop die gheeft Chziftus doozsyn Discipulen/ Joan. 3 c 22. 4 a 2.

Doop heeft Chziftus ghebaden eñ bevolen/ Mat. 28 b 19. Mar. 16 b 15.

Doop hebben de Apostelen nae het bevel Chziſti gheleert ende ghebruyct/ Act. 2 d 38. e 41. 8 b 11. d 36. 9 b 18. 10 e 47. 16 b 15. b 31. 19 a 4. 22 b 16. Rom. 6 a 3/ 1. Coz. 1 b 14. Gal. 3 c 26. Ephes. 4 a 5. Heb. 6 a 2.

Doop heeft ontfangen Simon de Tooverlaer/ die het volck van Samarien langhen tijde met zyn der toovereyen verleydt hadde/ Act. 8 b 12.

Doop heeft Eunuchus de Camerlinc van Philippo ontfanghen/ Act. 8 d 37.

Doop hebben gheheel huysghesinnen ontfangen/ als Lydia de purper vercoopster uyt der stadt Thiatyzen/ met haer huysghesin/ Act. 16 b 15.

Doop heeft de Stockmeester met zyn huysghesin/ ontfanghen/ Act. 16 d 33.

Doop heeft ontfanghen Crispus de Overste der Scholen met zynen gantschen huyse. Act. 18 a 8.

Doop ontfanghen hebbende/ ontfangen ende verkrygen sy de gave des H. Gheests/ Act. 2 d 38. 19 a 5.

Doop en mochte den Heydenschen Cozneliо niet gheweygert worden/ doen hy den H. Gheest gheliick de Apostelen openbaer ontfangen hadde/ Act. 10 e 47

Doop ontfangende/ trectmē Chziftum aen/ Gal. 3 c 27. Wozmen in zyne doot gedoopt/ Rom. 6 a 3. Tot eenen lyue ende Gemeynte Chziſti/ 1. Coz. 2 b 13. c 27.

Doop is eē Badt der nieuwer geboorte/ Tit. 3 a 5.

Doop maect salich niet dat wt wendich afwasschē der besmettinghe des vleeschs/ maer de verseekeringe sender goeder conscientie met God/ 1. Pet. 3 c 21.

Doop des lydens/ Matth. 20 c 22. Marc. 20 d 38. Luce 12 f 50.

Doop inwendich metten ypere/ oft ontfanghinghe des H. Gheests/ Mat. 3 b 11. Mar. 1 a 8. Luc. 3 b 16. Joan. 1 d 33. Act. 1 a 5. 2 a 4. 11 b 15.

Doop inwendich was int Oude Testament/ 1. Coz. 10 a 2.

Doomen heeren sy/ die om sozghe der werelt ende rijckdom/ ende wellusticheyt des leuens/ dat wooxt Godts niet en volbzenghen/ Mat. 13 a 7. c 21. 19 c 22. Mar. 4 a 7. b 18. 10 b 12. Luc. 8 a 7. b 14. 18 c 22.

Dozcas wert vanden dooden verwect/ Act. 9 e. f.

¶ Van Droomen.

Dooz dzoomen eñ gesichten handelt Godt met den Gheloovighen/ Genes 20 a 3. 28 b 12. 31 c 24. 37 a 5. 9. 40 a 8. 41 a 1. 46 a 2. Numer. 12 a 6. Judic. 7 b 13. 15/ 1. Reg. 3 a 4. 8. b 11. 28 a 6/2. Reg. 7 a 4/ 3. Reg. 3 a 5. b 15. Job 7 b 13. 33 b 15. Dan. 2 a 1. 7 a 1/ 2. Hest. 6 a 2. 4. Esd. 11 a 1. 2. Mac. 15 b 11. 14. Mat. 1. c 20/ 2 b 12. 13 Act. 16 a 9. 18 a 9. 23 b 11. 27 c 23.

Op dzoomen als sy van Godt aflepden en salmen niet achten. Deut. 13 a 1. Eccles. 5 a 2. Jere. 23 b 16. c 25. 27 a 9. 29 a 8. Spr. 34 a 1. Mar. 27 b 19.

¶ Van Dronckenheyt ende gulsicheyt.

Gen 9 c 21. 19 b 32. 35. 25 c 29. Leu. 10 a 9/ 1 Reg. 25 d 36/ 2. Reg. 11 b 13. 13 c 28/ 3. Reg. 16 c 20. b 16. Pzou. 10 a 1. 21 b 17. 23 a 1. c 20. 29. 31 a 4. Spr. 19. a 3. 23 a 6. 31 b 12. 16 *. 32 a 5 *. 38 a 3. Esai. 5 b 11. c 22. 22 b 13. 28 a 7. 56 b 12. Ezech. 16 e 49. Dan. 5 a 2. Ozee 4 b 11. Joel. 1 a 5. mich. 2 b 11. Abac. 3 a 1. 4 b 11. Judit. 13 a 4. 3. Esd. 3 b 18. Sap. 2 a 7/ 1 Mach. 16 b 16. Luc. 12 e 45. 21 b 31. Rom. 13 b 13/ 1. Coz 5 b 10 6 b 10. 15 d 32. Galat. 5 c 21. Ephes. 5 b 18. 1. Thess 5 a 7/ 1. Timoth. 3 a 3. Tit. 1 a 7/ 1. Pet. 4 a 3. Heb. 12 b 16. Soeckt basten.

Dzusilla des Landtvoochts huysvzouwe/ hoozt de predicatie Pauli/ Act. 24 c 24.

Dupsternisse waren de Heydenen bupten Chziſtū/ Ephe. 5 b. maer na in Chziſtum gelooouende een licht/ Ephes. 5 b/ 1. Thess. 5 a.

Wercken der dupsternissen/ Rom. 13 c. Col. 3 a.

In dupsternisse is de werelt geset/ eñ sy beminte/ 4. Esd. 14 c 20. Esai. 9 a 1. 59 a 9. 60 a 2. Joan. 1 a 5. 3 b 19. 8 b 12. 12 b 35. Act. 26 b 17/ 1. thes. 5 a 7/ 1. Joā. 2 b 11

Dupster wast dzy dagen in Egypten/ Exo. 10 c 21 Psal. 105 c 28. Sap. 17 a 1. 29 b 16.

¶ Vanden Duyvel.

De Duyvel is een bader/ heer. hozst/ coninck/ ende godt der gheheelder werelt/ ende alder godtloosen/ Mat. 4 a 9. Luc. 4 a. 6. Job 41 d 34. Joan. 4 c 44. 12 d 31 14 d 30 16 b 11/ 2. Coz. 4 a 4. Ephes. 2 a 2. 6 b 12. Col. 2 b 15. Apoc. 11 a 4.

De Duyvel soect sonder ophouden nae de schade/ ende dat verderuen der menschē/ Gen. 3 a 1 *. 1. Par. 22 a 1. Job 1 *. 2 *. Zach. 3 a 1. Mar. 4 a 3. 9. 8 c 28. 13 b 19. Luc. 8 b 12. 13 a 9 b 14. 22 d 31. Act. 5 a 3. 13 a 8/ 2. Coz. 4 a 4. 11 b 15. Ephes. 6 b 11. 16/ 1. Thessal. 2 b 18 1. Pet. 5 a 8. Apoc. 2 b 10. 12 b 19. 20 a 7.

De Duyvel en vermach anders niet dā hem Godt toe en laet/ 3. Reg. 22 c 21/ 2. Par. 18 c 20. Job 1 a 8 b 12. 2 a 3. 6. Mar. 8 d 31. Mar. 5 b 11. 13. Ephes. 2 a 2/ 2. Tim. 2 c 26. Apoc. 20 a 7.

Van verlieſinghe zyns gheweldts dooz Chziſtum/ Gen. 3 b 15/ 1. Reg. 17 *. Job 26 b 13. Esai. 9 a 3. 14 a 8. 27 a 1. 52 a 3. Zach. 3 a 2. Mat. 12 c 29. Luc. 10 b 18. 11 c 22. Joan. 12 d 31. Coloss 1 b 13. 2 b 15. 2. Tim. 1 b 10/ 1. Joan. 3 a 8. Heb. 2 b 14. Apoc. 12 b 14. 20 a 2.

De Duyvelen wozden wrghedzeuen/ Mat. 8 b 16. d 30. 9 d 32. 12 c 22. 17 b 18. Luc. 4 b 35. 8 a 2. c 27. 9 e 42. 10 b 17. 13 b 10. Act. 5 b 16. 8 a 7. 16 b 18.

De Duyvelen hebben kenniſse van Godt/ Mat. 8 c 29. Marc. 1 c 24. 3 b 11. 5 a 7. Luc. 4 d 34. e 41. 8 c 28. Act. 19 b 15. Jac. 1 b 19

Den Duyvel en salmē geen plaetse geuē/ Ephe. 4 f

Duyvelsche wijsheyt/ waer die is/ Jac. 3 b.

Duyvels kinderen/ Joan. 8 e 44. Act. 13 b 10/ 1. Joan. 3 b 10.

Duyvels leere/ 1. Tim. 4 a 1.

Duyvels offer. Leuit. 17 a 7. Deut. 32 b 17/ 2. Par. 11 b 15. Psal. 106 d 37. Baruch 4 a 3/ 1. Coz. 10 c 20.

Duyvels die wozden oock banden godloosen wrgedzeuē/ Mat. 7 c 22. Mar. 9 d 37. Luc. 9 e 49. Act. 19 b 13

Duyvel besweerders/ Dan. 2 a 2. c 27. 4 a 6. 5 a 7. b 11. Act. 19 b 13.

Dwaesheyt/ Soeckt Sotheyt.

E.

Ebed Melech de Mooz/ eē Voozstander des Pzopheets Jeremie/ Jere. 38 a 7. Wozdt verlost van het swoert der Chaldeen/ 39 b 16.

Ebzon oft Heuzon wozde gheslicht/ Num. 13 c 23. Wozt ghewonnen/ Jos. 10 d 36. 15 b 13. Wozt gheg euen den Lenten/ 21 b 11/ 1. Par. 7 f 55. Wozt genoemt Kiriath Arba/ Josue 21 b 11.

Ebzan/ een Richter in Israel/ Judic. 12 a 8.

Ecbatana wozt beschzeuen/ Judith 1 a 1.

Edom/ een bzoeder Jacobs/ eñ een soon Isaacx/ wozt ghenoemt Esau/ Gen. 25 c 24.

De Edomiten wepgherden Israel dooz haer lant te laten trecken/ Num. 20 b 14. Wozden ghestaghen/ eñ den huyse Israels chynsbaer/ 2. Reg. 8 b 14. Vallē af van Israel/ eñ maken haer eenen Coninck/ 4. Reg. 8 c 20. Wozden seer ghestaghen van Juda/ 14 a 7/ 2. Par. 25 b 12. Strijden teghen Juda/ 28 b 17.

Tegen Edom wert ghepzophereert/ Num. 24 b 18. Psal. 137 a 7. Esai. 21 b 11. 24 a 5. Jere. 49 a 7. Thzen. 4 c 22. Ezech. 25 b 13. 14. 32 c 29. 35 *. 36 a 5. Amos 1 b 11. Abdie 1 a 1 *. Soeckt Esau.

Eendtachticheyt der broederen wozdt ghepzesen/ Psal. 133 a 1. Spr. 25 a 1. Rom 12 b 16. Eens ghesint/ Rom. 12 b 16. 15 a 5/ 1. Coz. 1 a 9. Ephe 4 a 3. Phil. 2 a 2 3 b 16 4 a 2/ 1. Pet. 3 a 8.

Banden Eestant of Echten staet/ Siet binnen/ Houwelicken staet.

Dan Eebzuech/ Siet Overspel.

¶ Van Eedtsweeren.

Bp bzeemde goden en salmen niet Eedtsweeren/ maer alleen bp Godt den Hoochsten en de zynen name/ Exod. 22 b 11. 23 b 13. Deut. 6 b 13. 10 c 20. Josu. 23 a 7. 8/ 3. Reg. 19 a 2. Psal. 14 a 4. 62 b 12. Esai. 19 b 18. 45 c 23. 65 b 16. Jerem. 4 a 2. 5 a 2. 12 b 16. Zeph. 1 a 7. Mat. 5 d 33. 23 c 20. Heb. 6 b 16.

De bzoomen hebben oock bp den Name Gods geswozen/ Gen. 14 c c 22. 21 c 24. 31 f 53. 47 d 31. Josue 2 b 12. 9 b 15.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

12.9 b 15/1.Eſd.10 a 5.Job 27 a 2.Rom.1 a 9/2.Cor. 1 c 23.11 d 31.Gal.1 c 20.Hier oor Phil.1 a 8/1.Theſ. 2 a 5.Apoc.10 a 6.

Gode ſweeren by hemſelven/Gen.22 b 16.Ero.32 b 13.Num.14 c 21.28.Eſai.14 c 24 45 c 23.49 b 18.54 a 9 Jere.22 a 5.51 b 14.Amos 6 a 8.Heb.6 b 14.

Teghen dat baliſch ende lichtveerdighe ſweeren/ Exod.20 a 7.Leuit.5 a 4.5.6 19 b 12.24 b 11.Oſee 4 a 2 Zach.8 b 16.17.Malac.3 a 5.4 a.Syr.23 a 9.b 10.11. 27 b 17.Mat.5 b 14.Jac.5 b 12.

¶ Van Meyneedicheyt ende onghetrouwicheyt.

Exod.8 a 8.b 15.c 28*.Leuit.5 c 20/1.Reg.19 a 6*/ 3.Reg.8 b 31.2.Par.36 b 13.Jerem.7 a 9.Zach.5 a 3. Mal.3 a 5.Mich.6 g 60.7 b 15.18.11 f 32.13 b 16.19. 2.Mach.4 d 34.12 a 3.Mar.26 g 69.1.Cor.1 b 10.

Den Eedt weren epnde van allen twiſt/Heb.6 b 16.

Van menigerley Eedts ſommen oft geſtalten/Gen. 22 c.24 a 42 b.47 g/3.Reg.19 a.Judith 1 c.Jere.25 c.

¶ Van Eere.

Eeren ſalmen de Ouden/Leuit.19 g.Syr.8 a. De Ouderen/vader ende moeder/Exod.20 b.Deut.5 b. Mat.15 a.Epheſ.6 a.

Eere ſalmen doe dieſe toecoſt/Rom.13 c/1.Pet.2 b.

Epnlicke eere ende ghewelt ſalmen blieben/Num. 16 a 1.Judic.9 a 1.c 28/1.Reg.10 c 27/ 2.Reg.15 a 1. 3.Reg.1 a 1/2.Par.20 b 35/1.Heſt.3 a 1*.6 a 6.Syr. 9 b 14.10 c 19.b 39.Jere.9 c 22.Mat.6 a 1.8 a 4.9 b 30 17 a 9.20 c 21.26.Mar.12 e 44.5 e 43.7 b 36.8 c 26.9 a 8. 10 b 35.e 43.Luc.22 c 24.108.6 b 15.8 f 50.12 e 43.Act.10 c 26.14 b 14.Gal.6 a 2.Phil.2 a 3/1.Theſ.2 a 6/1.Pet. 5 a 3/3.Joan.a 9.Apoc.19 b 10.22 a 9.

Gods eere endes prijs ſalmen in allen dingen ſoecken/Joſue 7 b 19.Pſal.115 a 1.Mat.6 b 13.Joan.9 c 24.17 a 4.Act.3 b 12.c 23/1.Coꝛ.6 c 20.10 b 31.Phil.1 a 20 Col.3 b 17.Tit.2 b 10.

Egypten wordt eeſt gheplaecht/Exod.7*.8*.9*. 10*.11*.Na den woꝛde/3 b 19.

De Egyptiſche gheuanckenijſſe wordt booſepst/ Geneſ.15 b 13.Beghint/Exod.1 a 8.b 13.Act.7 b 18.

Den wrgunck ende verloſſinghe Iſraels wort beloeſt/Geneſ.15 b 16.48 c 21.50 b 14.Exod.3 b 17.6 a 6. Wordt volbracht/ende trecken uit met ſes hondert duyſent manneſ/12 b 37.f 51.13*.14*.Num.33 a 1. Deut 16 a 1.Oſee 13 a 4.Mich.6 a 4.

Dat volck heeft luſt wederom in Egypten te trecken/Exod.14 b 11.16 a 3.17 a 2.Num.11 a 5.14 a 4. 20 a 3.

Teghen Egypten wort gheprophereert/Eſai.19 a 1.b 11.18.20 a 3.Jere.43 b 10.44 b 30.46*.Ezech.29* 30*.31*.32*.4 Eſd.15 b 10.16 a 1.

De Egyptiſche verloſſinghe wort als de grootſte weldaet dichtmaels ghedacht/Exod.20 a 2.Leuit.22 b 33.26 b 13.Deut.4 d 37.5 a 6.7 a 9.8 b 14.16 a 6.Judic. 2 a 1.6 a 8/1.Reg.10 b 28/4.Reg. 17 a 7.Mich.6 a 4. 4.Eſd.1 a 7.

Egypten wordt ghewonnen banden Coninck van Babel.4.Reg.24 a 7.Jere.46 a 2.

Die van Egypten trecken tegē Juda/2.Par.12 a 2

Egypten wort beſtreden van Antiochꝰ 1.Mach. 1 b 17.

In Egypten bloot Chriſtus booꝛ Herodes/Mat. 2 b 13.

Egla Dauids hupſvrouwe/2.Reg.3 a/1.Par.3 a.

Eglon de ſtadt wort gewonnen.Joſue 10 b 34.

Eglon der Moabiten Coninck heerſchapꝛ vbiij. Iaeroner Iſrael/en wort ghelagen.Judic 3 b 12*.

Ehud een richter in Iſrael/Judic.3 b*.

Elam een ſone Sem/Gen.10 c 22.

Eeghen de Elamiten/Eſai.11 b 11.Jerem.49 b 34. Ezech.32 c 24.Dan.8 a 2.

Elath wort gerunneert/4.Reg.14 c 22.Ruam in de hande der Spriers/16 a 6.

Elbad ende Medad ꝓphepteren inden legher/ Num.11 c 26.

Eleale/een ſtadt der Amoꝛrheen/Eſai.15 b. Welcke de kinderen Ruben gebout hebben/Nu.32 g.

Eleazar een ſone Aarons/Exod.6 c 23.28 e 40.

Wepl wꝛ met Joſua dat lant Canaan/Joſu.14 a 1.

Na dat beuel Godts/Num.33 b 17.Wert ghewydt tot eenen Prieſter/Deu.8 b 14*.Wert na zyns baders doodt hooghe Prieſter/.Num.20 c 26.Deut.10 a 6.

Sterft/ende wert begraben/Joſue 24 b 33.Na hem wert hooghe Prieſter zyn ſone Phinehas/Exod.6 c 25 Num.25 a 7.b 12.

Eleazar de ſone Saura doot den Elephant/ende ſterft/1.Mach.6 e 43.

Eygendom Gods dat in Gods volck/Exo.19 a 5. Deut.7 a 6.14 a 2/2.Joa.b 11.Epphe.1 b 14/1.Pet.2 a 6

Eleazar en wilt niet beyntſen/2.Mach.6 b 18.c 24.

Eli een Prieſter tor Silo/1.Reg.1 a 3.Syn kinderen werden beriſpt/2 b 12.c 22.Sterft/4 b 19.

Eliab een Hooftman des ghelachts Zebulon/ Num.1 a 9.

Eliakim een ſone Joſia wert Coninck in Juda/en genoemt Joiakim/4.Reg.23 b 34.Soecht Joiakim.

Eliakim de ſone Hilkie werdt Hofmeeſter des Coninex Hiſkie/in de ſtede Sebna/4.Reg.18 b 19.Eſaie 22 c 20.

Elias wert gheſpuſt booꝛ de Hauens/3.Reg.17 a 2.Verweet eenen dooden/17 b 19.Doot Baals Prophpeten/18 e 40.Dloot booꝛ Iezabel/19 a 3.Wert nae Damaſco gheſanden/om Hazael tot een Coninc ouer Syrien te ſalben/19 b 15.Wert gheſonden tot Ahab/ 21 b 17.Zeyght dat hyer van den Hondelop de hyttegher/4.Reg.1 b 10.Werdt in een ontweder ten Hemel gheroghen.2 b 11.Werdt ghelien inde verclaringhe Chriſti/Mat.17 a 3.Luce 9 b 30.

De gheeſtelicke Elias is Joannes de Dooper/ Mal.4 a 5.Mat.11 b 14.17 b 10.Luc.1 b 13.

Eliaſaph een Hooftman der Gadditen/Nu.1 b 14.

Eliaſib de hooghe Prieſter maeckte de poorte Jeruſalems/2.Eſd.3 a 1.12 b 10.

Elieſer een ſone Moſi/Exod.18 a 4/1.Par.24 b 15 Wert beſneden.Exod.4 c 25.

Elimas de Touenaer wort blint/Act.13 a 8.

Eli Melech een echte man Naemi/Ruth 1 a 2.

Eliſeus oft Eliſa/de Prophpet 3.Reg.19 b.

Eliſa wert gheſalft tot eenen Prophpet/3.Reg.19. b 19.Haet het beſtel/19 b 16.Gaet doꝛ de Iordane/ 4.Reg.2 b 14.Maect dar warer gheſont/2 c 20.Verweert dat gheſtoten kindt tot het leuen 4 b 32. Verpnicht Naeman dan de melaetſchpt/5 b 14.Slaet de Spriers met blintheyt/6 b 18.Verconditert overcomēden goeden coop/7 a 1.Wert kranck/ende ſterft 13 b 14.c 20.Syn doodt lchaem verweckt eenen dooden/ 13 c 21.Wort ghepreſen.Syr.48 b 12.

Eliſama/een Hooft des ghelachts Ephraim/ Num.1 b 10.

Elizabeth de hupſvrouwe Zacharie ontfangt in haren ouderdom/Luce 1 c 20.Baert Joannem den Dooper/1 f 52.

Elkur/een Hooft der Rubeniten/Num.1 a 5.

Ella/een Coninck in Iſrael werdt verſlaghen/3. Reg.16 a 1.

Elkana de vader Samuels/1.Reg.1 a 1.

Elon/een Richter in Iſrael/Judic.12 b 11.

Eneas wert ghelont ghemaeckt/Act.9 d 33.

Epnde oft wterſte ſalmen verdencken.Syr.7 d 39.

¶ Van den H. Engelen ende Boden Gods.

Van Enghelen/haerder naturele/dienſt/en weſen/ Gen.16 a 7*.18*.19*.21 b 17.22 b 11.24 a 7.28 b 12. 31 b 11.f 16.32 c 24.48 b 16.Exod.3 a 2.13 c 21.14 b 19. 23 c 20.32 b 34.33 a 2.Num.20 b 16.22 c 22.Josue 5 b 13.Judic.2 a 1.5 c 22.6 b 11.14.c 20.21.13 a 3.6.9/1. Reg.19 a 9/2.Reg.14 b 17.19 c 27.24 b 16/3.Reg.13 b 18.19 a 5/4.Reg.1 a 3.b 15.19 b 35/1.Paral.22 b 15. 2.Par.32 c 21.Pſal.33 a 8.91 b 11.103 c 20.104 a 4.148 a 2.Eſai.6 a 6.37 b 36.Dan.3 b 90.6 c 22.8 b 16.9 c 21. 10 a 5 b 10.16.12 b 11.Zach.2 a 3.3 a 1.6.4 a 1.5 a 5. b 10.6 a 4.Mal.2 a 7.3 a 1.Judith 13 c 20.Tob.5 c 27. 6*.7 a 4.8 a 3.9*.10 b 11.11 a 1.12*.Bar.6 a 6/1. Mach.11 a 8/3.Mach.6 b 17.4.Eſd.1 e 40.2 e 44.4 a 1*.5 b 31.7 a 1.10 c 28.Matth.1 c 20.2 b 13.19/4 b 11. 11 b 10.13 b 19.e 49.16 c 27.18 b 10.22 b 30.24 b 31.25 b 31.26 f 52.28 a 2.Mar.13 b 32.Luc.1 a 7.b 14.c 22.2 a 9 b 15.12 a 8.16 c 22.22 e 43.Joan.1 f 51.5 g 4.20 b 12. Act.1 b 10.5 b 19 6 b 15.7 b 30.38 f 53.8 c 25.10 a 3.11 b 13.12 a 7 b 11.c 23.23 a 9 27 c 23.Rom.8 b 38.Gal.1 a 8 3 b 19.4 b 14.Col.2 b 18.2.Theſſ.1 a 7/1.Tim.3 b 15.5 c 21.Heb.1*.2 a 2.5.12 c 22.13 a 2/1.Petr.1 b 12. 3 c 22.2.Pet.2 b 11.Jude a 9. Leeſt de openbaringhe Joannis booꝛ.

Vanden dal der Engelen/Job 4 b 18.15 b 15.Eſai. 14 a 8.Ezech 28 a 2.b 14 17.Joan.8 e 44/2.Pet.2 a 4. Jude a 6.

Van boose Engelen/Soecht Dupuelen.

Engelen worden de Heeraers oste Bedilders ghenoemt/Eſaie 33 a 7.Malac.2 a 7.3 a 1/4.Eſd.1 e 40. Mat.11 b 10.Mar.1 a 2.Luc.7 c 27/1.Coꝛ.4 a 9.15 a 9.Gal.4 b 14.Apoc.2*.3*.

Epaphra/een ghetrouwe dienaer Chriſti/Col.1 a 4 b 11.Philem c 23.

Epaphroditus/een medeſtryder Pauli Phil.2 c 25

Epheſus/de hooſtſtadt in cleyn Aſien/Act.18 b.c. 19 a.1.Coꝛ.16 b.Apoc.1 b 11.

Epheſus neēt de ꝓpedicatie Pauli aen/Act. 19 a 1.

** 19 Ephod/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ephod/Judic.7 f.8 f.17 b/ 1.Reg.2 b.12 b.21 c/ 2. Reg.6 c.
Ephraim/een sone Josephs/Genes.41 f 52. Werdt van Jacob zijnen grootvader tot een kint aengenomen/Gen 48 a 5. De Ephraiten ontfanghen dat erfdeel/Josue 16 *. Rebelleren tegen Jephthah/Judic. 12 a 1.4. Bij Ephraim werden verstaen de x. gestachten Israel/ Esaie 7 a 2.5.9 a 8.c 20. Ose 5 *.6 *.7 *.
Ephrata ofte Bethlehem/Gen.35 c.48 b/1.Par.2. ende 4.
Ephzee oft Hophzam Coninc van Egypten/ Jer. 44 g.
Ephzon/ om dat sy Juda de passagie ontseyden/ worden sy gheplondert ende te gronde bedozuen/ 1. JMach. 5 e 46/2. Mach. 12 c 27.
Epicurei/ Act. 18 d.
Erastus/ een Gentmeester der stadt Corinthen/ Rom. 6 c 22/ 2. Tim. 4 c 20. Wert met Timotheo ghesonden na Macedonien/ Act. 19 c 22.
Enoch wert van God weeh ghenomen/Gen. 5 c 24 Heb. 11 a 5. Wozt ghepzesen/ Spz. 44 b 16. 49 b 16.

¶ Van ergherniſſe ende haerder straffe.

Wat wp den naesten niet en sullen ergheren/ met leeringhe/noch met leuen/ Leuit. 4 a 3. Num. 31 b 15. 1. Reg. 12 b 14 1. Esd 8 c 22. Pzou. 28 b 10/ 2. Mach. 6 c 24. Mat. 12 a 1. 17 c 27. 18 a 6 Mar 9 e 41. Luc. 17 a 1 Rom. 14 a 1. b 14/1. Cor. 8 *. 10 b 32. 2. Cor. 6 a 3. Ephes. 4 c 27/1. Thess. 5 c 22.
Alle dat ons erghert/ sullen wp mijden/ Exod. 34 b 12. Deut. 7 a 2. b 16 13 *. Mat. 5 c 29. 16 c 22. Mar. 9 e 42. Rom. 16 b 16.

¶ Van Eerstelinghen.

Alle eerste ghebooztе der Egyptenaren wert verslaghen/ Exod. 12 c 29. Psal. 78 f 51. 135 a 8. 136 b 10.
Alle eerghebooztе wert Gode gheheylight/ Exod. 3 a 1. 22 c 29 34 b 19. Leuit. 27 c 26. Num. 3 b 13. 8 b 17. Deut. 15 b 19. 1. Reg. 1 c 24 Luce 2 c 23.
Van recht ende vzyheyt der eerster ghebooztеn/ Gen. 25 d 31. 49 a 3. Deut. 21 b 15/2. Par. 21 a 3.
De eerste ghebozen wozden berwozpen/ Gen. 48. b 17. 49 a 4. Rom. 9 b 13.
Van eerstelinghen der bzuchten/Exod. 23 b 19. 34 c 26. Leu. 23 b 10. Num. 18 b 13. Deut. 18 a 4. 26 a 2. b 10. 2. Par. 31 a 5/2. Esd. 10 d 35. 37. Pzou. 3 a 9 Tob. 1 a 7.
Esaias een sone Amos/ Esaie 1 a 1. Wozt beroepē ende ghesonden/ 6 a 8. 49 a 1.
Esau de sone Isaac werdt ghebozen/ Gen. 25 c 24. Vercoopt zijn eerste ghebooztе/ 25 d 31. Heb. 12 b 16. Werdt bedzoghen van zijnen bzoeder Jacob/ 27 *. Neemt de dochter Ismaels/ 28 a 9. 36 a 3. Trect Jacob tegheu met 400 mannen/ 32 a 6. Verschoondt zijnen bzoeder Jacob/ 33 a 4.
Tegheu Esau te strijden wordt Israel verboden/ Deut. 2 a 3. Hoert Edom.
Esra de Schriftgheleerde treckt wt Babylonien/ 1. Esd. 7 a 1. Scheyt de heydensche bzouwe wt Israel. 9 *. 10 *. Overleest dat Wetboeck/ 2. Esd. 8 a 2. 3. Esd. 9 d 39. Wert ghenoemt Jozadak. 1. Par. 7 b 15 Esther wozt des Conincx Ahasuerus wijf/ 1. Hest. 2 * Behoudt de Joden bp het leuen/ 8 a 3. 7.
Eten oft ghemeynschap te houuen met den sondaren. ende hartneckighen is verboden/ Jerem. 16 a 8/ 1. Cor. 5 b 10. Hoeckt Wan.

¶ Vanden Euangelio.

Wat is/ vande troostelicke ende ghenadenrijcke predicatie van Christo/ Gen. 3 b 15. Esai. 53 *. 55 a 6. 61 a 1. Mat. 1 c 21. 11 c 28. 28 b 19. Mar. 16 b 15. Luc. 2 b 10. 24 e 46. Joan. 3 b 16. 6 d 35. 8 b 12. 10 a 9. 11 e 46. Rom. 1 b 16. 3 c 21. 24. 8 a 3/1. Cor. 1 b 15. c 29. 4 b 15. 15 a 1/2. Cor. 5 b 18. Gal. 1 a 6. b 11. Ephes. 1 b 13/1. Tim. 1 b 15/2. Tim. 1 a 8. 2 a 8/1. Pet. 4 b 17.
Euilmerodach wert na Nebucad Nezar zijnen vader Coninck te Babel/ 4. Reg. 25 c 27. Jerem. 52 d 31.
Eunuce de geloouige moeder Timothei. 2. Tim. 1 a
Eupator/ een soon des Godtloosen Antiochi/ 2. JMach. 10 b 10.
Euodia, een bzouwe die Paulus ter eenichept vermaent/ Phil. 4 a.
Euphrates/een vloet/ Genes. 2 c.
Eurychus de Jonghelinck wert vanden doot verwerckt/ Act 20 a 9.
Ezechiel oft Hesekiel wert metten anderen gevangen ghevoert in Babylonien/ Ezech. 1 a 1. Wert beroepen ende ghesonden/ 2 a 3. Wert ghepzesen/ Spz. 49 b 10.
Ezechias een sone des Godtloosen Ahabs/ de bzoō Coninck in Juda/ 4. Reg. 16 c 20. Breect het metalen Serpent/ 18 a 4. Wozt af vallich vande Assyriers/ 18 a 7. Hent boodschap tot Esaiam den Propheet/ 19 a 5 Esaie 37 a 2. Lept doodlick kranck/ 4. Reg. 20 a 1. Esa. 38 a 1. Vertoont den Babylonischen zijnen schat/ ēn wozt ghestraft/ 4. Reg. 20 b 12. 14. Esai. 39 a 1. 5. Wozt ghepzesen/ Spz. 48 b 19.

F.

Fabulen/ 1. Ti. 1 a 4. 4 a 7/2. Tim. 4 a 4/2. Pet. 1 b 16 Tot een Fabel ende spreckwoozt wozden de Joden. om dat sy de ghebooden Godts niet ghehoozsaem en waren/ Deut. 28 b/3. Reg. 9 b.

¶ Vande Feesten der Joden.

Vande Feest van Paesschen/ Soeckt Paesschen.
Van het Pinxter Feest oft weken Feest/ Exo. 23 b 16. 34 c 22. Num. 28 c 26. Deut. 16 a 9. Joan. 5 a 1. Act. 2 a 1. 20 b 16.
Van het Feest des ghedenckblasens oft Trompet-feest. Leuit. 23 c 24. Num. 29 a 1/2 Par. 5 a 2.
Van het Feest der verootmoedinge oft versoeninghe/ Leuit. 16 b 30. 23 c 27. Num. 29 a 7. 8.
Van het Feest der Hooverhutten/ Exod. 23 b 16. Leuit. 23 b 34. Num. 29 b 12. Deut. 16 b 13. 31 b 10/ 1. Esd. 3 a 4/2. Esd 8 b 15. 17/3. Esd. 5 b. 74/ 2. Mach. 1 a 9 10 a 6. Joan. 7 a 2.
Van het Feest des Sabbaths/ Hoert Sabbath.
Van het Feest der nieuwer Maen/ Num. 28 b 11. 2. Reg. 20 a 5. Ezech. 45 b 18.
Teghen de Feesten der Joden/ Esai. 1 b 14. 66 a 3. Amos 5 c 21. 8 b 10. JMal. 2 a 3.
Felix/een Landtvooght Judee/ Act. 23 c 25. 24 *.
Festus/een Landtvooght Judee/ Act. 24 c 27. 25 *. 26 *. Hy sende dat Paulus raefde/ 26 c 24.
Het fondament daer alle Christenen op getimmert staen/ is den steen Christus/ Mat. 16 b 18/1. Cor. 3 b 11. Ephes. 2 b 19/1. Pet. 2 a 6.
Het fondament der Apostelen/ Ephes. 2 b 19.

G.

Gaal stelt hē tegē Abimelech/ Judic 9 c 26. d 35. 39
Gabaa Ben Fanim wert ghebout van Asa/ Coninck van Juda/ 3. Reg. 15 e.
Gabaoniten met loosheyt vzede van Josua begeerende/ maken een verbondt met hem/ Josue 4 b. c. d. Siet binnen/ Gibeoniters.
Gabaoniten misbzupchen eens Leuiten bzouwe/ Judic. 19 f.
Gabel quam met Raphael ter bzuploft Tobie/ Tob. 9 a 4.
Gabziel verschijnt den Pzopheet Daniel/ Dan. 8 b 16. 9 c 21. Den Pziester Zacharie/ Luc. 1 a 7. Der maghet Maria/ Luc. 1 c 22.
Gad/ een sone Jacobs wt Lea/ Gen. 20 b 11. 35 c 26
De Gadditen ontfanghen haer erfdeel/ Num. 32 *. Deut. 3 b 12. Josue 13 c 24.
Gad de Pzopheet waerschaut David/ dat hy niet en bleefr int lande der Moabiten/ 1. Reg. 22 a 5. Vercondicht David Godts roozn/ 2. Reg. 24 b 11. 18.
Gaius wert ghedoopt/ 1. Cor. 1 b 13. Wert geuanghen/ Act. 19 e 29. Ghelepdt Paulum in Asien/ 20 a 4. Herberght Paulum/ ende de gantsche Ghemeynte/ Rom. 16 c 22.
Galatia/ een lantschap in cleyn Asien/ 1. Mac 8 a Act. 16 b/1. Cor. 16 a. Gal. 1 a/2. Tim 4 b/ 1. Pet. 1 a.
Galilea neemt Christum aen/ Joā 4 e 45. In Galilea beghint Christus te pzedicken/ JMat. 4 b 12. Act. 10 d 37.
Gallion/ een Landtvoocht Achaie/ Act. 18 b 12.
Gamaliel/ een Wetgheleert man/ Act. 5 d 35. 22 a 3
Gamahel/ een Hooftman der JManassiten/ Num. 1 b 10.
Gasar doot Pharaon/ verdestrueert/ ende zijnder dochter/ tot een houwelick goet ghegheuen/ wert gebout/ 3. Reg. 9 b 16. 17.

¶ Van gasthoudinghe oft herberghinghe der armen ende vreemdelinghen.

Esaie 58 a 7. Mat. 25 d 36. Luc. 14 b 13. Rom. 12 b 13 1. Tim. 3 a 2. Tit. 1 a 8. 1. Pet. 4 a 9/3. Joan. 5 a 9. Heb. 13 a 2. Jac. 1 c 27.
Exempel der gastbijden/ Gen. 18 a 3. 19 a 2. 24 b 31. Judic. 13 b 15. 19 a 4 9/3. Re. 17 b 10. 17. 4 Re. 4 a 8. b 17 d 31. Job 1 a 4. 31 b 17. Tob. 2 a 1. Luce 10 d 38. 19 a 6. Act. 16 b 15. 28 a 2. 8.
Van ongastbijdheyt/ Deut. 24 a 1. Judic. 8 a 5. 19 b 18/1. Reg. 25 a 9. b 14 Esai. 16 a 1. b 11. Sap. 19 b 13.

¶ Van gauen oft ghescheneken.

Gen. 14 c 22. Exo. 18 c 21. 23 a 8. Nu. 12 b 12. Deut. 10 b 17. 17 a 2. 27 c 16. 1. Reg. 8 a 3. 12 a 3/3. Reg. 13 a 7. 4. Reg. 5 b 16/2. Par. 9 a 7. Job 15 d 34. Psal. 15 a 5. 26 b 10. Pzou. 15 c 27. 17 c 23. Esai. 1 c 23. 15 c 23. 33 b 15. 45 b 13. Ezec. 13 b 19. 22 b 12. Dan. 5 b 17. JMich. 3 b 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Spr.1 a 3.20 b 31.Act.20 b 35.
Selbos/een breck/ 1.Reg. 28 a 31 a/1.Par.10 a/2.Reg.1 a.b.21 c.
Genesar oft Genezareth/Mat.14 b.Luc.5.Marc.6 g/1.Mach.11 g.
Geruseni/Hier Gergesenen.
¶ Vanden Ghebede.
Manneer/hoo wien/ware/ende wat wp bidden/ schiepen/ende roepen sullen/Nu.11 b 16.c 24.Deut.4 a 7.Judic.10 b 10.15.1.Reg.1 b 10.2.Reg.22 a 2.7 3.Reg.3 a 7.Esai 65 c 24.Amos 7 a 2.Spr.35 c 26.Tob.3 b 11*.Judith 4 b 11.Mat.6 a 5.9.7 a 1.18 b 19 20 c 20.21 c 22.23 b 13.26 b 38.Mar.11 c 24.13 b 33.Luc.11 a 2.9.18 a 1.22 c 40.Joan.4 c 23 9 b 31.14 b 13.15 a 7.16 c 23.Act.1 b 14.2 a 42.4 c 24.6 b 31.10 a 2.14 c 23.Ro.8 c 26.12 b 12.1.Cor.14 b 13.Ephes.6 b 18.Col.4 a 1/1. Thess.5 b 17.1.Tim.2 a 1/1.Pet.3 b 12/1.Joan.5 b 14 Heb.13 b 18.Jac.1 a 6.4 a 3.5 b 13.Apoc.19 b 20.22 a 9.
Godt verhoort dat roepen/ schepen/ende bidden beramen/ elenden/ becommerden/ benauden/ ende aller Gheloouighen/Gen.16 b 12.21 b 17.Exo.2 c 24. 3 a 7.6 a 5.22 c 23.27.Deut.4 a 7.15 a 9/1.Reg.7 a 9.b 10.9 b 16.12 b 18/2.Reg.22 a 4 7/1.Reg.13 a 6.17 c 20. 18 b 36/4.Reg.13 a 4.20 a 4.2.Par.32 c 20.33 b 12/4. Esd.1 a 7.Judith 4 a 7.b 12.Spr.4 a 9.21 a 6.35 c 24 27.48 c 22.Tob.3 b 18.Psal.3 a 5.4 a 4.9 b 13.18 a 7. 22 c 25.34 a 7.50 b 15.55 b 17.118 a 5.120 a 1.145 b 19. Ps.10.15 c 29.Esai.30 b 19.37 b 15.c 21.55 a 7.Jer.29 b 12.Thren.3 f 55.Jone 2 a 2.Zach.13 a 9/2.Mach.3 c 22/3.Mach.6 b 15.Susan.c 44.Joa.9 b 31.Act.10 a 4.
Dommigher ghsdet ende roepen en wil Godt niet verhoozen/Deut.1 e 45.31 b 18.Judic.10 b 10/1.Reg. 3 a 6.Spr.35 a 7.Psal.18 c 42.Ps.ou.1 c 28.15 c 29.21 b 13.28 a 9.Esaie 1 b 15.Jere.2 c 24.7 b 15.11 b 11.14. 14 b.11.15 a 1.Ezech.8 b 18.14 b 14.c 20.Mich.3 a 4. Zach.7 b 13/4.Esd.1 c 26/2.Mach.9 b 13.Joan.9 b 31.Heb.12 b 17.Jac.4 a 3.

¶ Exempelen der Ghebeden der Heyligher.

Gen.32 a 9.Exod.32 b 11.13.Num.14 b 17.Deut.9 c 26/3.Reg.8 b 14*/4.Reg.20 a 2/2.Par.6 b 16*.14 b 21.20 a 6.b 12.1.Esd.9 a 6*/2.Esd.1*.Sap.9*.Spr. 23 a 2.36 a 1.b 11.51*.Baruch 1 b 15.c 20.26*.28 a 1 9.Tob.3 a 1.b 12.8 a 7.13 a 1.Judith 9 a 2 16*.2.Hester 2 a 1.3 a 3.Esai.33 a 2.37 b 14.64*.Jere.10 c 24. 27 b 13.14.18 b 19 32 b 16.Thren.5*.Dan.9 a 4.b 12. 25.Jone 2*.Abac.4 a 2/3.Esd.8 b 79/4.Esd.3*.6 b 38*/1.Mach.7 b 37/2.Mach.6 b 30/3.Mach.2 a 1. 9.6 a 3.Act.4 c 24.
Gedalia de sone Ahikam weert metten swerde gedoot/4.Reg.25 c 25.Jere.41 a 3.

¶ Ghedachten des herren.

Zach.8 b 17.Ps.ou 6 b 14.Mar.15 b 19.Mar.7 c 21
De gedachten des herren weert alleen God/3.Reg. 8 b 39/2.Par.6 b 30.Joan.2 c 25.
Ghehepliche/Mnn.16 b 37.18 b 17.Act.20 b 32/1. Cor.6 b 11.7 b 34.Heb.10 c 29.
Gheen ghedachten en is den heers verborgen/Job 42 a 2.Spr.43 a 4.Esai.29 b 15/4.Esd.16 f 55.Mar. 9 a 4.Heb.4 b 12.

¶ Vanden Gheest Godts.

De Gheest Godts weert beloest.Esa 44 a 3.Eze.11 b 19.36 c 26.39 c 29.Joel 2 c 28.Mat.3 b 11.Joan.7 b 39.14 b 16.c 26 15 c 26 16 a 7.Wert gesonde/Act.2 a 1.
De Gheest Godts leert ende besiet de herten/ Exod.4 b 12.Psal 22 a 8.Esai.54 b 13.Mat.10 c 20. Mar.13 b 11.Luce 12 b 11.21 b 14.Joan.6 c 45.14 b 16 c 26.15 c 26.16 b 13.Rom.8 b 16.c 26.2.Cor.1 c 22.5 a 5 Ephes.1 b 13.4 a 30/1.Joan.2 c 27.
De Gheesten salmen proeuen oft sp van God sijn/ Judith 3 c 28/1.Cor.3 c 29/1.Thes.5 c 21 1.Joa.4 a 1.
Gehaal een dienaer Elisa/4.Reg.4 c 25.Wert metaetsch/5 c 26.

¶ Van Ghehoorsaemheyt.

Gode ende synen woorde salmen vooz allen ghehoorsaem sijn: Item t'proefst ende beloonnighe der feiner/Gen.12 b 17.c 23.22*.26 a 2.Exod.1 b 17.15 c 26.9 a 5.20 a 3.23 c 21.25.Leu.20 c 22.26 a 3.b 11.Deu. 4 e 40.7*.11*.13 a 4.17 b 15 18 b 15.24 a 8.27 b 10.28 a 1.b 12.Jos.27 a 1/1.Reg.12 b 14.15 c 22.4.Reg.10 b 30.2.Par.7 b 17.Ps.ou.1 a 8.b 33.15 b 31.Eccle.4 b 13. Esa.1 b 19.48 b 18.55 a 2.Jer.7 c 22.11 a 4.17 c 24.31* Dan.3 b 16.Osee 13 a 1.Spr.35 b 10/2.Mach.7 b 30. Mat.4 b 19.7 c 24.8 c 21.15 a 3.17 a 5.23 a 2.Luc.5 a 4 10 b 16.Joan.2 a 7.Act.4 b 19.5 b 30.Rom.16 b 18. Philip.2 a 8.b 12/1.Thess.4 a 3.5 b 18/1.Pet.1 c 22. Jac.1 c 22.

Van onghehoorsaemheyt ende haer straffe/ Gen.3 b 16.17.19 b 17.c 26.Levit.10 a 1/26 b 14*.Num.14 c 28.e 41.16 b 31.20 c 24.Deut.11 b 16.c 28.17 b 17.18 b 19 c 20.27 b 16*.28 b 15*.1.Reg.12 b 15.13 b 11.15 c 24 28 b 16/2.Reg.6 a 6/3.Reg.11 a 9.13 b 15.c 21.14 b 17. 20 b 15*.2.Par.7 b 19.26 b 16.19 Esai.24 a 5.Jere.11 a 3.8.13 a 8.17 c 27.26 a 4.35*.Jone 2 a 3.Mar 14 c 28 17 b 17.Act.7 b 39.Rom 1 a 8.Gal.3 b 10/2.Thes 1 a 8

¶ Van Ghelatenheyt.

Gen.12 a 4 22 a 1.9.Deut.33 a 9.3.Reg.19 b 19.4. Esd.16 a 41/2.Mach.6 b 18.c 25.Mat.4 b 19.5 c 19. 10 b 37.16 c 24.19 c 21.Marc.10 c 21 Luc.9 c 23.14 c 26 17 b 33.Joan.12 c 25.Phil.3 a 7.

¶ Vanden Gheloone.

Vande kracht ende werckinge des woerachtighen ends leuenden gheloofs/Matth.9 a 2.c 22.29.21 c 22. Marc.16 b 16.Luc.18 e 42.Joan.1 b 12.3 b 15.16.b 36 6 b 35.7 b 38.11 c 25.14 b 12.20 c 29.Act.3 b 16.10 e 43. 15 a 9.16 b 31.Rom.1 b 16.3 c 22.Galat.3 a 8.Ephes. 2 a 7.Heb.11 a 6*.
Het Gheloone en warachtigs kennisse van Godts woozt ende werck/ maeckt alleen bzoom ende salich/ Gen.15 a 6.Esai.53 b 14.Marc.16 b 16.Luc.1 e 41.8 e 48.23 e 41.Joan.5 c 24.17 a 3.Act.13 b 38.16 b 31.Ro. 3 c 22.4 a 3.c 22.5 a 1.10 b 10.Phil.3 a 9/1.Petr.2 a 6. Heb.4 a 3.
God verlost de Gheloonighe/ wr het ghemeyn bercken ende bergaen der Godloosen wereit/Gen.6*. 7*.8*.19*.Exod 8 c 22.9 a 6.4 a 6.c 26.10 c 23.11 a 7. Num.16 c 20.26.b 31.Jere.39 b 18.Dan.6 c 22/2.Per. 2 a 7.
Ock der Heydenen gheloone set Godt aen/Jere. 39 b 18.Mat.8 a 5.b 13.15 c 28.Luc.7 a 9.10 b 33.17 b 16.Joan 4 e 47.Act.10 a 3.8 c 26.
Van straffe des onghelooffs/Genes.19 b 11.17 c 26. Num.11 c 21.14 a 2.b 11.20 b 12.Deut.9 c 20/4.Reg. 7 a 2.b 17.Spr.2 b 15 Baruch 1 b 17.Psal.78 b 32/4. Esd.15 a 4.Mar.8 c 25.14 b 30.17 b 17.Mar.16 b 16. Luce 1 b 16.24 c 24.Joan.3 b 18.b 36 6 a 7.8 c 24.12 e 48.20 c 27.Rom.11 c 20.Heb.3 b 18.Apoc.21 a 8.

¶ Van Ghenade ende gonst

Ghenade ende gonst vooz de menschen/coemt van Gode/Exo.3 c 21.31 a 3.12 b 36/4.Reg.25 c 27/2.Esd. 2 a 4.6.Psal.106 e 46.Jere.40 a 2.Dan.1 a 9.Tob.1 b 12.Act.25 c 23.27 a 3.28 b 16.

¶ Van Gherechticheyt.

Gherecht ende sonder sonde en is gheen menschc vooz Gode/Gen.6 a 5.8 c 21.Exod.34 a 7.Nu.14 b 18 3.Reg.8 e 46/2.Par.6 b 36.Job 4 b 17.9 a 1.b 15.c 20. 25 a 4.Psal.14 a 1.51 a 7.53 a 1.130 a 3.143 a 2.Ps.ou. 20 a 9.Eccles.7 c 21.Esai.64 a 4.Jere.2 b 19 c 20 30 b 11.Mich.7 a 2.Nahum.1 a 3/3 Esd.4 b 17/4.Esd.3 b 35.Sap.12 b 10.Mar 6 b 12.Luc.17 a 3.b 30.Rom. 3 a 9.c 23.7*.Gal.3 c 22.Ephes.2 a 3/1.Joan.1 a 8. Soerlt Sonde.
Christus is onse gherechticheyt ende ghereetmalinghe vooz Godt/vooz ghenade ende gonste/Gen. 15 a 6.Esa.43 c 25.53 a 9 b 14.Jer.23 a 6.33 b 16.Dan. 9 c 24.Abac.2 a 4.Zach.9 b 11.Act.10 e 43.13 b 39. Ro.1 b 17.3 c 22.24.5 a 1.b 18.10 a 4 b 10 1 Cor.1 c 29 Gal.2 b 16.3 b 11.5 a 5.phil.3 a 9.tit.3 a 7/1.per.3 b 18
Teghen de gherechticheyt des Wets. Mat.5 c 20 Rom.2 b 17.10 a 3.Phil.3 a 9 Tit.3 a 5.Heb.9 b 10.
Gergesenen bidde Jesum dat hp van huer rrerke/ Mar.8 b 34.
Gerson een sone Leui/Num.3 b 17.Vanden dienst der Gersonitten/ 4 c 25 4 c 23.
Det son een sone Mose.Exod.18 a 3/1.Par.24 b 15 Wert besneden/Exod.4 e 25.
Gessen oft Gosen/een landtschap Egypti/ daer in Jacob met sijne kinderen woonde/Gen 46 e 47.
Geth oft Gath/een stadt in Palestijnen/ van Noe boom ghetimmert.2.Par.11 b.
Gedeon/Hier Gideon.
Gehasi.Hier Gehezi.

¶ Ghelchrift des Godlicken Woorts.

Wan waer sp coemt ende het ghebzupcn der heplighcr Schrift/Exod.17 b 14 34 c 27.Deut.4 a 1.17 c 23 31 a 9.Josue 1 a 8 Esai.8 b 12.30 a 8.34 b 16.Jer.30 a 2.36 a 2.b 10 45 a 1.Mar.12 a 3 b 14 b 39/2.Esd 8 a 2/3 Esd.9 b 39 4 e 8/9.15 a 1.Mat.4 a 4.5 a 7.22 c 29.Luc. 4 a 4 b 14.16 c 29.Joan.5 b 39.10 b 34.20 b 30.Act.15 c 21.17 b 11.Rom.1 a 2.4 c 23.15 a 4/1.Cor.9 a 9.10 b 11 15 a 3/2.Tim.3 b 15/2.Pet.1 c 20.3 a 1.Apoc.1 b 19.

¶ Van Ghesellchap.

Goet ghesellschap salmen soecken/ende vooz quaet hem neerstich wachten/Gen.19 b 15.Leu.7 a 19.Nu. 16 c 25.25 a 4.Josue.23 b 12/2.Par.19 a 2.Job 31 a 1. Psal.26 a 4.8.37 a 1.Prou.1 b 10.4 b 14.6 c 25.13 c 20.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

20 b 19.22 b 10.c 24.23 a 6.b 17.24 a 1.c 21.29 c 27. Jer. 16 a 8. Spr. 6 b 35. 8 a 1.9 c 21.12 c 20.13 a 1.c 20. Tob. 1 a 6. Mat. 7 b 15. Act. 19 a 9/2. Cor. 6 b 14. Ephe. 5 b 11. 2. Tim. 4 b 14. Apoc. 18. a 4.

¶ Van Ghesichten, Ghehoor, ende verschijninghen.

Josue 5 b 13/4. Reg. 7 a 6/2. Mach 3 c 24. 5 a 2. 10 c 29. 11 a 8. 3. Mach. 11 98.

Gibeoniters verlossen haer leuen met list / Josue 9 *. Werden beleghert/ 10 a 5. Om haren twille werden ghehanghen de sonen Sauls/ 2. Reg. 21 a 1. 6. 9.

Gideon een Hooftmã eñ richter in Israel/ Judic. 6, 7. 8 *.

Giheſi ofte Gehasi / een dienaer Elisa ofte Elisei/ 4. Reg. 4 d. Wert melaetsch/ 5 c.

¶ Van Ghiericheyt ende vreckheyt.

Josue 7 c 20/1. Reg. 8 a 3. 25 a 3. b 10/ 3. Reg. 21 a 2. 4. Reg. 5 c 20. 22. Psal. 37 b 36. c 21. Prou. 1 b 19. 11 c 28 12 c 27. 15 a 6. b 16. c 27. 28 b 16. c 22. 30 b 15. Eccl. 2. c 26 4 a 8. 5 a 9. 6 a 1. Esai. 5 a 8. 56 b 11. Jer. 9 b 13. 8 a 7. Ezec. 22 b 13. Amo. 8 a 4. Mic. 6 b 10. Abac. 3 a 2 *. Spr. 14 a 1. 31 a 1. 41 a 4/2. Mach. 4 f 50. 10 c 20. Mat. 6 b 19 26 b 14. e 46. 27 a 3. Mar. 8 b. 36. Luc 12 b 15. Jos. 12 a 4 Act. 5 a 1. 8 b 17. 24 c 26/1. Cor. 6 b 10. Ephe. 5 a 3. Phil. 4 b 11. Col. 3 a 5/1. Tim. 6 a 9. Tit. 1 a 7. b 11. Heb. 13 a 5

Gilgal een legherstede Israels / Josue 4 b 16. Te Gilgal wert dat volc besneden/ eñ Paesschen gehouden/ 5 a 2. 7 b 10. Treckt wt van daer om de Gibeoniters te verlossen/ 10 a 7. Keert wedercom/ 10 e 43.

¶ Van Ghetuygheniſſe.

Van warachtighe ende valsche ghetuyghenisse/ Exod. 20 b 16 23 a 1 Num. 35 b 30. Deut. 5 c 20. 17 b 11. 19 b 15. 18/3. Ge. 21 b 10. Psal. 27 b 12. 35 b 11. Pro. 6 b 19 14 a 5. 16 a 5. 9. 21 c 28. 24 c 24. 25 b 18. Susan. d 34 *. Mar. 18 b 16. 19 b 18. 26 f 59. 28 b 13. Mar. 10 b 19 Joan 8 b 17 Act. 6 b 11. Rom. 13 a 9/ 2. Cor. 13 a 1/1. Tim. 5 b 19 Heb. 10 c 28. Soeckt lieghen.

¶ Van gheueynstheyt ende valschen schijn.

1. Reg. 15 b 11 *. 18 *. 2. Reg. 15 a 2. 7/ 4. Reg. 1 a 6. 9. Spr. 1 d 36. 19 c 24 33 b 12/2. Mach. 6 c 24. Job 8 b 13 13 b 16. 15 c 20. d 34. 20 *. 27 a 8. 36 b 13. Prou. 30 b 13. Esai. 29 b 13. 58 a 2. Jerem. 2 d 30. 9 a 8. Ezech. 33 d 30. Mal. 3 b 13. Mat. 2 a 7. b 16. 6 a 2. b 16. 7 a 5. 15 a 7. 16 a 3. 22 b 18. 23 *. 24 f 51. Mar. 7 a 6. Luc. 11 e 44. 12 a 1. b 36. 18 b 11. Act. 5 a 1. 8 b 17. 13 a 8. Rom. 2 *. Gal. 2 b 13 1. Tim. 4 a 2/2. Tim. 3 a 5/1. Thess. 5 c 22/1. Per. 2 a 1.

¶ Gheuanghenen salmen ghedencken, verfoecken, ende vertroosten.

Gen. 14 b 14/1. Reg. 30 a 9. Tob. 1 b 13. Jere. 38 a 7. Mat. 25 b 37. Act. 12 a 5/2. Tim. 1 b 16. Heb. 13 a 3.

Gheuen salmen lieuer dan ontfanghen/ Spr. 4 b 38 Act. 20 b 33.

Geuen salmen wt medelijden die bidt/ sonder aensien der persoon/ goede ende quade/ maer aldermeest den ghenooten des geloofs/ Spr. 7 d 35. 12 a 8. Mat. 5 e 42. Luc. 6 b 30. 38. Rom. 12 b 13. Gal. 6 b 12. Soeckt Ionnoesen.

Met ghewelt (oft met gheweldighe verwinninge des sondighen aerdts ende bleschs) wordt Godts Rijck ingheuomen/ Mat. 11 b 12. Luc. 16 b 16. Gal. 5 b 16. Apoc. 2 *. 3 *. 21 a 7.

¶ Van ghevvoonheyt, zeden- ende ghebruyck der Hebreen, ende vvaer vvt sommighe van dien ghesproten zijn.

Gen. 18 c 22. 32 d 31. 43 d 32. Judic. 21 e 40. Ruth 4 a 7/2. Par. 35 c 25.

Godolias en wil niet gelouen de waerschouwinghe/ daerom wort hy doot ghesteken/ Jere. 41 a 1.

¶ Van Godt.

Godt is wesentlick/ eenich/ sonder welcken gheen ander/ Exod. 3. b 14. Deut. 4 d 35. 6 a 4. 7 a 9. 10 b 17. 32 d 39 2. Reg. 7 c 22/3. Reg. 8 g 60. 18 d 36/1. Par. 18 c 20 Sap. 12 b 13. Esa. 37 b 16. 43 b 10. 44 a 6. c 24. 45 *. 46 a 8. Ose 13 a 4. Tob. 8 c 20. 13 a 4. Spr. 36 a 5. Mar. 12 c 29. Joan. 17 a 3. 1. Cor. 8 a 6. 12 a 6. Gal. 3 c 20. Ephe. 4 a 6/1. Tim. 2 a 5.

De Godlicke dry eenichept/ bediet ende bewesen/ Gen. 1 c 26. 18 a 2. Exo. 3 a 6 b 15. 16. 4 a 5. Psal. 33 a 6. Esai. 6 a 3. 24 b 16. 48 b 16. 61 a 1. Mat. 3 b 16. 10 c 20. 17 a 5. 28 b 19 Luc. 4 b 18 Joan. 3 d 35. 14 b 16. c 26. 15 c 26. 16 a 3/1. Joan. 5 a 7.

Godt is een eewighe Godt/ hy en heeft noch begin noch eynde/ maer hy is dat selue/ Gen. 21 d 33. Exod. 15 b 18. Job 36 c 22. Esai. 41 a 4. 43 b 10. 44 a 6. 48 b 12. 57 b 13. Dan. 7 a 9. Rom. 16 c 26. Heb. 1 a 8. Apoc. 1 a 8 b 17. 21 a 7. 22 b 13.

Godt is almachtich/ ende niet en is hem onmogelick/ Gen 17 a 1. 18 b 14. 35 b 11. 43 b 14. 48 a 3. Num. 11 e 23/1. Reg. 13 a 6/2. Par. 14 b 11. Sap. 11 c 22. Job 42 a 2. Esai. 40 b 10 *. 46 a 9. 50 a 2. 59 a 1. Jere. 32 b 17. c 27 Zach. 8 a 6. Mat. 19 c 26. Marc. 9 c 22. 10 c 27. 14 d 36. Luc. 1 d 33. 18 c 27. Ephes. 3 c 20. Apoc. 16 a 7. b 14. 19 a 6.

Godt wercht/ schict/ besorcht/ ordineert/ richt/ ende regeert alle dinck na zijnen wille/ Gene. 45 a 5. 50 c 20. Deut. 8 b 18/1. Regum. 9 *. Sapien. 12 b 13. Tob. 7 b 12. Job 9 a 5. 12 b 13. Psal. 103 b 19. 115 a 3. 127 a 1. Pro. 10 c 22. 16 a 4. 9. 19 c 21. 20 c 24. 21 a 1. b 30. Eccles. 3 b 15 Esa. 26 b 15. 45 a 7. Jer. 10 c 23. 27 a 5. Dan. 2 c 21. 4 b 16 Mar. 6 b 33. 10 d 34. 11 c 25. Luce 12 d 31. Joan. 5 b 17. Rom. 9 b 15/2. Cor. 3 a 5. Philip. 2 b 13. Hebr. 13 c 21. Apoc. 4 b 11.

Godt weet/ hoort/ ende ziet alle dinck/ Exo. 3 b 19. Num. 12 a 2. Deut. 31 c 21. 1. Reg. 2 a 3. 16 a 7/ 1. Par. 29 a 9/2. Par. 16 a 9. Job 28 c 25/31 a 4. 42 a 2. Psal. 7 b 10. 33 b 13. 38 b 10. Prou. 5 c 21. 15 a 3. b 11. 24 b 12. Esaie 29 b 15. 40 c 27. 45 a 5. 48 a 3. Jere. 1 a 5. 7 b 11. 17 b 10. 23 e 42. 32 b 19. Ezech. 11 a 5. Spr. 16 b 16. 17 b 19. 23 c 27 40 a 9. Sap. 1 b 10/ 2. Mach. 9 a 5. 12 c 22. Mat. 6 a 4. 21 a 3. Mar. 2 a 8. 14 b 13. Luc. 12 b 10. Joan. 1 e 47. 7 b 30. 8 c 20. 13 c 21. 16 b 30. 21 b 17. Act. 15 a 8. Rom. 8 c 27/ 1. Thess. 2 a 4/1. Joan. 3 c 20. Heb. 4 b 13. Apoc. 2 c 23.

Godt/ ende alle dat Godlick is/ en mach wt kracht des menschelicken vernufts ende sonder openbaringhe niet bekent worden/ Genes. 33 c 20/ 3. Reg. 3 a 5. Job 32 a 8. Psal. 94 b 10. 119 *. 143 a 8. Esaie 22 c 22. 54 b 13. Jerem. 34 b 10. Matth. 11 c 25. 13 b 11. 16 b 17. Luc. 8 b 10. 10 c 21. 24 e 44. Joan. 1 b 10. 3 a 3. 6 e 44 g 65. 8 e 46. 14 a 8. b 17. 17 a 6. Act. 16 b 14. Rom. 1 b 19. 11 b 33. 1. Cor. 2 *. Gal. 1 b 11. 1. Joan. 2 b 10. c 27. Apoc. 3 a 7.

Godt is een Heere eñ Schepper des hemels ende der aerden Genes. 1 a 1. Exod. 20 b 11/ 1. Par. 30 b 10. Psal. 89 b 12. 90 b 15. 15 b 15. 121 a 2. 124 a 8. 146 a 6. Esa. 37 b 16. 40 c 28. 42 a 5. 44 c 24. 45 b 12. 48 b 13. 51 b 13. Jere. 10 b 12. 32 b 17. 51 b 15. Zach. 12 a 1. Jone 1 a 9. Spr. 1 a 6. Baruch 3 b 32/3. Esd. 6 b 13/4. Esd. 3 a 4. 6 d 38 *. 16 f 56/3. Mach. 2 a 9/2. Hest. 2 a 2. Mat. 11 c 25. Jos. 1 a 1. Act. 4 c 24. 14 b 14. 17 c 24/ 1. Cor. 8 a 6. Ephes. 3 a 9 Col. 1 b 15. Heb. 1 a 2. b 10. 3 a 4. 11 a 3. Apoc. 4 b 11. 10 a 6. 14 a 7.

Godt is onmetelick ende onbeluptelick ouer al/ eñ en woont in gheen Tempelen met handen gemaect/ 3. Reg. 8 c 27/ 2. Par. 2 a 6. 6 b 18. Job 11 e 8. Psal. 39 a 7. b 10. Esai. 6 a 3. 66 a 1. Jer. 23 c 24. Amos 9 a 2. Sap. 1 a 7. Mat. 5 d 35. Act. 7 e 48. 17 c 24.

Godt betuycht hem te wesen een God/ dat is/ Saelichmaker eñ troost Israels/ ende alle der gheen die hem aenroepen/ Gen. 17 a 1. 7. Exo. 6 a 2. 20 a 2. 29 e 45. Leuit. 26 b 11. Psal. 18 a 3. 50 a 6. Esai. 30 b 19. Jere. 31 d 33. 32 b 38. Ezech. 37 c 23. Joan. 20 b 17.

Godt is een Vader aller Ghelooughen/ Deut. 32 a 6. Psalm. 102 b 13. Pro. 1 a 8. Jerem. 2 b 38. 3 b 14. Malach. 1 a 6. Matth. 6 a 9. 18 b 14. 23 a 8. Luce 11 a 2. Joan. 20 b 17. Rom. 8 b 15/ 1. Cor. 8 a 6/2. Cor. 1 a 3. 6 b 18. Ephes. 3 b 14. 4 a 6/2. Thess. 2 b 16.

Godt doet alle de werelt goet wt louter ghenaden/ ende om zijns Naems/ dat is/ om zijns selfs wille/ Deut. 4 b 37. 7 a 6. 7/ 1. Reg. 12 c 22/ 4. Regum 19 d 34. Psal. 23 a 3. 79 a 9. 106 a 8. 143 a 1. Esai. 43 c 25. 48 a 9. Ezech. 20 a 9. 36 c 21. Ephes. 1 b 11.

Godt is gherroo ende warachtich / Exod. 34 a 6. Num. 23 b 19. Deut. 7 a 9 23 a 4/ 1. Reg. 15 c 29. Esaie 49 a 7. Joan. 3 b 33. 8 c 26. Rom. 3 a 4/ 1. Cor. 1 a 8. 10 b 13/ 1. Thess. 5 c 24. 2. Thess. 3 a 3/ 2. Tim. 2 b 13. Tit. 1 a 2/ 1. Joan. 1 a 9. 5 c 20. Heb. 10 c 23. Apoc. 3 a 7. b 14.

Van Godts barmhertichept/ ihoſaemhept/ hefde/ wijsheyt ende woort/ Soeckt een yeghelick aen zijn letter ofte plaetse.

¶ Van Godtsdienst.

Van warachtighen Godsdienst / eñ Gode behagelicke wercken/ Exo. 19 a 5. 20 *. 23 b 19 c 25. Deut. 5 a 6 b 11. 16. 10 b 12. Josue 22 a 5/ 1. Reg. 15 c 22. Psal. 2 b 10. 40 a 7. 50 b 14. Prou. 3 a 1. 9. 14 b 31 21 a 3. Esai. 1 b 16. 58 a 6. Jere. 22 a 3. Ezech. 18 a 5. Ose 6 b 11. Mich. 6 a 8. Zach. 7 a 9. 8 b 16. Spr. 35 b 12. Mat. 5 c 23. 29 d 38 Luce 1 g 69. 3 b 11. Joan. 12 c 26. Rom. 12 *. 13 *. 14 b 17 Phil. 3 a 3. Jac. 1 c 27.

Warachtighe Godtsdienst/ epscht dat herte ende den wille/ Deut. 5 c 29. 6 a 4. 10 b 12. 11 b 13. 26 b 16. 28 e 47. 30 a 2. 6. b 10. Josue 22 a 5/ 1. Reg. 12 c 20. Spr. 7 b 31. Esa. 29 b 13. 64 b 11. Mar. 15 a 8. 22 b 36. Joã 4 c 23

Godt salmen alleen dienen/ Deut. 6 b 13/ 1. Reg. 7 a 3. Dan. 3 b 17. Mar. 4 b 10. Luce 4 a 8.

Van balschen Godtsdienst/ Soect Afgoderije.

¶ Vanden Godloosen.

Vanden ghedachten / woorden ende wercken der Godloosen teghen de vromen/ Sap. 2 *. Psal. 10 a 2 *. 11 *. 12 *. 14 *. Prou. 4 b 14.

Der Godloosen gheluck endt welvaert brengt den

Ghelooughen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Gheloouigen een verwanderen/Iob 21 a 7. b 13. Pſal. 73 a 2. Eccl. 7 b 16. Ier. 12 a 1. Abac. 1 b 13 Mal 3 b 15.
Ouer den Godloosen gaet het ongelue/dat hy ouer den vromen toeberept/2. Reg. 17 e 42. 31 a 41. Deut. 7 b 10. Pſal. 7 b 16. 9 b 16. 35 a 8. 37 b 14. Prou. 16 c 27. Eccl. 10 a 4. Eſai. 33 a 1. Iere. 48 *. Dan. 3 c 22. 6 c 24. Spr. 28 a 2. Iudith 13 a 4. Suſan g 62. Apoc. 18 a 6.
Den Godtloosen ontmoet/dat hy vreeſen/ Iob 6 b 16. Prou. 1 c 26. 10 c 24. Eſaie 66 a 4.
Van onvoorſienighe ende ouervallende ſtraffe/ en verderuen der Godloosen/Gen. 7 c 21. 14 b 15. 19 c 24. 34 c 25. Exod. 14 c 24. Leuit. 10 a 2. Numer. 11 b 33. 16 b 31. Ioſue 10 a 9. 11 a 7. Iudic. 4 c 20. 7 b 12. 8 b 11. 15 c 21. 16 c 28/ 1. Reg. 30 b 16/ 2. Reg 13 c 28. 3. Reg. 16 a 2. 18 a 40. 20 b 13. 19. Iob 4 a 8. 5 a 3. 8 b 13. 15 c 20. 18 *. 20 *. 27 b 14. 36 b 15. Pſal. 1 a 5. 37 *. Prou. 1 c 27. 6 b 15. 10 c 25. 12 a 7. Eſai. 5 c 24. 47 a 9. Ierem. 15 a 8. Dan. 5 b 30/ 1. Mach. 2 g 62. 4 a 3. Mat. 24 b 38. Luc. 12 c 20. 21 a 36. 16 c 23. 25. 17 c 27. 29/ 1. Theſſ. 5 a 3.
¶ Van goeden ende goede meyninghe.
Leuit. 10 a 1. Num. 15 b 39. Deut 4 a 2. 12 a 8 29 b 18. 1. Reg. 15 a 9/ 2. Reg. 6 a 6. Prou. 12 b 15. 14 b 12. 21 a 2. Eſai. 5 c 21. 7 b 12. 14 a 9. 16 c 21. 55 a 8. Mat. 3 b 14. 16 c 22. Mar. 8 b 32. Ioan. 12 a 4. 13 a 8. Gal. 2 b 12.
¶ Van goede vvercken
Welck goede wercken zijn/Soecht Godtsdienſt.
Godt telleut hem de wercken toe/ diemen den naeſten doet/ Zijn goet offe quaet / Eſai. 37 c 23. 64 a 3. Ierem. 1 c 12. Zach. 2 a 8. Matth. 25 e 41. Act. 9 a 5/ 1. Cor. 8 b 12.
Gog/Ezech. 38 *. 39 a. c. b. Apoc. 20 c.
Goliath de Philiſtijn een Reuſe / ſtrijdt tegen Iſrael/ 1. Reg. 17 a 4. Wert ghedoot/17 e 49.
Gomorrha/Soecht Sodoma.
Golgias/1. Mach. 3 e. 5 g.
Gozan een ſtroot in Meſopotamia/4. Regum 19 c. 1. Par. 5 b. Eſaie 37 c.
¶ Van gramſchap oft toornicheyt.
Gramſchap Godts gaet dickwijls over allen/ om eens menſchen ſonde/als van Achan/Ioſue 22 b. Ieem Adam/Gen. 3 *. etc.
Gramſchap Godts reghen de Afgodendienaers/ Iudic. 2 b. Teghen de murmureerders/Num. 11 a 1/ 1. Cor. 10 b.
Oorſake der gramſchappen Godts regen den volcke/ Deut. 29 b. 1. Col. 9 e. Col. 3 b. Ioan. 3 b. Iac. 5 b.
Gramſchap ſalmen afleggen en mijden/en die met zedicheyt ende ſaechmoedicheyt wijcken/Rom. 12 b. Epheſ. 4 f g. Coloſſ. 3 b. Eccleſ. 7 b. 11 b. Prou. 17 a.
Gramſchap wat quaet daer wt coemt / Gen. 4 a 5. Iob 5 a 2. Prou. 14 b 30. 15 b 18. 17 b 19. 19 b 19. 21 b 19. 27 a 3. 29 c 22. Eccleſ. 7 b 10. Spr. 25 c 22. 28 a 6. b 14. 30 e 26. Mar. 5 c 22. Luc. 4 c 28. Gal. 5 c 20. Epheſ. 4 c 26. Col. 3 a 8. Tit. 1 a 7. Iac. 1 b 19.
Grammighen onderoodigen die ſalmen wijcken/ Gen. 27 e 41. Ioſue 2 b. 16. Prou. 22 c 24. 29 c 22. Spr. 8 b 19. Mar. 2 b 14.
Gras ende hoy worden alle menſchen ghenoemt/ Pſal. 90 a 5. 129 a 6. Eſai. 40 a 6. Spr. 14 b 15/ 1. Pet. 1 c 24. Iac. 1 b 10.
Graw hayr wort oudtheyt ghenoemt/Prou. 20 c 29 26 b 31. Leuit. 19 b 32. Oock oudtheyt des verſtandts/ Sap. 4 a 2.
Grecia oft Ionia/ Eſaie 66 b. Act. 20 a. Dan. 11 a.
Grieckeu bjaghen na wijsheyt/1. Cor. 1 c.
Groen heeren de bjoome die de bjuchten des Geeſts (Gal. 5 c 22.) voortbjengen/ Iere. 17 a 8. Ezech. 21 a 3. Luc. 23 b 30 Apoc. 9 a 4.
Grouwel heeren de heiden/Deut. 27 b 15. Iere. 7 c 29. Ezech. 8 *.
Guiſchheyt/Soecht Bronchenſchap.

H.

Habacuc ſpijſt Danielem/ Hiſtorij banden Bjaer/ b 12.
Hachila/een heuuel oft gheberchte bp Siph/ daer David hem verborgen hadde/ voor Saul bliedende/ 1. Reg. 26 a. 23 a. b c.
Hadrjel oft Azriel Merobs des dochters Saulsman/1. Reg. 18 e.
Hadad de Edomijt een wederpartijder Salomonis/3 Reg 11 b 14. c 21.
Hadad Ezer de Coninc tot Soba wert ghelagen/ 2. Reg. 8 a 3.
Hai oft Ai / een ſtadt der Amorrheen ouer de Iordane bouen Iericho/aen Werhel gelegen/ Gen. 12 b. Ioſue 7 a. 12 c/ 1. Eſd. 2 b. Weickers Coninck de lijnderen Iſraels mede opghehangen hebben/ Ioſue 8 f 21 c. Wert ooch (Eſaie 10 e.) ghenoemt Aiath.
Dan haet ende nijt/Gen. 4 a 5. 26 b 14. 27 e 41. 30 a 1 37 a 4. b 11. Exod. 1 a 8. 20 b 13. Leuit. 19 b 17. Num. 12 a 1. 35 c 20. 23. Deut. 19 b 11/1. Reg. 18 a 7. b 11. Sap. 2 c 24. Prou. 10 b 12. 18. Ezech. 25 b 15. Dan. 6 a 3. Luce 15 c 25. Ioa. 12 a 4. Rom. 1 c 29. 13 b 13 Gal. 5 b 15. c 20. Iac. 3 b 14. 4 a 2/1. Pet. 2. a 1/1. Ioan. 3 b 13. 15. 4 c 20. Gob en haer niet dat hy ghemaect heeft/Sap. 13 c 25
Haten een werck des bleeſchs / Gal. 5 c. 1. Cor. 6 b. 2. Cor. 12 b.
Haten des herten wert verboden/ Leuit. 10 b.
Godt ſtraft die hem haten/Deut. 5 a. 7 b 32 f.
Chriſtus is bande wereit ſonder oorſake ghehaet/ ende waerom/ Ioan. 7 a. 15 b.
Chriſtenen worden ooch banden menſchen gehaet om Chriſti wille/ Mat. 10 c.
Die ons haten ſalmen goet doen/ Mat. 5 g. Luce 6 c. Exod. 23 a.
Haten ſalmen dat quaet / Pſalm. 97 b 10. 139 c 21. Amos 5 b 15. 6 a 8. Rom. 12 a 9.
Hatinghe ſonder oorſake/ Pſal. 35 b 19. 69 a 5. Ioa. 15 c 25.
Ham een ſone Noah/Gen. 5 b 32. 9 b 18.
Haman na dien hy verhoocht was/werdt een doodelick vpant der Ioden/1. Heſt 3 *. Wert gehangen/ 7 b 10. Deſgheliicken zijn thien ſonen/ 9 a 7.
Hanani de Ziender oft Prophect/wert ghevonden tot Aſſa den Coninck Iuda/ 2. Par. 16 a 7.
Hanania een ſone Heru babel/Soecht Sozobabel.
Hanania prophteert tegen Ieruſalē/ Iere. 28 a 1.
Hanna baert den Prophect Samuel/1. Reg. 1 c 20.
Hanna de Prophetereſſe prijſt God den Heere/Luc. 2 d 36.
Hanon der Ammoniten Coninck ſchent de knechten Dauids/2. Reg. 10 a 4.
Hant Godts en can niemant ontloopen/Amos 9 a Pſal. 138 a. Sap. 16 b.
Hant ofte macht Godts en is niet vercort / Num. 11 e. Eſaie 50 a. 59 a.
Inde handt Godts begheeft hem Dauid ghehoel/ zijnen ſoon bliedende / het zijn rotten leuen oft rotten doot/2. Reg. 15 f.
Alle vromen ende hepligheu zijn in de hant Godts/ Deut. 33 a. Sap. 3 a. Luce 10 b.
¶ Van Hantoplegghinghe.
Gen. 48 b 14. Exo. 29 b 10. Leu. 1 a 4. 3 a 2. Num. 27 c 22. Suſan. d 34. Mat. 10 b 16. Act. 6 a 6. 8 b 16. 13 a 3 19 a 6/1. Tim. 4 b 14. 5 c 22/2. Tim. 1 a 6.
Hannas de hooghe Prieſter ſandt Ieſum tot Caipham/Ioan. 18 c 24.
Haran een broeder Abrams / ende een vader van Loth/Gen. 11 c 27.
Haſael Benhadads des Spijſchē Coninc knecht wert Coninck over Syrien/4. Reg. 8 b 11. 14. Wa hes beuel/3. Reg. 19 b 15. Sloeyt Iſrael in alle hare lantpalen/10 b 32. 12 b 17. 13 a 3. Als ghepropheteert/ 4. Reg. 8 b 11. 13. Steruft/13 c 24.
Hazor de hooftſtadt werdt ghewonnen ende verbrant/Ioſue 11 b 10. 11.
Hebab/Siet Hobab.
¶ Van Heeren ende Vrouven.
Haer officie ende geweit reghen knechten en dienſtmaechden/ende hupſghelin/Exo. 21 a 2. c 20 26. Leu. 19 b 13. 25 b 38. Deut. 5 b 14. c 21. 15 b 12. 16. 24 b 15. Iob 31 b 13. Prou. 29 b 19. Iere. 34 a 7. b 11. Spr. 7 c 22. 33 e 40. 42 b 16. Epheſ. 6 a 9. Col. 3 c 26.
¶ Van Heydenen.
Wandt beroepinghe der Heydenen/Geneſ. 49 b 10. Num. 24 b 17. 18. Deut. 32 e 43/ 2. Reg. 22 e 44. f 50. 3. Reg. 8 e 41. Pſal. 3 a 8. 22 c 28. 68 b 32. 72 a 8. b 17. 86 a 9. 87 a 4. Eſaie 2 a 2. 11 b 10. 18 a 7 19 b 18 c 21. 23 a 7. 27 b 13. 29 b 17. 35 *. 41 c 25. 43 a 5. 8. 45 b 14 49 *. 51 a 5. 54 *. 55 *. 56 a 3. 6. 60 a 3. 9 65 a 1. 66 b 19. c 20. Iere. 9 c 24. 12 b 16. 16 b 19. Oſee 2 a 1. c 25. Ioel 2 c 28. Mich. 4 a 2. Sopho. 3 a 9. Zach. 2 b 11. 8 c 20. 9 b 10. Mar. 2 a 2. 7. 8 b 11. 21 b 31. e 43. 22 a 9. Ioan. 10 b 16. Act. 8 c 26. d 30. 10 *. 1. Col. 12 b 13. Epheſ. 2 b 10.
Wer Heydenen zeden ende ghebruycken en ſalmen niet naebolghen. Leuit. 18 a 3. 20 c 23. Iere. 10 a 2.
¶ Van het Heylichdom der Ioden.
Wat heylichdom en alle ghereetſchap des dienſts Godts (na de Wet) wert gemaect/Exo. 36 *. 37 *. 38 *. Na het beuel Godts/25 *. 26 *. 27 *. Wert opgherecht/ 40 *. Wert inghewijet. Leuit. 8 b 10.
Heliodorus de Camerlinck Seleuci wilde de ſchat des Tempels ontboeren/2. Mach. 3 a 7. b 13. Werdt van Godt gheſtraft/3 c 24.
Helias/Soecht Elias.
Helcana een vader Samuels/1. Reg. 1 a.
¶ Vande Heyligheu.
Heyligheu heeren ende zijn warachtige Chriſtenen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Psal.142 b 14. Act.9 e 41. Rom.1 a 7.8 c 27.12 b 13.15 c 26.16 a 2.b 14. 1.Cor.1 a 2.6 a 1.14 d 33/2.Cor.1 a 1.9 a 1.b 12.13 b 12 Ephes.1 a 1.b 15.3 a 8.b 18.4 b 12.6 b 18. whilip.1 a 1.4 c 21.Col.1 *. 1.Thess.3 b 13.5 c 27. 2.Tim.5 b 10.Heb.6 b 10.13.c 24.Jude b.14.

Heplighen willen niet aengebeden zijn/Act.10 c 26 14 b 14.Apoc.19 b 10.22 a 9. Heplich is Godt/ Esaie 6 a 3 Apoc 4 a 8. Heplich ende repn salmen zijn/Leu. 11 e 44.19 a.20 a 7.c 26.21 a 6.Deut.26 b 19.Ephes.5 c 26/1.Thess 4 a 3/1.Pet.1 b 16. Die Heplich is/ wolde noch Hepligher/Apoc.22 b/11.

Heplich was de plaetse/ daer in Godt zijn woordt spzach/Exod.3 b.Josue 5 b.

Een Heplich oste bzoom mensche sal noch booz zijn boos hept bidden/Psal.31 b.

Heplichdom des Heeren/ Exod.25 a 2.Leuit. 16 *. Psal.114 a 2.Mat.7 a 6.Luc.1 b 31.

Hepmelicke schande des naesten en salmen niet openbaren/Spz.19 b 10.27 b 19.c 27.

¶ Vande Helle ende Verdoemenisse.

Als nae desen tijt bercept is den bupuel/ ende allen godlooseu/Sap.5 *.Job 10 c 22.36 b 12.Esai.24 c 21. 30 d 33.66 c 24.Dan.7 b 11.Mat.3 b 12.5 c 29.6 c 23.8 b 12.c 29. 13 f 50. 22 b 13.23 d 32.25 b 30. e 42. 28 a 8. mar.9 e 47.Luc.3 b 17.16 c 23.25.Heb.10 c 27/ 2.Thes. 1 a 8/2.Pet.2 a 4.Jude a 6.Apoc.19 c 20.20 b 10.21 a 8

Want Hemelrijck ende salichept/ dar na desen tijdt bereydt is allen Enghelen ende wtbercozen Godts/ Soeckt Salichept.

Hemoz wozt gedoot dan Simeon ende Leui/ Gen. 34 c 26.

Hermon de Elephantmeester des Coninex Philopater/3.Mach.1 a 5.

Helm des hoofts/ is salichept/Esa. 59 b 17.Ephes. 6 b 17/ 1.Thess.5 a 8.

Helm wert oock ghenoemt / dat stijue ongheualste oozdeel Sap.5 b 19.

Herodes de Ascalonijt doot de onschuldighe kinderen/ende sterst/Mat.2 b 16.19.

Herodes Antipa / de soon Herodis / een Vierdeelst in Galilea/Luc.3 a 1.Woodt Joannem den Dooper/ Mat.14 a 9.Vereenicht hem met Pilato/Luc.23 b 12 Act.4 c 27.

Van het Herte des menschen.

Des menschen herte is onrepn ende boos dan naturen/Soeckt Gherechtichepr.

Dat herte wert heplich ende repn dooz Christum/ Psalm.51 a 4.Joan.13 b 10.15 a 3.17 b 19.Act.15 a 9. 1.Cor.6 b 11.Ephes.5 c 26/1.Pet.1 c 22/1.Joan.1 a 7. 3 a 3.Heb.1 a 3.9 b 14.10 b 10.14.13 b 12.

Godt siet aen dat herte ende wille/ende niet bloote woozden ende werchen. Gen 4 a 4.22 b 11.Exod.25 a 2.35 a 5.Deut.19 a 5.6.Matth.15 a 8.Marc.12 e 41. Luc.21 a 1/2.Cor 8 b 12.

Hesrom een sone Pherez/Gen.46 b 12.Matth.1 a 3. Laet na hem Aram/ende werdt ghenoemt Zephuns/ 1.Par.4 b 15.

Heua wert ghemaeckt wt des mans ribbe/ Gen.2 c 21. Wydt inde verboden bzucht/ 3 a 6. Werdt ghenoemt Heua/3 c 20.

Hilkia vint dat Werboec/4.Re.22 a 8/2.par.34 b 14

Himeneus eñ valsch Apostel Christi/2.Tim.2 b 17

Hiram de Coninc te Tyro sendt de Coninc Dauid hout/ 2.Reg.5 b 11. Ende den Coninck Salomon/3. Reg 5 a 7.

Hiram een constelick werckmeester in metael/ 3. Reg.7 b 13.

Hiskia een sone des godlooseu Achabs/Soeckt Ezechias.

Hispania/eñ seer groot lantschap Europe/Rio.15 f.

Hobab/een soon Hieguel eñ Swoer Moses/Num. 10 c 29.Sijn kinderē woonen onder Juda/ Judic.1 b 16.Dier verschoont de Coninck Saul/ 1.Reg. 15 a 6.

Holda ofte Olda/Siet Huida.

Holofernes/Siet hier boozt na.

Holon/een stadt den Leuiten ghegheuen/Josue 15 f.21 b.Wert oock ghenoemt Helon/1.Par.6 e.

Hoz/eenen berch inde epnden des lants Idumeen/ Num.20 d.33 e.

Horeb/de berch int lantschap der Midianiti/daer op de Wet Mose ghegheuen is/Exod.3 a. Psal.105.

Hozhei ofte Hozites de Gigantен/ welcken de kinderen Edom banden berch Seir verdzeuen / Deut.2 c.d.Gen.14 a.36 d.

Hondertfout salmen ontfangē dat nē om het Euāgelie verlaet/ Mat.19 c 29.Mar.10 c 29. Luc.18 c 29.

¶ Hoererije ende ander onk uyscheyt wert ghedaen ende ghestraft.

Gen.6 a 2.19 a 5.b 31.33.34 *.38 b 15.Exod.22 b 16. Leu.18 *.19 c 29.20 b 10.13.21 a 9. Num.25 a 1.6.Deu. 22 b 13.c 22.23.23 b 17. Judic.9 a 2.c 25/1.Reg.2 c 22. Spz.23 c 25 *.25 a 4. Tob.4 a 9. Pzou. 2 b 16.5 *. 7 b 10 *.22 b 14.23 c 26.29 a 3.Ecci.7 c 27. Ezech.22 b 10. 11.Act.15 c 20. Rom.1 c 26. 27/ 1.Cor.5 a 1.6 b 10. 15. 10 a 8.Ephes.5 a 5.Col 3 a 5/1.Thess.4 a 3/1.Tim.1 b 10.Heb.13 a 4.Soeckt Overspel.

Geestelicke hoererije/ dwelck is Afgoderije/Deut. 21 b 16.Judic.2 b 17.8 c 27.b 33.Esa.1 c 21 57 a 1.Jer.3 a 1.Ezec.6 a 9 16 *.Ose 1 a 2.2 a 4 4 b 15.Apoc.18 a 3.

Holofernes Nebucad Nezars Hooftman wert wtgesonden tegen Israel/Judit.2 a 4.Lastert God, 6 a 1 Beleghert Berhulien. 7 a 1. Werdt met zijn epghen swert onthooft/ 13 a 8. Zijn hooft werdt op de stadt mueren ghesteken/14 a 1. Den gantschen Assprischen hoop neemt de vlucht/15 a 1.

Hosea wert Conine in Israel/4.Reg.15 b 30. Wert met den volcke gheboert in Assprien/ 17 a 6.

Hongheren ende dozsten nae de gherechtichept/ Esai.45 a 1.Psal.107 a 9.Mat.5 a 6.Luc.1 e 49.6 c 21. Apoc.21 a 6. 22 b 17.

Hongeren ende dozsten en sal Gods volck hier naemaels met/Esai.49 b 10.Apoc.7 b 16.

Hongherighen salmen spysen/Soect Spyse.

¶ Vanden houvvelicken staet.

Gen.1 c 27.2 c 23.3 b 12.c 20.8 b 16.9 a 1.21 b 10.24 a & 28 a 1.25 c 21.Leu.18 *.Deut.7 a 3.22 c 29.24 a 1.Jos. 23 b 12.Judic.3 a 6.14 a 1.7.b 15/1.Esd.9 a 2/2.Esdr 13 c 23/1.Hest.2 b 17.Pzou.18 c 22.Mal.2 b 14.Spz. 2 a 2.41 b 13.Tob.6 b 14.7 b 16.Mat.8 b 14.19 a 3.22 c 24.Luc.14 c 20.Joan.2 a 1/1.Cor.7 *.9 a 5/ 1.Tim.3 a 1.Titi 1 a 6.Heb.13 a 4.Soeckt Scheydbzief.

Van het gheestelick houwelick tusschen God ende de Gheloouighen/Cant.*.Esaie 50 a 1. 54 a 5.62 a 4. Jere.31 c 22.Ezech.16 a 8.Ose 2 c 21.Matth.9 b 15. 22 a 2.25 a 5.Marc.2 b 19. Luce 5 b 34. Joan.3 c 29. 2.Cor.11 a 2.Apoc.19 a 7.21 a 2.9.

¶ Van Hoouerdije ende hoochmoet.

Hoouerdije wert verboden ouerghetreden ende gestraft/ Gen.3 b 17.11 a 3.7.Exo.5 a 2.14 a 6/1.Re.17 *. 4.Reg.18 b 19.*.19 d 35. Spzac.10 a 9.b 11.16.25 a 4. Tob.4 b 10.Judit.9 b 15.13 *.2.Mach.9 a 4.6.Pzou. 6 b 17.11 a 2.13 b 10.15 c 25.16 a 5.b 18. 18 b 12. 25 a 6. 29 c 23.Esai.3 b 13.17.9 a 8.10 a 8.14 a 9.36 *. 37 b 10. c 24.39 a 2.5.47 a 8.Jere.48 c 29 49 b 16.Ezech.16 e 49 28 a 2. 31 b 10. Dan.4 b 19. c 27. 5 c 22. Abdie 1 a 3. Mal.2 b 11 Luc.1 e 47.10 b 15.14 a 7.b 11.18 b 11.22 c 24.Act.12 c 21.Rom.1 b 30.11 c 20/ 2.Ti.3 a 2/1.Pet. 5 a 5/2.Per.2 b 18.Jude b 16.Apoc.18 a 7.

¶ Van Hope, Troost, ende toeuerlaet.

De hope der Gheloouigen en sal op gheen tijtlick dinck ghefondeert zijn maer alleen op God ende zijn eewich woozt/Gen.26 a 5.Judic.7 a 2.4/1.Reg.4 a 3. 17 e 45.22 a 1/3.Reg.20 c 28/ 1.Par.20 b 13/2.Par.25 a 7.16 a 7.20 b 14.c 20.32 a 7. Sap.3 a 4.9. Spz.2 a 6. b 12.14 a 9.33 a 9.34 b 14. Judith 9 b 13/ 1.Mach.3 b 18 8 b 27. Psal.9 b 11.14 a 6.22 a 5.b 10.25 a 2.31 a 2.40 a 5.62 *.71 a 1.91 a 2.115 a 9.b 11.142 a 6.146 a 5. Pzo. 3 a 5.18 b 18 22 b 19.28 c 25.30 a 5.Esai.26 a 4.29 b 19. 30 a 1.b 15 31 a 1.36 a 7.40 c 29.Jere.2 b 33.7 a 4.9 c 22 17 a 7.39 b 18.Thren.3 c 24.Ezech.29 a 6.Ose 12 a 6. Mich.7 a 5.7.Nahum 1 a 7.Matth.10 b 37. 12 c 21. Rom.5 a 2.8 c 24/2.Cor.4 a 2.Col.1 c 27/ 1.Thess.1 a 3/1.Tim.1 a 1.6 b 17/1.Pet.1 b 13.Heb.3 a 6.

De hope der godlooseu/ ende allen daer sp haer op verlaten/is ydel eñ verganckelic/4.Re.18 c 21.Sap. 5 b 15.Spz.5 a 1.b 10/1.Mach.2 g 62.Job 8 b 13.11 c 20.14 b 18.20 a 4.Pzou.10 c 28.11 a 7.c 23.25 b 19.Esa. 28 b 15.18.30 a 2.b 12.97 b 11.Jere.9 b 12.17 a 7.

Huida/ een Pzopheterisse/in Judea/4.Reg.22 b 14

Hus ofte Os / de sone Arams/Gen.10 c 23. Daer van het lantschap Os ofte Husitis: daer Job de Pzopheet in woonde ghenoemt is/Job 1 a.

Huychelen/Siet Veynsen.

Husai/een getrouwe vzient Dauids / vercondichr het voogneme Absaloms/2.Reg.15 b 32.17 a 5.b 11.16

Thups dat vast op de steen getimmert is/ sal staēde blijue/Psal.46 a 2.Mat.7 c 24.16 b 18.Luce 6 e 48. Ro.8 b 35. Thups ons lyfs/2.Cor.5 a 1/2.Pet.1 b 14.

Hymeneus/die banden gheloous Christi afdiel/ 1. Tim.1 c 20.2.Tim.2 b 17.

I.

Jabes in Galiad wert dan Israel ouerballen/Judic.21 b 10.Wort beleghert/1.Reg.21 a 1.

Die dā Jabes bewijsen barmhertichept aē Saul ende zijne sonen/31 b 11.

Jabin der Cananiten Coninc vzengt Israel onder zijn hant/Judic.4 a 2. Wert beroofmoedicht/4 b 18.

Jacob de sons Isaacx wert geboren/Gen.25 c 23.

Coope

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Coopt dan zijnen broeder Esau zijn eerstgeboorte/25 c 28. Ontreet Esau den seghen/27 a 5 *. Treet tot Laban/28 b 10. Siet de leedder/ende doet belofte/28 b 12. c 20. Dient Jaköb om zijn twee dochters. 29 b 18. Keert wederin zijn vaderlant/31 b 17. Worstelt metten Engel Gods/32 c 24. Wert genoemt Israel/32 c 27 35 b 10 3. Reg. 18 b 31. Dendt zijn sonen in Egypten/42 a 1. Treet met alle zijn huysgesin/dat ys met xlvij. zielen/ ofte menschen in Egypten 46 *. Deut. 10 c 22. Heemt Josephs sonen tot kinderen aen/48 a 5. 8. Gebenedijt zijn 12. sonen/ende sterft/49 a 1. b 33. Wert begraven tot zijns vaders in Canaan/50 a 4. 7. Na der belofte 47 c 29. Ende na het ghsbodt/49 c 29. Wert gepresen/ Apoc. 7 a 24. Soecht Israel

Jacob een sone Zebedei wort geroepen/ Matt. 4 c 20. Wert ghedoot/ Act. 12 a 1.

Jael steeckt Sisseram met eenen naghel door den slaep des hoofts/ Judic. 4 c 21.

Jair/een Richter in Israel/ Judic. 10 a 3.

Jairus dochter wort wander doodt opgheweckt/ Matt. 5 b 36 Luc. 8 a 41. 49.

Jason vercoopt dat Priesterdom/ 2. Mach. 4 a 7. Wert ghedoot/ 5 a 5. 9.

Jason om dat hy Paulum ende andere broeders herbergt/ wert overvallen/ Act. 17 a 5. 6.

Jeschub een sone Esaie des Propheten/ Esa. 7 a 3

Jamnes ende Jambres twee valsche Propheten Pharaonis/ 2 Tim. 3 a 8.

Ibzan een Richter in Israel/ Judic. 12 a 8.

Icabod de sone Pinehas wert geboren/ 1. Reg. 4 b 19.

Iconium/een stadt in Cilicien / daer Paulus ende Barnabas ghepredict hebben/ Act. 13 f 51. 14 a 1/ 2. Tim. 3 b 11.

Idida of Jedida/ de moeder des vromen Coninx Josie. 4 Reg. 22 a 1.

Idumea oft Edomea/ een lantschap Syrie/alsoo dan Edom de sone Esau genoemt/ 2. Reg. 8 b 14 3. Re. 11 a 1 Esa. 11 b 14. Waer van de Idumeen/ 4. Reg. 8 c 21. 22.

Jebusi een sone Canaan/Gen. 10 b 16. Woont onder Juda/ Josue 15 g 63. Judic. 1 c 21.

Jebus werdt Jerusalem ghenoemt / Josue 15 a 8. Judic. 19 b 10/ 1. Par. 12 a 4. Israel en mocht de Jebusiten niet verwinnen/ Judic. 1 c 22. Werden dan Wandt ouerwonnen/ 2. Reg. 5 a 8.

Jechanias eens soons sone Josie/ Coninc in Juda/wert ghenanghen/ 4. Reg. 24 b 12. 15. Na de prophecye/ Jere. 22 c 24. 25. 26. Werdt ghenoemt Chemenias/ Jere. 22 c 24.

Jehoiakim ofte Joakim/ te boven genoemt Eliakim/een sone Josie/ wert Coninc in Juda/ 4. Reg. 23 d 35/ 4. Esd. 1 d 37. Verbrant dat Predickboeck Jeremie. Jer. 36 c 23. Wert genoemt Melchi/ Luc. 3 c 24. Sterft/4. Reg. 24 a 6. Na hem wert Coninck zijn sone Jehoiakim/4. Reg. 23 a 6. Hier binnen Joiachin.

Jehoiakim de hooghe Priester. Judith 15 a 8.

Jehu de sone Hanani de Prophect / straft den Coninck Josaphat/ 2. Par. 19 a 2. Wordt ghesonden tot Baesa den Coninck Israels/ 3. Reg. 15 b 35. c 41.

Jehu de sone Josaphat des soons Nimsi wert gesalft tot eenen Coninck ouer Israel/om uyt te roeyen dat huys Achabs/ 4. Reg. 9 a 1 6. Na dat beuel/ 3. Reg. 19 b 16. Doot Jesebel/ 4. Reg. 9 b 30. Door de xx. kinderen Joachabs/ 10 a 1. Verwoecht de broeders Achazia des Coninx Juda/ 10 b 12. Hy verdoet Baals dienaers/ 10 b 17. c 25. Sterft/ 10 b 34.

Jemia de vader des Prophete Micheé/ 3. Re. 22 a 8

Jephthah een hoeremt/ende Richter in Israel/ Judic. 11 *. 12 a 1. 4. Wert ghepresen/ Heb. 11 b 32.

Jephunneen vader Caleb 1. Par. 4 b 15.

Jeremias de Prophect was van Anathoth ghebozen/ Jere. 29 c 27. Wert gheroepen ende gesonden/ 1 a 4. Wert verstoten/ 18 b 18. 19 a 2. 20 a 7 *. 33 a 1. 37 b 12. 38 a 4. 7. Want ghenade by Ebedmelech Jezar/ 39 b 11. Wert los gelaten/ 40 a 1. Beclaecht den Coninck Josiam/ 2. Par. 35 c 25.

Jericho wert ghewonnen ende verbrant/ Josue 6 c 20. Wert weder ghsbout/ 3. Reg. 16 c 27. Wert Palmstadt ghenoemt/ Deut. 34 a 3/ 2. Par. 28 b 15.

Jeroboal ofte Jerubaal/ een Richter in Israel/ 1. Reg. 12 b 12. Die oock Gideon genoemt is/ Judic. 6 c *.

Jeroboam de sone Nebat/ en knecht Salomonis/ wert een vyant Israels/ 3. Reg. 11 c 26/ 2. Par. 13 a 6. Wert Coninck ouer de x. ghenachten/ 3. Reg. 12 c 20. Na den woorde Ahie/ 11 c 29. Richt twee guldé Calueren op/ende balschen Godsdienst/ 12 c 28. b 31. Dese daet wort gestraft en verweren/ 3. Reg. 13 a 7. 15 c 25. d 14. 16 b 12/ 4 Reg. 1 a 7. 3 a 3 10 c 29. d 31. 13 a 2. 6. b 11. 14 c 24. 15 a 9. b 18. c 24. 17 c 22. 23 b 15. Zijn hant verdorst/ 3. Reg. 13 a 4. Wert gesont/ 13 a 6. Sterft/ 14 c 20. Sijn zaedt wort wtgeroeyt/ 15 c 26. Na den woorde/ 14 b 10. Teghen Jerobeam/ Amos 7 b 10.

Jerobeam de sone Joas/ wert Coninck in Israel/ 4. Reg. 13 b 13. 14 b 16. Sterft/ 14 c 29.

Jerusalem. een seer groote hoofstadt Judee/ van Melchisedech/ (als Josephus segt) gebout/ Gen. 14 b 18. Wert gewonnen van Juda. Judic. 1 a 8. Wert by God verkozen tot een woonstadt/ 3. Reg. 8 *. 2. Par. 6 a 2. 7 b 16. Werdt Jebus ghenoemt/ Boeckt Jebus. Wert Salem ghenoemt/ Gen. 14 b. Psal. 76 a 3.

Teghen Jerusalem en hare inwooners/ 4. Reg. 21 b 12. 23 c 27. Esai. 2 a 6. 3 a 1. 4 a 3. 5 a 1. c 24. 25. 7 b 34. 22 a 1. 8. 29 a 1. 7. 65 a 2. Jere. 4 a 3. 9. 7 *. 13 *. 17 b 19. 19 a 3. 6. 21 a 3. 23 b 39. 25 a 8 32 a 3 33 c 26. 34 a 1. 38 a 3 39 a 8. Ezech. 3 a 6. 4 *. 5 *. 10 a 2. 15 *. 21 a 6. 22 *. 23 *. Sophon. 3 a 1.

Welcke geslachten Jacobs te Jerusalē ghewoont hebben/ 1. Par. 10 a 1/ 2. Esd. 11 a 1.

Jerusalem wert bytegher handen Coninck Syrie ende Israels/ 4. Reg. 16 a 5. Wan Nebucad nesar/ 4. Reg. 24 b 10. 25 a 1 Verbrant ende verdelcxterise/ 25 a 9. Wert wederom ghebout/ 1. Esd. 3 *. 6 b 15.

Dat Jerusalem door de Romeynen verdestrueert soude worden/ Dan. 9 c 26 Zach. 14 a 1. Mat. 14 a 1. b 15. Luc. 13 b 33. 19 c 41. 20 b 15. 21 a 5 b 18. Joan. 11 c 48.

Wan het ghestelt in Jerusalem / welck is de ghemeynte Gods/ Psal. 122 a 3. Esai. 33 c 20. 54 b 11. 60 *. 62 a 6 65 b 16. Tob. 13 b 19. Baruc. 5 a 1. 7. Gal. 4 c 26. Heb. 1 b 10. 12 c 22. Apoc. 3 b 12. 21 a 2. b 10.

Jesse/een vader Davids/ Mat. 1 a 6. Werdt ghenaemt Isai/ 1. Reg. 16 *.

Jesua een sone Josedack was hooghe Priester/ Aggei 1 b 12. 2 a 3. Zach. 4 b 14.

Jethro. een Priester in Madian/ Exo. 2 b 16. Wert een Sweer Mosi/ 2 c 21. 3 a 1. Coemt tot Mosi in de woestijne/ 18 a 1. Geeft eenen gerouwen en Godlicken raet. 18 b 14. Wert ghenoemt Heguel Exo. 2 b 17. c 21.

Jezehar/een vader Korah des murmuriers/ Nu. 16 a 1. Wert ghenoemt Aminadab/ 1. Par. 7 c 22.

Illyricum/ eē lantschap na dy Italie/ Rom. 15 b 19.

Judia/een lantschap onder den Coninc Assuerus/ Esther 1 a 1/ 3. Esd. 3 a 2. Job 2 b c.

Joab een sone Seru Ia/ 2. Reg. 2 b 13. Doorsteeckt Abner/ 3 c 27. Verloont Absalon doot de hupsheuwe van Thelhoa/ 14 *. Doorsteeckt Amasa/ 20 a 9. Wert oock selue doorsteken/ 3. Reg. 2 c 28. Na her beuel Ennibs/ 2 a 5.

Joahas een sone Jehu Coninck in Israel/ 4. Reg. 10 d 35. 13 a 1.

Joahas/ een sone Josie wert handen ghelte ghesetten in Egypten ghenoemt/ daer sterft hy/ 4. Reg. 23 d 33. De ghevanckenisse wert doorsept/ Ezech. 19 a 4. Werdt Johanan ghenaemt/ 1. Par. 3 b 15. Nas hem wert Coninck zijn broeder Eliakim/ 4. Reg. 13 d 34.

Joanna ofte Johanna / dat wijf Chuse volghet Christo na/ Luc. 8 a 3.

Joannes een sone Matthathie/ ende broeder Jude Machabei/ wert overvallen/ 1. Mach. 9 d 36.

Joannes de Doopet. een sone Zacharie/ Luc. 1 f 52 Prediet ende doopt/ Mat. 3 a 1. Sendt de discipulen tot Christo/ 11 a 2. Wert onthooft/ 14 a 8. Joannes in Helias/ Mal. 4 a 5. Mat. 11 b 14. 17 b 10. Luc. 1 b 13.

Joannes de sone Zebedei wert geroepen/ Mat. 4 c 20 Wert sonderlinge van Christo bemint/ Joan. 13 c 23. 19 c 26. 20 a 2. 21 a 7. c 20. Bewijst dat hy ghesien heeft/ Joan. 19 b 35 21 c 24. Joan. 1 a 1.

Joannes Marcus treckt met Paulo ende Barnaba/ Act. 12 c 25. Wijckt van haer/ 13 b 13. Om zijnen ruwillewoghen zijn oneens/ 15 b 37.

Joas een sone Ahazie/ wert in het boomen des Coninckhuchen zaets alleen verlost/ 4. Reg. 11 a 2. Werdt Coninck gekroont in Juda/ 11 b 12. Hy doet Zacharian den sone Joiada/ 2. Par 24 c 20. Mat. 23 b 34. Wert van zijn dienaers doot ghestaghen/ 23 c 25. 4. Reg. 12 c 20. Na hem wert Amazia zijn sone Coninc/ 1. Par. 3 b 12/ 2. Par. 24 c 27.

Joas. een sone Joahas Coninc in Israel/ 4. Reg. 13 a 9. Sterft teghen Amasia. brack der stadt muers/ ende plonderd den Tempel ende sterft/ 14 b 13.

Jochebed een moeder Aaron en Mose/ Exo. 6 c 20. Num. 26/ 59. Behoet Mosen zijn leuen. Exod. 2 a 1.

Wande Jode/ Siet kinderen Judas Jacobs sone.

Joel / een ouerdich sone Samuels/ 1. Reg. 8 a 2. Wert ghenoemt Vasni/ 1. Par. 7 c 28.

Joiachin de sone Joiakim wert Coninc in Juda/ 4. Reg. 24 a 8. Wert ghenoert in Babylonien/ 24 b 12. 15. Wert uyt de Kercker gelaten en verhoocht/ 25 c 27 Wert ghenoemt Neri/ Luc. 3 c 27. Wert Chania ghenoemt/ Jere. 22 c 24. Ende Jechania/ 37 a 1. Na hem

wert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wert Coninck zijn oom Mathania/4.Reg.24 b 17.
Joiada de Priester het Athaliam de Coninghinne
houden/4.Reg.11 a 1.8 b 13.Sterft/2.Par.24 b 15.
Joiakim/te noemen genaemt Eliakim/een sone Jo-
sie wert Conine in Juda.4.Reg.23 d 34/3.Esd.1 d 34
Verbrandt dat Predickboeck Jeremie/Jere.36 c 21.
Wert Melchi genaemt/Luce 23 c 28.Sterft/4.Reg.
24 a 1.6.Hae hem werdt Coninck zijn sone Joiakim/
4.Reg.24 a 8.
Jonadab de sone Rechab/wert ghenomen op den
wagen Jehu/4.Reg.10 b 15.
Jonas prophereert/4.Reg.4 c 25.Werdt in de zee
ghevorpen/Jone 1 b 15.Wert vanden Visch opghe-
slockt/1 b 17.Was dijne daghen ende dijne nachten in
den Walvisch/2 b 17.Mat.12 e 40.
Jonathan de sone Sauls/slaet de Philistijnen/ 1.
Reg.13 a 3.14 a 1.b 11.Werdt doot het volck verlost
wt Sauls handt/14 e 44.Verbindt hem met Dauid/
18 a 3.20 a 8.23 b 18.Wert verslaghen/31 a 2.
Jonathas/een sone Mathathie/een Hooftman der
Joden/1.Mach.9 c 28.Verbint hem met Demetrio/
10 a 3.b 15.Wert ghevanghen/12 e 48.Sijn sonen
werden ghevanghen/13 c 23.

¶ Vanden Ionckſten daghe.

Wanden Ionckſten daghe een oordeel Gods/als ten
ende der werelt Chriſtus houden ſal/1.Reg.2 b 10.
Pſal.96 b 12.Eſa.2 b 10.19.13 a 4.6.b 13.26 c 21.27 a 1
30 d 30.66 b 15.c 24.Iere.30 c 23.Dan.7 a 9.Soph.1 a
2.b 14.Mal.4 a 1/4.Eſd.2 c 27.13 d 32.Mat.12 d 36.
13 e 41.49.16 c 27.24*.25 d 31.e 42.Mar.13*.Luc.17 c
24.29.Act.1 b 11.3 c 20.17 d 31.Rom.2 a 5.b 16.14 b 10
1.Cor.15*/2.Cor.5 b 10/1.Theſſ.4 b 16.5 a 1/2.Theſſ.
1 a 7.2 a 1.Tit.2 b 13/2.Pet.3 b 13.Hebr.9 c 28.Jude
b 14.Apoc.1 a 7.20 b 11.
Jozam een sone Joſaphat/Coninck in Juda/3.
Reg.22 f 51.Doot ſes dan zijnen broeders/2.Par.12
a 1.4.Sterft/4.Reg.8 c 24/2.Par.21 b 19.
Jozam/een Coninck in Iſrael/4.Reg.1 b 17.3 a 1.
Treet teghen Haſael den Coninck Syrie/8 b 16.Als
hy ghevanghen was/ſo liet hy hem herden te Jeſreel/
9 b 15.Sterft/9 c 24.
Jozdaen staet ſtille/Joſue 3 b 16.Pſal.114 a 1.
Joſaphat de sone Aſſa/wert Coninck over Juda/
3.Reg.22 e 41.Sendt leeraers wt inde ſteden Juda/
2.Par.17 a 7.Verbint hem mette godloſen Ahab/18
a 1.Wert daerom gheſtraft vanden Prophect/19 a 1.
Vereenicht hem met Ahaſia/20 b 35.Sterft/21 a 1.
Hier na hem zijnē sone Conine Jozam/1.Par.3 b 11.
Joſeph de sone Jacobs wert geboren/Gen.30 c 23.
Heeft broomen/37 a 5.9.Wort van zijnen broederen
den Iſmaeliten vercocht/37 c 26.Pſal.105 b 17 Wort
valſchelick beſchuldicht ende ghevanghen/Gen.39 b
17 c 20.Wert wtghelaten 41 b 14.Wort een heere des
ghebeelen Egyptenlandts/41 e 40.Hem wordt Poti-
phera dochter ghegheven/41 e 45.Gheeft hemſelven
zijnen broederen te kennen/45 a 1.Sterft/50 c 24.
Sijn ghebeente werdt wt Egypten gheuoert/Exod.
13 b 19.Wort begrauen in Sichem/Joſue 24 b 32.
Joſeph de man der maghet Marie/Matt.1 b 16.
Vliet in Egypten.2 b 14.
Joſeph ghenaemt Barſabas/wort met Matthia
voorgheſtelt/Act.1 c 23.
Joſes/met den toename vanden Apoſtelen ghe-
noemt Barnabas/vercocht den acker/Act.4 d 36.
Joſia een sone Amon/oē vroom Conine in Juda/
4.Reg.21 c 24.22*.Sijn ghebooste wort vooſpt/3.
Re.13 a 2.Overleeft dat Wetboec/4.Re.23 a 1.Hout
den Paeſschen/23 c 21.Wort ghe ſchoten en ſterft/23 c
29.Wort hertelick beclaecht/2.Par.35 c 24.Hae hem
wort zijn sone Coninck Joahas/4.Reg.23 b 30.34.
Joſua ſtrijt tegē Amaleck Exo.17 a 9.b 13.Wort
wtgeſonden om te beſpieden dat lant Canaan/Nu.
13 a 9.Prijſt dē volcke dat lant Canaan/14 a 6.Wert
in Moſes ſtede tot eenen Hegēt geſtelt/27 b 18.Deu.
3 c 21.31 a 3.7.b 14.Joſ.1 a 1 6.Sent beſpieders wt/
2 a 1.Gaet door de Jordane 3 b 16.Recht twaelf ſteē-
nen op te Gilgal/4 a 1.8.De Engel Gods verſchijnt
hem/5 b 13.Gheeft den broeck en ſegen/8 b 34.Trect
wt van Gilgal/om de Gibioniten te verloſſen/10 a 7.
Doet de Sonne ſtille ſtaen/10 b 12.Keert weder na
dien hyſe verloſt heeft/na Gilgal/10 e 43.Slaet xxxj.
Coningen/12*.Ontfangt zijn erfdeel/19 e 49.Sterft/
24 c 29.Judic.2 a 8.Wort ghepreſen/Syr.46 a 1.
Jotham regeert door Aſaria over Juda/4.Reg.15
a 1.Na zijn doot wort hy Coninck/4.Reg.15 a 7.
Jotham de sone Jerubaal/blijft alleen over ons
zijne broederen/die gedoot werden van Abi Melech/
Judic.9 a 5.Spreect teghen de Sichemiten/broeckt
ende blaet/9 a 7.b 18.Den broeck wort verruilt 9 e 45
Iſaac wert beloeft/Gen.15 a 4.17 b 16.18 b 10.Wert
gebooren/21 a 1.Wert geoffert/22*.Neemt Rebecam
ten wijne/24 g 67.Verbint hem met Abimelech/26 a
30.Sendt Eſau op de iacht/27 a 1.Sterft/35 c 28.
Iſai/een vader Dauids/1.Reg.16*.17 b 12.20 c 27.
2.Re.23 a 1.Ruth 4 b 18.Wert genaēt Jeſſe/mat.1 a 6
Iſaſchar een sone Jacobs wt Lea/Gen.30 b.18.
Iſboſeth was twee iaer Conine over Iſrael/2.Re.
2 b 10.Wort ter liefden van Dauid doorſteken/4 a 5.
Iſobeleen godloos wijf des godloſen Ahabs/3.
Reg.16 c 24.21 a 5.7.Doot de Propheten des Heeren/
18 a 4.b 13.Bezeyght den Prophecr Eliam te dooden/
19 a 2.Wort vanden honden verſcheurt/4.Reg.9 d 33
Na den woorde/3.Reg.21 c 23.
Iſmael de sone Abrahe wt Agar/wert ghebooren/
Gen.16 b 15.Sterft/15 b 16.
Iſmael de sone Nethame/doodt Gedoliam ende
ander Joden/Jere.41 a 2.6.
Iſrael werdt die ghenoemt/die voormaels Jacob
hiet/Soeckt Jacob.
Iſrael/een eyghendom ende erfvolck Gods/Exo.
3 a 7.5 a 1.6 a 7.19 a 5.Leuit.20 c 26.Deut.4 c 20/7 a 6.
9 c 29.10 b 15.14 a 2 26 b 18.32 a 9/1.Reg.10 a 1.12 c 22
2.Reg.7 c 23/3.Reg.8 f 53.Eſai.19 c 25.43 a 1.Jerem.
13 b 11.Syr.17 b 18.Wert ghevanghen Iſraels ſchep-
den haer vanden hupſe Dauids/3.Reg.12 a 3.9.b 16.
Na den woorde Ahie des Prophoten/11 c 29.Werdt
geuoert in Aſſyrien/4.Reg.15 c 29.17 a 6.Soeckt Ba-
bel.Hae de prophecie/Deut.4 c 26.Veel wt Iſrael
volghen de Leuiten na Jeruſalem/2.Par.11 b 13.Te-
ghen de x.ghevlachten/Soeckt Samaria.Chriſtus
de warachtighe Iſrael.Eſai.49 a 3.
Italia/een landtſchap ende vaderlandt der Hee-
mepnen/vanden Coninck Italo ſoo ghenoemt/Eſa.
66 b 19.Act.18 c 22.27 a 1.Heb.13 c 25.
Ithai/een ghetrouwe vrient Dauids/2.Reg.15 b
19 c 21.Wort tot eenen Hooftman vercozen.18 a 2.
Ithamar/een sone Aaron/Exod.38 c 21.Wort tot
eenen Priester ghewijt/Leuit.8 c 22.
Iturea ofte Ithurea/een lantſchap by de woeſtijne
Arabie/Luc.3 a 1.4.Ghenoemt van Jethur Iſ-
maels sone/Gen.25 b 14/1.Par.5 b 19.
Jubal/een vader van allen Snaerſpel/Gen.4 c 21.
Juda/een sone Jacobs wort gebooren/Gen.29 b 35.
Beſlaept onwetēde zijns soons wijf Thamar/38 b 15
Wort voorghe voor zijnen broeder Ben Jamin/43 a 8
Dat regimēt en Overheyt behoort aē Juda/49 a 3.b
10.Deu.23 a 7.Judic.1 a 2/2.Reg.7 b 12/2.Par.6 a 6
Teghen Juda ende Jeruſalem/Soeckt Jeruſalem.
Joden wt allen Natien van Godt vercozen/ende
daerom/Deut.4 b 31.32.33.34.Rom.9 a 4.Ende
daerom een eyghendom ofte het zijne van Jouwe
ghenoemt/Joan.1 b 11.
Vander Joden hartneckichcyt/Eſai.6 b.Jere.17
a*.Mat.13 b 15.Act.28 a 6.
Dat het Joetſche volc voor den ioncſten dach be-
keert ſal worden/Deut.4 d 30.Jerem.3 : a 1.b 10.16.
Ezech.37 c 22.23.24.Joan.10 b 16.Rom.11 c 25.26.
Judas Machabeus wort ghecozen tot een hooft
zijnder broederen/1.Mach.2 g 66.Strijdt manick/
3.4.5*.7 e 45/2.Mach.8 a 1.10 b 16*.11 a 6.b 11.12.
13.14.15.Verginck/1.Mach.9 b 17.
Judas Iſcarioth wort gecozen tot eenen Apoſtel
Chriſti/Mat.10 a 4.Overcoemt met den Pharizeen/
Luc.12 a 3.Verriet Chriſtum den Heere/Mat.26 c 20
e 46.Mar.14 e 43.Joā.18 a 5.Na de prophecie/Pſal.
41 b 10.55 b 14.109 a 8.Joā.6 b 70.12 a 4.13 c 21.Heeft
beroū e n berhangt hemſelue/Mat.27 a 4.Act.1 b 18
Judas wt Galilea wort verſtroyt met zijnen aen-
hanck/Act.5 d 38.
Judas ende Silas werden met Paulo ende Bar-
naba na Antiochien gheſonden/Act.15 c 22.27.
Judith/een cyſche ende deughdelicke wedūwe te
Bethulien/Judith 8 a*.Doot Holofernem/13 b 10.
Sterft/16 d 31.

¶ Van Iuer ofte Ieloersheyt.

Gen 34 a 2.c 25.27.Exod.32 b 19.c 27.Num.25 a 7.
Judic.20 a 1.8/1.Reg.11 a 6.15 b 11.d 32/3.Reg.18 e 40
19 b 10.14/4.Reg.10*/1.Mach.2 c.24.Mat.21 b 12.
Joan.2 b 17.Act.9 a 1.Phil.3 a 6.Rom.10.a.d.
Julius hout hē dziendelick tegē Paulo/Act.27 a 3

K.

Kaf ofte splinter en salmen niet lichtelick sien noch
oordeelen/daerin men selue straffelick is/Mat.7 a 3.
23 c 29.Luc.6 e 41.7 b 33.Mar.14 a 4.Joan.8 a 7.
Kaf worden de verdoemde ghenaemt/Mat.3 b 12
Luc.3 b 17.Gheliick Kaf banden wint verstruyt/alſo
ſullen de Godloose voor den Heere wesen/Pſal.1 a 5.
Prou.10 c 25.Eſaie 29 a 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Kahat/een sone Leui/ Num. 3 b 17. Van het officie der Kahatiten/ 3 c 17. d 31. 4 a 1. b 13.
Kalf wort verheuen voor eenen Afgod/ Exo. 32 a 4. Deut. 9 b 16/1. Reg. 12 c 26/4. Reg. 10 c 29. 17 b 16. Oseæ 8 a 5. Psal. 105 b 19. Act. 7 e 40.
Kegila werr van de Philistijnen belegert/ ende van Dauid verlost/ 1. Reg. 23 a 5.

¶ Van kennen.

Kennen salmen den menschen aen zijn wercken ende woorden/ Spr. 19 c 27. 27 a 9. Mat. 7 b 15. 12 b 33. Luc. 6 e 44.
Kennen en cannen God niet door menschen wijsheydt/ dan hy openbaert den elenden verwolpen/ Mat. 11 c 25. 16 b 17. Luc. 10 c 21. Joan. 7 c 28. 8 b 19 c 27. 19 b 14. 14 a 9. 15 b 15. 17 a 6. Act. 17 c 23/1. Cor. 1 b 16 28. 2 a 6. b 10. 3 b 19. Col. 1 c 26. Soecht wijsheyt.
Kennisse Godts en heeft niemant waerachtelijck/ dan die Godts Gheest heeft/ ende zijn gheboden houdt/ 1. Cor. 2 b 14. Ephes. 1 b 17/1. Joan. 2 a 3. 3 a 7.

¶ Vander Kercken Ghemeynte ende volck Godts.

De Kercke der Ghelooughen wert gheboren door Godes woordt/ Joan. 1 b 12. 3 a 3. Rom. 8 b 13. 9 a 8. Gal. 3 c 26. 4 b 19. Ephe. 1 a 5. Tit. 1 a 1/1. Cor. 4 b 15 Philem. b 10/1. Petr. 1 c 23/1. Joan. 3 a 9. 5 a 1. b 18 Iac. 1 b 18.
Kercke dat zijn vele leden/ die altsamen in eenen Gheest tot een lijf gheboopt zijn/ 1. Cor. 12 b 12.
De Kercke heeft Christus hemselven verkregen en ghecocht met zijn bloet/ Act. 20 c 28/1. Cor. 6 c 20. 7 c 23. Ephes. 2 b 12. Col. 1 b 14/1. Pet. 1 b 18. Heb. 9 b 11. 1. Joan. 1 a 7. Apoc. 1 a 5. 5 a 9. 14 a 4.
Der Kercken leden zijn alderley ghelooughe menschen/ Joden ende Heydenen/ Esai. 43 a 9. Joan. 10 b 16/1. Cor. 12 b 12. Ephes. 3 a 6.
Godt woont altydt met bewaringhe ende beschermingh e by zijne Kercke/ Exod. 13 c 21. 29 e 45. Leu. 26 b 12. Deut. 7 c 20. 23 b 14. 31 a 3/3. Reg. 6 b 13. Psal. 91 a 1. b 11. 132 b 13. Esai. 43 a 2. Iere. 46 c 28. Mat. 8 c 20. 28 c 20. Joan. 14 c 23/2. Cor. 6 b 16.
Der Kercke hooft is Christus/ Ose. 1 b. 2 a 2. 1. Cor. 12 b 12. 27. Ephe. 1 c 22. 4 b 15. 5 c 23. Col. 1 b 18. 2 b 13.
De Kercke is schuldich hare Voorstanders/ (of dienaers) te onderhouden/ Deut. 12 b 19/14 c 27. 16 b 11. 25 a 4. 1. Esd. 7 c 23. Mat. 10 b 10. Luc. 10 a 7. Ro. 15 c 27 1. Cor. 9 a 7. b 11. Galat. 6 a 8. Phil. 2 c 29. 4 b 10. 16/1. Thess. 5 b 12. Heb. 13 a 7.
De Kercke sal voor hare Predicanten bidden/ Act. 4 c 29 12 a 5. Rom. 15 b 30. Ephes. 5 b 18. Philip. 1 b 19. Coloss. 4 a 2/2. Thess. 3 a 1. Heb. 13 b 18.
Der Kercken Dienaren ende ghewelt worden beloofst/ Mat. 16 b 19. Werden ghegheuen/ Joan. 20 c 23. Worden ghebruyckt/ Mat. 18 b 17. Soecht Van.
Kercken typus ofte Tempel der Afgoden/ 1. Reg. 5 a 2. 31 a 9/3. Reg. 12 a 7. 4. Reg. 10 c 21. 17 d 32. 19 d 37/1. Par. 11 b 10. Baruc. 6 b 16 b 30. 51 c. Esa. 37 b 38. Jer. 43 b 12. Bela 9 c 21/1. Mach. 1 f 50. 6 a 2. 10 f 83/2. Mach. 6 a 2. Act. 19 c 27.
Kercke wort een Hoere ghenoemt/ Ezech. 16*.
Kercker meester tot Philippus wort beleert/ Act. 16 d 30. 34.
Juden Kercken ofte genaenckenisse en berlaet God dezijne niet/ Genes. 39 c 21. Bap. 10 b 13. Esai. 42 a 7. Act. 5 b 18. 12 a 7/16 c 25.
Kerterije ende Kerters salmen schouwen/ 1. Cor. 11 b 16/2. Tim. 2 b 14. Tit. 3 b 10/2. Pet. 2 b.
Ketura een wijf Abrahams na den doodt Sara/ Gen. 25 a 1.

¶ Van kinderen ende ionghe lieden.

Van Kinderen haren dienst en schuit tegen haer moeder/ en haer ouders/ Gen. 9 c 22. 22 a 2 7. 27 a 1. 28 a 7. 37*. Exod. 20 b 12. 21 b 17. Leu. 19 a 3. b 32. 20 a 9. 21 a 9. Deut. 5 b 16. 21 b 15. 18. 27 b 16. Judic. 14 a 1 1. Reg. 2 b 11. 18. c 22. 3 a 1. 7 8 a 1. 18 a 5/3. Reg. 2 b 19 4. Reg. 2 c 23. 12 a 2. 22 a 1/2. Par. 34 a 3. Spr. 3 a 1. 8. 6 b 18. 7 c 19. 8 a 7. b 11. 22 a 3. 24 b 18. 25 b 10. 32 c 21. Gob. 1 a 9 4 a 1. 14 a 5. Job 1 a 4. 8 a 4. 32 a 4. 6. Psal. 1 a 8. 4 a 1. 6 c 20. 10 a 1. 11 a 1. 15 c 20. 19 c 26. 20 b 11. 21 c 29. 22 b 15. 21 b 19. c 25. 18 c 24. 30 b 17. Jer. 35 b 16. Ezec. 22 a 7. Mat. 4 c 20. 10 b 35. 15 a 4. 19 b 19. Mar. 10 b 19. Luc. 2 e 48. 18 c 20. Act. 7 b 19. 22 a 3. Ephe. 6 a 1. Col. 3 c 20/1. Tim. 5 a 1/2. Tim 2 c 22. 3 a 2. b 15/1. Pet. 5 a 5.
Kiriath Arba/ Soeet Ebron.
Kis een vader Sauls des eerste Coninck Israels/ 1. Reg. 9 a 1/2. Reg. 21 b 14. Act. 13 c 22.
Kleederen scheuren/ Gen. 44 b 13. Josue 7 a 6. Judic. 21 b 35/1. Reg. 4 b 12/2. Reg. 13 b 19/3. Reg 21 c 27/4. Reg. 5 a 7. 6 b 30 b 11. 14. 18 a 7. 19 a 1. 22 b 11. 19/1. Mach. 4 a 1/1. Mach. 2 b 14. 3 e 47. 36 c 22. 37 a 1. Iere. 36 c 24. Joel 2 b 13./ Mat. 26 g 64. Act. 14 b 13. 16 c 22.
Kleederen salmen den naesten. Esai. 18 a 7. Teb. 1 b 17. Ezech. 18 a 7. Mar. 25 b 16. Soecht Reinicheyt.
Kleederen misbruycken tot hoouerdye. Ezec. 7 c 20/2. Pet. 3 b 16. 10 b 39. Mar. 11 a 8. Mar. 12 b 38. Luc. 7 b 15. 16 b 19. 20 e 45/1. Tim. 2 a 9/1. Pet. 3 a 3.
Teghen de ouerbloedicheyt ende onmatigheyt der kleederen/ leest ooch Gen. 3 c 21. 22. Spr. 11 a 4
Kluen/ Siet twisten.
¶ Van Knechten, Maerten, ofte Maechden.
Gen. 16 a 4. 6. 24*. 30 c 25. 31 a 4. 39 a 1. 6. Exod. 22 a 2. c 20/4. Leu. 5 c 20. 25. Spirac. 7 c 22. 10 c 28. 25 b 13. Prou. 10 c 26. 13 b 25. 17 a 2. 19 b 10. 29 b 19. Eccle. 2 a 7 10 a 3. Ier. 34 a 8. Joel 2 c 29. Luc. 12 b 37. e 45. Act. 12. b 13/1. Cor. 7 c 21. Ephes. 6 a 5. Col. 3 c 22. 1. Tim. 6 a 1 Tit. 2 a 9. 1. Pet. 2 b 18.
De Kercke en sal niet zijn boven zijnen Heere/ Mat. 10 c 24. Luc. 6 e 40. Joan. 13 b 16. 15 c 20.
Knechten zijn wp/ daer van wp verwonnen worden/ Joan. 8 b 34. Rom. 6 b 16/2. Pet. 2 b 19.
Knipen bupghinghe voor Godt/ Esai. 45 c 23. Rom. 14 b 11. Phil. 2 b 10.

¶ Van koopen ende verkoopen.

Gen. 23 a 9. b 14. 25 b 31. 33 b 19. 41 f 37. 42*. Leu. 19 b 13. b 35. 25 b 14. e 46. Deut. 15 a 1. 25 b 13/2. Reg. 24 c 21. Spr. 27 a 3. 42 c 24. Prou. 12 a 1. c 26. 16 b 11. 20 b 10. c 23 Esa. 23 b 18. 58 a 6. Ier. 32 a 6. Ezech. 45 b 10. Mic. 6 b 10. Mat. 7 a 2. Luc. 14 b 18. 1. Cor. 7 b 30. 1. Thess. 4 a 6.

¶ Van Koninghen ende Vorsten.

Van Koninghen/ haer officie en gewelt/ Deut. 17 b 19. c 23/1. Reg 8*/3. Reg. 2 a 2. 10 a 3/2. Par. 9 a 1. 19 a 5 8. Sap. 6*. 9*. Spr. 11 a 1. Job 34 b 30. Psal. 2 b 10. 101*. Prou. 14 c 28. 16 c 28 19 b 12. 20 a 8. c 26. 25 a 2. 28 b 15. 29 a 4. b 14. 31 a 4. Iere. 22 a 1. Soeet Overheyt.
De Koninghinne Arabie coemt tot Salomon/ 3. Reg. 10 a 1/2. Par. 9 a 1. Mat. 12 e 42. Luc. 11 b 31.
Kozach/ Dathan ende Abiron zijn opsoerich tegen Mosen/ Num. 16 a 1. 6. Werden ghestraft/ 16 b 31.

¶ Van Kranckheyt.

Lichamelicke kranckheyt is dickwils een straffe der sonden. Exod. 15 c 26. Leuit. 26 b 16. Numer. 12*. Deut. 7 b 15. 28 c 27. 32 b 60. 61/2. Reg. 24 b 13/4. Reg. 5 c 26/2. Par. 21 b 18. Joan. 5 b 14.
De kranckeu salmen besoecken ende vertroosten/ Gen. 38 a 1/4. Reg. 8 c 29. 13 b 14/4. Esd. 2 c 21. Spr. 7 d 38. 38 b 13. Job 2 b 11. Psal. 41 a 4. Eccl. 7 a 3. Mar. 25 b 37. e 40. Joan. 11 a 3. 12 a 9/2. Cor. 1 a 4.
Hoe haer de kranckeu in haer kranckheyt ende afsterfte wt deser tijt gehouden hebben/ Gen. 49*. 50 b 14. Deut. 31 a 1. 6. Ios. 13*. 23*. 1. Reg. 11*/3. Re. 2 a 1. 7. 1. par. 32 c 24. Tob. 4*. esa. 38 a 1/1. mac. 2 e 49. g 61
¶ Van Krijghen ofte Oorloghen.
Krijgh is een straffe der sonden/ Leu. 26 c 24. Deut. 28 b 36. e 49. Judic. 2 b 13/3 a 1. 8. 4 a 1. 6 a 1 10 a 6. 13 a 1. Esa. 5 c 25. Iere. 5 c 22.
Hoe haer de Ghelooufghen int Oude Testament in krijchsnoot gheholden hebben/ Exod 17 a 8 b 12/1. Reg. 17 c 20*. 2. Par. 12 a 2. 6. 14 a 9. b 12. 18*. 20 a 1. 32 a 1. 6. Judit. 9 a 9*/1. Mach. 3 b 16. c 20. 4 a 7. b 10. 7 b 39. e 45/2. Mach. 8 b 16 19.
Wt wat oorsaken de Ghelooufge Krijch aengenomen hebben/ Genes. 14 b 14. Judic. 9 c 27. 20*. Josue 10 a 1. 6/1. Reg. 10 a 1. 8.
God strijt altijt voor zijne/ leert die oock strijden/ Exo. 14 b 13. Deut. 1 b 30 3 c 22/1. Reg. 17 b 32. 2. Par. 20 b 14. Psa. 18 b 35. 143 a 1. Esa. 30 b 15. Soeet victorije.
Kryghen ofte strijden sullen de Christenen tegen de wercken der duysternissen ende alle boosheyt/ met geestelicke wapenen ende het sweert des Geests. Godts woort/ Rom. 13 b 12. 2. Cor. 10 a 4. en 12 c. Gal. 5 b 17. Ephes 6 b 10.
Teghen dat Godlooste krijghen/ Ptouer. 1 b 10. 11. Soecht Voorsaech.
Kussinghe gheuen/ Gen. 27 b. 29 b 13. 31 f. 33 a. 45 b 14. 46 c. b. 48 b 10. 49 b 34 50 c. Exod. 4 c 27. 18 a. Ruth 1 b 14/1. Reg. 10 a 1. 20 e 41/2. Reg. 14 b 33. 15 a 5. 19 g. 3. Reg. 19 c 20/3. Esd. 4 e 47. Prou. 27 a 6. Luc. 15 c 20. Act. 20 b 37. Rom. 16 b 15/1. Cor. 16 c 20/2. Cor. 13 b 12. 1. Thess. 5 c 26/2. Pet. 5 b 14.

L.

Laban ontfangt ende herberecht den knecht Abrahams/ Genes. 24 e 49. Huert Jacob tot eenen knecht/ 29 b 14. c 20. Vermoeyt Jacob. 31 c 22.
Lachis wordt ghewonnen/ Josue 10 b 31. Wordt heerlijck ghetimmert/ 2. Par. 11 a 9.
Lais wort van de Danijten bestreden/ gewonnen/ ghetimmert/ ende ghenoemt Dan/ Judic. 18 c 27. Wort ghenoemt Iesem/ Josue 19 e 47.
Lamech de eerste die twee wijuen ghehadt heeft/ Gen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Genesis 4 b 19.
Lamechs ouderdom/Gen. 5 b 31.

¶ Van Lazarije.

Hoe Lazarij belient wort/Leuit. 13 *. 14. God straft met Lazarije/Exo. 4 a 6. Num. 12 a 8/4. Reg. 5 a 1. c 27 15 a 5/2. Par. 20 b 18. 19.
Lazarije wort gherepnicht/Exo. 4 a 6. Num. 12 b 15 4. Reg. 5 b 14. f Mat. 8 a 2. Luc. 17 b 11.
Van affscheydinghe der Lazarighen / Leuit. 13 e 49. Num. 5 a 1/4. Reg. 15 a 5.
Lazarich weert f Mosis hant/Exod. 4 a 6.
Voor Lazarije salmen hem wachten / Deut. 24 a 8.
Vier Lazarigen oste f Melaetschen comen int Spriers legher/ende niemant daer vindende / vercondighen sy suiker dien van Samarien/4. Reg. 7 b *.
Lazarus lept voor des rycken deure/Luc. 16 b 19.
Lazarus wort banden doden verweert/Joan. 11 e 43 Wort verbolcht banden Joden/12 b 10.
Lachen/Gen. 18 b 12. Psal. 2 a 4. 37 b 13. 126 a 2. Pro. 1 c 26. Sap. 4 b 12. Wei b 18. Eccl. 2 a 2. 3 a 5. 7 a 4. Syr. 19 c 28. 21 b 30 Luc 6 c 25.
Abraham lachet / als hem in zijn ouderdom noch eenen sone beloest wort/Gen. 17 b 17.
Lam Godts/Soeckt Christus het Lam Godts.
Laodicea/eē stadt in cleyn Asien/ niet seer verre bā Hierapolin eñ Colossen/Col. 4 b 15. Apoc. 1 b 11. 3 b 14.
Lea trout een Ertzvader Jacob/ Gen. 29 e 43. Baren hem kinderen/30 b 17.
Lebbeus met den toename Thaddeus, een discipel Christi/f Mat. 10 a 4. Wort genoemt Judas een sone Jacobs/Luc. 6 b 16.

¶ Van Ledich gaen ende Traecheyt.

2. Reg. 11 *. Pzou. 6 a 6. 10 a 4. c 26. 12 b 11. 13 a 4 18 a 9. 19 b 15. c 24. 20 a 4. b 13. 21 c 25. 24 b 30. 26 b 13. 28 b 19. Ezech. 16 e 49. Syr. 3 2 a 2. 33 b 35. Rom. 12 b 11.
Ledicheyt brengt veel bouspreyts/Syr. 33 b 37.

¶ Van Leeringhen ende Gheboden der menschen.

Leeringhen ende Gheboden der menschen. so verre sy/als sy noodich tot de salicheyt gehouden worden/ worden sy verworpen ende verdoemt/ Exod. 23 b 13. Deut. 4 a 2. 12 b 32. 13 a 1. Josue 1 a 7. Psalm. 12. a 1. Pzou. 5 a 3. 30 a 6 Esai. 8 b 11. 29 b 13. Jere. 2 a 5. 23 b 16. c 25. Zach. 5 a 3. 8. Mat. 15 a 8. 16 a 6. b 12. 17 a 4 24 a 5. 28 b 13. f Marc. 7 a 6. b 11. Luc. 16 c 27. Joan. 13 a 8. Act. 15 b 10. 20 b 30. Rom. 16 b 16 1. Cor. 7 c 25. Ephes. 4 b 14. Phil 3 a 2. Coloss. 2 *. 1. Tim. 1 a 3. 4 a 1. 6 a 3. 2. Tim 2 b 15. 2 b 17. c 23. 3 b 13. Tit. 1 b 10. 1. Joan. 2 b 18 c 26. 3 a 7 2. Joan. 1 a 7. Heb. 13 a 9.

¶ Van het leuen ende vvandelinghe der Gheloouighen.

Wat leuen der Gheloouighen sal gheschict zijn nae Godt/ eñ ghelyrmatich den leuen eñ der leere Christi/ Gen. 17 a 1. Exod. 20 b 11. Leu. 11 e 44. 19 a 2. 20 a 7. c 26 21. a 8. f Mat. 5 e 48. 11 c 29. Luc. 6 b 36. Joan. 12 c 26. 13 b 13. 15 b 12. 21 b 15 Rom. 6 a 4. 8 c 29. 13 b 14. 15 a 2. Eph. 2 a 9. 4 a 1. c 23. 5 a 1. 9. Phil. 1 c 27. 2 a 5. b 14. Col. 2 a 6. 3 a 9. b 12. *. 1. Thess. 4 a 3. Tit. 1 b 11. 3 a 8/1. Pet. 1 b 15. 2 *. 3 b 17. 4 a 1. 1. Joan. 1 a 7. 2 a 6. Heb. 12 a 2.
Wande ydelheyt ende cortheyt des menschelicken leuens/ Gen. 3 b 19. 2. Reg. 14 b 14/1. Par. 30 b 15. Job 3 c 20. 7 a 6. 8 a 9. 9 c 22. 25. 13 c 29. 14 a 1. Psal. 30 a 6. 90 a 5. 9. 102 a 4. b 12. 103 b 14. 144 a 4. 109 c 23. Eccles. 2 c 23. 3 b 10. 7 a 1. Esai 40 a 6. Sap. 2 a 6. 5 a 9. Syr. 14 b 15. 18 a 5. b 33. 40 c 26 41 a 1. Tob. 4 b 18. Luc. 12 b 19 Ephes. 5 b 16/1. Pet. 1 c 24. Jac. 1 b 10. 4 b 14. Heb. 13 b 14.
Van het eerwrdhe leuen/Soeckt Salicheyt.
Het leuen voor de broeders laten/1. Best. 4 b 15. Judith 13 a 3. c 24. Joan. 15 b 13/1. Joan. 3 b 16.
Leuen en salmen hem selven met/maer Gode/Joā. 6 f 57/2. Coz. 5 b 15. Gal. 2 c 21 1. Prr. 4 a 2.

¶ Van Leui ende Leuiten.

Leui wort gheboren. Gen. 29 d 34. Doet met zijnen broeder Simeon, de Sichemiten/34 c 25. Straffe bā de daet/Gen. 49 a 5.
Wande woonynghe/ recht / ende onderhoudinghe der Leuiten/Leu. 10 b 12. 25 b 32. Num. 18 c 21. c 24. 35 a 2. 7. Deut. 10 a 8. 12 b 12. 19 14 c 29. 18 a 1. 26 b 11. Josue 14 b 14. b 33. 18 a 7. 21 *. 2. Esd. 10 b 33. 37. 13 b 10. Ezech. 48 b 13. Syr. 7 b 32.
Wanden dienst ende het officie der Leuiten/ Num. 1 e 49. 3 *. 4 a 1. 8 *. 18 a 2. c 23. Deut. 10 a 8. Josue 3 a 6. 1. Par. 7 b 31 *. 10 b 13 *. 2. Par. 19 a 8 Ezech. 44 b 11.
De Leuiten neemt Godt voor alle eerste ghebooste der kinderen Israels/ Num. 3 b 12. e 40. 8 b 16.
De Leuiten straffen dat quaet des opgherechten Calfs/Exod. 32 c 26.
De Leuiten worden verdzouen uit Israel / 2. Par. 21 b 14.
Lia/Siet Lea.
Libanus/eenē seer hoogen berch in Syrien/Deut. 1 a 7. Judic. 3 a 3. Esa. 12 b. 13. Daer op de hooge Cederboomen wassen/3. Reg. 5 *.
Libertynen der Philosophen Schole/Act. 6 a 9.
Libna wort ghewonnen/ Josue 10 c 29. Valt af van Juda/4. Reg. 8 c 22. Wort bestredē vande Assyriers/ 19 a 8.
Lybia oft Lybie/Heb. Phut/een lantschap/Act. 2. b. Jer. 46 a 9. Ezech. 27 b 10. 30 a 5. 38 a 5. Dan. 11 e 43 Nahum 3 a 9.
Lycaonia/een lantschap Asie/Act. 14 a 6.
Lycia/oock een Landtschap Asie/1. Mach. 15 c 27. Act. 27 a 5.
Lydda oste Lydda/ een stadt in Palestinen/die oock Diospolis genoēt wort/ 1. Mach. 11 b 34. Act. 9 b 32.
Lydia/een lantschap in cleyn Asien/oock Meonia ghenoemt/Act. 16 e 40. Jere. 46 a 9. Ezech. 27 b 10. 30 a 5. Esai. 66 b 19.
Lydia de purpur vercoopster gelooft inden Heere/ Act. 16 b 14.
Een Licht is Christus/Esa. 9 a 1. 42 a 6. 60 a 1. b 19. 49 a 6. Joan. 1 a 5. 8 b 12. 9 a 5. 12 b 35. 46/1. Joan. 1 a 5. 2 a 8.
Een Licht zijn de Christenen/Pzou. 4 b 18. Esa. 62 a 1. Mat. 5 b 14. Rom. 2 b 19. Phil. 2 b 15/1. Petr. 2 b.
Een Licht is het Euangelium/Act 26 b 18.
Gode is een Licht/1. Joan. 1 a 5.
Van het sterfelicke lichaem/Rom. 3 b 10. 8 b/1. Coz. 15 f. Wort een tabernakel oft hutte genoemt, 2. Coz. 5 a 5/2. Pet. 1 b 12. Eē aertsch bat eñ woninge/ 2. Coz. 4 a 7. 5 a 1. Tempel des H. Gheests/ 1. Coz. 6 b 19.
Lichaem des doots/Rom. 7 c 24.
Clichaem sal weder opstaen/Job 19 c 25/2. Mac. 7 c *. Esa. 26 b 19. Ezec. 37 a *. Dan. 12 a 2. f Mat. 25 b. Rom 8 b 11/1. Coz. 15 f/2. Coz. 4 b 10. 14. Phil. 3 b 11.
Lichaem Christi, is zijn Kercke/Ephes. 1 b 33.
Alle Gheloouighen zijn in Christo een lichaem/ Rom. 12 a 4. Ephes. 4 a 4. Siet Kercke.
Clichaem sal heylich ende onbesmet zijn/1. Thess. 4 a 3. 4. Onstraffelick/5 c 23.

¶ Van Lijdtsamicheyt ende Verduldicheyt.

Godt is Lijdtsaem ende lanckmoedich tot gramschap, Gen 6 a 3. Exod. 34 a 6. Num. 14 b 18. Psal. 86 b 15. 103 a 8. 148 a 8. Eccles. 8 b 11. Esai. 30 b 18 Joel 2 b 13. Jone 4 a 2. Nahum 1 a 3. Sapien. 11 c 24. 15 a 1. f Mat 18 c 26 Rom. 2 a 4/1. Tim. 1 b 16/2. Pet. 3 a 9.
Van lijdtsaemheyt eñ verduldicheyt der Gelooui ghen in allerlep crups eñ lijden/Gen. 12 a 4. 6. 2. Reg. 16 a 6. Job 1 c 20. 2 a 9. 7 a 1. Pzou. 3 b 11. 14 c 29. 15 a 1. 16 b 32. 25 b 15/4. Sdz. 10 b 15. Syr. 1 c 29. 2 a 4. Tob. 2 a 8/2. Mach. 6 b 18. 7 *. f Mat. 5 b 39. Rom. 5 a 3. 12 b 12 15 a 4/2. Coz. 6 a 4. Gal. 5 c 22. Ephes. 4 a 2/1. Thess. 5 b 14 2. Thess. 1 a 4 7/1. Tim. 6 b 11/2. Tim. 2 a 3. b 12/ 1. Pet. 1 a 6. 2 b 19. 3 b 14. 17. 4 a 1/2. Pet. 1 a 6. Heb. 10 b 36 11 b 35. 12 a 1. Jac. 5 a 7.
Van onlijdtsaemheyt ende haer straffe/ Exod. 14 b 11. 15 c 24. 16 a 2. 7. 17 a 2. Num. 11 a 1. b 10. 14 a 1. c 26. 21 a 5. Job 3 a 1. Pzou. 12 b 16. Syr. 2 b 16.

¶ Van Liefde ende Vriendelickheyt.

Wande ialoerse liefde Gods regen zijn gheloouige/ Exod. 20 a 5. 34 b 14. Deut. 4 c 24. 6 b 15. 7 a 8. Josue 24 b 19. Syr. 4 b 18. Pzou. 8 b 17. Jere. 31 a 3. Joan. 3 b 16. 10 b 11. 13 a 1. b 18. 15 a 9. 16 c 27. Rom. 5 a 8. Gal. 2 c 21. Ephes. 3 b 19. 5 a 2.
Gode sullen wy boven alle dinghen lief hebben/ Genes. 22 a 2. 9. Exod. 20 a 6. Deut. 5 b 10. 6 a 5. 10 b 12. 11 a 1. b 13. c 22. 30 a 6. Jos. 22 a 5. Syr. 7 b 32 34 b 19. 47 b 11. f Mat. 10 b 37. 22 b 36. f Mar. 12 b 30. Luc. 7 e 47. 10 c 27. Joan. 21 b 15. Rom. 5 a 5. 8 c 28. b 35/ 1. Cor. 16 c 21/1. Joan. 4 b 17.
Wan broederlicke Liefde/ Gen. 12 a 4. Leuit. 19 b 18. Deut. 22 a 1/1. Reg. 18 a 1. Syr. 25 a 2. Psalm. 133 a 1. Pzou. 10 b 12. f Mat. 7 a 3. 19 b 19 22 b 38. Joan. 13 b 14 b 34. 15 b 12. Rom. 12 b 10. 13 a 9/1. Cor. 13 *. Gal. 5 b 14. Ephes. 4 b 15. 5 a 1. Phil. 2 a 2. Col. 3 b 14/1. Thess. 4 a 9 1. Tim. 1 a 5/1. Pet. 4 a 8 1. Joā. 3 c 23. 4 a 7. Heb. 13 a 1.
Gock den vyandt salmen beminnen / Exod. 23 a 4/ 1. Reg. 24 a 5. 7. 26 a 5. 30 b 11/2. Reg. 19 b 19/ 4. Reg. 6 c 21. Job 31 c 29. Pzou. 25 c 21. f Mar. 5 e 44. Luc. 6 c 27 b 35. 23 b 33. Act. 7 g 60. Rom. 12 c 20.

¶ Van Lieghen.

Gen. 3 a 4. 37 c 20. 39 b 17. Leu. 19 b 11/2. Reg. 1 a 3. 6 4. Reg. 5 c 25. Sap. 1 b 11. Syr. 7 b 23. 20 c 26. 28. 25 a 4. Pzou. 6 b 19. 12 c 22 Osee 4 a 2. Joan 8 e 44. Act. 5 a 4. 8. Ephes. 4 c 25. Col. 3 a 9. Soeckt Oprechtheyt.
God en is niet legenachtich/ Rom. 3 a 5. Tit. 1 a 2. Heb. 6 b 18.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Heb.6 b 18. Waer de menschen/Rom.3 a 5. Pſal.115. Leughen ſalmen ſchouwen/Exod.23 a 1.7. Leu.19 b 15. Epheſ.4 c 28. als bouen.

Lyſanias/een Yperbooſt of Overſte ouer het lantſchap Abilene/Luc.3 a 1.

Lyſias een Veltſhoofman Antiochi 1. Mac 3 b 32 Maeckt een verbont metten Joden. 6 f 55. Wort gewaerschout/ende wt beuel Demetri verſlaghen/7 a 3.

Lyſimachus/Menelai broeder/2. Mach. 4 c 29.

Lyſtra/een ſtadt in Lycaonia/Act.14 a 6.

¶ Van Lot ende Lotvvorpen:

Leuit.16 a 8. Num.17 *.26 f 55 33 f 54. Joſue 7 b 16 18 b 10.11. Reg.10 c 20.14 b 17.e 42.1. Par.25 a 5/2. Eſd. 11 a 1. Pſou.16 b 33.18 b 18. Ezech.21 c 25. Jone 1 a 7. Act.1 c 26.

Loth wordt verloſt wt Sodoma/Geneſ.19 b 15.17/ 2. Pet.2 a 7. Sijn wijf wort verandert in een Soutſteen/Gen.19 c 26. Sap.10 a 7. Luce 17 b 32. Beſlaept sijn twee dochteren/Gen.19 b 31.35.

Louen ſalmen Godt na den eten/ Deut 6 c.8 b 10.

Louen en cannen Godt niet ghenoech/Pſal.96 a 7 Pſ62 2.119 c 165.145 a 3. Spr 43 e 42.

Loſſinen ſalmen Gode ſinghen/Pſal.74 a 2.147 a 7 149 a 1. Eſai.12 a 4. Epheſ.5 b 19. Col.3 b 16. Jac.5 b 13. Heb.13 b 15.

Loſſanch ſalmen metter herten ſinghen/ Pſal.84 a 5. Spr.40 c 3.51. Col.3 b 15 Col.3 b 16.

Lucas de Evangeliſt een Medecijn/Coloſſ.4 b 13. Woont ende wandelt met Paulo/2. Tim.4 b 11.

Lucifer valt banden Hemel/Eſai.14 a 8.

Lucius/Act.13 a 1.

Lus wert ghenoemt Bethel/Gen.28 b 19.

Luſthept/Soert Traechept/ende bous lediecheyt.

Luſt des vleeſchs/Soert Begheerte.

Luſt der ionckheyt ſalmen blieden/ 2. Tim.2 c 22.

Luyſen ſendt de Heere in Egypten/ Exod. 8 b 16. Pſalm.105 d 31.

M.

Maacha/een dochter Thalmai des Coninex te Geſur/een moeder Abſaloma/2. Kam.3 a 3.

Maachati/een ſtadt der Amorheen in inde Josuae/Joſue 12 a 5.13 b 10 1. Par.4 b 19.

Maacharhatiten sijn woonen onder den kinderen Iſraels/Joſue 13 b 13.

Maceda/een ſtadt/Siet Maleda.

Macedonia berept een hantreptinge den armen te Jeruſalem/Rom.15 c 26/ 2. Cor.8 a 1. Na Macedonien wort Paulus beroepen Act.16 a 9.

Wijer Machabeer ſeuen broederen en haers moeders marteliſe ende doot/2. Mach.7 a *.

Madian./Madianiten/Siet binnen Midian.

Maecha/een dochter Abſalon/eñ moeder Abiam des Coninex Juda/3. Reg.15 a 2. Wordt ghenoemt Michaia/2. Par 13 b 2.

Maenkranche wordt ghefont ghemaeckt/Mat. 17 b 15 c 28. Marc.9 c 24. Luce 9 d 37.

Magdalena banden ſeuen duyvels ontbonden/ bolecht Chriſtum nae/Luce 8 a 2. Staet by het cruys des Heeren/Joan 19 c 25. Chriſtus verſchijnt haer/ Mar.16 a 9/1. Cor.15 a 5.

Mageddo oft Megiddo/een Stadt int lantſchap Manaſſe/Joſue 17 b 11. Welcke Salomò wederom ghetimmert heeft/3. Reg.9 b 15/ 1. Par.7 c 29. Die Plaetſe daer Joſias ghedoodet wert/4. Reg.23 c 29.

Magdalum ofte Migdal/een ſtadt in Egypten/ Exod.14 a 2. Num/33 a 7. Jere 43 a 1.

Magog/een ſoone Japhets. Gen.10 a 2. Waer van de Scythen afcomen/ eerſt Magogi ghenoemt/ Apoc.20 a 8

Maleda wort ghewonnen/Joſue 10 c 28.

Malcho houdt Petrus een oore af/ Joan.18 b 10.

Melaet ſhent/Soecht barmherſe.

¶ Van het Manna oft hemelſch broot.

Exod.16 * Num.11 a 7. Deut. 8 a 3. Joſue 5 b 12. Sap.16 c 20. Pſal.78 c 24. Joan.6 b 31.

Manaſſe/de eerſte ſoone Joſephs wort ghebozen/ Gen 41 f 51.48 b 14.

Manaſſe/een Godtloſe ſoon des bromen Hiſkie/ verſt een Godtloſe/namaels een vroom Coninck in Juda/4 Reg.21 a 1 6 2. Par 32 d 33 33 a 1. Jere.15 a 4. Wort na Babel ghevoert. hadde berou ende quam weder tot het Rijck/2. Par.33 a 1.b 11 13. Eier na hem Amon/4. Reg.21 b 18. Mat. 1 b 10. Wort ghenoemt Er/Luc.3 c 28.

Vanden Man.

Wan het officie ende ghewelt des mans tegen het wijf: Gen.2 c 22.3 b 16.3 b 17. Num.5 b 11.17.30 a 7. 6 13. Deut.22 a 5. b 23.16.24 a 1. Spr.7 c 28.9 a 1. 25 a 2 c 27.26 a 1. Pſou.5 b 17.18 c 22.31 b 10. Eccleſ.9 a 9. Malac.2 b 14.16/1. Cor.7 *.11 a 2. b 10. Epheſ.5 c 22. Col.3 b 18. Tit.2 a 4/1. Pet.3 a 1/1. Tim.2 b 11.

Magogim/een Afgodt/Dan.11. b 38.

Maharhai. een Voorſtander Heſters/ wort ghevoert in Babylonien/1. Heſt.2 a 5 7. Claecht dat verberuen der Joden/ 4 a 1. Wort banden Coninck verhoocht 6 b 10. Quam weder na Jeruſalem/ 1. Eſd.2 a 2/2. Eſd.1 a 7.

Maria ontfangt de Enghelſche groete/ Luc.1 c 22 29. Beſoecht Elizabeth/ ende prijſt Godt/1 b 35.e 42. Eeret met Joſeph na Bethlehem totter ſchattinge/ 2 a 4. Treckt met Joſeph in Egypten/ Mat.4 b 14. Keert weder van daer int landt Iſraels/ 2 b 19. Vint Chriſtum inden Tempel/ Luc. 2 e 45. Stondt by het Cruys/ende wert den Apoſtel Joannis bevolen/Joa. 19 c 25. Ontfaelt haer bijde Apoſtelen/ Act.1 b 14.

Maria ſalſe de broeders des Heeren/ Mat. 26 a 6. Luc.7 b 37.29. Joan.11 a 2.12 a 3.

Martha herberght den Heere/ Luc.10 b 38. Heeft oē vaſt ghelooue/ Joan.11 c 27.

Maſphaofte Mezpa/een ſtadt int lantſchap Juda/ Joſue 15 b 38. Van Aſſaden Coninck Juda ghebouwet/3. Reg.15 c 22. Waer de Iſraeliten verſamelden om te raedplaghen tegen de Sabaoniten/Judic. 20 a 1. 1. Reg. 7 a 5.

Mathan Baals Prieſter wert ghedoot/4. Reg.11 b 18/2 Par.23 b 17.

Mathania/een bader Joiakim wert Coninck in Juda/4 Reg.24 b 17. Wert Sedelia ghenoēt/1. Par. 3 b 15. Baet na hem den ſone Jechiel.1 b 17.

Mathathias de Prieſter quert/ 1. Mach. 2 c 24. Verſt ridderlick/2 e 41. Vermaent zijn ſonen tot onderhoudinghe des Wets Godts/2 e 49.f 64.

Matthias wort vercoren tot een Apoſtel/Act.1 c 25.

Matthæus de Publiceen wert beroepen/ Matt.9 a 9. 10 a 3. Wert Leui genoemt eñ ſone Alphei. Mar. 2 b 14. Luc.5 c 27.

Mate daermen mede wtmeet/ ſalmen van Godt ontfanghen/ ſp zp goet oft quaet Exod. 21 c 23. Judic.1 a 7/1. Reg.15 b 33/2. Reg.12 c 25. Pſalm.18 c 21. Pſou.22 c 23. Eſa 33 a 1.65 a 6.66 a 4 Jerem.50 b 25. c 29.51 e 49. Ezech.16 f 59. Joel 3 a 7. Matth.7 a 2. Marc.4 c 23. Luc.6 b 38.

Ware ende ghewichte moeten goet ſijn/ Leuit.19 b 35. Deut.25 b 13. Ezec.45 b 10. Mich.6 b 11. Amos 8 a 5. Pſou.16 b 11.20 b 10.

Malachias de Prophete wert een Enghel Godts ghenoemt/4 Eſd.1 e 40.

Malaleel wert ghebozen/Gen.5 b 12.

Mathuſalach een ſone Hanoch wert ghebozen/eñ leeft 969. Jaer. ende ſterf. Gen.5 c 21.25.

Megiddo. Siet Magedo.

Mehaba oft Medeba/een ſtadt Arabie int landtſchap Gilead/ Num.21 b 30. Joſue 13 a 9. 1. Par.19 a 7. Eſai 15 a 2.

Medad ende Eldad maenen op welcken de Geeſt des Heeren int legher ruſtede/ ende prophecyerden/ Num.11 c 26

Medecedich/Act.7 a 9. Mal.3 a 5/1. Tim.1 b 10. Soecht Eedt doen.

Meden nemen dat Rijck Babel in/ Dan.6 a 1.

Media/Meden. een lantſchap Alie/ 3. Eſd.3 a 2. Jere.51 c. 1 Mach. 14 a 1. Van Madai de ſone Japhets alſoo ghenoemt/Gen.10 a 2.

Meeſter Chriſtus is onſe Meeſter/ Mat.23 a 8. Hier meeſteren ende Vrouwen hoer tupſghelijn regieren ſtillen/Ephei 6 e 4. Col.3 b 11.

Melchizedech een Prieſter ende Coninck te Salem/Gen.14 b 18. Pſal.110 e 4. Heb.7 a 1.

Melite/een Eylant tuſſchen Epirum eñ Italien/ Act.28 a 1.

Menahem/een Coninck in Iſrael/4. Reg.15 b 14.

Menelaus een verrader ſijns vaderlants/ werdt met gewelt hooge Prieſter/2. Mach.4 c 27. Wert geſtoffeert/ende ſterft ſchandelick/ 2. Mach.13 a 3.7.

Melch ende ghoen ſpijſe/ Eſai.28 a 9 1. Cor.3 a 2. Heb.5 b 13/1. Pet.2 a 2.

¶ Vanden Menſche.

De Menſche is geſchapen na den beelde Gods/ Gen.1 c 26.1 a 7.5 a 1.9 a 6 Sap.2 c 23. Syr.17 a 9. Job 10 a 8 Pſal.119 b 73 Jac.3 a 9.

De Menſche wert vernieuwt/ Geneſ.3 b 17. Wert weder ghebenedijdt in Chriſto. Geneſ.12 a 3.22 b 18. Gal.3 a 9.

Wonde wederghebooste des Menſchen/ Mat.18 a 3. Joan.1 b 13.3 a 3 6. 3 b 14. 7 b 38/ 1. Col.4 b 15. Gal 4 b 19. Epheſ 4 c 22. Col.3 a 8. Tit.3 a 5/2. Pet. 1 c 23.2 a 2. Jac.1 b 19.

Wo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De Menschei is stof ende vlees/Gen.2 a 7.3 b 19.18 c 27. Spr.17 a 8.18 a 5.41 a 1.42 a 5. Job 4 b 19.10 a 8. 34 b 14. Psal.78 b 36.103 b 14.146 a 4. Eccl.12 a 7. Esa. 40 a 6. Siet binnen/Quaet.

De Menschi is van naturē aertsch/1. Coz.15 c 47. Oudt/Rom.6 a 6. Ephe.4 c 22. Col.3 a 8. Vleeschelic vercocht onder de sonde/Joan.3 a 6. Ro.7 b 16. Vleeschelick gesint/1. Coz.2 b 14. Wtwendich/2. Coz.4 b 16. Sondrich/Rom.3 a 9. c 23. 5 b 14. 11 b 32. Gal.3 c 23. Kint der gramschap of toorns/Ephes 2 a 3. Quaet/Act.7 b 11. Luc.11 b 13. Leughenachtich/Rom.3 a 4. Kranchept onderwozpen/Act.14 b 15. Wert vernient door Christum inden Gheest Godts/Col.3 a 9. b 10. Ephe.2 b 15. 4 c 22. 23. 24. 2. Coz.5 b 17. 18. Gal.6 c 25. Inwendich/Rom.7 c 22/1. Coz.4 b 15. Ephes.3 b 16. 1 Per.3 a 4 Gheestelic/Joan.3 a 3/1. Coz.2 b 13.

Van des Menschen wille ende vermogen/ Soect Wille.

God wil dat alle Menschen salich wozdē/Ezc.33. c. 1. Tim.2 a 4/2. Per.3 a 9.

Mephi Boseth een Jonathan/4. Reg.4 a 4. Wert by Dauid begracht/9 *. Werdt teghen Dauid belogen/16 a 3. Synder wert verschoont int dooden der kinderen Sauls/21 a 7. Wert Merbaal ghenaemt/ 1. Par.9 b 34.

Mephi Boseth de sone Sauls wert ghehanghen/ 2. Reg.21 a 8.

Merari een sone Leui/ Num.3 b 17. Van het officie der Merariten/3 b 33. 4 e 42.

Merob/een dochter Sauls/1. Reg.14 e 49. Werdt Dauid ten wijue beloeft/1. Reg.18 b 17.

Mesopotamia/een deel van groot Asien ende Syrien een landtschap tusschen Babylonien ende Arabien Gen.24 b 10. Deut.23 a 4. Judith 2 b 14.15. Act. 2 a 9.7 a 2.

Messiam/Soect Serubabel.

Messias/ofte Christus, oft de rechte Ghesalfde/is onse Heere Jesus/ Joan.1 e 41. 4 c 25. 7 e 41. 11 c 27. Mat.26 g 62. Mar.14 g 60. Luc.22 g 67. Act.17 a 3.18 c 28.19 a 4. 1. Joan.5 a 1.

Micha maect zijns moeders beelde eenen Lijfroc/ Jdol.17 a 5. Huert eenen Leuijt/19 a 7. Dat beelt/dē Lijfroc en Leuijt werden hē ontboert/Judic.18 b 13 *.

Micha een sone Mephi Boseth/2. Reg.9 b 12.

Micha prophetteert tegen de valsche Prophecren/ 3. Reg.21 b 13.15. c 23/2. Par.18 b 14.

Michael strijdt met den duyuel/Dan.10 b 13.12 b 11. Jude a 9 Apoc.11 b 12.

Michal/een dochter Sauls/wert dē Coninc Dauid ten wijue gegeue/1. Reg.18 c 27. Ma de beloste/17 c 25. d 30. Behout hem dat leue/19 b 12. Wert hē ontboert en Phalti oft Paltiel gegeuen/25 c 44. Wert hē wederr ghestelt/2. Reg.3 b 14. Besport hem/6 b 16.

Middelaer en isser maer een/dat is Christus/Gal. 3 c 20. Die middelt tusschen Godt ende de menschen/ 1. Tim 2 a 5 Hy is een middelaer des Nieuwen Testaments/Heb.8 a 6.9 b 15.12 c 24.

Midian ē sone Abrahams/ Gen.25 a 1. De Midianiten heet Godt leer doen/Num.15 b 16. De Midianiten met haren Coninck wozden verslagen/31 a 1 8. Heerschappen ouer Israel/Judic.6 a 1. Wozden ghehanghen/7 *.

Mijra/een stadt in Lycien/Act.27 a.

Mirjam ofte Maria / Aarons suster / loeft den Heere/Exod.15 c 21. Wozdt melaetsch/ Num.12 *. Deut.29 a 9 Sterft/Num.10 a 1.

Miletum een Zeestadt in Asien/Act.20 b 15.

Mirakelen: waracht ighe Mirakelen gheschieden tot bevestinge der waerheyt/ Mat.11 a 5. Mar.16 b 17.18 19. Joan.5 b 36.10 c 25.20 b 31. Act.2 c 22.4 b 30 14 a 3.2. Coz.12 a 8 9 b 10. Hebz.2 a 3.4. Gheschieden ter eeren Christi/Act.3 b 15.16. 4 a 9.b 10. 9 b 34.e 40.

Valsche Mirakelen heeren die/daermen dooz verleyt wozdt. Mat.24 c 24. Mar.13 c 22/1. Thess.2 a 9. Apoc.13 b 12.13.16 b 14. Deut.13 a 1.2.3.17 a 3.4.

Misael werdt inden Eerighen ouen ghewozpen/ Dan.3 d 30. Wert ghenoemt Misach/1 a 7.

Mitilene/eē eylant tegen Asien ouer/Act.20 b 14.

Moab/een sone Lothis ende zijnder oudster dochter/Gen.19 b 36. Den Moabiten en salmen geen leet doen/ Deut.2 a 8. Wozdē chijnsbaer den hupse Juda ēn Israels/2. Reg.8 a 2. Vallen af van Israel/4. Reg. 1 a 1.3 a 5. Vallen int lant Israels/13 c 20. En sullen nemmermeer inden Tēpel Godts gaen/ Deut.23 a 3. 2. Esd.13 a 1. Teghen Moab wozt ghepropheteert/ Num.21 c 29.24 b 17. Psal.60 b 10.108 b 10. Esai.16 *. 25 b 10. Jere.48 a 1. Ezec.25 a 8. Amos 1 b 16. Sopho. 2 a 8.

Molech/een Afgod/Leu,18 c 21.20 a 2. Act.17 e 43 Wozdt ghenoemt Milcom/ 3. Reg. 11 a 5. Siecbut/ Amos 5 c 26.

Moria/een berch int lantschap Ben Jamin/Gen. 22 a 2. Daer op Salomon dat huys oft Tempel des Heeren bouwede/2. Par.3 a 1. Wert oock ghenoemt Sion.

Mosera/een berch daer Aaron begrauē is/Deut. 10 a 6.

Moses wozt gheboren van Leui/Exod.2 a 6. c 20. Act.7 c 20. Vervoecht den Egyptenaer/ ende vloot in Midian/2 b 12. Nam Ziporam de Midianitinne tē wijue; 2 b 15. c 21. Wert een Richter gesondē tot Pharao in Egypten/ 3 a 7 *. 5 a 1. 6 b 11.7 *. 8 *. 9 *. 10 *. Trock met wijfen kinderen in Egypten/4 b 19 Bidt dooz Pharao/8 b 12. d 30. 9 c 28. d 33. 10 b 17. Bidt dooz dat volck/14 b 15. 17 a 4. b 11.13. d 31. Num. 11 a 2. 14 b 13. 17. 21 a 7. Deut.9 b 18. c 26. Ontfangt de eerste Tafelen/Exo.31 b 18. Ontfangt de ander/34 c 28. In zijn aenlicht en mocht Israel niet lijden/Exo.34 d 30/ 2. Coz.7 a 7. Sent bespieders wt/ Nu.13 a 2. Bekuypt zijn beroepinghe/16 c 28. d 31. Siet dat beloefde lant/ en sterft/20 b 12. 27 b 12. Deut.34 a 1. 5. Verschijnt in der verclaringe Christi/Mat.17 a 3. Luc.9 d 30. Wert ghepresen/ Syrach 45 a 1. Den duyuel twist metten Enghel Michael om zijn lichaem/Jude a 9.

Moozt/Soeckt Woorslach.

¶ Van Murmureren.

De Israeliten murmureren teghen Godt/ vleesch begheerende/Num.11 a 1. Om bitter water/Exo.15 c 24. Om ghebreck des waters / Exod.17 a 2. Num. 20 a 2. Om spijse/Exod.16 a 2. 3. Tegen Mosen/ Aaron/ende Maria/ Num.12 a 2. 3. 13 c 29 d 30. 31. 14 a 2 Hy murmureert tegen God/ die tegen zijne dienaers murret oft knorret/ Exod. 16 b 12. Murmureerders dzepcht God te straffen/ Num.14 c 29. Werden grouwelick ghestraft/ Num.16 a 3. c 22. Moses murmureert teghen Godt/ Num. 11 b 11. Murmureren oft murren en salmen niet/Sap.1 b. Phil.2 b 14/1. Pet.4 a 9. Act.11 a 2. Van murmureerders leest ooc Mat. 20 b 11. Luc.5 d 30.15 a 2.19 a 7. Joan.6 e 41.f 52. Rom. 1 d 30/1. Coz.10 b 10. Jude b 11.16.

Murmureren, Luc.15 a 2.19 a 7/1. Corinth.10 b 10. Jude b 16.

N.

Nabal de ondanckbaer man ghenietzijns wijfs/ 1. Reg.25 c 23. 27.

Naboth om dat hy dē Coninc Ahab dē wijngaert weghert, wozt hy ghesteenicht/3. Reg.21 a 2. b 13.

¶ Van het Nachtmael Christi.

Van het instellen, ghebruyck/ eñ bedieninghe des Nachtmaels Christi, Mat.26 c 25. Mar.14 c 22. Luc. 22 b 19. Act.2 c 42.20 a 7/1. Coz.10 b 16. c 21. 11 b 19 *. Soeckt Bzoorbeeldinghe.

Nadab ende Abihu wozden dooz tvper verteert/ Leuit.10 a 1.16 a 1. Num.3 a 4.26 g 61.

Nadab/een Coninck in Israel/ 3. Regum 14 c 20. Wert ghedaghen/15 c 25.

Naeman de beliooftman des Coninex te Syrie/ wozt ghenesen van der melaetschept/4. Reg.5 b 14 Luce 4 c 27

Naemi een wijf Elimelechs/Ruth 1 a 2.

Nahas/ een bader Abigail/1. Reg.17 c 25.

Nahas/een Coninck der Ammoniten strijt tegen Jabes/1. Reg.11 a 1. Sterft/2. Reg. 10 a 1.

Nahesson de sone Amnadab/ een Wozst eñ Hooftman vant ghedachte Juda / Num.1 a 7.2 a 3.7 b 12.

Nahoz/ een groot bader Abrahās/Gen.11 c 23.25.

Nahum predickt teghen Ninive/Nah.1 *.2 *.3 *.

Nathan/een sone Dauids/2. Reg.5 b 14. Wozt genoemt Mathatan/Luc.3 d 31.

Naechept dzepcht Moses den Joden/ de gheboden Godts niet houdende/Deut.28 d.

Naeckten die salmen cleeden/ Esai. 58 a 7. Ezech. 18 a 7. Tob.1 b 17. Mat.25 d 36.39.

Naim/ een stadt/Luc.7 b 11.

Namen gesit Adam allen ghedieren/Gen.2 c 20.

Na eenen goeden Naē / saem oft geruchte salmen staē of begeerē/ Syr.41 b 15. Eccles.7 a 2. Pzou.22 a 1.

Den Naem des HEERE is onse beschermingh/ Pzou.18 b 10.

Name Godts en salmen niet misbruycken/ydel/ onnut/ oft licht veerdich noemen/ oft inden mont nemen/Exod.20 a 7. Deut.5 b 16.

Wy en connen dooz niemants Naem salich wozden dan alleen dooz Christus/Act.4 b 12.

Godts Naem salmen heyghen/Mat.6 a 9.

In Christus Naē sullen alle knyen gebuycht wozden/Phil.2 b 10. Wie den Naē des Heeren aeroept/ die sal salich zijn/Joel 2 d 32. Act.2 c 21. Rom.10 b 13.

Nathan

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Nathan de Prophete wort gesonden totten Coninck Saul/2. Reg.7 a 4.12 a 1.

Nathanael wort ghesien van Christo/ Joan. 1 e 47. Christus openbaert hem Nathanael/ 21 a 2.

Neapolis/een stadt Carie oft Thracie/ Act.16 b.

Nieuwinghe noemense Sichem.

Nebucad Nezar/ een machtich Coninck te Babel/ ontfinge gewin ouer alle Ghoken/ Jere.27 a 6. Heemt in dat lant Egypten/4. Reg.24 a 7. Jere.46 a 2. Trecht teghen Jerusalem 4. Reg.14 a 1. b 10. 25 a 1. Jere.39 a 1 Na de prophecie. Esai.7 b 19. Jer.25 a 8.32 c 28. Sicht dat guide beelt op/ Dan.3 a 1. Woont by. taer onder de wilde dieren 4 c 24. Wort spottelic beweet/ Esa.14 a 2. 8

Nebusar Adan/ een Hofmeester Nebucad Nezars voert Judam in Babylonien/4. Reg.25 a 8. Jer.39 a 9 b 11.52 b 12.

Necho/een Coninck Egypti/4. Reg.23 c 29/ 2. Par. 35 c 20.36 a 4.

Nehemias een wijnschenckier Archahsastha/2. Esd. 2 a 1. Wort ghesonden in Judeam. 2 a 9. Mas zijn ghebet/1 *. Wort ghenoemt Harthrsatha/8 b 10.

Nehushtan/Soecht Slanghe.

Nethaniel/een hooftman des ghestachts Issachar/ Num.1 a 8.

Van Nut ende verbetteringhe/ Siet bauen Baer.

Nicanor/een helthooftman Lysie/1. Mac.3 b 38. Es een helthooftma Demetrij.7 c 27. Stepcht de Tempel te bernande 7 d 35. Wort verslage/7 e 43/2. Mac.15 c 28.

Nicodemus een heymelick discipel Christi/ Joan.3 a 1.7 f 50.19 d 39.

Nicopolis/een stadt in Thracien/Tit.3 b 12.

Nilus een bloet Egypti/Esai 23 a 3.

Nimrod een ghewelddich iagher/Gen.10 a 8.

Ninive een hooftstadt Assyrie (wert oec ghenoemt Ninus en Nestus) wort gebout bi Assur/Gen.10 b 11 Bedt bereu ouer haer sonde/ Jone 3 a 1 *. Dal de bermhertige Jade ontbeelen sal 12 e 41. Wi verdeerfenisse Ninive Nahum 1* 2 * 3* Sophn.2 b 13. Tob.14 a 5.

Nieuw Nieuwe Testament. is de beloenunghe der sonden door Christum bloet. Mat.26 b 18. Mac.14 c 24 Luce 22 c 20. Waer door ons Godt belooft een nieuwe Wet in onse herte te gheuen/ noch onse misdaet niet meer te ghedencken Heb 8 b 12.10 b 17.

Nieuwe Testament/ Jerem 31 b 31 Matth.26 c 27. Mar.14 c 24. Luc.22 c 20 1. Cor.11 c 24. Heb.8 a 8.9 b 15 10 b 16 13 c 20.

Nieuwe creatuere/2. Cor.5 b 17. Galat.6 b 15

Nieuwicheyt des leuens/ salmen wandelen/ Rom.6 a. Op dat wp in nieuwicheyt des ghests dienē/ Rom. 7 a 6. Ephes.4 c 23. Col.3 b 10.

Nieuwe gheboorte/Soecht Menschē.

Nieu gheboorte. dat is/ de veranderinge wt vleesch linden ghees. Joan.3 a 5. Oft wt vleeschelich ghesintheyt. in ghestelicke gesintheyt. Rom.8 a 5. b 15. Oft wt ongheloouich in gheloouich/ Joan.1 b 12. Gal.3 c 26. 2. Joan.5 a 1. Oft de vernieuwinghe des ghests/Tit.3 a 5. Gal.4 a 6. Jae wt den vleeschelichen Adams aert ende natuere/ inde Godlicke natuere/1. Pet.1 a 4. Col.2 b 11. Op dat wp/ die te vozen quaet gheweest zijn/ daer na hepich worden/1. Cor.6 b 11. Ephes.5 a 8.

Nieuwe gebozene die inwendich vernieut zijn/ sullē buwendich oock in een nieuwe leuen wandelen/ Rom. 6* 7 a 6.12 a 1. Ephes.4 c 22. Coloss.3 a 9/ 1. Cor.5 a 7. 2. Cor.5 b 15/1. Pet.4 a 2.

Nieu hemel ende Aerde na de veranderinghe/Esai. 65 b 16.66 c 22 2. Pet.3 b 13. Apoc.21 a 1.

Noah/een sone Lamech/Gen.5 d 30. Es predikter der Godlicher gerechtichept/2. pet.2 a 5. Timmert de Arcke oft Kiste. Gen.6*. Gaet inde Arcke/7 a 1.7. Gaet wt de Arcke/8 b 18. Ontfangt het Verbont der genaden met der teecken/9 a 8 b 14. Wert ghepresen. Syr.44 b 17.

Nabe wort inghenomen/ ende beeende lieden daer in verdaen vanden Coninck Saul/1. Reg.22 b 19.

Nopt en heeft niemant God gesien/Exo.30 c 20. Deu. 4 b 12. Joan.1 b 18 6 e 46/1. Tim.6 b 16/1. Joan.4 b 12.

Nu ist den aenghenamen tijt/ ende den dach der salicheyt/2. Cor.6 a 6.

Nu oft hede. ist darmen zijn stēme hoozt/so en salmē zijn harte niet haerden/ Psa.95 a 8. Heb.3 a 7. b 15.4 a 7.

O.

Obad Ja de Hofmeester Ahabs/ Verchtde Heeren Prophete vooz den sweerde Isebels/3. Reg.18 a 3. b 13.

Obed/ek sone Boas vñ Ruth/ Rut.4 b 17. Mat.1 a 5

¶ Van Offerhande.

Gode alles salmen offerē/ Exo.22 c 20. Leu.17 a 3.5.8. Alle offeren moeten sonder gheblzeck zijn/ Leui.1 a 3. 3 a 3.22 b 10. Num.28 a 3. b 30. Deuter. 15 c 21. 17 a 6. Syr.35 b 16. Ezech.43 c 23. 1 Mal.1 a 8. b 14.

Menighename offerhanden worden vanden Hemel ontstelten/Gen.4 a 4. 8 c 21. 15 b 17. Leu 9 c 24. Judic.6 c 21.13 b 19/3. Reg.18 d 38/1. Par.22 c 26/2. Par. 7 a 1/2. Mach.1 c 22.2 b 10.

Wande dagheliclsche Offerhanden/ Exod.29 d 38 Leuit.6 a 1. Num.28 a 3/1. Esd.3 a 2.

Wat Offerhande eenen peghelichen tydt besteit is/ Num.28 *.29*.

Offermaeltyden worden met bzeuchden gevonden/ Gen 31 e 46. Exo.18 b 12. 32 a 6. Num.25 a 2. Deut 12*. 27 a 6/1. Reg.1 a 3.9 b 12 *.16 a 5/2. Reg.15 b 12.3. Reg. 1 a 9.3 b 15/1. Par.30 c 21.

Van Offerhande der kinderē/Gen.22 a 9. Leu.18 c 21 20 a 2. Deut.12 b 31.18 a 9. Judic.11 d 38/4. Reg. 3 c 27. 16 a 3.17 b 17.21 a 6/2. Par.28 a 3. Psal 106 b 37. Esa.57 a 3. Jere.7 b 30.19 a 5. Ezec.16 c 20. d 36.26 b 31. 23 b 37.

Van Offeren der godloosen/ Gen.4 a 3/1. Reg.15 c 21 Psal.40 a 7.50 a 7.51 b 18. Prou.15 a 8.21 c 27. Eccl.5 a 1 Esai.1 b 10.43 c 23.61 a 8.66 a 3. Jere.6 c 20.7 c 20. 14 b 12. Ose 5 a 5.6 b 11. 8 b 13.9 a 4. Amos 5 c 22. Mich.6 a 7. Mal.1 a 7. b 13. Syrach.35 a 1. Matth.9 b 13.12 a 7. Marc.12 b 33. Heb.10 a 5.

Van waerachtighe ghestelicke/ ende Gode behagelicke Offerhanden/ Psal.4 a 6.27 a 6.40 a 8.50 a 7. b 14. 51 b 19.116 b 17. Prou.21 a 3. Esai.56 a 7. Jerem.7 c 21. Ose 6 b 11. Mich.6 a 7 Syr.35 b 10. Mar.5 c 23.9 b 13 12 a 7. Rom.12 a 1. Phil.2 b 18. Heb.13 b 16.1. Per. 2 a 5.

Christus de waerachtighe ende volcomen Offerhande der Gheloouighen/ Genes.22 a 6. b 11. Esai.53 b 13. Joan.7 b 19/2. Cor.5 c 21. Ephe.5 a 2. c 25/1. Joan.2 a 1 4 b 10. Heb.1 a 3.5 b 12.9 c 28.10 b 14.

Og de Coninck te Basan wort verslaghen/ Num.21 d 33. Deut.3 a 1.31 a 4.29 a 7. Psal.136 c 20.

Un de sone Peleth is oprozich tegē Moss/ Nu.16 a 1

Ooghe eenbondich recht ende recht/ Syrac.35 b 19. Mar.6 c 22. Luce 11 b 34.

Ooghe schalck/ Gen.6 a 2.31 a 1. Prou.6 b 13.28 c 27 Eccles.4 a 8. Syr.14 a 6.8.31 b 14. Mar.6 c 22. Luc.11 b 34 Mar.7 c 22/1. Joan.2 b 16.

Oogē hoerachtich/ Prou.23 c 26. Syr.42 b 15. Mar. 5 c 28/2. Per.2 b 14.

Ooghe des sins ende verstants/ Num.24 a 3. Deut. 29 a 4. Esd.1 b 37. Esai.6 a 9. Luc.24 c 29. Act.26 b 17. Ephes.1 b 18.

Ooghen als vyerblammen heest Godt/ Apoc.1 b 14. 2 b 18.19 b 12.

¶ Van Onderdanicheyt.

Onderdanich ende ghehoorsaem salmen Godt meer zijn dan de menschen/ Act. 5 c 29. Het Euangelie ende der waerheyt salmen onderdanich zijn/ Rom. 1 a 5.16 c 26/2. Cor. 9 b 13/1. Per.1 c 22. Den Ouders salmen onderdanich zijn/ Ephes.6 a 1. Col.3 c 20. Gheliick Christus was. Luce 2 g. Phil.2 a 8. De bzouwe sal haren man onderdanich zijn/1 Per.3 a 1.

¶ Van Onderdanen.

Vant officie ende schuldt der Onderdanen ende des ghemeynen bolcx. Exo.10 c 28.22 c 28. Num.16*. Jos.1 b 16.2. Esd.5 b 16. Mac.1 b 11. Prou.13 b 15 20 a 2.24 c 21.25 a 6. Eccle 8 a 2.10 b 16. Jere.29 a 7. Mar.17 c 24. 22 b 16 c 21. Luc.20 c 22. Rom.13 a 1.7/1. Thess 1 b 12/1. Tim.2 a 1.5 b 17. Tit.3 a 1. 1. Per.2 b 13. Heb.13 b 17. Tim.1 b 16.

Onesiphoze wenscht Paulus barmhertichepdt/ 2. Tim.1 b 16.

Onias de ouerste Priester offert vooz Heliodozo/ 2. Mach.3 b 32. Wort verslaghen/4 b 34.

Onbestreden dan heeren/ Jerem.9 c 25. Ezech.44 a 9. Act.7 f 51.

Onderstoecken oft gronderen en salmen niet de onbegrijpelicke werckinghe/ ende epghenthepdt Godts/ Prou.25 c 27. Eccles.3 b 12.8 b 17.4. Esd.6 *.5 d 34.36. Syr.3 c 21. Rom.12 c 3. Soecht Schrift.

Ongheloone brengt verdoemenisse/ 4. Esd.15 a 4. Mar.16 b 16. Joan.3 b 18.8 c 24.12 e 47. Heb.4 a 2. 11 a 6. Soecht Gheloone.

Onluplhept teghen nature/ Gen.19 a 5. Leu.18 c 22 20 b 13. Judic.19 c 22. e 49. Rom.1 c 27/ 1. Cor.6 b 10/1. Tim.1 b 10.

¶ Van Onschulde.

Hun Onschult sal een peghelick beschermen/ ende balsche meninghe afkeeren/ Josue 22 c 22/ 1. Reg.1 b 14/3. Reg.18 b 17. Jere.37 b 12. Joan:8 b 79. Act.2 b 14. 6 b 14.7 a 2.28 b 17.

Niemant en is vooz God onschuldich/ Soecht Gherechticheyt.

Bewaringe der Oogen/ Gen.3 a 6 6 a 2.34 a 2.39 a 7 2. Reg.11 a 2.13 a 1. Syr.9 a 5.25 c 28.42 b 34.

¶ Van Oordeel.

Tegen dat quade Oozdeel/ Syr.10 e 42. Mat.7 a 1. 12 a 7. Luc.6 b 37.7 d 33. Joan.7 c 24.9 b 16. Act.28 a 4. Ro.2 a 1.14 a 4. b 13/1. Cor.4 a 5/1. Tim.5 c 21. Jac.4 b 11.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Voor het voorbeel sal onderscoeck ende kennisse gaen/ Genes. 3 b 11. 11 a 5. 18 c 21. Exo. 3 a 7. 23 a 2. Deut. 13 a 6. 17 a 9. 19 b 18. Josue 7 b 19. 22 b 13. Judic 20 a 3. b 12. Pzou. 18 b 13/1. Mach. 7 a 9. Spz. 10 e 42. Susan. f 51.

Voorbeel der leere staet by den Geloouigen/ Deut. 13 a 1. Job 34 a 3. Judit. 8 c 28. Mat. 7 b 15. Joan. 10 b 14 1. Coz. 14 c 29. Col. 2 b 16/1. Thess. 5 c 21/1. Joan. 4 a 1.

Voorbeel der steruende is sonder eenich middel totter doot/ oft totten leuen/ Marc. 16 b 16. Luc. 16 c 22. 23 e 42 Joan. 3 d 36. 5 c 28. 6 e 47.

De werelt sal gheoordeelt worden vanden hepligen/ Sap. 3 a 8. 5 a 1. Mat. 19 c 28/1. Coz. 6 a 2. Jude b 14.

Voorbeel Gods teghen de gene/ die de waerheyt niet gelooft en hebben/ 2. Thes. 2 b 10. 11. Het Voorbeel Gods begint aen de zyne/ 1. Per. 4 b 17. Om ons te castyen/ op dat wy met de werelt niet verdoemt en worden. 1. Coz. 11 d 32. Voorbeel voor verdoemenisse/ Joã. 3 b 19. Mar. 16 b 17/1. Coz. 11 c 29. Van het wterste Voorbeel/ Mat. 24 c. 25 c. Luc. 11 d 31. 32. Heb. 6 c 28. Daer sal oock opẽbaer worden/ Rom. 2 a. Daer sal een yeghelick na zyne wercken loon ontfanghen/ Mat. 25 c. Rom. 2 a 2. 3/ 2. Tim. 4 b 18. De ure is onbekent/ Mar. 24 d 36/1. Thes. 5 a 1. 2/2. Pet. 4 b 10. Wien salder na hopen oft halen/ Luc. 21 c 28/2. Tim. 4 a 8. Wien salt alle ure verwachtẽ/ Mat. 24 e 44. Luc. 12 b 36. e 40. Jac. 5 a 7. 8.

Ozeb ende Zeb worden gheuanghen ende onthooft/ Judic. 7 c 25.

Ozias de Pziester neemt Achioz in zyn hups / Judith 6 b 18. Setter Gods hulpe eenen tyt/ 7 c 24.

¶ Van ootmoedicheyt ende nieticheyt.

Waerachtighe ootmoedicheyt ende clepn achtinghe zyns selfs set Godt aen/ Genes. 18 c 27. 29 d 31. 41 e 40. Exo. 3 b 11. 4 b 10. Judic. 6 b 15/1. Reg. 1 *. 2 a 1. 8. 7 a 9. 9 b 10. 2. Reg. 6 b 16. c 21/2. Par. 12 a 6. 7. 32 c 26. 33 b 12. 34 c 26. Psal. 34 b 19. Pzou. 11 a 2. 16 b 19. 18 b 12. 22 c 22. 25 a 7. 29 c 23. Esai. 37 a 1. 57 b 13. 66 a 2. Jer. 1 a 6. Jone 3 a 5. Spz. 3 b 18. 7 b 19. 10 e 40. 35 c 27. Judith 4 a 7. b 11 9 b 16. Mat. 3 b 11. 5 a 3. 8 a 8. 11 c 29. 15 c 27. 18 a 4. 20 c 26. 21 a 5. 23 a 7. b 11. Marc. 9 d 34. 10 e 43. Luc. 1 e 44. 9 e 47. 14 a 7. b 11. 15 b 19. 18 b 13. 22 c 26. Joan. 13 a 4. Act. 10 c 26. Rom. 11 c 20. 12 b 16/1. Coz. 4 a 6. 15 a 8. Phil. 2 a 3. Coloss. 3 b 12/1. Petr. 5 a 5. Jac. 1 a 9. 4 b 10. Hebz. 11 c 24. Apoc. 4 b 10. 19 a 9.

¶ Van oproer, muyterije, ende hare straffe.

Num. 16 *. 20 a 2. Judic. 9 c 23. d 31. 34. 12 a 1. 4/2. Re. 20 *. 3. Re. 1 a 5/1. hest. 2 c 21. Act. 5 b 37. 19 c 23. 23 b 13. c 20

Openbaer is Gode alle dinc. 1. Par. 29 a 9. Psal. 90 a 8. 139 *. Job 14 b 16. 12 b 11. 38. *. 39 *. Pzou. 5 c 21. Spz. 36 b 16. 23 c 27. Esai. 29 b 15. 48 a 8. Jere. 7 b 11. 17 b 10.

Openbaringhe Gods ende der Enghelen ende menschen/ Gen. 32 c 24. Exod. 3 *. Num. 22 c 21. Josue 5 b 15 1. Reg. 28 b 11. Mat. 17 a 3. Marc. 9 a 3. Luc. 9 d 30.

Vande Ouerheyt.

Van Instellinghe/ Recht/ Officie/ ende ghewelt der ordentlicker Overheyt en Regenten/ Gen. 9 a 6. Exo. 1 a 8 *. 5 *. 18 b 13. 17. 22 a 8. Leu. 24 b 10. c 23. Num. 11 b 16 c 24. 25 a 4. 27 b 15. 18. Deut. 1 b 13. 17. 17 a 1. 19 b 17. Josue 1 b 10. Judic. 2 a 7. b 16/1. Reg. 10 c 24/3. Reg. 3 a 7. 2. Par. 19 a 5. 8. Job 29 *. 35 d 30. Psal. 82 *. Pzou. 8 b 15 11 b 14. 12 c 24. 16 b 10. 20 a 8. 28 b 15. 29 a 4. b 14. 31 a 4. Eccles. 10 a 1. b 12. Esa. 1 c 23. 26. 3 a 2. 10 a 1. 32 a 1. Jer. 5 c 16 22 a 2. 27 *. Ezech. 22 a 6. b 12. 45 a 9. Dan. 2 c 21. Osee 13 b 10. Mich. 3 a 1. 9. Sap. 1 a 1. 6 *. Spz. 7 a 4. 10 a 1. c 24. 17 b 18. Mat. 22 b 17. c 21. 26 f 51. Luce 20 c 22. Joan. 3 b 31. 19 b 11/1. Coz. 15 c 24. Rom. 12 a 8. 13 a 1/ 1. Tim. 2 a 1. Tit. 3 a 1/1. Pet. 2 b 13. Heb. 13 b 17. Soeckt Coninck/ Richter.

¶ Van Ouerspel, beyde vleeschelick ende ende gheestelick.

Overspel verboden/ ouertreden/ ende gestraft/ Gen. 20 a 2. 26 a 6. Exod. 20 b 14. Leuit. 18 a 8. 20 b 10. Num. 5 b 11 *. Deut. 5 b 18. 22 c 22 d 30. Judic. 19 a 2/ 2. Reg. 11 a 2. 12 a 1. 5. 9. Job 24 b 15. 31 a 1. 9. Psal. 73 c 27. Pzo. 5 a 3. 8. c 20. 6 c 24. d 32. 7 *. Esai. 54 a 1. 57 a 1. Jer. 2 d 36 3 a 1. 5 a 7. 13 c 26. Osee 2 a 4. 4 a 2. Sap. 3 b 16. Mat. 5 e 27. 14 a 3. 19 a 9. Mar. 10 b 11. Luc. 16 b 18. Joan. 8 a 3 Rom. 7 a 6. 13 a 9/1. Coz. 6 b 10. Gal. 5 b 19. 1. Thes. 4 a 3 Heb. 13 a 4/2. Pet. 2 b 14. Jac. 4 a 4. Soeckt Hoererye.

P.

Van Paesschen.

Van insettinghe eñ ghebruyck des feests van Paesschen/ Exo. 12 *. 13 a 6. 23 b 15. 34 b 17. Leu. 23 a 5. Num. 9 a 2 b 11. 28 b 16. Deut. 16 a 1. 5. Josue 5 b 10/4. Reg. 23 c 21/2. Par. 30 a 1. b 15. 35 a 1/1. Esdz. 6 b 19 3. Esd. 1 a 1 b 10. 7 b 10. Ezech. 45 c 21. Mat. 26 b 16. Marc. 14 b 12. Luce 22 a 7.

Dat waere Paeschlam is Christus / Esaie 43 a 7. Joan. 1 d 36/1. 5 a 7/1. Pet. 1 c. Apoc. 13 a 8. 14 a 1.

Pagiel/ een Hooftman der Afferiten/ Num. 3 b 13.

Palesthina/ een landtschap in Syrien / daer van de Palesthinen ofte Philisthinen/ Gene. 21 d 32/2. Reg. 21 b 12. 15. Judic. 3 a 3. etc.

Pamphila/ een lantschap Asie/ 1. Mach. 15 c 23. Act. 2 b 10. 13 b 13. 14 c 24. 15 d 38. 27 a 5.

Paphus/ een stadt in Cypren/ Act. 13 a 6.

Parthia/ een lantschap in groot Asia/ Act. 2 a 9.

Patara/ een stadt in Lycia/ Act. 21 a 1.

Pathmos/ eē cleyn eylant inde zee Egeo/ Apo. 2 a 9.

¶ Van Pandenemen.

Exod. 22 c 25. Deut. 24 a 6. b 12. Job 22 a 6. 24 a 3. Pzou. 20 b 16. Soeckt Woecker.

Pandt onser verseker inge is de H. Gheest/ Rom. 8 b 16/2. Coz. 1 c 22. 5 a 5. Ephes. 1 b 13. 4 d 30.

Pashur de Pziester slaet den Pzopheet Jeremiam/ Jerem. 20 a 1.

Paulus een Jode des geslachts Ben Jamin/ Rom. 11 a 1. Phil. 3 a 5. Gheboren ende opgeboet te Tharsa/ Act. 22 a 3. Vervolcht de Christenen/ Act. 9 a 1. Gal. 1 b 13/1. Tim. 1 b 13. Wordt wonderlick bekeert/ Act. 9 *. Paulus een leeraer der Heydenen/ Rom. 11 b 13. 15 b 16. Galat. 2 a 2. 8/1. Tim. 2 a 7/ 2. Tim. 1 b 11. Ptedickt te Antiochia. Act. 13 b 16 *. Te Icomen/ Act. 14 a 1. Te Lystren/ 14 a 6. b 13. Te Thessalonica/ 17 a 1. Te Berrhoen/ 17 b 10. Te Athenen/ 17 c 22. 28. Te Corinthen/ 18 a 1. Weder staet Petro onder oogen/ Gal. 2 b 14. 15. Wort beroepen na Macedonien/ Act. 16 a 9. Wort gevanghen/ 21 c 27. Wort ghebracht na Cesarien/ 23 c 23. d 30. Wort na Roomen gheleydt/ 27 *. 28 *. Wert voor den Keyser Nero gheschelt/ 2. Tim. 4 c 22.

Paulus en heeft niemant beswaert/ Act. 20 d 33/ 2. Coz. 11 b 11. 12 b 13/1. Thess. 2 a 9/ 2. Thess. 3 a 8. Wert ghenaemt Saulus/ Act 7 f 58. 9 a 1. 13 a 1.

Pekah een sone Remalia/ na dat hy Pekahia verslagen heeft/ wort hy Coninck over Israel/ 4 Reg. 15 c 25. 27. Strydt teghen Achas/ Esai. 7 a 1. Verslaet in Juda hondert ende twintich dupsent mannen/ 2. Par. 28 a 6.

Pekahia/ een sone Menahem wort Coninck in Israel/ 4. Reg. 15 c 22. 23.

Pergamus/ eē heerlicke stadt Asie/ Apo. 1 b 11. 2 b 12.

Pergen/ een stadt in Pamphilien/ Act. 13 b 13.

Persen nemen dat Rijck van Babylonien in/ Dan. 5 c 28. 6 a 1. Na de Pzopheye/ Esai. 21 a 9. Jer. 50 a 1. 8 e 41. 45. 51 a 8. b 11.

Tegen dat aensien der persoonen/ Exod. 23 a 8 Leu. 19 b 15. Deut. 10 b 17. 18. 19/ 1. Reg. 16 a 7/ 2. Par. 19 a 6. 7. Sap. 6 a 8. Spz. 35 b 15. Job 34 b 19. Pzou. 18 a 5. 24 c 23. 24. 28 c 21. Mat. 22 b 16.

God en is gheen wtnemer der persoonen/ hy zy arm oft ryck/ meester oft knecht/ Jode oft Heyden/ Act. 10 c 28. d 34. Gal. 2 a 6 Ephe. 6 a 9. Col. 3 c 25/ 1. Petr. 1 b 17. Soect Aensiender der persoonē en salmen niet wesen.

Peys ofte vryde hebben wy met Godt door Christū/ Mat. 10 b 11. 12. Luc. 2 b 10. 14. 24 e 47. 49. Joan. 14 c 26. 27. 16 c 22/ d 33. Rom. 5 a 1. Col. 1 c 20. 3 b 13. etc. Siet Vryde.

Peys oft vryde der werelt/ Mat. 10 d 34. Joan. 14 c 27/1. Thess. 5 a 3.

Petrus wert gheroepen/ Mat. 4 b 18. Belyft Christum/ 16 b 16. Verloochent Christum/ ende heeft berou/ 26 g 68. Maect den kreupel gesont/ Act. 3 a 4. Paulus wederstaet hem/ Gal. 2 b 11. Wort inde ghevanckenisse ghewozpen/ Act. 13 a 3. Ptedict ende spreect/ Act. 15 b 2 *. 3 b 12 *. 4 a 1. 10 b 34. Wert genaemt Simon/ Mat. 4 b 18. 10 a 2. Joan. 20 a 2. Wert genaēt Cephas/ Joã. 1 e 42/1. Coz. 1 b 15. 3 c 29. 9 a 5. Gal. 2 a 9. Wert ghenaēt Simon Jonas sone/ Mat. 16 b 17. Joan. 21 b 15.

Pharao wort geplaecht om Sara Abrahams wyfs wille, Gen. 12 b 17.

Pharao heeft droomen/ Genes. 41 a 1. De droomen worden wtghelepт/ 41 c 25. d 33.

Pharao ghebruyckt ghewelt teghen Israel / ende brengt haer in harde dienstbaerheyt/ Exo. 1 a 8 *. Verdrinck met alle zyn heyrkracht/ 14 c 24. 28.

Pharaos dochter wort vanden Coninck Salomon ten wyue ghenomen/ 3. Reg. 3 a 1.

Pharao Necho binck den Coninck Joahas/ 4. Reg. 23 d 34.

Phariseus ende Publicaen bidden inden Tempel/ Luce 18 a 9.

Phariseus noodet Christū totter maeltyt/ Luc. 7 d 36

Phariseen werden hardt berispt/ Mat. 3 a 7. 7 b 15. 16 a 3. 23 *. Joan. 8 e 44. Act. 7 f 51. 23 a 3. Phil. 3 a 2.

Phygelus ende Hermogenes wycken van Paulo/ 2. Tim. 1 b 15.

Philippus wort ghecozen/ Act. 6 a 5. Ptedict te Samarien/ 8 a 5. Doopt den Aptman oft ghesneden/ 8 d 37 Herbercht Paulum/ 21 a 8.

Philippus wort beroepen int ghetal der Jongher/ Joan.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Joan.1 e 43. Woze een Apostel Christi/ Matth.10 a 3.
Begheer den Vader te sien/ Joan.14 a 8.
Philistren vervolgen Israel/ Judic.3 a 3.10 a 7.15 a 9/1.Reg.4*.5*.6*.7*.13 a 5.17*.23 a 1.28 a 1.29 a 1.31 a 1/2.Reg.13 b 17 c 22.21 b 15.18. De Philistijnen werden ghesaghen/ Judic.3 b 31/1.Reg.7 b 11.13 a 3.14*. 17 e 48.f 52.18 c 27.19 a 9.23 a 5/ 2.Reg.5 c 24. 8 a 1/ 4. Reg.18 a 8. Teghen de Philistijnen/ Esai.15 a 2. Jer.47 a 1.4. Ezec.25 b 15. Amos 1 a 6. Soph 2 a 4. Zach.9 a 5.
Philopater vermaat hem inden Tempel te gaen / 3. Mach.1 b 15. Wert ghestraft/ 2 c 20.
Philippi/ een stadt in Macedonien/ Act.16 b 12. 20 a 6 1.Thess.2 a 2.
Phoenix ofte Phoenicia/ een lantschap Syrie / Act. 11 b 19.15 a 3.
Phrygia, een groot landtschap in cleyn Asien / Act. 2 b. 16 a 6.
Phul de Coninck van Assyrien treet teghen Israel/ 4.Reg.15 b 19.
Pilatus ende Herodes werden vrienden/ Luc.23 b 12
Peroordeelt den ontschuldighen ter doot/ Mat.27 c 24 Joan.19 b 16
Pinehas/ een sone Eleazar/ Exo.6 c 25. Verfoent den Heere met synen yuer ende ourlangt dat eewich Priesterdom/ Num 25 a 7 b 12. Josue 22 b 13. Judic.20 c 28 Psal.106 b 30. Mal.2 a 4. Syr.45 c 28 1 Mach.2 f 54.
Pinehas een sone Eli/1.Reg.1 a 3. Verginc om synder sonden wille/4 b 11.
Pinuel woze van Gidion gestraft/ daerom dat se hem dat Princoot ghewesghert hadden/ Judic. 8 a 8. b 13.17.
Plaghe ende wrake Gods/ Exo.7*.8*.9*.14*. 4.Re.8 c 28.2.Par.6 c 28. Psa.78 e 44.105 c 27. Jer.15 a 2
Planten ende leere der menschen die moet bergaa/ Mat.14 b 13. Act.5 b 39. Soecht Leere.

¶ Van Predicanten.

Goede Predicanten moeten van Godt ghesonden worden/ Mat.9 b 38. Rom.10 b 15. En moghen niet anders predicken dan het Woort Gods/ 1.Cor.1 b 17.2 a 1.2.5 1.Tim.1 a 3/1.Per.4 b 11. Als Christus gedaen heeft Joan.7 b 16. Wen salse hooren/ Luc. 10 b 16. En onderschanich sijn/2.Cor.2 a 9 7 b 15. Philip.2 b 12/ 2. Thess. 1 a 4 c 29 Heb 13 b 17.c 22. Wen salse onderhouden Mat.10 b 10.11.14 Joan.13 c 20. Gal.4 b 14.15.6 a 6 3. Joan 2 a 8. Sy sijn dobbelder eeren weert/1.Tim.5 b 17 Sy mogen van her Euangelie leuen 1.Cor.9 a 4.7 9b 10 2.Tim 2 a 6. Wen salse in weerdt houden. Luce 10 b 16 1. Thess 5 b 12 13/1.Tim 4 b 11.12 Tit 2 b 15.
Valsche Predicanten en salmen niet hooren / maer wen salmer hem voor wachten. Sier binnen Prophesyen ende Mat.7 b 15.16 a 6. Want sy sullender vele bederuen/ Mat.24 a 4.5.c 23.24. Act 20 c 29 2. Thes.2 a 8.9 b 10.11/1.Tim.4 a 2.3.4/2.Tim.3 a b 4 a 3 2.Per.2 a 1. 2 3. Sy sullen wonder doen/ Mat.24 c 24/2.Thess.2 b 20. Apoc.16 b 14.

¶ Van Priesters.

Wan het officie ende ampt der Priesters des Wets/ Exo.29 e 41.30 a 7. Len.10 a 1.6 9.21 *.22 *.24 a 3. Num. 3 b 10.4 a 5.b 11.10 a 8.18 a 1.7 Deut.21 a 5/1.Reg 2 c 28. b 35/1.Par.7 e 49 2.Par.26 b 17.Ezec.44 b 15.c 20. Heb. 5 a 7.10 b 11.
Wan behoorlicke onderhoudinge ende toebehoorte der Priesters ende haerder kinderen/ Exo.29 c 26. Leu. 2 a 3.b 10 5 b 13.6 a 9.b 19 7 a 6.b 32.10 b 13.24 a 9. Num. 3 e 48 5 a 9 18 a 8.b 11.c 28. Deut.18 a 1/1.Reg.2 c 28/ 4. Reg.12 b 16/1.Par.7 f 54/2.Par.31 a 4/2.Esd.10 b 36. Syr.45 c 25.
Wan cleedinghe, berciersel / ende wijnghe der Priesteren/ Exod 28 *.20 a 1.39 a 1.40 b 12. Leu.8 a 1.8.
Wan quade Priesters ende haer straffe / Num. 16 *. 1.Reg.2 c 22 *.3 b 13/3.Reg.2 c 26. Esai.3 b 11. Jere.2 a 1.8 a 7. Ezec 4 a 6 9.5*. Mal.1*.2 a 1.8. 1.Mach.7 a 5. 9 c 21.
Want Priesterdom der Gheloouighen/ Exod.19 a 5. Psal.132 b 16 Esai.61 a 6.66 c 21. Jere.33 c 21. Rom.12 a 1/1.Per.2 a 9. Apoc 1 a 6.5 b 10.
Christus de waerachtighe ende ewighe Priester / 1. Reg.2 b 35. Psal.110 a 4. Jere.33 b 18.c 21. Zach.6 b 12. Hebr.2 b 17.3 a 1.5*.6 c 20 7 b 16.c 25. 8*.9 b 11.14 c 16. 10 c 21.

¶ Van Propheten.

Want officie der Propheten ende Predicanten/1 Reg. 12 c 21 Esaie 58 a 1.61 a 1. Jere.1 a 5. Ezech 3 a 1.9.9 b 12 33 a 2 7. Act. 3 b 18.c 24. Soecht Bisschop.
Wan valsche ende loeghenachtighe Propheten / ende haer straffe/ ooch dat men se niet hooren en sal Deut.13 a 1.18 c 20 3. Reg.13 b 11.18 e 40.22 a 6 b 10/4.Reg. 10 b 29. Prou.28 b 10. Esa.3 b 11.28 a 7.56 b 10. Jere.14 b 13. 25.23 *.27 a 9 28 *.29 a 8.c 21 25. Ezech.13 *14 a 9. 22 c 31.34 a 1.7.b 17. Amos 7 b 10. Mich.3 a 5. Zach.13 a 2 Mat.7 b 15.24 b 11. Luc.12 a 1. Act.20 e 29/1.Cor.15 b 12. Phil.3 a 2. Col.2 a 8/1.Tim.4 a 1/2.Tim.2 b 17.3 a 1/2. Per.2 *.1.Joan.4 a 1. Jude a 4.8 *.
De groote Prophecet ende leeraer Christus werdt beloest/ Deut.18 b 15. Woert ghehouen ende betracht/ Mat.3 b 17.13 f 57. Luce 7 b 16. Joan.4 b 19.6 b 14.7 e 40. Act.3 c 22.7 b 37.
Ptolomais/ een Zeestadt in Judea/ Act.21 a 7.
Ptolomeus woze bestreden van Antiocho/1.Mac. 1 b 18. Maeckt vrientschap met Alexander ende sone Antiochi/10 f 51. Strijt teghen Alexander/ende sterft/ 11 a 1.b 14.
Ptolomeus Macer doot hem selven 2.Mac.10 b 12.13
Publius herbergt Paulum/ Act.28 a 8.

Q.

Dat quaet goet noemen. sal ghestraft worden/ Esai. 5 c 20.Mal.2 b 17. Prou.24 c 24.
De quade hebben somtijts meer voorspoets dan de Gherechtige/ Job 2 a 7.10 a 1/21 a 7.b 10. Psal.73 a 2.8. 91 a 8 a.Esd.3 c 28 b 31. Jerem.12 a 1. Abac.1 b 13/2. Mach.6 *.
We quade zijn ooch totter salichept geroepen/ Mat. 22 b 10. Luce 14 c 21.
Quaet ofte boos zijn wy van onser natueren/ Mat. 7 b 11. Luc.11 b 13. Genes.6 a 5. Sier boven Menschen.
Quade ende ongheloouighe zijn des Duyuels saet/ Mat.13 b 38.39.
Alle quaet ofte boosheyt moet van ons weeh ghenomen worden/ Ephes 4 b 31 Col.3 a 8/1.Per.2 a 1.
Wie in quaet ende boosheyt boiherden/ bergaen/ 2. Reg. 12 b.
Quaet roemt wter herten / Mat.12 b 34.35.15 b 18. 19. Marc.7 b 31.
Het quaet laten ende goet doen / is de rechte penitencie/ Prou.3 a 7. Esai.1 b 16. Jere.18 a 7. Eze.18 c 21.
Quaet geselschap salmen schouwen/ Psal.1 *.26 a 4. Prou.1 b 10.14 a 7.24 c 21.29 c 29. Syr.8 b 18. 13 *. 2. Cor 6 b 14/2. Joan.b 10. Apoc.18 a 4.
Quaet en salmen niet loonen met quaet/ Prou.20 c 22 24 c 29.17 b 13. Rom.12 b 14.17/1.Cor.4 b 12/ 1.Thess.5 b 15/1 Pet.3 a 9.
Quntschelden salmen die tegē ons misdaen hebben/ Syr.28 a 8. Mat.6 b 12.18 b 32. Soect Vergheuen.

R.

Rabba werdt beleghert/2.Reg.11 a 1/1.Par.21 a 1. Weert ghewonnen/2.Reg.12 c 26.
Rabsake/ een overste Schencker Sanheribs/ 4.Reg. 18 b 17. Esai 36 *.37 a 4.8.
Raguel/ een Sweer Tobie/ Tob.7 a 1.
Rahab de weerdinne te Jericho herbergt de 2 Spiesders/ Josue 2 a 1. Jac.2 c 25. Woert met haer vrienden verlost/ Josue 6 b 17.c 23. Woze Salomons wijf/1. Par.2 b 11. Mat.1 a 5. Haer ghelooue werdt beroemt/ Heb.11 b 31.
Rahel hoedet de schapen haers vaders/ Gen.29 a 9. Woze Jacob te wijue ghegheuen/29 c 29. Steelt haren vader de Beelden / 31 b 19. Sterft aen de gheboorte Ben Jamin.35 b 17.
Rama/ een stadt int lant Ben Jamin/ nier verre van Gabaon/ Josue 18 c 25. Judic.4 a 5.19 b 13. De welcke Baasa de Coninck Israel in Juda weder ghebouwet heeft/3.Reg.15 b 17. Jere.40 a 1. Esai.10 c 29. Ose 5 a 8 Mat.2 b 18
Raphael de Engel Gods/ een Medecijn ende Leytsman Tobie/ Tob.5 a 6.6 *.12 b 12.

¶ Van Raetslaghen.

In tvolselachtige salmen salmen God/ zijn Woort en Propheten raet vragen/ Gen.25 c 21. Exo.18 b 13. Levit. 24 b 12. Num.9 a 7 b 10.15 b 34.27 a 5. Deu 1 b 17.17 b 13 21 a 1. Josue 9 b 14. Judic.1 a 1.18 a 5.20 b 18.c 23. 21 a 2. 1.Reg.10 c 22.23 a 2. b 10.12.30 a 5/2.Reg.2 a 1.5 b 19.c 23 21 a 1/3.Reg.14 a 2.22 a 6.b 15/4.Reg.3 b 11.16.8 a 7. 22 b 13/2.Par.18 a 4.b 14.33 b 18. Psal.119 c 24. Prou.3 a 1 Esai.8 b 11.30 a 1 41 b 11. Jere.37 a 3.5.42 a 1. Ezec.14 a 1.7. Zach.7 a 2. Tob.4 b 15. Syr.8 c 20.9 b 19.37 c 27. Luc.16 c 29.
Raet int goede/ Joan.7 f 51. Act.5 b 38/ 1.Cor.7 c.d.
Raet int quade/ Mat.12 b 14. 22 b 15. 26 a 4.27 a 1. 28 b 12. Joan.11 e 47. Act.4 b 16.
Wy de Sooden/ Tooneuaers/ ende valsche Propheten en salmen gheenen raet soecken/ Leu.19 b 31 20 a 6. Deut.18 b 11/1.Reg.28 a 7.9/3.Reg.22 a 6/4.Reg.1 a 2 6.3 b 13 2.Par.18 a 4.Esai.8 b 11. Dan.2 a 2.4 a 5 5 a 6. Sohr vreeckt de quade Raetslaghen/ Gen.11 a 7.37 b 18.50 b 19 Num.22 *.2.Reg.15 *.17 b 14/2.Esd.4 a 7 b 15/1.Heft 7 a 5/3.Mach.5 a 8.6 b 16.Job 5 b 13.Psa. 2 a 2.21 b 12.33 b 10.Esai.7 a 4 19 a 3. Matth.27 g 61. Act.5 b 17.9 c 24.23 b 12.19.27 c 42.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Razis oft Rhazis/ een stantachtich Jode doot hemselven. 2. Mach. 14 b 37. c 41.
Rebecca/ een dochter Bethuels/ Gen. 22 c 23. Wort Isaacx wijf/ 24 f 50. Baert tweelinghen/ 25 c 22.
Rechab/ een vader Jonadab des vrients Jehu/ des Coninx Israels. 4 Reg. 10 b 15.
We Rechabiten zijn gehoorsaem haren vad/ Jer. 35 a 2
¶ Van Rechters.
Want officie eñ gewelt der Richteren/ Exod. 18 b 13. c 21 21 *. 22 *. 23 *. Leu. 19 b 15 24 b 11. c 23. Num. 1 b 13 16. 17 *. 18 b 15. 25 a 1. 27 b 19. Josue 7 b 19/ 1. Reg. 8 a 1. 12 a 1/2. Par. 19 a 6. Spr. 4 b 10. 10 a 1. 42 b 12. Psal 82* Prou 18 a 5. b 15. 24 c 23. 28 b 15 Esai. 5 b 17. 10 a 1. Jer. 5 c 26. Luc. 18 a 2. 23 a 1. b 13. c 23. Joan. 7 c 24. 8 b 15. Jac. 2 a 4 Saeckt Onerhept/ Oordeelen.
Rechters in Israel hebben gheregeert/ ontrent 300. ende 50. Jaer/ Act. 13 c 20.
Godt is een Rechter van alle de werelt/ ende bergelt eenen yeghelicken naer zijnen weghe/ goet oft quaet/ Gen. 18 c 25. Deut 10 b 17. Job 34 b 11. Psal. 7 a 9 62 b 13. 94 a 2 96 b 13. Esai. 11 a 3. Spr. 35 c 22. 27. Jere. 17 b 10. 25 b 14. Mat. 16 c 27. 25 b 31. Act. 17 b 31. Rom. 2 a 5 2. Tim. 4 a 8. Heb. 12 c 23.
Reguel Soeckt Jethro.
Region/ een zeestadt Sicilie/ Act. 28 b 13.
Reghen/ Goeden tijdighen reghen gheeft Godt/ soomen zijne gheboden houdt/ Deut. 11 b 14. 28 b 12. Joel 2 c 23. Amos 4 a 7. 8. Siet Slupren.
Rehabeam de sone Salomons/ wort Coninc in Juda/ 3. Reg. 12 a 1. Van hem vallen de 10 ghelachten Israels/ 12 a 8. b 12. God verboot hem tegen de 10. geslachten te trechen/ 2. Par. 11 a 2. Wort van Sisak den Coninck in Egypti bestreden/ 12 a 2. 9. Sterft/ 3. Reg. 14 c 29. Wert ghenaemt Roboam/ Mat. 1 a 7. Liet na hem Abiam/ 3. Reg. 15 a 1.
Resen/ een teghenpartije Israels/ 3. Reg. 11 c 23.
Rezin/ een Coninck te Syrien/ treet wt met den Coninck Israels teghen Juda/ 4. Reg. 16 a 5. Esai. 27 a 1. Wort ghedoot. 4. Reg. 16 a 9.
¶ Van Reynighen.
Leui. 12 a 6. 13 *. 14 *. Num. 8 a 5. 19 b 12. c 20. Ezech. 24 b 13. 36 c 25. Dan. 11 b 35. 12 c 20. Psal. 3 a 3. Joan. 3 c 25. 11 f 55. Act. 11 a 9 2. Pet. 1 a 9/ 1. Joan. 1 a 7.
Reyn van herten/ Psal. 24 a 4. 51 b 12. 73 a 1. Mat. 5 a 8/ 1. Pet. 1 c 22.
Reyn salmen wesen inwendich ende wtwendich/ Mat. 23 c 25. Luc. 11 b 39 2. Coz. 7 a 1.
¶ Van Rekenschap.
Rekenschap sal een yegelick voor hemselven moeten geven/ Mat. 12 b 36. 18 c 23. 25 b 31 *. Rom. 14 b 12/ 2. Coz. 5 b 10.
¶ Vanden Rijcken.
Hoe haer de Rijcke deser wereldt teghen den Armen schuldich zijn te houden/ Leu. 25 b 34. Deut. 8 b 11. 15 a 7 b 10. Spr. 4 a 4. 7 b 35 11 a 7. 29 b 12. 31 a 8. Job 31 b 16. Psal. 62 b 11. Prou. 14 b 31. 17 a 5. 19 b 17. 21 b 13. 22 a 7. 9 28 c 27. 30 a 7. Eccles. 11 a 1. Esai. 23 b 18. Mat. 6 b 19. 19 c 21. Luce 14 b 13. 16 *. 18 c 22. Act. 2 e 45. 4 b 34/ 1. Tim. 6 b 18. Soeckt Aelmissen.
Van ijdelheyt ende verachtinge der Rijckdommen/ ende dat daer op niet te hopen en is/ Psal. 39 a 7. 49 *. 52 a 9. Prou. 10 a 2. 11 a 4. c 28. 15 b 16. 18 b 11. 22 b 16. 23 a 4. 28 b 11. 30 a 7. Eccl. 5 a 9. b 12. 6 a 2. Esai. 2 a 7. Jere. 17 a 3. b 11. 22 b 13. 14. Ezech. 7 b 19. Soph. 1 b 18. Spr. 5 a 1. b 10. 10 b 10. 11 a 7. 14 a 1. 31 a 1. Mat. 13 c 22. 19 c 21. Luce 8 b 14. 12 b 15/ 1. Tim. 6 a 9. Jac. 1 b 11.
Van een tegen de godloose Rijcken/ 1. Reg. 25 a 2. Job 20 b 19. c 21. 27 *. Prou. 23 a 4. 28 a 8. b 11. c 20. 27. Eccle. 6 a 1. Esai. 5 a 8. 32 a 9. Jer. 15 b 13. Amos 6 a 1. 8 a 4. Abac. 3 a 1. Luc. 6 c 24. 16 b 19. c 24. Jac. 5 a 1. Soect Gierichept.
¶ Van het Rijcke Christi ende Gods.
Wan dat eewighe/ gheestelicke eñ inwendige Rijcke Godts/ Gen 49 b 10 Num. 24 b 17/ 1. Reg. 2 b 10. 7 a 9. b 10/ 1. Par. 18 b 11. 9 a 2. 4. Psal. 2 a 2. 6. 9 a 8. 22 c 28. 45 a 7. 72 a 1. 110 a 1 *. 145 b 11. Esa. 9 a 5. 11 *. 32 b 16. 40 a 9 42 a 1. Jere. 23 a 5. 6 33 *. Ezech. 24 c 23. 37 c 24. Dan. 2 e 44. 4 b 33. 7 b 13. c 27. 9 c 24. 25. Ose 3 a 5. Mich. 4 a 1. 4. 5 a 1. Zach. 9 a 9. Mat. 13 *. Luc. 1 c 28. 12 b 31. 32. 22 c 29. 23 a 2 Joan. 6 b 14. 12 b 14. b 34. 18 b 33. 36/ 1. Tim. 2 b 17. Heb. 1 a 8. 2 a 9. Soeckt Christus Jesus Godt eñ Menschc wort beloeft.
Rizpa Sauls bijslaepster wort banden Abner beslapen/ 2. Reg. 3 a 7. Bewaert de lichamen der ghehangenen/ 21 b 10.
Rhodus/ een Eylant/ eertijts Ophinsa ghenoemt/ Act. 21 a 1/ 1. Mach. 15 c 23.
Rodolphus/ een verrader/ 2. Mach. 13 c 21.
Roma/ de groote stadt Italie/ Act. 18 a 2. 19 c 21/ 2. Tim. 1 c 26. Daer van de Romeynen ghenoemt zijn/ Dan. 11 e. Joan. 11 e 48. Act. 2 b 10. 22 c 25.
Romeynen verbinden haer metten Joden/ 1. Mach. 8 b 14. 17. c 27. 12 a 1. 14 b 17. c 20. Van lof der Romeyne/ 8 a 2. 9. Dat de Romeynen Jerusalem ende de Tempel verstooren sullen/ Num. 24 c 24. Esa 5 c 26. 6 b 11. Dan. 9 c 26. 11 b 30. 31. Luc. 19 a 41. 21 b 18. Joan. 11 e 48.
Ruben de eerste sone Jacobs wort gheboren/ Gen. 29 d 32. Beblect dat hedde zijns vaders/ 35 c 22. Daerom verloor hy zijn eerste geboorte/ 49 a 4/ 1. Par. 6 a 1. Begeert zijnen broeder Joseph te verslossen/ 37 c 21. 23. 29 Wert verzocht hemselven zijnde vader voor Ben Jamin/ 42 d 37
De Rubeniten werden eerst in haer ruste gheskelt/ Num. 32 *. Deut. 3 b 12. 29 a 8. Jos 1 b 12. 13 c 23. Were den oock voor andere seer ghestaghen/ 4. Reg. 10 d 33. Ende wt haren lande verdreven ende wech ghevoert/ 15 c 29/ 1. Paral. 6 c 25. Mae de prophecye/ Gen. 49 a 4. Rechten eenen Altaer op/ Josue 22 b 10 *. Strijden teghen de Hagarenen/ 1. Par. 6 b 18.
Ruth/ eē Moabitinne/ Ruth 1 a 4. Wert Boas wijf/ ende moeder Obed/ Ruth 4 *. 1. Par. 2 b 12. Mat. 1 a 5.
Ruyters inder locht/ met lacien eñ gulden harnasch in een slachordeninghe/ saghen die van Jerusalem xl. daghen lanck na malcanderen/ 2. Mach. 5 a 2.
Eens Ruyters visioen op een wit peerd/ Apo. 19 b 11
Ruyters hadde Salomon/ xij. dupsent/ 3. Reg. 10 c 26
Ruysten oft vperen salmen van sondighen/ ende niet meer der sonden dienen/ Rom. 6 a 6 *. Gal. 2 b 18.
Vyeen ruste en gheeft Godt/ die zijn gheboden ongehoorsaem zijn/ Deut. 28 f. g.
Godt beloeft Mosi ruste/ Exo. 33 e. Den volcke van Israel. 2. Reg. 7 b 10. 11.
Een ruste is Gods volc noch toecomende/ Heb. 4 a 9
In sekerder ruste ende vreden comen de Ghererhtige/ als sy ontslapen/ Sap. 3 a 3. 4 a 1. Esai. 56 b 14. Luc. 16 c 22. Apoc. 14 b 13.
Ruste voor de ziele binden/ Jere. 6 b 16 Mat. 11 c 29.
S.
Saba de Coninginne coost om Salomons wijsheyt te hooren/ 3. Reg. 10 a 1/ 2. Par. 9 a 1. Mat. 12 e 42.
¶ Vanden Sabbath.
Gen. 2 a 2. Exod. 16 c 23. 20 a 8. 23 b 12. 31 b 14. 17. 34 e 21. 35 a 2. Leu. 19 a 3. 23 a 3. b 15. 25 a 4. Num 15 b 32. 28 a 9. Deut. 5 b 12. Esai. 56 a 2. 4. 58 b 13. 66 c 23. Jere. 17 c 21. 27. Ezech. 20 b 12. 22 a 8/ 2. Esd. 13 b 16. c 22/ 2. Mach. 1 e 47. 2 d 33. e 41/ 2. Mach. 15 a 1. Mat. 12 a 1. b 10. mar. 2 c 23. 3 a 2. 6 a 2. Luc. 4 b 16. d 31 6 a 1. 13 b 12. 14 a 1. Joā. 5 a 9. 7 c 22. 9 b 14. Act. 13 b 14. c 27. e 44. 15 c 21. 18 a 4. 20 a 7. 1. Coz. 16 a 2. Gal. 4 b 10. Col. 2 b 16. Heb. 4 a 4. b 10.
Sabbath is om des menschen wille ghemaect/ ende niet de mensche om des Sabbaths wille/ Mar. 2 c 27.
Eewighe Sabbathen/ oft ruysten der Christenen/ Esaie 66 c 23.
Sacharia de sone Jerobeams wert Coninck in Israel/ 4. Reg. 14 c 29. 15 a 8.
¶ Van Saechtmoedicheyt.
Josue 7 b 19. c 25/ 1. Reg. 25 */ 2. Reg. 16 b 10. Spr. 1 c 29. Prou. 15 a 1. Matth. 5 a 5. 11 c 29. Galat. 5 c 23. 6 a 3. Ephes. 4 a 2. Col. 3 b 12/ 2. Tim. 2 c 25. Tit. 3 a 2.
Saechtmoedicheyt wort ghepresen/ Prou. 16 b 19. c 24. Spr. 10 b 12/ 1. Coz. 4 b 12. 13 c 20. Dauids saechtmoedicheyt teghen Semei/ 2. Reg. 16 b 10.
Saer/ is het wort Gods/ Mat. 13 b 19. Mar. 4 b 14 Luce 8 b 11.
Saet Abrahe/ zijn de Joden na den vleesche/ Joan. 8 b 33. 37.
Abrahams saet zijn de Gheloouighen na der beloften/ Rom. 9 a 7. Gal. 3 a 3.
Het Saet der vrouwen/ Dauids/ ende Abrahams is Christus na der beloften/ Gen. 3 b 15. 12 a 3. 18 b 10. 22 b 18/ 2 Reg. 7 b 12. Psal. 16 b 10 11. 132 b 11. Act. 2 b 11. b 30 3 c 22. 13 c 23. Esai. 11 a 1. Jer. 23 a 5. 33 b 15. Ezec. 34 c 23 Ose 3 a 5. Joan. 7 e 42. Mat. 1 a 1 9 c 27. b 15. c 22. 20 b 30. 21 b 15. Mar. 10 e 47. 11 b 10. Luc. 1 c 23. 18 b 38. Rom. 1 a 3. 9 a 5. Gal. 3 b 16. 4 a 4/ 2. Tim. 2 a 8. Heb. 2 b 14. etc.
Saet ter generacie/ hebben oor de vrouwen/ bewijst de eerste segheninge der menschelicker generacie/ daer Godt tot beyden/ als tot den man ende vrouwe ghesproken heeft: Wasset ende wordet vermenichfuldicht/ etc. Gen. 1 c 28. Wordt haer claerlick toeghescheuen/ Gen. 3 b 15. Siet ook van Agar/ Gen. 16 b 10. Van Rebecca/ 24 g 60. Van de vrouwe Naemi/ seggēde: Heb ic noch sonen in mijn lichaem? Ruth 1 b 11. Van Ruth/ Ruth 4 b 11. Van Sara/ Tob. 9 b 11. Item/ Leu. 12 a 2. staet int Hebz. Mulier si seminificauerit, &c. Gock Num. 5 c 28. staet wt het Griecx/ van de onschuldige vrouwe/ Et seminabit semen. Item van Sara/ Hebz. 11 b 11. staet na het Griecx/ Sara heeft ook selve kracht ontfangen/ Ad proiectionem seminis, tot saet wozpinghe. Noch van Sara Abrahams wijf/ Esai. 51 a 1. 2. Hoe de Joden wt Sara/ als wt eens vozen grondt ghegraven zijn/ etc.

Van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Van Maria/van welcke ghebooren is Jesus/die daer heet Christus/Mat.1 b 16 c 27. Gal.4 a 4. Van oft wie sade Paulus na den vleesche/Rom.1 a 2 2. Tim.2 a 8.

¶ Van Salicheyt ende het verwerven.

Salicheyt wort verkregen door het gheloove ende ghemoedighe verkiesinghe Gods/Esai.25 a 9. Mat.20 c 23.25 b 34. Mar.10 c 40. Joan.3 b 15.16 b 36.5 c 24. 20 c 29. Act.2 c 21.15 b 11.16 b 31. Rom.1 b 16.10 a 4. Ephes. 1 b 13.2 a 4/1. Thess.5 a 9/2. Thess.2 b 13/2. Tim.1 a 9. Tit.1 a 1.3 a 5/1. Pet.1 a 9. Heb.5 b 12.

Wan het volcken ende besitck wesen der Saligher/ 4 Esd.2 c 42. Bap.3 a 7.5 a 1.b 16. Esa.25 a 9.30 c 29.49 b 10.60 *.64 b 17. Jer.31 a 3.8 b 17. Dan.12 b 13. Mat. 23 c 43.19 c 28.25 *. Mar.12 c 25. Luc.9 b 33.16 c 22.22 c 29. Joan.16 c 20.17 b 2.c 24. Rom. 8 b 30/1. Cor.2 a 9.15 a 41/2. Cor.12 a 3/2. Tim.4 a 8/1. Pet.1 a 4.8.3 a 4 heb. 10 b 35.12 c 23. Jac.1 b 12. Apoc.2 *.3 *.7 a 9.8 15.14 a 1 21 *.22 *.

Saduceen loochenen de verrijsenisse der dooden/ Mar.22 c 23. Mar.12 b 18. Luc.20 c 27. Act.4 a 1.23 a 8

Salamina/oft Salamis/een eylant Cypri/Act.13 a 5

Salmon de sone Jabes/na dien hy Hachariam verlaghen hadde wert hy Coninck in Israel/ende oock verlaghen/1. Reg.15 b 10.14.

Sallu/een soo Josie des Coninex Juda/1. Par.3 b 15

Salma/een soon Nabesson heeft gegenereert Boas dien de Rahab.1. Par.2 b 11. Mat.1 a 5.

Salmanesser trecht eerstmael teghen Samarien/en voert Israel met haren Coninck hooft na Assyrien/ 4. Reg.17 a 6. Anderwerf/18 a 9.1. Esd.4 a 2.

Salmon/een zeestadt van Creta / Act.27 a 7.

Salome/een moeder Joannis ende Jacobi der sons Zebedei/Mar.15 c 40.16 a 1. Hoeckt Zebedeus.

Salomons dese soons Davids geboorte ende naem wort beloeft/2. Reg.7 b 12/1. Par.23 a 7. Wert geboze/ ende onder de handen Nathans gedaen/2. Reg.5 b 14. 12 c 24. Wert ghesalft tot eene Coninck over Israel/3. Reg.1 b 33. Godt verschijnt hem te Gibeon / dan dien begheert hy wijsheyt/3 a 5.9 c 2. Par.1 a 7. Ecbeydt de twee wijven/3. Reg.3 b 16. Dan syn Amptheden. heerlicheyt/hupsheydinghe/en wijsheyt/4 *.2. Par.9 a 3. Verbint hem met Hiram de Conine Tyri/3. Reg.5 b 12. Timmert de Tempel. Ouert Tempel/schoon Hiram ve. steden/3. Reg.9 b 11. Tot hem coeme de Coninginne dan ycht Arabie/10 a 1. Mat.12 c 42. Luc.11 b 31. Bou wet den Chamos een hoochte/11 a 7. Maert de Canaitus schijnsaers/2. Par.7 a 8. Verdrijft en anderen maet Coninck ghesalft/1. Par.30 c 22. Sterft/3. Reg.11 c 43. Laet na hem synen sone Coninck Rehabeam/14 c 21.

Samaria. namaels een hoofstadt der x. geslechten Israels wert gebout/3. Reg.16 b 17. Wort bande Syrieen belegert/4. Reg.6 c 24. Wert bande Assyriers tot inne verbe laer belegert/gewonne/en wech gevoert/17 a 5 Weghen Samarien wert gephopheseert. Esa.7 b 30 9 a 7. Ezec.23 *. Osee 8 *.13 *. Amos 3 b 12. Mich.1 a 5

Samaria en wilde Gods Woozde niet genomen/ Luc 9 f 52. Nam Gods Woordt aen/Act.8 a 5. De Samaritanen ontfermt hem des gewonden/ Luc 10 b 33. Samaritinne spreect met Christo by de put/ Joan. 4 a 7.

Samothrace / een eylandt van de inwoonende Samaliers ende Tyrren alsoo ghenoemt/Act.16 b 11.

Samgar/een Richter in Israel/ daer 600. Philistijnen/Judic.3 b 31.

Samson/ Siet Simson.

Samuel wert ghebooren/1. Reg.1 c 20. Wert den heere gebracht tot Silo/1 c 24. Wert verroepen 3 a 4. b 10. Woopt dat volck na Mitspa/ ende bidt voor haer. 7 a 4.9 Set zijn sonen tot Richters/8 a 1. Betuycht zijn onsraffelicheyt/12 a 3. Voort Agag/15 b 32. Salft Davids tot eenen Coninck/16 b 12. Sterft/25 a 1. Prophetreert Saul na zijn voot/28 b 15.16. Byt.46 c 23. Wert gepresen/Eccl.46 b 16.

Samos/een eylandt in de zee Aegeo/ Act.20 b 15.1. Mach.15 b.

Sanaballat de stadthouder te Samarien/ belet het timmeren der Tempels 2. Esd.4 a 1.6 *.

Sanherib der Assyriers Conine trect tegen de stadt Juda, ende winste/4. Reg.18 b 13/2. Par.32 a 1. Lastert Godt/Esai.36 *. Wert gheboot/2. Reg.19 b 37. Esai.37 b 37. Na den woorde/10 b 33.37 b 8.38 a 1.36 *.

Sapphira liecht den H. Gheest/ Act.5 a 1.8.

Sara een dochter Haguels/wert Tobie te houwelic ghegheuen/Tobie 7 b 10. 15.

Sarai/een wijf Abrahams/ Gen.11 c 29. Wert ghenoemt Sara/17 b 15. Wert ghebiacht tot Abimelech/ 20 a 2. Sterft/23 a 1.

Sarephtha. een stadt int midden tusschen Tyrum ende Sidon/3. Reg.17 a 9. Judic 19. Luce 4 c 26.

Saron/oft Sarona/een bet oft ser bynaht boer lantschap/tusschen den berch Tabtrinst. ende de zee Tiberiadis. 1. Par.27 c 29. Esai.33 b. Act.9 d 35. Item een stadt daerin de inwoners Gods gewoont hebbe/1. Par.27 b.

Sar Ezer/Soecht Arizamaler.

Saul geboren wirden geslachte Ben Famin/soeet de Ezelinnen/1. Reg. 9 a 3. Wert van Samuel gesalft tot eenen Coninck over Israel/10 a 1.11 b 14. Act.13 c 21. Na het bensel/1. Reg.9 b 15. Slaet de Amazonten/11 b 21. Offert tzantoffer/ 13 a 9. Was ongheboozsaem der stemmen Gods/15 a 1.9. Wert dant Gick verstoten/ 13 b 13.15 c 22.26. 28 b 16. Een boose gheest besat hem/ 16 b 14.18 b 10.19 a 9 Verwiselde Davids. 18 b 10 *.19 a 9 *.23 *. Doodt de Priesters des Heeren/22 b 18. Soecht raedt by den dooden/28 a 7. Doozslach hemselne/31 a 4 Wert begrauen/31 b 11. Syn sonen werden gehangen/ 2. Reg.21 a 8.

Saulus betwaert de cleederen van de ghetuyghen/ Act.7 f 58. Soecht Paulus.

Scenes des hooghen Priesters sonen / die weeren de boose gheesten/Act.19 b 14.

¶ Van Schamen.

Schamen en schamen hem niet des Euangeliums/ Psal.40 b 11. Byt.42 a 9 c 21. Marc.8 d 38. Luc.9 c 26. Rom.1 b 16/2. Tim.1 a 8.

Schamen schemert hem der sonden / Ezech. 16 f 51. Byt.42 b 11.

Schyar diemen niwst soude lief hebben / heeftmen meest lief/Osee 9 a 1. Mat.6 b 19.19 c 22. Mar.10 c 22. Luc.12 c 22.d 33.18 c 23. Joan.6 c 26.2. Cor.4 b 11.

Schattinghe betalen. Mat.17 c 24.22 b 17. Mar.22 b 16. Luce 20 c 22. Rom.13 a 7.

¶ Van Scheydbrief.

Deut.24 a 1. Esai.50 a 1. Jereem.3 a 3 Mal.2 b 16. Mat.5 d 31.19 a 7. Marc.10 a 4. Luc.16 b 18.

¶ Vande Schriftnere des Godlicken Woorts.

Van het vercomen/ghelooswerdichept en gebruyke der H. Schrift/Ero.17 b 14.34 c 27. Deut.4 a 2.17 c 23. 31 a 9.b 19. Jos.1 a 8/4. Reg.22 a 8.23 a 2. Par.17 a 9. Esai.8 d 12.30 a 8.34 b 16 Jer.30 a 2.36 a 2. Dan.10 c 21 Mat.4 a 4.5 b 17 22 c 29. Luc.4 a 4.b 10.16 c 29. Joan.5 d 39.10 b 34 20 b 30. Act.15 a 1.17 b 11. Rom.1 a 2.4 c 23 15 a 3/1. Cor.9 a 9.10 b 11.15 a 3/2. Thess.2 b 15/2. Tim. 3 b 15/2. Pet.1 c 20.3 a 1. Hebr.4 a 2. Apoc.1 a 3.b 19.

Sealthiel/oft sons Jechanie/1. Par.3 b 17. Mat.1 b 12 De ende Oseb worden gheboot/Judic.7 c 25.

Sebah ende Salmuna/ beyde Coninghen der Midianiten/Judic.8 a 8.

Seba/een opzoerder wert onthoost/2 Reg.20 c 21.

Sebena oft Sebna/4. Reg.18 b 18. Esai.22 b 15.

Sebul wert een boocht te Sichar/ Judic 9 c 28. d 36.

Sedechias of Sedelias ed. valsch Prophoet Achabs/ 3. Reg 22 b 11/2. Par.18 b 10. Wert verbjdt/ Jer.29 c 22

Seleuci/1. Mach.7 a 1/2. Mach.14 a 1.

Seleucia. een stadt/ Act.13 a 4.

Selentus. een Coninck in Asien/2. Mach.3 a 3.

Selumiel. een Hoofman der Simeoniten/ Num.1 a 6

Sema Ja de Prophoet werdt ghesonden tot Rehabeam/3. Reg.12 c 22/1. Par.11 a 2.12 a 5.7.

Semaia. een baisch Prophoet wert ghestraft/ Jere. 29 b 31.

Serah treckt uit met hoztzacht tegben Juda/2. Par.14 a 9.

Serubbabel wert van Sealthiel/ 2. Esd.1 a 1. Oft Hozobabel/Mat.1 b 13. Luc.3 c 27. Vermeut den Tempel des Heeren/1. Esd.3 *.3. Esd.1. b 78. Byt. 49 b 13. Wort Zoerchia ghenoemt/ 3. Esd.6 b 18. Tels heeft boozigehacht Abiud/Mat.1 b 13.

Sichem de sone Hemor segrpmt Dinam, Gen. 34 a 2 Wert ghestraft/34 c 26.

Sichem wert verbeftneert/Judic.9 c 45. Wert web gebout. 3. Reg 12 c 25. Wert genoft Sichar/ Jos 4 a 5.

Sidon/Sidonia. een stadt in Phenicia. dan Sidon gebouwet/ Jos.11 a 8.19 c 28. Mat.11 c 21.22 Act.17 a 3

Silon der Amoziten Coninck en wilde Israel niet toelaten door zijn lant te trecken/Num.21 c 21. Deut.2 c 25.29. Wert ghehaghen en ouerwonnen/ Num.21 c 24.

Silag werdt met Saulo na Antiochien ghesonden/ Act.15 c 27. Gaept met Paulo/ 15 c 40. 16 *. Blijft te Berthoen/17 b 14.

Silo. Oy Silo was de Arelie Gods. Josue 18 a 1. Judic.18 b 31.20 b 18/1. Reg.1 a 3.4 a 3. De Silo weet een dashaert gehouden des ghehelen Israels om der Hubenten wille/ Josue 22 b 12. Silo wert verdestreuert. 3. Reg.4 *. Jere.7 b 12.26 a 6.

Siloe oft Siloah/een fonteyne oft bloet/ Esaie 8 a 6 Wert oor genoemt Gihon/ 3. Reg.1 b 33/1. Par.32 b 30

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Is oock een wateringhe ofte Piſcina/Joan.9 a 7.b 11
Sommighe leſen Siloha.
Silvanus/een Predicant te Corinthen/2.Cor.1 b 19
Simei vloect den Coninck Dauid/2.Reg.16 a 5.b 13
Wint ghenade by Dauid/ 19b 16. Werdt wt Dauids
heuel verſlaghen/3.Reg.2 a 8.e 42.
Simeon wert ghebozen/Gen.29 d 33. Waer met Ieu
de Sichemiten/34 c 25. Waerom wozden ſy banden
Vader gheſtraft/Gen.49 a 5. Werdt tot bozghe ghela-
ten in Egypten/42 c 24.
Simeon neemt Chriſtũ op de armen / Luc.2 c 25.28.
Simon van Bethanien herbercht den Heere/Mat.
26 a 6. Mar.14 a 3. Joan.12 a 1.
Simõ de Tooneaer wert Phaunẽ/Act.8 a 8.b 12.13
Simon de bzoeder Iudo Machabei/weert ẽ hooft-
man der Joden/1.Mach.13 a 8.14 a 4.b 10. Wert met
zijn twee ſonen verſlaghen/ 16b 16. Heeft 1.Mach.2 g
65.5 b 17.c 20.10 b 74/2.Mach.14 b 17.
Simon de Beniamijt verriedt den ſchat des Tem-
pels/2.Mach.3 a 4 4 a 1.
Simon van Cyrenẽ dzaecht Chriſto dat Cruce na/
Mat.27 d 32.Marc.15 c 21 Luc.23 c 25.
Simri met de Medianitinne wert doozſteken/Nu.
25 a 6.b 14.
Simri de Coninck Iſraels verbzandt hemſelven/3.
Reg.16 a 3.b 11.
Simſon wert ghebozen/Judic.13 c 24. Na de belofte/
13 a 3. Houwelickt te Thimnath / ende verſcheurt
den Leeuwe/14 a 1.b 10. Beſchadicht de Philiſtijnen/
15 a 4.8. Verginck/16 c 28.
Sin/een woeſtijne/ Exod.16 a 1. Num.33 b 11.etc.
Wert van ſommighen ghenoemt Peluſium / Joſue 15
a 1.Ezech.30 b 15.
Sina ofte Sinai/ een berch Arabia/ Gal. 4 c 24.25.
Es berch inde woeſtijne Pharan/ Deut.33 a 2.Spr.48
a 7. Waer op Moſes de Wet ontfinc/Exod.16 a 3.19 a 3
Sion/eenen berch/Dauids ſtadt ghenoemt/2.Reg.
5 a 7.Pſal.48 a 3.Eſai.14 d 32.
Siphiten verrieden den Coninck Dauid/ 1.Reg.23
b 19.26 a 1.
Siphra ende Pua/twee Godtzuchtige Vroedvrou-
wen/Exod.1 b 15.
Smyrna/een heerliche ſtadt Iconie/Apoc.2 a 8.
Syria heerſchapt ouer Iſrael/Judic.3 a 8.b 10. De
Syriers werden ghellaghen en Dauid onderdanich/
2.Reg.8 a 5. Helpen den Ammoniten teghen Dauid/10
a 6. Werden inde vlucht ghellagen/10b 13.18. Trecken
tegen Iſrael/3.Reg.20 a 1. Werden geſlagen/20b 17.
Trecken tegen Iſrael/20 c 26. Werdẽ geſlagen/20 c 29
ſtrijden tegen Iſrael/ 4.Reg.6 a 8. Worden met blint-
heyt ghellagen/en na Samarien ghebzacht/6b 18.19.
Trecken tegen Iſrael/6 c 24. Vlieden/verſchzict zonde
van Godt/7 a 6. Trecken teghen Iſrael/13 a 3. Comen
onder de handen Aſſur / 16 a 9. Teghen Syrien werdt
ghepzophteert. Eſai.17 a 1. Jere.49 c 23. Amos 1 a 3.
Syracuſe/een ſtadt in Sicilien Act.28b 12.
Syſak de Coninck Egypti voert den ſchat des Tem-
pels/en des Conincx wech.3.Reg.14 c 25/2.Par.12 a 9
Siſſera/een helthooftman Jabin/Judic.4 a 2. Wer-
ghinck/4 b 18.
Simpele/slecht/bernederde verachte menſchen ſul-
len Godts Woozt verſtaen/ Eſaie 29 b 18.c 24.32 a 4.
Eccleſ.9 b 15.Luc.2 a 9.b 15.5 a 8.10 c 21. Mat. 11 c 25.
Act.4 b 13/1.Cor.1 c 24.2 a 1.
Simpel ende slecht/ Gen.20 a 6. Job 1 a 8. Mat 10
b 16.Rom.16 b 18.Epheſ.6 a 5.Col.3 c 22. Act.2 e 46.
¶ Van Siecte ofte Kranckheyt.
Siecte wozt toegeſonden om der ſonden wille/ende
onghehoozſaemheyt/Exo.15 c 26 Deut.28 c 27.28.etc.
Siet boven Kranckheyt.
¶ Van Slanghen.
De Metalen ſlanghe wert opgherecht/Num.21 a 8
Wert wech ghenomen/en genoemt Nehuſtan/4.Reg.
18 a 4. Wat ſy bediet heeft/Joan.3 b 14.
¶ Van Sleutelen.
Sleutelen des Hemels/om het Rijcke Godts te ont-
ſlupten ende te ſlupten doozt Woozdt Godts/zijn den
Leeraers ofte Predicanten ghegheuen/Matth.16 b 19
18 b 18. Joan.20 c 23.
Sleutelen der wetenheyt/Luc.11 f 52.
Wande ſleutelen des doots ende der Hellen / Apoc.1
b 18.9 a 1.20 a 1.
Wanden ſleutel Dauids/Apoc.3 a 7.
Godt ſlupt den Hemel toe/en en gheeft gheenen tzt-
lichen teghen ofte goet weder/ om de onghehoozſaem-
heyt wille zijner gheboden/Deut.11 b 17.28 c 23/3.Reg.
17 a.18 a. Siet Teghen.
So/een Coninck in Egypten/4.Reg.17 a 4.
Sodoma en Gomozra werden beſtreden/Gen.14 *.
Werden omgheheert/19 c 24. Nae den woozde/ 18 c 20.
Oozſake/Ezech.16 e 49.
¶ Van Sonde.
Van oozſpzonck ende beghin der ſonde/ Gen.2 b 17.
3 a 6.9.b 17. Rom.5 b 12.14 c 24/1.Cor.15 c 21.
Sonde is alle menſchen aenghebozen/Job 14 a 4.15
b 14. Pſal.51 a 7. Rom.3 *. Soect Gherechtigheyt.
God mach alleẽ ſonde vgeuen/Exo.34 a 7. Pſal.19 b
13.32 a 5.103 b 12. Eſa.43 c 25.44 c 22.53 *. Jer.31 d 34.33
a 8. Mic.7 b 18. Mat.9 a 2. Mar.2 a 5. Luc.5 c 20.7 e 48
Sonde werdt vergheuen doozt Chriſtum/ Eſai.53 *.
Dani.9 c 24. Matth.1 c 21.9 a 2.11 c 28. 20 c 28. 26 c 27.
Mar.2 a 5. Luc.24 e 46. Joan.1 c 29. Act.2 d 38.4 b 12.10
d 34.e 43.13 b 38. Rom.4 c 25.5 a 9/1.Cor.6 b 11.15 a 3/2.
Cor.5 c 21. Gal.1 a 4. Col.1 b 14. Epheſ.1 a 7.5 c 25/1.Ti.
1 b 15. Tit.2 b 14/1.Pet.1 b 18.2 c 24.3 b 18.4 a 1/1.Joã.
1 a 7.2 b 12.3 a 5. Hebr.1 a 3.9 b 12.14. Apoc.1 a 5.
Wande ſonde inden H. Gheeſt/Mat.12 d 31. Mar.3
c 28. Luc.11 b 25.12 b 10/1.Joan.5 b 16. Heb.6 a 5.10 c 26.
Van ſonde die tot Godt om wzake roepen/ Gen.4 b
10.18 c 20. Exod.22 c 22.26. Spr.35 c 25. Jac.5 a 4.
Sonden teghen ons ghedaen ſullen wp vergheuen/
ſoeckt Vergheuinghe.
Om eens eenighen oft wepnigher ſonden wille wer-
dender veel ghellraft/Gen.3 *. Num.16 c 20 *. Joſue
7 a 1*. Judic.9 c 25/2 Reg.24 *.
Sonde tegen de natuere/Gen.19 *. Judic.19 c 22.25
Leu.20 b 13. Rom.1 c 27/1.Cor.6 b 10/1.Tim.1 b 10.
Sonde wt onwetẽheyt/Leu.4 a 2.5 b 14. Num.15 c 27
Joan.9 e 41.15 c 24. Luc.23 d 33. Act.3 b 17/1.Tim.1 b 13.
Sonde wt hoochmoedicheyt of moetwillens/ Num.
15 d 30. Spr.10 b 14. Mat.28 b 13. Joan.11 e 49. Act.4 b
18. Heb.6 a 5.10 c 26.
Soberheyt ofte matigheyt van eten ende dzincken/
ook des byſlapens/ Spr.31 b 18.32 a 7. Tob.6 b 15.
Eccleſ.3 a 6. Dan.1 a 8.b 11. Roman.13 b 13.14 b 17/1.
Cor.7 *.1.Tim.3 a 2/2.Tim.1 a 7. Tit.1 a 8.2 a 6.b 12/
1.Pet.1 b 13.5 a 8/2.Pet.1 a 6. Gal.5 c 23.
Sonne ende Mane werden ghelchapen/Gen.1 b 16
ſtonden ſtille/ Joſue 10 b 12. Der Sonnen ſchaduwe
gaet terugghe/ 4.Reg.20 e 9. Verlieſt haren ſchijn/
Mat.27 e 44. Mar.15 d 33. Luc.23 e 44.
¶ Van Sorchvuldigheyt.
Teghen de ſorchvuldigheyt/Exod.34 c 21. Leu.25 c 20
Deut.8 a 3. Job 7 b 18. Pſal.55 c 23.145 b 15. 16. Prou.
10 a 3.13 c 25. Mat.6 c 23.10 a 9.c 23.13 c 22.16 a 7. Luc.
8 b 14.12 c 22.14 b 18.21 d 31/ 1.Cor.7 d 32. Phil.4 a 6/
1.Pet.5 a 7. Heb.13 a 5.
Sosipater/een getrou medeghelel Pauli/Act.20 a 4.
Sosthenes/een Overſte der ſcholen/ weert geſlagen/
Act.18 b 17. ¶ Van Sotheyt.
Prou.14 c 29.20 a 3.26 a 1.27 c 22. Baruc.3 c 23. Eccl.
10 a 2. Spr.33 b 15. Matth.7 c 26. 25 a 2. Marc.7 c 22.
Epheſ.5 a 4.
De ſotheyt Godts is wijſer dan der menſchen wijs-
heyt/Job 42 a 8/1.Cor.1 c 23.3 b 19.
Es ſot die meynt dat alle menſchẽ ſot zijn/Eccl.9 c 21
Der ſotten herre is haren mont/ der wijſen mont is
in haer herte/Spr.21 c 29.
¶ Vande Spijſe.
Van ſpijſe die God dẽ Joden verbodẽ heeft/Exo.21
c 28.22 d 31.Leuit.3 b 17.7 c 23.11 a 4.17 b 10.13.19 c 26
Deut.12 b 16.c 23.14 a 7.b 10/1.Reg.14 b 32.Ezec.44 c 20.
Van bzyheyt der ſpijſen / Geneſ.1 c 29.3 b 18. 9 a 3.
Mat.15 b 11.Luc.10 a 7. Act.10 a 8.15 c 20. Rom.14 *..
1.Cor.8 *.10 c 25.Col.2 b 16.Tit.1 b 15.Heb.13 a 9.
Spijſe ende dzanck ſalmen met danckſeyghinghe
nutten/Leu.23 b 17. Deut.8 b 10/1.Reg.9 b 13. Mat.14
b 19.15 b 36.26 c 25. Mar.8 a 6. Luc.9 b 16. Joan.6 b 11.
Act.27 b 35/1.Cor.10 b 30/1.Tim.4 a 3.
De hongherighen ſalmen ſpijſen / Deut.23 a 4. Ju-
dic.8 a 5/1.Reg.21 a 3.25 a 8.c 23/2.Reg.16 a 1.Eſai.58
a 7. Mat.25 b 35.
¶ Van ſtantachticheyt, koenheyt, ende dapper-
heyt der Gheloouighen.
1.Reg.13 b 13.17 c 26 *. 2.Reg.12 a 5/3.Reg.18 a 4.b
13/4.Reg.3 b 13. Sap.5 a 1. Judit.13 a 3.b 10/1.Mac.
1 g 65.2 b 16.c 24.d 33.e 42/2.Mach.6 b 10.18 *. 7 *.3.
Mach.2 b 31. Dan.3 b 13 *. Mat.14 a 3. Act.4 a 8.b 18/
1.Theſſ.2 a 6.
Stephanus wert gheoos/Act.6 a 5. Wert beſchul-
dicht/6b 11. Zijne verantwoozdinghe/7 *. Wert ghoo-
ſteenicht/7 f 57.
¶ Van ſtraffinghe ende vvaerſchouvvinghe.
Van bzoederlicke ſtraffinghe/waerſchouwinghe en
vermaninghe/Gen.3 c 21. Leu.19 b 19. Pſalm.141 a 5.
Prouer.1 c 20.9 a 7.10 b 17.12 a 1.13 a 1.15 b 31.17 b 10.28
a 6.24 c 25.25 b 12.27 a 5.28 c 23.29 a 1.Eccl.7 a 6. Eccl.
9 a 4.Spr.19 b 25.17.29 a 1.31 a 7.32 b 13.Mat.18 b 15
Luce

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Luce 17 a 3. Gal. 2 b 11. 15. 6 a 3/1. Tim. 5 a 1. b 19/2. Ti. 2 c 25. Heb. 3 b 13. Jac. 5 b 19.

Straffe der boosen dient den goeden tot bloese ende waerschouwinge/ Deut. 13 b 11. 17 b 18. 19 c 20. 21 c 21. Prou. 19 c 25. 21 b 11. Spr. 23 d 33. Act. 5 b 11/1. Ti. 5 c 20

Westraffer sal onstraffelick zijn/ Mat. 7 a 3. Luc. 6 c 41. Joan. 8 a 3/1. Tim. 3 a 2. Tit. 1 a 6.

Suchjorh/om dat sp Gideon spijse weggerden/ werden sp hardt ghestraft/ Judic. 8 a 5. b 14. 16.

Sunamitin / wt het derweren Elisa / baert senen soon/ 4. Reg. 4 b 14.

Suchten/ Ero. 2 c 24. Ezech. 9 a 4. Tob. 3 a 1/2. Matthab. 6 b 30. Rom. 8 c 22. Jac. 5 a 9.

Suerdeech bedier valsche leere / Deuit. 2 b 11. 6 a 9. Deut. 16 a 3. Matth. 16 a 6. Marc. 8 b 15. Luce 12 a 1/ 1. Col. 3 a 5. Gal. 5 a 6.

Sweeren licht beerdich / oft ydel sweeren/ is verboden/ Mat. 5 b 34. 35. Jac. 5 b 12. Siet Eedt sweeren.

Want sweert/ Mat. 26 f 50. Marc. 14 e 47. Luc. 22 e 49 Joan. 18 b 10.

Het sweert des geests is Gods Woort/ 4. Esd. 13 a 9 c 27. Esa. 11 a 4. 27 a 1. 31 a 8. 49 a 2. 66 b 16. Ephes. 6 b 17 Heb. 4 b 12. Apoc. 1 b 16. 2 b 16. 19 b 15/2. Thess. 2 a 8.

Swoghen is profytelick/ Prou. 17 c 27. Eccles. 3 a 8. Syr. 20 a 6. 32 c 22.

T.

Tarsis de hooftstadt des landts Cilicie / Act. 22 a 3. Siet Tharsis.

¶ Van Teeckenen.

Wonder teeckenen geschieden/ dat men daer wt bekennt Gods almachticheyt/ waerheyt gherechticheyt ende goetheyt/ Exod. 4 a 2. 6. 7 b 17. 16 b 12. Josue 3 b 10 24/3. Reg. 13 a 4. 17 b 14. 18 b 38. 20 b 13. c 28/4. Reg. 5 b 14. 20 a 9. Mat. 8 c 26. 6 a 2. 14 c 28.

Teeckenen der seker heyt oft waerteeckene/ Gen. 9 b 12. Ero. 3 b 13. Jos. 2 b 18/1. Reg. 2 b 34. 10 a 2/2. Reg. 5 c 24/4. Reg. 19 c 29. Esai. 38 a 7. Tob. 5 a 3. Luc. 2 b 12.

Wan ghedencktteeckenen. Ero. 12 a 3. 8. Num. 15 b 38 16 b 38. 24 a. 17 a 9. Josue 4 a 4 8.

¶ Vanden Tempel.

Wanneer/ hoe langhen tijdt/ ende in wat sorme den Tempel ghetimmert ghewest sp/ 3. Reg. 6*. 7*. 2. Par. 3*. 4*. Beloste/ 2. Reg. 7 b 13. Werdt ghetimmert door Hulpe der Heydenen/ 3. Reg. 5*. Wert ingewijt/ 3. Reg. 8*. 2. Par. 7 a 7. Wert ontwijt door Achas/ 2. Par. 28 c 24. Wert weder gheheylicht door Ezechiam/ 29*. Wert ontwijt en weder ghewijt door Manasse/ 33 a 7. b 15. Wert verbrant/ 4. Reg. 25 a 9. Hoe dat door sept was/ 2. Par. 7 c 20. Wert weder getimmert/ 1. Esd. 1*. 3*. 4*. 5*. 6 a 3. 7. Wert beroost en aengestelen/ 1. Mac. 1 c 23 b 33. Wert ontwijt/ 1 e 46. f 57. Wert gesuyvert en ghewijt/ 4 b 36*. 2. Mach. 10 a 1. Wert totten grunde toe verdestrueert en verbrant na het door tegghen/ Dan. 9 c 16. Mat. 24 a 2. Marc. 13 a 2. Luc. 19 e 41. 21 a 5. Act. 7 e 43. Teghen den Tempel wert ghepropheteert/ Deut. 26 d 31/3. Reg. 9 a 7/4. Reg. 21 b 12/2. Par. 7 c 20. Psal. 74 a 6. Esai. 66 a 1. Jerem. 7 a 3. b 14. 26 a 6. b 12. Amos 9 a 1. Mich. 3 b 12. Zach. 11 a 2.

Wanden ghesteltchen Tepel ende huys Gods/ 2. Reg. 7 b 13. Prou. 9 a 1. Hagg. 2 a 8. Mat. 7 c 24. 16 b 18. Joan. 2 b 19/1. Col. 3 b 16. 6 b 19/2. Col. 6 b 16. Ephes. 2 c 20/1. Tim. 3 b 14/1. Pet. 2 a 5. Heb. 3 a 6. Soeet Kerckie.

¶ Van Temptacie.

Godt en salmen niet temptereu/ Exod. 14 b 11. 17 a 2. Deut. 6 b 16. Judit. 8 b 11. Mat. 4 a 7/1. Col. 10 a 9.

Godt tempteert beghint om haer te proeuen/ Gen. 22 a 1*. Ero. 15 c 25. 16 a 4. 20 c 20. Deu. 8 a 2. 13 a 3. Judic. 2 c 22. 3 a 1/2. Par. 32 b 31. Job 1 b 12. Eccl. 3 b 11. Zach. 13 a 9. Sap. 3 a 5. Syr. 2 a 4. 27 a 8. Tob. 2 a 8. Rom. 5 a 4 2. Pet. 2 a 9. Jac. 1 a 2.

Tertullus de Taelman beschuldicht Pauls/ Act. 24 a 1

Thabitha wert herweer bander door/ Act. 9 b 36. e 40.

Thabor/ een seer hooghen berch/ Jere. 46 b 18. Psal. 88 b 13. Item/ een stadt int lant Zabulon den Leuiten gegheuen/ 1. Par. 6 b 77/1. Reg. 10 a 3.

Thaddeus/ Soeclit Lebbeus.

Thalassa/ een oeuerstadt Crete/ Act. 27 b.

Thalassar/ ofte Thelassar/ een lantschap Syrie/ daer in de kinders Eden woonde/ Esa. 37 b 12/4. Reg. 19 b 12

Thalmai/ een Conincle tot Gesur/ 2. Reg. 13 b 37.

Thamar werdt bejaecht van Juda haren Swecr/ Gen. 38 b 15. Baert Perez ende Serah/ 38 c 27. 46 b 12.

Thamar/ een dochter Absaloms/ 2. Reg. 14 c 27.

Thamar wert beslaps van Ammon haren broeder/ 2. Reg. 13 b 14.

Tharah/ een vader Abrahams/ Gen. 11 c 26.

Tharsis/ Javans sone/ Gen. 10 a 4. Item een landtschap eertijts Cilicia ghenoemt/ van Javans sone soo ghenoemt/ 3. Reg. 10 c 22. Psal. 72 b 10. Esai. 2 b 16. Ezech. 10 a 9. Daer van de hooftstadt daer in Tarsis genoemt wert. Siet boven Tarsus.

Thebez wert beleghert en ghewonnen/ Judic. 9 f 50.

Van Thelloa / een seer cloecks bjouwe treedt voor Davidt/ 2. Reg. 14 a 2.

Tharsa ofte Thirsa/ een stadt op eens hoogen berch/ 3. Reg. 14 c 27/4. Reg. 15 b 14.

Thessalonica/ een stadt in Macedonien/ eerst Palia ghenoemt/ Act. 17 a 1.

Theudas / om dat zijn salte niet wt Godt en was/ ginck hp te grunde/ Act. 5 b 37.

Thibni/ een Coninck in Israel/ 3. Reg. 16 b 14.

Tempteren en laet God dezijne niet boue haer vermoghen/ 1. Cor. 10 b 13. 2. Pet. 2 a 9. Apoc. 2 b 10.

Testament/ Galat. 4 c 24. Heb. 9 b 15. 13 c 20. Soeckt Nieuwe Testament.

¶ Van Thienden.

Van Thienden en haer gebruyc/ Gen. 14 c 21. 28 c 22. Deut. 27 b 30. 12. Num. 18 c 21. 28. Deut. 12 a 6. 14 c 28. 26 b 12/1. Reg. 8 b 15/2. Par. 31 a 5/2. Esd. 10 b 37. Neh. 7 a 2

Thiglath Pilleser treet teghen Israel/ ende voert soo eensdeels in Assyrien. 4. Reg. 15 c 29.

¶ Vanden Tijde.

Gelegenthept der tijt sal ghebruyct worden in allen dinghe/ Syr. 20 a 6. 32 c 20. Eccl. 3 a 1. 8 a 5. Rom. 12 b 11. Ouse tijt is hier cort/ 1. Cor. 7 c 29.

Chjistus quam op den tijdt banden Vader bestelt/ Mat. 1 c 23. Rom. 5 a 6. 2. Cor. 6 a 2.

Cijt en behoort ons niet te weten/ etc. Act. 1 a 7.

Thola/ een Richter in Israel/ Judic. 10 a 1.

Thomas de weelinch wilde niet Christo tot inden doot/ Joan. 11 b 16. Was ongheloouich/ 20 c 24. 27.

Thubal/ Japhets sone/ daer van de Joden hercomen/ Gen. 10 a 2. Ezech. 27 b 13.

Thyatira/ een stadt des lants Lydie in cleyn Asien/ Act. 16 b 14. Apoc. 2 b 18.

Tiberias/ een stadt Galilee/ aent Galileetsche meyr/ eertijts Cinereth/ Joan. 6 a 1. 21 a 1.

Tiberius/ een Roomsch Keyser/ Luce 3 a 1.

Tigris/ een bloet/ Genes. 2 c.

Timeus ofte Thimeus / de vader des blinden Barthimei/ Marc. 10 a 46.

Thimon/ een Diakens naem/ Act. 6 a 5.

Timotheus wert verslaghen/ 2. Mach. 10 b 37.

Timotheus wert bestreden en verjaecht met Paulo/ Act. 16 a 1. Wert van Paulo na Macedonie gesonde/ 19 c 22. Timm den Heydenen wilde Paulus niet laten bestrijden/ Gal. 2 a 3. Wert een Bisschop te Crete/ Tit. 1 a 4.

Tobias/ een hoom man/ Tob. 1 a 3. Wert blint/ 2 a 8. Wert weder siende/ 11 b 14.

¶ Van Toornicheyt.

Toornichept/ en wat quaet daer wt volcht/ Gen. 4 a 5. Job 5 a 2. Prou. 12 b 16. 14 b 30. 15 b 18. 19 b 22. 27 a 3. 29 c 22. Eccles. 7 b 10. Sprach 25 c 22. 28 a 6. b 14. 30 c 26. Mat. 5 c 22. Luc. 4 c 28. Gal. 5 c 20. Ephes. 4 c 26. Col. 3 a 8. Tit. 1 a 7. Jac. 1 b 19.

De toornighe salmen blieden / Gen. 27 e 42. Josue 2 b 15. Prou. 22 c 24. 29 c 22. Syr. 8 b 19. Matth. 2 b 13. Siet Gramschap.

¶ Van Tonghen.

Vaor boose tonghen salmen hem wachten/ Deut. 19 b 16. Deut. 22 b 16. Job 5 c 21. Psal. 52 a 4. 140 a 4. b 13. 141 a 3. Prou. 4 c 24. 10 b 18. 11 a 9. 12 b 13. 19. 15 a 2. 16 c 26. 28 17 c 20. 28*. 20 b 19 21 c 23. 26 c 20. 30 b 11. Eccles. 5 a 2. Sap. 1 b 11. Syr. 5 b 16. 19 b 18. 23 a 1. 25 b 12. 28*. 1. Cor. 15 b 33/1. Petr. 2 a 1. Jac. 1 b 19. 3 a 5. 8. 4 b 11. Soeckt Achterclap.

Goede warachtighe/ oorbaerlicke/ ende behulpsame redenen suiten de Ghelooughe ghebruycken/ Exod. 22 c 28. Syr. 7 b 37. Psal. 15*. Prou. 13 a 2. 24 c 26. 25 b 11. 29 c 20. Eccles. 5 a 2. Mat. 5 b 37. 12 b 36. Ephes. 4 c 29. 5 a 3. Col. 3 a 8/1. Pet. 3 b 10.

¶ Van Tooverije.

Exod. 7 b 11. 8 b 18. 22 b 18. Deut. 19 b 31. 20 a 6. c 27. Num. 23 c 23. Deut. 18 b 10/1. Reg. 28*. 4. Reg. 17 b 17. 21 a 6. Esa. 2 a 6. 44 c 25. 47 b 13. Jere. 10 a 2. Dan. 2 a 2. b 10. Mich. 5 b 11. Act. 8 a 8. 13 a 6. 16 b 16. 19 b 19. Gal. 5 c 20. Apoc. 18 c 23. 21 a 8.

Traconitis/ een landtschap Syrie/ ooch Iturea genoemt/ Luc. 3 a 1.

Tryphon/ een Alexandrijnsch Rechtsman/ 1. Mach. 11 b 39. Verriet ende doot Jonathan/ 12 b 39 e 48. Wert mepneedich den Simon/ 13 b 14. c 20. Vermoort Jutiothum den sone Alexandri/ 13 b 32.

Troas/ eens estadt Asie/ ooch Antigonia genoemt/ Act. 16 a 8.

¶ Van Troosten.

Goedt troost van God/ Rom. 15 a 5/2. Cor. 1 a 4. 7 a 6 Phil. 2 a/2. Thes. 2 b 16. Inder Schrifturen/ Ro 15 a 5 1. Thes. 4 b.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

1. Thess. 4 d. Teghen de broeders / Act. 15 b 31. 16 e 40. 20 b 12. 2. Cor. 2 a 7 8. Phil. 2 a 2/1. Thess. 5 b 14.

Christus troost zyne discipulen/ Mat. 14 c 27. Luc. 10 c 20. Joan. 13. 14. 15. 16. Siet Vertroosten.

Van quade vertroostinghe / Luce 6 c 24. 25. Soeckt boosts Versoecken.

¶ Van Treuren ende Rouvve.

Treurich en broeue zijn om verganckelicke dinghen is schadelich/ Spr. 30 c 22. 38 c 22. Prou. 12 c 25. 15 b 13. 17 c 22/1. Mach. 6 a 8/2. Cor. 7 b 10.

Te treuren veranderen de vperdaghen Israels / Amos 8 b 10. Tob. 2 a 4/2. Mach. 1 e 41.

Treuren is beter dan lachen, Eccles. 7 a 4.

¶ Van Twvist ende Twveedracht.

Twistmakers hatet Godt/ Prou. 6 c 26. 27. Soecken altoos oorsake om te twisten oft te kyuen/ Prou. 18 a 6.

Twist tusschen Paulum en Barnabam/ Act. 15 b 39 Godt is een Godt des vredes / ende niet des twistes/ 1. Cor. 14 b 33. Rom. 15 a 5.

Twist saimen schouwen/ 1. Cor. 1 b 10. Gal. 5 c 20. 26.

Twist der Corinthers/ 1. Cor. 3 a 3. 5. Wert dan Paulo ghestraft/ 1. Cor. 11 b 16. 18.

Twist volcht na Godts Woort/ Luc. 12 f 51. Act. 13 f 50. 14 a 2.

Tyrus/ een schoone dasteze stadt/ Iosue 19 b. Esaie 23 a 1. Mat. 11 c 21.

V.

¶ Van Vader ende Moeder, ende de Ouders.

Van het officie en ghewelt des Vaders en moeders tegen hare kinderen/ Gen. 18 b 19. 21 b 18. 24 a 2. 25 a 4. 34 a 4. c 29. 49 *. Exod. 10 a 3. 12 c 25. 13 b 13. 14. 21 b 17. Leu. 19 c 29. Num. 30 a 4. Deut. 4 a 9. 6 a 7. c 20. 11 b 19. 21 b 18. 22 b 15. 19. 32 e 46. Iosue 4 c 21/1. Reg. 2 c 22. 3 b 13/3. Reg. 2 a 1. Iob 1 a 5. Psal. 78 a 3 Prou. 1 a 8. 4 a 1. 5 a 7. 11 c 29. 13 c 24. 16 b 31. 19 b 18. 20 a 7. c 29. 22 a 6. b 15 23 b 13. 29 b 17 Eccles. 12 a 1. Ezech. 22 a 7. Spr. 4 c 26. 7 c 25. 8 b 1. 17 a 1. 25 b 10. 26 b 13. 30 a 1. b 11. 33 b 31. 42 c 26. Tob. 1 a 9. 4 *. 10 b 12. 14 a 5. b 11/1. Mac. 2 e 49. g 64 2. Mach. 6 c 24 27. 7 c 20. 20 c 21. 26. Susan. a 3. Mat. 10 d 37. Ephes. 6 a 4. Col. 3 c 21/2. Tim. 3 b 15. Tit. 2 a 4.

¶ Van Vasten ende Afbreuck.

Vermaninge tot waerachtich vasten dat is tot matighen af breuck en soberheyt/ Ioel 2 b 12. Spr. 31 b 18 *. 32 a 7. 38 a 1. Mat. 6 b 16. Luc. 21 d 31. Ro. 14 b 13/1. Cor. 7 a 5/2. Cor. 6 a 5. Act. 13 a 3. Ephes. 5 b 18/1. Thess. 5 a 6 Tit. 2 a 2/1. Pet. 1 b 13. 5 a 8. Soeckt Dranckenheyt.

Teghen dat vasten der godlooser/ Esai. 1 b 11. Jer. 14 b 12. Zach. 7 a 5. Spr. 35 a 9.

Exempel des vastens/ Exod. 24 b 18. 34 c 28. Deut. 9 a 9. b 18. Iudic. 20 c 26/1. Reg. 7 a 6. 31 b 13 2. Reg. 3 b 35 12 b 16. 2 Par. 20 a 3/1. Esd. 8 c 21/2. Esd. 1 a 4/1. Hest. 4 a 3. Psal. 35 b 13. Jerem. 36 a 9. Dan. 10 a 3. Jone 3 a 5. Judith 4 a 7 8 a 5. Tob. 3 b 11. Marc. 4 a 2. 9 b 14. Luce 2 d 37. 50 33. Act. 10 b 30. 13 a 3. 14 c 23.

Pasthi verachtrers Conincr woort, daerom wert sy van hem gheschouden/ 1. Hest. 1 b 10. 19.

Wechten/ Soeckt Krijghen.

Wepsen oft simulaeren/ Spr. 1 b 36. Esai. 32 a 6. Jer. 9 a 6. Iob 15 b 34/2. Mach. 6 c 24. Mat. 23 *.

Wandt wepst hem dat rechte op den Coninc Achis, om te ontcomen/ 1 Reg. 21 b 13.

Ghewepstheyt straft Petrus. 1. Pet. 2 a 1.

Wie verachte oft versmaet zijn bande menschen om weldoens wille/ die heeft God lief. Gen. 29 d 31. tob. 3 a 7 Iob 2 a 9. Mat. 5 b 10. Joan. 15 b 18. 16 a 2. c 20/1. Cor. 1 c 25. 4 a 5.

¶ Van Vee.

Wee ende onbenuchtige dieren en salmen niet te hart houden/ Gen. 33 b 13. Exod. 23 b 12. Num. 22 c 23. b 32. Deut. 5 b 14 22 b 10. 25 a 4. Prou. 12 b 10.

¶ Van Verbont.

Wetten godlooser en sullen haer de Geloouige niet verbinden/ Exod. 23 b 32. 34 b 15. Deut. 7 a 2. 20 b 10. 3. Reg 20 b 31. c 42. Wert ouertreden ende ghestraft/ Iudic. 1 c 24 27. 3 a 5/3. Reg. 20 d 34. c 42/2. Par. 19 a 2.

Wat volck maert een Verbont met Gode / Iosue 24 c 25/4. Reg. 23 a 3/2. Par. 15 b 12. 23 b 16/2. Esd. 10 c 29. Godt maert een Verbont met den volcke/ Gen. 17 a 2. 9 Exod. 19 a 5. Deut. 5 a 2. Iere. 31 b 31. 33.

Christus dat eenige en waere recken des Verbonts der Gheloouighen/ Esaie 42 a 6. 49 a 8. Luce 1 b 34.

¶ Van vercoopen ende coopen.

Leu. 25 b 14. 23. etc. Spr. 26 b 37. 27 a 2. 3. De Joden werden den vyanden vercocht/ om dat sy Godt verlieten/ Iudic. 2 a 4. c 21. Deut. 32 b 30. Vercoopen wat wy hebben om den armen te helpen/ Mat. 19 c 21. Marc. 10 c 21. Luc. 12 c 23. 18 c 22. Act. 2 e 45. 4 b 34.

Vercoopt en salmen ons Gods gaue/ Dan. 5 b 17. mat. 16 a 8. Rev. 8 b 19. 20 d 35/1. Cor. 9 b 15/2. Cor. 11 a 9. 12 b 13

¶ Van verdienste.

Mat. 15 b 13. c 28. 29. 20 a 8. 9. b 13. 14. 25 a 8. Luc. 13 c 24. 17 b 10. Joan. 14 a 6. 15 a 2. Rom. 3 b 14. etc. 20. 4 a * 8 a 3. 9 b 11. 12. 11 a 6. Gal. 2 b 16. 5 a. Tit. 3 a 4.

Verdoemenisse/ Esai. 24 c 21. Joan. 3 b 19. Rom. 8 a 1 Soeckt Helle.

Van vergheuinghe.

Den naesten die teghen ons sondicht/ sullen wy vergheuen/ Spr. 28 a 8. Mat. 5 c 23. 6 b 14. 18 c 22. b 35. Luc. 17 a 3. Ephes. 4 b 32. Col. 3 b 13.

Van verraderye en haer straffe/ Gen. 37 c 23. Iudic. 1 c 24/1. Reg. 23 b 19. Esai. 22 b 15/2. Mar. 3 a 4. 4 a 1. 10 c 20. 13 c 21. Mat. 26 b 13. e 47. Luc. 6 b. Act. 7 f 2. Ti. 3 a.

Van verkiesinghe.

De Joden heeft Godt wt allen volcken vercoren/ Deut. 7 a 6. 10 b 15. 14 a 2.

Wepnich vercoste, veel gheroepe/ Mat. 20 b 16. 22 b 14

Verkiesinghe Godts is eewich/ Joan. 13 b. 15 c. Act. 13 e 48. Rom. 4 b 17. 8 c 29. b 30. 9 b 11. 13. 11 a 2. c 29. 12 a. 1. Cor. 1 b. Ephes. 1 b 11/2. Thess. 2 b 13. Gal. 1 b 15/2. Tim. 1 a 9/1. Pet. 1 a 2/2. Pet. 1 b 10.

Verlatinghe aller dinghen/ Gen. 12 a 1. Deut. 33 a 9. Ruth. 2 b 11/2. Par. 25 a 9/4. Esd. 16 e 41. Mat. 4 b 19. 19 c 21. 27. Mar. 1 b 17. 10 c 28. Luc. 5 b 11. 14 c 26. 18 c 22 1. Cor. 7 c 29. Joan. 12 c 25. Phil. 3 a 7.

Verlichtinghe/ Psal. 119 a 135/2. Cor. 4 a 6.

Van verloninghe.

We Heere verlost de Gerechtige wt alle lijden/ Gen. 19 *. Exod. 14 *. 18 a 8/1. Reg. 23 b 14. c 26 4. Reg. 7 *. 2. Par. 18 d 31. 20 c 24/1. Esd. 8 c 22. Psa. 4 a 9. 91 a 9. 1. Hest. 7 a 5. Esa 41 b 10. 43 a 1. Dan. 3 d 91. 6 c 21. 23/2. Pet. 2 a 9

Vermaninge totten goede, Gen. 13 a 8. 45 c 24. Iosue 22 a 5/2. Par. 30 a 6. 32 a 7. 2. Esd. 5 a 6. 9 Act. 11 c 23. 14 c 21. 20 b 17 *. 1. Thess. 5 b 11. Tit. 2 *. 3 a. Heb. 3 b 12.

Vande verrijsenisse der dooden.

Wa gemeyn verrijsenisse en verclaringe des bleesches Esa. 3 a 6. Iob 14 b 12. 19 c 26. 21 d 30. Esai. 26 b 19. 66 b 14. Ezec. 37 a 1. 9. Dan. 12 b 12. Jone 1 b 17. Soph. 3 a 8 4. Esd. 2 b 16. 14 b 35/2. Mach. 7 a 9. b 13. c 23. Mat. 22 c 23. d 31. Luc. 20 d 35. Ioh. 5 c 21. 28. 6 d 39. 11 c 24 Act. 24 b 15/1. Cor. 5 *. 2. Cor. 4 b 14. 5 *. Col. 3 a 4. Phil. 3 c 21. 4 a 3 1. Thess. 4 b. 13. 16/2. Tim. 2 b 11. Apoc. 20 b 12.

Versoecken ende bystaen saimen Weduwen ende Weesen/ Jac. 1 c 28/1. Tim. 5 a 3. b 16. De stecken ofte brancken. Mat. 25 a 4. Jac. 5 b 14 15. De gheuanghen/ Mat. 25 b 30/2. Tim. 1 a 8. Versoecken ofte Becozen/ Siet Tempteren.

Van vertroosten.

Godt vertroost, en waerom/ 2. Cor. 1 a 3. 4. 7 a 6. Wan Vertroosten, Gen. 28 b 13. 14. 15. 45 a 5. 6. etc. 46 a 5. c 29. 1. Reg. 23 b 16. 17/ 2. Reg. 10 a 2. 3. 12 c 24. Luc. 2 b 10. Joan 14 a 1. 15 b 18. 19. c 20/1. Thess. 2 b 12. 4 b 15. 18. 5 b 14 2. Thess. 2 b 16. Siet Troosten.

Vertroosten/ Veruolch/ Soecke Crups.

Van vyanden.

Den vyanden saimen goet doen / Soect liefde.

Den vyant niet verachten/ 1. Reg. 14 b 14. 17 e 43/2. Reg. 21 c 20/3. Reg. 20 *. 4. Reg. 14 a 8.

Den verfoenden vyandt niet haest goet betrouwen/ 1. Reg. 24 b 17. 26 c 21. 2 Reg. 3 c 26. 1. Mach. 12 c 24.

¶ Van victorie ende triumphe.

Alle victorie coemt alleen van Godts Genes. 14 b 14. Exod. 17 a 9. Deut. 7 b 17. Iosue 11 a 6. Judic 7 a 7/1. Reg. 14 a 6. 17 e 45/2. Par. 14 b 11. 16 a 8 24 c 24. 25 a 8. Psal. 118 b 15. Prou. 21 b 31. Judit. 9 b 15 4. Esd. 1 c 21.

Wesinich hebben victorie tegen veel, Genes. 14 b 14. Judic. 7 a 2. 4. Iosue 11 a 1. 7/1. Reg. 14 a 6 b 14. 1. Par. 13 b 14. 14 b 11. 12. 24 c 24/1. Mach. 3 b 16 c 22.

Van de verkreghen victorie wort vreucht ende triumphe ghehouden/ Num. 31 b 13. Judic. 11 b 34. 1. Reg. 18 a 6. 2. Mach. 3 a 7.

Van vleesch.

Wat vleesch met zijn lusten ende begheerten sullē wy cruycen/ temmen ende doden/ Spr. 19 a 1. Rom. 6 b 12 8 b 12. 13. 14. Galat. 5 b 16. Ephes. 4 c 22 5 a 3. Col. 3 a 5. Tit. 2 b 12/1. Pet. 2 a 1. 4 a 3. 6. Heb. 12 a 1. Soeckt Begheerte.

Wan bloeds ende seghen/ Gen. 3 b 14. 17. 8 c 21. 9 c 25. 24 g 60. 27 c 28. 48 b 15. c 20. 49 a 7. Num. 5 c 21. Deut. 11 c 29. 27 b 15. Josue 8 b 34. Judic. 9 c 20/1. Reg. 17 e 43/2. Reg. 2 a 5. 3 c 29. 16 a 7. 4. Reg. 2 c 24/ 2. Esd. 5 b 13. Prou. 26 a 2. Iere. 19 c 28. 48 c 28. 49 b 13. Zach. 8 b 13.

Vloecken oft swceren/ Leu. 24 b 10. Psal. 10 a 7. 109 b 18. Spr. 23 a 9. b 15. 27 b 17. Rom. 3 b 14. Joan. 9 c 28.

Wan volherden inder deucht/ Gen. 19 b 17. c 26. Iob 2 a 3 Prou. 3 b 31. 23 b 17. Ese. 18 c 24. 33 b 13. Spr. 2 a 2 11 b 11. 35 a 9. Matth. 10 c 22. 15 c 22. 24 b 13. Luc. 9 f 54. Joan. 6 g 66. Act. 2 e 42. 11 c 23. 13 e 43. 14 c 22/2. Pet. 2 c 20/1. Joan. 2 c 24. Heb. 3 *. Apoc. 2 c 26.

Van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

¶ Van Vraghen.

Sunnutte ende neutwijse vraghen salmen mijden/Gen. 3 a 1.6. Prou.25 c 27.Eccles.7 b 11.Syr.3 c 21.Mat.24 a 3.Joan.21 c 21.Rom.12 a 3.Act.1 a 6/ 1.Tim.1 a 4.6 a 3/2.Tim.2 b 16.Tit.3 a 9.

Vrias ontfangt den brief van Dauid/2.Reg.11 b 14

Vrias prophetseert teghen Jerusalem / daerom liet hem Iehoiakim dooden/Iere.26 c 20.

Vrias de Priester Achabs / timmert den Altaer / 4. Reg.16 b 11.Esai.17 b 10.

Vriel/een voornaemde Engel Gods/4.Esd.4 a/1.5 c 20

¶ Van Vrede vvtvvendich ende tijdtlick.

Gen.13 a 6.8.26 c 22.45 c 24.Leui.26 a 6.Num.6 c 26. Iere.29 a 7.Syr.25 a 2.28 b 15.19.Mat.5 a 9.Marc.9 f 50.Luce 14 b 32.Act.9 b 31.Rom.12 b 18/1.Cor.14 b 33 Ephes.2 a 3/2.Tim.2 c 22/1.Pet.3 b 11.Hebr.12 b 14. Iac.3 b 18.Apoc.6 a 4.

¶ Vrede invvendich, ghelijck daer is tusschen Godt ende den Ghelooughen.

Esaie 2 a 4 9 a 5.11 a 6.7.66 b 12.Osee 2 c 20.Mich.4 a 3.Zach.9 b 10.Luce 2 b 14.24 b 35.Joan.14 c 27.16 b 33.20 b 19.Act.10 b 36.Rom.5 a 1.Ephes.2 b 13.Phil.4 a 7.Siet Pays.

Vryede ende barmhertichept spreken de leugenachtighe/Esaie 9 b 14.Iere.6 b 14.8 a 8.b 12.14 b/13.23 b 16. Ezech.13 b 10.16.Mich.3 a 5.

S Van Vreemdelinghen.

Vreembelinghen salmen goet doen/Gen.18 a 2.Exo. 22 c 21.23 a 9.Leuit.19 b 33 23 c 22.Num.15 b 14.Deut. 10 b 18.14 c 21.24 b 14.18.26 b 11.Ezech.22 c 29.47 c 22. Zach.7 b 10.

Vreembelinghen en pelgrims zijn wy in deser tijdt/ Gen.15 b 13.23 a 4.47 a 9/1.Par.30 b 15.Psal.39 b 13.119 b 19/2.Cor.5 a 6.Phil.3 c 20/1.Pet 2 b 12.Heb.11 b 13.

S Van Vreese.

Godt salmen alleen vreesen en voor ooghen hebben/ ende alle dinck in hem.Gen.22 b 12.31 c 49.Exo.1 b 17 20 c 20.Deut.4 a 9.6 a 2.b 13 c 24.10 b 12.c 20.13 a 4. Iosue 24 b 14.Iudic 6 b 10/4.Reg.17 b 36/2.Par.20 b 25.Iob 1 a 8.28 c 28.Psal.27 a 1.33 a 8.34 a 8.b 10.111 a 5.112 a 1.128 a 1.Prou.2 a 5.3 a 7.9 b 10.14 a 2.c 27.15 b 16.16 a 6.22 a 4.24 c 21.Eccl.12 b 11.Esa.8 a 5.41 b 10.43 a 1.51 b 12.Iere.10 a 7.32 b 39.Syr.1 b 11 *.2 a 7.b 12.18 7 b 31 10 c 22.15 a 6 25 b 16.33 a 1.c 24.34 b 19.41 b 16. Bar.3 a 7 4.Esd.3 16 68.Matth.10 c 28.Luc.12 a 4/1. Pet.2 b 17.3 b 15.Apoc.14 a 7.

Vrafpost/vrucht/ en pijn der vreesen Gods/Psal. 103 b 17.125 a 1.128 *.Prou.10 c 27.14 c 27.19 c 23.22 a 4 God slaet met vreese overtraechtheyt en verschrickte/ Gen.15 a 5.Exod.23 c 27.Leuit.26 b 36.Deut.2 c 24.11 c 25.28 b 10.g 65.Iosue 2 a 9.10 b 10.Iudic.4 a 5.7 c 21/ 1.Reg.7 b 10 4.Reg.7 a 6.1.Par.15 b 17/2.Par.14 b 14 17 b 10.20 c 29.Psal.9 c 20.Iere.49 b 37.Iudith 14 b 14 15 a 1/2.Mach 3 c 24/3.Mach 6 b 17.

S Van Vrienden.

Van warachtighe en valsche vrienden/Deut.13 a 6. 33 a 9 2.Reg.3 c 27.13 b 14.15 b 19 20 a 8.Psal.41 b 10. 55 b 14.Prou.14 c 20.18 c 24.27 b 10.19.Ier.9 a 4.12 a 6. 41 a 1.Dan.11 c 26.Mich 7 a 5.Syr.6 a 7.7 c 20.9 b 12. 12 b 14.22 c 25.28.37 b 10.Matth.10 b 35.Luc.12 f 53. Joan.13 b 18/1.Thess.2 b 14.

¶ Vanden Vrijen vville ende nietcheyt der menschelicker kracht.

Genes.4 a 7.6 a 5.8 c 21.14 c 40.22 b 38.Deut.8 b 17. 1.Reg.2 a 9.Psal.33 b 15.37 c 23.127 a 1.Prou.10 c 24. 16 a 9.20 c 24.21 a 1.27 a 1.Iere.10 c 23.17 b 14.24 a 7.31 b 18.Thren.5 c 21.Ezec.36 c 26.Mar.6 c 27.Luc.13 c 22 Joan.3 a 3.6 c 44.g 65 15 a 6.16 a 6.Rom.6 b 12.7 b 18 8 a 5.9 b 15.11 b 32/1.Cor.12 a 3/2.Cor.3 a 5.Ephes.2 a 7 Phil.1 c 28.2 a 5.b 13.Tit.3 a 5/1.Pet.1 a 3.Heb.13 c 21 Siet binnen Wille.

¶ Vande Vryheyt der Ghelooughen.

Joan.8 b 32.Rom.6 b 18.8 a 2.c 21/1.Cor.6 b 12.8 *.9 2 4 b 18.10 c 23.29/ 2.Cor.3 b 12.Gal.2 a 4.4 a 5.6 a 1.b 23.Col.2 b 16.Tit.1 b 15/1.Pet.1 b 18.2 b 16/2.Pet.2 b 19

¶ Vande Vrysteden der Ioden.

Exod.21 b 13.Num.35 b 11.c 25.28.Deut.4 c 42.19 a 9.7.Iosue 20 *.3.Reg.1 f 50.2 c 28.

Van Vrouwen Siet Wijven.

Het Vrouwe saet is Christus/Gal.3 b 15.Siet Saet.

Vrouwen bp een Wijnstock vergheliket/Psal.128 a 3 ende hare kinderen hare twyghen/tacken ende sonen/ Psal.128 a 3.Prou.31 a 1.

S Van Vreuchde oft blijschap.

1.Par.30 a 9 *.2.Esd.12 c 42.Psal.68 a 4.Luce 1 b 10 2.Thess.1 a 6.

Vreucht en salmen niet hebben gelijck de Heydenen/ Eccl.1 a 2.7 a 3.Ose.9 a 1.Amo.6 a 8.Prou.2 b 14.Iac.4 a 9

Vreucht in verualghingh/ Mat.5 b 12.Act.5 e 42.

20 c 24.Rom.5 a 3.Col.1 c 24.Heb.10 b 34.11 c 24.

Vreucht des Geests/Mat.11 c 25.Luc.10 c 21.Rom. 12 b 12.14 b 17.Gal.5 c 22.Phil.4 a 4/1.Thess 5 b 16.

Vreucht der eewighen salichept/Esaie 25 a 9.26 a 1. 33 c 20 65 b 12.Sap.3 a 1.7.Soect Salichept.

Vsa raeft de Arcke Gods aen/ende sterft/2.Reg.6 a 6 1.Par.14 a 9.

Vsia een Coninck in Iuda/ vrijdt teghen de Philistijnen/wiercoort/wort melaetsel/ende sterft/2.Par.26 b 16 19.Wort ghenaemt Azarias/4.Reg.15 a 1.Wordt Ozias ghenaemt/Mat.1 a 9.

W.

¶ Van Waken.

Waken ende Gods toecomst verwachten/ salmen altijt/Mat.24 e 42.25 b 13.26 e 40.Mar.13 b 32.Luc.12 e 40 21 b 33.Rom.13 b 12.Ephes 6 b 18.Coloss.4 a 1/1. Thess.3 a 6/1.Pet.4 a 7.5 a 8.Apoc.3 a 3.16 b 15.

Wachten salmen hem voor valsche Prophe ten ende leeraers/Mat.7 b 15.Marc.8 b 15.13 a 5.Luc.17 c 23. Soecht Prophe ten.

S Vande Waerheyt.

Esaie 59 b 15/ 3.Esd.3 b 12.4 b 33/ 4 Esd.14 b 17. Zach.8 b 16.Ephes.4 c 25.

Christus is de Waerheyt/Joan.14 a 6.De H. Geest/ Joan.1 b 32.33.16 b 12.15 c 26/1.Joan.5 a 6.Het Euangelie/Joan.17 b 17/2.Tim.2 b 18.Ephe.1 b 13/2.Pet.1 b 12.Iac.1 b 18.Waerheyt salmen beyden ende daermede omgaet zijn/Ephes.4 c 25.6 b 14/1.Tim.3 b 15/ 1. Joan.3 b 18/2.Joan.a 4/3.Joan.a 3. Hier teghen de waerheyt/2.Cor.13 a 8.

Wan die/die haer banden waerheyt keeren/2.Tim.4 a 1.6 a 3.Tit.1 b 14.Gal.3 a 1.5 a 7/2.Pet.2.c 21.Heb.6 a 4 5.6.10 c 25.26.etc.

Wan die/diese verschijnghen ende wederstaen/Matt. 23 b 13.Luc.11 f 52.Rom.1 b 18.2 a 8.c 20.21, etc.Gal.3 a 1/2.Tim.2 c 25.3 a 8/1.Joan.3 b 19.c 20.

¶ Van Wapenen.

Dauid wapet hem tegē Goliath/1.Reg.17 b 39.e 40.

Wan geestelicke wapenen/Rom 13 b 12/2.Cor.6 a 7. 10 a 4.Ephes.6 b 11.13/1.Thess.5 a 8/1.Per.5 a 3.

Wasschinge der voeten/Gen.18 a 4.19 a 2 24 b 32.43 c 24.Joan.13 a 4.b 14/1.Tim.5 b 10.

Wassen ende toenemen inder kennisse/Ephes.4 b 15. Coloss.1 b 10/1.Pet 2 a 2.

Water en mach den wtvercozen Godts niet schaden/Exod.14 c 22.Psal.66 a 6.Esai.43 a 2.Joan.2 a 5.

Water wort vervolcht ghenoemt/Psal.69 b 19.144 a 7.Prou.17 b 14.Mat.7 c 25.Luc.6 e 48.Apoc.12 e 20.

Wp dwater wort geleken de kennisse Gods/ende de gaue des H. Gheests/Esaie 11 a 9.12 a 3.35 a 6.43 c 20. 44 a 3.Ezech 47 *.Zach.14 a 8.Joan.4 b 10.7 b 38.

Wee wee/Num.21 c 29.Eccles.4 b 10.10 b 12.Esai.1 a 4.c 24.3 b 10.5 a 8.b 18.6 a 5.10 a 1.17 b 12.18 a 2.24 b 16.28 a 1.29 a 1.30 a 1.31 a 1.33 a 1.45 a 9.Iere.4 b 31.13 c 27.22 b 13.23 a 1.45 a 3.48 a 1.Ezech.6 b 11.13 a 3.b 18 16 c 23.30 a 2.34 a 2.Osee 7 b 13.Joel 1 b 15.Amos 5 b 18 6 a 1.Mich.2 a 1.Nahum 3 a 1.Abac.3 a 3.8.Sopho.2 a 5.3 a 1.Iudit.16 c 24.Syr.2 b 14.42 a 4/4.Esd.2 a 8. 15 c 24.e 47.16 a 1.Mat.11 c 21.18 a 7.23 b 12 *.Luc.6 c 24.10 b 13.11 e 42.17 a 1/1.Cor.9 b 16 Iude b 11.Apoc. 8 b 13.9 b 12.11 b 14.12 b 17.18 b 10.16.

S Van Wedruven.

Den Wedruwen salmen goet doē/Exo.22 c 22.Deut. 16 b 14.24 b 17.19.26 b 12.27 b 19.Syr.4 b 13.Iudith 16 c 28.Iob 22 a 3.31 b 16.Esa.1 c 23.Iere.22 a 3.Zach.7 b 10.Mal.3 a 5.Mat.23 b 13/1.Ti.5 a 3.b 16.Iac.1 c 27

Wereelt is door Christum gemaeckt/Joan/1 a 3.Gen. 1 a 3.Prou.8 c 22.23.Heb.1 a 2.etc. Wp en hebbender niet inghebracht/noch en sullender niet wdraghen/ 2. Tim.6 a 7.Iob 1 c 21.Wp en vient God niet/Joan.17 c 25.Noch Christum/Joan.16 a 3.De gantsche wereldt is in boosheyt gestelt/1.Joa.5 b 19.Sy dient den Mammuel/Mat.4 a 8.9 Luc.4 a 5.6 Joan.12 b 31.14 b 30.16 b 11.Christus heeft se verwonne/Joan.16 b 33. Christus en bidt niet voor haer/Joan.17 a 9.De Ghelooughen verwinnense door hem int gheloone/1.Joan.5 a 4.5.Al war daerin is, is begeerlickheyt en hoouerdye/1.Joa. 2 b 16 Sy vergaet met haren welluste/1.Joan.2 b 17. 1.Cor.7 b 31.Haer bijtschap is vpantschap met God/ Iac.4 a 4/1.Joan.2 b.16. Sy haer Christi en de zijne/ Joan.7 a 1.15 b 18/1.Joan.3 b 13.Sy sal vande Heylige beerdigen geoordeelt worde/1.Cor.6 a 2.De Gelooui gen en zijn van deser wereldt niet/Joan.16 c 20.17 b 14. De begeerlicheyt der wereldt salmē verjaē/Tit.2 b 12.

S Vande Wet.

De eerste Wet en verbodt wert gegeuen/Gen.2 b 10 Wert ouertreden/ende daer teghen gesondicht/3 a 4.6.

De Wet der thien gheboden Gods is wert Mose gegheuen/Exod.20 *.Deut.5 *.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De Wettafelen werden ghegheuen / Exod. 31 b 18. Deut. 5 c 22. Werden ontfucken ghewozpen. Exo. 32 b 19. Deut 9 b 17. Ander Tafelen werden ghegheuen/ Exod. 34 c 27. Deut. 10 a 1.

Van nutuere / officie ende werckinghe des Wets/ Rom. 3 c 20. 4 b 15. 5 c 20. 7 a 1. 7. Gal. 3 b 19/1. Tim. 1 a 8 Heb. 7 b 18. c 27.

De Wet Gods en machmen sonder den Gheest niet verunllen / Deut. 5 c 29. Psal. 119 c 24. Luc. 18 c 22. Act. 15 b 10. Rom. 8 a 2.

Chzistus is gecomē om de Wet te verullen/ Mat. 5 b 17.

Van straffe ende belooninghe der ghener die Godts Wet houden ofte ouertreden. Soect Gehoozsaemhept.

De ouertreders des Wets werden verbloect/ Gen. 3 b 16. 17. Deut. 27 c 26. 28 b 15. Dan. 9 b 11. Gal. 3 b 10.

Alle ouertredinghe wert vergheuen / dooz Chzistum/ Soeckt Sonde.

De Ceremonische Wet werdt wech ghenomen dooz Chzistum/ Mat. 11 b. 13. Marc. 15 d 38. Act. 13 b 38. 15 b 11. Rom. 6 b 14. 7 a 4. 8 a 3. Gal. 3 b 13. 4 a 4. Ephes. 2 b 13. Col. 2 b 14/1. Per. 1 b 18. Heb. 8 a 1.

De Wet wert gheleseu/ Deut. 1 a 5. 31 a 9. b 11. Jos. 8 b 33/4. Reg. 23 a 2/2. Esdz. 8 a 2. 9 a 3/3. Esdz. 9 b 38/2. Mach. 8 b 19.

De eenighe nieuwe ende groote Wet der Chzistenē/ is de liefde/ Matth. 5 e 44. 7 b 12. 22 b 36. Joan. 13 b 34 Rom. 13 b 10. Gal. 5 b 14. 6 a 4/1. Tim. 1 a 5.

Van ydelheyt der menschen Wetten/ Soeckt Leere.

Van Wijsheyt.

Van oozspzonck ende eyghenschap / pzijs ende nutbaerheyt der Godtlicker wijsheyt / Deut. 4 a 6. 29 a 9. Job 28 c 20 28. 32 a 7. Psal. 2 *. 3 *. 4 *. 5 *. 6 * 7 *. 8 *. 6 a 1. 25 a 3. 9. Eccl. 7 b 12. 9 b 13. Jer. 8 a 6. Sap. 6 b 13. 16. 7 *. 8 *. 9 *. 10 *. Spz. 1 *. 4 b 15. 19. 21 b 11. 24 *. 39 b 15 Luc. 21 b 14 Rom. 8 b 11. b 33/1. Coz. 1 b 15. 17. 2 a 6. b 10. 3 b 19. Col. 2 a 3. Jac. 1 a 5. 3 b 15.

Van Wijuen.

Want officie/eñ schuit des wijfs tegen dē man/ Gen. 2 c 22. 3 b 16. Num. 30 a 7. b 13. Deut. 22 a 5/1. Heff. 1 b 20 *. Tob. 10 b 12. Pzou. 11 b 16. 12 a 4. Esai. 3 b 15. 17/1. Coz. 7 *. 11 a 4. 9. 14 b 34. Ephe. 5 c 22. Col. 3 b 18/1. Tim. 2 b 11. 3 b 11. 5 a 2. b 10. Tit. 2 a 4 1. Petr. 3 a 1. Soeckt dan den man.

Van Willen.

In den wille Godrs sullen wp begeuen onsen wille/ 2. Reg. 3 b 18/2. Reg/ 10 b 12. 15 c 26/1. Machab. 3 g 60. Mat. 6 b 10. 26 d 38. Mar. 14 d 36. Luc. 22 e 42. Act. 18 b 22. 21 b 14/1. Coz. 4 b 19. Heb. 6 a 4. Jac. 5 b 15. Soeckt Gheiarenheyt.

Wille Gods/ Mat. 7 c 21. 12 f 50. Mar. 3 d 35. Joan. 6 d 39. Rom. 12 a 2. Ephes. 5 b 17. Col. 1 a 9/1. Thess. 4 a 3 1. Tim. 2 a 4/1. Joan. 2 b 18.

Den wille Gods is/ dat alle menschen salich wozdē/ Ezech. 18 c 23. Joan 6 d 39/1. Tim. 2 a 4. 2. Pet. 3 a 9.

Wille Godrs dooz welcken hzt al doet/ Ephes. 1 a 5. b 11. Apoc. 4 b 11. Heb. 2 b 10/1. Thess. 4 a 3/1. Pet. 2 b 13 Wp moeten bidden dat pp geschiede/ Mat. 6 b 10. 26 b 39. Luce 11 a 2. Joan. 4 b 10. Heb. 13 c 20. Col. 1 a 9. Wp sullent al mzhnen wille setten/ Jac. 4 b 15. Rom. 15 d 32 Matth 10 b 19/1. Coz. 4 b 15. 16 a 7/1. Pet. 4 b 36. 5 a 7. De quade verharden daer dooz/ Rom. 1 c 28. 9 b 18. 19. Act. 4 c 27. 28. Joan. 9 f. Niemant en can dooz zhnen eyghen wille goet doen sonder Godt/ Mat. 10 c 21. 11 c 25. 13 c 21. 16 b 17 23 a. Luc. 24 c 27. b 31. Joan. 1 b 13. 16. 8 b 13. b 38. 14 a 6. 15 a 5. 17 a 2. 19 b 11. Rom. 9 b 12/1. Coz. 1 c 27. 2 b 14 3 a 7 4 b 19. 15 b 10. Galat. 1 b 11. 12. 5 b 17. Ephes. 1 a 9 b 18. Act. 6 b 10. Jac. 1 b 17/1. Joan. 2 c 29. Hier bouen. Wzhen wille.

Verwillinghe ende booznemen reknt Godt booz de daet/ Gen. 20 a 3. 6. 21 a 9/2. Reg. 11 b 14. 12 a 9/3. Reg. 21 b 19. Soeckt herte.

Wonghaert/ Genes. 9 c 20. Deut. 23 c 24. Esaie 5 a 1. Cant. 8 b 11. Mat. 20 a 1. 21 d 33.

Wijnraucke wozdt de Ghemeynte ofte Israel ghenoemt/ Osee 10 a 1. Joan. 15 a 5.

Wanstoc Genes. 49 b 11. Judic. 9 b 12. Zach. 3 b 10. 1. Mach. 14 b 12. Joan. 15 a 1.

Wint wozt de valsche leere ghenoemt / Mat. 11 a 7. Luc. 7 c 24. Ephes. 4 b 14

De Wyse quamen wt den Oosten te Jerusalem/ Mat. 2 a 1. Offerden Chzisto Goudt / Wieroock ende Myrrha. 2 b 11.

De wyse oft zeden der Heydenen en salmen niet leezen noch doen/ Lev. 18 a 3. 20 c 23. Jere. 10 a 2.

¶ Van Woecker ende ouerbaet.

Exod. 22 c 25. Lev. 25 d 35. Deut. 23 b 19/2. Esdz. 5 a 7. Psal. 15 a 5. Pzou. 22 b 16. 28 a 8. Jer. 15 b 10. Ezec. 18 a 8 b 13. 22 b 12. Luc. 6 b 34. 10 a 8.

Van Woort Godts.

Dwoozt Godts salmen altydt booz ooghen hebben/ Deut. 4 a 1. 6 a 6. b 17. 11 b 18. Num. 15 d 39. Psal. 1 a 2. Pzou. 3 a 1. 4 a 1. c 20. 6 c 20. 7 a 1.

Want Woozt Godts en salmen niet wijcken/ Deut. 4 a 2. 5 d 32. 17 b 16. c 25. 28 b 14. Josue 1 a 7. 23 a 6. Pzou. 4 c 27. Esai. 30 c 21.

Het Woozt Gods en salmen niet alleen hoozen ende spzeken/ maer dan herten geloouen ende houde/ Deut. 5 a 1. c 27. 6 a 1. 31 b 12. Esa. 29 b 13. Ezec. 33 d 30. Mat. 5 c 21. 7 c 24 15 a 8. 28 c 20. Luc. 6 e 47. 11 c 28. 12 c 47. Jos. 13 b 17. Heb. 4 a 2. Jac. 1 c 22.

Van verachtinghe des Godlicken Woozts / met de straffe/ 3. Reg. 13 a 4/4. Reg. 17 b 14. 19/2. Par. 30 a 6. b 10. 36 b 15. Pzou. 1 c 24. 28. 28 a 9. Esai. 28 b 14. 30 a 9. b 14. 65 b 10. 66 a 4. Jere. 2 a 5. 5 b 12. c 20. 7 b 13. 16 a 9. 19 * 25 a 4. Ezech. 33 d 30. Mat. 10 b 14. 11 c 20. Luc. 10 b 10. Act. 13 e 45. 18 a 6. Rom. 1 c 21. d 30/2. Thes. 2 b 10. Heb. 2 a 3. Soeckt Ghehoozsaemhept.

Den Woozde Godts en salmen niet toedoen noch afdoen/ Deut. 4 a 2. 12 b 32. 28 b 14. Pzou. 30 a 6. Gal. 3 b 15. Apoc. 22 b 18.

Het Woozt Gods blijft inder eewichept/ Num 23 b 19. Tob. 14 a 5. Psal. 33 b 11. 117 a 2. 119 89 Esai. 40 a 8. 51 a 6. 54 b 10. Mat. 5 b 18. 24 b 35. Mar. 13 b 31. Luc. 16 b 17 21 d 30/1. Pet. 1 c 25.

Dwoozt Gods bulbzengt het ghene dat het spzeect/ Gen. 1 *. 4. Esd. 6 d 38 *. Psal. 33 a 9. Job 38 b 11. Esaie 46 b 10. 55 b 11. Mat. 8 b 13. c 26. Mar. 1 c 27. Luc. 5 b 13 c 24. 8 c 24. 18 e 42.

Dwoozt Gods is een spijse des leuens/ Deut. 8 a 3. Jerem. 15 b 16. Ezech 2 b 13. Sap. 16 c 26 Matth. 4 a 4 Luce 4 a 4.

De Woozden salmen wegen/ende niet lichtveerdich wtspzeken/ Psal. 112 a 5. Pzou. 15 a 2. c 23. 13 a 3. 20 b 15. 17 c 27. 21 c 23. 25 b 11. Eccles. 5 a 2. 12 b 10. Spz. 5 b 12 20 a 7. 23 a 1. 7. 28 b 31. 32 b 18. Matth. 12 d 36. Col. 4 a 5 Jac. 1 b 19.

Van Wrake.

De Wzake ende vergheldinghe behoozt Godt toe/ ende zyne Dienaers der Ouerichept/ daerom oock verboden/ Gen. 15 b 14. Lev. 19 b 18. Deut. 32 d 35. Spz. 28 a 7. Judic. 8 c 20. 16 c 24. Psal. 7 a 7. 9 b 13. 94 a 1. Pzou. 17 b 11. 20 c 22. 24 c 29. 28 c 22. Ezech. 25 b 12. 14 Nahum 1 a 2 Mat. 5 d 39. Luc. 9 f 54. 18 a 6. Rom. 12 d 19. Gal. 5 b 10. 1. Thess. 5 b 15/2. Tim. 4 b 14/1. Pet. 3 a 9. Heb. 10 d 30. Jac. 5 a 4. Apoc. 6 b 10. Soeckt Vergheuinghe.

Z.

Zacharia/ een sone Joiada oft Barachie des Pziesters/ wert gheskeenicht/ 2. Par. 24 c 20. Mat. 23 d 34.

Zacharia pzopheteert ten tyden Barg. Zach. 1 a.

Zacharias/ een vader Joannis des Doopers/ Luc. 1 a 1.

Zacheus herbercht Chzistum den Heere/ Luc. 19 a 6.

Zadok / de sone Abiathar wert hooghe Pziester/ 3. Reg. 2 d 35.

Salmana ende Sebah de Coninghen der Midianiten werden ghenanghen/ Judic. 8 *.

Zebedeus/ een vader Jacobi ende Joannis/ Mat. 4 c 20. Syn wijf Salome bidt dooz hare sonen den Heere/ 20 c 20.

Vande Zee.

De zee wert gheschapen/ Gen. 1 a 9. Wijckt den kinderen Israels/ Exo. 14 c 21. Is gehoozsaem den woorde Chzisti/ Mat. 8 c 26. Haer is een perck ofte mate gestelt/ waer ouer sy niet can gaē/ Gen. 1 a 9. Job 26 b 10. 28 c 26. Pzou. 8 c 29. Jere. 5 c 21.

Zelapheads dochteren epssschen dat erfdeel / Num. 27 a 1. 36 a 2. Josue 17 a 3.

Zeri Ja/ eē dochter Jsai/ ende suster Dauids/ heeft ghebaert Abisa / Joab ende Asahel/ 2. Reg. 2 b 18/1. Par. 2 b 16.

Ziba Sauls knecht werdt gheordineert tot een besorgher Mephi Boseths/ 2. Reg. 9 a 9. Hem wert gheschoncken alle her goet zyns Heeren/ 16 a 2. Treckt te ghemoet den Coninck Dauid/ 19 b 17.

Zidekia/ een bzoeder Joiakim wert Coninck in Juda/ 4. Reg. 24 b 18. Jere. 37 a 1. Wert afvallich / gevanghen/ ende na Babel genoert/ 4. Reg. 25 a 3. Jere. 39 a 4 7. 52 a 4. Alsoo hem dooz sept was/ Jere. 27 b 12. 37 b 16. Ezech. 12 a 3. 7. b 13. 17 b 16. 21 c 22. 29.

Ziklag wert den Coninck Dauid gheschoncken/ 1. Reg. 27 a 5. Wert verbzant vanden Amalekiten/ 30 a 1.

Zipoza wert Moses hupsvzouwe/ Exod. 2 c 21. Haer suyt haren sone/ 4 c 25.

Eynde des Registers.

Eens

De Iaren der schepp-inghe der werelt.

Een beschrijninge der Ja-ren, vande Scheppinghe der werelt aen, tot de-sen teghenwoordighen Jare 1587. toe/ meest ghetrocken wt de H. Schrifture/ met oock onderrichtinghe somminger Schriften/ daer so wat verschils in de tellinghe der Jaren wtcomen conde.

1948 Men reeknt van Adam tot de Sundtvloet 1656. Jaer/ Gen. 5 ende 6. Ende
2308 wederom van de Sundtvloet op Abrahám/ 292. Jaer/ Gen. 11.
* Van Abrahám tot Isaac zijn 100. Jaren. Gen. 17. Van Isaac tot Jacob
2448 60. Jaren/ Gen. 25. Ende van Jacob tot Joseph 90. Jaer. Daer na heeft
Joseph gheleeft 110. Jaer/ Gen. 50.
2526 Wande doodt Josephs aen tot Mosen / telmen (alsoo Philo schrijft) 60.
Jaren. Ende van Mose tot den wtganck der kinderen Israels wt Egyp-ten 80. Jaer. Act. 7.
2688 † Dvolck van Israel woonde inde woestijne 40. Jaer/ Deut. 29. Daer nae
werden sy int lant ghebracht door Josuam / die oock dit volck regeerde
na Mosen 32. Jaren.
Na Josuam regeerde Othoniel 8. Jaer/ Judic. 4. Daer na Aod 80. Jaer/
2732 Judic. 3. Na Aod/ Debora 40. Jaer. Judic. 4. Daer na Gedeon noch 40.
Jaer/ Judic. 8.
2755 Abimelech regeerde na Gedeon 3. Jaer/ Judic. 9. Daer na Thola 23. Jaer
Judic. 10. Thola nv ontslapen zijnde, was t'volck 18. Jaer onder de ty-rannije der Ammoniten/ Judic. 10.
2833 Jephthe verloste t'volck wt het ghewelt der Ammoniten / ende regeerde
ses Jaer/ Judic. 11. Na Jephthe Abesson seuen Jaer/ Judic. 12. Daer
2863 na Elon thien Jaer/ Judic. 12.
Abdon regeerde na Elon acht Jaer/ Judic. 12. Daer na Samson twintich
Jaer/ Judic. 13. Daer na Eli beertich Jaer/ 1. Sam. 4.
2943 Hae Eli regeerde Samuel ende Saul beertich Jaer / maer de Schrift
schrijft (om de Conincklicke weerdichept wille) alle het gouernement
Saul toe/ Act. 7.
3004 Dauid regneerde na Saul beertich Jaer/ 2. Sam. 5. Salomõ zijn soon dry
Jaer doet de bouwinghe des Tempels, dwelck is 480. Jaer na den wt-tocht van Egypte/ 1. Reg. 6 Eñ regneerde in als beertich Jaer/ 1. Reg. 1.
3041 Roboam Salomons sone regneerde seuenthien Jaer/ 1. Reg. 12. Abias
zijn sone dry Jaer/ 1. Reg. 13. Daer na Asa eenbeertich Jaer/ 1. Reg. 15.
Na Asa regneerde Josaphat vijfentwintich Jaer/ 1. Reg. 15 Ende Joram
3117 zijn soon dry Jaer met hem/ ende vijf Jaer alleen/ 2. Reg. 8. Ochozias na
Joram seuen Jaer/ 2. Chron. 22.
Athalia Ochozie moeder regneerde seuen Jaer/ 2. Reg. 11. Joas regneerde
3180 na haer beertich Jaer/ 2. Reg. 12. Daer na Amasias zijn sone negenen-twintich Jaer/ 2. Reg. 14.
3241 † Na Amasiam was het volck sonder Coninck elf Jaer/ alsmen bespuren
can wt her 14. ende 15. Capittel des tweeden boecx der Coninghen. Daer
na regneerde Azarias tweenvijftich Jaer/ 2. Reg. 15.
3923 eñ Joathan regneerde na Azariam sesthien Jaer/ 2. Reg. 15. Daer na Achas
3 maenden zijn sone sesthien Jaer/ 2. Reg. 16. Ende na hem Ezechias negenentwin-tich Jaer. 2. Reg. 18.
3140 eñ Manasses sone van Ezechias regneerde vijfenvijftich Jaer / 2. Reg. 21.
6 maenden Amon zijn sone twee Jaer/ 2. Reg. 21. Daer nae Josias eenendertich
Jaer/ 2. Reg. 22. Ende Joachas vijf Maenden/ 2. Reg. 23.
3 42 een Eliachim anders Joachim genaemt/ heeft ghergneert elf Jaer/ 2. Reg. 23
6 maenden Ende nae hem Iechonias vijf Maenden/ na welcke hy in Babylonien
weer ghehaughen gheuoert/ 2. Reg. 23.
3975 eñ Sedechias regneerde elf Jaer. ende weet daer nae ghedoodt/ ende de stadt
6 maenden Jerusalem met den Tempel ghetoeseert / ende t'volck gheuanghen ghe-voert in Babylonien/ alwaer sy tseuentich Jaren waren/ 2. Reg. 25.
" Na de tseuentich Jaren deser gedanckelickheyt/ soo stelde Cyrus de eerste
Monarcha van Persen t'volck wederom in vryheyt/ ende gaf hen oock
lof weder na haer landt te trecken. Hy was het Daniels den Prophete
ghoeyenbaert/ dat daer souden zijn tseuentich Jaer weken (is 490. Jaer)
te tellen banden tijdt af dat sy beuel ontfinghen / om de stadt wederom
op te bouwen / tot de coemste Christi toe/ Dan. 9. Ende dit beuel werdt
ghedaen van Dario Longomanno inden twintichsten Jare zijns Rijcx/
Aethe. 2. Dwelck was vierentseftich Jaer na de voorseyde verlossinghe/
alsmen oock sal moghen sien inde Caerte die wy ouer Esdram ghestelt
hebben. Daerom reeknt die tseftich Jare van de voorseyde verlossinge/
ende doer by voeghende de tseuentich weken Danielis ghoeyenbaert/ soo
salmen beminden/ dat vande voorseyde verlossinghe af/ tot Christi doodt
1504 eñ toe/ zijn eenen vijfhondert vierendseftich Jaren.
6 maenden Vander gheboorten onses HEERE Jesu Christi tot/ dit teghen-woordich Jaer toe/ tellen wy 1587. Jaer. Van welck getal/ somen treet de Jaren den zijnder gheboorten tot zijn sterfdach toe (dwelc zijn xxxiij. Jaer) salmen beminden banden eynde der tseuentich weken Danielis af tot dit teghenwoordich Jaer 1548.

* Abraham vverdt ghetrocken van Vr in Chaldeen, het lant zijnder geboorten, doen hy 70. Iaren oudt vvas, ende quam vvoonen in Charan, daer zijn vader sterf, doen hy nu 75. iaer out vvas, quam hy in het lant Cha-naan, Gen. 12. Ende 25. iaer daer nae gene-reerde hy Isaac, Gen. 21. Soo dat alsmen de iaren der pelgrimagie Abrahams ende zijn-der nacomelinghen rekent, totten vvttoch vvt den laude van Egypten, beghinnende doen hy vvt zijn lant trock, so salmen euen vinden 430. iaren, daer Exod. 24. af verhaelt vvordt. Maer soomen de tellinghe maer aen en vangt vande ghebooite Isaac af: soo en salmen daer maer 400. iaer vinden. Ende al-so moetmen verstaen die sententie diemen Genes. 15. ende Act. 7. is lesende.

† De iaren inde vvelcke het volck is ge-regeert ghevvorden, door de ghene, die de Schrift Richters is noemende, van Iosua tot Samuel toe, (sonder daer in te begrijpen de tijdt der verdruckinge onder de Ammoni-ten) beloopt 337 iare. Nu stater Act. 13. dat dese tijt soude beloopen ontrent 450. iaren, Waerop te bedencke stact, dat dese passagie der Schrift ghecorrumpeert is ghevveest, en datmen in de plaetse van drye hondert vier hondert ghestelt heeft, vvelck ghetal drye hondert seer hijn ouereen stemt, met het gene dat vvy hier beneuens vvt der Schrift voorghebracht hebben.

‡ Amasias regneerde negenentvvintich iaer. In zijnen vijfthienden iare begonste Ieroboam te regneren ouer Israel in Sama-ria, 2. Reg. 14. Soo eyndichden dan de ne-genentvvintich iaren, der regneringhe Ama-sie, inden vijfthienden iare des voorsey-den Ieroboams. Nu ist soo, dat Azarias de sone vanden voorseyden Amasia met eer en begonste te regneren, dan inden seuenen-tvvintichsten iare Ieroboams, 2. Reg 15. Soo blijft dan, datmen tusschen het eynde des Rijcx Amasie, ende het beghin der regne-ringhe Azarie sal vinden elf iaren.

" Daer is verschil onder de auctheuren, belanghende het beghin oft inganck der tseuentich vvcken Danielis. Sommighe be-ghinnense vanden tvveeden iare Cyri aen. De andere vanden tvveeden iare Darij Lõ-gomanni, de andere van zijnen sesten iare. Maer het is der vvaerheydt best gelijckfor-mich, dat deselue aengaen oft beghinnen in zijnen tvvintichsten iare, vvt oorsake van het ghene vvelck Dan. 9. ge schreuen staet, alsmen het by Nehem. 2. Cap. verghelijckt.

Alles dwelck voorsent is/ wel overlesen ende gecalculeert hebbende: salmen bevinden/ dat vande Scheppin-ghe der werelt aen/ tot dit teghenwoordich Jaer 1587. comen eruen tot 5587. Jaren/ ende ses Maenden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De ordē der boecken des Ou

den Testaments, met het ghetal der Capittelen der seluer.

Genesis.	L.		Capit.		Capi
Exodus.	xl.	1. Samuel.	xxxj.	Nehemia.	xiij.
Leuiticus.	xxvij.	2. Samuel.	xxiij.	Esther.	x.
Numeri. Cap.	xxxvj.	1. Regum.	xxij.	Job.	xlij.
Deuteronomion.	xxxiij.	2. Regum.	xxv.	Psalter.	C.
Josua.	xxiij.	1. Paralipomenon.	xxix.	Spreucke: Prou.	xxi.
Judicum.	xxj.	2. Paralipomenon.	xxxvj.	Salom. Prediker: Eccles.	xij.
Ruth.	iij.	Esra.	x.	Hooge Lier: Cant.	viij.

¶ De Propheten.

Esaias.	lxvj.	Joel.	iij.		Capit.
Jeremias.	lij.	Amos.	ix.	Habacuc.	iij.
Claghe Jeremie.	v.	Obad Ia.	j.	Zephania.	iij.
Ezechiel. Cap.	xlviij.	Jona. Cap.	iij.	Haggai.	ij.
Daniel.	xij.	Micha.	vij.	Sacharia.	xiij.
Osee.	xiij.	Nahum.	iij.	Maleachi.	iij.

Dese boecken en zijn niet inder Hebreischer *Biblia* ende worden *Apocrypha* ghenoemt.

	Capit.		Capit.		Cap
3. Esdra.	ix.	Wijsheyt: Sapientia.	xix.	Manasse Ghebedt	xbi.
4. Esdra.	xbj.	Jesus Syrach: Ecclesiastic.	li.	1. Machabeen.	xbi.
Tobias.	xiij.	Baruch.	vj.	2. Machabeen.	xv.
Judith.	xbj.	Sommige stucken in Esther en Daniel.		3. Machabeen.	

¶ De ordē der Boecken des

Nieuwen Testaments, met het ghetal der Capittelen der seluer.

	Capit.		Capit.
Euangelium S. Matthei.	xxviij.	1. Aen Timotheum.	vj.
Euangelium S. Marci.	xvi.	2. Aen Timotheum.	iij.
Euangelium S. Luce.	xxiij.	Aen Titum.	ij.
Euangelium S. Joannis.	xxi.	Aen Philemon.	j.
De Handelinghe der Apostelen.	xxviij.	Tot de Hebreen.	xiij.
De Sendbrieuen S. Pauli.		De andere alghemeyne Sendbrieuen.	
Tot de Romeynen.	xvi.		
1. Tot de Corinthen.	xvi.	Sendbrief S. Jacobi.	v.
2. Tot de Corinthen.	xiij.	1. Sendbrief S. Petri.	v.
Tot de Galaten.	vi.	2. Sendbrief S. Petri.	iij.
Tot de Ephesen.	vi.	1. Sendbrief S. Joannis.	v.
Tot de Philippensen.	iij.	2. Sendbrief S. Joannis.	j.
Tot de Colossensen.	iij.	3. Sendbrief S. Joannis.	j.
1. Tot de Thessalonicensen.	v.	De Sendbrief Jude.	j.
2. Tot de Thessalonicensen.	iij.	De Openbaringhe Joannis.	xxij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

GENESIS,
SCHEPPINGHE.
Dat eerste Boeck Mose.

¶ Argument.

MOses (een Vader ende gulden Riuiere aller heyligen Schrijfueren) door den welcken de Hemesche leere is van God ander den menschen ghebracht) heeft alle Godsalicheyt ende waerachtige Wijsheyt/in dese Boecken verclaert/ ende met groote neersticheyt. ende wonderlicke getrouwicheyt der gantscher Werelt aengegeuen. Dat hy vanden beginne der Werelt aen/tot sijnen tijt toe beschreuen heeft/dat heeft hy also beschreuen/ghelijck het doer den heyligen Gheest ingeninge ontfanghen hadde: ende de Wet heeft hy doer Gods eodieninge gegeuen/ waerby hy oock ghestelt heeft de Historie der veertich Jaren. die Israel in de Woestijne leefde/ waer hy mede was/ende seluer alle dingen Thesten ende gehandelt hadde. Dese boecken vervaten een Historie van 2470. Jaren. Want sijn eerste Boeck Genesis. vervaet 2390. Jaren. Want van Adam tot de Sontvloet/ sijn 1656. Jaren: ende van de Sontvloet/tot dat Abraham wt Chaldea quam/ 363. Jaren. ende van daer voort/ tot Josephs doot/ 290. Sijn tweede boeck Exodus/vervaet de naevolgende 140. Jaren der verdruckinge/ende de geschiedenissen des eersten Jaers des wttochts: ende sijne drie laetste boecken vervaten de veertich Jaren/die Israel in de Woestijne beleefde. Ende alsso dese Jaren te samen ghereken/maken 2570. Jaren.

HEt eerste boeck Moses/genaemt Genesis/ verclaert de oorspronck ende de oorsaken aller dingen: ende voornemelijc de eerste Scheppinge des menschen/ ende hoedanich hy inden beginne geweest sy/hoe hy gemaect/ende van sijnen bal weder opgherecht sy/hoe van eenen menschen alle menschen gegenereert sijn/ende hoe sy in verschepden landen ende plaetsen gesteken sijnde/ met hare swarc grouwelicke sonden so vele ghedaen hebben/ datse God verdroyen heeft met de Sontvloet: wedreommie wie die sijn/die in de Sontvloet bewaert werden/ ende doer welcke alle rijcken een begin ghekreghen hebben. Ten laetsten beschrijft hy Abrahams/Isaacs/Jacobs/Josephs/ende andere heylige Voorvaderen/ leuen/die geleeft hebben/eer de Wet ghescheuen/ende in steenen Tafelen ghegheuen was: hy beschrijft hare zeden/wandelen/ ende daden/die der ghedachtenisse weerdich sijn. hare religie ende vreese. daer mede sy God gehoorsaem geweest sijn: ende hoe sy wt den lande Canaan sijn in Egypten gecomen. Ende om dese ende andere heylighe persoonen wille/hebben sommige desen eersten Boeck Moses genaemt/ Den boeck der Rechtveerdighen: Voorts heeft hy ons ende onse Voorvaders den naem Genesis behouden/ om den oorspronck ende de generatie aller dingen/daer van Moses begint.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Scheppinge der Werelt/ 3. met tsamen der onderscheydinghe ende verciertinghe der scheppelen: 26. Scheppinghe ende onderhoudinghe des menschen/ om wiens wille alle dingen geschapen sijn/ende dat in ses daghen.

a Act.14.b.15 vnde 17.c.24. Psal.33.a.6. ende 136.a.5. Esa. 18.a.1. Joan.1.a.3. Collos.1.b.16 Hebr.1.a.2.

IN DEN beginne a schiep God Hemel ende Aerde.

Eñ de Aerde was woest ende ledich/ende het was duysser op den afgront/ ende de b Gheest Godts woende opt water.

b Den wint en is op dat mael noch niet ghemaect/ dat som maect het den Heyligē Geest beteyden.

c Ende Godt sprack: Het worde licht: ende het wert licht.

c Psal.11.a.3

Ende God sach dat het licht d*goet was: ende doe scheydde God het licht vander duysternisse:

d Het is/wat schoen/costelijck.

Ende noemde het licht/ Dach: eñ de duysternisse/ Nacht: doe wert wt auont eñ mozghen/de eerste dach.

e Firmament.

Eñ God sprack: Daer e worde een f*Firmament tusschen de wateren/ende het zy een onderscheydt tusschen den wateren.

f Psal.33.b.16 ende 136.a.1. ende 146.a.6. Jer. 10.b.12. ende 51.b.15. ff Anders/ onderstarge Hemel.

Doe maeckte God het Firmament/ende scheydde het water onder het Firmamēt/ van het water bouen het Firmament: eñ het gheschiede alsso.

g Psal.148.a.4 ende 38.a.4. Esa.33.a.7. ende 89.b.12. ende 136.a.6. Jeron.1.c.29.

Ende Godt noemde het Firmament/ Hemel: doe wert wt auont ende mozghen de tweede dach.

Ende Godt sprack: g Het water versamele onder den Hemel/ aen besonderige plaetsen/ dannen het droogh sie: eñ het geschiede alsso.

Ende God noemde het droogh/ Aerde: eñ de versamelinghe der wateren noemde hy/ Zee: ende Godt sach dat het goet was.

Zee. Gras. Kruyt. Boomen.

Ende Godt sprack: De Aerde late opgaen gras ende kruyt dat hem bezade/ eñ vruchtbaer boomen/dat een yeghelick na zijner aert vrucht draghe/ende hebbe zijn eyghen zaet by hem selues/ op Aerden: eñ het geschiede alsso.

Eñ de Aerde liet opgaen/gras ende kruyt/ dat hem bezaende/ een yeghelic na zijner aert/ ende boomen die daer vrucht droeghen/ ende haer eygen zaet by hen selues hadden/ een yeghelijck na zijnder aert: ende God sach dat het goet was.

Doe wert wt auont ende mozgen/ de derde dach.

JIJ.

h Psa.136.a.7 Sonne. i Maune. Sterren.

Ende God sprack: h Daer worden lichten aen het Firmament des Hemels/ende scheyden dach ende nacht/ i ende zijn a teeckenen/ tijden/ daghen ende Jaren.

i Deut.4.b.19

k Als der Sonne ende manen duysternisse/ oft ander wonder werck aen den Hemel.

Ende zijn lichten aen het Firmament des Hemels/ dat sy schynen op Aerden: ende het gheschiede alsso.

l Als daer is/ de Lentē/ de Somer/Herfst ende Winter.

m Ende Godt maeckte twee groote lichten: n*een groot licht/dat den dach regere/eñ een cleyn licht/ dat den nacht regere/ daer toe oock Sterren.

m Ier.31.b.35 n* And. Het grootste/ ende het minste/ etcet.

Ende God stelde sē het Firmament des Hemels/dat sy schynen op de Aerde.

JIJJ.

Alderley visschē ende vogelen.

Ende den dach ende den nacht regeerden/ ende scheyden licht ende duysternisse: ende Godt sach dat het goet was.

o Gen.6.c.17 p* Anders/ het gheogelte vlieghe op eet.

Doe wert wt auont ende mozgen/ de vierde dach.

Eñ God sprack: o Het water woele hem vol met wemelende eñ leuendige dieren/ ende p*met ghenoghelte/ dat op Aerden onder het Firmament des Hemels vlieghe.

Ende Gods schiep groote Walvisschen eñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

allerley gedierte/ dat daer leeft ende wemelt/ ende dan den water opgewoelt wort/ een yeghelijck na zijner aert: ende allerley beuedert ghevogelte/ een yeghelijck na zijner aert/ ende Godt sach dat het goet was.

Ende seghenderse/ ende spraeck: Zijt vruchtbaer 22
ende vermeerert v/ ende vervullet het water in de Zeen ende het ghevogelte vermeere hem op der Aerden.

Ende wert wt avont ende mozghen de v ijfde 23
ste dach.

Allerley gedierte ende gewormte.

Ende God spraeck: De Aerde vrenge voort 24
leuendige dieren/ een yeghelijck na zijner aert/ vee/ gewormte/ ende ghedierte op Aerden/ een yeghelijck na zijner aert: ende het geschiede also.

Ende God maeckte de ghedierten op Aer- 25
den/ een yeghelijck na zijner aert/ ende het vee na zijner aert/ ende allerley ghewormte op der Aerden/ na zijner aert: ende Godt sach dat het goet was.

Ende Godt spraeck: Laet ons menschen 26
maken/ q een beelt/ dat ons ghelijck zy: die daer regeren ouer de visschen in de Zee/ ende ouer de vogelen onder den Hemel/ ende ouer het vee/ ende ouer de gantsche Aerde/ ende ouer alle ghewormte dat op Aerden krupt.

Scheppinge des menschen.
q Gene. 5. a. 1. ende 9. a. 6. Coloss. 3. b. 10 1. Cor. 11. a. 7

r Ende Godt schiep den menschen hem tot 27
een beelt / tot een beelt Godts schiep hy hem: ende hy schiepse eenen Man ende een Wijf.

Ende Godt segendese/ ende spraeck tot hem: 28
t Zijt vruchtbaer ende vermeerdert v / ende vervullet de Aerde / ende maecktse v lieden u onderdaen: ende regeert ouer de visschen in de Zee/ ende ouer de voghelen onder den Hemel/ ende ouer alle ghedierte dat op Aerden krupt.

r Sap. 2. c. 23 ende 9. a. 1. Syr. 17. a. 1. s mat. 19. a. 4. marc. 10. a. 6.

Ende Godt spraeck: Siet daer/ ick hebbe v 29
ghegeuen allerley kruyt/ dat hem bezaet/ op der gantscher Aerde/ ende allerley vruchtbare boomen/ ende boomen die hen bezaden/

t Gen. 8. b. 17. ende 9. a. 1. Jere. 29. a. 6. u Wat ghy bouwet ende arbeydet op den lande/ dat sal uwe eygen zijn/ en de aerde sal v hierinne dienen/ vrucht dragen ende gheven. Psalm. 8. a. 7.

x† Tot uwer ende aller gedierten spijse op 30
der Aerden/ allen vogelen onder den Hemel/ ende allen ghewormte/ dat het leuen heeft op der Aerden/ dat sy allerley groen kruyt eten/ ende het gheschiede also.

x† Ano. Tot uwer spyse/ en allen dieren op aerden etc. [hebbe ick gegheuen] eteet. Spijse v menschen. Genes. 9. a. 3. Psa. 104. b 14

y Ende Godt sach aen al wat hy gemaeckt 31
hadde: ende liet daer/ het was alles seer goet. Doe werdt wt avont ende mozghen de seste dach.

Dat ij. Capittel.

1. Rufte en heyligynghe des seuenden daechs/ 6. met een verhael der schepselen. 8. Beschryvinghe des Lusthoues den menschе ter woninge gegheuen/ boch van den voure der kenniſſe goets en quaets/ met te eten/ 19. Adam geeft allerley dieren hare namen. 21. Eua wort geschapē/ 24. ende den Eestant ingheset.

Godt heylicht dē Sabbath.
a Exo. 20. b 11 ende 31. b. 17. Deut. 5. b. 14. Ezech. 4. a. 4.

Aldus wert volbracht Hemel ende Aerde/ 1
met haren gantschen hemse. ??

Ende also volbracht God aenden se- 2
uensten dage/ zijne wercken die hy gemaeckt hadde/ a ende rustede aen dē seuensten dage/ van alle zijne wercken die hy maeckte.

Ende segende den seuenden dach/ en hen- 3
lichden/ daerom nam/ dat hy aenden seluen gerust hadde van alle zijne wercken/ die Godt schiep ende maeckte.

Also is Hemel ende Aerde geworden/ doe 4
sy geschapen zijn/ te dien tijde/ doe God de Heere de Aerde ende den Hemel maeckte.

5 b† Ende allerley boomen op den velde/ die 5
te voren nopt geweest en waren op der Aerden: ende allerley kruyt op den velde/ dat te voren nopt gewassen en was/ want God de Heere en hadde noch niet laten reghenen op der Aerden/ ende daer en was gheen menschе die het land bouwde.

6 Doch eenen † neuel ginck op vander Aer- 6
den/ ende vochtichde alle het land.

7 Ende God de Heere maeckte den menschе 7
vt den klompe der Aerden: ende hy blies hem in/ den leuendigen adem/ in zijnen neuse/ ende also wert de menschе een leuendighe ziele.

8 Ende Godt de Heere plantede eenē Lust- 8
hof in Eden/ tegent Oosten/ ende settede den menschе daer in/ die hy ghemaeckt hadde.

9 Ende God de Heere liet opwassen vt der 9
Aerden allerley boomen / lustich aen te sien/ ende goet te eten: e ende dē boom des leuens midden in den Lusthone/ ende den boom der kennisse des Goeden ende des Quaets.

10 Ende eenen stroom ghinck wt van Eden/ 10
te wateren den Lusthone / ende depide hem aldaer in vier hoofwateren.

11 Het eerste heet d Pison / dat vliedt om het 11
gantsche landt Hevila: ende aldaer vinnen goudt/

12 Ende dat goudt des lants is costelijck: en- 12
de daer vinnen Bedellion/ ende den edelen steen Onix.

13 Het ander water heet e Gihon/ dat vliedt 13
om het gantsche Morgenlandt.

14 Het derde water heet f Hydekel/ dat vliedt 14
voor Assyrien henen. Het vierde water is de Phrath.

15 Ende Godt de Heere nam den mensche/ eñ 15
sette hem in den Lusthone Eden/ dat hy dien houwde ende bewaerde.

16 Ende Godt de Heere geboodt dē menschе/ 16
ende spraeck: Ghy sult eten van allerley boomen in den Lusthone.

17 Doch vandē boome der kenisse des Goets 17
ende Quaets/ en sult ghy niet eten: want in welcken dage ghy daer van eter/ sult ghy des doots sterven.

18 Ende Godt de Heere spraeck: Het en is niet 18
goet dat de menschе alleen zy: Ick wil hem een hulpe maken/ die hy hem zy.

19 Want als God de Heere gemaeckt hadde 19
van der Aerden / allerley dieren op den velde/ ende allerley voghelen onder den Hemel/ doe vracht hyse tot den menschе/ dat hy saghe hoe hyse noemde: want so de menschе allerley leuendige g Dieren noemen soude/ so souden sy heeten.

20 Ende de menschе gaf eenen yeghelijcken 20
C vee/ ende vogel onder den Hemel/ en gedierte op den velde zinen naem: doch voor dē menschе en wert geen hulpe ghevonden/ h* die hy hem mochte zijn.

21 Doe liet God de Heere eenen diepen slaep 21
vallen op den menschе/ ende hy entliep: ende nam een zijner ribben / ende sloot de stede toe met vleesche.

22 Ende Godt de Heere maeckte een wijf vt 22
der ribben/ die hy vanden menschе nam/ ende brachtse tot hem.

23 Doe sprack de menschе: i Dat is een been 23
van mijnen beenen/ ende vleesch van mijnen vleesche;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

bleesche: uten salse Maminne heets/ daerom-
Gestaut ge- me dat sp van den Maenne ghenomen is.
grondet. Daerom sal een man synen vader ende synre 24
mate. 19.8.5. moeder verlaten/ ende aen synen wijue han-
mare. 10.8.7. ghen/ ende sp sullen zyn een vleesch.
Ephe. 5.b.31. k Ende sp waren beyde naeckt/ de mensche 25
1. Cor. 6.b.16. ende synen wijf/ ende en schaemden hen niet.
Gene. 3.a.7.

Hier gaet de sonde ende doot inder al- le menschen.
Sap. 2.c.24. 2. Cor. 11.a.3. De Slanghe verleyt Eua. a Ioa. 8.c.44. b Heb. Godt/ De sal Eue ende Ade. 1. Reg. 25.b.35. 1. Tim. 2.b.14 b Of/ verwen- ghen toe- behoert.

Dat iij. Capittel.

1. De menschē wort vander Slangen verstoft/ 6. laet hem van de lust overwinnen/ en overtreet/ 7. wort gestraft/ 22. ende wtgheweert/ hoe een hy noch ontschuldight.

ENde de Slanghe was listiger dan alle 1
dieren op den velde/ die Godt de Heere 26
ghemaeckt hadde/ ende spraek tot der
wonwen: Ja/ soude Godt gheseydt hebben:
Ghy en sult niet eten van allerley boomen
inden Lusthone?
Doe spraek het Wijf totter Slangen: Wy 2
eten van de vruchten der boomē inden Lust-
hone:
Doch van den vruchten des booms mid- 3
den inden Lusthone/ heeft Godt geseyt: Et
daer niet van/ noch en roert hem noch niet aen/ dat ghy
niet en steruet.
Doe spraeck de Slange totte Wijue: a Ghy 4
sult ghenderley wijse des doots steruen:
Maer Godt weet het/ dat in welcken da- 5
ge ghy daer van eet/ so worden uwe oogben
geopent/ende sult zijn als b Godt/ende wes-
ende van wat goet ende quaet is.
c Ende dat Wijf sach aen / dat van dien 6
boome goet te eten ware/ ende lieflijck aen te
sien/ dat het eenen lustighen boom was/ de-
wijle hy d cloeck maeckte: ende nam van der
vrucht/ ende att: ende gaf haren manne oock
daer van/ ende hy att.
e Doe werden haerder beyder ooghen op- 7
ghedaen/ende werden ghewaer dat sp naeckt
waren: ende vlochten vyghebladeren te sa-
men/ende maeckten hen schorten.
Ende sp hoorden de stemme Godts des 8
Heeren/ die in den Lusthone ghinck/ doe den
dach f coel ghewoorden was: en g Adam ver-
berch hem met synen Wijue voor den ange-
sichte Godts des Heeren/ onder de boomen in
den Lusthone.
Ende God de Heere riep Adam/ en spraek 9
tot hem: Waer zijt ghy?
Ende hy spraek: Ick hoorde uwe stemme 10
inden Lusthone / ende vreesde my: want ick
naeckt/ daerom verberch ick my.
Ende hy spraek: Wie heeft het v gheseydt/ 11
dat ghy naeckt zijt? Hebt ghy niet ghegheten
van den boom daer ick v van gheboodt/ Ghy
en soudet daer niet van eten?
Doe spraek Adam: Dat Wijf die ghy my 12
weghegheuen hebt/ gaf my van dien boome/
ende ick att.
Doe spraek God de Heere tot den Wijue: 13
Waerom hebt ghy dat gedaen? De vrouwe
spraek: h De Slange heeft my also bedrogen/
dat ick att.
Doe spraek Godt de Heere tot der Slan- 14
ghen: Dewijle ghy suler ghedaen hebt/so zijt
ghy vervloeckt onder allen Dier/ ende onder
allen gedierten op de velde: Op uwen buyck
sult ghy gaen/ende Aerde eten v leeft daghe.
Ende ick sal vyandschap setten/ tusschen 15
v ende den Wijue/ ende tusschen uwen zade
ende haren zade; i dat selue sal v den cop ver-

treden/ en ghy sult hem in de versse k sticken.
16 Ende tot den Wijue spraek hy: Ick wil v
vele smerten toe voeghen/ wanneer ghy met
kinde wort: ghy sult met smerte kinderen ba-
ren: ende uwen wille sal wesen Maenne on-
derworpen zijn/ l ende hy sal v heere zijn.
17 Ende tot Adam spraek hy: dewijle ghy hebt
gehuystert de stemme uws Wijfs/ ende gegeten
van den boome/ daer ick v van gheboot ende
spraec: Ghy en sult daer niet van eten: so zy de
Aeker verbloeckt/ om uwent wille/ met com-
mer sult ghy v daer op gheneren v leef dage.
18 Doornen ende distelen sal hy v voeghen/
ende ghy sult het cruydt op den velde eten.
19 Met sweet uws aensichts sult ghy v broodt
eten/ tot dat ghy werder tot Aerde wort/ daer
ghy van genomen zijt: m want ghy zijt Aer-
de ende sult tot Aerde worden.
20 Ende Adam hiet zijn Wijf n Heua/ daer-
om dat sp een moeder is aller leuendighen.
21 Esi God de Heere maecte Adam ende synen
wijue rocken van vellen/ en troostse hen aen.
22 Ende God de Heere spraek: Siet/ Adam is
gheworden als onser een/ ende weet wat goet
ende quaet is: nu dan/ dat hy niet wtstrecke zijn
hant/ ende neme ooc van den boom des
leuens/ende ete/ende leue eewichlijck: o
23 Doe liet hen God de Heere wt den Lust-
hone Eden/ dat hy dat velt bouwede/ daer hy
van ghenomen is.
24 Ende dreef Adam wt/ende leyde voor den
Lusthof Eden/ de Cherubim/ met eenē blan-
ten houwenden swoerde/ te bewaren de weech
tot den boome des leuens.

Dat iij. Capittel.

1. Verstreckinghe menschelijcken ghesiachts/ voor de gheboorte Cain ende Habel Adams sonen/ des eersten offer den Heere voor des anderē genaēt/ 5. Daerom hem de ander hatet/ verslaet/ en daer voor verdoemelijck weert. Verrechtinghe der kinderen Cain tot op Lamech. 25. Adam generēerde voorts aen Seth ende Enos.

1 ENde Adam bekende zijn Wijf Heua: 1
ende sp weert a swanger/ende baerde de
Cain/ ende spraeck: Ick hebbe ghekregen
b c den man des Heeren.
2 Ende sp voer voort/ en baerde Habel zijnen 2
broeder: ende Habel werdt een schaepherder/
maer Cain werdt een Ackerman.
3 Hier ghescheide na sommighe daghen/ dat 3
Cain den Heere offer brachte/ van den vruch-
ten des velts.
4 En Habel brachte oock van den eerstelin- 4
ghen zijnder schapen / ende van haren vette.
d Ende de Heere sach genadichlijck aen Ha-
bel ende zijnen offer:
5 Doch Cain ende zijn offer/ en sach hy niet 5
genadichlijck aen: Doe wert Cain seer toor-
nich/ ende zijn ghebaer verandert.
6 Doe spraē de Heere tot Cain: Waeromme 6
wordt ghy toornich? ende waerom verandert
heun v ghebaer?
7 Ist niet also? Wanneer ghy vroom zijt/so 7
zijt ghy aengenaem: zijt ghy doe niet vroom/
so rustet de sonde voor der deure: doch en
laet ghy haer niet haren wille/maer heerschet
over haer.
8 Doe spraek f Cain met zijnen broeder Ha- 8
bel: ende het begaf hem/ doen sp op den velde

i * Dz is/ pla-
gen/ cruycen
ende morters.
Dan also gaet
het ooch toe:
Christus ver-
treet den dup-
uel zijnen cop/
(dat is / zijn
rijcke des
doodes / sonde
ende helle) soo
stroockt hem de
Dupuel in de
versse / dz is/
hy doodt ende
martert hem
ende de zijnen
lijffelijck.
Igen. 18. b. 12.
1. cor. 14. b. 34
Ephes. 5. c. 22.
2. Tim. 2. b 10
Tit. 2. a. 5.
1. petr. 3. a. 6.
m Psal. 40. b.
11. en 41. b. 13
n Dat heet leuē
daer dē coemt
Heua ofte Ha-
na / leuen ofte
leuendighe.
of And. la-
ten ons wt-
wopen]

a Met kinde.
b Dat is/ Ge-
de sp lof/ hier-
hebbe ick den
Heere dē man/
dat zaet die dē
Satha oft der
Olanghen den
cop vertreden
salde/ desse sal het
doen.
eact. 17. b. 31.
Ioan. 1. b. 30.
c Heb. 11. a. 4.
ei Hebzeeuwsch
luyder Deuce/
so dele alsy dat
apē staet / ofte
dat open ghe-
daen woyt.
mare. 7.
Hyperhath/
dosdy op/ etc.
Es sp de mepe-
ninge/ De sonde
ligt ende ru-
stet/ als een
Offe ligt ende
rustet/maer sy
ligt int deure.
Dat is / sy sal
op staen. ofte
openbaer woz-
dē/ ofte de sonde
daer wel een
tijt lanck selue
daer heuen
gaet / alsy slieg
de sonde ofte
sp voor ware.
f Dat is / des
schaemte hala
uen/ moeste hy
hem wtwendig
gh vroom stel-
len/ ende spraē
met zijnē broe-
der/ dewijle hy ghestraffet werde. Oft hy wel in der herten dachte
hem te dooden. Alsoo is Cain aller huychelaer ende der hollscher
heyligher vader.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

¶ Dese Figuere afbeeldet ons de gheleghentheyt des Lusthofs Eden.

SOo daer eenich Lantschap onder den Hemel is/dat wtghenomen is in schaduwheydt / in onverbiedt bzuchten / in bzuchtbaerheydt/in wellustichheyt/ende andere dierghelijcke gauen meer: so en is daer gheen lijcker dan dit selfde. Want alle de gene die van Lantschappen schzijuen/ pzijsen dit bouen alle ghelijck dese Figuere hier verthoont. Daerom den lof met wele Moses dit Landt heeft / met recht hem toequam. Ende is wel ghelijckformich / dat het Lantschap van Eden in dit Lant ghelegheu is / ghelijckmen uyt het 37. Capittel Esaie/ ende 27. Capit. Ezechielis. Want dat Moses seydt/ dat dese plaetse eenen bloedt soude wtghegaen zijn/ die dupdt hy het bliecren des waters / als of hy seyde: Adam woonde aen de oeuer der Zee/ of in d'lant dwelck ouer beyde zijden bewatert was/ indien men beyde de bloeden totten Paradijse nemen wilt. Ook wel dattet geen groot lanck aen en is/ oft Adam ghewoondt heeft beneden de plaetsen daer de vier bloeden haer vergaderen na Babylonien ende Assyrien/oft daer bouen: het is ghenoech dat hy in een plaetse gheweest is / dat met water bewaert is geweest. Ten is geen dupdel noch sware saecke om vraen / hoe dat desen bloedt ghedeylt is gheweest in vier bloedē. Want het is twee bloeden die haer een vereenighen / ende daer

verscheyden sy haer in diuersche deelen. Alsoo datse in haer tsamenvoeghinghe oft gheleghenheyt maer eenen bloet en is: nochtans zijn twee bloeden comende / van bouen met twee conduyten / ende twee bloeden nederwaerts nae der Zee vlieyende. Als sy hare noch voorder wederom beghint te scheyden / soo rest daer een questie / aenghaende de namen van Phison ende Gihon: dattet niet en dunckt redelijck te zijn toe te wijsen twee namen aen elcken bloedt. Ock ten zijn gheen nieuwe dinghen dat hoer de bloeden veranderen van namen / principalijck alsser eenich vermaert teecken is om haer te onderscheyden. De Tigris selue na Plinij seggen/ sonrrent zijnen oorspzonck) is gheheeren Diglito: ende na dat hy hem in delen verdeylt / ende coemt wederom hem te vereenighen/ soo nemmen hem Passtigris. Soo en isser dan niet onbequaem/ dat wy seggben/ dat int beghinsel der plaetsen daer sy haer beghinnen te vereenighen/ d'een met d'ander diuersche namen gheweest zijn. Oft dattet eenich naduerschap tusschen Phasis ende Phisis gheuen sy op suicke maniere: dattet wel waerachtich ghelijckt/ dat den naem Passtigris eenen boet is. van oude tijden alsoo ghenaemt. Ende Quintijn Curtij de welcke gheschzeuen heeft de handelinghe van Alexander / waer in dat hy vermaent banden Passtigris / dat de Inwoonders des Landts Boecken hebben/ daer sy hem nomen Phasis: dwelck niet qualijcken ouer een en coemt met de ouderstaen. Wp den welcken Moses bekent dzp bloeden/ Phison omringhelt het Landt Heuilah / daer het gout wast. Sy segt recht wat: De Tigris hem omringhelt: dooz oorsake/ dat hy veel omringhelt onder die van Mesopotamia. Ende d'Landt Heuilah noemt hem na mijn meyninghe dooz ghebuerschap van Persia. Want hier onder int 25. Capittel verhaelt Moses/ dat de Ismaeliten van Hadarmaueth Lah daer ghewoont hebben tot op Sur: dwelck zijn de palen van Egypten na Assyrien. De frontieren van Heuilah zijn ghestelt by Galen van Sur/ die Moses de naeste sett nae Assyrien: soo datter na volcht / dat Heuilah hem wtstreckt nae Sussan ende nae Persien. Want het is noortlijck dattet veel leeghe is dan Assyrie na de Zee van Persen/ende dan heeft sy haren wechgane van Egypten/ om dat Moses vermaen maeckt van veelderley volcken/ die daer tusschen de frontieren ghewoont hebben. Ende dan ist ock kennelijck dat de Nabatheen/ waerat hy ock vermaent/ waren ghebueren van Persen. Ab behoordent seer wel/ dat daer tele Landt wies goudt/ ende costelijcke gheffeerte. Daer rest/ dat wy ock handelen van Gihon/ dwelck Moses sept: passeert door het Landt Chus/ dwelck de Ouersetters ouersetten Ethiopien: Maer in Moses het Landtschap van Hadiamiten/ ende d'Landtschap van Arabia: dwelcke de naeste is van dit selfde/ begrepen onder den seluen naem. Om welcke oorsake zijn Nouwe ghenaemt is in een ander passagie Ethiophiune. Ab/ aenghesien dat den gauck van beneden Euphrates/ strect na die deelen toe/ en sie ick gheen onbequaemheyt/ dat het bewozpen zy by desen naem Gihon. Alsoo den simpelen sin van Moses is/ dat den Hof / van den welckeu Adam bestorer gheweest heeft / met wateren bewatert is gheweest: welneyghende / dat den loop des bloets daer was / dwelck heeft verdeylt in vier bloeden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

waren/ g berchief hem Cain tegen zynen broeder Habel/ende sloech hem doot.

Doe sprack de Heere tot Cain: Waer is b 9 broeder Habel? Hy sprack: Ick en weet niet: Sal ick mijns broeders hoeder zijn?

Hy sprack: Wat hebt ghy ghedaen? h de 10 stemme des bloets wss broeders / roept tot mij van der aerden.

Ende verbloert zijt ghy nu op der aerden/ 11 die haren mont heeft opghedaen/ esi wss broeders bloet van uwen handen ontfanghen.

Wanneer ghy de acker bouwen sult/ so en 12 sal hy u dan zijn vermoghen niet geven: i onstadich esi vluchtich sult ghy zijn op aerden.

Cain sprac tot den Heere: k Mijn l straffe 13 is grooter / dan dat sy mij vergheven mach worden.

Siet/ghy dryft mij heden uyt den lande/ esi 14 ick moet mij voor uwen aengheschte verbergen/ ende moet onstadich ende vluchtich zijn op aerden: soo sal het mij gaen/dat mij doodslaet m wie mij vindet.

Doch de Heere sprac tot hem: Neen maer 15 wie Cain doodslaet/dat sal seuenvoudich gewroken worden. Ende de Heere maeckte een teecken aen Cain/ dat hem niemandt en doodsloeghe/wie hem oock vonde.

Also ginck Cain van den aengheschte des 16 Heeren/ ende woonde inden lande Nod/ op ghene zijde Eden/ teghen den Oosten.

Ende Cain bekende zijn wijf/die wert be- 17 swanght/ ende baerde Hanoch/ esi hy bouwede eene stadt/ die noemde hy nae zijns soons naem/Hanoch.

Hanoch genereerde Irad: Irad genereerde 18 Mahuiael: Mahuiael genereerde Methusael: Methusael genereerde Lamech.

Lamech nam twee wijuen/de eene hiet Ada/ 19 de ander Tilla.

Ende Ada genereerde Jabel/ dat dien zijn 20 genoemen die in de hutten woonden/ ende vee hadden.

Ende zijn broeder hiet Jubal/ dat dien zijn 21 man ber- ghecomen de o bedelers ende pijpers.

Tilla baerde oock/namelijck/ Tubalcain/ 22 den meester in allerley p metael esi yserwerc: ende de suster Tubalcain was Naema.

Ende Lamech sprac tot zijne wijuen / Ada 23 ende Tilla: Ghy wijuen Lamech/hoort mijne reden/esi mercket wat ick segge: q Ick hebbe eenen Man my verslaghen my ter wonden/ ende eenen songhelinck my ter buylen.

r Cain sal seuen mael gewroken worden/ 24 doch Lamech seuenentseuentich mael.

Adam bekende noch eenmael zijn wijf/ esi 25 sy baerde eene sone/dien hiet sy Seth: Want God heeft my (sprack sy) een ander zaet ghesetter voor Habel/die Cain ghedoot heeft.

Ende Seth genereerde oock eenen sone/esi 26 hiet hem Enos: Ter selver tijt t begosinen te prediken van des Heeren Naem.

Dat 5. Capittel.

1. Verhael des menschen scheppinghe/ 3. onderdoom ende doot Adams/ Seth/ en zijner sonen tot op Noah.

Dit is het boeck van des menschen ghe- 1
schiep/maeckte hy hem na de ghelijckenisse Godts.

Ende schiepse eenen man ende een Wijf/ 2
b ende segendese/ende hiet hare name Menschē/ te diet tijt doe sy gheschapen werden.

3 Ende Adam was hondert esi dertich Jaer out/ ende c genereerde eenen sone / die zijnen beelde ghelijck was/ ende hiet hem Seth.

4 Ende leefde daer nae acht hondert Jaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.

5 Dat zijn gantsche onderdam weert/neghen hondert ende dertich Jaer/ende sterf.

6 Seth was hondert ende vijf Jaer out/ en- de genereerde Enos.

7 Ende leefde daer na acht hondert esi seuen Jaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.

8 Dat zijn gantsche onderdoom weert/neghen hondert ende twaelf Jaer/ende sterf.

9 Enos was neghentich Jaer out/ende ge- nereerde Kenan.

10 Ende leefde daer nae acht hondert esi vijf- tien Jaer/esi genereerde sonen esi dochteren.

11 Dat zijn gantsche onderdoom weert/neghen hondert ende vijf Jaer/ende sterf.

12 Kenan was tseuentich Jaer out / ende ge- nereerde Mahalaleel.

13 Ende leefde daer nae acht hondert esi der- tich Jaer/ esi genereerde sonē ende dochteren.

14 Dat zijn gantsche onderdoom weert/neghen hondert ende thien Jaer/ ende sterf.

15 Mahalaleel was vijf esi tsestich Jaer out/ ende genereerde Jared.

16 Ende leefde daer nae acht hondert esi der- tich Jaer/ esi genereerde sonē ende dochteren.

17 Dat zijn gantsche onderdoom werdt / acht hondert esi vijfennegentich Jaer / ende sterf.

18 Jared was hondert esi twaentsestich Jaer out/ende genereerde Henoch.

19 Ende leefde daer na acht hondert Jaer/esi genereerde sonen ende dochteren.

20 Dat zijn gantsche onderdoom wert/neghen C hondert tweentsestich Jaer/ende sterf.

21 Henoch was vijfentsestich Jaer out/ ende genereerde Methusalah.

22 Ende nae dien hy Methusalah ghegene- reert hadde / bleef hy in een Godlijck leuen/ dry hondert Jaer/ ende genereerde sonē ende dochteren.

23 Dat zijn gantsche onderdom wert/dry hon- dert ende vijfentsestich Jaer.

24 Ende dewijle hy een d Godlijck leuen leyde/nam hem Godt weg/ ende en wordt niet meer ghesien.

25 Methusala was hondert seuententach- tentich Jaer out ende genereerde Lamech.

26 Ende leefde daer na seuen hondert tween- tachtentich Jaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.

27 Dat zijn gantsche onderdoom wert/neghen hondert neghenentsestich Jaer/ende sterf.

28 Lamech was hondert tweentachtentich Jaer out ende genereerde eenen sone/

29 Ende hiet hem Noah/ende sprack: Die sal ons troosten onser moeyte ende arbeydt op aerden/e die de Heere verbloeckt heeft.

30 Daer nae leefde hy vijf hondert vijfenne- ghentich Jaer / ende genereerde sonen ende dochteren.

31 Dat zijn gantsche onderdoom werdt / seuen hondert seuententseuentich Jaer/ende sterf.

32 Noah was vijf hondert Jaer out/esi gene- reerde Sem/Ham ende Japhet.

Dat 6. Capittel.

1. Oorsake der Sontbloet/14. beuel esi mate der Arcke te bouwē/19. esi wat alles daerin te nemē.

Adam heeft geleeft 930. Jaer. 1. Mar. 1. a. 1 c Ghebaer.

Seth 912. Jaer.

Enos 905. Jaer.

Kenan 910. Jaer.

Mahalaleel 895. Jaer.

Jared 962. Jaer.

God nā hē noch wech/ doe hy 365. Jaer oudt was.

Hap. 4. b. 10 Spr. 44. b. 16 ende 49. b. 16

b Dat is / hy sal mer Godts woozde meer als de anderen ommegegaen/ ende een Prophete geweest zijn/die allenthalven den lieden Gods tgeese gepredickt/ ende de straffe (welcher de Sondtbloet daer na dede) vercondighet/ ende dele daer over gheleders ende ghedaen heeft. Heb. 11. a. 5 2. Reg. 2. b. 11 c Gen. 3. b. 13

Noah.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

DOe hen nv de menschen begonsten te
veruueren op aerden/ende geneteerden
hen dochteren/

Doe sagen de kinderen Gods na de doch-
teren der menschen/ dat sy schoon waré/ende
namen tot wijuen/ welcke sy wilden.

Doe sprack de Heere: a De menschen en
willen hen[doorː]mijné geest niet meer straf-
fen laté/want sy zijn vleesch: ick wil hen noch
b tijt gheuen/hondert ende twintich Jaren.

Te dien tyden waren oock tyrannen op aer-
den: want doe de c kinderen Gods/ de doch-
teren der menschen beliepen/ eñ hen kinderé
baerden/werden daer wt geweldige ende be-
roemde lieden inde Werelt.

Doe nv de Heere sach/ dat der menschen
boosheyt groot was op aerden/ ende alle het
dichten ende pooghen haers herten/ lanex soo
booser was.

d Doe berouwde het hem/dat hy de menschē
gemaeckt hadde op aerden/eñ het bekommer-
de hem in zijnen herte/

Ende sprack: Ick wil de menschen die ick
gheschapen hebbe/verdelgen van der aerden/
van den menschē aen/ tot op het vee/ende tot
op het gewoonte/ende tot op de vogelen on-
der dē Hemel: e want het berouwt my/dat ickse
ghemaeckt hebbe.

Doch Noah vant genade voor den Heere.

Dit is het ghelachte Noah: Noah f was
een oprecht man/ende sonder veranderinghe/
ende leyde een Godlijck leuen te zijnē tijden.

Ende genereerde dry soonen: Sem/ Ham/
Japhet.

Doch de aerde was verdoruen voor Gods
ooghen/ende vol moetwillens.

Doe sach Godt op aerdē/ende siet/sy was
verdoruen: wāt alle vleesch hadde zijné wech
verdoruen op aerden.

Doe sprac Godt tot Noah: Alles vleesches
ende/ is voor my gheromen: want de aerde
is vol boosheyts van hen: ende siet daer/ Ick
wilse verderuen met der aerden.

Maeckt v een Arcke van dennen houte/
ende maeckt cameren daer in/ ende bepechtse
met pech/binnen ende buyten.

a Dat is/ het
is te vergeefs
wat ick door
mijnen Gheest
hen predicken/
seggē eñ straf-
fen late. Hy
zijn veel te seer
vleeschelijc ge-
woydē verach-
ten eñ lasteren
mijnes Gheest-
tes woordt:
daerom sal hy
ophouden/ eñ
ick wilse laten
varen/ eñ met
hen niet meer
twisten ende
straffen.
Gen. 8.c.21
Jere. 17.a.9
Prou. 6.b.14
Mat. 15.b.19
b respijt
1. Pet. 3.b.19.
c Dat waren
der heyligher
Vaders kinde
ren/ die inder
vreese Godts
opgheloghen/
voer nae erger
dan de andere
worden/ onder
dē Name Go-
des: als alleyt
der heyligher
nacomelingē/
de erchste ty-
rannen eñ ver-
hoerste ghe-
woorden zyn.
d 1. Sa. 15. b. 11
e Esai. 42. a. 1
Mat. 3. b. 17
ende 17. a. 5
f Hyp. 44. b. 17
Ezech. 7. a. 1

De Arcke Noah.

A. B. De lengde dry hondert ellen.
B. C. De wijdde vijftich ellen.
D. E. De hoochde dertich ellen.
F. Een venster van eener ellen groot.
G. De deure midden in haer zijde.
H. I. K. De dry solders een onder den anderen
dat wijdden/de derde in der hoochde.

15 Ende maecktse alsoo. Dry hondert ellen zy de lengde/ vijfftich ellen de wijdde/ eñ dertich ellen de hoochde. Noahs Arcke.

16 Een venster sult ghy daer in maken boven aen/eener ellen groot: de deure sult ghy mid-den in haer zijde setten/ ende sal dry solders hebben/eenen onder den anderē int midden/ de derde inder hoochde.

17 Want siet/ ick wil een g Sondtvloedt met water laten comen op aerden/ te verderuē al-le het vleesch/ daer een leuendighe adem inne is/onder den Hemel: alles wat op aerden is/ sal ondergaen. g Overvloedinghe.

18 Doch met v wil ick een verbondt maken: ende ghy sult in de Arcke gaen met uwen soo-nen/ met uwen wijue/ ende met uwe soons wijuen.

19 Ende ghy sult met v in de Arcke nemen/ allerley ghedierte van allen vleesche/ elcx een paer/een manneken ende een wijf ken/ dat sy leuendich blijuen by v.

20 Vanden vogelen na haer aert/ van dē vee na zijner aert/ende van allerley gewormte op aerden/ na zijner aert: van dien allen/ sal een paer tot v ingaen/dat sy leuendich blijuen.

21 Ende ghy sult allerley spijse tot v nemen/ dienen ert/ ende sultse by v versamelen/ dat sy v ende hen/ ter onderhoudinghe daer zy. h Ende Noah dede alles wat hem Godt gheboodt. h Heby. 11. a/ Gen. 7. a. 5

De Vijf. Capittel.

1. Inganck in de Arcke na des Heeren beuel.
10. aencoomste ende dueringhe der Sondtvloet/
21. onderganck alles vleeschs tot op Noah en-de de zijne.

1 ENde de Heere sprack tot Noah: a Gaet Sondtvloet.
2 in de Arcke/ ghy ende v gantsche huys/ a 2. Pet. 2. b 5
want v hebbe ick rechtueerdich ghesien voor my/te deser tijt.

2 Vt allerley reynē dee neemt tot v/ telcken seuen ende seuen/ het manneken eñ zijn wijf-ken: maer vanden onreynen/van elcx eē paer/ het manneken ende zijn wijf ken.

3 Desselucn ghelycken vandē voghelen on-der den Hemel/van elcx seuen ende seuen/het manneken ende zijn wijfken/ op dat daer zaedt leuendich blijue op dē gantschen Aerd-boden.

4 Want noch over seuen dagen wil ic laten regenen op aerden/veertich dagen eñ veertich nachten/ende verdelgen vanden Aerdboden/ alles wat het wesen heeft/ dat ick ghemaeckt hebbe.

5 b Ende Noah dede al wat hem de Heere gheboodt. b Gen. 6. c. 22

6 Hy was ses hondert Jaer out/doe het wa-ter der c Sondtvloet op aerden quam. c Overwater ringhe.

7 d Eñ hy ginck in de Arcke met zijne sonen/ zijnen wijue/ eñ zijns soons wijuen voor den watere der Sondtvloet. d mat. 24. b 38 luce 17. c. 26 1. Pet. 3. c. 20

8 Vanden reynē dee/ende vanden onreynen/ vanden vogelen/ ende van allen ghewormte op aerden/

9 Gingen tot hem in de Arcke by paer/ een manneken eñ een wijf ken/ als hem de Heere ghebooden hadde.

10 Ende doe de seuen dagen vergaen waren/ begonnen de wateré der Sondtvloet op aerden.

11 Inden ses hondert-ste Jare des ouderdoms Noah/aen den seuenthienden dach der twee-der Maent/ dat is dry dach/ doe alle Fon-teynen

treynen des grooten afgronts opbraken/ ende de vensteren des Hemels hen op deden.
Noah gaet in de Arcke. 1. Pet. 3. f. 20
Ende daer quam een reghen op aerden/ veertich daghen ende veertich nachten.
c Enen den selven dage/ ginck Noah in de Arcke/ met Sem/ Ham/ ende Japhet zijne soonen/ ende met zijnen wijue/ ende met zijne soons dry wijuen.
Waertoe allerley ghedierte na zijner aert/ allerley bee na zijner aert/ allerley gewonnte dat op aerden kruypt/ na zijner aert/ ende allerley ghevogelte na zijner aert: al wat vlieghen conde/ ende al wat vleughelen hadde/
Dat ghinck alle tot Noah in de Arcke by paren/ van allen vleesch/ daer een leuendighe gheest in was.
Ende dat waren mannelicx ende wijfkens van allerley vleesch/ ende gingen in/ als dan God hem geboden hadde: ende de Heere sloot achter hem toe.
Sondvloet comt. f Spr. 39. c 27
f Doe quam de Sondvloet veertich dagen op aerden/ ende de wateren wiesschen/ ende hieuen de Arcke op/ ende dyegensse hooge boven der aerden.
Alsoo namen de wateren overhandt/ ende wiessen seer op aerden/ dat de Arcke op den wateren voer.
Ende de wateren namen overhandt/ ende wiessen so seer op aerden/ dat alle hooghe bergen onder den gantscheyen Hemel bedeckt worden.
Wtsthien ellen hooch/ ginck het water boven de berghen/ die bedeckt worden.
Alles wat leuft/ is in der Sondvloet verdelghet. Sap. 10. v. 4. Eccl. 39. c. 21
Doe ghinck alle het vleesch onder/ dat op aerden kruypt/ aen vogelen/ aen bee/ aen ghedierten/ ende aen allen dat heen ruert op aerden/ ende aen allen menschen.
Alles wat eenen leuendighen adem hadde in het droogne/ dat sterf.
Noah wort behouden. Sap. 14. v. 6. 1. Pet. 3. c. 20
Also werd verdelcget alles wat op de aerdbodem was/ van den menschē aen/ tot op het bee/ ende op het gewonnte/ ende vogelen onder den Hemel/ dat werd alle van der aerden verdelghet: Noah bleef alleene over/ ende wat met hem in der Arcken was.
Ende de wateren stonden op aerden/ hondert ende vijftich daghen.

Dat viij. Capittel.

1. Ophoudinge der Sondvloet/ doet t'genoegte eerstelijcken vercondicht. 15. Wtganck wt der Arcke. 17. Des Heeren segen ouer alles/ dat daermne ghewreest was. 21. Een verwilligh de boogtaen niet meer alle het leuendighe op aerden alle te verdelghen.

Ophouden des Sondvloets.
Ende ghedachte Godt aen Noah/ ende alle ghedierte/ ende aen alle het bee/ dat met hem in der Arcken was/ ende liet eenen wint op aerden comē: ende de wateren bielen.
Ende de Fonteynē des afgronts werden verstopper/ met tsamen de vensteren des Hemels: ende den regen van den Hemel hiel op.
Ende de wateren verliepen van der aerde so langer so meer heuen/ ende namen af/ na hondert ende vijftich daghen.
Arrarat.
Anden seuenthienden daghe der seuender maent/ liet haer de Arcke neder op het ghebergte Ararat.
De wateren verliepen voortaen/ ende namen af tot op de thiende maent: aen den eersten dach der thiender maent/ sagen de scheyren der berghen wt.
Dat 28 laet bedupt het Euangelium/ dat de H. Geest in der Christenen heest laten plātē. Want Olyf bedupt barmhertich; ende bedet/ daer het Euangelie van leert.
Dupne.
Kaue.
6 Na veertich daghen dede Noah de venster op aen der Arcken/ die hy ghemaeckt hadde/
7 Ende liet eene Kaue wt vliegen: die vlooch altijt ouer ende weder/ tot dat de wateré verdroochden op aerden.
8 Daer nae liet hy eene Dupne van hem wt vliegen/ op dat hy bevonde/ of de wateren gevallen waren op aerden.
9 Doe nu de Dupne niet en vant/ daer haren voet rusten conde/ quam sy weder tot hem in de Arcke: want de wateren waré noch op den gantschen Aerdbodem/ doe stack hy de handt wt/ ende nam se tot hem in de Arcke.
10 Doe verbeyde hy noch ander seuen dagen/ ende liet noch eens een Dupne vlieghen wt der Arcken.
11 Die quam tot hem op den auont: ende siet/ sy hadde eē a Olyfblat afgebroken/ ende broocht het in haren mont: doe verstaen Noah/ dat de wateren ghevallen waren op aerden.
12 Doch hy verbeyde noch ander seuē dagen/ ende liet een Dupne wt vliegen/ die en quam niet weder tot hem.
13 In den seshondersten ende eenen Jare des ouderdoms Noah/ aen den eersten dach der eerster Maent/ verdroochden de wateren op aerden: doe nam Noah het dack van der Arcken af/ ende sach dat den Aerdbodem drooghe was.
14 Also wert de aerde gantsch drooghe aen den seuenentwintichsten dach der tweeder Maent.
15 Doe sprack Godt met Noah/ ende seyde:
16 Gaet wt der Arcken/ ghy ende b wijf/ uwe soonen/ ende uwe soons wijuen met v.
17 Allerley ghedierte dat by v is/ van allerley vleesche/ aen vogelen/ aen bee/ ende aen allerley ghewonnte/ dat op Aerden kruypt/ dat gae wt met v: ende bē ruert v lieden op aerden/ ende zijt vruchtbaer/ ende vermeerdert v op aerden.
b Vnd. bestaet de aerde. Gen. 1. c. 28
18 Also ginck Noah wt met zijnē soonen/ ende met zijnen wijue/ ende zijnes soons wijuen.
19 Daertoe allerley ghedierte/ allerley ghewonnte/ allerley vogelen ende al wat op aerden kruypt/ dat ginck wt der Arcken/ een yeghelijck tot zijns gelijcken.
20 Nv/ Noah bouwde den Heere eenen Altaer/ Noah bouwet eenē Altaer.
Ende nam van allerley c reynē bee/ ende van allerley reynen genogelte/ ende offerde handt offre op den Altaer. c Leui. 11. a. 2
21 Ende de Heere roock den lieflijcken reucke/ ende sprac in zijn herte: Ick en wil nv voortaen niet meer de aerde verbloecken/ om der menschen herten willē: d want het dichten des menschelijcken herten is boos vander jenghet op: ende ick en wil nv voortaen niet meer slaen alles wat daer leeft/ als ick ghedaen hebbe.
b Gen. 6. a. 5 Psa. 22. b. 15 mat. 15. b. 19
22 e So langhe de aerde staet/ en sal niet op houden/ zaeyen ende mooghsten/ coost en vitte/ sommer ende winter/ dach ende nacht.
e Gen. 45. a. 6. Esaie 54. a. 9. Ierem. 33. c. 20.

Dat ix. Capittel.

1. Noah ende zijne soonen worden ghesegent/ ende over alle leuendighe op aerden ghesetter. 4. Bloedt eten en bloetbergieren verboden. 12. Een verbont opgherichtet met een ghegeuen teecken/ geen Sondvloet meer te laten comen. 21. Noah dronckē/ wert bā Ham beschimpt/ van Sem ende Japhet toeghedeckt.

God segenet Noah.
1 Ende Godt seghende Noah ende zijne soonen/ ende sprack: a Weest vruchtbaer/ ende vermeeret v/ ende vervult de aerde.
a Gen. 1. c. 22. 26. en 8. b. 17.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Wive wreese ende verschricken/ sy over alle 2
ghedierte op aerden / over alle vogelen onder
den Hemel/ende over alles-wat op den aerd-
bodem krupt/ ende alle visschen in der Zee/
zijn in uwe handen ghegheven.
a Gen.1.c.29. b Al wat hem niet ende leeft/ dat sy uwe 3
spijse: als het groen krupt/ hebbe ickt v lieden
ghegheven.
a Leuit.3.b.17. ende 7.c.26. eñ 17.b.10.14 ende 39.c.26. d Exo.21.c.28 c Alleen/ etet het vleesch niet/ dat noch leeft 4
in zijnen bloede.
d Want ick wil oock ws lijfs bloet wre- 5
ken/ eñ wilt aen allen gedierten wreken: ende
wil des menschen leven wreken / aen eenen
yeghelijcken mensche/ als die zijn broeder is.
e Wie menschen bloet vergiet/ diens bloet 6
sal oock f door menschen vergoten worden:
g want Godt heeft de mensche tot zijn beeldt
ghemaeckt.
e Thze.4.b 13 f Hier is het Wereltlijcke Sweert ingesetret/ datmen de moorders vooden sal. g Gen.1.c.27. h Gen 1.c.28. ende 8.b.17. h Weset vruchtbaer eñ vermeeret v lieden/ 7
ende generert op aerden/ dat uwer vele daer
op worden.
Voorder seyde God tot Noah/ende zijnen 8
soons met hem:
Siet/ ick make met v lieden een verbont/ 9
ende met uwen zade na v lieden.
Ende met allen leuendigen gedierte by v 10
lieden/ aen voghelen/ aen vee/ ende aen allen
gedierte op aerden by v lieden/ van allen dat
wt der Arcke ghegaen is/ welckerley gedier-
ten het zijn op aerden.
i Esai. 54.a.9 Psal.44.b.19. i Eñ make mijn verbont also met v lieden: 11
Dat nv voortaen niet meer alle vleesch ver-
doruē worde en sal/ met het water der Sont-
vloet/ eñ daer en sal nv voortaen geen Sont-
vloet meer comen / die de aerde verderue.
Ende Godt sprack: Dat is het teecken des 12
verbonts/ dat ick gemaect hebbe tusschen my
ende v lieden/ ende allen leuendighen gedier-
ten by v lieden/ nv voortaen eewichlijcken.
Regenboge/ teecken des verbonts. Mijnen Boghe hebbe ick ghesetter in de 13
Wolcken/ die sal het teecken zijn des verbon-
des tusschen my ende der aerden.
Ende wanneert coemt / dat ick Wolcken 14
over de aerde brenge/ so salmen mijnen Boge
sien in den Wolcken.
Ende dan wil ick gedenckē aen mijn ver- 15
bont tusschen my ende v liedē / ende allen le-
uendigen gedierten/ in allerley vleesche: Dat
nv voortaen niet meer een Sontvloet come/
die alle vleesch verderue.
Daeromme sal mijnen Boge in dē Wolc- 16
kē zijn/ dat ick hem aensie/ ende gedencke aen
dat eewige verbont/ tusschen God ende allen
leuendigen gedierten in allen vleesche/ dat op
aerden is.
Dat selue seyde God oock tot Noah: Dit 17
sy het teecken des verbonts / dat ick ghe-
maeckt hebbe/ tusschen my ende alle vleesche
op aerden.
Noahs sonē. De sonen Noah/ die wt der Arcken ghin- 18
gē/ zijn dese: Sem/ Ham/ Japhet. Doch Ham
is de vader Canaan.
Dat zijn de drie sonē Noah: van de welcke 19
alle het lant besetret is.
Noah begonste ende wert een Ackerman/ 20
ende plantede wijnberghen.
Noah dronē ende lē spotter. Ende doe hy des wijns dranck / werdt hy 21
dronchen/ ende lach in der Hutten ontdeckt.
Doe nv Ham/ Canaans vader/ sach zijns 22
vaders schaemte / seyde hy het zijnen beyden
broederen daer buyten.
23 Doe namen Sem ende Japhet een cleedt/
ende leyden dat op hare beyde schouderen/ eñ
gingen ruggelinc daertoe/ ende deckten haer
vaders schaemte toe: ende hare aenghesichte
was afgewēdet/ dat sy haers vaders schaem-
te niet en saghen.
24 Als nv Noah opwaecte van zijnen wijne/ De vloeck al-
ende bevant wat hem zijn clepnste sone ghe- uer Canaan.
daen hadde/
25 Doe spraeck hy: Vervloeckt zy Canaan/
ende zy een knecht aller knechtē/ onder zijnen
broederen.
26 Ende spraeck voorder: Gheloeft zy de Godt
de Heere des Sems / ende Canaan zy zijn
knecht.
27 Godt breyde Japhet wt/ ende k laate hem k t And. woo-
woonen inden hutten des Sems/ eñ Canaan ne in eter.
zy zijn knecht. 1.Par.1.a.5.
28 Noah leefde na der Sondtvloet/ dry hon- Noahs on-
dert ende vijftich Jaer: derdom 950.
29 Dat zijn gantsche onderdom wert/ negen Jaer.
hondert ende vijftich Jaer/ende sterf.

Dat 1. Capittel.

5. Vermeerderinge menschelicken geslachtes na der Sondtvloet/ door de drie sonen Noah/ met tsamen besettinghe der landen door de selue.

1 Dit is het geslachte der kinderen Noah: Noahs ghe-
Sem/ Ham/ Japhet: eñ sy genereerden slachte.
kinderen na der Sondtvloet.
2 De kinderen Japhet zijn dese': Gomer/ Japhets ge-
Magog/ Madai/ Jauan/ Tubal/ Mesech/ slachte.
ende Thiras. 1.Par.1.a.5
3 Nv/ de kinderen van Gomer zijn dese: Aš-
cenas/ Riphat/ende Thogarma.
4 De kinderen van Jauan/ zijn dese: Elisa/
Tharsis/ Kithim/ende Dodanim.
5 Van desen zijn wtgebreydet de Eylanden
der Heydenen in haren landen/ een yegelijck
na zijner sprake/ ghelachte ende lieden.
6 De kinderen van Ham/ zijn dese: Chus/ Hams ghe-
Mizraim/ Phut/ende Canaan. slachte.
7 Nv/ de kinderē van Chus/ zijn dese: Seba/
Hevila/ Sabtha/ Raema/ eñ Sabtecha: maer
de kinderen van Raema/ zijn dese: Scheba/
ende Dedan.
8 a Chus genereerde dē Nimrod: die begon- a 1.par.1.b.
ste een gheweldich b heere te zijn op aerden. Nimrod.
9 Ende was een gheweldich Jagher voor b t And. Held
den Heere: daer van spreeckmen: Dat is
een gheweldich Jagher voor den Heere/ als
Nimrod.
10 * Ende het beghin zijns rijcx was/ Ba- Babel.
bel/ Erech/ Arad/ ende Chalne/ in den lande * Gen.11.d.9.
Sinear.
11 Van dien lande is daer nae gheromen de Assur.
Assur/ ende bouwede Ninive/ ende c t Reho- c t ander/ die
both/ Ir/ ende Calah. Stadt strackx
12 Daer toe Resen/ tusschen Ninive eñ Ca- Ninive.
lah: d dit is eene groote stadt. d Jone.1.a.2.
13 Mizraim genereerde Ludim / Anamim/ ende 4.b.11.
Lehabim/ Naphthuhim.
14 Pathrusim ende Casluhim / van wel- Philistim.
cken zijn gheromen/ de Philistim ende Caph-
thorim.
15 Canaan nv/ genereerde Sidon zijnē eersten Cananiten.
sone/ende Heth.
16 Jebusi/ Emori/ Girgosi/
17 Hivi/ Arki/ Sini/
18 Arnadi/ Zemari/ ende Hamathi/ van wel-
cken zijn wtgebreydet de geslachten der Ca-
naniten.

19 Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende hare landtpalen waren van Zidon 19
aen / door Gerar / tot Gaza toe / tot dattnen
coemt tot Sodoma / Gomorra / Adama / Ze-
baim / ende tot Lasa.

Hams ghe-slachte. Dat zijn de kinderen Ham in haren Ghe- 20
slachten / Spraken / Landen / ende Lieden.

Eber. 31. par. 1. b 17 Sem / Japhets grootste broeder / genereer- 21
de ock kinderen / die een vader is aller kinde-
ren van Eber.

c Ende dit zijn zijne kinders: Elam / Assur / 22
Arphachsad / Lud / ende Aram.

Hy / de kinderen van Aram / zijn dese: Uz / 23
Hul / Gether / ende f Mas.

Arphachsad genereerde Ualah / Ualah ge- 24
nereerde Eber.

Eber genereerde twee sonen / de eene hiet 25
f Peleg / daerom dat te zijner tijdt de wereldt
ghedeylt worde: zijn broeder hiet Jaketan.

f Peleg / heet na Diuerseyt van talen tot den tijdt der scheppinge. Ende Jaketan genereerde Almodad / Sa- 26
leph / Hazarmaueth / Jarah /
Hadoram / Usal / Dikela / 27
Obal / Abimael / Seba / 28
Ophir / Hevila / ende Joab: dat zijn alle kin- 29
deren van Jaketan.

Ende haer woninghe was van f Mesa 30
aen / tot dattnen coemt tot Sephar / aen den
berch teghent Oosten.

Dat zijn de kinderen van Sem / in haren 31
Geslachten / Spraken / Landen / ende Lieden.

Dat zijn nu de nacomelinghen der kinde- 32
ren Noah / in haren Geslachten ende Lieden:
van dien zijn uytgheseydet de lieden opter
aerden / na de Sondtvloet.

Dat xi. Capittel.

1. De bouwinghe des Torens Babel / werdt
met verwerringhe der sprake verhindert / ende de
verneten Bouwers in alle landen verstroyt. 10.
Verhael des ghelachtes Sem / tot op Abram /
Nahor / ende Haran Loths vader. 31. Abram ende
Loth trecken uyt met haren wijue van Ur in Chal-
dea / ende woonen tot Haran.

a Sap. 10. a. 5 Alle de weereldt hadde een tonghe ende 1
Jubilat. een sprake. Ai

Doe sy nu toghen teghent Oosten / 2
vonden sy een black lant / inde lande Sinnear /
ende woonden aldaer.

Ende spraken onder malcanderen: Wel 3
op / laet ons tichelsteenen strijcken / ende ber-
nen: ende namen tichelsteen tot steenen / ende
leem tot kalck /

Toren Babel. Ende spraken: Wel op / laet ons eene stadt 4
ende toren bouwen / diens opperste tot aen
den Hemel reycke / dat wy ons eenen name
maken: want wy worden misschien verstroyt
in allen landen.

Doe quam de Heere neder / dat hy saghe de 5
stadt ende den toren / die de menschen kinde-
ren bouweden.

Ende de Heere spraek: Siet / het is eenerley 6
volck ende eenerley sprake onder hen allen /
ende hebben dat begonnen te doen: syen sul-
len nict af laten / van allen dat sy voor ghena-
men hebben te doen.

Verwerringhe der spraken. Wel op / laet ons neder varen / ende hare 7
sprake aldaer verwerren / dat ghenier des an-
deren sprake en verstae.

b Genes. 32. a. 8 b Alsoo verstrooyde se Heere van daer in 8
Hebr. Daer uit Hebreen heet te Babel. alle landen / dat sy moesten ophouden de stadt
te bouwen.

Babel. c Daer van heet haren naem Babel / dat 9
Hebr. Verwerringhe. de Heere aldaer verwerret hadde / aller landen
sprake / ende haer verstroyt uyt daer in alle landt.

d Dit zijn de ghelachten Sem: Sem was Het ghe-
100 Jaer oudt / ende genereerde Arphach- slachte Sem /
sad / twee Jaer na der Sondtvloet: die 600.

11 Ende leef de daer na vijf hondert Jaer / en- Jaer gheleeft
de genereerde sonen ende dochteren. heeft tot op

12 Arphachsad was vijf en dertich Jaer out / Abram.
ende genereerde Salah. b 1. par. 1. b. 17

13 Ende leef de daer na vier hondert ende drie Arphachsad
Jaer / ende genereerde sonen ende dochteren. 438. Jaer.

14 Salah was dertich Jaer oudt / ende gene- Salah 433.
reerde Eber. Jaer.

15 Ende leef de daer na vier hondert ende drie
Jaer / ende genereerde sonen ende dochteren.

16 Ende was vier ende dertich Jaer out / ende Eber 464.
genereerde Peleg. Jaer.

17 Ende leef de daer na vier hondert en dertich
Jaer / ende genereerde sonen ende dochteren.

18 Peleg was dertich Jaer oudt / ende gene- Peleg 239.
reerde Hegu. Jaer.
1. par. 1. c. 25.

19 Ende leef de daer na twee hondert ende ne-
ghen Jaer / ende genereerde sonen ende doch-
teren.

20 Hegu was twee ende dertich Jaer oudt / Hegu 239.
C ende genereerde Serug. Jaer.

21 Ende leef de daer na twee hondert ende se-
uen Jaer / ende genereerde sonen en dochteren.

22 Serug was dertich Jaer oudt / ende gene- Serug 230.
reerde Nahor. Jaer.

23 Ende leef de daer na twee hondert Jaer /
ende genereerde sonen ende dochteren.

24 Nahor was neghen ende twintich Jaer Nahor 148.
oudt / ende genereerde Tharah. Jaer.

25 Ende leef de daer na hondert ende neghen-
thien Jaer / ende genereerde sonen ende doch-
teren.

26 Tharah was tseventich Jaer oudt / ende Tharah Ab-
genereerde Abram / Nahor ende Haran. rams vader
c Josu. 24. a. 2
1. par. 1. c. 26.

27 c Dit zijn de ghelachten Tharah: Tharah Loth.
genereerde Abram / Nahor ende Haran: nu /
Haran genereerde Loth.

28 f Maer Haran sterf voor zijnen vader Tha-
rah / in zijnen vaderlande te Ur in Chaldea.

29 Doe namen Abram ende Nahor wijuen: Abram.
Abrams wijf hiet Sarai / ende Nahors wijf Sarai.
f Milca Haruns dochter / die een vader was f gen. 20. b. 12
der Milca ende Jisca. Gen. 22. c. 20.

30 Nu / Sarai was onvruchtbaer / ende en
D hadde gheen kinderen.

31 g Doe nam Tharah zijnen sone Abram / en- g Josu. 24. a. 2
de Loth zijnes soons Haruns sone / ende zijnes Hebreen. 9. a. 7
soons wijf Sarai / zijnes soons Abrams wijf / Judit. 5. a. 6.
ende voerdese van Ur uyt Chaldea / dat hy int Act. 7. a. 4.
landt Canaan tooch / ende sy quamen tot Ha-
ran / ende woonden aldaer.

32 Ende Tharah wert twee hondert ende vijf
Jaer oudt / ende sterf in Haran.

Dat xij. Capittel.

1. Abram treet uyt het beuel ende op de toeseggin-
ghe Gods / uyt zijnen lande int landt Canaan. 10.
Treckt daer na in Egypten / der dieren uyt halven.
15. Daer wort hem zijn wijf ghenomen / 19. ende
wedergheghenen door Gods beuel.

1 a Ende de Heere spraek tot Abram: a Gaet a Act. 7. a. 3.
Hebr. 11. a. 8.
uyt uwen vaderlande / ende van uwer
maechschap / ende uyt uwes vaders
huys in een landt dat ick v wijsen wil.

2 Ende ick wil v tot grooten volcke maken / Abram wort
ende wil v segheuen / ende v eenen grooten na- gheseghent.
me maken / ende sult een seghen zijn.

3 Ick wil segenen die v segenen / en vermoe- b Gala. 3. a. 8.
ren die v vervloecken: b ende in v sullen ghe- Gen. 18. b. 18.
seghent worden alle ghelachten op aerden. ende 22. b. 18.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Abzam treet wt Haran. Heb.11.a.8.

Doe tooch Abzã wt/als de Heere tot hem gheseyt hadde/ende Loth tooch met hem. Abzam was vijf ende tseventich Jaer oudt/ doe hy wt Haran tooch.

Also nam Abzam zijn wijf Sarai/ende Loth zijns broeders sone/met alle haerder 5
a Gen.14.b.14 d† And. Het Eyckwoudt. Cananiters. a hauē die sy gewonnen hadden/ende de c zielen die sy gheboren hadden in Haran/ende toghen wt te reysen in het landt Canaan.

Ende als sy gheComen waren in dat sel- 6
b Gen.10.b.18 ende 13.a.7. Abzam wozt het lant Canaan hier erstmael toegheseyt. Gen.13.b.15. ende 15.b.18. ende 17.a.8. ende 24.a.7. ende 26.a.4. Deut. 34.a.4 f† And. Hiep aen den eerst. Een diere tijt by Abzãs tyden. c Gen.36.a.6 d† Jagen ſMoore: want de Cananiters woonden te dier tyt inden lande.

Doe verschein de Heere Abzam/ende sprack: 7
g Gen.26.a.2. Diuen zade wil ick dit landt gheuen: ende hy bouwede aldaer den Heere eenen Altaer/ die hem verschenen was.

Daer nae brack hy op van daer/aen eenen 8
Berch/die lach teghent Oosten der stadt BethEl/ende richtede zijne hutten op/dat hy BethEl teghent Westen/ende Ai teghent Oosten hadde/ende bouwede aldaer dē Heere eenen Altaer/ende e† predickte van den Name des Heeren.

Daer na weerck Abzam voorder/ende tooch 9
h Gen.20.a.2 ende 26.a.7. wt teghent Suyden.

g Daer quam eenen dieren tijt in dat lant: 10
doe tooch Abzam af in Egypten/dat hy hem 25 aldaer als een vreemdelinck onthielde: want de dierte was groot inden lande.

Ende doe hy harde by Egypten quam/ 11
h sprack hy tot zijnen wijue Sarai: h Siet/ick weet dat ghy een schoone vrouwe van aenghelichte zijt.

Als h nu de Egyptenaers sien sullen/soo 12
sullen sy seggen: Dat is zijn wijf: ende sullen my verwoorghen/ende u behouden.

Liene/so segt doch: Ghy zijt mijn suster: 13
Gen.20.b.11. om dat het my des te beter gae/om uwent wille/i ende mijn ziele by den leuen blijue/ om uwent wille.

Als nu Abzam in Egypten quam/saghen 14
de Egyptenaers de vrouwe/dat sy seer schoone was.

Ende de Oversten Pharaos saghense/ende 15
presenste voor hem: doe wert sy in des Pharaos huys ghebracht.

Ende hy dede Abzam goet om haerent wil- 16
le/ende hy hadde schapen/runderen/ezelen/ knechten/ende maechden/ezelinnen ende Kemelen.

k Esai.43.a.1 k Ende de Heere plaechde Pharao met 17
groote plaghen ende zijn huys om Sarai Abzams wijfs wille.

Doe riep Pharao Abzam tot hem/ende 18
sprack tot hem: Waerom hebt ghy my dat gedaen? waerom en seydet ghy my niet/dat het l wijf was?

Waerom sprackt ghy dan/sy ware l sus- 19
ster: dechalven ickse my tot eenen wijue neme? Wonder: ende nu siet/daer hebt ghy u wijf/ neemtse/ende trekt heuen.

Ende Pharao beual zijnen lieden over 20
hem/dat sy hem gheleyden/ende zijn wijf/ende alles wat hy hadde.

Dat xiij. Capittel.

1. Abzam ende Loth trecken wederom wt Egypten in Canaan/van daer sy te vozen wtgheteoghen waren. 8. Hebben beyde beel Vees/datse het lant niet wel by malcanderen verdraghen en conde/ daerom sy hen scheyden. 13. Van der Sodomiter boosheyt. 14. Abzam ende zijnen zade wozdt het landt ende den seghen noch eens toegheseyt.

1 Also tooch Abzam op wt Egypten/met
Al zijn wijf ende met alle dat hy hadde/ende Loth oock met hem/teghent Suyden.

2 Ende Abzam was seer rijck van Vee/sil- 3
a Gen. 12.a.8 ner ende goudt.

Ende hy tooch ymmer voort wt den Suy- 4
dē tot BethEl/a aen de stede die indē eersten zijn hutte was/tusschen BethEl ende Ai.

Ende aen de stede daer hy te vozen dē Al- 4
b† Ander: Hiep aen. taer ghemaeckt hadde: b† ende predickte aldaer den Name des Heeren.

Loth die met Abzam tooch/hadde oock scha- 5
Loth. pen/ende runderen/ende hutten.

Ende het lant en conden niet verdraghen/ 6
c Gen.36.a.7 dat sy by malcanderen woonden: c want haer hauē was groot/ende en conden by malcanderen niet woonen.

Ende daer was altijdt twist tusschen den 7
d gen.10.b.18 ende 12.a.6. Cananiters. Pherezeers. herderen ouer Abzams vee/ende tusschen den herderen ouer Loths vee: d te dier tyt so woonden oock de Cananiters ende Pherezeers in den lande.

Doe spraeck Abzam tot Loth: Liene/laet gee- 8
e Spr.25.a.8. nen twist zijn tusschen my ende v/ende tusschen mijnen ende uwen herderen/e want wy zijn broeders.

Staet v niet alle dat landt open? Liene/ 9
f Jer.40.a.4 gf And. Jordane/ dat het een gantsch boch mosch lant was: ende veer/ vreet. wonder rondom Zoar als een Lusthof des Heeren. scheydt v van my: wilt ghy ter slincker hant/ soo wil ick ter rechter handt: ofte wilt ghy ter rechter handt/soo wil ick ter slincker.

Doe hief Loth zijne ooghen op/ende besach 10
De gantsche landtstreke aen den g† Jordane: want eer de Heere Sodoma verderf/was sy rijck van water/tot dannen tot Zoar toenn/ als een Lusthof des Heeren/ghelijck als Egypten landt.

h Doe koos hem Loth het gantsche blacke 11
h Deut.2.a.5 aen de Jordane/ende tooch tegent Oosten: also scheyde de een broeder van den anderen.

Dat Abzam woonde inden lande Canaan/ 12
ende Loth in de stede der seluer blacke/ende i† sette zijn hutte te Sodom. i† Anderes/ hy streete met sijn Sodoma tot Sodoma toe.

Doch de lieden te Sodom waren boos en- 13
de sondichden seer teghen den Heere.

Doe hem nu Loth van Abzam gescheyden 14
hadde/spraeck de Heere tot Abzam: Heft uwe oogen op/ende siet van der stede aen/daer ghy woonet/teghent Noorden/teghent Suyden/ teghent Oosten/ende teghent Westen.

k Want alle dat landt dat ghy siet/wil ick 15
k Gen.12.a.7 ende 13.b.15. ende 26.a.3. Deut. 34.a.4. act.7.a.5. v gheuen/ende uwen zade eewichlijck.

Ende wil v zaet maken/als het stof op der 16
aerden: can een mensche het stof op aerden telen? die sal oock v zaedt telen.

Daeraan soo maket v op/ende treet door het 17
landt/in de lengde ende breede/want v wil ick het gheuen.

l Also hief Abzam zijne hutte op/quam en- 18
l Gen.14.b.13 mf And. by den Eyckbomen woude. de woonde in mt den Vaghen ſMamre/die te Hebron is/ende bouwede aldaer den Heere eenen Altaer.

Dat xiij. Capittel.

1. Loth wozt in de beroyghinghe ende plonderinghe der stadt Sodom/ghemanckelijck weghevoert/ 12. ende van Abzam verlost. 18. Melchizedech gaet Abzam ende zijnen wtrijschvolcke teghen/ende doet oock den Coninck van Sodom/ 22. teghen welcken hy wepgheert het zijner haeren voor hem te behouden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende het gheschiede ter tijt des Coninc Amraphel van Sinear/Arioth des Co- Abram
ninc van Elassar/Kedor-Laomor des
Coninc van Elam/ ende Thideal des Co-
ninc der Ijsydenen:

Dat sy krijchden met Bera den Coninck 2
van Sodom/ ende met Birsa/ den Coninck
van Gomora/ende met Sineab den Coninck
van Adama/ ende met Semeber den Conine
van Zeboim/ende met den Coninck van Be-
la/ die heet Zoar.

Dese quamen alle te samen in den dale 3
Siddim/ daer nu de zandtzee is.

Want sy waren twaelf Jaer onder den 4
Coninck Kedor-Laomor gheweest/ ende in
den derthienden Jare waren sy van hem af-
ghevallen.

Daerom quam Kedor-Laomor/ ende de 5
Coninghen die met hem waren inden veer-
thienden Jare/ esi sloeghen de a Reusen te Aſ-
taroth/ Karnaim/ ende te Susim tot Ham/
ende de Emim/inden velde Kyriathaim.

Ende de Horiters/ op [haren] gheberechte 6
Seir/ tot aen de eeuene Pharan/welcke aen de
Woestijne stoot.

Daernae keerden sy omme/ende quamen 7
aenden b waterput j Dilpat/dat is Kadea/
ende sloeghen het gantsche landt der Amale-
kiters: daertoe de Amoriters die tot Hazezon
Thamar woonden.

Doe togher wt de Coninck van Sodom/ 8
de Coninck van Gomora/ de Coninck van
Adama/de Coninc van Zeboim/ende de Co-
ninck Bela/die Zoar heet/ die ruſteden hen
te strijden inden dale Siddim/

Met Kedor-Laomor den Coninck van E- 9
lam/ende met Thideal den Coninck der Ijs-
denen/ende met Amraphel den Coninck van
Sinear/ende met Arioch den Coninck van
Elassar/vier Coninghen t niet vijnen.

Ende inden dale Siddim waer vele beer- 10
kuylen: ende de Coninck van Sodom ende
Gomora werden aldaer inde vlucht ghesla-
ghen/ende nedergheselt: ende wat daer over-
bleef vloot op het ghebergte.

Doe namen sy alle have tot Sodom ende 11
tot Gomora/ ende alle spijse/ ende togher
daer van.

Ende sy namen oock met hen Loth/Abrams 12
broeders sone ende zijne have/(want hy woon-
de tot Sodom) ende togher daer van.

Doe quam daer een die ontloopen was/ 13
ende seyde het Abram den e Hebreeuſche/d die
daer woonde inden Haghen j Mamre des A-
morieters/welcker een broeder was Escol en-
de Aner: Dese waren met Abram in een ver-
bondt.

e Als nu Abram hoorde/dat zijn broeder ge- 14
vanghen was/wapende hy zijne knechten/
drye hondert achtthien/ in zijnen huyse ghebo-
ren/ende jaechde hen na tot Dan.

Ende deyde hem ende viel des nachts over 15
hen met zijnen knechten/ ende sloeghse/ende
jaechdese tot Hoba/ die ter slincker handt der
stadt Damascus leyt:

f Ende brachte alle have weder/ daertoe oock 16
Loth zijnen broeder/ met zijner have/ ook de
wijven ende het volck.

Als hy nu weder quam/ vander slachtinge 17
des Kedor-Laomor/ ende der Coninghen met
hem/ g doe ghinck hem tegben de Coninck
van Sodom in het velt/dat des Conincx Dal
heet.

h Doch Melchizedech de Coninck van 18
Salem/i broch broot ende wijn hervoor/ende
hy was een Priester Godts des Alderhooch-
sten.

Ende seghende hem/ende sprack: Ghese- 19
ghent zijt ghy Abram/ den hoochsten Gode/
die Hemel ende Aerde beſit:

Ende ghelooyet zy Godt de hoochste/ die 20
C uwe vyanden in uwe handt besloten heeft:
ende den selven gaf [Abram] de thiende van
allerley.

Doe sprack den Coninck van Sodom tot 21
Abram: Gheeft my de k lieden/ de goeden
behoudet v.

Ende Abram sprack tot den Coninck van 22
Sodom: Ick hefte mijne handen op tot den
Heere den hoochsten Godt/ die Hemel ende
aerde beſit/

Dat ick van alle dat v is/niet eenen draet/ 23
noch eenen schoenrieme nemē en wil/ dat ghy
niet en seggher/ll ghy hebbet Abram rijck ge-
maeckt.

Wtghenomen/wat de jonghelinghen ver- 24
teert hebben/ende m de mannen Aner ende
Escol/die met my ghetogen zijn/die laet haer
deel nemen.

Die. Dat xb. Capittel.

1. Abram cleynmoedich/ wordt ghetroost/ende
door den gheloone gherechtveerdicht. 4. Hem wort
toeghesepdt een erue zijns lijfs / ende vermeert te
worden ghelijck de sterren des Hemels. 7. Het
lant Canaan nu derdemael. 13. Hist handelinge
zijns zaets in Egypten/ende verlossinge desselven
daer wt/ voorsept/ 18. ende de roesseggbinghe des
landts Canaan noch eenmael verhaelt.

NA dese gheschiedenisse ghebeurdet dat 1
tot Abram gheschiede het woordt des
Heeren in een ghesichte/ende sprack:
Vreest v niet Abram/ ick ben v schilt/ende v
seer grooten loon.

Doch Abram sprac: Heere/ Heere/wat wilt 2
ghy my gheven ? Ick gae heenen sonder kin-
deren/a ende mijn huysmecht/ dese Eleasar
dan Damasco/heeft eenen sone.

Ende Abram sprack voorder: My en hebt 3
ghy gheen zaedt ghegheven/ ende siet/ de sone
mijns ghesindes sal mijn erfghename zijn.

Ende siet/ de Heere sprack tot hem: Hy en 4
sal v erue niet zijn: maer die van uwen lijne
comen sal/die sal v erue zijn.

Ende hy hiet hem uytgaen/ esi sprac: b Siet 5
na den Hemel/ende telt de sterren: conde ghyse
tellen: ende sprack tot hem: c Also sal v zaedt
zijn.

d Abram gheloofde den Heere/ende dat re- 6
kende hy hem tot ghercchticheyt.

Ende hy sprack tot hem: Ick ben de Heere/ 7
die v van Vr wt Chaldea ghevoert heeft/ dat
ick v dit landt te besitten ghene.

Ende [Abram] sprack: Heere/Heere/waer- 8
bij sal ick dat mercken / dat ick dit [lant] be-
sitten sal?

Ende hy sprack tot hem: e Wenght my een 9
dryejarighe koe/ ende een dryejarighe ghoete/
ende eenen dryejarighen ram/ ende een torel-
duyve/endeeen jonghe duyve.

Ende hy brachte hem sulex alles / ende hy 10
bedeylde het midden dan malcander/ ende ley-
de een deel teghen het ander over; doch de vo-
ghelen en deylde hy niet.

Ende

a Andere/ Rephaim te Aſtaroth/de Karnaim ende de etter. Susim. Emim. Horiter. bi Andere/ Horijboque.

Hebreen/tegē

Ende inden dale Siddim/ Dat is/ Diepe kuylen.

f Jud. die daer over coman was/ Hebreen/den Hebreer/ b gen. 13.b.18

g Dat is/ Ick wilde hem verslaen.

h Dat is/ Melchizedech/ Coninck der Gherechticheyt/ende Coninck van Salem/ dat is/ Coninck der Vreden.

i Niet dat hy het offerde/ maer dat hy de gasten spijsede ende eerde daer is Christus door bedupt/die de werelt met den Euangelio spijser.

k Heb. Zielen

l Anders/ Als hebbe.

m Anders/ het deel der

a Anders/ die een soone ende besorgher mijns huys/ Eliezer/ soon der ontluchtbaerschept in mijnen huyse is. b den. 10.c.22. Esai. 49.b.1 Jere. 33.a.22. c Rom. 4.b.18 Hebr. 11.b.12 d Ps. 106.b.31 Galat. 3.a.6. Jaco. 2.b.23

e Jer. 24.b.18

f Dat gheusghelt een roockende ouen/ende den vperighen vzant bedupden de Egyptenaers / die Abzams kinderen vervolghen souden: maer Abzam jaechdese daer van/ dat is/ Godt verlostse om der toesseggynge wille Abzã ghedaen.

g Aer dat hy hem nae der Sonnen onderganck verschricket / bedupt/ dat God zyn zaet eenen tijt lanck verlaten wilde/ dat sy vervolghet werden/ als de Heere hier selfs dupdet. Alsa gaet het oock allen ghelouighen/ dat sy verlaet/ ende doch verlost werden.

g Act.7.a.6. Exod. 12.e.40 Judith. 5.b10 Gala.3.b.17.

h† Anders/ tot eygene liedē maken ende pynighen.

i Exo.3.e.22. ende 11.a.2. ende 12.b.36

k Gen.25.a.6. Iero. 12.e.40. Act.7.a.6.

m† Anders/ tot int vierde ghestachte.

n nu.21.b.31.

o Gen. 12.a.7 ende 13.b.15. ende 24.a.7. ende 26.a.3. Exo. 32.b.13. Deut.34.a.4.

p 1.re.4.c.21. 2. par.9.c.26.

q† Anders/ Hephaim.

Sara gheeft Abzam de maghet Hagar tē wijue.

a Esai. 66.a.9

b Gen.30.a.2.

c† Anders/ kinder krijgen.

d† Anders/ smaede.

e† Anders/ smaede.

f† And. hardt houden/ Hagar vlucht voor Sarai.

Ende het k ghevoghelte viel op den Asse/ ende Abzam jaechdese daer van.

Doe nv de Sonne ondergegaen was/ viel een diepen slaep op Abzam / ende siet/ verschricken ende grote duysternisse overuiel hem.

Doe sprack hy tot Abzam: g Dat sult ghy weten/ dat v zaet sal vreemt zijn in eenen lande dat niet zijne en is / ende daer salmense h† dwingen te dienen/ende plaghen vier hondert Jaer.

I Ck nochtans / wil Richter zijn over dat volck / dies knechten sy zijn sullen: i daer nae sullen sy wtrecken met grosten goede.

Ende ghy sult varen tot uwe vaderen met vrede/ k ende in goeden ouderdom begrauen worden.

l Ende sy sullen m† nae vier mans leuen/ weder hier comen: n want de mis daet der Amoziters en is noch niet gantsch hier.

Als nv de Sonne ondergegaen ende duysser gheworden was/ siet / doe roockte eenen ouen/ende een vierblamme voer tusschen den stucken heuen.

Aen dien daghe maeckte de Heere een verbont met Abzam / ende sprack: o Vwen zade wil ick dit landt gheuen/p van den water Egypti aen/tot aen het groot water Phzath/

De Keniters/de Kinisiters/ de Kadmoniters/

De Hethithers/de Pherezsiters/de q† Reusen/

De Amoziters/ de Cananiters/ de Gergesiters/ de Jebusiters.

Dat xbj. Capittel.

1. Sarai onvruchtbaer/ gheeft haer maget Hagar Abzam ten wijue/ 4. die wort met kinde/ veracht haer vrouwe/ 6. die wiltse verootmoedigen/ so vliedt sy van haer. 9. Wort vanden Engel weder heuen gheweesen / van dien sy hoozet/ hoe haer zaedt vermeerdert sal werden. 13. Loeft dē Heere/haert eenen sone die wort Jsmael gheheeten.

Sarai Abzams wijf/en baerde hem niet: I sy hadde een Egyptische maghet / die Abiet Hagar/

Ende sy sprack tot Abzam: Siet/ de Heere 2 heeft my a toegheslotē/ dat ick niet gebaren en can: b Lieue/ legget v tot mijner maget/of ick doch misschien wt haer / my c† vrouwen mochte.

Abzam die hoozde de stemme Sarai. Doe 3 nam Sarai Abzams wijf / hare Egyptische maget Hagar / ende gaftse Abzam haren man ten wijue/ doe sy thien Jaren indē lande Canaan ghewoont hadden.

Ende hy lende hem tot Hagar/ die werdt 4 met kinde. Als sy nv sach / dat sy met kinde was / achtede sy haer vrouwe d† cleyn voor haer.

Doe sprack Sarai tot Abzam : Ghy doet 5 onrecht aen my / ick hebbe v mijne maghet by gheleydt/ nv sy siet dat sy met kinde gheworden is/ moet ick e† cleyn gheacht worden voor haer : de Heere zy Richter tusschen my ende v.

Abzam sprack tot Sarai: Siet/uwe maget 6 is onder v gheuvelt / doet met haer/ als het v behaecht. Doese nv Sarai wonde f† verootmoedighen/vluchtede sy van haer.

Eñ de Engel des Heeren vantse by eenen 7 waterput inder Woestijne/ namelijcken/ by den put aen den weeh tot Sur:

8 Die sprack tot haer: Hagar/ Sarai maget/ van waer coemt ghy/ende waer wilt ghy heen? Sy sprack : Ick ben van mijner vrouwen Sarai ghevloden.

9 Ende de Engel des Heeren sprac tot haer: Keert wederom tot uwer vrouwen/eñ g† verootmoedicht v onder haer handt.

10 Ende de Engel des Heeren sprac tot haer: Ick wil v zaedt alsoo vermeeren/dat her van grooter veelheyt niet ghetelt en sal worden.

11 Voorder sprack de Enghel des Heeren tot haer: h Siet/ ghy zijdt met kinde ghewordē/ ende sult eenen sone baren/ diens naem sult ghy Jsmael heeten / daerommne dat de Heere v ellende verhoort heeft.

12 Hy sal een wildt mensche zijn: zijne hant teghen peghelijcken/ ende een peghelijcx handt teghen hem/ ende sal teghen zijnen broederen over woonen.

13 Ende sy riet den Naem des Heeren / die met haer sprack: Ghy i† Godt siet my : want sy sprack: Ghewisselijcken hebbe ick hier ghesien dien/ die my aenghesien heeft.

14 Daerom riet sy den waterput: Eenen put des leuendighen / die my aenghesien heeft: Welcke [waterput] is tusschen Kades ende Bared.

15 Ende Hagar baerde Abzam eenen sone: Ende Abzam riet den sone dien hem Hagar baerde Jsmael.

16 Ende Abzam was ses ende tachtētich Jaren out/doe hem Hagar Jsmael baerde.

Dat xbij. Capittel.

1. ende 10. Godt vernieut ende beuesticht zijn verbondt met Abzam met der Besnijdinghe. 5. Verandert zijnen naem in Abzaham/ 15. ende Sarai in Sara. 16. Seydt hem Isaac toe wt Sara/ ende den seluen den seghen. 20. Abzaham wort oock om Jsmael verhoort/ 23. ende volboet den beuele vander Besnijdinghe.

1 Als nv Abzam neghen ende tneghentich Jaer out was/ a verscheen hem de Heere/ ende sprac tot hem: Ick ben de b† Almachtighe Godt/ wandelt voor my/ende zijt vroom.

2 Ende ick wil mijn verbondt tusschen my eñ v maken/eñ wil v gantsch seer vermeeren.

3 Doe viel Abzam op zijn aengelichte: Ende Godt sprack voorder niet hem/ ende seyde:

4 Siet/ Ick beur/ ende hebbe mijn verbondt met v : ende ghy sult een vader veler volcken worden.

5 Daerom en sult ghy niet meer Abzam heeten/maer Abzaham sal uwen nāe zijn: c Want ick hebbe v ghemaeckt tot een vader veler volcken.

6 Eñ wil v gantsch seer vruchtbaer maken/ ende van v volcken maken/ d ende van v sullen Coninghen comen.

7 Ende ick wil mijn verbont makē tusschen my ende uwen zade na v / by haren e†nacomelingen/dat het een eewich verbont zy: also dat ick v Godt zy/ende uwes zades na v.

8 f Ende wil v/ ende uwen zade na v/geuen het lant/ daer ghy een vreemdelinck inne zijt: namelijcken/het gantsche landt Canaan tot eewiger besittenighe/ ende wil haer God zijn.

9 Ende Godt sprack voorder tot Abzaham: g So houdt nv mijn verbont / ghy eñ v zaedt na v/ by haren nacomelinghen.

10 Dat is nv mijn verbondt/dat ghy houden sult

g† Anders/ ondergheset.

h Gen.17.b.19 Judi.13.a.3. luce 1.b.31. Ismael heet Lupde vp hoozt.

i† And. zijn/ Godt die my ghesien heeft: want etc. hier dien nagheuē die my sach.

a Gen. 12.a.7 ende 13. b.15. ende 15. b.18. ende 24.a.7. ende 26.a.3.

b† And. God Schadai dat is/ de Almachtiger/ ende een Overuloedighen/ genoechsamen/ hebbende alles goeds/

c Abzam heet hoogh vader/ maer Abzaham vader der hoogher vaderen/ hoogher dan de seluē hoogen/ maer meer vaderen/ teeckent wijdē in zijnen name/ ende vāder ongelijck.

Rom.4.b.17.

d mat.1.a.2. e† Heb. Gerothaim/ dy sal soo langhe duyren als haer dinc bestaen sal. Dan Mose bedupt hier maer dat haer dinc sal ophouden / eñ ander coninghen.

f Exod. 6.a.8.

g Act. 7.a.5.

fult tusschen my ende v / ende uwen sade na
b Matth.2.27. ben. Alles wat manlijck is onder v / sal be-
snieden worden.
Ghy sullet Ja de voorhuyt aen uwe vlee- 11
schelijcke besnijden / dat selue sal een teecken zijn
Sichtbaer des verbonts tusschen my ende v lieden.
Besnijdinge. k Een yeghelijck knechtken / wanneer het 12
Exod.12.d.3 acht dagē out is / sult ghy besnijden by uwen
Exod.21.d.2 nacomelinghen: desseluen gheliicken / alle dat
Josu.5.c.2. gheslinde dat in uwen huyse gheboren ofte
gheroeckt is / van allerley vreemden die niet
van uwen ghesslachte en zijn.
Also sal mijn verbont aen uwen vleesche 13
zijn / ten eewighen verbonde.
Ende waer een knechken niet en wort be- 14
snieden / aē der voorhuyt zijns vleesschs / diens
l Hebr. verbro- ziele sal uytgheroeyt worden uyt zijnen vole-
ken gemaect. ke: daerom dat hy mijn verbont l' naghela-
ten heeft.
Sarai. Ende Godt spraeck voortaen tot Abraham: 15
Ghy en sult v wijf Sarai / niet meer Sarai
heeren / maer Sara sal haren naem zijn.
Gen.17.b.5. Want ick wilse seghenen: ende oock van 16
Hebr. ende haer wil ick v eenen sone m' geuen: Ick wil-
ick sal hem se seghenen / ende volcken sullen uyt haer voy-
segenen. Gen.18.a.18. den / n ende Coninghen ouer dese volcken.
Doe viel Abraham op zijn aengheschichte / 17
ende loech / ende spraeck in zijnder herten: Sal
ouy / die ick hondert Jaer oudt ben / een kindt
gheboren worden / ende Sara die tweghentich
Jaer oudt is / baren?
Ende Abraham spraeck tot Godt: Och dat 18
o Gen.17.b.20 Ismael leuen sonde voor v.
& 21.b.13.a. Ismael. Doe spraeck Godt: o Ja / Sara v wijf sal v 19
eenen sone baren / dien sult ghy Isaac heeren:
Ismael. want met hem wil ick een eewich verbondt
maken / ende met zijnen sade na hem.
Daertoe aen Ismael hebbe ick v oock ver- 20
hoort: Siet / ick hebben ghesegheut / ende wil e
p Gen.25.b.12 hem wachthaer maken / ende gantsch seer ver-
meerderen: p twaelf Vorsten sal hy genere-
ren / ende will hem tot groot en volcke maken.
Dan noch mijn verbondt wil ick oprech- 21
ten met Isaac / dien v Sara baren sal / om de-
se tijt inden anderen Jare.
Ende hy hielt op met hem te spreken: ende 22
Die eerste 25 sijnder Godt voer op van Abraham.
Doe nam Abraham zijnen sone Ismael / 23
ende alle knechten die in zijnen huyse ghebo-
ren / ende alle die ghecocht waren / ende alles
wat mans name was / in zijnen huyse / ende
besneedt de voorhuyt aen haren vleesche /
enen desselven daghes als hem Godt ghesept
hadde.
Ende Abraham was neghen ende tnegen- 24
tich Jaer oudt / doe hy de voorhuyt aen zij-
nen vleesche besneedt.
Ende Ismael zijn sone was derthien Jaer 25
oudt / doe zijns vleesschs voorhuyt besneden
wert.
Euen op eenen dach werden sy alle besne- 26
den / Abraham / zijn sone Ismael /
Ende wat manlijck ghesslachtes in zijnen 27
huyse was / in zijnen huyse gheboren / ende ge-
cocht van vreemden: het wert alles met hem
besneden.

Dat xbij. Capittel.

1. Dry mannē verschijnen Abraham / die spōssen hy. 10. Hem wort den tijdt der ontfanckenisse en geboorte eens toegesproken soons besonder / 13. des lachts Sara / ende wort daerom ghestraft. 20. Die verderuinghe Sodoms ende Gaers opliggende steden wort Abrahe oudt ghedaen. 23. Die bidt voor de Inwoonders alsdaer / van wegken sommigher verneynde rechtueerdighe onder hen.

I Ende de Heere verscheen hem in a† den a† Anders/ den Eychen
Haghen / Manre / doe hy b sat aen der Woude / ofte
deure zijner hutten / doe de dach aent der black.
heetste was. b Gen. 19.a.1
2 Ende als hy zijne ooghen ophief / en sach /
doe stonden drie mannen teghen hem ouer:
ende doe hyse sach / liep hy hen teghen van der
deure zijner hutten / ende neyghde hem voor
c hen neder op de aerde. c Voor eenen
3 Ende spraeck: d Heere / hebbe ick ghenade ge- balt hy neder /
vonden voor uwen ooghen / soo en gaet voor ende rebet oor
uwen knechte niet voorby. als met eenē /
4 f Men sal v een wenich waters brenghen / ende doch niet
ende uwe voeten wasschen / ende ruslet v on- dipen: daer is
der den boom. de Dypius
5 e Ende ick wil v een bete broots brengen / dichtet in Gre
dat ghy uwe herte lauet / daer na sult ghy be betreckent.
voorgaen: want daerom zijdt ghy tot uwen d Jud. 19.c.21
knechte ghecomen. Sy spraken: Doet als ghy 1. Sa. 28.c.22
ghesept hebt. Act. 16.b.15.
6 Abraham haestede hen in de hutte tot Sa- Hebr. 13.a.2.
ra / ende spraeck: Haest v / ende f mengt drie e Judi. 19.a.5
maten meelbloemen / kneder ende backet Psa. 104.b.15.
koecken. f Mat. 13.b.33
7 Ende hy liep totten runderen / ende haelde Luce 13.b.18.
een fijn goet Calf / ende gaf het den jonghe:
g† Und. hielt
8 Ende hy broech op / botter ende melck / ende hem by hen
van den Calue / dat hy toebereydt hadde / ende onder etc. daer
setrede het hen voor / ende g† tradt voor hen wijle sy aten.
onder den boom / h ende sy aten. h Gen. 19.a.3
9 Doe spraken sy tot hem: Waer is v wijf Tob. 12.b.19
Sara? Hy antwoorde: Daer binnen inder Judi. 13.b.16
hutten. i* Dat is / Die
10 Doe sprac hy: Ick will tot v weder comen / warachtich
i* so ick leue: hier / so sal Sara v wijf eenen so- als ick leue.
ne hebben. Dat hoorde Sara achter hem / ach- Godt spreeckt
ter der deure der hutten. als ēē mēsche.
11 k Ende sy waē beyde / Abraham ende Sa- Gen. 3. Adam
ra / oudt ende wel bedaecht / alsa dat her Sara waer zijt ghy?
niet meer en ghinck nae der vrouwen aert. Item Gen. 4.c
12 l Daerom loech sy by haer selfs / ēn spraeck: Ick will neder-
Mijn ick out ben / sal ick noch niet wellust om- baren / ēn sien /
gaen / ende m mijn heere oudt is? Gene. 18. Ick
13 Doe spraeck de Heere tot Abraham: Waer- will sien of het
om lachet dies Sara / ende spreeckt: Meynt also zijn. Want
ghy dat het waer zy / dat ick noch baren sal / dit woort (Sa
soo ick doch oudt ben? ic leue /) setter
14 Sonde dan den Heere wat n† onmogelijck het hoe ghy
zijn? Om dese tijt wil ick weder tot v comen / wilt. soo en
so ick leue: so sal Sara eenen sone hebben. lijdt het doch
15 Doe verloochende dat Sara / ende spraeck: niet / als of hy-
Ick en hebbe niet ghelachen: want sy vreesde lieden
de haer. Ende hy spraeck: Het en is niet also / of de sone ofte
ghy hebt ghelachen. dochter
16 Doe stonden die mannē op van daer / ende
keerden hen teghen Sodom: ende Abraham
ghinck met hen / dat hyse ghelepde.
17 Doe spraeck de Heere: Hoe can ick Abraham
verbergen / wat ick doe?
18 Nademael hy een groot ende machtich
volck sal worden / o ende alle volcken op aer-
den in hem ghesegheut worden sullen?
19 Want ick weet / hy sal het beuelen zijnen
kinderen / ēn zijnen huyse na hem / dat hy des
Heeren weghen houden / ende doen wat recht
ende goet is: op dat de Heere op Abraham
20 Ende

Anders / den Eychen Woude / ofte der black.
b Gen. 19.a.2
c Voor eenen balt hy neder / ende rebet oor als met eenē / ende doch niet dipen: daer is de Dypius dichtet in Gre de betreckent.
d Jud. 19.c.21
1. Sa. 28.c.22
Act. 16.b.15.
Hebr. 13.a.2.
e Judi. 19.a.5
Psa. 104.b.15.
f Mat. 13.b.33
Luce 13.b.18.
g† Und. hielt hem by hen onder etc. daer wijle sy aten.
h Gen. 19.a.3
Tob. 12.b.19
Judi. 13.b.16
i* Dat is / Die warachtich als ick leue. Godt spreeckt als ēē mēsche.
Gen. 3. Adam waer zijt ghy?
Item Gen. 4.c
Ick will neder-baren / ēn sien / Gene. 18. Ick will sien of het also zijn. Want dit woort (Sa ic leue /) setter het hoe ghy wilt. soo en lijdt het doch niet / als of hy-lieden
de Gudoren leuē soude? Ja / so sy niet ghoe wisse leuē soudē / wat waradan de toesegghinghe?
k Ge. 17.b.17
Luce 1.b.18.
l Hebr. 11.a.11.
m 1. pet. 3.a.6
n† Anders / te wōderbaerlijc
o Gen. 12.a.3. ende 22.b.18.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende de Heere sprack: Daer is een ghe- 20
schrey tot Sodom ende Gomorra/dat is groot/ ende
p Hof.16.v.48 p ende hare sonden die zijn seer swaer.
Daerom wil ick afdaren / ende sien / of sy 21
dat alles ghedaen hebben/na den ghesschreye/
q† And. hebbt sy het gedaen/ soo is het wt/ ssse soo niet/ dat weet. dat voor my ghecomen is / q† of het also niet
en zy/ dat ick wete.
Ende de mannen keerden haer aengelicx 22
te/ende ginghen na Sodom: doch Abrahám
bleef staende voor den Heere.
Ende tradt tot hem/ende sprack: Wilt ghy 23
dan den rechtueerdighen met den godtloosen
omberenghen?
Daer mochten misschien vijftich rechtueer- 24
dighe inder stadt zijn: wouldet ghy die om-
brengen / ende dier stede het niet vergheuen/
om der vijftich rechtueerdighen willen / die
daer inne waren?
Dat sy verre van v/dat ghy dat doet/ende 25
doodet den rechtueerdighen met den godloo-
sen/ dat de rechtueerdighe sy / ghelijck als de
godtloose: dat sy verre van v/ die r† ghy aller
Werelt Richter zijdt / ghy en sult alsoo niet
richten.
De Heere sprack: Vinde ick vijftich recht- 26
ueerdighe tot Sodom in der stadt / soo wil
ick om harent willen/allen den plaetsen ver-
gheuen.
Abrahám antwoorde/ende sprac: Och siet/ 27
ick hebbe my onderwonden te spreken met
s Genes.2.v.7. den Heere/hoewel ick saerde ende asschen ben.
Daer mochten misschien vijue wenigher 28
dan vijftich rechtueerdighe in zijn: wouldet
ghy dan de gantsche stadt verderuen/ om der
vijue willen? Hy sprack: Vinde ick daer vijf
ende veertich inne / soo en wil ickse niet ver-
deruen.
Ende hy sprack voorder met hem/ende sey- 29
de: Men mochte misschien veertich daerinne
vinden. Hy sprack: Ick en wil hen niet
doen/om der veertich willen.
Abrahám sprack: En vertoornet niet Hee- 30
re / dat ick noch meer spreke: Men mochter
misschien dertich daerinne vinden. Hy ant-
woorde: Vinde icker dertich inne / soo en wil
ick hen niet doen.
Ende hy sprack: Och siet / ick hebbe my 31
onderwondē met den Heere te spreken: Men
mochte misschien twintich daerinne vinden:
Hy antwoorde: Ick en wilse niet verderuen/
om der twintich willen.
Niet thien gherechtighe tot Sodom. Ende hy sprack: Och en vertoornet niet 32
Heere / dat ick slechts noch eenmael spreecke:
Men mochte misschien thiene daerinne vin-
den. Hy sprack: Ick en wilse niet verderuen
om der thiene willen.
Ende de Heere ginck henen/doe hy met A- 34
brahám wtgheſprooken hadde: ende Abrahám
ghinck weder henen aen zijn stede.

Dat xix. Capittel.

1. Twee Enghelen comen tot Sodom / worden van Loth gheherberghet/ 3. ende van der stadt inwooners ghesocht te misbruycken. 16. Voor die wort Loth samen met zijnen wijue ende twee dochteren wtgeleydet / hem te behyden. 24. Sodom ende haer ombiggende landt verderft. 26. Loths wijf wort tot eenen Soutpilaer of Soutshoop. 27. Abrahám beschouwer de landtstreke Sodom. 33. Loths dochteren worden bevrucht van haren vader ende baren.

a Gen. 18.v.1 Een werck der liefde. EN twee Engelen quamen tot Sodom 1
des auonts / ende Loth a satt tot So- 2
dom onder de poorte: ende doe hyse
sach/ stondt hy op hen te ghemoete/ende neych-
de hem met zijnen aenghesichte op de aerde/
ende sprack:
2 b Siet o† Heere / coemt doch in ten huyse b Heb.13.v.2
uwes knechts / ende blijuet ouernacht: laetet o† And. Mijn
uwe voeten wasschen/ soo staet ghy morghen
vroech op / ende trecket uwer strate. Doch sy
spraken: Neen / maer wy willen ouernacht
op der strate blijuen.
3 d Doe e noodichde hyse seer: ende sy ghin- d Luce 14.v.23
ghen tot hem in / ende quamen in zijn huys: ende 24.v.29
ende hy bereydde hen een maeltijdt / ende bieck e† And. hen hefticht
ongheheuelde koecken: e† ende sy aten. f Gen. 18.v.6
4 Doch eer sy hen slapen lepden / quamen de Tob. 12.v.1.
lieden der stadt Sodom/ ende omringhen dat Judi. 13.v.11
huys / jonghe ende out / het gantsche volck
wt allen eynden.
Ontucht of sonde der Sodomiten. 5 Ende riepen Loth / ende spraken tot hem: g Gen. 12.v.13
Waer zijn de mannen die tot v ghecomen zijn Rom. 1.v.27.
dese nacht? laetse wtgaen tot ons/ g dat wyse
bekennen.
6 h Loth ginck wt tot hen voor de deure/ende h Iud. 19.v.22
sloot de deure achter hem toe/
7 Ende sprack: Och lieue broeders / en doet Loth straft de Sodomiters.
soodanighen quaet niet.
8 Siet/ ick hebbe twee dochteren / die en heb-
ben noch gheenen man bekent/die wil ick hier
wt gheuen onder v / ende doet met hen wat v
belieuet / alleene dese mannen en doet niet:
want daerom zijn sy onder de schaduwe mijns
i† dakes inghegaen. i† And. schuts
9 Sy spraken daer teghen: Coemt hier / doe
spraken sy: Ghy zijdt k een eenich vreemde- k Ero.2.v.14.
linck hier / ende wilt regeren? Wel aen / wy Act.7.v.27.
willen v beter plaghen dan de gheene: l ende sy 2.Pet.2.v.8.
dronghen hardt op den man Loth/ende liepen
toe/ende wonden de deure opbreken.
10 Doe grepen de mannen wtwaert / ende to-
ghen Loth tot hen int huys / ende sloten de
deure toe.
11 m Ende de mannen die voor der deure aen- m sap.19.v.11
den huyse waren / werden met blintheyt ghe- Sodomiten verblint.
slaghen / beyde cleyn ende groot / tot dat sy
moede werden / ende de deure niet vinden en
conden.
12 Ende de mannen spraken tot Loth: Hebt
ghy noch erghens hier eenen [voorwende]
schoonsone / ende soons ende dochteren / ende n† And. wat
n† wie v toebehoort in der stadt / dien brengt v etc. dat
wt deser stede.
13 Want wy sullen dese stede verderuen/daer-
om dat haer ghesschrey groot is voor den Hee-
re / die heeft ons hier ghesonden / haer te ver-
deruen.
14 Doe ginck Loth wt/ende sprack met zijnen
toecommenden schoonsonen/ die zijne dochteren
nemen sonden: Maect v op/ende gaet wt dese
sen plaetsen/ want de Heere sal dese stadt ver-
deruen: doch het was hen belachelijck.
15 Doe nu de dagheraet opghinck / hieten de Verlossinge Enghen den Loth hem haesten/ende spraken: des rechte Maeckt v op / neemt v wijf / ende uwe twee uverdighen dochteren/die voor handen zijn / dat ghy oock Lothe. niet om en comet inder misdaedt deser 1.Pet.2.v.7.
stadt.
16 Doe hy het nu vertoogh / o grepen de man- o sap.19.v.16
nen hem/ ende zijn wijf / ende zijn twee doch- ende 19.v.26
teren by der handt/ daerom dat de Heere zij-
ner verschoonde / ende brachten hen wt / ende
lieten hen buyten voor der stadt.
17 Ende als sy hen hadden daer wt gebracht/
doe

doe spraken sy: Behout u ziele/ende en siet niet
te rugghe/ ook en staet niet in desen platte
des lants: op den berghe behoudt u/dat ghy
niet om en comet.
Loths ghe-
drie tot
Godt.
Loth sprack tot hem: Och neen Heere. 18
Siet/dewijle u smeecht ghenade gheuonden 19
heeft voor uwen ooghen/ so wonder doch uwe
barmherticheyt groot maken/die ghy aen my
ghedaen hebt/dat ghy mijne ziele by den le-
uen behieldet: ick en can my niet op den ber-
ghe behouden/ my mochte een onghemack aen-
comen/dat ick sterue.
p Daer heet
clein.
Siet/daer is eene stadt harde by/daer ick in 20
vlieden can/ende sy is cleyn/ aldaer wil ick my
behouden: Sy is doch p cleyn/ dat mijn ziele
leuendich blijue.
Doe sprack hy tot hem: Siet/ ick hebbe u 21
oock in desen stucke aengesien/dat ick de stadt
niet om en coerde/ daer ghy van ghesproken
hebt.
Haest u/ende behout u aldaer/ want ick en 22
can niet doen/tot dat ghy daer in comet.
q Daer heet de stadt ghenoemt is Zoar: 23
ende de Sonne was opgegaen op aerden/ doe
Loth te Zoar in quam.
a gen. 19.c.23.
Esaie 13.b.19
Jere. 49.c.40.
Ezec. 16.c.49
Oseæ 11.a.8.
Amos 4.b.11.
Iuce 17.c.27.
Iude 1.7.
r Doe liet de Heere sweuel ende vyer rege- 24
nen van den Heere/ vanden Hemel af op So-
dom ende Gomorra.
Esaie 13.b.19.
Jere. 50.c.40.
Ezec. 16.c.49
Oseæ 11.a.8.
Amos 4.b.11.
Iuce 17.c.27.
Iude 1.7.
Ende keerde de steden mmne/ de gantsche 25
landstreke / ende alle inwooners der ste-
den / ende wat op den lande ghewassen
was.
Iuce 17.b.32
s Ende zijn wijff sach te rugghe/ ende werdt 26
t tot een Soudtpilaer.
t Anders/
Sautsoop.
Abraham maecte hem des morgens vroech 27
op / aen de stede daer hy ghestaen hadde voor
den Heere.
Ende keerde zijn aengheschichte teghen So- 28
dom ende Gomorra / ende alle dat landt dier
streke/ende sach toe/ende siet/ doe ghinck daer
eenen roock op vanden lande/als eenen roock
van eenen ouen.
Want doe Godt de steden in dier lantstree- 29
ke verderf/ dachte hy aen Abraham/ende ley-
de Loth wt den steden/ die hy ommekeerde/
daer Loth in woonde.
u Anders/
omgeset.
Ende Loth trock wt Zoar/ ende bleef op 30
den berch met zijnen beyden dochteren: want
hy vreesde hem tot Zoar te blijue/ ende bleef
alsoo in een v hol/ met zijnen beyden doch-
teren.
Doe sprack de oudste tot der jonckster: 31
Onse vader is oudt/ende daer en is geen man
meer op aerden / die ons beslapen can na alle
weerelt wijse/
Doo coemt / laet ons onsen vader wijn te 32
drincken gheuen/ende by hem slapen/dat wy
Exod. 20.a.7. zaet van onsen vader behouden.
Alsoo gauen sy haren vader wijn te drin- 33
cken inder selver nacht: x ende de outste quam
heuen / ende leyde haer tot haren vader: ende
hy wert desniet ghewaer/ doe sy haer leyde/
noch doe sy opstont.
Des morgens sprack de outste totter 34
jonckster: Siet/ ick hebbe ghistren by mij-
nen vader gheleghen/laet ons hem desen nacht
weer wijn te drincken gheuen/dat ghy heuen
gaet/ ende legghet v tot hem/ dat wy zaedt
van onsen vader behouden.
Alsoo gauen sy haren vader dien nacht 35
weer wijn te drincken: ende de jongste maecte
haer op/ ende leyde haer tot hem: ende hy en
werdt des niet ghewaer/ doe sy haer leyde/
noch doe sy opstont.
Alsoo werden beyde de dochteren Loths 36
y bevrucht van haren vader.
y Met kinde
Ende de outste baerde eenen sone/ dien hiet 37
sy ƒ Moab: dat dien comt de ƒ Moabiters/ tot op desen huydigen dach.
ƒ Moab.
Ende de jongste baerde ook eenen sone/ dien hiet sy/het kint Ammi: dat dien comt de kinderen Ammon/ tot op den huydigen dach. 38
Ammi.

Dat xx. Capittel.

1. Abimelech neemt Abrahams sone afgheseyde Sara ten wyue. 3. Wert van Godt gheleert de selue ongeschent weder te gheuen. 9. Beschelt Abraham. 14. en gheeft hem sijn wijf Sara weder met grooten gheschenchen. 17. Bidt hem bidt Abraham/ende zijn huys werdt weder vruchtbaer.

1 Abraham en vreest Gode.
a gen. 12.b.13 ende 26.a.7.
Godt seyget voor zijne gheloouige.
Godt straft Abimelech in droom.
b Dewijle ghy een Heere sijt/ meucht ghy wat ghelien hebben/dat is fuler verdient hebbe met mijnen sonden.
c Of/ dooder slechte.
b gen. 12.b.18
Abraham
Ende Abraham toech van daer/ int lant
teghent Suyden/ende woonde tusschen
Kades ende Sur: ende wert een vreem-
delinck te Gerar.
Ende seyde van zijnr wijue Sara: a Syet is 2
mijn suster: Doe sandt Abimelech den Ca-
nanick tot Gerar nae haer ende liet se halen.
Ende Godt quã tot Abimelech des nachts 3
inden droom/ende sprack tot hem: Siet daer/
ghy zijt des doots/ om des wijfs willen/ die
ghy ghenomen hebt: want sy is eens mans
gheroout wijf.
Abimelech en hadt se noch niet aengeroert/ 4
ende sprack: Heere/ wilt ghy dan een recht-
weerdich volck dooden?
En heeft hy niet tot my gesept: Sy is mijn 5
suster? ende sy heeft ock gheseyt: Hy is mijn
broeder? Ick hebbe doch dat ghedaen met
eenvoudighen herten / ende onschuldighen
handen.
Ende Godt sprack tot hem inden droom: 6
Ick weet ook/ dat ghy dat met eenvoudigen
herten ghedaen hebt/daerom hebbe ick v ook
behoet/dat ghy niet teghen my en sondichdet/
ende en hebbe dat v niet toeghelaten/dat ghy
se aentastedet.
So gheeft nu dē man zijn wijf weder/ want 7
hy is eē Pzophete: ende laet hem voor v bid-
den/ so sult ghy leuendich blijuen: waer ghyse
daer enteghen niet weder en gheeft / soo weet/
dat ghy des doodes steruen moet / ende alle
wat uwe is.
Doe stont Abimelech des smorgens vroech 8
op / ende riep alle zijne knechten / ende seyde
hen dit alles voor haren oogen: ende de lieden
vreesden seer.
Ende Abimelech riep Abraham ook/ ende 9
sprack tot hem: Waerom hebt ghy ons dat
ghedaen? ende wat hebbe ick aen v ghesun-
dicht/ dat ghy een sulcke groote sonde won-
dert op my ende op mijn ryicke vveughen? ghy
hebt met my ghehandelt/ niet als men han-
delen sal.
Ende Abimelech sprack voorder tot Abra- 10
ham: b Wat hebt ghy ghesien/ dat ghy sul-
kes ghedaen hebt?
Abraham sprack: Ick dachte / nu schien en 11
is ghen vreese Gods aen c deser plaetsen/ en
de sullen my om mijns wijfs wille dooden
Ock is sy waerachtich mijn suster/ want 12
sy is mijns vaders dochter / doch niet mijner
moeder dochter/ ende is mijn wijf geworden.
Doe nu my Godt wt mijnes vaders huyse 13
wandelē liet/ sprac ick tot haer: d Die barm-
herti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hertichept doet aen my/dat ghy/waer wy hen comē/van my segghet: Ick sy v bzoeder.

14 Doe nam Abimelech schapen ende runderen/ knechten/ ende maechden/ ende gaffe Abzaham/ende gaf hem weder zijn wijf Sara.

15 Ende spzack: Siet daer/ mijn lande staet v open: woont waer het v wel behaecht.

16 Ende spzack tot Sara: Siet daer/ick hebbe uwen bzoeder duysent uluerlinghen gheghenen: Siet/ e† dat sal v een deckscel der oghen zijn/ voor allen die by v zijn/ ende f† alom: g dat was haer straffe.

17 Ende Abzaham badt tot Godt: doe heelde Godt Abimelech/ ende zijn wijf/ ende zijn maechden/dat sy kinderen baerden.

18 Want de Heere hadde te voren toeghesloten alle baermoeders des huys Abimelech/ om Sara Abzahams wijfs wille.

e† Anders/die eene ghewisse bewaringhe.

f† And. ende g Die hepligen wordē stipuerlyck ende met ghewinste gestraft/als hier Sara wort gestraffet/ dat sy Abzaham hadde bzoeder genoemt/ēn verkreech groote weldaet.

90 Dat xxi. Capittel.

1 Isaac wert ghebozen/ 4. besneden/ 8. ende ghespeent/ 10. Hagar met haren sone wtgheiaghen/ 17. ende bandē Heere vertroost/ 20. Ismael opghetoghen/ ende verhouwelijckt. 22. Abimelech begheert een verbondt met Abzaham te maken/ 31. dat sweeren sy malcanderen by den bzunput die Abzaham ghegrauen hadde.

a Ge. 17.b.19 ende 18.b.10.

EN de de Heere besocht Sara/ a alsō hy 1 voorsprokē hadde/ende dede met haer/ als hy gheseyt hadde.

b Act.7.a.8. Gala.4.c.23. Hebz. 11.b.11 Isaac wordt ghebozen.

b Ende Sara wert bevrucht/ ende baerde 2 Abzaham eenen sone in zijnen ouderdom/ in de tijt/die hem Godt gheseyt hadde.

c Mat. 1.a.2. Iosue. 24.a.3

c Ende Abzaham hiet zijnen sone die hem 3 gebozen was/ Isaac/dien hem Sara baerde.

Ende besneet hem aen den achtsten dage/ 4 als hem Godt geboden hadde.

Hondert Jaer was Abzaham oudt/ doe 5 hem zijn sone Isaac ghebozen wert.

Ende Sara spzack: Godt heeft my een 6 lachen toeghericht: want wie het hooren sal/die sal d† mijnet lachen.

h† Anders/ hem mijner verhooghen.

Ende spzack voorder: Wie dorst de dat van 7 Abzaham segghen/dat Sara kinderen soochte/ende hadde hem eenen sone ghebaert in zijn ouderdom?

Ende dat kint wies/ende wert ghespeent: 8 ende Abzaham maeckte een groote gastery/e/ aen den daghe doe Isaac ghespeent wert.

Ismael een bespotter.

Ende Sara sach den sone Hagar der E= 9 gyptischen/ dien sy Abzaham ghebaert hadde/dat hy e† een bespotter was.

e† And.dertel/ofte moerwillich/

f Gala.4.d.30 Judic.11.a.2.

Eñ spzack tot Abzaham: Bzijft dese ma= 10 ghet wt met haren sone: f want dese maghet zal sone en sal met erven met mijnen sone Isaac.

Dit voegt veniel Abzaham seer qualijck/ 11 om zijns soons willen.

Ende Godt spzack tot hem: Later v niet 12 qualijck vervallen/ g† den jonghen ende der maghet halven: alles wat Sara v gheseydt heeft/ dat hoort: h want in Isaac sal v het zaedt ghenoemt worden.

g† Ofte/ van wegē des etc.

h Rom. 9.a.7. Hebr. 11.b.18. Genes.17.b. 16.19.

i Gen.16.b 10 Gen. 17.b.20.

i Ock wil der maghet sone ten Volcke 13 maken/ daerom dat hy uwes zaedts is.

Doe stont Abzaham des morgens vroech 14 op/ ende nam broodt/ ende een flesschē met water/ ende leyde het Hagar op haer schouderen/ende den jonghen mede/ ende liet se wt. Doe tooch sy henen/ ende ginck inder Woestyne dwalende by Bersaba.

Doe nu het water in der flesschen wt 15 was/ wierp sy den jonghen onder eenen eychen k† boom.

k† In stroye.

16 Ende ginck henen/ eñ sette haer tegen hem over van verre/een l† boogschoot wijt: want sy spzack: Ick en can des jonghen sterven niet aensien: ende sy sette haer tegen hem over/ende hief haer stemme op/ende weende.

l† And. een boghse schoot.

17 Doe verhoorde God de stemme des jongē/ ende de Enghel Gods riep vandē Hemel tot Hagar/ende spzack tot haer: Wat is v m Hagar? en vreest v niet/ want Godt heeft verhoort de stemme des jonghen/ daer hy leyt.

m Alsoo sy op Hagar die dese scrifture voor loslicheyt worden is, Gala. 4. eñ hare ons calumnieren lycks hoort ende gheest op Ysmaël. n† And. hem mer.

18 Staet op/neemt den jonghen/ende n† leyder hem aen uwer hant: o want ick wil hem tot grooten Volcke maken.

o Gen.17.c.20. p Esai.4.b.

19 p Ende Godt dede haer ooghen op/ dat sy eenen waterbronne sach: doe ginck sy henen/ ende vulde de flesschē met water/ eñ dranckte den jonghen.

20 Ende Godt was met den jonghen/ die q wies ende woonde inde Woestyne/ eñ wert een goet Schutter.

21 Ende woonde inder Woestyne Pharan: ende zijn moeder nam hem een wijf wt Egyptenlandt.

22 q Ter selver tijdt spzack Abimelech ende Phicol zijn Velt-hooftman met Abzaham/ eñ seyde: God is met v in allen dat ghy doet.

q Gen.16.c.13 Eñ Abzaham bōt mysself.

23 Soo sweert my nu by Godt/ dat ghy my/ noch mijnē kinderē/noch mijner kints kinderen r† geen ontrouwe bewysen willet/ maer dat ghy de barmhertichept die ick aen v ghedaen hebbe/ aen my ock doet/ ende aenden Lande daer ghy een vreemdelinck inne zijdt.

Abzaham ende Abimelech.

r† And.belofte dighet ofte verbondt.

24 Doe spzack Abzaham: Ick wil sweeren.

25 Ende Abzaham strafte Abimelech/om des waterputtes willen/ dien Abimelechs knechten hadden met ghewelt ghenomen.

26 Doe antwoorde Abimelech: Ick en hebbe dat niet gheweten wie dat ghedaen heeft/ ock en hebt ghy dat my niet aenghesegt: daertoe en hebbe ick dat niet ghehoort meer dan heden.

27 Doe nam Abzaham schapen ende runderen/ende gaffe Abimelech: ende maeckten beyde een verbont te samen.

28 Ende Abzaham setrede daer by seuē s† ionghe lammeren bysonder.

s† And.ionghe Oyen.

29 Doe spzack Abimelech tot Abzaham: Wat sullen die seuen lammeren/ die ghy bysonder daer ghesetter hebt?

30 Hy antwoorde: Seuen lammeren sult ghy van mijnder hant nemen/ dat sy my ter ghetuygenisse zijn/dat ick desen waterputte ghegrauen hebbe.

31 Daer van heet de stede t Bersaba/ dat sy daer beyde te samen ghesworen hebben.

t Als/ Sworen stede/ alsoo Sebaoth/ alleen maecht doe wel Heere/ bagijn jaerē.

32 Ende alsoo maeckten sy het verbont te Bersaba. Doe maeckten hen op Abimelech ende Phicol zijn Velthooftman/ ende toghen weder in der Philisteen landt.

33 Ende Abzaham plantede boomen te Bersaba/ ende u† predickte van den Naem des Heeren des eewighen Godts.

u† And. oock aldaer de dienst offerde.

34 Ende was een vreemdelinck in der Philisteen landt/eenen langhen tijdt.

90 Dat xxii. Capittel.

1 Abzaham wort versocht/zijnen sone Isaac te offeren/ 10. Dat onderstaet hy/ende dat wort hem van den Enghel behindert/ende voor ghedaen aengenomen. 13. Hy siet eenen ram achter hem/dien offert hy in Isaacx stede. 16. Hem wort de belofte met eenen eedt beuestight. 20. ende Nahors zijns bzoeders vruchtbaerheyt aengheseyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Na dese gheschiedenissen versocht Godt 1
Abraham / ende sprack tot hem: Abra-
ham. Ende hy antwoorde: Hier ben ick.
a Ende hy sprack: Neemt Isaac uwen ee- 2
nighen sone / dien ghy lief hebt / ende gaet he-
nen in het landt b Moria / ende offert hem
aldaer tot eenen brandtoffer / op eenen berch
dien ick u segghen sal.
c Doe stont Abraham des morgens vroech 3
op / en sadelde synen ezel / ende nam met hem
twee jonghers / ende synen sone Isaac / ende
cloof houdt totten brandtoffer / maeckte hem
op / ende ginc henen d aen de plaetse daer hem
Godt ghesept hadde.
Aen den derden daghe hief Abraham sijn 4
ooghen op / ende sach de stede van verre.
c Ende sprack tot synen jonghers: Blijft 5
ghy hier met den ezel: ick ende de jonghe
willen daer heene gaen / ende wanneer wy aen
gebeden hebbe / willen wy weder tot u comen.
Ende Abraham nam dat houdt ten brant- 6
offer / ende leyde dat op synen sone Isaac:
ende hy nam dat vyer ende mes in sijn hant /
ende die beyden ghinghen te samen.
Doe sprack Isaac tot synen vader Abra- 7
ham: f Mijn vader. Abraham antwoorde:
Hier ben ick mijn sone. Ende hy sprack: Siet /
hier is vyer ende hout / waer is nu het schaep
totten brandtoffer?
Abraham antwoorde: Mijn sone / Godt 8
sal selve hem versien een schaep ten brandtof-
fer: ende die beyde ghinghen te samen.
Ende als sy quamen aen de stede die hem 9
Godt seyde / bouwede Abraham aldaer een
Altaer / ende leyde het houdt daer op / g en-
de bandt synen sone Isaac / leyde hem op den
Altaer bouen op het houdt.
Ende repelde sijn hant uyt / ende battede het 10
mes / op dat hy synen sone slachtede.
Doe riep hem de Enghel des Heeren van 11
den Hemel / ende sprack: Abraham / Abraham.
Hy antwoorde: Hier ben ick.
Hy sprack: En legt u handt niet aen den 12
jonghen / ende en doet hem niet: h want nu
weet ick dat ghy Godt vreest / i ende en hebt
uwen eenighen sone niet verschoont om my-
nent wille.
Doe hief Abraham sijne ooghen op / ende 13
sach eenen ram achter hem / inden k† bosschie
hanghen met sijnen hoornen: ende ginck he-
nen / ende nam den ram / ende offerden ten
brandtoffer in synns soons stede.
Ende Abraham het de stede: De Heere 14
l† sier: daer wy men noch hedens daechs seyt:
Op den berch daer de Heere m† sier.
Ende de Enghel des Heeren riep Abraham 15
noch eenmael vanden Hemel /
Ende sprack: Ick hebbe by my selven ghe- 16
sworen / spreeckt de Heere: Dewijle ghy sulc
ding ghedaen hebt / ende en hebt uwe eyghenen
soons niet verschoont.
Dat ick u zaet segenen ende vermeere wil / 17
als de Sterren aen den Hemel / ende als het
zant aen den oever des zees / o ende u zaedt sal
besitten de poorten synder vyanden.
p Ende door u zaet sullen allen volcken op 18
aerden ghesegent worden: daerommo dat ghy
mijner stemme q gehoorsaem ghewest hebt.
r Also keerde Abraham weder tot synē jon- 19
ghers: ende maeckten hen op / ende roghen
t samen na Berseba ende woonden aldaer.

Na dese gheschiedenisse ghebeurdet: dat 20
Abraham aengheseydt worde: Siet / Milca
heeft ock kinderen ghebaert uwen broeder
Nahor.
Namelijcken Vz / den eerstghebooren / ende 21
Buz synen broeder / ende Kamuel dan dien
de Syriers comen.
Ende Chesed / ende Hasa / ende Phidas / 22
ende Jedlaph / ende Bethuel.
Ende Bethuel genereerde Rebeca: dese acht 23
baerde Milca den Nahor / Abrahās broeder.
Ende sijn bywijf / wiet namen Rehuma / 24
baerde ock / namelijcken / den Thebah / Ga-
ham / Thahas / ende Maacha.

Dat xxiij. Capittel.

1. Abraham beweent sijn verstorvene Sara / 10. Coopt Ephrons des Hethiters Acker / met dē tweevoudigen hole / ter erfbegraevenisse / 19. daer in begraeft hyse.

Sara wert hondert seven ende twintich 1
Jaer oudt / soo laughe leefde sy.
Ende sterf inder a hoofstadt / die heet 2
Hebron / in den lande Canaan: b daer quam
Abraham / dat hyse beclaechde ende bewoerde.
Daer na stont hy op van synen lijcke / ende 3
sprack met den kinderen Heth / ende seyde:
Ick ben een vreemt man / ende een c in- 4
woner by u / gheeft my een erf begraefnisse
by u / dat ick d† mijnen dooden begrave / die
voor my leydt.
Doe antwoorden Abraham de kinderen 5
Heth / ende spraken tot hem:
Hoort ons / lieve heere / ghy sijdt een Vorst 6
Gods onder ons: begraeft uwen doodten in
onsen e† eerbeckisten graven / gheen mensche
onder ons en salt u weeren / dat ghy in synen
graue niet en begraeft uwen dooden.
Doe stont Abraham op / ende neyghde hem 7
voor den volcke des lants / namelijcken / voor
den kinderen Heth.
Ende hy sprack met hen / ende seyde: Is het 8
uwen wille / dat ick mijnen dooden die voor
my leydt begrave / soo hoort my / ende bidder
voor my / tegben Ephron den sone Toar.
Dat hy my gheve sijn f dobbel spelonicke / 9
die hy heeft aen het ende sijnes Ackers: om
een gheliick gheit gheve hyse my / soo dele als
sy weerdt is onder u / ter erf begraevenisse.
Want Ephron woonde onder den kinderen 10
Heth. Doe antwoorde Ephron de Hethiter
Abraham / dat het de kinderen Heth aenhoor-
den / voor alle die se synder stadtpoorten wr
ende in ghinghen / ende sprack:
Neen mijn heere: maer hoort my toe: Ick 11
gheve u den Acker / ende daer toe de † spelonc-
ke daerinne: ende gheefse u over voor den kin-
deren mijns volcks / om te begraven uwen
dooden.
Doe neyghde hem Abraham voor de volc- 12
ke des landts.
Ende sprack met Ephron / dat het aenhoor- 13
de dat volck des lands / ende seyde: Wilt ghy
my dien laten / so bidde ick / neemt dan my het
gheit voor den Acker / dat ick u ghene / soo wil
ick mijnen dooden aldaer begraven.
Ephron antwoorde Abraham / ende sprack 14
tot hem:
Mijn heere / hoort my doch / het velt is vier 15
hondert g sickels silvers weerdt: doch wat
is dat tusschen my ende u? begraeft slechts
uwen dooden.

a Gen. 11. c. 29.
a Hebron / is Kiriath Arba syneet Mose / dat is / de vierstadt: want de hooghe hoofsteden waren in voorsaken alle Arba / dat is / in vier deelen ghedeylt / als Rome / Jerusalem / ende Babylon doet. Gen. 10.
b gen. 50. b. 10
2. Sam. 3. b 31
act 6. a. 2.
c† And. inghesetten.
d† And. mijn Sijch begraven wt mijns aensichte.
e† And. heuse lyckstien.
f Of / tweevoudich / ofte dat hol dat tweevoudichs / etc.
† Spelonckē heet dat indas aerden of berghen hol ende hol is / als het in sommighe landen is.
g Sickel / is een ghewicht aen der munte ooc voor van eenen guldan: want in hoogghen voorchmen hen ghelde alsmen nu her goudt wegher.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

h Abrahám verhoogde Ephron/ende woech 16
hem het gheldt daer henen/dat hy gheseyt hadde/ dat het aenhoorden de kinderen Heth/ namelijck/ vier hondert sikel silvers/ dat in coope i gaen ende gangbaer was.

17 Alsoo wert Ephrons Acker/ daer de dobbel spelonicke in is/ teghen Mamre over/ Abraham tot enghenen goede k bevesticht.

18 Met der spelonicken/daerinne/ende met allen boomen op den Acker rontomme/ dat het de kinderen Heth aensaghen/ ende alle die te zijner stadtpoorte wt ende in ghinghen.

19 Daer na begroef Abraham Sara zijn wijf/ inder spelonicken des Ackers die dobbel is/ teghen Mamre over/dat is Hebron/inden lande Canaan.

20 Alsoo wert bevesticht den Acker ende de spelonicke daerinne/ Abraham ter erf begraefnisse/van den kinderen Heth.

Dat xxiij. Capittel.

1. Van de trouwe des knechts Abrahám so teghen Godt als teghen zijnen heere/ 15. ende zijnen goeden voorspoede in het versoecke des wijfs voor Isaac. 22. Van zijner/Rebeca ende Labans verbaerheydt. 50. De verwilligninghe des houwelijcx Rebeca/ van haren ouderen/ 66. ende bestedinghe desselven.

Abrahám was mídt ende wel bedaecht/ 1
ende de Heere hadde hem gheseghent a† alomme.

Ende sprack tot zijnen oudtsten knecht zijnes huyses/ die alle zijne goederen voorstont: Legt nv/ve handt onder mijn heupe.

2 c† Ende sweert my by de Heere/den God des
Hemels ende der aerden/ d dat ghy mijnen sone gheen wijf en nemet van den dochteren der Chananiteren/onder den welcken ick woone.

3 Maer dat ghy trecket in mijn vaderlandt/ 4
e ende tot mijnen maechschappe/ende nemet mijnen sone Isaac een wijf.

De knecht sprack: Hoe? so dat wijf my niet 5
en wonde volghen in dit landt/ sal ick dan uwen sone weder brengen in ghene lant/ daer ghy wtghetoghen zijt?

Abrahám sprack tot hem: Daer hoedt b 6
voor/ dat ghy mijnen sone daer niet weder henen en brenghet.

De Heere de God des Hemels/die my van 7
mijns vaders huyse genomen heeft/ ende van
† mijn maechschap/die my gheloeft heeft/ende my oock gheswooren heeft/ende gheseydt:
f Dit landt wil ick uwen zade gheven/ g die
sal zijnen Enghel voor b henen senden/ dat ghy mijnen sone aldaer een wijf nemet.

Soo b nv het wijf niet volghen en wil/ soo 8
zijt ghy des eedts quijt/alleene en brenght mijnen sone daer niet weder henen.

Doe legde de knecht zijne handt onder de 9
heupe Abrahams zijns heeren/ ende sweer hem sulckes.

Alsoo nam de knecht thien Kemelen zijns 10
heeren/ ende tooch henen/ h† ende hadde met hem allerley goeden zijnes heeren/ eñ maeckte hem op/ende tooch na i† Mesopotamien/ tot der stadt Nahor:

Daer liet hy de Kemelen hen legeren buy- 11
ten voor de stadt/by een fonteyne/des auonts ontrent der tijdt/ wanneer de [vrouwen] plegen wt te gaen/ende water te putten.

Ende sprac: Heere/ghy God mijnes heeren 12
Abrahám k† ontmoet my hyden/ende doe barmhertichept aen mijnen heere Abraham.

13 Siet/ick sta hier by de waterfonteyne/ ende der lieden dochteren in deser stadt sullen wtcomen/[om] water te putten.

14 Wanneer nv eene maecht coemt/ tot dier ick spreke: Neycht nuve kruycke/ ende laet my drincken/ ende sy sal spreken: Drinckt/ ick wil nuve Kemels oock drencken: Dat sy die sy/ die ghy uwen dienaer Isaac l beschikt hebt/ ende ick m daer aen bekenne/ dat ghy barmhertichevdt aen mijnen heere ghedaen hebt.

l Of/ toeghenght m† Andere/ derselven.

15 Ende eer hy wtghesproken hadde/ siet/ doe quam wt n Rebeca/ Bethuels dochter/ die een sone Milca was/ welcke Nahors/Abrahams broeders wijf was/ eñ droech een kruycke op haer schouderen.

Rebeca Bethuels dochter. n gen. 22.23

16 Ende sy was een seer schoon Deerne van aengesichte/ noch een maget/ eñ gheenen man en hadse bekent: die ghinck af totter fonteyne/ eñ vulde de kruycke vol/eñ ghinck weder op.

17 Doe liep haer de knecht teghen/ eñ sprack: Laet my eē wepnich waters wt uwer kruycken drincken.

18 Ende sy sprack: Drinckt mijn heere: Ende
sy liet de kruycke haestelijck neder op haer handt/ende gaf hem te drincken.

19 Ende doe sy hem te drincken ghegheven hadde/sprac sy: Ick wil uwen Kemelen oock wat vullen/tot dat sy o† alle drincken.

o† Andere/ ghenoegh.

20 Ende sy haestede haer/ende goot de kruycke wol inden drinckback/ende liep weder totter fonteyne om water te putten voor alle zijnen Kemelen.

21 De man daertusschen verwonderde hem
p† seer/ ende sweech stille/tot dat hy bekende/ of de Heere tot zijner reyse ghenade gheghegheven hadde oft niet.

p† And. hoort

22 Doe nv de Kemelen alle gedroncken hadden/ nam hy een gulden q† spansel: eens halven likels swaer/ ende twee armringhen aen haer handt/thien likels goudts swaer.

q† And. Godt gheven sy.

23 Ende sprack: Mijn dochter/ wien behoort ghy toe? dat segt my doch: Hebben wy oock ruymte in wes vaders huys te herberghen?

24 Sy sprac tot hem: Ick ben Bethuels dochter/ des soons Milca/ dien r sy Nahor ghebaert heeft.

r gen. 22.23

25 Ende seyde voorder tot hem: Veel stroos ende voeders is oock by ons/ ende ruymte ghenoech/te herberghen.

26 Doe neychde hem de man/ ende s† badt den Heere aen/

Abrahams knecht danckt Godt.

27 Ende sprack: Gheloeft sy de Heere de Godt mijns Heeren Abrahám/ die zijne barmhertichevdt ende sijne waerheydt niet verlaten en heeft aen mijnen heere: Want t† de Heere heeft my den wech ghelept/ tot mijns heeren broeders huyse.

s† And. Abraham den Heere. t† And. Dat is op den wech was/ ghelijck de Heere sijn lepdt.

28 Ende de Deerne liep/ende seyde sulckes alles aen/in haers moeders huyse.

29 Ende Rebeca hadde eenen broeder/die hiet Laban: Ende Laban liep totten man daer buyten by de fonteyne.

30 u† Ende als hy sach de oorspanselen ende armringhen aen zijner susters handen/ ende hoorde de woorden Rebeca zijner susters/dat sy sprack: Alsoo heeft my de man gheseydt. Doe quam hy tot den manne: ende siet/ hy stondt by den Kemelen aen der fonteyne.

u† Ende als hy sach/ ende hy hoorde/ dat sy sprack/ etc. ghelijck hy sach het oorspanselt ende so hy den manne quam/ doe stoont hy by den etc. Of/ Ende dat quam daer van/ dat hy sach/ etcet.

31 Ende sprack: Coemt in/ ghy gheseghende des Heeren: Waerommo staet ghy daer buy-

ten?

Een ghebedt des knechts Abrahams.

h† And. beieghene/ of maer dat my huys een beisgene.

f Gen. 12.a.7. ende 13.b.15. ende 15.b.15. ende 26.a.4.

g De Engelen helpen oock houwelijck maken. Tob.6.b.10.

i† (And. Wat alle goeden zijnes heeren waren in zijner hant/) eñ etcet.

k† And. Naharim/ of Aram Naharim.

b Act. 7.b.16.

† Of/ omgewoy gheert/ gangbaer/

‖ Of/ stadich/ ofte stadtgenoych gemaert.

Sara wordt begraven.

ten: Ick hebbe het huys gheruymt/ende vooz de kemelen oock ruym ghemaeckt.
Also brachte hy den man int huys/en ont- 32
toomde de kemels/ende gaf hen stroo ende hoeder/ende water om sijne voeten te wassche/ende der mannen die met hem waren:
Ende setten hem eten voor. Doch hy spraec: 33
x Gen.24.v.33 x Ick en wil niet eten/tot dat ick te bozen mijne sake voorghegheuen hebbe. Sy antwoorden: Segt aen.
Hy spraeck: Ick ben Abrahams knecht: 34
Ende de Heere heeft mijnen heere rijckelijc- 35
ken ghesegheent/ende is groot ghewoorden/en- ken de heeft hem schapen ende ossen/ silueer ende gout/knechten ende maechden/ kemels ende ezels ghegheuen.
b Gen.21.v.2 y Daer toe heeft Sara mijns heeren wijf/ 36
21 And.baren eenen sone ghebaert mijnen heere in z' ouderdom/ dien heeft hy ghegeuen alles wat hy heeft.
Ende mijn heere heeft eenen eedt van mp 37
ghenomen/ende ghesept: Ghy en sult mijnen sone geen wijf nemen/ van den dochteren der Cananiteren/in welcken lande ick woone:
Maer treet henen tot mijnes vaders huy- 38
se/ende tot mijnen gheslachte/ aldaer neemt mijnen sone een wijf.
Ende ick spraeck tot mijnen heere: Hoe? So 39
wp dat wijf niet volghen en wil?
Doe spraeck hy tot my: De Heere voor dien 40
ick wandele/ sal zijnen Engel met b senden/ E ende ghenade tot uwer reyse gheuen/dat ghy mijnen sone eē wijf nemet van mijnē maech- schappe/ende mijnes vaders huyse.
Als dā sult ghy mijns eeds quijt zijn: wan- 41
neer ghy tot mijne maechschap coemt: geuen syse d niet/ so zijt ghy mijnes eeds quijt.
Also quam ick hpden totter fonteyne/en- 42
de spraeck: Heere Godt mijnes heeren Abra- hams/ hebt ghy ghenade tot mijner reyse ge- gheuen/daer ick ghereyst ben/
Siet/ so sta ick hier by der waterfonteynen/ 43
wanneer wp eene maghet wtcoemt water te halen/ende ick tot haer spreke: Gheeft my een weynich waters te dzincken/ wt uwer kruycken.
67 And.toege- ghelent. f Daniel/in Ghenesi een half cruchel op het voorhooft der vrouwen oog- en: daerom coemt hp het ooch wp voor- ghout aensicht: ende schynet/ als hebbe hem die mans ende houwen suite- ker vertoeghen: ende also hiet na Cap.35.v.8 Debora- Rebecca- Rachel- Ende Rebecca hiet Dinke.
Ende sy sal segghen: Dzincket ghy/ick wil 44
uwe kemelen oock wat bullen: dat die zy het f beschicket heeft.
Eer ick my sulcke woorden wtghesproken 45
hadde in mijn herte/ siet/ doe coemt Rebeca wt/met een kruycke op haer schouderen/ende gaet af totter fonteyne/ende putte de water. Doe spraeck ick tot haer: Gheeft my te dzinc- ken.
Ende sy nam haestelijck de kruycke van 46
haer schouderen/ende spraeck: Dzinct/en uwe kemels wil ick oock dzincken: Alsoo dranck ick/ende sy dranckede de kemelen oock.
Ende ick vraechde haer/en spraeck: Wiens 47
dochter zijt ghy? Sy antwoorde: Ie ben Be- thuels dochter/ des soons Nahor/ die hem Milca gebaert heeft. Doe hinck ick een span- sel aen haer aenghesicht/ ende armringen aen hare handen.
Ende neyghende my/ende badt den Heere 48
aen/ ende loofde den Heere den Godt mijnes heeren Abrahams/ die my den rechten weech gheleyt heeft/ dat ick zijnen sone/ mijnes hee- ren broeder dochter nemte.
49 c Zijdt ghy lieden nu die/ die aen mijnen c Merchet wt heere vrientschap ende trouwe bewijsen wilt/ so seggher my: indien niet/ so segget my oock/ op dat ick my wende ter rechter of ter slin- kier handt. desen voorhan del met der moeder ende broederen/ dat de heymelijcke vertrouwinge sonder voorwe ten der ouders nz recht en zy.
50 Doe antwoorde Laban ende Bethuel ende
F spraken: Dat coemt vanden Heere/ daerom en connen wy niet teghen d seggen/noch voo- ses noch goedes.
51 Daer is Rebeca voor y ancnsse/ ende trect henen/dat sy wys heeren soons wijf zy/ als de Heere d ghesproken heeft. d Dat is als hyr gheoz- neert heeft.
52 Doe dese woorden Abrahams knecht hoor- de/ buckede hy hem den Heere tot der aerde.
53 Ende tooch voort silueren ende guldē clep- nodien/ende cleederen/ende gaf se Rebeca: ha- ren broeder ende der moeder gaf hy e' kruy- den. e Dat is/ cost lickeyncheyt.
54 Doe att hy ende dranck met den mannen f And. ghisten/ of presenten. die met hem waren/ ende bleuen daer de nacht ouer. And/ des smorghens stondt hy op/ende spraeck: Laret my trecken tot mijnen heere.
55 Ende haer broeder ende moeder spraken: Laret doch de Deerne eens dach ofte thien by ons blijuen/ daer na sult ghy henen trecken.
56 Doe spraeck hy tot hen: Houder my niet/ want de Heere heeft ghenade tot mijnder reys se gheghenen: berlaret my/dat ick tot mijnen heere trecke.
57 Doe spraken sy: f Laet ons de Deerne roe- f De Wijfdt pen/ende vraghen wat sy daer toe sept. sal ongedwone ghen ten hou- welijck wtge- gheuen worden banden ouder- ren: daertoe oorgheuraeghe wordē om haer ten wille.
58 Ende sy riepen Rebeca/ende spraken tot haer: Wilt ghy met desen manne henen tre- cken? Sy antwoorde: Iae/ick wil met hem.
59 Also lieten sy Rebeca haer suster trecken/ met haer voester/ met tsaunen Abrahams knecht/ende zijnen lieden.
60 Ende sy seghenden Rebeca/ende spraken
G tot haer: Ghy zijt onse suster/ wasset tot vele dupsentmael dupsent/ g ende b zaet besitte de g gen.22.b.17 poorten zijner vpanden.
61 Also maeckte haer Rebeca op met haren deernen/ende sette haer op de kemels/ende toghen den manne na: ende de knecht nam Rebeca aen/ende tooch henen.
62 Isaac quam van den h bopputte des le- h gen.16.b.14 uendighen i ende sienden/want hy woonde i And. die my inden lande teghent Suyden. siet/
63 Ende was wtghegaen k te bidden op den k And. te dat beneden elfs velde ontrent den auont: ende hief zijne oogen verstonden. op/ende sach dat daer kemelen quamen.
64 Ende Rebeca hief haer oogen op/ende sach Isaac: doe viel sy van den kemel/
65 Ende spraeck totten knechte: Wie is die k† Anderes/ man/die ons teghen coemt op den velde? De Slupen/ knecht spraeck: Dat is mijn heere: doe nam sy k† den mantel/ende bewant haer.
66 Ende de knecht vertelde Isaac alle saken/ die hy wtgherecht hadde.
67 Doe brachte Isaac in de hutte zijner moe- l† Anderes/ dder Sara: ende nam Rebeca/ende sy werdt zijn wijf: ende hy creeghse lief: alsoo weert Isaac ghetroostet l† ouer zijner moeder.

Dat xxb. Capittel.

1. Abraham krijcht kinderen van ketura. 5. dien ghesept hy ghescheuchen/ dat sy van Isaac/ (dien hy zijn goet gantschelijck laet) ten Oosten- lande trecken. 10. Isaac wordt na zijne vaders doodt ende begrauenisse ghesegheent. 11. Melding- de Ismaels ouderen/ kinderen ende sterfenis. 23. Die Ismaels ouderen/ kinderen ende sterfenis. 23.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Gheboorte Esau ende Jacob. 28. Ende Esau vercoopt zijn eerstgheboorten recht.

Abrahams kinderen bi Ketura. a 1.par.1.b31

A Brahamm nam een ander wijf/ die hiet Ketura/ die baerde hem a Simran ende Jacksan/ Medan ende Madian/ Jesback/ende Suah.

b 1.par.1.b32

Jacksan generеerde Seba ende Dedan. 2
b De kinderen van Dedan waren: Assurim/ Latusan/ende Leummim.

De kinderen Madian waren/ Epha/ Epher/ Hanoch/ Abida/ ende Eldaa: Dese alle zijn kinderen der Ketura. 3

Ende Abraham gaf alle zijn goet Isaac. 4

Maer ennteghen den kinderen die hy by den bijwiuen hadde/ gaf hy gheschenken/ ende liet se van zijnen sone Isaac trecken/ dewijle d. t hy noch leefde/ teghen den opganck der Sonnen int Oostlandt.

c Dit is nu Abrahams ouderdom dat hy 6
g gen. 25.b.7 Abrahams ouderdom 175. Jaer. gheleeft heeft/ hondert ende vijf ende tseventich Jaer.

Ende hy nam af/ ende sterf in eenen rustigen ouderdom/ doe hy out en des leuens sadt was/ ende wert tot zijnen volcke ghesamelt. 7 8

Ende zijne sonen Isaac ende Ismael begroeuen hem in de dobbel d† spelonicke/ op den Acker Ephron/ des soons Zoar des Hethiters/die daer lept teghen Mamre/ d† Ang. Holoste graf. Abrahams graf.

e Inden welke dat Abraham vanden kinderen Heth gherocht hadde: daer is Abraham begraven met Sara zijnen wijue. e gen.23.b.16 9

Ende na den doodt Abrahams/ seghende 10
f gen. 16.b.14 Godt Isaac zijnen sone/ ende hy woonde by Beden f bronputte des leuendighen † ende sienden. † Ang. die inp Liet/

Dit is het ghelachte Ismaels/ Abrahams 11
Ismaels ghelachte. sone/ dien hem Hagar baerde de magher Sara wt Egypten.

Ende dit zijn de namen der kinderen Is- 12
g 1.par.1.c.29 maels/ daer hare nacomelinghen van genoemt zijn: g de eerstgheboren sone Ismaels/ Nabaioth/Kedar/Abdeel/Mibsam/

Misma/Duma/Massa/ 13

Hadar/Thema/Jetur/ Naphis/ende Kedma. 14

Dit zijn de kinderen Ismaels met haren 15
h † Ang. Woonen/ende bastichеden/ twaelf landtsbosten. namen in hare h† houen ende steden/ i twaelf Bosten naer hare lieden.

Ende dit is den ouderdom Ismaels/ hon- 16
i gen. 17.c.20. Ismaels ouderdom 137. Jaer. dert ende seuentendertich Jaren: ende hy nam af/ende sterf/ ende wert ghesamelt tot zijnen volcke.

Ende sy woonden van Hauila tot Sur te- 17
gen Egypten/wanneermen na Assyrien gaet: ende hy k verniet voor allen zijnen broederen.

k Luth. menigherley supstinge can hier zijn.wanneer dese/dat Ismael een heerlick man ghewest sy/dat tot zijnen eynde alle zijne broeders ende vrienden geromen zijn: ende is voor dien seluen eerlick ende lustige gestoruen. 1 Rom. 9.b.10 Of, met kinds. Dit is het ghelachte Isaac/Abrahams sone: Abraham generеerde Isaac. 18

Doch Isaac was beerlich Jaer oudt/ doe 19
hy Rebeca te wijue nam/ de dochter Bethuel des Syriers van Mesopotamia/ Labans des Syriers suster.

Ende Isaac badt den Heere voor zijn wijf/ 20
l want sy was onvruchtbaer: ende de Heere liet l hem af bidden/ ende Rebeca zijn wijf werdt m swanger.

Ende de kinderen stieten hen te samen in 21
haren lijue/ doe sprac sy: Doe het my alsso sonde gaen/ waerom ben ick swanger geworden? ende sy ginck heuen den Heere te vraghen.

Ende de Heere sprack tot haer: Twee volc- 22
ken zijn in uwen lijue/ende tweederley lieden sullen hen scheyden wt uwen lijue/ ende een volck sal den anderen te bouen gaen/ n ende de grootste sal den eerpsten dienen.

Doe nu de tijdt quam dat sy baren sonde/ 23
siet/doe waren tweelinghen in haren lijue.

De eerste die daer wt quam/ was roodachtich/ganstly vou als een bel/ende sy noemde hem Esau. 24

o Daest daer na quammer wt zijn broeder/ 25
ende hielt met zijner hant de heersen Esaus/ ende hieten hem Jacob: tsestich Jaer out was Isaac/doe sy gheboren werden.

Ende doe de jonghelinghen groot werden/ 26
wert Esau een jagher/ende p† een Ackerman/ ende Jacob een q† boom man/ ende woonden in de hutten.

Ende Isaac hadde Esau lief/ ende at geer- 27
ne van zijnen Wildtvanck/ Rebeca daerentеghen hadde Jacob lief.

Ende Jacob koockte een r† gherichte: doe 28
quam Esau vanden velde/ ende was moede/

Ende sprack tot Jacob: Lact my proeuen 29
dat roode gerichte/want ick ben moede: Daer van heet hy Edom.

Ende Jacob sprack: Vercoopt my heden 30
Dijne eersteghеboorte.

Esau antwoorde: Siet/ ick moet doch ster- 31
uen/wat sal my dan de eersteghеboorte?

Jacob sprac: So s weert my heden: ende hy 32
swoer hem/ e ende vercocht alsoo Jacob zijne eersteghеboorte.

Doe gaf hem Jacob broot/ende dat lintsen- 33
ghelichte: ende hy att ende dranck/ ende stont op/ende ginck daer van: alsso verachtede Esau zijne eersteghеboorte.

o Esau trecht der dieren halven na Gerar. 2. Hem wort de bestedinghe des eedts zijnen vader Abraham ghedaen/ toe ghеsept/ ende bystandt beloeft. 9. Wordt ghestraft om het afsegghen zijns wijfs. 13. Wort benijt/ ende moet verrecken om zijns voorspoets wille. 19. De herderen twisten om de waterputten. 24. De Heere trooft Isaac. 25. So roept hy hem aen. 26. Abimelech maect verbondtnisse met hem. 34. Esau verhouwelicht hem/ teghen zijner ouderen danck.

Wer quam eenen dieren vyt int lant/ bo- 1
a dien die te voren tot Abrahams tijden was: ende Isaac tooch tot Abimelech der Philisteen Coninck na Gerar. a gen.12.b.10

Doe verscheen hem de Heere/ ende sprack: 2
En treckt niet af in Egypten/ maer blijft in den lande/ dat ick b segghe.

Sijdt een vreemdelinck in desen lande/ en- 3
b Gen. 13.b.15. ende 17.b.8. Deut. 34.4. de ick wil met b zijn/ ende b seghenen: b want u ende uwen sade/ will ick alle dese landen gheuen/ ende will mijnen eedt c heuestighen/ dien ick uwen vader Abraham ghesworen hebbe. c Oft/ standvastich maken.

Ende ick will b zaedt vermeeren/ als de 4
b gen. 15.b.5. Sterren aen den Hemel/ ende will uwen zade alle dese landen gheuen: e ende door b zaedt sullen alle volcken op aerden ghesegheut worden. Christus wort Joots toegheseyt. e gene. 12.3.3. ende 18.b.18. ende 22.b.18. ende 49.b.10. Exp. 44.c.21. Act. 3.c.25. gal. 3.a.8.b.16

Daerom dat Abraham mijner stemme ge- 5
hoorsaem ghewest is/ ende heeft ghehouden mijne rechten/ mijne ghеboden/ mijne seden/ ende mijne wetten.

Alsoo woonde Isaac te Gerar. 6

Ende wanneer de lieden aen der selver plaet- 7
se vraechden van zijnen wijue/ soo sprack hy: f Sy is mijn suster: want hy vreesde hem te seggben: Sy is mijn wijf/ sy mochten my

f gen. 12.b.13. ende 20.a.2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

werworghen om Rebeca wille / want sy was
schoon van aenghelichte.
Als hy nu daer eenen tijt lanck was / sach 8
[a] of doorsag. Abimelech der Philisteen Coninck door de
venstre / ende wert gewaer dat Isaac [g] sijnder-
zede met zijnen wijue Rebeca.
Doe riep Abimelech Isaac / ende sprack: 9
Siet / het is v wijf / hoe hebt ghy dan gheseyt:
Sy is mijn suster? Isaac antwoorde hem: Ic
dachte / ick sonde misschien sterven moeten
om harent wille.
Abimelech sprack: Waerom hebt ghy 10
ons dan dat ghedaen? het ware lichtelijcken
gheschiet / dat hem yemant vanden volcke tot
uwen wijue gheleyt hadde / ende ghy hadder
also een schult over ons ghebracht.
Doe ghebiedt Abimelech allen volcke / en- 11
de sprack: Wie desen man oft zijnen wijue
aentast / die sal des doots sterven.
Ende Isaac zaeyde inden lande / en kreech 12
desselven Jaers / honderthoudighe vrucht:
want de Heere seghende hem.
Ende hy wert een groot man / ginck / ende 13
nam toe / tot dat hy seer groot wert:
Dat hy veel goets hadde aen cleynen ende 14
grooten Dee / ende een groot ghelinde: ende
daerom benijden hem de Philisteen.
[b] Gen. 21. c. 25 Ende verstopten alle bronnputten / die 15
zijns vaders knechten ghegraven hadden / ter
tijt Abrahams zijns vaders / ende vulden se
met aerde.
Dat oock Abimelech tot hem sprack: Treet 16
han ons / want ghy zijt ons te machtich ghe-
worden.
Doe trock Isaac van daer / ende sloech zijn 17
tente op inden dale Gerar / ende woonde al-
daer.
Ende hy liet de waterputte weder opgra- 18
ven / diese te Abrahams tijden zijns vaders
ghegraven hadden / welcke de Philisteen ver-
stopt hadde na Abrahams doot / ende noem-
dese met den selven name / daerse zijn vader
mede ghenoemt hadde.
Oock groeven Isaacx knechten inden da- 19
le / ende vonden aldaer eenen put levendich
waters.
Doch de herderen van Gerar / twistеden 20
met den herderen Isaacx / ende spraken: Dat
water is ons: doe hiet hy den waterput [i] Es-
seck / daerom dat sy [k] hem dat onrecht ghe-
daen hadden.
Doe groeven sy eenen anderen waterput / 21
daer twistеden sy ock over: daerom hiet hy
hem [l] Sitna.
Doe maeckte hy hem van daer / ende groef 22
eenen anderen waterput / daer en twistеden sy
niet over / daerom hiet hy hem [m] Rechoboth /
ende sprack: Nu heeft ons de Heere ruymte ge-
maeckt ende ons wassen laten inden lande.
Daer quam hy van daer nae Ber- 23
Sabe.
sabe. Ende de Heere verscheen hem inder selver 24
nachte / ende sprack: Ick ben ws vaders Abra-
hams Godt / en vreest v niet: want ick ben
met v / ende will v seghenen / ende v zaedt ver-
menigheren / om mijns knechts Abrahams wille.
Doe bouwede hy eenen Altaer aldaer / en- 25
de [n] predickte van den Naem des Heeren:
ende richtede aldaer zijn hutten op: ende zijn
knechten groeven aldaer eenen waterput.
Gen. 21. c. 22 26 Ende Abimelech ginc tot hem van Ge-

[f] Stck / heet
onrecht / want-
rechten ge-
wanden ghe-
dait ofte on-
recht wert.
[i] Dat is / een
ghewrocht hebben
[k] Sitna / heet
wederstandt:
[l] Essek / heet
onrecht / want-
rechten ge-
wanden ghe-
dait ofte on-
recht wert.
[m] Rechoboth /
heet ruymte
oft een
wijdeplaetse.
[n] Ende
heet oft een
altaer / die
wijen wedder-
om offe een
wederoprechten
altaer offe een
altaer / dat niet
enighe eere.

rar / ende [p] Ahusath zijn vrient / ende Phicol
zijn Veltoofman.
27 Ende Isaac sprack tot hen: [q] Waerom
coemt ghy tot my? ghy hatet my doch / ende
hebbet my van v ghedreven.
28 Sy spraken: Wy sien dat met ouden oogen /
dat de Heere met v is: daerom spraken wy:
Eenen eedt sal tusschen ons ende v zijn / ende
willen een verbondt met v maken.
29 Dat ghy ons ghen schade en doet / gelijck
als wy v niet aenghetast en hebben / ende als
wy v niet dan alle goet ghedaen en hebben /
ende v met vreden leecken laten: ghy nu zijt
nu de ghesegheude des Heeren.
30 Doe maeckte hy een maeltijdt / ende sy aten
Dende dronken.
31 Ende des morghens stonden sy vroech op /
ende de een sweer den anderen: ende Isaac
liedtse gaen: ende sy toghen van hem met
vreden.
32 Desselven daechs quamen Isaacx knech-
ten / ende seyden hem aen vanden waterput /
dien sy ghegraven hadden / ende sprakon tot
hem: Wy hebben water ghevonden.
33 Ende hy noemde dien [r] Saba: daer wt
heet de [s] stadt Ber Saba: tot op den huydi-
ghen dach.
34 Doe Esau veertich Jaer oudt was / nam
hy ten wijue [t] Judith de dochter Beri / des
Hethiters / ende Basmath de dochter Elon
des Hethiters.
35 u Die [x] beyden] maeckten Isaac ende
Rebeca crickel heeren leedt.

[p] And. eenen
hoop zijner
lieuden.
[q] Jud. 11. v. 7.
[r] Saba / heet
een eedt / ofte
sweeren / ofte
volheyt. Ber /
heet een wa-
reputte.
[s] And. stede
[t] Gen. 36. v. 2.
[u] gen. 27. v. 46
[x] And. dingen

De Dat xxvij. Capittel.

1. Jacob weert wt beschicken der moeder voor Esau ghesegheut / 34. Esau jammert om den ontogheu seghen / 41. bergeht doortsieken haet tegen Jacob / ende dreycht hem. 42. Jacob bliedt wt raedt zijner moeder in Haran.

1 Ende het ghschiede doe Isaac out ghe- Jacob beli-
30 worden was / dat zijn ooghen donckер ſtiget Isaac
wordē te sien / riep hy Esau zijnē groot- zijnen vader.
sten sone / ende sprac tot hem: Mijn sone. En-
de hy antwoorde hem: Hier ben ick.
2 Ende hy sprac: Siet / ick ben out ghworden /
ende en weet niet wanneer ick sterven sal.
3 Doe neemt nu v ghereetschap / den kocher
ende boghe / ende gaet op het veldt / ende vangt
my een wiltbraedt:
4 Ende maeckt my een eten / also ickt ghenne
hebbe / ende brengt hem my in / dat ick ete:
dat v mijn ziele seghene / eer ick sterve.
5 Rebeca hoorde dese woorden die Isaac zijn
sone Esau sprac: ende Esau ginck henen
op het veldt / dat hy een wiltbraedt jaechde / en-
de te huys brachte.
6 Doe sprack Rebeca tot Jacob haren sone:
Siet / ick hebbe uwen vader hooren spreken
met Esau uwen broeder / ende seggben.
7 Brenge my een wiltbraedt / ende maeckt
my een eten / dat ick ete / ende v seghene voor
den Heere / eer ick sterve.
8 Soo hoort nu mijn sone mijn stemme / was
ick v beete.
9 Gaet henen totter kudde / ende haelt my
twee goede boerkens / dat ick uwen vader
een eten daer van make / alsoo hy het ghecrne
eet.
10 Dat sult ghy uwen vader binnen brnghen /
Dat hy ete: op dat hy v seghene voor zijnen
doodt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Maer Jacob ſpraeck tot zijner moeder Re- 11
beca: Siet/ mijn broeder Esau is rou/ ende
ick glat.
So mochte my misschien mijn vader beta- 12
sten/ende worde voor hem geachtet/als wou-
de ick hem bedrieghen/ ende brochte over my
eenen vloeck/ende niet eenen seghen.
Doe spraeck zijn moeder tot hem: De vloeck 13
zy op my/ mijn sone. Hoort slechs mijn stem-
me/gaet ende haelt se my.
Doe ghinck hy heenen ende haelde se/ ende 14
brachte se zijner moeder: doe maeckte zijn mo-
der een eten/ also het zijn vader geerne hadde.
Ende nam Esaus haers grootsten soons 15
Ē Rab. lustige † costelijcke cleederen/die sy by haer in huys
hadde/ ende toochte Jacob aen/ haren cleyn-
sten sone.
Mi/de vellen van de boerkens/maeckte sy 16
hem om zijne handen/ende waer hy glat was
aen den halse.
Ende gaf alsoo het eten met broot/ alsoo sy 17
het ghemaeckt hadde/ in Jacob haers soons
handt.
Ende hy ginck binnen tot zijnen vader en- 18
de spraeck: Mijn vader. Hy antwoorde: Hier
ben ick: Wie zydt ghy/mijn sone?
Jacob spraeck tot zijnen vader: Ick ben E- 19
sau v eerstgeboren sone/ ick hebbe ghedaen/
alsoo ghy my gheseyt hebt: staet op/ settet v/
ende eet van mijnen wildtbrade/ op dat my
uwe ziele seghene.
Isaac spraeck tot zijnen sone: Mijn sone/ 20
hoe hebt ghy het so ghemeynighe gevonden? Hy Ē
antwoorde: De Heere uwe Godt heeft my
dat voor mijn aengesicht doe te gemoete coms.
Doe spraeck Isaac tot Jacob: Treedt hier 21
toe mijn sone/ dat ick v betaste/ oft ghy mijn
sone Esau zijt oft niet.
Alsoo tradt Jacob tot zijnen vader Isaac: 22
ende doe hy hem betastet hadde/ spraec hy: De
stemme is Jacobs stemme/ daerenteghen de
handen zijn Esaus handen.
Ende hy en kende hem niet/ want zijn han- 23
den waren rou/ als Esaus zijns broeders han-
den: ende seghende hem.
Ende hy spraec tot hem: Zijt ghy mijn sone 24
Esau? Hy antwoorde: Ja ick ben. Doe
spraeck hy:
So brengt my hier mijn sone te eten van v 25
wildtbraedt/ dat v mijn ziele seghene. Doe
brachte hy het hem/ ende hy at: ende droech
hem oock wijn daruen/ende hy dranck.
Ende Isaac zijn vader spraeck tot hem: 26
Coemt hier/ende cust my mijn sone.
Hy tradt toe/ ende kuste hem: doe roock 27
Ē Rab. het ge- hy † den reuck zijner cleederen/ ende segende
reuck. hem/ende spraeck: Siet/den reuck mijns soons
is als eenen reuck des velts/dat de Heere ghe-
seghent heeft.
r Hebr. 11. c. 20 c Godt gene v vanden dauwe des Hemels/ 28
Spraec. 3. b. 10 ende vanden vetheydt der aerden/ ende corens
ende wijns overvloedicheyt.
Volcken moeten v dienen/ ende lieden 29
moeten v te voete vallen: zijdt een heere over
uwe broederen/ ende uwer moeder kinde-
d Gen. 12. a. 3 ren moeten v te voete vallen: d vervloeckt
zy/ wie v vervloecket/ gheseghent zy/ wie v
seghent.
Als nu Isaac volbracht hadde den seghen 30
Ē Rab. kuyp- over Jacob/ ende Jacob nauwelijcx wtghe-
gaen was van zijnen vader Isaac/ doe quam
Esau zijn broeder van zijner jacht.
Ende maeckte ook een eten/ ende broech 31
het binnen tot zijnen vader/ ende spraeck
tot hem: Staet op mijn vader/ ende eedt van
den wildtbrade wes soons/ dat my uwe ziele
seghene.
Doe antwoorde hem Isaac zijn vader: Wie 32
zijt ghy? Hy spraeck: Ick ben Esau v eerstge-
boren sone.
Doe ontsettede hem Isaac over de maten 33
seer/ ende spraeck: Wel? Waer is dan de ja-
ger die her my gebracht heeft/ ende ick hebbe
van alles ghegheten/ eer ghy quaemt/ ende
hebbe hem gheseghent? hy sal ook gheseghent
blijuen.
Als Esau dese redene zijns vaders hoorde/ 34
schreyde hy luyde/ ende werdt over de maten
seer bedroeft: ende spraeck tot zijnen vader: Se-
ghent my ook mijn vader.
Ende hy spraeck: U broeder is gecomen 35
met liste/ende heeft uwen seghen al weech.
Doe spraeck hy: Hy heet wel Jacob/ want 36
hy heeft my nu tweemael f onder ghetreden:
g mijn eerstgheboorte heeft hy weech/ ende
liet/ nu neemt hy my ook mijnen seghen/ en-
de spraeck: Hebt ghy dan gheenen seghen be-
houden?
Isaac antwoorde/ende spraeck tot hem: Ick 37
hebbe hem tot eenen heere over v gheset/ ende
alle zijne broeders hebbe ick hem tot knech-
ten ghemaeckt/ met coren ende wijn hebbe ick
hem voorsien/ wat sal ick doch v nu doen/
mijn sone?
Esau spraec tot zijnen vader: Hebt ghy dan 38
maer eenen seghen/ mijn vader? seghent my
ook mijn vader/ h ende hief op zijn stemme/
ende weende.
Doe antwoorde Isaac zijn vader/ ende 39
spraeck tot hem: i Siet daer/ ghy sult een bette
woonninghe hebben op aerden/ ende van den
dauwe des Hemels van boven heraf.
Ws swaerts sult ghy v gheneren/ ende 40
Ē uwen broeder dienen/ende het sal geschieden/
k† dat ghy lt ook een heere [worde.v/] ende
zijn sack van uwen halse scheuren sult.
Ende Esau was op Jacob m gram/ van 41
des seghens wille/ daer hem zijn vader mede
gheseghent hadde/ende spraeck in zijner herten:
n De tydt sal o† haest comen/ dat mijn vader
leet draghen moet/ want ick wil mijnen broe-
der Jacob doden.
Doe werden Rebeca aengheseydt dese 42
woorden Esaus haers grootsten soons/ ende
schickte heenen/ ende liet Jacob haren cleyn-
sten sone roepen/ ende spraeck tot hem: Siet/ v
broeder Esau dreycht v/ dat hy v doden wil.
Ende nu hoordt mijn stemme/ mijn sone/ 43
maket v op/ ende vliet tot mijnen broeder La-
ban in Haran.
Ende blijft een wijle by hem/ tot dat 44
de toornicheyt wes broeders keere.
Ende tot dat hem zijnen toorne [illegible]
van v keere/ ende verghete wat ghy aen hem
ghedaen hebt: soo wil ick daer na henen schic-
ken/ ende v van daer laten halen: waerommc
sonde ick uwer beyder beroofte worden op ees
nen dach?
Ende Rebeca spraeck tot Isaac: p My ver- 46 p gen. 26. b. 35
driet te leuen voor den dochteren Heth: Soo
Jacob een wijf neemt vanden dochteren
Heth/ die daer zijn als de dochteren deses
landts?

f Heb. het ge-
voetsole/ daer
van soeckt Ja-
cob een ander
treder ofte die
met voeten
treedt. Ende
beduyt alle
Gheloovigen/
die door het
wangelium de
werelt/ het
vleesch/ ende
den duyvel
met sonde ende
door onder het
treden door
Christum.
g gen. 25. b. 33
h Heb. 12. b. 17
i Heb. 11. c. 20

k† Anders sal
ghy v heyren
doen/ dat zijne
zijn sack wech
l Anders sal
sghen. ende ghy
eteet.
m Ofte hee
tisch ofte toe
andsch.
n Ghyb. b. 27.
o Of. in cenen
† Anders: Ende
clagtighe my-
nes broeders
hierroe ruchte
daer wil ick
mijnen etc.

landts/ wat sal my het leuen zijn?

Dat xxviij. Capittel.

1. Isaac schickt Jacob/ wt aenbeuelen Rebecca/ tot Laban/ hem met desselues dochteren te verhouwelicken. 6. Esau neemt noch een wijf/ synder vader te spijte. 12. Jacob sliet op den weeg inden slaep een leeder die tot aen den Hemel repet/ daer aen de Enghelen op ende neder climmen: de Heere bouen daer op bekrachtight hem zijn belofte Abrahams ende Isaac ghedaen/ 15. Ende belooft hem by te staen/ 18. Jacob teeckent de stede. 20. Ende doet den Heere een belofte.

Jacob wort van zijnen vaders gesonden om Mesopotamiam/ aldaer een wijf te nemen.

a Gen. 24.8.3
b Hos. 12.b 12

DE crep Isaac [zijnen sone] Jacob en=1
de seghende hem/ ende gheboodt hem/ A
ende sprack tot hem: a Du neemt ghen wijf wanden dochteren Canaan.

Maer maeckt v op/ b ende treckt in Mesopotamiam/ tot Bethuel/ uwer moeder vaders huys/ ende neemt v aldaer een wijf vanden dochteren Laban/ uws moeders broeder.

Ende de almachtighe Godt segene v/ en=3
de make v vruchtbaer/ ende vermeere v/ dat ghy worder eenen hoop volcken.

Ende ghene v den seghen Abrahams/ v 4
ende uwen zade met v/ dat ghy besitter het
a Gen. 13.b.18 vnde 23.a.7. landt/ daer ghy een vreemdelinck in zijt/ c dat
b Hier staende Godt Abraham ghegheuen heeft.

Also d sandt Isaac Jacob wech/ dat hy in 5
d Mesopotamiam roghe/ tot Laban/ Bethuels
e Anders/ wt sone/ e in Syrien/ den broeder Rebera/ zijner
Esau trout Judithen zijne dochteren. ende Esaus moeder.

Als nv Esau sach dat Isaac Jacob ghese=6
ghent hadde/ ende henen ghesonden in Mesopotamiam/ dat hy aldaer een wijf nam: ende dat hy dewijle hy hem seghende/ hem gheboodt ende sprack: Ghy en sult ghen wijf nemen vanden dochteren Canaan.

Ende dat Jacob zijnen vader ende zijner 7
moeder ghehoorsaem was/ ende in Mesopotamiam toech/

Dach oock dat Isaac zijn vader niet gee=8
rne en sach de dochteren Canaan.

Dat ghy hy henen tot Ismael/ ende nam 9
Mahalath bouen de wijue die hy te voren hadde/ f Esaus wijf. halath de dochter Ismael/ des soons Abrahams/ de suster Nebaioth ten wijue.
f Gen. 36.a.3.

Ende Jacob toech wt van Ber Saba/ en=10
g Oste/ stede/ de reyst de na Haran.

Ende quam aen een g sleecke/ daer bleef hy 11
h Nv Jan de stede noemt Bethel. de nacht ouer/ want de Sonne was ondergegaen: ende hy nam h' eenen steen dier plaetsen/ ende leyde dien te zijnen hoofde/ ende lepuerde/ ofte zode den hem aen derseluen plaetse slapen.

Ende hem droumde/ ende siet/ een leeder 12
i Ofte/ roerde/ stondt op der aerden/ die met den oppersten
k Ioan. 1.f.51 aen den Hemel i raeckte/ ende siet/ k de Engelen Gods clommē daer aen op ende neder.

l Gen. 35.a.7. ende 48.a.3. m Hier.44.f.26 n Psal. 17.f.21 o Dan. 12.f.20 Esai. 26.a.4. Ephes. 1.a.8. p Gen. 12.a.3 ende 18.b.18. ende 22.b.17. ende 26.a.4. ende 49.b.10. q Esa. 43.a.5

13 l Ende de Heere stont bouen daer op/ ende
sprack: m Ick ben de Heere Abrahams vaders Gode/ ende Isaacs Godt/ het landt
n Psal. 17.f.21 dare ghy op ligghet/ wil ick v ende uwen za=
o Dan. 12.f.20 de ghenen.

14 n Ende v zaet sal worden als het stof op
aerden: ende ghy sult wighebreydet worden
Ephesus wort de bergheynt Westen/ Oosten/ Noorden/ ende Suyden: p ende door v ende door v zaedt sullen alle ghellachten op aerden ghesegheut worden.

15 Ende siet/ q ick ben met v/ ende wil v be=
hoeden waer ghy henen trecket/ ende wil v wederom brenghen in dit landt: want ick en wil v niet verlaten/ tot dat ick doe alles wat ick v ghesept hebbe.

16 Doe nv Jacob van zijnen slaepe ontwaecte/

17 sprack hy: r Ghewisselijcken is de Heere aen
r Act. 12.b.18 dese plaetse/ ende ick en wistes niet.

17 Ende doet de hem/ ende sprac: Hoe st hey=
st Nu. heeft als lich is dese stede: hier en is niet anders/ dā
Hier Gode een huys Godts/ ende hier is de poorte des
des woorts is/ daer is Godts huys/ daer staet de Ieacob met alten gebaden/ etc.

18 Ende Jacob stondt des smorghens vroech
op/ v ende nam den steen dien hy tot zijnen hoofde gheleyt hadde/ ende verhte dien op tot
een teecken/ ende goot daer olye bouen op.

19 Ende hier de stede * Beth El/ te voren hiet
sy anders de stadt Luz.

20 u Ende Jacob dede een ghelofte/ esi sprack:
t Gen. 31.b.13 * Beth El beet Godts huys.
C So Godt met my sal zijn/ ende my behoeden
u gen. 13.b.18 ende 35.a.1. op den wege/ dien ick reyse/ ende my broot te eten
gheuen/ ende cleederen aen te trecken/

21 Ende my met vreden weder te huys/ tot
x Hier dat hy te bose uyt zijn vader/ x Hier dat hy te bose uyt zijn vader/ Godt zijn.

22 Ende dese steen/ dien ick opgherichт hebbe
tot een teecken/ sal een Godts huys worden:
ende alles wat ghy my ghyeft/ des wil ick v den thienden ghenen.

Dat xxix. Capittel.

1. Jacob comt an den bronne by Haran. 10. Wyeckt Labans schapen. 12. Gheeft hemselues Rahel te kennen. 13. Wordt van Laban ontfanghen. 18. Wien dient hy seuen Jaer om Rahel. 23. Hem wort Lea by gheleyt. 27. Dient weder seuen Jaer om Rahel. 31. Lea baert hem vier sonen. Rahel is onvruchtbaer.

Jacob comt an den bronne by Haran. Wyeckt Labans schapen. Gheeft hemselues Rahel te kennen. Wordt van Laban ontfanghen. Wien dient hy seuen Jaer om Rahel. Hem wort Lea by gheleyt. Dient weder seuen Jaer om Rahel. Lea baert hem vier sonen. Rahel is onvruchtbaer.

1 DE hief Jacob zijn voeten op/ esi ginck
in het landt dat tegens Oosten lendt.

2 Ende sach om hem/ ende siet/ daer
was eenen waterput op den velde/ ende siet/ dry cudden schapen laghen daer by: want van dien waterput pleghen sy de cudden te dencken/ ende eenen grooten steen lach voor den hol des waterputs.

3 Ende sy pleghen de cudden alle aldaer te
versamelen/ ende den steen van den hole des waterputs te wentelen/ ende de schapen te dencken/ ende leyden dan den steen wedert voor het hol in zijn stede.

4 Ende Jacob spra: tot hen: Lieue broeders/
van waer zijt ghy? Sy antwoorden: Wy zijn van Haran.

5 Hy sprack tot hen: Kent ghylieden oec La=
ban/den sone Nahor? Sy antwoorden: Wy kennen hem wel.

6 Hy sprack: Gaet het hem oock wel? Sy
antwoorden: Het gaet hem wel: ende siet/ daer coemt zijn dochter Rahel met den schapen.

7 Hy sprack: Het is noch vroech dach/ ende
het en is noch gheen tijdt het Vee in te dryuen: dencket de schapen/ ende gaet henen ende weydet.

8 Sy antwoorden: Wy en cunnē niet/ so lan=
ghe tot dat alle de cudden te samen gebracht worden/ esi wy den steen vande hole des puts wentelen/ ende also de schapen dencken.

9 Als hy noch met hen sprack/ doe quam Ra=
hel met de schapen haers vaders/ want sy hoede de schapen.

10 Doe nv Jacob Rahel sach/ de dochter La=
Wanneer Jacob Rahel sach/ de dochter Labans/ zijnder moeder broeder/ tradt hy daerbans/ zijnder moeder broeder/ ende wentelde den steen vande hole des puts/ ende dranckte de schapen Labans/ zijnder moeder broeder.

11 Ende kuste Rahel/ a' hief op zijn stemme/ ende weende.

a' Nu. de selue hief op sijne stemme etc. maer by ons.

12 Ende seyde haer/ dat hy haers vaders broe=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Kusters kinder was / ende Rebeca sone: Doe liep sy herē wonden
Broeders geroemt / nae der aert der Hebreuscher sprake Labā.
nen / ende sende dat haren vader aen.
Doe nu Laban hoorde / van Jacob zijner 13
suster sone / liep hy hem teghen / ende helsde
ende kussede hem / en̄ bracht hem in zijn huys:
doe vertelden hy Laban alle dese gheschiedenissen.
Doe spraek Laban tot hem: Wel aen / ghy 14
zijt mijn been ende mijn vleesch: ende hy bleef
by hem een Maent lanck.
Daer na spraek Laban tot Jacob: Hoewel 15
ghy mijn broeder zijt / sondet ghy my daerom
om niet dienen: Segt / wat sal uwē loon zijn:
Laban hadde twee dochteren / de oudtste 16
hiet Lea / ende de jonckste Rahel.
Doch Lea hadde een teer ghelichte / Rahel 17
was schoon van ghedaente / ende schoon van aenghelichte.
Ende Jacob kreech Rahel lief / ende spraec: 18
Ick wil u seuen Jaer om Rahel u jonckste
dochter dienen.
Laban antwoorde: Het is beter dat ick se u 19
ghene / dan eenen anderen / blijft by my.
Also diende Jacob om Rahel / seuen Jaer / 20
ende sy dochtē hem / als waren sy † sommige C
dagen / so lief hadde hyse.
En̄ Jacob spraec tot Laban: Geeft my mijn 21
wijf / want de tijdt is hier / dat ick by ligghe.
Doe noode Laban alle de lieden dier bleec- 22
ke / ende maeckte een weerdtschap.
Des auonts nam hy zijn dochter Lea / en- 23
de brachtse tot hem / ende hy bliepse.
Ende Laban gaf Lea zijner dochter / zijn 24
maecht Silpa ter maecht.
Des morghens / siet / doe was het Lea / en- 25
de spraek tot Laban: Waerom hebt ghy my
dat ghedaen? hebbe ick u niet om Rahel ghedient / waerom hebt ghy my dan bedroghen?
Laban antwoorde: Het en is niet gewoon- 26
lick in onsen lande / datmen de jongste wtgheue voor der oudtster.
Houdt met deser dese weke wt / soo wil ick 27
u dese oock geuen / om den dienst die ghy my
noch ander seuen Jaren doen sult.
Jacob dede also / ende hielt de weke wt. 28
Doe gaf hem Labā Rahel zijn dochter ten 29
wijue: ende gaf Rahel zijner dochter / zijn
maecht Bilha ter maecht.
Also lach hy oock by met Rahel / ende had- 30
de Rahel lieuer dan Lea: ende diende by hem
noch tāen de ander seuen Jaren.
Doe nu de Heere sach / dat Lea onweerdt 31
was / maeckte hyse vruchtbaer / ende Rahel
onvruchtbaer.
Ende Lea wert e swanger / ende baerde 32
eenen sone / d dien hiet sy e Ruben / ende spraec:
De Heere heeft aenghesien mijn ellende: nu
sal my mijn man lief hebben.
Ende Lea wert noch eenmael met kinde / 33
ende baerde eenen sone / ende spraek: De Heere heeft ghehoordt / dat ick onweert ben / ende
heeft my desen oock ghegheuen / ende hieten
f Simeon.
Noch eenmael wert sy met kinde / en̄ baer- 34
de eenen sone / ende spraek: Nu sal hem mijn
man weder tot my doen / want ick hebbe hem
dry sonē gebaert: daerom hiet sy hem g Leui.
Ten vierden wert sy met kinde / ende baer- 35
de eenen sone / ende spraek: Nu wil ick den
Heere dancken: h daerom hiet sy hem i Juda:
ende hielt op kinderen te baren.

Rahel Jacobs wijf.

Bilha Rahels maecht.

Lea Jacobs wijf.

Zilpa Lea maecht.

Dat. xxx. Capittel.

1. Vanden blijdt die Lea ende Rahel aenleyden kinderē te crijgen / en̄ namen derselue. 25. Jacob bestaet wederom na huys te keeren / 27. dat bidt hem Laban af / ende verdraecht hem met Jacob ouer zijnen loon. 37. Bonte ende plackighe schapen en̄ geyten / het middel der rydommē Jacobs.

1 DOe Rahel sach / dat sy Jacob niet en baerde / benijde sy haer suster / en̄ spraek tot Jacob: Geeft my oock kinderen: indien niet / so sterue ick.
2 Jacob werdt seer toornich op Rahel / ende spraek: a Ick en ben doch Godt niet / die ws lijfs vrucht niet gheuen en wil.
3 Ende sy spraek: Hier daer is mijn maecht Bilha / b legt v tot haer / dat sy op mijnen schoot bare / ende ick doch door haer ghebouwet worde.
4 Ende gaf hem also Bilha haer maecht ten wijue: ende Jacob leyde hem by haer.
5 Also wert Bilha c swangher / ende baerde Jacob eenen sone.
6 Doe spraek Rahel: Godt heeft mijn sake gherichter / ende mijn stemme verhoort / ende my eenen sone ghegeuen: daerom hiet sy hem d Dan.
7 Noch eenmael wert Bilha Rahels maecht met kinde / en̄ baerde Jacob dē anderen sone.
8 Doe spraec Rahel: e † Godt heeft het gewendet met my en̄de mijner suster / ende ick neme de overhant: ende hiet hem f Naphthali.
9 Doe nu Lea sach dat sy opgehoudē hadde met baren / nam sy haer maecht Silpa / ende gaf se Jacob ten wijue.
10 Also baerde Silpa Lea maghet / Jacob eē- 25 nen sone.
11 Doe spraek Lea: g † Cunstich: ende hiet hem h Gad.
12 Daer na baerde Silpa Lea maecht / Jacob den anderen sone.
13 Doe spraek Lea: Wel my / want my sul- len salich prijsen de dochteren: ende hiet hem i Asser.
14 Ruben ginck wt ter tijt der Terwen oogst / ende vant k † Dudaim op dē velde / en̄ brachtse te huys / zijner moeder Lea. Doe spraec Rahel tot Lea: Gheeft my van der Dudaim ws soons een deel.
15 Sy antwoorde: En hebt ghy niet genoech / dat ghy my mijnen man genomen hebt / ende wilt oock de Dudaim mijns soons nemen? Rahel spraek: Wel aen / hy sal desen nacht by u slapen voor de Dudaim ws soons.
16 Doe nu Jacob des auonts van den velde quam / ginck Lea wt / hem tegen / ende spraek: By my sult ghy liggen / want ick hebbe u gecocht voor de Dudaim mijns soons: ende hy sliep dien nacht by haer.
17 Ende Godt verhoorde Lea / en̄ sy wert met kinde / ende baerde Jacob den vijfden sone.
18 Ende spraec: Godt heeft my geloont / dat ick mijnen manne / mijne maecht gegeuen hebbe: ende hiet hem l Issaschar.
19 Noch eenmael wert Lea met kinde / ende baerde Jacob den sesten sone.
20 Ende spraek: Godt heeft my wel beraden: C nu sal mijn mā weder by my wonen: want ick hebbe hem ses sonen ghebaert: ende hiet hem m Sebulon.
21 Daer nae baerde sy een dochter / die hiet sy n Dina.
22 o † De Heere dacht oock aen Rahel / ende verhoorde se /

Rahel gheeft Jacob haer maghet Bilha tē wijue.
a 1. Sa. 1. 2. 5.
b Gen. 16. 2. 30.
Bilha.
c Of / met kinde /
d Dan heet / gherechter 1. Par. 2. 2. 3
e † And. Je hebbe treffelick gesocht met mijner etc.
f Naphthali / heer verwesen / omgewendet / ongheheert / wanneermen het wederspel doet. Psal. 18. J Met den verkeerden heerr ghy u.
g † And. dat is gheluck:
h God / heer mijn tē stercken.
i Asser / heer salich.
k † An. Alruins and. leuis: and. beslen: Vanwege Jodinnen het hitten: beslē / die in de terwen tijde rijpe zijn / wat het zy onseker.
l Issaschar / heer loon.
m Zebulon / heer bywoninghe.
n Dina / heer een rake of gherichte. gen. 34. a. 1.
o † And. Godt

e Of / met kinde /
b 1. Par. 2. a. 1
a Ruben / heet een schouwinne.
f Simeon / heet die hoort inne.
g Leui / heet toegedaen.
h Ps. 104. 1. a. 2
i Juda / heet die belijnner ofte danckseggher.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

verhoordese/ende maecktese vruchtbaer.
Doe wert sp met kinde/ende baerde eenen 23
sone/ende spraeck: God heeft mijne smaetheyt
dan my gheuomen/
Ende hiet hem p Joseph/ende spraeck: De 24
Heere wonde my doch noch eenen anderen
sone daer toe gheuen.
Doe nv Rahel Joseph ghebaert hadde/ 25
spraeck Jacob tot Laban: q Laet my trecken
aen mijn stede/ ende in mijn lant.
Gheeft my mijn wijf ende mijn kinderen/ 26
daer ick v om ghedient hebbe / dat ick henen
trecke: want ghy weet r/hoe lange ende ghe-
tronwelijck ick v ghedient hebbe.
Laban spraeck tot hem: Laet my genade voor 27
nwen ooghen vinden/ ick mercke dat my de
Heere gheseghent heeft om uwent wille:
Bestemt my de loon dien ick v geuen sal. 28
Ende hy spraeck tot hem: Ghy weet wel hoe 29
ick v gedient hebbe/ ende wat ghy voor Wee
hebt onder my.
Ghy hadder weynich eer ick hier quam/ 30
nv daerentegen isset wt gebroedet in de wel-
heyt: ende de Heere heeft v gesegent door my-
ne comste:
Ende hy spraeck: Wat sal ick v dan geuen: 31
Jacob spraeck: Ghy en sult my niets met allen
geuen: maer so ghy doen wilt dat ick v seg-
gen/ so will ick wederom weyden/ en nwe scha-
pen hoeden.
Ick wil heden door alle v kudden gaen/ en 32
wtscheyden alle plackighe en bonte schapen/
ende alle v swaerte schapen onder den lam-
meren/ ende de bonte ende plackighe geyten:
wat nv bont ende plackich balken sal/ dat sal
mijnen loon zijn.
Dus sal my mijne gerechticheyt betuyghen 33
voor v/ als het comt dat ick
Doe sprack Laban: Siet daer/ het zp als ghy 34
hebt/ dat Jacob
Een sonderde dies daechs wt de gesprenc- 35
kelde ende bonte bocken/ ende alle plackighe
ende bonte geyten: maer waer wat wits aen
was/ ende alles wat swaert onder den lam-
meren/ ende dede het onder de handen
zijner kinderen.
Ende maerkte nwmi dy dacheysen wijt/ 36
tusschen hem ende Jacob: alsso wende Jacob
de kudden Labans/ die daer ouer waren.
Jacob dan/nam strockē van groenē x populieren/ 37
amandelboomen/Haseleren/ ende Castanien/ en
schelde witte strepē daer aen/dat aen de stoc-
ken het witte bloot wert:
Ende leyde de stocken die hy geschelt had- 38
de/ in de dranckgoten voor de kudde/ die daer
comen moesten te dyncken: dat sp ontfangen
sonden/wanneer sp te dyncken quamen.
Alsso ontfingen de kudden boven de stoc- 39
ken/ende brachten ghesprenckelde/ plackighe
ende bonte.
Doe schende Jacob de lammeren/ ende 40
dede de afgheschende kudden tot den plac-
tigen ende swarten onder kudde Labans: en
maeckte hem een eyghen kudde/ dat en dede
hy niet tot der kudde Labans.
Wanneer nv de rammighe der dyoregelin- 41
ghen kudden was/ leyde hy de stocken in de
dranckgoten voor de ooghen der kudden/ op
dat sp onder de stocken ontsnghen.
Daerentegen in der spadelingen rammin- 42
ghe/en leyde hyse niet daerin: alsso werden de
spadelingen/ Labans/ ende de dyoregelingen/
Jacobs: daer bau wert de man ouer de mate
rijck/ soo dat hy veel schapen/maechden ende
knechten/kemels ende exels hadde.

De Dat xxxj. Capittel.

1. Jacob bermeert den afgonst zijns gheuer. 3. Treckt wt beuel des Heeren en raet zijner wij-uen heymelicks na huys. 19. Rahel steelt haers vaders beelden. 23. Laban wort inden najagen Jacobs haluen van God gewaerschout/ 26. ver-wijt hem ghelpelewel zijne blucht ende ghestolen beelden/ 33. ende soo hy de selue by hem niet en vint/ 36. wort daer ouer bestreu van Jacob ghe-scholden. 44. Jwaken met malcanderen een ver-dracht/ ende treckē henen.

1 Ende de redenen der kinderen Labans
quamen voor hem/dat sp spraken: Jacob
heeft al ons vaders goet tot hem ghe-
bracht/ en van ons vaders goet heeft hy sulc-
ken rijckdom te weghe ghebracht.
2 Ende Jacob sach aen het aengheschehe La-
ban/ende liet/ het en was niet tegen hem/als
gisteren ende eergisteren.
3 Ende de Heere spraeck tot Jacob: a Treckt a Gen. 32.9
weder in nwer vaderen landt/ ende tot nwer
maechschap/ick wil met v zijn.
4 Doe sandt Jacob henen/en liet Rahel ende
Lea roepen / op het velt by zijn kudde / ende
spraeck tot hen:
5 Ick sie wes vaders aengesichte/dat het niet
tegen my en is / als gisteren ende eergiste-
ren: doch de Godt mijns vaders is met my
gheweest.
6 Ende ghylieden weet/dat ick wt alle mijn
krachten nwen vader ghedient hebbe.
7 Ende hy heeft bedrieghelijck met my ghe-
handelt/ ende nv thienmael mijnen loon ver-
andert: doch Godt en heeft hem niet toe-
ghelaten/dat hy my schade dede.
8 Wanneer hy spraeck: De bonte sullen nwen
loon zijn/ so droech de gantsche kudde bonte:
wanneer hy daerentegen spraeck: De gesprenc-
kelde sullen nws loon zijn/ so droech de gant-
sche kudde ghesprenckelde.
9 Alsso heeft God de goeden wes vaders hem
omwandet/ende my ghegheuen.
10 Want wanneer den tijdt der rammighe
quam/ hief ick mijne ooghen op/ende sach in
den droom / ende siet / de bocken springhen
op de ghesprenckelde / plackighe / ende bonte
schapen.
11 Ende de Enghel Godts spraeck tot my in
den droom: Jacob. Ende ic antwoorde: Hier
ben ick.
12 Ende hy spraeck: Heft op nwe ooghen ende
siet/b de bocken springhen op de gesprenckel- b Bocken zijn
de/plackige/ende bonte schapen: want ic heb hier ooch ram-
de al dat ghesien/wat v Laban doet. men.
13 Ick ben de Godt te Beth Eel / c daer ghy c Ge.28.b.18
den steen gesalft hebt/ende my aldaer een ge-
lofte gedaen: Nv/maeckt v op/ende treckt wt
desen lande/ en treckt weder in het lant nwer
maechschap.
14 Doe antwoorden Rahel ende Lea/en spra-
ken tot hem: Wy en hebben doch gheen deel
noch erue meer in ons vaders huys.
15 Hy heeft ons doch gehouden als de vreem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

de/want hy heeft ons verrocht: en onsen loon verteert.

Daerom heeft God onsen vader ontwent 16 zijnen rijckdom tot ons/ende onsen kinderen: alles wat d nu Godt gheseyt heeft/ dat doet.

Also maeckte hem Jacob op/ en loedt zijn 17 kinderen ende wijuen op kemels.

Jacob reyst wederom in Canaan.

Ende voerde wech alle zijn Vee/ ende alle 18 zijn have/ die hy te ſMesopotamia verwonē hadde/ dat hy quame tot Isaac zijnen vader int lant Canaan.

(Laban nu/ was ghegaen om zijn kudden 19 te d scheeren/) ende Rahel stal haers vaders Afgoden.

d gen. 28. b. 12 2. Sam. 13. c. 23.

Also e stal Jacob Labā te Syrien het her- 20 te/ daer mede dat hy hem niet aē en seyde dat hy vloodt.

e Het herte steken is op Hebreisch wat doen dupten eens anderen weten.

Also vloodt hy/ ende alles wat zijne was/ 21 maeckte hem op/en voer over het water/ende rechtede hem na den berghe Gilead.

Ten derden dage werr het Laban aen- 22 ghesept/dat Jacob vloodt.

f Und. die

Ende f hy nam zijn broeders tot hem/ en 23 jaechde hem nae/ seuen dachreysen/ en kreech hem op den berghe Gilead.

ſMerckt hoe God voor de zijne sorghet.

Doch/God quam tot Labā den Syrier in 24 den droom des nachts / ende sprack tot hem: Hoedet d/ dat ghy met Jacob niet anders en spreeckt dan vriendelijck.

En Laban naerderde hem tot Jacob. Ja- 25 cob hadde zijn hutte opgeslagen op dē berch/ ende Laban met zijnen broederen/ sloech zijne hutten ook op/op den berghe Gilead.

Doe sprac Labā tot Jacob: Wat hebt ghy 26 gedaen/ dat ghy mijn herte gestolen hebt/ en hebt mijne dochteren ouervoert / ghelijck g oft sy door het swoert ghevanghen waren?

g Anders/ die door etc.

Waerom zijt ghy heymelijck ghevloden/ 27 ende hebt d wech gestolen/ en en hebt het my niet aenghesept/dat ick d hadde gelevdet met vreughden/ met singhen / met trommen ende harpen?

Ende en hebt my mijne kinderen en doch- 28 teren niet laten kussen: nu/ghy hebt doolijcken ghedaen.

Ende ick hadde [met Gods hulpe] wel so 29 veel machts/ dat ic d liedē quade quaet doen/ doch wos vaders God/ heeft ghisteren tot my gheseyt: Hoedt d/ dat ghy met Jacob niet anders dan vriendelijck en spreeket.

En dewijle ghy dan wendet trecken/ende 30 begheerder so seer ws vaders huys/ waerom D hebt ghy my mijne goden ghestolen?

Jacob antwoorde / ende sprack tot Laban: 13 Ick vreesde my/ en dachte / ghy soudet uwe dochteren van my † trecken.

† Und. vyten

Bij welcken ghy dannoch uwe godē vin- 32 det/die sterue hier voor onsen broederen: soect het uwe by my/ende neemt het heuen: Jacob en wiste niet datse Rahel ghestolen hadde.

Doe ginck Laban in de hutten Jacobs/ en 33 Lea/ ende der beyden ſMaechden/ en en vant niets: ende ginck uit der hutte Lea/in de hutte Rahel.

Doe nam Rahel de afgoden / ende leydese 34 onder het stroysel der kemelen/en sette de haer daer op: ende Labā besocht de gansche hutte/ ende en vant niets.

Doe sprac sy tot haren vader: ſMijn heere/ 35 en weest niet toornich / want ick en can niet reghen u opstaen ; want het gaet my nae der vrouwen wyse: alsoo en vant hy de afgoden niet/hoe seer dat hyse ook sochte.

Ende Jacob werr toornich/ende schalt La- 36 ban/ende sprack tot hem: Wat hebbe ick misshandelt oft gheseondicht / dat ghy also op my verhitter zijt?

Ghy hebt alle mijne huysraet betaſtet/wat 37 hebt ghy daer in wts huysraets gheuonden? legt dat daer voor mijne en uwen broederen/ dat sy tusschen ons beyden richten.

Dese twintich Jaer ben ick by u geweest/ 38 uwe schapen ende gheyten en h zijn niet ontbruchtbaer geweest/ de rammē uwer kudden en hebbe ick nooit gegeten/ i wat de gedierten verscheurden/ k bracht ict u niet/ ick moeste betalen.

h Und. haer niet misdraghen. i Exo. 22. b. 31. k Gelyc oy ander seyde: Ic hebbe de andere niet gebracht/ de plaetse gemaect. l Of. bygebracht.

Ghy l eyssche het van mijner handt/ het 39 ware des daechs oft des nachts ghestolen.

Des daechs verschrachtede ick van hitte/ 40 en des nachts van vroste / ende geen slaep en quam in mijnen ooghen.

Also hebbe ick dese twintich Jaer in uwen 41 huyse gedient / veerthien om uwe dochteren/ ende sesse om uwe kudde / ende hebt my mijn loon thienmael verandert.

En waer de God mijns vaders/ de Godt 42 Abrahams/ende m de Vreese Isaacs/ op mijner zijden niet gheweest en ware/ ghy hadder my ledich laten wech trecken: doch Godt heeft mijn ellende ende arbeyt aenghesien/ en heeft d ghisteren gheschraft.

m Jacob noemt hier Godt Isaacs Vreese: daerom dese Isaac Godt bynaem en Gods Vreese naer.

Laban antwoorde ende sprack tot Jacob: 43 De dochteren zijn mijn dochteren / en de kinderen zijn mijn kinderen/ende de kudden zijn mijn kudden/ en alles wat ghy siet/is mijne: wat can ick mijnen dochteren heden/ ofte haren kinderen doen/die sy gheboren hebben?

So coemt nu/en laet ons een verbont ma- 44 ken/ick ende ghy/dat een getuyghenisse zy tusschen my ende d.

Doe nam Jacob eenē steen/ ende rechtede 45 dien op tot een n merckesteen.

n Und. tot een Columne.

En sprack tot zijnen broederen: Raept stee- 46 nen op: ende sy namen steenen/ en maeckten eenen hoop/ende aten op den selven hoop.

Ende Laban hieten Jegar Sahadutha/ en 47 Jacob hieten o Gilead.

o Dat is/een getuyghenisse/ en behoort tot Sephir/ daer dese getuyghenissen bi Laban en Jacob gemaect sijn. Accentus nonij. p Jos. 22. d. 27 ende 24. d. 27

Doe sprack Laban: p Den hoop sy heden 48 een ghetuyghe tusschen my ende d (daer van heetmen heem Gilead.)

Ende sy een hoede: Want hy sprack: De 49 Heere sie daer in/ tusschen my en d/ wanneer wy van malcanderen comen.

Soo ghy mijne dochteren beschadicht / oft 50 F andere wijuen daer toe neemt / boven mijne dochteren/hier en is gheen menschē met ons/ siet/dannoch God is de getuyge tusschen my ende d.

Ende Laban sprack voorder tot Jacob: 51 Siet dat is den hoop/ende dat is dat merckteecken dat ick opgherecht hebbe tusschen my ende d.

Den selven hoop sy een getuyge/ ende dat 52 merckteecken sy ooch een ghetuyge/ waer ick over dese hoop ende merckteecken/om te beschadighen.

De God Abrahams/ en de God Nahors/ 53 ende de God haerder vaderen/sy rechter tusschen ons: en Jacob swoer hem by der Vreese zijns vaders Isaacs.

Ende

Ende Jacob offerde een offer op dē berge/ 54
ende noodde zijn broeders/ het broodt te eten:
ende doe sy gegeten hadden/ bleuen sy op den
berghe den nacht ouer.

Des morgens stont Laban wroech op/ ku- 55
stede zijne kinderen ende dochteren/ ende segen-
dese/ ende toech henen/ ende quam wederom
an zijn plaetse.

Dat xxxij. Capittel.

1. Jacob beleegen de Enghelen Gods/ 3. hy
schickt boden voor henen tot Esau. 7. Wens
soemt so hy vernoemt/ deylt hy zijn volck en
dee
ter vreesen/ in twee hoopen. 9. Bidt Gode met
ootmoet des herten/ ende vermaent hem zijner be-
lofte. 13. Besteit geschenchen voor Esau. 24.
worstelt met eenen Engel. 27. Ende verkrijcht
den name Israel.

Jacob toech ock zijnen weech / a ende de 1
Enghelen Gods ontmoetteden hem. a Ge. 28.b.12

Ende doe hyse sach/ sprac hy: Dit zijn 2
Gods heyren/ende dier de selue stede/ b noem- b Dat is, heyr
leger.
den Mahanaim. Psal. 34.a.8

Ende Jacob schickte boden voor hem henen/ 3
tot zijnen broeder Esau/ c in het lant Seir/ in c Ios.24.a.4
der lantstreke Edom.

Ende beual hem/ ende sprack: Also segghet 4
mijns heere Esau: D knecht Jacob laet d seg- d Ende, in der
Sprake
ghen: Ick ben tot nu toe by Laban / langhe
dier bleuen ghebeest.

Ende hebbe runderen ende ezels/ schapen/ 5
knechten/ ende maechden/ ende hebbe ontsonden
dit mijnen heere aen te seggen/ dat ick ge-
nade voor zijnen ooghen vonde.

De boden quamen wedder tot Jacob/ ende 6
spraken: Wy quamen tot zijnen broeder Esau/
ende hy treckt d oock tegen/ met vier honderd
mannen.

Doe vreesde hem Jacob seer/ ende hem wert 7
bange/ ende deylde het volck dat by hem was/
ende de schapē ende de runderen/ ende de ke-
mielen in twee heyren/ ende sprack:

So Esau coemt op het een heyr/ ende slaet 8
het/ so sal het ouerghebleuene ontloopen.

Voordet sprack Jacob: God mijns vaders 9
Abraham/ ende God mijns vaders Isaac/ Hee-
re die tot mij gesept hebt: e Treckt weder in d
lant/ende tot d maechschap/ ick wil d wel doen. e Ge. 31.a.3

Ick ben te f sluode aller barmhertichept ende 10
aller trouwe/ die ghy aen zijnen knechte ghe-
daen hebt: want ick en hadde niet meer dan
desen staf/ doe ick ouer desen Jordaen guinck/
ende nu ben ick twee heyren gheworden.

g Helpt mij doch vander hant mijns broe- 11
ders/ vander hant Esau: want ick vreese mij
voor hem/ dat hy niet en come/ ende slae mij/ de
moeders met den kinderen. g Ende, broeders hebt mij

Ghy hebt gesept: Ick wil d wel doen/ende 12
d zaet make/ als het sant aen der zee/ dattmen
niet tellen en can vander veelheyt. d 1. Sam. 25. b. 28.

Ende hy bleef dien nacht daer/ h ende nam 13
dat dien dat hy voor handen hadde/ geschenc-
ken/ om zijnen broeder Esau:

Twee hondert ghepeten / twintich bocken/ 14
twee honderd schapen/ ende twintich rammen.

Dertich suygende kemelen met haren ben- 15
den/ dertich koyen/ tiende thien f ossen/ twin-
tich ezelinnen/ met thien veullens. f Ende, stieren

Ende dedese onder de handē zijner knech- 16
ten/ elck sunder by sonder/ ende sprack tot hen:
Gaet voor mij henē/ ende laet ruymte tusschen
de een kudde na den anderen.

Ende geboot den eersten/ ende sprack: Wan- 17
neer d mijn broeder Esau sal vinden/ ende vraget:
Wien hoort ghy toe / ende waer wilt ghy he-
nen: ende wiens is het dat ghy voor d dryft?

So sult ghy seggen: Het hoort uwē knecht 18
Jacob toe/ die sendet geschencken zijnē heere
Esau/ende treckt ons achter na.

Alsoo gheboot hy ock den tweeden / ende 19
den derden/ende allen die den kuddē na gin-
ghen / ende sprac: Als ick d lieden gesept heb-
be/ so segget tot Esau/ wanneer ghy hem an-
moet.

Ende segget ock: Siet d knecht Jacob is 20
achter ons: Want hy dochte: Ick wil hem ver-
soenen met dē geschencke/ dat voor mij henen
gaet: daer na wil ick hem sien / misschien sal
hy mij aennemen.

Also guinck het geschenck voor hem henen/ 21
doch hy bleef den seluen nacht by den heyre:

Ende stont op inder nacht / ende nam zijn 22
twee wijuen / ende de twee maechden / ende
zijn elf kinderen / ende toech aen dat weye
* Jabor:

Namse ende voerdese over het water/ soo dat 23
het al over quam wat hy hadde.

Ende bleef op dese zijde alleen: k Doe l worstelde een man met hem/ tot dat den dageraet aenbrack. k Hoze 12 a 3

Ende doe hy sach dat hy hem niet en ouer- 25
machte/ roerde hy m het gheliet zijner heupe
aen/ende het gelidt zijner heupe wert ouer het
worstelen met hem n verwrongen. m Of/ zijnes
lijdens as de wort
uel oft weruele
boom/ etc.

Ende hy sprack: Laet mij gaen/ want den 26
dageraet breeckt aen. Hy antwoorde: Ick en
verlate d niet/ghy en seghenet mij dan. n Hebr. krenct.

Hy sprac: Wat heet ghy? Hy antwoorde: 27
Jacob.

Hy sprac: o Ghy en sult niet p meer Jacob 28
heeten/ maer q Israel: want ghy hebt met Go-
de ende met menschen gecampt/ ende hebt bo-
uen gheleghen. o Gen. 35.b.10
1. Ke. 18.b.31
p Hommighe: allenthalen.
q Israel coemt van Sara/ dat
heet kemps of
te beweldige.
Daer van oock
Sar ee Vorst
ose heere: en
Sara es vorste
inne of heuts
we heer: en Is-
rael een Vorst
of kemper
Godts: dat is/
die met Gode
vinget en ouer-
wint. Welcke
gheschiet door
de gelooue die
so hart as Go-
des woorden
houdt/ tot dat
hy Godes rooe
ne ouerwint/
en God tot ge-
uen verkrijget
tot veel genas-
digen Vader.
r Ex. 3.b.17

Ende Jacob vraechde hem / ende sprack: 29
Segt doch: Hoe heet ghy? Hy sprackt: Waer-
om vraecht ghy hoe ic heete? Ende hy segen-
de hem aldaer. Iudt. 13.b.18
s Pniel of Pnuel heet Godes
aengesichte of
beschermisse:
want door den
gelooue hidden
strijdet dese erue
ren / leerden
God recht ken
nen en beminde/
so heeft het dā
gee noot meer/
so gaet de Sū
ne op.

Ende als hy voor Pniel over quam/ guinck 31
hem de Sonne op/ende hy hinckte aen zijner
heupe.

t Daerhan en eten de kinderen dā Israel/ 32
geen spanaderen op den gelede der heupe/ tot
op desen huydighen dach: dacrom mit dat de
spanader aen den gheledе der heupe Jacobs
gherorckt voert. t Dat xxxij. Capittel.

1. Jacob weet zijnen broeder Esau met zijnen
volcke teghen. 5. Sy spreken vriendelijcken met
malcanderen/en worden eens. 13. Esau bewijst
veel goets tegen zijnen broeder. 17. Jacob coemt
tot Suchoth ende Salem/daer woont hy.

Jacob hief zijn ooghen op/ ende sach zij- 1
nen broeder Esau comen/met vier hon-
deert mannen/ ende deylde zijne kinde-
ren tot Lea/ ende tot Rahel/ ende tot beyden
Jmaechden.

Ende hy sette de Jmaechden met haren kin- 2
deren voor aen/ende Lea met haren kinderen
daer na/ende Rahel met Joseph ten leesten.

Ende hy guinck voor hen henen/ende neyghde 3
hem seuenmael op de aerde/tot dat hy tot zij-
nen broeder quam.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende Esau liep hem teghen/ en nam hem 4
inden arm/ ende viel hem om den hals/ ende
kuste hem: ende sy weenden.

Ende hief zijne ooghen op/ en sach de wij- 5
uen met de kinderen/ en sprack: Wie zijn dese
by v? Hy antwoorde: Het zijn kinderen/ die
God uwen knechte verleent heeft.

En de maechden traden toe met den kin- 6
deren/ ende nepchden hem voor hem.

Lea tradt oock toe met haren kinderen/ en- 7
de nepchde haer voor hem: Daer na tradt Jo-
seph ende Rahel toe/ ende nepchden haer oock
voor hem.

En hy sprac: Wat wilt ghy met allen den 8
heyre dat ick ontmoet hebbe? Hy antwoorde:
Dat ick ghenade vinde voor mijnen heere.

Esau sprac: Ick hebbe genoech/ mijn broe- 9
der/ behoud wat ghy hebt.

Jacob antwoorde: Och neen/ hebbe ick ge- 10
nade gheuonden voor v/ soo neemt mijn ghe-
schenck van mijnen hant: wāt ick sach v aen-
gelichte/ als sage ick Godes aengelichte/ ende
a laet het v wel behaghen van my.

a And. weest met my gheset.

Neemt doch den seghen van my aen/ dien 11
ick v toegebracht hebbe: Want God heeft het
my verleent/ en ick hebbe alles ghenoech: also
dwanck hy hem/ dat hy het aennam.

Ende hy sprac: Laet ons voort trecken en- 12
de reysen/ ick wil b met v trecken.

b And. neuen/ voders/ voor.

Hy daerentegen sprac tot hem: Mijn hee- 13
re/ ghy bekennet dat ick cleyne kinderen by
my hebbe/ daer toe Vee/ ende kalf draghende
koeyen: wanneer sy eenen dach afghedreuen
werden/ soo soude my de gantsche kudde
sterven.

Mijn heere trecke voor zijnen knechte he- 14
nen/ ick wil c sachte nae dryuen/ daer nae als
het Vee ende de kinderē gaen connen/ tot dat
ick come tot mijnen heere in Seir.

c Merckt/ dat de rechtgeloa- uigen oñ were- hepligheu niet en connen met malcanderen wandelē: wāt de gheloouige haren supuer- lijc met stillen geeste/ maer de wereheyligen hare sterc met hormerenheyt harer werckē/ in Gobes Wet ten.

Esau sprac: Soo wil ick doch by v laten 15
sommige van den volcke/ dat met my is. Hy
antwoorde: Wat is het van noode? laet my
slechts ghenade voor mijnen heere vinden.

Also tooch Esau dies daechs weder/ om 16
zijns weechs na Seir.

Ende Jacob tooch na Suchoth/ en bouwe- 17
de voor hem een huys/ en maecte zijnen Vee
hutten. Daer van heet de stede/ Suchoth.

d Suchoth. d Ge. 28. c. 20.

Daer nae tooch Jacob e tot Salem/ tot 18
der stadt Sichem/ die inden lande Canaan
leyt/ nae dien hy uit Mesopotamien gheco-
men was/ ende maeckte zijnen legher voor
der stadt.

e Salem Sichems stadt. f Iosu. 24 d 32

f Ende kocht een stuck Ackers vāden kin- 19
deren Hemors des vaders Sichem/ voor hon-
dert g Grossen.

g Of/ hondert lammers voor het marck.

Aldaer richtede hy zijne hutten op: en rich- 20
tede aldaer eenē Altaer toe/ ende riep aen den
Naem des stercken Gods Israels.

De Derriij. Capittel.

1. Dina Jacobs dochter/ wort vanden jonghen Vorst des lants geschent/ 25. daer ut een groot bloetbergieten ende schade allen lantlieden/ 29. ende een groot oneuse dē hupse Jacobs ontstaet.

Dina Jacobs dochter. a Gen. 30 c 21.

Dese Dina Lea dochter/ a die sy Jacob 1
gebaert hadde/ ghinck ut/ de dochteren
des Lands te sien.

b 2. Sam. 13. v. 14

Doe die Sichem/ Hemors sone/ die des 2
lants een heere was/ sach/ nam hyse/ ende be-
sliepse/ b ende schendese.

3 Ende zijn herte hinck aen haer/ ende had-
de de Deerne lief/ ende sprac vriendelijck met
haer.

4 Ende Sichem sprack tot zijnen vader He-
mor: Neemt my de Deerne ten wijue.

5 Ende Jacob wert gewaer/ dat zijn dochter
Dina gheschendt was: ende zijn sonen waren
met den Vee op den velde/ en Jacob swoech/
tot dat sy quamen.

6 Doe guinck Hemor Sichems vader ut tot Hemor vā Sichem tot Jacob/ om met hem te spreken. desen saē Dina.

7 Onder dien quamē de sonen Jacobs vā-
den velde/ ende doe sy dat hoorden/ verdroot
het den mannen/ ende wreden seer toornich/
dat hy een dwanck aen Israel begaen/ ende
Jacobs dochter beslapen hadde: want also en
sandet niet zijn.

8 Doe sprack Hemor met hen/ ende seyde:
Mijns soons Sichems herte/ heeft een ver-
langhen na uwer dochter: Lieue/ geeftse hem
ten wijue.

9 Verbindet v met ons/ geeft ons uwe doch-
teren/ ende neemt ghylieden onse dochteren.

10 En woont by ons: het lant sal v open zijn/ c And. woont
25 woont ende handelt/ en c gewinnet daer in. inlandisch.

11 Ende Sichem sprack tot haren vader ende
broederen: Laet my genade by v vinden: wat
ghy my segghet/ dat wil ick gheuen.

12 Eysschet slechts sluer vā my d den bruyt- d Of bruyt
schat ende geschencken/ ick wilt v geuen/ also gauen.
ghy dat eyscht/ gheeft my slechts de Deerne
ten wijue.

13 Doe antwoorden Jacobs sonen tot Si-
chem en zijnen vader Hemor bedriechlijcken/
daerom dat haer suster Dina geschent was.

14 Ende spraken tot hen: Wy en connen dat
niet doē/ dat wy onse suster eens onbesnieden
man geuen/ want dat ware ons een schande.

15 Doch dat willen wy v te wille zijn/ so ghy
ons gelijck wordet/ ende alles wat manlijcks
onder v lieden is/ besnieden worde.

16 Dan willē wy onse dochteren v lieden ge-
uen/ ende uwe dochteren ons nemen/ ende by
v lieden woonen/ ende een volck zijn.

17 Ist dat ghy daerentegen ons niet en hoort/
v te besnijden/ so willen wy onse dochters ne-
men/ ende daer van trecken.

18 Die redene beuiel Hemor ende zijnen sone
wel.

19 Ende de jonghelinck en vertooch het niet/
sulcx te doen: wāt hy hadde lust totter doch-
ter Jacobs/ ende hy was heerlijck gehanden
bouen allen/ in zijns vaders hupse.

20 Doe quamen sy ut/ Hemor ende zijn sone
C Sichem/ onder der stadt poorte/ ende spraken
met den Burgheren der stadt/ ende seyden:

21 Dese lieden zijn vreedsaem by ons/ en wil-
len inden lande woonen ende handelen: so is
ny het lant wijt e genoech voor hen/ wy wil- e Esau vaē hē te beyde [and. beuinde voor hen.]
len ons hare dochteren tot wijuen nemē/ ende
hen onse dochteren gheuen.

22 Doch dan willen sy ons te wille zijn/ dat
sy by ons woonen/ en een volck met ons wor-
den/ so wy alles wat manlijck onder ons is/
besnijden/ ghelijck als sy besnieden zijn.

23 Haer Vee ende goeden/ ende alles wat sy
hebbē/ sal onse zijn/ so wy hen slechts te wille
worden/ dat sy by ons woonen.

24 Ende sy f hoorden den Hemor/ en Sichem f An. bekijck
zijnen sone/ alle die te zijner stadtpoorten ut
ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende ũ ghinghen / ende besieden alles wat
manlijck was / dat te sijner stadt wt ende in
ghinck.
a Iudit. 9. a. 1 Eñ aen den derden dage / doe het hen sinne: 25
rede / g namen de twee soñe Jacobs / Simeon
b Gen. 49. a. 6 ende Leui / Dina hoeders / een peghelijck sijn
sweert / ende gingen in de stadt coenlijck / h eñ
doodden alles wat manlijck was.
Ende doodden oock Hemor / eñ sijnen soñe 26
Sichem / met der scherpte des sweerdts / ende
namen haer suster Dina / wt den huyse Si-
chem / ende ginghen daer van.
Doe quamen de soñe Jacobs ouer de ver- 27
slaghenen / ende plonderden de stadt / daerom
dat sy haer suster hadden ghescheñt.
Ende namen haer schapẽ / runderen / ezels / 28
ende wat inder stadt / ende op de velde was /
ende alle haer have: alle kinderen ende wij-
uen namen sy gheuangen / ende plonderden
alles wat inden huyse was.
Hand. 7. ruuft Ende Jacob sprack tot Simeon eñ Leui: 29
Ghy hebdet my ĩ onghelück aengericht / dat
ick stanke voor den inwoonders deses lants /
den Chananiteren eñ Pheresiteren / eñ ick ben
k Of / weynighe- ghen cleynen hoop: wanneer sy hen nu ver-
ghe. samelen ouer my / soo sullen sy my slaen: alsa
worde ick k verdelghet met mijnen huyse.
Sy antwoorden daerenteghen: Souden sy 30
hen met onser suster / als met eener hoeren
handelen?

Dat xxxv. Capittel.

1. Jacob / na dat hy de beeldt vergraven heeft / treckt tot Bethel ende met besterminge Godes: na BethEl / daer hy eenen Altaer bouwet. 9. Godt verthoont hem andermael / eñ stelt hem voor oogen het gesichte boven int 28. Capittel beschreuen. 16. Rahel sijn wijf sterft inder gheboorte Ben Jamin. 22. Ruben beslaept sijnen vaders wijf. 27. Jacob coemt tot Isaac sijnen vader. 29. Wie sterfde ende wort van Esau ende Jacob sijnen soñe begraven.

Bethel. Ende God sprack tot Jacob: l Maeckt 1
b Gen. 28. b. 13 op / ende treckt nae BethEl / ende woont 2
aldaer / ende maeckt aldaer eenen Altaer /
den Gode / a die v verscheen / doe ghy vloodt
voor uwen broeder Esau.
b Gen. 31. b. 19 Doe sprack Jacob tot sijnen huyse / eñ tot 2
allen die met hem waren: Doet dã v de vree-
de goden / b die by v sieden sijn / ende reynicht
v / verandert uwe cleederen /
Ende laet ons op sijn / ende nae BethEl 3
c Gen. 28. b. 13 treecken / dat ick aldaer eenen Altaer make / de
Godt die my verhoort heeft / ter tijdt mijner
d Gen. 35. a. 1 bedroffenisse / eñ is met my geweest op den
weghe / dien ick gheroghen ben.
e Ruimten / datmen heet eñ plaetse hoplanden 30 Gen. 33. a. 19 Doe gaven sy hem allen verende goden / 4
die onder haren handen waren / eñ haer d oor-
f hanselen: ende hy begroefse onder een eycke /
die by Sichem stont.
Ende sy toghen wt / ende een vreese Godes 5
quam ouer den steden / die rontom hen heuen
lagen: Alsoo dat sy de soñen Jacobs niet na en
jaechten.
Also quam Jacob te Luse / inden lãde Ca- 6
naan / die daer BethEl heet / met allen den
volcke dat met hem was.
Ende bouwede aldaer eenen Altaer / ende 7
g Gen. 28. b. 13 hiet de plaetse BthEl / e dieromme dat hem
Bethel heet. aldaer God geopenbaert was / doe hy vloodt
Gen. 24. f. 59 voor sijnen broeder.
f Doe sterf Debora / der Rebeca voester / 8
ende wert begraue onder BethEl / onder der
Eycken / ende wert genaemt / de Claeghevcke.
9 g Eñ Godt verscheen Jacob noch eñmael / g Hose. 12. a. 4
daer nae als hy wt ℔ Mesopotamia gecomen
was / ende segende hem / ende sprack tot hem:
10 Ghy heet Jacob / h doch ghy en sult niet h Gen. 32. c. 28
25 meer Jacob heeten / maer Israel sult ghy hee- 1. reg. 18. b. 31
ten: Ende alsoo hiettmen hem Israel. Israel.
11 Ende Godt sprack tot hem: Ick ben de Al-
machtighe God / sijt vruchtbaer eñ vermeeret
v: Volcken / ende volcken hoopen sullen van
v comen / eñ i Coningen sullen wt uwen len- i Mat. 1. a. 6
den comen.
12 Ende het landt / dat ick Abraham eñ Isaac
gegeuen hebbe / wil ick oock v geuen / eñ wilt
uwen zade gheuen na v.
13 Also voer God op van hem / dã hier plaetse / 13
daer hy met hem ghesproken hadde.
14 Jacob richtede een steenen k ℔ Mercteecken 14 k Of. Calum-
op / aen dier plaetse / daer hy met hem gespro- ne / of staenbo-
ken hadde / eñ goot l drancoffer daerop / ende eken /.
begoot hem met olye. l Dat was
15 Eñ Jacob hiet de plaetse / daer Godt met 15 wijn / als dat
hem ghesproken hadde / BethEl. inden naval-
16 Ende sy toghen van BethEl: ende doe het 16 genden Boec-
noch een veldt weechs was dã Ephrath / doe ten ghemeldt
baerde Rahel: eñ het [wee] quam haer hardt saem ghelten
aen ouer de gheboorte. wort.
17 Ende doe het haer nu soo suer werdt inder 17 BethEl.
gheboorte / sprack de Vroedvrouwe tot haer: m 1 sa. 4. b. 19
m Vreest v niet / want desen soñe sult ghy oock
hebben.
18 Ende doe haer nu de ziele wtghinck / dat sy 18
steruen moeste / hiet sy hem n BenOni: doch n Ben Oni is /
sijn vader hiet hem o Ben Jamin. mijnen sterfs
19 p Alsoo sterf Rahel / ende wert begraue / aen 19 soone.
de weech na Ephrath / die nu heet Bethlehem. o Heer. der rechs
20 Eñ Jacob richtede een staende q teecken 20 terhant soone.
Rahel sterft.
p Gen. 48. a. 7
q Aud. pilaer
r Aud. altaer
is de grafsteen
Rahels. etc.
s Iudic. 9. a. 8
Ende Israel voer wt / ende richtede eene
hutte op / op ghene zijde des Torens ſ Eder.
22 Ende het ghebeurde / doe Israel in dien 21
lande woonde / ghinck Ruben henen / t ende
lach by u Bilha / sijnes vaders bijwijf: x ende
het quam voor Israel. Jacob hadde tien soñen. 22
23 De soñen Lea waren dese: Ruben de eerst- 23
ghebooren soñe Jacobs / Simeon / Leui / Juda / Jacob hadde
Issachar / ende Zebulon. twaelf soñe.
24 De soñen Rahel waren: Joseph eñ Ben- 24
Jamin.
25 De soñen Bilha / Rahels maget: Dan en 25
de Naphthali.
26 De soñen Silpa / Lea magher: Gad ende 26
Asser. Dat sijn de soñen Jacob / die hem ghe-
boren sijn in ℔ Mesopotamia.
27 Ende hy quam tot sijnen vader Isaac / tot 27
v Mamre / y in de hooftstadt / die daer heet
Hebron / daer Abraham ende Isaac verende-
linghen inne gheweest sijn.
28 Ende Isaac wert hondert ende tachtentich 28
Jaer out:
29 Ende nam af / ende sterf / ende wert versa- 29
melt tot sijnen volcke / out / ende des leuens
sat: ende sijne soñen Esau ende Jacob / be-
groeuen hem.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Vertellinghe der Vorsten / die van Esau ge-comen sijn. 6. Als och Esau van sijnen broeder / eñ oorsake desselven. 8. Plaetse ende nacomelin-gen Esau / des vaders der Edomiters / met name der seluen woninghen.

Dit

x Gen. 30. a. 3
y Gen. 49. a. 4
t 2. sa. 16. c. 22
u Gen. 30. a. 3
x Gen. 49. a. 4
Jacob hadde twaelf soñe.
z Jn. Kiriath-Arbe / die daer is eerer.
Isaac sterft 180. jaer oude
Synde.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Esaus vrouwen.

DIt is het ghellachte Esau/die daer heet Edom: 1

Esau nam wijuen van de dochteren 2
a Canaan/ a Ada de dochter Elon des Hethiters / ende Ahalibama de dochter des Ana/
b†het kints kint Zibeons des Heniters.
c Ende Basimath/ Ismaels dochter/ Nabaiots suster. 3
d Ende Ada baerde Esau/ Eliphas: ende 4
Basmath baerde Reguel.
Ahalibama baerde Jehus/ Jaelam/ ende 5
Korah: dat zijn Esaus kinderen/ die hem gebozen zijn in den lande Canaan.
Ende Esau nam zijne wijuen/ sonen ende 6
dochteren/alle zielen zijns huyses/ zijne have/ eñ alle het Dee/met allen goedē die hy inden lande Canaan verwonnen hadde/ ende tooch in een lant van zijnen broeder Jacob.
e Wāt haer have was te groot/dat sy niet 7
een conden hy malcanderen woonen: ende het lant daer sy weerndelingen inne waren/ conde sese niet verdzaghen/ f†van grooter veelheyt haers Deegs.
Alsoo woonde g Esau op den gheberchte 8
Seir:Ende Esau is de Edom.
h Dit is het ghellachte Esau/ van dien de 9
Edomiters comen/op den gheberchte Seir.
Eñ alsoo heeten de kinderē Esau:Eliphas/ 10
de sone Ada / Esaus wijf : Reguel de sone Basmath/ Esaus wijf.
Eliphas soons warē dese:Themā/Omar/ 11
Zepho/Gaetam/ende Kenas.
i Ende Thimna was een bywijf Eliphas 12
Esaus sone/ die baerde hē Amalek. Dat zijn de kinderen van Ada/Esaus wijf.
De kinderen Reguel zijn dese: Nahath/ 13
Serah/Samma/Misa.Dat zijn de kinderen van Basmath/ Esaus wijf.
De kinderen Ahalibama/ Esaus wijf/der 14
k†het kints kint Zibeons/ zijn dese/die sy Esau baerde:Jehus/Jaelam/ ende Korah.
Dat zijn de Vorsten onder den kinderen 15
Esau: De kinderē Eliphas/des eerstē soons Esau / waren dese: De Vorst Themau/ de Vorst Omar / de Vorst Zepho / de Vorst Kenas.
De Vorst Korah / de Vorst Gaetham/ de 16
Vorst Amalek. Dat zijn de Vorsten vā Eliphas/inden lande Edom/ende zijn de kinderen van der Ada.
Ende dit zijn de kinderen Reguel / Esaus 17
sone: De Vorst Nahath/de Vorst Serah/de Vorst Samma/ de Vorst Misa. Dit zijn de Vorsten van Reguel / inden lande der Edomiten/ ende zijn kinderen van der Basmath/ Esaus wijf.
Dit zijn de kinderen Ahalibama / Esaus 18
wijf: De Vorst Jehus/ de Vorst Jaelam/de Vorst Korah.Dat zijn de Vorsten vā Ahalibama/der dochter des Ana/ Esaus wijf.
Dat zijn Esaus kinderen/ende hare Vor- 19
sten:hy is de Edom.
De kinderen Seir des Horiten 20
l De kinderen van Seir des Horiten/ die in den lande woonden/zijn dese: Lothan/Sobal/Zibeon/Ana/
Difon/ Eser/eñ Disan. Dat zijn de Vor- 21
sten der Horiten / alle kinderen Seir / inden lande Edom.
Eñ de kinderen Lothans waren dese:Hori 22
eñ Hemā,m Eñ Lothās suster hiet Thimna.
De kinderen vā Sobal warē dese:Alwan/ 23
Manahath/Ebal/Sepho/ende Onam.
De kinderen van Zibeon waren/Aia/ende 24
Ana : n dat is de Ana / die in de Woestijne muylpeerden vandt/doe hy zijns vaders Zibeons ezels hoedde.
De kinderen Ana waren:Difon eñ Ahali- 25
bama/ dat is de dochter Ana.
De kinderen van Difon waren:Hemdan/ 26
Esban/Jethran ende Charan.
De kinderen Ezer waren: Bilhā/Sawan 27
ende Akan.
De kinderen Desan waren : Hz eñ Aran. 28
Dit zijn de Vorstē der Horiten : De Vorst 29
Lothan/ de Vorst Sobal/ de Vorst Zibeon/ de Vorst Ana.
De Vorst Difon/de Vorst Ezer/ de Vorst 30
D Disan.Dat zijn de Vorstē der Horiten/o†die gheregeert hebben inden lande Seir.
De Coningen die inden lande Edom ghe- 31
regeert hebben / eer dan de kinderen Israels Coninghen hadden/zijn dese:
Bela was Conine in Edom/eē sone Beor/ 32
ende zijn stadt hiet Dinhaba.
Ende doe Bela sterf/ wert Conincx in zijn 33
stede/Jobab/ een sone Serah van p†Badzra.
Doe Jobab sterf/wert in zijn stede Conine/ 34
Husam/wt der Themaniter lant.
Doe Husam sterf/wert Conine in zijn ste- 35
de/Hahad/een sone Bedad:die de Midianiters sloech/op der Moabiteren velde:eñ zijne stadt hiet Awith.
Doe Hadad sterf/ regeerde Samla van 36
Masreck.
Doe Samla sterf/wert in zijn stede Conins 37
Saul van Kehoboth/ aen den water.
Doe Saul sterf/wert in zijn stede Conine/ 38
Baalhanan/een sone Achbor:
Doe Baalhanan Achbors sone sterf/ wert 39
in zijn stede Coninck Hadar/ ende zijne stadt hiet Pagu / ende zijn wijf hiet Mehetabeel/ een dochter Matred / die Mezahabs dochter was.
q Alsoo heeten de Vorsten van Esau / in 40
E haren ghellachten / oorden ende namen: De Vorst Thimna / de Vorst Alwa / de Vorst Jetheth/
De Vorst Ahalibama / de Vorst Ela/ de 41
Vorst Pinon/
De Vorst Kinas / de Vorst Themau / de 42
Vorst Mibzar/
De Vorst Magdiel/ de Vorst Iram: dat 43
zijn de Vorsten in Edom / als sy ghewoont hebben r†in haren Erflande:ende Esau is de vader der Edomiteren.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Zeden Jacobs /ende liefde tegen zijnen sone Joseph. 4. Boosheyt haer zijner anderen kinderen tegben den seluen/wt oorsake zijnes aengenuens ende dzoomens. 18. Haer moordadighe wzeethept ende boosheyt/ 13. die haer oock tot wolt vercocht den Midianiten/ 36. die vercochten hem voort in Egypten.

I Jacob woonde inden lāde/ daer zijn va- 1
2 der een weerndelinc inne geweest was/ namelijcken/ inden lande Canaan.
Ende dat zijn de a†gellachten Jacobs: Jo- 2
seph was seuenthiē Jaer oud/doe hy een herder des Vees weer niet zijnen broederen:ende de jonghe was by den kinderen Bilha ende Silpa/ zijnes vaders wijuen/ eñ brocht voor haren

Esau nam wijuen van de dochteren 2 a Ge. 26.b.34
Canaan/ a Ada de dochter Elon des Hethiters / ende Ahalibama de dochter des Ana/ b†het kints kint Zibeons des Heniters. b†Anders / de dochters
c Ende Basimath/ Ismaels dochter/ Nabaiots suster. 3 c Gen.28.a.9
d Ende Ada baerde Esau/ Eliphas: ende 4 d 1.par.1.b.35
Basmath baerde Reguel.
Ahalibama baerde Jehus/ Jaelam/ ende 5
Korah: dat zijn Esaus kinderen/ die hem gebozen zijn in den lande Canaan.
Ende Esau nam zijne wijuen/ sonen ende 6
dochteren/alle zielen zijns huyses/ zijne have/ eñ alle het Dee/met allen goedē die hy inden lande Canaan verwonnen hadde/ ende tooch in een lant van zijnen broeder Jacob.
e Wāt haer have was te groot/dat sy niet 7 e Gen.13.a.6
een conden hy malcanderen woonen: ende het lant daer sy weerndelingen inne waren/ conde sese niet verdzaghen/ f†van grooter veelheyt haers Deegs. f†And. door haren goeden.
Alsoo woonde g Esau op den gheberchte 8 g Iosu.24.a.4 Deut.2.a.4
Seir:Ende Esau is de Edom.
h Dit is het ghellachte Esau/ van dien de 9 h 1.par.1.b.35
Edomiters comen/op den gheberchte Seir. Esaus ghellachte.
Eñ alsoo heeten de kinderē Esau:Eliphas/ 10
de sone Ada / Esaus wijf : Reguel de sone Basmath/ Esaus wijf.
Eliphas soons warē dese:Themā/Omar/ 11
Zepho/Gaetam/ende Kenas.
i Ende Thimna was een bywijf Eliphas 12 i gen.36.c.22.
Esaus sone/ die baerde hē Amalek. Dat zijn de kinderen van Ada/Esaus wijf.
De kinderen Reguel zijn dese: Nahath/ 13
Serah/Samma/Misa.Dat zijn de kinderen van Basmath/ Esaus wijf.
De kinderen Ahalibama/ Esaus wijf/der 14
k†het kints kint Zibeons/ zijn dese/die sy Esau baerde:Jehus/Jaelam/ ende Korah. k†Anders/der dochter/ etc.
Dat zijn de Vorsten onder den kinderen 15
Esau: De kinderē Eliphas/des eerstē soons Esau / waren dese: De Vorst Themau/ de Vorst Omar / de Vorst Zepho / de Vorst Kenas.
De Vorst Korah / de Vorst Gaetham/ de 16
Vorst Amalek. Dat zijn de Vorsten vā Eliphas/inden lande Edom/ende zijn de kinderen van der Ada.
Ende dit zijn de kinderen Reguel / Esaus 17
sone: De Vorst Nahath/de Vorst Serah/de Vorst Samma/ de Vorst Misa. Dit zijn de Vorsten van Reguel / inden lande der Edomiten/ ende zijn kinderen van der Basmath/ Esaus wijf.
Dit zijn de kinderen Ahalibama / Esaus 18
wijf: De Vorst Jehus/ de Vorst Jaelam/de Vorst Korah.Dat zijn de Vorsten vā Ahalibama/der dochter des Ana/ Esaus wijf.
Dat zijn Esaus kinderen/ende hare Vor- 19
sten:hy is de Edom.
De kinderen Seir des Horiten 20
l De kinderen van Seir des Horiten/ die in den lande woonden/zijn dese: Lothan/Sobal/Zibeon/Ana/ l 1.par.1.b.38 en Gen.36.b.22.
Difon/ Eser/eñ Disan. Dat zijn de Vor- 21
sten der Horiten / alle kinderen Seir / inden lande Edom.
Eñ de kinderen Lothans waren dese:Hori 22
eñ Hemā,m Eñ Lothās suster hiet Thimna.
De kinderen vā Sobal warē dese:Alwan/ 23
Manahath/Ebal/Sepho/ende Onam.
De kinderen van Zibeon waren/Aia/ende 24
Ana : n dat is de Ana / die in de Woestijne muylpeerden vandt/doe hy zijns vaders Zibeons ezels hoedde. n Gen.19.b.37
De kinderen Ana waren:Difon eñ Ahali- 25
bama/ dat is de dochter Ana.
De kinderen van Difon waren:Hemdan/ 26
Esban/Jethran ende Charan.
De kinderen Ezer waren: Bilhā/Sawan 27
ende Akan.
De kinderen Desan waren : Hz eñ Aran. 28
Dit zijn de Vorstē der Horiten : De Vorst 29
Lothan/ de Vorst Sobal/ de Vorst Zibeon/ de Vorst Ana.
De Vorst Difon/de Vorst Ezer/ de Vorst 30
D Disan.Dat zijn de Vorstē der Horiten/o†die gheregeert hebben inden lande Seir. o†And. van haren Vorsten dommen.
De Coningen die inden lande Edom ghe- 31
regeert hebben / eer dan de kinderen Israels Coninghen hadden/zijn dese: Coningen in Edom.
Bela was Conine in Edom/eē sone Beor/ 32
ende zijn stadt hiet Dinhaba.
Ende doe Bela sterf/ wert Conincx in zijn 33
stede/Jobab/ een sone Serah van p†Badzra. p†Au. Bozra
Doe Jobab sterf/wert in zijn stede Conine/ 34
Husam/wt der Themaniter lant.
Doe Husam sterf/wert Conine in zijn ste- 35
de/Hahad/een sone Bedad:die de Midianiters sloech/op der Moabiteren velde:eñ zijne stadt hiet Awith.
Doe Hadad sterf/ regeerde Samla van 36
Masreck.
Doe Samla sterf/wert in zijn stede Conins 37
Saul van Kehoboth/ aen den water.
Doe Saul sterf/wert in zijn stede Conine/ 38
Baalhanan/een sone Achbor:
Doe Baalhanan Achbors sone sterf/ wert 39
in zijn stede Coninck Hadar/ ende zijne stadt hiet Pagu / ende zijn wijf hiet Mehetabeel/ een dochter Matred / die Mezahabs dochter was.
q Alsoo heeten de Vorsten van Esau / in 40 q 1.par.1.b.51
E haren ghellachten / oorden ende namen: De Vorst Thimna / de Vorst Alwa / de Vorst Jetheth/
De Vorst Ahalibama / de Vorst Ela/ de 41
Vorst Pinon/
De Vorst Kinas / de Vorst Themau / de 42
Vorst Mibzar/
De Vorst Magdiel/ de Vorst Iram: dat 43
zijn de Vorsten in Edom / als sy ghewoont hebben r†in haren Erflande:ende Esau is de vader der Edomiteren. r†And. Edom haer woonplaetse ghe:

Dat xxxvij. Capittel.

1. Zeden Jacobs /ende liefde tegen zijnen sone Joseph. 4. Boosheyt haer zijner anderen kinderen tegben den seluen/wt oorsake zijnes aengenuens ende dzoomens. 18. Haer moordadighe wzeethept ende boosheyt/ 13. die haer oock tot wolt vercocht den Midianiten/ 36. die vercochten hem voort in Egypten.

I Jacob woonde inden lāde/ daer zijn va- 1
2 der een weerndelinc inne geweest was/ namelijcken/ inden lande Canaan.
Ende dat zijn de a†gellachten Jacobs: Jo- 2 a†And. Dit zijn de ten. and. ghe schiedenissen Joseph.
seph was seuenthiē Jaer oud/doe hy een herder des Vees weer niet zijnen broederen:ende de jonghe was by den kinderen Bilha ende Silpa/ zijnes vaders wijuen/ eñ brocht voor haren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

haren vader/wanneer daer een boos gherucht̄e
teghen hen was.
Israel hadde Joseph lieuer / dan alle zijne 3
kinderen/daerst dat hy hem in zijn ouderdom
ghegenereert hadde/ende maeckte hem eenen
b Bloedoffe- ringen offe b'bonten rock.
Doe nu zijne broeders sagen/dat hem haer 4
vader lieuer hadde / dan alle zijne broeders/
waren sy hem wt/ende en conden hem geen
vrientelijck woort toespreken.
Daer toe hadde Joseph eenmael eenen 5
droom/ende seyde zijnen broederen daer dan:
doe werden sy hem noch wandigher.
Want hy spraeck tot hen: Lieue/hoort wat 6
Gen. 37. my doch ghedroomt heeft.
Wy dochte/wy bonden c garf schouven op de 7
Josephs vaer wagh- helde/ende mijnen schoof richtede hem op/ende
buen. stont/ende uwe schouven rondtom/nepchden
hen teghen mijnen schoof.
Doe spraken zijne broeders tot hem: Soudet 8
ghy onse Coninck worden/ende ouer ons heer-
schen? ende werden hem noch wandiger/om
zijns droums/ende zijner reden willen.
Ende hy hadde noch eenen anderen droom/ 9
dien verteelde hy zijnen broederen/ende sprac:
Siet/ick hebbe noch eenen droom gehadt: d Wy
dochte de Sonne ende de Mane/ende elf Ster-
ren nepchden hen voor my.
Ende doe dat zijnen vader ende zijnen broe- 10
deren geseyt wert/ straffe hem zijn vader/en-
de spraet tot hem: Wat is dat voor een droom/
Die b ghedroomt heeft? Sal ick ende b moeder/
ende uwe broeders comē/ende b aenbidden?
Ende zijn broeders benijdde hem / doch zijn 11
vader behielt dese woorden.
Doe nu zijne broeders henen ghinghen/ te 12
weyden het Vee haers vaders in Sichem/
spraeck Israel tot Joseph:
Hoeden uwe broeders niet het Vee in Si- 13
Gen. 37. b. 16 chem? coemt / ick wil b tot hen senden. Hy
spraeck: d Hier ben ick.
Ende hy seyde: Gaet henen/ende siet/ of het 14
wel staet met uwe broeders/ende met het Vee/
ende segghet my wederom/hoe het daer met is:
ende hy sandt hem wt den dale Hebron/ dat
hy na Sichem ghinghe.
Doe vandt hem een man / dat hy dwaelen 15
ghinck op den velde/ die vraechde hem / ende
spraeck: Wien soeckt ghy?
Hy antwoorde: Ic soecke mijne broeders: 16
Kiene/segghet my waer sy horden.
De man spraeck: Sy zijn van daer getogen: 17
want ick hoorde dat sy seyden: Laet ons nae
Dothā gaen: Doe volchde Joseph zijne broe-
Joseph wilt zijne broe- deren na/ende vandt se tot Dothan.
ders dooden. Als sy hem nu sagen dā verre/eer hy hardt 18
by hen quam/ sloeghen sy eenen raet aen/dat
sy hem doodden/
Ende spraken onder malcanderen: Siet/ 19
de droomer coemt daer.
So coemt nu / ende laet ons hem dooden/ 20
ende in een kuyle werpen/ende segghen: Een e
boose gedierte hebbe hem verscheurt: so salme
sien/wat zijne droomen zijn.
Ruben verlost Joseph. Doe dat Ruben hoorde/ wilde hy hem wt 21
Gen. 42. c. 22 haren handen verlossen/en spraec: e Laet ons
hem niet dooden.
Ende voorder spraec Ruben tot hen: Laet 22
ons geen bloet vergieten/maer werpt hem in
de kuyle/die onder Woestijne is/ende en legget
De hant niet aen hem: Hy wilde hem also wt
haerder hant verlossen/dat hy hem zijnen va-
der weder brochte.
Als nu Joseph tot zijnen broeders quam/ 23
togen sy hem zijnen rock met de bonten rock
wt/dien hy aen hadde.
Ende namen hem / ende worpen hem in een 24
kuyle: doch de selue kuyle was ledich/ ende
gheen water daerinne.
Ende setteden hen neder te eten: ouder dies 25
hieuen sy haer oogen op/ende sagen eenen hoop
Ismaeliten comen vā Gilead/ met haren ka-
melen/die dzeoghen kruyden f halssem/ende f Ruth. haeff
myrrhe/ende toghen af na Egypten. ende Gummi.
Doe sprac Juda tot zijns broeders: Wat 26
helper ons/ dat wy onsen broeder dooden/ ende
zijn bloet vergieten?
Coemt/ laet ons hem den Ismaeliten ver- 27 Joseph wort
coopen/dat haer onse handen aen hem niet en vā zijne broe-
vergrijpē: wāt hy is onse broeder/ onse vleesch ders ver-
ende bloet. Ende sy hoorden hem. cocht.
g Ende doe de i Midianiten de coopliedē/ 28 g cap. 10. b. 13
daer voorby reysden / toghen sy hem wt der Psa. 105 b 19
kuylen/ ende vercochten hem de Ismaeliten/ Act. 7. a. 9
voor twintich siluerlingen. Die brachten hem
in Egypten.
Als nu Ruben wederom totten kuyle quā/ 29
ende en vādt Joseph niet daerin/ verscheurde
hy zijn cleedt.
Ende quam weder tot zijnen broederen/ en 30
Dspraeck: De jonge en is daer niet/ waer sal ick
nu henen?
Doe namen sy Josephs rock/ ende slachte- 31 h Ind. dueren
den eenen gheytenbock / ende h'staken den
rock met bloedt / ende schickeden den bonten
rock henen.
i Ende lieten hem haren vader brengen/ en 32 i gen. 44. c. 28
segghen: Desen hebben wy gevonden/ siet of
het wes soons rock sy/ofte niet.
Hy kende hem/ ende spraek: Het is mijns 33 k gen. 44. c. 28
soons rock/ een k boos ghedierte heeft hem
verslonden/een rijtende gedierte heeft Joseph
verscheurt.
En Jacob verscheurde zijne cleederen/ende 34
leyde eenen sack om zijne lendenen/ en droech
leedt om zijnen sone/langhe tijt.
Ende alle zijne sonen ende dochters traden 35
tot hem/ dat sy hem troosteden: doch hy en
wilde hem niet laten troosten/en spraeck: Ick
sal met leet ondernaē in de kuyle tot mijnen
sone. Ende zijn vader bewerende hem. l Psa. 105 b. 18
l Ende de j Midianiten verrochten hem in 36
Egypten/Potiphar/des Pharao Camerlinc
ende Hofmeester.

De xxxviij. Capittel.

8. Verbeeldinghe Juda ende zijner kin-
deren. 7. Sonde en straffe der beyder Sudeften.
11. Thamar weduwe/ 18. werdt beslapen van
Juda haren Sweer. 27. Daer wt comen Perez
ende Serah.

De linie Christi / van Jacob door Judam.

1 Het ghebeurde omtrent de selue tijt/ dat
20 Juda afttoch vā zijnen broederen/ ende
gaf hem tot eenen manne te Odollam/
die hiet Hira.
2 a En Juda sach aldaer eenes Cananiters a 1. Par. 2. a. 3
mans dochter/die hiet Suha/ende nam se.
3 Ende doe hyse beslief / weert sy niet kinne/ Judas soōs.
ende baerde eenen sone/ die hiet hy b Her. b Ind. Er.
4 Ende sy weert daernbouē met kinde/ende Nu. 26 b. 17
baerde eenen sone/ dien hiet sy Onam. c Anders/hy.
5 Sy baerde noch eenmael eenen sone / dien And. sy hielt
hiet se Sela : c ende sy was te Chezib / doe sy op te baren doe
hem baerde. sy ceert.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Thamar.

Ende Juda gaf zijnen eerſtē ſone Ger/een wijf/die hiet Thamar. 6

Doch hy was boos voor dē Heere/daerom doodde hem de Heere. 7

b Deu.25.a.5 matt.22.c.24

Doe ſprack Juda tot zijnen ſone Onam: d Legger b tot uwes broeders wijf/eñ neemt ſe ten houwelijcke / dat ghy uwen broeder zaedt verwecket. 8

Doch doe Onā wiſte / dat het zaet niet zijn eygen zijn en ſoude/als hy hem tot zijns broeders wijf leyde/ liet hy het op de aerde vallē/ ende verderf het/ op dat hy zijnē broeder geen zaedt en gaue. 9

JWerckt deſe grouwelijcke ſtraffe/ tegen de onnatuerlijcke ſonde.

Doe beviel het den Heere qualijck dat hy dede/ende doodde hem oock. 10

Doe ſprac Juda tot zijns ſoons wijf Thamar: Blijft een Wedouwe in uwes vaders huyſe/tot dat mijn ſone Sela groot wort;wāt hy dachte: JMiſſchien mochte hy oock ſterven/ als zijne broeders. Alſo ginck Thamar henē/ ende bleef in haers vaders huyſe. 11

Doe nu vele dagen verloopen warē/ ſterf Judas Suha dochter/ Judas wijf. Eñ als Judas weghetreurt hadde/ ginck hy opwaerts/ oñ e zijne ſchapē te beſcheerē na Thimnath/ met zijnen f herder Hira van Odollam. 12

e gen.31.b.19 2.Sa.13.c.23 f het mach oock Heere/ (vrient) Daer na als de puncten inden Hebreiſchē hen tarē ſetten. Wāt Judas heeft ghemiers moeten wesen hebben/ miſſchien oock eēs dziēs niet ontbeeren connē de puncten connē alſo wel ſepien als ſtreffen: Vt Eſa. 7.& ſepe alias. g Jand. Hyulde Jt Jud. poorte dit fonteyne eteet.

Doe leyde ſy de Wedouwen cleeders van haer/die ſy dyoech/ g bedeckte haer met eenen mantel/ende verwaeckte haer/ eñ ſettede haer buyten h Enaym/ de poorte / aen den wech nae Thimnath: wāt ſy ſach dat Sela was groot geworden/ eñ ſy en was hem niet ten wijue gegheuen. 13 14

Doeſe nu Juda ſach/meynde hy/het waer een hoere: want ſy hadde haer aengheſichte bedeckt. 15

Ende maecte hem tot haer aen den wech/ ende ſprack: Laet/laet my by v liggen: want hy en wiſte niet/dat het zijns ſoōs wijf was. Sy antwoorde: Wat wilt ghy my geuen/dat ghy by my ligghet? 16

Hy ſprac: Ick wil v eenen geytenbock bāder kudde ſenden. Sy antwoorde: Soo gheeft my een pandt/tot dat gzy het my ſendet. 17

Hy ſprack: Wat wilt ghy voor een pandt/ dat ick v geue? Sy antwoorde: Uwen ringh/ ende v ſnoer/ eñ uwen ſtaf/ dien ghy in uwe handen hebt. Doe gaf hy het haer/ende lach by haer/ende ſy wert van hem met kinde. 18

i Deut.18.b.15

Ende ſy maecte haer op/ ende ginc heen/ ende leyde den mantel af/ eñ toogh haer Wedouwen cleeders wederom aen. 19

Doch Juda ſandt den gheytenbock/ door zijnen herder van Odollam/ op dat hy het C pandt wederom haelde van den wijue/ ende hy en vandt ſe niet. 20

Doe vraechde hy den liedē der ſelver plaetſe/eñ ſprack: Waer is die hoere/ die daer buyten aen den wech ſat? Sy antwoorden: Daer en is gheen hoere gheweeſt. 21

Ende hy quam weder tot Juda/ eñ ſprac: Jck en hebſe niet ghevonden: daer toe ſeggen de liedē der ſelver plaetſe/dat daer geen hoere gheweeſt en zy. 22

Jt Jud. ſy houde het pandt tot haer/etc. Jt Jud. dat wy niet miſſchiē te ſchāde worde.

Juda ſprack: k Sy hebbe het henen: l ſy en can ons doch gheen ſchande na ſeggen: want ick hebbe den bock geſonden/ ſoo en hebt ghyſe niet gheuonden. 23

24 Na dry ſMaenden wert Juda aengeſeyt: Uwe ſoons wijf Thamar/ heeft hoererije bedreuen/ daertoe lier/ ſy is van hoererye met kinde geworden. Juda ſprack: Brengtſe hier voor/ dat ſy verbrant worde.

25 Ende doemenſe voortbracht/ ſchickede ſy tot haren Swecr/ende ſprack: Van dien man ben ick met kinde/diens dit is: eñ ſprac: Kent ghy oock/ wiens deſen ringh/ ende dit ſnoer/ ende deſen ſtaf is.

26 Juda bekende het/ende ſprac: Sy is rechtveerdiger dan ick: want ick en hebſe niet gegeuen mijnen ſone Sela: doch en beliep hyſe niet meer.

27 m Ende doe ſy baren ſoude/werden tweelinghen in haren lijue gheuonden. m 1.Par.2.a. JMat.1.a.3

28 Ende als ſy nu baerde / gaf haer een hant wt: doe nam de Vroedvrouwe/ ende bādt eenen rooden draet daeromme/ eñ ſprack: Die ſal de eerſte wt comen.

29 Doe die nu zijne hant weder in toogh/quā zijn broeder wt: ende ſy ſprack: Waerom hebt ghy om uwent willen ſulcke rete ghereten? Ende men hiet hem n Perez.

n Perez. Een verſcheyden verſchaeuen 1.Par.2.a.4 ende 4.a.1

30 Daer na quam zijn broeder wt/die dē rooden draet om zijnder handt hadde/ ende men hiet hem o Serah. o Serah. Oprancke.

Dat xxxix. Capittel.

1. Joſeph wert van zijnen heere ghelieuet. 7. Wandert vrouwen tot onvoordenlijcker liefde ghetempt/ 12. ende ſo hy haer niet en verwillicht/ valſchelijcken beſchuldiget/ 20. ende gevangen. 21. Vanden Heere wort hy betrooſtet/ ende doe in de ghevanckeniſſe verheven.

Joſeph wert in Egypten verkocht. Gen.37.c.28 b.36. Pſal.105.b.18

1 Joſeph wert af in Egypten gevoert/ eñ Potiphar een Egyptiſch man / Pharaonis Camerlinck ende Hofmeeſter/ cocht hem vanden Jſmaeliten / die hem afbrachten.

2 Eñ de Heere was met Joſeph/ dat hy een gheluckſalich man wert/eñ was in zijnes heeren des Egyptenaers huyſe.

3 Eñ zijn heere ſach / dat de Heere met hem was: wāt alles wat hy dede/dat liet de Heere ghelucklijcken voortgaen door hem.

4 Alſo dat hy genade vandt voor zijnen heere/eñ zijn dienaer werdt: die ſettede hem ouer zijn huys/ ende alles wat hy hadde / dede hy onder zijne handen.

5 a Ende van dier tijdt aen/doe hy hem ouer zijn huys ende alle zijne goeden geſettet hadde/ſegende de Heere des Egyptenaers huys/ om Joſephs wille: ende het was enckel ſegen den Heeren / in alles wat hy hadde/ te huys ende te velde. a gen.30.d.30 Eſai.45.a.3

6 Daerom liet hy het alle onder Joſephs hāden/wat hy hadde: eñ hy nam hem b geens dings aen/dewijle hy hem hadde/dan dat hy att ende dranc: c eñ Joſeph was ſchoon ende fijn van aengheſichte. bt Jud. wille vā geenerley niet/dā alleene van de ſpijſe die hy at. c 1.Sam.16.b.12.19

7 Eñ het gheburde na d deſe geſchiedenisſe/ dat zijns heeren wijf haer ooghen op Joſeph worp/ende ſprack: Slaept by my. d Of/beſonder ſchuldeloſe/ e Dat is/ ſy maet en is in uwer/ende alſo is/eñ/ende heeft niet/ hooghen voor my/ dat hy wijf ghy ſyt alle

8 Hy weygerde het haer / eñ ſprack tot haer: Siet/ myn heere neemt hem gheens dings aen voor my/ wat inden huyſe is/ ende alles wat hy heeft / dat heeft hy onder mijne handen ghedaen.

9 Ende e heeft niet ſoo groot inden huyſe/ dat hy voor my verhouden heeft / ſonder v/ daerin

daerin ghy zijn wijf zijt: hae soude ick dā nv een sulck groot quaet doen/ende teghen God sondighen?

Ende sp dzeef sulcke woordē tegen Joseph dagelijcx: doch hy en hoodse haer niet/dat hy bp haer sliepe/noch hy haer ware.

Per ghebeurde op eenen dach/ dat Joseph in het huys ghinck/ zijn werck te doen/ ende gheen mensche van den ghesinne des huyses/ was daerbp.

Ell sp greep hem by zijnen cleede/ell spac: Slaept by mp: doch hy liet het cleedt in haerer hant/ende bloodt/ende liep ten huyse wt.

Doe sp nv sach/ dat hy zijn cleedt in haerer hant liet/ende wt ontsloot/

Liep sp het gesinne inden huyse/ell spack tot hen: Siet/ hy heeft ons den Hebreischen man hier in gebracht/dat hy ons te g[1] schande make: hy quam tot mp hier in/ende wilde by mp slapen: b[2] so liep ick met luyder stemmen.

Ende doe hy hoorde/ dat ick een gheschrey maecte/ende liep: doe liet hy zijn cleet by mp/ ende bloot/ende liep wt.

Ell sp leyde zijn cleedt by haer/ tot dat zijn heere te huys quam/

Ende seide tot hem enen de selue woordē/ ende spack: De Hebreische knecht/dien ghy ons hier in ghebracht hebt/ quam tot mp hier in/ende wilde mp te schanden maken.

Doe ick nv een geschrey maecte/ende liep: doe liet hy zijn cleedt by mp/ende bloodt.

Als zijn heere hoorde de reden zijns wijfs/ die sp hem seyde/ende spack: Alsoo heeft mp de Hebreische knecht ghedaen/ werdt hy seer toornich.

Doe nam hem zijn heere/ende leyde hem in de gefanckenisse/daer des Conincx gefan- gen inne lagen: ende hy lach daer in der ghefanckenisse.

Doch de Heere was met hem/ell neych- de zijne 1 huilde tot hem/ ende liet hem ghena- de vinden voor den amptman ouer de ghefanckenisse.

Dat hy hem onder zijne handt benal alle ghevangenen inder gefanckenisse: op dat alles wat daer ghescheide/ door hem geschieden moeste.

Want de amptman ouer de gefanckenisse sach nyman hem gheens dinx aen: Want de Heere was met Joseph/ende wat hy dede/ daer gaf de Heere ghelnck toe.

Dat xl. Capittel.

1. Joseph leyt den tween ghevangenen haer droomen wt/ende segt wat hen bejegenen soude. 29. De daet maket de wtleghginghe waer. 23. De schenecker blijft ondanckbaer.

Na dese Joseps verlossinghe.

Ende het gebeurde daer na/ dat hen ver- sondichden/ de schenecker des Conincx in Egypten/ ende de backer/ aen haren heere/den Coninck in Egypten.

Ell Pharao wert toornich ouer zijne bey- de Camerlingen/ ouer den [a] amptman ouer de schenckers/ ende ouer den amptman ouer de backers:

Ende liet se setten in des Hofmeesters huys/ in de ghefanckenisse daer Joseph ghevangen lach.

Ende de Hofmeester settede Joseph ouer hen dat hy hen diende: ende sp saten [b] somi- ghe daghen in de ghefanckenisse.

Ende hen droomde beyde/ den schencker ende backer des Conincx in Egypte/ in eener nacht/een yeghelijcken eenen eygenen droom/ ende eenes yeghelycken droom hadde zijne be- duydinghe.

Des ouersten schenckers ende backers droo- men.

Doe nv des morgens Joseph tot hen daer in quam/ende sach dat sp treurich waren/

Vraechde hyse/ende spack: Waerom zijt ghy heden so bedroest?

Sp antwoordē: Ons heeft gedroomt/ende en hebben niemant/ die het ons wtlegge. Jo- seph spac: Wtleggen behoort Gode toe: doch vertelt het mp.

Doe verteelde de oudste schencker zijnen droom Joseph/ ell spack tot hem: [c] Dy heeft ghedroomt/ dat een wijnstock voor mp was/

Die hadde dry ranken/ ende hy groende/ ende bloeyde/ende zijne druyuen wer- den rijp.

Ell ick hadde den beker Pharaonis in mij- ner hant/ende nam de [d] bellen/ell d druchtese wt inden beker/ ende gaf dē beker Pharaon in de hant.

Joseph spack tot hem: Dat is zijne bedui- dinghe: Dry ranken zijn dry daghen.

Na dry dagē sal Pharao v hooft verheffen/ ende v wederom aen v ampt setten/ dat ghy hem dē beker in de hant geuet/ na der voriger wijse/ doe ghy zijn schencker waeret.

Doch gedenckt mijner/ wanneer het v wel gaet/ende doet barmhertichendt aen my/ dat ghy het Pharao vermanet/ dat hy my wt de- sen huyse brenghe.

Want ick ben wt den lande der Hebreen hemelijck gestolen: daertoe en hebbe ick oock hier niet gedaen/ dat sp my souden hier in ge- settet hebben.

Doe de oudste backer sach/ dat de bedui- dinghe goet was/ spack hy tot Joseph: [e] Dy heeft oock eenē droom gedroomt: dat ick dryerly dry [f] witte coruen op mijn hooft/

Ende inden ouersten corf allerley gebacken spijse voor Pharao/ ende de voghels aten wt den corf op mijn hooft.

Joseph antwoordē/ende spac: Dat is zijne bedui- dinghe: Dry coruen/ zijn dry daghen.

Ende nae dry dagen sal v Pharao v hooft verheffen/ ende v aen de galge hanghen/ende de voghelen sullen v vleesch van v eten.

Ende het geschiede des derdē daechs/ [g] doe hielde Pharao zijnen g[1] Jaers dach: ende hy maeckte een maeltijdt alleen zijnen knechten/ en verhief het hooft des oudsten schenckers/ ende het hooft des oudsten backers onder zij- nen knechten.

Ende settede den oudstē schencker wede- rom tot zijnen schenckampte/dat hy den beker gaue in Pharaonis handt.

Daerenteghen den oudsten backer liet hy hanghen/als hem Joseph beduydet hadde.

Doch de oudste schencker ghedachte niet aen Joseph/ maer vergat zijner.

Dat xli. Capittel.

1. Den Pharao droomen tweederley droomen. 14. Joseph leyt wt der ghevanckenisse ghehaelt/ 25. Die legtse hem wt/ 34. ende wordt een heere ouer Egypten ghesetter. 45. Neemt de dochter Putiphera des Priesters ten wyue/die hem baer- de twee soons. 47. De vruchtbaer Jaren/ 54. ende daer na de dierte endehonghersgaen aen.

Dromme des Pharaonis.

Ende na twee Jaer hadde Pharao eenē droom/ hoe hy stont aen den water/

Ell sach wt den water opgaen/ seuen

[1] Andere/ soo moeste hy oock de vrouwe be- spoten/ alsoo het Latijn het [2] Andere hoge: Chaldeen dat by by haer lagh en soude. Sommighen het overspel ende onreynheyt/ een teerelijc vermaeck.

[1] And. spoette

[2] And. te cliep

[1] And. dzuy- uen/

[2] Of: dzuchte se gantsch in twoen.

Joseph be- duydet den oudstē schē ker ende bae- ker des Pha- raos / hare droomen.

[1] And. gijns bloetrens

[1] Mat. 14. a 6

[2] An. gebooz- ten dach:

[1] And. oudste schencker ende den oudsten backer.

[1] And. een jaer. [2] And. een jaers tijdt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

schoone vette koeyen / ende ghinghen aenden
weyden inden gràse.
Ma desen sach hy andere seuen koeyen wt 3
den water opgaen/ die waren ongestalt/ende
mager/ ende traden by de koeyen aen den oe-
uer aen het water/
Ende de ongestalte ende maghere koeyen/ 4
verslonden de seuen schoone eñ vette koeyen:
doe waerute Pharao op.
Ende hy liep wedecom/ eñ hem droomde 5
noch eenmael/ eñ sach/ dat seuen aaren wies-
sen wt eenen halm/vol ende dicke.
a Ind. van dē Oostenwinde wt ghedroget
Daer na sach hy seuen dunne eñ a versen- 6
de aaren opgaen:
Ende de seuen magher aaren verslonden 7
de seuen dicke ende volle aaren: Doe waeckte
Pharao op/ ende mercte dat het eenen droom
was.
Eñ doe het morgen wert/ was zijnen geest 8
b Ind. verbaest
b verommert: ende schickte wt/ende liet verco-
penen alle waersseggheers in Egypten/ ende alle
Wysen/ende verrelde hen zijne droomen: doch
daer en was niemant diese Pharaoni bedui-
den conde.
Doe sprac de oerste Schencker met Pha- 9
raon/ende seyde: Ick denecke heden aen my-
ne sonden.
Doe Pharao toornich werdt ouer zijne 10
knechten / ende my met den oersten bacter
in de gevängenisse lepde/ in des Hofmeesters
huys:
Doe droomde ons beyde in eener nacht/ee- 11
nen yeghelijcken zijnen eyghenen droom/ des
bedui dinghe hem c belangde.
c Of/trefte.
Daer was by ons een Hebreisch jongelinc/ 12
des Hofmeesters knecht / dien verrelden wy
het: eñ hy beduydede ons onse droomen/eenen
yeghelijcken na zijnen droome.
Eñ als hy ons beduydede/ so isset gegaen: 13
want ick ben wederom aen mijn ampt geset-
tet/ende de andere is ghehanghen.
Pharao laet Joseph wt de gevängenisse halen. d psa. 105 c 20
d Doe sandt Pharao heinen/ende liet Jo- 14
seph roepen/ ende lieten hem haestelijcken wt
der gevängenisse: ende hy liet hem beschereñ/
ende tooch ander cleederen aen/ende quam in
tot Pharao.
Doe sprac Pharao tot hem: Wy heeft ee- 15
nen droom ghedroomt/eñ daer en is niemant
die hem beduydē can: doch ick hebbe gehoort
van d seggen/waneer ghy eenen droom hoo-
ret/so condt ghy hem beduyden.
Joseph antwoorde Pharaoni/ende sprack: 16
Dat en stact e by mijn niet/God sal doch Pha-
raoni thaar goets g mypheteren.
e Ghy wil seggen: Ick en sy het niet die de droomen beduyt/ of beduyd dē conde: God ist/die het doet mp ghedaen heeft/die eñ het d oor doē: geeft Gode de eere/ eñ en slaet zijnen dienst niet af.
f Ind. bzede laren seggen
g Of/ Prophetischer wyse aenseggben.
Pharao sprake tot Joseph : Wy 17
droomde/ ic stont aen den oever by dē water/
Eñ sach wt den water opclimmen / seuen 18
schoone vette koeyen/ die gingen aē der wey-
de inden gràse.
Ende nae hen/ sach ick andere seuen dorre/ 19
seer ongheslalte ende magere koeyen opclim-
men: ick en hebbe inden gantschē Egyptenlan-
de/ sulcke mighestalte niet ghesien.
Ende de seuen magere ongestalte koeyen/ 20
verslonden de seuen eerste vette koeyen.
Eñ doe sy die ingesloet hadden/ en merck- 21
tenen het aen haer niet/ dat sy die verslonden
hadden/ende waren ongheslalt/ gelijck als te
voren: doe waeckte ick op.
Ende sach noch eenmael in mijnē droome/ 22
seuē aaren op eenē halme wassen/vol eñ dick.
Daer na gingen op/seuē dorre aaren/ dun- 23
ne ende versenghet.
Ende de seuen dunne aaren verslonden de 24
seuen dicke aaren: ende ick hebbet den waer-
seggeren ghesept/ doch sy en connent my niet
beduyden.
Pharao bid- 25 Joseph antwoorde Pharaoni: Bey de droo-
det Joseph men Pharaonis zijn eenderley: want Godt
zijne droome. verondicht Pharaoni/ wat hy voor heeft.
26 De seuen schoone koeyen/zijn seuen Jaren:
ende seuen goede aaren/ zijn oec de seuen Ja-
ren: het is eenerley droom.
27 De seuen magere ende ongestalte koeyen/
die na de gheuen opgecommen zijn / dat zijn
seuen Jaer/eñ de seuen magere ende versen-
de aaren/zijn seuen Jaer dieren tijt.
28 Dat isset nu/dat ick gesept hebbe tot Pha-
rao/ dat Godt Pharaoni condt maeckt/ wat
hy voor heeft.
De Prophecie der dieren tijt in Egypte tē/waer door Joseph bē heuen wijs. 29 Siet/seuen rijcke Jarē sullen comen/inden
gantschen lande Egypten:
30 Eñ na den seluen/ sullen seuen Jaer dieren
D tijt comen / dannen vergheten sal/alle sulcke
overvloedicheyt inden lande Egypti/ende de
dieren tijt sal het lant verteeren/
31 Dannen niet weten en sal/dā overvloedic-
heyt inden lande/ om der dieren tijdt/ die hier
nā coemt: want hy sal seer swaer zijn.
32 Dat nu Pharao tē andere mael gedroomt
heeft/beduydet/dat God suler gewillijcken ende
in corten doen sal.
Eenē wijsen raet Joseph. 33 Nu / dat Pharao nā eenen verstandighen
ende wijsen manne sie/ die hy ouer den lande
Egypti sette/
34 Eñ beschyme/ dat hy amptlieden beroyde inden lande/ ende neme den vijfendeel inden lande Egypti/inden seuen rijcken Jaren.
35 Eñ verssamele alle spijse der goeden Jaren/
die daer comen sullen: dat sy coren opleggen/
h in Pharaonis cozenhuysen / ten voorsade
in den steden/ende verwarent.
h Ind. onder Pharaonis gheweit.
36 Op dattnen spijse verordent winde den lan-
de/inden seuen dieren Jaren/die over Egyp-
tenlant comē sullen/dat het lant niet dā hon-
gher en verderue.
Joseph wort hooch verheuen ende gheeert nā zijnen groomen ende gelucke ende leere. 37 Die reden heuel Pharaoni eñ allen zijnen
knechten wel.
38 Ende Pharao sprack tot zijnen knechten:
Hoe conden wy eenen sulcken man vinden/
in dien de Gheest Gods sy? Ende sprack tot
Joseph:
1 psa. 105 f 22 Dam. 2. 8. 28 Sap. 10. 16 1. mach. 2 f 55 act. 7. b. 10 k Ind. na dien woorde sal alle etc. ruste. Ende sal alle etc. gehoorsaem zijn. 1 Peb. 3. 22 Luth. Wort. 39 Dewijle b Godt sulckes alles heeft condt
gedaen/ so en is niemant so verstandich ende
wijs/ als ghy.
40 i Ghy sult ouer mijn huys zijn/eñ k inwen
E woorde sal alle mijn volck ghehoorsaem zijn/
alleene des Coninclijcken stoels wil ick hoo-
gher zijn als ghy.
41 Ende voorder sprack Pharao tot Joseph:
Siet/ick hebbe b ouer het gantsche Egyptен-
lant gheseltet.
42 Ende tooch zijnen rinck van zijner handt/
eñ gaf hem Joseph aen zijne hant/ende cleede
hem met witter zijden/ eñ hinck hem een gul-
den keten aen zijnen hals/
43 Ende liet hem op zijnen tweeden waghen
varen/ende liet voor hem worcepen: l Dese is
des lants vader: eñ settede hem ouer het gant-
sche Egyptenlant.
l Ind. bedie-ninge/ het/ dattnen hem knyen moet ende buygen sal.
44 Ende Pharao sprack tot Joseph: Ick ben
Pharao / sonder uwen wille en sal niemant
zijn

zijne hant ofte zijns wost verroeren inde gantsschen lande Egypti.

Ende nacmde hem/ m Den hemmelijcken 45
Naet: eñ gaf hem een wijf/ Asnath/ de dochter Potiphera des Priesters te On. Also tooch Joseph wt/ het lant Egypti te besien.

Eñ hy was dertich Jaer out/ doe hy voor 46
Pharao stont/ den Conine in Egypten: ende voer wt van Pharao/ eñ tooch door het gantsche Egyptenlant.

Ende het lant n dede also/ de seuen rijcke 47
Jaren/

Eñ versamelden alle spijse der seuē Jaren/ 48
die inden lande Egypti waren/ ende bedesse in de stede: wat haer voor spijse op den velde/ rondt omme wies/ dat leden sy in.

Also goot Joseph het coñ op/ ouer de mate 49
vele/ als zandt aen der zee: also dat hy ophiel te tellen/ want men en conde niet meer tellen.

o Eñ Joseph werdē twee soons geboss/ eer 50
dan de dieren tijt quā: die haerde hem Asnath/ jr Potyphera des Priesters te On dochter.

Ende hiet den eersten y Manasse: Godt 51
[sprack hy] heeft my laten vergeten alle mijnes ongeluckes/ eñ alle mijnes vaders huys.

Den anderen hiet hy q Ephraim: want 52
God [sprac hy/] heeft my laten wassen inden lande mijner ellenden.

Doe nu de seuen rijcke Jaer omme waren 53
inden lande r Egypten/

Voer begonsten de seuen diere Jaren aen te 54
comen/ daer Joseph van gheseyt hadde.

Eñ daer wert een diere tijt in allen landen: 55
doch in den gantschen Egyptischen lande was broodt.

Doe nu het gantsche Egyptenlandt oock 56
honger lerdt/ riep het volck tot Pharao om broodt: doch Pharao sprack tot allen Egyptenaren: Gaet henen tot Joseph: wat die u segt/ dat doet.

Als nu over alle het lāt diere tijt was/ doe 57
sedde Joseph t'alomme cornhuysen op/ ende verkochte den Egyptenaren: wāt de diere tijt wert so langher so grooter inden lande.

Ende alle de landen quamen n Egypten/ 58
te coopen by Joseph: want de diere tijdt was groot in allen landen.

Dat xlij. Capittel.

1. Jacob schickt zijne thien soons in Egypten cozen te coopen/ 7. die belent Joseph/ 9. ende in dancken zijner dzoomen/ beangstichtse menigerley wijse. 20. Sy verwilligen haerder eenen vastē tinge/ tot dat sy Ben Jamin daer stellen. 25. Sy schicht hysse met coogie en geit wederom na huys. 29. Daer vertellen sy wat met hen gheschiet is/ 36. ende Jacob bedzeuet hem des hoochgels.

Jacobs thien soons trecken in Egypten/ om cozen te coopen.

Als Jacob sach/ dat daer cozen in 1
Egypten bepl was/ sprack hy tot zijne soons: Wat liet gijp u langhe ommie?

Siet/ ick hoore/ daer sp in Egypten cozen 2
bepl: trecket henen af/ ende coopt ons cozen/ dat wp leuen/ ende niet en steruen.

a Also togen af de thien broeders Josephs/ 3
op dat sy in Egypten cozen cochten.

Doch Ben Jamin Josephs broeder/ en liet 4
Jacob niet met zijnen broederen trecken: wāt hy sprack: Hem mochte een ongheual b'ontmoeren.

Also quamen de kinderen Israels/ cozen 5
te coopen/ met t'samen anderen/ die met hen voghen: want inden lande Canaan was ock diere tijt.

6 Ende was nu Joseph de Regent inden lande Egypten/ ende verkochte cozen allen volcke inden lande. Doe nu zijne broederen tot hem quamen/ vielen sy voor hem neder ter aerden op haer aensichte.

7 Ende hy sachse aen/ ende kendese/ eñ stelde hem voemt te gen haer/ ende sprack hardt met hen/ ende seyde tot hen: Wt waer comt ghy? Sy spraken: Wt den lande Canaan/ spyse te coopen.

8 Nu/ hoewel hysse kende/ so en kendē sy hem doch niet.

9 Ende Joseph dachte aen de dzoomen/ c die c Ge. 37. a. 5. 9
hem van hen ghedzoomt hadde/ eñ sprack tot hen: Ghy zijt verspieders/ ende zijt ghecomen te sien/ waer het lant d'open is. d] Anders/ bloot is.

10 Sy antwoordē hem: Neen mijn heere: mare 25
knechten zijn ghecomen spijse te coopen.

11 e Wy zijn alle eens mans soons/ wy zijn re- e Ge. 42. b. 32.
delijck/ ende mare knechte en zijn nopt verspiders gheweest.

12 Hy sprack tot hen: Neen/ maer ghy zijt ghecomen te sien waer het lant open is.

13 Sy antwoorden hem: Wy/ mare knechten/ zijn twaelf gebzoeders/ eens mans soons inden lande Canaan/ f ende de joncste is noch f Gen. 43. a. 29.
by onsen vader / doch de ene en is niet meer voorhanden.

14 Joseph sprack tot hen: Dat isset/ dat ick gesept hebbe: Verspieders zijt ghy.

15 Daer aen will ick v proeuen / by den leuen Pharaonis/ ghy en sullet niet dā hier comen/ of mare joncste broeder come dan hier.

16 Sendet eenen dan v liedē henen / die mwen broeder hale: ghylieden daerentusschen sullet gevangen zijn: also will ick proeuen mwe redenen/ of ghy met waerheydt omme gaet / ofte niet: want waer niet/ so zijt ghylieden by den leuen Pharaonis verspieders.

17 Ende hy liepse te samen verwaren/ by daghen lanck.

18 Eñ aen den derden dach/ sprack hy tot hen: Wilet ghy leuen/ so doet alsa/ want ick vreese Godt.

19 Zijt ghy redelijck / so latet mwer broederen een gebonden liggen/ in mwer gevanckenisse: ghylieden daerentusschen / vercket henen/ ende brenghet te huys g'waer ghy ghecocht hebbet voor den honger. g] Anders. het coꝛn der noodzuft.

20 h Ende brenghet mwen joncsten broeder h Gen. 43. a. 5
C tot my/ so wil ick mwen woorden gheloouen/ op dat ghylieden niet en moet sterven. Ende sy deden alsa.

21 Sy spraken onder malcanderen: Dat hebben wy aen onsen broeder verdient / dat wy sagen de angst zijner ziele/ doe hy ons i smeekte / ende wy en wilden hem niet verhoogen/ daerom comt ons dese dzoefenisse over ons. i Smeekten/ heet ernstighen bidden/ ofte in de bidde/ doog ver bidden/ dat groot doog die gelt/ dien men bidt: als doog de barmhertige hs Godts. doog Christum. An. bleyen/

22 Ruben antwoorde hen/ eñ sprack: Is seyde ick het v liedē niet/ doe ick sprac: Versondicht v lieden niet aen den jonghen/ ende ghylieden en wilder niet hoogen: Nu wordt zijn bloedt verlocht. k Ge. 37. a. 22.

23 Sy en wisten niet/ dat het Joseph verstont/ want hy sprack met hen door eenen taelman.

24 Ende hy weride hem van hen/ eñ weende: doe hy hem nu wederom tot hen keerde/ ende met hen sprac/ nam hy wt hen Simeon/ ende bandt hem voor haren ooghen.

25 Ende Joseph dede beuel/ dat men hare sacken met coren vulde/ ende haer gelt wederom

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

gaue/een pegheliicken in zijnen sack / daer toe
oock teeringhe op den wech. Ende men dede
hen alsó.
Ende sy loedē haer l† ware op hare ezelen/ 26
ende toghen van daer.
Doe nv eener zijnen sack op dede / dat hy 27
zijnen ezel voeder gaue inder herberghe/ wert
hy ghewaer zijnes gheldes / dat daer boven
inden sack lach.
Ende sprack tot zijnen broederen: ¶Mijn 28
gheld is my wederom gheworden: siet/in mij-
nen sacke. Doe ontruiel hen haer herte / ende
verschricten onder malcanderen/ eñ spraken:
m† Waeromme heeft ons Godt dat gedaen?
Doe sy nv te huys quamen tot haer vader 29
Jacob/ int landt Canaan/ seyden sy hem al-
les wat hen gheschiet was/ ende spraken:
De man die inden lande heere is/ spracк 30
hardt met ons / ende hieldt ons voor verspie-
ders des landts.
Ende doe wy hem antwoorden: Wy zijn 31
redelijck/ende nopt verspieders geweest:
¶Waer twaelf ghebroeders / onses vaders
soons: de eene en is niet meer voorhanden/eñ
de jonckste is noch by onsen vader/inden lan-
de Canaan:
Spracк de heere inden lande tot ons: Daer 33
aen wil ick mercken of ghy redelijc zijt: eenen
uwer broederē latet by my/ eñ neemet de noot-
druft voor uwen huyse ende/trecket henen/
Eñ brengt uwen jonckſten broeder tot my: 34
so mercke ick dat ghy liedē geene verspieders/
maer redelijck zijt: so wil ick v voor uwen broe-
der wederom geuen / ende menget inden lan-
de handelen.
n Eñ doe sy de sacken uytschuddeden/ want 35
een pegheliick zijn bundelken gheldts in zijnen
sacke: eñ doe sy saghen/dat het de bundelkens
haers gheldts waren/verschrickten sy/met tsa-
men haren vader.
Doe spracк Jacob haer vader: Ghy hebbet 36
my mijner kinderē beroofт: Joseph en is niet
meer voor handen: Simeon en is niet meer
voor handen: Ben Jamin willet ghylieden
oock henen nemen: het gaet alles over my.
Ruben antwoorde zijnen vader/ende spracк: 37
Wanneer ick hem niet weder en brenghe / soo
doodet mijne twee soons: geeft hem in mijne
hant/ick wil hem v wederbrenghen.
Hy spracк: ¶Mijn sone en sal niet met v af 38
trecken/ want zijn broeder is doot/ ende hy is
alleen overbleuen: want hem een o† ongheual
op den wege gheschiede/daer ghy op repset/so
soudet ghy mijn grauwe hayr met p† herten-
leet inden graue brenghen.

Derthiij. Capittel.

1. Jacob vermaent zijne kinderē andermael in Egypten te trecken. 3. Die weygeren hem dies/ tot dat sy hem Ben Jamin af brenghen/ 15. ende trecken alsó henen met geschenckē ende dobbelen gheldt. 16. Joseph heet haer te gaste nooden. 18. Sy bedachten hen erges/ 20. ende gheuen voort vanden geuonden gelde in harē sacken. 23. Voz-den ghemoet/27. Van Joseph/(diens liefde haer sonderlinge aen Ben Jamin baert/) bziendelijcken aengespzoken/ende ozdentlijcken teghen hem over aen de tafel gheschickt.

DE diere tijt druckede het landt. 1
Eñ doe het verteert was/wat sy voor 2
coren wt Egyptē gebracht haddē/ spracк
haer vader Jacob tot hen: Trecket wederom
henen/ ende coopt ons een weynich spyse.
Doe antwoorde hem Juda/eñ spracк: a De 3

man verboot ons dat harde/ ende spracк: Ghy
en sullet mijn aenghelichte niet sien / of uwe
broeder zy dan met v lieden.
Is het nv dat ghy onsen broeder met ons 4
sendet/soo willen wy afтrecken/ende v waer te
eten coopen.
Is het oock / dat ghy hem niet met ons en 5
sendet/so en trecken wy niet af: want de man
heeft gesept tot ons: b Ghy en sult mijn aen-
ghelichte niet sien/of uwe broeder zy dan met
v lieden.
Israel spracк: Waerom hebbet ghylieden so 6
qualijck by my gedaen/ dat ghy het dē man-
ne seydet/dat ghy noch eenen broeder hebbet?
Sy antwoorden: De man onderzocht soo 7
nauwe nae ons/ ende onser maechschap/ende
spracк: Leeft uwe vader noch? hebbet ghylie-
den oock noch eenen broeder? doe seyden wy
hem/ als hy ons vraechde: Hoe conden wy so
juyste weten/ dat hy seggen sonde/ Brenghet
uwen broeder mede hier af?
Doe spracк Juda tot Israel zijnen vader: 8
Laet den jongen met my trecken/dat wy ons
opmaкē eñ repsen/ eñ leuen/ende niet en ster-
uen/ beyde wy eñ ghy/ ende onse kinderkens.
c Jck wil borge voor hem zijn/ van mijnen 9
handen sult ghy hem d versoecken: wanneer
ick hem v niet weder en brenge/eñ voor uwen
oogen sette/ so wil ick mijn leedage de schult
draghen.
Want waer wy het niet en hadden berto- 10
ogen/soo waren wy reede wel tweemael we-
derom gheсomen.
Doe spracк Israel haer vader tot hen: ¶Moet 11
het dan alsó zijn/so doet het: eñ neemet vanden
besten vruchten des lants in uwe sackē/ ende
brenghet den manne gheschencken hier af/een
weynich e† balsem/ ende heunich/ ende krup-
ken/ ende myren/ ende dadelen/ ende aman-
delen.
Ende het gheldt dat v lieden boven in uwen 12
sacken wieder gevonden is/brenget oock weder
met v: misschien is daer een feyl gheschier.
Daertoe neemet uwen broeder / maeckt v op/ 13
ende coemt wederom tot den manne/
Doch de almachtighe God/ gheue v lieden 14
barmhertichevt voor dē manne/ dat hy v we-
derom late uwen anderen broeder ende Ben-
Jamin: ick doch moet zijn/als eener die zijner
kinderen beroofт is.
Doe namen sy dese gheschencken/ ende het 15
gelt dobbel met hen/ende Ben Jamin/ maec-
ten hen op/ toghen in Egypten/ ende traden
voor Joseph.
Doe sachse Joseph met Ben Jamin / ende 16
spracк tot zijnen huyshouder: Brenghet dese
mannen int huys / ende slachtet/ ende richtet
toe: want sy sullen te middage met my eten.
Ende de man dede als hem Joseph geseyt 17
hadde: ende brachte de mannen in Josephs
huys.
Doe vreesdē sy hen/dat sy in Josephs huys 18
ghebracht werden/ende spraken: Wy zijn hier
om des gelts willen/dat wy in
den/dat hy het op ons f† brenge/ende velle een
oordeel over ons: op dat hy ons neme tot ey-
ghenen knechten met onsen ezelen.
Dacrom traden sy tot Josephs huyshou- 19
der / ende spraken tot hem voor de deure des
huys/

Ende

a gen.44.c.23

If Aud. coren

m† Aud. Och wat heeft/ etc.

n gen.42.c.35

b gen.42.c.20

c gen.44.b.32
d Ofte eyschen

e Dese namen der bruchten zijn noch tot nv toe onghewisse/ooch by den Joden selfs.

† Aud. hartz. eñ gheluckighe ende gunstighe

f† Aud. tzuuen ende ballen maken/ende wy mo ghy ook.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende seyden: g Mijn heere/wy zijn voor-
g Gen.42.d.3 20 maels hier af ghetoghen/spijse te coopen: E
h Ende doe wy in de herberghe quamen/ 21
b Gen.44.b.35 ende onse sacken op deden/siet/doe was een
yeghelijck ghelt boven in zijnen sacke met vol-
len ghewichte/daerom hebben wy het weder-
om met ons ghebracht.
Hebben oock ander ghelt met ons afghe- 22
bracht/om spijse te coopen: wy en weten dan
noch niet wie onse ghelt in onse sacken ghe-
stoken heeft.
Hy spraek: Weset goets moets/vreest v lie- 23
den niet: uwe Godt ende uwes vaders God/
heeft v lieden eenen schat ghegheven in uwen
sacken: uwe ghelt is my gheworden/ ende hy
bracht Symeon tot hen wt.
Ende brachtse in Josephs huys / gaf hen 24
water/dat sy hare voeten wieschen/ ende gaf
haren ezelen voeder.
Sy daerenuyssehen bereyden het geschenc- 25
ke toe / tot dat Joseph quam op de middach:
want sy hadden ghehoordt / dat sy aldaer het
broot eten souden.
Doe nu Joseph ten huyse in ginck/brach- 26
ten sy hem te huys het geschenck in harē han-
den/ende vielen voor hem neder ter aerden.
Joseph vraeghet na zijnen vader. i Gen.29.a.6. Hy groetese vriendelijcken/ende spraek: 27
i Daet het uwen vader den ouden wel / van
dien ghy lieden my zeyder: leeft hy noch?
Sy antwoorden: Yet gaet uwen knechte 28
onsen vader wel/ende leeft noch: ende neych-
den hen/ende vielen voor hem neder.
Ende hy hief zijne oogen op/ende sach zijn- 29
k Gen.42.b.13 en broeder Ben Jamin zijner moeder sone/
ende spraek: k Is dat uwe jongste broeder/
daer ghy my van seyder? ende spraek voor-
l 1.Reg. 3.c.26 der: Godt zy v ghenadich mijn sone.
Ende Joseph haestede hem / want zijn 30
herte ontstack hem teghen zijnen broeder / en-
m Gen.43.a.2 de sochte waer hy weende: ende ginck in zijn
camer/in ende weende aldaer.
Ende doe hy zijn aengheslichte gewasschen 31
hadde/ ginck hy wt/ ende onthielt hem vaste/
ende spraek: Legghet broot op.
Ende men dyeech hem bysonderen op/ en- 32
n Exo.1.b.12 de hen oock bysonderen: ende den Egypte-
Judi.12.a.2 naers die met hen aten/oor bysonder: n Want
de Egyptenaers en derren gheen broot eten
met den Hebreen: want het is een grouwel
voor hen.
Ende men settede haer tegen hem/de eerst- 33
ghebooren na zijner eerstghehoogte / ende den
jongsten na zijner jongheydt: des verwon-
derden sy hen onder malcanderen.
Ende men dyeech hen eten voor van zijne 34
tafel: doch Ben Jamin wert vijf maet meer
dan den anderen [toegedient:] ende sy dron-
cken/ ende werden droncken met hem.

Dat xliij. Capittel.

1. Sy treden na huys met coren/ghelde/ ende Josephs beker in Ben Jamins sack. 4. Joseph laet hen najaghen/ende hen beschelden: 7. ende sy hen hier ontschuldighen/ 12. wert by hen de daet bonden. 13. Keeren wederom tot Joseph/15. die benaustighlijcke heftighen/ ende wil alleen den schuldigen ten knechte hebben. 18. Juda beslaet met desen woorden Ben Jamin te helpen om te loosen/ ende hem in zijne stede setten.

Ende Joseph beual zijnen huysthonder/ 1
een/ spraec: Vuller den manne hare sacken 2
met spijse/so vele sy voeren connen/ende
leggher eenen yeghelijcken zijn ghelt boven in
zijnen sack.
Ende mijnen silueren beker/leggher boven 2
in des jonckste sack/ met den gelde voor het co-
ren: die dede als hem Joseph hadde ghesept.
Des morghens doe het licht wert/ lieten sy 3
de mannen henen trecken met haren ezelen.
Doe sy nu ter stadt wt waren / ende niet 4
veere gheweest/spraec Joseph tot zijnen huys-
houder: Op/ende jaecht den mannen na: ende
wanneer ghy se aengrijpet/ so spreeckt tot hen:
Waerom hebt ghylieden goet met quaet ver-
golden?
Is het niet dat / daer mijn heere wt drinct/ 5
ende daer hy af mede waersecht? ghylieden af And. waer-
hebbet qualijck ghedaen. segginge voy-
Ende als hy se aengreep/spraek hy met hen 6 dert?
sulcke woorden.
Sy antwoorden: Waerom spreeckt mijn 7
heere sulcke woorden? het zy verre dan uwen
knechten/een sulck dinck te doen.
Siet / het ghelt dat wy ghevonden hebben 8
boven in onsen sacken / hebben wy wederom
ghebracht tot v / wt den lande Canaan: ende
hoe souden wy dan wt uws heeren huyse ghe-
stolen hebben silver ofte gout?
By welcken hy ghevonden wordet? onder 9
uwen knechten / die zy des doodes: daertoe
willen wy oock mijns heeren knechten zijn.
Hy spraec: Yet zy als ghy gesproken hebbet: 10
By welcken hy ghevonden wort / die zy mijn
knecht/ ghylieden daerentegen sullet los zijn.
Ende sy haestedē hen/ ende een yeghelijck 11
dede zijnen sack op.
Ende hy sochte/esi begonste aen den groot- 12
sten/ tot op den jongsten: doe wert ghevon-
den de beker in Ben Jamins sack.
Doe verscheurden sy hare cleederen / ende 13
een yeghelijck loedt op zijnen ezel/ ende togen
wederom in de stadt.
Ende Juda ginck met zijnen broederen in 14
Josephs huys / want hy was noch aldaer:
ende sy vielen voor hem neder op de aerde.
Joseph spraec tot hen: b Hoe hebbet ghylie- 15 b? And. wat is
den dat derren doen? weet ghyliedē niet/dat dat voor een
het een sulc man als ick ben/ghevaden conde? daet die ghy-
Juda spraek: Wat sullen wy segghen mij- 16 lieden gedaen
nen heere: ofte/hoe sullen wy spreken? esi wat hebbet?
connen wy ons rechtueerdighen? Godt heeft
de misdaet uwer knechten ghevonden: siet
daer/ wy/ ende die / by den welcken de beker
ghevonden is/zijn mijns heeren knechten.
Hy spraek daerentegen: Dat zy verre van 17
my/ sulckes te doen: de man by dien de beker
ghevonden is/sal mijn knecht zijn/ ghylieden
daerentegen treeckt op met vreden tot uwen
vader.
Doe tradt Juda tot hem/ende spraec: ¶Mijn 18 De reden
heere/laet uwen knecht een woort spreke/voor Juda tot
uwen oren: mijn heere / ende uwen toorn en Joseph.
vergrimme niet over uwen knecht/ want ghy
zijt als Pharao.
¶Mijn heere vraechde zijnen knechten/ende 19
spraek: Hebt ghylieden oock eenen vader ofte
broeder.
Doe antwoorden wy: Wy hebben eenen 20
C vader die out is/ende eenen jonghen knecht in
zijnen ouderdom gheboren/ende zijn broeder is
doot / ende hy is alleene overghebleven van
zijner moeder/ende zijn vader heeft hem lief.
Doe spraect ghy tot uwen knechten: Bren- 21

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ghet hem af tot my/ ick wil hem ghenade bewijsen.
Wy daer tegen antwoordden mijnen hee- 22
re: De jonghe en can niet van zynen vader comen: waert dat hy van hem quame/so sonde hy steruen.
e gen.43.v.3 Doe spraeckt ghy tot uwen knechten: e So 23
uwe jonckste broeder niet met v lieden hier en coemt/ so en sullet ghylieden myn aengelichte niet meer sien.
Doe togen wy op tot uwē knechte mijnen 24
vader/ende seyden hem myns heeren reden.
Doe sprack onse vader: Treckt wederom 25
henen/ende coopt ons een wemich spijse.
Wy daer teghen spraken: Wy en connen 26
niet af trecken/ of onse jonckste broeder zy dan met ons/so willen wy aftrecken: want wy en connen des mans aenghelichte niet sien/ soo onse jonckste broeder niet met ons en is.
Doe sprack v knecht mijn vader/ tot ons: 27
Ghy weter dat my mijn wijf twee sonen gebaert heeft.
bt An. ic seyde Een guick wt van my/ende dt men seydt: 28
e gen.37.v.33 c Hy is verscheurt: ende en hebbe hem niet gesien/ sus langhe.
Soudet ghylieden desen ock van my ne- 29
men/ ende hem een onghenal beneghent/ soo sult ghy mijne grauwe hayr met iammer onder int graf brenghen.
So ick nu te huys quame/tot uwen knechte 30
mijnen vader/ende de jonge en ware niet met ons/ dewijle zijne ziele aen deses ziele hangt.
So sal het geschieden/wanneer hy siet dat 31
de jonge niet daer en is/dat hy sterruet: so sonden wy uwe knechten/ de grauwe hayren wes knechts onses vaders/met herten leedt in den graue brenghen.
f Gen. 43.v.9. f Want ick v knecht ben borghe geworden 32
voor den jonghen teghen mijnen vader/ ende sprack: Brenghe ick hem v niet weder/ so wil ick mijn leef daghe de schult draghen.
Daerom laet uwen knecht hier blijuen aen 33
des jonckstен stede/ tot eenen knechte mijns heeren/ ende den jonghen met zijnen broederen op trecken.
Want hoe sal ick optrecken tot mijnen va- 34
der/ wanneer de jonge niet met my en is: ick sonde den iammer sien moeten/die mijnen vader ontmoeten sonde.

Dat xlv. Capittel.

1. Joseph gheeft hem zijnen broederen te kennen. 5. Vertroost se met Godes voorsichtichept/die quaet in goet verkeeren can. 9. Ende schickt se henen/ 17. ock wt beuele Pharao met waghenen ende teeringhe/ zijnen vader te halen. 26. Jacob ontsettet hem. ende verheucht hem hoochlijck.

Joseph opē haert hem seluen zijnen broederen. a† End. zijnen etc. te kennen gaf.
DOe en conde hem Joseph niet langher 1
ontholden/voor allen/die rontom hem stonden/ ende hy riep: Later alle mi- 2
nen van my henen wtgaen: ende gheen mensch en stōt by hem/ doe hem Joseph a† met zijnen broederen bekende.
b gen.43.v.30 b Ende hy weende luyde/ dat het de Egyp- 2
tenaers en het huysghesin Pharaos hoorden.
c Act.7.v.13. Ende sprac tot zijnen broederen: c Ick ben 3
Joseph/ leeft myn vader noch? en zijne broederen en conden hem niet antwoorden/ so verschrickten sy voor zijn aenghelichte.
Da sprack hy tot zijnen broederen: Treedt 4
hier tot my: ende so traden toe/ ende hy sprac: Ick ben Joseph uwe broeder/ d dien ghylieden in Egypten vercocht heeft.
d gen. 37.v.28

5 e Ende nu en becommert v lieden niet/en- e gen. 45.v.5
de en f denet niet/ dat ick daerom toe mich zy/ f 2 Ind. dat ghy
dat ghy my hier henen vercocht hebt: g want so goet voor
om uwes leuens wille/ heeft my Godt voor uwen ongheval
v henen ghesonden. g gen. 50.v.20
6 Want dit zijn twee Jaren/ dat het diere in ende 45.v.11.
den lande is/ ende het zijn noch vijf Jaren/
dat daer h gheen ploegen noch gheen oogsten h Gen.8.v.22.
zijn en sal.
7 Doch Godt heeft my voor v lieden henen
gesonden/dat i† hy v overblijuen late op aer- i† An. Je is
den/ende uwen leuen behoude door een groo- by ter tijt
te verlossinghe. lepbe in de
8 Ende nu/ ghylieden en hebt my herwaerts de/ eñ leuen
niet gesonden/ maer Godt heeft my Pha- ontberne na
rao tot eenen vader gheset tet/ende tot een her- eener groote
re over alle zijn huys/ende eenen Vorst inden verlossinghe.
gantschen Egypten lande.
9 Haest v lieden nu/ende treckt op tot mijnen Joseph be
vader/ ende seggher hem: Dat laet v Joseph dert zijnen
v sone seggher: Godt heeft my tot een heere vader in
inden gantschen Egypten gheset tet: coemt af gypten.
tot my/ stijnt niet langhe.
10 Ghy sult inden lande Gosen wooncn/ende
Ghy sult by my zijn/ ghy/ ende uwe kinderen/
ende uwer kinder kinderē/ v cleyn ende groot
Wee/ende alles wat ghy hebt.
11 Ick wil v aldaer versorghen: Want het zijn
noch vijf Jaer dieren tijts/ op dat ghy niet en
verderuet met uwen huyse/ ende alles wat
ghy hebt.
12 Siet/ uwe oogen sien/ende de oogen mijns
broeders Ben Jamin/dat ick mondelyck met
v lieden spreke.
13 Vercondicht mijnen vader alle mijne heer-
lijckheyt in Egypten/ ende alles wat ghylie-
den ghesien hebt: haest v/ ende coemt hier ne-
der met mijnen vader.
14 Ende hy viel zijnen broeder Ben Jamin
om den hals/ ende weende: ende Ben Jamin
weende ock aen zijnen halse.
15 Ende kuste alle zijne broeders/ ende wee-
de over hen: daer na spraken zyne broeders
met hem.
16 Ende doe het gherucht quam in Pharaos
huys/ dat Joseph broederen gheconen wa-
ren gheuiel het Pharao wel/ ende alle zijnen
knechten.
17 Ende Pharao sprack tot Joseph: Seggher
uwen broederen: Doet hem alsoo: Beladet
uwe dieren/trecket henen.
18 Ende wanneer ghylieden coemt int landt
Canaan/ so neemt uwen vader/ende uwe ge-
sinde/ ende coemt tot my: ick wil v lieden
k† goeden gheuen in Egypten lande/ dat ghy k† End. het
eten sult het merch inden lande. beste.
19 Ende ghebiedt hen: Doet hem alsa: Neemt
tot v lieden wt Egypten/ende/ waghens tot
uwen kinderen ende wijuen/ende voert uwen
vader ende coemt.
20 Ende en siet uwē huysraet niet aen: want l Dat is/ dat
de goeden des gantschen landes Egypten laet v vaten
sullen uwe zijn. huysraet/
21 De kinderen Israels deden also: ende Jo- berhuysinge
seph gaf hen wagens na den bevele Pharao/ niet sorghen
ende teeringhe op den weg. wat ghylieden
22 Ende gaf hen allen/ eenen neghelicken een comt te
vierecleedt: doch Ben Jamin gaf hy drij hon- laten/ dat
dert silueringhen/ende vijf vierecleederen. hier binnen
23 Nu/ zijnen vader sandt hy daerby thien ez- dat beste
len met goede wt Egypten gheladen/ ende in Egypten
thien

thien zelinnē met ogen/ende hoot/ende spijse zijnen vader op den weeg.

Also verliet hy zijne broeders/ ende sy togen henen/ ende spraack tot hen: En kijft niet op den weghe.

Alsoo togen sy op van Egypten/ende quamen int lant Canaan tot haren vader Jacob.

Ende verreendichden hem/ ende spraken: Joseph leeft noch/ ende is een Heere inden ganschen Egyptenlande: nochtans zijn herte ghedachte het veel anders/ want hy en ghelooft de hen niet.

Wat seyden sy hem alle woorde Josephs/ die hy tot hen gesept hadde: ende doe hy sach de wagens, die hem Joseph gesonden hadde/ om hem te voeren/ weert de geest Jacobs haers vaders leuendich/

Ende spraack: Ick hebbe genoech/ dat mijn sone Joseph noch leeft: ick wil daer henen/ eñ hem sien eer ick sterue.

Dat xlvj Capittel.

1. Jacob na dien hy in Berseba geoffert/ende van den Heere gestrecht is/ treckt af in Egypten met alle zijnen volcke ende haue/ 19. dien coomt Joseph tegen/eñ ontfangt hem. 31. Geeft zijnen broederen onderricht ende raedt/ het landt Gosen in te crijghen.

Israel trock henen met alle dat hy had/ 1
Ende doe hy quam tot Berseba/offerde hy offer dē God zijns vaders Isaac.

Eñ God spraack tot hem des nachts inden 2 gesichte: Jacob/Jacob. Hy sprac: Hier ben ick.

Eñ hy spraec: Ick ben de God dijns vaders/ 3 vrees b niet in Egypte af te trecken: b want aldaer wil ick b tot grooten volcke maken.

Ick wil met d af in Egypten trecken/ende 4 wil d oock hier op brenghen: ende Joseph sal zijne handen op uwe ooghen legghen.

Doe maerde hem Jacob op van Berseba/ 5 ende de kinderen Israel voerde Jacob haren vader met haren kinderen ende wijue op den wagheuen/die Pharao ghesonden hadde om hem te voeren.

Ende namen haer Vee/ eñ haue/ die sy in 6 den lande Canaan verworuen hadden/e ende quamen also in Egypten/ Jacob ende alle zijn zaedt met hem.

Zijne kinderen/ eñ zijner kinder kinderen 7 met hem/ zijne dochteren/ ende zijner kinder dochteren/ ende alle zijn zaet/die bracht hy met hem in Egypten.

d Dit zijn de namen der kinderen Israel/ 8 die in Egypten quamen/ Jacob eñ zijne sonen: e de eerstgheboren Jacobs sone Ruben.

f De kinderē Ruben: Hanoch/Pallu/Hezron/ 9 Charmi.

g De kinderen Simeon: Jemuel/Jamin/ 10 Ohad/Jachin/Zohar/ eñ Saul/de sone van een h Cananeischen wijue.

i De kinderen Leui: Gerson/Cahath/ende 11 Merari.

De kinderen Juda: k Ser/ Onan/ Sela/ 12 Perez ende Serah: l nu Ger ende Onan waren ghestoruen in den lande Canaan: ende de kinderen Perez/ Hezron ende Hamuel.

m De kinderen Issaschar: Thola/ Phua/ 13 Job/ende Semron.

De kinderen Sebulon: Sered/ Elon/ende 14 Jahleel.

Dat zijn de kinderen dā Lea/ die sy Jacob 15 baerde in Mesopotamia/ met zijner dochter Dina; die maken al te samen met sonen ende dochteren/ dry ende dertich zielen.

De kinderen Gad: Zyphon/ Haggi/ Suni/ 16 Esbon/ Eri/ Arodi/ende Areli.

De kinderen Asser: Jamna/ Jesua/ Jesui/ 17 Baria/ende Serah haer suster: ende de kinderē Baria/ Heber/ende Malchiel.

Dat zijn de kinderen Silpa/die Laban gaf 18 Lea zijner dochter/ ende baerde Jacob dese sestihen zielen. Kinderen van Silpa 16. int getal.

De kinderen Rahel Jacobs wijf: Joseph 19 ende Ben Jamin.

n Ende Joseph werden geboren in Egyp- 20 tenlande/ I Manasse ende Ephraim/ die hem baerde Asnath de dochter Poty-phera des Priesters te On.

o De kinderen Ben Jamin: Bela/ Becher/ 21 Asbel/ Gera/ Naaman/ Ehi/ Ros/ Muppim/ Huppim/ende Ard.

Dat zijn de kinders van Rahel/ die Jacob 22 ghebozen zijn/ al te samen veerthien zielen. Kinderen van Rahel 14. int getal.

De kinderen Dan: Husim. 23

De kinderen Naphthali: Jahzeel/ Guni/ 24 Jezer/ende Sillem.

Dat zijn de kinderen Bilha: die Laban 25 zijnder dochter Rahel gaf: ende baerde Jacob dese seuen zielen. Kinderen Bilha 7. int ghetal.

p Alle zielen die met Jacob in Egypten 26 quamen/ die van zijnen lendenen ghecomen waren/ uytghenomen de vrouwen zijner kinderen/zijn al te samen ses ende tseshich zielen.

Ende de kinderen Josephs die in Egyp- 27 ten ghebozen zijn/ waren twee zielen: also dat alle zielen des huysses Jacobs die in Egypten quamen/waren tseuentich.

Ende hy sandt Juda vooz hem henen tot 28 Joseph/ dat hy hem aenwese tot Gosen/ende quamen in het landt Gosen.

Doe spande Joseph zijnen waghen aen/ 29 ende reech op/ zijnen vader Israel tegen na Gosen: ende doe hy hem sach/ viel hy om zijnen hals/ende weende lange aen zijnen halse.

Doe spraack Israel tot Joseph: q Ick will 30 nu gheerne steruen/na dien ick d angesichte ghesien hebbe/dat ghy noch leuet.

Joseph spraack tot zijnen broederen/ eñ zijns 31 vaders huys: Ick wil optrecken/ende Pharao aensegghen/ende tot hem spreken: I Myne broeders/ende mijns vaders huys/ is tot my ghecomen/ uit den lande Canaan.

Ende het zijn Vecherderen/ want het zijn 32 lieden die met Vee omgaen: haer cleyn ende groot Vee/ende alles wat sy hebben/ hebben sy mede ghebracht.

Wanneer d lieden nu Pharao sal roepen/ 33 ende segghen: Wat is uwe r neeringhe? r Ru. Handel

Do sult ghylieden segghen: Wy se knech- 34 ten zijn lieden/die met Vee omgaen/ van onser jeughet op tot nu toe/ beyde wy ende onse vader: op dat ghy woonen mocht in den lande Gosen: want wat Vecherderen zijn/ dat is den Egyptenaren eenen grouwel.

Dat xlvij. Capittel.

1. Pharao spreet met Jacob/ende zijns kinderē. 6. Jeet hen het lāt Gosen ingauen. 14. Joseph brengt allen Cananiteren gelt/ met tsamē aller Egyptenaers goet eñ haue as Pharao/ wt oorsake vrooten hongers noot. 22. Der Priesteren goet/ blijft onbelaster. 28. Israel wort out/eñ besweert dat zijne doot Joseph/ zijner begrauenisse halue.

Dan ghīck Joseph/eñ seyde Pharao aen/ 1 eñ spraack: I Myn vader eñ mijne broeders/ haer cleyn eñ groot Vee/eñ alles Pharao spreket met Josephs broederen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wat sp hebben / zijn ghecomen wt den lande Canaan/ende liet/sp zijn inden lande Gosen.

Ende hy nam vijue zijner jonckstен bzoederen/ende setтese booz Pharao. 2

Doe sprack Pharao tot zijnen bzoederen: 3
a†An. handel/ Wat is uwe a† neeringhe? sp antwoordden: Uwe knechten zijn Weeherderen / wp ende onse vader.

Ende senden boozder tot Pharao: Wy zijn 4
b Dat is / ter herberge / gasten/ bzeemdelinghē zijn: niet burgeren ofte heeren deser Wereld. gecomen/ bp v lieden te b woonen in den lande: want uwe knechten en hebben geene weyde booz haer Vee/ so hardt druckt de diere tijt het lant Canaan: so laet doch nv uwe knechten inden lande Gosen woonen.

Pharao sprack tot Joseph: Yet is v vader/ 5
esi het zijn v bzoeders/die zijn tot v gecomen.

Yet landt Egypten staet v open/laetse aen 6
de beste plaetse des landts woonen / laetse in den lande Gosen woonen: ende so ghy weet/ dat onder henlieden zijn/ die daer toe dengen/ so settetse ouer mijn Vee.

Joseph brengt zijnen vader voor Pharao. Joseph brachte oock zijnen vader Jacob 7
binnen / ende settede hem booz Pharao/ ende Jacob seghende Pharao.

Ende Pharao vraechde Jacob: Hoe oudt 8
zijdt ghy?

c psl. 119. b 19 d† And. die ick een bzeemdelinck geweest ben. Jacob sprac tot Pharao: c De tijt d† mijns 9
wandelens / is houdert ende dertich Jaren/ wepnich ende boos is de tijdt mijns leuens/ ende en is niet gecomen tot de tijdt mijner vaderen in haren wandelen.

Ende Jacob seghende Pharao/ende ginck 10
van hem wt.

So beschickede nv Joseph zijnen vader en 11
de zijne bzoederen woninghe / ende gaf hen een goet in Egyptenlande/aen de beste plaetse des lants/namelijcken/inden lande Raemses/als Pharao gheboden hadde.

Ende hy versorghde zijnen vader ende zijne 12
bzoeders / ende het gantsche huys zijns vaders/eenen yegelijcken/ daer na als hy e† kinderen hadde.

e† An. als sinen de kinderen pleech: Luth. Quia nos senes mali propter pueros omnibus bonis fruimur &c. Wy oude narrē eten niet den kinderen/ nz sp niet ons. Ips dominj, nos procuratores.

Daer en was nv gheen bzoot in allen lan 13
den: wāt de diere tijt was seer swaer / dat het landt Egypten ende Canaan/verswachteden van der dieren tijdt.

Ende Joseph bzacht al het ghelt te samen/ 14
dat in Egypten ende Canaan gheuonden wert/boor het coren dat sp cochten: ende hy bzachte alle het ghelt in het huys Pharao.

Doe nv het gelt ontbzack inden lande E 15
gypten ende Canaan / quamen alle Egyptenaers tot Joseph/ ende spraken: Beschict ons bzoodt waerom laet ghy ons booz v steruen/ daerom dat wp sonder ghelt zijn?

Joseph sprack: Doet v Vee hier/ so wil ick 16
v lieden booz het Vee wat geuen/ dewijle ghy sonder ghelt zijdt.

Doe brachten sp Joseph haer Vee/ ende hy 17
gaf hen bzoot booz haer peerden/schapen/runderen ende ezels: also f† voede hyse niet bzoode dat Jaer booz alle haer Vee.

f† An. onthielt

Doe dat Jaer om was / quamē sp tot hem 18
in den tweeden Jare / ende spraken tot hem: Wy en willen onsen heere niet verbergen/ dat niet alleen het ghelt / maer oock al het Vee daer henen is/tot onsen heere / ende daer en is niet meer ouer booz onsen heere / dan alleene onse lijuen/ende onse veldt.

Waerom laet ghy ons booz v sterue/ende 19
g† Koopt ons / ende onse landt om onse velt/ g† ons/

f† And. neemt ons ons/

het bzoot/dat wp ende onse landt / lijfeyghen zijn tot Pharao/ gheeft ons zaedt/ dat wp leuen ende niet en sterue / ende het velt niet en verwoeste.

Also cochte Joseph tot Pharao het gantsche 20
C Egypten: want de Egyptenaers verrochten/ een peghelijck zijnen Acker / want de diere tijt was te sterck ouer hen: ende also wert het lant Pharao eyghen.

Ende hy delde het volck wt in de steden/van 21
eener plaetse in Egypten/tot aen de ander.

h Wegghenomen der Priesteren velt/dat en 22
cochte hy niet in: want het was van Pharao booz de Priesters verordent/dat sp hen ghenueren souden / van den benoemden / dat hy hen ghegheuen hadde: daerom en doeften sp haer velt niet vercoopen. h 1. Esd. 3. b 17. Der Priesteren vryheyds.

Doe sprack Joseph tot den volcke: Siet/ick 23
hebbe heden ghecocht / v lieden ende uwe velt booz Pharao: siet / daer hebt ghylieden zaedt ende bezaept het velt.

Ende van den coren/sult ghylieds den vijf 24
sten Pharao gheuen: vier deelen sullen uwe zijn/ te bezaepen het velt tot uwer spijse / ende booz uwe huys ende kinderen.

Sy spraken: Laet ons slechs leuen/ende ge 25
nade booz v ansen heere vindē/ wp willē geerne Pharaos lijfeyghen zijn. Gesette van den vijfsten.

Also maecte hen Joseph een Wet tot ny de 26
sen dach / ouer der Egyptenaren velt/den vijfsten Pharao te geuen/uytgenomen der Priesteren velt/dat en wert Pharao niet eyghen.

Also woonde Israel in Egypten/in dē lan 27
de Gosen/ende hadden it/ende wiessen/ ende vermeerden hen seer.

Ende Jacob leefde seuenthien Jaren in 28
Egypten landt: dat zijn gantsche ouderdom wert/hondert ende seuen ende veertich Jaer. Jacobs ouderdom. 147. Jaer.

Doe nv de tijdt by quam / dat Israel ster 29
uen sonde / riep hy zijnen sone Joseph / ende sprack tot hem: Hebbe ick genade booz v ghenonden/i so legt uwe handt onder mijne henpe/ dat ghy die liefde eñ trouwe aen ny doet/ ende en begraeftmy niet in Egypten: Jacob will in Egypten niet begraven worden. i Gen. 24. a. 2.

Maer ick wil ligghen op mijnen vaderen/ 30
D ende ghy sult my wt Egypten voeren / ende in haerder begrauenisse begraven. Hy sprack: Ick wil doen/ als ghy ghesept hebt.

Hy daerenteghen sprack: Sdo sweert my: 31
ende hy swoer hem. Doe k neyghde hem Israel opt hooft de. k Hy sach in de bedde steunende richtede hem nochtans op neyghde hem voor Godt/ dancke hebbende/ dat hy de belofte Gods aen hem dede Joseph dan gedt.

Hoo- Dat elfdij. Capittel.

1. Joseph besoeckt zijnen vader in zijn kranckebedde. 5. Die wilt Manasse ende Ephraim/ Josephs sonen booz de zijne gehoudē hebben. 15. Segheut de stue/ende set den jonckſten booz den outsten reghē haers vaders danck. 21. Maeckt zijn testament / ende prophetseert van haerder weder coemste int landt Canaan.

Ende na wert Joseph ghesept: Siet/v va 1
Al der is kranck: ende hy nam niet hem zijn beyde sonē/Manasse eñ Ephraim.

Doe wert Jacob ghesept: Siet/v sone Jo 2
seph coemt tot v: ende Israel maeckte hem sterck/ende settede hem int bedde.

Ende sprack tot Joseph: a De almachtighe 3
Godt verscheen my te Lus / in den lande Canaan/ende seghende my. a gen. 28. b 13.

Ende sprack tot my: Siet / ick wil v was 4
schen laten / ende vermeeren / ende wil v tot hoopen volck maken / ende wil dit landt tot eyghen gheuen/nuwen zade na v eewichlijck.

Hoo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Manasse en Ephraim Jacob/ eenlande/mijne zijn/gheluck als Ruben ende Symeon.

b So sullen nv uwe twee sonen/ jManasse ende Ephraim e die v geboren zijn in Egypten/ voor dat ick tot v in Egypten quam/ mijne sijn.

Manasse ghelijck Ruben ende Symeon sullen mijne zijn.

Die ghy daerentegen nae hen gheteelt/ die sullen uwe zijn/ ende ghenoemt worden/ in haren broeders in haren erf deele.

Rachel te Bethlehem.

Ende doe ick wt jMesopotamia quam/ d sterf mij Rachel inden lande Canaan/ op den weghe/ doe ick noch een eyelt weechs was tot Ephrath: ende ick begroefse aldaer/ aen den weghe nae Ephrath/ die nv Bethlehem heet.

Ende Israel sach de sonen Joseph/ ende sprack: Wie zijn die?

Joseph antwoorde zijnen vader. Hier zijn mijne sonen/ die my God hier gegeuen heeft. Hy sprac: Bringse hier tot my/ dat ick se segene.

(t And. swaer

Want de ooghen Israels waren f doncker gewoghen van ouderdom/ende en condē niet wel sien: ende hy naechtse tot hem: soo kusse hyse/ende nanse in den arm.

Ende spraek tot Joseph: Siet/ick hebbe g angheluchte ghelaten/ dies ick niet gedacht en hadde/ ende siet/ Godt heeft my ooch v zaedt sien laten.

Ende Joseph nanse van zijnen schoot/ ende neyghde hem ter aerdē tegen zijn aengelichte.

Manasse ende Ephraim.

Doe nanse Joseph beyde/Ephraim in zijne rechter hant/teghen Israels slincker hant/ en Manasse in zijne slincker hant/ tegen Israels rechter hant/ ende naechtse tot hem.

Israel kruyst sijne handen.

Doch Israel streckte zijne rechter hant wt/ ende leyddese op Ephraims des jonckste hoofts/ ende zijne slincker hant op jManasses hoofts/ ende wtende soo met zijne handen: g want jManasses was de eerstgheboren.

g Wt. hoewel Josue 17.a.1 ende Jud. 11.c.21

Christus Godt. Gen. 31.c.24 ende 32.a.2

h Ende hy segende Joseph/ende spraek: God voor dien mijne vaders/ Abraham ende Isaac wandelt hebben: God die my mijn leef dagh ghenoert heeft/tot op desen dach.

i De Engel die my verlost heeft van allen quade/ die segene dese jongen/ dat se na mijne/ ende nae mijner vaderen/ Abraham ende Isaac/ namen genoemt worden/ dat se wassen ende veel worden op Aerden.

Doe nv Joseph sach/ dat zijn vader de rechter hant op Ephraims hoofts leyde/ verdriet het hem qualijck/ ende hatte zijns vaders handt/ dat hyse vā Ephraims hoofts/ op jManasses hoofts keerde/

Ende sprac tot hem: Vader also mijn vader/ dese is de eerstgheborē/ legget uwe hant op zijn hooft.

k Wt. In 5 sal Israel segē nem. datmen segghe etc. Jere. 31.a.9

Doch zijn vader weygerde hem dat/ ende spraek: Ick weet het wel mijn sone/ ick weet het wel: dese sal ock een volck worden/ ende sal groot zijn: doch zijn joncke broeder sal grooter worden dan hy/ ende zijn zaet sal een menichte.

Jacobs testament ende zegheninghe.

Also segende hyse te dien dage/ende sprac: k In Wie in Israel wil yemande seghenen/ die segge: Godt sette v als Ephraim ende jManasse/ende i settede Ephraim voor jManasse.

l Wt. Israels kinderen seghenen/ende die/ende God sal met v zijn/ende God sal v lieden by hier.

Israel sterft.

Ende Israel spraek tot Joseph: Siet/ick sterue/ende God sal met v zijn/ ende sal v lieden wederom brengē in het lāt uwer vaderen.

m Ick hebbe v n een stuck lants gegeuen boven uwen broederen/o dat ick met mijnen swerde ende boge wt der hant der Amoriten ghenomen hebbe.

Dat xlix. Capittel.

1. Jacob voorseyt zijnen sonen wat ouer hen comen sal/ende segent se. 29. Doet hen bevel van zijner begrauenisse/ende sterft.

1 Ende Jacob riep zijne sonen/ en spraek: Versamelt v/ dat ick v lieden verchondige wat v a in toecomenden tijden.

a t And. belegghenen

2 Comt te hoope/ende hoort toe/ghy kinderen Jacobs: ende hoort uwen vader Israel.

3 (†) Ruben mijn eerste sone/ b ghy zijt mijn kracht/ ende mijn eerste macht/ en de ouerste in c t den offer/ende ouerste int rijck:

(†) Ruben soude de der eerstengeboorte weerdich zijn hebbē/ nanmelijck het priesterdom/ en het Coninckrijcke: maer beyde wort het van hem ghenomē/ en Leui het Priesterdom/ en Juda het Coninckrijcke gegeue. Hier in beduyt de Synagoga/die het bedde Jacobs/ dws is/ de Schrifte bebleckt/ met valscher leere/ daer door sy verlozen heeft het Priesterdō ende Coninckrijcke.

b Ge. 29. b. 32 Deu. 21. b. 17

c t An. weerdicheyt ofte regimente/en etce. macht.

4 Wy voer lichtweerdich weech als water: ghy en sult de ouerste niet zijn: d want ghy zijt op was vaders leger gheclommen: aldaer hebt ghy mijn bedde verontreynicht e t met dien opclimmen.

d Ge. 35. c. 22. 1. Par. 5. a. 1 e t An. en en is mijn leger niet meer geweest.

5 De ghebroeders Simeon ende Leui/ haer swerden zijn moordtsche wapenen:

f Geu. 34. c. 25

6 f Mijn ziele en come niet in haren raet: ende mijn eere en zy niet in haerder kerke: g want in haren toorne hebbē sy den mā verwocht/ ende in haren moetwille hebben sy de g t osse verdoruen.

g t And. muer berreten.

7 Verdoocht zy haren toorne/dat hy so hestrich is/ende haer grimmicheyt/ dat hy soo hardtneckich is: ick wilse verdeylen in Jacob/ende verstroyen in Israel.

8 h Juda/ghy zijt het/ v sullen uwe broeders louen: uwe handt sal uwen vianden op den hals zijn/ voor v sullen hen wss vaders kinderen neyghen.

h Ge. 35. c. 22. 1. Par. 5. a. 1 e t An. en en is mijn leger niet meer geweest. f Geu. 34. c. 25 g t And. muer berreten. h Josu. 19. a 1 ende 21. a. b. i 1. Par. 5. a. 2

9 k Juda is een joncke leeuwe/ghy zijt hoogh ghecomen mijn sone/ l t door groote ouerwinninghe: m t hy heeft neder geknielt/ende hem ghelegert als een leeuwe/en als een leeuwinne: wie wil n t hem teghen hem verhessen?

k Wich. 5. a. 8 l t And. van dē roonen: m Nu. 24. a. 9 n t An. hem op wecken?

10 o De (†) Scepter en sal van Juda niet gewonnen worden/ noch een meester van zijnen voeten/ tot dat de t * Heldt come/ ende den seluen sullen de Volcken aenhaughen.

o Mar. 2. a. 6 Luce 2. b. 15 Joan. 1. c. 45 ende 7. e. 42 (†) Hier beginnt den segen van Christo/ die vā Juda soude gebozen worde/ en heet Silo/ dat is/ die gheluckelich zijn/ en tuer doozdringē soude/ met geest ende geloone/ dat te bozen door wereken suer ende eusalich dinckt was. Daerom noemen wy Silo/eenen Heldt: want het boozste deel deses segens betreft den Conincli Dauid. Ende daer en is anders in allen seghen niet meer van Christo/ maer alle dat ander is van tijdelicheyt/ dat den kinderen Israels ghegeuen is: Also dat Sebulon soude aen de zee woonen tot Sidon: ende Jsaschar midden inden lande van der zee woonen/ ende doch t zijn paer gheweest is/ den Coninghen van Assyrien, † Anders/ Silo.

11 Hy sal zijn Veulen aen den wijnstock binden/ende zijner ezelinnen sone aen den edelen rancken: hy sal zijn cleedt in wijn wasschen/ ende zijnen mantel in wijnbeslen bloede.

12 Zijne ooghen zijn p t rootachtiger als wijn/ ende zijne tanden witter dan melck.

13 q Sebulon sal aen der hauē des zees woonen/ ende aen der aennaert der schepen/ ende reycken aen Sidon.

14 Jsaschar sal een beenen ezel zijn/ ende hem legheren tusschen r t de lantpalen.

15 Ende hy sach de ruste/ dat sy goet is/ ende het landt/dat het lustlich is: soo heeft hy zijne schouderē ghebuycht/ende is een s t zijns dags knecht ghworden.

16 t t Dan/ sal richter zijn in zijnē volcke/als een ander ghellachte in Jsrael.

p t Anders/blosich dā wijne etc. ende wit dan melche. q Josu. 19. b. 10. r t Anders/ twee laste bundelen. s Of/ schoorplichtich. * Dat is seghen heeft Simson verdrullet. t Judicum 13. 14. 15. 16. 17. 18.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

u† An. ic hebbe etc. ghewacht
*Gad heeft zijns segen wtgherichtet doe hy voor Israel henen toghen. Iosue 1.
† Anders/ De Gad sal eene gerustede heyr tocht ouervallen ten lesten/ doch sal hy ouerwinnen.
y Asser heeft goet cozenland inghehadt.
z† An. noottiſche spijse genē.
a Iudic. 4.5
* Naphthali segen is vervult door Deboza ende Barach.
b† An. Hinde/
(‡) De segē Iosephs gaet op het Coninckrijche Israels/ eñ is gantsch van lijfkrachten regimente gesepdt: dat de dochteren/ dat is/ de stedē inden lande wel gheregeert woz dē eptlijcken/ eñ vele prophecien eñ groote liedē tot hoer steenen hadde. Eñ hoewel sp dickmael aengenoechte werdē/ so gewonnē sp nochtās: eñ dit Coninckrijche was in het gheslachte Ephraim. Alsoo blijft de geestelijcke segen eñ het rijcke op Iuda / eñ het lijfrijche rijcke op Ephraim.
c† And. op den mueren.
d Ge. 50.c.20.
e 1.re.12.b.19
f† And. tot aen het eynde der hemelen dee reet.
g† And. afgheſonderden/
h Phil.3.a.5
* De Hamins segē heeft verbuilt de Coninc Saul/ ende de Burgers tot Gaba. Iudic. 20.
i† And buet
k Ge. 23.c.20
† And. aen het hol of spelonke/
m† An. dobbel spelonche.
n† Act.7.b.16
o Ge. 35.c.29
p Act.7.b.15.

Dan/ sal een slange worden op den wege/ 17 ende een adder op den pade/eñ het peerdt in de versse bijten/ dat zijn ruyter te rugghe valle.
Heere u† ick wachte op uwe salicheyt. 18
* x† Gad/ gerustert/sal het heyr voeren/en- 19 de wederom voeren.
Dā y Asser eecrut zijn bette broot/ ende hy 20 sal den Conninghen z te ghemaillen doen. C
a* Naphthali is een snel b† Hert/ eñ geeft 21 schoone reden.
(‡) Ioseph sal wassen / hy sal wassen als 22 aen eener fonteyne spruyte/de dochteren trede in c† het regiment.
d Eñ hoewel hen de schutters vertoornen/ 23 ende tegen hem krijgen ende hem benijdigen:
So blijft doch zijnen boge vaste/eñ de aem 24 zijner hāden sterck/ door de handē des machtigen in Iacob: e wt hem zijn gheeomen herderen ende steenen in Israel.
Dan uwes vaders Gode is y gheholpen/ 25 ende van den Almachtigen zijt ghy gesegent/ met seghen boven van den Hemel heraf/ met seghen van der diepte/dis hier onder lept/met seghen aen borsten ende buycken.
De segenē uwes vaders gaen stercker/als 26 de segenen mijner voorvaderen/f† na wenschē der hoogen in der Werelt/ ende sullen comen opt hooft Ioseph / ende op de scheedele des g† Nasir onder zijnen broederen.
h* Ben Iamin is een verscheurende wolf/ 27 des moggens sal hy roof eten/ eñ des auonts sal hy den i† roof wt denen.
Dat zijn de twaelf stammen alle Israels/ 28 eñ dat is het dat haer vader met hen gesprokē heeft/doe hyse segende/ eenen yegelijcken met eenen byssonderighen seghen.
Ende geboot hen/ende sprack: Ick worde 29 versamelt tot mijnen volcke / k begraeft my hy mijne vaderen in l† het graf op den acker Ephron des Hethiters.
m† In der tweevoudighe graft die teghen 30 Mamre leyt inden lande Canaan/die Abraham cocht met den Acker van Ephron den Hethiter/ter erf begraenisse.
n Aldaer hebben sp Abraham begraven/eñ 31 Sara zijn wijf/ aldaer hebben sp oock o Isaac begraē/ende Rebeca zijn wijf/eñ aldaer hebbe ick oock Lea begraven.
Inden Acker ende inder graft/die vanden 32 kinderen Heth gherocht is.
Ende doe Iacob geeyndet hadde de gebo- 33 den aen zijne kinderen / dede hy zijne voeten te samen op het bedde / ende verscheet/ p ende wert versamelt tot zijnen volcke.

Dat 1. Capittel.

1. Ma den balsemen ende rouwe dzaghen ouer Iacob/ 7. treet Ioseph met groote state opwaert in het lant Canaan/ aldaer zijns vader te begraue. 15. Iosephs broederen besozgen hen van wegen harer misdaet/ eñ bidden ootmoedelijck om genade. 19. Ioseph neemtse liefijcken aen/ vertroostse met Godes voorsichtichepdt/ die haer boos voornemen ten besten beter gewent hebbe/ eñ sept hen alle hulp eñ bystant toe. 24. Ende voorsept hen haer wederkeeren in het lant Canaan/ gheeft een eenstijck beuel zijne gebeente mede henen te voeren ende gheslozuen/ wort in Egypten begraven.

De viel Ioseph op zijns vaders aengesichte/ ende weende ouer hem/ eñ kuste hē hem.
Ende Ioseph beual zijnen knechten den 2 medecijnen/ dat sp zijnen vader saliedē/ ende de medecijnen salfden Israel.

3 Tot dat de beerrich dagen om waren/ wāt so lange a† waren de salf dagen/ eñ de Egyptenaren bewenden hem tseuentich daghen. a† And. duerich
4 Doe nu de rondagen om waren/ spzac Ioseph met Pharaos gelinde/ende seyde: Hebbe ick genade voor u lieden gevonden/ so spreect met Pharao/ende seggher:
5 i Mijn vader heeft eenen eedt van mij ghenomen/eñ gheseyt: b Siet/ick sterue/begraeft mij in mijnen graue/ dat ick mij inden lande Canaan ghegraven hebbe: soo wil ick nu op trecken/ende mijnen vader begraven/ eñ wederom comen. b Ge.47.c.29
6 Pharao sprack: Treckt op/ ende begraeft uwen vader/ als ghy hem ghesworen hebt.
7 Also toogh Ioseph op/zijnē vader te begraven / eñ alle knechten Pharaos/ de oudtsten zijns huys/eñ alle oudtsten des lants Egypten toghen met hem.
8 Daertoe het gantsche ghelinde Iosephs/eñ zijne broeders/ ende het gelinde zijns vaders: alleen hare kinderen/schapē ende ossen/lieten sy in den lande Gosen.
9 Eñ daer togen oock met hen op / wagenen ende ruysigers/ eñ het was eē seer groot heyr.
10 Doe sy nu in den plane Arad quamen/ die zijs op gene zijde des Iordaens leyt/ daer hielden sy een seer groote ende bittere clage: c ende hy broech ouer zijnen vader rouwe/seuen dagen. c Syr.22.b.6
11 Eñ doe de lieden inden lande / de Cananiters saghen/ dat rouwe dzaghen in den plane Arad/ spzaken sy: De Egyptenaers houden haer groote clage. Daerom hiernā de plaetse: Der Egyptenaers clage: welck leyt op gene zijde der Iordane.
12 Ende zijne kinderen deden d als hy hen be- d Ge.49.c.29
volen hadde.
13 e Ende voerden hem int lāt Canaan / ende begroeven hem in der tweevondige spelonche des Ackers/ f die Abzahā gecocht hadde/ met den Acker /ter erf begraenisse/ van Ephron den Hethiter teghen j Mamre. Iacob was begraven in dē lande Can e Act.7.b.16 f Ge.23.b.19
14 Als sy hem nu begraven haddē/ tooch Ioseph wederom in Egypten / met zijnen broederen/ende met allen die met hem op getogen waren/zijnen vader te begraven.
15 Ende de broeders Iosephs / vreesden hen/ doe haer vader gestoruen was/ende spzaken: Ioseph mochte ons g gram zijn/ende betalen alle boosheyt die wy aen hem gedaē hebben. g Of/hatelijck vyandelijck
16 Daerom lieten sy hem seggen: O vader beual ons voor zijnen doot/ende spzack:
17 Also suit ghylieden Iosephs seggben: Lieue/ vergheeft uwen broederen de mis daet eñ hare sonden/ dat sy so qualijc by u gedaen hebben: lieue/ soo vergheeft nu dese mis daet/ ons/den dienaren des Gods uws vaders: ende Ioseph weende/ doe sy suiker met hem spzaken.
18 Ende zijne broeders quigen henē/ ende vielen voor hem neder/ende spzake: Siet/wy zijn uwe knechten.
19 h Ioseph spzac tot hen: Vreest b niet: i† wāt ick ben onder Gode. h Gen. 45.b.5 i† And. beniae dan met Gode des stadt.
20 Ghy dachtet het boos met my te maken/ C daerentegen Godt dachte het goet te maken/ dat hy dede/als het nu aen den daghe is/ k te behouden vele volckes.
21 So en vreest y nu niet/ick wil y lieden versorgen/ende uwe kinderen: ende hy troostese/ ende spzack vriendelijcken met hen. k Of op te houden Gen. 45. v. 7 ende 49 c.25
22 Also woonde Ioseph in Egypte met zijns vaders

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Josephs ouderdom 110. Jaer.

vaders huys / ende leefde hondert ende thien Jaer.

1 Ende sach Ephraims kinderen tot in het derde lidt: desselven ghelijcken de kinderen Machir / Manasses soonen / mit baerden oock kinderen op Josephs schoot.

Ende Joseph spraeck tot zijnen broeders: Ick sterue / ende Godt sal v te hulpe comen / ende wt desen lande voeren in het

23

24

land dat hy Abraham / Isaac / ende Jacob / gesworen heeft.

o Exod 3 d 19 iosue 24. b. 32. act. 7. b. 16

25 o Daerom nam hy eenen eedt bi den kinderen Israel / ende spraeck: Wanneer v Godt te hulpe comen sal / soo voert mijn ghebeente met v hooren van hier.

26 Alsoo sterf Joseph / doe hy was hondert ende thien Jaer oudt: ende sy salfden hem / ende legden hem in een p kisten in Egypten.

p Gen. kist 6

Ende des eersten boeck Mose.

EXODVS,

WTTOCH.

Dat tweede Boeck Mose.

Argument.

HEt tweede boeck Mosis / ghenaemt Exodus / verclaert / hoe de Israeliten in de Egyptische dienstbaerheyt onder den wreeden Pharao verdruct zijnde / door Mosen verlost werden / ende door de roode Zee gheleyt / ende ghebracht zijn de Woestijne: daerna hoe sy tegen de Amalekiten gestreden hebben: hoe sy door het Manna van den hemel ghevoet werden / hoe sy door het water ende clare beecken van den selven Godt verquickt worden / hoe sy door het beuel ende clare wolcken des daechs / ende des nachts met een claer vier verlicht worden / hoe sy door het beuel ende clare wolcken van den berch Sinai / de Wet ontfanghen hebben / de verordeninghe Gods / Gheruchteden verclaert hebben: ende een laetsten / hoe sy de Wet ontfanghen hebben / waerin de warachtighe ende suyuere Religie / de wijse van heylichlijck te leuen / de Ceremonien ende ouderhoudinghen / ende een goet rechtueerdich regiment ende Policie beroont ende gheboden wordt. Daer wort oock de grouwelijcke sonde bertoont / dat de Israeliten een gulden Calf ghemaeckt hebben. Ende de voorneemste oorsake / waerom dit Boeck ghenaemt is Exodus / (dat is / Wtrochtinge oft haren wtroep ende verschepdinghe wt Egypten.

Dat eerste Capittel.

1. De kinderen Jacobs die met hem in Egypten gecomen zijn / worden genoemt. 7. Hier nae wort verhaelt / hoe dat sy hen niet meeren / ende sterker en meerder Pharao met list te dempen. 11. Gebruyken daertoe swaeren ende lastbaerlijcken dienst / 15. en wederstaen de Vroedwijuen geboden aen de Hoedwijuen: 19. Ende bewijse sulcx al niet helpen en wil / 22. laet hy openbare Mandamenten wtgaen / alle nieuwgeborene knechtkens in den water te verdrencken.

Jacobs soone in Egypten ghecomen.

a Gen. 46. a. 8 b Gen. 29. b. 35 c Gen. 30. c. 24 d Gen. 35. c. 24 e Gen. 46. a. 8 f Gen. 49. b. 17 g Gen. 49. b. 27 h Gen. 49. b. 14 i Gen. 49. b. 15

DIt zijn de namen der kinders Israel / a die met Jacob in Egypte quamen. Een negelijc quam daer met zijnen huysse inne.

Ruben / Simeon / Leui / Juda / 2
Isaschar / Sebulon / Ben Jamin. 3
Dan / Naphthali / Gad / Asser. 4

Ende aller zielen / die wt den lenden Jacobs geresen waren / dier waren tseuentich: b maer Joseph was te voren in Egypten.

5

c Doe nu Joseph ghestorben was / ende alle 6 zijne broeders / ende alle die te dier tijt geleeft hadden.

Wassen de kinderen Israel / ende d ghe- 7 neerden kinderen / ende vermeerden hen / ende haerder werden seer veel / dat haer het landt vol werdt.

Doe quam een nieuwe Coninck op / ouer 8 Egypten / die en wiste niet van Joseph.

Ende spraeck tot zijnen volcke: Siet / des 9 volcks der kinderen Israel is veel / ende meer dan wy.

Wel aen / ett wy willense met liste dempen / 10 dat haerder niet so veel en worden: want soo haer eenich krijsch verstene / mochten sy hen oock tot vijsen vyanden gesten / ende tegen ons strijden / ende ten lande wt trecken.

Ett hy settede g Wercmeesters ouer hen / 11 diese met swaren diensten drucken souden: want men houde Pharao de stede Pithon ende Ramsses tot schadthuysen.

12 Hoch / hoe sy het volck meer onderdruckten / hoe het hen meer vermeerde ett wijdde: ende sy h hielden de kinderen Israel / als beesten ghequelt.

h Als hadden eenen onwille / vanden kinderen Israel.

13 Ett de Egyptenaers dwongen de kinderen Israel te dienen met onbarmhertichept.

14 Ende maeckten hen haer leuen suer / met swaren arbeyde / aen leem ende tichelsteenen / ende met allerley hoffdienst op de velde / ende met allerley arbeyt / dien sy hen oplegden / met onbarmhertichept.

15 Ende de Coninck van Egypten sprack tot den Vroedwijuen der Hebreesschen wijuen: de eene hiet Siphora / ende de ander Pua.

16 i Wanneer ghy den Hebreesschen wijuen helpet / ende op den stael siet / dat het een soone is so doodet hem / is het daerentegen ett dochter so laetse leuen.

i Pharao gebiet dat alle soone der Hebree doden sal.

17 Doch de Vroedwijuen vreesden God / ett en deden niet als hen de Coninc dat Egypten ghesept hadde / maer lieten de kinderen leuen.

18 Doe riep de Coninc in Egypte de Vroedwijuen / ende spraeck tot hen: Waerom doet ghy dat / dat ghy de kinderen laet leuen?

19 De Vroedwijuen antwoorden Pharao: De Hebreesschen wijuen en zijn niet als de Egyptische: want sy zijn harde wijuen / eer de Vroedwijuwe tot hs comet / hebbs sy gebaert.

20 Daeromme dede God de Vroedwijuen k goet: ende het volck vermeerde hen / ende wert seer veel.

21 Ett dewijle de Vroedwijuen God vreesden / k boude hy hen huysen.

k Vermenst publijckelijc haer ghestime / hoe vergeldede het goede dat sy gedaen hadden den Hebreen. Psal. 127. a. 3

22 Doe gebaet Pharao alle zijnen volcke / ett spraeck: Alle soonen die geboren worden / die worpet int water / ende alle doochteren laet leuen.

Dat ij. Capittel.

1. Mose gheboren / 3. wert op het water gelent. 5. De dochter pharaos treckt hem wt / ende voet hem op voor haren soone. 11. Groot gewoordt / doet hy ett monster zijnde verrorsaeckten / aenpas aen

aen zijne broederen. 15. Moet vluchten in Midian/ 21. ende hem wort Zipora ten wijue. 24. Godt hoort der kinderen Israels gheschrey.

Moses wort gheboren.
a Exo.6.b.19 Num.26.f 59 2.par.23 b 13 b act.7.c.20 Hebr.11.c.23
c Ofte/met kinde
d† And.dese ofte lijf.

ENde a een man dā den huyse Leui ginc henen/ ende nam een dochter Leui.
b Ende de vrouwe wert c swanger/ ende baerde eenen sone: ende doe sy sach/ dat het een fijn kindt was / verberch sy hem drij Maenden.

Ende doe sy hem niet langher verborghen en conde/maeckte sy een kiste van riete/ ende becleef dese met leem ende peck / en leyde het kint daer in/ende leyde hem int d†riet/aen dē oeuer des waters.

Doch zijn suster stont dā verre/dat sy vernemen wilde/hoe het hem gaen soude.

e act.7.c.21 Hebr.11.c.23 f 2.Sa.11 a 2 Susanna b 15
e En de dochter Pharao ginck neder/f dat sy baedde in dē water/endy hare Ionckvrouwen ghingen aen den kant des waters: ende doe sy de kiste in het riet sach / sandt sy haer maecht henen / ende lietse halen.

Ende doe sy se opdede/sach sy het kint: ende de liet/het kruechtken weende. Doe jammerde het haer/en sprack: Het is een der Hebreischen kinderkens.

Doe sprack zijne suster tot der dochter Pharao: Sal ick henen gaen/ ende eene der Hebreischer vrouwen roepen / die daer soocht/ dat sy dat kindeken sooghe?

De dochter Pharaos sprac tot haer: Gaet henen. De maecht ginck henen/ende riep des kints moeder.

Doe sprack Pharaos dochter tot haer: Neemt dat kindeken henen / ende soocht het my/ick wil v loonen. Het wijf nam het kindeken/ende soochde het.

Ende doe het kindeken was groot geworden/ brachte sy het der dochter Pharao: ende het werdt haer sone / ende hiet hem g Mose: want sy sprac: Ick hebbe hem wt den water ghetoghen.

g Masa/heet treckē: daer dā heet Mose gezogē/ namelijc wt den water.
h Te dien tijden / doe Moses was groot gheworden/ ginck hy wt tot zijnen broederen/ ende sach hare last: ende wert gewaer dat een Egyptenaer / eenen zijner broederen der Hebreischen sloech.

Moses ijuer
Ende hy wende hem herwaert ende ginswaert: ende doe hy sach dat daer gheen mensche en was / verslooch hy den Egyptenaer/ ende verborch dyn in het zandt.

Op eenen anderen dach ginck hy ooc wt/ ende sach twee Hebreische mannen te samen twisten: en sprac tot den ongherechten: Waerom slaet ghy uwen naesten?

i Gen.19.a.9 mat.21.c.23 act.4.a.7 ende 7.c.27
Hy daerenteghen sprack: i Wie heeft v tot ouerste ofte richter ouer ons ghesettet? Wilt ghy my oock dooden / als ghy den Egyptenaer ghedoot hebt? Doe vreesde hem Mose/ ende sprac: Voe is dat lijdtbaer geworden?

k† And.trachtede Hebr.11.c.27
Ende het quam voor Pharao/ die k†stont na Mose/ dat hy hem doodde: l doch Mose vlooot voor Pharao/ ende onthielt hem inden lande Midian/ en m†woonde by eenen waterputte.

m† And. settede hem
Ende de Priester in Midian hadde seuen dochteren/ die quamen om water te halen/en vulden de drenckgoten/ om de schapen haers vaders te drencken.

Doe quamen de herderen/en stietense daer van: doch Mose maeckte hem op/ ende halpen/ende drenckte hare schapen.

Ende doe sy tot haren vader Reguel quamen/ sprack hy: Voe zijt ghylieden heden so gheringhe ghecomen?

19 Sy spraken: Een Egyptisch mā n†verloste ons van den herders/ ende vulde ons water/ ende drenckte de schapen. n† And. hem

20 Hy sprac tot zijnen dochteren: Waer is hy? ☞ Waerom liet ghylieden den man dā d gaen/ o†dat ghy hem niet en noodicht met ons te eten? o† And. roept hem op dat hy met ons coome eten.

21 En Mose bewillichde hy den man te blijuen: p en hy gaf Mose zijne dochter Zipora. p Exo.2.c.21

22 Die baerde eenen sone/ q ende hy hiet hem r Gersom: want hy sprac: Ick ben een vreemdelinck gheworden in vreemden lande. [s En sy baerde noch eenē soon/ dien hiet hy t Elieser/ ende sprack: De Godt mijns vaders is mijn hulper/ende heeft my dāder hant Pharao verlost.]

q Exo.18.a.3
r Gersom: een vreemdelinck.
s Dit en staet niet inden Hebreen.
t Eliesers/ dy God mijn vader.

23 Lange tijt daer nae/sterf de Coninck in Egypten / ende de kinderen Israels suchteden ouer haren arbeyt/ende schreydden/ende haer schreyen ouer haren arbeyt/ quam voor God.

24 u Ende God verhoorde haer weeclaghen/ ende dachte aen zijn x verbont met Abraham/ Isaac/ende Jacob.

25 Ende hy sach daerin/ende nam hem haerder aen.

Godt siet het schreyen ende ommerbonts
u Iudi.2.b
x Gen.17.

☞ Dat iij. Capittel.

1. Godt verschijnt Mose in eenen brennenden Bossche. 6. Geeft hemselven Mose te kennen/ 10. ende een bevel aen den Coninck/ ende aent volck.

1 MOse hoedde de schapen a Iethro zijns sweers / des Priesters in Midian/ ende dreef de schapen henen achter in de Woestijne/ende quam aē den berch Gods Horeb.

De Godt schijnt se in eenen vyerighen
a Exo.18.a.1 b 2.Sa.14 act.7.b.30

2 b En de Engel des Heeren verscheen hem in eenen vyerigen vlammen wt den Bosschen: en hy sach dat den Bosch met vyer vlandde/ ende en wert doch niet verteert.

3 Ende sprack: Ick wil daer henen/ ende besien dat groote gesichte/ waerom den Bosch niet en verbrandt.

4 Doe nu de Heere sach dat hy henē ginck te sien/ riep hem God wt den Bosschen/ en sprac: Mose/ Mose. Hy antwoorde: Hier ben ick.

c Ios.5.b.15 act.7.b.33
5 Hy sprack: c Treedt hier niet toe/ treckt uwe schoenen wt van uwen voeten: wāt de plaetse daer ghy op staet/is een heylich lant.

6 En sprack voorder: d Ick ben de Godt uws vaders/de God Abrahams/ de God Isaacs/ ende de Godt Jacobs. Ende Mose bedeckte zijn aengesichte/ want hy vreesde hem Godt aen te sien.

d mat.22.c.32 mar.12.b.26 luce 20.b.37 act.7.b.32 Hebr.11.c.27

7 Ende de Heere sprack: Ick hebbe gesien de elende mijns volcx in Egypten/e ende hebbe haer ghescheyen gehoort ouer die/diese dyngen: ick hebbe haer leedt bekent.

e Exo.3.c.7

8 En ben neder gecommen/ dat icksse f†verlosse van der Egyptenaren handt/ ende haer wtleyde wt desen lande / in een goet wijdt lant/in een lant/ daer melck ende hemnich inne vloept/namelijc/ aen de plaetse der Cananiteren/Hethiteren/ Amoriteren/ Pheresiteren/ Hyeuiteren/ende Iebusiteren.

f† And. hem

9 De wijle dan nu het geschrey der kinderen Israels voor my gecomen is/ende hebbe oock daertoe gesien haren angst/ hoese de Egyptenaers beangstighen,

Mose ende Aron gaen tot Pharao.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

So gaet nv heñe/ick wil v tot Pharao sen- 10
den/op dat ghy mijn volck de kinderen Isra-
els/wt Egypten leydet.

JMose sprack tot Godt: g Wie ben ick/dat 11
ick tot Pharao gae/ end leyde de kinderen Is-
raels wt Egypten?

Hy sprack: Ick wil met v zijn/ende dat sal 12
v het teecken zijn/ dat ick v ghesonden hebbe:
wanneer ghy mijn volck wt Egypten ghe-
leyt hebt/ soo sult ghylieden Gode offeren op
desen berghe.

JMose sprac tot God: Siet/wanneer ick tot 13
den kinderen Israels come/en sprake tot hen:
De God uwer vaderen heeft my tot v lieden
gesonden/ende sy my seggen sullen: Hoe heet
zijnen Naem?wat sal ick hen segghen?

God sprack tot JMose: Ick sal zijn/die ick 14
zijn sal/ende sprack:Also sult ghy tot den kin-
deren Israels segghen: h Ick sal het zijn/ die
heeft my tot v lieden ghesonden.

Ende God sprac voorder met JMose: Also 15
sult ghy tot den kinderē Israels seggen:i De
Heere uwer vaderē God/de God Abrahams/
de God Isaacs/de God Jacobs/heeft my tot
v lieden ghesonden: dat is mijnen naem ee-
wichlic/ ke daer by men my noeme sal voort
ende voort.

Daerom so gaet henen/en versamelt de Out- 16
sten in Israel/ende sprect tot hen: De Heere
uwer vaderen Godt/ is my verschenen: De
Godt Abrahams/ de Godt Isaacs/ de Godt
Jacobs/ende heeft gheseyt: Ick hebbe v lieden
te huys ghesocht/ende gesien/ wat v lieden in
Egypten gheschiet is.

Ende hebbe geseyt: Ick wil v lieden wt der 17
ellende Egypti leyden/ in het lant der Cana-
neeren/Hethiteren/Amoriters/ Pherezeeren/
Hevveeren/ende Jebusiteren/ in het lant daer
melck ende hemich inne vloeyt.

Ende wanneer sy uwer stemme hooren/so 18
sult ghy/ ende de Oudtsten in Israel/ henen
gaen tot den Coninck in Egypten / ende tot
hem seggben: De Heere der Hebreen Godt/
heeft ons geroepen:so laet ons nv gaen/drie
dachreysen in de Woestijne/ dat wy offeren
den Heere onsen Gode.

Doch ick weet het/dat v lieden den Coninc 19
in Egypten/ niet en sal laten trecken/ m/dan
door een stercke handt.

Want ick sal mijne handt wtstrecken/en 20
de Egypten slaen/met allerley wonderen/die e
ic daerin doe/sal daer na sal hy v laten trecken.

n Ende ick wil den volcke ghenade geuen 21
voor den Egypteneren/dat/wanneer ghylie-
den wt trecht/niet ledich wt en trecket:

JMaer een yegelijcx wijf/ sal van haer na- 22
buerinnen ende o/huysgenooten eyssehen/sil-
veren ende gulden vaet/ende cleederen/die sult
ghylieden op uwe soons ende dochteren leg-
ghen/ende den Egypteneers ontheeren.

Dat iiij. Capittel.

1. De Heere berichtet JMose voorder/ en steret
hem met verscheyden teeckenen. 10. JMose ont-
schuldicht ende weygert hem noch: 14. So geeft
hy hem met toorne Aaron ten taelmaime/ ende de
staf om wonder te doen. 18. JMose treet ten laet-
sten met oorlof van Jethro/na waerschouwin-
ge onser zonen tpaden/ ende eenige inhoudin-
ge des beuels aen Pharao/na Egypten. 24. Zi-
pora beschijdt haren sone/ des Heeren toorne van
JMose te weeren. 27. Aaron gaet wt beuel des
Heeren/ JMose tegen. 29. Voort van hem den

wille des Heeren / ende gaen te samen henen met
des Heeren woorden en teeckenen tot den volcke.
31. Dat ghelooft/ende bidt Godt aen.

1 NOse antwoorde/ ende sprack: Siet/sy JMiraculen
26 en sullen my niet gelooven/noch mij- daer door mē
ner stemme hooren / maer sullen seg- JMose gelooc
ghen:De Heere en is v niet verschenen. uen sal.

2 De Heere sprac tot hem: Wat is set/dat ghy
in uwer hant hebt:? Hy sprack: Eenen staf.

3 Hy sprac: Werpten van v op de aerde: ende
hy worpen van hem. Doe werd hy een slange/
ende JMose sloot voor haer.

4 Ende de Heere sprac tot hem: Streckt uwe
hant wt/en grijpt se by den steert. Doe strecte
hy zijne handt wt/ ende hielder se/ende sy werd
een staf in zijner hant.

5 Daerom sullen sy gelooven/dat v verschē-
nen zy / de Heere de Godt harer vaderen / de
Godt Abrahams / de Godt Isaacs/ de Godt
Jacobs.

6 Eñ de Heere sprac voorder tot hem: Streect
uwe hant in uwen boesem:ende hy stackse in
zijnen boesem/ende toochse wt: liet/ doe was
sy melaetsch als sneeuw.

7 Ende hy sprack: Strecktse weder in uwen
boesem: ende hy stackse wederom inden boes-
sem/en toochse wt: liet/doe wert sy wederom
als zijn ander vleesch.

8 Wanneer sy v nv niet en sullen gelooven/
noch uwer stemme hooren/by de eersten teec-
keñ/so sullen sy doch gelooven uwer stemme/
by den anderen teecken.

9 Wanneer sy oock dese twee teeckenen niet
gelooven en sullen/noch uwe stemme hooren/
soo neemt van het water van den stroome/en-
de ghiet het wt op het droogghe landt / soo sal
dat selue water dat ghy wt den stroome ghe-
nomen hebt/ bloedt worden/op den droogghen
lande.

10 JMose daerenteghen sprack tot den Heere:
25 a Och mijn Heere/ ick en ben b niopt wel ter a Jere. 1.a.6
tale geweest/sindt der tijt dat ghy met uwen Grob.6.b.11
knecht ghesproken hebt: want ick hebbe een c.29.
swaer spake ende een swaere tonghe. Swaere spra-

11 De Heere sprack tot c hem : Wie heeft den ke ende tonge
menschen de mont gheschapen:? Of wie heeft JMose.
den stommen/ of doouen/ of sienden/of blin- b Geb. gifteren
den ghemaeckt:? hebbe ick het niet gedaen/de en eersisteren/
Heere? dat is / tot v

12 So gaet nv heñe/d ick wil met uwen mon- doe: ende hier te
de zijn/ende v leeren/wat ghy segghen sult. bozen/ ghelijck

13 JMose sprack: JMijn Heere/ sendt wien ghy etc. Ge. 31.a.5
senden wilt. c Psal.49.a.6

14 Doe wert de Heere seer toornich ouer JMo- d mat. 10.b.19
se/ ende sprack ; Weet ick het dan niet/ dat v
broeder Aaron/ wt den stamme Leui/ wel ter
tale is:ende siet/ hy sal wtgaen v tegen/ende
wanneer hy v siet/ soo sal hy hem van herten
verheughen.

15 e Gy sult tot hem spreken/ eñ de woorden e Exo.7.a.2
in zijnen mont leggen:ende ick wil met uwen ende 5.8
ende zijnen monde zijn/ende v leere/wat ghy- Syr.44.a.7
lieden doen sult. Aaron sal

16 Ende hy sal voor v tot den volcke spreken: JMose mont
Hy sal v uwen mondt zijn/ende ghy sult zijn zijn.
* godt zijn. † Exo.7.a.2

17 Ende desen staf neemt in uwe handt/ dae- * Dat is/ wte
ghy teeckenen mede doen sult. legaher.

18 JMose ginck henen / ende quam weder tot * Dat is/ leyt-
Jethro zijnen Sweer/en sprac tot hem: Liene/ man / die het
laet my gaen / dat ick wederom tot mijnen opperste regi
broedes ment heeft.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

broederen comme/ die in Egypten zijn/ ende ie
of sy noch leuen. Jethro sprack tot hem: Gaet
henen met vreden.

Ock sprac de Heere tot hem in Midian: 19
g Gaet henen/ende treckt wederom in Egyp-
ten: want de lieden zijn doot/die na uwen le-
uen stonden.

Also nam Mose zijn wijf/ende zijne soons/ 20
ende voerdese op eenen ezel/ ende toech weder-
om in Egyptenlant/ ende nam de staf Gods
in zijne hant.

Ende de Heere sprack tot Mose: Siet toe/ 21
wanneer ghy wederom in Egypten comet/
dat ghy alle de wonderen doet voor Pharao/
die ick h in uwe hant ghegeuen hebbe: ick wil
h†Ick zijn herte verhouden. Exo.7.a.3 dan noch h†zijn herte verstocken/ dat hy het
volck niet verlaten en sal.

Ende ghy sult tot hem seggen: So seyt de Heere: 22
Israel is mijn eerstgeboren sone.

Ende ick ghebiede u/ dat ghy mijnen sone 23
laet trecken/dat hy my diene: So ghy my dat
i Exo.12.c.29 weygheert/i so will ick uwen eerstgeboren sone
doden.

Ende als hy onderweghen in de herberge 24
was/ doe quam hem de Heere teghen/ ende
k Josue 5.a.2 wilde hem doden.

Doe nam Zipora eenen k steen/ende besneet 25
haren sone de voorhuyt/ende roerde hem zijne
voeten aen/ende sprack: Ghy zijt my een bloet-
bruydegom.

l†Anders/ Sy sprack: m Dat is/ Sy wert toornich/ ende sprack: Het cost bloet dat ghy mijn man zijt/ ende moet mijn kindt besnijden: welckes sy ongeern dede/ als dat eenre schade was onder de Heyden: ende beduyt het volck des Heers/ welck gheerne wilde God heb ben/ maer het en wil het cruys niet lyden/ noch de ouden Adam laet besnijden. so langs tot het dat doet sloet.

Doe liet hy van hem af: l†Doch sy sprack: 26
m Bloetbruydegom/ om der besnijdinge wille.

Ende de Heere sprack tot Aaron: Gaet henen 27
Mose tegen in de Woestijne. n Ende hy guick
henen/ende ontmoette hem aen de berch Gods/
ende kuste hem.

Ende Mose seyde Aaron alle woorden des 28
Heeren/die hem gesonden hadde/ ende alle teec-
kenen die hy hem bevolen hadde.

Ende sy gingen henen/ ende versamelden 29
alle oudtsten vanden kinderen Israels.

Ende Aaron sprac alle woorden/ die de Hee- 30
re met Mose gesproken hadde/ ende dede de Te
ecken voor den volcke.

Ende het volck geloofde: ende doe sy hoor- 31
den/ dat de Heere de kinderen Israels te hups
besocht/ ende hare ellende aenghesien hadde/
neyghden sy hen/ende aenbaden.

Dat b. Capittel.

1. Pharao en weet hem des beuels des Heeren alleene niet aen: 6. Maer laet ooch daerenboven den volcke meer dienstes opleggen. 15. Het volck beclaecht hem der overlast/ 17. blijft onuerhoort/ 20. ende murret teghen Mose ende Aaron: 22. Die draghen de clachte voor den Heere/ ende die gheeft troost.

Mose ende Aaron gaen tot Pharao.

Daer na gingen Mose ende Aaron henen/ 1
ende spraken tot Pharao: Soo seydt de
Heere de God Israels: Laet mijn volck
trecken/ dat het my een feest houde in der
Woestijne.

a Job.21.b.15 Pharao antwoorde: a Wie is de Heere/ 2
dien ick hoore moet/ende Israel laten trecken? Ick en weet niet van den Heere/
en wil ock Israel niet laten trecken.

Sy spraken: Der Hebreen Godt heeft ons 3
geroepen: soo laet ons nu henen trecken drie
dachreysen inder Woestijne/ende den Heere on-
sen Gode offeren/ dat ons niet en overcome/
Pestilencie ofte swert.

Pharao weygert hem het volck te verlaten.

Doe sprac de Coninck in Egypten tot hen: 4
Ghy Mose ende Aaron/ waerom wilt ghy het
volck van haren arbeyt by maken? Gaet he-
nen aen uwe b†diensten.

b†Anders arbeyden.

Voorder sprack Pharao: Siet/ des volcx is 5
reede tot veel inden lande/ ende ghy wiltse noch
heeren vperen van haren dienste?

Daerom beual Pharao inden selven dage/ 6
den c voochden des volcx/ende hare amptlie-
den/ende sprack:

c Dat is der kinderen Israels. Overseers. d Dat is stroo. Jsa.19.

Ghy en sult den volcke gheen d†stroo meer 7
samelen ende geuen/ dat sy tichelsteenen bere-
nen/als te voren: laetse selfs henen gaen/ende
stroo te samen lesen.

Ende het ghetal der tichelsteenen/ die sy te 8
voren gemaect hebben/ sult ghy hen eenemael
opleggen/ende niet verminderen: want sy gaen
ledich/daerom schreyen sy/ende spreken: Wy
willen henen trecken/ ende onsen Gode of-
feren.

Men drucke de lieden met arbeyden/ dat 9
sy wat te doen hebben/ ende hen niet en keeren
aen valsche reden.

Doe ghinghen de voochden des volcx/ ende 10
de hare amptlieden uyt/ ende spraken tot den
volcke: So spreeckt Pharao: Men sal u geen
stroo gheuen.

Gaet ghylieden selfs henen/ ende samelt u 11
stroo/waer ghy het vindt: doch van uwen ar-
beyde en sal niet verminderet worden.

Doe verstroyde hen het volck in het gant- 12
sche lant Egypten/ dat het stoppels samelde/
op dat sy stroo hadden.

Ende de voochden dreuense/ ende spraken: 13
Werkt uwe dachwerck/gelijck als doe ghy
lieden stroo hadder.

Ende de amptlieden der kinderen Israels/ 14
die de voochden Pharaonis over hen gheset
hadden/ werden geslagen/ ende daer wert toe
henlieden gesept: Waerom en hebt ghy noch
heden noch gisteren uwe ghesette dachwerck
niet ghedaen/als te voren?

Doe ghinghen henen de amptlieden der 15
kinderen Israels/ ende schreyden tot Pha-
rao: Waerom wilt ghy niet uwen knechten
also varen?

Men gheeft uwen knechten gheen stroo/ 16
ende sullen de tichelsteenen maken/ die ons
e verordent zijn: ende sier/ uwe knechten wor-
den gheslaghen/ ende u volck moeten f son-
daers zijn.

f Dat is sonder stroo.

Pharao sprack: Ghylieden gaet ledich/ le- 17
dich gaet ghylieden/ daerom spreckt ghylie-
den: Wy willen henen trecken/ende den Hee-
re offeren.

So gaet nu henen/ende doet uwen hof dienst: 18
stroo en salmen u lieden niet gheuen/ende nochtans
het ghetal der tichelsteenen sult ghylieden
gheuen.

Doe g†sag de amptlieden der kinderen Is- 19
raels/dat Pharao ginghen/ende sagen dat het
erger wert/ de ionste men sende: Ghylieden en
sult niet verminderen vanden dachwerck aen
den tichelsteenen:

g† Sach.

Ontmoetten sy Mosen ende Aaron/ ende 20
traden teghen haer/

Ende spraken tot hen: De Heere sie op u lie- 21
den/ende richte het/ dat ghy onsen reuck hebt
stinckende gemaect voor Pharao ende zijnen
knechten/ende hebt hen het sweert in hare han-
den gheghenen/ons te doden.

So quam Mose wederom tot den Heere/ 22
ende sprack: Heere/ waerom doet ghy so qua-

lijck

lijck by desen volcke? waerom hebt ghy my hier ghesonden.

Want sindt dien dat ick den ingegaen tot 23 Pharao/ met hem te spreken in mijnen naem/ heeft hy het volck noch harder gheplaecht/ ende ghy en hebt d volck niet verlost.

d Ge. 3.8.19. ende 15.7.29. ende 24.2.5

De Heere sprack tot ſMose: Nv sult ghy 24 sien/wat ick Pharao doen sal: want door een stercke hant sal hyse verlaten/ h hy sal se noch door een stercke hant uyt sijn lande van hem drijuen.

Dat vij. Capittel.

1. De Heere gheeft hem noch claerder te beken-nen. Hy leidt zijnes verbonts/met Abraham/ Isaac/ende Jacob/ 5. ende vermaent het met ghe-wisser toeseggunghe der verlossinghe aen de kinde-ren Israels. 8. Die en nemen des Heeren woot-schap niet aen. 9. Ghelijck/ hoewel hy hem ont-schuldicht/ wert noch met Aaron/ sent volck ende Pharao gestraft/ 13. De geslachten worde geteelt.

EN de Godt sprac met ſMose/ende seyde 1 tot hem: Ick ben de Heere.

Ick ben verscheenē Abraham/Isaac/ 2 ende Jacob/dat ick haer almachtighe God sijn wilde: Doch a mijnen naem/ HEERE/ en hebbe ick hen niet condt ghedaen.

a Ge. 35.c.29. Exo. 3.a.15. Dat is/ de ware-ghe hebbe ick God bet bekent/ maer eene ſule de opbare ge-stalte/ en was te sien/ tot dat ick hen de beloftenisse ghe-weest sijn.

Ende hebbe ick mijn verbont met hen ge- 3 marckt/ b dat ick hen geuen wil het lant Ca-naan/het lant haers wandelens/daer sy ghe-woont hebben.

b Ge. 17.a.8

Ende hebbe ick ghehoort de weeclaghe der 4 kinderen Israels/ die de Egyptenaers met houdendienste bestaen/ ende hebbe aen mijn verbont ghedacht.

Daerom segt den kinderen Israels: Ick ben 5 de Heere/ende wil d wtleyden van uwen lasten in Egypten/ ende wil d wthelpen van uwen houdienst/ ende wil d verlossen door eenen wtgherecken arm/ende groote ghenichten.

b Ge. 17.a.8

Ende wil d voor mijn volck aennemen/ende 6 wil uwe God sijn/dat ghy het bemindē suit/ dat ick de Heere den uwe God/ die d lieden wtgheleyt hebbe van de last Egypti/

Dat is/ ghe-laeyen. Ge. 22.b.16.

Ende d lieden ghebracht in het landt/daer 7 ick c mijne hant hebbe ouer ghesteken/dat ick het gheue Abraham/ Isaac/ ende Jacob/ dat wil ick d lieden gheuen tot eyghen/ Ick de Heere.

ſMose sende suiker den kinderen Israels: 8 doch sy en haerden hem niet/door suchtē ende angst/ende harden arbeyde.

Voort sprack de Heere met ſMose/ende sprac: 9 Gaet heuen/ ende spreet met Pharao den 10 Coninck in Egypten/dat hy de kinderen Is-raels/wt zijnen lande verlate.

ſMose daerteghen sprack voor den Hee- 11 re/ende seyde: Siet/de kinderen Israels en hooren mij niet / hoe sonde mij dan Pharao hooren? d daertoe ben ick van e onbesneden lippen.

b Exo. 4.b.10. ende 6.a.29. c Exo. vnder de-selue beleu-ment.

Also sprack de Heere met ſMose ende Aa- 12 ron/ende gebe hen beuel aen den kinderen Is-raels/ende Pharao den Coninc in Egypten/ dat sy de kinderen Israels wt Egypten ley-den soudden.

Dit zijn de hoofden in gheslachten: 13 te der vaderen. * De kinderen Ruben / des eerstē soons Israel/zijn dese: Hanoch/Pallu/ Hesron/Charmi. Dat zijn de geslachten van Ruben.

d Ge. 49.b.3. Num. 26.a.5. 1 par. 5.a.1

f 1. par. 4.c.24

† De kinderen Simeon zijn dese: Jemuel/ 14 Jamin/ Ohad/ Jachin/ Zoar/ende Saul/de sone des Cananeischen wijfs. Dat zijn Si-meons ghesiachten.

Dit zijn de namen der kinderen Leui in 15 haren ghesiachten: Gerson/Kahath/ſMerari: Ende Leui wert houdert ende seuen ende der-tich Jaer oudt.

g Ge. 46.b.11. 1 par. 6.a.1

h De kinderen Gerson zijn dese: Libni ende 16 Semei in haren ghesiachten.

ende 23.a.6 Nu. 23.b.17 ende 26. f. 57. 1 par. 23.b. 6.

i De kinderen Kaath zijn dese: Amram/ Je- 17 zear/ Hebron/ Vsiel. Kahath wert houdert drij ende dertich Jaer oudt.

i Nu. 26.f. 58.

De kinderen ſMerari zijn dese: ſMaheli en- 18 de ſMusi. Dat zijn de ghesiachten Leui in ha-ren stammen.

k Ende Amram nam zijns vaders l suster 19 Jochebed ten wijue / die baerde hem Aaron ende ſMose. Ende Amram wert houdert seuen ende dertich Jaer oudt.

Amram. Aa-ron ende ſMo-se vaders. k Exo. 1.a.1 l Am. bjoeders suster of doch-ter. and. groot-vaders suster.

De kinderen Jezear zijn dese: Korah/ Ne- 20 pheg/ Sichri.

Ende Eliseba/ Aa-ron wijf.

De kinderē Vsiel zijn dese: ſMisael/Elza- 21 phan/Sithri.

Aaron nam ten wijue Eliseba/ de dochter 22 Amminadab/ Nahassons suster/ die baerde hē Nadab/Abihu/Eleasar/Ithamar.

m De kinderen Korah zijn dese: Assir/El- 23 kana/Abiassaph. Dat zijn de ghesiachten der Korithieren.

m Nu. 3.a.2 1. par. 6 c.22. ende 9.b.19

Ende Eleasar Aarons sone/ die nam van 24 de dochteren Puthiel een wijf/ die baerde hem Phinehas. Dat zijn de hoofden onder den va-deren/ der Leuiten ghesiachte.

Dat is die Aaron ende ſMose / tot dien de 25 Heere sprack: Leyder de kinderen Israels wt Egyptenlande/met haren heyre.

Sy zijnt / die met Pharao den Coninck in 26 Egypten spraken/dat sy de kinderen Israels wt Egypten leyden soudden/namelijckē ſMose ende Aaron.

Ende in dien daghe sprack de Heere met 27 ſMose in Egyptenlande/

Ende sprack tot hem: Ick ben de Heere: 28 Spreet met Pharao den Coninck in Egyp-ten/alles wat ick met d spreke.

Eñ hy antwoorde voor den Heere: n Siet/ 29 ick ben van onbesneden lippē/hoe sal my dan Pharao hooren?

n Exo. 4.b.13 ende 6.b.12

Dat vij. Capittel.

1. De Heere dreyght de Egyptenaers met swa-ren ende menigherley straffe. 6. Met dien be-niet gaen ſMose ende Aaron wederom totten Co-ninck. 10.20. Doen voor hem teeckenen: 11.22. Ende dewijle den oock de Tooueraers het selue na doen met Tooueryе/ 13. 22. blijft hy onghe-hoorsaem ende verstockt.

Dē Heere sprac tot ſMose: Siet/ick heb- 1 be d tenen a Godt gheset ouer Pha-rao/ b ende Aaron d broeder sal d Pro-pheet zijn.

a Of/ Richter ouer/ etc. b Exo. 4.b.15

Ghy sult spreken alles wat ick d gebieden 2 sal/ ende Aarō d broeder sal tot Pharao spre-ken/ dat hy de kinderen Israels wt zijnē lan-de verlate.

Doch ick will Pharaos herte verharden/ 3 dat ick mijner teeckenen ende wonderen vele doe in Egyptenlande.

God verhart Pharaonis herte.

c Exo. 4.c.21.

Eñ Pharao en sal d lieden niet hooren/ op 4 dat ick mijne hant in Egypten bewijse/ ende leyde mijn heyr/ mijn volc/de kinderen Isra-els wt Egyptenlant/ door groote ghenichten.

Ende de Egyptenaers sullen gewaer wor- 5 den/dat ick de Heere ben/ wanneer ick mijne hant

hant ouer Egypten wtstreckē/ende de kinderen Israels dan hen wech leyden sal.

Mose ende Aarons onderdom.

Mose ende Aaron deden/als hen de Heere 6 gheboden hadde.

Ende Mose was tachtentich Jaer oudt/ 7 ende Aaron dyentachtentich Jaer oudt/ doe sy met Pharao spraken.

Ende de Heere sprac tot Mose eñ Aaron: 8 Wanneer Pharao tot v lieden seggen sal: Bewijst uwe wonderen:

So sult ghy tot Aaron seggen: Neemt uwē 9 staf/ ende worpten voor Pharao/ dat hy een slanghe worde.

Mose ende Aaron gaen tot Pharao.

Doe gingen Mose ende Aaron henen tot 10 Pharao/eñ deden alsō hen de Heere geboden hadde:ende Aaron werp synē staf voor Pharao/ende voor synen knechten/ ende hy werdt een slanghe.

Doe riep Pharao de Wijsen ende tooue- 11
naers: eñ de d Egyptische tooueraers deden
d 2.Ti.3.a.8 ock alsō met haren tiesweeren.

Een peghelyck werp synen staf van hem/ 12 ende daer werden slanghen wt: doch Aarons staf verslont hare staven.

Alsō wert dat herte Pharaonis verstockt/ 13 ende en hoordese niet/ geijck als de Heere gesproken hadde.

Ende de Heere sprac tot Mose: Het herte 14 Pharaonis is hardt / hy weyghert hem het volck te verlaten.

Gaet henē tot Pharao/morgen/siet/hy sal 15 neemt water gaen:so gaet hem onder de oogen/ aen den oeuer des waters/ende neemt dē staf in uwe hant/die tot een slanghe werdt/

Eñ spreeckt tot hem:De Heere der Ebreen 16
e Exo.8.a.1 ende 9.b.13 Godt/heeft my tot v ghesonden/ende v laten seggen: e Verlaet mijn volck/dat het my diene inder Woestijne:doch ghy en hebt dus lāghe niet willen hooren.

De eerste plaghe ouer Egyptenlāt. Water wort in bloet verandert.

Darom spreeckt de Heere alsō: Daer aen 17 sult ghy beunden/dat ick de Heere ben: Siet/ ick wil met den staf/ dien ick in mijner handt hebbe / het water slaen dat in den stroom is/ ende het sal in bloet verandert worden:

Dat de visschen in den bliedt steruen sul- 18 len/ende de bliedt stincken sal/ eñ den Egyptenaren sal walgen / te dzincken vanden water wt den bliete.

Ende de Heere sprack tot Mose:Segt Aa- 19 ron: Neemt uwen staf/ ende reckt uwe hant wt/ ouer de wateren in Egypten / ouer hare beken ende stroomen/ende f†sullen wateren/ ende ouer alle waterputten/ dat sy bloet werden/ende daer sy bloet indē gantschen Egyptenlande/ beyde in houten ende steenē vaten.

f Aud.Boen

Mose eñ Aaron deden / als hen de Heere 20
g Exo 14.b.16 ende 17.a.5 h psa.78.e.44 ende 105.c.29 gheboden hadde: g ende hief den staf op/ende C sloech int water dat inden bliete was voor Pharao ende synen knechten/ h ende alle het water inden bliete wert in bloet verandert.

Ende de visschen in den bliete storuē/ende 21 de bliedt wert stinckende/ so dat de Egypteenaers niet dzincken en conden vanden water wt den bliete: eñ daer was bloet inden gantschen Egyptenlande.

i Exo.8.a.7 Sap.17.a.7

Ende de Egyptische tooueraers deden 22 ock alsō/met haren besweeren: alsō wert het herte Pharaonis verstoct/ eñ en hoorde niet/
k Exod.4.c.21 ende 7.a.5 k gheliick de Heere gheseyden hadde.

Ende Pharao keerde hem/ ende ginck na 23 hys/ ende en keerde zijn herte daer niet aen.

Doch alle Egyptenaers groeuen na wa- 24 ter/omtrent alle riuieren/om te dzincken.

Ende dat duerde seuen daghen lanck/ dat 25 de Heere het bliedt ende water sloech.

Dat viij. Capittel.

1. De Heere dzeycht Pharao. 5. Laet doch het klaen der wateren/verschen: 16. des stofs/lupsen: 24. ende daerenbouen allerley boose ghewormten comen/om het gantsche Egyptenlant te verderue: 7. Het eerste doen de tooueraers na: 18. een den anderen seplet hen/ ende bekennen Godts kracht. 8. 25. Pharao onder den plagen/ begheeft hem het volck te verlaten: 15.19.32. doch so haeft als de straffe door Mose ende Aarons ghebedt ophoudt/ so is hy godloos als te vozen.

De ander plaghe: vorschen. paddē. a Exo. 7.b. ende 9.a.

1 DE Heere spraeck tot Mose: Gaet henen
2 tot Pharao/ende spreeckt tot hem: Dus seydt de Heere:a Verlaet mijn volc/dat het my diene.

2 So ghy my dat weygert/siet/so wil ick alle uwe lantpalen met vorschen plaghen.

3 Dat het bliedt ende water sal van vorschen krielen: die sullen opcomen/ ende comen in v huys/ in v camer/op uwen leger/ op v bedde: oock in de huysen uwer knechten/onder v volc/ in uwe backouens/ende in v deech.

4 Ende de vorschen sullen op v/eñ op v volc/ ende op alle uwe knechten kruppen.

5 b Ende de Heere spraeck tot Mose: Segt b psa.77. ende 104. Aaron:Reckt uwe hant wt met den staf/ouer de beken/ ende stroomen/eñ c†stille wateren/ ende laet vorschen ouer Egyptenlant comen. c Apoc.16.

6 Eñ Aaron reckte zijn hant ouer de wateren in Egypten/ ende daer quamen vorschen op/ so dat Egyptenlandt bedeckt wert. d Sap.7.c. Sap.18.

7 d Doe deden de tooueraers ock alsō/ met haren besweren/ende lieten vorschen ouer Egyptenlant comen.

8 Doe riep Pharao/Mose ende Aaron/ende e 1.Re.17. Exo.8.c. ende 10.a. sprac:e Bidtet den Heere [voor my/] dat hy de vorschen van my ende van mijnen volcke neme/so wil ick het volc verlaten/dat het den Heere offere. act.8.c.

9 Mose sprack: f†Hebt ghy de eere voor my/ ende bestemt my / wanneer ick voor v/ voor uwe knechten / ende voor v volck bidden sal/ dat de vorschen vā v/eñ van uwen huyse verdzeuen worden/eñ alleen inden bliete blijuen. f Aud. voorspoet van my. verdrijuen.

10 Hy spraeck: Morgheu. Hy spraeck:Als ghy 25 gheseyt hebt: op dat ghy weter/dat daer niemant en is/ als de Heere onse Godt/

11 So sullen de vorschen van v/van uwe huyse/ van uwen knechten/ ende van uwen volcke ghenomen worden/ende alleen inden bliete blijuen.

12 Also gingen Mose ende Aaron van Pharao: ende Mose riep tot dē Heere/om de vorschen/ g†also hy Pharao hadde toeghesept. g† Aud. tegens

13 Ende de Heere dede/als Mose geseyt hadde/ende de vorschen storuen inden huysen/inden h†houen/ende op den velde. h† Aud. huysen hallen.

14 Eñ sy hoopten†se te samen/hier eenen hoop/ ende daer eenen hoop / ende het landt stanck daer van.

15 Doe sy Pharao sach/ dat hy locht ghekreghen hadde/ wert zijn herte verhardt/ ende en hoordese niet/ gheliick dan de Heere gheseyken hadde.

16 Eñ de Heere sprac tot Mose: Segt Aaron: Reckt uwen staf wt/ ende slaet in den stof op aerden/ dat daer luysen worden in den gantschen Egypten lande.

Hy

Sy deden alſo: ende Aaron recte zijn handt 17
wt met zijnen ſtaf / ende ſloech in den ſtof op
aerden: ende daer werden luyſen aen den
menſchen / ende aen den bee: alle het ſtof
des landts wert luyſen / in den gantſchen
Egyptenlande.

De Toouenaers deden oock alſo / met ha- 18
ren beſweeren / dat ſy luyſen voortbrach-
ten / doch ſy en conden niet: ende de luyſen
waren beyde aen den menſchen / ende aen
den bee.

Doe ſpraken de Toouenaers tot Pha- 19
rao: i Dit is Godts vinghер: Doch het
herte Pharaonis werdt verſtackt / ende en
hoordeſe niet / k ghelijck dan de Heere ghe-
ſeyt hadde.

Ende de Heere ſpraek tot Moſe: Maeckt 20
v morghen vroech op / ende treedt voor Pha-
rao / ſiet / hy ſal aent water gaen / ende ſpreeckt
tot hem: Soo ſeyt de Heere: Verlaet mijn
volck / dat het my diene.

De derde plaghe: allerley booſe wormen.

So dan niet / ſo wil ic l allerley booſe wor- 21
men laten comen / over v / ende v knechten / v
volck / ende v huys / dat aller Egyptenaren
huyſen / ende het velt / ende wat daer op is / vol
booſer wormen worden ſullen.

Ende wil dies daechs / een ſonderlijck dinck 22
doen / met den lande m Goſen / daer mijn volc
in is / dat daer gheen booſe worm zy: op dat
ghy ghewaer worden / dat ick de Heere den op
aerden alomme.

Ende wil een verloſſinge ſetten / tuſſchen 23
mijnen ende uwen volcke: morghen ſal dat
teecken gheſchieden.

Ende de Heere dede alſo: n ende daer qua- 24
men vele ſchadelijcke booſe wormen in Pha-
raos huys / in zijner knechten huyſen / ende
over het gantſche Egyptenlandt: ende het
landt werdt verdorven van den booſen
wormen.

Doe riep Pharao Moſe ende Aaron / ende 25
ſpraek: Gaet heenen / ende offert uwen Godt
hier inden lande.

Moſe ſpraeck: Dat en ſchict hem niet / dat 26
wy alſo doen: want wy ſouden der Egypte-
naren grouwelen offeren onſen Gode den
Heere: ſiet / wanneer wy dan der Egyptena-
ren grouwelen voor haren ooghen offerden /
ſouden ſy ons niet ſtenighen?

Dry dachreyſen willen wy gaen in de woe- 27
ſtijne / ende den Heere onſen Godt offeren /
alſo hy ons gheſeyt heeft.

Pharao ſpraek: Ick wil v verlaten / dat 28
ghylieden den Heere uwen Gode offeret in
der woeſtijne / alleene dat ghyliedē niet voor-
der en trecket / ende bidder voor my.

Moſe ſpraek: Siet / wanneer ick van v wt 29
reine / ſo wil ick den Heere bidden / dat deſe
booſe wormen van Pharao / ende zijnen knech-
ten / ende zijnen volcke genaeckt worden / mor-
ghen des daechs / alleene en bedriecht my niet
meer / dat ghy het volck niet en verlaet den
Heere te offeren.

Ende Moſe ginck wt van Pharao / ende 30
badt den Heere.

Ende de Heere dede / als Moſe geſeyt had- 31
de / ende maeckte de booſe wormen weck van
Pharao / van zijnen knechten / ende van zijnen
volcke / dat daer niet een over en bleef.

Doch Pharao verhat de zijn herte ock op 32
dat ſelue mael / ende en verliet het volck niet.

Het IX. Capittel.

1. De Heere dreyght noch den Pharao. 6. Laet een groote ſterfte comen over alle Bee der Egyptenaren: 10. Daer na ghſweer / bladeren ende dooſen / over menſchen ende Bee. 7. 12. Hoch hiſt Pharao verſtockter / 23. ſoo ſlaet de Heere / wighenomen het lant Goſen / gantſch Egypten / met hagel / donder / ende bliren. 27. Pharao beleent zijne ſonden / ende beloeft het volck te verlaten: 33. Doch / ſoo Moſe der ſtraffe met zijnen gebede weert / 34. ſo en laet hyſe noch niet gaen.

1 DE Heere ſpraek tot Moſe: Gaet heenen
2 tot Pharao / ende ſpreet tot hem: Alſo
ſeyt de Heere / de Godt der Hebreen: a
Verlaet mijn volck / dat ſy my dienen.

De derde plaghe / Peeſtilencie des bees.

2 Soo ghy my dat wegyhert / ende hen hoor-
3 taen ophoudet.
Siet / ſoo ſal de handt des Heeren zijn / over
v Bee op den velde / over peerden / over ezelen /
over kemelen / over oſſen / over ſchapen / met
eenen gantſch ſware peſtilencie.
4 Ende de Heere ſal een ſonderlijck dinck
doen / tuſſchen den Bee der Iſraeliten ende
der Egyptenaren / dat daer niet en ſterve van
allen / dat de kinderen Iſraels hebben.
5 Ende de Heere a beſtende een tydt / ende a Anders / be-
ſpraek: Morghen ſal de Heere ſulckes op noemde
aerden doen.
6 Ende de Heere dede ſulckes des morgens: De ſeſte pla-
ende allerley bee der Egyptenaren ſterf / daer- ghe / booſe
enteghen banden Bee der kinderen Iſraels ware blae-
en ſtarf niet een. deren.
7 Ende Pharao ſandt daer na / [te bernes-
men /] ende ſiet / banden Bee Iſraels en was
niet een geſtorven: doch het herte Pharaonis
wert verſtockt / ende en verliet het volck niet.
8 Doe ſpraeck de Heere tot Moſe ende Aaron:
Neemt uwe vuyſten vol b roets / wt de ſchoor- b Anders roſe-
ſteen / ende Moſe ſprenghe dat na den Hemel heres / an. ghees
voor Pharao. ſtreen wt den
9 Dat het over het gantſche Egypten landt Kalckoven.
ſtuyve / ende dat daer booſe ſware bladeren
oploopen / beyde aen den menſchen ende aen
den bee / inden gantſchen Egyptenlande.
10 Ende ſy namen roet wt den ſchoorſteen / ende
traden voor Pharao / en Moſe ſprenghde dat
na den Hemel: doe werdē c booſe ſware bla- c Anders geſwoey
deren / beyde aen den menſchen en aen de bee. ende dooſen /
11 Alſo dat de Toouenaers niet en conde voor
Moſe ſtaen / voor den booſen bladeren: want
aen de Toouenaers waren even ſo wel booſe
bladeren / als aen allen Egyptenaren.
12 Doch de Heere verſtorte het herte Pharao-
nis / dat hyſe niet en hoorde / d ghelijck dan de d Exod. 4. v. 21.
Heere i Moſe gheſeyt hadde.
13 Doe ſpraeck de Heere tot Moſe: Maket v
morghen vroech op / ende treedt voor Pharao /
ende ſpreeckt tot hem: Soo ſeydt de Heere / der
Hebreen Godt: e Verlaet mijn volck / dat het e Exo. 7. b. 16
my diene: ende 8. a. 1
14 Ick wil anders op dit mael alle mijne pla- f Heb. in v
gen f over v ſelfs ſenden / over uwe knechten / hert
ende over alle v volck / dat ghy ghewaer wor-
den ſult / dat mijns gheliicken niet en is in al-
len landen.
15 Want ick wil nu mijn hant uytrecken / ende
v / ende v volck met Peſtilencie ſlaen / dat ghy
vander aerden ſult verdelghet worden.
16 g Ende tis waer / daerom hebbe ick v h laten g Ro. 9. d. 17.
ſtaen / dat ick mijn kracht aen v bewijſen / en- h Anderſtaen
de mijnen naem vercondicht worde in allen de indē ſtaen
landen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

t1 And. becheft
b noch reghen
mijn volc/als
eñ (regē)weere.
De seuende
plage/ hagel
ende vyer.

Ghy i † tredet mijn volck noch onder v/ 17
ende en wilt het niet verlaten.
Siet/ ick wil morghen dan dese tijt eenen 18
seer grooten haghel laten reghenen/ des ghe-
lijcken in Egypten niet gheweest en is/ sindt
der tijt het gegrondet is tot nu toe.
Ende nu sent henen/ ende verwaert v bee/ 19
ende alles wat ghy op den velde hebt: want
alle menschen/ ende bee/ dat op den velde ge-
vonden wort/ ende niet in de huysen versa-
melt is/ so de hagel op hen valt/ sullē sterven.
Wie nu onder den knechten Pharaonis/ 20
des Heeren woort vreesde/ die liet sijne knech-
ten ende bee in de huysen vlieden.
Welcker herte hem daerenteghen niet en 21
keerde aen des Heeren woort/ die lieten hare
knechten ende bee op den velde.
Doe sprack de Heere tot ſMose: Streckt 22
uwe handt wt nae den Hemel/ dat het ha-
ghele over het gantsche Egyptenlandt/ o-
ver menschen/ over bee/ ende over alle het
kruyt op den velde/ in den gantschen Egy-
ptenlande.
k pſal.78.e.47 ende 105.d.32 Sap. 16.b.16 ende 19.b.19
k Alsoo reckte ſMose zijnen staf nae den He- 23
mel/ende de Heere liet donderen ende haghe-
len/ dat het vyer op de aerde schoot.
Alsoo liet de Heere hagel reghenen over E- 24
gyptenlant/ dat daer haghel ende vyer onder
malcanderen voeren/ so grousamelycken/ dat
desgelycken in den gantschen Egyptenlande
nooit gheweest en was/ sindt der tijt dat daer
lieden in gheweest zijn.
Ende de hagel sloech inden gantschen E- 25
gyptenlande/ alles wat op den velde was/
beyde menschen ende bee/ ende sloech alle het
kruyt op den velde/ ende verbrack alle boo-
men op den velde.
Sonder alleene inden lande Gosen/ daer 26
de kinderen Israels waren/ daer en haghel-
det niet.
Doe schickte Pharao henen/ende liet ſMo- 27
se ende Aaron roepen/ eñ sprack tot hen: l Ick
i 1.Re. 13.a.3 Ezra. 8.a.8 ende 10.b.17
hebbe my op dit mael versondicht/ de m Heere
m Hebr. de Iee-
ne Gods.
is rechtveerdich/ ick daerenteghen ende mijn
volck/ zijn godtloose.
Bidtet dan nu den Heere/ dat sulck don- 28
deren ende hagelen Gods ophoude: so will
ick ulieden verlaten/ dat ghy niet langer hier
en blyft.
ſMose sprack tot hem: Wanneer ick ter 29
stadt wt come/ so will ick mijne handen wt-
breyden tot den Heere/ so sal dat donderen
ophouden/ eñ geenen hagel meer zijn: op dat ghy
n pſal. 24.a.1
ghewaer wordet/ n dat de aerde des Heeren is.
Ick weet het dannoch/ dat ghy ende uwe 30
knechten/ v noch niet en vreest voor Godt O
den Heere.
Alsoo wert geslaghen het vlas ende de gher- 31
o† And. aaren/
ende het vlas
knoppen.
ste: want de gherste hadde o † geschoten/ende
het vlas bollen ghereeghen.
De tarwe ende rogghe en wert niet ghesla- 32
ghen/ want sy waren spade gesaeyt.
So quack nu ſMose van Pharao ter stadt 33
wt/ eñ breydde zijne handen tot den Heere/ eñ
het donderen ende haghelen liet af/ ende den
reghen en druypte niet meer op aerden.
Doe nu Pharao sach/ dat den regen/ ende 34
donder ende haghel op hielt/ versondichde hy
hem voorder/ ende verhardde zijn herte/ hy
p ende zijn knechten.
Alsoo werdt Pharaos herte verstockt/ dat 35
hy de kinderen Israels niet en verliet/ ghe-
lijck als dan de Heere gheseyden hadde door
ſMose.

Wt. Capittel.

1. De Heere dreycht Pharao met grousame Sprinchanen. 7. Pharaos knechten vreesen hem der straffe. 10. Pharao schimpt met ſMose ende Aaron/ eñ stoot se van hem wt. 14. De Sprinchanē comen: nā eten al het groen/ banden hagel overge-bleuē. 16. Pharao sent wederom sonde/ eñ belijt euenwel versoent: 32. so last de Heere eyssel-lijcke duysternisse comen. 24. Pharao verwillicht in des gantschen volcx wechzeysen/ alleene dat hare bee thuys blijue: ende soo ſMose sulcke handelinge ghen aflaet/ 28. verbiet hy hem meer voor hem te comen.

1 Ende de Heere sprack tot ſMose: Gaet
20 henen tot Pharao/ want ick hebbe zijn/
ende zijner knechten herte verhardt/ op
dat ick dese mijne teeckenen onder hen doe.
2 Ende dat ghy vercondicht voor den oren
uwer kinderen/ ende uwer kinder kinderen/
wat ick in Egypten bedreven hebbe/ende hoe
ick mijne teeckenen onder hen bewesen hebbe:
op dat ghy weet/ dat ick ben de Heere.
3 Alsoo ghingen ſMose ende Aaron henen tot
Pharao/ende spraken tot hem: So spreeckt de
Heere der Hebreen Godt: Hoe lange wenghert
ghy v/ voor my te vernoodmoedigen/ a dat ghy
a Exo.8.d.1 ende 9.b.1.
my volck verlaet/ my te dienen?
4 b Wenghert ghy v mijn volck te verlaten/
b Sap. 16.b.16 De achte plage: hamel-sprinchanen.
siet/ so will ick morghen c sprinckhanen laten
comen aen allen plaetsen/
5 Dat sy het lant bedecken/ also dattmen het
lant niet sien en can: ende sullen eten/ wat v
overghebleven ende bevrijdt is voor den ha-
ghel/ende sullen alle uwe groenende boomen
af eten op den velde.
6 Ende sullen vervullen v huys/ alle uwer
knechten huysen/ eñ aller Egyptenaren huy-
sen/ desghelycken niet ghesien en hebben uwe
vaders/ende uwer vader vaders/ sindt der tijt
dat sy op aerden gheweest zijn/ tot op desen
dach: ende hy d keerde hem/ ende ghinck van
Pharao wt.
7 Doe spraken de knechten Pharao tot hem:
Hoe lange sullen wy e † daermede gheplaecht
worden? Laet de lieden gaen/ dat sy den Hee-
re haren Gode dienen: weet ghy noch niet dat
Egypten verdoruen is?
8 ſMose eñ Aaron werden weder tot Pha-
rao ghebracht/ die sprack tot hen: Gaet henen/
ende dient den Heere uwen Gode: welcke zijn
sy dannoch/ die henen gaen sullen?
9 ſMose sprack: Wy willen gaen met ioncx
ende out/ met sonen ende dochteren/ met scha-
pen ende runderen: want wy hebben een fee-
ste des Heeren.
10 Hy sprack tot hen: O Ja/ de Heere zy met v:
f1 And. Het
quaet is voor
u voor-ghe-
nomen.
25 sande ick ulieden/ende uwe kinderen daertoe
laten trecken? f † Siet daer/ af ghy niet wat
booses voor en hebt?
11 Niet alsoo/ maer ghy g mannen gaet henen/
g1 And. laet
de vrouwen
thuys.
eñ dienet den Heere: want dat hebt ghy oock
h† ghesept. Ende men stiet se wt van Pharao.
h1 And. ghe-
soght.
12 Doe sprack de Heere tot ſMose: Streckt
uwe handt over Egyptenlant/ om de i sprinc-
i pſal.104.b.34 Ioel.1.b.4 Apoc.9.a.3
hanen: dat sy op Egyptenlant comen/ eñ eten
alle het kruyt inden lande op/ met alle ghene
dat van den haghel overghebleven is.
13 ſMose reckte zijnen staf over Egyptenlant/
ende de Heere dreef eenen Oostenwindt tot
landt/ den gantschen dach/ ende de gantsche
nacht

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

nacht: ende des morgens bracht den Oostenwindt de sprinckhanen voort.

14 Ende sy quamen over het gantsche Egyptenlant/ en lieten hen nieder aen allen plaetsen in Egypten/ so gantsch vele/ dat te voren desgelycken voyt gheweest en is/ noch voortaen zyn en sal.

15 Want sy bedeckten het landt/ ende verduysterden: ende sy aten alle het cruyt inden lande op/ ende alle vruchten op den baomen/ die van den haghel waren overgheblevene: ende en lieten niet groens over/ aen den beamen/ ende aen den cruyden op den velde/ in den gantschen Egyptenlande.

Exod 8.8.8 ende 9.c.27

16 Doe riep Pharao haestelick Mose ende Aaron/ en sprack: Ick hebbe my versondicht aen den Heere uwen God/ ende aen u lieden.

17 Vergeeft nu myn sonde op dit mael oock/ en bidt den Heere uwen God/ dat hy doch slechts desen doot dan my wech neme.

1 Mose

18 Ende I hy ginck wt van Pharao/ en badt den Heere.

19 Doe keerde de Heere eenen gantsch sterken Westenwindt/ende hief de sprinckhanen op/ ende worpse in de m † Schelpzee / dat daer niet een over en bleef/ aen allen plaetsen Egypti.

wt Hebr. vliet zee Hebr. roode zee

20 Doch de Heere verstockede Pharaos herte/dat hy de kinderen Israels niet en verliet.

De negende plaghe/ tasticheis duysternisse.

21 De Heere spraeck tot Mose: Reect uwe hant nae den Hemel/ dat her so duysters worde in Egyptenlant/ datmen het grypen mach.

22 Ende Mose reckte syn hant na den Hemel/ en doe werdt een dicke duysternisse inden gantschen Egyptenlande/ drie daghen/

v Sap. 17.a.2

23 Dat niemandt den anderen en sach/ noch opstont binder plaetse daer hy was/ in drie daghen: o daer nochtans by allen kinderen Israels/was het licht in haren woninghen.

p Exo. 12.b.32

24 Doe riep Pharao Mosen/en sprack: Gaet heenen/ ende dient den Heere: p alleen uwe schapen ende runderen laet hier: laet ooc uwe kinderkens met u gaen.

25 Mose sprack: Gy moet ons ock offer ende brandtoffer geven/ dat wy onsen Godt den Heere offeren moghen.

26 Onsee sal met ons gaen/ ende niet een clauwe en sal achterblijven: want danden q † onsen sullen wy nemen/ ten dienste onses Godes des Heeren: want wy en weten niet/ waer wy den Heere mede dienen sullen/ tot dat wy daer heenen comen.

q† And. selven

27 Doch de Heere verstockte het herte Pharaons/dat hyse niet verlaten en wolde.

28 Ende Pharao sprack tot hem: Gaet van my/ende hoedt u/ dat ghy niet voort myne oogen en comet: want in welcken daghe ghy voor myne ooghen comet/ sult ghy sterven.

29 Mose antwoorde: Alsoo ghy gheseydt hebt/ ick en r † wil niet meer voor uwe oogen comen.

r† And. en sal niet meer u aensichten.

☞ Dat xj. Capittel.

1. De Heere heet de Israeliten/gulden ende silveren cleynodien ontleenen van de Egyptenaren.
4. Wien bercondicht Mose nu de laetste plaghe.
9. Pharao blijft verstocken.

1 Ende de Heere spraeck tot Mose: Ick wil noch een plage over Pharao ende Egypten laten comen/ daer na sal hy ulieden verlaten van hier: en sal niet alleene alles verlaten/maer ulieden oock van hier dryuen.

2 So segt nu voor den volcke/ dat een yeghelick hare sijnen b † naesten/ende een yegelicke van haerer c † naesten / silveren ende gulden cleynoodren eysschen.

a Exo. 3.c.22 ende 12.b.35 b† And. nabuere c † And. naburenne.

3 Want de Heere sal den volcke genade gheven / voor den Egyptenaren. d Ende Mose was een seer † groot man in Egyptenlandt/ voor den knechten Pharaonis/ende voor den volcke.

b Spr. 45. a.1 * Dat segt hy daerom/ dat het wonder is dat hy niet gedoot en is van den Egyptenaren/ die hebben hen moeten eenes ergeren ende opjoers bevreesen.

4 Ende Mose sprack: So seyt de Heere: e Ick wil ter middernacht wtgaen in Egyptenlant/

e Exo. 12.c.29

5 Ende alle f † eerstgeboorne in Egypten lande sal sterven / g van den eersten sone Pharaonis aen/ die op synen stoel sit/ tot aen den eersten sone der maghet / die achter de menten is / ende alle eerstgeboorte onder den bee.

De thiende plaghe/ de doodt aller eerstgeboren.

f† And. eerstgheboren

g Sap. 18.a.5

6 Ende daer sal een groot gheschrey zijn in den gantschen Egyptenlande/ desgelycken noyt gheweest en is/noch zyn en sal.

7 Daerenteghen by allen kinderen Israels/ en sal niet een hont zijn tonge verroeren/ van den menschen aen/ tot aen het bee: op dat gy bemerckt/ hoe de Heere Egypten ende Israel scheydde.

hexo. 12.b.30

8 h Dan sullen tot my afcomen alle dese uwen knechten/ ende my te voete vallen / ende segghen: Treckt wt/ gy/ en alle het volck dat onder u is: daer na wil ick wtrecken/ ende hy ginck van Pharao met grimmigher toorne.

9 De Heere dan spraeck tot Mose: Pharao en hoort u niet/op dat vele wonders geschieden in Egyptenlande.

10 Ende Mose ende Aaron hebben dese wonderen alle ghedaen voor Pharao: doch de Heere verstockte hem zijn heere/ dat hy de kinderen Israels niet verlaten en wonde wt zynen lande.

☞ Dat xij. Capittel.

1. De Heere leert het ghebruyck des Paeschlams ende ongheheelden broots. 29. Slaet alle eerstgheboren der Egyptenaren. ende haer werdt een groot ghemmerghesichte. 30. Pharao heet het volck trecken. 33. De Egyptenaers dringhense wt den lande/ 36. ende zijn hen te willen in leenen. 37. Het ghetal des volcx so sy wt Egypten trocken/ 40. den tydt die sy daermne ghewest zijn/ 43. de wijse Paschah te houden/ 47. ende wie daer toe sullen mogen toeghelaten / mogen beschreven.

Danden Paeschlamme der Joden.

1 Ende de Heere spraeck tot Mose ende Aaron in Egyptenlant.

2 Desen maendt sal hy u de eerste maent zijn / ende van haer sult ghy de maendt des Jaers beghinnen.

a Exod. Maer ghy dat wordt Menichte vander/maech t ghy ooch wel Versamelinge lesen.

3 Seggher der gantscher a menichte Israels/ ende spreket: b Aen den thienden daghe deser maendt/ neme een yegelijck een c † lam/ waer een hups hader is/een lam tot eenen hupse.

b Exo. 12. c.21 ende 32. b.15 ende 34. b.18 Num. 5.a.2 Deut. 16. a.1

4 Waer harer nu in eenen hupse door een lam te weynich zyn/so neme hy het/ ende zijn naeste nabuer aen zynen hupse/ tot dat harer so vele wordt/ dat sy dat lam ay eten connen.

c† And. lammeren/ oft gepthen

5 Ghy sult oock een sulck lam nemen/ daer ghern feyl aen en is/een manneken ende van een iaer oudt : van den lammeren ende gyeyen sult ghy het nemen.

6 d Ende sult het behouden tot op den veerthienden dach der maendt/ ende een yegelijck hoop/in gheheel Israel/ salt slachten tusschen den avondt.

b Exod. 45.c.21 Luce 22.a.7

7 Ende ghy sult van zijnen bloede nemen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ende beyde de posten aen de deure/ ende den bouensten dooyel daer mede bestrijcken / aen den huysen/daer sy het inne eten.

Ende sullet also vleesch eten inder seluer 8 nacht/ aen den vyere gheb3aden ende ongheheuelt b3oot/ esi sult het met bitteren sauce eten.

Ghy en sult het niet rou eten / noch niet 9 water gheso den / maer aen den vyere gheb3aden/ tsamen zyn hooft met zynen beenen ende inghewant.

Ende en sult daer niet van ouerlaten tot 10 morgen: indien daer dan noch yet ouerblyft tot morgen/so sult ghy het met vyere verbranden.

Also sult ghy het nu eten: Om uwe lende- 11 nen sult ghy ghegort zyn / ende uwe schoenen aen uwe voete hebben/esi stauen in uwe handē/esi sult het met haeste eten/als die hen weech haesten: want het is des Heeren † Passah.

† Anders. Passah/of ouergauck.

Want ick wil inder seluer nacht door E- 12 gyptenlandt gaen/ esi alle eerstgeboorte slaen in Egyptenlande/beyde onder den menschen esi bee: ende wil † myne straffe bewysen/aen allen goden der Egyptenaren/ Ick de Heere.

† Anders gericht oeffenē als etc.

Ende het bloet sal uwe teecken zyn/ aen 13 den huysen daer ghy inne zyt / dat / wanneer ick het bloet sie/door d voorby gae/esi ulieden niet de plage en geheure/die d verderue/wanneer ick Egyptenlandt slae.

Ende sult desen dach hebben ter ghedach- 14 tenisse / ende sullen hyeren den Heere tot een Feeste/ghy ende alle uwe nacomelingen/ tot eener eewigher wyse.

De dagē der sueten broden/ etc.

i Ende sieuen dagen sult ghylieden ongheheuelt 15 broot eten namelijcken/aenden eersten daghe sult ghy ophouden met geheuelden broode in uwen huyse: wie gheheuelt broot eet/vanden eersten daghe aen/ tot op den seuenden/diens ziele sal wergheroept worden van Israel.

i Exo.23.b.15 ende 34.b.18.

De eerste dach sal heylich zyn/dat ghy k te 16 samen coemt / ende de seuende sal ock heylich zyn/dat ghy te samen coemt: geen arbeyt en sult ghy daerinne doen/ sonder wat tot dee spyse behoort voor allerley zielen/dat selue alleene mocht ghy d voor d doen.

k Dat is/ gepredict ende bidt voor het Passah/en voor de verlossinge uyt Egypte: daerom mynt hy des voorbekens kara/ welck heet gepredicken ende leeren in der versamelinghe.

Ende houdet d aen het ongheheuelde broot: 17 want euen aen den seluen dage/ hebbe ic uwe heyrwt Egyptenlandt ghelepdt: daerom sult ghylieden desen dach houden / ende alle uwe nacomelinghen/tot eener eewigher wyse.

l Leui.23.a.5 Nu.28.b.16 Deut.16.a.1 Ezec.45.c.21

l Aen den veertienden daghe der eerster 18 maent des auondts/ sult ghylieden ongheheuelt broot eten tot aen den eenenuyntichsten dach der maendt/aenden auondt.

Dannen sieuen dagen geen gheheuelt broot 19 en vinde in uwen huysen: want wie gheheuelt broot eet / diens ziele sal wergheroept worden van der ghemeynte Israels/het sy een vreemdelinck of een inwooner in den lande.

Daeron en sa en eet gheen gheheuelt broodt/ 20 maer enckel ongheheuelt broot/in allen uwen E woninghen.

Het Passah offer.

m Deu.16.c.2

Ende Mose eyes alle Oudsten in Israel/ 21 ende spraet tot hen: lieset ut / ende neemt schapen/een pegelijck man voor zyn huysgesten/ ende slachtet het Passah.

Ende m neemt een bussel ysope / ende 22 doetse in het bloet inden becken / ende beroert daer den bouendtgypel mede/ende de twee posten/ ende geen menschе en gae te zyner huysdeure ut/tot anden morgen.

23 Want de Heere sal omgaen / ende de Egyptenaren plaghen: ende wanneer hy het bloet sien sal/aen den bouensten dooyel/ esi aen den tween posten /so sal hy voor de deure voorby gaen/ende den Verderuer niet in uwe huysen comen laten/ om te plaghen.

24 Daerom so houdt dese wyse voor v/ ende uwe kinderen eewichlyck.

25 Ende wanneer ghy in landt coemt / dat v de Heere gheuen sal/ als hy ghesproken heeft/ so houdet desen dienst.

n Iosu.4.c.6

26 n Esi wanneer uwe kinderen sullen tot v seggen: Wat hebt ghy daer voor eene dienst?

27 Soo sult ghylieden seggen : Het is het † Passahoffer des Heeren/ die voor den kinderen Israels voorby ghinck in Egypten / doe hy de Egyptenaers plaechde / ende onse huysen beschydde. Doe nepchde hen het volck/ ende aenbadt.

† Anders. Passahoffer ofte ouergangh.

28 Ende de kinderen Israels ghinghen heenen / ende deden / also de Heere Mose ende Aaron ghebeden hadde.

29 p Ende ter middernacht sloech de Heere alle eerstgheboorte in Egyptenlant / van den eersten sone Pharaonis aen / die op synen stoel sat / tot op den eersten sone des gevangen in der ghevanckenisse / ende alle eerstgheboorte des vees.

De thiende plage/ alle kinderen broot hoort ter middernacht.

p Exo.11.a. Psal.78.b. ende 135.c. ende 136.b. Sap.18.a.b. 11.15.

30 Doe stont Pharao op / esi alle synen knechten/ende alle Egyptenaers/ ende daer werdt een groot gheschrey in Egypten : want daer en was gheen huys/ daer met een doode in en was.

31 Ende hy riep Mose ende Aaron inder nacht/ende sprack: q Maect v op/ ende treckt wt van mynen volcke/ ghy/ en de kinderen Israels: gaet heenen/ende dient den Heere/als ghy ghesept hebt.

q 1.Sa.6.d

32 r Neemt ock met v uwe schapen esi runderen/alsso ghy ghesept hebt : gaet heenen/ende segheat mp ock.

r Exo.10.c.24

33 Ende de Egyptenaers dwongen het volck/ dat so het haestelijcken wt den lande dreuen: want sy seyden: Wy zyn alle des doodes.

34 Esi het volck droech het rauwe deeg/ eer het dan gheheuelt wert/tot haer spyse/gebonden in haren kleederen/op haren schouderen.

35 s Ende de kinderen Israels hadden gedaen als Mose gheseyt hadde/ende van den Egyptenaren gheeyscht/ silueren ende guldene * vaten ende kleederen.

s Exod.3.f.22 ende 11.c.2

* Of ghereetschap

36 Daer toe hadde de Heere den volcke ghenade ghegheuen voor den Egyptenaren / dat zyt hen leenden : ende ontlierdent den Egyptenaren.

T'ghetal der kinderen Israels / ende wt Egypten gegaen.

37 t Also togen de kinderen Israels wt van Raemses na Suchoth / v seshondert duysent mannen te voete/behalven de kinderen.

t Num.33.a.3 Iosue 24.c.32 Heby.11.c.29. u Nu.1.c.46. 430.jare sint de kinderen Israels in Egypten geweest.

38 Ende veel ghemenes volcx mocht ock met hen / ende schapen / ende runderen / ende gantsch veel vees.

39 Ende sy braeken wt den rauwen deeghe/ dat sy wt Egypten brachten / ongheheuelde coecken: want het en was niet gheheuelt / dewyle sy wt Egypten ghestooten werden : esi en condent niet vertrecken / ende en hadden henseluen anders gheen teeringhe bereydt.

r Ge.15.b.14. Act.7.c.6. Iudit.5.b.19 Gal.3.b.17

40 x De tydt nu / die de kinderen Israels in E Egypten ghewoont hebben / is vier hondert ende vertich iaer.

41 Doe de selue ommen waren/ginck het gantsschs

sche heyr des Heeren op eenen dach wt Egyptenlandt.

42 Daerom wort dese nacht den Heere gehouden / dat hyse wt Egyptenlant gheleydt heeft: es de kinderen Israels sullen hem den Heere houden/ in alle hare nacomelinghen.

Dat wyse het Passah te houden.

43 Es de Heere sprack tot Mose es Aaron: dit is de wyse y Passah te houden: ygeen vreemde en sal daer van eten.

y Passah/ heet eenen ganck/ daerom dat de Heere in Egyptenlande den nacht ginck/ ende doech als de eerstgeboorte doot: en verdroot Christi ferueren ende op: Hadinge/ daer hy mede van defen werelt ga gaen is/ ende de dellit sonde/ doet en ouget ghedragen/ en de ons wt den treden Egypten ghemaect heeft tot den waerdoor dese Passah of Paesschen.

44 Doch wie een ghecocht knecht is/ dien sal men besnyden/ es dan sal hy daer van eten.

45 Een peghelijck huysghenoot ende gehuert knecht en sullen daer niet van eten.

46 In eenen huyse salmen het eten: ghy en sullen niet van zijn vleesche wt voor dat hyms daghen: z ende en sult gheen been aen hem verbreken.

47 Ende de gantsche menichte Israels sal sulckes doen.

48 So nu een vreemdelinck by v woont/ ende den Heere het Passah houden wil/ die besnyde alles wat mannelijck is / es dan eerst magh hy hem daer toe / dat hy sulcx doe/ ende zy als een Landbesitter: want geen onbesnedene en sal daer van eten.

49 Eenerley Wet zy den Landbesitter ende den vreemdelinck die onder v woont.

50 Ende alle kinderen Israels deden alsa de Heere Mose ende Aaron ghebodden hadde.

51 Alsoo leydde de Heere op eenen dach de kinderen Israels wt Egyptenlandt met haren Heyre.

Dat xiij. Capittel.

1 De Heere heet hem alle eerstgeboz hepligen/ 11 dat/ 3. met vsamen den beuele banden ongheleiden broodt/ knoopt Mose den volcke herich ende plinchy inne. 15. De Heere boert her volck met Josephs ghebeente in het roeghesepde landt/ niet ten naesten, maer dooz de woestyne/ 21. des daechs met eener wolckencolomne / des nachts met een vpercolomne.

a Heyplicht my alle eerstghebozene/die allerley moeder vroeckt/ by den kinderen Israels / beyde onder den menschen ende den bee/ want sy zijn myne.

3 Doe sprack Mose totten volcke: b Ghedenct aen desen dach / aen dien ghy wt Egypten/ wt den diensthuyse ghegaen zijt / dat de Heere v lieden met machtiger handt dan hier heeft wtgheleydt: c Daerom en sult ghy geen heuldeech eten.

4 Heden zijt ghylieden wtgegaen inder maendt Abib.

5 d Wanneer v nu de Heere binghen sal in het lant der Cananiteren/ Hethiteren / Amoriteren/ Heuiteren/ende Jebusiteren/ e dat hy vaderen ghesworen heeft v te geuen/ een landt daer melck ende hennich inne vloeyt/ so sult ghy desen dienst houden in desen maent.

6 f Seuen daghen sult ghy ongheneelt broot eten / ende aen den seuensten daghe is des Heeren feest.

7 Daerom sult ghy seuen daghen ongheneelt broodt eten: Dat by v gheen heueldeech noch geheelt broot ghesien en worde aen alle uwe plaetsen.

8 Ende sult uwen sone segghen aenden seluen dage: [Sulex houden wy] om dies wille dat ons de Heere gedaen heeft/ doe wy wt Egypten toghen,

9 Daeromme salt v zijn een teecken in uwer handt/ es een t gedenckenisse voor uwen oogen: op dat des Heeren wet in uwen mondt zy/ dat v de Heere met machtigher haut wt Egypten gheleydt heeft.

10 Daerom houdet jaerlijcx dese wyse te zijner tijt.

11 Wanneer v nu de Heere int landt der Cananiteren ghebracht heeft/g als hy v es uwen vaderen ghesworen heeft / ende het v gheghenen [heeft.]

12 So sult ghy wtsonderen den Heere alles wat de moeder vroeckt/ h ende de eerstgeboorte onder den vee/dat een mannecken is.

13 De eerstgheboorte van eenen ezel sult ghy lossen met eenen schaepe: wanneer ghy het oock niet en losset/so verbreect hem den nacke: doch alle eerstgheboorte der menschen onder uwen kinderen sult ghy lossen.

14 Ende wanneer v heden ofte morghen v kint sal vraghen: Wat is dat? sult ghy hem segghen: De Heere heeftons met machtiger haut wt Egypten van den diensthuyse gheleydt.

15 Want doe Pharao verhardt was ons los te laten / verstoect de Heere alle eerstgeboorte in Egyptenlant / vander menschen eerstgheboorte aen / tot aen de eerstgeboorte des beest: daeromme offere ick den Heere alles wat de moeder vroeckt / dat een mannecken is / ende de eerstgheboren mynder kinderen losse ick.

16 Es dat sal v een teecken in uwer haut zijn/ es een gedenckteecken voor uwen oogen/ dat ons de Heere heeft met machtigher handt wt Egypten gheleydt.

17 Doe nu Pharao het volck verlaten hadde/ en leydese Godt niet op der strate dooz der Philistynen lant/die ten naesten was: want Godt dachte: Het mocht den volcke berouwen wanneer sy den strijdt sien/ es wederom keeren in Egypten.

18 Daeromme leyde hy het volck om op de strate dooz de woestyne aen de i Schelfzee: ende de kinderen Israels togen k gewapent wt Egyptenlant.

19 Ende Mose nam met hem het ghebeente Josephs: l want hy hadde eenen eedt vanden kinderen Israels genomen/es gesproken: God sal v lieden te huys besoecken/ so voert mijn ghebeente met v lieden van hier.

20 m Alsoo toghen sy wt van Suchoth / ende sloeghen tenten op in Etham / dooz inder woestyne.

21 n Ende de Heere trooch dooz hen des daechs in eener o wolckencolomne / dat hyse den rechten weeh leydde / ende des nachts in een vpercolomne/dat hy hen lichtede te wandelen dach ende nacht.

22 De wolckencolomne en weeck nemmermeer van de volcke des daechs/ noch de vpercolomne des nachts.

Dat xiiij. Capittel.

1 Pharao na waerschouwinge des Heeren/ jaecht den volcke na/ 10. dat verschricht / ende murret tegen Mose: 13. die troosse hier Gods regewoordigen bystande, en bidt dooz hen. 19. De Engel/ wolcke/ en duysternisse/ beschermense dooz den Egyptenaren. 21. Het ghedeelde meyr is hen een wonderbaerlicke verlossinge/ 24. den vpanden daerenteghen een verschrickelick verderuen/ 31. daer wt Israel leert Gode vreesen / hem vertrouwen/ en dan Mose beroepinge gewisse zijn.

f Of / litteecks

Alle eerstgeboorene zijn de Heere heylich.

g Ex. 13. v. 12
h Exo. 22. c. 29 ende 34. v. 19 Exc. 44. v. 30

i Au. Vietzee/ De Grieckten heetent de roode zee/ anderen roodden zande en gronde: doch de Hebzes heetent Schelfzee vande schelffe of bieselen. Ende bedupt de weerelt met haren pzale/ daer de heyligheit merbele lydes moeten dooz gaen.

k Hebz gebzster/ dat is/ by hy hoopde/ of vyf dicke neus malckder / anderes/ anders.

l Gen. 50. c. 25 Josue 24. v. 32 m Nu. 33. v. 6

n Nu. 14. v. 14 Psal. 77. c. 21 ende 78. v. 14 ende 105. v. 39 Deut. 1. v. 33 ende 4. v. 37 Neh. 9. v. 12. 19 1. Cor. 10. v. 1

o Of/ wolcken pilaer/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende de Heere sprack met Mose/ ende 1
seyde: 20

Spreeckt met den kinderen Israels/ 2
ende segt dat sy hen omkeeren / ende hen legheren tegen den dale Hiroth/ a tusschen Migdol/ ende der zee/ tegen Baal Zephon/ ende aldaer tegen over hen legheren aen der zee.

Pharao sprack Israel na.
a num. 33. a. 7

Want Pharao sal seggen vanden kinderen Israels: Sy zijn verdoolt inden lande/ de woestijne heeftse besloten. 3

Ende ick wil zijn herte verstocken/ dat hy hen 4
naiaghe/ ende wil aen Pharao/ ende aen alle zijner macht eere behalen: ende de Egyptenaren sullen gewaer worden dat ick de Heere ben: ende sy deden alsa.

b sap. 19. a. 1

b Ende doe dat den Coninck in Egypten 5
wert gesept/ dat het volc was gevloden/ wert zijn herte verandert / ende zijner knechten/ tegen den volcke/ ende seyden: Waerom hebben wy dat gedaen/ dat wy Israel hebben verlaten/ dat sy ons niet en dienden?

Ende hy spande zijnen waghen aen/ ende 6
nam zijn volck met hem.

Ende nam ses hondert uytgelesen waghe- 7
nen / ende wat noch van waghenen in Egypten was / ende de hooftlieden over c † alle zijne [heyren.]

† Au. derselue peghelijcke.

Want de Heere verstockte het herte Pha- 8
raos des Coninck in Egypten / dat hy den kinderē Israels najaechde: doch de kinderen Israels waren door een hooge hant uytgegaen.

d Josu. 24. a. 6
1. mach. 4. a. 9

d Ende de Egyptenaers jaechden hen na/ende 9
achterhaelden se/ (daer sy hen gelegert hadden aen de zee) met peerden ende wagenen / ende ruyteren / ende allen heyre des Pharaos / inden dale Hiroth/ teghen Baal Zephon.

e Josu. 24. a. 7

e Ende doe Pharao harde by hen quam/ 10
hieuen de kinderen Israels hare ooghen op: ende siet / de Egyptenaers togen achter hen henen: ende sy vreesden seer/ ende riepen tot den Heere/

Israel murmureert tegen Mosen.
f Psal. 106. a. 6
Judith 7. b. 12

Ende spraken tot Mose: f En waren daer 11
geen graven in Egypte/ dat ghy ons morstet uytleyden / dat wy in de woestijne steruen? waerom hebt ghy ons dat ghedaen / dat ghy ons uyt Egypten ghelevdt hebt?

Is het niet dat / dat wy seyden in Egy- 12
pten ? Houdt op/ ende laet ons den Egyptenaren dienen / want het waer ons doch beter den Egyptenaren te dienen / dan inde woestijne te steruen.

g 2. Mac. 20. b 15.
Esai. 30. b 15
1. mach. 4. a. 8
h Ofte / hulpe
i Deu. 28. g. 68

Mose sprack totten volcke: g En vreest 13
niet / staet vaste / ende siet toe wat voor een h heyl de Heere heden aen ulieden doen sal: i want dese Egyptenaers die ghy heden siet/ en sult ghy nemmermeer meer sien inder ewicheyt.

De Heere sal voor v strijden/ ende ghylie- 14
den sullet stille zijn.

k Meerckt hier een treffelijc exempel/ hoe het gelooue camper/ wanckelt ende strijdt in noden ende eñ baerlijcheyt. Ende hoe hy hem siecht ende bloot aen Godts woort houdt/ eñ van Gode troost ontfangt ende overwint.

De Heere sprack tot Mose: k Wat roept 15
ghy tot my? segt den kinderen Israels dat sy voort trecken.

l Ende ghy/ heft uwen staf op/ ende reckt 16
uwe hant over de zee/ eñ deyltse van malcanderen/ dat de kinderē Israels daerinne gaen/ midden door/ op den droogen.

Siet / ick wil het herte der Egyptenaren 17
verstocken/ dat sy ulieden na volghen/ so wil ick eere behalen aenden Pharao / ende aen alle zijner macht / aen zijnen waghenen ende ruyteren.

ap. 14. a. 3

Ende de Egyptenaers sullent ghewaer wor- 18
den / dat ick de Heere ben / wanneer ick eere behaelt hebbe aen Pharao / ende aen zijnen waghenen ende ruyteren.

m psal. 17. b. 10. ende 79. a. 2

m Doe verhief hem de Enghel Gods/ die 19
voor den heyre Israels ginck/ ende maeckte hem achter hen / ende de n wolckenkolomme maeckte haer oock van haren aengesichte / eñ tradt achter hen.

n Of lichtende plaete

Eñ quam tusschen het heyr der Egypte- 20
naren/ eñ het heyr Israels: het was een duysters wolcke/ eñ o verlichtede de nacht / dat sy de gantsche nacht / dese ende de ghene niet te samen comen en conden.

o Dit is: Was een wolcke die duysterheyt gaf/ ende verlichte de nacht/ so dattet kinderen Israels claer was/ ende den Egyptenaren duyster.

p Doe uyt Mose zijne handt uytreckte over 21
de zee / lietse de Heere weeh varen/ door eenen stercken Oostenwint de gantsche nacht/ q eñ maecte de zee droogh/ ende de wateren deyldē hen van malcanderen.

p nehe. 9. b. 11
De kinderen Israels gingen door de zee.
q Josu. 4. a. 23
psal. 73. b. 13. ende 114. a. 3
Judith 5. b. 19
1. Cor. 10. a. 1
Heb. 11. b. 29
r Judith 7. b. 12

r Eñ de kinderen Israels gingen in/midden 22
in de zee/ op den droogen/ ende het water was hen voor muren ter rechter handt ende ter slincker.

Ende de Egyptenaers volchden / ende 23
ginghen inne/ hen na/ alle peerden Pharaos/ ende waghenen / ende ruyteren / midden in de zee.

s Als nu de morghenwake quam/ doe sach 24
de Heere op der Egyptenaers heyr/ uyt der vyercolomme/ eñ wolcken / ende maeckte een t † verschrickē in haren heyre.

† Au. beroerden.

Ende u † stiet de raders van haren wage- 25
nen/ x sloytedese niet ongestuymichept: Doe spraken de Egyptenaers: y Laet ons vlieden van Israel / de Heere strijdt voor haer teghen de Egyptenaers.

u † Au. de raders af etc. eñ dese niet stuymichept etcetera.
x Of / uytspr. te groue
y Deu. 20. a. 4. ende 32. a. 30
Judic. 7. c. 2.
Pharaonis dyenaers zijnen volcke in de zee.
3 sap. 10. b. 19

Eñ de Heere sprack tot Mose: Steeckt uwe 26
hant uyt over dezee/ dat het water weder toevalle over de Egyptenaers/ over hare wagenen ende ruyters.

Doe reckte Mose zijne handt uyt over de 27
zee/ende de zee quam wederom voor den morgen / in haren stroom / ende de Egyptenaers vloden die teghen: z alsa stortedese de Heere midden in de zee/

Dat het water weder quam / eñ bedeckede 28
wagenen eñ ruyteren / ende alle macht Pharaos/ die hem nagevolcht waren inder zee/ dat daer niet een van haer over en bleef.

a psa. 106. a. 9
Esai. 51. b. 10. ende 63. a. 12

a Daerentegen de kinderen Israels ghin- 29
ghen droogh / midden door de zee/ ende het water was hen voor muren ter rechter hant/ ende ter slincker.

b 1. mach. 4. a. 9

b Alsa halp de Heere Israel aen dien dage/ 30
D van de Egyptenaers hant : ende sy sagen de Egyptenaers dood/ aen den oever der zee/

Ende de groote handt/ die de Heere aen den 31
Egyptenaren bewesen hadde. Ende het volc vreesde den Heere/ende gheloofde hem/ ende zijnen knechte Mose.

Dat xb. Capittel.

1. Moses met den mannen singen den Heere eenen loffsanck. 20. Sulckes doet oock Mir Jam Sur. tot Mara/ daer murmureren sy over de bitsere wateren. 25. De Heere leert her soet maken/ ende vermaent se ter ghehoorsaemheyt.

Doe a sanck Mose eñ de kinderen Is- 1
20 raels dit liedt den Heere/ ende spraken: b Ick wil den Heere singhen/ want hy heeft een heerlijcke daet ghedaen: Peert ende waghenen heeft hy c ghestort in de zee.

Mose ende alle Israel danckten Godt.
a Sap. 10. c. 20
b Esa. 12. a. 5
c Of in de gheweghen

woestijne/dat sy gheen water en vonden.

23 Doe quamen sy tot †Mara: doch sy en conden van het water †Mara niet drincken/want het was seer bitter: daerom hiermen de plaetse †Mara. Bitterheyt tot Mara.

24 p Doe murmureerde het volck tegen †Mose/ende sprack: Wat sullen wy drincken? p †Mara/ heet bitter/ elders duyt. Exod. 15.

25 Hy riep tot de Heere: q ende de Heere wees hem eenen boom/ dien leyde hy int water: doe werd het soete. Aldaer maeckte hy hem een wet/ende een recht/ende † beproef dese. q Exod. 14.21. Psal. 78.42. 105.26. 106.9. Ezech. 20.6. Hebr. 11.29. † Ander. verstaet.

26 Ende sprack: † Ist dat ghy wilt der stemmen des Heeren uwes Gods gehoorsaem zijn/ en doen wat recht is voor hem/ en ter oren laten zijne Gheboden/ ende houden alle zijne Wetten/so en wil ic der crankheyden geen op v legghen/ die ick op Egypten gelept hebbe: want ick ben de Heere d † heylmeestre. Hier gaet aen de oude ende nieuwe Kercke op siele- ende lichaems heerlicheyt/ en wonderlijcke verlossinge/ het murmureren aen.

27 u Ende sy quamen in Elim/ daer waren twaelf waterfonteynen ende seventich palmboomen/ ende legherden hen aldaer aen het water. q Exod. 15.b.15 Deut. 32.a.5 2. Esa. 4. c.41

Dat xbj. Capittel.

1. Het volck so het vander woestijne sijde halen murmureert/ 6. wort van †Mose en Aaron ghestraft. 10. De Heere laet hem hooren wt der wolcke. 13. Besiet hen quachelen/ 14. ende †Man/ op besteende mate/ wijse/ en cyt/ 20. daer sy hen aen vergeppen te samelen en te houden. 22. Es heplicht met daet ende beuele sijnen Sabbach. 28. Des volcx onghehoorsaemheyt wordt ghestraft. 32. Ende het wordt tot eewighe gedachtenisse bewaert.

1 Aan a Elim togen sy/ en de gantsche me- a Exo. 15.d.27
2 nichte der kinderen Israels quam in de woestijne Sin/ die daer leyt tusschen Elim en Sinai/ aenden vijfthienden dagh der b † tweeddermaent/ na dien sy wt Egyptenlant ghetoghen waren. b † And. de anderde.

2 Ende de gantsche menichte der kinderen Israels/ murmureerden teghen †Mosen ende Aaron in der woestijne/ † Murmureren des volcx tegen †Mose. c num. 11. a. 1

3 En spraken tot hen: Wonde Godt dat wy waren in Egypten ghestoruen/ door des Heeren handt/ daer wy by de vleeschpotten saten/ ende hadden de vollheyt des broodts te eten: want ghylieden hebt ons daerom wtgeleyt in dese woestijne/ dat ghy dese menichte dan hongher soudt steruen laten.

4 Doe sprack de Heere tot †Mose: d Siet/ ick wil ulieden broot vanden Hemel laten regenen/ende het volc sal wtgaen/ ende versamelen dagheliker/ wat het des daechs behoeft: dat ick het beproeue/ of het in mijne Wet wandele of nier. Hemels broot wilt hen Godt gheuen. d Sap. 16. c. 20. psal. 78. c. 24. Joan. 6. b. 33.

5 Ende des seste daechs sullen sy hen bereyden/ dat sy dobbel so vele in daghen/ bouen dien dat sy anders daghelijcx samelen.

6 †Mose ende Aaron spraken tot allen kinderen Israels: Aen den auont suit ghylieden gewaer worden/ dat v de Heere wt Egyptenlandt gheleydt heeft.

7 Ende des morghens suit ghy des Heeren heerlickheyt sien: want hy heeft v murmureren teghen den Heere ghehoort: wat zijn wy/ dat ghylieden teghen ons murmureert? e num. 11. a. 4. b. 31.

8 Voorder sprack †Mose: De Heere sal ulieden aen den auont vleesch te eten ghenen/ ende aenden morgé broots de vollheyt: daerom dat de Heere uwe murmureren gehoort heeft/ dat ghylieden teghen hem ghemurmureert hebt: want wat zijn wy? uwe murmureerenen is niet teghen ons/ maer teghen den Heere.

d De Heere is mijn sterckte/ende loffsanck/ende is mijn † salicheyt: dat is mijn God/ick wil hem prysen: hy is mijns vaders God/ick wil hem verheffen. Exod. 15.a.2 2. Esa. 12.a.2

3 De Heere is de rechte krijchsman/ Heere is zijnen naem.

4 De wagens Pharao/ende zijn macht/wiert in de zee/ zijn e † wtgheleesen hooftlieden versoncken onder † Schelfzee. e And. wateren. † Ander. menigte.

5 De diepte heeftse bedect/ sy vielen te gronde als de steenen.

6 Heere/uwe rechter handt doet groot wonder/ Heere/ uwe rechterhant heeft de vyanden g † en moosele ghelaghen. g And. verbrijsen. † Ander.

7 Ende met uwer groter heerlijckheyt hebt ghy uwe wederpartije ghestoort: want doe ghy uwe grimmicheyt wtlietet/ verteerde sy se als stoppelen.

8 Door b blasen h † deden hen de wateren op/ ende de vloeden stonden op hoopen/ de diepten wentelden van midden/ midden inder zee. h And. liet het water te samē/ de bloed boe- ren op eenen hoop/ de diep- te vermidde etc.

9 De vyant dacht: Ick wil hen nasagen en grijpen/ en den roof verdeylen/ en mijnen moet aen hen coelen: ick wil mijn zweert wt trecken/ende mijn hant salse verderuen.

10 Doe liet ghy uwen windt blasen/ ende de zee bedeckese/ ende soncken onder als loot in machtighe wateren.

11 Heere/ wie is v gheliick onder den Goden? wie is v gheliick/ die i † so machtich/ heylich/ verschrickelijck/ loeflijck/ ende wonderdadich zy? h And. heerlijck onder heyli- gen/

12 Doe ghy v rechterhandt wtreckte/so verslontse de aerde.

13 Ghy hebt geleydt door uwe barmherticheyt v volck/ dat ghy verlost hebt/ende hebtse ghevoert door uwe sterckte tot uwer heyliger wooninghe.

14 Doe dat de volcken hoorden/ beefden sy/ angst quam den Philisteen aen.

15 Doe verschrickten de voysten Edoms/ beuen quam den geweldigē †Moabs aen/ k alle inwoonders Canaan werden verzaecht. b Josue 2.a.9 ende 5.a.1 Deut. 28.b.10 k And. stille ligghen

16 Laet ouer haer vallen verschricken ende vreese/door uwen grooten aem/dat sy l † verstijuen als de steenen/ tot dat v volck/Heere/ henen door come/ dat ghy verworuen hebt. l And. verstijuen.

17 Wengtse inne/ ende plantse op den berghe uws erfdeels/dien ghy Heere v ter woninge gemaect hebt/ tot uwen heylichdom Heere/ dat uwe handt bereydet heeft.

18 De Heere sal Coninck zijn/ altoos ende eewichlijck.

19 Want Pharao trock henen in de zee/ met peerden ende waghenen/ en ruyteren: ende de Heere liet de zee weder ouer haer vallen: daer- outeghen de kinderen Israels ginghen droogh midden door de zee.

20 Ende †Mirjam de propheticsse/ Aarons suster/nam een tambourijn in haer hant/ende alle vrouwen volchden haer na buyten/ met tambourijnen aen reyen. De vrouwen singen ook loffsangen. † Hebr. Antwoorde hen/ namelijck/ Mo- ses den man- nen.

21 En †Mirjam m " sanck hen voor: n Laet ons den Heere singhen/ want hy heeft een heerlijcke daet ghedaen/ man ende peert heeft hy in de zee ghestoort. m Exod. 15.a.1 n Exod. 15.a.21 Deut. 33.a.8

22 o Mose liet de kinderen Israels trecken van der Schelfzee henen/ tot der woestijne Sur/ende sy wandelden drye daghen in de o Num. 33.a.8

Ende ſMoſe ſpraeck tot Aaron: Segt der 9
gantſcher menichte der kinderen Iſraels:
Coemt hier by voor den Heere/ want hy heeft
uwe murmureren gehoort.

f Eñ doe Aaron alſo ſpraeck tot der gant- 10
ſcher menichte der kinderen Iſraels / keer- 25
den ſy hen te ghen de woeſtijne / ende ſiet/ de
heerlickheyt des Heeren verſcheen in eener
wolcken.

Ende de Heere ſpraeck tot ſMoſe: 11
Ie hebbe der kinderen Iſraels murmure- 12
ren gehoort. Segt hen: Tuſſchen den avondt
ſult ghylieden vleeſch te eten hebben / eñ aen
den morgen broots ſadt worden: eñ ſult we-
ten dat ick de Heere uwe God ben.

g Eñ aen den avont quamender quackelen 13
op/ eñ bedeckten h † het heyr / eñ aen den mor-
gen lach den dauwe rontom de tenten.

Eñ als den dauwe i † gevallen was/ k liet/ 14
doe lach daer wat in de woeſtijne rondt ende
clein/als den rijm op den lande is.

l Eñ doe het de kinderen Iſraels ſaghen/ 15
ſprakē ſy onder malcanderē: Dat is m ſMan:
want ſy en wiſten niet wat het was. Ende
ſMoſe ſpraeck tot hen: n Dyet is het broot dat
d Heere de kinderen Iſraels te eten ghegheven heeft.

Ende dit is het dat de Heere gheboden 16
heeft: Een yeghelijc ſamel des ſo vele hy voor
hem eten mach/ende neme een Gomer op een
yeghelijck hooft/ na het ghetal der zielen in
zyner hutten.

Eñ de kinderen Iſraels deden alſo / ende 17
verſamelden de een vele/ de ander wemich.

Doch doenen het met den gomor wt mat/ 18
o hadde die / die veel ghеſamelt hadde / niets
over/ eñ die wemich geſamelt hadde/en ghe-
brack niets / maer een yegelijck hadde ghеſa-
melt ſo vele als hy voor hem eten mochte.

Ende ſMoſe ſpraeck tot hen: Niemandt en 19
late daer wat van over tot morghen.

Doch ſy en hoorden ſMoſe niet/ende ſom- 20
mige lieten daer wat van over tot morghen: C
doe wiesſen daer wormen in / eñ werdt ſtin-
kende: ende ſMoſe wert toornich op hen.

Sy verſamelden ſy desſelven alle morgen/ 21
ſo vele een yegelijck voor hem ſelven eten
mochte: doch wanneer p de Sonne heet
ſcheen/ ſo verſmalt het.

Ende des ſeſten daechs ſamelden ſy des 22
broots dobbel ſo vele/ telckē twee gomor voor
q † een: eñ alle overſten der menichte quamen
henen/ ende vercondichden het ſMoſe.

Ende hy ſpraeck tot hen: Dat is het dat de 23
Heere gheſeyt heeft: ſMorgen is de Sabbath
der heyliger ruſte des Heeren; wat ghylieden
backē wilt/dat backt: eñ wat ghy coken wilt/
dat coort: ende wat dan daer over is/ dat laet
blijven/ dat het bewaert worde totte morgen.

Ende ſy lieten blijven tot den morghen/ 24
als ſMoſe geboden hadde / doe en wert het
niet ſtinckende / ende daer en was oock gheen
worm inne.

Doe ſpraeck ſMoſe: Eet dat heden / want 25
het is heden den Sabbath des Heeren: ghy
en ſult het heden niet vinden op den velde.

Ses daghen ſult ghy het verſamelen/doch 26
de ſeventſten dach is de Sabbath/ inden welc-
ken het niet en ſal zijn.

Doch eenen ſeventſten dage gingen ſom- 27
mige vanden volcke henen te verſamelen / eñ
en vonden niets.

28 Doe ſpraeck de Heere tot ſMoſe: r Hoe lan- r Eze.20.13
ghe weygert ghy v lieden te houden mijne
Gheboden ende Wetten?

29 Siet/de Heere heeft v lieden den Sabbath
gegeven/ daerommie geeft hy b aen den ſeſten
dage tweer daghen broot: ſo blijve nv een ye-
gelijck in den zijnen / ende niemant en gae wt
van zyner plaetſe des ſeventden daechs.

30 Alſoo vierde het volck des ſeventſten
D daechs.

31 Ende het huys Iſraels hiet het ſMan: f Nu.11.8
ſ ende het was als coriander zaet / ende wit/ † Het ſMan
ende hadde eenen ſmaeck als t † meelbloeme was ſuyer.
met hemich. † An. honich

32 Eñ ſMoſe ſpraeck: Dit is het dat de Heere hoeckens.
geboden heeft: Vullet eenen gomor daer van/ ſMan wort
om te bewaren tot op uwe nacomelinghen/ bewaert.
op dat men ſie het broot daer ick v lieden mede
ghеſpyſt hebbe inder woeſtijne / doe ick v wt
Egyptenlant leydde.

33 Eñ ſMoſe ſpraeck tot Aaron: n Neemt een u Hebr.9.4.a
kruycke/ ende doet een gomor vol ſMan daer
in / ende laet voor den Heere / om te bewaren
op uwe nacomelinghen.

34 Alſo de Heere ſMoſe geboden heeft/ alſo r Dat is/ on-
liet het Aaron aldaer/ voor der x Getuygenis- der de plaetſe
ſe/ om te bewaren. daermen ons
de eñ bade
de daer de
dickſtoel
voer de hoo-
ware geſtaen.

35 y Ende de kinderen Iſraels aten ſMan Iſrael laert.
veertich jaer / tot dat ſy totten lande quamen fl. iaer ſMan
daer ſy woonen ſouden: tot z † aen de palen ghegeten.
des landts Canaan aten ſy ſMan. y Neſſe. 19.

36 Nv/ een Gomor / is het thiende deel eens 13.
Epha. Joſue 5.12.

z † An. het eynde
des ons.

Dat xviij. Capittel.

1. Het volck verlegert hem in Raphidim/ ende murmureert teghen ſMoſe/om des waters wille. 2. ſMoſe beſcheltſe/ende bidt tot dē Heere. 5. Die heet hem den Rotzſteen ſlaē/ ende daer coemt water wt. 8. Sy ſtrijden met Amaleck/ende bjengen hem röder met hulpe des gebets ſMoſe. 15. ſMoſe ſe bouwet den Heere eenen Altaer.

1 Ende de gantſche menichte der kinderen
2 Iſraels toogh wt der woeſtijne Sin/ha-
re dachreysen/als hen de Heere beual eñ
legherden hem in a † Raphidim / daer en hadde
het volck gheen water te dincken.

2 b Ende ſy twiſtichden met ſMoſe/ eñ ſpra- † Raphidim.
cken: Geeft ons water/dat wy dincken. ſMo- a Nu.33.b.14
ſe ſpraeck tot hen: Wat twiſtet ghylieden met Iſrael mur-
my? Waerom verſoeckt ghy den Heere? reert om
dat ſy gheen
water en
hebben.

3 Doe nv den volcke aldaer dorſtede na wa- b Nu.20.2.d
ter/murmureerden ſy teghen ſMoſe / eñ ſpra-
cken: c Waerom hebt ghy ons laten wt Egy- c Nu.20.b.5
pten trecken / op dat ghy ons / onſe kinderen Iudith 7.b.18
ende vee van dorſte ſterven lieten?

4 ſMoſe riep tot den Heere / ende ſpraeck:
Hoe ſal ick doch met den volcke handelen?
daer en feylt niet veel aen / ſy en ſullen my
noch ſteenighen.

5 De Heere ſpraeck tot hem: Gaet voor den d Exo.7.c.20
volcke henen/ende neemt ſom nige Oudſten ende 14.b.16
van Iſrael met v / ende neemt uwen ſtaf in Water ſlaen
v handt/ d daer ghy het water mede floecht/ wt den ſteen
ende gaet henen. e Nu.20.a.8
Sapi.11.d.4.
Pſal.78.b.15
ende 105.c.41
1.Cor.10.b.4
f Nu.20.b.13
Deu.9.c.21
† Maſſa: Verſoechinge.
* Meriba/ Twiſt.

6 c Siet/ick wil aldaer voor v ſtaen op eenen
rotzſteen in Horeb/daer ſult ghy den rotzſteen
ſlaen/ſo ſal daer water wtloopen/dat het volc
dincke / ſMoſe dede alſo voor den Oudſten
van Iſrael.

7 f Doe hietmen de plaetſe † ſMaſſa ende
* ſMeriba / om des twiſts wille der kinderen
Iſraels/ eñ dat ſy den Heere verſocht eñ ghe-

seys

sept hadden: Is de Heere onder ons of niet?
g Doe quam Amaleck/ende street tegē Is- 8
rael in Raphydim.
Ende JMose sprack tot Josua: Kiest ons 9
mannen/ treckt uyt/ende strydt teghen Ama-
leck: morghen wil ick op des cleynen berchs
hoochste staen/ ende den staf Gods in mijn
hant hebben.
Esi Josua dede als JMose hem seyde/ op 10
dat hy tegen Amaleck strede. JMose nv/ende
Aaron/ ende Hur/ clommen opt hoochste des
cleynen berchs.
Amaleck
wort bestre-
den.
Esi dewijle JMose sijn handen opheff/ lach 11
Israel boven/ wanneer hy daeruteghen sijn
handen neder liet/ so lach Amaleck buten.
Doch de handen JMose waren swaer/ daer- 12
om namen sy eenē steen/ende leyden dien on-
der hem/ dat hy hem daer op settede. Esi Aa-
ron ende Hur ondersteden hem sijn handen/
op elcker zyden een. Alsoo bleuen sijn handen
h gheduyrende tot dat de Sonne onderginck.
Ende Josua dempede Amaleck ende sijn 13
volck/ door des swaerts scherpe.
Ende de Heere sprack tot JMose: Schrijft 14
dat ter ghedachtenisse in een boeck/ esi bevelt
dat in de ooren Josua: i want ic wil de Ama-
leck onder den Hemel vordelgen/ dattmē sijner
niet meer en ghedencke.
Ende JMose bouwe eenen Altaer/ende hie- 15
tēn/de Heere k Nissi.
Want hy sprac: Het is 1 een litteecken by 16
den stoel des Heeren/dat de Heere strijden sal
tegen Amaleck/ m' van kinde tot kinds kinde.

Dat xviij. Capittel.

1. Jethro JMose Swecr/ brenght hem sijn wijf
ende kinderen/ 9. ende so hy hoort wat de Heere
aen Israel ghedaen hadde/ verblyeyt hem/ looft
den Heere/ ende doet hem offer. 13. JMose richt
het volck. 17. Sijn Swecr geest hem raet/ sijnen
last te lichten.

Jethro/ JMo
ses wijfs va-
der treft tot
JMose.
a Exo. 3. a. 1

Ende doe a Jethro de Priester in Ma- 1
dia/ JMoses Swecr/ hoorde al wat God 2
ghedaen hadde met JMose/ ende synen
volcke Israel/ dat de Heere Israel hadde uyt
Egypten gheleydt.
Nam hy Zipora/ JMoses wijf/ die hy had- 2
de wedergesonden/
JMet haer twee soné: b de een hiet Gerson/ 3
want hy sprack: Ick ben een gast gheworden
in vreemden lande.
Ende de ander Elieser/want hy sprac: De 4
God mijns vaders is mijn hulpe geweest/ esi
heeft my verlost vandē swerde Pharaonis.
Doe nv Jethro JMoses Swecr/ ende sijne 5
sonen / ende sijn wijf tot hem quamen in de
Woestijne/aen den berch Gods/daer hy hem
gheleghert hadde.
Liet hy JMose seggen: Ick Jethro b swecr/ 6
ben tot u gecomen/ende u wijf/ende haer twy-
de sonen met haer.
Doe ginck JMose ut/hem tegen/esi neyde- 7
de voor hem/ende kuste hem: ende doe sy haer
onder malcanderen ghegroet hadden/ gingen
sy in de hutten.
Doe vertelde JMose sijnen Swecr/ alles 8
wat de Heere Pharao ende dē Egyptenaren
gedaen hadde om Israels wille/ ende alle de
moeyte die hen op den wege ghecommoert was/
ende datse de Heere verlost hadde.
So verblyeyde hem Jethro van alle goe- 9
den die de Heere Israel gedaē hadde/ dat hyse
verlost hadde vander Egyptenaren hant.

Amaleck
c Heb. bege-
ninsel

10 Ende Jethro sprac: Gheloeft sy de Heere/die
u vanden verlost heeft vander Egyptenaren Jethro danct
ende Pharaos hant/die weer sijn volc vander God van Is-
hant Egypti te verlossen. raels wegen.
11 Nv weet ick / dat de Heere grooter is/ dan
alle goden / daerom dat d' sy hoochmoet aen
hem ghebruyckt hebben.
12 Esi Jethro JMoses Swecr/nam brantoffer/
ende offerde Gode. Doe quam Aaron esi alle
outsten in Israel / met JMoses Swecr / het
broot te eten voor Gode.
13 Des anderen morgens settede hem JMose/ d' An. hyse eūt
het volck te richten: esi het volck stont rontom mer deuselicken
JMose/vanden morghen aen totten auont. daer mede sp-
14 Doe nv sijn Swecr sach/alles wat hy met ghemoetwillig-
den volcke dede/sprack hy: Wat ist dat ghy ger hebvē [ge-
doet met dē volcke? waerom sit ghy alleene/ straft heeft.]
ende alle het volck staet rontomme b/vanden Exo. 1. b. 10
morghen aen totten auont? ende 16. c. 22
15 JMose antwoorde hem: Het volc coemt tot esi 3. a. 7. b. 13
my/ende vraghen Godt om raet. ende 14. a. 8
16 Want wanneer sy wat te doen hebben/soo JMose richt
comen sy tot my/dat ick richte tusschen eenen het volck.
yegelicken ende sijnen naesten/ende leere hen
Gods recht ende sijn wetten.
17 Sijn Swecr sprack tot hem: e Het en is niet e Deut. 1. a. 9
goet/dat ghy doet. Act. 6. a. 2
18 Ghy maeckt v selven te moede/daer toe het
volck oock dat met v is: de sake is te swaer/
ghy en coudt het alleene niet uytrichten.
19 f Doch hoort mijn stemme ic wil v raden/ f Deut. 1. b. 13
ende Godt sal met v sijn: g Pleecht ghy des g Of/ weest
volcx voor Gode / ende brenght de sake voor ghy een voor-
Godt. gāger des etc.
20 Ende maeckt hen rechten ende wetten/dat Dē raet Je-
c ghy hen leeren den weech daer sy in wandelen/ thro des Hee-
ende de wercken die sy doen sullen. rens/ JMoses
21 Ende ghy/siet v om/onder alle den volcke/ gheschiet.
nā redelicke lieden/die God vreesen/waerach-
tich/esi der ghierichevt vnaut sijn/die set over
hen: sommige over duysent/over hōdert/ over
vyftich/ ende over thiene/
22 Dat sy het volc alle tijt rechten: h wanneer h Deu. 1. b. 17
nv eē groote sake is dat sy dese sake aen v bren- ende 17. a. 8
ghen/ende sy allei cleyne saken richten: so sal i Of/ Sechte
het v lichter worden / ende sy sullen den last
met v draghen.
23 Soo ghy dat doet/ soo cont ghy uytrichten/
wat v Godt ghebiet / ende alle dit volck can
met vreden aen sijn plaetse comen.
24 k JMose hoorde sijns Swecrs woort/ ende k Sam. 11. b. 18
dede alles wat hy seyde.
25 Esi vercoos redelicke lieden uyt den gant-
schen Israel / esi maecktese tot hoof den over
het volck/ sommighe over duysent/over hon-
dert/ over vijfrich/ende over thiene.
26 Dat sy het volck alle tijdt richteden : wat
sware saken waren/tot JMose brochten/ende
sy de cleyne saken richteden.
27 Also liet JMose sijnen Swecr weder in sijn
lant trecken.

Dat xix. Capittel.

1. God laet den volcke/na dien het in de Woe-
stijne Sinai gecomen is/sijne weldaden/so hy hen
bewesen ende noch bewijsen wil/door JMose voor
dragen. 8. Dat geest hem ghewilligheyt ter ge-
hoorsaemheyt. 10. So laet hy hen aēseggen hey-
ligingе op den derden dach/ende den berch gheen-
lijs aen te roeren. 16. Aen den derden dach een
grousaem beschrijnen der maiesteyt des Heeren/
allen Israel onuerzagelijck/ wtgenomen JMose.
21. Het volck wort andermael gewaerschout/hen
tot den berghe niet te naken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Het volc coēt tot de woestijne Sinai.

1 AEn der derder ℳaent/ na den wtgane der kinderen Jsraels wt den lande Egypten / a quamen sy in desen daghe in de woestijne Sinai.

2 Want sy waren wtghetogen van Rayhidim/ eñ woonden in de woestijne Sinai: ende legherden hen inder woestijne aldaer teghen den berghe.

3 b Ende ℳose clam op tot Godt: c ende de Heere riep hem vanden berge/ende sprack: Soo sult ghy segghen tot den huyse Jacobs/ ende vercondighen den kinderen Jsraels:

4 d Ghylieden hebbet ghesien / wat ick den Egyptenaren ghedaen hebbe / ende hoe ick v lieden ghedraghen hebbe op arents vleughelen/ende hebbe v lieden tot mij ghebracht.

5 e So ghy nv mijn stemme wilt hooren/ eñ mijn verbondt houden / soo sult ghy mijn eyghendom zijn voor allen volcken: f want de gantsche aerde is mijne.

6 g Ende ghy sult mij een ℨPriesterlijck Coninckryck/ ende een heylich volc zijn : dat zijn de woorden die ghy den kinderē Jsraels seghen sult.

7 ℳose quam / ende riep de Oudtste inden volcke / ende leyde hen alle dese woordē voor/ die de Heere gheboden hadde.

8 Ende alle het volck antwoorde te gelijck/ ende spraken : h Alles wat de Heere ghesproken heeft/willen wy doen: ende ℳose seyde de redene des volcx den Heere wederomme.

9 Eñ de Heere sprack tot ℳose: Sier/ic wil tot v comen in een dicke wolcke / op dat dit volc mijne woorden hoore/ die ick met v spreke/ende gelooue v eewichlijcken. Ende ℳose vercondichde den Heere de reden des volcx.

10 De Heere sprack tot ℳose : Gaet henen tot den volcke/ ende heylichtse heden eñ morghen/dat sy hare kinderen wasschen.

11 Ende bereyt zijn op den derdē dach : want aen den derden daghe/sal de Heere voor allen volcke afcomen op den berch Sinai.

12 Ende maeckt den volcke een perck rondtomme/ende spreckt tot hen : Hoedt v lieden/ dat ghy niet op den berch en climt/ noch zijne eynden en aenroert/ i want wie dē berch aenroert/sal des doots sterven.

13 Gheen hant en sal hem aenroeren/maer hy sal gesteēt oft met geschut doot geschotē worden: het zy een ghedierte oft menschē/so en sal hy niet leven : wanneer des hoorns k† gelupt aengaet/ so sullen sy aen den berch gaen.

14 ℳose clam van dē berge tot dē volcke/ eñ heylichdese: ende sy wieschen hare cleederen.

15 Ende hy sprack tot hen: Weest bereydt op den derden dach / ende niemandt en naerdere hem ten wijve.

De wet heft haer grouwelijcken.

16 Als nv den derden dach quam / ende morgen was / doe verhief hem een donderen ende bliremen / ende een dicke wolcke op den berghe / ende een ghelupdt eener gantsch sterckre basuynen: ende het gantsche volck dat in den legher was/verschrickte.

17 Ende ℳose leyde het volck tot den leger/ Gode teghen/ l ende sy traden onder aen den berch.

18 De gantsche berch Sinai roockte / daerom dat de Heere neder op den berch quam met vyere: ende zijnen roock ghinck op/ als eenen roock van eenen ouen / dat den gantschen berch seer beefde.

19 Ende der basuynen geclanck wert alle tijt stercker. ℳose sprack/ende Godt antwoorde hem luyde.

20 Als nv de Heere neder gheeomen was / op C den berch Sinai / boven op zijne * spitse/ doe riep hy ℳose/boven op het spitse des berchs: ende ℳosen clam daer op. * scheynt een perste/oft tinne

21 Doe sprack de Heere tot hem: Climt af/ eñ betuycht den volcke / dat sy niet m† herwaert toe en breken tot den Heere / dat sy hem sien/ ende vele van hen vallen. m† Au. by ende meer het perck niet overtreden om den Heere te sien etc.

22 Daertoe de Priesters die hen tot den Heere * naerderē/ sullen hen heyligen/ datse n† de Heere niet ontwee en sinijte. *Of/ma-makē n† And. de priesters niet een gheheyligē in haer te sijne.

23 Ende ℳose sprac tot den Heere: Het volck en can niet op den berch Sinai gheclimmen/ want ghy hebt ons bewacht / ende gheseydt: ℳaeckt een perck rondtom den berch ende heylichten.

24 o De Heere sprack tot hem : Gaet henen/ climt af : ghy ende Aaron met v / sult hierop climmen / doch de Priesters ende het volck/ en sullen niet herwaert toe breke dat sy [sonden] opclimmen tot den Heere / dat hyse niet ontwee en sinijte. o Exo.24.b.9

25 Ende ℳose clam neder tot den volcke/ ende seyde het hen.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere geeft ℳose de twee Tafelen der Geboden/ 18. Het volck vreest het grouwelijc wesen/het welck aldaer gheschiet was/ 20. ende wort van ℳose ghetroost. 22. De Heere verbiet alle guiden eñ silueren beelden te maken beneven hem/ 24. ende wilt men sal hem eenen slechten Altaer van aerden oft onghehouwen steenen maken.

1 ENde Godt sprack alle dese woorden: De thien Ghebodē Godts.
2 a Jck ben de Heere v God/b die v wt Egyptenlande/wt den dienshuyse geleyt hebbe. a Deu.5.a.6 b Psal.81.b.11 b Exo.14.b.1 c† And. hoof d Deu.4.b.16 c 23. ende 20
3 Ghy en sult gheen ander goden c† benenen my hebben.
4 d Ghy en sult v gheen beeldt/ noch eenighe ghelijckenisse maken / noch van dat daer boven in den Hemel/noch van dat daer beneden op aerden / noch van dat in den watere onder der aerden is. b.15. Leui.26.a.1 Psal.97.a.7
5 Ende c† bidtse niet aen/ eñ en dient hen niet: want ick de Heere v God / ben een zeloers God / f die daer te hijs soeckt der vaderen mis daet aen den kinderen tot in het derde ende vierde lidt/* die my haten. c† And. en eert niet/ f Exo.34.b.7 Deu. 7.b.9. Hoze. 32.b.13 *Of/ die grote
6 Eñ doe barmhertichheydt aen vele duysent/ * die my lief hebben/eñ mijn gebodē houden. *Of/der groter g Deu.5.b.11 Leui.19.b.12 Exo.23.b.7 matth. 5.b.33 h† And. hijghe neerdich
7 g Ghy en sult den naem des Heeren wes Godts niet h† mis bruycken: i want de Heere en sal dien niet k† onghestraft laten / die zijnen naem mis bruyckt. men:
8 l Ghedenckt des Sabbathsdach / dat ghy hem heyghet. i Leui. 24.b.14 k† And. onghestraft dich houdet
9 Ses daghen sult ghy arbeyden / ende alle v m dinck wtrichten. l Deut. 5.b.12 Exo. 23.b.12 ende 31.b.14 ende 34.a.21 ende 35.a.2 Exec. 20.b.12
10 Doch aenden seuenden daghe / is de Sabbath des Heeren wes Godts : soo en sult ghy gheen werck doen / noch v sone/ noch v dochter/ noch v knecht / noch v maecht/ noch v bee/noch v vreemdelinck/die in uwer [stadt] poorten is. m Dat is/ alles wat leues heft te doen/ gheen
11 n Want in ses daghen / heeft de Heere Hemel ende aerde ghemaeckt / ende de zee / ende alles wat daer in is / ende ruste aenden seuenden dage : daerom seghende de Heere den Sabbathdach/ende heylichden. n Gen.2.a.2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

o Ghy sult uwen vader ende uwe moeder 12
eeren/ op dat ghy lange leuen moget inden lande/ dat
b de Heere uwe God p^t gheeft.
q Ghy en sult niet doden. 13
Ghy en sult niet ontheren. 14
Ghy en sult niet stelen. 15
Ghy en sult gheen valsche ghetuyghenisse 16
r spreken tegher uwen naesten.
r Ende. tegen
s En laet b niet ghelusten uws naesten 17
huys: en laet b niet ghelusten uws naesten
wijf/ noch synen knecht/ noch synre maecht/
noch synen ossen/ noch synen esels/ noch alles
dies/ dat uwe naeste heeft.
Ende alle het volc sach het donderen ende 18
blicxemen/ende het ghelupt der basuynen/ en-
de den berch rooken: doe sy dit sagen/
vloden sy/ende stonden van verre.
Ende sy spraken tot t Mose: u Spreect ghy met 19
ons/ wy willen toehooren/ende en laet Godt
niet met ons spreken/ wi mochten anders sterue.
Ende t Mose sprac tot den volcke: Ende 20
s Ende. beyloe- x vreest niet: Want God is gheresen/ op dat hy b v
den louden x versoechte/ ende dat u synre vreese voor o-
gen ware/ ende ghy lieden niet en sondichdet.
Also stradt het volck van verre/ daer en tegen 21
t Mose maechte hem henen tot int doncker/
daer Godt inne was.
Ende de Heere sprack tot hem: Alsoo sult 22
ghy den kinderen Israel segghen: Ghy heb-
bet gesien dat ich met v lieden van den Hemel
gesproken hebbe.
Daerom en sult ghy niets beneue my ma- 23
ken: siluren ende gulden goden en sult ghy
b lieden niet maken.
Altaer van aerde. y Eenen Altaer van aerde maect my/ daer 24
ghy uwe brantoffer ende danckoffer/ uwe scha-
pen ende runderen op offert: want aen welc-
ker plaetse ick mijns naems ghedachtenisse
stichten sal/ daer wil ick tot v comen/ende v
segheuen.
Ende so ghy my eenen steenen Altaer wilt 25
maken/so en sult ghy dien niet van ghehouwe
steenen bouwen: want so ghy uwen messe
daer op coemt/ so sult ghy hem ontwijen.
Ghy en sult oock niet op trappen tot mijnen 26
a Onsch. Altaer climmen/ dat uwe a^t schaemte niet ont-
decht en worde voor hem.

Dat. xxj. Capittel.

1. De Heere schrijft den Hebreen settingen en-
de straffen voor/ van den lijfeyghen/ 12. doot-slaen/ 15. van onbehoorlicken ende verongtinghen aen vader ende moeder/ 16. aen ander lieden/ 20. aen dienstboden/ 22. aen swangere vrouwen begaen/ 28. van schaden door ghedieren/ of ghemaecte kuylen.

Weereltlicke wetten ende leeringhen.

Dit zijn de rechte/ die ghy hen sult voor- 1
legghen.
a Soo ghy eenen Hebreischen knecht 2
coopt/ die sal b ses jaer dienen/ in de sauenden
jare sal hy by ende ledich wtgaen.
Is hy b^t sonder wijf ghecomen/ soo sal hy 3
ooch sonder wijf wtgaen: is hy oock met ee-
nen wijue ghecomen/ so sal zijn wijf met hem
wtgaen.
c^t Ende. ghe- Heeft hem zijn heere een wijf ghegeuen/ ende 4
trout. heeft sonen oft dochteren c^t gebaren/ so sal het
wijf ende de kinderen synes heeren zijn/ hy daer-
entegen sal sonder wijf wtgaen.
Exod. 21. b. 16 d Spreect nu die knecht: Ick hebbe mijnen 5
e Dat is/ rijcke heere lief/ ende mijn wijf ende kinderen/ ick en
wil niet wyt worden.
So sal hem zijn heere voor de e goden bren- 6
gen/ ende houden hem aen de deure oft poste/
ende boren hem met eenen pijem door zijn
oore/ende hy sy zijn knecht eewichlijck.
Vercoopt eenich zijn dochter tot maecht/ 7
so en sal sy niet wegaen als de knechten.
Behalt sy dan noch haer heere niet/ende hy 8
en f^t wilt haer niet te houwelijcke helpen/ soo
sal hyse te loosen geuen: doch onder eē wrem
volc haer te vercoopē/en heeft hy geen macht/
dewijle hyse versmaet heeft.
g Verrommer hyse nu zijnen sone/ so sal hy 9
dochter recht aen haer doen.
Gheeft hy hem oock eene andere/ soo sal hy 10
haer aen haer spijse/ cleedinge/ ende houwe-
lijckssche schult niet af breken.
Doet hy dese dry niet/ so sal sy vry wt gaen/ 11
sonder loosghelt.
h Wie eenen menschē slaet/ dat hy sterft/ die 12
sal des doots steruen.
i Heeft hy hem dancch niet nagestelt/ maer 13
God heeft hem laten omcruchts in zijne han-
den vallen/ so wil ick v eē plaetse beschijden/
daer hy heuen vlieden sal.
Ho daerentegen eenich aen zijnen naesten 14
* moetwil gebruckt/ende hem met liste ver-
wocht/ k soo sult ghy denselven van mijnen
Altaer nemen/ dattien hem doode.
Wie zijnen vader ofte moeder slaet/ die sal 15
des doots steruen.
i Wie eenen menschē steelt ende vercoopt/ 16
dattie hem by hem vindet/ die sal des doots
steruen.
m Wie vader ende moeder vloeckt/ die sal 17
des doots steruen.
Wanneer mannē met malcanderen hen in 18
twiste geuen/ende d'een slaet dē anderen met
eenen steen/ ofte met eener vuyst/ dat hy niet
en sterft/ maer te bedde leyt:
Coemt hy op/ dat hy wegae by zijnē stock/ 19
soo sal de ghene die hem sloech/ ontschuldich
zijn/ behalwen dat hy hem betale/ wat hy ver-
sumt heeft/ende het meesterghelt ghene.
Wie zijnen knecht oft maecht slaet met ee- 20
nen stock/ dat hy sterft onder zijnen handen/
die sal daerommie ghestraft worden.
Beleuet hy nochtans eenen ofte twee da- 21
ge/ so en sal hy daerom niet gestraft worden/
want het is zijn ghelt.
Wanneer mannen te samen hen in twist 22
geuen/ende verseerighen een swangere vrou-
we/dat haer de vrucht afgaet/ ende haer geen
schade n over en coemt/ so salmē hen om gelt
straffen/ hoe vele hen der vrouwen man op-
leyt/ende sal dat ghenen nae der o^t sceydlie-
den bekennen.
Coemt haer daerenteghen een schade daer 23
wt p so sal hy laten/ziele om ziele.
Ooge om oge/tandt om tandt/handt om 24
handt/voet om voet.
Brandt om brandt/ wonden om wonden/ 25
buylen om buylen.
Wanneer yemandt zijnen knecht oft zijn 26
maecht in een ooghe slaet/ende verderfse/die
false wy los laten om de ooghe.
Desselven ghelijcken/ wanneer hy zijnen 27
knecht oft maecht eenē tant wt slaet/ sal hyse
wy los laten om den tandt.
Schade door gemeerte ghe- daen. 28 q Wanneer een osse eenen man oft wouwe
stoot dat hy sterft/ so salmen den osse steenen/
ende zijn vleesch niet eten/ soo is de heere des
ossen onschuldich.
q Deu. 9. b. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

Is nochtans de osse te voren stootich ghe- 29
weest/ en zijnen heere is het aenghesept/ ende
hy en heeften niet bewaert / ende doot daer-
enbouen eenen man ofte vrouwe/ soo salmen
den osse steenen/ende zijn heere sal steruen.

a† Salmen hem nochtans een ghelt oplegh- 30
ghen / soo sal hy gheuen zijn leuen te lossen/ D
watmen hem oplept.

a† And. Wort-men hem etc.

Desselfden gelijck salmen met hem hande- 31
len/ wanneer hy eenen sone oft dochter stoot.

Stoot hy nv eenen knecht ofte maghet / so 32
sal hy haren heere dertich lijueren lijkels ghe-
uen/ende den osse salmen steenighen.

Schadelijcke kuplen.

So yemant eenen kupl op doet / oft graeft 33
eenen kupl/ende en deckten niet toe/ende valt
daeromer een osse ofte ezel daerin.

So salt de heere des kuplen / den anderen 34
weder betalen met ghelde / ende het aes sal
zijne zijn.

Wanneer yemants osse/eens anderen osse 35
stoot/ dat hy sterft/ soo sullen sy den leuendi-
ghen osse vercoopen/ende het gelt deylen / en-
de het aes oock deylen.

Is het nochtans condt gheweest / dat de 36
osse te voorē stootich geweest is/ en zijn heere
en heeftenniet verwaert/soo sal hy eenen osse
om den anderē vergelden/ en het aes hebben.

Dat xxij. Capittel.

1. Van dieste/ 5. beltschade/ 7. bewaerden/ 9. onrecht/ 10. vertrouden/ 14. gheleenden ende gehuerden Wee. 16. Jonckvrouwē ofte maechden schendinghen. 18. Toouerije. 19. Weebuggerije. 20. Afgoderije. 21. Ellendige verschoonē. 25. Leenen. 26. Verpanden. 28. Misgunste ende achterslap der Overheyt. 29. Gods offeren/ 31. ende heyligher wandel.

Straffe der dieuerije.

a Pro. 6.b.30
b 2.sa. 12.a.6

Wanneer yemant eenē osse ofte schaep 1
streelt/ende slachter/ oft vercoopt het/ a
die sal vijf ossen voor eenen osse we- 2
der gheuen / b ende vier schapen voor een
schaep.

Wanneer een dief ghegrepen wort/om dat 2
hy inbreeckt / ende wordt daer over ghella-
ghen / dat hy sterft / soo en salmen nochtans
gheen bloedtgherichte over c den gheuen la-
ten gaen.

b Dat is/ over den genē dien ghellaghen heeft/etcet.
c Dz is/is het schoon dach

Is nochtans de d Sonne over hem opge- 3
gaen/so salmen het bloedtgherichte over hem
laten gaen. Een dief die sal weder verwe-
ghen/ heeft hy niet/ so salmen hem vercoopen
voor zijn dieuerije.

Vindmen dannoch by hem de dieuerije le- 2
uendich/het zy osse/ezel/ oft schaep/ so sal hyt
dobbel wederghenen.

Beltschade.

d 2.sa.14 b 30
e Of/maeyhoo gen/ of schoo-ren/
g 2.mach.3.b. 15
f And.tuych

Wanneer yemant eenen Acker oft Wyn- 5
berch beschadicht/ dat hy zijn Wee laet schade
doen in eens anderen Acker / die salt banden
besten op zijnen Acker ende Wynberghe we-
der vergoeghen.

h Goden. heeft de Richters/ daerom dat sy anē Godes stede/ nae Godes ghesette ende woort/niet na haren eyghen goetduncken zichtē ende regerē moesten/ als Christus betuycht / 10ā. 10.b.34.

Wanneer een vyer wtcoemt/ ende coemt 6
in de doornen/ ende verbrandt de f garuen oft
het coren dat noch staet/ oft den Acker/soo sal
hy het weder vergoeghen/die dat vyer aenge-
steken heeft.

Psalm.82.a.5

g Wanneer yemandt zijnen naesten ghelt 7
oft † vaten te bewaren doet / ende het wordt
vanden huyse gestolen: vindet men
den dief/ so sal hy dat dobbel weder gheuen.

Ende vindet men daerenteghen den dief 8
niet / so salmen den huysheer voor de h go-
den brenghen/ oft hy niet zijne hant aen zijns
naesten haue ghelept en heeft.

9 Ist dat eener den anderē beschuldicht om
eenigherley i† onrecht/het zy om osse/oft ezel/
ofte schaep/oft cleederen/ oft allerley dat ver-
loren is/ soo sullen allebeyder saken voor de
goden comen: welcken de goden verdoemen/
die salt dobbel zijnen naesten weder gheuen.

Onrecht.

i† An. ouderdinghe/

10 Wanneer yemant zijnen naesten eenen ezel
ofte osse oft schaep / oft eenich Wee te bewa-
ren doet/ende sterftet hem af/ oft wort verse-
richt / oft wordt hem wech ghedzeuen dat hes
niemandt en siet.

Toeuerije. Wee.

11 Soo salmen het onder hen op eenen eedt by
den Heere laten comen / oft hy niet en heeft
zijn handt aen zijns naesten haue ghelept: en-
de de heere des goedts salt k† aennemen / dat
het de andere niet en derf betalen.

k† And. schouwe aennemen.

12 l Steelt het hem daerenteghen een dief / soo
sal hy het zijnen heere weder vergoeghen.

l Ge.31.b.39.

13 Wort het hem verscheurt/ so sal hy ghetuy-
ghenisse daer van brenghen/ende niet betalen.

Gheleent ende ghehuert Wee.

14 Wanneer yemant van zijnen naesten wat
leent/ende het wort beschadicht/ oft sterft/dat
zijn heere daer niet by en is / so sal hyt hē we-
der vergoeghen.

Jonckvrouwen schendinghen.

m Ge. 34.b.2
Deu. 22.b.28
n† And. vrouwe
reder.

15 Is daerenteghen zijn heere daer by / soo en
sal hy hem niet wedergheluen/ dewijle hy het
voor zijn ghelt ghehuert heeft.

16 m Wanneer yemandt een n† maecht be-
cout/die noch niet vertrout en is/ en beslaept-
se/ die sal haer gheuen haer bruytschat / ende
haer ten wyue hebben.

Toouerije.

o 1.sa.28.b.3
p Leu.18.b.22
ende 20.b.13
Deut.27.c.21

17 Weygert hem daerentegen haer vader/haer
hem te geuen/so sal hy daer gelt hene wegen/
so vele eener maecht tē bruytschatte behoort.

Weebuggerije.

q Leu.19.b.20
ende 23.a.9
Zach.7.b.10

18 De Toouerersschen en sult ghy niet laten
leuen.

Beestialiteyt.

r Ioh.24.a.8
Zach.7.b.10
* Dat is/ onnatuyr/ bruchtelijcke dzierlijcke wandelinghe.
f Of wandelijck ontuchtich
t Leu.20.b.15
Deu.23.b.23
Ezec.22.b.11
u Deu.24.a.16
v 2.sa.12.a.6
Act.23.a.2

19 p Wie een bee beslaept / die sal des doots
sterueu.

20 Wie den goden offert/ behaluen den Heere
C alleene/die zy verbannet.

Afgoderije ende Wersche.

21 q De vreemdelingen en sult ghy niet schen-
den/noch onderdrucken : want ghylieden zijt
oock vreemdelinghen in Egyptenlande ghe-
weest.

22 r Ghy en sult gheen wedunwen ende weesen
* beledighen.

23 Want so ghy haer beledicht/ soo sullen sy
tot my roepen / ende ick sal haer roepen ver-
hoozen,

24 Soo sal mijnen toorne f vergrimmen / dat
ick v liedē met den s weerde doode/ ende uwe
wijuen wedunwē/ende uwe kinderen tot wee-
sen worden.

25 t Wanneer ghy ghelt leent mijnen volcke/
dat arm is by v / soo en sult ghy hem niet tot
schade dzinghen / ende gheenen woecker op
hem dzijuen.

26 u Wanneer ghy van uwen naesten een
cleedt te pande neemt/ so sult ghyt hem weder
geuen eer de Sonne onder gaet:

27 Want zijn cleet is zijn eygen deckſel zijner
huyt/ daer hy in slaept : Wanneer hy dan tot
my sal roepen/ so sal ick hem verhoozen/ want
ick ben ghenadich.

28 Den Goden en sult ghy niet vloecken: x en
den Oversten in uwen volcke en sult ghy
niet lasteren.

29 Uwe y bulle ende tranen en sult ghy niet
vertrecken: z uwen eersten sone sult ghy my
gheuen.

30 Soo sult ghy oock doen met uwen ossen en
schapen;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

schayen: a saten dagen laet het by zijner moeder / aen den achsten daghe sult ghy het my ghiuen.

Ghy sullet heylighe lieden voor my zijn: 31
b daerom en sult ghy gheen vleesch eten dat op den velde vanden gedierten verscheurt is/ maer voor de honden worpen.

Dat xxiij. Capittel.

1. 6. Van ghetooghen ende rechteren. 4. Liefde tegben den vyandt. 9. Vreemdelinghen verschoninge. 10. Besadinge ende ruste des lants. 12. Verscheen rechten ende Jaerfeesten. 20. Ghelooften des Enghels ter ghelepdinge des volcx. 22. Dwechten der ghehoorsaemheydt des Wets. 28. Langsame wtroopinghe der Heydenen/ 31. ende van het schouwen derselven.

Ghy en sult a een ydel valscher aenclaghe 1
c niet ghelooven/ b dat ghy eenen Godt-
loosen opstandt doet / ende een valsche
ghetuyghe zydt.
Ghy en sult niet volghē der veelheyt d tot- 2
ten boosen / ende niet antwoorden voor tghe-
tichte/ dat ghy der veelheydt na [volghende]
vanden rechten wyckert.
d Ghy en sult den e gheringhen niet sma- 3
ken in zijner salue.
f Wanneer ghy vvs vyandts asse oft ezel/ 4
dwinnet/ dat hy dwaelt/ so sult ghy hem den
selven weder toeleyden.
Zydt verre van valsche saken: h den on- 7
schuldigen ende gherechtigen en sult ghy niet
dooden: † want ick en late de godtloosen niet
recht hebben.
i Ghy en sult gheen gheschencke nemen: 8
want gheschencken maken den sienden blint/
ende verkeeren de saken der rechtuerdighen.
k De vreemdelingen en sult ghy lieden niet 9
onderdrucken: want ghy weet hoe dē vreem-
delinghen van het herte is: l dewijle ghy ook
zijt vreemdelinghe in Egyptenlande geweest.
m Ses Jaer sult ghy v landt besaeyen/ en- 10
de zijne vruchten insamelen.
Inden seuende Jare sult ghy het rusten eñ 11
liggen laten / dat de armen onder uwe volcke
daer van eten/ eñ wat daer over blijft/ laet het
n wildewerck op den velde eten: alsoo sult ghy
oock doen met uwen wijnberghe ende olyc-
berghen.
o Des daghen sult ghy uwen arbeyt doen/ 12
maer den seuenden dach sult ghy ryeren: op
dat uwen osse ende ezel rustē/ ende uwer ma-
ghet sone ende vreemdelinck hen verquicken.
Alles wat ick v lieden ghesendt hebbe/ dat 13
hout/ p ende anderer goden naemē en sult ghy
niet q ghedencken/ ende dat uwen mondt en
sullen sy niet ghehoort worden.
* Dymael sult ghylieden mijn Feest hou- 14
den inden Jare.
r Namelicken/ het Feest des ongheheuel- 15
den broots sult ghy houdē/ dat ghy seuen da-
ghen ongheheuelt broot eet/ (als ick v gebo-
den hebbe) om de tijt der j Maent Abib: want
in der selver zijt ghy uyt Egypten ghetoghen:
r verschijnt dannoch niet ledich voor my.
Ende het Feest des eersten Oogst / der 16
vruchten/ die ghy op den velde gesaept hebt;
ende het Feest der insamelinghe: inden ut-
gauck des Jaers/wanneer ghy uwen arbeyt
inghesamelt hebt vanden velde.
Dymael inden Jare / sullen verschijnen 17
voor den Heere den heerschapper alle v mans
personen.
Ghy en sult het bloedt mijns offers niet 18
met den heuelberghe offeren / ende het vette
van mijnen Feeste / en sal niet blijuen tot op
den morghen.
y Het eerstelinck/ van der eersten vrucht op 19
uwen velde / sult ghy brenghen in het huys
des Heeren vws Godts; z ende en sult het
boecken niet koken / dewijle het aen zijner
moeder melck is.
a Siet / ick sende eenen Enghel voor v he- 20
e nen/ die v behoede op den weghe/ ende brenge
v aen de plaetse die ick v bereydet hebbe.
Daeromme hoedt v voor zijnen aenschijne/ 21
ende hoort zijner stemmen/ ende en verbittert
hem niet: want hy en sal uwe overtredinghe
niet vergheuen/ ende mijnen naem is in hem.
Soo ghy dan zijner stemmen wilt hooren/ 22
ende doen alles wat ick v segghen sal / so will
ick uwer vyanden vyant / ende uwer wederpar-
tijders wederpartije zijn.
b Wanneer mijnen Enghel voor v henen 23
gaet / ende brenghet v aen de Amoniters/ Hethi-
ters/ Pheresiters/ Cananiters/ Hemithers/
de Jebusiters/ende ickse alle verdelghe.
c So en sult ghy hare goden niet aenbid- 24
den / noch hen dienen / ende niet doen als sy
doen / maer ghy sult haer d† afgoden af doen
ende verbreken.
Daerom sult ghy den Heere uwen Godt 25
ghylieden dienen/so sal hy v broot ende v wa-
ter segenen/ ende ick wil alle kranckheyt van
v wenden.
e Daer en sal gheen ff onfwanghere ende 26
onvruchtbare zijn in uwen lande/ ende ick wil
hen laten oudt worden.
Ick wil mijn verschricken voor v henen 27
senden/ ende g† alle het volck vertzaecht ma-
ken/daer ghy henen coemt/ ende ick will v ge-
uen alle uwe vyanden in de vluchte.
h Ick wil Hoselen voor v henen senden/ 28
die voor v wijsagen de Yenitters/ Cananiters/
ende Hethiters.
i Ick en wilse niet in eenē Jare wtstooten 29
voor v/ op dat het landt niet woest en worde/
eñ de wilde gedierten hen tegen v vermeeren.
Allenstiens eenen nae den anders/ wil ick 30
Dese wtstooten/tot dat ghy wasset/ende het lant
beerft.
k Ende ick wil uwe landtpalen setten / de 31
ll schelfzee/ ende der Philistijnen zee/ ende de
woestijne / tot aen het water: want ick will
in uwe handt gheuen / de inwoonders des
landts/ dat ghyse sult wtstooten voor v.
m Ghy en sult met hen of met haeren goden 32
ghen verbondt maken.
Daer en laetse niet woonen in uwen lan- 33
den / dat sy v niet en n† vermoeren tegen my:
o want ist dat ghy haren goden dienet / so sal
het v p† ter ergherenisse ghedijen.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Moeder int corte wederom / dat boven int negenthienste Capittel ghesepdt is/ 4. vanden Altare/boeck ende bloet des verbonts. 9. Thole Aaron/ Nadab/ Abihu/ ende seuentich Oudersten Israels. 12. Mose/ so hy van den Heere gheroepen wordt de steenen Tafelen te ontfanghen/

a Exo. 23.b.19
b Leuit. 11.a.8 Deut. 14.b.21 Ezech. 44.b.31
c Exo. 20.a.7 d Exo. 23.a.2 e Deut. 16.b.19 f Exo. 23.a.4 g Deut. 22.a.4 Luce 14.a.5 h Sus. 1.53. i Deut. 16.b.19 Exo. 23.b.8 k Exo. 22.a.21 l Exo. 22.a.20 m Exo. 23.a.10 Leuit. 25.a.3. n Exo. 23.b.11 o Exo. 20.a.9 Deut. 5.b.13 p Exo. 23.a.13 q Iosue 23.a.7 r Exo. 12.a.17 Leuit. 23.a.6 Deut. 16.a.1 s Exo. 34.a.22 Deut. 16.a.9 t Exo. 23.b.16 Deut. 16.b.13 u Exo. 34.a.23 Deut. 16.b.16 x Exo. 34.c.25 y Exo. 34.c.26 Deut. 26.a.2 Pro. 3.a.9. z Deu. 14.c.21 ende 34.c.26 a Exo. 13.a.5 ende 32.b.34 ende 33.a.2 Deut. 7.c.21 Gen. 12.a.1.3 2. Mac. 15.c.20 Act. 9. a.4 b Exo. 33.a.2 Iosue 24.b.12 Deu. 7.c.21 c Nu. 25.a.2 d† An. Colossen nederwerpen. e Deu. 7.b.14 f† And. misdzachtighe g† And. in alle volcke een oproer aenrichten/ h Deu. 7.c.20. Exo. 33.a.2 i Iosu. 11.b.18 k Exo. 23.c.31 l† And. tierzee/ m Exo. 34.b.12 Deut. 7.a.2 Iosu. 22.b.12 n† And. sonden gen maken tegen my. o 1. Re. 11.a.2 Num. 25.a.2 p† An. een aenstoote gerake.

fangen/beschendet onder aen den berge het volck.
15: Climt alleen op den berch/en blijft daer veertich daghen ende veertich nachten.

a Exo.19.a.3

a Ende tot Mose spraeck hy: Climt hier op tot den Heere/ghy ende Aaron/ Nadab/ende Abihu/ ende de tseventich oudsten Israels/ende bidt der aen van verre.

b† An. de selue/ eerst te weten/ Aarō/ Nadab/ en Abihu etc.

Doch Mose naedere hem alleene tot den Heere/ ende laet b† de gene niet hier toe naederen / ende het volck en come ock niet met hem hier op.

c De met dyuinger wel wtwēdich eenerley te seghen of gelooue / maer het heete en is daer niet by: daerom is hier de: volcx wel wene stemme/ doch geē heere.

Mose quam/ende vertelde den volcke alle woorden des Heeren/ ende alle rechten: Doe antwoorde alle dat volck met c eener stemmen/ende spraken: d Alle woordē die de Heere ghesent heeft/willen wy doen.

d Exo. 19. a.8

e Exo.20.c.24

Doe schreef Mose alle woorden des Heeren / ende maeckte hem des morgens vroech op/ e ende dauwede eenen Altaer onder aen den berghe / met twaelf f Colommen / na den twaelf stammen Israels.

f Of staende teeckenen/ pilaren/

Ende saet henen jongelingen vanden kinderen Israels/dat sy brantoffer daer op offerden/ ende danckoffer den Heere van g† ossen.

g† And. barren

Ende Mose nam de helft des bloets/ende dede het in een becken / de ander helft sprengde hy op den Altaer.

Ende nam het boeck des verbonts/ ende las her voor de ooren des volcx. Ende doe sy spraken: Alles wat de Heere ghesendt heeft/ willen wy doen/ ende dien ghehoorsaem zijn:

h Doe nam Mose het bloet/en besprengde het volck daer mede/ende spraeck: i Siet/dat is het bloet des verbonts / dat de Heere met v lieden maket over alle desen woorden.

h 1. Pet. 1. a.2 2 Bloet des verbonts. i Hebr. 9. c.20

k Doe clommen Mose ende Aaron/ Nadab / Abihu / ende de tseventich oudsten Israels opwaerts.

k Exo.19 c 24

En sagen den Godt Israels: onder zijnen voeten was het als een schoon Saphir/en als het ghestalt des Hemels/wanneert claer is.

l Ende hy en liet zijne handt niet over de edelen ouersten in Israel. Ende doe sy Godt ghesien hadden/aten sy ende dronken.

l Hy verschijnt dese niet met donder en bliksem/als als te vooren het volck verschijnt wert/ Capit.20.

m Exo.31 b 18 ende 32.b.15

m Ende de Heere spraeck tot Mose: Coemt hier op tot my op dē berch/ende blijft aldaer/ dat ick v gheue stenen tafelen / ende wetten/ ende geboden/ die ick geschreven hebbe/die ghy hen leeren sult.

Mose climt op den berch.

Doe maeckte hem Mose op/ende zijn dienaer Josua/ende clam op den berch Godts.

Ende spraeck tot den oudsten: Blyft hier/ tot dat wy weder tot ulieden comen: siet/Aaron ende Hur zijn by ulieden / heeft yemandt eenighe saeke/ die come voor de selue.

Doe nu Mose op den berch quam/bedeckte een wolcke den berch.

Ende de heerlickheyt des Heeren woonde op den berch Sinai/ende bedeckede hem met ter wolcken ses daghen: ende hy riep Mose aen den sevenden daghe wt der wolcken:

Ende het aensien der heerlickheyt des Heerē was als eē verterende vyer/op der scherpte des berchs/voor den kinderen Israels.

Mose blijft op den berge veertich daghen.

n Exo.34.c.28 Deut.9.a.9 b.18

Ende Mose ginck midden inder wolcke/ ende clam op den berch/ n ende bleef op den berghe veertich daghen ende veertich nachten.

Dat xvb. Capittel.

1. De Heere heet hem maken van ghewilligen offeren een heylichdom/ 10. Lade-kiste oft Arcke/ 17. Genadenstoel/ 18. twee Cherubim/ 23. Tafel/ 35. ende Luchter/met haren toebehoorten.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:

2 Segt den kinderen Israels / dat sy my een heeffoffer gheuen: ende neemt desselven a van yeghelijcken mensche / die het willichlijck gheeft.

Heeffoffer. a Of/ neemt. Exo.35.a.5 b† And. eere

3 Dat is nu het heeffoffer / dat ghy van hen nemen sult/gout/silver/b† metalen.

4 c† Ghele zijde/ scharlaken/ rosijnroot/witte zijde/Ghenten hayr.

c† Hyacinthus

5 Hoothachtige Ramms vellen/Dassen vellen/ bueren hout:

6 Olye totter lampen/specerije ter salven/ eñ goeden reuckwercke:

7 Onichsteen/ende gemaetede steenen/ten lijfrock ende ten borstlappe.

8 Ende sy sullen my eē heylichdom maken/ dat ick onder hen woone.

9 Als ick nu een d voorbeelt der wooninghe/ ende alles zijnes gherechtschaps wijsen sal/soo sult ghy het maken.

d Hebr. 8. c.5

De Arcke des verbonts.

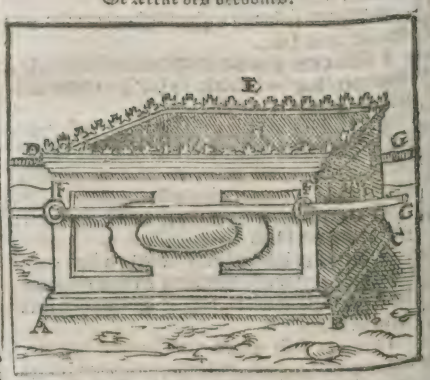

A. B. De lengde twee ellen ende een hal.
B. C. De breedde van twee ellen ende een half.
A. D. De hoochde anderhalf elle.
E. Eenen gulden kranz rontom d'Arcke.
F. Vier gouden ringen/twee over d'een zijde ende twee over d'ander zijde, om de handtboomen door te steken.
G. De vergulde houte handtboomen/ in de ringen te steken/om d'Arcke te draghen.
H. Het binnenste van d'Arcke om de ghetuyghenisse te stellen.

10 Maeret een e† Kiste dā bueren houte: twee ellen ende een half sal de lengde zijn / anderhalf elle de breedde / ende anderhalf elle de hoochde.

e† And. Lade of Arcke.

11 Ende sultse met louteren goude overtrecken/ binnen ende buyten/ende maeckt boven rondom eenen gulden krantz.

12 Ende giet vier gulden ringen/ende maetse aen hare vier hoecken alsó/ dat twee ringen zijn op eener zijdē/ eñ twee op der anderē zijdē.

13 Ende maeckt f handtboomen van bueren houte/ende overtrecktse met gonde.

f Of stanghen

14 Ende steecktse in de ringhen/ aen de zijden der Kisten/ dat mense daer mede draghe.

15 Ende sullen in de ringhen blijnen/ende niet wtghetoghen worden.

16 Ende sult in de Kiste / het ghetuyghenisse leggen/dat ick v gheuen sal.

17 Ghy sult ock eenen g† Genadenstoel maken/van louteren gonde : twee ellen ende een half sal zijne lengde zijn / ende anderhalf elle zijn breedde.

Cherubim. g† And. Verbondsstoel

Ende

Cherubim. b Exo. 6. 23

18 h Ende sult twee Cherubim maken van dichte goude/tot beyde eynde des Genadenstoels.

19 Dat een Cherub sy aen desen eynde: de ander aen den anderen eynde: en also twee Cherubim sijn/aen des Genadenstoels eynden.

Den Genadenstoel.

I

I. Den Genadenstoel / dweick het deckſel der Arcke was / hebbende de selue lengde / ende breedde van dien.

II. Dat is daer de wijsynake wt coemt boven den Genadenstoel. ende van onder de bleughelen der Cherubijnen.

Ende de Cherubim sullen hare bleugelen 20 wtbreyden / boven oueral / dat sy met haren bleugelen den Genadenstoel bedecken/ende eens tegheliicken int aensichte tegheu den anderen sijn/ende hare aensichte sullen op den Genadenstoel sien.

Exo. 37. b 9. Num. 7. b 89. Num. 3. c 27 Deut. 4. 16 1 Sam. 6. daer

Ende sult den Genadenstoel boven op der 21 kiste setten / ende in der kiste het ghetuyghenisse legghen/dat ick v gheuen sal.

22 k Van dier plaetse wil ick v bi tuyghen/ende met v spreken aengaende alles dat ick v gebieden wil/aen den kinderen Israels.

De Tafel.

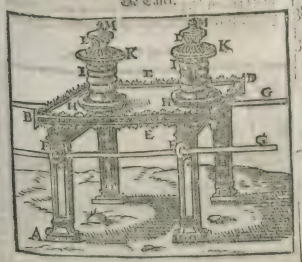

B. C. De lengde twee ellen.
C. D. De breedde van een elle.
D. B. De hoochde anderhalf elle.
E. Eenen gulden kranz rondtom de Tafel/boven ende onder verscheyden met eenen lijst. B. van eener handt breedt hoochde.
F. Vier ringhen aen de vier voeten des Tafels.
G. De handtboomen om de Tafel te dragheu.
H. Berlenus/inden welcken men de broodeu legde op de Tafel.
I. Twaelf broodeu gheheeten Thoonbroodeu.
K. De schalen daermede de broodt ouerdeer waren.
L. Wieroockvaten / ofte Kroesen / inden welcken men het Wieroock hebe.
M. De scholen der Wieroockvaten.

23 m Ghy sult ooc eenen n Disch maken van vieren houte: twee ellen sal zijn lengde zijn/ende een elle zijn breedde / ende anderhalf elle zijn hoochde.

m Exo. 37. b 10 n Andreas/ een Tafel.

24 Ende sult en ouertrecken met louteren goude/ende eenen gulden krantz rondtomme maken.

25 Ende eenen lijst rondtomme eener handt breedt hoogh / ende eenen gulden krantz om den lijst rondtomme.

26 Ende sult vier gulden ringhen daer aen maken / aen de vier hoecken / aen zijnen vier voeten.

27 Hart onder de lijsten sullen de ringen zijn/ darmen handtboomen daer in steke / ende de Disch draghe.

28 Ende sult de hantboomen van vieren houte maken ende haer met goude ouertrecken/ dat den Disch daermede ghedraghen worde.

29 Ghy sult ooc zijne schotelen/ o bekeren/ kannen / schalen / wt louteren goude maken/ darmen daermede wt ende in ghiete.

o Of An. lepels/ halue rieten/ met de welcke men reuyget/ en in de welcke ghegoten werd. wt etc. maken.

30 p Ende sult op den Disch allenidt schoonbroodeu legghen voor mij.

p Leu. 24. a. 5. Schoonbroot.

31 q Ghy sult ooc eenen Luchter van louteren dichten goude maken: daer aen sal de schacht met rieten/ r coppen/ knoopen/ende bloemen zijn.

Luchter. q Exo. 37 b 17 Num. 8. a. 2 r And. schalen of bekeren/

32 Ses rieten sullen wt den Luchter tot den zijden wtgaen/ wt negelijcker zijde drij rieten.

33 Een negheliick riedt/ sal drij open schalen/ knoopen ende bloemen hebben: dat sullen zijn de ses rieten wt den Luchter.

34 Wy/de schacht aen de Luchter/sal vier open schalen met knoopen ende bloemē hebben.

35 Ende teicken eenen knoop onder twee rieten/welcker ses wt den st Luchter gaen.

st And. Candelaer.

36 Want beyde haer knoopen ende rieten/ sullen wt hem gaen / altemael een dicht louteren goudt.

37 Ende sult seuen Lampen maken daer boven op/ dat sy teghen malcanderen luchten.

Seuen Lampen.

38 Ende lichtscheeren / ende demphoopen/ van louteren goude.

39 Wt een t Centener louters goudes sult

t Centener is dertich pondt gouts.

Den Candelaer.

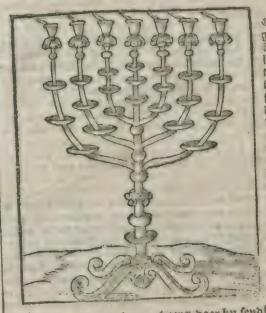

Wy en hebbē den Candelaer niet afgeteeckent met den A. B. C. daerō dat het licht genoech is te verstaē in het aensiē der figure/ als hy sout int 24. veers/ daerer sullen wesen vier schalen aen den Luchter. Dat verstaet hy wt den Candelaers standaert/ daer de schachtē wt comē. Want daer en zijn maer drij schalen aē die ander ses schachtē/ dat is dijs aen gelijckmaer daer zunder vier aen den grenē die int midden staet. dij hondē ende een onder / ghelijck ons de figure aenwijst. Aengaende int 33. veers. daer hy seydt dat drij schalen wesen sal een knoop onder de twee rieten/ dat is/als de rieten beginnē van d'een eñ d'ander zijde wt dē Luchter te comen. Daer sal ooc eenen knoop onder wesen: het welcke de figure wel te bemen gheeft.

ghy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ghy dat maken/ met alle desen gerechtschappe.

u Ende siet toe/ dat ghy het maket na haren x beelde/ dat ghy op den berghe ghesien hebt.

x Hy verhaelt het hier ten anderen mael/ dat hy daer boven in desen Capittel seyt: het sullen altemael ydel voorbeelden ende figuren zijn met Moyse: op dat het tweemael gheseyt, ymmers ghewisselyck ghelooft worde.

Dat xxvj. Capittel.

1. Van de Woonunghe/ ende haren deckselen/ 15. van berderen/ 26. rychelen/ 31. ende voorhanghen.

De Woonunghe/ Hutte/ ofte Tabernakel.

a Exo. 36.a.8. b† Anu. wit linnē gewerckt van blauwer zyde/ etcet.

EN a Woonunghe sult ghy maken van thien Tapyte/ wt b† witter geruweerder zyden/ van gheler zyden/ van scharlaken/ ende voxijnroot: Cherubim sult ghy daer aen maken constelijck.

2 De lengde eens Tapyts/ sal acht en twintich ellen zijn/ de breedde vier ellen/ ende sullen alle thiene ghelijck zijn.

3 Ende sullen telcken vijue te samē gevoecht zijn/ een aen het ander.

4 Ende sult c strickluf kens maken/ van geler zyden/ aen eens yegelijcken Tapijtlheeck/ daer sy mede sullen te samen gheuoecht zijn/ dat telcken twee ende twee/ aen haren hoecken/ te samen ghenaeyt worden.

b Ofte/ strickwerckens

Omhanck gheborduert met Cherubijnen.

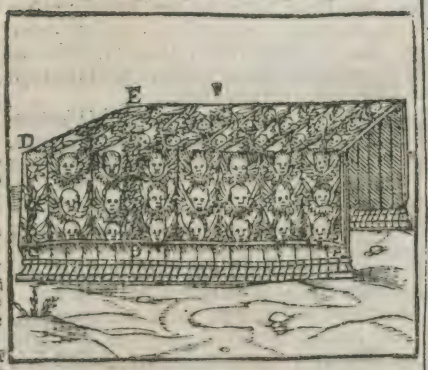

Om het waerachtich verstant te hebbē van dese Tapijtē/ daer bī den text een wepnich duyster is/ sal het beel beter wesen eerstelijck te besien de beschrijuinghe des Tabernakels/ de welcke in den 25. boeck. Dā soemt wederom tot dese beschrijuinghe. Daer zijn thien Tapyten/ die elck in de lengde hadde 28. ellen. Nv als de Tapijten/ t'samen gheuoecht waren/ deden sy 40. ellen: Want de thiennael vier ellen die elcke Tapyte in de breedde hadde/ doē beerteich. Dese Tapijten waren in twee deelen ghedeylt/ vijf waren t'samen gheclt/ ende vijf andere t'samen. Van voechde men die twee deelen der Tapijtē t'samen: vijf ende vijf met litsen ende heckselen/ gelijck ghy meucht sien by de figure 5. tot F. Laet ons nv sien hoe sy op den Tabernakel gelept was/ wy sullen hier onder sien/ dat den Tabernakel hadde in de lengde dertich ellen/ ende twaelf in de breedde. Wy hebben hier boven ock gheseyt/ dat de Tapijten t'samen genoecht zynde hadden beertich ellen: So dan van A. tot B. (dwelck de vermatinghe der Tapijten zijn) isser twintich ellen. Want daer zijn vijf Tapijten gelijck ons de figure wel aenwijst. Ende van B. tot C. isser twee Tapijten ende een half/ dat zijn thien ellen: doer se tot de twintich ellen/ dwelck zijn van B. tot A. dat zijn de dertich ellen van des Tabernakels ouerdeckſel. Nv gebzeken daer twee Tapijten ende een half. Want van A. tot C. en zijnder maer seuen Tapijten ende een half/ ende daer zijn thien Tapijten gelijc het geseyt is. De reste dan van de thien Tapijten/ die vā de lengde des Tabernakels ouerschieten/ (te weten/ twee Tapijten ende een half) dat zijn de thien ellen) hangende aen de West zyde/ ende bedeckten die acht berderen die op die zyde waren. Siet daerom hebben sy hier te vozen grootelijc geabuseert/ want men heeft niet ghenepnt de West zyde te bedecken. Wy moeten ock sien de lengde so de Tapijten op den Tabernakel gelept waren: sy hadden 28. ellen inder lengde. ghelijck het gheseyt is. Nv moet daer zijn twaelf ellen om den Tabernakel ouer te bedecken: dat is/ van D. tot E. om dat den Tabernakel hadde in de breedde twaelf ellen/ ghelijck wy onder seggen sullen ter plaetsen der figuren. Daer resten noch sesthien ellen. de welcke hangen ter zyden bauden Tabernakel/ te weten/ acht op de Suydtzyde D.C. en de andere acht op de Noortzyde H,G. se waren de Tapijten op den Tabernakel gheslept.

5 Vijftich strickluf kens aē eenen yegelijcken Tapyte/ dat ēē aen het ander te samen datte.

6 Ēn sult vijftich guldē d† hechtselen maken/ daermen de Tapijtē mede te samē hechte/ een aen het ander/ op dat het ēē woonunge worde.

d† And. haken

7 e Ghy sult ock een deckſel wt gheptenhayr maken/ tot eener Hutten ouer de Woonunghe van elf Tapijten.

Een deckſel van elf Tapijten.

8 De lengde eens Tapijts/ sal dertich ellen zijn/ de breedde vier ellen: ende sullen alle elf ghelijck groot zijn.

e Exo. 26.b.7.

9 Vijue sult ghy aen malcanderen voeghen/ ende sesse ock aen malcanderen/ dat ghy het seste Tapijt ooc tweevoudich maket voor aen der Hutten.

10 Ende ghy sult aen eenen yeghelijcken Tapijte vijftich f† strickluf kens maken aen haren hoecken/ dat sy aen malcanderen by den eynden gheuoecht worden.

f† And. strickwerckens

11 Ende sult vijftich g† cōperen hechtsels maken/ ende de hechtselen in de strickluf kens knoopen/ dat de Hutte te samen gheuoecht/ ende [een Hutte] worde.

g† And. messinghe

12 Nv/ dat h† daer ouer is/ aen den Tapijten der Hutten/ sult ghy de helft laten ouerhanghen/ achter aen der Hutten.

h† And. de lengde

13 Op beyde zijden eener ellen lanck/ dat het i† overighe sy op der Hutten zijden/ ende op beyde zijden haer bedecke.

i† And. dat ouerschiet

14 Ouer dit deckſel sult ghy een deckſel maken van rootachtighen ramſ vellen: daertoe ouer haer een deckſel van dassen vellen.

15 k Ghy sult ook berderen maken tot der Woonunge/ van vuere houte/ die staen sullen.

16 Thien ellen lanck sal een bert zijn/ ende anderhalf elle breedt.

17 Twee l† tappen sal een bert hebben/ dat eens aen het ander mengde gheser worden: alsoo sult ghy alle berderen der Woonunge maken.

18 Twintich sullē harer staē tegent Suyden.

19 Die sullen beertich silueren voeten beneden hebben/ telcken twee voeten onder eenen yeghelijcken berde/ aen zijnen tween tappen.

Een deckſel wt Gheyten hayr.

incomen van dē Tabernakel B. ende sy waren ooc twee ellen breeder dan de eerste. Want sy hadden in de lengde dertich ellen. ende sy waren maer 28. Als Moses sept int 35. boeck/ dat er ouer was/ soude op t'achterste des Tabernakels hangen/ oft hy seyde: Dese Tapijten zijn meer dā de helft van de Tapijten breeder dan de eerste/ het welcke zijn twee ellen (want sy hadden vier ellen breedde/ gelijck wy geseyt hebben.) Dit ouerige sal een elle zijn aen eicke zijde des Tabernakels leger comen dan de eerste. te weten/ de Suydtzijde een elle D. ende een ander elle aen de Noordtzijde twelck hy wel te verstaen gheeft aen het 13. boeck.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dit zijn nu de cleederen/die sy maken sul-
e An. Ephod/ Aarons cle-deren oft ge-sanicke.
ten: eenen borstlap/ f† lijfrock/ g‡ zijden rock/
h† enghen rock/ hoet/ ende gordel: also sullen
sy heylighe cleederen maken uwen broeder Aa-
ron/ende zijnen sonen/ dat hy mijn Priester zy.
f And. wijde cleder.
g Exo. xxviii. 4. Leui. viii. 7. h And. blauwe cleder. Exo. xxviii. 31.
Lijfrock.
Daer toe sullen sy nemen / gout / i† ghele
zijde/scharlaken/rozijnroot/ende witte zijde.
Den lijfrock sullen sy maken van gantze/
gheler zijden/ scharlaken/rozijnroot/ende witter
gheweerender zijden/consselijck.
Dat hy op beyde schouderen te samen ge-
voecht/ ende aen beyden zijden te samen ghe-
bonden worde.
Ende zijnen k† gordel daer op/sal der seluen
conste ende werckes zijn/ van gantze/geler zij-
den/ scharlaken/ rozijnroot/ende witter ghe-
weerender zijden.
j† And. borst-lijft. of boos-beleg
k Bedeutet steen.
Ende sult twee Onixsteenen nemen/ende
daer op grauen de namen der kinderen Israels.
Op eenen negelijcken ses namen/na der o-
dene haer l† anderen.
l† And. ghe-acht. grand. ghebooge.
Dat sult ghy doen door de steensnijderen/
die de segelen grauen/also/dat sy met gantze
rontom ghenatet worden.
Ende sultse op de schouderen des lijfrocx
hechten/dat het steenen zijn der gedachtenisse/
voor de kinderen van Israel/dat Aaron hare
namen op beyde schouderen draghe voor den
Heere/ ter ghedachtenisse.
Ende sult guldene spansselen maken.
Ende twee ketenen van louteren gantze/met
twee enden/ doch dat de leden in malcande-
ren hangen/en sultse aen de spansselen maken.
m† And. dat is ge-dachtenis of eerch nis/ sult ghy
doen.
Dē borstlap n† sult ghy maken na der const/
als den lijfrock / van gantze / gheler zijden/
scharlaken/ rozijnroot/ ende witter geweven-
der zijden.
Gestalt des borstlaps.
Vierhoeckich sal hy zijn/ende dobbel/ een
haut hoet sal zijne lengde zijn/ ende een haut
hoet zijne breedde.
Ende sullent vullē met wee rijen vol stee-
nen: de eerste rije zy / een Sardin/ Topasse/
Smaragde.
n† And. Dese maut.
De ander/en Rubijn/Saphir/ o† Demant.
De derde/ een Liuener/ Achat/ Amethyst.
De vierde/een Turkis/Onich/Jaspis: In
gantze sullen sy ghenatet zijn/ in allen rijen.
Ende sullen na de twaelf namen der kin-
deren Israels staen/gegrauen van den steen-
snijder/een yeghelijck nae zijnen naem/ na de
twaelf stammen.
Ende sult ketenen aen den borstlap maken/
met twee enden / doch dat de leden in mal-
canderen hanghen/van louteren gantze.
Ende twee gulden ringen aen den borstlap/
also dat ghy de selue twee guldene ringhen
hechtet/aen de twee hoecken des borstlaps.
Ende de twee gulden ketenen/ in de selue
twee ringen/ aen de beyde hoecken des borst-
laps doet.
Ende/de twee eyndē der twee ketenen/ sult
ghy in de spansselen maken/ende haer hechten
op de schouderen aen den lijfrock/ tegen mal-
canderen over.
Ende sult twee ander gulden ringhen ma-
ken/ ende aen de twee ander hoeckē des borst-
laps hechten / aen zijnen boorde/ inwendich
teghen den o† lijfrock.
o† And. tegen den.
Ende sult noch twee gulden ringen maken/
ende op de twee hoecken beneden aen dē lijf-
rock/ buyten teghen malcanderen over hech-
ten/ daer den lijfrock tsamen gaet / p† boven
aen den lijfrock constelijck.
p† And. buyten op den constelijcken wercke des lijfrocx.
Ende men sal den borstlap met zijne ringen/
met eenen q† gelen snoere/ aen de ringhen des
lijfrocx knoopen/ dat hy op den constelijcken
gemaeckten lijfrock harde sitte/ende de borstlap
hem niet van den lijfrock los en make.
q† An. blauwē
Also sal Aaron de namen der kinderen Is-
raels draghen inden r† borstlap/ op zijnē herte/
wanneer hy in het heylige gaet/ tee gedachte-
nisse voor den Heere alleruyt.
r† And. borstlap de des gerichtes/
Ende sult inden borstlap doen/ s† Licht ende
t† Recht/dat sy op den herte Aarons zijn/ wan-
neer hy ingaet voor den Heere/ende draghe het
u† Ampt der kinderen Israels op zijnen herte/
voor den Heere alleruyt.
s Dyim ende Thumim. wat dē geweest zy/ daer van en weetmen niet meer: op Hebreysch heet het Dyim ende Thumim.
t† And. Recht
Ghy sult ock u† den zijden rock onder den
lijfrock maken/ganusch van geler zijden.
Deut. 33. a. 8
u† And. Zyden rock.
Ende boven middē in/sal een hal zijn/ende
eenē boorē rontom het hol/te samen genoecht/
v† dat hy niet en verscheure.
v† Anders/het wijde hende rotten lijfrock eteet. dan
Ende beneden aen zijnen soome / sult ghy
granaetappelen maken / van gheler zijden/
scharlaken/rozijnroot/ om ende om: ende tus-
schen desseluen/ gulden schellekens/ ock ront-
omme.
x† And. blauwe
y† And. als een neus ouerboogt eenes pantsers/dat hy eteet.
Dat daer een gulden schelleken zy / daer
nae een granaetappel / ende soo voorbaes een
gulden schelleken / ende wederom een gra-
naetappel / rontom aen den soome desselues
zijden voet.
z Sy. 43 b 10
Ende sy sullen Aaron ende zijne sonen
dy dient/dannen zijnen geclanck hooze/wan-
neer/hy wt ende in gaet/in het heylighe/voor
den Heere/ op dat hy niet en sterue.
a Of/ voor hooftblads.
Ghy sult ock een a voorhooft plate maken
van louteren gantze/ ende daer in grauen/ ge-
lijck men de segelen wegraeft: DE HEY-LIGHEYT DES HEEREN.
Ende sult het hechten aen een gele snoer/voor
aen den hoet op het voorhooft Aarons.
Dat also Aaron draghe de miss daet des hey-
ligen/dat de kinderen Israels heyligen in al-
len gauen haerer heyligingē: ende het sal alleruyt
aen zijn voorhooft zijn/dat hyse verssone voor
den Heere.
Eugen rock.
b† An. peerlen-rock ofte oogs rock.
Ghy sult ock eenen b† enghen rock maken
van witter zijden / ende eenen hoet van wit-
ter zijden maken / ende eenen ghestickeden
gordel.
c† An. ter eeren en verciering.
Ende den soons Aaron / sult ghy rocken/
c† gordelen/ende huyuen maken/ d† die heerlijck
ende schoon zijn.
d Wat dit zy/ na het gebruyck der Hebreyscher sprake/ dat moetmen gewoon worden by de nae volgende Cap. c. 24. etc.
Ende sy sullen sy ende hare soons aentrecken: ende sultse salben/ende
hare handē d† vullen/ende hen e† wijden/dat sy
mijne Priesters zijn.
e† And. heyligē f† And. gope
Ende sult hen linnen nederecleederen maken/
te bedecken het vleesch der schaemte/ vanden
lenderen tot aen de f† schenke.
g† And. getuyghenisse of sluyse/
Ende Aaron ende zijne soons sullense aen
hebben / wanneer sy in de huytte des g† be-
scherms gaen/ofte toe treden tot dē Altaer/dat
sy hare mis daet niet en dragen/ ende steruen
moeten: dat sal hem/ende zijnen zade na hem/
een eewighe wyse zijn.

Dat xxix. Capittel.

2. Wander wijnghe Aarons ende zijner sonen/ 32. haren rechte aen den offer. 37. Wijnghe des Altaers/ ende dagheliicken offer. 42. Handel ende wooninghe des Heeren onder zijnen volcke.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Aaron ende zijner sonen wijnighe.
a leuit. 8. a. 2. ende 9. a. 2.
b† And. barre ende twee weders.
c† And. blacke

Dit isset oock/ dat ghy hen doe sult/ dat 1
sy my tot Priesters ghewijet worden: Ne
a neemt eenen jonghen b† osse/ en twee
rammen sonder c† ghebreck.

Ongheheuelt broot/ en ongheheuelde koec- 2
ken met olij ghemengt/ ende ongheheuelde
bladen met olij bestreken: van terwen meel
sult ghy het alles maken.

Ende sult het in eenen korf legghen/ ende 3
in den korue hier toe brenghen/ met den osse
ende den tween rammen.

d Ende sult Aaron ende zijne soons/ voor 4
der deure der Vtten des e† beschepts bren-
ghen/ ende met water wasschen.

Ende de clederē nemen/ ende Aaron aen- 5
trecken den enghen rock/ ende f† den zijden
rock/ ende den lijfrock/ ende den borstlap tot-
ten lijfrock/ ende sulten gorden buyten g† op
den lijfrock.

Ende den hoet op zijn hooft setten/ ende de 6
heyligue croone aen den hoet.

Ende sult nemen de salf-olij/ ende op zijn 7
hooft gieten/ ende hem saluen.

En zijne soons sult ghy voor hier toe bren- 8
ghen/ ende hen den enghen rock aentrecken:

Ende beyde Aaron ende oor hen/ met gor- 9
delen gorden/ ende hen hoeden op setten/ dat
sy het Priesterdom hebben tot eewigher wij-
se: ende sult Aaron ende zijne soons de han-
den h vullen.

h Dit vullen is in Hebreis-scher sprake/ der welcker men moet ge-woon worde: ende was dat/ dat inder wij-inge den Priesteren de han-den met offer gevult werden voor den Hee-re. Hier achter int Cap. c. 24.
a leuit. 1. a. 3.
k† And. stijfts ofte gerugge-nisse.
l† Anders/ des stijfts.
m leuit. 3. a. 3.
n leuit. 4. b. 11

i Ende den osse hier toe brenghen/ voor de 10
Vtte des k† beschepts/ ende Aaron met zij- 25
ne soons/ sullen hare handen op des offen
hooft legghen.

Ende sult den osse slachtē voor den Heere/ 11
voor der deure der Vtten des l† beschepts.

Ende sult van zijnen bloede nemen/ ende 12
op des Altaers hoornen doen/ met uwen vin-
ger/ ende alle het ander bloedt aen des Al-
taers boden gieten.

m Ende sult alle het vette nemen aen den 13
inghewande/ ende het nette om der leueren/
ende de twee nieren met den vette/ dat daerom
is/ ende sult het op den Altaer aensteken.

n Mu/ des offen vleesch/ vel ende mest/ sult 14
ghy buyten voor den leger met vyer verbran-
den: want het is een sondoffer.

Ock den eenen ram sult ghy nemen/ ende 15
Aaron met zijne sonen/ sullen hare handen op
zijn hooft legghen.

Dan sult ghy hem slachtē/ ende van zijnen 16
bloede nemen/ ende op den Altaer sprenghen
rondtom.

Ende den ram sult ghy verhouwē in stu- 17
cken/ en zijn ingewant wasschen/ en de beenen/
en sult het op zijne stucken ende hooft leggen.

Ende den gantschen ram aensteken op den 18
Altaer: want het is den Heere een brandtof-
fer/ een soeten ruck/ o een vyer des Heeren.

o Dit woort ghebruycht Mose veer ve-le/ en wy sul-len des gewoon worde/ dat het so vele heete/ als een offer des Heers/ als wanneer ghy van herre een vyer saget/ en bracht: Wat is dat? so spreeckt men: Het is Godts vyer/ dat is/ men offerde aldaer Gode.
p leuit. 8. c. 22

p Daer na den anderen ram sult ghy ne- 19
men/ ende Aaron met zijne soons/ sullen hare
handen op zijn hooft legghen.

Ende sulten slachtē/ ende van zijnen bloe- 20
de nemen/ ende Aaron ende zijne soons/ op q
het rechter oorlapken strycken/ ende op de duy-
men harer rechterhandt/ ende op den grooten
teen haers rechten voets: ende sult het bloedt
op den Altaer sprenghen/ rontom henen.

Ende sult vanden bloede op den Altaer ne- 21
mē/ ende salf-olij/ ende Aaron ende zijne clee-
deren/ zijne soons ende hare clederen besprен-
ghen: soo wordt hy ende zijne clederen/ zijne
soons ende hare clederen gheheyligt.
q leuit. 8. c.

22 q Daer na sult ghy nemē het vette vanden
rāmme/ den steert/ ende het vette aenden inge-
wande/ het vette om der leueren/ ende de twee
nieren met den vette daer om/ ende de rechte
schouder: (want het is een ram der r† vullē.

23 Ende een s† broodt/ ende eenen olijkoeck/
ende een blade/ vā den korue des ongeheuel-
den broots/ die voor den Heere staet.

24 En legt het al op de handen Aarons/ ende
zijner soons/ ende t† beweecht het den Heere.

25 Daer na nemet van haren handen/ ende
steeckt het aen op den Altaer ten brandtoffer/
ten soeten ruycke voor den Heere: want dat is
een vyer des Heeren.

26 u Ende sult de borst nemen vanden ram-
me der vullē Aarons/ en sultse voor den Hee-
re beweghen: Dat sal v deel zijn.

27 Ende sult alsoo heyligen de wegheborst/
ende de heefschouder/ die beweecht ende ghe-
gheuen zijn/ vandē rāmme der vullē Aarons
ende zijner soons.

28 Ende sal Aarons ende zijner soons zijn/ tot
eener eewigher wijse/ vanden kinderen Isra-
els: want het is een heefoffer/ ende de heef of-
fers sullen des Heeren zijn/ vanden kinderen
Israel/ aen haren x† danckofferen ende heef-
offeren/ dat sy den Heere doen.

29 y Ende de heyligue cleederen Aarons/ sul-
len zijne soons hebben na hem/ dat sy daerin-
ne gesalft/ ende hare handen gheuult worden.

30 Welcker onder zijnen sonen/ in zijne stede
D Priester wort/ die salse seuen dagen aentrec-
ken/ dat hy gae in de Vtte des z† beschepts
te dienen in den Heyligen.

31 Ghy sult dan nemē den ram der vullinge/
en zijn vleesch in eenen heyligen plaetse coken.

31 Ende Aaron met zijnen sonen/ sal desselven
rams vleesch eten/ ende met de broode in den korue
voor der deuren der Vtten des beschepts:

33 Want daer is versoeninghe mede gesche-
te vullen hare handen/ dat sy gewijet worden:
een vreemder en salt niet eten: want het is
heylich.

34 Waer nu wat overblijft/ vandē vleesche der
vullinge/ ende vandē broode/ tot aenden mor-
ghen: dat sult ghy met vyer verbranden/ ende
niet laten eten: want het is heylich.

35 Ende sult also met Aaron ende zijne sonen
doen/ alles wat ick v gheboden hebbe: seuen
daghen sult ghy hare handen vullen.

36 Ende daghelijcx eenen osse ten sondoffer
slachten/ tot eener versoeninghe/ ende sult den
Altaer b† ontsondigen/ wanneer ghy hem ver-
soenet/ ende sulten saluen/ dat hy gheheyligt
worde.

37 Seuen daghen sult ghy den Altaer verso-
nen/ ende hem wijen/ dat hy zy een Altaer des
Allerheylichsten: wie den Altaer aenroeren
sal/ die sal gheheyligt zijn.

38 c Ende dat sult ghy met den Altaer doen:
Twee iarighe lammeren sult ghy alle mael
des daechs daer op offeren.

39 Een lam des moggens/ het ander tusschen
den avont.

40 Ende tot eenen lamme/ een thienden
Ed† meelbloemen ghemengt/ met een vierē-
deel van een e hin ghestooter olij/ ende een
vierdeel van een hin wijns ten danckoffer.

41 f Met den anderen lamme tusschen den
avont/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

anont/ sult ghy doen/ als met den Spijsoffer
ende Dranckoffer des morghens / ten soeten
reucke een vyer den Heere.
Dat is het dachlijcke Brantoffer by uwen 42
nacomelingen/voor der deure der hutten des
f Beschepts/ voor den Heere / g daer ick h † v
betuyghen/ende met v spreken wil.
Aldaer wil ick den kinderen Israels i be- 43
kent ende geheylicht worden in mijner Heer-
lijckheyt.
Ende wil de hutte des Beschepts met den 44
Altaer heylighen / ende Aaron ende zijne so-
nen my tot Priesteren wijen.
k Ende wil onder den kinderen Israels 45
woonen/ende haer Godt zijn.
Dat sy weten sullen / ick zy de Heere haer 46
Godt/diese wt Egyptenlande voerde/dat ick
onder hen woonde/ick de Heere haer Godt.

Dat xxx. Capittel.

1 Van den Reuckaltaer. 12. hooftschattinghe
des volcx. 17. Metalen waschvaten/ 21. Heyli-
gher Salfolye/ 34. ende Reuckwerck.

Reuckaltaer
Ghy sult oock eenen * Reuckaltaer ma- 1
ken van vueren houte/om te roocken/ A
Eener ellen lanck ende breedt / recht 2
a † viercantich/ende twee ellen hooch/b † met
zijnen hoornen.

Den Reuckaltaer.

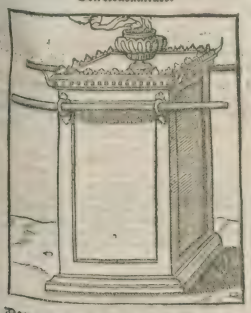

Daer en is aen desen Altaer niet dat zwaer te
berstaen is/ daerom voldoet de Figure ghenoech.

Ende sult hem met louteren goude ouer- 3
trecken/ zijn dack ende zijne wanden rontom-
me/ende zijne hoornen/ ende sult eenen krantz
van louteren goude daeromme maken.
Eñ twee gulden ringen onder den krantze 4
tot beyden zijden/datmen handtboomen daer
in steke/ende hem daermede draghe.
De handtboomen sult ghy oock van vue- 5
ren houte maken/eñ met goude ouertrecken.
Ende sult hem setten voor den Voorhanc/ 6
die voor de Arcke des ghetuygenisse hangt/eñ
voor den c † Ghenadenstoel/die op het Getuy-
ghenisse is/van daer ick v betuyghen sal.
d Ende Aaron sal daer op roocken goet 7
reuckwerck alle morghen / wanneer hy de
lampen toerichtet.
Desseluen ghelijcken/wanneer hy de lam- 8
pen aensteeckt/ tusschen den anondt/ so sal hy
sulck reuckwerck oock roocken : dat sal het
daghelijcx reucken zijn voor den Heere / by
uwen nacomelinghen.

9 c Ghy en sult geen vreemt roocken daerop
maken/oock geen brantoffer noch spijsoffer/
ende gheen dranckoffer daer op offeren.
10 Ende Aaron sal op zijnen hoornen versoe-
nen/eenmael inden Jare/met den bloede des
sondoffers / tot eener versoeninghe. f Sulcke
versoeninge sal iaerlijcx eenmael gheschieden
by uwen nacomelinghen : want dat is den
Heere het Allerheylichste.
11 Eñ de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
12 g Wanneer ghy de hoofden der kinderen
Israels tellet / so sal een yeghelijck den Heere
gheuen de versoeninge zijner ziele/ op dat hen
gheen plaghe en h ouercome/ wanneer sy ge-
telt worden.
13 Een yeghelijck die mede inden ghetale is/
sal eenen haluen sikel geuen/ na den sikel des
Heylichdoms: i een Sikel gelt twintich k Ge-
ra: een sulck half Sikel sal het heefoffer des
Heeren zijn.
14 Wie inden ghetale is / van twintich iaren
ende daer bouen/die sal het heefoffer den Hee-
re gheuen.
15 De rijcke en sal niet meer gheuen / ende de
arme niet weynigher aen den haluen sikel/die
men den Heere ter heuinghe gheeft / voor de
versoeninghe harer zielen.
16 Ende ghy sult sulck ghelt der versoeninghe
nemen vanden kinderē Israels/ende aen den
Godsdienst der hutten des l † beschepts leg-
ghen / dat het den kinderen Israels zy eene
ghedachtenisse voor den Heere / dat hy hem
ouer hare zielen versoenen late.
17 Eñ de Heere sprack met Mose / eñ seyde:
18 m Ghy salt oock een n metalen handtvat
maken/ met eenen metalen voet / om te was-
schen : ende sult het setten tusschen der hutten
des beschepts ende den altaer / ende water
daer inne ghieten:
19 Dat Aaron ende zijne soons hare handen
ende voeten daer wt wasschen/

Het coperen Hantvat.

20 Wanneer sy in de hutte des beschepts gaē/
C ofte ten altaer / o † dat sy dienen souden met
roocken / een vyer des Heeren / op dat sy niet
en sterven.
21 Dat sal een eewighe wijse zijn / hem ende
zijnen zade/by haren nacomelinghen.
22 Eñ de Heere sprack met Mose/eñ seyde:
23 p Neemt tot v de beste specerije / de edelste
myrre/vijfhondert [sikel/] eñ kaneel de helft
so vele/vijftich ende twee hondert / ende cal-
mes oock vijftich ende twee hondert/

e Leui.10.a.1
f Leu.16.a.2 b.34 Heb.9.a.7 c.25
g Num.1.a.2 ende 26.a.2 2 sam.24.a.2
h Of wederbare/
Sikel.
i Leu.27.c.25 Num.3.c.47 Ezec.45.b.12
k Gera is by ons een halue stuyver ende ses mijten Brabants.
l † And. Ghetuyghenisse,
Hantvat oft Waschvat.
mero.40.b.30
n Ofte coperē
o † An. om dat sy roockē souden den ghebranden offer des Heeren.
Heylighe salf olye.
p exod.40.a.9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende cassien vijf hondert/ na den sikel des 24
heylichdoms / ende olye van olyboomen /
een hin.
Ende maeckt een heylighe salfolye/ na der 25
apotekeren const.
q Exo.8.b.10 qEnde sult daermede salmen de hutte des 26
r este/ tupghe / este/ tupghe/ of baten. beschendts/ende de arcke des Getuygenisse.
De tafel/met alle r haren baten/de luchter 27
met zijnen s ghereetschap/op den reuckaltaer/
Den brandtoffer altaer / met alle zijnen 28
ghereedtschappe / ende het handtwat met
zijnen voete.
Ende sultse also wijen/dat sy het allerhey- 29
lichste zijn : wiese aenroeren wil / die sal ghe-
wijet zijn.
Aaron ende zijne soons sult ghy ock sal- 30
uen/ende hen my tot Priesteren wijen.
Ende sult met den kinderen Israels spre- 31
ken/ende seggen: Dese olye sal my een heyli-
ghe salue zijn by uwen nacomelinghen.
Op der menschen lijf en sal sy niet ghego- 32
ten worden : ghy en sult ock haren gelijcken
niet maken/want sy is heylich/daerom sal sy
u lieden heylich zijn.
Wie een sulcke maeckt/ofte eenen anderen 33
daer van gheeft/die sal van zijnen volcke wt-
gheroept worden.
Heylich reuc werck. Ende de Heere spraeck tot Mose : Neemt 34
tot t specerije/ balsem/stacktes/ galban/ ende
repnen wieroock / des eenen so veel als des
anderen/
Ende maeckt reuckwerck daer wt/na der 35
apotekeren const gemengt / dat het repn ende
heylich zy.
Ende sult het tot puluer stooten/ende sult 36
desselven legghen voor het Ghetuygenisse/ in
der hutte des beschendts/ van daer ick v ghe-
tuyghen sal: dat sal u lieden het Allerheylich-
ste zijn.
Ende des reuckwerck gheliicken en sult 37
ghy u lieden niet maken / maer het sal v hey-
lich zijn den Heere.
Wie een sodane maken sal / dat hy daer 38
mede roocke / die sal wtgheroept worden van
zijnen volcke.

Dat xxxj. Capittel.

1. Wat Werckmeesters den Tabernakel maken sullen. 13. Van houdinge des Sabbaths/ 18. en ghevinghe der steenen Tafelen.

a exo. 35.b.36 1. par.2.c.30. Bezaleel. Ende de Heere spraeck met Mose / ende 1
seyde: A
a Siet / ick hebbe by namen geroepen 2
Besaleel den sone Uri / des soons Hur / van
den stamme Juda/
b 1.Re.7.b.14 bEnde hebbe hem vervullet met den geest 3
Gods / met wijsheyt / ende verstandt/ ende
bekentenisse/
Ende met allerley werck consilijcken te 4
arbeyden van goude/ silver/ c coper.
c And.eerin Consilijcke steenen te snijden ende in te 5
setten/ ende consilijcken te timmeren van hou-
te/ te maken allerley werck.
Aholiab. Ende hebbe hem toegedaen Aholiab/ Ahi- 6
samachs sone/van den stamme Dan:en heb-
be allerley wijsen/ de wijsheyt int herte ghe-
gheven / dat sy maken sullen alles wat ick v
ghebodden hebbe.
b Exo. 25.26. 27.28.b.30 d De hutte des e t beschents / de arcke des 7
e t Anp. tijges/ ghetuyghenisses/den ghenadenstoel daer op/
ende alle het gheereetschap der hutten.
De tafel/ haer baten/ den sijnen luchter/ 8
ende alle zijn ghereetschap / den reuckaltaer /
9 Den brandoffers altaer / met alle zijn ghe-
reetschap/het handtwat met zijnen voete:
10 De amps cleederen/ ende de heylighe clee-
deren des Priesters Aaron/ende de cleederen
zijner soonen totten Priesterdom:
11 De salf olye/ende het reuckwerck van spece-
rije torten heylichdomme: alles wat ick v ge-
boden hebbe/ sullen sy maken.
12 Ende de Heere spraeck tot Mose/ en seyde:
13 Segghet den kinderen Israels/ en syeeckt: Sabbath
f houdt mijnen Sabbath : want die selue is f Exo.20.c
een teecken tusschen my ende ulieden/op uwe g Num.15.
nacomelingen/dat ghy weret/dat ick de Hee- b.30.35
re ben die ulieden heylighet. h Land. Ma
14 Daerom so houdet mijnen Sabbath/want i Gen.2.c.
hy sal heylich zijn : g wie hem ontheylicht/die k Gen.17.
sal des doots sterven:want wie een h t arbeyt ende 20.c
daer in doet / diens siele sal wtgheroeyt wor- exod.20.c
den van zijnen volcke. Twee Tafelen Mose.
15 Ses dagen salmen arbeyden: maer aenden 1 exo.24.b
seuenden dach is de Sabbath/ i de heylighe ende 32.b
ruste des Heeren: wie een arbeyt doet aenden Deut.5.c
Sabbath dach/die sal des doots sterven. ende 9.b.
16 Daerom sullen de kinderen Israels den a Dat sal
Sabbath houden / dat sy hem ock by haren Mose
nacomelingē houden / ten eewigen verbonde. nen wo
17 Hy is een eewich teecken tusschen my ende also: als
den kinderen Israels : k want in ses daghen by ver
maecte de Heere hemel ende aerde/ ende aen schaud
den seuenden daghe rustede hy / ende ver- sy ghe
quickte hem. dat sy
18 l Ende doe de Heere wtghespraken hadde weten/
met Mose/op den berch Sinai / gaf hy hem hem
twee Tafelen des ghetuygenissen/ die waren soude
steenen/en geschreuen met den vinger Gods. als wa
ons Go
Dat xxxij. Capittel. cleyne
1. Het volck werpt hem een gulden calf op / int lact/ so
afwesen Mose: 7. Des hem de Heere met rooghe wy/ hy
stigen gebede/ 15. climt vande berge. 16. Werpt ons
des Heeren Tafelen ontwee/ 20. ende verpuluert schand
her calf. 22. Aaron ontschuldicht hem. 26. Leui lien / en
bolstreckt des Heeren straffe over de overtreders. moest
30. Mose/ na beschelvinghe des volcx / keert we- waert
derom tot den Heere/ 34. ende en wilt hem die soecken
niet laten versoenen. woz dan
1 Ende doe het volck sach / dat het a Mose calf oock
A vertoogh/ vanden berghe te comen/ver- Godt.
samelde het hen teghen Aaron / ende b Act.7.c.40
spraeck tot hem : b Op/ ende maeckt ons go- c Iudic.8.c.27
den / die ons voorgaen : want wy en weten b Dat is/
niet wat desen manne Mose gheschiedt is/ maecke
die ons wt Egyptenlande gheleydt heeft. voor ons
2 Aaron spraeck tot hen : Scheurt af de guld- voor
den oorringhen aen de oozen uwer vrouwen/ maken
uwer soons en uwer dochteren/ ende brengt- Wat
se tot my. dat de
3 Doe trocken alle het volck hare guldene schelt
oorringhen van haren oozen/ ende brachtense volcke
tot Aaron. beroe
4 Ende hy namse van haren handen / ende sy voo
d bewerp het met eener griffie/e ende maeckte lien
een ghegoten calf : ende sy spraken : Dat zijn den
uwe goden / Israel / die v wt Egyptenlande Sathan
gheleydt hebben. ne
5 Doe dat Aaron sach / bouwede hy eenen hebbe
altaer voor hem/ende liet wtroepen/en spraec: dienst
Morghen is des Heeren feest. Aaron
6 Ende sy stonden des morghens vroech op/ Laet
en offerden brantoffer/ende brachten daer toe yeere
danckoffer: f daer na setrede hem het volck te bouwe
eten en te drincken/ende stonde op te spelen. een alt
e ps.105.b.19
f 1.Cor.10.b.7

De

De Heere sprack dan tot Mose: q Gaet 7
clim af: want u volck / dat ghy uit Egyptenlant gheleyt hebt / heeft het verdoruen.
Sy zijn haest vanden weghe afgheweken / dien ich hen gheboden hebbe: sy hebben een ghegoten calf ghemaeckt / ende hebbent aenghebeden / ende hem ghesoffert / ende gheseyt: Dat zijn uwe goden Israel / die u uit Egyptenlande gheleydt hebben.
Ende de Heere sprack tot Mose: k Ick sie 9
dat het een hardnieckich volck is.
Ende nu / latet my toe / dat mijnen toorne 10
over hen vergrimme / ende hen verdilge / ende sa 23
wil ich u een grooten volcke maken.
Doe Mose daeruoren badt rustelijc voor 11
den Heere zijnen God / ende sprac: Och Heere / waeromm wilt uwen toorne vergrimmen over u volck / dat ghy met grooter kracht ende stercker hant / hebt uit Egyptenlande gheleydt?
Waeromm sullen de Egyptenaers seggen / 12
ende spreken: Hy heeft sie tot haren ongheluck wegghelept / dat hyse doode inden ghebercht / ende vernielense vanden aerdtbodem: keert u van uwen gruumicheydt uwes toorns / ende zy ghenadich over de boosheyt uwes volcx.
Ghedenct uwe dienaers / Abraham / Isaac / 13
ende Israel / dien ghy by u selues ghezworen / ende toegeseyt hebt: o Ic wil uwe zaet vermeren / als de Sterren aen de Hemel / ende alle dat lant dat ic u toegeseyt hebbe / wil ic uwen zaede gheuen / ende sullent besitten eewichlick.
Also derouwde den Heere dat boose / dat hy 14
dachte zijnen volcke te doen.
Doe wendde hem / ende clam vanden ber- 15
ghe / ende hadde twee tafelen des ghetuyghenisses in zijner hant / die waren beschreuen aen beyden zijden.
Ende Godt hadse selfs ghemaeckt / ende 16
selfs de schrift daerin ghegrauen.
Doe nu Josua hoorde des volcx geschrey / 17
dat sy uwchten / sprack hy tot Mose: Daer is een gheschrey inden legher / als inden strijde.
Hy antwoorde: Het en is niet een geschrey 18
veghen malcanderen / q der ghener die bouen ende onder ligghen: maer ich hoore een gheseyen r van eenen lieghenden dantze.
Als hy nu hart by den legher quam / ende 19
het calf ende de rey sach / vergrimde hy met toorne / ende weerp de tafelen uit zijner handt / ende brackse beneden aen den berghe.
Ende nam het calf dat sy ghemaeckt had- 20
den / ende verbrandde het met vyer / ende maeckte het tot pulver: ende stroyde het opt water / ende gaf het den kinderen Israels te drincken.
Ende sprack tot Aaron: Wat heeft u dit 21
volck ghedaen / dat ghy een soo groote sonde / over hen ghebracht hebt?
Aaron sprac: Mijn heere en late zijns toor- 22
ne niet vergrimmen: ghy weet het / dat dit volck boos is.
Sy spraken tot my: Maect ons goden / die 23
voor ons gaen: want wy en weten niet / hoe het desen man Mose gaet / die ons uit Egyptenlande gheleydt heeft.
Ick sprack tot hen: Wie gout heeft / die 24
u trecke het af / ende gene het my: ende ick werp het int vyer / daer uit is een calf ghewozen.
Doe nu Mose sach / dat het volck x ont- 25
ghewonden was: (want Aaron hadse ontghemaeckt door een ghelach / daermede hyse tot wilde toerichten.)
Tradt by in de poorte des leghers / ende 26
sprack: Hier tot my / die den Heere toebehoort. Doe versamelden haer tot hem / alle kinderen Leui.
Ende hy sprack tot hen: So segget de Hee- 27
re / de God Israels: y Een yeghelijck binde zijn swert op zijn lende / ende doorgaet weder ende weder / van eener zoorten tot der anderen inden legher / ende een yeghelijck verslae zijnen broeder / vrient ende naesten.
De kinderen Leui deden / als hen Mose 28
gheseyt hadde: ende in dien daghe viel vanden volcke / bij duysent mannen.
Doe sprack Mose: z Wilter huyden / nu u 29
handen den Heere / een yeghelijck aen zijnen sone ende broeder / dat hyden over uliedien de seghen ghegheuen worde.
Des morgheus sprack Mose totten volcx 30
ke: Ghylieden hebt eene groote sonde gedaen: nu / ick wil opclimmen tot den Heere / of ick misschien uwe sonden verzoenen conde.
Als nu Mose wederom tot den Heere 31
quam / sprack hy: Och / dat volck heeft eene groote sonde ghedaen / ende hebben hen guiden goden ghemaeckt.
a Nu vergeeft hen hare sonden: waer niet / 32
so deliget my oock uit uwen b boecke / dat ghy ghescreuen hebt.
De Heere sprack tot Mose: Wat? ick wil 33
dien uit mijnen boecke uytdelgen / die aen my sondicht.
So gaet nu heuen / ende ghelept het volck 34
heuen / daer ich u ghezept hebbe: c Siet / mijn Enghel sal voor u gaen: Ick sal hare sonde wel te huys soecken / wanneer mijne tijt coemt / haer te huys te soecken.
Also plaechde de Heere het volck / om dat 35
sy dat calf hadden ghemaeckt / welck Aaron ghemaeckt hadde.

Het xxxiij. Capittel.

1. De Heere heet het volck / sonder hem / en met dzeghen / na den beloefden lande toecken. 4. Het volck dzaecht leedt / ende leyt zijn beciersel af / 7. Mose slaet de Hutte op / buyten herre vooy den leger / en so hy daer heuen gaet / siet hem het volck na in de deure zijner Hutten. 11. De Heere spzeecht met hem dziendelijcker wijse / 14. seet hem toezijs aenghelichte tot ghelevden: 18. Waer zijne volcommene heerlijcheyt to sien / 20. daer by hem af.

1 DE Heere sprac tot Mose: Gaet heuen / A
treckt dan hier / ghy / ende het volc dat ghy u uit Egyptenlande gheleyt hebt / int lant dat ich Abraham / Isaac / ende Jacob ghesworen hebbe ende gheseyt: a Voren zade Wil ich het ghenen.
2 b Ende ick wil voor u heuen senden eenen Enghel / ende wtstooten de Cananiters / Amoriters / Hethiters / Pheresiters / Hemiters / ende Jebusiters.
3 Int lande daer melck ende hemich inne vloeyt: ick en wil niet met u ostrecken / want ghy zijt een ct hardnieckich volck / ick mochte u onderweghen vertilgen.
4 Doe het volck dese boose reden hoorde / dzoeghen sy leedt / ende niemandt en dzoech dt beciersel aen hem.
5 Ende de Heere sprack tot Mose: Segghet tot den kinderen Israels: Ghylieden zijdt een hardnieckich volck / ick sal eenmael haestigen over u comen / ende u verdelghen: ende nu / legghet uwe beciersel van u / dat ick weet / wat ich u doen sal.

a Gen. 12.6.7 ende 13.6.15. ende 24.a.7. ende 26.a.4.
b Enghel.
b exo. 23.c.20 ende 32.d.34. Deut. 7.c.21. Josu. 24.b.12
ct Als hailant nieh.
dt Anderg/ware cieersel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Also deden de kinderen Israels haer ver- 6
cierſel van hen/voor den berghe Horeb.

Ende Moſe nam de Hutte / ende ſloechſe 7
op/buyten verre voor den legher / ende hirtſe
een Hutte des e † Beſcheyts: ende wie den
Heere vraghen wilde/die moeſt wtgaen totter
hutte des Beſcheyts/voor het legher.

Ende wanneer Moſe wtginck totter hut- 8
te/ſo ſtont alle het volck op / ende een yeghe-
lijck tradt in zijner hutten deure/ f ende ſa-
ghen hem na/tot dat hy in de hutte quam.

Ende wanneer Moſe in de hutte quam/ſo 9
quam de Wolckpilaer neder/ende ſtont inder
hutte deure/ende ſprack met Moſe.

Ende alle het volck ſach den Wolck g pi- 10
laer in der hutten deure ſtaen / ende ſtonden
op / ende nepchden hen / een yeghelijck in zij-
ner hutte deure.

h De Heere dan ſprac met Moſe/van aen- 11
ghelichte tot aenghelichte / als een man met
zijnen vrientſprieckt: ende wanneer hy we-
derkeerde ten legher / ſo en weerck zijn dienaer
Joſua / de ſone Nun / de Jonghelinck / niet
wt der hutten.

Ende Moſe ſprack tot den Heere : Siet/ 12
ghy ſpreket tot my: Leydt het volck op / ende
en laet my niet weten / wien ghy met my
ſenden wilt : ſo ghy doch geſeyt hebt: Ick
kenne v by namen / ende hebt ghenade voor
mijnen oghen gevonden.

Hebbe ick dan ghenade voor uwen ogen 13
gevonden / ſo laet my uwen wech weten / op
dat ick v bekenne / ende ghenade voor uwen
ogen vinde/ ende ſiet doch aen/ dat dit volc/
v volck is.

Hy ſprack : i Mijn aenghelichte ſal gaen/ 14
k † daer wil ick v mede leyden.

Hy daerentegen ſprack : So v aenghelich- 15
te niet [voor ons] en gaet / ſo en leydt ons
niet van hier op.

Want waer by ſal doch bekent worden/dat 16
ick ende v volck/ voor uwen oghen ghenade
ghevonden hebben / dan wanneer ghy met
ons gaet ? op dat ick ende v volck l † ghe-
roemt worden / voor allen volcke dat op den
aerdtbodem is.

De Heere ſprack tot Moſe : Wat ghy nv 17
geſproken hebt / wil ick ock doen: want ghy
hebt ghenade voor mijnen oghen gevonden/
ende kenne v by namen.

Hy ſprack : So laet my uwe Heerlijck- 18
heyt ſien.

Ende hy ſprack : Ick wil voor uwen aen- 19
ghelichte henen/ alle mijne goeden voorby la-
ten gaen / ende wil laten m † predicken des
Heeren naem voor v : n Wien ick ghenadich
ben/ dien ben ick ghenadich : ende wiens ick
my ontferme/diens ontferme ick my.

Ende ſprack voorder: Ghy en connet mijn 20
o aenghelichte niet ſien: want gheen menſche
en ſal leven/ die my ſiet.

Ende de Heere ſprack voorder : Siet / daer 21
is een ruymte by my / daer ſult ghy op den
ſteen ſtaen.

Wanneer dan nv mijne Heerlijckheydt 22
voorby gaet / ſo wil ick v inder ſteencloue la-
ten ſtaen : ende p † mijne handt ſal boven v
ſtil ſtaen/ tot dat ick voorby gae.

Ende wanneer ick mijne handt van v ne- 23
me/ſo ſult ghy my achterdae ſien: doch mijn
aenghelichte en cannen niet ſien.

Moſe ſpreeckt tot Gode.

i Zijn aengeſichte is hier/ de Wolcken ende vperighe pilaer.

k † And. en ick wil v te ruſten vrenghen.

l † And. wat ſonderlinex Moſe begheert Godt te ſien.

m † An. noemē n rom.9.v.15

o Js hier Godt ſelfs. Deut.4. v.12 Judic.6. c.22 ende 13.c.22 Joan.1.v.18 1.tim.6.v.16 1.Joā.4.v.12

p † And. met mijn hant ſal ick v bedeckē/ prophecye vā Chriſto/ welcke ſoude verſchijnen inder menſchept/ daer na/wanneer Moſes rijcke een epnde hadde/ onder dies ſoude Moſe inden ſteene ſtaen/ ende den toegeſeydē Chriſtum ſien ende predikē/ tot dz hy quame/ dz alſo Iſrael Godes woort altyt hebbe/ tot op Chriſtum.

De Hutte des ſtiftes, of An. Stifts/ Heb. Ohel-Moed.

f Den rugghe Moſe ſien alle Weerheyligē/ die het Geſette niet en verſtaen / noch onder hen en kennen/ 2. Cor.3.v.7 Deut.31.v.15

g Ofte/ Calomne/ Num.12.v.8

Twee ſteen Tafelē nijp tot Moſe Wederum toe.

a deut.10.v.1

b Moſe beſchrijft hier deſe beſpinninghe/ dat Godt ſus de ſpijs/ die hem/ dat is/ voor dē bouw des Geſetten ſoude voor hē gaen. ende predikē/ dat de gantſche werelt ſijnder dich zy/ ende alleen weyghe naden/ en dat met verbittinge moeten ſtaen wogden.

c Jer.32.v.18 Deut.5. v.9 Pſal.143.v.2 d † And. Doch en laet ſijne geens weeghe ongheſtraft. Godes verbont met Iſrael.

e Deut.5.v.2 f Jer.32.v.21 Joſue 3.v.10 ende 6.v.20 ende 10.v.13

g exo.23.v.32 num.34.v.12 Deut.7.v.2 1 Reg.11.v.2 h † An. affodē 1 Ofte/ ontſteken/ 2 Ofte/ wonden.

i Ofte/ Jalouſer/ m Ofte/ Jalouſy

n exo.23.v.33 Deut.7.v.3.4 o num.21.v.8 p Ofte/ te gaen op nemen † An. wandelen

Wat xxxiij. Capittel.

1. De Heere heet Moſe twee ander Tafelen maken/endt alleene op den Berch comen. 4. Moſe roept hem aen/ eñ biddet hy wille met hem trecken. 10. De Heere maket een verbont met Iſrael/ende vernieuwet hem ſommige ſettinghen. 28. Moſe ſchrijft de Tafelen. 29. Coemt van den Berghe met glinſteriger huyt/ 33. eñ met den verſchrickten volcke/ met verhulleden aenghelichte ſpreken.

1 Ende de Heere ſprack tot Moſe: a Hou- 20
wet v twee ſteenen Tafelen / als de eer-
ſte waren / dat ick de woorden daer op
ſchrijve/ die inden eerſten Tafelen waren / die
ghy gebroken hebt:

2 Ende zijt morghen bereydt/dat ghy vroech
op den berch Sinai climmet / ende aldaer tot
my tredet/ op des berghes toppe.

3 Eñ en laet niemant met v opclimmen/ dat
daer niemant gheſien en worde om den gant-
ſchen berghe: ock en laet gheen ſchaep ofte
rindt weyden teghen deſen berghe over.

4 Eñ Moſe hieu twee ſteenen Tafelen / als
de eerſte waren / ende ſtont des morghens
vroech op/ ende clam op den berch Sinai/ als
hem de Heere gheboden hadde/ ende nam de
twee ſteenen Tafelen in zijn handt.

5 Doe quam de Heere neder in eener wolc- b
ken/ende tradt aldaer ſelfs by hem/ eñ b pre-
dickte van des Heeren naem.

6 Ende doe de Heere voor zijnen aengelichte
voorby ghinck / riep hy : Heere/ Heere Godt/
barmhertich/ eñ genadich/ende lanckmoedich/
ende van grooter ghenade ende trouwe.

7 c Die ghy bewijſt ghenade in duyſent le- c
den/eñ vergeeft de miſ daet/ overtredinge/eñ
ſonde/d † eñ voor welcke niemandt ontſchul-
dich en is : die ghy de miſ daet der vaderen te
huys ſoecket/ op [de] kinderen eñ kinds kin-
deren/tot in het derde ende vierde lidt.

8 Ende Moſes nepchde haeſtelijck totter
aerde/ende badt hem aen/

9 Ende ſprack: Hebbe ick/Heere/genade voor
uwen oogen ghevonden/ ſo gae de Heere met
ons : want het is een hardtneckich volck/ dat
ghy onſer miſ daet ende ſonde ghenadich zijt/
ende laet ons uwe erve zijn.

10 Ende hy ſprack: e Siet/ ick wil een verbont e
maken voor allen uwen volcke / f ende wil
wonder doen / dierghelijcken niet gheſchiedt
en zijn in allen landen/ende onder allen volc-
ken : ende alle het volck / daer ghy onder zijt/
ſal ſien des Heeren werck : want het ſal won-
derbaerlijck zijn/dat ick met v doen ſal.

11 Houdt wat ick v heden ghebiede : Siet/ ick
wil voor v wtſlooten de Amoriters / Cana-
niters/ Hethiters/Pheresiters/Heviters/ende
Jebuſiters.

12 g Hoedt v/ dat ghy niet een verbont en ma- g
ket met den inwoonders des lants / daer ghy
in comet/dat ſy v niet een h † ergerniſſe onder
v en worden:

13 Maer haer altaren ſult ghy i omſtoten/ i
ende haer afgoden verbreken/ende hare k Ha- k
ghen wtroeyen.

14 (Want ghy en ſult gheenen anderen Godt
aenbidden:want de Heere heet een l Jueraer/ l
daerom dat hy een m Jmerich Godt is.)

15 n Op dat/ waer ghy een verbondt met den n
inwoonderē des lants maket/ende wanneer ſy
haren goden na hoereren / ende offeren haren
goden/ o dat ſy v niet p † en laden / ende ghy
van haren offer eet,

Ende

9 Ende nemet uwe sonen / hare dochteren tot wijuen/ ende deselue dan haren goden na hoereren/ ende maken uwe sonen/ oock haren goden na te hoereren.

Exo. 34.17. Levit. 19.4. Deut. 27.15.

17 Ghy en sult v geene gegoten godē maken.

Exo. 12.15. Exo. 13.6. Exo. 23.15. Exo. 34.18. Deut. 16.3.

18 t Het feest der ongheneuelden broden sult ghy houden: seuen daghen sult ghy ongheneuelt broot eten / (als ick v ghebooden hebbe/) om der tijdt der Maent Abib: want in der Maent Abib/ zijt ghy wt Egypten getogen.

Exo. 13.2. Exo. 22.29. Exo. 34.19. Num. 3.12. Num. 8.16. Deut. 15.19.

19 t Alles wat zijner moeder allereerst baert/ is mijne: wat een mannecken sijn sal/in uwen vee/ dat zijne moeder baert/het zijn ossen ofte schapen.

Exo. 13.12. Exo. 34.20. Num. 18.15. Luc. 2.23.

20 Maer den eerstelinc des esels / sult ghy met een schaep lossen: waer ghy hem oock niet en losset/ so breeckt hem het ghenecke: Alle eerstgeboorte uwer sonen sult ghy lossen: u sal dat niemant voor mijn ledich en verschijne.

Exo. 20.9. Exo. 23.12. Exo. 31.15. Exo. 34.21. Num. 15.32. Deut. 5.13.

21 x Ses daghen sult ghy arbeyden / aen den seuenden daghe sult ghy yeren / beyde met ploeghen ende met oogsten.

Exo. 23.16. Exo. 34.22. Num. 28.26. Deut. 16.9. 2 Chro. 8.13.

22 y Het feest der weken sult ghy houdē/ met den eerstelinghen der tarwe oogste / ende het feest der insamelinge/ wt meer het Jaer om is.

Exo. 23.17. Exo. 34.23. Deut. 16.16.

23 z Dymael int Jaer / sal alle mans naem verschijnen voor den heerschapper / den Heere Godt Israels.

Exo. 23.28. Exo. 34.24. Deut. 7.1. Deut. 12.29. Deut. 19.1. Deut. 33.27. Psal. 78.55. Psal. 80.9. Psal. 105.44. Psal. 135.12. Psal. 136.21. Act. 7.45. Act. 13.19.

24 Wanneer ick de Heydenen voor v wtstoo/ ende uwe * lantpalen verwyden sal/ soo en sal niemant uws landts begheeren/ dewijle ghy sonen op gaet / dymael in den Jare te verschijnen voor den Heere uwen Godt.

Exo. 23.18. Exo. 34.25. Deut. 16.3. Deut. 16.4.

25 a Ghy en salt het bloedt mijns offers/ niet offeren op den * gheneelden broode / ende het offer des Paeschfeests / en sal de nacht over niet blijuen/tot aen den morghen.

Exo. 23.19. Exo. 34.26. Deut. 14.21. Deut. 26.2. Ezech. 44.30.

b De eerstelinghen van den eersten tarwe en was Ackers/ sult ghy in het huys des Heeren wes Godts brenghen: c ghy en sult het boecken niet koken/ wanneer het noch aen zijner moeder melck is.

Exo. 22.29. Exo. 34.26. Deut. 14.21.

26 Ende de Heere sprac tot Mose: Schrijft dese woorden: want na desen woorden hebbe ick met v ende met Israel een verbont ghemaeckt.

Exo. 24.18. Exo. 31.18. Exo. 34.28. Deut. 4.13. Deut. 9.9. Deut. 10.4.

27 d Ende hy was daer by de Heere veertich daghen ende veertich nachten / ende en att geen broot/ende dranc gheen water: e ende hy schreef op de tafelen sulcke verbondt / de thien woorden.

Exo. 24.28. Exo. 31.18. Exo. 34.1. Deut. 4.13. Deut. 9.9. Deut. 10.2. Deut. 10.4.

28 Doe nu Mose handen berge Sinai ginc/ hadde hy de twee tafelen des ghetuygenisses in zijner hant/ ende en wiste niet/ dat de huyt zijns aengelichts glinsterde / daeraan dat hy met hem gheseyden hadde.

Exo. 34.29. Exo. 34.30. Exo. 34.35.

29 Ende doe Aaron ende alle kinderen Israels saghen / dat de huyt zijns aenghelichts glinsterde/veesen den sy hen tot hem te naken.

Exo. 34.31.

30 Doe riep hen Mose: ende sy wenden hen tot hem/ beyde Aaron ende alle Oversten der menichte / ende hy sprack met hen:

Exo. 34.32.

31 Daerna naerderden hen alle de kinderen Israels tot hem / ende hy gheboodt hen alles wat de Heere met hem gheseyden hadde / op den berghe Sinai.

Exo. 34.33. Exo. 34.34. Exo. 34.35. 2 Cor. 3.13.

32 f Ende wanneer hy sulcx al met hen sprac/ leyde hy een dechsel op zijn aengelicht.

Exo. 34.34. Exo. 34.35. 2 Cor. 3.13.

33 Ende wanneer hy in ginck voor den Heere/ met hem te spreke / nam hy het dechsel af/ tot dat hy wederoom wt ginck: ende wanneer hy wt quam / ende sprack met den kinderen Israel/ wat hem ghebooden was/

34 So sagen dan de kinderen Israel zijn aenghelichte aen / hoe dat zijn aenghelichte glinsterde: soo leyde hy het dechsel wederom op zijn aenghelichte / tot dat hy wederom henen ghinck met hem te spreken.

Dat xxxv. Capittel.

1. Hier worden sommighe settingen vertelt/ 4. ende voornemelijck wat tot den Tabernakel behoort/ besteit: 20. Het volc brenght meer dāt noot is. 29. Constelijcke werckmeesters worden besteit.

1 Ende Mose versamelde de gantsche menichte der kinderen Israels/ende sprac tot hen: Dat is het dat de Heere gheboden heeft/ dat ghylieden doen sult.

Sabbath te heyligen.

2 a Ses dagen sult ghy arbeyden/ den seuenden dach daerenteghen/ sult ghy heylich houden/ een Sabbath der ruste des Heeren: wie daernae arbeydt/ die sal sterven.

a Exo. 20.8.9 ende 23.b.12. ende 31.b.14. ende 34.c.21. Leuit. 23.a.3.

3 Ghy en sult gheen vyer aensteken/ aen den Sabbath/in allen uwen woninghen.

4 * Ende Mose sprack tot der gantsche menichte der kinderē Israels: Dat is het dat de Heere gheboden heeft:

* Wat Godt daer bouē dan den 25. Capit. aē tot het 32. Mose beuolē heeft/ vanden Wooninghe eñ alle haere gheredete maken/ dat wijst hy in desen Capit. den volcke aen etc.

5 Gheeft onder v heeffoffer den Heere/ b also/ dat het heeffoffer des Heeren/ een ygheliick willichlijck brenghe/ gout/ silver/ c coper.

b Exo. 25.a.2. c Ofte/ eerm/ oft metael. d anders blauw.

6 d Ende violet zijden/ scharlaken/ rozynroot/ wittе zijden/ende Gheyten haye.

7 Hoedachtachtighe ramsvellen / dassenvellen/ende vueren houte.

8 Olye ter lampen / ende specerije ter salven/ ende tot gooden reuckwercken/

9 Ouch ende inghenaetde steenen / ten lijfrocke/ende ten borstlappe.

10 Ende wie onder v liedē verstandich is/ die come/ eñ make wat de Heere gheboden heeft.

11 Namelijcken / de Wooninghe met haerder Vluren/ende deckselen/ ringhen/ berderen/ rijghelen/pilaren/ ende voeten.

12 De Arcke met haren handtboomen / den e Ghenadenstoel ende voorhanck.

e anders Ghenaden deckſel.

13 Den disch met zijnen handtboomen / ende alle zijn ghereetschap/ende de schoubroden.

14 Den lichter te luchten/ ende ghereetschap/ ende zijne lampen/ende olye ten lichte.

15 Den reuckaltaer met zijnen handtboomen/ de salue ende specerije ten reuckwercke / het laken voor de deure der Wooninghe.

16 Den brandtoffers Altaer met zijnen metalen / traliewercke/ handtboomen/ ende alle zijne g ghereetschap: het vaetwat met zijnen voete.

f Schyncke werck. g Ofte/ haren. gt anders wasschbat.

17 Den omhanck des voorhofs met zijnen pilaren ende voeren / ende het laken der poorte aen den voorhoue.

18 De nagheien der Wooninghe ende des voorhofs met haren zeelen.

19 De cleederen des ampts ten dienste in den heyligen / de heylighe cleederen Arons des Priesters / met den cleederen zijner sonen/ ten Priesterdomme.

20 Doe ghinck de gantsche menichte der kinderen Israels/wt van Mose.

21 Ende alle die het gheerne ende ghewillichlijck ganen / quamen/ ende brachten het heeffoffer den Heere / ten wercke der Vluren des beschendts / ende tot alle zijne dienſten / ende totten heyligen cleederen.

22 So brachten nu beyde mans eñ vrouwen/ die het willichlijck deden / ist gespen / oorringhen/ ringhen/ende spanselen/ kt ende allerley

h anders Lechtsels oft arma spanſels. i anders welck ghetuych alles willen was.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

gulden getuych: daer toe bracht een pegelijck
l Dese twee woordē/heuen ende beweghē/ moetē wy leerē gebruycken ende verstaen: want een offer oft gaue tot Godes dienst/ heet daerom rē heue ofte heffoffer/ om dattē het dē Heere strack in de hoochde hief/ doch beweginge heet/dattē herwaerts ēn thinswaerts toorh in vier synden/tegent Oostē/ Westē/ Zuyden/ ende Noorden/

gulden getuych: daer toe bracht een pegelijck
gouldt ter l beweghinghe den Heere.
Ende wie daer hadde gele zijden/scharla- 23
ken/rozijnroot/witte zijden/geytenhayr/root-
achtighe ramsvellen ende dassenvellen/ die
brochte het.
Ende wie silver ofi metael hief/ die bracht 24
het ter heminghe den Heere: ende wie vueren
hout hadde/die brachte het tot allerley werck
des Godsdienstis.
Ofi welcker verstandige vrouwen waren/ 25
die wrochten met haren handen/ ofi brachten
haer werck van geler zydē/scharlaken/rozijn-
root/witter zijden.
Ende welcker vrouwen suicke arbeyden 26
conden/ ofi willich daer toe waren/ die brach-
ten gheytenhayr.
De Voysten nu/brachten Onich ofi inghe- 27
hadde steenen ten iyfoode/ofi ten voysklappe/
Ende specerije/ofi olye tot den lichten/ende 28
ter salue/ende tot goeden reuckwercke.
Also brachten de kinderen Israels vryswil- 29
lich/ beyde mans ende vrouwen/ tot allerley
werck/dat de Heere gebodē hadde door Mo-
sen/datmen het maken soude.
Ofi Mose spraeck tot den kinderen Israel: 30
m Exo.31.a.2 m Siet/de Heere heeft by namen gheroepen/D
Bezaleel. Bezaleel den sone Uri/ des soons Hur/ van
den stamme Juda/
Ende heeft hem verbult met den Gheest 31
Gods/ dat hy wijs/verstandich/ ofi geschickt
sy/tot allerley werck:
Constelijck te arbeyden/ van goude/silver 32
n Of/eerin/of papet. ende n metael.
Edele steenen te snijden/ ende in te setten/ 33
hout te timmeren/ te maken allerley constel-
ijck arbeydt.
Ofi heeft hem onderwijsinghe in zijn herte 34
Ahaliab. ghegeuen/met tsamen Ahaliab/den sone Ahi-
samach/ van den stamme Dan.
Hy heeft hare herten met wijshept verbult/ 35
te maken allerley werck/te snijden/ wercken/
ende te sticken/ met gheler zijden/scharlaken/
rozijnroot/ofi witter zijden: ende met wenen/
dat sy maken allerley werck/ ende constelijck
arbeyt vinden.

De Dat xxxvj. Capittel.

1. Hier gaet het werc aen. 6. Den volcke werd verboden/ meer te brenghen/ ten bouwe des Tabernakels. 8. Tapijten/ 20. berderen/ 31. rijchelen/ 35. ende voorhanck worden ghemaeckt.

Hier gaet nu het werc aen.

De arbeydden Bezaleel ende Ahaliab/ 1
ende alle wijse mannen/ dien de Heere
wijshept ende verstant gegeuen hadde/
te weten: Hoe sy allerley werck makē souden/
ten dienste des heylichdoms/ na allen dat de
Heere geboden hadde.
Ende Mose riep dē Bezaleel ofi Ahaliab/ 2
ofi alle wijse mannen/dien de Heere wijshept
ghegeuen hadde in hare herten/ namelijcken/
alle die hen willich daertoe aenbodē/ende toe
traden te arbeyden aen den wercke.
a† Nu.heffinge Ofi sy namen tot hen van Mose alle a†he- 3
ringe die de kinderen Israels brachtē/ totten
wercke des dienstis des heylichdoms/ op dat
het gemaect werde:want sy brachtē alle mor-
gben hare ghewillighe gauen tot hem.
Hoe quamen alle Wijse/die aen dē wercke 4
des heylichdoms arbeydden/een pegelijck na
zijnen wercke/dat sy maeckten/
Ende spraken tot Mose: Het volck brengt 5

te vele/meer dan ten wercke deses dienstis noot
is/dat de Heere te maken gheboden heeft.
Hoe gheboodt Mose/ datmen liere roepen 6
door het legher: Niemant en brenghe meer ter
b† heminge des heylichdoms: ofi hoe hieldt het b† Nu. hefft
volck op te brenghen. ofi Nud. bren-
den volcke te
Want des dincx was ghenoech tot allerley 7 weert. And. al-
werck/dat te maken was/ ofi noch daer over. also verre-
Also maeckten alle wijse mannen onder 8 men het volck
den arbeyders/ aen den wercken:de wooninge/ te offeren.
thien tapijten van witter getweender zijden/ c Exo. 26.a.1
e† geler zijden/scharlakē/rozijnroot/Cherubim constelijck. Thiē tapijten
e† Nud. Hebr.
Die lengde eens tapijts/ was achtentwintich 9 wes
ellen/ ende de breede vier ellen: ofi waren
alle van eener mate.
Ende hy inoopte telcken vijf tapijten tsa- 10
men/een aen het ander.
Ende maeckte gele ff knoopkens aen eens 11 ff An. ſchlin-
pegelijcx tapijts rant/ daer sy te samen ghe- kens/ hefften
noecht werden. coopkens.
Telcken vijftich knoopkens aen eenen ta- 12
pijte/daer een het ander mede vatede:
Ende maeckte vijftich gulden ringhkens/ 13
ende veerchde de tapijten met den ringhkens
een aen het ander te samen/dat het eene woo-
ninghe werd.
Ende hy maeckte elf tapijten van ghepten Elf tapijten
hayr/ tot der hutte over de wooninghe. 14
Dertich ellen lanck/ ende vier ellen breedt/ 15
ende van eener mate.
Ofi voerchde haren vijf te samen op een deel/ 16
ende ses te samen op het ander deel.
Ende maeckte telcken vijftich knoopkens 17
aen een pegelijck tapijt aen den randt/daer sy
mede te samen ghehecht werden.
Ofi maeckte telcken vijftich metalen ring- 18
kens/daer de hutte mede te samen in een ghe-
voecht wert.
Ende maecte een deckſel over de hutte/van 19
rootachtighen ramsvellen/ende over die noch
een deckſel van dassenvellen.
Berderē. g Exo.26.a.15
g Ende maeckte berderen ter wooninge van 20
C vueren houte/ die staen souden.
Een pegelijck thien ellen lanck/ofi ander- 21
half elle breedt.
Ende aen eenen pegelijcken twee tappen/ 22
daer een aen het ander mede gheset wert: also
maeckte hy alle berderen ter wooninghe.
Dat derselnen berderen twintich tegent 23
Suyden standen.
Ofi maeckte veertich silveren voeten daer 24
onder/onder een pegelijck dert twee voeten/
aen sijne twee tappen.
Also ter anderen zydē der wooninge tegent 25
Noorden/maeckte hy ooc twintich berderen/
Met veertich silveren voeten/ onder eē pe- 26
gelijck berdt twee voeten.
Hy/ achter aen de wooninghe tegent Wes- 27
sten/maeckte hy ses berderen.
Ende twee ander op de twee hoecken der 28
wooninghe achter aen.
Dat een pegelijck der beyden/ hem met zij- 29
nen hoeckberde van benedē h opwaerde/ende h Of/twee stem
houen aen den hoof de tsamen quame met ee- mis vooraen-
nen clampe. den/
Dat de berderen achte werdē/ende sesthien 30
D silveren voeten/onder eenen pegelijcken twee
voeten.
Ofi hy maecte rijchels dā vuerē houte/vijue Rijchelen.
totte berderē op der eener zydē der wooninge.

Ende

Ende bijne op der anderen zijden/ esi bijne achter aen tzeghen t Westen.
Ende maeckte de 33 ringhelen dat sp middel in den bederen door heuen gestaet werden/ van eenen eynde ten anderen.
Ende overtoech de bederen met goude/ 34 daerentegen hare ringen maecte hp van goude tot de ringhelen/ende overtoech de ringhelen met goude.
Esi maeckte den hooghanck met den Cherubim daer aen tsubtelijck van gheler zijden/ scharlaken/ rozijnroot/ ende witter geretweerder zijden.
Ende maeckte tot der schuf vier pilaers 36 van bueren houte / ende overtoechse met goude/ esi hare koppen van goude/ ende goot daertoe vier silueren voeten.
Esi maecte een laken in de deure der hutte/ 37 van gheler zijden/ scharlaken/ rozijnroot/ ende witter ghetweerender zijden ghestricket:
Ende vijf pilaren daertoe met hare knoo- 38 pen: ende overtoech hare knoopen ende reepen met goude/ende vijf metalen voeten daer aen.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Van der Arcke des ghetuyghenisse met haren handtboomen/ 6. ghenadenstoele/ 10. dische der schouwbroden/ 17. luchter/ 25. reuckaltaer/ 29. heyliger olye/ende reuckwerck.

Die Arcke wort ghemaect. Exo. 25. b. 10

Ende a Bezaleel maeckte de Arcke van 1 bueren houte/ twee ellen ende een halue lanck/ende/half elle breet ende hooch.
Ende overtoechse met louteren goude/ ende 2 een gulden luyster/ ende maeckte eenen gulden kranz rontom.
Esi goot haer vier gulden ringen aen hare 3 vier hoecken/ op elcker zijden twee.
Ende maeckte * hanthoomen van bueren 4 houte/ ende overtoechse met goude.
Ende stackse in de ringhen aen der Arcken 5 zijden/ dannense dzaghen conde.
Esi maecte den b genadenstoel van louter 6 goude/ twee ellen esi een halue lanck/ende anderhalf elle breedt.
Ende maeckte twee Cherubim van dicht 7 om goude/ aen de twee eynden des ghenadenstoels:
Eenen Cherub aen desen eynde/den ande- 8 ren aen ghenen eynde.
Ende de Cherubim breyden hare vlenge- 9 len die van bouen af/ ende bedeckte de ernede den genadenstoel: ende hare aensichtnisse stonden tegen malcanderen/ende saghen op den ghenadenstoel.
c Ende hp maeckte den disch van bueren 10 houte/twee ellen lanck/een elle breet/ende anderhalf elle hooch.
Ende overtoechse met louteré goude/ende 11 maeckte eenen gulden kranz daerommme.
Esi maeckte hem eenen lyst daerom/ eener 12 handtbreet hooch/ ende maeckte eenen gulden kranz rontom den lyst.
Ende goot daer toe vier gulden ringhen/ 13 ende maeckte se an de vier hoecken aen zijne vier voeten/
Hardt aen de lysten/ dat de hanthoomen 14 daer in ware/ daermen dē disch mede droech.
Ende maecte de hanthoomen van bueren 15 houte/ ende overtoechse met goude/ dannen den disch daermede droech.
Ende maecte ooch van louteren goude het 16 tuych op dē disch: Schotelen/ d' bekeren/ kannen ende schalen/ daermen medē wt ende in schenckede.
17 e Ende maeckte den luchter van louteren diechten goude: daer aen was den schacht met rieten/schalen/knoopen ende bloemen.
18 Ses rieten ginghen dor zijnen zijden wt/tot eener peghelycker syden drie rieten.
19 Dry schalen waren aen eenen pegelijcken riete met knoopen ende bloemen.
20 Aen den luchter waren vier schalen met f knoopen ende bloemen.
21 Teicken onder twee f rieten eenen knoop: dat also ses rieten wt hem ghinghen.
22 Ende hare knoopen ende rieten daer aen: ende was altemael een diecht louter goude.
23 Ende maecke de senen lampen met haren lichtschereen / ende bluschdoppen van louteren goude.
24 Wt eenen g centener fijn goudts maeckte hyse/ ende alle haer h' ghereyd.
25 i Hp maeckte ook den Reuckaltaer van bueren houte/een elle lanck ende breedt/ ghelijck vierecnich / ende twee ellen hooch met zijnen hoornen:
26 Ende overtoech hem met louteren goude/ zijn dack esi zijne wanden rontom/ ende zijne hoornen/ende maerte hem eenen kranz rontomme/van louteren goude:
27 Ende twee gulden ringen onder dē kranz tot beyde zijden/ dannen de hanthoomē daer in stake/ ende hem daer mede droeghe.
28 Esi de hanthoomen maecte hp van bueren houte/ ende overtoechse met goude.
29 Ende maeckte de heyligie salue/ esi reuckwerck van reyner specerije/nae der apotekers conste.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Van den Brantofferaltaer/ 8. handtvate/ 9. voorhoue/esi haren toebehoozen. 24. Summa der goudts/ silueren ende copers/ dat aen den ganschen wercke des Tabernakels bereedyt is.

Brantofferaltaer.

1 Ende maeckte den a Brandtofferaltaer 2 van bueren houte/ vijf ellen lanck ende breet/ gelijc vierēkich/ esi drp elle hooch.
2 Esi maeckte vier hoornen die wt hem ginghen aen zijnen vier hoecken / ende overtoech hem met b coper.
3 Ende maecte allerley tuych tot den Altaer/ aschporen/ ct schoffelen/ becken en/ krauwelen/colepannen/alles van coper.
4 Ende maecte aen den Altaer d traliewerck als een nette van metael/ rontom/ van bouen op tot aen de helft des Altaers.
5 Esi goot vier ringhen aen de vier hoecken des metalen tralieweret tot dē hanthoomen.
6 Deselue maecte hp van bueren houte/ende ouertoechse met coper/
7 Ende stackse in de ringen aen de zijden des Altaers/ dannen hem daer mede droech/ e esi maeckte hem inwendich hol.
8 Ende maeckte het f' handtvat van coper/esi zijnen voet ooch van coper/g tegen de h vrouwen die voor de deuren der hutte des gezamenisse bienden.
9 Esi hp maeckte den i' voorhof tegent Suyden/met eenen omhange/hondert ellen lanck/ van witter ghetweender zijden/
10 jj Met haren twintich pilaers/stylen/esi twintich voeten van coper/hare knoopen ende reepen van silue.

Wessel-

a Exo. 27. a. 1
2. par. 1. a. 5
b Of. eerm.
c f Am. hessemē/
d Of/ schyuen werck
e Exo. 27. a. 8
f f And. wascze vat
g f Anamer den spiegheln der vrouwen/ die voor de deure d hutte des byscheyts hen versamelt hadden.
h Dese vrouwen waren de aendachtighe weduwen esi vrouwen/ die met danck endo bidde voor der hutte/ Gode bienden: als 1. Sam. 2. luttwasser esi Samuel 1. Esr. 5. a 5
i Als oor Lucas de heylige propheetinne Hanna noemet [ofte rep̄yset] Luc. 2. b. 37
k Anders/ bos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Desselven gelijcken tegent Noorden/ hon- 11
dert ellen/met twintich pilaersstylen/esi twin-
tich voeten van metael/ hare knoopen esi vee-
pen van silver.

Item/tegent Weste bisstich ellen/ met thien 12
pilaersstylen/ende thien voeten/esi hare knoo-
pen ende reepen van silver.

Teghent Oosten bisstich ellen. 13

Vystich ellen op elcker zyden der poorten 14
aen den voorhof.

Telcken met dry pilaersstylen ende dry 15
voeten.

Dat alle omhanghen des voorhofs waren 16
van witter ghetweender zyden.

Esi de voeten der pilaersstylen van metael/ 17
ende hare knoopen esi reepen van silver: also
dat hare koppen overtogen waren met silver:
Daerenteghen hare reepen waren silveren/aen
allen pilaersstylen des voorhofs.

Ende het laké inden poorte des voorhofs/ 18
maecte hy gestickt van gheler zyden/ scharla-
ken/rozynroot/esi witter getweender zyden/
twintich ellen lanck/ ende vyf ellen hooch/na
der mate der omhanghen des voorhofs.

Daertoe vier pilaersstylen / ende vier voeté 19
van metael/esi hare knoopen van silver/ende
hare knoopen overtoghen / ende hare reepen
silveren.

Ende alle nagelen der Wooninghe esi des 20
voorhofs rontomme/waren van k coper. C

k Of/eerin Summa des gouts/ silvers ende co-pers/dat in desen werck verarbeyt is.

Dat is nv de summa tot der Wooninghe 21
des getuygenisse/die vertelt is/als Mose ge-
seyt heeft/ten Godsdienste der Leuiten/onder
der handt Ithamar / Aarons des Priesters
soons/

Die Bezaleel de sone Vri/des soons Hur/ 22
van den stamme Juda/maecte alle dinck als
de Heere Mose geboden hadde.

Esi met hem Aholiab de sone Ahisamach 23
vanden stamme Dan/ een meester te sinden/
te wercken/ ende te sticken met gheler zyden/
scharlaken/rozynroot/ende witter zyden.

Alle het gout dat daer verarbeyt is in de- 24
sen gantschen wercke des Heylichdoms/ dat
totter beweghinghe ghegeven weert/is negen
ende twintich Centener / seuen hondert ende
dertich lidel/ nae den sikel des Heylichdoms.

Des silvers dat van der menichte quam/ 25
was hondert Centener / dupsent / seuen hon-
dert/vyf ende tseventich sikel/na den sikel des
Heylichdoms.

l Exo. 30.b.12. l So menich hooft/so menich half sikel/na 26
den sikel des Heylichdoms/van allen die ge-
telt werden/ van twintich jaren aen/ esi daer
boven:ses hondertmael dupsent/dry dupsent/
vyf hondert ende vyftich.

m Of/talenten Wt de hondert m Centener silvers /goot- 27
men de voeten des Heylichdoms/ esi de voe-
ten des voorhanex/hondert voeté/wt hondert
Centener/ welcken een Centener ten voete.

Ende wt de dupsent/seuen hondert esi vyf 29
ende tseventich sikelen/ werden ghemaeckt de
pilaersstylen knoppen/ende hare koppen over-
toghen/ende hare reepen.

De beweginghe des metaels/was tseven- 29
tich Centeners / twee dupsent ende vier hon-
dert sikelen.

Daer wt werden gemaect de voeten in de 30
deure der Hutte des beschendts / esi den me-
talen Altaer/ esi het metalen traliewerck daer
aen/ende alle het tuych des Altaers.

Daertoe de voeten des voorhofs rondtom: 31
ende de voeten der poorte aen dé voorhof/alle
naghelen der Wooninghe/ende alle naghelen
des voorhofs rontomme henen.

Dat xxxix. Capittel.

1. Van dé Priesters cleederen. hoe die gemaect werden. 32. Alle werck des Tabernakels wert volepnt/ende tot Mose ghebracht.

1 Ende a van der b tgeler zyde/ scharlaken Marcus 16.
2 ende rozynroot / maeckten sy c Aaron a Exo. 28.
amptecleederen/om te dienen inden Hey- b Of Jnd. ghe-
lichdom/ als de Heere Mose geboden hadde. c Jnd. Aaron cleederen om te dienen in Heylichdom ende Aaron cleederen de Heere

2 Ende hy maeckte den lyfrock van gouden/
gheler zyden/ scharlaken/rozynroot/esi witter
ghetweender zyden.

3 Ende sloech het gout / ende sneedt het tot Lyfrock.
draeyen/ datmen het constelyck wercken con-
de/onder de gele zyden/scharlaken/rozynroot/
ende witte zyde.

4 Esi maecte datmen den lyfrock op beyden
d schouderen te samen boechde/ende aen bey-
den syden te samen bonde.

5 Ende zyn gordel was nae der selven const
esi werck van goude/geler zyden/scharlaken/
rozynroot/ ende witter ghetweender zyden/
als de Heere Mose geboden hadde.

6 Esi sy maeckten twee Onyxsteenen rontom Schoftlap.
ghevaet met goude/gegraven door den steen-
snyder/met den namen der kinderen Jsraels.

7 Ende hechtedese op de schouderen des lyf-
rocx/dat het steenen zyn/ter gedachtenisse der
kinderen Jsraels/als de Heere Mose ghebo-
den hadde.

8 Esi sy maeckten den borstlap/na der const
ende werck des lyfrocx/van goude/gheler zy-
den/scharlaken/rozynroot/ ende witter ghe-
tweender zyden.

9 Dat hy vierrant ende tweevoudich was/
een hant lanck ende breedt.

10 Ende vulden hem met vier rijen van stee-
nen:de eerste rye was/een Sarder/ Topaser/
ende Smaragde.

11 De ander/ een Rubin/ Saphir/ ende Des-
mant.

12 De derde/ een Lyncurer/Achat/ ende Ame-
thiste.

13 De vierde/een Turkoys/ Onix/esi Jaspis/
rontomme ghevaet met goude in allen rijen.

14 Ende de steenen stonden na de twaelf na-
men der kinderen Jsraels / gegraven door de
steensnyder/een pegelyck zyns naems/ na de
twaelf stammen.

15 Esi sy maeckten aen den borstlap ketenen/
met twee eynden van louteren gouden.

16 Ende twee gulde spangen/ ende twee gul-
den ringhen/ende hechtede de twee ringen op
de twee hoecken des borstlaps.

17 Ende de twee gulden ketenen toghen sy in
de twee ringhen op de hoecken des borstlaps.

18 Jtem/ de twee eynden der ketenen maeckten
sy aen de twee spanghen/ende hechtedense op
de hoecken des lyfrocx / teghen malcanderen
over.

19 Ende maeckten twee ander gulde ringen/
ende hechtedense aen de twee ander hoecken
des borstlaps/ aen zijnen rande / dat sy hem
sijn schicktede op den lyfrock.

20 Esi maeckten twee ander gulden ringhen/
C die maeckten sy op de twee hoecken/beneden
aen den lyfrock tegen malcanderé over/ dare
den lyfrock onder te samen gaet.

Dat

Dat den borstlap met zijnen ringen/aen de 21
ringen des lijfroc gebonden worde/met eene
gelen snoere/ dat hy op den lijfrock vast sate/
ende van den lijfrock niet los en worde/ als
de Heere Mose geboden hadde.
Ende hy maeckte den zijden rock totten 22
lijfrocke/ gewracht/ gantsch vã geler zijden.
Ende zijn hooft midde boven in/ ende eenen 23
boort rontom het hooft ghezoomt/dat hy niet
en verscheure.
Ende sy maeckten aen zijne zoomen gra- 24
naetappelen/ van geler zijden/ scharlaken/ro-
zijnrood/ende witter ghetweender zijden.
Ende maeckten schellekens van louteren 25
goude/ die maeckten sy tusschen de granaetap-
pelen/rontom henen aen de zoom des lijfroc.
Telcken een granaetappel/ ende een schel- 26
laken rontom aen de zoom / daermen te dienen/
als de Heere Mose geboden hadde.
Ende maeckten oock den eyghen rock/van 27
witter zijde/gewracht/Aaron ende zijnen sonen.
Ende den hoedt van witter zijden/ende de 28
schoone hymmen van witter zijden/ende neder
kleederen van witten getweenden lijnwade.
Ende den gestichten gordel van witter ge- 29
twreender zijden/gheler zijden/scharlaken/ro-
zijnrood/als de Heere Mose geboden hadde.
Ende maeckten oock het voorhoofts panfel/ 30
uuhetsch/ ist de heylige kroone/van louteren
goude/ ende groenen daer schriften in: DE
HEYLICHEYT DES HEEREN.
Ende bonden een gheel snoer daer aen/ dat 31
sy aen den hoedt van boven henen ghebecht
hierde/ als de Heere Mose geboden hadde.
Also were volbracht het gantsche werck der 32
Woonynghe der Hutten des beschepts/ende
der sonderen Israels deden al wat de Heere
Mose geboden hadde.
Ende brachten de Wooninghe tot Mose/ 33
de Hutte/ ende alle hare m vaten/ emerkens/
berderen/rijchelen/pilaersstylen/voeten/
het deckssel van roodachtighe ramsvellen/ 34
het deckssel van dassenbellen/ ende den voor-
hanck.
De Arcke des ghetuyghenisses met haren 35
handboomen/den Ghenadenstoel.
De Tafel/ende alle haer n gereetschap/en 36
de toonbroden.
Den Candelaer met den Lampe toebereyt/ 37
ende alle zijne o ghereetschap / ende olye te
lichten.
Den schoonen gulden Altaer/ ende 38
ende goet reuckwerck / het laken in de deure
der Hutten.
Den p metalen Altaer/ ende zijne metalen 39
q Roosten/met zijne handboomen/en alle zijne
ghereetschap/ het Handvat met zijnen voeten.
Den omhanck des voorhofs / met zijnen 40
pilaersstylen/ ende voeten/het laken in de poorte
des voorhofs/met zijnen zeelen ende nagelen/
ende alle zijn gereetschap/ ten dienste der Woo-
ninghe der Hutten des r beschepts.
De Aemptlieden des Priesters Aarons/ te 41
dienen int heylichdom/en de clederen zijnder
soonen/ dat sy Priesterampt deden.
Alle dinck als de Heere Mose geboden 42
hadde / deden de kinderen Israels aen allen
desen dienste.
Ende Mose sach aen al dit werck / dat sy 43
gemaeckt hadden/als de Heere geboden had-
de/ende seghendese,

Dat xl. Capittel.

1. De Heere heet Mose de Woninghe op-richten ende ghebiedt hem sijn oghentlicht aen zijn plaetse setten. 9. De selue met allen toebehoorte/ 12. daertoe Aaron ende zijne sonen saluen ende wijen. 16. Hier werdt alles volbracht aen den anderen Jare/na dē wttoch wt Egypten. 34. De Wolcke (een teecken der Godlicher teghenwoor-dicheydt) bedeckte de Wooninghe/ 36. ende be-diedet den volcke/ beyde ruysten/ ende reysen.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende 1 De Heere be-
2 seyde: neelt de woo-
2 Op sult de Wooninghe der Hutten ninghe op te
des a beschepts oprichten aen den eersten da- richten.
ghe der eerster Maent/ a And. stijfte/
3 Ende sult daer in setten de b Arcke des ge- of ghetuyghe-
tuyghenisses / ende voor de Arcke den voor- nisse/
hanck hanghen. b And. Kiste
4 Ende ghy sult de Tafel daer henen brengen/
ende haer toebereyden/en den Candelaer daer
in setten/ende de lampen daer op setten.
5 Ende sult den gulden Reuckaltaer setten
voor de Arcke des getuygenisses/en het laken
in de deure der Wooninghe ophanghen.
6 Den Brantofferaltaer sult ghy setten wt-
waert/voor de deure der Wooninge der Hut-
te des beschepts.
7 Ende het Handvat / tusschen de Hutte des
c beschepts/ ende den Altaer/ ende water daer c Of/stijfte/
in ghieten.
8 Ende den voorhof setten rontom/ ende het
laken in de deure des voorhofs ophanghen.
9 d Ende sult de salue nemen/ende de Woo- d Exo. 30.v.23.
ninge/ende al wat daer in is/salen/en sultse
wijen met allen haren ghereetschap / dat sy
heylich zy.
10 Ende sult den brandtoffers Altaer saluen/
11 met alle zijn ghereetschap/ ende wijen/dat hy
her allerheylichste zy.
11 Ghy sult oock het Handvat ende zijnen voet
saluen ende wijen.
12 e Ende sult Aaron ende zijne sonen voor de e Exo. 29.v.4
deure der Hutten des beschepts brengen/ende
met water wasschen.
13 Ende Aaron de heylighe cleederen aentrec-
ken/ende salue/ende wijen/dat hy myn Prie-
ster zy.
14 Ende zijne sonen hier toe brengen/ende hen
den eyghen rock aentrecken/
15 Ende hen saluen als ghy haren vader ghe-
salft hebt/ dat sy myne Priesters zijn: en dese
saluinge sullen sy hebben / ten eewigen Prie-
sterdomme by haren nacomelinghen.
16 f Ende Mose dede alle dinck / als hem de f Num. 7. v. 1
Heere geboden hadde.
17 Also wert de Wooninghe opgericht inden
anderen Jare / g aen den eersten daghe der g† And. na den
Maent. wttoch wt E-
18 Ende doese Mose opriehtede/ settede hy de gypten/
boeten/ ende de berderen/ ende rijchelen/ ende
richtede de pilaersstylen op.
19 Ende breydde de Hutte wt ter Wooninghe/
ende leyde het deckssel der Hutten daer boven
op/ als hem de Heere geboden hadde.
20 Ende nam het Ghetuyghenisse/ende leyde
het in de Arcke: ende stack de handboome aen
de Arcke/ende setrede den Ghenadenstoel bo-
ven op de h Arcke. h Of/ Kiste
21 Ende brachte de Arcke in de Wooninghe/
ende hinck den voorhanck voor de Arcke des
ghetuyghenisses/ als hem de Heere ghebode-
hadde,

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende settede de Tafel in de Hutte des be- 22
scheyts/ in den hoeck der Wooninghe tegent
Noorden/buyten voor den voorhanck.
Ende bereyde broot daer op voor den Hee- 23
re/als hem de Heere gheboden hadde.
Ende settede den Candelaer oock daer in/ 24
teghen de Tafel ouer/inden hoeck der Woo-
ninghe teghent Suyden.
Eñ settede de lampen op voor den Heere/ 25
als hem de Heere gheboden hadde.
Ende settede den gulden Altaer daer in/ 26
voor den voorhanck.
Ende maeckte reuck daer op met goeden 27
reuckwerck/ als hem de Heere gebodē hadde.
i Aud. deckfel Ende hinck het i† laken in de deure der 28
Wooninghe.
Nu den brantoffer Altaer settede hy voor 29
de deure der Wooninghe der Hutten des be-
scheyts / ende offerde daer op brantoffer ende
spysoffer/ als hem de Heere gheboden hadde.
k Exo. 30 h 18 k Ende het Hantvat settede hy tusschē der 30
Hutten des bescheyts / ende den Altaer/ende T
goot daer water in te wasschen.
Ende Mose/Aaron ende zijnesonen/wies- 31
schen hare handen ende voeten daer wt.

32 Want sy moeten hen wasschen/wanneer sy
in de Hutte des bescheydts gaen/of henen toe
treden totten Altaer: als hen de Heere gheba-
den hadde.
33 Ende hy richtede den voorhof op/ om de
Wooninge ende rontom den Altaer/eñ hinck
den voorhanck in de deure des voorhofs: also
volbracht Mose het gantsche werck.
34 l Doe bedeckte een wolcke de Hutte des be- l Num. 8. 1. Reg. 8. Ezech. 9.
scheyts/ ende de Heerlickheyt des Heeren ver-
vulde de Wooninghe.
35 Ende Mose en conde niet in de Hutte des
bescheydts gaen / dewijle de wolcke daer op
bleef/ende de Heerlicheyt des Heerē de Woo-
ninghe vervulde.
36 Ende wanneer haer de wolcke ophief van
der Wooninge/so toghen de kinderen Israels
[voort/] so dickmael sy reysden.
37 Wanneer haer oock de wolcke niet op en
hief/ so en toghen sy niet [voort/] tot aen den
dach dat sy haer ophief.
38 Wāt de wolcke des Heerē was des daechs
op der wooninghe / ende des nachts was sy
vyerich / voor den oogen des gantschen huys
Israels/so langhe als sy reysden.

¶ Eynde des tweeden boecx Mose.

¶ De beschrijuinghe van het Voorportael.

Dése navolghende figure aen-
wijst ons de oordē die de kinderē
van Israel (na de gebodē Gods)
hieldē/ int oprechtē van harē Le-
ger voor de Hutte des bescheyts/
besiet Num. 2. eñ ooc hoe den Ta-
bernakel geset was int Portael:
besiet het laetste Capit. Exodus.

A. B. De lengde van het Voor-
portael aen de Suydzijde 100. el-
len: in welcke lengde warē 20. pi-
laren van 5. ellen in de hoochde/
aen welcke men de Tapijten vast
maecte om het portael te bedeckē.
Desgelijex ooc de Noortzijde C. D.

De Westzijde hadde in de bree-
de 50. ellen B. C.

In welcker breede warē 10. pi-
laren/ vander seluer hoochde als
de ander/waer aē men de Tapij-
ten vā het besluyt aē dier zijde ooc
vast maecte. De Oostzijde hadde
in de breede oock 50. ellen A. D.

Soo dat het Portael 50. ellen
langer was dā breet: Het incomē
vant Portael/ was aen de Oost-
zijde: ter plaetsen vā het incomen
was eenen voorhanck F. twelck
hadde in de lengde 20. ellen/ vast
gemaeckt aen vier pilaren: eñ om
de selue zijde voorts te besluyten/
waren daer Tapijten van 15. ellen lanck E. Welcke aen beyde zijden vast ghe-
maeckt waren aen drye pilaren/het welcke de figure wel te kennen gheeft.

¶ LEVI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

LEVITICVS,
Leuitisch, of Priesterboeck.
Dat derde Boeck Mose.

¶ Argument.

HEt derde boeck is genaemt Leuiticus/ om de dienſten ende officien der Leuiten. Want daer wort ghe-ſproken van de offerhanden/ beloften/ besmettinghen/ ontreininge/ ghemeyne reyninghen van sonden/ van ghecoloefden ende ongecoloefden Houwelijcke/ van heyligingе ende andere diergelijcke dingen. Daer zijn oock sommighe dingen in/ van der Policie ende burgerlijcker ordinantie/ hoewel daer voornemelijck gehandelt wort/ van de Ceremonien ende onderhoudinge des Godlijcken dienſts: ende men mach het te recht noemen het Geeſtelijcke recht. Desgelijcks marhmen oock in desen boeck sien/ dat het betamelijck ende eygentlijck is/ dat de Priesters heylich/ werende ende verſtandich in de heylige Schrifturen zijn/ en een goeds ſuyvere conſcientie hebben. Voorts desen begrijpt dit boeck alle gheymenissen ende hooge verborgenthеden des Euangelij/ hoewel nochtans onder figuren bedeckt: Jeem. de offeringen ende felsе de offerhanden des Soons Godts/ Ja de gantsche verloſsinghe/ die door hem verkregen is/ ende alle haer kracht.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Van ordeninge ende gebruyck des brantoffers/ 3. het zy van grooten/ 10. of van cleynen vee/ 14. of oock van voghelen.

ENde de Heere riep ſMose/ a en ſprack 1 met hem van der Hutten des bondes/ Aſcheyrs/ ende seyde:

Spreeckt met den kinderen Iſra- 2 els/ ende segt tot hen: Wie onder ulieden den Heere een offer doen wilt/ die doe het van den vee/ runderen/ ende van schapen.

Brantoffer. Wilt hy een brantoffer doen van ossen/ c so 3 offere hy een mannicken dat sonder d vlecke is/ voor de deure der Hutten des beschendts/ op dat het den Heere aenghenaem zy van hem.

Ende legghe zijn hant op des brantoffers 4 hooft/ soo sal het aenghenaem zijn/ ende hem verſoenen.

Ende sal dat jonck rundt ſlachten voor den 5 Heere: ende de Priesteren Aarons sonen/ sullen het bloet hercoe brengen/ ende op den Altaer rontom sprenghen/ die voor de deure der Hutten des beschents is.

Ende men sal den brandtoffer de huyt af- 6 trecken/ ende het sal in stucken gheh auwen worden.

Eñ de sonen Aarons des Priesters/ sullen 7 een vyer op den Altaer maken/ ende hout daer bouen op legghen:

Ende sullen de stucken/ namelijc/ den cop/ 8 ende het e vette op het hout leggen/ dat op de vyere op den Altaer leydt.

Het inghewant nu/ ende de beenen/ salmen 9 met water wasschen/ ende de Priester sal dat alle aenstecken op den Altaer/ ten brandtoffer: dat is een f vyer ten sueten reucke den Heere.

Wilt hy nu banden schapen/ of bã geiten/ 10 een brantoffer doen/ so offere hy een manne- 11 ken dat sonder g vlecke zy.

Eñ sallen slachten aen de zijde des Altaers/ tegent Noorden/ voor den Heere: eñ de Priesteren/ Aarons sonen/ sullen zijn bloet op den Altaer rontom sprenghen:

Ende men salt in stucken houwen/ ende de 12 Priester sal den cop eñ het vette/ op het hout ende vyer dat op den Altaer is/ legghen:

Mã/ het ingewant ende de beenen/ salmen 13 met water wasschen / ende de Priester salt al offeren/ eñ aenstecken op den Altaer ten brant-offer: dat is een vyer ten sueten reucke den Heere.

Wã vogelen.

14 Wilt hy nu bã vogelen dē Heere een brant-offer doen/ so doe hy het van toruelduyuen/ of van jonghe duyuen.

15 Ende de Priester salt ten Altaer brenghen/ ende hem den cop h afknijpen/ dat het op den Altaer aengestreken worde/ eñ zijn bloet uytbloe- h Of/afpitsen den laten/ aen de wandt des Altaers:

16 Ende zijnen krop met den vederen/ salmen by den Altaer tegent Oosten/ op den asschen-hoop worpen.

17 Ende sal i zijne vleugelen clieuē: doch niet af becken: ende alsо sal het de Priester op den Altaer aenstecken/ op het hout/ op dat vyer ten brantoffer: dat is een vyer ten sueten reucke den Heere. i And. het met zijne vleugelen eteer.

¶ Dat ij. Capittel.

1. Van spijsoffer met meelbloemen ende menigherley ghebacken. 4. Heuel ende hemmich in den offeren verboden ende sout geboden. 14. Van spijsoffer der eerster vruchten.

1 WAnneer a een ziele den Heere een spijs- Spijsoffer.
2 offer doen wil/ so salt van semelmeel a Leu. 6.b.14 ende 9.b.17 Num.15.a.4
zijn/ ende sal olye daer op gieten/ ende wieroock daer op legghen/

2 Ende also brengen tot den Priesteren/ Aarons sonen/ so sal de Priester zijn hantvol uytnemen/ van desselue semelmeels ende olye/ met alsamen den gantschen wieroock/ ende aenstecken/ ter gedachtenisse op den Altaer: dat is een vyer ten sueten reucke den Heere.

3 b Dat daer nu over is van dē spijsoffer/ sal b Leu.10.b.12 Deut.18.b.3 Aarons ende zijner sonen zijn: dat sal het alderheylichste zijn/ vanden vyere des Heeren.

4 Wilt hy nu een spijsoffer doē van gebacken in den oven/ soo neme hy koecken van semelmeel/ ongheuelt met olye gemengt/ ende ongheuelde bladen/ met olye bestreken.

5 Is oock c spijsoffer wat van ghebacken in der pannen / so salt van ongheuelden semelmeel met olye ghemengt zijn.

6 Ende sult het in stucken delen/ ende olye daer op gieten/ so is het een spijsoffer.

7 Is oock d spijsoffer wat op den d rooster gerooster/ so salt ghy dat van semelmeel met olye maken. d And. rooſt: panne

8 Ende sult het spijsoffer dat ghy van sulcken maken wilt/ den Heere totten Priester brenghen/ die salt tot den Altaer brenghen/

Ende

Ende de selue spijsoffers heffen ter gedach- 9
tenisse/ende aensteke op den Altaer: dat is een
byer ten sueten reucke den Yeere.
Dat daer nv ouer is/sal Aarons en synder 10
sonen zijn/dat sal het allerheylichste zijn/van
het vyeren des Yeeren.
Alle spijsoffer die ghylieden den Yeere of- 11
feren wilt/sult ghy sonder heuel make: want
geen heuel noch heumich en sal daer onder/de
Yeere ten vyere aenghesteken worden.
d† Ten offer der eerstelingen sult ghyse den 12
Yeere offeren/ doch op gheenen Altaer sullen
sy comen ten sueten reucke.
e Alle d spijsoffer sult ghy souten/en d spijs- 13
offer en sal nemmermeer sonder sout des ver-
bonts ws Gods zijn: want in alle uwe offer
sult ghy sout offeren.
Wilt ghy nv een spijsoffer den Yeere doen/ 14
banden eerste vruchten/so sult ghy het groen-
sel aen den vyere doore maken/ en clein stoo-
ten/ende also het spijsoffer uwer eerster vruch-
ten offeren.
Ende sult olye daer op doen/ en wieroock 15
daer op legghen/so is het een spijsoffer.
Ende de Priester sal banden ghestooten/ 16
en d van der olye met den gantschen wieroock
aensteken/ ter ghedachtenisse: dat is een vyer
den Yeere.

Dat iij. Capittel.

1. Van danckoffer van runderen/ 6. schapen/
12. ende ghepten. 17. Alle vet ende bloedt ver-
boden te eten.

Danckoffer vā runderen.
a Verstaet/ voor eenige ge nade ende wel daet vā Gode aē hem bewe- sen.
b Of/ feere.
c† And. rupge- nisses of stifts: d ere. 29. b. 16

JSo zijn offer een a danoffer van runde- 1
ren/ het zy een osse of koe/ so sal hy offe- 2
re voor dē Yeere/ dat sonder b vlecke zy.
Ende sal zijne hant op desselues hooft leg- 2
ghen/ ende slachten voor de deure der Yutten
des c† beschepts: d ende de Priesteren Aarons
sonen/ sullen het bloet op den Altaer rontom
spenghen.
Ende sal van den danoffer den Yeere of- 3
feren/namelijc/alle het vette aē het ingewaut.
Eñ de twee nieren met den vette dat daer 4
aen is aen den lendenen/ende het nette om de
e† And. daertoe. leuere/aen den nieren e† afghetrocken.
Ende Aarons sonen sullent aensteken op 5
den Altaer ten brantoffer/op den houte dat op
den vyere leydt: dat is een vyer ten sueten reu-
cke den Yeere.
Van cleynē Vee. f† Anders/ hy schaep/ of een ie schaep.
Wilt hy nv den Yeere een danckoffer van 6
cleynen Vee doen/ het zy een f† manneken of
wijf ken/so salt sonder blecke zijn.
Is het een lammeken/so sal hy het voor dē 7
Yeere brenghen.
Ende sal zijne hant op desselues hooft leg- 8
ghen/ ende slachten voor der Yutten des be-
schepts/eñ de sonen Aarons sullen zijn bloedt
op den Altaer rontom spenghen.
Eñ sal also van den danckoffer/ den Yeere 9
offeren ten vyere/namelijc/ zijn vet/den gant-
schen steert/ g† banden rugge afghetrocken/eñ
g† And. met dē ruggeare alle dat vette aen het ingewaun.
Eñ de twee nieren/ met den vette dat daer 10
aen is aen den lendenen/ ende het nette ront-
om der leuere aen den nieren afghetrocken.
Ende de Priester salt aensteken op den Al- 11
h Dat is/ dat taer/ten spijse h des vyers den Yeere.
Is ock zijn offer een gheyte/ ende brengt 12
het voor den Yeere/
So sal hy zijne hant op haer hooft leggen/ 13
ende daer slachten voor der Yutten des be-
schepts/ eñ de sonen Aarons sullen het bloedt
op den Altaer rontom spenghen/
Ende sult daer van offeren een offer den 14
Yeere/namelijck/ het vette aen het ingewaut.
De twee nieren/ met den vette dat daer aen 15
is aen den lendenen/ ende het nette ouer der
leuere/aen den nieren afghetrocken.
Eñ de Priester salt aensteken op dē Altaer 16
ter spijse des vyers/ i† ten sueten reucke: k alle
het vette is des Yeeren.
Dat zy een eewighe wijse by uwen nacō- 17
melingen in allen uwē woonningen/ dat ghy-
lieden gheen vet l noch bloet en etet.

Dat iij. Capittel.

1. Van sondoffer voor de onwetenthepdt eens Priesters/ 13. eenes gātscher menichte/ 22. eens Vorsten/ 27. of eenen bysonderen persoone.

1 EN sade de Yeere spzack met JMose/ ende
2 seyde:
Spreeckt met den kinderen Israels/ ende segt: Wanneer een ziele sondicht wt on-
wetenthepdt/ aen eenigen gebode des Yeeren/
dat sy niet doen en soude:
3 Namelijck/soo een Priester die ghesalft is/ sondicht/dat hy het volc a ergerde/die sal voor
zijne sonde/die hy gedaen heeft/ eenen jongen
b† osse brengen/die sonder blecke zy/den Yeere
ten sondoffer.
4 c Eñ sal den osse voor de deure der Yutten
des d† beschepts brengen/voor den Yeere/ende
zijn hant op desselues hooft legghen/eñ slach-
ten voor den Yeere.
5 e Ende de Priester die ghesalft is/ sal des
ossen bloedt nemen/ ende in de Yutte des be-
schepts brenghen.
6 Ende sal zijnen vinger in dat bloet steken/
ende daer seuenmael mede spzengen voor den
Yeere/voor dat voorhanckscl des heyligheu.
7 Ende sal banden seluen bloede doen/ op de
hoornen des Vierckaltaers/die voor den Yee-
re in der Yutten des beschepts staet/ ende alle
het bloet gieten/ aen den boden des brantof-
fers Altaer/die voor der Yutten deure des be-
schepts staet.
8 Ende alle het vette des sondoffers/ sal hy
heffen/namelijck/het vette aen het ingewaun/
9 De twee nieren met den vette dat daer aen
is aen de lendenen/ ende het nette ouer der le-
uere/ aen den nieren † afghetrocken. † And.
10 Gelijck als hyt heffet van ossen in dē danc-
25offer/ende salt aensteken op den brantoffers
Altaer.
11 f Nv/het vel des ossen/met alle dē vleesche/ f Exo. 29. b. 14. Num. 19. b. 5
met tsamen den cop eñ den beenen/ ende het
inghewaut/ende den dzeck:
12 g† Dat sal hy alle wt voeren buyten den le- g† And. Met
gher/ aen een reyne stede/daermen de assche mocre dē
heuen schuddet/ ende salt verbzanden op den schen offe
houte met vyere. op alder
13 h Wanneert een gantsche menichte in Is- h Leui. 4. b. 13. Num. 15. b. 22.
rael verlien sal/ eñ de daet voor haren ooghen
verborghen waer/ dat sy erghens teghen een
ghebodt des Yeeren ghedaen hadden/ dat sy
niet doen en souden/ende hen also verschul-
dichden.
14 Ende daer nae hare sonden ghewaer wor-
den/die sy ghedaen hadden/ so sullen sy eenen
jonghen osse daer brenghen ten sondoffer/ en-
de voor de deure der Yutten des beschepts
setten.
15 Ende de olders van der menichte/ sullen
hare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

haer handen op zijn hooft leggheu / voor den
Heere / ende den osse slachten voor den Heere.
Ende de Priester die ghesalft is sal het 16
bloet vanden osse in de hutte des beschevdts
brenghen:
Ende met zijnen vingher daer in doppen / 17
ende seuenmael sprenghen voor den Heere /
voor het voorhangsel.
Ende sal van den bloede op de hoornen 18
des altaers strijcken / die voor den Heere staet
inder hutten des beschevdts / ende alle het an-
der bloet aen den bodem des brandtoffersal-
taer ghieten / die voor de deure der hutten des
beschepts staet.
Alle zijn vet sal hy heffen / ende op den al- 19
taer aensteken.
Ende sal met de osse doen / als hy met den 20
osse des sondoffers ghedaen heeft: ende alsoo
salse de Priester versoenen / so wordt het hen
vergheuen.
Ende sal den osse buyten het leger voeren / 21
ende verbranden / ghelijck hy den eersten osse
verbrandt heeft. Dat sal het sondoffer der
menichten zijn.
Wanneer nv een Vorst sondicht / ende er- 22
gens teghen des Heeren zijns Gods ghebodt
doet / dat hy niet doen en soude / ende verliet
het / dat hy hem verschuldicht /
Ende wordt zijnder sonde ghewaer die hy 23
ghedaen heeft / die sal een offer brengen een
gheytenbock sonder vlecke:
Ende zijne hant op des bocx hooft leggen / 24
ende hem slachten op de stede daermen het
brandtoffer slachtet voor den Heere: dat zy
zijn sondoffer.
Doe sal dan de Priester het bloet vanden 25
sondoffer nemen met zijnen vingher / ende op
de hoornen des brandtoffersaltaer strijcken /
en het ander bloet aen den bodem des brand-
offers altaer ghieten.
Alle zijn vet sal hy opden altaer aen- 26
steken / gheliick als het vette des danckoffers:
ende alsoo sal de Priester zijn sonden versoe-
nen / so wordt het hem vergheuen.
i Wanneer nv een ziele vanden gemeynen 27
volcke verliet / ende sondicht / dat sy erghens
teghen een van den ghebooden des Heeren
doet / dat sy niet doen en soude / ende haer also
verschuldicht /
Ende haerer sonde ghewaer wordt die sy 28
ghedaen heeft / die sal ten brandtoffer een gheyte
brenghen sonder k vlecke / voor de sonde die sy
ghedaen heeft:
Ende sal hare handt op des sondoffers 29
hooft leggheu / ende slachten aen de stede des
brandtoffers.
Ende de Priester sal vanden bloede met 30
zijnen vinger nemen / ende op de hoornen des
brandtoffersaltaer strijcken / ende alle het an-
der bloet aen des altaers bodem ghieten.
Alle zijn vet sal hy daer af nemen / ghe- 31
lijck hy het vette des danckoffers afnecmt / en
salt aensteken op den altaer / ten sueten reucke
den Heere: ende also salse de Priester verso-
nen / so wordt het haer vergheuen.
Sal hy daerentegen een schaep ten sondof- 32
fer brengen / so sal hy brengen dat een wyfken
sonder vlecke:
Ende leggen zijn handt op des sondoffers 33
hooft / ende slachten het ten sondoffer / aen de
stede daermen den brandtoffer slachtet /
Ende de Priester sal vanden bloede met 34
zijnen vingher nemen / ende op de hoornen des
brandtoffersaltaer strijcken / ende alle dat bloet
aen den bodem des altaers ghieten.
Alle zijn vet sal hy afvercken / ghelijck hy 35
het vette vanden lammie des danckoffers af-
ghetrocken heeft / ende salt opden altaer aen-
steken ten spyere des Heeren: ende alsoo sal de
Priester versoenen zijn sonde die hy ghedaen
heeft / so wordt het hem vergheuen.

Dat v. Capittel.

1. Wat men offeren sal voor gheoorden en ver-
zwegen bloet. 2. Gauloos aenroeren dier / dat
onreyn is. 4. Lichtveerdich zweeren. 6. Vergry-
pen aent ghewijde / 17. of aen eenigen ghebo-
den des Heeren door onwetenheyt.

1 WAnneer a een ziele sondigen sal / dat hy Schultoffer
een vloeck hoort / ende hy dies ghe- voor de on-
tuyge is / of gesien of bewonden heeft / wetenheyt /
ende niet voort van hem gesept / die is oender dat heermen
misdaet schuldich. yzeren sou-
2 b Of wanneer een ziele wat onreyns c aen- de.
roert / het zy een aes van eenen onreynen ghe- a leu. 24. b. 11
diertе / of vee / of ghewonnte / ende en wiste b hag. 2. b. 14
het niet / die is onreyn / ende heeft haer be- c 2. cor. 6. b. 17
schuldicht:
3 Of / wanneer hy eenen onreynen menschе
aenroert / in welckerley onreynicheydt de
menschе onreyn worden can / ende en wis-
tes niet / ende wordt het gheware / die heeft
hem verschuldicht.
4 Of wanneer een ziele zweert / dat hem wt
den monde ontgaet quaet of wel te doen / als
dan eenen menschе een zweerē ontgaen mach
eer hy dat bedenckt / ende wordt het ghewaer /
die heeft hem aen dier een verschuldicht.
5 Wanneer nv geschiedt dat hy hem aen dier
een verschuldicht / ende bekent dat hy daeraen
ghesondicht heeft /
6 So sal hy voor zijne schult deser zijner son-
de die hy gedaen heeft / den Heere brengen van
der kudde een schaep oft gheytenmoeder ten
sondoffer / soo sal hem de Priester zijne sonde
verseenen.
7 d Vermach hy dannoch geen schap / soo sal d leui. 12. a. b
hy brengen den Heere voor zijne schult / die hy
gedaen heeft / twee tortelduyuen / of twee ion-
ghe duyuen / de eene ten sondoffer / de ander
ten brandtoffer.
8 Ende salse brengen den Priester / die sal de
eerste ten sondoffer maken / ende haer den cop
e afnijpen achter den necke / ende doch niet e of / afsnijden
afbreken.
9 Ende sal sprengen met den bloede des sonds-
offers aen den wandt des altaers / ende laten
het bloet dat daer ouer is wtbloeden aen des
altaers bodem: dat is het sondoffer.
10 De andere sal hy ten brandtoffer maken
na zijnen rechte: ende also sal de Priester hem
zijn sonde versoenen / die hy ghedaen heeft / so
wordt het hem vergheuen.
11 Vermach hy oock niet twee tortelduyuen /
of twee ionge duyuen / so brenge hy voor zijne
sonde zijn offer / een thiendendeel Ephi semel-
meels ten sondoffer: hy en sal dannoch ghen
olye daer op doen noch wieroock daer op leg-
ghen / want het is een sondoffer.
12 Ende salt totten Priester brengen / so sal dan
de Priester een handtvol daer van nemen ter
ghedachtenisse / ende aensteken op den altaer /
ten spyere den Heere: dat is een sondoffer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende de Priester sal hem also zijne sonde/ die hy gheda
heeft/versoenen/ so wordt het hem vergheuen / ende sal des Priesters zijn/ als een spijsoffer.

Eñ de Heere spraeck met Mose / eñ seyde:

Schultoffer. Wanneer haer een ziele vergrijpt / dat sy het verlúet/ende haer besondicht aen het ghene dat den Heere gewijet is. so sal sy haer schultoffer den Heere brenghen / eenen ram sonder vlecke vander kudde / die twee sikel ú̃ers

ferr.30. b.13 weert zy/ na den sikel des heylichdoms ten schuldtoffer.

Daer toe wat hy ghesondicht heeft aen den ghewijeden/ sal hy wedergeuen/ ende het vijfste deel daer ouer geuen: eñ salt den Priester geuē/ die sal hem versoenen met den ramme des schultoffers/ so wordt hem vergeuē.

Wanneer een ziele sondicht / ende doet eenighens teghen een ghebodt des Heeren/ dat sy niet doen en sonde/ende en heeft het niet geweten/ die heeft haer beschuldicht/ ende is eener misdaet schuldich:

Ende sal brengen eenen ram vander kudde sonder vlecke / die eens schultoffers weert is/totten Priester/ die sal hem zijn onwetenthept versoenen/ die hy ghedaen heeft / ende en wiste het niet/so wort het hem vergeuen. Dat is het schultoffer dat hy den Heere verwallen is.

☞ Dat vj. Capittel.

1. Wat offeren sal / die met valschen eede / bertrout/ghero ofst/ oirecht/ of gelonden goet verloochent/ 9. van dieselcken brantofferen/ 14. van spijsoffereñ/ 20. ook wat de Priester offeren sal aen den daghe zijner saluinghe. 25. Van tweederley sondoffer.

Ende de Heere spraeck met Mose / ende seyde:

Wanneer een ziele sondigen sal / ende haer aen den Heere vergrijpen / dat hy zijnen euen mensche verloochent / dat hy hem beuolen heeft / of dat hem tot trouwer handt ghedaen is / of dat hy hem met ghewelt ghenomen of niet oirecht tot hem ghebracht heeft/

Of dat verloren is/ghenomden heeft/ende verloochent sulcx met eenen valschen ede/

a Num.5.a.6 a als het dier een is/ daer een mensche teghen zijnen naesten sonde in doet.

Wanneert nu ghescheidt dat hy also sondicht/ende hem beschuldicht/so sal hy wedergeuen wat hy met ghewelt genomen / of niet oirecht tot hem ghebracht heeft/ of wat hem beuolen is/of wat hy ghenomden heeft/

Of waer hy den valschen eedt ouer ghedaen heeft/dat sal hy alle gantsch weder gheuen:daer toe het vijfstedeel daer ouer gheuen/ dien/diens het geweest is/in dien dage/wanneer hy zijn schultoffer gheeft.

Eñ/ voor zijn schuldt sal hy den Heere tot den Priester eenen ram vander kudde sonder vlecke brengen/die eens schultoffers weert is:

So sal hem de Priester versoenen voor den Heere / so wordet hem vergeuen alles wat hy gedaē heeft/daer aen hy hē beschuldicht heeft.

a Cap.6. Luth. Wet des brandtoffers. b 1.10.29.b.39

Ende de Heere spraeck met Mose / ende seyde:

Ghebiedt Aaron eñ zijnen sonen/ende segt: b Dit is de wet des brantoffers: Het brandtoffer sal brauden op den altaer den gantschen nacht tot aen den morghen / ende des altaers vyer sal [alleen] daer op brauden.

Ende de Priester sal zijnen linnen rock aentrecken / ende het linnen niederkleedt aen zijn lijf: ende sal de asschen op nemen die het vuer des brantoffers opden altaer ghemaect heeft/ ende salse by den altaer schudden.

Ende sal zijne kleederen daer na uittrecken/ ende ander kleederen aentrecken / ende de asschen uytdraghen buyten het legher aen een reyne plaetse.

Het vyer op den altaer sal brauden / ende nemmermeer uytblusschen:de Priester sal alle morgen hout daerop aensteken. ende daer bouen op brandtoffer bereyden/ ende het vet der danckoffferen daer op aensteken.

Eewich sal het vyer opden altaer brauden/ ende nemmermeer uytblusschen.

Ende dat is de wet des spijsoffers / dat Aarons sonen offeren sullen voor den Heere op den altaer.

Wat spijsoffers. e Leui.2.b. Num.15.

Daer sal een heffen zijn hantvol semelmeel vanden spijsoffer/ende der olye/ ende alle den wieroock die op den spijsoffer leyt/ ende salt aensteken op den altaer/ten sueten reucke/een ghedachtenisse den Heere.

Dat daer vb ouer is / sullen Aaron ende zijne sonen verteeren / ende salt ongheheuelt eten inder heyligher stede/inden voorhoue der hutten des d † beschendts.

d Leuyt. gemeynte.

Sy en sullen niet met hevel backen: want het is haer deel dat ick hen ghegheuen hebbe van mijnen offer : het sal hen het allerheylichste zijn / gheluck als het sondoffer ende schuldtoffer.

Wat manlijck is onder den kinderen Aarons sullent eté: dat zy een eewich recht nuwen nacomelinghen aen den offer des Heeren: niemant en salse aenroeren/hy zy dan ghewijet.

Ende de Heere spraeck met Mose/ eñ seyde:

* Dat sal het offer zijn Aarons ende zijner sonen/dat sy den Heere offeren sullen/ aenden daghe zijner saluinge: het thiendedeel Ephi van semelmeel tot een daechlijcken spijsoffer/ de een helft des morghens/ de ander helft des auonds.

* Luth. Dit offer sal Aaron ende zijne sonen den Heere offeren/ op den dach als sy gesalft worden. Dit is das tweelyp dagelijcx spijsoffer/ dat men alle morgen ende auont offeren sal.

Inder pannen met olye sult ghy dat maken/ ende gheroosterd daer henen brenghen / ende in stucken ghebacken sult ghy sulcx offeren / ten sueten reucke den Heere.

Ende de Priester die onder zijne sonen in zijn stede ghesalft wordt / sal sulcx doen: dat is een eewich recht den Heere: Het sal alles verbrandt worden:

Want alle het spijsoffer eens Priesters sal gantsch verbrant/ende niet ghegeten worden.

Ende de Heere spraeck met Mose/eñ seyde:

Segt Aaron ende zijne sonen / ende spreect: Dit is de wet des sondoffers : Inder stede daer ghy het brantoffer slachtet/sult ghy ock het sondoffer slachten voor den Heere: Dat is het allerheylichste.

f De Priester die het sondoffer offert / salt eten inder heyliger stede / inden voorhoue der hutten des beschendts.

Niemant en sal zijn vleesch aenroeren / hy zy dan gheheylicht: ende wie van zijnen bloede een cleedt besprengt/ die sal dat besprengde stuck wasschen inder heyligher stede.

h Ende den pot daer het in gecockt is / salmen breke: Isset dannoch een metalen pot/so salmen hem schueren/ende met water spoelen.

Wat manlijck is onder den Priesteré/ sullen darvan eté/Wat het is het allerheylichste.

Daer-

i Dancsuytinghen alle het sondoffer / dien 30
k Leuit.1.b.12. Ezec.40.b.41. Exo.25.b.31. Leuit.4.b.5.21. Num.16.c.37. Num.9.b.2. Pal.Rud.Keller. bloet tinder hutte des k bescheyts ghebracht wort te versoenen inden heyligen / dat en salmen niet eten / maer met vyer verbranden.

Dat iij. Capittel.

1. Van schuldtofferen / 11. ende danckofferen / 23. van het eten / 26. ende bloet eten verboden / 29. noch van danckoffer / 35. een Epilogus of beslupredden.

Van des schuldtoffers.

Ende dit is de wet des schuldtoffers / en- 1
de dat is het allerheylichste. 2
In der stede / daermen het brandtoffer slachtet / salmen het schuldtoffer slachten / ende zijn bloet op den Altaer rondtom sprenghen.
Ende alle zijn vet sal men offeren / den steert / 3
ende het vet aen het inghewant.
De twee nieren / met de vette dat daer aen 4
is / aen de lenden en / ende het net om de leuere aen den nieren af ghescheurt.
Ende de Priester salt op de altaer aensteke / 5
tot een vyer des Heere: dat is een schuldtoffer.
Wat manlije is onder den Priesteren / sul- 6
len dat eten / in der heyligher stede: want het is het allerheylichste.
Als het sondoffer / also sal ock het schuld- 7
offer zijn / alle beyde sal eenerley wet zijn: en sal des Priesters zijn / die daer doer versoent.
Welcke Priester yemandts brandtoffer of- 8
fert / dien sal desselven brandtoffers vel zijn / die hy ghofferet heeft.
Ende alle het spijsoffer dat inden oven / of 9
op den l rooster / of inder pannen ghebacken is / sal des Priesters zijn / die het offert.
Ende alle spijsoffer dat met olye gemengt 10
is / sal aller kinderen Aarons zijn / 25
een als des anderen.
Ende dit is de wet des danckoffers / dat- 11
men den Heere offert.
m Willen sy een danckoffer doen / so sullen sy 12
ongheheuelde coecken offeren / met olye ghemengt / ende ongheheuelde vladen met olye besmeert / ende ghemaeckte meelbloemcoecken met olye ghemengt.
Op sulcken offer doen / op eenen 13
coeck van ongheheuelden broode / ten danckoffer zijns danckoffers.
Ende sal eenen van dien allen / den Heere 14
ter heffinghe offeren / ende sal des Priesters zijn / die het bloet des danckoffers sprenght.
Ende het vleesch des danckoffers in zijnen 15
brandtoffer / sal desselven daechs ghegheten worden / wanneer geoffert is / ende niet overghelaten worden tot anden morghen.
Ende het zy een gheloofte of vrywillich of- 16
fer / so sal het desselven daechs / wanneer het geoffert is / ghegeten worden: so daer ock wat overblijft op den anderen dach / so salmen het doch eten.
Dach / wat vanden ghofferden vleesche 17
overblijft aen den derden daghe / dat sal met vyer verbrant worden.
Ende so yemant aen den derden daghe sal 18
eten van den ghofferden vleesche zijns danckoffers / soo en sal hy niet aengenaem zijn / die het ghesoffert heeft / het en sal hem ock niet toegherekent worden / maer het sal een grouwel zijn: ende welcke ziele daer van eten sal / sal haer misdaet draghen.
Ende het vleesch dat ouerms aen- 19
roert / en sal niet gegeten maer met vyer verbrandt worden / wie dagentyghen reyn van

tijne is / sal vanden vleesche eten.
Ende welcke ziele eten sal van den vleesche 20
C des danckoffers / dat den Heere toebehoort / desselven onreynicheyt sy op haer / ende sy sal wtgherooyt worden van haren volcke.
Ende wanneer een ziele wat onreyns aen- 21
roert / het sy ee onreyn menschen / dee / of wat anders grouwelijc is / ende vanden vleesche des danckoffers eet / dat den Heere toebehoort / die sal wtgherooyt worden van haren volcke.
Ende de Heere sprack met Mose / en seyde: 22
Spreeckt met den kinderen Israels / ende 23 g Leuit.3.b.16
segt: g Gylieden en sult gheen vet eten / van ossen / lammeren / ende gheyten.
Het vet van een aes / ende wat van * wilt- 24 * Of / ghewilde
werck verscheurt is / maer n tot allerley nut: maer eten en sult ghy het niet.
Want wie het vet eet van den bee / dat den 25
Heere ten offer gheghouen is / desselven ziele sal wtgherooyt worden van haren volcke.
h Noch en sult ock gheen bloet eten / noch 26 h Gen.9.a.4. Leuit.3.b.17. ende 17.b.14. ende 19.c.26. Deu.12.b.16 1.sa.14.b.32.
van bee / noch van vogelen / waer ghy woont.
Welcker ziele eenich bloedt eten sal / die sal 27
wtgherooyt worden van haren volcke.
Ende de Heere sprack met Mose / en seyde: 28
Spreeckt met den kinderen Israels / en segt: 29
Wie den Heere zijn danckoffer doen wil / die sal ock miede brenghen / wat van danckoffer den Heere behoort.
Hy sal met zijner handt hier toe brenghen / 30
D den offer des Heeren: namelijck / het vet aender borst sal hy brenghen / met der borst / dat sy een beweeghinghe worden voor den Heere.
Ende de Priester sal het vet aensteken op 31
den Altaer / ende de borst sal Aarons ende zijner sonen zijn.
Ende de rechter schouder sullen sy den Prie- 32
ster geuen / ter heffinge van haren danckofferen.
Ende wie onder Aarons sonen het bloedt 33
des danckoffers offert / ende het vet / dien sal de rechter schouder zijn tot zijnen deele.
i Want de beweeghborst ende de heffschou- 34 i Exo.18.b.19
der hebbe ick ghenomen vanden kinderen Israels / van hare danckofferen / ende hebbese den Priester Aaron ende zijnen sonen ghegheuen ten ewighen rechte.
Dit is de salinghe Aarons / ende zijner so- 35 Epilogus
nen / vanden offer des Heeren / des daechs doe sy kl overgegeuen worden Priesteren te zijn den Heere. kl And. gepresenteert.
Doe de Heere ghebaodt aenden daghe doe 36 l' Anderen / hen
hyse salfde / wat l' hem ghegheuen worden sonde / van den kinderen Israels / ten ewighen rechte / allen haren nacomelinghen.
Esi dit is de wet des brantoffers / des spijs- 37
offers / des sondoffers / des schuldtoffers / der vullen offeren / ende der danckofferen.
Dat de Heere Mose ghebaodt op den berg- 38
ghe Sinai / inden daghe doe hy hem ghebaodt aen den kinderen Israels te offeren haren offer den Heere / inder Woestijne Sinai.

Dat viij. Capittel.

1. Vander salinghe ende wijnighe Aarons / ende zijner sonen / 10. ende de Woonninghe.

Der Joden seye Priesters wijnige
a Exo.28.a.2
b Exo.29.a.1.
c' And. dat is

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende 2
seyde:
Neemt Aaron ende zijne sonen met hem / a met zijnen haren cleederen / ende de salfolye / b esi eenen c osse ten sondoffer / twee rammen / esi eene corf met ongheheuelde broode. 3
Ende vergaderet de gantsche menichte voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

d† and. tuyge-nisse, of stijfnis.

de deure der hutten des d† beschеydts.

Mose dede als hem de Heere geboot/ ende 4 vergaderde de menichte voor de deure der hutten des beschеydts/

Ende sprack tot haer: Dat isset dat de 5 Heere geboden heeft te doen.

Aarons en zijner sonen wijnghe.

Ende nam Aaron ende zijne sonen/ ende 6 wiesch se met water.

e† and. enghen sl an. het wijdt hemde aen/ g† and. het cō-steltick werck des lijfrocx. h† and. Urim en Thummin.

Ende trock den e† lijnen rock aen/ en gorde 7 de hem met den gordel/ ende trock hem f† den gheelen zijden rock aen/ en trock hem den lijf-rock aen/ ende gordde hem ouer g den lijfroc.

Ende dede hem den borstlap aen/ ende in 8 den borstlap h† Licht ende Recht.

Ende settede hem den hoet op zijn hooft/ 9 ende settede aen den hoet bouen op zijn voor-hooft het gulden bladt aen de heylige croone/ als de Heere Mose geboden hadde.

Exo.30.f.26

i Ende Mose nam de salfolye/ ende salfde 10 de wooninghe/ ende alles wat daer in was/ & ende wijede het.

Ende sprengde daermede seuenmael opden 11 altaer/ ende salfde den altaer met allen zijnen gereetschappe/ het handtvat met zijnen voete/ dat het ghewijet werde.

k Psal.45.b 18 Psal.133.a.2

k Ende goot de salfolye op Aarons hooft/ 12 ende salfde hem/ dat hy ghewijet werdt.

Ende brachte hier toe Aarons sonen/ ende 13 trock hen lijnen rocken aen/ ende gordde se met den gordel/ ende bandt hen hupuen op/ als hem de Heere bevolen hadde.

Ende liet hier toe brenghen eenen osse ten 14 sondoffer/ ende Aaron met zijnen sonen leyden hare handen op zijn hooft.

Doe slachtede men hem/ ende Mose nam 15 handen bloede/ ende * doppede daermede op de hoornen des altaers rondtom met zijnen vinger/ ende ontsondichde den altaer: en goot het bloet aen des altaers boden/ ende wijede hem dat hy hem versoende.

* of/ sneech

Ende nam alle het vet aen het inghewant/ 16 het nette om de lenee/ ende de twee nieren met den vette daerbau/ ende stack het aen op den altaer.

Mer den osse met zijnen velle/ vleessche/ en 17 dreche/ verbrande hy met vyer buyten den le-gher/ l als hem de Heere geboden hadde.

1 Cron.29.a.21 b.30

Ende bracht hier toe eenen ram ten brant-18 offer/ ende Aaron met zijnen sonen leyden hare handen op zijn hooft.

Doe slachtede men hem/ en Mose sprengh-19 de bauden bloede op den altaer rontomme:

Hieu den ram in stucken/ ende stack aen 20 het hooft/ de stucken/ ende den romp: E

Ende wiesch het ingewant ende de beenen 21 met water/ ende stack also den gantschen ram aen op den altaer. Dat is een brandtoffer ten sueten reucke/ een vyer den Heere/ als hem de Heere geboden hadde.

Exo.29.b.19 m† and. offers der inwijnge

m Hy brachte oock hier toe den anderen 22 ram des n† vullenoffers/ en Aaron met zijne sonen leyden hare handen op zijn hooft:

* of/ sneech

Doe slachtede men hem/ende Mose nam 23 van zijn bloede/ende o doppede Aaron daer-mede op het lapken van zijn rechter oor/ ende op den duym zijner rechter hant/ende op den grooten teen zijns rechten voets.

Ende brachte hier toe Aarons sonen/ ende 24 doppede met den bloede op het lapke van haer rechter oore/ende op den duym haer rech-ter handt/ ende op den grooten teen haers rechter voets/ ende sprenghe het bloet op den altaer rontom.

25 p Ende nam het vet ende den steert/ ende p exo.29.d.13 alle het vet af het ingewant/ ende het net om de lenee/ de twee nieren met den vette daer-van/ende de rechter schouder.

26 Daer toe nam hy uit den corue des on-ghehevelden broots voor den Heere eenen on-ghehevelden coeck/ende eenen coeck gheolyts broodts/ende een blade/ ende leyde het op het vette/ ende op de rechter schouder.

27 Ende gaf dat alle te samen in de handen Aarons ende zijner sonen/ende bewroechde het ter beweginghe voor den Heere.

28 Ende nam het alle weder van haren han-den/ ende stack het aen op den altaer bouen op den brandtoffer: want het is een vullen-offer ten sueten reucke/ een vyer den Heere.

29 q Ende Mose nam de borst/ en bewroechde q exo.29.e.26 een beweginge voor den Heere/ vanden ram-me des vullenoffers/ die wert Mose tot zijnen deele/ als hem de Heere geboden hadde.

30 Ende Mose nam der salfolye/ ende des Obloets op den altaer/ende sprengde op Aaron ende zijne cleederen/ op zijne sonen ende op hare cleederen/ ende wijede also Aaron ende zijne cleederen/ zijne sonen ende hare cleede-ren met hem:

31 Ende sprack tot Aaron ende zijne sonen: Coket het vleesch voor de deure der hutten des beschеydts/ende etet aldaer. Daer toe oock r het broot in de corue des vullenoffers/ als my geboden is/ende gheseyt/ dat het Aaron ende zijne sonen sullen eten.

r exo.29.b.32 leuit.24.a.9 1 Mat.12.d.4

32 Wat daer nu overblijft vanden vleessche en broode/ dat sult ghy met vyer verbranden.

33 Ende en sult in seuen daghen niet wtgaen van der deure der hutten des s beschеydts/ tot aen den dach/ wanneer de dagen uwes vullen-offers uit zijn: want in seuen dagen zijn uwe handen gheuult/

s of/ sestigh

32 Als het aen desen dage geschiedt is. t† De Heere heeft het geboden te doen/ op dat ghy versoent zijt.

t† and. in alle hoofd het de Heere ghebo-den. etc.

33 Ende sult voor der hutte des beschеydts dach ende nacht blijuen seuen daghen lanck/ en sult op de wacht des Heeren wachten/ dat ghy niet en sterft: Want also isset my geboden.

36 Ende Aaron met zijne sonen deden alles wat de Heere geboden hadde door Mose.

Dat ix. Capittel.

1. Aaron begint hier eygentlijck zijn ampt aen/ na het beuel des Heeren. 8. Doet het eerste offer voor hem en het volck/ 22. ende segent het volck.

1 Ende aen den achtsten dage riep Mose Aaron ende zijne sonen/ ende de oudste in Israel/ende sprack tot Aaron:

Nemut ampts halen. a Verstaet hier mede Priesters. of offerens den anderen hare sonden toe.

2 b Neemt tot u een ionck calf ten sondoffer/ en een ram ten brandtoffer/ beyde sonder vlecke/ ende brengt se voor den Heere.

b exo.29.a.15

3 Ende spreeckt met den kinderen Israels/ ende segt: Neemt eenen geytenbock ten sond-offer/ende een calf/ende een schaey/beyde van eenen iare oudt/ ende sonder vlecke/ ten brandtoffer:

4 Ende eenen osse ende eenen ram ten dank-offer/ dat wy voor den Heere offeren/ende een spijsoffer met olye gemengt: want heden sal u lieden de Heere verschijnen.

5 Ende sy namen wat Mose geboden hadde voor de deure der hutten des c† beschеydts/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

ende de gantsche menichte tradt hier toe/ende
stont voor den Heere.
Doe sprack Mose: Dat isset dat de Heere 6
ghesproken heeft/dat ghy doen sult/so sal u
des Heeren heerlickheyt verschijnen.
b Leui.16.a.6 Ende Mose sprack tot Aaron: d Treet tot 7
b.11. den Altaer/ende maeckt u sondoffer/ende u
Leui.4.a.7. brantoffer/ende versoent u ende het volc: daer
ende 7.a.26 na maeckt des volcx offer/ende versoentse
ock/als de Heere gheboden heeft.
a Leui.4.a.4 e Ende Aaron tradt totten altaer/ende 8
Aarons eer- slachtede het calf tot zijnen sondoffer.
ste offer voor Esi zijne sonen brachten het bloet tot hem/ 9
hem en het ende hy stack zijnen vinger int bloet/esi dop-
volck. pede daer mede op de hoornen des altaers/
ende goot het bloet aen des altaers boden.
Jdt/het vet esi de nieren/esi het net van de 10
lever aen den sondoffer/stack hy aen op den
altaer/als de Heere Mose gheboden hadde.
Ende het vleesch ende het vel verbrandde 11
hy met vyere buyten den legher.
Daer na slachtede hy het brantoffer/ende 12
Aarons sons brachten het bloet tot hem/ende
hy sprengde het op den altaer rontsomme.
Ende sy brachten het brantoffer tot hem in 13
stucken/ende den cop/ende hy stack het aen
op den altaer.
Ende hy wiesch het inghewant/ende de 14
leuen/ende stac het aen boven op den brant-
Exod.4.b.13 offer op den altaer.
Daer na brachthy hier toe des volcx of- 15
fer/ende nam den bock/het sondoffer des
volcx/ende slachtede hem/ende maeckte een
sondoffer daer toe/als het voorste.
Ende brachte het brantoffer hier toe/ende 16
d Leui.1.a.1 orde als het recht is.
g Ende brachte hier toe het spijsoffer/ende 17
nam zijne hant vol/ende stack het aen op den
altaer/buyten des morgheus brandtoffer.
Daer na slachtede hy den osse ende ram 18
totten danckoffer des volcx/ende zijne sonen
brachten hem het bloedt/dat sprengde hy op
den altaer alomme.
Jdt/het vette vanden osse esi vanden ram- 19
me/den steert/esi het vette aenden ingewant/
ende de nieren/ende het nette om der leuere:
Alle sulcken vette leyden sy op de borst/esi 20
Exod.29.d.22 staken het vette aen op den altaer.
h Ende de borst/ende de rechte schouder 21
beweechde Aaron ter beweghinghe voor den
Heere/als de Heere Mose ghebodden hadde.
Esi Aaron hef zijne hant op totten volcke/ 22
esi segendese: esi clam af/doe hy het sondoffer/
brantoffer/ende danckoffer vollbracht hadde.
Ende Mose esi Aaron gingen in de hutte 23
Exod.7.a.1 des beschents: ende doe sy weder daer wt gin-
Exod.2.b.10 gen/segheenden sy het volck. i Doe verscheen
de heerlickheyt des Heeren allen volcke.
Want het vyer quam wt van den Heere/ 24
ende verteerde op den altaer het brandtoffer/
ende het vette. Doe dat alle het volck sach/
verheuchden sy hen seer/ende vielen op hare
aenlichten.

Dat x. Capittel.

1. Nadab esi Abihu besondighen hen/ 2. worden
vanden vyere verteert/ 4. esi buyten voor het
leger gedraghen. 6. Die mach het volck beweenen/
niet Aaron noch zijne sonen. 9. Den Priesteren
wordt stercken dranck in hare Ampte verboden/
12. ende haer recht aen den offer des Heeren be-
stemmet. 16. Mose is gram op Eleazar ende
Jthamar/om des onghehoorsen sondoffers wille/
19. ende wort van Aaron ghestilt.

EN Nadab a de sonen Aarons/Nadab ende Abihu/namen een yegelijc zijn b'roock- vat/ende deden vyer daer in/ende leg- den reuchwerck daer op/ende brachten het vyer vreemde vyer voor den Heere/c dat hy hen niet gheboden en hadde. Nadab ende Abihu verteert het a Leui.16.a.1 Num.3.a.4 ende 26.g.61 1 Par.24.a.2 b‡ and. Naw/ c Exo.30.a.9
2 Doe voer een vyer wt van den Heere/ende verteerdese/dat sy stonden voor den Heere.
3 Doe sprack Mose tot Aaron: Dat isset dat de Heere gesent heeft: Jck sal geheylicht wor- den aen dien/die hen tot my*naerderen: ende voor allen volcke sal ick heerlijc worden. Ens- de Aaron zweech stille. * of/genaken/
4 Ende Mose riep Misael ende Elzaphan den soon Uliel/Aarons oom/ende sprack tot hen: Treder hier toe/ende draecht uwe broe- deren vanden heylichdom wt voor den leger.
5 Ende sy tradē daer toe/ende draegense wt/ met haren lijnen rocken voor den legher/als Mose gheseyt hadde.
6 Doe sprack Mose tot Aaron/ende zijnen sonen/Eleazar ende Jthamar: d Ghy en sul- let uwe hoofden niet blooten/noch uwe cle- deren verscheuren/dat ghy niet en sterft/ende toorne over de gantsche menichte come: Laet uwe broeders vanden gantsche huyse Jsraels weenen over desen brandt/die de Heere ghe- daen heeft. b Deu.14.a.1 Jere.16.a.5
7 Ghylieden daeruteghen en sullet niet wt- gaen vander deure der hutte des beschendts/ ghy mochtet sterven: want de salfolye des Heeren is op u lieden. Ende sy deden als Mose seyde:
8 Esi de Heere sprack met Aaron/esi seyde: e ezec.44.c.21 1 Tim.3.a.3 Tit 1.a.7
9 e Ghy ende uwe sonen met u en sullet gee- nen wijn noch stercken dranc dincken/wan- neer ghylieden in de hutte des f beschendts gaet/op dat ghylieden niet en sterft: dat zy een eewich recht allen uwen nacomelingen: f‡and. Getuy- ghenisse/of Thuis
10 Op dat ghy cunnet onderscheyden/wat heylich esi onheylich/wat reyn esi onreyn is:
11 Ende dat ghy de kinderen Jsraels leeret alle rechten/die de Heere tot u ghesproken heeft door Mose.
12 Ende Mose sprack met Aaron/ende met zijnen overghebleuenen sonen Eleazar ende Jthamar: g Neemt dat daer overghebleuen is vanden spijsoffer/aenden offer des Heeren/ ende eet ongheheuelt by den altaer: Want het is het Allerheylichste. g Leuit.2.a.3
13 Ghylieden sullet dan noch inder heyligher stede eten: want dat is u recht/esi uwer sonen recht aen den offer des Heeren: Want so isser my gheboden.
14 Ock de bewegeborst/ende de hef schouder sult ghy/ende uwe sonen ende uwe dochteren met u/eten inder reyner stede: want sulck recht is u ende uwen kinderen ghegeuen aen den danckoffereu der kinderen Jsraels.
15 Want de hefschouder ende de bewegeborst tot den offer des bees worden ingebracht/dat sy ter bewegunghe beweecht worden voor den Heere: daerom isset u/ende uwer kinderen tot een eewighe recht/als de Heere ghebodē heeft.
16 h Ende Mose sochte den boeck des sond- offers/ende vant hem verbrant: ende hy wert toornich over Eleazar esi Jthamar Aarons sonen/die noch over waren/ende spack: h 2 Machab. 2.b.10.
17 Waerom en hebbet ghylieden het sondof- fer niet gegeten inder heyligher stede? Want het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

dat Allerheylichste is/ ende hy heeft het ulieden gegeue/ dat ghy de misdaet der menichte draegen sout/ dat ghyse versoenet voor den Heere.

i Siet/ k zijn bloet en is niet gecomē in het heylichdom binnen in/ ghylieden soudet int heylichdom gegeten hebbē/ als my gebodē is.

l ¶ So sprack Aaron tot Mose: Siet/heden hebben sy haer sondoffer ende hare brandtoffer voor den Heere geoffert/ ende het is m my also gegaen als ghy siet menicht/ ende ie sonde heden eten van den sondoffer/ soude dat den Heere behaghen?

Doe dat Mose hoorde / liet hyt hem ghenoeghen.

Dat xj. Capittel.

1. Van onderscheydt der reynen ende onreynen dieren. 10. Onreyninge door aenroerē eenes aes/ 42. ende beuelghinghe der heylicheyt.

ENde de Heere sprack met Mose ende Aaron/ende sprac tot hen: Spreect met den kinderen Israels/ende segt:

a Dat zijn de dieren die ghy eten sult onder allen dieren op aerden:

Alles wat de clauwen clieuet / ende b wederkauwet onder den dieren/ dat sult ghy eten.

Wat daerentegen wederkauwet/ende heeft clauwen / ende en clieuetse doch niet / als de kemel/ dat is b onreyn/ ende en sult het niet eten..

De conijnkens wederkauwen wel/doch sy en clieuē de clauwē niet/daerom zijnsy onreyn.

De hase wederkauwet ooc doch hy en clieuet de clauwen niet/daerom is hy b onreyn.

c Ende het zwijn clieuet wel de clauwē/doch het en wederkauwet niet/daerom isset b onreyn.

Van deser vleesschen en sullet ghy niet eten/ noch haer aes aenroeren/want sy zijn b onreyn.

Dit sullet ghylieden eten van dien dat inde wateren is: Alles wat vlotwederkens ende schubben heeft in de wateren/ onder zee ende beken sullet ghylieden eten.

Doch alles wat geene vlotwederkens ende schubben en heeft onder zee ende beken / onder allen dat hem d beweert inde wateren/ ende alle wat daer leuet int water/ sal b een schouwinghe zijn.

Dat ghylieden van haren vleesschen niet en eten/ende ulieden van haren aes schouwet.

Want alle wat geene vlotwederkens ende schubben en heeft in de wateren / dat sullet ghylieden schouwen.

Ende dit sullet ghylieden schouwen onder den voghelen / dat ghy het niet en eet: Den arent/ den hauick/ e f de meeuwe/

De ghieren / de wouwen / ende wat haerer aerdt is.

Ende alle rauen met haerer aerdt.

Den struys/ f† den nachtwel / den koeck/ koeck den sperwer met zijnen aerdt:

Den steenuwl/den zwaen/ den schuppfit/

De viedermuys/de roerdomp/den oyvar/

Den reyger/den g reiaert met zijnen aert/ de hoppe/ende de z waluwe.

Ock alles wat hem roert onder de vogelen / ende gaet op vier voeten / dat sal ulieden een schouwinghe zijn.

Doch dat sullet ghylieden eten vanden vogelen / dat hem ruert/ eñ gaet op vier voeten/ h eñ niet met twee beenē op aerdē en springt.

Vanden seluen meughet ghylieden eten: als dese is/ i Arbe met zijner aerdt/ ende Selaam met zijner aerdt/ende Hargol met zijner aerdt/ende Hagab met harer aerdt.

Doch alles wat anders vier voeten heeft onder den vogelen/sal b een schouwinge zijn.

Eñ sultse onreyne achtē. k wie sulcher l aes aenroert/die sal onreyn zijn tot op den auondt.

Ende wie deser aes een draghen sal/ die sal zijne cleederen wasschen / ende sal onreyn zijn tot op den auondt.

Dacrom alle dier dat clauwen heeft/ ende en clieuetse niet / ende en wederkauwet niet/ dat sal ulieden onreyn zijn : wier aenroert/sal onreyn zijn.

Ende alles wat op pooten gaet onder den dieren die op vier voeten gaen sal ulieden onreyn zijn : wie haer aes aenroert / sal onreyn zijn tot op den auondt.

Ende wie haer aes draecht/ die sal zijne cleederen wasschen / ende onreyn zijn tot op den auondt: want sulcke zijn ulieden onreyn.

Dese sullen ulieden ock onreyn zijn onder den dieren die op der aerden kruppen: het wesel/ de muys / de padde/ een yeghelyck na zijner aerdt.

De zwijneghel / de molch/ de eghedisse/ de Dlecke/ de mol:

Die zijn ulieden onreyn /onder allen dat daer kruypt : wie haer aes aenroert/ die sal onreyn zijn tot op den auondt.

Eñ alles waer een sulck doot aes op valt/ dat wort onreyn : m het zy allerley houten vaten/ of cleederen/of vel / of sack: ende alle sulcke n tuych/ daermen wat mede doet / sal men int water steken / ende is onreyn tot op den auondt: dan wordt het reyn.

Allerley aerden vaten / ist dat sulcker aes een daer in valt / so wort alle dat onreyn was daer in is: ende sult het breken.

Alle spyse diemen eet/ so sulckē water daer in coemt/is onreyn: eñ allen dranck dien men druckt in allerley sulcken vaten/ is onreyn.

Eñ alles waer een sulck aes op valt / wort onreyn/het zy ouen of ketel/so sullen het breken: want het is onreyn/ eñ sal b onreyn zijn.

Doch de fonteynen ende putten / ende andere vergaderinghen der wateren zijn reyn: wie dannoch haer aes aenroert/ is onreyn.

Ende of een sulck aes op het zaet viele/ dat men gheseyt heeft so isset doch reyn.

Wanneermen daerentegen water ouer dat zaet gote/ende een sulck aes viel daer na daer op/ so worde het ulieden onreyn.

Wanneer een dier sterft/ dat ghy eten meughet / wie dat aes aenroert / die is onreyn tot aen den auondt.

Wie van sulcken aes etet/die sal zijn cleedē wasschē/ eñ sal onreyn zijn tot aenden auondt.

Alsoo/ wie ock draecht sulck een aes/ sal zijn cleedt wasschen / ende sal onreyn zijn tot aen den auondt.

Wat op aerden kruypt/dat sal ulieden een schouwinghe zijn/ende men salt niet eten.

Ende alles wat op den buycke kruypt/ ende alles wat op vier of meer voeten gaet/ onder allen dat op aerden kruypt / en sult ghylieden niet eten : want het sal ulieden een schouwinghe zijn.

¶ Maect uwe zielen niet tot een schouwinghe / ende en verontreynicht ulieden niet aen hen/dat ghy ulieden beuleckt:

Want ick ben de Heere uwe Godt: a Daerom sult ghy ulieden heylige / dat ghy heylich zijt/

i Dewijle zijn bloet niet int heylichdom ghebracht en is/ soude het niet verborgant/ maer gegeten zijn geworde/ weder bloedt binnen gebracht werdt/ en moeste men niet eñ/ maer altemael verbranden.

k leuit. 4. a. 5 eñ 6. c. 26. d. 30. eñ 16 c. 27

l stand. Maer Aaron sprack m Nameliick/ omer mijne sonen Nadab eñ Abihu/

Reyne ende onreyne dieren by den Joden.

a deut. 14. a. 4. Act. 10. b. 14

b of/ stricket

c 2 Mac. 6. b. 18

Reyne ende onreyne visschen.

d of roughet

Onreyne voghelen.

e standers/ de Visschaar/ f standers/ de nachtraue/ de sagelgaus/ de schuppfut/ den balck dē reyger [and. stoic] den huhu/ den zoppyption/ de hoppe / de ertec/dē stoet/ de kau met haer aert / den woutbaen/ eñ viedermuys.

g of/ hegher

Reyne voghelen.

h standers/ dat kuyē effen aen dē beens heeft/ daermede etc.

i Ruth. Dese vier dieren en zijn in onsen lāde met hoe wel Arbe ende Hagab voor sy synckhanen gehoudē worden / die ock vierboeighe voghelen zijn: Doch het is ghewisser dese Hebr. namen te gebruycken/ als wy met andere vroemder spraken namen doen,

m leuit. 15. a. 12 ende 11. b. 32 of ghebrant schap/

a leuit. 19. a. 2 ende 20. a. 7

1 Pet. 1. b. 16

sijdt/ want ick ben heylich: ende en sult uwe
zielen niet onreyn maken aen eenich krup-
pende dier dat op aerden kruypt.
Want ick bē de Heere/die v uyt Egyptenlā- 46
de gelept heeft/ dat ic uwe Godt sy. Daerom
sult ghylieden heylich sijn/want ick bē heylich.
Dit is de wet vander dieren ende vogelen/ 47
ende allerley kruypende dieren in de watteren/
ende allerley dieren die op aerden kruypen.
Dat ghylieden onderscheyden connet/wat 48
reyn ende onreyn is: ende welck dier men
eten/ende welck men niet eten en sal.

Dat xij. Capittel.

1. Van onreynicheydt eender barender vrouwen/ 6. van haerer reyninghe ende offeren.

Wet vande
vrouwe die
eenen sone
ofte dochter
baert.

a Dinsdach/
wanneer
sy haer
kraemt.

Ende de Heere sprack met Mose/ ende 1
sende: 2
Spreeckt met den kinderen Israels/ 2
en segt: Wanneer een vrouwe bezadet wort/
ende baert eenen sone/ so sal sy seuen daghen
onreyn sijn/ so lange sy haer kraemt heyt lijdt.
b Ende den achsten daghe salmen het 3
vleesch sijner voorhuyt besnijden.
Ende sy sal in huys blijuen drij ende der- 4
tich daghen/ in den bloede haerer reyninghe/
niet heylichs sal sy aenroeren/ende totte hey-
ligdom en sal sy niet comen/ tot dat de da-
ghen haerder reyninghe wt zijn.
Baert sy daerentegen een maechdeken/ 5
so sal sy twee weken onreyn sijn/so langhe sy
haer kraenckheydt lijdt: ende sal ses ende tse-
stich daghen in huys blijuen/ in den bloede
haerer reyninghe.
Ende wanneer de daghen haerer reyninge 6
wt zijn/voor den sone of voor de dochter/ soo
sal sy een jarich lam brenghen totten brandt-
offer/ ende een jonghe duyue oft tortelduyue
totten sondoffer/ den Priester voor de deure
der thutte des c verbonts.
Die salt offeren voor den Heere/ende haer 7
versoenen/ so wort sy reyn van haren bloedt-
gange: Dat is de wet voor die/die ē knechte-
lien offert/ende haert.
d Vermach sy haer handt gheen schaey/ so 8
neme sy twee tortelduyuen/ oft twee jonghe
duyuen/de eene ten brandtoffer/ de ander ten
sondoffer: soo salse de Priester versoenen/ dat
sy reyn worde.

Dat xiij. Capittel.

1. Hoemen melaetscheyt aen het lijf/ 47. ende cleederen bekennen sal.

Hoemen de
melaetscheyt
bekennen
sal.

Ende de Heere sprack met Mose ende 1
Aaron/ende seyde: 2
Als een menschē aen der huyt zijns
vleeschs wat opwaert/ ofte schurft ofte etter-
wit wort/ als wilder een melaetscheydt wor-
den aen de huyt zijns vleeschs/so salmen hem
totten Priester Aaron brenghen/ oft tot zijner
sonen eene/onder den Priesteren.
Ende als de Priester dat a merckt/ende 3
als de huyt des vleesches siet/ dat de hayren in
dien wit veranderd zijn/ende het aensien dē de
plaetse dieper is dan de ander huydt zijns
vleeschs/ soo isset ghewisse de melaetscheydt:
daerom sal hem de Priester belien/ ende voor
hem onreyn oordeelen.
Waneer daerentegen yet wat etterwits 4
is aen de huydt zijns vleeschs/ ende doch het
aensien niet dieper en is dan de ander huydt
zijns vleeschs/ende de hayren niet in wit ver-
andert en zijn/ soo sal de Priester den seluen
besluyten seuen daghen.

5 Ende aenden seuenden dage beliene: Ist dat
het teecken blijft/ als hy het te voren ghesien
heeft/ende en heeft niet voorder ghegeten aen
de huyt/ so sal hem de Priester noch eenmael
seuen daghen besluyten.
6 Ende als hy hem ten andermael aenden
seuenden daghe beliet/ ende sint dat dat tee-
ken verdoncken is/ende niet voorder ghegeten
en heeft aen de huyt/ so sal hy hem reyn oor-
deelen: want het is b ruydicheyt/ ende hy sal
sijne cleederen wasschen/ so is hy reyn.
7 Als nv de schurftheydt voorder in etet in de
huyt/ daerna als hy van den Priester beliet/
ende reyn gesproken is/ende wordt nv ten an-
dermael van den Priester beliet.
8 Als dā de Priester daer liet/dat de schurfte-
heyt voorder ghegheten heeft in de huydt/ soo
sal hy hem onreyn oordeelen/ want het is ge-
willijck melaetscheyt.
9 Wanneer een teecken der melaetscheyt aen
den menschē zijn sal/dien salmen ten Priester
brenghen.
10 Als de selue liet ende sint/dat daer wit op-
ghenaren is aen de huydt/ ende de hayren int
wit veranderd/ende rouwe vleesch in des wee-
ringhe is.
11 Soo is ghewis een oude melaetscheydt in
de huydt zijns vleeschs: daerom sal hem de
Priester onreyn oordeelen/ ende niet beslui-
ten/want hy is alreede onreyn.
12 c Wanneer oock de melaetscheydt bloeyet
in de huyt/ende bedect de gantsche huyt/van-
den hoof de aen tot aen de voeten: alles wat
de Priester voor ooghen sien mach.
13 Als dan de Priester beliet/ ende sint dat de
melaetscheydt het gantsche vleesch bedeckt
heeft/ so sal hy den seluen reyn oordeelen/ de-
wijle het alle aen hem in wit verandert is/
want hy is reyn.
14 Is dan daer noch rouwe vleesch in den
daghe als hy beliet wort/ so is hy onreyn.
15 Ende als de Priester dat rouwe vleesch be-
liet/ so sal hy hem onreyn oordeelen: want hy
is onreyn/ende het is ghewisse melaetscheyt.
16 Verkeert hem dan noch het rouwe vleesch
weder/ende verandert hem in wit/ soo sal hy
tot den Priester comen.
17 Ende als de Priester beliet/ende sint
dat dat teecken is in wit verandert/ so sal hy hem
reyn oordeelen/want hy is reyn.
18 Als in yemandts vleesch aen de huydt een
d byoos wort/ende weder heylt/
19 Ende daer na ak de seluē plaetse wat wits
opwaert/ of rootachtighe etterwit wort/ so sal
hy van den Priester beliet worden.
20 Als dan de Priester liet/ dat het aensien
neerder is/ dan de ander huyt/ ende het haer
in dat witte verandert/ so sal hy hem onreyn
oordeelen/ want daer is gewis een melaetsch
teecken wt den byoose ghe worden.
21 Siet daerentegen de Priester/ende vindt/
dat de hayren niet wit en zijn/ ende niet neer-
der dan de ander huyt/ende is wat verdun-
nen/ so sal hy hem seuen daghen beslupten.
22 Etet voorder in de huydt/so sal hy hem on-
reyn oordeelen/ want het is ghewis/ een me-
laetsch teecken.
23 Blijft daerentegen dat etterwit also staen/
eñ en etet niet voorder/ so isset de e naes bādē
byoose/ eñ de Priester sal hem reyn oordeelen.
24 Wanneer hem yemant aen de huyt by den

F iij byers

b Of/ grillicht

c Dese melaetscheyt is reyn/ wāt het is een gheson lijf/ dat hem also selfs reynicht: als met pocken/ masecen/ eñ schurfte gheschiedt/ boos welcke het gātsche lijf het boose wtslaet: als men segt: Het is gesont dat het wtslaet.

d Of/ gesweer,

e Of/ het is teecken,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

vyere verbrandt/ende het brandtteecken rootachtich of wit is/

Ende de Priester hem beliet/ende vindt/ 25 dat het hayr uit wit verandert aen het brandteecken/ ende het aenlien dieper dan de ander huyt: so is gewis melaetscheyt wt den brandteecken gheworden: daerom sal hem den Priester onreyn oordeelen/ want het is een melaetsch teecken.

Siet daerenteghen de Priester/ende vindt 26 dat de hayren aen het brandtteecken niet in wit en verandert/ ende niet neerder en is dan de ander huyt/ende is daertoe verdwenen/ so sal hy hem seuen daghen beslupten.

Ende aenden seuenden daghe sal hy hem 27 beliet: Ysset voorder ghegheten aen de huyt/ so sal hy hem onreyn oordeelen/ want het is melaetscheyt.

Isset daerenteghen staen bleuen aen het 28 brandtteecken/ ende niet voorder gegeten aen de huyt/ende is daer toe wat verdwenen/ soo isset een zweeringe des brandtteeckens: ende de Priester sal hem reyn oordeelen/ want het is een naers des brandteeckens.

Wanneer een man oft vrouwe op den 29 hoofde/of aen den baerdt schurft wort:

Ende de Priester dat teecken beliet/ende 30 vindt/ dat het aenlien dieper is dan de ander huyt/ende het hayr aldaer gulden ende dunne/so sal hy hem onreyn oordeelen/ want het is een melaetsche schurftheyt des hoofts of des baerts.

Siet daerentegē de Priester/dat de schurftheyt niet dieper aen te sien en is dan de huyt/ ende het hayr niet vael en is/so sal hy den selven seuen daghen beslupten.

Ende als hy hem aenden seuenden daghe 32 beliet/ende vint/dat de schurftheyt niet voorder gegeten en heeft/ende dat daer geen gulden hayr en is/ende het aenlien der schurftheyt niet dieper en is/dan de ander huyt/

So sal hy hem bescheeren: doch dat hy de 33 schurftheyt niet en bescheere/ esi de Priester sal hem noch eenmael seuen daghen beslupten.

Esi als hy aenden seuenden daghe beliet/ 34 esi vindt/ dat de schurftheyt niet voorder gheseten en heeft in de huyt/ende het aenlien en is niet dieper dan de ander huyt/so sal hem de Priester reyn spreken: ende hy sal synne cleederen wasschen/want hy is reyn.

Etet daerentegen de schurftheydt voorder 35 aen de huyt/daer na als hy reyn gesproken is/

Ende de Priester beliet hem/ende vindt/ 36 dat de schurftheydt alsoo voorder ghegheten heeft aen de huyt/so en sal hy niet meer daer na vragen/of de hayren gulden syn/want hy is onreyn.

Is daerenteghen voor oghen de schurft- 37 heyt stil staende ghebleuen/ende is aldaer hael hayr opghegaen/soo is de schurftheydt heel/ende hy reyn: daerom sal hem de Priester reyn spreken.

Wanneer een man oft een wijf aende huyt 38 haers vleeschs wat etterwit is/

Ende de Priester siet aldaer/dat dat etter- 39 wit wat verdwijnt: dat is een witte schurftheyt in de huyt opghegaen/ende hy is reyn.

Als eenen manne de hoofthayren wt hal- 40 len dat hy kael wort/die is reyn.

Vallen sy hem voor aen den hoofde wt/ 41 so isset een ‖ blesse/ende hy is reyn.

‖ and. glatte/

42 Wort daerentegen aen der blessen/ of daer hy kael is/een wit of rootachtich teecken/soo is hem melaetscheyt aen de blesse/ of aen den kalen cop opghegaen.

43 Daerom sal hem de Priester beslen: ende als hy vint/dat wit of rootachtich teecke opgheloopen aen synner blesse of kalen cop/dat hy siet/als anders de melaetschz aen de huyt/

44 So is hy melaetsch ende onreyn: ende de Priester sal hem onreyn spreken/ om sulckes teeckens wille op synnen hoofde.

45 Wie nv melaetsch is/ diens cleederen sullen verscheurt zijn/ende het hooft bloot/ ende de lippen bewimpelt: ende sal aller dinghen onreyn ghenoemt worden.

46 g Ende so langhe dat teecken aen hem is/ sal hy onreyn zijn/ alleen woonen/ ende synne woninghe sal buyten den legher zijn. g Num. 5. 2 reg. 15.

47 Als aen eenen cleede een teecken der melaetscheyt zijn sal/het zy wollen of linnen/ Melaetscheyt der cleeden.

48 Aen der ‖ werpte of inslach/ sy zy wollen of linnen/ of aen eenen velle/ of aen allen dat wt vellen ghemaeckt wordt. ‖ of/ woldoen

49 Ende als dat teecken bleeck of rootachtich is aen den cleede/of aen den velle/ of aen der werpte/ of aen den inslach/of aen eenigerley dingen dat van vellen ghemaeckt is: dat is ghewis een teecken der melaetscheyt: daerom salt de Priester besien.

50 Ende als hy dat teecken siet/ soo sal hy het ff inslupten seuen daghen.

51 Ende als hy aenden seuenden dage siet/dat dat teecken heeft voorder ghegheten aen den cleede/ aen der werpte/of aen den inslach/aen den velle/of aen allen dinnē wt vellē maert/ so is het een etende teecken der melaetscheyt/ ende is onreyn.

52 Esi sal dat cleet verbranden/ of de werpte/ of den inslach/ het zy wollen of linnen/ of allerley vellwerck daer sulck teecken in is: want het is een teecken der melaetscheyt: ende sal het met vyer verbranden.

53 Sal daerentegen de Priester sien/ dat het teecken niet voorder gegeten en heeft aen den cleede/ of aen der werpte/ of aen den inslach/ of aen allerley vellwerck/

54 So sal hy ghebieden dattmen dat wasschē/ daer dat teecken in is/ ende salt inslupten ander seuen daghen.

55 Ende als de Priester sien sal/ daer na als dat teecken ghewassen is/dat dat teecken niet verandert en is voor synen oogen/esi oock niet voorder ghegheten en heeft/so isset onreyn/esi sal met vyere verbrant worden: want het is diep inghegheten/ende heeft het beschauet.

56 Als daerentegen de Priester siet/ dat dat teecken verdwenen is/ nae synnen wasschen/so sal hy het af scheuren vanden cleede/ vanden velle/vander werpte/of vanden inslach.

57 Wordt het dannoch ghesien aen den cleede/aen der werpte/aen den inslach/of allerley vellwerck/ soo isset een ‡ placke: ende sal het met vyer verbranden/daer sulck teecken in is. ‡ and. vlecke

58 Het cleedt daerentegen/ of werpte/ of inslach/of allerley vellwerck dat gewasschen is/ ende dat teecken van hem ghelaten heeft/ sal men ten anderen mael wasschen/so isser reyn.

59 Dat is de Wet over de teeckenen der melaetscheyt aen den cleederen/sy zijn wollen of linnen/aen der werpte/esi aen den inslach/ esi allerley vellwerck/reyn of onreyn te spreken.

Dat

Dat xiij. Capittel.

1. Van reyninghe der melaetscheydt/ende wat offer hy ghenen sal. 34. Van melaetscheydt der huysen/ende haer reyninghe.

DE Hoe de Heere sprack met Mose/ ende 1
sprac:
Dat is de Wet ouer de melaetschen/ 2
als hy sal gereynicht worden: Hy sal tot den
Priester comen.
Ende de Priester sal wt den leger gaen/ende 3
besien hoe het teecken der melaetscheyt aen de
melaetschen heel ghewoorden is.
Ende sal gebieden dien/die te reynigen is/ 4
dat hy twee leuende voghelen neme/ die daer
reyn zijn/ende cederē hout/ ende rooschinderwit
ghe wolle/ende Ysope;
Ende sal gebieden/dē eenen vogel te slach- 5
ten in eenen aerdē vate/ aent blickende water.
Ende sal dē leuendigen vogel nemen met 6
den cederen houte/roosinderwiger wolle/ende
Ysope/ ende in des geslachteden vogels bloet
sticken/aent blickende water/
Ende besprengen den genen die van der me- 7
laetscheyt te reynigen is/ seuēmael: ende reyni-
gen hem alsō/ende late den leuendigen vo-
gel wt by velt vlieghen.
De gereynichde nv/sal zijne cleederen was- 8
schen/ende alle zijn hayr af scheeren/ende hem
met water baden/soo is hy reyn: daer na gae
hy wdē leger/ doch sal hy buyten zijne hutte
seuendaghen blijuen.
Ende den seuenden dage sal hy alle zijn 9
hayr af scheeren op den hoofde/ aen dē baer-
de/aen de ooghe wrauwē/ dat alle hayren/af-
geschoren zijn: ende sal zijne cleederen wasschen/
ende zijn vleesch in water baden/ so is hy reyn.
Ende aen den achsten daghe sal hy twee 10
lammeren nemen sonder vlecke/ende een iarich
schaep sonder vlecke/ende drie thiendē e meel-
vlaemen/ten spijsoffer/met olye gemengt/en-
de een d Log olye.
So sal de Priester den seluen gereynich- 11
den/ende dese dinghen setten voor den Heere/
voor de deure der hutte des e beschepts.
Ende sal het een lam nemen/ende ten schult- 12
offer offeren met de Log olye/ ende sal sulcx
voor den Heere beweghen.
Ende daer na het lam slachten/ daermen 13
het sondoffer ende brandoffer slachtet/ name-
lijck/ in der heyligher stede: Want ghelijck het
sondoffer/alsoo is ook het schultoffer des Prie-
sters: want het is het allerheylichste.
Ende de Priester sal vandē bloede nemen 14
vanden schultoffer/ende den gereynichden
op het lapken des rechteren ooghs strijcken/ende
op het lapken des rechteren oors strijcken/ende
op den duym zijner rechter hant/ ende op den
grooten teen zijnes rechteren voets.
Daer na sal hy de olye wt dē Log nemen/ 15
ende op zijne (des Priesters) slincker hāt gieten/
Ende met zijnen rechteren vinger in de olye 16
stippen/ die in zijner slincker handt is/ende
sprengen met zijnen vinger de olye seuenmael
voor den Heere.
De olye nv/ die daer ouer is in zijner hant/ 17
sal hy den gereynichden op het lapken des
rechteren ooghs strijcken/ende op den rechteren
duym/ende op den grooten teen zijns rechteren
voets/bouen op het bloet des schultoffers.
De olye nv/ die daer ouer is in zijner hant/ 18
sal hy op des gereynichden hooft gieten/ende
hem versoenen voor den Heere.
Ende sal het sondoffer maken/ende ghe- 19
reynichden versoenen/ zijner onreynicheyts
halven.
Ende sal daer na den brantoffer slachten/ 20
Ende salt op den altaer offeren/met den spijs-
offer/ende hem versoenen/so is hy reyn/
Is hy dannoch arm/ende mat zijner hant 21 f Leui. 5.v.7
so dese niet en verwermet/so neme hy een lam ende 12.v.8
ten schultoffer te bewegen/ hem te versoenen/
ende ē thiende semelmeels/met olye gemengt
ten spijsoffer/ende een Log olye.
Ende twee toortelduyuen / of twee ionghe 22
duyuen/ die hy met zijner hant verwermē can:
dat de een zy ē sondoffer/de ander een brant-
offer.
Ende bringhse aen den achtsten daghe/zijner 23
reyninghe tot den Priester/ voor de deure der
hutte des beschepts/ voor den Heere.
So sal de Priester dat lam ten schultoffer 24
nemē/ende dat Log olye/ende sakt alle dese-
ghen voor den Heere.
Ende dat lam/ het schultoffer slachten/ende 25
vanden bloede nemen sdlucx schuldt-
offer/ ende den gereynichden strijcken op het
lapken zijns rechteren oors/ ende op den duym
zijner rechterhandt/ ende op den grooten teen
zijns rechteren voets.
Ende de olye die daer ouer is in zijner hant/ sal 26
hy den gereynichden op het hooft gieten/hem
te versoenen voor den Heere.
Ende met zijnen rechter vinger/de olye die 27
in zijner slincker hant is/ seuenmael sprengen
voor den Heere.
De ouerblijuende in zijner hant/ sal hy den 28
gereynichden op het lapken zijns rechteren
oors/ende op den duym zijner rechter handt/
ende op dē teen zijns rechten voets strijcken/
bouen op het bloet des schultoffers.
De olye die daer ouer is in zijner hant/ sal 29
hy den gereynichden op het hooft gieten/hem
te versoenen voor den Heere.
Ende daer nae wt der ener toortelduyue/ oft 30
Dionghe duyue/ als zijne hant heeft mooghen
verwermen een sondoffer/
Wt de andere een brandtoffer maken/ met 31
tsamen den spijsoffer: ende de Priester sal den
gereynichden alsō versoenen voor den Heere.
Dat sy de Wet vanden melaetschen/ die 32
met zijner handt niet verwermen en can/ wat
tot zijner reyninghe behoort.
Ende de Heere sprack met Mose/ ende sde Melaetschs
Als ghy in het lant Canaan coemt/ dat ick 34 der huysen.
u/lieden ter besittinge gene: ende sal ergens in
eenen huyse uwer besittinghe / een melaetsch
teecken gheuen/
So sal die comen/ dienst dat huys is/ende 35
het den Priester aenseggen/ende spreken: Ick
sie het daer voor aen/ als sy ē melaetsch tee-
cken in mijnen huyse.
So sal de Priester heeren/ dat sy dat huys 36
wt ruymen / eer de Priester daer in gaet dat
teecken te besien / op dat niet onreyn en wor-
de/ alles wat daer in huys is: daer na sal de
Priester daer in gaen/ dat huys te besien.
Als hy nv dat teecken bekt/ende vint/ dat 37
aen de wandt des huys/ gele oft rootachtige
kuyltiens zijn / ende haer aensien meerder dan
anders de wandt is/
So sal hy ten huyse ter deure wtgaen/ende 38
dat huys seuen daghen toeslupten.
Ende als hy aen den seuenden daghe we- 39
der coemt / ende siet dat dat teecken voorder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ghegheten heeft/ aen de wandt des huys/
So sal hy de steenen herten wtbreken/ daer 40
dat teecken in is/ en̄ buyten voor de stadt aen
een onreyn plaetse werpen.
Ende dat huys salmē inwendich rontom 41
schrapen/ende sullen den afgeschrapten leem
buyten voor de stadt/ aen een onreyne plaetse
schudden.
Ende andere steenen nemen/ en̄ aen gener 42
stede setten: ende anderen leem nemen/ ende
g Of/besetten dat huys g bewerpen.
Als dan dat teecken weder coemt/ en̄ wt- 43
breect aen den huyse/ daer na wanneermen de
steenen ende den leem wtgebroken/ende dat
h Aud. ouerschrapt ende bewerpen/etc. huys h anders bewerpen heeft/
So sal de Priester daer in gaen: en̄ als hy 44
siet/dat dat teecken voorder gegeten heeft aen
den huyse/ so isset ghewis een etende melaet-
scheyt aen den huyse/ende is onreyn.
Daerom salmē dat huys afbreken/steenen 45
ende hout/ende alle leem aen den huyse/ ende
salt buyten voerē voor de stadt/aen de onrey-
ne plaetse.
En̄ wie in dat huys gaet/so lange het toe- 46
ghesloten is/die is onreyn tot aen den auont.
Ende wie daer in leydt/of daer in etet/die 47
sal zijne cleederen wasschen.
So dacrenteghen de Priester/ als hy daer 48
in gaet/ siet dat dit teecken niet voorder aen
i Of/beset dē huyse ghegeten en heeft/ na dien dat huys
i bewerpen is/so sal hy het reyn spreken: want
dat teecken is heel gheworden.
Ende sal ten sondoffer voor dat huys ne- 49
men/ twee vogelen/ cederen hout/ende rosyn-
verwighe wolle/ende Ysope.
Ende den eenen voghel slachten/ in eenen 50
aerden vate/aen een vlietende water.
En̄ sal nemen dat cederen hout/ de rosyn- 51
verwige wolle/de Ysope/ende den leuendigen
vogel/en̄ in des geslachten vogels bloet ste-
ken/aent vlietende water/en̄ dat huys seuen-
mael besprenghen.
Ende sal also dat huys ontsondighen/met 52
den bloede/ des voghels/ met den vlietenden
water/met den leuendigen vogel/met den ce-
deren houte/met Ysope/ en̄ met rosynverwi-
ghen wolle.
Ende sal den leuendigen vogel laten buy- 53
ten voor de stadt/ int vrije velt vlieghen/ ende
dat huys versoenen/so is het reyn.
Dat is de wet ouer allerley teecken der me- 54
laetscheyt ende schurftheyt.
Ouer de melaetscheydt der cleederen ende 55
huysen.
k Of/kruppēde schorfheyt of grillicheyt Ouer de buylen/ k blechten ende etterwit. 56
Op dattmen were/ wanneer wat onreyns 57
of reyns is: Dat is de wet van der melaet-
scheydt.

Dat xv. Capittel.

1. 16. Van zaedtvloeyighe mannen/ende dinghen/ die sy/ oft hen aenroeren/ 13. van haren reyninghe. 19. Van bloetvloeden der vrouwen/ 28. ende haren reyninghe.

Andere onreynicheydt der mannen en̄ vrouwen.

Ende de Heere sprack met Mose/ ende 1
seyde: 2
Spreeckt met den kinderen Israels/ 2
ende segt tot hen: Als een man aen zijnē vlees-
che eenen vloet heeft/ desselue is onreyn:
Maer dan is hy onreyn aen desen vloedt/ 3
als zijn vleesch vanden vloede etterd of ver-
stopt is.
4 Alle legher daer hy op leyt/ ende alles daer
hy op sit/sal onreyn worden.
5 Ende wie zijnen leger aenroert/die sal zijne
cleederen wasschen/en̄ hem met water baden/
ende onreyn zijn tot op den auont.
6 En̄ wie hem set daer hy gheseten heeft/ die
sal zijne cleederen wasschen/ en̄ hem met wa-
ter baden/ende onreyn zijn tot op den auont.
7 Wie zijn vleesch aenroert/ die sal zijne cle-
deren wasschen/ ende hem met water baden/
ende onreyn zijn tot op den auont.
8 Als hy zijn speecksel worpt op die die reyn
is/ die sal zijne cleederen wasschen/ ende hem
met water baden/ende onreyn zijn tot op den
auont.
9 Ende dē zadel daer hy op rijdt/ sal onreyn
worden.
10 Ende wie erghens wat aenroert/dat onder
Is hem is geweest/die sal onreyn zijn tot op den
auondt: en̄ wie sulcx draecht/die sal zijne cle-
deren wasschen/ ende hem met water baden/
ende onreyn zijn tot op den auont.
11 Ende wien hy aenroert/ ende niet te voren
de handen wasschet/die sal zijne cleederē was-
schen/ en̄ hem met water baden/ ende onreyn
zijn tot op den auont.
12 Als hy een aerden vat aenroert/dat salmen
breken/ doch het houten vat salmen met wa-
ter wasschen.
13 a Ende als hy reyn wort van zijnen vloet/ a Leui.15.28 ende 22.4.5.
so sal hy seuen daghen tellen/na dien hy reyn
ghewoorden is/ ende zijne cleederen wasschen/
ende zijn vlees met vlietende water baden/
so is hy reyn.
14 Ende aen den achtsten daghe sal hy twee
toteldupuen of twee ionghe duyuen nemen/
ende voor den Heere/ zijns vloets
der hutte des b beschevdts/ende den Priester b Aud. geen ghemeente of huys.
ghenen.
15 Ende de Priester sal wt de eene een sond-
offer/ wt de andere een brantoffer maken/ en̄
de hem versoenen voor dē Heere/ zijns vloets
halven.
16 Wanneer eenen manne indē slaep het zaedt
ontgaet/die sal zijn gantsch vleesch met water
baden/ende onreyn zijn tot op den auont.
17 Ende al dat cleedt/ ende al dat vel/dat met
sulcken zade bevleckt is/ sal hy wasschen met
water/ende onreyn zijn tot op den auont.
18 Een wijf by welcker een sodanige leyt/ die
sullen hen niet water baden/ ende onreyn zijn
tot op den auont.
19 Wanneer een wijf haers lijfs bloetvloedt Bloetvloet der vrouwen.
heeft/die sal seuen daghen wech gedaen wor-
den: wiese aenroert/ die sal onreyn zijn tot op
den auont.
20 Ende alles waer sy op leyt/so lange als sy
C haren tijt heeft/ sal onreyn zijn/en̄ waer sy op
sit/sal onreyn zijn.
21 Ende wie haren leger aenroert/die sal zijne
cleederen wasschen/en̄ hem met water baden/
ende onreyn zijn tot op den auont.
22 Ende wie ergens wat aenroert/ daer sy op
gheseten heeft/sal zijne cleederen wasschen/ en̄
de hem met water baden/ende onreyn zijn tot
op den auont.
23 c Ende als een man by haer leydt/ ende sy c Leui.18.19
haren tijt keyeht by hem/die sal seuen daghen
onreyn zijn.
24 Ende den legher daer hy op gelegen heeft/
sal onreyn zijn.

Wanneer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

d Wanneer ook een wijf haren bloetvloet 25
eenen langhen tijdt heeft / niet alleen ter ghe-
woonlicker tijdt / maer ooch ouer den ghe-
woonlicken tijt / so sal sy onreyn zijn so lan-
ge als sy vloeyt : ghelijch als sy ter tijt harer
afsonderinghe / so sal sy ooch hier onreyn zijn.
Alle den legher daer sy op leydt den gant: 26
schen tijt haers vloets / sal zijn als den legher
haer afsonderinghe : ende alles waer sy op
litt / sal onreyn zijn / ghelijch de onreynicheyt
haerder afsonderinghe.
Wie dan dien wat aenroert / die wort on- 27
reyn / ende sal zijne cleederen wasschen / ende
hem met water baden / ende onreyn zijn tot
op den auont.
Wast sy nu reyn van haren bloet / so sal sy 28
seuen daghen tellen / daer na sal sy reyn zijn.
Ende den den achsten daghe sal sy twee 29
toetelduyuen oft twee ionge duyuen nemen /
ende tot den Priester brenghen voor de deure
der hutte des beschevdts.
Ende de Priester sal wt der eender maken 30
een sondoffer / wt der anderer een brantoffer / ⊙
ende haer versoenen voor den Heere / ouer den
bloedt harer onreynicheyt.
e Dit is/ alsoo Soo sult ghy lieden de kinderen Israels 31
den kan niet. e waerschouwen voor haerder onreynicheyt /
dat sy niet en sterue in haerder onreynicheyt /
als sy mijne Woninghe onreyn maken / die
onder lieden is.
Dat is de wet ouer dien / die eenen bloedt 32
heeft / ende dien het zaet uyden slaep ontgaet /
dat sy reyn daer van wordt.
Ende ouer die / die haren bloetvloet heeft: ende 33
wie eenen vloet heeft / het zy man oft wijf / ende
die van een man by eener onreyner leyt.

☞ Dat xvi. Capittel.

1. Bericht den Aaron op sonderlicke wijse int heylichdom te gaen / 6. ende zijn ende des volcx sondoffer te doen. 7. Wande gelijmpeke der twee boecken / daer het tot ouer ghewolpen worden sonder. 16. Van ontsondinghe des heylichdoms / der woninghe / ende des Altaers. 21. Beliet te misse der sonde. 24. Brandtoffer der Priesteren ende des volcx / 29. ende feest der versoeninghe.

Ende de Heere sprac met Mose / (a daer 1
na als de twee sonē Aarons gestoruen
waren / doe sy voor den Heere offerden.)
Ende sprac : Segt uwen broeder Aaron / 2
b dat hy niet tot allerley tijt in het inwendige
heylichdom en ga / achter het voorhangsel /
voor den c Ghenadenstoel die op der Kisten
is / dat hy niet en sterue : want ic wil in eener
wolcken verschijnen op den Ghenadenstoel.
Maer hiermede sal hy ingaen: met eenen 3
iongen d osse ten sondoffer / ende met eenen
ramme tot brandtoffer.
Ende sal den heyligen linnen rock aentre- 4
cken / ende een linnen nederkleet aen zijnen vlees
schen hebben / ende hem met enen linnen gordel
gorden / ende den linnen hoedt op hebben /
want dat zijn heylighe cleederen / ende sal zijn
vleesch niet water baden / ende haer aentrec-
ken.
Ende sal van der menichte der kinderē Is- 5
raels twee geyten-bocken nemen ten sond-
offer / ende eenen ram ten brandtoffer.
Ende Aaron sal den osse / zijn sondoffer daer 6
toe brengen / e en hem en zijn huys versoenen.
Ende daer na de twee bocken nemen / ende 7
voor den Heere setten / voor de deure der Hut-
te des geſ beschevdts.
Ende sal het lot worpen ouer de twee boc- 8
ken / eens boc lot den Heere / ende het ander
den h ledighen bocke.
Ende sal den bock / op welcken des Heeren
lot valt / offeren ten sondoffer.
Dacr en teghen den bock / op welcken het lot 10
des ledighen valt / sal hy leuendich voor den
Heere setten / dat hy hem versone / en late den
leuendighen bock in de woestijne loopen.
Ende also sal hy dan de osse zijns sondoffers 11
daertoe brenghen / ende hem en zijn huys ver-
soenen / ende sal hem slachten.
Ende sal een pannevol gloeyender colen van 12
den altaer nemen / die voor den Heere staet / en
de handvol gestoote reuckwercx / ende binnen
achter den voorhanck brenghen.
Ende dat reuckwerc op het vyer leggen voor 13
den Heere / dat de nevel van den reuckwercke
den genadenstoel bedecke / die op de getuyge-
nisse is / dat hy niet en sterue.
Ende hy sal van den bloede van den osse 14
nemen / ende met zijnen vinger tegen de gena-
denstoel sprengen voor aen: seuenmael sal hy
also voor den genadenstoel / met zijnen vinger
vanden bloede sprenghen.
Daer na sal hy den bock / des volcx sondof- 15
fer slachten / en van zijnen bloede inbrenghen
achter den voorhanck / ende sal met zijnē bloe-
de doen / als hy met den ossenbloede ghedaen
heeft / en daer oock mede sprengen voor tegheu
den genadenstoel.
Ende sal also versoenen het heylichdom / 16
van de onreynicheydt der kinderen Israels /
ende van haerder ouertredinghe / in allen ha-
ren sonden: also sal hy doen der hutte des be-
schevdts / k'want sy zijn onreyn die om heuen k Dz is/ gātsch
ligghen. Israel is on-
reyn / ende in
sonde / en Godt
woont doch
midden onder
de sondars / om
heylichtese: dat
is / zijner hey-
lichevt genet-
sy / ende heeft
heylich om zy-
nent wille: an-
ders is alle
dinch onreyn /
en sonde met
hen. Dat is
Christus in zō
ut bolcke etc.
1 Joh. welck de
woninghe by
hen is / onder
haerder onrey
nicheyt.
Luc. 1. c. 22.
Ende sal niemant zijn in der hutte des be- 17
schevdts zijn / wanneer hy daer in gaet te ver-
soenen in den heylichdom / tot dat hy wtgaet /
ende sal also versoenen hem ende zijn huys /
ende de gantsche menichte Israels.
Ende als hy wtgaet tot de altaer / die voor 18
den Heere staet / so sal hy hem versoenen / ende
sal van den bloede des ossen / en van den bloe-
de des boc nemen / en op des altaers hoecken
om strijcken /
Ende sal met zijnen vinger vanden bloede 19
daer op sprengen seuenmael / en hem reynigen
ende heyligen vander onreynicheyt der kin-
deren Israels.
Ende als hy volbracht heeft dat versoenen 20
des heylichdoms / en der hutte des beschevdts /
en des altaers / so sal hy den leuendigen bock
hiertoe brenghen:
Doe sal dan Aaron zijne beyde handen op 21
zijn hooft leggheu / ende bekennen op hem alle
mis daet der kinderen Israels / ende alle haer
ouertredinge in allen haren sonden / ende salse
den bock op het hooft leggheu / ende hem door
eenen man / die voorhanden is / in de woestij-
ne loopen laten.
Dat alsoo de bock / alle haer mis daet / op 22
hem in een wildernisse draghe / ende late hem
inder woestijne.
Ende Aaron sal in de hutte des beschevdts 23
gaen / ende wtrecken de linnen cleederen / die
hy aentrock / doe hy in het heylichdom guick /
ende salse alda er laten.
Ende sal zijn vleesch met water baden / in 24
der heyligher stede / ende zijn eygben cleederen
aenis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

aentrecken: ende wtgaen/ ende zijn brandtoffer / ende des volcx brandtoffer maken / ende
beyde hem ende het volck versoenen.
Ende het vette vanden sondoffer / op den 25
Altaer aensteken.
Ende die den vrijen bock heeft wtgevoert/ 26
die sal zijn cleederen wasschen/ eñ zijn vleesch
met water baden/ eñ daer na int leger comen.

wt exo. 43.c.27 Exo.29.b.11 Leui.4.b.12 ende 6.c.20 Num. 19.a.3 Deu. 13.b.11

m Den osse des sondoffers/ende den bock 27
des sondoffers/welcx bloet in het heylichdom
te versoenen gebracht wort/salmen wtvoeren
voor den legher / ende met hare verbranden/
beyde haer hupt/vleesch/ende dreck.
Ende diese verbrant/sal zijne cleederē was- 28
schen/ ende zijn vleesch met water baden/ en-
de daer na in het legher comen.

Feest der versoeninge.
n leui 23.c.27 Num.29.a.7 vt And.zielen becommeren/

n Gock sal ulieden dat een eewich recht 29
zijn: Alenden thienden daghe der seuender
Maent / sult ghy v oftlijf caſtijen/ ende geen
werck doen/hy zy een lantbelitter of vreemde
onder v.
Want aen desen daghe gheschiet v versoe- 30
ninghe/dat ghylieden gherepnicht wort: van D
allen uwen sonden wordt ghy gherepnicht
voor den Heere.
Daerom salt ulieden de grootste Sabbath 31
zijn / ende ghylieden sult v lijf verootmoedi-
ghen. Een eewich recht zy dat.
Maer sulcke versoeninghe sal doen een 32
Priester/dienen gheſalft/eñ diens hant men
gheuult heeft / tot eenen Priester in zijns va-
ders stede/ ende sal de linnen cleederē aentre-
cken/namelijck/de heylighe cleederen.
Ende sal also versoenen het heylighe Hey- 33
lichdom / ende de Hutte des beschepdts/ende
den Altaer / ende de Priesters / ende alle het
volck der menichte.

p exo.30.b.1 Heb. 9.a.7

p Dat sal ulieden een eewich recht zijn/ 24
dat ghylieden den kinderen Israels versoent/
van allen haren sonden/ inden Jare eenmael.
Ende Mose dede als hem de Heere gheba-
den hadde.

Dat xvij. Capittel.

1. Datmē alle offer voortaen ter deure der woo-
ninge brenghen sal. 10. Datmen geen bloet noch
aes eten en sal.

Ende de Heere sprack met Mose / ende 1
seyde: 21
Segt Aaron ende zijnen sonen / ende 2
allen kinderen Israels/ ende spreect met hem:
Dat is het dat de Heere ghebaden heeft.
Wie wt den huyse Israels eenen osse oft 3
lam/oft ghepte slachtet inden legher/oft bui-
ten den leghee.
Eñ niet voor der deure der Hutte des a† be- 4
schepdts brengt / dat het den Heere ten offer
ghebracht worde voor de wooninge des Hee-
ren/b die sal des bloets schuldich zijn/als die
bloet vergoten heeft/eñ een sulck mensche sal
wtgheroept worden wt zijnen volcke.
Daerom sullen de kinderen Israel haren 5
offer/die sy op den vrijen velde offerē willen/
voor dē Heere brengen/voor de deure der hut-
te des beschepdts totten c Priester/ende daer
haren danckoffer den Heere offeren.
Ende de Priester sal het bloet op dē Altaer 6
des Heeren sprenghen/ voor de deure der hut-
te des beschepdts/ ende het vette aensteken/ten
sueten reucke den Heere.
Ende gheen lins haren offer nv voortaen 7
den d heltduyuelen offeren/daer sy mede hoe-

reren: dat sal hen een eewich recht zijn by ha-
ren nacomelinghen.
8 Daerom sult ghy tot hen seggben: Welcke 8
mensche wt den huyse Israels / of oock een
vreemdelinc/ die onder ulieden is/ die eē offer
oft brantoffer doet/
9 Ende en brengt het niet voor de deure der 9
hutte des beschepts/ dat hy het dē Heere doe/
die sal wtgheroept worden van zijnen volcke.
10 e Ende welcke mensche/hy zy van dē huyse 10
Israels/ of een vreemdelinck onder ulieden/
eenich bloet eet/teghen dien wil ick mijn aen-
schijn setten/ ende wil hem midden wt zijnen
volcke roeyen.
11 Want des lijfs leuen is in den bloede/ende 11
ick hebbe het ulieden ten Altaer ghegeuen/dat
uwe zielen daer mede versoent worden: want
het bloedt is de versoeninghe voor het leuen.
12 Daerom hebbe ick gheseydt den kinderen 12
Israels: Gheen ziele onder v sal bloet eten/
oock gheen vreemdelinck die onder ulieden
woont.
13 Ende welcker mensche/ hy zy van dē huyse 13
Israels/ of een vreemdelinck onder ulieden/
die een dier of voghel vangt in der jacht/dat-
men eet/die sal desselven bloet vergieten/ende
met aerde bedecken/
14 Want des lijfs leuen is in zijnen bloede/sy 14
lange als het leeft/ eñ ick hebbe den kinderen
Israels geseyt: e Ghy en sult geens lijfs bloet
eten: want des lijfs leuen is in zijnen bloede:
wie het eet/die sal wtgheroept worden.
15 Ende welcke ziele een aes of dat van wilt- 15
werck verscheurt is/eet/ hy zy een lantbelitter
of vreemdelinck/die sal zijn cleet wasschen/eñ
hem met water badē/ ende onreyn zijn tot op
den avont/so wort hy rein.
16 Soo hy zijne cleederen niet wasschen/ noch 16
hem badē en sal/ so sal hy zijn mis daet dragē.

Dat xvij. Capittel.

1. De Heere wil/zijn volck sal hem alleene na
zijne wijse ende rechten houden. 6. Verbodens
gradus der naestschap ende maechschap / met sa-
men maensuchtighen/bemijden: 19. Ende hem
met geen overspel/ Molechs offer/ buggerije bez
ontreynighen/ 20. op dat sy niet/ als de Hey-
denen/ (die hen met sulcken grouwelen verontrey-
nicht hebben/) ghestraft/ende wt den lande wtge-
spoghen worden.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende 21
seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/ 2
ende segt tot hen: Ick ben de Heere uwe God.
3 Ghy en sult niet doen nae de wercken des 3
Egyptischē lants/ daer ghylieden in gewoont
hebt/oock niet na de wercken des landts Ca-
naan/daer ick v in leyden wil: ghylieden en
sult v oock na hare wijsen niet houden. a Exo. 18.d.4
4 a Maer nae mijne rechten sult ghylieden 4
doen/ ende mijne insettingen sult ghy houdē/
dat ghylieden daer in wandelder: want ic ben
de Heere uwe Godt:
5 Daerom sult ghy mijne insettinghen heri- 5 b Exo. 20.b.6 Rom. 10.a.5 Gal. 3.b.12
den/ende mijne rechts: b want welck mensche
deselve doet/die sal daer door leuen: want ick
ben de Heere.
6 Niemāt en sal hem tot zijner naester bloet- 6
vrienduine maken om hare schaemte te bloo-
ten: want ick ben de Heere. Verbodene graden.
7 c Ghy en sult wes vaders eñ uwer moeder 7 c Ge. 19.b.8 Exo. 22.d.6
schaemte niet blooten: het is v moeder/ daerom
en sult ghy haer schaemte niet blooten:

Ghy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Graden der maechschap die houwelijck beletten / nae het inhout deses Capittels.

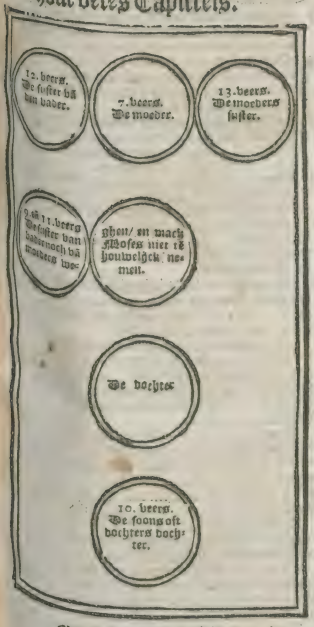

Graden der maechschap die houwelijck beletten / na het inhout deses Capittels.

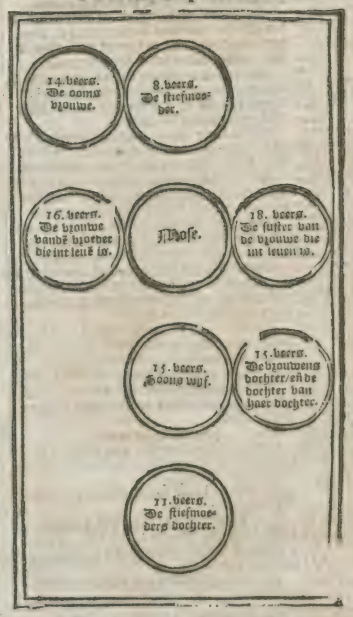

Ghelijck Mose niet en can houwelijck tracteren met de gene die hem so nae maechschap ofte naeschap zijn/na het inhoudt van hier boven: also oock Marie de suster Mose/en can oock niet tracteren met de gene die haer so na in gelijcken graet zijn. Nb iffer aen te mercken dat boven de persoonen hier gespecificeert/ begrepen zijn de afcoemste ende naecoemste in gheliicke ghelachte t'zp maechschap ofte naeschap.

d Ghy en sult wes vaders wijfs schaemte niet blooten/want het is wes vaders schaemte.
c Ghy en sult uwer suster schaemte / die wes vaders oft uwer moeder dochter is / in huys of buyten huys geboren/ niet blooten.
Ghy en sult wes soons dochter / oft uwer dochter dochter schaemte niet blooten: want het is u schaemte.
Ghy en sult der g dochter wes vaders wijf/ die wes vader geboren is/ende u suster is/ schaemte niet blooten.
h Ghy en sult wes vaders suster schaemte niet blooten / want het is wes vaders naeste bloetvrindinne.
Ghy en sult uwer moeder suster schaemte niet blooten/want het is uwer moeder naeste bloetvrindinne.
Ghy en sult wes vaders broeder schaemte niet blooten / dat ghy zijn wijf nemet/ want sy is u nichte.

i Ghy en sult wes soons wijf schaemte niet blooten/ want het is wes soons wijf: daerom en sult ghy hare schaemte niet blooten.
k Ghy en sult wes broeders wijf schaemte niet blooten / want het is wes broeders schaemte.
Ghy en sult wes wijfs met tsamen haerder dochter schaemte niet blooten / noch haers soons dochter/of dochters dochter nemé/hare schaemte te blooten: want het is haer naeste bloetvrindinne/ende is eenen laster.
l Ghy en sult ooch wes wijfs suster niet nemen neffens haer/ haer schaemte te blooten/ m^t haer te spijte/dewijle sy noch leeft.
n Ghy en sult niet rotten wijne gae/dewijle sy hare kranckheyt heeft / in haerder onreynicheyt/hare schaemte te blooten.
o Ghy en sult oock niet by wes naesten wijf Cl ligghen/ om haer te bezaden/daermede ghy u acn haer verontreynighet.

1 Ge. 28 b. 18
Exec. 22. b. 18
h Leui. 20 c 21
Mat. 14. a. 4
Deu. 5. a. 5
1 Gen. 29. c. 29
ml And. haer te verzien.
Daer sieh tighe te verwijden.
n Leui. 15. c. 24 ende 20. b. 18
Exec. 22. b. 10
o 2. Sa. 11 a 4

Ghy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

p Ghy en sult ock van uwen zade niet ge- 21
uen / dat het den q Molech verbrant worde/
dat ghy niet en ontheyligher den naem uws
Godts: want ick ben de Heere.

r Ghy en sult niet bytonighen ligghen/als 22
by den wijue / want het is eenen grouwel.

Ghy en sult ock by gheenen diere liggen/ 23
dat ghy niet met hem verstrenicht en wor-
det: ende gheen wijf en sal met eenen diere te
doen hebben want het is eenen grouwel.

Ghy en sult ulieden in desen gheenen ver- 24
ontreynigen: want in allen desen hebben hen
verontreynicht de Heydenen / die ick voor
ulieden henen wil wtstooten.

Ende het landt is daer door verontreynicht: 25
ende ick wil hare mis daet aen hen te huys soec-
ken / dat het lant zijn inwooners wtspouwe.

Daerom houdt mijne instettingen ende 26
recten/ ende en doet niet dese grouwelen/ noch de
landtbelitter noch de vreemdelinck onder u.

Want alle sulcke grouwelen hebben de lie- 27
den desses lants gedaen/ die voor ulieden wa-
ren/ende hebben dat landt verontreynicht.

Op dat ulieden dat landt ock niet wt en 28
spouwe/ wanneer ghy het verontreynicht/ ge-
lijck als het de Heydenen heeft wtghespo-
gen/die voor ulieden waren.

Want die dese grouwelen doen/ dier zielen 29
sullen wtgheroeyt worden van haren volcke.

Daerom houdt mijne instettingen/ dat ghy 30
niet en doet na den grouwelijcke zeden / die
voor ulieden waren / dat ghy daer niet mede
verontreynicht en wort / want ick ben de Hee-
re uwe Godt.

Dat xix. Capittel.

1. Menigherley gheboden ende instettinghen/ dat men hem beneerstigen sal ter heylichept teghen Godt ende den naesten.

EN de de Heere sprack met Mose / en- 1
de seyde: A

Spreeckt met der gantscher menich- 2
te der kinderen Israels / ende segt tot hen:
a Ghy sult heylich zijn/want ick ben heylich/
de Heere uwe Godt.

Een yeghelijck verse zijn moeder ende zij- 3
nen vader. Houdt mijne sverdaghen : want
ick ben de Heere uwe Godt.

Ghylieden en sult v niet tot den afgoden 4
keeren / ende en sult v gheene ghegoten goden
maken : want ick ben de Heere uwe Godt.

Ende wanneer ghylieden den Heere wilt 5
dancoffer doen / soo sult ghy offeren/ b dat
hem behaghen can.

c Ende ghy sult het desselven daechs eten/ 6
als ghylieden het offert / ende des anderen
daechs : ende wat op den derden dach over-
blijft/dat sal men met vyere verbranden.

Sal dan noch yemant aenden derden da- 7
ghe daer van eten / soo is het eenen grouwel/
ende en sal gheen ghenade vinden.

Ende desselue eter/sal zijn mis daet dragen/ 8
dat hy het heylichdom des Heeren onthey-
licht / ende soodanighen ziele sal wtgheroept
worden van haren volcke.

d Als ghy v lant moogt/so en sult ghy het 9
niet aenden eynden alom afsnijden/ock niet
altemael so nauwe vergaderen.

Also en sult ghy oor den wijnberch niet so 10
nauwe lesen/ noch de afgheualien bezien op-
lesen/ maer den armen ende vreemdelingen sult
ghy het laten: want ick ben de Heere uwe Godt.

11 Ghy en sult niet stelen / noch lieghen/noch
valschelijc handelē/ de eene met den anderen.

12 e Ghy en sult niet valsch sweeren by mij-
ne name / ende ontheyligher den naem uws
Godts: want ick ben de Heere.

13 Ghy en sult uwē naesten niet onrecht doen/
noch berooven: f den dachloonders loon en sal
niet by v blijuen tot aen den morgher.

14 Ghy en sult den dooven niet vloecken:
g Ghy en sult voor den blinden gheen aen-
stoot setten:want ghy sult v voor uwē Godt
vreesen/want ick ben de Heere.

15 h Ghy en sult niet onrecht handelē aen den
gherichte / ende en sult niet voortrecken den
i gheringhen / noch den gooten eeren / maer
ghy sult uwen naesten recht richten.

16 Ghy en sult gheen k achterclapper onder
uwen volcke zijn. Ghy en sult ock niet staen
tegen uws naestē bloet/ want ick ben de Heere.

17 l Ghy en sult uwen broeder niet haten in
uwer herten / maer ghy sult uwen naesten
straffen/ op dat ghy niet zijnent halven schult
draghen en moeter.

18 Ghy en sult niet wraeckghierich zijn / ock
niet toorn behouden teghen de kinderen uws
volcx : m Ghy sult uwen naesten lief hebben
als v selven/want ick ben de Heere.

19 n Mijne instettingen sult ghylieden houden/
n dat ghy v bee met en laet met anderley
aerdt van dieren te doen hebben : ende v velt
niet en besaeyet met menigherley zaet : ende
gheen cleet aen v en come/ dat met wollen en-
de linnen ghemengt is.

20 Wanneer een man by eenen wijue leydt/
C ende haer beslaept/die een hyseyghen maecht/
en van nt dē manne versmaet is/ p doch niet
verlost/ noch bijeydt q verkreghen en heeft/
rt dat sal ghestraft worden: doch sy en sullen
niet sterven want sy en is niet vry ghewaest.

21 Hy sal dan noch voor zijne schult den Hee-
re voor der deure der hutte des st beschepdts/
eenen ram ten schuldtoffer brenghen.

22 Ende de Priester sal hem versoenen met den
schultoffer/voor den Heere / over de sonde die
hy ghedaen heeft/ u so sal hem Godt genadich
zijn over zijne sonde die hy ghedaen heeft.

23 Wanneer ghylieden int lant comt/ende alle-
ley boomen planten/daermen van eet/ so sult
ghylieden derselver boomhrucht besnijden / ende
hare vruchten : drie Jaer sult ghyse onbesneden
achten/dat ghyse niet en etet.

24 v Maer inden vierden jare sullen alle vruch-
ten heylich ende gheprefen zijn den Heere.

25 w Maer inde vijfden jare sult ghy de vruch-
ten eten / ux ende haer vergaderen : want ick
ben de Heere uwe Godt.

26 x Ghylieden en sult niet met bloede eten:
y Ghylieden en sult niet op voghelschrey ach-
ten/noch daghen verkiesen.

27 z Ghylieden en sult uwe hayren aenden
hoofde niet rondtom afsnijden / noch uwen
baert gantsch afscheeren.

28 Ghylieden en sult geen littrecken om eens
doodens wille aen v lijf schenden/noch letteren
aen v hauwen: want ick ben de Heere.

29 Ghy en sult v dochter niet ter hoererije hou-
den / dat het landt gheen hoererije en dijne/
ende worde vol lasters.

30 a Mijne sverdaghen houdt/ēn vreest ulieden
D voor mijn heylichdom/want ic bē de Heere.

31 a Ghylieden en sult v niet keeren tot den
waersegg-

Recht hal-
den.
e Exo. 20.7.
b. 17.
Syn. 23.1.2.
Mat. 5.33.
Verdruckē
loon.
f Deu. 24.15
Tob. 4.15.
Syra. 7.22.
ende 34.27.
Vloet niet
blijsen
wereloos.
g Deu. 27.18
h Exo. 23.2.
Deut. 1.16.
ende. 16.19.
2. Par. 19.6.
Pro. 24.23.
i Of/ ver-
oft/ beraghe
k Ar. ver-
leyer
achter-
clappen.
Niet haten
maer straf-
fen.
l 1. Ioa. 2.9.11
ende 3. 15.
Syra. 28.1.
Mat. 18.15.
Lucæ 17.3.
Hoomen
lier gebodē
in Maer. 22
m Mat. 22.39.
Rom. 13.8.9.
Gala. 5.14.
Vengieren
zaer verbo-
n Deu. 22.10.
b. 12.
o Ende ander
anderen ver-
ruckt.
p Exo. 21.8.
q Of/ verlooft
ven.
r Ande ver-
met offeran-
men gelijck
worden etc.
s Ande gheen
ghenissen of
stieren.
t Heb. 10.8.
u Als so wat
de vruchten
aert worden
ghenoemder.
x Leuit 3.17.
ende 17.10.14
y Deu. 18.10.14
z Leuit. 21.5
Ioan. 6.2.
Deut. 14.1.
Ezec. 44.20.
Hoererije
verbodē.
Waersegg-
ghers ge-
nijden.
a 1. Sa. 28.8.
Ouderen te
eeren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

waersseggers/ende en anderssoert niet vanden
toecken bedieders/dat ghy af hen niet verant-
reinicht en worst: want ick ben de Heere uwe
Godt.

b Voor eenen grauwen hoof de sult ghy 32
opstaen / ende de anderen eeren / want ghy
sult u vreesen voor uwen Gode: want ick ben
de Heere.

c Wanneer eē vreemdelinck by u in uwen 33
lande woonen sal/dien en sult ghylieden niet
d'selfden.

Uw sal by u lieden woonen als een lantbe- 34
sitter onder u/ende sult hem lief hebben als u
selfs / want ghylieden zijt oock vreemdelin-
gen geweest in Egyptenlande: ick ben de
Heere uwe Godt.

c Ghylieden en sult niet ongelijck hande- 35
len aen den gherichte/ met der ellen/met ghe-
wichte/met mate.

Rechte wage/recht pont/een recht ephi 36
pel/een rechte hinne sal by u lieden zijn: want
ick ben de Heere uwe God/die u uyt Egypten-
lant gheleyt heeft.

Dat ghylieden alle mijne insettingen en 37
alle mijne rechten houdt ende doet: want
ick ben de Heere.

Dat xx. Capittel.

1. Straffe dier/die den Moloch haer zaedt/dat
is hare kinderen/ghiuen. 6. Waersseggers gelou-
uen. 9. Wen ouders vloecken. 10. Overspel doen.
11. Vaders ofte soons wijuen. 18. Een maen-
struyse/ 19. moeye/ 20. of ooms wijf beslapen.
21. Iram/die buggherije dijuen. 14. Dochter
ende moeder te ghelijck/ 17. suster/ 21. of swa-
gerinne nemen. 27. Item dier/die waersseggen of
teeckenen bedieden. 22. Israel sal hem nae des
Heeren ierringhen ende rechten houden/ 24. ende
een afghesondert volck zijn.

Ende de Heere sprack met Mose/ ende 1
seyde:

Segt den kinderen Israels: a Wie on- 2
der den kinderen Israels/ of een vreemdeling
die in Israel woont/van zijnen zade dē Mo-
loch gheeft/die sal den doot steruen/het volck
uyten lande sal hem steenighen.

Ende ick wil mijn aensschijn setten teghen 3
sodanighen menschē/ende wil hem uyt zijnen
volcke roeyen/dat hy den Moloch van zijnen
zade gegeuen/ende mijn heylichdom veront-
reynicht ende mijnen heyligen name onthey-
ligt heeft.

Ende so het volck indē lande door de vin- 4
gheren sien sal met dien menschē/die van zij-
nen zade den Moloch gegeuen heeft/dat het
hem niet en doodet:

Do wil ick doch mijn aensschijn tegen den- 5
selven menschē setten/ ende tegen zijn geslachte/
ende wil hem/ende alle die hem b'na gehoe-
ren/ doen hebben met de Molech/ uyt haren volc-
ke roeyen.

Wanneer hem een ziele totten waersseggers 6
ende teeckenbiedsters keeren sal/ dat sy hem
nahoereert/ so wil ick mijn aengelichte tegen
de selue ziele setten/ende wilse uyt haren volc-
ke roeyen.

c Daerom me heylicht u/ ende weest heylich: 7
want ick ben de Heere uwe Godt.

Ende houdt mijne insettinghen/ende doetse: 8
want ick ben de Heere die u lieden heylicht.

d Wie zijnen vader of zijn moeder vloeckt/ 9
die sal den doot steruen: zijn bloet zy op hem/
daerom dat hy zijnen vader of moeder ghe-
vloeckt heeft.

10 e Wie ouerspel doet met eenigs wijf/ die Straffe des
28 sal den doot steruen/beyde de ouerspeelder ende ouerspels.
de ouerspeelderesse / daerom dat hy met zijns e Deut.22.22.
naesten wijf ouerspel ghedaen heeft. Joan.8.a.5

11 f Wanneer yemandt by zijns vaders wijf f leui.18.a.8
slaept/dat hy zijns vaders schaemte ghebloot Deut. 22.b.30
heeft/ die sullen beyde den doot sterben: haer ende 27.c.20
bloet zy op hen.

12 Wanneer yemant by zijns soons wijf slaept/
die sullen beyde den doot sterben/ want sy heb-
ben een schande begaen: haer bloet zy op hen.

13 g Wanneer yemant by eenen iongen slaept/ g leui.18.c.22
als by eens wijues/ die hebben eenen grouwel Rom. 1.c.26
ghedaen/ ende sullen beyde den doot sterben:
haer bloet zy op hen.

14 h Wanneer yemandt een wijf neemt/ ende h leui.18.b.17
haer moeder daertoe/ die heeft eenen laster be-
gaen: men sal hem met vyer verbrandē/ ende
haer beyde oock/ dat daer geenen laster en zy
onder lieden.

15 i Wanneer yemant by een bee leydt/ die sal Straffe der
den doodt sterben / ende het bee sālen ver- Sodomiti-
wogghen. scher sonde.

16 Wanneer een wijf haer ergens tot eenē bee i Pro.22.b.10
maeckt/ dat sy met hem te doen heeft/ die sult leui.18.c.23
gijn dooden/ dat bee oock: den doot sullen sy Deu.27.c.21
sterben: haer bloet zy op hen.

17 Wanneer yemandt zijn suster neemt/ zijns
vaders dochter/ of zijnder moeder dochter/ en
haer schaemte beliet / ende sy wederumt zijn
schaemte/ dat is een bloetschande: die sullen
uytgeroept wordē voor den liedē haers volcx:
want hy heeft zijnder suster schaēte ontbloot/
hy sal zijne mis daet draghen.

18 k Wanneer een man by eens wijue slaept/ k leui.15.c.24
ter tijt haerder kranckheyt/ende ontbloot hare ende 18.b.19
schaemte/ende ontdeet hare fonteyne/ ende sy
ontbloot de fonteyne haers bloets/ die sullen
beyde uyt haren volcke gheroeyt worden.

19 l Uwer moeder suster schaemte / ende wes l leui.18.b.12
vaders suster schaemte en sult ghy niet ont-
bloten: want een sodanighe heeft zijn naeste
bloetvrientinne ontdeckt/ ende sy sullen hare
mis daet draghen.

20 Wanneer yemant by zijns vaders broeders
wijf slaept/die heeft zijns ooms schaemte ont-
bloot/sy sullen hare sonde draghen/ sonder kin-
deren sullen sy sterben.

21 m Wanneer yemandt zijns broeders wijf m leui.18.b.16
neemt/ dat is een schandelijcke daet: sy sullen ende
sonder kinderē zijn/daerom dat hy heeft zijns Deut.14.a.4.
broeders schaemte ontbloot. Deu.25.a.5

22 So houdt nu alle mijne wetten ende rechten/
ende doet daer nae/ op dat u het landt niet wt
en spouwe daer ick u in leyde / dat ghy daer
in woont.

23 Ende en wandelt niet in de wetten der Hey- n Deut.9.a.4.
denen / die ick voor u verstooten sal: n want
sulck alle hebben sy ghedaen / ende ick hebbe
eenen grouwel aen hen ghehadt.

24 Daerom dan segge ick: Gy en sult weenet
lant besitten: want ick wil u lieden een landt
tot erue gheuen / daer melck ende hemich in
vloeyt: ick ben de Heere uwe God die u van-
den volcke afghesondert heeft/

25 Dat ghylieden oock affsonderen sult het reyn
vee vanden onreynen/ende onreyne vogheten
vanden reynen/ ende uwe zielen niet verontrey-
nigen aen bee/ aen vogelen/ ende al allen dat
op aerden kruypt/ die ick u lieden afgheson-
dert hebbe/dat het onreyn zy.

a leui.11.a.3
Deut.14.a.6

Daere-

p Daerom sult ghylieden my heylich zijn/ 26
want ick de Heere ben heylich / die v afghe-
sondert heeft vanden volcken / op dat ghy
mijn waert.
q Wanneer een man of wijf een waersegs 27
ger of teeckenbedieder zijn sal/ die sullen den
doot sterven/men salse steenighen: haer bloet
zy op hen.

Dat xxj. Capittel.

1. Priesters sullen reyn en onbesmet zijn/ 5. geene kruyne noch baert scheeren/ 7. ende eerlijck int houwelijck ende huys zijn. 10. Den Hoogenpriester werden sonderlinghe wetten voorgeschreven. 16. Gheene met feyle en mach dat Priesterampt bedienen.

Ende de Heere sprac tot Mose: Segt dē 1
Priesteren/ Aarons sonen/ende spreeckt A
tot hen : a Een Priester en sal hem aen
geenen dooden zijns volcx verontreynighen/
Behalven aen zijnen bloetvriendt/die hem 2
ten naesten toebehoort:als aen zijner moeder/
aen zijnē vader/aen zijnē sone/aen zijne doch-
ter/aen zijnen broeder/
Eñ aen zijnder suster/die noch eē b maecht 3
ende noch by hem is/ende geens mans vrou-
we geweest en is/aen die can hy hem veront-
reynighen.
c Anders en sal hy hem niet verontreyni- 4
gen ergens aen eenen die hem toebehoort on-
der zijnen volcke/dat hy hem ontheylighe.
d Hy en sal oock geene kruynen maken op 5
zijnen hoofde / noch zijnen baert afscheeren/
ende aen haren lijue gheen teecken snijden.
Sy sullen haren Gode heylich zijn/eñ niet 6
ontheyligen den naem haers Gods: want sy
offerē des Heerē offer/het broot haers Gods:
daerom sullen sy heylich zijn.
e Sy en sullen gheene hoere nemen / noch 7
geene geschoffierde/ofte die van haren manne
verstooten is:want hy is heylich zijnē Gode.
Daerom sult ghy hem heylich houdē/wāt 8
hy offert het broodt zijns Gods:hy sal v hey-
lich zijn / want ick ben heylich / de Heere die
vlieden heylicht.
Wanneer eens Priesters dochter begint te 9
hoereren / die salmen met vyere verbranden:
want sy heeft haren vader gheschendet.
Welcker de Hooghepriester is onder zijnen 10
broederen/ op welcx hooft de salfolye ghego- Aē
ten/ende zijne hant ghevult is/dat hy aenge-
togen worde/metten cleederen/ die en sal zijn
hooft niet blooten / ende zijn cleederen niet
versnijden.
Ende en sal tot geenen dooden comen/f eñ 11
en sal hem noch over vader noch over moeder
verontreynighen.
Wt den heylichdom en sal hy niet gaen/ 12
dat hy niet en ontheylige het heylichdō zijns
Gods: want g de heylighe croone/de salfolye
zijns Gods is op hem: ick ben de Heere.
h Een maecht sal hy ten wijue nemen. 13
Doch geen weduwe/ noch verstootē/noch 14
gheschoffierde/ noch hoere/ maer een maecht
zijns volcx sal hy ten wijue nemen.
Op dat hy zijn zaedt niet en ontheylige on- 15
der zijnen volcke : want ick ben de Heere die
hem heylicht.
Ende de Heere sprack met Mose/eñ seyde: 16
Spreeckt met Aaron/ ende segt: Wanneer 17
aen yemanden van uwen zade in uwen ghe-
slachte/een ghebreck is/ die en sal niet hiertoe
treden/dat hy het broot zijns Gods offere.

p Levi. 19.a.2

q Deu.18.b.10 1.Sa.28.a.7 2.Reg.21.a.6 Andere Jodische gebodē/ dē Joodtschen Priesteren voor geschreven.

a Num. 6.a.6 Ezech.44.c.25

b Jonckvrouwe oft An. Ooc sal hem een Vorst niet etc. eenen onder etc. An. Hy en sal hem niet verontreynigē noch ontheyligen [wāt hy is] de overste in zijnen volcke.

Kruynen eñ dē baert scheeren/ verbodē.

d levi.19.c.27 Num.6.a.5 Ezech.44 c 20

Geē hoere of geschende en sal de Priester hebben.

e Ozee 1.a.2 1.Timo.3.a.2 Titi 1.a.6

Vā eerlijckē huysen des Bisschops. Vā des Hooghepriesters sonderlinghe wet.

f Levi.9.g.60

g Opt Hebr. Nezir: hier vā worde de Nazarei genoemt daerom dat sy hen onthielden eñ afsonderden van sommiger spijse/ Nu.9. Ende Simson wert oock van moeder lichaē aen een Nazareus geheeten. Judic.13. Eñ onse Heere Jesus Christus heet oock daer van de rechte Nazareus/ Mat.2. als die vā aller sonde reyn/eñ heylich/eñ niet ontheylichs noch ongelovigs aen hem en is.

De Hooghepriester neme een ionckvrou ten wijue.

h Eze.44.c.22 Mala.2.b.10

18 i Want gheener aen dien een ghebreck is/
en sal hiertoe treden/hy zy blint/lam/met ee-
nen k seltsamen neuse/met eenen ongewoon-
lijcken lede.
19 Ofte die aen eenen voet ofte hant ghebre-
kelijck is/
20 Of l theunelruggich is / of een vel op der
C oogē heeft/of scheel is/of grindich/of schorft/
of die ghebroken is.
21 Wie nv van Aaron des Priesters zade/een
ghebreck aen hem heeft/ die en sal niet hiertoe
treden/ te offeren den offer des Heeren: want
hy heeft een ghebreck/ daerom en sal hy hem
totten brooden zijns Godts niet genaken/dat
hyse offere.
22 Nochtans sal hy het broodt zijns Godts
eten/ beyde van den heylighen/ende van den
allerheylichsten.
23 Doch totten voorhangsel en sal hy noch-
tans niet comen/noch hem totten altare ghe-
naken/dewijle het gebreck aen hem is/dat hy
niet en ontheylighe mijn heylichdom : want
ick ben de Heere diese heylighet.
24 Ende Mose sprack sulcx tot Aaron eñ tot
zijnen sonen/ ende tot allen kinderen Israels.

Dat xxij. Capittel.

1. Welcker hem des heylighen onthouden soude. 18. Welckerley offer mē totten Heere brenghen/ 29. ende hoemen hem metten danckofferen houden soude.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
A seyde:
2 Segt Aaron ende zijnen sonen/dat sy
hen a onthouden van den heyligen der kinde-
ren Israels/ dat sy my heyligen/ende mijnen
heyligen name niet en ontheyligen: want ick
ben de Heere.
3 So segt nv hen/op hare nacomelinghe: So
wie van uwen zade hiertoe treet totten heyli-
gen/dat de kinderen Israels den Heere heyli-
ghen/ende verontreynicht hem alsoo over den-
selven/ diens ziele sal wtgeroeyt wordē voor
mijnen aensichte:want ick ben de Heere.
4 Welcker van den zade Aarons melaetsch
is/b ofte eenen vloet heeft/ die en sal niet eten
vanden heylighen tot dat hy reyn worde:wie
ergens een onreyn lichaem aenroert/ of wiens
het zaet ontgaet in den slape:
5 Ende welcke ergens eē gewormte aenroert
dat hem onreyn is/of eenen mensche/die hem
onreyn is/ ende alles wat hem ontreynighet:
6 Welcke ziele dier eē aenroert/die is onreyn
tot op den avont/ende en sal vanden heyligen
niet eten/ maer sal te voren zijn lijf met wa-
ter baden.
7 Ende als de Sonne ondergegaen/ ende hy
reyn geworden is/dan mach hy daer van eten:
want dat is zijn c neeringhe.
8 d Een aes ende wat van den wilden die-
ren verscheurt is/ en sal hy niet eten / op dat
hy daer niet onreyn aen en worde / want ick
ben de Heere.
9 Daerom sullen sy mijne settingen houden/
dat sy geen sonde op hen en laden/ ende daer
van sterven/als sy hen ontheyligen:want ick
ben de Heere diese heylicht.
10 Gheen ander en sal van dat heylighe eten/
B noch des Priesters huysghenoote/noch dach-
looner.
11 Wanneer daer noch de Priester eē ziele voor
zijn ghelt coopt/die mach daer van eten: ende
was

Die een ghe... heeft en ... het Pries... dom niet ... dienen.

t 2.Sa... l t And. ... bruckte... ii And. ... oogēbra... of wijnbr...

Welcke ... vanden ... ligen ete... souden.

a Dat is, ... de Nazar... hen heylig... afhouden ... vermijden... melaetsch... niet etē ... le vandē ... sy en zij... gantsch ... ende ...

b levi. 15.a

c of, voedinge Het offer sal zijn sonder ghebreck.

d Exo.22.d... Ezec.44.d...

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wat hem in zijnen huyse ghebozen wozdt/dat
mach ock van zijnen broode eten.
Wanneer oock des Priesters dochter/ eens 12
weemdelincx wijf wozt/die en sal niet van de
heylighe heffinghe eten.
Wozt sy dannoch een wedunwe ofte wtge- 13
stoot/ende en heeft geen zaet/en coemt weder
tot haers vaders huys/so sal sy eten van haers
vaders brood/als doe sy noch een maecht was/
doch geen weemdelinck en sal daer van eten.
Wie ooc andere van den heyligen eet/ on- 14
wetende/ die sal het vijfste deel daertoe doen/
ende de Priester geven metten geheyligden/
Op dat sy niet en ontheyligen het heylige 15
der kinderen Israels/dat sy den Heere heffen.
Op dat sy hen niet met mis daet en schult 16
en beladen/wanneer sy hare geheyligde eten/
want ick ben de Heere die sy heylicht.
Ende de Heere sprack met Mose/en seyde: 17
Segt Aaron ende zijne sonen/en allen kin- 18
deren Israels: e Welcker Israeliter ofte weem-
delinck in Israel/ zijn offer doen wil/ het zy
tegens haer belofte/of van wyen wille/dat sy
den Heere een brandoffer doen willen.
Dat hem van ulieden aengenaem zy/dat 19
sal een lyp/ ende sonder vlecke f zijn/van rum-
deren of lammeren/of ghepten.
Alles wat een gebreck heeft/en sult ghylie- 20
den niet offeren: want het en sal voor ulieden
niet aenghenaem zijn.
Ende wie een danckoffer den Heere doen 21
sal/ en sonderlinge belofte/ ofte van wyen
willen/ van runderen of schapen/ dat sal sonder
gebreck zijn/dat het aenghenaem zy: het en
sal gheen gheberck hebben:
Is het blint/of gebreckelijck/of gewont/of 22
ghebrant/ of wrat/ of schurft/ so en sult ghylie-
den sulcx den Heere niet offeren/ ende daer
geen offer van ghenen op den Altaer des
Heeren.
Eenen osse of schaep dat ongheworuljcke 23
leden/of h gheberckelijcke leden heeft/meucht
ghy van wyen wille offeren/ doch ter belofte
en can het niet aenghenaem zijn.
Oock en sult ooch sulcken gheen van eens 24
tonis/of gewyeneus/of verscheurts/ of dat ge-
wont is/offeren/ ende en sult in uwen lande
sulcx niet doen.
Oock en sult ooch sulcker gheen van eens 25
vreemdelincx hant nemen de broode wes Gods
uwes offeren/ want het en deucht niet/ es heeft een
gheberck/ daerom en sal het niet aenghenaem
zijn voor ulieden.
Ende de Heere sprack met Mose/en seyde: 26
Wanneer een osse oft lam/ oft geyte gebo- 27
ren wort/so salt seuen daghen by zijner moeder
zijn/ende aenden achtsten dage/ende daer na/
mach men het den Heere offeren/so is het aen-
ghenaem.
Het zy een osse ofte lam/so en salmen het 28
niet met zijnen lunge op eenen dach slachten.
Wanneer ghylieden nu wilt den Heere een 29
danckoffer doen/ dat voor h aenghenaem zy/
So sult ghy het desselfden daechs eten/ ende 30
en sult niet vier behouden tot op den morgen/ Ik
want ick ben de Heere.
Daerom houdet nu mijn ghebodt/ en doet 31
daer na:want ick ben de Heere.
Dat ghylieden mijnen heyligen name niet 32
en ontheylighet / ende ick gheheylicht worde
midden den kinderen Israels: want ick ben de
Heere die h heylicht: Die h uit Egyptenlan-
de gheleyt hebbe/dat ick uwe God ware/ick
de Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1. Van den hyerdagen ende hoogenfeesten/na-
melijcken den Sabbath. 5. Paesschen. 10. Eer-
ste vruchtoffer des anderen daechs na Paesschen/
15. Pingsten/ 24. blasdach/ 27. versoendach/
34. ende loofhuttenfeest.

1 EN de de Heere sprack met Mose/ ende
2 seyde: De feesten dē Joden geben.
Segt den kinderen Israels: eñ spreect
tot hen: Dit zijn de feesten des Heere/ die ghy-
lieden heylich/ende mijne feesten heeren sult/
daer ghylieden te samen coemt.
3 a Des dags sult ghy arbeyden/ eñ de seuen- Sabbath.
de dach/ is de groote heylighe Sabbath/daer a Exo. 20. a. 9.
ghylieden te samen coemt: geen arbeyt en sult ende 23. b. 12.
ghylieden daeran doen/ want het is de Sab- ende 34. c. 21.
bath des Heeren in allen uwen woninghen. Deu. 5. b. 13
4 Dit zijn nu de feesten des Heeren/ die ghy-
lieden heylighe feesten heeren sult/ daer ghy te
samen coemt.
5 b Aenden veerthienden dach der eerster Paesschen-
maendt/ tusschen den auont/ is des Heeren feest.
Paesschen. b exo. 12. b. 18
6 Eñ aen den vijftthienden der selver maent/ Num. 28. b. 16
is het feest der ongheneelder broodē des Hee- Ezec. 45. c. 21.
ren/so sult ghylieden seuen dagen ongheneelt c Dienstwerck
broot eten. is/ darmen aen
7 Den eersten dach sal heylich onder ulieden dē werckdagen
heeren/daer ghy te samē coemt/so en sult ghy- doet/ neerstige
lieden gheen c dienstwerck doen/ tastelick/ daegs
8 d Ende den Heere offeren seuen daghen: de men ghelijcke
seuenste dach sal oock heylich heeré/ daer ghy- eñ bre toe ge-
lieden te samen coemt: daer in en sult ghylie- bruyckt/ maer
den oock gheen dienstwerck doen. het huysswerck
9 Ende de Heere sprack met Mose/eñ seyde: eñ Gods dien-
10 Segt den kinderen Israels/ eñ spreeckt tot ste en zijn met
25 hen: e Wanneer ghylieden int lant coemt/dat verboden/ als
ick v gheven sal/ ende sullet oogsten/so sult coken/ bagen/
ghylieden een f garue der eerstelinghen wes tieden. etc.
Oogsts totten Priester brenghen. d Num. 28. b.
11 So sal de garue beweecht worden voor den 19. c. 24.
Heere/dat het van ulieden aengenaem zy: sulcx e Nu. 15. b. 18
sal de Priester doen/ des anderen daechs na f Of/ senghe
den Sabbath. Und. Gomer
12 Ende sult des daechs/ wanneer uwe garue
beweecht wort/ een brandoffer dē Heere doen/
van eenen lamme/ dat sonder vlecke ende ta-
rich zy/
13 Hiertoe spijsoffer/twee thiendē semelmeels
met olye ghemengt/ ten offer den Heere eens
sueten reuck/daertoe het dancoffer een vierer-
deel hyn wijns.
14 g Ende en sult gheen nieuwe broodt/ noch g Josu. 5. b. 10
h[illegible] gen/noch cooren te vozen eten tot op den hf And. Kipfel/
dach/ wanneer ghylieden uwen Gode offer noch senghel-
brengt: dat sal eē recht zijn uwen nacomelin- coorn.
ghen/in allen uwen woninghen.
15 i Daerna sult ghyliedē tellen van dē ande- Pingstfeest
ren dage des Sabbaths/ doe ghy de beweech- i Deu. 16. a. 9.
garuen brachtet/ seuen gantsche Sabbathen/
16 Tot aen den anderen dach des seuenden
Sabbaths/namelijcken/ vijftich daghen sult
ghylieden tellen/ ende nieuwen spijsoffer den
Heere offeren.
17 Ende sult het tot allen uwen woninghen
offeren namelijck twee beweechbrooden van
twee thienden semelmeels/ gheneelt ende ghe-
backen/tot eerstelinghen den Heere:
18 k Eñ sult hiertoe brengen met uwe broode/ k Nu. 28. c. 27

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

seuen iarighe lammeren/ sonder vlecke / ende eenen ionghen t Osse/ende twee rammen: dat sal des Heeren brandtoffer / spijsoffer / ende danckoffer zijn: dat is een offer eens sueten reuers den Heere.

t And. harre/

Daertoe sult ghylieden maken eenen gen- 19 tenbock ten sondoffer/ende twee iarighe lammeren ten danckoffer.

Ende de Priester salt beweghen metten 20 broode der eerstelinghen voor den Heere totten twee lammeren / ende sal den Heere heylich/ ende des Priesters zijn.

Ende sult desen dach m wtschreyen/want 21 hy sal onder v heylich heeren / dat ghylieden te samen coemt: geen dienstwerck en sult ghy doen: een eewich recht sal dat zijn / by uwen nacomelinghen/ in allen uwen woninghen.

m In Of / wtroepen/

n Wanneer ghy nu uwe landt beoogst/ so 22 en sult ghylieden dat niet gheheel opten velde insnijden / oock niet altemael so nauwe oylesen / maer sullet den armen ende vreemdelinghen laten: ick ben de Heere uwe Godt.

n Leui.19.v.9 Deu.24.v.19

Ende de Heere spraec met Mose/ en seyde: 23

Spreeckt metten kinderen Israels / ende 24 segt: o Aen den eersten daghe der seuender Maendt/ sult ghylieden den heylighen Sabbath des p blasens/ter gedachtenisse houden/ daer ghylieden te samen coemt.

o Nu.29.v.1.

p Leu.16.v.29 Num. 29.v.7 Sulck blasen met eene hoorn geschiede/ daruen daermede Godes en synder wonder gedachte. Hoe hyse verlost hadde/ daer bi ypediende/ en hem daer voor dancende: Als by ons voor het Euangelium Christi / en synder verlossinge gedacht/ en daer van gheprdict wort.

Dan sal geen arbeyt doen aen desen 28 dage/want het is de versoendach/ dat ghylieden versoent wort voor de Heere uwe Gode.

q Versoendach.

Want wie zijn lichaem niet en castijt aen 29 desen daghe/die sal wt zijnen volcke gherocpt worden.

Ende wie in desen dach eenich werc doet/ 30 dien wil ick ombringhen wt zijnen volcke.

Daerom en sult ghylieden geen arbeydt 31 doen: dat sal een eewich recht zijn uwen nacomelinghen/ in allen uwen woninghen.

r And. zielen becommeren.

Het is uwen grooten Sabbath/dat ghylie- 32 den uwe lichamen castyt: aen den negenden dage der Maent/opten auont sult ghylieden desen Sabbath houden / vanden eenen auont totten anderen auondt.

Ende de Heere spraec met Mose/ en seyde: 33

Loofhutten-feest.

Spreeckt metten kinderen Israels / ende 34 segt: s Aenden vijfthienden dage deser seuender Maent/ is het feest der loofhutten/ seuen daghen den Heere.

s Deu. 16.v.13 Nu. 29.v.12. 3.Esd.5.v.49. 2.Mac.1.v.9

Den eersten dach sal heylich heete/ dat ghy- 35 lieden te samen coemt: gheen dienstbaerheyt en sult ghylieden doen.

Seuen dagen sult ghylieden den Heere of- 36 feren: t den achtsten dach sal oock heylich heeren/ dat ghy te samen coemt/ en sult uwe offeren den Heere doen: want het is der u vergaderinghe dach: gheen dienstwerck en sult ghylieden doen.

t Jos.7.v.37.

u And. openthoudinghe/ofte behulpdach:

Dat zijn de feesten des Heeren/die ghylie- 37 den sult voor heylich houden / dat ghy te samen coemt/ende den Heere offer doet/brandtoffer/ spijsoffer/ danckoffer/ ende ander offer/ een yeghelijck na zijnen daghe.

Behalven wat den Sabbath des Heeren/ 38 ende uwe gauen ende beloste / ende vrijwillige gauen zijn / die ghylieden den Heere geeft.

So sult ghylieden nu aen den vijfthienden 39 dach der seuender Maendt/ als ghy het gewas van den lande nighebracht hebt/ het feest des Heeren houden seuen daghen lanck. Aen den eersten daghe is het Sabbath / ende aen den achtsten daghe is het ock Sabbath.

Ende sult aen den eersten dach vruchten 40 E nemen / van schoone boomen palmtacken/ ende rieuen van dichte boomen / ende beeckwilligen/ende seuen daghen vrolijck zijn voor den Heere uwen Godt.

Ende sult also den Heere des Jaers dat 41 feeste houden seuen dagen: dat sal een eewich recht zijn by uwen nacomelinghen / dat sy in der seuender Maent also vieren.

Seuen daghen sult ghylieden in loofhutten woonen: wie een landtbesitter is in Israel/ die sal in loofhutten woonen.

Op dat uwe nacomelingen weten/ hoe ick 43 de kinderen Israels hebbe laten in hutten woonen/ doe ickse wt Egyptenlande voerde: ick ben de Heere uwe Godt.

Ende Mose seyde den kinderen Israels/ 44 sulcke feeste des Heeren.

Dat xxiij. Capittel.

1. Van olye totten lampen ende candelaren/ 5. ende twaelf roonbrooden. 10. Van de wet ouer het lasteren/wt oorsake eens lasteraers. 27. Van straffe des doetslachs / ende andere lijfsche schaden.

Ende de Heere spraeck met Mose / ende 1 seyde: 2

a Gebiedt den kinderen Israels/dat sy tot b vrienghen gestooten suyuer boomolye totten lichten/die bouen in de lampen daghelijcx ghegoten worden.

Buyten voor den voorhanck des ghetuy- 3 ghenisses in der hutte des c bescheyts: ende Aaron salt toerichten des auonts ende des morghens voor den Heere alle tydt: dat sy een eewich recht uwen nacomelinghen.

Hy sal dan de lampen op den suyuere kan- 4 delaer toerichten voor den Heere / alletijt.

a Gro.

b And. vrienghen.

c Gro.

d And. tabernacle.

e And. roonbroodt.

Ende sult d meelbloemen nemen / ende 5 twaelf koecken daer van backen / twee thienden sal een coeck hebben.

Ende sultse leggen teecke sesse op een e ge- 6 schicht op den suuueren disch voor den Heere.

Ende sult op delelue legghen reuuen wit- 7 roock/ dat het zijn f gedenckbroode/ een g vyere den Heere.

Alle Sabbath voort ende voort/ sal hyse toe- 8 richten voor den Heere/ van den kinderen Israels/ten eewighen verbonde.

f And. memorie.

g Gro. ende vyerofferande.

h Ende sullen Aarons en zijner sonen zijn/ 9 die sullense eten in de heylighe stede: want dat is zijn allerheylichste van den offeren des Heeren/ten eewighen rechte.

h Leuit. 2. v. 3. 1. Sa. 21. v. 4. 1. Mac. 12. v. 9. Ezec. 20. v. 40.

Daer ghinck vpmuers eenen Israelitischen 10 wijfs sone wt / die een Egyptischen mans kint was / onder den kinderen Israels/ ende twistede in den legher met eenen Israelitischen manne.

i Ende lasterde den k name / ende vloeckte: 11 l doe brachten sy hem tot Mose: (doch zijne moeder hiet Selomith/ een dochter Debri/ vanden stamme Dan.)

i Exod. 31. v. 14. Leuit. 24. v. 16. Num. 15. v. 30.

k And. name.

l Leuit. 24. v. 11.

m Ende leyden hem gevangen/ tot dat een 12 claer antwoort wert door de mont des Heere.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende de Heere sprack met Mose/ende seyde: 13
Spreyt den kinderen Israels: Wie zijn 14
ende laet alle die het gehoort hebbē/hare han-
den op zijn hooft leggen/ende laet heel de gan-
sche menichte steenighen.
Ende segt den kinderen Israels: Wie zijn- 15
nen Gode bloeckt/die sal zijn sonde draghen.
Wie des Heeren name lastert/die sal den 16
doot sterven/de gansche menichte sal hem
steenighen: als de vreemdelinck/so sal oock de
lantbesitter zijn: wanneer hy dē name lastert/
so sal hy sterven.
Wie eygens enen menschē verslaet/die sal 17
den doot sterven.
Wie dat een beest verslaet/die salt 18
betalen: lijf om lijf.
Ende wie zijnē naesten verleemt/dien sal- 19
men doen als hy ghedaen heeft.
Schade om schade/ooghe om ooge/tant 20
om tant: als hy heeft eenē menschē verleemt/
so salmen hem wedet doen.
Also/dat wie een beest verslaet/die salt beta- 21
len/wie eenē menschē verslaet/die sal sterven.
Dat sal ouerlay recht onder ulieden zijn/ 22
den vreemdelinck als den lantbesitter: want
ick ben de Heere uwe Godt.
Mose seyde het den kinderen Israels: en- 23
de wachten den bloecker buyten voor den le-
ger/ende steenichden hem: also deden de kin-
deren Israels/ als de Heere Mose gheboden
hadde.

Dat xxv. Capittel.

1. Vanden vyeriare des lants/ 8. en lupiare. 14. Van coophandel. 18. En dyp dobbelden se-ghen des Heeren teecken sesten iare/ soo men zijn wetten houdt. 24. Van verlossinge eens beraem-den vroeders haue/ 29. Item eens verocht huys/ binnen in des stadt ofte op den dorpe. 32. Van den reeghe der stede/ huysen ende velden der Leui-ten. 35. Van woecker ende van vriendelijckheyt tegen den verarmden/ 39. oft oock ghecochten broeder. 43. Van ijsegen knechten te coopen/ 47. ende Joden te loosen.

Ende de Heere sprack met Mose op den 1
berch Sinai/ende seyde: 2
Spreeckt met den kinderen Israels/ 2
ende segt tot den: a Wanneer ghylieden in
lant coemt dat ick v geuen sal/so sal dat lant
zijne vperinghe den Heere vveren:
Dat ghy ses iaer v velt besaeyt/ ende ses 3
iaer uwe wijnberch besnijdet/ ende vergadert
de vruchten in.
Doch inden seuendē iare/sal het lant zijne 4
groote vperinghe den Heere vveren/ daer ghy
v velt noch in besaeyen/noch uwen wijnberch
besnijden en sult.
Wat van hemselven na uwē oogst wasset/ 5
en sult ghy niet beoogsten/ende de druyuen
die sonder uwen arbeydt wassen/ en sult ghy
niet lesen/ dewijle het een v vperiaer is des
lands.
Maer dat vperē des lants sult ghylieden 6
daer af houden/dat ghy daer dā eet/v knecht/
v maecht/ v dachloonder/ v huysghenoote/ v
vreemdelinck by v.
Ook vee/ende de dieren in uwen lande: alle 7
vruchten sullen e spijse zijn.
Ende ghy sult tellen sulcker vperiaren seuen/ 8
dat is seuen iaer/seuenmael gherekt wesden/
ende de tijt der seuen vperiaren/maken negen
ende veertich iaer.
So sult ghy de basuynen laet blasen/ doot 9
alle uwe lant/ aē den thiendē dage der seuen-
der maent/even aen dē dage der versoeninge.
Ende ghy sult dat vijfthiende iaer heyligen/ 10
en sult het een vyt iaer heeten inden lande/al-
len die daer in woonē: want het is uwe d' lupt-
iaer/ e so sal een yegelijc by ulieden/weder tot
zijner haue/ ende tot zijnen ghellachte comen.
Want dat vijfthiende iaer/ is uwe lupriaer: 11
ghylieden en sult niet zaeyen/ noch niet beoog-
sten/dat van hemselven wast: ook niet lesen
in den wijnberch/dat sonder arbeyt wast:
Want dat lupriaer sal onder uliedē heylich 12
zijn: ghy sullet dan eten wat het velt draecht.
In dat is het lupriaer/ wanneer allen man we- 13
der totten zijnen comen sal.
Wanneer ghy vb uwen naesten wat ver- 14
coopt/ofte hem wat afcoopt/ so en sal niemāt
zijnen broeder verdrieten:
Daer na den gerale banden lupriare aen/ 15
sult ghy het van hem coopen/ende wat de ia-
ren hier na draghen menighen/so hoort sal hy
het v vercoopen.
Na der veelheydt der iaren / sult ghy den 16
coop verhoogen/ ende na der weynicheyt der
iaren sult ghy den coop f' verminderen: want
hy salt v/na dit als het dragē mach/vercopen.
So en vervocht vb niemant zijnen naesten/ 17
maer vreest v voor uwen Gode: want ick ben
de Heere uwe Godt.
Daerom doet na mijne setten/en houdt 18
mijne rechten/ dat ghy daer nae doet/op dat
ghy inden lande schier woonen meught.
Want het landt sal ulieden zijne vruchten 19
gheuen/ dat ghy te eten genoech hebt/en schier
daer in woont.
Ende of ghylieden sult seggen: Wat sullen 20
€ wy eten inden seuenden iare? Want wy en
zaeyen niet/so en vergaderen wy ook gheen
rozen in.
So wil ick mijnen segen onet ulieds inden 21
sesten iare gebieden/dat hy sal dryer iaren co-
ren maken.
Dat ghylieden zaeyet inden achtsten iare/ 22
en bandet ondē eten/ tot in het negende
iaer/dat ghylieden banden onden eet/ tot dat
daer meinde rozen weder coemt:
Daerom en sult ghyliedē het lant niet ver- 23
coopen eewichlijcheyt: want het landt is mijn/
ende ghy zijt vreemdelinghen ende gasten
voor mij.
Ende sult in allen uwen lande/ het lant te 24
loosen gheuen.
h Wanneer v broeder verarmt/en vercoopt 25
v zijne haue/ ende zijn naeste vrient coemt tot
hem: dat hy het losse: so sal hy het loosen/ wat
zijn broeder vercocht heeft.
Wanneer ock yemandt ghenen losser en 26
heeft/ende can niet zijner haut so veel te wege
brenghen/ dat hy het een deel losse/
So salmen reecken banden iare aen/doe hy 27
het vercocht heeft/ en i den vercooper de ouē-
righe iaren weder k inrijmen/ dat hy weder
tot zijnee haue come.
Can oor zijne hant so veel niet binden/ dat 28
het hem een deel weder wegde/ so sal dat gene
dat hy vercocht heeft/ inder hant des coopers
zijn/totten lupriare: inden seluen sal het we-
gaen/ende hy weder tot zijner haue comen.
Wie een woonhuys vercoopt binnen der 29
stadtmuren/ die heeft een gantsch iaer respijt/
dat selue weder te loosen: dat sal den tijt zijn/
daer hy het in loosen mach.

a Exo. 23. b. 10

b Lu. 25. a. 2

c Exo. 21. b. 2. Deu. 15. a. 12. Jere. 34. a. 14

d Lu. 25. a. 10

e Lu. 25. a. 15

f Lu. 25. a. 50

g Lu. 25. a. 23

h Lu. 25. a. 25. Jere. 32. a. 7. Ruth 4. a. 3

i Lu. wat ouerich is/ wedergeeft dien het vercocht heeft/ dat etc.

k Of/ inslaen/

l Wesel / of verreck/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

So hy het dan niet en lost/eer dat gantsche iaer om is/so salt de cooper eewichlijc behouden/ende zijne nacomelingen/ ende en sal niet los wtgaen inden luptiare.

Isset eē huys opten dorpe/ daer geen muer om en is/ dat salmen den velde des lants gelijck rekenen/ ende sal los worden/ende inden luptiare ledich wtgaen.

De steden der Leuiten/ eñ de huysen inden steden/daer hare haue in is/mogen altijt gheloost worden.

Wie wat vandē Leuiten losset/die salt verlaten inden luptiare / het zp huys ofte stadt/ dat hy beseſt heeft:want de huysen inden steden der Leuiten/zyn hare haue onder den kinderen Israels.

m Jer. 32.a.7

m Doch het selt voor haren steden/en salmen niet vercoopen/ want dit is haer eygendom eewelijck.

n Exo. 22.c.25 Deu. 23.b.19 Ezec. 22.b.12

n Wanneer v broeder verarmt/ eñ hy v afneemt/ soo sult ghy hem aennemen als eenen vreemdelinck ofte gast/dat hy leue by v.

Woecker verboden.

o Woecker heet hy/ dat met gelt gheschict/ouersettinge oft ouersat/ wāneer de arme mā moet coopē oft aennemē de dagelijckſche ware/ so duer als de gierighe stoelrooner wil/dewijle hyse noothalue hebben moet.

Ende en sult geenen woecker van hem nemen/ noch o ouersettinghe / maer sult v voor uwen Gode vreesen/op dat v broeder by v leuen mach.

Wāt ghy en sult hem v gelt niet op woecker doen/noch uwe spijse op ouersettinghe wt doen.

Want ick ben de Heere uwe God/die uliedē wt Egyptēlande gelevt heeft/ dat ic uliedē het lant Canaan ghene/ende uwe God ware.

Dwē broeder en houdt niet als eenen knecht.

p Exo. 21.a.2 Deu. 15.b.12 Jere. 34.b.14

p Wanneer v broeder verarmt by v / ende vercoopt v heinselven/so en sult ghy hem niet laten dienen als een lijfeyghen:

q Spr. 7.c.22 ende 33.b.31 Ephe.6.a.9 Colos.4.a.1

Maer als eē dachloonder eñ gast/sal hy by v zijn/ende tot aen het luptiaer by v dienen. E

Dan sal hy van v los wtgaen / ende zijne kinderen met hem / ende sal weder comen tot zijnen ghelachte/ende tot zijner vaders haue.

Want sy zijn mijne knechtē/die ick wt Egyptēlande gelevt hebbe:daerom en salmense niet op lijfeyghen wijse vercoopen.

q Ende en sult niet strengheliick over hen regeren/maer v vreesen voor uwen Godt.

Wilt ghy dannoch lijfeygen knechtē ende maechden hebben/so sult ghyse coopen vandē Heydenen/die rontom uliedē zijn.

Vanden gasten die vreendelinghen onder uliedē zijn/eñ van haren nacomelinghen/die sy by uliedē in uwen lande baren.

De selue sult ghyliedē tot eygen hebben/ eñ sultse belitten/ ende uwe kinderen na v/ter eewiger belittinge/die sult ghy lijfeygē knechten zijn laten:r doch over uwe broeders de kinderen Israels/en sal niemant over den anderē regeren metter strengicheyt.

r Deu. 17.c.20 2. Reg.9.c.22.

Eēsvercochte Joděs losſinghe.

Wanneer ergens een vreendelinc oft gast bn v toeneemt/eñ v broeder by hem verarmt/ eñ hem den vreendelinck ofte gast by v / ofte pemant van zijnen stamme vercoopt/

So sal hy na zijnen vercopen recht hebbē/ weder los te worden/ ende pemant onder zijnen broederen mach hem losſen.

Als zijn oom/ ofte ooms sone/ofte anders zijn naeste bloetvrient zyns ghelachts:ofte so zijn eyghen hant soo veel verkrijcht/ soo sal hy hem losſen.

Eñ sal met zijnen cooper rekenen/ vanden iare aen/doe hy hem vercocht heeft/ tot op het Iubeljaer:ende dat ghelt sal na den ghetale der iaren zijns vercoopers/gerekent worden/ende sal zijnen dachloon der gantscher tijt mede uitrekenen.

Zyn het noch vele iaren [tot aent luptiaer] soo sal hy na den selven dies te meer te losſen gheven/daer na hy ghecocht is.

Zyn daer oock weynich iaren over tot aent luptiaer/so sal hy oock daer nae weder geven/ tot zijner losſinghe.

Ende sal zijn dachloon vā iaer tot iaer mede mrekenen : eñ en sult niet laten met strengicheydt over hem heerschappen / voor uwen ooghen.

So hy hem oor op dese wijsse niet en losset/ so sal hy in het luptiaer los wtgaen/ ende zijne kinderen met hem.

Want de kinders Israels zijn mijne knechten/die ick wt Egyptenlant gelevt hebbe : Ic ben de Heere uwe Godt.

Cap. xxvj.

1. De Heere verbiet de beeldē/3. doet trooſtlijcke beloften zijnen volcke/so sy zijnen woorden gehoorsaem zijn: 14. eñ grouwelijcke dreygingen/so sy datselue verachten sullen: 39. haren overighen dānoch/so sy noch inder straffe hare misdaet bekennē/eñ daer over bidden/ 42. wil hy niet verstoorē/ maer in genade aennemē/ om zijns verbōts wille.

Troostelijcke belofte Godts die zijnen woorden gehoorsaem zijn.

1 Ghy a en sult v geenen afgod makē/noch beelde/ende en sult v geene b colommen oprichten/ noch eenē treckensteen setten in uwen lande/ dat ghy daer voor aenbidder: want ick ben de Heere uwe Godt.

a Exo. 20.a.4 Deu. 4.c.16 ende 5.a.8 ende 27.b.15 psal.97.a.7 b Of pilaren stylen

2 Houdet mijne Sabbathen/eñ vreeset v voor mijnen heylichdom:ick ben de Heere.

3 * Isset dat c ghy in mijne settingen wandelen sult/eñ mijne geboden houden ende doen/

* Cap. 26.

4 So wil ick v regen gheven tot zijner tijt/eñ het lant sal zijn vrucht geven/ende de boomen op den velde haer vruchten vrenghen.

c Deu. 28.

5 Ende de dorschrijt sal reycken totten wijnoogst/ ende den wijnoogst sal reycken/ totten zaeytijt/ende sullet vroots de vulheyt hebben/ d ende sult seker in uwen lande woonen.

Luth. d 1. Kō. 4.

6 Ick wil vrede gheven in uwen lande/e dat ghy slapet/ ende v niemant en verschricke: ick wil de boose dieren wt uwen lande nemen/eñ gheen sweert sal voor uwe lant gaen.

e Deu. 28.

7 Ghy sult uwe vyandē iagen/ende sy sullen voor uliedē henen int sweert vallen.

f Iosu. 23. Esai. 30.

8 f Wver vijue sullen hondert iaghen : ende uwer hondert sullen thien duysendt iaghen: want uwe vyanden sullen voor v henen vallen int sweert.

9 Ende ick wil my tot uliedē wenden/ ende wil v wasschen ende vermeerderen laten/ende wil mijn verbont uliedē houden.

10 Ende ghy sult vanden ouden eten / ende als wanneer het nieuwe coemt / het oude laten.

g Exo. 29. 2. Cor. 6. Ezec. 37.

11 g Ick wil mijne woninghe onder uliedē hebben/ eñ mijne ziele en sal v niet verwerpē.

Gentilen sy begrijpen den verbonde Godts

12 Ende wil onder uliedē wandelen/ eñ wil uwe God zijn/ soo sult ghyliedē mijn volck zijn:

vereenigt woorden.

13 Want ick ben de Heere uwe God/ die uliedē wt Egyptenlant gevoert hebbe/ dat ghy hare knechtē niet zijn en soudt : ende heb uwe jock ghebroken/ ende heb v opgherichtelijck wandelen laten.

h Deu. 28. Judic. 2. Tyren. 2. Dani. 9. Mich. 2.

14 h So ghyliedē my oor niet en hooret/ende niet en doet dese ghebooden alle/

15 Ende so ghyliedē mijne insettinghen verachter/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

achtem/ende uwe ziele mijne rechten verwerpet/ dat ghy niet en doet alle mijne ghebodenende so ghy mijn verbondt laet staen.

16 So wil ick u lieden ock sulcx doen: Ic wil te huys soecken met verschricken/ mier ghesuel ende coorts/ dat v de oogh en verteren ende v de ziele verdrooghen: ghy sult te vergheefs uwe zaedt saeyen/ ende uwe vyanden sullen dat eten.

17 Ende ick wil mijn aensichte teghen u stellen/ ende ghy sult voor uwen vyanden geslagen worden/ ende die v haten/ sullen over u lieden heerschappen: ende ghy sult vlieden daer v niemandt en iaecht.

18 So ghy lieden nu dan noch niet en hoort/ so wil ic dies noch seuenmael meer maken/ v te castyden/ om uwer sonden wille.

19 Dat ick uwe hooghecrdichevt sal slaen/ ende uwe aerde als ijser/ ende uwe aerde als metael maken.

20 Ende uwe moeyte ende arbeyt/ sal verloren zijn/ dat uwe lant zijnen wasdom niet en ghene/ ende de boomen in den lande/ hare vruchten niet en brenghen.

21 Ende ist dat ghy lieden voorts lloslick met mij ongaet/ ende mij niet hoogen en wilt/ so wil ic dies noch seuenmael meer maken/ op u lieden te slaen/ om uwer sonden wille.

22 Ende wil wilde dieren onder u lieden senden/ die sullen uwe kinderen verslinden/ ende uwe vee verderuen/ ende uwer weynich maken/ ende uwe straten sullen woest worden.

23 Ist dat ghy v dā daer mede noch niet laet castyen en laet/ ende wandelt tegheu mij.

24 So wil ick u lieden ock tegheu wandelen/ ende wil u lieden noch seuenmael meer slaen/ om uwer sonden wille.

25 Ende wil een wraeckt sweert over u lieden brengen/ dat mijn verbont wreken sal: ende of ghy v lieden in uwe steden vergadert/ so wil ick doch de pestilencie onder u lieden senden/ ende v in uwer vyanden handen ghenen.

26 m Dan wil ick u lieden den voorraet des broots verderuē: dat thien vrouwē sullē uwe broodt in eenen ouen backen/ ende uwe broot sullen met ghewichte wtweghen: n ende als ghy eet/ en sult ghy lieden niet sat worden.

27 Ende ist dat ghy lieden mij dan noch daer door niet en hoort/ ende tegheu mij wandelt.

28 So wil ick tegheu u lieden in grimmicheyt wandelen/ ende wil u lieden seuenmael meer straffen/ om uwer sonden wille.

29 o Dat ghy lieden sult uwer sonen ēn doch teren vleesch eten.

30 Ende wil uwe hooge altaer te niete doen/ ende uwe p beelden wtroeyen/ ende wil uwe lichamen op uwe afgoden worpen/ ende mijn ziele sal voor u lieden walghen.

31 Ende wil uwe steden woest maken/ ende sal uwe heylichdoms heerlen onscheuren/ ende en will den sueten reuck niet ruecken.

32 Also wil ick het landt woest maken/ dat uwe vyanden die daer in wonnen/ hen daer voor ontsetten sullen.

33 U lieden daer en tegheu/ wil ick onder de Heydenen verstroyen/ ende het sweerdt uytrecken achter u lieden hnen/ dat uwe landt sal woest zijn/ ende uwe steden verstoort.

34 Dan sal den lande zijn vyeren benaelen/ so lange als het woest leyt/ ende ghy lieden in der vyanden landen zyt: Ja dan sal het landt vyeren/ ende hem zijn vyeren benaelen laten.

35 So langhe als het woest leyt: daerom dat het niet vyeren en conde/ doe ghy lieden het sondt vyeren laten/ doe ghy lieden daer in woonden.

36 Ende den ghenen die van u lieden overblijuen/ wil ic een weeck verzaecht herte maken/ in hare vyanden landt/ datse een ruyschende blat iaghen sal/ ende sullen daer voor vlieden/ als iaechdese een sweert: ende vallen/ daerse niemandt en iaecht.

37 Ende een sal over den anderē q henen vallen/ ghelijck als voor den sweerde/ daer hen doch niemant en iaecht: ende ghy lieden en sult u niet verheffen teghen uwe vyanden.

38 Ende ghy lieden sult omcomen onder den Heydenen/ ende uwer vyanden lant sal u lieden eten.

39 Die dan van u lieden overblijuen/ die sullen in hare nisdaet verslachten in der vyanden landt/ ook sullen sy in hare vaderen nisdaet verslachten.

40 So sullen sy dan bekennen hare nisdaet/ ende hare vaderen nisdaet/ niet welcker sy sich aen mij bedondicht/ ende teghen mij ghewandelt hebben.

41 Daerom wil ick ock teghen hen wandelen/ ende wille in hare vyanden landt weeh brijuen: so sal hem ymmers hare onbesneden herte verootmoedigen/ ende dan sullen sy hen de straffe haver nisdaet r welgenallen laten.

42 t Ende ick sal ghedencken aen mijn verbondt met Jacob/ ende aen mijn verbondt met Isaac/ ende aen mijn verbont met Abraham: ende sal aen het landt ghedencken.

43 Dat dan hen verlaten is/ ende hem zijne overdaghen welghenallen laet/ dewijle het woest leyt bā hen/ ende sy hen de straffe haver nisdaet welghenallen laten: daerom dat sy mijne rechten verachten/ ende hare ziele aen mijne settinghen walghinghe ghehadt heeft.

44 Ock wanneer sy alreede onder vyanden landt zijn/ soo en heb ick se ghelijckewel niet verworpen/ ende mij en walcht haver niet also/ dat het met hen wt zijn soude/ ende mijn verbondt met hen niet meer en soude gelden: want ick ben de Heere haer Godt.

45 t Ende wil over hen aen u̇ mijn eerste verbondt ghedencken/ doe ick se wt Egypten landt voerde/ voor de ooghen der Heydenen/ dat ick haer Godt ware/ ick de Heere.

46 Dit zijn de settinghen ende rechten/ ende wetten/ die de Heere tusschen hem ende den kinderen Israels ghemaeckt heeft/ op den berch Sinai/ door de handt Mose.

Dat xxvij. Capittel.

1. Van sondelijcken beloften des lijfs/ 9. beeskinderen/ 16. erfmaeckers/ 22. of ghecochten acker/ ende haver bolleuerunghe. 28. Van eerstghebooren onder den vee/ 26. van verbannen goede/ 30. ende thienden.

1 Ende de Heere spraeck met Mose/ ende seyde:

2 Spreeckt metten kinderen Israels/ ende segt tot hen: Wanneer yemant de Heere een sonderlijcke belofte doet/ dat hy zijn lijf schatter.

3 Soo sal dat de schattinghe zijn: Een mans naem twintich iaren oudt/ tot in het sestichste iaer/ sult ghy schatten op vijftich silueren silkels/ na den silkel des heylichdoms.

q Als het ghe schiedt onderlinghe/ vyeese/ ende verschrikinghe.

r Dat is/ ghelijck als ick hare sonden ende walginge aen mijnen rechten hadden/ also sullen sy wederō ick en welgenalle hebbē aen der straffe/ die segghen: och hoe recht is ons gheschiet/ dat wy onsen vyeerste sonde/ dat hebbē wy onbedacht van. Oprecht/ hemelsche Heere God/ Oprecht. Ende dy zijn gedachten ende woordē/ eener eenstighen rouwe en boete/ die hem selven uyt den vyeren grondt haren en aenspōeert: Psyb. 48. wat hebbe ick gedaen? Dat behaghet dan Gode soo wel/ dy hy verder ghenadich wordt: Daerō hebbē wy dat woordt (nisdaet verbuytscheyt/ de straffe der nisdaede) sulck verstant te gheue. Even also ist ock te verstaen. Den lande benalt zijne vyeren. And. Dan sullē sy hare nisdaet verseene. Deu. 4. d. 31. t Exod. 19. a 5 et An. her verbondt metten voorighen [vaderen] gedencken/ ereer. Van sonderlycken beslofren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Eens wijfs naem op dertich sikel: 4
Van vijf iaren tot op twintich iaer/ so sult 5
ghy hem schatten op twintich sikel/ alst eens
mans naem is: een wijf daerentegen op thien
sikel:
a Van een maent aen tot op vijf iaer/ soo 6
sult ghy hem schatten op vijf silueren sikel/
alst eens mans naem is: een wijf op drie sil-
ueren sikel.
Is hy ouck tsestich iaer oudt/ ende daer 7
bouen/ soo sult ghy hem schatten op vijfthien
sikel/ alst eens mans naem is: een wijf op thien
sikel.
Is hy dannoch te arm tot sulcker schattin- 8
ge/ so sal hy hem voor den Priester setten: en-
de de Priester sal hem schatten: hy sal hem
minners schatten/ daer nae als zijne handt/
dien is/ die beloeft heeft/ vermoghen can.
Isset daerentegen een beest/ dattis den Hee- 9
re offeren can: alles watmen den Heere geeft/
is heylich.
Men salt niet verwisselen noch vermin- 10
ghelen/ een goet voor een quaet/ of een quaet
voor een goet: sal het dannoch yemant verwis-
selen een beest om het ander/ so sullen sy beyde
den Heere heylich zijn.
Is ock het dier onreyn/ dattmen het den 11
Heere niet offeren en derf/ so salmen het voor
den Priester setten.
Ende de Priester salt schatten/ of het goet 12
of quaet zy/ en het sal by des Priesters schat-
tinghe blijuen.
Wil het dan yemant losse/ die sal de vijf- 13
sten [deel] ouer de schattinghe gheuen.
Wanneer yemant zijn huys heylicht/ dat 14
het den Heere heylich zy/ dat sal de Priester
schatten/ of het goet of te quaet zy: ende daer
nae dat het de Priester schattet/ soo salt blij-
uen.
Soo het dan die/ die het gheheylicht heeft/ 15
wil losse: so sal hy het vijfte deel geldts/ bo-
uen dat het geschattet is/ daer op gheuen/ so
sal het zijne worden.
Wanneer yemant eē stuck ackers van zij- 16
nen erfgoede den Heere heylicht/ so sal hy ge-
schattet worden/ daer nae als hy dzaecht:
dzaecht hy een b Homor gherstē/ soo sal hy
vijftich sikel silueres gheldē.
Heylicht hy zijnen acker vanden iuydtiare 17
aen/ so sal hy na c zijner weerdde gheldē.
Heeft hy hem ock na den iuptiare gehey- 18
licht/ soo sal hem de Priester reckenen nae den
ouerighen iare totten iuptiare/ ende daer nae
minder schatten.
Wil nu die/ die hem gheheylicht heeft/ den 19
acker losse/ so sal hy het vijfte deel gheldts/
bouen dat hy geschat is/ daer op gheuen/ so sal
hy zijne worden.
Wil hy hem oock niet losse/ maer vercoopt 20
hem eenen anderen/ soo en sal hy hem niet
meer losse:
Maer denselnen acker/ wanneer hy inden 21
iuydtiare los wt gaet/ sal den Heere heylich
zijn/ als eenen verbannen acker/ ende sal des
Priesters erfgoet zijn.
Wanneer yemandt eenen acker den Heere 22
heylicht/ dien hy gheeacht heeft/ ende niet zijn
erfgoet en is/
Soo sal hem de Priester d bekennen/ wat 23
hy gelt tot aent iuptiare/ ende hy sal desselnen
daechs sulcke schattinghe gheuen/ dat het den
Heere heylich zy.
Doch inden iuptiare sal hy weder comen/ 24
aen de selue/ van dien hy hem gecocht heeft/
dat hy zijn erfgoet inden lande zy.
Alle weerderinge sal geschien na den sikel 25
des heylichdoms: e een sikel maeckt twintich
Gera.
f De eerstgheboorte onder het bee/ die den 26
Heere anders toebehoort/ sal niemandt [den
Heere] heylighen/ het zy een osse ofte schaey:
want het is des Heeren.
Is dannoch aen het bee wat onreyns/ soo 27
salmen het losse nae zynder weerde/ ende
daer ouer gheuen den vijfsten: wil hy het niet
losse/ soo salmen het vercoopen nae zijner
weerde.
g Men sal niet verbannens vercoopen/ noch 28
noch losse dat yemant de Heere verbant/ van
allen dat zijn goet is/ het zy menschen/ bee/ of
erfacker: want alle het verbannē is het aller-
heylichste den Heere.
Men en sal ock geenen verbannen men- 29
sche losse/ maer hy sal den doot sterue.
Alle thienden inden lande/ beyde vanden 30
zade des landts/ ende van vruchten der boo-
men/ zijn des Heeren/ ende sullen den Heere
heylich zijn.
Wil dannoch yemant zijne thiende losse/ 31
die sal den vijfsten daer ouer gheuen.
Ende alle thiende van runderen ende scha- 32
pen/ ende wat onder de roede gaet/ dat is een
heylighe thiende den Heere.
Men sal niet vragen/ of het goet ofte quaet 33
zy/ men salt ock niet verwisselen: salt dannoch
yemant verwisselen/ soo salt hylich zijn/ ende
niet gheloost worden.
Dit zijn de gheboden/ die de Heere Mose 34
gheboodt aen den kinderen Israels/ op den
berch Sinai.

Ende des derden Boecx Mose.

NVME.

a Num. 3. c. 46

b Homor/ of Coms/ is een maet die Epha/ dat is ontrent een axels last. Of Lond. deser ghestruyghen.

c Hebr. Sikel.

d Hebr. Sikel.

e Exo. 30. Num. 3. ende 18. Exo. 41. f Deu. 15.

g Jos. 6. 19. c. 22.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

NVMERI, GHEtal ofte Tellinghe.

Dat vierde Boeck Mose.

¶ Argument.

HEt vierde boeck / is genaemt Numerus / dat is dat ghetal / om dat in dit boeck de tellinge des volcks Israels beschreuen is. Daerin wort verhaelt / wat gheschiet is / van den tweeden iare na den uytganck uyt Egypten / tot den doot Mose. Daer worden oock treffelijcke exempelen verhaelt van menigerley beroerte / gerucht ende oproer / door des volcx wederspannicheyt. Ende daer na wort bewesen / wat eynde de ende uytcomste de oproermakers connen ghekrijghen: oock de verandertijdelse condicie der gener die het Israelijtsche regiment bedienen. Desgelijcx machmen in dit boeck sien / met wat wonderlijcker lijdsaemheyt ende gedult God de murmurerien vromicheyt / Mosen ghestadichlijck dat ongheneuchlijck ouerlast verdraghen heeft / alsoo wel van zijnen eygen volcke / als van de vremde: ende en is nochtans niet sonder fruyt. In dit boeck zijn vele dingen / die dienen tot het politijtsche ende burgherlijcke regiment / ende tot de religie / ende voornamelijck dit / dat daer bewesen wort / dat de Priesters de sake der burgherlijcker regeringe niet en verwerpen: ende die het burgherlijcke regiment bedienen / en verwerpen niet / dat de religie aengaet / Item in het eynde beschrijft hy de krijchselijcke krijghen ende stricken reghen de vyanden. Daer worden oock sommighe Wetten breeder verclaert / op de eynden ende landouwen der Moabiten.

¶ Dat eerste Capittel.

1 Mose / Aaron / ende twaelf benoemde Vorsten Israels / teilen uyt beuele des Heeren alle kinderen Israels / die ten stryde bequaem waren / na den stammen. 49. Leui blijft ongheteelt / ende wert tot dienste der hutte verschreuen.

Nombre der kinderen Israels.

a Exod. 30. b. 12. Num. 1. 2. 26.

DEde de Heere sprack met ¶Mose / in 1
der Woestijne Sinai / inder hutte des
Albeschreys / aen den eersten dage der
anderder maent / in den anderen iare /
doe sy uyt Egyptenlande gegaen wa-
ren / ende seyde:
b Neemt de somme der ganscher menich- 2
te der kinderen Israels / na haren geslachten
ende harer vaderen huysen ende namen / alles
wat mannelijck is / van hoofde te hoofde:
Van twintich iaren aen / ende daer boven / 3
wat uyt heyr te trecken bequaem is in Israel /
ende sulcx telt na haren heyren / gy ende
Aaron.
Ende sullet tot u nemen van elcken geslach- 4
te / eenen hoofman ouer zijns vaders huys.
Dit zijn nu de namen der hoofdlieden / die 5
by u staen sullen: Van Ruben zy / Elizur de
sone Sedeur.
Van Simeon zy Selumiel / de sone Zuri- 6
sadai.
Van Juda zy Nahesson / de sone Amina- 7
dab /
Van Issaschar zy Nethaneel / de sone Zuar. 8
Van Sebulon zy Eliab / de sone Helon. 9
Van den kinderen Joseph / van Ephraim
zy Elizama / de sone Ammihud: van ¶Manasse
zy Gamaliel / de sone Peda Zur.
Van Ben Jamin zy Abidan / de sone Gi- 11
deoni.
Van Dan zy Ahiezer / de sone Ammi Sadai. 12
Van Asser zy Pagiel / de sone Ochran. 13
Van Gad zy Eliasaph / de sone c Deguel. 14
Van Naphthali zy Ahira / de sone Enan. 15
Dat zijn de d vooraenste der menichte / 16
de hoofdlieden onder den stammen harer va-
deren / die daer hoofden ende Vorsten in Is-
rael waren.
Ende ¶Mose ende Aaron namense tot hen / 17
als sy daer by namen gheroemt zijn.
En vergaderden oock de ganssche menich- 18
te / aen den eersten daghe der anderer maent /
ende reliendese na harer gheboorte / na haren
geslachten / ende haderer huysen ende namen /
van twintich iaren en daer boven / van hoofd te hoofde:
Als de Heere ¶Mose ghebaden hadde / ende 19
teldense inder Woestijne Sinai.
Der kinderen Ruben / des eersten soons 20 De stamme Ruben.
c Israels / na harer geboorten / geslachten / harer
vaders huysen ende name / van hoofd te hoof-
de / alles wat manlijck was / van twintich ia-
ren ende daer boven / ende uyt heyr te trecken
bequaem was /
Werden ghetelt totten stamme Ruben / ses 21
ende veertich duysent ende vijf hondert.
Der kinderen Simeon / na harer geboorte / 22 Simeon.
ghellachten / harer vaders huysen / ghetal ende
namen / van hoofd te hoofde / al wat manlijck
was / van twintich iare ende daer boven / ende
uyt heyr te trecken bequaem was /
Werden gereit totten stamme Simeon / ne- 23
ghen ende vijftich duysent ende drij hondert.
De kinderen Gad / na harer geboorten / ge- 24 Gad.
slachte / harer vaders huysen ende namen / van
twintich iaren ende daer boven / wat uyt heyr
te trecken bequaem was /
Werden ghetelt tot den stamme Gad / vijf 25
ende veertich duysent / ses hondert ende vijftich.
Der kinderen Juda / na harer gheboorten / 26 Juda.
geslachten / harer vaders huysen ende namen /
van twintich iaren ende daer boven / wat uyt
heyr te trecken bequaem was /
Werden gereit vier ende seuentich duysent 27
ende ses hondert.
Der kinderen Issaschar / na harer geboorten / 28 Issaschar.
geslachten / harer vaders huysen ende namen /
van twintich iaren ende daer boven / wat uyt
heyr te trecken bequaem was /
Werden gereit totten stamme Issaschar / vier 29
ende vijftich duysent ende vier hondert.
Der kinderen Sebulon na harer geboorten / 30 Sebulon.
D geslachten / harer vaders huysen ende name /
van twintich iaren ende daer boven / wat uyt
heyr te trecken bequaem was /
Werden gereit totten stamme Sebulon / se- 31
uen ende vijftich duysent ende vier hondert.
Der kinderen Joseph van Ephraim / na 32 Ephraim.
harer gheboorten / ghellachten / harer vaders
huysen ende namen / van twintich iaren ende
daer boven / wat uyt heyr te trecken bequaem
was /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Werden ghetelt totten stamme Ephraim/ 33
veertich duysent ende vijf hondert.

Manasse. Der kinderen Manasse/ na harer geboor- 34
ten/geslachten/ harer vaders huysen ende na-
men/ van twintich iaren ende daer boue/wat
int heyr te trecken bequaem was/

Werden totten stamme Manasse ghetelt/ 35
twee ende dertich duysent ende twee hondert.

Ben Jamin. Der kinderē Ben Jamin/na harer geboor- 36
ten/ geslachten/ harer vaderē huysen ende na-
men/ van twintich iaren ende daer boue/wat
int heyr te trecken bequaem was/

Werden tot den stamme Ben Jamin ghe- 37
telt / vijf ende dertich duysent ende vier hon-
dert.

Dan. Der kinderen Dan/nae harer geboorten/ 38
geslachten/ harer vaderē huysen ende namen/
van twintich iaren ende daer boven/ wat int
heyr te trecken bequaem was/

Werden ghetelt totten stamme Dan/twee 39
ende tsestich duysent ende seuen hondert.

Asser. Der kinderen Asser/nae harer gheboorten/40
geslachten/ harer vaderē huysen ende namen/
van twintich iaren ende daer boven/ wat int
heyr te trecken bequaem was/

Naphthali. Werden totten stamme Asser ghetelt / een 41
ende veertich duysent ende vijf hondert.

Der kinderē Naphthali/ na harer geboor- 42
ten/ geslachten/ harer vaderē huysen ende na-
men/van twintich iarē aen ende daer boven/
wat int heyr te trecken bequaem was/

Werden totte stamme Naphthali ghetelt/ 43
drye ende vijfich duysent ende vier hondert.

Dit zijnse/ die Mose ende Aaron telden/44
met den twaelf hoofden Israels/dier oock een
ouer een huys harer vaderen was.

e Exo.12.d.37 Num.1.i.62.i e Ende de somma der kinderen Israels na 45
harer vaderen huysen/van twintich iarē ende
daer boven / wat int heyr te trecken dochte
ouer Israel/

Dyer was seshundert duysent/ ende 46
fijfdyn duysent vijf hondert ende vijftich.

Dat getal der Israeliten/ behalven haer Leuiten. Eñ de Leuiten/na harer vaderen stamme/ 47
werden daer niet mede ghetelt.

f Und dertich De stamme Leui. Ende de Heere sprac met Mose/eñ sende: 48

Den stamme Leui en sult ghy niet tellen/ 49
noch hare somme nemen onder den kinderen
Israels:

Maer ghy sultse ordineren totter wooninghe/by de ghetuyghenisse/ ende tot allen ghe- 50
reetschap/ ende tot allen dat daer toebehoort:
g ende sy sullen de wooninghe draghen/ende
alle het ghereetschap / ende sullen zijner ple-
ghen / ende hen om de wooninghe henen le-
gheren.

g 1.Par.23.c. 25. Ende wanneeraen reysen sal/ so sullen de 51
Leuiten de wooninghe afnemen : wanneer
haerenteghen het heyr te legheren is/sullen sy
de wooninge opslaen:ende so hem een vreem-
de daer toe naecke/die sal steruen.

De kinderen Israels sullen hen legheren/ 52
een peghelijck in zijnen legher / ende by de ba-
nniere zijner scharen.

Ende de Leuitē sullen hen om de woonin- 53
ghe des ghetuyghenisses henen legheren/ op dat
daer gheenen toorn ouer de menichte der kin-
deren Israels come/daerom sullen de Leuiten
de hutte wachten / aen de wooninghe des ge-
tuyghenisses.

Ende de kinderen Israels dedē alles / als 54
de Heere Mose gheboden hadde.

1. De legeringhe der twaelf stammen by den Tabernakel. 3. Juda / Issachar/eñ Sebulon/ met haren banieren/heyren/e nde hoofmannen/ tegent Oosten: 10. Ruben/ Simeon/ ende Gad/ tegent Suyden: 18. Ephraim / Manasse / ende Ben Jamin/tegent Westen/ 25. ende Dan/Asser, ende Naphthali/teghent Noorden.

De legerin- ge der twaelf stammen.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
Aaron/ ende seyde:

2 De kinderen Israels sullen hen voor
de hutte des a tbeschevts rontommē legheren/
een peghelijck onder zijn banniere ende teecken/
na harer vaderen huysen.

a Het leger Juda. 3 Tegent Oosten sal hem Juda legheren met
zijner banieren ende heyr: haer hoofdmā Na-
hesson/de sone Amminadab:

4 Ende zijn heyr aē der sommē/vier ende tse-
uentich duysent/ ende ses hondert.

5 Neffens hem sal hem legheren de stamme
Issachar: haer hoofdman Nethaneel/ de sone
Zuar.

6 Ende zijn heyr aen der sommē/ vier eñ vijf-
tich duysent/ende vier hondert.

7 Daertoe de stamme Zebulon: haer hoof-
man Eliab/een sone Helon:

8 Zijn heyr aen der sommē/ seuen eñ vijftich
duysent/ende vier hondert.

9 Dat alle die int leger Juda behooren/ zijn
aen der sommē / hondert ende ses ende tach-
tentich duysent/ende vier hondert/ die tot hae-
ren heyre behooren: ende die sullen voor aen
trecken.

Het leger Ruben. 10 Teghent Suyden sal ligghen de tente ende
banniere Ruben/met harē heyr:haer hoofdman
Elizur/de sone Sedeur:

11 Eñ zijn heyr aen der sommē/ ses ende veer-
tich duysent/ende vijf hondert.

12 Neffens hem sal hem legheren de stamme
Simeon: haer hoofdman Selumiel/ de sone
Suri Sadai:

13 Ende zijn heyr aen der sommē/neghen ende
vijftich duysent/ ende dry hondert.

b Nu. 2.d. 14 Daer toe de stamme Gad : haer hoofdman
Eliasaph/den sone b Reguel:

15 Eñ zijn heyr aen der sommē/vijf ende veer-
tich duysent/ ses hondert ende vijftich.

16 Dat alle die int leger Ruben behooren/zijn
aen der sommē/ hondert ende eē ende vijfti ch
duysent/vier hondert eñ vijfrich/die tot haren
heyre behoorē: ende sullen de anderde int vo-
trecken zijn.

Het leger. 17 Daer na sal de hutte des beschevts trecken/
met den leger der Leuiten/midden onder den
legheren:ende als sy hen legheren/so sullen sy
oock trecken / een peghelijck aen zijn plaetse/
onder zijn banniere.

Het leger Ephraim. c Psal. 80. 18 c Teghent Westen sal liggen de tente ende
baniere Ephraim:haer hoofdman sal zijn/E-
lisama/de sone Ammihud:

19 Ende zijn heyr aē der sommē/veertich duy-
sent ende vijf hondert.

20 Neffens hem sal hem legheren de stamme
Manasse: haer hoofdman Gamaliel/de sone
Peda Zur.

21 Zijn heyr aen der sommē / twee eñ dertich
duysent/ende twee hondert.

22 Daertoe de stamme Ben Jamin:haer hoofd-
man Abidan/de sone Gideoni:

23 Zijn heyr aen der sommē/ vijf ende dertich
duysent/ende vier hondert.

24 Dat alle die int leger Ephraims behoorē:
zijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

zijn as der sonne/hondert ende acht dupsent/ende een hondert/die tot zijnen heyre behoren: ende sullen de neerde int wtterste zijn.

Het leger Dan.

Tegen Noorden sal ligghen de tente ende 25 baniere Dan/met haren heyre: haer hoofman Ahiezer/de sone Ammi Sadai:

Zijn heyr aen der sonne twee ende tseslich 26 dupsent/ende seuen hondert.

Hesterts hem sal haer legeren de stamme 27 Asser/haer hoofd Pagiel/de sone Ochran:

Zijn heyr aen der sonne een ende veertich 28 dupsent ende vijf hondert.

Daer toe de stamme Nayphtali: haer 29 hoofman Ahira/de sone Enan:

Zijn heyr aen der sonne dry ende vijftich 30 dupsent/ende vier hondert.

Dat alle die int legher Dan behoren/ zijn 31 aen der sonne hondert seuen ende vijstich dupsent/ende ses hondert: ende sullen de laetste zijn int wtterste met haren baniere.

Stamme der kinderen Israels.

Dat is de sonne der kinderen Israels na 32 haer vaderen huysen ende legher/met haren heyren/ses hondert dupsent/ende dry dupsent/vijf hondert ende vijftich.

a num. 1. b 38

Mr/de Leuiten en worden niet inden som- 33 men onder de kinderen Israels gheteelt/ d als de Heere Mose ghebeden hadde.

Ende de kinderen Israels deden alles als 34 de Heere Mose ghebeden hadde/ende legerden hen onder haer baniere/ende togen wt/ een yeghelijck in zijnen ghesclachte/na harer vaderen huysen.

Dat iij. Capittel.

1. Aaron ende zijne sonen/den Priesteren/worden met bestenden ampte toegeordent de Leuiten/als een gheschenck des Heeren tanden kinderen Israels/1 4. ende worden gereit. 21. Den Gersonieren/ 29. Kahathieren/ 33. Merariteren/ 38. met Moses en Aaron/ende zijne sonen/haer legheringhe ende besonderich ampt aender heyre voorgeschreuen/ 40. alle eerstgeboorte onder den kinderen Israels gheteelt/ 41. ende de Leuiten/met loslatinghe ghener ouergheals/den Heere opgheuomen.

Het priesters ghesclechte: Aaron ende zijne sonen.

Dit is het ghesclachte Aarons ende Mo- 1 ses/ter tydt doe de Heere met Mose sprac op den berch Sinai.

a num. 6. c. 23

b Exod. 2. a. 6

a Ende dit zijn de namen der sonē Aarons: 2 de eerstgeboren/Nadab/daer na Abiju/ Eleasar/ende Ithamar.

Wat zijn de namen der sonen Aarons/b die 3 tot Priesteren ghesalft waren/ende harer handen ghevult totten Priesterdomme.

1 Par. 24. a. 2 num. 26. b. 61 1 Par. 24. a. 2

Mr/Nadab ende Abihu storuen voor den 4 Heere/doe sy vremdt vyer offerden voor den Heere inder woestijne Sinai/ende en hadden gheene sonen/Eleasar dan ende Ithamar/ pleechden dat Priesterampt onder haren vader Aaron.

Exod. 6. a. 9 num. 26. a. 2

d Ende de Heere sprack met Mose/ende 5 seyde:

Brengt den stamme Leui herwaerts/ende 6 sette voor den Priester Aaron/dat sy hem dienen/

Ende zijner/ende der gantscher menichte 7 wacht houden voor der hutten des e † beschevdts/ende dienen aen den dienste der wooninghe/

Ende nemen waer al het ghereetschap der 8 hutten des beschevts/ende de wacht der kinderen Israels te dienen aen den dienst der wooninghe.

Ende sult de Leuiten/Aaron ende zijnen 9 sonen toe ordineren/ten gheschencke vanden kinderen Israels.

Aaron nv/ende zijne sonen sult ghy setten/ 10 dat sy haers Priesterdoms f wachten: g soo hem eē vremde daer toe maect/die sal sterue.

f Of/ waernemen: g 3 Mo. 3. b. 38 ende 16. b. 35 1. reg. 12. b. 31

Ende de Heere sprack met Mose/ende 11 seyde:

h Siet/ick hebbe de Leuiten ghenomen on- 12 der de kinderen Israels/voor alle eerstghe booren/die de moeders breken onder den kinderen Israels/alsoo/dat de Leuiten sullen myne zijn.

h num. 3. c. 41 ende 8. b. 16

Want de eerstgeboorten zijn mijne/sindt der 13 tydt dat ick alle eerstghebooren sloech in Egyptenlande: i doe heylichde ic my alle eerstgeboorten in Israel/banden menschen aen tot op het vee/dat sy mijne zijn sullen: ic de Heere.

i Exo. 13. a. 2 b. 12. ende 34. b. 19 Deut. 27. c. 26 Num. 8. b. 16 Ezec. 44. b. 30 Luc 2. c. 23

Ende de Heere sprack met Mose in der 14 woestijne Sinai/ende seyde:

Telt de kinderen Leui/nae haer vaderen 15 huysen ende ghelachten/alle wat manlijck is/ouer maendt oudt/ende daer boue.

Hier geslachte Leui.

Also telde Mose na den woorde des Hee- 16 ren/also hy gheboden hadde.

k Ende dit waren de kinderen Leui met 17 namen/Gerson/Kahath/Merari.

k Exo. 6. b. 18 num. 26. f. 57 1 Par. 6. a. 1 ende 23. a. 6

Maer de namen der kinderen Gerson in 18 haren ghelachten/waren Libni ende Simei.

De kinderen Kahath in haren ghelachten/ 19 waren Amram/Jezehar/Hebron ende Vsiel.

De kinderen Merari in haren ghelachte 20 waren Mahali ende Musi: Dit zijn de ghelachten Leui na haer vaderen huysen.

Dit zijn de ghelachten van Gerson/de 21 Libnieters ende Simeiters.

Der seluen sonnen weert aen den gheraele 22 ghenomen/seuen dupsent ende vijf hondert/ alles wat manlijck was ouer maendt oudt/ ende daer boue.

Gersonites.

Ende dat selue ghelachte der Gersoniters 23 sullen haer legheren achter de wooninghe tesghent Westen.

Haer oerste zy Eliasaph/de sone Lael. 24

Ende sy sullen wachten aen der hutten des 25 beschevts/namelijcken/dat der wooninghe der hutten/ende het deckſel/ende dat laken in der deure der hutten des beschevts/

Dat ouhangsel aen den voorhof/ende dat 26 laken aen der deure des voorhofs/welck om de wooninge/ende om den altaer heuen gaet/ ende zijn zeile/ende alles wat tot zijnen dienste behoort.

Kahathites.

Dit zijn de ghelachten van Kahath: de 27 Amramiten/de Jezehariten/de Hebronites/ ende Vsielites/

Wat manlijck was/ouer maendt oudt ēn 28 daer bouen/aen den gerale acht dupsent ende ses hondert/die de wacht des heylichdoms waer namen.

Ende sullen hen legheren aen de zyden der 29 wooninghe teghent Zuyden.

Haer oerste zy Elizaphan/de sone Vsiel. 30

Ende sy sullen wachten de kiste/den disch/ 31 den candelaer/den altaer/ende alle de gereetschap des heylichdoms/daer sy aen dienen/ ende dat laken/ende wat tot zijnen dienste behoort.

Ende den oersten ouer alle oersten der Le- 32 uiten sal Eleazar zijn/Aarons sone des Priesters/ouer die/die gheordineert zijn te † † bewaren der hutten des heylichdoms.

† taud. hactus

Dit zijn de ghelachten Merari: De 33

Merarites.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Maheliters ende Muſiters.

Die aen den ghetale waren ses duysent 34
en twee hondert/alles wat mannelick was/
eener maent oudt/ende daer bouen.

Haer oueriſte sy Zuriel/ de sone Abihan: 35
ende ſullen hen legheren aen der zyden der
woninghe/ teghent Noorden.

Ende haer ampt ſal zijn/te bewaré de ber- 36
[a] Of/ pilaer- deren/de rijchelen/ende [a] calommen en voe-
ſtijlen/ ten der woninghe/ ende alle zyns ghereedt-
ſchaps ende zyns dienſts.

Daertoe de calommen rondtomme den 37
voorhof/ met den voeten/ende naghelen ende
zeelen.

Voor de woninghe/ ende voor de hutte 38
des beſchents/ teghent Oosten/ſullen hen le-
gheren Moſe ende Aaron/ ende zijne ſonen/
dat ſy dat heylichdom wachten/ende de kin-
2 Mu.3.b.10. deren Iſraels: [n] Als hem een vreemde daer
ende 16.b.35. toe maeckt/die ſal ſterven.
De ſomme aller Leuité. [o] Alle Leuiten nader ſomme/die Moſe en- 39
de Aaron telden na haren ghellachten/na den
2 Mu.26.g.62 woorde des Heeren/ eyckel mannelicks/ ee-
ner maent out/ ende daer bouen/ waren twee
ende twintich duysent.

Ende de Heere ſprack tot Moſe: Telt alle 40
eerſtegeboorte/wat mannelijck is/ onder den
kinderen Iſraels/ eener maent out/ende daer
boven/ende neemt het ghetal haerer namen.

[p] Mu.3.b.12. [p] Ende ſult de Leuiten my den Heere wt- 41
ende 8.b.16. ſonderen/voor alle [q] eerſtgheboorten der kin-
[q] Of/ eerſtege- deren Iſraels/ende der Leuiten vee/ voor alle
boren. eerſtegheboorten onder den vee/ der kinderen
De eerſtege- Iſraels.
boorte be- Ende Moſe telde/ als hem de Heere ghe- 42
hoordt Godt boden hadde/ alle eerſtegheboorten onder den
toe. kinderen Iſraels.

Ende werden ghewonden aen den ghetale 43
der namen alle eerſtegheboorten/ wat man-
nelijck was/ eener maent oudt/ ende daer bo-
uē/ nt haerer ſomme/twee ende twintich duy-
ſent/twee houdert/ende dry ende tſeventich.

Ende de Heere ſprack met Moſe/ ende 44
ſepde:

Neemt de Leuiten voor alle eerſtegheboor- 45
ten/onder den kinderen Iſraels/ ende het vee
der Leuité/voor haer vee/ dat de Leuiten mij-
ne/des Heeren zijn.

2 Leuit.27.a.6. [r] Nv het loſgheit/ van den twee houdert 46
dry ende tſeventich eerſteghebooren der kin-
deren Iſraels/die daer ouer zijn/ ouer der Le-
uiten ghetal.

Sult ghy vijf ſikel nemen/ van hooft te 47
Exo.30.b.13. hoof de/na den ſikel des heylichdōs: (t'ſwin-
Leuit.27.c.25. tich gera gheldt een ſikel.)
Mu. 18.b.16. Ende ſult dat ſelue gelt/ dat daer ouer is/ 48
Ezec.45.b.12 ouer haer getal/geuen Aaron ende zijne ſonen.

Doe nam Moſe dat loſgelt/dat daer ouer 49
was/ ouer der Leuiten ghetal/ van de eerſte-
gheboorten der kinderen Iſraels.

Duysendt dry hondert ende vijf ende tſe- 50
ſtich ſikel/na den ſikel des heylichdoms.

Ende gaf het Aaron ende zijnen ſonen/ na 51
den woorde des Heeren/ als de Heere Moſe
ghebodē hadde.

Dat iiij. Capittel.

2. Der Kahathiter Leuiten/ 15. Aaron ende zijner ſonen/ 22. der Gerſoniter/ 29. ende der Merariter Leuiten/ dienſt ende ampt beſtemt/ in het opbzeken des heyzs/ 34. der Kahathiter/ 38. Gerſoniter/ 42. ende Merariter Leuiten ſomme/ voor Moſe/Aaron/ende de hooftlieden gevonden.

Ampt der Kahathiten Leuiten.

EN de Heere ſprack met Moſe ende 1
Aaron/ende ſepde:

Neemt de ſomme der kinderen Ka- 2
hath wt den kinderen Leui/na haren gellach-
ten ende vaderen huysen,

Van vertich iaren aen/ ende daer boven/ 3
tot nit vijftichſte iaer/ alle die nit heyr be-
quaem zijn/dat ſy doen de wercken nder hue-
[a] Mu. ſes a[a] beſchents.

Dat ſal nb het ampt der kinderen Kahath 4
in der hutte des beſchents zijn/ dat het aller-
heylichſte is.

[b] Wanneer het heyr opbreect/ ſo ſal Aaron 5
ende zijn ſonen daer in gaen/ ende het voor-
hangſel af nemen/ ende de kiſte des ghetuy-
ghenuſſes daer in winden.

Ende daer op decken het deckſel van daſ- 6
ſenvellen/ende daer boven op een gantſch ge-
le deckſel wtbreyden/ende zijn handtboomen
daer toe legghen.

Ende over den toondiſch oock een ghele 7
deckſel wtbreyden/ende daer op ſetté de ſcho-
telen/lepelen/ſchalen ende kannen/wt ende in
te ghieten: ende het daghelyer broot ſal daer
op ligghen.

Ende ſullen daer ouer breyden een roſyn- 8
roode deckſel/ende dat ſelue bedecken met een
deckſel van daſſenvellen/ende zijne handtboo-
men daer toe legghen.

Ende ſullen een ghele deckſel nemen/ ende 9
daer in winden den kandelaer des lichts/ en-
de zijne Lampen met zijné ſnutters en bluſch-
hoornen/ ende alle olyvaten die totten ampte
behooren.

Ende ſullen om dat alle doen/ een deckſel 10
van daſſenvellen/ ende ſullenſe op handtboo-
men legghen.

Alſo ſullen ſy oock ouer den gulden altaer 11
een ghele deckſel van daſſenvellen/ ende zijne
handtboomen daer toe legghen.

Alle de ghereetſchap daer ſy mede hande- 12
len in het heylichdom/ ſullen ſy nemen/ ende
ghele deckſels daer ouer doen/ ende met een
deckſel van daſſenvellen bedecken/ ende op
handtboomen legghen.

Sy ſullen oock de aſſchen vanden altaer 13
vaghen/ende een ſcharlaken deckſel daer ouer
breyden.

Ende alle zijn ghereetſchap daer op leggen/ 14
daer ſy mede daer op handelen/ cooleyanen/
krauwels/† ſchoeffelen/berkenen/met alle ge- † Int. Hebr.
reetſchap des altaers/ ende ſullen daer ouer
breyden een deckſel van daſſenvelle/ ende zij-
ne handtboomen daertoe legghen.

Wanneer nb Aaron ende zijne ſonen fulc- 15
wrghericht hebben/ eñ het heylichdom/ ende
alle zijn ghereetſchap bedeckt: wanneer het
hem opbreeckt/ daer nae ſullen de kinderen
Kahath daer in gaen/dat ſy [c] het dragheren:
de en ſullen het heylichdom niet aenroeren/
[d] dat ſy niet en ſterven. Dit zijn de laſten
der kinderen Kahaths/ aen der hutte des be-
ſchents.

Ende Eleaſar Aarons des Prieſters ſoo- 16
ne/ ſal het ampt hebben/ dat hy ordineert
de olye tot den lichte/ ende de ſpeceryje tot-
ten reuckwercke/ende het daghelijcks ſpijſe-
offer/ ende de ſalfolye: dat hy beſchicke
de gantſche Woninghe/ende alles wat daer
in is/ in het heylichdom/ ende zijne ghereed-
ſchap.

Ende

[a] Het Kahathiten ampt.
[b] Num.7.c.9.
[c] Num.7.c.9.
[d] 2. Sam.6.b.6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ende de Heere sprack met Mose ende met Aaron ende seyde:
Gy suit den stamme des geslachten der Kahathiters hen niet laten bederuen / onder den leuiten:
Maer dese suit gy hen doen / dat sy leuen / ende niet en steruen / als dat sy aenroe-
ren het alderheylichste: Aaron ende sine soenen sullen daer ingaen / ende elcken setten tot sinen ampte ende last.
Sy sullen niet gaen en sullen daer niet ingaen om te sien / dat heyligdom / dat sy niet en steruen.
Ende de Heere sprack met Mose / ende Aaron / ende seyde:
Neemt de somma der kinderen Gerson ende na harer vaderen huysen ende geslachten /
Van dertich iaren ende daer ouer / tot vijftichste iaer / ende ordineert alle die den heyre bequaem zijn / dat sy een ampt hebben in der hutten des beschepts.
Dat sal dan des geslachts der Gersoniters ampt zijn / dat sy handelen ende draghen.
Sy sullen de lappen der woninghe / ende der hutten des beschepts draghen / ende zijn deksel / ende het deksel van dassenbellen dat daer bouen ouer is / ende het laken inder deure der hutten des beschepts.
Ende het omhangsel des voorhofs / ende het laken in der deure der poorten / aen den voorhof / dwelck rontom de woninge ende altaer gaet / ende hare zeelen / ende alle de gereetschap haers ampts / ende alles wat tot haren ampte behoort.
Na den woorde Aarons ende zijner soenen sal alle het ampt der kinderen Gersons gaen / alles wat sy dragen ofi handelen sullen: ende ghy suilt / toesien dat sy alle haren last wachten.
Dat sal het ampt des geslachts der kinderen der Gersoniters zijn inder hutten des beschepts / ofi haer wacht sal onder de handt Ithamar zijn / des soons Aarons des priesters.
De kinderen Merari na haren geslachten / ende haders huysen suilt ghy ook ordineren /
Van dertich iaren aen / ende daer bouen / tot int vijftichste iaer / alle die int heyr bequaem zijn / dat sy een ampt hebben in der hutten des beschepts.
Dit dese lasten dan sullen sy wachten aen alle haer ampt inder hutten des beschepts / dat sy dragen de berderen der woninge / ende veghelen / ende de calommen / ende voeten.
Daer toe de calommen des voorhofs rontom / ende voeten / ende nagelen / ofi zeelen / met alle haer gereetschap / na alle haer ampt: ende pegelicken suilt ghy zijn deel des lasts aen de gereetschap te wachten / verordineren.
Dat sy het ampt der geslachten der kinderen Merari / alles dat sy handelen inder hutten des beschepts / onder der hant Ithamar des priesters Aarons soon.
Ende Mose ende Aaron / met t'samen den hooftlieden der menichte / telden de kinderen der Kahathiters / na haren geslachten ende haders huysen /
Van dertich iaren aen / ende daer bouen / tot int vijftichste / alle die int heyr bequaem waren / dat sy een ampt inder hutte des beschepts hadden.
Ende de somme was twee duysent / seuen hondert ende vijftich.
Dat is de somme der geslachten der Kahathiters / die alle in beschicken hadden in der hutten des beschepts / die Mose ende Aaron telden na den woorde des Heeren door Mosen.
De kinderen Gerson werden ook gherelt in haren geslachten ende haders huysen /
Van dertich iaren ende daer bouen / tot int vijftichste / alle die in heyr bequaem waren / dat sy een ampt inder hutten des beschepts hadden /
Ende de somme was twee duysent / seshondert ende dertich.
Dat is de somma der geslachten der kinderen Gerson / die alle in beschicken hadden in der hutten des beschepts / welcke Mose ende Aaron telden na den woorde des Heeren.
De kinderen Merari werden ooch gherelt / na haren geslachten ende haders huysen /
Van dertich iaren ende daer bouen / tot int vijftichste / alle die int heyr bequaem waren / dat sy een ampt inder hutten des beschepts hadden.
Ende de somme was duysent ende twee hondert.
Dat is de somma des geslachten der kinderen Merari / die Mose ende Aaron telden / na den woorde des Heeren door Mosen.
De somma aller Leuiten die Mose ende Aaron met den hooftlieden Israels telden / na haren geslachten ende haders huysen /
Van dertich iaren ende daer bouen / tot int vijftichste / alle die / die ingheghen te doen een veghelijck zijn ampt / ende te draghen den last inder hutten des beschepts /
Was acht duysent / vijf hondert ende tachentich /
Die gherelt werden na den woorde des Heeren door Mosen / een veghelijck tot zijnen ampte ende last / als de Heere Mose ghebeden hadde.

Dat. b. Capittel.

1. Wat lieden men wt den leger doen ende beruijden sal. 5. Van beleentenisse der sonden aen den menschen begaen ende vergoetinghe ouer der seluen. 12. Van gheoffer eens manns / die van zijns wijfs eere quaet vermoeden heeft / 16. ende wijeckhandel des priesters aen der selue.

Ende de Heere sprack met Mose / ende seyde:
Gebiedt den kinderen Israels a dat sy wt den legher brengen alle melaetschen / ofi die etterachtich hebben / ende die aenden dooden onreyn gheworden zijn.
Beyde man ende wijf suilen sy buyten brenghen voor den legher / dat sy haren legher niet besmetten / daer ick onder hen in woone.
Ende de kinderen Israels deden also / ende brachten se buyten voor den leger / als de Heere tot Mose ghesecht hadde.
Ofi de Heere sprack met Mose / ofi seyde:
Segt den kinderen Israels / ende spreeckt tot hen: b Wanneer een man of vrouwe ergens een sonde tegen eenen menschen doet / ende hem aen den Heere daer mede besondicht / soo heeft de ziele een schult op haer.
c Ende sy sullen haer sonde bekennen / die sy ghedaen hebben / ende sullen haer schuldt betalen met der hoofdsomme / ende daer bouen het vijfde deel daer toe doen / ende dien gheuen / aen dien sy hen verschuldicht hebben.
Is dan niemant daer / dien men de schult betalen

Dat is de somme der ghesla-chten der Kahathiters / die alle in beschicken hadden in der hutten des beschepts / die Mose ende Aaron telden na den woorde des Heeren door Mosen.

De Gersoniter leuiten.

Der Merariter leuiten.

Somma aller leuiten.

Mr. laetsch sy te vermyden, a leui. 13. v. 46 2. par. 26. v. 21

Schultoffer. b leuit. 6. a. 2

c leuit. 5. a. 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

betalen sonde/ so salmen het den Hheere geuen voor den Priester/ noch ouer den ram der versoeninghe daer hy mede versoent wordt.

Desghelijcken sal alle heffinghe van alle 9
dat de kinderen Israels heyligen/ ende den
Priester offeren/ zijne zijn.

Ende wie wat heylicht/ dat sal ock zijns 10
zijn: ende wie den Priester wat gheeft/ dat sal
ock zijne zijn.

Ende de Hheere sprack met Mose/ en seyde: 11
Segt den kinderen Israels/ ende spreect tot 12
hen: d Wanneer eyghens eens mans wijf
haer verliepe/ ende haer aen hem besondichde/

d deu. 22. v. 13

Een grouweliic huer-offer/ wanneer eē man zijn wijf niet en gelooft/ der eeren halue.

Ende haer yemant vleeschelijcken beliepe/ 13
ende het werde doch den man verborgen voor
zijnen ooghen/ ende wordt bedeckt dat sy onrein gheworden is/ ende en canse niet overtuyghen/ want sy en is daer niet in begrepen/
Ende de e huergeest ontstreet hem/ dat hy 14
om zijn wijf f huert/ sy zy onrein of niet onrein/

a of/ hestighen herthzandt
f of/ met herthzandt ontsteken wordt/

So sal hyse totten Priester brenghen/ ende 15
een offer ouer haer brenghen/ den thienden Epha geerstenmeels/ ende en sal geen olye daer op gieten/ noch wieroot daer op leggen: want het is een hueroffer/ ende g een wroegheoffer dat de misdaet wroecht.

g Wroeghen/ heet hier openbaren/ verclaren/ en de sonde aen de dach brengen. And. Wenckoffer/ dat de misdaet ghedenckt. h Lev. 19. v. 10

So salse de Priester hier toe brengen/ ende 16
voor den Hheere setten/
Ende des h heyligen waters nemen in een 17
aerden vat/ ende stof vanden vloer der woninghe int water doen:
Ende sal dat wijf voor den Hheere setten/ 18
ende haer hooft ontblooten: ende dat wroegeoffer/ dat een hueroffer is/ op haer handt leggen/ ende de Priester sal in zijner rechter hant bitter vervloeckt water hebben/
Ende sal dat wijf bezweeren/ ende tot haer 19
seggen: Heeft b geen man beslapen/ ende zijt
dan uwen manne niet gheloopen/ dat ghy b verontreynicht hebt/ so en sullen b dese bittere vervloeckte wateren niet schaden.
So ghy daerentegen dan uwen manne zijt 20
gheloopen/ dat ghy onrein zijt/ ende heeft b Ie-
mandt beslapen/ behalven b man/
(So sal de Priester dat wijf bezweeren met 21
sulcken vloeck/ ende sal tot haer seggen:) De
Hheere sette b ten vloecke ende ter vermaledijdinge onder uwen volcke/ dat de Hheere uwe
i Numb. verwylen heupe i † verwyplen/ ende uwen buyck zwellen late:
So ga nu dat vervloeckte water in b lijf/ 22
dat uwen buyck zwelle/ ende uwe heupe verwyple: en dat wijf sal seggen: Amen Amen.
Alsoo sal de Priester desen vloeck op een 23
k † cedel schrijuen/ ende met den bitteren wa-
ter afwasschen:
Ende sal den wijne banden bitteren ver- 24
vloeckten water te drincken gheuen: l † ende
wanneer dat vervloeckte bitter water in haer
ghegaen is/
So sal de Priester van harer handt dat ij- 25
ueroffer nemen/ ende ten spijsoffer voor den
Hheere bewoghen/ ende op den altaer offeren/
Namelijcken/ hy sal een hantvol des spijs- 26
offers nemen tot haren wroegheoffer/ ende op
den altaer aensteken/ ende daer na den wijne
dat water te drincken gheuen.
Ende wanneer sy dat water ghedruncken 27
heeft/ is sy onrein/ ende heeft haer aen haren
man besondicht/ so sal dat vervloeckte water

i Num. Verwylt

k † cedel schrijuen/ ecce.

l † ende wanneer dat vervloeckte bitter water in haer ga

in haer gaen/ ende haer bitter zijn/ dat haer den buyck zwellen/ ende de heupe verwyplen sal/ ende dat wijf sal een vloeck zijn onder haren volcke.

28 Is daerentegen een sodanich wijf niet be-
ontreynicht/ maer reyn/ soo en salt haer niet
schaden/ dat sy can m zwanger worden.

m of mer kinder

29 Dat is de iuerwet/ als een wijf van haren
man loopt/ ende onreyn wordt.

30 Of als eenen man den huergeest ontstreet/
dat hy om zijn wijf huert: dat hyse sette voor
den Hheere/ ende de Priester met haer/ alles
na dese wet.

31 Ende de man sal onschuldich zijn aen der
misdaet/ daerentegen dat wijf sal haer mis-
daet draghen.

Dat vij. Capittel.

1. Van de wet der Nazareers/ ende haer ordeninghe. 23. Van des Priesters seghenninghe tot den volcke.

1 Ende de Hheere sprack met Mose/ ende
2 seyde:
Segt den kinderen Israels/ en spreeckt
tot hen: Wanneer een man ofte wijf a † een
sonderlijcke belofte doet den Hheere/ hen te
onthouden/

a Dese sijn die welcke onse Meesters Nazareers heeten.

3 Die sal hem van wijn ende stercken dranck
onthouden/ b wijnedick oft stercken dranck
edick en sal hy ock niet drincken/ ock niets
dat uit wijnbezien ghemaeckt wort: hy en sal
noch versche noch doore wijnbezien eten/
4 So langhe zijn belofte c † duert: ock en sal
hy niet eten dannen vande wijnstock maect/
noch wijnkeernen/ noch basten.
5 d So lange als den tijt sulcker zijner belof-
ten duert en sal gheen scheermes op zijn hooft
comen/ tot dat den tijt uit zy die hy den Hheere
beloeft heeft: want hy is heylich/ ende sal het
haer op zijnen hoofde uyt laten wassen.
6 e Den gantschen tijt ouer die hy den Hheere
beloeft heeft/ en sal hy tot geens dooden gaen.
7 Hy en sal hem ock niet verontreynighen
aen de doot zijns vaders/ zijner moeder/ zijns
broeders/ oft zijner suster: want de belofte
zijns Gods is op zijnen hoofde.
8 Ende den gantschen tijdt ouer zijner belof-
ten sal hy den Hheere heylich zijn.
9 Ende oft yemandt voor hem onverlijns
haestelijck sterft/ so wordt het hooft zijner be-
lofte verontreynicht: f daerom sal hy zijn
hooft bescheeren aen den dagh zijner reynin-
ghe/ dat is/ aen den seuenden dagh.
10 Ende aen den achtsten dagh sal hy twee
25 toxteldouen brengen/ oft twee ionghe duy-
uen/ totten Priester voor der deure der hutten
des g † beschendts.
11 Ende de Priester sal de eene ten sondoffer/
ende de ander ten brandtoffer maken/ ende
hem versoenen/ daerom dat hy hem aen ee-
nen dooden besondicht heeft/ ende alsoo zijn
hooft desselven daechs heyligen:
12 Dat hy den Hheere den tijdt zijner gheloften
wthoude: ende sal een iarich lam brengen ten
schultoffer: doch de vergangheu daghen sul-
len te vergheefs zijn/ daerom dat zijn ghelofte
verontreynicht is.
13 Dit is de wet des h † beloefden: Wanneer
de tijdt zijner gheloften wt is/ so salmen hem
brengē voor de deure der hutte des beschents:
14 Ende hy sal brenghen zijn offer den Hheere/
een iarich lam sonder vlecke ten brandtoffer/

b Iudic. 13. v. 4. Amos 2. v. 12.

c † and. dat hy sal hy niet

d Iudic. 13. v. 5. 1 Sam. 1. v. 11. Ezech. 44. v. 20.

e † and. besondere

f Act. 18. v. 18. ende 21. v. 24.

g † and. dat of ghenaeckt

h † and. dat sonderlinge.

ende

ende een iarich schaep sonder vlecke ten sondoffer / ende eenen ram sonder vlecke ten danckoffer.

Ende eenen cosf met ongheveilde coecken 15
van i mesbloeme met olye ghemengt/ ende ongheveilde vladen met olye bestreken / ende haer spijsoffer ende danckoffer.

Ende de Priester salt voor den Heere bren- 16
ghen / ende sal zijn sondoffer ende zijn brandoffer maken.

Ende den ram sal hy ten danckoffer ma- 17
ken den Heere / met tsamen den cosf des ongheveilden broodts / ende sal oock zijn spijsoffer ende drancksoffer maken.

k Ende sal den verloesden het hooft zijner 18
geloften beschееren voor der deure der hutten des beschеydts / ende sal her hoofthaer zijner geloften nemen / ende op het vyer woppen/ dat onder den danckoffer is.

Ende sal de gecochte schouder nemen van 19
den ram/ ende eenen ongheveilden coeck uit den cosf/ ende een ongheveilde vlade/ ende salt den verloesden op zijne handen legghen/ daer na wanneer hy zijn gheloste af gheschoren heeft.

Ende salt voor den Heere bewegen: dat is 20
heylich den Priester met der bewegehoest/ ende der heftschouderen: daer na mach de verloesde wijn drincken.

Dat is de wet des verloesden / die zijn of- 21
feren Heere gheloeft van weghen zijner geloften/ buyten het ghene wat hy anders vermach: als hy gheloeft heeft/ sal hy doen na de wet zijner geloften.

Der Priesters seghen wort bevolen.

Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde: 22
Segt Aaron ende zijnen sonen/ ende spreeckt: 23
Also sult ghylieden segghen totten kinderen Israels/ wanneer ghyse seghenet:

Num. 16.b.19 Act. 13.b.12.

l De Heere seghene v/ ende behoede v: 24
De Heere late zijn aengesichte lichten over 25
v/ ende zy v ghenadich:
De Heere heffe zijn aengesicht over v/ ende 26
ghene v vrede.
Want ghylieden sult mijnen Naem op de 27
kinderen Israels legghen/ dat ickse seghene.

De Wat bij. Capittel.

1. Van den offer der twaelf Vorsten Israels/ ter inwijnghe der wooninghe/ 10. ende des Altaers. 89. Godt spreeckt met Mose van den Ghenadenstoel.

Ende doe Mose de wooninghe opghe- 1
richt hadde / ende haer a ghesalft ende a ghewijcht met alle haer gherеedschap: daer toe oock den altaer met alle zijn gherеedschap ghesalft ende ghewijcht/

Doe offerden de Vorsten Israels/ die de 2
overste waren in harer vaders huysen : want sy waren de overste onder den ghellachten/ ende stonden b † boven aen / onder dien/ die ghereit waren.

Ende sy brachten haren offer voor den 3
Heere / ses bedeckte waghenen / ende twaelf runderen / elcken eenen waghen voor twee Vorsten / ende elck eenen osse/ ende brachten voor de wooninghe.

Ende de Heere sprack tot Mose: 4
Neemt het van hen/ dat het diene ten dien- 5
ste der huten des c † beschepts/ ende gheefse den Leuiten/ een pegelijck na zijnen ampte.

Doe nam Mose de waghenen ende run- 6
deren/ende gaf den Leuiten.

7 Twee waghenen / ende vyer runderen gaf hy den kinderen Gerson na haren ampte.

8 Ende vier waghenen / ende acht ossen gaf hy den kinderen Merari na haren ampte/ onder der handt Ithamar/Aarons des Priesters soons.

9 Maer den kinderen Kahats en gaf hy niet/ d daerom dat sy een heylich ampt op hen hadden / en op haren schouderen dragen moesten.

10 Ende de Vorsten offerden ter inwijnghe des altaers/ ende brage doe hy gewijet wert/ ende offerden hare gaven voor den altaer.

11 Ende de Heere sprack tot Mose: Laet eenen pegelijcken Vorst een zijnen daghe zijn offer brenghen ter inwijnghe des altaers.

12 Den eersten daghe e † offerde zijne gave Nahesson / de sone Amminadab/ des stammen Juda/

13 Ende zijn f † gave was een silveren schotel/ hondert ende dertich sikel weert: een silveren g † schale/ seventich sikel weert / na den sikel des heylichdoms / beyde vol h semelbloemen met olye ghemengt/ ten spijsoffer:

14 Daer toe eenen gulden i lepel / thien sikel gouts weert/ vol reuckwerx:

15 Eenen osse uit den runderen/ eenen ram/ een iarich lam ten brandoffer:

16 Eenen gheytenbock ten sondoffer:

17 Ende ten danckoffer twee runderen / vijf rammen/ vijf bocken/ ende vijf iarighe lammeren : dat is de gave Nahesson / des soons Amminadab.

18 Den anderen dage offerde Nethaneel/ de sone Zuar/ de Vorst Issachar.

19 Zijn gave was een silveren schotel/hondert ende dertich sikel weert : een silveren schale/ seventich sikel weert / na den sikel des heylichdoms / beyde vol semelmeels met olye ghemengt/ ten spijsoffer:

20 Daer toe eenen gulden lepel / thien sikel k gouts weert/vol reuckwerx:

21 Eenen osse uit den runderen / eenen ram/ een iarich lam ten brandoffer:

22 Eenen gheytenbock ten sondoffer:

23 Ende ten danckoffer twee runderen /vijf rammen/vijf bocken/ ende vijf iarighe lammeren : dat is de gave Nethaneel des soons Zuar.

24 Den derden daghe / de Vorst der kinderen Zebulon/ Eliab de sone Helon.

25 Zijn gave was een silveren schotel/ hondert ende dertich sikel weert / een silveren schale/ seventich sikel weert / na den sikel des heylichdoms/beyde vol semelmeels met olye gemengt/ten spijsoffer:

26 Eenen gulden lepel / thien sikel goudts weert/ vol reuckwerx:

27 Eenen osse uit den runderen / eenen ram/ een iarich lam ten brandoffer:

28 Eenen gheytenbock ten sondoffer:

29 Ende ten danckoffer twee runderen / vijf rammen/ vijf bocken/ende vijf iarighe lammere: dat is de gave Eliab/des soons Helon.

30 Den vierden daghe / de Vorst der kinderen Ruben/ Elizur/de sone Sedeur.

31 Zijn gave was een silveren schotel/hondert ende dertich sikel weert / een silveren schale/ seventich sikel weert / na den sikel des heylichdoms / beyde vol semelmeels met olye ghemengt/ten spijsoffer:

32 Eenen gulden lepel thien sikel goudts weert/

d Nu.4.b.15 2.sam.6.a.6

e stand. bracht hier toe zijn offer
f stand. offer
g stand. Spijsebecken/ of spijsgebacken.
h of / semelmeels
i of/copken/of wat oock inwendich ront was/ als de saussierkens/

Nethaneels offer.

Eliabs offer

Elizurs offer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

weerdt / vol reuckwercks:

Eenen osse wt den runderen / eenen ram / 33
een iarich lam ten brantoffer:

Eenen gheytenbock ten sondoffer: 34

Ende ten danckoffer twee runderen / vijf 35
rammen / vijf bocken / ende vijf iarige lammeren: dat is de gaue Elizur / des soons Sedeur.

Selumiels offer.

Den den vijfden daghe de Vorst der kin- 36
deren Simeon / Selumiel / de sone Zuri Sadai.

Zijn gaue was een silueren schotel / hondert 37
ende dertich sikel weert: een silueren schale / tseuentich sikel weert / na den sikel des heylichdoms / beyde vol semelmeels met olye gemengt / ten spijsoffer:

Eenen gulden lepel / thien sikel goudts 38
weert / vol reuckwerck:

Eenen osse wt den runderen / eenen ram / 39
een iarich lam ten brantoffer:

Eenen gheytenbock ten sondoffer: 40

Ende ten danckoffer twee runderen / vijf 41
rammen / vijf bocken / ende vijf iarige lammeren: dat is de gaue Selumiel / des soons Zuri Sadai.

Elisaphs offer. Num. 3. Uehuel / ofte Deuel / cap. 2. v. 14. wordt hy Reguel genoemt.

Den den sesten daghe de Vorst der kinde- 42
ren Gad / Elisaph / de sone † Deguel.

Zijn gaue was een silueren schotel / hon- 43
dert ende dertich sikel weert: een silueren schale tseuentich sikel weert na den sikel des heylichedoms / beyde vol semelmeels met olye ghemengt / ten spijsoffer:

Eenen gulden lepel thien sikel goudts 44
weert / vol reuckwerck:

Eenen osse wt den runderen / eenen ram / 45
een iarich lam ten brandoffer:

Eenen gheytenbock ten sondoffer: 46

Ende ten danckoffer twee runderen / vijf 47
rammen / vijf bocken / vijf iarighe lammeren: dat is de gaue Elisaph / des soons Deguel.

Elisama offer.

Den den seuenden daghe de Vorst der kin- 48
deren Ephraim / Elisama / de sone Ammihud.

Zijn gaue was een silueren schotel / hon- 49
dert ende dertich sikel weerdt: een silueren schale tseuentich sikel weert / na den sikel des heylichdoms / beyde vol semelmeels met olye ghemengt ten spijsoffer:

Eenen gulden lepel / thien sikel goudts 50
weert / vol reuckwerck: F

Eenen osse wt den runderē / eenen ram / een 51
iarich lam ten brantoffer:

Eenen gheytenbock ten sondoffer: 52

Ende ten danckoffer twee runderen / vijf 53
rammen / vijf bocken / vijf iarighe lammeren: dat is de gaue Elisama / des soons Ammihud.

Gamaliels offer.

Den den achtsten daghe de Vorst der kin- 54
derē f Manasse / Gamaliel / de sone Peda Zur.

Zijn gaue was een silueren schotel / hondert 55
ende dertich sikel weert: een silueren schale / tseuentich sikel weert / na den sikel des heylichdoms / beyde vol semelmeels met olye gemengt / ten spijsoffer:

Eenen gulden lepel / thien sikel goudts 56
weert / vol reuckwerck:

Eenen osse wt den runderen / eenen ram / 57
een iarich lam ten brantoffer:

Eenen gheytenbock ten sondoffer: 58

Ende ten danckoffer twee runderen / vijf 59
rammen / vijf bocken / vijf iarighe lammeren: dat is de gaue Gamaliel / des soos Peda Zur.

Abidans offer.

Den den negensten dage de Vorst der kin- 60
deren Ben Jamin / Abidan / de sone Gedeoni. G

Zijn gaue was een silueren schotel / hondert 61
ende dertich sikel weert: een silueren schale / tseuentich sikel weert / na den sikel des heylichdoms / beyde vol semelmeels met olye gemengt / ten spijsoffer:

62 Eenen gulden lepel / thien sikel goudts weert / vol reuckwerck:

63 Eenen osse wt den runderen / eenen ram / een iarich lam ten brandtoffer:

64 Eenen gheytenbock ten sondoffer:

65 Ende ten danckoffer twee runderen / vijf rammen / vijf bocken / vijf iarighe lammeren: dat is de gaue Abidan / de sone Gideoni.

66 Aenden thienden daghe de Vorst der kin- Ahiesers offer.
deren Dan / Ahieser / de sone Ammi Sadai.

67 Zijn gaue was een silueren schotel / hondert ende dertich sikel weert: een silueren schale / tseuentich sikel weert / nae den sikel des heylichdoms / beyde vol semelmeels met olye gemengt / ten spijsoffer:

68 Eenen gulden lepel / thien sikel goudts weert / vol reuckwerck:

69 Eenen osse wt den runderen / eenen ram / een iarich lam ten brandtoffer:

70 Eenen gheytenbock ten sondoffer:

71 Ende ten danckoffer twee runderen / vijf vij rammen / vijf bockē / vijf iarige lammeren: dat is de gaue Ahieser / des soons Ammi Sadai.

72 Aenden elfden daghe de Vorst der kinde- Pagiels offer.
ren Asser / Pagiel / de sone Ochzan.

73 Zijn gaue was een silueren schotel / hon- dert ende dertich sikel weert: een silueren scha- le / tseuentich sikel weert / na den sikel des hey- lichdoms / beyde vol semelmeels met olye ge- mengt / ten spijsoffer:

74 Eenen gulden lepel / thien sikels goudts weert / vol reuckwerck:

75 Eenen osse wt den runderen / eenen ram / een iarich lam ten brandtoffer:

76 Eenen gheytenbock ten sondoffer:

77 Ende ten danckoffer twee runderen / vijf rammen / vijf bocken / vijf iarige lammeren: dat is de gaue Pagiel / des soons Ochzan.

78 Aenden twaelfden dage de Vorst der kin- Ahiras offer.
deren Naphthali / Ahira / de sone Enan.

79 Zijn gaue was een silueren schotel / hon- dert en dertich sikel weert: een silueren schale / tseuentich sikel weert / na den sikel des hey- lichdoms / beyde vol semelmeels met olye ge- mengt / ten spijsoffer:

80 Eenen gulden lepel / thien sikels goudts J weert / vol reuckwerck:

81 Eenen osse wt den runderen / eenen ram / een iarich lam ten brandtoffer:

82 Eenen gheytenbock ten sondoffer:

83 Ende ten danckoffer twee runderen / vijf rammen / vijf bocken / vijf iarighe lammeren: dat is de gaue Ahira / des soons Enan.

84 Dat is de inwijnge des Altaers / ter tijdt als hy ghewijet werdt / daer de Vorsten Is- raels toe offerdē dese twaelf silueren schotels / twaelf silueren schalen / twaelf guldē lepelen.

85 Also dat elcke schotel hondert ende dertich sikel silvers / ende elcke schale tseuentich sikel hadden: Dat de somma alles silvers aen den vaten bedroech / twee duysent vier hondert si- kel / na den sikel des heylichdoms.

86 Ende de twaelf gulden lepelen vol reuck- werck / hadde elck thien sikel / na den sikel des heylichdoms: dat de somme goults aen den le- pelen bedroech / hondert ende twintich sikel.

87 De somme des runderen ten brandtoffer was

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

was twaelf offen/twaelf rammen/twaelf iarighe lammeren / met hare ſpijſoffer: ende twaelf gheytenbocken ten ſondoffer.

Ende de ſomme der runderen ten danckoffer / was vier ende twintich offen / tvestich rammen/ tvestich bocken / tvestich iarige lammeren: dat is de inwijnighe des Altaers/ doe hy gheſmijet worde.

Ende ſpreeckt. Handen ghedaden ſtoel.

¶ Ende als ſMoſe in de hutte des beſcheyts ging/ dat met hem geſproken were/ ſo hoorde hy de ſtemme met hem ſpreken van den gheadenſtoel/ die op de m † huſe des ghewijnes was / tuſſchen den tween Cherubijn/ van daer were met hem geſproken.

Exod. 25. 22. Num. 7. 89.

Dat viij. Capittel.

1. Van het toerichten der lampen opden candelaer. 6. Van offeren ende reyninghe der Leuiten/ ten dienſte des Heeren/ 16. in de ſtede aller eerſtegheboorten der kinderen Iſraels/ 24. Van der ſtuven ouderdom ende ontledinghe aen den dienſte der hutten.

¶ Ende de Heere ſpraeck met ſMoſe / ende ſeyde: 1

Spreeckt met Aaron / ende ſegt tot hem: a Wanneer ghy de lampen op ſetter/ ſoo ſult ghyſe alſo ſetten/ dat ſy alle ſeuen b voorwaerts den candelaer lichten. 2

Ende Aaron dede alſo/ende ſettede de lampen op/voorwaerts den candelaer te ſchijnen/ als de Heere ſMoſe gheboden hadde. 3

Ende de candelaer was dicht gout/ beyde ſynen ſchacht/ ende ſyne bloemen/na den gheſichte dat de Heere ſMoſe gheweſen hadde: alſo maeckte hy den candelaer. 4

Eñ de Heere ſpraeck met ſMoſe/ eñ ſeyde: 5

Neemt de Leuiten uyt den kinderen Iſraels/ende reynicht ſe. 6

Alſo ſult ghy dan met hen doen / dat ghyſe reyniget: Ghy ſult c ſondewater op hen ſprengen / ende ſy ſullē alle hare hayren reyn afſcheren/ eñ waſſchē hare cleederen/ ſo ſyn ſy reyn. 7

Dan ſullen ſy nemen eenen iongen oſſe/eñ ſyn ſpijſoffer d † meelbloemen met olye gheſmenght: ende eenen anderen ionghen oſſe ſult ghy ten ſondoffer nemen. 8

Ende ſult de Leuiten voor de hutte des gheſchepts brenghen/ende de gantſche menichte der kinderen Iſraels vergaderen. 9

Ende de Leuiten voor den Heere brengen/ ende de kinderen Iſraels ſullen hare handen op de Leuiten legghen. 10

Ende Aaron ſal de Leuiten voor den Heere beweeghen/ van den kinderen Iſraels/ op dat ſy dienen mogen aen den ampte des Heeren. 11

Ende de Leuiten ſullen hare handen op het hooft der offen leggen/ eñ de eene ſal ten ſondoffer / de andere ten brantoffer den Heere gemaect worden/ om de Leuiten te verſoenen. 12

Ende ſult de Leuiten voor Aaron ende zijne ſonen ſetten/ende voor den Heere beweghen. 13

Ende ſult ſe alſo ſcheyden vande kinderen Iſraels/dat ſy myne zijn. 14

Waer na ſullen ſy ingaen/ dat ſy dienen in de huttē des beſcheyts: alſo ſult ghyſe reynighen ende beweghen: 15

Want ſy zijn myn ghifte vanden kinderen Iſraels/ † ende ick hebſe my ghenomen/ voor alle dat zijn moeder baert/ namelijcken/ voor de eerſtegheboorten aller kinderen Iſraels. 16

g Want alle eerſtegheboorten onder den kinderen Iſraels zijn myne/ beyde der menſchen ende des vees / ſindt der tijt dat ick alle eerſtegheboorten in Egyptenlande ſloech/ ende heylichdeſe my. 17 18

Ende nam de Leuiten aen voor alle eerſtegheboorten onder den kinderen Iſraels: 18

Ende gaf ſe tot een gifte Aaron ende zijnen ſonen/ uyt den kinderen Iſraels / dat ſy dienen aen den ampte der kinderen Iſraels in der hutte des beſcheydts/de kinderen Iſraels te verſoenen: op dat daer gheen plaghe en zy onder den kinderen Iſraels/ ſo ſy hen ghenaken wilden totten heylichdom. 19

Ende ſMoſe / met Aaron/ met ſamen der gantſcher menichte der kinderen Iſraels/ deden met den Leuiten alles/ als de Heere ſMoſe gheboden hadde. 20

Ende de Leuiten ontſondichden hen / ende wieſſchen hare cleederen / ende Aaron beweeghdeſe voor den Heere / ende verſoendeſe/ dat ſy reyn werden. 21

Daer na gingen ſy in/dat ſy haer ampt deden inder hutten des beſcheydts / voor Aaron eñ zijnen ſonen : als de Heere ſMoſe geboden hadde over de Leuiten/ ſo deden ſy met hen. 22

Eñ de Heere ſpraeck met ſMoſe/ eñ ſeyde: 23

Dat is het dat den Leuiten behoort/ h van vijffentwintich iaren aen/ende daer boven/ zijn ſy bequaem int werc / ende ten dienſte inder hutten des beſcheydts. 24 h Nu. 4. 23

Eñ ſedert / vanden vijfthſten iare aen ſullen ſy ledich zijn vanden ampte des dienſts/ende en ſullen niet meer dienen: 25 i 1. ſam. 1. 23

Maer op de dienſt haerer broederē kwachten inder hutten des beſcheydts : des ampts pnniers en ſullen ſy niet bedienen : alſoo ſult ghy met den Leuiten doen/ dat een yeghelijck zijne wacht waer neme. 26 k of/ acht hebben

Dat ix. Capittel.

1. Paeſchenfeeſt houden / wordt den kinderen Iſraels gheboden. 6. Den verhinderden. de verrichtinghe nach inder anderder maendt beſtemmet. 13. ende den verachters haer ſtraffe voorgeſchreuen. 17. Wanden Heere ende wolcke inder wooninghe/ ende wanneer ſy reepſden.

Hier gebiedt God de kinderē Iſraels het Paeſſchē feeſt te houden.

1 ¶ Ende de Heere ſpraeck met Moſe inder woeſtijne Sinai/ inde anderen iare daer na als ſy uyt Egyptenlande gheroghen waren/inder eerſter maendt/ende ſeyde: 2 a Laet de kinderen Iſraels Paeſſchen houden te zijner tijdt. 3 Aen den veerthienden daghe deſer maendt/ tuſſchen den auondt : te zijner tijdt ſullen ſy houden/ na aller zijner ſetteringhe ende rechten. 4 Ende ſMoſe ſpraeck met den kinderen Iſraels/dat ſy het Paeſſchen hielden. 5 Ende ſy hielden Paeſſchen aenden veertheenden daghe der eerſter maendt / aen den auondt / inder woeſtijne Sinai : alles als de Heere ſMoſe gheboden hadde / ſoo deden de kinderen Iſraels. 6 Doe waren daer ſommige mannen onreyn over eenen doden menſche / dat ſy gheenen Paeſſchen houden en conden in dien dage: die tradē voor ſMoſe eñ Aaron deſſelven daechs/ 7 Ende ſpraken tot b † hem: Wy zijn onreyn over eenen doden menſche : waeromme ſullen wy c † minder zijn / dat wy onſe gauen den Heere niet brengen en d moeten te zijner tijdt/ onder den kinderen Iſraels? 8 ſMoſe ſpraeck tot hen : Staet ſtille / ick wil hoogen wat nlieden de Heere ghebiedt.

Ende

a Exod. 12. a. 3 b. 18 Leuit. 23. a. 5 Num. 28. b. 16 Deut. 16. a. 1

b brand. heur

c of/ ſtooder/ verachteliesse/ etc.

d van. geweerert o of/ meughen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende de Heere sprack met Mose/ende seyde: 9
Segt den kinderen Israels / ende spreeckt: 10
c Wanneer yemandt onreyn ouer eenen doo- 25
den/ oft verre van ulieden ouer veldt is/ ofte
onder uwen vyenden / die sal dannoch den
Heere Paeschen houden.

Paeschē in der anderder maent den verhinderdē. Doch dat inder anderer maendt/ aen den 11
veerthienden daghe tusschen den avondt/ende
sal het met ongehevelden broode ende sauf-
sen eten.

Ende en sullen niet daerban ouerlaten tot 12
den morghen: f ook gheen been daer van
breken / ende sullent na aller wijse des Paes-
schen houden.

Wie uw reyn / ende niet ouer veldt en is/ 13
ende laet het aenstaen het Paeschen te hou-
den / diens ziele sal wtgheroeyt worden van
zijnen volcke/ daerom dat hy zijn gave den
Heere niet gheoffert en heeft te zijner tijt: hy
sal zijn sonde draghen.

Ende wanneer een vreemdelinck by ulie- 14
den woont / die sal ock den Heere Paeschen
houden/ende salt houden na der settinghe en-
de recht des Paeschen: dese settinghe sal
ulieden gheliick zijn / den vreemden als den
landtbeliitter.

g Exo.40.d.34 3.reg.8.b.10 Ezech.9.a.3 Wande vyer- reen wolcke/ en wanneer sy reysden. g Ende des daechs doe de woninghe op- 15
gherecht werdt/ bedeckte se een wolcke op der
hutten der ghetuyghenisse / ende des avonts/
tot aen den morghen was over de woninge
een ghedaente des vyers.

Alsoo gheschiedder doorgaens / datse de 16
wolcke bedeckte / ende des nachts de gedaen-
te des vyers.

Ende wanneer haer de wolcke ophief van 17
der hutten/so toghen de kinderen Israels: en
aen welcker plaetse de wolcke bleef / daer le-
gherden hen de kinderen Israels.

Na den woorde des Heeren togen de kin- 18
deren Israels/ ende na zinnen woorde legher-
den sy hen: soo langhe de wolcke op de woo-
ninghe bleef/ so langhe laghen sy stille.

h 1.cor.10.a.1 t of/ hadden acht h Ende wanneer de wolcke veel daghen 19
verrooch op der woninghe / soo i wachteden
de kinderen Israels opde wacht des Heeren/
ende en toghen niet.

Alles na den woorde des Heeren. Aen- merckt dat wel. Ende wanneer t quam dat de wolcke opde 20
woninghe was eenich ghetal der daghen/ C
so legherden sy hen na den woorde des Hee-
ren/ende toghen na den woorde des Heeren.

Wanneer de wolcke daer was / van den 21
avondt totten morghen / ende haer dan ver-
hief / soo toghen sy: of wanneer sy haer des
daechs oft des nachts verhief/ so togē sy oock.

Wanneer sy oock twee daghen / oft een 22
maendt/ oft somwijlen langhe op de wonin-
ghe bleef/ so laghen de kinderen Israels/ en-
de en toghen niet / ende wanneer sy haer ver-
hief/ so toghen sy.

Want na des Heeren monde laghen sy/ en 23
na des Heeren monde togen sy/ dat sy op des
Heeren wacht wachteden / na des Heeren
woordt door Mosen.

Dat x. Capittel.

1. Van twee trompetten/ ende hoemen die ghe- bruycken sal. 11. Hoe de kinderen Israels opbre- ken/ende repsen tot Paran/ aen de landtpalen des lands dat hen toeghesept was. 29 Hoe Hobab Mose zijnen zweer zijn bede ontseyt. 35. Ende hoe Mose bepde int trecken ende rusten der kiste/ den Heere bidt.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 a Maect v twee trompetten van dicht- ten silver / dat ghy haer ghebruyckt om de menichte te opschen / ende wanneer het heyr opbreken sal.
3 Wanneermen met beyde slechtelijc blaest/ so sal hem tot v vergaderē de gātsche menichte voor de deure der hutten des b ī beschevts.
4 Wanneermen alleene met eener slechtelijc blaest/ soo sullen hen tot v vergaderen de vorsten eñ de oversten over de duysent in Israel.
5 Wanneer ghylieden dan trompetter/ soo sullen de leghers opbreken / die teghen Oosten ligghen.
6 Ende wanneer ghyliedē ten anderen male trompetter/ so sullen de leghers opbreken/ die teghen Suyden ligghen: want als sy reysen sullen/ so sullet ghylieden trompetten.
7 c Wanneer daerenteghen de menichte te vergaderen is / so sullet ghylieden slecht blasen/ ende niet trompetten.
8 Doch sulc blasen met den trompetten sullen de sonen Aarons des Priesters doen/ ende sal uwe recht zijn eewichlijck by uwen nacomelinghen.
9 Wanneer ghylieden in eenē strijdt treet in uwen lande/ tegen uwe vyandē/ die v d quel- len / soo sult ghylieden trompetten metten trompetten / dat uwer ghedacht worde voor den Heere uwen Godt / ende verlost wordet van uwen vyanden.
10 Desselven ghelijcken/ wanneer ghylieden vrolijck zijt aen uwen feesten / ende in uwen nieuwen maenden/ so sult ghylieden met de trompetten blasen/ over uwe brandoffer ende danckoffer / dat het ulieden ter ghedachtenisse zy voor uwen Gode: ick ben de Heere uwe Godt.
11 Aen den twintichsten daghe inder anderer maendt des anderen iaers / verhief haer de wolcke vander woninghe der getuyghenisse:
12 e Ende de kinderen Israels braken op/ eñ togen wt der woestijne Sinai/ eñ de wolcke bleef inder woestijne Paran.
13 De eerste dan braken op / na den woorde des Heeren door Mosen:
14 Namelijcken / de baniere des leghers der kinderen Juda tooch ten eersten met haren heyre/ende over haer heyr was Nahesson/de sone Amminadab.
15 Ende over het heyr des stams der kinderen Issaschar/was Nethaneel de sone Zuar.
16 Ende over het heyr des stams der kinderen Sebulon was Eliab de sone Yelon.
17 f Doe brackmen de woninghe van malcanderen/ende de kinderen Gerson ende Merari togen voort/ende droegen de woninghe.
18 Daer na tooch de baniere des leghers Ruben/met haren heyre: ende over haer heyr was Elizur de sone Zedeur.
19 Ende over het heyr des stams der kinderen Simeon was Selumiel / de sone Zurisadai.
20 Ende Elisaph de sone g †Deguel/over het heyr des stams der kinderen Gad.
21 Doe togen ock de Kahathiten / ende droghen het heylichdom: h ende de ghenen richten den de woninge op/tot dat dese na quamen.
22 Daer na tooch de baniere des leghers der kinderen Ephraim met haren heyre / eñ over haer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

haer heyr was Elizama/ de sone Ammihud.
Ende Gamaliel de sone Peda Zur / ouer 23
her heyr des stams der kinderen jMenasse.
Ende Abidan de sone Sideoni /ouer het 24
heyr des stams der kinderen Zbn jAmmin.
Daer na toech de banniere des legheers der 25
kinderen Dan met haren heyre: ende soo was
en de legheers alle op/ ende Ahiezer de sone
Ammi Sadai was ouer het heyr:
Ende Pagiel/ de sone Ochran/ ouer het heyr 26
des stams der kinderen Asser:
Ende Ahira/ de sone Enan / ouer het heyr 27
des stams der kinderen Naphthali.
Soo toghen de kinderen Israels met 28
haren heyre.
Ende Mose spraek tot Hobab/ de sone 29
Rahuel den Midianiet / sijnen zweer: Wy
trecken derwaerts aen de stede/ daer de Heere van
ghesept heeft: Ick wille u lieden gheuen: soo
comt nu met ons / so willen wy het beste by
doen: want de Heere heeft Israel wat goets
toeghesecht.
Hy daerentegen antwoordde: Ick en wil 30
niet met u lieden / maer in mijn lant tot mijn
maechschap trecken.
Hy spraeck: Laet/en verlaet ons niet/ want 31
ghy weet waer wy ons inde woestijne leghe-
ren sullen/ ende sult onse ooghe zijn.
Ende wanneer ghy met ons trecket/ wat 32
de Heere goets aen ons doet / dat willen wy
aen u doen.
Also toghen sy vanden berghe des Heeren 33
tot dachreysen/ ende de kiste des verbonts
des Heeren toech voor hen heenen de dry dach-
reysen/ hen te wijsen waer sy rusten souden.
Ende de wolcke des Heeren was des daechs 34
boven hen/ wanneer sy wt den legher toghen.
Ende wanneer de kiste toech/ so spraec Mose: 35
Heere staet op/ laet uwe vyanden verstroyt/
ende die u haten/ vluchtich worden voor u.
Ende wanneer sy rustede/ soo spraek hy: 36
Coert weder Heere tot de verheyt der duy-
senden Israels.

Dat. xi. Capittel.

1. Het volck wordt om zijn ontydsamheyt van den Heere grouweliken ghestraft. 4. Begheert vleesch/ ende heeft een walghinghe aen het manna. 16. Den Mose die in grooten angst is/ ende ook murmureert/ 16. heet de Heere tseuentich oudtsten verkiesen/ tot zijner hulpe/ 18. ende den volcke aenseghen/ dy wil hen vleesch gheuen/ dat het hen tot neusen wegae. 21. Moses begint te twijffelen. 24. De seuentich oudtsten ontfangen den Heere Gods/ ende propheteren beyder hutten. 26. Dat doen ooch Eldad en Medad inden leger. 28. Josue wordt ghestraft om zijnen yver teghen Mose. 31. Quackelen comen inden leger. 33. Een seer grimmighen toorne des Heeren / ende een groote plaghe ouer het volck.

Ende doe hen het volck onverduldich 1
maeckte / beuiel het qualyck voor de oo-
ren des Heeren: ende als het de Heere
hoorde/ vergramde zijnen toorne / ende stack
het yver des Heeren onder hen aen / dat ver-
teerde den uyterslen legher.
Doe schreyddde het volck tot Mose: ende 2
Mose badt den Heere/ doe verdweet dat yver.
Ende men hiet de stede b Thabeera/ daer- 3
om dat hem onder hen des Heeren yver aen-
ghesteken hadde.
Want het ghemeyn volck onder hen 4
was met lusten ghebrooden / ende saten ende
weenden metten kinderen Israels/ ende spraken: Wie wil ons vleesch te eten gheuen?
Wy ghedencken der visschen/ die wy in Egypten om niet aten / ende der d cropitzen/ b † aud. con-
mueloen/ loock/ ayuyn/ ende knoplooek. commeren/
pomponen/
Nu/ daerenteghen is onse siele verdoruet/ 6
want wy en sien niet dan dat jMan. ero. 16. b. 14
e Ende het jMan was als coriander zaet/ psal. 78. c. 24
ende aen te sien als bedellion. Sap. 16. c. 20
Ende het volck liep hier ende daer / ende 8 Joan. 6. b. 34
versamelder/ ende wreefr metter meulen/ ende
stieter in mortieren / ende cockte dat in pot-
ten / ende maeckten hen aschoecken daer-
van: ende het hadde eenen smaeck als eenen
oliekoeck.
Ende wanneer des nachts den dauw opden 9
legher viel/ so viel het jMan daer mede op.
Doe hy jMose het volck hoorde weenen 10 jMose is in
door haren ghesiachten / eenen yegheliycken groote angst
in zijner hutten deure: Doe vergramde den ende mur-
toorne des Heeren seer / ende f jMose werdt murreert.
oock banghe. fand. her ver-
Ende jMose spraek tot den Heere: Waer- 11 bloot jMose
oom beschouwer ghy uwen knecht: ende waer- oock.
om en vinde ick ghen ghenade voor uwen
oogen dat ghy den last dezes gantschen volcx
op my legt?
Hebbe ick hy alle dat volck ontfanghen oft 12
ghebaert / dat ghy tot my segghen moecht:
Draecht het in uwen armen (als een voester
een kint draecht) int landt/ dat ghy haren va-
deren ghezworen hebt?
Van waer sal ick vleesch nemen / dat ick 13
allen desen volcke gene? sy weenen voor my/
ende spreken: Geef ons vleesch/ dat wy eten.
Ick en can dat volck alleenael alleen niet 14
verdraghen/ want het is my te zwaer.
Ende wilt ghy also by my doen/ soo doodt 15
my liever/ hebbe ick anders ghenade voor u-
wen ooghen ghevonden/ dat ick mijn onghe-
luck also niet sien en derf.
Ende de Heere spraek tot jMose: g Verga- 16 jMose ver-
melt my h tseuentich mannen onder den kiest tseuen-
oudtsten Israels / die ghy weet dat de oudt- tich oudtsten
sten inden volcke/ ende zijne amptlieden zijn/ hē tot hulpe.
ende neemtse voor de hutte des beschepts/ en- g ero. 18. c. 25
de setse aldaer by u. h ejec. 8. b. 12
Soo will ick af comen / ende met u aldaer 17
spreken: ende uws geests/ die op u is/ nemen/
ende op hen leggen/ dat sy met u den last des
volcx draghen/ dat ghy niet alleene en draget.
Ende totten volcke sult ghy seggen: i Heyl- 18 i Sam. 20. a. 7
ligher lieden op morghen/ dat ghy vleesch Josue 3. a. 5
eter: want uwe weenen is voor de oozen des 1. Sam. 10. a. 5
Heeren gecomen/ ghylieden die spreect: Wie
geeft ons vleesch te eten? want het ginck ons
wel in Egypten: k daeromme sal de Heere k exod. 16. a. 8
vleesch gheuen/ dat ghylieden eter:
Niet eenen dach/ niet twee/ niet vijue/ niet 19
thiene/ niet twintich daghen lanck:
Maer een maent lanck/ tot dat het u lieden 20
Cter neusen wega/ ende v een walghinghe zy:
daerom dat ghylieden den Heere verworpen
hebt/ die onder u is/ ende voor hem gheweent/
ende gheseyt: l Waeromm zijn wy wt Egy- l num. 21. a. 5
pten ghegaen?
Ende jMose spraek: m Ses hondert duyp- 21 jMoses be-
sent mannen voetvolcx is/ daer ick onder ghint hier te
den/ ende ghy spreet: Ick wil u lieden vleesch twijffelen.
gheuen/ dat ghy eter een maent lanck: m ero. 12. d. 37
Num. 1. c. 45
Salmen schapen ende runderen slachten/ 22 ende 33. a. 2
dat het hen ghenoech zy? oft sullen hen alle Joan. 6. a. 7.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

bisschen der zee hiertoe versamelen / dat het hen ghenoech zy?

n Esai.50.a.2 ende 59.a.1. 23 Doch de Heere sprac tot Mose: n Is dan de handt des Heeren vercort? doch gy sult nu sien/oft d mijne woorden wat gelden connen oft niet.

De tseventich vercozen oudsten ontfanghen den geest Gods. 24 Ende Mose ginc ut/ende seyde den volcke des Heeren voort: ende versamelde de tseventich mannen onder den outsten des volcx/ ende sette dese rontom de hutte.

25 Doe quam de Heere af inder wolcke/ende sprack met hem: ende nam des gheests die op hem was/ende leyde hem op de seventich oudste mannen: ende doe de geest op hen rustede/propheteerden sy/ende en hielden niet op.

Eldad ende Medad propheteren oock. 26 Daer waren oock noch twee mannen inden legher ghebleuen/de eene hiet Eldad/de ander Medad/ende de gheest rustede op hen: (want sy waren oock aengheschreuen/ende doch niet ut ghegaen tot der hutte) ende sy propheteerden inden legher.

27 Doe liep eenen ionghen henen/ende seyde het Mose aen/ende sprac: Eldad ende Medad propheteren inden legher.

e† Aub. eene van zynen ionghen. 28 Doe Antwoorde Josua/de sone Nun/Mose dienaer/e† dien hy vercozen hadde/ende sprack: p Myn Heere Mose/verbiedt se.

p Luc. 9.e.44. 29 Doch Mose sprack tot hem: q Zydt ghy Josue onrechtē nijet. de r ijuerae voor mij? Woude het Godt dat alle het volck des Heeren propheteerde/ende de Heere zijnen gheest op hen gaue.

q† Au. Waerō zijt ghy afgonstich om mij? 30 Also versamelde hem Mose tot den leger/ende de outste Israels.

r Of/die daer herten brandt heeft. 31 t Doe voer de wint ut vanden Heere/ende lier quackelen connen vander zee/ende strooide ouer den legher/hier een dachreyse lanck/ende daer een dachreyse lanck/rontom den legher/twee ellen hoech bouen der aerden.

Joel.2.c.28. 1.Cor.14.a.5. Quackelen comen ut legher. 32 Doe maeckte hem het volck op/denselnen gantschen dach/eñ den gantschen nacht/ende den anderen gantschen dach/ende versamelde quackelen: ende wie aldaer wenighste versamelde/die versamelde thien homer/ende hinghense op/rondtom den legher.

2 Ero.16.b.13 Psa.78.c.26. Sap.16.a.2.

u Psa.78.b.39. 33 u Doe dā het vleesch noch onder haer tanden was/ende eer het op was/doe bergrimde den toorn des Heeren onder den volcke/

x 1.Cor.10.a.5. 34 x ende sloechse met een seer groote plaghe.

y† Aub. daer van. Lustgrauen. 34 y† Daer wt heet de selue stede lustgrauen/daeromme dattmen aldaer dat beluft volck begroef.

s Num.33.b.17 35 z Ende vanden lustgrauen tooch het volck wt na Hazeroth/ende bleuen te Hazeroth.

Dat xij. Capittel.

1. Mir Jam ende Aaron murmureren teghen Mose/4. ende worden vanden Heere ernstlijcken ghestraft. 10. Mir Jam wordt melaetsch. 11. Aaron bidt Mose voor haer/13. ende die roept den Heere/15. so werdt sy heel. 16. Het volck coemt in de woestijne Paran.

a Den.24.a.9. b Exo.2.c.21. c Spr. 45.a.4. d Dat is/vliedich mensche/vele tydt moeste Psal.132. Gedenct David/ende alle zijns lijdens/ Deu.18.b.12. Exemsre/etc. e† Aub. saechtmoedich. 1 Ende a Mir Jam eñ Aaron spraken tegē Mose/om zijns wijfs wille de moorinne/b die hy genomen hadde/daeromme dat hy eē moorinne een wijue genomē hadde.

2 Ende spraken: Spreect dan de Heere alleen doorē Mosen? en spreeckt hy niet ock doorons? Ende de Heere hoorde dat.

3 c Doch Mose was een d seer e† geplaeckt menschē/bouen alle menschen op aerden.

4 Ende de Heere sprack haestelijck tot Mose ende tot Aaron/ende tot Mir Jam: Gaet henē wt/ghy dry totter hutte des † beschents ende sy ginghen alle dry wt.

5 g Doe quam de Heere af inder wolckenacolumne/h ende tradt inder hutten deure/ende riep Aaron ende Mir Jam: ende die beyde ghinghen wt.

6 Ende hy sprac: Hoort mijne woorden: Is yemant onder u lieden een Prapheet des Heeren/dien wil ic my condt maken in eē gesichte/oft in eenē droom wil ic met hem spreken.

7 Doch niet also met mijnen knecht Mose/ i die in mijnen gantschen huyse ghetrouwe is.

8 k Mondelijcken spreke ick met hem/ende dipster woorden/oft ghelijckenisse: waerom hy siet de Heere in zijner ghedaente/niet door en hebt ghy u lieden dan niet gevreest/te ghen mijnen knecht Mose te spreken?

9 Ende den toorn des Heeren begrimde over hen/ende ginck weck.

10 Daertoe de wolcke weeck oock van der hutte:l ende siet/doe was Mir Jam [wit] melaetsch als de sneeuw: ende Aaron keerde hem tot Mir Jam/ende wert gheware dat sy melaetsch was.

11 Ende sprack tot Mose: Och mijn heere/en laet de sonde niet op ons blijue/daer wy sotterlijckē mede gedaē/eñ ons besondichs hebben.

12 Dat dese niet en sy/als een doot dinck/dat van zijns moeders lijf coemt: het heeft alreede de helft haers vleeschs verlimt.

13 Mose dan schreyde tot den Heere/ende sprack: Och Godt/heelse.

14 De Heere sprack tot Mose: Wanneer haer vader haer in haer aenlicht gespoghen hadde/en sonde sy haer niet seuen daghen schamen? m laetse beslupten seuen daghen buyten den legher/daer na laetse weder aennemen.

15 Also wert Mir Jam seuen daghen beloten buyten den leger/ende het volck en toogh niet voorder/tot dat Mir Jam aengenomē wert.

16 n Daer na tooch het volck van Hazeroth/ende legherden hen in de woestijne o Paran.

Dat xiij. Capittel.

1. Twaelf mannen die de Heere heet wtschicken het landt te verspieden/17. beerdicht Mose af met ernstigen beuele. 21. Sy gaen henen/23. nemen met hen sommighe vruchten des landts/25. ende keeren weder na beertich dagen tot den volcke. 27. ende seggen hem des lants gelegenthept af. 30. Caleb der verspieders een/vermaent se te trecken/ende het lant in te nemen/31. de andere schricken se af/ende makense vermaert.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ende seyde:

2 Sendt mannen wt/die het lant Canaan verspieden/dat ick den kinderē Israels gheuen wil: van eenen yegelijcken stamme harder vaderen/eenē voornemelijcken man.

3 Mose sandtse wt der woestijne Paran/na den woorde des Heers/die alle voornemelijcke mannē waren onder den kinderē Israels.

4 Ende hietē also: Sammua de sone Zacur/des stams Ruben.

5 Dayhat/de sone Hori/des stams Simeon.

6 Caleb/de sone Jephunne/des stās Juda.

7 Igeal/de sone Joseph/des stās Issachar.

8 Hosea/de sone Nun/des stams Ephraim.

9 Palti/de sone Raphu/des stams Benjamin.

10 Gadiel/de sone Sodi/des stams Sebuloi.

11 Gadi/de sone Susi/des stams Joseph van Manasse.

Voorts/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ammiel/de sone Gamalli/ des stams Dan: 12
Sethur/de sone Michael/ des stams Asser: 13
Nahebi/de sone Waphsi/ des stams Nap-
thali: 14
Guel/de sone Machi/des stams Gad. 15
Dat zijn de namen der mannen die sMose 16
wtsant het lant te verspieden: ende Hosea den
sone Nun/noemde sMose Josua.
Doese nu sMose henen sandt het lant Ca- 17
naan te verspieden/sprac hy tot hen: Treet hes
nen op tegen tZuyde/ ende gaet opt gebercht/
Ende besiet het landt hoe het is/ende het 18
volck dat daer in woont/ oft het sterck oft
swack/weynich oft vele is:
Ende wat het voor een landt is daer sy in 19
wonen/of yet volck goet of quaet zy: wat
het voor steden zijn daer sy in woonen/ oft sy
in tenten oft in stercten wonen:
Ende wat het voor lant zy/ of het vet of ma- 20
ger zy/ ende of daer boomen in zijn of niet. Wyt e
verwaecht/ ende neemt de vruchten des lants:
het was ende was den tijt der eerster wijnbezis.
Sy gingen op/ende verspieden het lant/ 21
vander woestijne Sin aen/ tot Rehob/ daer-
men na tHemath gaet.
Sy gingen oock op teghent Zuyden/ ende 22
quamen tot Hebron toe/ daer was Ahiman/
Sesai/ ende Thalmai/ de kinderen Enack:
Hebron was seuen iaer gemonnert voor
Zoan in Egypten.
b Ende sy quamen tot aen de beke Escol/ 23
ende sneden aldaer een ranke af met een wijn-
bomme/ende lieten twee op eenen stock dra-
gen/ daer toe oock granaetappelen/ende vigen.
De plaetse heet/ De beke c Escol/ om der 24
dommen wille/die de kinderen Israels aldaer
af sneden.
Ende sy keerden om/ doe sy het landt ver- 25
spedt hadden/na verrtich daghen:
Sy ingaen henen/ ende quamen tot sMose 26
ende Aaron/ ende totter gantscher menichte
der kinderen Israels inder woestijne Paran
te Kades/ende seyden hen wederoom/ende der
gantscher menichte/hoe het stont: ende lieten
hen de vruchten des lants sien.
Ende vertelden hen/ende spraken: Wy zijn 27
int lant gheweest/ daer ghy lieden ons henen
sandet/daer melck ende honich in bloept: en-
de dit is dan sijne vrucht.
Behalven dat daer sterck volck in woont/ 28
ende seer vaste ende groote steden zijn: ende
wy sagen oock d Enacks kinderen aldaer.
Doch de Amalekiters woonen inden lan- 29
de tegens tZuyden/de Hethiters ende Jebusi-
ters ende Amoriters woonen opt gheberchte/
de Samaniters woonen aen de zee/ende om
de Jordane.
Caleb dan stilde het volck tegen sMose/ en 30
spraeck: Laet ons op trecken/ en dat landt in
weerten/want wy connent overwelt dighen.
Doch de mannen die met hem waren op- 31
gestagen/spraken: Wy en connen niet optree-
den tegen dat volck/want sy zijn ons te sterc.
Ende maeckten den lande dat sy verspedt 32
hadden/ een quaet gheroep onder den kinde-
ren Israels/ende spraken: Het lant daer wy
doorghegaen zijn te verspieden/verslindt zijn
inwoonders: ende al dat volck dat wy daer
in saghen/zijn lieden hant grooter lengde.
Wy saghen oock reusen aldaer/ Enacks 33
kinderen van den reusen: ende wy waren voor
onsen oogen als de sprinckhanen/ende alsoo
waren wy oock voor haren ooghen.

Het vijf. Capittel.

1. Het volck maeckt mit haer murmureert/ende
will wt der ruyfelthuys weder in Egypte. 6. Josua
en Caleb. 10. sy hen het lant aenprijsen/en der andere
verspieders trouweloose afsprekinge/ met t samen-
harer beetzaginge wederleggheu. onderstaen sy te
steenighen/ 10. de Heere tegenhaelt te verdelgen/
13. ende sMose met groote ernst voor hen bidt/
20. vergeeft hyt/ 21. doch zweert allen ongheloo-
righen ende lasteraers zijn toegheseyde landt af/
24. en den trouwen Caleb/ 30. met t samen Josua
aen/ 25. voorsept hen harer alle ondergane/ 31. en
harer kinderen openthoudinghe inder woestijne
veertich iaer. 39. Het volck treurt over de voorde-
sehap des Heeren/ 41. en wil ten tegen zinnen wille
int lant/ 45. doe wederen sy vande Amalekiteren
ende Cananiteren tammerlijcken verslaghen.

I 26 De voer de gantsche menichte op/ende
sch zeyde die/ a ende het volck weende den a Deu. 1. b. 34
nacht over. psal. 106. c. 24
2 Ende alle kinderen Israels murmureer-
den teghen sMose ende Aaron/ ende de gant-
sche menichte spraeck tot hen: Och dat wy in
Egyptenlande ghestoruen waren/ oft noch
stonuen in dese woestijne.
3 Waerom leydt ons de Heere in dat landt/
dat onse wijuen door het zweert hallen/ ende
onse kinderen eenen roof worden: ist niet bes-
ter dat wy weder trecken in Egypten?
4 Ende d een spraeck totten anderen: Laet ons
eenen hoofman opwerpen/ende weder in
Egypten trecken.
5 sMose dan ende Aaron vielen op hare aen-
ghesichte voor de gantsche vergaderinghe der
menichte der kinderen Israels.
6 b Ende Josua de sone Nun/ende Caleb b Spreuch. 4.5.
de sone Jephunne/ die oock het lant der spiedt 9. b. 11
hadden/verscheurden hare cleederen/ 1. Mach. 2.
f. 55. 56
7 Ende spraken totter gantscher menichte
der kinderen Israels: Het landt dat wy door- Josue ende
ghewandelt hebben te verspieden/is seer goet: Caleb die
8 Wanneer de Heere ons c ghenadich is/ soo vermanen Is-
sal hy ons in dat selue lant brengen/ende ons rael het lant
gheuen dat een landt is daer melck ende hen- in te nemen.
nich in bloept. c land. luft aen
9 Valt niet af van den Heere/ d ende en ons heest/
vreest nlieden voor den volcke deses landts d Deu. 20. a. 3
niet: want wy willense als broodt verslin-
den: hare beschutrnghe is van hen ghewe-
ken: e de Heere daerentegen is met ons/ en e rom. 8. b. 31
vreest v niet voor hen.
10 Doe spraeck dat gantsche volck/ men soude
se steenighen. Doe verscheen de heerlicheit
des Heeren inder huttten des verscheyts allen f and. stiftg/ of
kinderen Israels. genuygenisse
11 Ende de Heere spraeck tot sMose: Hoe lange
lasteren my dit volck? ende hoe lange en wil-
len sy aen my niet gheloouen/ voor alderley
teekenen die ick onder hen ghedaen hebbe?
12 So wil ickse met pestilentien slaen/ en ver-
delghen/ ende h een grooteren ende machti-
gheren volcke maken dan dit is.
13 g sMose dan spraeck totten Heere: So sullen sMose bidt
de Egyptenaers hooren; want ghy hebt dit voor t volck.
volc met uwer kracht midde wt hen geleydt. gen. 32. b. 12
Deut. 9. c. 26
14 Ende men sal seyghen totten inwoonders h en. 13. c. 20
dises lants/ die daer gehoort hebben dat ghy/ psal. 78. b. 14.
Heere/ onder desen volcke zijt/ dat ghy van ende 105. b 39
aenghesichte gheseen wordet/ h ende v wolcke Deu. 1. b. 33
staet boven hen/ ende ghy/ Heere/ gaet voor ende 4. b. 37
hen henen inder wolcke/ calomme des daechs/ Nehem. 9. b.
ende ypercalomme des nachts: 12. 19
1. Cor. 10. a. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende soudet dit volck doden als eenen man: soo souden de Heydenen segghen / die sulcx gheruchte van v hooren/ende spreken:

Exo. 32. b. 12 Deut. 9. c. 28

i De Heere en conde in gheenderley wijse dat volck uit landt brenghen/dat hy hen ghezworen hadde / daerom heeft hyse ghedlachtet inder woestijne.

16

Moses ghebet voor het volck.

So laet nu de kracht des Heeren groot worden / als ghy ghesept hebt ende ghesproken:

17

k pſ. 130. c. 28 Exod. 20. a. 5 ende 34. a. 7 Ioel. 2. b. 13

k De Heere is gedultich/ende van grooter barmherticheyt / ende vergeeft misdaet ende overtredinge: ende en laet niemat ongestraft/ maer besoeckt te huys de misdaet der vaderen over de kinderen/ tot derde ende vierde lidt.

18

Soo zijt nu ghenadich der misdaedt deses volcx/ na uwer grooter barmherticheydt / als ghy oock vergeven hebt desen volcke vt Egypten tot hier toe.

19

Ende de Heere sprack: Ick hebt vergeven/ als ghy ghesent hebt.

20

Doch soo waerachtich als ick leve/ soo sal alle de wereldt der heerlickheydt des Heeren vol worden.

21

m Num. 26. v. 65 Deut. 1. b. 35 n pſal. 95. a. 8

m Want alle de mannen die mijne heerlickheyt ende teeckenen gesien hebben/die ick ghedaen hebbe in Egypten / ende inder woestijne/ n ende my nu thienmael versocht/ende mijner stemme niet ghehoort en hebben/

22

Dier en sal niemant het landt sien/ dat ick haren vaderen ghezworen hebbe: ock en salt niemant sien/die my o ghelastert heeft.

23

o Dan. getecht Caleb wordt ghelooft.

p Doch mijnen knecht Caleb/ daerom dat een ander gheest met hem is / ende heeft my gherouwelicken na ghevolcht / dien wil ick in dat lant brengen / daer hy in gheconen is/ ende zijn zaedt salt in nemen:

24

p Ioſ. 14. a. 6

Daer toe de Amalekiters ende Cananiters/ die inden grondt wonen: morgen keert ulieden / ende treckt weder inde woestijne op den wech na de † Schelf zee.

25

† of/ Riſzee. And. Rietzee/ of Roodezee.

Ende de Heere sprack met Mose ende Aaron/ende seyde:

26

q pſ. 106. c. 25

q Hoe langhe murmureert dese boose menichte teghen my? want ick hebbe het murmureren der kinderen Israels / dat sy teghen my ghemurmureert hebben/ghehoort.

27

r Num. 26. g. 65 ende 32. b. 10 Deut. 2. b. 13 p pſal. 106. c. 26

Daerom spreeckt tot hen: r So waerachtich als ick leve/spreeckt de Heere/ ick wil ulieden doen als ghy voor mijne oren ghesent hebt.

28

Uwe lijnen sullen in deser woestijne vervallen: ende ghy alle s die ghetelt zijt van twintich iaren ende daer boven/ghylieden die teghen my ghemurmureert hebt/

29

s Num. 1. c. 45 Deut. 1. b. 35

Sult niet in dat lant comen/ daer ic mijne hant over ghehaven hebbe/dat ick ulieden daer in soude laten wonen / behalven Caleb/ de sone Iephunne/ende Iosua de sone Nun.

30

t Deut. 1. b. 39 Iosue 5. a. 7

t Uwe kinderen daer ghylieden van seydet: Sy sullen eenen roof zijn: die wil ick daer in brenghen / dat sy bekennen sullen dat landt dat ghylieden verwoept.

31

Doch ghylieden met uwe lijnen sult in deser woestijne vervallen.

32

† land. d'walsche oft onfreker dat d'een plaetse tot de andere.

Ende uwe kinderen sullen † herders zijn inder woestijne veertich iaer / ende uwe hoererije dzaghen/tot dat uwe lijnen te niete worden inder woestijne/

33

Na het getal der veertich dagen/daer ghy lieden het lant in verspiedt hebt: u Ja/ eenen dach sal een iaer ghelden / x dat sy veertich iaer uwe misdaedt dzaghen: dat ghylieden

34

u Exec. 4. a. 6 x pſal. 95. b. 10

ghewaer wordet / wat het zy / als ick y † de handt af trecke.

† van d' heffen.

35 Ick de Heere hebt ghesept/dat wil ick doen alle deser boosen menichte die haer teghen my opgeheven heeft: in deser woestijne sullen sy te niete worden/ende aldaer sterven.

36 z Also stoven door de plage voor den Heere/ alle de mannen die Mose henen gesonden hadde het lant te verspieden/ende weder ghecomen waren/ ende daer tegen murmureren de maeckten de gantsche menichte:

Alle de lasteren.

37 Daermede dat sy den lande een gheruchte maeckten/dat het quaet was.

Iof. 14. b. 37

38 a Doch Iosua de sone Nun/ende Caleb de sone Iephunne / bleven leevendich van den mannen die henen ghegaen waren het landt te verspieden.

a Ioſ. 14. b. 6

39 Ende Mose spraek dese woorden tot alle de kinderen Israels: Doe treurde het volck seer.

40 Ende maeckten hen des morghens vroech E op/ende togen opde hoochte des bergs/ende spraken: b Hier zijn wy/ende willen optrecken aen de plaetse daer de Heere van gesept heeft/ want wy hebben ghesondicht.

b Deut. 1. c. 41

41 Mose daerentegen spraek: Waerom overtreedt ghylieden also het woort des Heeren? Het en sal v niet ghelucken.

42 Treckt niet op / want de Heere en is niet met ulieden/dat ghy niet gheslaghen en wordt voor uwen vyanden.

43 Want de Amalekiters ende Cananiters zijn voor ulieden aldaer / ende ghy sult door haer zweert vallen/daerom dat ghy v vanden Heere ghekeert hebt / ende de Heere en sal niet met v zijn.

44 Doch sy c waren verblint op te trecken op de hoochte des ghebergts: maer de Arcke des verbonts des Heeren/ende Mose/en quamen niet vt den legher.

c Deut. 1. d. 43 hun moet lich

45 Doe quamen de Amalekiters ende Cananiters/die op het geberchte woonden/af/ ende sloeghen/ende versmetense tot Horma.

Dat xv. Capittel.

1. Van menigherley offeren / ende hoe dese tot eenen peghelicken spyse oft dranckoffer behoort. 22. Van onwetenheyt ende ghebreckelicker heyt die Godt in zijnen volcke lijdet/ 30. ende sonde doet moetwil. 32. Een Sabbathbreker wordt gedoot. 37. De Heere heer ghedencktekenen maken aen de cleederen.

Reckon

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende 2a seyde:

2 Spreeckt metten kinderen Israels/ende segt tot hen: Wanneer ghylieden int lant uwer woninghe coemt/dat ick v gheven sal/

3 Ende wilt den Heere offer doen / het zy een brandtoffer / oft een offer tot een bysonder belofte/oft een bywillich offer/ oft uwe feestoffer/ op dat ghylieden den Heere eenen suyten reuck maeckt van runderen oft van schapen.

4 a Wie nu zijn gaue den Heere offeren wil/ die sal het spijsoffer doen/ een thienden deel meelmeels ghemengt met olye / eens vierdendeels van Hin:

a Lev. 2. a. 1 ende 6. a. 14 b Exo. 29. b. 40 Lev. 23. b. 13

5 Ende wijn ten dranckoffer/ock eens viersdendeels van Hin / ten brandtoffer / oft ten offer daer een lam gheoffert wordt.

6 Daer nu eenen ram gheoffert wordt/ sult ghy het spijsoffer maken / twee thienden sonder meelmeels met olye ghemengt / eens derdendeels van Hin:

Ende

Ende wijn tot drancoffer/ voor den derden 7
deels van Hin/dat sult ghy den Heere een sue-
ten ruecke offeren.
Wilt ghy dan een rundt een brandtoffer/ of 8
tot een hostiedoffer/ofte een danckof-
fer den Heere maken/
Soo sult ghy tot den runde een spijsoffer 9
doen/den thienden semelmeels/ gemengt met
olye eens halven Hin:
Est wijn ten drancoffer voor een half Hin. 10
Dat is een offer den Heere ten sueten ruecke. 11
Alsoo sult ghy doen met eenen osse/ met ee-
nen rammne/met eenen schape/van lammeren
ende geyten.
Daer nae het ghetal is deses offers/ daer 12
nae sal oock het ghetal der spijsofferen ende
drancofferen zijn.
Wie een landtbesitter is / die sal sulcks 13
doen/dat hy den Heere offere een offer ten
sueten ruecke.
Ende of een vreendelinc by u lieden woont/ 14
of onder u by uwen vrienden is/ende wil den
Heere een offer ten sueten ruecke doen/ die sal
doen als sy doen.
Der gantscher menichte zy een wet / ende 15
ende den vreendelingen een ewige wet sal
dat zijn uwen nacomelinghen/ dat voor den
Heere een vreendelinck zy als ghylieden.
Een wet/een recht sal d ende den vreende- 16
linck zijn die by u lieden woont.
Est de Heere sprack met Mose/ est seyde: 17
Spreeckt met den kinderen Israels / ende 18
segt tot hem: d Wanneer ghy int landt coemt/
daer ick u lieden in brengen sal/
Dat ghylieden eet van den broode des 19
landes/ soo sult ghylieden den Heere een hef-
singhe gheven/
Manetsich / uws deechs eerstelinck / sult 20
ghylieden eenen coeck ter heffinghe gheven: e
als de heffinghe vander schuren/
Alsoo sult ghylieden oock den Heere uws 21
deechs eerstelinck ter heffinghe gheven / by
uwen nacomelinghen.
f Ende wanneer ghylieden door onwetent- 22
heyt defer ghebooden erghens een niet en doet/
die de Heere tot Mose ghesproken heeft/
Est alles wat u lieden de Heere door Mose 23
geboden heeft/ vanden dage aen doe hy aen-
vieng te ghebieden op uwe nacomelinghen.
Wanneer nu de menichte wat onweten- 24
de dede / soo sal de gantsche menichte eenen
jonghen osse voor den brandtof-
fer maken/ten sueten ruecke den Heere / met
synen spijsoffer ende drancoffer / als het
recht is/ende eenen gheytenbock ten sond-
offer.
Ende de Priester sal also de gantsche me- 25
nichte der kinderen Israels verzoenen / soo
sal hen vergheven zijn / want het is een on-
wetentheyt: ende sullen sulcke hare gaue bren-
ghen den Heere/ende hare sondoffer
voor den Heere/ over hare onwetentheyt.
So wort het vergheven der gantscher me- 26
nichte der kinderen Israels: daer toe oock den
vreendelinck die onder u woont/ dewijle het
gantsche volck is in sulcker onwetentheyt.
g Wanneer daer enighen een ziele wt on- 27
wetentheyt sondighen sal/ die sal een iarighe
geyte ten sondoffer brenghen.
Ende de Priester sal sodanige onwetende 28
ziele besonderen met den sondoffer voor de on-
wetentheyt voor den Heere / dat hyse verso-
ne/ so sult haer vergheuen worden.
Ende het sal een wetzijn/ dat ghy voor de 29
onwetentheyt doen sult / beyde den Landtin-
sitter onder den kinderen Israels / ende den
vreendelinck die onder u lieden woont.
h Wanneer oock een ziele wt moetwillige 30
D wat doet/ het zy een landtbesitter of vreende-
linck/die heeft den Heere gelastert: sodanighe
ziele sal uytgeroeyt worden tot haren volcke:
Want sy heeft des Heeren woort veracht/ 31
ende zijn gebodt laten varen: sy sal slechts uyt-
gheroeyt worden: de schult zy haer.
Als nu de kinderen Israels inder woestij- 32
ne waren / vonden sy eenen man hout lesen
aen den Sabbathdaghe.
Ende die hem daeroy bevonden hadde/ doe 33
hy hout las / brachten hem tot Mosen ende
Aaron/ende voor de gantsche menichte:
k Ende sy leyden hem gevangen: want het 34
en was niet claer wegh gedruckt waermen met
hem doen soude.
De Heere dan sprack tot Mose: Die man 35
sal den doodt sterven: de gantsche menichte
sal hem steenighen buyten den legher.
Doe brachte hem de gantsche menichte 36
buyten voor den leger / ende steenichden hem
dat hy sterf: als de Heere Mose gheboden
hadde.
l Ende de Heere sprack tot Mose: 37
Spreeckt met den kinderen Israels / ende 38
segt tot hen/dat sy hen m† lepkens maken aen
de hoecken haerer cleederē/ onder alle uwe na-
comelingen/ende ghelsnoeren oyde lepkens
aende hoecken maken.
Ende de lepkens sullen b daer toe dienen/ 39
dat ghyse aensiet/ ende gedencket aller ghebo-
den des Heeren/ende doetse/dat ghy niet n†na
uws herten dincken richter/noch uwen oogen
na hoereert.
Daerom sult ghy ghedencken / ende doen 40
alle mijne ghebooden / ende heylich zijn uwen
Gode.
Ick de Heere uwe God die b wt Egypten- 41
lande ghelendt heeft/ dat ick uwe God ware:
Ick de Heere uwe Godt.

Dat xbj. Capittel.

1. Rozach ende zijne rotten maken opzoer han
des Priesterdoms wegen. 5. Mose beroept hem
op den Heere / ende straft hen. 12. Dathan ende
Abiram ontboden/ bezuyen schimp met Mose.
15. soudet hy met rooque teghen haer/ 16. ende
daerhet samen met Rozach ende zijnen gantschen
rotte/ est Aaron/ met reuckwerck voor den Heere:
20. Die heet Mose / Aaron ende de gantsche me-
nichte afftaen vander opzoerischer woninge/ende
beuestight/ 31. door grousame straffe derselven/
35. ende der twee hondert ende vijftich dieruck-
werck offerden/ des Mose ogvantighe sendinghe.
37. Eleazar verzindet wt bevele des Heeren der
verbrandenreockpannen / ende behanght daer den
altaer mede ten ghedenckteechen. 41. Het volck
murmureert over de ghedoodde/ 46. ende 14700
bergaen eer de plaghe door Aarons roocken ghe-
betert can worden.

1 Ende a Rozach de sone Jezchar / des
20 soons Kahath/des soons Leui/ met ta-
men Dathan est Abiram / de sonen E-
liab/est On de sone Peleth/des soons Rubēs/
2 Die verhieuen hen tegen Mose/ met som-
mige mannē onder den kinderē Israels/twee
hondert ende vijftich/de vooneemste der me-
nichte/raetsheeren/ende eerlijcke lieden:

a Rozach ende zijn rot zijn opzoerich.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende sy vergaderden hen tegen jMoseñ eñ 3
Aaron/ende spraken tot hen: Ghyluiedē maert
b exod.19.a.5 des te vele: b want de gantsche menichte is
ouer al heylich / ende de Heere is onder hen:
waerom verheft ghy v ouer de menichte des
Heeren?
Doe jMose dat hoorde/viel hy op zijn aen- 4
ghelicht/
Ende sprack tot Korah / ende tot zijnen 5
gantschen rotte: jMorghen sal de Heere condt
doen/ wie zijne zy/ wie heylich zy/ eñ hem of-
feren sal: wien hy verkiest/die sal hem offeren.
Dat doet: Neemt v pannen / Korah ende 6
zijn gantsche rot/
Ende legt daer vyer in/ende legt daer reuc- 7
werck op voor den Heere / morghen: wien de
Heere verkiest/die zy heylich: ghy makes des
te vele/ ghy kinderen Leui.
c Ende jMose sprack tot Korah: Lieue/ 8
c Num.3 a.6 hoort doch ghy kinderen Leui:
d Is v dat te e slecht/dat v de God Israels 9
d Deu.18. a.5 2 of geringhe/ afgescheyden heeft vande menichte Israels/
dat ghy voor hem offeren sult / dat ghy dient
in het ampt der woonninghe/ ende voor de me-
nichte henen tredet te dienen?
Hy heeft v/ende alle uwe broederen de kin- 10
deren Leui met v/tot hem genomen/ende ghy 2ꝛ
soeckt nv oock het Priesterdom?
Ghy ende v gantsche rot maeckt een op- 11
roer teghen den Heere: wat is Aaron/ dat ghy
teghen hem murmureert?
Ende jMose schickte heenen/ende liet Da- 12
than eñ Abiram ontbieden/ de soonen Eliab: sy
spraken daerteghē: Wy en comē nz opwaerts:
Is v dat te luttel/dat ghy ons wt den lan- 13
de gheleydt hebt / daer melck ende hemich in
vloeyt / dat ghy ons doodet inder woestijne/
ghy moet oock noch ouer ons heerschappen?
Voe fijn hebt ghy ons gebracht in een 14
landt / daer hemich ende melck in vloeyt/
ende hebt ons ackers ende wijnberghen tot
f Nu.13.v.31 erfdeel gegheuen? Wilt ghy den f lieden oock
de ooghen wtbooren? wy en comen niet op-
waerts.
Doe vergrimde jMose seer / ende sprack 15
totten Heere: En keert v niet tot haren spijs-
g 1.sa.12. a.3 offer/ g ick en hebbe niet eenen ezel van hen
ghenomen / ende en hebbe haer gheene noyt
ghoen leedt ghedaen.
Ende hy sprack tot Korah: Ghy ende v 16
gantsche rot sult morgen voor den Heere zijn:
Ghy/ende sy oock/ende Aaron.
Ende een yeghelijck neme zijn panne/ende 17
legghet daer reuckwerck op/ eñ treedt hier toe
voor den Heere / een yegelijck met zijner pan-
ne/dat zijn twee hondert ende vijftich pannē.
Eñ een yegelijck nam zijn panne/ eñ leyde 18
daer vyer in / ende leyde daer reuckwerck op/
h † aud. stiftes/ of gherupghe- eñ traden voor de deure der hutten des h † be-
schendts: ende jMose ende Aaron oock.
Ende Korah vergaderde teghen hen de 19
gantsche menichte voor de deure der hutten
des beschents: ende de heerlijckheyt des Hee-
ren verscheen voor der gantscher menichte.
Ende de Heere sprack met jMose ende 20
Aaron/ ende seyde:
Scheydet v van deser menichte/ dat icker 21
haestelijck verdelghe.
jMose ende Aarons ghe- bedt. Sy vielen dan op haer aenghelicht / ende 22
spraken: Och Godt / ghy zijt een Godt der
gheesten alles vleeschs; of een man gheson-
dicht heeft/wilt ghy daerom ouer de gantsche
menichte woeden?
23 Eñ de Heere sprack met jMose/eñ seyde:
24 Segt der menichte/ ende spreeckt: Wijckt
rontomme vander woonninghe Korah / ende
Dathan/ende Abiram.
25 Ende jMose stont op/ende ghinck tot Da-
than ende Abiram/ende de Oudtsten Israels
volchden hem na:
26 Ende sprack met der menichte/ ende seyde:
Wijckt vanden hutten deser godtloosen men-
schen/ ende en roert niet aen wat hare is / dat
ghylieden niet misschien om en coemt ergens
in harer sonden eene.
27 Ende sy ghinghen op vander woninghe
Korah / Dathan / ende Abiram. jMaer Da-
than ende Abiram gingē wt/ ende traden aen
de deure harer hutten / met haren vrouwen/
ende sonen/ende kinderen.
28 Ende jMose sprack: Daer by sult ghylie-
den mercken dat my de Heere gesonde heeft/
dat ick alle dese wercken doen soude/ende niet
wt mijner herten:
29 Jst dat sy steruen/ als alle menschen ster-
uen/ ofte te huyse ghesocht/als alle menschen
te huys ghesocht worden / soo en heeft my de
Heere niet ghesonden.
30 Sal daerentegen de Heere wat nieuws doen/
D dat de aerde haren mondt op doet / ende ver-
slindtse met allen dat sy hebben/dat sy leuen-
dich onderwaerts inde helle varē/so sult ghy-
lieden bekennen / dat dese lieden den Heere
ghelastert hebben.
31 i Ende als hy dese woorden hadde alle wt-
gesprooken scheurde de aerde onder hen/
32 Ende dede haren mont op/ende verslondse
met haren hupsen/ met allen menschen die by
Korah waren/ende met alle haer haue:
33 Ende voeren leuendich onder inde helle/
met allen dat sy hadden : ende de aerde beck-
tese toe/ende quamen om/wt der menichte.
34 Ende het gantsche Israel/ dat rontom hen
was/vloot voor haer gheschrey: want sy spra-
ken: Dat ons de aerde oock met en verslinde.
35 Daer toe voer het vyer wt vanden Heere/
ende verslondt de twee hondert ende vijftich
mannen die het reuckwerck offerden.
36 Eñ de Heere sprack met jMose/ eñ seyde:
37 Segt Eleasar den soone Aarons des prie-
sters/dat hy de pannen opneme wt den brand-
de/ende strooye het vyer hier ende daer.
38 Want de pannen van sulcke sondaers zijn
gheheylicht voor hare zielen : dannense tot
breedt bleck sla/ ende den altaer daermede be-
hanghe: want sy zijn geoffert voor den Heere/
ende geheylicht/ ende sullen den kinderen Is-
raels ten teecken zijn.
39 Eñ Eleasar de priester nam de k metalen
pannen/die de gebranden geoffert hadden/ eñ
sloechse tot bleck/ om den altaer te behangen/
40 Ter ghedachtenisse den kinderen Israels:
E dat hem niemant vreemts hier toe en genake/
die niet en is vanden zade Aarons / te offeren
reuckwerck voor den Heere/ op dat het hem
niet en gae als Korah ende zijnen rotte / als
de Heere hem ghesept hadde door jMosen.
41 Des anderen morghens wt/murmureerde
de gantsche menichte der kinderen Israels tes
ghen jMose ende Aaron/ende spraken: Ghy-
lieden hebt des Heeren volck ghedoodt.
42 Ende doe hen de menichte vergaderde
teghē

teghen Mose ende Aaron/ende sp hen tot-
ter hutte des beschevts: ende sier/ doe bedeck-
te de wolcke/ ende de heerlyckheyt des Hee-
ren verscheen.
Ende Mose ende Aaron ginghen binnen 43
in de hutte des beschevts.
Ende de Heere spack met Mose/ende sepde: 44
Dyaerckt v wt deser menichte/ ick wilse 45
haest verdelghen: ende sp vielen op haer an-
gheslicht.
Ende Mose spack tot Aaron: Neemt de 46
panne/ende doet daer vyer in vanden altaer/
ende legt daer reuckwerck op/ende gaet has-
telic tot der menichte/ende versoentse: want
het woeden is vanden Heere wtgegaen/ en-
de de plaghe is aenghegaen.
m Ende Aaron nam het/ als hem Mose 47
gesept hadde/ende liep midden onder de me-
nichte/ (ende sier/de plaghe was aenghegaen
onder den wolcke/) ende sp roockte ende ver-
soende het volck.
Ende stondt tusschen den dooden ende le- 48
uendighen: doe wert de plaghe gheweert.
Der nv/die aen der plaghe gestoruen wa- 49
ren/was vierthien duysendt ende seuen hon-
dert/wtgenomen die/die met Korah storuen.
Ende Aaron quam weder tot Mose/voor 50
de deure der hutte des beschevts: ende de pla-
ghe wert n gheweert.

¶ Dat xvij. Capittel.

1. Den stock Aarons geoorende/bewijst desselven Priesterdom/ende den stommen Leui vanden Heere verkoren/ 10. ende wert den ongehoorsamen bewaert tot een teecken.

¶ Ende de Heere spack met Mose/ende 1
sepde: A
Segt den kinderen Israels/ende neemt 2
van hen twaelf stocken/van eenen yeghely-
cken Hooft zijns vaderes huys/eenen/en schrijft
eens yeghelicken naem op zijnen stock.
Doch de naem Aarons sult gy schrijuen 3
op den stock Leui: want voor elck hooft harer
vaders huys/sal een stock zijn.
Ende legtse in de hutte des beschevts/ 4
voor de ghetuygenisse/daer ick a1 v bemingе.
Ende welcke ick verkiesen sal/diens stock 5
sal groenen/dat ick het murmureren der kin-
deren Israels/dat sy teghen v tleden murmu-
reren/stille.
Mose spack met den kinderen Israels: 6
ende alle hare Oversten gauen hem twaelf
stocken/een yeghelyck Hooft eenen stock na
den huyse harer vaderen: ende de stock Aa-
rons was oock onder hare stocken.
Ende Mose leyde de stocken voor den 7
Heere/inder hutte des ghetuygenisses.
b Des morgens dan/doe Mose in de hutte 8
des getuygenisses ginck/vandt hy den stock
Aarons des huys Leui groenen/ende het
cl bloeyen opgaen/ende Amandelen dragen.
Ende Mose droech de stocken alle wt 9
vanden Heere/voor allen kinderen Israels/
dat sy het saghen/ende een yeghelyck nam zijn
dat sy het saghen/ende een yeghelyck nam zijn
stock.
Ende de Heere spack tot Mose: d Draecht 10
den stock Aarons weder voor het ghetuyge-
nisse/dat hy bewaert worde ten teecken/den
ongehoorsamen kinderen/dat haer murmu-
reren van my ophoude/dat sy niet en steruen.
Mose dede het/als hem de Heere geboden 11
hadde.

Ende de kinderen Israels spraken tot Mo- 12
se: Siet/wy verderuen ende vergaen/wy wor-
den alle verdelghet/ende vergaen.
Wie hem ghenaeckt tot de wooninghe des 13
Heeren/die sterft: sullen wy dan e aller din-
ghen ondergaen?

¶ Dat xviij. Capittel.

1. Van het ampt ende dienst Aarons/der Priesteren ende Leuiten: 8. ende wat die voor haren dienst hebben sullen/ 20. beuvijst sy gheen erfgoet en hebben onder haren broederen. 26. Van tiendens/offeren der Leuiten.

Ende de Heere spack tot Aaron: Ghy 1
ende uwe sonen/ende wis vaders huys
met v/sult de mis daet des heylichdoms
draghen/ende ghy/ende uwe sonen met v/sult
de mis daedt wis Priesterdoms draghen.
a Ende uwe broeders des stams Leui/wis 2
vaders sult ghy tot v nemen/dat sy vp v sijn/
ende v dienen: ghy dan/ende uwe sonen met
v/voor de hutte des ghetuyghenissen.
b Ende sy sullen wis dienst/ende des 3
dienst der ganscher hutten e wachten: doch
tot de * vaten des heylichdoms/ende tot den
altaer en sullen sy hen niet naerderé/dat beyde
sy ende ghy niet en sterfe.
Maer sy sullen by v zijn/dat sy des dienst 4
wachten inder hutte des dienst/ in al-
len ampte der hutte: ende gheen vreemde en
sal hemt tot v ghenaken.
Soo wacht nv den dienst des heylichdoms/ 5
ende den dienst des altaers/dat daer nv voor-
taen niet meer een woeden en come over den
kinderen Israels.
Want siet/ ick hebbe de Leuiten uwe broe- 6
deren ghenomen wt den kinderen Israels/
ende v ghegheuen/den Heere ten gheschencke
dat sy des ampts hanteren in der hutte des
beschevts.
Ghy daerenteghen/ende uwe sonen met v/ 7
sult wis Priesterdoms wachten/dat ghy dient
in allerley handel des altaers/ende inwen-
dich achter den voorhanck: want uwe Prie-
sterdom ghene ick v ten ampte voor een ga-
ue: wanneer hem een vreemde hiertoe naect/
die sal steruen.
Ende de Heere seyde tot Aaron: e Siet/ ick 8
hebbe v ghegheuen myn hefoffer/ van allen
dat de kinderen Israels heyligen/voor uwe
Priesterlycke ampt/ende uwe sonen/ten ee-
wighen rechte.
Dat sult ghy hebben vanden allerheylich- 9
sten dat sy offeren: alle haer gaue/met allen
haren spijsoffer/ende met allen haren sondof-
fer/ende met allen haren schuldtoffer/dat sy
my gheuen/dat sal v ende uwen sonen het al-
lerheylichste zijn.
Aen de allerheylichste plaetse sult ghy het 10
eten: wat mannelijck is sal daer van eten/
want het sal v heylich zijn.
f Ick hebbe oock het hefoffer haerer gaue/ 11
aen allen beweechofferen der kinderen Isra-
els/v ende uwen sonen/ende uwen dochteren
ghegheuen/ met v ten ewighen rechte: Wie
reyn is in uwen huyse/die sal daer van eten.
Alle de beste olye/ende alle beste moost/en- 12
de coorne harer eerstelinghen/ die sy den Hee-
re ghegheuen/hebbe ick v ghegheuen.
De eerste vrucht alle des/ dat in haren lan- 13
de is/dat sy den Heere brenghen/sal uwe zijn:
wie reyn is in uwen huyse/ sal daer van eten.
Alle het verbannen in Israel sal uwe zijn. 14

Y iij Alle

Ampt der Leuiten.

a Num. 3.2.6 ende 16. 8.9.

b Deu. 18.6.5

c Of/ waernemen/achte hebben.

* Gereetschap

d Anders/stijfs/ of/ghetuyghenisse/

e Leu. 6.b.17.

What de Priester ende de Leuiten voor haren dienst hebbe sullen.

f Leui. 7.b.34.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Exo.34.b.19 g Alle dat zijn moeder byeckt ende alle 19
vleesche / dat sy den Heere bringhen / het zy
mensch of vee/ dat sal uwe zijn: doch dat ghy
de eerste menschen wucht lossen laet / ende
de eerste wucht eens onreynen vees ock los-
sen laet.

Sy sullent doch lossen alst een maendt 16
oudt is / ende sult het te lossen gheuen voor
ghelt/voor vyf silkel/na den silkel des heylich-
doms/ h die ghelt twintich Gera.

Hebr.30.b.13
Leuit.27.c.25
Num.3.e.47
Ezec.45.b.12

Mer/de eerste wucht van eenē osse/of lam/ 17
of gheyte / en sult ghy niet te lossen gheuen/
want sy zijn heylich: haer bloedt sult ghy
sprenghen op den altaer / ende haer vette sult
ghy aensteken / ten offer des sueten reucks
den Heere.

Haer vleesch sal uwe zijn/gheliick als ock 18
de bewegheborst / ende de rechte schouder
uwe is.

Alle heffoffer die de kinderen Israels hey- 19
ligen den Heere/hebbe ick v ghegheuen / ende
uwen sonen/ ende uwen dochteren met v/ ten
eewighen rechte: dat sal een i onvergancke-
lijck verbandt zijn / eewich voor den Heere/
v /ende uwen zade met v.

i In Heb. heet dat een sout verbont/alsoo dat / gheliick het sout het vleesch onverganckelijc behoudt/ alsa sal ock dit verbandt onvergäckelijc zijn. So spreect de Schrifte ock/ 2. Paral. 13. God heeft het rijcke Dauid ghegheuen ende den zijnē met zenen soutverbonde.

Ende de Heere sprack tot Aaron: k Ghy en 20
sult in haren lande niet besitten / ock gheen ℓ
deel onder hen hebben: want ick ben v deel/
ende v erfgoet onder den kinderen Israels.

k Deu.10.a.9 ende 18.a.1 Iosue 13.b. 14.b.33 Ezec.44.c.28 1 Act.4.b.37 De Priesters en Leuiten en hebben gheen erfgoet.

De Leuiten sullen de thienden offeren.

Dē kinderen Leui daerenteghen hebbe ick 21
alle thienden ghegheuen in Israel / ten erfgoe-
de/voor haer ampt dat sy my doen inder hut-
ten des beschepdts.

Dat hen nv voortaen de kinderen Israels 22
niet en genaken totter hutten des beschepts/
om sonde op hen te laden/ende steruen.

Maer de Leuiten sullen des ampts bedie- 23
nen inder hutten des beschepts/ende sy sullen
gheuer misdaet draghen/ten eewighen rechte
by uwen nacomelinghen / ende sy en sullen
onder den kinderen Israels gheen erfgoedt
besitten.

Want de thienden der kinderen Israels/ 24
die sy den Heere heffen/ hebbe ick den Leuiten
ten erfgoede ghegheuen: daerom hebbe ick tot
hen gheseyt/ dat sy onder den kinderen Israels
gheen erfgoet besitten en sullen.

Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde: 25
Segt den Leuiten / ende spreeckt tot hen: 26
Wanneer ghy de thienden neemt vanden
kinderen Israels/die ick v van hen ghegeuen
hebbe tot uwen erfgoede/so sult ghy daervan
een heffoffer den Heere doen/telcken de thien-
de vanden thienden.

Ende sult sulck uwen heffoffer achten / als 27
gaeft ghy coren vt der schure/ende m wolheyt
vt der wijnpersse.

m Dat is/ Most / wijn/ olye/ ende dierghelijcken.

Alsoo sult ghy ock het heffoffer den Heere 28
geuen van allen uwē thienden / die ghy neemt
vanden kinderen Israels/dat ghy s::lckē heff-
offer des Heeren den priester Aaron gheest.

Van allen dat v ghegeuen wordt sult ghy 29
den Heere allerley heffoffer gheuen/ van allen
n besten dat daer van gheheylicht wordt:

n Op Hebr. heet dit/ Vette: daer vt ooc de rijcken/ de Vette besten/ dat is / de beste inde volcke. psal.17 b. 30.ende 78.b.10

Ende segt tot hen: Wanneer ghylieden 30
Also het beste daervan heffet/so salt den Leui-
ten gherecken worden / als een incomen der
schuren/ende als een incomē der wijnpersse.

Ende meucht het eten in allen steden / ghy 31
ende uwe kinderen: want het is uwen loon
voor uwen ampt inder hutten des beschepts.

Soo en sult ghy gheen sonde op v laden aen 32
het selue/wanneer ghy het beste daervan heff-
fet / ende niet ontwijet het gheheylichde der
kinderen Israels/ ende niet en sterft.

Dat xix. Capittel.

1. Vanden soneoffer der iongher koe / ofbeeste/ 9. ende spijsengwater van haer asschen / tot reyninghe ende ontsondinghe der gheener/ die hen aenreenen dooden/ 14. of sterfhuyse/ 16. of verslagenen eteet berontreynigen. 13. 20. Vander straffe der gheener die dat na laten.

1 Ende de Heere sprack met Mose ende Aaron/ende sende:

2 Dese zede sal een wet zijn/ die de Heere gheboden heeft/ende gheseyt: Segt den kinderen Israels/ dat sy tot v brengen een roodachtighe koe sonder vlecke / aen de welcke gheen achtheyt gheteeckt en sy/ ende daer noch nooit geen iock op gheraeckt en is:

Wie roodachtighe koe sonder vlecke / aen de welcke gheen achtheyt gheteeckt en sy/ ende daer noch nooit geen iock op gheraeckt en is:

3 Ende gheeftse den priester Eleasar / a die a hem salse buyten den legher brenghen/ende aldaer voor hem slachten laten.

a Ghy sult hem salse buyten den legher brenghen/ende aldaer voor hem slachten laten.

4 Ende Eleasar de priester b sal van haren bloede met zijnen vinger nemen/ ende staer reghen de hutte des c ℓ beschepdts seuenmael sprenghen.

b Ende Eleasar de priester sal van haren bloede met zijnen vinger nemen/ ende staer reghen de hutte des c ℓ beschepdts seuenmael sprenghen.

c of tabernakels

5 d Ende de koe voor e hem verbernen laten/ beyde haer vel ende vleesch/ daertoe haer bloet met haren dreck/

d Ende de koe voor e hem verbernen laten/ beyde haer vel ende vleesch/ daertoe haer bloet met haren dreck/

e of voor haer oogen

6 Ende de Priester sal rederen hout / ende ysope/ ende rooschroode wolle nemen/ende op de bernende koe worpen.

7 Ende sal zijne clederen wasschen/ ende zijn lijf met water baden: ende daer na inden legher gaen/ ende onreyn zijn totten auondt.

8 Ende diese verbrandt heeft/ sal ock zijne clederen met water wasschen/ende zijn lijf in water baden/ eñ onreyn zijn tot aen de auont.

9 Ende een reyn man sal de f asschen vander koe op rapen/ ende haer schrodden buyten den legher / aen een reyn plaetse / dat sy aldaer bewaert worde voor de menichte der kinderen Israels/ ten g ℓ spijsengwater/ want het is een sondoffer.

f Ghy sult de asschen vander koe op rapen/ ende haer schrodden buyten den legher / aen een reyn plaetse / dat sy aldaer bewaert worde voor de menichte der kinderen Israels/ ten g ℓ spijsengwater/ want het is een sondoffer.

g of gront

10 Ende de selue die de asschen vander koe op gheraept heeft / sal zijn clederen wasschen/ ende onreyn zijn tot aen den auondt: dit sal een eewich recht zijn den kinderen Israels/ ende den vreemdelinghen die onder hlieden woonen.

11 h Wie nv erghens eenen dooden menschē aenroert/ die sal seuen daghen onreyn zijn.

12 Die sal hem i hier mede ontsondighen aen den derden daghe / ende aenden seuenden daghe soo wort hy reyn: ende so hy hem aenden derden dage ende aenden seuenden dage niet en ontsondicht/ so en sal hy niet reyn worden.

13 Wanneer ock yemandt ergens eenen doodē menschē aenroert / ende hem niet ontsondighen en wilde / die verontreynicht de woonunghe des Heeren/ ende soodanighe ziele sal wtgheroeyt worden vt Israel / daerom dat spijsengwater niet ouer hem ghesprengt en is:so is hy onreyn/so langhe als hy hem daer niet van reynighen en laet.

14 k Dat is de wet. Wanneer een mensch inder hutten sterft: Wie inde hutte gaet/ ende alles wat inder hutten is / sal onreyn zijn seuen daghen.

15 Ende alle de openē * gereet schap/die gheen deckſel noch bandt en heeft/is onreyn.

16 Ock wie aenroert opden velde eenen ver-

daghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

slaghen met den swerde/of eenen doden/ of eens menschen beenderen / of graf / die is oureyn seuen daghen.

Exod. 31.a.o. Dese sullen sy nv voor den oureyne nemen/ende vliettende water daer op gieten in een vat.

Ende een reyn man sal hysop nemen / en dat in water steken/ende de hutte besprengen/ en alle de gherechtschap/ en alle zielen die daer in zijn: als die die eens doode been/of eens verslaghenen/of dooden/of graf aengeroert heeft.

De reyne dan / sal den oureynen aen den derden daghe / ende aen den seuenden daghe besprenghen / ende hem aen den seuenden daghe ontsondighen. Ende sal zijne cleederen wasschen/ende hem in water baden/ so wort hy aen den auont reyn.

Wie daeraen roert oureyn zijn sal/en niet ontsondighen en wil / dien sele sal vtgheroeyt worden vt der menichte / want hy heeft het heylichdom des Heeren verontreynicht / ende en is met besprengwater niet besprenght/daeromme is hy oureyn.

Ende dit sal hen een ewich recht zijn: en die die met besprengwater gesprenget wt heeft/ sal ooc zijn cleederen wasschen: ende wie het besprengwater aenroert/ die sal oureyn zijn tot den auont.

Ende alles wat hy aenroert / sal oureyn worden: ende welcke siele hy aenroeren/ sal oureyn zijn tot aen den auondt.

Dat xx. Capittel.

1 Wie Jam sterft in Kades. 2. Het volc twistet met Mose ende Aaron/van gheliele des waters. 5. de Heere geeft hen water vt de rotssteen/ 12. en ontsept Mose en Aars/om haer ongeloue/ het landt Canaan. 14. Mose sent boodschap aen den Coninck Edom/ 18. die en wil Israel door zijn landt niet laten trecken / so reysen sy van Kades na Hor. 24. Daer sterft Aaron/na de woorde des Heeren/ 28. ende Eleasar coemt in zijn stede.

Deut. 32.a.36. Iud. 11.a.16. Psal. 105.a.33. Num. 27.a.14.

Ende de kinderen Israels quamen met de gantsche menichte in de woestijne Zin/ a inder eerster maent / b ende het volck lach te Kades: ende Wie Jam sterf aldaer ende wert aldaer begraven.

Num. 13.a.21. Num. 33.a.36.

Ende de menichte en hadde gheen water/ ende sy vergaderden hen teghen Mose ende Aaron.

Exod. 17.a.2. Num. 14.a.2.

c Ende het volck twistede met Mose ende sprack: Och / dat wy vergaen waren / d doe onse broeders verghinghen voor den Heere.

Num. 17.a.3.

c Waerom hebt ghyliedē de menichte des Heeren in de woestijne gebracht / dat wy hier sterven met onse vee?

Ende waerom hebt ghy ons vt Egypten gheleyt / aen desen quaden hoeck / daer men niet zaepen en can / daer noch wighen / noch wijnstocken / noch granaetappelen en zijn / ende daertoe en isser gheen waere te drincken?

Exod. 32.a.6. Num. 16.a.4.

Mose ende Aaron ginghen van der menichte tot der deure d hutte des ‡ beschepts/ ende vielen op haer aengesichte/ ende de heerlicheyt des Heeren verscheen hen.

Num. 20.a.6.

Ende de Heere sprac met Mose/ ende seyde: 7 e Neemt den staf / ende vergadert de menichte / ghy ende uwe broeder Aaron / ende spreect met den rotssteen voor haren ooghen/ die sal zijn water gheuen: h alsoo sult ghy hen water vt den rotssteen doen hebben / ende de menichte drincken/ende haer vee.

Exod. 7.a.19. Num. 20.a.8. Psal. 78.b.15. Psal. 105.b.41.

Doe nam Mose den staf voor den Heere/ 9 als hy hem ghebaden hadde.

Exod. 17.a.6. Num. 20.a.8. Psal. 78.b.15. Psal. 105.b.41. Sap. 11.a.4. 1. Cor. 10.a.4.

10 Ende Mose ende Aaron vergaderden de menichte voor den rotssteen / ende sprack tot hen: Hoort ghy ongehoorsame: i Sullen wy u ook water vyenghen vt desen rotssteen?

i Deu. 32.f.51. Psal. 78.c.20. ende 105.c.41. ende 106.b.32. Sap. 11.a.4.

11 Ende Mose hief zijn handt op/ ende sloech den rotssteen met den staf k tweemael: doe quam daer veel waters vt/ so dat de menichte dranck/ ende haer vee.

k Geminael hadde hy moeten slaen.

12 De Heere dan noch sprack tot Mose / ende Aaron: l Daerom dat ghylieden aen my niet gheloeft en hebt / dat ghy my heylichder voor den kinderen Israels / en sult ghy dese menichte niet in het lant vyenghen / dat ick hen gheuen sal.

l Num. 27.b.14. Deut. 1.a.37. ende 31.a.2. Psal. 106.a.32.

13 n Dat is het twistwater / daer de kinderen Israels met den Heere over twistede / ende hy gheheylicht wert aen hen.

m Remmert/ Twyffelen is ongheloue en sonde: ende is hier een myte die/ dat het volc des woets door sijne leeraer niet en

14 o Ende Mose sandt boodtschap vt Kades tot den Coninck der Edomiteren: Alsoo laet u p uwe broeder Israel seggben: Ghy weet alle de moeyte die ons ghescheen is.

ea salich worden/ en dat om de cracht Christi de ongelouige. Mose/ dat is het ongheloouich volck bait.

15 Dat onse vaders af in Egypten ghetoghen zijn/ q ende wy langhen tijt in Egypten ghewoont hebben: ende de Egyptenaers handelden ons ende onse vaders qualijck.

n Exo. 17.a.7 o Ju. 11.b.17 p gen. 23.c.23 q Gen. 46.a.6 r Deut. 2.a.3. f Ju. 21.c.22 1. mac. 5.c.48

16 Ende wy schreyden totten Heere/die heeft onse stemme verhoort / ende eenen Enghel ghesonden / ende ons vt Egypten gheleydt: ende siet / wy zijn tot Kades inder stadt / aen uwe landtpalen.

17 s Laet ons door t lant trecken: wy en willen niet door de ackers/noch wijnbergē gaen/ ooch geen water vt de bronputten drincken: de landtstrate willen wy trecken / noch ter rechter noch ter lincker hant wijcken/ tot dat wy door uwe landtpalen comen.

18 t De Edomiters daerenteghen spraken tot hen: Ghy en sult niet door my trecken/ of ick will u met den swerde teghen trecken.

s Exo. 35.a.5 Gbad. b.10. De Edomiters en willen Israel door haer lāt niet laten trecken.

19 De kinderen Israels sprake tot hen: u Wy willen op de ghebaende strate trecken: ende so wy uwe waters drincke/ wy ende onse vee/ so willen wy dat betalen/ wy en willen niet dan slechts te voete door trecken.

u Deu. 2.c.28.

20 Hy daerenteghen sprack: Ghy en sult niet door trecken. x Ende de Edomiters roghen vt/ hen teghen/ met machtighen volcke ende stercker handt.

x Exo. 17.a.8.

21 y Alsoo wepgherden de Edomiters/Israel te verginnen/ door hare palen te trecken: ende Israel weeck van hen.

y Deu. 2.a.7. c.28.

22 Ende de kinderen Israels braken op van Kades/z ende quamen met der gantscher menichte tot Hor aen het ghebercchte.

Dan Kades reysen de kinderen Israels te Hor/ daer sterft Aaron.

23 Ende de Heere sprack met Mose ende Aaron / te Hor aen het ghebercchte / aen de palen des landts der Edomiters/ende seyde:

z Nu. 33.b.37

24 Laet hem Aaron vergaderen tot zijne volcke/want hy en sal niet in het lant comen/ dat ick den kinderen Israels ghegheuen hebbe/ daerom dat ghylieden mijnen monde ongehoorsaem gheweest zijt/ by den twistwater.

25 a Neemt dan Aaron ende zijne sone Eleasar/ ende leydtse op Hor/ in het ghebercchte.

a Nu. 33.b.38 Deut. 32.f.50 b Exo. 29.c.29

26 b Ende treet Aaron zijne cleederen vt/en de treckt se Eleasar aen zijnen sone: ende Aaron sal hem aldaer vergaderen/ ende sterven.

27 Doe dede Mose/ als hem de Heere ghebeden hadde/ ende clommen op Hor in het ghebercchte/voor der gantscher menichte.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eñ Mose tooch Aaron zijne cleederen wt/ 28
c Deu. 10.a.6 ende 32.f.50 Aarós doot. ende toochse Eleasar aen/ zijnen sone: c ende Aaron sterf alhaer boven op dē berch: Mose dan ende Eleasar/ clommen af vanden berge.

Ende doe de gantsche menichte sach dat 29
b Deu. 34.a.8 Aaron wech was/ d beweenden sy hem dertich daghen/ het gantsche huys Israels.

Dat xxj. Capittel.

1. Vanden strijde Israels/ eñ Arad des Cananiters. 5. Van het murmureren des volcx/ ende harer straffe met den slanghen. 8. Item vander metalen slange/ ten teecken opgherichtet. 10. Het volc treckt voorder eñ voorder. 21. Israel sendt tot Sihon der Amoriten Coninck, eñ die weygert haer door zijn lantpalen te trechen/ 23. strijt hem heftich met alle zijnen volcke ten strijde tegen hen: 24. So haer heim Israel/ ende neemt zijn lant in. 32. Mose sendt verspieders na Jaeser. 34. Og de Conincx te Basan wort oock geslagen/ ende zijn lant ende lieden inghenomen.

Arad der Cananiter Coninck.
a Nu. 33.a.40
b Judic. 1.b.17
c Harma/ heet een dan of verbloeckisel.
d Deu. 2.a.1
e Rud. rietzee/ of roode zee/
f Nu. 11. c. 20 Murmureré des volcx.
g 1. Cor. 10.a.9 Sap. 16.a.1.5 Dyerige slanghen.
h Ero. 8.a.8 1. Reg. 13.a.6 Act. 8.c.23
i Nu. aē eenen hooghen stock of staeck.
De metalen slange beteec kit Christus.
k Joā. 3.b.14 ende 8. c. 28 ende 12.b.32 2. Reg. 18.a.4 1 Cor. 10.a.4
l Nu. 33. c.43 Reyse der kinderen Israels.
m Arnon/ is deselue hooghe Rotzsteen die in Besupha/ dat is/ hooch in de wolcken/ winden/ ende breder staet: on der vlieghende beken/ ende hy strecket hem aen de selue zijne beken te Ar.
n Judi. 11.b.18 of Nu. Dat hy gedaē heeft in de rietzee/ ende inde beke Arnon: Eñ de gaet der beke die hen ter woninge Ar henē strecket/ of hup gheit/ eñ leuen van af de lantpale Moab.

Ende de Cananiter/ de a Coninck Arad/ die tegent Suyden woont/ hoorde/ dat Israel in coemt/ door den wech der verspieders/ streedt hy tegen Israel/ eñ voerde sommighe ghevanghen. 1

Doe beloefde Israel dē Heere een belofte/ 2 eñ sprac: Wanneer ghy dit volck onder mijne hant geeft/ so wil ick hare steden verbannen.

Eñ de Heere verhoorde de stemme Israels/ 3 ende gaf hen de Cananiters/ ende sy verbandense met haren steden/ b ende hieten de steden c Harma.

d Doe togen sy van Hor aen het geberchte 4 op den wech tot de e Rudsee/ dat sy om der Edomiters lant henen togen/ ende het volck wert verdrietelijck op den weghe/

Ende sprac tegen God eñ Mosen: f Waer- 5 om hebt ghy ons wt Egypten gheleyt/ dat wy sterven inder woestijne: want hier en is geen broot noch water/ ende onse ziele walget over dese loose spijse.

g Doe sandt de Heere hyerige slangen on- 6 der het volck/ die beten het volck/ dat daer een groot volck in Israel sterf.

Doe quamen sy tot Mose/ ende spraken: 7 Wy hebben gheseondicht/ dat wy teghen den Heere ende tegen h ghesproken hebben: h bidt den Heere/ dat hy de slanghen van ons neme. Mose badt voor het volck.

Doe sprack de Heere tot Mose: Maeckt b 8 een metalen slanghe/ eñ richtese i tot een teecken op: Wie gebeten is/ ende siese aen/ die sal ghenesen.

k Doe maecte Mose een metalen slange/ 9 ende richtese op tot een teecken: ende wanneer yemanden een slanghe beet/ so sach hy de metalen slanghe aen/ ende bleef leuendich.

l Ende de kinderen Israels togen wt/ ende 10 legherden hen in Oboth/ 23

Ende van Oboth togen sy wt/ eñ legerden 11 hen in Jim/ aen het geberchte Abarim/ in der woestijne teghen Moab ouer/ tegen den opganck der Sonnen.

Van daer togen sy/ ende legherden hen aen 12 de beke Sared.

Van daer toghen sy/ ende legerden hen op 13 dese zijde aen m Arnon/ welcke is in de woestijne/ eñ reyckt daer wt van de lantpalen der Amoriters: n want Arnon is de lantpale Moab/ tusschen Moab/ ende der Amoriters.

Daerom sy zeeckenen inden boeck vanden 14 strijden des Heeren: o Het Vaheb in Supha/ ende de beken aen Arnon.

Ende de syzingader der beke/ welcke reyckt 15 tot aen de stadt Ar/ ende leuet haer/ ende is de lantpale Moab:

Eñ van daer p trocghen sy tot Beer: p Num. 21.b.16 16 Dat is de bornput daer de Heere tot Mose van seyde: Vergadert het volck/ ick wil hen water gheuen.

Doe sangh Israel dit Liedt/ q ende songen 17 een om den anderen over den bornput.

Dat is de bornput die de Vorsten ghegra- 18 uen hebben: de edele inden volcke hebbense ghegrauen/ door den leeraer ende hare r Staten: ende van deser woestijne trocghen sy naer Mathana:

Ende van Mathana na Nahaliel: eñ van 19 Nahaliel na Bamoth:

Ende van Bamoth in het dal/ dat inden bel- 20 de Moab leyt/ tot den hoogen berge Pisga/ die teghen de woestijne sier.

Ende Israel sandt boden tot Sihon den 21 Coninck der Amoriten/ ende liet hem seggen:

Laet my door t lant trecken: wy en willen 22 niet wijcken in de ackers/ noch in de wingaerden/ willē ooc des bornputs water niet drincken: de lantstraten willen wy trecken/ tot dat wy door uwe lantpalen comen.

Doch Sihon en oorloefde den kinderen 23 Israels den tocht niet door zijne landtpalen/ maer vergaderde alle zijn volck/ eñ trooch wt/ Israel teghen/ in de woestijne: ende als hy tot Jahza quam/ streedt hy teghen Israel.

Maer Israel sloech hem met de scherpte 24 des sweerts/ eñ nam zijn lant in/ van Arnon aen/ tot aen den Jabok/ eñ tot aen de kinderen Ammon: y want de lantpalen der kinderen Ammon waren baste.

Also nam Israel alle dese steden/ eñ woon- 25 de in allen steden der Amoriters/ tot Hesbon/ ende in allen haren z Dochteren.

Want Hesbon de stadt/ was Sihons des 26 Conincx der Amoriters/ ende hy hadde a te vooren met den Coninck der Moabiters ghestreden/ ende hem alle zijn lant afgewonnen/ tot Arnon toe.

Daerom spreecken in de gemeyne spreec- 27 ke: Coemt tot Hesbon/ dattet de stadt Sihon bouwe ende oprichte.

Want vyer is wt Hesbon gheuaren/ een 28 vlamme van der stadt Sihon/ die heeft verslonden Ar der Moabiten/ eñ de burgers der hoochte Arnon.

Wee d Moab/ ghy volc b Camos zijt ver- 29 lozen/ men heeft zijne sonen in de vlucht ghesleghen/ eñ zijne dochteren ghevangen ghenomen: Sihon den Coninck der Amoriters.

Hare heerlijcheyt is te niete geworden/ van 30 Hesbon af/ tot Dibon toe/ sy is verdoort tot Nopha toe/ die daer reyckt tot Medba.

Also woonde Israel in het landt der A- 31 moriters.

Eñ Mose sandt wt verspieders na Jaeser/ eñ wonnen hare Dochteren/ ende namen de Amoriters in/ die daer in waren.

Ende keerden hen/ ende togen opwaerts/ 33 des weechs tot Basan: doe trooch wt hem tegen/ Og de Conine te Basan/ met alle zijnen volcke/ te strijden in Edrei.

Ende de Heere sprack tot Mose: Vreest 34 niet voor hem/ want ick hebbe hem in mijne hant ghegeuen/ met lant eñ lieden: e ende sult hem doē/ als ghy met Sihon den Conine

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

der Amoriters ghedaen hebt/ die tot Hesbon
woenden.
Ende sp sloegen hem/ ende sijne sonen/ ende 35
alle sijn volck/ tot dat daer niemant ouer en
bleef/ende namen het lant in.

Hier Dat xxj. Capittel.

1. Balack beert zaecht door Israel/ sendet boden
na Bileam het volc te verbloecken. 9. Die weyge-
gheert hem dies wt verbot des Heeren: 15. Ende
so hy andermael met hoerlicke Hoysten ende groter
toeseggunge besendet wert/ 19. ende up hoopt hy
sonde gaen/ 21. maect hy hem op tegen des Hee-
ren wille/ende krijcht wederstant van desselues En-
gel. 28. Hoopt dan sijner eselinne/ 31. ende van
den Enghel gestraft/ 36. ende dan Balack na des
scheidinghe/ hoerlicken opghenomen.

Balack Ca-
naens coninc bestrijt
Israel.

Hier na togen de kinderen Israels/ende 1
legherden hen in het velt Moab/ op de 2
ander zijde van de Jordane / teghen
Jericho.

a Ende doe Balack de sone Zipor sach/ alles 2
wat Israel ghedaen hadde den Amoriteren:
Ende dat hen de Moabiters seer vreesden/ 3
voor den volcke/ dat soo groot was/ ende dat
den Moabiteren grouwelde voor den kinde-
ren Israels/
Ende spraken totten oudsten der Midia- 4
niters: Nu sal desen hoop op knaghen/ wat
tsmom ons is/als een osse krupt op de velde
op knaecht. Balack dan de sone Zipor/ was
tor dier tijt Coninck der Moabiters.

Balack sendt
voor Bi-
leam.

b Ende hy sandt boden wt tot c Bilaam 5
d den sone Beor/tot Pethor/ die woonde aen
het water/ indē lande der kinderē sijns volcx/
dat sp hem eyschten/ ende liet hem segghen:
Siet/daer is een volck wt Egypten getogen/
dat bedect het aensichte der aerden/ ende leyt
teghen my.
So comt nu/ende verloeckt my dat volck/ 6
want het is my te machtich: of ick het slaen
conde/ende wt den lande verdrijuen: want ick
weet dat/wien ghy segent/die is gesegent/en-
de wien ghy verloeckt/die is verloeckt.
Ende de oudtsten der Moabiters gingen 7
voort metten oudtsten der Midianiters/ende
hadden het loon des waersegghers in haren
handen/ende gingen tot Bileam in/en seyden
hem de woorden Balack.
Ende hy spraet tot hen: Blijft hier ouer nacht/ 8
soo wil ick u lieden weder seggben/ als my de
Heere segghen sal. Also bleuen de Hoysten der
Moabiters by Bileam.
Ende Godt quam tot Bileam/ende spac: 9
Wie zijn de lieden die by v zijn?
Bileam spack tot Gode: Balack de sone 10
Zipor/ der Moabiten Coninck heeft tot my
gheschonden:
Siet/een volck is wt Egypten ghetoghen/ 11
ende bedeckt het aensicht der aerden: so comt
nu/ en verloeckt hen/of ick met hen strijden
conde/ende hen verdrijuen.
Godt daerentegben spack tot Bileam: En 12
gaet niet heenen/ en verloeckt dat volck oock
niet/want het is gheseghent.
Doe stont Bileam des morghens op/ende 13
spack totten Hoysten Balack: Gaet henen in
uwe lant/ want de Heere en wil niet ghehen-
ghen dat ick met v trecke.
Ende de Hoysten der Moabiters maeckten 14
hen op/quame tot Balack/ende spraken: Bi-
leam weyghert hem met ons te trecken.
Doe sandt Balack noch grooter ende heer- 15
lijcker Hoysten henen/dan die waren/

Balack.

Balaam.

Balaam.

Balack sendt
noch meer
Hoysten.

16 Doe die tot Bileam quamen/ spraken sy tot
hem: Also laet v Balack de sone Zipor seggē:
Lieue/en weyghert v niet tot my te trecken:
17 Want ick wil v hooch eeren/ende wat ghy
my segt/ dat wil ick doen: Lieue/ coemt/ende
verloeckt my dit volck.
18 Bileam antwoorde/ ende spac totten knech- e Nu.24.v.13
ten Balack: e Wanneer my Balack zijn huys
vol silners ende gouts gaue/ so en conde ic doch
niet overtreden / het woort des Heeren mijns
Gods/ende oft te groot te doen.
19 So blijft ghylieden doch oock hier desen
nacht/dat ick f verncme/ wat de Heere voorder f Of/ ghewaer-
met my spreken sal. worde/
20 Doe quam Godt des nachts tot Bileam/
ende spac tot hem: Zijn de mannen gecomen v
te eyschen/so maect v op/ende trecht met hen/
doch dat ick v segghen sal/ sult ghy doen.
21 Doe stont Bileam des morgbens op/ende Balaam reet
sadelde zijne eselinne/ende toogh metten Hoy- linnen Bi-
sten der Moabiters. leam.
22 Doch de toorn Godts vergrimde / dat hy
heenen toogh: Ende de Enghel des Heeren tradt
in de weg/dat hy hem wederstonde: ende hy
reedt op zijne eselinne/ende twee ionghers wa-
ren met hem.
23 Ende de eselinne sach den Engel des Heeren
inden weghe staen/ende een bloot swoert in zij-
ner hant: ende de eselinne weeck wt den wegbe/
ende ghinck opten velde: Bileam sloechse dat
sy inden weg sonde gaen.
24 Doe tradt de Engel des Heeren indē weg
by den wijnberghen / daer op beyden zijden
wanden waren.
25 Ende doe de eselinne dē Engel des Heeren
sach/ dwang sy hem aē de wandt/ ende clemde
Bileam den voet aen de wandt/ende sloechse
noch meer.
26 Doe ginck de Engel des Heeren voorder/
ende tradt een enge plaetse/ daer gheenen
weg en was te wijckē/ noch ter rechter/noch
ter slincker hant.
27 Ende doe de eselinne den Engel des Heeren
sach/viel sy op haer luiden onder Bileam: doe
vergrimde den toorn Bileam / ende sloech de
eselinne metten stock.
28 g Doe dede de Heere der eselinnen den Bileams eselinne
mont op/ ende spack tot Bileam: Wat heb g 2. Pe.2.v.16
ick v ghedaen/dat ghy my gheslagen hebt nu
dynmael?
29 Bileam spack totter eselinnen: Dat ghy
my bespot hebt: Och dat ick my een swoert in
de hant hadde/ ick woude v verwoghen.
30 De eselinne spac tot Bileam: Ben ick niet
D v eselinne/daer ghy op gereden hebt tot nuer
tijt/tot op desen dach? hebbe ick v oor opt also
ghedaen? Hy spack: Neen.
31 Doe opende de Heere Bileam de oogben/
dat hy den Engel des Heeren sach indē weg
staen/ende een bloot swoert in zijner hant/ende
neyghde ende bockte hem met zijnē aengesichte.
32 Ende de Engel des Heeren spac tot hem:
Waerom hebt ghy v eselinne gheslaghen nu
dynmael? Siet/ ick ben wtgegaen / op dat
ick v wederstae / want de weg is voor my
verkeert.
33 Ende de eselinne heeft my gesien/ ende my
dynmael gheweken: sus/ soo sy niet voor my
gheweken en hadde/ soo woude ick v ock nu
verwocht/ ende de eselinne leuendich behou-
den hebben.

Doe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Doe sprac Bileam totten Engel des Hee- 34
ren: Ick hebbe gheseondicht/ want ick en hebt
niet geweten/ dat ghy my tegen stondet inden
wech: eñ nu/ so het v niet en behaecht/ soo wil
ick wederom keeren.

De Engel des Heeren sprac tot hem: Treet 35
henen metten mannen/ doch niet anders/ son-
der wat ick v seggen sal/ sult ghy spreken: also
tooch Bileam metten Vorsten Balack henen.

Doe Balack hoorde dat Bileam quam/ 36
tooch hy wt hem tegen/ in de stadt der Mo-
abiten/ die daer leyt aen de palen Arnon/ welc
is aen de wterste palen/

Ende sprac tot hem: Hebbe ick niet tot v 37
gesonden/ ende v laten eyschen: Waerom en
zijt ghy dan niet tot my gheco̱men: Meynt
ghy/ ick en conde v niet eeren?

Bileam antwoorde hem: Siet/ ick ben tot v 38
gecomen: b doch hoe can ick wat anders spre-
ken/ als dat my God inden mont gheeft/ dat
b Nu. 23 b 12 moet ick spreken.

Also tooch Bileam met Balack/ ende qua- 39
men in de straten van der stadt.

Ende Balack offerde runderen ende s[illegible] v 40
pen/ ende sandt na Bileam/ ende na dē Vor-
sten die by hem waren.

* Eñ des morgens nam Balack Bileam/ 41
* Cap. 23. Luth. Kercken Baal. ende voerde hem op de hoochte Baals/ dat hy
van daer sien conde/ tot aent ende des volcx.

Dat xxiij. Capittel.

1. Bileam/ na bouwen vā seuē altaren/ met bē-
stemden offer daer op/ bestaet dem Israel te ver-
bloecken: 4. ende so hem Godt zijn woort inden
mont lept/ 7. moet hy segen voor bloeck spreken.
11. Balack daer ouer ontrust/ 14. voert hem aen
een ander plaetse/ laet andermael altaren met of-
feren toerichten/ als voor/ 18. ende hoort weder-
om segen voor bloecken. 25. Dat verdriet hem/
voert hem op de hoochte Peor/ eñ laet derdemael
altaren toerichten als voor.

Nde Bileam sprac tot Balack: Bou- 1
wet my hier seuen altaren/ ende besorcht
my hier seuen ossen ende rammen.

Balack dede als hem Bileam seyde/ ende 2
beyde Balack ende Bileam offerdē/ a telcken
op eenen altaer eenen osse ende eenen ram.

Ende Bileam sprac tot Balack: Treet 3
by v brandtoffer/ b ick wil henen gaen/ of my
misschien de Heere gemoetrede/ dat ick v seg-
ghe/ wat hy my condt doet: ende guinck henen
c haestelijck/

Ende God ghemoetrede Bileam: ende hy 4
sprac tot hem: Seuen altaren heb ick toeghe-
richtet/ ende telcken op eenē altaer/ eenen osse/
ende eenen ramme.

De Heere daerentegen gaf dat woort Bi- 5
leam inden mont/ ende sprac: Gaet weder he-
nen tot Balack/ ende spreeckt also:

Eñ doe hy weder tot hem quam: Siet/ doe 6
stont hy by zijnē brandtoffer/ met tsamen allen
Vorsten der Moabiters.

Doe hief hy aen zijne d spreucke/ eñ seyde: 7
Wt Syrien heeft my Balack der Moabiter
Coninck halen laten/ van het geberchte tegen
den opganck: Coemt/ vervloeckt my Jacob/
coemt/ scheldet Israel.

Wien sal ick vervloecken/ dien Godt niet 8
en vervloeckt? Wien sal ick schelden/ dien de
Heere niet en scheldet?

Want vander hoochte der e steenrotzen sie 9
ick hem wel/ eñ vanden cleynen berghen aen-
sie ick hem: siet/ dat volck sal alleen woonen/
ende niet onder de Heydens gherekent worden.

10 Wie can tellen het stof Jacobs/ eñ het ghe- Balaam
tal des vierden deels Israels? Mijn ziele gheve
moet sterven dē doot der rechtveerdigen/ ende Balaam
mijn eynde worde als dese rs eynde.

11 Doe spraeck Balack tot Bileam: Wat doet Balaam
ghy nu by my? Ic hebbe u halen laten te ver-
bloecken mijne vyanden/ eñ siet/ ghy segentse.

12 Hy antwoorde/ ende sprac: f Moet ick dat f Num.
niet houden ende spreke/ dat my de Heere in-
den mont gheeft.

13 Balack sprac tot hem: Coemt doch met my
aen een ander plaetse/ van welcker ghy zijn
eynde siet/ ende doch niet gantsch en siet/ ende
vervloeckt my hen aldaer.

14 Ende hy voerde hem op een g veldt/ g Balaam
op de hoochte Pisga eñ bouwede seuen altae-
ren/ ende offerde telcken op eenen altaer eenen Pisga
osse/ ende eenen ram/

15 Eñ sprac tot Balack: Treet also by v brant-
offer/ ick wil daer wachten.

16 Ende de Heere gemoettede Bileam/ eñ gaf
hem dat woort in zijnen mont/ eñ sprac: Gaet
weder tot Balack/ ende spreeckt also.

17 Ende doe hy weder tot hem quam/ siet/ doe
stont hy by zijnen brandtoffer metten Vorsten
der Moabiters. Ende Balack sprac tot hem:
Wat heeft de Heere gheseyt?

18 Ende hy hief aen zijne spreucke/ ende seyde:
Staet op Balack/ ende hoort/ laet ter oozen
wat ick segghe/ ghy sone Zipor.

19 h God en is niet eē i mensche dat hy liege/ h 1. Co.
noch een menschen kint/ dat hem yet wat be- 1 Be
rouwe: soude hy yet wat seggen/ eñ niet doē? longen
sonde hy yet wat spreken/ ende niet houden? ten
dat
20 Siet/ te segenen ben ick hier gebracht/ k ick wolle
E seghene/ ende en cans niet ghekeeren. dat
wa
21 Men en siet geen l moeyte in Jacob/ ende selfs
gheen arbeyt in Israel: de Heere zijn Godt is bi
by hem/ ende het ra trompetten des Conincx ghen
onder hem. arbeyt
Bedr

22 n God heeftse wt Egypten gelept/ zijn wijs- ghen
mordicheyt is/ als eens eenhoorens. bega
schu

23 Want daer en is geen toouenaer in Jacob/ ed
ende gheen waerseggher in Israel: Tot zijner dē
tijt sallen van Jacob seggen/ eñ van Israel/ schu
welcker wonderwercken God doet. 10.a.7.

24 Siet/ dat volck sal opstaen/ als een tonghe
leeuwe/ eñ sal hem verheffen/ als eenen leu-
we: het en sal hem niet leggen/ tot dat het den
roof verslinde/ ende het bloedt der verslaghe-
nen drincke.

25 Doe spraeck Balack tot Bileam: Ghy sult
hem noch vloecken noch seghenen.

26 Bileam antwoorde/ eñ spraeck tot Balack:
Hebbe ick v niet gheseydt: Alles wat de Heere
spreken sal/ sal ick doen?

27 Balack sprac tot hem: Coemt doch/ ic wil v
aen eē ander plaetse brengen/ of het misschien
Gode behiel/ dat ghyse my aldaer vervloecte.

28 Eñ hy voerde hē op de hoochte des berchs
Peor/ welcke teghen de woestijne siet.

29 Eñ Bileam spraeck tot Balack: Bouwet
my hier seuen altaren/ eñ beschickt my seuen
ossen/ ende seuen rammen.

30 Balack dede als Bileam seyde/ ende offer-
de telcken op eenen altaer/ eenen osse/ ende ee-
nen ram. Peor

Dat xxiij. Capittel.

1. Bileam moet zijns ondancks Israel seghe-
nen/ 19. ende soo hem Balack met toorne ende
ongheg-

a Of/ ymmers
b Hier liecht Bileam/ want de Heere hadde hē eerde vooz-henen gheseyt/ dat hy niet en soude vloecken: maer hy gaet tot zijnen toouenaren onder des Heeren naē/ Num. 23 b 16 Eñ Anders/ op de hoochte/ And. alleen/
c Spreucke heet hier. Oracula/ dz is/ suete woordē die hy met van hē selfs en spreect maer die hem God inde mōt gaf: als wanneer een Godloosen den text des woozdts Gods spreect/ dat tegē hemselven ende dē zijnen is.
d Num. 22 a 5
e Num. 24 a 5

ongheeert nae huys sendet/ 14. prophecert hy
banden gheluckichheydt des ryer Israels / ende
der toecomste Messiah: 20. Item banden A-
malekiteren/ 21. Kenieren/ 24. ende Gomep-
nen ende haren ondergank.

Hier int meeste
deel dat Bile-
am te boek al-
leen te voor-
schijn gecomen/ uenaers/maer richtede zijn aenghelicht straf
ander Godts totter wolfijne/

1 DE nb Bileam sach/ dat het den Heere
beuiel/dat hy Israel seghende/en ginck
hy niet henē/als voormaels/na de too-
uerije gheuen/ ende hare
Godts quam op hem.

2 Hief zijne ooghen op/ eñ sach Israel/a hoe
laghen na haren stammen/ende de Gheest

3 b Ende hy hief aen zijne sprencke/eñ seyde:
Het seydt Bileam de soone Beors/ het seydt de
man/diens de ooghen c opgheopent zijn.

4 Het seydt de hoorder Godlijcker spraken/
des Almachtighen openbaringe siet/ dien
de ooghen gheopent worden/ wanneer hy neder

5 Hoe fijn zijn uwe e hutten/ Jacob/ eñ uwe
woninghen/Israel:

6 Gheliick als haer de beken wtbreyden/als
de hoven aen de wateren/als de f hutten/die
de Heere planter/ als de cederen aē het water.

7 Daer sal water wt zijnen eymer bloeyen/
ende zijn zaet sal een groot water worden: zijn
Conine sal hooger worden dan g Agag/ ende
zijn ricke sal hem verheffen.

8 h God heeft hem wt Egypten gelept: zijn
hyndoedicheyt is als eens eenhoorens: i hy
sal de heydenen zijne verualgers verslinden/
ende haer gebeenten verwijsen/eñ met zijnen
pijlen zu stucken schieten.

9 k Hy heeft hem nedergelept als eñe leeu-
we/ende als een l'monck leeuwe/wie wil hem
tegen hem verheffen: Gheseghent zy/die d se-
ghent:ende vervloect/die d vloeckt.

10 Doe vergrimde Balack in toorne tegē Bi-
leam/eñ sloech de handen te samen/eñ sprack
tot hem: Ic hebbe d vreyscht/dat ghy mijnen
vianden vloecke soudet/ ende siet/ghy hebtse
nu drymael gheseghent.

11 Eñ nu/maer d aen uwe plaetse: ick dach-
te/ick wilde d eeren/ doch de Heere heeft d de-
ere gheletert.

12 Bileam antwoorde hem: Hebbe ick niet
ooc uwen baden gesept/die ghy tot my sondt/
ende ghesproken:

13 m Wanneer my Balack zijn huys vol sil-
vers ende goudts gaue/ so en conde ick doch
voor des Heeren woort niet voorby/ quaet ofte
goet te doen/ naer mijnen hertte / maer wat de
Heere spreken sal/dat sal ick oock spreken?

14 Eñ nu siet/wanneer ick tot mijnen volcke
treckie so coemt/ so wil ick d v raden/ wat dit
volck uwen volcke doen sal, ter laetster tijt.

15 Ende hy hief aen zijne sprencke/eñ seyde:
Het sept Bileā de sone Beors/ het sept de man/
diens de ooghen gheopent zijn:

16 Het sept de hoorder Godlijcker reden/ende
die de kennisse heeft des Hoochsten/die de o-
penbaringhe des Almachtigen siet/ ende dien
de ooghen gheopent worden/ wanneer hy ne-
der knielt.

17 Ick sal hem sien/doch als nu niet/ ick sal
hem aenschouwen/doch niet harde by: p een
Sterre sal wt Jacob opgaen/ende eē Scepter
wt Israel sp comen / q ende sal r verslaen de
hoecken der Moabiten/ ende verstoren alle
kinderen Sets.

18 s Edom sal hy innemen/ eñ Seir sal zijnen
vyanden onderworpen zijn: ende Israel sal
ouerwinninghe hebben.

19 Wt Jacob sal de Heerschapper comē/ ende
ombrengen wat daer ouer is banden steden.

20 Eñ doe hy de Amalekiten sach/ hief hy aen
t zijne sprencke/ ende seyde: t Amalcek de eerste
onder den Heydenen / doch ten laetsten sult
ghy gantsch ommecomen.

21 Ende doe hy sach de Kenithers/ hief hy aen
zijn sprencke/eñ sprack: Vast is v woninge/
eñ hebt uwen nest in eenen rotzsteen gheleyt.

22 Doch/ O Cain/ ghy sult verbrant worden/
wanneer d Assur ghenangen wech voeren sal.

23 Ende hief noch eenmael zijne sprencke/ende
sprac: Och/wie sal leuen/wanneer God sulcx
doen sal?

24 u Eñ schepen wt x Chitim sullen verder-
uen den Assur ende Eber/ hy dannoch sal ooc
ommecomen.

25 Ende Bileam maecte hem op/ ende toech
henen/ ende quam weder aē zijn plaetse: ende
Balack toech zijnen wech.

Dat xxv. Capittel.

1. So het boick hoocreert metten Moabitischen
vrouwen/ ende hen hanghet aen den Baal Peor/
4. heet de Heere alle Overste in de Sonne han-
gen/ ende den schuldigen gemepnen man verwor-
ghen. 6. Den Pinehas / nae ernstighen straffe
der onbeschaemder hoererije Simri ende Casbi/
12. gheeft hy een verbont dan ewigen Priester-
domme. 16. Ende heet de Midianiten omme-
brengben.

1 EN dede a Israel woonde in Sittim/ ende
het volc hief aen te hoereren metē doch-
teren der Moabiten/

2 b Welcke noodden het volck ten offer haer-
der goden: ende het volck att / ende badt haer
goden aen:

3 Ende Israel hinck hem aen de Baal Peor:
doe vergrimde den toorn des Heeren ouer
Israel/

4 Ende spraē tot Mose: c Neemt alle ouer-
sten des volcx / ende hangtse den Heere in de
Sonne/op dat de grimmigen toorne des Hee-
ren van Israel ghekeert worde.

5 Eñ Mose spack totten richteren Israels:
d Een yegelyck verwoyge zijne lieden/die hen
aen den Baal Peor ghehanghen hebben.

6 e Ende siet/een man wt den kinderen Is-
raels quam/ ende bracht onder zijne broeders
een Midianitinne / ende siet Mose toelien/
eñ de gantsche menichte der kinderē Israels/
die daer weenden voor de deure der hutte des
f beschepts:

7 g Doe dat sach Pinehas de sone Eleasars/
des soons Aarons des Priesters/ stont hy op
wt der menichte/ ende nam een spiesse in zijn
handt/

8 Ende ginck den Israelitischen manne na/
tot inden hoeren winckel/ eñ doorstackse beyn-
de/den Israelitischē man/ende het wijf/ door
haren buyck: Doe hiel de plaghe op van den
kinderen Israels.

9 h Ende daer werden gedoot inder plaghe/
vier ende twintich duysent.

10 Ende de Heere spraek met Mose/eñ seyde:

11 i Pinehas de sone Eleasar/des soōs Aarons/
des Priesters/heeft mijne grimmicheyt van-
de kinderen Israels gekeert/ door zijnē k yuer
om mw / dat ick in mijnen yuer de kinderen
Israels niet gantsch en verdelchde,

Daers

f Gen. 25. c. 22
2. Sa. 8. b. 14

t Amalcek
was de eerste
onder de Hey-
denē die de kin
deren Israels
aenbochten/
maer door
Saul vander-
bacht of wt-
geroept, Ero.
17. a. 8
1. Sa. 15. a. 7

u Dan. 11 d 30
x Chitim / zijn
die wt Euro-
pa, als de gro-
te Alexander en
de Romeynen/
welcke ooc ten
laetsten onder
gaen. Eñ dese
prophecye be-
wijst hier dat
alle Conincrij-
ken op aerde/
het eene na de
anderen onder
gaē moeté het
ryck des volcks
Israels / welc
eewich blijft
om Christi
wille.
a Gen. 33 c 49
b Ero. 34 b 15
Psal. 106 c 28

c Iosu. 22 b 17
Deut. 4 a. 3

d Ero. 32 c 27

e Gen. 23 b 17

f t And. stijfte/
of ghemaghe-
nissen/
g 1. Mach. 2.
c. 26. f. 54
Psal. 106 d 30
Pineh. 26

staet eenstes-
lijck de onbe-
schaemde hoe-
rerije.
h 1. Cor. 10. a. 8

i Sy. 45. c. 28.
1. Mac. 2. f. 54

k Of/hartbrijt

f Mala. 2.a.5 1 berbont des weerts/

Ende hy sal hebben/ende zijn zaet na hem/ 13
het verbont eens eewigē Priesterdoms/daer-
om dat hy voor zijnen God gheijuert/ende de
kinderen Israels versoent heeft.

Simri. De Israelitische man dan/ die verslaghen 14
wert metter Midianitinne / hiet Simri/ de
sone Salu/een Vorst uiden huyse des vaders
der Simeoniten.

Het Midiantitische wijf / dat ock versla- 15
Casbi. ghen werdt/ hiet Casbi/ een dochter Sur/die
een Vorst was / eens ghellachts onder den
Midianiten.

Ende de Heere spraeck met Mose/ esi seyde: 16
m Doet de Midianiten schade/ esi slaetse: 17
Want sy hebben ulieden schade gedaē met
harer listicheyt / die sy d gheselt hebben voor
Peor/ ende voor haer suster Casbi/ de dochter
des Vorsten der Midianiten/ die verslaghen
n Rud. willen is aen den dage der plage/ om Peors n wille/ende de plaghe daer na quam.

Dat xxbj. Capittel.

7. De kinderen Israels worden ten anderen male gheteit / ende men vint haerder 601730. 52. De Heere heet het lant voor het lot/ ende na lange beelheyt eñ wepnicheyt wtdeelen. 57. Der Leuiten somma coemt 23000.

Cap. xxbj. Eñ als de plaghe een eynde hadde/ sprack de Heere tot etc. Somma der kinderen Israels.

Ende de Heere sprack met Mose ende 1
Eleasar/den sone des Priesters Aaron: 2
a Neemt de somme der gātscher mē-
nichte der kinderen Israels/van twintich ia-
ren esi daer boven/ na haerder vaders huyse/
alle die int heyr trecken comen in Israel.

a Cro. 30.b.12 Ende Mose sprac met hen/met tsamen E- 3
Num. 1.a.2 leasar den Priester/ inden velde der Moabi-
ten/aen de Jordane teghen Jericho/

Hier wozde eē anderen mael de kinderē Israels gheteit/ dewijle de andere omcomen zijn inder woestijne/die te dien waren geteit / nae den woozde des Heerē) so vooz henen inden 14. Capittel.

Die twintich iaren oudt waren/ende daer 4
boven/ als de Heere Mose gheboden hadde/
ende den kinderen Israels/ die wt Egypten-
lande ghetoghen waren.

Rubens kinderen.

b Ruben de eerstgheborē Israels:doch de 5
kinderen Ruben warē: Hanoch/van dien het
gellachte der Hanochiters coemt: Pallu/van
dien het ghellachte der Palluiters coemt:

b Gen. 46. a 9 Exod. 6.b.12 1. Par. 5.a.1.3

Hezron/van dien het ghellachte der Hezro- 6
miters coemt: Charmi/ van dien het gellachte
der Charmiters coemt.

Dat zijn de gellachten van Ruben/esi haer 7
ghetal was/ dry ende veertich duysent/ seuen
hondert ende dertich.

Nu/de kinderen Pallu/waren: Eliab. 8

Esi de kinderen Eliab / waren: Nemuel/ 9
esi Dathan/ende Abiram:c dat is de Dathan
ende Abiram/de voornemste in de menichte/
die hen teghen Mose ende Aaron verhieuen/
in der rotte Korah/doe sy hen tegen den Heere
verhieuen/

2 Num. 16.a. 2.8.31.

Ende de aerde haren mont op dede/esi ver- 10
slouse met Korah / doe de rotte sterf/doe het
vyer twee hondert ende vijftich mannen ver-
slinde/ende werden een d teecken.

b Een schrickteecheē daer aē sy gebuerden/ ende hen voor gelycher sonde hoeden.

Naer de kinderen Korah en storuen niet. 11

Simeons kinderen. 1. Par. 4.c.24

De kinderen Simeon in haren gellachten 12
waren: Nemuel/daer af coemt het ghellachte
der Nemueliters: Jamin/daer af coemt het
ghellachte der Jaminiters: Jachin/ daer het
ghellachte der Jachiniters af coemt.

Serah/daer het gellachte der Serahiters af 13
coemt: Saul/daer het gellachte der Sauliters
af coemt.

Dat zijn de gheslachten van Simeon/twee 14
ende twintich duysent/ ende twee hondert.

De kinderen Gad in haren gellachten/ wa- 15
ren: Zephon/ daer het gellachte der Zephoni-
ters af coemt: Haggi/ daer het gheslachte der
Haggiters af coemt: Suni/daer het gellachte
der Suniters af coemt:

16 Ozni/ daer het gheslachte der Ozniters af
coemt: Eri/daer het ghellachte der Eriters af
coemt:

17 Arod/ daer het ghellachte der Aroditers af
coemt: Ariel/daer het gellachte der Arieliters
af coemt.

18 Dat zijn de gheslachten der kinderen Gad/
aen haren ghetale veertich duysent/ende vijf
hondert.

19 De kinderen Juda: er Ger ende Onan/die
beyde storuen inden lande Canaan.

20 De kinderen Juda in haren gheslachten/
waren: Sela/daer het gheslachte der Selani-
ters af coemt : Perez/ daer het gheslachte der
Perezites af coemt: Serah/daer het gellache
te der Serahiters af coemt.

21 Nu/de kinderē Perez/waren: Hezron/daer
het gheslachte der Hezroniters af coemt: Ha-
muel/daer het gheslachte der Hamueliters af
coemt.

22 Dat zijn de gellachtē Juda in harē getale/
ses ende tseuentich duysent/ende vijf hondert.

23 De kinderen Issaschar in haren gellachten/
waren: Thola/daer het gellachte der Tholai-
ters af coemt: Phuua/daer het gheslachte der
Phuuaiters af coemt:

24 Jasub/ daer het gheslachte der Jasubiters
af coēt: Simron/daer het gellachte der Sim-
roniters af coemt.

25 Dat zijn de gheslachten Issaschar/ aen den
ghetale / vier ende tseuentich duysendt ende vijf
hondert.

26 De kinderē Sebulon in haren gellachten/
waren: Sered/daer het gheslachte der Sered-
ters af coemt: Elon daer het gellachte der E-
loniters af coemt: Jahelel/daer het gheslachte
der Jahelieters af coemt.

27 Dat zijn de gellachtē Sebulons/aen haren
ghetale/tseuentich duysent/ende vijf hondert.

28 De kinderen Josephs in haren gellachten/
waren: Manasse ende Ephraim.

29 f De kinderen nu Manasse/waren: Ma-
chir/ daer af coemt het gellachte der Machi-
riters: Machir generēde ock Gilead/daer f Jose.
af coemt het gellachte der Gileaditers.

30 Dat zijn nu de kinderen Gilead: Hieser/
daer af coemt het gheslachte der Hieseriters:
Helek/ daer af coemt het ghellachte der He-
lekiters:

31 Asriel/daer af coemt het gellachte der Asrie-
liters: Sichim/daer af coemt het gellachte der
Sichimiters:

32 Semida / daer af coemt het ghellachte der
Semidaiters: Hepher/ daer af coemt het ghe-
slachte der Hepheriters.

33 g Zelaphead nu/ was Hephers sone / ende g Num. 26.
en hadde gheen sonen / maer dochteren / die Iosue 17.
hieten Machela/ Noa/ Hagla/ Milca/ ende
Thirza.

34 Dat zijn de ghellachten Manasse/aen ha-
ren ghetale/twee ende vijftich duysendt/ende
seuen hondert.

35 De kinderen Ephraim in harē gellachten/
warē: Suthelath/ daer af coemt het gellachte Ephraim.
der

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

der Suthelaiters: Becher/ daer af coemt het-
ghelachte der Becheriters: Thahan/ daer af
coemt het ghelachte der Thahaniters.
De kinderen nd Suthelath/ waren: Eran/ 36
daer af coemt het ghelachte der Eraniters.
Dat zijn de gelachten der kinderē Ephra- 37
im/ aen haren getale/ twee en dertich duysent
ende vijf hondert: dat zijn de kinderē Josephs
in haren ghelachten.
Kinderē Ben Jamin. De kinderen Ben Jamin in harē gelachten/ 38
waren: Bela/ daer af coemt het ghelachte der
Belaiters: Asbel/ daer af coemt het gelachte
der Asbeliters: Ahiram/ daer af coemt het ge-
lachte der Ahiramiters:
Suphan/ daer af coemt het ghelachte der 39
Suphamiters: Hupham/ daer af coemt het
ghelachte der Huphamiters:
De kinderē nd Bela/ waren: Ard/ en Na- 40
man/ daer af coemt het ghelachte der Ardi-
ters ende Naemaniters.
Dat zijn de kinderen Ben Jamin in haren 41
ghelachten/ aen den getale vijf ende veertich
duysent ende ses hondert.
Kinderen Dan. De kinderen Dan in haren gelachte: wa- 42
ren: Suham/ daer af coemt het ghelachte der
Suhamiters: dat zijn de ghelachten Dan in
haren ghelachten.
Alle ghelachten der Suhamiters ende Dan. Ende waren hāl te samen aen den getale/ 43
vier ende tsestich duysent/ ende vier hondert.
Kinderen Asser. De kinderen Asser in haren ghelachten/ 44
ware: Jemna/ daer af coemt het gelachte der
Jemniters: Jesui/ daer af coemt het gelach-
te der Jesuiters: Bria/ daer af coemt het ge-
lachte der Briters.
Heber. Heber/ de kinderen Bria/ waren: Heber/ daer 43
af coemt het ghelachte der Hebriters: Mel-
chiel/ daer af coemt het ghelachte der Mel-
chieliters.
Ende de dochter Asser/ hiet Serah. 46
Dat zijn de ghelachten der kinderē Asser/ 47
aen haren ghetale/ twee ende vijftich duysendt
ende vier hondert.
Kinderen Nephthali. De kinderen Nephthali in haren gelach- 48
ten/ waren: Jahaziel/ daer af coemt het ghe-
lachte der Jahazeliters. Guni/ daer af coemt
het ghelachte der Gunniters:
Jeser/ daer af coemt het ghelachte der Je- 49
zeriters: Sillem/ daer af coemt het ghelachte
der Sillemiters.
Dat zijn de gelachtē dan Nephthali/ aen 50
haren getale/ vijf ende veertich duysent/ ende vi
vier hondert.
Somma der kinderen Israels. i Dat is de somma der kinderen Israels/ 51
ses mael hondert duysent/ een duysent/ seuen
hondert ende dertich.
Exo. 6. b. 11
Ende de Heere sprac met Mose/ en seyde: 52
Dese sult ghy het landt vordeylen ten erf- 53
goede/ na den ghetale der namen.
Exo. 23. b. 30. Deut. 1. c. 23. Deut. 6. a. 2
Veelen sult ghy dele ten erfgoede gheuen/ 54
ende weynigen weynich: eenen yegelijcke sal-
men gheuen na haren ghetale.
Deut. 7. b. 1. Doch sal het landt door het lot deylen: 55
na de namen der stammen haerder vaderen/
sullen sy het erue nemen.
Want nae den lote sult ghy haer erue ver- 56
deylen/ tusschen den veelen ende weynighen.
Ende dat is de somme der Leuiten in harē 57
gelachten: Gerson/ daer af het gelachte der
Gersoniters: Kahath/ daer af het gelachte der
Kahathiters: Merari/ daer af het ghelachte
der Merariters.

58 Dat zijn de ghelachten Leui: het gelachte
der Libniters/ het gelachte der Hebroniters/
het gelachte der Mahaliters/ het ghelachte
der Musiters/ het ghelachte der Korahiters: m Exo. 6. b. 17
m Kahath nd/ genereerde Amram.
59 n Ende Amrams wijf hiet Jochebed/ een n Exo. 2. a. 2
dochter Leui/ die hem gebaren wert in Egy- ende 6. b. 19
pten: ende sy baerde den Amram/ Aaron ende
Mosen/ ende haer suster Mirjam.
60 Ende den Aaron wert ghebaren/ Nadab/
Abihu/ Eleasar/ ende Ithamar.
61 o Nadab nd/ ende Abihu stonden/ doe sy o Leui. 10. a. 2
hieruit hoer offerden voor den Heere. Num. 3. a. 4.
1. Par. 24. a. 2
62 p Ende haer somme was/ dry ende twin- Somma der
tich duysendt/ alle mans namen/ van eener Leuiten.
maent aen ende daer bouen: want sy en wer- p Nu. 3. b. 36
den niet ghetelt onder de kinderen Israels:
want men en gaf hen geen erue onder de kin-
deren Israels.
63 Dat is de somme der kinderen Israels/ die
Mose ende Eleasar de Priester telden in den
velde der Moabiten/ aen de Jordane teghen
Jericho:
64 q Onder welcke en was gheener banden q 1. Cor. 10. a. 6
sommen/ doe Mose ende Aaron de Priester c Num. 1. c. 45
de kinderen Israels telden inder woestijne
Sinai.
65 f Want de Heere hadde hen geseyt: Sy sou- f Nu. 14. c. 22
den den doot steruen in der woestijne: en daer Deu. 1. b. 35
en bleef niemant ouer/ behalven Caleb de sa-
ne Jephunne/ ende Josua de sone Nun.

Dat xxvij. Capittel.

1. De dochters Zelaphead/ versoecken erue onder haers vaders broederen/ 6. verweruent. 8. Ende wert een wet van erfgoede ende erue gegheuen. 12. Mose clet van op den berghe Abarim/ het beloofde lant/ daer hy niet en mach in comen. 15. Bidt om eenen getrouwen herder ouer des Heeren volck na hem. 18. Ende hoort hy sal den Josua/ met opleggheu der handen ende heerlichheyt/ inhuldigen.

1 Ende de dochteren a Zelaphead/ des Zelapheads
soons Hepher/ des soons Gilead/ des dochteren.
soons Manasse/ onder den geslachten a Nu. 26. b. 33
Manasse/ des soons Joseph/ met namen ende 36. a. 2
Mahela/ Noa/ Hagla/ Milca ende Thirza. Josue 17. a. 3.
2 Quamen hierteer/ ende traden voor Mose
ende Eleasar den Priester/ ende voor de Vor-
sten/ ende de gantsche menichte/ voor de deu-
re der hutte des b bescheydts/ ende spraken. b Ende getuy-
ghenisse/ of/
3 Onse vader is ghestoruen inder woestijne/ stiftes/
ende en was niet mede onder de menichte
c die hen teghen den Heere verhieuen onder c Num. 16. a. 1.
rotte Korah/ maer is in sijner sonde ghestor- & 27. b. 3
uen/ ende en hadde gheene sonen.
4 Waerom sal dan onses vaders naem/ on-
der sijnen ghelachte ondergaen/ oft hy wel
gheenen sone en heeft? gheeft ons ook een
goet onder onses vaders broederen.
5 Mose bracht haer sake voor den Heere.
6 Ende de Heere sprack tot hem:
7 De dochteren Zelaphead hebben recht ghe- Een wet van
sproken: ghy sult hen ook een erfgoet onder erfgoet ende
haers vaders broederen gheuen/ ende sult hen erue.
haers vaders erue toekeeren.
8 Ende segt den kinderen Israels: Wan-
neer yemandt sterft/ ende en heeft gheene so-
nen/ soo sult ghy sijn erue/ sijnen dochteren
toekeeren.
9 Heeft hy gheene dochteren/ soo sult ghy lie-
den dat sijnen broederen gheuen.

Heeft

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Den berch Abarim.
a Deu.1.b.37 ende 3.c.27. ende 4.c.21. ende 32.c.48. ende 34.a.1.
b Nu.20.b.28 Deut. 3.c.27.
c Nu.20.b.12
d Exo.17.a.7 Nu. 20.b.13. Deut. 9.c.23.
Josua coemt in Moses stede.

Hest hy gheene broeders/soo sult ghylieden dat zijnen ooms gheuen. 10

Heeft hy geen ooms/ so sult ghylieden dat 11 zijnen naesten bzienden gheuen/ die hem toebehoozen in zijnen ghelachte/ dat sy het inneemen: dat sal den kinderen Israels een wet ende recht zijn/ als de Heere Mose geboden heeft.

d Ende de Heere spzack tot Mose: Climt op 12 dat gheberchte Abarim/ende beliet het landt/ dat ick den kinderen Israels gheuen sal.

Ende wanneer ghy dat gheseen hebt/ soo 13 sult ghy b vergaderen tot uwen volcke/ e als b broeder Aaron vergadert is.

f Dewijle ghy mijnen woorde onghehoor- 14 saem gheweest zijt inder woestijne Zin/ onder den twist der menichte/ doe ghylieden my heyligen soudet/ doo2 het water doo2 hen: g dat is het twistwater tot Kades/inder woestijne Zin.

Ende Mose spzack met den Heere/ ende 15 seyde:

De Heere/ de Godt ouer alle leuendighe 16 vleesch/ wilde doch eenen man setten ouer de menichte.

Die voo2 hen wt ende in gae/ ende hen wt 17 ende in leyde: dat de menichte des Heere niet en zy als de schapen sonder herder.

h Ende de Heere seyde tot Mose: Neemt 18 Josua tot v/ den sone Nun/ die een man is/ in welcken de gheest is/ ende legt uwe handen op hem.

Ende set hem voo2 den Priester Eleasar/ 19 ende voo2 de gantsche menichte/ ende gebiedt hem voo2 haren ooghen:

Ende legt uwe k heerlickheyt op hem/dat 20 hem hooze de gantsche menichte der kinderen Israels.

Ende sal tredē voo2 den Priester Eleasar/ 21 die sal voo2 hem raet vraghē doo2 de wijse des l lichts voo2 dē Heere: na desselue mont sullen wt en in trecke/beyde hy/ ende alle kinderē Israels met hem/en de gantsche menichte.

Mose dede als hem de Heere ghebaden 22 hadde/ ende nam Josua/ ende settede hem voo2 dē Priester Eleasar/ ende voo2 de gantsche menichte.

m En lepde zijne hant op hem/en ghebiedt 23 hem/als de Heere met Mose gesproke hadde.

Dat xviij. Capittel.

1. Eener peghelicker tydt wordt haer offer bestemt/ 6. den Sabbathdach. 11. Nieumaendach. 16. Paesschen/ 26. Eerstelinghenfeest.

Ende de Heere spzack met Mose/ ende 1 seyde: 2

Ghebiedt den kinderen Israels/ende 2 spzeeckt tot hen: Den offer mijns broodts/ dwelc mijn offer des sueten reuex is/ sult ghy liedē houdē te zijner tijt/ dz ghy het my offert.

Ende spzeeckt tot hen: a Dat zijn de offe- 3 ren die ghylieden den Heere offeren sult: iarighe lammeren die sonder vlecke zijn/ daghelijex twee ten daghelickschen brandtoffer.

Een lam des mozghens/ het andere tus- 4 schen den avont.

b Daertoe een thiendē Epha c semelmeels 5 ten spijsoffer/ met olye ghemengt/ die gestoten is/een vierendeel van Hin.

Dat is een dachlijex brandtoffer/dat ghy- 6 lieden aen den berghe Sinai offerdet/ten sueten reucke/een yper den Heere.

7 Daertoe zijn dzanckoffer/ telcken tot eenen lamme een vierendeel van hin: in het heylichdom salmen den d wijn des dzanckoffers offeren den Heere.

8 Het ander lam sult ghy tusschen den avont maken/als het spijsoffer des mozghens/ ende zijn dzanckoffer des sueten reucx den Heere.

9 Aen den Sabbathdaghe nb/ twee iarighe lammeren sonder vlecke/ ende twee thienden semelmeels/ten spijsoffer/ met olye gemengt/ ende zijn dzanckoffer.

10 Dat is het brandtoffer eens peghelicken Sabbaths/ bouen het daghelijex brandtoffer met zijnen dzanckoffer.

11 Nb des eerstē daechs uwer maenden/sult ghylieden den Heere een brandtoffer offeren/ twee ionghe ossen/ eenen ram/ seuen iarighe lammeren sonder vlecke.

12 Ende telcken dzy thienden semelmeels ten spijsoffer/ met olye ghemengt/ tot eenen osse/ ende twee thienden semelmeels ten spijsoffer/ met olye ghemengt/tot eenen ram.

13 Ende telcken eenen thienden semelmeels ten spijsoffer met olye ghemengt/ tot eenen lamme: dat is het brandtoffer des sueten reuex/een offer den Heere.

14 Ende haer dzanckoffer sal zijn/ een halue hin wyns ten osse/eē derdendeel hin ten ramme/ een vierendeel hin ten lamme: dat is het brandtoffer/ eenex peghelicker maent in het iaer.

15 Daertoe salmen eenē geytenbock ten sondoffer den Heere maken/ ouer het daghelijcksche brandtoffer ende zijn dzanckoffer.

16 e Nb/ aen den veerthienden daghe der eerster maent/is het Paesschen den Heere.

17 Ende aen den vijfthienden dage der seluer maent isset feest: seuen daghen salmen ongheheuelt broot eten.

18 De eerste dach sal heylich heeten/ dat ghylieden te samen coemt: gheen dienstwerck en sult ghylieden daer in doen.

19 f Ende sult den Heere brandtoffer doen/ twee ionghe ossen/ eenen ram/ seuen iarighe lammeren sonder vlecke.

20 Het haren spijsoffer/ dzy thienden semelmeels met olye ghemengt/op eenen osse/ende twee thienden op den ram.

21 Ende oock een thiende op een lam onder den seuen lammeren.

22 Daertoe eenen bock ten sondoffer/datmen ulieden versoene.

23 Ende sult suler doen g† aen den mozghen/ bouen het brandtoffer/ dwelck een daghelijex brandtoffer is.

24 Na deser wijse sult ghylieden alle dagen/ seuen dagen lanck/ het broot offeren ten offer des sueten reuex den Heere/totten daghelijcksehen brantoffer/daertoe zijn dzanckoffer.

25 Ende den seuenden dach sal by ulieden heylich heeten/dat ghy te samen coemt/ geen dienstwerck en sult ghylieden daer in doen.

26 Ende den dach der h† eerstelinghen/ wanneer ghylieden offert het nieuwe spijsoffer den Heere/ wanneer uwe weken om zijn/ sal ulieden heylich heeten/ dat ghy te samen coemt/ geen dienstwerc sult ghylieden daer in doen.

27 i Ende sult den Heere brantoffer doen/ ten sueten reucke/ twee ionghe ossen/eenen ram/ seuen iarighe lammeren.

28 Het haren spijsoffer/ dzy thienden semelmeels

a Exo.29.b.38 1.Par.16.c.40 2.Esdr.3.a.3. Hebr.9.a.6.
b Nu.15.a.4.
c Of/meelbloemen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

meels met olye gemengt tot eenen offe/ twee thienden totten rammę/
Ende telcken een thiende op een lam der seuen lammeren/
Ende eenen gheytenbock tot lieden te verzoenen.
Dit sult ghylieden doen/ behalven het dagelijc brandtoffer met zynen spijsoffer/ sonder vlecke salt zijn: daertoe zyne drancksoffer.

☞ Dat xxix. Capittel.

1 Van het feest der seuender maendt/ banden eersten/ 7. thienden/ 12. vpfthienden met zynen aenhange/ 35. ende twee ende twintich daghen/ ende haren offeren.

Ende den 1 eersten dach der seuender maendt/ sal vp lieden heylich zijn/ dat 2 ghy te samen roept: ghen dienstwerck en sult ghylieden daerin doen: het is uwer trompetten dach.
Ende sult brandtoffer doen ten sueten reucke den Heere: eenen jongen b osse/ eenen ram/ seuen jarighe lammeren sonder vlecke.
Daertoe hare spijsofferen/ dry thienden semeels met olye gemengt totten osse/ twee thienden totten ramme.
Ende een thiende op een yegelijc der seuen lammeren.
Oock eenen geytenbock ten sondoffer/ ulieden te versoenen:
Behalven het brandtoffer der maent ende zijn spijsoffer / ende behalven het daghelijc brandtoffer/ ende met haren drancoffer/ na haren recht/ ten sueten reucke: dat is een offer den Heere.
c Den thiendē dach deser seuender maent/ sal vp lieden ock heylich heeten/ dat ghy te samen coemt/ en sult uwe zielen castijen/ ende ghen werck daerin doen:
Maer brandtoffer den Heere ten sueten reucke offeren: eenē jongen osse/ eenen ram/ seuen jarighe lammeren sonder vlecke/
Met haren spijsoffer/ dry thienden semeels met olye gemengt totten osse/ twee thienden totten ramme/
Ende een thiende tot eenen lammeren.
Daertoe eenen geytenbock ten sondoffer/ behalven zijn sondoffer der versoenighe/ ende het dagelijcsche brandtoffer met zynen spijsoffer/ ende met haren drancoffer.
d De vijfthiende dach der seuender maent sal vp lieden heylich heeft/ dat ghy te samen coemt/ ghen dienstwerck en sult ghylieden daerin doen/ ende sult den Heere seuen dagen hyeren.
Ende sult den Heere brandtoffer doen/ ten offer des sueten reuck den Heere: dertien jonge ossen/ twee rammen/ veertien jarige lammeren sonder vlecke/
Met haren spijsoffer/ dry thienden semeels met olye gemengt/ telcken tot eenē der dertien ossen/ twee thienden/ telckē tot eenen der twee rammen/
Ende een thiende/ telcken tot eenen der thien lammeren.
Daertoe eenen gheytenbock ten sondoffer/ behalven het dagelijc brandtoffer met zynē spijsoffer ende zynen drancoffer.
Ten den anderen dage/ twaelf jonge ossen/ twee rammen/ veertien jarighe lammeren sonder vlecke/
Met haren spijsoffer ende drancoffer/ totten ossen/ totten rammen/ ende totten lammeren/ in haren ghetale na den rechte.
Daertoe eenen gheytenbock ten sondoffer/ behalven het dagelijcsche brandtoffer met zynen spijsoffer ende zynen drancoffer.
Ten den derden dage/ elf ossen/ twee rammen/ veertien jarige lammere sonder vlecke/
Met haren spijsofferen ende drancoffer/ totten ossen/ totten rammen/ ende totten lammeren/ in haren ghetale na den rechte.
Daertoe eenen gheytenbock ten sondoffer/ behalven het dagelijcsche brandtoffer met zynen spijsoffer ende zynen drancoffer.
Ten den vierden dage/ negē ossen/ twee rammen/ veertien jarige lammere sonder vlecke/
Met haren spijsofferen ende drancoffer/ totten ossen/ totten rammen/ ende totten lammeren/ in haren ghetale na den rechte.
Daertoe eenen gheytenbock ten sondoffer/ behalven het dagelijcsche brandtoffer met zynen spijsoffer ende zynen drancoffer.
Ten den vijfden dage/ achte ossen/ twee rammen/ veertien jarige lammere sonder vlecke/
Met haren spijsofferē ende drancoffer/ totten ossen/ totē rammen/ ende totten lammeren/ in haren ghetale na den rechte.
Daertoe eenen gheytenbock ten sondoffer/ behalven het dagelijcsche brandtoffer/ met zynen spijsoffer ende zynen drancoffer.
Ten den sesten dage/ acht ossen/ twee rammen/ veertien jarige lammere sonder vlecke/
Met haren spijsofferē ende drancoffer/ totten ossen/ totē rammen/ ende totten lammeren/ in haren ghetale na den rechte.
Daertoe eenen gheytenbock ten sondoffer/ behalven het dagelijcsche brandtoffer/ met zynen spijsoffer ende zynen drancoffer.
Ten den seuenden dagh/ seuen ossen/ twee rammen/ veertien jarighe lammeren sonder vlecke/
Met haren spijsofferen ende drancksoffereen/ totten ossen/ totten rammen/ ende totten lammeren/ in haren ghetale na den rechte.
Daertoe eenen bock ten sondoffer/ behalven het dagelijcsche brandtoffer/ met zynen spijsoffer/ ende met zynen drancoffer.
Ten den achtsten dagh/ sal den dach der e vergaderinge zijn/ geen dienstwerck en sult ghylieden daerin doen.
Ende sult brandtoffer offeren/ ten offer des sueten reucx den Heere: eenen osse/ eenen ram/ seuen jarighe lammeren sonder vlecke/
Met haren spijsofferen ende drancofferen/ totten ossen/ totten rammen/ ende totten lammeren/ in haren ghetale na den rechte.
Daertoe eenē bock ten sondoffer/ behalven het daghelijcsche brandtoffer met zynen spijsoffer ende zynen drancoffer.
Dulcx sult ghylieden den Heere doē op uwe feesten/ behalven dat ghylieden beloeft/ en vpwillich geeft tot brandtoffferen/ spijsoffferen/ drancksoffereen/ ende dancksoffereen.
Ende Mose sende den kinderen Israels/ alles wat hem de Heere ghebeden hadde.

e Ezerath/ een bergaderinghe als op eenen hereltyone vergaderē en besloten/ de bloetheit etc. verbooden: Deut. 28. 8. 4. † And. ophouinghe

☞ Dat xxx. Capittel.

1 Belosten/ wanneer die te houdē zijn ofte niet.

1 Ende Mose sprack mette Hoofden der 36 stammē der kinderen Israels/ en sende: Dat is het dat de Heere ghebeden heeft:

I Dan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Beloften/ wanneer die te houdē zijn. 2 Deu. 23. c. 21 Eccle. 5. a. 3. Num. 6. b. 34.

2 Wanneer yemant den Heere een belofte doet/ ofte eenen eedt swoert / dat hy zijn ziele verbindt / die en sal zijn woort niet krencken/ maer alle dat doen / als het tot zijnen monde uytgegaen is.

3 Wanneer eens wijfs naem den Heere een belofte doet/ende haer verbindt/ dewijle sy in haers vaders huys/end' in maechdom is/

4 Ende haer belofte ende verbont/dat sy doet ouer haer b ziele/coemt voor haer vader/ ende hy swijcht haer stille toe/soo gheldt alle haer belofte / ende alle verbont / dies sy haer ouer hare ziele verbonden heeft.

b Dat is/wānneer sy hē verbonden te blijf̄/ of sus wat te doē met haren lijue: God te dienste. Ho dat de ziele hier heet/ so heet als het leuendighe lijf/ alst de schrifte ouer al ghebruyckt.

5 So het haer daerenteghen haer vader belet/ des daechs wanneer hy het hoort / so en gheldet gheen belofte noch verbandt/ dies sy haer ouer hare ziele verbonden heeft: ende de Heere sal haer genadich zijn/ dewijle het haer vader belet heeft.

6 Heeft sy daerenteghen eenen man/ eñ heeft een belofte op haer/ ofte onuaert haer wt haren lippen een verbont ouer hare ziele/

7 Ende de man hoort het / ende swijcht desselfden daechs stille/ so gheldt haer belofte ende verbandt / dies sy haer ouer haer ziele verbonden heeft.

8 So het haer daerenteghen haer man belet/ dies daechs/wanneer hy het hoort/ so is haer belofte los/die sy op haer heeft/eñ het verbāt/ dat haer wt haren lippen ontuaren is ouer haer ziele/eñ de Heere sal haer ghenadich zijn.

9 De belofte eener wedūwe ende verstootene/alles wat sy haer verbinden ouer haer ziele/dat gheltet op haerlieden.

c† Ruberi/ sy hoch in den huyse haers mans beloeft/ etc. haer ziele. Ende haer mā hoogher etc. sy haer verbondē heeft ouer haer ziele. d† And. haer man des etc. Wt haren lippen gegaē is/ dat sy beloeft/ etc. ouer haer ziele: wāt haer man heeft het etcet. e† Rub. haer man. f Oste/ sfadich sfadegrijpich maken. g† And. haer etcet. die sy op haer etcet.

10 Wanneer c† yemandts huysghesin wat beloeft/ofte hen met eenen eedt verbindt ouer zijn ziele/

11 Ende de huysheere hoort het/ende swijcht stille daer toe/ ende en belet het niet/ soo gheldt alle de selfste belofte / ende alles wat het hem verbonden heeft ouer zijn ziele.

12 Maect het daerenteghen d† de huysheere des daechs los / wanneer hy het hoort/soo en gelt het niet/ wat wt zijnen lippen gegaen is/ dat her beloeft of te hem verbonden heeft ouer zijn ziele : want de huysheere heeft het los gemaeckt ende de Heere sal hem ghenadich zijn.

13 Ende alle beloften ende eeden te verbinden / het lijf te castijen/ mach e† de huysheere f bevestighen oft krencken also.

14 Wanneer hy daer stille toe swijcht van eenen daghe ten anderen/ soo bevesticht hy alle g† zijne beloften ende verbont/ die het op hem heeft / daerom dat hy ghes weghen heeft dies daechs/ doe hy het hoorde.

15 Dat hy het daerenteghen krencken/ daer na wanneer hy het gehoort heeft/ soo sal hy de misdaet draghen.

16 Dat zijn de settinghen die de Heere Mose gheboden heeft tusschen den manne ende den wijue / tusschen den vader ende der dochter/ dewijle sy noch een maecht is in haers vaders huys.

Dat xxxi. Capittel.

1. Mose Midianiten wort bevrijcht/ende begeert/ 8. met t'samen Bileam, haerder sonde loon. 11. Mose vervoecht der Midianitischen vrouwen halven/ die onder den roof gebracht worden/ 17. heeftse verwijghen/ maer alle wat manlijck is/ende alleen den jongen maechden verschoonen. 19. De penitentie mochse in stryde, met t'samen alsen ghereetschap ende roof / worden gherepnicht/ 26. het roof / beyde aen menschen ende dier / in

somme ghenomen. 27. Achterblijnens ende wet copsers gheheli gedeylt. 28. Den Heere zijn hefoffer bestemt. 41. Den Priester Eleasar/ 47. die den Leuiten ghegheuen/ 48. allerley gulden cleynoden banden hoofdlichen ten ghedenckenisse ghebracht/ 54. ende de ghenachtenisse in de hutte voor den Heere ghedaecht.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
2 seyde:

2 Wreect de kinderē Israels aen den Midianiten/ dat ghy d daer na vergadert tot uwen volcke.

3 Mose sprack met den volcke/ende seyde: Ruster onder u lieden ten heyre teghen de Midianiters/ dat sy den Heere wreken aen de Midianiten.

4 Uyt eenen yeghelijcken stamme duysendt dat ghylieden wt allen stammen Israels / in het heyr schickt.

5 Ende sy namen aen wt den duysenden Israels/duysent wt elcken stamme/twaelf duysent gherust ten heyre.

6 Ende Mose schickte se met Pinehas den sone Eleasar des Priesters uit heyr / ende de heylighe cleederen / ende de luydtrompetten in zijne handt.

7 Ende sy voerden heyr teghen de Midianiten/ als de Heere Mose geboden hadde/ende verwoesten alles wat manlijck was.

8 b Daertoe de Coninghen der Midianiters b Jos. verwoesten sy/met t'samen haren verslaghenen/namelijck: Eui/Rekem/ Zur/ Hur/ende Reba / de vijf Coninghen der Midianiten: Bileam den sone Beor verwoesten sy oock metten swoerde. Bileam

9 Ende de kinderen Israels namen gevanghen de vrouwen der Midianiters/ende hare kinderen/alle haer vee/alle haer have/ ende alle hare goeden roof den sy.

10 Ende verbranden met vyere alle hare ste-
11 den/hare wooninghen/ eñ alle hare boetsen.

11 Ende namen allen roof/ ende alles wat te nemen was/beydemenschen ende vee.

12 Ende brachten tot Mose / ende tot Eleasar den Priester/ende totter menichte der kinderen Israels/namelijcken/de ghevangenen/ ende het ghenomen vee/ ende het ghetoogte goet int legher opter Moabiten velt/ dat aen de Jordane leydt teghen Jericho.

13 Ende Mose ende Eleasar de Priester ginghen hen teghen buyten voor het legher.

14 Ende Mose werdt toornich ouer de hooftlieden des heyrs/die hooftlieden ouer duysent/ ende hondert waren / die wt den heyre ende stryde quamen/

15 Ende sprack tot hen: Waerom hebt ghylieden alle vrouwen leuen laten?

16 e Siet/en hebben sy niet de kinderen Israels door Bileams raet afghekeert / hen te besondigen aen den Heere/ ouer den Peor/ ende een plage gheschiedde der menichte des Heeren: e Jos. 22. Num. 25.

17 d So verwoecht nu alles wat manlijck is onder den kinderen/ende alle vrouwen / die eenen man bekent ende bygheleghen hebben.

18 Doch alle kinderen die dan wijfs namen zijn/ende gheenen man bekent/noch bygheleghen en hebben/die laet voor u lieden leuen.

19 e Ende legheret u buyten den legher seuen daghen / alle diz yemanden verwoecht/ ofte verslagen aengeroert hebben/ dat ghylieden u ontsondicht aen den derden eñ seuende dage/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

met dien die ghy ghetaughen genomen hebt.
Ende alle cleederen ende alle het gereetschap 46
van bellen/ende alle het pelswerck/ende alle C
hornen baren/ sult ghylieden ontsondighen.
Ende Eleasar de Priester sprack tot den 47
krijchsvolcke/ dat uden strijdt getogen was:
Dat is de Wet/ F welck de Heere Mose ghe-
boden heeft:
Gout/silver/metael ijser/tin ende loot/ 48
Eñalles wat het vyer lijdt/sult ghylieden 49
door het vyer laten gaen/en reynigen/ dat het
mette sijngwater ontsondicht worde: daer-
entegen alles wat ghen vyer en lijdt/dat sult
ghylieden door het water gaen laten.
Ende sult uwe cleederen wasschen aenden 50
seuenden daghe/so wort ghylieden reyn: daer
na sult ghylieden int legher comen.
Den roof van den vyanden krijchslieden.
Ende de Heere sprac met Mose/ende seyde: 51
F Neemt de summe des roofs der genan- 52
ghenen/beyde aen menschen ende dee/ghy ende
Eleasar de Priester/ende de overste vaders
der menichte:
Ende gheeft de helft dien/die wtgetogen 53
sijn int heyr/ende den slach ghedaen hebben/
ende de ander helft de menichte.
Ende sult den Heere heffen/vanden krijchs- 54
lieden die int heyr gheroghen sijn/telcken van
vijf hondert/ een ziele/ beyde aen menschen/
runderen/ezelen/ende schapen:
Van haren helft sult ghy het nemen/ende 55
den Priester Eleasar ghenen ter heffinge den
Heere.
Ende van de helft der kinderen Israels/sult 56
ghy telcken van vijfeghen nemen een stuck O
goets/ beyde aen menschen/runderen/ezelen/
ende schapen/ende van allen dee/ende sult het den
Leuiten geuen/die de wacht waer nemen aen
der woninghe des Heeren.
Ende Mose ende Eleasar de Priester/de- 57
den als de Heere Mose ghebodē hadde.
Ende den overbluyvende buet/die het krijchs- 58
volck ghemaeckt hadde/was ses en sestich hondert/
ende vijf ende tseuentich duysent schapen/
Twee ende tseuentich duysent runderen/ 59
Een ende tsestich duysent ezelen. 60
Ende de helft/die den ghenen die int heyr 61
getogen waren/toebehoorde/was aen den ge-
tale/drijhondermael ende seuen ende dertich
duysent/ende vijf hondert schapen.
Daer van werden den Heere/ ses hondert 62
vijf ende seuentich schapen.
Item/ ses ende dertich duysent runderen: 63
daer van werden den Heere twee en tseuentich.
Item/ dertich duysent ende vijf hondert 64
ezels: daer van werden den Heere een ende
tsestich.
Item menschen zielen/ sesthien duysendt 65
zielen: daer van werden den Heere twee ende C
dertich.
Ende Mose gaf sulcke heffinge des Hee- 66
ren/ den Priester Eleasar/ als hem de Heere
ghebodē hadde.
Ende de ander helft/die Mose den kinderē 67
Israels toedeylde vanden krijchslieden/
Namelijcken/ de helft der menichte toe- 68
mende/was ses drijhondermael ende seuen
en dertich duysent/ende vijf hondert schapen/
Dess gelijcx dertich duysent runderen; 69
Dertich duysent ende vijf hondert ezelen. 70
Ende sesthien duysent menschen zielen. 71
Ende Mose nam van deser helft der kin- 72
deren Israels/ welck een stuck van vijftigen/
beyde des vees ende der menschen/ en gaf het
den Leuiten/die de wacht waer namē aen der
woninghe des Heeren/ als de Heere Mose
ghebodē hadde.
Ende de hooftlieden over de duysendt des 73
krijchsvolcx/namelijck/die over duysent ende
over hondert waren/ tradē hiertoe tot Mose/
Ende spraken tot hem: Dine knechte heb- 74
ben de summe genomen der krijchslieden/ die
onder onsen handen gheweest sijn/ ende daer
en ghebreeckt niet een.
Daerom brengen wy den Heere geschenc- 75
ken/wat een yeghelijck ghevonden heeft/van
gulden gereetschap/ kerens/ armgesnijde rin-
gen/oorringen/ende sjaunselen/ dat onse zielen
versoent worden voor den Heere.
Ende Mose nam van hen/ met tsamen 76
den Priester Eleasar/ het goudt alderley ghe-
reetschaps.
Eñ alles gouts heffinge/ dat sy den Heere 77
hieuē/ was sesthien duysent eñ seuen hondert
ende vijftich sikel/ vanden hooftlieden over
duysent ende hondert.
Want de krijchslieden hadden geroofst/ en 78
yeghelijck voor hemselven.
Eñ Mose met Eleasar den Priester/nam 79
dat goudt vanden hooftlieden over duysent eñ
hondert/ ende brachtent in de hutte des be-
scheyts/ ter gedachtenisse der kinderē Israels
voor den Heere.

Dat xxxij. Capittel.

Over de Jordane legghen met sonderlichen aendachtinghe het landt Gilead/ de stamme Gad/ Ruben ende de halue stamme Manasse.

1 DE kinderen Ruben eñ de kinderē Gad/ hadden seer veel vees/eñ sagen het lant Jaeser ende Gilead aen/voor bequame plaetsen tot haren vee/
2 Ende quamen eñ spraken tot Mose/ende den Priester Eleasar/ende tot den Oversten der menichte:
3 Het lāt Atrot/Dibon/Jaeser/Nimra/Eseb bon/Eleale/Sebam/ Nebo ende Beon/
4 Dat de Heere geslagen heeft voor der menichte Israels/ es bequaem ten vee/ende wy uwe knechten hebben vee.
5 Ende spraken voorder: Hebben wy genade voor u gevonden/so geeft dit lant uwe knechten tot eyghen/ soo en willen wy niet over de Jordane trecken.
6 Mose sprack tot hen: Uwe broeders sullen in den strijdt trecken/ ende ghylieden wilt hier blijnen?
7 Waroom maect ghylieden der kinderē Israels heere wederkeerich/ dat sy niet over en trecken in dat lant dat hen de Heere gegē sal.
8 a Also deden uwe vaders doe ickse uyt- a Nu.13.b.3.
sandt van Kades Barnea/ het lant te beliē.
9 Ende doe sy opgecomen waren tot den de- beke Escol/eñ sagen het lant/maeckten sy het herte der kinderen Israels wederkeerich/ dat sy niet in het lant en wonden/dat hen de Hee- re ghegē woude.
10 b Eñ des Heeren toorn vergrimde ter sel- b Nu.14.f.28 ende 26.g.65 Deu.2.d.13 Psal.95.b.11 ende 106.e.26
25 ver tijt/ende sweer ende seyde:
11 Dese lieden die uyt Egypten ghetogen sijn/ van twintich iaren eñ daer boven/ eñ sullen

Furbenitres/ Gadditers/ eñ den halue stamme Ma- nasse/bidden om het landt Gilead.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

dat lant niet sien/dat ick Abraham/ Isaac/ende
Jacob ghesworen hebbe / daerom dat sy my
niet trouwelijck naghevolcht en hebben/
Wtgenomen Caleb de sone Jephunne des 12
Kenisiers / ende Josua de sone Nun: want sy
hebben den Heere trouwelijck naghevolcht.
Also verguude des Heeren toorn over Is- 13
rael/ende liet se hier ende daer inder woestijne
trecken/beerrich iaer/ tot dat een eynde werdt
alles des ghelachts/ dat quaet gedaen hadde
voor den Heere.
Ende sier/ghylieden zijt opgherresen in uwer 14
vaders stede / dat der sondaers dies te meer
zijn/ende ghy oot des toorns ende grimmicheyt
des Heeren noch meer maeckt teghen Israel.
Want so ghylieden v van hem keert/so sal 15
hyse oot noch langer laten in de woestijne/ende
ghylieden sult dit volck alle verderuen.
Doe traden sy toe/ende spraken: Wy willen 16
hier slechts schaepshutten bouwen voor onse
bee/ende steden voor onse kinderen.
Ende wy willen ons rusten voor aen voor 17
den kinderen Israels/ tot dat wyse brenghen
aen haer plaetse: onse kinderē sullen in de be-
sloten steden blijue/om der inwoonders wille
des lants.
Wy en willen niet weder te huys keeren/ 18
tot dat de kinderen Israels ouernen/ een pe-
ghelijck zijn erue:
Want wy en willen niet met hen eruen op 19
ghene zijde des Jordaens/ maer onse erue sal
ons op dese zijde des Jordaens tegen Oostē
ghevallen zijn.
a Josu. 1. b. 13 ende 4. b. 12 Moyse sprac tot hem: e Wanneer ghylieden 20
dat doen wilt/dat ghy v rustet tē stryde voor C
den Heere/
So treet over de Jordane voor den Heere/ 21
wie onder ulieden gherust is/ tot dat hy zijne
vyanden verdruue van zynen aenghelichte/
Ende het lant onderdaen worde voor den 22
Heere: daer na sult ghylieden omkeeren/ende
onschuldich zijn den Heere/ende voor Israel/
ende sult dit lant also hebben tot eyghen voor
den Heere:
So ghylieden daerentegen sy niet doen en 23
wilt/siet/so sult ghy v aen den Heere besondi-
gen/ende sult uwer sonden ghewaer worden/
als sy ulieden vinden sal.
So bouwet nv steden voor uwe kinderen/ 24
ende hutten voor uwe bee / ende doet wat ghy-
lieden ghesproken hebt.
De kinderen Gad/ ende de kinderen Ruben 25
spraken tot Moyse: Wy knechten sullen doē
als myn heere gheboden heeft.
Onse kinderen/vrouwen/haue/ende alle on- 26
se bee/sullen in den steden Gilead zijn.
Wy daerentegen uwe knechtē/ willen alle 27
gherustet ten heere in den stryd trecken voor
den Heere/als myn heere ghesproken heeft.
b Josu. 4. b. 12 d Doe gheboot Moyse haren hauptmā de Prie- 28
ster Eleasar/ende Josua den sone Nun/ende
den ouersten vaderen der stammē der kinde-
ren Israels/ende sepde tot hen:
Wanneer de kinderē Gad/ende de kinderen 29
Ruben met ulieden over de Jordane trecken/
alle gherustet ten stryde voor den Heer/ ende
ulieden dat lant onderdaen is/ so gheft hen het
lant Gilead tot eyghen.
Trecken sy daerentegen niet met ulieden 30
gherust/so sullen sy met ulieden eruen inden D
lande Canaan.
Ruben antwoordden/ende sepden: Als de Heere sprect
tot uwen knechten/ so willen wy doen.
Wy willen gherust trecken voor den Heere 32
int landt Canaan/ende onse erfgoet besitten op
dese zijde der Jordane.
e Also gaf Moyse den kinderen Gad ende den 33
kinderē Ruben/ende den haluen stamme Ma-
nasse/des soons Joseph/het Conincrijcke Si-
hon/des Coninex der Amoriten/ende het Co-
ninckrijcke Og/ des Coninex tot Basan/ het he-
landt metten steden inden gantschen Lantga-
len rontom.
Doe bouweden de kinderen Gad/Dibon/ 34
Ataroth/Aroer/
Atroth/Sophan/Jaeser/Jegaboa. 35
Bethnimra ende Betharan/ bellotē steden 36
ende schaepshutten.
De kinderen Ruben bouweden Hesbon/ 37
Eleale/ Kariathaim/
Nebo/Baal Meon/ende veranderden de na- 38
men/ende Sibama/ende gauen de steden na-
men die sy bouweden.
f Ende de kinderen Machir des soons Ma- 39
nasse/ gingen in Gilead/ ende wonnen/ende
verdreuen de Amoriten die daer in waren.
Doe gaf Moyse den Machir / den soon 40
E Manasse/Gilead/ende hy woonde daerin.
Jair nd / de sone Manasse/ghinck heuen/ 41
ende wan hare dorpen/ende hiersse Hauoth Jair.
Nobah ghinck heuen/ ende wan Kenath met 42
haren dochterē/ ende hiersse Nobah/na zynen
name.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Wederom wort hier beschreuen de reyse wt Egypten int beloefde lant/ (als te vozen Exo. 12. ende Num. 20. 21.) so. ende den volcke woorde ghebooden/ alles in den seluen / te verderuen ende om te brenghen.

1 DAt zijn de reysen der kinderen Israels/ die wt Egyptenlande ghetogen zijn na haren heyre door Moyse ende Aaron.
2 Ende Moyse beschreef haren wtroch/als sy wt- toghen/ na het beuel des Heeren: ende dit zijn hare nanelycken de reysen haers wtreckens:
3 a Sy toghen wt van Raemses aenden vijf- thienden dage der eerster maent/des anderen daechs des Paesschen/ door een hooghe hant/ dat het alle Egyptenaers saghen/
4 Ende begroeuen einen de eerstgheboorte/ die de Heere onder hen gheslagē hadde: want de Heere hadde ock aen hare goden gherichts gheoeffent.
5 Als sy van Raemses wtrogen/ legerden sy hen in Suchoth.
6 b Ende toghen wt van Suchoth/ende leger- den hen in Ethan / welck leyt aen het eynde der woestijnen.
7 Van Ethan togen sy wt/ ende bleuen inden groot Hahiroth/ welck leyt teghen Baal Ze- phon/ende legherden hen teghen Migdol.
8 c Van Hahiroth togen sy wt/ende ginghen midden door de zee in de woestijne/ende reys- den dry dachreysen inder woestijne Ethan/ ende legherden hen in Marah.
9 d Van Marah togen sy wt/ ende quamen tot Elim: daer waren twaelf waterfonteyn- nen/ende tseuentich palmen / ende legherden hen aldaer.
10 Van Elim togen sy wt/ ende legherden hen B aen de c Rochelsee.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

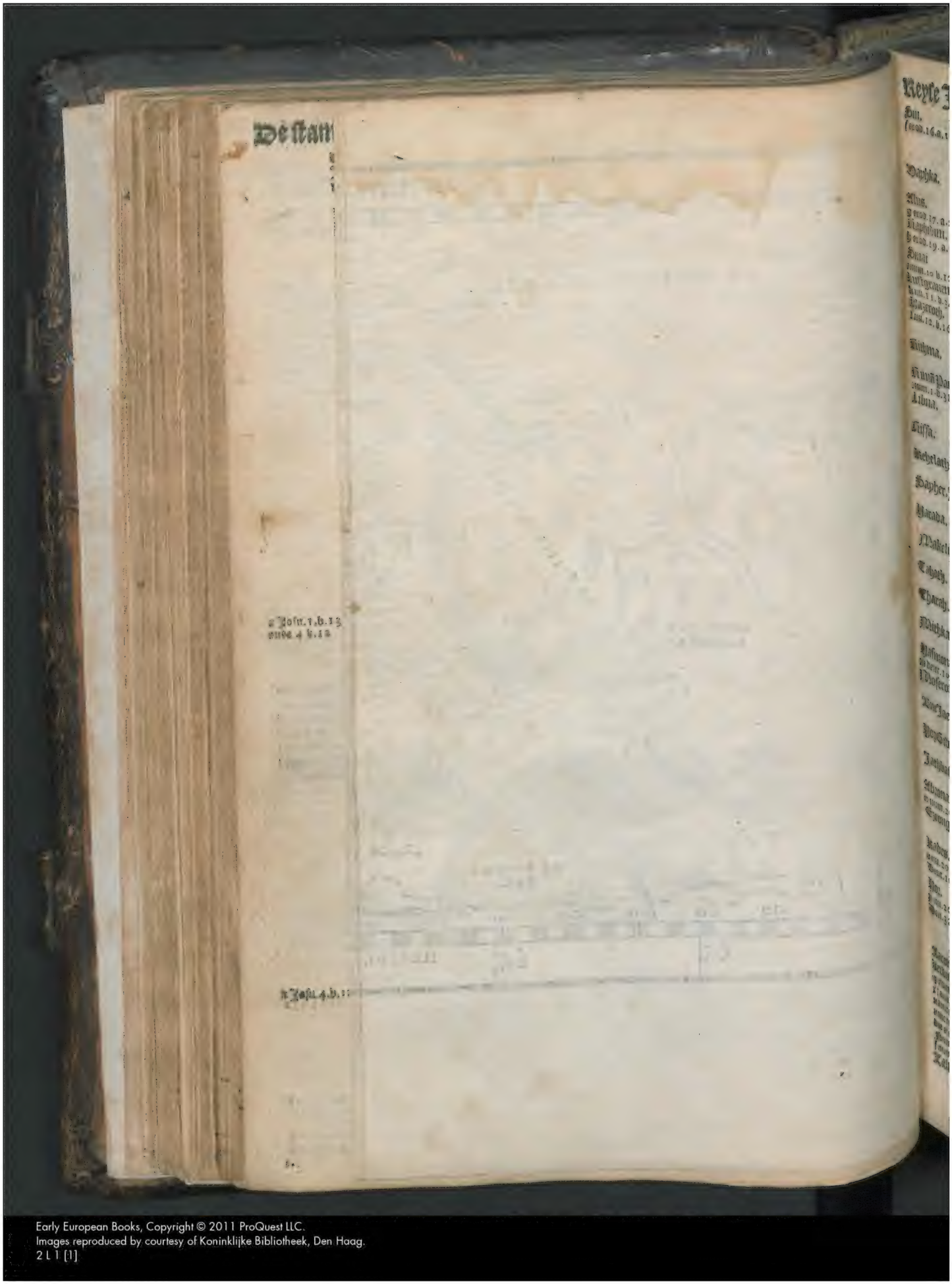

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Numeri 33.

Dese Caerte (de welcke behoort ingevoecht te worden voor het 33. Capittel des boecks Numeri) teeckent ons dē wech die het volck veertich gedurighe iaren ghewandelt heeft / van het landt Egypti aen / lancx henen de woestijne vā Arabien / tot dat sy indē lande van Canaan (also tselue in de boecken Exodi / Numeri / ende Deuteronomij te lesen is) quamen. Item / sy begrijpt oock de veertich legheringhen / rustplaetsen / ofte neerslainghen / die int 33. Capittel Numeri gestelt zijn / mitsgaders oock haer graden van lengde ende breedde / hoe wijdt elcke legheringe van malcanderen geschiedt is / die wy ooc tot des Lesers nutticheydt met ghetalen aengeteeckent hebben.

De Leser mach selue het voorseyde 33. Capittel Numeri lesen / alwaer hy de namen der seluer legeringen gespecificeert vinden sal / met het veruolch van dien.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dan. num.26.a.1
11 f Vander schelfzee toghen sy wt/ ende legherden aen tot de woestijne Din.
Daphka.
12 Vander woestijne Din toghen sy wt/ ende legherden hen in Daphka.
Alus.
13 Van Daphka toghen sy wt/ ende legherden hen in Alus.
Raphidim. exo.17.a.1 num.33.a.1
14 g Van Alus toghen sy wt/ ende legherden hen in Raphidim: aldaer en hadde het volck geen water te drincken.
Sinai exo.19.a.1 num.10.b.12 Lastgrauen. num.11.a.3.4 Kibroth. num.11.b.16
15 h Van Raphidim toghen sy wt/ ende legherden hen inder woestijne Sinai.
16 i Van Sinai toghen sy wt/ende legherden hen in de Lastgrauen.
17 k Van de Lastgrauen toghen sy wt/ ende legherden hen in Hazeroth.
Rithma. num.12.b.16
18 l Van Hazeroth toghen sy wt/ende legherden hen in Rithma.
Rimmon Phares num.33.a.1 Libna.
19 Van Rithma toghen sy wt/ ende legerden hen in Rimmon Parez.
20 Van Rimmon Parez toghen sy wt/ende legherden hen in Libna.
Russa. Rechelatha. Sapher. Harada. Makeloth. Thahath. Tharah. Mithka. Hasmona. Moseroth.
21 Van Libna toghen sy wt/ ende legherden hen in Russa.
22 Van Russa toghen sy wt / ende legherden hen in Rechelatha.
23 Van Rechelatha toghen sy wt/ende legherden hen in het gheberchte tot Sapher.
24 Van het gheberchte Sapher toghen sy wt/ ende legherden hen in Harada.
25 Van Harada toghen sy wt/ ende legerden hen in Makeloth.
26 Van Makeloth toghen sy wt ende legherden hen in Thahath.
27 Van Thahath toghen sy wt/ ende legerden hen in Tharah.
28 Van Tharah toghen sy wt/ ende legerden hen in Mithka.
29 Van Mithka toghen sy wt / ende legherden hen in Hasmona.
30 m Van Hasmona toghen sy wt / ende legherden hen in Moseroth.
Bne Jaekan Hor Gidgad Jathbatha. Hebrona. Ezeongaber.
31 Van Moseroth toghen sy wt/ ende legherden hen in Bne Jaekon.
32 Van Bne Jaekon toghen sy wt / ende legherden hen in Hor Gidgad.
33 Van Hor Gidgad toghen sy wt / ende legherden hen in Jathbatha.
34 Van Jathbatha toghen sy wt/ ende legerden hen in Hebrona.
35 Van Hebrona toghen sy wt/ n ende legherden hen in Ezeongaber.
Kades. num.20.a.1.2 Sin. num.13.a.1
36 Van Ezeongaber togen sy wt/ ende legerden hen in de woestijne Sin/dat is Kades.
Hor. num.20.a.1.2 num.33.a.1
37 o Van Kades togen sy wt/ende legherden aenden berch Hor/ aen de landtpalen des landts Edom.
Zuchaerts aenstaende. num.20.a.1.2 num.33.a.1 deut.10.a.6 Mosera. deut.10.a.6
38 p Doe ginc de Priester Aaron opten berch Hor/na het bevel des Heeren/ende sterf aldaer inden veertichsten iare des uytgancx der kinderen Israels uyt Egyptenlant/ in den eersten daghe der vijfster maendt.
39 Doe hy honderdt ende drye ende twintich iare out was.
Arad. num.21.a.1 deut.1.a.4 Chanaan. num.13.a.1 deut.32.b.49
40 q Ende r Arad de Coninck der Cananeen/ die daer woont teghens Zuyden des landts Canaan/ hoorde dat de kinderen Israels quamen.
Zalmona. num.33.a.1
41 f Ende vanden berch Hor toghen sy wt/ende legherden hen in Zalmona.
42 Van Zalmona togen sy wt / ende legherden hen in Phunon.
Phunon. num.21.b.10
43 t Van Phunon toghen sy wt/ende legherden hen in Oboth.
Oboth.
44 Van Oboth toghen sy wt/ ende legherden hen in Iyim/ aen het gheberchte Abarim / in der Moabiten landtpalen.
Iyim.
45 Van Iyim toghen sy wt/ ende legherden hen in Dibon Gad.
Dibon Gad.
46 Van Dibon Gad toghen sy wt/ende legherden hen in Almon Diblathaim.
Almon Diblathaim.
47 Van Almon Diblathaim toghen sy wt/ ende legherden hen inden gheberchte Abarim teghen Nebo.
Abarim.
48 Vanden gheberchte Abarim toghen sy wt/ ende legherden hen int veldt der Moabiten/ aen de Iordane teghen Jericho.
Aer Moabiten veldt. u Nu.25.a.5
49 Ende sy legherden hen van Beth Jsimoth/ u tot aen de bleedde Sittim des veldts der Moabiten.
50 Ende de Heere sprack met Mose inden veldt der Moabiten/aende Iordane teghen Jericho/ende seyde:
De inwoonders des lants sal Israel verdrijuen.
51 Spreeckt metten kinderen Israels/ ende segt tot hen: x Wanneer ghylieden over de Iordane ghegaen syt int landt Canaan/
52 Soo sult ghylieden alle inwoonders verdrijuen voor uwen aengelichte/ ende alle hare y pilaren / ende alle hare gheghoten beelden ombringhen: ende alle hare hoochten te niete doen.
x Deu.7.a.2 ende 12.a.1 ende 20.b.16 Josu.11.b.12 ende 16.b.10
y land. beeldwerck.
53 Dat ghylieden dat lant also inneemt/ ende daer in woont: want ulieden hebbe ick dat lant gheghenen/dat ghyt inneemt.
54 z Ende sult het landt wtdeylen door het lott onder uwe ghesiachten: den ghenen der welcker veel is/ sult ghylieden dies te meer toedeylen: ende den ghenen der welcker weynich is/ sult ghylieden dies te weynigher toedeylen: als het lott eenen yeghelicken aldaer valt/so sal hyt hebben/na den stammen haerder vaderen.
Dat is gheschiedt door Josua. z Nu.26.f.53 Josue.14.a.2
55 a Doo ghylieden nu de inwoonders des landts niet en verdrijft voor uwen aenghesichte/ so sullen b de gene die ghylieden overblijuen laet/ tot b doornen worden in uwen oogen/ende tot yrekelen in uwen zyden/ende sullen y c benighen opden lande daer ghylieden in woont.
a Judic.1.a. 21.27.28
b land. naghelen/ etc. en tot doornē in etc.
c land. beleedighen.
56 So sal het dan gaen/dat ick uliedē gelijck doen sal/wat ick hen dachte te doen.

36 Dat xxxiij. Capittel.

1. De wijfdē des beloefden landts wordt hier beschreuen/ 17. ende de namen der wtdeylers desseluen benoemt.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
2 seyde:
De wijfdē des beloefden lants.
Ghebiedt den kinderen Israels/ ende spreeckt tot hen: Wanneer ghy int landt Canaan coemt/ se sal dat lant/dat u ten erfdeele valt/ inden lande Canaan zijne landtpalen hebben.
3 a Den hoeck teghent Zuyden sal beginnen aen der woestijne Sin by Edom / dat nue landtpalen teghent Zuyden zy van het eynde der soutter zee/die teghent Oosten leyt:
a Jos.15.a.1
4 Ende dat de selue landtpale haer b comme vanden Zuyden op na Akrabbim / ende gae door Zuna / ende haer eynde vanden Zuyden tot Kades Barnea toe/ende coomme aen het dorp c Addar/ ende gae door Azmon.
b of/ boogh.
c land. Hasar-Addar/ of/ boogh.
5 Ende d comme haer van Azmon aen de beke Egypti/ende haer eynde zy aende zee.
d of/ boogh.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende/ de landtpale teghent Westen sal dese 6
zijn / namelijcken / de groote zee : die zy uwe
landtpale teghent Westen.
De landtpale teghent Noorden sal dese 7
zijn : ghy sult meten vander grooter zee / aen
den berch Hor.
Ende vanden berch Hor meten/tot dattmen 8
tot Hemath coemt / dat haren wtganck zy de
landtpale Zedada.
Ende dier selver landtpale sal eyndent te 9
Siphron / ende haer eynde zy aen den doppe
of Enan: dat zy uwe Oostpale tegēt Noorden.
of Anders/ Hazar Enan. Ende sult wmeten de landtpale tegent Oo- 10
sten/van den doppe Enan tot Sepham. 25
Ende de landtpale sal afgaen van Sepham/ 11
na Ribla oost Ain van Oostenwaerts / daer
na sal sy afgaen / ende haer crommen op de
zyden der zee Cinereth teghent Oosten.
Ende sal afcomē aen de Jordane/dat haer 12
eynde zy de soutzee: dat zy uwe lant / met zij-
nen landtpalen rondtom.
Ende Mose gheboodt den kinderen Isra- 13
els/ende seyde: Dat is het lant dat ghylieden
door het lott onder u deylen sult/dat de Heere
gheboden heeft den negen stammen ende
den haluen stamme te gheuen:
f Want den stamme der kinderen Ruben 14
des huys harer vaderen / ende den stamme
der kinderen Gad / des huys harer vaderen/
ende den haluen stamme Manasse/ hebben
haer deel ghenomen.
Also hebben de twee stammen/ende halue 15
stamme haer erf deel voech / op dese zijde der
Jordanen teghen Jericho/teghent Oosten.
Ende de Heere spac met Mose / ende seyde: 16
g Dat zyn de namen der mannen / die het 17
lant onder ulieden deylen sullen : de Prie-
ster Eleasar/ende Josua de sone Nun.
Daertoe sult ghy nemen eens yeghlijcken 18
stams Oosten/het lant tot te deylen.
Ende dat zijn der mannen namen : Caleb 19
de sone Jephunne des stams Juda.
Semuel/ de sone Ammihud / des stams Si- 20
meon.
Eliad / de sone Chischlon / des stams 21
Ben Jamin.
Buki/ de sone Jegli/ de Vorst des stams 22
der kinderen Dan.
Hanniel/de sone Ephod/ de Vorst des stās 23
der kinderen Manasse/ van den kinderen
Joseph.
Kemuel/de sone Siphthan / de Vorst des 24
stams der kinderen Ephraim.
Elizaphan/de sone Parnach/de Vorst des 25
stams der kinderen Sebulon.
Palthiel/de sone Asan/ de Vorst des stās 26
der kinderen Issachar.
Ahihud/de sone Selemi/de Vorst des stās 27
der kinderen Asser.
Pidahel/de sone Ammihud/ de Vorst des 28
stams der kinderen Naphthali.
Dit zijnse / die de Heere gheboodt / dat sy 29
den kinderen Israels het erue uytdeylden/
inden lande Canaan.

Dat xxxv. Capittel.

1. Waer der Leuiten steden ende ruym zijn sal. 10. Van vijfsteden/ 16. van ander schaydende moetwilligheyt. 22. ende onmoetwilligher doorlaechs dat dese bekent/ 30. ghenen sonder eenighe ghenade ende ghelooue / maer tuyge ghetuyghen moeten/ ghestraft sal worden.

1 Ende de Heere spraeck met Mose/ inden
2 belde der Moabiten / aen de Jordane
teghen Jericho/ ende seyde:
a Ghebiet den kinderen Israels/dat sy den
Leuiten steden gheuen van haren erfgoede/
dat sy wonen connen : daer toe de b voor-
steden rondtom de steden/ sult ghy den Leui-
ten oock gheuen.
3 Dat sy in de steden woonen/ende in de voor-
steden/haer vee/ende goet / ende allerley ghe-
dierte hebben.
4 Ende de wijdde der voorsteden / die sy den
Leuiten gheuen/sal duysent ellen / buyten der
stadtmueren rondtom hebben.
5 Soo sult ghy wmeten buyten voor der c Dat es
stadt/vanden hoeck tegent Oosten/ twee duy- muerē
sent ellen/ ende vanden hoeck teghent Suyden/ voor
twee duysent ellen/ende vanden hoeck tegent
Westen/twee duysent ellen/ende vanden hoeck
teghent Noorden/ twee duysent ellen/ dat de
stadt int midden zy : Dat sullen haer voor-
steden zijn.
6 d Ende onder den steden / die ghy den Le- d Dat es
uiten gheuē sult/ sult ghy ses vlijchsteden geuen/ onder
dat daer in vliede/ wie eenē doodtslach gedaen
heeft : bouck deselue sult ghyse noch twee ende
veertich steden gheuen.
7 Dat alle de steden die ghy den Leuiten
gheeft/zijn acht ende veertich met haren voor-
steden.
8 Ende sult derselver dis te meer geuen van
den gheuen die veel besitten onder den kinde-
ren Israels / ende des te weynigher vanden
gheuen die weynich besitten: een yeghelijck
sal na zijnen erf deele dat hem toeghedeylt
wort/ den Leuiten steden gheuen.
9 Ende de Heere spraeck met Mose / ende
seyde:
10 e Spreeckt metten kinderen Israels / ende e Deut.
23 segt tot hen : Wanneer ghylieden over de 12.11.
Jordane int landt Canaan coemt.
11 Sult ghylieden steden vinden / dat het
vlye steden zijn / daer die hemen vliede/die een
doodtslach onwillens doet.
12 Ende sulcke vlyesteden sullen onder ulie- f Deut.
den zijn/voor de bloedtwreker/dat die niet ster- 19.6.
uen en derf/die eenen doodtslach gedaen heeft/
tot dat hy voor de menichte voor het gerichte
ghestaen heeft.
13 Ende de steden die ghylieden gheuen sult/
sullen ses vlyesteden zijn.
14 Vlye sult ghylieden geuen op dese zijde der
Jordanen/ende vlye in den lande Canaan.
15 Dat zijn de ses vlyesteden / beyde den kin-
deren Israels/ ende den vreemdelingen/ende
den huysghenoten onder ulieden / dat daer
hemen vliede / wie eenen doodtslach ghedaen
heeft onwillens.
16 f Wie yemanden met eenigheren g instru- f Deut.
ment slaet/dat hy sterft/ die is een doodtslagher/ 19.11.
ende sal den doot steruen. g Wat
17 Worpt hy hem met eenen steen / (daer ye- yser
mant mede can gedoot worden) dat hy daer- ghe-
van sterft/ soo is hy een doodtslagher/ ende sal wapent
den doot steruen. yser
18 Slaet hy hem oock met eenen houte/ (daer ghe-
mant mede can doot ghesla ghen worden) wapent
dat hy sterft/ soo is hy een doodtslagher.
19 De wreker des bloets sal den doodtslagher
ter doot brenghen: dat als hy hem ghesla ghen
heeft/ soo salmen hem wreken dooden.

Stoops

Deut.19.b.11 i Stoot hy hem ut hāte / ofte werpt wat op hem sat lifte/dat hy sterft/ C
Ofte slaet hem doot brantschap met zijner hant dat hy sterft/ so sal hy den doot steruen/ die hem geslagen heeft/ want hy is een doot-slagher: de wreker des bloeds sal hem by ter doot brenghen.
Exod.21.a.13. Deut.19.a.4. Iosue.20.a.3. 1 Wanneer hy hem daer entegē onuerhoets staet sonder brantschap/ ofte werpt eenigh wat op hem onuerliens/
Ofte werpt eenighs eenen steen (daermen 23 dan steruen can/ en hy heeft het niet gheliens) op hem/ dat hy sterft/ende hy en is zijn vyant niet/heeft hem oock niet quaets gheuult/
Dan sal de meenichte richten tusschen dien/ 24 die geslage heeft/ ende den wreker des bloets na dē desen ghenchte.
Ende de meenichte sal den doot slagher n̄ be- 25 uryden hander hant des bloetwrekers/ en sal hem weder doen laten totter vyer stadt/daer hy henen gevloden was: ende sal aldaer blyuen tot dat de hooghe Priester sterft/ dien men met heyligher olye gheſalft heeft.
Dan dannoch de doot slager vit zijner vryen 26 landpalen gaet/ daer hy henen gheuloden is/
Ende de bloetwreker vint hem buyten de 27 landpalen zijner vryer stadt / ende slaet hem doot/die en sal des bloets niet schuldich zyn:
Want hy sauden vt zijne vryc stadt blyuen/ 28 tot aen den doot des hoogen Priester: ende na des hooghen Priesters doot/weder ten lande zijns erfgoets comen.
Dat sal vlieden een recht zijn/ by vlaen na- 29 comelinghen/ in allen uwen woninghen.
Den doot slagher sallen doden/ nae den 30 monde weer ghetuygen: o een getuyge en sal Deut.17.a.6 niet aenuoorden over een ziele te doot. Deut.19.b.15
Ende ghy en sult gheen verſoeninghe ne- 31 men over de ziele des doodtslaghers / want hy is den doodt schuldich/ende sal den doodt steruen.
Ende en sult geen verſoeninge nemen over 32 dien / die ter vyer stadt ghevloden is dat hy weder come te wonen inden lande / tot dat de Priester sterft.
Ende en ſ schendt het lant niet/ daer ghy 33 in woont: want wie des bloets schuldich is/ die schendt het lant: ende het lant can anders bloede niet versoent worden/ dat daerin vergoten wort/ sonder dien s bloet die het vergoten heeft.
Een verunreynicht het lant niet/ daer ghy 34 in woont: daer ick ook in woone: want ick ben de Heere/ die onder den kinderen Israels woone.

Den Dat xxvbi. Capittel.

1: Het oorsake der dochteren Zelapheads/
6. wien sy ghehouwen/ dat een gheslacht het

zy houwe oft man/een gade zijns stams ten houwelycke neme/ 7. op dat het erfdeel der stammen/ niet vermengt noch verandert en worde.

1 Ende de oversten vaders der gheslachten 36
der kinderen Gilead / des soons Machyr/ die Manasses soon was/ vanden gheslachte der kinderen Josephs/ traden toe/ en spraken voor Mose / ende voor den Vorsten/den oversten vaderen der kinderen Israels/ende seyden:
2 Heere heer/ a de Heere heeft ghebodē/ dat- a Nu.26.f.53
men het lant ten erf deele ghelen sonde/ door het lot den kinderen Israels/ b ende ghy myn b Nu.27.a.6
Heere/hebt ghebodē door den Heere/ dattet Iosue 15.b.19
het erf deel Zelaphead onses broeders/ zijnen ende 17.a.4.
dochteren gheuen sal.
3 Wanneer sy dan het ghemahe Israels ten wyue neemt/ soo sal onses vaders erfdeel wenigher worden/ende so veel als sy hebben/sal totten erf deele comen des stams daer sy henen comen: alsoo wort het lot onses erfdeels ghemindert.
4 Wanneer nu dan het ghemaht der kinderen Israels coemt/ soo sal haer erf deel totten erfdeele des stams comen/daer sy zijn: alsoo wort onses vaders erf deel wenighert/ soo veel als sy hebben.
5 Mose geboot den kinderen Israels na den
beuele des Heeren/ ende sprack: Den stamme der kinderen Josephs heeft recht ghesproken.
6 Dat is het/dat de Heere gebiet den dochte- c Tob.7.b.9
ren Zelaphead/ende sprac: Laetse d trouwen ende 7.b.15
wie het hen behaelt/allein dat sy trouwen on- 1.Cor.7.b.39
der den gheslachte des stams haers vaders. d Of/ ten hou-
7 Op dat het erf deel der kinderē Israels niet welycke neme
en valle van eenen stamme ten anderē: want Hebr. mame
een yeghelijck onder den kinderen Israels/ sal aenhanghen aen de erue des stams zijns vaders.
8 Ende alle dochteren die erf deel besitten en-
der den stammen der kinderen Israels/ sullen trouwen vanden gheslachte des stams haers vaders: e op dat een yeghelijck onder den kin- e Leui.25.f.23
deren Israels/zijns vaders erue behoude/ Iere.32.a.7
9 Ende gheen erf deel van eenen stamme en Num.36.a.3
valle op den anderen: maer een yeghelijck hange aen zijn erue/ onder den stammen der kinderen Israels.
10 Als de Heere Mose gebodē hadde/ so de-
den de dochteren Zelapheads/
11 Mahela/ Thirsa/ Hagla/ Milca/ en Noa/
ende trouden de kinderen haerer ooms/
12 Des gheslachts der kinderen Manasse/ des
soons Josephs: also bleef haer erf deel in den stamme des gheslachts haers vaders.
13 Dat zijn de ghebodē ende rechten / die de
Heere gheboot door Mose/den kinderen Israels/ aen de Iordane tegen Iericho.

¶ Ende des vierden Boecx Mose.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

¶ DEVTERONOMIVM,
Verhael des Wets.
Dat vijfde Boeck Mose.

ℱ Argument.

HEt vijfde ende het laetste boeck Mose is ghenaemt Deuteronomium/dat is de Wet andermael ghegheuen ende wtgelept. Dit boeck heeft Moses na de andere ghescheuen/als een handboeck/oft als een cort verhael van de gantsche Hemelsche Philosophie/waerin alle dingen/die schijnē tot een goet ende heylich leuen te dienen/veruaet zijn. Het is cort/ende als een wtlegginge der thien geboden der Wet. Als de Heere heeft ghewilt/ dat zijne gheloouige souden dit boeck altijts in hare handen hebben. Want hy heeft alle dingen daerin alsoo gheuoecht/ datse allen menschen van wat ouderdom ofte state sy zijn/ nut ende bequaem zijn.

ℱ Dat eerste Capittel.

1. Mose verhaelt den kinderen Israels de bazighe ghschiedenissen/ die hen becloopen hebben van den wtroch van Horeb/ tot dat sy quamen in Kades Barnea/ vermaentse der goetdaet Godts/ ende harer ondanckbaerheyt ende ongheloofe beschelt hyse.

Mose verhaelt de voorledē geschiedenissen.

DAt zijn de woorden die Mose spzac 1
a totten gantschen Israel/op a gene zijde der Jordanē/in der woestijne/ op den velde tegen der b schelfzee/ tusschen Paran ende Tophel/ Laban/Hazeroth/ende Disahab/

a Am. dese zijde verstaet/ so ghy buytē den heyligheu lande zijt.
b Of Am. rietzee/ of roodezee.

Elf dachzeylen van Horeb/door den wech 2
des gheberchts Seir/ tot Kades Barnea.

Ende dit geschiedde indē veertichsten iare/ 3
aen den eersten daghe der elfster maendt/ doe spzack Mose metten kinderen Israels/ alles als hem de Heere aen hen gheboden hadde/

c Na dien hy Sihon den Coninc der Amo- 4
riten geslagen hadde/ die te Hesbon woonde: daertoe Og den Coninck te Basan/die te Astharoth ende te Edrei woonde.

c Num.21.v. 24.d.34. Sihon. Og.

Op gene zijde des Jordaens/ inden lande 5
der Moabiten/hief Mose aen wt te legghen dese Wet/ ende seyde:

De Heere onse God/spzae met ons aen den 6
b berch Horeb/en seyde: d Ghylieden zijt lange gheuoech aen desen berghe gheweest:

b Num.10.b.12

Keert v/ende treet henen/op dat ghylieden 7
tot den gheberchte der Amoziten coemt/ ende allen haren gebuyren/inden velde/op bergen/ ende in de leechten/ teghen het Suyden/ ende tegen de hauen der zee/ inden lande Canaan/ ende totten berghe Libanon/tot aen het groot water Phzath.

Siet daer/ ick hebbe u lieden dat landt/dat 8
door v lept/gheghenen: gaet daer in/ ende neemet in/ dat de Heere uwen vaderē Abzaham/ Isaac/ende Jacob/ ghesworen heeft/e dat hy het hen ende haren zade na hen/ geuen wilde.

Doe spzack ick ter seluer tijt tot v: f Ick en 9
can v niet alleen verdzaghen:

a Gen.15.b.18 ende 17.a.8 ende 26.a.3 ende 28.b.13 f Exo. 18.b.17

Wāt de Heere uwe God heeft v vermeert/ 10
dat ghy heden s daechs zijt/als de veelheyt der 28
Sterren aen den Hemel.

(De Heere uwer vaderen God make uwer 11
noch veel dinsent meer/ ende segene v/als hy v ghesproken heeft.)

Hoe can ick alleē sulcke moeyte/ ende last/ 12
ende twist van v verdzaghen?

Besteltt hier wijse/verstandighe eñ ernaren 13
lieden/ die onder uwen stammen bekent zijn/

Welcke uwen tot regenten dzijsen sal.

die wil ick v tot hoofden setten.

Doe antwoordet ghy my/ eñ seydet: Dat 14
is een goet dinck daer ghy van segt/ dat ghy het doen wilt.

15 Doe nam ick de hoofden uwer stammen/ wijse ende ernarene mannen/ eñ settese over v tot hoofden/ouer duysent/ouer hondert/ouer vijfich/eñ ouer thiene/ende amptlieden over uwen stammen.

16 Ende gheboot uwe richteren ter seluer tijt/ Hoozt eñ spzack: Verhoozt uwe broederen/g eñ richtet recht tusschen eenē pegelycken/ende zijnen broeder/ende den vreemdelinck.

g Ioa.7.c

17 Geen persoonen en sult ghy in het gherichte aensien/ maer sult den cleynē hoozen/ als den grooten/h eñ v door niemants persoon schromen: want het gherichtampt is Gods: i sal v dannoch eenige saken te hardt zijn/ die laet ae my comen/dat ickse hoore.

h Deu.16.d. 2.Par.19.c. Prou.24.d. Iud.1.b. Deu.1.d. i Deut.1.d. Exo.18.b.

18 Also geboot ick v te dier tijt/ alles wat ghy doen sonder.

19 Doe togē wy wt van Horeb/ende wandelde door de gantsche woestijne/ (die groot ende grouselaem is/als ghy gesien hebt) opter strate ten gheberchte der Amoziten/ als ons de Heere onse God geboden hadde/ende quamen tot Kades Barnea.

20 Doe spzack ick tot v: Ghy zijt aen het gheC berchte der Amoziten ghecomen/ dat ons de Heere onse God gheuen sal.

21 Siet daer/ dat lant door v/ dat v de Heere uwe God gegeuen heeft: treet op/ende neemt het in/ als v de Heere uwer vaderen God gesproken heeft: k en vreest v niet/ende en laet v niet grouwelen.

22 Doe quaemt ghy alle tot my/ende seydet: l Laet ons mannen voor ons henen senden/ die ons het lant verspieden/ eñ ons wederom seggen/door welcken wech wy daerin trecken sullen/ende de stedē daer wy in comen sullen.

23 Dat beuiel my wel/ende nam uyt v twaelf mannen/van eenē pegelycken stamme eenen.

24 m Doe de selue wech ginghen/eñ op togen op het gheberchte/ ende aen de beke Escol quamen/doe besaghen sy het.

25 Eñ namen der vzuchte des lants met hen/ ende brachtense af tot ons/eñ seyden ons weder/ende spzaken: Het lant is goet/dat ons de Heere onse God ghegheuen heeft.

26 Doch ghy en wildet niet op trecken / ende werdet ongehoorsaem dē monde des Heeren ws Godts/

27 Ende murmureerdet in uwen hutten/ende spzaect: De Heere is ons n gram/ daerō heeft hy ons wt Egyptenlant ghelept/ dat hy ons in der Amoziters handen gheue te verdelgen.

28 Waer sullen wy heuen op? onse broeders hebben onse herten verzaecht gemaeckt/ende gheseyt: Het volck zy grooter ende langer dan wy/

wp/ de steden zijn groot / ende tot aenden hemel bemuert: Daer toe hebben wp de kinderen Enakim aldaer gheſien.

o Ick ſprac dan tot v: En laet v niet grouwelen/ ende en vreeſt v niet voor hen:

De Heere uwe God trecht voor v heuen/ ende ſal voor v ſtrijden/ als hy niet v gedaen heeft in Egypten voor uwen oogen:

Ende inder woestijne/ daer ghy gheſien hebt hoe v de Heere uwe God gedragen heeft/ als een man zijnen ſone draecht/ voor alle wegen daer ghy voor ghewandelt hebt / tot dat ghy aen deſe ſtede ghecomen zijt.

Nochtans dat en galt niet by v/ dat ghy aen den Heere uwen God hadtet gheloofd/

p Die voor v heuen ginck/ v de ſtede te wijſen waer ghy v legheren ſoudt / des nachts in vyre/ dat hy v den wech weſe daer ghy in gaen ſoudt/ ende des daechs inder wolcken.

Als nu de Heere uwe reepen hoorde/ wert hy toornich: ende zwoer/ ende ſprack:

q Wan deſen quaden ghenachte en ſal niemant dat goede lant beſien/ dat ick haren vaderen te gheuen ghezworen hebbe/

Behalue Caleb de ſone Jephunne/ die ſalt ſiner/ ende hem wil ick het landt gheuen daer hy op ghetreden heeft / ende zijne kinderen/ daerom dat hy den Heere ghetrouwelycken ghevolcht heeft.

r Ock werdt de Heere over my toornich/ om uwent wille/ ende ſeyde: Ghy en ſult daer ock niet in comen.

Daer en tegen Joſua de ſone Nun/ die uwe dienaer is/ die ſal daer in comen.; Den ſelven ſteert/ want hy ſal Iſrael het erue wedeplen.

s Ende uwe kinderen/ daer van ghy ſeydt: Sy ſullen een roof worden : ende uwe ſonen/ die heden daechs noch goet noch quaet en verſtaen/ die ſullen daer in comen: den ſelven wil ick gheuen/ ende ſy ſullen in nemen.

Ghy daerentegen keert v om/ ende treckt na der woestijne/ den wech der t Schelfzee.

t Doe antwoordet ghy / ende ſpraeckt tot my : Wy hebben aen den Heere ghe ſondicht: wy willen op/ ende ſtrijden/ als ons de Heere onſe God gheboden heeft. Doe ghy v nu ruſteert/ een yeghelijck met zijn harnaſch / ende waert aen dien / dat ghy opwaerts toocht op het gheberchte/

Doe ſprack de Heere tot my: Segt hen dat ſy niet opwaerts en trecken/ ook niet en ſtrijden: want ic en ben niet onder ulieden: op dat ghy niet geſlagen en wort voor uwen vianden.

Doe ick v dat ſeyde / en hoordet ghy niet/ ende weerdet onghehoorſaem den monde des Heeren: ende waert vermeten/ ende toocht opwaerts op het gheberchte.

Doe toghen de Amoziten ut/ die op het gheberchte woonden / v te ghemoete / ende iaechden v/ als de bien doen/ ende ſloegen v te Seir/ tot Harma toe.

Doe ghy nu weder quaemt/ ende weendet voor den Heere/ doe en wilde de Heere uwe ſtemme niet hoozen/ ende en neyghde zijne oozen niet tot v.

p Alſoo bleeft ghy in Kades eenen lan-
gen tyat.

47 Doe keerden wp ons/ ende togen ut der woeſtijne oxter ſtraete ter Schelfzee/ als de Heere tot my ſeyde / ende omtoghen het gheberchte Seir eenen langhen tydt.

1 Ende de Heere ſprack tot my:

2 a Ghy lieden hebt dit gheberchte ghenoech omgheloghen: keert v teghen Noozden:

3 Ende ghebiedt den volcke/ende ſegt : Ghy ſult doorr de landtpalen uwer broederen/ der kinderen Eſau trecken / die daer woonen tot Seir / ende ſy ſullen hen voor v vreeſen : doch wacht v vreeſelijck/

4 Dat ghyſe niet en b bekrijght: want ick en ſal v van haren lande niet eenen voetbreedt gheuen : c want het gheberchte Seir hebbe ick den kinderen Eſau te beſitten ghegheuen.

5 Ghyſe ſult ghy voor ghelt van hen coopen/ dat ghy eet : ende water ſult ghy voor ghelt van hen coopen/ dat ghy drincket.

6 Want de Heere uwe God heeft v gheſeghent in allen wercken uwer handen: hy heeft uwe reyſen ter herten ghenomen / doorr deſe groote woeſtijne/ ende de Heere uwe God is veertich iaer by v gheweeſt/ dat v niet ontbraken en heeft.

7 Doe wp nu doorr onſe broeders de kinderen Eſau getogen waren/ die opt gheberchte Seir woonden / opten weech des velds van Elath ende Ezeon Saber/ keerde wp ons/ en gingen doorr den wech der woeſtijne der f Moabiten.

8 Doe ſprack de Heere tot my: d Ghy en ſult den f Moabiten niet laſtich weſen/ noch hen bekrijghen: want ick en wil v van haren lande niet te beſitten geuen: e want ick hebbe het den kinderen Loth te beſitten ghegheuen.

9 De Emim hebben in voortijden daer in ghewoont/ dat was een groot/ ſterck/ en lanck volck/ als de * Enakim:

10 f Men hielſe ock voor reuſen/ ghelijck als de Enakim/ende de ſ Moabiten heetenſe ock Emim.

11 f Ock woonden voortijden in Seir de Horiten / ende de kinderen Eſau verdreuen ende verdelghdenſe voor hen/ende woonden in hare ſteden / ghelijck als Iſrael den lande zijner beſittinghe dede/ dat hen de Heere gaf.

12 So maeckt v nu op/ ende treckt doorr de beke Sared: ende wp togen daer doorr.

12 Den tydt dan die wp van Kades Barnea toghen / tot dat wp doorr de beke Sared quamen / was acht ende dertich iaer : op dat alle krychslieden uit den legher ſtoruen / g als de Heere hen ghezworen hadde.

13 Daer toe was ock de hant des Heeren te ghen hen/ dat ſy om quamen uit den legher/ tot dat haer een ende wert.

15 Ende doe alle der krychslieden een ende was/ dat ſy ſtoruen onder den volcke/

16 Sprack de Heere niet my/ende ſeyde:

17 Ghy ſult heden doorr de landtpalen der f Moabiten trecken/ by Ar/

18 Ende ſult nahy comen teghen de kinderen Ammon: h die en ſult ghy niet laſtich weſen/ noch bekrijghen : want ick en will v vanden lande der kinderen Ammon niet te beſitten gheuen: want ick hebbe den kinderen Loth te beſitten ghegheuen.

19 i Het is ock gheachtet voor den reuſen landt / ende daer hebben in voortijden reuſen in ghewoont : ende de Ammoniten heetenſe * Zamneſummim.

3 Nu. 21. v. 4. t and. Rietzee/

Luth. cap. ij. a nu. 20. v. 16

b and. verweert ten kryghe: De kinderen der kinderen Eſau.

c Gen. 36. v. 8 Joſue 24. v. 4 f Malac. 1. v. 3

Der f Moabiten landt.

d Judic. 3. v. 30 ende 11. v. 15 e Gen. 13. v. 15

Emim heeten Grouwelijck / Gen. 17. v. 5 *Enakim heeten die hē moetenen verteren/ num. 13. v. 33

f gen. 36. v. 20

Der f Moabiter landt.

g nu. 14. v. 24. ende 26. v. 65 ende 32. v. 10

h Judic. 11. v. 15. v. 32

i num. 21. v. 24 * Zamneſummim heeren Epzamnen/ of Hoornen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat was een groot/sterc/ende lanck volc/ 20
als de Enakim: ende de Heere verdelchdese C
voor hen/ende hierse de selue besitten / dat sy
daer in hare steden woonden/
k Gelijck als hy gedaen hadde metten kin- 21
deren Esau/ die opden geberchte Seir woon-
den/ doe hy de Horiten voor hen verdelchde/
ende hierse deselue besitten/ dat sy daer in hare
steden woonden/tot op desen dach.
Ende de Caphthorim togen wt Caphthor/ 22
ende verdelchden de Anim / die tot Hazerim
woonden/tot Gaza toe/ende woonden in ha-
re steden aldaer.
l Maeckt v op / ende treckt wt / ende gaet 23
over de beke by Arnon: siet/ ick hebbe Sihon
de coninck der Amoriten tot Hesbon in uwe
handen gheghenen met zijnen lande: Begint
m te nemen/ende lt strijdt teghen hem.
Hedensdaechs wil ick beghinnen/dat hen 24
voor v vreesen ende verschricken sullen allen
volcken onder allen hemelen/dat hen/wanneer
sy van v hooren/banghe ende wee worden sal
voor m t uwer toecomste.
n Doe sant ick boden wt der woestijne van 25
Oostenwaert/ tot Sihon den coninc tot Hes-
bon/met vreedsamen woorden/ ende liet hem
seggben:
o Ick wil door v landt trecken/ ende waer 26
de straete henen gaet / wil ick gaen: ick en wil
noch ter rechter / noch ter slincker handt
wijcken.
Spijse sult ghy my voor ghelt vercoopen/ 27
dat ick ete: ende water sult ghy my voor gelt
geuen/dat ick drincke: ick wil slechts te voete
door v henen gaen:
p Als my de kinderen Esau ghedaen heb- 28
ben die tot Seir wonen / ende de Moabi-
ten die tot Ar wonen / tot dat ick come over
de Jordane / int landt dat ons de Heere onse
Godt gheuen sal.
Doch Sihon de coninck tot Hesbon / en 29
wilde ons niet doortrecken laten: want de
Heere uwe Godt verhardde zijnen moet/ende
verstockte hem zijn herte / op dat hy hem in
uwe handen gaue/alst nu aenden daghe is.
q Ende de Heere sprack tot my: q Siet/ ick 30
hebbe begonst te gheuen voor v den Sihon C
met zijnen lande: beghint te nemen/ ende
te besitten zijn landt.
r Ende Sihon tooch wt ons teghen met 31
alle zijnen volcke ten strijde na Jahza.
Doch de Heere onse Godt gaf hem voor 32
ons / dat wy hem sloeghen met allen zijnen
kinderen/ende zijnen gantschen volcke.
Doe wonnen wy tot dier tijdt alle zijne 33
steden / ende verbanden alle steden / beyde
mans/ wijuen/ ende kinderen / ende en lieten
niemanden overblijuen/
Behalven het vee roofden wy voor ons/ 34
ende den wtbuete der steden die wy wonnen/
Van Aroer aen / die aenden ouer der beke 35
by Arnon leyt/ende vander stadt aenden wa-
ter/ tot Gilead toe / daer en was gheen stadt
die haer voor ons beschutten conde: de Heere
onse Godt gaf ons alle dinck voor ons:
s Behalven totten lande der kinderen Am- 36
mon en quamen wy niet / noch tot allen dat
aender beke Jabok was / noch totten steden
op het gheberchte / noch tot allen dat ons de
Heere onse Godt verboden hadde.

Dat iij. Capittel.

1. Og de coninck Basan wert gheslagen/ 4. zijne steden/ 8. met tsamen den gantschen lande bege-
der Conninghen der Amoriten ghedwonghen ende
nighenomen/ 12. ende den Ruebenieten/Gadditen/
ende den halven stamme Manasse/ 18. so sy hare
broederen ter ruste helpen/nighegeuen. 21. Moyse
doet beuel aen Josua/ 28. die aen zijne stede ghe
ordineert werdt/ 23. bidder met grooten ernste
int beloofde landt te comen/ 26. ende het werdt
hem gheweyghert.

I Ende wy keerden ons/ ende toghen op- a nu.21.33.
waerts den wegh tot Basan: a ende Og Deut.29.7.
de coninck tot Basan toogh wt ons te-
ghen / met alle zijnen volcke / te strijden by
Edrei.
2 Doch de Heere sprack tot my: En vreest b nu.21.34.
v niet voor hem: want ic hebbe hem/ende alle Deut.29.8.
zijn volk met zijnen lande in uwe handen ge-
gheuen: ende sult met hem doen b als ghy c.24.2.
met Sihon den coninck der Amoriten gedaen
hebt/die tot Hesbon woonde.
3 Alsoo gaf de Heere onse Godt ooch den co-
ninck Og tot Basan in onse handen/met alle
zijnen volcke/dat wy hem verslorgen/ tot dat
hem niet ouer en bleef.
4 Doe wonnen wy te dier tijdt alle zijne ste- c Deut.3.4.
den/ende daer en was geen stadt die wy hem
niet en namen / tsestich steden / de gantsche
contreye inden conincryche Og tot Basan.
5 Alle dese steden waren vast / met hooghe
muren / poorten / ende rijchelen / behalven
gantsch veel andere vlecken sonder muren.
6 Ende verbanden se gelijck als wy met Si-
hon den coninck tot Hesbon deden: alle ste-
den verbanden wy/beyde met mans/wijuen/
ende kinderen:
7 Doch alle het vee ende roof der steden roof-
den wy voor ons.
8 Also namen wy tot dier tijdt dat lant uyter
handt der twee Coningen der Amoriten/op
ghene zijde der Jordanen/vander beke by Ar-
non aen/tot aenden berch d Hermon/ De berch
9 Welcken de Sidoniters Sirion heeten: doch Hermon.
de Amoriters heeten hem Senir. d Deut.3.9.
10 Alle steden opden slechten velde/ende het
gantsche Gilead / ende het gantsche Basan
tot Salcha toe / ende Edrei/ de steden des co-
ninckrijcx Og tot Basan.
11 Want de coninck Og tot Basan was noch Og wert
alleen over banden Reusen: Siet/zijn yseren se: als
bedde is hier tot Rabbath der kinderen Am- neghen
mon/negen ellen lanck/ende vier ellen breet/ lanck.
na eens mans ellenboghe.
12 Dadanighe landt namen wy in ter selver
tijdt/van Aroer aen/die aender beke by Arnon
ligt: e ende ick gaf het halue ghebergte Gi- e nu.32.34.
lead met zijnen steden den Ruebenieten ende Deut.3.12.
Gadditeren. Iosue 13.8.
13 Als het overblijuende in Gilead/ ende het ende 15.31.
gantsche Basan des coninckrijcx Og/ gaf ick
den halven stamme Manasse: de gantsche
f contreye Argob/ totten gantschen Basan/ f Deut.3.13.
dat heet der Reusen landt.
14 Jaïr de sone Manasse / nam de gantsche
contreye Argob / tot aende landtpalen Gessuri
ende Maachati: ende hiet dat Basan na sij-
nen name/ Hauoth Jaïr / tot heden desen dach. Hauoth
15 Ende Machir gaf ick Gilead: Jaïr.
16 Ende den Ruebenieten ende den Gadditeren Der Ruebe-
gaf ick des Gileads ten deel / tot aen nieten ende
de beke by Arnon/ midden in de beke / die Gadditen
de landtpale is / ende tot aen de beke Jabok/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

die de landtpale is der kinderen Ammon.
Daer toe het beldt / ende de Jordane / (die 17
de landtpale is) van Cinerethaen / tot aende
zee aenden selde / namelijcken / de Houtzee / des
Jos.13.d.e. nen aenden berch Pisga teghent Oosten.
8 Ende gheboodt ick ter seluer tijdt / en sprac: 18
De Heere uwe God heeft v dit landt ghege-
uen in te nemen: soo treckt nu ghereust voor
uwen broederen den kinderen Israels heuen /
alle strijdtbaer is:
Behaluen uwe wijuen / ende kinders / ende 19
dee / (want ick weet dat ghy veel dees hebt)
laet u in uwen steden blijuen / die ick v ghege-
uen hebbe /
Tot dat de Heere uwe God uwe broederen 20
ock tot ruste brenght / als v: dat sy ooch het
landt innemen dat hen de Heere uwe God
ghenen sal / op ghene sijde der Jordanen: soo
sult ghy dan wederkeeren tot uwer besitte-
nisse die ick v ghegheuen hebbe.
Ende Josua geboodt ick ter seluer tijdt / 21
Deut.3.c.a. ende sprack: h Uwe oogen hebben ghesien al-
Jos.23.a.a. les wat de Heere uwe God dese twee Co-
nungen ghedaen heeft: alsoo sal de Heere ock
allen Conincrijcken doen daer ghy heuen treet.
En vreest luieden niet voor hen / want de 22
Heere uwe God strijdt voor v.
Ende ick badt den Heere ter seluer tijdt / 23
ende sprack:
Heere / Heere / ghy hebt begonst te bewijsen 24
uwe knecht uwe heerlijckheyt ende uwe sterc-
ke handt: want waer is een God in hemel
ende in aerden / die het uwen wercken ende
uwer macht conde na doen?
Laet my gaen / ende sien dat goede landt / 25
op ghene sijde der Jordanen / dit goede ghe-
berchte ende den Libanon.
i Doch de Heere was toornich op my om 26
uwent wille / ende en verhoorde my niet: maer
sprack tot my: Laet het ghenoegh zijn / en segt
my daer niet meer van.
k Climt opde hoochte des berchs Pisga / 27
ende heft uwe oogben op teghent Westen / en
teghent Noorden / ende teghent Zuyden / ende
teghent Oosten: want ghy en sult niet ouer
dese Jordane gaen.
Ende ghebiedt Josua dat hy gerooft ende 28
Deut.1.c.d. ouwerzacht zy: want hy sal ouer de Jorda-
nen gaen voor den volcke heuen / ende sal hen
dat landt widerlen / dat ghy sien sult.
m Alsoo bleuen wy in het dal teghen den 29
n hupse Peor.

Dat iij. Capittel.

1. Gods wet sonder alle afdoen ende toedoen houden behoedt den menschе voor den doot. 6. en is zijne ganssche washeyt op aerden. 9. der wereldtsche ghedachtenisse wordt ernstlijck den volcke Israels niet betreden. 25. Verdorf ende aen-
sien wordt allen beelddienaeren ghedreycht.
Ende nu Israel / hoort de insettinghen ende 1
rechten die ick v leere / dat ghy se doen sult: a op dat ghy leeft / ende incomt / en
het landt innemt / dat v de Heere uwer vade-
ren Godt gheeft.
b Ghy en sult daer niet toe doen / dat ich v 2
ghebiede / ende en sult daer oock niet af doen:
op dat ghy c bewaren meucht de gheboden des
Heeren uws Godts / die ick v ghebiede.
3 d Uwe oogen hebben ghesien wat de Heere
ghedaen heeft tegben den Baal Peor: want
alle die den Baal Peor volchte / heeft de Hee-
re uwe Godt verdaen onder v.
4 Ghy daerentegen / ghy die den Heere uwen
Gode aenhingt / leeft alle hedensdaechs.
5 Siet / ick hebbe v gheleerdt ghebooden ende
rechten / als my de Heere mijn Godt gheboden
heeft / dat ghy alsoo doen sult e inden landt
daer ghy in comen sult / dat ghy het innemt.
6 Soo behoudt het nu / ende doet het: f want
dat sal uwe wijsheyt ende verstaut zijn by al-
len volcken / waruore sy hooren sullen alle de-
se gheboden / dat sy moeten seggen: Ey / wel-
ke wijse ende verstandige lieden zijn dat / ende
een heerlijck volck:
7 Want waer is een sulck heerlijck volck / tot
den welcken de goden alsdus nakende zijn / als
de Heere onse Godt / g soo dickwijls wy hem
aenroepen?
8 Ende waer is een sulck heerlick volck / dat
soo rechtweerdighe zeden ende geboden heeft /
als alle dese Wet / die ick v hedensdaechs
voor legghe?
9 Wacht v slechts / ende bewaert uwe ziele
wel / dat ghy niet en vergheet de gheschiede-
nissen die uwe oogben ghesien hebben / ende
dat sy niet uyt uwen herte en comen alle uwe
leesdaghe: h ende sult uwen kinderen / ende
kints kinderen coudt doen /
10 Den dach / i doe ghy voor den Heere uwen
God stondet aenden berch Horeb / doe de
Heere tot my seyde: Vergadert my het volck /
dat sy mijne woorden hooren / ende leeren my
vreesen alle hare leesdaghe op aerden / k ende
die hare kinderen leeren.
11 l Ende ghy traedt hier toe / ende stondet be-
neden aenden berghe: ende den berch brandde
tot midden aende hemel / ende daer was duys-
ternisse / wolcken ende donckerheyt.
12 Ende de Heere sprac met v midden uit den
vyere: de stemme zijner woorden hoordet ghy /
m doch ghien gelijckenisse en saecht ghy / be-
halven de stemme.
13 n Ende vercondichde v zijn verbondt / dat
hy v gheboodt te doen / namelijcken / de thien
Woorden / o ende schreef se op twee steenē tafelē.
14 Ende de Heere gheboodt my ter seluer tijt /
dat ick v leeren soude ghebooden ende rechten /
dat ghy daer na doet inden lande daer ghy
in treckt / dat ghy het innemt.
15 Bewaert nu uwe zielen wel: want ghy
en hebt geen ghelijckenisse gesien dies daechs
doe de Heere met v sprack uyt den vyere / op
den berch Horeb:
16 p Op dat ghy v niet en bederft / ende maect
v eenich beelt / dat ghelijck sy eenen manne /
ofte wijue /
17 Ofte doe op aerden / ofte voghel onder den
hemel /
18 Ofte ghewormte opden lande / ofte visschen
int water onder der aerden.
19 q Dat ghy ooch uwe oogen niet op en heft
na den hemel / en siet de Sonne / ende de Mane /
ende de Sterren / het gantsche heyr des hemels /
ende dolt af / ende bidt se aen / ende dient hen /
twelc de Heere uwe Godt verordineert heeft
allen volcken onder den gantschen hemel.

Dyntz

a Deut.5.b.32 ende 6.a.1
b Deut.4.a.2 Apoc.22.b.18
c Want menschelijck leere vande kinderen Gods / gheboden / ende beleydinghe van der waerheyt. Tit.1.b.14. Baal Peor.
d Num.25.a.4 Jos.22.b.17
e Deut.5.b.32 ende 6.a.1
f Gods wercken maect wijs. Psal.19.a.8 ende 119.b.98 ende 147.b.19
g Deut.4.b.7
h Deut.6.c.20
i Exo.19.b.16 Deut.9.b.10.
k Deut.11.b.19
l Exod.19.b.17 Deut.5.a.5
m Exo.33.c.20 1.Joh.4.b.12 n Exod.20.a.1
o Exo.34.c.28 Deut.10.a.4.
p Deut.5.a.8 Een beeldt en salmen hebben aen te bidden.
q Deut.17.a.3 Sap.13.b.2 Job 31.c.26
r Gen.1.b.14

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

f Deut.6.b 12 ende 32. a.9 f Nu.20.b.12 ende 27.b.12 Deut.1.b.37 ende 3.c.27 ende 14.c.21 ende 31.a.2 ende 34.a.1

D dan heeft de Heere aenghenomen/ende 20 wt den yseren ouen / namelycken / wt Egypten ghelepdt / dat ghy zijn erfvolck sult zijn/ als het aen desen daghe is.

t Eñ de Heere was toornich ouer my om 21 uwe doens wille/ dat hy zwoer: Ick en soude niet ouer de Jordane gaen/ noch in dat goede lant comen/dat u de Heere uwe Godt ten erfdeele gheuen sal:

u Deu.34.a.5 u Maer ick moet in desen lande steruen/ 22 ende en sal niet ouer de Jordane gaen: ghy daerenteghen sult daer ouer gaen / ende sulck goede landt inneemen.

Soo wacht u nu dat ghy het verbondt des 23 Heeren uwes Godts niet en verghetet/ dat hy met u ghemaeckt heeft/ende gheen beelden en maeckt van eenigherley ghestalte/als de Heere uwe Godt gheboden heeft:

y Deut.9. a.3 Nach.2.a.5 Hebr.12.c.29 y of/ verteerende vyer/ende een ywerich Godt.

x Want de Heere uwe Godt is een ver- 24 teerende vyer/ende een y ywerich Godt.

Wanneer ghy nu kinderen genereert/ende 25 kints kinderen / ende het lant bewoont/ ende verderft u/ ende z maeckt u beelden van eenigerley ghestalte/dat ghy quaet doet voor den Heere uwen Godt/ende ghy hem vertoornt/

z Leui.26. a.1 Deut.8. b.19 ende 27. b.15 Jere.16.b.11 a Deu.30.b.19 ende 31.c.28

a So roepe ick heden daechs ouer u tot ge- 26 tuyghen hemel ende aerde/dat ghy gheringhe sult ommomen/vanden lande daer ghy ingaet ouer de Jordane/dat ghy het inneemt: ghy en sult niet langhe daer in blijuen/maer sult vernielt worden.

b Deu.28.b.36 c of/dunne/ verachtet/ slepu/

b Ende de Heere sal u verstroyen onder de 27 volcken / ende ghy sult een c gheringhe gheneyn ouerblijuende volcken zijn onder den Heydenen/ daer u de Heere henen dryuen sal:

Aldaer sult ghy dienen den goden/die men- 28 schen handen werck zijn/ hout ende steen : die noch sien noch hooren/noch eten/noch ruecken.

a Deu.30.a.1 2.Par.15.a.4 Jere.29.b.12 Hos.1.a.2

d Wanneer ghy nu aldaer den Heere uwen 29 Godt soecken sult/ so sult ghy hem vinden/so ghy hem sult van gantscher herten ende van gantscher zielen soecken.

Wanneer ghy beangst zijn sult/ende u tref- 30 fen sullen alle desse dinghen inden laetsten dagen so sult ghy u bekeeren totten Heere uwen Godt/ende zijn stemme hooren.

Want de Heere uwe Godt is een barmher- 31 tich Godt: hy en sal u niet verlaten/noch verderuen : en sal ock niet vergheten des verbonts e dat hy uwen vaders gezworen heeft.

e Gen.12. a.2 Israelsheerlyckhz voor allen Heydenen.

Want vraecht na de vergangen tyden / die 32 voor u gheweest zijn/ van dien daghe aen dat Godt den menschen op aerden geschapen heeft/ van eenen ende des hemels ten anderen/ of ter oyt een sulck groot dinck gheschiedt/ofte dieghelycken oyt ghehoort zy/

Dat een volck Gods stemme gehoort heb- 33 be f wt den vyere spreken / als ghy ghehoort hebt/ende dannoch g t leuet:

f exo.19. b.16 Deut.5.a.4 ende 9.b.10 g t and. leue.

Ofte / of Godt versocht heeft in te gaen/ 34 ende hem een volck/midden wt eenen volcke/ te nemen/ door verssoeckinghe/door teeckenen/ door wonder/door strijdt/ ende door eē machtige hant / ende door eenen wtgereckten arm/ ende door seer verschrickelijcke daden als dat altemael de Heere uwe God h voor u gedaen heeft in Egypten voor uwen oghen:

h Dat is/ om uwen wille

Sa/ ghy hebbet gesien/ op dat ghy weten i dat 35 de Heere allein Godt is/ende gheen meer.

i Deut.6.a.4 ende 32.b.39 k Ps.19.b.16.

k Vanden hemel heeft hy zijn stemme hoo- 36 ren laten/dat hy u onderwese: ende op aerden heeft hy u gheweesen zijn groot vyer/ende zijne woorden hebt ghy wt den vyere gehoort.

37 l Daerom dat hy uwe vaders lief gehadt/ ende haer zaedt na hem verkoren heeft / in ende heeft u wechgelepdt met zijnen n aengesichte/ door zijne groote kracht wt Egypten:

l Deu.10.b.15 Sophon.3.a.12 m Deut.15.a.15 n Wolcken vyer.

38 Dat hy verdreef voor u groote volcke/ende stercker dan ghy zyt / ende u daer in vraehte/ dat hy u haer lant gaue ten erfdeele / als het heden daechs staet.

Toeseggen o Deut.2.a.31 1.Ga.2.a.

39 Soo sult ghy nu heden daechs weten/ ende ter herten nemen/ o dat de Heere een Godt is bouen inden hemel/ ende beneden op aerden/ ende gheen meer.

40 Dat ghy houdet zijne rechten ende ghebo- den/die ick u heden ghebiede : soo salt u ende uwen kinderē na u welgaen/ dat u leuen langhe duere / inden lande dat u de Heere uwe Godt gheeft eewichlick.

41 p Doe scheydde Mose drye steden wt/ op gene zyde der Jordanen/ teghen den opganck der Sonnen/

Drye steden. Jordane. p exo.21. num.35. b.10 Deut.19. q Jos.20.

42 Dat aldaer heuen vliedde wie zijnen naesten doodslaet onwetens/ende hem te voren niet vyandt gheweest en is/die sal in dier steden een vlieden/dat hy leuendich blyue.

43 Bezer q inder woestijne int effen landt/onder den Rubenyteren : ende Ramath in Gilead onder den Gadditeren : ende Golan in Basan onder den Manassiteren.

44 Dat is de wet die Mose den kinderen Israels voorleyde.

45 Dat is dat ghetuygenisse/ ende gheboden/ ende rechten die Mose den kinderen Israels seyde/doe sy wt Egypten ghetoghen waren/

46 Op ghene zyde der Jordanen / in het dal teghen den huyse Peor / inden lande Sihon des conincx der Amoryters / die te Hesbon woonden / r die Mose ende de kinderen Israels sloegen / doe sy wt Egypten ghetoghen waren.

Wat hy se gedaen heeft. r num.21. 24.b.25.

47 Ende namen zijn lant in/ daer toe het lant Og/ des conincx tot Basan/ der tweer coninghen der Amoryten/ die op ghene zyde der Jordanen waren/tegen den opganck der Sonne/

48 Van Aroer aen/die aenden ouer leydt der beke by Arnon / tot aenden berch Sihon / dat is de Hermon.

Hermon.

49 Ende alle het blacke velt op gene zyde der Jordanen/ teghen den opganck der Sonnen/ tot aende zee / inden blacken velde / beneden aenden berch Pisga.

Dat v. Capittel.

1. Verhalinghe der ghedoden Gods / 22. ende wie die ghegheuen zijn. 32. Een scherp vermaen de selue te houden.

1 Ende Mose riep het gantsche Israel/ ende 20 seyde tot hen: a Hoort/ Israel/ de ghebo- den ende rechten / die ick u heden voor uwen ooren spreke/ende leertse/ende behoudtse/dat ghy daer na doet.

a Deu.20.b.3

2 b De Heere onse Godt heeft een verbondt met ons ghemaeckt oor Horeb.

b exo.19.a.5

3 c Ende en heeft dit verbondt met onsen va- deren niet ghemaeckt/ maer met ons/ die wy hier zijn heden daechs/ende alle leuen.

c exo.20.b.6.

4 d Hy heeft dan e aengheschichte met ons wt den vyere op den berghe ghesproken.

d gen.19.b.30 Deut.4.b.33 e 1.a.b. boue

5 Ick stont ter seluer tydt tusschen den Heere ende u/ dat ick u aenseyde des Heeren woort: want ghy woest dat u voor den vyere / ende en aensiegh- ghinckt.

aenschijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

ghincket niet op den berch: ende hy spraeck:
f Ick ben de Heere uwe Godt/die v uut Egyptenlande ghelevdt heeft/ uut den dienstehuyse.
Ghy en sult gheen ander goden hebben voor my.
g Ghy en sult gheen beelden maken/ van enigerley ghestalte/ noch dinghen die in den Hemel/ noch beneden op aerden/ noch uut water onder der aerden.
Ghy en sultse niet aenbidden/noch hen dienen: h want ick ben de Heere/ een ijverich God/ die de mist daer der vaderen te huys soecke over de kinderen/ uut derde ende vierde lidt/ aen dien/die my haten:
Ende barmhertichevt bewijse in veel duysent/dien/die my lief hebben ende mijne ghebooden houden.
i Ghy en sult den naem des Heeren uws Godts niet uut spucken: k want de Heere en sal dien niet vnghestraft laten/ die synen naem uut spuckt.
l Den Sabbathdach sult ghy houden/ dat ghy hem heyligher/ als de Heere uwe Godt ghebooden heeft.
Ses daghen sult ghy arbeyden/ende alle v werck doen.
m Mr/aenden seuenden daghe is de Sabbath des Heeren uws Godts: soo en sult ghy ghen arbeyt doen/noch uwe sone/ noch uwe dochtere/ noch uwe knecht/noch uwe maecht/ noch uwe osse/noch uwen ezel/noch alle uwe ve/noch de vreemdelinck die in uwe poorten is: op dat uwe knecht ende uwe maecht ruste/gheliick als ghy.
Want ghy sult ghedencken/ dat ghy ook een knecht in Egyptenlande waret/ ende de Heere uwe Godt/v aen daer wtghelevt heeft met een machtige hant/ende wtgherecken arm: daerom heeft v de Heere uwe Godt geboden/ dat ghy den Sabbathdach houden sult.
n Ghy sult uwen vader ende uwe moeder eeren/ als v de Heere uwe Godt gheboden heeft: op dat ghy langen tijt leuet op aerden/ ende dat het v welga inden lande dat v de Heere uwe Godt gheven sal.
o Ghy en sult niet doodslaen.
Ghy en sult gheen overspel doen.
Ghy en sult niet stelen.
Ghy en sult geen valsch getuygenisse spreken tegheu uwen naesten.
p Ghy en sult uws naesten wijf niet begeeren: ghy en sult niet begheeren uws naesten huys/acker/knecht/osse/ezel: noch alles wat synre is.
Dat zijn de woorden/ die de Heere spraeck tot uwer gantscher menichte/ op den berch uut den vyere/ende der wolcken/ende donckerheyt/met luyder stemmen: ende en dede daer niet toe/ende schreefse op twee steenen tafelen/ende gaffese my.
Doe ghy nv de stemme wt de duysternisse hoordet/ende den berch met vyere brende/ quaecht/treder ghy tot my/ alle vuerssten ander uwen stammen/ende uwen ondersten.
Ende seydet: Siet/de Heere Godt heeft ons laten sien synre heerlijckheydt ende synre maiesteyt/ende wy hebben zijn stemme wt den vyere ghehoort: hedensdaechs hebben wy gesien/dat Godt met menschen spreeckt/ende sy blijuen leuendich.

Ende nv/ waerom sullen wy sterven/ dat ons dit groote vyer verteert: t wanneer wy des Heeren onses Godts stemme meer horen/ so moeten wy sterven.
Want wat is alle vleesch/ dat het hooren can de stemme des leuendigen Gods wt den vyere spreke/als wy/ende leuendich blijuen?
Tredet ghy daer toe/ ende hoort alles wat de Heere onse Godt seydt/ ende segghet ons u alles wat de Heere onse Godt met v spreken sal/dat willen wy hooren ende doen.
Doe nv de Heere uwe woorden hoorde/die ghy met my spraect/ seyde hy tot my: Ic hebbe ghehoort de woorden deses volcx/die sy met v ghesproken hebben: het is altemael goet wat sy ghesproken hebben:
Och/ dat sy een sulck hert hadden/ my te vreesen/ ende te houden alle myn ghebooden/ haer leef daghe: op dat het hen wel ghinghe/ende haren kinderen eewichlijck.
Gaet heuen/ende segt hen: Gaet te huys in uwen hutten.
Ghy daerentegheu sult hier voor my staen/ dat ick met v spreke alle wetten/ende ghebooden/ende rechten/ die ghy hen leeren sult/ dat sy daer na doen xnden lande dat ick hen gheuen sal in te nemen.
Doet behoudet nv/ dat ghy doet/ als v de Heere uwe Godt geboden heeft/ y en wijct niet noch ter rechter noch ter slinckter handt.
Maer wandelt in allen wegheu/ die v de Heere uwe Godt ghebooden heeft: op dat ghy leuen mencht/ende v welgae/ende lange leuen inden lande dat ghy innemen sult.

Dat vi. Capittel.

1. Gebiet voor wat ihg. Capittel een wtleggingе is des anderen ghebots/ so v hier des eerstен. 16. God en salmen niet versoecken. 20. De kinderen salmen in synen ghebooden onderrichten.

1 Dit zijn dan de wetten/ende a ghebooden
A ende rechten/ die de Heere uwe Godt gheboden heeft/ dat ghyse leeren ende doen sult inden lande/ daer ghy heuen treckt/ dat selue in te nemen.
2 b Dat ghy den Heere uwen Godt vreest/ ende houdet alle zijne rechten ende ghebooden/ die ick v ghebiede: ghy ende uwe kinderen/ ende uwe kints kinderen/alle v leef daghe/op dat ghylieden langhe leuet.
3 Israel ghy sult hooren ende behouden/ dat ghy het doet/dat het v wel gae/ ende seer vermeerdert wordet/ als v de Heere uwer vaderen God ghesproken heeft/ een lant daer ymch ende melck in vloeyt.
4 Hoort Israel/ c de Heere onse Godt is een eenich Heere.
5 d Ende ghy sult den Heere uwen God lief hebben van gantscher herten/ van gantscher zielen/van alle vermoghen.
6 e Ende dese woorden/ die ick v heden ghebiede/ sult ghy ter herten nemen.
7 Ende sultse uwe kinderen f scherpen/ ende daer van spreken/wanneer ghy in uwen huyse sittet/ of op den weghe gaet/ wanneer ghy v nederlegt/ ofte opstaet.
8 Ghi sultse vinden ten teecken op uwe hant/ ende sullen v een denckteecken zijn voor uwen ooghen.
9 Ende sultse op uws huys posten schrijuen/ ende aen de poorten.
10 g Wanneer v nv de Heere uwe Godt in het landt brenghen sal/dat hy uwen vaderen

t Exo.20.b.19 Deu.18.b.16 Hebr.12.b.18

u Exo.19.a.8 ende 24.a.3. Deu.26.b.17 Iosue 1.a.16.

x Deu.4.a.5. ende 6.a.1.

y Deu.17.b.11

a Deut.4.a.5 ende 5.b.31. b deu.10.b.12

c Deu.4.b.35 ende 10.b.17. b mat.22.d37 Mar.12.c29 Luc.10.c.27. Deu.10.b.12. ende 30.a.6. e deu.11.b.18 ende 32.a.46. Num.15.c40

f Dat is meer eñ meer diligē ende oeffenē/ dat sy niet en vergeſſē noch en verdoncke/ maer altijt in gedachtenisse eñ woorde/ als nieuwe eñ claer blijuen: Want somen Godts woorden meer handelt/ hoe claerder en nieuwer het woort/ eñ hert: waermen het met eñ dijste/ so wordt het haest begeert/ ende onlracht. etc.

† And. inscheppen/ Afgoderije

g Ios.24.b13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Abraham/Isaac ende Jacob gezworen heeft/
b te gheuen/ groote ende syne steden / die ghy
niet ghebout en hebt/
Ende huysen alles goets vol / die ghy niet 11
ghevult en hebt / ende wtgehouwen bom-
putten die ghy niet wtgehouwen en hebt/ eñ
wijnberghen ende olyberghen die ghy niet ge-
plant en hebt/ dat ghy eet/ ende satt wordet:
Soo hoedt v / dat ghy des Heeren niet en 12
b Deu. 4.v.20 vergheter/ b die v wt Egyptenlande / wt den
diensthuyse ghelevdt heeft:
i Deut.10.v.20 i Maer sult den Heere uwen Godt vree- 13
k Esa.48.v.22 ende 65.b.15. sen/ ende hem dienen/ k ende by synen Naem
Jere.4.a.2. sweeren.
1.Sam.7.a.3 l Ende en sult ander goden niet nabolgen 14
Mat.4.b.10. der volcken die rontom b synt:
Luce 4.a.8. Want de Heere uwe Godt is een ijuerich 15
l Ero.32.v.26 Godt onder v: dat den toorn des Heeren wes
Godts ouer v niet en vergrimme/ende verdoe
v vander aerden.
Godt en sal- m Ghy en sult den Heere uwen Godt niet 16
men niet ver- soecken. verseerden/n als ghy hem versocht te Massa:
m Mat.4.a.7 Luce 4.b.12. I Maer sult houden de geboden des Heeren 17
n Ero. 17.a.2 Num.20.a 4. wes Godts / ende syne ghetuyghenissen / ende
b 13.eñ 21 a 5 syne rechten die hy gheboden heeft:
Dat ghy doet wat recht ende goet is voor 18
den ooghen des Heeren/ op dat het v wel ga/
ende ingaet ende inneemet dat goede lant / dat
de Heere ghezworen heeft uwen Vaderen:
Dat hy verraghe alle uwe vyanden voor 19
v/ als de Heere gheseyt heeft.
a Deut.4.a.9. De Joden sonden hare kinderen ut Gods gebo- den onder- richten. o Wanneer nv v sone heden oft morghen 20
vraghen sal/ende seyghen: Wat zijn dat voor E
Ghetuyghenissen / Gheboden ende Rechten/
die v de Heere onse Godt gheboden heeft?
So sult ghy uwen sone seggen: Wy waren 21
des Pharaos knechten ut Egypten / ende de
Heere leydde ons wt Egypten met machti-
gher handt:
Ende de Heere dede groote eñ quade teec- 22
kenen ende wonder ouer Egypten ende Pha-
rao/ ende alle synen huyse/ voor onsen ooghen:
Ende leydde ons van daer/ op dat hy ons 23
m leydde / ende gaue ons het lant dat hy on-
sen Vaderen ghezworen hadde.
Ende de Heere heeft ons gheboden te doen 24
na alle dese Rechten/ dat wy den Heere onsen
Godt vreesen: op dat het ons wel ga alle onse
leefdaghe/ als het gaet hedensdaechs.
Ende het sal onse gherechticheydt zijn 25
voor den Heere onsen Godt / soo wy houden
ende doen alle dese Gheboden/ als hy ons ge-
boden heeft.

Dat vij. Capittel.

1. Israel en sal geen verbont metten Heydenen maken/ 5. maer sal alle haer afgoderije ende afgoden krancken te gronde worpen eñ verdoen: 9. so will de Heere zijn trouwe barmhertichept ende mee- nichvuldigen segen aen hen bewijsen/ 22. ende hen het lant allenskens ruymen. 25. Afgodenbeelden salmen met vuer ende gour verbernen/ op dat men daer niet in benanghen en worde.

Het volc Israel en sal geen verbont met de Heydenen maken. a Deu.31.a.3 b Dat is / als sy verbloedsel wtroepen. c Exo.32.b.32 ende 34. b.12 Josu.23.b.12 2. Cor.6.b.14 Neh.13.a.3.

WAnneer v de Heere uwe Godt int lant 1
brengt daer gy in comen sult/ dat sel- A
te in te nemen / a ende wt worpelt vele
volcken voor v heenen/ de Hethiteers/ Girgosi-
ters / Amoriters / Cananiters / Pheresiters/
Hyeniters/ ende Jebusiters/ seuen volcken die
grooter ende stercker zijn dan ghy:
Ende wanneer se de Heere uwe Godt voor 2
b gheeft/ dat ghyse slaet / so sult ghyse b ver-
bannen/ c dat ghy gheen verbondt met hen en
maket/ noch hen gonste en bewijset.
3 Ende ghy en sult met hen gheen vrient-
schap maken: uwe dochteren en sult ghy ha-
ren sonen niet gheuen/ ende hare dochteren en
sult ghy uwen sonen niet nemen.
4 d Want sy sullen uwe sonen van afvallich d Afvallich
maken/ dat sy andere goden dienen: so sal dan wert hier
des Heeren toorn vergrimmen ouer v/ ende v Numer.25.
haestelijck vernielen.
5 e Maer also sult ghylieden met hen doen: e Exo.23.
Hare altaren sult ghylieden verscheuren/ hare Deu.12.
f salommen breken / hare haghen afhouwen/ f Salomon
ende hare afgoden met vuere verbernen. hout-
6 g Want ghy zijt een heylich volck den Hee- gheuingen
re uwen Gode: h v heeft de Heere uwe Godt g Exo.19.a.6
vercoren ten volcke des eyghendoms / wt al- ende 24.a.3
len volcken die op aerden zijn. h Deut.
7 De Heere en heeft ulieden niet aenghenó- 14.a.2
men ende v vercoren / dat uwer meer waren i Deut.9.
dan alle volckē/ want ghy zijt het i wepnich- a.6.
ste onder allen volcken:
8 k Maer om dat hy ulieden lief gehadt heeft/ k Deut.4.
ende dat hy synen eedt hielde/ k dien hy uwen
Vaderen ghezworen heeft / daerom heeft hy
ulieden wtgheleydt met machtigher handt/
ende heeft v verlost van den huyse des
dienst / wt der hant Pharao des conincx in
Egypten.
9 l So sult ghy nv weten / dat de Heere uwe l Deut.32.
Godt een Godt is/ een trouwe Godt/ die het ende 33.
verbondt ende barmhertichept houdt / dien/ Dani.9.
die hem lief hebben/ende synre gheboden hon-
den/ in duysent leden:
10 Ende betaelt dien / die hem haten/ voor sij- 25
nen aenghelichte/ dat hyse ombrenghe: ende
en verspuymt niet / dat hy dien vergheldt voor
synen aenghelichte/die hem haten.
11 So behoudt nv de gheboden ende wetten/
ende rechten die ick v-heden ghebiede/dat ghy
daer na doet.
12 m Ende wanneer ghylieden dese rechten m Exo.23.
hoort/ende houdtse/ende daer na doet/ soo sal de Deut.7.
Heere uwe Godt ock houden het verbont
ende barmhertichept/ die hy uwen vaderen
ghesworen heeft.
13 Ende sal v lief hebben/ende seghenen/ende
vermeerderen: ende sal de vrucht wes lijfs se-
ghenen / ende de vrucht wes landts / v coorn/
most/ende olye: de vrucht uwer koeyen/ende
de vrucht uwer schapen / op den lande dat hy
uwen vaderen ghezworen heeft v te ghenen.
14 Ghesegent sult ghy zijn bouē alle volckē: n Exo.23.
n daer en sal niemant onder v onvruchtbaer a.a.
zijn/noch onder uwen vee.
15 De Heere sal van v nemen alle kranckeyt/
ende en sal v geen quade sierkte der Egypte- o Deut.7.
naren opleggben / o die ghy bruonden hebt/
ende salse allen uwen haters opleggben.
16 Ghy sult alle volcken verslinden / die v de
Heere uwe Godt geuen sal: Ghy en sult haer-
der niet verschoonen / ende haren goden niet
dienen: want dat soude v een strick zijn.
17 Ist dat ghy dannoch sult in uwen herten
seggen: Deses volcx is meer dan ic hen: Hoe
can ickse verdrijuen?
18 p Soo en vreest v niet voor hen: ghedenckt p Deut.
wat de Heere uwe Godt Pharao/ ende allen Josue.
Egyptenaren ghedaen heeft/
19 Door groote versoeckinghen / die ghy met
uwen ooghen gesien hebt/ eñ door teeckenen
ende wonder / door een machtighe hant ende
wtghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wtgereckten arm/ daer v de Heere uwe Godt mede inleyddde: alsoo sal de Heere uwe Godt allen volcken doen/ daer ghy v voor vreest.

Exod. 23.28. Jos. 24.12. 20 Daerom sal de Heere uwe God hoornen onder hen senden/ tot dat het verdaen worde/ die wat daer over is/ ende hem verborgen voor v.

21 Laet v niet gronwelen voor hen/ want de Heere uwe God is onder v/ de groote ende verschrickelijcke Godt.

Exod. 23.29. Jos. 24.12. 22 Ghy de Heere uwe God sal dese lieden wt voeten voor v/ eenen na den anderen: ghy en sult se niet haestelijc te niete doen/ op dat het de dieren op den velde reghen v niet en vermeerderen.

23 De Heere uwe Godt salse voor v ghenen/ ende salse niet groote slaghen verslaen/ tot dat yse vernicle.

24 Ende sal v hare Coningen in uwe handen geven/ ende sult haren name te niete doen onder den Hemel: niemant en sal v wederstaen/ tot dat ghyse verniclet.

Deut. 8.12. Jos. 1.5. 25 De beelden harer goden sult ghy niet vyere verbranden/ ende en sult niet begeeren des silvers/ oft gouts dat daer aen is/ v offrot v worden/ dat ghy v daerinne niet en verstrickt: want sulcx is den Heere uwen Godt een grouwel.

26 Daerom sult ghy den grouwel in v huys niet brenghen/ dat ghy niet verbant en wordet/ als dat selue is: maer ghy sult es walginghe ende grouwel daer aen hebben/ want het is verbannen.

Dat viij. Capittel.

1. Vermaninge dat sy Gods geboden houden/ 2. dat sy gedachtich zyn sullen wat wonderwercken hem sijn verbaden God gedaen heeft by den/ 7. en 12. Item/ dat sy niet stout en souden wezen van Gode gauen/ 17 dewijle sijse van henseluen niet en hebben/ 19. noch den niet verghetenisse des Heeren/ een andere goden hangen/ willen sy grenwisse vermeninghe op henseluen laden.

Ghe alle gheboden die ick v heden ghebiede/ sult ghylieden houden/ dat ghy daer na moet: op dat ghylieden leuet ende ghemeerdert wezet/ ende inconet/ ende inemet dat lant/ dat de Heere uwen vaderen gesworen heeft.

2 Ende wees gheduchtich alle des weechs dat v doen volcken v de Heere uwe Godt gheleyt heeft/ dese veertich iaer inder woestijne: op dat hy v verootmoedichde/ v versochte/ dat het eyndt worde/ wat in uwer herte ware/ of ghy sijne gheboden houden soudet/ of niet.

3 Hy verootmoedichde v/ ende liet v hongeren/ ende spyfde v met Manna/ dat ghy ende uwe vaderen niet gheken en hadden/ op dat hy v eendt dede/ dat d de mensche niet en leeft van den broode alleen/ maer van allen dat uyt den monde des Heeren gaet.

4 Uwe cleederen en zijn niet vermindert aen v/ ende uwe voeten en zijn niet vergheswollen dese veertich iaer.

5 So leert ghylieden ymmers in uwer herte/ dat v de Heere uwe God g' opghetoghen heeft/ als een man zynen sone opheyngt.

6 So houdt nv de gheboden des Heeren wes God/ dat ghy in zijne wegen wandelet/ ende hem vreest.

7 Want de Heere uwe Godt leydt v in een goet landt/ in een landt daer beken ende fonteynen/ende i zeen in zijn/ die aen den bergen ende inden landouwen blicken.

i Of/ waterdiepten.

8 Een landt/ daer tarwe/ gherste/ wijnstocken/ vischboomen/ ende granaetappelen in zijn: een landt daer olyboomen ende hemich in wast.

9 Een landt/ daer ghy broodes ghenoech te eten hebt/ daer ook niet en ontbreeckt: een landt/ dwens steenen yser zijn/ daer ghy coper wt den berghe houwen.

k Leu. 26.2. 1 Of, serin

10 m Ende wanneer ghy gegeten hebt/ en satt zijt/ dat ghy den Heere uwen Godt loouet/ voor dat goede lant/ dat hy v gegeuen heeft.

m nu. 15.b.18 1. reg. 10.b.30 1. Esm. 4.a.4.

11 Soo wacht v nv/ dat ghy des Heeren uwes Godts niet en vergheet/ daermede dat ghy zijne gheboden ende zijne weiten ende rechten die ick v heden ghebiede/ niet en houdet.

12 Dat n wanneer ghy nv ghegheten hebt/ ende satt zijt/ ende schoone huysen bouwet/ ende daer in woonet.

n deu. 31.c.20 Prou. 30.a.9.

13 Ende uwe runderen ende schapen/ ende silver ende gouts/ ende allen wat ghy hebt/ hem vermeerdert.

14 Dat hem dan v herte niet en verhesse/ en vergeet des Heeren uwes Gods (die v wt Egyptenlande ghelept heeft/ wt den diensthuyse:

En wordt niet stout van Godes ganen/ want ghy en hebse niet van v eeret.

15 Ende heeft v gheleydt door dese groote ende grousame woestijne/o daer verighe slangen ende scorpioenen/ende sickel dorstigh/ ende geen water en was/ p ende liet v water wt den harden rotssteen gaen.

o Nu. 21.a.6. p nu. 20.b.11. Deu. 16.b.15.

16 q Ende spyfde v met Manna inden woestijne/ dan welcke uwe vaders niet geweten en hebben: op dat hy v verootmoedichde ende versochte/ dat hy v daer nae wel dede.

17 Ghy mochtet anders seggen in uwer herten: r Mijne kracht/ ende mijner handen stercte heeft my dit vermocht wt te richten.)

r 1. Esa. 2.a.9.

18 Maer dat ghy ghedachtet aen den Heere uwen Godt: s want hy ist die v kracht geeft/ sulcke machtige dade te doen: op dat hy hielde zijn verbondt/ dat hy uwen vaderen ghesworen heeft/ gelijck het heden den dage gaet.

s Gen. 36.c.22 27. Philip. 2.b.13.

19 Sult ghy daermeghen des Heeren wes Gods vergheren/ ende andere goden navolghen/ ende hen dienen/ ende hen aenbidden/ so betuyghe ick heden over ulieden/ dat ghy ganschelijck vernielt sult worden.

t Deu. 4.c.25

20 Euen als de Heydenen die de Heere vernielt voor uwen aenghesichte/ alsoo sult ghylieden ook vernielt worden/ dacrom dat ghy niet ghehoorsaem en zijt der stemme des Heeren wes Gods.

Dat ix. Capittel.

1. Siet de gerechticheyt/ dan Gods enckel genade ende trouwe/ bewesen Israel in beloofde lant/ 6. Jae haren halven hadden sy dickwils billicher beschadet/ dan se Godt alle hadde omgebracht/ des wijse sy een ongehoorsaem ende hasstarrich volck waren. 9. Banden twee tafelen des verbondts/ 12. gegoten calue/ 18. ende Moses ghebeden ende vasten om der sonden wille beyde des volcx/ 20. en Aarons. 22. Item/ van desselven ghebede/ so het volck den Heere vertoornt te Thabera/ te Massa/ ende by den lustgraven.

1 Hoort Israel: ghy sult heden over de Jordane gaen/ dat ghy incomet/ om in te nemen de volcken/ a die groter ende sterckter zijn dan ghy/ groote steden/ bemuert tot inden Hemel.

Moses vermaninghe aen het volck Israels.

a Nu. 13.b.32. Deut. 1.c.28.

2 Een groot lanck volck/ de kinderen Enakim/ die ghy gheken hebt/ van dien ghy ook ghehoort

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ghehoort hebt: Wie can teghen de kinderen Enack bestaen?

So sult ghy heden weten/dat de Heere uwe 3
b Deu.4.c24 Godt voor u henen gaet/b een verterende
Zach.2.a5 vyer: hy salse c verdelghen/ende salse onder-
c Jud.vvroe- den/ verdelghen/ werpen voor u henen/en salse verdrijuen/ende
ende/ vonder- haest ombrengen/als u de Heere geseyt heeft.
brenghen/ te
niete doen/
d 1.Re.20.c28 d Wanneerse my de Heere uwe Godt wt- 4
ghestooten heeft voor u henen/ so en segt niet
in u herte: De Heere heeft my hier inghe-
leydt dit lant in te nemen/ om mijner gerech-
tichevt wille: soo doch de Heere dese Heyde-
e Iud.20.c23 nen verdrijft voor u henen/ om e haers godt-
loosen wesens wille.

f Nom.11.a6 f Want ghy en comt hier niet in/haer lant 5
in te nemen/ om uwer gerechtichevt/ ende wis
oprechtigen herten wille/ maer de Heere uwe
Godt verdrijft dese Heydenen om haers god-
looscn wesens wille/ dat hy het woordt hou-
de/ dat de Heere gesworen heeft uwen vade-
ren Abraham/Isaac ende Jacob.

g Moses ver- So weet nv dat u de Heere uwe Godt/niet 6
maent het om uwer gherechtichevt wille/ dit goet landt
volc vã haer gheeft in te nemen/ nademmale ghy een hal-
inghehoor- starrich volck zijt.
saemheyt.
g Exo.14.b11 Ghedenckt ende en vergheet niet/hoe ghy 7
ende 16.a2 den Heere uwē Godt vertoornder inder woe-
ende 17.a2 stijne: vanden dage aen doe ghy wt Egypten
lande toghet/tot dat ghylieden gheromen zijt
aen dese plaetse/zijt ghy onghehoorsaem ghe-
weest den Heere.

h Exod.32.a7 h Want in Horeb vertoornder ghyliedē den 8
Heere also/dat hy u van toorne verdoē wilde.

Doe ick opden berch gegaen was/ de stee- 9
i Deut.5.a2 nen Tafelen te ontfanghen/ de Tafelen des
k Exo.24.b18 verbonds/i dat de Heere met lieden maecte:
ende 34.c28 liende ick veertich daghen ende veertich nach-
ten opden berch bleef/ende gheen broot en att/
ende gheen water en dranck:

Twee steenē Tafelen. l Exod.31.b18 m Exo.19.b16 ende 24.a3 Deut.4.b10 n 33.eñ 5.a4 o Exo.31.c28 l Ende my de Heere twee steenen Tafelen 10
gaf met den vingher Gods beschreven/ ende
daer op alle woorden/ m als de Heere met
lieden wt den vyere opden berch ghesproken
hadde/aenden dach der vergaderinghe.

n Ende nae de veertich daghen ende veer- 11
tich nachten gaf my de Heere twee steenen
Tafelen des verbonds/

p Exod.32.a7 Ende sprack tot my: o Maeckt u op/ gaet 12
haestelijc nederwaerts van hier: want u volc
dat ghy wt Egypten gheleydt hebt/ heeft het
verdorven/ sy zijn haest afgeweken vande we-
ghe die ick hen ghebodē hadde: sy hebben hen
een ghegoten beeldt ghemaeckt.

Ende de Heere sprack tot my: Ick sie dat 13
dit volck een halstarrich volck is:

Laet dan my af/dat ickse verniele/ende ha- 14
xen name wtdoe onder den hemel: ick wil
wt u een stercker ende grooter volck maken
dan dit is.

p Exo.32.b15 p Ende als ick my keerde/ende vanden 15
berghe ghinck/ die met vver brande/ende de
twee Tafelen des verbonds in mijne beyde
handen hadde/

Gegoten calf dangebe. Doe sach ick op/ende siet/doe hadt ghylie- 16
den u aenden Heere uwe Godt sondighe/
dat ghylieden u een ghegoten calf ghemaeckt
hadt/ende hadt vanden wege afgheweken
waert/ die u lieden de Heere ghebodē hadde.

Doe vatte ick beyde de Tafelen/ende 17
wierpse wt beyden handen/ende brackse voor
uwen oogen.

18 q Ende viel voor den Heere/ r als ten ers- q Deut.9.c25
sten/veertich daghen ende veertich nachten/eñ r Exo.24.b18
en att gheen broodt/ende en dranck geen wa-
ter/ om alle uwe sonden wille die ghylieden
gedaen hadt/doe ghy alsulcken quaet bedet
voor den Heere/hem te vertoornen.

19 Want ick vreesde my voor den roomē ende
grimmichevt/daer de Heere over lieden me-
de vertoornt was/ dat hy lieden verderven
woude: f doch de Heere verhoorde my op dat f Deut.10
mael ock.

20 Ock was de Heere seer toornich over Aa- Aaron.
ron/dat hy hem verdoen woude: doch ick badt
ock voor Aaron ter seluer tijdt.

21 e Ende uwe sonde/ het calf dat ghylieden e Deut.9.c21
ghemaeckt hadt/ nam ick/ eñ verbrandde dat
met vyere/ ende verstoech dat/ ende verweef
dat/tot dat het stof werdt/ende wierp dat stof
inde beke die vanden berghe vliedt.

22 Ock soo vertoornder ghylieden den Heere u Num.
u te Thabera/x ende te y Massa/y ende byden x Num.11.a1
Lustgrauen. y Exo.17.a7

23 z Ende doe hy lieden wt Kades Barnea z Num.13.a3
sandt/ende sprack: Gaet opwaerts/ eñ neemt b Jos.1.a4
dat landt vn/ dat ick lieden ghegeuen hebbe:
waert ghylieden onghehoorsaem des Heeren
wys Gods mont/ ende en gheloofdet den hem
niet/ende en hoordet zijn stemme niet: a Num.

24 a Want ghylieden zijt den Heere onghe- a Deut.9.c24
hoorsaem gheweest/so langhe als ick lieden
gheken hebbe.

25 Doe viel ick voor den Heere veertich da-
ghen ende veertich nachten/ die ick daer lach:
Want de Heere sprack/ hy woude lieden
verdoen.

26 Ick daerentreghen badt den Heere/ende
sprack: b Heere/Heere/en verderst u volck
eñ u erfdeel niet/dat ghy door u groote kracht
verlost/ende met machtigher handt wt Egy-
pten gheleydt hebt.

27 Ghedenckt aen uwe knechten Abraham/ Abr.
Isaac/ende Jacob: eñ en siet niet aen de har- Isaac.
dichevt/ende het godloos wesen ende sonde
deses volcx:

28 Dat dat landt/daer ghy ons wtgheleydt
hebt/niet en segghe: De Heere en condese niet
int langt brenghen daer hy hen af geseyt had-
de: ende heefse daerom wtgheleydt/ om dat
hy op hen c gram was/ dat hyse doden sou- c of grim-
de inde woestijne. mich was

29 Want sy zijn u volck/ende u erfdeel/ dat
ghy met uwe groote krachte/ende met uwen
wtghereckten arme hebt wtgheleydt.

De x. Capittel.

1. Mose gaet met twee ander Tafelen opden berch/ 10. veertich daghen ende veertich nachten/ 4. ende leyt se beschreven met der eerste schrifte/ en een houten kiste. 6. Aaron sterft. 8. Een wagē wtgheseondert ten dienste des Heeren. 12. Wat God vanden menschē vordert/ met claren woorden voorgheschreven.

1 TEr dier seluer tijdt sprack de Heere tot
my: Houwet u twee steenen Tafelen
als de eerste/ende comt tot my opden
berch/ende maeckt u een houten kiste:

2 So wil ic opde Tafelen schrijuen de woor- b Deut.5.a22
den die opde eerste waren/ b die ghy ghebro-
ken hebt: ende saltse inde kiste legghen.

3 Also maeckte ick een kiste van vueren hou-
te/ende hieu twee steenen Tafelen/als de eer-
ste waren: ende ghinck opden berch/ ende de
twee Tafelen waren in mijnen handen.

Doe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

c Doe schreef hy upde Tafelen / d als de eerste schrift was / de thien Woorden die de Heere tot uliedē sprack int midden des vyers / opden berch / ter tijdt der vergaderinghe : ende de Heere gaf se my.

e Ende ick keerde my / ende ginck aenden berghe / ende hadde de Tafelen inde kiste die ick gemaeckt hadde / dat sy aldaer waren / als my de Heere geboden hadde.

f Ende de kinderen Israels togen wt van Beroth Bne Jaakan na Hhosera / (aldaer sterf Aaron / ende is aldaer begraven / g ende sijn soone Eleasar wordt voor hem Priester.)

Van daer toghen sy wt na h t Gudegoda: ende van Gudegoda na Jathbath / een landt daer beken sijn.

i Te selver tijt scheydde de Heere den stam Leui wt / de kiste des Verbonts des Heeren te draghen / ende te staen voor den Heere hem te dienen / ende sijnen Name te loven / tot op desen dach.

k Daerom en sullen de Leuiten gheen deel noch erue hebben met haren broederen: want de Heere is hare erue / als hem de Heere uwe Godt gheseyt heeft.

l Ende ick stont opden berch / als te voren / veertich daghen ende veertich nachten : ende de Heere verhoorde my oock op dat mael / ende en wilde u niet verderuen.

Doch hy sprack tot my : m Maeckt u op / ende gaet heuen / dat ghy voor den volcke hem trecht / dat sy daer in comen / ende het lant innemen / dat ich haren Vaderen ghesworen hebbe hen te gheuen.

n Ende / Israel / wat eyscht de Heere uwe Godt van u / dan dat ghy den Heere uwen Godt vreest / dat ghy in alle sijne wegen wandelt / ende hem lief hebt / ende dienet den Heere uwen Godt van gantscher herten / ende van gantscher zielen:

Dat ghy de gheboden des Heeren houdet / ende sijne rechten / die ick u heden ghebiede / op dat het u wel ga.

o Siet / de hemel / ende aller hemelen Hemel / ende de aerde / ende alles wat daer in is / dat is des Heeren ws Gods.

p Hoch heeft hy alleen tot uwen Vaderen lust gehadt / dat hyse beminde / ende heeft haer zaedt verkoren na hen / uliedē ouer allen volcken / als het heden / daechs staet.

q So besnijdet nu wes herts voorhuyt / ende en weest nu voortaen niet halsstarrich:

r Want de Heere uwe Godt is een Godt alder goden / ende een Heere ouer alle heeren / een groot Godt / machtich ende verschrickelijck / s die gheen persoonen en achtet / ende gheen ghiften en neemt:

t Ende doet recht den weesen ende wedu wen / ende heeft de vremdelinghen lief / dat hy hun spijse ende cleederen gheue.

u Daerom sult ghylieden oock den vremdelinghen lief hebben / want ghylieden sijt oock vremdelinghen gheweest in Egyptenlandt.

x Den Heere uwen Godt sult ghy vreesen / hem sult ghy dienen / hem sult ghy aenhangen / ende by sijnen Name sweeren.

y Hy is uwen roem / ende uwe Godt / die by u dese groote ende verschrickelijcke dingen gedaen heeft / die uwe ooghen ghesien hebben.

z Uwe Vaders togen af in Egypten met seuentich zielen: ende nu heeft de Heere uwe Godt vermeerdert als de sterren aen den hemel.

Deut. 28. g 62

Dat XI. Capittel.

1. Wt beelhert der weldaden ende wonderwercken Godts aen Israel bewesen / 8. verweckt hyse tot houdinghe der gheboden Godts / 18. dat sy sijn woordt altijdt ter herten nemen / 19. ende ock hare kinderen dat selue met vlijte leeren. 10. Verhaelt wat lants / 13. ende seghen hen de Heere gheuen / 21. Item / hoe hy hen der Heyden landt wil ruymen / so sy hen der Godt sullen trouwe blijuen / 26. eyndelinghen wat ons ghenade sy verwachten / soo sy afvreden / ende andere goden aenhanghen.

1 Soo sult ghy nu den Heere uwen Godt lief hebben / ende sijne wetten / sijne wijsen / sijne rechten / ende sijne gheboden houden u lieſdaghe.

De weldadē die Israel vā Godt in Egypten ende inde woestijne ontfanghen heeft.

2 t Ende bekent heden dat uwe kinderen niet en weten noch gesien en hebben / namelijcken de onderwijsinge des Heeren wes Gods / sijne heerlijckheyt / daer toe sijne machtighe handt / ende wtgherecken arm:

t Heb. Kinderen heden bekent heden / dat ghy niet en sijt gesich uwe kinderen / belwelcke niet gheweten noch ghesien.

3 Ende sijne teekenen ende wercken die hy ghedaen heeft onder den Egyptenaren / aen Pharao den coninck in Egypten / ende allen sijnen lande:

4 Ende wat hy aen der macht der Egyptenaren ghedaen heeft / aen hare ruyten ende waghenen / a doe hy het water der b Schelfzee ouer hen voerde / doe sy uliedē naejaghden / ende de Heere haer verdoefde tot op desen dach.

a exo. 14. c 27
b Heb. Rietzee

5 Ende wat hy uliedē ghedaen heeft inder woestijne / tot dat ghy aen dese plaetse ghecomen sijt.

6 c Wat hy Dathan ende Abiram ghedaen heeft / den kinderen Eliab / des soons Ruben: hoe de aerde haren mondt op dede / ende verslondese met haren ghesinne ende hutten / ende alle haer goet / dat sy d t verwonnen hadden midden onder het gantsche Israel.

c Exo. 16. d 32. ende 26. a 9 psa. 105. b 17

d Heb. veinsen: Onder of med haren voeten hadden. Ick hebbe gelooft ende gerooms / dat ick het te sanft ghaehte. Non sferi nec orietur fui. Het is my suer gewozden. Ic heb beiaecht / beloopen / etc. Heb. onder haer ghevelt.

7 Want uwe ooghen hebben de groote wercken des Heeren ghesien / die hy ghedaen heeft.

8 Daerom sult ghylieden alle de gheboden houden / die ick u heden ghebiede : op dat ghy ghesterckt worden in te comen / ende het landt in te nemen / daer ghylieden heenen reeckt dat ghy innemt.

9 e Ende dat ghy langhe leeft opden lande dat de Heere uwen Vaderen ghesworen heeft hen te gheuen / ende haren zade / een landt daer melck ende honich in vloeyt.

e prou. 23. c 26. Gods ordinghe maeckt vruchtbaer.

10 f Want het landt daer ghy heenen comt / dat in te nemen / en is niet als Egyptenlant / daer ghylieden van wtgherogen zijt / daer ghy uw zaet zaeyden / ende g selue b wateren moester / als eenen coolhof:

f Deut. 8. a 7
g Heb. veinsen met uwen voeten

11 f Maer het heeft berghen ende landouwen / die den reghen vanden hemel drincken moet.

h Dat is / water Gods woort saluen altijt ter herten nemen.

12 Op welck lant uwe Heere uwe Godt acht heeft / ende de ooghen des Heeren wes Gods sien altijts daer op / vanden beghinne des iaers / tot aen het eynde.

i Deu. 28. b 12 Ioel 2. c 23 Amos 4. a 7

13 If dat ghylieden nu mijne gheboden hoort / die ick u heden ghebiede / dat ghy den Heere uwen Godt lief hebt / en hem dient van gantscher herten / ende van gantscher zielen /

14 i So will ick uwen lande reghen ghenen tot sijner tijdt / vroeghen reghen / ende spaden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

regen/dat ghy in meneght doen v coome/ulieden
most/ende uwe olye:
Ende wil uwen vee gras gheuen op uwen 15
velde/dat ghylieden eet ende sat worde.
Hoedt v doch/dat hem uwe herte niet ouer= 16
geden en late/ dat ghylieden afwecdt/ esi dient
andere goden/ende bidt se aen:
Ende dat dan den tooren des Heeren ver= 17
grimme ouwe ulieden / k ende sluyte den hemel
toe / datter gheenen regben en come/ ende de
aerde hare vrucht niet en gene/ende haest om=
comt vanden goeden lande / dat v de Heere
gheghenen heeft.
l So laet nv dese woorden ter herten/ ende 18
in uwe zielen/ ende bindt se ten teecken op uwe
handen / dat sy een denckteecken voor uwen
oghen zyn:
m Ende leert se uwe kinderen/ dat ghy daer 19
van spreect/ wanneer ghy in uwe huysen sit/
oft op den weeh gaet / wanneer ghy v neder=
legt/ende wanneer ghy opstaet.
Ende schrijft se aende posten uws huys/ende 20
aen uwe poorten:
Dat ghy ende uwe kinderen langhe leuet 21
opden lande/dat de Heere uwe Vaderen ghe=
zworen heeft hen te geuen/ so lange als de da=
ghen vanden hemel op aerden duieren.
Want so ghylieden dese gheboden alle sult 22
houden/die ick v heden gebiede/ dat ghy daer
na doet/dat ghylieden den Heere uwen Godt
lief hebt/ ende wandelt in alle zijne weghen/
ende hem aenhangt:
So sal de Heere alle dese volcken voor ulie= 23
den heuen verdrijuen / dat ghy grooter ende
stercker volcken inneemt dan ghylieden zijt.
n Alle plaetse daer uwe voetsole op treedt/ 24
sal uwe zijn : van der woestijne aen / ende
vanden berghe Libanon / ende vanden wa=
ter Phrath / tot aen de wterste zee / sal uwe
landtpale zijn.
Niemandt en sal ulieden wederstaen con= 25
nen: uwe vreese ende verschricken sal de Heere
ouer allen landen comen laten / daer ghy in=
reyst/als hy ulieden gheseyt heeft.
o Siet/ick legghe ulieden heden voor / den 26
seghen ende den vloeck.
p Den seghen/ soo ghy hoort de ghebo= 27
den des Heeren uws Godts / die ick v he=
den ghebiede.
Den vloeck daerentegen/ so ghylieden niet 28
hoozen en sult de gheboden uws Heeren uws
Gods / ende afwedet vanden weghe dien ick
ulieden heden ghebiede/dat ghy andere goden
na wandelt/die ghylieden niet en kent.
Wanneer v de Heere uwe Godt int landt 29
brengt / daer ghy in comt/ dat ghy se inneemt/
so sult ghy den seghen r in spreken laten opden
berch Gisim / ende den vloeck opden berghe
Ebal :
Welcke zijn op gene zijde der Jordanen 30
der straten na/tegen den nedergane der Son=
nen/inden lande der Cananiters/die opt vlac=
ke velde woonen / tsghen Gilgal ouer/ byder
s † haghen More.
Want ghy sult ouer de Jordane gaen / dat 31
ghy in comt het lant in te neemen / dat ulieden
de Heere uwe Godt ghegeuen heeft/ dat ghy=
lieden dat inneemt/ende daer in woont.
Soo behoudet nv / dat ghylieden doet na 32
alle gheboden ende rechten / die ick v heden
voorleggbe.

Capittel. xij.

1 Alle afgoden plaetsen ende altaren sullen sy verstoozen/ 5. ende den Heere/ 8. alleen na zijnen beuele. ende aende stede dan hem verkozen/bienen. 11.26. Alle offeren / belofte/ 17. thienden/ ende eersteghebooite des vees voor den Heere brengen/ ende der seinen aldaer met verzuchden ghenieten. 15.20. Ander vleesch magben sy aen hare plaet= sen slachten / ende nae lust haerder zielen eten/ 16. 23. alleene dat sy des bloedts verschoonen. 29. Afgoderije sullen sy als eenen strick schouwen.

1 DAt zijn de gheboden ende rechten die ghylieden houden sult/ dat ghy daer na doet inden lande / dat v de Heere uwer Vaderen Godt gheghenen heeft in te nemen/ so langhe ghylieden op aerden leeft.
2 a Verdestrueert alle plaetsen daer de Hey= denen (die ghylieden inneemen sult) hare go= den gedient hebben / het zy op hooge bergen/ op cleyne berghen/ oft onder groene boomen:
3 Ende breeckt af hare altaren/ende breeckt hare b calomme in stucken/ ende verbernt met vyere hare c haghen / ende de afgoden harer goden d † doet af/ ende doet te niete hare na= men vut de selue plaetse.
4 e Ghylieden en sult den Heere uwen Godt also niet doen:
5 f Maer aen de plaetse die de Heere uwe Godt verkiesen sal/ wt alle stammen / dat hy zijnen Name aldaer laet woonen/ sult ghylie= den na waghen/ende daer heuen comen:
6 g Ende uwen brandtoffer / ende uwen an= deren offer / ende uwe thienden / ende uwer handen heffinghe/ende uwe belofte/ esi uwen vrijwillighen offer / ende de eersteghebooite uwer runderen ende schapen daer heuen brenghen.
7 h Ende sult aldaer voor den Heere uwen Godt eten ende vrolijck zijn / oner allen dat ghylieden ende uwe huys brengt / daer v de Heere uwe Godt in gheseghent heeft.
8 i Ghylieden en sult dier gheen doen/ dat wy heden hier doen / een yeghelijck wat hem recht dunckt.
9 Want ghylieden en zijt tot hier toe noch niet totter ruste gheconen / noch totter erf= deele/ dat v de Heere uwe Godt gheuen sal.
10 Ghylieden sult dan ouer de Jordane gaen/ ende inden lande woonen dat ulieden de Heere uwe Godt sal ter erue wtdeylen / ende sal ulieden ruste geuen van alle uwen vyan= den rontom v heuen/ ende sult seker woonen.
11 Wanneer de Heere uwe Godt een plaetse verkiest / k dat zijnen Naem aldaer woone/ so sult ghylieden aldaer heuen brenghen alles wat ick v ghebiede/ uwen brandtoffer/uwen anderen offer / uwe thienden / uwer handen heffinge/ende alle uwe vrije belofien/die ghy= lieden den Heere belouen sult.
12 Esi sult vrolijck zijn voor den Heere uwen Godt/ ghylieden ende uwe sonen/ ende uwe dochteren/esi uwe knechten/ende uwe maech= den/ ende de Leuiten die in uwe poorten zijn/ want sy en hebben gheen deel noch erue met ulieden.
13 Wacht v dat ghy uwe brandtoffer niet en offert aen alle plaetsen die ghy siet:
14 l Maer aen de plaetse die de Heere verkiest/ erghens in eenen uwer stammen : daer sult ghy uwen brandtoffer offeren / ende doen al= les wat ick v ghebiede.
15 m Doch meucht ghy slachten ende vleesch eten in alle uwe poorten/ na aller lust uwer zielen/

zielen / nae dan seghet des Heeren wes Godts / dien hy v ghegheuen heeft : n beyde de reyne ende onreyne moghen eten / als een hoe oft hert.

o Behalven het bloet en sult ghy niet eten / 16 maer ooyde aerde gieten als water.

p Ghy en meucht oock niet eten in uwe 17 poorten dande thiendē wes coorns/wes moosts/ ofte olye / noch dan de eerste ghebooren uwer runderen / uwer schapen / oft dan eenighen uwer beloften die ghy beloeft hebt / oft dan uwen vrywilligen offer/oft dan uwer hantheffinghe:

q Maer voor den Heere uwen Godt sult 18 ghy dat eten/aende plaetse die de Heere uwe Godt verkiest: ghy en uwe soonen/ uwe dochteren/ uwe knechten/ uwe maeghden/ ende de leuyte die in uwer poorten is: ende sult vrolijc zijn voor den Heere uwen God/ over alle dat ghy beghint.

q Ende wacht v dat ghy den Leuijte niet en 19 verlaet/so langhe als ghy op der aerden leuet.

r Wanneer nu de Heere uwe Godt uwe pa- 20 len verwijdē sal/ s als hy v ghesept heeft/ ende ghy spreket : Ick wil vleesch eten / dewijle uwer ziele vleesch te eten lust: so eet vleesch/na alle lust uwer zielen.

Is oock de stede verre van v / die de Heere 21 uwe Godt verkoren heeft / dat hy synen Name aldaer woonen lave / soo slacht van uwen runderen of te schapen / die v de Heere gheghenen heeft/als ick v ghebeden hebbe / ende eet in uwe poorten/na aller lust uwer zielen.

t Als men een rhee ofte hert eet / meucht 22 ghy eten: beyde reyne ende onreyne mogen saemen eten.

u Alleen mercket / dat ghy het bloedt niet en 23 eet : want het bloedt is de ziele / daerom en sult ghy de ziele niet met den vleesche eten:

v Maer sult het op de aerde ghieten / als 24 water.

Ende en sult het daerom niet eten / dat het 25 v wel gae / ende uwe kinderen nae v/ dat ghy ghedaen hebt wat recht is voor den Heere.

u Doch wanneer ghy ergheus wat heylich- 26 ghen wilt handen nemen/ oft beloften/ so sult ghy dat opladen / ende ghenghen in een stede die de Heere verkoren heeft:

Ende uwen brandtoffer met vleesche ende 27 bloede doen opden altaer des Heeren wes Godts: het bloedt x wes offers sult ghy gieten opden altaer des Heeren wes Godts / ende het vleesch eten:

Dat toe / ende hoort alle dese woorden die 28 ick v gebiede: op dat het v wel gae/ende uwe kinderen na v eewichlijck/ dat ghy ghedaen hebt wat recht ende weldevallich is voor den Heere uwen Godt.

y Wanneer de Heere uwe Godt voor v he- 29 uen de Heydenen wtroept / daer ghy henen comt om in te nemen / ende hen nighenomen hebt/ende in haren lande woont/

z Soo hoedt v dat ghy niet inden strick en 30 valt hem na / daer na als sy verdaen zijn voor v/ ende niet en vraecht na haren goden/ ende spreeckt : Sheliesh als dese volcken have haren goden ghedient hebben / alsoo wil ick oock doen.

a Ghy sult niet alsoo aen den Heere uwen 31 Godt doen : want sy hebben hare goden ghedaen alles wat den Heere eenen greuwel is/ ende dat hy haet : want sy hebben oock hare soonen ende dochteren met yvere verbrandt/ haren goden.

32 Alles wat ick v hiedde sult ghy houden / dat ghy daer na doet: b ghy en sult daer niet toe doen/noch daer aen doen.

De Vier vij. Capittel.

1. Van straffe dier/die openlijcken/ 6. ofte heymelijcken de menschen tanden waerachtigen Godt afleyden. 12. Item dier/ die hen also verleyden laten. 13. Godt ondersaet ons gheloove daer toe leeren ende wonderen.

1 Waniert a een prophect of droomer on- 2a Mat.7.b.15
2 der v sal opstaen / ende gheeft v een teecken oft wonder/

2 Ende dat teecken oft wonder comt daer hy v van ghesept heeft/ende sprieckt: Laet ons b ander goden na volghen die ghy lieden niet en kent/ende hen dienen:

3 So en sult ghy niet hooren de woorde sulcker prophecten oft droomers : c want de Heere uwe Godt versoeckt u lieden/ dat hy verneme of ghy hem van gantscher herten/ ende van gantscher zielen lief hebt.

4 d Want ghy sult den Heere uwen Godt na volghen/ende hem vreesen/ende zijne ghebooden houden/ende zijne stemme hooren/ende hem dienen/ ende hem aenhanghen.

5 e Ende die prophect oft droomer sal sterue/ daerom dat hy v banden Heere uwen Godt (die u lieden uyt Egyptenlande ghelevdt/ende v banden dienstinghe verlost heeft) af te vallen gheleert/ende v wt den weghe ghelevdt heeft/ dien de Heere uwe Godt ghebeden heeft daer in te wandelen / op dat ghy den boosen van v doet:

6 f Wanneer nv uwe broeder / uwer moeder sone/ of uwe dochter/ of het wijf in uwen aermen / of v vrient / die v is als v herte swerende sal heymelijck/ende seggen : Laet ons gaen/ ende andere goden dienen / die ghy niet en kent/noch uwe vaders/

7 Die ander de volcken rontom v zijn/sy zijn v na by of verre/van eenen ende der aerden tot aen het ander:

8 Soo en bewilligt niet / ende en hoort hem niet : g oock en sal uwe oogh zijner niet verschoonen / ende en sult v zijner niet ontfermen/noch hem verberghen:

9 Maer sult hem verwerghen : uwe handt sal de eerste ouer hem zijn/ daernen hem doode/ende daer na de hant des gantschen volcx.

10 Dan sal hem doodt steenighen/ want hy heeft v willen verleyden van den Heere uwen Godt/ die v wt Egyptenlant banden dienstbuyse ghelevdt heeft.

11 i Op dat het gantsche Israel hoore/ende vreese hem/ende niet meer alsulck quaet doorgheuen onder lieden.

12 Wanneer ghy hoort ergēs van eener stadt/ die v de Heere uwe Godt ghegheuen heeft daerin te woonen/ dattien sept:

13 Daer zijn sonnighe kinderen Belials wtghegaen onder v / ende hebben de burghers haerder stadt verleydt/ende ghesept: Laet ons gaen/ ende andere goden dienen / die ghylieden niet en kent:

14 k Soo sult ghy neerstelijck ondersoecken/ 1 vernemen ende vraghen : ende soo haer de waerheyt bindt/ dat het ghewisse also is/ dat de grouwel onder lieden gheschiedt is/

b Deut.4.a.2 ende 28.b.14 Iosue 1.a.7 Prou.30.a.6 Ier.26.a.2

b Dese Prophete leert tegen de oude en bouestidde leere/ende wil (gelijck hy sept/ andere goden) de eerste niet laten bliuen. Ende sulcken en salmen niet gelooue wanneer hy oock teeckene dede. f Maer in her xiij. Capittel wyst de Prophete verboōt die niet tegen de eerste/maer nieuwe leere voorgeset/ oft de selue sal teeckenē dade/ ofte niet ghehoort worden.

c Deut.8.a.2
d Ios.10.a.4 b.14.16
e Ier.28.b.16 ende 29.b.32
f Matth.13.a.3 Mat.5.b.30 ende 18.a.8

g deut.17.a.5
h Dat het Godt bouen alle dinck behalue.

i deu.19.c.20

k deut.17.a.6 ende 19.b.18
l of/naseecken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

So sult ghy de burgheren der selver stadt/ slaen met des swoerts scherpte/ ende hen verbannen met al dat daer in is/ ende haer vee/ met de scherpte des swoerts. 15

Ende alle haren roof sult ghy vergaderen midden op de strate/ ende met vyere verbernen/ beyde stadt ende alle haré roof met malcanderen/den Heere uwen Godt/dat sy op eenen hoop ligghe eewichlick/ ende nemmermeer ghebouwet en worde. 16

m Ende en laet niet van dat verbannen aen uwer hant hanghen/ op dat de Heere van der grimmicheydt zijns toorns afgheweender worde/ende gheve v barmhertichevt/ ende ontferme hem uwer/ ende vermeerdere v/ als hy uwen vaderen ghesworen heeft: 17 18

m Deu.7.e.25 Iosue 7.a.1. 2.mac.12.e40

Daerom dat ghy de stemme des Heere uws Godts ghehoort hebt/te houden alle zijne gebodé die ick v hedé gebiede/dat ghy doet wat recht is voor de ogen des Heeren uws Gods.

Dat xiiij. Capittel.

1. Dewijle sy een repn heplich volck Gods zijn/ en sullen sy hen met geenen Heydenschen gebruycken over den hoofden/ 3. noch onreyner/spijse verontreynighen/ 22. de thienden alles incomens. 24. ofte gheit daer voor/ soo den weg ten huyse des Heeren verre is. sullen sy den Heere bzenghen/ 27. ende den Leuite/ vreemdelinck/ weesen ende weduwen met noodzuft versorghen.

Ghy zijt kinderé des Heeren uws Gods/ a ghy en sult v gheen b† treecken steken/ noch kael scheeren bouen op den oogen/ over eenen dooden. 1

2 Leu.10.a.6. Iere.16.a.4. b Of/ lichtreecken snijden/ † An. verkrassé/ Leu.19.a.28 c Deut.7.a.6. ende 26.b.18. d Exo.19.a.5 Heynne ende onreyne ghedierten.

c Want ghy zijt een heplich volc den Heere uwen Godt: d ende de Heere heeft v verkoren/ dat ghy zijn eyghendom zijt/ vt allen volcken die op arden zijn. 2

Ghy en sult gheenen greuwel eten. 3

e Dit is dan het ghedierte dat ghylieden eten sult: ossen/ schapen/ gheyten/ 4

Hyerten/rheen/ f† buffels/ghemsen/eenhoorn/ 5

nen/wilde ossen/ende g† elanden.

Ende alle het ghedierte dat zijn clauwen cliefft/ende wedercaut/sult ghylieden eten. 6

Dat en sult ghylieden daerentegen niet eten/ dat wedercaut/ ende de clauwen niet en cliefft: de kemel / den hase / ende conijnkens/ die daer wedercauwen / ende doch de clauwen niet en clieuen / sullen v onreyn zijn. 7

Het vercken of het wel de clauwen cliefft/ so en wedercauwet doch niet / sal ulieden ooc onreyn zijn: van haren veesche en sult ghy niet eten/ende haer aes en sult ghylieden niet aenroren. 8

Wisschen. h Ieuit.11.a.9 Vogheien. i Ieuit.11.b.13 k† And. bisschar/ de wiltgier/ de gier/ de wouwe/ met etc. l† And. nachtzaue/de hagelgãs/de schupfwit/ etc. m† An. balck/ de nachtwl/ de etc. n† And. reyghar/ de erret/ den vupcker/ den opevoer/ den heghet met etc. o† koeckhaen/ † oft wouthaf/ p† de hoppe.

h Dat is het dat ghylieden eten sult van allen dat in de wateren is: alle wat vlotvederen ende schubben heeft/sult ghy eten. 9

Wat daerentegen gheen vlotvederen noch schubben heeft / en sult ghylieden niet eten/ want het is v onreyn. 10

i Alle reyne vogheien eet. 11

Dat zijn sy dan/ die ghylieden niet eten en sult/den arent/den hauick/den k† meenwe. 12

Den vupcker / den wouwe/ den ghier met zijner aerdt. 13

Ende alle raven met haerder aerdt. 14

Den struys/den l† nachtwl/dé koeckoeck/ den speewer met zijner aerdt. 15

Den m† steenwl / den schupffwt / de vledermuys. 16

Den n† roerdomp/de swane/den opevoer. 17

Den reyghet / den heghet met zijner aerdt/ de hoppe/de swaluwe. 18

Ende alle het ghevoghelte dat krimpt / sal ulieden onreyn zijn/ende en sult het niet eten. 19

Het reyne ghevoghelte sult ghylieden eten. 20

Ghylieden en sult gheen aes eten: den vreemdelinck in uwer poorten meucht ghy het gheven/dat hy het ete/oft vercoopt het eenen vreemdé: want ghy zijt een heplich volck den Heere uwé Gode: o ghy en sult het boeken niet koken/dewijle het zijne moeder noch suycht. 21

o Exo.23.e.19. ende 34.b.26. Deu.14.b.21.

p Ghy sult alle iaer de thienden afschepden van alle incomen q wes zaedts/ dat wt uwen acker roemt. 22

p Leui.27.e.30. Num.18.a.21. q Of wast.

Ende sult het eten voor den Heere uwen Godt/r aen de plaetse die hy verkiest dat zijnen name aldaer woone / namelijcken/ van den thiendé wes coorns/wes most/s/olye/ ende de eerstegeboorten s uwer runderen/ende schapen: op dat ghy leert vreesen den Heere uwen Godt/v leefdaghe. 23

r Deu.12.a.5. s Gen.33.d.13. Exo.22.b.30. Deu.15.a.19.

t Wanneer v dannoch des weechs te vele is/ dat ghy sulcx niet wech gedragen en cont/ daerommé dat v de plaetse te verre is / die de Heere v Godt verkoren heeft/ dat hy zijnen naem aldaer woonen late/ (want de Heere heeft v gheseghent.) 24

t Deu.12.b.21. 25a.1.

u So maket te gheldé: u ende neemt dat gelt in v hant/ende gaet aen de plaetse die de Heere uwe Godt verkoren heeft. 25

u Exo.13.d.12.

Ende gheeft dat ghelt voor alles dat uwer ziele lustet: het zy voor runderen / schapen/ wijn/ stercken dranck oft voor alles dat uwe ziele wenscht: ende eet aldaer voor den Heere uwen Gode / ende weest vrolijck/ ghy ende v huys. 26

Ende de Leuijt die in uwer poorte is: x ghy en sult hem niet verlaten/ y want hy en heeft gheen deel noch erue by v. 27

x Deu.12.e.12. y Num.18.e.20. Deu.10.e.9.

z Over dry iaer sult ghy v vitscheyden alle thienden wes incomens desselven iaers / ende sult het laten in uwer poorten: 28

z Deu.14.e.28.

So sal comen de Leuijt die gheen deel noch erue met v en heeft/ende de vreemdelinc/ende de weesen ende weduwen / die in uwer poorten zijn/ende eten / ende hen versadighen: op dat v de Heere uwe Godt segene in allen wercken uwer handen/die ghy doet. 29

Dat xv. Capittel.

1. Alle seuen iaer sal een vry iaer zijn/ 4. behelve salmen weeren/ 7. ende alle billicheyt met vriendelijckheydt regheu den verarmden broeder pleghen. 12. Een ghecocht Hebreer oft Hebreuinne/ sal inden seuenden iare met goede beladen/ vrygaen/ 16. oft eewichlijck dienen. 19. Hoedanighe eerstegeboorten men den Heere heplighen sal.

Over seuen iaer sult ghy een a vry iaer maken. 1

a Alle seuen iaer sult ghy een a vry iaer maken.

Alsoo sal ymmers toegaen met den vry iare: b wanneer yemant zijnen naesté wat borcht/ die sal hem nalaten/ ende en sal met immanen van zijnen naesten oft van zijnen broeder: want het heet het vry iaer den Heere. 2

b Deu.24.a.10.

Wan eenen vreemden meucht ghy het manen / doch dien die v broeder is / sult ghy het nalaten. 3

c Daer en sal gheen ons gheen bedelaer onder v zijn: want de Heere sal v seghenen in den lande dat v de Heere uwe Godt gheven sal/ 4

c Deu.28.a.1.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

sal / tot eender eruen in te nemen.
Alleen dat ghy der stemme des Heeren 5
uws Gods hoort / ende houdet alle dese ghe-
boden die ick v heden ghebiede / dat ghy daer
na doet.
Want de Heere uwe Godt sal v seghenen / 6
als hy v ghesept heeft: d so sult ghy e vielen
volcken leenen / en sult van niemant
den f r oghen: ghy sult ouer vele volcken
g r regeren / en sal ouer v en sal niemant regeren.
h Als uwer broederen erghens een arm is / 7
erghens in eener stadt in uwen lande / dat v
de Heere uwe Godt geuen sal / so en sult ghy
uwe herte niet verharden / noch uwe hant toe
houden teghen uwen armen broeder:
i Maer sultse hem op doen / ende hem lee- 8
nen / daer na als hy ghebreck heeft.
broeder v dat in uwe herte gheen Belials 9
k t wicke en zy / die daer spreke: Het seuenste
jaer het vry jaer k is na by / ende siet uwē ar-
men broeder onvriendelick aen / ende en geeft
hem niet: so sal hy ouer v totten Heere roe-
pen / so sult ghy dies sonde hebben:
l Maer ghy sult hem gheuen / ende uwer 10
zonen niet verdrieten laten / dat ghy hem
heeft: want om suiker wille sal v de Heere
uwe Godt seghenen in allen uwen wercken /
ende wat ghy voorhanden neemt.
m Daer sullen altijdt armen zijn inden 11
lande: daerom gebiede ick v / ende segge: Dat
ghy uwe hant opdoet uwen broeder / die ver-
buruckt ende arm is in uwen lande.
n Wanneer hem uwe broeder / een Hebreer 12
oft Hebreerinne / v vercoopt / soo sal hy v ses
jaren dienē: inden seuensten jare sult ghy hem
vry los gheuen.
Ende wanneer ghy hem vry los gheeft / so 13
en sult ghy hem niet ydel van v gaen laten:
o Maer sult hem opleggen van uwen scha- 14
pen / van uwen dorschvloer / van uwer wijn-
persse / dat ghy geeft van het ghene dat v de
Heere uwe Godt gheseghent heeft:
Ende ghedenckt dat ghy ock een knecht 15
waert in Egyptē lande / ende v de Heere uwe
Godt verlost heeft: daerom ghebiede ick v
suiker heden.
p Ist dat hy dannoch tot v zyeken sal: Ick 16
en wil niet wtrecken van v: want ic hebbe v
en uwe huys lief / (dewijle hem wel by v is:)
So neemt eenē priem / ende boort hem door 17
zijn oore aender deure / ende laet hem eewich-
lick uwe knecht zijn: met uwer maecht sult
ghy ock also doen.
Ende en laet v niet zwaer duncken / dat 18
ghy hem vry los gheeft / want hy heeft v / als
een dobbel dachloones / ses jaer ghedient: soo
sal v de Heere uwe Godt seghenen in allen
dat ghy doet.
q Alle eerstegeboorte die onder uwen run- 19
deren ende schapen gheboren wordt / dat een
rijp is / sult ghy den Heere uwen God hey-
ligen: ghy en sult niet achteren met den eer-
stelingen uwer ossen / ende niet beschoeren het
eerstelinck uwer schapen.
Voor den Heere uwen Godt sult ghyse 20
jaerlicx eten: r inder stede die de Heere ver-
kiest / ghy ende uwe huys.
t So het nochtans een ghebreck heeft / dat 21
het lmet / oft blint is / of sus ergens een quaet
ghebreck / soo en sult ghy dat niet offeren den
Heere uwen Godt:

22 Maer in uwer poorte sult ghy het eten / (u ghy zijt rein oft onrein /) als een rhee oft u deu. 12. b 16
hert.
23 Alleen dat ghy zijns bloedts niet en eet / maer opde aerde gietet als water.

Dat xvj. Capittel.

1. Vanden dyen voornemelicken Feesten der Joden / Paesschē / 9. Pinxsten / 13. en Loofhutten-feest / 16. die geghelick manlick taerlicx ende met gauen sal houden. 18. Vanden ampte der rechten Richters / 21. ende verbodē aller afgoderye.

1 n Houdt de maent a Abib / dat ghy b Paes- n Paesschen.
schen houdet den Heere uwē God: want a Abib, is de
in deser maent Abib heeft v de Heere uwe maent die wy
God uyt Egypten gheleyt inder nacht. April heeren:
2 Ende sult den Heere uwen God het Pas- want de He-
sah slachten / schapen ende runderen / c aen der bzeen beginnē
stede die de Heere verkiesen sal / dat zijnen haer mennys
Naem albaer woone. aer na de na-
3 Ghy en sult niet gheheuelts op dat feest turen wāneer
eten: seuen daghen sult ghy ongheheuelt broot alle dinck we-
der nieu groēt
eñ wast / ende
hem bezaedet:
daerom heet sy
ock de maent
der nieuwer
bzuchten / om
dat dan alle
dinck nieuw
wydet.
b exod. 12. a 3
ende 23. b 15
ende 34. b 18
c deut. 12. a 6
ende 14. c 23
ende 15. c 20
d 7 and. haefte
e 2. par. 25. a 1
f 1. reg. 8. c 29
der ellenden eten: want met d vreesen zijt ghy
wt Egyptenland ghetoghen / op dat ghy dies
daechs ws weganeks wt Egyptenland ghe-
denckt v leef daghe.
4 Daer en sal in seuen dagen niet gheheuelts
ghesien worden in alle uwe landtpalen / ende
en sal ock niet van bleesch e / dat des auonts
aenden eersten daghe geslachtet is / den nacht
ouerblijnen tot aenden morghen.
5 Ghy en condt het Passah niet slachten in
eenighe van uwe poorten / die v de Heere uwe
Godt gheghenen heeft:
6 f Maer inder stede die de Heere uwe Godt
verkiesen sal / dat zijnen Naem g albaer woo-
ne / daer sult ghy het Passah slachten / des a-
uonts / wanneer de Sonne is onderghegaen /
tot der tijt als ghy wt Egypten doghet.
7 Ende sult het coken / ende eten inder stede
die de Heere uwe Godt verkiesen sal / ende v
daer nae keeren des morghens / ende te huys
gaen in uwe hutten.
8 Des daghen sult ghy des onghebeuelden
eten / ende aenden seuenden dage is de verga-
deringhe des Heeren uwes Gods / soo en sult
ghy ghern arbeydt doen.
9 g Seuen weken sult ghy v tellen / ende be- Pinxsten.
ghinnen te tellen / wanneermen begint met de g leui. 23. b 15
sickel in h zaer. h of, gezaepte-
10 Ende sult houden i het feest der weken den sel.
Heere uwen Godt / dat ghy een vrywilligha i Act. 2. 2
gaue uwer handt gheuet / na dien v de Heere
uwe Godt gheseghent heeft.
11 Ende sult vrolijck zijn voor Godt uwen
Heere / ghy ende uwe sone / uwe dochter / uwe
knecht / uwe maecht / eñ de Leuijt die in uwer
poorten is / de vremdelinck / de weesen ende
wedunven die onder v zijn / aende stede die de
Heere uwe Godt verkoren heeft / dat zijnen
Naem daer woone.
12 Ende ghedenckt dat ghy een knecht in Eg-
ypten geweest zijt / dat ghy houdet ende doet
na dese ghebooden.
13 k Het feest der Loofhutten sult ghy houden Loofhutten-
seuen daghen / wanneer ghy hebt inghesamelt feest.
van uwen l t dorschvloer / ende van uwer i leui. 23. b 34
wijnpersse. l t and. dele/
14 Ende sult vrolijck zijn op uwe feest / ghy eñ
uwe sone / uwe dochter / uwe knecht / uwe
maecht / de Leuijt / de vremdelinck / de weese eñ
de wedunwe die in uwer poorten zijn.
15 m Seuen daghen sult ghy den Heere uwen m 2. reg. 8, 65

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

God het feest houden/ inder stede die de Heere verkiesen sal: want de Heere uwe Godt sal v seghenen in allen uwen inconen / ende in allen wercken uwer handen/ daerom sult ghy wesen vrolijck zijn.

n Driemael des iaers sal alles wat mannijc is/ voor den Heere uwen Godt verschijnen/ inder stede die de Heere verkiesen sal: op het feest der Ongheschenelder brooden/ op het feest der Weken / ende op het feest der Loof hutten: o maer het en sal niet ydel voor den Heere verschijnen:

Een yeghelijck na der gaue zijnder handt/ na den seghen die v de Heere uwe Godt gheghenen heeft.

p Richters ende aenpliedien sult ghy v setten in allen uwen poorte / die v de Heere uwe Godt gheuen sal/ onder uwen stammen/ dat sy het volck richten met rechten gherichte.

q Ghy en sult het recht niet buyghen/ ende en sult oock gheen persoonen aensien/ noch geschencken nemen: want de geschencken maken de wijsen blindt/ ende verkeeren de saken der rechtueerdighen.

Wat recht is dat sult ghy navolghen / op dat ghy leuen/ ende inneemen meucht het lant dat v de Heere uwe Godt gheuen sal.

Ghy en sult v [illegible]geene haghen bane / boomen planten / boven altaer des Heeren wes Gods/ den welcken ghy v maket.

u Ghy en sult v geen calommen opzichten/ die de Heere uwe Godt haet.

Dat xvij. Capittel.

1. Offer met ghebreck is den Heere eenen grouwel. 3. Straffe der afgoderije, de doodt. 6. Een ghetuyghe/ gheen ghetuyge. 8. Swaere saken sullen de Leuiten ende de Hooghepriester beschepden/ 10. ende sal haer oordeel by straffe des doots gehouden worden. 14. Van verkiesinghe eens Conincx/ 16. ende zijner plicht.

Ghy a en sult den Heere uwen Godt geen ossе oft schaey offeren dat een gheb. breck/ oft erghens wat quaets den heer: want het is den Heere uwen God eenen grouwel.

b Wanneer onder v inder poorten eenen/ die 2 v de Heere uwe Godt gheuen sal/ gheuonden wort een man oft vrouwe/ die daer quaet doet voor de oogen des Heeren wes Gods/ dat hy zijn verbondt ouertreedt/

Ende gaet henen/ ende dient andere goden/ 3 ende buijge aen/ c het zy Sonne / oft Maene/ oft eenich heyr des hemels / dat ick niet gheboden en hebbe/

Ende het wordt v aenghesept/ ende hoort/ 4 d so sult ghy daer wel na vraghen: ende want neer ghy vindt dat het gruwselijcke waer is/ dat sodanighen grouwel in Israel gheschiedt is/

Doo sult ghy den selven man/ oft de selue 5 vrouwe buyten brenghen/ die alsulcken quaet hebben ghedaen/ tot uwer poorten/ ende man salse ter doot steenighen.

e Op tweer oft dryer ghetuygen mont/ sal 6 steruen/ wie des doots weerdich is: doch op eens ghetuygen mont en sal hy niet steruen.

De hant der getuyghe sal de eerste zijn haer 7 te dooden / ende daer na de handt alles volcx/ dat ghy f den booser van v doet.

g Wanneer v een sake voor het gherichte te 8 zwaer zijn sal / tusschen bloede ende bloede/ tusschen handel ende handel / tusschen schade ende schade/ ende wat twistighen saken zijn in uwen poorten: so sult ghy v op maken/ ende opgaen totter stede die de Heere uwe Godt verkiesen sal:

Ende totten Priesteren/ den Leuiten/ ende 9 tot * den Richter/ die te dier tijt zijn sal/ comende/ ende vragen/ h die sullen v het oordeel spreken.

Ende ghy sult doen na dien / dat sy v seg- 10 ghen / inder stede die de Heere verkiesen heeft: ende sult het houden / dat ghy doet na allen dat sy v leeren sullen.

Na de wet die sy v leeren/ ende na den rechte 11 dat sy v seggen/ sult ghy v houden: i dat ghy van dat selue niet af en wijcken noch ter rechter handt noch ter slincker.

Ende soo yemandt vermeteliick handelde/ 12 dat hy den Priester niet en hoorde / die aldaer in den dienste des Heeren wes Gods ampt staet/ oft den Richter/ die sal steruen: ende sult den quaden wt Israel doen:

Dat het alle dat volck hooze/ ende hem vree- 13 se/ ende niet meer vermeeten en zy.

Wanneer ghy in t lant comt/ dat v de Hee- 14 re uwe Godt gheuen sal / ende neemt het in/ ende woonet daer in/ ende sult segghen: k Ick wil eenen Coninck ouer my setten / als alle volcken rontom my hebben:

So sult ghy dien tot eenen Coninck ouer v 15 setten/ dien de Heere uwe Godt verkiesen sal: ghy sult doch wt uwen broederen eenen/ tot eenen Coninck ouer v setten: ghy en cont niet erghens eenen vremden/ die uwe broeder niet en is/ ouer v setten.

l Alleene / dat hy niet veel peerden en hou- 16 de / ende en brenghe dat volck niet weder in Egypten/ om der veelheyt wille der peerden/ dewijle de Heere u lieden geseyt heeft: dat ghy nv voortaen niet weder door desen weeg comen en sult.

m Hy en sal ock niet vele wijuen nemen/ 17 dat zijn herte niet afghewendet en worde: n ende en sal ooc niet veel silvers ende gouts vergaderen.

Ende wanneer hy nv sitten sal op den stoel 18 zijns Coninckrijcx / so sal hy o dese ander wet boucken in een Boeck schrijuen laten.

Dat sal by hem zijn / p ende sal daer in 19 lesen zijn leefdaghe: op dat hy leere vreesen den Heere zijnen Godt / dat hy houde alle woorden deser Wet / ende dese Rechten / dat hy daer na doe.

q Hy en sal zijn herte niet verheffen ouer 20 zijne broeders / ende en sal niet wycken dan den Ghebooden / noch ter rechterhandt noch ter slincker: op dat hy zijne daghen verlenghe in zijn Coninckrijcke/ hy/ ende zijne kinderen in Israel.

Dat xviij. Capittel.

1. Wander Priesteren en Leuiten, erue/ 2. ende recht. 9. Vooruerue / ende andere superstitien verboden. 15. Een ander Prophete als Moyse toegheseyde. 20. Van straffe ende kennisse eens valschen prophets/ die tegen Godts woort leert.

DE Priesters/ de Leuiten des gantschen 1 stamme Leui/ en sullen gheen deel noch erue hebben met Israel: a den offeren des Heeren/ ende zijn erfdeel/ sullen sy eten.

Waerom en sullen sy gheen erue onder haren broederen hebben/ dat de Heere haer erue is/ als hy hen gheseyt heeft.

Dat sal dan noch hier recht der Priesteren zijn / aen den volcke / ende aen dien / die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

daer offeren/het zy een osse oft schaep/dat men
den Priester ghene de schouder / ende beyde
kinnebacken/ ende de b pentsen:
Ende de eerstelingē ws coorns/ws mosts/ 4
ende uwer olye/ende de eerstelinghen vander
bescheeringhe uwer schapen.
c Want de Heere uwe God heeft hem ver- 5
coren wt alle uwen stammen / dat hy sta in-
den dienst / inden naem des Heeren/ hy/ ende
zijne sonen eewichlijck.
Wanneer een Leuijt comt ergens wt eener 6
uwer poorten / of sus erghens wt den gant-
schen Israel / daer hy een gast is / ende comt
na aller lust zijner zielen/aen de plaetse die de
Heere d † vercoren heeft/
Dat hy diene inden naem des Heerē zijns 7
Gods/als alle zijne broederen de Leuiten/ die
aldaer voor den Heere staen/
Die sullen ghelijck deel te eten hebben/be- 8
halven wat hy heeft vanden vercochten goe-
de zijner vaderen.
e Wanneer ghy int landt comt / dat v de 9
Heere uwe Godt geuen sal/so en sult ghy niet
leeren doen de grouwelen deser volcken.
f Dat onder v niet ghevonden en worde/ 10
die zijnen sone of dochter door het vyer gaen 25
lae: of een g † voorsegger / of een dachverkie-
ser/of een die op voghelghescheyd achtet/
h Of een toouenaer/ of een bezweerder / of 11
waersegger/of een teeckenbedieder/ of een die
de dooden vraghe:
Want wie sulcx doet/die is dē Heere eenen 12
grouwel : ende om sulcken grouwelen wille
verdrijfse de Heere uwe Godt voor v wech.
Ghy dan sult sonder vlecke zijn met den 13
Heere uwen Godt.
Want dese volcken/die ghy innemen sult/ 14
hooren de dachverkiesers ende voorseghers:
doch ghy en sult v niet also houden tegen den
Heere uwen Godt.
i Eenen Propheet / als my/ sal v de Heere 15
uwe Godt verwecken : k dien sult ghy hooren.
Als ghy dan vanden Heere uwen Godt 16
gebeden hebt te Horeb/aenden daghe der ver-
gaderinge / eñ spraket: l Ick en wil nv voort-
aen niet meer hooren de stemme des Heeren
mijns Gods / ende dat groote vyer niet meer
sien/dat ick niet en sterue.
Ende de Heere sprack tot my : Sy hebben 17
wel ghesproken:
m Ick wil hen eenen Propheet / als ghy 18
zijt/verwecken wt haren broederē/ ende mijne
woorden in zijnen mondt gheuen: die sal tot-
hen spreken alles wat ick hem ghebieden sal.
n Ende wie mijne woorden niet hooren en 19
sal / die hy in mijnen Name spreken sal/ van
dien wil ick het eysschen.
o Doch wanneer een Propheet vermeten 20
is te spreken in mijnē name/ dat ick hem niet C
gheboden en hebbe te spreken : ende wie daer
spreeckt inden name anderer goden / dieselue
propheet sal sterven.
Of ghy dan in uwer herten segghen sult: 21
Hoe can ick ghemercken/ welck woordt de
Heere niet ghesproken en heeft?
p Wanneer de Propheet spreeckt inden 22
Naem des Heeren / ende daer en wordt niet
wt/ende en comt niet : dat is het woordt dat
de Heere niet ghesproken en heeft : de Pro-
pheet heeft het wt vermetenheyt ghesproken:
daerom en ontsiet v niet voor hem.

Dat xix. Capittel.

1. Van dry Vrijsteden. 4. Dootslach sonder voornemen. 8. Noch dry ander Vrijsteden/ 11. eñ moetwilligher dootslach. 12. Der voorvaderen paelsteenen salmen onverruckt laten. 15. Een getuyghe/ gheen ghetuyghe. 19. Een valsch ghetuyghe sal zijner valscheyt straffe draghen.

1 Wanneer de Heere uwe Godt de vole-
26 ken wtgheroept heeft/welck lant v de
Heere uwe God geuē sal/ dat ghyse in
nemet/ eñ in haren steden eñ huysen woonet/
2 a So sult ghy v dry steden wtscheyden in- Dry Vrijsteden.
den lande/ dat v de Heere uwe Godt gheuen a Deu.4.e41
sal in te nemen. Exo.21.b13
3 Ende sult b † bequame plaetsen verkiesen/ Num.35.a6
ende de palen ws landts/ dat v de Heere uwe b 10
Godt wtdeylen sal / in dry deelen scheyden: Josue 20.a2
dat daer henen vliede/wie eenen dootslach ge- b † and. den
daen heeft. wech vlijtich toerichten.
4 c Ende dat sal de sake zijn / dat derwaerts c exo.21.b13
vliede die eenen dootslach ghedaen heeft/ dat num.35.b10
hy leuendich blijue : d wanneer yemant zijne d nu.35.d22
naesten slaet / niet met opset / ende en heeft te Josue 20.a3
vooren gheenen haet op hem ghehadt. Dootslach sonder opset.
5 f Maer wanneer yemandt met zijnen nae-
sten in het wout ginge/hout te houwen/ ende
reyckte de handt met der axe wt/om het hout
af te houwen / ende het ijser sprongh af van
den stele/ende treffede zijnen naesten / dat hy
storue: die sal in deser steden een vlieden/dat
hy leuendich blijue:
6 Op dat de bloetwreker den doodtslagher
niet na en iage/ dewijle zijn herte verhitter is/
ende grijpe hem/dewijle den wech so verre is/
ende sla hem zijn ziele : soo doch gheen oordeel
des doots aen hem en is/dewijle hy te vooren
gheenen haet tot hem ghedraghen en heeft.
7 Daerom ghebiede ick v/dat ghy dry steden
wtscheydet.
8 e Ende soo de Heere uwe Godt uwe paden e gen.18.b14
verbreyden sal / als hy uwen Vaderen ghe- deut.12.c20
zworen heeft/ende gheeft v alle dat landt/dat Noch dry
hy gheseyt heeft uwen Vaderen te gheuen/ ander Vrijsteden.
9 (So ghy anders alle desegeboden houden
sult/dat ghy daer na doet/ dat ick v heden ge-
biede/dat ghy den Heere uwen Godt lief heb-
bet/ende in zijne weghen wandelt v leefdage)
f soo sult ghy noch dry steden doen tot desen f Josue 20.a7
dryen :
10 Op dat daer gheen ontschuldich bloedt in
25 uwen lande vergotē en worde/ dat v de Hee-
re uwe Godt gheeft tot een erue / ende come
bloetschult op v.
11 g Wanneer daerenteghen yemandt haet g nu.35.c20
draecht tegen zijnen naesten/eñ loert op hem/ 2.sam.14.a6
ende maeckt hem ouer hem / ende slaet hem Moetwilligē dootslach
zijn ziele doot/ ende vlucht in deser stedē eene/
12 Soo sullen de oudtste in zijner stadt henen
schicken/ ende van daer halen laten/ende hem
inde handen des bloetwrekers gheuen / dat
hy sterue.
13 Uwe ooghe en sal zijner niet verschoonen/
ende sult het ontschuldich bloedt wt Israel
doen/dat het v wel gae.
14 h Ghy en sult ws naesten lantpalen niet te h pro.22.c28
rugghe drijuen/die de voorvaderen geset heb- Deu.27.b17
ben in uwen erfdeele / dat ghy eruet inden Job 24.a2
lande / dat v de Heere uwe Godt ghegheuen Een ghetuyghe/ gheen
heeft in te nemen. ghetuyghe.
15 i Een ghetuyghe alleen en sal teghen nie- 1 Nu.35.b30
manden optreden/ ouer eenigher misdaedt of Deut.17.a6
sonde / het zy welckerley sonde het zy/diemen Mat.18.b16
Joan.8.b17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

doen tãt: k ſMaer in twee ofte dryer ghe-
k 2.coz.13.a 1 Hebz.10.c 28 ghen mont ſal alle ſake beſtaen.
l Of/moetwil-lich onbe-ſchaemt. Wanneer een l wtgelich ghetuyghe tegen 16
pemanden optreedt / ouer heim te betuyghen
een ouertredinghe/
Rechte ſtraf-ſe des bal-ſchen getuy-ghes. So ſullen die beyde mannen / die een ſake 17
met malcanderen hebben / voor den Heere/
voor den Prieſteren ende richteren ſtaen/ die
ter ſeluer tijt zijn ſullen.
m Ende de richters ſullẽt wel n verepſchẽ: 18
ende wanneer de valſche ghetuyghe een bal-ſche ghetuyghenuſſe teghen zijnen broeder ge-ghenen heeft/
o So ſult ghy heim doen/gelijck als hy zijn 19
nen broeder dachte te doen/ dat ghy den boo-ſen van v wech doet:
Op dat het de andere hooren/hen vreſen/ 20
ende niet meer ſulcken booſen ſtuck voor en
nemen te doen onder v.
p ero. 21.c 23 Leui.24.c 20 ſMat.5.b 38 Dooghe en ſal zyner niet verſchoonen: 21
[mãer] p ziele om ziele/ooghe om ooge/tant
om tant/handt om handt/voet om voet.

Dat xx. Capittel.

1. Haemen heim mẽ krijch ende aengrijp houden ſal. 10. Oock in belegheringhe ende inne-minghe der ſteden/ 15. in ende buyten Canaan. 19. Vruchtbare boomen ſalmen ongheſchendet laten.

Hoe ſy i en in krijchs be-loften hou-den ſullen. 6 Deu.7.b 18 WAnneer ghy in eenen krijch trecket te- 1
ghen uwe vyanden/a ende ſiet roſſen ende wagenen des volcx/ dat grooter is dan ghy/ſo en vreeſt v niet voor heim:want de Heere uwe Godt die v wt Egyptenlandt ghelepdt heeft/is met v.
Wanneer ghylieden nu comt totten ſtrij- 2
de/ſo ſal de Prieſter toe treden/ ende met den volcke ſpreken/
Ende tot heim ſeggben: Iſrael/hoort toe: 3
ghylieden gaet heden inden ſtrijdt tegen uwe vyanden: uwe herte en vertzaghe niet: b en vreeſt v niet/ende en verſchrict v niet/ende en laet v niet grouwelen voor heim.
b Deu. 1.c 21 Num.14.a 9 1.ſMac.4.a 8
c Deu. 28.a 7 c Want de Heere uwe Godt gaet met v/ 4
dat hy voor v ſtrijde met uwen vyanden/ v te helpen.
Daertoe de amptlieden ſullẽ met dẽ volc- 5
d Judic. 7.a 3 ke ſpreken/ende ſeggen:d Wie een nieu huys gebout heeft / ende en heeft het noch niet e in-ghewijet/ die gae henen/ende blijue in zijnen huyſe: op dat hy niet en ſterue inden krijch/ ende een ander wije het in.
e Een huys wijen/ heet op Hebz. wãneer-mẽ daer in be-ghint te woo-nẽ: Eenẽ wijn-berch gemeyn maken / heet/ wanneermen bzucht begun-net daer wt te nemen:dwelck voor den vijf-ſten iare niet gheoorloft en was/als oock aen allen boo-men.
Leui. 19.c 22 f Deut.24.a 5 g Judic.7.a 3 Wie een bzouwe ondertrout heeft/ẽi 7
en heeftſe noch niet te huys ghehaelt/die gae henen/ende blijue te huys/ dat hy niet in den krijch en ſterue / ende een ander make hem ghemeyn.
f Soo wie een bzouwe ondertrout heeft/ẽi 7
en heeftſe noch niet te huys ghehaelt/die gae henen/ende blijue te huys/ dat hy niet in den krijch en ſterue / ende een ander haelſe te huys.
Ende de amptliedẽ ſullen bzeder met den 8
volcke ſpreken/ ende ſeggen: g Wie heim vreeſet/ende een vertzaecht herte heeft/die gae henen/ende blijue te huys/op dat hy zijner broe-deren herte oock niet verbaeſt en make / als zijn herte is.
Ende wanneer de amptlieden wtgheſpra- 9
ken hebbẽ met den volcke/ ſo ſullẽ ſy de ouer-ſtẽ des heyrs/voor het volc aẽ de ſpitſe ſetten.
h Deu. 2.c 25 Nu. 21.c 21 Vyde aen-bieden. h Wanneer ghylieden voor een ſtadt trec- 10
ket/ teghen haer te ſtrijden/ſoo ſult ghy haer 23
den vrede aenbieden.

11 Ant woordet ſy v vrecdtſaem/eñ doet v op/
ſo ſal v alle dat volck dat daer in gheuonden
wort/ i cnijns baer/ ende onderdanich zijn.
i Iſa.54.c 15 Phil.2.c 10
12 Wil ſy daerenteghen niet vrecdtſaem met
v handelen/ eñ wil niet v krijgen/ ſo belegtſe.
13 Eñ wanneerſe v de Heere uwe God in de
haut gheeft/ſo ſult ghy alles wat mannelijck
daer in is/met des ſweerts ſcherpte ſlaen:
14 Behaluen de vrouwen/kinderen/k eñ vee/ k Iudith.3.
ende alles wat in der ſtadt is/eñ alle dẽ roof
ſult ghy onder v wedeylen:ende ſult eten van
den wtbuete uwer vyanden/die v de Heere u-we Godt gheghenen heeft.
15 Alſo ſult ghy alle ſteden doẽ/die ſeer verre
van v liggen/ ende niet en zijn van dẽ ſteden
deſer volcken hier.
16 l Doch in den ſtedẽ deſer volcken/ die v de l Deut.7.
Heere uwe God tot een erue geuen ſal/en ſult Num.33.
ghy niets leuen laten dat den adem heeft: Iudic.1.
17 ſMaer ſullſe verbannen/m namelijcken/de m Deut.
Vethiters/Amoziters/ Cananiters/Pheriti-ters/Heuiters/eñ Iebuſiters:gelijck als v de Heere uwe Godt geboden heeft.
18 Op dat ſy ulieden niet en leeren doen alle
de grouwelen die ſy haren goden doen/ ende ghy v beſondicht aen den Heere uwen God.
19 Wanneer ghy voor eenighe ſtadt lange tijt
ligghen moet/daer ghy tegen ſtrijdet om die
in te nemen/ n ſo en ſult ghy de boomen niet
verderuen/dat ghy met aren daer aẽ houwet: Want ghy rondt daerban eñ/daeruan en ſult ghyſe niet wtroeyen:o het is doch heut op dẽ velde/ende gheen menſche/dat het voor v een bolwerck zijn mochte.
20 Welcke dannoch boomẽ zijn/die ghy we-tet datmen daer niet van en eet / die ſult ghy verderuen eñ wtroeyen/ende bolwerckẽ tẽr van houwen/tegen de ſtadt die met v krijcht/ tot dat ghy harer machtich wozdet.

Dat xxj. Capittel.

1. Van ſonde eens doodtſlachs. Welcx dader on-bekent is/ 10. ende vertrouwinge eener vreyden-ſcher vrouwen/ die inden lijf gheuangen wort. 15. De eerſtgeboren ſons moet aller dingen zijns rechts genieten. 18. Ongehoorſaembept tot den ouderen met den doot gheſtraft. 22. Ende dat de opgehangene. die by Gode verbloect is/ deſſeluen daechs begrauen ſal worden.

1 WAnneermen eenen verſlagenen vindt
inden lande/dat v de Heere uwe God
genen ſal in te nemẽ/ ende leyt in den
velde/ende men en weet niet wie heim verſla-ghen heeft:
2 So ſullen uwe oudſten ende richters we-gaen/ende banden verſlagenen meten/aen de ſteden die roundtom ligghen:
3 Welcke ſtadt de naeſte is/derſelnen oudt-ſten ſullen een ionghe koe van den runderen nemen/ daermẽ niet mede gearbeyt en heeft/ noch aen het iock ghetrocken en heeft/
4 Ende ſullenſe nederwaerts brengen in ee-nen a ſteenachtigen gront/die noch bearbeyt noch bezaept en is/eñ aldaer inden gront haer den hals af houwen.
5 So ſullen daer toe comen de Prieſters/ de
kinderen Leui: (b want de Heere uwe Godt heeftſe vercozen/ dat ſy heim dienen/ eñ zijnen name louen/ende na haren monde ſullen alle ſaken ende alle ſchaden gehandelt worden:)
6 Ende alle oudſten der ſelner ſtadt ſullen-der toe treden/tot den verſlagenen/ ende hare handen waſſchen quer de ionge koe/die inde

grouw

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

grout den hals afgehouwen is/
Ende sullen antwoorden ende seggen: Onse 7
handen en hebben dit bloet niet vergoten/ soo
en hebbent oock onse oogen niet gheslen.
c Deerst genadich uwē volcke Israels/ dat 8
ghy Heere verlost hebt: legt dat onschuldich
bloet niet op v volc Israels: so sullen sy ouer
den bloede versoent zijn.
Also sult ghy het onschuldich bloet van v 9
doen/ dat ghy doet wat recht is/ voor den oo-
ghen des Heeren.
Wanneer ghy in eens strijdt treckt tegen 10
uwe vianden/ ende de Heere uwe God gheue
in uwe handen/ dat ghy hare ghevangheuen
weeh leydet/
Ende siet onder de gevangenen een scho- 11
ne vrouwe/ ende hebt lust tot haer/ dat ghyse
ten wijue nemet:
So brengtse in v huys/ ende laet haer het hayr 12
afscheeren/ ende hare nagheln besnijden/
En de cleederen afleggen/ daer sy in gevan- 13
gen is: ende laetse sitten in uwen huyse/ ende
beweenen een maent lanck haren vader ende
haer moeder: d daer na slaept by haer/ ende
neemtse een houwelyche/ ende laetse v wijf zijn.
Wanneer ghy nv ghenen lust tot haer en 14
hebt/ so sult ghyse wt laten/ waer sy heene wil/
en niet voor gelt vercoopen/ noch e verkerten/
daerom dat ghyse vernedert hebt.
f Wanneer yemant twee wijue heeft/ eene 15
die hy lief heeft/ ende eene die hy haet/ ende sy
hem kinderen baren/ beyde de liefste ende de
vraumsalige/ dat de eerstegeboren der vraun-
saligher is:
Ende de tijdt comt dat hy zijnen kinderen 16
het erue wrijdt/ so en can hy de sone der lief-
sten niet een eerstegeboren sone maken/ voor
den eerstengeborē sone der vraunsaligher:
f Maer hy sal de sone der vraunsaligher voor 17
den eersten sone bekennen/ g dat hy hem dob-
bele het ghene/ alles wat voorhanden is: h want
hy is zijne eerste kracht/ ende de eerstege-
boorten recht is zijne.
i Wanneer yemant eenen opghenwilligen 18
ende ongehoorsaem sone heeft/ die zijns vaders
ende moeders stemme niet en hoort/ ende als
sy hem castijden/ hen niet hooren en wil:
So sal hem zijn vader ende moeder grijpen/ 19
ende tot den Ouersten der stadt brengen/ ende
tot der poorten der selver plaetsen/
Ende tot den Ouersten der stadt seggen: 20
Dese onse sone is opgenwillich ende ongehoor-
saem/ ende en hoort onse stemme niet/ ende is
een k slemper ende dronckaert.
l So sullen hem steenigen alle de lieden der 21
selver stadt/ dat hy sterue: ende sult also m den
boosen van v doen/ datter het gantsche Israel
hoore/ ende hem vreese.
n Wanneer yemant een sonde gedaē heeft/ 22
die des doots weerdich is/ ende wort also ge-
doot/ ende men hem aen een hout hanghet:
So en sal zijn lichaem den nacht ouer niet 23
aen den houte blijuen/ maer men sal hem des-
selfden daechs begraue: o want ē opgehan-
gene is vervloect bp Gode: op dat ghy v lant
niet en verontreynighet/ dat v de Heere uwe
Godt gheeft tot een erue.

De XXj. Capittel.

1. Des naesten/ oock des vyants schade salmen
weeren. 5. Gheslachte vā cleedinge/ 6. vogelnesten/
8. nieuwe huys/ 9. bezaeyinghe des wyngaerts.

10. arbeyt met ongelycken dieren/ 11. stof ende
belegsel der cleederen. 13. Item/ van eener vrou-
wen die maecht/ 20. of niet maecht bevonden en
wort inden houwelicken staet. 22. Van straffe
des overspels/ 23. behanginge of verknechtinge
eener ghetrouder/ 28. of ongetrouder maecht.
30. Des vaders dechsel en salmē met ontdecken.

1 WAnneer ghy vs broeders a osse ofte a Ghy sult be-
schaep sien gaen dolen/ soo en sult ghy letten de scha-
20 v niet ontrecken van hen/ maer sultse de vs naes-
weder tot uwen broeder brenghen. sten/ oock vs
2 Wanneer v vb uwe broeder niet na en is/ vpants.
ende en kent hem niet/ soo sult ghyse in uwe a Exo. 23.a 4
huys nemen/ dat sy bp v zijn/ tot datse uwe
broeder soecke/ ende dan hem weder gheuet.
3 Also sult ghy doē met zijns esel/ met zijnen
cleede/ ende met allen verlozen/ dat uwe broe-
der verliest/ ende ghy het vindet: ghy en sout
v niet ontrecken.
4 b Wanneer ghy vs broeders esel of osse b mat. 12. b 12
siet vallen op den wege/ so en sult ghy v niet luce 13. b 15
van hem ontrecke/ maer sult hem op helpen.
5 c Een vrouwe en sal geens mans d'habijt c 1. cor. 11. a 6
dragen/ ofte een man en sal geen vrouwen cle- d T Ju. gewees
deren aentrecken: want wie sulcx doet/ die is
den Heere uwen God eenen grouwel.
6 Wanneer ghy op den weghe vindet eenen
voghelnest/ op eenen boom/ of op der aerden/
met iongen/ of met eyerē/ ende dat de moeder
op de iongen/ of op de eyeren sitt/ soo en sult
ghy de moeder niet den eyeren niet nemen:
7 f Maer sult de moeder vlieghen laten/ ende
de iongen nemen: op dat het v wel gae/ ende
langhe leuet.
8 Wanneer ghy een nieu huys bouwet/ soo
maket een † leue daerom op uwe dack: op dat † Om dat het
ghy geen bloet op v huys en ladet/ wanneer dack der hupe-
yemant daer af viele. sen plat was/
9 e Ghy en sult uwē wijnberch niet met me- ghelijck het
nigherley bezaeyen/ dat ghy ter vullinge niet bleeckt/ f Mat.
en heviget sulck zaet (dat ghy gezaept hebt/) 10. c 27. ende
met het inconen des wijnberchs. f Marc. 2. a 4
10 Ghy en sult niet te gelijck ackerē met eenen f Leui. 19. b 19
osse ende esel.
11 f Ghy en sult niet aentrecken een cleet/ van
wollen ende lijnen te samen gheuoecht.
12 g Ghy sult v lepkens maken aen de vier g Nu. 15. d 38
h T hoecken vs mantels/ daer ghy v mede h T Ju. geeren/
bedecket. of pande/
13 i Wanneer yemandt een wijf neemt/ ende Wanneer een
wort op haer k gram als hyse beslapen heeft/ man wil sege-
14 Ende leydt haer wat schandelijcx op/ ende ghen dat zijn
brengt een boos gheschrey aner haer wt/ ende wijf gheen
spreckt: Dese vrouwe hebbe ick ghenomen/ maecht ghe-
ende doe ick inp tot haer bedde/ en vandt ickse weest is/ etc.
ghеen maecht. t Num. 5. b 12
15 Soo sullen der deernen vader ende moeder i Of/ hauch/
haer nemen/ ende voor de Oudtsten der stadt
in de poorte/ voortbrenghen der deernen
maechdom.
16 Ende der deernē vader sal tot den Oudtsten
seggen: Ick hebbe desen man mijn dochter ten
wijue gegeue/ nv is hy haer gram geworden/
17 Ende leyt een schandelick dinck op haer/
en spt: Ick en hebbe uwe dochter geen maecht
gevonden: hier is de maechdom mijner doch-
ter: ende sullen de cleederen voor den Oudtsten
der stadt wtbreyden.
18 Dan sullen de Oudtsten der stadt den man
nemen/ ende castijden.
19 Ende om hondert sikel sluers straffen/ ende
de selue der deernen vader geuen: daerom dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

hy een maecht in Israel berucht icht heeft/ eñ
valse ten wijue hebben/ dat hyse zijn leef dage
niet verlaten en can.

Is het dãoch de waerheyt: dat de deerne
gheen maecht gheuonden en is/

Soo salmense buyten voor de deure haers
vaders huys brenghen/ eñ de lieden der stadt
sullense doot steenighen: Daerom dat sy een
dwaelheyt in Israel begaen heeft/eñ in haers
vaders huys gehoereert heeft/eñ sult het boose
van v doen.

m Wanneer pemant gheuonden wort/die
by eener vrouwen slaept/die eenen echtẽ man
heeft/so sullen sy beyde steruen/de man eñ de
vrouwe/daer hy by gheslapen heeft/eñ sult het
boose van Israel doen.

Wanneer een maecht vemandẽ beloeft is/
ende een man krijchtse vnder stadt/ende slaept
by haer/

So sult ghyse alle beyde tot der stadtpoor-
te brengen/ ende sultse beyde steenigen/dat sy
sterue: de maghet/daerom dat sy niet gero-
pen en heeft/ dewijle sy vnder stadt was: de
mã/daerom dat hy zijns naestẽ wijf gesche-
det heeft: ende sult het boose van v doen.

Wanneer daerenteghen pemant een † ver-
loef de maecht op den velde krijcht/ eñ grijpt-
se/eñ slaept by haer/so sal de man alleen ster-
uen/ die by haer gheslapen heeft.

Ende de maecht en sult ghy niets doen/
want sy en heeft geen sonde des doots weert/
gheda en: maer gheliick als wanneer hem pe-
mant tegen zijnen naesten verhief/ende slaeth
zijn ziele doot/so is dit oock.

Want hy vantse op den velde/eñ de n ver-
loef de maecht schreydde/ ende daer en was
niemant die haer halp.

o Wanneer pemant een eñ maecht coemt/
die niet beloeft en is/ende grijptse ende slaept
by haer/ende het wort also beuonden:

So sal die/diese beslapen heeft/ harẽ vader
vyftich sikel siluers geuẽ/ende salse ten wijue
hebben/daerom dat hyse geschent heeft/hy en
ranse niet verlaten zijn leef daghe.

p Niemant en sal zijns vaders wijf nemẽ/
ende niet ontdecken zijns vaders dexksel.

Dat xxiij. Capittel.

1. Hoedanige in de Ghemeynte des Heeren co-
men sullen/ ofte niet. 9. Hoe sy hen inden legher
houdẽ sullen. 15. Hoe sy eenen verloopens knecht
beschutten sullen. 17. Alle hoererije vermijden/
18. ende gheen onrecht goet noch oneerlijck ghelt
in des Heeren huys brengen. 19. Van woecker/
21. beloften/ 24. druyuen eten/ 25. ende aeren
plucken ouer den wech.

Geen a ghebrooken noch gesneden en sal
in de menichte des Heeren comen.

Oock en sal geen hoerenkint in de me-
nichte des Heeren comen / oock niet nae dat
thiende lidt / maer het en sal gheenlins in de
menichte des Heeren comen.

b De Ammoniters eñ Moabiters en sul-
len niet in de menichte des Heeren comen/oock
niet na het thiende lidt/ maer sy en sullẽ daer
nemmermeer in comen:

Daerom dat sy vlieden niet tegen en qua-
men met broot ende water/ op den wech/doe
ghy wt Egypten tooght: c eñ daertoe teghen
v huerden den Bileam / den sone Beor/ van
Pethor / wt Mesopotamia / dat hy v ver-
vloecken sonde.

Doch de Heere vwe God en wonde Bileã

niet hooren/ende veranderde v den vloeck in
den seghen/daerom dat v de Heere vwe God
lief hadde.

6 Ghy en sult hen noch geluck noch salicheyt
wenschen v leef daghe eewichlijck.

7 De Edomiters en sult ghy voor gheenen
grouwel houden: d hy is v broeder: De Egy-
ptenaer en sult ghy oock voor geenen grouwel
houden/ want ghy zijt een vreemdeling in zij-
nen lande gheweest.

8 De kinderen die sy in het derde lidt baren/
sullen in de menichte des Heeren comen.

9 e Wanneer ghy wt den legher gaet teghen
vwe vyanden/ so hoedt v voor alle quaden.

10 Wanneer pemant onder v is die niet rein
en is/dat hem des nachts wat geschiet is/die
sal buyten gaen voor den leger/ende daer niet
weder in comen/

11 Tot dat hy hem voor den auont met water
bade: eñ als de Sonne ondergegaen is/so sal
hy weder inden legher gaen.

12 Ende ghy sult buyten voor den legher een
plaetse hebben/ daer ghy ter noot wt gaet:

13 Ende sult g een schuppken hebben/ ende als
ghy v daer buyten setten wilt/ so sult ghy daer
mede graue: eñ wanneer ghy gheseten hebt/
so sult ghy roedecken wat van v ghegaen is.

14 Want de Heere vwe Godt wandelt onder
vwen leger/dat hy v verlosse/ende gheue vwe
vyanden voor v: daerom sal vwen leger hey-
lich zijn/dat daer geen schande onder v gesien
en werde/ende hy hem van v keere.

15 Ghy en sult den knecht zijnen heere niet
houerleueren/ die hem van hem tot v afghe-
keert heeft.

16 Hy sal by v blijuẽ aen de plaetse die hy ver-
kiest in eener vwer poortẽ/heon te goede ende
en sult hem niet schenden.

17 i Daer en sal geen hoere zijn onder dẽ doch-
teren Israels/ ende geensen hoerenleger onder
den kinderen Israels.

18 k Ghy en sult geenen hoers loon/noch hon-
den gelt/ in het huys Gods vws Heeren bren-
gen/wt eeniger beloften: want dat is dẽ Hee-
re vwen Godt beyde eenen grouwel.

19 l Ghy en sult aen vwen broeder niet woe-
keren/noch met ghelde/ noch met spyse/ noch
met allen dãemen mede woeckeren can.

20 Aen den vreemden meucht ghy woeckeren/
doch niet aen vwen broeder: op dat v de Heere
vwe God seghene/ in allen dat ghy voor-nã-
den neemt/inde lande daer ghy heen coemt/
dat selue in te nemen/

21 m Wanneer ghy den Heere vwen God een
belofte doet/ so en sult ghy het niet vertrecken
te houdẽ: want de Heere vwe God sal het van
v eysschen/ ende sal v sonde zijn.

22 Wanneer ghy het belouen onderwegen la-
tet/ so en ist v gheen sonde.

23 Doch wat tot vwen lippen vytghegaen is/
sult ghy houden/eñ doen/als ghy den
Heere vwen God vwwillich beloeft hebt/dat
ghy met vwen monde gheseyt hebt.

24 Wanneer ghy in vws naesten wijnberch
gaet/so meucht ghy der druyuẽ eten na vwen
wille/tot dat ghy ghenoech hebt: doch ghy en
sult niets in v vat doen.

25 n Wanneer ghy in het zaedt vws naesten
gaet/ so meucht ghy met der hant aers af ha-
kẽ/doch niet der o sickele en sult ghy daer niet
in herwaerts ende derwaerts varen.

a Deu.23.b.17 Ouerspel gestraft met dẽ doot.

m Leu.20.b.10 Job 31.b.11 Joan.8.a.5

Vertronde maghet.

† Of/ onderstraude

n Of/ onderwint

Die een maghet onteert.

o Exo.22.b.16 Gen.34.a.2

p Deut.18.a.8 ende 20.b.11 Deu.27.f.20 1.Cor.5.a.1

a Esai.56.a.3 Hoedanighe in de Ghemeynte des Heeren comẽ sullen/ ende hoedanighe niet.

b Nehe.13.a.1

c Iosu.22.a.5 Iosue 24.a.9.

Bileam.

Dat xxiij. Capittel.

1. Van den scheydbrief den Joden ter bertwijfelder hardicheyt ghegheuen. 5. Van bzyheyt des nieuwen gheshouden mans. 6. 16. 17. ende pant setten. 8. Wbersehen dieffal wort met den boot straft. 9. Wort gelaet gheport te wachten: 14. en 16. Ende te eygen sonden eyghen straffe opghelept. 17. Weendelinghen / wedwuwen ende weesen salmen te rechte helpen / 19. ende hem tegen de selue tijden oogste dyse lesen / ende wynwinninghe wel-dadich bewijsen.

Wanneer yemandt een wijf neemt / en de neemtse ten houwelycke / ende sy en vindet ghen ghenade voor zynen oogben / om eenigher onlust wille / a soo sal hy een scheydbrief schrijuen / ende haer in de hant gheuen / ende wt zynen huyse verlaten.

Wanneer sy dan wt zynen huyse ghegaen is / ende henen gaet / en wort eens anders wijf.

Ende de selue ander man op haer oock b grant wort / ende eenen scheydbrief schrijft / ende haer in de hant gheeft / ende haer wt zynen huyse verlaet: of soo de selue ander man sterft / diese hem ten wijue ghenomen hadde.

So en cansse haer eerste man / diese verliet / 4 haer wederoom nemen dat sy zyn wijf zy / na dan sy ontreynt is / want suler is eenen grouwel voor den Heere: op dat ghy het lant niet sondigen maket / dat v de Heere uwe God ten erue ghegheuen heeft:

c Wanneer yemandt nieuwelijck een wijf 5 ghenomen heeft / die en sal niet in dt het heyr trecken / ende men en sal hem niet opleggben: hy sal vrij in zynen huyse zijn een jaer lanck / dat hy vrolijck zy met zynen wijue die hy genomen heeft.

d Ghy en sult niet te pande nemen den on- 6 derste- ende den ouersten meulen steen: want hy heeft v de ziele te pande gheset.

e Wanneer yemant gevonden wort / die wt zynen broederen een ziele stroit uit de kinderen Israels / en gt verserse of verrooyse / en sulck dief sal steruen / dat ghy het quaet dan v doet.

Waerst v voor de plaghe der melaerscheyt / 8 dat ghy met neerstigheydt houdet ende doet / alles dat v de Priesters / de Leuiten leeren / h ende als sy uluden ghebieden / dat sult ghy houden / ende daer na doen.

i Ghedenckt wat de Heere uwe God dede 9 met Mirjam op den weeh / doe ghy wt Egypten tooghet.

Wanneer ghy uwen naesten ergens een 10 schult boorgher / soo en salt ghy niet in zijn huys gaen / ende hem een pant nemen:

Maer ghy sult daer buyten staen / ende hy / 11 dien ghy boorgher / sal zijn pandt buyten tot v brenghen.

Is hy dannoch eē noodduftiger / so en sult 12 ghy v niet slapen leyghen met zynen pande.

Maer sult hem zijn pandt weder gheuen / 13 wanneer de Sonne ondergaet / dat hy in zijne rechte slape / ende segene v: dat sal v voor den Heere uwen Godt een ghereetichcyt zijn.

k Ghy en sult den noodduftighen ende ar- 14 men zijnen loon niet behouden / hy zy van uwen broederen / of vremdelingen / die in uwen poorten is:

Dander sult hem zijnen loon dees daechs 15 geuen / dat de Sonne daer niet over onder en gae: want hy is noodduftich / ende in ontfaet zijn ziele daer mede: op dat hy den Heere niet roepen v en aenroepe / ende zy v sonde.

16 n De vaders en sullen niet voor de kinde- n Jer. 31. c. 29
ren / noch de kinderen voor de vaders steruen / 2. Reg. 14. a. 6
maer een yegelijck sal voor zijn sonde steruen. Paac. 25. a. 4
17 · o Ghy en sult het recht des vreemdelincr- Ezech. 18. a. 2.
ende des weesen niet bunghen: ende en sult b. 19. c. 20.
der wedwuwen cleet niet te pande nemen: o deu. 16. b. 18
ende 28. b. 19.
18 Want ghy sult ghedencken / dat ghy een Van wel-
knecht in Egypten gheweest zijt / ende de Hee- daet teghen
re uwe Godt / v van daer verlost heeft: daer- den Armen.
om ghebiede ick v / dat ghy suiker doet.

19 p Wanneer ghy op uwen acker ghesoghet p Leui. 19. a. 9.
hebt / ende een q garue vergheten hebt op den q Ofte schoof
acker / so en sult ghy niet omkeeren dieselue te
halen: maer sy sal des vreemdelincr / des wee-
sen ende der wedwuwen zijn: op dat v de Hee-
re uwe Godt segbene in allen wercken uwer
handen.

20 Wanneer ghy uwe olyboomen hebt afge- r Deut. 24. c. 20.
leesen / soo en sult ghy daer na niet nauwe af-
lesen: het sal des vreemdelincr / des weesen /
ende der wedwuwen zijn.

21 Wanneer ghy uwen wijnberch lesen hebt / s Leui. 19. a. 10.
soo en sult ghy daer niet nauwe oplesen: het
sal des vreemdelincr / des weesen / ende der
wedwuwen zijn.

22 Ende sult ghedencken / dat ghy een knecht
in Egyptenlande gheweest zijt: daerom ghe-
biede ick v / dat ghy suiter doet.

Dat xxv. Capittel.

1. De boose saluen richtelijck en met billeheyt straffen. 4. ende den arbeydere zijn voeder niet ontwenden. 5. Wroeder sal den broeder zaet des weduen. 11. eñen ouderschaut wijf haer ouderschaemtheyt straffe dzagen. 13. Oncrechte handel ende coopmanschap wort verboden. 17. en darse de Amalekiters vermelen souden / gheboden.

1 Wanneer daer eenen a twist is tusschen a 1. Cor. 6. a. 1
menschen / so salmense voor rechteriche
brenghen / ende den gherechten recht
spreken / ende den godtloosen verdoemen.

2 Ende so de godtloose slagen verdient heeft /
so sal hem de richter heeren nederuallen / ende
sullen hem voor hem slaen / na der maten ende
gheraetsynner nuse daer.

3 b Wanneermen hem veertich slaghen ghe- Veertich sla-
ghen.
gheuen heeft / so en salmen niet meer slaen: op b 2. Cor. 11. c. 24.
dat hy niet / soumen meer slaghen gheeft te vele c Of. An. schuyf-
gheslagen en worde / ende v broeder c leyt selijck lyck / of smoode
voor uwen voghen en sy. d 1. Cor. 9. a. 9
Gheeft den
4 d Ghy en sult den osse den mont niet toe- beyder
binden / die daer dorscht. zijn voeder.

5 e Wanneer broeders by malcanderen woo- e Gen. 38. a. 8.
nen / ende de eene sterft sonder kinderen / soo en Ruth. 4. a. 5.
sal dat wijf des verstoruenen / geenen vreem- b. 10.
den man daer buyten nemen / maer haer f wa- f Mat. 22. c. 24
gher salse bellapen / ende een wijue nemen / en- Mar. 12. b. 19
de haer f trouwen: Luce 20. c. 28.

6 Ende den eersten sone dien sy baert / sal hy ff And. ver-
g t bestedighen / na den name zijns verstoruen maechschap-
broeders / dat zijnen naem niet wtgheblaen en pen / of be-
worde wt Israel. dencken.

7 Bewaert hy nu den man niet / dat hy zijn g Of in stede
f wagerinne neme / so sal sy / zijn f wagerinne / sorten.
opwaerts gaen / onder de poorte / voor de ouer- f And. oppa-
sten / ende seggben: f Mijn f wagher weyghert ren.
hem zijnen broeder eenen naem te verwecken
in Israel / ende en wil my niet te houwelijck
nemen.

8 Doo sullen hem de oudsten der stadt roe- h Deut. 25. a. 9
pen / ende niet hem spreken. Wanneer hy dan
staet / ende seyt: Hy en bevalt my niet hare te
nemen:

Doo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

So sal zijn swagerinne tot hem treden/voor 9
de Oudsten/ esi hem eenen schoen uytrecken
van zijnen voeten/ ende in zijn aenlicht spou-
wen/ende sal antwoorden/ende seggen: Also
salmen doen eenen yegelicken die zijns broe-
ders huys niet bouwen en wil.

Ende zijnen naem sal in Israel heeten/des 10
barvoeten huys.

Wanneer twee mannen met malcanderen 11
twisten/ ende des eenen wijf loopt toe/dat sy
haren man verlosse van der hant des gheuen
die hem slaet/ende steeckt haer hant uyt/ ende
grijpt hem by zijner schamelheyt:

So sult ghy haer de hant af houwen/ende 12
uwe ooghe en sal harer niet verschoonen.

Onrechten handel ende coopmanschap wordt hier verbodē.
h Leui.19.d 35
Ezech. 45.a 9
Mich. 6.b 10
i† And. Epha. Epha/is by dē Hebreusch̄ een seker mate doer dingē/ vermaet so veel als men met eenen hollen epe op 430 mael soude mengen opmeten.
k Exo. 17.a 8 Tegen de Amalekiten.
l Te weten/de Amalekiters.
m 1.sa.14.e 48

h Ghy en sult niet tweerley ghewichte in 13
uwen sack/groot ende cleyn hebben.

Ende in uwen huyse en sal niet tweerley 14
i† Schepel/groot ende cleyn zijn.

Ghy sult een volcomen esi recht ghewicht/ 15
esi eenen volcomen ende rechten Schepel heb-
ben: op dat v leuen lange duere inden lande/
dat v de Heere uwe God gheuen sal.

Want wie sulcx doet / die is den Heere u- 16
wen Godt eenen grouwel/ als alle die / die
quaet doen.

k Gedenckt wat v de Amalekiters deden/ 17
op den wech doe ghy uyt Egypten toocht:

Hoe sy v aengrepen op dē wech ende sloe- 18
gen uwe achterste/alle de swacken die v ach-
ter na togen/doe ghy moede ende mat waert/
l ende en vreest den God niet.

Wanneer v nu uwe Heere uwe Godt tot 19
ruste brengt van alle uwe vyanden rontom/
inden lande dat v de Heere uwe God gheeft
ten erue in te nemen/m so sult ghy de gedach-
teniſse der Amalekiters uytroeyen onder den
Hemel:dat en vergheet niet.

Dat xxvj. Capittel.

1. Den Heere salmen met lof ende danckseggin-
ge alle eerste vruchten toebrengen/ 12. ende den
Leuiten/vremdelingen/weesen ende weduwen alle
thienden des derden iaers op gelijcke wijse geuen.
16. Van den verbonde des Heere/als hier te voo-
ren int seuenste ende thiende Capittel.

Eerste vruchtē/bewijs der dāckbaerheyt.
a Prou. 3.a 9
Mal. 3.b 10

Wanneer ghy in t'lant comt / dat v 1
de Heere uwe Godt ten erue gheuen
sal / ende neemt het in / ende woonet
daer inne:

So sult ghy nemen a allerley eerste vruch- 2
ten des landts/die uyt der aerde comen/ die v
de Heere uwe God geeft/ende sultse in eenen
korf leggen/esi henen gaen aen de plaetse die
de Heere uwe Godt verkiesen sal / dat zijnen
naem aldaer woone.

Esi sult tot den Priester comen/die te dier 3
tijt daer is/ende tot hem seggen: Ick bekenne
heden den Heere uwen God/dat ick gecomen
ben in het landt dat de Heere ons vaderen
gheswooren heeft/ons te gheuen.

Ende de Priester sal den korf nemen van 4
uwer hant / ende voor den altaer des Heeren
uws Godts neder setten.

Daer sult ghy antwoorden / ende seggen 5
voor den Heere uwen Godt : b† De Syriers
wonden mijnen vader verdoen / die tooch af
in Egypten/esi was aldaer een vremdelinck
met c† weynigen volcke/ende werd aldaer een
groot/sterck/ ende veel volcx:

d Doch de Egyptenaers handelden ons 6
qualijck/ende dwongen ons/esi lepden eenen
harden dienst op ons.

b† An. mijn vader de Syrier ware vergaē/ ende hy tooch etc.Ge.42.a 2 ende 46.a 5 anders / mijn vader was een Syrier / arm man/ esi tooch af/etc.
c† An kleynen getal.
d Exo. 1.b 11

7 Doe schreyden wy tot den Heere dē God
ons vaders: ende de Heere verhoorde ons
schreyen/esi sach ons ellende/angst/ esi noot.
8 e Ende leydde ons wt Egypte met mach- e Deu.5.c
tiger hant/ende wtgherecken arm/ ende met 1.Joan.
groot verschrickē/door teeckenen ende won-
deren:

9 Ende bracht ons in dese plaetse/esi gaf ons
dit lant / daer melck ende hemnich in vloept.
10 Nu brenghe ick de eerste vrucht des lants/
die ghy Heere my ghegeuen hebt:ende sultse
laten voor den Heere uwen God / esi aenbid-
den voor den Heere uwen Godt.
11 Ende vrolick zijn over allen goede dat v de
Heere uwe God gegeuen heeft/esi uwen hui-
se: ghy/ende de Leuijt/ ende de vremdelinck
die by v is.
12 f Wanneer ghy alle thiendē wes incomens f Deu.
te samen gebracht hebt inden derden iare/dat
een iaer der thienden is/so sult ghy den Leui-
ten/ den vremdelinghen/de weesen/ende den
weduwen gevē/dat sy eten in uwer poorten/
ende satt worden.
13 Esi sult spreken voor den Heere uwen So- g Iud.
de:g Ick hebbe h† gebracht dat gheheylicht is/ h† Ofte
wt mijnen huyse/ende hebbe het gegeuen den wech
Leuiten/den vremdelingen/ den weesen/ende
weduwen/i na alle uwe Gebodē die ghy my i Deu.
geboden hebt: ick en hebbe uwe Gebodē niet
ouertreden noch vergheten.
14 Ick en hebbe daer niet van gegeten in mijn- k Gebod
nen k leede/esi en hebbe daer niet van gedaen sal wes
in onreynicheyt: ick en hebbe tot den dooden repa-
daer niet van gegeuen: ick ben de stemme des ick gee
Heeren mijns Gods ghehoorsaem geweest/ en sal na
ende hebbe ghedaen alles/ als ghy my gebo- daer
den hebt. richte
15 l Siet nederwaert van uwe heylighe woo- regnē
ninge vanden Hemel/ende segent v volck Is- van
rael/ende het lant dat ghy ons gegeuen hebt: niets
als ghy onsen vaderen gesworen hebt/eē lant dan
daer melck ende hemnich in vloept. ghegee
16 Heden ten dage gebiet v de Heere uwe God/ l Ghy
dat ghy doet na alle dese Gebaden esi Rech- Deu.
ten/dat ghyse houdet/ ende daer na doet van
gantscher herten ende van gantscher zielen.
17 m Den Heere hebt ghy heden gesept/dat hy m Ge
uwe God zy/dat ghy in alle zijne wegē wan- ende
delt/ende houdet zijne Wettē/Geboden/ende Deut.
Rechten /ende zijne stemme hoozet.
18 n Ende de Heere heeft v heden gesproken/ n Deu.
dat ghy zijn eyghen volck zijn sult/ als hy v Exod.
ghesept heeft/ dat ghy alle zijne Gheboden
houdet:
19 o Ende hy v het hoochste make/esi dat ghy o Jer.
gherocmet/gepresen/ende geeert worde over ende
alle volcken die hy ghemaeckt heeft/ dat ghy
den Heere uwen Gode een heylich volck zijt/
als hy v gheseyt heeft.

Dat xxvij. Capittel.

1. Steenen salmen op gene zyde der Jordanen
opzichten/ 3. esi daer op de Geboden des Heeren
schrijuen/ 12. Gyllim eenen berch te seghenen/
13. ende Ebal eenen berch te verbloecken.

1 Ende Mose gheboodt met tsamen den Ende
2 Oudsten Israels/den volcke/esi sprack: Ende
Behoudt alle Geboden die ick v heden ghebiede. Ebal.
2 a Ende te dier tijt als ghy over de Jordane a Josue.
gaet/int lant dat v de Heere uwe God geuen
sal/so sult ghy groote steenen opzichten/ende
hare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

haer met kalck bestrijcken/
Ende daer op schrijuen alle woorden deser 3
Wet/ wanneer ghy ouer coemt: op dat ghy
comt in lant/dat v de Heere uwe God ghe-
uen sal/een landt daer melck ende hemich in
vloept/als v de Heere uwer vaderen God ge-
sept heeft.
Wanneer ghy nu ouer de Iordane gaet/ 4
so sult ghy sulcke steenen oprichten/ (daer ick
v heden van ghebiede/) op den berge Ebal/ende
met kalck bestrijcken/
b Ende sult aldaer den Heere uwen God 5
eenen steenen altaer bouwen/ daer gheen yser
op en coemt.
c Van heelen steenen sult ghy desen altaer 6
den Heere uwen God bouwen/ ende brantoffer
daer op offeren den Heere uwen God.
Ende sult danckoffer offeren/ ende aldaer 7
eten/ ende vrolijck zijn voor den Heere uwen
God.
Ende sult op de steenen alle woorden deses 8
Wets schrijuen/ claer ende duydelijck.
Ende Mose/ met thanen den Priesteren 9
den Leuiten/ spraken met den gantschen Israel/
ende seyden: Merckt ende hoort toe Israel: He-
dan op desen dach/ zijt ghy een volc geworden
des Heeren uwes Godts.
Dat ghy der stemme des Heere uwes Godts 10
gehoorsaem zijt/ende doet na zijne Ghebeden
ende Rechten/ die ick v heden ghebiede.
d Ende Mose gheboodt den volcke desselfden 11
daechs/ende seyde:
Dese sullen staen op den berch Grisim/ te 12
segenen het volck/ wanneer ghy over de Ior-
dane ghegaen zijt: Simeon/ Leui/ Iuda/ Isa-
schar/ Ioseph/ende Ben Iamin.
Ende dese sullen staen op den berch Ebal/ 13
te vloecken: Ruben/ Gad/ Asser/ Zebulon/ Dan/
ende Naphthali.
Ende de Leuiten sullen beghinnen/ ende 14
seyghen tot alle man van Israel/ met luyder
stemmen:
e Vervloeckt zy/ wie eenen afgod of gega- 15
ten beelt maect/een greuwel des Heeren/een
werck des werckmeesters hant/ ende stelt dat
in't verborgen: ende alle het volck sal antwoorden
ende seyghen: Amen.
f Vervloeckt zy/wie zijnen vader of moeder 16
vloeckt. ende alle het volck sal seggen: Amen.
g Vervloeckt zy/ wie zijns naesten palen 17
enighen maeckt: ende alle het volck sal seggen:
Amen.
h Vervloeckt zy/ wie enen blinden dwalen 18
maeckt op den wech: ende alle het volck sal
seyghen: Amen.
i Vervloeckt zy/wie het recht des weemde- 19
linge/des weesen ende weduwen buycht: ende
alle het volck sal seyghen: Amen.
k Vervloeckt zy/ wie by zijns vaders wijf 20
leyt: dat hy ontdeckt't bedde sel zijns vaders: E
ende alle het volck sal seyghen: Amen.
l Vervloeckt zy/wie enigen by een dier leyt: 21
ende alle het volck sal seyghen: Amen.
m Vervloeckt zy/wie by zijner susser leyt/die 22
zijns vaders of zijns moeders dochter is: ende
alle het volck sal seggen: Amen.
o Vervloeckt zy/wie by zijn swerinne leyt: 23
ende alle het volck sal seyghen: Amen.
p Vervloeckt zy/wie zijnen naesten heyme- 24
lijcken slaet: ende alle het volck sal seyghen:
Amen.

25 q Vervloeckt zy/ wie gheschencken neemt/ dat hy de ziele des onschuldigen bloets slae: ende alle het volck sal seyghen: Amen.
26 r Vervloect zy/wie niet alle woorden deser Wet en vervult/ dat hy daer na doe: ende alle het volck sal seyghen: Amen.

q Exo.22.b.14 Deu. 16.b.19 Geschencke.
r Gala.3.b.10

Het xxviij. Capittel.

1. Wat geluck ende heyl dien gemoeten sal. die Gods geboden houden: 15. Wat ongeluck ende straffe den overtreders.

1 Ende a wanneer ghy der stemme des Heeren uws Godts hoorsaem sult/ dat ghy houdet ende doet alle zijne Gheboden/die ick v heden ghebiede/ soo sal v de Heere uwe God het hoochste maken over alle volcken op aerden.
2 Ende alle dese seghenynghen sullen over v comen/ ende sullen v treffen/ daeromme dat ghy der stemme des Heeren uws Gods zijt gehoorsaem gheweest:
3 Ghesegent sult ghy zijn inder stadt/ ghesegent op den acker.
4 Ghesegent sal zijn de vrucht uws lichaems/ de vrucht uws lants/ ende de vrucht uws bees/ ende de vrucht uwer ossen/ ende de vrucht uwer schapen.
5 Ghesegent sal zijn uwen b hoff/ ende c dat v over is.
6 Ghesegent sult ghy zijn/wanneer ghy ingaet/ ghesegent wanneer ghy vergaet.
7 d Ende de Heere sal uwe vianden/ die hen tegen v verheffen/voor v slaen: door eene wech sullen sy uytrecken teghen v/ ende door seuen weghen voor v vlieden.
8 De Heere sal ghebieden den seghen/dat hy met v zy in uwen kelder/ ende in allen dat ghy voorhanden nemet/ende sal v seghenen inden lande/dat v de Heere uwe God gegeuen heeft.
9 De Heere sal v hem ten heyligen volcke oprichten/ als hy v ghesworen heeft/ daeromme dat ghy de Gheboden des Heeren uws Godts houdet/ende wandelt in zijne weghen:
10 Dat het alle volcken op aerden sullen sien/ dat ghy na den Naem des Heeren genoemt zijt/ e ende sullen hen voor v vreesen.
11 Ende de Heere sal maken/dat ghy overvloet aen goederen hebben sult/ aen de vrucht uws lichaems/ aen de vrucht uws bees/ende aen de vrucht uws ackers/ op den lande/dat de Heere uwen vaderen ghesworen heeft/ v te gheuen.
12 f Ende de Heere sal v zijnen goeden schat op doen/ den Hemel/ dat hy zijnen lande reghen gheue tot zijner tijt/ ende dat hy segene alle wercken uwer handen: g ende ghy sult beden volcken leenen/ ghy daerentegen sult van niemanden † borghen.
13 Ende de Heere sal v ten hoofde maken/ende niet ten steerte/ende sult bouen swemen/ ende niet onder ligghen: daerom dat ghy ghehoorsaem zijt den Gheboden des Heere uws Gods/ die ick v heden gebiede te houden ende te doen.
14 h Ende dat ghy niet en wijcket van eenighen woorde dat ick v heden ghebiede/noch ter rechter hant/noch ter slincker/op dat ghy anderen goden na wandelder/ hen te dienen.
15 i Wanneer ghy daerentegen niet hoorsaem en sult de stemme des Heeren uws Gods/dat ghy houdet ende doet alle zijne Geboden ende Rechten/ die ick v heden ghebiede/ soo sullen v alle dese vloecken over v comen/ ende v raken.

Ghebenedijdinge/so ghy de Wet houder.
a Leuit.26.a.3
b Dat is/alles wat ghy tegenwoordich ghebruyckt/ ende wat ghy begaen legt te bewaren.
c Al. v bloote luste/ of ineclinatie.
d Deu.20.a.4
e Iosue 2.d.9.
f Deu.11.b.14
g Deu. 15.a.6
† And. ontleenē
h Deut.4.a.2 ende 12.b.32 ende 17.b.10 Leui. 26.b.14. Iudic.2.b.14. Thren.2.b.17 Dani.9.b.14 Mala.3.a.2.
i Wederom vermaledydinge: want de Wet dreyght/ doet en en laet geen middel.

Vervloeckt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Vervloeckt sult ghy zijn in inder stadt/ ver- 16
vloeckt opten acker.

Vervloeckt sal zijn uwen corf/ ende wat v 17
ouer is.

Vervloeckt sal zijn de vrucht uws lichaems/ 18
de vrucht uws landts/ de vrucht uwer ossen/
ende de vrucht uwer schapen.

Vervloeckt sult ghy zijn wanneer ghy in- 19
gaet/ ende vervloeckt wanneer ghy wtgaet.

Ongheluck. De Heere sal onder v senden k† ongheval/ 20
k† Au. verswo- onraet/ ende ongeluc/ in allen dat ghy voor
men/ende ver- de handt neemt/ dat ghy het doet: tot dat ghy
werren/ende vernielt wordet/ ende haest ender gaet om uws
verstheldinge/ l Of/ misvaecken
l Of/ misvaeck- boosen doens wille/ dat ghy my verlaet hebt.
m† Anders/ De Heere sal v de m† pestilencie aenhan- 21
sterfnoesen/ gen/ tot dat hy v verdoe inden lande daer ghy
Pestilencie. heen coemt/ dat selue in te nemen.
Febris. De Heere sal v slaen met gheswel/ febris/ 22
n† Au. geswel/ hitte/ brant/ n† dorrichevt/ verghiftighe locht/
brande / ende ende gheelsucht/ ende sal v vervolgen/ tot dat
bleecheyt. hy v verdoe.
o Gen. 26. b 19 o Vwen Hemel/ die boven uwen hoof de 23
Deut. 11. b. 17 is/ sal metael zijn/ ende de aerde onder v yseren.
De Heere sal uwe lande stof ende asschen 24
voor reghen gheven/ vanden Hemel op v/ tot
dat hy v verdoe.
De Heere sal v voor uwe vyanden slaen: 25
voor eenen wech sult ghy tot hen wtrercken/
ende voor seuen wegen sult ghy voor hen vlie-
p† Au. een den/ ende sult p† verstroyt worden onder alle
verschricken rycken op aerden.
worden allen Uwe lichaem sal een spijse zijn/ allen ghe- 26
rycken etc. voghelten des Hemels/ ende allen ghedierten
op aerden/ ende daer en sal niemant zijn/ diese
daer van iaghe.
q Exo. 9. a. 8. q De Heere sal v slaen mette sweeren E- 27
Deut. 28. Egypti/ mette spenen/ met grilligheyt ende schoff-
schoffr. tichevt/ dat ghy niet en cont ghesont worden.
Grouwelijcke r De Heere sal v slaen met onsinnicheydt/ 28
blintheyt. blintheyt ende raserijen des herten.
r Zach. 12. a. 4. s Ende sult om v tasten inden middage/ 29
Rom. 1. c. 27. als een blinde om hem tastet int doncker/ ende
s Job 5. b. 14. en sult op uwen wech gheen gheluck hebben/
ende sult ghewelt ende onrecht lijden moeten
v leef daghe/ ende niemant en sal v helpen.
* 2. Sa. 22. b 11 * Een wijf sult ghy v vertrouwen laten/ 30
Deut. 20. a. 5. doch een ander sal hy haer slapen: een huys D
6. 7. sult ghy bouwen/ doch ghy en sult daer niet
in woonen: eenen wijngaerd sult ghy planten/
t Hebr. ont- doch ghy en sult hem niet t ghemeyn maken.
maechden/ na- Uwen asse sal voor uwen oogen geslach- 31
men/ geven in ter worden/ doch ghy en sult daer niet van
vier iaren/ als eten: uwen ezel sal voor v aengheschichte met
bevolen is. ghewelt ghenomen/ ende v niet weder ghege-
ven worden: v schaep sal uwen vyanden ge-
geven worden/ ende niemant en sal v helpen.
Uwe sonen ende uwe dochteren sullen e- 32
nen anderen volcke gheghenen worden/ dat
het uwen oogen aensien/ ende ameghtich
worden over hen den gantschen dach/ ende
daer en sal geen sterckte in uwen handt zijn.
De vrucht uws landts/ ende alle uwen ar- 33
beydt sal een volck verteren/ dat ghy niet en
kennet: ende sult overcht lyden/ ende verdoo-
ren worden v leef daghe.
Ende sult ontsinnich worden van dit/ dat 34
uwe oogen sien moeten.
De Heere sal v slaen met eenre boosen sweer 35
aen de knyen ende schenen/ dat ghy niet en
condt gheheelt worden/ vanden voetsole aen/
tot op den scheedel.

u De Heere sal v/ ende uwen Coninc/ dien u 36
ghy over v geset hebt/ drijven onder een volc/
dat ghy niet en kent/ noch uwe vaders/ ende
sult aldaer dienen anderen goden/ hout ende
steenen.
Ende sult een schouwsel/ en een spreeckwoort 37
ende een spot zijn onder allen volckeren/ daer v
de Heere heenen ghedreven heeft.
x Ghy sult veel zaets wtbrengen op het velt/ 38
ende weynich inbergaderen/ want de sprin-
hanen sullent af eten.
Wijngaerden sult ghy planten ende bou- 39
wen/ doch gheenen wijn drincken noch lesen/
want de wormen sullent verteren.
Olyboomen sult ghy hebben in allen uwen 40
E landpalen/ doch ghy en sult v niet salven met
olye/ want uwen olyboom sal wtgheschenen
worden.
Sonen ende dochteren sult ghy genereren/ 41
ende doch niet hebben/ want sy sullen gevan-
ghen wech ghevoert worden.
Alle uwe boomen ende vruchten des lants/ 42
sal y† het boose ghewassche eten.
De vreemdelinck die by v is/ sal over v 43
climmen/ ende altoos hoven s wesen/ ghy
daerenteghen sult onder dalen/ ende altoos
onder ligghen.
Hy sal v leenen/ ghy daerenteghen en sult 44
hem niet leenen: hy sal het hooft zijn/ en ghy
sult de steert zijn.
Ende alle dese vloecken sullen over v co- 45
men/ ende v vervolghen ende treffen/ tot dat
ghy verdaet werdet: daerom dat ghy de ster-
me wys Heeren wys Godts niet ghehoordt en
hebt/ dat ghy zijne gheboden ende rechten hiel-
det/ die hy v gheboden heeft.
Daerom sullen teeckenen ende wonderen 46
aen v zijn/ ende aen uwen zade eewichlijck.
Dat ghy den Heere uwen Godt niet ghe- 47
dient en hebt/ met vreucht ende lust wys her-
ten/ doe ghy allerley ghemoeth hadder.
Ende sult uwen vyanden/ die v de Heere 48
toesenden sal/ dienen in honger ende dorst/
in blootheydt ende allerley ghebreken: ende
sal een yseren iock op uwen hals legghen/ tot
dat hy v verdoe.
§ De Heere sal een volck over v schicken 49
van verre van der werelt eynde/ als een arent
vliecht/ welckers spraeke ghy niet en ver-
staet.
Een wreet volck/ dat de persoonen des ou- 50
den niet aensiet/ noch verschoont den ionghe-
lingen:
Ende sal verteeren de vrucht uws vees/ ende 51
de vrucht uws lants/ tot dat ghy a verdaet wor-
det: ende sal v niet over laten aen coorn/ most/
olye/ aen vruchten der ossen ende schapen/ tot
dat het v ombrenghe.
Ende sal v benauwen in alle uwe poorten/ 52
tot dat het nederworpe uwe hooghe ende ve-
ste muren/ daer ghy v op verlaet/ in alle uwe
lande: ende sult benaut worden in alle uwe
poorten/ in uwen gantschen lande/ dat v de
Heere uwe Godt ghegheven heeft.
b Ghy sult de vrucht uws lijfs eten/ het 53
vleesch uwer sonen ende uwer dochteren/ die
v de Heere uwe Godt ghegheven heeft/ inden
angst ende der noodt/ daer v uwe vyant mee
benauwen sal.
Dat een man die te vooren soet c† teerlijck 54
ende in lusten geleeft heeft/ onder v/ sal zijnen
begeeden/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

broeders/ ende het wijf in zijnen arm/ende den
soon die noch onec is van zijnen sonen/
Wergunnen te geuen yemande onder hen/ 55
handen vleesche zijnes sonen/dat hy ete/nade-
mael hem niet onec en is van allen goede/in-
den angst ende der noot/ daer d uwe vyandt
mede dinghen sal in alle uwe poorten.
Een wijf onder v die te vozen teerlijc ende 56
in lust gheleeft heeft / dat sy niet versocht en-
heeft/ hare voetzolen op de aerde te setten van
d teerlicheyt ende wellust/ die sal de man in haren
armen/ ende haren sone ende haer dochter/
Wergunnen de secondgheboozten die tus- 57
schen haer voeten komen uytgegaen/ daer-
toe hare sonen die sy ghebaert heeft: want sy
sullense voor alleslep gebreck heymelijc eten/
in den angst ende der noot/ daer d uwe vyandt
mede dinghen sal in uwer poorten.
Soo ghy niet en sult houden/dat ghy doet 58
alle woorden deser Wet / die in desen Boeck
geschreuen zijn/ dat ghy vreese desen heerlij-
cken ende verschrickelijcken Name/ den Heere
uwen Godt/
So sal de Heere wonderlijc met v omgaen/ 59
met plagen op v ende op uwe zaet/ met groote
ende langhduerende plagen/ ende quade
quaedtaerdighe kranckheden.
Ende sal v toekeeren alle sieckten Egypti/ 60
daer ghy v voz vreest / ende sullen v aen-
hangen.
Daer toe alle kranckheyt ende alle plagen/ 61
die niet geschreuen en zijn in den Boeck deser
Wet/ sal de Heere ouer v comen laten/ tot dat
ghy verdaen worder.
Ende ghy sult een wemich gemeynis volcx 62
overblijuen/ ghy die te vozen geweest zijt als
de Sterren des Hemels/ na der menichheydt:
daerom dat ghy niet gehoozt en hebt de stem-
me des Heeren uws Godts.
Ende ghelijck als hem de Heere te vozen 63
ouer v verblijdde/ dat hy v wel goets dede/
ende vermeerderde v: alsoo sal hy hem ouer v
verblijden/dat hy v verniele ende verdoe: ende
sult verstoort worden vande lande/ daer ghy
als nu in treedet/het in te nemen.
Wat de Heere sal v verstroyen onder alle 64
volcken/ van eenen ende der werelt tot aent
ander/ ende sult aldaer anderen godē dienen/
die ghy niet en kent/ noch uwe Vaders/ hout
ende steenen.
Daer toe sult ghy onder de selue volcken 65
geen blijuende wesen hebben/ ēn uwe voetso-
len en sullen geen rust hebben: want de Heere
sal v aldaer een beuende herte gheuen / ende
uwe ooghen verdoruenheyt der zielen/ende een versmach-
te zielc:
Daer uwe leuen sal voor v swenen : nacht 66
ende dach sult ghy v vreesen/ ende uws leuens
niet seker zijn.
Des morghens sult ghy seggen: Och/dat 67
ick de auont af ware! ende des auonts sult
ghy seggen: Och/dat ick den morgen af leuen
mochte / vanden groote vreese uws herten / die v
verschricken sal/ ende voor het gheene/ dat ghy
met uwen ooghen sien sult.
Ende de Heere sal v met schepen vol we- 68
der in Egypten voeren / door den weg daer
ick v van gheseyt hebbe: Ghy en sult hem niet
meer sien: en ghylieden sult aldaer uwen vy-
anden tot knechten ende maechden verkocht
worden/ ende daer en sal ghen cooper zijn.

De Vat xxix. Capittel.

1. Het Verbondt wort vernieut/ 2. ende met verhael menigerley weldaden en wonderwercken Gods. 18. De onverstandigen volcke door Mose aengeseyt. 18. De ouertreders worden met grouzame kraffen ende plaguen ghedreycht. 29. Godt openbaert zijne bepmelijcheden zijnen volcke.

1 DIt zijn de woorden des Verbonts/ dat
de Heere Mose gebodē heeft te maken
metten kinderen Israels/a in der Mo- a Nu. 25.c.20
abiten lande/ten anderen mael/ b nae dien hy ende 32.n.1
dat selue met hen ghemaeckt hadde in Horeb. b Exo. 19.a.5
2 Ende Mose riep het ganssche Israel ende sprac
tot hem: Ghy hebt gesien alles wat de Heere c Exo. 19.a.4
gedaen heeft in Egypten/ voor uwen ooghen/
den Pharao met synen allen zijnen Knech-
ten/ende zijnen gansschen lande:
3 De groote versoeckinghen die uwe ooghen
ghesien hebben dat het groote teekenen ende
wonderen waren.
4 * Ende de Heere heeft u lieden tot op desen * Deu. 30.a.6
huydigen dach noch niet ghegeuen een herte/ Jere. 31.b.33
dat verstandich ware/ oogen die daer saghen/
ende oozen die daer hoozden.
5 d Hy heeft u lieden veertich iaer inder woe- d Deut. 8.a.2
stijne laten wandelen : uwe cleederen en zijn
aen u lieden niet veroudt/ ende uwen schoen en
is niet veroudt aen uwen voeten.
6 Ghylieden en hebt gheen broot gegeten/en-
de gheenen wijn ghedroncken / noch stercken
dranck: op dat ghy weten dat ic de Heere uwe
Godt ben.
7 e Ende ghylieden quaemt aen desen plaet- e Nu. 21.c.23
se/tooch uyt de Coninck Sihon tot Hesbon/ende Deut. 2. c.29
de Coninc Og tot Basan/ons tegen/om met ende 3.a.2.
ons te strijden: ende wy hebbense ghesla gen/
8 Ende haer lant ingenomen/ende ten erf deele
gegeuen den Rubenijten/ den Gadditen/ ende
den halven stamme der Manassiten.
9 So houdt nu de woorden deses Verbonts/
ende doet daer na / op dat ghylieden f wijslijck f Sonder Gods
handelen moecht in allen uwen doen. woort is alle
10 Ghy staet heden alle voor den Heere uwen onse doen sot-
Godt / de Oversten uwer stammen / uwe heyt.
Oudsten/ uwe Ampt lieden/ een yegelijck in
Israel.
11 Uwe kinderen ende uwen / v vreemdelinck: g Iosu. 9.c.21
die in uwen legher is/ g beyde uwe houthou-
wers ende uwe waterdraghers/
12 Dat ghy gaet sult in het Verbont des Hee-
ren uws Godts/ ende in den eedt/ die de Heere
uwe Godt heden met v maeckt:
13 Op dat hy v heden hem ten volcke oprichte/ h Gen. 17.a.2
ende hy v Godt zy/ alg hy gheseyt heeft/h ende
als hy uwen vaderen/ Abraham/ Isaac/ ende
Jacob ghesworen heeft.
14 Want ick en make dit Verbont ende desen
eedt/niet met u lieden alleene:
15 Maer beyde / met u lieden / ghy die heden
hier zijt/ende met ons staet voor de Heere on-
sen Godt/ ende met dien/ die heden niet met
ons en zijn.
16 Want ghy weet hoe wy in Egyptenlant
ghewoont hebben/ende midden door de Hey-
denen ghetogen zijn: door welcke ghy tooght/
17 Ende saecht hare grouwel ende hare afgo-
den/ hout ende steen/ silver ende gout/ die by
hen waren.
18 Dat niet misschien onder u lieden/ of een man/
of een ghesin / of eenen stamme onder u lie-
den zy/ diens herte hem heden van den Hee-
re onsen Godt ghewendet hebbe / dat het
henen

Act.8.c.23

henen gae/ende diene den gode deser volcken/
i ende worde misschien een wortel onder uliē-
den/die daer galle ende alsen draghe.

Ende of hy alrede hoore de woorden de- 19
ses vloecx/ nochtans hem segent in zijn herte/
ende spreeckt: k Hier gaet my wel/ dewijle ick
wandele als het mijnen herte dunckt: op dat
de dronckene mette dorstighen mit verloren
worde.

Ho en sal de Heere dien niet genadich zijn/ 20
maer dan sal zijnen toorn ende yuer/ roocken C
over sulcken man/ en alle vloecken sullen hen
op hem leggen/ die in desen Boeck geschreuen
zijn/ ende de Heere sal zijnen naem wt doen/
onder den Hemel:

Ende sal hem afscheyden ten ongeluck wt 21
allen stāmen Israels/ na inhoudt aller vloec-
ken des verbonts/ dat in den Boeck deser wet
geschreuen is.

Ho sullen dan segghen de nacomelinghen 22
uwer kinderen/ die nae ulieden opcomen sul-
len/ende de vreemden / die wt verren landen
comen/ wanneer sy de plagen deses lants lijē/
ende de kranckheden / daerse de Heere mede
beladen heeft:

Dat hy alle haer lant met sulpher ende sout 23
verbrandt heeft/ dat het niet bezaeyt worden
en can/ noch wast/ noch eenich krruydt daerin
op gaet: n gelijck als Sodoma/ Gomorra/ Ad-
dama/ ende Zeboim omgekeert zijn/ die de Hee-
re in zijnen toorne ende grimmichept/ omghe-
keert heeft.

o Ho sullen alle volcken seggen: Waerom 24
heeft de Heere desen lande also gedaen: Wat
is dat hoor eenen so grimmighen toorne?

So salmē seggen: Daerom dat sy dat ver- 25
bont des Heeren des Gods haerder vaderen
verlaten hebben/ dat hy met hen maeckte/ doe
hyse wt Egyptenlant leydde:

Ende zijn heuen gegaen/ ende hebben andere 26
goden ghedient/ ende hen aenghebeden/ sulcke
goden die sy niet en kenden/ ende die p hen niet
ghegheuen en hebben.

Daerom is des Heeren toorne vergrimt 27
over dit lant/ dat hy over hen heeft comen la-
ten alle vloecken/ die in desen boeck ghescheze-
uen staen.

Ende de Heere heeftse wt haren lande ge- 28
slooten/ met grooten toorne/ grimmichept ende
ongenade/ ende heeftse in een ander lant ghe-
worpen/ als het staet heden ten daghe.

q De heymelijckheydt des Heeren onses 29
Gods/ is ons ende onsen kinderen geopenbaert
eewichlijck/ dat wy doen sullen alle woorden
deser Wet.

Dat xxx. Capittel.

1. Barmhertichept/ 6. Besnijdinghe des har-
ten/ 9. daertoe allerley seghen ende voorspoet/ wort
toegesept dien/ die hen tot God bekeren/ 17. ver-
derf daerentegen/ die hen van hem afwenden.
15. Mose berupcht den volcke/ hy hebbe hen le-
uen ende seghen/ doodt ende vloeck voorgheleydt/
19. ende vermaentse met hertighe woorden/ sy en
willen gheen voor desen verkiesen.

Wanneer nu over u coēt dit alles/ a het
sy den segen ofte den vloeck/ die ick u
voorgheleydt hebbe/ ende ū u herte gaet/
waer ghy onder den Heydenen zijt/ daer u de
Heere u God heuen verstooten heeft/

Ende bekeert u totten Heere uwen Godt/ 2
dat ghy zijner stemme hooret/ ghy ende uwe
kinderen van gantscher herten/ ende van gant-

scher zielen/ in allen dat ick u heden ghebiede/
3 b So sal de Heere u God/ u gheuanckenisse 3
wenden ende hem uwer ontfermen/ ende sal
u weder vergaderen wt allen volcken/ daer u
de Heere u God verstroyt heeft.
4 Wanneer ghy tot aen der Hemelen ende 4
verstooten waert / soo sal u doch de Heere u
God van daer vergaderen/ ende u van daer
halen.
5 Ende sal u in het landt brenghen/ dat uwe 5
vaderen beseten hebben/ ende sult het inneme/
ende sal u wel doen/ ende u vermeerderen bo-
uen uwe vaders.
6 c Ende de Heere uwe Godt sal u herte be- 6
snijden/ ende het herte uws saets/ dat ghy den
Heere uwen Godt lief hebbet/ van gantscher
herten/ ende van gantscher zielen/ op dat ghy
leuen meucht.
7 Daerentegen dese vloecken sal de Heere u 7
God alle op uwe vyanden legghen/ ende op die/
die u haten ende vervolghen.
8 Ghy dan/ sult u bekeeren/ ende de stemme 8
des Heeren hoozen/ dat ghy doet alle zijne Ge-
boden/ die ick u heden ghebiede.
9 Ende de Heere u God sal u ghelucx genen 9
in alle wercken uwer handen / aen de vrucht
uws lichaems/ aen de vrucht uws bees/ aen de
vrucht uws landts/ dat het d u te goede come:
e want de Heere sal hem keeren / dat hy hem
over u verblijde/ u te goede / als hy hem over
uwen vaderen verblijdt heeft:
10 Daerom dat ghy de stemme des Heeren uws 10
Gods hooret/ te houden zijne Geboden ende
Rechten/ die ghescheuen staen in den Boeck
deser wet/ so ghy u sult bekeeren totten Heere
uwen Godt/ van gantscher herten/ ende van
gantscher zielen.
11 Want dat gebodt dat ick u heden gebiede/ 11
en is u niet verborghen/ noch te verre:
12 Noch inden hemel/ dat ghy mochtet seggen: 12
f Wie wil ons inden hemel varen / ende ons
halen/ dat wy het hooren ende doen:
13 Hier en is oock niet op ghene zijde der zee/ 13
dat ghy mochtet seggen: Wie wil ons over
zee varen/ ende ons halen/ dat wy het hooren
ende doen:
14 Want het woort is vast na by u / in uwen 14
mont/ ende in uwer herten/ dat ghy het doet.
15 g Siet/ ick hebbe u heden voorgelept/ het le- 15
uen ende den doot: het goet/ ende het quade/
16 Die ick u heden gebiede/ dat ghy den Heere 16
uwen God lief hebt/ ende wandelt in zijne we-
gen/ ende zijne Geboden Wetten ende Rech-
ten houdet/ ende leuen meucht/ ende vermeer-
dert worde/ ende u de Heere u God segene
in den lande daer ghy in trecket / dat selue in
te nemen.
17 Keert ghy daerentegē u herte/ ende en hoort 17
niet/ maer latet u verleyden / dat ghy andere
goden aenbiddet/ ende hen dienet/
18 So vercondighe ick ulieden heden/ dat ghy 18
omcomen sult/ ende niet lange inden Lande blij-
uen / daer ghy heuen treckt over de Jordane/
dat selue in te nemen.
19 h Ick neme hemel ende aerde heden over 19
ulieden tot ghetuyghen/ ick hebbe ulieden het
leuen ende den doot/ den seghen ende vloeck/
voorgheleydt/ dat ghy het leuen verkiest/ ende
ghy ende u saet leuen meucht:
20 Dat ghylieden den Heere uwen Godt lief 20
hebbet/ ende zijner stemme hoort/ ende hem
aenhangt:

a Act.8.b.33
2.par.33.b.12
Psal.106.c.45

b Deut.4.c.29
2.par.15.b.4
Esa.55.b.7
Jerem.29.c.14
Ezech.18.b.21
Ezech.33.b.11
Hos.14.a.2
Joel.2.b.12
Zach.1.b.3
Mal.3.b.7

c Deut.10.b.16
Jerem.4.b.4
Rom.2.b.29
Col.2.b.11

d Deut.28.a.63
Jerem.32.b.41
Ezech.36.b.11

e Deut.28.a.11
Jerem.32.b.41
Ezech.36.b.11

f Rom.10.b.6

g Deut.11.a.26
Jerem.21.b.8

h Deut.4.a.26
Deut.8.a.19
Deut.31.b.28
Esa.1.a.2
Esa.34.a.1
Jerem.6.a.19
Mich.1.a.2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

anhangt: want i dat is u leuen / ende uwen
langen ouderdom / dat ghy inden lande wo-
niet / dat de Heere uwen vaderen / Abraham /
Isaac / ende Jacob ghesworen heeft / hen te
gheuen.

Dat xxxj. Capittel.

Mose beuel aen Israel. 7. ende Josua oock
hoogh synen hoot. 10. ende dat sy het Boeck des
wets alle seuen iaer lesen. 14. Godt setter Josua
in sijn ampt. 16. voorseyt synen toorn ouer des
selfs afval. 19. en laet een liedt hen ter gheruy-
genisse singen. 25. Mose leyt het Wetboeck
aen den Arcke des ghetuygenisses. 27. Set-
tet den welcke sijn wrighe ende coornstige ongh-
hoorsaemheyt voor oogen. 28. ende spreeckt des
liedts woort voor de gantsche menichte uut.

1 Ende Mose ginck henen / ende sprack dese
woorden metten gantschen Israel:
2 Een sijde tot hen: Ick ben heden hon-
dert ende twintich iaer oudt / ick en can niet
meer uut ende in gaen: daer toe heeft de Heere
tot mij ghesepdt: a Ghy en sult niet over dese
Jordane gaen.
3 De Heere b God sal selfs voor u henen gaen:
hy sal selue dese volcken voor u henen verdoen /
dat ghse ouercomt: Josua die sal voor u over-
b als de Heere gheseyt heeft.
4 Ende de Heere sal hen doen / als hy ghe-
dan heeft Sihon ende Og / den Coninghen
der Amorgten ende haren lande / c die hy ver-
daen heeft.
5 d Wanneerse nu de Heere voor ulieden ge-
ven sal / so sult ghy hen doen / na alle ghebodt /
dat ick ulieden ghebodden hebbe.
6 e Weest goets moets ende onuertzaecht / en
beest u niet / ende en laet uliedē niet voor hen
grauwelen: want de Heere u God sal selfs met
u wandelen / f ende en sal de hant niet af trec-
ken / noch u verlaten.
7 Ende Mose riep Josua / en sprac tot hem
voor de ooghen des gantschen Israels: g Wt
goets moets en onuertzaecht / h want ghy sult
dit volck int lant brengen / dat de Heere haren
vaderen ghesworen heeft / hen te gheuen / ende
ghy sult het onder hen uut deelen.
8 Want de Heere die selfs voor ulieden henē
gaet / die sal niet u zijn / en sal de hant niet
afstrecken / noch u verlaten / en wreest u niet / ende
en verschrickt u niet.
9 Ende i Mose schreef dese Wet / en gaffe den
Priesteren / den kinderen Leui / i die de Arcke
des verbonts des Heeren droegen / ende allen
Oudtsten Israels.
10 Ende geboot hen / ende seyde: k Over seuen
iaer / ter tijdt des iaers / aen het feest der
Wet hoofhutten /
11 Wanneer het gantsche Israel coemt / te ver-
schijnen voor den Heere uwen Godt / aen de
plaetse / die hy verkiesen sal / soo sult ghy dese
Wet voor den gantschen Israel uproepen la-
ten voor haren oren:
12 Eamelijcken voor de vergaderinghe des
volcx / beyde der mannen ende der vrouwen /
kinderen / ende uws vreemdelinex die in uwer
poorten is: op dat sy het hooren en leeren / op
dat sy den Heere haren God vreesen / en hon-
den / dat sy doen alle woorden deser Wet.
13 Ende dat het hare kinderen / die het niet en
weten / oock hooren en leeren / op dat sy de Hee-
re uwen Godt vreesen al u leef dage / die ghy
leuē op den lande leeft / daer ghy in gaet ouer
de Jordane / om dat in te nemen.

14 Ende de Heere sprac tot l Mose: Siet / uwen
tijt is hier by gecomē / dat ghy steruet: Roept
Josua / ende treedt voor de hutte des Ghe-
scheyts / dat ich hem beuel doe. l Mose ginck
henen met Josua / ende traden in de hutte des
beschevdts.
15 En de Heere verscheen in der hutte / in een
m Wolckenicolomne / n ende deselue wolcken-
colomne stont in der hutte deure.
16 Ende de Heere sprack tot l Mose: Siet / ghy
sult slapen met uwen Vaderen: o / ende dit volc
sal opcomen / ende sal hemde goden nāoorre-
ren / dies lants daer sy in comē / o ende sal mij
verlaten / ende het Verbondt haren laten / dat
ick met hen ghemaeckt hebbe:
17 So sal mijnen toorne vergrimmen over hen
ter seluer tijdt / ende ick verlate / ende mijn
aensicht voor hen verberghen / dat sy verteert
worden: p en wanneer hen dan veel ongeluck
ende angsten treffen sal / so sullen sy seggen: Is
mij dit quaet niet alle wedervaren / dewijle
mijn God niet met mij en is?
18 Ick dan / sal mijn aensicht verbergen te dier
tijdt / om alle het quaets wille / dat sy ghedaen
hebben / dat sy hen tot anderen goden gekeert
hebben.
19 So schrijft ulieden nu dit Liedt / en leert het
den kinderen Israels / ende legt het in haren
mont / dat mij dat q Liedt een getuyge zy ons-
der den kinderen Israels.
20 Want ick wilse int landt brenghen / dat ick
r haren Vaderen ghesworen hebbe: daer melck
en honich in vloeyt: r ende als sy eten / ende
satt en vet worden / so sullen sy hen keeren tot
anderen goden / ende hen dienen / en mij laste-
ren / ende mijn Verbont haren laten.
21 Ende wanneer hen dan veel ongeluck ende
angsten wederwaren sal / soo sal dit Liedt hen
antwoorden ter getuygenisse: want het en sal
niet vergheten worden uut den monde haers
zaets: f want ick weet hare gedachten / daer sy
nu alreede mede omgaen / eer ichse int landt
brenghe dat ick ghesworen hebbe.
22 Alsoo schreef l Mose dit Liedt ter seluer tijt /
ende leerde het den kinderen Israels:
23 Ende beual Josua den sone Nun / en sprac:
s Weest goets moets / ende onuertzaecht: wāt
ghy sult de kinderen Israels in het landt bey-
den / dat ick hen gesworen hebbe / ende ick wil
met u zijn.
24 u Doe nu l Mose de woorden deser Wet
gantsch wtgheschreuen hadde in een boeck /
25 Gheboodt hy den Leuiten / die de Arcke der
ghetuyghenisse des Heeren droeghen / ende
sprack:
26 Neemt dat Boec desses wets / ende legt het
in de zyde der Arcke des verbonts des Hee-
ren uws Godts / dat het aldaer een ghetuyghe
zy tegheu u.
27 x Want ick bekenne uwe onghehoorsaem-
heyt en hardneckicheyt: siet / dewijle ick noch
heden met uliede leue / zijt ghy onghehoorsaem
gheweest tegheu den Heere / hoeveel meer na
mijnen doot?
28 Doe vergadert nu voor mij alle Oudtsten
uwer stammen / ende uwe Hooftlieden / dat ick
dese woorden voor haren oren spreke / y ende
hemel ende aerde tegheu hen tot ghetuyghe
neme.
29 Want ick weet het dat ghylieden het na
mijnen doot verderuen sult / ende uwt de wege
A gaen /

Josua wordt in zijn ampt gheset dan Godt.
l Anno. siftes / of ghetuyghe-nisses.
m Of / wolcke-pilaer /
n Exo. 33.a.9
Godt weet wel dat met goets in ons en is.
o 1. Sa.8.a.7.
Een Liedt / Israel ter ge-tuyghenisse ghegheuen.
q Deu. 32.a.5
r Deu.8.b.14
Exou.30.a.3
s Rom.7.b.18
Joan.2.c.25
t Deut.31.a.9
Josue 1.a.9
ende 23.b.15
u Deu. 10.a.5
x 2.Re.17.b.14
Malac. 3.a.7
y Deu. 4.c.26
ende 30.b.19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

tredē/ dien ick b geboden hebbe: so sal ickieden dan ongeluck ontmoeten hier na/daerom dat ghy quaet gedaē hebt voor de ogen des Heeren/dat ghylieden hē vertoornt/door de wercken uwer handen.

Also sprac Mose de woorden deses Liedts ghehoert wt / door de ooren der gantscher menichte Israels.

Dat xxxij. Capittel.

1. Mose soo hy Godt hoogh prijst/ 5. straft heftich de afvallige Joden/ 7. en herinnertse ten gedencke der weldaden Gods. 15. Weerde bezegt Israel tot Afgoderije. 19. so dreycht hem Godt met grousame straffe/ 29. Jae met eewiger wtroeyinge/ so hy hem des onrechten roems der vyanden niet en ontsage. 35. Wraake is des Heeren/ die alleen dē sijnen can ende wil in noode helpen/ 40. ende sijnen vyanden haer hooft heydt op den kop bringen. 44. Mose na eenstigen beuels aen het volc/deses Liedts halven/ 48. wort geboden/ hy sal hem open berch Nebo vergaders/ ende het beloofde lant door sijnen doot besien.

a Esaie 1.a.2 Mich.1.a.2

HOoreckt op/ghy a hemelen/ick wil spreken/ende de aerde hooge de redē mijns monts.

b Esa.55.b 10

b Mijne leere druppe als den regen / ende mijn reden vloeye als den dauwe / als den regen op het gras/ende als de druppen op het kruydt.

† Aen.aenroepē

Want ick wil den Naem des Heeren † prijsen:gheeft onsen Godt c alleen de eere.

c Dat is. Laet onse Heere God alleē God sijn/ ende alle eere hebben ēn genieten anderen.

Hy is een * Rotssteen/d sijne wercken sijn onstraffelijck: want alles wat hy doet/dat is recht:getrouwe is God/ ende niet quaets aen hem/e rechtweerdich ende vroom is hy.

* De Heydensche spraeke heet God eenē Rotssteen/ dat is/ eenē trotz troost/ stercte/ ēn beschermige/ allē die hen op hem verlaten/ ende hem betrouwen.

De verkeerde ende boose aerdt / valt van hem af: sy sijn schandtolecken/ende niet sijne kinderen.

d Gen. 1.d.31 e Bij den godloosen moet Godt altijdts onrecht hebbē/ ēn hem meesteren lati/ Jsa. 1.b.19. De wijsheyt moet haer lati recht moerdigen dan haerē kinderen: die weren alle dinc verer: als het God moet doo en beughet niet.

Dancktghy alsoo den Heere uwen Godt/ ghy dwaesachtich ende onwijs volck:is f hy niet d Vader ende b Heere:g is hy het niet alleen/ die b ghemaeckt ende bereyt heeft?

f Jer.4.a.22 Ezech.31.a.9

Gedenckt aen de voorleden dagen tot nu toe/ende mercket wat hy gedaen heeft aen den ouden Vaderen: vraecht het uwen vader/ die sal het b verondigen/uwe Oudtsten/die sullent v segghen.

g Gen.1.c.26. h Gen. 11.a.8 Act. 17.c.26

h Doe de Alderhoochste de volckē wtdeylde/ de ende verstroyde der menschē kinderen/doe settede hy de landpalen der volcken/na het getal der kinderen Jsraels.

i Want des Heeren deel is sijn volc/Jacob is het snoer sijnder erven.

i Deut. 4.c.20. k Ezec. 19.a.3

k Hy vādt hem in de woestijne/in de doore wilderniße/daer het huylde: hy voerde hem/ ende gaf hem l de weet:hy bewaerde hem als sijnen ooghenappel.

l Ende. 7 And. Hy verstoorde Jran. verstant: m Exo. 19.a.4 n Psal. 81.b 17 o Deu. 6.b.10 p Jran. het weert die rechtich beschoode te zijn/ weert hy weder spannich (oste Jarri.)

Als een arent sijne jonghen bervoert / ende houen hen swerfteen hy breyde zyde bederen wt/ende droechse op sijne vleughelen.

De Heere alleen leydde hem / ende daer en was gheen bremt Godt met hem.

Hy liet hem hooch baren op aerden / ende spijse he hem metten bruchten des velts: n en liet hem hemich suygen wt den Rotzsteenen/ ende olye wt den harden steenen.

Botter banden koeyen/ende melck banden schapen/met het vette vande lammeren: ende vette rammen/ ende bocken met vette nieren/ ende tarwe:ende dranckte hem met goet druyuenbloet.

o Doe hy p'nb vet ende satt weert/weert hy weedich:hy is vet ende dick/ende sterck ghe-

woorden: ēn hy heeft den God laten baren/die hem ghemaeckt heeft/hy heeft den Rotzsteen sijns heyls cleyn gheacht.

Ēn heeft hem tot yuer bewoert door vreemde[goden/] door de grouwelen heeft hy hem vertoornt.

q Psal. 105.b.36

q Sy hebben den veldduyvelen gheoffert/ ende niet haren Gode: den goden die sy niet en kenden/den nieuwen/die sijt vooren niet gheweest en sijn / die uwe Vaders niet gheeert en hebben.

r Deut. 8.b.14

Dwe Rotzsteen die b ghebooren heeft / hebt ghy wt der acht gelaten/ende hebt Godt vergheten die b ghemaeckt heeft/

Ēn doe het de Heere sach/ wert hy toornich over sijne sonen ende dochteren.

Ende hy sprac: Ick wil mijn aenlicht voor C hen verbergen/ wil sien/ wat hen ten laetsten wedervaren sal:want het is eenen verkeerden aerdt/het sijn onrouwe kinderen.

Sy hebben mij verwreckt aen dien/dat geen Godt en is/niet haerder afgoderije hebben sy mij vertoornt:e ēn ick wille weder verwecken aen dien/dat geen volck en is/aen een dwaeachtich volck wil ickse vertoornen.

Want het vyer is aengegaen door mijnen toorne/ ende sal bernē tot in de onderste hellē: ende sal verteren het landt met sijne vruchten / ende sal aensteken de fondamenten der aerden.

Ick wil alle ongeluck over hen hoopen/ick wil alle mijne pylen in hen schieten.

Van honger sullen sy versmachten / ende verteert worde dan der uytvreyns/ ēn van snellen doot:e Ick wil der dieren tanden onder hen schicken/ ende der slanghen vergift.

Van buyten salse het swoerdt y beroouen/ ēn inwendich het verschricken/ beyde jonghelingen ende maechden/ de sugende kinderen met den grijsen mannen.

Ick wil seggen:Waer sijn sy/ick sal hare ghedachtenisse wech nemen onder den menschen,

Wanneer ick den toorne der vyanden niet en schoude / dat hare vyanden niet stout en werden/ ende mochten seggen: Onse macht is hoogh/ ende de Heere en heeft sulcx niet alles ghedaen.

Want het is een volck daer gheen raet in is/ en is/ende daer en is gheen verstant in hen.

O dat sy wijs waren/ende vernamen sulcx/ dat sy verstonden wat hen hier nae ontmoeten sal.

Hoe gaet het toe / dat een sal haerder duysent jaghen / ende twee sullen thien duysent vluchtich maken? is het niet alsoo/om dattse haren Rotzsteen verkocht heeft/ ēn de Heere hen heeft overgegheuen.

Want onsen Rotzsteen en is niet als haren Rotzsteen / a des sijn onse vyanden selfs rechters.

Want haren wijnstock is vanden wijnstock tot Sodom/ende vanden acker Gomorra: hare druyuen sijn galle/sy hebben bitter besijen.

Haren wijn is draken vergift/ ēn wreede adderen galle.

Is sulcx niet by mij verborgen/ende b verseghelt in mijne schatten?

c De wraake is mijne / ick wil betalen. Te sijner tijdt sal haren voet slibberen: want de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

ende haers ongheval als na hy/ende wat hen
ontmoeren sal/haestet hem hier toe.
d Want de Heere sal zijn volck richten/en 36
de over zijne knechten sal hy hem ontfermen:
want hy sal aensien/dat hare kracht wech is/
ende dat beyde het belooten ende verlaten/
wech is.
Ende men sal seggen: f Waer zijn hare go- 37
den/ haren rotzsteen / daer sy op betrouden/
Dan welcker offer sy het aten/ende dronc- 38
ken den wijn haers dranckoffers: laet se op-
staen ende ulieden helpen/ende b beschutten.
Siet ghylieden nu dat ick het alleene ben/ 39
g ende [buiten] geen God benevens my en is:
h ick can doodden ende levendich maken: ick
can ir verslaen/ende can heelen: ende [daer
en] is niemandt die uit mijner hant verlosse.
Want ick wil mijne handt inden Hemel 40
heffen/ende wil seggen: Ic leve eewichlijck. E
Als ic het blinckende mijns swoerts wet- 41
ten sal/ende mijn handt ter straffe grijpen sal/
soo will ick my weder wreken aen mijne by-
anden/ende dien die my haten/betalen.
Ick will mijne pijlen met bloede dronchen 42
maken/ende mijn swoerdt sal vleesch eten
m met den bloede der verslaghenen/en over
de gevanckenisse/ende over den ontbloten
hoof de des vyandts.
n Juycher alle/ghy die zijn volck zijt: want 43
hy sal het bloedt zijner knechten wreken: ende
hy sal hem een zijne vyanden wreken/ende ghe-
nadich zijn den lande zijns volcx.
Ende Mose quam ende sprack alle woor- 44
den deses liedts voor den oren des volcks/
hy ende Josua de soone Nuns.
Doe nu Mose dat alle wt gesproken had- 45
den tot alle Israel:
Sprack hy tot hen: o Steemt ter herten al- 46
le woorden/ die ick ulieden heden betuyghe/
dat ghy uwen kinderen beveelt/dat sy hou-
den ende doen alle woorden deses wets.
Want het en is niet een bergheefs woort 47
aen ulieden/ maer het is uwe leven: ende so-
danighe woort sal uwe leven verleughen op
den lande/ daer ghylieden heen gaet over de
Jordane/dat ghy het innemt.
p Ende de Heere sprac met Mose dessel- 48
uen daechs/ ende seyde:
Gaet op het ghebergte Abarim/op den 49
berch Nebo/ die daer leyt in der q Moabiten
lant/teghen Jericho over/ende besiet het lant
Canaan/dat ick den kinderen Israels ten ey-
ghendom gheven sal.
En sterft opten berch/als ghy daer op ge- 50
komen zijt/ende vergadert b tot uwen volcke: g
gelijc als u broeder Aaron sterf opten berch
Hor/ende hem tot zijnen volcke vergaderde.
r Daerom dat ghylieden b wesondicht hebt 51
onder den kinderen Israels/by den twist wa-
ter te Kades/ in de woestijne Zin/ dat ghy-
lieden my niet en heylichdet onder den kinde-
ren Israels.
Want ghy sult het lant teghen b sien/dat 52
ick den kinderen Israels gheve/ doch ghy en
sult daer niet in comen.

De xxxiij. Capittel.

1. Mose segent voor zijne doot de twaelf stam-
men Israels/ende seyt wat hen wedervaren sal.

Dit is den seghen/ daer s Mose de man 1
Godts de kinderen Israels voor zijnen A
doodt mede seghende:

2 Ende sprack: De Heere is van Sinai ge- a Exod. 3.a.2
comen/ b ende is hen opgegaen van Seir: c hy ende 19.a.3.
is claerlijc verschenen van de berch Paran/ en b Num. 21.a.4.8
is ghecomen met veel duysent heyligher: tot c Num. 11.b.
zijner rechterhant is een vyerige wet aen hen. 17.b.31.
3 d Ghy heeft hy de lieden so lief: e alle zijne d Tit 3.a.4.
heyligher zijn in uwer handt: f sy sullen hen e Sap. 3.a.1.
setten tot uwen voeten/ende sullen leeren van f Luc. 10.b.39
uwe woorden. g hy en was
4 Mose heeft ons de wet gheboden / de erve niet Connick/
der menichte Jacobs. en hadde oock
5 Ende hy wolbeyngt g het ampt eens Co- niet daer van/
nincx/ en hielt te hoope de oversten des volcx/ en hielde doch
met stammen den stammen Israels. het volck te sa-
6 Ruben leve / ende en sterve niet / ende zijn men: alsoo dat
ghenenen volck zy h ghetalighe. het een hoofe
7 Dit is den seghen Juda: Ende hy sprack: hadde / als een
Heere/verhoort de stemme Juda / maect hem Coninck/
ten regente in zijnen volcke / ende laet zijne ende niet ver-
macht groot worden ende hem moet teghen stroot inder
zijne vyanden gheholpen worden. verbysteringe
8 Ende tot Leui sprack hy: i Uwe recht ende ghinck.
y licht/blijne by uwen heyligen name/ k dien Ruben.
ghy versocht hebt tot i Massa/ doe ghylieden h Of slechte/
twistet aen het twistwater. dumme/verach
9 l Wie tot zijnen vader ende tot zijner moe- telijck.
der spreect: Ick en sie hem niet: ende tot zijnen Judah. Leui.
soone/ick en weet hem niet: die houden uwe i Dat is/als
woorden/ende bewaren b verbondt. Exo. 28. staet/
10 Die sullen Jacob uwe rechten leeren/ende het heylichdo
Israel uwe wet: die sullen reuchwerc voor uwen neu- op den bozst-
se leggen ende ghereyel offer op uwen altaer. lappe. Hy wil
11 Heere/seghent zijn vermoghen/ende laet b also seghen:
bevallen de wercken zijner handen: verslaet Ioseph aengt sy
den rugghe der ghener die hem tegen staen/ ende ghelucksalich
verheffen/ende der ghener die hem haten / dat boozt Godt en
sy haer niet op en richten. den menschen
12 Ende tot Ben Jamin sprack hy: n Der lief- met bidden en
lijcke des Heeren sal seker woonen: alle tijdt leeren.
sal hy over hen houden/ende sal tusschen zijne k Gal 2.a.8
schouderen woonen. l 1.mat. 20.b.10
13 Ende tot Joseph sprack hy: Zijn landt leyt 1 mat. 19.c.29
in den seghen des Heeren: daer zijn o edele Luce 14.c.26.
luchten vanden hemel/ vanden dauwe/ende m 1 And. hen
vander diepte die hier onder leyt: Ben Jamin.
14 Daer zijn edele luchten vander Sonnen/ n Dat is/ de
ende edele cruyt luchten der Manen/ tempel/ ende
15 Ende van den hooghen berghen teghent Jerusalem/ en
Oosten/ en vanden eeuwighen bergen eewelijcks. het Connicx-
16 Ende edele luchten der aerden / ende wat rijcke was in
daer in is: de ghenade des ghenen / p die inden Ben Jamin.
bosschen woonde / comt op het hooft Josephs/ Joseph.
ende opden scheydel des ghene / onder zijnen Josuee 16.b.1.
broederen. o Dat is van
17 Zijne heerlijckheyt is als eenen eerstgheba- den Connick-
ren osse / ende zijne hoornen zijn als eens een- rijcke Israels
hoorens hoogte: met den selven sal hy de vol- ghesept: welck
cken stooten te hoope / tot aen des landts eyn- hooch gheseghet
de: dat zijn de q duysent Ephraim / ende de were in allen
duysent Manasse. dat de Heuel/
18 Ende tot Sebulon sprac hy: Sebulon ver- Soune / Mane
heucht b wt s uttochs / ende Issaschar ver- /aerde/
heucht b in uwer hutten. berch/dal/ wa-
19 Sy sullen de volcken opden berch roepen/ ter/ ende alles
ende aldaer offeren offer der gherechticheydt: dat tgoetlijck
want sy sullen de overheyt des zees suyghen/ goet bloeyt en
ende de versconcken schatten inden zande. gaf: daerom
20 Ende tot Gad sprack hy: r Gad sy ghese- voe Prophete
ghent de ruymmaker: hy leydt als een leeu- en heylighe re-
we/ende roost den arm ende den scheydel. genten hadde.
p Exod. 3.a.1.
q Hebr. thien
duysent.
Sebulon.
Issaschar.
r Dat heeft
Debora ende
Barac gedaen/
Judic. 5.
Gad.
2. reg. 10.
Gad verwij-
dert.
1 An. gesegent
is/ als den.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende hy sach/ dat hem een vooꝛst ghe- 21
gheven was/ een leeraer die verborghen is/
welcker quam metten ouersten des volcx/ ende
beschickte de gherechticheyt des Heeren/ende
sijne rechten aen Israel.

Ende tot Dan spraeck hy: Dan/een ionge 22
leeuwe die sal xt vloeyen van Basan.

Ende tot Naphthali spraec hy: Naphthali 23
sal ghenoech hebben/ wat hy begheert/y ende
sal vol seghens des Heeren zijn/ reghent We-
sten ende Suyden/ sal sijne besittinghe zijn.

Ende tot Asser spraec hy: Asser zy gesegent 24
met sonen: hy zy aenghenaem sijnen broede-
ren/ende doppe sijnen voet in olye.

Yser ende z metael at zy aen uwen schoe- 25
nen/uwe ouderdom als uwe ieucht.

Daer en is gheen Godt/ als de Godt des 26
bt rechtueerdighen/die inden Hemel siet: die
zy uwe hulpe/ende diens sijne heerlijckheydt
in de wolcken is.

c Dat is de Woninghe Godts vanden 27
beghinne/ende onder den armen eewichlijck:
ende hy sal voor v heuen/uwen vyanden ver-
drijuen/ende segghen: d Zijt verstroyt.

e Israel sal seker alleen woonen: de† fon- 28
teyne Iacobs sal zijn op ten lande/ daer coren
ende most is: daertoe zijnen Hemel sal met
dauwe druppen.

Wel v Israel/wie is v gelijc? O volc/die 29
ghy voor den Heere salich worder / die uwer
hulpe schildt/ende her swoert uwer ouerwin-
inghe is: uwen vyanden sal het saelgeren/
doch ghy sult op haer hoochte heuen treden.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Mose na dien hy het beloofde landt heeft
ghesien/ 5. sterft. 6. Wordt vanden Heere begra-
uē/ 8. ende van Israel beweent. 9. Iosua comt
na hem ten regimente. 10. Daer en staet voor-
taen gheen Prophoet meer op als Mose.

Ende a Mose ghinck vanden velde der 1
Moabiten/ opten berch Nebo/ op de
spytse des gheberchts Pisga/tegen Je-
richo ouer: * ende de Heere wees hem het

gantsche landt van Galaad tot Dan toe: 2
Ende het gantsche Naphthali/ ende het
landt Ephraim ende Manasse: ende het gan-
sche landt Iuda tot aen de wterste zee:
Ende teghent Suyden/ ende de contreyen 3
der palmē stadt tot Zo-
ar toe.
Ende de Heere spraec tot hem: b Dit is het 4
landt/ dat ick Abraham/ Isaac/ ende Iacob
ghesworen hebbe/ende ghesepdt: Ick wil dat
uwen zade gheuen: ghy hebt het niet uwen
ooghen ghesien/ c doch ghy en sult niet over
gaen.
Also sterf Mose de knecht des Heeren al- 5
daer inden lande der Moabiten/na de woor-
de des Heeren.
Ende hy begroef hem inden dale inden 6
lande der Moabiten/ tegen den hupse Peor/
ende niemant en heeft zijn graf vernomen tot
op desen huydighen dach.
Ende Mose was hondert ende twintich 7
Jaer oudt doe hy sterf: zijne ooghen en wa-
ren niet doncker geworden/ ende zijne kracht
en was niet vervallen.
Ende de kinderen Israels beweendē Mo- 8
se inde velde der Moabiten/ veertich dagen/
ende de daghen des weenens ende clagheus
over Mose/werden volcomt.
Iosua de sone Nun/werdt vervult metten 9
geest der wijsheyt: g want Mose hadde sy-
ne handen op hem ghelept: ende de kinderen
Israels hoorden hem/ende deden als de Hee-
re Mose ghebooden hadde.
Ende daer stondt namaels gheen Pro- 10
pheet in Israel op/ als Mose/ dien de Heere
gheken hadde van t aenghelichte/
Tot allerley teeckenen ende wonderen/ daer 11
hem de Heere toesandt/dat hyse dede in Egy-
ptenlande/ aen Pharao/ ende allen zijns knech-
ten/ende aen allen zijnen lande:
Ende tot aller deser machtigher hant/ende 12
groote kt ghelichten/die Mose dede/ voor de
ooghen des gantschen Israels.

Ende des vijfsten Boecx Mose.

¶HET BOECK IOSVA.

Argument.

Daer na volcht dat boeck Iosua het welcke voornemelijck de waerheydt der Godtlijcker beloste bewijst te weten/ hoe het volck Israel is na de doot Moses in het beloofde lant ghebracht door Iosua/ (van welcken dit boeck den naem heeft gheuiregen) de Coninckrijcken ende volcken des lants Canaan gantschelijck te mete ghebracht hebbende/tot grouwelijcke straffe der grooter grouwelicker sonden. In dit boeck is oock een beschrijuinghe des heyligheu lants/ende een patroon ofte exemplaer eens goeden Princes. en eens ghehoorsamen volcx: ende daer voor een historie verscheyt ontrent van ses ofte seuen ende twintich iaren.

Dat eerste Capittel.

1. Godt sterckt ende troost Iosua/ 7. en geeft
hem een leef boeck in de handt/ daer in hy hem al-
roos oefenen sal. 10. Iosua ghebiedt den volcke
dat sy voorraet bereyden ter reyse/ 12. ende den
Rubenisten/ Gadditen/ ende den haluen stamme
Manasse/dat sy na aengebiedt der toesegghinghe/
haren broederen tot rustē helpen/ 16. ende betoo-
uen hem volcomen ghehoorsaemheyt/ als den
Mose toegheseyt was.

Godt sterckt ende troost Iosua.
a Exo. 33.11.

Na den doodt Mose des knechts 1
des Heeren/ sprack de Heere tot
Iosua/ den sone Nun/ a Moses
dienaer:
Mijn knecht Mose is gestor- 2
uen: soo maeckt v nu op/ ende steet over dese

Iordane/ ghy ende dit gantsche volck/in het
landt dat ick hen/ den kinderen Israels/ghe-
gheuen hebbe.
b Alle steden daer uwe voetsolen op treden 3
sullen/ hebbe ick ulieden gheghenen/ als ick
Mose gheseyt hebbe.
Van der woestijne Aen/ ende desen Libanus/ 4
tot aē het groote water Phrath: het gantsche
landt der Hethiters/ tot aen de groote zee te-
ghent Westen/sullen uwe landtpalen zijn.
Een sal niemant wederstaen uwe leef da- 5
ghe: ghelijck als ick met Mose gheweest ben/
also wil ick oock met v zijn: d ick en wil v niet
verlaten/noch van v wijcken.

Zijt

Zijdt ghetroost / ende weest ouwertzaecht: 6
want ghy suit desen volcke het lant wtdeylen/ dat ick haren vadderen ghesworen hebbe/
dat ick het hen gheuen wilde.
e Hebt slechts eenen goeden moet/ en weest 7
ganschs wijsmoedich / dat ghy houdet ende
doet f aller dinghe na de wet/ die v j Mose mijn
knecht ghebooden heeft: g en wijckt daer niet
van/ noch ter rechter noch ter slincker handt/
op dat ghy cloeckelijcken handelen meucht/
in allen dat ghy doen suit.
h Ende en laet het Boeck deser wet / van 8
uwen monde niet comen / maer i overdenckt
het dach ende nacht: op dat ghy houdet ende
doet altemael na dien/ dat daer in geschreuen
staet/ als dan sal het v wel ghelucken in allen
dat ghy doet/ en suit wijslijc handelē connen.
Siet/ ick hebbe v ghebooden/ dat ghy eenen 9
goeden moet hebt / ende vrijmoedich zijdt: en
laet v niet grouwelen/ ende en ontsetter v niet:
want de Heere uwe Godt is met v / in allen
dat ghy doen suit.
Doe gheboodt Josua den hooftlieden des 10
volcks/ ende sprack:
Gaet door den legher / en ghebiet den volc- 11
ke ende segt: Verreedet uliede voorract: want
na dry daghen / suit ghylieden over desen Jor-
dane gaen/ dat ghy in coemt/ ende het lant in-
neemt/ dat v de Heere uwe Godt gheuen sal.
Ende totten Rubenijten / Gadditen/ en den 12
halven stamme j Manasse/ sprack Josua:
k Denckt aen het woort/ dat u lieden j Mo- 13
se de knecht des Heeren seyde/ ende sprac: De
Heere uwe Godt heeft u lieden tot ruste ghe-
bracht/ ende dat landt ghegheuen.
Uwe wijuen ende kinderen/ ende vee/ laet 14
inden lande blijuen / dat u lieden j Mose ghe-
geuen heeft/ op dese zijde der Jordanen: daer-
tegen suit ghylieden voor uwen broederen
henen trecken ghewapent /wat strijdbare
mannen zijn/ ende hen helpen:
Tot dat de Heere uwe broederen ock tot 15
ruste brenght/ gelijc als u lieden/ dat sy ock in-
nemen het landt/ dat hen de Heere uwe Godt
geuē sal/ als dan suit ghylieden wederom kee-
ren in uwe landt / dat v j Mose de knecht des
Heeren ingegeuen heeft te besitte op dese zijde
der Jordane / tegen den opgaue der Sonnen.
Ende sy antwoorden Josua/ ende spraken: 16
l Alles wat ghy ons gheboden hebt/ dat wil-
len wy doen / ende waer ghy ons heenen sen-
der/ daer willen wy heenen gaen.
Ghelijck als wy j Mose ghehoorsaem ghe- 17
weest zijn/ sy willen wy v ock ghehoorsaem
zijn: alleen dat de Heere uwe Godt / liechts
met v sy/ ghelijck als hy met j Mose was.
Wie uwen monde ongehoorsaem is ende 18
en hoort niet uwe woorden / in allen dat ghy
ons ghebiedet/ die sal steruen: hebt slechts ee-
nen goeden moet ende weest onuertzaecht.

Dat 2. Capittel.

1. Josua sendt verspieders wt/ het landt te bespieden. 3. Rahab verberchtse voor den Coninck. 8. Doet bekentenisse haers ghelooffs/ 12. ende bidt om haer ende der haren verschoonninge/ in haer toesegginge. 14. De verspieders maken sich op ende verbont. 22. Gaen heen den wechs sy gewesen worden. 23. Ende comende/ vertellen Josua alle saken.

Josua de soone Sunt/ hadde twee verspie- 1
ders heymelijcken wtgesonden vā Sit-
tim/ en hen gheseyt: Gaet henen/ besiet het
lant/ ende a Jericho: die ginghen henen/ b en 2
quamen in het huys eener c hoeren / die hiet
Rahab / ende laghen aldaer ter herberghen.
Doe werdt den Coninck tot Jericho ghe- 2
seyt: Siet / in deser nacht zijn mannen hier in
ghecomen vanden kinderen Israels/ het lant
te verspieden.
Doe sandt de Coninck te Jericho/ tot Ra- 3
hab/ ende liet haer seggben: Gheeft de man-
nen wt/ die tot v in uwe huys ghecomen zijn:
want sy zijn ghecomen/ het gantsche landt te
verspieden.
Doch het wijf verberch de twee mannen/ 4
ende spraeh alsa: Daer zijn mannen mannen
tot mp ingecomen/ doch ick en wiste niet van
waer sy waren.
Ende doemen de poorte wilde toeslupten/ 5
doe het duyster was/ ghinghen sy wt/ dat ick
niet en weet/ waer sy heene gegaen zijn: iaecht
hen d haestelijck nae/ want ghylieden suitse
e grijpen.
Doch sy lierse op het dack clommen / ende 6
verberchdese sonder het f blas/ dat sy haer op
den dake wtgheleyt hadde.
Als / de mannen iaechden hen na / op den 7
weeh na de Jordane/ tot aen het veyr/ en men
sloot de poorte toe/ doe die daer wt waren/ die
hen na iaechden.
Ende eer den mannen slapen leyde/ clam 8
sy op tot hen/ op het dack/
Ende spraek tot hen: g Ick weet het/ dat 9
de Heere u lieden dit landt gheueen heeft:
h want een verschrickinghe is op ons ghval-
len inwent haluen/ ende alle inwoonders des
landts / zijn van uwer toecomst verzaecht
ghewozden.
Want wy hebbē i gehoort/ hoe dat de Hee- 10
re het water in de k schelfsee heeft wtghe-
droocht voor u lieden henen/ doe ghylieden wt
Egypten toocht: l ende wat ghylieden den
twee Conninghen der Amoriten/ Sehon ende
Og / op ghene zijde der Jordanen ghedaen
hebt/ hoe ghyse verbannen hebt.
Ende sinde dat wy sulcx ghehoort hebben/ 11
is onse herte verzaecht/ ende daer en is gheen
opgheruecht ghemoet meer in nemanden / voor
uwer toecomst: want de Heere uwe God is
een Godt/ beyde/ boven inden hemel/ ende be-
neden op aerden.
m Soo sweert nw n by dē Heere/ dat/ na- 12
demael ick barmhertichevdt aen u lieden ghe-
daen hebbe/ dat ghylieden ock wederom aen
mijns vaders huys barmhertichevdt doet/ en
gheeft mp een ghewisse teecken/
Dat ghylieden leuen laet mijnē vader/ mijn 13
ne moeder/ mijne broeders / en mijne susters/
ende alles wat sy hebben / ende verlost onse
zielen vanden doot.
De mannen spraken tot haer: o En doen 14
wy geen barmhertichevdt ende trouwe aen v/
wanneer ons de Heere dit lant geeft/ so sal on-
se ziele voor uliedē des doots zijn / so verre als
ghy onsen aenslach niet en verrādet.
p Doe liet sy deselue by een zeel neder door 15
de venster: Want haer huys was aen der stadt-
muren/ ende sy woonde ock op der muren.
En sy spraek tot hen: Gaet op het gebercht 16
te/ op dat ulieden die niet en ontmoeten/ die v
na iaghen/ ende verberecht ulieden aldaer drie
daghen/ tot dat die weder comen/ die v nana-
gheu: daer na gaet uwer straten.

a Aud. Jerichō
b Hebr. 11.31
c Aud. woerdinnen/

Rahab verbergt de verspieders.

d Of/ suer
e Aud. achteren halen.
f Aud. de blasinghelen/ die se etc.

g Hebr. 11.31
h Deut. 28.10
Josue 5.1

i Gen. 14.21
Josue 9.9
k Aut. riet-zee/ roodezee
l Num. 21.24

m Judic. 1.24
n Gen. 20.23

o Act. 4.17.21

p 1. Sa. 19.12
Act. 9.25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

De mannen daerentegen spraken tot haer: 17
M. we wy willen des eedts los zyn/ die ghy
van ons ghenomen hebt/

Verbont der verspieders met Rahab. Wanneer wy int lant comen/ende ghy dit 18
roode zeel niet in de venster en knoopet/ daer
ghy ons mede afghelaten hebt/ ende tot v int
huys versamelt/uwen vader/uwe moeder/u-
we broeders/ende ws vaders gantsche huys.

Ēn wie ter deuren ws huys wt gaet/ dies 19
bloet zy op zyn hooft/ ende wy ontschuldich:
doch alle der gener die in uwen huyse zyn/ so
een hant aen hen gelept wort/so sal haer bloet
op onsen hoof de zyn.

Ende so ghy dā desen onsen aenslach wat 20
sult naseggen/so willē wy des eedts los zyn/
dien ghy van ons ghenomen hebt.

Sy spraek: Het zy als ghylieden segget/ēn 21
liet se gaen:ende sy gingen henen:ēn sy knoop-
te het roode zeel in de venster.

Sy dan gingen henen/ende quamē op het 22
geberchte/ ēn bleuen aldaer dry dagen lanck/
tot dat die weder quamē die hen naiaechden:
want sy haddense ghesocht op alle straten/ēn
doch niet ghevanden.

Alsō keerden de twee mannen weder/ende 23
gingen van het geberchte/ende boeren over/
ende quamen tot Josua den sone Nun/ ende
vertelden hem alle dinck/als sy het bevonden
hadden.

a Judit.7.35 Ende spraken tot Josua:a De Heere heeft 24
ons alle dat lant in onse handen ghegheuen:
ock zyn alle inwooners des lants verbaest
voor ons.

Dat iij. Capittel.

1. Josua roemt metten volcke aen de Iozdane
6. De Leuiten worden geordineert metter Arcke
voortaen henen te gaen. 7. Josua verstercket van-
den Heere. 9. geest den volcke een merckteecken
der Godtlicker tegenwoordicheyt. 15. De Joz-
dane staet eensdeels/ het ander deel loopt af/ ende
gaen alle dyoock daer door.

Het volck rost den de Iozdane.

Ende Josua maecte hem vroech op/ende 1
sy toghen wt Sittim/ende quamen aen
de Iozdane / hy/ende alle kinderen Is-
raels/ ēn bleuen aldaer den nacht over/ eer sy
over toghen.

a Josue 2.22 a Ende na dry daghen gingen de hooftlie- 2
den door den leger/ende gheboden den volcke/
ende spraken:

Wanneer ghylieden de Arcke des verbonts 3
des Heeren ws Gods sien sult/ende de Prie-
sters wt den Leuiten haer draghen/soo treckt
wt van uwe plaetsen/ende volcht haer na.

Doch dat tusschen ulieden ēn haer ruymte 4
zy/by twee duysent ellen: ghylieden en sult v
niet tot haer ghenaken / op dat ghy weten/op
welcken weeh ghy gaen sult/Want ghylieden
en hebt den weeh te voren niet ghegaen.

b Leui. 20.7 Ēn Josua spraek totten volcke:b Heylicht 5
Num.11.18 v/Want morgen sal de Heere een wonder on-
2.Sam.16.5 der ulieden doen.

Ēn tot den Priesteren spraek hy: Draecht 6
de Arcke des verbonts / ende gaet voor den
volcke henen: c doe droeghen sy de Arcke des
verbonts / ende ghinghen voor den volcke
henen.

c Num.7.9

b Josue 4.14 Ēn de Heere spraek tot Josua:d Heden wil 7
ick beginnen v groot te maken voor het gant-
sche Israel/ dat sy weten/dat e gelijck als ick
met f Mose gheweest ben/ alsō ock met v zy.

e Josus 1.5

Ēn gebiet ghy den Priesteren/ die de Arc- 8
ke des verbonts draghen/ ende segt: Wanneer
ghylieden comt voor aen int water der Joz-
danen/so staet stille.

Ēn Josua spraek totten kinderen Israels: 9
Verwaerts/ ende hoort de woorden des Hee-
ren ws Gods:

Ende spraek:Daerby sult ghylieden mer- 10
cken/dat een leuendich Godt onder v is/ ende
dat hy voor ulieden wtdrijuen sal / de Cana-
niten/ Hethiten/ Heuiten/ Pherezīten/Gerge-
sīten/Amoriten/ende Jebusiten.

Siet/de Arcke des verbonts des Heerschers 11
over de gantsche werelt / sal voor ulieden he-
nen gaen in de Iozdane.

So neemt nv twaelf mannē wt de stammē 12
Israels/wt eenen yeghelicken stamme eenen.

Wanneer hen dan de voetsolen der Prie- 13
steren/ die des Heeren Arcke/ des Heerschers
over de gantsche werelt draghen/ in des Joz-
danis water laten / soo sal hen het water dat
van boven af vliet/ in der Iozdane afvrecken/
dat het op eenen hoop staende blijue.

* Doe nv het volck wt tooch wt zijne hut- 14
ten/dat sy over de Iozdane ginghen/ende de
Priesters/ die de Arcke des verbonts voor dē
volcke henen droeghen/

Ende aen de Iozdane quamen / ende met 15
haren voeten voor int water tradē/ (g ende de
Iozdane was vol aen alle hare oeuere / den
gantschen tijt des oogsts.)

h Doe stont het water dat van boue neder 16
quam/ opgherichtet in eenen hoop/ i †gantsch
verre van den lieden der stadt / die ter zijden
Zarthan leydt:daerentegen het water dat na
der zee af liep ter soutzee/dat nam af/ende ver-
liep: k alsō ginck het volck henen over tegheu
† Jericho.

Ēn de Priesters/die de Arcke des verbonts 17
des Heeren droegen/ stonden alsō int droogē/
midden in de Iozdane: ende het gantsche Is-
rael ghinck droogh door/ tot dat het gantsche
volck alle over de Iozdane quam.

Dat iij. Capittel.

1. Twaelf steenen wt der Iozdane/ worden na
het bruel des Heeren/ 20. in Gilgal ter eewigher
ghedachtenisse opghherichter. 9. Josua richtet
twaelf andere op/midden in de Iozdane. 12. De
Rubenīten / Gadditen / ende den halven stamme
Manasse gaen ghewapent voor aen/voor de kin-
deren Israels. 16. De Priesters climmen op met
der Arcke wt de Iozdane/ 18. so comt die weder
in haer stede.

Ende de Heere spraek tot Josua: 1

a Neemt ulieden twaelf mannen/wt 2
eenen yeghelijcken stamme eenen/

Ende gebiedt hen/ende segt: Neemt twaelf 3
steenen op/wt de Iozdane / van der plaetsen
daer de voeten des Priesters b alsō staen/en-
de neemtse met ulieden over / dat ghylie in de
herberge laet/daer ghylieden desen nacht her-
berghen sult.

Doe riep Josua twaelf mannen/die verko- 4
dineert waren vanden kinderen Israels/ wt
eenen yeghelijcken stamme eenen.

Ende spraek tot hen:Gaet henen over voor 5
de Arcke des Heeren ws Gods/midden in de
Iozdane/ende een yeghelijck neme eenen steen
op zijne schouderen/na den ghetale der stam-
men der kinderen Israels:

Dat sy een teecken zijn onder ulieden: wan- 6
neer uwe kinderen hier naemaels hare vaders
vraghen sullen/ende seggheu: Wat doen desē
steenen daer?

Dat

Dat gy lieden hen dan segt / hoe hem het water der Jordane afgherogen heeft voor de Arcke des verbonts des Heeren/ doe sy door de Jordane ginghen: dat dese steenen den kinderen Israels tot eener eewigher ghedachtenisse zijn.

Doe dede de kinderen Israels/ als hen Josua gheboden hadde/ esi droeghen twaelf steenen midden wt de Jordane/ als de Heere tot Josua gheseyt hadde/ e na den getale der stammen der kinderē Israels/ ende brachtense met hen ouer in de herberghe/ ende lieterse aldaer.

Ende Josua richtede twaelf steenen op/ midde in de Jordane/ daer de voets der Priesteren ghestaen hadden/ die de Arcke des verbonts droegen/ ende sy zijn noch aldaer/ tot op desen dach.

Want de Priesters die de Arcke droegen/ stonden midden in de Jordane / tot dat alles wtgherecht were/ dat de Heere Josua geboden hadde den volcke te seggen/ d als dan Mose Josua ghebeden hadde/ esi het volck haestede hem/ ende ghinck henen ouer.

Doe het volck gantsch ouer ghegaen was/ doe ginck de Arcke des Heeren oec ouer/ ende de Priesters voor den volcke henen.

Ende de Ruebenniters esi Gadditers/ ende den halven stamme Manasse/ gingen gewapent voor de kinders Israels henen/ als Mose tot hen ghesept hadde:

Bey veertich duysendt ghewapter ten heye/ gingen voor den Heere ten stryde op het velt v Jericho.

Ten dien daghe maeckte de Heere Josua groot/ voor het gantsche Israel/ ende sy vreesden hem/ ghelijck als sy Mose vreesden/ zijn leefdaghe.

Ende de Heere sprack tot Josua:

Gebiedt den Priesteren/ die de Arcke des getuyghenisses dragen/ dat sy wt de Jordane opclimmen.

Also gheboodt Josua den Priesteren/ ende sprack: Climt op wt de Jordane.

Ende doe de Priesters/ die de Arcke des verbonts des Heeren droegen/ wt de Jordane opquamen/ ende met haren voetsolen op het droge traden/ doe quam het water der Jordanen weder in zijn stede/ ende vloodt als te voren/ aen alle zijnen oeuers.

Esi het was inden thienden dach der eerster maendt/ doe het volck wt de Jordane opclam/ ende legherden hen in Gilgal/ teghen Oosten der stadt Jericho.

Ende de twaelf steenen/ die sy wt de Jordane genomen hadden/ richtede Josua op tot Gilgal/

Esi sprac tot den kinderen Israels: Wanneer uwe kinderen hier namaels haren vader vragen sullen/ ende seggen: Wat sullen dese steenen?

So sult ghy het hen condt doen/ esi seggen: Israel ginck droochs voets door de Jordane/

Doe de Heere uwe God het water der Jordanen verdroochde voor uliedē/ tot dat ghy daer ouer ginckt: gelijc als de Heere uwe God dede in de Schelfzee / die hy voor ons verdroochde/ tot dat wy daer voor ginghen.

Op dat alle volcken op aerden de handt des Heeren bekennen/ hoe machtich dat sy is: dat gy lieden den Heere uwen God vreest alle tijt.

Iosue. Dat v. Capittel.

1. De Conynghen aen gene zyde der Jordanen verschricken. 2. Het volck wordt in Gilgal besneden. 10. Eten het Paesah/ ende ongheheuelt brood. 12. Het Man houdt op. 13. Een Engel verschijnt Josua.

1 Doe nu alle Conynghen der Amoriteren/ die op ghene zijde der Jordanen tegent Westen woonden/ ende alle Conynghen der Chananiters aen de zee hoorden / dat de Heere het water der Jordanen hadde wechgedroocht/ voor de kinderen Israels/ tot dat sy daer ouer ginghen/ vertzaechde haer herte/ ende daer en was gheenen moet meer in hen/ voor den kinderen Israels.

2 Te dier tyde sprack de Heere tot Josua: a Maeckt b steenen messen/ ende besnydt de kinderen Israels weder ten anderen mael.

3 Doe maeckte hem Josua b steenen messen/ ende besneet de kinderen Israels op den berghe c Aralath.

4 Esi dat is de sake/ daer Josua alle het volck dat wt Egypte getogen was/ mans namen/ om besnedē: want alle kryschlieden waren ghestoruen in der woestijne/ op den wegh/ doe sy wt Egypten taghen.

5 Want alle het volck dat wtcoch/ was besneden: daerenteghen alle het volck dat in der woestijne gheboren was/ op dē wegh/ doe sy wt Egypten toghen/ dat en was niet besneden.

6 Want de kinderen Israels wandelde veertich iaer in der woestijne/ tot dat het gantsche volck der kryschsluyden/ die wt Egypten getogen waren/ om quamen/ daerom dat sy der stemmen des Heeren niet ghehoort en hadden: d als hen dan de Heere ghesworen hadde/ dat sy het lant niet sien en souden/ welck de Heere haren vaderē ghesworen hadde/ ons te gheuen/ een lant daer melck ende hemich in vloeyt.

7 e Derselver kinderē die in haer plaetse waren opgecomen/ besneedt Josua: want sy hadden de voorhuyt noch/ ende en waren op den wegh niet besneden.

8 Esi doe het ganssche volck besneden was/ bleuen sy aen haer plaetse inden leger/ tot dat sy heel werden.

9 Ende de Heere sprac tot Josua: Heden hebbe ick de schande Egypti van uliedē gewendet: esi de selue plaetse wert Gilgal ghenoemt tot op desen dach.

10 Esi als de kinderen Israels in Gilgal also het leger hadden/ f hielde sy Paesschen inden veerthienden dage der maent aen den auont/ op den velde Jericho.

11 Ende aten vanden coorne des landts/ aen den anderen dage des Paesschens/ namelijc/ ongheheuelt broot/ ende g Dagen/ euen desselfden daechs.

12 h Esi het Man hielt op des anderē daechs/ doe sy des lants coorne aten/ dat de kinderen Israels geen Man meer en hadden/ maer sy aten des coorns vanden lande Canaan/ van den seluen iare.

13 Ende het begaf hem doe Josua by Jericho was/ dat hy zijne ooghen ophief: i ende werde ghewaer dat daer een man teghen hem stont/ esi hadde een bloot swoert in zijner hant: ende Josua ginck tot hem/ esi sprac tot hem: Hoort gy ons toe/ of onse vianden?

14 Hy sprack: Neen/ maer ick ben een k Vorst over het heyr des Heeren/ ende ben als nu gecomen. Doe viel Josua op zijn aenghelichte

a Exod. 4.25

b Dit is: scherp als een steen ghewerret/ Psalm. 89.44. Anderssins: het de gladijeuns.

De schepte zijns woerets is plomp / dat het nu en snijt.

c Dat is/ voor hijt.

b Num. 14.23

c Num. 14.33

Gilgal.

f Exod. 12.3. Leuit. 23.14

g Dat is/ beu seijde aren/ Spicas, cobas. Het Man houdt op.

h Exod. 16.35

i Exod. 23.23 Josua verschijnt een man.

k Dan. 10.13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

ret steden/ ende badt hen/ en̄ sprack tot hem: Wat seyt mijn Heere synen knechte?

Exod.3.5 Act.7.33

Ende de Vorst ouer het heyr des Heeren sprack tot Josua: Treckt uwe schoenen uyt van uwen voeten/ want de stede daer ghy op staet/ is heylich: Ende Josua dede also.

Dat vj. Capittel.

1. Hoe Jericho ghewonnen/ inghenomen/ ende verweldicht wert. 22. Rahab met de haren wort behouden. 26. De oprichter en̄ bouwer Jericho vervloeckt.

a) Anno. Jericho b) Josue 24.11

Also Jericho dan was b toegheslooten ende bewaert om der kinderen Israels wille/ dat daer niemant uyt of in comen en conde.

Doch de Heere sprac tot Josua: Siet daer/ ick hebbe Jericho/ met tsamen haren Coningen ende krijchslieden in uwe hant gegeuen.

Laet alle krijchsmannen rondtom de stadt henen gaen eenmael/ ende doet alsoo ses daghen lanck.

Ende seuende dage nu/ laet de Priesters seuen c) Basuynen des Luptiaers nemē/ voor de Arcke/ en̄ gaet desseluen seuenden daechs/ seuenmael om de stadt/ ende laet de Priesters de Basuynen blasen.

c) Aud. rams hoornen nemē. Dese Basuynen van hoornen gemaeckt/ bedieden het Euangelium van Christo/ voor welcker ghelupt ende predike/ valt Jericho/ de werelt/ en̄ alle hare macht: doch de sonderlinge Rahab met haren vrienden wert behoudē/ de werckheylighen zijn alle verlozen.

Ende wanneermen het Luptiaers Hoorn blaest/ ende het langhe tupt/ dat ghy de Basuynen hoort/ so sal het gantsche volc een groot veltgheschrey maken/ so sullen der stadtmuren om vallen: en̄ het volc sal daer in vallen/ een peghelijck stracx voor hem.

Doe riep Josua de sone Nun de Priesters/ ende sprac tot hen: Draecht de Arcke des verbonts/ ende seuen Priesters laet seuen Luptiaers Basuynen draghen/ voor de Arcke des Heeren henen.

Doch totten volcke sprac hy: Treet henen/ ende gaet om de stadt: ende wie wel gerust is/ die gae voor de Arcke des Heeren henen.

Doe Josua suler den volcke gesept hadde/ doe gingen de seuen Priesters/ seuen Luptiaers Basuynen/ voor de Arcke des Heeren henen/ ende ginghen ende bliesen de Basuynen/ ende de Arcke des verbondts des Heeren volchde hen nae.

Ende wie gerust was/ die ginck voor de Priesters henen/ die de Basuynen bliesen/ ende den hoop volchde de Arcke nae/ ende blies d) Basuynen.

d) van het clanc alles van Basuynen.

Josua dan/ geboodt den volcke/ en̄ sprack: Ghy en sult gheen veltgeschrey maken/ noch uwe stemmen hooren laten/ noch een woort wt uwen monde geuen/ tot op dē dach/ wanneer ick tot ulieden segghen sal: Maeckt een veltgheschrey/ so maect dan een veltgheschrey.

Also ginck de Arcke des Heeren rontom de stadt eenmael/ enderquamen weder int leger/ ende bleuen daer in.

Want Josua plach hem des morghens vroech op te maken/ ende de Priesters droeghen de Arcke des Heeren:

Soo droeghen de seuen Priesters/ de seuen Luptiaers Basuynen voor de Arcke des Heeren henen/ en̄ gingen/ ende bliesen de Basuynen: ende wie gherust was/ ghinck voor hen henen/ ende den hoop volchde de Arcke des Heeren na/ ende blies Basuynen.

Des anderen daechs ginghen sy ock eenmael om de stadt/ en̄ quamen weder int leger: Also deden sy ses daghen lanck.

Den seuenden daghe nu/ doe den daghe raet opghinck/ maeckten sy hen vroech op/ en̄ ginghen na der selver wyse seuenmael om de stadt/ dat sy desseluen eenighen daechs/ seuen mael om de stadt quamen.

Ende aen den seuenden mael/ doe de Priesters de Basuynen bliesen/ sprack Josua totten volcke: Maeckt een veltgeschrey/ want de Heere heeft ulieden de stadt gheghenen.

Doch dese stadt/ ende alles wat daer in is/ sal dē Heere verbannen zijn: e alleen de hoere Rahab sal leuendich blijuen/ ende alle die met haer inden huyse zijn: g want sy heeft de boden verborghen/ die wy wtsanden.

e) Josue 6. Anno. vanne. g) Josue 2.

h Al leen wacht ulieden voor den verbandē goede/ dat ghy b niet en verbannet: so ghy des verbanden gorts wat neemt/ en̄ maeckt het leger Israels verbannen/ ende brengt het tot ongheluck.

h) Josue 7. b) Josue 6.

Doch alle het sluer ende gout/ met tsamen den metalen en̄ yseren ghereetschappe/ sal den Heere gheheylicht zijn/ dat het tot des Heeren schat come.

Doe maeckte het volck een veltgheschrey/ ende bliesen in de Basuynen: want als het volc den clanck der Basuynen hoorde/ maecte het een groot veltgeschrey: i ende de muren vielen om/ en̄ het volck clam in de stadt/ een yegelijck stracx voor hem: k Also ghewonnen sy de stadt.

i) Josue 6. k) Josue 6.

l En̄ verbandē alles wat in der stadt was/ met de scherpte des swaerts/ beyde mannen ende vrouwē/ vonck ende oudt/ ossen/ schapen/ ende ezels.

l) Josue 6.

Ende Josua sprack tot den twee mannen/ die het lant bespiet hadden: Gaet in het huys der hoeren/ en̄ brengt het wijf van daer wt/ met alle dat sy heeft/ als ghy haer gesworen hebt.

m) Josue 2.

Doe ghinghen de ionghelingen de verspieders daer in/ ende brachten Rahab wt met tsamen haren vader/ ende moeder/ ende broederen/ alles wat sy hadde/ ende alle haer ghesiachte/ ende lietense buyten den legher Israels.

Hy de stadt verbrandden sy met vyere/ ende alles wat daer in was/ alleen het sluer/ ende gout/ ende metalen/ ende yseren n) ghereetschap/ deden sy ten schatte in het huys des Heeren.

n) Josue 6.

o Rahab daerentegen de hoere/ met tsamen den huyse haers vaders/ ende alles wat sy hadde/ liet Josua leuen: ende sy woont in Israel tot op desen dach/ daerom dat sy de boden verborgen hadde/ die Josua te verspieden wtghesonden hadde na Jericho.

o) Josue 2. Josue 2.

Te dier tijt swoer Josua/ en̄ sprack: p Vervloeckt sy de man voor den Heere/ die deze stadt Jericho/ oprichtet ende bouwet: Als hy haren gront lept/ dat coste hem synen eersten sone/ en̄ wanneer hy hare poorten setter/ dat coste hem zijnen iongsten sone.

p) 1. Reg. 16.

Also was de Heere met Josua/ dat hem̄ van hem seyde in allen landen.

Dat vij. Capittel.

1. Achan neemt vanden verbandē goede. 2. Ai wert verspiet. 4. Israel/ vlieht voor zijne vianden. 6. Josua is in grooten angste/ ende roept tot God/ 10. die troost hem/ ende geeft hem raet. 16. Josua volcht hem. 19. Achan beleent zijne misdaet/ 22. ende so die wert bevonden/ wert hy met den zijnen ghesteenicht ende omghebracht.

Doch

Josua 6.18 Deh de kinderen Israels vergrepen hen 1
aenden verbannē goede: want a Achan
de sone Charmi des soons Sabdi/ des
soons Serah/ vanden stamme Juda/ nam
des verbanden goets wat: doe vergrimde den
toorn des Heeren over de kinderen Israels.
Doe wt Josua mannen wt sandt van Je- 2
richo na Ai/ die by Bethaẽn leyt tegheni
Oosten voor Bethel/ ende sprack tot hen:
Gaet henen op/ ende verspiedt het lant. Ende
doe sy opghegaen waren/ ende Ai verspiedt
hadden/
Quamen sy weder tot Josua/ ende spra- 3
ken tot hem: En laet het gantsche volck niet
optrecken maer by twee oft drye duysent man-
nen/ dat sy op trecken/ ende slaen Ai/ dat hen
het gantsche volc daer niet mede en bemoeye/
want haeter is weynich.
Also togen des volcx by drye duysent man- 4
nen op/ b ende die vloden voor de mannen
tot Ai.
Ende die van Ai sloegen haer by ses ende 5
dertich mannen/ ende iaechdese vander poor-
te aen tot Sabarim toe/ ende sloeghense den
berch neder. Doe werdt den volcke her yerte
bangecht/ ende werdt als water.
Ende doe verscheurde Josua sijne cleede- 6
ren/ ende viel op sijn aenlicht ter aerden/ voor
de Arcke des Heeren tot aen den avondt/ met
hare den Oudste Israels/ ende worpen stof
op hare hoofden.
Ende Josua sprack: Och Heere/Heere/ 7
waerom hebt ghy dit volck over de Jordane
gheleyt/ dat ghy ons nde handen der Amo-
rites gheeft/ ons om te verghen? O dat wy
waren op ghene syde der Jordanen gebleven/
als wy begaest hadden?
Och mijn Heere/ wat sal ic seggen/ dewijle 8
Israel synen vyanden den ruggue toekeert?
Want veer dat de Cananeers/ ende alle in- 9
woonders des landts hoorden/ so sullen sy ons
omringhen/ ende ooc van ons name vertroeyen
upter aerden: wat wilt ghy dan by uwen
groten name doen?
Doe sprack de Heere tot Josua: Staet op/ 10
waerom ligt ghy also op e aenlicht?
Israel heeft hem besondicht/ ende hebben 11
mijn verbondt overtreden/ dat ick hen gebo-
den hebbe: daer toe hebben sy des verbanden
goets genomen ende gestolen/ ende versaeckt/
ende onder haer gheveynschap gheleyt.
De kinderen Israels en connen niet staen 12
voor hare vyanden/ maer moeten hare vyan-
den den rugghe toekeeren/ want sy sijn nden
ban: Ick en sal voortaen niet meer met uluy-
den zijn/ so ghy den ban niet wt en roeyt.
Staet op/ ende heyligt het volck/ ende segt: 13
e Heyligher u op morgheu: want also seyt de
Heere de Godt Israels: f Daer is eenen ban
onder u/ Israel/ daerom en condt ghy voor
uwe vyanden niet staen/ tot dat ghy den ban
uluyden * weeh doet.
Ende sult b ysoech hier toe maken/ eenen 14
stamme na den anderen: ende welcker stam-
me de Heere raken sal/ die sal hem hier toe
maken/ een gheslachte na den anderen: ende
welcker gheslachte de Heere raken sal/ dat sal
hem hier toe maken/ een huys na den andere:
ende welcker huys de Heere raken sal/ dat sal
hem hier toe maken/ een hupswerrt na den
anderen.
Ende wie bevonden wordt inden ban/ dien 15
salmen met hyere verbranden/ met allen dat
hy heeft: daerom dat hy het verbont des Hee-
ren overtreden/ ende een dwaelheyt in Israel
begaen heeft.
g Doe maeckte hem Josua des morghens 16 g 1.Sa.10.21
vroech op/ ende brachte Israel hier toe/ eenen
stamme na den anderen: ende den stamme
Juda werdt gheraeckt.
Ende doe hy de ghesiachten in Juda hier 17
toe brachte/ werr her geslachte der Serahiters
gheraeckt: ende doe hy het ghesiachte der Se-
rahiters hier toe brachte/ eenen huysswerrt na
den anderen/ werr Sabdi gheraeckt.
Ende doe hy zijn huys hier toe brachte/ ee- 18
nen weerr na den anderen/ werdt gheraeckt
Achan de sone Charmi/ des soons Sabdi/ des
soons Serah/ wt den stamme Juda.
Achan.
Ende Josua sprack tot Achan: h Mijn 19 h 1.Sa.14.43
soue/ gheeft den Heere den Godt Israels de Joan.9.24
eere/ ende geeft hem het lof/ ende segt my aen:
Wat hebt ghy gedaen? ende en verseackt my
daer niet van.
Doe antwoordde Achan Josua/ ende sprack: 20 Achan bekẽt
Voorwaer/ ick hebbe my besondicht aen den zijne mis-
Heere den Godt Israels: soo ende soo hebbe daet.
ick ghedaen:
Ick sach onder den roof eenen costelijcken 21
Babylonischen mantel/ ende twee hondert
silkel silvers/ ende een gulden i tonge/ vijftich i of/spanisel/
silkel weerr aen den ghewichte: des lustede als een tonge
my/ ende nam: ende siet/ het is begraven ghestalt.
nder aerden in mijner hutten/ e yde het silver
daer onder.
Doe sandt Josua boden henen/ die lieven 22
ter hutten: ende siet/ het was begraven in zij-
ner hutten/ ende het silver daer onder.
Ende sy namen wt der hutten/ ende brach- 23
tent tot Josua/ ende tot allen kinderen Israels/
ende leyden voor den Heere.
Doe nam Josua/ ende het gantsche Israel 24
met hem/ Achan den sone Serah/ met ssamen
den silver/ mantel/ ende gulden tonghe/ zijne
sonen ende dochteren/ zijne ossen/ ende ezels/
ende schapen/ zijn hutte/ ende alles wat hy
hadde/ ende voerdense opwaerts in het dal
Achor.
Ende Josua sprack: Dewijle dat ghy ons 25 Achan werr
k † bedroeft hebt/ so bedroene y de Heere aen ghesteenicht.
desen daghe. l Ende het gantsche Israel sree- lt aen.eenen
nichde hen/ ende verbranden se met hyere. commer aen-
Ende doe sy se ghesteenicht hadden/ mae- 26 gerecht hebt/
ten sy eenen grooten steenhoop over hen/ die so becommere
blijft tot op desen dach: alsoo keerde hem de eter. l 2.Sa.18.17
Heere vã de grimmicheyt synes rooms. Daer-
van heet de selue plaetse/ het dal Achor/ tot Het dal
op desen dach. Achor.

8 Dat vijf Capitel.

1. De Heere gheeft Ai Josua inde hant. 3. Ha bedeylt hy zijn volck in twee hoopen. 14. Verco-mmeth tot Ai/ laeche Josua/ 15. die hem als vluchtich stelt/ met zijnen ganschen volcke/ onderacht-soem na. 18. De achterhoede valt inde stadt/ en steecktse aen. 21. Josua wederom ghekeert/ slaet met hulpe des achterhoedts/ alles wat binnen endebuyten Ai is. 28. Laet de stadt wtbranden/ 29. ende haren Coninck/ 23. leendich ophanghen. 30. Bowt daer na den Heere eenen altaer/ 33. en laet de seghenen ende vloecken van Mose gheho-den/ opden berghen Ebal ende Gzim lesen.

1 Ende de Heere sprack tot Josua: a En Ai. a Deut.7.18 ende 20.1
weest v niet/ ende en verseaecht niet: neemt met v alle het crychsvolck/ ende

Ll maeckt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

maeckt v op/ende treckt op nae Ai: siet daer/ ick hebbe den coninck Ai/ met synen volcke/ in synder stadt ende landt/ in uwe handen gheghenen.

2 Ende sult met Ai ende haren coninck doen b ghelijck als ghy met Jericho ende haren coninck ghedaen hebt: c behalven dat ghy haer roof ende haer vee onder ulieden deylen sult: maer bestelt een d achterhoede achter de stadt.

3 Doe maeckte hem Josua ende alle het krijchsvolck op/ te trecken na Ai: ende Josua las wt dertich duysent strijdtbare mannen/ ende sandtse wt by nachte/

4 Ende gheboodt hen/ende sprack: e Siet toe/ ghylieden sult de achterhoede zijn achter de stadt: en maeckt v dannoch niet al te verre vander stadt/ eñ en zijt niet altesamen bereyt.

5 Daerenteghen ick/ ende alle het volck dat met my is/ willen ons na der stadt maken: eñ wanneer sy teghen ons wtvallen/ f gelijc als te voozen/ so willen wp vooz hen vlieden:

6 Dat sy ons daer wt navolgen/ tot dat wp se wtlocken vander stadt: want sy sullen ghedencken/ wp vlieden vooz hen/ ghelijck als te voozen: ende dewijle dat wp vooz hen vlieden/

7 Sult ghylieden v opmaken wt der achterhoede/ ende de stadt innemen: want de Heere uwe Godt salse in uwe handen gheven.

8 Wanneer ghylieden dan de stadt ingenomen hebt/ so steeckt se aen met vyere/ eñ doet g na den woozde des Heeren: Siet/ ick hebbet ulieden gheboden.

9 Also sandtse Josua henen: ende sy gingen op de achterhoede/ ende hielden tusschen BethEl ende Ai/ teghent Westen aen Ai: Josua daerenteghen bleef dien nacht onder den volcke.

10 Ende maeckte hem des mozghens vroech op/ ende h ordineerde het volck/ ende trock opwaerts met de Oudste Israels/ vooz den volcke henen na Ai.

11 Ende alle het krijchsvolck dat by hem was/ trock opwaerts/ende traden hier toe/ eñ quamen teghen de stadt/ ende legherden hen teghent Noozden vooz Ai/ dat daer slechts een dal was tusschen hen ende Ai.

12 Ende hy hadde by nyf duysent mannen ghenomen/ eñ opde achterhoede gheset/ tusschen BethEl ende Ai/ tegent Westen der stadt.

13 Ende sy ordineerden het volck des gantschen leghers/ dat teghent Noozden der stadt was/ dat zijn eynde tegenste teghent Westen der stadt. Also ginck Josua henen inder selver nacht midden in dal.

14 Als nu de coninck tot Ai dat sach/ haestede hen/ende maeckten hen vroech op/ i eñ de mannen der stadt togen wt/ Israel te ontmoeten ten strijde/ met allen synen volcke/ aen k t een bestemde plaetse/ vooz dat slecht dalt: want hy en wiste niet dat daer een achterhoede op hen was/ achter de stadt.

15 Josua dan/ende het gantsche Israel stelden hen/ als weerden sy ghellaghen vooz hen/ ende vloden opden wech na der woestijnen.

16 Doe l t geroepde het gantsche volck ineen der stadt/ daermen hen sonde nalaghen: ende sy iaeghden voort Josua na/ ende gingen hen van der stadt wt/

17 Dat daer niet een man ouer en bleef in Ai ende BethEl/ die niet wt getogen en waren/ Israel na te laghen: ende lieten de stadt open staen/ dat sy Israel na iaeghden.

18 Doe sprack de Heere tot Josua: Steeckt de de spiesse wt/ die ghy inder handt hebt/ teghen Ai/ want ick wilse in uwe handt gheven: ende doe Josua de spiesse/ die in synder handt was/ teghen de stadt wt reckte/

19 Doe brack de achterhoede haestelijck op van haerer plaetse/ ende liepen na dien sy synen handt wtreckte/ ende quamen inde stadt/ ende wonnense/ ende haesteden hen/ ende staken se met vyere aen.

20 Ende de mannen van Ai keerden hen/ende saghen te rugghe/ ende saghen den vooch der stadt opgaen na den hemel: ende en hadden geen ruymte te vlieden noch herwaerts noch derwaerts: ende het volck dat na de woestijne vluchtede/ keerde hem/ om hen na te iaghen.

21 Want doe Josua ende het gantsche Israel sach/ dat de achterhoede de stadt ghewonnen hadde/ dewijle dat der stadt vooch op ginck/ keerden sy wederom/ ende sloeghen de mannen van Ai:

22 Ende die inder stadt quamen ock wt/ hen teghen/ dat sy midden onder Israel quamen van beyde zijden/ ende sloeghense/ tot dat daer niemandt van hen ouer en bleef/ of ontloopen en conde.

23 Ende grepen den coninck te Ai leuendich/ ende brachten hem tot Josua.

24 Ende doe Israel alle inwoonders te Ai hadde verwracht/ opde velde ende inder woestijne/ die hen na gheiaeght hadden/ ende vielen alle door de scherpte des zweerdts/ tot dat sy alle omquamen: doe keerde het gantsche Israel na Ai/ ende sloeghense met de scherpte des zweerdts:

25 Ende alle die dies daechs vielen/ beyde mannen ende vrouwen/ dier waren twaelf duysent/ altemael lieden van Ai.

26 Ende Josua en trock synen handt niet weder tot hem/ daer hy de spiesse mede wtreckte/ tot dat alle inwoonders Ai verbannt werden.

27 m Behalven het vee/ eñ den roof der stadt/ deyde Israel wt onder hen/ na den woozde des Heeren/ dat hy Josua gheboden hadde.

28 Ende Josua brandde Ai wt/ ende maeckte eenen hoop daer wt eewichlijck/ die noch heden ten daghe daer leyt.

29 Ende liet den coninck tot Ai aen eenen boom hanghen/ tot aen den auendt. n Doe nv de Sonne was onderghegaen/ gheboot Josua/ hy/ dannen zijn lichaem vanden boom name/ ende wozpent onder de stadtpoorte/ eñ maecte eenen grooten steenhoop daer op/ die noch tot op desen dach daer is.

30 Doe bouwde Josua den Heere den Godt Israels eenen altaer/ opden berch Ebal.

31 (o Als Mose de knecht des Heeren den kinderen Israels gheboden hadde/ als geschreuen staet int werboeck Mose/ eenen altaer van heelen steenen/ die niet gheeenen yser behouwen ware/) ende offerde daer den Heere op brandtoffer ende danckoffer.

32 Ende schreef aldaer opde steenen de andere Wet/ die Mose den kinderen Israels voorgheschreuen hadde.

33 Ende het gantsche Israel/ met zijne Oudste/ ende Amptlieden/ ende Richteren/ stonden tot beyde zijden der Arcken/ teghen den Priesteren ouer wt Leui/ die de Arcke des verbonts des Heeren droeghen/ de vreemde ingheboo-

b Josue 6.21
c Deut.20.14
d ofte/achterwache/of achterlaghe. Josue 8.12
e Judic 20.29 1.Sam.15.4
f Josue 7.3
g Deut.20. 13.16
h taud.monstrus
i t and. ende vooch wt met de mannen der stadt/ Israel te ontmoeten.
k t and. op de steenden tyde/
l t and. werd ysaen geroepen
m Deut. 13.17 Josue 6.24
n Deut. 21.22 Josue 10.26

Grilim. Ebal.

lingen so wel als de ingeboren: een helfte bu-
den berge Grilim/ende de ander helfte by den
berge Ebal/ p als sMoyse de knecht des Hee-
a Deut.29. ren te voren gheboden hadde/ her volck Isra-
els te segenen.
Daer na hier hy wtroepen alle woordē des 34
weets/ banden seghenen ende vloecken/ als sy
gheschreuen staen int wetboeck.
Daer en was gheen woort dat sMoyse ge- 35
boden hadde/ dat Josua niet en hadde laten
wtroepen/ voor d'r gantscher gemeynten Is-
raels/ ende voor de wijuen/ende kinderen/en-
der vreemdelingen/ die onder hen wandelden.

De Wat ix. Capittel.

1. De Heydensche Coninghen rusten hen tegen Israel. 3. De Gibeoniters versoecken hulpelick vrede ende verbont met Israel/ 14. ende verwerue. 16. Na dry daghen comt het bedroch wt. 18. De gemeynte wilse ombringen/ 22. so verlosse Josua/ 27. ende maecktse tot houthouwers ende waterdraghers der ghemeynten/ ende den Heeren.

Ende wu dat alle Coninghen hoorden/ 1
die op gene zijde der Jordanen waren/
op den gebercht̄en/ende inden leechten/
ende aen alle hauenen der grooter zee/ oock
die op den berghe Libanon waren/ namelyck
Hethiters/ Amoniters/ Cananiters/
Pheresiters/ Heuiters ende Jebusiters.
2 Vergaderdē sy hen eendrachtelijc te hoop/ 2
b Deut.20.17. dat sy tegheu Josua ende Israel krijchden.
Doe sy hoorden wat Josua met Jericho ende 3
Ai ghedaen hadde.
Bedachten sy eenen list/ ginghen heuen/ 4
ende maecten een bootschap wt/ ende namen
ende sacken op hare ezels/ eñ oude verscheure
de ghelapte wijnsacken.
Ende oude ghelapte schoens aen hare voe- 5
ten/ende roghen oude kleederen aen/ ende alle
het broodt dat sy met hen namen/ was hardt
ende schimmelachtich.
c Deut.20.10. Ende ginghen tot Josua int leger/te Gil- 6
gal/ende spraken tot hem/eñ totten gantschen
Israel/e Wy zijn wt verren landen gecomen/
so maeckt nu een verbont met ons.
Doe sprac her gantsche Israel tot den Hee- 7
uiters: d Misschien dy mochter ghylieden on-
der ons wonen/ hoe conde ich dan een ver-
bont met u maken?
Doch sy spraken tot Josua: wy zijn uwe 8
knechten: Josua sprac tot hen: Wie zijt ghy?
ende van waer comt ghylieden?
e Exod.3.17. So spraken: Uwe knechte zijn wt gantsch 9
veren landen gecomen/ om des naems wils
te wes Godts/e want wy hebben zijn gerucht
ghehoordt/ ende alles wat hy in Egypten
gedaen heeft.
f Ende alles wat hy den tween Coninghen 10
der Amoniters/ op ghene zijde der Jordanen/
Sihon den Coninck tot Hesbon/ ende Og den Coninc tot Basan/ die tot
Astaroth woonde.
Darom spraken onse oudsten/ ende alle 11
inwooners onses landts: Neemt spijse met
u/ende op de reyse/ ende gaet henen hen te-
gheu/ende segt tot hen: Wy zijn uwe knech-
ten: so maeckt nu een verbont met ons.
Dit onse broot/dat wy wt onsen huyse tot 12
onser spijsen namen/was noch versch/doe wy
uytghingen tot u lieden: nu darrenteghen is het
hardt/ende schimmelachtich.
13 Ende dese wijnsacken hulden wy wol/ doe
sy nieuwe waren/ende siet/sy zijn verscheurt:
ende dese onse kleederen ende schoenen zijn
oudt gheworden/ouer die al te langhe reyse.
14 g Doe namen de hooftlieden hare spijse aen/ g Do verbon-
ende en vraechden den mont des Heeren niet. maiers stent
15 h Ende Josua maecte vrede met hen/ ende met malcâdre-
richtede een verbont met hen op/dat sy leuen- rē/ een teecken
dich blijuen souden: ende de oueršten der ge- des aengegas
meynten swoeren hen. en vasten ver-
16 Ny/na dry daghen/na dien sy een verbont bonts/ welcke
met hen ghemaeckt hadden/ quam het voor wyse oec Chri
hen/dat de ghene na by hen waren/ ende son- stus de Heere
den onder hen woonen. in zijnen laet-
17 Want doe de kinderē Israels voort togen/ ste Auontma-
quamen sy des derdē daechs tot harē steden/ le ghehouden
die hieten/ Gibeon/ Caphira/Beeroth/ ende heeft.
Kiriath Jearim: Eē verbont/
18 Ende en sloeghense niet/ daerom dat hen maect Israel met den
de oueršten der ghemeynten ghesworen had- Gibeoniters
den/by den Heere den Godt Israels. h 2. Sa. 21.2.
19 Doe nu de gantsche ghemeynte teghen de
oueršten murmureerden/ spraken alle ouer-
sten der gantscher ghemeynten: Wy hebben
hen ghesworen by den Heere den Godt Isra-
els/ daerom en connen wyse niet acntasten.
20 Doch dat willē wy hen doen: laetse leuen/
dat daer gheenen toorn ouer ons come/om
des eedts wille dien wy hen gedaen hebben.
21 Ende de oueršten spraken tot hen: laetse le- i Deut.29.11
uē/ i dat sy houthouwers ende waterdragers
zijn der gantscher ghemeynten/ als hen de
oueršten ghesept hebben.
22 Doe riepse Josua/ ende spraeck met hen/ eñ
seyde: Waerom hebt ghylieden ons bedrogen/
ende gheseydt: Ghylieden zijdt gantsch verre
van ons/ so ghylieden doch onder ons woont.
23 Daerū sult ghylieden vervloeckt zijn/ d'een-
der d niet ophouden knechts die houthouwē/
ende water draghen ten huyse mijns Gods.
24 Sy antwoorden Josua ende spraken: Dat
is uwen knechten aenghesegydt/ dat de Heere
uwe Godt/ sMoyse zijnen knechte ghebodē
heeft/dat hy ulieden het gantsche lant geuen/
ende alle inwooners des lants voor y henen
vermelen woude: Doe vreesden wy onses le-
uens gantsch seer voor ulieden/ ende hebben
suler ghedaen.
25 Ny dan siet/wy zijn in uwe handē/wat y
goet ende recht dunckt ons te doen/ dat doet.
26 Ende hy dede hen also/ ende verlostese
* handen kinderen Israels handt/ dat sysenier * Of/doodē.
en verwoyden.
27 Also maeckese Josua desseluen daechs tot
houthouwers ende waterdraghers der g he-
meynten/ eñ ten altaer des Heeren/tot op de-
sen dach/aende plaetse die hy verkiesen soude.

De Wat x. Capittel.

1. Gibeon dan Adoni Zedeck eñ zijnen huysvrou beleghert/ 6. soecht ontset aen Josua. 7. Die coomt/ ende doet met hulpe des Heeren/ 10. voor verslyckten/ 11. haghel/ 12. ende verstandighept Soumen of de Maens/ eenen grooten dach. 16. Adoni Zedeck met den anderen Coninghen/ wort in dat hol daer sy in ghevonden werden/ bestaten/ 22. voor Josua wtgebracht/ 24. banden oversten Israels vertredē/ 26. ende aen hyt boomen ghehangen. 28. Josua baert voort met hulpe des Heeren/ ende ouerwindt noch vele andere Coninghen. met steden ende landen.

Adoni Zedeck soecht hulpe teghen Gibeon.

1 De nu Adoni Zedeck de Coninck tot
Jerusalem hoorde/ dat Josua Ai ghe-
wonnē/ eñ hare verdaemt hadde/ eñ Ai
ende

met tsamen haren coninck ghedaen hadde/
ghelyck als hy Jericho ende haren coninck
a Josue 9. 24 ghedaen hadde: a ende dat die te Gibeon wze-
de met Israel ghemaeckt hadden/ende onder
hen ghecomen waren/

Wreesde hy hem gantsch seer: (want Gi- 2
beon was een groote stadt / als een coninck-
lycke stadt/ esi grooter dan Ai/ ende alle haer
burghers strydtbaer.)

Ende sandt heinen tot Yoham den conine 3
tot Hebron/ ende tot Piream den coninck tot
Jarmuth/ende tot Japhia den conine tot La-
chis / ende tot Debir den coninck tot Eglon/
ende liet hen seggben:

Comt op tot my / ende helpt my / dat wy 4
Gibeon slaen: want sy heeft met Josua ende
den kinderen Israels vrede ghemaeckt.

Doe quamen de vijf conninghen der Amor- 5
iters te hoope/ende togben op/de coninck tot
Jerusalem/de coninck tot Hebron/de coninck
tot Jarmuth/de coninck tot Lachis/de conine
tot Eglon / met allen haren heyrlegher / ende
belenden Gibeon/ende kryghden tegen haer.

My/die tot Gibeon sanden tot Josua/ nit 6
legher tot Gilgal / ende lieten hem seggben:
Treckt uwe handt met van uwe knechten/
comt b haestelyck tot ons op/ verlost esi helpt
b of suer
ons: want alle conninghen der Amoriters/die
op het ghebeerchte woonen hebben hen teghen
ons vergadert.

Josua ver- Josua toech op van Gilgal/ende alle het 7
loest de Gi- krijchsvolck met hem / ende alle strydtbare
beoniters/esi mannen.
slaet vijf Co-
ninghen. Ende de Heere sprack tot Josua: Vreest b 8
niet voor hen / want ick hebse in uwe handt
ghegheven: niemandt van hen sal voor b
staen connen.

Also quam Josua onversiens snel over 9
hen/ want den gantschen nacht over toech hy
op van Gilgal.

c Ende de Heere verschrickte se voor Israel/ 10
c Esaie 28.21 Jos.14.15 dat sy eenen grooten slach sloeghen tot Gi-
beon / ende iaeghden hen nae / den weeh na
Beth Horon / ende sloeghense tot Aseka ende
Makeda toe.

Eenē groo- Ende doe sy voor Israel bloden/ den weeh 11
sen hagel. af nae Beth Horon / liet de Heere eenen groo-
ten haghel vanden hemel op hen vallen / tot
Aseka toe / dat sy stoxuen: ende harer stoxuen
veel meer vanden haghel / dan de kinderen
Israels met den zweerde verwoxhden.

Doe sprack Josua met den Heere dies 12
daechs / doe de Heere de Amoriters overgaf
voor de kinderen Israels/ende sprack inde te-
genwoordicheyt Israels: d Sonne staet stille
d Jos.46.5 Habac.3.11 De Sonne esi de Maene staē stille. e stand. Josue Anno. Recht- boeck? Exod.34.10 f Esaie 38.8 Hez.46.5
tot Gibeon/ esi de Maene in het dal Aialon.

Doe stont de Sonne ende de Maene stil/ 13
tot dat hem het volck aen zijne vyanden wze-
kede. Is dit niet ghescheenen inden Boeck
e † des Oprechten? Also stont de Sonne mid-
den aenden hemel/ ende verrtoe onder te gaen
bynae eenen gantschen dach.

f Ende daer en was gheenen dach desen 14
ghelyck/noch te voren/ noch daer nae/ doe de
Heere de stemme eens mans hoogbe/ want de
Heere strecdt voor Israel.

Josua dan trock weder int legher na Gil- 15
gal/ende het gantsche Israel met hem.

My/ de vijf Conninghen waren ghenoden/ 16
ende hadden hen verstecken inde spelonche tot
Makeda

17 Doe werdt Josua aenghesept: Wy hebben
de vijf Conninghen ghevonden / verborgen int
hol tot Makeda.

18 Josua sprack: Doo wentelt groote steenen
voor het hol der spelonchen/ ende besteit daer
mannen voor diese bewaren.

19 Ghylieden oock en staet niet stille/ maer
iaecht uwe vyanden na / ende slaet hare ach-
tersten / ende en laetse niet comen in hare ste-
den/want de Heere uwe Godt heefse in uwe
handen ghegheven.

20 Ende doe Josua ende de kinderen Israels
den seer grooten slach aen hen ghemaeckt had-
den/ende hen gantsch verslagen: wat doe van
hen overbleef/dat quam inde vaste steden.

21 Also quam alle het volck weder int legher
tot Josua tot Makeda met vreden/ ende niet
mandt en dorste voor de kinderen Israels sijn
tonghe roeren.

22 Josua dan sprack: Maeckt het hol der spe-
lonchen op/ende brengt de vijf Conningen hue
voor tot my.

23 Sy deden also / ende brachten de vijf Co-
ninghen tot hem wt der spelonche/den conine
tot Jerusalem / den coninck tot Hebron/ den
coninck tot Jarmuth / den conine tot Lachis/
den Coninck tot Eglon.

24 Doe sy de vijf Conninghen tot hem wege-
bracht waren/riep Josua het gantsche Israel/
ende sprack tot den oversten des krijchsvolcx/
die met hem togen: Comt hier toe/ende treedt
dese Coninghen met voeten op hare halsen.

25 Ende Josua sprack tot hen: Vreest u lieden
niet/ende en verschrickt niet / hebt eenen goe-
den moet/ ende zijt onverzaecht: want also
sal de Heere allen uwen vyanden doen / dae
ghy teghen krijcht.

26 Ende Josua sloechse daer nae/ ende doode
h Josue 8.29 dese/ g ende hingse aen vijf boomen: h ende sy
hinghen aende boomen tot aenden avondt.

27 Doe sy de Sonne was ondergegaen/ ghe-
boodt hy dattmense vande boomen namen/ en-
de worpense inde spelonche/ daer sy hen in ver-
steken hadden: ende leyden groote steenen
voor het hol der spelonchen/ die zijn daer noch
tot op desen dach.

28 Desselven daechs gewan Josua doe Ma- Makeda
keda/ esi sloechse metter scherpte des zwerrts:
daer toe haren Coninck / i ende verbandde sey, Josue
ende alle zielen die daer in waren/ende en liet
niemanden overblijven: ende dede den co-
ninck tot Makeda / k als hy den coninck tot Josue
Jericho ghedaen hadde.

29 Doe toech Josua/ende het gantsche Israel
met hem/vā Makeda na Libna/ende krijch- Libna
de teghen haer.

30 Ende de Heere gaf de selve oock inde hant
Israels/ met haren coninck : ende hy sloechse
metter scherpte des zwerdts/ ende alle zielen
die daer in waren/ ende en liet daer niet een
in overblijven : ende dede haren coninck / als
hy den coninck tot Jericho ghedaen hadde.

31 Daer na toech Josua/ende het gantsche Is- Lachis
rael met hem/ van Libna na Lachis/ende lec-
lepdese/ende krichde teghen haer.

32 Ende de Heere gaf Lachis oock inde hant
den Israels / dat sijse des anderen daechs
wonnen/ ende sloeghense metter scherpte des
zwerrts/ende alle zielen die daer in waren/ al-
lelins als hy Libna ghedaen hadde.

33 Ter selver tydt toech Horam de coninck van Gesse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Gesr op/ Lachis te helpen: d ach Josua sloech hem/ met alle synen volcke/ tot dat niemandt daer in overbleef.

Egion. Ende Josua trooch van Lachis/ met tsamē het gantsche Israel/ na Eglon/ ende belegherde/ ende krychde teghen haer:

Ende wanse/ met sloech se metter scherpte des zweerts/ ende verbande alle zielen/ die daer in waren/ desselven daechs/ alleenlijc als hy Lachis gedaen hadde.

Hebron. Daer na trooch Josua op/ met tsamen het gantsche Israel/ van Hebron na Hebron/ ende krychde teghen haer:

Ende wanse/ ende sloechse metter scherpte des zweerts/ ende haren Coninck/ met alle hare steden/ ende alle zielen die daer in waren/ ende en liet niet eenen overblijven/ alleenlijc als hy Eglon ghedaen hadde/ ende verbande se/ ende alle zielen die daer in waren.

Debir. Voe keerde Josua wederom/ met tsamen het gantsche Israel/ na Debir/ ende krychden teghen haer:

Ende wanse/ met haren Coninck/ ende alle hare steden/ ende sloeghense metter scherpte des zweerts/ ende verbandden alle zielen die daer in waren/ ende en liet niet eenen overblijven/ ghelijck als hy Hebron gedaen hadde/ so dede hy Debir ock/ ende haren Coninck/ ende als hy Libna ende haren Coninck ghedaen hadde.

Also sloech Josua alle het landt opt ghebergte/ ende tegent Zuyden/ ende inde leechten/ ende aende beken/ met alle hare Coninge/ ende en liet niet een overblijven: ende verbande alles wat eenen adem hadde/ als de Heere de God Israels ghebodē hadde.

Ende sloechse van Kades Barnea aen/ tot Gasa toe/ ende het gantsche landt Gosen/ tot Gibeon toe.

Ende overvan alle dese Coninghen met hären lande / op eenmael: want de Heere de God Israels krychde voor Israel.

Ende Josua trooch weder int legher na Gilgal/ met het gantsche Israel.

Dat. xij. Capittel.

1 Jabin vergadert vele Coningen tegen Israel. 6 Josua/ verstert handt Heere/ bystight se om/ 10 neemt hare steden in. 15 ende doet wat hy bevolen wordt van den Heere. 19 De ghevanghene steden worden alle met stadhouder handt ghewonnen. 21 Enakim wert wtgheroept.

Ende wt Jabin / de coninck tot Hasor/ sickte hoorde / sandt hy tot Jobab den coninck tot Madon / ende tot den coninck tot Simron / ende tot den coninck tot Achsaph/

Ende tot den Coningen die tegent noort den opt gheberchte / ende opden slechten velde tegent Zuyden Cinneroth / ende inde leechten/ ende in Naphoth Dor aende zee woonden:

De Cananiters tegent Oosten ende Westen / de Amoriters / Hethiters/ Pheresiters/ ende Jebusiters opt gheberchte: daer toe de Heviters beneden aenden berghe Hermon/ inden lande Mizpa.

Dese togen wt met allen haren heyre/ een groot volck / so veel als des sants aende zee/ ende gantsch vele peerden ende waghenen.

Alle dese Coningen vergaderden hen/ ende saemen/ ende legherden hen te hoope aen het water Meroms/ te krighen met Israel.

Ende de Heere sprack tot Josua: Vreest v 6 niet voor hen: want morgen omtrent desen tijt will icse alle verslaghen ghenen voor de kinderen Israels: hare peerden suit ghy verlemmen/ ende hare waghenen met vyere verbranden.

7 a Ende Josua quam onversiens over hen/ ende alle het krychsvolck met hem / aen het water Meroms/ ende overvielense. a Josue 10.9

8 Ende de Heere gafse inde handen Israels/ ende sy sloeghense/ ende iaeghdense tot groot Sidon toe / ende tot aende warme wateren/ ende tot aende bisschdē tot Mizpa/ teghent Oosten/ ende sloeghense / tot dat daer niemant onder hen overbleef.

9 Voe dede hen Josua als hem de Heere gheseyt hadde / ende verlemde hare peerden/ ende verbrandde hare waghenen.

10 Ende keerde om ter selver tyt/ ende wan Hasor / ende sloech haren Coninck metten zweerde: (want Hasor was te voren de hoofstadt aller deser Coninghen:) Hasor werdt ghewonnen.

11 Ende sloegen alle zielen die daer in waren/ met de scherpte des zweerdts/ ende verbanddese / ende en lieten niets overblijven dat den adem hadde/ esi verbrandde Hasor met vyere. † and. verbadense/ ende en lieten niet etc. ende verbrande Hasor etc.

12 Daer toe wan Josua alle steden deser Coningen/ met haren Coninghen/ ende sloechse metter scherpte des zweerts/ ende verbanddese/ b als Moses de knecht des Heeren ghebodē hadde. b Nu.33.52 Deut.7.2

13 Doch verbrandden de kinderen Israels gheene steden/ die op c t de bergen lagen/ sonder Hasor alleen verbrandde Josua. ende 20.16 c and. haren steerchten [nae den krygghe] stonden/

14 d Ende allen roof der steden/ ende het vee/ deylden de kinderen Israels onder hen: daer en teghen alle menschen sloeghen sy metter scherpte des zweerts / tot dat syse vernielden / ende en lieten niets overblijven dat den adem hadde. d Nu.31.26

15 e Als de Heere Moses zijnen knechte/ ende Moses Josua gebodē hadde/ so dede Josua/ dat daer niets en ontgeerde aen allen dat de Heere Moses ghebodē hadde. e Exod.34.13 Deut.7.2

16 Alsso nam Josua in alle dat landt opt ghebergte/ ende alles wat teghent Zuyden leyt/ ende alle het landt Gosen / ende de leechten/ ende de vlacke velden/ ende het gheberchte Israels met zijne leechten/

17 Van het gheberchte aen / dat het landt opwaerts nae Seir scheydet/ tot Baal Gad toe/ inder heydde des berchs Libanon / beneden aenden berghe Hermon: allehare Coninghen overwan hy/ ende sloechse ende doodde se:

18 f Ende hy voerde eenen tijdt krych met dese Coninghen. f Exod.23.29

19 Daer en was geen stadt die haer met vreden gaf den kinderen Israels/ (gheheel genomen de Heviters/ die tot Gibeon woonden/) maer sy wonnense alle met strijde. g Josue.9.14

20 Ende dat gheschiedde also vanden Heere/ dat haer herte desselfden werdt/ met strijde te ontmoeten den kinderen Israels/ op dat sy verbannet werden/ ende hen gheen genade en gheschiedde/ h maer vernielt werden/ als de Heere Moses ghebodē hadde. h Deu.20.16

21 Te dier tyt quam Josua / ende roeyde wt i de Enakim/ vanden gheberchte/ van Hebron/ van Debir / van Anab / van alle gheberchten Juda/ esi van alle gheberchten Israels/ ende verbanddese met hare steden: i Num.13.33 Enakim weert wtgheroept van Josua.

22 Ende en liet geenen Enakim overblijven inden lande der kinderen Israels / behalven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

k 1.Sa.17.4 tot Gasa/ k tot Gad/ ende tot Asdod/ daer bleuen somminghe onder.

23 Alsmen dan Josua alle dat landt in/ alle sins als de Heere tot Mose gheseyden hadde/ esi
l Num.26.53 gaf het Israel ten erue/ t eenen yeghelicken stamme zijn deel. Ende het landt hielt op te krijghen.

Dat xij. Capittel.

1. Gheral ende noeminghe alder Conninghen/ soo van Israel ende Josua verslaghen zijn/ aen beyde zijden der Jordanen.

a tand. Josua Doech/ DIt zijn de Coningen des lants/ a † die 1 de kinderen Israels sloeghen/ ende namen haer lant in/ op gene zijde der Jordanen/ tegen den opganck der Sonnen: van den water † by Arnon/ tot aenden berch Hermon / ende het gantsche effen veldt teghen Oosten.

† and. Aaron/

Sihon. b Num.21.24 Deut.2.32. b Sihon de coninck der Amoziten / die tot 2 Hesebon woonde/ ende heerschapte van Aroer aen/ die aenden oeuer lept des waters by Arnon/ende midde int water/ ende ouer het halue Gilead/tot aen het water c Jabok/ die de landtpale is der kinderen Ammon:

Jabok. c Gen.32.22

Ende ouer het blacke veldt / tot aende zee 3 Chinneroth tegen Oosten / ende tot aende zee des blacken veldts / namelijck de Landtzee/ teghen Oosten des weechs nae Beth Jesimoth / ende vanden Zuyden beneden aende heke des gheberchts Pisga.

Og. d Num.21.33 Deut.3.3 Rephaim zijn groote Reuzen. * Daer toe de Landtpale des conincx Og 4 tot Basan / die noch vanden Rephaim ouer was/ ende woonde tot Astaroth/ende Edrei:

Ende heerschapte ouer den berch Hermon/ 5 ouer Salcha / ende ouer gantsch Basan/ tot aende landtpale Gesuri/ ende Machati/ ende het halue Gilead/ welcke was de landtpale Sihon/ des conincx tot Hesebon.

Mose de knecht des Heeren / ende de kin- 6 deren Israels sloeghense: d ende Mose de knecht des Heeren gaffe in te nemen den Ruebeniteren/Gadditeren/ende den haluen stamme Manasse.

d Num.32.33 ende 34.14 Deut.3.12 ende 29.8 Josue 13.8 ende 22.4

Dit zijn daerenteghen de Coninghen des 7 lants/ e die Josua sloech ende de kinderen Israels op dese zijde der Jordanen / teghent Westen / van Baal Gad aen / opder hoogde des berchs Libanon/ tot aenden berch die het landt opwaerts nae Seir scheydt / ende dat Josua den stamme Israels in tenemen gaf eenen yeghelicken zijn deel/

e Josue 12.7 Eenendertich Coninghen verslaghen van Josua.

Wat opde gheberchten/leechten/blacke vel- 8 den / aende beken / inde woestijnen/ ende teghent f Zuyden was: de Heuiters / Amoriters/Chananiters/Pheresiters/Hethiters/ende Jebusiters.

f Josue 6.20

De conine tot Jericho/ g de conine tot Ai/ 9 die ter zijden aen Beth El lept/

g Josue 8.23

h De coninck tot Jerusalem / de coninck 10 tot Hebron/

h Josue 10.23

De coninck tot Jarmuth / de coninck 11 tot Lachis/

De conine tot Eglon/de conine tot Geser/ 12

De conine tot Debir/de conine tot Geder/ 13

De conine tot Harma/de conine tot Arad/ 14

De coninck tot Libna / de coninck tot 15 Adullam/

De coninck tot Makeda / de coninck tot 16 Beth El/

De coninck tot Thapnah / de coninck tot 17 Hepher/

De coninck tot Aphek / de coninck tot 18 Lasaron/

De coninck tot Madon / de coninck tot 19 Hazor/

De coninck tot Simron / de coninck tot 20 Achsaph/

De coninck tot Thaenach / de coninck tot 21 Megiddo/

De coninck tot Kedes / de coninck Jacke- 22 neam aen Chalmel/

De coninck tot Naphoth Dor/ de coninck 23 der Heydenen tot Gilgal/

De conine tot Tirza: dat zijn een ende der- 24 tich Coninghen.

Dat xiij. Capittel.

1. Hier begint de beschrijuinghe der wtdeylinge des lants/ als Godt hen toeghesept hadde/ 7. der negen stammen en des haluen Manasse dese zijde/ 8. ende 15. Ruben/ 24. Gad/ 29. en des anderen haluen Manasse gene zijde der Jordanen. 14. De stamme Leui is des Heeren offer.

1 DOe nu Josua oudt was/ ende wel be- dacht / sprack de Heere tot hem: Sijt gy zijt oudt geworden/ende wel bedacht/ ende des landts is noch vast veel ouerbleuen lants te nemen/

2 Namelijck/ a † het gantsche Gallilea der Philisteen/ ende gantsch Gesuri:

3 Van Sihor aen / die voor Egypten vlieht/ tot aende landtpale Ekron tegen Noorden/ die den Chananiten toegherekent worde/ vijf heeren der Philisteen / namelijck de Gathiten/ de Asdoditen/ de Askaloniten/ de Gethiten/de Ekroniten/ende de Auiten.

4 Suyden aen/het gantsche land der Chananiten/ esi Mara der Sidoniers tot Aphek toe/tot aende landtpale der Amoriten:

5 Dare toe het landt der Gebliten / ende den gantschen Libanon/ teghen den opganck der Sonnen/van Baal Gad aen/beneden aenden berge Hermon/tot dannen comt tot Hamath:

6 Alle die opt geberchte woonen van Libanon aen/ tot aende warme wateren/ende alle Sidoniers/ick wilse verdrijuen voor de kinderen Israels: legt slechts het lott daerom/ haer wt te deylen onder Israel/ als ick v ghebodden hebbe.

7 So deylt nu dit landt ten erue onder de negen stammen/ende onder den haluen stamme Manasse:

8 Want de Rubenijten ende Gadditen hebben metten anderen haluen Manasse erfdeel ontfanghen / h dat hen Mose gaf op gheene zijde der Jordanen / teghen den opganck der Sonnen / als hen dat selue Mose de knecht des Heeren gheghenen heeft/

9 Van Aroer aen / die aenden oeuer des waters c by Arnon lept/ende vander stadt midden int water/ ende alle d t couerte Medbar tot Dibon toe:

10 Ende alle steden Sihon / des conincx der Amoziten/die tot Hesebon regeerde/ * tot aen de landtpale der kinderen Ammon:

11 Dare toe Gilead / ende de landtpale aen Gesuri ende Machati / ende den gantschen berch Hermon / ende het gantsche Basan tot Salcha toe.

12 Het gantsche rijcke Og tot Basan / die tot Astaroth ende Edrei regeerde / die noch een vanden ouerbleuen e † Reuzen was: Mose sloechse ende verdreefse.

13 De kinderen Israels nu/verdreuen de Gesuriten

suiters ende ſMaachiters niet / maer beyde Geſſur ende ſMaachat woonden onder de kinderen Israels tot op deſen dach.

f Hy / den ſtamme der Leuiten en gaf hy 14 gheen erfdeel: want het offer des Heeren des Gods Israels is haer erfdeel / als hy hen gheſeyt heeft.

Alſo gaf ſMoſe den ſtamme der kinderen Ruben / nae hare gheſlachten / 15

Dat hare landtpalen waren van Aroer / die aende beuer des waters Arnon leyt / ende de ſtadt midden int water / met alle ſijn velden / tot ſMaheda toe:

Heſbon / ende alle hare ſteden die inde ſelue 17 velde ligghen / Dibon / Bamoth Baal / ende Beth Baalmeon /

Jahza / Kedemoth / ſMephaath / 18

Kiriathaim / t Sabama / Sereth Sahar / 19 opt gheberchte inden dale /

Beth Peor / de helle ſen Pisga / ende Beth- 20 Jesimoth /

Ende alle ſteden opden effen velde: ende 21 het gantſche rijck Sihon des conincx der Amoriten / die tot Heſbon regeerde: dien Moſe ſloech met ſtamen de voorſten ſMidians / Evi / Rekem / Zur / Hur / ende Reba / de gheweldighe des conincx Sihon / die inden lande woonden:

Daer tot Bileam den ſone Beor / den 22 waerſegger / verwerchden de kinderen Israels metten ſwerde aen t ſamen den verſlagenen.

Ende de landtpale der kinderen Ruben / 23 was de Jordane: dat is het erfdeel der kinderen Ruben in hare gheſlachten / van ſteden ende dorpen.

Den ſtamme der kinderen Gad nae hare 24 ghelachte / gaf ſMoſe /

Dat hare landtpalen waren / Jaeſer / ende 25 alle ſteden in Gilead / ende het halue lande der kinderen Ammon / tot Aroer toe / die daer voor is t Rabbath:

Ende van Heſbon tot o t Ramath toe / 26 Mitspe / ende Bethonim / ende van ſMahanaim tot aende landtpale Debir:

Daer int dal Beth Haran / Beth Simra / 27 Suceth ende Zaphon / die ander bleuen was van den rijcke Sihon des conincx tot Heſbon / dat de Jordane de landtpale was / tot aen het ende der zee Cinneroth / op deſe ſijde der Jordanen tegen den opganck der Sonnen.

Dat is het erfdeel der kinderen Gad / in ha- 28 re ghelachten / van ſteden ende dorpen.

p Den halven ſtamme der kinderen Ma- 29 naſſe nae hare ghelachten / gaf ſMoſe /

Dat hare landtpalen waren van Mahanaim / het gantſche Baſan / het gantſche rijck Og des conincx tot Baſan / ende alle dorpen Jair die in Baſan liggen / mannelijck / ſestich ſteden.

Ende de helfte Gilead / Aſtaroth / Edrei / 31 de ſteden des conincklijcx Og tot Baſan / gaf hy den kinderen ſMachir des ſoons ſManaſſe / dat is de helfte der kinderen ſMachir / nae hare ghelachten.

Dat is het dat ſMoſe wtghedeelt heeft op 32 den velde ſMoab / op gene zijde der Jordanen tegen Jericho / tegen den opganck der Sonnen.

q Hy / den ſtamme Leui en gaf ſMoſe geen 33 erfdeel: want de Heere de God Israels is haer erfdeel / t als hy hen gheſeyt heeft.

Dat xiij. Capittel.

1. Wederhalinghe der wtdeylinghe des landts.
6. Caleb voordert zijn erfdeel / nade toeſeggynghe des Heeren / 13. ende verecyght.

1 Dit ist nv / dat de kinderen Israels in- Wtdeylinge
genomen hebben inden Lande Canaan / des landts
a dat onder hen wtghedeylt hebben de door het lott.
priester Eleasar / ende Josua de sone Nun / a Num.34.17
ende de overste Vaders onder de stammen
der kinderen Israels.

2 Sy deilden het door het lott onder hen / b als de Heere door ſMoſe ghebodeh hadde / den negen ende den halven stamme te geuen. b Num.26.53

3 Want den tween ende den halven stamme ende 33.54
hadde ſMoſe erfdeel ghegeuen op ghene zijde
der Jordanen: c den Leuiten daer nyet gen had- c Josue 13.14
de hy gheen erf deel onder hen ghegheuen.

4 d Want de kinderen Joseph a worden twee d Gen.48.5
stammen / ſManaſſe ende Ephraim: daerom
en gauen sy den Leuiten geen deel inden lan-
de / maer steden daer in te woonen / ende hare e laud. bysse
steden voor haer vee ende garden. plaetsen

5 f Als de Heere ſMoſe gheboden hadde / so de- f Num.35.2
den de kinderen Israels / ende deylden het lant.

6 Doe traden de kinderen Juda hier toe tot Caleb erf-
Josua tot Gilgal / ende Caleb de sone Jephun- deel.
ne / de Kenisiter ſpraeh: g Sy weet wat de g Num.14.24
Heere tot ſMoſe den ſMan Gods ſeyde / van
mijnent ende uwent wegē / in Kades Barnea.

7 Ic was veertich iaer oudt / h doe my ſMo- h Num.13.3
ſe de kneeht des Heeren wtſandt van Kades-
Barnea / het landt te verſpieden / ende ick hem
weder seyde / als ick in mijn herte wiſt:

8 Ende mijne broeders / die met my opwaerts
gegaen waren / maeckten den volcke het herte
verſaecht: doch ick volchde den Heere mijnen
Godt trouwelijck nae.

9 Doe ſwoer my ſMoſe deſſelven daechs / i Josuae.3
ende ſpraeh: i Het landt daer ghy met uwen
voeten op gheweden hebt / ſal mee ende uwer
kinderen erf deel / sijn eewelijck: daerom dat
ghy den Heere mijnen Godt trouwelijck na-
ghevolcht hebt.

10 Ende nv siet / de Heere heeft my leuen la- k Num.14.30
ten / k als hy ghe ſeyt heeft: het sijn nv vijf
ende veertich iaer / dat de Heere ſulcx tot my
ſeyde / die Israel inde woestijne ghewandelt
heeft: ende siet nv / ic ben heden vijf ende tach-
tentich iaer oudt /

11 Ende ben noch heden inden dach so sterck / l Deut.34.7
als ick was dies daechs doe my ſMoſe wt-
ſandt: hals mijne kracht op dat tijdt was /
alſoo is sy oock noch nv te ſtrijden / wt ende
in te gaen:

12 Soo gheeft my nv dit gheberchte / daer de Caleb vyscht
Heere van ghe ſproken heeft inden ghenen dage: eſt berkijcht
want ghy hebt het gehoort deyden selven da- sijn erf deel.
ghe: want de Enakim woonen daer binnen /
ende het sijn groote ende hatte steden: of de
Heere met my sijn wonde / dat ick se verdrijue /
als de Heere ghe ſproken heeft.

13 Doe ſeghende hem Josua / m ende gaf alſo m Judic.1.20
Hebron Caleb de sone Jephunne tē erf deele. 1. Par.6.55
14 n Daer af wert Hebron Calebs / des soons Josue 21.12
Jephunne des Kenesiters erf deel / tot op de- n of. Waerwt
sen dach / daerom dat hy den Heere den Godt 1. Mac.2.56
Israels trouwelijck naghevolcht hadde. o Josue 15.13

15 o Ende Hebron hier in voortijden p Ki- p Dat is / Ar-
riath Arba / die was een groot mensche onder baſtadt: als
den Enakim: ende het landt hadde opghe- wy op duytſch
houden met krijghen. seggen. Kaers
stadt / Aren-
stadt.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

De Vierde Capittel.

1. De landtpalen/ 20. ende de steden des erfdeels des stams Juda. 13. Caleb verdeelt opsonderen stamme Juda. Achsa Calebs dochter den Athniel vertrouwet/ 16. ende wat meer hem geschiedt.

HEt lott des stams der kinderen Juda in hare geslachten / was de landtpale Edom/ende/ Woestijne Zin/die tegent Zuyden schiet / aen het eynde der landen tegent Zuyden:

Dat hare landtpalen tegent Zuyden was / aen den eynde des soutens zees aen / dat se / banden a tonighen die teghen het Zuydenwaert gaet/

Ende comt wt van daer opwaerts tot Akrabbim/ende gaet door Zin henen/ende gaet weder opwaerts van Zuydenwaerts na Kades Barnea/ende gaet door Hezron/ende gaet op na Adar/ende geeft haer comtom Karkaa:

Ende gaet door Azmon/ende comt wt aen de beke Egypti / dat het eynde der landtpalen / de zee werde : dat sy mwe landtpalen te sheur Zuyden.

Ab/ de landtpale tegent Oosten/ is van de soute zee aen / tot aen het eynde der Jordanen: de landtpale tegent Noorden/is van der tonghen der zee / die aen den hoeck der Jordanen is/

Ende gaet opwaerts na Beth Hagla/ende streckt haer vant Noordenwaert na Beth Araba / ende comt opwaerts totten steen Bohan/ des soons Ruben/

Ende gaet opwaerts na Debir/ van den dale Achor / ende wandert hoeck des Noordens dat tegen Gilgal lept/ welck gheleghen is tegen over nae Adummim opwaerts / die van Zuydenwaerts aent water lept: daer na gaet so totten water En Semes/ ende comt wt tot den f Efontevnen Rogel:

Daer na gaet sy op tot dale des soons Hinnam / aende zyde des Jebusiten/ die van Zuydenwaerts woont / dat is/ Jerusalem/ ende comt opwaerts op de spitse des berchs/ die voor den dale Hinnam lept/ van Westwaerts / dwelck staet aenden hoeck des dals Raphaim tegen Noordenwaerts:

Daer na comt sy van desselven berchs spitse tot de waterfonteynen Nephthoath/ ende comt wt tot den steden des gheberchtes Ephron / ende neyght haer na Baala / dat is/ Kiriath Jearim:

Ende gheeft haer om van Baala teghen het Westen / na het gheberchte Seir / ende gaet aen de zyde henen des gheberchtes Jearim / van Noordenwaerts tot Chessalon: ende comt af na Beth Semes / ende gaet door Thimna:

Ende beeckt wt aende zyde Ekron tegent Noordenwaerts / ende treckt haer na Shichron / ende gaet ouer den berch Baala / ende comt wt tot Jabneel / dat haer eynde de zee is.

De landtpale nu teghent Westen / is de groote zee : dat is de landtpale der kinderen Juda rontom in hare geslachten.

Caleb nu / den sone Jephunne/werdt zijn deel gheghenen onder den kinderen Juda / als de Heere Josua bevael / d naemelijck/ Kiriath Arba des vaders Enack/dat is/ Hebron.

e Ende Caleb die verdreef van daer de drie soonen Enack / Sesai / Ahyman / ende Thalmai / gheboren van Enack:

Ende toech van daer opwaerts tot den inwoonders Debir : maer Debir hiet in voortijden Kiriath Sepher.

Ende Caleb sprack: f Wie Kiriath Sepher slaet / ende wint / dien wil ick mijne dochter Achsa ten wijue gheuen.

Doe wanse Athniel den sone Kenas / des broeders Caleb / en hy gaf hem zijne dochter Achsa ten wijue.

g Ende het begaf hem/ doe sy tot hem reedt / wert haer geraden / eenen acker van haren vader te bidden : ende sy viel vanden esel : Doe sprack Caleb tot haer: Wat is u?

Hy sprack: Gheeft mij eenen seghen: want ghy hebt mij een landt teghent Zuyden ghegeuen / geeft mij ook h † een waterich landt: doe gaf hy haer een waterich landt bouen ende beneden.

Dit is het erf deel des stams der kinderen Juda in hare geslachten.

Ende de steden des stams der kinderen Juda van eenen hoeck totten anderen/aen de landtpale der Edomiten teghent Zuyden/ waren dese/ Kabzeel/ Eder/ Jagur/

Kina/ Dimona/ Adada/

Kedes/ Hazor/ Jethnan/

Siph/ Thelem/ Bealoth/

Hazor Hadatha/ Kiriath Hezron/ dat is/ Hazor/

Amam/ Sema/ Molada/

Hazar Gadda/ Hesmon/ Beth Palet/

Hazar Sual/ Beerseba/ Biziothja/

Baala/ Jim/ Ezem/

El Tolad/ Sichil/ Harma/

Ziklag/ Madmanna/ Dan Sanna/

Lebaoth / Silhim / Ain / Rimon : k dat zijn negben ende twintich steden ende hare dorpen.

In de leechten nu was Esthaol / Zarea/ Asna/

Hanoah/ Engannim/ Thapuah/ Enam/

Jarmuth/ Adullam/ Socho/ Aseka/

Saraim / Adithaim / Gidera / Gederothaim / dat zijn veertbien steden ende hare dorpen.

Zenan/ Hadasa/ Migdal Gad/

Delean/ Mispe/ Jaktheel/

Lachis/ Bazkath/ Eglon/

Chabon/ Lahmam/ Kithlis/

Gederoth/ Beth Dagon / Naema / Makeda / dat zijn sestbien steden ende hare dorpen.

Libna/ Ether/ Asan/

Jephthah/ Asna/ Nezib/

Kegila/ Achsib/ Maresa: dat zijn negben steden ende hare dorpen.

l Ekron met hare dochteren ende dorpen.

Van Ekron ende tot aende m † zee/ alles wat aen Asdod reyckt/ ende hare dorpen/

Asdod met hare dochteren ende dorpen/ Gasa met hare dochteren ende dorpen/ tot aen het water Egypti / ende de groote zee is zijn landtpale.

Op het gheberchte nu was Samir / Jathir/ Socho/

Danna/ Kiriath Sanna/ dat is/ Debir/

Anab/ Esthemo/ Anim/

Gosen/ Holon/ Silo : dat zijn elf steden ende hare dorpen.

Arab/ Duma/ Esean/

Ende Janum

a Num. 36. 8 Josue 17. 4

Steden des stams Juda.

b Iudic. 1. 12 1. Par. 11. 6 2. Sa. 17. 25

Achsa Calebs dochter.

c Iudic. 1. 13

d Iudic. 1. 15

e Iudic. 1. 20

f Iudic. 1. 12 1. Par. 11. 6 2. Sa. 17. 25

g Num. 36. 8 Josue 17. 4

h † Land waterfonteynen/ oft waterspringe

i † Land Hazor/ Hadatha/ Kiriath Hezron/ dat steet.

k Josue 19. 9

l Iudic. 1. 18

m † Middelandsche Zee

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Jamun/Beth Thaphuah/Aphekah/ 53
Humta/Kiriath Arba/dat is/Hebron/Zior: 54
dat zijn negen steden ende hare dorpen.
Maon/Carmel/Siph/Juta/ 55
Jesrael/ Jakdeam/Zanoag/ 56
Kain/ Gibea/Thimna: dat zijn thien ste- 57
den ende hare dorpen.
Halhul/Bethzur/Gedor/ 58
Maarath/Beth Anoth/Eltheko n: dat zijn 59
ses steden ende hare dorpen.
Kiriath Baal/dat is/Kiriath Jearim/Hac- 60
raba/twee steden ende hare dorpen.
Inder woestijne nu / was Beth Araba/ 61
Middin/Sechacha/
Nibsan/ende de Zoutstadt/ ende Engedi: 62
dat zijn ses steden ende hare dorpen.

a Iudic. 1.21 2.Sam.5.7 Dauidheeft se daer nae verdreuen/ so men leest.

n Ende de Jebusiten woonden te Jeru- 63
salem: ende de kinderen Juda en condense niet verdrijuen: Alsoo bleuen de Jebusiten met de kinderen Juda tot Jerusalem / tot op desen dach.

Dat xvj. Capittel.

1. Het erfdeel Ephraim/ ende des halues stamme Manasse/ 5. de landtpale Ephraim.

Het erf deel Ephraim/en des halues stamme Manasse.

Ende het lott viel den kinderen Joseph/ 1
vander Jordanen teghen Jericho/ totten water by Jericho / van Oostenwaert: ende de woestijne / die wt gaet van Jericho/ door het gheberchte Beth El/

a Iudic. 1.22

Ende comt van a Beth El wt na Lus/ en- 2
de gaet door de landtpale Archi Ataroth:
Ende treckt haer af teghen het Westen- 3
waert / nae de landtpale Japhleti / tot aen de landtpalen des nederen Beth Horon / ende tot Gaser toe / ende het eynde is aen de zee:

De landtpale Ephraim.

Dat hebben de kinderen Josephs/ Ma- 4
nasse ende Ephraim ten erf deele ghenomen.
De landtpale der kinderen Ephraim in 5
hare geslachten / haers erfdeels van Oostenwaert / was Ataroth Addar / tot den hooghen Beth Horon:
Ende gaet wt teghent Westen by Mich- 6
methath / die teghent Sichem leyt / alsdan gheeft sy haer om teghen Oosten der stadt Thaenath Silo/ende gaet daer door van Oostenwaert na Janoha:
Ende comt af van Janoha na Ataroth 7
ende Naaratha/ende schiet aen Jericha/ende gaet wt aen de Jordane.
Van Thaphuah gaet sy teghen het We- 8
stenwaert na Nahalkana / ende haren wtganck is aen de zee: dat is het erfdeel des stams der kinderen Ephraim in hare geslachten.
Ende alle landtpalen / steden met sa- 9
men hare dorpen der kinderen Ephraim / waren verstroyt onder het erfdeel der kinderen Manasse:

b Nu.33.11 Iudic.1.29

b Ende sy en verdreuen de Cananiters niet 10
die tot Gaser woonden: alsa bleuen de Cananiters onder Ephraim tot op desen dach / ende werden chijns baer.

Dat xvij. Capittel.

1. Landt/ 7. ende landtpale des halues stamme Manasse. 13. Chijns baerheydt der Cananiten. 14. Manasse ende Ephraim begeeren meer lants/ ende were hen verwillicht.

Het lant des halue stams Manasse.

a Iosue 13.29 b Gen.41.51 ende 48.14 c Num.26.29

Ende het lott viel a den stamme Ma- 1
nasse: b want die is Josephs eerste soone: ende viel op Machir / den eersten sone Manasse / den vader Gilead: want hy was een strijdbaer man / daerom werdt hem Gilead ende Basan.

c Gen.50.23

2 c Voer den anderen kinderen Manasse/ nae hare maechschappen / viel het oock/ namelijck/ den kinderen Abiéser / den kinderen Helek/ den kinderen Asriel/ den kinderen Sechem/ den kinderen Hepher / ende den kinderen Semida: dat zijn de kinderen Manasse/ des soons Josephs / mans namen onder hare maechschappen.

d Num.26.30

3 d Nu / Zelaphehad de sone Hepher / des soons Gilead/ des soons Machir / des soons Manasse/ en hadde gheen sonen/ maer dochteren: ende hare namen zijn dese/ Mahala/ Noa/ Hagla/ Milca/ Thirza.

e Num.27.1 ende 36.11

4 Ende sy traden voor den priester Eleasar/ ende voor Josua den sone Nun/ ende voor de Overste/ ende spraken: De Heere heeft Mose ghebooden/ dat hy ons soude erf deel ghenen onder onsen broederen: ende men gaf hen erf deel onder den broederen haers vaders/ na het beuel des Heeren.

5 Daer vielen dan op Manasse thien snoeren / behalven het landt Gilead ende Basan/ dat op ghene zijde der Jordanen leyt.

6 Want de dochteren Manasse namen erf- deel onder hare sonen / ende het landt Gilead werdt den kinderen Manasse.

7 Ende de Landtpale Manasse was van Asser aen nae Michmethath / die voor Sichem leydt / ende streckt totter rechter zijden aen die van En Thaphuah:

8 Want het landt Thaphuah wert Manasse/ ende is de landtpale Manasse † aende kinderen Ephraim:

† landt des

9 Daer na comt sy af na Nahalkana/tegens Zuydenwaert / tot den beecken toe / die Ephraims zijn/ onder den steden Manasse: Maer van den Noorden is de landtpale Manasse aende beke/ende gaet wt aende zee/

10 Den Ephraim tegent Zuyden/ ende Manasse tegent Noorden/ende de zee is zijne landtpale: ende sal schieten aen Asser vant Noorden/ende aen Issaschar vant Oosten.

f Iosue 17.11

11 Also hadde nu Manasse/ onder Issaschar en- de Asser/ Beth Sean ende hare dochteren/ Ieblaam ende hare dochteren / ende die tot Dor ende hare dochteren/ ende die tot Endor ende hare dochteren / ende die tot Thanach ende hare dochteren / ende die tot Megiddo ende hare dochteren/ ende het derdedeel Napher.

12 Ende de kinderen Manasse en conden dese steden niet innemen / h † maer de Cananiters begonsten te woonen in den selven lande.

h Iudic.1.27 De Cananiters hielden het gheen

13 Ende doe de kinderen Israels machtich werden / maeckten sy de Cananiters chijns baer/ ende en verdreuense niet.

14 Doe spraken de kinderen Josephs met Josua / ende seyden: Waerom en hebt ghy my niet een lott/ ende een snoer des erfdeels gegeuen: ende ick ben doch een groot volck / alsmy de Heere so wel gheseghent heeft?

15 Doe sprack Josua tot hen: Dewijle dat ghy een groot volck zijt/ so gaet opwaerts int wout/ende houwet ontrent / ende maeckt u aldaer steden inden lande der Pherezitteren/ende der Raphaim / dewijle dat u het ghebergte Ephraim te enghe is.

16 Doe spraken de kinderen Josephs: Dat ghebergte i † en sullen wy niet verkrijghen:

i † landt des

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Verdeelinge des landts.

want daer zijn yseren wagheuen bij allen Cananeren / die inden dale des lants woonen / bij welcken leyt Beth Sean ende haer dochteren / ende Jesreel inden dale.

Josua spraeck tot den huyse Josephs / tot Ephraim ende tſ Manasse: Gij zijt een groot volck ende dewijle dat gij so groot zijt / moet gij niet alleen een lot hebben:

Maer het gheberchte sal uwe zijn / daer het woudt is / dat houtwet ommme / so salt wos lots ende zijn / wanneer gij de Cananeren verdruyst / die de yserē wagheuen hebben / ende machtich zijt.

Dat xviij. Capittel.

1. De hutte des Beschepts wordt tot Silo opgherecht. 4. Drij mannen vanden seuen overbleuen stammen werden wtgheſonden het landt te besien / ende wt te deylen. 10. Het lott wort gheworpen ende het erfdeel Ben Jamin / 21. met zijne steden beschreuen.

Ende de gantsche ghemeynte der kinderen Israels vergaederden hen tot Silo / ende richteden aldaer op de hutte des a Beschepts / ende het landt was hen onderworpen.

a Exod. 33. 7.

Ende daer waren noch seuen stammen der kinderen Israels / dien sij haer erfdeel niet uytgedeylt en hadden.

Ende Josua spraeck totten kinderen Israels: Hoe langhe zijt gij so traech / dat gij niet henen en gaet / het landt in te nemen / dat u de Heere uwer Vaderen Gode ghegeuen heeft?

Beschickt u wt eenen yeghelicken stamme drije mannen / dat ick se henen sende: ende sij sullen op ende aen gaen / ende door het landt gaen / ende beschrijuen nae haren erfdeelen / ende weder tot mij comen.

Deylt het landt in seuen deelen: Juda sal blijuen op zijne landtpalen vanden Zuyden af / ende het huys Josephs sal blijuen op zijne landtpalen vanden Noorden af.

Gij dan beschrijft het landt der seuen deelen / ende brengt se herwaerts tot mij / soo sal ick u het lott werpen voor den Heere onsen Godt.

b Want de Leuiten en hebben geen deel onder u / maer het Priesterdom des Heeren is haer erfdeel: Gad nu ende Ruben / ende den haluen stamme tſ Manasse / hebben haer erfdeel genomen op gene zijde der Jordanen / tegheut Oosten / dat hen tſ Mose de knecht des Heeren gheueert heeft.

Doe maeckten hen de mannen op / dat sij henen ghinghen: ende Josua ghebaedt henen / dat sij henen wouden gaen het landt te beschrijuen / ende seyde: Gaet henen / ende door wandelt het landt / ende beschrijuet: ende comt wedder tot mij / dat ick u hier het lott werpe voor den Heere tot Silo.

Alsoo gingen de mannen henen / ende doorsaghen het landt / ende beschreuen op eenen boeck na den steden in seuen deelen / ende quamen tot Josua int legher tot Silo.

Doe worp Josua het lott over haer tot Silo voor den Heere / ende deylde aldaer het landt uit onder de kinderen Israels / een yeghelicken zijn deel.

Ende het lott des stams der kinderen Benjamin uyt na hare geslachten / ende de landtpale haerer lots ginck uyt / tusschen den kinderen Juda ende den kinderen Josephs.

Ende haer landtpale was nae den hoeck tegent Noorden / vander Jordane aen / ende gaet opwaerts aende zijde Jericho ban het Noordenwaert / ende comt oyt gheberchte tegent Westenwaert / ende gaet wt aende woestijne Beth Auen:

Ende gaet dan daer na Lus / aende zijde aen Lus tegent Zuydenwaert / dat is / Beth El / ende comt af na Ataroth Addar / aenden berge die bant Zuyden herwaert leyt aenden nederen Beth Horon:

Daer na neycht sij haer / ende kromt haer om na den hoeck des Westens / tegent Zuyden / vanden berghe die voor Beth Horon tegent Zuydenwaert leyt / ende gaet wt aen Kiriath Baal / dat is / Kiriath Jearim / de stadt der kinderen Juda: dat is het eynde tegheut Westen.

Nu / het eynde tegheut Zuyden / is vanden Kiriath Jearim aen / ende gaet wt teghen het Westen / ende comt wt totter waterfontevnen Nephtoah:

Ende gaet af aen des berchs eynde / die voor den dale des soons Hinnam leyt / welcke in de leechte Raphaim tegent Noorden leyt / ende gaet af door het dal Hinnam / aende zijde der Jebusiteren / tegheut Zuyden / ende comt af totter fonteynen Rogel:

Ende reeckt haer bant Noordenwaert / ende comt wt na En Semes / ende comt wt tot den e † hoopen die tegheu Adummim opwaert ligghen / ende comt af totten steen Bohen / des soons Ruben:

e stand. [plaetsen] Geliloth.

Ende gaet ter zijden heuen bij den blacken beide dat tegheut Noorden leyt / ende comt af op het blacke beldt:

Ende gaet aen der zijden Beth Hagla / die tegheut Noorden leyt / ende zijn eynde is aen der tonghen des souten zees / tegheut Noorden / aen den f † hoeck der Jordanen tegheut Zuyden: dat is de landtpale tegheut Zuyden.

f stand. eynde

Nu het eynde tegheut Oosten sal de Jordane eynden: dat is het erf deel der kinderen Ben Jamin / in hare landtpalen rontom / na hare geslachten.

De steden nu des stams der kinderen Ben Jamins in hare geslachten zijn dese: Jericho / Beth Hagla / Emek Kezi /

Beth Araba / Zemaraim / Beth El /

Auim / Hapara / Ophra /

Caphar Ammonai / Ophni / Gaba: dat zijn twaelf steden ende hare dorpen.

Gibeon / Rama / Beerath /

Hispe / Caphira / Mosa /

Reken / Jerpeel / Tarrala /

Zela / Eleph / ende de Jebusiteen / dat is / Jerusalem / Gibeath / Kiriath / veerthien steden ende hare dorpen: dat is het erf deel der kinderen Ben Jamin in hare geslachten.

Dat xix. Capittel.

1. De erfgenamen der stammen Simeon / 10. Zebulon / 17. Isaschar / 24. Asser / 32. Naphthali / 40. Dan / 49. ende Josua.

Erf deel des stams der kinderen Simeons.

a Gen. 49. 5.
b 1. Par. 4. 28

Hier na viel het ander lott des stams der kinderen Simeons na haren ghelachten / a ende haer erfdeel was onder het erfdeel der kinderen Juda.

b Ende hen werdt ten erf deele / Beerzeba / tſ Molada /

Hazar Sual / Bala / Azem /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Etholab/Bethul/Harma/ 4
Ziklag/Beth Harcaboth/Hasar/Susa/ 5
Beth Lebaoth/Saruhen: dat zijn derthien 6
steden ende hare doppen.
Ain/Rimon/Ether/Asan: dat zijn vier 7
steden ende hare doppen.
Daer tos alle doppen die rondtom dese 8
steden ligghen/tot c † Balaath/Beer/Ra-
math/tegheut Dyden: dat is het erf deel
des stams der kinderen Simeon/in haren
ghellachten:
d Want der kinderen Simeons erf deel is 9
onder dat stoer der kinderen Juda: dewijle
dat het erf deel der kinderē Juda hen te groot
was/daeroin erfden de kinderen Simeons
onder haer erf deel.
Het derde lott viel oyde kinderen e Sebu- 10
lon/na hare ghellachten: ende de landtpale
haers erf deels was tot Sarid toe:
Ende gaet opwaerts/na den Westenwaert/ 11
na Marcala/ende schiet aen Dabaseth/ende
schiet aende beke die voor Jakneam vliet:
Ende keert haer van Sarid/tegen den op- 12
gauck der Sonnen/tot aende landtpale Cis-
loth Thabor/ende comt wt na Dabrath/ende
gaet opwaerts na Japia:
Ende van daer gaet sy tegent Oosten door 13
f † Githa Hepher/Ithakazin/ende comt wt
na Rimon/f Mithoar ende Nea:
Ende gheeft haer om dan het Noorden na 14
Nathon/ende haren wtganck is in het dal
Jephthahel/
Kahath/Nahalal/Simron/Jedeala/ende 15
Bethlehem: dat zijn twaelf steden ende hare
doppen:
Dat is het erf deel der kinderen Sebulon 16
in hare ghellachten: dat zijn hare steden ende
doppen.
Het vierde lott viel oyde kinderē Issachar/ 17
na hare ghellachten:
Ende haer landtpale was/Jesrael/Che- 18
sulloth/Sunem/
Haphraim/Sion/Anaharath/ 19
Rabith/Kision/Abez/ 20
Remeth/Enganim/Enhadda/Beth- 21
Pazez:
En schiet aen Thabor/Hahazima/Beth- 22
Semes/ende haer eynde is aende Jordane:
sesthien steden ende hare doppen:
Dat is het erf deel des stams der kin- 23
deren Issachar in hare ghellachten/steden en-
de doppen.
Het vijfste lott viel opden stamme der kin- 24
deren Asser/na hare ghellachten.
Ende haer landtpale was/Helkath/Hali/ 25
Beten/Achsaph/
Alamelech/Amead/f Misael: ende schiet 26
aenden Carmel aen de zee/ende aen g † Si-
hor Libnaeh:
Ende keert haer teghen den opgauck der 27
Sonnen na Beth Dagon/ende schiet aen Se-
bulon/ende aen het dal Jephthael/teghent
Noorden/Beth Emek/Negiel/ende comt wt
tot Chabul ter lincker zijden/
Ebron/Rehob/Hamon/Kana/tot aent 28
groot Zidon:
Ende keert haer na Rama/totter vaster 29
stadt Tyr toe/ende keert haer na Hossa/ende
gaet wt aende zee/na dat huser tot Achzib/
Uma/Aphek/Rehob: twee ende twintich 30
steden ende doppen:
Dat is het erf deel des stams der kinderen 31
Asser in hare ghellachten/steden ende doppen.
Het sesde lott viel op de kinderē Naphthali 32
in hare ghellachten:
Ende hare pale i waren van Heleph/Elon/ 33
door Zaanaim/Adami/Nekeb/Jabne El/tot
Lakum toe/ende gaet wt aende Jordane:
Ende keert haer na den Westen na Az- 34
noth Thabor/ende comt van daer wt na Hu-
koh/ende schiet aen Sebulon teghent Zuy-
den/ende aen Asser teghent Westen/ende aen
Juda aen de Jordane/teghen den opgauck
der Sonnen:
Ende heeft vaste steden/Zidim/Ser/Ha- 35
math/Rakath/Chinnareth/
Adama/Rama/Hazor/ 36
Redes/Edrei/Enhazor/ 37
Jeron/f Migdal El/Harem/Beth Anath/ 38
Beth Sames: negenthien steden ende hare
doppen:
Dat is het erf deel des stams der kinde- 39
ren Naphthali in hare ghellachten/steden
ende doppen.
Het seuende lott viel op den stamme der 40
kinderen Dan/na hare ghellachten:
Ende de palen haers erf deels waren/Za- 41
rea/Estheol/Irames/
Saalabim/Aialon/Jethla/ 42
Elon/Thimnatha/Ekron/ 43
Elteke/Gibethon/Baalath/ 44
Jehud/Bne Barach/Gath Rimon/ 45
f Me Jarkon/Rakon met de palen teghen
Japho.
Ende aen den seluen eyndet haer de landt- 47
pale der kinderen Dan: ende de kinderē Dan
togheu opwaerts/ende krischden teghen Le-
sem/ende wonnen ende sloeghen se metter wonne
scherpte des zweerdts/ende namense in/ende
woonden daer in/ende noemdense Dan/na
haers vaders naame.
Dat is het erf deel des stams der kinderen 48
Dan in hare ghellachten/steden ende doppen.
Ende dae sy het landt gantsch wtghedeylt 49
hadden met zijne landtpalen/gauen de kinde-
ren Israels Josua/den sone Nun/een erfdeel
onder hen.
Ende gauen hem/na den bevele des Hee- 50
ren/de stadt die hy begheerde/namelijc
ken/Thimnath Serah/op het ghebercchte
Ephraim: daer bouwde hy de stadt/ende woon-
de daer in.
k Dat zijn de erf deelen/die Eleasar de 51
Priester/ende Josua de sone Nun/ende de
oueste der Vadders onder de geslachten door
het lott/den kinderen Israels wtdeylden/tot
Silo door den Heere voor de deure der hutten
des l † beschevdts/ende vollachten alsoo het
wtdeylen des landts.

Het xx. Capittel.

1. Wtdeylinghe der Vlyghsteden/ende van haren
ghebruycke.

1 Ende de Heere sprack met Josua/ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels: Gheest hen
sommighe Vlyghsteden onder v/a daer ick v
door Mose van gheseyt hebbe:
3 Daer een doodtlaghet/die een ziele onwe-
tents ende onwerende slaet/ende vlieden mach/
dat sy onder v voor zijn voor den bloetwreker.
4 Ende die tot dier steden een vlucht/die
sal stam buyten voor der stadtpoorte/ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

voor den Oudersten des stadts zijne saken verclaren: soo sullen sy hem tot hen nide stadt nemen/ ende hym ruymte gheuen/ dat hy by hen woone.

Ende wanneer hem de bloetwreker nacht: soo en sullen sy den doodslagher in zijne handen niet ouergheuen/ dewijle dat hy onuersiens synen naesten ghesla ghen heeft: ende en is hem te voren niet vyandt gheweest.

Doo sal hy inder stadt woonen/ tot dat hy voor de vergaderinghe voor het ghericht: tot dat de hooghe Priester sterft/ die tot der seluer tijde zijn sal: alsdan sal die doodslager weder comen in zijn stadt/ ende in zijn huys/ inder stadt daer hy van gheuloden is.

Doe verclaerden sy Kedes in Galilea/ opt gebergte Naphthali/ ende Sichem/ opt gheberchte Ephraim/ ende Kiriath Arba/ dat is/ Hebron/ opt gheberchte Juda.

Ende op ghene zijde der Jordanen/ daer Jericho leyt/ tegen den opganck der Sonnen/ a gauen sy Bezer inder woestijne/ op dat effen velde/ uyt den stamme Ruben/ ende Ramoth in Gilead/ uyt den stamme Gad/ ende Golan in Basan/ uyt den stamme Manasse.

Dat waren de steden/ die allen kinderen Israels/ ende den vreemdelinghen/ die onder hen woonden/ c bestemt waren/ dat daer heen vluchten soude/ wie een ziele onuersiens slaet/ dat hy niet en sterue door den bloedtwreker/ tot dat hy voor de ghemeynte ghestaen heeft.

Het xxi. Capittel.

1. Steden den Leuiten/ Aarons kinderen/ 20. ende den anderen Kahathiten. 27. Gersonites/ 34. ende Merarites gheschreuen.

De steden der Leuiten.

Die traden hier toe de ouerste baders onder den Leuiten tot de priester Eleasar/ ende Josuaden sone Nun/ ende tot de ouerste Baderen onder de stammen der anderen Israels/

Ende spraken met hen tot Silo inden lande Canaan/ende seyden: a De Heere heeft geboden door Mose/ dannen ons steden geuen soude te woonen/ ende der seluer b voorsteden tot onsen bee.

Doe gauen de kinderen Israels den Leuiten van haren erfdeelen/ nae den beuele des Heeren/ dese steden ende hare voorsteden.

Ende het lott viel opt ghelachte der c Kahathiten/ende den kinderen Aaron/des Priesters uyt den Leuiten/ worden door het lott derthien steden/ vanden stamme Juda/ vanden stamme Simeon/ ende vanden stamme Ben Jamin.

Den anderen kinderen Kaheneteghen Kahath/ desseluen geslachts/worden door het lott thien steden vanden stamme Ephraim/ vanden stamme Dan/ende vanden haluen stamme Manasse.

Ende den kinderen Gerson/ desselues ghe- 6
slachts/ worden door het lott derthien steden/ vanden stamme Issachar/vanden stamme Asser/ende vanden haluen stamme Manasse/tot Basan.

Den kinderen Merari/ haers ghestachts/ 7
worden twelf steden/ vanden stamme Ruben/ende stamme Gad/ende vanden stamme Sebulon.

Also gauen de kinderen Israels den Leui- 8
den door het lott dese steden/ ende hare voorsteden/ als de Heere door Mose ghebodenhadde.

9 Vanden stamme der kinderen Juda/ ende vanden stamme der kinderen Simeons/ gauen sy dese steden/ die sy met hare namen noemden.

10 Den kinderen Aaron/ des ghestachts der Kahathiten/ uyt den kinderen Leui/ want het eerste lott was haer.

11 d So gauen sy het in Kiriath Arba/ die des vaders Enack was/ dat is Hebron op het gheberchte Juda/ ende hare voorsteden rontom haer. b 1. Par. 6. 55

12 e Doch den acker der stadt/ ende hare dorpen/ gauen sy Caleb/ den sone Jephunne/ tot zynder besittinghe. e Josue 14. 13 ende 15. 13

13 Also gauen sy den kinderen Aaron des priesters de vryestadt des doodslaghers/ Hebron ende hare voorsteden/ Libna ende hare voorsteden/

14 Jather ende hare voorsteden/ Esthmoa ende hare voorsteden/

15 Holon ende hare voorsteden/ Debir ende hare voorsteden/

16 Ain ende hare voorsteden/ Jutta ende hare voorsteden/ Beth Semes ende hare voorsteden: ueghen steden van dese twee stammen.

17 Vanden stamme Ben Jamin uyt gauen sy vier steden: Gibeon ende hare voorsteden/ Geba ende hare voorsteden/

18 Anathoth ende hare voorsteden/ Almon ende hare voorsteden:

19 Dat alle steden der kinderen Aaron des Priesters/derthien waren met hare voorsteden.

20 f Den geslachten uyt der anderen kinderen Kahath/ den Leuiten/ worden door het lott vier steden/vanden stamme Ephraim: De Kahathiters steden.

21 Ende gauen hen de vryestadt der doodtslaghers/Sichem ende hare voorsteden/opt gheberchte Ephraim/Geser ende hare voorsteden/ f 1. Par. 6. 66

22 Kibzaim ende hare voorsteden/Beth Horon ende hare voorsteden.

23 Vanden stamme Dan/vier steden: Elthese ende hare voorsteden / Gibthon ende hare voorsteden/

24 Aialon ende hare voorsteden / Gath Rimmon ende hare voorsteden.

25 Vanden haluen stamme Manasse / twee steden/ Thanach ende hare voorsteden/Gath Rimmon ende hare voorsteden:

26 Dat alle steden der anderen kinderen des geslachts Kahath / thien waren met hare voorsteden.

27 Dareenteghen den kinderen Gerson uyt de geslachten der Leuiten / worden ghegheuen/ vanden haluen stamme Manasse / twee steden/ de vryestadt voor de doodtslaghers/Golon aen Basan/en hare voorsteden/ Beesthra ende hare voorsteden. Der Gersoniters steden.

28 Vanden stamme Issachar/vier steden: Kision ende hare voorsteden / Dabrath ende hare voorsteden/

29 Jarmuth ende hare voorsteden / En Ganim ende hare voorsteden.

30 Vanden stamme Asser / vier steden: Misseal ende hare voorsteden / Abdon ende hare voorsteden/

31 Helkath ende hare voorsteden/ Rehob ende hare voorsteden.

32 Vanden stamme Naphthali / vyf steden:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

de wijse stadt Kedes voor de doodtlaghers in Galilea/ende hare voorsteden / Hamoth Dor ende hare voorsteden / Kartham ende hare voorsteden.

Dat alle steden des ghelachts der Gersoniten derthien waren met haren voorsteden. 33

Der Merarisiters steden.

Den gellachten nu der kinderen Merari/ den anderen Leuiten wordē ghegeuen: vanden stamme Sebulon vier steden/ Jakneam met haren voorsteden / Kartha met haren voorsteden / 34

Dimna met haren voorsteden / Nahalal met haren voorsteden/Kartha met haren voorsteden. 35

Vanden stamme Ruben/vier steden: Beser met haren voorsteden / Jahza met haren voorsteden. 36

Kedemoth met haren voorsteden/Mephath met haren voorsteden. 37

Vanden stamme Gad/vier stedē: de wijse stadt voor de doodtlaghers / Ramoth in Gilead/met haren voorsteden/Mahanaim met haren voorsteden. 38

Hesbon met haren voorsteden/Jaezer met haren voorsteden. 39

Dat alle steden der kinderen Merari in haren ghelachten / der anderen Leuiten / na haren lote twaelf waren. 40

Acht ende veertich steden der Leuiten.

Alle steden der Leuiten onder dat erue der kinderen Israels / waren acht ende veertich/ met haren voorsteden. 41

Ende een yeghelijck dese stede hadde een voorstadt rondtom haer / de gene ghelijck als de ander. 42

Alsoo gaf de Heere den Israeliten alle dat landt/ g dat hy ghesworen hadde haren vaderen te gheuen/ende sy namen dat in/ en woonden daer in. 43

g Ge.13.v.15 ende 15.v.18. ende 17.v.6. ende 28.v.13.

Ende de Heere gaf hen ruste van alle rontom/ als hy haren vaderen ghesworen hadde/ ende niemant van haren vianden wederstont hen / maer alle haren vianden gaf hy in haren handen. 44

Ende daer en ghelgeerde niets aen allen goede/dat de Heere den huyse Israels gesproken hadde: het quam altemael. 45

Dat xxij. Capittel.

1. De twee stammen ende halven stamme worden te rugghe in haer landt gesonden/ 5. met beuele dat sy Godts gebodt neerstelick houden souden/ 8. ende haer verouerde goet onder hare broeders verdeylen/ 10. de stamme in Canaan ontrusten over den altaer dien sy onder wegen bouwen/ willense verklaren/ 13. senden hen ernstige boodtschap nae/ 21. ende doe sy haer verantwoorden hooren/ 32. worden sy ghenoeghē, en loven Godt.

Twee stammen ende eenen halven wert te rugghe in zijn lant gesonden.

a Nu.32.29.

DE epschte Josua de Rubeniten/ ende Gaditen/ ende den halven stamme Manasse. 1

Ende sprack tot hen: a Ghy hebt alles dat ghehouden/ wat v Mose de knecht des Heeren ghebodē heeft/ ende mijnder stemme ghehoorsaem gheweest in allen wat ick v ghebodē hebbe. 2

Ghy en hebt uwe broeders niet verlaten langhen tijdt / tot op desen dach / ende hebt ghehouden den dienst des Heeren uws Godts. 3

Dewijle nu de Heere uwe God/uwe broeders heeft tot ruste ghebracht / als hy hen ghesworen heeft/ so keert v nu / ende treet henen in uwe ghiten/ ende in uwe erue/ 4

b Nu.32.33. Deut.3.12. Josue 12.6. ende 13.v.8.

dat v Mose de knecht des Heeren ghegeuen heeft/op ghene zijde der Jordanen.

Voordt siet ras ae met neerstichevt/ dat ghy doet na den ghebode ende wet / dat v Mose de knecht des Heeren geboden heeft: c dat ghy den Heere uwen God bemint / ende wandelt in alle zijne weghen/ ende zijne ghebodē houdt/ende hem aenhangt / ende hem dient van gantscher herten / ende van gantscher zielen. 5

c Deut.6.v.5. ende 10.v.12. ende 11.v.13. ende 30.v.6.

Alsoo seghendese Josua / ende liet se gaen: ende sy ghinghen henen na haren hutten. 6

d Den halven stamme Manasse / hadde Mose erf deel gheghenen tot Basan: de ander helft gaf Josua erf deel onder haren broederen/op dese zijde der Jordanen tegent Westen: ende doe hy se liet gaē na haren hutten/ ende haer gheseghent hadde. 7

Syzack hy tot hen: Ghy comt weder tot huys met grooten goede tot uwen hutte/met seer veel vees/silver/ gout/ metael/ yser/ ende cleederen: e so deylt nu den roof uwer vianden met uwe broederen. 8

Alsoo keerden de Rubeniten / Gaditen/ende den halven stamme Manasse om / ende ginghen van den kinderen Israels wt Silo/ die inden lande Canaan leydt / dat sy in het landt Gilead tegen/ ten lande haerder eruen/ dat sy besaten wt den bevele des Heeren door Mose. 9

Ende doe sy quamen aen de ft hoopen aen de Jordane/ die inden lande Canaan liggen/ bouweden de selue Rubeniten / Gaditen/ ende den halven stamme Manasse/ aldaer aen de Jordane eenen grooten schoonen altaer. 10

Doe nu de kinderen Israels hoorden seghen: Siet/de kinderen Ruben / de kinderen Gad / ende den halven stamme Manasse/ hebben eenen altaer ghebout teghen het landt Canaan / by de hoopen aen de Jordane / op dese zijde der kinderen Israels. 11

Doe vergaderde sy hen met der gantscher ghemeynten tot Silo / dat sy teghen hen optoghen met eenen heyre. 12

Ende sonden tot hen int landt Gilead/ Pinehas den sone Eleasar des Priesters. 13

Ende met hem thien vierste voorsten van den huyse haerder vaderen / wt eenen yeghelicken stamme Israels eenen. 14

Ende dat sy tot hen quamen int landt Gilead/spraken sy met hen/ende seyden: 15

So laet v de gantsche ghemeynte des Heeren seggen: h Hoe besondicht ghy v also aen den Godt Israels / dat ghy v vanden Heere af wendet/doemmede dat ghy v eenen altaer bout/dat ghy afvalt vanden Heere? 16

h Iosue 22.v.22.

Isset ons te weynich i aen der misdaedt Peors? dā welcker wy noch tot op desen dach niet ghereynicht en zijn / ende quam een plaghe onder de ghemeynte des Heeren. 17

i Num. 25.v.3. Deut. 4.v.3.

Ende ghy wendt v oock noch heden van den Heere wech / ende zijt heden afvallich ghewordē vanden Heere / dat hy heden oft morghen over de gantsche gemeynte Israels toornich worde. 18

Dunckt v het landt uwer eruen onreyn/ so comt over in het landt dat de Heere besitt/ daer de woninge des Heeren is / ende neemt erue onder ons / ende en wordt niet afvallich vanden Heere/ende dat ons/dat ghy v eenē altaer bout 19

boum

bouen den Altaer des Heeren onses Godts.
k Besondichde hem Achan de sone Serah 20
niet aen den verbandden goede? ende den
toorne quam ouer de gantsche ghemeynte Is-
raels: ende hy en ginck niet alleen onder/ om
sijnder misdaet.
Doe antwoorden de kinderen Ruben/ende 21
de kinderen Gad/ ende den halven stamme
Manasse/ ende seyden totten hoofden ende
oversten Israels:
De stercke Godt de Heere/de sterche Godt 22
de Heere weet het: soo weet het Israel ock:
dallen wy af/ oft sondigen teghen den Heere/
soen helpe hy ons heden niet.
Ende soo wy daerom den altaer ghe- 23
timmert hebben/ dat wy ons van den Hee-
re afwenden wilden/ brandtoffer oft spijs-
offer daer op offeren/ oft dancktoffer daer op
doen den Heere/ soo eyschе het den Heere
van ons.
Ende soo wy het niet veel meer uit sorghe 24
des dinckts ghedaen en hebben/ ende ghe-
dacht: Heden oft morghen mochten uwe kinde-
ren tot onse kinderen segghen: Wat gaet v de
Heere de Godt Israels aen?
De Heere heeft de Jordaen ter landepale 25
ghesteken tusschen ons ende uwe kinderen
Ruben ende Gad/ ghy en hebt gheen deel
aen den Heere: daerinnede souden uwe kin-
deren onse kinderen vander vreese des Heeren
afwijsen:
Daerom spraken wy: Laet ons eenē altaer 26
timmeren/niet ten offer noch ten brandtoffer:
l Maer dat het een ghetuyghe sy tusschen 27
ons ende v/ende onse nacomelinghen/ dat
wy den Heere dienst doen mogen voor hem/
met onse brandtoffferen/ danckofferen/ ende
andere offeren: ende uwe kinderen heden
oft morghen niet segghen en derven tot
onse kinderen: Gy en hebt gheen deel aen
den Heere.
Wanneer sy dannoch alsoo tot ons segghen 28
souden/ oft tot onse nacomelingen/ heden oft
morghen/ soo conden wy sy segghen: Siet de
ghelickenisse des altaers des Heeren/ dien
onse vaders ghemaeckt hebben/niet ten offer/
noch ten brandtoffer/ maer tot eenen ghetuy-
ghe tusschen ons ende v.
Dat sy verre van ons/ dat wy afvallich 29
worden van den Heere/dat wy ons heden
wenden van hem af/ende eenē altaer
timmeren ten offer/ ten brandtoffer/ ende ten
spijsoffer/ ende andere offeren/ buyten den al-
taer des Heeren onses Godts/ die voor sijne
woninghe staet.
Doe hoorde Pinehas de Priester/ ende de O- 30
verste der ghemeynte/de Hoofden Israels/die
met hem waren/hoorden desе woorden/die de
kinderen Ruben/Gad/ende vanMasse seyden/
duncken sy hen wel.
Ende Pinehas/de sone Eleasar des Prie- 31
sters/ sprack totten kinderen Ruben/Gad/
ende vanMasse: Heden bekennen wy dat de
Heere onder v is/ dat ghy v aenden Heere
niet misvandicht en hebt in deser daet: nu hebt
ghy de kinderen Israels verlijdt vander hant
des Heeren.
Doe toech Pinehas/ de sone Eleasar des 32
Priesters/ ende de Oversten / uyt den lant-
de Gilead / van den kinderen Ruben ende
de Gad/weder int landt Canaan / totden
kinderen Israels/ende seydent hen weder.
Dat bequam den kinderen Israels wel: ende 33
en seyden niet meer / dat sy wilden oprec-
ten met eenen heyre teghen hen/ te verderuen
het landt daer de kinderen Ruben ende Gad
in woonden.
Ende de kinderen Ruben ende Gad hieten 34
den altaer: n Dat het een ghetuyghe sy tus- n Israel. Het
schen ons/ende dat de Heere Godt sy. want hy is ge-
tuyge tusschen
ons dat de
Heere God is.

Dat xxij. Capittel.

1. Een schoone ernstighe vermaninghe Josua aen het volck/ 6. dat sy hen in haerder ruste met ganscher ernste des weets des Heeren/ ende sijne tegnen dienste benaerstighen/ 12. ende hoe sy met vermenghinghe met den ghedenen van den Heere afvallen/ 14. dat niet wesenlijcher sijne gedreyghde straffe/ als sijne toeghesegde weldaet/ aen hen vaelgeren sal.

1 Ende na eenen langen tijdt/ doe de Hee- Een schoone
re Israel hadde te rusten ghebracht/ voor vermaninge
allen haren vianden rontsom/ ende Jo- Josua/ aen
sua nu out ende wel bedaecht was/ het volck Is-
raels.
2 Dat eyschede hy het gantsche Israel/ende
hare oudste Hoofden/ Richters ende Amp-
lieden te samen/ ende sprack tot hen: Ick ben
out ende wel bedaecht:
3 Ende ghy hebt ghesien alles wat de Heere
uwe Godt ghedaen heeft aen alle desе volc-
ken voor v henen: want de Heere uwe Godt
heeft selfs voor v ghestreden.
4 a Siet/ ick hebbe v de overgebleven volcken a Judic. 1.9
door het lott wegh gedeylt / eenen yeghelicken
stamme sijn erf deel/ bande Jordane een ende
de alle volcken/die ick wegh gerot hebbe/ en-
de aende groote zee/ teghen den ondergank
der Sonnen.
5 b Ende de Heere uwe Godt salse wtstooten b Deut. 12.29
voor v henen/ende van v verdrijuen/ dat ghy
hare landt ouercomt/ als v de Heere uwe Godt
ghesproken heeft.
6 c Soo hebt nu een gantsch wijsmoedighen c Josue 1.7
moet/dat ghy houdt ende doet alles wat ghe-
schreuen staet int Wetboeck Mosi: d dat ghy d Deut. 4.2
daer niet van en wijckt noch ter rechter / noch ende 6.24
ter slincker handt:
7 Op dat ghy niet onder desе ouerblevene
volcken en comt/ die by v zijn / ende niet en
ghedencket e noch sweert by den name hae- e Deut. 10.20
der goden / noch hen en dient/ noch hen aen-
bidt:
8 f Maer den Heere uwen Godt aenhanghet/ f Deut. 7.2
als ghy tot ny desen dach ghedaen hebt: ende 28.7
9 f So sal de Heere voor v verdrijuen groote
ende machtighe volcken: ende niemandt en
heeft v weder/staen/tot op desen dach.
10 g Elwer een sal duysent laghen: want de g Deut. 26.8
Heere uwe Godt strijdt voor v/ als hy v ghe- Esaie 30.17
sproken heeft.
11 Daerom soo bewaert op het alderneer-
stichste uwe zielen/ dat ghy den Heere uwen
Godt lief hebt.
12 h Soo ghy v daerentoghen omkeert / ende h Deut. 7.2
desen ouergheblevenen volcke aenhangt/ ende v ende 11.28
met hen i vermaechschapt / dat ghy onder i Israh. verbint
hen/ ende sy onder v comen/ door houwe-
lycken/
13 So weet dat de Heere uwe Godt niet meer
en sal alle desе volcken voor v verdrijuen:
maer sy sullen v ten stricke ende nette / ende
ter gheesselen in uwer zijden worden / ende ten
doorn in uwen oogen/tot dat hy v ombringt
vanden goeden lande / dat v de Heere uwe
Godt ghegheuen heeft.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

h 1.Reg.2.2 Siet/ick gae heden daerom/als alle we- 14
reldt: ende ghy sult weten van gantscher herten ende van gantscher zielen / dat niet een woordt ghefaelgeert en heeft aen allen den goeden / dat de Heere uwe Godt ghesproken heeft: het is alles ghecomen / ende niet een achterbleuen.

i Deut.28.15 Ghelijck als alle het goet ghecomen is/dat 15
v de Heere uwe Godt ghesproken heeft: alsoo sal de Heere oock over v comen laten alle het quaet / tot dat hy v verdelghe van desen goeden lande / dat v de Heere uwe Godt gheghe-uen heeft:

m Jos.24.20 m Wanneer ghy overtreedt het verbondt 16
des Heere uws Godts / dat hy v geboden heeft / ende henen gaet / ende andere goden dient / ende hen aenbidt / dat den toorn des Heeren over v vergramt / ende v haest ombrenghet / vanden goeden lande dat hy v ghegheuen heeft.

Dat xviij. Capittel.

1. Een verhael der weldaden Gods / van Abraham af tot op de tyden Josue / den volcke Israels bewesen / 14. ende daer op een ander vermaninghe / dat sy sijne ghebooden trouwelijcken houden / ende sijnen dienst / 19. dewijle hy een heylich / sterck / ende yverich Godt is / onvermengt bewaren. 15. Gods verbondt werdt / 16. over des volcx beleentenisse / 22. ende verplichtinghe / vernieut / 26. ende een ghedencksteen ten ghetuyghe opghericht. 29. Josua / 33. ende Eleasar sterven. 32. Josephs ghebeente wordt / na sijnen bevele / begraven.

Sichem. Een ander vermaninge Josue / aen het volck Israels.

a 1.and.riep

JOsua vergaderde alle stammen Israels 1
tot Sichem / ende a riep de Oudtste van Israel / de Hooftden / de Richters / ende Amptluyden: ende doe sy voor Godt ghetreden waren /

b Gen.11.26. 31 Judith 5.6 Act.7.2 c Gen.12.1

Spraeck hy totten gantschen volcke: Soo 2
sent de Heere de Godt Israels: b Uwe Vaders woonden in voortyden op ghene zijde des waters / Thaeah / Abraham ende Nahors vader / ende dienden andere goden.

c Doe nam ick uwen vader Abraham / op 3
ghene zijde des waters / ende liet hem wandelen in den gantschen lande Canaan / ende vermeerderde hem zijn zaedt / d ende gaf hem Isaac:

d Gen.21.3 e Gen.25.23 f Gen.36.8 g Gen.46.6

e Ende Isaac gaf ick Jacob ende Esau: 4
f ende gaf Esau het ghebeerchte Seir te besitten: g Jacob daerentegen ende sijne kinderen togen af in Egypten.

h Exod.3.10 i Exod.7.8.9. 10.11

h Doe sandt ick Mosen ende Aaron: i en 5
de plaechde Egypten / als ick dan onder hen ghedaen hebbe.

k Exod.12.37 l Exod.14.9

k Daer na leydde ick v ende uwe Vaders 6
wt Egypten: l Ende doe ghy aen de zee quaemt / ende de Egyptenaers uwe Vaderen nalaechden / met wagheuen ende ruyteren / tot aende * Schelfzee.

* and. Rietzee / of Roodezee.

Doe schreyden sy totten Heere / die sette 7
een duysternisse tusschen v ende den Egyptenaers / ende voerde de zee over hen / ende bedeckte se: ende uwe ooghen hebben gesien wat ick in Egypten ghedaen hebbe: ende ghy hebt ghewoont inder woestijne eenen langhen tijdt.

Ende ick hebbe v ghebracht int landt der 8
Amoriten / die op ghene zijde der Jordanen woonden: m ende doe sy teghen v krychden / gaf ick se in uwe handen / dat ghy haer landt besaet / ende vernielde se voor v:

m Num.21. 24.35.

n Num.22.3 Deut.23.4

Doe maeckte hem Balack / de sone 9
Zipor / der Moabiten coninck op / ende krychde teghen Israel: ende sandt beden / ende liet Bileam den sone Beor halen / dat hy v vervloeckede:

Doch ick en wilde hem niet hooren / ende 10
hy seghende v / ende ick verloste v wt sijnen handen.

Ende doe ghy over de Jordaen ginckt / en 11
de tot Jericho quaemt / o krychden teghen v de burgheers van Jericho / de Amoriten / Pherezieers / Cananeers / Hethiteers / Gergasiters / Heviteers / ende Jebusiteers / doch ick gaf se in uwe handen:

p Ende sandt Hoornen voor v henen / die 12
dreven se voor v heuen / de twee coninghen der Amoriten / niet door v zwaerdt / noch door uwen boghe.

q Deut.6.10.11

q Ende hebbe v een landt ghegheuen / daer 13
ghy niet aen ghearbeydt en hebt / ende steden die ghy niet ghebouwet en hebt / dat ghy daer in woonen soudt / ende eten van de wijnberghen ende olyeboomen / die ghy niet geplant en hebt.

r Jos.24.14

r Soo vreest nu den Heere / ende dient hem 14
ghetrouwelijck ende oprechtich / ende laet varen de goden die uwe vaders ghedient hebben op ghene zijde des waters / ende in Egypten / ende dient den Heere.

s Behaecht het v dan noch niet dat ghy den 15
Heere dient / so verkiest v heden / welcken ghy dienen wilt / den Gode die uwe Vaders ghedient hebben op ghene zijde des waters / of de goden der Amoriten / in welcker landt ghy woont: daerentegen ick ende mijn huys willen den Heere dienen.

Doe antwoordde het volck / ende sprack 16
Dat sy verre van ons / dat wy den Heere verlaten / ende andere goden dienen:

Want de Heere onse Godt heeft ons ende 17
onse vaders wt Egyptenlandt gheleyde / wt den diensthuyse: ende heeft voor onsen oogen suicke groote teeckenen ghedaen / ende ons bewaert opden gantschen wegh die wy ghegaen zijn / ende onder alle volcken door welcke wy ghegaen zijn.

Ende heeft weghestooten voor ons henen 18
alle volcken der Amoriten / die inden lande woonden: daerom willen wy ook den Heere dienen / want hy is onse Godt.

Josua sprack totten volcke: Ghy en cont 19
den Heere niet dienen: want hy is een heylich ende sterck Godt / ende een ijverich Godt / die uwer overtredinghe ende sonde niet verschonen sal.

t Jer.5.19

t Wanneer ghy den Heere verlaet / ende 20
vreemden godt dient / soo sal hy hem ombrenghen / ende v plaghen / ende v verdelghen / nadien hy v goet ghedaen heeft.

Het volck daerentegen sprack tot Josua: 21
Niet alsoo / want wy willen den Heere dienen.

Doe sprack Josua tot den volcke: Ghy 22
zijt ghetuyghen over v / dat ghy v den Heere verkoren hebt / dat ghy hem dient: ende sy spraken: Ja.

Soo doet nu van v wech de vreemde goden / 23
die onder v zijn / ende neyght uwe herten tot den Heere den Godt Israels.

Ende het volck sprack tot Josua: Wy wil- 24
len den Heere onsen Godt dienen / ende sijne stemme hoozen.

u Also maeckte Josua desselven daechs een 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

aen behoort metten volcke/ ende gaf hen wet
tich ende rechten voor tot Sichem.
Ende Josua screef dit alreyt in het Wet 26
boeck Gods/ y ende nam eens grooten steens/
ende richtede hem op aldaer onder een eycke/
die by den heyligdoom des Heeren was/
En sprack tot den ganschen volcke: Siet/ 27
desen steen sal een getuyge zijn tusschen ons:
want hy heeft gehoort alle reden des Heeren/
die hy met ons gesprooken heeft: ende sal een
getuyge over v zijn/ dat ghy uwen God niet
en verlaiet.
Also verliet Josua het volck/ eenen yeghe 28
lijcken in zijn erfdeel.
Ende het geschiedde na dese geschiedenis 29
se/ dat Josua de soone Nuns/ de knecht des
Heeren sterft/ doe hy honderd ende tyen iaer
oudt was.

39 Eli men begroef hem in de landpalen zijns
erfdeels/ tot b Thimnath Serah/ die op het
gebercte Ephraim leyt bant noordwaerts/
aen den berghe Gaas.
31 c Ende Israel diende den Heere/ so langhe
als Josua leefde/ ende de Oudsten die langen
tijt leefden na Josua/ die alle wercke des Hee
ren wisten/ die hy aen Israel ghedaen hadde.
32 Het ghebeente Josephs/ d dat de kinderen
Israels hadden uyt Egypten gebracht/ begroe
den sy tot Sichem/ in den stucke velds/ e dat
Jacob cochte aen den kinderen Hemor/ des
vaders Sichem/ voor honderd grossen/ ende
werd der kinderen Josephs erfdeel.
33 Eleasar de sone Aaron/ sterf ooch/ ende sy
begroeven hem tot Gibea/ zijns soons Pine
has/ die hem ghegheven was/ op het geberch
te Ephraim.

b Josue 19.50

21. Par. 34.33

Josephs ga
beente worde
begraven na
zinen bevele.
d Gen. 50.25
Exod. 13.19
Act. 7.b.16
e Gen. 33.19

Eleasar
sterft.

IVDICVM: HET Boeck der Richteren.

Argument.

Het Boeck der Richteren dat daer nae volcht/ heeft desen naem van de Richters des volcks Israel: welck een schoon beschrijvinghe vermaet van dadeen ende van de regeringe der politie ofte Burger regimenten. Ist dat men Josua wede telt so saluen wnder dat daer dertien Richters geweest sijn onder dit volck. Ende dese Richters en waren noch Coninghen noch Princen maer kapiteynen ende Hoofden eens yghen volcx/ ofte als Voorstanders ofte Raetheeren. Soo beschrijft hy van de ghestalte eens yghen volcx: Ja den staet der hooghste selue/ de menigherley wroomste/ eerlicke ofte winninghen/ ellendige verdruckinghen/ verlossingen/ oorloghen/ ende menigerley der ordinge. Boven desen worden hier vele geschriften voor ooghen gestelt/ de natuerlicke ongestadicheyt des volcx/ ende gemeenlijcken tot alle boose dinghen/ ende wonderlijcke strijden tusschen de waerachtige heylige ende valsche superstitie. Boven desen so daer ghenoech voor exemplaer ofte stuck eens yghen volcx sonder Overicheyt. daer een yeghelijck doet en voocht dat hem goet dunckt. Daer woor oock wel bevonden wat quade ende ongelijck na sulcke ongeschickte vryheyt volcht. Maer daer boven vindt men inlantsche lusten en strijden/ daer wy wen den alle dingen door verstoringe vermengt. Alsoo sal in dit Boeck vinden een gedurige historie van by honderd ende ses ende dertich iaren/ te weten/ als dat sy hier toe woont de iaren Josue/ ende de twintich voorgaende iaren door de regeringhe Heli.

Het eerste Capittel.

1. Juda wordt het regiment bevolen/ 3. die verdeelt op met Simeon synen broeder/ 4. en slaet de Cananiters ende Pherezeers/ 8. wint Jerusalem/ 10. Hebron/ Debir/ (dioden Athniel Achsa) Caleb dochter ten wyue verkrijcht) 17. ende meer andere steden. 16. Jethros kinderen voor onder Juda. 21. 28. Israel en voopt de helft der Heydenen niet uyt/ als het hen Godt ghebieden hadde.

Na den doodt Josua/ vraechden de 1
kinderen Israels den Heere/ ende
spraken: Wie sal onder ons den
strijch voore tegen de Cananiters?
De Heere sprack: Juda salen 2
voorwesen/ a ick hebbe het lant in zijne handt
ghegheven.
Doe sprack Juda tot zijnen b broeder/ Si 3
meon: Treet met mij opwaerts in mijn lot/
ende laet ons teghen de Cananiters strijden/
soo wil ick weder met v trecken in uwe lot:
also voort Simeon met hem.
Doe nu Juda opwaerts tooch/ gaf hem de 4
Heere de Cananiten ende Pherezeiten in hare
handen/ ende sy sloegen tot Bezek thien dui
sent mannen.
Ende vonden den Adoni Bezek/ en streden 5
teghen hem/ ende sloegen de Cananiten ende
Pherezeiten.
Doch Adoni Bezek vluchtede: en so iaech 6
den sy hem na/ ende doe sy hem grepen/ hieuwen
sy hem de duymen af/ aen zijne handen ende
voeten.
7 Doe sprack Adoni Bezek: Tseventich Co
ningen met afgehouwe duymen harer handen
en voeten/ lasen onder mijne tafelen de krum
men op: ghelijck als ich nu ghedaen hebbe/ so
heeft mij Godt weder vergolden: ende men
vaecht hem tot Jerusalem/ aldaer sterf hy.
8 Ende de kinderen Juda krieghden te ghe
Jerusalem/ ende wonnense/ d ende vloeghense
met der scherpte des swaerts/ ende staken de
stadt aen.
9 Daerna toghen de kinderen Juda af/ te
strijghen teghen de Cananiten/ die op het ge
berchte/ ende tegen Zuyde/ ende inden leech
te woonden.
10 Ende Juda tooch henen tegen de Canani
ten die tot Hebron woonden/ (e ende Hebron
heet in voorleyden Kiriath Arba) ende sloeghen
den Sesai/ ende Ahiman/ ende Thalmai.
11 Ende tooch van daer tegen de inwoonders
tot Debir/ (maer Debir heet in voorgaenden Ki
riath Sepher.)
12 En f Caleb sprack: g Wie Kiriath Sepher
slaet/ ende winnet/ dien wil ick mijn dochter
Achsa ten wyue gheuen.
13 Doe wanne Athniel/ de sone Kenas/ des Ca
lebs iongste broeder/ en hy gaf hem zijn doch
ter Achsa ten wyue.
14 Ende het ghevoel doe sy tot hem in tooch/

a Deut. 24.19
Judic. 15.11
b Josue 19.1
c Josue 14.15
ende 15.b.13
Jerusalem
wort gewonne
nen.
d Deut. 20.16
Caleb.
f Daemlijc de
Woest des stams
Juda.
g Josu. 15.16
1. Par. 11.6
1. Sam. 17.25
Achsa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

wert haer geraden/ dat si[illegible] sonde eenich acker van haren vader: eñ sy [illegible] anden ezel: doe sprack Caleb tot haer: Wat is u?

h Dat is/ dat een v middel sil. 1 of/ middach hoze.

Dy sprac: Geeft my een segen: want ghy 15 hebt my een i Suyden lant gegeven/ geeft my oec een k watterich lant: doe gaf hy haer l een watterich lant boven ende beneden.

i Ind. waterfonteynen/ oft springhende wateren.

k Ind. de fonteynen van boven/ etc.

Eñ de kinderen des Kenniters/ Moses swaers/ 16 togen op wt der m palmstadt/ met den kinderen Juda/ in de woestijne Juda/ die ligt leydt teghen Suyden der stadt Arad/ n ende gingen henen/ eñ woonden onder den volcke.

l Ind. de fonteynen van boven/ etc.

m Deut. 34.3

n Num. 10.30 1. Sam. 15.6 o Num. 21.3

Eñ Juda toech henen met zijnen broeder 17 Simeon/ ende sloeghen de Cananiten tot Sephath/ ende verbandense/ o ende noemden de stadt/ Horma.

p Deerste wan Juda Gaza met haer toe- 18 behoorten/ eñ Askalon met haer toebehoorten/ ende Ekron met haren toebehoorten.

p Josue 15.45

Ende de Heere was met Juda/ dat hy het 19 gheberchte in nam: Want hy en conde de inwooners in der leechte niet innemen/ daerom dat sy yseren waghen hadden.

Ende sy ganen den Caleb Hebron/ q als 20 Mose geseyt hadde: ende hy verdreef daer wt de drie sonen Enak.

q Num. 14.24 Josue 14. 13 ende 15. 14.

r Deerenuegen de kinderen Ben Jamin en 21 verdreue de Jebusiten niet/ die tot Jerusalem woonden/ maer de Jebusiten woondē by den kinderen Ben Jamin tot Jerusalem/ tot op desen dach.

r Josue 15.63 Israel en heeft de Heydenen niet al connen verdrijuen.

s Josue 16.2

Desselven gelicken togen ock de kinde- 22 ren Josephs opwaerts na Beth El/ ende de Heere was met hen.

Eñ het huys Josephs verspiede Beth El 23 (die te voren Luis hiet.)

Luis.

Eñ de wachters sagen eenen man wt der 24 stadt gaen/ ende spraken tot hem: Wijst ons waer wy in de stadt comen/ so sullen wy barmhertichevt aen u doen.

t Josue 2.12

Ende doe hy hen wees/ waer sy in de stadt 25 quamen/ sloeghen sy de stadt met de scherpte des swaerts/ doch den man ende alle zijn geslachte lieten sy gaen.

Doe toech desselve man int lant der Hetiten/ 26 ende bouwde een stadt/ ende hiersse Luis/ die heet noch heden ten daghe alsó.

u Num. 33.53 Josue 17.12 x Dochters zijn hier cleyne steden eñ dorpen.

Ende s Manasse en verdreef Beth Sean 27 met haren x dochteren/ noch Thanach met haren dochteren/ noch de inwoonders te Dor met haren dochteren/ noch de inwoonders tot Ibleam met haren dochteren/ noch de inwoonders tot s Megiddo met haren dochteren: ende de Cananiten y begosten te woonen in dat selue lande.

y Ind. sloegen hen af/ etc.

Doe nu Israel sterck wert/ maeckte hy de 28 Cananiten cijns baer/ ende en verdreefse niet.

z Josue 16.10

z Desgelijcx en verdreef ock Ephraim de 29 Cananiten niet/ die tot Gasar woonde/ maer de Cananiten woonden onder hen te Gasen.

Sebulon en verdreef oec de inwooners tot 30 Kitron ende Nahalol niet/ maer de Cananiters woondē onder hen/ eñ waren cijns baer.

Asser en verdreef de inwooners tot Acho 31 niet/ noch de inwooners tot Sidon/ tot Ahelab/ tot Achsib/ tot Helba/ tot Aphik ende tot Rehob:

Maer de Asseriten woonden onder de Ca- 32 nanitten/ die in den lande woonden/ want sy en verdreuense niet.

Naphthali en verdreef de inwooners tot 33 Beth Semes niet/ noch tot Beth Anath/ maer woonden onder den Cananiten/ die inde lande woonden: doch die tot Beth Semes ende tot Beth Anath werden cijns baer.

Eñ de Amoriten wangen de kinderen Dan 34 op het gheberchte/ ende en lieten niet toe/ dat sy onder in den leechten quamen.

Ende de Amoriten begosten te woonen op 35 het gheberchte Heres/ tot Aialon/ eñ tot Salbim/ doch werd hen de hãt des huys Josephs te swaer/ ende werden cijns baer.

Eñ de landpale des Amoriten was/ daer- 36 men nae Akrabbim opwaerts gaet/ ende van den rotssteen/ ende van der hoochte.

Dat ij. Capittel.

1. Israel wert gestraft/ dat sy metten Heydens verbant malen. 6. Onder Josua en zijne ghelijcken/ gaet Gods dienst in swange. 10. Onder den nacomelinghen/ die den Heere ende zijne wonderwercken niet en kennen/ verkwijnelse afgoderije/ 14. die de Heere met gevanckenisse eñ allerley ongelucke straft. 16. eñ hoewel daer na verlossinge comt/ doch opgewecte richters. 18. sy vervallen sy weerwel weder/ ende keeren weder tot de afgoden/ 20. eñ vertoornen den Heere seer/ dat hy de overblevene Heydenen niet verderuen en wil.

I Ende daer quam de a Enghel des Heeren b opwaerts van Gilgal tot b Bochim/ en de sprack: Ick hebbe u wt Egypten op- c waerts gelevt/ ende in het lant gebracht/ dat ick uwen vaderen gesworen hebbe/ eñ sprack: c Ick en wilde mijn Verbont met u nimmer nalaten ewichlijck.

a Exod. 14. 19. Psal. 104. 4. Dan. 3. 28. Matth. 1. 20. Luc. 1. 11. Act. 5. 19. Hebr. 1. 14. b Gen. 13. 3. Josue 4. 19. c Psal. 89. 35. Jer. 31. 36. Ezech. 16. 60.

2 Dat ghy met en sonder een verbont maken met den inwooners deses lants/ eñ hare altaren breken: doch ghy en hebt mijner stemme niet ghehoort: waerom hebt ghy dat gedaen?

3 Dor sprac ick ock: Ick en wille niet voor u verdrijuen/ dat sy u ten d stricke worden/ ende hare goden tot eenen nette.

d Exod. 23. 33. Deut. 7. 16. Josue 23. 13. Psal. 106. 36.

4 Ende doe de Enghel des Heeren sulcke woorden ghesprocken hadde/ tot allen kinderen Israels/ hief het volck zijne stemme op/ ende weende.

5 Ende hieten de stede e Bochim/ eñ offerden daer den Heere.

e Ind. weenders.

6 f Want als Josua het volck van dem ghelaten hadde/ ende de kinderen Israels wech getogen waren/ een yeghelijck in zijn erfdeel/ het lant in te nemen/

f Josue 24. 28.

7 Diende het volck den Heere/ soo langhe als Josua leefde/ ende de Oudsten die langhe na Josua leefden/ ende alle groote wercken des Heeren gesien hadden/ die hy Israel ghedaen hadde.

8 g Doe nu Josua de sone Nun ghestorven g Josue 24. 29. was/ de knecht des Heeren/ doe hy honderd en thien iaer oudt was/

9 Begroeuen sy hem in de landpalen zijns erfdeels/ tot Thimnath Heres/ op het gebergte te Ephraim/ van Noordenwaert aen den berch Gaas.

10 Doe doe alle/ die te dier tijt geleeft hadden/ tot haren Vaderen vergadert worden/ doe quam na hen een ander geslachte op/ dat den Heere niet en kende/ noch de werchen die hy Israel ghedaen hadde.

11 h Doe deden de kinderen Israels quaet voor den Heere/ ende dienden Baalim.

h Judic. 3. 7. 12. 10. 1. Reg. 12. 10. 2. Reg. 17. 16. 2. Chron. 24. 18. 33. 3. Psal. 106. 36. Jer. 2. 23. 7. 9. 11. 13. 32. 29. 44. 3. Ezech. 20. 28. Hos. 2. 13. 11. 2. Zach. 13. 2.

12 Ende verlieten den Heere haer Vaderen Gods/ die se wt Egypten lant gheleyt hadde/ ende volchden andere goden na/ voor de goden

der

der volcken/die rondtom hen woonden/ ende
hadense aen/ende verloonden den Heere.
Want sp verlieten al meer ende meer den 13
Heere/ende dienden Baal ende Astaroth.
Doen vergrimde dan den toorn des Heeren 14
ouer Israel/ ende gaf sy in de hant/ diese roof-
den/dat sese beroofden/ende vercochte sy in de
handen haere vyanden rontom/ soo en conden
den hare vyanden niet wederstaen:
Waer waer sy henen wilden/ soo was des 15
Heeren hant tegen hen tot ongeluck/ als hen
de Heere gheseyt ende ghesworen hadde/ende
worden harde ghedwongen.
Wanneer dan de Heere Richters op werte/ 16
die hen holpen wt der rooueren handen/
Soo en hoorde sy de Richters oock niet/maer 17
bedroghen hemlieden niet anderen goden ende
dienste aen/ ende weken haest handen weg daer
hare vaders op ghegaen hadden/ des Heeren
gheboden ghehoorsaemen te zijn/ ende en deden
niet als de selue.
Wanneer hen dan de Heere Richters ver- 18
weckte/ so was de Heere met den Richter/ende
halp hen wt der vyanden hant/so langhe als
de Richter leef de: de wat hare weeclagen ouer
de ghene diese dwonghen ende drongen/aen-
merkte den Heere.
Maer sy keerden ghen de Richter steef/ 19
ende weken: sy hen/ende verdaruen noch meer
dan hare Vaders/dat sy andere goden bolch-
den hen te dienen/ende hen aen te bidden: sy en
lieten van haren voornemen niet af/noch van
haren harden wechlyen wesen.
Daerom vergrimde also des Heeren toorn 20
ouer Israel/ dat hy sprack: Dewijle dat dit
volck mijn Verbont ouertreden heeft/ dat ick
hare Vaderen ghebonden hebbe/ende en gehoor-
saemt myner stemme ghenaen/
So en wil ick oock voortaen mit de Heyde- 21
nen niet verdriuen/die Josua heeft laten blij-
uen/doe hy sterf:
Dat ick Israel aen hen versoecke/ of sy 22
op de wegen des Heeren bliuen/dat sy daer in
wandelen/gelijck als hare Vaders gebleuen
sijn/ofte niet.
Alsoo lieten de Heere dese Heydenen bliuen/ 23
dat hy se niet haestte en verdreef/ die hy niet en
hadde in Josua hant ouer ghegheuen.

Het III. Capittel.

1. Ouerdienen Heydenen/ 4. met welcke hen Israel vermaechschapt/den Heere vertoornt ende Aramees/Richteren/boos welcke de Heere hen soo se tot hem schreyen/ wonderlijcken helpt.

Dit sijn de al Heydenen die de Heere liet 1
bliuen/ dat hy den met Israel versoe-
te/ die niet en wisten van den langhen
Canaan.
Ende op dat de geslachten der kinderē Is- 2
raels wisten ende leerden te lorghen/die daer te
voren niet van en wisten/
Namelijcken/ de vijf b Vorsten der Phi- 3
listeen/ende alle Cananiten/ende Zidoniten/
ende Heuiten/die aenden berge Libanon woon-
den/van den berch Baal Hermon aen/tot dat
men comt te Hemath.
Die liet bliuen/ te Israel den heer te versoe- 4
cken/ om te weten ghehoorsaem de Heere
den gheboden/ die hy haren Vaderen ghebo-
den hadde/ door c Mose.
Soo sijn de kinderē Israels also woonden 5
onder den Cananiten/ Hethiten/ Amoriten/
Phereziten/Heuiten/ende Jebusiten/
Ende namen sp derselue dochteren tot wijuen/ 6 d Exod. 23. 32. Deut. 7. 2. ende 11. 28.
ende ganen haer dochteren der seluer sonen/
ende dienden hare goden:
Ende deden quaet voor den Heere/ ende ver- 7
gaten des Heeren haers Gods/ ende dienden
Baalim ende e den Hagen. e Ast. Astaroth
Doe vergrimde den toorn des Heeren ouer 8
Israel/ ende verkochte sy onder de hant Cusan
Risathaim des Coninck tot f Mesopotamia:
ende alsoo dienden de kinderen Israels den
Cusan Risathaim acht iaer. f Of/ Syrien.
Doe schreyden de kinderen Israels totten 9
Heere/ ende de Heere verweckte hen een g Hey-
lant/ diese verloste/ g' Athniel de sone Kenas/
Calebs iongsten broeder.
Ende de Geest des Heeren was in hem/ende 10
hy wert Richter in Israel/ ende trock wt ten
strijde: ende de Heere gaf den Coninc tot Sy-
rien Cusan Risathaim in zijne hant/ dat zijne
hant ouer hem te sterck weer.
Ende h de lant hadde vruechte iaer/ ende 11
Athniel de sone Kenas sterf.
Doch de kinderen Israels bedroncken 12
quaet voor den Heere: Doe sterckte de Heere
Eglon den Coninck der i Moabiten/tegen de
kinderen Israels/ daerom dat sy quaet deden
voor den Heere.
Ende vergaderde tot hem de kinderen Am- 13
mon ende de Amalekiten: ende hy trock he-
men/ ende sloech Israel/ ende nam in k de
palm stadt.
Ende de kinderen Israels dienden Eglon/ 14
der l Moabiten Coninck/achtien iaer.
Doe schreyden sy tot den Heere: ende de Hee- 15
re verweckte hen een Heylant/ Ehud den
sone Gera des sons Jemini/ der was Slimm:
ende doe de kinderen Israels door den seluen
gheschencken sonden/ Eglon der m Moabiten
Coninck/
Maechte hem Ehud een tweesnijdende 16
m' swaert/ener ellen lanck/ende gorde het ons
der zijn cleet op zijn rechter heupe/
Ende brachte het geschenck den Eglon/der 17
n Moabiten Coninck: Doch Eglon was een
gantsch vet man.
Ende doe hy het geschenck hadde vuegge- 18
leuen/ bedroch he het volck/ die het ge-schenck
ghedraghen hadden.
Ende keerde weder om van den afgoden 19
tot Gilgal/ende liet hem aensegghen: Ick hee-
de v/ o Coninck/ een heymelijck te seggheu:
hy beual ouer gen hier/ende sonde hen ghenoech
alle die ghenen/ die hem stonden/ omtrent
hem wt.
Ende Ehud quam tot hem/ende hy sat 20
in de seluerste alleen: ende Ehud sprack: p Ick
hebbe Gods woort aen v: doe stont hy op van
zijnen sticle.
Ende Ehud reckte zijne handt wt/ende nam 21
het swaert van zijne rechter heupe/ ende stiet
het hem in zijnen buyck.
Dat oock den hecht na het lemmer daerin 22
volchde/ende het bette den hecht belloot (want
hy en trock het swaert niet wt zijnen buycke:)
so dat den dreck van hem ghinck/
Doch Ehud ghinck o ter salen toe/ende sloot 23 o De voorcamer die voor de slaepcamer is.
de deure achter hem toe/ende sloetse.
Doe hy nu wt was/ quamen zijne knech- 24
ten in/ende saghen dat de deure der somer sa-
len toeghesloten was/ ende spraken: Hy is
misschien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

misschien ten stoele ghegaen/in de camer aen de somersale.

Doe sy nu langhe verbeyden/ tot dat sy hen 25
schaemden: want niemande en dede de deure der salen op/namen sy den stentel/ ende sloten se op: siet/ doe lach haer heere doodt op der aerden.

Ende dan was ontvloden/dewijle dat sy 26
het vertogen/ esi guick voor den afgoden voorby/ende ontquam tot Seppath toe.

p Num. 10.7 Judic. 3.11 Ende doe hy daer in quam / p blies hy de 27
basuynen op het gheberechte Ephraim: Ende de kinderen Israels toghen met hem vanden gheberechte/ende hy voor hen henen.

Esi hy sprac tot hen: Volcht my na:want 28
de Heere heeft q de Moabiten mine vianden/ in mine handen gegeven: esi sy volchden hem na/ esi wonnen dat voyr aen de Jordane/ die na Moab gaet/ ende en lieten daer niemanden over gaen.

Ende doeghen de Moabiten te dier tijde/ 29
hy thien duysent mannen/ alten/al de beste ende strijdtbare mannen/dat daer niet een en ontquam.

q Deut. 2.8 Alsoo werden de q Moabiten te dier tijt/ 30
onder de handen der kinderen Israels / sonder gebracht/ende het lant was stille rachtentich taer.

Damgar de derde richter in Israel. Daer na was Damgar de sone Anath/ die 31
sloech seshondert Philisteen met eenen ossen stock/ende verloste Israel ock.

r Jud. met een herders kudse Judic. 3.5

Dat xij. Capittel:

1. Israel is gevanckelijck onder Jabin. 4. Debora richtet Israel/ 6. ende schickt Barak wt/ te kryghen met Sissera/ 12. die vergadert een gantsch groote macht. Israel te beleghenen/ 15. wert vluchtich voor de schrickinghe des Heeren/ 17. ende van Jael verwonght.

Israel is gevanckelijck onder Jabin. a Judic. 2.11 ende 3.12 1. Sam. 12.9 b t And. in den woude/ etcet. Sissera.

Aer a de kinderen Israels bedde voort- 1
aen quaer voor den Heere / doe Ehud gheslegen was.

Ende de Heere verrochtse in de handt Ja- 2
bin: des Coninex der Cananiten/ die tot Hazor regeerde / ende sijn veldthoofman was Sissera/ ende hy woonde b tot Haroseth der Heydenen.

Debora prophetinne / de vierde richterssche in Israel/regneert veertich taer. c Judic. 3.11 Barak Israels hoofmã.

Ende de kinderen Israels schreyedden tot 3
den Heere: want hy hadde negen hondert yserren waghenen/ende oock de kinderen Israels met ghewelt/ rouwich taer lanck.

Ter selver tijdt was een richterssche in Is- 4
rael/ de prophetersche Debora / een echte wijf Lapidoth.

Ende sy woonde onder den palmboom 5
Debora/tusschen Rama ende Beth El/ op het gheberchte Ephraim/ende de kinderen Israels quamen tot haer opwaerts voor t gherichte.

c De selve sandt heinen / ende liet epsschen 6
Barak de sone Abi Noam/vanden Naphthali/ende liet hem seggben: Heeft u de Heere de God Israels/niet gheboden: Gaet henen/ ende treet op het gheberchte Thabor/ esi neemt thien duysent mannen met u/ vanden kinderen Naphthali ende Sebulon?

Want ick wil Sissera den veldthoofman 7
Jabins tot u voorwijsenghen aen het water Rison/met sijnen wagenen/ ende met sijne hoopen/ ende wil hem in uwe handen gheven.

Barak sprack tot haer: Wanneer ghy met 8
my trecht/soo will ick henen trecken: en trecht ghy oock niet met my/ soo en wil ick niet henen trecken.

9 Hy sprack: Ick will met u trecken/ dach dat
prijs en sal uwe niet sijn op desen tocht die ghy doet/ maer de Heere sal Sissera in eens wijfs hant overgheven: alsoo maeckte haer Debora op/ ende tooch met Barak na Kedes.

10 Doe vorboot Barak Sebulon esi Naph-
thali tot hem na Kedes/esi tooch te voet met thien duysent mannen: Debora tooch oock met hem.

11 t Maer Heber de Kenniter/was van den Ke- t Hobab
niteren/ van den kinderen d Hobab / t Moses d Jethro
swoer/ghetoghen / ende hadde sijn hutte opgeslagen e by de eycken Zaanaim by Kedes. e Gen. 18.1

12 Doe werd Sissera gheseydt/ dat Barak de
sone Abi Noam/ op den berch Thabor gheklommen ware.

13 Ende hy vergaderde alle sijne wagenen te-
hoope/ negben hondert yserren wagenen/ ende alle het volc dat met hem was/ van Haroseth der Heydenen/aen het water Rison.

14 Debora dan sprack tot Barak: Op/ dit is
den dach/in welcken u de Heere Sissera heeft in uwe hant gegeven: want de Heere sal voor u wt trecken: alsoo tooch Barak vanden berch Thabor neder/ende de thien duysent mannen met hem.

15 f Ende de Heere verschrickte den Sissera/ f 1. Sam. 7.10
met alle sijne wagenen ende gantschen heyre/ voor de scherpte des swaerts Barak/dat Sissera van sijnen waghen sprauck/ende vluchte te voet.

16 g Barak dan iaechde den waghenen ende g Psal. 83.10
den heyre na/tot Haroseth der Heydenen toe/ ende alle het heyr Sissera viel voor de scherpte des swaerts/dat daer niet een over en bleef.

17 Maer Sissera vluchte te voet in de hutte
Jael/des wijfs Heber des Kenniters: want de Coninck Jabin tot Hazor/ende het huys Heber des Kenniters/ stonden met malcanderen in goeden vrede.

18 Jael dan guick wt Sissera te gemoet/ende Jael
sprack tot hem: Wijckt mijn heere/ wijckt tot my in/ende en vreest u niet: ende hy weyck tot haer in hare hutte/ ende sy bedeckte hem met eenen mantel.

19 Hy sprack daer nae tot haer: h Viene/gheeft
my een weynich waters te drincken/ want my h 1. Judic. 4.
dorstet: * doe dede sy een melckpot op/ende * Judic.
gaf hem te drincken/esi deckte hem weder toe.

20 Ende hy sprack tot haer: Treedt in der
hutte deure / ende wanneer yemandt comt/ ende vraecht: ofe hier yemandt sy/so spreeckt Niemant.

21 i Doe nam Jael Hebers wijf eenen naghel i Judic. 4.
van der hutte/ ende eene hamer in haer hant/ esi guick k heymelijck tot hem in/ende sloech hem den naghel door sijnen slaep/dat hy diep in der aerden sanck: hy dan ontslapende / wiert ontsleken/ende sterf.

22 Doe nu Barak Sissera na iaechde/ghinck
hem Jael te gemoet/esi sprack tot hem: Comt herwaerts/ick will u de man wijsen/dien ghy soecket/ende doe hy tot haer binnen in quam/ lach daer Sissera doot/ende den naghel stack in sijnen m slape.

23 Alsoo dempte Godt te dier tijt Jabin den
Cananiten Coninck / voor den kinderen Israels.

24 Ende de n† hant der kinderen Israels wies
voort/ende wert sterck teghen Jabin den Cananiten Coninck/tot dat sy hem verdroncken.

† Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat v. Capittel.

1 Dit liedt wil so veel segghen/ dat Godt den
Israel heeft gheëaghen/ door de alderclepnste lie-
den in Israel/ op dat de alderclepnste. oock eens
2 hooghs ghestaghten Israels stille saten. ende
3 dat de heere verçoren heeft: doe zijn de boeren Is-
4 raels oock heerlick / ende heeren ghewordẽ /
Deut. 2.

5 Die sang Debora ende Barak de sone
Abi Noam / te dier tijdt / ende seyden:
6 Loeft den Heere dat al Israel weder
wijs is ghewordẽ/ende dat het volck willich
7 haer toe ghewesen is.
8 Hoort toe ghy Coninghen ende merckt op
ghy vorsten: ick wil / den Heere wil ick sin-
9 gen den Heere de God Israels wil ick spelen.
10 Heere/doe ghy van Seir toogt/ ende ginct
11 voor handen uelde Edom/ doe beefde de aer-
de den hemel droop/ ende de wolcken droe-
12 gen met water.
13 De berghen verloren voor den Heere/ de
14 Sinai voor den Heere den Godt Israels.
15 In tijde Samgar/des soons Anath/ ten
16 tijden Jael/ waren bergaen de weghen/
17 ende die daer op paden gaē souden/die wan-
delden door e kromme weghen.
18 Het ghebrack / aen boeren ghebrack het in
Israel/ tot dat ick Debora op quam / tot dat
19 ick op quam/ een moeder in Israel.
20 Wat nieuws heeft God verçoren/hy heeft
de poorten in ghenomen: daer en was gheen
21 schilt noch spiesse/ onder heerlich duysent in
Israel te sien.
22 Mijn heere is wel aen de regenten Isra-
els/ die daer vrywillich zijn onder den vol-
cke: Looft den Heere/
23 Ende die op schoone exelen rijt / ghy die int
schaduwe sit / ende ghi singt ghy die op den
24 weg gaet.
25 Daer de schutters schenden/ tusschē den
waterputtighers/ daer seghe men van der ge-
rechticheyt des Heeren/van der gerechticheyt
sijner boeren in Israel: doe tooch des Heeren
volck af tot de poorten.
26 Wel op/ wel op Debora/ wel op / wel op/
ende singe een Liedeken/ maer v op Barak/
vangt uwe vangers/ghy sone Abi Noam.
27 Doe verscheen de verlatene onder de mach-
tige tedan: de Heere heeft ghheerschet door
28 hen onder de ghewelddighe.
Uyt Ephraim was haer k wortel tegen Ama-
lech: ende na v Ben Jamin in uwe volc-
ke/ van Machir zijn regenten ghecomen/en-
de van Sebulon zijn regeerders ghewordẽ/
29 die den schrijfroemde:
30 Ende Vorsten tot Isaschar waren met
Debora/ende Isaschar Was als Barak in de
31 voetē/ghesonden met sijnen voetvolcke: Ru-
ben hielder veel van hem/ ende scheydet hem
van dat af.
32 Waerom bliefst ghy tusschen den ll schaep-
hutten te hooren het vleeren der fluyten/ende
33 hielder groot dan v ende scheydet v van ons?
Gilead bleef op gene zijde der Jordanen: ll
ende waerom woonde Dan onder de schepē?
34 Aser woonde aen de hauen der zee/ende bleef
35 aen sijne verschoncde vlecken:
Sebulons volck daer neghen waechde m
sijn ziele in den doot/ Naphthali oock in der
hooghen des veldts.
36 De Coninghen quamen ende streden; doe
streden de Coninghe der Cananiten tot Thaa-
nath / aen het water f Megiddo / doch sy en
brachten gheen ghewin daer van.
37 Van den Hemel weer teghen hen ghestre-
den/de sterren in haren loop Streden teghen
Sissera.
38 De beke Krison wentelde/ de beke Kedu-
min / de beke Krison : treder mijn ziele op de
sterckte.
39 Doe beef de der peerden hoeven/van de ver-
zaghinghe harer machtighe ruptueren.
40 Vloecket de stadt f Meros (sprack de Engel
des Heeren) vloecket haren burgheren/ dat sy
den Heere niet te hulpe en comē/te hulpe den
Heere totten helden.
41 Ghesegheut zy onder den wijuen Jael/ dat
wijf Hebers des Kenieers : ghesegheut zy sy in
der hutten onder den wijuen.
42 m Melck gaf sy/ doe hy water begheerde/
ende boter bracht sy daer in eener heerlicher
43 schale.
44 Sy greep met harer handt den naghel/ende
met harer rechterhandt den smidthamer/ende
sloech hem Sissera door sijn hooft: ende ver-
sloech ende door doorde sijnen slaep.
45 Tot haren voeten kromde hy hem/viel ne-
der ende leyde hem: hy kromde hem/ ende
viel neder tot haer voeten: als hy hem krom-
de/so lach hy ock verdaruen.
46 De moeder Sissera sach ter venster wt/ en-
de huylde door de tralien: waerom blijft sijn
wagen so lange wt/ dat hy niet en comt?
waerom blijuen de raders sijner waghenen
so langhe te rugghe?
47 De wijste onder sijne wijuen/antwoorden
nt doe sy hare claechwoorden) meer/ende meer
beantwoerdede.
48 Sullen sy den roof niet vinden ende ut-
deylen / eenen yeghelijchen manne een sijne
Deerne ofte twee tē buete/ende Sissera bonte
ghestrichte cleederen ten buete / gestrichte bont
te cleederen of om den hals / ten buete?
49 Alsoo moeten omcomen/Heere/alle uwe vy-
anden/die hem daerentegen lief hebben/moe-
ten zijn ghelijck als de Sonne/wanneer sy op-
gaet in haren macht. Ende het landt hadde
vreede veertich iaer.

Dat vi. Capittel.

1. Israel ghemartelt/ghen onder den Midianiten/ 8. wert door eenen Prophete ghestraft. 11. Gideon/ 15. met teeckenen/ van den Heere een verlosser geeyscht/ 25. verstoort den altaer Baals/ 28. ende ouercomt den naem Jerub-Baal. 33. De Midianiten vergaderen hen ten stryde/ 36. Gideon eyscht van God een teeckē gewisser verlossinghe/ ende beckruyght.

1 Ende doe de kinderen Israels quaet de-
den voor den Heere/ gaffe de Heere on-
der de hant der Midianite/ seuen iaer.
2 Ende doe der Midianiten handt te streck
wert over Israel / maeckten de kinderen Is-
rael voor hen holen onder ghebergten/ende gra-
ten ende a vesten.
3 Ende wanneer Israel wat saeyde/ so qua-
men de Midianiten ende Amalechiten/ende
die wt de Oostenlande/opwaerts over hen,
4 Ende legherden hen teghen haer/ ende
verdorren de vrucht der landt/ tot Gaza
toe/ende en lieten niets over van noderuf-
ghe in Israel/noch schapen/ noch ossen/noch
ezels.
5 Want sy quamen op met haren vee ende
hutten/

Onder den Midianiten is Israel ghemartelt seuen iaer.

a Of steden.

ut Andr. Jae. ooch sy felt setteden haer sulcke woo-nen voor. at Anderen/ de hoofmanne.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

hutten/gelijck als eenen grooten hoop sprinc-
hanen/ datmen noch hen/ noch hare kemelen
tellen en conde/ende vielen int lant/dat sy het
verdoruen.

b Of/sunne/ † An. verarmt. Alsoo wert Israel seer b†cleen voor de Mi- 6
dianiten: doe schreyden de kinderen Israels
tot den Heere.

Als sy dan totten Heere schreyden/ om der 7
Midianiten wille/

Een Prophect wort tot Israel gesonden. Sandt de Heere eenen Prophect tot hen/die 8
spraeck tot hen: So sept de Heere de God Isra-
els: c Ick hebbe u wt Egypten gheleyt/ende
c Exod. 13. 14 wt den diensthuyse ghebracht.

Ick hebbe u verlost vander Egyptenaers 9
hant/ende van der hant aller der ghener/die u
dronghen/ende hebse voor u wtgestooten/ende
u haer lant ghegheuen.

Ende spraeck tot u: Ick ben de Heere uwe 10
d 2 Reg. 17. 38 Godt/ d Vreest der Amorreen goden niet/ in
Iosue. 24. 5 welcker lant ghy woont: ende ghy en hebt mijn-
ner stemme gheen ghehoor gheghenen.

Ende een Engel des Heeren quam/ ende set- 11
tede hem onder een eycke te Ophra/ die was
Joas des vaders der Esriten/ende zijn sone Gi-
† An. tielder/ of dorschuloer/ deon dorschede tarwe in der † persse/ dat hy
vluchte voor den Midianiten.

Doe verscheen hem de Engel des Heeren/ 12
ende spraeck tot hem: De Heere met u/ ghy
strijdtbaer Held.

Gideons eyschinghe. Gideon daerentegen spraeck tot hem: Mijn 13
Heere/ is de Heere met ons/ waeromme is ons
dan sulcx alle wedervaren? ende waer zijn alle
zijne wonderen/ die ons onse vaders verteldē?
ende seyden: De Heere heeft ons wt Egypte ge-
leyt: doch nu heeft ons de Heere verlaten/en-
de onder der Midianiten handen ghegheuen.

Ende de Heere dan keerde hem tot hem/ ende 14
Act. 7. 34. 35 spraeck: e Gaet henen in dese uwe kracht: ghy
sult Israel verlossen wt der Midianiten han-
den: liet/ick hebbe u ghesonden.

f Exod. 3. 11 Hy spraeck daerentegen tot hem: f Mijn 15
Heere/ waer mede sal ick Israel verlossen?
siet/mijn maechschap is dat slechtste in Ma-
nasse/ ende ick ben de cleynste in mijns va-
ders huys.

Gideon begeert een teecken. Doe Heere dan spraeck tot hem: Ick will met 16
u zijn/dat ghy de Midianiten slaen sult/ghe-
lijck als eenen eenighen man.

Hy spraeck daerentegen tot hem: Liene/heb 17
ick voor u genade gevonden/ so geeft my een
teecken/ dat ghy het zijt/ die met my spreeckt.

Wijckt niet van hier/ tot dat ich weder tot 18
u come/ende brenge mijn spijsoffer/dat ic voor
u sette. Hy spraeck: Ick will hier blijuen/tot dat
ghy weder comet.

Ende Gideon quam/ ende bereydde een 19
boerken/ ende een Epha ongheheuelt meels/
ende tende vleesch in eenen korf/ ende dede de
broeye in eenen pot/ ende brachte het tot hem
wt onder de eycke/ende traedt toe.

Doch de Enghel Godts spraeck tot hem: 20
g Iudic. 13. 19 g Neemt het vleesch ende dat ongheheuelde/
ende leggher op den rotzsteen die hier is/ende
giet de broeye wt: ende hy dede alsoo.

Doe stack de Engel des Heeren den stock 21
wt/dien hy under handt hadde/ende roerde met
den eynde het vleesch ende het ongheheuelt meel
h Gen. 24. 27 aen: h ende het vyer voer wt den rotzsteen/ende
1. Reg. 18. 38 verteerde het vleesch ende ongheheuelde meel:
ende de Enghel des Heeren verdween wt zijnen
oogen.

22 Doe nu Gideon sach/dat het i Engel des i Iudic. 13.
Heeren was/spraeck hy: O Heere/Heere i hebbe 22
ick also eenen Engel des Heeren dan aen-
ghelichte ghesien?

23 Doch de Heere spraeck tot hem: Vrede zy met
k vreest u niet/ghy en sult niet sterven. k Iudic. 6.

24 Doe bouwede Gideon aldaer de Heere ee- l Iudic. 6.
nen altaer/ende hiet hem/ k† De Heere des
vreedts: die staet noch tot heden in den dach/
tot Ophra des vaders des Esriten.

25 Ende in der selver nacht spraeck de Heere tot Gen. 46.
hem: Neemt eenen osse/van den ossen die wes
vaders zijn/ende eenen anderen osse die seven-
iarich is/ ende breeckt den altaer Baals/die
wes vaders is/ende hauwet af † de haghe/die
daer by staet:

26 Ende bouwet den Heere uwen Godt/ bo- m Iudic.
uen op der hoochten in des rotzsteens eenen
altaer/ ende bereydet hem: ende neemt den
anderen osse/ende offert den brandtoffer met
den houte der haghen/ dat ghy afgehouwen
hebt.

27 Doe nam Gideon thien mannen wt zijnen
knechten/ende dede als hem de Heere ghesent
hadde: doch hy vreesd de hem sulcx te doen des
daechs/voor zijns vaders huys/ende den lieden
in der stadt/ende dede het by nacht.

28 Doe nu de lieden der stadt des morgheus
vroech op stonden/ siet/ doe was den altaer
Baals ghebroken/ ende de hage daerby afge-
houwen/ende den anderen osse/een brandtoffer
op den altaer die gheboutwet was.

29 Ende eener spraeck tot de anderen: Wie heeft
dat gedaen? ende doe sy sochten ende na daech-
de/wert gheseydt: Gideon de sone Joas heeft
dat ghedaen.

30 Doe spraken de lieden der stadt tot Joas: n Iudic.
Geeft uwen sone wt/hy moet sterven/dat hy
den altaer Baals ghebroken/ ende de haghe
daerby afgehouwen heeft.

31 Joas daerentegen spraeck tot allen die by
hem stonden: Wilt ghy om Baal twisten?
sult ghy hem helpen? wie om hem twisten/
die sal n† desen morgen sterven: is hy Godt/ n Iudic.
so richte hy voor hem selven/ dat zijnen altaer
ghebroken is.

32 Van dien dage aen hietmen hem o Jerub- o Iudic.
Baal/ende spraeck: Baal richte voor hemselven/
dat zijnen altaer ghebroken is.

33 Doe hen nu alle Midianiten ende Amalekiten/ p Iudic.
ende die wt den Oostenlande te hoop verga-
dert hadden/ende trocken over p door/ende
legherden hen inder leechten Jesrahels/

34 Toech de Gheest des Heeren Gideon aen/ q Iudic.
q ende hy liet de basuyne blasen/ende riep Abi-
Eser/dat sy hem volghen souden.

35 Ende sandt bootschap in gantsch Manas- r Iudic.
se/ende riep hen aen/dat sy hem oock na volg-
den: sandt oock bootschap tot Aesser/ende Se-
bulon/ende Naphthali/ die quamen op/hem
te ghemoet.

36 Ende Gideon spraeck tot Godt: Wilt ghy
Israel door mijn hant verlossen/als ghy ghe-
spraken hebt/

37 So will ick een Vel wetter wolle in de hof legghen: sal den dauwe alleen op het vel zijn/ ende op de gantsche aerde drooge/ soo will ick mercken dat ghy Israel verlossen sult door mijne hant/als ghy ghespraken hebt.

38 Ende het gheschiedde also: ende doe hy des anderen morgheus vroech op stont/ perste hy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hy dē dauwe wt het vel/ende vulde een gantsche schale vol danden water.
Ende Gideon sprac tot God: Wlen toorn 39
en bregrijpe niet teghen my / dat ick noch eenmael spreke: ick wilt slechts noch eenmael beproeuen met den velle: Het zy alleene op het vel droogh/ ende den dauwe op de gantsche aerde.
Ende God dede alsoo den seluen nacht/ 40
dat het alleene droogh was op den velle/ende den dauwe op de gantsche aerde.

1. Hoe Gideon na het beuel des Heeren zijn heyrscharen ordent ende deylt. 9. Hoe hy der Midianiten leghers verspieder/ 15. hen aengroept/ 22. ende daet.

De maeckte hem 2 Jerub Baal/dat is/ 1
Gideon/vroech op / ende alle het volck dat met hem was / eñ legerden hen aen de fonteyne Harod/ dat hy het hem der Midianiten/ hadde teghens voorden/ achter den heuel der wachten in der leechten.
Ende de Heere sprack tot Gideon: Des 2
luckts my te vele/ dat met v is / dat ick soude Midian in hare handen geuen/ Israel mochte my teghen comen tegen my/eñ seggen: Mijne hant heeft my verlost.
Doo laet nu verroepen voor den oren des 3
volcx/ ende seghen: b Wie bloode ende verveerdt is/ die keere wederom: doe keerde des volcx wederom / twee ende twintich duysent mannen: dat daer vleechts thien duysent ouer bleuen.
Ende de Heere sprack tot Gideon: Des 4
volcx is noch te veel: leyt se neder aen water/ ende wil ickse proeuen: eñ dan welcken ick u seghen sal dat hy met u trecken sal/ die sal met u trecken: doch wan welcken ick u seggen sal dat hy niet met u trecken en sal/ die en sal niet met u trecken.
Ende hy leydde het volck nederwaerts 5
aen het water: ende de Heere sprack tot Gideon: Wie met zynen tonghen des waters lecken sal gheljck als een hondt leckt/ dien set alleen te dancken.
Doe was het ghetal der geener/die daer ge- 6
lect hadden wt der hant ten monde/ dry honderd mannen: het ander volck alles hadde op de knien gheworcken.
Ende de Heere sprack tot Gideon: Door 7
den dry honderd mannen die daer gelect hebben/ sal ick u verlossen/eñ de Midianiten in uwe handen gheuen: daer enteghen het ander volck laet alle/ met gaen aen zijn plaetse.
Eñ sy namen dogeringe d/ voor het volck 8
voer: eñ sy hare baesuynen: Mo/de ander Israelijten/ hy alle gaen/ eenen pegelycken in zijnen hutte: hy stercte hem met dry honderd mannen: de heyr der Midianiten/ lach daer beneden voor hem inder leechten.
Ende de Heere sprack inder seluer nacht 9
tot hem: Staet op/ ende gaet heuen af int legher/ want ick heb het in uwen handen gheuen.
Dwerst ghy v dannoch af te gaen/ soo laet 10
uden jonghe Pura / met v af gaen int legher/
Dat ghy hooret/ wat sy seghghen: daer nae 11
sult ghy met der macht af trecken ten legher: doe gingh met zijnen jonghen Pura

af aē der plaetse der schiltwachters/die in den legher waren.
Ende de Midianiten eñ Amalekiten/ende 12
alle die danden Oostenlande/hadden hen neder gheleyt in der leechten/ gheljck als eenen hoop sprinckhanen/ende hare kemelen waren ontelijck van veelheyt/gheljck als het sandt aen den ouer der zee.
Doe nu Gideon quam / siet/doe vertelde 13
daer eener eenen anderen eenen droom / ende sprac: Siet/my heeft eenen droom gedroomt: my dochte/ een ct gerooste gerstē broot wentelde hem ten heyre der Midianiten / eñ doe het quam aen de tente/sloech het de selue/ende worpse neder/eñ keerdese om/dat het onderste boven quam/dat het ghetente lach.
Doe antwoordde de ander: Dat en is niet 14
anders dan het swerdt Gideons des soons Joas des Israeliten: God heeft de Midianiten in zijne handen ghegeuen/ met den gantschen heyre.
Doe Gideon dien hoorde sulcken droom 15
vertellen / ende zijne wtleggnighe / aenbadt hy/ ende quam weder int heyr Israels/ ende spraek: Staet v op / f want de Heere heeft het heyr der Midianiten/ in uwe handen gheuen.
g Ende hy depdde de dry hondert mannen 16
in dry hoopen/ende gaf eenen pegelijcken een basuyne in zijne hant/ende ledighe kruycken/ ende lampen daerinne.
Ende spraek tot hen: h Siet op my/eñ doet 17
oock alsoo: ende siet/wanneer ick aen de plaetse des heyrs come/gheljck als ick doe/so doet ghy oock.
Wanneer ick de basuyne blase/ende alle die 18
met my zijn/ so sult ghy oock de basuynen blasen/contoom het gantsche heyr/eñ seggen: Vier de Heere ende Gideon.
Alsoo quam Gideon / ende hondert man- 19
nen met hem/ aen de plaetse des i heyrs/ aen de eerste wachters/ die daer verordineert waren / ende weckten seer/ende bliesen met basuynen/ ende verdloeghen de kruycken in haren handen.
Alsoo bliesen alle dry hoopen met basu- 20
nen/ ende braken de kruycken: maer sy hielden de lampen in haer slincker handt/ende de basuynen in haer rechter hant/ dat sy bliesen. ende riepen: Vier het swerdt des Heeren ende Gideon.
Ende een pegelijck stont aen zijn plaetse/ 21
rontom het heyr: k doe wert het gantsche heyr loopende/ ende schreydden ende vloden.
Ende m dien als de dry hondert mannen 22
de basuynen bliesen/ beschickte de Heere l dat in den gantschen heyre / eens pegelijcken swerdt teghen den anderen was: ende het heyr vluchte tot Beth Sitta Zeredetha toe/ tot aen de lantpalen der weydde Abehola by Tabath.
Ende de mannen Israels by Naphthali/ 23
van Asser/ ende vanden gantschen Manasse riepen/ende iaechden den Midianiten na.
Ende Gideon sandt boodtschap op het ge- 24
bergte Ephraim/ eñ liet seggen: Comt af den Midianiten teghen / ende onderloopt hen het water tot Beth Bara/eñ de Jordaen: doe m schreydden alle die van Ephraim waren/ende onderliepen hen het water tot Beth Bara/ende de Jordaen.

Ende

a Aud. ruysschende
b Iudic. 9.48
c Aud. hoyples gheuw/ontrent den tijt wanneer de nuy dolste wacht aengaet/ eñ werlt de wachters op. etcet.
d Exo. 14.25 1. Sam. 17.52 1 1. Sa. 14.20 2. Par. 20.23. Psalm. 83.10
e Aud. bergaenden heu.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Oreb ende Zeb/ Vorsten der Midianiten.
n Esai. 10.26 Psalm. 83.12

n Ende bingen twee Vorsten der Midianiten/Oreb ende Zeb: en verwonghden Oreb op de rotssteen Oreb/ ende Zeb in der persse Zeb: ende iaechden de Midianiten/ en brachten de hoofden Oreb ende Zeb tot Gideon over de Jordane.

Dat viij. Capittel.

1. Gideon stilt den toorn der manne Ephraim/ 4. werdt inden naiaghen Zebah ende Zalmuna/ van dien te Sucheth ende te Pniel besporret/ 13. ende verghelijckt hen/ 19. slaet het sorgeloos heyr der Midianiten/ 12. vangt hare Coningen/ 18. ende verwoychtse/ 24. maeckt eenen verghenlijcken lijfrock/ 29. heeft met hele wijuen vele kindren/ 32. ende sterft/ 33. Israel keert hem weder tot afgoderije.

a Judic. 12.1

Ende de mannen van Ephraim spraken tot hem: a Waerom hebt ghy ons dat gedaē/dat ghy ons niet en riepet/ doe ghy inden strijdt woudt/ teghen de Midianiten? ende sy twistichden b heftich met hem.

b Of: sterckelijck.

Hy sprack daerentegen tot hen: Wat hebbe 2 ick als nu gedaen/dat uwer daet ghelijck sy? c is niet d' een wijnranck Ephraims beter dan den gantschen wijnoogst Abieser?

c Judic. 6.34
d Hebr. het na soecken Abieser.

Godt heeft de Vorsten der Midianiten/ 3 Oreb ende Zeb/in uwe handen gegeven: hoe hadde ick connen dat doen / dat ghy ghedaen hebt? doe hy sulcx sprac/liet haren roosne van hem af.

Gideō iaecht Zeba ēn Zalmuna nae.

Doe nu Gideon aen de Jordane quā/ginc 4 hy daer over met den dry hondert mannen die by hem waren / ende waren moede/ende iaechden na.

e 1. Sa. 21.3 ende 25.8

Ende hy sprack tot den lieden te Sucoth: 5 e Lieue/geeft dē volcke dat onder uw is/sommige broodes/want sy zijn moede/ dat ick na iage den Coningen der Midianiten/ Zebah ende Zalmuna.

f Gen. 33.17
g 1. Sa. 10.28

Doch de Oversten tot f Sucoth spraken: 6 g Zijn de vuysten Zebah ende Zalmuna alreede in uwe handē/ dat wy uwen heyre souden broodt gheuen?

Gideon sprac: Wel aen/wanneer de Heere 7 Zebah ende Zalmuna in mijne handē geeft/ soo wil ick v vleesch metten doornen uit der woestijne/ende met distelen verdorschen.

Ēn hy toech dā daer opwaerts na Pniel/ 8 ende sprack ock alsoo tot hen: ende de lieden tot Pniel antwoordden hem/ghelijck als die tot Sucoth.

Ēn hy sprac ock totten lieden tot Pniel: 9 Comme ick met vreden weder/ so wil ick desen toorn breken.

Zebah dan ende Zalmuna waren tot Kar- 10 kor/ende haer heyr met hen/ by vijfthien duysent/ alle die overghebleven waren / vanden gantschen heyre der gheener landen Oosten-Lande: want hondert ende twintich duysendt waren der gheualien / die swaerdt uytrecken conden.

h Gen. 10.14
Psalm. 83.12

h Ēn Gideon tooch opwaerts op de strate/ 11 daermen in hutten woont/teghen Oosten na Nobah ende Jagbeha / ende sloech het heyr: want het heyr was seker ende sonder soorghe.

Ende Zebah ende Zalmuna vloden: doch 12 hy iaechde hen na/ende vinck de twee Coningen der Midianiten/Zebah ende Zalmuna/ ende verschrickte het gantsche heyr.

i Hebr: landen opganck der Sonnen.
k Hebr. ondergegaen/of: dat de Sonne hoech was.

Doe nu Gideon de sone Joas weder quam 13 van den strijdt/ eer de Sonne k' opghegaen was/

14 vinck hy eenen ionghen vanden lieden tot Sucoth/ende vraechde hem: die beschreef hem de Overste tot Sucoth / ende hare Oudtsten seuen ende seuentich mannen.

15 Ende hy quam totten lieden tot Sucoth en spraek: Siet/hier is Zebah ēn Zalmuna/over welcken ghy my bespotteden/ende spraeet: Is dan Zebahs ende Zalmuna vuyst alreede in uwen handen/ dat wy uwen lieden die moede zijn/broot gheuen sonden?

16 Ende hy nam de Oudtsten der stadt/ende doornen uit der woestijne/ende distelen ende liet het de lieden tot Sucoth l' ghevoelen.

l Hebr. weten.

17 m Ende den toren Pniel brack hy / ende m 1. Ki. 12.25
n verwoychden de lieden der stadt.

18 Ende hy sprac tot Zebah ende Zalmuna: Wat waren voor manne/die ghy verwoychdet tot Thabor? Sy spraken: Sy waren als ghy/ende een yeghelijck schoon/ als eens Conincx kinderen.

19 Ēn hy sprack: Het zijn mijne broeders/mijner moeder sonē geweest: so waer als de Heere leeft/so ghyse hadden leuen laten/so en wilde ick v niet o verwoychen.

o Gen. 20.6

20 Ende sprack tot zijnen eerstgheborē sone Jether: Staet op/ēn verwoycht se: doch de iongelinck en trock zijn swaert niet uyt/ want hy vreesde hem/dewijle dat hy noch een iongheluinck was.

21 Zebah dan ende Zalmuna spraken: Staet ghy op ende slaet ons: want daer na als de man is/daerna is ock zijne macht: also stont Gideon op/ ēn verwoychde Zebah ende Zalmuna / ende nam de spanselen die aen haren kemelen halsen waren.

22 Doe spraken sommige in Israel tot Gideon: Weest ons heere over ons / ghy ende p soon/ ende wes soons soon/ dewijle ghy ons wt der Midianiten handen verlost hebt.

23 Doch Gideon sprack tot hen: Ick en wil gheen heere over p zijn/ ende mijn soon en sal ock geen heere over p zijn/maer de Heere sal Heer over p zijn.

24 Gideon dan sprac tot hen: Een dinc begeere ick van v: q een yeghelijck geue my de q voor- q Gen. 37.
hoofdbandē die hy gerooft heeft: want dewijle dat het Israelieten waren/hadden sy voorhoofdbanden.

25 Sy spraken: Die willen wy v geuen: ende spreydden een cleet uit: ende een yeghelijck werp de voorhoofdsbanden daer op / die hy gherooft hadde.

26 Ende de gulden voorhoofdsbanden die hy eyschte/maeckten in gewichte/ duysent/seuen hondert sikel gouts/sonder de spanceten ende kerenen/ēn scharlaken cleederen/ die der Midianiten Coninghen droegen/ ende sonder de halsbanden harer kemelen.

27 Ende Gideon maerde daer eenen r' Hoffrock r Exod. 28.
af/ ende settede hem in zijne stadt tot Ophra: ende ēn gantsch Israel bedreef daer hoererije mede aldaer/ende het wert Gideon ende zijnē huyse te verghenisse.

28 Alsoo werden de Midianiten vernoot- vernedert
dicht voor den kinderen Israels/ ende en hieuen haren cop niet meer op: ende der landen was stil veertich iaer/soo langhe als Gideon leefde.

29 Ende Jerub-Baal de sone Joas/ ginck hē
nen/ende woonde in zijnen huyse.

30 s Ende Gideon hadde seuentich soone

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wt zijner heupe ghecomen waren: want hy hadde veel wijuen.

Ende zijn bijwijf die hy tot Sichem hadde 31
de baerde hem oock eenen sone/ dien noemde hy Abi/Melech.

Ende Gideon de sone Joas sterf in goe- 32
den ouderdom/ ende werdt begraven in zijns vaders Joas graf/ tot Ophra des vaders der Esriten.

Doe nu Gideon ghestoruen was/ keerden 33
hem de kinderen Israels aen/ ende bedreuen hoererije met Baalim/ ende maeckten hen Baal Berith tot eenen God.

Ende de kinderen Israels en dachten niet 34
aen den Heere haren God/ diese verlost hadde van der handt aller hyanden rontom.

Ende en deden gheene barmhertichevdt aen 35
den huyse Jerub Baal Gideon/ ghelijck als hy alle goet by Israel ghedaen hadde.

Dat ix. Capittel.

1. Abi Melech comt met list/ 5. ende schentelijcker moort ter overheydt/ 7. des straffer Jathams Gheestus sone de Sichmiters/ 19. ende verjaecht hen/ hare ende haerer Conincx ongeluck. 23. De Sichmiters verachten Abi Melech. 27. Gaal moert/ 30. met list ende hulpe Sebul/ 39. doet hem vlieden/ 42. soo werden gheneinet 46. ende totten dan hen verdeylet. 50. Den huyse tot Thebez betaelt Abi Melech zijner boosheyt loon.

ABi Melech nu de sone Jerub Baal/ ginc 1
tot zijner moeder broederen zijnen na Sichem totten broederen zijner moeder/ ende spraeck met hen/ ende met den gantschen ghesladchte des huyses zijner moeder broeder/ ende seyde:

Late/ spreect voor den oren aller mannen 2
tot Sichem: Wat is b beter/ dat u seuentich mannen/ altemael kinderen Jerub Baal over u heeren zijn/ ofte dat een man over b heere zij? Ghedenckt oock dat ben u nae Bloetvrient ende vleesch ben.

Doe spraken de broeders zijner moeder 3
voor hem/ alle dese woorden/ voor den oren aller mannen tot Sichem/ ende hare herte neyghde hem tot Abi Melech: Want sy dachten/ hy is onse broeder.

Ende gauen hem seuentich silueren lingen/ 4
uit den huyse Baal Berith/ ende Abi Melech besteede daermede ad loose lichtuerdighe mannen/ die hem nawolchden.

Ende hy quam in zijns vaders huys tot 5
Ophra/ b ende verwoychde zijne broeders/ de kinderen Jerub Baal/ seuentich mannen op eenen steen: doch Jotham de iongste sone Jerub Baal/ die bleef over/ want hy werdt verstecken.

Ende alle mannen van Sichem/ ende het 6
gansche huys s Millo/ vergaderden hen/ gingen heen/ ende maeckten Abi Melech ten Coninck/ by der hooghder eycken/ die tot Sichem staet.

Doe dat Jotham aengheseyt werdt/ guinck 7
hy heen ende tradt op de hoochte des berchs Garizim/ ende hief zijne stemme op/ riep ende sprac tot hen: Hoort my/ gy mannen tot Sichem/ dat e God ock hoore.

e De boomen guinghen heen/ dat sy eenen 8
Coninck over hen salfden/ ende spraken ten olyboome: Weest onse Coninck.

Doch de olyboom antwoorde hen: Sal 9
ick myne vettichevt verlaten/ die beyde God ende den menschen aen my eysschen/ ende heenen

Baen/ dat ick d swene boven den boomen?

b Of hy segen wilde: het en beslaet nis/ het is doch es lichtuerdich luiesty dinck.

10 Doe spraken de boomen ten wijghboom: Coint ghy/ ende weest Coninck over ons.

11 Doch de wijghboom spraeck tot hen: Sal ick myne soetichevdt/ ende myne goede vruchten verlaten/ ende heenen gaen/ dat ick boven den boomen swene?

12 Doe spraken de boomen ten wijnstock: Coint ghy/ ende weest onse Coninck.

13 Doch de wijnstock spraeck tot hen: Sal ick mynen most verlaet/ die God ende den menschen vrolijck maeckt/ ende heenen gaen/ dat ick boven den boomen swene?

c Psa. 104. 15

14 Doe spraken alle boomen ten f boomen- f t And. eglenbosschе: Coint ghy/ ende weest Coninck over ons. tier.

15 Ende de doornenbosch spraeck totten boomen: Isser waer/ dat ghy my ten Coninck salft over u/ soo comt/ ende betrouwet u onder myne schaduwe: soo niet/ soo ga vyer wt de doornebosschе/ ende verteere de Cederen Libanon.

16 Hebt ghy nu recht ende redelijck ghedaen/ dat ghy Abi Melech ten Coninck ghemaect hebt: ende hebt ghy wel ghedaen by Jerub Baal/ ende by synen huyse/ ende hebt hem ghedaen/ als hy aen u verdient heeft?

17 Dat myn vader om uwent wille gekrijcht heeft/ ende zijne ziele van hem heenen ghesworpen/ dat hy u verlossede van der s Midianiten handt?

18 Ende ghy verheft u heden teghen mijns vaders huys/ ende verwoycht zijne kinderen/ seuentich mannen op eenen steen/ en maeckt u eenen Coninck Abi Melech/ zijner maghet soon/ over de mannen tot Sichem/ dewijle dat hy uwe broeder is.

19 Hebt ghy nu recht ende redelijcken gehandelt by Jerub Baal/ en by synen huyse in desen dage/ so weest vrolijck over den Abi Melech/ ende hy sy vrolijck over ulieden.

20 Is dat niet/ soo gae vyer wt van Abi Melech/ en verteere de mannen tot Sichem/ ende het huys s Millo: ende daer gae oock vyer wt van den mannen tot Sichem/ ende van den huyse s Millo/ ende verteere Abi Melech.

21 Ende Jotham vluchte en ontweeck/ ende ghinck na Ber/ ende woonde aldaer voor zijnen broeder Abi Melech.

22 Als nu Abi Melech dry iaer over Israel ghheerschet hadde/ De Sichimiten verachten Abi Melech.

23 g Sandt God eenen boosen wille tusschen Abi Melech ende der mannen tot Sichem: want de mannen tot Sichem h verspraken Abi Melech. g Esaie 45. 7. h t And. vielen af

24 Ende toghen aen den moetwil/ aen de seuentich sonen Jerub Baal/ volbracht: ende leyden derselver bloedt op Abi Melech haren broeder diese verwoycht hadde/ ende op de mannen tot Sichem/ die hem zijne hant daer tot ghesterckt hadden/ dat hy zijne broeders verwoychde. da Abi Melech dat den wreuel [moetwillige onbulichheyt] aen den seuentich sonen Jerub Baal begaen/ en haer bloedt over hen quame/ en gheiept werde op Abi Melech/ etc.

25 Ende de manne tot Sichem besetden een achterwacht op de spitzen der berghen/ ende beroof den alle die op der straet tot hen wandelden: ende het wert Abi Melech aengeseyt.

26 Gaal oock de sone Ebed quam/ ende zijne broeders ende ghinghen tot Sichem in: ende de mannen tot Sichem verlieren hen op hem. Gaal verheft hem teghen Abi Melech.

27 Ende toghen wt opt velt/ ende lasen hare wijngbergen af/ ende vertradense/ ende maeckten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

renen dans/ ende gingen in haers godshuys/ ende aten ende dronicken/ ende vloecktен Abi Melech.

Ende Gaal de sone Ebed sprack: Wie is Abi Melech/ eñ wat is Sichem/ dat wy hem dienen soudē? Is hy niet Jerub Baals sone/ ende heeft Sebul zijnen knecht i gheset ouer de lieden k Hemor des vaders Sichem: waerom souden wy hem dienen?

Wilde Godt/ het volck ware onder mijne hant/ dat ick den Abi Melech verdrene. Ende l Abi Melech wordt gheseyt: Vermeerdert u heyr/ ende treckt wt.

Want Sebul de overste in der stadt/ doe hy de woordē Gaal des soons Ebed hoorde/ doe vergrimde hy in zijnen toorne/

Ende sandt boodtschap tot Abi Melech hemelijcken/ ende liet hem seggen: Siet/ Gaal de sone Ebed/ eñ zijne broeders/ zijn tot Sichem gecomen/ ende maken u de stadt wederspannich.

So maeckt u nu op by der nacht/ ghy ende u volck dat by u is/ ende maeckt een achterwacht op hen inden velde:

Ende des morghens wanneer de Sonne op gaet/ so maeckt u vroech op/ ende overvalt de stadt: ende so hy ende het volck dat by hem is/ tot u wt treckt/ soo doet met hem/ als het uwe handt vindet.

Abi Melech stont op by nacht/ ende alle het volck dat by hem was/ ende hielt op Sichem met vier hoopen.

Ende Gaal de sone Ebed trock wt/ ende stadt voor den inganck aen der stadtpoorte. Ende Abi Melech maeckte hem op wt de achterwacht/ met tsamen den volcke dat met hem was.

Doe nu Gaal het volck sach/ sprack hy tot Sebul: Siet/ daer comt een volck neder van der hoochte des geberchts: Sebul daerentegen sprac tot hem: Ghy siet de schaduwe der bergen voor lieden aen.

Gaal sprac noch meer/ ende seyde: Siet/ een volck comt neder wt het middel des landts/ ende eenen hoop comt op den wech der tooverecken.

Doe sprack Sebul tot hem: Waer is nu uwen mondt/ die daer sprack: Wie is Abi Melech/ dat wy hem dienen sonden? Is dat niet het volck dat ghy veracht hebt? Trect nu wt/ ende strijdt met hem.

Gaal trock wt/ voor den burgeren tot Sichem/ ende stredt met Abi Melech.

Doch Abi Melech jaechde hem/ dat hy voor hem vluchte: ende daer vielen veel verslagene/ tot aen den inganck der poorten.

Eñ Abi Melech bleef tot Aruma: ende Sebul verjaechde den Gaal ende zijne broeders/ dat sy tot Sichem niet en maesten blijven.

Op den morgen nu ginck het volck wt op het velt. Doe dat Abi Melech wert aengesept:

Nam hy het volck/ ende deylde het in drij hoopen/ ende maecte een achterwacht op hen in den velde. Als hy nu sach/ dat het volck wt der stadt ghinck/ maeckte hy hem over hen/ ende sloechse.

Abi Melech nu/ ende de hoopē die by hem waren/ overvielense/ ende traden aen den inganck der poorten der stadt: daerentegen de ander twee hoopen overvielen alle die opten velde waren/ ende sloeghense.

Doe stredt Abi Melech teghen de stadt/ den selven gantschen dach/ ende wanse/ ende verwoesthde het volck dat daer in was/ ende verbrack de stadt/ ende zaeyde daer sout op.

Doe dat hooren alle mannē des toorens tot Sichem/ gingen sy in de sterckte des huys des godts n Berith.

Doe dat Abi Melech hoorde/ dat hen alle de mannen des toorens tot Sichem vergadert hadden/

Quam hy op den berch Zalmon/ met alle zijnen volcke dat by hem was/ ende nam een axe in zijne hant/ ende hieuw eenen dicken tack vanden boome/ ende nam hem op/ ende leyde hem op zijne schouderen: ende sprack tot allen volcke dat met hem was: o Wat ghy ghesien hebt dat ick doe/ dat doet ghy oock haestelijck als ick.

Doe hieuw alle het volck een yeghelijck eenen tack af/ ende volchden Abi Melech na: ende leydense aen de sterckte/ ende staken se met vyer/ dat oock alle mannen des toorens tot Sichem storuen/ by duysent mannen ende vrouwen.

Abi Melech toogh oock nae Thebez/ ende belegherdese/ ende wonse.

Daer was ynnen een stercken toren midden inder stadt/ op welcken vloden alle de mannen ende vrouwen/ ende alle burgers der stadt/ ende sloten dien achter hen toe/ ende clommen op het dack des torens.

Doe quam Abi Melech tot aen den toren/ ende bestoomde hem: ende ghenaeckte totter deuren des torens/ dat hy hem met vyer verbrandde.

p Doch een wijf wierp een stuck van eenen molensteen Abi Melech op den cop/ ende verbrack hem de hersseynanne.

Doe riep Abi Melech haestelijck den jonghen die zijn wapen droech/ eñ sprack tot hem: q Treckt u swaert wt/ ende doet my/ dat men niet van my en segghe: Een wijf heeft hem verwoecht: Doe doorstack hem zijn jonghen/ ende hy sterf.

Doe nu de Israeliters [die met hem waren/] sagen dat Abi Melech doot was/ ginck een yeghelijck aen zijn plaetse.

Alsoo betaelde God Abi Melech dat quaet/ dat hy by zijnen vader ghedaen hadde/ doe hy zijne seventich broeders r verwoesthde.

Desselven gelycks alle dat quaet der mannen Sichem/ vergalt hen God oock op haren cop: ende den vloeck Jothams/ des soons Jerub Baal/ quam over hen.

Dat 1. Capittel.

1. Thola/ 3. eñ Jaïr/ regeren het volck. 6. Als der Heydenen afgoderije is by dē Israeliten/ 7. so werden sy vanden Philisteen eñ Ammonen beangstet. 10. Schryen totten Heere/ 11. die en wil hen haerder niet aennemen/ 13. dan doet gestuerighe bekentenisse haerder sonden/ wtroeyinge vremder goden/ ende ernstige beleeringe tot God. 17. Overheydt wordt vergadinert dien/ die met Ammon den strijdt beghint.

1 NAe Abi Melech stont een ander a † hep-
landt op/ Israel te helpen/ Thola/ een man van Jssaschar/ ende een sone Pua/ eñ nasaet des soons Dodo: eñ hy woonde tot Samir/ eñ regeerde op het gheberchte Ephraim.

2 Ende hy richtede Israel vyf ende twintich jaer/ ende stierf/ ende werdt begraven tot Samir.

Nae

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Jair de achte richter en richtede Israel twee ende twintich iaer.
Jaels dode.
Israels afgoderije.
Israel dient den Heere.
Ammon.

Na hem stondt Jairen Gileaditer op/ en 3
richtede Israel twee ende twintich iaer.
Est hadde dertich sonen/ b op dertich ezels 4
reden sy mede/ ende hadde dertich steden/ die
b Num. 32.41. ghen in Gilead.
Ende Jair sterf/ ende wert begraven tot 5
Ammon.
Doch de kinderen Israels deden voortaen 6
quaet voor den Heere/ ende dienden Baalim
en Astaroth/ ende den goden tot Syria/ ende
den goden tot Sidon/ en den goden s Moab/
ende den goden der kinderen Ammon/ en den
goden der Philisteen/ en verlieten den Heere/
ende en dienden hem niet.
Doe ontgrimde den toorn des Heeren over 7
Israel/ en gaf se over onder de hant der Phi-
listeen/ ende der kinderen Ammon.
Ende sy verraden ende plaechden de kin- 8
deren Israels van dien tare aen/ wel achtien
iaer lanck/ namelijcks/ alle kinderen Israels/
op gene syde der Jordanen/ inden lande der
Amorieten/ die in Gilead leyt.
Daerenbo togen de kinderen Ammon over 9
de Jordane/ ende krijchden tegen Juda/ Ben-
jamin/ ende tegen het huys Ephraim/ also
dat Israel seer beangstet wert.
Doe schreyden de kinderen Israels tot 10
den Heere/ ende spraken: Wy hebben aen d
gesondicht/ want wy hebben onsen God ver-
laten/ ende Baalim gedient.
Doch de Heere sprac tot den kinderen Is- 11
raels: Hebben u lieden de Egyptenaers/ de A-
morieters/ de kinderen Ammon/ de Philisteen/
De Sidoniters/ de Amalekiters/ en s Mo- 12
abiters/ ook niet ghedwongen: ende ick halp
uliedē wt haren handen/ doe ghylieden tot
my schreyddet:
Noch hebt ghylieden my verlaten/ ende 13
andere goden gedient/ daerom en wil ick
uliedē niet meer helpen.
Gaet heen/ ende roept de goden aen/ die 14
ghylieden verkoren hebt/ laet d se helpen/ ter
tijt e uwer troesseniſſen.
Doch de kinderen Israels spraken tot den 15
Heere: Wy hebben gesondicht/ maket ghy
liedts met ons als het d behaecht/ alleen ver-
lost ons te deser tijt.
d Ende sy dedē van hen de vremde goden/ 16
ende dienden den Heere: ende het iammerde
hem dat Israel also gheplaecht wert.
e Ende de kinderē Ammon f † schreyddē/ 17
ende legerden hen in Gilead: daerentegen de
kinderen Israels vergaderdē hen/ ende leger-
den hen tot Mizpa.
Ende de Oversten des voler tot Gilead 18
spraken onder malcanderen: Wie eerst be-
ginnt te strijden tegen de kinderen Ammon/
die sal het hooft zijn over alle die in Gilead
woonen.

1 Jephthah wordt Regeerder des voler. 12. Zijn bootschap tot der Ammoniten Coninck/ 29. en so die geen gehoor en wil geven/ 29. gaet hy den Heere. 30. met onbedachter belofte/ 32. ende verwinninghe der kinderen Ammon. 34. Jephthahs eenighe dochter/ wert na zijn belofte/ 37. na drie maenden ghroffert.

Jephthah een Gileaditer/ was een strijdt- 1
baer Helde/ doch een hoeren kindt:
Doch Gilead hadde Jephthah ghege-

2 Doe nu Gileads wijf hem kinderen baer-
de/ ende desselven wijfs kinderen groot wer-
den/ stieten sy Jephthah wt/ ende spraken tot
hem: a Ghy en sult niet erven in onses vaders a Gen. 21.10
huys/ want ghy zijt eens anderen wijfs sone. Gala. 4.30
3 Doe vloodt hy voor zynen broederen/ ende
woonde inde lande Tob: b daer vergaderden b 1. Sa. 22.2
hen c † loose lieden/ ende togher wt met hem. c Of/ ydele, la-
4 Est over een wijle tijdts daer na/ krijchden dighe/ † Anno.
de kinderen Ammon met Israel. verbolgen.
5 Doe nu de kinderen Ammon alsoo krijch-
den met Israel/ gingen de Oudsten van Gi-
lead henen/ dat sy Jephthah haelden wt den
lande Tob/
6 Ende spraken tot hem: Comt/ ende weest
onse hoofman/ dat wy strijden regen de kin-
deren Ammon.
7 Doch Jephthah sprac totten kinderen van
Gilead: Lijt ghy lieden niet die/ die my haten/
ende wt mijns vaders huys gestoten hebbet:
ende nu comt ghylieden tot my/ dewijle dat
ghy in benauwenisse zijt?
8 De Oudste van Gilead spraken tot Jeph-
thah: Daerom comen wy nu weder tot u/ dat
ghy met ons trecket/ ende helpet ons strijden
tegen de kinderen Ammon/ en zijt onse hoofts-
man over alle die in Gilead woonen.
9 Jephthah sprack totten Oudsten van Gi-
lead: Soo ghylieden my weder haelt te krij-
ghen teghen de kinderen Ammon/ ende de
Heere hen voor my genen sal/ sal ick dan uwe
hooft zijn?
10 De Oudsten van Gilead spraken tot Jeph-
thah: De Heere sy een toehoorder tusschen
ons/ ist dat wy niet en doen als ghy gheseyt
hebt.
11 Alsoo ginck Jephthah met den Oudsten
van Gilead/ d ende het volck settede hem ten d Deut. 16.18
hoof de ende overste over hen: ende Jephthah
spraek fulcr alle woorden voor den Heere te s Mizpa.
12 e Doe sandt Jephthah bootschap tot den Jephthah
Coninck der kinderen Ammon/ ende liet hem sender boden
seggen: Wat hebt ghy met my te doen/ dat ghy tot der Ammo-
tot my comt/ teghen mijn lant te krijghen? nitē Coninc.
13 De Coninck der kinderen Ammon ant- e Num. 11.26
woorde den boden Jephthah: f Daerom dat f Nu. 21.13. 31.
Israel mijn landt ghenomen heeft/ doe sy wt
Egypten toghen/ van Arnon aen/ tot aen Ja-
bok/ ende tot aen de Jordane: so geeft her my
nu weder met vreden.
14 Jephthah daerenteghen sandt noch meer
boden tot den Coninc der kinderen Ammon/
15 Die spraken tot hem: Soo seydt Jephthah:
g Israel en heeft geen lant genomen/ noch den g Deu. 2.8. 18
s Moabiten/ noch den kinderen Ammon: 1. mach. 15.33
16 Want doe sy wt Egypten togen/ wandel- h † An. Rietzee/
de Israel door de woestijne/ tot aē de h † schelf- of Roodezee/
zee/ ende quam tot Kades.
17 i Ende sonden boden totten Coninck der i Num. 20.14
Edomiten/ ende spraek: Laet my door u lant
trecken: doch der Edomiten Coninck en ver-
hoorde niet: Ock sonden sy totten Coninck
der s Moabiten/ die en wolde ock niet. Alsoo
bleef Israel in Kades/
18 Ende wandelde inder woestijne/ en togen
het lant der Edomiten ende s Moabiten om/
ende quam van d opganck der Sonnen/ aen
der s Moabiten lant/ ende legerden hen op ge-
ne syde Arnon/ en en quamen niet in de lant-
palen der s Moabiten: k want Arnon is der k Num. 21.13
s Moabiten landtpale.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Nu.21 21
Deut.2.25

1 Ende Israel sandt boden tot Sihon/ der 19
Amorijten Coninck tot Hesbon ende liet hem
segghen: Laet ons doorv lant trecken tot aen
myn plaetse.

Doch Sihon en betrouwde Israel niet door 20
zijne palen te trecken: maer vergaderde alle
zijn volck/ende legherde hem tot Jahsa/ende
streedt met Israel.

De Heere dan de God Israels/gaf de Si- 21
hon met alle zijnen volcke/ inde handen Is-
raels/dat sy se sloeghen: alsoo nam Israel in/
alle dat landt der Amorijten/ die inden selven
lande woonden:

Ende namen alle palen der Amorijten in/ 22
van Arnon aen/ tot aen Jabok/ ende van der
woestijne aen/ tot aen de Jordane.

So heeft nu de Heere de God Israels/ de 23
Amorijters verdreven voor zijnen volcke Is-
rael/ende ghy wiltse innemen.

Ghy soudet die innemen/ die uwe God 24
m Camos verdreef/ n ende ons laten nemen/
alle die/die de Heere onse God voor ons ver-
dreven heeft.

Camos.
m Nu.21.29
1.Reg.11.11
n Jere.27.6

Meynt ghy dat ghy beter recht hebt/ dan 25
o Balack de sone Zipor/ der Moabiten Co-
ninck? heeft de selve oock opt gerichtet oft ge-
kryghet teghen Israel?

o Iouit.25.23
p Num.22.2
Deut.23.4

Hoewel Israel nu dry hondert iaer/ ghe- 26
woont heeft in Hesbon/ ende in haren doch-
teren/ in Aroer ende in haren dochteren/ ende
in allen steden/ die aen Arnon liggen? waer-
om en verlossedet ghylieden het niet in der
selver tijdt?

Ick en hebbe niets aen v gesondicht/ende 27
ghy doet so qualijck by my/ dat ghy tegē my
krijget: De Heere gene heden een oordeel/tus-
schen Israel ende den kinderen Ammon.

Doch de Coninck der kinderen Ammon/ 28
en verhoorde de reden Iephthah niet/ die hy
tot hem sandt.

Doe quam de Geest des Heeren op Ieph- 29
thah/ende trock door Gilead ende Manasse/
ende door Mizpe/ dat in Gilead leyt/ende van
Mizpe dat in Gilead leyt/tegen de kinderen
Ammon.

Iephthah
onbedachte
belofte.
p Marc.6.23.

Ende Iephthah beloefde de Heere een be- 30
lofte/ende sprack: p Geeft ghy de kinderen Am-
mon in mijne handt/

Wat tot mijner huysdeure wtgaet/ my te 31
gemoete/als ick met vreden weder come van-
den kinderen Ammon/dat sal des Heeres zijn/
ende ick wilt ten brandtoffer offeren.

q Deut.2.18

q Also trock Iephthah teghen de kinderen 32
Ammon/ tegen hen te strijden/ ende de Heere
gaffe in zijne handen/

Ende hy sloechse/ van Aroer aen/tot dattmen 33
r comt tot Minnith/ twintich steden/ ende tot
aen de pleyne der wijnberghen/ eenen seer
grooten slach: ende alsoo werden de kinderen
Ammon verootmoedicht voor de kinderen
Israels.

r Of/ verootmoedicht ghy etc. Godt heeft my hooch verheven door desen overwinninge/ dat ic mijn hooft hooch en vrolijc opsiche: maer ghy hupcht my/ dat ic de cop moet nieder slaē met groot herteleet/ en sulcke groote vreucht in myn hertenhert verkeeren.

Doe nu Iephthah quam te Mizpa/ voor 34
zijn huys/ siet/daer gaet zijn dochter wt/ hem
te gemoete/met tamboynen ende reyen: ende
sy was een eenich kint/ ende hy en hadde an-
ders gheen sone noch dochter meer.

Ende doe hyse sach/ verscheurde hy zijne 35
cleederen/ende sprack: Och myn dochter/ hoe
s bimelt ghy my/ende bedroevet my: wāt ick
hebbe mijnen mont opgedaen tegen den Hee-
re/ ende en cany niet wederroepen.

s Ghy bimelt my/ ghy maect my bedroeft/ ghy
doet my wee/ etc.

Sy sprack daer enteghen: Myn vader/hebt 36
ghy uwen mont opgedaen tegen den Heere/
so doet my/als het wt uwen monde ghegaen
is/na dien v de Heere gewroken heeft aen uwe
vianden den kinderen Ammon.

Ende sprack tot haren vader: Ghy wildet 37
my doch dat te wille doen/ dat ghy my twee
maenden laret/ dat ick van hier af gā op de
bergen/ende mijne maechdelijckheyt beweene
met mijne ghespelen.

Hy sprac: Gaet henen/ende liet se twee maen- 38
den gaen. Doe ginck sy henen met haren ghe-
spelen/ ende beweende haer maechdelijckheyt
op de berghen.

Ende na twee maendē quam sy weder tot 39
haren vader: ende hy dede haer t als hy beloeft
hadde: ende sy en was nopt gemis mans schul-
dich geworden.

t Met den eede die hy gedaen hadde.

Ende het wert een gewoonheyt in Israel/ 40
dat de dochteren Israels/ iaerlijcx henē gaen/
ende beclagen de dochter Iephthah/ des Gi-
leaditers/des iaers vier daghen.

Dat xij. Capittel.

1. De Ephraimiters becrijghen hen tegen Ieph-
thah/ 4. ende worden haerder twee ende veertich
duysent verslagen. 7. Iephthah sterft. 8. Ebzan/
11. Elon/ 13. ende Abdon/ volgen hem na mal-
canderen in het regiment.

1 Ende die van Ephraim a† schreydden/ 12
ende ginghen na den Noordenwaert/ende
sprāken tot Iephthah: b Waerom zijt
ghy inden krijch ghetogen tegen de kinderen
Ammon/ ende en hebt ons niet aengheseyt dat
wy met v toghen: wy willen v huys met v/
met vyere verbranden.

a Dat is/ wierden seer toornich.
b Iudic.8.1.

2 Iephthah sprack tot hen: Ick en mijn volck 2
hadden een groote sake met den kinderen Am-
mon/ende ick riep uliedē aen doch ghylieden
en holpt my niet wt haren handen.

3 Doe ick nu sach dat ghylieden niet helpen 3
en wouldet/ c settede ick mijne ziele in mijne
hant/ende tooch henen teghen de kinderen Am-
mon/ende de Heere gaffe se in mijn hant: waer-
om comt ghylieden nu tot my op/ teghen my
te strijden?

c Dat is/ waechte mijn leven.

4 Ende Iephthah vergaderde alle mannen 4
in Gilead/ende streedt teghen Ephraim: ende
de mannen in Gilead sloegen Ephraim/ daer-
om dat sy seyden: Zijt doch ghy Gileaditers
onder Ephraim en Manasse/als de d vluch-
tighe te Ephraim.

d Dat is/ vluchtelinghen.

5 Ende de Gileaditers namē in het beyde der 5
Iordanen/ voor Ephraim: Wanneer nu de
beltvluchtige Ephraim sprakē: Laet my over
gaen: soo spraken de mannen van Gilead tot
hem: Zijt ghy een Ephraiter? Wanneer hy
dan antwoorde: Neen/

6 So hieten sy hem spreken: e Schiboleth: so 6
sprack hy: Siboleth/ende en condes niet recht
segghen. Do greepen sy hem/ende sloegen hem
aen het beyde der Iordanen: dat te dier tijt van
Ephraim vielen twee ende veertich duysent.

e Dat is/ een aer.

7 Iephthah doch richtede Israel ses iaer. Ende 7
Iephthah de Gileaditer sterf/ ende wert be-
graven in den steden tot Gilead.

8 Na desen richtede Israel/ Ebzan van Beth- 8
lehem.

9 Die hadde dertich sonen/ ende dertich doch- 9
teren gaf hy wt: ende dertich dochteren nam
hy wederom van buyten/ zijnen sonen; ende
richtede Israel seuen iaer/

Ende

Ende sterf/ ende werdt begrauen te Beth= 10
Lehem.

Elon de elfste richter in Israel/ regeert thien iaer lanck.

Na desen richtede Israel Elon/ een Sebu= 11
loniter: ende richtede Israel thien iaer/
Eñ sterf/ ende werdt begrauen tot Aialon/ 12
inden lande Sebulon.
Na desen richtede Israel Abdon/ een sone 13
Hillel/ een Piriathoniter.
Die hadde veertich sonen/ eñ dertich soons 14
kinderen / f die op tseuentich ezels reden: ende richtede Israel acht iaer/
Ende sterf/ eñ wert begrauen te Piriathon 15
inden lande Ephraim / op het gheberchte der
Amalekiten.

De twaelfste richter in Israel regeert acht iaer lanc.

Dat xiij. Capittel.

1. Israel comt in de handen der Philisteen. 3. Simsons/ 5. diese verlossen sal/ outfanckenisse wort eerstlijck der moeder/ 8. ende daer na den vader/ 11. met berichte wijse ende werck des gheboren knechtkens aengesept. 15. De Engel des Heeren vaert in de vlamme des brantoffers (dat hy in de stede zijner spijse den Heere begheert) ten Hemel. 21. Manoah so hy hem seluen zyns lijfs ontsept/ wort van zijnen wijue gesterct. 24. Des Heeren Gheest is in Simson.

a Judic.10.7

Ende de kinderen Israels deden voort= 1
aen quaet voor den Heere/ a eñ de Heere
gaf sein de handen der Philisteen veer=
tich iaer.

Manoah Simsons vader.

Daer was een man te Sarga / van eenen 2
geslachte der Daniten/ met name Manoah/
ende zijn wijf was onvruchtbaer / ende en
baerde niet.
Ende de Engel des Heeren verscheen den 3
wijue/ ende sprack tot haer: Siet/ ghy zijt on=
vruchtbaer/ ende en baert niet: doch ghy sult
swangher worden/ ende eenen sone baren.

b Num.6.3

b Soo wacht v nv / dat ghy gheenen wijn 4
noch stercken dranck drincket / ende niet on=
reyns en etet.

c 1.Sa.1.11

Want ghy sult swanger worden/ eñ eenen 5
sone baren/ c dien gheen scheernesse sal op het
hooft comen: want dat knechtkē sal een d ver=
loef der Gods zijn/ van moeders lijue aen: en=
de hy sal beginnen Israel te verlossen wt der
Philisteen hant.
Doe quam dat wijf / ende seyde dat haren 6
man aen/ ende sprack: Daer quam een man
Gods tot my/ eñ zijn gestalte was aē te sien/
als een Engel Gods/ seer verschrickelijck/ dat
ick hem niet en vraechde van waer / of waer
henen/ ende hy en seyde my niet hoe hy hiet.
Hy sprac dannoch tot my: e Siet/ ghy sult 7
swanger worden/ ende eenen sone baren: so eñ
drinckt nv geenen wijn/ noch stercken dranc/
ende en eet niet onreyns: f want dat knechtkē
sal een verloef der Godts zijn / van moeders
lijue aen/ tot in zijnen doot.
Doe badt Manoah den Heere/ ende sprac: 8
Ach Heere/ laet den man Gods weder tot ons
comen/ dien ghy gesondē hebt: dat hy ons lee=
re/ wat wy met het knechtkē doen sullen/ dat
gheboren worden sal.
Eñ God verhoorde de stemme Manoah: 9
eñ de Enghel Gods quam weder totten wij=
ue: Ende sy sat op den velde / ende haer man
Manoah en was niet by haer.
Do liep sy haestelick henen/ ende seyde het 10
haren man aen / ende sprack tot hem: Siet/
de man is my verscheenen / die heden tot my
quam.
Manoah maeckte hem op/ eñ ginck zijnen 11
wijue na/ ende quam tot den man/ ende sprac
tot hem: Zijt ghy de man die met den wijue
ghesproken hebt? Hy sprack: Ja.
12 Ende Manoah sprac: Wanneer nv comen
sal/ dat ghy gesprokē hebt/ wat sal des knecht=
kens wijse ende werck zijn?
13 De Engel des Heeren sprac tot Manoah:
g† Hy sal hem wachten voor alle dat ick den
wijue ghesept hebbe.

g† An. de vrouwe sal haer etc. dat ic haer gesept heb. Sy en sal etcet. Num.6.3 Amos 2.10

14 Hy en sal niet eten dat wt den wijnstock
comt/ ende en sal gheenen wijn noch stercken
dranck drincken/ ende niet onreyns eten: alles
wat ick haer gebodē hebbe/ dat sal sy houden.
15 Manoah sprack totten Engel des Heeren:
Lieue/ laet v hier behouden/ wy willen v een
bocxken bereyden.
16 Doch de Enghel des Heeren antwoordde
Manoah: Wanneer ghy my hier alreede be=
hieldet/ h so en ete ic doch uwer spijse niet: wilt
ghy i† daerenteghen den Heere een brantoffer
doen/ so meucht ghy het offeren: want Ma=
noah en wiste niet dat het een Enghel des
Heeren was.

h Gene.18.8 ende 19.3 Tobi. 12.19
i† An. doch een brātoffer doē/ so doet het den Heere.

17 Ende Manoah sprack tot den Enghel des
Heeren: Hoe heet ghy / dat wy v prijsen/ alst
nv comt dat ghy ghesproken hebt?
18 Doch de Engel des Heeren sprac tot hem:
k Waerom vraecht ghy na mijnen name / die
doch wonderlijck is?

k Gen.32.29. Exod.3.13
l† And. verborghen is?

19 m Doe nam Manoah een bocxken / ende
spijsoffer / ende offerde dat op eenen rotzsteen
den Heere/ n eñ hy maecte het o wonderbaer=
lijck: Manoah ende zijn wijf saghen toe.

m Judic.6.20
n Psal.72.18. ende 136.4.
o Dat is/ Het ginck wonderbaerlijck toe/ alsoot volcht/ dat de Enghel verdween: eñ in de vlamme op voer.

20 Ende doe de p† vlamme opvoer / van den
altaer/ na den Hemel/ voer de Engel des Hee=
ren in der vlamme des altaers op: doe dat
Manoah ende zijn wijf saghen / vielen sy ter
aerden op haer aenghesichte.

p† And. laeye

21 Ende de Enghel des Heeren en verscheen
Manoah ende zijnen wijue niet meer. Doe
bekende Manoah dat het een Enghel des
Heeren was/
22 Ende sprac tot zijnen wijue: q Wy moeten
den doot steruen/ dat wy God gesien hebben:

q Exod.33.20 Judic. 6.22

23 Doch zijn wijf antwoordde hem: Wanneer
de Heere lust hadde ons te dooden/ so en had=
de hy het brantoffer ende spijsoffer niet geno=
men van onsen handen: hy en hadde ons ooc
sulcx alles niet bewesen/ noch ons sulcx hoo=
ren laten/ ghelijck als nv gheschiet is.
24 Ende dat wijf baerde eenen sone/ ende hiet
hem r† Simson/ ende de Heere seghende hem.

r 1.Sa.12.11

25 Ende de Gheest des Heeren begonst met
hem te zijn inden legher Dan/ tusschen Zarea
ende Esthaol.

Dat xiiij. Capittel.

1. Simson begheert een wijf onder den Philisteen. 5. Doot eenen iongen leeuwe/ 8. ende vint heunich in desseluen ase. 10. Geeft een raetsel op in zijn bruylostmael/ met winninghe oft verbeurte van dertich hemden/ ende so vele overcleederen/ in seuen daghen te treffen: 15. Zijne ghesellen/ (11. dien sulckes gelt) dringen zijn wijf/ 16. die hen dat sept/ 19. so gedyet hem dat selue tot toorne/ ende den Philisteen tot een groot ongheluck.

1 Simson ginck henen af na Thimnath/
ende sach eē wijf tot Thimnath/ onder
den dochteren der Philisteen.

De Gheest des Heerē is in Simson.

2 Eñ doe hy weder opwaerts quam / seyde
hy dat zijnen vader ende zijner moeder/ ende
sprac: Ick hebbe een wijf gesien te Thimnath
onder den dochteren der Philisteen/ geeft my
nv de selue ten wijue.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Zijn vader ende zijn moeder spraken tot 3
hem: a Is daer dan nv gheen wijf onder den
a Deut.7.3 of And.mijnen dochteren uwer broederen/ eñ in alle b'uwen
volcke/ dat ghy henen gaet/eñ neemt een wijf
by den Philisteen/die onbesneden zijn? Sim-
son sprack tot zijnen vader: Gheeft my dese/
want sy behaecht mijnen ooghen.

Doch zijn vader eñ zijn moeder en wisten 4
niet dat het vandē Heere ware: de Philisteen
heerschenden te dier tijt over Israel.

Simson doot eenen iongen leeuw vol de kracht des Geests Gods. Alsoo ghinck Simson af met zijnen vader 5
ende zijner moeder na Thimnath:ende als sy
quamen aen de wijnberghen te Thimnath:
siet/doe quam hem een ionge brullende leeuw
teghen.

Ende de Gheest des Heeren wert beerdich 6
over hem/c ende verscheurde hem/ gelijck als
men een boecken van malcanderen scheurt/eñ
a 1.Sa.17.35 Dani.6.22 Hos.11.33 en hadde doch gantsch niet in zijner haat: en-
de en seyde het zijnen vader noch zijner moe-
der niet/wat hy ghedaen hadde.

Doe hy nv afquam/sprac hy met den wijf 7
ue/ende sy beviel Simson in zijnen ooghen.

Ende na sommige dagen quam hy weder/ 8
dat hy se name: ende tradt wt den weghe/dat
hy dat aes des leeuwen besaghe: siet / doe
was een byen swerm in den ase des leeuwen/
ende honich.

Ende hy nam het in zijne hant/ eñ att daer 9
van onderwegen: ende quam tot zijnen vader
ende tot zijner moeder/ende gaf hen daer van/
dat sy ooc aten: hy en seyde hen daemoch niet
dat hy dat honich van des leeuwen ase ghe-
nomen hadde.

Eñ doe zijn vader af quam tot den wijne/ 10
maeckte Simson aldaer een bruyloft/gheluck
als de iongheliughen pleghen te doen.

Ende doe sy hem sagen/gauen sy hem der- 11
tich ghesellen/die by hem zijn souden.

Simson dan sprac tot hen: Ick wil u lieden 12
een raetsel voorgeuen / wanneer ghy dē my
dat gerader ende treffet in desen seuen dagen
der bruyloft/so wil ick u liedē dertich hemden
gheuen/ende dertich wercleederen:

Connet ghylieden dat daerentegen niet ge- 13
raden/ soo sult ghylieden my dertich hemden
ende dertich wercleedere geuen: ende sy spra-
ken tot hem: Gheeft v raetsel voor / laet ons
hooren.

Simsons raetsel. Hy sprack tot hen: Spijse ghinck van den 14
eter/ende soetichevdt vanden stercken: ende sy
en conden dat raetsel in dry daghen niet ghe-
raden.

Wenden seuendē dage spraken sy tot Sim- 15
sons wijf: Overredet uwen man/dat hy ons
dat raetsel segge/oft wy willē v ende ws va-
ders huys met vyere verbernen: hebt ghylie-
dē ons daerom genoot/op dat ghy ons soudt
arm maken/oft niet?

Doe weende Simsons wijf voor hem/ eñ 16
b Of/hatich/ vyandisch/ spraec:Ghy zijt my d gram/eñ en hebt my niet
lief: ghy hebt den kinderen mijns volcks een
raetsel voorgegeuen/ende en hebt het my niet
b Iudic.14.6 gesept. Hy sprack daerentegen tot haer:e Siet/
ick en hebbe het mijnen vader eñ mijner moe-
der niet ghesept/ende soude het v seggben?

Eñ sy weende de seuen daghen voor hem/ 17
dewijle dat sy bruyloft hadden: Nv/aen den
seuenden daghe seyde hy het haer / want sy
dringde hem hardt: ende sy seyde dat raetsel
den kinderen haers volcx.

18 Doe spraken de mannen der stadt tot hem
aen den seuenden dage / eer de Sonne onder-
ghinck: Wat is soetre dan honich? Wat is
stercker dan de leeuwe?

19 Doch hy sprac tot hen: Wanneer ghylieden niet
met mijnen calue niet en hadt geploecht/ ghy
en hadder mijn raetsel niet gheraeckt.

20 Ende de Gheest des Heeren wert beerdich
over hem/ende ginck af tot Asklon/ eñ sloech
dertich mannen vander hen: ende nam hare
cleederen/ ende gaf wercleederen dien/die het
raetsel gheraden hadden: ende vergramde in
zijnen toorne/ ende ghinck op in zijns vaders
huys.

21 g Nv Simsons wijf/wert eenen zijner ghe- g 1.Sa.
sellen ghegheuen/die hem toebehoorde. 25.44.

Dat vb. Capittel.

1. Simson veroorsaeckt tegen de Philisteen/
4. steeckt haer coren en wijnbergen aen. 9. Zijn
wijf vlamt met haren vader/wordt om zijnen wille
te verbrant/ 7. noch en wil hy van beschaedighen
niet ophouden. 9. Den Philisteen soo sy Juda
belegheren/ 11. wordt hy ghebonden gheleuert.
14. Verscheckt de stricken/ende slaet met eens esels
kinnebacken duysent mannen. 18. Godt gheeft
dem water in zijns dorst/wt des esels kinnebacke.

1 Het begaf hem dan na sommige dagen/ Simso
tom dē tijt des tarwenoogsts/ dat Sim- schaduw
son zijn wijf besochte met een boecken/ Philis
ende als hy dachte: Ick wil tot mijnen wijue
gaen in de camer / en wouden hem haer vader
daer niet laten/

2 Ende sprack: Ick meynde ghy waert haer a Of/
a gram geworden/ende hebse uwen vyent ge- verstoten
gheuen: sy heeft doch een ionghe suster/die is
schoonder dan sy/ die laet uwe zijn voor dese.

3 Doe sprac Simson tot hem: Ick hebbe een- b Philist
mael een rechte sake tegen de Philisteen: Ick
wil b'lieden schade doen.

4 Ende Simson ghinck henen / ende vinck
dry hondert vossen/ ende nam branden/ en-
de keerde twee ende twee de steerte te samen/
ende bant steets tusschen twee steerten eenen
brandt.

5 Ende stack die aen met vyere / ende liet se c Judee
onder het coren der Philisteen loopen/ c ende
stack alsoo de opperen aen / met tsamen den
staenden oogste / ende de wijnberghen/ ende
olyboomen.

6 Doe spraken de Philisteen: Wie heeft dat
gedaen? Doe seydemen: Simson/des Thim-
niters schoonsone: daerom dat hy hem zijn
wijf ghenomen/ende zinen vrient ghegheuen
heeft. Doe toghen de Philisteen op/ende ver-
brandese met tsamen haren vader/ met vyere.

7 Simson dannoch sprack tot hen: Hoewel
dat ghylieden alsschoon dat gedaen hebbet/ so
wil ick my doch aen u lieden selven wreken/
ende daer na ophouden.

8 Eñ sloech se hardelijc/d beyde aen de schou- d Dat is
deren ende lendenen: ende toogh af/eñ woon- met groote
de in het steenhol Etam. macht

9 Doe toghen de Philisteen henen/ ende be- e Dat is
legerden Juda/eñ leyden hen neder tot Lehi. bant ghe-
noemt

10 Doch die van Juda spraken: Waerom zijt
ghylieden teghen ons opgheto ghen? Sy ant-
woorden: Wy zijn opgheco mmen/ Simson te
binden/ dat wy hem doen gelijck als hy ons
ghedaen heeft.

11 Doe togen den drytsent manne van Juda af
in dat steenhol tot Etam/eñ spraken tot Sim-
son: En weet ghy niet dat de Philisteen ons

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ons heersché: Waeromm hebt ghy dan dat by ons ghedaen? Hy spraeck tot hem: e Als sp my gedaen hebbé/so hebbe ick hen weder gedaen.

10 Sp spraken tot hem: Wy zijn afgecomen b te binden ende in der Philisteen handen te gheuen. Simson spraeck tot hem: Sdo s weert my/ dat ghylieden my niet s weeren en wilt.

13 Sp antwoordé hem: Wp en willen b niet weeren/maer willen b slechts binden/ende in hare handen gheuen/ende en willen b niet doodé: ell sp bondé hem met twee nieuwe stricken/ende brachten hem op banden steen.

14 Ende doe hy quam tot Lehi toe/ inwelcken de Philisteen hem aenr: g Doch de Geest des Heeren weert veerdich over hem/ell de stricken an zijne armen werden als draden die het vyer versengt heeft/ dat de banden aen zijne handen verslonten.

15 Ell hy vandt een buyt ezels kinnebacken: de rechte hp zijn hant wt/ende nam het/ende sloech daer dupsent mannen mede.

16 Ende Simson spraeck: Daer ligghen sp by hoopen: met het kinnebacken eens ezels/hebbe ick dupsent mannen ghelaghen.

17 Ell doe hy dat wtgesproken hadde/ wierp hy het kinnebacken wt zijner handt/ende hiet de stede h Ramath Lehi.

18 Doe hem nv seer dorstede/ riep hy de Heere aen/ende spraeck: Ghy hebt sulcken grooten heyl gheghenen door de hant wus knechts:ende nv moet ick van dorste sterué/ende in der onbesnoden handen vallen.

19 Doe opende God een backtant/ in dat kinnebacken/dat daer water wt ghinck: ende als hy dranck/ quam zijnen geest weder/ende wert verquickt: daerom heet hy noch hedé ten dage/Des afroepers fonteyne/die in dat kinnebacken wert.

20 Ende hy richtede Israel ter tijt der Philisteen twintich iaer.

Dc. Dat xvj. Capittel.

1. Simson banden burgheren Gasa omringt/ draecht der stadt poorten wech. 4. Delila meynaet ghehoonet/ verdwaeft hem ten laetsten/ 18. dat hp haer zijne heymelicheyden bermeldt/ 21. ende van hen ghenangen/ 21. iammerlick mishandelt wort. 23. De Philisteen maken den Dagon een feest over hem. 25. Hy roept in zijne verstoortheyt den Heere aen/ 29. ende maeckt hem dooden in zijnen doot/ dan by zijnen leuen.

1 Simson ghinck henen na Gasa/ell sach aldaer een a hoore/ende lach by haer.

2 Doe wert de Gasitreen gheseyt: Simson is hier in gecomen: ende omringdé hem/ ende lieten op hem loeren de gantschen nacht inder stadtpoorte/ ende waeren den gantschen nacht stille ell spraken: Beyt maeghen wanneer het licht wordt soo willen wp hem verdoodghen.

3 Simson lach tot middernacht toe/ doe stont hp op ter middernacht/ende greep beyde de deuren aen der stadtpoorte/met tsamen twee/ende beyde posten/ ende hiessé wt met de tyghe/ende leyde sé op beyde zijne schouderen/ell droegh sé opwaerts op de hoochte des berchs voor Hebron.

4 Daer na kreech hy een wijf lief aen der beke Soreck/die hiet Delila.

5 Te wien tyt quamen der Philisteen vorsten/ ende spraken tot haer: Verreet hem/ende siet toe/waer hy sulcke groote kracht in heeft/ ende waermede wp hem machtich mesghen worden/dat wp hem binden ende dwinghen/ so willen wp v gheuen een peghelyck duysent ende hondert silueringhen.

6 Ende Delila spraec tot Simson: Lieue/ segt my/waer in/we groote kracht in zp/ell waermé b mede bnden mach/dattmen b dwinghe?

7 Simson spraec tot haer: Wanneermen my bonde met seuen zeelen dan versschc hasten/ die noch niet verdoogt en zijn/ so werde ick s wack/ende ware als een ander mensche.

8 Doe brachten der Philisteen vorsten tot haer op/ seuen zeelen dan versschc hasten/ die noch niet verdoogt en waren/ ende sp bandt hem daer mede.

9 (Men loerde doch op hem by haer in der camer:) ell sp spraeck tot hem: De Philisteen ouer b Simson: Hp daerentegen brack de zeelen/gelijck als een blasken snoer breeckt/wanneer het aenr vyer comt: ende het en weert niet kennelijck waer zijne kracht in ware.

10 Doe spraeck Delila tot Simson: Siet/ ghy hebt my b bedroghen/ ende voor my gheiogen: nv soa segt my doch/ waer cammen b mede binden?

11 Hy antwoorde: Wanneer sp my bondé met nieuwe stricken d aer noyt geenen arbeyt mede de gheseyet en is so werde ick s wack/ende als een ander mensche.

12 Doe nam Delila nieuwe stricken/ell bant hem daer mede/ell spraec: De Philisteen ouer b Simson/ (men loe.de doch op hem in der camer:)ende hy brachse dan zijnen armen als eenen draet.

13 Delila voortaen spraeck tot hem: Noch hebt ghy my bedroghen/ende my gheiogen: Lieue/ segt my doch: Waer cam mé b mede binden? Hy antwoorde haer: Wanneer ghy seuen locken hayrs mijns hoofts vlechter met e een vlechtsnoer/ ende heechtedese met eenen nagel gheghens een.

14 Ende sp spraec tot hem: De Philisteen ouer b Simson: Ell hy waeckte op dan zijnen slape/ ende trock de gheulochten locken met den nagel ende vlechtsnoer wt.

15 Doe spraec sp tot hem: Hoe cant ghy seggen: Ghy hebt my lief/so b herte doch niet met my en is: dpmael hebt ghy my bedroghen/ende my niet gheseydt/ waer nwe groote kracht in is.

16 Doe sy hem my harde dzingde met haren woorden alle dage/ell en liet hem geen ruste/ wert zijn ziele mdet tot aen den doode/

17 Ende sende haer zijn gantsch heerte/ell spraec tot haer: d Daer en is noyt gheen scheermes op mijn hoofr gecomt/ want ick ben een verloef der Gods dā moeders lijue aen: wanneer ghy my nv beschoert/ so weke mijn kracht dā nv/dat ick s wack werde/ende gelijck als alle andere menschen.

18 Doe nv Delila sach/ dat hy haer alle zijn herte geopenbaert hadde/ sande sp henen/ende liet der Philisteen vorsten roepen/ ell seggen: Comt noch eenmael op/wāt hy heest my alle zijn herte geopenbaert. Doe quamen der Philisteen vorsten tot haer op/ ende brachten het ghelt met hen in haerer hant.

19 Ell sp liet hem ontlapen op haren schoot/ ende riep eenen die hem de seuen locken zijns hoofts afschoer: ende sp begost hem te dwingen; doe was zijne kracht van hem gewekt.

a Num.6.3 Judic.13.5

b Of/bespot/

c And. in een weiners webbe. Ell sp hechtedet met eens nagel in: ende spraeck: etc.

Simson opē baert zijne ziele bozgenheyt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Eñ sy sprack tot hem: De Philisteen ouer 20
b Simson. Doe hy nv van zynen slaep op-
waeckte/ dachte hy: Ick wel wtgaen/als ick
dickwils ghedaen hebbe/eñ wil my los trec-
ken:ende en wiste niet dat de Heere van hem
gheweken was.

Simsõ wort gevangen/eñ hem worden de oogen wt-ghesteken.

Doch de Philisteen greepen hem/ende sta- 21
ken hem de ooghen wt/ ende voerden hem af
na Gasa/ ende bondē hem met twee metalen
keteneñ:ende hy moeste malen inder gevanc-
kenisse.

Mv / het hayr zijns hoofts begonst weder 22
te wassen/ waer het beschoren was.

Eē feest des afgods Dagon.
e1.Sa.5.11

c Doe hen nv der Philisteen Vorsten bey- 23
gaderdē/ haren gode Dagon eē offer te doen/
ende hen te verblijden/ sprakē sy: Onse godt
heeft ons onsen vyandt Simson/in onse han-
den gheghenen.

Desselven gelijcken als hem het volc sach/ 24
loef den sy haren godt:want sy spraken: Onse
godt heeft ons onsen vyandt in onse handen
gegeven:die ons onse lant verderf/ende onser
vele versloech.

Doe nv haer herte wollijc was/sprakē sy: 25
Laet Simson halen / dat hy voor ons spele.
Doe haeldē sy Simson wt de gevanckenisse/
ende hy speelde voor hen/ ende sy settedē hem
f1 And. tal om-ringen. tusschen twee f1 pilaeren.

Simson roept dē Heere aen.

Simson sterft/ als hy Israel twintich iaer ghe-richtet hadde.
g Judic.14.20 ende 15.8.15

Simson nv/sprack tot den iongen die hem 26
by der hant leydde: Laet my gaen/ dat ick de
pilaeren ghevoele/op welcke het huys staet/
dat ick my daer aen lene.

Ende het huys was vol mannen eñ vron- 27
wen:Der Philisteen Vorsten alle waren oock
daer/ende op den dake/ by drye duysent man-
nen ende vrouwen/die toesaghen hoe Simson
speelde.

Simson riep den Heere aen / ende sprack: 28
Heere/ Heere/ ghedenckt mijner / ende sterckt
my doch Godt/ op dit mael/ dat ick nv voor
myn beyde ooghen / eens wreke aen den
Philisteen.

Eñ hy vattede de twee middelste pilaer- 29
nen/op welcke het huys gesterct was/eñ hem
daer op ontliel / de eene in zijn rechter/de an-
der in zijn slincker handt/

Eñ sprac: Myn ziele sterve met den Phi- 30
listeen/ende buychde sse krachtelijcken:doe viel
het huys op de Vorsten/ ende op alle dat volc
dat daer in was : dat der dooden meer was/
die in zijnen doot stozven/ g dan die by zijnen
leven stozven.

Doe quamen zijne broeders af / ende zijns 31
vaders gantsche huys / ende namen hem op/
ende broegen hem opwaerts/ ende begroeven
hem in zijns vaders Manoah graf/ tusschen
Zarea eñ Esthaol. Hy richtede vijftich Is-
rael twintich iaer.

Dat xvij. Capittel.

1. Van Micha ende zijner moeder afgoderije.
7. Van den gheburen Leuijt een Priester in zij-nen huyse.

Daer was een man op het gheberchte E- 1
phraim/met namen Micha/

Die sprac tot zijner moeder: De duyn- 2
sent ende hondert silverlinghen/a die ghy tot
b ghenomen hebt/ende b ghesworen/ende ge-
sept voor mijnen oozen: siet/dat selve gheldt is
by my/ick hebbe het tot my ghenomen. Doe
sprack zijn moeder: Ghesegheent zy myn soone
den Heere.

Alsoo gaf hy zijner moeder de duysent en 3
de hondert silverlingen weder. Eñ zijn moe-
der sprack: Ick hebbe dat gelt den Heere ghe-
heyligt van mijner handt/ voor mijnen soone/
dat men een ghegoten beelt ende afgodt daer
wt maken sal: daerom gheve ick het y nv
weder.

Doch hy gaf zijner moeder dat gelt weder. 4
Doe nam zijn moeder twee hondert silverlin-
gen/eñ brachtse tot den goudtsmit/ die maec-
te een ghegoten beeldt ende afgodt/ dat was
daer na inden huyse Micha.

Eñ de man Micha hadde also een godts- 5
huys/ende maeckte eenen lijfrock/ ende c het
heylige/d ende vulde zijner sonen een de hant/
dat hy zijn Priester wert.

e Te dier tijt en was daer geen Coninck in 6
Israel/ ende een yegelijck dede wat hem recht
dochte.

Daer was een iongelinck van Bethlehem 7
Juda/onder den ghesiachte Juda/eñ hy was
een Leuijt/ende was aldaer vremt.

Eñ hy toech wt der stadt Bethlehem Ju- 8
da/ te wandelen waer hy heuen conde. Ende
doe hy op het gheberchte Ephraim quam/ten
huyse Micha/ dat hy zijnen wech ginghe/

Vraechde hem Micha: Van waer comt 9
ghy? Hy antwoogdde hem: Ick ben eē Leuijt
van Bethlehem Juda/ eñ wandele waer ick
henen can.

Micha sprack tot hem: Blijft by my/ ghy 10
sult myn vader eñ myn Priester zijn: ick wel
b taerliger thien silverlingen ende d cleederen/ende b voetsel geven: ende de Leuijt
ghinck met hem.

g De Leuijt begonde te blijven by den 11
man/ ende hy heeldt den iongelinck ghelijck
als eenen sone.

Ende Micha vulde den Leuijt de hant/dat 12
hy zijn Priester werdt/ ende was alsoo inden
huyse Micha.

Ende Micha sprack: Nv weet ick/dat my 13
de Heere sal wel doen/ dewijle dat ick een Le-
uijt tot eenen Priester hebbe.

Dat xviij. Capittel.

1. Vijf verspieders van Dan wtgesebickt/ heb-ben by Micha in/ 5. vraghen zynen Priester na haren wech/ 8. ende wederghekeert/ raden hare broederen het verspiedde landt in te nemen. 13. Micha wozden zijne afgoden ende priester 22. metten ghewade ontnoert. 27. Lachis wort ghe-wonnen/ende Dan genoemt. 30. Ende Micha beeldt wozdt opghericht.

Te a dier tijt en was daer geen Coninc a 1
in Israel: ende den stam der Danieten
socht haer een erfdeel daer sy wonen
mochten: b want daer en was tot op dien b
dach noch geen erue voor hen gevallen/onder
den stammen Israels.

Eñ de kinderen Dan sonden wt haren ge- 2
slachten / van haren eynden / vijf strijdbare
mannen/van Zarea ende Esthaol/ her lant te
verspieden/eñ te onderzoecken/ eñ spraken tot
hen: Treet henen/ eñ verspiet her lant: ende sy
quamē op het geberchte Ephraim/af het huys
Micha/ ende bleven aldaer den nacht over.

Ende dewijle dat sy aldaer by den gesinne 3
Micha waren/kendē sy de stemme des ionge-
lincx des Leuiten: eñ sy weken daer henen/ eñ
sprakē tot hem: Wie heeft v hier ghebracht?
Wat doet ghy daer:? ende wat hebt ghy hier?

Hy antwoorde hen: So ende so heeft ſMi- 4
cha by my ghedaen / ende heeft my ghehuert
dat ick zijn Priester zy.
Zy ſpraken tot hem: Liene/e waecht God/ 5
dat wy beſemen / oft onſen wech dien wy
wandelen oock wel ghelucken ſal.
De Priester antwoorde hen: Treet henen 6
met vreden: uwe wech is recht voor den Hee-
re / die ghylieden treckt.
Doe ginghen de vijf mannen henen / ende 7
quamen tot Lais / ende ſaghen het volck dat
daer in was / ſeker woonen / na de wijſe / als
de Zidoniters / ſtil ende ſeker / ende daer en
was niemant die hen d leedt dede inden lan-
de / oft een heere over hen ware: ende waren
verre handen Zidoniten / ende en hadde niet
dan lieden niet te doen.
Ende ſy quamen tot haren broederen te 8
Zarea ende Eſthaol: eñ hare broeders ſpra-
ken tot hen: Hoe ſtaet het met lieden toe?
Zy ſpraken: Op / ende laet ons tot hem op 9
trecken / want wy hebben het lant beſien / dat
is ganſch goet: daeromt haeſt ulieden / ende
en weeſt met lup opwaerts te trecken / dat ghy
ſoudt comt dat landt in te nemen.
Wanneer ghy er henen comt / ſo ſult ghy- 10
lieden tot eenen ſekeren volcke comen: ende
dat landt is wijdt ende breedt / want Godt
heeft het in uwe handen gheghenen: een ſtile-
ken plaetſe daer niet en ontbreeckt / alles wat
op aerden is.
Doe togh van daer / uyt den geſlachte Dan / 11
dan Zarea eñ Eſthaol / ſes hondert mannen
ghewapent met haren wapenen ten kryghe.
Ende toghen op / ende legherden hen tot 12
Kiriath Jearim in Juda: daer van noemden
ſy de plaetſe / het leger Dan / tot op deſen dach /
dat achter Kiriath Jearim is.
Ende van daer ginghen ſy op het gebercht 13
Ephraim / ende quamen ten huyſe ſMicha.
Doe antwoorden de vijf mannen die uyt- 14
ghegaen waren het landt Lais te verſpieden /
ende ſpraken tot haren broederen: Weet ghy-
lieden ock dat in deſen huyſe eenen lijfrock /
heylichdom / beelden / ende afgoden zijn? nu
ueruicht ghylieden bedencke wat ü te doen is.
Zy wekten daer henen / ende quamen aen 15
het huys des ongheluncx des Leuiten / inden
huyſe ſMicha / eñ groeteden hem vriendelijck.
Ende de ſes hondert gheruſte met haren ha- 16
naſſche / die vanden kinderen Dan waren /
ſtonden voor de poorte.
Ende de vijf mannen die uytghetogen wa- 17
ren het lant te verſpieden / gingen op / eñ qua-
men daer henen / ende namen het beelt / den
lijfrock / het heylichdom / ende afgodt: de wijle
ſtondt de Priester voor de poorte / by de ſes
hondert ghemuſtede met haren harnaſch.
Als nu ghene uit huys ſMicha ghecomen 18
waren / ende namen het beelt / den lijfrock / het
heylichdom / ende afgodt / ſprack de Priester
tot hen: Wat maeckt ghylieden?
Zy antwoorden hem: Swijcht / ende hout 19
den mont toe / ende treet met ons / dat ghy
onſe vader eñ Priester zijt: iſt u beter dat ghy
in des eenighen mans huys Priester zijt / ofte
te in Iſrael?
Dat beviel den Priester wel / ende nam 20
beyde den lijfrock / het heylichdom / ende beelt /
ende quam mede onder het volck.

Ende doe ſy hen keerden / ende wech togen / 21
ſchickten ſy de kinderkens ende het vee / ende
wat ſy eñ coſtelijck hadden / voor hen heuen.
Doe ſy nu verre van ſMichas huys qua- 22
men / ſchreyden de mannen die inden huyſe
waren by ſMichas huys / ende volchden de
kinderen Dan na.
Ende riepen den kinderen Dan: ſy daer- 23
uteghen keerden haer aenghesicht om / ende
ſpraken tot ſMicha: Wat is ü / dat ghy ſulck
een ghelchrey maket?
Hy antwoorde: Ghylieden hebt mijne ga- 24
den genomen / die ick ghemaeckt hadde / ende
onde den Priester / ende treet wech / ende wat
hebbe ick nu meer? ende ghylieden vraecht
noch / wat my ghebreeckt.
Daeruteghen de kinderen Dan ſpraken 25
tot hem: Laet ü ſtemme niet hooren by ons /
dat niet ouer ü en comen toornige lieden / ende
uwe ziele / ende ws huys zielen niet wech ge-
rupnt en worden.
Alſoo ghinghen de kinderen Dan haers 26
weechs: ende ſMicha / doe hy ſach dat ſy hem
te ſterc waren / keerde hy hem / ende quam we-
der in zijn huys.
Zy dan namen dat ſMicha gemaect had- Lais wordt
de / ende den Priester dien hy hadde / eñ qua- ghewonnen /
men aen Lais / aen een ſtil ſeker volck: ende ende Dan
ſloeghenſe met de ſcherpte des ſweerts / ende ghenoemt.
verbranden de ſtadt met vyere.
Ende daer en was niemant dieſe verloſſe: 28
want ſy lach verre van Zidon / ende en had-
den met den lieden niet te doen: ende ſy lach
in de leechte die aen Bethrechob leydt: doe
bouden ſy de ſtadt / ende woonden daerin /
f Ende noemdeſe Dan / na den name haers 29
vaders Dan / die van Iſrael gheboren was:
ende de ſtadt hiet in voortijden Lais.
g Ende de kinderen Dan / richteden voor 30
hen dat beelt op. Eñ Jonathan de ſone Ger-
ſon des ſoons h ſManaſſe / ende zijne ſonen /
waren Prieſters onder den ſtamme der Da-
niten / i tot aen den tijdt doe ſy uyt den lande
ghevanghen wech ghevoert werden.
k Ende ſettede alſoo onder hen dat beelt 31
ſMicha / dat hy ghemaeckt hadde / ſoo langhe
als het huys te Silo was.

Dat xix. Capittel.

1. Eens Leuiten wijf verloopt tot haren vader / 3. Wort van den man weder ghehaelt. 22. Van den Gibeanniten / (12. in welcke ſtadt ſy herber- gen) 25. tot inden doot ſchandelijcken mißhuyet. 29. Ende in twaelf ſtucken ghedeylt / wort in al- len landtpalen Iſraels ghe ſonden.

In dier tijt en was daer geen Coninck 1
in Iſrael / ende een Leuitiſch mañ / was
een vremdelinck aender zijden des ge-
berchts Ephraim / ende hadde een bywijf ten
wijne genomen van Bethlehem Juda.
Ende doe ſy by hem hadde woonerije ghe- 2
dreue / liep ſy van hem tot haers vaders huys
te Bethlehem Juda / ende was aldaer vier
maenden lanck.
Eñ haer mañ maecte hem op / eñ toogh haer 3
na / dat hy vriendelijcken met haer ſprac / ende
haer weder tot hem haelde / ende hadde eenen
jonghen / ende een paer ezels met hem: ende
ſy brachten hem in haers vaders huys. Doe
hem ü der deernen vader ſach / wert hy vro-
lijck / ende ontfinck hem.
Ende zijn ſweer / der Deernen vader / be- 4
hielt hem / dat hy drie daghen by hem bleef /

et And. berhis berliger / of den krychtrosse/

f Iosu. 19. 28.

g 1. Cr. 12. 28

h Niet van ge boorte nae welcke Gerſõ / Moſe ſone was / maer by ghelchepte in. ſonde wegen / dewijle ſMa- naſſe oock een afgodendies- naer was.

i 1. Sam. 4. 10. 11.

k 2. Cr. 17. 27

De hiſtorie van des Le- uiten wijf.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

aten ende dronckē/ēn bleuē daer des nachts.

Des vierden daechs maeckten sy hen des 5
morghens vroech op/ ende hy stondt op/ende
wonde wech trecken. Doe sprack der deernen
vader tot zijnen schoonsone: a Laeft v herte te
Psal.104.15 vooren met eenen bete broodts / daer na sult
ghylieden wech trecken.

Ende sy setteden hen/ ende aten beyde met 6
malcanderen/ ende dronckē. Doe sprack der
deernen vader totten man: Liene/ blyft ouer
nacht/ende laet v herte vrolijck zijn.

Doe nv de man opstont/ende wonde wech 7
trecken/noodichde hem zijn zweer/dat hy den
nacht ouer daer bleef.

Des morgens aenden vijfden dage maer- 8
te hy hem vroech op / ende wonde wech trec-
ken. Doe sprac der deernen vader: Liene/laeft
v herte / ende laet het ons vertrecken / tot dat
hem de dach nepcht: ende alsoo aten die beyde
met malcanderen.

Ende de man maeckte hem op/ende won- 9
de wech trecken met zijnen bywijue ende met
zijnen ionghen: doch zijn zweer/ der deernen
vader / sprack tot hem: Siet/ de dach nepcht
hem / ende het wil anondt worden/ blyft hier
ouer nacht: siet / hier is noch herberghe desen
Ps.Sa.11.12 dach: b blyft hier ouer nacht/ ende laet v her-
te vrolijck zijn: morghen soo staet ghylieden
vroech op / ende trecket henen ws weechs tot
uwer hutten.

Jebus/is Jerusalem. Doch de man en wonde niet ouer nacht 10
blijuen: maer maeckte hem op/ende tooch he-
nen/ende quam tot voor Jebus dat is/ Jeru-
salem / ende zijn paer ezels beladen / ende zijn
bywijf met hem.

Doe sy nv tot Jebus quamen/ghinck den 11
dach dast wech: ende den ionghen sprack tot
zijnen Heere: Liene/trecke voort/ende laet ons
in dese stadt der Jebuliten wijcken/ende ouer
nacht daer in blijuen.

Daerentegen zijn Heere sprack tot hem: 12
Wy en willen inder vremder stadt niet wij-
chen/die niet en zijn vanden kinderen Israels/
maer wy willen voortaen henen ouer gaen
na Gibea.

Ende sprack tot zijnen ionghen: Gaet voort/ 13
dat wy daer henē comen aen een plaetse/ende
ouer nacht tot Gibea/oft te Rama blijuen.

Ende sy roghen voort / ende wandelden/ 14
ende de Sonne ginck onder hardt by Gibea/
die daer lept onder Ben Jamin.

Ende sy weken aldaer henen/ dat sy daer 15
henen quamen/ende den nacht ouer te Gibea
bleuen. Doe hy daer nv in quam/ setrede hy
hem opder stadt strate: want daer en was
niemandt diese den nacht ouer in huys her-
berghen wonde.

Ende siet / doe quam een oudt man van 16
zijnen arbeyde vanden velde / op den auont:
ende hy was oock een van het gheberchte Ep-
hraim / ende een vremdelinck tot Gibea:
doch de lieden dier plaetsen waren kinderen
Jemini.

Ende doe hy zijn ooghen op hief / ende 17
sach den gast op der straten / sprack hy tot
hem: Waer wilt ghy henen? ende van waer
comt ghy?

Hy antwoordde hem: Wy reysen van 18
Bethlehem Juda/ tot dat wy comen aen dese
zijde des gheberchts Ephraim / van daer ick
ben: ende ben na Bethlehem Juda gheroghen/
ende trecke nv na den huyse des Heeren: ende
niemandt en wil my herberghen.

Wy hebben stroo ende voeder voor onse 19
ezels/ende broot ende wijn voor my ende mijne
maecht/ende voor den ionghen die met mijnen
knecht is/dat ons niet en ontbreke.

De oude man sprack: De vrede zy met v: 20
alles wat v ontbreect/dat vindet ghy by my:
en blijft slechts ouer nacht niet opder straten.

Ende bracht hem in zijn huys/ende gaf den 21
ezelen voeder: ende sy wiesschen haer voeten/
ende aten ende dronckē.

Ende doe haer herte nv vrolijck was / siet/ 22
doe quamen de lieden der stadt / c boose boe-
nen/ ende omsetteden het huys / ende sloegen
aen de deure / ende spraken tot den ouden
manne / den huysheere: Brengt den man
buyten / die in v huys gheconen is/ dat wy
hem bekennen.

d Doch de man de huysheerdt ghinck tot 23
hen wt/ende sprack tot hen: Niet/myne broe-
ders/en doet niet so quaetlijc/na dien dese man
in mijn huys gheconen is/en doet niet sulcke
dwaelheyt.

Siet / ick hebbe een dochter / noch een ma- 24
ghet/ ende dese een bywijf/die wil ick ulieden
wtbrenghen: die meucht ghylieden te schan-
de maken/ende doet met hen wat ulieden be-
haecht / doch aen dese man en doet niet sulcke
dwaelheyt.

Doch de lieden en wonden hem niet hoo- 25
ren. Doe greep de man zijn bywijf/ēn brachte
se tot hen wt: die bekenden sy/ende ghinghen
schandelijcken met haer om / den gantschen
nacht tot aen den morghen: ende doe den da-
gher aedt aenbrack lieten sy se gaen.

Doe quam de vrouwe vroech morghens/ 26
ende viel neder voor de deure des huys des
mans/daer haer heere in was/ende lach daer
tot dat het licht werdt.

Doe nv haer heere des morgens opstont/ 27
ende de deure des huys op dede/ēn wt ginck/
dat hy zijns weechs sonde reysen: siet/ doe
lach zijn bywijf voor de deure des huys, en-
de hare handen opden dorpel.

Ende hy sprack tot haer: Staet op/laet ons 28
voortaen trecke: doch sy en antwoordde niet.
Doe nam hyse op zijnen ezel/ maecte hem op/
ende tooch aen zijn plaetse.

Als hy nv thuys quam/ nam hy een mes/ 29
ende greep zijn bywijf / e ende hieuwse met
beenderen ēn met alle in twaelf stucken: ende
sandtse in alle landtpalen Israels.

Wie dat sach/die sprac: Sulcx en is niet ge- 30
schiedt noch gesien/ tsindt der tijdt dat de kin-
deren Israels wt Egyptenlande gheroghen
zijn/tot op desen dach: Nv bedenckt ulieden
daer ouer/ende gheeft raet/ ende segt aen.

Dat xx. Capittel.

1. Israel beraet hem tegen Ben Jamin/ 12. ende
eyscht de schandelijcke doene tot Gibea ter straffe.
13. Ben Jamin en gheeft ghen gehoor: maer strijt
hem in reghenweer. 18. Israel wordt eenmael/
22. ende andermael grouwelijcken ghelaghen.
26. ende so sy Godt een derdenmael om raedt vraē
ghen/ 28. hooren sy/ hy wil de vere hebben/ ende
Ben Jamin in hare handen geuen. 33. Den strijt
gaet aen. 35. Den stamme Ben Jamins wordt
schier gantsch wegheroeyt.

1 De a togen de kinders Israels wt/ende a Gen.
vergaderden hen te hoope als een man/
van Dan tot Berseba toe/ende landen
lande Gilead/totten Heere te Maspa.

Ende

Eñ bi traden te hoope de Overste des gant-
sschen volcx aller stammen Israels/ ende ghe-
mamte Gods/ vier hondert duysent mannen
te voete die het zweerdt wt trocken.
Nu/ de kinderen Ben Jamins hoorden dat
de kinderen Israels t opwaert na s Mizpa
getogen waren: eñ de kinderen Israels spra-
ken: Segt/ hoe is doch dat quaet toeghegaen?
Doe antwoordde de Lenijt/ der vrouwen
man/ die d verwracht was/ ende spraek: Ick
quam tot Gibea in Ben Jamin met mijnen
bywijve/ om den nacht daer te blijnen.
Doe maeckten hen teghen my op de bur-
ghers te Gibea/ ende omringden my inden
huyse des nachts/ ende dachtē my te verwo-
ghen: ende hebben mijn bywijf gheschendt/
dat sy ghestoruen is.
Doe nam ick mijn bywijf/ ende hieuwse
in stucken/ ende sandtse in alle belden des er-
ues Israels: want sy hebben eenen moetwil-
le ende dwaetheyt ghedaen in Israel.
Siet/ daer zijt ghy kinderen Israels alle/
gaet raet/ ende doet hier toe.
Doe maeckte hem alle dat volck op/ als
een man/ ende spraek: Daer en sal niemandt
in sijn hutte gaen/ noch in sijn huys wijcken:
Maer dat willen wy als nv doen tot Si-
kar: Laet ons het lott daerom worpen:
Ende nemen thien mannen van hondert/
ende hondert van duysent/ ende duysent van
thien duysent/ wt allen stammen Israels/
dat sy spijse nemen voor het volck/ dat sy co-
mende doen met Gibea Ben Jamin/ nae
alle hare dwaetheyt die sy in Israel ghedaen
hebben.
Also vergaderden hem tot der stadt alle
mannen Israels/ als een man/ ende verbon-
den hen.
Ende de stammen Israels sonden mannen
tot alle ghesachten Ben Jamins/ ende lieten
hem seggen: e Wat is dat voor een boosheyt/
die op ulieden gheschiedt is?
f Soo gheeft nv wt die mannen/ die boose
heeren tot Gibea/ dat wyse dooden/ ende het
quaet van Israel wech doen. Doch de kin-
deren Ben Jamins en wouden niet hooren
de stemme haerer broedren der kinderen
Israels:
Maer sy vergaderden hen wt den steden
na Gibea/ wt te trecken inden strijdt teghen
de kinderen Israels.
Ende dies daechs werden de kinderen
Ben Jamins wt den steden gherelt/ ses ende
twintich duysent mannen/ die het zweerdt
trocken/ behalven de burghers tot Gibea/
die werden seuen hondert ghereit/ wtgelesen
mannen.
Ende onder alle desen volcke waren seuen
hondert mannen wtgelesen/ g die slincx wa-
ren/ ende conden niet de slingheren een haer
treffen/ dat het hen niet en ruste.
Ende der mannen van Israel/ (behalven die
van Ben Jamin) werden geteelt vier hondert
duysent mannen/ die het zweerdt voerden/
ende alle strijdtbare mannen waren.
Ende de kinderen Israels maeckten hen
op/ ende togen opwaerts ten huyse Gods/
ende vraechden Godt/ ende spraken: i Wie
sal voor ons optrecken/ den strijdt te beghin-
nen tegen kinderen Ben Jamins? De Hee-
re spraek: Juda sal beghinnen.

Also maeckten hen de kinderen Israels des
morghens vroech op/ ende legherden hen voor
Gibea.
Ende een yegelijck man van Israel ginck
wt te strijden met Ben Jamin/ ende schieten
hen ten strijde teghen Gibea.
Doe vielen de kinderen Ben Jamins daer
wt/ wt Gibea/ ende sloegen op dien dach van
Israel twee en twintich duysent daer neder.
Doch het volck der mannen van Israel
vermaende hen/ ende rusteden hen noch beter
te strijden/ aen de selue plaetse/ daer sy hen des
voorighen daechs gherust hadden.
Ende de kinderen Israels togen op/ ende
weenden voor den Heere tot aenden auondt/
ende vraechden den Heere/ ende spraken:
k Sullen wy ons noch meer genaken te strij-
den met de kinderen Ben Jamins onse broe-
deren? De Heere sprack: Treckt opwaerts
tot hen.
Ende doe hen de kinderen Israels maeck-
ten aen de kinderen Ben Jamins/ des ande-
ren daechs/
Vielen de Ben Jamiters wt Gibea hen te-
ghen desselven daechs/ ende sloeghen van de
kinderen Israels noch achtien duysent daer
neder/ die alle het zweerdt voerden.
Doe toghen alle de kinderen Israels op/
ende alle het volck/ ende quamen ten huyse
Gods/ ende weendē/ ende bleuen aldaer voor
den Heere/ ende vasteden dien dach tot aenden
auondt/ ende offerden brandtoffer ende danc-
offer voor den Heere.
Ende de kinderen Israels vraechden den
Heere/ (de Arcke des verbondts Godts was
te dier tijdt aldaer/
Ende l Pinehas de sone Eleasar/ Aarons
sone/ stont voor hem te dier selver tijdt/) ende
spraken: Sullen wy noch meer wt trecken te
strijden met den kinderen Ben Jamins onse
broederen/ of sullen wy af laten? De Heere
spraek: Treckt op/ morghen wil m ickse in
uwe handen ghenen.
n Ende de kinderen Israels beselden een
achterwachte op Gibea rontom.
Ende also toghen de kinderen Israels op/
des derdendaechs aen de kinderen Ben Ja-
mins/ ende rusteden hen aen Gibea/ ghelijck
als te vooren tweemael.
Doe voeren de kinderen Ben Jamins wt/
den volcke teghen/ ende gauen hen buyten
stadt/ ende begonden te slaen/ ende verwon-
den sommighe van den volcke/ ghelijck als
te vooren tweemael/ in den velde op twee
straten/ daer de eene na BethEl/ de an-
der na Gibea gaet/ by dertich mannen in
Israel.
Doe dachten de kinderen Ben Jamins/
Sy zijn ghesllaghen voor ons/ ghelijck als te
vooren. Doch de kinderen Israels spraken:
Laet ons vlieden/ dat wyse buyten stadt tree-
ken op de straten.
Doe maeckten hen op alle mannen van Is-
rael van harer stede/ ende rusteden hen te
Baal Thamar: ende de achterwachte Israels
brack voort van synder plaetse/ buyten o Ha-
le Gaba/
Ende quamen tegen Gibea thien duysent
mannen/ wtgelesen wt den gantschen Israel/
dat den strijdt hardt wert: so en wisten niet
dat hen het ongheluck treffen wilde.

Also

k Hoch en bidden sy niet/ ende hen en wordt derhal-
uē geene ouer-winninge toe-ghesept.

l Pinehas was Hooge pryester te Silo: ende leefde/ soo de Hebreen ghe-noemen/ 300 iaer.

m Ick/ spreeckt Godt/ wilt doen: tot nv toe hebt ghy niet willen doen: maer het heet Ick hier ghy. n Iosue 8.4.

o Land. gross

p De Heere sloechse met Israel: want het heer Gloria in excelsis Deo.

Alsoo sloech de p Heere Ben Jamin voor 35
den kinderē Israels: dat de kinderen Israels
op dien dach verdoruen vijf ende twintich
duysent en houdert mannen in Ben Jamin/
die alle het zweerdt voerden.

Want doe de kinderen Ben Jamin saghen 36
dat sy ghesla ghen waren/ gauen hen de man-
nen Israels ruymte: want sy verlieten hen
op de achterwacht die sy by Gibea ghestelt
hadden.

Ende de achterwacht haestede haer oock/ 37
ende brack voorwaerts na Gibea toe/ ende
trock haer daer aen/ ende sloech de gantsche
stadt met de scherpte des zweerdts.

Ende sy hadden een lose met malcande- 38
ren/de mannen van Israel en de achterwach-
te/ mette zweerde hen te ouervallen/wanneer
den roock vander stadt opginghe.

Doe hen nu de mannen van Israel keer- 39
den inden strijdt/ende Ben Jamin begonst te
slaen/ ende verwondden in Israel by dertich
mannen: ende dachten: Sy zijn voor ons ge-
slagen/gelijck als inden voorgaenden strijdt:

Doe begonst hem te verheffen vāder stadt 40
eenen roock/ recht opwaerts gaende: ende
Ben Jamin keerde hem te rugghe: ende siet/
doe ginc [het branden] van de gantsche stadt
op inde locht.

Ende de mannen van Israel keerden hen 41
oock om/ende verschrickten de mannen Ben-
Jamins: want de mannen Ben Jamins sa-
ghen dat hen het ongheluck treffen woude:

Ende keerdē hen voor de mannen Israels 42
op den wech na der woestijne: doch den strijdt
volchde hen nae: daer toe die van den steden
daer gheco men waren/ die verdoruense mid-
den onder hen.

Ende sy omringden Ben Jamin/ ende 43
iaechden hen nae tot Menuah toe/ ende ver-
nederdensē tot voor Gibea/ reghen der Son-
nen opganck.

Ende van Ben Jamin vielen achthien 44
duysent mannen/ die alle strijdtbare man-
nen waren.

Doe keerden sy hen/ ende vloden nae der 45
woestijne/ aen den rotzsteen Rimmon: ende
op der selver strate sloeghen sy vijf duysent
mannen/ ende volchdē hen achterna tot Gi-
beon toe/ende sloeghen haerer twee duysent.

25000. Ben-Jamiters werden verslaghen.

Ende alsoo vielen dies daechs van Ben- 46
Jamin/ vijf ende twintich duysent mannen/
die het zweerdt voerden/ ende alle strijdtbare
mannen waren.

Alleen ses honderd mannen keerden hen/ 47
ende vloden na de woestijne/ ten rotzsteen
Rimmon/ ende bleuen inden rotzsteen Rim-
mon vier maenden lanck.

Ende de mannen Israels quamen weder 48
totten kinderen Ben Jamins/ ende sloeghen
met de scherpte des zweerdts die inder stadt/
beyde lieden en vee/ ende alles watmen vant/
ende alle steden diemen vant verbranddemen
met vyere.

Dat xxj. Capittel.

1. Hoe de overghebleuen Ben Jamiten wijuen krijghen/ die de Israeliten hen te gheuen verzwo-ren hadden.

DE mannen Israels nu hadde te Miz- 1
pa ghezworen/ ende gheseyt: Niemant
en sal zijn dochter den Ben Jamiten te
wijue gheuen.

2 Ende het volck quam totten huyse Gods/
ende bleef daer tot auonds voor Godt:
ende hieuen op hare stemmen/ ende ween-
den seer/

3 Ende spraken: Och Heere Godt van Is-
rael/ waerom is dat gheschiedt in Israel/ dat
heden eenen stam van Israel weynigher ghe-
worden is?

4 Des anderen morghens maeckte hen het
volck vroech op/ ende bouwde aldaer eenen
altaer/ ende offerde brandtoffer ende danck-
offer.

5 Ende de kinderen Israels spraken: Wie is
daer vanden stamme Israels/die niet metter
ghemeynten en is opgecomen ten Heere?
a Want daer was eenen grooten eedt ghe- a 1. Reg.
schiedt/ dat wie niet op en quam ten Heere te
Mizpa/ die soude den doodt steruen.

6 Ende den kinderen Israels berouder
ouer Ben Jamin haren broeder/ ende spra-
ken: Heden is eenen stam van Israel af-
ghebroken:

7 Hoe willen wy hem doen/ dat de overghe-
bleuen/ wijuen krijghen? want wy hebben
gezworen by den Heere/ dat wy hen van on-
se dochteren gheene wijuen gheuen en willen.

8 Ende spraken: Wie is daer vande stam-
men Israels/ die niet opgecomen en zijn ten
Heere te Mizpa? ende siet/ daer en was nie-
mandt gheweest inden legher der ghemeyn-
ten/van Jabes in Gilead:

9 Want sy telden het volck/ ende siet/ Jabes
gheen burgher en was daer van Jabes in Gi-
Gilead. lead.

10 Doe sandt de ghemeynte daer twaelf duy-
sent mannen heuen/ van strijdtbare mannen/
ende geboden hen/ende spraken: Gaet heuen/
ende slaet met de scherpte des zweerdts de
burghers te Jabes in Gilead/met wijuen en-
de kinderen.

11 Doch also sult ghylieden doen: b Alles wat b Num.
manlijck/ ende alle wijuen die by eenen man
gheleghen hebben/verbannet.

12 Ende sy vonden bynden burgeren te Jabes
in Gilead/ vier houdert deernen die maech-
den waren/ ende by gheenen man gelegen en
hadden/ die brachten sy inden legher te Silo/
die daer leyt inden lande Canaan.

13 Doe sandt de gantsche ghemeynte heuen/
ende liet spreken met de kinderen Ben Ja-
mins/ c die inden rotzsteen Rimmon waren/ c Num.
ende riepen hen vriendelijcken.

14 Alsoo quamen de kinderen Ben Jamins
weder ter selver tijdt: ende sy gauen hen de
wijuen/ die sy hadden behouden vanden wij-
uen Jabes tot Gilead/ ende en vonden ghee-
ne meer alsoo.

15 Doe berouwdet den volcke ouer Ben Jamin/
dat de Heere een scheure ghemaeckt hadde in
de stammen Israels.

16 Ende de Oudtste der ghemeynten spraken:
Wat willen wy doen/ dat de overghebleuene
oock wijuen krijghen? want de wijuen in
Ben Jamin zijn vernielt:

17 Ende spraken: De overgebleuen van Ben-
Jamin moeten hare erue behouden/ dat niet
eenen stam uytgheroeyt worde in Israel.

18 Ende wy en connē hen onse dochteren niet
geuen tot wijuen: want de kinderen Israels
hebben gezworen ende geseyt: Vervloect sy de
ghene/die de Ben Jamiten een wijf gheeft.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ende sy spraken: Siet/ daer is een iarich 19
Feest des Heeren tot Silo/ die na den Noort-
waert leyt/ tegen Beth-El/ teghen den op-
gank der Sonnen/ op der straten daermen he-
nen opgaet van Beth-El na Sichem/ ende
van Libna waert leyt sy teghen Libona.
Ende sy gheboden den kinderen Ben Ja- 20
mins/ende spraken: Gaet henen/ende loert in
de wijngaerden:
Wanneer ghylieden dan siet/ dat de doch- 21
teren Silo met reyen buyten ten dansse gaen/
so wesset haest voorwaerts wt den wijnber-
ghen/ ende een yeghelijck neme hem een wijf
uyt den dochteren Silo/ ende gaet henen in
lants Ben Jamin.
Wanneer dan hare vaders oft broeders co- 22
men/ met ons te richten/ willen wy tot hen
segghen: Zijt dien ghenadich/ want wy en
hebbense niet ghenomen met krijghen/ maer
ghylieden en woudse hen niet gheven/ de
schult is als nu niet.
23 De kinderen Ben Jamins deden also: ende
namen wijuen na haren getale/ vanden reyen
diese roosoenende: ende teghen henen/ende woon-
den in haer erfdeel: ende bouwden steden/ende
de woonden daerinne.
24 Oock maeckte hen de kinderen Israels van
daer te dier tijdt/ een yeghelijck tot zijnen stam-
me ende tot zijnen geslachte: ende teghen van
daer wt/ een yeghelijck in zijn erfdeel.
25 e Te dier tijdt en was daer gheen Coninck e Judic. 17. 6
in Israel: een yeghelijck dede wat hem recht ende 18. 1
dochte. 1. Sam. 8. 5.

¶ Eynde des Boecx Judicum/
ofte der Richteren.

HET BOECK RVTH.

¶ Argument.

HEt Boeck Ruth volcht daer na/ dwelck den naem heeft van Ruth/ van welcke hier in boomenelijck
gheschreuen wort. Men sal hier binden grouwelijcke verscrickinghen/ zware ghescheidenissen/ maer
de wtcomste is seer heughelijck. So wort dan hier in wel oewesen/ dat de deughden met ongheloont
en blijuen/ ende dat Godt na grouwe verscrickinghen een heughelijck eynde ende wtcomste geeft/ so verre de
menschen bliuen eerlijck leuende/ ende ghenen hopinghen alsdan en bieden. Wanen desen wordt hier bes-
chreuen het ghesachtegiftes Davids/ ofte meer Obedie/ om tot de nabolgende historie te comen/ ende tot de
kennisse der beloften/ dwelck een seer nutte oyden ende vermoyinge is. Ende so doet dese Historie aengaet/ so
vaent den tijt der Richteren toe.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Elimelech treet des dieren tijts halven met
sijnen wijue en twee sonen inder Moabiten lant.
5. Naemi/ nae den doot haers mans ende beyder
soner/ keert weder int lant der Juda/ 8. ende heet
haer schoondochteren nae huys gaen: 14. Orpa
laetse/ 18. Ruth comt met haer te Bethlehem.

1 TEn dier tijdt doe de Richters regeer-
den/ weert eenen dieren tijt inde lan-
de: ende een man van Bethlehem
Juda/ toech wt/ en wandelde inder
Moabiten landt/ met zijnen wijue
ende twee sonen/
2 Die hiet Elimelech/ en zijn wijf Naemi/ 2
ende zijne twee sonen/ Mahelon ende Chil-
lon/ die waren Ephrateers/ van Bethlehem
Juda: ende doe sy quamen int lant der Mo-
abiten/ woonden sy alder.
3 Ende Elimelech der Naemi man sterf/ 3
ende sy bleef over met haren twee sonen.
4 Die namen Moabitische wijuen/ de eene 4
hiet Orpa/ de ander Ruth/ ende doe sy alder
by thien iaren ghewoont hadden/
5 Storuen sy alle beyde/ Mahelon en Chil- 5
lon/ dat dat wijf ouerbleef/ de beyden sonen
ende haren man.
6 Doe maeckte sy haer op met haren twee 6
soons wijuen/ende toech weder wt der Mo-
abiten landt: want sy hadde vernomen inder
Moabiten lant/ dat de Heere zijn volck had-
de besocht/ende hen brood gheghenen.
7 Ende ginck wt van de plaetse daer sy ghe- 7
weest was/ ende haer beyde soons wijue met
haer: ende doe sy ghinck op den weghe/ dat sy
weder quame int lant Juda/
8 Sprack sy tot haren beyden soons wijuen: 8
Gaet henen/ende keert wederom/een yegelijc
tot haers moeders huys: de Heere doe aen u
lieden barmhertichept/ ghelijck als ghylieden
aen den dooden ende aen my ghedaen hebt.
9 De Heere gene lieden/ dat ghy ruste vin- 9
det/een yeghelijck in haers mans huys: ende
kusse se. Doe hieuen sy hare stemme op/ en-
de weenden/
10 Ende spraken tot haer: Wy willen met u 10
tot uwen volcke gaen.
11 Doch Naemi sprack: Keert wederom/ mijn 11
dochteren: waerom wilt ghylieden met my gaē?
Is het noch van node dat ick noch sonen
in mijn lichaem
hebbe/ die uwe mannen zijn mochten?
12 Keert wederom mijne dochteren/ ende gaet 12
henen: want ick ben nu te oudt dat ick eenen
man neme: ende wanneer ick spreke: Het is te
hopen dat ick in deser nacht eenen man neme
ende kinderen ghebare/
13 Hoe condet ghylieden doch beyden tot dat 13
sy groot worden? Hoe wilt ghylieden dertoe
uen/ dat ghy geene mannen en soudt nemen?
niet mijne dochteren/ want my iammert u
wer seere: want des Heeren handt is over
my wtghegaen.
14 Doe hieuen sy hare stemmen op/ en ween- 14 Orpa verlaet Naemi.
den noch meer: ende Orpa kuste haer zweer-
inne: Ruth daerentegen bleef by haer.
15 Sy sprack dan: Siet/ u zwaghersinne is om- 15
ghekeert tot haren volcke/ ende tot haren go-
de: keert ghy oock wederom/ nae zwa-
ghersinne na.
16 Ruth antwoordde: c Spreeckt my dat niet 16 c 2. Sa. 15. 20. Ruth en wil van Naemi niet wijcken.
in/ dat ick u verlaten soude/ ende dan u om-
keeren: Waer ghy henen gaet/ daer wil ick
oock henen gaen: waer ghy blijft/ daer blijue
ick oock: d Uw volck is mijn volck/ d ende u d Judic. 11. 24.
Godt is mijn Godt.
17 Waer ghy sterft/ daer sterue ick ooc/ daer wil
ick ooc begraben worden: de Heere doe my dit
ende dat/ de doot moet my ende u scheyden.
18 Als sy nu sach dat sy haer vast in haren sin
voorgheset hadde met haer te gaen/ liet sy af
met haer daer van te spreken.
19 Also ginghen die beyde met malcanderen/

10

tot dat sy te Bethlehem quamen: ende doe sy te Bethlehem inquamen / beweechde haer de gantsche stadt ouer hen/ende spraken: Is dat de Naemi?

Sy sprack daerenteghen tot hen: Heet my niet e Naemi/maer ſMara: want de Almachtighe heeft my seer bedroeft.

e Naemi/ heet Schoon lust. ſMara. heet/ bitter / oft bedroeft.

Vol tooch ick wt / doch ledich heeft my de Heere weder thuys ghebracht: waerom heet ghy my dan Naemi? soo my doch de Heere verootmoedicht/ende de Almachtige bedroeft heeft.

Ende het was om de tijdt dat den ghersten oogst aenghinck / doe Naemi ende haers soons wijf Ruth de ſMoabitische weder quamen/ vanden Lande der ſMoabiten tot Bethlehem.

De Dat ij. Capittel.

1. Ruth vergadert aeren opden acker Boas/ haers mans oom/ 8. ende vindt genade voor hem.

Boas / Davids ouergrootvader. ¶Matth. 1.5

Daer was oock een man / der Naemi 1 mans vrient /vanden ghellachte Elimelech / wiet namen Boas / die was een redelijck ende vermeughen man.

Esi Ruth de ſMoabitische sprac tot Naemi: Laet my opt velt gaen/ esi aeren oplesen/ dien nae/voor dien ick genade vinde. Sy sprac dan tot haer: Gaet heenen/ mijn dochter.

Sy ghinck heenen / quam ende las op/ den 3 maepers nae opden velde: ende het begaf hem eenen / dat dat selue veldt des Boas was/ die vanden ghellachte Elimelech was.

Ende siet/ Boas quam eenen van Bethlehem/ende spraeck tot den maepers: De Heere sy met lieden. Sy antwoordden: De Heere segene v.

Esi Boas sprac tot sijnen iongen/ die ouer 5 de maepers geset was: Wiens is die deerne?

Den iongen die ouer de maepers ghesettet 6 was/antwoordde/ ende spraeck: De deerne is de ſMoabitische vrouwe / die met Naemi wedergecomen is vander ſMoabiten landt.

Want sy sprack: Liene/laet my oplesen/en- 7 de bergaderen onder de garben/ den maepers na: ende is also gecomen/ ende heeft daer gestaen van heden morgen aen tot nu toe/a ende blijft weynich te huys.

a Dat is/ sy en is niet der meysses eene/ die thuys op de saechte kussens sitten/ende ledige lupe wagen hebben

Doe sprac Boas tot Ruth: Hoort ghy wel/ 8 mijn dochter? ghy en sult niet gaen op eenen anderen acker op te lesen / esi en gaet ooc niet van hier/maer houdt v tot mijnen maechden:

Ende siet tot waer sy suyden inden velde/ 9 daer gaet hen na: ick hebbe mijnen ionghen ghebodon/dat v niemant aen en taste: ende so v dorstet / soo gaet heenen tot de vaten / ende druckt daer mijne iongers wt tappen.

Doe viel sy op haer aengesicht/esi badt aen 10 ter aerden/esi sprac tot hem: Waerom hebbe ick die genade gevonden voor uwen oogen/ dat ghy my kennet/die ick doch vremdt ben?

Boas antwoordde / ende spraeck tot haer: 11 Het is my geseyt / alles wat ghy gedaen hebt by nwer zweerinne / nae wt mans doodt: dat ghy verlaten hebt uwen vader ende uwe moeder/ esi v vaderlant/ ende zijt tot eenen volcke gheroghen/dat ghy te voozen niet en kendet.

De Heere vergelde v uwe daet/ende uwen 12 loon moet volcomen zijn by den Heere den Godt Israels/ tot welcken ghy gecomen zijt/ dat ghy onder zijne vleugels toevlacht hadt.

Sy spraeck: Laet my genade voor uwe oo- 13 ghen vinden/ mijn heere: want ghy hebt my getroostet / ende uwer maecht vrientelijcken toegheſprooken / soo ick doch niet en ben/ als uwer maechden eene.

Boas spraeck tot haer: Wanneer het etens 14 tijdt is / soo maeckt v hier toe / ende etet vanden broode / ende wepckt uwen bete inden azijn: esi sy stelde haer ter zijden der maepers: hy leyde haer dan versengde aeren voor: ende sy at ende wert sat / ende liet noch wat ouer.

Ende doe sy haer opmaeckte te lesen/ ghe- 15 boodt Boas zijnen iongen / ende spraeck: Laet oock tusschen de schooven lesen / ende en beschaemptse niet.

Oock vanden hoopen laet wat ouerblijven/ 16 ende latet ligghen/dat sy dat oplese: ende niemandt en scheldese daeromme.

Also las sy opden velde tot aenden avondt/ 17 ende sloech het wt wat sy opghelesen hadde/ ende het was bij eenen Epha ghersten.

Ende sy nam het op/ende quam inde stadt/ 18 ende haer zweerinne sach het/ wat sy ghelesen hadde: daer toe track sy voorwaerts/ ende gaf haer wat overbleuen was / daer sy satt van ghewozden was.

Doe spraeck haer zweerinne tot haer: Waer 19 hebt ghy heden gheleſen/ ende waer hebt ghy gearbeyt? Gesegent zy die/die v gekent heeft. Sy seydet dan harer zweerinne / by wien sy gearbeydet hadde/esi spraeck: De man daer ick heden by ghearbeyt hebbe/ die heet Boas.

Naemi daerentegen sprac tot haers soons 20 wijf: Ghesegent zy hy den Heere/want hy en heeft zijne barmhertichept niet naghelaten/ beyde aen den leuendigen ende aenden doden: ende Naemi spraeck tot haer: Die man hoort ons toe/ende is onse b †erfghenaem.

Ruth de ſMoabitische sprac: Hy sprac ooch 21 dat tot my: Ghy sult v tot mijne iongen houden tot dat sy alle mijnen oogst wtrichten.

Naemi spraeck tot Ruth haers soons wijf: 22 Het is beter/ mijn dochter / dat ghy met zijne maechden wtgaet/ op dat v niemant en roepe op eenen anderen acker.

Alsoo hielt sy haer tot Boas maechden/ tot 23 sy las / tot dat den gerstenoogst ende tarwensy las / tot dat den gerstenoogst ende tarwenoogst wt was / ende quam weder tot haer zweerinne.

De Dat ij Capittel.

1. Ruth leyt haer wt raet harer zweerinne tot baeren aen het bedde Boas/ 8. die wort haer gewaer/ 11. beloeft haer hy wille/niet misseggen eenen naderen/ten wijue nemen/ 14. ende voerdichte haer morghens vroech met ses maten ghersten af.

Ende Naemi haer zweerinne spraeck tot 1 haer: ſMijn dochter/ick wil v tasse inskens/dat het v wel gae.

Nv / de Boas onse vrientt/ by welckers 2 maechden ghy gheweest zijt / wanner desen nacht ghersten op zijnen dorschvloer.

So badet v nv / ende salft v / ende treckt v 3 cleedt aen / ende gaet heenen af in het dorschhuys / dat v niemandt en kenne / tot dattmen gantsch ghegeten ende ghedroncken heeft.

Wanneer hy hem dan leyt / soo merckt de 4 stede daer hy hem heenen leyt/ende comt/ende slaet het deksel op te zijnen voeten/ende legt se/ so sal hy v wel segghen / wat ghy doen sult.

Sy sprac tot haer: Alles wat ghy my segt/ 5 dat wil ick doen.

Sy ginc af int doorschhuys/ esi dede alles/ 6 als het haer hare zweerinne gheboden hadde.

Ende

Ende doe Boas gheghéten ende gedroncken hadde/wert zijn herte wolgheńde/ende quam/ ende leyde hem achter eenen schoof: ende sp quam stillekens/ende dede het deckſel op te zijnen voeten/ende leyde haer.

Doe het nu middernacht was/verschrickte de man/ende greep om hem/eñ siet/een vrouwe lach te zijnen voeten.

Ende hy spraeck: Wie sijdt ghy? Sy antwoordet: Ick bẽ Ruth uwe maecht: breydt uwen sleughel ouer uwe maecht/want ghy sijt de verghenaem.

Hy spraeck dan: Ghesegheńt sijdt ghy den Heere/mijn dochter/ghy hebt een beter barmhertzicheyt na ghedaen/dan te voren/dat ghy niet en sijdt na ionghelinghen ghegaen/noch rijck/noch arm.

Ende nu mijn dochter/vreest v niet: alles wat gij segt/dat wil ick doen: want de gantsche stadt ingans volck weet het dat ghy eē deuchdelijck wijf sijdt.

Nu/het is waer/dat ick de verghenaem ben/ doch daer is noch een naerder dan ick.

Blijft ouernacht/morghen so hy v neemt/ dies laet hem doen/ so wil ick v nemen/ so wil ick v nemen/soo waerlijck als de Heere leeft: slaept tot morghen toe.

Ende sp stiep tot des morghens te zijnen heeren: ende sp stont op/ eer dan een den anderen kennen conde: ende hy dachte/ dat het niemandt wijs en worde/dat een wijf in het dorschhuys gheco̱men sy/

Ende spraeck: Langt herwaerts den mantel/ die ghy aen hebt/ eñ houdt hem toe: ende sp hielt hem toe: ende hy mat ses mate gersten/ ende leydet op haer: eñ hy quam in de stadt.

Ende sp quam tot haer zweerinne / die spraeck: Hoe staet het met v toe/mijn dochter? Ende sp seyde haer alles wat haer de man ghedaen hadde/

Ende spraeck: Dese ses maten ghersten gaf hy my: want hy spraeck: Ghy en sult niet ledich tot uwer zweerinne comen.

Ende spraeck dan: Bendt vlechs mijn dochter/ tot dat ghy bekennet waer het wt wil: want de man en sal niet rusten/ hy en brenge het dan heden ten ende.

☞ Dat iij. Capittel.

1 Boas werdt met recht als de naeste/ Ruths ouerdomaal/13. die haer hem Obed/Dauids grootvader. 18. Dauids voorouderen wijden beschrijuen.

Boas ginc op in de poorte/ ende settede a hẽ aldaer: eñ siet/ doe de af erfgenaem haer voorby ginc/ spraeck Boas met hẽ/ eñ seyde: Comt/ ende setter v bi: eergens/ hier. Ende hy quam/ende setrede hem.

Ende hy nam thien mannen vanden outsten der stadt/ende spraeck: Setter v hier. Ende sp setteden hen.

Doe spraeck hy tot den erfgenaem: c Naemi/ die vanden lande der ſMoabiten weder ghecomen is/ biedt heyl dat stuck velds/dat onses broeders was/Elij ſMelech.

Daerom dachte ick voor uwe ooren te brengen/ende te seggen: Wilt ghy het beeren/ so coopt het voor den burgheren/ende voor den outsten mijns volcx: wilt ghy het ooch niet beeren/so segget mij/dat ick wete: want daer en is gheen erfghenaem behalven ghy ende ick na v. Hy spraeck: Ick wilt beeren.

5 Boas spraeck: d Op welcken dach ghy dat velt coopt vander hant Naemi/ so moet ghy doe Ruth de ſMoabitische/ des verstorvenen wijf nemen/ dat ghy den verstoruenen eenen naem verwecket op zijn erf deel.

6 Doe spraeck hy: Ick en cans niet beeren/ op dat ick mijn erf deel niet misschien en verderue: beeruet ghy / wat ick beeruen sonde/ want ick en cans niet beeruen.

7 e Daer was dan oudts af/ een sulcke gheㄴwoonheyt in Israel / wanneer eenich een goet niet beeruen noch cooperen woude / op dat allerley sake bestondc/so tracki hy zijnē schoen vt / ende gaffen den anderen. Dat was de ghetuyghenisse in Israel.

8 Ende de erfghenaem spraeck tot Boas: Coopt ghy het: ende tracki zijnen schoen wt.

9 Ende Boas spraeck tot den outsten / ende tot allen volcke: Ghylieden zijt heden getuyghe/dat ick alle dat ghene gecocht hebbe/wat Elij ſMelechs gheweest is / ende alles wat Chilion ende ſMahelon / vander handt Naemi.

10 f Daertoe ooch Ruth de ſMoabitische/ ſMahelons wijf / neme ick ten wijue/ dat ick den verstoruenen eenen naem verwecke op zijn erf deel/ ende zijnen naem niet wtgeroeyt en worde onder zijnen broederen/ ende wt der poorten zijner plaetsen: des zijt ghylieden heden ghetuyghe.

11 Ende alle het volck dat inder poorten was/ met tsamen den outsten / spraken: Wy zijn ghetuyghe: de Heere make de vrouwe / die in v huys comt / als Rahel ende Lea / g die beyde het huys Israels ghebouwet hebben: ende wasse seer in h Ephzata / ende worde ghenoemt te Bethlehem:

12 Ende v huys worde / als het huys Perez/ i dien Thamar Iuda baerde / van den zade dat v de Heere gheuen sal/van dese vrouwe.

13 Alsó nā Boas Ruth/ dat sp zijn wijf wert: eñ doe hy op haer lach/ gaf haer de Heere dat sp le swanger wert/ende baerde eenen sone.

14 Doe spraken de vrouwen tot Naemi: Gheloeft zy de Heere/die v niet en heeft laten ontbreken een erfghenaemt te deser tijt/ dat zijnen naem in Israel bleue.

15 Die sal v verquicken / ende v onderdoom versorgen: want ws soons wijf die v beminт/ heeft/ heeft hem ghebaert die v beter is dan seuen soncn.

16 Ende Naemi nam het kint/ ende leyde het op haren schoot/ende wert zijn lt voester.

17 Ende hare nabuerinnen gauen hem eenen naem/ ende spraken: Naemi is een kint gheboren/ende hieten hem m Obed: die is de vader Isai/welcker is Dauids vader.

18 Dit is het ghesłachte Perez: n Perez genereerde Hesron / Hesron genereerde Ram/ Ram genereerde Aminadab / Aminadab genereerde Nahesson / Nahesson genereerde Salma/Salma genereerde Boas/ Boas genereerde Obed / Obed genereerde Isai/ Isai genereerde Dauid.

¶ Hier eyndt dat boeck Ruth.

¶ HET

a Deu. 25. 5.

b Deu. 25. 7.

c Deu. 25. 9.

d Deut. 25. 6.

e Gen. 29. 30. (wasset seer.) Id est, der Deus, vt cum illis magnificetis, ve certe factum est: Nam peperit Obed, Aus Dauidis.

f Ephzata est Bethlehem, is een dimck.

g Gen. 38. 29.

h Of/ met kinde.

i And. Beswaerster.

Obed.

Isai.

m 1. Par. 2. 4. 12.

Perez ghesłachte tot Dauid.

n 1. Par. 2. 5. 6. 9. 10. 11. 12. 15.

Mat. 1. 3.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

¶ HET EERSTE Boeck Samuels.

¶ Argument.

Samuel ende de Coninge.

DAer na volghen de twee boecken Samuelis/ ende de boecken der Coninghen. Dese boecken beroeren menigerley ende schoone argumenten / ende zyn vol seer schooner gesonder ende saliger leere. De oplossinghen ende beloften Godts worden hier beneffens ende verclaert dooz schoons exempelen. Boven dese zyn oock daer wt ghenomen de Psalmen ende ghemeyne sermoonen der Propheten. Ende om int corte te segghen/ onder de boecken die de voorneemste plaetsen hebben/ ende sonderlingste leere ende ghelerthepde beroaten/ en zyn dese laetste niet/ noch ooch in het wel spreken ende weerdichepdt/ noch ooch onder die/ die seer noot sakelijck zyn. Het boeck der Richteren heeft bewesen/ hoedanich de Democratie ofte Aristocratie/ dat is/ de regeringhe des volcx ofte der besten des volcx zy: maer de boecken Samuelis ende der Coninghen/ beschryuen leuendichlijck de Monarchie / ofte regeeringhe der Coninghen. Daer en woxt ooch niet alleenlijck de persoon eens Coninx beschreuen/ maer ooch het hof eens Coninx/ ende het ganische Conincrijcke beyde goet ende quaet. Alsoo sal in dese boecken ooch binden schoone exempelen van alle staten/ van alderley menschen heplich ende onheplich: soo veel verscheyden mandaten ende ordinantien veranderd/ soo veele verscheyden wysen ende onderhoudinghen/ ende ooch verachtinghen der religie/ schoone exempelen des gelooffs/ der trouwe, onghetrouwicheyt, voorsichtichept/ sterckte ende rechtueerdichepdt. Int corte/ men sal hier allerley wyse van leuen vinden: Item welcke de goede ende ghetrouwe Priesters/ ende welcke de boose zyn: ooch welcke de goede Princen zyn/ ende welcke die zyn/ die wreede tyrannije bedryuen. Maer het en is niet meughelijck de argumenten ende langhe materien / ende het groot nut der grooter dinghen in dese boecken beruaet, met corte woorden te begrypen. Het eerste boeck beschryft alleenlijck ende voorneemelijck de regeringhe Samuelis, ende des Coninex Sauls: het tweede spreeckt van Dauid: het derde vermaet de heerlichepdt Salomonis: ende terstont daer na machmen lichtelijck sien, hoe groote heerlijcke Coninckrijcken comen te vallen, so sy niet dooz een heplighe begheerte der waerachtigher religie / ende der vreese Godts/ ende der deucht ende oendzachtichept bewaert en worden. Hierom woxt in het laetste beweesen / hoe dat de Coninghen Juda ende Israels malcanderen verdoruen hebben dooz kryghen/ die sy teghen malcanderen gheuoert hebben / hoe sy ooch in groote kryghen de Egyptische ende Assyrische Coninghen tot hulpe gheroepen hebben/ ende dooz sulcken middel oorsake ghegheuen/ het Coninckrijck Israels in te nemen: hoe welche het vierde boeck breedt verclaert: ooch de grouwelijcke verderuingen der Joden verhalende, die ouer hen gecomen zyn eer sy weer gheuoert werden/ het welcke begoste ten tyde Jechonie/ in het iaer der scheppinghe der werelt / dry dupsent vier hondert ende dertich. Want Samuels historie beruaet hondert ende tzien iaren/ te weten/ de twintich laetste iaren Heli ende de veertich iaren Samuels en Sauls/ ende de veertich iaren Dauids. Ende de twee boecken der Coninghen/ tot de Babylonische ghevanckenisse/ hebben vier hondert ende dyentwintich iaren / ende ses maenden. Ist dattmen wil daer by stellen de iaren der historie Mosis ende der Richteren/ so salmen dry dupsent vier hondert ende dertich iaren vinden. Ende ist dattmen daer na ooch wil de tseuentich iaren der Babylonischer ghevanckenisse tellen/ so sullen daer wesen vier honderd ende vyf ende tneghentich iaren / ende ses maenden na het twintichste iaer Heli. Voort in de rekeninge der tseuentich iaren der ghevanckenisse/ comt het boeck Hester.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Elkana heeft twee wyuen/ 14. dier de eene der anderen haer onbzuchtbaerheyt verwyt/ ende haer bedzoeft. 9. Hanna bidt den Heere/ en doet hem eē belofte. 12. Eli achtse dzoncken/ 15. tonrechten. 19. Samuel wordt gheboren. 22. ghespeent/ 24. ende den Heere gheoffert.

Elkana ende Hanna/ Samuels Ouderen.

a†An. vanden [gheslachten] Zophim.

b 1.Par.6.34

DAer was een man van Ramathaim a† Zophim/ van den gheberchte Ephraim/ b die hiet Elkana/ een sone Jerobam/ des soons Eliu/ des soons Tohu/ des soons Zuph/ die daer van Ephrath was.

Ende hy hadde twee wyuen/ de eene hiet Hanna/ de ander Peninna. Peninna nu/ hadde kinderen/ ende Hanna en hadde gheen kinderen.

c Exod.23.14 Deut.16.16 d†Anders/ der Heeren/ Hophni ende Pinehas Priesters. e†And. bysonder schoonder stucken f Gen.29.31 ende 30.2 g†An. moeder h Of/ misgonstige tegenstellinghe/ i†And. moeder k†And. hy etc. wanneermen op etc. hupse: so terchde spse also/ etc.

c Ende de selue man ghinck op van zynder stadt/ te zyner tyt/ dat hy aenbadde/ ende offerde den Heere d† Zebaoth/ te Silo: ende aldaer waren Priesters des Heeren/ Hophni ende Pinehas/ de twee sonen Eli.

Doe het nu op eenen dach quam/ dat Elkana offerde/ gaf hy zynen wyue Peninna/ ende allen haren sonen ende dochteren stucken:

Daerenteghen Hanna gaf hy een e† stuck treurich/ want hy hadde Hanna lief/ f doch de Heere hadde haer lyf toeghesloten.

Ende haer benydersse bedzoef dese ende terchdese seer/ dat de Heere haer i† lyf toegheslaten hadde.

Alsoo dedese k† sy alle iaer/ wanneer sy opginck tot des Heeren huys / ende bedzoef dese alsa: so weende sy dan/ ende en at niet.

8 Elkana dan haer man / spraek tot haer: Hanna / waerom weent ghy:? ende waerom en eet ghy niet:? ende waerom benaut hem v herte soo seer:? ben ick v niet beter dan thien sonen:?

9 Doe stont Hanna op/ doe sy ghegeten hadde te Silo ende ghedzoncken: (Ende Eli de Priester sat op eenen stoel/ aen de posten des Tempels des Heeren.)

10 Ende sy was van herten bedzoeft / en badt tot den Heere/ ende weende:

11 Ende beloofde een belofte/ en spraek: Heere Zebaoth/ soo ghy inder maghet elende aensiet/ ende aen my gedencket/ ende inder maget niet en vergetet/ ende ghy uwer maget eenen sone gheuet/ so wil ick hem den Heere gheuen/ l zyn leef dage/ m ende daer en sal geen scheermesse op zyn hooft comen.

12 Ende doe sy langhe badt voor den Heere/ hadde Eli achtinghe op haren mont.

13 Want Hanna spraek in haer herten/ alleen hare lippen verneerden haer/ ende haer stemme en hoordemen niet. Doe meynde Eli sy ware dzoncken/

14 Ende spraek tot haer: Hoe langhe wilt ghy dzoncken zyn:? laet dē wyn van v comen/ dien ghy by v hebt.

15 Hanna daerentegen antwoorde/ en spraek: Neen myn heere/ ick ben een bedzoef de vrouwe / wyn ende stercken dzanck en hebbe ick niet gedzoncke/ n maer hebbe myn herte voor den Heere wtghegoten.

16 En wilt doch uwe maghet niet achten als

ego

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

o Isaa hijf: want ick hebbe uw mijnen
grooten commare ende treurichevs ghesproken
tot nu toe.
Ende antwoordde haer / ende syack: Gaet 17
heinen met vreden: de God Israels sal v
gheuen uwe bede / die ghy van hem ghebe-
den hebt.
Ende syack: Laet uwe maecht ghenade vin- 18
den voor uwe ooghen. Also gingh de vrouwe
heinen haers weechs / ende att / ende en sach
niet meer so treurich.
Ende des morghens vroech maeckten sy 19
hen op: ende doe sy aenghebeden hadden
voor den Heere / keerden sy wederom / ende
quamen thuys tot Ramath. Ende Elkana
bekende sijn wijf Hanna / ende de Heere dach-
te aen haer.
p Ende doe sommige daghen om waren / 20
wierdt sy swanghet / ende baerde eenen sone /
ende riet hem Samuel: want ick hebbe hem
vanden Heere gheboden.
Ende doe de man Elkana op vroech met 21
sijnen ganschen huyse / dat hy den Heere of-
rade / het offer der ghewoonlijcker tijdt / ende
sijn beloften /
Doe en vroech Hanna niet mede op / maer 22
bleef tot haren man: Doe langhe tot dat het
kindt ghespeent worde / soo wil ick hem bren-
gen / dat hy voor den Heere verschijne / ende
blijne aldaer q eewelijck.
Elkana haer man syack tot haer: So doet 23
ghy v behaecht: blijft tot dat ghy hem spenet:
de Heere r benestighe doch wat hy ghesecht
heeft. Also bleef de vrouwe / ende soochte
hem sone / tot dat sy hem spende.
s Ende vrachte hem met haer op / doe sy hem 24
ghespent hadde / met drie assen / met een Epha
meels / ende eener vleschen vol wijns / ende
vrachte hem int huys des Heeren te Silo: maer
het kindt was noch ionck.
Ende sy dat / reden eenen asse / ende vrachten 25
het kindt tot Eli:
Ende sy syack: Och mijn heere / so waerach- 26
tich als v sielen leeft / mijn heere / ick ben die
vrouwe / die hier by v stont / en badt de Heere /
De Heere ic ondt tonchten badt: nu de heeft 27
de Heere mijn bede ghegeuen / die ick van hem
badde.
Daerom gheue ick hem den Heere weder 28
mijn leef daghe / de wijle hy vanden Heere ghe-
leent is: Ende sy baden aldaer den Heere
aen.

t Een Propheusche lofpsalm Hanne. 12. Eli
leeret sijn godtloose soonen / 23. werden vanden
Heere om ghestraft met ernste / 30. daerom hem
Gods swaere straffen dreycht. 18. Samuel
groeyt voor den Heere. 20. Hanna weert gheseghent.

Ende Hanna badt ende seyde: t Mijn her- 1
te is verblijdt inden Heere: mijnen hoorn
is verheven inden Heere: mijnen mont
is verbreedt over mijne vyan-
den: want ick verblijde mij in uwe hulpe.
Daer en is niemant heylich / als de Heere: 2
want u en is niemant / en is gheen
heylige als onse God is.
Laet uwe groot verdenten ende trotzen / laet 3
uwe monde blijuen het u onde: want de
Heere is een God die hier mercket / ende ec hy
sijn sulck wasemen niet ghelucken.
Den d boge der vrecken is gebroken / ende 4
de vromen zijn omgort met sterckheyt.

5 Die daer sat ende waerdt / e zijn om broodt ver- e Dat is / sy moesten om het broot dienen.
cocht worden / ende die honghere leden / dien en
honghert niet meer: tot dat de onvruchtbare
seuen baerde: ende die vele kinderen hadde /
afnam.
6 De Heere doodet / ende maket leuendich: f Deut. 32.39
leydet in de helle / ende weder vit. Tobie 13.2
Sap. 16.13
7 De Heere maeckt arm ende maeckt rijcke:
hy vernedert ende verhoocht.
8 g Hy heft op den noodtdruftighen vit den g Psal. 113.6
stof / ende verhoocht den armen vit den dreck:
dat hy hemsselue onder den Vorsten / ende den
stoel der eeren erueu late: want der werelt
eynden h† zijn des Heeren / ende hy heeft den h † and. sonder
aerdtbodem daer op ghesett. dament
9 Hy sal bewaren de voeten zijner heyligen / i Deut. 8.17
daer eueghen de godtloose moeten te mete
worden inder duysternisse: i want vele ver-
mueghen en helpet doch niemanden.
10 Die niet de Heere twisten / moeten te grous
de gaen / vollen hen sal hy donderen inden Hje-
mel: de Heere sal richten der werelt eynde /
ende sal macht gheuen zijnen Coninck / ende
verhoogheu den hoorn zijns ghesalfden.
11 Elkana dan ginc weder heuen na Ramath
in zijn huys: ende den iongheu was des Hee-
ren dienaer / voor den Priester Eli.
12 Doch de soneu Eli waren k† boose voeuen / k † and. lieden
ende en vraeghden niet nae den Heere / ren Belials /
13 Ij Noch na den rechte der Priesteren aen 11 and. Wir
her volck: wanneer yemant wat offeren wou- doch gebruyc
de / so quam des Priesters iongen / dewijle dat ten de priesters
het vleesch kookte / ende hadde een krauwel met de volcks.
14 Ende greep in de tepie / of ketel / of panne /
of pot / ende wat hy met den krauwel voor
waerts toech / dat nam den Priester daervan:
also deden sy den ganschen Israel / die daer
heuen quamen tot Silo.
15 Desselues gelicken / eer so dan het bette aen-
staken / quam des Priesters ionghen / ende
syack tot dien / die het offer vrachte: Gheef
mij dat vleesch / den Priester te vraden: want
hy en wil ghen ghecoockt vleesch van v ne-
men / maer rouw.
16 Wanneer dan yemandt tot hem seyde:
Laet het bette aensteken / als het heden bes
hoordt / ende neemt daer na wat v heerte be
gheert: soo syack hy tot hem: Ghy sult het
nu als nu gheuen / so niet / so wil ick met ge-
weit nemen.
17 Daerom was de sonde der iongheers seer
groot voor den Heere: want de lieden lasters
den het spijsoffer des Heeren.
18 Samuel was een dienaer voor den Heere: m Dat waren
ende de iongheu was ommegort met eenen lij- priesterlycke
nen m lijfrock. cleederen / daer
19 Daertoe maeckte hem zijn moeder eenen men hyeder
cleynen rock / ende vrachten hem op / n† te zij- van leest Exo.
ner tijdt / wanneer sy met haren man opquam 28.40
te offeren / o den offer te zijner tijdt. n † and. later
20 Ende Eli segghende Elkana ende zijn wijf / ger /
ende syack: De Heere gheue v zaet van deser o Deut. 16.2
vrouwen / voor de bede die sy vanden Heere
ghebeden heeft: ende sy ghinghen weder aen
haer plaetse.
21 Eli de Heere besocht Hanna / dat sy p swan- p of met kinder
gher wert / ende baerde dry soneu ende twee
dochteren: q doch Samuel den iongheu nam q Luce 1.80
tot hy den Heere.
22 Ende Eli werdt seer oudt / ende vernam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Eli straft zijne sonen niet met ernste.

e1 Reg. daer wercken of bedriuen voor effect.
f1 Reg. getuyghenissen.

alles wat zijne sonen deden den gantschen Israel/ ende dat sy lieten by de wijuen / die ef daer dienden voor der deure der Hutte des ſt beschepts.

Ende hy spraeck tot hen: Waerom doet 23 ghylieden sulcx? want ick hoore uwe boose wesen van desen gantschen volcke.

Niet/mijne kinderen/dat en is gheen goe- 24 de geschrey dat ick hoore: ghylieden maect/ dat des Heeren volck quertreedt.

g Wanneer yemandt teghen eenen men- 25 sche sondicht / soo sandt de richter slecht maken: wanneer daerenteghen yemandt teghen den Heere sondicht / wie can voor hem bidden? Doch sy en hoordē haers vaders stemme niet/ want de Heere hadde in wille hen te dooden.

h Doch de ionghelinck Samuel ginc ende 26 nam toe ende was aenghenaem by den Heere/ende by den menschen.

Daer quam oock een man Gods tot Eli/ 27 ende spraeck tot hem: Soo spreeckt de Heere: Ick hebbe my geopenbaert uws vaders huys/ doe sy noch in Egypten waren in Pharaos huys.

Ende hebbe hem aldaer my verconen 28 voor allen stammen Israels/ten Priesterdom / dat hy offeren soude op mijnen altaer/ ende reuckwerck aensteken / ende den lijfrock voor my draghen: x ende hebbe den huyse uws vaders gheghenen/alle y yperen der kinderen Israels:

Waerom slaet ghy z dan achter wt teghen 29 mijnen offer ende spijsoffer/ die ick gheboden hebbe inder wooninghe? ende ghy eerer uwe sonen meer dan my / dat ghy lieden mesten vanden besten aller spijsoffer mijns volcks Israel.

Daerom spreeckt de Heere de God Israels: 30 Ick hebbe gheseyt: D huys/ ende uws vaders huys/ soudent wandelen voor my eewichlick: doch / nu spreeckt de Heere: Het zy verre van my: a Maer wie my eert: dien wil ick oock eeren: wie my daerenteghen veracht / die sal wederom veracht worden.

a Siet/de tijt sal comē / dat ic wil in tween 31 breken uwen arm / ende den arm des huys uws vaders / dat daer gheen oude zy in uwen huyse.

Ende sult sien uwen wedersaker inder 32 wooninghe in allerley goet / dat Israel gheschieden sal: ende daer en sal gheen oude zijn in uws vaders huys eewichlick.

b Ick wil mijnen uwe nasomelinghen niet ghelyck weroepen van mijnen altaer: doch sy sullen int beste haers leuens sterue.

b Doch en wil ick ut b niemanden van 33 mijnen altaer wtroepen: op dat uwe ooghen verstmachten / ende uwe ziele haer wt quele: ende alle geslachte uws huys sullen sterue/ wanneer sy mannen gheworden zijn.

c Ende dat sal b een teecken zijn: dat over 34 uwe twee sonen Hophni ende Pinehas comen sal: d Op eenen dach sullen sy alle beyde sterue.

e Ick dannoch wil my eenen ghetrouwen 35 Priester verwecken/die sal doen/ als het mijne hertten ende mijner zielen wel behaecht: dien wil ick een bestandich huys bouwen/ dat hy voor mijnen ghesalfde den wandele eewichlick.

Ende wie oversleten is van uwen huyse/ 36 die sal comen/ende voor ghenen nederualle/ om eenen silueren penninck / ende een stuck

c1 Sa. 10.2. Esaie 38.7.
d1 Sa. 2.11.
e Jere. 23.18. Sadoc een ghetrouwe Priester voor den ghesalfden Salomo.

broots/ ende sal seggen: Liene/ ft laet my tot een Priestersdeel / dat ick een bete broots ete.

Dat iij. Capittel.

1. Samuel biermael hauden Heere gheroepen. 11. hoordt wat over Eli ende over zijn huys/ om der sonde wille zijner kinderen/ comen sal. 16. en seyt hem alremael aen. 19. God is met Samuel/ 20. so wordt zijn ampt allen volcke condt.

I Ende doe Samuel de ionghe den Heere diende onder Eli/was des Heeren woort selsaem ende a dierbaer te dier seluer tijdt/ende daer was weynich bf prophesye.

2 Ende het gheschiede ter selver tijt: Eli lach aen zijn plactse/ c ende zijn ooghen begonsten doncker te worden / dat hy niet sien en conde.

3 Ende Samuel hadde hem gheleydt inden tempel des Heeren/daer de arcke Gods was/ eer dan de lampe Gods wtbluschte.

4 Ende de Heere riep Samuel. Hy antwoorde dan: Siet/ hier ben ick.

5 Ende liep tot Eli / ende spraeck: Siet/ hier ben ick / ghy hebt my gheroepen. Hy spraeck daerenteghen: Ick en hebbe d niet geroepen/ gaet weder heuen / ende legt d weder slapen. Ende hy ginc henen/ende leyde hem slapen.

6 De Heere riep weder: Samuel. Ende Samuel stont op/ ende guinck tot Eli/ en spraeck: Siet/hier ben ick/ghy hebt my geroepen. Hy spraeck daerenteghen: Ick en hebbe d niet geroepen mijn sone/ gaet weder henen ende legt d slapen.

7 Doch Samuel en kende den Heere noch niet/ ende des Heeren woort en was hem noch niet gheopenbaert.

8 Ende de Heere riep Samuel weder te dese derdemaele: ende hy stont op/ ende ginc tot Eli/ ende spraeck: Siet / hier ben ick/ ghy hebt my gheroepen. Doe merckte Eli / dat de Heere den ionghen riep.

9 Ende spraeck tot hem: Gaet weder henen/ en legt d slapen: ende so ghy geroepen wordt/ so segt: Spreect Heere/ want d knecht hoort. Samuel ginc henen/ ende leyde hem den zijn plaetse.

10 Doe quam de Heere/ende tradt daer heen/ ende riep als te voren: Samuel/Samuel. Ende Samuel spraeck: Spreeckt/ want d knecht hoort.

11 Ende de Heere spraeck tot Samuel: Siet ick doe een duinck in Israel / dat wie dat hooren sal/ dien sullen zijnen beyden oren klincken.

12 d Alen dien daghe wil ick verwecken over Eli / alles wat ick teghen zijn huys gheseyt hebbe: ic wilt beginnen/ende volbringen.

13 Want ick hebt hem aengheseyde / dat ick richter zijn wil over zijn huys eewichlick/ om der nut daet wille/ dat hy wiste dat hen zijne kinderen schandelijcke hielden / ende en liet de e1 niet eenmael daerom suer ghelten.

14 Daerom hebbe ick den huyse Eli gheswo- ren / dat dese nut daet des huys Eli / nict en soude versoent worden/noch met offer / noch met spijsoffer eewichlijck.

15 Ende Samuel lach tot aenden morghen/ ende dede de deure op aenden huyse des Heeren: doch Samuel vreesde hem/ dat ghesichte Eli te seghen.

16 Doe riep hem Eli / ende spraeck: Samuel mijn sone. Hy antwoorde: f Siet/hier ben ick.

17 Hy spraeck: Wat is dat woordt / dat tot u gheseydt is? en verbergt niet voor my: God doe my dit ende dat/ so ghy my wat verborgen

dan allen dat mer b ghesyzoken is.
Doe seydet tzem Samuel altemael/ende en 18
verbeeth niet voor hem. Ende hy syzack: Het
is de Heere/hy doe wat hem wel ghevalt.
Samuel nis/ ham toe/ ende de Heere was 19
met hem/ende daer en viel niet een van alle
zyne woogden ende aerde.
Ende gantsch Israel/ van Dan aen tot 20
Berseba toe/ bekende dat Samuel een ghe-
trouwe Prophoet des Heeren was.
Ende de Heere g verscheen voortaen meer 21
te Silo/ want de Heere was Samuel open-
baer ghewozden te Silo/ door het woozdt des
h Heeren.

Dat iij. Capittel.

1. Israel wordt vanden Philisteen hardt ghesla-
ghen. 3. gheraeht met tegenwoordicheyt der Arc-
ken Gods/ de seine te ouerwinnen/ 9. ende wordt
hemen harden ghelaghen. 11. De Arcke wert ghe-
nomen/ Zophni en Pinehas comen om. 12. Eli/
20. ende zyn schoondochter/ so sy het hooren/ sier-
uenden groten rouwe.

Ende Samuel begonst te vpzdiken den 1
gantschen Israel. Doch Israel zoach wt
den Philisteen tegen inden strydt/ende
sloeghen hen by a t'Eben Ezer: de Philisteen
hielden tegen hadden hen gelegert tot Aphek/
ende ruckeden hen teghen Israel: ende den 2
steyzt beyde hem van malcanderen/ende Is-
rael wordt voor de Philisteen geslagen/ ende
sloeghen inder oydemuge inden velde by hier
duysent mannen.
Ende doe dat volck inden legher quam/ 3
seyden de Oudste Israels: Waeromt heeft
ons de Heere heden laten slaen vanden Phi-
listeen? laet ons tot ons nemen de Arcke des
verbonts des Heeren van Silo/ende laetse
onder ons comen/ dat sy ons helpe vander
handt onser vyanden.
Ende het volck sandt henen na Silo/ende 4
liet van daer halen de Arcke des verbonts
des Heeren Zebaoth/ die houen de Cherubim
sit. Ende daer waren de twee soonen Eli met
de Arcke des verbonts Gods/ Zophni ende
Pinehas.
Ende doe de Arcke des verbonts des Heeren 5
inden leger quam/upzeyde het gantsche Israel
met een groot upzeyen/ dat de aerde klanck.
Doe vp de Philisteen hoozden het geschzey 6
sulcken upzeyens/ spraken sy: Wat is dat vooz
een geschzey sulcx grooten upzeyens inder He-
breen legher? Ende doe sy vernamen dat de
Arcke des Heeren inden leger gecomen was/
Weerseen sy hen/ ende spraken: Godt is in 7
den legher gecomen. Ende spraken voozders:
Wee ons/ want her en heeft te vozen alsoo
niet gheslaen.
Wee ons/ wie wil ons verlossen vander 8
handt deser machtigher Goden? dat zyn de
Goden die Egypten sloeghen met allerley
plaghen inder woestyne.
Sa hebt vp eenen goeden moet/ende weest 9
mannen/ gy Philisteen/ op dat ghyluyden
niet dienen en dooft den Hebreeren/ b als sy
ons gedient hebben: Weest mannen/ende
strydet.
Doe streden de Philisteen/ende Israel 10
wordt ghelaghen/ende een yegheliick bluch-
te in zynre hutten: ende het was eenen
zeer grooten slach/ dat wt Israel vielen
dertich duysent mannen voetvolcx.

11 Ende de Arcke Gods wordt ghenomen/ 1.Sam.2.34
ende de twee soonen Eli/ Zophni ende Pi-
nehas/ storuen.
12 Doe liep een van den Zen Jamin wt den heyr
r/ende quam tot Silo desselfden daechs/ende
hadde zyn cleedt verscheurdt/ ende hadde aerde
op zyn hooft ghestroyt:
13 Ende siet/ als hy daer in quam/ sadt Eli
op eenen stoel/ dat hy opden weeg saghe:
want zyn herte was schzomende over de
Arcke Gods. Ende doe de man in de stadt
quam/ seyde hy het van hem: ende de gant-
sche stadt schzeyde.
14 Ende doe Eli dat luyde schzeyen hoozde/
vraechde hy: Wat is dat vooz een luydt ru-
moer? Doe quam de man haestelijck/ ende
seydet Eli aen.
15 (Eli nu/was acht ende negentich iaer
oudt/ d ende zyne ooghen waren doncker/dat
hy niet sien en conde.)
16 De man dan spraeck tot Eli: Ick comme/ en-
de ben heden wt den heyre ghevloden. Hy
spraeck dan: Hoe gaet het toe/myn soone?
17 Doe antwoordde de verrondiger/ende sy spraeck:
Israel is ghevloden voor de Philisteen/ende
daer is eenen grooten slach inden volcke ghe-
schiedt: ende ouc twee soonen/ Zophni ende
Pinehas/ zyn ghestozuen: daer toe de Arcke
Gods is ghenomen.
18 e Doe hy nu der Arcken Gods ghedachte/ e Wanneer de
viel hy te rugghe vanden stoel aen der deure/ menschē/ ende
ende brac zynen hals ontwee/ende sterf: want vermist boven
hy was oudt/ ende een zwaer man. Hy rich- leyt/ soo gaet
tede Israel veertich iaer. Gods woozdt
19 Zyn schoondochter oock/ Pinehas wijf/ en alle ereom-
was zwangher/ende sonde schier int kinder- stelicke beer: so valt by
bedde ghecleghen hebben: doe sy dat ghenichte rechte Priē-
hoozde/ dat de Arcke Gods ghenomen/ ende sterlicke ampt
haer zweer ende man doodt waren/ kromde te rugge/ ende
sy haer/ende baerde/ want haren moot quam sterft/ende dat
haer aen. alles wt Gods
20 Ende doe sy nu starf/ spraken de vrouwen toorne. Maer
die by haer stonden: Vreest u niet/ ghy hebt de ghene die
eenen ionghen sone. Doch sy en antwoordde daer gelwmt/
niet/ende en nam oock niet ter herten. hebbē daer nu
21 Ende sy hiet dat kinde f Icabod/ en syzack: geen ruste ende
De heerlijckheyt is wech van Israel/ dewijle conscientie: wat
de Arcke Gods ghenomen was/ende haer waer Gods
zweer ende haer man. woozt inrechte
22 Ende spraeck noch eenmael: De heerlijck- gaet/ daer ligt
heyt is wech van Israel/wat de Arcke Gods het der con-
is ghenomen. scientien alle
plage eñ heete
Dat. b. Capittel. leet aen/ gelije
als hier de
1. De Arcke Gods wordt ghesett bynden afgod Arcke Gods
Dagon. 4. Zo verschynt daer een verschzickelijck de Philisteen/
oozdeel en plage des Heeren aenden seluen/ 6. aen so langhe tot dz
die van Asdod/ 8. ende Gath. 10. Die van Ekron sy een laetsten
willen/men salse aen hare plaetse weder brengen. haer schande
I Ende de Philisteen dan namen de a t' Arcke bekennen moe-
Gods/ ende brachtense van b t' Eben- te/ dz sy Gods
Ezer na Asdod/ woozdt ver-
2 In het huys Dagon/ende steldense by leert hebben/
Dagon. ende met recht
3 Ende doe die van Asdod des anderen moz- weder te rechte
ghens vroech op stonden/ vonden sy Dagon bzengē moe-
op zyn aensicht ligghen opder aerden/ voor de ten: dat is hier
Arcke des Heeren: Doch sy namen den Da- bedict mette
gon/ende stelden hem weder in zyn stede. ghulden eer sen
4 Doe sy nu des anderen morghens vroech ende mupsen:
op stonden/ vonden sy Dagon weder op zyn dwelc niet ans
aensicht ligghen opder aerden/ voor de Arc- ders en is dan
ke des Heeren; doch zyn hooft ende zyn beyde de hemelsche
plage der con-
sientien/ die
ten iesse open-
baer wozdoot
Gods woozt/
als Paulus
sept 1.Tim.4.
hare dwaes-
heyt sal allen
menschen opene
baer worden.
f is sonderees
re/
De Arcke
Gods wordt
bynden afgod
Dagon ghe-
stelt.
a t'and. liste/
lade.
b t'and. Hel-
pensteen
1.Sam.7.12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

handen afghehouwen/ oyden doppel / dat den
comp alleen daer op lach.
Daeroom en treden de priesters Dagon/ 5
ende alle die in Dagons huys gaen / niet
op den doppel Dagons tot Asdod / tot op des-
sen dach.
Doch de handt des Heeren wordt zwaer 6
c Psal. 78. 66 ouer die van Asdod / ende verderfse / c ende
sloech Asdod ende alle haer landtpalen/ met
haer heymelijcke plaetsen.
Doe nu de lieden te Asdod saghen/dat het 7
b Deut. 32. 31 so toeghinck/ spraken sy : d laet de Arcke des
Gods Israels niet by ons blijuen/ want zijn
handt is te hardt ouer ons/ ende onsen godt
Dagon.
Ende sonden henen/ende bergaderden alle 8
vorsten der Philisteen tot hen / ende spraken:
Wat sullen wy met de Arcke des Gods Is-
raels maken ? Doe antwoordden sy : Laet
die van Gad de Arcke des Gods Israels
rondtom draghen : Ende sy droeghen de Arc-
ke des Gods Israels rondtom.
Doe sy nu de selue rondtom droegen/wert 9
door de handt des Heeren inde stadt een
gantsch groot rumoer / ende sloech de lieden
inder stadt / beyde cleyn ende groot / ende sy
kreghen hemmelijcke plaghen aen hare hey-
melijcke plaetsen.
Doe sonden sy de Arcke des Heeren na 10
Ekron. Doe nu de Arcke Gods tot Ekron
quam/ schreyden die van Ekron: Sy hebben
de Arcke Gods rondtom ghedraghen tot my/
dat sy my ende mijn volck doden souden.
Doe sonden sy henen / ende bergaderden 11
alle vorsten der Philisteen / ende spraken:
Sendet de Arcke des Gods Israels weder
aen haer plaetse / dat sy my ende mijn volck
niet en doode: want de handt Gods maeckte
e stand. sammi- ghes. een seer groot rumoer niet dooden in e † der
gantscher stadt.
Ende welcke lieden niet en stroven / die 12
werden ghesiaghen aen hare heymelijcke plaet-
sen/ dat het gheschrey der stadt opgnack inden
hemel.

Dat vj Capittel.

1. De Philisteen / door den raet haerder papen/ ende voorseggers/ 10. schicken de Arcke den volcke Gods weder/ 17. met sonnighe offeren ende gauen/ 13. des verblijden hen die van Beth Semes/ 15. offeren den Heere/ 19. ende worden grouwelijcken ghesiaghen.

De Arcke Gods is in der Philisteen landt.
a. of/ toecomende dingen voorseggers.
b. vand. kiste/ lade.

Alsoo was de Arcke des Heeren seuen 1
maenden inden lande der Philisteen.
Ende de Philisteen riepen hare prie- 2
steren ende a voorseggheres/ende seyden: Wat
sullen wy met der b † Arcke des Heeren ma-
ken? Leert ons / waer mede sullen wyse aen
haer plaetse senden?
Sy spraken : Wilt ghylieden de Arcke des 3
Gods Israels wech senden/ so en sendtse niet
ledich wech / maer sult haer een schuldtoffer
verghelden / so sult ghylieden gesont worden/
ende ulieden sal condt worden / waerom zijn
handt niet van ulieden af en laet.
Sy spraken dan: Welck is dat schuldtoffer 4
dat wy hen gheuen sullen? Sy antwoordden:
Vijf gulden eersen/ ende vijf gulden muysen/
na den getale der vijf vorsten der Philisteen:
want het is eenderley plaghe gheweest ouer
u alle/ende ouer uwe Vorsten.
So moet ghylieden nu maken gelijcke ge- 5
staente uwer eersen ende uwer muysen / die
uwe landt verdoruen hebben / dat ghylieden
den Godt Israels de eere ghese: nu schien sal
zijne handt lichter worden ouer ulieden/ende
ouer uluen godt/ende ouer uwe landt.
Waerom verstockt ghylieden uwe herte/ 6
ghelijck als de Egyptenaers ende Pharao
haer herte verstockten: e is het niet alsoo/ doe e Exod.
hy hem aen hen beweerde/ lieten sy se varen/dat
sy weg ghinghen?
So neemt nu/ ende maert eenen nieuwen d 2. Sam.
wagen/ende twee ionge suygende koyen/ op
welcke noyt gheen iock gheroomen is/ ende
spanne aenden waghen / ende laet hare cal-
ueren van hen thuys blijuen:
Ende neemt de Arcke des Heers/ende stelt 8
opden waghen : ende de gulden cleynodien/
die ghylieden hem ten schuldtoffer gereet/ legt
ghet in een kistken by haer: Ydem/ ende e sende-
se henen ende laetse gaen.
Ende siet ghylieden toe: Gaet sy henen op 9
den wech haer landtpalen na Bethsemes/so
heeft hy ons alle dat groote quaet gheda-
is dat niet/ soo sult ghylieden weten/dat ons
zijne handt niet gheroert en heeft/ maer het is e of/ geval-
ons suis e by gheualle gheschiedt. geschiedt.
De lieden deden alsoo : ende namen twee 10
ionghe suygende koyen / ende spandense aen
eenen waghen / ende beheilden hare calueren
thuys.
Ende setteden de Arcke des Heeren opden 11
wagen/ende het kistken met den gulden muys
sen/ende met de beelden haerder eersen:
Ende de koyen gingen straer weechs na 12
Beth Semes toe/op eenen strate: ende gingen
ende loeyden/ eñ en weken niet noch ter rech-
ter noch ter slincker handt. Ende de vorsten
der Philisteen gingen hen na/tot aende land-
palen Bethsemes.
Ende de Beth Semiters maeyden eenen in De
der tarweoogst inder leechte : ende hienen
hare ooghen op / ende saghen de Arcke / ende
verblijdden hen de selue te sien.
De waghen dan quam opden acker Josua
des Beth Semiters / ende stont aldaer stille:
ende aldaer was eenen grooten steen : ende
de sy cloven het hout vanden waghen / ende
offerden de koyen den Heere ten brandt
offer.
Doch de Leuiten hienen de Arcke des Hee-
ren af/ende de kiste die daer by was / daer de
gulden cleynodien in waren/ ende setteuse op
den grooten steen : ende de lieden tot Beth-
Semes offerden den Heere desselues daechs
brandtoffer ende ander offer.
Doe nu de vijf vorsten der Philisteen toe- f † Ekron.
gesien hadden/ togē sy wederoom na
desselues daechs.
Dit zijn de gulden eersen die de Philisteen 17
den Heere ten schuldtoffer gauen: Asdod een
nen/Gasa eenen/ Asklon eenen/Gath eenen/
ende Ekron eenen.
Ende gulden muysen na den ghetale alles 18
steden der Philisteen onder de vijf Vorsten/
beyde der ghemuerde steden ende dorpen/ en
de tot aenden grooten g † Abel / daer sy de g stant.
Arcke des Heeren op lieten / tot op des
sen dach / op den acker Josua des Beth-
Semiters.
Ende sonnighe te Beth Semes werden 19
ghesiaghen/ daeroom dat sy de Arcke des Hee-
ren ghesien hadden ; ende hy sloech des volcx
vijftich

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

bisschap wandelende / ende tseuentich maenden. Doe 13
dese dach dat volck leet / om dat de Heere sulck
een groote slachtinghe inden volcke ghedaen
hadde.

Ende de lieden tot Beth Semes spraken: 20
Wie can staen voor den Heere sulcken heyli-
ghen Godt? ende tot wien sal hy van ons
trecken?

Ende sy sonden boden totten burgheren 21
Kiriath Jearim / ende lieten hen seghghen: De
Philisteen hebben de Arcke des Heeren we-
der ghebracht / comt af / ende haelise tot uli-
der opwaerts.

Dat vij. Capittel.

1. De Arcke des Heeren comt tot Kiriath Jea-
rim. 3. Israel bekeert hem voor vermaninghe
Samuels tot den Heere. 7. werdt voor desselven
hulpe der Philisteé machtich. 14. ende verkrijcht
sijne afgenomen steden weder. 15. Samuel be-
dient het regheramt na den dood Eli, met groote
voorspoet.

1 Also quamen de lieden van Kiriath Jea-
rim / ende haelden de Arcke des Heeren
op / ende brachtense int huys a Abi Na-
dab tot Gibea: ende sijnen sone Eleasar hey-
ligden sy / dat sy de Arcke des Heeren be-
waerde.

2 b Ende van dien daghe aen / doe de Arcke
des Heeren tot Kiriath Jearim bleef / verdoogh
den sich tydt so langhe / tot dat het twintich
iaer waren: ende het gantsche huys Israels
weende voor den Heere.

3 Samuel dan sprack totten gantschen huys
Israels: d Soo ghy lieden met gantscher
herten bekeert totten Heere / so doet dan ulie-
der de vreemde goden / ende Astaroth / ende
richtet uwe herte totten Heere / e ende dient
hem alleen / so sal hy u verlossen uyt der Phi-
listeen handt.

4 Doe deden de kinderen Israels dan hen
Baalim ende Astaroth / ende dienden den
Heere alleen.

5 Samuel dan sprack: Vergadert het gant-
sche Israel na f Mizpa / dat ick den Heere
voor ulieden bidde.

6 Ende sy quamen te samen tot f Mizpa / en-
de de putten water / en goten uyt voor den Hee-
re / ende vasteden den selven dach / ende spra-
ken aldaer: Wy hebben den Heere gheson-
digt: Also richtede Samuel de kinderen Is-
raels te f Mizpa.

7 Doe nu de Philisteen hoorden / dat de kin-
deren Israels te samen ghecomen waren tot
f Mizpa / togen de Oversten der Philisteen op
tegen Israel: doe dat de kinderen Israels
hoorden / vreesden sy hen voor de Philisteen.

8 Ende spraken tot Samuel: Laet niet af
voor ons te roepen tot den Heere onsen God /
dat hy ons helpe uyt der Philisteen handt.

9 Samuel nam een g melcklammeke / ende
offerde den Heere een gantsch brantoffer ende
riep tot den Heere voor Israel: ende de
Heere verhoorde hem.

10 Ende in den als Samuel dat brandtoffer
offerde / quamen de Philisteen aen / om te
vechten tegen Israel / doch de Heere liet en-
sien groten donder donderen over de Philis-
teen desselven daechs / ende verschrickte se / dat
sy voor Israel gheslaghen werden.

11 Doe togghen de mannen Israels uyt van
Mizpa ende iaechden de Philisteen / en sloe-
ghen se tot onder Beth Car.

12 g Doe nam Samuel eenen steen / ende set- g Josu.24.26
te den tusschen f Mizpa ende Sen / ende hieten bij Jud. ghe-
hi Eben Ezer / ende seyde: Tot hier toe heeft pensteen.
ons de Heere gheholpen. 1.Sam.4.1.

13 Also werden de Philisteen ghedempet / en-
de en quamen niet meer in de landtpalen Is-
raels: ende de handt des Heeren was te-
ghen de Philisteen / soo langhe als Samuel
leefde.

14 Also creech Israel de steden weder / i die i 1.Sam.4.2.
hen de Philisteen ghenomen hadden: van
Ekron aen / tot Gath toe / met tsamen haren
landtpalen / die verloste Israel hander handt
der Philisteé: want Israel hadde vrede met
den Amorieten.

15 Samuel richtede Israel sijn leefdaghe.

16 Ende voeth aenrijcx ronderom tot Beth-
El ende Gilgal / ende f Mizpa / ende wanneer
hy Israel aen alle dese plaetsen ghenichter
hadde /

17 Doe quam hy weder tot k Ramatha / want k Josu.18.25
daer was sijn huys: ende richtede Israel al- 1.Sam.1.1.
daer / ende bouwde den Heere aldaer eenen ende 15.34.
altaer.

Dat viij. Capittel.

1. Samuels soonen sijn godtloose richters / 4. so
eyscht Israel over hen eenen Coninck. 6. Sam-
uel dien sulcx qualijck benaut / 10. setter den volcke
des Coninex recht voor oogen / 19. ende sy ba-
ren ghelijckwel voort in haren voornemen.

Samuels soonen sijn godtloose richters.

1 Doe hy Samuel out werdt / stelde hy
sijne soonen tot richters over Israel.

2 a Sijn eerstgheborene soone hiet Joel / a 1.Par.6.28
ende de ander hiet Abia / ende waren richters Joel,
te Berseba. Abia.

3 Doch sijne soonen en wandelden niet in sij- b Deu.16.19.
nen wege / maer neyghden hen tot gierichevp /
b ende namen gheschencken / ende buyghden
het recht.

4 Doe vergaderden hen alle oudtsten in Is- Israel
rael / ende quamen te Ramatha tot Samuel. eyscht eenen
Coninck.

5 Ende spraken tot hem: c Siet / ghy sijt oudt c 1.Sa.12.1.
gheworden / ende uwe soonen en wandelen niet d Jud.17.6.
in uwe weghen: d so setter nu eenen Coninck Oze.13.10.
over ons / die ons richte / gheliick alle Heyde- Act.13.21.
nen hebben.

6 Dat beviel Samuel qualijc / dat sy seyden:
Gheeft ons eenen Coninck die ons richte /
ende Samuel badt voor den Heere.

7 De Heere sprack doch tot Samuel: Hoort
de stemme des volcx in allen dat sy tot u ge- e Deu.31.16.
seyt hebben: e want sy en hebben niet u / maer 1.Sa.10.20.
mij verworpen: dat ick gheen Coninck en sal
over hen zijn.

8 Sy doen u / als sy altoos ghedaen hebben /
vanden daghe aen / doe ick se uyt Egypten ley-
de / tot op desen dach: ende hebben mij verla-
ten / ende anderen goden ghedient.

De rechten des Coninex.

9 So hoordt nu haer stemme: doch betuycht
hen / ende verkondicht hen f het recht des Co- f Deu.17.15.
ninex / die over hen heerschen sal. 1.Sa.10.26.

10 Ende Samuel seyde alle woordt des Hee-
ren den volcke / dat eenen Coninck van hem
versocht.

11 Dat sal des Coninex recht zijn / die over u lie- g 1.Reg.9.22
den heerschen sal: g Uwe sonen sal hy nemen
tot sijnen waghen ende ruyteren / die voor sij-
nen waghen henen draven.

12 Ende tot hooftlieden over duysent / ende
over vijftich: ende tot ackerlieden / die hem
sijnen acker houwen / ende tot maeyers in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

zijnen wagen / ende dat sy zijn harnasch / ende wat tot zijnen waghen behoort/maken.

Dwe dochteren oock sal hy nemen/ dat sy 13 apotekerssen / kinechtenmaechden ende backerssen zijn.

h 1.Reg. 21.2 Dwe beste ackeren/ ende h wijnberghen/ 14 ende olypgaerden sal hy nemen / ende zijne knechten gheuen.

Daer toe dan uwe zaet ende wijnberghen 15 sal hy de thiende nemen / ende zijne camerlinghen ende knechten gheuen.

Ende uwe knechten ende maechden / en- 16 de uwe fijnste iongheliughen / ende uwe ezels sal hy nemen / ende zijn volck daermede wrichten.

Van uwen kudden sal hy de thienden ne- 17 men/ende ghylieden moet zijne knechten zijn.

Wanneer ghylieden dan schreyen sult te 18 dier tijdt ouer uwen Coninck / dien ghy ulieden verkoren hebt/soo en sal d Heere te dier seluer tijdt niet verhoozen.

Doch het volck weygherde hem te hoozen 19 de stemme Samuels / ende spraken: Gheenderley wijse / maer daer sal een Coninck ouer ons zijn:

Dat wy oock zijn als alle ander Heydenen/ 20 dat onse Coninck richte / ende vooz ons wt trecke/wanneer wy onse krijghen voeren.

Doe hoozde Samuel alle het ghene dat 21 dat volck seyde / ende seyde het vooz de oozen des Heeren.

De Heere dan spzack tot Samuel: Hoozt 22 haer stemme/ende maeckt hen eenen Coninc. Ende Samuel spzac tottet mannen Israels: Gaet henen een yeghelijck in zijn stadt.

Dat ix. Capittel.

1. Saul soeckt de ezelinnen zijns vaders. 3. Comt dooz aenghenen zijns ionghen/ 14. tot Samuel/ 19. die seyt hem/ hoe zijn ezelinne ghevonden / ende hy tot een Coninck van den Heere verozdent sy.

Kis sendet Saul de ezelinnen te soecken. a 1.Par. 8.33 ende 9.39 1.Sam.14.51

Daer was een man van Zen Jamin 1 met namen a Kis / een sone Abiel des soons Zeroz / des soons Bechoraths / des soons Aphiah / des soons eens mans Jemini/een strijdtbaer man:

Die hadde eenen sone met namen Saul/ 2 die was een fyn ionck man/ende daer en was gheen fijner onder den kinderen Israels/ hy eens hoofts langher dan alle het volck.

Kis ny / Sauls vader / hadde zijne ezelin- 3 nen verlozen: ende hy spzack tot zijnen sone Saul: Neemt der iongers een met v/ maeckt v op/gaet henen/ ende soeckt de ezelinnen.

Eer hy quick door het gebercchte Ephraim/ 4 ende dooz het landt Salisa / ende en vonden se niet: sy gingen dooz het landt Saalim/ende sy en waren niet daer: sy gingen dooz het lant Jemini/ende en vonden se niet.

b Brandt vander schouders aen/ ende daer boven was hy hooghet/etc.

Doe sy nu quamen int lant c Zuph/ spzac 5 Saul tot ten iongé die met hem was: Comt/ laet ons weder na huys gaen: mijn vader mochte van den ezelinnen aflaten/ ende vooz ons zozghen.

c Zuph was Samuels dat. 1.Sam.1.1

Hy spzack daerentreghen: Siet/hier is een 6 beroemder man Gods in deser stadt/ alles wat hy seyt/ dat ghyschiedt: nu laet ons daer henen gaen misschien seyt hy ons onsen wech dien wy gaen.

Saul dan spzack tot zijnen ionghen: Wan- 7 neer wy daer alreede henen gaen / wat hengen wy dan den manne? want het broodt is wech wt onsen sack: so en hebben wy oock sies gheene gaue / die wy den man Gods hengen: Wat hebben wy?

De ionghen antwoozdde Saul weder / en- 8 de spzack: Siet/ ick hebbe een vierendeel eens siluieren sikels by my / dien willen wy den man Gods gheuen / dat hy ons onsen wech segghe.

In vooztijden in Israel/wanneermen ginc 9 Godt te vzaghen/ soo spzacknen: Comt/laet ons gaen totten d Siender: want dienen nu d Propheten heet / die hiernen in vooztijden Sienders.

Saul spzack tot zijnen ionghen: Ghy hebt 10 wel gheseyt: Comt/laet ons henen gaen. Ende de doe sy henen gingen na der stadt / daer de man Gods was/

Ende ter stadt op quamen / vonden sy 11 maechden / die wtghegaen waren water te halen: tot den seluen spzaken sy: Is de Siender hier?

Sy antwoozdden hen / ende spzaken: Ja/ 12 siet/ daer is hy: haest v/ want hy is heden in de stadt gheconen/ dewijle het volck heden te offeren heeft opder hoochte.

Wanneer ghylieden inde stadt comt / soo 13 sult ghy hem vinden/ eer hy dan opgaet nyde hoochte te eten: want het volc en sal niet eten tot dat hy comt / want hy seghent het offer: daer nae eten die ghenoodt zijn: daerom so gaet op / want nu sult ghylieden hem euen treffen.

Ende doe sy op totter stadt quamen / ende 14 midden inder stadt waren / siet / doe ghinck Samuel wt / hen teghen / ende wilde op de hoochte gaen.

e Nu/ de Heere hadde Samuel zijne oozen 15 e 1.Sa. gheopenbaert / eenen dach te voozen eer Saul quam/ende gheseyt:

Morghen om dese tijdt will ick eenen man 16 tot v senden/ wt den lande Zen Jamin/ dien sult ghy tot een Vorst salben ouer mijn volck Israels / dat hy mijn volck verlosse wt der Philisteen handt: want ick hebbe mijn volck aenghesien / ende zijn gheschrey is voor my gheconen.

Doe nu Samuel Saul aensach/ antwoogds 17 de hem de Heere: Siet/ daer is de man/ daer ick v van gheseyt hebbe / dat hy ouer mijn volck heersche.

Doe tradt Saul tot Samuel onder der Sienders poozte / ende spzack: Segt my / woer is hier het des Sienders huys?

Samuel antwoozdde Saul / ende spzack: 19 Ick ben de Siender: Gaet vooz my op/ opde hoochte / want ghylieden sult heden met my eten: morgen wil ick v laten gaen: ende alles wat in v herte is/wil ick v segghen.

Ende om de ezelinne / die ghy voor dry 20 daghen verlozen hebt / beconmiert v slechts niet / sy zijn gheuonden: Ende wiens sult zijn / alles wat het beste is in Israel? sal het niet uwe / ende des gantschen huys uwes vaders zijn?

Saul antwoozdde: Ben ick niet een sone 21 van Jemini: f ende van de g slechte stammen/ ende mijn gheslachte het cleynste onder alle geslachten der stammen Zen Jamins? waeromm segt ghy my dan van sulcken?

Samuel dan nam Saul ende zijnen sone 22 gen/ende brachtse inde sale/ende settese boven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

aen/ onder die/die ghenoodt waren/die waren by berrich mannen.

Ende Samuel spraeck totten eock: Gheeft 23
dat spiet herwaerts / dat ick v dede/ ende bewal/ghy sindt dat vp v behouden.

Doe ignarij de eock een schouder op/ ende 24
dat daer aen hinck: ende hy leyde het Saul voor/ende spraek: Siet/dat is overbleven/legt voor v / ende eet / want het is enen op deser tijdt op v behouden/doe ick het volck noodde. also dat Saul met Samuel dies daechs.

Ende doe sy af ginghen vander hoochte in 25
de stadt/ spraek hy met Saul opden dake:

Ende stonden vroech op: ende doe den da- 26
ghraet/ opganck / riep Samuel den Saul op den dake/ ende spraek: Op dat ick v gaen late. Ende Saul maechte hem op: ende die beyde ghinghen met malcanderen wt/hy ende Samuel.

Ende doe sy af quamen aender stadt een- 27
de/ spae Samuel tot Saul: Segt den ionghen dat hy voor ons heren gae: ende hy ghinck dat heenen: doch stadt ghy nv stille/ dat ick v tooght doe/wat Godt gheseyt heeft.

Dat. 1. Capittel.

1 Saul wordt met sommighe teeckenen tot een Coninck over Israel ghesalft. 9. Crijcht een ander herte. 10. Prophereert/ 14. ende verbergt sijne Coninckrijcker hantel. 17. Samuel leyter den volcke ghesonden voor oogben. 21. Gheeft hen een Coninck/ 27. doen sy alle niet aen en namen. 26. Ende schrijft desselven Gerecht in een Boeck.

1 a Dea nam Samuel een olyglas/ ende
goet op zijn hooft/ende kuste hem/ ende spraek: b Siet ghy dat v de Heere tot een Heyft over c sijn erf dael gheselft heeft?

2 Wanneer ghy nv van my gaet/so sult ghy
twee mannen vinden by d den graue Rachel/ inde landpale Ben Jamin tot Zelzah/ die sullen tot v seggben: De eselinnen sijn gheworden/ die ghy te soecken zijt wegh gegaen: ende siet/ v vader heeft de esels wt der zorgen ghelaten/ende zorgbet voor v lieden/ ende zeyt: Wat sal ick aen mijnen sone doen?

3 Ende wanneer ghy van daer voorts gaet/
so sult ghy comen totter eycken Thabor/ alwaer sullen v aenvanen drij mannen / die opgaen tot Godt na e Bethel: de een draecht drij beckkens / de ander drij stucken broodts/ de derde een flesschie met wijn:

4 Ende sy sullen v vriendelijck groeten/ende
v twee broden gheven; die sult ghy van haren handen nemen.

5 Daer na sult ghy comen aydē berch Gods/
daer der Philisteen legher is : ende wanneer ghy aldaer inde stadt comt/ sal v ontmoeten een hoop Prophecten/vander hoochte af comende/ende voor hen een psalter / ende tamboijnen / ende pypen / ende harpen /ende sy prophecerende.

6 f Ende de gheest des Heeren sal veerdich
warden over v/ dat ghy met hen sult prophiseeren/ so sult ghy een ander man worden.

7 Wanneer v nv dese teeckenen comen/ g soo
doet wat v voor handen comt / want Godt is met v.

8 Ghy sult voor my af gaen na Gilgal/ siet/
daer sal ick tot v af comen/te offeren brandtoffer ende dancoffer : h seven dagen sult ghy bijden/ tot dat ick tot v come / ende v roijde wat ghy doen sult.

9 Ende doe hy zijn schouderen keerde/ dat
hy van Samuel ghinck /gaf hem Godt een ander herte : ende alle dese teeckenen quamen opden selven dach.

10 Ende doe sy quamen aenden berch / siet/
doe quam hem tenen hoop i Prophecten tegen: ende de gheest Gods werdt veerdich over hem/dat hy onder hen prophecterde.

11 Doe hem nv alle die saghen/ die hem te
voren gheken dt hadden/dat hy met de Prophecten prophecterde/

12 Spraken sy alle onder malcanderen : Wat
is den sone Kis gheschiedt? is Saul ock onder den Prophecten?

13 Ende een aldaer antwoordde/ ende spraek:
k Wie is haer vader? om Daer is een spreekwoordt af gheromen: Is Saul ock onder de Prophecten?

14 Ende doe hy we gheprophecteerdt hadde/
quam hy opde hoochte.

15 Ende Sauls oom spraek tot hem / ende tot
synen ionghen : Waer zijt ghy lieden heenen gegaen? sy antwoordden : De eselinnen te soecken : ende doe wy saghen dat sy niet daer en waren/ quamen wy tot Samuel.

16 Doe spraek Sauls oom : Segt my : Wat
seyde u lieden Samuel?

17 Saul antwoordde synen oom: Hy seyde
ons dat de eselinnen ghevonden waren: doch banden Coninckrijcke en seyde hy hem niet/ wat Samuel gheseyt hadde.

18 Samuel dan eyschte het volck te samen tot
den Heere na l Mizpa/

19 Ende spraek totten kinderen Israels: Soo
seyt de Heere de Godt Israels : Ick hebbe Israel wt Egypten gheleydt / ende uliedē vander Egyptenaren handt verlost/ ende vander handt aller Coninckrijcken / die v dwonghen.

20 n Ende ghylieden hebt heden nuwen Godt
verworpen/die v wt alle uwe ongheluck ende tsaeffenisse gholpen heeft / ende seydet tot hem: Neen/ een Coninck over ons. Wel aen/ so treedt nv voor den Heere/na uwe stammen ende o t maechschappen.

21 p Doe nu Samuel alle stammen Israels
daer toe brachte / werdt gheraeckt de stamme Ben Jamin.

22 Ende doe hy den stamme Ben Jamin
daer toe brachte/ met zijne ghellachten/ werdt gheraeckt het ghellachte Matri/ ende werdt gheraeckt Saul/ de sone Kis : ende sy sochten hem/doch sy en vonden hem niet.

23 Doe vraechden sy voorder den Heere: Sal
hy ock noch herwaerts comen? De Heere antwoordde : Siet/hy heeft hem onder de baten verstecken.

24 Doe lieten sy heenen / ende haelden hem
van daer. Ende doehy onder het volck tradt/ q t was hy eens hoofts langher dan alle het volck.

25 Ende Samuel spae tot allen volcke: Daer
siet ghy welcken de Heere verceren heeft. Doe inychte alle dat volck / ende spraek: r Seluck ende hepl den nieuwen Coninck.

26 f Samuel nv seyde den volcke alle dat recht
des Coninckrijcx / ende schreef het in eenen Boeck/ende leyde dat voor den Heere. t Ende Samuel liet alle het volck gaen/ eenen yegelijcken in zijn huys.

27 Ende Saul ghinck ock thuys na Gibea:

a Dat is/Laetse prophereert het en is hem doch van onder niet aengebozen/maer van Godt/ die is de rechte vader.
m 1.sa.19.24.

n 1.Sam.8.7

o t and.hooftlieden.
p Josue 7.16 Jous 1.7

q Voor de eers saimen vliedē / en hem daer toe zijn niet laten.

r t an.doe ginghy hooch voor uen alle het volck/ vande schouders aen en daer bouē.
t 1.Reg. 1.29
s Deut.17.15
1.Sam.8.11
t 1.Sa.8.22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

ende des heyps guick een deel met hem/ welcker herte Godt roerde.

Doch sommige boose lieden spraken: Wat 28
a Judic. 8.7 1.Sa.12.12 soude ons dese helpen? u ende verachteden hem/ende en brachten hem geen geschencken: doch hy dede als en hoorde hy het niet.

☞ Dat xj. Capittel.

1. De Ammonieters benijghen Israel. 6. De Gheest Gods comt over Saul/ 11. die haerse/ 14. ende wordt in zijnen rijcke bevestight.

Nahas bekryght Israel. Judic. 10.17

Ende Nahas de Ammoniter trock op 1
waerts / ende belegherde Jabes in Gilead: ende alle mannen te Jabes spraken tot Nahas: ¶Maeckt een verbondt met ons/so willen wy u dienen.

Doch Nahas de Ammoniter antwoordde 2
hen: Daer wil ick een verbondt met ulieden in maken / dat ick u alle de rechte ooghe wt steke / ende make u te schanden onder het gansche Israel.

Doe spraken tot hem alle Oudtste te Ja- 3
bes: Gheeft ons seuen daghen/dat wy boden senden in alle landtpalen Israels: is daer dan niemandt die ons verlosse/ so willen wy tot u wtgaen.

Doe quamen de boden te Gibea tot 4
Saul / ende seyden sulcx voor de oren des volcx. Doe hief alle dat volck zijn stemme op/ ende weende.

Ende siet/ doe quam Saul achter den velde/ 5
achter de runderen / ende sprack: Wat is den volcke/dat het weent? Doe vertelden sy hem de sake der mannen van Jabes.

De gheest Gods comt over Saul.

a Doe werdt de geest Gods verdicht over 6
a 1.Sa.10.10 b Judic.19.29 hem/als hy sodanighe woorden hoorde/ ende zijnen toorne vergrimde seer.

Ende nam een paer ossen / b ende hieuwse 7
in stucken / ende sandese in alle landtpalen Israels / door de boden: ende liet seggben: Wie niet wt en treckt Saul ende Samuel na / diens runderen salmen alsoo doen. Doe viel de vreese des Heeren op het volck / dat sy wt togben/gheluck als een eenich man.

c Ende men maeckte de ordeninge te Ba- 8
c 1.Sa.13.15 ende 15.4 sek: ende der kinderē Israels waren drie hondert mael duysent mannen / ende der kinderen Juda dertich duysent.

Ende sy seyden den boden die daer gheco- 9
men waren: Alsoo seyghet den mannen te Jabes Gilead: ¶Morgen sal ulieden hulpe gheschieden / wanneer de Sonne beghint heet te schynen. Doe de boden quamen / ende vercondichden dat den mannen te Jabes / doe werden sy wolijck.

Ende de mannen te Jabes spraken: ¶Mor- 10
gben willen wy tot ulieden wtgaen / dat ghy ons doet alles wat uliede behaecht.

d Ende des anderen morgbens ordineerde 11
b Judic. 7.16 2.Sam.18.2 Saul het volck in drie hoopen / ende quamen inden leghere in de morgenwake/ende sloech de Ammoniten tot dat den dach heet werdt. Die nu overbleuen / die werden alsoo verstroyt/dat haerder niet twee by malcanderen en bleuen.

Doe sprack het volck tot Samuel: Wie 12
zijn sy die daer seyden: e Soude Saul over
e 1.Sa.10.27 ons heerschen? gheeftse herwaerts die mannen/dat wyse dooden.

Saul daerentegben sprack: Daer en sal op 13
desen dach niemandt sterven: want de Heere heeft heden heyl ghegheuen in Israel.

Samuel sprack totten volcke: Comt/laet 14
ons na Gilgal gaen / ende het Conincrijcke aldaer vernieuwen.

Doe guick alle dat volck na Gilgal / ende 15
maeckten aldaer Saul ten Coninck / voor den Heere tot Gilgal / ende offerden dancke offer voor den Heere: ende Saul/met alle mannen Israels verblijdden hen aldaer gantsch seer.

☞ Dat xij. Capittel.

1. Samuel is hier eenen spiegel ende voorbeelt aller vromer Overheden ende Richters. 7. Straft het volck haerer ondanckbaerheyt / dat sy voor haren Coninck / Godt / eenen mensche ten Coninck ghecozen hadden. 10. Godt bringt de oorsaecken ghewoonlijck teecken tot kennisse haerer sonden. 20. Samuel troostse/ 23. ende neemt aen / voor hen altydt te bidden / dat sy slechts trouwelijcken den Heere aenhanghen.

1 Doe sprack Samuel totten gantschen Israel: a Siet / ick hebbe uwer stemme a 1.Sam. ghehoort in allen dat ghylieden my gesept hebt / ende hebbe eenen Coninck over u lieden ghemaeckt.

2 Ende nu siet / daer treckt uwe Coninc voor 2
uliedē henen: Ick nu ben oudt ende grauw ghewozden/ende myne sonen zijn by uliedē/ ende ic hebbe voor uliedē henen gegaen van myner iongheyt op/tot op desen dach.

3 b Siet/hier ben ick/ antwoordet tegen my b 1.Sam. voor den Heere ende zijnen Gesalfden/ oft ick 12.3. pemandts osse ofte ezele ghenomen hebbe? oft ick pemanden hebbe ghewelt ofte onrecht ghedaen? oft ick van pemanden onderdruckt hebbe? oft ick van pemandts handt een gheschenck ghenomen hebbe / ende my de oogben blinden laten? so wil ick het uliedē wedergheven.

4 Sy spraken: Ghy en hebt ons gheen ghe- 4
weldt noch onrecht ghedaen / noch onderdruckt / ende van niemandts handt wat ghenomen.

5 Hy sprack tot hen: De Heere sy een ghe- 5
tuyghe tegben uliedē ende zijnen Gesalfden heden ten daghe / dat ghy niet in myner handt ghevonden en hebt. Sy spraken: Ja/sy sullen ghetuyghen zijn.

6 Ende Samuel spraeck totten volcke: Jae/ 6
de Heere / die ¶Mose ende Aaron ghemaeckt/ ende uwe Vaders wt Egyptenlandt ghelepdt heeft/

7 Staet tredet nu herwaerts/ dat ick met ulie- 7
den rechte voor den Heere / over alle weldaet des Heeren/die hy aen uliedē ende uwe Vaderen ghedaen heeft.

8 c Als Jacob in Egypten ghecomen was/ c Gen.46.6 doe schreyden uwe Vaders totten Heere: d ende hy sandt ¶Mose en Aaron / dat sy uwe Vaders wt Egypten lepden / ende hen aen dese plaetse woonen liete.

9 Doch doe sy des e Heeren haers Gods e Judic.3.7 vergaten / verkocht hyse onder het ghewelt Hissera des hooftmans tot Hazor/ f ende onder het ghewelt der Philisteen / g ende onder het ghewelt des conincx der Moabiten/ die krijchden teghen hen.

10 Ende sy schreyden voorden Heere / ende spraken: Wy hebben ghesondicht/ dat wy den Heere verlaten/ ende Baalim ende de Astaroth gedient hebben: doch verlost ons nu vander handt onser vianden / soo willen wy u dienen.

Dan

h Doe sandt de Yeere Jerubbaal/ Bedan/ Jephthah/ ende Samuel/ ende verloste uliedē uan der hant uwer vyandē rontom/ende ghi lieden seker woondet.

Doe ghylieden uw saecht / dat Nahas de Coninck der kinderen Ammon teghen uliedē quam/ en sprack ghylieden tot my: Saiet ghy / maer een Coninck sal ouer ons heerschen: soo doch de Yeere uwe Godt uwe Coninck was.

Nu / daer hebt ghylieden uwen Coninck/ hien ghy gekoren ende ghebeden hebt: en want de Yeere heeft eenen Coninck ouer uliedē gheset.

Soo ghylieden nu den Yeere vreest ende dient/ ende zyne stemme hoort/ende den mont des Yeeren niet ongehoorsaem en zyt/ soo sullet beyde ghylieden ende uwe Coninck die ouer uliedē heerschet / den Yeere uwen Godt volghen.

Doch ghylieden daerenteghen des Yeeren stemme niet en hoort/maer zynen monde ongehoorsaem zyt / so sal de hant des Yeeren teghen uliedē/ende teghen uwe vaders zyn.

Ocht treedet nu herwaerts / ende siet dat groote dinck/dat de Yeere voor uwen ooghen doen sal.

Is dit nu niet den tarwemaeyst? ick wil tot den Yeere aenroepē/ dat hy sal donderen ende reghenen desselfden daechs: doe vreesde de dat ganssche volck den Yeere ende Samuel seer/

Ende seyden alle tot Samuel: Bidt voor uwe knechten/den Yeere uwen God/ dat wy niet en sterven: want bouen alle onse sonden/ hebben wy ock dat quaet ghedaen / dat wy eenen Coninck ghebeden hebben.

Ende Samuel daerenteghen sprack totten volcke: Vreest u niet / ghy hebt (nu waer) dat quaet alle ghedaen: doch wyckt niet achter vanden Yeere af/maer dient den Yeere van ganscher herten:

Ende en wijckt der ydelheyt niet na/want sy en can u niet helpen noch redden/dewijle dat het een ydel dinck is.

Doch de Yeere en verlaet zyn volck niet/ om zyns groots naems wille: want de Yeere heeft begost / u hemselluen ten volcke te maken.

Voorts het zy oock verre van my/ my also aen den Yeere te versondigen/dat ick soude aflaten voor uliedē te bidden / ende uliedē te leeren den goeden ende rechten wech.

Vreest Yeehs den Yeere / ende dient hem oprechtelijcken van ganscher herten: want ghylieden hebt ghesien hoe groote dingen hy uwer by doet.

Soo ghylieden daerenteghen quaet handelt/ soo sullet beyde ghylieden ende uwe Coninck verderuen zyn.

Dat xiij. Capittel.

1. De Philisteen van Saul ende Jonathan geslaghen. 6. Israel verschricte hem van Philisteen. 8. Saul wort ghestraft vpon offeren. 15. Telt zyn volck. 19. ende bindt het gheel wapenloos.

1 Saul was al een iaer Coninck geweest/ ende doe hy twee iaer ouer Israel gere- a1 An. [also] et iaruelt hindt in gheert hadde/ zynen eyerlic/ ende doe etc.

2 Verceos hy hem dry duysent mannen uyt Israel: twee duysendt waren met Saul te Michmas/en op het gheberchte Beth El/ende een duysendt met Jonathan tot Gibea Ben-Jamin/ uyt het andere volck liet hy gaen/eenen yeghelycken in zyn hutte. 1. Sam. 15.17

3 Doch Jonathan sloech de Philistē in haer leger/ b die tot Gibea was: dat quam voor de Philisteen: ende Saul liet de basuyne blasen inden gantschen lande/ende seyghen: Dat Jonathan slaet de Philisteen. b 1. Sam. 10.5 later den Hebreen hooren.

4 Ende het gantsche Israel hoorde seyghen: Saul heeft der Philisteen legher ghelaghen: wāt Israel stanck voor den Philisteen: ende alle dat volck schreyde Saul na/na Gilgal.

5 Doe vergaderde hen de Philisteen te vrijden met Israel/dertich duysent wagenen/ses duysent ruyters/ende ander volck/so vele als des zants aen den ouer der zee: ende voghen op/ende legherden hen te Michmas/teghen Oosten voor Beth Auen.

6 Doe dat de mannen Israels saghen dat sy in nooden waren/(want den volcke was bange/)verstaken sy hen in de spelonckē ende in kuylen/ende rotz-kloouen/ende holen/ende bornputten.

7 De Hebreen nu ginghen ouer de Jordane/ int landt Gad ende Gilead: ende Saul was noch tot Gilgal/ende alle dat volck weert achter hem verzaeght.

8 c Doe toef de hy seuen daghen/ay den tijdt van Samuel bestemt: ende doe Samuel niet en quam tot Gilgal/verstroyde hen het volck van hem. c 1. Sam. 10.8

9 Doe sprack Saul: Brengt my herwaerts brantoffer ende danckoffer: ende hy offerde brantoffer. Saul offert brantoffer.

10 Als hy nu dat brantoffer volbracht hadde/ siet/doe quam Samuel: doe ghinck Saul wt hem teghen/ hem te seghenen.

11 Samuel daerenteghen sprack: Wat hebt ghy gedaen? Saul antwoorde: Ick sach dat het volck van my verstroyde / ende ghy en quaemt niet ter bestemder tijdt/ ende de Philisteen waren vergadert te Michmas. Samuel straft Saul.

12 Doe sprac ick: Nu sullen de Philisteen tot my afcomē tot Gilgal/ ende ick en hebbe het aenghesicht des Yeeren niet ghebeden: doe waechde ick her/ende offerde brantoffer.

13 Samuel daerenteghen sprac tot Saul: Ghy hebt sottelijck ghedaen/ ende niet ghehouden des Yeeren wys Gods ghebodt/dat hy u ghebooden heeft: want hy hadde u ryckē d beneden/ stricht ouer Israel voor ende voort. d Of/ stadt gerijcht gemaect.

14 Doch nu en sal u ryckē niet bestaen / e de Yeere heeft hem een man wtgesocht na zynder herten/dien heeft de Yeere gebooden Vorst te zyn ouer zyn volck: want ghy en hebt des Yeeren ghebodt niet ghehouden. e 1. Sa. 16.13 Psalm. 78.70. Act. 13.22

15 Ende Samuel maeckte hem op/ende ginck van Gilgal op na Gibea Ben Jamin: f ende Saul telde het volck dat by hem was/ by ses hondert mannen. f 1. Sam. 11.8 ende 15.4

16 Saul ende zyn sone Jonathan/ende het volck dat by hem was/bleuen op den clippen breet te Ben Jamin / de Philisteen daerenteghen hadden hen ghelegert te Michmas.

17 Ende wt den legher der Philisteen voghen dry hoopen/ het landt te verderuen: den eenen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

keerde hem op de ſtrate nae Ophza/ int landt Sauls:

Den anderē keerde hem op de ſtrate Beth-Horon/ den derden keerde hem op de ſtrate/ die daer gaet nae den dale Zeboim/ aen der woeſtijne.

g Judic. 5.7

g Eñ daer en wert gheen ſmit inden gantſchen lande Iſraels gevonden/ want de Philiſteen dachten: De Hebreen mochten ſweerden ende ſpiesſen maken.

Ende gantſch Iſrael moeſt aftrecken tot den Philiſteen/ wanneer yemandt hadde een ploechyſſer/ houwcel/ byl/ of h ſeyſſen te ſcherpten.

h † Anders/ ſaegyſer

Ende de ſnedē aen de ſeyſſens/ eñ houwcelen/ ende gaffelen/ ende bylen waren af gearbeydet/ ende de ſcherpen ſtamp gheworden.

Doe nu den ſtrijdach quam/ en wert daer gheen ſweerdt noch ſpiesſe gevonden in des gantſchē volcx hant/ dat met Saul ende Jonathan was/ behalven Saul ende zijn ſone. hadden wapen.

Ende der Philiſteen legher tooch wt voor Michmas over.

Dat xiij. Capittel.

1. Jonathan met zijnen wapendrager ſlaet der Philiſteen legher op de vlucht/ 16. Saul ſoo hy hem met den volcke te hulpe comt/ 24. doet een verbot der ſpijſe tot op dē auont/ 27. dat Jonathan ontwetende overtreet/ 32. desgelijcx het volc eet bloedich vleesch/ teghen de Wet. 36. Saul vraecht Godt om raet teghen de Philiſteen/ 30. wilt zijnen ſone die metten lote gheraeckt werdt/ doot hebben/ 45. ende moet denſelven voor den volcke los gheven. 47. Van Sauls krijghen/ 49. ende ghenachten.

Jonathan Sauls ſone.

Het geviel op eenen dach/ dat Jonathan 1 de ſone Saul ſprac tot zijnen iongen/ die zijn wapendrager was: Comt/ laet ons over gaen tot der Philiſteen legher/ die daer boven leyt: eñ en ſeydet zijnen vader niet aen.

Eñ Saul bleef te Gibea/ aent eynde/ onder 2 eenen granaten boom/ die in a ander voorſtadt was/ b ende des volcx dat by hem was/ was by ses hondert mannen.

a † And. Migron
b 1. Sa. 13. 15

Ende c Ahia de ſone Ahitob/ d Icabods 3 broeder/ Pinehas ſone/ des ſoons Eli/ was Prieſter des Heeren tot Silo/ eñ droech den lijfrock aen: het volck en wiſte ock niet dat Jonathan was henen ghegaen.

c 1. Sa. 21. 1
d 1. Sam. 4. 21

Daer waren aenden wege/ daer Jonathan 4 ſocht over te gaen tot der Philiſteen legher/ twee ſpitze ſteenclippen/ deen op deſe zy de/ de ander op gene zyde: de eene hiet Bozez/ de ander Senn.

Eñ de eene ſach vandē Noordē na Michmas/ ende de ander vanden Zuydē na Gaba. 5

Ende Jonathan ſprack tot zijnen wapendrager: 6 Comt laet ons over gaen tot den legher deſer onbeſneden/ mijſchien ſal de Heere wat voor ons wtrichten: e want het en is den Heere niet ſwaer/ voor vele ofte weynighe te helpen.

6 e 2. par. 14. 11

Doe antwoordde hem zijn wapendragher: 7 Doet alles wat in b herte is: vaert voort/ ſiet/ ick ben met b/ als b herte wil.

Jonathan ſprack: Welaen/ wanneer wy 8 over comen tot den lieden/ ende hen int gheſichte comen/

Iſt dat ſy dan ſeggen: Staet ſtille/ tot dat 9 wy aen b comē/ ſo willen wy aen onſe plaetſe ſtaen blijven.

Iſt dat ſy daerenteghen ſeggen: Comt tot 10 ons op: ſo willē wy tot hen opgaen/ ſo heeft ons de Heere in onſe handen gheghevē/ ende dat ſal ons een teecken zijn.

Doe ſy nu der Philiſteen legher alle beyde int gheſichte quamen/ ſprāken de Philiſteen: 11
f Siet/ de Hebreen zijn wt de holen gheghaen/ daer ſy hen in verſteken hadden.

Ende de mannen inden leger antwoordden 12 Jonathan ende zijnen wapendrager/ eñ ſprāken: Comt tot ons opwaerts/ ſoo willen wy her d wel leeren: Doe ſprack Jonathan tot zijnen wapendrager: g Climt nu na/ de Heere heeftſe gheghevē in de handen Iſraels.

Ende Jonathan clauerde met den handen 13 ende met den voetē daer op/ ende zijn wapendragher hem na: doe vielense voor Jonathan nedet/ ende zijn wapendragher dooddese ſtemt altoos na:

Alſo dat de eerſte ſlachtinge/ die Jonathan 14 ende zijn wapendrager deden/ was by ſtucx lants/ ontrent tich mannen/ by na in een half hunder lanes/ dat een ionck oſſen om ploecht.

h Ende daer quam een verſchricken inden 15 leger op den velde/ ende in het gantſche volck des legers/ ende de ſtroopende rooverde rotten verſchricken ooc/ alſo dat het lant beefde: i want het was een verſchricken van Godt.

i Exod. 15. 14. Deut. 2. 25. Jud. 7. 22. 2. Sam. 5. 24. 2. Reg. 7. 6. 19. 7. Iſa. 10. 28. Ezech. 38. 21. Ioel. 2. 20. Gene. 19. 24.

Ende de wachters Sauls tot Gibea Ben- 16 Jamin ſagen/ dat hem den hoop verſtroyde/ ende verliep hier ende daer/ eñ wert verſtrijdt.

Saul ſprac tot dē volcke dat by hem was: 17 Telliet ende ſiet toe/ wie van ons ſy wech gegaen: ende doe ſy telden/ ſiet/ doe en was Jonathan ende zijn wapendragher niet daer.

Doe ſprack Saul tot k Ahia: Brengt de 18 Arcke Godts herwaerts (want de Arcke Godts was te dier tijdt by den kinderen Iſraels.)

k 1. Sa. 14. 3. Arcke Godts. 1. Sam. 4. 4. 2. Sam. 6. 2. 1. Par. 13. 6.

Ende doe Saul noch ſprack metten Prieſter/ doe wert dat rumoer ende dat loopen in der Philiſteen leger noch grooter: ende Saul ſprack totten Prieſter: Treckt uwe hant af. 19

Eñ Saul riep/ ende alle dat volck dat met 20 hem was/ ende quamen ten ſtrijde: ende ſiet/ in doe ghinck een yeghelijcks ſweerdt teghen den anderē/ ende daer was een gantſch groot rumoer.

l 2. Sam. 2. 26. m Judic. 7. 22. 2. Sam. 17. 11.

Doe de Hebreen die te voren by den Philiſteen geweeſt waren/ ende met hen int leger op getogen waren/ rontom gaven hen tot Iſrael/ die met Saul ende Jonathan waren. 21

Ende alle mannen van Iſrael/ die hen op 22 het gheberchte Ephraim n verſteken hadden/ doe ſy hoorden dat de Philiſteen vloden/ ſtreken ſy achter hen weeh in den ſtrijdt.

n 1. Sam. 13. 6.

Alſoo halp de Heere te dier tijt Iſrael/ ende 23 den ſtrijdt duerde tot Beth-Auen toe.

Ende doe de mannen Iſraels moede waren beſſelven daechs/ beſwoer Saul alle dat 24 volck/ ende ſprack: Vervloect zy een yegelijck/ die broot eet voor den auont/ dat ick mijn aen mijnen vyanden wreke: doe en at ooc alle dat volck gheen broodt.

Ende het gantſche lant quam in het woud: 25 ende daer was hunnich inden velde.

Eñ doe het volc henen in het woud quam: 26 ſiet/ doe vloeyde het hunnich/ doch niemant en nam deſſelven metter hant tot zijnen monde: want het volck vreeſ de hem voor den eedt.

Maer Jonathan en hadde niet ghehoort/ 27 dat zijn vader het volck beſworen hadde: ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

roerde zijnen staf wt/ dien hy in zijner handt hadde/ en stack metter spitzen inden honichs-
o raem/ende leerde zijne hant tot zijnen monde: doe werden zijne oogen wacker.

Doe antwoorde een vanden volcke/ ende 28
sprack: D vader heeft het volck bezworen en-
de gheseyt: Vervloecht zy een yegelijck/die he-
den wat eet: ende het volck was moede ghe-
worden.

Doe sprack Jonathan: Mijn vader heeft 29
het landt bedroeft: siet/ hoe wacker zijn mijne
oogen gheworden/ dat ick een weynich deses
honichs ghesmaeckt hebbe.

Hoe vele dan het volck heden niet en heeft 30
mogen eten/vander buyte zijner vianden/die
het ghevonden heeft/ soo en heeft oock nu den
slach niet grooter gheworden onnen teghen
de Philisteen.

Sy sloeghen dannoch de Philisteen dies 31
daechs/ van Michmas tot Aialon toe: ende
het volck werdt seer moede.

Ende het volck richtede den buyte toe/ ende 32
namen schapen ende runderen/ende calueren/
ende slachtedense opter aerden / o ende aten
met bloedich.

Doe verondichde men Saul: Siet/ het 33
volck besondicht hem aen den Heere / dat het
doet. Hy sprack: Gy hebt quaet ghedaen/
wentelt heden aerts tot my als in eenen groo-
ten steen.

Ende Saul sprac voorder: Verstroyt v on- 34
der het volck/ende seght hen/dat een yegh-
lijck zijnen osse ende zijne schapen tot mij bren-
ge/ende slachtese hier/dat ghyse eet/en v niet
en besondicht aen den Heere / met den bloedt
eetende. Ende alle dat volck/ een yeghlijck
bracht zijnen osse/met zijner hant hiertoe: dies nachts/
ende slachtedense aldaer.

Ende Saul bouwede de Heere eenen p Al- 35
taer: dat is den eersten Altaer dien hy den Hee-
re bouwede.

Ende Saul sprac: Laet ons aftrecken/den 36
Philisteen na by nacht/ende hen beroouē tot
dat het licht morgen waer/ dat wy niemandē
van hen laten. Sy antwoorden: Doet al-
les wat v behaecht: Daertoe de priester sprac:
Laet ons hierwaert tot Godt ghenaken.

q Ende Saul vraechde Godt: Sal ick aftre- 37
cken den Philisteen na: ende wilt ghyse ghe-
uen in Israels handen: doch hy en antwoor-
de hem te dier tijt niet.

Doe sprack Saul: Laet hiertoe treden alle 38
hoofde des volcx/ende onderwijst/ende siet toe/
aen wien de sonde zy te dezer tijt.

Want so waer als de Heere leeft/de r Hey- 39
laut Israels/ende wanneer sy oock alreede aen
Jonathan mijnen sone Jonathan ware / soo sal hy ster-
uen. Ende niemant en antwoorde hem wt den
gantschen volcke.

Ende hy sprack tot het gantsche Israel: 40
Weest ghy leeden op gener zyden/ ick ende mijn
sone Jonathan willen zijn op deser zyden: het
volck sprack tot Saul: Doet wat v behaecht.

Ende Saul sprack tot den Heere/den God 41
Israels: Doet wat recht is. Doe werd Jona-
than ende Saul ghevaecht: daeromtrent het
volck ghinck wt.

Saul sprack: Worpt het lot over my/ende 42
mijnen sone Jonathan: doe werd Jonathan
ghevaecht.

Ende Saul sprack tot Jonathan: Segt 43

nw/ wat hebt ghy ghedaen? Jonathan sepde
het hem/ende sprack: Ick hebbe een weynich
honichs ghesmaeckt met den staf dien ick in
mijner handt hadde/ende siet/ ick moet daer-
om sterven.

Doe sprack Saul: Godt doe my dit ende 44
dat/Jonathan ghy moet den doot sterven.

Doch het volck sprac tot Saul: Soude Jo- 45
nathan sterven/ die sulck eenen grooten heyt
in Israel ghedaen heeft? dat sy verre: t soo
waer als de Heere leeft/ daer en sal geen haer
van zijnen hoofde op de aerde vallen: want
u Godt heeft het heden door hem gedaen: al- u dan met God
soo verloste het volck Jonathan/ dat hy niet heeft hy te dese
sterven en moeste. ter tijdt ghe-
wrocht.

Doe toech Saul op vanden Philisteen: en 46
de Philisteen toghen aen haer plaetse.

Jae/ doe Saul het rijck over Israel inge- 47
nomen hadde/ krijchde hy tegen alle zijne vi-
anden rontom/teghen de Moabiters/teghen
de kinderen Ammon / teghen de Edomitters/
teghen de Conninghen Zoba/ teghen de Philis-
steen: ende waer hy hem ymen keerde / daer
offende hy straffe.

Ende maecte een heyr/ende sloegh de Ama- 48 r Deut.25.19
lekiten: ende verloste Israel vander hant al-
ler dieser beroof den.

Saul hadde sone: Jonathan/ Iswi/ Mal- 49 Sauls ghe-
chisua: ende zijn twee dochteren hieten also/ slachts.
de eerstgheboren Merob/ ende de iongste
Michal.

Ende Sauls wijf hiet Ahinoam/een doch- 50
ter Ahimaaz/ende zijn veldhoofman hiet Ab-
ner/een sone Ner/ Sauls oom.

Ende Kis was Sauls vader: ende Ner 51 s 1.Sam.9.1
Abners vader/was een sone Abiel. 1.Par.8.33

Ende daer was doch eenen harden krijch tegen 52
de Philisteen/ so lange als Saul leefde/ende
waer Saul eenen t ruystighen ende sterckē t Een man
man sach/dien nam hy tot hem. sterck/ hier
te krijgs
waerdich/
steet.

De Vat xv. Capittel.

1. Samuel heet Saul wt Godts bevel Amalek slaen ende uytroeyen. 9. Saul ongehoorsaem/ 13. 20. sleit hem als hadde hy ghelooghenis ge-weest/ 17. 22. hoort zijn straffe/ 24. ende laet hem zijne sonde slechts huychchelycker wijse vouwen. 32. Samuel hout Agag in stucken/ 35. ende draecht ernstighen leedt over Saul.

1 Samuel dan sprack tot Saul: a De Hee- Godts bevel
re heeft my herwaerts ghesonden/ dat aē Saul dat
ick v ten Conninck salf de over zijn volc hy de Ama-
Israel: soo hoort nu de stemme der woorden lekiten slaen
des Heeren. ende verdaēt
sonde.

2 Doe spreeckt de Heere Tebaoth: Ick hebbe a 1.Sa.9.15
bedacht wat Amalek Israel ode/ b ende hoe b Exod.17.8
hy hem den weg verleyde / doe hy wt Egy- Num.24.20
pten toech. Deut.25.16

3 Doo treckt nu heenen/ ende slaet de c Ama- c Num.Amalek.
lekiters/ ende verbandtse met alle dat sy heb-
ben/ verschoont zijner niet/ maer doot beyde
de mans ende vrouwen/kinderen/ende sooghen-
kinderen / ossen ende schapen/ kemelen ende
ezels.

4 Saul liet alsulcks voor het volck comen/ 4 1.Sa.11.8
d ende hy telde se te Telaim/ twee hondert duy- ende 13.15
sent voetvolcx / ende thien duysendt mannen
wt Juda. De kenters
zijn van den
Repiter Jo-
nadab / Hobs
sweer.

5 Ende doe Saul quam tot der Amalekiters 5
stadt / maeckte hy een achterwacht aen der
beke.

6 Ende liet den kenter seggen: Gaet wech/ 6
wijcket/ ende treckt af vanden Amalekiteren/ Wy Amalek.
dat

o Exod. 18.19 Num. 10.29 Iudic. 1.16 ende 4.17

dat ick v niet met hem wech en ruyme: e wāt ghy hebt aenhertochert aen allen kinderen Israels/dat sy wt Egypte togen:also maecten hen de Lieuiters vanden Amalekiteren.

Doe sloech Saul de Amalekiters van Hevila aen tot Heirtoe / die voor Egypten leyt.

Agag der Amalekiters Coninck. f 1.Sa.17.9

Esi greep Agag der Amalekiten Coninck leuendich/f ende alle dat volck verbandde hy met de scherpte des swoerts.

Doch Saul ende het volck verschoonde Agag/ ende wat goede schapē ende runderen/ ende ghemesten was/ende lammeren/ende alles wat goet was / ende en woudent niet verbannen: wat daerentegen slim was/ende niet en dochte/dat verbandden sy.

Doe geschiedde des Heeren woort tot Samuel/ende sprack:

g Exod.6.6 1.Sam.15.29

g Het rouwet my dat ick Saul ten Coninc gemaect hebbe:want hy heeft hem achter van my afghekeert/ ende mijne woorden niet verwillet:dies wert Samuel toornich/esi schreyde tot den Heere den gantschen nacht.

Ende Samuel maecte hem vroech op/ dat hy Saul ontmoette:ende hem wert geseyt/ dat Saul te Carmel ghecomen ware / h ende hadde hem een i triumphe opgherecht / ende ware daerom ghetoghen / ende af te Gilgal ghecomen.

h Heur.16.22 i And.catamne. And.plaetse[den heyre dē hupt wt te heylen] verordent.

Als nv Samuel tot Saul quam / sprack Saul tot hem: Ghesegent zyt ghy den Heere: Ick hebbe des Heeren woort vervult.

Samuel antwoorde: Wat is dan dat voor een bleeten der schapen in mijnen oren/ ende een loepen der runderen/die ick hoore?

Saul sprack: Vanden Amalekiten hebben sy se gebracht: want het volck verschoonde de beste schapen ende runderen / om des offers wille des Heere v wes Gods/ het ander hebben wy verbannen.

Samuel daerentegen antwoorde Saul: Laet v segghen wat de Heere met my gesproken heeft/desen nacht. Hy sprack: Segt op.

k 1.Sa. 9.21 ende 10.1.22 ende 13.1

Samuel sprack: k Isset niet also? doe ghy cleyn waret voor uwen ooghen / werdet ghy het hooft onder den stammen Israels: ende de Heere salf de v ten Coninck ouer Israel:

Ende de Heere sandt op den wech / ende sprack: Treckt henen/en verbant de sondaers/ de Amalekiters/ende strijdt tegen hen/tot dat ghyse verdelghet.

Waerom en hebt ghy niet gehoort de stemme des Heeren? maer hebt v tot den roof gekeert/ende quaet ghedaen voor den oogen des Heeren?

Saul antwoorde Samuel: Ick hebbe doch der stemme des Heeren gehoort/ ende ben henen getogen dē wech dien my de Heere henen sandt/en hebbe Agag der Amalekiten Coninc ghebracht/ ende de Amalekiters verbannen.

Doch het volck heeft des roofs genomen/ schapen ende runderen / het beste vanden verbannen/ den Heere uwen Gode te offeren in Gilgal.

Samuel daerentegen sprack: l Meynt ghy dat de Heere lust heeft aen offer ende brandoffer/ als aen ghehoorsaemheyt der stemmen des Heeren? Siet/l ghehoorsaemheyt is beter dan offer / ende opmercken is beter dan het vette vanden rammen.

l Eccle.4.17 Ose 6.7 Matth.9.13 ende 12.7 m Ero.22.18 Deut.18.11

Want ongehoorsaemheyt is m een sonde der toouerye/ende wederspannicheyt is afgoderije ende afgodendienst: dewijle ghy nv des Heeren woort verworpen hebt/ soo heeft hy v ook verworpen/dat ghy gheen Coninck zijt.

Doe sprack Saul tot Samuel: Ick hebbe gheseondicht/dat ick des Heeren bevel esi mine woorden overtreden hebbe: want ick vreesde het volck/ ende hoorde haer stemme.

Ende nv vergeeft my de sonde / ende keert met my om/ dat ick den Heere aenbede.

Samuel sprack tot Saul: Ick en will niet met v omkeeren/n want ghy hebt des Heeren woort verworpen/ ende de Heere heeft v ook verworpen/ dat ghy gheen Coninck zijt ouer Israel.

Ende als hem Samuel omkeerde / dat hy wech ginghe/greep hy hem by eender slippen zijns rocx/ende sy scheurde.

Doe sprack Samuel tot hem: o De Heere heeft het Coninckryeke Israels heden van v ghescheurt/ende uwen naesten ghegeuen/ die beter is dan ghy.

Ock en liecht de Helt in Israel niet/ ende het en p berout hem niet:q want hy en is niet een mensche/dat hem wat beroumen soude.

Hy sprack daerenteghen: Ick hebbe gesondicht: dannoch eert my doch voor den Oudtsten mijns volcx/ ende voor Israel/ ende keert met my om/ dat ick den Heere uwen Gode aenbede.

Alsoo keerde Samuel om/en volchde Saul na/ dat Saul den Heere aenbedede.

Samuel dan sprack: Laet Agag der Amalekiten Coninck herwaerts tot my brenghen: Ende Agag ginck r vrolijck tot hem: ende sprack: Alsoo moetmen des doots bitterheyt verdrijuen.

Samuel sprack: s Gheliick als v swoert de vrouwen haren kinderen berooft heeft/ alsoo sal ock v moeder haer kinderen berooft zijn onder den vrouwen: Alsoo hieuw Samuel den Agag in stucken voor den Heere te Gilgal.

t Ende Samuel ginck henen na Ramath/ Saul daerentegen trock op na zijnen huyse te Gibea Saul.

u Ende Samuel en sach Saul doe voortaen niet meer/tot aen den dach zijns doots:nochtans wel doch droech Samuel leet om Saul / dat het de Heere x berouwet hadde/ dat hy Saul tot eenen Coninc ouer Israel gemaect hadde.

Het xvj. Capittel.

1. Samuel treurich ouer Saul/wort met troostinghe eens offers henen gesonden/ eenen uit Isai soncn ten Coninc te salven. 14. Saul wort den boosen gheest gequelt/ 19. laet wt aengenen zijnen knecht/ Dauid halen/dat hy hem met haer pen spel/verlichtinghe zijns quaets doen soude.

1 Ende de Heere sprack tot Samuel: Hoe langhe draecht ghy leet om Saul/ dien ick verworpen hebbe/ dat hy gheen Coninck zy ouer Israel:? Vult uwen hoorn met olye/ ende gaet henen/ ick wil v henen senden tot den Bethlehemiter Isai:want onder zijnen sonen hebbe ick my eenen Coninc wtgheseen.

2 Samuel daerentegheu sprack: Hoe sal ick henen gaen:? Saul sal het vernemen/ende my verwoegen. De Heere sprack: Neemt een calf vanden runderen tot v/ende sprecktt: Ick ben ghecomen den Heere te offeren.

3 Esi ghy sult Isai ten offer noodeu/ soo wil ick v wysen/ wat ghy doen sult / dat ghy my salnet dien ick v segghen sal.

Samuel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Samuel dede als hem de Heere ghesondt 4
hadde/ ende quam tot Bethlehem. Doe ont-
setten hem de oudtsten der stadt/ ende qua-
men hem tegen/ende spraken: Is u vre-
emdt oock vroedsaem?
Hy sprack: Ja/ick ben gheqvamen den Heer- 5
re te offeren: Heyligher lieden/ ende comt
met my ten offer: ende hy heyligde Isai en-
de sine soonen/ende noodde se ten offer.
Doe sy hy in quamen/ sach hy den Eliab 6
aen/ ende dachte: Oft voor den Heere sy sijn
ghesalfde?
Doch de Heere sprack tot Samuel: Siet 7
niet aen sijn ghestaltе/ noch de groote sijns
persoons/ick hebbe hem verworpen: want het
en gaet niet toe/ als den menschе siet: een
menschе siet wat voor ooghen is/ dan regtegen
de Heere siet het herte aen.
Doe riep Isai den Abi Nadab/ ende liet 8
hem voor Samuel voorby gaen/ en hy sprac:
Desen en heeft de Heere ock niet vercoren.
Voort liet Isai Samma voorby gaen. Hy 9
sprack weder: Desen en heeft de Heere ock
niet vercoren.
Voort liet Isai sine seven soonen voor Sa- 10
muel voorby gaen: doch Samuel spraeck tot
Isai: De Heere en heeft dier gheene vercoren.
Ende Samuel spraeck tot Isai: Syn dat de 11
jongers alle? Hy sprack: De cleinste is daer
noch over/ ende siet/ hy hoet de schapen. Doe
sprack Samuel tot Isai: d Sendt heenen/ ende
laet hem halen: e want wy en sullen ons niet
setten/ tot dat hy hier heenen comt.
Doe sandt hy henen/ ende liet hem halen: 12
ende hy was bruynachtich met schoone oo-
gen/ ende goeder ghestaltе. Ende de Heere
sprack: f Cry ende salfet hem: want hy isset.
Doe nam Samuel sijnt olyhoorne/ ende 13
salfde hem midden onder sijnen broederen:
ende de gheest des Heeren werd veerdich over
David/ van dien daghe aen/ en voortaen: Ende
Samuel maerte hem op/ en ginck na Rama.
g De gheest dan des Heeren weech van 14
Saul/ende eenen boosen geest bandе Heere
maerkte hem seer onrustich.
Doe spraken Sauls knechtе tot hem: Siet/ 15
eenen boosen gheest van Gode maeckt u seer
onrustich.
Laet onse heere segghe sijne knechten die voor 16
sijn aensicht/ dat sy eenen man soecken/ die op
den harpe wel spelen comme: op dat hy/wan-
neer de boose gheest Gods over u comt/ met
sijner hant spele/dat het beter met u worde.
Toe spraeck Saul tot sijne knechten: Siet 17
eenen man/die voort sy op saitenspel/ende
bouwe hant tot my.
Een antwoorde der jongers een/ en sprac: 18
Siet/ ick hebbe gheslen eenen sone Isai des
Bethlehemiten/ die can wel op snarenspel/
een rustich man/ende strijdtbaer/ende ver-
standich in saken/ende schoon/ende de Hee-
re is met hem.
Doe sandt Saul boden tot Isai/ende liet 19
hem seggben: Sendt uwen sone David tot
my die by den schapen is.
Doe nam Isai een esel met broot/ende 20
een lederе wijns/ende een geytenbocken/
ende sandt het Saul by sinen sone David.
Also quam David tot Saul/ende diende 21
voor hem/ende hy wreech hem seer lief: ende
hy wort sijn wapendragher.
22 Ende Saul sandt tot Isai/ende liet hem
seggben: Laet David voor my blijven/want
hy heeft genade gevonden voor mijnen oogen.
23 Wanneer nu de gheest Gods over Saul
quam sonam David de harpe/ende speelde
met sijner hant: so verquickte hem Saul/en-
de het wert beter met hem: ende de boose geest
weech van hem.

De Vat xvij. Capittel.

1. De Philisteen ruften hen te strijden met Is-
rael. 4. Goliath beroept met grooter hoonspraken
eenen besonderen camp/ op verlies des gantschen
heyrs. 12. David van sinen vader/ 17. inden
legher ghesonden/ 22. hoort het. 26. doet oor-
saken tegben den selven ghenoojaert te worden/
32. en set hem wt bemindinge Godts hebeler bystant/
ghewisse overwinninghe voor/ 38. maeckt hem
wapenloos met staf/slinghen. ende wyt glatte stee-
nen den Goliath onder ooghen/ 42. wederlept hem
sijne verachtelijcke schimpreden/ 45. met ernstig-
he woorden/ 48. en slaeght hem wonderlijck om.
51. Israel slaet de philisteen in de vluchт. 54.
David comt met Goliaths hooft voor Saul.

1 DE Philisteen vergaderden haer heyr
ten strijde/ ende quamen te samen tot
Soecho in Juda/ende legerden hen tus-
schē Socho en Azeka den het ende Damim.
2 Daerenteghen Saul ende de mannen Is-
raels/ quamen te samen/ ende legherden hen
inden Eyckgrou: / ende ruste den hen ten strij-
de teghen de Philisteen.
3 Ende de Philisteen stondē op eenen beerch
op ghene zyde/ ende de Israelиten op eenen
beerch op dese zyde/ dat daer een dal tusschen
hen was.
4 a Doe tradt daer voor wt den legher der a 2. Sa. 21. 16.
Philisteen/een b[1] reuse/ met namen Goliath Goliath een
van c Gath/ ses ellē ende een handtspeer lanck. reuse.
5 Ende hadde eenen coperen helm op sijn b[1] And. Tas-
hooft/ ende een schubachtich pantzier aen/en- schebepreeder
de het gewichte zyns pantziers was/ vijf duys- [o]z iv/ die mid
sent lijkel copers/ den tusschen
6 Ende hadde coopers beenharnasch aen sy- tween heyren
ne beenen/ ende eenen coperen schilder op sijne henen tradt.]
schouderen. An. vijer man.
7 Ende den schacht sijner spiessen/ was als c Josu. 11. 22
eenen weef boom/ ende het yser sijner spiessen
hadde ses hondert lijkel yserа: ende syn wa-
pendragher ginck voor hem henen.
8 Ende stont/ende riep totten heyre Israels/ Goliath
ende sprack tot hen: Wat zijt ghy wtgetogen trotzet met
ulieden te ruſten in eenen strijt? ben ick niet Israel.
een Philisteus/ ende ghy Sauls knechten?
Kiest eenen onder ulieden tot/ die tot my af-
come.
9 Can hy teghen my strijden/ ende slaet my/
so willen wy ulyr knechten synreen ick daer
uteghen hem quer veldighen/ ende sla hem/
so sult ghylieden onse knechten zijn/ dat ghy
ons dient.
10 Ende de Philisteus sprack: Ick hebbe he- d[1] And. hoan
den ten daghe dat heyr Israels d beschuldigt. ghesproken.
Gheest my eenen/ende laet ons met malcan-
deren strijden.
11 Doe Saul ende het gantsche heyr desere-
den des Philisteus hoorden/ ontsetteden sy
hen/ende vreesden hen seer.
12 e Ende David was een Ephratischen Isai Da-
mans sone/ van Bethlehem Juda/ die hiet vids vader.
Isai/ die hadde acht sonen/ ende was een ou- e Sa. 16. 1.
de man te Sauls tijden/ende was wel bedaecht ..18.
onder den mannen.
13 Ende de drye grootste sonen Isai waren met
Saul inden strijd ghetogen/ende hieten met
namen

namen: Eliab de eerstgeboren/Abi Nadab de
ander/ende Samma de derde/
Doch Dauid was de iongeste. Doe nu de 14
drie outste/met Saul inden krijch toghen/
Ende Dauid wederom van Saul/dat hy 15
de schapen zijns vaders hoedde te Bethle-
hem.
Nu/ de Philistijns tradt hiertoe des mor- 16
gens vroech/ende des auonts/ende voor hem
uyt/veertich daghen lanck.
Jsai sendt Dauid met leghen. Jsai dan/ spraeck tot zijnen sone Dauid: 17
Neemt voor uwe broederen dese Epha ver-
sengde aren/ende dese thien broodt/ende loopt
inden legher tot uwen broederen/
Ende dese thien weerke keesen/ende brengt se 18
den hooftman/ende besoeckt uwe broeders of
het hen wel gaet/ende neemt wat sy v beuele.
Saul dan/ende sy/ende alle mannen Jsraels/ 19
waren inden eyckgront/ende krijchden tegen
de Philisteen.
Doe maeckte hem Dauid des morgens 20
vroech op/ende liet de schapen den hoeder/ende
vroech dat/ende ginc henen/als hem Jsai ge-
boden hadde/ende quam ter waghenborch: ende
het heyr was uytgetogen/ende hadde hem ge-
ruster/ende schreyde inden strijdt.
Want Jsrael hadde hem gerusset/so ware 21
de Philisteen tegen haer heyr oock gherusset.
Doe liet Dauid dat vat dat hy droech/ 22
† Jn. cnechts/ af gherest-schaps by den bewaerder der † vaten / ende liep int
heyr/ ende ghinck daer in ende groette de zijne
broeders.
Ende doe hy noch met hen sprack/siet/doe 23
tradt de kneuse met namen Goliath/ de Phi-
listeus van Gath voor waerts/ uyt der Philis-
teen heyr/ende sprac als te voren. Ende Da-
uid hoorde het.
Doch een yegelijck in Jsrael/wanneer hy 24
den man sach/so vluchtede hy voor hem/ende
vreesde hem seer.
Ende yegelijck in Jsrael sprack: Siet ghy 25
den man gelien voor treden? want hy is voort-
* af/smaetheyt te spreken: ‖ Josue 15.16 ‖ Judic. 1.12 ‖ 1. Par. 11.6 § 1. Sa. 18.17 gereden Jsrael te * beschimpen: en wie hem
slaet / dien will de Coninck seer rijck maken/
‖ ende hem zijn dochter geuen/ ende will zijns
vaders huys vry maken in Jsrael.
Doe spraec Dauid tot den mannen die by 26
hem stonden: Wat salmen dien doen/die de-
sen Philisteus slaet/ende de schande van Js-
rael keert? want wie is de Philisteus/dese on-
besneden/ die het heyr des leuendigen Godts
† Anders: verspicht beschimpt.
Doe sende hem het volck als te voren: Also 27
salmen dien doen/die hem slaet.
Ende Eliab zijn grootste broeder / hoorde 28
hem spreken met den mannen/ende vergrim-
de met tooren tegen Dauid/en sprac: Waerom
zijt ghy afgecomen? ende waerom hebt ghy
daer mder woestijne gelaten de weynige scha-
pen? Jck kenne uwe vermetenheyt wel/ende
uws herts boosheyt: want ghy zijt afgecomen/
dat ghy den strijdt saghet.
Dauid antwoorde: Wat hebbe ick dan nu 29
† Anderen/ Is daer geen oorsake? ghedaen? † Jsset my niet beuolen?
Ende keerde hem van hem tegben eenen 30
anderen/ende sprack/als hy te voren gheseyt
hadde. Doe antwoorde hem het volck als
te voren.
Ende doe sy de woorden hoorden/die Da- 31
uid seyde / vercondichden sy die voor Saul.
Ende hy liet hem halen.
Ende Dauid sprack tot Saul: Het herte 32
ontvalle ghenen menschen/ om dies wille: Uw
knecht sal henen gaen / ende met den Phili-
steus strijden.
Saul daerentegen sprack tot Dauid: Ghy 33
en comt niet henen gaen tegben desen Phili-
steus/ om met hem te strijden : want ghy zijt
een iongelinck/dese daerentegen is een krijchs-
man van zijner ionckheyt op.
Dauid daerentyghen sprack tot Saul: Uw 34
knecht hoedde de schapen zijns vaders / ende
daer quam eenen leeuwe ende eens beyr/ ende
nam een schaep wech vander kudde.
Ende ick liep hem na/en sloech hem / ende 35
onttrockter uyt zijnen monde: en als hy hem
ouer my maeckte / greep ick hem by zijnen
baerde/ende sloech hem/ende doodde hem.
Alsoo heeft v knecht ghesleaghen/beyde den 36
leeuwe ende den beyr: Soo sal nu dese Phili-
steus de onbesneden zijn/ gelijck als dier eens
want hy heeft geschent het heyr des leuen-
digben Godts.
Ende Dauid sprac: De Heere die my van 37
den leeuwe ende beyr verlost heeft/die sal my
oock verlossen van desen Philisteo. Ende
Saul sprack tot Dauid: Gaet henen: De Hee-
re zy met v.
Ende Saul tooch Dauid zijne cleederen aen/ 38
ende setrede hem eenen metalen helm op zijn
hooft/ende dede hem een pantzier aen.
Ende Dauid gorde zijn swoert ouer zijne 39
cleederen/ende begonste te gaen/want hy hadde
het nooit versocht. Doe sprac Dauid tot Saul:
Jck en can alsoo niet gaen / want ick en bens
niet ghewoon: ende leyde het van hem.
Ende nam zijnen staf in zijn hant/ las vijf 40
glatte steenen uyt der beke/ende stackse in zijn
herders tessche die hy hadde/ende inden sack/
ende nam den slinger in zijn hant/ende maeckte
hem tot den Philisteum.
Ende de Philisteus ginck oock henen/ende 41
de maeckte hem tot Dauid/ende zijn wapen-
dragher voor hem henen.
Doe nu de Philisteus opsach / ende sach 42
Dauid aen/verachtede hy hem: want hy was
een iongelinck / bruynachtich/ van schoonen
ghestalt.
Ende de Philisteus sprack tot Dauid: Ben 43
ick dan een hondt / dat ghy met eenen stock
tot my comt? Ende vloeckte Dauid by zij-
nen gode/
Ende sprack tot Dauid: Comt hier tot my/ 44
ick will v vleesch geuen de vogelen onder den
hemel/ende den dieren op den velde.
Dauid daerentegben sprack tot den Philis- 45
steum: Ghy comt tot my met † swaerd/spiesse
se/ende schildt: doch ick come tot v/in den na-
me des Heers Zebaoth/des Godts des heyrs
Jsraels/dien ghy beschimpt hebt.
Hedē ten dage sal v de Heere in mijn hant 46
overleueren/dat ick v sla/en neme v hooft van
v/en geue v lichaem des heyrs der Philisteen
heden/den vogelen onder den hemel/ende den
wiltwerck op aerden: dat alle dat Lant
neme/dat Jsrael eenen Godt heeft.
Ende dat alle dese Gemeynte bewinde/dat 47
de Heere niet door † swerdt noch door spiesse
en helpt: want den strijdt is des Heeren/ ende
sal v gheuen in onsen handen.
Doe hem nu de Philisteus opmaeckte / 48
ginc daer henen/ en genaecte hem tot Dauid/
haestede

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hasstede heen Dauid/ende liep p* wt de heyr tegheu den Philisteum.

Ende Dauid greep met der handt in de 49
tassche/ende nam daer eenen steen wt/ende
slinghorde: q ende treffe den Philisteus aen
zijn voorhooft/dat den steen in zijn voorhooft
boor/ende hy ter aerden viel op zijn aensicht.

r Also overwan Dauid den Philisteum 50
met der slinghen ende met den steen/en sloech
hem/ende doode hem: t Ende doe Dauid
gheen swoert in zijner handt en hadde/
liep hy heen/en trat tot den Philisteum/51
ende nam zijn swoert/ende trock het wt der
schede: ende doode hem/ende hieuw hem den
cop daer mede af. Doe nu de Philisteē sagē/
dat haer allersterckste doot was/u vlooden sy.

Ende de mannen Israels en Iuda maec- 52
ten hen op/ende riepen en iaeghden den Phi-
listeu na/tot dattuen comt in het dal/ende
tot de poorte Ekron: Ende de Philisteen
vielen verslaghen op den weg/x* na de poor-
ten Gath ende tot Ekron toe.

Ende de kinderen Israels keerden om van 53
het naiaghen der Philisteen/ende beroofden
haer leger.

Ende Dauid nam des Philisteus hooft/ 54
ende brachte het tot Ierusalem: zijne wapen
aenghesicht leyde hy in zijn hutte.

Doe nu Saul Dauid sach wtgaen teghen 55
den Philisteum/sprack hy tot y Abner zijnen
dienstman: Wiens soue is die iongelinc?
Abner sprack: Soo warachtich als d ziele 56
leeft/heer Coninck ick en weets niet.

De Coninck sprack: So vraecht daer na/ 57
wiens soue die iongheling sy.

Doe nu Dauid weder quam van dē slach 58
des Philisteus/nam hem Abner/en brachte
hem voor Saul/en hy hadde des Philisteus
hooft in zijner handt.

En Saul sprack tot hem: Wiens soue zijt 59
ghy/iongheling? Dauid sprack ick ben een
soue uwes knechtes Isai/des Bethlehemiten.

30 Dat xviij. Capittel.

1. Jonathan ende Dauid worden groote vrien-
den/ende maken een verbont te samen. 6. Saul
ergert sich/ 10. poocht den Dauid te verspiten/
13. Sent hem wt ons oorlogh te voeren/
ende/ 17. ende boont hem met zijner dochter
Merob. 20. Maer Michal die hem lief heeft/
22. Siet hy spreeckt teghen hem menigherley list/
25. wort de hy hem vyanden zijn leedt zaghe.

Ende doe hy hadde wtgheſproken met 1
Saul/a verbandt hem het herte Jo-
nathā met het herte Dauid/en Jona-
than vreerdy hem lief/ als zijn eyghen herte.

Ende Saul nam hem dien daechs/ende en 2
liet hem niet wederr tot zijns vaders huys re-
uen.

b Ende Jonathan ende Dauid maerten 3
een verbondt met malcanderen: c want hy
hadde hem lief als zijn eyghen herte.

Ende Jonathan trock zijn* rock wt/ dien 4
hy aen hadde/ende gaffen Dauid/ daertoe
zijnen mantel/zijn swoert/zynen boghe/ende
zijnen gordel.

Ende Dauid trock wt/waer hem Saul 5
heen sandt/ende hielt hem cloeckelijck: ende
Saul setteden hem oner de krijchslieden/en-
de hy bemiel alden volcke wel/oock den knech-
ten Saulis.

Het ghevuel/doe hy wederr gheco men was 6
vā den Philisteus slach/d dat de vrouwē wt
allen steden Israels waren ghegaen/met ge-
sange en reyen/den Coninck Saul tegen met
trombooynen/met vreuchde ende met bedelen.

7 Ende de vrauwen songen teghen malcan- e1. Sa.21.12
deren/ende spoockten en spraken: e Saul heeft ende 29.5.
duysent ghellaghen/ daerentegheu Dauid Ps.14.7.
thien duysent.

8 Doe vergrimde Saul seer/ende dat woort
beuiel hem qualijck/ende spraek: So hebben
Dauid thien duysent gegeuen/ende mi duy-
sent: hier Conincrycke wil noch zijne wordē.

9 Ende Saul sach Dauid qualijck aen/ van
dien daghe aen/ende voortaen.

10 f Des anderen daechs werdt den booſen Saulis list
gheest van Gode verdeelt ouer Saul/ ende teghen Da-
prophereerde midden inden huyse: Dauid uid.
nit spoelde op de snaren met zijnder haut/ als f1. Sa.19.9.
hy dagheliker plach: ende Saul hadde een
spiesse inder handt.

11 Ende schoot na hem/ende dachte: Ick wil
Dauid aen de wandt spitten: Ende Dauid
ontweeck tweemael van hem.

12 Ende Saul weet de hem voor Dauid: Wāt
de Heere was met hem/ ende was van Saul
ghewecken.

13 Doe dede hem Saul van hem/ende settede
hem ten Oosten ouer duysent mannen: en hy
quiek wt ende in voor den volcke.

14 Ende Dauid hielt hem cloeckelijck in alle
zijnen doen/ende de Heere was met hem.

15 Doe nu Saul sach/ dat hy so ganselijck cloec gf And. lees-
was/gf schouwede hy hem voor hem. de hy voor hē/
of ontsach.

16 Doch het gantsche Israel ende Iuda had-
de Dauid lief/want hy tooch wt ende in voor
hen henen.

17 Ende Saul sprack tot Dauid: Siet/h mijn
groosste dochter gMerob wil ick d ten wijue gMerob
geue/ zijt slechts i dapper/ en voert des Heere Saulis doch-
krijch: k want Saul dachte: gDijn hāt en sal- ter.
net aē hem zyn/maer de hant der Philisteen. h1. Sa.17.25
i Of/ bynnen
18 Dauid daerentegheu antwoordde Saul: belgich.and.ons
Wie ben ick? ende wat is mijn leuen ende belgich/
ghellaehte mijns vaders in Israel/ dat ic des k psal. 64.6.
Coninc schoonsoon worden sal? l2. Sam. 9.8.
m Iud.14.21
19 m Doe ny den tydt quam/ dat gMerob de 1. Sa.24.14.
dochter Sauls/ sonde Dauid ghegeuen wor- 2. Sa.21.8.8.
den/ doe veert sy Adriel den gMeholathiter ten
wijue ghegheuen.

20 Ende gMichal Sauls dochter hadde Da- gMichal
uid lief. Doe dat Saul ghesept veert/ al spraē Sauls doch-
hy: Dat is recht. ter.

21 Ick wilse hem gheuen/ dat sy hem ten val- nt And. ghe-
le ghedyse/ende der Philisteen handen ouer tuel hem de sa-
hem comen: en spraē tot Dauid: Ghy sult he- ke wel/ende
den met der anderer mijn schoonsoon wordē. spraē: Ick. etc.

22 Ende Saul gebiedt zijne knechten: spreeckt
met Dauid heymelijcken/ende segt: Siet/ de
Coninc heeft iuist tot u/ende alle zijne knech-
ten hebben u lief: soo weest nu des Coninc
schoonsoon.

23 Ende de knechten Sauls spraken sodanī- o Of: liefe/
ge woorden voor den oren Dauids. Dauid liefde/
darentegen spraeh: Dunct u dat een o clein
dinck zijn/ des Coninc schoonsoon te zyn?
Ick ben doch een arm slecht man.

24 Ende Sauls knechte seydent hem weder/
ende spraken: Sulcke woorden heeft Dauid
ghesproken.

25 Saul sprack: So segt tot Dauid: De Co- p Of/ Wijn-
nine en begeert gheen moogen gaue/ dan alleen gaue/
honderd

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

hon dert hoochmoden banden Philisteen/dat-
men hem wreke aen des Conincx vyanden:
wilt Saul vercrijghe Dauid te vellen door der
Philisteen handt.

Doe seyden zijne knechten Dauid sulcke 26
woorden wederr: ende de sake dochte Dauid
goet zijn dat hy des Conincx schoonsaem sou-
de werde: ende den tijt en was noch niet om.

Doe maeckte hem Dauid op / ende toech 27
henen met zijne mannen / ende sloech vanden
Philisteen twee hondert mannen: ende Da-
uid brachte haer voorhuyden/ ende vermoech-
de den Conincx van t'ghetal/dat hy des Co-
nincx schoonsoon worde. q Doe gaf hem Saul
zijne dochter ſMichal ten wijfe.

Michal Dauids wijf.
a 2.Sa.3.14

Ende Saul sach ende mercte/ dat de Hee- 28
re met Dauid was: Ende ſMichal Sauls
dochter hadde hem lief.

Doe vreesde hem Saul noch meer voor 29
Dauid/ ende werd zijn vyant zijn leef daghe.

Ende doe der Philisteen vorsten wt togen/ 30
handelde Dauid voorsichtigher dan alle knech-
ten Sauls/ waneer sy wt toghen/so dat zij-
nen name gheacht wert.

¶ Dat xix. Capittel.

1. Jonathan waerschout Dauid/ 4. spreeckt
van hem het beste/ 6. ende stilt zijns vaders
quaden moet. 8. Dauid slaet wederom de Phi-
listeen/ 10. verkrijcht daermede/ datmen hem na
zijn leven stelt/ 11. ende moet hem door hulpe
ſMichal met vluchte daervan bringen. 19. Saul
ende zijne dienaers / soo sy den Dauid naiaghen/
worden met den Propheteserenden/Propheten.

Jonathan waerschout Dauid.
a 1.Sa.18.1.3

Saul dan sprack met zijnen sone Jona- 1
than / ende met alle zijne knechten/ dat
sy Dauid souden dooden: a Doch Jona- 2
than Sauls sone hadde hem seer lief.

Ende verrondichde het hem / ende sprack: 2
ſMijn vader Saul poocht daer na/ dat hy b
doode/ soo bewaert v nu des morghens/ende
blijft verborghen/ende versteeckt v.

Doch ick wil wtgaen/ ende by mijnen va- 3
der staen op den velde daer ghy zijt/ende van
v met mijnen vader spreken: ende wat ick sie/
dat wil ick v condt doen.

Jonathan spreeckt voor Dauid.

Ende Jonathan sprac het beste van Dauid/ 4
met zijnen vader Saul/ende seyde tot hem: De
Coninc besondige hem niet aen zijnen knecht
Dauid/want hy en heeft geen sonde teghen v
ghedaen: ende zijn doen is v seer nut.

b 1.Sa.17.49.

b Ende hy heeft zijn leven in zijn hant ge- 5
set/ende sloech den Philisteus/ ende de Hee-
re dede eenen grooten hepl den gantschen Is-
rael: dat hebt ghy gheſien/ende v des verblijt/
waerom wilt ghy v dan aen ontschuldich
bloedt besondigheu / dat ghy Dauid sonder
oorsake dooden?

Doe hoorde Saul der stemme Jonathan/ 6
ende swoer: Soo waerachtich als de Hee-
re leeft/hy en sal niet sterven.

Doe riep Jonathan Dauid / ende seyde 7
hem alle dese woorden: ende brachte hem tot
Saul/dat hy voor hem was als te voren.

Ende verhief hem weder eenen lijtich: En- 8
de Dauid toech wt / ende krijchde teghen de
Philisteen/ende dede eenen grooten slach/dat
sy voor hem vloden.

c 1.Sa 16.14 ende 18.10
Saul legger Dauid lagen/ dat hy hē ombrenghe.

c Doch de boose geest vanden Heere quam 9.
over Saul/ende hy sadt in zijnen huyse/ ende
hadde een spiesse in zijner hande: ende Da-
uid speelde op de snaren met der handt.

Ende Saul poochde Dauid met der spiesse 10
aen de wandt te spitten: doch hy ontweeck van
Saul/ende de spiesse vloech in de wandt. Da-
uid dan vluchtede/ende ontquam den selven
nacht.

Saul sandt boden henen tot Dauids 11
huys/ dat sy hem bewaerden / ende doodden
des morgens. Dat verrondichde hem Dauid
zijn wijf ſMichal/ ende sprack: Ist dat ghy
desen nacht d ziele niet d en verlosser/ so moet
ghy morghen sterven.

d Joh.7.30.

e Doe liet hem ſMichal door de venster ne- 12
der / dat hy neder ginck/ ontvluchtede / ende
ontquam.

Ende ſMichal nam een beeldt/een leyde het 13
int bedde/ ende leyde een gepreuvel tot zijnen
hoofde/ ende deckte het met cleederen toe.

Doe sandt Saul boden henen/ dat sy Da- 14
uid haelden. Doch sy sprack: Hy is kranck.

Saul dan sandt boden henen/ Dauid te be- 15
sien/ ende sprack: Brengt hem op tot my met
den bedde/ dat hy ghedoot worde.

Doe nu de boden quamen/ siet/ doe lach dat 16
beeldt int bedde/ende een gepreuvel tot zijnen
hoofde.

Doe sprack Saul tot ſMichal: Waerom 17
hebt ghy my bedroghen / ende mijnen vyand
verlaten / dat hy mocht vluchten? ſMichal sprack
tot Saul: Hy sprack tot my: Laet my gaen/of
ick doode v.

Dauid dan ontvluchtede/ende ontliep/ en Dauid 18
de quam tot Samuel te Rama / ende sonde hem
hem aen/alles wat hem Saul gedaen hadde: Da-
ende hy ghinck henen met Samuel/ende bley
uen te Nayoth.

Ende het wert Saul aengeseyt: Siet/ Da- 19
uid is te Nayoth in Rama.

Doe sandt Saul boden henen/ dat sy Da- 20
uid haelden: ende sy saghen † twee choiren † of
Propheten propheteren / ende Samuel was over
haer opsiender. Doe quam de geest Gods op
de boden Sauls/ dat sy oock propheteerden.

Doe dat Saul werdt aengesegent / sandt hy 21
andere boden henen/ die propheteerden oock.
Doe sandt hy de derde boden henen/ die pro-
pheteerden oock.

Doe ginck hy selve na Rama/ende doe hy 22
quam een grooten bornput / die tot Seku is/
verrichte hy / ende sprack: Waer is Samuel
ende Dauid? Doe werdt hem gheseyt: Sie/
te Nayoth in Rama.

Ende hy ghinck aldaer henen na Nayoth 23
in Rama: ende de geest Gods quam oock op
hem/ende ginck ende propheteerde/tot dat hy
quam te Nayoth in Rama.

Ende hy tooch oock zijne cleederen wt/en- 24
de de propheteerde oock voor Samuel/ende lach
g bloodt neder den gantschen dach ende den
gantschen nacht. Daer vt spreeckt men:
Saul oock onder de Propheten?

¶ Dat xx. Capittel.

1. Dauid spreeckt met Jonathan/ 8. ende ver-
maeckt hem den verbonde. 12. Jonathan verbindt hem
het/ 18. ende verscheet hem den tweeden pijl van
ders sin te bekennen. 27. Saul barst zijne boose
heyt/ 33. ende wil Jonathan doden om Dauids
wille. 35. Jonathan maeckt zijne vrientschap
ghe, maeckt een heymelick afscheyt met Dauid.

Dauid nu / vluchtede van Nayoth tot 1
Rama / ende quam ende sprack voor
Jonathan: Wat hebbe ick ghedaen? wat
wat hebbe ick mishandelt? wat hebbe ick

Phoenix

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ghesondicht voor uwen vader/dat hy my nae mijn leven staet?

Hy sprack daerenteghen tot hem: Dat sy verre/ghy en sult niet sterven: Siet/mijn vader en doet niets/noch groot noch clein/dat hy mijnen oren niet en openbare/ waerom soude dan mijn vader dit voor my verbergen: Het en sal also niet zijn.

Doe sweer David voorder/ende sprac: Dwader weet het wel/dat ick genade voor uwe ooghen gevonden hebbe/daeromm sal hy denken: Jonathan en sal dit niet weten/ het moechte hem commeren: Voorwaer/ soo waerachtich als de Heere leeft/ ende soo waerachtich als u ziele leeft/ daer is slechts een stap tusschen my ende de doot.

Jonathan sprack tot David: Ick wil by u doen/ wat u herte begheert.

David sprack tot hem: Siet/morgen is de nieuwe Mane/ dat ick niet den Coninck ter tafelen sitten soude/ soo laet my nu gaen/ dat ick my op den velde verberghe tot aenden avondt des derden daechs.

Ist dat u vader na my vraecht/so segt: Dawilde hadt my/dat hy a nae Bethlehem tot sijner stadt loopen mochte/ want aldaer is een lantlick offer den gantschen ghheelen.

Ist dat hy sendt: Het is goet/ soo staet het uwen knecht: sal hy daerentegen vergrammen/so sult ghy mercken/dat wat quaets by hem besloten is.

Soo doet nu barmhertichevdt aen uwen knecht: b want ghy hebt met my uwe knecht een verbont inden Heere gemaect: is dannoch enich mis daet in my/ soo doodet ghy my: want waerom wonder ghy my tot uwen vader brenghen?

Jonathan sprac: Dat sy verre van my/dat ick sonde mercken/dat wat quaets by mijnen vader besloten ware/ quer b te brenghen/ende en sonde het b niet aensegghen?

David daerenteghen sprack: Wie wil my aensegghen/ so d uwe vader wat hardts antwoordt?

Jonathan sprack tot David: Comt laet ons uyt op het velt gaen. Ende sy gingen beyde uyt op het veldt.

Ende Jonathan sprack tot David: Heere God Israels/waneer ick c speure aen mijnen vader/ morghen ende aen den derden dach/ dat het wel staet met David/ ende niet en sende tot b/ ende het voor uwen oogen openbare/

Soo doe de Heere Jonathan dit ende dat: Waneer doch het quaet mijnen vader behaecht teghen d/ soo wil ick het ooch voor uwen oogen openbaren/ ende d verlaten/ dat ghy met vreden weghgaet/ ende de Heere sy met u/ghelijck als hy met mijnen vader ghewest is.

Doe ick het niet/so en doet geen barmhertichevdt des Heeren aen my/dewijle dat ick leve: ooch niet so ick sterve.

Ende wanneer de Heere de vyanden Davids wtroeyen sal/eenen yeghelicken wt den lande/ soo en treckt ghy uwe baemhertichevdt niet van mijnen huyse eewichlijck.

Alsoo maeckte Jonathan een verbont met den huyse Davids/ [ende sprack:] De Heere sy eyschende het bander hant der vyanden Davids.

Ende Jonathan voer voort/ende d swoer

Davids: so lief hadde hy hem/e want hy hadde hem so lief als sijn ziele. e 1.Sa. 18.3

18 Ende Jonathan sprack tot hem: Morgen is de nieuwe Mane/ so salmen na u vragen: want mes sal niet genuysen/daer ghy plecht te sitten.

19 Des derden daechs nu / comt haestelijck neder: ende gaet aen een plaetse/ daer ghy u verberghet aen de werckdaghen/ ende setter u by den steen Asel.

20 So wil ick tot zijner zijden dry pylen schieten/ende als schoie ick na dat teecken.

21 Ende siet/ ick wil de iongen heenen senden: Gaet heenen/soect de pylen weder: Ist dat ick totten iongheu segghe: Siet/de pylen ligghen herwaerts achter u/haelse: so comt/want het is vrede/ende en heeft gheen perijckel/so waerachtich als de Heere leeft.

22 Segghe ick daerentegen totten iongelinck: Siet / de pylen liggen derwaerts voor u: so gaet heenen/want de Heere heeft u laten gaen.

23 f Wat ghy ende ick met malcanderen gheſproken hebben/daer is de Heere by/ tusschen my ende u eewichlijck. f 1.Sa.20.42

24 David verberch hem inden velde: ende doe de nieuwe Mane quam/ setrede hem de Coninck ter tafelen te eten.

25 Doe hem nu de Conine geset hadde in zijn stede/ als hy te voozen gheWoon was/ aen de wandt/doe stondt Jonathan op: ende Abner setrede hem aen Sauls zijde/ en men genuste David in zijn stede.

26 En Saul en sprack dies daechs niet/want hy dachte: Hem is ergens wat ontmoet/ dat hy niet rein en is.

27 Des anderen daechs der nieuwer Mane/ doemen David ghemiste in zijn stede/ sprack Saul tot zijnen sone Jonathan: Waeromm en is de sone Jsai niet ter tafelen geromen/noch gisteremoch heden?

28 Jonathan sprack: Hy badt my/dat hy nae Bethlehem mochte gaen/

29 Ende sprack: Laet my gaen/want onse geslachte heeft een offer inder stadt/ ende mijn broeder heeft het my selue geboden: hebbe ick nu ghenade voor uwen ooghen gevonden/ so wil ick heenen gaen/ ende mijne broederē sien: daerom en is hy niet gheromen tot des Coninex tafel.

30 Doe vergrimde den toorn Sauls teghen Jonathan/ende sprack tot hem: Ghy g ongehoorsaem boosewicht/ic weet het wel/dat ghy den sone Jsai wtvercozen hebt/ u ende uwer schandelijcker moeder te schanden. Saul scheldt Jonathan. g Niet een vyl edel/ maer eener schendelijcker vrouwen kint.

31 Want so langhe als de sone Jsai leeft op aerden/ sult ghy/ daertoe ooch u Conincrijck/ niet bestaen: so sendet nu heenen/ende laet hem halen tot my/ h want hy moet sterven. h 1.Sa.26.16 Een onaerdighen vyonwen kint.

32 Jonathan antwoorde zijnen vader Saul/ ende sprack tot hem: Waerom sal hy sterven? Wat heeft hy ghedaen?

33 Doe schoot Saul de spiesse na hem/ dat hy hem speten soude. Doe merckte Jonathan/ dat het by zijnen vader gantschelijck besloten was/ David te dooden.

34 Ende stont op vander tafelen met grimmighen toome/ ende en att desselven anderen daechs der nieuwer Mane geen broot: want hy was becommert om David/ dat hem zijn vader also verdroende.

35 Des morgens ginck Jonathan wt op het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

veldt / daer henen hy Dauid bestemt hadde/ ende eenen clenmen ionghe met hem.

Ende hy spraeck tot den ionghe: Loopt he- 36
nen / ende soeckt my de pijlen weder / die ick schiete. Doe nu de ionghe henen liep / schoot hy eenen pijl auer hem henen.

Ende als de ionge aen de stede quam/daer 37
Jonathan den pijl henen gheschoten hadde/ doe riep hem Jonatha na / ende spraeck: De pijl leydt derwaerts voor b.

Ende riep hem noch eenmael na: Haest b 38
rasch / ende en staet niet stil. Doe las de ionghe Jonathan de pijlen op / ende brachtse tot zijnen heere.

Eñ de ionge en wiste daer niet van/alleen 39
Jonathan ende Dauid wisten om de sake.

Doe gaf Jonathan zijne wapē synē ion- 40
ghe / ende spraeck tot hem: Gaet henen/ ende brachtse in de stadt.

Jonathan swaerschout Dauid.

i Of hen te samen.

Doe de ionge daer in quam/ stont Dauid 41
op van de plaetse teghent Suyden / ende viel op zijn aensicht ter aerden/ende badt dryemael aen: Ende sy kusten i malcanderen / ende weenden met malcanderē / Dauid dannoch allermeest.

Ende Jonathan spraeck tot Dauid: Gaet 42
henen met vreden: k Wat wy beyde gesworen hebben indē name des Heeren/ eñ gesent: De Heere sy tusschen my ende v/tusschē mijnen zade eñ uwen zade / dat blijue eewichlijc.

k 1.Sa.20.23

Ende l† Jonathan maeckte hem op / ende 43
quam in de stadt.

l† Anders/ [Dauid] maecte hē op/ eñ toech henē: doch Jonathā quam in de stadt.

Dat xxi. Capittel.

1. Dauid comt tot Ahimelech te Nobe. 6. Eet van den thoonbrooden/ 8. ende neemt met hem het swoerdt Goliath. 10. Comt totten Coninck Achis/ 13. ende feelt hem als ware hy niet wijs.

Dauid comt tot Ahimelech tot Nobe.

a 1.Sa.14.3.

Dauid nu quam tot Nobe/totten Prie- 1
ster a Ahimelech: Eñ Ahimelech ontsettede hem/ doe hy Dauid tegen ginc/ ende spraeck tot hem: Waerom comt ghy alleen/ende gheen man en is met v?

Dauid spraeck tot Ahimelech den Priester: 2
De Coninc heeft mus eē sake bevolen/eñ sprac tot mw: Laet her niemanden weten / waerom ick v wegesonden hebbe ende wat ick v bevolen hebbe: want ick hebbe oock mijnen ionge hier of daer henen beschevden.

b 1.Sa.25.8. Judic.8.5.

b Hebt ghy nu wat onder uwer handt/ een 3
broot ofte drije die gheeft mijn in mijn hant/ of wat ghy vindet.

c Jnd Schrift heet een pege: lijc inf/ eē dat/ instrument of werckstuych/ daerom dat Godt daermede werct/ ghelijck als een handtwerckman met synē tuyghe of instrumenten/ so wil nu Dauid hier segghen: Wanneer de persoō heylich is/ so is het altemael heylich / warmen set / drincke/ daet/ ofte laet. Als Paulus Titi.1. schrijft: Den reynen is alle dinc reyn.

c Exo. 25.30. Leuitici 24.5. Matth. 12.3. Luce 6.3.

De Priester antwoorde Dauid / eñ sprac: 4
Jck en hebbe gheen gemeen broot onder mijner handt/sonder heylich broot/ wanneer hen slechts de ionghers banden wijuen onthouden hadden.

Dauid antwoorde den Priester/eñ spraeck 5
tot hem: De wijuen zijn ons hy daghen besloten geweest/doe ick tot reech/ende der ionghers saten waren heylich: Js dannoch desen weeh onheylich/ soo sal hy heden gheheylicht worden aen de c saten.

d Doe gaf hem de Priester des heylighen/ 6
dewijle dat daer gheen ander broot voorhanden was/dan de thoonbrooden / die men voor den Heere opnam/ dannen ander versch broot opleggen sonde dies daechs/ doe hy die weeh ghenomen hadde.

d 1.Sa.21.6.

Daer was nu dies daechs een man e daer 7
binnen besloten voor den Heere/ vande knechten Sauls/ met namen Doeg/ een Edomiter/ die machtichste onder den herderen Sauls.

e 1.Sa.22.9.

Ende Dauid sprac tot Ahimelech: Js hier 8
niet onder uwer handt een spiesse of swoert? Jck en hebbe mijn swoerdt ende wapen niet met my genomen/ want de sake des Conincx was haestich.

De Priester spraeck: Het swoerdt des Phi- 9
listeus Goliath/ f dien ghy sloecht inder eycken grondt / dat is hier ghewonden in eenen mantel/achter den lijfrock: wilt ghy dat selue hebben/ soo neemt het henen/ want hier en is gheen ander dan dat. Dauid spraeck: Zijns gheliicken en is niet/langher my hier.

f 1.Sa.17.51.

Ende g Dauid maecte hem op/ende vlucht- 10
te voor Saul / ende quam tot Achis den Coninck tot Gath.

g 1.Sa.27.2.

Maer de knechten Achis spraken tot hem: 11
Dat is Dauid/des lāts Coninc/daer sy van sangen in reyen/ ende spraken: h Saul sloech sijn duysent/daerenteghen Dauid thien duysent.

h 1.Sa.18.7.

Ende Dauid nam de reden ter herten/ende 12
vreesde hem seer voor Achis den Coninck tos Gath/

Ende veranderde zijn ghelaet voor hem/en- 13
de stelde hem / als oft hy niet wijs en ware/ onder haren handen / ende i† stiedt hem aen de deure aen der poorten/eñ zijn zeeuwe vloodt hem inden baert.

i† Anders/ [Dauid] stiedt hē aen de deure aen der poorten/ eñ zijn zeeuwe vloodt hē inden baert.

Doe sprac Achis tot zijnen knechten: Siet/ 14
ghy siet dat dese man onsinnich is / waerom hebt ghylieden hem tot my ghebracht?

Hebbe ick der onsinnighen te weynich/dat 15
ghylieden desen hier brochtet / dat hy by my rasede? Sonde die in mijn huys comen?

Dat xxii. Capittel.

1. Dauid staet zijn vrienden / ende andere becommerden lieden voor/ tot Adullam. 3. Laet zijn ouderen by der Moabiten Coninck/ 5. ende goet wt rade Gods / in het landt Juda. 7. Saul beschuldicht de zijnen heymelicheys verbonden met hem. 9. Laet wt verrade ende hanepijlicher voorgaen den Ahimelech met sameu zijns vaders gantsche huys/ byf ende tachtentich Priesters/ schandelijck hen vermoorden/ 19. ende haer stadt Nobe met den swoerde slaen. 20. Abiathar een sone Ahimelech ontloopt/ende seydt her Dauid aen.

Dauid ginck van daer / ende vluchte in 1
de a† spelonckte Adullam. Doe dat sijne broederen hoorden / ende het ganse vaderlijcke huys zijns vaders/ quamen sy derwaerts tot hem af.

a† Anders/ Hoolen.

Ende allerley mannen die in noot ende 2
schult / ende eens bedroefden herten waren/ vergaderden haer tot hem: ende hy was haer overste / c dat daer by vier hondert mannen by hem waren.

b Ende Dauid ghinck van daer na Mitspa/ 3
in der Moabiten landt / ende spraeck totter Moabiten Coninc: Laet mijnen vader ende mijne moeder by ulieden wt ende in gaen/ tot dat ick verneme/wat Godt mer my doen sal.

Ende hy liet se voor den Coninc der Mo- 4
abiten / dat sy by hem bleuen/ soo langhe als Dauid in de burcht was.

Ende de Prophect Gad spraeck tot Dauid: 5
Blijft niet in de burcht / d reyet gaet henen/ ende comt int landt Juda. e Doe ginck Dauid/ ende quam in het woudt Hareth.

6 Ende het quam voor Saul / dat Dauid/ ende de mannen die by hem waren/ hier bekent geworē ware. Als nu Saul tot Gibea woonde/ onder eenē † hagen in in Ramia/ hebbende sijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ofte spiesse in de hant/ende alle sijne knechten stonden bp hem.

Doe sprack Saul tot sijnen knechten die bp hem stonden: Hoort ghy kinderen Jemini: Sal oock de sone Jsai/ulieden alle achers ende wijnberghen geuen/ ende v alle ouer duysent ende ouer hondert tot Oversten maken?

Dat ghy v alle verbonden hebt tegen my/ een openbaerde/ i dedijste dat oock mijn sone met den sone Jsai verbont gemaect heeft/ niet een dat er is niemandt onder ulieden/ die het mijnent halven/ ende het mijnen aengaet/ een openbare: want mijnen sone heeft mijnen knecht tegen my opgheweckt/ dat hy my na staet/ als het aen den dach is.

Doe antwoordde Doeg de Edomiter/ die bp den knechten Sauls stont/ende sprack: Jc sach de sone Jsai/ dat hy tot Nobe quam/ tot Ahimelech den sone Achitob/

Die vraechde raet voor hem de Heere/ ende gaf hem spijse/ende het swoerdt Goliath des Philisteus.

Doe sandt de Coninck heen/ en liet roepen Ahimelech den Priester/de sone Achitob/ ende sijns vaders gantsche huys/ en die Priesters die tot Nobe waren: ende sy quamen alle tsamen Coninck.

Ende Saul sprac: Hoort ghy sone Achitob. Hy sprack: Hier ben ick mijn heere.

Ende Saul sprack tot hem: Waerom hebt ghy een verbont tegen my ghemaeckt/ghy en de sone Jsai/dat ghy hem broot en dat swoert ghegeuen/ende Godt voor hem raet gevraget hebt/dat ghy hem verwerket/ dat hy my nae stelde/als het aen den dach is?

Ahimelech antwoordde den Coninck/ ende sprack: En wie is onder alwen knechten/ als Dauid/die trouwe is/ en des Coninc schoonsaem/ende gaet in uwe gehoorsaemheyt/ ende is heerlick gehouden in uwen huyse?

Heb ick dan heden eerst aenghevangen/ Godt voor hem raedt te vragen? Dat sy verre van my: de Coninc en legge sulcx sijnen knecht op nyden gantschen huyse mijns vaders: want hy wecht en heeft van allen desen niet gheweten/ noch cleyn noch groot.

Doch de Coninck sprack: Ahimelech/ ghy en moetet een dootsterven/ghy ende wijs vaders gantsche huys.

Ende de Coninc sprack tot sijnen traban- ten/die bp hem stonden: Wendet v/ende doot den Heeren Priesters: want haer hant is oock met Dauid: ende doe sy wisten dat hy vlughde/ hebbis sy het my niet geopenbaert. Doch de knechten des Conincks en wonden hare handen aen de Priesters des Heere niet tegen/ en te verslaen.

Doe sprack de Coninck tot Doeg: Wendt v/ende verslaet de Priesters. I Doeg de Edomiter wendde hem/ ende verlooch de Priesters: dat dien daechs stonden/ vijf ende tachentich mannen/ die lijnen mit lijfrocken ombeghen.

Ende de stadt der Priesters Nobe/ sloech hy met der scherpte des swoerts/ beyde mans ende vrouwen/ kinderen ende soochkins deren/ossen/ende esels/ende schapen.

Doch ontquam dannoch een soon Ahimeleh des soons Achitob/die hiet Abiathar/en vlughtede tot Dauid/

21 Ende verondichde hem/ dat Saul de Priesters des Heeren verwoest hadde.

22 Dauid dan sprack tot Abiathar: Jck wiste het wel af dien dage/doe de Edomiter Doeg daer was/dat hy het Saul soude seggben: ick ben schuldich aen allen zielen des huys wes vaders.

23 Blijft by my/ende en vreest v niet: wie na mijnen leuen staet/ die sal oock na uwen leuen staen/ende sult mer my behouden worden.

Dc. Dat xxij. Capittel.

1. Dauid verlost de van Kegila banden Philisteen. 7. Saul meynt hem alsdan te verlangen/ 13. ende wert door des Heeren beschermige ghehoonet. 16. Jonathan sterckt Dauid/ vermint hem het verbondt. 19. Saul doet verradische aenbrengen der Siphiteen/raecht hem hestich na/ 26. ende moet nu inden aengrijp/ van synen boosen voornemen afstaen.

1 EN Dde Dauid wert aengheseydt: Siet/ de Philisteen krijghen teghen Kegila/ende beroouen de schueren.

2 a Doe vraechde Dauid den Heere/ ende sprack: Sal ick henen gaen/ende dese Philisteen slaen? Ende de Heere sprack tot Dauid: Gaet henen/ ghy sult de Philisteen slaen/ende Kegila verlossen.

3 Doch de mannen by Dauid spraken tot hem: Siet/wy vreesen ons hier in Juda ende willen henen gaen na Kegila / tot der Philisteen heyr?

4 Doe vraechde Dauid den Heere weder/ende de Heere antwoordde hem/ ende sprack: Op/ treckt af nae Kegila / want ick wil de Philisteen in uwe handen gheuen.

5 Also tooch Dauid met tsamen sijne mannen na Kegila/ende streedt tegen de Philisteen/ ende dreef hen haer vee weg/ende dede eenen grooten slach aen hen. Alsoo verloste Dauid die tot Kegila.

6 Want doe Abiathar de sone Ahimelech vluchtede tot Dauid na Kegila / voerch hy den b lijfrock met hem af.

7 Doe wert het Saul aengeseyt / dat Dauid tot Kegila geromen ware/ende sprack: Godt heeft hem in mijne handen ouerghegeuen/dat hy besloten is/nu hy in een stadt geromen is/ met poorten ende grendelen bewaert.

8 Ende Saul liet alle dat volck roepen ten strijde/nederwaerts na Kegila/dat sy Dauid ende sijne mannen belepden.

9 Doe nu Dauid merckte / dat Saul wat quaets ouer hem dachte/sprac hy tot de Priester Abiathar: Langt den lijfrock hier.

10 Ende Dauid sprack: Heere Godt Jsraels/ v knecht heeft gehoort/dat Saul daer na poogher/dat hy tot Kegila comt / de stadt te verdercen om mijnent wille:

11 Sullen my oock de burgers tot Kegila ouerleueren in sijne handen: d ende sal oock Saul afcomt/als v knecht gehoort heeft? Dat verondige de Heere God Jsraels nuwe knechte. Ende de Heere sprack: Hy sal afcomen.

12 Dauid sprack: Sullen de burgeren tot Kegila / my ende mijne mannen ouerleueren in de handen Sauls? De Heere sprack: Ja.

13 Doe maeckte hem Dauid op / met tsamen sijne mannen/e dier by ses hondert waren/ende vertogen tot van Kegila/ ende wandelden waer sy henen conden. Doe het nu Saul gheseydt wert/dat Dauid van Kegila ontlodt ware/ liet hy sijn wtrecken aenstaen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Jonathan comt tot Dauid ende beniewen het verbont.

Dauid nv bleef in der woestijne / in de 14 Burcht/ende bleef op dē berch/inder woestijne Siph/ende Saul socht hem zijn leef dage/ doch Godt en gaf hem niet in zijne handen.

Ende Dauid sach dat Saul wtgetoghen 15 was/zijn leuen te soecken:Ende Dauid was inder woestijne Siph/inder heyden.

Doe maecte hem Jonathan de sone Sauls 16 op/ende gunc henen tot Dauid inder heyden/ ende sterckte zijn hant in Godt/

Ende spzack tot hem: Wzeest v niet/ mijns 17 haders Sauls hant en sal v niet vinden/ende ghy sult Coninc wozden ouer Israel: So wil ick de naeste by v zijn: Ock weet sulcx mijn vader wel.

f 1.Sa.18.3 ende 20.8

f Ende sy maeckten beyde een verbont te 18 hoop/voor den Heere:ende Dauid bleef inder heyden/ eñ Jonathan toogh weder nae huys.

g Daerdan is den titel des 54.Psalm. 1.Par.2.42 2.Sam.26.1

g Eñ de Siphiters toghen op tot Saul na 19 Gibea / ende spzaken: is niet Dauid by ons verborgen in de Burcht inder heyden/op den berch Hachila/ die ter rechterhandt lept inder woestijne?

Soo comt nv de Coninck neder/nae allen 20 zijns herten begeerte/so willen wy hem ouerleueren in des Conincx handen.

Doe spzack Saul: Gesegent zijt ghylieden 21 den Heere/dat ghy v mijnet ontfermt hebt.

So gaet nv heen / ende wozt dies noch ge- 22 wisser/dat ghylieden weet eñ siet/ aen welcke plaetse zijne voet gheweest zijn/ende wie hem aldaer ghesien heeft: want my is gheseyt/dat hy listich is.

Besiet/ende verspiet alle plaetsen/ daer hy 23 hem verstreet/ende comt weder tot my/wanneer ghylieden dies ghewis zijt / soo wil ick met u lieden trecken : is hy inden lande/ soo wil ick na hem h speurē onder allen duysenden in Juda.

h Dat And. verreysen.

Doe maeckten sy hen op/ende ginghen na 24 Siph/voor Saul henen: Dauid nv/ende zijne mannen / waren inder woestijne Maon/ op den velde ter rechterhant der woestijnen.

Doe nv Saul henen toogh met zijne man- 25 nen hem te soeckē/wert het Dauid aengeseyt: ende hy maerte hem nederwaerts inden rotzsteen/ende bleef inder woestijne Maon. Doe dat Saul hoozde/ iaechde hy Dauid na inder woestijne Maon.

Eñ Saul met zijne mannen ginck aender 26 eener zijde des berchs: Dauid met zijne mannen aen de ander zijde des berchs. i Doe hem nv Dauid haeste Saul te ontgaen / doe ouringde Saul met zijnen mannē/Dauid ende zijne mannen/ dat hyse greype.

i Psal.115.1

k Doch daer quam een bode tot Saul/en- 27 de spzack: Haest v / ende comt:want de Philisteen zijn int lant ghevallen.

k Esai.37.8

Doe keerde hem Saul van het naeiaghen 28 Dauids/ende toogh henen den Philisteen te- ghen : daer van heetmen die plaetse: l Sela Mahelkoth.

l Dat is/schey densteen.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Saul soeckt Dauid/ 5. die/ hoewel hy den Saul dooden conde/ verschoont zijner/ 9. ende houdt hem voor zijn onschult tegē hem/met vzien- delycke reden. 17. Saul bekent zijn onrecht/ 21. ende begeert/Dauid wil hem zijner ende zijns saedts/in zijnen rycke aennemen.

Ende Dauid tooch op van daer / ende 1 bleef in de bozcht tot EnGedi.

Doe nv Saul weder quam vanden 2 Philisteen/wert hem geseyt: Siet/Dauid is inder woestijne EnGedi.

Ende Saul nam dzy duysent ionge man- 3 nen wt den gantschen Israel / ende tooch henen/ Dauid met tsamen zijne mannē te soeken/op den rotzsteenen der a Gemsen.

a Of Steenbocken.

Ende doe hy quam tot den schaepthutten 4 aen den weghe/ was aldaer een b spelonche/ ende Saul guick daer in/ zijne voeten te c bedecken: ende Dauid ende zijne mannen saten achter in de spelonche.

b Schuere. c Soude ontlasten.

Doe spzaken de mannen Dauids tot hem: 5 Siet/dat is den dach daer v de Heere van gesept heeft: Sier/ick wil inwen vyandt in uwe handen gheuen/dat ghy mer hem doet/wat v behaecht. Ende Dauid stont op/ ende sneedt d heymlycken een stuck van Sauls rock.

d Heymlijcken.

Doch daer na als hy dat stuck Sauls had- 6 de afgheseden/sloech e hy in hem/

e Dauid sonde sijn herte.

Ende spzack tot zijnen mannen: f Dat late 7 de Heere verre van my zijn / dat ick dat doen soude/ ende mijn hant leggen aen mijns Heere den gheselfden des Heeren : want hy is de gheselfde des Heeren.

f 1.Sa.24.7

Eñ Dauid wees zijne mannen met woor- 8 den van hem / ende en liet se hen teghen Saul niet verheffen. Doe stont nv Saul op/maecte wt der spelonche/ ende ginck op den wech/

Maeckte hem daer na Dauid oec op/ende 9 ghinck wt der spelonche/ende riep Saul achterna/ eñ spzack: Mijn Heere Coninck. Saul sach om: ende Dauid neychde zijn aensicht ter aerden/ ende badt aen/

Ende spzack tot Saul: Waerom hoogt ghy 10 menschen woozden/die daer segghen: Dauid soeckt v ongheluck?

Siet/heden ten dage sien uwe oogen/ dat v Saul 11 de Heere heden heeft in mijne hant gegeuen/ inder spelonche:ende daer wert geseyt/dat ick v soude verwozghen / doch uwen werde verschoont:wāt ick spzac: Ick en wil mijne hant aen mijnen heere niet leggen/ want hy is de gheselfde des Heeren.

Mijn vader/Siet doch dat stuck dā uwen 12 rock in mijner hant/dat ick v niet verwozgen en woude / doe ick dat stuck van uwen rock afsneedt : Bekennet ende siet / dat daer niet quaets in mijner handt en is / noch enighe ouertredinghe : Ick en hebbe oock aen v niet gesondicht/eñ ghy iaecht mijn ziele/dat ghyse werch nemet.

g De Heere sal Richter zijn tusschen my eñ 13 v/ende my aen v wreken: doch mijne hant sal niet ouer v zijn.

Als men seyt na der ouder spzeucke:h Van 14 dē godlooser comt ondencht:doch mijne hant en sal niet ouer v zijn.

Wien treckt ghy na/ Coninck van Israel? 15 wien iaecht ghy nae? Eenen dooden honde/ ende een enighe vloo.

De Heere zy Richter / ende richte tusschen 16 my ende v/ende sie daer in/eñ voere mijn sake wt/ende verlosse my van uwer hant.

Als nv Dauid sulcke woozden tot Saul 17 hadde wtgespzaken/doe spzac Saul: i Is dat niet v stemme/mijn sone Dauid? Ende Saul hief zijn stemme op ende weende.

Ende spzac tot Dauid: Ghy zijt rechtuer- 18 digher dan ick : ghy hebt my goet vergolden/ doch ick hebbe v quaet vergolden.

Ende ghy hebt my heden gheweten/ hoe 19 ghy

ghy wat goets by my ghedaen hebt / dat my de Heere hadde in uwe handen bekaten / ende ghy my doch niet en hebt verwacht.

Hoe sonde yemandt synen vyant vinden / ende hem laten enen goedt weg gaen? De Heere betale u dat goede voor desen dach / dat ghy aen my ghedaen hebt.

Nu siet ick weet het / dat ghy Coninc worden sult / ende het Coninckrijck Israels staet in uwer handt:

So sweert my nu by den Heere / dat ghy mijn saedt niet vercoyet na my / ende mijnen name niet verdelget van mijns vaders huys.

Ende Dauid swoer Saul: doe toech Saul huerden na huys: Dauid daerentegen met sijnen mannen / maeckten hen op in de bozijt.

Cap. xxv.

1. Samuel sterft. Dauid in Paran / 4. sendt om een hantreckinghe aen den rijcken Nabal / 10. die verachtet hem / 12. doet hy hem met sijnen volcke ter wake. 14. Abigail dien vermaent / 18. rijdt Dauid tegben / 23. bidt een schoone ende wijse reden / 42. ende verloost hem. 45. Hermt Abigail. 43. ende Achinoam ten wijue. 44. ende is der Michal beroft gheworden.

Ende a Samuel sterf / ende het gantsche Israel vergaderde hem / ende begroef hem in sijn erfnisse tot Rama. Dauid nu / maecte hem op / ende toech af in de woestijne Paran.

Ende daer was een man tot Maon / ende sijn bedrijf was tot Carmel / ende die man was seer groot van vermoghen / ende hadde drie duysent schapen / ende duysent geyten: ende het geschiede dat hy sijne schapen beschoor tot Carmel.

Ende sijn naem was Nabal: maer sijn wijfs naem was Abigail / ende was een wijf van goeden verstande / ende schoon van aengesichte: de man daer tegben was hardt ende boosachtich in sijnen doen / ende was een van Caleb.

Doe nu Dauid inder woestijne hoorde / dat Nabal sijne schapen beschoor.

Dauid dy tien jonghelingen uyt / ende sprack tot hen: Gaet op na Carmel / en wandt hen my aent wegben omendelijcken / ende spreeckt: Godt groete u / vrede sy met u / ende met uwen huyse / ende met allen dat ghy hebt.

Ick hebbe gehoort dat ghy schaepscheerders hebt: nu / uwe herders die ghy hebt / sijn met ons geweest / wy en hebbense niet af verjaecht / ende sy en heeft niet ghebroken den gantschen tijt so langhe als sy tot Carmel geweest sijn.

Daerom mijne jonghelingen daermen / die selven u seghben: ende laet de jonghelinghen sijn in uwen goeden dinghen / ende wy uwen knechten / ende uwen sone Dauid wat uwe handt vint.

Ende doe de jonghelingen Dauids henen quamen / ende van Dauids weghen / alle desen sijn met Nabal gesproken hadden / hielden sy op.

Doch Nabal antwoorde den knechten Dauids / ende sprac: Wie is die Dauid? ende wie is die sone Isai? der knechte worden nu veel hele / die van haren heeren loopen.

Sonde ick mijn broot / water / ende bleesch mijnen / dat ick voor mijne scheerders geslacht hebbe / ende den lieden gheven / die ick niet en kenne van waer sy sijn?

Doe keerden hen de jonghelingen Dauids weder op haren weech: ende doe sy weder tot hem quamen / seyden sy hem sulcx altemael.

Doe sprack Dauid tot sijne mannen: Een yeghelijck gorde sijn swoerdt om hem: ende een yeghelijck goedde sijn swoert oock om hem: ende Dauid goedde sijn swoert oock om hem: ende hem togben na ontrent by vier hondert mannen: nu de twee hondert bleven by het ghereetschap.

Nu der Abigail / Nabals wijf / seyde een der jonghelingen / ende sprack: Siet / Dauid heeft boden hier ghesonden uyt der woestijne / onsen heere te seghenen: doch g hy vielese qualijck af.

Ende sy sijn ons doch seer nutte lieden ghewest / ende en hebbe ons niet verhinget / ende ons en heeft niet ghefaelgeert aen het getal / so langhe als wy by hen ghewandelt hebben / wanneer wy op den velde waren:

Waer sijn onse muyren geweest / dach ende nacht / soo langhe als wy de schapen by hem ghehoedt hebben.

Doe merct nu ende siet / wat ghy doet: want daer is ghevonlijck een ongeluck voor handen over onsen heere / en over sijn gantsche huys: ende hy is een h heyloos man / dien niemant wat segghen derf.

Doe haestede haer Abigail / i en nam twee hondert broden / ende twee flessen wijns / ende vijf gheroockte schapen / ende vijf seahpel meels / ende hondert stucken rosijns / en twee hondert stucken vyghen / ende leedt het op ezels.

Ende sprack tot haren jonghelingen: Gaet voor my henen / siet / ick wil na comen: ende sy en seyde haren man Nabal daer niet van.

Ende als sy op den esel reet / ende af toech in het doncker des berghs / siet / doe ontmoeterde haer Dauid en sijne manne nederwaerts / dat sy aen hen stiet.

Ende Dauid hadde ghesept: Wel aen / ick hebbe vergheefs gewaeckt / alles wat dese heeft in der woestijne / dat daer niets ghefaelgeert en heeft aen allen wat hy hadde / ende hy beteelt my quaet met quaet.

k Godt doe dat ende noch meer den vyanden Dauids soo ick desen tot aen den lichten morghen leven laet / die aen de wandt pisset / van allen dat hy heeft.

Doe my Abigail Dauid sach / claem sy haestelijck van den esel / ende viel voor Dauid op haer aenlicht / ende badt aen ter aerden:

Ende viel tot sijne voeten / ende sprac: Och mijn heere / mijn sy dese mis daedt / ende laet uwe maghet spreken voor uwen oren / ende hoort de woorden uwer maghet.

Mijn heere en sette sijn herte niet tegben desen Nabal de heylooser man: want hy is dwaes / als sijnen name heet / ende dwaesheyt is by hem: maer ick uwe maghet / en haer hebbe de jonghelinghen mijns heeren niet gesien / die ghy hier ghesonden hebt.

Nu dan mijn heere / so warachtich als de Heere leeft / en so warachtich als u siele leeft / de Heere heeft u verhindert / dat ghy niet en quaemt tegen het bloet / en dat uwe hant verloost / so moeten nu worden als Nabal ende uwe vyanden / ende die mijnen heere quaet willen.

f Ia. 21.8

g And. weeste met spitsigheyt af. andere aen.

h Anders / Belials.

Abigail rijdt Dauid tegen / hem te vermeesten / soenen.

i Gen. 32. b 14. 1. Sam. 16. c

k Iudic. 21. f. 1. Reg. 4. 10. 2. Reg. 9. 8.

Een schoone ende wijse reden der Abigail.

Nabal heet een dwaes ende onbaer.

l And. daer oock ghy vreeloost uwe hant [van bloetstorten.]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Gen.43.11 5

n Hier is den segen/die uwe maget mijnen heere hier gebracht heeft: dien geeft den ionghelingen/die onder mijnen heere wandelen.

Vergheeft uwer maget de ouertredinghe/ want de Heere sal mijnen heere een bestandich huys maken: want ghy voeret des Heeren strijdt/ ende en laet niet quaets aen u gevonden worden u leef daghe.

Ende wanneer dem een mensche verhe- fen sal u te vervolghen/ ende na uwer ziele staet/ soo sal de ziele mijns heeren inghebonden zijn int bondelken der leevendighen/ by den Heere uwen God: daerentegen de ziele uwer vianden sal ghelinghert worden met den slinger.

Wanneer dan de Heere alle dat goet mijnen heere doen sal/dat hy u ghesproken heeft/ ende ghebieden/ dat ghy een Vorstooch zijt over Israel/

So en salt den heere mijns heeren gheenen aenstoot noch erghernissen zijn/ dat ghy geen bloet vergoten en hebt sonder oorsake/ ende u selven gheholpen: soo sal de Heere mijnen heere wel doen/ ende sult aen uwe maghet ghedencken.

Doe sprack Dauid tot Abigail: Gheloeft zy de Heere de God Israels/ die u heden ten daghe mij heeft teghen ghesonden.

Ende gesegent zy uwe redenen/ ende ghesegent zijt ghy/ dat ghy mij heden ghekeert hebt/ dat ick niet tegen bloet gheconen ben/ ende mij met eyghener hant verlost hebbe.

Waerachtelijck/so waerachtich als de Heere de God Israels leeft/die mij verhindert heeft dat ick geen quaet aen u dede/ waert ghy mij niet suellijck ontmoetet/ so ware den Nabal niet een overblenen/ tot op desen lichten morghen/die aen de wandt pisset.

Alsoo nam Dauid van haerder handt wat sy hem ghebracht hadde/ende sprack tot haer: Treckt met vreden op in u huys: Siet/ ick hebbe uwe stemme ghehoort/ ende uwen persoon aengheseen.

Doe nu Abigail tot Nabal quam/siet/doe hadde hy een maeltyd bereydt in zijnen huyse/als eens Conincx maeltyd: ende zijn heerte o Hierinne en moodde hy/ en sy hadde der saken gheen achtinghe. was gorderdinghen o by henselven/ ende hy was seer dronchen: doch sy en seyden hem niet/ noch cleyn noch groot/ tot aen den lichten morghen.

Doe het nu morghen weert/ ende den wijn van Nabal ghecomen was/seyde hem zijn wijf sulcx: doe besterf zijn herte in zijn lijf/ dat hy werdt als eenen steen:

Nabal sterft Ende na thien daghen sloech hem de Heere dat hy sterf.

Doe dat Dauid hoorde dat Nabal doot was/ sprack hy: p Gheloeft zy de Heere/ die p Psal.58.11 mijne versmaethept ghewroken heeft aen den Nabal/ ende zijnen knecht onthouden heeft voor het quaet: ende de Heere heeft de Nabal dat quaet op zijnen cop vergolden. Ende Dauid sandt henen/ ende liet met Abigail spreken/dat hyse ten wijue sonde nemen.

Ende doe de knechte Dauids tot Abigail quamen tot Carmel/ spraken sy met haer/ ende seyden: Dauid heeft ons tot u gesonden/ dat hy u ten wijue neme.

Sy stondt op/ ende badt aen op haer aensichte ter aerden/ ende sprack: Siet/ hier is uwe maghet/ dat sy diene de knechten mijns heeren/ ende haer voeten wasschc.

Ende Abigail haestede haer/ende maeckte haer op/ende reedt op eenen esel/ ende haer ionckwouwen die onder haer waren/en toogh den boden Dauids na/ende werdt zijn wijf.

Dock nam Dauid Ahinoam van Jesreel: ende waren alle beyde zijne wijuen.

Ende Saul gaf Michol zijn dochter q Dauids wijf/ Phalti/ de sone Lais van Gallim.

Dat xxvj. Capittel.

1. Dauid banden Siphiters andermael verraden/ 2. wordt van Saul ghesocht/ 7. comt by nachte in desselues legher/ 8. en neemt hem (met verschoominghe zijner) zijn spiesse/ en waterbeker/ 13. bescheldt beyde volck en hoofman, dat sy haren Coninck niet beter en bewaren/ en den Saul/ dat hy hem sonder oorsake vervolcht. 21. Saul bekent zijn onrecht/ 23. soo houdt hem Dauid Gods gherechticheyt/ voor/ ende scheydt daer van.

1 Ende die van Siph quamen tot Saul/te Gibea/ende spraken: a Is Dauid niet verborghen op den berch Hachila voor der woestijne?

2 b Doe maerte hem Saul op/ ende toogh af naer der woestijne Siph/en met hem drye duysent ionghe manschap in Israel/ dat hy Dauid sochte in der woestijne Siph.

3 Ende legherden hen op den berch Hachila/ die voor der woestijne leydt/ aen den weghe: Dauid daerentegen bleef inder woestijne: ende doe hy sach dat Saul hem na quam in de woestijne/

4 Sandt hy verspieders uyt/ en vernam dat Saul ghewisselijck ghecomen ware.

5 Ende Dauid maeckte hem op/ende quam aen de plaetse daer Saul zijnen legher hadde/ ende sach de stede daer Saul lach met zijnen delthooftman c Abner den sone Ner: want Saul lach inden Wagenborgh/ende het heyre volck rontom hem.

6 Doe antwoordde Dauid/ ende sprack tot Ahimelech den Hethiter/ ende tot Abisai den sone Zeruja/de broeder Joab: Wie wil met my afgaen tot Saul inde leger? Abisai sprack: Ick wil met u af gaen.

7 Also quam Dauid en Abisai totten volcke des nachts/ende siet/Saul lach ende slief inden Wagenborgh/ende zijn d spiesse stack in der aerden tot zijne hoofde: Doch Abner ende het volck lach rontom hem.

8 Doe sprack Abisai tot Dauid: Godt heeft uwen vyant heden in uwe hant belooren: soo wilck hem nu met de spiesse slaen in de aerde eenmael/ dat e hy dies sal ghenoech hebben. Ende derft hem niet: want wie wil de hant aen den Gesalfden des Heeren leggen/ende onschuldich bliuen?

10 Voorder sprac Dauid: f So waerachtich als de Heere leeft/ soo hem de Heere niet en slaet/ of zijnen tijt comt dat hy sterue/ of in eenen strijdt trecke ende come om:

11 So late de Heere dat verre van my zijn/ dat ick myn hant sonde aen den Gesalfden des Heeren legghen: so neemt nu de spiesse tot zijnen hoofde/ende den g waterbeker/ende laet ons weck gaen.

12 Also nam Dauid de spiesse ende de waterbeker ten hoofde Sauls/ende ginghen weck/ ende daer en was niemant die het sach noch merckte/noch opwaerte/ want sy sliepen allegaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

in die caven diepen klaep vanden Heere was op hen ghevallen.

Doe ick David op ghene zijde ghecomen 13
was/ ende op des berchs spitse van verre/ dat een wijdt ruym tusschen hen was/

Ende riep dat volck aen/ ende Abner de zo- 14
ne Ners/ ende sprack: Hoort ghy niet Abner? Ende Abner antwoorde/ ende sprack: Wie zijt ghy/ dat ghy so schreyet tegen den Coninck?

Ende David sprack tot Abner: Zijt ghy 15
niet een man? ende wie is v ghelijck in Israel? waerom hebt ghy dan niet bewaert den Coninck uwen Heere den volcke is daer in ghecomen/ uwen Heere den Coninck te verderuen.

Het en is niet fijn dat ghy ghedaen hebt: so 16
waerachtich als de Heere leeft/ sijt lieden zijt kinderen des doods/ dat ghy uwen Heere den ghesalfden den Heeren niet bewaert en hebt: nu siet/ hier is de spiesse des Conincx/ ende den watercruycke/ die te zijnen hoof de waren.

Doe herde Saul de stemme Dauids/ 17
ende sprack: Is dat niet v stemme/ mijn sone David? David sprac: Het is mijn stemme/ mijn heere/ heer Coninck.

Ende sprack voorder: Waerom vervolcht 18
mijn heere also zijnen knecht? wat hebbe ick ghedaen? ende wat is quaets in mijner hant?

Doch hoore doch mijn heere de Coninck/ de 19
woorden zijns knechts/ Is bewerckt v de Heere tegen mij/ Ist so laten wij een spijsoffer ruycken: doch daercentegen menschen kinderen/ so zijn sy vervloect voor den Heere/ dat sy mij heden verstooten/ dat ick niet en woone in des Heeren erf doet/ ende spreken: Gaet heen/ dient andere goden.

So en vervalle nu mijn bloet niet op aer- 20
den van het aengelichte des Heeren: want de Coninck Israels is wtgetoghen/ te soecken een vloye/ gheliick als men een velthoen iaecht op de berghen.

Ende Saul sprack: Ick hebbe gesondicht: 21
comt weder mijn sone David/ ick en wil v voortaen geen leet doen/ daerom dat mijn ziele heden ten daghe dierbaer gheweest is in uwen oogen: siet/ ick hebbe dwaesselijc ende seer onwijsselijcken ghedaen.

David antwoorde/ ende sprack: Siet/ hier 22
is of de spiesse des Conincx: een der ionghelinghen come herwaerts/ ende haelse.

De Heere doet dan een yegelijck vergelden 23
na zijner ghercchticheyt ende ghetrouwe: want de Heere heeft v heden in mijne hant ghegheuen/ doch ick en wonde mijn hant aenden gesalfden des Heeren niet tegheu.

Ende ghelijck als heden v ziele in mijnen 24
oogen is groot ghe acht ghewest/ soo worde mijn ziele groot ghe acht voor de oogben des Heeren/ ende verlosse mij van aller droefenisse.

Saul sprack tot David: Ghesegent sijdt 25
ghy mijn sone David/ ghy suit het doen/ ende ghy sult oock ouerwinnen. Doen dan ginc David zijnen straet/ ende Saul keerde wederom in zijn plaetse.

¶ Dat xxvij. Capittel.

1. David vlieet tot Achis den Coninck tot Gath/ 5. die gheeft hem Ziklag in. 8. De plonderinghen van hen beleeght/ 11. ende Achis bedrogen.

David dan dachte in zijnen herten: Ick 1
sal der daghen een Saul in de handen vallen: my en is niet beter/ dan dat ick ontruimde in der Philisteen lant/ dat Saul dan my afstaet my voortaen te soecken in alle landtpalen Israels/ so sal ick zijnen handen ontcomen.

2 a Ende maeckte hem op/ ende ghinck over a 1. Sa. 27. 10
met den ses hondert mannen die by hem waren/ tot Achis/ den sone Maoch/ de Coninck te Gath.

3 Also bleef David by Achis/ tot Gath/ met zijnen mannen/ een yegelijck met zijnen huysse: David oock met zijne b twee wijuen/ Achinoam de Jesreelitische/ ende Abigail Nabals wijf der Carmelitischen. b 1. Sa. 30. 5.

4 Ende doe het Saul ghesecyt werd/ dat David na Gath geuloden ware/ en socht hy hem niet meer.

5 Ende David sprack tot Achis: Hebbe ick ghenade voor uwen oogben ghevonden/ soo laet my een ruymte ghenen/ in eender steden op den lande dat ick daer in woone: waer sal v knecht in de Coninclijcke stadt by v woonen?

6 Doe gaf hem Achis des daechs Ziklag: Ziklag Da-
daerom is Ziklag der Coninghen Juda/ tot nids/ laet.
op desen dach.

7 De tijt nu die David inder Philisteen lant
woonde/ is c vier maent. c 1 Ar. 3 Maenden/ ende somige daghen. And. een iaer/ ende vier maenden.

8 David nu toech op met synen mannen ende viel in lant der d Gessuriters ende Gergisiters/ ende Amalekiters: want dese waren van oudts af de inwoonders deses landts/ alsmen coint tot Sur/ tot aen Egyptenlandt. d 2. Sa. 13. 37

9 Doe dan David dat landt sloech/ e en liet e Deu. 20. 13.
hy noch mans/ noch vrouwen leuen/ ende nam schapen/ runderen/ ezels kemelen/ende cleederen/ ende keerde weder/ ende quam tot Achis.

10 Wanneer dan Achis sepde: En hebt ghy-
lieden heden geenen inval gedaen? So sprack David: Tegbent Suyden Juda/ende tegent Suyden der Jerahmeeliters/ ende tegent Suyden der Kenniters.

11 Ende David en liet noch man noch vrouwe leuendich tot Gath comen/ ende dachte: Sy mochten tegen ons spreken/ ende clappen: also dede David/ ende dat was zijn wijse/ soo langhe als hy woer Philisteen Lant woonde.

12 Daerom geloof de Achis David/ en sach-
te: Hy heeft hem stinckende ghemaeckt voor zijn volck Israel: daerom sal hy altoos mijn knecht zijn.

¶ Dat xxviij. Capittel.

1. So de Philisteen inden strijdt treecken tegen Israel/ werdt David ghesedt ten hoofthoeder Achis. 7. Saul beangstighet/ vraecht raedt eender tooneresse 11. laet hem (als hy meynde) den Samuel opbrenghen. 16. ende so hy zijne ende des ganschen Israels straffe voorzat/ over zijner ongheboorsaemheyde. 20. wort hem soo bangbe/ a 1. Sa. 25. 1.
22. dat hy hem aller ijst noodtdruft aldaer.

1 Ende het gheschiedde ter selver tijt/ dat
de Philisteen haer heyr vergaderden ten eenen strijdt te treecken teghen Israel: ende Achis sprack tot David: Ghy sult weten/ dat ghy ende uwe mannen sullt met my wtrecken int heyr.

2 David sprack tot Achis: wel aen/ ghy sult
bemerken wat v knecht doen sal. Achis sprack tot David: Daerom wil ick v ten bewaerder mijns hoofts setten/ mijn leef daghe.

3 a Ende Samuel was gestorue/ en gantsch
Israel hadde leedt om hem ghedraghen/ ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hem begrauen in zijner stadt Rama: b so hadde Saul wt den lande verdreuen de waersegghers ende teeckenbedieders.

Doe hen nu de Philisteen vergaderden/ 4 ende quamen ende legherden hen tot Sunen/ doe vergaderde Saul oock her gantsche Israel/ende legherden hen tot Gilboa.

Doe nu Saul der Philisteen heyr sach/ 5 vreesde hy hem/ ende zijn herte verzaechde gantsch seer.

c Ende hy vraechde raet den Heere/ doch 6 de Heere en antwoordde hem niet/noch door dromen/ noch door het licht/ noch door Propheten.

Doe sprac Saul tot zijne knechten: Soecht 7 mi een vrouwe/ die eenen waersegghenden geest heeft/ dat ick tot haer ga/ende haer vraghe. Zijn knechten spraken tot hem: Siet/ te Endor is een vrouwe/die heeft eenen waersegghenden geest.

Ende Saul wisselde zijn cleederen om/ende 8 toech andere aen/ende ghinck henen/en twee mannen met hem/ ende quamen nachte tot der vrouwen/ ende sprack: Leene/ prophetteert mi door den waersegghenden geest/ en vrengt mi op/dien ick v segghe.

De vrouwe sprack tot hem: Siet/ghy weet 9 wel wat Saul gedaen heeft/ hoe hy de waersegghers ende teeckenbedieders uytgheroeyt heeft vanden lande: waerom wilt ghy dan mijn ziele in het nette voeren/dat ick ghedoot worde?

Saul dan swoer haer by den Heere/ ende 10 sprack: Soo warachtich als de Heere leeft/het en sal v ter mis daer niet ghebeuren.

Doe sprack de vrouwe: Wien sal ick v dan 11 opbrenghen? Hy sprack: Brengt mi Samuel op.

Doe nu de vrouwe Samuel sach/schreydde 12 sy luyde/ende sprack tot Saul: Waerom hebt ghy mi bedroghen? ghy zijt Saul.

Ende de Coninck sprack tot haer: Vreest 13 v niet: wat siet ghy? De vrouwe sprack tot Saul: Ick sie f goden opcommen wt der aerden.

Hy sprack: Hoe is de gestalte? Hy sprack: 14 Daer comt een oudt man op/ende is becleedt met eenen zijden rock: Doe vernam Saul/dat het Samuel was/en neychde hem met zijnen aenghesichte ter aerden/ende badt aen.

Samuel nu sprack tot Saul: Waerom 15 hebt ghy mi onrustich gemaect/ dat ghy mi opbrenghen laet? Saul sprack: Ick ben seer beangst: de Philisteen krijgen tegen mi/ende Godt is van mi geweken/ ende en antwoort mi niet/noch door Prophetē/noch door dromen: daerom hebbe ick v laten eyschen/ dat ghy mi wijser wat ick doen soude.

Samuel sprac: Wat wilt ghy mi vragen/ 16 dewijle dat de Heere van v geweken/ende v vyant geworden is?

De Heere sal v doen/ h als hy door mi ge- 17 sproken heeft/en sal het Rijcke van uwer hant scheuren/ ende Dauid uwen naesten gheuen:

Waerom dat ghy der stemme des Heeren 18 niet gehoort/ en de grimmicheyt zijns toorns niet wrighericht en hebt teghen Amalek: daerom heeft v de Heere als nu suiker ghedaen.

Daertoe sal de Heere Israel met v/door in- 19 der Philisteen handen geuen: i morgher sult ghy ende uwe soonen met mi zijn: oock sal de Heere het heyr Israels inder Philisteen hant gheuen.

Doe viel Saul haestelick ter aerden/ soo 20 lanck als hy was/ ende verschrickte seer vanden woorden Samuels/dat daer geen kracht meer in hem en was: want hy en hadde niet gheeten den gantschen dach/ ende den gantschen nacht.

Ende de vrouwe ghinck tot Saul in/ ende 21 sach dat hy seer verschickt was/ ende sprack tot hem: Siet/uwe maecht heeft uwer stemme ghehoort/ ende hebbe mijn ziele in mijne hant geset/dat ick uwe woorden gehoort hebbe/die ghy tot mi sendet.

So hoort nu oock de stemme uwer maecht: 22 ick wil v een bete broots voor setten/ dat ghy v crachten comet/ dat ghy tot crachten gaet.

Doch hy weygherde hem/ende sprack: Ick 23 en wil niet eten: Doe noodichden hem zijne knechten ende de vrouwe/ dat hy haerer stemme hoorde: ende hy stont op vander aerden/ ende settede hem op het bedde.

Ende de vrouwe hadde een gemest calf in 24 huys: doe haestede sy haer/ ende slachte het: ende nam meel/ende kneedde/ ende bieckt het ongheheuelt/

Ende brachte het voor Saul en voor zijne 25 knechten: ende doe sy gegeten hadde/ stonden sy op/ende ghinghen den nacht over.

Dat xxiii. Capittel.

1. Der Philisteen vorsten en betrouwen hen Dauid ende zijner mannen: inde krychstocht niet.
6. De Coninck schickt sy weder te huys.

DE Philisteen vergaderden alle haer 1
heyr te Aphek: ende Israel legerde hem
te a Am in Jesreel.

Ende de vorsten der Philisteen/ ghinghen 2
daer henen met honderden ende met duysenden: ende Dauid ende zijne mannen ginghen achter na by Achis.

Doe spraken de vorsten der Philisteen: 3
Wat sullen dese Hebreen? Achis sprack tot hen: Is dat niet Dauid de knecht Sauls/des Conincks Israel? die nu by my gheweest is iaer ende dach/ en ick en hebbe niets aen hem ghevonden/ sindt der tijt dat hy afgevallen is/tot nu toe?

Doch de vorsten der Philisteen wer- 4
den toornich op hem/ ende spraken tot hem: Laet den man omkeeren/ ende aen c zijn plaetse blijuen/ daer ghy hem henen besteldt hebt/dat hy niet met ons af en trecke ten strijde/ende onse wederpartije worde inde strijdt: want hoe conde hy zijnen heere beter een weten behaghen aendoen/ dan aen de hoofden deser mannen?

Is hy niet die Dauid daer sy van songhen 5
inden repe: d Saul heeft duysent ghellaghen/ Dauid dacrenteghen tien duysent?

Doe riep Achis Dauid/ ende sprack tot 6
hem: Soo warachtich als de Heere leeft/ ick houde v vdelijck/ende uwen wrganck ende inganck met mi inden heyre/ behaecht mi wel/ ende en hebbe niet quaets aen v ghespeurt/ sint der tijt dat ghy tot mi gecomen zijt/ tot nu toe: doch gop en behaecht den vorsten niet.

So keert nu om/ ende gaet henen met vre- 7
den/ op dat ghy niet quaets en doet voor den oogen der vorsten der Philisteen.

Dauid

b Dat verteit de Schrifte daerom op dat sy een pegelie waerschouwe dat hy de navolghende spyeckerije van Samuel recht verstae/ ende wete dat Samuel doot gy. en dat suiker de bouse geest meer soecke ne sse en Saul spyeckt ende doet/ in Samuels persoon ende name. Exod. 22. 18 c 1. Sa. 14. 37 d Dz licht/ is dat op de borst lap des Overpriesters was/ Exo. 28. 1 Nu. 27. 21 e 1 Sam. 20. 27 Saul vraecht raedt eender vrouwerschen tot Endor.

f Dat is/ vichters Exod. 22 ende den zijden rock in de pzie sterlijcke rock/ Exod. 28.

g Ps. 46. 23

h 1. Sa. 15. 28

i 1. Sa. 31. 3

Dauid daerentegen sprack tot Achis: Wat 8
hebbe ick ghedaen / ende wat hebt ghy ghe-
spent aen uwen knecht / sindt der tijdt dat ick
voor u gheweest ben tot nu toe / dat ick niet en
sal comen ende strijden teghen de vianden
mijns heeren des Conincx?
Achis antwoordde / ende sprack tot Dauid: 9
Ick weet het wel: want ghy behaecht mijne
oogen als een engel Gods: doch der Phi-
listeen Oversten hebben ghesept: Laet hem niet
met ons op uden strijdt trecken.
Also maeckt hy nu moogen vroech op / ende 10
de knechten uws Heeren / die met u ghecomen
zijn: ende wanneer ghylieden u moghen
vroech opghemaeckt hebt / dat het licht is / so
gaet heenen.
Also maeckten hen Dauid ende zijne man- 11
nen vroech op / dat sy des morghens wech
souden / ende weder onder Philisteen landt
quamen: de Philisteen daerentegen toghen
op na Jesrael.

Het xxx. Capittel.

1. De Amalekiters plonderen ende verbranden Ziklag. 6. Dauid taecht hen na uyt Gods raedt. 11. Vindt se door het aenlepen eens Amalekiters knechts / 17. ende slaetse. 21. Den roof wordt na Dauids gebieden rechts wtghedeylt / 26. ende den Oversten in Juda gheschencken ghesonden.

De Amalekiters plonderen Ziklag.

Ende nu Dauid des derden daechs 1
quam te Ziklag met zijne mannen: doe
waren de Amalekiters daer in ghemal-
len teghen Zuyden / ende te Ziklag / ende
hadden Ziklag gheslaghen / ende met vyere
verbrandt:
Ende hadden de vrouwen daer wt vroech 2
ghevoert / beyde cleyn ende groot: sy en hadden
doch niemanden ghedoot / maer vroech ge-
dreven ende waren vroech haers weechs.
Doe nu Dauid met t'samen zijne mannen 3
der stadt quam / ende sach dat sy met vyere
verbrandt was / ende hare vrouwen / sonen ende
dochteren ghenanghen waren /
Hief Dauid / ende dat volck dat by hem 4
was / hare stemmen op / ende weenden / tot dat
sy niet meer weenen en conden.
a Want Dauids twee vrouwen waren ock 5
ghenanghen / Achinoam de Jesreelitinsche / ende
Abigail Nabals wijf den Carmeliten.
Ende Dauid was seer bedroeft / want het 6
volck woude hem steenigen: want des gant-
schen volcx ziele was onmilticx / een yegelijck
over zijne sonen ende dochteren. Dauid dan-
noch versterte hem inden Heere zijnen Godt /
ghemerckt sy tot Ab Jathar den priester / 7
hier. Ende doe Ab Jathar den lijfrock
Dauid ghebraeght hadde /
Vraechde Dauid den Heere / ende sprack: 8
Sal ick de krijchlieden nalagen / ende sal ick
se grijpen? Hy sprack: Jaecht hen na: ghy
sult se grijpen / ende verlossinghe doen.
b Doe toech Dauid henen / ende de ses 9
hondert mannen die by hem waren: ende doe
sy quamen aende beke Besor / bleven sommi-
ge staende.
Dauid daerentegen ende de vier hondert 10
mannen taerdden hen nae: de twee hondert
mannen die staende bleven / waren te moede
over de beke Besor te gaen.
c Ende sy vondent eenen Egyptischen man 11
op den velde / dien brachten sy tot Dauid / ende
gauen hem broodt dat hy att / ende dranck
hem niet water:
Ende gauen hem eenen clomp vijgen / ende 12
twee clompen rosinen. Ende doe hy ghege-
ten hadde / quam synen gheest wederom tot hem:
want hy en hadde in dry daghen ende dry
nachten niet ghegheten / ende ghem water
ghedroncken.
Dauid sprack tot hem: Wien behoort ghy 13
toe? ende van waer zijt ghy? Hy sprack: Ick
ben een Egyptisch mensch / eens Amalekiters
knecht / ende mijn heere heeft mij verlaten:
want ick werdt cranck voor dry daghen.
Wy zijn hier ingevallen tegheut Zuyden 14
Crethi / ende nae Juda / ende tegheut Zuyden
Caleb / ende hebben Ziklag verbrandt.
Dauid sprack tot hem: Wilt ghy my ha- 15
nen af leyden tot dese krijchlieden? Hy spract:
Zweert my by Gode / dat ghy my niet en
doodet / noch in mijns heeren handt ouer en
leuert / soo wil ick u henen af leyden tot de
krijchlieden.
Ende hy leyddese henen af: ende siet / sy 16
hadden hen verstroyt op der gantscher aerden /
aten ende dronckē / ende vierden / om alle des
grooten roofs wille dien sy genomen hadden
wt der Philisteen ende Juda landt.
Ende Dauid sloeghse van den morgen aen / Dauid slaet
tot den auondt des anderen daechs / dat de Amalekis-
haerder gheen en ontquam / behalven vier tiers Ziklag gevlon-
hondert jonghelinghen / die vlieden op de ke- bert en vier-
mielen / ende bloden. brant hadden.
Alsoo verloste Dauid alles wat de Ama- 18
lekiters ghenomen hadden / ende zijne twee
vrouwen.
Ende het en faelgeerde aen niemanden / 19
noch cleyn noch groot / noch sonen noch doch-
teren / noch roof / noch alles dat sy ghenomen
hadden / Dauid brachter altemael weder.
Ende Dauid nam de schapen ende runde- 20
ren / ende dreef het voe voor hem wech: ende sy
spraken: Dat is Dauids roof.
Ende doe Dauid tot de tweehondert man- 21
nen quam / die te moede gheweest waren Da-
uid na te volghen / ende aendoe beke Besor ge-
bleven waren / ginghen sy wt Dauid tegheu /
ende den volcke dat by hem was. Ende Da-
uid tradt totten volcke / ende groette sijn vrien-
delijcken.
Doe antwoordden wat boose ende f ley- f Ian. Belials
loose mannen waren / onder die die met Da-
uid ghetoghen waren / ende spraken: Dewijle
dat sy niet met ons getogen en zijn / so en sal-
men hen niet ghenen handen roof dien wy
verlost hebben: maer een yeghelijck neme zijn
wijf ende kinderen / ende gae wech.
Doe sprack Dauid: Ghylieden en sult soo 23
niet doen / mijne broeders / niet dient dat ons de
Heere ghegeven heeft / ende heeft ons behoedt /
ende dese krijchlieden / die tegheu ons ghere- g Iosu. 31.27
sen waren / in onse handen ghegheven. Deut. 20.14
Wie sonde ulieden daerin hooren? g ghe- Iosue 8.27
lijck als der ghener deel is / die neder inden ende 22.8
strijdt ghetoghen zijn / so sal ock zijn het deel 2. Mac. 8.28
der ghener die bode ghereetschap ghebleven Dit was ee
zijn / ende sal ghelijck ghedeylt worden. gebodt recht
Dat is sindt dier tijdt / ende namaels in Numi. 31.27.
Israel een wijse ende recht ghewoyden / tot op doch hier
desen dach. wort het ge
h Ende doe Dauid te Ziklag quam / bruyckt.
sandt hy des roofs den Oversten in Juda h Gen. 14.22
vnde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

zijne vrienden / ende spraeck: Siet / daer hebt ghylieden den seghen handen roof der vyanden des Heeren/

Namelijcken / dien tot Bethel / dien tot 27
Ramoth teghen t Zuyden / dien tot Jathir/

Dien tot Aroer / dien tot Siphamoth / dien 28
tot Esthemoa/

Dien tot Rachal / dien inde steden der Je- 29
rahmeliters / dien inde steden der Keniters/

Dien tot Harma / dien tot Bor Asan / dien 30
tot Athach/

Dien tot Hebron / ende in allen plaetsen 31
daer Dauid ghewandelt hadde met zijne mannen.

Dat xxxj. Capittel.

1. Israel wordt vande Philisteen ghelaghen. 4. Saul doorsteeckt hemselven. 8. Syn lichaem wordt bespott. 11. van die tot Jabes by nachte gehaelt / ende met ssamen zijne sonen eerlijcken begraven.

Hier wordt beschreven Sauls doot/ met zijn dry sonen.

a 1.par.10.1 † and. achters volchden

DE a Philisteen nu / streden teghen Israel: ende de mannen Israels vloden voor de Philisteen / ende vielen verslaghen opt gheberchte Gilboa.

Ende de Philisteen † leyden hen aen Saul 2 ende zijne sonen / ende sloeghen Jonathan/ ende Abinadab / ende ‡ Malchisua / de sonen Sauls.

b Ende de strijdt werdt hardt tegen Saul/ 3 ende de schutters schoten op hem met boghen/ ende werdt seer ghewont vande schutters.

b 1.Sa.24.14

Saul doorsteeckt hemselven. 2.Judic.9.54

Doe spraeck Saul tot zijnen wapendzager: 4 c Treckt v zweerdt uit / ende doorsteeckt mij daermede/ dat dese onbesnedene niet en come/ ende mij doorsteken / ende dzijnen eenen spot met mij: doch zijn wapendzagher en wolde niet / want hy vreesde hem seer. Doe nam Saul het zweerdt/ende viel daer in.

5 Doe nu zijn wapendzagher sach dat Saul doot was / viel hy ock in zijn zweerdt/ ende sterf met hem.

6 Alsa sterf Saul / ende zijne dry sonen/ ende zijn wapendzagher/ ende alle zijne mannen te ghelijck op desen dach.

7 Doe nu de mannen Israels/die op d tgene zyde der leechten/ende op ghene zyde der Jordanen waren/saghen dat de mannen Israels ghevloden waren / ende dat Saul ende zijne sonen doodt waren/ verlieten sy de stede/ende vloden ock: also quamen de Philisteen ende woonden daerinne.

8 c Des anderen daechs quamen de Philisteen Sauls de verslaghene uit te trecken / ende vonden Saul ende zijn dry sonen ligghen op het gheberchte Gilboa.

9 Ende hieuwen hem zijn hooft af/ ende roghen hem zijn wapen uit / ende sondense in der Philisteen lande rondtom / te vercondigen in den huyse haerder afgoden/ende onder den volcke.

10 Ende leyden zijn harnasch int huys Astaroth: daerenteghen zijn lichaem hinghen sy opder muren te Bethsan.

11 Doe die te † Jabes in Gilead hoorden/wat de Philisteen Saul ghedaen hadden/

12 ‡ Maeckten sy hen op/wat strijdbare mannen waren/ende gingen den gansschen nacht/ ende namen de lichamen Sauls ende zijner sonen vander muren te Bethsan / ende brachten se te Jabes ende g † verbrockten se aldaer.

13 Ende namen haer ghebeenten/ende begroven se onder den boom te Jabes / ende vasten den seuen daghen.

¶ Eynde des eersten Boecx Samuels.

¶ HET TWEEDE Boeck Samuels.

Dat eerste Capittel.

1. De vercondiger van Sauls ende Jonathans doodt/wordt van Dauid gedoodt/ 17. ende spreeckt beweent ende beclaecht.

a Dauid. a1.Sa.30.17

NAe de doot Sauls/doe Dauid van 1 a den slach der Amalekiters weder gheccomen was/ende twee daghen te Ziklag ghebleuen was/

Sauls ende Jonathans doodt werdt Dauid vercondicht.

Siet/ doe quam aenden derden daghe een 2 man uit den heyre van Saul/met verscheurde clederen / ende aerde op zijn hooft: ende doe hy tot Dauid quam / viel hy ter aerden/ ende badt aen.

Dauid nu spraec tot hem: Van waer comt 3 ghy? Hy spraeck tot hem: Uit den heyre Israels ben ick ontloden.

Dauid spraeck tot hem: Segt my/hoe gaet 4 het toe? Hy spraeck: Het volck is ghevloden vanden strijde / ende veel volcx is ghevallen: daertoe is Saul doot/ ende zijn sone Jonathan.

Dauid spraeck totten jonghelinck die hem 5 sulcx seyde: Waervan weet ghy dat Saul ende zijn sone Jonathan doodt zijn?

De jonghelinck die hem sulcx seyde/ spraec: 6 Ick quam onverhoeds opt gheberchte Gilboa/ende siet/Saul leende hem op zijn spiesse/ ende de waghenen ende ruyteren iaechden achter hem henen:

7 Ende hy keerde hem om/ende sach my/ende riep my: ende ick spraeck: Hier ben ick.

8 Ende hy spraeck tot my: Wie zijt ghy? Ick spraeck tot hem: Ick ben een Amalekiter.

9 Ende hy spraeck tot my: Treedt tot my/ende doodt my: want ick ben ghedrongen rondom/ende mijn leuen is noch gantsch in my.

10 Doe tradt ick tot hem / ende doodde hem: want ick wiste wel dat hy niet leuen en conde na zijnen valle. Ende nam de kroone van zijnen hoofde/ende het armgheswijde van zijnen arme / ende hebbe het hier gebracht tot mijnen heere.

11 a Doe vatte Dauid zijne clederen / ende verscheurdese / ende alle mannen die by hem waren.

12 Ende droeghen b leet/ ende weenden/ ende vasteden tot auonds/ over Saul ende Jonathan zijnen sone/ ende over het volc des Heeren / ende over het huys Israels / dat sy door het zweerdt ghevallen waren.

13 Ende Dauid spraeck totten jonghelinck die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

her hem seyde: Dan waer sijt ghy? Hy sprack: Ick ben eens vremdelincx: eens Amalekiters sone.

1.sa.30.15

Dauid sprack tot hem: c Hoe/ dat ghy niet 14
ghevreest en hebt uwe hant te legghen aen den
ghesalfden des Heeren/ hem te verderven?

wt.24.6.10

Ende Dauid sprack tot sijnen iongelingen 15
een: d Vlect toe/ende slaet hem: ende hy doorch
hem dat hy sterf.

2.sam.12.37
dede 19.22

Doe sprack Dauid tot hem: Dy bloet sy op 16
uwen cop: e want uwen mondt heeft teghen
u seluen ghesproken/ende ghesept: Ick hebbe
den ghesalfden des Heeren ghedoodt.

Ende Dauid clachde dese clagghe over 17
Saul ende sijnen sone:

Ende beual men soude de kinderen Juda 18
den f Boghe leeren: hier/het staet gheschreuen
inden boeck g der Oprechticken.

De edelste in Israel sijn op uwer hooghe 19
ten verslaghen: hoe sijn de helden ghevallen?

h Segt het niet tot Gath/ vercondicht het 20
niet opde strate tot Askilon: dat hen niet en
verblijden de dochteren der Philistren/ dat
niet vrolijck en sijn de dochteren der onbe-
sneden.

Gy berghen tot Gilboa: Yet en moet 21
noch dauwen noch regenen op u/noch ackers
sijn daer hefoffers van comen: want aldaer
is de helden haren schildt afghevlaghen: den
schildt Sauls/ gheijckt als en ware hy niet
ghesalft metolye.

i Den boghe Jonathans en heeft nopt ge- 22
volt/ende het swaerdt Sauls en is nopt
volch weder gecomen vanden bloede der ver-
slaghenen ende vanden vette der helden.

Saul ende Jonathan vrienthaer ende lief- 23
lick in haren leuen/ en sijn ooch inden doodt
niet gheschevden: lichter dan den arent/ ende
stercker dan leeuwen.

Gy dochteren Israels weent over Saul/ 24
die u cleedde met rosijnwerwe sijnwerlijck/en-
de vercierde u met gulden cleynoyen aen
uwe cleederen.

Hoe sijn de helden ghevallen inden strijdt: 25
Jonathan is op uwe hoechten verslaghen.

Het is mij leet om uwent wille/mijn broe- 26
der Jonathan: ick hebbe groote vreucht ende
vrolijckheyt aen u ghehadt: u liefde is mij
sonderlinghes gheweest dan vrouwen liefde.

Hoe sijn de helden ghevallen/ende de 27
strijdbare ommecomen?

Dat 2. Capittel.

a Dauid treckt wt Gods raet in Hebzon/wort ghesalft tot een Coninck over Juda: 5. ende prijst voorthaer de beldaedt der burgheren Jabes. 8. Hoosseth wordt Coninck over Israel/ 14. zijn Hooftman Abner rechter een bloedich spel/ ende 18. voorstreckt Asahel/ 24. ende en can Joab ende Abisai ontloopen.

Dna desse gheschiedenisse a vraechde Da- 1
uid den Heere/ ende sprack: Sal ick he-
nen op trecken in eene der steden Juda?
Ende de Heere sprack tot hem: Treckt op.
Dauid sprack: Waer henen? Hy sprack: Na
Hebzon.

Alsoo trock Dauid daer henen/met sijn 2
twee wijuen/ Ahinoam der Jesreelitischen/
ende Abigail Nabals des Carmelitens wijf.

Ghelijcke leydde Dauid ock de mannen 3
die hy ghen waren opwaerts/ een yeghelijck
met sijnen huyse/ ende woonden in de steden
Hebzon.

4 b Ende de mannen Juda quamen/ ende 1.mac.2.57
salfden aldaer Dauid tot een Coninck over
het huys Juda. Ende doe het Dauid wordt
aenghesept/ c dat die van Jabes in Gilead c 1.Sa.31.13
Saul begrauen hadden/

5 Dauid dy boden tot hem/ ende liet hen seg-
gen: Ghesegheut sijt ghy den Heere/ dat ghy
sulcke barmhertichept aen uwen heere Saul
ghedaen/ende hem begrauen hebt:

6 So doe nu de Heere aen v barmhertichept
ende trouwe: ess ick wil v ooch goet doen/dat
ghy sulcx ghedaen hebt:

7 Soo sijn nu uwe handen ghetroost/ ende
weest dapper ende coen: want uwe heere Saul
is doot/ soo heeft mp het huys Juda tot een
Coninck ghesalft over hen.

8 Abner nu/ de sone Ner/ die Sauls heldt-
hooftman was/ nam Isboseth Sauls sone/
ende leydde hem d † door het heyr/ d † and. na

9 Ende maeckte hem tot een Coninck over Mahanaim
Gilead/ Assuri/ Jesreel/ Ephraim/ Ben Ja-
min/ende over gantsch Israel.

10 Ende Isboseth Sauls sone was veertich Isboseth is
iaer oudt/doe hy Coninck werdt over Israel/ Coninc over
ende regeerde twee iare: daerentegen het huys Israel twee
Juda hielt het met Dauid. iaer.

11 e Den tijdt nu die Dauid Coninck was te e 2.Sam. 5.5
Hebzon over het huys Juda/ was seuen iaer
ende ses maenden lanck.

12 Ende Abner/ de sone Ner/ tooch wt/ met
sijnen de knechten Isboseths/ des soons
Sauls/ wt den heyre na Gibeon.

13 Ende f Joab/ de sone Zeru Ja/ tooch wt/ f 1. par. 11.6
met sijnen de knechten Dauids/ ende qua- Abner ende
men re hoope bijden g † poel te Gibeon: ende Joab comen
leyden hen/ dese op dese zijden des poels/ ge- te samen.
ne op ghener zijden. g † and. piscinas

14 Ende Abner sprack tot Joab: Laet hen de
tonghers opmaken/ ende voor ons spelen.
Joab sprack: Wel aen/ het ghelde wel.

15 Doe maeckten hen op/ ende gingen heuen/
een gheraelt twaelf wt Ben Jamin/ van
Isboseth Sauls soons deel/ ende twaelf van
den knechten Dauids:

16 Ende een yeghelijck greep den anderen bij
den cop/ ende stiet hem sijn sweerdt in sijn
sijde/ ende vielen met malcanderen. Daerom
wert de plaetse genoemt h Helkath Hazurim. h Dat is/ veld
17 Ende daer verhief hem een seer harden ackers der Dar-
strijdt in dien daghe. Abner ende de mannen sten oft helde.
Israels werden ghesla ghen/ door de knechten
Dauids.

18 Aldaer waren ook bij sijne Zeru Ja/ Joab/
Abisai/ ende Asahel: Asahel dan was van lichte
voeten/ als een rher opden velde/

19 Ende naechde Abner na/ ende en weech
niet van Abner/ noch ter rechter noch ter
slincker handt.

20 Doe keerde hem Abner om/ ende sprack:
Zijt ghy Asahel? Hy sprack: Ja. Asahel Jo-
abs broeder.

21 Abner sprack tot hem: Isaecht v weech dier 2.Sam. 23.
een/ter rechter oft ter slincker handt/ende neemt 13.24
voor v der iongeren een/ ende neemt hem sijn
harnasch: doch Asahel en wonde niet van hem 1.par.11.26
af laten.

22 Doe sprack Abner voorder tot Asahel:
Isaecht v daruan: waerom wilt ghy dat ick
v ter aerden sla? ende hoe dorfte ick mijn aen-
sicht opheffen voor uwen broeder Joab?

Doen

Dauids kinderen. Samuel II.

Abner doot Asahel 2. Sam. 3. 27 ende 20. 10 † and. onder ꝛon hyssse ribbe]

Doch hy en woude niet wijcken. 1 Doe 23 stack hem Abner achter hem met eener spiesse † in zynen buyck / dat de spiesse door hem ginck: ende hy viel aldaer/ende sterf voor hem: ende wie aende plaetse quam daer Asahel doot lach/die stont stille.

Ende Joab ende Abisai iaechden Abner na/ 24 tot dat de Sonne onder ghinck. Ende doe sy quamen opden berch Amma / die voor Giah leyt/opden weghe na der woestijne Gibeon/

Vergaderden hen de kinderē Ben Jamins 25 achter Abner henen / ende werden een hoopken/ende traden op eens berchs spitze.

Ende Abner riep tot Joab/ende sprac: Sal 26 dan het zwaerdt sonder ende verslinden? weet ghy niet dat hier naeals mocht meer iammers worden? hoe langhe en wilt ghy den volcke niet seggen / dat het af late van zynen broederen?

Joab sprack: Soo warachtich als Godt 27 leeft / hadt ghy heden mozghen soo gheſproken / het volck hadde een yegelick van zynen broeder afghelaten.

2 Sa. 20. 22

1 Ende Joab blies de basuynen/ ende alle 28 dat volck stont stille/ende en iaechden Israel niet meer na/ende en streden oock niet meer.

Abner dan ende zijne mannen gingen den 29 selven ganschen nacht ouer het vlacke veldt/ ende ginghen ouer de Jordane/ende wandelden door het gantsche Bichron/ende quamen inden legher.

Joab oock keerde hem van Abner / ende 30 vergaderde het gantsche volck: ende daer ghebraken aen de knechten Dauids negenthien mannen/ende Asahel.

Daerentegen de knechten Dauids hadden 31 ghelaghen onder Ben Jamin/ ende de mannen Abner/dat daer dry hondert ende tseſtich mannen waren doot ghebleuen.

Ende sy namen Asahel op / ende begroe- 32 ben hem in zijns vaders graf te Bethlehem: ende Joab met zijne mannen ghinghen den gantschen nacht / dat hem † het licht aenbrack te Hebron.

in tan. de dach aanscheen

Dat. ij. Capittel.

1. Van den stande des huys Dauids en Sauls. 2. Item van Dauids kinderen tot Hebron ghebozen. 7. Abner van wegen Rizpa Sauls bywijf beschulden. 12. Valt tot Dauid. 17. Wonder hem het heere Israels ende Ben Jamins toe/ 20. ende bozde van hem eerlycken / met tsamen Michal die hy mede brengt / ontfanghen. 23. Joab wt misgunst ende haet / doorsteeckt hem lustelycken. 28. wordt met bloecken bezwaert. 32. ends moet met tsamen den gantschen volcke / wt bevel des Conincx / 35. dien dese dast qualyck bevalt / leedt dzaghen.

Hoe daer was eenen langen crijch tus- 1 schen den huyse Sauls ende den huyse Dauids. Dauid ymmers ghinck ende nam toe / ende het huys Sauls ghinck ende nam af.

Dauids kinderen; 2 1. par. 3. 1 2. Sam. 3. 1-4

Ende Dauid werden kinderen gheboren 2 te Hebron: zijn eerstegheboren sone/Ammon/ der Jesreelitischen:

De ander/ Chileab/ van Abigail Nabals 3 wijf des Carmeliten: de derde Absalom / de sone Maacha/der dochter Thalmai/des Coninex te Gesur:

Ps. 27. 8

De vierde Adonia/de sone Hagith: de vijf- 4 ste/Saphatia/de sone Abital:

De seste/ Jethream / van Egla den wijfe 5 Dauids: dese zyn Dauid geboren te Hebron.

Als nu den kryeh was tusschen den huyse 6 Sauls ende den huyse Dauids / steerckte Abner het huys Sauls.

Ende Saul † hadde een bywijf die heet Rizpa 7 pa/een dochter Aia. Ende [Isboseth] sprack tot Abner: Waerom slaept ghy by mijns vaders bywijf?

Doe werdt Abner seer toornich ouer dese 8 woorden Isboseths ende sprac: Ben ick dan een hondshop/ick die tegen Juda/aenden huyse Sauls vaders / ende aen zijne broederen ende vrienden barmhertigheyt doe/ende en hebbe u niet in Dauids handen ghegheuen/ ende ghy reckent my heden eenighe misdaet toe / om eener vrouwen wille?

Godt doe Abner dit ende dat / wanneer ick 9 niet en doe / c als de Heere Dauid ghesworen heeft/ c 1. Sa. 15. 28

Dat dat Coninckrijcke van den huyse Sauls 10 ghenomen worde/ende den stoel Dauids opgherichtet worde ouer Israel ende Juda/van Dan tot Berseba toe.

Doe en conde hy hem voortaen geen woort 11 voorder antwoorden / soo vreesse hy hem voor hem.

Ende Abner sandt boden tot Dauid voor 12 hem/ende liet hem seggē: Wiens is het lant? ende sprack: Maecht u verbondt met my: siet / myn handt sal met u zijn / dat ick tot u keere het gantsche Israel.

Hy sprack: Wel / ick wil een verbondt met 13 u maken: doch eenderley dinck bidde ick van u / dat ghy myn aengheslicht niet en siet/ ghy brengt dan te voren tot my Michal/ Sauls dochter/ wanneer ghy comt myn aengheslicht te sien.

Ock sandt Dauid boden tot Isboseth 14 den sone Sauls/ende liet hem seggen: d Gheef my my myn wijf Michal weder / dat ick my d 1. Sa. 18. 27 vertrouwet hebbe met hondert voorhuyden der Philisteen.

e Isboseth sandt henen / ende liet sy nemen 15 e 1. Sa. 25. 44 van den manne Paltiel/den sone Lais.

Ende haer man ginc met haer/ende weende 16 de haer na tot Bahurim toe. Doe sprack Abner tot hem: Keert wederom ende gaet weder ende hy keerde wederom.

Ende Abner hadde een reden met de Oud- 17 ste in Israel/ende sprack: Ghy hebt te voren langhe na Dauid ghepoocht/ dat ys Coninck ouer u ware.

Doo doet het nu: want de Heere heeft van 18 Dauid gesyt: Je wil myn volck Israel verlossen door de handt Dauids myns knechts/ vander Philisteen handt/ende van alle haerder vyanden handt.

Ock sprack Abner voor den oren Ben- 19 Jamins: ende ghinck oock henen te spreken voor de oren Dauids tot Hebron/alles wat Israel ende den gantschē huyse Ben Jamins wel behaechde.

Doe nu Abner te Hebrō tot Dauid quam/ 20 ende met hem twintich mannen/ maecte hem Dauid een maeltyt.

Ende Abner sprack tot Dauid: Ick wil my 21 op maken ende henen gaen/dat ick her gantsche Israel tot mijnen heere den Coninck vergaders / ende dat sy een verbondt met u maken/op dat ghy Coninck zijt/als het uwe ziele begheert. Alsoo liet Dauid Abner van hem/ dat hy henen ginghe met vreden.

Ende

Ende siet/ de knechten Dauids en Joabs 22
quamen van de krijchslieden/ ende brachten
met hen eenen grooten roof: ende Abner en
was nv niet by Dauid te Hebron/ maer hy
hadde hem van hem gelaten/ dat hy met vre-
e 2.Sam.3.4 de wech ghegaen was.
f Doe dan Joab ende het gantsche heyr met 23
hem gecomen was/werd hem geseyt/ dat Ab-
ner de sone Ners/ totten Coninck ghecomen
was/ende hy hadde hem van hem ghelaten/
dat hy met vreden was wech ghegaen.
Doe ginck Joab totten Coninck in/ende 24
sprack: Wat heft ghy ghedaen: siet/Abner is
b tot v gecomen: waerom hebt ghy hem van
b ghelaten/dat hy is wech ghegaen:
Kent ghy Abner den sone Ners niet: want 25
hy is gecomen/v te overreden/dat hy beken-
ne vnsen vtganck ende inganck/ ende verne-
me alles wat ghy doet.
Ende doe Joab van Dauid wtghinc/sandt 26
hy boden Abner na/ dat sy hem wederom
i 2.Sam.3.27 keerden van Bozhatira/ende Dauid en wiste
daer niet af.
g Als nv Abner weder tot Hebron quam/ 27
Joab hy hem heymelicken met hem sprake: en stack
i 2.Sam.2.23 hem aldaer in h t den buyck/dat hy sterf/ vm
k 2.Sam.3.30 dat Asaheels bloet wille.
Doe dat Dauid daer na vernam/ sprack 28
l Ick ben ontschuldich/ ende myn Co-
nincryck voor den Heere eewichlijck/aenden
bloede Abners/des soons Ner.
Het valle daerenteghen op den cop Joabs/ 29
ende op zijns vaders gantsche huys: en daer
en moet niet aphouden inden huyse Joabs
die een eytervloet ende melaetheyt hebbe/ en-
de by den stock gae/ende door het zweerdt
valle/ende een broodt ghebreck hebbe.
Also verwrochten Joab ende zijn broeder 30
Abisai/Abner/daerom dat hy haren broeder
Asahel gedoot hadde inden strijdt te Gibeon.
Dauid dan sprac tot Joab/ende allen den 31
volcke dat met hem was: m Scheurt vwe
cleederen/ende gordt sacken om v/ en draecht
leedt aen Abner: ende de Coninck ginck ach-
ter de bare.
Ende doe sy Abner begroenen tot Hebron/ 32
hief de Coninck zijn stemme op/ ende ween-
de by Abners graf: ende alle dat volck ween-
de oock.
Ende de Coninck verlaechde Abner/ ende 33
sprack: Abner en is niet ghestorven gheliick
als een sot sterft.
Vwe handen en zijn niet ghebonden/ vwe 34
voeten en zijn niet in n t yseren ghelaten:
ghy zijt ghevallen gheliick alsmen voor boose
schalcken valt. Doe beweende hem alle dat
volck noch meer.
Doe nv alle dat volck binnen quam/ met 35
Dauid te eten/doe het noch hooch dach was/
zwoer Dauid/ende sprack: Godt doe my dit
ende dat/so ich broodt oft yets wat smake/eer
de Sonne ondergaet.
Ende alle het volck bekende het/ende het 36
beliet hen oock wel/ alle dat goede/ dat de
Coninck dede voor de oogben des gantschen
volcks.
Ende alle dat volck ende gantsch Israel 37
merckten dies daechs/dat het vanden Co-
nincryck niet en quam/ dat Abner de sone Ners
ghedoodt worden.

38 Ende de Coninck sprack tot zijne knechten:
Weet ghy niet dat op desen dach een vorst
ende groot man ghevallen is in Israel:
39 Ick/ ick ben noch o t teerder/ ende een ghe-
salfde Coninc/ p t so zijn my de mannen q de
kinderen Zeruia overdrachlijck: de Heere ver-
gelde dien/ die het boose doet/ na zynder
boosheyt.

o t and. clepnlijck/
p t and. doch de mannen, &c. zijn my te hardt.
q 2.Sa.19.22

Dat iij. Capittel.

1. Isboseth Sauls sone wordt van zijne hooftlieden Baena ende Rechab/ verraderlijcken doodgeslagen/ 8. ende wordt zijn hooft aenden selven van Dauid ghewroken.

1 DOe nv Sauls sone hoorde dat Abner
tot Hebron doot ware/ werdt zijne han-
den mat/ en gantsch Israel verschrickte.
2 Daer waren dannoch twee mannen hooft-
lieden over de krijgers/ onder de sone Sauls/
d eene hiet Baena/ de ander Rechab/ sonen
Rimon des Berothiters / vit den kinderen
Ben Jamins: want Beroth werdt oock on-
der Ben Jamin gherekent.
3 Ende de Berothitters waren gevloden na
Gethaim/ ende woonden aldaer gastswijse/
tot heden inden dach.
4 a Sock hadde Jonathan/ de sone Sauls/
eenen sone/ die was lam aen de voeten/ ende
was vijf iaer oudt/doe het geschiedt van Saul
ende Jonathan vit Jesreel quam/ ende zijn
voester hem opnam/ ende vluchtede: ende in
dien als sy haer haestede ende vluchtede/ viel
hy/ende wert hinckende/ ende hy hiet jMe-
phi Boseth.
5 So gingen vit de sonen Rimon des Bero-
thiters/Rechab ende Baena henen/ende qua-
men ten huyse b Isboseths/ doe de dach aent
alderheetste was/ ende hy lach op zijnen leger
inden middaghe.
6 Ende sy quamen int huys om tarwe te
halen/ ende staken hem c t inden buyck/ende
liepen wech.
7 Want doe sy int huys quamen/ lach hy op
zijn bedde in zijn slaepcamer/ende staken hem
doot/ende hieuwen hem den cop af: ende na-
men zijnen cop/ende gingē henen des weechs
opden blacken belde/den gantschen nacht.
8 Ende brachten het hooft Isboseths tot
Dauid te Hebron/ ende sprakē totten Co-
nincryck: Siet/ daer is het hooft Isboseths
Sauls sone/ vws vyants/ die na vwer zielen
stont: De Heere heeft heden mijnen heere den
Coninc gewroken aen Saul en aen zijne zade.
9 Doe antwoordde hen Dauid: Soo waer-
achtich als de Heere leeft/ die mijn zielc vit al-
le dwoefenisse verlost heeft/
10 Ick greep dien / d die my vercondichde/
ende sprack: Saul is doot: ende meynde/ hy
ware een goet bode: ende verwrochte hem te
Ziklag/ dien ick sonde bodenloon gheven.
11 Ende dese godtloose lieden hebben eenen
rechtveerdigen man in zijnen huyse/ op zijnen
legher verwrocht: Ja/ en sonde ick dies bloet
niet opsoecken van vwen handen/ ende v van
der aerden afdoen?
12 Ende Dauid gheboodt zijnen jonghelin-
ghen: die verwrochdense/ ende hieuwen hen
handen ende voeten af/ende hinghense op aen
den poel te Hebron. Nv het hooft Isboseths
namen sy/ ende begroenen het in e Abners graf
te Hebron.

Baena ende Rechab hooftlieden Isboseths.

jMephi Boseth/ Jonathans sone.
a 2.Sam.9.3

Isboseth wordt verraderlijcken doodt van Baena ende Rechab.
b 2.Sam.2.8
c t and. onder de buyste ribbe.

Dauid straft de moorderaers Isboseths.
b 2.Sa.1.15

e 2.Sa.3.32

jj Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat v. Capittel.

1. Dauid wordt gheſalft tot een Coninck ouer gantsch Israel/ 6. wint de burcht Sion. 11. ende bouwt een coninclijck huys/ 13. krijcht wt meer wijuen ende bywijuen meer kinderen/ 17. ende slaet tweemael/ wt raet ende hulpe des Heeren/ de Philisteen.

ENde alle stammen Israels quamen tot 1 Dauid te Hebron/ende spraken: a Siet/wy zijn wy ghebeents ende uwes vleeschs.

a 1.par. 11.1 ende 12.23

Dat oock te voozen/doe Saul Coninc 2 ouer ons was/voerdet ghy Israel wt ende in: so heeft b de Heere gheſept: b Ghy sult mijn volck Israel hoeden/ende sult een Herroghe zijn ouer Israel.

b psal.78.71

Ende alle Oudtſte in Israel quamen tot 3 den Coninc in Hebron: ende de Coninc Dauid maeckte een verbondt met hen te Hebron/ voor den Heere/ende sy ſalfden Dauid tot een Coninck ouer Israel.

c 1.Reg.2.11

Dertich iaer was Dauid oudt doe hy Co- 4 ninck wert/ c ende regeerde veertich iaer.

Te Hebron regeerde hy ſeuen iaer ende ſes 5 maenden: ouer Juda ende te Jeruſalem regeerde hy drij ende dertich iaer/ ouer gantsch Israel ende Juda.

Ende de Coninck tooch henen met zijne 6 mannen na Jeruſalem/ tegen de Jebuliters/ die inden lande woonden. Doch sy spraken tot Dauid: Ghy en sult hier niet in comen/ d † maer blinde ende lamme ſullen d af drijuen: (dat meynden sy doch/ dat Dauid daer niet in en ſoude comen.)

d † aud. ghy drijft dan de lamme ende blinde af. Dese blinde en lamme zijn haer afgoden ghewrocht/ welcke sy Dauid te spijt/ en tegen hē op de mueren ſtelden/als hare patroonen/ dieſe beſchutten ende beſchermē ſouden: gelijck als men ub ter tijt met de beelde der Heyligher doet. R. d. Ghy en krijcht met met ons/ maer met onſe goden: biedt d met hē/ sy ſullen d wel weeren. Hier dat sy de ſelue Blinde ofte Lamme geheeten hebben/ maer de gheeſt Gods/ inden genen die daer ins de hiſtorien beſchreuē hebben/ noemt ſe alſo.

Dauid woonde inde burcht/ende noemde ſe Dauids ſtadt. Ende hy timmerde rontsom van Millo/ende van binnen.

7 Dauids ſtadt.

e 1.par.11.6 Dit zijn haetſtige afgebzoken woozden/ alſoo men in bzeuchdē ende treuren plach de ſpieuen: of hy seggheu wonde/ dien ſalt wel ende ſonderlijck gehoont wozden.

Ende Dauid guick/ende nam toe/ende de 10 Heere de Godt Zebaoth was met hem.

f Leuit.21.18

g Ende Hiram de Coninck te Tyro ſandt 11 boden tot Dauid/ ende cederen boomen ter wandt/ ende timmerlieden ende ſteenhouwers/dat sy Dauid een huys bouweden.

g 1.par.14.1

Ende Dauid mierckte dat hem de Heere 12 een Coninck ouer Israel beneſticht hadde/ ende zijn Coninckrijcke verhoocht/ om zijn volck Israels wille.

h 2.Sam. 3.2

h Ende Dauid nam noch meer wijuen 13 ende bywijuen te Jeruſalem/ daer na als hy van Hebron gecomen was/ende hem werden noch meer ſonen ende dochteren ghebozen.

i 1.par.3.5

i Ende dat zijn de namen dier/ die hem te 14 Jeruſalem ghebozen zijn: Samua/ Sobab/

k Luce 3.31

k Nathan/ Salomo/

Jebehar/ Eliſua/ Nepheg/ 15

Japhia/ Eliſama/ Eliada/ Eliphelelth. 16

l 1.par.14.8

l Ende doe de Philisteen hoozden darmen 17 Dauid tot een Coninck ouer Israel gheſalft hadde/ toghen sy alle op/ Dauid te ſoecken. Doe dat Dauid vernam/ tooch hy af in een burcht.

Doch de Philisteen quamen/ende lepden 18 hen neder inde leechte Rephaim.

m 1.Sa. 23.2 2.Sam.2.1

m Ende Dauid vraechde den Heere/ ende 19 ſprack: Sal ic op trecken tegen de Philisteen/ ende wilt ghyſe in mijn handt gheuen? De Heere ſpraeck tot Dauid: Treckt op: ick wil de Philisteen in uwe handen gheuen.

n Ende Dauid quam te Baal Phazim/ ende 20 floechſe aldaer/ ende ſpraeck: De Heere heeft de mijn vyanden voor ms van malcanderen geſcheurt/ ghelijck als hen de wateren van malcanderen ſcheuren: daerom heetmen de ſelue plaetſe o Baal Phazim.

n 2.Sam.5.20 o Ghebroken heer.

Ende sy lieten hare afgoden aldaer: Dauid 21 p damoch ende zijne mannen namenſe op.

p De Philisteen damoch toghen weder- 22 om op/ ende lepden hen neder inde wechte Rephaim.

Ende Dauid vraechde den Heere/die ſprac: 23 Ghy en sult niet op trecken/ maer omtrint van achter tot hen/ dat ghy aen hen comt teghen de q † moerbeſſeboomen ouer.

q † moerbeſſeboomen.

Ende wanneer ghy hoozen ſult het ruyſ- 24 ſchen opde r † tacken der moerbeſſeboomen gaen/ ſo c † weeſt dapper: want de Heere is dan wtgegaen voor d henen/ te ſlaen het heyr der Philisteen.

r † tacken. s Ghebroken heer.

Dauid dede als hem de Heere ghebodē 25 hadde/ ende floech de Philisteen/ van Geba aen/tot dannen comt te Gaſer.

Dat vj. Capittel.

1. De Arcke Gods wordt ghehaelt van Gibea/ 9. die bryngt Vſa/ dieſe aenroert/ den doot: 10. ſy Obed Edom/ dieſe herbeecht/ des Heeren ſeghen. 12. Dauid ghesterckt/ laetſe daer na in zijn ſtadt halen/ 16. ſpringt ende danſſet voor den Heere/ 20. ende weert dan zijn wijf Michal verachte.

1 ENde Dauid a vergaderde wederom al- le ionghe manſchap in Israel/ dertich duyſent:

a Ghebroken heer.

2 Ende maeckte hem op/ ende ghinck henen met allen volcke dat by hem was/ Dauiden a Judas burgheren Juda/ dat hy de b † Arcke Gods b Ghebroken heer. van daer op halen ſoude/ welcx naem heet: Den naem des Heeren Zebaoth woont daer op c † bouen den Cherubim.

c † Ghebroken heer.

3 d Ende sy lieten de Arcke Gods voeren op eenen nieuwen wagben/ ende harden ſe wt den huyſe Abi ſadab/ die te Gibea woonde: Vſa ende Ahio/ de ſonen Abi Nadab/ dreuen den nieuwen waghen.

d 1.par.13.7

4 Ende doe sy hem met de Arcke Gods wt den huyſe Abi Nadab voerden/ die tot Gibea woonde/ ende Ahio voor de Arcke Heren ginck/

5 Speelde Dauid ende het gantſche huys Israels voor den Heere henen/ met alderley ſnarenſpel van dennen houte/ met harpen ende pſalteren/ ende tamboziinen/ende ſchellen/ ende cymbalen.

6 f Ende doe sy quamen ter ſchuuren Na- chon/g greep Vſa toe eñ hielt de Arcke Gods wt: want de rinderen traden ter zijden wt.

f 1.par.13.9 g Ghebroken heer.

7 Doe bergrimde den toorn des Heeren ouer Vſa/ende Godt floech hem aldaer/ om zijns h † vermetenheyts wille/ dat hy aldaer ſtonf bpder Arcken Gods.

h † vermetentheyts wille.

8 Doe wordt Dauid bedroeft/ dat de Heere ſulck een ſcheure aen Vſa dede: ende hiet de ſelue ſtede/ Pere; Vſa/tot op deſen dach.

9 Ende Dauid vreeſde den Heere voor den dies daechs/ende ſpraec: Hoe ſal de Arcke des Heeren tot my comen?

10 Ende en wouldeſe niet laten tot hem bren- gen inde ſtadt Dauids/ maer hieſe brenghen int huys Obed Edom des Gathiters.

Ende

Ende doe de Arcke des Heeren drie maen-
den bleef in Obed Edoms des Gathiters
Godt segent huys/ende alle dat hem toe-
behoorde/ om Arckens Godts willen.
k Doe gingh hy henen/ ende haelde de Arcke Godts uyt den huyse Obed Edoms opwaerts inde stadt Davids/ met vreuchden.

Ende doe sy henen gingen met de Arcke des Heeren ses † gangen / offerde men eenen ossen ende een vet schaep.

Ende David danste met aller macht voor den Heere henen/ende was begort met eenen lijnen ephod †.

Ende David met sijnen gantschen Israel voerden de Arcke des Heeren op / met vreuchden ende basuynen.

Ende doe de Arcke des Heeren inde stadt Davids quam / sceek Michal / de dochter Sauls/ door de vensters/ende sach den Coninc David springen ende dansen voor den Heere/ ende verachtede hem in haer herte.

Doe sy nu de Arcke des Heeren in brachten/ setten sy die in haer stede midden inder tenten / die David voor haer hadde opgeslagen; ende David offerde brandtoffer ende dancoffer voor den Heere.

Ende doe David hadde volbrocht den brandtoffer ende dancoffer/ seghende sy dat volck in den naem des Heeren Zebaoth.

Ende deylde uyt allen volcke/ende der heyr Israels / beyde mannen ende vrouwen/ eenen yeghelicken eenen broodtcoeck/ ende een stuck vleesch / ende een neussel wyns. Doe ginck alle dat volck henen een yeghelijck in sijn huys.

Doe nu David weder quam/ sijn huys te segenen/ginck Michal de dochter Sauls uyt hem tegen / ende sprack: Hoe eerlijck is heden de Coninck van Israel geweest/ die hem voor den maechden sijner knechten ontbloot heeft/ gelijck als hen de † loose lieden ontbloten?

David dan sprack tot Michal: Ick wil voor den Heere spelen / die my verkoren heeft voor uwen vader/ende voor alle sijnen huyse/ dat hy my bestelt heeft een Vorst te zijn over het volck des Heeren over Israel.

Ende ick sal noch q geringer worden dan also / ende sal neder sijn in mijne oogben/ ende mesters maechden daer ghy van gheseyt hebt/ tot eeren worden.

Doch sy Michal Sauls dochter en hadde sijnen kindt/ tot aen den dach haers doots.

Dat viij. Capittel.

1 David neemt hem voor / den Heere een huys te timmeren/ 4 dat wort hem van den Heere voorhouden/ 12 die op sijnen soneghe sparet. 18 David seyt den Heere danck/ 25 ende bidt dat hy sijn toesegynghe volbringhen.

Als nu de Coninck in sijn huys sat/ ende de Heere hem ruste gegeven hadde van alle sijne vyanden rondom/

Sprack hy totten propheet Nathan: Siet/ ick woone in een cederen huys/ en de Arcke Godts woont onder de tapiten.

Nathan sprack totten Coninck: Gaet heen/ alles wat ghy in u herte hebt/dat doet/ want de Heere is met u.

4 Des nachts nu quam het woordt des Heeren tot Nathan/ende sprack:

5 Gaet henen / ende segt mijnen knecht David: Soo spreeckt de Heere: Sonder ghy my een huys bouwen/ dat ick daer in woonde?

6 d Ick en hebbe doch in gheenen huyse ghewoont/ sindt dien daghe/ doe ick de kinderen Israels uyt Egypten leydde / tot op desen dach/ maer ick hebbe gewandelt inder hutten ende wooninghe.

7 Waer ick met allen kinderen Israels henen wandelde/hebbe ick oyt eergens met eenen der stammen Israels gesproken/dien ick bevolen hebbe mijn volck Israel te weyden/ende ghesept: Waerom en bouwt ghy my niet een cederen huys?

8 Soo sult ghy nu also mijnen knecht David seggen: Soo spreeckt de Heere Zebaoth: e Ick hebbe u genomen uanden schaepstallen/ dat ghy zijn souder een Vorst ouer mijn volck Israel.

9 Ende ben met u gheweest waer ghy henen ghegaen zijt: ende hebbe alle uwe vyanden voor u wtgeroyt/ f ende hebbe u eenen groten naem gemaeckt/ als denamen der Groten op aerden.

10 Ende ick wil mijnen volcke Israels een plaetse setten/ende wil het planten/dat het aldaer woone/ende dat het niet meer dwalende en ga/ ende het de kinderen der boosheyt niet meer en dingen als te voren.

11 Ende sindt der tijdt dat ick richters ouer mijn volck Israel geordineert hebbe: ende wil u ruste geuen van alle uwe vyanden: ende de Heere vercondight u/ dat de Heere u g een huys maken wil.

12 h Wanneer nu uwen tijdt wech is/dat ghy met uwe Vaderen slapen ligt/so wil ick u zaet na u verwecken/dat van uwen lyue comen sal/dien wil ick zijn ryck i beneffighen.

13 Die sal mijnen Naem een huys bouwen/ ende ick wil den stoel zijns Coninckrijcx bevestighen eewichlijck.

14 k Ick wil zijn vader zijn / ende hy sal mijn sone zijn: l Wanneer hy een mis/daet doet/soo wil ick hem met menschen roeden/ ende met der menschen kinderen slaghen straffen.

15 Doch mijn barmherticheyt en sal niet van hem gewendet worden ghelijck als ick die gewendet hebbe van Saul / m dien ick voor u hebbe wech ghenomen.

16 Doch u huys ende u Coninckrijck sal bestendich zijn eewichlijck voor u / ende uwen stoel sal eewichlijck bestaen.

17 Doe Nathan alle desse woorden / ende alle dat ghesichte David ghesept hadde/

18 Quam David de Coninck ende sedde hem voor den Heere / ende sprack: Wie ben ick/ Heere/Heere/ ende wat is mijn huys / dat ghy my tot hier toe ghebracht hebt?

19 Daer toe hebt ghy dat noch te o gheringhe geacht/Heere/Heere/maer hebt den huyse Knechts noch van ouer langhe toecommenden ghesproken: o dat is een p wijse eens menschen die Godt de Heere is.

20 Ende wat sal David meer met u spreken? ghy kent uwen knecht/Heere/Heere.

21 Om uws woordts wille/ende na uwer heren/ hebt ghy sulcke groote dinghen alle ghedaen/dat ghyse uwen knecht condt deder.

22 Daerom zijt ghy oock groot gheacht/Heere Godt:

a Dat is/ na Hebreeuschen wyse/ een kint of hoir genen. Christus wort Davids toegheseyt.
b Psal. 89.30 ende 132.11 1. Reg. 5.5 1. Par. 22.10 ende 28.5 Jer. 33.10
c of/ stadtgrefpatch maken.
d Hebr. 1.5 1. Reg. 9.6 ende 11.9 Psal. 89.31 en 1. Sa. 15.26
e Davids gebet tot Godt.
f of/ Rechter/ wetpatch/etc.
g Dat is/ Ghy spreeckt niet my dat ick een eewich ryche/ daer niemant aen Comne in sijn/ lyf- en moet dat Godt ende menschen zijn: bewijst my nu sone/ en doch boost en boost een Coninck zijn sal/ welck alles alleen God toebehoort.
p † and. rechteens etc. Hetter/ Heer.

q Deu. 32.39 God: q want daer en is niemandt gelijck als ghy / ende daer en is gheen Godt dan alleene ghy / na allen dat wy met oosen oore gehoort hebben.

r Want waer is een volck op aerden / als d 23
d Deu. 4.7. volck Israel: om welckers wille Godt is heenen ghegaen / hem een volck te verlossen / ende hem eenen naem te maecken / ende sulcke groote ende verschrickelijcke dinghen te
f Exo. 14.29. doen / op uwen lande voor uwen volcke / f dat ghy verlost hebt van Egypten / vanden Heydenen ende hare goden.

Ende ghy hebt d uwe volck Israel bereyt 24
det / d ten volcke in eewicheyt / ende ghy Heere zijt haer Godt geworden.

So bevrachtige nv Heere Godt dat woort 25
in eewicheyt / dat ghy over uwen knecht / ende over zijn huys gheſproken hebt / ende doet als ghy gheſproken hebt.

So sal uwen naem groot worden in eewi- 26
heydt / dattmen sal segghen: De Heere Zebaoth is de God over Israel / ende dat huys uws knechts Dauids sal bestandich zijn voor d.

Want ghy Heere Zebaoth ghy Godt Is- 27
raels / hebt de oren uws knechts gheopent / ende gheſeydt: Ick wil d een huys bouwen: daerom heeft d knecht zijn herte ghevonden / dat hy dit ghebedt tot d bade.

t Nv Heere Heere / ghy zijt God / ende uwe 28
e Deu. 32.39. woorden sullen waerheyt zijn: ghy hebt sulck goet over uwen knecht gheſproken.

So beghint nv / ende segheent het huys ws 29
knechts / dat het eewelijc voor d zy: want ghy Heere Heere hebt het gheſproken: ende met uwen seghen sal ws knechts huys gheſegent worden eewichlijck.

Dat viij. Capittel.

1. De Philisteen / 2. Moabiters / 3. ende HadadEser / 5. ooc de Syriers te Damasco / 13. en in het Sourdal / worde van Dauid geslagē / 14. en de Edomiters onderdanich ghemaect. 9. Thoi de Conninck Hemath begheert bzede. 11. Dauid heyligt dē Heere beel gouts / silvers en metaels / 15. ende hout een ordentlijck regiment in zijnen hous.

De Philistrē / Moabiters / ende HadadEser / ooc de Syriers worden van Dauid gheslaghen.
a 1. Par. 18.1.
b Nu. 24.17.
c 2. Reg. 1.1. ende 3.4.
Dit zijn alle groote strijden ghe- weest / doch seer cort beschreuen.

Ende het ghevuel daer na / a dat Dauid 1
de Philisteen sloech / ende maecktese swack / ende nam den dienstroom van der Philisteen handt.

b Hy sloech ooc de Moabiters alsoo ter 2
aerden / dat hy twee deelen totter doot bzachte / ende een deel by den leven liet: c Alsoo werden de Moabiters Dauid onderdanich / dat sy hem gheschencken bzochten.

Dauid sloech ooc HadadEser den sone 3
Rehob / den Conninck te Zoba / doen hy henen tooch zijn macht weder te halen aen het water Phzath.

Ende Dauid vinck van hen / duysent ende 4
seuen hondert ruyters / ende twintich duysent voetvolck / ende verlemde alle wagenen / ende hielt over / hondert waghenen.

Ende de Syriers van Damasco quamen 5
te helpen HadadEser / den Conninck te Zoba: ende Dauid sloech der Syriers / twee ende twintich duysent mannen.

Ende leyde volck te Damasco in Syria: 6
alsoo werdt Syria Dauid onderdanich / dat sy hem gheschencken bzochten: want de Heere halp Dauid waer hy henen tooch.

d Ende Dauid nam de gulden schilden / 7
b Ioh. 16.23. die HadadEsers knechten hadden / en bzachtse te Ierusalem.

8 Daertoe van Betah ende Berothai / van steden HadadEsers / nam de Conninc ganich beel e metaels.

9 f Doe ny Thoi de Conninck te Hemath 10
hoorde / dat Dauid hadde alle macht HadadEsers ghelaghen /

10 Sandt hy Joram zijnen sone tot Dauid / hem bzienderlijcken te groeten / ende hem te seghenen / dat hy tegen HadadEser gestrijdt hadde: (want Thoi hadde eenen krijch met HadadEser) ende hy hadde met hem / silueren / gulden / ende metalen cleynodien.

11 Welcke de Conninck Dauid / ooc den Heere g heylichde / met tsamen het silver en gout / 9
dat hy den Heere heylichde van allen Heydenen die hy onder hem bzacht.

12 Van Syrea / van Moab / vanden kinderen Ammon / vanden Philisteen / van Amalek / vanden roof HadadEser den sone Rehobs Conninck te Zoba.

13 h Ooc maeckte hem Dauid eenen naem / doe hy weder quam / ende sloech de Syriers in Sourdal / achthien duysent.

14 i Ende hy leyde volck int gansche Edomea / ende het gansche Edom was Dauid onderworpen: want de Heere halp Dauid waer hy henen tooch.

15 Alsoo was Dauid Conninck over gansch Israel: ende hy dede recht ende gherechtheyt allen volcke.

16 k Joab de sone Zeruja was over het heyr / 11
en Josaphat de sone Ahilud was Canceliер. Zadok de sone Ahitob / ende Ahimelech de sone Ab Jathar waren Priesters / Seraia was schrijuer.

18 Benaia de sone Joiada / was over de 12
l Creti ende Plethi / m ende de sonen Dauids waren n Priesters.

Dat ix. Capittel.

1. Dauid laet MephiBoseth den sone Jonathan halen / 7. gheeft hem alle goeden Sauls / 9. ende den Ziba met zijnen kinderen ende knechten / dat sy zijne landerbouwers zijn.

1 Ende Dauid spzack: Is daer ooc noch 13
iemandt overgheblevē van den huyse Sauls / dat ic barmhertichevt aen hem doe / om Jonathans wille?

2 Daer was dannoch een knecht van dē huy- 14
se Sauls / die hiedt a Ziba / dien riepen sy tot Dauid: ende de Conninck spzack tot hem: Syt ghy Ziba? Hy spzack: Ja / b knecht.

3 De Conninck spzack: Is daer noch iemant 15
vanden huyse Sauls / dat ick Godts barmhertichevt aen hem doe? Ziba spzack totten Conninck: b Daer is noch een sone Jonathans lam aen de voeten.

4 De Conninck spzack tot hem: Waer is hy? 16
Ziba spzack totten Conninck: Siet / hy is te Lodabar / inden huyse c Machir des soons Ammuel.

5 Doe sandt de Conninck Dauid henen / ende 17
liet hem halen van Lodabar / uit den huyse Machir des soons Ammuel.

6 Doe nv MephiBoseth de sone Jonathan / 18
des soons Sauls / tot Dauid quam / viel hy op zijn aengheslicht / ende badt aen. Dauid dan spzack: MephiBoseth. Hy spzack: Hier ben ick b knecht.

7 Dauid spzack tot hem: Vreest b niet / want 19
ick wil barmhertichevt aen b doen / om Jona-

than

than was baders wille/d ende wil b alle acker
son was baders Sauls weder gheuen: eñ ghy
sult dagelijcx by mijner tafelen het broot eten.
Hy baerinteghen badt aen/ende sprac: Wie is 8
hen ick b knecht/ dat ghy v wendet tot eenen
doden hondt/als ick ben?
2. Sam. 14. 4. Doe riep de Coninck Tiba Sauls ionghe/ 9
ende sprack tot hem: c Alles wat Sauls ge-
weest is/ende sijns gantschen huys/dat heb-
be ick den sone wys Heeren ghegheuen.
Soo bearbeydt hem nv synen acker/ ghy 10
ende uwe kinderen ende knechten/ ende
bringt het hem in/ dat her wys heeren soons
broodt sy/ dat hy hem ghenere: doch Me-
phiboseth wys heeren sone sal dagelijcx
het broot eten by mijner tafelen: Tiba hadde
vijftien sonen ende twintich knechten.
Ende Tiba sprack totten Coninck: Alles 11
als mijnen heere de Coninck synen knecht
geboden heeft/ soo sal zijn knecht doen: ende
Mephiboseth ete by mijner tafelen/ als
een Coninc kinderen een.
Ende Mephiboseth hadde eenen clepnen 12
sone/die hiet Micha: ende alle wat inde huys
se Tiba woonde dat diende Mephiboseth.
Ende Mephiboseth woonde te Jerusa- 13
lem: want hy at daghelijcx by des Coninc
tafel/ende hinckte met synen beyden voeten.

De. Dat x. Capittel.

1. Hanon de Coninck der kinderen Ammon
scheurt Dauids boden. 6. De Syriers/ soo sy
hen onderstaen den kinderen Ammon te helpen/
worden/ 13. 18. tweemael van Dauid ende sy-
den volcke ghelaghen.

Ende het ghevuel daer na/ a dat de Co- 1
ninc der kinderen Ammon sterf/ eñ sijn
sone Hanon wert Coninc in zijn stede.
Doe sprack Dauid: Ick wil barmherticx 2
heyt doen aen Hanon/ den sone Nahas/
b gelijc als zijnen vader aen my barmherticx
heyt ghedaen heeft: ende sandt henen/ ende
liet hem troosten door zijn knechten ouer zij-
nen vader. Doe nv de knechten Dauids int
landt der kinderen Ammon quamen.
Spraken de ghewelthige der kinderen Am- 3
mon tot haren heere Hanon: Meynt ghy dat
c Dauid uwen vader eere voor uwen oogen/
dat hy troosters tot v gesonden heeft? meynt
ghy niet/ dat hy daerom zijn knechten heeft
tot v ghesonden/ dat hy de stadt verspeure/
ende verspiede/ende omkeere?
Doe nam Hanon de knechten Dauids/ 4
ende schoor hen den baerdt half/ ende sneedt
hen de cleederen half af/ tot aen den gozdel/
ende liete gaen.
Doe dat Dauid wert gheseit/ sandt hy hen 5
tegen: want de mannen waren seer gheschent:
ende de Coninck liet hen seggben: Blijft tot
Jericho/ tot dat uwen baert weder wasset/ so
comt dan weder.
Doe dan de kinderen Ammon saghen/dat 6
sy voor Dauid stanckende ghewoorden was-
ren sonden hy henen/ende namen aen de Sy-
riers des huys Rehob/ ende de Syriers te
Zoba/twintich duysendt mannen voetvolcx/
ende vanden Coninck Maacha duysendt
mannen/ ende van Istob twaelf duysendt
mannen.
Doe dat Dauid hoorde/sandt hy Joab he- 7
nen met den gantschē heyze der krijchslieden.
Ende de kinderen Ammon toghen wt/ 8
ende rustedden hen ten strijde voor den ingane
der poorten: ende de Syriers van Zoba/ van
Rehob/ van Istob/ ende van Maacha/ wa-
ren alleen int veldt.
Doe nv Joab sach/ dat den strijdt op hem 9
gheseldt was voor ende achter/ derecoos hy
sommighe uyt alle iongen mansschap in Israel/
ende rustede hem teghen de Syriers.
Ende dat overghebleven volck dede hy on- 10
der de hant zijns broeders Abisai/dat hy hem
rustede teghen de kinderen Ammon.
Ende sprack: d Ist dat my de Syriers te d 1. Ma. 19. 12
machtich zijn/ soo comt my te hulpe: wozden
v oock de kinderen Ammon te machtich/ soo
wil ick v te hulpe comen.
Hebt eenen goeden moet/ eñ laet ons sterck 12
zijn voor ons volck/ende voor de steden ons
Godts: de Heere dannoch doe wat hem be-
haecht.
Ende Joab maeckte hem daertoe/ met den 13 De Syriers
volcke dat by hem was/ te strijden teghen de ende Am-
Syriers: ende sy vloden voor hem. monites
Ende doe de kinderen Ammon sagen/ dat 14 vlieden voor
de Syriers vloden/ doe vloden sy oock voor Dauid.
Abisai/ ende toghen in de stadt. Also keerde
Joab om van den kinderen Ammo/ ende
quam te Jerusalem.
Ende doe de Syriers saghen/ dat sy voor 15
Israel ghelaghen waren/quamen sy te hoope.
Ende Hadadeser sandt hen/ ende bracht 16 Hadadeser.
de Syriers op ghene zijde des waters wt/
ende voerde hare macht daer in/ende Sobach Sobach.
de veldthoofman Hadadesers trooch voor
hen henen.
Doe dat Dauid werdt aenghesept/ berga- 17
derde hy te hoope her gantsche Israel/ ende
trooch ouer de Jordane/ende quam te Helam:
ende de Syriers rustedden hen teghen Dauid/
met hem te strijden.
Hy de Syriers vloden voor Israel: ende 18
Dauid verworchte vanden Syriers seuen
hondert waghenen/ ende veertich duysendt
ruyters: daertoe Sobach den velthoofman
sloech hy/ dat hy aldaer sterf.
Doe nv de Coninghen die onder Hadad- 19
eser waren/saghen dat sy ghelaghen waren
voor Israel/ maeckten sy vrede met Israel/
ende werden hem onderdanich: ende de Sy-
riers vreesden hen/ den kinderen Ammon
meer te helpen.

De. Dat xi. Capittel.

1. Joab eñ het gantsche Israel trecken wt ten
den strijdt teghen Ammon/ Dauid valt thuys in
overspel/ 6. ende soo hy dat soecht te bedecken/
9. ende hem met eñ wil ghelucken/ 14. sendt hys
den trouwen Vriam met eenen moordadighen
brief in zijnen hoodt. 18. Joab schrijft den Co-
ninck boodtschap weder/ 25. die laet hem dese-
re welvehaghen/ 27. ende neemt Bath Seba ten
wyue.

Ende doe dat iaer om quam/a ter tijdt a 1. Par. 20. 1.
wanneer de Coninghen pleghen wt te Rabba be-
trecken/ sandt Dauid Joab ende zijne leydt.
knechten met hem ende het gantsche Israel
henen/ dat sy de kinderen Ammon verderuen
souden/ende beleghen Rabba: Dauid daer-
enteghen bleef te Jerusalem.
Ende het ghesciede/ dat Dauid om den 2
auont op stont van zijnen legher/ ende guick
op het dack des Coninc huys/ende sach van
het dack een wijf b haer wasschen: ende dat b Exod. 2. 5.
wijf was van seer schoonen ghestalte. Susan. 13.
Ende Dauid sandt henen/ ende liet na dat 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wijf hyagen/ ende seggen: Is dat niet Bath-Seba / de dochter Eliam / dat wijf Vria des Hethiters?

Dauid valt in overspel.

Ende Dauid sandt boden henen / ende 4 lietse halen: ende doe sy tot hem in quam/ c lieff hy by haer. Ende sy d† repnichde haer van hare onreynicheyt/ende keerde wederom na haren huyse.

c Leuit. 18. 20
d † and. beyslichde
Leuit. 15. 30

Ende de vrouwe wert e zwanger/ en sandt 5 henen/ende liet het Dauid berondigen/ende segghen: Ick ben zwanghet ghevvorden.

e of/ met kinde

Ende Dauid sandt henen tot Joab: Sendt 6 tot my Vriam den Hethiter: ende Joab sandt Vriam tot Dauid.

Ende doe Vrias tot hem quam/ vraechde 7 Dauid/ oft het met Joab/ende metten volcke/ ende met den krijch wel stout.

Ende Dauid spraek tot Vriam: Gaet af 8 in d huys/ende wascht uwe voeten. Ende doe Vrias tot des Conincx huys wtginck/ volchden hem des Conincx geschencken na.

Ende Vrias lende hem slapen voor de deu- 9 re des huys des Conincx / daer alle knechten zijns heeren laghen/ ende en ghinck niet af in zijn huys.

Doemen nv Dauid seyde: Vrias en is 10 niet af in zijn huys gegaen: spraek Dauid tot hem: Xijt ghy niet over veldt hier gecomen? waerom en zijt ghy niet gegaen in d huys?

Vrias daerenteghen spraek tot Dauid: 11 De Arche/ende Israel/ ende Juda blijuen in de tenten / ende Joab mijn heere / ende mijns heeren knechten ligghen te velde/ende ick soude in mijn huys gaen/ dat ick ate ende dronke/ ende by mijnen wijue laghe? ‡ So waer achtich als ghy leeft/ ende uwe ziele leeft/ ick en doe sulcx niet.

‡ 2. Sa. 14. 19

Dauid sprac tot Vriam: g So blijft heden 12 ock hier: morghen soo wil ick d laten gaen. So bleef Vrias te Jerusalem dies daechs/ ende des anderen daechs daer toe.

g Judic. 19. 9

Eñ Dauid noodde hem/ dat hy voor hem 13 att ende dranck/ende maeckte hem dronchen: ende des auonts ginc hy wt/ dat hy hem slapen leyde op zijnen legher / met zijns heeren knechten/ende en ginck niet af in zijn huys.

Vrias brief.

Des morghens schreef Dauid eenen brief 14 tot Joab/ende sandten hem by Vriam.

h Ende hy schreef also inden brief: Stellet 15 Vriam aen de plaetse des strijdts/daer hy ten alder hardtsten is / ende weidt d achter dan hem af/ dat hy verslaghen worde ende sterue.

h 1. Reg. 21. 2

Als nv Joab rontom de stadt lach/ stelde 16 hy Vriam aende plaetse daer hy wiste dat daer strijdtbare mannen waren.

Ende doe de mannen der stadt wt vielen/ 17 ende streden tegen Joab/ vielen sommige wt den volcke vande knechten Dauids: ende Vrias de Hethither sterf oock.

Doe sandt Joab henen / ende liet Dauid 18 seggen allen handel des strijdts:

Ende geboodt den bode/ende sprac: Wan- 19 neer ghy allen handel des strijdts hebt wtgesproken met den Conincx/

Ende sier dat de Conincx toornich is/ende 20 tot d spreeckt: Waerom hebt ghy ulieden soo na ter stadt ghenaeckt met den strijdt? en weet ghylieden niet datmen pleech van de muren te schieten?

i Judic. 9. 53

i Wie sloech Abi/ Melech den sone Jero- 21 Beseth? Wiery niet een vrouwe een stuc van eenen meulen op hem vanden muren/ dat hy sterf te Thebez? Waerom hebt ghy ulieden soo na ter muren ghenaeckt? Doo salt ghy segghen: Uwe knecht Vrias de Hethiter is ock doot.

22 De bode ginck henen/ende quam ende sande Dauid alles daer hem Joab om wtgesonden hadde.

23 Ende de bode spraek tot Dauid: De mannen namen de overhandt tegen ons/ende vielen tot ons wt op t veldt: wy daertegen waren aen hen/tot voor de deure der poorten:

24 Ende de schutters schoten vander muren op uwe knechten / ende doodden sommighe van des Conincx knechten: daertoe is Vrias uwe knecht de Hethiter ock doodt.

25 Dauid spraek tot den bode: Soo salt ghy tot Joab segghen: En laet k dat niet qualijck behaghen: want het zweerdt verslindt nv dese/nv diene: laet vlechts niet af vanden krijch teghen de stadt / dat ghy se bzeket: ende hebt eenen goeden moet.

26 Ende doe Vrias wijf hoorde dat haer man Vrias doodt was / vroech sy leydt om haren huysvveerdt.

27 Doe sy nv wtgheweent hadde / sandt Dauid henen/ ende lietse in zijn huys halen: ende sy werdt zijn wijf/ ende baerde hem eenen sone: doch de daet bevviel den Heere qualijck/dat Dauid dede.

Dat vij. Capittel.

1. Nathan stelt Dauid zijner sonden grootheyt/ 10. ende des Heeren eenstige straffe onder oogen. 13. Dauid bekent zijn sonde/ 16. treurt om het ghebozen knechtken. dat de Heere niet inanckheyt slaet: 19. ende so hy vernoomt het sy doot: 20. bevvaecht hem dat wonderlijcken wel. 24. Salomo wordt ghebozen. 26. Dauid wt beschickinghe Joabs/ 29. wint Rabba/ 31. ende straft hare burgheren / met cramen alle kinderen Ammons/ grouwelijcken.

1 ¶ Ende de Heere sandt Nathan tot Dauid: doe die tot hem quam/ spraek hy tot hem: a Daer waren twee mannen in eender stadt: de eene rijcke/de ander arm.

2 De rijcke hadde gantsch veel schapen ende runderen:

3 Daerenteghen de arme en hadde niet meer dan een eenich cleyn schaepken/dat hy gecocht hadde/ ende hy voedset dat het groot wierde/ ende dat het met hem ende zijne kinderen te gheliick: het at van zijne beten/ende dranck van zijnen bekere: ende sliep in zijnen schoot / ende hy hielt het als een dochter.

4 Doe nv den rijcken man eenen gast quam/ verschoonde hy te nemen van zijne schapen ende runderē/ dat hy den gaste dat bereydde/ die tot hem gheromen was: ende nam dat schaep des armen mans / ende bereyddet den man die tot hem gheromen was.

5 Doe vergrimde Dauid met grooten toorne tegen dien man/ende spraek tot Nathan: Soo waerachtich als de Heere leeft/ dien man is een kindt des doots/die dat ghedaen heeft:

6 b Daertoe sal hy dat schaep viervoudich betalen / daerom dat hy sulex ghedaen/ ende niet verschoont en heeft.

b Exod. 22. 1

7 Doe spraek Nathan tot Dauid: Ghy zijt die mā. So spreect de Heere de God Israels: c Ick hebbe d tot een Conincx ghesalft over Israel/ en hebbe d verlost wt der hant Saulis:

c 1. Reg. 16. 12

8 Ende hebbe d des heeren huys ghegheven/ daer toe zijne vrouwen in uwen schoot/ ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hebbe b het huys Israels ende Juda gheghe-
uanden is dat te weynich/so wil ick dit ende
dat noch daer toe doen:
9 Waerom hebt ghy dan het woordt des
Heeren verachtt/dat ghy sulcken quaet voor
ghy oogen hebt? Vriam den Hethiter hebt
ghy verslagen met den zweerde/zijn wijf hebt
ghy tot u wijue genomen: hem dandoch hebt
ghy vermoordt met den zweerde der kinderen
Ammon.
10 Nv so en sal van uwen huyse het zweert
nimmermeer afgaen eewichlijck/daerom dat ghy my
verachtet hebt/ende het wijf Vrie des Hethi-
ters ghenomen hebt dat sy u wijf zy.
11 Soo spreeckt de Heere: c Siet/ick wil ongo-
nuck over u verwecken/uyt uwen eygen huys-
se/ende wil uwe wijuen nemen voor uwen
oogen/ende wilse uwen naesten gheuen/dat
hy by uwe wijuen slapen sal onder lichten
dommen.
12 Want ghy hebt het heymelijck ghedaen/ 12
doch ick wil dit doen voor den gantschen Is-
rael ende voor den Sonnen.
13 Doe sprack Dauid tot Nathan: f Ick 13
hebbe gesondicht tegheu den Heere. Na-
than sprack tot Dauid: Soo heeft oock de
Heere sonde weech genomen: ghy en sult
niet sterueu.
Nochtan dewijle dat ghy de vyanden des 14
Heeren door dese gheschiedenisse hebt laste-
rende gemaeckt/sal de sone die u gebozen is
voor dat sterueu.
15 Ende Nathan ginck weder thuys. Ende
de Heere sloech het kindt/dat Vrias wijf
Dauid gheuoert hadde/dat het doot kranck
werdt.
16 Ende Dauid g t versocht Godt om dat
kindeken/ende vastede/ende ginck in/ende
lach den nacht over opde aerde.
17 Doe stonden de Oudste zyns huys op/
ende wouden hem oprichten van der aer-
dt: doch hy en wonde niet/ende en at niet
met hen.
18 Den seuenden daghe nv sterf dat kint:
ende de knechten Dauids vreesden hem/dem
te seggben/dat het kindt doot ware: want sy
dachten: Siet/doe het kindt noch leuendich
was/spraken wy met hem/ende hy en hoor-
de onse stemmen niet: hoe veel te meer
sal hy hem wee doen/so wy seggen: Het kint
is doot?
19 Dauid sach dat zijn knechten h heim-
lijcken spraken/ende merckte dat het kint doot
ware: ende sprack tot zijne knechten: Is het
kindt doot? Sy spraken: Ja.
20 Doe stont Dauid op vander aerden/ende
wiesch hem/ende salfde hem/ende toech an-
dere cleederen aen/ende ginck int huys des
Heeren/ende badt aen: doe hy weder int
huys quam/ziet hy hem broodt op dzaghen/
ende at.
21 Doe spraken zijne knechten tot hem: Wat
isdat doot een dinck dat ghy doet? doe dat
kindt leefde/vastede ghy/ende weendet: nv
het doot is/staet ghy op/
ende eet.
22 Hy sprack: i Om des kinds wille vastede
ick ende weende/dat het leefde: want ick
seyde: Wie weet het/of my de Heere genas-
dich worde/dat dat kint leuendich blyue?
23 Nv het doot is/waer om sal ick
vasten? can ick hem noch wederom halen?
ick sal wel tot hem varen/het en comt dan
noch niet weder tot my.
24 Ende doe Dauid zyn wijf Bath Seba ge-
troost hadde/ginck hy tot haer in/ende sliep
by haer: k ende sy baerde eenen sone/dien hiet
hy Salomo: ende de Heere l hemminde hem.
25 Ende hy sende heen onder de handt Na-
than des Propheten/die hiet hem m Jedid-
Ja/om des Heeren wille.
26 n Doe krychde nv Joab teghen Rabba/
der kinderen Ammon/ende wan de conincke-
lijcke stadt.
27 Ende sandt boden tot Dauid/ende liet
hem seggben: Ick hebbe ghekrycht teghen
Rabba/ende hebbe ook ghewonnen de Wa-
terstadt:
28 Doe neemt nv te hoope het overghebles-
sen volck/ende belegt de stadt/ende winne:
op dat ick niet en winne/ende den naem daer
van hebbe.
29 Also nam Dauid alle dat volck te hoope/
ende toogh heuen/ende krychde teghen Rab-
ba/ende wanse.
30 Ende nam de kroone haers Conincx van
zynen hoofde/die aen den ghewichte eenen
centener golts hadde/ende edel steenen/ende
wert Dauid op zyn hooft gheset/ende boerde
ganschelijck veel roofs tot der stadt.
31 Nv/dat volck daer binnen boerde hy wt/
ende leydese onder yserе sagben ende o t tac-
ken/ende yserе kylen/ende bezyaudese in
tichelouens: so dede hy allen steden der kin-
deren Ammon. Doe keerde Dauid ende alle
dat volck wederom na Jerusalem.

Dat xiij. Capittel.

1. Ammon/3. met listighen raedt Jonadabs/
9. schendt Thamar/15. haerse haet nae/17. ends
stoose van hem wt. 19. Absals haer broeder bere
troostse: 23. hoest een scheermaeltyt na tweedaers/
28. Ende laet Ammon doodtslaen. 30. Het ghe-
schiedt comt voor Dauid/dies bonen maten droos
mich. 37. Absalom vlieht na Gesur.

1 Ende het ghevuel daer na/dat Absalom
de sone Dauids hadde een schoone sus-
ster/die hiet Thamar/ende Ammon de
sone Dauids minde hse.
2 Ende Ammon stelde hem kranc om Tha-
mar zijner susters wille: want sy was een
maget: ende het dochte Ammon zwaer zijn/
dat hy haer wat doen soude.
3 Ammon nv hadde eenen vrient/die hiet
Jonadab/een sone Simea/Dauids broeder/
en de selue Jonadab was een seer wys man.
4 Die sprack tot hem: Waerom zijt ghy soo
mager/ghy Conincx sone/van dage te dage?
mocht ghy my niet seghben? Doe sprack
Ammon tot hem: Ick hebbe Thamar mijns
broeders Absalomis susster lief ghekreghen.
5 Jonadab sprack tot hem: Legt u op u bedt
de ende maeckt u kranck: wanneer dan mijn
vader comt u te besien/soo spreeckt tot hem:
Liene/laet mijn susster Thamar comen/dat sy
my spise/ende make voor my een eten dat ick
het aensie/ende van haerer handt ete.
6 Alsoo leyde hem Ammon/ende maechte
hem kranck. Doe nv de Conincklijcken quam
te besien/sprack Ammon tot den Conincke:
Liene/laet mijn susster Thamar comen/dat
sy voor my een moes of twee make/ende ick
van haerer handt ete.
7 Doe sandt Dauid na Thamar int huys/seg-

b 1. par. 3. 5
f Mat. 1. 6
l of: hebbe
hem liet
m Dat is/lieflyck den Heere
n 1. par. 20. 1
Dauid
wint Rabba
o t of eechden/
ende yserе
beytelen.
[and. arey/
of ophen]
Thamar
Absaloms
suster.
Hier gaet nv
dat ongelue
aen/dat Ja-
thal hier voor
Cap. 12. den
Dauid ver-
ödicht heeft.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

liet haer segghen: Gaet henen int huys uws broeders Ammon/ ende maect hem een spijse.
Thamar ginck henen uut huys haers broe- 8
ders Ammon: hy nu lach te bedde: ende sy
a † nam a † meel/ en roerdet te hoop/ende soot het
a † ard. beech/ ende kneedde ende biech het voor sijne oogen/ en cochte hem een ghe-back. Ende sy nam de panne en schudde het vooz hem wt/ ecet. voor sijne oogen/ ende cochte hem een moes.
Ende sy nam dat gherichte / ende goot het 9
voor hem wt: doch hy en wonde niet eten.
Ende Ammon spzack: Laet een yeghelijck van
my wtgaen: ende een yeghelyck ghinck van
hem wt.
Doe spzack Ammon tot Thamar: Brengt 10
my dat eten inde camer / dat ick van uwer
handt ete. Doe nam Thamar dat moes dat
sy gemaeckt hadde/ende bzachte het tot Am-
mon haren broeder inde camer.
Ende doe sy het tot hem bzachte/dat hy ate/ 11
greep hyse / ende spzack tot haer: Comt hier/
mijn suster/slaept by my.
Doch sy spzac tot hem: Niet mijn broeder/ 12
onteert my niet: want soo en doetmen niet in
Israel: en doet niet sulck een sothept.
Waer wil ick met mijne schande henen? 13
ende ghy sult zijn als de sotten in Israel:
spzeeckt daerenteghen metten Coninck/die en
sal my b niet ontsegghen.
Doch hy en wonde haer niet hooren / ende 14
Ammon schendet Thamar.
b Gen. 34. 2 Leuit. 18. 9
ouerweldichdese/ b ende onteerdese/ende lirp by haer.
Ende Ammon wert op haer ouer de mate 15
c gram/dat den haet grooter was dan te voo-
ren de liefde was. Ende Ammon spzack tot
haer: Maeckt v op/ende packt v.
c of/vpädisch/ hatich/
Sy spzack daerentegen tot hem: Dat quaet 16
is grooter dan dat ander / dat ghy aen my
ghedaen hebt / dat ghy my wtstoot: doch hy
en hoorde haer stemme niet:
Maer riep zijnen iongen / die zijn dienaer 17
was/ende spzack: Dryft dese van my wt/ende
sluyt de deure achter haer toe.
Ey sy hadde eenen bonten rock aen: want 18
sulcke rocken bzoeghen des Coninx dochte-
ren/de wijle dat sy maechden waer. Ende doe
haer zijn dienaer wtghedzenen / ende de deure
achter haer toegheslooten hadde/
Wierp Thamar asschen op haer hooft/ en- 19
de scheurde den bonten rock dien sy aen had-
de/ende lepde hare handen op haer hooft:ende
ginck daer henen/ende schzeydde.
Ende haer broeder Absalom spzac tot haer: 20
Is uwe broeder Ammon by v geweest? Nu/
mijn suster/zwijcht stille: het is uwe broeder:
ende en neemt de sake so niet ter herten. Alsoo
b Dat is/ sy heildt haer in huys/ ende en ginc niet meer als een maget metten kranz onder de liede.
bleef Thamar d bedzoeft in Absaloms haers
broeders huys.
Ende doe de Coninck David sulcx alles 21
hoorde/ werdt hy seer toornich.
Doch Absalom en spzac niet met Ammon/ 22
noch quaet noch goet: doch Absalom was
Ammon gram/ daerom dat hy zijn suster
Thamar onteert hadde.
d Gen. 31. 19 ende 38. 12. 1. Sam. 25. 2
Na twee iare nu hadde Absalom e schaep- 23
scheerders te Baalhazor/die onder Ephzaim
leyt: ende Absalom noodde alle kinderen des
Conincx:
Ende quam totten Coninck/ende spzack: 24
Siet / uwe knecht heeft schaepscheerders/ de
Coninc wonde doch/met vsamen zijne knech-
ten/met zijnen knecht henen gaen.
De Coninck dan spzack tot Absalom: 25
Niet / mijn soone / en laet ons niet alle henen
gaen/dat wy v niet en bezwaren. Ende doe hy
hem noodichde / en wonde hy doch eenwech
niet henen gaen: maer seghende hem.
Absalom spzac: Sal dan mijn broeder Am- 26
mon niet met ons gaen? De Coninc spzack
tot hem: Waerom sal hy met v gaen?
Doe noodichde hem Absalom/dat hy Am- 27
mon ende alle kinderen des Conincx liet met
hem henen gaen.
Absalom nu gheboodt zijne ionghers/ en- 28
de spzack: Siet daer op/wanneer Ammon
f vrolijck wordt vanden wijn/ ende ick tot
f vrolijck wordt vanden wijn
ulieden spzeke: Slact Ammon/ ende doodt
hem / dat ghyluyden niet en vreest/want ick
hebbet v gheboden: weest vrymoedich ende
g † dapper daer aen.
g † dapper
Alsoo deden Absaloms ionghers Ammon/ 29
als hen Absalom geboden hadde. Doe ston-
den alle kinderen des Conincx op / ende een
yeghelyck satt op zijnen muyl/ ende vloden.
Eer doe sy noch ayden weg waren/ quam 30
het gherruchte voor Dauid/dat Absalom had-
de alle kinderen des Conincx verslaghen/dat
daer niet een van hen ouer en ware.
h Doe stont de Coninck op / ende scheurde 31
zijne cleederen/ende lepde hem ayder
de alle zijn knechten / die rontom hem ston-
den/scheurden hare cleederen.
Doe antwoordde Jonadab de sone Sim- 32
des broeders Dauid/ende spzack: Myn heere
en dencke niet/ dat alle ionghelingen de kin-
deren des Conincx doot zijn/maer Ammon is
alleene doot: want Absalom heeft
behonden / van dien daghe aen / dat hy zijn
suster Thamar onteerde.
Sooneme nu mijn Heere de Coninck sulcx 33
niet ter herten/dat alle kinderen des Conincx
doot zijn/maer Ammon is alleene doot.
Absalom dannoch vluchtede. Ende de iong- 34
ge opder wacht hief zijn ooghen op/ende sach/
ende siet / een groot volck quam ayden wech
na malcanderen/aender zyden des bergs.
Doe spzack Jonadab totten Coninc: Siet/ 35
de kinderen des Conincx comen: alsoo uwe
knecht gheseyt heeft/ so is het toeghegaen.
Ende doe hy hadde wtghesproken/siet/doe 36
quamen de kinderen des Conincx/ ende hie-
ven hare stemme op/ ende weenden: de Co-
ninck ende alle zijn knechten weenden oock
ganschseer.
Absalom dan vluchtede/ ende toech tot Thalmai den sone Ammihud/ den Coninck van te Gesur: ende hy droech leet ouer zijnen sone alle daghe.
Doe nu Absalom vluchtede/ ende te Gesur toech/was hy aldaer drye iaer.
Ende de Coninck David hielt op tot te trecken teghen Absalom: want hy hadde hem gheroost ouer Ammon/ dat hy doot was.

Dat xiij. Capittel.

1. Joab handelt voor Absalom/ 2. dien neemt zijn hader in ghenaden/ 24. doch soo/ dat hy zijn aenghesicht niet hen en mach. 25. Absalom is schoon. 29. streckt den ommilligen Joab zijn leet aen. 31. Ende comt so totten Coninck.

1 Ende Joab/de sone Zeruia/merckte dat
des Conincx herte was tegen Absalom.
2 Ende sandt henen te Thekoa / ende liet
van daer halen een cloecke vrouwe / ende
spzack tot haer: Draecht leet/ende treckt leet-
cleederen aen / ende en salft v niet met olye/
maer stelt v als een vrouwe die eenen langen
tijdt

eydt leet ghedragen heeft mer eenen doodden.
Ende sult totten Coninc ingaen/ ende met 3
hant spreken so ende so: ende Joab gaf haer
in wat sp spreken soude.
Ende doe de vrouwe van Thekoa metten 4
Coninck spreken woude/ viel sp op haer aen-
gesicht ter aerden/ende badt aen/ende spraeck:
a Helpt mp/heer Coninck.
De Coninck spraeck tot haer: Wat is v? 5
Sp spraeck: Ick ben een weduwe/een vrouwe
die leedt daecht/ende mijn man is gestoruen.
Ende mine maghet hadde twee sonen/ die 6
twisten met malcanderen opden velde/ en-
de toe hen niemant en weerde/ slaeck een den
anderen/ende doodde hem.
Ende siet/ nu staet het gantsche maechschap 7
op teghen mine maecht/ ende seggen: b Geeft
dien hier/ die synen broeder verslaghen heeft/
dat wp hem dooden voor de ziele synes broe-
ders/ die hp verworcht heeft/ ende ook den
erfgenaem verdelghen: ende willen mijn
houtsche wtblusschen/ die noch ouer is/ dat
mijnen man ghenen name/ ende niets ouer
achtinge op aerden.
De Coninck spraeck totter vrouwen: Gaet 8
hem/ ick will voor v ghebieden.
Ende de vrouwe van Thekoa spraeck tot 9
Coninck: c Mijn heer Coninck/ de mis-
dadt sp op mp/ ende op mijns vaders huys/
Coninck ende synen stoel zp
schuldich.
De Coninck spraeck: Wie tegen v spreet/ 10
dien brengt tot mp/ soo en sal hp v niet meer
aentasten.
Sp spraeck: De Coninck ghedencke aen 11
den Heere uwen God/ dat der bloetwrekers
niet te vele en worden te verderuen/ ende
mijnen sone niet en verdelghen. Hp spraeck:
So waerachtich als de Heere leeft/ daer
en sal gheen haer van uwen sone op de
aerde vallen.
Ende de vrouwe spraeck: Laet uwe maecht 12
mijnen Heere den Coninck wat segghen. Hp
spraeck: Seght aen.
De vrouwe spraeck: Waerom hebt ghy 13
een sulcken ghedachte tegen Gods volck/ dat
de Coninck suler gesproken heeft/ dat hp hem
verschuldighe ende synen verstooten niet we-
der halen en laet?
Want wp steruen den doodt/ ende ghe- 14
lijck als het water inde aerde verloopt/ dat-
men niet op en houdt: d ende God en wil
het leuen niet wech nemen/ maer bedenckt
hem/ dat hee verstooten ook niet van hem
verstooten en worde.
Do den ick mp ghecomen/ met mijnen heere 15
den Coninck suler te spreken/ want het volck
maeckt mp bange: want uwe maecht dachte:
Ick wil metten Coninck spreken/ misschien
sal hp doen wat synre maecht segt.
Want hp sal synre maecht verhooren/ dat 16
hp mp verlosse vander handt alle der genen
die mp met mijnen sone verdelghen willen
vander eruen Gods.
Ende uwe maecht dachte: Mijns heeren 17
des Coninex woordt sal mp eenen troost zijn:
want mijn heere de Coninck is als een En-
gel Gods/ dat hp goet ende quaet hoort can:
Daerom sal de Heere uwe God met v zijn.
De Coninck antwoordde ende spraeck tot 18
der vrouwen: En verset ick mp niet wat ick
v vraghe. De vrouwe spraeck: Mijn heere de
Coninck spreke.
19. De Coninck spraeck: Is niet de handt Jo-
abs met v in allen desen? De vrouwe ant-
woordde ende spraeck: f So waerachtich als
v ziele leeft/ mijn heere Coninck/ daer en is
niemandt anders/ noch ter rechter noch ter
slincker handt/ dan als mijn heere de Co-
ninck ghesproken heeft: want uwe knecht
Joab heeft mp gheboden/ ende hp heeft suler
alle uwer maecht inghegheuen:
20. Dat ick dese sake alsoo wenden soude/ dat
heeft uwe knecht Joab ghemaeckt. Doch
mijn heere is wijs/ als de wijsheyt eens En-
gels Gods/ dat hp alle dinc weet op aerden.
21. Doe spraeck de Coninck tot Joab: Siet/ ick Dauid neet
hebbe suler gedaen: so gaet heenen/ende brengt Absalom tot
den jongheling Absalom weder. ghenaden.
22. Doe viel Joab op zijn aensicht ter aerden/
ende badt aen/ende danckte den Coninck en-
de spraeck: Heden merckt uwe knecht/ dat ick
ghenade gheuonden hebbe voor uwe oogben/
mijn heere Coninck/ dat de Coninck doet
wat zijn knecht segt.
23. Alsoo maeckte hem Joab op/ende toech na
Gesur/ende bracht Absalom te Jerusalem.
24. Doch de Coninck spraeck: Laet hem we-
der in zijn huys gaen/ ende mijn aenghesicht
niet sien. Alsoo quam Absalom weder in zijn
huys/ en sach des Coninex aengesicht niet.
25. Daer en was doemaels int gantsche Israel
gheen man so schoon als Absalom: dan zijns
voetsolen aen tot op zijnen scheydel/ en was
niet een ghebreck aen hem.
26. Ende wanneer men zijn hooft beschoet/
(dat geschiedde gemeynlijc alle jaer/ want het
was hem te zwaer datment afscheeren moes-
te) so woech zijns hoofts hayr twee hondert
sikel/ na den Conincklycken ghewichte.
27. g Ende Absalom werden dry sonen ghebo- g 2. Sa. 18. 18
ren/ ende een dochter/ die hiet Thamar/ ende
was een vrouwe schoon van ghestalte.
28. Alsoo bleef Absalom twee jaer te Jeru-
salem/ dat hy des Coninex aenghelichte niet
en sach.
29. Ende Absalom sandt na Joab/ dat hy hem
totten Coninc senden soude/ende hy en wou-
de niet tot hem comen. Hy sandt daemeede
ten anderenmael heenen/ noch en woude hy
niet comen.
30. Doe spraeck hy tot zijne knechten: h Siet/ h Gen. 22. 6
dat stuck ackers Joabs bpden mijnen: ende
hy hadde gherste daer op: so gaet heenen/ende
steket met vyere aen. Doe staken Absalams
knechten dat stuck met vyere aen.
31. Doe maeckte hem Joab op/ ende quam
tot Absalom int huys/ ende spraeck tot hem:
Waerom hebben uwe knechten mijn stuck
met vyere aenghesteken?
32. Absalom spraeck tot Joab: Siet/ ick sandt
na v/ende liet v segghen: Comt hier/ dat ick v
totten Coninck sende: Waerom ben ick van
Gesur gheeomen? het waer mp beter dat ick
daer noch ware: So laet mp nu het aenghe-
sichte des Coninex sien: is daemeede een mis-
daet in mp/ so dooder mp.
33. Ende Joab ginck in totten Coninck/ ende
seyder hem aen: ende hp eyschede Absalom
dat hp totten Coninck in quam. Ende hp bade
aen op zijn aensicht ter aerden voor den Co-
ninck: ende de Coninck custe Absalom.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat xv. Capittel.

1. Absalom wordt een listich oproerder teghen zijnen eyghenen vader/ 10. en hem valt veel volcx toe. 13. Dauid vlucht met den zijnen/ 19. ende den trouwen Ithai/ 24. Sadok/ Abiathar/ ende hare sonen keeren met de Arcke weder. 32. Husai sal des Ahitophels raet te niete maken.

2 Reg. 15. 5

EN de het gheviel daer nae/ a dat hem Absalom hier maken waghenen ende peerden/ ende vijftich mannen die zijne trananten waren.

Absalõ wordt een oproerder tegen zijnen eygenen vader Dauid.

Ende Absalom maeckte hem alle tijt des 2 morghens vroech op/ende tradt aenden wech by der poorte: ende wanneer yemandt eenen handel hadde/ dat hy totten Coninck voor gherichte comen soude/riep hem Absalom tot hem/ende sprac: Wt welcker stadt zijt ghy? Wanneer die dan sprack: Uwe knecht is wt der stammen Israels eenen:

Doe sprack Absalom tot hem: Siet/ uwe 3 sake is recht ende slecht/ doch ghy en hebt gheenen verhoorder vanden Coninck.

Ende Absalom sprack: O/ wie settet my 4 tot een Richter inden lande/dat een yegelijck tot my quame/ die een sake ende ghenchtshandel heeft/ dat ick hem ten rechte hielpe?

Ende wanneer hem yemãt tot hem maec- 5 te/dat hy hem woude aenbidden/ so reyckte hy zijn hant wt/ende greep hem/ende custe hem.

Na dier wijse dede Absalom het gantsche 6 Israel/ wanneer sy quamen voor het gerichte totten Coninck: ende stal alsoo het herte der mannen Israels.

b Luth. Dese xl. iaer rekent hy aen/ vader eerster salvinghe Dauids: want hy is xl. iaer oud zijnde gheselft/ ende heeft x. iaer vervolginghe gheleden/eer hy inden: xxx. iaren Coninck beuestight en aenghenomen. Ander verclarense vander ghe aen/als de kinderen Israels sonde Coninc eyschten/ouden x. iaren Samuels/dyt iaer voor Dauids/ tot in het xxxvij. iaer toe dese selven. c 2. Sa. 15. 37 Ahitophel/ Dauids raet/ valt tot Absalom. d Psal. 3. 1

b Na verrich iaren sprac Absalom totten 7 Coninck: Ick wil henen gaen/ende mijn belofte te Hebron wtrichten / die ick den Heere beloeft hebbe.

Want uwe knecht dede een belofte/ c doe 8 ick tot Gesur in Syria woonde / ende sprack: Wanneer my de Heere weder te Jerusalem brengt/ so wil ic den Heere eenen godsdienst doen.

De Coninck sprack tot hem: Gaet henen 9 met vreden. Ende hy maeckte hem op / ende ginck na Hebron.

Absalom hadde verspieders wtghesonden 10 in alle stammen Israels/ ende laten seggben: Wanneer ghy der basunen ghelupt hooren sult / soo spreecht: Absalom is Coninck ghewordẽ tot Hebron.

Ende daer ginghen twee hondert mannen 11 met Absalom/van Jerusalem geeyscht: doch sy gingen in haer eenvoudicheyt/ende en wisten niet vande sake.

Absalom dan sandt doe na Ahitophel den 12 Giloniter/ Dauids raet/ wt zijner stadt Gilo. Doe hy nu den offer dede/ werdt het verbondt sterc/ende het volck liep toe/ ende vermeerderde hem met Absalom.

Doe quam daer een die seyde Dauid aen/ 13 ende sprack: d Uwe herte eens yegelijcx in Israel volcht Absalom na.

Doe sprack Dauid: Op/laet ons vlieden/ 14 want hier en sal gheen ontvlieden zijn voor Absalom: Haest v/ dat wy gaen/ dat hy ons niet en verrasche/ende grijpe ons/ ende brenghe een ongheluck op ons/ ende slae de stadt met de scherpte des zweerdts.

Doe spraken de knechten des Conincx tot 15 hem: Wat mijn heere de Coninck verkiest/ siet/hier zijn uwe knechten.

Ende de Coninck ginck te voete wt/ met 16 zijne gantschen huyse. e Hy liet daer nochtans x. vrouwen/het huys te bewaren.

Ende doe de Coninck ende alle dat volck 17 te voete wt quamen / traden sy verre vanden huyse:

Ende alle zijne knechten ginghen by hem: 18 daertoe alle† Crethi ende Plethi / ende alle Gethiters / g ses hondert mannen / die van Gath te voete ghecomen waren/gingen voor den Coninck henen.

Ende de Coninck sprack tot h Ithai den 19 Gethiter: Waerom gaet ghy ook met ons? keert wederom / ende blijft bynden Coninck: want ghy zijt vreendt/ende van v plaetse hier waerts ghetoghen.

Ghisteren zijt ghy ghecomen / ende heden 20 waecht ghy v met ons te gaen? doch ick wil gaen waer ick henen gaen can: keert wederom / ende uwen broederen met v gheschiede barmhertichevt ende trouwe.

Ithai antwoordde/ende sprack: i So waer- 21 achtich als de Heere leeft / ende soo waerachtich als mijn heere de Coninck leeft / aen welcke plaetse mijn heere de Coninck zijn sal/ het ghenalle ten doode ofte ten leven/ daer sal uwe knecht ook zijn.

Dauid sprack tot Ithai: Soo komt ende 22 gaet mede. Also ginck Ithai de Gethiter/ende alle zijn mannen mede/ende den gantschen hoop der kinderen die met hem waren.

Ende het gantsche landt weende met my- 23 der stemmen/ende alle het volck ginck mede. Ende de Coninck ghinck over de k beke Hidron/ ende alle het volck ghinck voor/ opten weghe die ter woestynen gaet.

Ende siet/ Sadok was ock daer/ende alle 24 Leuiten die by hem waren / ende droeghen de l† Arcke des verbondts Gods / ende stelden se daer henen: ende Abiathar tradt in de hoochte / tot dat alle dat volck ter stadt wt quam.

Doch de Coninc sprac totten Sadok: Wenge 25 de Arcke Gods weder inde stadt: sal ick ghenade vinden voor den Heere/so sal hy my wederen halen/en sal se my sien laten/en zijn huys.

Spreeckt hy ock also: Ick en hebbe gheen 26 lust tot v: siet/ hier ben ick/ hy make met my alsoot hem welbehaecht.

Ende de Coninc sprack totten priester Sa- 27 dok: O ghy m Siender/ keert wederom inde stadt met vreden / ende met uwer beyder sonen / Ahimaaz uwe sone / ende Jonathan de sone Abiathar.

Siet/ ic wil so lange wtrecken opden vlac- 28 ken belde inder woestyne/tot dat daer boodschap van v come/ende seggher my aen.

Alsoo bracht Sadok ende Abiathar de 29 Arcke Gods weder te Jerusalem / ende bleuen aldaer.

Dauid nu ghinck henen aenden olyberch/ 30 ende weende: ende zijn hooft was n† toegheworpen/ende weende: ende zijn hooft was toegewonden: dese ginck voetes/want hy ginck toegewonden: dese gingen toe hadde alle het volck dat by hem was/een yegelijck zijn hooft toegewonden/ende ginghen aen/ende weenden.

Ende doe het Dauid aengheseyt werde: 31 dat Ahitophel met Absalom int verbondt was/sprack hy: Heere/maeckt den raet Ahitophels tot sothept.

Ende doe Dauid opde hoochte quam/daer 32 men Godt pleecht aen te bidden/siet/doe ont-

moetede

morrede hem Husai de Arathiter/met eenen
verscheurden rock/ende aerde op zijn hooft.
Ende Dauid sprac tot hem: Wanneer ghy 33
met mij gaet/so sult ghy mij een last zijn:
Wanneer ghy daercenteghen weder inde 34
stadt ginct/ ende spraeckt tot Absalom: Ick
2.Sam.17. 1.4. ben u knecht/ick wil des Conincx zijn/ick dis
was vaders knecht was te dier tijdt/wil nu v
knecht zijn: o soo sondt ghy mij te goede den
raedslach Ahitophels te niete maken.
Also is doch Sadok ende Ab Iathar de ypie- 35
stres met u: alles wat ghy hoordet uut des
Conincx huys/ dat segdt ghy den priesteren
Sadok ende Ab Iathar.
Siet/by hen zijn haer twee soné/Ahimaaz 36
Sadoks/ ende Jonathan Ab Iathars sone/
by de selue condt ghy mij ombieden wat ghy
hooren sult.
Also quam Husai/de vrient Dauids inde 37
stadt/ ende Absalom quam te Jerusalem.

Dat xvi. Capittel.

1. Diba begroet Dauid. 5. Den bloecker Simei. 9. wilt Abisai doot hebben/ 10. ende wordt van Dauid gheweert. 15. Absalom comt te Jerusalem/ 16. Husai biedt hem gheluck toe. 20. Ahitophel geeft hem eenen schandelicks raet.

1 Ende doe Dauid een weynich vander hoochte gegaen was/siet/doe ontmoet- 1.Sam.9.2
ende hem Diba/ Mephi Bosseths iongh. met twee gesadelde ezels/ daer op waren twee hondert broden/ ende hondert stucken rosijs/ende hondert stucken bijgen/ende een lesschc wijns.
2 Doe spraeck de Coninck tot Diba: Wat wilt ghy daermede maken? Diba spraeck: De ezels sullen voor het ghesinne des Conincx zijn/ daer op te rijden/ ende de broodeu ende bijghen voor de iongers te eten/ende den wijn te dzincken/ wanneer sy moede worden inder woestijne.
3 Ende de Coninck spraeck: Waer is de sone wes 2.Sa.19.25
heeren? Diba spraeck totten Coninck: Siet/ hy bleef te Jerusalem: want hy spraeck: Heden wordt mij het huys Israels/ mijns vaders rijck/ weder gheghenen.
4 De Coninck spraeck tot Diba: Siet/het sal Restitutio
uwe zijn/ alles wat Mephi Bosseth heeft. Diba spraeck: Ick bidde een: Laet mij ghenade vinden voor v/mijn heere Coninck.
5 Doe vd de Coninck tot Bahurim toe 2.Sa.19.16
quam/siet/doe ginck een man aldaer wt/ van 1.Kon.2.8
het ghelachte des huys Sauls/ die hiet Simei soné Gera: die ginc wt/d ende bloecte:
6 Ende wierp Dauid met steenen/ ende alle
knechten des Conincx Dauids: want alle het volck ende alle gheweldighe waren te zijner rechter ende tlincker handt.
7 Soo spraeck Simei/ doe hy bloecktede: 1.Sa.25.10
Eertalt/ vertrt/ ghy bloethondt/ ghy loose
Belials man:
8 De Heere heeft v vergolden alle dat bloet des huys Sauls/dat ghy in zijn stede zijt Coninck geworden: nu heeft de Heere dat rijcke in der handt Absaloms: ende siet/ nu steeckt ghy in v ongheluck: want ghy zijt een bloethont.
9 Ende Abisai/ de sone Zeruja/ spraeck tot
den Coninck: Sould desen doden hont mijnen here den Coninck vloecken? ick wil henen gaen/ende hem den cop aflaen.
10 De Coninck spraeck: ¶ Ghy kinderen Ze-
ruja/ wat hebbe ick met v te doen? laet hem
vloecken/ want de Heere heeft het hem gheseeren: Vloeckt Dauid: wie can nu segghen: Waerom doet ghy also?
11 Ende Dauid sprac tot Abisai/ ende tot alle
zijne knechten: Siet/mijn sone die van mijnen lijue ghecomen is/ staet mij na mijn leuen/ waerom nu niet de sone Jemini? laet hem ghewerden dat hy vloecke/ want de Heere heeft het hem ghebeden.
12 Misschien sal de Heere mijn ellende aen- 3 1.Reg.2.43
sien/ ende mij met goede vergelden zijn huydighe vloecken.
13 Also ghinck Dauid met zijne lieden zijns
weechs: nu Simei ginck aen des berchs zijde neuen hem heuen/ ende vloeckte/ ende wierp met steenen tot hem nu/ ende besprengde hem met aerde clompen.
14 Ende de Coninck quam nu moede/ met al-
len volcke dat hy hem was/ ende verquickte hem aldaer.
15 Ende Absalom ende alle het volc der man- Absalom en zijn volck comen te Jerusalem. Husai.
nen Israels quamen te Jerusalem/ende Ahitophel met hem.
16 Doe nu Husai de Arathiter Dauids vrient
tot Absalom in quam/ spraeck hy tot Absalom: Gheluck toe/ heer Coninck: geluck toe/ heer Coninck.
17 Absalom daerentegen spraeck tot Husai: Is
dat uwe barmhertichept aen uwen vrients? waerom en zijt ghy niet met uwen vrients gheroghen?
18 Ende Husai spraeck tot Absalom: Niet al-
soo/ maer welcken de Heere verkiest/ ende dit volck/ ende alle man in Israel/ diens wil ick zijn/ende by hem blijuen.
19 Ten anderen: Wien soude ick dienen/ son-
de ick niet voor zijnen sone dienen? gelijck als ick voor uwen vader ghedient hebbe/ soo wil ick voor v zijn.
20 Ende Absalom sprac tot Ahitophel: Geeft
raet/wat sullen wy doen?
21 Ahitophel spraeck tot Absalom: h Bellaept 2.Sam.12.
de bywijuen uws vaders/ die hy hier ghelaten heeft het huys te bewaren: so sal het gantsche Israel hooren/ dat i ghy uwen vader hebt stuckende ghemaeckt/ ende aller handt die by v zijn sal dies te stouter worden. 14. 16. 15. 16 Ahitophels schandelijcken raedt.
i t and. voor stinckende zijt ghewordeu/ h Gen. 35. 22
22 Doe maeckten sy Absalom een hutte op
den dake: ende Absalom beliep de bywijuen zijns vaders voor de ooghen des gantschen Israels.
23 Te dier tijdt/ wanneer Ahitophel eenen
raedt gaf/ dat was/ als wanneermen Godt om yet ghevraecht hadde: alsoo waren alle raedtslaghen Ahitophels/ beyde by Dauid ende by Absalom.

Dat xvii. Capittel.

1. Ahitophels raet tegen Dauid/ 6. Husai raet voor Dauid. 15. Boodtschap wordt aen Dauid gheschickt door de priesters. 23. Ahitophel verhangt hemselven. 24. Absalom trecht zijnen vader na/ met Amasa zijnen hooftman. 27. Dauid wordt onthaut inder woestijne.

1 Ende Ahitophel spraeck tot Absalom: Ahitophels raet tegen Dauid.
a Ick wil twaelf duysent mannen wt- 2.Sa.15.34
lesen/ ende mij opmaken/ ende Dauid
naeghen by nachte:
2 Ende wil hem ouerwallen/ dewijle dat hy
mat ende moede is: wanneer ic hem dan verschricke/ dat alle volck dat by hem is vlucht/ so wil ick den Coninck alleene slaen/
3 Ende alle het volck weder tot v brenghen:
Als nu wanneer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wanneer dan een yeghelijck tot'd gebracht is/ als ghy begheert/ soo blijft alle het volck met vreden.

Dat dochte Absalom goet zijn/ en alle ouersten in Israel.

Doch Absalom sprack: Liene / laet Husai den Arachiten oock eysschen/ende hooren wat hy daer toe segt.

Ende doe Husai tot Absalom inquã/ sprac Absalon tot hem: Suiet heeft Ahitophel gheszoken: segt ghy: Sullen wy het doen / ofte niet?

Husai raedt voor David.

Doe sprack Husai tot Absalom: Het en is gheenen goeden raet dien Ahitophel op dit mael ghegheuen heeft.

Ende Husai sprac voorder: Ghy kent uwe vader wel/ende zijne lieden/dat sy sterck zijn/

b Hos. 13.12. ende eens toornighen gheinoedts/b als eenen beyr/dien de jonghen op den velde ghenomen zijn: daertoe is d vader een krijchsman/ ende en sal niet versummen met den volcke.

Siet/ hy heeft hem nu misschien versteken erghens in eenen cuyl / oft elders aen een plaetse: wanneert dan gheschiede/ dat het ten eerstenmael qualijck verghuick / ende daer quame een ghesschrey/ende sprake: Daer is eenen slach geschiet inden volcke/ dat Absalom navolghde/

Soo soude een yeghelijck vertzaecht worden/ die sijn oock een krychsman is/ ende een herte heeft als een leeuw: want gantsch Israel weet dat d vader sterc is/ en alle krijchslieden/die by hem zijn.

Daerenteghen/ dat rade ick: dat ghy tot d vergadert het gantsche Israel / van Dan aen tot Berseba toe/ so vele als des zandts aen de zee ende uwe persoon trecke met hen.

So willen wy hem ouervallen / aen welcke plaetse wy hem vinden / ende willen over hem comen/ghelijck als den dauw op de aerde valt/dat wy van hem ende alle zijne mannen niet eenen overlaten.

Ist dat hy hem dannoch in een stadt vergadert/so sal het gantsche Israel stricken aen de selue stadt woyen / ende in het water trecken / datmen daer niet een steenken van en vinde.

Doe sprack Absalom / ende een yeghelijck in Israel: Den raet Husai des Arachiten is beter/ dan Ahitophels raedt: c doch de Heere schickte het also/dat den goeden raedt Ahitophels verhindert wert: op dat de Heere ongheluck ouer Absalom brochte.

c Esaie 8.10. ende 19.11.

d Ende Husai sprack tot Zadok ende Abiathar den Priesteren: So ende so heeft Ahitophel Absalom ende den oudsten in Israel gheraden: daerentegen ick hebbe soo ende soo gheraden.

d 2. Sa. 15.36 Voor de Priesters wort aen David bootschap gheschickt. et And. Ruer/ & an stonden

So sendet nu et haestelijc henen/ ende laet het David aensegghen / ende segt: En blijft niet ouer nacht op den blacke velde der woestijnen / maer maeckt d daer over/ dat de Coninck niet verslonden en worde / ende alle het volck dat by hem is.

Jonathan nu ende Ahimaaz stonden by de fonteyne Rogel: ende een maecht ginck henen / ende seyde het hen aen: ende sy ghinghen henen ende seydent David aen: want sy en dorsten hen niet sien late/ dat sy in de stadt quamen.

Eenen jonghen dannoch sachse/ ende seyde het Absalom aen: doch die beyde gingen haestelijck henen / ende quamen in eens mans huys te Bahurim / die hadde eenen bornput in zijnen hof/ daer daelden sy in.

Ende de vrouwe nam ende spreydde een deckscel ouer den put / ende spreydde daer gorst ouer/ datmen het niet en merckte.

Doe nu de knechte Absaloms tot de vrouwe int huys quamen / sprake sy: Waer is Ahimaaz ende Jonathan? De vrouwe spraet tot hen: Sy ginghen ouer dat waterken: ende doe sy sochten ende niet en vonden/ginghen sy weder na Jerusalem.

Ende doe sy wech waren / clommen sy uyt den put/ ende ghinghen henen / ende seydent David den Coninck aen / ende sprakent tot David: Maeckt d op / ende gaet haestelijck over dat water/ want soo ende soo heeft Ahitophel tegben d raedt gheghenen.

Doe maeckte hem David op / ende alle het volck dat by hem was/ende ginghen over de Jordane/ tot dat het licht morgben wert: ende het en faelgeerde niet aen eenen / die niet over de Jordane ghegaen en ware.

Als nu Ahitophel sach / dat zijnen raedt niet voort ghegaen en was / sadelde hy zijnen ezel/maeckte hem op/ ende toech na zijn stadt / ende beschickte zijn huys/ f ende verhinck hem/ ende sterf: ende wert begraven in zijns vaders graf.

Ende David quam tot Mahanaim: ende de Absalom tooch ouer de Jordane / ende alle mannen Israels met hem.

g Ende Absalom hadde Amasa in Joabs plaetse gheschelt over het heyr: h Amasa nu was eens mans sone / die hier Jethra / een it Jesraeliter / die welcke lach by Abigail der dochter Nahas/ der suster Zeruja Joabs moeder.

Israel nu ende Absalom legherden hen in Gilead.

Doe David te Mahanaim ghecomen was/ doe brachtē Sobi de sone k Nahas/ van Rabbath der kinderen Ammon/ende l Machir de sone Ammiel van Lodabar / ende m Barsillai een Gileaditer van Roglim/

n† Beddewerck/beckens/aerde vären/tarwe/ gherste/meel/ sanghen/ boonen/erwten/ gorte/

Hennich/ boter / schapen / ende runderkese tot David / ende tot den volcke dat by hem was: want sy dachten / dat volck sal honger ich / moede ende dorstich zijn inder woestijne.

Dat xviij. Capittel.

1. David ordineert zijn oorlogheninge/ 3. ende so hem geweert wort mede te trecken/ 5. doet hy ernstich beuel/ sy sullen des Absaloms verschonen/ 7. de oprorige comen om/ 9. Absalom hanght by den hayre aen den boom/ 4. wert doorschoten/ 17. ende eergierich onoerlijck begraven/ 19. Achimaaz ende Cusi loopen tydinghe brenghen den Coninck/ 33. die werdt hoochlijck bedroest.

1 ¶ Ende David ordineerde het volck dat by hem was/ende settede ouer hen hooft-lieden/ouer duysent ende ouer honderden.

2 a Ende sandt des volcx een derdendeel onder Joab/ ende een derdendeel onder Abisai / den sone Zeruja / Joabs broeder/ende een derdendeel onder b Ithai den Gathiter: Ende de Coninck spraeck totten volcke: Ick wil oock met u uytrecken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

2.Sa.21.17

Doch het volck sprack: e Ghy en sult niet 3
uytrecken: want wanneer wy al vielen/of de
helfte steruen / soo en sullen sy hen onser niet
aennemen: want ghy zijt als wanneer onser
thien duysent waren: so isser nu beter/dat ghy
ons uyt der stadt helpen meughet.

De Coninck sprack tot hen: Wat b be- 4
haecht/dat will ick doen: Ende de Coninc tradt
aen de poorte/ende alle het volck trocht uyt by
hondertden ende by duysenden.

Ende de Coninck geboot Joab/ende Abisai/ 5
ende Ithai/ende sprack: Gaet my suyuerlyncken
aen niet den ionghelinck Absalom: ende alle het
volck hoorde het/doe de Coninck allen hooft-
lieden gheboot van Absalom.

Ende doe het volck uyt quam op het veldt 6
Israel tegen/verlieff hem den stryt int woudt
Ephraim.

Ende het volck Israels wert aldaer gesla- 7
gen voor den knechten Dauids/dat desseluen
dachs een grooten slach geschiedde/twintich-
duysent mannen.

Ende desselfden stryt was aldaer verstroyt op alle 8
den lande: ende het woudt verslinde veel meer
volcx dien daechs/dan het swaert verslinde.

Ende Absalom ontmoetede den knechten 9
Dauids/ende reedt op eenē muyl: Ende doe
de muyl onder eenen grooten d dicken eyck
quam/verhinck syn hooft aen den eycke/ende
de muyl liep onder hem weck.

Doe dat een man sach/seyde hy het Joab 10
een/ende sprack: Siet/ick sach Absalom aen
enen eycken hanghen.

Joab sprac tot den man/die het hem hadde 11
aengheseyt: Siet/saghet ghy dat/Waerom en
doecht ghy hem dan niet aldaer ter aerden?
So wonde ic u bā mijnen wegē/thien sluer-
linghen/ende eenen gordel gegeuen hebben.

De man sprack tot Joab: Waenneer ghy 12
my duysent sluerlinghen in mijne hant ghe-
uoghen hadder/so en wonde ick dannoch mijn
ne hant niet aen des Conincx sone geleyt heb-
ben: want de Coninck gheboot u/ende Abisai/
ende Ithai voor onsen oren/ende sprac: Hoe-
det u dat niet penandt den ionghelinck Ab-
salom.e

Oft waenneer ick wat balsch gedaē hadde/ 13
op mijnder zielen perijckel / dewijle dat den
Coninck niets verholen wert/ soo soudet ghy
selue tegben my ghestaen hebben.

Joab sprack: Ick en can niet so lange by u 14
blijuen/ ne hant/ende stietse Absalom in syn hertte/doe
ne hantē/ ende stietse Absalom in syn hertte/doe
noch leefde aen der eycke.

Ende thien iongers/Joabs wapendragers/ 15
maeckten hen vondtom hem/ ende sloeghen
hem doot.

Doe blies Joab de basuyne / ende brachte 16
het volck weder / dat het Israel niet voorder
naiaechde: want Joab wonde des volcx ver-
schoonen.

f Ende sy namen Absalom / ende worpen 17
hem int woudt in eenen grooten kuyl/ esi lep-
den eenen gantsch grooten hoop steenen op
hem: ende het gantsch Israel vluchteden een
yegelijck in syn hutte.

g Absalom nu hadde hem een h Calomne 18
opgherecht/doetyp noch leefde/die staet in des
Conincx hallene: want hy sprac: i Ick en heb
ghen sone/daeraen sal dit mijns naems

ghedachtenisse zijn: ende hiet de Calomne nae
zijnen name: ende heet oock tot op desen dach/
Absalons ruyme.

19 Ahimaaz de sone Sadok sprack: Lieue/laet 19
my heenen loopen/ esi den Coninck verrondi-
gen/dat hem de Heere recht gedaen heeft/van
zijner vyanden handen.

20 Joab daerenteghen sprack: Ghy en brenget 20
heden geen goede bootschap: Op eenen ande-
ren dach sult ghy bootschop brengen/ende he-
den niet: want des Conincx sone is doot.

21 Ende tot Cusi sprack Joab: Gaet heenen/esi 21
segt den Coninck aen/ wat ghy ghesien hebt:
ende Cusi badt aen/ende liep heenen.

22 Ende Ahimaaz de sone Sadok/sprac noch 22
eenmael tot Joab: Hoe/wāneer ick oock heenen
liep den Cusi na: Joab sprac: Waer wilt ghy
heenen loopē mijn sone? Comt herwaerts/ghy
sult gheen goede bootschap brenghen.

23 Hoe of ick heenen liepe? Hy sprack tot hem: 23
Soo loopt doch heenen: Alsoo liep Ahimaaz
heenen op den stracken wege/ende quam voor
Cusi.

24 Dauid nu sat tusschen twee poorten: ende 24
de wachter guick op het dack der poorten aen
der muren/ende hief zijne oogben op/esi sach
eenen man loopen alleen/

25 Ende riep/ende seyde het den Coninc aen: 25
De Coninc sprac: Is hy alleen/ so is ck goe-
de bootschap in zijnen monde. Ende doe des
selue ghinck ende hier toe quam/

26 Dach de Wachter eens anderen man loo- 26
pen/ende riep inde poorte/ende sprack: Siet/
een man loopt alleen: Esi de Coninck sprack:
Die is ock een goede bode.

27 De wachter sprac: Ick sie des eersten loop 27
aen/als dē loop Ahimaaz/des soons Sadok:
Ende de Coninc sprac: Het is een goet man/
ende brengt een goede bootschap.

28 Ahimaaz nu riep/ende sprack tot den Co- 28 Ahimaaz
ninc: Vrede/ende badt aen voor den Coninc brēgt Dauid
op zijn aenlicht ter aerden/esi sprack: Gelooft vrdaighe.
zy de Heere v God/die de lurē/die hare hant
teghen mijnen heere den Coninck ophieuen/
ouer gheghenen heeft.

29 De Coninck daerentegen sprack: Gaet het 29
ooc den ionghelinck Absalom wel? Ahimaaz
sprack: Ick sach een groot tumoer doe des
Conincx knecht Joab/my uwen knecht hier
sandt/ende en weet niet wat het was.

30 De Coninck sprack: Gaet daer om/ende 30
treedt herwaerts: Ende hy ghinck daer om/
ende stondt daer.

31 Siet/doe quam Cusi/ende sprac: Ick hen- 31 Cusi brengt
ge goede bootschap mijn heere Coninck: De ooc tydinge.
Heere heeft v heden recht gedaē/van der hant
aller/die hen teghen v verhieuen.

32 De Coninck sprack tot Cusi: Gaet het den 32
ionghelinck Absalom ooch wel? Cusi sprack:
Het moet allen vyanden mijns heeren des
Conincx so gaen/ als het de iongelinck gaet/
ende allen die hen teghen v verheffen / quaet
te doen.

33 Doe wert de Coninck bedroeft/ende ginck 33 Dauids cla-
opwaerts op dē saet in de poorte/ende ween- ghe ouer Ab-
de: ende ut gaen sprack hy also: k Myn sone salom.
Absalom/mijn sone/mijn sone Absalō: woul- k 2.Sa.19.1
de het God/dat ick voor v moeste steruen: O
Absalom/mijn sone.

De Dat xix. Capittel.

1. Wt des ouerwinninge Absalons wert leed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende schande. 5. Dauid wort gebroeghen vriende-lijcken met dē volcke te spreken. 9. Israel bekent zijn dwaesachtighe ontrouwe aen Dauid begaen. 11. Juda sal den eersten dē Coninc weder halen/ 13. ende Amasa aē Joabs stede comen. 16. Simei eñ Siba handelen om genade/ ende bindense/ 24. besghelijcken Mephi Boseth. 31. Barsillai beswijst den Coninck veel vrientschap. 41. Israel wil hy hem meer rechts hebben dan Juda.

1 Ende het wert Joab geseyt: Siet/ de Coninck weent/ ende bzaecht leedt om Absalom.

2 Ende wt der ouerwinninghe werdt dies daechs een leedt onder den gantschen volcke: want het volc hadde dies daechs gehoort/ dat hem de Coninc om zijnen sone becommerde.

3 Ende het volck stal hem aen dien daghe/ dat het niet in de stadt en quam: gheliick als hem een volck wech steelt/ dat te schanden gheworden is/ wanneer het inden strijdt gheuloden heeft.

4 De Coninc nu hadde zijn hooft toegewonden/ eñ schreyddе luyde: a Och mijn sone Absalom/ Absalom mijn sone/ mijn sone.

a 2. Sa. 18. 33

5 Joab nu quam totten Coninck int huys/ ende sprack: Ghy hebt heden schaemroot ghemaect alle uwe knechten/ die hedē uwe/ uwer sonen/ uwer dochteren/ uwer wijuen/ ende uwer upwijuen zielen verlost hebben:

6 Dat ghy lief hebt die v haten/ ende hatet die v lief hebdē: want ghy latet v heden mercken/ dat v niets ghelegen is aen den hooftlieden ende knechten: want ick mercke heden wel/ wanneer v Absalom slechs leefde/ ende hy heden alle doot waren/ dat dochte v recht zijn.

7 Soo maeckt v nu op/ ende gaet wt/ ende spreeckt met uwen knechten vrientelijcken: want ick swere v by den Heere: So ghy niet wt en gaet/ so en sal daer geen man by v blijuen desen nacht ouer: dat sal v erger zijn/ dan alle het quaet dat ouer v ghecomen is/ van uwer iongheyt op/ tot nu toe.

8 Doe maeckte hem de Coninck op/ ende satte hem in de poorte: ende men seyde het alien volcke: Siet/ de Coninck sitt in de poorte: doe quam alle het volck voor den Coninck: doch Israel was gheuloden/ een yegelijck in zijn hutte.

9 Ende alle het volck in allen stammen Israels twistede/ ende spraken: De Coninck heeft ons verlost van de hant onser vianden/ ende verloste ons van der Philisteen handt/ ende heeft moeten wt den lande vlieden voor Absalom.

10 Ende wy is Absalom gestoruen inden strijt/ dien wy ouer ons gesalft hadden: waerom zijt ghy lieden nu so stil/ dat ghy den Coninc niet weder en haelt?

11 De Coninck nu sandt tot Sadok eñ Abiathar den Priesteren/ ende liet hen seggen: Spreeckt met den oudsten in Juda/ eñ segt: Waerom wilt ghylieden de laetste zijn/ den Coninc weder te halen in zijn huys? (Want de rede des gantschen Israels was voor den Coninck ghecomen in zijn huys.)

12 Ghy zijt mijne broeders/ mijne beenen/ ende mijn vleesch.

13 Ende tot Amasa segt: Zijt ghy niet mijn been ende mijn vleesch? God doe my dit ende dat/ b soo ghy niet en sult zijn veldthooftman voor my/ b in dien daghe in Joabs stede.

b 2. Sa. 17. 25 ende 20. 4 Amasa hooftman.

14 Ende hy maeckte het herte aller mannen Juda/ als eens mans: ende sy sanden henen totten Coninck: Comt weder/ ghy ende alle uwe knechten.

15 Also quam de Coninc weder: Ende doe hy Jordane quam/ waer de mannen Juda weder aen de Jordane quam/ waer de mannen Juda tot Gilgal gecomen/ om af te trecken/ den Coninck te gemoete/ dat sy den Coninck ouer de Jordaen voerden.

16 c Ende Simei de sone Gera/ des soons Jemini/ die tot Ba Jurim woonde/ haestede hem/ ende tooch met den mannē Juda af/ den Coninck Dauid teghen.

c 1. Sa. 9. 1.

17 Eñ duysent mannen waren met hem van Ben Jamin: d daertoe oock Siba de knecht wt den hupse Sauls/ met zijnen vijfthien sonen/ ende twintich knechten/ ende haestеden hen voor de Jordane voor den Coninck henen/

d 2. Sa. 9. 2. ende 16. 1.

18 Ende maeckten het veyr/ dat sy het gheliin des Coninc ouer voerden/ eñ deden wat hem behaechde. Simei dan den sone Gera/ viel voor den Coninck neder/ doe hy ouer de Jordaen voer/

19 Ende sprack totten Coninck: e Mijn heere/ reken my de misdaet niet toe/ ende ghedenckt niet/ dat v uwen knecht tijden aen de/ in dien daghe/ doe mijn heere de Coninc wt Jerusalem ginck/ ende de Coninc en nams het niet ter herten.

e 2. Sa. 16. 7.

20 Want v knecht bekent/ dat ick gesondicht hebbe: Ende hier/ ick ben heden de eerste/ die gheromen is van den gantschen f hupse Josephs/ dat ick mijnen heere den Coninc te gemoete af tooch.

f 2. Sa. 19. 21.

21 Doch Abisai de sone Zeruia antwoordde/ ende sprac: Ende en sonde Simei daerom niet sterven/ so hy doch den gesalfden des Heeren ghevloeckt heeft?

22 Dauid daerenteghen sprack: g Wat hebbe ick niet ulieden te doen/ ghy kinderen Zeruia/ dat ghy my heden wilt ten Sathan worden? Sonde heden yemant sterue in Israel? Mepnt ghy/ ick en wete niet dat ick hedē een Coninck gheworden ben ouer Israel?

g 1. Sa. 11. 12. ende 19. 22.

23 Ende de Coninck sprack tot Simei: Ghy en sult niet sterven/ ende de Coninck swore hem.

24 h Mephi Boseth de sone Sauls/ quā ock af/ den Coninck tegen: ende hy en hadde zijne voeten noch zijnē baert niet schoon i gemaect/ ende zijne cleederen niet gewasschen/ van dien daghe aen/ doe de Coninck wech ghegaen was/ tot aenden dach doe hy niet vreden weder quam.

h 2. Sa. 9. 6. ende 16. 1.

i Leui. 13. 33.

25 Doe hy nu tot Jerusalem quam/ den Coninck te ontmoeten/ sprac de Coninc tot hem: Waerom en zijt ghy niet met my ghetoghen Mephi Bosech?

26 Ende hy sprack: Mijn heere Coninc/ mijn knecht heeft my bedroghen: want v knecht dachte: Ick wil eenen ezel zadelen/ ende daer op rijden/ ende totten Coninck trecken: want v knecht is lam.

27 k Daertoe heeft hy uwen knecht aengegeuen/ voor mijnen heere den Coninc: l doch mijn heere de Coninck is als een Enghel Gods: Doet wat v wel behaecht.

k 2. Sa. 16. 3.

l Gen. 33. 10. 2. Sa. 14. 17.

28 Want alle mijns vaders huys en is niets gheweest dan lieden des doodts voor mijnen heere den Coninc: m so hebt ghy uwen knecht gheset onder die/ die hy uwen dissche eten: wat

m 2. Sa. 9. 7. ende 19. 28.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

hebbe ick meer boor gherechticheyt/oft meer
te schepen aen den Coninck?
2 Sa. 24. 4. 9 Die Coninck spraeck tot hem: Wat spreect 29
ghy noch voorder van uwen dinghen? n Ick
hebbe gheseyt: Ghy ende Siba deylt den ac-
ker onder u alrambeeren.
Hierbi Bosseth spraeck totten Coninck: Hy 30
neme het oock gantsch weeh/na dien mijn
heere de Coninck met vreden te huys ghecos-
men is.
2 Sa. 20. 7. o Eñ Barsillai de Gileaditer quam af vã 31
Roglim/eñ voerde den Coninc over de Jor-
dane/dat hy hem onder Jordane beleydde.
p Ende Barsillai was gantsch oudt/ wel 32
achtentich iaer/ die hadde den Coninck be-
socht/ dewijle dat hy te Mahanaim was:
want hy was een seer treflyck man.
Ende de Coninck spraeck tot Barsillai: 33
Ghy sult met my over trecken: ick will v ver-
soghen by my te Jerusalem.
Doch Barsillai spraeck totte Coninc: Wat 34
is het noch dat ick te leven hebbe/ dat ick met
den Coninck sonde optrecken na Jerusalem?
Ick ben heden tachtentich iaer oudt: hoe 35
sonde ick kennen wat goet ofte quaet is/ oft
smake wat ick ete oft dincke/ oft hoozen wat
de sangheres ende sangherssen singen? Waer-
omme sonde v knecht mijnen heere den Coninck
noch der last waren?
Wt knecht sal met den Coninc een wepnich 36
gaen over de Jordane: Waerom wil my
de Coninck sulck een vergheldinghe doen?
Laet uwen knecht wederom keeren/ dat ic 37
sterve in mijnder stadt/by mijns baders ende
mijner moeder graf: Siet/ daer is v knecht
Chimeham/ dien laet met mijnen heere den
Coninck over trecken/ ende doet hem wat v
wel ghevalt.
Die Coninck spraeck: Chimeham sal met 38
my over trecken/ ende ick will hem doen wat
q? v wel ghevalt: Oock alles wat ghy aen
my verkiest/ dat will ick v doen.
Ende doe alle het volck over de Jordane 39
ghegaen was/ende de Coninck oock/kuslede
de Coninck den Barsillai/ eñ seghende hem:
Ende hy keerde wederom aen zijn plaetse.
Ende de Coninck quam over na Gilgal/ 40
ende Chimeham tooch met hem: ende alle
het volck Juda hadde den Coninck over ge-
voert: Doch des volcx Israels/was slechts de
helft daer.
Ende siet/dae quamē alle de mannen Is- 41
raels totten Coninck/ende spraken tot hem:
Waerom hebben v onse broeders de mannen
Juda ghestolen/ ende hebben den Coninck
ende zijn huys over de Jordane ghevoert/
ende alle mannen Dauids met hem?
Doe antwoorden de mannen Juda/dien 42
van Israel: De Coninck behoordt ons na
toe: Wat zydt ghylieden graen daerom?
Hebben ghy dat wy van den Coninck on-
derhouwinghe oft gheschencken ontfanghen
hebben?
Do antwoorden dan die van Israel/ dien 43
van Juda/eñ spraken: Wy hebbē thienmael
meer by den Coninc/ daertoe ook by Dauid/
dan ghylieden: Waerom hebt ghy my dan
so r ghering ghe achtet/ dat het onse niet het
eerste geweest en is/onsen Coninck te halen?
Doch die van Juda spraken harder dan die
van Israel.

Het Vyfde Capittel.

1. Seba moeckt gantsch Israel afvallich. 3. Dauid behuydt zijne ghescheyde bywyuen. 4. Denckt den Seba met Amasa ende den gantschen Juda te ghemoeten: ende sou desen opcomen hem betrecken/ 6. wordt Abisai met den volcke dat voorhanden is/ henen ghesonden. 8. Joab doorsteeckt den Amasa verradelycken. 13. Dijsse den Seba in Abel/ 16. ende laet hem door wijsheyt eens vernuftighen wijfs/ ter behoudinghe der stadt/ ombrenghen. 22. Dauids hofregiment wordt weder aen ghereedent.

1 Ende aldaer was een vermaert a boos-
loos man/die hiet Seba/ een sone Bi-
chri/eens mans van Jemini/ die blies
de basuynen/ ende spraeck: b Wy en hebben
gheen deel aen Dauid/ noch erue aen den so-
ne Isai: Een yegheliek make hem na zijnder
hutte/ O Israel.
2 Doe viel van Dauid eē yegelijc in Israel/
ende volchde Seba den sone Bichri: Daeren-
tegen de mannē Juda hingen aen haren Co-
nincke/van de Jordane aen tot Jerusalem toe.
3 Doe nv de Coninck Dauid te huys quam
tot Jerusalem/nam hy de thien vrouwen/
die hy c ghelaten hadde het huys te bewaren/
ende bedese in een bewaringhe/ ende besorch-
dese / doch hy en belieptse niet: Ende sy wa-
ren also belooten tot aen haren doot/ende leef-
den als wedruwen.
4 Ende de Coninck spraeck tot Amasa: Vroept
my te samen alle mannen in Juda/ op den
derden dach/ende ghy sult hier oock staen.
5 Ende Amasa gaet henen/ Juda te roepen:
Doch hy vertooch den tijdt die hy hem be-
stemt hadde.
6 Doe spraeck Dauid tot Abisai: Nv sal ons
Seba de sone Bichri/ meer leedts doen/ dan
Absalom: Neemt ghy de knechtē wās heeren/
ende iaecht hem na/ dat hy hergens baste
steden voor hem en vinde/ ende ontlieden
vt onsen ooghen.
7 Doe voghen hem na de mannen Joabs:
daertoe de Erethi ende Plethi/ ende alle de
stercken: ende sy voghen vt van Jerusalem/
na te iaghen Seba den sone Bichri.
8 Doe sy nv by den grooten steen waren te
Gibeon/quam Amasa voor hem henen: Joab
nv was begort op zijn cleet/ dat hy aen hads-
de/ ende hadde daer een s weerdt om ghegort/
dat hinck op zijnder heupe in de scheede/ dat
ghinck gheereet t vt ende in.
9 Ende Joab spraeck tot Amasa: Vryde met
v mijn broeder: ende Joab vatede met zijn-
der rechterhandt Amasa by den baert/ dat hy
hem kuste.
10 f Ende Amasa en hadde gheen achtinghe
op het s weerdt inder handt Joabs: ende hy
stack hem daer mede g? inden buyck/ dat
hem zijn inghewandt op de aerde goot/ ende
en gaf hem geenen steeck meer/ ende hy sterf.
Joab nv ende zijn broeder Abisai/ iaechden
Seba den sone Bichri na.
11 Ende daer tradt eenen van Joabs iongers
by hem/ ende spraeck: h? Troetz/ dat hem ye-
mandt make aen Joab/ ende voeghe hem
by Dauid na Joab.
12 Amasa nv lach int bloet ghewentelt/mids-
den op der straten: Doe dan eener sach/ dat
alle het volck daer staende bleef/nam hy A-
masa van der straten op den acker/ ende
wierp cleedren op hem: Ghewijle hy sach/dat
wie aen hem quam/staende bleef.

Doe

Seba een
oproerigher.
a Dat is/ een
van den groo-
ten hauffen/die
hooghen adel/
die eenen groo
ten aenhanck
onder den volc
ke. ende oock
een van haren
hadde/als Ca-
tilina te Rome
men/ etc.
b 1. Re. 12. 16
& 2. Da. 15. 16

Amasa.
b 2. sa. 17. 25
ende 19. 13.

Abisai
iaecht den
Seba na.

Joab steect
Amasa
doot/ om af-
gonst wille
der beidt-
hoofmans-
schap.
f 2. Sa. 2. 23.
ende 3. 27.
1. Reg. 2. 32.
g? And/ ouer
de lyffste ribbe/
h Of/ poch/
i Andere/ wilt
met Joab
eens is/ daer
toe ooch met
Dauid/ [die
volghde] Joab
na.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Doe hy nv van der straten genomen was/ 13
volchde alleman Joab nae / Seba den sone
Bichri na te iaghen.
Ende hy tooch door alle stammē Israels/ 14
na Abel ende Beth Maacha / ende gantsch
Haberim: ende sy vergaderden hen/ en volch-
den hem na.
Ende quamen/ ende beleydē hem tot Abel 15
ende Beth Maacha: ende maeckten een bol-
werck om de stadt / ende traden aen de mue-
ren: Ende alle het volck dat met Joab was/
stroncte/ende wouden de mueren neder wor-
pen.
Een wijs vrouw verlost de stadt Abel
Doe riep es wijs wijf vt der stadt: Hoort/ 16
hoort: spreect tot Joab/ dat hy herwaerts co-
me: Ick wil met hem spreken.
Ende doe hy tot haer quam/ sprac het wijf: 17
Zijt ghy Joab? Hy sprack: Ja. Sy sprack tot
hem: Hoort de redene uwer maget. Hy spra:
Ick hoore.
a† And. Men sal [vraghe] aen-
vraghē: also sou-
demen oock met
Abel voorgeda-
ren zijn.
Deut.20.10
Sy sprack: In voortijden spraemen: a† Wie 18
vraghen wil/die vraghe te Abel/ende so ginck
het wel voort.
Ick den een vanden vreedsamen ende trou- 19
wen steden in Israel/ ende ghy wilt de stadt
doodē/ende de moeder in Israel? Waerom
wilt ghy het erf deel des Heeren verslinden?
Joab antwoorde/ende sprac: Dat zy verre/ 21
dat zy verre van my/ dat ick verslinden ende
verderuen soude.
Het en is met also daeromm: maer een man 22
van het gebercht Ephraim/met namen Se-
b† And.opge-
poyrt/
Judic.20.13
ba/de sone Bichri/heeft hem k† verheue tegen
den Coninc Davīd: Geeft denselven hier al-
leen/so wil ick vā der stadt trecken: Het wijf
sprack tot Joab: Siet/zijn hooft sal tot v ouer
de mueren ghewoppen worden.
Ende het wijf quam tot allen volcke met 22
haerder wijsheyt: ende sy hieuwen Seba den
Seba de op-
roerder comt
om.
2.Sa. 2.28
sone Bichri/ dē cop af/ende wierpen hem tot
Joab: m Doe blies hy de basuynen / ende sy
verstroyden hen van der stadt/ een yeghelyck
in zijn hutte: Joab aan quam te Jerusalem
totten Coninck.
Davids hof-
regiment.
2.Sa.8.16
n Joab vb was ouer het gantsche heyr: Is- 23
raels/Benaia de sone Joiada/was ouer Cre-
thi ende Plethi.
Adozam was rentmeester: Josaphath de 24
sone Ahilud/was Cantzelier.
Seia was Schrijuer: Zadok ende Ab Jathar 25
waren Priesters. Daertoe was Ira de Jairi-
ter/Davids Priester.

Dat xxj. Capittel.

1. Dryjarigen dieren tijt wort door seuē mannen/ 3. vt Sauls huyse den Heere opgehangen/ gestilt. 7. Davīd houdt den eedt Jonathan geswozen/ 10. wort bewogen Sauls ende Jonathans gebeente te begrauen/ 15. en voert vier groote crijghen teghen de Philisteen.

Eenē dieren
tijt dyr laer
lanck.
2.Sa.22.18
Er wert oock eenen dieren tijt tot Da- 1
uids tyden / dyr laer nae malcanderen:
ende Davīd sochte het aengelichte des
Heeren. Ende de Heere sprack: a Om Sauls
wille/ ende om des bloedthuys wille/dat hy
de Gibeoniters ghedoot heeft.
Doe liet de Coninck de Gibeoniters eyf- 2
schen/ende sprack tot hen: (b De Gibeoniters
b Josue 9.3
nv en waren niet van den kinderen Israels/
c Josue 9.15.
maer ouerbleuen van den Amoziten: c ende de
kinderen Israels hadden hen ghesworen/
ende Saul sochtese te slaen in zynen yuer/
voor de kinderen Israels ende Juda.)
3 Doe sprack nv David totten Gibeoniten:
Wat sal ic vlieden doen/ende waer mede sal
ick versoenen/ dat ghy het erf deel des Heeren
seghenet?
4 De Gibeoniters spraken tot hem: Het en is
ons niet om gout ofte silver te doen/ aen Saul
ende zijnē huyse/ ofte het en is ons niet te doen
om yemandt te doodē in Israel. Hy sprack:
Wat segget ghylieden dan/ dat ick v doē sal?
5 Sy spraken totten Coninck: Dien man die
ons verdoruen/ende te niete ghemaeckt heeft/
sullen wy verdelghen/ dat hem niets blijue in
allen landtpalen Israels.
6 Geeft ons seuen mannen vt zijnen huyse/
dat wyse ophanghen den Heere tot Gibea
Sauls/des verkozen des Heeren. De Coninc
sprack: Ick wilse gheuen.
7 Doch de Coninc verschoonde Mephi Bo-
seth des soons Jonathan/ des soons Sauls/ vm-
d om des eedts wille des Heeren/die tusschen
hen was/namelijc/tusschen Davīd ende Jo-
nathan/den sone Sauls.
8 Doch de twee sonē Rizpa/der dochter Aia/
die sy Saul gebaert hadde / Armoni ofte Me-
phi Boseth: e daertoe de wijf sonen Michal
der dochter Sauls/diese Adriel ghebaert had-
de/ den sone Barsellai des Mahalothiters/
nam de Coninck.
9 Ende gaffse inde handen der Gibeoniters/
die hingense op den berch voor den Heere: also
vielen dese seuen op eenmael/ende sy quamen ter
tijdt des eersten oogst/ wanneer den gerstenen
oogst aengaet.
10 Doe nam Rizpa de dochter Aia/eenē sack/
ende spreydde hem op den rotzsteen/int begin
des oogsts/ tot dat daer water vanden hemel
op hen f druppede/ ende en liet des daechs de
voghelen des hemels niet op hen ruysten/noch
des nachts de dieren des veldts.
11 Ofte het wert Davīd ghesept/ wat Rizpa de
dochter Aia/ Sauls bywijf ghedaen hadde.
12 g Ende Davīd ginck henen/ ende nam het
gebeente Sauls/ende het gebeente Jonathan
zijns soons/ vanden burgheren tot Jabes in
Gilead/(die sy van der straten Bethsan gesto-
len hadden/daerse de Philisteen henē ghan-
gen hadde/te dier tijt doe de Philisteen Saul op
sloeghen op den berch Gilboa.)
13 Ende vrachtese van daer op / ende berga-
derdense te hoope/ met den gheheente der ge-
hanghenen.
14 Ende begroeuen het gebeente Sauls/ende
zijns soons Jonathan/ inden lande Benja-
min tot Zela/in het graf zijns vaders Kis: ende
deden alle dinck / als de Coninck ghebodē
hadde: Alsoo werdt Godt na desen den lande
weder versoent.
15 Daer verhief hem nv wrder eenen krijch
vanden Philisteen teghen Israel/ ende Davīd
tooch af/ ende zijne knechten met hem/ende
streden teghen de Philisteen: Ende Davīd
wert moede.
16 h Ende Jesbi tot Nob (die daer was der
kinderen Raphaeen/ ende het gewichte zijder
spiessen/was drye hondert gewichē metalens/
ende hadde een nieuwe harnasch aen) docht
te Davīd te slaen.
17 k Doch Abisai de sone Zeruja halp hem/
ende sloech den Philisteus doot: Doe zwo-
ren hem de mannen Davids/ ende spraken:
l Shy en sult niet meer met vs tuytrecken in
den

den strijdt / dat het licht in Israel niet wt
en blusschе.
m Daer na verhiefhem noch eenen krijch 18
tot nt Nob/ met den Philistren: Doe sloech
Sibbechai de Husathiter den Saph / die ook
der kinderen Rapha een was.
Ende daer verhief hem noch eenen krijch 19
tot Gob met den Philistren: Doe sloech El-
hanan de sone Jaere Oregim / een Bethlehe-
miter/ Goliath den Gethiter / die daer hadde
een spiesse/ weickers staf was als eenen we-
uers boom.
Ende daer verhief hem noch eenen krijch 20
tot Gath/ daer was een lanck man/ die hadde
ses vingeren aen zijn handen/ ende ses teenen
aen zijn voeten/ dat is/ vier ende twintich aen
den gheheele: ende hy was ook gheboren van
Rapha.
Eñ doe hy Israel beschimpte / sloech hem 12
Jonathan de sone Simea / des broeders
Dauds.
Dese viere waren den Rapha geboren tot 22
Gath/ende vielen door de hant Dauds/ en-
ende sijner knechten.

Een danckseggхinghe Dauds / daerомme dat
Godt hem alle zijne vyanden verlost hadde.

Dat xxij. Capittel.

Ende Dauid sprack door den Heere de 1
woorden deses liedts / te dier tijdt/ doe
hem de Heere verlost hadde van der hãt
alle zijnder vyanden / ende vander handt
Sauls/
Eñ sprack: a De Heere is mijn Rotzsteen/ 2
ende mijn Borcht/ende mijn Verlosser.
God is mijn b Troost/op welcken ic ver-
trouwe / mijn Schilt ende Hoorne mijns
Heyls mijn c Beschermnisse ende mijn Toe-
vlucht: mijn d Heylandt ghy die my helpet
van ghewelt.
Ick wil den Heere loven ende aenroepen/ 4
so sal ick van mijne vyanden verlost worden.
Want my hadden ommangen de e sinee- 5
den des doodts / ende de beken Belials ver-
schricten my.
Der hellen banden omgangen my: ende des 6
doots stricken overvielen my.
Wanneer ick beangstet ben / soo roepe ick 7
den Heere aen/ ende schreye tot mijnen God:
So verhoort hy mijn stemme van zijne Tem-
pel / ende mijn gheschrey comt voor hem tot
zijnen oren.
Die aerde beefde/ ende werdt beweecht/ de 8
fundamenten des hemels verroerden hen/ eñ
beefden doch toornich was.
Roock ginck van zijnder neussen/ende ver- 9
terende vyer van zijnen monde/ dat het daer
van bliven ende.
Hy riepende den hemel/ende boer neder/eñ 10
het was pincker onder zijne voeten.
Ende hy voer op den Cherub/ende vlooch 11
daer henen/ ende hy f sweefde op de *vederen
des windts.
Eñ hy stelde ontom hem was duysternisse/ 12
ende sweere dicke wolcken.
Van den g glantz voor hem g/brandde het 13
met bliren.
De Heere donderde van den hemel / ende 14
de Hoochste liet zijnen donder wt.
Hy schoot zijne stralen/ende verstroydese: 15
Hy liet bliren en/ende verschrickte se.
Daer sachmen waergoten/eñ des aerdbo- 16
dems gront wert opgedeckt/voor het schelden
des Heeren/voor den adem ende snuyten zij-
ner neusen.
Hy schickte wt hander hoochte / eñ haelde 17
my/ende trock my wt groote wateren.
Hy verloste my van mijne stercke vyandt/ 18
van mijne haters/ die my te machtich waren.
Die my overweldichden ter tijt mijns an- 19
ghenals/ ende de Heere wert mijn toeverlaet.
Hy voerde my tot in het ruymte: Hy ruchte 20
my wt/want hy hadde lust tot my.
De Heere doet wel by my / na mijnder ge- 12
rechticheyt: Hy vergelt my na der reynicheyt
mijnder handen.
Want ick houde de weghen des Heeren/eñ 22
en ben niet godloos teghen mijnen God.
Want alle zijne Rechten houde ick voor 23
oogen/ ende zijne Geboden en worpe ick niet
van my.
Maer ick ben sonder h† blecke voor hem/ h† And. ver-
ende hoede my voor sonden. keerthеyt
Daerom vergeldt my de Heere na mijnder 25
gerechticheyt/ na mijnder reynicheyt voor zij-
nen ooghen.
i Hy den heyligen zijt ghy heylich/ hy den i Psal. 18.26
vromen zijt ghy vroom.
Hy den reynen zijt ghy reyn / ende hy den 27
verkeerden zijt ghy verkeert.
Want ghy helpet den ellendigen volcke/eñ 28
met inwen ooghen vernedert ghy de hooghe.
k Want ghy Heere zijt mijn licht: de Heere k Psalm. 19.8
maeckt mijn duysternisse ten lichte. ende 119.105
l Want met u can ick krijchsvolcks verstrij- l 1.Sa. 17.50
ten / ende met mijnen Gode over de muren
springhen.
Gods wegen zijn sonder blecke: des Heeren 31
reden zijn doorlouteret : Hy is eenen Schilt/
allen die op hem vertrouwen.
Want waer is een Godt/behalven de Hee- 32
re? Ende waer is een m†rooste/behalven on- m† And. hoede
se Godt? of rotze/
Godt stercket my met kracht / ende wijset 33
my eenen wech sonder blecke.
Hy maect mijne voeten gelijck den Heerten/ 34
ende setter my op mijne hoochten.
n Hy leert mijne handen strijden/ende leert n Psal. 144.1
mijnen arm den metalen boghe spannen.
Ende gheeft my den schilt uws heyls/ ende 36
wanneer ghy my verootmoedighet/so maeckt
ghy my groot.
Ghy maket onder my ruymte te gaen / dat 37
mijne enckelen niet en o slibberen. o Of. swancken
Ick will mijne vyanden na iagen/ende hen 38
verdelgen/ende en will niet omkeeren/ tot dat
ickse omghebracht hebbe.
Ick wilse omhengen ende versinsten/ende 39
en sullen my niet wederstaen: Sy moeten on-
der mijne voeten vallen.
Ghy cont my rusten met sterckte ten strij- p Die hen met
de: ghy cont onder my werpen / die hen tegen bels godsdien-
my setten. sten hy eñ om-
Godt beel ders
dienen willen/
mynde bã ver-
ten / eñ hoent
met ernste-
maet sonder
Gods woort
we eygen ver-
cozen woonen
ment / als onse
Monnike ende
alle afgodisse ps
doen.
Ghy geeft my mijne vyanden in de vlucht/ 41
dat ick verstooze die my haten.
Sy p riepen/ en hen toe / doch daer en is 42
gen helper: totte Heere/doch hy en antwoor-
der hen niet.
Ick wilse oorween slooten als stof op der 43
aerden: Als dyeck op der straten/ wil ickse wt-
breyden ende verstroyen.
Ghy helpt my vanden twistighen volcke/ 44
ende behoedt my tot hoof de onder den Hey-
denen:

denen: Een volck dat my niet en kende/ die-
niet my.

q† And. De vremde kinderen hebbē my verlochent r† And. wozden verzaecht in hare binnēste cameren. s† An. stercte/ t Gods lof onder den Heydenen/ Roma. 15. 9. u Psa. 18. 51. w† And. gezondineert.

q† Den vreemden kinderen heeft het 45
ghen my ghehaelgeert / ende hoozen mijner
niet ghehoozsamen oozen.

De vreemde kinderen zijn versmacht tet/en- 46
de r† dwinghen hen in hare banden.

De Heere leeft / ende ghelooft zy mijnen 47
s† troost / ende Godt de troost mijns heyls/
moet verheuen wozden.

De Godt die my wrake gheeft/ende woz- 48
pet de volcken onder my.

Hy voert my wt dan mijne vyandē / ende 49
verhooghet my van dien / die hen teghen my
verheffen: Ghy helpt my vanden moetwil-
ligheu.

t Daerom wil ick v dancken Heere/onder 50
den Heydenen / ende uwen name loffinghen.

u Die zijnen Conine groot heyl bewijst/ 51
ende barmhertichevdt doet zijnen ghesalfden
Dauid/ende zijnen zade eewichlijck.

Gods geest heeft dooz Dauid ghesproken.

b† An. Israels x† And. vetze. d Moses richtede des Wets zijcks aen / op den berge Sinai / donderen ende wolcken ende blixem/ schichelijck. y Maer dit ryche sal lieflijck zijn / ghelijck het in den stiepe / wanneer het gerecent heeft / en de Sonne des vroech morghens schijnt. z 2. Sa. 7. 12. a† And. lust b Gods Conincrijck en is soo hoech boog Godt/sal oock niet alsoo wassen maer moeten alle vergaen/ alleē dit eyckie bestaet in eewicheyt. c Belial/ zijn/ die den ryckie Christi bpant zijn/als dē Joden / Paus / Ketters ende Turcken. deselue wilis alleen nutte ende de beste zijn/ende zijn dannoch de schadelijckste: daerō heeten sy Belial/ dat is / de onnutte ofte schadelijcke leest Jere. 23. 32. d† Anders/doozuen/ e Dat is/heeelijke coene mannen. f† Anders / die daer sat inden stoel der wijsheydt die voozneemste onder de helden is: Adina/ HaEzni/die verstoech etc. Aen dese plaetse staet het in Hebzeische alsou: Joseb / Basebeth Thachmani / d† voozneemste onder dzyen. Ipse Adino, HaEzenib: ende sloech acht / etc. Hier achten wp den text zu dooz eenen schinner verboxen erghens wt eenen boecke onbecandelicker schrift/ende van boosen letteren. Ende zy also: Adino dooz Ozer ende HaEzuib dooz Erthhaantho geker/ want de Hebzei weten wel. hoemē in boozer hant schrift/ Baseth dooz Hoz/ Wan dooz Hun/ He dooz Thau/ ende we derom lesen cān. Daerom hebben wp het na den text 1. Par. 11. gheozdineert: want de text aen dese plaetse en heeft suker niet. Desgelijcx can oock gheschreu zijn inden woozdeken dzy. Item acht hondert. soo in der Chronica bericht: Item dzy hondert staet: Doch can dat oock wel een ander meyninghe hebben: als 1. Par. 12.

ende verslooch acht hondert op eenmael.

9 Na hem was Eleasar de sone Dodo/ des soons Ahohi / onder den dzyen helden met Dauid / doe sy den Philisteen beschimpten/ ende aldaer vergadert waren ten strijde/ende de mannen Israels op toghen.

10 Doe stondt hy / ende sloech de Philisteen/ tot dat zijn handt moede aen het swoert verstijft de: ende de Heere gaf eenen grooten heyl te dier tijt / dat het volck omwendde hem na te vooren.

11 Na hem was Samma de sone Age des Harariters: Doe hen de Philisteen vergaderden in een dooy/ende aldaer was een stuck ackers vol wicken / ende het volck vluchtede voor de Philisteen.

12 Doe tradt hy midden op dat stuck / ende verloste dat [volck/] ende sloech de Philisteen/ ende Godt gaf eenen grooten heyl.

13 m Ende dese dzy voozneemste onder dertich / quamen af in den oogst tot Dauid in de speloncke Adullam/ende het heyr der Philisteen lach inder leechten Rephaim.

14 Dauid nu was op dat mael in de hazcht: ende der Philisteē volc lach tot Bethlehem.

15 Ende Dauid wert lustich/ende sprac: Wie wil my te dzincken halen des waters/wt den boznputte tot Bethlehem onder de poozte?

16 Doe vielen die dzy helden inden legher der Philisteen / ende vielen des waters wt den putte tot Bethlehem onder de poorte / ende dzoeghent / ende bzachtent Dauid: Doch hy en wonde het niet dzincken/maer goot het wt den Heere.

17 Ende spack: Dat late de Heere verre van my zijn/ dat ick dat doe: Is het niet het bloet der mannen / die haer leuen ghewaecht hebben/ende daer heuen ghegaen zijn? Ende en wonde het niet dzincken: dat deden de dzy helden.

18 n Abisai Joabs bzoeder/ de sone Zeri Ja/ was oock een voozneemste onder dzyen: Hy hief zijn spiesse op/ ende sloech dzy honderd: ende was oock beroemt onder dzyen:

19 Ende de heerlijckste onder dzyē/ende was haer oueste: doch hy en quam niet tot aen de o† dzy.

20 p Ende Benaia de sone Joiada/ des soons Ihail/ van grooten daden/ van Kabzeel: die sloech twee leeuwen der Moabiten / ende ginck af / ende sloech eenen leeuwe inden putter sneeuw tijdt.

21 Ende sloech oock eenen Egyptischen grooten welijcken man / die hadde een spiesse in zijner handt: ende hy ghinck tot hem af met eenen stock / ende nam den Egyptenaer de spiesse / ende verwozchde hem met zijn eygen spiesse.

22 q Dat dede Benaia de sone Joiada: ende hy was beroemt onder den dzyen helden/

23 Ende heerlijcker dan de dertich: doch hy en quam niet tot aen de dzy: Ende Dauid maeckte hem ten heymelijcken rade.

24 Ahasel de bzoeder Joab is onder de dertich: Elhanam de sone Dodo tot Bethlehem.

25 Samma de Hararditer / Elika de Hararditer.

26 Heres de Paltiter / Ira de sone Ikes des Tekoiters.

27 Abieser de r† Anthothiter/ Mebunai de r† Husathiter.

Kalmon

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Talmon de Ahohiter/ Maherai de Netophathiter. 28
Heleb de sone Baena de Netophathiter/ 29
Ithai de sone Ribai vā Gibea/ der kinderen Ben Jamin.
Benaia de Pirgathoniter/ Hidai van den 30
beken Gaas.
Abialbon de Arbathiter/ Asmaneth de Bar- 31
himmiter.
Eliahba de Saalbaniter/ de kinderen Ja- 32
son/ende Jonathan.
Samma de Hararriter/ Ahiam de sone Sa- 33
ra den Hararriters.
Eliphelet de sone Ahasbai/ des soōs Ma- 34
echati/ Eliam de sone Ahitophels des Gi-
lonniters.
Hezrai de Carmeliter/ Paerai de Arbiter. 35
Igeal de sone Nathan van Zoba/ Bani 36
de Gaditer.
Zeleq de Ammoniter: Naharai de Beero- 37
thiter/ de wapendraghere Joabs des soons
Zeruia.
Ira de Jethriter/ Gareb de Jethriter/ Uria 38
de Hethiter: Dier is altesamen seuen ende
dertich.

Dat xxiiij. Capittel.

1 Dauid bestoopt int tellen des volcx / den
Heere/ 10. wert sonder sonden gemaect/ 12. ende
hem dryerley straffe wert opgheleyt/ hiest meer
d Godes/dan in menschen handen te vallen. 17.
Hy is wert om der straffe wille der onschuldiger
schapen. 19. Coopt een rupmte/ de Heere eenen
altaer te bouwen/ 24. ende en will niet/ dat hem
yet offert dat ghesyancken sal worden.

ENde den toorn des Heeren bergrimde 1
weder teghen Israel/ a ende beweechde
Dauid onder hen/ dat hy syack: Gaet
telt Israel ende Juda.
Ende de Coninck syack tot Joab synen 2
hooftman: Gaet rontom in allen stam-
men Israels/ van Dan aen tot Berseba toe/
ende telt het volck/ dat ick wete hoe vele
dat het is.
Joab syack totten Coninck: De Heere b 3
Godt doe tot desen volcke/ als het nv is/ noch
hondertmael soo vele/ dat mijns Heere de Co-
ninck sinen oogen lust daer aen sie: Doch
waer toe heft mijn Heere de Coninck tot dese sa-
ken lust?
Doch des Coninc woort ghinck voort te 4
gen Joab ende de Hooftlieden des heyrs. Al-
so toech Joab wt/ ende de Hooftlieden des
heyrs/ tanden Coninck/ dat sy het volck Is-
raels teilden.
Ende ghinghen ouer de Iordane/ ende 5
legheren hen tot Aroer/ ter rechterhandt
der stadt/ die in de beke Gad leydt/ ende
tot Jaser.
Ende quamen tot Gilead/ ende int neder- 6
lant Hadsi/ ende quamen te Dan Jaan/ ende
rontom Sidon.
Ende quamen tot der vaster stadt Tyro/ 7
ende allen steden der Hyeniters/ ende Canani-
ters/ ende quamen wt aent Zuyden Juda/
tot Berseba.
Esi toghen int gantsche lant rontom/ ende 8
quamen na negen x Maenden ende twintich
dagen te Jerusalem.
Ende Joab gaf den Coninck de somme 9
des volcx/ dat gheteelt was: Ende daer waren
in Israel acht hondert mael duysendt stere-
ke mannen/ die het swaerdt wtroghen/ ende
de in Juda/ vijf hondertmael duysendt man-
nen.
Ende het herte sloech Dauid/ nae dien als 10
het volck geteelt was: Ende Dauid syack tot-
ten Heere: Ick hebbe swaerlijck gesondicht/
dat ick dat ghedaen hebbe/ ende nv Heere/
neemt de nijd dacr wo swechts weech/ want
ick hebbe gantsch sotrelijck ghedaen.
Ende doe Dauid des morghens opstondt/ 11 Gad de Wyg-
quam des Heeren woordt tot Gad den Wo- sheer.
ghere/ Dauids siender/ ende syack:
Gaet heenen/ ende spreeckt met Dauid: Soo 12
seydt de Heere: Dryerley dinghe ick tot d/ ver-
kiest d dier een wt/ dat ick d doe.
Gad quam tot Dauid/ ende seyde het hem 13
aen/ ende syack tot hem: Wilt ghy dat seuen
iaer lanck dieren tijt in d lant come? Of dat
ghy dry maenden voor nwe wederpartije
vlieden moetet/ ende sy d vervolghen? Of
dat dry daghen lanck Pestilencie in nwen
lande sy? Soo merckt nv/ ende siet toe/ wat
ick wedet seggen sal dien/ die my hier gesun-
den heeft.
Dauid syack tot Gad: e Ick is seer 14 Dauid ver-
banghe/ doch laet ons in de handt des Hee- kiest Pesti-
ren vallen/ (want sijne barmhertichendt is lencie.
groot) ick en wil niet onder menschen handt e Syl. 2. 22
vallen. Susan. 22.
Alsoo liet de Heere Pestilencie in Israel 15
comen/ vanden morghen aen/ tot den be-
stemden tijdt/ dat des volcx sterf/ van Dan 70000. man-
aen tot Berseba toe/ sseuentich duysendt nen aen der
mannen. Pestilencie.
Ende doe de Enghel zijne hant wtstreckte 16 ghestoruen.
ouer Jerusalem/ dat hyse verdoruen/ d ronwe- d 1. Sa. 15. 18.
de het den Heere ouer het quaet/ ende syack
totten Engel/ tot den verderuer int volck: Hee-
re is genoech/ nwe hant late nv af. Ende de En- e of den doysch
gel des Heeren was by e der schuere Araffna dioer
des Iebusiters. 1. Par. 21. 28.
Dauid nv/ doe hy den Enghel sach/ die het 17
volck sloech/ syack hy tot den Heere: Siet/ ick
hebbe ghesondicht/ ick hebbe de nijd dacr ghe-
daen: Wat hebben dese schapen gedaen? Laet
nwe handt teghen my ende mijns vaders
huys zijn.
Esi Gad quam tot Dauid te dier seluer tijt/ 18
ende syack tot hem: Gaet op/ ende richtet den
Heere eenen altaer op/ inder schuere Araffna
des Iebusiters.
Also ginck Dauid op/ als Gad geseyt/ en- 19
de de Heere ghebodē hadde.
Ende doe Araffna hem omwendde/ sach 20
hy den Coninck met zijnen knechten tot hem
comen/ ende hadt aen/ op zijn aengheslechte ter
aerden/ f Aen zijn rui-
deren.
Ende syack: Waerom comt mijn heere de 21 g Aen wagen
Coninck tot synen knechte? Dauid syack: ende openbaer
Te coopen van d de schuere/ ende te bouwen houf (te hal-
den Heere eenen altaer/ dat de plaghe vanden den) h Dese Araffna
volcke opgonde. na sal der Ie-
Doch Araffna syack tot Dauid: Mijn 22 busiten Coninc
heere de Coninc neme ende offere sa het hem ghewest sijn
ghevalt: Siet/ daer is ffeen rundt ten brandts te Jerusalem/
offer/ ende een g sleedde/ ende de ghereetschap ende daer nae
dat ten offer behoort/ tot hout. tot Godt be-
Alle dinck gaf Araffna den Coninc: Ende 23 keert / vpoint
Araffna syack totten Coninck: De Heere d ende salich ge-
Godt late d hem aenghenaem zijn. woght. en vaer-
Doch de Coninck syack tot g Araffna: 24 dat de Coninc ys-
Niet raelie afghestaen
zijn om Godts
wille.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

† Psou. 3. 9

Niet alsoo/maer ick wilt b afcoopen om zijn gelt: i want ick en wil den Heere mijnen God gheen brantoffer doen/ dat ick om niet hebbe. Also cochte David de schuere ende het rundt/ voor vijftich silkel silvers.

25 Ende boutwede aldaer den Heere eenen altaer/ ende offerde brandtoffer ende dankoffer. Ende de Heere werdt den lande verzoent/ ende de plaghe hielt op bauen Israele.

¶ Eynde des tweeden Boecx Samuels.

¶ REGVM, HET EERSTE Boeck van den Coninghen.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Soo David swack wert op zijn ouderdom/ 5. staet Adonia na zijn rijcke. 11. Salomo verkrijcht het door beschickinghe Nathan en Bath-Seba: 32. Wert inghehuldet/ 38. ende gesalft. 41. Adonia hoort het/ 49. ende vliedt.

David wert swack in zijnen ouderdō.

ENde doe de Coninc David out was/ 1 ende wel bedaecht/ en conde hy niet warm werden/ wanneermen hem oock schoon met cleederen bedeckte.

Doe spraken zijne knechte tot hem: 2 Laetse mijnen heere den Coninck een jonge Deerne een maghet soecken/ die voor den Coninck stae/ende hem † onderhoude/ende slape in zijne armen/ende warme mijnen heere den Coninck.

† Aud. pleghe/

Ende sy sochten een schoone Deerne in al- 3 le landpalen Israels/ende vondē Abisag van Sunem/ende brachtense den Coninck.

Abisag.

Ende sy was een gantsch schoone Deerne/ 4 ende † onderhiel den Coninck/ ende diende hem: Doch de Coninck en bekendese niet.

† An. pleechde hes

Adonia staet na dē Rijcke. 2. Sam. 15. 1

Adonia nv de sone Hagith/ verhief hem/ 5 ende sprack: Ick wil Coninck worden/ ende maeckte hem wagheuen ende ruyteren/ ende vijftich mannen ende trananten voor hem heuen.

Eñ zijn vader en woude hem niet becom- 6 meré by zijner tijt/dat hy hadde gesept: Waerom doet ghy also? Ende hy was oock een seer schoon man/a ende † hy hadde hem gheboren naest Absalom.

a 1. Reg. 3. 12
† And. de moeder hadde hem gheboert.

b Eñ hadde zijnen raet met Joab den sone 7 Zeruja/ende met Abjathar dē Priester/die holpen Adonia.

b 1. Reg. 2. 22

Doch Sadok de Priester/ende Benaia de 8 sone Joiada/ende Nathan de Prophect/ende Simei/ende Rei/ende de Helden Davids/ en waren niet met Adonia.

Ende doe Adonia schapen ende runderen/ 9 ende gheniest vee offerde by den steen Soheleth/ die by de c fonteyne Rogel leyt/ noode de hy alle zijne broederen des Conincx sonen/ ende alle mannen Juda des Conincx knechten:

c Iosue 15. 8 ende 18. 17

Daerenteegen de Prophect Nathan/ ende 10 Benaia/ende de Helden/ende Salomo zijnen broeder/ en noodde hy niet.

Doe sprack Nathan tot Bath-Seba Salo- 11 mons moeder: Hebt ghy niet gehoort/ dat Adonia de sone Hagith is Coninck gewordē/ ende onse heere David en weet daer niet vā?

Soo comt nv/ick wil d eenen raet gheuen/ 12 dat ghy d ziele/ ende wis soons Salomo ziele verlost.

13 Gaet heenen/ende gaet totten Coninck Da- uid in/ende spreeckt tot hem: Hebt ghy niet/ mijn heere Coninck/ nwer maget gesworen/ ende gheseydt: D sone Salomo sal na mij Coninck zijn/ ende hy sal op mijnen stoel sitten: Waerom is dan Adonia Coninck gheworden?

14 Siet/dewijle dat ghy daer noch zijt/eñ met den Coninck spreert: Wil ick na d daer in co- men/ende d woort te vollen wtspreken.

15 Ende Bath-Seba guick in totten Coninck in de camer: ende de Coninck was seer out/ eñ Abisag van Sunem diende den Coninck.

16 Ende Bath-Seba neychde haer/ ende bade den Coninck aen. De Coninck daerenteghen sprack: Wat is d?

17 Sy sprack tot hem: JMijn heere/ ghy hebt nwer maghet ghesworen by den Heere nwen Godt: D sone Salomo sal Coninck zijn na mij/ ende op mijnen stoel sitten:

18 Nv daerenteghen siet/ Adonia is Coninck gheworden/ende mijn heere Coninck/ ghy en weet daer niet van.

19 Hy heeft ossen ende gemest vee/eñ veel schapen geoffert/ ende heeft genoot alle sonen des Conincx: daertoe Abjathar den Priester ende de Joab dē veldthooftman: Doch nwē knecht Salomo en heeft hy niet ghenoodt.

20 Ghy zijt mijnen mijn heere de Coninck/ de oogen des gantschen Israels sien op d dat ghy hen condt doet/ wie op den stoel mijns heeren des Conincx na hem sitten sal.

21 Wanneer nv mijn heere de Coninc/met zij- nen Vaderen ontslapen is/ so sullen ick ende mijn sone Salomo/moeten d sondaers zijn.

22 Dewijle sy nv noch al sprack met den Co- ninck/quam de Prophect Nathan.

23 Eñ sy seydent den Coninck aen: Siet daer is de Prophect Nathan: Eñ als hy in quam voor den Coninck/ badt hy den Coninc aen/ op zijn aenghelicht ter aerden/

24 Ende sprac: JMijn heere Coninc/hebt ghy ghesept: Adonia sal na mij Coninck zijn ende op mijnen stoel sitten?

25 Want hy is heden afgegaen/ende heeft ge- offert ossen ende gemest vee/ eñ veel schapen/ ende heeft alle sonen des Conincx gheroodt/ ende de Hooftlieden/daertoe dē Priester Abjathar: ende siet/ sy eten ende drincken voor hem/ende seggen: Gelück ende heyl den Co- ninck Adonia.

26 Daerenteghen mij nwen knecht/ende Za- dok den Priester/ende Benaia de sone Joia- da/ende nwen knecht Salomo/ en heeft sy niet ghenoot.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Is dat van mijnen heere den Coninck be- 27
uolen / ende en hebt het mijnen knecht niet la-
ten weten/ wie op den stoel mijns heeren des
Conincx/ na hem sitten sal?
Die Coninck Dauid antwoꝛdde/ en sprac: 28
Roept my BathSeba herwaerts: Ende sy
quam in voor den Coninck: Ende die sy voor
den Coninck stondt/
Swoer de Coninck/ende sprac: So waer- 29
achtich als de Heere leeft / die mijn ziele ver-
lost heeft wt aller noodt/
Ick wil heden doen / als ick v ghesworen 30
hebbe by den Heere den Godt Israels / ende
geseyde: Dat Salomo v sone/sal na my Co-
ninck zijn/ ende hy sal op mijnen stoel sitten
voor my.
Doe neyghde haer BathSeba met haren 31
aengesichte ter aerden/ ende badt den Coninc
aen/ende sprack: Geluck ende heyl mijn heere
den Coninck Dauid eewichlijck.
Ende de Coninck Dauid sprack: Roept 32
my den Priester Tadok herwaerts / ende
den Propheet Nathan/ ende Benaia den so-
ne Joiada. Ende doe sy in quamen voor den
Coninck/
Sprack de Coninck tot hen: Neemt met 33
uwen was heeren inechten/ende setter mijne
sone Salomo op mijnen Muyl / ende voert
hem af na e Gihon.
Ende de Priester Tadok/met tsamen den 34
Propheet Nathan / salue hem alhaer tot een
Coninck ouer Israel: ende blaest met de ba-
sunen/ ende segt: Geluck ende heyl den Co-
ninck Salomo.
Ende treet hem nae opwaerts/ende comt: 35
so sal hy sitten op mijnen stoel/ ende Coninck
zijn voor my/ende ick wil hem ghebieden/dat
hy heerst sy ouer Israel ende Iuda.
Doe antwoꝛdde Benaia de sone Joiada 36
den Coninck/ende sprack: Amen/de Heere de
Godt mijns heeren des Conincx segghe oock
alsoo.
Gelijck als de Heere met mijnen heere den 37
Coninck geweest is/so sy hy oock met Salo-
mo/ende zijnen stoel grooter woꝛde / dan den
stoel mijns heeren des Conincx Dauids.
Doe gingen af de Priester Tadok/ende de 38
Propheet Nathan/ende Benaia de sone Jo-
iada / ende Certhyende Plethi/ ende setteden
Salomo op d' Muyl des Conincx Dauids/
ende voerden hem na Gihon.
Ende de Priester Tadok nam den olyehoorn 39
uyt der hutte/ende salfde Salomo: ende blies
met der basunen/ende alle het volc sprac:
Geluck den Coninck Salomo.
Ende alle het volc trooch hem na op: ende 40
volck pypte met pypen/ ende was seer vrolic/
dat de aerde van haren gheschreye clanck.
Ende Adonia hoorde het/ende alle die hy 41
noodt hadde/die by hem waren/ende sy had-
den alreede ghegeten. Ende doe Joab der ba-
sunen gelunt hoorde/sprac hy: Wat will dat
geschien/ ende tumoꝛt der stadt?
Ende doe hy noch sprack / siet / doe quam 42
Jonathan de sone Abiathar des Priesters:
Ende Adonia sprack: Comt in/ want ghy
zijt een redelijck man/ ende brenghet goede
boodschap.
Jonathan antwoꝛdde/ ende sprac tot Ado- 43
nia: Ja/ Onse heere de Coninck Dauid heeft
Salomo tot een Coninck ghemaeckt/

44 Ende heeft met hem henen ghesonden den
Priester Tadok/ ende de Propheet Nathan/
ende Benaia den sone Joiada / ende Certhi
ende Plethi/ende sy hebben hem op des Co-
nincx Muyl gheset.
45 Ende Tadok de Priester/ met tsamen den
Propheet Nathan/ heeft hem ghesalft tot een
Coninck te Gihon/ende zijn van daer opghe-
toghen met vreuchden / dat de stadt alsoo te
weerck gaet: dat is het gheschrey dat ghy ghe-
hoort hebt.
46 Daertoe sitt Salomo op den Coninckli-
cken stoel.
47 Ende de knechten des Conincx zijn inghe-
gaen / onsen heere den Coninck Dauid te se-
genen/ende hebben gheseyt: O God make Sa-
lomo eenen beteren naine / dan uwen name
is/ ende make zijnen stoel grooter dan uwen
stoel/ ende de Coninck heeft aenghebeden op
den legher.
48 Oock heeft de Coninc also gheseyt: Geloeft
zy de Heere de Godt Israels/die heden eenen
heeft laten sitten op mijnen stoel/dat het nuy-
ne oogen ghesien hebben.
49 Doe verschrickten ende maeckten hen op/
alle die by Adonia geweest waren/ende gin-
ghen henen/een yeghelijck zijnen weg.
50 g Doch Adonia vreesde hem voor Salomo/ g 1.Reg.2.14
ende maeckte hem op/ ginck henen/ende bat-
tede de hoornen des altaers.
51 Ende het wert Salomo geseyt: Siet/Ado-
nia vreest den Coninck Salomo/ende siet/hy
vattet de hoornen des altaers/ ende spreect:
De Coninck Salomo sweere my heden/ dat
hy zijnen knecht niet en doode met de swaerde.
52 Salomo sprack: Dat hy redelijck zijn/so en
sal ghem haer van hem op de aerde vallen:
wert daerenteghen wat boos aen hem gevon-
den/ so sal hy sterven.
53 h Ende de Coninck Salomo sandt henen/ h Exo.21.14
ende liet hem af halen vanden altaer: Ende
doe hy quam badt hy den Coninck Salomo
aen: Ende Salomo sprack tot hem: Gaet
in v huys.

Het. ij. Capittel.

1. Dauids beuel aen Salomo, voor zijnen doot.
13. Adonia begeert Abisag/ 23. tot zijn verderf.
26. Abiathar wert van het Priesterdom gheset/
28. Joab/ 36. ende Simei ghedoot.

1 Als nu dē tijt aen quam/dat Dauid ster- Dauids be-
uen soude/gheboot hy zijnen sone Salo- uel aen Sa-
mia/ende sprack: lomo / voor
2 a Ick ga henen den weg der gantscher we- zijnen doot.
relt: soo zijt ghy sterck/ende werst een man. a Iosue 23.14
3 Ende neemt waer de wacht des Heeren Deut.31.14
wa Godts/ dat ghy wandelt in zijne wegen/
ende houdt zijne Wijse / Gheboden / Rech-
ten/ende Ghetuyghenissen/b als ghescreven b Deut.17.18
staet in de Wet Mosi: op dat ghy cloeck zijt/
in allen dat ghy doet/ende waer ghy v henen
wendet/
4 Op dat de Heere zijn woꝛdt verwercke/
c dat hy over my ghesproken heeft/ ende ghe- c 1.Sa.2.12
seyt: So uwe kinderen haren weeh bewaren/
dat sy vrouwelicken/ ende van gantscher har-
ten/ende van gantscher zielen voor my wan-
delen/ soo en sal van d nemmermeer een man d 2. Sa. 3.29;
ontbreken/op den stoel Israels. ende 20.19
5 Oock weet ghy wel / wat my Joab de so-
ne Zeruia ghedaen heeft: d wat hy dede den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

twee belthooftlieden Israels/Abner den sone Ners/ ende Amasa den sone Jether/ die hy verwoycht heeft/ende vergoot krijchs bloet in vreden: ende dede krijchs bloedt aen zynen gordel/die om zijne lenden was/ende aen zijne schoenen/die aen zijne voeten waren.

Doet nae uwer wijsheydt/ dat ghy zijn grauwe hayr niet met vrede onder ter hellen en brenghet.

Barsillai. e 2.Sa.17.27 ende 19.31.

Ock sult ghy den kinderen e Barsillai des Gileaditers/ barmhertichheydt bewijsen/ dat sy by uwen dissche eten: want also deden sy by my/ doe ick vloot Absalom uwen broeder vluchtede.

Simei. f 2.Sa.19.9 ende 19.19.

Ende siet/ ghy hebt by d Simei den sone Gera/des soons Jemini/ vā Bahurim/ f die my schandelycken vloeckte/ter tijt/doe ick na Manahaim ginck: hy dannoch quam af my tegen aen de Jordane: Doe swoer ick hem by den Heere/ende sprack: Ick en wil d niet doden met den swerde.

Ghy dannoch laet hem niet ontschuldich zijn: want ghy zijt een wys man/ ende sult wel weten wat ghy hem doen sult/ dat ghy zijn grauwe hayr niet bloede onder de helle brenghet.

Dauid sterft als hy hadde 70. iaer gheleeft/2.Sa.5. ende 40.ghe regeert. g Act.2.29 ende 13.36 h 2.Sam.5.4 1.par.29.23 Adonia begeert Abisag. k 1.Sa.16.4

g Alsoo ontsliep Dauid met zijne vaderen/ ende wert begraven in de stadt Dauids.

Den tijt nu die Dauid Coninck gheweest is over Israel/ is veertich iaer: h Seven iaer was hy Coninck te Hebron/ ende drye en vertich iaer te Jerusalem.

i Ende Salomo satt op den stoel zijns vaders Dauids/ ende zijn Coninckrijck werde seer standtachtich.

Ende Adonia de sone Hagith/quam in tot Bath Seba der moeder Salomo/ ell sy sprac: k Comt ghy oock niet vreden? Hy sprack: Ja.

Ende sprack: Ick hebbe wat niet d te spreken. Sy sepde: Segt aen.

Hy sprac: Ghy weet dat het Coninckrijck mijn was/ende het gantsche Israel hadde hem by my gherichtet/dat ick Coninck zijn soude: doch nu is het Coninckrijcke gewendet/ende mijns broeders geworden: vanden Heere is het hem geworden.

Ny bidde ick een bede van d/ghy en wonderet mijn aengelichte niet beschamen. Sy sprac tot hem: Segt aen.

Hy sprack: Spreeckt met den Coninck Salomo/ (want hy en sal d aengelicht niet beschamen/) dat hy my gheve Abisag van Sunem ten wijfe.

12.Reg.1.4

Bath Seba sprack: Wel/ ick wil met den Coninck uwent halven spreken.

Ell Bath Seba quam in totten Coninck Salomo/ met hem te spreke Adonias halven: Ende de Coninck stont op/ende ghinck haer tegen/ende badisse aē/ ende settede hem op zijnē stoel: ende des Coninc moeder wert eenen stoel gheset/ dat sy haer settede tot zijner rechter zijden.

Ende sy sprack: Ick bidde een cleyn bede van d/ ghy en wondet mijn aengelicht niet beschamen. De Coninck sprac tot haer: Bidt mijn moeder/ ick en wil d aengelicht niet beschamen.

Sy sprac: Latet Abisag van Sunem/ uwen broeder/ Adonia ten wijue gheven.

Doe antwoorde de Coninck Salomo/ ell sprack tot zijner moeder: Waerom biddet ghy om Abisag van Sunem/ de Adonia? Bidt hem het Coninckrijck oock: want hy is mijn grootste broeder/ en ende heeft den Priester Ab Jathar/ ende Joab den sone Zeri Ja.

Ende de Coninck Salomo swoer by den Heere/ende sprack: God doe my dit ende dat/ Adonia sal dat reghen zijn leven gheseyden hebben.

Ell nu/soo waerachtich als de Heere leeft/ die my n bevestiget heeft/ende laten setten op den stoel mijns vaders Dauids/ende die my een huys gemaeckt heeft/ o als hy gheseyden heeft/heden sal Adonia sterven.

Ende de Coninck Salomo sandt henen/ door Benaia den sone Joiada/die sloech hem dat hy sterf.

Ende tot den Priester Ab Jathar sprack de Coninck: Gaet henen na Anathoth op uwen acker/want ghy zijt des doodts: Doch ick en wil d heden niet doden: want ghy hebt de Arcke des Heeren voor mijnen vader Dauid gedragen/ ende hebt mede geleden/waer mijn vader gheleden heeft.

Alsoo verstiet Salomo den Ab Jathar/ dat hy niet en mochte Priester des Heeren zijn: p Op dat vervult worde des Heeren woort/ dat hy over het huys Eli gheseyden hadde tot Silo.

Ende dit gerucht quam voor Joab: want Joab hadde aen Adonia gehangen/ hoewel niet aen Absalom: Doe vluchte Joab in de hutte des Heeren/ ende vattede de hoornen des altaers.

Ende het wert den Coninck Salomo angheseyt/ dat Joab ter hutten des Heeren gevloden ware: ende siet/ hy staet by den altaer: Doe sandt Salomo Benaia den sone Joiada henen/ ende sprack: Gaet henen ende slaet hem.

Ende doe Benaia totter hutten des Heeren quam/ sprack hy tot hem: So seyt de Coninc: Gaet hier wt. Hy sprack: Neen/ hier will ick sterven. Ende Benaia seyde sulcx den Coninc weder/ende sprac: So heeft Joab gheseyden ende so heeft hy my gheantwoort.

De Coninck sprack tot hem: Doet als hy gheseyt heeft/ ende slaet hem/ ende begraeft hem: dat ghy dat bloet dat Joab te vergeefs vergoten heeft/ van my doet/ende van mijns baders huys/

Ende de Heere hem zijn bloet betale op zijnen cop/ dat hy twee mannen geslagen heeft/ die rechtveerdigher ende beter waren dan hy/ ende heeftse verwoycht met den swerde/ dat mijn bader Dauid daer niet vā en wiste/ nameliçk/q Abner den sone Ner/d belthooftman over Israel/ende Amasa de sone Jethers man over Juda.

Dat haer bloet betaelt worde op den cop den belthooftman over Juda.

Joab/ende zijns zaedts eewichlick: Dauid ende zijn zaedt/zijn huys ende zijnen stoel/ vrede hebbe eewichlick vanden Heere.

Ende Benaia den sone Joiada ginck op: ende sloech hem/ende dooddе hem: en hy wert begraven in zijn huys inder woestijne.

Ende de Coninck settede Benaia den sone Joiada in zijn stede over het heyr: en Zadoth den Priester settede de Coninck in Ab Jathars stede.

Ende de Coninck sandt henen/ ende liet

Simei.

Sinnei. Sinnei roepen/ende spraeck tot hem: Bouwet
u een huys te Jerusalem/ende woont aldaer/
ende gaet dan daer niet wt/noch hier noch
daer heinen.

37 Welckes daechs ghy sult wtgaen/ ende
over de beke Cidron gaen/ soo weet dat ghy
dan doot steruen moet/u bloet zy op uwen cop.

38 Ende Sinnei sprack totten Coninck: Dat is een
goede meninge: Als mijn heere de Coninc
ghesproken heeft/ so sal u knecht doen: Alsoo
woonde Sinnei te Jerusalem langhen tijdt.

39 Ende het gheviel na dry iaren/ dat twee
knechten den Sinnei ontliepen/tot Achis den
sone Maacha/ den Coninck te Gath. Ende
het wert Sinnei aengheseyt: Siet/ uwe knech-
ten sijn te Gath.

40 Doe maecte hem Sinnei op/ende sadelde
sijnen esel/ ende voech henen na Gath tot Ai-
chis/ dat hy sijne knechten soechte: Ende doe
hy daer henen quam/ bracht hy sijne knech-
ten wieder van Gath.

41 Ende het wert Salomo aengheseyt/ dat
Sinnei henen gheroghen ware van Jerusa-
lem na Gath/ ende wieder gheromen.

42 Doe sandt de Coninc henen/ende liet Si-
nnei roepen/ ende spraeck tot hem. Hebbe ick u
niet ghesworen bi den Heere/ende u betwecht/
ende gheseyt: Welckes daechs ghy sullet wt
trecken/ende hier of daer heine gaen/dat ghy
weten soudet ghy moet den doodt steruen?
Ende ghy spraeket tot my: Ick hebbe een goe-
de meninghe gehoort.

43 Waeromme en hebt ghy u dan niet gehou-
den na den eedt des Heeren/ ende ghebode
dat ick u gheboden hebbe?

44 Ende de Coninck spraeck tot Sinnei: Ghy
weet alle de boosheydt/ dier u uwe herte kent-
lijck is/die ghy mijnen vader Dauid ghe-
daen hebt: De Heere heeft uwe boosheyt be-
taelt op uwen cop.

45 Ende de Coninck Salomo is ghesegent/ ende
den stoel Dauids sal bevestight zijn
voor den Heere eewichlijck.

46 Ende de Coninck gheboodt Benaia den
sone Joiada: Die ginc wt/ ende sloech hem
dat hy sterf. Ende het Coninckrijck wert be-
vestight door Salomons handt.

Cap. iij. Capittel.

1. Salomo neemt een Heydensch wijf/ 5. bidt den Heere om wijsheydt/ 10. ende verkrijcht se/ met saemen rijckdom ende eere/ dat zijn gheslachten oock verre is. 16. Van een wijsen ende scherpsinnighen oordeele Salomo/ uit de heymelijckheyt der natueren vierende.

1 Ende Salomo a* vermaechschapte hi
met Pharao den Coninc in Egypten/
ende nam Pharaos dochter/ en brachte
se in de stadt Dauids/ tot dat hy bouwede
zijn huys ende des Heeren huys/ ende de
muren rondtom Jerusalem.

2 b Doch het volc offerde noch op de hoogh-
ten: want daer en was noch geen huys gebou-
wet den name des Heeren tot op die tijdt.

3 Salomo nu hadde den Heere lief/ ende
wandelde na de sedē zijns vaders Dauids:
behalven dat hy op de hoochten offerde ende
roochte.

4 c Ende de Coninck ginck henen na Gibe-
on/ende te offeren: want dat was een heer-
lijcke hoochte: Ende Salomo offerde duy-
sent brandtoffers op den seluen altaer.

5 Ende de Heere verscheen Salomo te Gi-
beon/ inden droom des nachts/ ende Godt
spraeck: Bidder wat ick u gheuen sal.

6 Salomo spraeck: Ghy hebt by mijnen va-
der Dauid uwen knecht/ groote barmherti-
heyt ghedaen/ als hy dan voor u ghewandelt
heeft in waerheyt ende ghereehtichheyt/ ende
met een oprecht herte voor u/ ende hebt hem
dese groote barmhertichheyt gheholden/ende
hem eenen sone gheghenen die op uwen stoel
sate/ als het dan als nu voor ooghen is.

7 c Nu Heere mijn Godt/ ghy hebt uwen
knecht tot een Coninck ghemaect/ in mijns
vaders Dauids stede: So ben ick een cleyn
iongelinck/ weet niet/ noch mijnen wtganck
noch ingauck.

8 Ende u knecht is onder den volcke/ dat
ghy vercoren hebt/ so groot/ dat het menighe
tellen noch beschrijuen en can/ van beelheydt
halnen.

9 *So wilt doch uwen knecht gheuen een
ghehoorsaem herte/ dat hy u volck richten
moghe/ ende verstaen wat goet ende quaet
is: want wie vermach dit/ u machtich volck
te richten?

10 Dat behaecht den Heere wel/ dat Salomo
suleh badt.

11 Ende Godt spraeck tot hem: Dewijle dat
ghy suleh biddet/ ende en biddet niet om een
lanc leuen/noch om rijckdom/noch om uwer
vyanden ziele/ maer om verstant/ ghenchte
te hooren:

12 Siet soo hebbe ick ghedaen na uwe woor-
den: f Siet/ te hebbe u een wijs ende verstan-
dich herte ghegheuen/ dat was gelijcken voor
u niet ghewest en is/ ende na u niet opco-
nen en sal.

13 g Daertoe/ dat ghy niet gebeden en hebt/
hebbe ick u ook gegeuen/namelijck: Rijck-
dom ende eere/ dat wo gheliicken niemandt
onder den Coninghen en is te uwen tijden.

14 Ende so ghy sult in mijne weghen wande-
len/ dat ghy houset mijne seden ende ghe-
boden/ gelijck h als u vader Dauid gewan-
delt heeft/so wil ick u genen een lanck leuen.

15 Ende doe Salomo opwaeckte/ siet/ doe
was het eenen droom: i Eñ hy quam te Je-
rusalem/ ende tradt voor de Arcke des Ver-
bonden des Heeren/ende offerde brandtoffer
ende danckoffer: ende maechte een groote
maeltydt allen synen knechten.

16 Te dier tijdt quamen twee k hoeren totten
Coninck/ende traden voor hem.

17 Ende het een wijf spraeck: Och mijn heere/
ic eñ dit wijf woonden in een huys/ ende ick
quam by haer inden huyse met kinderbedde.

18 Ende na dry dagen/ doe ick gebaert had-
de baerde sy ooc: Ende wy waren by mal-
canderē/ dat daer niemant bennis met ons
en was in huys/ sonder alleen wy beyden.

19 Ende deses wijfs sone sterf inder nacht/
want sy hadde hem inde naey doot gedruct.

20 Ende sy stondt inder nacht op/ende nam
mijnen sone van mijner zyden/doe u maghet
sliep/ ende leyde hem in haren arm/ende ha-
ren dooden sone leyde sy in mijnen arm.

21 Ende doe ick des morghens opstont/mij-
nen sone te soughen: siet/ doe was hy doodt:
Doch des morghens sach ick hem eigen aen/
ende siet/ het en was mijn sone niet dien ick
gebaert hadde.

22 Het ander wijf spraec: Niet also/mijn sone

a 1. Reg. 9. 2.

c Hap. 9. 4. 2. Para. 1. 9. Salomo bidt van Godt wijsheyt/ weder alle goet met hē te regeren. Ende dit treflijc ersel is allen Vorsten ende heeren voorgestelt, ten saligen regimente haerer landē ende lieden.

* 2. Par. 1. 10

f Eccle. 1. 13

g Mat. 6. 33. Psal. 37. 25. ende 55. 23. Hap. 7. 11.

h 1. Reg. 15. 3

i 2. Par. 1. 13

k Het Heydensch wooght bedruipt een hoere/ en oock een weerschijne. Eñ dewijle de hoeren of niet en baren/ haere bzuchten omtzengen/ oft een minsen niet lief en is/ hebben so houdende de gheleerden veel meer/ dit sulle weerdinghen gheweest zijn welcke manne te dinc tot haers hanbels halue niet te huys ghe- weest en zijn.

leeft / ende d sone is doodt: Ghene daerentegheu sprack: Niet alsoo/ d soue is doot/ende myn sone leeft: Ende spraken alsoo voor den Coninck.

Een wijs en scherpsinnich gerichte Salomonis/ wt de heymelijcheyt der naturen vlietende.

Ende de Coninck sprack: Dese spreeckt: 23 Myn sone leeft/ende d sone is doodt: Ende ghene spreeckt: Niet alsoo/ d sone is doot/ende myn sone leeft.

Ende de Coninck sprack: Haelt my een 24 sweerdt hier: Ende doe het sweerdt voor den Coninck ghebracht wert/

Sprack de Coninck: Deylt dat leuendige 25 kint in twee deelen/ende gheeft deser de helft/ ende ghener oock de helft.

1 Reg.3.11. 2 Gen.43.30

Doe sprack het wijf/welckers sone leefde/ 26 ten Coninck: (want m haer moederlijck herte ontbrande ouer haren sone) Och myn heere/gheeft haer dat kint leuendich/ ende en doe het niet: Ghene daerentegheu sprack: Het en sy noch myn noch d: Laet het deylen.

Doe antwoorde de Coninck/ende sprack: 27 Gheeft deser het kint leuendich/ ende en doot het niet: Die is zijn moeder.

Ende dat oordeel dat de Coninck gesproken hadde/ wert kundtbaer voor het gantsche Israel: ende vreesden hen voor den Coninc/ want sy sagen dat de wijsheyt Gods in hem was/gherichte te houden. 28

Dat iij. Capittel.

1. Ordentlijcke hestellinghe des hofs Salomons/ met zijnen Oorsten. 22. Daechlijckse spijsinghe voor zijn hof/ 29. ende van zijner groosser wijsheyt.

Ordentlijcke bestellinghe des hofs Salomons/ zijnē Oorsten.

ALso was Salomo Coninc ouer gantsch 1 Israel/

Ende dit waren zijne Oorsten: Asarja de sone Zadok des Priesters. 2

Elihoreph ende Ahi Ja de sone Sisa/ waren schrijuers. Josaphat de sone Ahilud was Cancelier. 3

Benaia de sone Joiada/ was beldthooftman: Zadok ende Ab Jathar waren Priesters. 4

Asaria de sone Nathā/ was ouer de ampteliedē: Sabud de sone Nathan des Priesters/ was des Coninc vrient. 5

2 1.Re.12.18 Ahisar was hofmeester: a Adoniram de sone Abda/ was rentmeester. 6

Twaelf amptlieden Salomonis.

Ende Salomo hadde twaelf amptlieden ouer het gantsche Israel/ die den Coninck ende zijn huys besorchden: een yegelijck hadde des iaers een maent lanck te besorghen. 7

Ende dese waren alsz: De sone Hur/ op den gebergte Ephraim. 8

De sone Deker/ te Makaz/ende te Saalbim/ende te Beth Hanes/ ende te Elon ende te Beth Hanan/ 9

De sone Hesed te Arnboth/ hadde daertoe Socho/ende het gantsche landt Hepher. 10

De sone Abinadab/ de gantsche heerschappije te Dor/ende hadde Thaphat/ Salomons dochter ten wijue. 11

Thaphat.

Baena de sone Ahilud/ te Thaenach ende te Megiddo/ ende ouer het gantsche Beth Sean/ die daer leyt by Zarthana/ onder Jesreel/ van Beth Sean tot aen de lantpale Abehola/ tot op ghene zijde Jakmeam. 12

De sone Geber te Ramoth in Gilead/ ende hadde de vlecke Jair des soons Manasse in Gilead/ ende hadde de streke Argob die in Basan leydt/ tsestich groote steden bemuert/ ende met metalen grendelen. 13

Ahi Nadab de sone Iddo/ te Mahanaim. 14

Ahimaaz in Naphthali: ende die nam oock Basmath ten wijue. 15

Salomons dochter Basmath ten wijue.

Baena de sone Husai/ in Asser ende te Aloth. 16

Josaphath de sone Parnah/ in Issaschar. 17

Simei de sone Ela/ in Ben Jamin. 18

Geber de sone Uri/ inden lande Gilead/ inden lande Sihon des Coninc der Amorieten/ ende Og/ des Coninc te Basan: een ampteman was inden seluen lande. 19

b Juda ende Israel dies was vele/ als 20 des zandts aender zee/ ende aten ende dronken/ende waren vrolijck.

c Also was Salomo ouer alle Coninc- 21 rijcken/ vanden water aen in der Philisteen landt/ tot aen de lantpalen Egypti/ die hem geschencken brachten/ende dienden hem zijn leef daghe.

Ende Salomo moeste daghelijcx ter spij- 22 singhe hebbē/ dertich coor d semelmeels/ ende tsestich coor ander meel.

Thien gheneste runderen / ende twintich 23 weyderunderen/ ende hondert schapen: wtghenomen herten/ ende eheen/ ende Gemsen/ ende gheneste e vee.

Want hy heerschede inden gantschen lan- 24 den / op dese zijde des waters / van Typsath aen tot Gasa toe/ouer alle Coningen op dese zijde des waters: f Ende hadden vrede van allen zijnen onderdanen rontom.

Dat Juda ende Israel seker woonden/ een 25 yegelijck onder zijnen wijnstock/ende onder zijnen vijchboom/ van Dan aen tot Berseba toe/so langhe als Salomo leefde.

g Ende Salomo hadde veertich duysent 26 hit waghenpeerden/ ende twaelf duysent ruysighers.

Ende de amptlieden besorchden den Co- 27 ninck Salomo/ende alles wat ter tafelen des Coninx behoorde / een yegelijck in zijner maent/ende en lieten niet faelgeeren.

Ock gherste ende stroo voor de peerden. 28 ende hit loopers/ brachte sy aen de plaetse daer hy was/een yegelijck na zijn bevel.

k Ende Godt gaf Salomo seer groote 29 wijsheyt ende verstant/ende een gerroost herte/ als zandt aenden ouer de zee leydt.

Dat de wijsheydt Salomo grooter was 30 dan aller kinderen tegent Oosten / ende aller Egyptenaers wijsheydt.

Ende was wijser dan alle menschen/ ock 31 wijsser dan de hit dichter Ethan de Esrahiter/ Heman/ Chalchal ende Darda: ende was beroemt onder allen Heydenen rontom.

Ende hy sprack drij duysent spreuckē/ ende 32 de zijne Lieden waren duysent ende vijue.

Ende hy sprack van boomen / vanden ce- 33 der aē te Libanon/tot aenden Isop/die wt der wandt wasset: Ock sprack hy van bee/ van volghelen/van wormen ende van vischen.

Ende we allen volcken quamen somminge/ 34 te hooren de wijsheyt Salomo/ van alle Coninghen op aerden / die van zijner wijsheydt ghehoort hadden.

Dat v. Capittel.

1. Hiram sendt zijne boden tot Salomo/ 6. verwilligher hem na zijn begeerte/ hout en lieden / ten bouwe des Tempels/ 12. ende marckten verbont met hem. 13. Vanden getal der arbeyders Salomo.

Ende

Hyram schickt zyne boden tot Salomo.

1 Ende Hyram de Coninck te Tyro sandt zyne knechte tot Salomo: want hy hadde gehoort dat sy hem tot een Coninck gesalft hadden in zyn vaders stede: a want Hyram hadde Dauid lief zyn leef daghe.

a 2. Reg. 5. 1. 2. Par. 2. 3.

b Ende Salomo sandt tot Hyram / ende 2 liet hem segghen:

c Ghy weet dat myn vader Dauid niet en 3 conde bouwen een huys den Name des Heeren zins Gods / om des lorghs wille / die rondtom hem was / tot dat se de Heere onder zyne voetsolen gaf.

Nu dese reghen heeft my de Heere myn 4 Gode rustes gheghéven rondtom / dat daer gheen wederpartyder noch quade hindernísse meer en is:

Siet so hebbe ick gedacht een huys te bou- 5 wen d' Name des Heeren myns Gods / c als de Heere ghesproken heeft tot mynen vader Dauid / ende gheseyt: D sone / dien ick in b stede uwer sal op uwen stoel / die sal mynen Name een huys bouwen.

So beuele my / bidden my ederen wt Li- 6 banon houtue / ende dat myne knechten met uwe knechten zyn: Ende het loon uwer knechten wil ick d gheuen / alles als ghy seyt: want ghy weet dat by ons niemandt en is / die hout te houwen weet / gheluck als de Sydoniters.

Doe Hyram my hoorde de woorden Sa- 7 lomo / verblijdde hy hem hoogh / ende spraeck: Gheloeft zy de Heere heden / die Dauid eenen wijsen sone ghegheuen heeft ouer dit groot volck.

Ende Hyram sandt tot Salomo / ende liet 8 hem segghen: Ick hebbe ghehoort dat ghy tot my gesonden hebt: Ick wil doen na alle d begheerte met cederen ende dennen houte:

Myne knechten sullense van Libanon af 9 brenghen aen de zee / ende wilse in vloten leggen laten op de zee / tot aen de plaetsen die ghy my sult aenseggen laten: ende wilse behouden laten aldaer / ende ghy sult het halen laten: Doch ghy sult ock myn begheerte doen / ende spijse gheuen mynen ghesinne.

Alsso gaf Hyram Salomo cederē ende den- 10 nen hout / na alle zyne begheerte.

Salomo daerentegen gaf Hyram twintich 11 duysent coor tarwen / te eten voor zyn ghesin / ende twintich coor gestooten olye. Sulex gaf Salomo taerlix den Hyram.

Ende de Heere gaf Salomo wijsheyt / als 12 zo hy hem ghysproken hadde: Ende daer was vrede tusschen Hyram ende Salomo / ende sy maecten beyde een verbondt te samen.

Ende Salomo d' herroos es somme volcx 13 uyt den gantscheyen Israel: Ende somme was dertich duysent mannen.

Ende sandse inden Libanon / e telcken op 14 een maent tyden duysent / dat sy een maent inden Libanon waren / ende twee maenden te huys: f Ende Adoniram was ouer dese somme.

Ende Salomo hadde seventich duysent 15 die daer last droegen / ende tachtentich duysent die daer timmerden op den berghe:

Behalven de ouerste amptmeesters Salomo / 16 die ouer het volck gheset waren / namelyck / drye duysent ende vijf hondert / die ouer het volck heersedden / die daer aenden werche arbeyde.

17 Ende de Coninck ghebood dat sy groote ende costelycke steenen uytbraken / namelyck / ghehouwen steenen / tot het fondament des huys.

18 Ende de bouwlieden Salomo / ende de bouwlieden Hyram / ende de Gibliim / hieuwen uyt / ende bereydden toe hout ende steenen / het huys te bouwen.

Dat vj. Capittel.

1. 14. Vanden ghebouwe ende ghestalte des Tempels Salomonis / 11. Item / toesegghinghe Gods ouer denselven.

Ghebouwte ende gestalte des Tempels Salomo.

1 In den a vierhondertsten ende tachtentichsten iare / na den wtganck der kinderen Israels wt Egyptenlande / inden vierden iare des Coninckryck Salomo ouer Israel / in der maent Siff / dat is de ander maent / weert het huys des Heeren ghebouwet.

a 2. para. 3. 1 Act. 7. 47

2 Dat huys nu dat de Coninc Salomo den Heere bouwde / was xl elle lanc / twintich ellen breedt / ende b dertich ellen hooch.

b Verstaet ten aen d' onderste solder: want des gantschen huys hoochte (als 2. par. 3 staet) was 120. ellen.

3 Ende bouwde een c voorhuys voor den Tempel / twintich ellen lanck / na der breedte des huys / ende thien ellen breedt voor den huyse henen.

c And. hallo Joan. 10. 23 Act. 3. 11 ende 5. 12

4 Ende hy maechte venstere aen het huys / d inwendich wijt / wtwendich enghe.

d De venstere die so zijn / dese en cannis niet wel / noch best in sich / doch seer wel ende best daer wt sien.

5 Ende hy bouwde eenen ganck aen de wandt des huys rondtom / dat hy beyde om den Tempel ende choor ghinck / ende maeckte zijnen buytensten wandt rontom.

6 Den ondersten e ganck was vijf ellen wijt / ende den middelsten ses ellen wijt / ende den derden suck ellen wijt: want hy leyde balcken buyten aen den huyse rontom / dat sy hen aen de wandt des huys niet en hielden.

e Suiex rijmt hem sijn meesterso. Een geestelick menschē hout alle dinc / ende set het wel wendich / doch niemāt en kent hem. Wat is mine mijn meninghe / dat de text spreeckt: De venstere waren open ēn toe: my wanneer ick daer binnen de zāle sy open / d' daer buyten zijn sie toe. and mwde dich enge / wtwēdich wydt.

7 Ende doe het huys gebouwet weert / waren de steenen te voozen gantsch toegherichtet / dat men geenen hamer / noch bijl / noch eenich yserē instrument int bouwen en hoorde.

8 Ende een deure was ter rechter zijde midden aen den huyse / dannē door eenen windelsteen opgunck / op den middelsten ganck / ende vanden middelsten ganck op den derden.

9 Alsso bouwede hy het huys / ende volbracht te het: Ende e beschoot het huys met cederen / beyde boven ende aen de wanden.

e Of besette.

10 Hy bouwede ock eenen ganck / boven op den gantschē huysse rontom / vijf ellen hoogh / ende bedeckte het huys met cederen houte.

11 Ende des Heeren woort geschiedde tot Salomo / ende spraeck:

12 Dat sy het huys dat ghy bouwet: Ist dat ghy in myne Geboden wandelt / ende myne Rechten doet / ende alle myne Geboden houdet / om daer in te wandelen / soo wil ick myn woort met d' f benestighen / g als ick Dauid uwen vader ghesproken hebbe.

f Of / stadtgerspreck / of vast maken.

13 Ende wil woonen onder den kinderen Israels / ende en wil myn volck Israels niet verlaten.

g 2. Reg. 7. 12 1. par. 22. 10. 28.

14 Alsso bouwede Salomo het huys / ende volbracht het.

15 Ende bouwede de wanden des huys / binnen aen de zijnen van cederen / van des huys vloer aen / tot aen het dack: Ende beschootet binnen met houte: ende folderde de vloer des huys met dennen berderen.

16 Ende hy bouwede achter int huys eenen cederen wandt / twintich ellen lanck / van den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

vloer aen tot aen het dack: Ende bouwede daer binnen het h choor / ende het allerheylichste.

§ Het choor daer de archie des Heeren in stont/ als in der hutte sheuts voozen.

Ende het huys des Tempels booz [den 17 choor/] was veertich ellen lanck.

Binnen was het huys enckel cederen/met 18 ghedzaepde knoopen ende bloemwerck/ datmen gheenen steen en sach.

Alle / het choor berepdde hy binnen inden 19 huyse / datmen de Archie des Verbondts des Heeren aldaer henen settede.

Ende booz den choor / die twintich ellen 20 lanck / ende twintich ellen wijt / ende twintich ellen hooch was / ende overtoghen met louteren goude / beschoot hy den altaer met cederen.

21 Ende Salomo overtoch het huys binnen met louteren goude: ende toech gulden ysheelen booz den choor henen/ dien hy met goude overtoghen hadde.

22 Alsoo dat het gantsche huys gantsch met goude overtoghen was: daertoe ook den gantschen altaer booz den choor/overtoch hy met goude.

Den open Tempen.

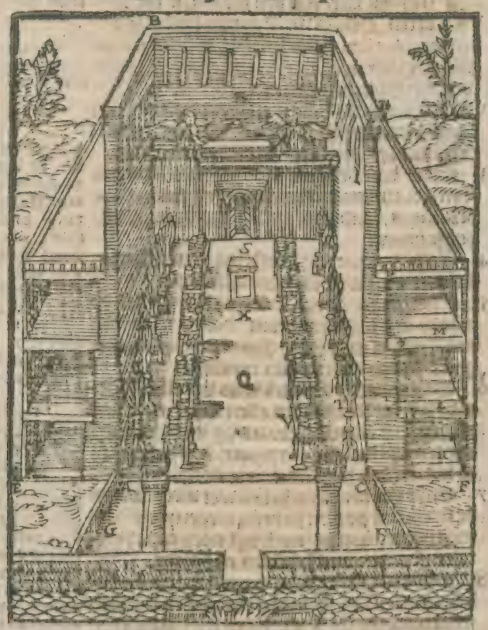

De reden waerom dat wy den Tempel open ghemaeckt hebben/ ende dan voozen sonder muer/ dat is om datmen hier sonde de oyden der dinghen die daer in waren / ende hoe sy gheset stonden.

A. B. De lengde des Tempels 60. ellen.
A. C. De breedde 20. ellen / te weten dan binnen / sonder de dichte dan de mueren.
C. D. De hoochde dertich ellen.
G. H. De lengde der galerije die voor den Tempel was/ende hadde diergelijcke breedde/als A. C. dese galerije hadde in de breedde 10. ellen/ A. G. ende C. H.
I. De benstferen des Tempels.
E. F. De Overpriesters cameren/welcke stoten den Tempel aen dry zijden/Zuyden/ West/ende Noozden/ende waren drie stagien hooch.
K. De eerste camer hadde in de breedde 5. ellen.
L. De tweede ses.
M. De derde seuen.
N. O. P. De vsamentreckselen dande mueren/ waer op dat de balcken laghen/die de cameren schepdde. Daer was eenen wentelztap aen de Zupdtzijde/ waer langhs men op de cameren ginck/ maer wy en hebben hen hier niet comen laten blijcken/ om de bewaringe wille dan her werck: Alhier ouer hebdendachs in de cloosteren/ om op de Monicken cameren te climmen. Wanneer hy segdt int 10. heers / dat hy een camer timmerde ouer de gheheelen huyse/ welcke drie ellen hooch was/ hy wil seggen/ dat alle de cameren om de Tempel/ waren elck drie ellen hooch.
Q. De heylige plaetse/ waer dat gestelt waren thien candelaers/ vijf aen elcke zyde/ T.
V. Ende 10. tafelen in twee rhen/ am de roombzooden op te leggben.
X. Den reuck altaer.
R. Het allerheylichste/ daer de Archie der ghetuyghenisse was.
S. De deure om in het allerheylichste te gaen.

Den ouerdeckten Tempel met zijn Overpriesterije / het portael des Overpriesters/ ende dien dan het volck.

Ghy cont by dese tegenwoordige figuere sien/ hoe dat de galerije dan buyten was / ende die twee pilaren die voor den Tempel stonden in de galerije.

A. Het portael des Overpriesters neffens de galerije/ ghelijck dat binnenste portael/ om dat het naerder den Tempel was dan dese dander volcke.
B. Den brantoffer altaer/welck veel groozer was dan dese altaer: Want hy hadde in de lengde 20. ellen / ende ook soo veel in de breedde/ ende 10. in de hoochde.
C. Thien candoyen oft hantbaten/ beliet 2. Chron. 4. 8.
D. De ghegoten zee/ 2. Chron. 4. 2.
E. Het portael van het volck/ welck 2. Chro. 4. 9. ende 6. 12. Salomo dede maken om het groot schreuckwerck/ende Act. 3. 11. Salomons Testament. 5. 12. hupse/ dit portael is dickmaels int Nieuwe Testament. Act. 3. 2. 3. Act. 21. 23. Act. 24. 18. Tempel ghenoemt: Ghelijck Paul. Act. 21. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66.

Het eerste beworp vanden Conincklicken huyse/ inden velde Libanon/ van voren so/ der muer.

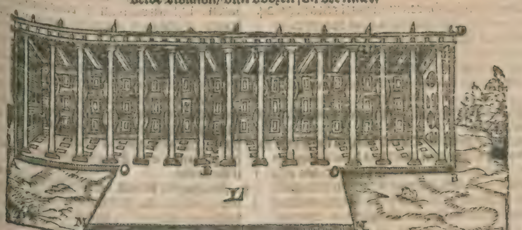

Men heeft grootelicx geabuseert inden figuere van desen huyse: Inden eersten heeftmense twee stagien hooch gemaeckt/ nochtans en maeckt den text daer van geen vermaen/ ende noch hebben sy de eerste stagie sonder vensteren ghemaeckt/ ghelijck of het eenen kelder ghe weest ware: Daerenbouen soo en maeckten sy gheenen wenteltrap/ om op de tweede solderinghe te clinmen: voorder soo en is de galerye voor den huyse niet ghesett/ ghelijck het behoorde.

A. B. De lengde hondert ellen.
B. C. De breedde vijftich ellen.
B. D. De hoochde dertich ellen.
E. F. G. H. Vier rijen pilaren: wy en hebben maer de voorste rije opghetrocken/ ende die dry ander rijen hebben wy haer ghesetten geteeckent/ beneden met het viercant/ om datmen te beter bemercken soude den pront vanden huyse: want hadden wy alle de vier rijen opghetrocken/ het achterste soude heel verduystert ghe weest hebben.
I. De balcken die daer steunden op de pilaren/ dier waren vier rijen/ ende in elcke rije vijfthien: maer de balcken en steunden maer op dry rijen.
K. Drij rijen vensteren.
L. De wandelplaetse oft galerije/ die voor den huyse was/ hadde in der lengde vijftich ellen/ M. N. ende dertich ellen de breedde/ M. O. ende N. O.

Het tweede beworp vanden Coninckelicken huyse/ inden velde Libanon.

Wy hebben dese tweede figuere hier by ghesett / om vanden Coninckelicken huyse noch meerder verstant te gheuen: Want de eerste figuere hebben wy van vooren sonder muer ghesett/ om van binnen de ghestaltenisse te sien: maer in dese tweede vertoonen wy het huys van buyten/ met zijn gepilaerde galerije/ het welcke wy hier ghesett hebben/ na dat het wel dienende was tot de timmeringe/ om dat den text van haer vrdent niet en vermelt. Nu moeten wy verstaen / dat Salomo dede dit huys timmeren in een lustighe plaetse by Jerusalem/ welcke hiet het woudt Libanon: om dat het euen ghelijck was in schoonheydt als dat te Libanon/ twelck was in Syrie; ende hielt des somers zijn woninghe in desen huyse/ om der coelheyt wille: ende tot dien eynde dede hy veel dryrijighe vensteren maken / ghelijck ghy condt by de figuere sien. Wy en hebben in dander figuere zijn raedtperck niet connen laten/ noch zijnen richterstoel/ om dat den text niet te kennen en gheeft de plaetse daer hy stondt: nochtans en isser gheen twijfel/ daer is eenen gheweest/ midtsdien oock den text daer van vermaent. Ende en hadde Salomo in dese plaetse gheenen richterstoel gehadt om te richten/ ghelijck sommighe segghen/ hy soude veel moeyte ghehadt hebben tot allen tijden te Jerusalem in zijn raedtcamer te gaen/ om een yeghelijck vonnisse te gheuen: het welcke de waerheydt niet ghelijck en is: maer datter oock een richterstoel was inden huyse/ daermen eenen yegelijcken richtede dewijle hy daer was: Ende als hy in Jerusalem was/ hadde hy zijnen throon/ daer hy oock eenen yeghelicken reden gaf: gelijckmen hier onder sien mach/ 10.19. Ende daerom was de galerije vanden huyse ghemaeckt/ om desehuighe daer te houden/ die recht begheerden: ende wandelden onder de galerije tot datse gheroepen werden/ om voor Salomo te gaen. Wanneer hy seyt/ dat hy zijn vrouwe een huys dede maken/ dien euen gelijck/ daer by sien wy/ dat wanneer Salomo daer ginck/ dat hy een deel van zijnen Staet mede leydde/ ende dat hy daer lange verbleyde: Daerom was het noodich datter eenen stoel was om te richten/ ende oock der daer ontrent ander huysen waren/ om zijnen Staet te herberghen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

2 Chro. 3. 13 Hy maecte oock inden choor twee Cheru- 23
bim / thien ellen hooch / van olyeboomen
houte.
Vijf ellen hadde eenen vleugel eens yege- 24
lijcken Cherubs / dat thien ellen waren van-
den eynde zijns eenen vleugels / totten eynde
zijns anderen vleughels.
Alsoo hadde de ander Cherub oock thien el- 25
len / ende daer was eenerley mate / ende eenerley
ruymte beyde der Cherubim:
Dat alsoo een yegelijck Cherub thien ellen 26
hooch was.
Ende hy settede de Cherub binnen int huys: 27
Ende de Cherubim breydden hare vleugelen
uyt / dat des eens vleughel roerde aen dese
wandt / ende des anderen Cherubs vleughel /
aen de ander wandt roerde: Doch midden
inden huyse roerde een vleughel den anderen.
Ende hy overtooch de Cherubim met 28
goude:
Ende aen allen wanden des huys allom / liet 29
hy gesneden werck maken van ingehoolden
Cherubim / palmē ende bloemwerck / inwen-
dich ende uytwendich.
Oock overtooch hy den vloer des huys 30
met gulden platē / inwendich ende uytwendich.
Ende inden ingancke des choors / maeckte 31
hy twee deuren van olyeboomen houte / met
vijfcantighe posten.
Ende twee gesneden werck daer op maken / 32
van Cherubim / palmen / ende bloemwerck /
ende overtoochse met gulden platen.
Alsoo maeckte hy oock inden ingancke des 33
Tempels / viercantige posten uyt olyeboomen
houte.
Ende de twee deuren van dennen hout / 34
dat een yeghelijck deure twee vleughelen
hadde / een malcanderen hanghende in haren
henghen.
Ende maeckte daer op gesneden werck 35
van Cherubim / palmen / ende bloemwerck /
ende overtoochse met goude / met recht als het
behoolen was.
Ende hy bouwede oock eenen hof daer bin- 36
nen / van drye ryen gehouwen steenen / ende
van eener rye gheschaef de cederen.
Inden vierdē iare inder maent Zif / werd 37
het fondament ghelecydt aen het huys des
Heeren.
Ende inden elfsten iare inder maent Bul / 38
(dat is de achtste maent) werdt het huys be-
reydet / als het zijn soude: dat sy seuē iare daer
aen bouweden.

1 Of / vijf hoec-
dighe.

1 Of / bladeren
met Palmen ghe-
sneden op den wegh-
gaen /

Dat vijf. Capittel.

1. Van het ghebouwe des huys Salomo / 13.
ende menigherley toebehoorte aen het huys des
Heeren.

Salomons huys: 3 Reg. 9. 10. Hier aen zijn huys bouwede Salomo 1
a derthien iaer / dat hy het gantsch vol-
bouwede:
Namelijck / hy bouwede een huys vanden 2
houte Libanon / hondert ellen langh / vijftich
ellen wijdt / ende dertich ellen hooch: Op vier
seuē vierkantige gebouwte / leyde hy den sol-
der van cederen balcken / op cederen pilaren /
nae der ryen heten.
Ende bouen daer op een ghetimmer van 3
cederen / op der seuen pilaren / welcker waren
vijf ende veertich / te vijfthien in eener rye.
Ende daer waren vensteren in de drye ryen / 4
eyghen malcanderen over /

5 Dry teghen dry / ende waren in hare passen
vierkantich.
6 Hy bouwede oock een b voorhuys met pi- b Voorhuys
laren / vijftich ellen langh / ende dertich ellen Casanis
breedt: Ende noch een voorhuys voor desen / met pilaren ende dicke balcken.
7 Ende bouwede oock een voorhuys ten rechtstoel / daermen gherichte in hielt / ende beschoodt beyde de solders met cederen.
8 Daertoe zijn huys daer hy in woonde / in den achterhoue / achter aen den voorhuyse / gemaeckt als de andere: Ende maeckte oock een huys / gheliick als dat voorhuys der dochter Pharao / c die Salomo ten wyue ghenomen hadde.
9 Sulcke alle waren costelijcke steenen nae den winckelhaeck ghehouwen / met sagen gesneden op allen zyden vanden grondt op tot aen het dack: Daertoe oock buyten den groten hof.
10 De fondamenten nij / waren oock costelijcke ende groote steenen / thien ell achte ellen groot.
11 Ende daer op costelijcke gehouwē steenen / na den winckelhaeck / ende cederen.
12 Nu / den grooten hof rondtom / hadde drye ryen gehouwen steenen / ei een rye van cederen berderen: Alsoo oock den binnensten hof aen den huyse des Heeren / ende het voorhuys aen den huyse.
13 Ende de Coninc Salomo sandt heelen / en de liet halen d Hiram van Tyro /
14 Eener wedunwē sone uyt dē stamme Naphthali / ende zijn vader was een man van Tyro gheweest: e die was een meester in f metael / vol wijsheyt / verstant ende conste / te arbeyden alle manieren metael werck: Doe hy totten Coninck Salomo quam / maeckte hy alle zijn werck:
15 g Ende maeckte twee metalen pilaren / een yeghelijck achthien ellen hooch / ende eenen lijnedraet van twaelf ellen / was de mate om elcke calomme.
16 Ende maecte de twee knoopen van metael gegoten / houen op de calommen te setten / was de elcken knoop was vijf ellen hooch.

c Dochter Pharao.

d 2. Paral. 2.

e Hiram.

f 2. Paral. 2.

g 2. Paral. 3. Jer. 52.

Tfatsoen der pilaren die in de galerije des Tempels stonden.

Daer waren twee pilaren voor dē Tempel / beyde van eenfatsoen / te weten / 18. ellen hooch.
A B. De ronde der pilaren bedroech 12. ellen.
C, C. Op dē pilaren stont eenen rondē knoop twelcke op de fatsme als schaep: twelck hadde inden hoochte 5. ellen.
B, D. Den knoop was int midden gheloten met twee reē pē granaetappelen.
E. Ēn de rest was schekelach / verciert met ruyte / in de fatsme van nets / ēn int midden dē elcke pijpe was eē roose of lelie.

17 Ende aen eenen yeghelicken knoop bouen op de calomme / waren seuen ghevlochten crepen / als keetenen.

Ende

Ende maeckte aen eenen pegelsticken knoop 18
voor met granaetappelen / rontom aen eenen
anderen den knoop mede bedeckt wert.
Ende de knoopen waren gelijck als de roo- 19
sinnen den voorhuyse / vier ellen groot.
Ende der granaetappelen inde rijen ront- 20
om waren twee hondert / houen ende beneden
aen dat recp / die om den buyck des knoops
liepen ghinck / aen elcken knoop op beyde za-
men.
Ende hy richtedede calomnis op voor den 21
voorhuyse des Tempels: ende die hy ter rech-
ter handt settede / hiet hy Jachin / ende die hy
ter slinckter handt settede / hiet hy Boaz.
Ende het stont alsso bouen op die calomnen 22
alle voosen. Alsoo worde volbracht het werck
der calomnen.
Ende maechte een ghegoten zee / thien ellen 23
langh / vanden eenen rant totte anderen ront-
om / ende vijf ellen hooch: Ende een snoer /
dertich ellen lanck / was de mate rontom.
Ende onder de selue zee / die thien ellen wijdt 24
was / ghinghen knoopen aen zijnen randen /
rontom de zee: vier knoopen nu waren twee-
ren ghegoten.
Ende sy stont op twaelf runderen / dier drye 25
waren noordt gheweendet waren / drye te-
ghens Westen / drye tegheut Zuyden / ende
drye tegheut Oosten: ende de zee daer bo-
ven op / dat alle haer achterdeel inwaerts ge-
keert was.
Een dickte nu was een handt breedt / ende 26
haren randt was als een bekers randt / als
een opghegaen roose; ende daer ghinck in
twee duysent baden.

Beroperen zee / dat is te seggen / een ghegoten-
bat / inhoudende ouerbloedich water.

A. B. Thien ellen wasdde vanden eenen rant tot-
den anderen.
C. D. De hoochde vijf ellen. Dit bat hadde 30
ellen int ronde. E. F.
Twee randen die omgoldden bezee / rijckelijck
bewrocht met ossenhooftden / 2. Chron. 4. 3. ende in
der ossenhoofden waren hupsen / waer langs men
het inwiet wt dede.

Hy maeckte oock thien metalen ghestoel- 27
den / een yeghelijck vier ellen lanck ende breet /
ende drye ellen hoogh.
Ende dat ghestoelte was alsso ghemaeckt / 28
dat het zijden hadde tusschen de lysten.

Ende aende zijden tusschen de lijsten waren 29
leeuwen / runderen / ende Cherubinen: ende de
zijden daer de leeuwen ende ossen aen waren /
hadden lijsten bouen ende onder / ende boeten
daer aen.
Ende een yeghelijck ghestoelte hadde vier 30
metalen raderen / met metalen stellen: ende
op de vier hoecken waren boeten ghegoten /
een yeghelijck teghen den anderen ouer / onder
aenden ketel ghelaniet.
Ende / den hals midden op het ghestoelte / 31
was een elle hooch ende rondt / anderhalf elle
wijdt: ende daer waren puckelen aen den
hals inde zeiden / die vierecant waren / ende
niet ront.
Ee vier raders nu stonden beneden aende 32
zijden / ende de assen der raders waren aen het
ghestoelte: een yeghelijck radt was ander-
half elle hooch.
Ende het waren raders / als wagenraders: 33
ende hare assen / nauen / speecken ende belgen /
waren altemael ghegoten.
Ende de vier voeten op de vier hoecken 34
eens yeghelijcken ghestoelts waren oock aen
het ghestoelte.
Ende aen den hals bouen het ghestoelte / 35
een halfelle hooch rontom / waren lijsten en-
de zijden aen het ghestoelte.
Ende hy liet op het blacke der seluer zijden 36
ende lysten grauen / Cherubinen / leeuwen en-
de palmboomen / een yeghelijck aenden ande-
ren rondtom daer aen.
Op die wijse maeckte hy thien ghegoten 37
gestoelten: eenderley mate ende ruymte was
aen allen.

Het fatsoen een der thien ketelen /
oft handbaten.

Het ghestoelte daer op dat den ketel stont / hadde in
der lengde vier ellen / A. B. ende oock soo bree
in de breedte / B. C. ende dijn in de hoochde /
A. D. Daer waren bouen ruckelsche bercie-
rende peerelkens ingheset / E. daer leeuwen / ossen /
Cherubinen ende palmen in stonden / gelijck
ghy op der Figueren siet rondt houen. ende ou-
der de peerelkens met eenen rant / welck hy nae-
met ghereetschelijc werck. F. Daer waren vier
raderen onder elck ghestoelte / twee ouer d'een
sijde ende twee ouer d'ander sijde. G. Welcke
hadde anderhalf elle onder hoochde: Bouen een
de vier hoecken des ghestoelts waren vier on-
derscheijn oft steunsels. H. om den ketel in zij-
nen standt te houden / I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Thien copere of metale ketelen. 2. Par. 4.6

38 Ende hy maeckte thien metalen ketelen/ dat veertich Bath in eenen ketel gingen / ende was vier ellen groot/ ende op een yeghelijc ghestoelte was eenen ketel.

39 Ende settede vijf ghestoelten aenden rechten hoeck des huys / ende de andere vijue aen den slincken hoeck : Mer/ de zee settede hy ter rechter handt/ voor aen teghent Zuyden.

h tand. ketelen

40 Eñ Hiram maeckte oock coperen h † potten/schoeffelen/beckens/ ende volbracht alsoo alle wercken/die de Coninck Salomo aenden huyse des Heeren maken liet:

41 Namelijck/de twee calommen/eñ de ronde knoopen bouen opde twee calommen/ende de twee gheulochten reepen/ te bedecken de twee ronde knoopen/opde calommen:

42 Ende de vier hondert granaetappelen/aen de twee geulochten reepen / telcken twee granaetappelen aen eenen reep / te bedecken de twee ronde knoopen opde calommen.

43 Daer toe de thien ghestoelten/ ende thien ketelen daer bouen op.

44 Ende de zee/ ende twaelf runderen onder de zee:

45 Ende de potten/schoeffelen/ende beckens: Ende alle dese vaten die Hiram den coninck Salomo maeckte ten huyse des Heeren/ waren van louteren metale.

i † and. streke/ of riem

46 In de i † contreye aende Jordane liet se de Coninck ghieten/ inde dicke aerde/tusschen Suchoth ende Zarthan.

47 Eñ Salomo liet alle vaten onghewogen/ der seer grooter verheyt halven des metaels.

48 Oock maecte Salomo alle de gereetschap die ten huyse des Heeren behoorde : namelijc/

k Exod. 25.23

k eenen gulden Altaer/ eenen gulden Tisch/ daer de Thoonbrooden op laghen:

49 Vijf candelaers ter rechterhandt/ ende vijf candelaers ter slincker / voor den choor/ van louteren goude / met gulden bloemen / lampen ende snuyters:

50 Daer toe schalen / vaten / beckens / lepelen / ende pannen van louteren goude : oock waren de herren aen der deure aen den huyse binnen in het Alderheylichste / ende aen de deure des huys des Tempels/gulden.

51 Alsoo werdt volbracht alle dat werck / dat coninck Salomo maeckte aen den huyse des Heeren. l Ende Salomo bracht daer in wat zijn vader Dauid gheheylicht hadde/ van silver ende gout/ ende vaten / ende leyde het in den schat des huys des Heeren.

l 2. Sam. 8.7 3. Par. 5.1

Dat vijf. Capittel.

1. De Arcke des Heeren wordt aen haer plaetse ghebracht. 15. Salomo danckt/ pÿlt/ 21. ende bidt Godt. 54. Segent de gantsche ghemeynte/ 62. ende wijet/met offeren/den Tempel.

2. Par. 5.2

DOe a vergaderde de coninck Salomo tot hem de Oudtste in Israel/alle oversten inden stammen ende Vorsten der vaderen onder de kinderen Israels/tot Jerusalem / de Arcke des verbondts des Heeren op te brenghen wt b der stadt Dauids / dat is Zion.

a 2. Sam. 5.8 ende 6.17

2 Ende alle mannen in Israel vergaderden hen tot den coninc Salomo/ inder maent Ethanaim / aen de feeste / dat is de seuende maendt.

3 Ende doe alle Oudtste Israels quamen/ namen de Priesters de Arcke des Heeren op/

4 Ende brachtense op : daertoe de hutte des Beschevdts/ende alle de gereetschap des heylichdoms dat inder hutten was: dat deden de Priesters ende Leuiten.

5 Ende de coninc Salomo/ ende de gantsche ghemeynte Israels / die hen tot hem vergadert hadden/ ghinghen met hem voor de Arcke henen / ende offerden schapen ende runderen/ soo vele datmen het niet tellen noch reeknen en conde.

6 Alsoo brachten de Priesters de Arcke des verbondts des Heeren aen haer plaetse in het choor des huys/ in het Alderheylichste/ onder de vleughelen der Cherubim:

7 Want de Cherubim breydden de vleughelen aen de plaetse daer de Arcke stont/ende bedeckten de Arcke ende hare hantboomen van bouen neder.

8 Ende de hantboomen waren so lanc/ dat hare knoopen ghesien werden/inden heylichdom/voor den choor/ doch sy en werden buyten niet ghesien: ende waren aldaer tot op desen dach.

9 Ende daer en was niet inde Arcke/dan alleen twee steenen Tafelen Mose/e die hy aldaer liet in Horeb/ doe de Heere met de kinderen Israels een verbondt maeckte / doe sy wt Egyptenlande ghetoghen waren.

10 d Doe wt de Priesters wt het heylichdom ghinghen/ vervulde een wolcke het huys des Heeren/

11 Dat de Priesters niet en conden staen/ om de des ampts volbrenghen voor der wolcken: want de heerlickheydt des Heeren vervulde het huys des Heeren.

12 e Doe spraeck Salomo: De Heere heeft gesept: Hy wil int donckere woonen.

13 Ick hebbe/tis waer/een huys ghebouwet u ter wooninghe / een stede/ dat ghy daer eewichlijck woonet.

14 Ende de Coninck keerde zijn aengesichte/ ende segende de gantsche ghemeynte Israels/ ende de gantsche ghemeynte stont.

15 Ende hy spraeck : Gheloeft zy de Heere de Godt Israels / die voor mijnen wint mijnen vader Dauid ghesproken/ ende voor zijn gantsche

16 vervult heeft/ ende ghesept: Van dien daghe aen/ doe ick mijn volck Israels wt Egypten leydde/ en hebbe ic wint ghen stadt verkoren onder eenighen stammen Israels/dat my een huys ghebouwet worde/ dat mijnen Name daer ware : g Dauid dan noch hebbe ic verkoren / dat hy ouer mijn volck Israels zijn soude.

17 h Ende mijn vader Dauid hadde / het in waer/ inden sin/ dat hy den Name des Heeren des Gods Israels een huys bouwede:

18 Doch de Heere sprac tot mijnen vader Dauid:Dat ghy in sinne hebt mijnen Name een huys te bouwen / daer hebt ghy wel aen ghedaen/dat ghy suler voornemet:

19 Doch ghy en sult dat huys niet bouwen/ maer uwe sone die wt uwe lenden comen sal/die sal mijnen Name een huys bouwen.

20 Ende de Heere heeft zijn woort dat hy ghesproken heeft : Want ick ben opgecomen in mijns vaders Dauids stede ende sitte op den stoel Israels / als de Heere ghesproken heeft / ende hebbe den Name des Heeren des Gods Israels een huys ghebouwet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende hebbe aldaer een stede bereydet der 21
archen / daer het verbondt des Heeren in is/
der hy gemaeckt heeft met onsen vaderen/
doe hy uit Egyptenlande leydde.
Ende Salomo tradt voor den altaer des 22
Heren / tegen de gantsche ghemeynte Is-
raels en breydde zijn hant uyt na den Hemel/
Ende sprack: k Heere Godt Israels/daer 23
en is geen Godt / noch daer boven inden He-
mel / noch hier beneden op aerden / v ghelijck/
die den bondt het verbont ende de barmher-
tigheyt houdt den knechten / die voor v wandelen
met gantscher herten.
Gy die hebt ghehouden uwen knechte 24
mynen vader Dauid / wat ghy hem ghespro-
ken hebt: ja het uwen monde hebt ghy ge-
sproken / ende met uwer handt hebt ghy vervult/
als aen desen daghe voor oogen staet.
Nu Heere Godt Israels / houdt uwen 25
knecht mynen vader Dauid / wat ghy hem
ghesproken hebt / ende ghesecht: l Hier en sal v
niet ontbreken aen eenen man voor my / die
siet op den stoel Israels: Alsoo doch dat
uwe kinderen haren wech bewaren / dat sy
voor my wandelen / ghelijck als ghy voor my
ghewandelt hebt.
Nu Godt Israels / laet nu woordt waer 26
worden / die ghy uwen knecht mynen vader
Dauid ghesproken hebt.
Want meynt ghy oock / dat Godt op aer- 27
den wone? Siet / m de Hemel / ende aller
hemelen Hemel / en connen v niet n: veel-
min dit huys doen / dat ick
gebouwet hebbe?
Wender v dinoch ten gebede ws knechts / 28
ende tot zijnen supplicacie / Heere mijn Godt:
op dat ghy hooren het lof ende ghebedt / dat v
knecht heden voor v doet.
Dat uwe oogen open staen over dat huys 29
nacht ende dach / over de stede daer ghy dan
ghesecht hebt: o myn name sal daer zijn:
ghy wordt doch hooren het ghebedt / dat v
knecht aen dese stede doet.
Ende wordet doch verhooren het smee- 30
ken ws knechts / ende ws volcx Israels / dat
sy over deen stellen aen dese stede uwer woo-
ninghe inden Hemel: ende wanneer ghy het
hoort ghenadich zijn.
n Wanneer yemant teghen zijnen naesten 31
sondicht / ende neemt dies eenen eedt op hem /
dat hy hem swere wedtschap / ende den eedt
comt voor uwen altaer in desen huyse:
Soo wordet ghy doch hooren inde Hemel / 32
ende werckt doen uwen knechten / den godlo-
sen te keer te nemen: ende zijnen wech op zijnen
cop te brenghen / ende den rechtveerdigen recht-
veerdich maken / hem te ghenen nae zynder
gherechticheyt.
Wanneer v volck Israels voor zijne vy- 33
anden gheslaghen wort / dewijle dat sy aen v
ghesondicht hebben / ende bekeeren hen tot v /
ende bekennen uwen Name / ende bidden ende
smeecken tot v in desen huyse:
Soo wordet ghy doch hooren inden Hemel / 34
ende der sonden ws volcx Israels ghenadich
zijn: ende hen weder brenghen int landt dat
ghy haren vaderen ghegheven hebt.
Wanneer den Hemel toegheslooten wordt / 35
ende niet en reghent / dewijle dat sy aen v
ghesondicht hebben / ende sullen bidden aen
dese stede / ende uwen name bekennen / ende
hen van haren sonden bekeeren / dewijle dat
ghy se dinghet:
36 Soo wordet ghy doch hooren inden Hemel / 1 2
ende ghenadich zijn der sonden uwer knech-
ten / ende ws volcx Israels : dat ghy hen den
goeden wech wijset / daer sy in wandelen sul-
len / ende latet reghenen op dat landt / dat ghy
uwen volcke tot een erue ghegheven hebt.
37 Wanneer eenen dieren tijt oft pestilencie / Dieren tijt.
oft dorheyt / oft q brandt / oft sprinckhanen / oft q Als wanneer het zoden beroupen inden lande zijn sal / oft zijn vyant in- senget oft van der Sonnen verbrant is.
den lande zijne poorten beleghert / oft eghens
een plaghe oft cranckheyt:
38 Wie dan bidden ende smeecken / r het zijn r Esa. 56.6.
sus menschen oft v volck Israels / die daer
ghewaer worden haren plaghe / een peghelijck
in zijner herten / ende bzeyden zijn handt wt tot
desen huyse:
39 Soo wordet ghy doch hooren inde Hemel / 1 2
inder stede daer ghy woonet / ende ghenadich
zijn / ende doen / dat ghy gheuet eenen peghe-
lijcken / als hy ghewandelt heeft / als ghy zijn
herte bekent: Want ghy alleen kent het herte
aller kinderen der menschen:
40 Op dat sy v vreesen alle tijt / so langhe als 1 2
sy op den lande leuen / dat ghy onsen vaderen
ghegheuen hebt.
41 t Wanneer oock yemandt vremts / die niet t Joan. 12. 20
van uwen volcke Israels en is / comt wt een- Act. 8. 27.
nen verren lande / om tws Naems wille /
42 (Want sy sullen hooren van uwen groo- 1 2
ten Name / ende van uwer machtigher hant /
ende van uwen uytgherecken arme) ende
comt dat hy bidde aen desen huyse:
43 Soo wordet ghy doch hooren inde Hemel / Dit huys
inder stede uwer wooninghe / ende doen alle sal een bede-
dat / daer v de vreemde om aenroept : op dat huys zijn
alle volcken op aerden uwen Naem beken- alle volcken,
nen / dat sy v oock vreesen / gelijck als v volck Esa. 56.7.
Israel : ende dat sy bemercken / dat dit huys Mat. 21. 13.
na uwen Name ghenoemt sy / dat ick ghe-
bouwet hebbe.
44 Wanneer v volck uytreckt inden strijch Strijch.
tegen zijnen vyanden / des weechs dien ghy t Dan. 6. 19.
se heuen sendet sult / en sullen bidden totten
Heere / teghen den wech na der stadt / die ghy
verkoren hebt / ende na den huyse dat ick uwen
Name ghebouwet hebbe:
45 Soo wordet ghy doch haer ghebedt ende 1 2
smeecken hooren inden Hemel / en recht doen.
46 Wanneer sy aen v sondigen sullen (u Want u 2. Par. 6. 36
daer en is ghen menschen / die niet en son- Eccle. 7. 20.
dicht) ende ghy wordet toornich / ende geeft Prou. 20. 9.
se voor hare vyanden / dat sy se ghevanckt 1. Joan. 1. 8.
leyden in der vyanden Lant / verre of Israel ghe-
na by: vanghen
47 Ende sy in hare herte raden inden lande / wort geleyt.
daer sy ghevanghen zijn / ende bekeeren hen /
ende smeecken v inden lande haerder gevan-
kenisse ende spreken: Wy hebben gesondicht
ende ons daen ende godtloos gheweest:
48 Ende bekeeren hen alsoo tot v van gantscher 1 2
herten / ende van gantscher zielen / in haren vy-
anden landt / diese wech ghevoert hebben / en
de bidden tot v teghen den wech na haren
lande / dat ghy haren vaderen ghegheuen hebt /
ende na den huyse / dat ick uwen Name ghe-
bouwet hebbe:
49 Soo wordet ghy doch haer ghebedt ende 1 2
smeecken hooren inden Hemel / x van der ste- x Apoc 9. 6.
de uwer wooninghe / ende recht doen:

Ende

Ende uwen volcke ghenadich zijn/dat aen 50
b ghesondicht heeft / ende alle hare overtredinghen / daer sij teghen b mede overtreden
y Esa.1.c hebbē/y ende hen barmhertich zijt gheven voor
z † ende. dat sij dien/die sij genaeckelijck houden/ z † ende b
haerder ontfermen:
Want sij zijn b volck / ende uwe erve/ die 51
ghy wt Egypten / wt den yseren oven ghe-
leydt hebt.
Dat uwe oogen open zijn op het smeec- 53
ken ws knechts / ende ws volcx Israel/ dat
ghyse hoort in allen daer sij b om aenroepen.
a Exod.19.c a Want ghy hebtse b afgesondert tot een 53
erve/wt alle volcken op aerden/ als ghy ghe-
sproken hebt door Mosen uwen knecht / doe
ghy onse vaders wt Egypten leyddet / Hee-
re/ Heere.
b 2.Par.7.c b Ende doe Salomo alle dit ghebedt ende 54
smeecken hadde voor den Heere wegheheden/
stont hy op vanden altaer des Heeren/ ende
liet af van knielen / ende handen wt te vey-
den na den hemel.
Salomo se- Ende stadt daer heuen/ ende seghende de 55
gent de ghe- gantsche gemeynte Israels met luyder stem-
meynte. men/ ende sprack:
Gheloeft zij de Heere/die zijnen volcke Is- 56
raels ruste ghegheuen heeft / als hy ghespro-
ken heeft: Daer en is niet een woort vervval-
len van alle zijne goede woorden/ die hy ghe-
sproken heeft door zijnen knecht Mosen.
De Heere onse Godt zij met ons/ ghelijck 57
als hy ghewest is met onse Vaderen. Hy en
verlate ons niet/ ende en trecke de handt niet
van ons af/
Te neyghen onse herten tot hem / dat wy 58
wandelen in alle zijne weghen / ende houden
zijne Ghebooden/ Wijse/ ende Rechten/die hy
onse Vaderen ghebooden heeft.
Ende dese woorden/die ick voor den Hee- 59
re gesmeeckt hebbe/moeten genaken den Hee-
re onsen Godt/ dach ende nacht/ dat hy recht
doe zijnen knecht/ ende zijnen volcke Israels/
een yeghelijck te zijner tijdt:
Op dat alle volcken op aerden bekennen 60
dat de Heere Godt is/ende niemant meer.
Ende uliedder heere zij oprecht metten Hee- 61
re onsen Godt / te wandelen in zijne Wijsen/
ende te houden zijne Ghebooden / als het he-
den gaet.
Salomo of- Ende de Coninck / met zijnen den gant- 62
fert eñ wijet schen Israel/offerden voor den Heere offer.
den Tempel. c Ende Salomo offerde danckoffer / (die 62
c 2.Par.7.3 hy de Heere offerde) twee ende twintich duy-
sent ossen / ende hondert ende twintich duy-
sent schapen. Alsoo wijdden sij het huys des
Heeren in / de Coninck ende alle kinderen
Israels.
Desselven daechs wijdde de Coninck den 64
middelsten hof / die voor den huyse des Hee-
ren was/ daermede dat hy brandtoffer/ spijs-
offer / ende het vette der danckofferen aldaer
vvichtede: Want den metalen altaer / die
voor den Heere stondt / was te cleyn tot den
brantoffer/spijsoffer/ ende ten vette der dan-
offeren.
d 2.Par.16.16 d Ende Salomo maeckte te dier tijdt een 65
feest / ende het gantsche Israel met hem / een
groote vergaderinghe / van de landtpale Ye-
math aen / tot aen de beke Egypti / voor den
Heere onsen Godt: Seuen daghen/ende noch
seuen daghen/dat waren veertien daghen.

66 Ende liet het volck des achtsten daechs
gaen: Ende sij seghenden den Coninck/ende
ginghen heuen na hare hutten vrolijck/ende
goets moedts / over alle den goeden/ dat de
Heere by Dauid zijnen knecht/ende by zijnen
volcke Israels ghedaen hadde.

Dat ix. Capittel.

1. Godt verschijnt ten anderenmael Salomo/ 10. die geeft den Hiram twintich steden. 16. Pha-
rao geeft zijne dochter/Gaser. 20. Salomo maeckt
de Cananiters ende andere Heydenen dienstbaer/
22. pleecht des volcx / ende des Heeren/ 26. ende
laet gout wt Ophir halen.

I Ende a doe Salomo hadde volgheboudt Godts
a 2.Par.7.d huys/ ende des Coninex huys/ ende alle
huys/ende alles wat hy begheerde/ende wat
lust hadde te maken/
2 Verschijnen hem de Heere ten anderenmael/ a 1.Reg.3.5
b ghelijck als hy hem verschenen was te b 2.Par.1.7
Gibeon.
3 Ende de Heere sprack tot hem: Ick hebbe b
ghehoort ende smeecken ghehoort / dat ghy voor
my ghesmeeckt hebt/ ende hebbe dit huys ge-
heplicht/dat ghy ghebouwet hebt/dat ick mijn
Name aldaer heuen sette ewichlijck/
ende mijne oogen ende mijn herte sullen daer
zijn altoos.
4 Ende so ghy voor my wandelt/gelijck als
uwe vader Dauid ghewandelt heeft/met een
oprecht herte/ende oprechtelijck/dat ghy doet
alles wat ick b gheboden hebbe/ ende mijne
Ghebooden ende mijne Rechten houdet:
5 So wil ick c beuestighen den stoel wes Co- c 2.Reg.7.12
ninckrijcx over Israel / d als ick uwen vader d 2.Reg.7.16
Dauid ghesproken hebbe/ende gheseyt: Het 1.Reg.2.4
en sal niet ontbreken aen eenen man / op den
stoel Israels.
6 e Soult ghylieden b daerenteghen achter e 2.Par.7.19
van my afwenden/ ghylieden ende uwe kin-
deren/ ende niet houden mijne Ghebooden en-
de Rechten / die ick b voorgheheuen hebbe/
ende gaet heuen ende dient andere goden/ ende
de bidtse aen:
7 So sal ick Israel wtroeyen vanden lande f 2.Reg.17.23
dat ick hen gheheuen hebbe: ende dat huys
dat ick geheplicht hebbe mijnen Name/wil Jeroo.
ick verlaten van mijnen aengheseghte: g ende g Psal.43.15
Israel sal een spreckwoordt ende fabel zijn
onder alle volcken.
8 Ende dat huys † sal neder gerocken wor- † oft
den/ dat alle die daer voorbij gaen hen sullen Jeroo.
ontsetten/ende blasen/ende seggen: h Waer- h 2.Par.7.21
om heeft de Heere desen lande / ende desen
huyse alsoo ghedaen?
9 So sullen antwoorden: Daerom dat sij
den Heere haren Godt verlaten hebben/ die
hare Vaders wt Egyptenlandt leydde / ende
hebben andere goden aengenomen/ende hen
aenghebeden: daerom heeft de Heere alle dit
quaet over hen ghebracht.
10 i Doe nu twintich iaren om waren/in welc- i 2.Reg.9.10
ke Salomo de twee huysen bouwede / dat
Heeren huys/ende des Coninex huys/
11 k Daer Hiram de Coninck te Tyro/Salo- k 1.Reg.5.10
mo cederboomen/ende dennenboomen/ende
gout na alle zijn begeerte toebrachte: doe gaf
de coninck Salomo/Hiram/twintich steden
inden lande Galilea.
12 Ende Hiram quam wt van Tyro/de steden
te besien die hem Salomo gheghenen hadde/
ende sij en behaechden hem niet:
13 Ende sprack: Wat zijn dat voor steden/
mijn

mijnen broeder/ die ghy my gegeuen hebt:/ ende
hier ist het lant † Cabul/ tot op desen dach.
Ende Hiram hadde den Coninck gheson- 14
den hondert ende twintich centener gouts.
Ende dat selue is de somme der cleynsse/ die 15
de coninck Salomo opnam/ te bouwen des
Heeren huys/ ende sijn huys/ ende l Millo/
ende de muren Jerusalems/ ende Hazor/ en-
de Megiddo/ ende Gaser.
Want Pharao de coninc in Egypten was 16
opgecomen/ ende hadde Gaser ghewonnen/
ende met vyere verbrant/ ende de Cananiters
verwocht die inder stadt woonden/ ende had-
de het sijner dochter / Salomons wijf/ ten ghe-
schencke ghegheuen.
Alsoo bouwede Salomo Gaser / ende het 17
nederste Beth Horon/
Ende Baelath / ende Thamar inder woe- 18
stijne inden lande.
Ende alle steden der † coopluijsen/ die 19
Salomo hadde / ende alle steden der waghe-
nen / ende de steden der ruiters : ende waer
hy lust toe hadde te bouwen tot Jerusalem/
in Libanon/ ende inden gantschen lande sijns
heerschappije.
o Ende alle het ouergheblenen volck van 20
den Amoniters/ Hetiters/ Pherezeers/ Hey-
uiters ende Jebusiters/ die niet vande kinderen
Israels en waren/
Der selver kinderen die sy na hen ouerblij- 21
uen hielden inde lande/ die de kinderen Israels
niet en conden verdrauen/ dwanckte Sala-
mo tijnsbaer/ tot op desen dach.
p Daer en was geen vanden kinderen Israels 22
en maeckte hy gheene knechten / maer lieue-
lieden/ ende sijne knechten / ende sijne
hooftlieden / ende sijne knechten / ende wa-
gen/ ende ridders / ende oueste sijne wagheuen
ende ruiters sijn.
Ende der amptlieden die ouer Salomons 23
knechten waren/ vier was vijf hondert ende
sestich/ die ouer het volck heerschedden/ ende de
werken verrichteden.
Ende de dochter Pharao toech op vander 24
stadt Davids q in haer huys / dat hy voor
haer gebouwet hadde: r doe bouwede hy oor
Millo.
Ende Salomo offerde des iaers drymael 25
brandtofferen dancoffer/ op den altaer t dien
hy den Heere ghebouwet hadde/ ende roochte
boven dien voor den Heere: ende alsoo werdt
het huys voldaen.
u Ende Salomo maeckte ook schepen tot 26
Esion Gheber/ die by Eloth leyt/ aen den oeuer
der u † Schelf ze/ inde lande der Edomiters.
Ende Hiram sandt sijne knechten henen 27
in de schepen/ die goede schipluieden/ ende syde
de cruden waren/ met de knechten Salomo.
Endegingen tot x Ophir / ende haelden 28
daer vier hondert ende twintich centener
gouts/ ende brachten den coninck Salomo.

1. De Coninghinne uyt ryck Arabia comt tot Salomo/ 6. verwondert haer van zijn wijsheyt/ 10. ende ghereft hem gheschencken. 14. Van scheyden Salomons inkomsten. 22. Van scheyden Salomons.

Ende doe het gerucht hyte Salomo/ van den 1
naemen des Heeren/ a quam voor de Co-
ninginne van b tzyeh Arabien/ quam sy
hem te verseecken met raetselen.
Ende sy quam te Jerusalē met een gantsch 2
voort heyr/ met kemelen die speceryen draeg-
hen / ende veel gouts / ende edele steenen:
ende doe sy tot den coninc Salomo in quam/
sprack sy met hem alles wat sy voorghenō-
men hadde.
Ende Salomo seyde het haer altemael: en- 3
de de Coninck en was niets verborghen/ dat
hy haer niet en seyde.
Doe nu de Coninginne van tzyeh Arabien 4
sach alle wijsheyt Salomo/ ende het huys dat
hy ghebouwet hadde/
Ende de spijse voor zijnen disch/ ende zijner 5
knechten woonnighe / ende zijner dienaers
ampt/ ende haer cleederen/ zijn schenckers/ en-
de zijnen brandtoffer die hy inden huyse des
Heeren offerde / en conde sy haer niet langher
onthouden:
Ende sprack tot den Coninck: Het is waer 6
wat ick in mijnen lande ghehoort hebbe van
uwen wesen/ ende van uwe wijsheyt:
Ende ick en hebbe het niet willen ghelooo- 7
uen/ tot dat ick gheComen ben/ ende hebbe het
met mijnen oogen ghesien: ende siet/ het en is
my niet de helft ghesept : ghy hebt meer wijs-
heyts ende goets/ dan het gerucht is dat ick
ghehoort hebbe.
c Salich zijn uwe lieden / ende uwe knech- 8 c Mat. 12. 42
ten/ die alle tijdt voor v staen/ ende uwe wijs- Luce 10. 23
heyt hooren.
Ghe loeft zy de Heere uwe Godt/ die tot v 9
lust heeft / dat hy v op den stoel gheset heeft/
daeroom dat de Heere Israel lief heeft eewich-
lijck/ ende v tot een Coninck gheset heeft/ dat
ghy het ghericht ende rechtveerdicheydt
d handthauet.
Ende sy gaf den Coninck hondert ende 10 d Dat is/ de
twintich centener gouts/ ende gantsch veel haut daer aen
speceryen/ ende edele steenen : Daer en quam houdet.
niet meer so veel speceryen/ als de Coninginne
van ryc Arabien den coninc Salomo gaf.
Daertoo de schepen Hiram / e die gout uyt 11 e 1. Reg. 9. 27.
Ophir voerden / brachten seer veel † hebē- f is een boom
houts/ ende edel steenen. in Indien lant.
Ende de Coninck liet pilaren maken van 12 † an. Spellien
hebenhout in den huyse des Heeren / ende in hout. and. co-
den huyse des Conincx/ ende harpen ende psal- ral. Hebr. Al-
ters voor de Sanghers : daer en quam niet nugim.
meer sulcken hebenhout/ het en werdt ook
niet meer ghesien/ tot op desen dach.
Ende de coninck Salomo gaf der Conin- 13
ginnen van ryck Arabien alles wat sy be-
gheerde ende badt / behalven wat hy haer gaf
van hem seluen : ende sy keerde haer/ en toech
weder in haer landt met haer knechten.
Des gaudts nu dat Salomo in eenen iare 14 Ende selde dagen
ghebracht werdt/ was een gewichte/ ses hon- ende sepat
dert ende sessentsestich centener: Salomonis.
Behalue wat vande Creniers/ ende Coop- 15
lieden/ ende Apotekers/ ende van alle g † Co- g land. Comin
nighen/ ende vande Gheweldighe in den ghen regnant
lande quam. Westen/
And. Arabien
h Ende de coninck Salomo liet maken 16 h 1. Reg. 14. 16
twee hondert schilden vanden besten goude:
ses hondert stucken gouts sode hy tot eenen
schilde :
Ende dry hondert i † tartschen vanden be- 17 i † and. clepsis
sten gonde / ia dry pont gouts toteenen tart- schilden
schen : ende de Coninck leytse dyjet k huys II. Reg. 7. 2
vanden wonde Libanon.
Ende de Coninck maeckte eenen grooten 18
stoel van l elpenbeē/ ende ouertoogh hem met l of puore-
den dijsten gonde. been/

Den

Den throon Thyoon.

Salomons stoel. 2. Par. 9. 17

Ende de stoel hadde ses trappen / ende het 19 hooft aenden stoel was achter ront / ende daer waren lenen op beyde zijden / om het ghelijsel ende twee leeuwen stonden aen de lenen.

Ende twaelf leeuwen stonden opde ses 20 trappen op beyde zijden / sulcx en is nopt ghemaeckt in gheene Coninckrijcken.

Alle dincxaten des conincx Salomo waren gulden / ende alle vaten inden huyse van den Woude Libanon waren oor louter gout: m want des silvers en achtedemen ten tyde Salomo niet.

m 1. Reg. 9. 11. 27

n Want het zeeschip des Coninex / dat op 22 de zee met de schepen Hiram voer / quam in dry iaren eenmael / ende bracht gout / silver / elpenbeen / simmen / ende pauwen.

n 2. Par. 9. 22

o Alsoo wert de coninck Salomo grooter / 23 met rijckdom ende wijsheyt / dan alle Coninghen op aerden.

Ende de gantsche werelt begheerde Salo- 24 mo te sien / dat sy de wijsheyt hoorden die hem Godt in zijn herte gheghenen hadde.

Ende een yeghelijck bracht hem geschenc- 25 ken / silveren ende gulden gereetschap / cleederen ende harnasch / kruyden / peerden ell muylen iaerlijcx.

p Deut. 17. 16 1. Reg. 4. 20 2. Par. 1. 14 ende 9. 25

p Ende Salomo bracht te hoope wagenen 26 ende ruyters / dat hy hadde duysent ende vier hondert waghenen / ende twaelf duysent ruyters: ende liet se inde Waghensteden / ende by den Conninck te Jerusalem.

Des silvers was so veel als steenen / in Salomōs zijden.

Ende de Conninck maeckte dat des silvers 27 te Jerusalem so vele was / als de steenen / ende des cederhouts soo vele als der wilde vijchboomen in de vallepen.

Ende men brachte den coninck Salomo 28 peerden wt Egypten / ende alderley ware: Want de coopliedē des Coninex cochten desse selue ware.

q of / teelen / eenst.

Ende brachten se wt Egypten op: q elcken 29 eenen waghen voor ses hondert silverlingen / ende een peert voor hondert ende vijftich: alsoo brachtmense oock allen Coninghen der Hethiters / ende den conninck tot Syrien / door hare handt.

Dat xj. Capittel.

1. Salomo vertoornt den Heere / 14. die verweckt hem wederpartyders / Hadad / 23. Rezon / 26. ende Jerobeam. 29. Het conincklycke Israels wordt Jerobeam van Ahia toegheseyt. 40. Salomo staet na zijn leuen / 43. ende sterft.

1 Ende de coninck Salomo hadde veel vreemde wtlandische wijuen lief / b de dochter Pharao / ende Moabitische / Ammonitische / Edomitische / Sidonitische / ende van de Hethitische:

b 1. Reg. 3. 1. c Exo. 34. 16. Deut. 7. 3.

2 Van sulcke volcken daer de Heere den kinderen Israels van gheseyt hadde: c En gaet niet tot hen / ende en laetse niet tot uliedē comen: sy sullen ghewisselycken uwe herten neyghen tot hare goden: aen desen hinck Salomo met liefde.

3 d Ende hy hadde seuen hondert vrouwen tot wijuen / ende dry hondert bywijuen: e ende zijne wijuen neychden zijn herte.

d 3. Reg. 11. 3. e Deut. 17. 17.

4 Ende doe hy nu oudt was / neychden zijne wijuen zijn herte tot vremde goden / dat zijn herte niet gantsch en was met den Heere zijnen God / als dat herte zijns vaders Dauids.

5 Also wandelde Salomo / Astaroth den godde der Zidon na / ende Milcom den grouwel der Ammoniters.

6 Ende Salomo dede dat den Heere quaetlijck beviel / ende en volchde niet gantschelijck den Heere / als zijn vader Dauid.

7 f Doe bouwde Salomo een hoochte: Chamos / den grouwel der Moabiters / op den berch die voor Jerusalem leyt / ende Moloch den grouwel der Ammoniters.

f 3. Reg. 11. 7.

8 Alsoo dede Salomo alle zijnen vremdesche wijuen / die haren Godt roockten ende offerden.

9 De Heere dan was toornich op Salomo / dat zijn herte vanden Heere den Godt Israels gheneycht was / g die hem tweemael verschenen was /

g 1. Reg. 3. 5. ende 9. 2.

10 h Ende hem sulcx gheboden hadde / dat hy andere goden niet na en wandelde: ende hy doch niet ghehouden en hadde wat hem de Heere gheboden hadde.

h 1. Reg. 11. 9.

11 Daerom sprack de Heere tot Salomon: i Dese wijle dat sulcx by u geschiedt is / ende en houdt mijn Verbondt ende Ghebooden niet ghehouden / die ick u gheboden hebbe: k soo will ick voorwaer dat coninckrijck van u scheuren / ende doock het Coninckrijcke van u scheuren / ende uwen knecht gheuen.

i Deut. 17. 18. k 1. Reg. 11. 31.

12 Doch by uwer tijt en will ick het niet doen / om was vaders Dauids wille / maer vander handt wes soons will ick het scheuren.

l Gen. 8. 21.

13 Doch en will ick het gantsche rijck niet van hem afscheuren: eenen stam will ick uwen soone gheuen / om Dauids wille mijns knechts / ende om Jerusalems wille / die ick verkoren hebbe.

14 m Ende de Heere verweckte Salomo een wederpartijder / Hadad den Edomiter / van den conincklycken zade die daer was in Edom:

m Want doe Dauid in Edom was / ende Joab de heldthooftman optoech de verslagheue te begraeuen / sloech hy wat mans persoonen waren in Edom.

15 n Want Joab bleef aldaer ses maenden / ende het gantsche Israel / tot dat hy uytroeyde alles wat mans persoonen waren in Edom.

16 (Want Joab bleef aldaer ses maenden / ende het gantsche Israel / tot dat hy uytroeyde alles wat mans persoonen waren in Edom.

17 Doe vluchtede Hadad / ende met hem sommighe mannen der Edomiters / van zijns vaders knechten / dat sy in Egypten quamen.

Ende Hadad ly was een iongh ghesellc.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende so maeckten hen op van Midian/ 18
ende quamen tot Paran: ende namen lieden
met hen uyt Paran/ ende quamen in Egy-
pten tot Pharao den coninck in Egypten:
die gaf hem een huys/ende o woninge/ende
gaf hem een landt in.
Ende Hadad vant groote ghenade voor 19
Pharao/ dat hy hem ock t zyns wyfs Ta-
phenes der Coninginne suster ten wyue gaf.
Ende Taphenes suster baerde hem Ge- 20
nubath zynen sone: en Taphenes tooch hem
op in Pharaonis huys/dat Genubath was
inden huyse Pharaonis onder de kinderen
Pharaonis.
Doe nu Hadad hoorde in Egypten/ dat 21
Dauid ontlaepen was met zyne baderen/
ende dat Joab de veldthooftman doot was/
sprack hy tot Pharao: p Laet my in mijn
landt trecken.
Pharao spraeck tot hem: Wat gebreeckt 22
d hy my/ dat ghy wilt in u landt trecken? hy
sprack: Niet: dannoch laet my trecken.
Gods verwreckte hem Sod eenen weder- 23
spannere tresoin/ den sone Eljada/ die van
Hadadeser Hadadesers/den coninck te Zo-
ba ghenoden was:
Ende vergaderde teghen hem mannen/ 24
ende wert een hooftman der ruyter/ nach-
dien Dauid verworchte: ende toghen
na Damasco/ ende woonden aldaer/ ende
regeerden te Damasco.
Ende hy was Israels wederpartijder/ so 25
lange als Salomo leefde: dat is q t de scha-
de die Hadad leedt/ daerom hadde hy een
verdriet tegheu Israel: ende werdt Coninck
over Syrien.
Daertoe Jerobeam de sone Nebath/een 26
Ephraimiet van Zaredа/ Salomons knecht/
ende zijn moeder hiet Zeruga/ eē weduwe:
die hiet ock behandt op tegen den Conine.
Ende dat is de saecke daerom hy de handt 27
tegen den Coninck ophief: doe Salomo
Millo bouwede/ sloot hy de mueren vol-
maeckte/ende stadt Dauids zyns vaders/
Ende Jerobeam was een strydtbaer man: 28
ende doe Salomo sach dat de ionghelinck
dienstich was/ stelde hy hem over alle last
van het huys Josephs.
Het geviel nu te dier tijt/ dat Jerobeam 29
uyt Jerusalem/ ende de propheet
Ahia van Silo quam aen hem opden wege/
ende hadde eenen nieuwen mantel aen/ en-
de die beyde waren alleen opden velde.
Ende Ahia vatte den nieuwen mantel 30
die hy aen hadde/ en scheurde dien in twaelf
stucken.
Ende spraeck tot Jerobeam: Neem thien 31
stucken tot u: want so spreeckt de Heere de
God Israels: Siet/ ic wil het Coninckrijc
van der handt Salomo scheuren/ ende u
thien stammen geuen.
Doch stamme sal hy hebben/ om mijns 32
knechts Dauids wille/ ende om der stadt
Jerusalems wille/ die ick uyt verkoren hebbe
uyt alle stammen Israels:
Dieroom dat sy mij verlaten/ende aenge- 33
beden Astaroth den godt der Zido-
nen/ Chamos den godt der Moabiters/
ende Milcom den goot der kinderen Am-
mon: ende niet gewandelt en hebben in my-
nen wegen/ dat sy doen wat my behaecht/
mijne Gheboden ende Rechten/ ghelijck als
Dauid zijn vader.
Ick en wil ock niet het gantsche rijck uyt 34
zijner hant nemen/ maer ick wil hem tot een
Vorst maken zijn leefdage/om Dauid mijns
knechts wille/ dien ick verkoren hebbe/ die
mijne Geboden ende Rechten gehouden heeft.
Uyt der hant zijns soons wil ick het Co- 35 e 11.Re.12.15
ninckrijck nemen/ende wil u thien stammen/
Ende zijnen sone eenen stamme gheuen: 36
u op dat Dauid mijne knecht voor my een u 1.Reg.11.4
licht hebbe x altoos inder stadt Jerusalem/ psal.132.17
die ick my verkoren hebbe/ dat ick mijnen x 2.Sa.7.13
Naem daer heenen stelde.
Ick wil dy nemen/ dat ghy regeert over 37 Jerobeam
alles wat u herte begeert/ende sult Coninck wordt het
zijn over Israel. Coninckrijcke
Israels toe-
Suit ghy nu hooren alle dat ick u ghebie- 38 gheseyt.
den sal/ende in mijne Weghen wandelen/
ende doen wat my behaecht/dat ghy houdet
mijne Rechten ende Gheboden/ghelijck als
mijne knecht Dauid ghedaen heeft: soo wil
ick met d zijn/ ende d een bestendich huys
bouwen/ als ick Dauid ghebouwet hebbe:
ende wil d Israel gheuen:
Ende wil het zaet Dauids om y dies wille 39 y Dat is/om
vercontmoedigen/ nochtans niet eewichlyck. Salomons/
Salomo dan z t sochte Jerobeam te doo- 40 daet wille
den. Doe maeckte hem Jerobeam op/ende z stand. tracht
vluchtede in Egypten/tot Sisak dē Comme rede
in Egypten: ende bleef in Egypten tot dat Sisak.
Salomo stierf.
Wat meer van Salomo te seggen is/ ende 41 a 2.Par.9.29
alles wat hy gedaen heeft/ eñ zijn wijsheyt/
dat is geschreuen inder b Chronica Salomo. b Dit boeck
Den tyt nu die Salomo Coninck was 42 en is niet voor
te Jerusalem over het gantsche Israel/ 40 handen.
veertich iaer.
Ende Salomo ontsliep met zijne baderen/ 43 Salomo/xl.
ende werdt begraven inder stadt Dauids iaer Comme
zijns baders: ende zijn sone Rehabeam wert over gantsch
Coninck in zijn stede. Israel/steruy

Van het 12. Capittel.

1. Israel wil zijn ioch gelicht hebben van Rehabeam. 6. Die beracht der ouden ende wysen raet/ 8. ende beantwoordt het volck na het aenghenen der ionghe ende ouerhaestighe. 16. Israel valt af van Juda. 21. Rehabeam wort verboden met den reliegheu. 25. Jerobeam haelt se met list ende guide ralieren aen hem.

Ende Rehabeam tooch na Sichem: 1 a 2.Par.10.1
want het gantsche Israel was te Sichē Rehabeam
gecomen/hem tot een Coninc te maken. Salomons
Ende Jerobeam/ de sone Nebat/ hoorde 2 sone/is alles
dat/doe hy noch in Egypten was (b dier hy Coninc over
voor den coninck Salomo heuen. gheuloden Juda.
was) ende bleef in Egypteit. b 1.Re.11.40
Ende sy sonden heen/ ende lieten hem 3
roepen: en Jerobeam/ met tsamen der gant-
sscher gemeynte Israels/quamen/ende spra-
ken met Rehabeam/ende seyden::
Wye vader heeft ons iock te hardt ghe- 4
maeckt/so maeckt ghy nu den harden dienst
ende dat swaer iock lichter/dat hy ons opge-
leyt heeft/so willen wy u onderdanich zijn.
Ende hy spraeck tot hen: Gaet henen tot aen 5
den derden dach/so coint weder tot my: ende
het volck gingh henen.
Ende de coninck Rehabeam hielt eenen 6
raet met de oudtste/ die voor zijnen vader
Salomo stonden/doe hy leefde/ende spraeck:
Hoe:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hoe radet ghylieden dat wy desen volcke een antwoorde gheuen?

Hy spraken tot hem: Ist dat ghy heden 7 desen volcke eenen dienst doet/ende hen te wille zijt/ ende hen verhoort/ ende hen goede woorden gheeft/ soo sullen sy v onderdanich zijn v leefdaghe.

Der ouden ende wijsen raet veracht Rehabeam. Doch hy verliet der Oudsten raet/die sy 8 hem gheghenen hadden/ende hielt eenen raet met de ionge/ die met hem opghewassen waren/ende voor hem stonden:

Ende hy spraek tot hen: Wat radet ghy- 9 lieden dat wy antwoordden desen volcke/ die tot my gesept hebben: ‡Maeckt het ock lichter/dat uwe vader op ons ghelept heeft?

Der iongen ende onverstandighen raet. Ende de ionghe die met hem opgewassen 10 waren/ spraken tot hem: c Ghy sult tot den volcke (dat tot v sept: Uwe vader heeft onse ock te zwaer ghemaeckt/ maeckt ghy ons lichter) alsoo seghghen: ‡Mijnen cleynsten dinghen sal dicker zijn dan mijns vaders lenden.

c Exo. 47. 28

Nv/ mijn vader heeft een zwaer iock op 11 u lieden gheladen/ doch ick wils noch meer ouer u lieden maken: ‡Mijn vader heeft u lieden met roeden gheca stijdt/doch ick wil u lieden met schorpioenen castijden.

Alsoo quam Jerobeam met tsamen den 12 gantschen volcke tot Rehabeam/aenden derden daghe/ als de Coninck gheseyt hadde/ ende ghesproken: Comt weder tot my aenden derden daghe.

Ende de Coninck gaf den volcke een har- 13 de antwoordt: ende verliet den raet dien hem de oudste gheghenen hadden/

Ende sprack met hen na den raet der ion- 14 ge/ende seyde: d ‡Mijn vader heeft uwe iock zwaer ghemaeckt/ doch ick wils noch meer ouer u lieden maken: ‡Mijn vader heeft u lieden met roeden gheca stijdt/doch ick wil u lieden met schorpioenen castijden.

d Esaie 14.29

Alsoo en hoorde de Comic den volcke niet: 15 want het was alsoo gheweendet vanden Heere: op dat hy zijn woordt bekrachtichde/edat hy door Ahia van Silo gheseyden hadde tot Jerobeam den sone Nebat.

e 1. Reg. 11. 29

f Doe nv het gantsche Israel sach dat de 16 Coninck hen niet hoorden en woude/ gaf het volck den Coninck een antwoorde/en sprack: g Wat hebben wy dan voor een deel aen Dauid/ oft erue aenden sone Isai? Israel/ maeckt v na uwe hutten: soo siet ghy nv tot uwen huyse/Dauid: Alsoo ghinck Israel in zijne hutten:

f 2. Reg. 17. 21 Israels afval van Juda.

g 2. Reg. 20. 1

Dat Rehabeam slechts regeerde ouer de 17 kinderen Israels/ die in de steden Juda woonden.

Ende doe de coninck Rehabeam henen 18 sandt h Adoram den rentmeester/ wierp hem het gantsche Israel met steenen ter doot. Nv/ de coninck Rehabeam clam haestelijck op eenen waghen/dat hy vluchtede na Jerusalem.

Adoram Salomons rentmeester wort met steenen doot geworpen.

h 1. Reg. 4. 6.

Alsoo viel Israel vanden huyse Dauids/ 19 tot op desen dach.

Jerobeam wort coninc ouer Israel.

Doe nv het gantsche Israel hoorde dat 20 Jerobeam was wedergheconen/ sonden sy henen/ ende lieten hem roepe totter gantscher ghemeynte/ ende maeckten hem tot een Coninck ouer het gantsche Israel: ende niemant en volchde den huyse Dauids/dan den stamme Juda alleen.

21 i Ende doe Rehabeam te Jerusalem quam/ bergaderde hy het gantsche huys Juda/ende den stamme Ben Jamin/hondert ende tachtentich duysent ionghe strydtbare manschap/ om teghen het huys Israels te strijden/ende het Coninckrijcke weder aen Rehabeam den sone Salomo te brenghen.

i 2. Reg. 11. 1

22 Doch Gods woordt quam tot Semeja den man Gods/ende spraek:

23 Segt Rehabeam den sone Salomo/ den coninck Juda/ende tot den gantschen huyse Juda ende Ben Jamin/ende den anderen volcke/ende segt:

24 Soo spreeckt de Heere: Ghylieden en sult niet optrecken/ende strijden teghen uwe broeders de kinderen Israels: een yeghelijck ga weder thuys/ want sulck is van my geschiet. Ende sy hoorden de woorden des Heeren/ende keerden om/dat sy henen ghinghen/ als de Heere gheseyt hadde.

25 Jerobeam nv bouwde Sichem/ op het gebercht Ephraim/ende woonde daer in/ende toech van daer wt/ende bouwde Phanuel.

26 Ende Jerobeam dachte in zijn herte: Het Coninckrijcke sal nv weder ten huyse Dauids vallen/

27 Soo dit volck sal opgaen/ offer te doen in des Heeren huys te Jerusalem/ende het herte deses volcx sal hem keeren tot haren heere Rehabeam/ den coninck Juda/ ende sal my verwoghen/ende weder tot Rehabeam den coninck Juda vallen.

28 Ende de Coninck hielt eenen raedt/ende maeckte m twee gulden calueren/ende sprack tot hen: Het is u lieden te veel/ op na Jerusalem te gaen: n siet/ daer zijn uwe goden/ Israel/die v wt Egyptenlande gheleydt hebben.

29 Ende hy settede het een te Beth El/ ende het ander te Dan.

30 Ende dat werr tot sonde: want het volck ginck henen voor het een tot Dan toe.

31 Hy maeckte ock een huys der hoochten/ o ende maeckte priesters vande y eynste in den volcke/ die niet van de kinderen Leui en waren.

32 Ende hy maecte een feest/aenden vijfthien den daghe der achtster maendt/ ghelijck als het feest in Juda/ende offerde opden altaer: alsoo dede hy te Beth El/ daemen den calueren offerde/die hy ghemaeckt hadde: ende stichte de te Beth El priesters der hoochten/ die hy ghemaeckt hadde.

33 Ende offerde op den altaer (dien hy ghemaeckt hadde) te Beth El/aenden vijfthien den daghe der achtster maent/ dien hy uyt herte verdacht hadde: ende maeckte den kinderen Israels feeste/ ende offerden opden altaer/ daemen roocken soude.

Het xiij. Capittel.

1. Een Prophect prophetteert teghen den altaer te Beth El. 4. Jerobeams arm/ dien hy tegen hem uytreckt/ verdorret/. 6. ende wordt doot beslooten Prophecten gebedt als te voozen. 8. De Prophete heeft Gods bevel/ hy en sal nen die plaetse noch eren/ noch drincken/ 14. laet hem dat selue van eenen anderen Prophect ontgheuen/ 20. en wordt na des Heeren woordt/ (24. van eenen leeuwe ghedoodt/) 30. in een bgemdt graf begraven. 33. Jerobeam blijft godtloos ende onbekeert.

1 Ende siet/ een man Gods quam van Juda/ door het woordt des Heeren te Beth El/ende Jerobeam stont bydt altaer om te roocken.

Ende

Ende hy riep teghen den altaer door het 2
woort des Heeren/ ende sprack: Altaer/ al-
taer/ so spreeckt de Heere: a Siet/ daer sal een
sone den huyse Dauids geboren worden/ met
name Josia/ * die sal op u offeren de Pries-
sters der hoochten/ die op u roocken/ ende sal
menschen beenen op u verbernen.
Ende hy gaf dies daechs een teeken/ ende 3
sprac: Dat is het teecken/ dat de Heere sulck
gesproken heeft: Siet den altaer sal van mal-
canderen scheuren/ ende de asschen vergoten
worden die daer op zijn.
Doe nu de Coninck dat woordt van den 4
man Gods hoorde/ die tegheu den altaer te
Bethel riep/ reckte hy zijn handt uyt by den
altaer/ ende sprack: Grijpt hem: en zijn handt
verdorde/ die hy tegen hem uytgereckt hadde/
ende en condese niet weder na hem trecken.
Ende den altaer scheurde van malcande- 5
ren/ ende de asschen werden vergoten vanden
altaer/ nae het teecken dat de man Gods ge-
geven hadde/ door het woordt des Heeren.
Ende de Coninck antwoordde/ ende sprac 6
tot den man Gods: b Bidt het aengesicht
des Heeren wes Gods/ ende bidt voor my/ dat
mijn handt weder tot my come. Doe badt de
man Gods het aengesichte des Heeren/ ende
den Coninc werdt zijne hant weder tot hem
gheschaeckt/ ende werdt als sy te voozen was.
Ende de Coninck sprack met den man 7
Gods: Comt/ ende gaet met my thuys/ ende
laeft u/ ick will u een gheschenck gheven.
Daerentegen de man Gods sprack tot den 8
Coninck: c Wanneer ghy my ooc uwe half
huys gaeft/ soo en ginge ick doch niet met u:
want ick en will aen dese plaetse gheen broot
eten/ noch water drincken:
Want alsoo is my geboden door des Hee- 9
ren woort/ esi gesept: Sty en sult geen broot
eten/ ende geen water drincken/ esi niet weder
door den weech comen dien ghy gegaen zijt.
Ende hy goch weech door eenen anderen 10
weech/ esi en quam niet weder door den weech
daer hy na Bethel gheromen was.
Daer woonde nu een oudt Prophect te 11
Bethel/ tot dien quam zijn sone/ esi vertelde
hem alle wercken die de man Gods gedaen
hadde desen daechs te Bethel/ ende de woor-
den die hy tot den Coninck gesprooken hadde.
Ende haer vader sprack tot hen: Waer is 12
hy toech dien hy gerogen is? ende zijn sonen
hadden hem den weech dien de man Gods ge-
gaen was/ die van Juda gheromen was.
Ende hy sprack tot zijne sonen: Sadelt my 13
den esel: ende doe sy hem den esel sadelden/
reedt hy daer op:
Ende toech den man Gods na/ ende vant 14
hem onder een eycke sitten: ende sprack tot
hem: Zijt ghy de man Gods die van Judea
gheromen is? Hy sprack: Ja.
Hy sprack tot hem: Comt ende gaet met 15
my thuys/ ende eet broodt.
Hy sprack daerenteghen: Ick en can niet 16
met u wederkeren/ ende met u gaen: ick en will
noch gheen broodt eten/ noch water drincken
met u aen dese plaetse:
Want daer is met my gesproken door het 17
woordt des Heeren: Ghy en sult aldaer noch
broodt eten/ noch water drincken: ghy en sult
niet weder door den weech gaen dien ghy ghe-
gaen zijt.

18 Hy sprack tot hem: Ick ben oock een Pro- b Galat. 1.8
phect als ghy/ende een Engel heeft met my
gesprooken door des Heeren woordt/ ende ge-
sept: Voert hem wederom met u thuys/ dat
hy broodt ete/ ende water drincke: doch hy
toech hem door:
19 En de voerde hem wederom/ dat hy broodt
att/ende water dranck in zijnen huyse.
20 Ende doe sy ter tafelen saten/ quam het
woort des Heeren tot den Prophect/die hem
wederom gheuoert hadde/
21 Ende riep den man Gods aen/ die van
Judea gecomen was/ ende seyde: So sprecct
de Heere: Daerom dat ghy den monde des
Heeren zijt onghehoorsaem gheweest/ ende en
hebt niet gehouden het gebodt dat u de Hee-
re uwe Godt ghebeden heeft/
22 Ende zijt wederom ghekeert/ hebt broodt
gegeten/ende water gedroncken/aende plaet-
se daer hy u van seyde: Ghy en sult daer noch
broodt eten/ noch water drincken: soo en sal u
lichaem niet in uwer vaderen graf comen.
23 Ende doe hy broot gegeten/ ende gedron-
ken hadde/ sadelde men den Prophect/ dien
hy wederom gheuoert hadde/den esel.
24 e Ende doe hy wech toech/ vandt hem e- e 1.Re.20.36
nen leeuw opden weeh/ ende doodde hem: De Prophect
ende zijn lichaem lach gheworpen inden weeh/ die Gods
ende de esel stont by hem/ esi de leeuw stont stemme on-
by het lichaem. gehoorsaem
25 Ende doe daer lieden voorby ginghen/ sa- is/ Wort van
ghen sy het lichaem inden weeh gheworpen/ eenen leeuw
ende den leeuw by het lichaem staen: en qua- ghedoodt.
men ende seydent inder stadt/ daer de oude
Prophect in woonde.
26 Doe dat de Prophect hoorde/ die hem we-
derom gheuoert hadde/ sprack hy: Het is de
man Gods/ die den monde des Heeren is
ongehoorsaem gheweest/ daerom heeft hem de
Heere den leeuw gheghenen/ die heeft hem
ghebroken ende ghedoodt/na het woordt dat
hem de Heere gheseyt heeft.
27 Ende sprac tot zijne sonen: Sadelt my den
esel: ende doe sy hem ghesadelt hadden/
28 Toech hy heuen/ ende vandt zijn lichaem
inden weeh geworpen/ende den esel ende den
leeuw by het lichaem staen: de leeuw en had-
de niet ghegheten van het lichaem/ ende den
esel ooch niet ghebroken.
29 Doe nam de Prophect het lichaem des
mans Gods op/ ende leyde hem opden esel/
ende voerde hem wederom/ ende quam inde
stadt des ouden Prophecten/ dat sy hem be-
claechden ende begroeuen.
30 Ende hy leyde het lichaem in zijn graf/ en-
de beclaechde hem: Och broeder.
31 Ende doe sy hem begraven hadden/ sprack
hy tot zijne sonen: Wanneer ick sterue/ soo
begraeft my in het graf daer de man Gods
in begraven is/ ende legt mijn ghebeente by
zijn ghebeente:
32 f Want het sal gheschieden/ wat hy gero- f 2.Re.23.16
pen heeft tegen den altaer te Bethel/ door het
woordt des Heeren/ ende teghen alle huysen
der hoochten/ die inde steden Samarie zijn.
33 Euenwel na dese ghesehiedenisse en keerde
hem Jerobeam niet van zijnen boosen wege/
maer verkeerde hem/ende maeckte Priesters
der hoochte vande g alderlechtste des volcx: g of/ allerlaeghste
tot wien hy lust hadde/ diens hant vulde hy/
ende die werdt Priester der hoochten.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende dit werdt den hupse Jerobeam tot sonde/dat hy verdoruen/ ende vander aerden verdelghet werdt. 34 14

Dat xiiij. Capittel.

1. Jerobeam schicht/ wt oorsake zijns kranckē soons/ zijn wijf aenden prophéet Ahia/ 7. die prophéteert teghen Jerobeams hups/ 12. ende het voorseyde teecken/ 17. comt. 22. Juda doet alderley afgodische grouwelen. 25. Sisak comt in Egypten beroost den Tempel. 29. Rehabeam sterft.

Abia Jeroboams sone. 2 Reg. 8.8

TE dier tijdt was Abia de sone Jeroboam kranck. 1

Ende Jerobeam spract tot zijnen wijf: 2 a ſMaeckt v op/ende vercleedt v/ dat het niemant en mercke dat ghy Jerobeams wijf zijt/ende gaet henen na Silo: siet/aldaer is de prophéet Ahia/ b die my gesproken heeft dat ick sonde Coninck zijn over dit volck.

b 1. Reg. 11. 31

Ende neemt met v thien broodē ende 3 coecken/ ende een kruycke met heunich/ ende gaet tot hem/dat hy v segge/hoe het den iongen gaen sal.

Ende Jerobeams wijf dede alsoo: ende 4 maeckte haer op/ende ginc na Silo/ende quam int hups Ahie: Ahias nu en conde niet sien/ want zijn oogen stareden van ouderdom.

Doch de Heere spract tot Ahiam: Siet/Je- 5 roboams wijf comt/dat sy een sake dā b vraege om haren sone/want hy is kranc: so spreect ghy met haer/ so ende so. Doe sy nu in quam/ stelde sy haer vremdt.

Als dan Ahias hoorde het ruysschen haer- 6 der voeten ter deuren ingaen/ spract hy: Coom hier in/ ghy wijf Jerobeams: waerom stelt ghy v so vremdt? ick ben tot v gesonden een hardt bode.

Ahias prophéteert tegē het hups Jeroboams. 1. Reg. 12.15 ende 16.2

Gaet henen/ende segt Jerobeam: So spreect 7 de Heere de Godt Israels: c Ick hebbe v verheuen wt den volcke/ende tot een Vorst over mijn volck Israels gheset:

Ende hebt quaet ghedaen boven alle die 9 voor v geweest zijn: zijt henen ghegaen/ ende hebt v ander goden gemaeckt/ende ghegoten beelden/ dat ghy my tot toorne verweckedet/ ende hebt my achter uwen rugge gewozpen:

b 1. Reg. 15.29

Ende hebt quaet ghedaen boven alle die 9 voor v geweest zijn: zijt henen ghegaen/ ende hebt v ander goden gemaeckt/ende ghegoten beelden/ dat ghy my tot toorne verweckedet/ ende hebt my achter uwen rugge gewozpen:

c 1. Reg. 14.7

d Daerom siet/ick wil onghelucx over het 10 hups Jerobeams voeren/ende uytroepen aen den Jerobeam/ e oock dien/die aende wandt pist/ f den besloten ende verlaten in Israel: ende wil de naercomelinghen des hups Jeroboams uytmaghen/ ghelijck alsmen dreck uytmaecht/tot dat het gantsch met hem tot zp.

d 1. Reg. 15.29

e 1. Reg. 21.22 2. Reg. 9.8

f Dat is/oock de verworpene ende verachtste van zijn ghelachte: want alle mans geslachte/ de beste met de slechste/ sullen schrickelijk worden.

g Wie van Jerobeam inder stadt sterft/ dien 11 sullen de honden eten: wie daer tegen op den velde sterft/ dien sullen de vogelen des hemels eten: want de Heere heeft het gheſproken.

g 1. Reg. 10.4

Doe maeckt ghy v nu op/ende gaet huys: 12 ende wanneer uwen voet ter stadt in treedt/ so sal het kindt sterven.

Ende het gantsche Israel sal hem becla- 13 gen/ende sullen hem begraven: want dese alleen van Jerobeam sal ten graue comē/ daerom/ dat wat goeds aen hem gheuonden is voor den Heere den God Israels inden hupse Jerobeams.

h De Heere sal hem een coninck over Israel verwecken/ dis sal der huys Jerobeams uytroeyē dies daechs: ende wat is nu wegherichter?

15 k Ende de Heere sal Israel slaen/ gelijc als het riet in het water bewrecht wordt/ende sal Israel uytplucken van desen goeden lande/ dat hy hare Vaderen ghegheuen heeft/ ende sal se over de riuiere Phrath: daerom dat sy haer lhaghen ghemaeckt hebben/den Heere te vertoornen.

16 Ende sal Israel overgeuen om Jerobeams sonden wille/die daer ghesondicht heeft/ende heeft Israel sondighen ghemaeckt.

17 Eñ Jerobeams wijf maecte haer op/ginck henen/ eñ quam te m Thirza: ende doe sy op n den dorpel des huys quam/sterf den iongen.

18 Ende sy begroeuen hem/ende het gantsche Israel beclaechde hem/n nae den woorde des Heeren/ dat hy gheſproken hadde door zijnen knecht Ahias de Prophete.

19 Wat meer van Jerobeam te seggē is/ hoe hy gekrijcht eñ geregeert heeft/ siet/dat is geschreuen inder Chronica der conningē Israels.

20 De tijdt nu dat Jerobeam regeerde/ zijn twee ende twintich iaer: ende ontsliep met zijne vaderen: ende zijne sone Nadab wert Coninck in zijn stede.

21 So was Rehabeam/ de sone Salomonis/ Coninck in Juda: een ende veertich iaer was Rehabeam oudt/ doe hy Coninck wert/ ende regeerde seuenthien iaer te Jerusalem/ inder stadt die de Heere verkoren hadde wt allen stammen Israels/ dat hy zijnen Naem aldaer henen settede. Zijn moeder hiet Naema/een Ammonitische.

22 Ende Juda dede dat den Heere qualijck behaeiel/ ende verweckten hem tot yuer/ meer dan alles dat hare vaders ghedaen hadden/ met hare sonden die sy deden:

23 Want sy bouweden hen hoochten/ o als oock lommen ende hagh hen/op alle hooghe bergen/ ende onder alle groene boomen.

24 Daer waren oock p † hoereniagers inden lande/ende sy deden alle de grouwelen der Heydenen/ die de Heere voor de kinderen Israels verdreuen hadde.

25 q Ende inden vijfsten iare des conincx Rehabeam/ tooch Sisak de coninc in Egypten op teghen Jerusalem/

26 Eñ nam den schat wt den hupse des Heeren/eñ wt den hupse des Coninck/ende alles wat daer te nemen was: ende nam alle gulde schilden/ r die Salomo hadde laten maken.

27 In welcker stede liet de coninc Rehabeam metalen schilden maken/ ende beualse onder de handt der oversten vanden / die de deure bewaerden aenden hupse des Coninck.

28 Eñ so dickwils als de Coninck int huys des Heeren ginc/ droegense de ruanten/ende de brachtense weder inder ruanten camer.

29 Wat meer van Rehabeam te seggen is/ende alles wat hy gedaen heeft/ siet/dat is geschreuen inder Chronica des conincx Juda.

30 Ende daer was krijch tusschen Rehabeam ende Jerobeam haer leeftaghe.

31 s Ende Rehabeam ontsliep met zijne vaderen/ ende wert begraven met zijne vaderen inder stadt Davids: ende zijn moeder hiet Naema/een Ammonitische: ende zijnen sone Abias werdt Coninck in zijn stede.

i 1. Reg. 11.1

k 2. Reg. 17.6 ende 18.11

l 1. Reg. 14.22

m Dat is/ Gracht.

n 1. Reg. 14.18

o 2. Reg. 16.4 ende 17.10

p Dat is/ Sodomiten.

q 2. Reg. 12.9 ende 14.14

r 1. Reg. 10.16

s 2. Reg. 12.21

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

1. Abiam regeert over Juda/ 3. ende na hem Asa/ 16. die wert beleyt bij Baesa/ 18. ontset den Benhadad/ 23. ende sterft. 24. Baesa slaet

1.Reg.15.1 Abiam/ 33. ende wert Coninck over Israel.

Anno 3 Iaer Jeroboams Coninck in Juda:

Ende regeerde drij iaer te Jerusalem: zijn 2 moeder hiet Maecha/een dochter Abisalom.

Ende hij wandelde in alle sonde zijns vaders/die hij voor hem gedaen hadde/ende zijn 3 herte en was niet oprecht aen den Heere zijnen God/als het herte zijns vaders Dauids.

1.Reg.15.36 b Want om Dauids wille gaf hem de 4 Heere zijnen God een licht te Jerusalem/dat hij zijnen sone na hem verweckede ende onderhiel te Jerusalem:

Daerom/dat Dauid ghedaen hadde wat 5 den Heere wel beviel/ ende niet gheweken en was van alle dat hij hem gheboodt zijn leesdaghe/behalven alleen in de handel met Vrias den Hethiter.

Daer was dan enen krijch tusschen Ro- 6 haboam ende Jeroboam zijn leesdaghe.

Anno 18 Jeroboam Wat nu meer van Abia te segghen is/ende 7 alles wat hij ghedaen heeft/siet/ dat is ghescreuen d in der Chronica der Coninghen Juda: daer was ock krijch tusschen Abiam ende Jeroboam.

Ende Abiam ontsliep met zijne vaderen/en- 8 de sij begroeven hem inder stadt Dauids: e ende Asa zijnen sone wert Coninc in zijn stede.

Int vierdenthien iaer des coninx Jeroboam 9 over Israel/wert Asa Coninck in Juda:

Ende regeerde een ende veertich iaer te Je- 10 ruzalem: zijn moeder hiet Maecha/een dochter Abisaloms.

Ende Asa dede dat den Heere wel beviel/ 11 als sijn vader Dauid.

g Ende verdreef de hoereniaghers wt den 12 lande/ende nam wech alle afgoden die zijn vaders ghemaeckt hadden.

Daertoe sette de hij oec zijn moeder Maec- 13 cha af vanden ampte/dat sij den h Hiplezeth wt/ende verbrandde dat ghemaeckt hadde in der i haghen: ende Asa verwoeste dat Hiplezeth wt/ende verbrandde dat beim inder beke Cedron.

Even wel de hoechten en namen sij niet 14 wech: doch was het herte Asa oprecht aen den Heere zijn leesdaghe.

Ende het silver/ende gout/ende de vaten/dat 15 zijn vader gheheyligt hadde/ende wat ghebracht was ten huyse des Heeren/brachte hij daer wederom in.

Ende daer was krijch tusschen Asa ende 16 Baesa den coninck Israels haer leesdaghe.

Baesa de coninck Israels toech op tegben 17 Juda/ende bouwede Rama/dat niemandt en soude wt ende in trecken op Asa zijde des coninx Juda.

Dese nam Asa alle het silver ende goudt 18 dat overgebleven was inden schat des huys des Heeren/ende inden schat des huys des Coninx/ende gaf het in zijner knechten hant. Ende Coninck Asa sende tot Benhadad den sone Tabrimon/des soons Hezion/den coninck in Syrien/die te Damasco woonde/ende liet hem seghen:

Daer is een verbondt tusschen mij ende my/ 19 Ende tusschen mijnen vader ende uwe vader: daerom schicke ick u een ghescheneck/ silver ende goudt/ dat ghy varen latet het verbondt dat ghy met Baesam den coninck Israels hebt/dat hij van mij affrecke.

Benhadad hoorde den coninck Asa/ ende 20 sandt zijn hooftlieden tegen de steden Israels/ ende sloech Jion/ende Dan/ende Abel Beth-Maacha/ het gantsche Cineroth † acnden gantschen lande Naphthali. † and. met eſamen

Doe dat Baesa hoorde/liet hij af Rama te 21 bouwen/ende toech weder na Thirza.

De coninck Asa dan liet uytroepen inden 22 gantschen Juda: Hier en sal niemandt onghestraft blijuen: ende sij namen de stenen ende het hout van Rama weg/ daer Baesa mede ghebouwet hadde/ende de coninck Asa bouwede daer mede Geba Ben Jamin/ende Maspha.

Wat nu meer dan Asa te segghen is/ende 23 alle zijn macht/ en al alles wat hij gedaen heeft/ ende de steden die hij ghebouwet heeft/ siet/ dat is ghescreuen inder Chronica der Coninghen Juda: behalven dat hij in zijnen ouderdom aen zijne voeten kranck was.

Ende Asa ontsliep met zijne vaderen/ende 24 wert begraven met zijne vaderen inder stadt Dauids zijns vaders: ende Josaphat zijnen sone wert Coninck in zijn stede. Josaphat Coninck in Juda.

Ende Nadab de sone Jeroboam wordt Co- 25 ninc over Israel/inde ander iaer Asa des coninx Juda/en regeerde over Israel twee iaer. 2. Par. 17.1 Nadab Coninck in Israel 2. iaer.

Ende dede dat den Heere qualijck beviel/ 26 ende wandelde inden wege zijns vaders/ende in zijner sonden/daer hij Israel mede hadde sondighen ghemaeckt.

Ende Baesa/de sone Ahia/ wt den huyse 27 Issaschar/ maeckte een verbondt tegben hem/ ende sloech hem t Giberthon/ die daer was der Philisteen: want Nadab en het gantsche Israel belegherden Giberthon. Baesa Coninck in Israel. 1.Reg. 15.18

Alsoo doodde hem Baesa inden derden iae- 28 re Asa des coninx Juda/ ende wert Coninc in zijn stede.

Als hij nu Coninck was/ sloech hij het 29 gantsche huys Jeroboams/ende en liet niet over dat den adem hadde van Jeroboam/ tot dat hij hem verdelchde/ na dat woorde des Heeren/ dat hij ghesproken hadde door zijnen knecht Ahiam van Silo. Jerobeams huys wordt wegheroept door Baesa. m 1.Reg.14.1 10.14

Om der sonden wille Jeroboams die hij 30 dede/ende Israel daermede sondigen maerde/ met n den verwecken daer hij den Heere den Godt Israels mede tertoornde. n of/erghers

Wat nu meer dan Nadab te segghen is/ 31 ende alles wat hij ghemaeckt heeft/ siet/ dat is ghescreuen inder Chronica der Coninghen Israels.

Ende daer was krijch tusschen Asa ende 32 Baesa den coninck Israels haer leesdaghe.

Anno 3 Juda Anno 24 Israel Anno 36 Juda Anno 24 Israel Anno 26 Juda Anno 2 Israel Anno 27 Juda Anno 3 Israel Anno 31 Juda Anno 2 Israel

Anno 26 Juda Anno 3 Israel

Anno 27 Juda Anno 3 Israel

Anno 31 Juda Anno 2 Israel

Anno 32 Juda Anno 2 Israel

Anno 33 Juda Anno 3 Israel

Anno 34 Juda Anno 3 Israel

Anno 35 Juda Anno 3 Israel

Anno 36 Juda Anno 3 Israel

Anno 37 Juda Anno 3 Israel

Anno 38 Juda Anno 3 Israel

Anno

16. Amri comt in Simri stede/ 24. bouwet Samariam/ 29. ende erft de croone op zynen sone Ahab. 30. Jericho wordt herbouwet/ ende des Heeren woordt/ door Josua gesprooken/volbracht.

Jehu prophereert tegen Baesa. a 1.Reg.14.7

DEnde het woordt des Heeren quam tot 1 Jehu/den sone Hanani/ teghen Baesa/ ende sprack:

a Daerom dat ick v wt den stof verheven 2 hebbe/ende tot een Vorst gemaeckt ouer mijn volck Israels: ende ghy wandelt in de weghen Jerobeams/ende maket mijn volc Israels sondighen/dat ghy my vertoornet door hare sonden:

Siet/so wil ick de nacomelinghen Baesa/ 3 ende de nacomelinghen zijns huys wech nemen/ende wil v huys setten/als het huys Jerobeams des soons Nebat.

b 1.Reg. 14.7 ende 15.29 ende 16.12

b Wie van Baesa sterft inder stadt/ dien 4 sullen de hondē eten: ende wie van hem sterft op den velde/ dien sullen de voghelen des hemels eten.

Wat nv meer van Baesa te seggen is/ende 5 de wat hy ghedaen heeft/ ende zijne macht/

c 2.Par. 16.1 siet/ dat is gheschreven c inder Chronica der Conninghen Israels.

Baesa sterft. Ella comt in Israel.

Ende Baesa ontliep met zijne vaderen/ 6 ende werdt begraven te Thirza: ende zijnen sone Ella werdt Coninck in zijn stede.

Ook quam het woordt des Heeren door 7 den propheet Jehu/ den sone Hanani/ over Baesa/ende over zijn huys/ende teghen alle het quaet dat hy dede voor den Heere/ hem te vertoornen door de werckē zijner handen/dat het worde als het huys Jerobeams/ende daerom d dat hy desen verslaghen hadde.

d 1.Re. 15.27 * Cap. xvj. Ruth. Ella twee iaer Coninck over Israel.

* Inden ses ende twintichstē iare Assa des 8 coninex Juda/wert Ella/de sone Baesa/Coninck over Israel te Thirza/twee iaer lanck.

Ende zijnen knecht Simri/de overste over 9 de helft der wagheneu/maeckte een verbondt teghen hem. Nv/hy was te Thirza/dranck/ende was dronchen inden huyse Arza des Woochts te Thirza:

Simri verdelghet het huys Baesa. e 2.Reg. 9.31 f 1.Re. 14.10 ende 15.29 ende 21. 27 g 1.Reg.16.3

e Ende Simri quam daer in/ende sloech 10 hem doot/inden seuen ende twintichsten iare Assa des coninex Juda/ende werdt Coninck in zijn stede.

f Ende doe hy Coninck was/ende op zij- 11 nen stoel sadt/ sloech hy het gantsche huys Baesa/ende en liet niemanden over die aen de wandt pist/daertoe zijne erfghenamen ende zijne vrienden.

Also verdelchde Simri het gantsche huys 12 Baesa/g na den woorde des Heeren/dat hy over Baesa ghesprooken hadde door den propheet Jehu:

Om aller sonden wille Baesa/ende zijns 13 soons Ella/die sy deden/ende Israel sondighen maeckten/den Heere den Godt Israels te vertoornen door hare afgoderije.

Wat nv meer van Ella te seggen is/ende 14 alles wat hy gedaen heeft/siet/dat is geschreven inder Chronica der Conninghen Juda.

Inden seuen ende twintichsten iare Assa 15 des coninex Juda/wert Simri Coninc seuen daghen lanck te Thirza: want het volck lach te Gibbethon der Philisteen:

Simri is seuen daghen Coninck in Israel.

Doe nv het volck inden legher hoorde seg- 16 ghen/ dat Simri een verbondt ghemaeckt/ ende ooc den Coninck verslagen hadde/h doe

Amri comt in Israel. h 1.Re.22.19

maeckte het gantsche Israel desselfden daechs Amri den veldthooftman tot een Coninck over Israel inden legher.

17 Ende Amri tooch op/ende het gantsche Israel met hem/van Gibbethon/ ende belegher Thirza.

18 Doe nv Simri sach dat de stadt sonde gewonnen worden/ ginck hy int palens vander huyse des Coninex/ende verbrandde hem in den huyse des Coninex/ende sterf/

19 Om zijnder sonden wille die hy ghedaen hadde/dat hy dede dat den Heere quaetlick beviel/ ende wandelde inden weghe Jerobeams/ende in zijner sonden die hy dede/dat hy Israel dede sondighen.

20 Wat nv meer van Simri te segghen is/ende hoe hy een verbondt maeckte/siet/dat is gheschreven inder Chronica der Conninghen Israels.

21 Op dat mael deylde hem het volck Israels in twee deelen: d'een helft hinc Thibni in den sone Ginath aen/ dat sy hem tot een Coninck maeckten: de ander helft baerentegher hinck Amri aen.

22 Doch het volck dat aen Amri hinck/wert stercker dan het volck dat Thibni den sone Ginath aenhinck: eñ Thibni sterf/doe wert Amri Coninck.

23 In het een eñ dertichste iaer Assa des coninex Juda/wert Amri Coninc over Israel twaelf iaer/ende regeerde te Thirza ses iaer.

24 Hy cochte dē berch Samaria van Semer voor twee centener silvers/ eñ hy bouwde op den berch/ eñ riet de stadt die hy bouwde na dē name Semer/des berchs heere/Samaria.

25 Ende Amri dede dat den Heere quaetlick beviel/ ende was erger dan alle die voor hem gheweest waren:

26 Ende wandelde in alle weghen Jerobeams des soons Nebat/ ende in zijne sonden/daer hy Israel mede dede sondighen/dat sy den Heere den Godt Israels vertoornden in hare afgoderije.

27 Wat nv meer van Amri te seggen is/ende alles wat hy ghedaen heeft/ende zijn macht die hy ghedeffent heeft/siet/dat is gheschreven inder Chronica der Conninghen Israels.

28 Ende Amri ontliep met zijne vaderen/ ende werd begraven te Samaria/ende Ahab zijnen sone werd Coninck in zijn stede.

29 In het achtende dertichste iaer Assa des coninex Juda/wert Ahab de sone Amri Coninck over Israel/ ende regeerde over Israel te Samaria twee ende twintich iaer.

30 Ende dede dat den Heere quaetlick beviel/ boven alle die voor hem gheweest waren.

31 Ende het was hem een cleyne dinck/ dat hy wandelde in de sonden Jerobeams des soons Nebath: k ende nam daer toe Isebel de dochter Eth Baal/des coninex te Zidon: ter wijue: ende ghinck heuen/ende diende Baal/ende badt hem aen.

32 Ende richtede Baal eenen altaer op inden hupse Baal/dat hy hē bouwde te Samaria/

33 Ende maeckte een l hagher: dat Ahab meer dede/ den Heere den Godt Israels te vertoornen/dan alle conninghen Israels die voor hem gheweest waren.

34 Ter selver tydt bouwde Hiel van Bethel Ie- El Jericho: het coste hem zijnen eersten sone Abirā/dat hy den gront legde/eñ zijnē iongsten sone Segub/dat hy de poorte setteede: na de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

den woorde des Heeren/ dat hy gesproken hadde doot Josua den sone Naun.

Wat xvij. Capittel.

1. Elias troostet den Achab eenen dieren tijde/ 6. wort bande raeuen/ 9. daer na bander weduwe tot Zarpath ghesonden/ 19. en maeckt synen weerdinnen sone leuendich.

ENde Elias de Thisbitter/ vanden burgheren Gilead/ sprack tot Achab: Soo waerachtich als de Heere de God Israels leeft/ voor dien ick stae: Daer en sal dit iare noch dauw noch reghen comen/ ick en segge het dan.

Ende het woordt des Heeren quam tot hem: ende sprack:

Gaet wech dan hier/ ende wendet v tegen Oosten/ ende verbergt v aender beke Crith/ die teghen de Jordane vliet:

Ende sult vander beke drincken: ende ick hebbe de raeuen gheboden dat sy v aldaer sullen besorghen.

Hy dan ghinck henen/ ende dede na den woorde des Heeren: ende ghinck wech/ ende sat die hem aen de beke Crith/ die teghen de Jordane vliet.

Ende de raeuen brachten hem broodt ende vleesch/ des morgheus ende des auonts/ ende hy dranck vor der beke.

Ende het geschiedde na sommige daghen/ dat de beke verdroochde/ want daer en was gheen reghen inden lande.

Soo quam het woort des Heeren tot hem/ ende sprack:

Staet v op/ ende gaet na Zarpath/ die by Zidon leyt/ ende blijft aldaer: want ick hebbe aldaer eener weduwen gheboden/ dat sy v besorghe.

Ende hy maeckte hem op/ ende ghinck na Zarpath. Ende doe hy quam aen de poorte der stadt/ siet/ doe was daer een weduwe ende lase hout op: ende hy riep haer/ ende sprac: Haelt my een wepnick waters int vat/ dat ick drincke.

Doe sy nu henen ghinck wat te halen/ riep hy haer/ ende sprack: Brengt my oock een beetgheens mede.

Soo sprack: Soo waerachtich als de Heere uwe God leeft/ ick en hebbe niets ghebacken/ sonder alleen een hantvol meels inden kruse/ ende een wepnick olye inder kruycken: ende siet/ ick hebbe een hout of twee opgheleseu/ ende gae in/ ende will my ende mynen sone backen/ dat wy eten ende steruen.

Elias sprack tot haer: En vreest v niet: gaet henen/ ende maeckt het als ghy ghesept hebt: doch maect my eerst of cleyn gebac daer van/ ende brengt het my hier wt: v dan ende uwen sone sult ghy daer na ook wat maken.

Want alsoo spreeckt de Heere de God Israels: Het meel inden Cad en sal niet verminderen/ ende der olyekruycken en sal niet ontbreken/ tot op den dach wanneer de Heere reghen laten sal op aerden.

Hy ginck henen/ ende maeckte het als Elias ghesept hadde: ende hy at/ ende sy ock/ ende haer huys eenen tijdt lanck.

Het meel inden Cad en veert niet verminderde/ ende der olykruycken en ontbrack niets/ na den woorde des Heeren/ dat hy gesproken hadde doot Eliam.

Ende na dese dinghe geschiedenissen veert der kinderen zijner weerdinnen sone kranck: ende zijn kranckheyt was so seer hardt/ dat geenen adem meer in hem en bleef.

Ende sy sprack tot Eliam: Wat hebbe ick met v te doen/ ghy man Gods? ghy zijt tot my hier in gheco men/ dat mijner mijn daet gedacht/ ende mijn sone ghedoodt worde.

Hy sprack tot haer: Sheer my mijnen sone hier. Ende hy nam hem van haren schoot/ ende ginck op op de sale daer hy woonde/ ende leyde hem op zijn bedde:

Ende riep den Heere aen/ ende sprack: Heere mijn Godt/ hebt ghy ook der weduwen/ by welcke ick een gast ben/ so qualijc gedaen/ dat ghy haren sone doodet?

Ende hy mat hem over dese kinde dynmael/ ende riep den Heere aen/ ende sprack: Heere mijn Godt/ laet de ziele des kinders weder tot hem comen.

Ende de Heere verhoorde de stemme Elie: ende de ziele des kints quam weder tot hem/ ende werdt leuendich.

Ende Elias nam het kindt/ ende brachte het af vande zale int huys/ ende gaf het zijner moeder/ ende sprac: Siet daer/ uwe sone leeft.

Ende de vrouwe sprack tot Eliam: Hy bekenne ic dat ghy een man Gods zijt/ ende des Heeren woordt in uwen monde/ te waerheyt.

Dat xviij. Capittel.

1. Elias gaet wt beuel des Heeren na Achab/ 3. die to met zynen hofmeester wegherogen/ hop te soecken voor het bee. 7. Elias ontmoet Obad Ia/ 17. straft Achab/ 21. ende her gantsche volck Israels seer/ 23. ende gheeft voor/ met sal door vier een teecken des waerachtighen Gods nemen. 26. De Propheten Baals roepen met schande. 30. De Heere bewijst hem aen den offer Elie. 40. ende gheeft (na dat dooden der Baalsche propheten) op desselven ghebet reden.

Ende na eenen langhen tijdt quam het woordt des Heeren tot Eliam/ inden derden iare/ ende sprack: a Gaet henen/ ende vertoont v Achab/ † dat ick late regenen op aerden.

Ende Elias ginck henen/ dat hy hem van Achab sien liete. Daer was dan eenen grooten dieren tijdt te Samaria.

Ende Achab riep Obad Ia zijnen hofmeester: (Obad Ia dancht Heere de den Heere seer:

Want doe Jsebel de Propheten des Heeren wtroeyde/ b nam Obad Ia hondert Propheten/ ende verstackte inde c spelonckeu/ hier vijftich/ ende daer vijf tich/ ende verspeyde dese met broot ende water.)

Doo sprack nu Achab tot Obad Ia: Treckt voor het lant tot alle waterfonteynē ende beken/ oft wy mochten hoy vinden/ ess de peerden ende muylen behouden/ dat het beest niet altemael en bergae.

Ende sy depden hen int lant/ dat sy doortogen: Achab tooch alleen op eenen weech/ ende Obad Ia ooc alleen opden anderen weech.

Doe nu Obad Ia opden weech was/ doe ontmoette de hem Elias: ende doe hy hem kende/ viel hy op zijn aensicht/ ende sprack: Lyt ghy niet mijn heere Elias?

Hy sprack: Ja: gaet henen/ ende segt uwen heere: Siet/ Elias is hier.

Daerentegen hy sprack: Wat hebbe ick gesondicht/ dat ghy mijn knecht wilt inde handen Achabs ghenen/ dat hy my doode?

Soo waerachtich als de Heere uwe God leeft/ daer en is geen volck noch Conincrijc/ daer mijn heere niet en heeft henen gesonden/

a Jacob. 5. 17 † and. ende ick sal den reghen geuen op etc.

Obad Ia Achabs hofmeester.

b 3 Mat. 10. 41 Jsebel doodt de Propheten, etcan den hole/

Elias ontmoet Obad Ia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

b te soecken: ende wanneer sy sprake: Hy en is hier niet: so nam hy eenē eedt vanden Coninckrycke ende volcke/dat men b niet gevonden en hadde.

Ende ghy spreeckt nv: Gaet henen/segt uwen heere: Siet/Elias is hier:

Wanneer ick nv henen ghinghe van b/soo soude b de gheest des Heeren wech nemen/ick en weet niet waer henen/ende ic dan quame/ende seyde het Achab aē/ende en vonde b niet/ so verwoychde hy my: My/mine knecht vreest den Heere van synder ionckheyt op.

Is het mijnen heere niet gesept wat ic gedaen hebbe/doe Iesebel de Propheten des Heeren verwoychde? dat ick der Propheten des Heeren hondert verstack/hier vijftich eñ daer vijftich/inde spelonckē/ende versoychde sē met broodt ende water?

Eñ ghy spreeckt nv: Gaet henen/segt uwen heere: Elias is hier: dat hy my verwoyghe.

Elias spraeck: So waerachtich als de Heere Zebaoth leeft/voor dien ick stae/ick wil my heden aen hem sien laten.

Doe ginck Obad Ja henen/Achab teghen/ende seyde het hem aen: ende Achab ginck henen/Eliam teghen.

Ende doe Achab Eliam sach/sprack Achab tot hem: d Zijt ghy/die Israel verwerret?

Hy sprack daerenteghen: Ick en verwerre Israel niet/e maer ghy eñ vos vaders huys/ daermede/dat ghy des Heeren gebot verlaten hebt/ende wandelt Baalim na.

Wel aen/so sendt nv heñe/ende vergadert tot my het gantsche Israel opden berch Carmel/eñ de vier hondert ende vijftich propheten Baals: ooc de vier hondert propheten des Aaghems/die vanden dissche Iesebels eten.

Alsoo sandt Achab henen onder alle kinderen Israels/ende vergaderde de Propheten opden berch Carmel.

Doe tradt Elias tot allen volcke/eñ sprac: Hoe langhe hinckt ghy op beyde zijden? g is de Heere Godt/so wandelt hem na: is het doe Baal/so wandelt hem na. Ende het volc en antwoordde hem niet.

Doe sprac Elias tot den volcke: h Ick ben alleen overghebleven een Prophet des Heeren: daerenteghen der propheten Baals zijn vier hondert ende vijftich mannen.

So greift ons nv twee ossen/ende laetse vt kiesen eenen osse/ende hem in stucken houwen/ende op het hout leggen/ende geen vier daer aen leggen: soo wil ick den anderen osse nemen/ende op het hout legghen/ende ooc gheen vier daer aen legghen.

So roept gijlieden aen den naem wes gods/ ende ick wil den naem des Heeren aenroepē: welcker Godt nv met vier antwoordē sal/ die sy Godt. Ende het gantsche volck antwoordde ende sprack: Dat is recht.

Eñ Elias sprack tot de propheten Baals: Kiest eenen osse vt/ende maeckt het ten ersten: want ghy zijt vele: ende roept vwe godsnaem aen/ende en legt daer gheen vier aen.

Eñ sy namen den osse dien hy hen gaf/ende richteden toe/ende riepen aen den naem Baals/vanden morgē aen tot aenden middach/ ende spraken: Baal/verhoort ons: doch daer en was geen stemme noch antwoordt: eñ sy hinckē rōtom de altaer die sy gemaect hadde.

a Amos 7.10 Elias straft Achab.

e Jerem.4.18

850. propheten Baals/ eñ der hagē.

f of/lustwouts

g Josu.24.15

h Rom.11.3

i De valsche heylige/ wanneer sy seer ādachtich zijn willen/so worpen sy den cop op beyde zijdē, gelijck als een gans gaet/dat het schijnt/gelijck als een hinckende/die op beyde zijdē derwaert wagelt. Daerdan comt ook het Passah. Exod. 12. doe Godt in Egypten doorginck/ eñ hinckte dat hy door sloech op beyde zijden/ hier eñ daer/ gelijck als een dronckē man gaet. Als doñ: Wat hinct ghy op beyde zijdē? Ende dat is de meninghe/dat de godloose lichtveerdich zijn/ dobbelmoedich/eñ en hebben niet ghewis/Ephes.4. Waerdū heetse de Schrifture Dantsers/ om dat sy met roupworpē der dantsers gheeert werden/ eñ rechte roupdantsers zijn.

27 Doe het nv middach wordt/ bespotte dese Elias/ende sprack: Roept luyde/want hy is een godt/hy dichtet misschen/of heeft wat doen/of is over velt/of slaept misschien/dat hy opwake.

28 Ende sy riepen luyde/ende prickelden hen selven nae hare wyse met messen ende pieken/na dat het bloet daer na volchde.

29 Doe nv de middach voorby was/ propheteerden sy/tot dat men het spijsoffer doen soude: ende daer en was geen stemme/noch mensch woordt/noch opmercker.

30 Doe sprack Elias tot allen volcke: Comt hier alle het volck tot my: eñ doe alle het volc tot hem tradt/ heelde hy k de altaer des Heeren die ghebroken was:

31 l Ende nam twaelf steenen/ na den ghetale der stammen der kinderen Jacobs/(tot welcken het woordt des Heeren sprac/ ende seyde: m Ghy sult Israel heeten.)

32 Ende bouwede van de steenen eenen altaer inden name des Heeren: ende maeckte rondtom den altaer een groeve/twee cōzeematen wijdt:

33 Ende richtede het hout toe/ ende hiew den osse in stucken/ende leyde hem opt hout/

34 Ende sprack: Vaelt vier Cas vol waters/ ende gietet op het brandtoffer/ ende opt hout: ende sprack: Doet het noch eenmael: ende sy dedent noch eenmael: ende hy sprack: Doet het ten derdenmael: ende sy dedent ten derdenmael.

35 Ende het water liep rontom den altaer/ende de groeve werdt ook vol waters.

36 Ende doe den tijdt was spijsoffer te offeren/tradt Elias de Prophet daer toe/ende sprack: Heere Godt n Abrahams/ Isaacs/ende Jacobs/ laet het heden condt worden/dat ghy Godt in Israel zijt ende ick uwe knecht/ ende dat ick suler alles na uwen woorde gedaen hebbe.

37 Verhoort my/Heere/ verhoort my: dat dit volck were/dat ghy/Heere/God zijt/dat ghy haer herte daer na bekeert.

38 n Doe viel het vyer des Heeren neder/ende verslindt het brandtoffer/ hout/ steenen/ende aerde/ende lickte het water op inder groeve.

39 Doe dat alle het volck sach/viel het op sijn aenghesicht/ende spraken: De Heere is God/ de Heere is Godt.

40 Elias daerentegen sprack tot hen: o Grijpt de propheten Baals/ dat haer geen een ontloope: ende sy grepense. p Ende Elias voerde dese neder aen de beke Kison/ ende sloechse aldaer.

41 Ende Elias sprack tot Achab: Treet op/eet ende drinckt/want het ruyscht als wonde het seer regenen.

42 Ende doe Achab optooch teeten eñ te drincken/ginck Elias op des Carmels spitse/ende buyckte hem ter aerden/ende leyde sijn hooft tusschen sijn knyen:

43 Ende sprack tot synen iongheñ: Gaet op/ ende siet henen na de zee. Hy ginck/ende quam weder/ende sprack: Daer en is niet. Hy sprack: Gaet weder opwaerts seuenmael.

44 Ende in den seuensten male sprack hy: Siet/ daer gaet een cleyn wolcke op uyt der zee/ als eens mans handt. Hy sprack: Gaet opwaerts/ende segt Achab: Spant aen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

3.Reg.19.1 ende daert af/dat d dan teghen niet en treffe.
9 Ende eermen toesach / werdt den hemel 45
swaert dan wolcken ende winde / ende quam
een groten regen: Ahab dan voer / ende
toech na Jesreel.
Ende de hant des Heeren quam ouer E- 46
liam/ende hy goedde zijne lenden/ende liep
voor Ahab henen/tot dat hy quam te Jesreel.

Dat xix. Capittel.

1. Elias vluchtet voor Isebel. wenschet te sterven. 5. wordt van den Enghel met broodt ende water opgherecht/ 9. ende van den Heere en zijner roepinge getroost. 15. De Heere heet hem haest/ Jehu ende Eliza / ter stra: fe der afgoden dienaers in Israel/ salven.

Ende Ahab seyde Isebel aen alles wat 1
Elias ghedaen hadde: ende hoe hy had-
de alle Propheten [Baals] met den
zwaerde verworgt.
Doe sandt Isebel een bode tot Eliam/en- 2
de liet hem segghen: a De goden doen mij dit
ende dat/ so ick niet morgen om dese tijt niet
ziele en doe/als deser zielen een.
Doe hy dat sach / maeckte hy hem op/ 3
ende ghinck waer hy henen wonde/ en quam
tot Berseba in Juda/ende liet zijnen jonghen
aldaer.
Ende hy ghinck henen inde woestijne een 4
dachreyse: ende quam daer in / ende settede
hem onder eenen jeneuerboom: ende badt dat
zijn ziele storue/ende seyde: e Het is genoech/
nement nu/Heere/mijn ziele: ick en ben niet
beter dan mijn vaders.
Ende leyde hem/ende sliep onder den je- 5
neuerboom: ende siet/de Enghel roerde hem
een/ende seyde tot hem: Staet op/ende eet.
Ende hy sach om/ende siet/tot zijnen hoof- 6
de lach een gheroosterd broodt/ ende een cruse
met water: ende doe hy gegeten ende gedroncken
hadde/leyde hy hem weder slapen.
Ende de Engel des Heeren quam ten an- 7
deren maal weder/ ende roerde hem aen/ende
seyde: Staet op/ ende eet/ want ghy hebt ee-
nen groten weech voor v.
Ende hy stondt op/ende at/ ende dranck/ 8
ende ghinck door de kracht der selver spyse/
veertich dagheu ende veertich nachten/tot aen
den berch Gods Horeb.
Ende quam aldaer in een spelonckc / ende 9
bleef aldaer den nacht ouer. Ende siet / het
woordt des Heeren quam tot hem/ ende seyde
tot hem: Wat maeckt ghy hier/Elia?
Hy seyde: e Ick hebbe f gheyuert om den 10
Heere den God Tsebaoth: want de kinderen
Israels hebben v verbont verlaten/ende uwe
altaren ghebroken/ ende uwe Propheten met
den zwaerde verworcht / ende ick ben alleene
overgheblcuen / ende sy staen daer na dat sy
mijn leuen nemen.
Hy seyde: Gaet uit/ ende treedt op den 11
berch voor den Heere: ende siet/ de Heere ginc
daer voorby/ en een groot en sterck wint/
die de bergben scheurde / ende de rotsstenen
brack voor den Heere henen: nu de winde dan
quam een aerdtbeuinghe: doch de Heere en
was niet inder aerdtbeuinghe.
Ende na de aerdtbeuinge quam een vyer/ 12
doch de Heere en was niet in het vyer: ende
na het vyer quam een stil sachtmoedich suysen.
Doe dat Elias hoorde/bedeckte hy zijn an- 13
gesicht met zijnen mantel / ende ginck uit/ ende
badt inde deure der spelonckcn; ende siet/doe
quam een stemme tot hem/ende seyde: Wat
hebt ghy hier te doen/Elia?
Hy seyde: Ick hebbe om den Heere den 14 g Rom. 11.3
God Tsebaoth gheyuert: g want de kinde-
ren Israels hebben uwe verbondt verlaten/
uwe altaren gebroken / uwe Propheten met
den zwaerde verworcht/ende ick ben alleen o-
uerbleuen/ende sy staen daer na dat sy mij het
leuen nemen.
Nu de Heere seyde tot hem: h Gaet weder- 15 h 2 Reg. 8.8
om uwes weechs door de woestijne na Damas-
co: ende gaet daer in / ende salft i Hasael tot
een Coninck over Syrien/
Ende k Jehu den sone Nimsi tot een Co- 16 i 2. Reg. 9.2
ninck over Israel/ en l Elisa de sone Saphat l 2 Reg. 8.13
vã Abel Mehola/tot een Prophcet in v stede.
En wer sal geschieden/ dat wie den zwaer- 17
de Hasael ontloopt / dien sal Jehu doden:
ende wie den zwaerde Jehu ontloopt / dien
sal Elisa doden.
Ende ick wil laten overblijuen seuen 18 m Rom. 11.4
duysent in Israel/ namelijck/alle luyden die
den niet gebuyght en hebben voor Baal/ en-
de alle mont die den niet gheeust en heeft.
Ende hy ginck van daer/ende vant Elisa 19 Elias salft
de sone Saphat/daer hy ploeghde met twaelf Elisam tot
iock ossen voor hem henen/ende hy was selue een Prophet.
onder de twaelue. Ende Elias ginc tot hem/
ende worp zijnen mantel op hem.
Hy nu verliet de runderen/ende liep Eliam 20 n Luce 9.61
na ende seyde: n Laet mij neyghen vader ende
mijn moeder cussen/ soo sal ick d navolghen.
Hy sprack tot hem: Gaet henen/ ende comt o † anders. wat
weder/want o † ick hebbe wat ick d te doen. soude ick d
Ende hy liep weder van hem/ende nam een 21 doen?
iock runderen/ende offerde het/ ende corte het
vleesch met den houtwercke aen den runde-
ren/ende gaf het den volcke/dat sy aten: ende
maeckte hem op/ende volchde Eliam na/en-
de diende hem.

Dat xx. Capittel.

1. Benhadad belegert Samariam/ 13. 22. 35 u hept/ de Syriers/ worden tweemael door den Heeren hulpe ghestaghen. 32. Ahab besoucht hem en de Heere. dat hy den Benhadads den schoomt/ 35. ende wordt daerom van eens Propheten schrifft ghestraft.

Ende a Benhadad de coninck te Syrien Benhadad
vergaderde alle zijn macht / ende daer belegert Sa-
waren twee ende dertich Coninghen mariam.
met hem/ende peerden ende waghenen: ende 2 Par. 16.18
trock op/ende belegde Samariam/en ruyste
den tegben haer.
Ende sandt boden tot Ahab den coninck 2
Israels in de stadt/
Ende liet hem segghen: So spreeckt Ben- 3
hadad: b Silver ende b goudt is myne / ende
uwe wijuen ende uwe beste kinderen zijn oock
myne.
De coninc Israels antwoordde/ en sprac: 4
Mijn Heere Coninck / als ghy ghesept hebt:
ick ben uwe/ende alles wat ick hebbe.
Ende de boden quamen weder / ende spra- 5
ken: So spreeckt Benhadad: c Ick sende dat ick
tot b ghesonden hebbe/ende laten segghen: b
silvers ende goudts/uwe wijuen ende uwe kin-
deren sult ghy mij gheuen:
Doch wil ick morghen om dese tijdt mijne 6
knechten tot b senden / dat sy b huys / ende
uwer onderdanen huysen besoecken: ende wat
b lief is/ sullen sy in hare handen nemen en-
de weyt dragben.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Doe riep de coninck Iſraels alle Oudſte 7
des lants/ende ſpzack: Mercket ende ſiet hoe
quaet hy het voorneemt: hy heeft tot my ghe-
ſonden om mijne wijuen ende kinderen / ſil-
uer ende gout/ende ick en hebbe hem des niet
ghewenghert.

Doe ſpzaken tot hem alle ouders/ende alle 8
het volck: Ghy en ſult hem niet hoozen/noch
bewilligen.

Ende hy ſpzac tot de boden Benhadads: 9
Segget mijnen heere den Coninck: Alles wat
ghy inden eerſten uwen knecht ontboden
hebt / dat wil ick doen / doch dit en can ick
niet doen: ende de boden gingen henen/ ende
ſenden hem ſulcx weder.

Doe ſandt Benhadad tot hem / ende liet 10
hem ſegghen: b De goden doen my dit ende
dat/ waer het ſtof Samarie genoech ſal zijn/
dat alle het volc onder my/een handvol daer-
van hzenghe.

Daerentegen de ronine Iſraels antwoozd- 11
de/ende ſpzack: Segt hem: Die het harnaſch
aentreckt/die en ſal hem niet e beroemen/als
die het heeft afghelept.

Doe dat Benhadad hoozde / (eſt hy dzanc 12
enen met de Coningen inde tenten) ſpzack hy
tot zijne knechten: Ruſtet v: ende ſy ruſteden
hen teghen de ſtadt.

Ende ſiet/ een Pzopheet tradt tot Ahab 13
den coninck Iſraels/ ende ſpzack: Zo ſpzeect
de Heere: Ghy hebt nv ghelien alle deſen
grooten hoop. Siet/ick wil haer heden in uwe
handt gheuen/ dat ghy weten ſult / ick zy de
Heere.

Ahab ſpzack: Dooz wien? Hy ſpzack: So 14
ſpzeeckt de Heere: Dooz de ionge der Landt-
voorhden. Hy ſpzack: Wie ſal den ſtrydt be-
ginnen? Hy ſpzack: Ghy.

Doe telde hy de ionge der Lantvoochden/ 15
ende haren was twee hondert ende twee en-
de dertich: ende telde na hen het gantſche
volck aller kinderen Iſraels / ſeuen dupſent
mannen:

Ende togen wt inde middage. Benhadad 16
nv dzanck / ende was dzoncken inder tenten/
met tſamen de twee ende dertich Coningen/
die hem te hulpe gheromen waren.

Ende de ionghe der Lantvoochden toghen 17
ten eerſten wt. Benhadad dan ſandt wt/ende
die ſenden hem weder / ende ſpzaken: Daer
trecken mannen wt Samaria.

Hy ſpzack: Gzypſe leuendich/ſy zijn om 18
vrede oft om ſtrijdts wille wrgetoghen.

Doe nv de ionge der Lantvoochden waren 19
wrgetoghen/ende het heyr hen na/

Sloech een yegelyck wie hem hooz quam: 20
ende de Syziers vloden / ende Iſrael iaechde
hen na: ende Benhadad de coninck te Sy-
rien ontvloot met peerden ende ruyteren.

Ende de coninck Iſraels toech wt / ende 21
ſloech peerden ende wagheuen/ dat hy aende
Syziers eenen grooten ſlach dede.

Doe tradt een Pzopheet tot den coninck 22
Iſraels / ende ſpzack tot hem: Gaet henen/
ende ſterckt v/ende mercket ende ſiet wat ghy
doet: want de coninck te Syrien ſal teghen v
optrecken/wanneer het iaer om is.

Want de knechten des coninck te Syrien 23
ſpzeken tot hem: Hare goden zijn Berchgo-
den / daerom hebben ſy ons afghewonnen:
O dat wy met hen opden ſlechten velde ſtrij-
den mochten/ wat gheldt / wy wonden hen
afwinnen.

Doet hem alſoo: Heemt de Coninghen 24
wech/eenen yegelyckeu van zijn plaetſe/ ende
ſtelt heeren aen hare ſteden:

Ende ozdineert v een heyr/ als dat heyr 25
was dat ghy verlozen hebt/ende peerden na
de wagheuen/als de ghene waren/ ende laet
ons tegen hen ſtrijden op effenen velde: Wat
gelt het/ wy willen bouen liggen? Hy hoop-
de haren ſtemme/ende dede alſo.

Als nv het iaer om was/ ozdineerde Ben- 26
hadad de Syziers / ende toech op na Aphek/
teghen Iſrael te ſtrijden.

Ende de kinderen Iſraels ozdineerden hen 27
oock/ende beſozchden hen/ende togen hen
hen tegen/ ende legerden hen tegen haer/ghe-
lijck als twee cleyne kuddekn gheyten / ende
der Syziers was het landt vol.

Ende een man Gods tradt toe/ ende ſpzac 28
tot den coninck Iſraels: Zo ſpzeeckt de Hee-
re: d Daerom dat de Syziers hebben geſept:
De Heere zy een Godt der Bergen/ende niet
een Godt der Leechten: ſoo hebbe ick alle de-
ſen grooten hoop in uwer handt ghegheuen:
dat ghy weten/ick zy de Heere.

Ende ſy legerden hen ſtracx tegen ghene/ 29
ſeuen daghen lanck: aenden ſeuenden da-
ghe togen ſy te hoope/om te ſtrijden: ende de
kinderen Iſraels doegen de Syziers houdert
dupſent voetvolcx op eenen dach:

Ende de overghebleuene vloden na Aphek 30
inde ſtadt / ende de muer viel opde overghe-
bleuene ſeuen ende twintich dupſent mannen:
Ende Benhadad vluchtede ock inde ſtadt/
van d'een camer inde andere.

Doe ſpzaken zijne knechten tot hem: Siet/ 31
wy hebben ghehoozt / dat de Coninghen des
huys Iſraels barmhertighe Coninghen zijn:
ſo laet ons ſacken om onſe lenden ynden/
ende ſtricken om onſe hoofden / ende tot den
Coninck Iſraels wtgaen / miſſchien laet hy
uwe ziele leuen.

Ende ſy bonden ſacken om hare lenden/ 32
ende ſtricken om hare hoofden/ende quamen
tot den Coninck Iſraels/ende ſpzaken: Ben-
hadad uwe knecht laet v ſeggen: Laet
mijn ziele leuen. Hy ſpzack: Leeft hy noch/
ſo is hy mijn broeder.

Ende de mannen namen alſoo haeſt dat 33
woordt van hem / ende bedienden hem daer
ende ſpzaken: Jae/ uwe broeder Benhadad.
Hy ſpzack: e Coomt / ende bzengt hem hier.
Doe ghinck Benhadad tot hem wt/ ende hy
liet hem op de wagheuen ſitten/

Ende ſpzack tot hem: De ſteden die mijn 34
vader uwen vader ghenomen heeft/ wil ick v
weder gheuen: ende maeckt v ſtraten te Da-
maſco / als mijn vader te Samaria ghedaen
heeft: ſo wil ick v met eenen verbonde verla-
ten: Ende hy maecte een verbondt met hem/
ende liet hem trecken.

Doe ſpzack een man vanden kinderen der 35
Pzopheten tot zijnen naeſten/ door het woort
des Heeren: Leue/ ſlaet my: dan ſy hy wegh-
gheerde hem te ſlaen.

Doe ſpzack hy tot hem: Daerom dat ghy 36
der ſtemme des Heeren niet en hebt gehoort/
ſiet ſo ſal v eenen leeuwe ſlaen wanneer ghy
hã my gaet: g eñ doe hy van hem wegh ging/
vandt hem eenen leeuwe/ende ſloech hem.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende hy vandt eenen anderen man / ende 37
spraeck: Lieue / slaet my: ende die man sloech
hem ende verwondde hem.
Doe ginck de Prophect henen / ende tradt 38
totten Coninck aenden weech / ende besmeerde
sijn aengesicht met asschen.
Ende doe de Coninck daer voorby tooch / 39
schreyde hy den Coninck aen / ende spraeck:
a Dienecht was midtoghen midden inden
strijt / ende liet / een man was gheweken / ende
brocht eenen man tot my / ende sprac: Bewaert
desen man: soomen synder sal ontbreken /
ziele in synder zielen stede zijn: of sult daer een
talent zilvers voor weghen.
Ende doe d knecht hier ende daer te doen 40
hadde / en was die daer niet meer. De Coninc
Jsraels sprac tot hem: Dat is v oordeel / ghy
hebt het selue ghesproken.
Doe wischte hy de asschen i haestelicken 41
van sijn aengesicht: ende de Coninck Js-
raels kende hem / dat hy der Prophecten een
was.
Ende hy spraeck tot hem: So spreect de Hee- 42
re: k Daerom dat ghy den verbannen man
hebt van v ghelaten / sal v ziele voor synder ziele
sijn / ende v volck voor synder volck.
Doch de Coninck Jsraels tooch henen 43
bedroeft ende toornich in sijn huys / ende
quam te Samaria.

Nde Dat xxj. Capittel.

Naboth wreghert Ahab zinen wijnberch / 1
Wort voor een grouwsame besprechinge Jsebels
ghestraeft. 15. Ahab met willene schandelic-
heden / erfect hem in syn erue. 17. Elias prophe-
teert tegben Ahab ende Jsebel. 27. Ahab buyght
hem voor den Heere / ende krycht des toegesepden
oordeels een vertreck.

Na dese geschiedenissen gevielt / dat Na- 1
both een Jesreeliter / eenen a wijnberch
hadde te Jesreel / by de pallepse Achabs
des Coninex te Samaria.
Ende Achab sprac tot Naboth / ende seyde: 2
Geeft my uwen wijnberch: ick wil my eenen
coolhof daer van maken / dewijle dat hy so
leeren wijnberch daer voor geuen: of so het v
behager / ick wil v silvers daer voor gheuen / so
vele als hy ghelet.
Doch Naboth spraeck tot Achab: b Dat la- 3
te de Heere verre dat my zijn / dat ick v mijner
vaders erue sonde gheuen.
Doe quam Achab te huys bedroeft ende toor- 4
nich / om des woorts wille / dat Naboth de
Jesreeliter tot hem gesept hadde / ende gespro-
ken: Jck en wil v mijns vaders erue niet ge-
uen: ende hy leyde hem op zijn bedde / ende
keerde zijn aenschicht om / ende en at gheen
broodt.
Doe quam Jsebel zijn wijf tot hem in / 5
ende spraeck tot hem: Wat is het / dat uwen
gheest so bedroeft is / ende dat ghy geen broot
en eet?
Hy sprac tot haer: Jck hebbe met Naboth 6
den Jesreeliet gesprooken / ende gesept: Sheeft
uwen wijnberch om gelt: of soo ghy lust
hebt tot hem / ick wil v eenen anderen daer
voor geuen. Doch hy sprac: Jck en wil v mijn
wijnberch niet gheuen.
Doe spraeck Jsebel zijn wijf tot hem: Wat 7
maniere dat voor een Coninckryck in Jsrael /
ghy het nu en doet? Staet op /
ende eet broot / ende weest goets moets: ick wil
v de wijnberch Naboth des Jesreeliten doen
hebben.
Ende sy schreef brieuen onder Achabs 8 d 2. Par. 11. 13
name / ende verseghelde se met zijn Signet / e Schandelijc-
ende sandese totten Oudsten ende Oiersten in synder stadt / die rondom Naboth
woonden /
Ende schreef alsoo in de brieuen: Later een 9
e vasten uytroepen / ende setter Naboth boven
aen inden volcke.
Ende stelter twee loose boeuen voor hem / 10
die daer ghetuyghen ende spreken: Ghy hebt
God ende den Coninck f gesegent: ende voert
hem uyt / ende steenicht hem dat hy sterue.
Ende de Oudsten ende Oiersten synder 11
stadt / die in synder stadt woonden / deden
als hen Jsebel ontboden hadde / als sy in-
de brieuen gheschreuen hadde / die sy tot hen
sandt.
Ende lieten een vasten uytroepen / ende 12
lieten Naboth boven aen sitten onder den
volcke.
Doe quamen de twee loose boeuen / ende 13
setteden hen voor hem / ende ghetuyghden te-
ghen Naboth voor den volcke / ende spra-
ken: Naboth heeft Godt ende den Coninck
gesegent. g Doe voerden sy hem voor de stadt
uyt / ende steenichden hem dat hy sterf.
Ende sy ontboden Jsebel / ende lieten 14
haer segghen: Naboth is ghesteenicht ende
doodt.
Doe nu Jsebel hoorde dat Naboth gestee- 15
nicht ende doot was / sprac sy tot Achab: Staet
op / ende neemt den wijnberch Naboth des
Jesreeliten in / dien hy weyghercle / v om ghelt
te gheuen: want Naboth en leeft niet meer /
maer is doot.
Doe Achab hoorde dat Naboth doot was / 16
stont hy op / dat hy afghinck inden wijnberch
Naboth des Jesreeliten / ende hem innante.
Doch het woort des Heeren quam tot Eliam 17
den Thisbiter / ende sprack:
Staeckt v op / ende gaet henen af / Achab 18
den Coninck Jsraels teghen / die te Samaria is / (siet / hy is inden wijnberch Naboths /
daer henen is hy afgheg aen / dat hy hem in-
neme)
Ende spreect met hem / en segt: So spreeckt 19
de Heere: Ghy hebt doodt gheslaghen / daer
toe oock inghenomen: Ende salse met hem
spreken / ende segghen: Soo spreeckt de Heere:
h Inden de stede daer de honden het bloet Na- h 1. Reg. 22. 38
boths gelecckt hebben / sullen oock de honden
v bloedt lecken.
Ende Achab sprac tot Elias: Hebt ghy my 20
oock op uwen vyant gevonden? Hy sprack:
Ja / ick hebbe v ghevonden: daerom dat ghy
verkocht zijt slechts quaet te doen voor den
Heere.
Siet / ick wil ongheluck over v brenghen / i 2. Reg. 9. 7
ende uwe nacomelinghen nemen / ende wil Hoze 1. 4
van Achab uytroepen / oock dien / die aen de
wandt pisset / ende die bellaten ende overghe-
laten is in Jsrael.
Ende wil v huys maken / k als het huys k 1. Reg. 15. 29
Jerobeams des soons Nebat / ende als het 1. Reg. 16. 3
huys Baesa / des soons Ahia / om des terghen
wille / daer ghy my niede vertoornet / ende Js-
rael soudighen ghemaeckt hebt.
Ende oock Jsebel spraeck de Heere oock / 23
ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende seyde: m De honden sullen Isebel eten/ aen der mueren Jesraels.

m 2.Re.9.10. 36.

n Wie van Achab sterft inder stadt / dien 24 sullen de honden eten: ende wie op den velde sterft / dien sullen de voghelen onder den Hemel eten.

n 1.reg.14.11 ende 15.29. ende 16.4.

o Also en was daer niemāt/die so gantsch 25 verrocht ware/ quaet te doen voor den Heere/ als Achab: want zijn wijf Isebel overredede hem also.

o 1.mac.2.16.

Ende hy maeckte hem ten grooten gruwel/ dat hy den afgoden na wandelde in alle manieren/als de Amoriters ghedaen hadden/ 26 p die de Heere voor den kinderen Israels verdreven hadde.

p Exo. 23.24.

Doe nu Achab sulcke woorden hoorde/ 27 verscheurde hy zijne clederen / ende nam eenen q sack om zijn lijf/ ende vastede / en sliep in sacken/ende ginck iammerlijck henen.

q Dat is/ bedroefde slechte clederen / als wanneermen leedt droecht of arbeydt.

Ende het woort des Heeren quam tot Elias den Thisbiter/ende spraeck: 28

Hebt ghy niet ghesien/hoe hem Achab voor 29 my buycht? dewijle dat hy hem nu voor my buycht / en wil ick dat ongheluck niet inroeren by zijnen leven: doch by zijns soons leven wil ick ongeluck over zijn huys r voeren.

r Hebr. Edum. voere. En sy satē dit in sack / dat daer geenen etc. Israel. Cap. 22. Maer niden derden iare tooch etc.

Dat xvij. Capittel.

1. Achab/met hulpe Josaphat / onderstaet Ramoth te bekryghen. 6. Zijn valsche Propheten/ 11. met tsamen Zedekia / spreken daer gheluck toe. 15. De eenighe Micha / ongheluck/ 24. en wort daerom (van Zedekia gheslaghen/) banden Coninck in de gevanckenisse geworpē. 29. Achab comt om in den krych/ 42. Josaphat sterft.

Achab ende Josaphat strijdē tegen Ramoth.

Elfde dyp iaeren quamen om / dat daer 1 geenen krych en was tusschen de Syriers ende Israel.

a 2.Par.18.2

Inden derden iare dan / tooch Josa- 2 phat de Coninck Juda af totten Coninck Israels.

Ende de Coninck Israels spraet tot zijnen 3 knechten: En weet ghylieden niet / dat Ramoth in Gilead onse is/ende wy sitten stille/ ende en nemense niet vander handt des Coninex te Syrien?

Ende spraeck tot Josaphat: Wilt ghy met 4 my trecken inden strijdt na Ramoth in Gilead? Josaphat spraeck totten Coninck Israels: b Ic wil zijn als ghy/ ende myn volck als v volck/ende myne peerden als uwe peerden.

b 2.reg.3.7.

Ende Josaphat spraeck totten Coninck 5 Israels: c Vraecht doch heden om het woort des Heeren.

c 1.Ki.23.2. 2.Sam.2.1. ende 5.19.

Doe vergaderde de Coninc Israels Pro- 6 pheten/by d vier hondert mannen / en spraeck tot hen: Sal ick na Ramoth in Gilead trecken te strijden / of sal ick het laten aenstaen? Sy spraken: Treckt op / de Heere salse in de handt des Coninex gheven.

d 1.reg.18.22

Josaphat daerentegen spraeck: En is hier 7 geen Propheet meer des Heeren/dat wy van hem vraghen?

Micha de Propheet.

De Coninck Israels spraeck tot Josaphat: 8 Daer is noch een man Micha/de sone Jemla / van dien men den Heere vraghen can: doch ick ben hem e gram: want hy en propheert my niet goets maer enckel quaedt. Josaphat spraet: De Coninck en spreke niet also.

e Of/hatisch/ Spaensch/

Doe riep de Coninck Israels eenen ca- 9 merlinck / ende spraeck: Vrengt haestelick hier Micha den sone Jemla.

Micha. Zedek.

f Ende de Coninck Israels/ende Josaphat 10 de Coninck Juda/ saten een yegelick op zijnen stoel/aengheroghen met clederen/op de plaetse voor der deuren aen der poorten Samarie / ende alle Propheten propheteerden voor hen.

Ende Zedekia de sone Chaena hadde hem 11 yseren hoornen ghemaeckt/ ende spraeck: Soo hadde spreeckt de Heere: Hier sult ghy de Syriers mede stooten/ tot dat ghyse te nieten maket.

Ende alle Propheten propheteerden also/ 12 ende spraken: Treckt op na Ramoth in Gilead/ende vaert gheluckelyck/ de Heere salse in de handt des Coninex gheven.

Ende de bode die henen ghegaen was 13 Micha te halen / spraeck tot hem: Siet / der Propheten redenen zijn eendrachtelijck goet voor den Coninck: soo laet nu v woort ooch zijn/ als dat woordt der selven / ende spreeckt wat goets.

Micha spraeck: Soo warachtich als de 14 Heere leeft / ick wil spreken wat my de Heere segghen sal.

Ende doe hy totten Coninck quam/ spraeck 15 de Coninck tot hem: Micha / sullen wy na Ramoth in Giliad trecken te krijgen / of sullen wy het laten aenstaen? Hy spraet tot hem: Ja/treckt op/ende vaert gheluckelyck/de Heere salse inde handt des Coninex gheven.

De Coninck spraeck noch eenmael tot hem: 16 Ick besweere v / dat ghy my nier anders en segt / dan de waerheydt/inden Name des Heeren.

Hy spraeck: Ick sach het gantsche Israel 17 verstroydt op de berghen / als de schapen die gheen herder en hebben: ende de Heere die spraeck: En hebben dese gheenen heere? Een yegelijck keere wederoom te huys met vreden.

De Coninck Israels tot Josa- 18 phat. En hebbe ick v niet gheseyt/dat hy my niet goets en propheteert / maer enckel quaet?

Hy spraeck: Daerom hoordt nu het woort 19 des Heeren: h Ick sach den Heere sitten op zijnen stoel / ende alle het Heyrsche hemels by hem staen/te zijner rechter ende slincker hant.

Ende de Heere spraeck: Wie wil Achab 20 overreden/ dat hy optrecke/ ende valle te Ramoth in Gilead? Ende de eene seyde dit / de ander dat.

Doe ginck eenen gheest wt/ ende trat voor 21 den Heere / ende spraeck: Ick wil hem overreden. De Heere spraeck tot hem: Waer mede?

Hy spraeck: Ick wil wtgaen / ende wil een 22 valschen gheest zijn / in alle zijner Propheten mont. Hy spraeck: Dyn sult hem overreden/ende sult het wtrichten: gaet wt/ende doet also.

i Nu siet / de Heere heeft eenen valschen gheest ghegheven in alle deser mijner Propheten mont: ende de Heere heeft over v ghesproken.

Doe tradt Zedekia de sone Chaena toe/ 24 ende sloech Micha op de kinnebacken / ende spraeck: Hoe? is de Gheest des Heeren van my nu ghewecken/dat hy met v spreke?

Micha spraeck: Siet/ ghy sult het sien an 25 dien daghe/wanneer ghy van de eene camer in de ander gaen sult/dat ghy v verstecken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De Coninck Israels sprac: Neemt Mi- 26
chaiende laet hem blijuen by Amon den bur-
gemeester / ende by Joas den sone des Co-
nincks/

Ende segt elc: Do sept de Coninck: Desen 27
setter mids herlden / ende spijset hem niet broot
ende water der droefenisse / tot dat ick niet
weder comme.

Micha sprack: Comt ghy niet weder we- 28
der / so en heeft de Heere door my niet gespra-
ken / ende sprack: Hoort toe alle het volck.

Also toech de Coninck Israels / ende Io- 29
saphat de Coninck Juda / op na Ramoth in
Galaad.

Ende de Coninck Israels sprack tot Ia- 30
saphat: Verclaedt v / ende comt inden strijdt /
maer ghy cleedert aenghetogen: ende de Co-
nincx Israels verclaedde hem oock / eñ toech
inden strijdt.

Ende de Coninck te Syrien gheboodt den 31
Oversten over zijne waghenen / dier waren
two ende dertich / ende sprack: Gh lieden en
sult niet strijden / noch teghen cleyne / noch te-
ghen groot / maer teghen den Coninck Isra-
els alleen.

Ende doe de Oversten der wagenen Io- 32
saphat saghen / meynden sy hy ware de Co-
nincx Israels / ende vielen op hem met den
strijdt / doch Iosaphat schreydde.

Doe nu de Overste der waghenen saghen 33
dat hy de Coninc Israels niet en was / keer-
den sy hen te rugghe van hem.

Een man dannoch spandde den boghe 34
in onverliens / ende schoot den Coninck Is-
raels tusschen het pantzier eñ v hansel: ende
sprack tot zijnen voerman: Keer v hande
ende voert my vt den heyre / want ick ben
ghewont.

Eñ den strijdt nam de overhant desselven 35
daechs: ende de Coninck stont op den wagen
tegheu de Syriers / ende sterf des avonts: ende
het bloet bloodt banden wonden midden in
den waghen.

Ende men liet verroepē in het heyr / doe de 36
Sonne onderquick / ende segghen: Een yeges
lijck ga in zijner stadt ende in zijn landt.

Also sterf de Coninck / ende weert na Sa- 37
maria gebracht / ende sy begroeven hem te
Samaria.

Ende doe sy den waghen wiesschen by 38
den Poel Samaria / leckten de honden zijn
bloet (of ende hem wiesschen de hoeren) p na
dat woorde des Heeren / dat hy gheseyden
hadde.

Wat meer van Ahab te segghen is / ende 39
alles wat hy ghedaen heeft / ende het q Ey-
senbeen huys dat hy bouwede / ende alle
steden die hy ghebouwet heeft: siet / dat is
geschreven inder Chronica der Coninghen
Israels.

Also ontsliep Ahab met zijnen vaderen / 40
ende zijn sone Ahalia werdt Coninck in zijn
stede.

Ende Iosaphat de sone Assa / wert Coninc 41
over Juda / inden vierden iare Ahab des Co-
nincx Israels /

Ende was vijf ende dertich iaer oudt doe 42
hy Coninck wert / ende regeerde vijf en twin-
tich iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Asu-
ba / een dochter Silhi.

Ende wandelde in allen wegen zijns va- 43
ders Assa / ende en weech daer niet van / ende
dede dat den Heere wel beliel.

Doch en nam hy de hoochten niet weg / 44
ende het volck offerde ende roockte noch op
de hoochten.

Ende hadde vrede met den Coninck Is- 45
raels.

Wat nv meer van Iosaphat te seggen is / 46
ende de macht / wat hy ghedaen / ende hoe hy
ghekrijcht heeft / siet / dat is geschreven in der
Chronica der Coninghen Juda.

Doe verdreef hy vt den lande / wat daer 47
noch overbleven hoerentaghers waren / die
ter tijdt zijns vaders Assa waren overghe-
bleven.

Ende daer en was gheen Coninck in 48
Edom.

Ende Iosaphat hadde vt schepen la- 49
ten maken op de zee / die in Ophir gaen
souden / gout te halen: doch sy en ghinghen
niet: want sy werden ghebroken te Ezcon-
Geber.

Op dat mael sprack Ahalia de sone Ahab 50
tot Iosaphath: Laet myn knechte met v inch-
ten in de schepen varen: Ende Iosaphat en
woude niet.

Ende Iosaphat ontsliep met zijnen va- 51
deren / ende werdt begraven met zijnen va-
deren inder stadt Davids zijns vaders: en-
de Joram zijn sone werdt Coninck in zijn
stede.

Ahalia de sone Ahab / wert Coninc over 52
Israel in Samaria / inden seventhienden iare
Iosaphat des Coninex Juda / ende regeerde
over Israel twee iaer.

Ende dede dat den Heere qualick beliel / 53
ende wandelde inden wege zijns vaders en-
de zijner moeder / ende inden weghe Iero-
beams des soons Nebath / die Israel son-
digheu dede.

Ende diende Baal / ende badt hem aen: en 54
de vertoornde den Heere den Godt Israels /
gheliick als zijn vader v dede.

Iosaphat is 25. iaer Coninc in Juda

2. Par. 17. 1 ende 20. 31.

Ahalia Coninck in Israel.

1. reg. 15. 12

2. Sa. 8. 14

1. Reg. 9. 26 2. Par. 20. 36 Ind. thien schepen

Joram. 2. reg 8. 16

Ahalia is twee iaer Coninck over Israel.

* Dat eerste Capittel des tweede Boecx der Coninghen/ luyder.

31 Ind. dede/ Doch vielen de afgoderijen dien / etc.

Ende des eersten Boecx der Coninghen.

REGVM.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

REGVM, HET TWEEDE
Boeck vanden Coninghen.

Het eerste Capittel.

1. Moab valt af vã Israel/ 2. Elias prophe-teert teghen den afgodischen Ahasia/ 9. so soeckt hy hem behendichlicken te dooden/ende hem wor-den twee Hooftlieden ouer vijftich met haren vijf-tighen / banden hyere banden Hemel verteert/ 13. des derden smeecken laet hem Elias genaeckt. 16. Ahasia sterft nae den woorde des Heeren/ 17. ende Jozam wert Conincx in zijn stede.

a 2.Sam. 8.2 2.Reg.3.4

DOck vielen a de Moabiters van Israel af/doe Ahab doot was.

Ende Ahasia viel doore de b tra-lien in zijn sale te Samaria / ende wert cranck: ende sandt boden uit/ ende sprac tot hen: c Gaet heenen: ende vraget Baal Sebub den godt te Ekron / of ick van deser kranckheyt gheneesen sal:

b Of/sehyene-werck.

c 1.Reg. 14.2 2.Reg.8.8 Baal Sebub

Doch de Enghel des Heeren spraeck met Eliam den Thisbiter: Op/ende ontmoet den boden des Coninex te Samaria/ ende spreect tot hen: Is daer dan geen God in Israel/dat ghy henen gaet te vraghen Baal Sebub den godt Ekron:

Elia prophe-teert teghen Ahasia.

Daeromm so spreeckt de Heere: Ghy en sult niet vanden bedde comen/daer ghy v op ghe-lept hebt/maer sult den doot sterven: ende Elias guick wech.

Ende doe de boden weder tot hem qua-men/ spraeck hy tot hen: Waeromm comt ghy weder:

Sy spraken tot hem: Ons quam een man opwaerts teghen/ende spraeck tot ons: Gaet wederom henen tot den Coninck / die v ut-gesonden heeft/ende segt tot hem: So spreeckt de Heere: Is daer dan gheen Godt in Israel/ dat ghy henen sendet te vragen Baal Sebub/ den godt Ekron:daerom en sult ghy niet co-men van dē bedde/daer ghy v op gelept hebt/ maer sult den doot sterven.

Hy spraeck tot hen: Hoe was de man ghe-stalt die v ontmoettede / en sulcx tot v seyde:

b Mat.3.4 Eleedinghe Elie.

Sy spraken tot hem:d Hy hadde een rouwe huyt aen / ende eenen lederen goydel om zijn lendenen. Hy sprac dannoch: Het is Elias de Thisbiter.

Eñ hy sandt heuen tot hem eenen Hooft-man ouer vijftich/ met tsamen dē seluen vijf-tighen: ende doe die tot hem opwaert quam/ siet / doe satt hy houen op den berch. Hy sprac dan tot hem: Ghy man Godts/ de Coninck sept/ghy sult afcomen.

Esa.48.3 Luce 9.54 Elias gebiet het vyer van den hemel te comen.

Elias antwoorde dē Hooftman ouer vijf-tich/ ende spraeck tot hem: Ben ick een man Godts/so valle vyer vanden hemel/ ende ver-slinde v ende uwe vijftich: doe viel het vyer van den hemel/ ende verslindde hem ende zijne vijftich.

Ende hy sandt wederom eenen anderen Hooftman ouer vijftich tot hem/ met tsamen zijnen vijftigen: die antwoorde/ ende sprac tot hem: Ghy man Godts/so spreeckt de Coninc: Comt e haestelick af.

e Of/staet/van stonden aen/ sonder toesien.

Elias antwoorde/ende sprac: Ben ick een man Godts/ soo valle vyer vanden hemel af/ ende verslinde v en uwe vijftich: doe viel het vyer Godts vanden hemel / ende verslindde hem ende zijne vijftich.

Doe sandt hy wederom hemy den derden hooftman ouer vijftich / met tsamen zijnen vijftigen: Doe die tot hem opwaerts quam/ buyghde hy zijne knyen tegen Elia/en smeec-te hem/ende spraeck tot hem: Ghy man Godts/ laet mijn ziele/ ende de ziele uwer knechte dese vijftich/voor v wat gheldt.

Siet/ het vyer is vanden hemel ghevallen/ en heeft de twee eerste Hooftlieden ouer vijf-tich met haren vijftighen verslonden:nu dan/ laet mijn ziele wat gheldt voor v.

Doe sprac de Engel des Heeren tot Elias: Gaet met hem af / ende en vreest v niet voor hem:ende hy maeckte hem op/ende guick met hem af totten Coninck.

Ende hy spraeck tot hem: So spreeet de Hee-re: Daerom dat ghy hebt boden henen geson-den ende laten vragen Baal Sebub den godt tot Ekron / ghelijck als en ware daer gheen God in Israel/diens woort men vragen con-de: soo en sult ghy vanden bedde niet comen/ daer ghy v op gelept hebt/maer sult den doot sterven.

Also sterf hy na dē woorde des Heeren/ dat Elias gesproke hadde: ende Jozam wert Co-ninck in zijn stede/inden anderen iare Jozam des soons Josaphath / des Coninex Iudas: want hy en hadde gheenen sone.

Wat meer van Ahasia te seggen is/ dat hy ghedaen heeft/ siet/ dat is ghescreven in der Chronica der Coninghen Israels.

Het ij. Capittel.

1. Elisa/so hy den Elias onderscheydentlicken aenhangt/ 9. krijcht des Geests Eli tweevoudich. 15. Elias wort ghesocht ende niet ghevonden. 19. Elisa maeckt boose wateren gesont/ 23. zijn bespotters xlij. kinderen/ werden vanden beyren verscheurt.

1 DEe nu de Heere Eliam woude int ons weder ten hemel halen/guick Elias eñ Elisa van Gilgal.

Elisa.

2 Ende Elias sprac tot Elisa: Lieue/ blijft hier/ want de Heere heeft mijn na Beth El ge-sonden. Elisa daerenteghen spraeck: So waer-achtich als de Heere leeft / ende v ziele / ick en verlate v niet: ende doe sy af te Beth El quamen/

a Een Prophete.

3 Ghinghen der Prophete kinderen die te Beth El waren/wt tot Elisa/ ende spraeckē tot hem: Weet ghy oock dat de Heere heden uwen heere sal a van uwē hoof de nemen: Hy daer-entegen sprac: Ick weet het ock wel: swijcht flechs stille.

4 Eñ Elias spraeck tot hem: Elisa/lieue blijft hier / want de Heere heeft mij na Jericho ghe-sonden. Hy spraeck daerenteghen: So waer-achtich als de Heere leeft/ende v ziele/ick en verlate v niet: ende doe sy te Jericho quamen/

5 Traden der Prophete kinderen die te Je-richo waren/ tot Elisa/ ende spraken tot hem: Weet ghy oock dat de Heere heden uwen hee-re sal van uwen hoof de nemen? Hy spraeck

daer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

daerenteghen: Ick weet het ooch wel: swijcht
dets stille.
Ende Elias spraeck tot hem: Bliue hier 6
hier/want de Heere heeft mij gesonden aen de
Jordane. Hy spraeck daerenteghen: So waer-
achtich als de Heere leeft/ ende u ziele/ ick en
verlate u niet/ ende die beyde ghinghen met
malcanderen.
Ende tvijftich mannen vanden kinderen 7
der Propheten/ ginghen henen/ende stonden
daer tegen over van verre: nu die beyde stond-
den aen de Jordane.
Doen nam Elias synen mantel/ende wandt 8
hem te samen ende sloech int water: dat depl-
de hem op beyde zyden van malcanderen/dat
die beyde droogh daer door henen ghinghen.
Ende doe sy over quamen / spraeck Elias 9
tot Elisa: Bidder wat ick u doen sal/eer ick
van u ghenomen worde. Elisa spraeck: b I Dat
u een gheest by mij zy tweevoudich.
Hy spraeck: Ghy hebt een hardt dinck gebe- 10
den: doch so ghy mij sien sult wanneer ic van
u genomen worde/ so sal het u zijn/ so niet/ so
sal het niet zijn.
Ende doe sy met malcanderen gingen/ende 11
hy spraeck/ siet/doe quam eenen wagen vu-
ghs met peerden/ende schepdde die
beyde van malcanderen: c ende Elias voer al-
so in ontwieder een hemel.
Elisa dan sach het/ende schreydde: d I Mijn 12
vader/ mijn vader/ waghen Israels ende zijn
ruyters: ende en sach hem niet meer: ende hy
vatede zijne clederen/ ende scheurdese in twee
stucken.
Ende nam den mantel Elie/ die hem ont- 13
vallen was/ op/ ende keerde wederomi / ende
stadt aen den ouer der Jordane.
Ende nam denselue mantel Elie/die hem 14
ontvallen was / ende sloech int water / ende
spraeck: Waer is nu de Heere de Godt Elie?
ende sloech int water: doe depide het hem van
malcanderen op beyde zyden/ en Elisa ginck
daer henen door.
Ende doe hem der Propheten kinderen sa- 15
gen die tot Jericho teghen hem ouer waren/
seyden sy: Den gheest Elie rustet op Elisa/
ende ghinghen hem teghen / ende baden aen
hem neder/
Ende spraken tot hem: Siet/daer zijn onder 16
ons knechten vijftich mannen stercke lieden/
laet die henen gaen/ende soecken
uwen heer: misschien heeft hem de Geest des Heeren ge-
nomen ende geworpen op eenige berch/of tergens
in een dale ghewoppen. Hy spraeck daerente-
ghen: Laet se niet henen gaen.
Doch sy noodichden hem/ tot dat hy hem 17
schaemde. Doen spraeck: Laet se henen
gaen: ende sy sonden vijftich mannen henen/
ende soechten hem dry daghen/doch sy en von-
den hem niet/
Ende quamen wederom tot hem: ende hy bleef 18
in Jericho. ende spraeck tot hen: En seyde ick u
niet: ghy en sonder niet henen gaen?
Ende de mannen der stadt spraken tot Eli- 19
sa: Siet daer is goet wonnen in deser stadt/
gelijck mijn heere siet/ doch daer is quaet water/
ende der lant onvruchtbaer.
Hy spraeck: Brengt mij hier een nieuwe 20
fiale/ende doet daer zandt in: ende sy brach-
ten hem.
Doe ghinck hy ut tot den waterspronck/ 21
ende wierp het zandt daerin/ende spraeck: So
spreeckt de Heere: Ick hebbe dit water gesont
ghemaeckt: daer en sal nu voortaen geen doot
noch onvruchtbaerheyt meer van comen.
22 Alsoo wert het water ghesont tot op desen
dach/na den woorde Elisa/ dat hy spraeck.
23 Ende hy ginck op na Bethel: ende als hy
op den wech daer voortaen ghinck / quamen
cleyne iongers ter stadt ut/ ende bespotteden
hem/ende spraken tot hem: Caeleop/comt op/
caeleop/ comt op.
24 Ende hy keerde hem om: ende doe hyse 42. kinderen
sach/ vloeckte hyse inden Name des Heeren: worden van
doe quamen twee beyren ut den woude/ beyren
ende verscheurden der kinderen twee ende verscheurt.
veertich.
25 Van daer ghinck hy op den berch Car-
mel / ende keerde wederom van daer na Sa-
maria.

¶ Dat ij. Capittel.

1. Joram/ 7. met tsamen Josaphat/ 9. ende den Coninck Edom/ ruysten hen te strijden teghen Moab/ 10. ende mennen van dogste te sterven. 13. Elisa prophereert om Josaphats wille/ 16. sept toe water sonder reghen ende wint/ 18. daer toe der Moabiters ouerwinninge/ 20. ende zijn prophetersinghe bjengt de daet met waerheyt.

1 JOram de sone Ahab wert Coninc ouer Joram is 12.
Israel te Samaria / inden achthiensten iaer Conin
iare Josaphat des Coninc Juda/ende ouer Israel.
regeerde twalf iaer.
2 Ende dede dat den Heere qualick beviel/ a 1.reg.16.32
doch niet als zijn vader en zijn moeder: a want b Of/ pilaren/
hy nam weg de b calomnen Baals/ die zijn staetteeckens.
vader maken liet.
3 Gelijckewel hy bleef hangen aen de sonden Mesa balt
Jeroboams des soons Nebath/ die Israel sou- af vā Joram.
digen dede/ende en liet daer niet van af.
4 ¶ Mesa der ¶ Moabiten Coninck hadde veel
schapen/ ende gaf te chijnse den Coninck Is-
raels/ wolle van hondert duysent lammeren/
ende van hondert duysent rammen.
5 c Doe nu Ahab doot was/ viel der ¶ Moa- c 2.Reg.1.1
biten Coninck vanden Coninck Israels af.
6 Doe tooch ter selver tijt de Coninc Joram
ut van Samaria/ ende ordineerde het gan-
sche Israel.
7 Ende sandt henen tot Josaphat den Co-
ninck Juda/ende liet hem seggen: Der ¶ Mo-
abiten Coninck is van mij afgevallen: comt
met mij te strijden teghen de ¶ Moabiten. Hy
spraeck: d Ick wil op comen: ick ben als ghy/ b 1.reg.22.4.
ende mijn volck als u volck / ende mijn peer-
den als u peerden.
8 Ende spraeck: Door welcken wech willen
wy optrecken? Hy spraeck: Door den wech in-
der woestijne Edom.
9 Alsoo tooch henen de Coninck Israels/ de e Dese was ee
Coninck Juda/ende e de Coninck Edom: en- stadthouder
de doe sy seuen dachreysen toghen / en hadde des Conincx
dat heyr ende het bee dat sy niet hen hadden Juda.
ghem water. 2.Reg.8.20
10 Doe spraeck de Coninck Israels: O wee/ 2.Sam.8.14
de Heere heeft dese drij Coninghen te gaste
ghenoot / dat hyse under ¶ Moabiten handen
ghene.
11 f Josaphat daerenteghen spraeck: Is daer f 1.Reg.22.7
geen Prophect des Heeren/dat wy den Heere
door hem raet vraghen? Doe antwoorde een
van de knechten des Coninc Israels / ende
spraec: Hier is Elisa de sone Saphat/die Elias
aen water op de handen goot.

Josaphat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Josaphat ſprack: Des Heeren woort is by 12
hem: alſoo toghen de Coninck Israels/ ende
Josaphat/ende de Coninc Edom tot hem af.
Ende Elisa ſprac totten Coninck Israels: 13
Wat hebt ghy met my te doen? gaet henen
totten Propheten uws vaders/ende tot de Pro-
pheten uwer moeder. De Coninck Israels
ſprack tot hem: Neen / want de Heere heeft
dese dry Coninghen ghenoodt/dat hyse in der
Moabiten handen ghene.

Elisa pro-pheteert om Josaphats wille.

Elisa ſprac: So waerachtich als de Heere 14
Zebaoth leeft/voor dien ick sta / wanneer ick
Josaphat den Coninck Juda niet aen en
saghe / ick en wonde v niet aenlien noch ach-
ten.
Soo brenght my nu eenen speelman: ende 15
doe de speelman op het snarenspel speelde/
quam de hant des Heeren op hem.
Ende hy ſprack: Soo ſpreeckt de Heere: 16
Maeckt hier ende daer grachten / aen dese
g† Aud. euens beke.
Want so spreeckt de Heere: h Ghy en sult 17
gheenen windt noch regen sien/dannoch sal
dese dal waters worde/dat ghy/ende uwe
ghesnute/ende uwe bee drincken.
Daertoe is dat een slecht dinck voor den 18
Heere: Hy sal ock de Moabiters in uwe
handen gheven.
Dat ghy slaen sult alle baste steden / ende 19
alle uytgheleſene steden/ende sullet bellen al-
le goede boomen / ende sullet toestoppen alle
waterfontepnen/ende sullet alien goeden ac-
ker met steenen woest maken.
Des morghens nu wanneermen spijsof- 20
fer offert/siet/doe quam eē water des weechs
van Edom herwaerts / ende vervulde het
landt met water.
Doe nu alle Moabiters hoorden / dat de 21
Coninghen op toghen/om teghen hen te stry-
den / riepen sy alle/ die ter ruſtinghe out ghe-
noech/ ende daer over waren/ende traden aen
de landtpalen.
Ende doe sy hen des morghens vroech op- 22
maecten/ ende de Sonne opguick op dat wa-
ter dochte den Moabiteren / het water tegen
hen root zijn/als bloet.
Ende sprakē: Het is bloet: de Coninghen 23
hebben hen met den sweerde verdoruen/ende
deen sal den anderen ghesla ghen hebben: nuy
Moab/maeckt v op ter wtbuete.

De Moabiters werden ghesla ghen.

Doch doe sy ten legher Israels quamen/ 24
maecte hem Israel op / ende sloegen de Moa-
biters: ende sy vloden voor hen: doch sy
quamen in/ende sloeghen Moab.
De steden braken sy / ende een yeghelijck 25
wierp zijn steenen op allen goeden acker / en-
de maeckte se vol/ende stopten alle waterfon-
teynen toe / ende velden alle goede boomen/
tot dat slechts de steenen aen k† tichelsteenen
muren overbleven/ende sy omringhense met
slingheren/ende sloeghense.
Doe nu der Moabiten Coninck sach/dat 26
hem den strijdt te sterck was / nam hy seuen
hondert mannen tot hem / die het swerdt wt
toghen/ wt te vallen teghen den Coninck E-
dom/doch sy en conden niet.
Doe nam hy zijnen eersten sone/ die in zijn 27
stede sonde Coninck worden / ende offerde
hem tot een brantoffer op de muere: doe wert
Israel seer l toornich / dat sy van hem afto-
ghen/ende keerden wieder te lande.

k† Aud. hare Tichelstadt

l Wel, Quod ipſi Israel offenſi, iſta abominatione, timuerunt ne Deus ne ipſos quoque aſſligeret.

3 Dat vij. Capittel.

1. Elisa helpt een arme weduwe. 8. Verrichtt zijner ouderachtbarer weerdinnen eenen sone/ 18. ende maeckt hem ghetrouwen wederom levendich. 38. Jnden dieren tijt/ maect hy bitter moes saet/ 42. ende wepnich broots vermeerdert.

1 Er was een wijf onder de wijuen der kinc Elisa
deren der Propheten / riep tot Elisa/ende
ende ſprack: D knecht mijn man / is ghe-
ghestorven: soo weet ghy/ dat hy/ v knecht/
den Heere vreesde: nu coemt de schultheere/
ende wil mijn beyde kinderen nemen tot ey-
ghen knechten.
2 Elisa ſprack tot haer: Wat sal ick v doen?
segt my: Wat hebt ghy inden huyse? Sy
ſprack: Dwe maecht en heeft niets inden
huyse/dan alleen een olyckruycke.
3 Hy ſprac: Gaet henen/ende leent daer buy-
ten van alle uwen nabueruinen / ledighe va-
ten/ ende der selue niet weynich:
4 Ende gaet in/ende sluydt die deure achter
v toe met uwe sonen/ ende gier daer af in alle
dese vaten: ende wanneer ghyse gevult hebt/
so gheefse henen.
5 Sy ginck henen/ ende sloot de deure achter
haer toe/ met t samen hare sonen / die brachten
haer die vaten toe/so goot sy in.
6 Ende doe de vaten vol waren/ ſprac sy tot
haren sone: Langt my noch een vat hier. Hy
ſprack tot haer: Hier en is gheen vat meer
doe stondt de olye stille.
7 Ende sy ghinck henen / ende seyde het den
man Gods aen. Hy ſprack: Gaet henen/ver-
coopt de olye/ ende betaelt uwen schultheere:
ghy dan ende uwe sonen / gheneert v van het
overghebleuene.
8 Ende het gheviel op eenen tijdt / dat Elisa
ginc na Sunem/aldaer was een rijcke vrou-
we/die hielt hem op/dat hy by haer at: ende
als hy nu dickwils aldaer door voorby/ghinck
hy tot haer in/ende at by haer.
9 Ende sy ſprack tot haren man: Siet / ick
mercke dat dese man Gods heylich is / die
hier altoos door gaet.
10 Laet ons hem een cleyn herberen cam-
ren daer boven maken/ende een bedde/disch/
stoel / ende candelaer / daer in setten: op dat/
wanneer hy tot ons comt/hy daer in zy.
11 Ende het gheviel op eenen tijt / dat hy daer
in quam/ ende legde hem boven in de camer/ en
ende sliep daer in.
12 Ende ſprack tot zijnen jonghen Gehasi:
Hoept der Sunamitischen: ende doe hy haer
riep/tradt sy voor hem.
13 Hy ſprack tot hem: Segt haer: Siet/ ghy
hebt ons alle desen dienst ghedaen / wat sal
ic v doen? hebt ghy een sake aen den Coninc/
oft aen den Veldhoofman? Sy ſprack: a Ick
woone onder mijnen volcke.
14 Hy ſprack: Wat salmen haer dan doen?
Gehasi ſprack: Och/ sy en heeft geenen sone/
ende haer man is oudt.
15 Hy ſprack: Hoept haer: ende doe hy haer
riep/tradt sy in de deure.
16 Ende hy ſprack: b Om dese tijdt e over een
jaer/ sult ghy eenen sone kussen. Sy ſprack:
Och niet mijn heere/ ghy man Gods/ljeght
uwer maecht niet door.
17 Ende de vrouwe werdt d swanger/ ende
baerde eenen sone om de selue tijdt over een
jaer/als haer Elisa gheseyt hadde.
18 Doe nu het kint groot werdt / ghebeurde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

dat het wt tot zynen vader tot den maeyers
ghinck/
Ende synde tot zynen vader: O mijn hooft/ 19
mijn hooft. Hy synde tot zynē iongen: Draegt
hem tot zynder moeder.
Ende hy nam hem/ende bracht hem in tot 20
zijner moeder: ende sy settede hem op haren
schoot tot aenden middach/ doe sterf hy.
Ende sy ginck op/ende legde hem op het bed 21
des mans Gods/ sloot toe/ ende ginck wt.
Ende riep haren man/ende synde: Sendt 22
mij der iongers een/ende een eselinne/ ick wil
tot den man Gods/ ende weder comen.
Hy synde: Waerom wilt ghy tot hem? het 23
en is noch heden niet nieuwe Maene noch
Sabbath. Hy synde: Het is goet.
Ende sy sadelde de eselinne/ende synde tot 24
de iongen: Dryft voort/ende en verspuit mij
niet langhe met den rijden/ als ick u segghe.
Alsoo toogh sy henen / ende quam tot den 25
man Gods op den berch Carmel: als nu de
man Gods haer tegen hem sach/ synde hy tot
zynen iongen Gehasi: Siet/de Sunamitische
is daer/
Loopt haer nu tegen/ende synde haer/ 26
oft het haer ende haren man ende sone wel
gae? Sy synde: Ja wel.
Ende sy nu tot den man Gods op de berch 27
quam/ghrijpt sy hem by zijnen voeten: Gehasi
dan trader hier toe/ dat hyse af vliete: doch de
man Gods synde: Laetse ghewerden/want
hare ziele is bedroeft/ en de Heere heeft het mij
verborghen/ende niet cont ghedaen.
Sy synde: Wanneer hebbe ick enen sone 28
gebeden dan mijnen heere? seyde ick niet/ghy
en soudet mij niet bespotten?
Hy synde tot Gehasi: e Gordet uwe lende 29
met/ende neemt mijnē staf in uwe hant/ende
gaet heen/ (so d yemant ontmoet/so en groet
hem niemende groet y yemant/ so en danckt
hem niet) ende legt mijnen staf op des kints
aensicht.
De moeder des kints seyde tegen dese 30
So waerachtich als de Heere leeft/ en d ziele/
ick en late van u niet af: doe maeckte hy hem
op/ende ghinck hare na.
Gehasi ghinck voor hem henen/ende legde 31
den staf den iongen op het aengesicht: daer en
was ghelycke wel gheen stemme noch gevoe-
len/ende hy guyck wederom hem tegen/ende
sijn meester/ende het hem/ende synde: De iongen
en is niet opgheweckt.
Ende doe Elisa int huys quam/ siet/ doe 32
lach de iongen doot op zijn bedde.
Ende hy ghinck deerin/ eñ sloot de deure 33
toe/ voor hen beyden/ende badt tot den Heere.
Ende clam op/ ende legde hem op het 34
kint/ ende legde zijnen mondt op des kints
mont/ende zijne ooghen op zijne ooghen/ende
zijne handen op zijne handen: ende breydde
sich also uyt hem/ dat des kints lijf warm
wierdt.
Hy stondt dan weder op/eñ ginc int huys 35
eenmael herwaerts ende derwaerts/eñ clam
op/ende breydde hem wier hem: doe it sinuys
gaepte zeven mael: daerna de de ioncx
sijne oogen op.
Elisa sy riep Gehasi/ende synde: Roept 36
de Sunamitische: eñ doe hy haer riep/ quam
sy tot hem in. Hy synde: Hier daer/ neemt
uwen soon.

37 Doe quam sy/ eñ viel te zijnen voeten/ende
badt aen ter aerden: ende nam haren sone/en-
de ginck wt.
38 Doe nu Elisa weder tot Gilgal quā/ weert Eenē dieren
het dieren tijt in dien lande: ende de sinderen tijt te Elisa
der Prophetē woonden voor hem: ende hy tyden.
synde tot zynen iongen: Setter toe eenen groo-
ten pot/ ende cocht een moes voor de kinde-
ren der Prophetē.
39 Doe ginc daer een op het velt dat hy eenpt
lase/ende vandt wilde cruchten/ende las daer
van Colochinten zijn clect vol/ ende doe hy
quam/sneedt hyse in dē pot totte moese/ want
sy en kendense niet.
40 Ende doe sy het opgauen voor de man-
nen te eten/eñ sy banden moese aten/schreyds
den sy/ende synden: O man Godts/ de doot
is inden pot: want sy en condens niet eten.
41 Hy daeruptegen synde: k Brenght meel 2 Reg. 13.22
hier: ende hy dede het in den pot/ende synde:
Gheeft het den volcke op/ dat sy eten: doe en
was daer niet quaets meer in den pot.
42 Daer quam dan een man van Baal Sali-
sa/ende brachte den man Gods eerstelinghen
broodt/namelijck/ twintich gerstē broodē/
ende menlu cooru in zynen l sleede. Hy synde l Ain. hulsten/
dan: Gheeft den volcke/ dat sy eten. ma sommige
43 Zijn dienaer synde: m Wat sal ick hondert wrleggen/ ho
mannen daer hau gheuen? Hy synde: Gheeft ren oft garus.
het den volcke/ dat sy eten: Want soo sprecht m Joan. 6.9
de Heere: Men sal eten/ ende daer sal ouer-
blijuen.
44 Ende hy legde het hen voor/ dat sy aten:
ende daer bleef noch wat ouer/na den woorde
des Heeren.

Het 5. Capittel.

1. Naeman van Syrien comt door aenspre-
nen eener Hebreeuscher deerne/ ende met Comme-
delie tusschen tot den Coninck Israels/ 8. wort
door Elisa van zyner melaetscheydt ghercynicht/
15. eñ verlaetet met waerachtigen gelooue alleer-
laetschen godtsdienst. 20. Gehasi ergherlicke gies-
chept/wort met Naemās melaetscheydt gestraft.

1 Naeman de hooftman des Coninc-
re Syrien / was een treflick man voor
zynen heere/ ende groot aenghesien:
want door hem gaf de Heere heyl in Syrien/
ende hy was een ghewelddich man / ende mi-
laetsch.
2 De af krijchsliedē uyt Syrien waren hier af Ain. rotbens
wt ghevaren / ende hadden een cleyn deerne den
weech gevoert wt den lande Israels/die was
inden dienst des wijfs Naemans/
3 Die synde tot haerder vrouwen: Och dat
mijn heere by den Prophect te Samaria wa-
re/ die sonde hem van zyner melaetscheydt los-
maken.
4 Doe ginc hy in tot zynen heere/ ende seyde
het hem ende synde: Soo ende so heeft de deer-
ne wt den lande Israels gheseyden.
5 De Coninck te Syrien synde: Soo treckt
henen/ick wil den Coninc Israels eenen brief
schrijuen. Ende hy toch henen/ende nam met
hem thien centener silvers/ende ses duysendt
gulden/ende thien b hyerekleederen. b Hebr. wissel
6 Ende brachte den brief den Coninck Isra- cleedren / dat
els/die inhilde also: Wanneer desen brief tot is/ dieme alles
v comt/so weet/ick hebbe mijnē knecht Nae- ree eeren/ ende
man tot v gesonden/dat ghy hem van zynder- met openbare
melaetscheydt los maket. dpoerh/ende in
7 Ende doe de Coninck Israels den brief den huyse vers
las/ anden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

lag/ scheurde hy zijne cleederen / ende spzack:
c Deut.32.39 1.Sam.2.6 Sap.16.13 c Ben ick dan Godt/ dat ick doden ende leuendich maken comme / dat hy tot mp schicket / dat ick den man van zijner melaerscheyt los make? Mercket ende siet/ hoe soecht hy oorsake tot mp.

8 Doe dat Elisa de man Godts hoozde/ dat de Coninck Israels zijne cleederen verscheurt hadde/ sant hy tot hem/ ende liet hem seggen: Waerom hebt ghy uwe cleederen verscheurt: Laet hem tot mp comen/ dat hy verneme dat daer een Prophect in Israel is.

9 Alsoo quam Naeman met peerden ende waghenen / ende hiel vooz der deure aen den huyse Elisa.

Elisa maect Naeman reyn van zijner melaerscheyt.

10 Doe sandt Elisa eenen bode tot hem/ ende liet hem seggen: Gaet heenen/ende wascht v seuenmael in der Jordane/ so sal v uwe vleesch weder gheheelen/ ende reyn worden.

11 Doe werdt Naeman toornich/ ende tooch wech/ ende spzack: Ick meynde/ hy soude tot mp uytcomen/ende herwaerts gaen/ende den name des Heeren zijns Godts aenroepen/ en met zijner hant oner de stede strijcken/ende de melaetscheyt also verdzijuen.

12 Zijn niet de wateren Amana ende Pharphar te Damasco beter dan alle wateren in Israel / dat ick my daer wiesschc/ ende reyn worde? ende keerde hem / ende tooch wech met tooznc.

13 Doe maeckten hen zijne knechten tot hem/ ende spzaken met hem/ende seyden: Lieue vader/ wanneer v de Prophect wat groots hadde gheheeten / sonder ghy dat niet doen? hoe veel meer/ so hy tot v seyt: Wascht v/ so wort ghy reyn?

Luce 4.27

14 d Doe clam hy af/ende wiesch hem seuenmael in de Jordane/ als de man Gods geseyt hadde: ende zijn vleesch wert hem weder gheheelen/ghelijck als een vleesch eens tonghen ionghelincx/ende wert reyn.

15 Eñ hy keerde wederom tot dē man Gods/ met zijnen gantschen heyze: ende doe hy in quam/tradt hy vooz hem/ende spzac: Siet/ick weet het/ dat daer gheen Godt en is in allen landen/sonder alleen in Israel: soo neemt nu den seghen van uwen knecht.

Elisa wacht alle gauē en vergeschenckē Naemans. 2 1.Reg.13.8 Dan.5.17

16 Hy spzack daerentegen: e So waerachtich als de Heere leeft/ vooz dien ick stae / ick en neems niet: ende hy noodichde hem dat hy het name/doch hy en woude niet.

17 Doe spzack Naeman: Mochte dan uwen knecht niet gheghenen worden eenen last deser aerden / soo veel als twee muylen draghen? want v knecht en wil niet meer andere goden offeren/ ende brantoffer doen/ sonder den Heere:

18 Dat de Heere uwen knecht daer in woude ghenadich zijn/ soo ick aenbidde inden huyse Rimmon / wanneer mijn heere in het huys Rimmon gaet/ aldaer aen te bidden/ende hy hem aen mijn f hant leuet.

f Dit is op Heytersch gesproken / geljc als wy Duytschen segghen: hy is mp tot hāt/ hy is hy mp/doet ende richtet wat ic hem bevele / ende ick verlate my op hem.

19 Hy spzac tot hem: Treet heenen met vreden: ende als hy een veldt weechs van hem wech ghetoghen was op den lande/

20 Ghedachte Gehasi den jongen Elisa/ des mans Godts: Siet/ mijn heere heeft desen Syziers Naeman verschoont / dat hy niets van hem ghenomen en heeft/ dat hy gebzacht heeft: Soo waerachtich als de Heere leeft/ ick wil hem naloopē/ ende wat van hem nemen.

21 Also iaechde Gehasi den Naeman na: Eñ doe Naeman sach dat hy hem na liep/ clam hy van den waghen hem tegen/ende spzack: Gaet het recht toe?

22 Hy spzack: Ja/ Doch mijn heere heeft my hier gheſonden/ende laet v segghen: Siet/ als nu zijn twee ionghers van den kinderen der Prophcten tot my gecomen/ van dē gebergte te Ephzaim; Gheeft hen een centener silvers/ ende twee vercleederen.

23 Naeman spzack: Lieue/ neemt twee centeners/ ende hy noodichde hem/ eñ bandt twee centener silvers in twee buydels / ende twee vercleederen/ ende dede het zijnen twee ionghers/die dzoeghent vooz hem heuen.

24 Ende doe hy quam tot g Gophel/ nam hy het van haren handen/ende leyde het bezyden uit huys/ende liet de mannen gaen.

25 Ende doe sy wech waren/tradt hy vooz zijnen heere: Ende Elisa spzack tot hem: Van waer Gehasi? Hy spzac: D knecht en is noch hier noch daer ghegaen.

26 Hy spzack daerentegen tot hem: h Wandt v delde niet mijn herte / doe de man omkeerde van zijnen wagen/ v tegen? Was dat de tijt silver ende cleederen te nemen / olyegaerden/ wijnberghen/schapen/runderen/knechten en de maechden?

27 Nv/ de melaetscheyt Naemans sal v aenhanghen/ende uwen zade eewichlick: i Doe ghinck hy van hem wt/melaetsch als sneeu.

Dat vj. Capittel.

1. Elisa maeckt het yser swemmende. 8. De Coninck wt Syrien/dient lagen hy ontdeckt wil hem bangen/ 15. ende hy wort van Godt verblaerlick verlost. 18. Bzengt zijne vyanden met blintheyt gheslagen tot Samaria/ 21. weert des Coninchs handen van hem af/ 23. ende verschaffet hem met aller weldaet/ ock hyren wederkeer na huys. 24. Samaria wort van den Syriers belept/ 25. met hongher op het hefftichste beladen. 30. De Coninck wil Elisa den cop afhouwen.

1 DE kinderen der Prophcten spzaken tot Elisa: Siet/de ruymte daer wy voor v woonen is ons te enghe.

2 Laet ons aen de Jordane gaen/ende eenen yegelicken aldaer houten halen / dat wy ons aldaer een stede bouwē daer wy woonen. Hy spzack: Gaet heenen.

3 Ende daer spzac een: Lieue/gaet met uwen knechten. Hy spzack: Ick wil mede gaen.

4 Ende hy ghinck met hen: Ende doe sy aen de Jordane quamen/hieuwen sy hout af.

5 Ende doe daer een eenen boom belde / viel het yser int water: Ende hy schreydde / ende spzack: O wee/mijn heere/ daertoe is het gheleent.

6 Doch de man Gods spzack: Waer isset hy gevallen? Eñ doe hy hem de stede wees/ hieu hy een hout af / ende stiet aldaer henen: Doe s wemde het yser.

7 Ende hy spzack: Neemt het op. Doe reckte hy zijn hant wt/ende nam het op.

8 Ende de Coninck wt Syrien woerde crijch teghen Israel/ende beraetslaechde hem met zijnen knechten/ende spzack: Wy willen ons legheren/ daer ende daer.

9 Doch de man Gods spzack totten Coninc Israels/ende liet hem seggen: Hoedt v/dat ghy aen die plaetse niet en trecket/ want de Syziers rusten aldaer.

Dese

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dan sandt dan de Coninck Israels henen 10
aen die plaetse/ die hem de man Gods seyde/
ende sprack: d Helpt my: myn Heere Coninck.
ende dat niet eenmael oft tweemael alleen. 27 Hy sprack: Helpt d de Heere niet / waer af
sal ick d helpen: d banden doschbloet/ of van
der wynpersse?
Doe weert het herte des Coninex te Syrien 11 28 Ende de Coninck sprack tot haer: What is d?
ende riep sijne knechten/ Hy sprac: Dit wijf sprac tot my: Geeft uwen
seggende: Wie is vanden mijnen totten Coninc sone hiere / dat wy hem heden eten/ morgen
Israels gheloden? willen wy mijnen sone eten.
Doe sprack sijner knechten een: Niet also 12 29 So hebben wy mijn sone gecot / ende ge-
mijn Heere Coninc / maer Eliza de Prophect eten: ende ick sprack tot haer den anden
in Israel sept het altemael den Coninc Isra- dage: Geeft uwen sone hier/ ende laet ons
els/ wat ghy under cammer syreert/ daer uwen eten: doch sy heeft haren sone verstecken.
legher is. 30 Doe de Coninck de woorden des wijfs
Hy sprack: So gaet henen/ ende siet waer 13 hoorde/ verscheurde hy sijne cleederen/ inden
hy is/ dat ick henen sende/ ende late hem ha- als hy henen ghinck op de muren: doe sach
len: ende sy seyden hem aen / ende spraken: alle het volck / dat hy een sack onder aent li-
Siet hy is te Dothan. chaem aen hadde.
Doe sandt hy henen peerden ende wage- 14 31 Ende hy sprack: e Godt doe my dit ende dat/
nen/ende een groote macht: ende doe sy daer so het hooft Elisa des soons Saphat/ heden op
by waren henen quams/ ongaunen sy de stadt. hem staen sal.
Ende de dienaer des mans Gods stondt 15 32 Elisa nu sat in sijn huys/ ende de Outsten
vroech op/ dat hy henen opmaekede ende vto- saten by hem: ende f hy sandt eenen man voor
gaech: ende siet / doe lach een macht om de stadt hem henen: doch eer de bode tot hem quam/
met peerden ende wagenen: doe sprack sprack hy totten Outsten: Hebt ghy ghesien/
sijnen toughen tot hem: O wee / mijn heere/ hoe dat by gdit moordtsuut heeft hier gesonde/
wat sullen wy nu doen? dat hy mijn hooft afhouwe? Siet toe / wan-
Hy sprac: b Vreest u niet/want dier is meer 16 neer de bode comt / dat ghy de deure toe-
dan by ons sijn/dan dier/die by hen sijn. stuyt / ende stoot hem met der deure weer:
Ende Elisa badt/ende sprac: Heere/ opent 17 siet / het ruyschen der voeten sijns heeren
hem de oogen/dat hy sie: doe opende de Heere volcht hem na.
den tongen sijne oogen/dat hy sach: ende siet/ 33 Doe hy noch alsoo met hen sprack/siet/doe
de was den berch vol vyeriger peerden en quam de bode tot hem af / ende sprack: Siet/
de wagenen/ om Elisa henen. h sulck quaet comt vanden Heere: Wat sal
Ende doe sy tot hem af quamen / badt Eli- 18 ick meer banden Heere verwachten?
sa/ende sprac: Heere/ slaet dit volck met blint- Dat vij. Capittel.
heyt/ ende hy sloechse met blintheyt/ nae den 1. Elisa vercondicht den Samaritaren verlos-
woorde Elisa. singhe ende overvloet. 3. Vier melaetschen die
Ende Elisa sprack tot hen: Dit en is den 19 haer leven wagen/ 5. bemindent ende verkryghent/
weech met/ noch de stadt: volghet my na/ick 9. brengent in de stadt/ 12. ende bloft ongelo-
will u leyden tot den man / dien ghy soeckt: ofit / tot dat hem de waerheydt aen alle zyden
ende leyddese na Samaria. voorgeset. 17. Een ongeloovich ridder comt om/
Ende doe sy tot Samaria quamen/ sprack 20 na den woorde des Heeren.
Elisa: Heere / opent dese de ooghen: dat sy I Ende Elisa sprack: Hoort des Heeren Elisa ver-
connen de Heere opende hen de ooghen/dat sy woort: so spreeckt de Heere: a Morgen kondt
saghen / ende siet / doe waren sy midden in om dese tijt sal een schepel b † smel- der Samari-
Samaria. meels cenen sikel ghelden / ende twee schepel ters verlos-
Ende de Coninck Israels / doe hyse sach/ 21 gersten cenen sikel / onder de poorte te Sa- singhe en o-
sprack hy tot Elisa: c Myn vader / sal ickse maria. uervloet.
slaen? 2 Doe antwoordde en ridder/ op welckers a 2. Reg. 7. 16
Hy sprac: Ghy en sultse niet slaen: die ghy 22 hant hem de Coninck lende/ den man Gods/ b1 And. meel-
met uwen swaerde ende boghe vanghet / die ende sprack: Ende wanneer de Heere hen- bloeme.
daer set hen broodt ende water voor / dat sy steren inden hemel maecte/hoe conde sulcx ghe-
eten ende drincken / ende laetse tot haren hee- schieden? Hy sprack: Siet daer / met uwen
re trecken. oogen sult ghy het sien/en daer met van eten.
Doe weert een groote maeltijt bereydet: en 23 3 Ende daer waren vier melaetsche man-
de doe sy gegeten ende ghedroncken hadden/ nen by c † der deure voor der poorten: ende c † And. den in
liet hyse gaen/ dat sy tot haren heere toghen: een sprac totten anderen: What willen wy hier gauck.
aen dese tijt en quamen de kryghslieden der blijven/tot dat wy sterven?
Syriers niet meer in Israel. 4 Wanneer wy alreede dochten in de stadt te
Van desen begaf het hem / dat Benhadad 24 comen/ so is daer dieren tijt in der stadt/ende
de Coninck te Syrien/alle sijn heyr vergader- moeten daer doch sterven: Blijven wy daer-
de/ende toech op/ende belegde Samaria. enteghen hier/ so moeten wy ock sterven: so
Ende daer was eenen grooten dieren tijt 25 laet ons nu henen gaen/ eft dat den heyre der
in Samaria: sy belegden sy soo langhe/ Syriers vallen: laten sy ons leven / so leven
dat eenen ezels cop tachtentich silverlin- wy: dooden sy ons/ so zijn wy doot.
gen/ende een vierendeel kab duyfmest/ 5 Ende maecten hen vroech op/ dat sy ten Godt bes-
vijf silverlinghen galt. heyre der Syriers quamen: ende doe sy voor schrickt ende
Ende doe de Coninck Israels op de muren 26 aen de plaetse des legers quamen/ siet/ doe en verjaecht de
liep/ende vrouwe / riep hem een wijf aen / ende was daer niemant. Syriers.
6 Want de Heere hadde de Syriers laten 2. Mac. 5. 2.
hooren een gelupt van peerden/wagenen/ en- Esaie 23. 4.
de groote heyrtacht / dat sy onder malcan-
T deren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

deren sprakē: Siet/de Coninck Israels heeft tegen ons gehuert de Coningen der Hethiten/ ende de Coningen der Egyptiers/ dat sy ouer ons comen sullen.

Ende maeckten hen op / ende vloden alst noch duyster was / ende lieten hare hutten/ peerden ende ezels inden leger als het stont/ ende vloden met haren leuen daer van.

Als nu de melaetsche aen de plaetse des leghers quamen/ginghen sy in der hutten eene/ aten ende dronckē/ende namen siluer/gout/ ende cleederen/ ende ginghen henen ende verberchdent: ende quāmen weder/ ende gingen in een ander hutte/ende namen daer wt/ ende ghinghen henen ende verberchdent.

Doch een sprack totten anderen: Laet ons also niet doē/ dese dach is een dach eener goeder bootschap: so wy dat verswyggen/ en bey den tot dat het licht mogghen wort so sal onse mis daet gheuonden worden: soo laet ons nu henen gaen/ dat wy henen comen/ en seggent den huyse des Conincx aen.

Ende doe sy henen quamen/riepen sy voor der poorte der stadt/ ende seydent hen aen/ende sprakē: Wy syn totten leger der Syriers gecomen· ende siet/daer en is niemant meer/ noch geens menschen stemme/ maer peerden ende ezels aenghebonden/ ende de hutten als sy staen.

Doe riepmen de poortwachters / dat sy het daer binnen aenseyden inden huyse des Conincx.

Ende de Coninck stont op inder nacht/ende sprack tot synen knechten: Laet v segghen/ hoe de Syriers met ons omgaen: sy weten dat wy honger lyden / ende syn tot den legher gegaen/ dat sy hen inden velde versteken/ ende dencken: Wanneer sy wt der stadt gaen/ so willen wyse leuendich grijpen / ende in de stadt comen.

Doe antwoorde synen knechten een / ende sprack: Men neme de vijf ouergebleuen peerden/die noch hier binnen syn ouergebleuen/ (siet / die syn hier binnen ouergebleuen van allen dcelhept in Israel / die alle te niete gheworden is/) die laet ons henen senden / ende voessen.

Doe namen sy twee wagenē met peerden/ ende de Coninck sandese den leger der Syriers na/ende sprack. Treet henen/ende siet toe.

Ende doe sy hen na togen tot aen de Jordane/ siet/ doe lach den wech vol cleederen ende gherechtschap/dat de Syriers van hen gheworpen hadden / doe sy hen haesteden. Ende doe de boden weder quamen/ende seydent dē Coninck aen/

Ghinck het volck wt / ende beroofde den leger der Syriers: ende een schepel semelmeels galdt eenē sikel/ ende twee schepel gersten/ ock eenen sikel / d nae den woorde des Heeren.

d 2. Reg. 7. 1

De engelsmoghe ridder ranst pen.

Ende de Coninck bestelde den ridder / op des hant hy hem leende/onder de poorte: ende het volck vertradt hem in der poorte dat hy sterf/ als de man Gods gesproken hadde/doe de Coninck tot hem af quam.

Ende het geschiedde gelyck de man Gods den Coninck seyde/doe hy sprack: Morgheu om dese tyt sullen twee schepel gersten eenen sikel geldē/ende een schepel semelmeels eenen sikel/ onder de poorte te Samaria/

19 Ende de ridder den man Gods antwoorde/ende sprack: Siet/ wanneer de Heere venstren aen den hemel maecte/ soe conde sulcx gheschieden? Hy daerenteghen sprack: Siet/ met uwen ooghen sult ghy het sien/ende daer niet van eten.

20 Ende het ghinck hem een alsō/ want het volck vertradt hem in de poorte dat hy sterf.

Dat vij. Capittel

1. Elisa heer zijn weerdinne in een ander lande vercken/ recommendeert dieren hallen/ 3. die comt weder/ 5. ende voept den Coninck aen om haer huys ende acker. 7. Hasael van Benhadad den Conine te Syrien/tot Elisa wtgesonde/ 11. hoort wat hy voor quaet doen sal den kinderen Israels. 16. Jozam Coninck Juda wandele den wyse Achab na. 20. Edom ende Libna vallen van hem af. 24. Ahasia/quaet kiecken quaet op/ wort Coninck in zijn stede.

1 Elisa sprack met den wijue / a welckers sone hy hadde leuendich gemaeckt/ende sprack: Maeckt v op / ende gaet henen met uwen huyse/ende woest een vremdelinck daer ghy coint: want de Heere sal eenen tijdt roepen/die sal int landt comen seuen iaer lanck.

2 Het wijf maeckte haer op/ende dede als de man Gods seyde/ ende toech henē met haren huyse/ende was een vremdelinck in der Philisteen landt seuen iaer.

3 Doe nu de seuen iaer om waren/ quam het wijf weder wt der Philisteen lande: ende sy ginck wt den Coninck aen te roepen/om haer huys ende acker.

4 De Coninck dan sprack tot Gehasi / den ionghen des mans Godts/ende seyde: Vertelt my alle groote daden die Elisa ghedaen heeft.

5 Ende in dien als hy den Coninck vertelde/ hoe hy hadde eenen dooden leuendich gemaeckt/siet/doe quam euen het wijf daertoe/ welckers sone hy hadde leuendich gemaeckt/ ende riep den Coninck aen/ om haer huys ende acker: Doe sprac Gehasi: Myn heer Coninc/ Dit is het wijf/ende dit is haer sone/ den Elisa heeft leuendich ghemaeckt.

6 Ende de Coninc vraechde den wijue: ende sy vertelde het hem: doe gaf haer de Coninck eenen camerlinck/ende sprack: Doet haer weder alles dat hare is/ daertoe alle inconicinghe des ackers/sindt dier tijt dat sy het landt verlaten heeft/tot nu toe.

7 b Ende Elisa quam tot Damasco: doe lach Benhadad de Coninc te Syrien kranck: ende men seyde het hem aen/ende sprack: De man Gods is hier gecomen.

8 Doe sprac de Coninck tot Hasael: e Neemt geschencken met v/ende gaet den man Gods teghen/ ende vraecht den Heere door hem/ende segt: Oft ick van deser kranckheydt mach gheneesen.

9 Hasael ginck hem tegen/ en nam geschencken met hem/ ende allerley goede te Damasco/ deertich kemelen last: ende doe hy henen quam/ tradt hy voor hem/ende sprac: Uw sone Benhadad de Coninc te Syrien/ heeft my tot v gesonden/ ende laet v seggen: Can ick oock van dese kranckheyt gheneesen?

10 Elisa sprack tot hem: Gaet henen/ en segt tot hem: Ghy sult gheneesen: Doch de Heere heeft my oock gedaen/ dat hy den doot sterue sal.

Ende

Ende de man Gods sach ernstlijcken/ende vielde hem bedroefs/ende weende.
Doe spraeck Hasael: Waerom weent mijn heere? Hy spraeck: d Ick weet het/wat quaet gy den kinderen Israels doen sult: gy sult hare vaste steden met vyere verbranden/ende hare jonghe manschap met den swaerde verwagen/ende hare jonge kinderen dooden/ende haer swanghere wijven in stucken houwen.
Hasael spraec: Wat is d knecht de hont/dat dese groot dinck doen sonde? Eliſa spraec: e De Heere heeft mij ondt gheadeert/dat gy Coninck te Syrien zijn sult.
Ende hy ginck weeck van Eliſa/ende quam tot synen heere/die spraeck tot hem: Wat seydt Eliſa? Hy spraeck: Hy seyde mij: Ghy sult ghenesen.
Des anderen daechs nam hy de f laerd/ende stackse in water/ende breyddese over sijnen heere/die sterf hy/ende Hasael wordt Coninck in zijn stede.
Inden vijfden jare Joram des soons Achab des Conincx h Israels/wordt Joram de sone Josaphat Coninck in Juda.
Twee ende dertich jaer was hy oudt/doe hy Coninck wordt/ende regeerde acht jaer te Jerusalem:
Ende wandelde op den wege der Coninghen Israels/gelijck als het huys Achab dede: want Achabs dochter was zijn wijf/ende hy dede dat den Heere qualick behiel.
Doch de Heere en wonde Juda niet vanden/om zijns knechts Dauids wille/als hem gheseyden hadde/hem te gheven een lichte onder zijnen kinderen altoos.
In Te zijnen tijt vielde de Edomiters af van Juda/ende maeckten eenen Coninck over hen:
Waer Joram was door Zair ghetogen/ende alle wagenen met hem/ende hadde hem des nachts opgemaeckt/ende de Edomiters omsetten die rontom hem waren: daerom de ghenen over de wagenen/ende het volck vluchtede in zijne hutten.
Waerom vielen de Edomiters af dat Juda tot op desen dach: oock viel te dier selver tijt Libna af.
Wat nu meer van Joram te segghen is/ende alles wat hy ghedaen heeft/siet/dat is ghescreven in der Chronica der Coninghen Juda.
Ende Joram ontsliep met zijne vaderen/ende ward begraven met zijnen vaderen inder stat Dauids/ende Ahasia zijn sone wordt Coninck in zijn stede.
Inden twaelfsten jare Joram des soons Achabs des Coninx Israels/ward Ahasia de sone Joram Coninck in Juda.
Twee ende twintich jaer was Ahasia out doe hy Coninck ward/ende regeerde een jaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Athalia een dochter Amri des Coninx Israels.
Ende wandelde op den wech des huys Achabs/ende dede dat den Heere qualick behiel/gelijck als het huys Achabs: want hy was schoonsone inden huyse Achabs.
Ende hy toech met Joram den sone Achab tenen krych teghen Hasael den Coninck te Syrien/in Ramoth in Gilead: doch de Syriaensche coninghen Joram.
Ende keerde Joram de Coninc wederom/om sich te laten heelen in Jesreel/vanden slaghen die hem de Syriers gheslagen hadden te Rama/doe hy met Hasael den Coninck Syrien strijdde: ende Ahasia de sone Joram de Coninck Juda/quam af te sellen Joram de sone Achab te Jesreel/want hy lach kranck.

Dat ix. Capittel.

1. Jehu tot een Coninck ghesalft doer Israel/ 15. overdaet ommerlinx heyde Coningen/Joram ende Ahasia/ 24. 27. ende berstaerte. 30. Jebel wert ghedoot/ 35. ende handen ghegeten.

1 Ende dat de Prophet/riep der Prophetē kinderen een/ende spraeck tot hem: a Gordt uwe lenden/ende neemt dese olyckruycke met u/ende gaet heenen na Ramoth in Gilead. a 1.reg.19.16 2.reg.4.29
2 Ende wanneer ghy daer heenen comt/ sult ghy aldaer sien Jehu den sone Josaphat/des soons Namsi: ende gaet in/ende heet hem opstaen onder zijnen broederen/ende brenght hem in de binnenste camer.
3 Ende neemt de olyckruycke/ende giet hem op zijn hooft/ende spreeckt: So seyt de Heere: Ick hebbe u tot een Coninck over Israel gesalft: ende sult de deure op doen ende wech vlieden/ende het niet verbeyden.
4 Ende de jongelinc des Prophēten/de jonghe ginck heenen na Ramoth in Gilead.
5 Ende doe hy daer in quam/siet/daer saten de hooftlieden des heyrs: ende hy spraec: Ick hebbe u Hoofman wat te seggheu. Jehu spraeck: Welcker onder ons allen? hy spraeck: O Hoofman.
6 Doe stont hy op/ende ginc in: hy dan goot de olye op zijn hooft/ende spraeck tot hem: So seydt de Heere de God Israels: Ick hebbe u tot een Coninck ghesalft over des Heeren volck Israel.
7 b Ende ghy sult het huys Achabs uws heeren slaen/ dat ick het bloet der Prophēten mijner knechten/ende het bloet aller knechten des Heeren wreke/ c van der hant Jebels/
8 d Dat dat gantsche huys Achabs omcome: ende ic wil van Achab wtroeyen/ dien die aen de wandt pisset/ ende den beslotē ende verlaten in Israel.
9 Ende will het huys Achabs maken e als het huys Jerobeams des soons f Nebat/ende als het huys Baesa des soons Ahia.
10 g Ende de hondē sullen Jebel eten op den acker te Jesreel/ende niemant en salse begraven: ende hy dede de deure op ende vluchtede weech.
11 Ende doe Jehu wtginck tot den knechten zijns heeren/spraemen tot hem: Staet het wel toe? Waerom is dese rasende mensche tot u gecomen? Hy spraeck tot hen: Ghy kent doch den man wel/ende wat hy sept.
12 Hy spraken: Dat en is niet waer: doch seghet ons aen. Hy spraeck: Do ende so heeft hy met my ghesproken/ende gesept: So spreeckt de Heere: Ick hebbe u tot een Coninck over Israel ghesalft.
13 Doe haestedē sy hen/ h ende een yegelick nam zijn cleedt ende leyde het onder hem/ op de i t hooghe trappen: ende bliesen met der basuynen/ende spraken: Jehu is Coninck ghewoorden.
14 Also maeckte Jehu de sone Josaphat/ des soons Namsi/cē verbont tegen Joram k Joram dan lach voor Ramoth in Gilead met

Jehu werde tot een Coninck gesalft over Israel.

b 1.reg.21.21
c 1.reg.18.4. d 1.reg.21.21 e 2.reg.14.10 ende 15.29
f 1.reg.16.3.
g 1.reg.21.23
Prophēten/ rasende ende quinnighe menschen by den godlooscen.
h Mat.21.7
i Dat sal den Guerichheyders stoel ghewest zijn/ hooch ter heuen inder stadt/ende wit blinckende als beenē: hier sulle sy Jehu opgeseeten hebbē: ende dewijle sy hem met Coninclicken ghesmucke oft tapyten so haestelick niet en hebben connen eeren/ hebben sy hem onder haest sulcker pracht hare cleedere ouergheleyt.
† And. by den Edomē wasen,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

den gantschen Israel / tegen Hasael den Co-
ninck in Syrien.

Ende Joram de Coninck was weder ge- 15
comē/dat hy hem heelen liete te Jesreel/ van
de slaghen die hem de Syriers geslagen had-
den/doe hy krijchde met Hasael den Coninck
t Syrien:ende Jehu spraeck: t Isset uwe ge- t Ind. So het
moet / soo en sal niemandt ontcomen wt der v believt/
stadt/dat hy henen ga/ende het vercondige te
Jesreel.

Ende hy liet hem voeren / ende tooch nae 16
Jesreel/want Joram lach aldaer: so was A-
hasia de Coninck Juda afghetogen Joram
te sien.

De wachter nu/ die op dē toren te Jesreel 17
stont/sach den hoop Jehu comen/ende spra-
ck: Ick sie eenen hoop volck: doe spraeck Joram:
Neemt eenen ruyter/ ende sendt hem teghen/
ende spreeckt: Isset vrede?

Ende de ruyter reedt henen hem tegen/en- 18
de spraeck: So seydt de Coninck: Isset vrede?
Jehu spra: Wat gaet v de vrede aen?wendt
v achter my. De wachter vercondichde het/
ende spraeck:De bode is tot hen gecomen/ en-
de en comt niet weder.

Doe sandt hy eenen anderē ruyter henen: 19
doe die tot hem quam/spraeck hy: So spreeckt
de Coninck: Isset vrede? Jehu spraeck: Wat
gaet v den vrede aen?wendet v achter my.

Dat vercondichde de wachter/ ende spra: 20
Hy is tot hen gecomē/ende en comt niet we-
der:ende het is een dryjuen/als het dryuen Je-
hu/ des soons Nimsi: want hy dryft/ als of
hy onsinnich ware.

Doe spraeck Joram:Spant aen: ende men 21
spande aen voor zijnen wagen : ende sy togen
wt/ Joram de Coninck Israels/ende Ahasia
de Coninc Juda/ een yegelijck op zijnen wa-
gen/dat sy Jehu tegen quamen: ende sy qua-
men aen hem op den acker Naboth des Jes-
reeliten.

Ende doe Joram Jehu sach/spra hy: Je- 22
hu/isset vrede? Hy spraeck daerenteghen: Wat
vrede? Wyer moeder Jsebels hoererije ende
toouerije wert altoos grooter.

Doe keerde Joram zijn hant / ende vluch- 23
tede/ ende spraeck tot Ahasia: Het is verrade-
rije Ahasia.

Joram wert doorschoten van Jehu. Ende Jehu vattede den boge/ ende schoot 24
Joram tusschen den armen in/ dat den pyl
door zijn herte henen voer/ ende viel in zijnen
wagen.

Ende hy spraeck totten ridder Bidekar: 25
Neemt ende werpt hem op dat stuck ackers
Naboths des Jesreeliten:Want ick gedencke
des dat ghy ende ick/ op eenen wagen zijnen
vader na voeren/dat de Heere sulcke last over
hem hief.

Wat gheldt het/spraeck de Heere: Ick wil 26
v het bloet Naboths ende zijner kinderen/dat
ick gisteren sach/vergelden op desen acker: so
m 1.Re.21.19 neemt nu/ende werpt hem op den acker/m na
den woorde des Heeren.

Ahasia wert gequaest/ende sterft. n 2.par.22.6 n Doe dat Ahasia de Coninck Juda sach/ 27
vluchtede hy des weechs henen na den huyse
des hofs : ende Jehu iaechde hem na/ en̄ liet
hem ooc slaen op den wagen na Gur/die by
Jeblaam leyt: en̄ hy vluchtede nae Megid-
da/ende sterf aldaer.

Ende zijne knechten lieten hem voeren na 28
Jerusalem/ende begroeuen hem in zijn graf/
met zijnen vaderen/ inder stadt Davids.

Ahasia regeerde over Juda/ inden elfden 29
iare Joram des soons Ahab.

Ende doe Jehu te Jesreel quam/ende Je- 30
bel dat vernam/blanckettede sy haer aenghe-
sichte/ ende verzierde haer hooft / ende keeck
ter vensteren wt.

En doe Jehu onder de poorte quam/spraeck 31
sy: Isset Simri wel gegaen/o die zijnen heere
verwoychde?

Ende hy hief zijn aenghesicht op nae der 32
vensteren/ende spraeck : Wie is hier by my?
Doe keerden hen twee of drye camerlinghen
tot hem.

Hy spraeck : Stootse van bouen af: ende sy 33
stietense af/dat de wandt ende de peerde met ghe
haren bloede besprengt werden/ende sy wert Jeh
vertreden.

Ende doe hy in quam/ende ghegeten ende 34
gedroncken hadde/spraeck hy:Siet doch na de
vervloecte/ende begraeftse/p want sy is eens p 1.reg.
Coninc dochter.

Doe sy nu henen ghinghen haer te begra- 35
uen/en vonden sy niets van haer/ dan alleen
de herssenpanne/ ende voeten/ende hare blac
ke handen/

Ende quamen weder/ en̄ seydent hem aen. Jsebel
Hy dan spraeck: Het is q dat de Heere gesproc
ken heeft door zijnē knecht Eliam den Thisbi- van
biter/ende gesept:Op den acker Jesreels/ sul- 1.reg.
len de honden der Jsebels vleesch eten.

Alsoo werdt het aes Jsebels / als dreck op 37
den velde / inden acker Jesreels/ dat men niet
segghen en conde: Dat is Jsebel.

Het .x. Capittel.

1. Het gantsche geslachte Ahabs/ 18. met den
Baals dienst/wert wtgeroepē/ 12. twee en veer-
tich broeders Ahasia verwoycht/ 15. ende Jona-
dab opghenomen / dat hy den huer Jehu sagha.
30. Jehu verkrijcht het rijcke Jsraels/tot in het
vierde slot. 32. Jsrael wert van Hasael swaerlijc
hen ghesla ghen. 35. Joahas comt in Jehu stede.

1 Ahab nu hadde tseventich sonen te Sa-
maria : ende Jehu schreef brieuen / ende
sandtse nae Samaria tot den Oversten van
der stadt Jesreels/tot den Outsten en̄ Voor-
munderen Ahabs/die luydden also:

2 Wanneer desen brief tot u lieden comt/ghy na
die wis heeren sonen/wagenen/peerden/ vaste de
steden/ende rustinghe by u lieden hebt/

3 So siet toe/welcker de beste ende geschiefste
zy onder den sonen wes heers/ ende setter hem
op zijns vaders stoel / ende strijdt voor wus
heeren huys.

4 Doch sy vreesden hen gantsch seer/en̄ spra-
ken : Siet/twee Coninghen en zijn niet voor
hem bestaen/hoe willen wy dan bestaen?

5 End die over het huys ende over de stadt
waren/ ende de Outsten en̄ Voormunders/
sonden henen tot Jehu / ende lieten hem segg-
gen: Wy zijn uwe knechten: wy willen alles
dat doen / wat ghy ons segt : wy en willen
niemanden ten Coninck maken : doet wat u
behaecht.

6 Doe schreef hy den anderen brief tot hem/
die luydde also: So ghy lieden myn zijt/ende
myner stemmen hoort / soo neemt de hoof-
den banden mannen wes heeren sonen / ende
brengtse tot my/morghen om dese tijt tot Jes-
reel: (der sonen dan des Coninc waren sie-
uentich mannen / ende de grootste der stadt
voedden se op.)

Der

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Thamech Doe tot den dijef tot hen quam/ namen sy 7
Achabs Coninc sonen / ende sloeghen tseventich
Coninc ghe- mannen ende leyden hare hoofden in corven/
ende schenkense tot hem na Jesreel.
Ende doe de bode quam/ende seyde het hem 8
aenende spraek: Sy hebben de hoofden der
kinderen des Coninc ghebracht: Doe spraek
hy: Legt se op twee hoopen voor de deure aen
de poorte tot morghen toe.
Ende des morgens doe hy uytginck/ tradt 9
hy voer henen / ende spraek tot allen volcke:
Sijt luden uult pinnicrs recht hebben: siet/
hebbe ick tegen mijnen heere een verbont ge-
maeckt / ende hem verwocht/wie heeft dan
dese alle verslaghen?
Soo bekennet pinnicrs/dat geen woort des 10
Heeren is op de aerde gevallen / dat de Heere
gesproken heeft tegen het huys Achab: ende de
Heere heeft ghedaen a als hy gesproken heeft
door sijnen knecht Eliam.
Also sloech Iehu alle overghebleevene van 11
den huyse Achabs te Jesreel/alle sijne groote/
sijne maghen/en sijne Priesters/ tot dat hem
niet een over en bleef.
Ende maeckte hem op/toech henen / ende 12
quam tot Samaria: ende onderweghen was
een b herders huys.
Daer quam Iehu aen de broeders Ahasia 13
des Coninc Iuda/ende sprac: Wie sijt ghy-
lieden: Sy spraken: Wy sijn broeders Aha-
sia/ ende trecken af / te groeten des Coninc
kinderen/ende der Coninginnen kinderen.
Hy spraet daerentegen: Grijpt se lenendich: 14
ende sy grepense lenendich/ ende sloegense by
den bornput aen des herders huys / twee en-
de veertich mannē/ende en liet niet eenen van
hen over.
Ende doe hy van daer toech/vant hy Io- 15
nadab den sone c Riechab die hem tēmoette-
de ende groetede/ende sprac tot hem: Is
u hert oprecht/ als mijn hert met uwen her-
te: Jonadab spraek: Ja: Isset alsoo/ soo gheeft
uwe hant. Ende hy gaf hem sijn hant: ende
liet hem tot hem op den waghen sitten/
Ende spraek: Comt met mij/ende siet mijn 16
ijver tot den Heere: ende sy voerden hem
met hem op sijnen waghen.
Ende doe hy tot Samaria quam/sloech hy 17
alles wat daer over was dā Achab te Sama-
ria/tot dat hy hem verdelghde/d na dē woor-
de des Heeren/ dat hy tot Eliam gesproken
hadde.
Ende Iehu hergaderde alle het volc/ ende 18
liet tot hen seggen: e Achab heeft Baal een
weinich gedient/Iehu wil hem beter dienen.
Soo laet nu roepen alle propheten Baals/ 19
alle sijne knechten/ ende alle sijne Priesteren
tot mij / dannen mennant en ghemisse / want
ick hebbe eene grooten offer dē Baal te doen:
Een ijeghelijck sal die en sal niet leue: doch
dede Iehu dit met subtijlheyt/dat hy de die-
naers Baals ombrochte.
Ende Iehu sprac: Heyliget den Baal het 20
feest/ende laten uytroepen.
Doch sande Iehu in het gantsche Israel/ 21
ende liet alle dienaers Baals comē/ dat daer
niemant over was die niet en quame:ende sy
quamen in het huys Baals / dat het huys
Baals vol was aen allen enden.
Doe sprac hy tot dē die over het * cleeder- 22
huys waren: Brenget allen dienaers Baals
cleederen uyt: ende sy brachtē de cleederen uyt.
Ende Iehu ginck in de kercke Baals met 23
Jonadab den sone Riechab / ende spraek tot
den dienaers Baals: Ondersoecket ende siet
toe/ dat hier niet tegens een dienaer des Hee-
ren onder uliedē en sy/ maer Baals dienaers
alleen.
Ende doe sy daer in quamen / offer ende 24
brantoffer te doen / bestelde hem Iehu daer
buyten tachtentich mannen/en sprack: Wan-
neer der mannen yemant ontloopt/die ic on-
der uwe handen ghene/soo sal voor sijn siele/
desselven siele zijn.
Doe hy nu den brandtoffer volbracht had- De prophetē
de/spraek Iehu tot den trauanten ende ridde- Baals wor-
ren: Gaet in/ende slaet alleman/laet niemat dē verwocht
daer ut gaē: ende sy sloegense met der scherp- f 1. Re. 18. 40
te des swerts: ende de trauanten ende ridders
wierpense wech/ende ginghen in de stadt der
kercken Baals/
Ende brachten ut de g calonnen der kerc- g of/stanttees-
ken Baals/ende verbranddense. ken/ of staūd-
Ende haelen de calonnen Baals / met beelden
tsamen der kercken Baals / ende maeckten
daer een heymelijckheydt van / tot op desen
dach.
Also verdelghde Iehu den Baal ut Israel.
Doch wanden sonē Jerobeams des soons
Nebat/die Israel sondighen maeckte/ en liet
Iehu niet af/wanden guldē calueren te Beth-
El ende te Dan.
Ende de Heere spraek tot Iehu: h Daerom h 2. Re. 15. 12
dat gy ghewillich gewrocht zijt te doen wat Exod. 20. 5
my behaecht heeft / ende hebt aen den hui-
se Achabs gedaen / alles wat in mijner herten
was: soo sullen u op stoelen Israels sitten/
uwe kinderen tot in vierde lidt.
Ghetsichelwel doch en sneldt Iehu niet/ dat
hy in de Wet des Heeren des Gods Israels
wandelde van gantscher herten: want hy en
liet niet af vanden sunden Jerobeams / die
Israel hadde sondighen ghemaeckt.
Te dier seiner tijdt begaest de Heere Hasael
Israeliten te worden over Israel: want Hasael
sloechse in allen landpalen Israels.
Van de Jordane tegen den opganck der
Sonnen/ende het gantsche landt Gilead der
Gaditers/ Rubeniters ende i Manassiters/
van Aroer aen / k die aen de beke by Arnon
leyt/ende Gilead/ende Basan.
Wat nu meer van Iehu te seggen is/ende
alles wat hy gedaen heeft/en alle sijn macht/
siet dat is geschreuen under Chronica der Co-
ninghen Israels.
Ende Iehu ontliep met sijnen vaderen/en Ioahas
sy begroeuen hem te Samaria: ende Ioahas Iehu sone.
sijn sone wert Coninck in sijn stede.
Den tijdt die Iehu over Israel gheregeert Iehu 28 iaer
heeft/ sijn acht en twintich iaer te Samaria. Coninc over
Israel.

Dat xj. Capittel.

1. Joas de sone Ahasia/wert voor der tyran-
nissher Athalia verborghen / 4. Den oversten
banden Priester Joiada na sinen iaren gewesen/
9. ende over Juda Coninc gemaeckt. 13. Atha-
lia wert ghedoot. 17. Het volck maeckt een ver-
bont met Godt ende den Coninck. 18. Baal met
sijnen dienst wort wechgeroept.

I Athalia dan / a Athalia moeder / doe sy Athalia.
sach dat haer sone doot was / maeckte a 2. par. 22. 10
sy haer op/ ende brachte om alle het Co-
ninckliche zaegt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Joas de sone Athalia/ wordt voor Athalia verborgen.

Doch Josaba de dochter des Coninc Joram/Athalia suster/nam Joas den sone Ahasia/ende stal hem van des Coninc kinderen/ die ghedoot werden / met zijner moeder onder slaepcamer: ende sy verborghen hem voor Athalia/dat hy niet ghedoot en wert.

Ende hy was met haer verborghen inden huyse des Heeren/ ses iaer lanck: Athalia nv was Coninghinne inden lande.

b 2. Par. 23.1

b Inden seuendē iare nv/sandt Joiada henen/ende nam de oversten ouer hondert/ met den hooftlieden/ende de trauanten/ ende liet se tot hem int huys des Heeren comen / ende maecte een verbont met hen/ ende nam eenen eedt van hen inden huyse des Heeren / ende wees hen des Coninc sone.

Ende gheboot hen/ende sprac: Dat isset dat ghylieden doē sult: Wver een derdedeel/c ghylieden die des Sabbaths afgaet/ sult de wacht houden inden huyse des Coninc.

a Dat waren die die op des Coninc dienst wachteden/ eē weke om de ander: wāneer eē deel afginc/ soo ghinck het ander aen.

Ende eē derdedeel sal zijn aen der poorten Sur / ende een derdedeel aen der poorten die achter den trauanten is/ende sullen de wacht houden aen den huyse Jhassa.

Nv/twee deelen vwer allen / ghy die des Sabbaths afgaet/sult de wacht houdē inden huyse des Heeren om den Coninck:

Ende sult d rontsom den Coninck maken/ een yegelijck met zijnen geweere in de handt: ende wie hier in tusschen de d i wandt comt/ die sterue/dat ghy by den Coninck zijt/wanneer hy wt ende in gaet.

d t And. ordeninghe

2. Par. 23.8

c Ende de Oversten ouer hondert deden alles als hen Joiada de Priester gheboden hadde/ ende namen tot hen hare mannen die des Sabbaths aenginghen/ met dien die des Sabbaths afginghen / ende quamen tot den Priester Joiada.

Ende de Priester gaf de Hooftlieden spiessen ende schilden / die des Coninc Davids geweest waren/ ende inden huyse des Heeren waren.

Ende de trauanten stonden rondtom den Coninck/een yegelijck met zijnen geweere in de hant/van den hoecke des huys/ter rechter zijden/na den altaer toe/ ende na den huyse.

Joas werdt Coninc ouer Juda.

Ende hy liet des Coninc sone hier voor comen/ ende settede hem een croone op/ ende gaf hem het f Ghetuygenisse/ende maeckten hem tot een Coninck/ ende waren ghy volck/ ende sloegen de handen te samen/ ende spraken: Gheluck toe den Coninck.

f Dat was het outste Boeck Mosi/dat den Coninc beuolen wert. Deut. 17.18 Josue 1.7 g t And. salsden hons

Esi doe Athalia hoorde het gheschrey des volcx dat toeliep/quam sy totten volcke in het huys des Heeren/

Ende sach toe/siet/doe stondt de Coninck aen de calomne / als het een ghewoonheydt was: ende de sanghers ende de trauanten by den Coninck / ende alle het volck des landts was vrolick / ende bliesen met trompetten: Athalia dan verscheurde hare cleederen/ende sprack: Ghyser/ghyser.

Ende de Priester Joiada gheboodt den Oversten ouer hondert/die over het heyr gheset waren/esi sprack tot hen: Leydese ten huysse wt h t inden hof/ ende wie haer volcht / die sterue door het f swaert: Wāt de Priester hadde gheseyt/sy en soude inden huyse des Heeren niet steruen.

h t And. tusschenhe zijdeninghe

Ende sy leyden de handen aen haer / ende sy gingen in/des weechs/daer de perden totten huyse des Coninc gaen / ende were daer ghedoot.

Ende maecte Joiada een verbont tusschen den Heere/esi den Coninck/ende dat volck/ dat sy des Heeren volck zijn souden: alsoo ock tusschen den Coninck ende den volcke.

Doe ginck alle het volck des Landts inde kercke Baals / ende braken zijne altaren af/ ende braken zijne beelden recht weken / than de Priester Baals verwoychden sy voor den altaer : de Priester nv besteide de ampten lieden inden huyse des Heeren.

Ende nam de Oversten ouer hondert/ esi alle de Hooftlieden / ende de Trauanten/ esi alle het volck des lants/ende leyden den Coninc af van den huyse des Heeren/ esi quamen op den Weeh vander poorten der Trauanten/ totten huyse des Coninc / k ende hy setrede hem op der Coninghen stoel.

Ende alle het volck inden lande was vrolick/ ende de stadt werdt stille : Athalia nv dooden sy metten swerde / in des Coninc huys.

Ende Joas was seuen iaer oudt / doe hy Coninck werdt.

Dat xij. Capittel.

1. Joas Godvruchtich/so lange als hem de priester Joiada leert. 4. Heer den Priesters bevelende/ 17. wat aen den huyse des Heeren vernallich is/ 6. esi so sy dat aenstaen laten / 10. doet hy het Hasael bekrijcht Juda. 20. Joas wert van sijnen eygen knechten verslaghen.

1 In den seuenden iare Jehu/ werdt Joas Coninck / ende regeerde veertich iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Zibea van Berseba.

2 a Ende Joas dede wat recht was/ ende den Heere wel beliet/ so langhe als hem de Priester Joiada leerde.

3 Sonder dat sy de hoochten niet wech en namen: want het volc offerde ende roockte noch op de hoochten.

4 Esi Joas spraeck tot den Priesteren: b Alle het gelt/dat gheheyligt wordt/ dat het in het huys des Heeren gebracht worde / dat gangbaer ende ongangbaer is / het gelt dat een yegelijck geest inder schattinge zijner sielen/ ende alle het gelt dat een yegelijck van zijnen herten offert/ dat het in des Heeren huys gebracht worde:

5 Dat laet de Priesters tot hen nemen/ eenen yegelijcken van zijnen bekenden : daer sullen sy van beteren / wat c t vernallich is aenden huyse des Heeren / waer sy vinden dat het vernallich is.

6 Doe nv de Priesters tot int xxiij esi tvintichste iaer des Coninc Joas / niet en beterden den / wat d t vernallich was aenden huyse/

7 Hiep de Coninck Joas den Priester Joiada/ met tsamen den Priesteren / ende sprack tot hen: Waerom en beteret ghylieden niet wat vernallich is aenden huyse? soo en sult ghylieden niet tot u nemen het gelt / een yegelijck van zijnen bekenden/maer sult het gelt tot dien/ dat vernallich is aenden huyse.

8 Ende de Priesters bewilligden van den volcke geen gelt te nemē / ende vernallich aen den huyse te beteren.

9 e Doe nam de Priester Joiada een kiste / ende boorde daer boven een gat in / esi satse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

deser rechterhant hy den altaer/daermen in
het huys des Heeren gaet: ende de Priesters
dies aen den doppel de wacht hielden / staken
daerin alle het gelt dat tot des Heeren huys
gheheylicht weert.
Ende wanneer sy dan sagen dat daer veel 10
ghelts inder kisten was/ssoo quam des Co-
nincx schrijuer op met den hooghen Priester/
ende bonden dat gheldt te samen / ende tel-
dent / wat voor des Heeren huys ghevonden
werdt.
Ende men gaf dat gelt g ghereet ouer/dien 11
die daer arbeyden ende bestelt waren tot
den huyse des Heeren: ende sy gauent tot den
timmerlieden/die daer bouweden ess arbeyd-
den aen den huyse des Heeren:
Mitsgelijcken/ den mutlieden ende steen- 12
houwers/ ende die daer hout ende gehouwen
steenen eechten/ dat het h vervallich aen den
huyse des Heeren ghebetert werde/ende alles
wat sy vonden aen den huyse/dat van noode
was te betteren.
Doch en lietmen niet maken silueren scha- 13
len psalters/ beckens/trompetten/noch enich
gulden of silueren ghereetschap inden huyse
des Heeren / van sulcken gheldt dat tot des
Heeren huys ghebracht weert/
Maer men gaf het den arbeydtlieden/dat 14
sy het vervallighe aen den huyse des Heeren
daermede betterden.
Ook en dorften de mannen gheen reken- 15
schap doen/dien men dat gheldt dede/ dat sy
her den arbeytlieden gauen/ maer sy handel-
den op gheloone.
Doch het gheldt van schuldtofferen ende 16
sondofferen/ en weert ten huyse des Heeren niet
gebracht/ want het was der Priesters.
Dit Joas Ten tijden tooch Hasael de Coninck te 17
Syrien op/ ende krijchde teghen Gath / ende
wanse: ende doe Hasael zijn aenghesichte
keerde na Jerusalem op te trecken/
Nam Joas de Coninck Juda / alle het 18
gheheylichde/dat zijne vaders/ Josaphat/ Jo-
ram/ende Ahasia/ de Coninghen Juda/ghe-
heylicht hadden/ende wat hy geheylicht had-
de/daertoe alle het gout/daermen vandt inden
schatte/in des Heeren huys/ ende in des Co-
nincx huys / ende schickte het Hasael den
Coninck te Syrien: doe toech hy van Jeru-
salem af.
Wat nu meer van Joas te seggen is/ende 19
alles wat hy ghedaen heeft/dat is geschreuen
inder Cronica der Coninghen Juda.
Ende zijne knechten verhieuen hen/ 20
ende maecten een verbande / ende sloeghen
Joas na Silla.
Want Josabar de sone Simeath / ende 21
Josabad de sone Somer/zijne knechten/sloe-
ghen hem doodt: ende men begroef hem met
zijnen vaderen inder stadt Dauids: ende Ama-
sia zijn sone werdt Coninck in zijn stede.

Dat xiij. Capittel.

1. Ieael coint doot Joahas sonde onder de
hant der Syriers. 4. ende ontsecht van den Heere
eenen verlosser. 9. Joas Joahas sone coint in
Israels stede ende sonde. 14. Elisa werdt
siecke ende prophereert teghen de Syriers. 20.
Ende wonder steds ende sonde. 24. Elisa werdt
begraven ende Joas verandert wt den graue ? op.
25. Die heere ontferme hem zijns volcx om zijns
verbonts wille.

In den xxiij. ende twintichsten iare Joas
des soons Ahasia / des Coninx Juda/
werdt Joahas de sone Jehu Coninck
ouer Israel te Samaria/ seuenthien iaer. Joahas 17
iaer Coninck
ouer Israel.
2 Ende dede dat den Heere qualick beviel/
ende wandelde na de sonde Jeroboams des
soons Nebat/die Israel sondighen maeckte/
ende en liet daer niet af.
3 Ende des Heere toorn bergrimde ouer Is-
rael / a ende gaffse onder de handt Hasael des a 1.reg.19.1
Coninx te Syrien/ ende Benhadad des soons
Hasael/haer leef daghe.
4 Doch Joahas badt des Heeren aengesich-
te/ess de Heere verhoorde hem: want hy sach
den iammer Israels aen/hoese de Coninck te
Syrien dreef.
5 (Ende de Heere gaf Israel eene b heylant/ b Of/ noathe-
diese wt der ghewelt der Syriers voerde/ dat ker/ namelijc-
de kinderen Israels in haren hutten woon- ken/ Joas den
den als te voozen. sone Joahas/
6 Doch en lieten sy niet af vander sonde des
huys Jeroboams/die Israel sondigen maec-
te/maer wandelden daerin: doe bleef de c ha- c Het lustwout
ghe te Samaria staen.)
7 d Want des volcks Joahas en was niet d 2.reg.8.12
meer overghebleuen / dan vijftich ruyters/
thien waghens/ ende thien duysendt voet-
uolck: want de Coninck te Syrien hadde-
se omghebracht/ ende haddese ghemaeckt als
dorschstof.
8 Wat nu meer dan Joahas te segghen is/
ende alles wat hy gedaen heeft/en zijn macht/
siet/ dat is ghescheuen in der Cronica der
Coninghen Israels.
9 Ende Joahas ontsliep met zijne vaderen/
ende men begroef hem te Samaria: ende zijn
sone Joas wert Coninck in zijn stede.
10 Inden seuen ende dertichsten iare Joas Joas Co-
des Coninx Juda/werdt Joas de sone Jo- ninck ouer
ahas Coninck ouer Israel te Samaria / ses- Israel 16
thien iaer. iaer lanck.
11 Ende dede dat den Heere qualick beviel/ess
en liet niet af van alle sonde Jeroboams des
soons Nebat/die Israel sondighen maeckte/
maer wandelde daerin.
12 e Wat nu meer dan Joas te seggen is/en- e 2.reg.14.16
de wat hy ghedaen heeft/ende zijn macht/hoe
hy met Amasia den Coninck Juda gheuochten
heeft/ siet/ dat is ghescheuen inder Cronica
der Coninghen Israels.
13 Ende Joas ontsliep met zijne vaderen: Jeroboam
ende Jeroboam sat op zijnen stoel: Joas nu Coninc ouer
wert begraven te Samaria by de Coninghen Israel.
Israels.
14 Ende Elisa wert kranck/daer hy oock aen Elisa werdt
sterf / ende Joas de Coninck Israels quam kranck/ ende
tot hem af/ende weende voor hem/en sprack: prophereert
f Mijn vader/myn vader/ Wagen Israels/ tegen de Sy-
ende zijn ruyter. riers.
15 Elisa nu sprack tot hem: Neeme den f 2.reg.2.13
boghe ende den pijle: ende doe hy den boghe
ende pijle nam/
16 Sprack hy totten Coninck Israels:
Spandt den boghe met uwer handt: ende
hy spandt hem met zijner hant: Ende Elisa
leyde zijn hant op des Coninx hant.
17 Ende sprack: Doet de vensteren op tegent
Oosten: ende hy dedese op: ende Elisa sprac:
Schiet: ende hy schoot: ende hy sprack: Ee-
nen pijl des Heyls vanden Heere/ eenen pijl
des Heyls tegē de Syriers: ende ghy sult de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a 1.reg.20.30 Syriers slaen g tot Aphek / tot dat sy te niete worden.

Ende hy spraeck: Neemt uwe pijlen: ende doe hyse nam / spraeck hy totten Coninck Israels: Slaet de aerde/ende hy sloech dryemael/ ende stont stil. 18

Doe wert de man Gods toornich op hem/ ende spraeck: Hadde ghy vijf of ses mael ghe- slaghen/so soudet ghy de Syriers ghellaghen hebben/ tot dat sy te niete ghelwarden waren: doch nu sult ghyse dryemael slaen. 19

Elisa ghestorven. hy Ano. inden navolghenden iare. Doe nu Elisa ghestorven was/ ende men hem begraven hadde / vielen de krijchlieden der Moabiters int lant/ h i desselven iaers. 20

Ende het begaf hem dat sy eenen man be- groeven: doe sy nu de krijschknechten saghen/ wierpen sy den man in Elisa graf: i ende doe hy daerin quam/ende het gebeente Elisa aen- roerde/wert hy leventich/ ende tradt op zijne voeten. 21

b Hpt.48.14 Also dwanck nu Hasael de Coninc te Sy- rien Israel/so langhe als Joahas leef de. 22

Doch de Heere dede hen genade/ende ont- feermde hem harer / ende keerde hem tot hen/ om zijns verbonts wille met Abraham/Isaac/ ende Jacob/ende en woudese niet verderven/ k verwerpse oock niet van zijn aenghelichte/ tot op deser uren toe. 23

k 2.Re.14.27 Obad Ja 17

Ende Hasael de Coninck te Syrien sterf/ ende zijn sone Benhadad werdt Coninck in zijn stede. 24

12.Reg.12.17 Joas nu keerde wederom / ende nam l de steden wt der hant Benhadad des soons Ha- sael/ die hy wt der hant zijns vaders Joahas ghenomen hadde met crijghe: dryemael sloech hem Joas / ende brachte de steden Israels weder. 25

Dat xiij. Capittel.

1. Amazia Coninck Juda/ 5. slaet den sla- gher zijns vaders. 8. Verghet Joas den Co-ninck Israels totten camp/ 11. ende haelt over hem / zijn volck / Jerusalem / ende den Tempel/ groot ongheluck. 15. Joas sterft. 17. Amazia werdt van den zijnen ghedoodt. 23. Jerobeam brengt Israel veel landts weder.

Amazia 29. iaer Coninck over Juda. a 2.par.25.2 IN den anderen iare Joas des soons Joahas / des Coninex Israels / werdt Amazia Coninc/de sone Joas des Co- ninex Juda. 1

a Vijf en twintich iaer was hy oudt / doe hy Coninck wert/ende regeerde neghen ende twintich iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Joadan van Jerusalem. 2

En hy dede dat den Heere wel behiel/doch niet als zijn vader David: maer ghelijck als zijn vader Joas/so dede hy oock. 3

Want de hoochten en werden niet wech genomen: maer het volck offerde ende roockte noch op de hoochten. 4

Doe hy nu des Coninckrijcks machtich wert/sloech hy zijne knechten/b die zijnen va- der ghellaghen hadden. 5

b 2.reg.12.20

Doch de kinderen des dootslagers en dood- de hy niet: als het dan geschreven staet in het Wetboeck Mose / daer de Heere ghebo- den heeft/ende gheseyt: c De vaders en sullen niet om der kinderen wille sterven/ende de kinde- ren en sullen niet om de vaders wille sterven/ maer een yegelijck sal om zijner sonden wille sterven. 6

c Deut.24.16 Jere.31.29 Ezec. 18.19

Hy sloech oock de Edomiters int zandt- dal thien duysent/ ende gewan de stadt Sela met crijghe / ende hiersse Jaktheel/ tot op des- sen dach. 7

8 d Doe sandt Amazia boden tot Joas den sone Joahas/ des soons Jehu/ den Coninch Israels/ende liet hem seggen: Comt hier/ laet onser een den anderen sien. d 2.par.25.17

9 Daerenteghen Joas de Coninck Israels/ sandt tot Amazia den Coninck Juda / ende liet hem segghen: e Den doornen strynck die in Libanon is/ sandt totten cederen in Liba- non/ende liet hem segghen: Gheeft u dochter nu̇nnen sone ten wijve: doch het f wildtbeest op den velde in Libanon / liep ouer den door- nen strynck/ende vertradt hem. e Iud.9.8 f Of wilde beesten

10 Ghy hebt de Edomiters ghellagen/des ver- heft hem u herte: hebbet den roem/ ende blijft te huys: waerom haeckt ghy nae ongheluck/ dat ghy hallet/ende Juda niet u?

11 Doch Amazia en hoorde niet: doe toech Joas de Coninck Israels op/ ende sy besa- ghen hen onder malcanderen/hy ende Ama- zia de Coninck Juda / te Beth-Semes die in Juda leyt.

12 Doch Juda wert ghellaghen voor Israel/ dat een yegelijck in zijn hutten vluchtede.

13 Ende Joas de Coninck Israels / greep A- mazia den Coninck Juda de sone Joas des soons Ahalia/te Beth-Semes: ende quam te Jerusalem/ g ende verscheurde de muren Jerusalems/ van der poorten Ephraim aen, tot aen de hoeckpoorte / vier hondert ellen lanck.

14 Ende nam alle het gout ende silver / ende gereetschap / dat gevonden wert in den huyse des Heeren / ende inden schatte des Coninc- huys: daer toe de kinderen te pande/ende toech weder na Samaria.

15 h Wat nu meer van Joas te seggen is/ dat hy gedaen heeft/ende zijn macht/ ende hoe hy met Amazia den Coninck Juda ghekrijcht heeft/ sict/ dat is gheschreven in der Chronica der Coninghen Israels.

16 Ende Joas ontliep met zijnen vaderen/ ende werdt begraven te Samaria onder den Coningen Israels: ende zijn sone Jerobeam wert Coninck in zijn stede.

17 Amazia nu de sone Joas des Coninex Ju- da / leef de na de doodt Joas des soons Joa- has des Coninex Israels/ vijfthien iaer.

18 i Wat nu meer van Amazia te seggen is/ dat is geschreven inder Chronica der Comin- ghen Juda.

19 Ende sy maeckten een verbont teghen hem te Jerusalem: doch hy vluchtede na Lachis: ende sy sonden henen hem na tot Lachis/ en- de doodden hem aldaer.

20 Ende brachten hem op peerden/ ende wert begraven te Jerusalem by zijne vaders/ in der stadt Davids.

21 Ende het gantsche volck Juda/ nam Aza- ria in zijnen sesthiensten iare/ ende maeckten hem tot een Coninck in zijns vaders Amazia stede.

22 Hy bouwede Elat / k ende brachtse weder tot Juda/ na dien de Coninck met zijnen va- deren ontslapen was.

23 Inde vijfthienden iare Amazia des soons Joas/ des Coninex Juda/ werdt Jerobeam de sone Joas/ Conine over Israel te Sama- ria/ een ende veertich iaer.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende dede dat den Heere qualijck beviel/ 24
ende en liet niet af van allen sonden Jero-
beams/ des soons Nebat/ die Israel sondi-
ghen dede.
Ende hy brachte weder hier toe de landt- 25
palen Israels/ van Hemath aen tot aen de
zee/ die inden blacke velde lept: na den woor-
de des Heeren des Godts Israels/ dat hy ge-
sproken hadde door zijnen knecht Jona den
sone Amithai den Prophect/ die van Gath-
Hepher was.
Want de Heere sach aen den ellendighen 26
lammer Israels/ dat ock de besloten ende
verlaten wech waren/ ende ghen helper en
was in Israel.
Ende de Heere en hadde niet gesproken/ 27
dat hy den naem Israels wilde wtdelghen
onder den hemel: ende halp hen door Jero-
beam den sone Joas.
Wat nv meer van Jeroboam te seggen is/ 28
ende alles wat hy ghedaen heeft/ ende zijn
macht/ hoe hy ghevochten heeft/ ende hoe hy
Damasco ende Hemath weder brachte aen
Juda in Israel/ siet/ dat is ghescheuen inder
Chronica der Coninghen Israels.
Ende Jeroboam ontliep met zijne vade- 29
ren/ met der coninghen Israels/ ende zijnen so-
ne Zacharias werdt Coninck in zijn stede.

Wat xv. Capittel.

1. Van Azaria/ 31. ende Jotham/ coninghen
Juda. 8. Zacharia/ 10. Sallum/ 14. Menahem/
25. Pekahia/ 25. Pekah/ 30. ende Hosea conin-
ghen over Israel/ ende wat hem tot haren tijden
gheschiet heeft.

In den seuen ende twintichsten iare Je- 1
roboams des conincx Israels/ werdt
Coninck Azaria/ de sone Amazia/ des
conincx Juda.
Ende was sestien iaren oudt doe hy Co- 2
ninck werdt/ ende regeerde twee ende vijftich
iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Jerhalia
van Jerusalem.
Ende dede wat den Heere wel beviel/ aller 3
ghenen als zijn vader Amazia.
Sonder dat sy de hoochten niet weech en 4
namen: want het volck offerde ende roockte
noch op hoochten.
Ende de Heere plaechde den Coninck/ 5
dat hy melaetich was/ tot aen zijn doot/ ende
woonde in een besondert huys: ende Jotham
den conincx sone regeerde het huys/ ende
richtede het volck inden lande.
Wat nv meer van Azaria te segghen is/ 6
ende alles wat hy ghedaen heeft/ siet/ dat is
ghescheuen inder Chronica der Coninghen
Juda.
Ende Azarias ontliep met zijne vaderen/ 7
ende men begroef hem by zijne vaders inder
stat Davids/ ende zijnen sone Jotham werdt
Coninck in zijn stede.
Inden acht ende vertichsten iare Azarie 8
des conincx Juda/ werdt Zacharias de sone
Jeroboams Coninck over Israel/ te Sama-
ria/ ses maenden lanck:
Ende dede dat den Heere qualijck beviel/ 9
ghelijck als zijne vaders ghedaen hadden: hy
en liet niet af van de sonden Jeroboams des
soons Nebat/ die Israel sondighen maeckte.
Ende Sallum de sone Jabes maeckte een 10
verbondt teghen hem/ ende sloech hem voor
't volck/ ende doodde hem/ ende werdt Co-
ninck in zijn stede.

11 Wat nv meer van Zacharia te segghen is/
siet/ dat is ghescheuen inder Chronica der
coninghen Israels.
12 d Ende dat is dat de Heere Jehu ghespro- d 2. Re. 10.30
ken hadde: D sullen kinderen tot in het vier-
de lidt sitten op den stoel Israels: ende het is
also ghescheiedt.
13 Sallum nv de sone Jabes werdt Coninck Sallum een
inden neghen ende vertichsten iare e Azarie maendt Co-
des conincx Juda/ ende regeerde een maendt ninck over
lanck te Samaria. Israel.
14 Want Menahem de sone Gadi tooch op e 7 aud. lesen
van Thirza/ ende quam tot Samaria/ ende Dka.
sloech Sallum den sone Jabes te Samaria/ Menahem.
ende doodde hem/ ende werdt Coninck in zijn
stede.
15 Wat nv meer van Sallum te segghen is/
ende zijn verbondt dat hy maeckte/ siet/ dat
is ghescheuen inder Chronica der Conin-
ghen Israels.
16 Op dat mael sloech Menahem Tiphsah/
ende alle die daer in waren/ ende hare land-
palen van Thirza/ daerom dat sy hem niet
en wonden in laten/ ende sloech alle haer be-
uruchte/ende verscheurdese.
17 Inden neghen ende vertichsten iare Asa- Menahem
rie des conincx Juda/ werdt Menahem de 10. iaer Co-
sone Gadi/ Coninck over Israel thien iaer te ninck over
Samaria: Israel.
18 Ende dede dat den Heere qualijck beviel:
hy en liet zijn leefdaghe niet af van de sonden
Jeroboams des soons Nebat/ die Israel son-
dighen maeckte.
19 Ende Phul de coninc van Assirien quam Phul coninc
int land: ende Menahem gaf den Phul dui- van Assyrien
sent centener silvers/ dat hy het riet hem hiel- 1. Par. 5. 25
de/ ende bekrachtichde hem het Coninckrijck.
20 Ende Menahem settede een gheit in Is-
rael op de rijckste/ vijftich sikel silvers op ee-
nen yeghelijcken man/ dat hy den coninc van
Assyrien gaue: alsoo tooch de coninck van As-
syrien weder na huys/ ende en bleef niet inden
lande.
21 Wat nv meer van Menahem te segghen
is/ ende alles wat hy ghedaen heeft/ siet/ dat
is ghescheuen inder Chronica der Coninghen
Israels.
22 Ende Menahem ontliep met zijne vade-
ren/ ende Pekahia zijnen sone werdt Coninck
in zijn stede.
23 Inden vijftichsten iare Azarie des conincx Pekahia co-
Juda/ werdt Pekahia de sone Menahem/ ninck over
Coninck over Israel te Samaria twee iaer Israel 2. iaer
lanck: lanck.
24 Ende dede dat den Heere qualijck beviel:
want hy en liet niet af van de sonden Jero-
beams des soons Nebat/ die Israel sondi-
ghen maeckte.
25 Ende Pekah de sone Remalia zijns rid-
ders/ maeckte een verbondt teghen hem/ ende
sloech hem te Samaria/ in 't palays des Co-
nincx huys/ met Argob ende Arie/ ende vijf-
tich mannen met hem van den kinderen Gi-
lead/ ende doodde hem/ ende werdt Coninck
in zijn stede.
26 Wat nv meer van Pekahia te segghen is/
ende alles wat hy ghedaen heeft/ siet/ dat is
ghescheuen inder Chronica der Coninghen
Israels. Pekah 20.
27 Inden twee ende vijfthichsten iare Azarie iaer coninck
des conincx Juda/ werdt Pekah de sone Re- over Israel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

malia Coninc over Israel/te Samaria twintich iaer.

Ende dede dat den Heere qualijc beviel: want hy en liet niet af van de sonden Jeroboams des soons Nebat / die Israel sondighen maeckte.

Thiglathpilleſſer, Coninc in Assyrien. Esaie. 9.1.

Ten tyden Pekah des Coninex Israels/ quam Thiglathpilleſſer/ de Coninc te Assyrien/ende nam Ijon/ f Abel Beth Maecha/ Janoha/ Kedes/ Hazor/ Gilead/ g Galilea/ ende het gantsche Landt Naphthali/ende voerdese wech in Assyrien.

f Aen. Abel/ Beth Maecha/

g Aen. galilea.

Ende Hosea de sone Ela / maeckte een verbant tegen Pekah den sone Remalia/ esi sloech hem doot/ ende werdt Coninck in zijn stede / in den twintichsten iare Jotham des soons Vsia.

Wat nv meer van Pekah te seggen is/ esi alles wat hy gedaē heeft/ siet/ dat is geschreven inder Chronica der Coninghen Israels.

Juden anderen iare Pekah des soons Remalia des Coninex Israels / werdt Coninc Jothā/ de sone Vsiā des Coninex Juda.

Jotham 16. iaer Coninc in Juda 2. par. 27. 1.

Ende was vijf ende twintich iaer oudt/ doe hy Coninck wert / ende regeerde sestien iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Jerusa/ een dochter Zadok.

Ende dede dat den Heere wel beviel/ aller dingen als zijn vader Vsia gedaen hadde.

Sonder dat sy de hoochten niet wech en namen: want het volck offerde ende roockte noch op de hoochten: hy bouwede de hooghe poorte aen den huyse des Heeren.

Wat nv meer van Jotham te seghen is/ esi alles wat hy gedaen heeft/ siet/ dat is geschreven in der Chronica der Coninge Juda.

Rezin Coninck te Syrien.

Te dier tydt begonste de Heere te senden in Juda/ Rezin den Coninck te Syrien/ende Pekah den sone Remalia.

Ende Jotham ontsliep met zijnen vaderen ende wert begraven by zijne vaderen/ in der stadt Davids zijns vaders: ende Ahas zijn sone wert Coninck in zijn stede.

De Dat xvj. Capittel.

1. Ahas begeeft hem ter grousamer afgoderije/ 2 wordt van den Coninghen te Syrien en Israel bekrijcht/ 7. esi verbint hem met Thiglath Pilleſſer den Coninc te Assyrien, hulpe halven. 10. Vzia bouwet eenen altaer na den beswerpe/ hem van Damasco gesonden. 12. Ahas offert daerop allerley offer/ 15. ende verboestet den dienst Gods/ den Assyrischen Coninck te ghevalle.

IN den seventhienden iare Pekah des soons Remalia/ werdt Coninck Ahas/ de sone Jotham des Coninex Juda.

Ahas 16. iaer Coninc in Juda. 2. par. 28. 1.

Twintich iaer was Ahas out/ doe hy Coninc wert/ esi regeerde sesthien iaer te Jerusalem: ende en dede niet wat den Heere zijnen Godt wel beviel/ als zijn vader David.

Want hy wandelde op de wege der Coninghen Israels: a daer toe liet hy zijnen sone door het vyer gaen/ na de gronwelē der heydenen/ die de Heere voor den kinderen Israels verdreven hadde.

a Deu. 18. 10. 2. Reg. 21. 6.

Ende dede offer/ ende roockte op de hoochten/ ende op alle cleyne bergen/ esi onder alle groene boomen.

Rezin. Pekah. b Esaie. 7. 1.

b Op dat maet trock Rezin de Coninck te Syrien / ende Pekah de sone Remalia/ de Coninc in Israel/ op na Jerusalē te krijgē/ ende belegheden Ahas: doch sy en conden niet ghewinnen.

5 Te dier seluer tijt bracht Rezin de Coninc te Syrien c Elath weder aen Syrien/ en stiet de Joden uit Elath: esi de Syriers quamen ende woonden daer in tot op desen dach.

c Thoſa. 9. 26.

7 d Nv Ahas sant boden tot Thiglathpilleſſer/ den Coninc te Assyrien/ esi liet hem segghen: Ick ben v knecht esi v sone: comt op esi helpt my uyt der hant des Coninex te Syrien / ende des Coninex Israels/ die hen te ghen my hebben opgheraeckt.

d 2. Par. 28. 16.

8 Esi Ahas nam het silver esi gout/ dat in den huyse des Heeren / ende inde schatten des Coninex huys gevonden wert/ ende sant den Coninc te Assyrien gheschencken.

9 e Ende de Coninck te Assyrien hoorde hem/ ende toogh op na Damascon/ esi wanse/ ende doodde Rezin.

e 2. Par. 28. 23.

10 Ende de Coninck Ahas tooch Thiglathpilleſſer den Coninc te Assyrien teghen/ na Damascon: esi doe hy eenen altaer sach/ die te Damasco was/ sant de Coninc Ahas den seluen altaers evenbeelt ende ghelijckenisse totten Priester Vzia / als den seluen ghemaeckt was.

11 Esi Vzia de Priester bouwede eenen altaer/ ende maeckte hem als de Coninck Ahas tot hem gesonden hadde van Damasco/ tot dat de Coninck Ahas van Damasco quam.

12 Ende doe de Coninc van Damasco quam ende den altaer sach/ offerde hy daer op.

13 Ende stack daer op aen zijn Brandtoffer/ Spijsoffer/ ende goet daer op zijn Dancoffer ende liet het bloet der Dancoffer die hy offerde/ op den altaer sprenghen.

14 Daerentegen den metalen Altaer die voor den Heere stont/ nam hy wech/ dat hy niet stonde tusschen den altaer esi den huyse des Heeren/ maer settede hem aen den hoeck des altaers teghen Noorden.

15 Ende de Coninck Ahas ghebiedt Vzia den Priester / ende sprack: Op den grooten altaer sult ghy aenstecken den Brandtoffer des morgens/ ende den spijsoffer des avonts/ ende den Brandtoffer des Coninex ende zijn Spijsoffer / ende den Brandtoffer alles volcx in den lande/ mette samen haren Spijsoffer esi Drancoffer: ende alle het bloet der Brandtoffer/ ende aller anderen offers bloet sult ghy daer op sprengen: nv met den metalen altaer wil ick dencken: wat ick daer mede make.

16 Vzia de Priester dede alles wat hem de Coninck Ahas hiet.

17 g Ende de Coninc Ahas brack af de zijden aen de ghestoelten/ esi nam den ketel daer boven af / ende de zee nam hy van den metalen runderen / die daer onder waren / ende sette de op het steenen plaveysel.

g 3. Reg. 7. 27.

18 Daertoe dat deckſel des Sabbaths / die gang des Coninex daer buyten / wende hy in den huyse des Heeren/ den Coninc te Assyrien te dienste.

19 Wat nv meer van Ahas te seghen is/ dat hy gedaen heeft/ siet/ dat is geschreven in der Chronica der Coninghen Juda.

20 Ende Ahas ontsliep met zijnen vaderen/ ende werdt begraven by zijne vaderen in der stadt Davids / i ende Hiskia zijn sone wert Coninck in zijn stede.

i 2. Par. 28. 27.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Dat xvij. Capittel.

1 Israel werdt van den Salmanasser ghãs
2 ghenoert. 4. ende daer na bandt seinen wech
3 gaende in Assyrien/ 7. om sinner sonden wille/
4 24. Samarie met heydenen besetter/ werdt ghe-
5 bleecht met leeuwen/ 27. dan eenen Jodischen
6 Priester in Gods wijse onderrichtet/ 29. vermenghe
7 den waren Godt met den afgoden/ 34. ende en
8 dien noch desen noch ghenen recht.

9 In den twaelfsten iare Achas des coninc
10 Iuda/ wert Comne ouer Israel te Sa-
11 maria Hosea de sone Ela/ neghen iaer.
12 Ende dede dat den Heere qualijck beviel/ 2
13 doch niet als de coninghen Israels/ die voor
14 hem waren.
15 Tegen den selven tooch op Salmanasser 3
16 de coninck te Assyrien/ a ende Hosea wert hem
17 onderdanich/ dat hy hem ghesehen: ken gaf.
18 Doen vp de coninc te Assyrien bemam/ dat 4
19 Hosea een verbondt maeckte/ ende boden
20 hadde tot So den coninck in Egypten ghe-
21 sonden/ ende niet en gaf de gheschencken den
22 coninck te Assyrien alle iaer/ belieghende hy
23 hem/ ende lepde hem inde ghenanckenisse.
24 b Ende de coninck te Assyrien tooch in 5
25 gantsche landt/ ende na Samaria/ ende be-
26 leydese dry iaren lanck.
27 c Ende inden neghenden iare Hosee wan 6
28 de coninck te Assyrien Samariam/ende voerde
29 Israel wech in Assyrien/ ende settedese tot
30 Halah/ ende tot Habor/ aent water Gosan/
31 ende inde steden der Meden.
32 Want dese de kinderen Israels tegen den 7
33 Heere haren Godt sondichden/ d diese wt
34 Egyptenlande gheleydt hadde/ wt der handt
35 Pharaonis des coninc in Egypten/ ende
36 andere goden vreesden/
37 Ende wandelden na de zeden der Heyde- 8
38 nen/ die de Heere voor den kinderen Israels
39 verdreven hadde/ende deden als de coninghen
40 Israels.
41 Ende de kinderen Israels e verrierden 9
42 haer saken teghen den Heere haren Godt/ die
43 goet niet goet en waren/namelijcken/ dat sy
44 hoochten bouweden in alle steden/ beyde
45 in borchten ende vaste steden/
46 Ende richteden calommen op/ende hagen 10
47 op alle hooghe bergen/ ende onder alle groe-
48 ne boomen:
49 Ende roockten aldaer op alle hoochten/ 11
50 ghelijck als de Heydenen/ die de Heere voor
51 den wech ghenomen hadde: ende bedreuen
52 boose stucken/ daer sy den Heere mede ver-
53 toornden:
54 Ende dienden den afgoden/ daer de Heere 12
55 tot hen van gesept hadde: f Ghy en sult sulcx
56 niet doen.
57 Ende waneer de Heere betuchde in Is- 13
58 rael ende Iuda/ door alle Propheten ende
59 Zienders/ ende liet hen seggben: g Keert om
60 van uwe boose wegen/ ende houdt mijne
61 Gheboden ende rechten/na alle Wetten die
62 ick uwe Vaderen ghebodden hebbe/ endedie
63 ick tot u ghesonden hebbe door mijne knecht
64 de Propheten/
65 Doen hoorden sy niet/ h maer verhardden 14
66 haer necken/ also de necken haerer vaders/ die
67 niet en gelooften aen den Heere haren God.
68 Daerom verachteden sy zijne Gheboden 15
69 ende zijn Verbondt dat hy met hare vaderen
70 gemaeckt hadde/ende zijne Ghetuygenisse
71 die hy onder hen dede: noch wandelden ha-
72 rer ydelheyt na/ ende werden ydel ghelijck
73 als de Heydenen die rondtom hen woon-
74 den: van welcker de Heere ghebodden hadde/
75 Sy en souden niet doen als sy.
76 Doch sy verlieten alle gheboden des Hee- 16
77 ren haers Gods/ i ende maeckten hen twee
78 gegoten calueren/ eñ k hagen/ ende baden aen
79 alle heyr des hemels/ ende dienden Baal:
80 l Ende lieten hare sonen ende dochteren 17
81 door het vyer gaen/ ende ghinghen met waer-
82 seggingen ende toouerije om/ ende gauen hen
83 ouer te doen dat den Heere qualijck beviel/
84 hem te vertoornen.
85 Doe wert de Heere seer toornich ouer Is- 18
86 rael/ ende dedese wech van zijnen aengesich-
87 te/ dat daer niets ouer en bleef/ m dan den
88 stamme Iuda alleen.
89 Daerom en hielt oock Iuda de gebodē des 19
90 Heeren haers Gods niet/ ende wandelden
91 na de zeden Israels/die sy ghedaen hadden.
92 Daerom n verwierp de Heere alle het 20
93 zaedt Israels/ ende o dwongse/ ende gaffe inde
94 handen der rooters/ tot dat hyse werp van
95 zijnen aengheschte.
96 p Want Israel werdt ghescheurt vanden 21
97 huyse Davids: ende sy maeckten Ieroboam
98 den sone Nebat tot een Coninck: de selue
99 wende Israel achter af vanden Heere/ ende
100 maeckte dat sy zwaerlijcken sondichden.
101 Alsoo wandelden de kinderen Israels in 22
102 alle sonden Ieroboams/die hy aengherichtet
103 hadde/ende en lieten daer niet af/
104 Tot dat de Heere Israel van zijn aenghe- 23
105 schte wech dede/ q als hy ghesproken hadde
106 door alle zijne knechten de Propheten: alsoo
107 wert Israel wt zijnen lande wech ghenoert
108 in Assyrien/tot op desen dach.
109 r Doe/ de coninck te Assyrien liet comen 24
110 van Babel/ van Chuta/ van Ana/ van He-
111 math/ ende Sepharuaim/ ende besettede de
112 steden in Samaria/ in der kinderen Israels
113 stede/ ende sy namen Samariam in/ ende
114 woonden inde selue steden.
115 Doe sy nu begonsten aldaer te woonen/ 25
116 eñ den Heere niet en vreesden/ sandt de Heere
117 leeuwen onder hendie verwoghdense.
118 Ende sy lieten den coninc te Assyrien seg- 26
119 ghen: De Heydenen die ghy heeft hier ghe-
120 bracht/ ende de steden Samarie daer mede
121 besettet/ en weten niets van der wijse des
122 Gods in den lande: daerom heeft hy leeu-
123 wen onder hen ghesonden/ ende liet/ de selue
124 doodense/ dewijle dat sy niet en weten van
125 der wijse des Gods inden lande.
126 De coninck te Assyrien geboot/ ende sprac: 27
127 Brenght der Priesters een daer henen/die van
128 daer zijn wech ghevoert/ ende trecke henen/
129 ende woonet aldaer/ ende hy leere hen de
130 wijse des Gods inden lande.
131 Doe quam der Priesters een/ die van Sa- 28
132 maria wech gevoert waren/ende setted hem
133 te Beth El/ ende hy leerdese hoe sy den Heere
134 vreesen souden.
135 Doch een yeghelijck volck maeckte zijnen 29
136 Godt/ eñ settedense inde huysen op de hooch-
137 ten/ die de Samaritaners maeckten/ een ye-
138 ghelijck volck in zijne steden daer sy in
139 woonden.
140 De van Babel maeckten Suchoth Be- 30
141 noth: die van Chuth maeckten Nergel: die
142 van Hemath maeckten Asima:

Die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Die van Ani maeckten Nebehas ende 31
Tharthak: die van Sepharuaim verbrandden hare sonen den Adzamelech ende Anamelech den goden dier van Sepharuaim.

Ende dewijle dat sy den Heere oock vreesden/ r maecten sy hen Priesters uyde hoochten van de sclepuste onder hen/ en settedense inde huysen op de hoochten. 32

Alsoo vreesden sy den Heere/ ende dienden 33
oock den goden/ na eens yeghelijcken volcx wijse van daer sy ghevoert waren.

Ende noch tot op desen dach doen sy na 34
der ouder wijse: dat sy noch den Heere vreesen/noch hare wijsen ende rechten houden/na de Wet ende Ghebooden/ die de Heere ghebooden heeft den kinderen Jacobs, t dien hy den naem Israel gaf:

Ende maeckte een verbondt met hen/ ende 35
gheboodt hen/ende sprack: u Vreest geen andere goden/ ende en bidtse niet aen/ ende en dient hen niet/ende en offert hen niet:

JMaer den Heere die v wt Egyptenlandt 36
gheleydt heeft/ met grooter kracht ende wtgherecken arme/ dien vreest/ dien bidt aen/ ende dien offert:

Ende de zeden/ rechten/ wetten ende ghe- 37
boden/ die hy v heeft beschrijuen laten/ die houdt/dat ghy daer na doet alle tijt/ ende andere goden niet en vreest.

Ende des verbondts dat hy met v ghe- 38
maeckt heeft/ verghetet niet/ dat ghy andere goden niet en vreest/

JMaer vreest den Heere uwen Godt/ die 39
sal v verlossen van alle uwe vyanden.

Doch sy en hoorden niet/ maer deden na 40
hare voorleden wijse.

Alsoo vreesden dese Heydenen den Heere/ 41
ende dienden oock hare afgoden: alsoo deden oock hare kinderen/ende de kinders kinderen/ ghelijck als hare vaders ghedaen hebben/ tot op desen dach.

Hiskia 29. iaer coninck in Juda.
2. Par. 28.27 ende 29.1
a Deut. 7.5 2. Reg. 23.4
b of/ stantreerckenen/
c of/ luystwouwen
d Num. 21.9
e Een stout Coninckis dat/ die de slanghe/ dā Godt selue te dier tijt gebodē ende opghenchtet/ afbeert/ daerom dat sy in eenen misbruyck der afgoderye gecomē was/ en dese verachtelijc predikē liet: het sy schuttsheun/ dat is/ een capers slanc ersten/ een slecht stuckken copers/ een slepn copersen dinc: wat soude dat doon de Godt zijne

Dat xviij. Capittel.

1. Hiskia werdt hooch gheprefen zijner vromicheydt haluen. 9. Samaria werdt te zijnen tijden van Salmanesser ghewonnen. 13. Sanherib lrijcht teghen Juda/ 19. dzeycht den Hiskia dooz zijne sendtboden/ 27. ende lastert Godt smaedtlijcken.

IN den derden iare Hosea des soons Ela/des coninex Israels/werdt Coninck Hiskia de sone Achas/des coninex Juda. 1

Ende was dijf ende twintich iaer oudt doe 2
hy Coninck wert/ ende regeerde negben ende twintich iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Abi/een dochter Sacharie.

Ende dede wat den Heere wel beviel/ als 3
zijn vader Dauid.

a Hy nam de hoochten weck/ ende brack 4
de b calomnien/ende roepdde de c haghen wt/ ende brack de metalen slanghe d die JMose gemaeckt hadde: want tot dier tijdt toe hadden haer de kinderen Israels gheroockt/ende men hietse e Nehustan.

Hy betrouwde den Heere den Godt Israels/ 5
also dat na hem zijns ghelijcken niet en was onder allen conynghen Juda/ noch voor hem ghewest en was.

Hy hinck den Heere aen/ ende en weeck 6
niet achter van hem af/ende hielt zijne ghebaden/die de Heere JMose geboden hadde.

Ende de Heere was met hem/ ende waer 7
hy wttooch/ handelde hy cloeckelijcken; daer toe werdt hy afualtich vanden coninck te Assyrien/ende en was hem niet onderdanich.

f Hy sloech ooc de Philisteen tot Gasa toe/ 8
ende hare landtpalen/van de berghen aen tot aen de vaste steden.

g Inden vierden iare Hiskia des coninex 9
Juda/ dat was het seuende iaer Hosea des soons Ela des coninex Israels/ doe tooch Salmanesser de coninck te Assyrien op tegen Samaria/ende belegdese/

Ende wan sen na dry iaren: inden sesten iare 10
Hiskia/ dat is inden negbensten iare Hosea des coninex Israels/ doe werdt Samaria ghewonnen.

Ende de coninck te Assyrien voerde Israel 11
wech na Assyrien/ende settedese te Halah/ende Habor/ ende aen het water Gosan/ende in de steden der JMeden.

h Daerom dat sy niet ghehoort en hadden 12
der stemme des Heeren haers Gods/ ende ouertreden hadden zijn verbondt: ende alles wat JMose de knecht des Heeren ghebooden hadde/dier en hadden sy gheene gehoort noch ghedaen.

i Inden veerthienden iare nb des coninex 13
Hiskia/ tooch Sanherib de coninck te Assyrien op teghen alle vaste steden Juda/ende wan sen in.

Doe sandt Hiskia de coninck Juda tot 14
den coninck van Assyrien tot Lachis/ ende liet hem segghen: Ick hebbe my besondicht/ keert wederom van my: wat ghy my oplegt/ dat wil ick draghen. Doe leyde de coninck van Assyrien Hiskia den coninck Juda op/ dry hondert centener silvers/ ende dertich centener gouts.

k Also gaf Hiskia alle het silver dat inden 15
huyse des Heeren/ende inde schatten des Coninex huys gheuonden werdt.

Te dier selver tijdt brack Hiskia de comm 16
Juda de deuren aenden tempel des Heeren/ ende het bleck dat hy selfs hadde daer ouertrocken laten/ende gaf het den coninck van Assyrien.

Ende de coninck van Assyrien sandt Tha- 17
than/ende den oversten cauerlinck/ende den opperste
l Rabsake van Lachis/ tot den coninck Hiskia/ met grooter macht na Jerusalem: ende sy toghen op/ende doe sy henen quamen hielden sy by der waterkuyple/ by den ouersten loop den Voel/ die daer leyt aender strate opden acker des Vollers/

Ende riep den Coninck: Doe quam tot 18
hem wt Eliakim/ de sone Hilkia de hofmeyster/ ende Sebena de schrijuer/ ende Joah de sone Assaph/de Cantzelier.

Ende de overste Schencker sprack tot hen: 19
Liene/ segt den coninck Hiskia: So spreckt de groote Coninck/de coninck van Assyrien: Wat is dat voor een stoutheydt/ daer ghy v op verlaet?

m Meynt ghy met daer zn noch raedt ende 20
macht te stryden? Waerop verlaet ghy v dan nu/ dat ghy afvallich van my gheweken zijt?

Siet/ verlaet ghy v op desen ghebroken 21
o rietstock op Egypten? welcker/ so hem yemandt daer op leent/ sal hy hem inde handt steken/ende die doorboren: Alsoo is Pharao de coninck in Egypten/ allen die op hem verlaten.

So

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ga ghylieden nv wondet tot my seghghen: 22
Wy verlaten ons opden Heere onsen Godt:
is hy dan niet die/ dien hooghten ende alta-
ren Ezekia heeft afgheworpen/ ende ghesept
tot Iuda ende Ierusalem: Voor desen altaer
sult ghylieden is/ sult ghylieds aenbidden?
Ga ghelooft nv mynen heere den coninck 23
van Syrien: so wil ick v twee duysent peer-
den geuen/ dat ghy mencht ruyteren daer toe
bestellen.
Hoe wilt ghy dan blyuen voor der p min- 24
ste heeren een/ mynis heeren onderdanen:
ende verlaet ghy v op Egypten/ om der wa-
ghenen ende ruyteren wille?
Meynt ghy dan/ ick zy sonder den Heer- 25
oghen/ dat ick dese steden verdome-
de Heere heeft het my gheseeten: Treckt op
in dit lande/ende verderft het.
Doe spraeck Eliakim de sone Hilkie/ende 26
Sebna/ende Ioah/tot den ouersten Schenc-
ker: Spreeckt met nuwe knechten op Syrisch/
want wy verstaent wel/ ende en spreeckt niet
met ons op Iodisch/ voor de oozen des volcx
dat opden muren is.
Doch de ouerste Schencker spae tot hen: 27
Heeft my dan mynen heere tot uwen heere/
ende tot v gheseonden/ dat ick sulcke woozden
spreke? Iae tot den mannen die opden muc-
ren sitten/ dat sy met ulieden haren eyghen
dreck eten/ende haer eyghen water suppen.
Also stont de ouerste Schencker/ende riep 28
met luyder stemmen op Iodisch/ seyde ende
sprack: Hoort het woordt des grooten Co-
nincx/ des coninex van Assyrien:
So spreect de Coninck: Laet ulieden Hi- 29
skia niet bedzieghen/ want hy en vermach uiec
u uit te verlossen van mynen handt.
Ende en laet ulieden Hiskia niet vertroo- 30
sten op den Heere/ dat hy sept: De Heere sal
ons verlossen/ ende dese stadt en sal niet inde
handen des coninex van Assyrien gheghenen
worden.
Hoort Hiskiam niet: want soo spreeckt de 31
coninck van Assyrien: Heeft met mijn ghe-
nade/ ende comt tot mij hier wt: soo sal elck
van synen wijnstock/ ende van synen
vijghenboom eten/ en wt zijne fonteine drincken/
Tot dat ick come/ende halc ulieden in een 32
landt/ dat uwen lande gelijck is/ daer coren/
most/broodt wynbergh en/olyboomen/ olye
vruchten in is: soo sult ghylieden leuen-
de blijuen ende niet steruen. Hoort Hiska
niet/want hy verleyt der ulieden/dat hy sept:
De Heere sal ons verlossen.
Hebben oock de goden der Heydenen een 33
yeghelijck zijn landt verlost vander hant des
coninex van Assyrien?
Waer zijn de goden te Hemath ende Ar- 34
phad: waer zijn de goden te Sepharuaim/
Hena/ende Iwa? hebben sy oock Samaria
van mijner handt verlost?
Waer is een Godt onder alle goden der 35
landen die haer landt hebben van mijner
handt verlost/dat de Heere soude Ierusalem
van mijner handt verlossen?
Het volck nu zweech stille/ ende en ant- 36
woorde hem niets: want de Coninck had-
de ghebooden ende gheseyt: Antwoordet
hem niets.
Doe quam Eliakim de sone Hilkie de hof- 37
meester/ende Sebna de schrijuer/ ende Ioah
de sone Assaph de cantzelier/tot Hiskiam met
verscheurde cleederen/ ende vertelden hem de
woozden des ouersten Schencker.

Het Vat xix. Capittel.

1. Hiskia sendt boden tot den propheet Esaia/
6. ende woydt van hem dooz Gods toesegginghe
ghetroost. 7. 36. Sanherib trecht terugghe nae
huys/ ende lastert wederom Godt. 14. Hiskias
ghebet hem totten gebede. 20. Esaias troost hem/
ende vercondicht hem de ouerwinninghe. 35. Het
huys des coninex van Assyrien wort ghedaghen.

1 Doe de coninck Hiskia dat hoorde/ scheurde hy synne cleederen/ ende tooch eenen sack aen/ ende ginck in het huys des Heeren. Hiskias sendt boden totten propheet Esaia, Esaie 37.1
2 Ende sandt Eliakim den hofmeester/ ende Sebena den schrijuer/ met t samen de oudste Priesteren/ met sacken berleedt/tot den propheet Esaiam den sone Amoz:
3 Ende sy spraken tot hem: Soo sept Hiskias: Dat is eenen dach der noot/ ende straffenis/ ende lasterens: de kinderen synt gheco men tot aen de ghebooete/ ende daer en is geen kracht te baren.
4 Of misschien de Heere uwe Godt hoozen worde alle woozden des ouersten Schencks/ die zijn heere de coninck van Assyrien hier ghesonden heeft/ schimp te spreken den leuendigen Godt/ende te straffen met woozden/ die de Heere uwe Godt wel ghehoozt heeft: soo heft uwe ghebedt op dooz de ouergheleuene/die noch voorhanden zijn.
5 Ende doe de knechten des coninex Hiskie tot Esaiam quamen/
6 Spraeck Esaias tot hen: Soo segt uwen heere: Soo spreeckt de Heere: Weest v niet ghestoort voor de woozden die ghy ghehoozt hebt/ daer mede my de ionghelinghen des coninex van Assyrien hier ghelastert hebben. Esaias pheeret ende troost dooz Gods toesegghinghe Hiskiam.
7 Siet/ick wil hem eenen gheest ghenen laten/dat hy een gerucht hoozen sal/ ende weder in zijn landt trecken/ende wil hem dooz het zweerdt vellen in zijnen lande. a Esaie 37.38 2. Par. 32.22
8 Ende doe de ouerste Schenker weder quam/ vandt hy den coninck van Assyrien strijden teghen Libna: want hy hadde ghehoozt dat hy van Lachis ghetoghen was.
9 Ende hy hoozde van Thirhaka den coninc der Moozen: Siet/hy is uytgi etoghen met v Thirhaka coninck der Moozen.
te lurghen. Doe keerde hy om: ende sandt boden tot Hiskiam/ ende liet hem segghen:
10 Soo segget Hiskie den coninck Iuda: Laet v uwen Godt niet bedzieghen/ daer ghy v op verlatet/ ende spreket: Ierusalem en sal niet Hier derde beleeh Ierusalems van de Assyriers.
in de handt des coninex van Assyrien ghegeuen worden.
11 Siet/ ghy hebt ghehoozt wat de coninghen van Assyrien ghedaen hebben allen landen/ ende die verbannen: ende ghy soudet verlost worden?
12 Hebben der Heydenen goden die oock verlost/ die mijne vaders verdoruen hebben/ Sosan/ Haran/ Reseph/ ende de kinderen Eden/ die te Thelassar waren? Sanherib lastert wederom God.
13 Waer is de coninck te Hemath / de coninc te Arpad/ende de coninck der stadt Sepharuaim/ Hemande Iwa?
14 Ende doe Hiskias de brieuen van de boden ontfanghen ende ghelesen hadde/ ghinck hy op ten huyse des Heeren/ende breyddese wt voor den Heere.
15 Ende badt voor den Heere/ende sprack: Heere:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Het ghebedt Hiskie des Conincx Juda toe Godt.

Heere God, Israels/ ghy die bouen cherubim sittet / ghy zijt alleen Godt/ onder allen Coninckrijcken op aerden : ghy hebt hemel ende aerde ghemaeckt.

Heere / neycht uwe oozen ende hoozdt : 16
doet uwe oughen op / ende siet / ende hoozt de woozden Sanherib / die hier ghesonden heeft
b Of, smaethz b schimp te spreken den leuendighen Godt.

Het is waer Heere/ de coninghen van Assy- 17
rien hebben de Heydenen met den swerde omghebzacht / ende haer lant.

Ende hebben hare goden int vyer ghewoz- 18
pen : want het en waren geene goden / maer menschen haudwerck / hout ende steen: daeromm hebben syse omghebzacht.

Nv dan Heere onse Godt / helpt ons wt 19
zijner hant / op dat alle Coninckrijcken op aerde bekennen dat ghy Heere alleen Godt zijt.

Esaias de Prophect troost Hiskiam/ende vercondicht hem de ouerwinninghe.

Doe sandt Esaias desone Amos tot His- 20
kiam/ende liet hem seggen: So spreect de Heere de Godt Israels: Dat ghy tot my ghebeden hebt om Sanherib den Coninck van Assyrien/dat hebbe ick ghehoort.

Dat is het dat de Heere teghen hem ghe- 21
sproken heeft: De maghet de dochter Sion/ verachtet v/ende bespot uwer/ de dochter Jerusalem/schuddet v met haren hoofde na.

c Zach.2.8. Matt.25.41. Act.9.4.

c Wien hebt ghy beschimpt ende ghelas- 22
tert: ouer wien hebt ghy d stemme verheue: ghy hebt uwe oughen verheuen teghen den heyligen in Israel.

Ghy hebt den Heere door uwe boden be- 23
schimpt/ende ghesept: Ick ben door de veelheydt mijner waghenen op de hoochten der berghen gheclommen / op den zijden des Libanon: ick hebbe zijn hooge cederen ende wtghelesen dennen afgehouwen / ende ben ghe-
d † And. herberghe zijns nests, ende aen het Wout zijner cuene. comen aen d † de duptenste herberghe des wouts zijns carmels.

Ick hebbe ghegrauen ende wtghedrone- 24
ken de vzemde wateren / en hebbe verdzoocht met mijnen voetsolen de e † Teen.

e † And. weerachtige stadtgrauen.

Hebt ghy dan niet gehoort dat ick f † fulcx 25
lange te voozen gedaen hebbe/ ende van aenbegin hebbe ick het bereydt: doch nv hebbe ick het laten comen / dat vaste steden sullen vallen in eenen woesten steenhoop.

f † And. dese [stadt] van lãghe tot herwaert ghemaect hebbe/ ende haer van aenbegin toeghericht: esi salse nv hiertoe comen latẽ dz sy woest wozde/ hoewel dat vaste steds in steenhoops vallen? En die daer in woonẽ/ dat sy mat eteet. rype is/ g Psal.37.2. ende 129.6.

Ende die daer in woonen sullen mat wor- 26
den/ende hen vzeesen en schamẽ maeten/g en de wozden als het gras op den velde/ende het groen krupt tot hop op de daken/dat verdoz ret eer dan het ryp is.

Ick weet uwe wooninghe wel/v wt en in 27
trecken/ende dat ghy teghen my woedet.

Dewijle ghy dan teghen my woedet/ende 28
uwe ouermoet voor mijne oozen opgecomen is/so wil ick v eenẽ rinck inden neuse leggen/ ende een ghebitt in uwen mondt /ende wil v den wech weder henen voeren / daer ghy hier ghecomen zijt.

Ende dit sy v een teecken: In desen iare eet 29
h † vertreden is/in den anderen iare/wat van sels wasset/ inden derden iare sayet ende mayet / ende planet wijnberghen / ende etet hare vruchten.

h † And. selfs wasset in den anderen iare/ wat van selfs wassige weder wtspruytet/ inde derde etc.

Ende de dochter Juda die verlost ende o- 30
uergheuen is/sal doortaen onder haer wortelen/ende bouen haer vzuchten vzaghen.

Want vã Jerusalẽ sullen wtgaen die ouer 31
gebleuẽ zijn/en de verloste vandẽ berch Sion: den yuer des Heeren Zebaoth sal sulcx doen.

Daerom spreect de Heere vanden Coninck 32
van Assyrien also: Hy en sal niet in dese stadt comen/ende geenen pijl daer in schieten/ende gheenen schildt daer voor comen/ ende en sal gheenen wal daerom maken:

Maer hy sal den wech wederom trecken/ 33
dien hy ghecomen is/ende en sal in dese stadt niet comen/ de Heere sept het.

Ende ick wil dese stadt beschermen/dat 34
ick haer helpe / om mijnent wille / ende om Dauid mijns knechts wille.

i Ende in deselver nacht voer de Enghel des 35
Heeren wt / ende sloech inden legher van Assyrien / hondert ende vijf ende tachtentich dupsent mannen : ende doe sy hen des morghens vroech opmaecten/siet/doe lach het alle luenthenen vol enckel dooder lichamen.

i 2. Par. 32. Esa. 37.

k Also vzack Sanherib de coninck van As- 36
syrien op / ende vooch wech / ende keerde weder/ ende bleef te Ninive.

Ende doe hy aenbadt / inden huyse Nis- 37
roth zijns Gods/sloech hem met dē swerde/ Adzas Melech en Sar Ezer zijne sonen : elsy ontuloden int landt Ararot / l ende zijn sone Assarhaddon wert Coninck in zijn stede.

k 2. Par. 32. Esa. 37.

l 2. Par. 32. Esa. 38.

Dat xx. Capittel.

1. Den Hiskia so hy doot kranck is/ 5. wordt zijn leuen verlengt vijftien iaer/ 8. ende krijcht dies een ghewis waerteecken vanden Heere. 12. Bzodach bzẽgt hem geschenckẽ. 14. Esaias straft hem zijnder onbedachtsaemheyt haluen/ 17. ende sept hem de Babilonische ghevanckenisse aen/

In dier tijt wert Hiskias a doot kranc: ende 1
quam tot hem / ende spzack tot hem: Also spreect de Heere: Bestrickt v huys/want ghy sult sterven ende niet leuendich blijuen.

Hy dan keerde zijn aengelicht na de wandt/ 2
ende badt totten Heere/ende spzack:

Och Heere/ghedenckt doch/dat ick voor v 3
trouwelijcken ghewandelt hebbe / ende met een oprecht herte/en hebbe ghedaen dat v wel ghevalt: ende Hiskias weende seer.

a † And. tot den dooden toe.

Doe nv Esaias noch niet half b † ter stadt wt 4
ghegaen en was/quam des Heeren woort tot hem/ende spzack:

b † And. ter stadt wt.

Keert wederom / en segt Hiskias de vorst 5
mijns volcx: So spreeckt de Heere/ de Godt wes vaders Dauids: Ick hebbe v ghebet gehoort/ende uwe tranen ghesien: siet/ick wil v ghesont maken / aen den derden daghe sult ghy opgaen in het huys des Heeren.

Ende wil vijftien iaer tot uwen leuen 6
doen / en v ende dese stadt verlossen van den coninck te Assyrien / ende dese stadt beschermen om mijnent wille/en om mijns knechts Dauids wille.

En Esaias spzack: Wzengt een stuck vijgen 7
hier: ende doe sy die vzachten/leyden sy se op het ghesw wel/ende hy weert ghesont.

Hiskias dan spzac tot Esaiam: Wat sal 8
het teecken dat my de Heere sal ghesont maken/ende in des Heeren huys op gaen sal aen den derden daghe?

Esaias spzack: Dat teecken sult ghy heb- 9
ben vande Heere / dat de Heere doen sal wat hy ghespzoken heeft: Sal de schaduwe thien graden voorwaerts gaen / of te thien graden terugghe gaen?

Hiskias spzac: Het is lichtelijc dat de scha- 10
duwe thien graden nederwaerts gae / dat en wil

en wil ick niet/ maer dat sp thien graden achterwaerts te mugghe gae.

11 Doe riep Esaias de prophete den Heere aen/ ende de schaduwe ginck achterwaerts tenigghe thien graden/ aenden wyser Achas/ die sp was nederwaerts ghegaen.

12 Te deser tyt sandt Merodach / de sone Baladan / coninck te Babel / tsamen Baladan / coninck te Babylonien ende ghesenden tot Ezechiam: want hy hadde ghehoort dat Ezechias kranck ghewest was.

13 Ende Ezechias e † was vrolijck met hem/ ende wees hem het gantsche schathuys / silver/ gant/ speceryen/ ende de beste olye. ende de harnasgramer. ende alles wat in zyne schatten bovsanden was: daer en was niet uyt zynen huyse/ ende ein zyner gantscher heerschappyen/ dat hem Ezechias niet en thoonde.

14 Doe quam Esaias de prophete tot den coninck Ezechiam/ ende sprack tot hem: Wat hebben dese lieden gheseyt: ende van waer zyn sp tot u ghecomen? Ezechias sprack: Sp zyn uyt verre landen tot my ghecomen van Babel.

15 Hy sprack: Wat hebben sp gesien in uwen huyse? Ezechias sprack: Sp hebben alles dat ghesien wat in mynen huyse is / ende daer en is niet in myne schatten/ dat ick hen niet ghetoont en hadde.

16 Doe sprack Esaias tot Ezechiam: Hoort dat woort des Heeren woordt:

17 f Siet/ de tydt comt/ dat alle dinck sal wech ghevoert worden na Babel/ wt uwen huyse/ ende wat uwe vaders vergadert hebben tot op desen dach / ende daer en sal niet overghelaten worden/ spreeckt de Heere.

18 Daervoe de kinderen die van u comen/ die gy genereren sult/ sullen ghenomen worden dat sp eunerlinghen zyn int palays des coninc te Babel.

19 Ezechias dancktegen sprack tot Esaiam: Dat is doch goet / dat de Heere ghesproken heeft: ende sprack voorder: Het sal doch vrede ende trouwe zyn te mynen tyden.

20 Wat meer van Ezechia te segghe is/ en alle zyn macht/ ende wat hy ghedaen heeft ende hoe hy de watervyvers/ daer hy water in leyden onde stadt gheleydt heeft/ siet/ dat is gheschreven in der Chronica der coninghen Juda.

21 h Ende Ezechias ontsliep met zyne vaderen / ende Manasse zynen sone werdt Coninck in zyn stede.

Cap. xxi.

1 Manasse was twaelf iaer out/ doe hy Coninck werdt/ ende regeerde vyftich iaer te Jerusalem: zyn moeder hiet Hephziba.

2 En hy dede dat den Heere qualijc beviel/ na den grouwel der Heydenen/ die de Heere verdreven hadde voor de kinderen Israels.

3 Ende verkeerde hem/ ende bouwede de hoochten/ die zyn vader Ezechias hadde omgheworpen: ende richtede Baals altaren op/ ende maeckte haghen/ gelyck als Achab de coninc Israels ghedaen hadde/ ende badt aen alder-ley heyr van den hemel/ ende diende hem.

4 Ende bouwede altaren inden huyse des Heeren/ daer de Heere van gheseyt hadde: d Ierusalem sal mynen Name te Ierusalem setten.

5 e Ende hy bouwede allen heyre aen den hemel/ altaren/ in beyden horen aen den huyse des Heeren.

6 f Ende liet zynen sone door het vyer gaen/ ende achtede op voghelschen ende teeckenen/ ende hielt waersegghers ende teeckenbeduyders / ende dede dese veel/ dat den Heere quaelijck beviel/ daer hy hem mede vertoornde.

7 Hy settede oock eenen haghen afgodt/ dien hy ghemaeckt hadde/ in het huys/ g dan welcke de Heere tot Dauid ende tot Salomo zynen sone ghesept hadde: In desen huyse/ ende te Jerusalem / die ick vercoren hebbe wt alle stammen Israels/ will ick mynen name setten eewichlijck.

8 Ende en wil den voet Israels niet meer beweghen laten vanden lande dat ick haren vaderen ghegheven hebbe: so doch/ so sp houden ende doen na allen dat ick gheboden hebbe/ ende na alle de Wet/ die hen mijne knecht Moyse gheboden heeft.

9 Doch sp en hoorden niet / maer Manasse verleyddese/ dat sp ergher deden dan de Heydenen / die de Heere voor de kinderen Israels verdelghet hadde.

10 Doe sprack de Heere door zijne knechten de Propheten/ ende seyde:

11 Daerom dat Manasse de coninck Juda dese gronwelen ghedaen heeft/ die erghер zyn dan alle gronwelen die de Amoriten ghedaen hebben/ die voor hem gewest zyn/ ende heeft oock Juda sondighen ghemaeckt met zyne afgoden/

12 Daerom spreeckt de Heere de God Israels alsoo: h Siet/ ick wil ongeluck over Jerusalem ende Juda brenghen/ dat wie het hoozen sal/ dien sullen zijne beyde oozen clincken.

13 Ende wil over Jerusalem het meersnoer Samarie trecken / ende het ghewichte des huys Achabs/ ende wil Jerusalem i † wtgieten/ ghelyck men daten wtgiet/ ende wilse omstoten.

14 Ende ick wil sommighe mijns erfdeels overblijnen laten/ ende hen gheven inde handen haerer vyanden / dat sp eenen roof ende pluecken worden alle haren vyanden:

15 Daerom dat sp ghedaen hebben dat my qualijck behaecht / ende hebben my vertoornt/ van dien dage aen/ doe hare vaders wt Egypten ghetoghen zijn/ tot op desen dach.

16 Oock vergoot Manasse gantsch veel onschuldich bloets/ tot dat Jerusalem hier ende daer vol wert: behalue desonde daer hy Juda mede sondighen maeckte/ dat sp deden dat den Heere qualijck beviel.

17 Wat vp meer van Manasse te segghen is/ ende alles wat hy ghedaen heeft / ende zijne sonde die hy dede/ siet/ dat is geschreven inder Chronica der coninghen Juda.

18 Ende Manasse ontsliep met zijne vaderen/ en wert begraven inden hof aen zynen huyse/ namelijck / inden hof Vsa: ende zynen sone Amon werdt Coninck in zyn stede.

19 Tweeende twintich iaer was Amon oudt doe hy Coninck wert/ ende regeerde twee iaer te Jerusalem: zyn moeder hiet Mesulemeth/ een dochter Hazur van Jatba.

20 Ende dede dat den Heere qualijck beviel/ gelyck als zyn vader Manasse gedaen hadde.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende wandelde in alle wegen die zijn va- 2
der ghewandelt hadde/ ende diende de afgo-
den die zijn vader ghedient hadde/ ende badt-
se aen:

Ende verliet den Heere zijner Vaderen 22
Godt / ende en wandelde niet in den weghe
des Heeren.

Ende zijne knechten maeckten een verbont 23
teghen Amon/ende doodden den Coninck in
zijnen huyse.

Doch het volck inden lande sloech alle de 24
ghene die dat verbondt ghemaeckt hadden
teghen den coninck Amon :ende het volck in
den lande maeckte Josiam zijnen sone tot
een coninck in zijn stede.

Wat nu Amon meer ghedaen heeft / siet/ 25
dat is gheschreuen inder Chronica der coni-
ghen Juda.

Ende men begroef hem in zijn graf / in 26
den hof Ose /ende zijnen sone Josias werdt
Coninck in zijn stede.

Dat xxij. Capittel.

1. Josias een vroom Coninc/ 3. laet den Tem-
pel weder beteren. 8. Becommert hem ouer het
ghevonden Werboeck/ 13. ende soo hy daer den
Heere ouer raedt vraecht/ 16. hoort hy danden
onghelucke dat ouer Jerusalem ende hare inwoon-
ders ontstaen soude na zijn doot.

Josias co- ninck Juda 31. iaer. 2 2.Par.34.1

JOsias was a acht iaer oudt doe hy Co- 1
ninck werd/ ende regeerde een ende der-
tich iaer te Jerusalem : zijn moeder hiet
Jedida/een dochter Adaia/ van Bazkath.

Ende dede dat den Heere wel beviel/ ende 2
wandelde in alle weghen zijns vaders Da-
uids/ende en weeck niet noch ter rechter noch
ter slincker handt.

De Tempel wordt weder ghebetert. b 2.par.34.8 c 2.Re. 12.10 d Jan.ophoude handen ghelde dat tot etc.

b Eñ inden achthienden iare des coninc 3
Josie / sandt de coninck Saphan / den sone
Azalie/ des soons Mesullams den schrijver/
henen int huys des Heeren/ende sprack:

c Gaet op tot den hoogen Priester Hilkia/ 4
datmen d' hem doe dat gelt / dat tot den
huyse des Heeren gebracht is/ dat de wach-
ters aen den dorpel vergadert hebben vanden
volcke:

Dat sy ghenen den arbeydtlieden die be- 5
stelt zijn inden huyse des Heeren : ende geuet
den arbeytlieden aenden huyse des Heeren/
dat sy beteren wat verwallich is aende huyse:

Nameliycken/den timmerlieden ende bou- 6
lieden / ende muerlieden / ende die daer hout
ende ghehouwen steenen coopen sullen / het
huys te beteren.

Doch datmen gheen rekenschap van hen 7
en neme vanden ghelde/ dat onder hare han-
den ghedaen wordt/ maer dat sy op gelooue
handelen.

Het Wet- boeck wordt ghevonden. e 2.par.34.15 Manasse had- det alles inde Tempel ver- woestet / daer- toe ooc de hey- lighe boecken henen gedaen/ als hier blijct.

Ende de hooghe priester Hilkias sprack 8
tot den schrijuer Saphan: Ick hebbe het Wet-
boeck ghevonden inden huyse des Heeren:
ende Hilkias dede Saphan het boeck/dat hy
het lase.

Ende Saphan den schrijuer bracht het den 9
Coninck: ende seyde hem weder/ende sprack:
Uwe knechten hebben dat gheldt te samen
ghebracht/ dat inden huyse gevonden is/ende
hebbent den arbeytlieden ghegeuen/ die daer
bestelt zijn aenden huyse des Heeren.

Oock seyde Saphan de schrijuer den Co- 10
ninck/ende sprack: Hilkias de Priester dede
my een Boeck : ende Saphan las het voor
den Coninck.

1 Doe nu de Coninck hoorde de woorden u
het Wetboeck/verscheurde hy zijne cleederen.
2 Ende de Coninck gheboodt Hilkiam den
priester/ende Ahikam den sone Saphan/ en-
de Achbor den sone Michaia/ ende Saphan
den schrijuer / ende Asaiam den knecht des
Coninck/ ende sprack:
13 f Gaet heenen / ende vraecht den Heere voor f Jhes
my / voor het volck / ende voor het ganssche
Juda/ om de woorden deses Boecx dat ghe-
vonden is: want het is een groote grimmi-
heyt des Heeren / die over ons aenghesteken
is / daerom dat onse vaders niet ghehoort en
hebben de woorden deses Boecx/dat sy doen
alles wat daer in gheschreuen is.
14 Doe ghinck Hilkias de priester / Ahikam/
Achbor/ Saphan/ ende Asaias heenen tot der
propheteresse Hulda/den wijue Sallum des
soons Thikwa/des soons Arham/des wach-
ters der cleederen : ende sy woonde te Jeru-
salem g inden anderen deele / ende sy spraken
met haer.
15 Sy dan sprac tot hen: Segt den manne die
ulieden tot my gheseonden heeft:
16 So spreect de Heere: Siet/ ick will ongeluck
ouer dese stadt ende hare inwooners breng-
ghen/ alle woorden des Wets/ die de Coninc
Juda heeft laten lesen:
17 Daerom dat sy my verlaten / ende anders
goden gheroockt hebben/dat sy my vertoor-
den met alle wercken harer handen : daerom
sal haer mijn grimmicheyt teghen dese stadt
aensteken/ ende niet wegheblusscht worden.
18 Doch den coninck Juda / die ulieden
gheseonden heeft / den Heere te vraghen / sult
ghy lieden also seggben : So spreeckt de Heere
de Godt Israels:
19 Daerom dat h herte weeck ghevonden is
ouer de woorden die ghy ghehoort hebt / ende
hebt h vernoetmoedighet voor den Heere/ doe
ghy hoordet wat ick ghesproken hebbe tegen
dese stadt/ ende hare inwooners/ dat sy sul-
len een verwoestinghe ende vloeck zijn / ende
hebt uwe cleederen verscheurt/ ende hebt voor
my ghewent:so hebbe ick het oock verhoort/
spreeckt de Heere.
20 h Daerom wil ick h tot uwe vaderen ver- h 2.
gaderen/dat ghy met vreden in uwe graf ver-
gadert wordet/ende uwe oogben niet en sien
alle dat ongeluck dat ick over dese stadt breng-
ghen wil : eñ sy seydent den Coninck weder.

Dat xxiij. Capittel.

1. Josias/ met tsamen den volcke/ treedt in een
verbondt voor den Heere. 4. Alle afgoderije weg
van hem verdelget. 21. Paesschen/ende alles wat
inde wet Mosi ghebodden was / nae de Heer weer-
stelijck gehouden/ 26. de Heere wil ghelijcwel
zijn grimmicheyt ouer Juda niet stincken laten.
29. Josias sterft. 31. Joiakim wordt in zijns vo-
uaughen Joahas stede / van Pharao Necho Co-
ninck ghemaeckt.

1 Ende de Coninc a sandt henen/ende het
vergaderde hen tot hem alle Oudtste in
Juda ende Jerusalem.
2 Ende de Coninck ghinck op int huys des
Heeren / ende alle man van Juda/ende alle in-
wooders te Jerusalem met hem/ Priesters en
ende Propheten / ende alle het volck/ beyde
cleyn ende groot : b ende men las voor haren
oren alle woorden des Boecx vanden verbon-
bonde / dat inden huyse des Heeren ghevon-
den was.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

2 Cron. 34. 1. 2 Ende de Coninc tradt 2 aen een e talomme/3 ende maecte een verbont voor den Heere/ dat
sy sanden wandelen den Heere na/ende hou-
den sijne Sceboden / Sterutyghenisse ende
Rechten / van gantscher herten / ende van
gantscher zielen/ dat sy opvichteden de woor-
den deses verbonts/ die geschreven stonden
in desen Boeck: ende alle het volck tradt mede
in het verbont.

3 Ende de Coninck gheboot den hooghen 4
Priester Hilkia / ende den Priesteren der twee-
den ordeninge/ende de wachters aen den doz-
pel/ dat sy souden uyt den Tempel des Hee-
ren brengen alle de gereetschap/ die den Ba-
al ende den haghen / ende allen heyre des he-
mels ghemaecte was: ende verbranden het
buyten voor Jerusalem inden dale Kidron/
ende sijn stof wert ghedraghen na Bethel.

Ende hy verdelyde de g Camarim / die 5
de coninghen Juda hadden gesticht/ te roo-
ken op de hoochten/ inden steden Juda/ ende
omtrent Jerusalem: oock de roockers des Ba-
als/ende der Sonnen/ ende der Maenen/ en-
de der Planeten/ ende alle des heyrs des hem-
els.

Ende liet de h haghen uyt den huyse des 6
Heeren voeren/buyten voor Jerusalem/in de
dale Kidron/ ende verbrandde dien inder dale
Kidron / ende maecten tot stof / ende wierp het
stof op de doode graven der ghemeynen lie-
den.

Ende hy brack af de huysen der hooren- 7
dagers/ die aen den huyse des Heeren waren/
daer de vrouwen i huysen maeckten ten
behaghen.

Ende hy liet alle Priesters comen uyt de 8
steden Juda/ende verontreynichde de hooch-
ten/daer de Priesters rooctten/van Geba aen
tot Bersceba toe: ende brack de hoochten in
de poorten af / die in der deure der poorten
waren Josua des stadtvoochts / welcke ter
slincker handt was / wanneermen nae der
poorte der stadt gaet.

Doch en hadden de Priesters der hooch- 9
ten niet ghecffert op den altaer des Heeren
te Jerusalem/maer aten des ongheleneden
broots onder haren broederen.

Hy verontreynichde ook het k Thophet/ 10
inden dale der kinderen Hinnom / dat me-
mant synen sone oft dochter / den l Molech
door liet gaen.

Ende nam weg de peerden/ die de comin- 11
ghen Juda der Sonnen hadden gheset inden
inganck des huys des Heeren/ aen de camer
Nethan Melech des camerlings / die m te
Parwarim was/ ende de waghenen der Son-
nen verbrandde hy met vyere.

Ende de altaren op den dake in de sale A- 12
has/die de coningen Juda gemaect hadden/
en ende de altaren / die n Manasse ghemaeckt
hadde in de twee hoven des huys des Hee-
ren/brack de Coninck af: ende liep van daer/
ende wierp haer stof in de beke Kidron.

Oock verontreynichde de Coninck de 13
hoochten die voor Jerusalem waren/ter rech-
ter hant aen den berch o Mathuth/die Salo-
mo de coninck Israels ghebouwet hadde/
Astharoth den grouwel van Zidon / ende Ca-
mos den grouwel van Moab/ ende Milkom
den grouwel der kinderen Ammon.

Ende brack de talommen: ende roeyde uyt 14
de haghen / ende vervulde haer stede met men-
schen beenen.

15 p Oock dien altaer te Bethel / ende de p 1. Re. 12. 28
hoochte die Jeroboam ghemaeckt hadde / de
sone Nebat / die Israel sondighen maeckte/
den selven altaer brac hy af/ ende de hoochte:
ende verbrandde de hoochte / ende maeckte se tot
stof/ende verbrandde de haghen.

16 Ende Josia keerde hem om / ende sach der
dooden graven/die daer waren op den berch/
ende sandt henen / ende liet de beenen uyt de
graven halen / ende verbranddese op den al-
taer / ende verontreynichde dien / q nae den q 1. Re. 13. 2.
woorde des Heeren/ dat de man Godts uyt- 32.
gheroepen hadde/die sulcx uyt riep.

17 Ende hy sprack: Wat is dat voor een
r grafsteenen / dat ick hier sie? ende de lieden
inder stadt spraken: Het is het graf des mans
Godts die van Juda quam / ende riep sulcx
uyt: dat ghy ghedaen hebt tegen den altaer te
Bethel.

18 Ende hy sprack: Laet hem ligghen / nie-
mant en beweghe zijn ghebeente: alsoo wert
zijn gebeente behouden/met den gebeente des
Propheten/die van Samaria gecomen was.

19 Hy nam oock weg alle huysen der hooch-
ten in den steden Samaria/ die de coninghen
Israels ghemaeckt hadden te vertoornen/ en-
de dede met dien in alle manieren / als hy te
Bethel ghedaen hadde.

20 s Ende hy offerde alle Priesters der hooch- s 1. Reg. 13. 2.
ten/ die aldaer waren op de altaren ende ver-
brandde alsso menschen beenen daer op / en-
de quam weder te Jerusalem.

21 t Ende de Coninck ghebood den volcke/ t 2. Par. 35. 1.
ende sprack: Houdet den Heere uwen Godt 3. Esd. 1. 1.,
Paeschen / u gelyck als het geschreven staet Paeschen
inden Boeck deses verbonts/ ghehouden
na der wet.
u Deut. 16. 1.

22 Want daeren waren gheen Paeschen so
gehouden als dese/van der richteren tyt aen/
die Israel gherichtet hebben/ende in allen ty-
den der coninghen Israels / ende der conin-
ghen Juda.

23 Maer inden achthienden iare des coninc Alles wat
Josia / wert desen Paeschen ghehouden den teghen de
Heere te Jerusalem. wet Mose
was/ de de
24 Oock baechde Josia uyt alle waersegh- Josias af.
ghers/ teecheubedieders / beelden ende afgo-
den/ende alle grouwelen die inden lande Iu-
da ende te Jerusalem gesien werden/ op dat
hy opvichede de woorden des weets/die ghe-
schreven stonden inden Boeck die Hilkia de
Priester dade inden huyse des Heeren.

25 Alsus ghelyckten en was voor hem gheen
Coninck geweest/ die hem so van gantscher
herten/ van gantscher zielen / ende van allen
kracht totten Heere bekeerde/na alle de wet
Mose/ ende na hem en quam zijns gelyckten
niet op.

26 Doch en keerde hem de Heere niet af van
de grimmicheyt zijns grooten toorn / daer hy
over Juda mede vertoornt was / om alle de
ergherlicheyt die Manasse mede ge-
recht hadde.

27 Ende de Heere sprack: Ick wil Juda oock u 2. Reg. 24. 3
van mijnen aengheschichte weg doen/ghelyck
als ick Israel weg ghedaen hebbe / ende wil
dese stadt verwerpen/ die ick verkoren hadde/
namelicken Jerusalē/ ende het huys daer ic
van gesept hebbe: Mijnen naem sal aldaer zijn.

28 Wat nu meer van Josia te segghen is/ en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

alles wat hy gedaen heeft/ siet/ dat is geschreuen inder Chronica der coninghen Iuda.

Pharao Necho.
2.Par.35.20

y Te zijner tijt tooch Pharao Necho de co- 29
uinck in Egypten op/ tegen den couinck van Assyrien/ aen het water Phrath: ende de co-
uinck Iosias tooch hem teghen/ende z † sterf
te f Megiddo/doe hy hem ghesien hadde.

Iosias sterft
a 2.Re.21.20
b 2.Par.36.1

Ende zijne knechten voerden hem doodt 30
van Megiddo/ende brachten hem te Ie-
salem/ a ende begroeuē hem in zijn graf: en-
de het volck inden lande nam Ioaham/ den
sone Iosie/ ende salfden hem/ ende maeckten
hem tot een Couinck in zijns vaders stede.

Ioahas is dry maendt couinck in Iuda.
e † and. Ha-muel/
d Ezech.19.4
e † and. dewijle hy regeerde.

Dry ende twintich iaer was Ioahas oudt 31
doe hy Couinc wert/ende regeerde dry maen-
den lanck te Ieruſalem: zijn moeder hiet
e † Hamutal/een dochter Ieremie van Libna.

Ende dede dat den Heere qualijck beviel/ 32
ghelijck als zijne vaders ghedaen hadden.

d Doch Pharao Necho vinck hem te Ri- 33
blath/inden lande Hemath/ e † dat hy niet re-
geren en soude te Ieruſalem: ende leyde een
schattinghe op het landt/hondert centener sil-
vers/ende eenen centener gouts.

Ende Pharao Necho maeckte Eliakim/ 34
den sone Iosie/ tot een Couinck in zijns va-
ders Iosie stede/ ende veranderde zijnen na-
me f † Ioiakim: g nv Ioaham nam hy/ en-
de brachte hem in Egypten: aldaer sterf hy.

Ioiakim is elf iaer couinc in Iuda.
2.Par.36.4.
f † and. Iehoiakim:
g Iere.22.10

Ende Ioiakim gaf dat silver ende gout 35
Pharaoni: doch schattede hy het landt/ dat
hy sodanighen silver soude gheven/na Pha-
raonis beuel: eenen yeghelijcken na zijn ver-
moghen schattede hy aen silver ende gout/
onder den volcke inden Lande/ dat hy het den
Pharao Necho gaue.

Vyf ende twintich iaer was Ioiakim out 36
doe hy Couinck werdt/ ende regeerde elf iaer
te Ieruſalem: zijn moeder hiet Zebuda/ een
dochter Pedaia van Ruma.

Ende dede dat den Heere qualijck beviel/ 37
ghelijck als zijne vaders ghedaen hadden.

☞ Dat xxiij. Capittel.

1. Ioiakim wort afvallich vanden couinck Ne-
bucad Nezar/ na dat hy hem dry iaer onderdanich
was geweest. 2. Ontschuldich bloet wort vanden
Heere ghewroken. 3. Ioiakim sterft. 8. Ioiachin
begheeft hem onder Nebucad Nezar/ 14. wordt
van hem gevanckelijck gevoert na Babel. 17. Ze-
dekias wordt Couinck in zijn stede.

Nebucadnezer coninc te Babel.
2.Par.36.6
Dan.1.1

I N zijner tijdt a tooch op Nebucad Ne- 1
zar/ de couinck te Babel/ ende Ioia-
kim werdt hem onderdanich dry iaer
lanck: ende hy keerde hem om/ende wert af-
vallich van hem.

Ende de Heere liet krijchsknechten op hem 2
comen wt Chaldeam/ wt Syrie/ wt Moab/
ende wt den kinderen Ammons/ ende liet se
in Iuda comen/ dat sy hen ombrachten/ b na
den woorde des Heeren/ dat hy gheſproken
hadde door zijne knechten de Propheten.

b Jerem.22.5

Ontschuldich bloedt weert God.
2.Re.21.11 ende 22.27 Jerem.15.4

c Ende het ghescheedde Iuda alſs/ na den 3
woorde des Heeren/ dat hyse van zijnen an-
ghelichte werp dede/ om der sonden wille
Manasse/die hy ghedaen hadde:

Doch om des ontschuldigen bloets wille 4
dat hy vergoot/ende maeckte Ieruſalem vol
met ontschuldich bloet/ daerom en wonder
de Heere niet verghenen.

Wat nv meer te seggen is van Ioiakim/ 5
ende alles wat hy ghedaen heeft/ siet/ dat is
ghescheuen inder Chronica der coninghen
Iuda.

6 Ende Ioiakim ontsliep met zijne vade- 6
ren/ende zijnen sone d † Ioiachin werdt Co-
uinck in zijn stede.

7 e Ende de couinck in Egypten en tooch 7
niet meer wt zijnen lande: want de couinc te
Babel hadde hem ghenomen alles wat des
couincx in Egypten was/van der beke Egy-
pti aen/tot aen t water Phrath.

8 Achthien iaer was Ioiachin oudt doe hy 8
Couinck werdt/ ende regeerde dry maenden
lanck te Ieruſalem: zijn moeder hiet Ne-
hustha/ een dochter Elnathans van Ieru-
salem.

9 Ende dede dat den Heere qualijck beviel/ 9
ghelijck als zijne vaders ghedaen hadden.

10 f Te dier tijdt toghen de knechten Nebu- 10
cad Nezars/ des couincx tot Babel/ op na
Ieruſalem/ ende quamen aen de stadt met
bolwercken.

11 Ende doe Nebucad Nezar aen de stadt 11
quam/ende zijne knechten/ belevde hyse.

12 Nv/ Ioiachin de couinck Iuda ginck wt 12
totten couinck van Babel/ met zijner moe-
der/met zijne knechten/met zijne overste ende
camerlinghen: ende de couinck van Babel
nam hem aen/ inden achtsten iaer zijns Co-
uinckrijcx.

13 g Ende nam hem daer wt alle schatten in 13
den hupse des Heeren/ ende inden hupse des
Couincx/ende verstoorch alle gulde vaten/ die
Salomo de couinck Israels gemaeckt hadde
inden tempel des Heeren/als dan de Hee-
re gheſproken hadde.

14 Ende voerde voech het gantsche Ieruſa- 14
lem/alle overste/alle gheweldige/thien dui-
sent ghevanghen/ende alle timmerlieden en-
de alle smeden/ ende en liet niet over/ sonder
alleen h † slecht volck des lants.

15 i Ende voerde Ioiachin voech na Babel/ 15
de moeder des Couincx/ de wyuen des Co-
uincx/est zijn camerlingen: daertoe de mach-
tighe inden lande voerde hy oock ghevanc-
kelijck van Ieruſalem na Babel.

16 Ende wat der beste lieden waren/ sterc 16
duysent/ende timmerlieden/ende smeden/ al-
duysent/alle stercke krychslieden/ende de
coninck van Babel brachtse te Babel.

17 k Ende de couinck van Babel maeckte 17
Mathania zijnen oom tot een Couinc in zijn
stede/ende veranderde zijnen naem Zedekia.

18 Een ende twintich iaer was Zedekias out 18
doe hy Couinck werdt/ ende regeerde elf iaer
te Ieruſalem: zijn moeder hiet Hamutal/een
dochter Ieremie van Libna.

19 Ende hy dede dat den Heere qualijck be- 19
viel/ghelijck als Ioiakim ghedaen hadde.

20 Want het ghescheedde alſo inet Ieruſa- 20
lem ende Iuda/ wt den toorne des Heeren/
tot dat hyse van zijn aengelichte weerp:
ende Zedekias wordt afvallich vanden Co-
uinck te Babel.

☞ Dat xxv. Capittel.

1. Ieruſalem wordt belegheert ende ghewonnen/
5. Zedekias ghevanghen/ 8. den Tempel ende
alle groote hupsen verstoort ende verbrandt/
11. het slechte volck wordt inden lande ghelaten/
de andere/ af geboodt/ of na Babel weg gevoert.
22. Gedalia wordt over het overghebleven volck
inden lande Iuda ghesteit/ 25. Ismael doet hem
doot. 27. Ioiachin wordt wt der ghevanckenisse
weder verheven.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende het gheviel int a negenste iaer synre 1
Coninckrycke / ten tyenden dage
der tyender maendt / quam Nebucad-
nezar / de coninck te Babel / met alle syn
macht tegben Jerusalem: ende sy legherden
hem tegen haer / ende bouwedden bolwercken
rondtom haer.
Alsoo werdt de stadt belegherd / tot int elfste 2
iaer des conincx Sidekie.
b Ende / inden 4 negheniensten maendt werdt 3
de honger swaer inder stadt / dat het volck
des landts niet te eten en hadde.
Doe braken men inde stadt: ende alle krijchs 4
lieden vloden ynder nacht / des weechs heen
by der poorte tusschen de twee muren / die
an des Coninex hof gaet: (nu de Chaldeers
lagen rontom de stadt) ende d hy vloodt des
weechs heen na den blacken velde.
Doch de macht der Chaldeen iaechde den 5
Coninck na / ende greepen hem inden blacken
velde Jerycho: ende alle krijchslieden die by
hem waren werden van hem verstroyt.
e Sy dan grepen den Coninck / ende voer- 6
den hem opwaerts tot den coninck van Ba-
bel na Riblath: ende sy spraken een oordeel
ouer hem.
f Ende sy sloeghen de kinderen Tidekie 7
voor synre oogben / ende verblinden Tide-
kiam sijn ooghen / ende bonden hem met ke-
tenen: ende voerden hem na Babel.
Inden seuenstien dage der vijffter maent / 8
dat is het negheniende iaer Nebucad Ne-
zars des conincx te Babel / quam Nebusar-
dan de hofmeester des conincx te Babels
hoveliet te Jerusalem /
g Ende verbrandde het huys des Heeren / 9
ende het huys des Coninex: ende alle huysen
te Jerusalem / ende alle groote huysen ver-
brandde hy met vyere.
Ende de gantsche macht der Chaldeen / 10
die met den hofmeester was / brack de mues
ren rondtom Jerusalem.
Het ander volck nu dat overbleven was 11
inder stadt / ende die tot den Coninck te Ba-
bel vielen / ende het ander ghenenne volck /
voerde Nebusarsadan de hofmeester weeh:
Ende vanden slechtste inden lande liet de 12
hofmeester wijngaerdeniers ende ackerlieden
overblijven.
h Nv de metalen calommen aenden huyse 13
des Heeren / ende de voetstoelen / ende de mes
talen zee / die aenden huyse des Heeren was /
braken de Chaldeen / ende voerden het metael
na Babel.
Ende de potten / schuppen / messen / lepels / 14
ende alle metale vaten daermen mede diende
namen sy weeh:
Daertoe nam de hofmeester de pannen en 15
de beckens / wat gulden ende silveren was.
Twee calommen / een zee / ende de voetstoelen
die Salomo ghemaeckt hadde totten huyse
des Heeren: men en conde het metael aller
deer vaten niet ghewegben.
i Achttien ellen hoech was elcke calomme / 17
ende haren knoop daerop was oock metael /
ende wel drie ellen hoech / ende de reepen ende ga-
nagappelen aende knoopen rondtom was
altemael metael: na dese wijse was oock de
ander calomme met de reepen.
18 Ende de hofmeester nam den priester Se-
raja der eerster ordeninghe / ende den prie-
ster Zephanja den anderen ordeninghe / ende
drie denwachters /
19 Ende eenen camerlinck wt der stadt / die
ghestelt was over de krijchslieden / ende vijf
mannen die alsdoe by den Coninck waren /
die inder stadt gevonden werden / ende k Do- k ende eenen
sijer den beloofhooftman / die den volcke in schrijver des
den lande kenghen leerde / ende sesteich man- beloofhoofts
nen vanden volcke vyden lande / die inder manns die het
stadt gevonden werden: volck inden
20 Dese nam Nebusarsadan de hofmeester / krijgh voerde.
ende brachte tot den coninck van Babel te
Riblath.
21 Ende de coninck van Babel sloechse doot
te Riblath inden lande Hemath. Alsoo werdt
Juda wechghevoert wt synen lande.
22 m Nv over het overghebleven volck inden m Jer.40.5.9
lande Juda / dat Nebucad Nezar de coninck
van Babel over liet / stelde hy Gedaliam den Gedalias.
sone Ahikams / des soons Saphans.
23 Doe nu alle des volcx hooftlieden ende de
mannen hoorden / dat de coninck van Babel
Gedaliam daer ghestelt hadde / quamen sy
tot Gedaliam te Mizpa / namelyeken / Is- Ismael.
mael de sone Nethanie / ende Johanan de so-
ne Kareah / ende Seraia de sone Thanhumeth
de Nethophathiter / ende Jaesania / de sone
Maechati / met haren mannen.
24 Ende Gedalia swoer hen / ende hare man- n Jerem.40.9
nen / ende sprack tot hen: n En weest niet vre-
den niet onderdanich te zijn den Chaldeen:
blijft inden lande / ende weest onderdanich
den coninck van Babel / soo sal het u leeden
wel gaen.
25 o Nv / inder seuenster maendt quam Is- o Jerem.41.1
mael de sone Nethanie / des soons Elisame /
van Coninclijcken ghestachte / ende tyen
mannen met hem / ende sloeghen Gedaliam
doot: daertoe de Joden ende Chaldeen die by Gedalias
hem waren te Mizpa. wordt doot
26 Doe maeckten hen op alle het volck / beyde ghesaghen.
cleyn ende groot / ende de overste des krijchs /
ende quamen in Egypten / want sy vreesden
hen voor de Chaldeen.
27 p Nv / inden seuen ende dertichsten iare / Joiachin de
na dien Joiachin de coninck Juda ward coninc Juda
ghevoert was / inden seuen ende twintich- wort wederom
sten dagbe der twelffter maendt / hief Evil- om berijent
Merodach / de coninck te Babel / in den wt der ghe-
eersten iare synis Coninckryck / het hooft vanckenisse.
Joiachins / des coninc Juda / wt den cae- p Jere.52.31
ker voort:
28 Ende sprack vriendelijcken met hem / ende
stelde synen stoel boven de stoelen der Co-
ninghen die by hem waren te Babel.
29 Ende verandende de kleederen synes ghe- 154
vanckenisse: ende hy at altoos voor hem /
synre leefaghe:
o Ende bestendige hem sijn deel / daermen hem
Altoos gaf van den Coninck / op eenen yegc-
lycken dach / alle synre leefaghe.

¶ Eynde des tweeden boecx der Coninghen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

¶ HET EERSTE BOECK der Chronica.

¶ Argument.

Chronica/ ofte Paralipomenon.

HEt boeck der Cronijcken / twelck de Griecken ende oock de Latijnsche ghedeylt hebben in twee / ende hebbense ghenoemt Paralipomenon/ dat is / van dinghen die voorby ghegaen ofte achtergelaten zijn. Want men sal in dese boecken vinden dinghen int broede verhaelt/ die inde voorgaende boecken/ sonderlinghe inde boecken der Coninghen / wtgelaten zijn. Mochtans is het seker/ dat dit niet en zijn de Jaerboecken / ofte Cronijckboecken der Coninghen Juda ofte Israels/ vande welcke dickmaels ghesproken wordt inde boecken der Coninghen. Want het is sonder twijfel/ dat die boecken zijn geweest broeder ende langhe beschrijuinghe der daden ende gheschiedenissen der Coninghen Juda ende Israels / ende oock vanden ogden vergaen zijn. Dommighe meynen dat dese boecken zijn een corte verhael ende verclaringhe der boecken der Coninghen/ ende voornemelijck der Coninghen Juda. Hoe het zy / sy dienen grootelijcx tot verclaringhe der Propheten. Dus verre hebben wy verhaelt alle de boecken der heyliger historien/ beginnende vanden beghinne der werelt aen/ tot de wederoprechtinghe der stadt Jerusalems / te weten/ tot het derthichste iaer des Conincklijcx Dary/ verdaet 3488. iaren/ ende ses maenden. Wie de heylighe historien aenstelijck voorsoeckt/ die sal bevinden dat dese rekenschap waerachtich is: want wy hebben dese rekenschap ghemaeckt wt de iaren der Patriarchen/ Richteren/ Coninghen ende Princen. Josephus ende Eusebius/ ende meer andere/ volghen met anders in hare rekeninghe: maer wy zijn de heylighe Schrijuers. ende de waerheyt selfs/ naghevolcht.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Geslachte Adams tot op Israel. 35. De kinderen Esaus/ 43. met tsamen de Coninghen ende Vorsten in Edom.

Adam. a Gen. 2. 8. ende 4. 25 ende 5. 6

ADam / Seth / Enos/ 1
Kenan/ ¶ Mahalaleel/ Jared/ 2
Henoch/ ¶ Methusalah/ Lamech/ 3
Noah/ Sem/ Ham/ Japheth. 4

Japheth. b Gen. 10. 2

b De kinderen Japheths zijn dese: 5
Gomer/ ¶ Magog/ ¶ Madai/ Javan/ Thubal/ ¶ Mesech/ Thiras.

Nu/ de kinderen Gomers zijn / Ascenas/ 6
Riphath/ Thogarma.

De kinderen Javans zijn/ Elisa/ Tharsisa/ Chitim/ Dodanim. 7

Ham.

De kinderen Hams zijn/ Chus/ ¶ Mizraim/ 8
Put/ Canaan.

Nu / de kinderen Chus zijn / Seba/ Hevila/ Habtha / Ragema Sabtecha : de kinderen Ragema dan zijn / Scheba ende Dedan. 9

Nimrod. Gen. 10. 8

Chus dan genereerde Nimrod: die begonst 10
gheweldich te zijn opder aerden.

¶ Mizraim genereerde Ludim/ Anamim/ 11
Lehabim/ Naphthuhim/

Pathrussim / Casluhim : van welcken 12
zijn voortgecomen de Philistim ende Caphthorim.

Canaan.

Canaan dan genereerde Sidon zijnen eersten sone/ 13
Heth/ Jebusi/ Amori/ Girgosi/ 14
Heui/ Arki/ Sini/ 15
Arwadi/ Zemari ende Hemathi. 16

Sem. Gen. 10. 22 ende 11. 10

De kinderen Sems zijn. dese: Elam/ Assur/ Arphachsad/ Lud/ Aram/ Vs/ Hul/ Gether/ ende ¶ Masech. 17

Arphachsad dan genereerde Salah/ Salah 18
genereerde Eber.

Eber.

Eber werden twee sonen gheboren/ de eene 19
hiet Peleg / daerom dat te zijner tijdt het landt ghedeylt werdt / ende zijn broeder hiet Jaktan.

Jaktan genereerde Almodad / Saleph/ 20
Hazarmaueth/ Jarah/
Hadoram/ Vsal/ Dikla/ 21
Ebal/ Abimael/ Scheba/ 22
Ophir/ Hevila ende Jobab: dat zijn alle 23
maal Jaktans kinderen.

Sem/ Arphachsad/ Salach/ Eber/ Peleg/ 24
Regu/
Seruh/ Nahor/ Tharah/ 25
c Abram/ dat is Abrahám. 26
d Nu/ de kinderen Abrams zijn/ Isaac en 27
de Ismael.
Dit is haer ghelachte: De eerste sone Is 28
maels/ Nebaioth/ Kedar/ Abdeel/ ¶ Mibsam
Mismа/ Duma/ ¶ Massa/ Hadad/ Thema/ 29
Jetur/ Naphis/ Kedma: dat zijn de kinde 30
ren Ismaels.
¶ Maer de kinderen Ketura/ Abrahams by 31
wijf/ die sy baerde/ zijn: Zimram/ Jaksan/
¶ Medan/ ¶ Midian/ Jesbak/ Suah.
Nu / de kinderen Jaksans zijn/ Scheba 32
ende Dedan.
Ende de kinderen ¶ Midians zijn / Epha/
Epher/ Henoch/ Abida/ Eldaa : dat zijn alle
maal Ketura kinderen.
Abram genereerde Isaac: ende de kinderen
Isaacs zijn/ Esau ende Israel.
f De kinderen Esaus zijn / Eliphas / Reguel/ Jeus/ Jaelam/ Korah. 35
De kinderen Eliphas zijn/ Theman/ Omar/ Zephi/ Gaethan / Kenas / Thimna/ 36
Amalek.
De kinderen Reguels zijn/ Nahath/ Serah/ Samma ende ¶ Misa. 37
De kinderen Seirs zijn/ Lotham / Sobal/ 38
Zibeon/ Ana/ Dison/ Ezer/ Disan.
De kinderen Lothans zijn/ Hori/ Homam: 39
ende Thimna was Lothans suster.
De kinderen Sobals zijn / Alian / ¶ Ma 40
nahath/ Ebal/ Sephi/ Onan. De kinderen
Zibeons zijn/ Aia ende Ana.
De kinderen Ana/ Dison: de kinders Disan 41
zijn/ Hamram/ Eshan/ Jethran/ Cheran.
De kinders Esers zijn/ Bilhan/ Zaeuan/ 42
Jaekan: de kinders Disans zijn/ Vz ende Aran.
Dit zijn de Coninghen die daer geregeert 43
hebben inden lande Edom / eer dat dan een
Connick regeerde onder den kinderen Is
raels: Bela / de sone Beors / ende zijn stads
hiet Dinhaba.
Ende doe Bela sterf/ wert Jobab/ de sone 44
Hera van Basra/ Connick in zijn stede.
Ende doe Jobab sterf / wert Husam wt 45
der Themanieters lant / Connick in zijn stede.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Doe Hysam sterf/wert Hedad de sone Be- 46
dad/die de Midianiters sloech inder Moa-
biten velde / Coninck in zijn stede / ende zijn
stadt hiet Awith.
Doe Hadad sterf/wert Samla van Mas- 47
rik Coninck in zijn stede:
Doe Samla sterf/wert Saul van Reha- 48
both aent water/Coninck in zijn stede:
Doe Saul sterf/wert Baal Hanan/de so- 49
ne Achbor/Coninck in zijn stede:
Doe Baal Hanan sterf/ wert Hadad Co- 50
ninck in zijn stede: ende zijn stadt hiet Pagi/
ende zijn wijf hiet Meherabeel/ een dochter
Madred/die Mesahabs dochter was.
Doe nu Hadad sterf / werden Hoysten te 51
Edom: hozst Thimna/ hozst Alia/ hozst Je-
theth/
Hozst Ahalibama / hozst Ela/ hozst Pi- 52
non /
Hozst Kenas/hozst Theman/hozst Mib- 53
zaar /
Hozst Magdiel / hozst Iram : dat zijn 54
Hoysten te Edom.

Dat 2. Capittel.

1 Gelachte Israels totop Isai/Dauids vader.

Dit zijn de kinderen Israels: a Ruben/ 1
Symeon/ Leui/ Iuda/ Hasschar / Se-
bulon/
Dan/ Ioseph/ Ben Iamin / Naphthali/ 2
Gad/ Asser.
De kinderen Iuda zijn: b † Ger/Onan/ 3
Sela : die hyp worden hem ghebozen van der
dochter Sua/ der Chananitische. Ger dan/ de
eerste sone Iuda/ was quaet voor den Her-
re/ darom dooddе hyp hem.
Thamar dan / zijns soons wijf/ baerde 4
hem Perez ende Serah : dat aller kinderen
Iuda zijne waren.
De kinderen Perez zijn : Hezron ende 5
Hamul:
Ende de kinderen Serah zijn : Simri/ E- 6
than / Heman/ Chalcol/ Dara : dier alle zijn
vijue.
De kinderen Charmi zijn: c Achar/ wele- 7
ke bedzoefde Israel/ doe hyp hem aen het ver-
banne vergreep.
De kinderen Ethan zijn: Asaria. 8
De kinderen Hezron dan die hem gebozen 9
zijn: Ierahmeel/ Ram/ Chalubai:
Ende Ram genereerde Aminadab: 10
Aminadab genereerde Nahesson de hoyst
der kinderen Iuda:
Nahesson genereerde Salma / Salma ge- 11
nereerde Boas/
Boas genereerde Obed/ Obed genereerde 12
Isai/
c Isai genereerde zijnen eersten sone E- 13
liab / Abi Nadab den anderen / Simea den
derden/
Nethaneel den vierde/ Raddai de vijffte/ 14
Ozem den sesten/ Dauid den seuensten. 15
Ende hare susteren waren Zeru Ia ende 16
Abigail. De kinderen Zeru Ia zijn: Abisai/
Ioab/ Asahel/ die drye.
Ende Abigail genereerde Amasa: d de va- 17
der Amase nu/ was Iether/een Ismaeliter.
e Caleb de sone Hezron genereerde h † met 18
Asuba zijnen wijue / ende Ieriooth: ende dit
zijn dezelue kinderen : Oser / Sobab ende
Hadon.
Ende doe Asuba sterf / nam Caleb / 19
Ephrath/ die genereerde hem Hur/
Hur genereerde Uri/ Uri genereerde Be- i Exod. 31.2.
zaleel.
Daer na helliep Hezron de dochter f Ma- 21
chir / des vaders Gilead/ ende hyp namse doe
hyp tsestich iaer oudt was/ende sp baerde hem
Segub/
Segub genereerde Iair/ die hadde drye en- 22
de twintich steden inden lande Gilead:
Ende hyp nam wt den seluen / Gesur ende 23
Aram/ de vlecke Iair : daer toe Kenath met
hare dochteren/ tsestich steden: dat zijn alte-
maet kinderē f Machirs/ des vaders Gilead.
Na den doot Hezron in Caleb in Ephra- 24
ta / liet Hezron na Abia zijn wijf/ die baerde
hem k Asshur/den vader Thekoa. k 1. Par. 4.5
Ierahmeel/ de eerste sone Hezrons/ hadde 25
dese kinderen : den eersten Ram/ Buna/ O-
ren/ende Ozem/ende Ahia.
Ende Ierahmeel hadde noch een ander 26
wijf/die hiet Atara/die is Onans moeder.
Nu/ de kinderen Rams/ des eersten soons 27
Ierahmeels/zijn: Maas/ Iamin/ ende Eker.
Ende Onan hadde dese kinderen: Samai 28
ende Iada . Ende de kinderen Samai zijn:
Nadab ende Abisur.
Ende dat wijf Abisur hiet Abihail / die 29
hem baerde Ahban ende Molid.
Ende de kinderen Nadab zijn: Seled ende 30
Appaim: ende Seled sterf sonder kinderen.
De kinderen Appaim zijn / Iesei : de kin- 31
deren Iesei zijn/ Hesan : de kinderen Hesan
zijn/ Ahelai:
Ende de kinderen Iada/ des broeders Sa- 32
mai/ zijn Iether ende Ionathan: ende Iether
sterf sonder kinderen.
Ende de kinders Ionathans zijn : Peleth 33
ende Hasa: dat zijn de kinderen Ierahmeels:
Ende Hesan en hadde gheen sonen/ maer 34
dochteren.
Ende Hesan hadde eenen Egyptischen 35
knecht/die hiet Iarha : eñ Hesan gaf Iarha
zijnen knecht zijn dochter ten wijue/ die baer-
de hem Athai:
Athai genereerde Nathan / Nathan gene- 36
reerde Sabad/
Sabad genereerde Ephlal / Ephlal gene- 37
reerde Obed/
Obed genereerde Iehu / Iehu genereerde 38
Asaria/
Asaria genereerde Helez/ Helez genereerde 39
Elleasa/
Elleasa genereerde Hissemai / Hissemai 40
genereerde Sallum/
Sallum genereerde Iekamia / Iekamia 41
genereerde Elisama.
De kinderen Calebs des broeders Ie- 42 Caleb.
rahmeel zijn: f Mesa zijnen eersten sone/ die is 1 1. Par. 4.15
de vader m Ziph / ende de kinderen f Ma- 1m. Sa. 23.19
resa/ des vaders Hebzon.
De kinderen Hebzons dan zijn : Mozah/ 43
Thapnah/ Hekem ende Sama:
Sama genereerde Nadam/ de vader Jar- 44
kaam: Hekem genereerde Samai:
Ende de sone Samai hiet Maon/ ende 45
Maon was Bethzurs vader.
Epha oock / Calebs hpwijf/ † baerde Ha- † and. ge-
ran/ Moza ende Gases : Haran genereerde neerde
Gases.
De kinderē Iahdai dan zijn: Hekem/ Io- 47
tham/ Gesan/ Peleth/ Epha ende Saph.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ock Maecha / Calebs bywijf / baerde 48
Seber ende Thirhena:
Ende † baerde ock Saaph den vader 49
Madmanna/ende Sewa den vader Machbena / ende den vader Gibea : n ende Achsa was Calebs dochter.
Dit waren de kinderen o †Calebs: Hur de 50
eerste sone van Ephzata/Sobal de vader Kiriath Iearim/
Salma de vader Bethlehem / Hareph de 51
vader Bethgader/
Eñ Sobal de vader Kiriath Iearim hadde 52
sonen/ die pſach de helft Manuhoth.
De maechschap nv te Kiriath Iearim/ 53
waren de Ietrieters / Puthiters / Sumahiters/ende Misraiters: van dese zijn gecomen de Zaregathiters ende Esthaliters.
De kinderen Salma zijn: Bethlehem/en- 54
de de Netophathiters / de kroone des huys Joabs / ende de helft der Manahathiters van den Zareithers.
Ende het maechschap der Schrijuers die 55
te Jabetz woonden / zijn de Thireathiters/ Simeathiters / Suchathiters / q dat zijn de Keniters/ die daer gheromen zijn van Hamath/des vaders Bethrechab.

Dat iij. Capittel.

1. Dauids kinderen. 10. Salomons ghellachte tot op Zidekiam. 17. Kinderen des ghevangenen Iechanie.

Dit zijn de kinderen Dauids/ die hem 1
te Hebzon ghebozen zijn: a de eerste Ammon / van Ahinoam de Iesreelitische: de ander/ Daniel/ van Abigail der Carmelitische:
De derde/ Absalom/ de sone Maecha der 2
dochter Thalmai / des conincx te Gesur : de vierde/ Adonia/ de sone Hagith:
De vijfste / Saphat Ia/ van Abital: de 3
sesde/ Iethream/van b zijnen wijue Egla:
Dese sesse zijn hem ghebozen te Hebzon: 4
want hy regeerde aldaer seuen iaer ende ses maenden: daerneghen te Ierusalem regeerde hy dry ende dertich iaer.
c Ende dese zijn hem ghebozen te Ierusa- 5
lem : Simea / Sobab / Nathan / Salomo/ die vier d vander dochter Sua / der dochter Ammiel :
Daertoe Iebehar/Elisama/Eliphaleth/ 6
Noga/ Nepheg/ Iapia/ 7
Elisama/Eliada/Eliphelet/ die neghen: 8
Dat zijn altemaal Dauids kinderen/ son- 9
der wat der bywiuen kinderen noch waren: e ende Thamar was haer suster.
Salomons sone was Rehabeam/ diens 10
sone was Abia / diens sone was Assa / diens sone was Iosaphat/
Diens sone was Ioram / diens sone was 11
Ahasia/diens sone was Ioas/
Diens sone was Amazia/diens sone was 12
Azaria/diens sone was Iotham/
Diens sone was Achas / diens sone was 13
Ezechias/diens sone was Manasse/
Diens sone was Amon / diens sone was 14
Iosias.
Iosias sonen dan waren/ de eerste Joha- 15
nan/de ander Ioiakim / de derde Zidekias/ de vierde Sallum.
f Ende de kinderen Ioiakims waren/Je- 16
chanias/diens sone was Zidekias.
Ende de kinderen Iechanie/g †die gevan- 17
ghen werdt/ waren Sealthiel/
Malchiram / Phadaia/ Senneazar/ Ie- 18
kamia/Hosama/ Nedabia.
De kinderen Phadaie waren/Zerubabel 19
ende Simei : de kinderen Zerubabels waren / Mesullam ende Hananias / ende haer suster Selomith/
Daertoe Hasuba/ Ohel/ Berechia/Hasa- 20
dia/Iasubhesed/ die vijue.
Ende de kinderen Hananie waren / Pla- 21
Ia eñ Iesaia/ diens sone was Rephia diens sone was Arnan/ diens sone was Obadia/ diens sone was Sechan Ia.
De kinderen Sechan Ia nv warē/ Sema- 22
Ia: de kinderen Sama Ia waren/ Hathus/ Igeal/Bariath/ Neari a/ Saphat die sesse:
de kinderen Neari a nv waren / Elioenai/ Hiskia/Asrikam/ die dry:
Ende de kinderen Elioenai waren/Hoda- 23
Ia/ Eliasib Pla Ia/ Akub/ Johanan/ Delaia/ Anani/ die seuene.

Dat iij. Capittel.

1. Dauids kinderen Iuda. 9. Iaebez ghebede, 15. Caleb/ 21. ende Sela kinderen. 24. Dan den stamme Simeons/ 28. harer woninghe/ 39. ende Haims ghellachte / dat van hem gebozen werdt.

DE kinderen Iuda waren: a Perez/Hez 1
ron/Charmi. Hur ende Sobal.
Reaia nv/de sone Sobal/ genereerde 2
Jahath / Jahath genereerde Ahuman ende Lahad: dat zijn de maechschappen der Zaregathiters.
Ende dit is den stamme des vaders Et- 3
thams : Iesrel / Iesma/ Iedbas/ ende haer suster hiet Hazelelponi.
Ende Pnuel de vader Gedor / ende Eser 4
de vader Vsa / dat zijn de kinderen Hurs/ des eerstē soons Ephzata/des vaders Bethlehem.
c Eñ Athur de vader Thekoa hadde twee 5
wijuen/Hellea ende Naera.
Ende Naera baerde hem Ahusam / He- 6
pher/Themni/ Ahastari: dat zijn de kinderen Naera:
Ende de kinderen Hellea waren / Zeth/ 7
Gezohar/ende Ethnan.
Hoz genereerde Anub ende Hazobeba/ eñ 8
het maechschap Aharhel des soons Harum.
Iaebez nv was heerlijcker dan zijn bro- 9
ders: ende zijn moeder hiet hem Iaebez/want sy sprac : Ick hebbe hem met commer gebaert.
Ende Iaebez riep den Gode Israels aen/ 10
ende sprack: o So ghy my seghenen sult/ ende mijn landtpalen vermeerderen / eñ uwe hant met my zijn sal / ende sult my den quaden doen / dat het my niet en becommere : ende Godt liet comen dat hy badt.
Chalub nv / de broeder Suha/ genereerde 11
Mechir/die is de vader Esthon.
Esthon dan genereerde Bethraphа / Pha- 12
seah / ende Thehinna / den vader der stadt Nahas: dat zijn de mannen van Recha.
De kinderen Kenas waren / Athniel en- 13
de Seraia: ende de kinderen Athniels waren Hathath.
Ende Meonothai genereerde Ophra: 14
ende Seraia genereerde Ioab/den vader des dals der Timmerlieden/want sy waren timmerlieden.
Ende de kinderen Calebs / des soons Iep- 15
hunne / waren Iru/ Ela / ende Naam: ende

† aud. genereerde Achsa Calebs dochter.
n Ios.15.16 Iudic.1.12
o † aud. Caleb [des iongen] des soōs Hur/ des eersten soons van etc.
p De Propheten leeten Hierders oft Schouwers inder Schrift: eñ Hien / heet Leeren of Vzedilen. Also is dese Sobal eñ Propheet oft Vzeduker geweest inden halven Manuhorth: eñ dat is eenen naem eens landeks dat belichte stille ende wel gheleghen is: daerom heetet Manuhoth / dat is/ ruste/ of een stede der ruste.
q Iudic.1.16
Dauids kinderen.
a 2.Sam.3.2

b Dese werdt alleene Dauids wijf ghenoemt/ belichte daeram dat sy de eerste eñ eenige is geweest / doe hy noch de schapen ghehoedt heeft.
c 2.Sa.5.14
d 2.Sa.13.

e 2.Sam.13.1
Salomons ghellachte.
Matt.2.7

† Matt.1.11
g † aud. wat en Assur/diens sone was Sealthiel.

de kinderen Ela waren/ Henas.
Nu/ de kinderen Jehaleel waren: Seph/ 16
Siphai/ Thiria ende Asareel.
De kinderen Esau dan waren: Jether/ 17
Mered/ Epher ende Jalon/ ende i Thahar
met Nic Jam / Damai Jesba den vader
Esthemoa:
Ende zijn wijf Judi Ja genereerde Jered 18
den vader Gedor / Heber den vader Socho/
Jekutiel den vader Danoah: dat zijn de
kinderen Bithia der dochter Pharaonis/ die
Mared nam.
De kinderen des wijfs Hodi Ja/ der suster 19
Nahams des vaders Kegila/ waren Garmi
ende Esthemoa de j Maechathiter.
De kinderen Simeons waren/ Amnon/ 20
Rinna ende Benhanan/ Thilon: de kinderen
Jesai waren/ Soheth ende Ben Soheth.
De kinderen Sela ns/ des soons Juda/ 21
waren Er de vader Lecha/ Laeda de vader
Mares A/ ende het maechschap der Linenwe-
uers inden huyse Asbea:
Daer toe Jokim/ ende de mannen van Co- 22
seba/ Joas/ Saraph/ die huysvaders werden
in Moab/ ende Jasubi te Lahem/ ghelijck de
oude reden luyden.
Sy waren potbackers/ ende woonden on- 23
der de planten ende tuynen / by den Coninck
tot zijne wercken / ende quamen ende bleuen
aldaer.
De kinderen Simeons waren: Hemuel/ 24
Jamuel/ Jarib/ Serah/ Saul/
Sdibsam/ diens sone was Sallum/ diens sone was 25
Mibsam/ diens sone was Masma.
De kinderen Masma dan waren / Ha- 26
muel / diens sone was Zachur / diens sone
was Simei.
Simei nu hadde sesthien soenen/ ende ses 27
dochteren/ ende zijn broeders en hadden niet
veel kinderen: ock alle haer maechschap
en vermeerderden hen soo niet/ als de kinde-
ren Juda.
Ende sy woonden te Berseba / Mola- 28
da/ Hasar Sual/
Bilha/ Sem/ Tolad/
Bethuel/ Harma/ Tiklag/ 29
Bethmarchabath/ Hasar Sussim/ Beth- 31
biri ende Saarim: die waren hare steden/ tot op
den coninck David.
Daertoe hare hoven hy Etham : Ain/ 32
Rimmon/ Thochen/ Asan/ die vijf steden:
Ende alle dorpen die rondtom dese steden 33
waren/ tot Baal toe/ dat is haer woninge
ende maechschap onder hen.
Ende Mesobab / Jamlech / Josa de sone 34
Amasia/
Joel / Jehu de sone Josib Ja / des soons 35
Sera Ja/ des soons Asiels/
Elioenai/ Jaeoba/ Jesohaia/ Asa Ja/ Ad- 36
diel/ Jimuel ende Bena Ja/
Sisa de sone Siphei/ des soons Alon/ des 37
soons Jeda Ja/ des soons Simri/ des soons
Sema Ja:
Dese werden machtighe Oversten in hare 38
geslachten des huys harer vaderen / ende
sy breyde hen na der weerheyt.
Ende sy togen henen / dat sy te Gedor 39
quamen/ tot teghen t Oosten des dals/ dat sy
weyde sochten voor hare schapen:
Ende vonden vette ende goede weyde/ en- 40
de een landt wijdt ban ruymten / stilleen-
de rijck: want te voozen woonden aldaer die
van Ham.
41 Ende die als nu by name geschreuen zijn/ Hams ghe-
quamen daer ter tijdt Hiskia des conincx slachte wort
Juda / ende sloeghen der gheuer hutten ende verdruckt dat
woninghen / die aldaer gheuonden werden/ de kinderen
ende verdonderense tot op desen dach / ende Simeons.
woonden in haer stede / want aldaer was
weyde voor de schapen.
42 Ende togen oock wt hen/ wt de kinderen Si-
meons / vijf honderd mannen tot den ghe-
berchte Seir / met haren oversten / Plat Ja/
Near Ja/ Repha Ja ende Vsiel / den kinde-
ren Jesei/
43 Ende sloegen de overgebleuene der Ama-
lekiters/ die ontloopen waren/ ende woonden
aldaer tot op desen dach.

Het v. Capittel.

1. Ruben/ die zijner eerster geboorte ontset wert. Cap. tot Luth
11. Item Gad/ 23. ende des halven Manasse ge- en dit Boeck
slachte ende woninghe/ 10. 18. met name haer eyndet alsoo
krijghen/ 25. ende ghenaeckenisse. mer 30. Cap.

1 DE kinderen Rubens des eersten soons Dit stamme
Israels / want hy was de eerste sone: Rubens.
b doch daerommen dat hy zijns vaders a Gen. 35.22
bedde verontreynichde / werdt zijn eerstghe- Cron.6.11
boorte gheghenen den kinderen Josephs/ des Num.26.5
soons Israels / c ende hy en wert niet ghere- b Gen. 49.4
kent totter eerstgheboorte: c Hand. hoewel
2 Want Juda/ die machtich was onder zij- het ghenachte
ne broeders/ die wert het Vorst endom voor na der seluer
hem ghegheuen / ende Joseph d de eerste- eerster geboor-
ghebooste. te niet en wert
3 e Soo zijn nu de kinderen Rubens / des gherekent.
eersten soons Israels / Hanoch / Pallu / Hes- d Gen. 49.8
ron ende Charmi. e Dat is/ der
4 De kinderen Joels dan waren / Semeia / eerstegeboorte
diens sone was Gog / dies sone was Simei / bruchte.
5 Diens sone was f Micha / diens sone was f Gen. 46.9
Reaia / diens sone was Baal/ Exod. 6.13
6 Diens sone was Beera / h welcken voerde Num. 26.5
ghenaeckelijck wech Thiglath Pilleser de Beera.
conine van Assyrien : ende hy was een Vorst h 2. Reg. 15.29
onder de Rubenisten:
7 Ende zijn broeders onder zijnen ghe-
slachte / doe sy onder hare ghebooste ghere-
kent werden / hadden tot hoofden / Jeiel en-
de Sacharian.
8 Ende Bela / de sone Asan / des soons Se-
ma / des soons Joels / h die woonde tot Aroer / h Jos. 13.16
ende tot Nebo toe / ende Baal Meon:
9 Ende woonde teghen den opganck der
Sonnen / tot dannen comt aende woestijne /
aen water Phrath : i want haers vees was i Num. 32.1
vele inden lande Gilead.
10 Ende ter tijdt Sauls voerden sy krijch Saul.
teghen de Hagarieters / dat de ghene vielen Hagarieters.
door haer handt / ende woonden inder ghe-
ner hutten / teghen de ghehele Oostenzijde
in Gilead.
11 Maer de kinderen Gads woonden te- Dit stamme
ghen hen over / inden lande Basan / tot Sal- Gads.
cha toe.
12 Joel de voorneemste / ende Saphan de an-
der / Janai ende Saphat te Basan.
13 Ende hare broeders des huys harer vade-
ren waren / Michal / Mesullam / Seba / Jo-
rai / Jackan / Diaende Eber / die seuen.
14 Dit zijn de kinderen Abihail / des soons
Huri / des soons Jaroah / des soons Gilead /
des soons Michaels / des soons Jesisai / des
soons Jahdo / des soons Bus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ahi/de sone Abdiel/des soons Guni/was 15
een ouerste inden huyse harer vaderen/
Ende woonde te Gilead in Basan/ende 16
in hare dochteren/ende in alle voorsteden
Saron/tot aen haer ende.
Dese werden alle gherekent ter tijdt Jo- 17
than des conincx Juda/ende Jerobeam des
conincx Israels.
De kinderen Ruben/der Gadditers/ende 18
des halven stams ✝Manasse/wat strijdbare
mannen waren/die den schildt ende zweerdt
voerden/ende den boghe spannen conden/en-
de strijdts ervaren waren/dier was vier ende
veertich duysent/ende seuen hondert ende
tseslich/die int heyr toghen.
Ende doe sy streden met de Hagariters/ 19
k✝holpen hen Jetur/Naphes ende Nodab.
Ende de Hagariters werden ghegheuen 20
in hare handen/ende alles wat met hen was:
want sy schreyden tot Godt inden strijdt/
ende hy liet hem verbidden/want sy be-
trouden hem.
Ende sy voerden wech haer vee/vijf duy- 21
sent kemelen/twee hondert ende vijftich duy-
sent schapen/twee duysent ezels/ende hon-
dert duysent menschen zielen.
Want daer vielen vele die daer verwondt 22
waren/want den strijdt was van Godt:ende
sy woonden in haer plaetse/totter tijt toe doe
sy m ghevangen werden.
Ende de kinderen des halven stams ✝Ma- 23
nasse woonden inden lande/n van Basan
aen tot Baal Hermon ende Senir toe/ende
den berch Hermon/ende harer was vele.
Ende dese waren de hoofden des huys 24
harer vaders/Epher/Jesei/Eliel/Asriel/Je-
remia/Hadawia/Jahdiel/gheweldighe re-
delijcke mannen/ende beroemde hoofden in
den huyse harer vaderen.
o Ende doe sy hen aen den Godt harer va- 25
deren besondichden/ende haerelijc bedreuen
met de afgoden der volcken inden lande/die
Godt voor hen verdelcht hadde/
Verwerckte de Godt Israels den gheest 26
Phuls/des conincx van Assyrien/ende den
geest Thiglath Pilesser des conincx van As-
syrien/en voerden wech de Rubeniten/Gad-
diten/ende den halven stam ✝Manasse: ende
brachtse te Halah/ende Habor/ende Hara/
ende aent water Gosan/totop desen dach.

Dat bj. Capittel.

1. Geslachtregister der kinderen Leui/31. Sangers van Dauid bestelt. 54. Der Priesters/61. en Leuiten steden/67. met noch andere Dijsteden den Leuiten gheghenen.

DE kinderen Leui waren: a Gerson/1
Kahath/ende ✝Merari.
b De kinderen Kahath nu waren: Am- 2
ram/Jezehar/Hebron ende Vsiel.
De kinderen Amrams waren: Aaron/3
✝Mose ende ✝Mir Jam. De kinderen Aarons
waren: Nadab/Abihu/Eleasar ende Ith-
hamar.
Eleasar genereerde Pinehas/Pinehas ge- 4
nereerde Abisua/
Abisua genereerde Buki/Buki genereer- 5
de Vsi/
Vsi genereerde Seraia/Seraia genereerde 6
✝Meraioth/
✝Meraioth genereerde Amaria/Amaria 7
genereerde Ahitob/
Ahitob genereerde Sadok/Sadok gene- 8
reerde Ahimaaz/
Ahimaaz genereerde Asaria/Asaria gene- 9
reerde Johanan/
Johanan genereerde c Asaria/dien/die Asaria 10
Priester was inden huyse dat Salomo bou- c 2.par.26.17
wede te Jerusalem.
Asaria genereerde Amaria/Amaria gene- 11
reerde Ahitob/
Ahitob genereerde Sadok/Sadok gene- 12
reerde Sallum/
Sallum genereerde d Hilkia/Hilkia gene- 13 d 2.Reg.22.4
reerde Asaria/ 2.par.34.9
Asaria genereerde e Sera Ja/Sera Ja ge- 14 e 2.Reg.25.18
nereerde Jozadak.
Jozadak nu wert mede wech ghevoert/doe 15
de Heere Juda ende Jerusalem/door Nebu-
cad Nezer hier ghenanckelijck verhoeren.
f So zijn nu de kinderen Leui dese: Gerson/ f Gen.46.11
Kahath/✝Merari.
So hieten dan de kinderen Gerson/Libni 17
ende Simei:
Ende de kinderen Kahath hieten/Amram/ 18
Jezehar/Hebron ende Vsiel:
De kinderen ✝Merari hieten/✝Maheli ende 19
de ✝Musi: dat zijn de ghelachten der Leuiten
onder hare vaderen.
Gersons sone was Libni/diens sone was 20
Jahath/diens sone was Simea/
Diens sone was Joah/diens sone was 21
Iddo/diens sone was Serah/diens sone
was Jeathrai.
Kahaths sone dan was Amminadab/diens 22
sone was Korah/diens sone was Assir/
Diens sone was Elkana/diens sone was 23
Abiassaph/diens sone was Assir/
Diens sone was Thahath/diens sone 24
was Vriel/diens sone was Vsia/diens sone
was Saul.
De kinderen Elkana waren Amasai ende 25 Elkana
Ahimoth/
g Diens sone was Elkana/h diens so- 26 g 1.sam.1.1 h 1.sam.
ne was Elkana van Zoph/diens sone was 1.19
Nahath/
Diens sone was Eliab/diens sone was 27
Jeroham/diens sone was Elkana/
Diens sone was Samuel: diens eerste ge- 28
boren was Vasni ende Abija.
✝Merari sone was ✝Maheli/diens sone 29
was Libni/diens sone was Simei/diens
sone was Vsa/
Diens sone was Simea/diens sone was 30
Haggija/diens sone was Asa Ja.
i Dit zijn nu/die Dauid stelde te singen in 31 i 1.par.6.16
den huyse des Heeren/doe de Arcke ruste/
Ende dienden voor de woninghe der hut- 32
ten des k✝Beschendts/met singhen/tot dat
Salomo het huys des Heeren bouwede te
Jerusalem/ende stonden na haer wijse in
haren ampte.
Ende dit zijn sy die daer stonden/ende hae- 33
re kinderen: vanden kinderen Kahaths was
Heman de sanger/de sone Joels/des soons
Samuels/
Des soons Elkana/des soons Jerohäs/ 34
des soons Eliels/des soons Thoahs/
Des soons Zuphs/des soons Elkana/des 35
soons ✝Mahaths/des soons Amasai/
Des soons Elkana/des soons Joels/des 36
soons Asarie/des soons Tephanie/
Des soons Thahaths/des soons Assirs/ 37
des

des soons Abi Assaph / des soons Nayah/
Des soons Jezeyar / des soons Kahath/ 38
des soons Leui/des soons Israel.
Ende m zijn broeder Assaph stondt te zij- 39
ner rechter zijden: ende hy / de Assaph / was
een soone Berechi Ja/des soons Simea/
Des soons Michael / des soons Baese- 40
Ja des soons Malchija/
Des soons Athni / des soons Serah/ des 41
soons Adaia/
Des soons Ethan/des soons Sima/ des 42
soons Simei/
Des soons Jahath/des soons Gerson/des 43
soons Leui.
Hare broeders dan de kinderen Merari/ 44
stonden ter slinckser zijden: namelijcken/ Ethan
Ethan de soone Kusi/des soons Abdi/des soons
Malluch/
Des soons Hasabia / des soons Amazia/ 45
des soons Hilkia/
Des soons Amzi / des soons Bani / des 46
soons Samer.
Des soons Maheli / des soons Musi/ 47
des soons Merari/des soons Leui.
Hare broeders nu de Leuiten/waren ge- 48
geuen tot allerley ampt/ aen der woninghe
des huys des Heeren.
Aaron nu ende zijne sonen / waren in het 49
ampt / aen te steken op den hantoffers al-
taer/ ende op den reuckaltaer / ende tot allen
wercken in het allerheylichste / ende Israel te
versoenen / als Moyse de knecht Gods ghe-
boden hadde.
Wt zijn dan de kinderen Aaron: Eleasar 50
zijn soone/diens soone was Phinehas/diens so-
ne was Abisua/
Diens soone was Buki / diens soone was 51
Usi/diens soone was Serahia/
Diens soone was Meraioth / diens soone 52
was Amaria/diens soone was Ahitob/
Diens soone was Zadok / diens soone was 53
Ahimaas.
Ende dit is hare woninghe ende steden 54
in haren lantpalen/namelijck/ der kinderen
Aaron/ des geslachts der Kahathiters/ want
het lot viel hen.
Ende sy gauen hen Hebron in den lande 55
Juda, ende derselver voorsteden rontom.
Doch het velt der stadt ende hare dorpen/ 56
gauen sy Caleb den sone Jephunne.
Soo gauen sy nu den kinderen Aaron de 57
vlughsteden / Hebron ende Libna met hare
voorsteden/
Jather ende Esthemoa / met hare voor- 58
steden/
Hilen/ Debir/ Asan ende Beth Semes met 59
hare voorsteden.
Ende wt den stamme Ben Jamin: Ge- 60
ba / Alemeth ende Anatoth / met hare voor-
steden: dat aller steden in haren ghesla-chte
derthien waren.
Wt den anderen kinderen Kahaths haers 61
ghelachts/wt den haluen stamme Manas-
se/werden voor het lot thien steden.
De kinderen Gerson haers ghelachts/ 62
werden wt den stamme Issaschar / ende wt
den stamme Asser / ende wt den stamme
Naphthali / ende wt den stamme Manas-
se in Basan/derthien steden.
De kinderen Merari haers ghelachts/ 63
werden door het lot/ wt den stamme Ruben/
ende wt den stamme Gad/ende wt de stam-
me Sebulon/twaelf steden.
64 Ende de kinderen Israels gauen den Le-
uiten ock steden met hare voorsteden/
65 Manelijcken door het lot: wt den stam-
me Juda/ ende wt den stamme der kinderen
Simeon / ende wt den stamme der kinderen
Ben Jamin / de steden die sy by namen be-
stenden.
66 p Ende den ghesla-chten der kinderen Ka- p Iosu.21.20
hath/werden steden haerer palen/wt de stam-
me Ephraim.
67 So gauen sy nu hen/den gesla-chte der an- Vijfsteden
deren kinderē Kahath/de vijfsteden: Sichem den Leuiten
op het ghebercht Ephraim/Geser/ ghegheuen.
68 Jakmeam/Beth Horon/
69 Aialon ende Gath Rimmon met hare voor-
steden.
70 Daertoe wt den haluen stam Manasse:
Aner ende Bileam met hare voorsteden.
71 Daerneghen de kinderen Gerson / gauen
sy wt den geslachte des haluen stams Ma-
nasse: Golan in Basan/ ende Astharoth met
hare voorsteden.
72 Wt den stamme Issaschar: Kedes / Da-
bath/
73 Ramoth ende Anem met hare voorsteden.
74 Wt den stamme Asser: Masal/Abdon/
75 Hukok ende Rehob met hare voorsteden.
76 Wt de stamme Naphthali: Kedes in Ga-
lilea / Hammon ende Kiriathaim met hare
voorsteden.
77 Den anderen kinderen Merari / gauen sy
wt den stamme Sebulon: Rimmono ende Tha-
bor met hare voorsteden.
78 Op gens zijde der Jordanen tegen Jericho
ouer/teghen den opganck der Sonnen/aen de
Jordane: wt den stamme Ruben: Bezer in
der woestijne Jahza/
79 Kedemoth ende Mephath met hare voor-
steden.
80 Wt de stamme Gad: Ramoth in Gilead/
Mahanaim/
81 Hesbon ende Jaeser met hare voorsteden.

De Vijf. Capittel.

1. Ghesla-chtregister Issaschar/ 6. Ben Jamin/ 13. Naphthali/ 14. Manasse/ 20. Ephraim/ 30. ende Asser.

1 DE kinderen Issaschar waren: Thola/ Dē stamme
Phua/Iasub ende Simron: die vier. Issaschar.
2 De kinderen Thola nu waren: Usi/ Gen.46.13
Rephaia/Jeriel/Jahemai/Jebsam ende Sa-
muel / hoofden nae hunne vaderen
van Thola/ ende ghewoldige lieden in haren
ghesla-chte / a aen den ghetale te Dauids tij- a 2.Sam.24
den / twee ende twintich duysendt/ ende ses
hondert.
3 De kinderen Usi waren/ Jesraia: ende de
kinderen Jesraia waren: Michael/Obadia/
Joel/ende Jesia/die vijue: ende waren alte-
mael hoofden.
4 Ende met hen in hare gesla-chte inden hui-
se harer vaderen / waren ghereet heyrvolck
ten strijde/ses ende dertich duysent: want sy
hadden vele vijuen ende kinderen.
5 Ende hare broeders / in allen ghesla-chten
Issaschar/ghewoldighe lieden / waren seuen
ende tachtentich duysendt: ende werden alle
gherekent.
6 De kinderen Ben Jamin waren: Bela/ Dē stamme
Becher/ende Jediael/die drie. Ben Jamin.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eñ de kinderen Bela waren: Ezbon/ Vsi/ 7
Vsiel/ Jeremoth ende Iri/ die vijue/ hoofden
inden huyse der vaderen/ ende geweldige lie-
den: ende werdē gereket twee ende twintich
duysent/ ende vier ende dertich.

De kinderen Becher waren: Semira/ Joas/ 8
Elieser/ Elioenai/ Amri/ Jeremoth/ Abia/
Anathoth/ ende Alameth/ die waren alle
des Bechers kinderen.

Ende werden gereket in haren ghelach- 9
ten/ na de hoofden inde huyse harer vaderen/
gheweldighe lieden/ twintich duysendt ende
twee hondert.

De kinderen Jediael nu waren: Bilhan: 10
Ende Bilhans kinderen waren: Jeus/ Ben-
Jamin/ Ehud/ Enaena/ Sethan/ Tharsis/
ende Abisahar.

Die waren altemael kinderen Jediael/ 11
hoofden der vaderen/ geweldige lieden/ sesen-
thien duysent/ twee hondert/ die int heyr wt-
toghen te krijghen.

Ende Supim ende Hupim waren kinderen 12
Ir: Husim nu waren kinderen Aher.

De stamme Naphthali, b Gen. 30.4 ende 46.24.

De kinderen Naphthali waren: Jahziel/ 13
Guni/ Jezer/ ende Sallum/ b kinderen van
Bilha.

De kinderen Manasse zijn dese: Esriel/ 14
welcke baerde † Aramia zijn bywijf: c ende
hy genereerde Machir den vader Gilead.

Ende Machir gaf Hupim ende Supim 15
wijuen/ ende zijn suster hiet Maecha: zijn an-
der sone hiet Zelaphead: d ende Zelaphead
hadde dochteren.

Ende Maecha Machirs wijf/ baerde ee- 16
nen sone/ dien hiet sy Perez/ ende zijn broeder
hiet Sares/ ende desselues sonē waren: Vlam
ende Rakem.

Vlams sone was e Bedan: dat zijn de kin- 17
deren Gilead/ des soons Machir/ des soons
Manasse.

Eñ zijn suster Molecket/ baerde Ishud/ 18
Abieser ende Mahela.

Ende Semida hadde dese kinderē: Ahean/ 19
Sichem/ Likhi ende Aniam.

De stamme Ephraim.

De kinderē Ephraim waren dese: Suthe- 20
lah/ diens sone was Bered/ diens sone was
Thahath/ diens sone was Eleada/ diens so-
ne was Thahath/

Diens sone was Sabad/ diens sone was 21
Suthelah/ diens sone was Eser ende Elead:
ende de mannē tot Gath de inwoonders des
lants verwrchdense/ daerom dat sy afgeto-
ghen waren/ haer vee te nemen.

Ende haer vader Ephraim droech langen 22
tijdt leedt/ ende zijn broeders quamen hem te
troosten.

hof/ met kinde

Ende hy beliep zijn wijf/ die wert i swan- 23
gher/ ende baerde eenen sone/ dien hiet hy
Bria/ daerom dat het qualijck in zijnen hup-
se toeghinck.

Zijn dochter nu was Seera/ die bouwde 24
het leege ende hooge Beth Horon/ ende Vsen-
Seera.

Diens sone was Rephah ende Resheph/ 25
diens sone was Thelah/ diens sone was
Thahan.

Diens sone was Laedan/ diens sone was 26
Ammihud/ diens sone was Elisama/

Diens sone was Nun/ diens sone was 27
Josua.

Ende haer hane eñ wooninge was Beth- 28
El ende hare dochteren/ ende regheut Gasim
Naeran/ ende tegent Westen Seser ende ha-
re dochteren: Sichem eñ hare dochteren/ g tot
Aia toe/ ende hare dochteren.

g Jos. 16.1 ende 17.7

29 Ende aen de kinderen Manasse/ Beth
Seam ende hare dochterē/ Thenach ende ha-
re dochteren/ Megiddo ende hare dochteren/
Dor ende hare dochteren: in dese wonden
de kinderen Josephs/ des soons Israels.

30 De kinderen Asser warē dese: Jemna/ Jes-
wa/ Jeswai/ Bria/ ende Serah haer suster.

Gen. 46.

31 De kinderen Bria waren: Heber eñ Mal-
chiel/ dat is de vader Birsavith.

32 Heber nu genereerde Japhlet/ Somer/ Ho-
tham/ ende Sua haer suster.

33 De kinderen Japhlet waren: Passach Bi-
mehal/ ende Aswath: Dat waren Japhlets
kinderen.

34 De kinderen Somer waren: Ahi/ Rohga/
Jehuba/ ende Aram.

35 Eñ de kinderen zijns broeders Helem/ Wa-
ren: Zophah/ Jemna/ Seles ende Amal.

36 De kinderen Zophah waren: Suah/ Har-
nepher/ Sual/ Beri/ Jemna/

37 Bezer/ Hod/ Sama/ Silsa/ Jethran/ ende
Beera.

38 De kinderen Jether waren: Jephunne/
Phispa/ ende Ara.

39 De kinderen Vlla waren: Arah/ Haniel/
ende Rizia.

40 Dese waren altemael kinderē Asser/ hoof-
den inden huyse harer vaderen/ uytgheleesen/
gewelddige lieden/ ende hoofden ouer vorsten:
ende werden gereket int heyr ten strijde/ na
haren ghetale/ ses ende twintich duysendt
mannen.

Dat viij. Capittel.

1. Wanden ghestachte der Ben Jamiten.

1 BEn Jamin genereerde Bela zijnen eer-
sten sone/ Asbal den anderē/ Ahah den
derden/

2 Noha den vierden/ Rapha den vijfften.

3 Ende Bela hadde dese kinderen: Addar/
Gera/ Abihud/

4 Abisua/ Naeman Aboah/

5 Gera/ Sephaphan/ ende Huram.

6 Dit zijn de kinderen Ehud/ die haer hoof-
den waren der vaders/ onder den burgeren te
Geba: ende toghen wech na Manahath/

7 Namelijcken: Naeman/ Ahia/ ende Gera:
de selue voerde se wech/ eñ hy genereerde Vsa/
ende Ahud.

8 Ende Saharaim genereerde inden lande
Moab (doe hy gene daer hem gelaten hadde)
van Husim ende Baera zijne wijuen.

9 Ende hy genereerde van Hodes zijnē wij-
ue: Jobab/ Zebia/ Mesa/ Malcham/

10 Jeuz/ Sachja/ ende Mirma: dat zijn zijne
kinderen/ hoofden der vaderen.

11 Ende van Husim genereerde hy Ahitob en-
de Elpaal.

12 Eñ de kinderen Elpaal waren: Eber/ Mi-
seam ende Samed: deselue bouwde Ono
ende Lod/ ende hare dochteren.

13 Ende Bria ende Sama warē hoofden der
vaders/ onder den burgeren te Aialon: sy ver-
iaechden die tot Gath.

14 a Zijn broeders nu: Sasak/ Jeremoth/

15 Sebadia/ Arad/ Ader/

16 Michael/ Jespa/ ende Joha: Dat zijn Bria
kinderen.

Sebadia/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Hebadia/ Mesullam/ Hiski/ Heber/ 17
Ismerai/ Jesia/ Jobab: dat zijn Elpaal 18
kinderen.
Jakim/ Sichri/ Sabdi/ 19
Elioenai/ Zilthai/ Eliel/ 20
Adaia/ Baaia/ ende Simrath: dat zijn kin- 21
deren Simei.
Jesan/ Heber/ Eliel/ 22
Abdon/ Sichri/ Hanan/ 23
Hanania/ Elam/ Anthothia/ 24
Jephdeia ende Phuel: dat zijn de kinde- 25
deren Sasak.
Samserai/ Sehar Ja/ Athai Ja/ 26
Jeroes Ja/ Elia/ ende Sichri. Dat zijn Je- 27
rohams kinderen.
Dat zijn de hoofden der vaderen haer 28
geslachten/ die woonden te Jerusalem.
b Ende te Gibeon woonde de vader Gi- 29
beon: ende zijn wijf hiet Maecha.
Ende zijn eerste sone was Abdon / Zur/ 30
Kis/ Baal/ Nadab/
Gedor/ Ahio ende Secher. 31
Phiklotij nu genereerde Simea: ende sy 32
woonden teghen haren broederen over te Je-
rusalem/ met hen.
Ner genereerde Kis / c Kis genereerde 33
Saul/ Saul genereerde Jonathan/ Melchi-
sua/ Abinadab/ ende Esbaal.
Ende de sone Jonathan was/ Merib Ba- 34
al. Merib Baal genereerde Micha.
De kinderen Micha waren: Pithon/ Me- 35
lech/ Thaerea/ ende Achas.
Achas genereerde Joadda. Joadda gene- 36
reerde Alemeth/ Asmaueth/ en Simri. Simri
genereerde Moza.
Moza genereerde Binea/ diens sone was 37
Raphia/ diens sone was Eleasa/ diens sone
was Asel.
Esel hadde ses sonen/ die hieten/ Ezri- 38
kam/ Bochru/ Ismael/ Seria Ja/ Abad Ja/
Hanan: die waren alsmael Esels sonen.
De kinderen Esek zijns broeders waren: 39
Ulam zijn eerste sone/ Jeus de ander/ Eli-
pelet de derde.
De kinderen Ulam nu/ waren ghewelti- 40
ghe helden/ ende gheschicht met baghen: ende
hadden vele sonen/ ende soons sonen: hondert
ende vijftich: die zijn allemael vanden kin-
deren Ben Jamin.

Dat ix. Capittel.

1 Van allen die te Jerusalem/ ende wederom-
ghe in der stadt ghewoont hebben. 10. Vanden
Priesteren ende Leuiten ampt. 35. Item Sauls
ghenachten.

Ende het gantsche Israel ward gereeckent: 1
ende siet/ sy zijn aengheschreuen in den
boeck der coninghen Israels ende Ju-
da: a ende sy waren ghevoert na Babel/ om-
haerer misdaet wille.
Die te voren woonden op hare gorderen 2
ende steden/ namelijcken/ Israel/ Priesters/
Leuiten/ ende de b Nethinim.
Ende te Jerusalem woonden sommighe 3
der kinderen Judas/ sommighe der kinderen
Ben Jamin/ sommighe der kinderen Epha-
im ende Manasse.
c Namelijcken/ vanden kinderen Perez 4
des soons Juda/ was Athai de sone Ammi-
hud/ des soons Amri/ des soons Imri/ des
soons Bani.

5 Van Siloni dan/ Asaia de eerste sone/ ende
zijne andere sonen.
6 Vanden kinderen Serah / Jeuel/ ende
zijn broeders/ ses hondert ende negentich.
7 d Vanden kinderen Ben Jamin/ Sallu de
sone Mesullam/ des soons Hodaw Ja/ des
soons Hassuna.
8 Ende Jebneja de sone Jerobam: ende
Ella de sone Uzi / des soons Michri: ende
Mesullam de sone Sephat Ja / des soons
Reguel/ des soons Jebne Ja.
9 Daer toe hare broederen in haren ghesla-
chten/ negen hondert ende ses ende vyftich: alle
dese mannen waren hoofden der vaderen/ in-
den huyse haver vaders. Priesteren.
10 e Vanden Priesteren nu/ Jedaia/ Joiarib/ e Neh. 11. 10
Jachin:
11 Ende Asaria de sone Hilkia / des soons
Mesullam / des soons Sadok / des soons
Meraioth/ des soons Ahitob/ een hooft inden
huyse Gods/
12 Ende Adaia de sone Jerobam / des soons
Pashur/ des soons Malchia: ende Maesai
de sone Adiel/ des soons Jahsera/ des soons
Mesullam / des Messelemiech / des soons
Immer.
13 Daertoe hare broeders / hoofden inden
huyse haver vaders / duysent/ seuen hondert
ende ses stich / duytighe lieden aen het werck
des ampts inden huyse Gods.
14 Vanden Leuiten oock / vanden kinderen Leuiten.
Merari/ Semaia de sone Hasub/ des soons Neh. 11. 15
Asrikam/ des soons Hasab Ja/
15 Ende Bakbakar Cunnerman/ ende Ga-
lal/ ende Mathan Ja de sone Micha / des
soons Sichri/ des soons Asaph.
16 Ende Obad Ja de sone Semaia/ des soons
Galal/ des soons Jedithum: ende Berechia
de sone Asa/ des soons Elkana / die inden
dorpen der Netophathiters woonde.
17 De poorters nu waren Sallum / Akub/ Poorters
Thalmon/ Ahiman met haren broederen/ es Nehe. 11. 19.
Sallum was de eerste.
18 Want dus langhe hadden aen der poorte
des Conincx/ tegen den opganck des Sonnen/
wacht ghehouden de kinderen Leui / met
leghers.
19 Ende Sallum de sone Kore/ des soons A-
biasaph / des soons Korah / ende zijn broe-
ders/ wt den huyse zijns vaders/ de Corers/
aenden wercke des ampts: hat sy wachteden
aen den doppel der hutten: ende hare vaders
inden legher des Heeren/ dat sy waer souden Duerwaer-
nemen den ingancx. ders.
20 Ende Pinehas de sone Eleasar/ was een ff An. sijnder/
vorst over haer/ voorom dat de Heere te voo- of oberuppe-
ren met hem gheweest was. ghe-
21 Zachar Ja soon de sone Meselemia/ was nisses.
wachter aen de poorte der hutten des g Dat is soo
ff beschermts. veel ghesept:
22 Alle dese waren uytgelesen tot wachters/ Dulck sluchd
aen den doppel / twee hondert ende twaelue: en dese sy niet
die waren ghetelt in haren dorpen: ende wt mensche-
Dauid ende Samuel de Siender/ sluchtedese lijcker aen-
g door haer ghetrouwe. dacht en goede
23 h Dat sy en haer kinders de wacht houde meninghe/
souden aen den huyse des Heeren/ namelijc- maer door
lien / aen den huyse der hutten / dat sy dat Gods beuel
waer souden nemen. ende horen ge-
24 i Sulcke den wachters waren teghen de loome want in
vier winden ghestelt / teghent Oosten/ te Gods saken
ghent. en sal ghee-
menschelijcke
sluchtinghe
wat gheldet,
h 1. Par. 26. 28.
i Num. 3. 6.
ende 18. 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ghent Westen/ teghent Noorden ende tegent Zuyden.
Ende hare broeders ware op hare dorpen/ 25
dat sy telcken des seuensten daechs daer in
quamen/alle tijt by hen te zijn.
Want de Leuiten waren dese vier ouersten 26
deurwachters toebetrout: ende sy ware ouer
de kisten ende schatten/ inden huyse Gods.
Ock bleuen sy den nacht ouer / rondtom 27
het huys Gods: want hen behoorde de wacht
te houden/ dat sy alle morgben op deden.
Ende sommighe van hen waren ouer de 28
ghereetschap des ampts: want sy droeghen
gheteelt wt ende in.
Ende haer sommighe waren bestelt ouer 29
de vaten / ende ouer alle de heylige ghereet-
schap/ ouer k fsemelmeel / ouer wyn/ ouer o-
lye/ ouer wieroock/ende reuckwerck.
Oor de Priesters kinderen/ maecten som- 30
mighe het l reuckwerck.
fMathithia wt den Leuiten/den eersten so- 31
ne Sallum des Korhiters/ waren toebetrout
de pannen.
Vanden Kahathiteren nv hare broede- 32
ren/waren sommighe ouer de thoonbrooden/
die te bereyden / dat syse alle Sabbath berey-
deden.
Dat zijn de sangers/de hoofden onder den 33
vaderen der Leuiten / ouer de kisten wighe-
sondert: want dach ende nacht waren sy daer
ouer int werck.
Dat zijn de hoofden der vaders/onder den 34
Leuiten in haren geslachten: dese woonden te
Ierusalem.
Te Gibeon woonde Jeiel/de vader Gibe- 35
on: zijn wijf hiet fMaecha.
Ende zijn eerste sone Abdon / Zur / Kis/ 36
Baal/ Ner/ Nadab/
Gedor/ Ahaia/ Zacharia/ fMikloth. 37
fMikloth genereerde Sumeam? ende sy 38
woonden ock rontom hare broederen te Je-
rusalem/onder den haren.
m Ner dan genereerde Kis/ Kis genereer- 39
de Saul/ Saul genereerde Jonathan / fMel-
chisua/ Abi Nadab/ Esbaal.
Ende de sone Jonathã was/ fMeri Baal. 40
Ende fMeri Baal genereerde fMicha.
De kinderen fMicha waren: Pithon/ fMe- 41
lech/ende Tharrea.
Ahas genereerde Jaera. Jaera genereerde 42
Alemeth/ Asmaueth/ ende Zimri. Zimri ge-
nereerde fMoza.
fMoza genereerde Binea/ diens sone was
Rapha Ja/ diens sone was Eleasa/ diens so-
ne was Azel.
Ende Azel hadde ses sonen/ die hiet Asri- 44
kam/ Bechru/ Jesmael/ Sera Ja/ Obad Ja/
Hanan: dat zijn Azels kinderen.

Dat v. Capittel.

1. Saul met tsamen zyne dry sonen worden verslaghen/ 11. ende dan die te Jabes in Gilead begrauen.

Saul ende zijner sonen doodt. 1 1.Sa.31.1

DE Philisteen a streden teghen Israel/ 1
ende die van Israel vlodē voor de Phi-
listeen / ende de verslaghene vielen op
den berch Gilboa.
Nv/ de Philisteen hinghen hen aen Saul 2
ende zijne sonen/ende slaerden achter hen he-
nen/ende sloegen Jonathan/ Abi Nadab/ en-
de fMelchisua de sonen Sauls.
Ende den strijdt werdt hert teghen Saul/ 3
ende de boghenschutters quamen aen hem/
dat hy van de schutters ghewont were.
4 Doe syzack Saul tot zijnen wapendrager:
b Treckt b fsweerdt wt / ende doorsteeckt my 6 Iudi.9.
daermede: op dat dese onbesnedene niet en co-
men/ en schandelicken met my omgaen: doch
zijn wapendrager en wilde niet / want hy
vreesde seer. Doe nam Saul zijn fsweert/ende
viel daer in.
5 Doe nv zijn wapendrager sach dat Saul 1 1.Sa.31.5
doot was/ viel hy ock int fsweert/ende sterf. ende 2.Sa.1.10
6 Alsoo sterf Saul ende zijne drie sonen/ende
zijn gantsche huys te gheliick.
7 Doe nv de mannen Israels die inde leech-
te waren/ sagen dat sy gevloden waren/ende
dat Saul ende zijne sonen doot waren/verlie-
ten sy hare steden/ende vloden: ende de Phi-
listeen quamen/ende woonden daerinne.
8 d Des anderen morgens quamen de Phi- d 1.Sa.31.8
listeen/de verslagene wt te trecken/ende von-
den Saul ende zijne sonen ligghen op den
berch Gilboa.
9 Ende toghen hem wt / ende namen zijn
hooft ende zijn wapen op / ende sonden int
landt der Philisteen rondtom / ende lieten
verrondighen voor haren afgoden / ende den
volcke.
10 Ende leyden zijn wapen int huys haers
gods / ende zijn hooft hechteden sy aen het
huys Dagon.
11 e Doe nv alle die te Jabes in Gilead hoor- e 1.Sa.31.
den / alles wat de Philisteen Saul ghedaen 2.Sam.2.
hadden/
12 fMaeckten sy hen op alle strijdtbare man-
nen/ende namen het lichaem Sauls ende zij-
ner sonen/ende brachtense te Jabes/ ende be-
groenen hare gebeenten onder de eycke te Ja-
bes/ende vasten seuen dagben:
13 Alsoo sterf Saul in zijner mis daet/die hy te- f 1.Sa.28.
gen den Heere gedaen hadde/ Faenden woor- 1 1.Sa.15.
de des Heeren/dat hy niet en hielt: g ock dat g 1.Sa.28.
hy de waersegster vraechde/
14 Ende en vraechde den Heere niet: daerom
doodde hy hem/ ende keerde het Coninckrijck
tot Dauid den sone Isai.

Dat vj. Capittel.

1. Dauid wort Conninck ouer Israel/ 4. winnet be Burcht Sion/ 17. ende en wil des warens niet drinchen/dat dry zyner helden/ (10. die onder twee ende dertich werden gheteelt) met lyfs voort halen.

1 Ende het gantsche Israel vergaderde Dauid
hem tot Dauid na Hebron/ ende sprac: totte
b Siet / wy zijn uwe beenen / ende b ghesl. Iesai.
vleesch.
2 Ock voerdet ghy ons te voren wt ende in/ 2.Sa.5.2.
doe Saul Conine was: ghy hebt by de Hee-
re uwe God gesproken: Ghy sult mijn volck
Israel weyden / ende ghy sult vorst zijn ouer
mijn volck Israel.
3 Ende alle Ouersten quamen oock totten Co-
ninck te Hebron: ende Dauid maeckte een
verbont met hen / te Hebron voor den Heere:
ende sy salfden Dauid tot een Coninck ouer
Israel / b nae den woorde des Heeren door b 1.Sa.16.
Samuel.
4 Ende Dauid tooch henen / ende het gant-
sche Israel na Ierusalē dat is Iebus: want Iebus
de Iebuliters woonden daer inden lande.
5 Ende de burghers te Iebus syzaken tot
Dauid: Ghy en sult niet hier in comen. Dan-
nig

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

uid dan noch wan de hoycht Sion / dat is
Dauids stadt.
Ende Dauid sprack: c Wie de Jebusi- 6
ten ten ersten slact/die sal een hooft ende ge-
ruste zijn: doe beclamse aen het allererste
Joab/de sone Zeru Ja/ende wert een hoofst-
man.
Dauid nb woonde op de hoycht/daer van 7
hiemense Dauids stadt.
Ende hp bouwede de stadt rontom / van 8
Milla aen / tot gantsch rontomme: ende
Joab d † liet leuen de ouerighebleuene nider
stadt.
Ende Dauid voer voopt / ende nam toe/ 9
ende de Heere Zebaoth was met hem.
e Dit zijn de oversste onder den helden 10
Dauids / die hen redelick met hem hielden
in zijn coninckricke/hp den gantschen Israel/
daermen hem tot een Conine maeckte/na den
woorde des Heeren ouer Israel.
Ende dit is het ghetal der helden Dauids: 11
Jasabeam de sone Hachmoni/de voogneem-
ste onder dertighen: hp hief zijn spiesse op/en-
de sloech f drp hondert op eenmael.
Nae hem was Eleasar de sone Dodo/de 12
Ahothiter / ende hp was onder den dryen
helden.
Dese was met Dauid / g doe sp schimp 13
spraken / ende de Philisteen hen aldaer ver-
gadert hadden ten strijde: ende daer was een
stuck ackers vol gherstens/en het bolck vluch-
te voor de Philisteen.
Ende sp traden midden op het stuck/ ende 14
verlosten dat/ ende sloegen de Philisteen/en
de de Heere gaf eenen grooten hepl.
h Ende de drp vanden dertich voorneem- 15
sten togh af totten Hotzsteen tot Dauid inde
spelonicke Adullam: ende der Philisteen le-
ger lach inder leechte Rephaim:
Dauid np was in de vuchte:ende der Phi- 16
listeen volc was op dat mael te Bethlehem:
i Ende Dauid voert met luste/ ende sprac: 17
Wie willmp te drincken gheuen des waters/
van den poorpt te Bethleh ouder de poorte?
Doe vielen de drp inder Philisteen leger/ 18
ende bulden des waters vt den poorpt te
Bethlehem onder de poorte/ende broeghen/
ende brachten tot Dauid: doch hp en woude
der niet drincken / maer k goot het den Hee-
re vt/
Ende sprac: Dat late Godt verre van mp 19
zijn/dat ick dat doe/ende drincke het bloet de-
ser mannen/in haers leuens perijckel: want sp
hebbent met haers leuens perijckel gebracht:
daerom en woude hp het niet drincken. Dat
deden die drp helden.
Abisai de broeder Joabs/die was ock de 20
voogneemste onder dryen: ende hp hief zijn
spiesse op / ende sloech drp hondert / ende hp
was onder dryen beroemt.
Ende hp de derde/heerlicker dan de twee/ 21
ende hp was haer ouerste:doch aen de l † drp
en quam hp niet.
Banaia de sone Joiada/des soons Ihoiaiel/ 22
van m † grooten daden / van Kabzeel: hp
sloech twee leeuwen der sMoabiten: ende
hp quam af/ ende sloech eenen Leeuwe midden
in den bornput/ter stiedt tijt.
Hp sloech ock eenen Egyptischen man/ 23
die was vijftien lanck/ende hadde een spiess
in sijner hant / als eens weuers boom: doch
hp ginck tot hem af met eenen stock/en nam
hem de spiesse vt der hant/ n ende verwoch- n 2. Sa. 17. 32
de hem met zijn eyghen spiesse.
24 Dat dede Benaia de sone Joiada / ende
was beroemt onder drp helden/
25 Ende was de heerlicste onder dertigen:
doch aen de drp en quam hp niet: ende Da-
uid maeckte hem ten hemelschen rade.
26 De strijdbare helden zijn dese: Asahel de Strijdbare
broeder Joabs/ Elhanan o † de sone Dodo/ helden Da-
van Bethlehem/ uids.
27 Samoth de Harorijter/Helez de Pelonijter/ Asahel.
28 Ira de sone Ekes/de Thekoijter/Abieser de o † And. zijns
Anthothijter/ Oems sone.
29 p † Sibecahai de Husathijter / Ilai de Ah-
hohijter/
30 Maherai de Netophathijter/Heled de sone p † And. Ba-
Baena de Netophathijter/ chai.
31 Ithai de sone Ribai/van Gebeath der kin-
deren Ben Jamin/ Benaia de Pirgathonijter/
32 Hurai vanden beken Gaas / Abiel de Ar-
bathijter/
33 Asmaueth de Bahurimijter/ Eliahba de
Saalbonijter.
34 De kinderen Hasem des Gisonijters / Jo-
nathan de sone Sage de Hararijter/
35 Ahiam de sone Sachar de Hararijther / E-
liphal de sone Ur/
36 Hepher de Mecherathijter / Ahia de Pe-
lonijter/
37 Hezro de Carmeliter/ Naerai de sone Asbai/
38 Joel de broeder Nathan/ Mibear de sone
Hagri/
39 Zeleq de Ammoniter / Naherai de Bere-
thijter / Joabs des soons Zeru Ja wapen-
dragher/
40 Ira de Jethrijter/Gareb de Jethrijter/
41 Uria de Hethijter/Sabad de sone Ahelai/
42 Adina de sone Siza de Rubenijter / een
hoofman der Rubenijters/ ende dertich was
ren onder hem.
43 Hanan de sone Maecha / Josaphat de
Mathanijther/
44 Usia de Astrahijter / Sama ende Jaiel de
sonen Hotham des Aroerijters/
45 Jediael de sone Simri/ Joha zijn broe-
der de Thizijter/
46 Eliel de Mahanijter/ Jeribai ende Josa-
wia de sonen Elnaan/Jethma de Moabijter/
47 Eliel/Obed/Jasiel/van Mesobaia.

12 Dat xij. Capittel.

1. Dauids krijchsvolck dat te Ziklag tot hem coemt. 23. Het ghetal des krijchsvolcx / dat tot Dauid te Hebron ghecomen is.

1 Ock quamen dese tot Dauid te Zik- Veel krijchs-
lag/ a doe hp noch b besloten was voor volck comt
Dauid den sone Kis/ende sp waren ock tot Dauid te
onder de helden/die ten strijde holpen/ Ziklag.
2 Ende met boghen gheschict waren tot bey- a 1. Sa. 27. 6.
den handen / op steenen/ op pijlen / ende bo- b Dat is, den
gen: vande broederen Sauls/die wt Ben Ja- beloghen.
min waren/
3 Dehoogneemste Ahieser ende Joas de kin-
deren Samaia des Gibeathiters / Jesiel en-
de Pelet de kinderen Asmaueth / Barachia
ende Jehu de Anthothijter:
4 Jesmaia de Gibeonijter/ghehweldich onder
dertighen/ende over dertich: Jeremia/Jahe-
siel/Johanan/Josabad de Gederathijter.
5 Eleusai/Jerimoth/Bealia/Samaria/Sa-
phat Ja de Harephijter.

Elhanā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Elkana/ Jesie/ Asareel/ Joeser/ Jasabeam 6
de Kozhiter.
Joela ende Sabadia/ de kinderē Jerobam 7
et And. Gedur van et Gedur.
Vanden Gadditeren scheydden hen wt 8
Krijchslieden die tot Dauid gecomen zijn wt Israel. tot Dauid inder Burcht inder woestijne/ stercke Helden ende krijchslieden / die schildt ende spiessen voerden/ ende haer aengheslichte als der leeuwen / ende snel als de reen op de berghen.
De eerste Eser/ de ander Obadja/ de der- 9
de Eliab/
De vierde Masmanna / de vijfste Jere- 10
mia/
De seste Athai/ de seuenste Eliel/ 11
De achtste Johanan / de negheste Eli- 12
sabad/
De thienste Jeremia / de elfste Mach- 13
banai.
Dese waren vanden kinderen Gad/ hoof- 14
den inden heyre/ de cleynste ouer hondert/ en- de de grootste ouer duysent.
Dese zijn het / die ouer de Jordane ghin- 15
ghen inder eerster maent/ doe sp vol was aen
bt And. oft beraechden alle/ so in leechten woonden beyde etc. beyde oeuere/ dt dat alle leechten essen waren / beyde teghent Oosten ende teghent Westen.
Ende daer quamen oock sommighe van- 16
den kinderen Ben Jamin ende Juda/ tot der Burcht Dauids.
Ende Dauid ghinck tot hen wt/ ende ant- 17
woorde/ ende spraeck tot hen: So ghylieden u vrede tot my comt/ ende my te helpen / soo sal mijn herte met ulieden zijn: soo ghy daerentegen comt op list/ ende my teghen te zijn/ soo
et An. moet wil doch gheen et onbillickheydt aen my en is/ soo sie de Godt onser Vaderen daerin / ende straffe het.
Nv/ den Gheest tooch aen Amasai / den 18
hoofman onder dertigen/ [ende spraec:] Owe zijn wy Dauid / ende met b houden wy het/ ghy sone Isai: vrede/ vrede zy met b/ vrede zy met uwe helpers / want uwe Godt helpt b. Doe nam se Dauid aē/ ende stelde se tot hoofden ouer de krijchslieden.
Ende van Manasse vielen sommighe tot 19
Dauid / doe hy quam met de Philisteen teghen Saul ten strijde / ende en halp hen niet: 1 Sa. 29.4 want de Vorsten der Philisteen / lieten se met rade van hen/ ende spraken: Wanneer hy tot zynen heere Saul viel/ so mochten ons onsen hals costen.
1 Sa. 30.1 g Doe hy nv na Ziklag tooch / vielen tot 20
hem dā Manasse: Adna/ Josabad/ Jediael/ Michael/ Josabad/ Elihu/ Zilthai/ hoofden ouer duysent in Manasse.
Ende sy holpen Dauid tegen de krijchslie- 21
den/ want sy waren altemael redelijcke Helden/ ende werden hoofdlieden ouer het heyr.
Oock quamen alle dage sommige tot Da- 22
uid/ hem te helpen/ tot dat het een groot heyr wert/ ghelijck als een heyr Gods.
Het ghetal des volcx dat tot Dauid te Hebron gecomen is. Ende dit is het getal der hoofden/ gherust 23
ten heyre/ h die tot Dauid te Hebron quame/ het Coninckrijck Sauls tot hem te wenden/ na den woorde des Heeren.
2 Sam. 5.1 Der kinderē Juda/ die schilden ende spies- 24
sen droegen/ ware ses duysent ende acht hondert gherust ten heyre.
Der kinderen Simeon/ redelijcke Helden 25
ten heyre/ seuen duysent ende hondert.
Der kinderen Leui/ vier duysent ende ses 26
hondert.
Ende Joiada de Vorst onder dien van Aa- 27
ron/ met hy duysent ende seuen hondert.
Sadok de iongheruinck een redelijck held/ 28
met zijns vaders huys / twee ende twintich Overste.
Der kinderen Ben Jamin/ Sauls broede- 29
ren/ drij duysent: want op die tijt hielden haer noch vele met den huyse Sauls.
De kinderen Ephraim / twintich duysent 30
ende acht hondert / redelijcke Helden / ende beroemde mannen inden huyse haer vaderen.
Des halven stamme Manasse / achtthien 31
duysent / die by namen ghenoemt werden/ dat sy quamen/ ende maecken Dauid tot een Coninck.
Der kinderen Issachar / die i verstandich i dat is 32
waren / ende vieden wat Israel op elcke tijdt doen sonde/ twee hondert Hoofdlieden / ende alle hare broeders volck by hare woonden.
Van Sebulon / die int heyr togen ten strij- 33
de/ gerust met allerley wapenen ten strijde/ vijftich duysent/ hen in de ordeninge te schicken eendrachtelijcken.
Van Naphtali/ duysent hoofdlieden/ en- 34
de met hen die schilden ende spiessen voerden/ seuen ende dertich duysent.
Van Dan/ ten strijde gherust/ acht ende 35
twintich duysent/ ses hondert.
Van Asser/ die int heyr togen/ gerust ten 36
strijde/ veertich duysent.
Van gene zijde der Jordanen/ vanden Ru- 37
beniteren/ Gadditeren/ ende de halven stam- me Manasse/ met allerley wapen ten strijde/ hondert ende twintich duysent.
Alle dese krijchslieden / het heyr te ordine- 38
ren / k quamen van gantscher herten tot Hebron/ Dauid tot een Coninck te maken over gantsch Israel: oock was alle het ander Israel eens herten/ dattmen Dauid tot een Coninck maeckte.
Ende waren aldaer by Dauid drij dagen/ 39
aten ende dronken: want haer broeders hadden voor hen wat bereyt.
Oock die de naeste vondtom waren / tot 40
aen Issachar / Sebulon / ende Naphthali/ die brachten broot op ezelen / kemelen mulen / ende runderen te eten / meel / vyghen/ rozijnen / wijn / olye / runderen ende schapen plenteyt: want daer was een blijschap in Israel.

Dat xiij. Capittel.

1. Dauid laet de ouergheblevene gefachen roepen/ 5. ende de Arche Gods van Kiriath Jearim halen.

I Ende Dauid hielt eenen raet a met den Hoofdlieden ouer duysent/ en ouer hon- dert/ ende met allen Vorsten/
2 Ende spraeck tot der gantscher Gheme- ten Israels: Behaecht het ulieden / ende ist vanden Heere onsen Godt/ so laet ons overal wtschicken tot den anderen onsen broederen/ in alien landen Israels / ende met hen de Priesters ende Leuiten inden steden daer sy woonsteden hebben/ dat sy tot ons vergaderen werden/
3 En laet ons de Arcke onses Gods weder tot ons halen: b want wy den tijdt Sauls/ en wy achten wy niets na haer.

Dog

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Hoe spraek de gantsche ghemeynte: dat men 4
soude alsoo doen/ want suiet behaechde allen
dolcke wel.
2 Sam. 6. 1. 2 Alsoo vergaderde David het gantsche 5
Israel/ van Sihor Egypti aen/ tot dannen
comt te Hemath/ de arcke Gods te halen
van Kiriath Jearim.
Ende David tooch op met den gantschen 6
Israel tot Kiriath Jearim/ die daer leyt in
Iuda/ dat hy van daer op woude/ de arcke
Gods des Heeren/ die op den cherubim sitt/
daer den Name aengheroepen wert.
Ende sy lieten de arcke Gods/ op eenen 7
nieuwen wagheu doeren/ uyt den huyse Abi-
Nadab: Vsa ende zijn broeder dreuen den
wagheu.
David nu ende het gantsche Israel/ speel- 8
de voor Godt/ uyt gantscher macht/ met lie-
den/met harpen/ met psalteren/ met tambo-
rijnen/met cymbalen ende met basunen.
d Doe sy nu quamen op de plevne Chidon/ 9
reckte Vsa zijn handt uyt/de arcke te houden/
want de runderen traden ter zijden uyt.
Doe verbrande de grimmicheyt des Hee- 10
ren over Vsa / ende sloech hem / dat hy zijn
hant hadde uytgereckt aen de arcke / e dat hy
aldaer sterf voor Gode.
Doe wert David bedroeft / dat de Heere 11
een sulcke scheure dede aen Vsa/ende hiet de
stede/ Perez Vsa/ tot op desen dach.
En David vreesde de hem voor Gode dien 12
daechs/ende sprack: hoe sal ick de arcke Gods
tot mij brenghen?
Daerom en liet hy de arcke Gods niet 13
tot hem brenghen in de stadt Davids/ maer
leedese heuen int huys Obed Edom des
Gethiters.
Also bleef de arcke Gods by Obed Edom 14
in zijnen huyse / dry maenden lanck : ende de
Heere seghende het huys Obed Edom/ ende
alles wat hy hadde.

Cap. 14.

1. Hiram schickt David hout ende werclieden/ 3. David krecht by veel wijuen vele kinderen. 8. De Philisteen worden daer hem met rade/ 14. ende hulpe Gods twee maal ghedaghen.

Ende a Hiram de coninck te Tyro/ sandt 1
boden tot David / ende cederen hout/
metsers ende timmerlieden/ dat sy hem
een huys houwerden.
Ende David merckte / dat hem de Heere 2
voren comne over Israel b beuesticht hadde:
want zijn coninckrijc clam op / om zijns volcx
Israels wille.
Ende David nam noch meer wijuen te 3
Jerusalem / ende genereerde noch meer so-
nen ende doehteren.
Ende die hem te Jerusalem geboren wer- 4
den/ die hieten alsoo: Sammua/ Sobab/ Na-
than/ Salomo/
Jebehar/ Elisua/ Elipalet/ 5
Noga/ Nepheg/ Japhia/ 6
Elisamma/ Baal Jada/ Eliphalet. 7
c Ende doe de Philisteen hoorde/ dat Da- 8
vid tot een comne gesalft was over het gant-
sche Israel/ toghen sy alle op/ David te soec-
ken. Doe dat David hoorde / trooch hy wt
teghen hen.
Ende de Philisteen quamen/ende leyden 9
hen neder in de leechten Rephaim.
David dan vraechde Godt / ende sprack: 10
Sal ick op trecken teghen de Philisteen/ en-
de wilt ghyse in mijn hant geuen? De Heere
sprack tot hem: Treckt op/ick hebse in d hant
ghegheuen.
Ende doe sy optoghen na d Baal Prazim/ 11
sloechse David aldaer: ende David sprack:
Godt heeft mijn vianden door mijn handt/
dan malcanderen gescheurt/ghelijck als hem
het water van malcanderen scheurt/ daerom
hieten sy die stede Baal Prazim.
Ende sy lieten hare goden aldaer : e doe 12
hiese David met vyere verbranden.
f Nu/ de Philisteen maeckten hen daer we- 13
der aen/ ende leyden hen neder in de leechten.
Ende David vraechde Godt noch eens: 14
ende Godt sprack tot hem: Ghy en sult niet
op trecken achter hen henen: maer gheefs d
van hen / dat ghy aen hen comet teghen de
g † moerbezien boomen ouer.
Wanneer ghy dan hoozen sult / het ruys- 15
chen boven op de moerbezien boomen heuen
gaen/ soo comt wt ten stryde / want Godt is
dan voor d wteghetoghen/ te slaen der Philis-
steen heyr.
Ende David dede als hem Godt ghebas- 16
den hadde: ende sy sloeghen het heyr der Phi-
listeen/ van Gibeon aen tot Gaser toe.
Ende Dauids naem breydde hem wt in 17
allen landen : ende de Heere liet zijn vreese
ouer alle heydenen comen.

Cap. 15. Dat 15. Capittel.

1. David bouwet een stede voor de arcke Gods/ 12. die daer wort bauen Priesteren ende Leuiten / 16. met ghesanghe / fluytenspel ende blijschap opwaerts gebracht. 27. David wort zijns doens halven van Michal veracht.

In de hy bouwede hē huysen in de stadt 1
Dauids/ende bereyddde de arcke Gods
een stede / ende bereyddde een hutte ouer
haer.
Op dat mael sprack David: De arcke Gods 2
en sal niemant draghen / dan alleen de Leui-
ten: a want de selue heeft de Heere verkoren/
dat sy de arcke Gods Heeren draghen / ende
hem dienen eewichlijck.
Daerom vergaderde David het gantsche 3
Israel te Jerusalē / dat sy de arcke des Hee-
ren op brachten / aen de stede die hy daer toe
bereyt hadde.
Ende David bracht te hoope/ de kinderen 4
Aaron/ ende de Leuiten.
Vanden kinderen Kahath: Vriel den ouer- 5
sten/ met tsamen zijnen broederen / hondert
ende twintich.
Vanden kinderen Merari: Asaia de ouer- 6
ste/met tsamen zijnen broederen/ twee hondert
ende twintich.
Vanden kinderen Gerson: Joel de ouerste/ 7
met tsamen zijnen broederen / hondert ende
dertich.
Vanden kinderen Elizaphan: Sema Ja de 8
ouerste / met tsamen zijnen broederen / twee
hondert.
Vanden kinderen Hebron: Eliel de ouer- 9
ste/met tsamen zijnen broederen/tachtentich.
Vanden kinderen Vziel: Amminadab de 10
ouerste/met tsamen zijnen broederen/hondert
ende twaelue.
Ende David riep Zadok ende Ab Jathar 11
den Priesteren ende Leuiten: namelijcken/
Vriel/ Asa Ja / Joel/ Sema Ja/ Eliel/ Am-
minadab/

Ende

d Wael heet een hoyt weert of man. Perez/ heet een scheure of backeel. Daeromme moet dese stede Baal Prazim heeten/ dewijle dat de Philisteen daer berstroyt ende van malcanderen gheschenrt zijn.
e Deut. 7.
f 2. Sa. 5. 22.
g † And. peere boomen.
Dauid laet de arcke Gods opwaerts haelen aen haer stede.
a 2. Sa. 6. 6. Nu. 4. 15. 19. ende 7. 9.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende sprack tot hen: Ghy zijt de Hoofden der vaders onder den Leuiten: soo heyligher 12
ulieden nu/ ende uwe broeders / dat ghy de
De Arcke Godts. Arcke des Heeren des Godts Israels op-
waerts brenghet/ aen de stede die ick haer be-
reydet hebbe.
b 1.par.13.10 b Want te voren/ doe ghylieden daer niet 13
en waert/ dede de Heere onse God een schen-
re onder ons / daerom dat wy hem niet en
c Nu.4.15.19 ende 7.9 sochten/ c als het hem behoort.
Also heylichden hen de Priesters ende Le- 14
uiten/ dat sy de Arcke des Heeren des Godts
Israels opwaerts brochten.
Ende de kinderen Leui droghen de Arcke 15
Gods des Heeren op hare schouderen/ met de
d Exod.25.13 hantboomen daer aen/ d als Mose geboden
hadde/ na den woorde des Heeren.
Ende Dauid sprack tot den Oversten der 16
Sanghers met snaren-spelen. Leuiten/ dat sy hare broeders tot sangers set-
ten souden/ met snarenspelen/ met psalteren/
harpen/ ende cymbalen/ dat sy luyde songen
ende met blijschappen.
Heman. Asaph. Ethan. Doe bestelden de Leuiten/ Heman den so- 17
ne Joel / ende van synen broederen / Asaph
den sone Berechia: ende vanden kinderen
Merari haren broederen / Ethan den sone
Kusa Ja.
Ende met hen hare broederen des anderen 18
deels/ namelijcken/ Zachar Ja/ Ben/ Jaesi-
el/ Semiramoth/ Jehiel/ Unni/ Eliab/ Be-
naia / Maeseia / Mathithia / Eliphelsia/
Mikinea / Obed Edom / Jehiel/ de deur-
wachters.
Want Heman / Asaph ende Ethan/ wa- 19
ren sanghers met metalen cymbalen/ helle te
klincken.
Zachar Ja daerenteghen/ Aziel/ Semira- 20
moth/ Jehiel/ Unni/ Eliab/ Maeseia/ ende
e Ende den Alamoth. Benaia/ met psalteren e te singhen.
Ende Mathithia/ Elipheleia/ Mikneia/ 21
Obed Edom/ Jehiel ende Asaia/ met harpen
van acht snaren voor te singhen.
Chenan Ja nu/ der Leuiten overste/ de sang- 22
meester/ dat hyse onderwese te singhen/ want
hy was verstandich.
Ende Berechia ende Elkana/ waren den 23
wachters der Arcken.
Nu Sechan Ja / Josaphat / Nethaneel/ 24
Amasai / Zachar Ja / Benaia / Elieser de
Priesters / bliesen met trompetten voor de
Arcke Godts: ende Obed Edom ende Jehia
waren deurwachters der Arcken.
Also ghinghen Dauid ende de Oudtsten 25
Israels / ende de Oversten over de duysent
henen/ de Arcke des verbonts des Heeren op
te halen/ uyt den huyse Obed Edom/ met bly-
schappen.
Ende doe Godt den Leuiten halp / die de 26
Arcke des verbonts des Heeren droegen/ of-
ferdemen seuen ossen/ ende seuen rammen.
Ende Dauid hadde eenen linnen rock aen/ 27
daertoe alle Leuiten die de Arcke droeghen/
ende de sanghers/ en Chenan Ja de sangmee-
ster/ met den sangers: ock hadde Dauid ee-
f Heb. Ephod nen linnen f lijfrock aen.
Also brocht het gantsche Israel / de Arcke 28
des verbonts des Heeren opwaerts met iup-
chen/ basuynen/ trompetten/ ende hellen cym-
balen/ met psalteren ende harpen.
Doe nu de Arcke des verbonts des Hee- 29
ren in de stadt Dauids quam / sach Michal
Sauls dochter ter venstren uyt: ende doe sy
den Coninck Dauid sach dansen en spelen/
verachtede sy hem in haer herten.

Het xvj. Capittel.

1. Dauid offert ende segheent het volck/ 4. be-
stelt lof ende wacht by de Arcke Godts.

1 Ende a doe sy de Arcke Godts in hacht- a Exod.40.
ten/ stelde syse in de hutte/ die haer Da-
uid opgericht hadde: en offerden brant-
offer ende danckoffer voor Gode. b 2.Sa.6.
2 Ende doe Dauid den brantoffer en dan- c 2.Sa.6.
offer volbracht hadde / seghende hy het volck
inden Name des Heeren.
3 b Ende deylde uyt eenen yegelijcken in Is- b 2.Sa.6.
rael / beyde mans ende vrauwen / een c ghe- c Exod.29.
wichte broods / een stuck vleesch / ende een
Heussel wijns.
4 Ende hy stelde voor de Arcke des Heeren/ d 1.Par.15.
sommighe Leuiten tot dienaers / dat sy den
Heere den God Israels prijsen/ danckten en
de loef den.
5 Namelijcken/ Assaph den eersten/ Zachar- e 1.Par.15.
Ja den anderen/ Jeiel/ Semiramoth/ Jehiel/
Mathithia/ Eliab/ Bena Ja/ Obed Edom
ende Jeiel/ met psalteren ende harpen: ende
Assaph met hellen cymbalen.
6 Bena Ja derentegē ende Jehaziel de Prie- f Nu.10.
sters met trompetten/ altijt voor de Arcke Gods
verbonts Godts.
7 Te dier tijt bestelde Dauid ten eersten/ den
Heere te dancken / voor Assaph ende synen
broeders.
8 d Danct den Heere/ predict synen Name/ g Psal.105.
doet cundt onder de volcken syn doen.
9 Singher/ spelet/ ende dichtet hem/ van alle
synen wonderen.
10 Roemet synen heyligen Name / het herte
der gheener die den Heere soecken / verblijde
hem.
11 Wtsoecht na den Heere ende na synder macht/
soeckt syn aenghelichte altijt.
12 Ghedenckt synder wonderen die hy gedaen
heeft/ synder wonderen ende e t synes monts. e Psal.105.
13 Ghy/ het zaedt Israels synes knechts/ ghy
kinderen Jacobs synes uytverco[illegible]nen.
14 Hy is de Heere onse Godt/ hy richtet ouer
de gantsche werelt.
15 Gedenckt eewichlijck synes Verbonts/ wat
hy beloeft heeft in duysent ghenachten;
16 f Dat hy ghemaeckt heeft met Abraham/ f Gen.
g ende synes eedts met Isaac.
17 h Ende hy stelde het Jacob ten Vorcht/ en/ h Psal.
de Israel ten eewighen Verbonde/
18 Ende sprack: Ick wil u het landt Canaan
ghenen/ het lot uwes erfdeels.
19 Doe sy noch wepnich ende i cleyne waren/ i Gen.
ende vremdelinghen daerin.
20 Ende sy togen van eenen volcke ten ande-
ren / ende uyt eenen Coninckryche ten ande-
ren volcke.
21 Hy en liet niemanden hen schaden doen/ en
strafte om harent wille Coninghen.
22 k Tastet mijne gesalfden niet aen/ ende en k Psal.
doet niet quaets mijnen Propheten.
23 l Singhet den Heere alle landen/ vercondi- l Psal.
ghet daghelijcx synen heyl.
24 Vertellet onder den Heydenen synen Eer-
lichept/ ende onder de volcken syn wonder.
25 Want de Heere is groot ende gantsch lof-
lijck/ ende Heerlijck bouen alle andere goden.
Dan

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Want aller Heydenen goden zijn afgoden: 26
en doch de Heere heeft den Hemel gemaeckt.
Het staet heerlijck ende statelijck voor hem/ 27
ende gaet ghewelddich ende vrolijck toe/ aen
zijn plaetse.
Geeft herwaerts den Heere ghy volcken/ 28
geeft herwaerts den Heere/ eere ende kracht.
Geeft herwaerts den Heere den Naem des Heeren 29
des eere/ brengt gheschencken/ ende comt voor
hem/ ende bidt den Heere aen in heyligher
waerdicheit.
Die gantsche werelt vreese hem/ hy heeft 30
den aerdbodem bereyt/ dat hy niet beweecht
en wort.
Den hemel verblijde hem/ ende de aerde zy 31
vrolijck/ ende men segge onder de Heydenen/
dat de Heere regeert.
De zee bruyse/ende wat daerin is/ende het 32
velt zy vrolijck/ende alles wat daer op is.
Ende laet opgheen alle boomen inden wou- 33
de voor den Heere/ want hy comt te rechten
de aerde.
Danckelijet den Heere/want hy is vriendelic/ 34
ende zijn barmhertichept duert eewichlick.
Ende segt: Helpt ons God onse n Heyliat/ 35
ende vergaderet ons/ ende verlost ons vanden
heydenen: dat wy uwen heyligher Naeme
danckelijck zijn/ende v lof segghen.
Gheloeft zij de Heere de God Israels/ van 36
eewichept tot eewichept: ende alle het volck
segghe: Amen/ende love den Heere.
Also liet hy aldaer voor de Arcke des ver- 37
bonts des Heeren/ Asaph ende zijn broeders/
om te dienen voor de Arcke alletijdt/ in eenen pe-
ghelicken daghe zijn dachwerck.
Waerneghen Obed Edom ende † haere 38
broeders/ acht ende tsestich/ ende Obed Edom
den sone Jeduthun/ ende Hosa tot deur-
wachters.
Ende Zadok den Priester/ende zijn broe- 39
ders de Priesters/ liet hy voor de woninghe
des Heeren/ op der hoochte te Gibeon:
Dat sy den Heere dagelijcx brantoffer de- 40
den/ op den brantoffer altaer/ des morghens
ende des auonts/ o als geschreuen staet in de
Wet des Heeren/ dat hy aen Israel ghebo-
den heeft.
En met hen Heman ende Jedithum/ ende 41
andere verzoren/ die by namen genomt wa-
ren/ te danckenden den Heere/ dat zijne barmher-
tichept eewichlick duert.
Ende met hen Heman ende Jedithum/ met 42
trompetten ende trombalen te klincken/ ende
met snarenspelen Godes: de kinderē Jedithum
dan/ maeckte hy tot deurwachters.
Also toech alle het volck weder henen/een 43
yegelick in zijn huys: ende David keerde oock
wederom/ zijn huys te seghenen.

Darzhō. Capittel.

1. De Heere so hy hem geen huys en wil laten timmeren/ 7. doet David met verhael beweenen barmhertichept/ 9. 11. tweederley/ (dat is/ tijtlijcke ende eewighe) toesegginge. 16. David loeft en danct den Heere grootelijck verwondert/ 23. ende bidt dat hy zijn toesegghinghe houden.

EN de het gesciet/ doe David in zijns huys 1
se woonde/ sprack hy tot den Prophect
Nathan: Siet/ ick woone in een cederen
huys/ ende de Arcke des verbonts des Heeren
is onder de zeylen.
Nathan sprack tot David: a Alles wat 2
in uwer herten is/ dat doet: want Godt is
met v.
3 Doch inder selver nacht/ quam het woort
Godts tot Nathan/ ende sprack:
4 Gaet henen/ en segt David mijnen knecht: 4 Nathā wort
So spreeckt de Heere: Ghy en suit my gheen van God tot
huys bouwen ter wooninghe. David ghe-
5 b Want ick en hebbe in geenen huyse ghe- sonden.
woont/ vanden dage aen/ doe ick de kinderen b 1. Reg. 8.16
Israels wtleydde/ tot op desen dach: maer ick 1. Para. 6.5
ben gheweest/ waer de hutte geweest is/ ende
de wooninghe.
6 Waer ick gewandelt hebbe inde gantschen
Israel: hebbe ick tot der Richteren enen in
Israel opt gesept/ dien ick geboot mijn volck
te weyden/ ende gesproken: Waerom en bou-
wet ghy my gheen cederen huys?
7 Dus segt nu also tot mijnen knecht David: 7
Doo spreeckt de Heere Zebaoth: Ick hebbe v
ghenomen van de weyde achter de schapen/
dat ghy souder zijn een Vorst ouer mijn volck
Israels/
8 Ende ben met v geweest/ waer ghy henen 8
ghegaen zijt: ende hebbe uwe vyanden wtge-
roept voor v/ ende hebbe v eenen naem ghe-
maeckt/ ghelijck als de Groote op der aerden
eenen naem hebben.
9 Ende ick wil mijnen volcke Israels een 9 Dit is een
stede setten/ ende wil het planten/ dat het al- tijtlijcke toe-
daer wonen sal/ ende niet meer beweecht en segghinghe.
worde: ende de kinderen der boosheyt en sul- Dit is ē ce-
lent niet meer swacken als te voozen/ wige toesegginge/2. Sa-
10 Ende te dien tijden/ doe ick Richters ouer muel 7.12.
mijn volck Israels ozdineerde: ende ick wil want Chri-
alle uwe vyanden vernoemoedighen/ ende stus wordt
verrondigen v/ dat de Heere v een huys bou- David toe-
wen wil. ghesept.
11 Wanneer nu uwe dagē wt zijn/ dat ghy he- c of/ stadtgrā-
nen gaet tot uwen vaderen/ so wil ick v zaede pich/ vast ma-
na v verwecken/ dat uwer sonen een zijn sal/ ken/
dien wil ick zijn Conincrijck c bevestighen: b psal. 132.11
12 d Die sal my een huys bouwen/ en ick wil 2. Par. 22.10
zijnen stoel bevestighen eewichlijck. e 1. Sa. 15.26
13 Ick wil zijn Vader zijn/ en hy sal mijn sone Dauid loeft
zijn: en ick en wil mijn barmhertichept niet ende danckt
van hem wenden/ e gelijck als ick die van dien God/ bwon-
ghewendet hebbe/ die voor v was: dert hem zijs
14 f Maer ick wil hem setten in mijn huys/ en ner grooter
in mijn Conincrijcke eewichlijck/ dat zijnen weldaet.
stoel stantvastich zy eewichlijck. f Of/ laecht
15 En doe Nathan na alle dese woorden ende g Dat is/ niet
ghelichte/ met David sprack/ mijnē persoon
16 Quam de Conine David/ ende stelde hem maer mijnē
voor den Heere/ ende sprac: Wie ben ick Hee- bloedes nacō-
re God: ende wat is mijn huys/ dat ghy my melinge/ Scilicet
tot hier toe ghebracht hebt? in futurum &
17 Ende dat heeft v noch h te cleyn ghedocht/ longinquum,
God: maer hebt ouer het huys vus knechts/ die ē suile met
noch van ouerlange toecomenden gesproken: sehe zijn sal/
ende hebt my aengheseen/ g† als inder gestalt die inde hoocht
eens menschen/ die inder hoochte Godt de re God de Heere
Heere is. re is/ Psal. 89.
18 Wat sal David meer tot v seggen/ dat ghy Wie can God
uwen knecht soo heerlijck maket? ghy kent gelije zijn ou-
uwen knecht. der den kinde-
19 Heere/ om vus knechts wille/ na uwer her- ren Gods? Hy
ten/ hebt ghy alle sulcke groote dinge gedaen/ is ook Gods
dat ghy condt bedet alle Heerlickheyt. kint/ doch wat
20 h Heere/ vus ghelijcke en is niet/ ende daer ende veel ouer
en is geen God/ dan alleene ghy/ na Welcken de ander kin-
wy met onse oozen ghehoort hebben. deren Gods/ als
die selfs oock
Godt is.
† Ain ende hebt
my Heere God
aengesien etc.
hoochde is.
h Deu. 32.39

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a Deut. 4. 6.

1 Ende waer is een volck op aerden/ghelijc 21
als dt volck Israel/ daer een Godt heenen
ghegaen sy/ hem een volck te verlossen/ ende
hemselven eenen naem te maken/ dan groote
ende verschrickelijcke dingen/ Heydenen wt
te stooten voor uwen volcke heenen/ dat ghy
wt Egypten verlost hebt?

Ende hebt dt uwe volck Israel ten volcke 22
ghemaeckt eewichlijck/ ende ghy Heere sijt
haer Godt gheworden.

Dauid bidt/dat Godt sijn toeseggingе houden wil.

Nv/ Heere/het woort dat ghy ghesproken 23
hebt over uwen knecht/ ende over sijn huys/
worde waer eewichlijck / ende doet als ghy
ghesproken hebt.

Ende uwen Naem worde waer eñ groot 24
eewichlijck/dattmen segghe: De Heere Zeba-
oth / de Godt Israels / is Godt in Israel/
ende het huys vvs knechts Dauids/sy stant-
aestich voor dt.

Want ghy Heere/hebt de oozen vvs knechts 25
gheopent / dat ghy hem een huys bouwen
wilt: daerom heeft dt knecht gemoedt/dat hy
voor dt soude bidden.

Nv/ Heere/ghy sijt Godt/ende hebt sulck 26
goet uwen knecht ghesprokeñ.

Nv/begint te segeñ het huys vvs knechts/ 27
dat het eewichlijck voor dt sy: want wat ghy
Heere seghenet / dat is ghesegheñt eewich-
lijck.

☞ Dat xviij. Capittel.

1. Dauid/ na dien hy de Philisteen/ 2. Moabiters. 3. Hadad Esers/ 5. Syriers/ 12. ende Edomiters heeft ghelaghen ende onder hem ghebracht/ 7. 10. heeft veel gouts silvers ende metaels den Heere/ 14. ende voert een oprechtlijck Hoofregument. 9. Thogu handelt by hē om bede.

Vele volcken worden dan Dauid ghelaghen.

a 2. Sa. 8. 1. Moabiters. Hadad Eser.

1 Na desen a sloegh Dauid de Philisteen/ 1
ende verootmoedichdese / ende nam
Gath eñ hare dochteren / wt der Phi-
listeen hant.

Ook sloegh hy de Moabiters / dat de 2
Moabiters Dauid onderdanich werden/ en-
de gheschencken brachten.

Hy sloegh ook Hadad Eser / den Coninck 3
te Zoba in Hemath/ doe hy henen toogh/ sijn
teecken op te richten aen het water Phrath.

Ende Dauid wan hem dinsent waghens 4
af seuen dinsent ruyteren / eñ twintich dyn-
sent mannen te voet: ende Dauid verlemdde
alle waghenen/ ende behielt hondert wagha-
nen over.

De Syriers van Damasco.

Ende de Syriers van Damasco quamen / 5
den Hadad Eser den Coninck te Zoba te hel-
pen : doch Dauid sloegh der seluen Syriers /
twee ende twintich dinsent mannen.

Ende leyde volck te Damasco in Syria / 6
dat de Syriers Dauid onderdanich werde/
ende brachten hem gheschencken : want de
Heere hielp Dauid/waer hy henen toogh.

Ende Dauid nam de gulden schilden/ die 7
Hadad Esers knechten hadden / ende brachte
se te Jerusalem.

Ook nam Dauid wt de steden Hadad- 8
Esers/ Thibeath eñ Chun / gantsch veel me-
taels/ b daer Salomo de metalen Zee / ende
c Calommen/eñ metalen baten van maeckte.

b 1. Reg. 7. 13, 23.
c Of pilaren/
d 2. Sa. 8. 9. Thogu/of Thohu.

d Ende doe Thogu de Coninc te Hemath 9
hoorde / dat Dauid alle macht Hadad Esers
des Coninc te Zoba ghelaghen hadde/

Sant hy sijnen sone Hadoram totten Co- 10
ninck Dauid / ende liet hem groeten ende
e segenen/dat hy met Hadad Eser ghekrijcht
eñ hem gelaghen hadde: (want Thogu hadde
eenen krijch met Hadad Eser.

e Dat is gheluckwenschen.

Doe heylichde de coninck Dauid den Hee- 11
re/alle gulden/silueren/ ende metalen baten/
met den silver ende gonde / dat hy den Hee-
denen genomen hadde: namelijck/den Edo-
miten/ Moabiten/ Ammoniten/ Philisteen/
ende Amalekiten.

Ende Abisai de sone Zeruia / sloegh der 12
Edomiten in het Soutdal/achthien duysent.

Ende leyde volck in Edomea/ dat alle Ed- 13
domiters Dauid onderdanich waren: want
de Heere hielp Dauid/ waer hy henen toogh.

Also regeerde Dauid over het gantsche Is- 14
rael/ ende hanthaef de gherichte ende gherech-
tichept alle sijnen volcke.

Joab de sone Zeruia was over het heyr: 15
Josaphat de sone Ahilud was cantzelier.

Sadok de sone Ahitob / ende Abisa Melech 16
de sone Abiathar waren Priesters Sausa
was schrijver.

Bena Ia de sone Joiada / was over de 17
Chreti ende Plethi: ende de eerste sonen Da-
uids waren den Coninck ter hant.

☞ Dat xix. Capittel.

1. Hanon schendt Dauids boden. 6. Zijn hulpers de Syriers/ 8. worden van Dauid ende sijnen volcke/ 14. 16. tweemael ghelaghen.

1 Ende nae desen / a sterf Nahas de Co- a 2. Sa. 10. 1.
ninck der kinderen Ammon / ende sijn
sone werd Coninck in sijn stede.

2 Doe dachte Dauid: Ick wil barmherti- 2
cheyt doen aen Hanon de sone Nahas/ want
sijn vader heeft aen my barmhertichept ghe-
daen. Ende sandt boden henen/ hem te troo-
sten over sijnen vader. Ende doe de knechten
Dauids int lant der kinderen Ammon qua-
men tot Hanon/ hem te troosten/

3 Syraken de Voorste der kinderen Ammon 3
tot Hanon : Meynt ghy/ dat Dauid uwen
vader eere voor uwen oogen/dat hy troosters
tot b ghesonden heeft: Ja/ sijne knechten sijn
tot b ghecomen/te b verspieren/ ende c om te
keeren ende te verspieden het lant.

b Voor ende
c Om

4 Doe nam Hanon de knechten Dauids/eñ 4
beschoerse ende sneedt hare cleederen half af/
tot aen de lenden/ende liet se gaen.

5 Ende sy ginghen wech/ende lieten Dauid 5
aensegghen/ voor sommighe mannen: hy nu
sandt hen teghen : (want de mannen waren
seer geschendt/) ende de Coninck sprac: Blijft
te Jericho/tot dat uwen baert wedder wasse: ende
comt dan weder.

6 Doe nu de kinderen Ammon saghen dat 6
sy stoncken voor Dauid / sonden sy henen/
beyde Hanon ende de kinderen Ammon/ dry-
sent centener silvers/waghenen ende ruyters
aen te nemen/wt Mesopotamia/eñ dt Syria-
echa/ende wt Zoba.

7 Ende namen aen twee ende dertich duysent 7
waghenen / ende den Coninck Maecha met
sijnen volcke: die quamen/ ende legerden hen
voor Medba: ende de kinderen Ammon ver-
gaderden hen ooc wt haren steden/ende quae-
men ten strijde.

8 Doe dat Dauid hoorde / sandt hy Joab 8
henen/ met den gantschen heyre der helden.

9 De kinderen Ammon dan/ waren wegha- 9
togen/ ende rusteden hen ten strijde/ voor der
stadtpoorte: daerenteghen de Coninghen die
gecomen waren/ hielden uyden velde allegaer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Doe nu Joab sach/dat beyde voor hem/ende achter hem/ stridt teghen hem was/ vercoos hy 10
sommige uit alle tonge manschap in Israel/
ende rustede hem teghen de Syriers.
Ende het overgeblevem volck dede hy on- 11
der de handt Abisai synes broeders/ dat sy hem
rustеden teghen de kinderen Ammon/
Ende sprack: Wanneer my de Syriers te 12
sterck worden/so comt my te hulpe: so daer-
entegen de kinderen Ammon u te sterck wor-
den/soo wil ick u helpen.
Hebt een goedt moet/ende laet ons wys 13
moedich handelen voor ons volc/ ende voor
de steden ons Gods: de Heere doe wat hem
behaecht.
Ende Joab maeckte hem daer toe/met dē 14
volcke dat hy hem was/ tegen de Syriers te
strijden: ende sy vloden voor hem.
Doe nu de kinderen Ammon sagen/dat der 15
Syriers vloden/doe vloden sy ock voor Abi-
sai synen broeder/ende togen in de stadt: Joab
aber nu quam te Jerusalem.
Doe nu de Syriers sagen dat sy voor Is- 16
rael geslagen waren/ sonden sy boden henen/
ende brachte de Syriers uyt/op gene zyde des
waters: ende Sophach de veldhooftman Ha-
dadEsers/toogh voor hen henen.
Doe dat Dauid aengesept wert/vergader- 17
de hy te hoope het gantsche Israel/en toogh
over de Jordane: ende doe hy aen hen quam/
rustede hy hem tegē haer: ende Dauid ruste-
de hem tegheu de Syriers ten strijde/ ende sy
streden met hem.
Nu/de Syriers vloden voor Israel: ende 18
Dauid bewoghde der Syriers seuē duysent
wagenen/en veertich duysent mannē te voet:
daertoe doodde hy Sophach den Veldt-
hooftman.
Ende doe de knechten Hadad Esers sagen 19
dat sy voor Israel gheslagen waren: maeck-
ten vrede met Dauid ende e synen knech-
ten: ende de Syriers en wonden de kinderen
Ammon niet meer helpen.

Dat xx. Capittel.

1. De Ammoniters ontgheuden het schandelijck
verstandt der boden Dauids. 4. De Philisteen
worden ghedaghen.

Ende doe het laer om was/a ter tijt wā- 1
nier de Coningen uytreckē/voerde Jo-
ab des heyrs macht/ende verderf der
kinderen Ammon landt/quam ende belegde
Rabba/Dauid dan bleef te Jerusalem: ende
Joab sloegh Rabba/ende wackse.
Ende Dauid * nam de kroone haers Co- 2
nincx van synen hoofde/ende vant aen haer
een centner goudts swaer/ende edelsteenen:
ende sy wordt Dauid op zijn hooft gheset:
ock voerde hy uyt der stadt gantsch veel
roofs.
Ende het volc daer binnen voerde hy uyt/ 3
ende dede se met saegen/ende yseren b tac-
kē/ende c suylen. Also dede Dauid alle steden
der kinderen Ammon: ende Dauid toogh met
d dē volcke weder na Jerusalem.
Daer na verhief hem eenen strijt te Ga- 4
zer/met den Philisteen: op dat mael sloegh
Sibechai de Chusathiter/ den Sibai/die van
den kinderen der reusen was/ ende verroot-
moedighde hem.
Ende daer verhief hem noch eenen strijdt 5
met den Philisteen: doe sloegh Elhanan de Elhanan.
sone Jair/ den Lahemi/ den broeder Goliath
den Gathiter/ die daer hadde eenen spiesstaf/
als eenen weuers boom.
Noch eens wert eenen strijt te Gath: daer 6
was een groot man/ die hadde ses vingheren
ende ses teenen/ die maken vier ende twin-
tich: ende hy was ock vanden reusen ghe-
bozen/
Ende beschimpte Israel: doch Jonathan 7
de sone Simea den broeders Dauids/ sloegh
hem: dese waren gheboren vanden reusen te
Gath/ende vielen door de hant Dauids/ende
zyner knechten.

Dat xxi. Capittel.

1. Dauid laet het volck tellen wt beweeghen-
heyt/ 8. weert zyner sonden gewaer/ 10. ende se
hem dryerley straffe werden voorgeleyt/ 13. kiest
hy meer in Godes/ dan in menschs handen te val-
len. 16. Hem is wee om der straffe wille der on-
schuldighen schapen. 18. coopt een cuymte/ den
Heere eenē altaer te bouwen/ 22. ende wil alleen
danden zynen offeren.

1 Ende de Sathan stont op tegen Israel/ Dauid be-
a ende gaf Dauid in/ dat hy Israel tel- soudicht hem
len hier. uit tellē des
2 Ende Dauid sprac tot Joab/ende tot den volcx. a 2.Sa.24.2
Oversten des volcx: Gaet henen/ telt Israel/
van BerSeba aen tot Dan toe/ en brengt her
tot my/dat ick wete hoe veel dat haerer is.
3 Joab sprac: De Heere doe tot zynen volc-
ke/als sy nu zyn/ noch hondertmael soo veel:
doch mijn heere Coninc/zijn sy niet altemael
mijns heeren knechte? Waerom begheert dan
mijn heere daer na? Waerom sal een schuldt
op Israel comen?
4 Spijtsdewel des Coninx woordt ghinck
voort/tegen Joab: ende Joab toogh wt/ ende
wandelde door het gantsche Israel: en quam
te Jerusalem/
5 Ende gaf het getal des getelden volcx Da- Summa des
uid: ende des gantschen Israels/was elf hon- volcx Israels
dertmael duysent mannen/die het swaert wt ende Juda.
trocken: ende Juda/ vier hondertmael ende
tseventich duysendt mannen/die het swaerdt
wt trocken.
6 Leui nu ende Ben Jamin/ en telde hy niet
onder dese: want des Coninx woordt was
Joab eenen grouwel.
7 Nu/ sulex behaechde Godt qualijck/ want
hy sloegh Israel.
8 Ende Dauid sprack tot Godt: Ick hebbe
swaerlijck ghesondicht/ dat ick dit ghedaen
hebbe: nu dannoch/ neemt weeck de mijn dact
wis knechts/ want ick hebbe gantsch b sotte- b Dauid beke
lycken ghedaen. de sonde eere/
9 c Ende de Heere sprac met Gad den Sien- dat hy wonde
der Dauids/ende sepde: lijc doen het Co-
10 Gaet henen/spreect met Dauid/ ende sege: menwyck door
Soo spreeckt de Heere: Dryerley ghene ick u hem als door
voor/kiest u dier een wt/dat ick u doe. zyn doen/ soo
11 Ende doe Gad tot Dauid quam sprac hy peerlijck hadde
tot hem: So seyt de Heere: toeghenomen.
12 Kiest u wt dier een: Dry iaren dieren tijdt/ Daer sier ghy/
of dry maenden lanck vlieght voor uwe we- dat fiducia
derpartyen/ende voor den swerde uwer vy- operis, ghel eer-
anden/dat het u grijpe: oft dry daghen lanck re tegen Gods
het swerdt des Heeren/ende pestilentie inden eere ende afga-
lande/dat het de Engel des Heeren verderne berge is.
in allen landtpalen Israels: Soo siet nu toe/ c God spreeckt
wat ick antwoorden sal dien/die my hier ge- tot Dauid.
sonden heeft.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dauid spraeck tot God: Myn is gantsch 13
hanghe: doch ick wil in de handt des Heeren
vallen / want zijn barmhertichheydt is seer
groot/ ende en wil niet inder menschen han-
den vallen.

Eſeuentich duysent mã- Doe liet de Heere pestilencie in Israel 14
nen vallen comen/dat seuentich duysendt mannen van
door de pe- Israel vielen.
stilencie in Israel. Eñ God sandt den Engel na Jerusalem/ 15
haer te verderuen: ende in het verderuen sach
de Heere daer in/ eñ het quaet rouwede hem/
ende spraeck tot den Engel den verderuer: Het
is ghenoech/ nuwe hant late nu af. Eñ de Eñ-
ghel des Heeren stondt by der schuere Arnan
des Jebuliters.

Ende Dauid hief zijne ooghen op/ eñ sach 16
den Enghel des Heeren staen tusschen hemel
ende aerde/ eñ een bloot swoert in zijner hant/
wtgereckt ouer Jerusalem. Doe viel Dauid
b Dat is/ met ende de Oudtsten met d sacken bedeckt op
rechtē grouen haer aenlicht/
kleederen / als Ende Dauid spraeck tot God: Ben ick het 17
daermen, sac- niet/die het volck tellen hiete? Ick ben de ge-
ken wt maect/ nu/ die ghesondicht/ ende dat quaet ghedaen
als by ons de heeft: dese schapen daerenteghen/ wat hebben
kedelen eñ het die ghedaen? Heere myn God/ dat uwe hant
groue lijn- tegen my/ ende mijns vaders huys/ ende niet
waet. teghen b volck en zy/hen te plaghen.

Eñ de Engel spraeck tot Gad/ dat hy Da- 18
uid soude segghen: Dat Dauid opgaen/ende
den Heere eenen altaer opzichten soude/in der
schuere Arnan des Jebuliters.

Alsoo ghinck Dauid op / na den woorde 19
Gad/dat hy ghesproken hadde in des Heeren
Name.

Arnan nu/doe hy hem omwendde/ eñ sach 20
den Enghel/ende zijne vier sonen met hem/
verstaken sy hen: want Arnan dorschede
tarwe.

Als nu Dauid tot Arnan ginck / sach Ar- 21
nan op/ende wert Dauid gewaer: ende guick
wt/wt der schuere/ende badt Dauid aen/met
zijn aenlicht ter aerden.

Ende Dauid spraeck tot Arnan: Geeft my 22
ruymte inder schuere/dat ick den Heere eenen
altaer daer op bouwe: om zijn volle gelt sult
ghy het my gheuen: op dat de plaghe vanden
volcke ophoude.

Arnan daerenteghen spraeck tot Dauid: 23
Neemt het u/mijn heere Coninck/eñ maeckt
a† And. de rum- wat u behaecht: siet/ick geue e† dat rundt ten
deren/ brandtoffer/ende de gherecktschap die daer toe
behoort tot hout/ende tarwe ten spijsoffer al-
temael gheue ick u.

Doch de coninck Dauid spraeck tot Arnan: 24
Niet alsoznaer om zijn volle gelt wil ick het
coopen: want ick en wil niet dat uwe is / ne-
men voor den Heere/ ende en wilt niet te ver-
ghoefs hebben ten brandtoffer.

Alsoo gaf Dauid Arnan voor de ruymte/ 25
gout aen ghewichte/ses hondert sikel.

Ende Dauid bouwede aldaer den Heere 26
eenen altaer/ende offerde brandtoffer eñ danc-
offer: ende doe hy de Heere aenriep/verhoor-
de hy hem door het vier vanden hemel / op
den altaer des brandtoffers.

Ende de Heere spraeck tot den Enghel/dat 27
hy zijn swoert in zijn scheede soude sticken.

Ter selver tijt/doe Dauid sach dat hem de 28
Heere verhoort hadde/ op de plevne Arnan
des Jebuliters/plach hy aldaer te offeren.

f Want de wooninge des Heere/die Moy- 29
se inder woestijne gemaeckt hadde/ ende des
brandtoffers altaer/was te dier tijt inder hoogh-
te te Gibeon.

Dauid nu en conde daer niet henen gaen 30
voor den selven/God te soecken/soo was hy
verschickt voor dat swoert des Enghels des
g† Heeren.

Dat xxj. Capittel.

1:14. Dauid beschict voorraet totten Tempel/ 6. dat hem daer Salomo van bouwe. 11. Vermaent zijnen sone Salomo/dat hy den Heere vreese 17. ende alle Oversten Israels / dat sy God van herten soecken.

I Dde Dauid spraeck: a Hier sal het huys a Ioseph. 7:13.
Gods des Heeren zijn/eñ dit den altaer tot-
totten brandtoffer Israels.

2 Eñ Dauid hiet vergaderen de vremdelin- b Ioseph. 2.
gen/die inden lande Israels waren/ende be-
stelde steenhouwers / steenen te houwen/ het
huys Gods te bouwen.

3 Eñ Dauid bereyde veel yssers tot nagelen/ c 2. Sam.
aen de deuren inde poorten/ende wat te nage-
len ware/ ende soo veel metaels / dat men het
niet wegheu en conde.

4 Oock cederen hout sonder getal: want die
van Zidon ende Tyro brachten veel cederen
houts tot Dauid.

5 Want Dauid dachte: Myn sone Salomo d 2. Sam.
is een iongelinck ende teer: het huys daeren-
teghen dat den Heere sal ghebouwet worden/
sal groot zijn / dat zijnen Naem ende roem
verheuen worde in allen landen: daerom e 1. Par.
wil ick een voorraedt beschicken. b Alsoo be- 6. 1. Par.
schickte Dauid veel voorraedts / voor zij-
nen doot.

6 Ende hy riep zijnen sone Salomo/ eñ gheb
boot hem te bouwe het huys des Heeren des
Godts Israels/

7 Eñ spraeck tot hem: Myn sone/ick hadde 2. 2. Par.
het inden sin / den Naem des Heeren mijns
Gods een huys te bouwen/

8 Doch het woort des Heeren quam tot my/ b 1. Par.
ende spraec: d Ghy hebt veel bloets vergoten/ 1. Par.
ende groote krijgen ghevoert: daerom en sult
ghy mijnen Naem gheen huys bouwen/ de-
wijle dat ghy soo veel bloets op de aerde ver-
goten hebt voor my.

9 Siet/ de sone die u † sal gheboren worden/ † Hebr.
die sal een gherustich man zijn: want ick wil
hem rusten laten van alle zijne vianden ront-
om: want hy sal Salomo heeten: want ick
wil e vrede ende rust gheuen ouer Israel/zijn
leefdaghe.

10 f Die sal mijnen Naem een huys bouwen: f 2. Sam.
hy sal myn sone zijn / ende ick wil zijn vader
zijn: ende ick wil zijnen Conincklijcken stoel
ouer Israel g bevestighen eewichlijck.

11 Doo sal nu/ mijn sone/de Heere met u zijn/
ende sult gelucksalich zijn/dat ghy den Heere
uwen Godt een huys bouwet / als hy van u
gheseyden heeft.

12 h Doe sal u de Heere geuen cloeckheyt ende h 1. Reg.
verstant / ende sal u Israel bevelen / dat ghy
houdet de Wet des Heeren uws Godts.

13 i Dan sult ghy gelucksalich zijn/ i Iosue 1.
wanneer ghy u houdt/dat ghy doet na de Se-
boden ende Rechten/die de Heere Israel Mose ghe-
boden heeft aen Israel: k Weest vermoedich/ k 1. Par.
eñ hebt eenen goeden moet/vreest u niet/ende
en verzaecht niet.

Sal/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Siet/ ic hebbe mijnder aermoet bestelt totten 14
huyse des Heeren/ honderd dyp duysent talen
ters gouts/ ende duysentmael duysent cen-
tener silvers/ daertoe metael ende yser sonder
getal: want dies is te veel: ook hebbe ick be-
schickt houtt ende steenen / dies meucht ghy
noch meer maken.
Voort hebt ghy ook vele arbeyders / steen- 15
houwers ende timmerlieden/tot steenen ende
houte / ende allerley wijse lieden op allerley
gheschicht/
Aen gout/ silver/ metael/ ende yser sonder 16
getal: so maecke d nv op/ende richt het wt: de
Heere sal met d zijn.
Eñ Dauid gheboot alle Oversten Israels/ 17
dat sy synen sone Salomo helpen souden.
Is niet de Heere uwe God met v? eñ heeft hy 18
d ruste ghegheuen rontom? want hy heeft de
inwoonders des lants in uwe handen gege-
uen/ ende het lant is ondergebracht voor den
Heere ende synen volcke.
So gheeft nv d hertte eñ ziele daer henen/ 19
dat ghy den Heere uwen God soecht/ ende
maect v op/ende bouwet Godt den Heere een
heylichdom/dattien de Arcke des verbonts
des Heeren/ ende de heylighe vaten Gods in
het huys henghe/dat den Naem des Heeren
sal ghebouwet mat worden.

Dat xxiij. Capittel.

1. Dauid doet synen sone/ende de Leuiten tellen
ende destelt de ampten inden huyse Godts.

Doen Dauid oudt/eñ des leuens satt 1
was / maeckte hy synen sone Salomo
tot een Coninck ouer Israel.
Ende vergaderde alle Oversten in Israel/ 2
ende Priesters ende Leuiten/
Dattien de Leuiten telde/van a derrich ia- 3
re en ende daer boven: ende haer getal was van
hoofde te hoofde/ dat stercke manne waren/
achtendertich duysent.
Van welcken werden vier ende twintich 4
duysent geordineert/ die het werc inden huy-
se des Heeren dreuen/ende ses duysent amp-
lieden ende richters.
Ende vier duysent deurwachters / ende 5
vier duysende loffsanghers des Heeren / met
instrumenten/ die ick gheordineert hebbe / tot
singhen.
b Ende Dauid maecte de ordeninge onder 6
den kinderen Leui / namelijcken onder Ger-
son/Kahath ende Merari.
De Gersoniten waren/Laedan eñ Simei. 7
De kinderen Laedan: de eerste Jehiel/Se- 8
than ende Joel/die dry.
De kinderen Simei dan waren: Salo- 9
mith/Hasiel ende Haran / die dry: dese was-
ren de voorneemste onder den vaderen van
Laedan.
Ooc waren dese Simei kinderen: Jahath/ 10
Sina/Jeus ende Beria: dese vier waren ooch
Simei kinderen.
Jahath nv was de eerste / Sina de ander: 11
Jeus ende Beria en hadden niet vele kin-
deren / daerom werden sy voor eens anders
huys gherekent.
De kinderen Kahath waren: Amram/Je- 12
har/Hebron ende Hiel/die viere.
c De kinderen Amram waren: Aaron ende 13
Moses. Aaron nv wert afgheseondert/dat hy
ghheyligt werde totten allerheylichsten/hy
ende synne sonen eewichlijck / te rooocken voor
den Heere/ende te dienen/ ende te segenen in
den name des Heeren eewichlijck.
Ende Mose des mans Godts kinde- 14
ren / werden gherekent onder der Leuiten
stammen.
e De kinderen Mose nv waren: Gerson Kinderen
ende Eliefer. Mose.
De kinderen Gerson: de eerste was He- 16 e Exod. 2. 22
buel. ende 18. 3
De kinderen Eliefer: De eerste was Siecha- 17
bia: Ende Eliefer en hadde geen ander kin-
deren: ende der kinderen Siehabia waren veel
meer.
De kinderen Jezehar waren: Salomith 18
de eerste.
De kinderen Hebron waren: Jeria de eer- 19
ste/Amaria de ander/ Jehasiel de derde/ende
Jakmeam de vierde.
De kinderen Hiel waren: Micha de eer- 20
ste/ende Jesia de ander.
De kinderen Merari waren: Mahali ende Kinderen
Musi: de kinderen Mahali waren: Eleasar Merari.
ende Kis.
Eleasar nv sterf/ende en hadde geen sonen/ 22
maer dochteren / ende de kinderen Kis hare
broeders/namense.
De kinderen Musi waren: Mahali/Eder/ 23
ende Jeremoth/die dry.
Dat zijn de kinderen Leui in harer vaders 24
huysen/ende voorneemste der vaderen/ die ge-
reckent werden na het getal der namen/na de
hoofden: welcker beden het werck des amps
inden huyse des Heeren/ f van twintich iaren f Num. 4. 3.
ende daer boven. & 8. Vnd. [heeft
Want Dauid sprack: De Heere de God 25 hy ruft ghege-
Israels heeft synen volcke ruft gegeuen / en uen / dat sp de
de sal te Jerusalem woonen eewichlijck. woninge niet
Ooch g' werden onder den Leuiten getelt/ 26 dragen en dor-
sommighe der kinderen Leui/ fen/ met alle ha-
Dan twintich iaren ende daer boven/ h dat 27 ren dat hares
sy de woninghe niet dragen en dorften/ met ampts. Want
alle haer ghereetschap haers amps: maer na mae de laetste
de laetste woorden Dauids/ woorden Da-
Dat sy staen souden onder der handt der 28 uids / werden
kinderen Aarons / te dienen inden huyse des ghereit de kin-
Heeren/ inden houe/ende tot der Arcken/ en- deren Leui/ van
de ter repninghe / ende tot allerley heylich- twintich iaren
dom/ ende tot alle werche des amps/ inden en daer boven/
huyse Godts. dat sy etc.
Ende te thoonbroode/ende ten semelmele/ten 29 h Num. 1. 50
spijsoffer/ tot ongheheuelde bladen/ ter pan- 2. Par. 35. 3
nen/ten roosters/ende tot allen gewichte en- i 1 Esa. cameren
de mate. & Of/ tot meti-
Ende te staen des morghens / te dancken 30 bloemen/
ende te louen den Heere / ende des auonds
oock alsoo.
Ende alle brantoffer / den Heere te offeren 31
op de Sabbathen/nieuwe manden ende feer-
sten/na den getalle ende behoorte/altoos voor
den Heere.
Dat sy de wacht houden aen de hutte des 32
beschents/ende des heylichdoms/eñ der kin-
deren Aarons harer broeders/te dienen inden
huyse des Heeren.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Ordeninghe der Priesters. Ordeninghe
Ende dit was de ordeninge der kinderen der Priesters
Aaron: a De kinderen Aaron waren: a Leui. 10. 1.
Nadab/Abihu/Eleasar eñ Ithamar. Num. 3. 1.
Ende Nadab ende Abihu storuen voor 2 ende 26. 61.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

haren vaderen / ende en hadden gheene kinderen: Ende Eleasar ende Ithamar werden Priesters.

Ende Dauid ordineerdese alsoo: Zadok 3 vanden kinderen Eleasar / ende Abimelech vanden kinderen Ithamar/ na haren ghetale ende ampte.

Ende der kinderen Eleasar werden meer 4 gevonden/ tot voorneemste stercke mannen/ dan der kinderen Ithamar: ende hy ordineerdese alsoo: namelijck/ sesthien vanden kinderen Eleasar/ tot ouersten onder harer vaderen huys : ende acht vanden kinderen Ithamar/ onder harer vaderen huys.

Hy ordineerdese dan door het lot/ daerom: 3 dat beyde van Eleasars ende Ithamars kinderen/ouersten waren int heylichdom / ende ouersten voor Godt.

Ende de schrijuer Semaias sone Nethan- 6 neel/ wt den Leuiten/ beschreefse voor den Coninck/ende voor den ouersten/ende voor Zadok den Priester / ende voor Abimelech den sone Abiathar / ende voor den ouersten vaderen onder den Priesteren ende Leuiten/ namelijcken / eens vaders huys voor Eleasar/ ende het ander voor Ithamar.

Ende het eerste lot viel op Joiarib/ het an- 7 der op Jedaia/

Het derde op Harim / het vierde op Se- 8 orim/

Het vijfste op Malchia/ het seste op Mi- 9 iamin/

Abia. Het seuende op Hakoz/ het achtste op b Abia/ 10

b Luce 1. Het negenste op Jesua/ het thiende op Se- 11 chania/

Het elfste op Eliasib/ het twaelfste op Ia- 12 kim/

Het derthiende op Hupa / het veerthiende 13 op Jesebeab/

Het vijfthiende op Bilha / het sesthiende 14 op Immer/

Het seuenthiende op Helir/ het achthiende 15 op Hapizez/

Het negenthiende op Pethahia/ het twin- 16 tichste op Jehezkel/

Het een en twintichste op Jachin/ het twee 17 ende twintichste op Gamul/

Het drie ende twintichste op Delaia / het 18 vier ende twintichste op Maalia.

Dat is haer ordeninge na haren ampte/ te 19 gaen in het huys des Heeren/ nae harer wijse onder haren vader Aaron / als hem de Heere de God Israels geboden heeft.

Hy vanden anderen kinderen Leui / was 20 vanden kinderen Amram/ Subael : vanden kinderen Subael/ was Jehdea.

Vanden kinderen Rehabia/ was de eerste 21 Jesia.

Daertoe vanden Jezehariteren / was 22 Slomoth : vanden kinderen Slomoth/ was Jahath.

t Sam. [Vanit] De kinderen et [Hebron] waren: Jeria de 23 eerste / Amaria de andec / Jeheziel de derde/ Jakmeam de vierde.

De kinderen Uziel waren/ Micha: Van 24 den kinderen Micha/ was Samir.

Michas broeder was Iesia. Vande kin- 25 deren Iesia/ was Zacharia.

De kinderen Merari waren: Maheli en- 26 de Musi/ dients sone was Jaelia.

De kinderen Merari / van Jaelia zijnen 27 sone: waren Soham/ Zacur ende Ibri.

Maheli nu/ hadde Eleasar: dwant hy en 28 hadde gheene sonen.

Van Kis: De kinderen Kis/ waren: Ie- 29 rahmeel.

De kinders Musi waren: Maheli/ Eder 30 ende Iremoth: dat zijn de kinderen der Leuiten/ in haer vaderen huysen.

Ende men werp voor haer ock het lot/ 31 neffens haren broederen den kinderen Aaron/ voor den Coninck Dauid/ ende Zadok ende Abimelech/ ende voor den Ouersten vaderen/ onder de Priesteren ende Leuiten/ den eersten broeder euen soo wel als den Ouersten onder den vaderen.

Capittel. xxiv.

1. Dauid ordineert sanghers.

Ende Dauid met tsamen den helthooste 1 lieden/ascheydde af tot ampten vanden kinderen Assaph/ Heman ende Iedithun/ die de Propheten met harpen / psalteren / ende cymbalen: ende sy werden geteelt totten werckie na haren ampte.

Vanden kinderen Assaph was: Sachur/ 2 Joseph/ Nethania/ Asarela/ kinderen Assaph onder Assaph/ die daer prophetteerden by den Coninck.

Van Iodithun: de kinders Iedithun waren: Gedalia/ Zori/ Jesaia/ Hasabia/ Mathithia: die ses onder hars vader Iedithun met harpen / die daer prophetteerden / te danken ende te louen den Heere.

Van Heman: de kinderen Heman waren: 4 Bukia / Mathania / Uziel/ Sebuel/ Jerimoth/ Hananja/ Hanani/ Eliatha/ Giddalthi/ b Romamthi Eser / Jasbekasa/ Mallothy/ Hothir ende Mahelioth.

Dese waren altemael kinders Heman/ des 5 Sienders des Coninex/ inden woorde Gods/ c den hoorne te verheffen: want Godt hadde Heman veerthien sonen ende drij dochteren gheghenen.

Dese waren altemael onder hars vaderen: 6 Assaph/ Iedithun ende Heman/ te singen inden huyse des Heeren/ met cymbalen/ psalteren ende harpen/ nae den ampte inden huyse Gods by den Coninck.

Ende haer ghetal was met tsamen haren 7 broederen/ die inden ghesangs des Heeren gelert waren/ altesamē meesters/ twee houdert ende acht ende tachtentich.

Ende sy worpen het d lot over haer ampt 8 te gelijc/ den clepsten als den grootsten/ den leeraer als den scholier.

Est het eerste lot viel onder Assaph op Je- 9 seph: het ander op Gedalia/ met tsamen zijnen broederen ende sonen/ dier waren twaelue.

Het derde op Sacur/ met tsamen zijnen so- 10 nen ende broederen/ dier waren twaelue.

Het vierde op Jezri/ met tsamen zijnen so- 11 nen ende broederen/ dier waren twaelue.

Het vijfste op Nethania/ met tsamen zijnen 12 sonen ende broederen/ dier waren twaelue.

Het seste op Bukia/ met tsamen zijnen 13 sonen ende broederen/ dier waren twaelue.

Het seuende op Jesreela/ met tsamen zijnen 14 sonen ende broederen/ dier waren twaelue.

Het achtste op Jesaia/ met tsamen zijnen so- 15 nen ende broederen/ dier waren twaelue.

Het negende op Mathania/ met tsamen zij- 16 nen sonen ende broederen/ dier waren twaelue.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Het thiende op Simei / met tsamen zijnen 17
soonen ende broederen / dier waren twaelue.
Het elfste op Zacareel / met tsamen zijnen 18
soonen ende broederen / dier waren twaelue.
Het twaelfste op Hasabia / met tsamen zij- 19
ner soonen ende broederen dier waren twaelue.
Het derthiende op Sabuel / met tsamē zij- 20
ner soonen ende broederen / dier waren twaelue.
Het veerthiende op Mathithia / met tsamē 21
zijnen soonē ende broederē / dier waren twaelue.
Het vijftiende op Jeremoth / met tsamen 22
zijnen soonen ende broederen / dier waren
twaelue.
Het sestiende op Anania / met tsamen zij- 23
ner soonen ende broederen / dier waren twaelue.
Het seuentiende op Jasbekasa / met tsa- 24
menzijnen soonen ende broederen / dier waren
twaelue.
Het achtiende op Hanani / met tsamē zij- 25
ner soonen ende broederen / dier waren twaelue.
Het negentiende op Mallothi / met tsa- 26
menzijnen soonen ende broederen / dier waren
twaelue.
Het twintichste op Eliatha / met tsamen 27
zijnen soonen ende broederen / dier waren
twaelue.
Het een ende twintichste op Hothir / met 28
tsamen zijnen soonen ende broederen / dier wa-
ren twaelue.
Het twee ende twintichste op Gidalthi / 29
met tsamen zijnen soonen ende broederen / dier
waren twaelue.
Het drij ende twintichste op Mahesioth / 30
met tsamen zijnen soonen ende broederen / dier
waren twaelue.
Het vier ende twintichste op Romamthi- 31
ezer / met tsamen zijnen soonen ende broede-
ren / dier waren twaelue.

Dat xxiij. Capittel.

1. Wachters des Tempels. 20. Schatmeesters des Godshuys. 29. Hem regeerders deser stadt. 31. ende eyenerzijds der Iordanen / werden gheteyckent.

Van der ordeninghe der deurwachters: 1
van de Kozhiten was Mseselemia de
soone Koze / van den kinderen Assaph.
De kinderen Mseselemia dan waren des 2
eerste eerste ghebozen Zacharia / de ander Je-
diael / de derde Sebadia / de vierde Jathniel.
De vijfde Elam / de seste Johanan / de se- 3
uende Elioenai.
De kinderen Obed Edom nu waren dese: 4
de eerste ghebozen Semaia / de ander Josa-
bad / de derde Joah / de vierde Sachar / de
vijfste Nethaneel /
De seste Ammiel / de seuende Issaschar / de 5
achtste Pegulthai: want Godt hadde hem
ghesegheut.
Ende zijnen soone Semaia / werden oock 6
soonen gebozen / die inden huyse haren vaderen
beerschedē: want het waren stercke helden.
De waren nu de kinderen Semaia: Ath- 7
ni / Rephael / Obed ende Elsabad / welckers
broeders vlijtighe lieden waren: Elihu ende
Samachia.
Dese waren altemael handen kinderen 8
Obed Edom: sy / met tsamen haren kinderen
ende broederen / vlijtighe lieden / geschickt tot
ampten / waren twee ende tseuentich van Obed
Edom.
Mseselemia hadde kinderen ende broederen / 9
vlijtighe lieden / achtthiene.
Hossa nu handen kinderen Merari / had- 10
de kinderen / den voornemsten Simri: want
de eerstegheboren en was niet voorhanden /
daerom stelde hem zijn vader ten voor-
neemsten.
Den anderen Hilkia / den derden Tebalia / 11
den vierden Zacharia: aller kinderen ende
broeders Ossa / waren derthiene.
Dit is de ordeninge der * deurwachters / 12 *1. Par. 9. 22.
onder de hoof den der helden aen den anyn-
te / neffens haren broederen / te dienen inden
huyse des Heren.
Ende het lot wert ghewozpen / den cleyn- 13
sten als den grootste / in haren vaders huys /
tot eener yeghelycker poorten.
Het lot tegent Oosten / viel op Mseselemia: 14
ende zijnen soone Zacharia / die een cloeck raedtg-
man was / werpmen het lot / ende het viel
hem teghent Noozden.
Obed Edom nu tegheut Zuyden / ende met 15
zijne soonen by den b huyse Esupim. b Dit is het
Raedthuys.
Ende Supim ende Hossa tegent Westen / 16
by der poorten / daermen gaet op der straten
der hzantoffers / daer de wacht teghen mal-
canderen ouer staen.
Tegent Oosten waren der Leuiten ses: te- 17
gent Noozden des daechs vierre: tegent Zuy-
den des daechs vierre: by Esupim nu gesta-
delijck twee ende twee.
Aen c Parbar dan tegent Westē / vierraen 18 c Weert hoog
der straten / ende twee aen Parbar. het gheruygge-
nisse of ghe-
19 Dit zijn de ordeninghen der deurwachters / reedtcamer
onder den kinderen der Kozhiters / ende den ghehouden.
kinderen Merari.
20 Dan den Leuiten nu / was Ahia ouer de Schatmee-
schatten des huys Godts / esi ouer de schat- sters des
ten die daer gheheplicht werden. Godshuys.
21 Vanden kinderen Laedan / der kinderen
der Gersoniten: van Laedan waren hoof den
der vaders / namelijcken / de Jehieliten.
22 De kinderen der Jehielieten waren: Se-
thain / ende zijn broeder Joel / ouer de schatten
des huys des Heren.
23 Vanden Amaramiten / Jezehariten / Ye- Vsseliten.
zhaariten / ende d † Vsseliten / d † Ano. [was
24 Was Sebuel de soue Gersom / des soons ren oock som-
Mose / Oest ouer de schatten. mige schat-
25 Ende zijn broeder Eliezer hadde eenen soo- meesters.] Se-
ne Rehabia: diens soue was Jesaia / diens buel de soue
soue was Joram / diens soue was Sichri / ecer.
diens soue was Selomuth.
26 Deselue Selomuth ende zijne broeders / was Mose.
waren ouer de schatten der geheplichden / die
de coninck David hepliende / ende de oueiste
vaders onder den ouersten ouer duysent /
ende ouer houdert / ende de oueiste inden
heyze.
27 Van krijghen ende tzouen hadden sy het
gheheplicht / te berceren het huys des Heeren.
28 Oock alles wat Samuel de Siender / esi
Saul de soue Kis / ende Abner de soue Ner /
ende Joab de soue Zeru Ia / geheplicht had-
den: alle het gheheplichde was onder de hant
Selomuth ende zijner broederen.
29 Vanden Jezehariten was Chenaia met
zijnen soonen / ten werecke daer buyten ouer Is-
rael / amptlieden ende richters.
30 Vanden Hebzoniten nu was Hasabia en-
de zijne broederen / vlijtighe lieden / duysent

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende seuen hondert / over de ampten Israels / op dese zijde der Jordanen teghent Westen / tot allerley werck des Heeren / ende te dienen den Coninck.

Dese zijde der Jordane tegeerdens.

Item / vanden Hebronniten / was Jeria de 31 voorneemste onder den Hebronniten zijns geslachts onder den vaderen : daer werden dan onder hen gesocht ende gevonden / inden veertichsten iare des Coninckrijcx Davids / blijghe mannen te Jaeser in Gilead.

Ende hare broeders / dijrighe mannen / 32 twee duysent ende seuen hondert Overste vaders : ende David stelde hese over de Rubenisten / Gaditen / ende den halue stamme Manasse / tot allen handelen Godts ende des Coninex.

Dat xxvij. Capittel.

1. Hof ende landtregiment bestelt David met amptlieden.

Hof ende landregiment Davids.

DE kinderen Israels dan nae haren 1 ghetale / waren hooftden der vaders / ende over duysendt ende over hondert / ende amptlieden die op den Coninck wachteden / nae harer ordeninghe / af ende toe te trecken : in eener yeghelijcker maendt een / in allen maenden des iaers : een yeghelijcke ordeninghe vn hadde vier ende twintich duysendt.

Over de eerste ordeninge der eerster maent / 2 was Jasabeam de sone Zabdiel / ende onder zijner ordeninghe waren vier ende twintich duysendt.

Vn vanden kinderen Perez / was de over- 3 ste over alle hooftlieden der heyren / inder eerster maent.

Over de ordeninghe der anderer maendt / 4 was Dodai de Aholhiter : : ende Mikloth was Vorst over zijn ordeninghe : ende onder zijner ordeninghe waren vier ende twintich duysendt.

De derde velthooftman der derder maent / 5 de overste was Benaia de sone Joiada des Priesters : ende onder zijner ordeninge waren vier ende twintich duysent.

a Dat is de Benaia / de Held onder dertighen / ende over dertich : ende zijn ordeninghe was onder zijnen sone Ammisabad.

6 a 2. Sa. 23. 20 1. Par. 11. 22

De vierde inder vierder maent / was Asael 7 Joabs broeder / ende nae hem Sabadja zijn sone : ende onder zijner ordeninghe waren vier ende twintich duysent.

De vijffde inder vijffder maendt / was Sa- 8 mehuth de Jesrahiter : ende onder zijner ordeninghe waren vier ende twintich duysent.

De seste inder sester maendt / was Ira 9 de sone Ikes de Thekoiter : ende onder zijner ordeninghe waren vier ende twintich duysendt.

De seuensste inder seuender maendt / was 10 Helez de Peloniter / vanden kinderen Ephraim : ende onder zijner ordeninghe waren vier ende twintich duysent.

De achtste inder achtster maent / was Si- 11 bechai de Husathiter / vande Sarchiteren : ende onder zijner ordeninghe waren vier ende twintich duysent.

De negheneste inder negender maent / was 12 Abieser de Anthothiter / vanden kinderen Jeamin : ende onder zijner ordeninge waren vier ende twintich duysent.

De thiende inder thiender maendt / was 13 Maherai de Netophatiter / vanden Sarchiteren : ende onder zijner ordeninge waren vier ende twintich duysent.

De elfste inder elfster maent / was Bena- 14 ja de Pirgathoniter vanden kinderen Ephraim : ende onder zijner ordeninghe waren vier ende twintich duysent.

De twaelfste inder twaelfster maent / was 15 Heldai de Netophatiter van Athniel : ende onder zijner ordeninge waren vier ende twintich duysent.

Ende over de stammen Israels waren de Vorste : 16 ser : Onder den Rubenniteren was Vorst Eliezer de sone Sichri : onder den Simeoniteren was Sephatja de sone Maecha.

Onder den Leuiten was Hasabja de so- 17 ne Kemuel : onder den Aroniteren was Zadok.

Onder Juda was Elihu / vanden broe- 18 deren Davids : onder Issaschar was Amri de sone Michael.

Onder Zebulon was Jesmaia de sone 19 Obadja : onder Naphthali was Jeremoth de sone Asriel.

Onder den kinderen Ephraim was Oseа 20 de sone Asalia : onder den halven Manasse was Joel de sone Pedaia.

Onder den halven stamme Manasse in 21 Gilead / was Jeddo de sone Sacharia : onder Ben Jamin / was Jaasiel de sone Abner.

Onder Dan / was Asareel de sone Je- 22 roham : Dat zijn de Vorsten der stammen Israels.

Doch David en nam int getal niet der ge- 23 ner / die van twintich iaren ende daer beneden waren : want de Heere hadde gesproken / Israel te vermeerderen / gheliick als de Sterren aenden Hemel.

b Joab vn de sone Zeruja / die hadde het 24 gonst te tellen / en volbracht het niet : want den toorne quam daerom over Israel : daerom en quam het ghetal niet in die Chronica des Coninex Davids.

b 1. Par. 21. 6

Over den schat des Coninex / was Asma- 25 veth de sone Adiel : ende over de schatten op den lande inden steden / dorpen ende slotten / was Jonathan de sone Vsia.

Over de ackerlieden het landt te bouwen / 26 was Ezri de sone Chelub.

Over de wijnberghen was Simei de Ra- 27 mathiter : over de wijnkelders ende schatten des wijns / was Sabdi de Siphmiter.

Over de olyhoven ende moerbezienboo- 28 men inden landouwen / was Baal Hanan de Gaderiter : over de olyeschatten was Joas.

Over de weyderunderen te Saron / was 29 Sitrai de Saroniter : ende over de runderen inden valleyen / was Saphat de sone Adlai.

Over de kemelen / was Obil de Ismae- 30 eliter : over de ezels / was Jehedia de Meronothiter.

Over de schapē / was Jaziz de Hagariter. 31

Dese waren alte mael oversten / over de goe- deren des Coninex Davids.

Jonathan vn Davids oom / was een 32 Raet / ende c Hosmeester / ende Cantseliir : ende Jehiel de sone Hachmoni / was by den kin- deren des Coninex.

c Hyperphi

d Hiskiahel was oock des Conincx raedt: 33
Husai de Architer was des Conincx vrient.
Naest Ahitophel was Joiada de sone Abi- 34
nata/ende de hoochste Jathar: ende Joab was dyt-
hoofman des Conincx:

Dat xxviij. Capittel.

1. Een ghemeynt vermaenreden Dauids aen sijn volck/ 9. ende aen synen sone Salomon / 11. den bouw Tempels ende synre gantscher ghe-reetschap/ met clamen alien toebehoorten/ 20. met eenvuldicker betrouwinghe overgheeft.

Ende Dauid vergaderde te Jerusalem 1
alle overste Israels / namelicken / de
Oosten der stammen / de Oosten der
ordeninghen / die op den Conincx a wachte-
den / de Oosten over duysent ende over hon-
dert / de Oosten over de goederen ende het
beer des Conincx ende synder sonen / met de ca-
merlinghen / de crychslieden / ende alle vrde-
lycke mannen.
Ende Dauid de coninc stont op synre voe- 2
eren ende sprack: Hoort my toe/ myne broeders
ende myn volck: b Ick hadde my voorghe-
nomen een huys te bouwen / daer de Arcke
des verbondts des Heeren in rusten soude/
ende den voetschabel onses Gods/
ende hadde my ghescickt te bouwen:
Doch Godt sprack tot my seggende: c Gy en sult 3
mynen Name geen huys bouwen / want
gy zijt een crychsman / ende hebt bloet ver-
goten.
* Nu heeft my de Heere de Godt Israels 4
vercoren voor den gantschen huyse myns va-
ders/dat ick een Coninc over Israel zijn sou-
de eewichlijck: d want hy heeft Jude verco-
ren tot een Oostendom / ende inden huyse
Judas mijns vaders huys/ende onder de kin-
deren mijns vaders heeft hy een welghevал-
schr Israel tot een Coninck ghedaen.
Ende onder alle mijne sonen (want de 5
Heere heeft my vele sonen gheghenen) heeft
hy mijnen sone Salomo vercoren/dat hy sit-
ten sal op den stoel des Conincrijcx des
Heeren/ouer Israel:
Ende heeft my ghesept: e Uwe sone Sa- 6
lomo sal mijn huys ende hof bouwen : want
ick hebbe hem my verwercozen tot een sone/
ende ick sal zijn vader zijn:
Endewil zijn Coninckrijck g beuestigen 7
eewichlijcks/ soo hy sal neerstich ouen aen-
den / dat hy doe na mijne Ghebooden ende
Oordeelen/als het heden staet.
Nu / voor den gantschen Israel der ghe- 8
meynten des Heeren/ ende voor de oozen ons
Gods / h schauwt ende soecket alle Se-
boden des Heeren uws Gods: op dat gy be-
sitten het goede lant / ende ervet op uwe kin-
deren na eewichlijck.
Ende ghy/myn sone Salomo/bekent den 9
Gode uws vaders/ende dient hem met gant-
scher herten / ende met eener willigher ziele:
i want de Heere k onderzoeckt alle herten/ en-
de verstaet alle ghedachten dichten: soo ghy
hem soecket/ so sult ghy hem vinden: soo ghy
hem daerentegen verlatet/ so salhy v verwer-
pen eewichlijck.
Sa siet nu toe: want de Heere heeft v ver- 10
coren/dat ghy een huys bouwet ten heylich-
dom: hebt eenen goeden moet/ende bereydet.
Ende Dauid gaf synen sone Salomo een 11
voorbeelt vt des voorhuys/ ende zijns huys/
ende der m ghemacken / ende salen / ende ca- m of/ ghe-
meren daer binnen in / ende des huys des machtenissen
ghenadenstoels:
12 Daertoe voorbeelden alle dies / dat hy zijn ghemoet hadde / namelicken/ des hofs aenden huyse des Heeren/ende aller ghemacken rondtom/ des schats inden huyse Gods/ ende des schats der gheheyligheden:
13 De ordeninge der Priesters ende Leuiten/ ende alle der wercken der ampten inden huyse des Heeren:
14 Gout na den goutghewichte / tot alderley vaten eens peghelicken amps/ende alderley silueren ghereetschap / na den ghewichte/ tot alderley baten eens peghelicken amptes.
15 Ende gout tot gulde candelaren/ende gulde lampen / eenen peghelicken candelaer ende zijner lampen zijn ghewichte: also oock tot siluere candelaren gaf hy het silver / ten candelaer ende zijner lampen/na den ampte eens peghelicken candelaers.
16 Oock gaf hy gout tot disschen der Thoonhooden / tot eenen peghelicken disschе zijn gewichte: also oock sluer tot siluere disschen:
17 Ende louter gout tot crauwelen/ beckens/ ende cannen: gulde tot gulde bekers/ eenen peghelicken beker zijn ghewichte: ende tot siluere bekeren / eenen peghelicken beker zijn ghewichte:
18 Ende totten reuckaltaer: zijn gewichte/ het alderlouterste gout ; oock een voorbeelt des waghens der guldenen Cherubins / dat sy hen wtbreyddoden / ende bedecken soudеn bouen de Arcke des verbondts des Heeren.
19 Hier is my alteruael beschreuen ghegheuen bander handt des Heeren/ dat het my onderwese alle wercken des voorbeldts.
20 Ende Dauid sprack tot synen sone Salomo: Weest vyrmoedich/ende hebt eenen goeden moet/ende bereydt het: weest v niet/ende en verzaecht niet: Godt de Heere / mijnen Godt/ sal met v zijn/ ende en sal de handt niet afstrecken/noch v verlaten / tot dat ghy alle wercken ten ampte inden huyse des Heeren volbrenghet.
21 Siet daer/de ordeninghe der Priesters ende Leuiten tot alle ampten inden huyse Gods zijn met v tot alle wercken/ ende zijn willich ende wijs tot alle ampten : daertoe de Vorsten ende alle het volck/ tot allen uwen bevele.

Dat xxix. Capittel.

1. Voorraet ten Tempel/ 6. ooch der Vorsten ende des volcx willige offeren. 10. Dauids danksegginge ende gebedt. 20. Item/vermaninge aen het volck / dat sy den Heere loven. 22. Salomo wort tot een Coninck gesalft. 28. Dauid sterft.

Voorraedt tot den tempel: ooch des volcx willige offeren.

1 Ende de coninck Dauid sprack tot der gantscher gemeynten : Godt heeft Salomo/ eenen mijnen sonen/vercozen/ die noch ionck ende teer is / het werck daerentegen is groot: want het en is niet eens menschen woninghe maer Gods des Heeren.
2 Ick my hebbe wt alle mijne krachten gheschickt ten huyse Gods/ goudt tot guldenen/ siluer tot siluceren / metael tot metalen /yser tot yseren / hout tot houtenen ghereetschap: onyxsteenen/ inghesetderoobijnen/ende bontsteenen/ ende alderley edelsteenen/ ende marmerstеenen/de volheyt:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Daertoe wt welghenallen aenden huyse 3
mijns Gods/ hebbe ick eygens goets/gout
ende silver/ dry duysent centeners gouts van
Ophir / ende seuen duysent centeners louter
silvers / dat gheue ick totten heyligben huy-
se Gods/

Bouen alle het ghene dat ick daertoe ghe- 4
schickt hebbe / de wanden aen den huyse te
ouertrecken.

Dat het gulden werde/wat gulden/ ende 5
silueren wat silver zijn sal / ende tot alderley
wercke / door de handt der werckmeesters:
ende wie is nv vrijwillich zijn handt heden
den Heere te vullen?

Doe werden de Vorsten der vaders / de 6
Vorsten der stammen Israels / de Vorsten
ouer duysent ende ouer hondert/ ende de Vor-
sten ouer des Conincx wercken/ vrijwillich:

Ende gauen totten ampte inden huyse 7
Gods / vijf duysent centeners gouts / ende
thien duysent guldens / ende thien duysent
centeners silvers/ achthien duysent centeners
metaels/ en hondert duysent centeners ysers.

Ende by wien steenen gevonden werden/ 8
die gauen sy totte schatte des huys des Hee-
ren/onder de handt Jehiel des Gersonniten.

Ende het volck was vrolijck/ dat sy vrij- 9
willich waren: want sy gauen van gantscher
herten den Heere vrijwillich. Ende Dauid
de coninck verblijdde hem hoochlijcken/

Dauids danckseg-ghe ende ghebedt.

Ende loofde Godt/ ende sprack voor der 10
gantscher ghemeynten : Ghelouet zijt ghy
Heere Godt Israels onses vaders eewichlijc.

Vwe behoort de majesteyt ende ghewelt/ 11
heerlijckheydt / ouerwinninghe/ ende danck:
want alles wat inden hemel ende op aerden
is/dat is vwe:vwe is het ryeke/ende ghy zijt
verhoocht ouer alle dinck ten ouersten:

Vwe is rijckdom ende eere voor v: ghy 12
heerscht ouer alle dinck/in vwer handt staet
alle kracht ende macht: in vwer handt staet
het/ghelijcken groot ende sterck te maken.

Nv/onse Godt/wy dancken v/ ende roe- 13
men den Naem vwer heerlijckheyt.

Want wat ben ick? wat is mijn volck? 14
dat wy de kracht souden vermeughen /
vrijwillich te gheuen/als het nv gheschiedt?
want dan v is het altemael gheconien/ ende
van vwer handt hebben wy het v ghegeuen.

Van Godt ontfanghen wy/ dat wy hem geuen.
a Gen. 15.12 ende 47.9 Hebr. 11.13 Psal. 39.5.13
b Sap. 2.5 ende 5.9 Psal. 144.4 Iob 8.9

Want wy zijn vremdelingen ende gasten 15
voor v/ghelijck als alle onse vaders: v Onse
leuen op aerden is als een schaduwe / ende
daer en is gheen ophouden.

Heere onse Godt / allen dysen hoop/ dien 16
wy geschickt hebben / v een huys te bou-
wen vwen heyligen Name/dit is van vwer
handt gheconien/ende is altemael vwe.

Ick weet het / mijne Godt / dat ghy het 17
herte proeuet/ende oprechticheyt is v aenge-
naem : daerom hebbe ick dit alles wt oprech-
tiger herten vrijwillich ghegeuen/ ende hebbe
als nv met vreughden ghesien vwe volck/dat
hier voor handen is/ dat het v vrijwillich ge-
gheuen heeft.

Heere Godt onser vaders Abraham/Isaac 18
ende Israel / beware eewichlijck sulcken sin
ende ghedachten in het herte vws volcx / ende
schicke hare herten tot v.

Ende nijnen sone Salomo geefreen recht- 19
schapen herte/ dat hy houde vwe Ghebooden/
Ghetuyghenissen ende Rechten / dat hy het
altemael doe/ ende bouwe dese wooninghe/
daer ick alle dinck toe gheschickt hebbe.

Ende Dauid sprack tot der gantscher ge- 20
meynten : Louet den Heere nwen Godt: ende
de de gantsche ghemeynte loofde den Heere
den Godt harer vaderen: ende neyghden hem/
ende baden den Heere aen/ende den Coninc.

Ende offerden den Heere offer : ende des 21
anderen morghens offerden sy brandtoffer/
duysent ossen/duysent ramme/duysent lam-
meren/met hare drancksofferen/ende daer af-
feerden de volheyt onder den gantsche Israel.

Ende aten ende dronchen desselfs daechs 22
voor den Heere met grooter vreughden: ende
maeckten ten anderenmael Salomo/den soo-
ne Dauids/tot een Coninc/ende salfden hem
den Heere tot een Vorst / ende Sadok tot een Priester.

Also satt Salomo opden stoel des Hee- 23
ren / een Coninck in zijns vaders Dauids
stede/ende werdt gheluckalich: ende gantsch
Israel was hem ghehoorsaem:

Ende alle ouerste ende gheweldighe/ ende 24
alle kinderen des coninx Dauids / gauen
hen onder den coninck Salomo.

Ende de Heere maeckte Salomo alroos 25
grooter voor den gantschen Israel/e ende gaf
hem een sulck Coninckrijck/ dat niemandt
voor hem / ouer Israel / sulck een ghehad
hadde.

Soo is nv Dauid / de sone Isai/Coninck 26
gheweest ouer gantsch Israel.

Den tijdt nv die hy Coninck ouer Israel 27
geweest is/is veertich iaer: te Hebron regeer-
de hy seuen iaer / ende te Jerusalem drie en
dertich iaer.

Ende sterf in goeden ouderdom / vol 28
uens/rijckdoms/ ende eere: ende zijnen sone
Salomo werdt Coninck in zijn stede.

De gheschiedenissen nv des coninx Da- 29
uids/beyde de eerste ende laetste/ siet/die zijn
gheschreuen onder de gheschiedenissen Sa-
muels des Sienders/ende onder de gheschie-
denissen des Propheten Nathans / ende on-
der de gheschiedenissen Gads des Sienders/

Met allen zijnen Coninckrycke / macht/ 30
ende tijdt / die onder hen verloopen zijn/
beyde ouer Israel / ende alle Coninckrijcken
inde landen.

¶ Eynde des eersten boecx der Chronica.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

¶HET TWEEDE BOECK der Chronica.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Salomo offert te Gibeon/ 17. bidt van Godt wijsheyt ende kennisse: verkrijcht her/ 14. ende veel boven de mate rijck.

1 Ende Salomo de sone Dauids wert in sijn rijcke bestracht/ ende de Heere sijne Godt was met hem/ ende maecte hem altoos groter.

2 Ende Salomo sprac metten gantschen Israel/ met de Ouerste ouer duysent ende hondert/ met de Richteren/ ende met alle Voersten in Israel/ met de ouerste Vaders/

3 Dat sy henen ghinghen/ Salomo ende de gantsche ghenepnte met hem/ op de hoochte die te Gibeon was: want aldaer was de hutte des † beschendts Godts/ c die Mose de knecht des Heeren ghemaeckt hadde inder woestijne.

4 d Want de Arcke Gods hadde Dauid hier opgheuaecht van Kiriath Jearim/ in de stede die hy haer bereyt hadde: want hy hadde haer een hutte opgeslaghen te Jerusalem.

5 Oock den metalen altaer/ e dien Bezaleel de sone Uri/ des soons Hur/ ghemaeckt hadde was daer voor der woninghe des Heeren: ende Salomo ende de ghemeynte plegen hem te besoecken.

6 Ende Salomo offerde op den metalen altaer voor den Heere/ die voor der hutten des beschendts stont/ duysent brandtoffers.

7 Inder selver nacht verscheen Godt Salomo/ ende sprack tot hem: Bidt wat ick u gheuen sal.

8 Ende Salomo sprack tot Godt: Gy hebt groote barmherticheyt aen mijnen vader Dauid ghedaen/ ende hebt my in sijn stede tot een Coninck ghemaeckt.

9 f So laet nu/ Heere Godt/ uwe woorden waer worden aen mijnen vader Dauid: want gy hebt my tot een Coninck gemaect over een volck/ dies soo veel is als des stofs op aerden:

10 So gheeft my nu wijsheyt ende kennisse/ dat ick voor desen volcke wat ende in ga: want wie can dit groot volck richten?

11 Doe sprack Godt tot Salomo: h Dewijle dat dijn hert inden sinne hebt/ ende en hebt niet om rijckdom/ noch om goet/ noch om eere/ noch om uwer vyanden ziele/ noch om een langh leuen ghebeden: maer hebt om wijsheyt ende kennisse ghebeden/ dat ghy mijn volck sult mogen richten/ over welcke ick u tot een Coninck ghemaeckt hebbe:

12 So sy u wijsheyt ende kennisse gegeuen: ende oock sal ick u rijckdom/ ende goet/ ende eere gheuen/ dat was ghelijcke onder de Coningen voor u niet gheweest en is/ noch worden na u.

13 Also quam Salomo van der hoochten die te Gibeon was tot Jerusalem/ van der hutten des beschendts/ ende regeerde over Israel.

14 k Ende Salomo vergaderde hem wagheninne ende ruyters/ dat hy te weghe brachte/ duysent ende vier hondert waghens/ ende twaelf duysent ruyters/ ende liet se inde wagensteden/ ende by den Coninck te Jerusalem.

Macht ende rijcdom Salomonis.

15 Ende de Coninck maechte des silvers ende gouts te Jerusalem soo veel/ als de steenen/ ende der cederen/ als de † moerbeslieboomen die inde landouwen sijn.

1 † and. wilde bijeboomen/

16 Ende men brachte Salomo peerden uyt Egypten/ ende allerley waere: ende de cooplieden des Conincx cochten de selue waere/

17 Ende brachtense uyt Egypten/ elcken waghen om ses hondert silverlingen/ ende eenen hengst om hondert ende vijftich: alsoo brachten sy oock allen coninghen der Hethiters/ ende den coninghen te Syrien.

¶ Dat 2. Capittel.

1. Salomo sendt een Huram, om hout ende constighe arbeyders/ ten gheboutve des Tempels. 11. Huram danckt Godt/ 13. ende noemt hem der bede ghewillich aen. 17. De arbeyders Salomonis worden ghetelt.

Tempelbouwinghe Salomonis. 1. Reg. 5. 3.

1 Ende Salomo dachte een huys te bouwen/ den Name des Heeren/ ende een huys sijns Coninckrijcx.

2 Ende telde af/ eenentich duysent mannen ter last/ ende tachtentich duysent mannerlieden op den berghe/ ende drij duysent ende ses hondert amptlieden ouer haer.

Huram. 1. Reg. 5. 3 a 2. Sa. 6. 12

3 Ende Salomo sandt tot Huram den coninck te Tyro/ ende liet hem segghen: Gheluyck als ghy met mijnen vader Dauid dedet/ a ende hem cederen sondet/ dat hy hem een huys bouwede/ daer hy in woonde/ [also doet oock met my.]

4 Siet/ ick wil den Naem des Heeren mijns Gods een huys bouwen op dat hem gheheylicht worde/ goet reuckwerck voor hem te roocken/ ende thoonbroodt altoos te berepden/ ende brandtoffer des morgens ende des auonts/ op de Sabbathen ende nieuwe maenden/ ende op de feesten des Heeren onses Gods ewichlick voor Israel.

5 Ende het huys dat ick bouwen wil/ sal groot zijn: want onse Godt is groter dan alle goden.

b 2. Reg. 8. 27 Esaie 66. 1 Dan. begrijpt: Act. 17. Godt en is niet eenen/ dien men met menschē handē plecht/ etc. d and. [sal dit gebouwe zijn] dat/ etc. e † and. blauwer

6 Doch wie vermach het/ dat hy hem een huys bouwe? b want den hemel/ ende aller hemelen hemel/ en connen hem niet c † bevatten: wie sonde ick dan zijn/ dat ick hem een huys bouwede? maer alleen d † dat men voor hem roocke.

7 Doe sendt my nu eenen wijsen man/ te arbeydenner gout/ silver/ metael/ yseren/ schaerlaken/ rosijnroot/ e † gheler zijden/ ende die daer weet wt te grauen/ met de wijse die by my zijn in Juda ende Jerusalem/ die mijn vader Dauid ghesyhelt heeft.

f Die is een sonderlije ioncfr in Iudea: endis hier beliecht het gene/ dat men alsnu Kanaäl heet/ etc. † and. cedael/ Byssellehout. hod. Xiguum.

8 Ende sendt my cederen/ dennen/ ende † ebenhout wt den Libanon: want ick weet het/ dat uwe knechten her hout weten op den Libanon: ende siet/ mijne knechten sullen met uwe knechten zijn/

9 Dattē my veel houts bereyde; want het huys

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

huys dat ick bouwen wil sal groot ende sonderlinck zijn.

Ende siet / ick wil den timmerlieden uwe 10
knechten / die dat hout houwen / twintich duysent Coy ghestooter tarwen / ende twintich duysent Coy gersten / ende twintich duysent Bath wijns / ende twintich duysent Bath olye gheuen.

Doe sprac Hyram de coninck te Tyro door 11
schriften / ende sandtse Salomo: Daerom dat de Heere zijn volck lief heeft / heeft hy u ouerhen tot een Coninck ghemaeckt.

Ende Hyram sprack weder: Gheloeft zy 12
de Heere de God Israels / die hemel ende aerde ghemaeckt heeft / dat hy den coninck Dauid heeft eenen wijsen / kloecken ende verstandighen sone gegeuen / die den Heere een huys bouwe / ende een huys zijns Conincrijck.

So sende ick nu eenen wijsen man / die ver- 13
standt heeft / g † Hyram Abif /

g † an. ende by mijnen vader Hyram gheweest is. And. Hyram Abi / 2. Reg. 7. 13

Die een sone is eens wijfs vanden doch- 14
teren Dans / ende zijn vader een Tyrier gheweest is: die weet te arbeyden aen het gout / silver / metael / yseren / steen / hout / scharlaken / gheler zijden / linen / rozijnroot / ende te grauen alderley / ende alderley constelijck te maken wanneer hem voorgheeft / met uwe wijse / ende met de wijse mijns heeren des coninck Dauids uws vaders.

Soo sende nu / mijn heere / tarwe / gherste / 15
olye ende wijn zijnen knechten / als hy ghesproken heeft:

Soo willen wy het hout houwen op den 16
Libanon / so veel als dies van nooden is: ende willent op vloten wenghen opde zee na Japho: van daer meucht ghy op na Jerusalem wenghen.

Ende Salomo telde alle vremdelingen in 17
den lande Israels / na den ghetale i als Dauid zijne vader telde / ende daer werden ghevonden hondert ende vijftich duysent / vijf duysent ende ses hondert.

i. Par. 23. 1

Ende hy maeckte van de selue tseuentich 18
duysent draghers / ende tachtentich duysent houwers op den berghe / ende vijf duysent ende ses hondert opsienders / die het volck ten dienste aenhielden.

Dat ij. Capittel.

2. Den Tempel werdt begonst te bouwen.

Tewanck des Tempels bouwinghe.

1. Reg. 6. 1

a Op desen berch offerde Abrahain zijnen sone Isaac Gen. 22. 9

b 1. Par. 22. 3 1

c Men hielt / Arnan zy der Jebuseen coninc geweest / en bekeert tot den Godt Abrahams.

Clyde Salomo hief aen te bouwen het 1
huys des Heeren te Jerusalem / opden berghe a Moria / b die Dauid zijnen vader gheweesen was / die Dauid toebereydt hadde tot eener ruymte / opde plecne a Arnan des Jebusiters.

Ende hy hief aen te bouwen inder anderer 2
maendt des anderen daechs / inden vierden iare zijns Conincrijck.

Ende alsoo leyde Salomo den grondt / te 3
bouwen het huys Gods: ten eersten de lengde / tsestich ellen lanck / de wijdde twintich ellen.

Ende d † het voorhuys voor de wijdde des 4
huys heuen / was twintich ellen lanck: de hoochte nu was hondert ende twintich ellen: ende vuertooch het binnen met louteren goude.

Het groote huys nu / decte hy met dennen- 5
houte / ende ouertooch het met den alderbesten goude / ende maeckte daerop palmen ende ketenwerck.

Ende ouertooch het huys met edele stee- 6
nen / ter verciering: het gout nu was Parwain gout.

Het groote huys.

d † and. by halle

Ende ouertooch de e † balcken bouen ende 7
de wanden / ende de deuren met goude / ende graue liet Cherubims snyden aen de wanden.

Hy maeckte oock het huys des Allerheyl- 8
lichsten / diens lengde was twintich ellen / der wijdde na der wijdde des huys / ende zijn wijdde was oock twintich ellen / ende ouertooch het met den alderbesten goude / by ses hondert talenten.

Ende gaf oock tot naghelen vijftich sickels 9
gouts aen het ghewichte: ende ouertooch de sale met goude.

Hy maeckte oock inden huyse des Aller- 10
heylichsten twee Cherubims / na † der beeldenisse
snijders const / ende ouertooch se met goude.

Ende de lengde der vleughelen aende Che- 11
rubims was twintich ellen / alsoo dat eenen vleughel vijf ellen hadde / ende roerde aen de wandt des huys: ende den anderen vleughel oock vijf ellen hadde / ende roerde aenden vleughel des anderen Cherubs:

Alsoo hadde oock den eenen vleughel des 12
anderen Cherubs vijf ellen / ende roerde aende wandt des huys: ende zijnen anderen vleughel oock vijf ellen / ende roerde aenden vleughel des anderen Cherubs:

Alsoo dat dese vleughelen der Cherubims 13
waren wtghebreydt twintich ellen wydt: ende sy stonden op hare voeten / ende haer aengesicht was ghekeert na den huysewaert.

Hy maeckte oock eenen voorhanck van 14
g † ghelewerck / scharlaken / rozijnroot / ende fijnwerck / ende maeckte Cherubims daerop.

Ende hy maeckte voor den huyse twee pi- 15
lommen / vijf ende dertich ellen lanck: ende den knoop daer bouen op / vijf ellen.

Ende maeckte ketenwerck ten h choore / 16
ende maeckte dese bouen aende calommen: ende maeckte honderd granaetappelen / ende maeckte
tese aen dat ketenwerck.

Ende richtede de calommen op voor den 17
Tempel / de eene ter rechter / ende de andere ter slincker handt: ende hiet die ter rechter hande Jachyn / ende die ter slincker hande Boas.

Dat iij. Capittel.

1. Des Tempels ghereetschap ende baten.

Hy maeckte oock eenen metalen altaer / 1
twintich ellen lanck ende breedt / ende thien ellen hooch.

a Ende hy maeckte een gegoten zee / thien 2
ellen wydt / vanden eenen rant tot anderen rondtom / ende vijf ellen hooch: ende een snoer van dertich ellen / die mochtse rontom begrijpen:

Ende ossenbeelde waren onder * hem rant: 3
om: b † ende daer waren twee rijen knoopen rontom de zee / (die thien ellen wydt was) die daer mede aenghegoten waren.

Ende sy stont alsoo op de twaelf ossen / dat 4
de drie gekeert waren tegen Noorden / drie tegen Westen / drie tegen Zuyden / drie tegen Oosten: ende de zee bouen op hen: ende alle haer achterdeel was inwaerts ghekeert.

Haer dickte was een handtbreedt / ende 5
haren rant was als eens bekers rant / ende een opgegaen roose: ende daer ginck in drie duysent Bath.

Ende hy maeckte thien ketels: dier stelde 6
hy vijue ter rechter / ende vijue ter slincker zijden /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ghenaem daer in te wasschen / wat ten brandoffer behoort / dat sy het daer in stieten: de zee
Thien gulden candelaers. stond/dat hem de Priesters daer in wiesschen.
Hy maechte oock thien gulden candelaers/ 7
als sy zijn sanden/est stelt ese inden Tempel/
Thien tafelen. huyse ter rechter ende vijue ter slincker zyden.
Ende maecte thien disschen / ende stelde 8
inden Tempel/vijue ter rechter/ende vijue ter
slincker zyden: ende maechte hondert gulden
Hof. beckens.
Hy maecte oock eenen hof voor de Prie- 9
sters ende een groot schrancwerck/ende den-
ren in dat schrancwerck / ende overtoech de
deuren met metael.
Ende stelde de zee op den rechten hoeck te- 10
ghent Gosten na den Zuydenwaert.
Ende Huram maechte c de metalen pat- 11
ten/schoeffelen ende beckens: alsoo volbracht
Huram den arbeyt/dien hy den connick Sa-
lomo dede aen den huyse Godts.
Namelijcken / de twee calomnen met den 12
bruycken ende knoopen / bouen op beyden ca-
lomnen ende beyde ghewonden reepen te be-
decken beyde bruycken ende knoopen / ba-
op de calomnen.
Ende de vier hondert granaetappelen/ aen 13
den beyden ghewonden reepen / twee rijen
granaetappelen aen eenen pegelicken reepe/
te bedecken beyde bruycken ende knoopen/die
bouen op de calomnen waren.
Ende maechte hy de ghestoelten/ ende de 14
bereiten op de ghestoelten/
Ende een zee ende twaelf ossen daer on- 15
der.
Daertoe metalle potten/schoeffelen/fram- 16
belen/ ende alle hare vaten / maechte Huram
Abif/den connick Salomo/totten huyse des
Heeren/uyt den louteren metael.
Inder d vlacke der Jordanen liete de 17
Connick gieten/ in e dicker aerde/ tusschen
Suchot ende Zaredatha.
Ende Salomo maechte alle dese vaten 18
soutsch vele / also datmen des metaels ghe-
wichte niet weten en conde.
f Ende Salomo maechte alle de ghereet- 19
schap totte huyse Gods: namelijcks/den gul-
den altaer / de disschen ende tyoonbzoden
daer op.
De candelaers met haren lampen van 20
lauteren gonde / dat sy brandden voor den
Behoge/als het behoort.
Ende de bloemen / enden lampen/ende de 21
snutters waren gulden / dat was altemael
dierlijck goudt.
Daertoe de messen/beckens/ lepelen ende 22
nappen / waren louter goudt: ende den in-
gank: ende zijne deuren binnen totten aller-
lichsten / ende de deure aen den huyse des
Tempels/waren in gulden: also wert alle ar-
beyt volbracht / dat Salomo dede aen den
huyse des Heeren.

Dat v. Capittel.

1. Salomo laet alle het gheylichde zijns va-
ders/ 2. ende de arcke Godts inden Tempel bren-
gen. 11. De Priesters/Leuiten ende saughers/
worden van Heere met sanghe ende spel.

Ende Salomo a brachte daer in / alles 1
dat zijn vader Dauid gheheylicht had:
namelijcken silver ende goudt/ende
alderley ghereetschap / ende leyde het inden
schat inden huyse Godts.

b Doe vergaderde Salomo alle outsten in 2
Israel / alle hoofmenden der stammen / ende
Dorsten der vaders onder den kinderen Israels, te Jerusalem / dat sy de Arcke des ver-
bonts des Heeren / op brachten vit der stadt
Dauids/dat is Zion.
c Ende alle man in Israel vergaderde hem 3
tot den Connick op het feest / dat is inder se-
uender maendt.
Ende alle outsten Israels quamen: ende 4
de Leuiten namen de Arcke op/
Ende brachtense op met samen der hut- 5
ten des d † bescheydts/ ende alle het heylighe
ghereetschap / dat inder hutten was: ende de
Priesters ende de Leuiten brachtense me-
de op.
Hy/de connick Salomo/ende de gantsche 6
ghemeynte Israels / tot hem vergadert voor
der Arcken / offerden schapen ende ossen/ so
vele / datse niemant tellen noch rekenen en
conde.
Also brachten de Priesters/ de Arcke des 7
verbonts des Heeren aen haer stede inden
e choor des huys/ in het alderheylichste/ on-
der de vleughelen der cherubim.
Dat de cherubim hare vleugelen uytbrey- 8
deden/over de stede der Arcken/ende de che-
rubim bedeckeden de Arcke ende hare hant-
boomen van bouen neder.
De handboomen nu waren so lanck / dat 9
men hare knoopen sach berre vander Arcken
voor den choor/ ghelijckelyck daer buyten en
sachmense niet: ende sy was aldaer tot op
desen dach.
f Ende daer en was niet inder Arcken/ son- 10
der alleen de twee tafelen/ die † Mose in Ho-
reb daer in gheleydt hadde / doe de Heere een
verbont maeckte met den kinderen Israels/
als sy vit Egypten toghen.
Ende doe de Priesters vit ginghen we- 11
den heyligen: (want alle Priesters die voor-
handen waren/ heylichden hen / dat oock de
ordenunghen niet ghehouden en worden:)
Ende de Leuiten met allen die onder A- 12
saph/ Heman/ Jedithun / ende haren kinde-
ren ende broederen waren bekleet met lijn-
waet/ songhen met cymbalen/psalteren ende
harpen/ende stonden teghen Oosten des al-
taers/ende by hen hondert ende twintich Pri-
esters, die met trompetten bliesen.
Ende het was / eenen als ware het alleen 13
een die daer trompettede ende songe/ als hoo-
denen een stemme te horen ende te dancken
den Heere: ende doe hem de stemme verhief
handen trompetten/cymbalen/ende anderen
snaerenspelen/ende dan den loue des Heeren:
Dat hy goedich is/ende zijn baermhertichevt
eewich duert: doe wert het huys des Heeren
vervult met eener wolcken/
Dat de Priesters niet staen en conden te 14
dienen / g † om der wolcken: want de hee-
lyckeyt des Heeren/vervult het huys Gods.

Dat vj. Capittel.

1. Salomo seyt het volck / 4. danckt den
Heere/dat hy zijn belofte/Dauid zijnen vader ghe-
houden hebbe/ 14. ende bidt Godt/dat die/so in
zijnen Tempel bidden/van hem verhoort worden.

De sprack Salomo: a De Heere heeft 1
ghesproken / te woonen int donckere.
Ick hebbe (tis waer) een huys ghe- 2
bouwt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

houwet b ter wooninghe / daer ghy eewichlijck woonet.

Ende de Coninck keerde zijn aenlicht / en 3 de seghende de gantsche ghemeynte Israels: want de gantsche ghemeynte stont.

Ende hy sprack: Gheloeft zy de Heere de 4 Godt Israels / die door zijnen mondt / mijnē vader ghesproken / ende met zijner handt vervult heeft / doe hy sepde:

b 2. Sam. 7. 6 2. Reg. 8. 16 1. Par. 17. 5

b Sindt dier tydt dat ick mijn volck wt 5 Egyptenlande gheleydt hebbe / en hebbe ick gheen stadt vercoren / in alle stammen Israels / een huys te bouwē / dat mijnen Naem aldaer ware: ende en hebbe ock geenen man vercoren / dat hy een Vorst ware ouer mijn volck Israels:

2 Par. 7. 12 d Weert hier / hoe dat alle dinc wt Gods bevel geschieden moet: op dat ymmers niemandt wt opghenen aenbacht godtsdiensten aenrichte: want Salomo roemet hier / beyde de stadt Jerusalem / ende den persoon Davids / alsoo dat sy beyde van Gods verkoren zijn.

c Doch Jerusalem hebbe ick d vercoren / 6 dat mijnen Naem daer zy: en Davids hebbe ick vercoren / dat hy ouer mijn volc Israel zy.

Ende doe het mijne vader inden sin had 7 de / een huys te bouwen den Name des Heeren des Gods Israels /

Sprac de Heere tot mijnen vader David: 8 Ghy hebt wel ghedaen / dat ghy inden sinne hebt mijnen Name een huys te bouwen:

Doch ghy en sult dat huys niet bouwen / 9 maer uwe sone / die wt uwe lenden comen sal / die sal mijnen Name een huys bouwen.

Soo heeft nu de Heere zijn woordt e ver- 10 uestight / dat hy ghesproken heeft: want ick ben opgheresen in mijns vaders Davids stede / ende sitte opden stoel Israels / als de Heere ghesproken heeft: ende hebbe een huys gebouwet / den Name des Heeren des Gods Israels:

Ende hebbe daer in ghesett de Arcke / daer 11 het verbondt des Heeren in is / dat hy met de kinderen Israels ghemaeckt heeft.

Ende hy tradt voor den altaer des Heere / 12 voor der gantscher ghemeynten Israels / ende streckte zijne handen wt.

f f anders / cantsgestoel

Want Salomo hadde eenen metalen stke- 13 tel ghemaeckt / ende ghesett in het schrenckwerck / vijf ellen lanck ende breedt / ende drye ellen hoogh: aen den selven tradt hy / ende viel neder op zijn knyen / voor der gantscher ghemeynten Israels / ende streckte wt zijne handen na den hemel /

Salomons ghebedt tot Godt. 1. Reg. 8. 22 2. Mach. 2. 8

Ende sprack: Heere Godt Israels / daer 14 en is geen Godt b ghelijck / noch inden hemel noch op aerden: die ghy houdet het verbondt ende barmhertichept uwe knechten / die voor b wandelen van gantscher herten.

Ghy hebt gehouden uwen knecht David 15 mijnen vader / wat ghy hem gesproken hebt: met uwen monde hebt ghy het ghesproken / ende met uwer handt hebt ghy het vervult / als het heden ten daghe staet.

Nu / Heere Godt Israels / houdt uwen 16 knecht David mijnen vader / wat ghy hem gesproken hebt / ende ghesept: Het en sal b niet ontbreken aen eenen manne voor my / die op den stoel Israels sitte: doch so verre als uwe kinderen haren wech bewaren / dat sy wandelen in myne Wet / gelijck als ghy voor my ghewandelt hebt.

g Ja b laet ghy Salomo uwe woordt ock waer worden / dat ghy Godt gesproken hebt / te wandelē in zijne Wet: anders so sal het moeyte hebbē.

Nu / Heere Godt Israels / g laet b woordt 17 waer worden / dat ghy uwen knecht David ghesproken hebt.

h Esaie 66. 1 Jerem. 23. 24 Act. 7. 48

Want meynt ghy ock / dat Godt bybe 18 menschen op aerden woone? h Sint / den hemel / ende aller hemelen hemel / en can b niet i t versorghen: hoe soude het dan het huys doen / dat ick ghebouwet hebbe?

Keert b dan noch / Heere myne Godt / totten 19 ghebede ws knechts / ende tot zijn smeecken / dat ghy verhoozet het bidden ende beden dat uwe knecht voor b doet.

Dat uwe oghen open zijn ouer dit huys / 20 dach ende nacht / ouer de stede daer dat ghy uwen Naem henen te setten gesproken hebt / dat ghy hoozet het ghebedt dat uwe knecht aen deser stede doen sal.

So hoozt nu het smeecken ws knechts / en- 21 de ws volcx Israels / dat sy bidden sullen aen dese stede: Hoozt het doch vandaer stede uwer wooninghe vanden hemel: ende wanneer ghy het hoozet / soo willet ghy doch ghenadich zijn.

Wanneer pemandt teghen zijnen naesten 22 sondighen sal / ende hem wert eenen eedt opgelept / dien hy zweeren sal / ende den eedt comt voor uwen altaer in desen huyse:

So willet doch hoozen vanden hemel / en- 23 de uwen knecht recht doē: dat ghy den godlosen vergelder / ende gheuet zijnen wech op zijnen cop / ende den rechtveerdighen recht doet / ende gheuet hem na zijner ghe rechticheyt.

k Wanneer uwe volck Israels voor zijne 24 vyanden ghellaghen werdt / dewijle dat sy aen b ghesondicht hebben / ende bekeeren hem / en bekennen uwen name / bidden ende smeecken voor b in desen huyse:

So willet doch hoozen vanden hemel / ende 25 de genadich zijn der sonde ws volcx Israels / ende hen weder int landt brenghen / dat ghy hen ende hare vaderen ghegheuen hebt.

Wanneer den hemel toreghesloten werdt / 26 dat het niet en reghent / dewijle dat sy aen b ghesondighet hebben / ende bidden aen deser stede / ende bekennen uwen Name / ende hem keeren van hare sonden / dewijle dat ghy se verootmoedicht hebt:

So willet doch hoozen inden hemel / ende 27 ghenadich zijn den sonden uwer knechten / ende ws volcx Israels / dat ghy hen den goeden wech leerer / daer sy in wandelen sullen: ende veghenen laten op uwe landt / dat ghy uwen volcke ghegheuen hebt te besitten.

Wanneer eenen dieren tydt inden lande 28 werdt / of pestilentie / of dorheyt / l t brandt / spruckhanen / rupsen: m of wanneer zijne vyanden inden lande zijn poorten belegheren / of erghens een plaghe of kranckheyt:

Wie dan bidt of smeecket / van al den 29 menschen / ende van allen uwen volcke Israels / so pemant zijn plaghe of smerte weet / ende zijne handen wtbreydet tot desen huyse:

So willet doch hoozen vanden hemel / van 30 der stede o uwer wooninghe / ende ghenadich zijn / ende veghelycken gheuen na alle zijne weghen / als ghy zijn herte bekennet: (want ghy p alleen bekent het herte der menschen kinderen:)

Op dat sy b vreesen / ende wandelen in uwe 31 weghen alle daghe / soo langhe als sy leuen op den lande dat ghy onse vaderen ghegheuen hebt.

Wanneer ock pemandt vremdts / die niet 32 van uwen volcke Israels en is / comt uwen re lanen / om ws grooten Naems / en machtighe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

tighen handt/ende wtgherecktен arms wille/
ende bidt tot desen huyse:
So willet doch hooren vanden hemel/van 33
dat stede uwer woninghe / ende doen alles
dat dier lyp v om aenroepe: op dat alle vol-
keren der aerden uwen Naem bekennen/ende v
vresen/ghelyck als uwe volck Israels/ende
bekennen / dat dit huys / dat ick ghebouwet
hebbe na uwen Name ghenoemt zy.
Wanneer uwe volc wtreckt uwen strijdt 34
teghen zijne vyanden/des weechs dien ghyse
hen senden sult / ende tot v bidden q tegheu
dien weghe na dese stadt / die ghy vercoren
hebt/ende tot den huyse dat ick uwen Name
ghebouwet hebbe:
So willet doch haer ghebedt ende smeec- 35
hen hooren vanden hemel/ende hen tot haren
rechte helpen.
Wanneer sy aen v sondighen sullen/(t na 36
demael daer geen menschе en is/ die niet en
sondicht) ende ghy ouer hen toornich wordt/
ende ghyse voor hare vyanden/ dat syse ge-
vanckelyck wechoeren in een verre ofte na
Lande:
Ende sy hen in haere herten bekeeren in 37
dan lande daer sy ghevanckelyck in zijn/ ende
bekeeren hen / ende smeecken v inden lande
haerer ghevanckenisse / ende seggben: Wy
hebben ghesondicht/ misdaen/ende godtloos
ghehandelt:
Ende hen also van gantscher herten ende 38
van gantscher zielen tot v bekeeren / in den
lande haerer gevanckenisse/daermense gevanc-
kelyck houdt: ende sy bidden r tegben den
weech na haren lande / dat ghy hare vaderen
ghegeven hebt / ende tot der stadt die ghy ver-
coren hebt / ende tot den huyse dat ick uwen
Naem ghebouwet hebbe:
Soo willet doch haer ghebedt ende smee- 39
chen hooren vanden hemel/ vander stede uwer
woninghe/ende hen tot haren rechte helpen/
ende uwen volcke ghenadich zijn / dat aen v
ghesondicht heeft.
Nu laet nu/mijne Godt/uwe oogen open 40
zijn / ende uwe ooren opmercken op het ghe-
bedt dier stede.
Nu maect v nu op/Heere God/tot uwer 41
ruste / ghy ende de Arcke uwer macht: laet
uwe Priesters/Heere Godt/met heyl bekleet
worden / ende uwe heyligben hen verblijden
met den goeden.
De Heere Godt en wende niet wech het 42
aenschijn uwes gesalfden/gedenct aen de barm-
herticheyt uwen knechte Dauid toeghesecht.

¶ Dat vij. Capittel.

1 Het vyer vanden hemel verteert den offer Sa-
lomons. 4. Den Tempel wert ingewijet. 8. Sa-
lomo houdt een groote feest. 12. De Heere ver-
schijnt hem/ 17. ende ghevet een bedieselijck be-
sprot hem/ 19. ende dreycht zijner toeseghinghe.

Ende a doe Salomo wtghebeden had/ 1
de/ b viel een vier vanden hemel/ ende
verteerde het brandtoffer/ ende anderen
offer: ende de heerlicheyt des Heeren ver-
vulde het huys/
Dat de Priesters niet en condē ingaen in 2
huys des Heeren/ dewijle dat de heerlickheyt
des Heeren het huys des Heeren vervulde.
Ende sy sagen alle kinderen Israels het vyer 3
afdalen: ende de heerlickheyt des Heeren
vanden huyse/ende c buygen op haer knyen/
met den aenghesichte ter aerden op het pla-
neytsel / ende baden aen / ende danckten den
Heere: Dat hy goedich is / ende zijn barm-
hertichеyt eewichlyck duert.
Die Coninck dan / ende alle het volck of- 4
ferden voor den Heere.
d Want de coninck Salomo offerde twee 5 Zuyffinghe
ende twintich duysent ossen/ende hondert en des Tpels
de twintich duysent schapen / ende wyeden Salomonis
also het huys Gods in / beyde de Coninck/ 1. Reg. 8. 62
ende alle het volck. b Esra 6. 16
Ende de Priesters stonden in haerer wacht/ 6
ende de Leuiten met de spaeuspelen des Heeren
/ die de coninck Dauid hadde laten ma-
ken / den Heere te danckeu : Dat zijn barm-
hertichеyt eewichlyck duert / met de psalmen
Dauids voor haer handt: ende de Priesters
bliesen trompetten tegen hen / ende het gan-
sche Israel stont.
Ende Salomo heylichde den middelsten 7
hof/die voor den huyse des Heere was: want
hy hadde aldaer brandtoffer / ende het vette
der danckofferen/ wtgherichtet: want den me-
talen altaer / dien Salomo hadde laten ma-
ken en condē alle brandtoffer, spysoffer/ende
het vette niet ghenaten.
e Esi Salomo hielt in de selve tijt een feest 8 e 1. mac. 8. 56
seuen daghen lanck/ende het gantsche Israel Deut. 16. 15
met hem/een gantsch groote ghemeynte/van
Hemath aen/tot aen de beke Egypti:
Ende sy hielt aenden achtsten daghe een f 9 f stand. opon-
vergaderinghe: want de inwyninghe des Altaers houdinghe of
hielden sy seuen dagen lanc/ ende het * Feest verhoudinge:
oock seuen daghen lanck. * Wolstaer, de
Ende / inden dyn ende twintichsten dage der 10 Loouer hutten.
seuenster maendt / liet hy het volck gaen in
hare hutten / vrolyck ende goets moets ouer
allen goede dat de Heere aen Dauid / Salo-
mo / ende synen volcke Israel gedaen hadde.
Alsoo volbracht Salomo het huys des g 11 g 1. Reg. 9. 1
Heeren/ ende het huys des Conincx/ ende al-
les wat in zijn herte gecomen was/ te maken
inden huyse des Heeren/ ende in synen huyse
ghelucksalichlyeken.
Ende de Heere verscheen Salomo des 12 De Heere
nachts/ ende sprach tot hem: Ick hebbe uwe verschijnt
ghebedt verhoort / h ende myn dese stede ver- Salomo.
coren ten offerhuyse. h 1. Reg. 9. 2
Siet / wanneer ick den hemel toesluyte/ dat 13 2. Par. 6. 6
het niet en reghent/ of heere de sprinckhanen
het lant verslinden/ of later een pestilencie on-
der mijn volck comen/
Dat sy mijn volck verootmoedighen/ dat 14
na mijnen Naem ghenoemt is: ende sy bid-
den/ ende soecken mijn aenghesicht/ ende hen
van hare boose weghen bekeeren sullen: soo
wil ick hunnen hemel hooren / ende hare sun-
den vergheuen/ende haer lant heelen.
Nu sullen nu mijne ooghen open zijn/ ende 15
mijne ooren opmercken op het ghebedt aen
dese stede.
i Soo hebbe ick nu dit huys vercoren ende 16 i 2. Par. 33. 4.
ghebeylicht / dat mijnen Naem aldaer zijn 1. Mac. 7. 36
sal eewichlyck/ende mijne ooghen ende mijn
herte sal daer zijn altoos.
Ende sa ghy sult voor my wandelen/ ghe- 17 Beschrijdt
lyck als uwe vader Dauid gewandelt heeft/ der toesegh-
dat ghy doet alles wat ick v heete/ ende hou- ginghe.
det mijne Sheboden ende Rechten/
Soo wil ick den stoel uws Conincrijcx 18 k stadtgrijdy
k bevestighen/gelyck als ick my uwen vader vast maken/
verbondē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

12. Sa.7.12 verbonden hebbe/ende gheseyt: 1 Yet en sal y
niet ontbreken aen eenen manne/die ouer Is-
rael een heere zy.
Sullet ghy b daerentegen omkeeren/ende 19
mijne Rechten ende Gheboden/ die ick y
voorgheghouen hebbe/ verlaten/ ende henen
gaen ende andere goden dienen/ende haer
aenbidden:
Deut. 16.22 etc. Soo sal m † ick se wtwoztelen wt mijnen 20
lande/dat ick hen gheghouen hebbe: ende dit
huys/dat ick mijnen Naem gheheylicht heb-
be/ sal ick van mijnen aenghelichte wech
n Deu. 29.22 werpen/ n ende sal het tot een gemeyn spreec-
Jerem.22.8 woordt gheuen/ ende tot een fabel onder alle
volcken.
Ende voor desen huyse/dat het alderhoogh- 21
ste gewozden is/ sullen hen ontsetten alle die
daer voorby gaen/ende segghen: Waeromme
heeft de Heere desen Lande ende desen huyse
also ghedaen?
Ende sal men seggen: Daerom/dat sy den 22
Heere haren vaderen Godt verlaten hebben/
die se wt Egyptenlandt gheleydt heeft/ ende
hebben andere godē aengehangen/ende haer
aengebeden/ende hen gedient: daerom heeft
hy alle dit ongheluck ouer hen ghebzacht.

De Dat viij. Capittel.

1. Salomo bouwet vele steden/ 7. blengt onder
hem vele volcken/ 11. ende laet zijn wijf/ de doch-
ter Pharaonis/ in haer stadt halen. 12. Offert
den Heere na den ghebode Mose/ 14. bestelt de
ampten inden huyse des Heeren/ 17. ende laet veel
gouts van Ophir halen.

1 K.Reg.9.10 Ende na twintich iaren/ in welcker 1
Salomo des Heeren huys ende zijn
huys bouwede/
b 2.Par.11.5 ende 14.6 b Bouwede hy oock de steden die Hyram 2
Salomo gaf/ ende liet de kinderen Israels
daer in wonen.
Ende Salomo toogh na Hemath Zoba/ 3
ende beuestichdese:
Ende bouwede Thadmor inder woestij- 4
ne/ende alle coopsteden/die hy bouwede in
Hemath.
Hy bouwede oor hooge ende neder Beth- 5
Horon/welcke vaste steden waren met muy-
ren/poorten ende grendelen.
Oock Baelath/ ende alle coopsteden die 6
Salomo hadde/ende alle waghensteden/en-
de der ruyters/ ende alles waer Salomo lust
toe hadde te bouwen/ beyde te Jerusalem/
ende opden Libanon/ ende inden ganschen
Lande zijner heerschappijen.
Alle het overblenen volck van de Hethi- 7
ten/ Amoziten/ Pheresiten/ Heviten/ende Je-
busiten/ die niet en waren van de kinderen
Israels/
Ende hare kinderen/die se na hen gelaten 8
hadden inden lande/ die de kinderen Israels
niet verdelghet hadden/ maeckte Salomo
chijns baer tot op desen dach.
c 1 Reg.9.22 & Esdr.2.55.58 c Doch vande kinderen Israels en maec- 9
te Salomo gheene knechten/ maer se waren
krijghslieden/ ende ouer zijne voorsten/ ende
ouer zijne waghenen ende ruyters.
Overste amptlieden Salomonis 250. Ende der oversten amptlieden des coninc 10
Salomo waren twee hondert ende vijftich/
die ouer het volck heerscheden.
1 K.Reg.7.8 Ende de dochter Pharaonis liet Salomo 11
op halen wt der stadt Davids/ d int huys
dat hy haer ghebouwet hadde: want hy
sprack: Mijn wijf en sal niet woonen inden
huyse Davids des coninex Israels: want het
is geheylicht/ dewijle dat de arcke des Hee-
ren daer in ghecomen was.
Dan doe aen offerde Salomo den Heere 12
brandtoffer/ opden altaer des Heeren/ dien
hy ghebouwet hadde voor den voorhof:
Een yeghelijck op zijnen dach/ te offeren 13
e na den ghebode Mose/ op de Sabbathen/ e Exod.23.14
nieuwe maenden/ ende bestemde tijden/ dies
iaers drymael: namelijcken/ op het feest der
Ongheu elder broden/ op het feest der Weec-
ken/ende op het feest der Loofhutten.
Ende hy settede de Priesters in haer ge- 14
deninghe tot haren ampte/ g ghelijck als het g 1.Par.
Davids zijne vader gheordineert hadde/ ende
de Leviten op hare wacht/ te loue ende te die-
nen voor de Priesters/ een yeghelijck op ha-
ren dach: ende de deurwachters in haer or-
deninghe een yeghelijck op haer poorte: want
also hadde David de man Gods bevolen.
Ende daer en wert niet gheweken vanden 15
ghebode des Coninex ouer de Priesters en-
de Leviten/ aen alderley saken/ ende aen de
schatten.
Also voerdt bereydt alle het werck Salo- 16
monis/ van dien daghe aen/ doe des Heeren
huys ghefondeert werdt/ tot dat hy het vol-
brachte/ dat des Heeren huys gantsch be-
reydt werdt.
h Doe toogh Salomo na Ezeon Geber/ 17
ende na Eloth/ aenden oever der zee/ inden
lande Edomea.
Ende Hyram sandt hem schepen door zijn 18
ne knechten/ die der zee ervaren waren/ ende
voeren met de knechten Salomonis in O-
phir/ ende haelden van daer vier hondert en-
de vijftich centeners gouts/ ende brachtens
den coninck Salomo.

De Dat ix. Capittel.

1. De conninne Saba comt tot Salomo om
zijner wijsheyts wille/ 9. blengt/ 12. en ontfangt
geschencken. 13. Salomons iaerlicke inconiste/
17. heerlickheydt/ 25. ende macht/ 29. doet
sterven/ werden beschreven.

Ende doe de Conninghinne van rijck Ma- 1
Arabien het gherucht Salomonis hoorde/
de/ quam sy met eenen gantsch groot ghe-
hepse te Jerusalem/ met kemelen die kruy-
den ende goudts de volheyt droeghen/ ende
edel steenen/ Salomo met raedtselen te bee-
soecken: ende doe sy tot Salomo quam/ spra-
sy met hem/ alles wat sy inden sinne hadde
voorghenomen.
Ende de Coninck seyde haer alles wat sy 2
vraechde: ende Salomo en was niet verbor-
ghen/ dat hy haer niet ghesecht en hadde.
Ende doe de Conninghinne van rijck Ara- 3
bien sach de wijsheydt Salomonis/ ende het
huys dat hy ghebouwet hadde:
De spijse voor zijnen disch/ de woninghe 4
voor zijne knechten/ de ampten zijner dienc-
ren/ ende hare kleederen/ ende zijn † schinc
daermen opghinck int huys des Heeren/ en
conde sy haer niet langher onthouden:
Ende sy sprack tot den Coninck: Het is 5
waer/ dat ick in mijnen lande gehoort hebbe
van uwe wesen/ende van uwer wijsheyt.
Ick en wilde dannoch hare woorden niet 6
gheloouen/ tot dat ick ghecomen ben/ ende
hebbe het met mijne ooghen ghesien: ende
siet/ de helft uwer grooter wijsheyt en is my
niet ghesept; daer is meer aen y/ dan het
ghene

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

gherechte dat ick ghehoopt hebbe.
Dalich zijn uwe mannen / ende salich zijn 7
dese uwe knechten / die altoos voor u staen/
ende uwe wijsheyt hooren.
De Heere uwe Godt zij gheloeft/die u lief 8
heeft/dat hy u op zynen stoel tot een Coninck
gheset heeft / den Heere uwen Godt : † dat
maeckte dat u Godt Israels lief heeft: dat hy
hen eewichlijck opzichte / daerom heeft hy u
over hen tot een Coninck gheset/dat ghy rechт
ende gherechtichheyt handthauet.
a Ende sy gaf den Coninck hondert ende 9
twintich centeners gouts / ende gantsch veel
krupdts / ende edel steenen : daer en was
gheen kruydt gheliick als dit / dat de conin-
ginne van rijck Arabien den coninck Salo-
mo gaf.
e Daertoe de knechten Hurams / ende de 10
knechten Salomonis / die daer gout wt O-
phir brachten/ die brachten oock † ebenhout
ende edelsteenen.
Ende Salomo liet handen ebenhoute trap- 11
pen inden huyse des Heeren/ende inden huy-
se des Conincx maken / ende harpen ende
psalteren voor de Sanghers : sulcke houten
en waren bevoozen nooit gheslen inden lande
Juda.
Ende de coninck Salomo gaf der coninc- 12
ginnen van rijck Arabien alles wat sy be-
gheerde ende badt / g † sonder wat sy totten
Conincx gebzacht hadde: ende sy keerde haer/
en toech weder in haer lant met haer knechte.
Dies gouts nu/dat Salomo in eenen iare 13
ghebzacht werdt / was ses hondert ende ses
ende tseslich centeners:
Sonder wat de kremers ende cooplieden 14
brachten: ende alle conninghen der Arabiters/
ende de heeren inde landen/brachten gout en-
de silver tot Salomo.
Daerom maeckte de coninck Salomo 15
hondert h schilden vanden besten gou-
de / dat ses hondert stucken gouts tot eenen
schildt quamen.
Ende sy hondert tartsen vanden besten 16
goude / dat sy hondert stucken gouts tot
eener tartsen quamen: i ende de Coninck leys
dese int huys vanden wonde Libanon.
Ende de Coninck maeckte eenen grooten 17
k ebbenheenen stoel / ende ouertrock hem met
louteren goude.
Ende den stoel hadde ses trappen: ende een 18
gulden voetbanck aenden stoel : ende hadde
twee lenen op beyde zyden rontom het sitten/
ende twee leeuwen stonden aende lenen:
Ende twaelf leeuwen stonden aldaer op 19
de ses trappen tot beyde zyden: sulcx en is niet
ghemaeckt in alle Coninckrijcken.
Ende alle dzinckvaten des conincx Salo- 20
monis waren gulden / ende alle vaten des
huys vanden wonde Libanon waren louter
gout : want het silver en werdt niet geachtet
in tijde Salomonis.
Want de schepen des Conincx voeren op 21
de zee met de knechten Hurams / ende qua-
men in drij jaren eenmael/ende brachten gout/
silver/ebbenheen/ende pauwen.
Alsoo werdt de coninck Salomo grooter 22
dan alle Coninghen op aerden/met rijckdom
ende wijsheyt.
Ende alle Coninghen op aerden begheer- 23
den het aenghesichte Salomonis / op dat sy
zijn wijsheyt hoorden / die hem Godt in zijn
herte ghegheven hadde.
Ende sy brachten hem een yeghelijck zijn 24
ghesenckten/ silvere ende gulde vaten/ kle-
deren/harnasch/kruyden/ peerden ende muy-
len iaerlijcx.
Ende Salomo hadde vier duysent m stal- Wagenen ende reysigepeer-den Salomonis.
ghenpeerden/ ende twaelf duysent ruyters/
ende men dedese inde waghensteden/ende by
den Coninck te Jerusalem.
Ende hy was een heere over alle Coninc- Deut. 17.16
gen/vanden water aen/tot aender Philisteen 1. Reg. 4.26
landt/ende tot aen de landtpalen Egypti. m 1000. stercken voor de wagenpeerden.
Ende de Coninck maeckte des silvers soo
veel te Jerusalem / als der steenen : ende der
cederen soo veel/als der moerbeschoomen in
de leechten.
Ende men bracht hem peerden wt Egy- 28
pten/ende wt alle landen.
n Wat nu meer van Salomo te seggen is/ n 1. reg. 11. 41
beyde zijn eerste ende zijn laetste/ siet/ dat is
geschzeuen inder Chronica des propheets Na-
thans/ ende inde propheciien Ahie van Silo/
ende inde gheschzichten Jeddi des Sienders/te-
gheu Jerobeam den soone Nebat.
Ende Salomo regeerde te Jerusalem ouer Salomo 40 iaer Coninck ouer Israel.
gantsch Israel veertich iaer.
Ende Salomo ontsliep met zijne vaderen/ 31
ende men begroef hem inder stadt Davids
zijns vaders : ende Rehabeam zijnen soone
werdt Coninck in zijn stede.

Het 10. Capittel.

1. Israel maeckt Rehabeam tot een Coninck/
3. en wil van hem zijn zwaer ioch ghelicht hebben.
6. Rehabeam volcht der ionghen raet/ 13. wil den volcke niets te wille zijn/ 16. en maeckt also Israel van Juda afvallich.

1 REhabeam a tooch na Sichem : want Rehabeam coninck.
gantsch Israel was te Sichem ghe- a 1. Reg. 12. 1
comen/ hem tot een Coninck te maken.
2 Ende doe dat Jerobeam hoorde / de sone b 1. reg. 11. 40.
Nebat/die in Egypten was/(daer hy voor
den coninck Salomo henen ghenloden was)
quam hy weder wt Egypten.
3 Ende sy sonden henen/ende lieten hem roe-
pen : ende Jerobeam quam met den gant-
schen Israel / ende sprakeu met Rehabeam/
ende seyden:
4 Uwe vader heeft onse iock te hardt ghe-
maeckt : so maeckt ghy nu den harden dienst
was vaders / ende het zware iock / dat hy ons
opghelcyt heeft/ lichter/ soo willen wy u on-
derdanich zijn.
5 Hy spzack tot hen: Na dy daghen so coint
weder tot my. Ende het volck guinck henen.
6 Ende de coninck Rehabeam raetuzaech de Der ouden raedt.
met de oudste / die voor zijnen vader Salo-
mo gestaen hadden/doe hy leefde/ende spzac:
Hoe radet ghylieden / dat ick desen volcke
antwoorde ghene?
7 Hy spzaken met hem/ende seyden: Ist dat
ghy desen volcke vziendelijck zijt / en wertse
goedelijck handelen/ende hen goede woorden
ghenen/ so sullen sy u onderdanich zijn altijt.
8 Doch hy verliet den raedt der oudste/dien
sy hem ghegheuen hadden/ende raedtsiaech-
de met de ionghe/ die met hem opghewassen
waren/ende voor hem stonden:
9 Ende sy spzac tot hen: Wat raet ghylieden/ dat
wy desen volcke antwoorden/ die met my ge-
spzoken hebben/ende seggen: Maeet dat iock
lichter/ dat uwe vader ons ghelept heeft?

Yi De

Der ionghe raet.

De ionghe nu/ die met hem opghewassen waren/spraken met hem/ende seyden: Soo sult ghy segghen tot den volcke/dat met u gesproken heeft/ende seyt: Uwe vader heeft onse oc te zwaer gemaeckt/ ic maeckt ghy onse oc lichter: ende spreeckt tot hen: Mijnen cleynsten vingher sal dicker zijn dan mijns vaders lenden: 10

Heeft nu mijnen vader al te zwaren iock op ulieden gheladen/ so wil ick uws iock noch meer maken: Mijne vader heeft ulieden met roeden ghecastijdt/ doch ick wil ulieden met schorpioenen castijden. 11

Als nu Jerobeam ende alle het volck tot Rehabeam quam/aen den derden daghe/als dan de Coninck gheseyt hadde: Comt weder tot my aen den derden daghe: 12

Antwoordde hen de Coninck hardelijck: ende de coninck Rehabeam verliet den raedt der oudtste/ 13

Ende sprack met hen na den raet der ionghe/ende seyde: Heeft mijne vader uwe iock te zwaer gemaeckt/ so wil ick noch meer maken: Mijne vader heeft u met roeden gheca-stijdt/ doch ic wil u met schorpioenen castijden. 14

Also en hoorde de Coninc den volcke niet: want het was alsoo van Godt ghewendt: op dat de Heere zijn woordt c beuestichde/ d dat hy gesproken hadde door Ahiam van Silo/ te Jerusalem/den sone Nebat. 15

x stadt gespicht maeckte/ Abia. a 1.Reg.1.29

Doe nu het gantsche Israel sach/ dat hen de Coninck niet en hoorde/ antwoordde het volck den Coninck/ ende sprack: Wat hebben wy dan voor een deel aen Dauid/ofte erve aen den sone Isai? een pegelijck van Israel make hem na zijner hutten: soo siet ghy nu tot uwen huyse Dauids. Ende het gantsche Israel ginck in zijne hutten/ 16

Dat Rehabeam slechts alleen over de kinderen Israels regeerde/die inde steden Juda woonden. 17

Hadoram wordt ghesteenicht.

Nu/ de coninck Rehabeam sandt henen Hadoram den tentmeester: doch de kinderen Israels steenichden hem ter doot: ende de coninck Rehabeam clam rasch op zijnen waghen/dat hy vluchtede na Jerusalem. 18

Afval Israels van Juda. 1.Reg. 12.16

Also viel Israel af vanden huyse Dauids/ tot op desen dach. 19

Dat xj. Capittel.

1. Rehabeam wordt gheweert teghen Israel te strijden. 5. Bouwet ende maeckt vele steden in Juda ende Ben Jamin vaste. 13. De priesters des Heeren ende Leuiten/ met veel godsalige liede/ moeten voor Jerobeam/ uit den gantschen Israel in Juda vlieden. 18. Rehabeam heeft vele wijuen/ 22. ende maeckt onder der selue kinderen/ Abiam den sone Maecha ten hoofde.

a 1.Re. 12.21

Ende a doe Rehabeam te Jerusalem quam/ vergaderde hy het huys Juda ende Ben Jamins/ hondert ende tachtentich duysent ionger manschap/ die strijdtbaer waren/ teghen Israel te strijden/ dat sy het Coninckrycke weder aen Rehabeam brachten. 1

Semaia de Prophect.

Doch des Heeren woordt quam tot Semaiam den man Gods/ende sprack: 2

Segt Rehabeam/ den sone Salomonis den coninck Juda/ ende den gantschen Israel/ dat onder Juda ende Ben Jamin is/ ende spreect: 3

Soo spreeckt de Heere: Ghy lieden en sult niet optrecken/ noch teghen uwe broederen strijden; een pegelijck ga weder huys/want dat is van my gheschiedt. Sy hoorden de woorden des Heeren/ende lieten af van den uittrecken teghen Jerobeam. 4

Rehabeam nu woonde te Jerusalem/ende de bouwede de steden vast in Juda/ 5

Namelijcken/ Bethlehem/ Etam/ Tekoa/ 6

Bethzur/Socho/Adullam/ 7

Gath/Maresa/Siph/ 8

Adoraim/ c Lachis/ Aseka/ c Jeru. 9

Zarega/ Aialon ende Hebron/ de welcke waren de alderbaste steden in Juda ende Ben Jamin. 10

Ende maeckte se vast/ ende settede daer Oversten in/ ende voorraedt van spyse/ olye ende wijn. 11

Ende in alle steden beschickte hy schilden ende spiessen/ ende maeckte se gantsch vast: ende Juda ende Ben Jamin waren onder hem. 12

Ock maeckten hen tot hem de Priesters ende Leuiten wt den gantschen Israel/ ende alle hare landtpalen. 13

Ende sy verlieten hare voorsteden ende haue/ ende quamen tot Juda te Jerusalem: want Jerobeam ende zijne sonen verstieten se/ dat sy den Heere gheene Priesterlycke ampten pleghen en mochten. Israel 14

d Hy stichtede hem daer entegen Priesters tot de hooghten/ ende tot de veldtduyuelen/ e ende calueren die hy maken liet. d Jero. e Jero. 15

Ende na hem quamen wt alle stammen Israels/die haer herte daer henen gaven/ dat sy na den Heere den Godt Israels zoechten/ te Jerusalem/ dat sy offerden den Heere den Godt harer Vaderen. 16

Ende sterckeden also het Coninckrycke Juda/ende beuestichden Rehabeam den sone Salomonis dry iaer lanc: want sy wandelden inde weghen Dauids ende Salommonis dry iaer lanck. 17

Eñ Rehabeam nam Mahelat/ de dochter Jerimoths/des soons Dauids/ten wijue: ende Abihail de dochter Eliabs des soons Isai: 18

Die baerde hem dese sonen/ Jehus/ Samaria/ende Sahain. 19

Na dier nam hy Maecha/de dochter Absalonis/die baerde hem Abia/ Athai/ Ziza/ ende Selomith. 20

Ende Rehabeam hadde Maecham/ Absalonis dochter/ lieuer dan alle zijne wijuen ende bywijuen: want hy hadde achtthien wijuen/ ende tsestich bywijuen: ende generecteuen/ ende tsestich sonen/ ende tsestich dochteren. 21

Ende Rehabeam settede Abiam/ den sone Maecha/ ten hoofde ende voorste onder zijne broederen: want hy dachte hem Coninck te maken. 22

Eñ hy g† nam toe/ende brack wt voor alle zijne sonen inden lande Juda ende Ben Jamins/in alle vaste steden: eñ hy gaf hen voetsels de volheyt/ende nam veel wijuen. g Abia

Dat xij. Capittel.

1. Sisak neemt/ door een ghenchte des Heeren/ de vaste steden Juda in. 5. Semaia predict Rehabeam eñ zijnen volcke des Heeren toorn: so daer beteringhe comt/ wordt des Heeren toorn noch voor een deel van Jerusalem ende Juda ge-wendt. 13. De tijdt des regiments Rehabeams/ zijn wesen ende steruen werde met cortz verhaelt. 16. Abias werdt Coninck in zijn stede.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De nu het coninckrijcke Rehabeams 1
beneflichtende betrachticht werdt/ ver-
liet hy de wet des Heeren/ ende het gant-
sche Israel met hem.
2 Ende/ inden vijfthien iare des coninc Re- 2
habeams/ toech Sisak de coninck in Egy-
pten op teghen Jerusalem: (want sy hadden
den Heere misdicht aen den Heere/)
Met duysent ende twee hondert waghe- 3
nen/ende met sesthien duysent ruyteren/ ende
een onbeleerden was gheen getal dat met hem
quam uyt Egypten/ Lybien/ Suchiim/ ende
Mooreslandt.
Ende hy wan b de vaste steden die in Ju- 4
da waren/ende quam tot Jerusalem toe.
Doe quam Semaia de prophect tot Reha- 5
beam/ ende tot de overste Juda/ die hen te Je-
rusalem vergadert hadden voor Sisak/ ende
seyde tot hen: Soo spreeckt de Heere: Ghyle-
den hebt my verlaten: daerom hebbe ick ulie-
den oock verlaten in Sisaks handt.
Doe verootmoedichden hen de overste in 6
Israel met den Coninck/ ende spraken: De
Heere is rechtveerdich.
Als nu de Heere sach dat sy hen veroot- 7
moedighden/ quam het woordt des Heeren
tot Semaiam/ ende spraeck: Sy hebben hen
verootmoedicht/ daerom en wil icse niet ver-
derven/ maer ick will hen een kleyne verlos-
singhe gheven/ dat mijn grimmicheyt niet en
druppe op Jerusalem.
Doch soo sullen sy hem onderdanich zijn: 8
dat sy onderwindé/ wat het sy/ my dienen/ en-
de den Coninckrijcken inden lande dienen.
c Also toech Sisak de coninck in Egypten 9
op na Jerusalem/ ende nam de schatten inden
huyse des Heeren/ ende de schatten inden huyse
des Conincx mede/ en nam alle dinck mede:
ende nam oock de guldeschilden mede/ d die
Salomo maken liet.
In welcker stede liet de coninc Rehabeam 10
metalen schilden maken/ ende bevalse den o-
versten der e trauanten/ die aen de deure des
huys des Conincx de wacht hielden.
Ende soo dickwils als de Coninck in des 11
Heeren huys ghinck/ quamen de trauanten/
ende droeghense/ ende bzachtense weder inder
trauanten camer.
Ende de wijle dat hy hem verootmoedich- 12
de/ keerde hem des Heeren toorne van hem/
dat het niet altemael verdorven en werdt/
want in Juda was noch wat goets.
Alsoo werdt Rehabeam de coninck g be- 13
vestecht in Jerusalem/ende regeerde: een ende
veertich iaer was Rehabeam oudt/ doe hy
Coninck werdt/ende regeerde seventhien iaer
te Jerusalem/ inder stadt h die de Heere ver-
coren hadde wt alle stammen Israels/ dat
hy synen Name daer henen stelde: zijn moe-
der hiet Naema/ een Ammonitinne.
Ende hy handelde quaetjels/ ende en schic- 14
ede zijn herte daer met na/ dat hy den Heere
soechte.
De geschiedenissen nu Rehabeams/ beyde 15
de eerste ende de laetste/ zijn gheschreven inde
geschiedenissen Semaia des Prophceten/ en-
de Iddo des Sienders/ ende aenghetreckent:
daertoe de kryghen Rehabeams ende Jero-
beams haer leeftoghe.
Ende Rehabeam ontsliep met zijne va- 16
deren/ ende werdt begraven inder stadt Da-
vids: ende zijnen sone Abias werdt Coninck
in zijn stede.

De Dat. xiij. Capittel.

1. Inden xviij ghe/ so tusschen Abiam ende Jero-
beam ontstaet/ 4. wert Israel bermaent/ banden
strijdt tegen den Heere haerer vaderen Godt/ af te
straen. 13. Jerobeam baert gelijckewel voort met
listige aenslagen aen Juda/ 15. die schept torren
Heere/ so wert ghene banden Heere geplaecht/ ende
Israel grouwsaemlichen ghenaghen.

1 Inden a achthienden iare des coninc Abias 1 iaer
Jerobeams/ werdt Abias Coninck in Coninck in
Juda. Juda.
2 Ende regeerde dry iaer te Jerusalem: zijn a 1. Reg. 15. 1
moeder hiet Michaia/ een dochter Uziels
van Gibea: en daer berliep hem eenen krijch
tusschen Abiam ende Jerobeam.
3 b Ende Abias ruystede hem totten strijde/ b 1. reg. 15. 7
met vier hondert duysent toughere man-
schap/ stercke lieden ten kryghe: Jerobeam
ruystede hem met hem te strijden/ met acht
hondert duysent toughere manschap/ stercke
lieden.
4 Ende Abias maeckte hem op/ boven opden
berch Temaraim/ die daer lept opden ghe-
berchte Ephraims/ ende spraeck: Hoort my Een reden
toe/ Jerobeam/ ende gantsch Israel: Abie.
5 Weet ghylieden niet/ dat de Heere de God
Israels heeft het Coninckrijcke te Israel Da-
uid ghegheven eeuwichlijck/ hem ende zijne
sonen/ [niet] een souverbandt?
6 Eenwel Jerobeam de sone Nebats/ de c 1. reg. 11. 26
knecht Salomonis Dauids sone/ verp hem
op/ ende werdt zijnen heere afvallich.
7 Ende loose lieden/ ende kinderen Belials
hebben hen tot hem ghegheven/ ende hebben
hen ghesterckt tegben Rehabeam den sone
Salomonis: want Rehabeam was ionck/
ende bloode van herten/ dat hy hem voor hen
niet en weerde.
8 Nu denckt ghy ulieden tesetten tegben het
ricke des Heeren/ onder den sonen Dauids/
dewijle dat ulwer eenen grooten hoop is/ d ende d 1. reg. 12. 28
hebt guldene calveren/ die d Jerobeam tot
goden ghemaeckt heeft.
9 e Hebt ghylieden niet de Priesters des Hee- e 1. reg. 12. 31.
ren/ de kinderen Aarons/ ende de Leviten ver- 2. par. 11. 15
ghestooten/ ende hebt d eyghen Priesters ge-
maeckt/ ghelijck als de volcken inde landen?
Wie daer coint zijn hant te vullen met eenen
ionghen osse ende seven rammen/ die werdt
Priester der ghene/ die ghen goden zijn.
10 Doch ons aengaende/ is de Heere onse
Godt/ den wy niet en verlaten: ende de Prie-
sters die den Heere dienen/ de kinderen Aa-
rons/ ende de Leviten in haren werche/
11 Die den Heere alle morgen ende alle avont
brandtoffer aensteken: dat roet het goede reuc-
werck/ ende de bereydde broden opden ren-
nen disch: ende den gulden candelaer met zijne
lampen/ dat sy alle avondt aenghesteken
worden: want wy behouden de wacht des
Heeren onses Gods/ ende ghylieden hebt
hem verlaten.
12 Siet/ met ons is inder spitzen Godt/ ende
zijne Priesters/ ende de f trompetten/ te trom- f Num. 10. 2
petten/ daemen tegben ulieden trompette: ghy
kinderen Israels/ en strijdt niet tegben den
Heere uwer Vaderen Godt: want het en sal
ulieden niet wel ghelucken.
13 Doch Jerobeam maeckte een achterlaghe Jerobeams
rondtomhen/ dat hy van achter tot aenhen aenlaghen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

quame/ ende de achterlaghe achter hen.
Doe hem nv Juda omkeerde/liet/doe was 14
voor ende achter hem strijdt. Doe schreyden sy tot den Heere/ende de Priesters trompetteden met de trompetten/
Ende een yeghelijck in Juda maeckte een 15
gelupdt: eñ doe een yegelijc in Juda een gelupdt maeckte/ plaechde Godt Jerobeam eñ het gantsche Israel/voor Abia ende Juda.
Ende de kinderen Israels vloden voor 16
Juda/ende Godt gaffe in hare handen:
Israel wort verslaghen. Dat Abia met zijnen volcke eenen groo- 17
ten slach aen hen dede/ende vielen van Israel verslaghen vijf hondert duysent iongher mansschap.
Alsso werden de kinderen Israels beroo- 18
moedicht te dier tijdt: daerenteghen de kinderen Juda werden getroost/want sy verlieten hen op den Heere harer Vaderen Godt.
Ende Abia iaechde Jerobeam na/ende 19
wan hem steden af/ Beth El met hare dochteren/ Jesana met hare dochteren/eñ Ephzon met hare dochteren:
Jerobeam sterft. Alsso dat Jerobeam niet weder tot krach- 20
ten en quam/ dewijle dat Abia leefde: ende de Heere plaechde hem dat hy sterf.
Doe nv Abia gesterckt was/nam hy veer- 21
thien wijue/ende genereerde twee ende twintich sonen/ende sesthien dochteren.
Wat nv meer van Abia te seggen is/ende 22
zijne wegen ende zijn doen/ dat is geschreven inder historien des Prophéten g † Jddo.

g 2.Par.13.22. Eñ Abia/ etc.

Cap. xiij. Dat xiij. Capittel.

Cap. xiij. Eñ Assa/etc. 1. Assa wert Coninck in Abias stede. 3. Steret/ met uytroepen aller afgoderije/ zijn lande/ 9. ende heeft een wonderbaerlijcke overwinninghe tegen de Moozen.

Abia sterft. 1.reg.15.8 Assa coninck Juda. 1.reg.15.8 Ende Abia ontsliep met zijne vaderen/ 1 ende sy begroeven hem inder stadt Davids: ende Assa zijnen sone werdt coninck in zijn stede. Te dien tijden was het landt stille thien iaer.
Ende Assa dede wat recht was/ ende den 2 Heere zijnen Godt wel behaecht.
a 2.Par.17.3 ende 21.1 ende 33.15 b of/ stadtreerkenen/ pilaer/ a Ende brack af de vremde altaren/ende 3 de hoochten/ ende brack de b calonnen/ende hieuw de haghen af.
Ende liet Juda segghen/ dat sy den Heere 4 den Godt harer Vaderen sochten/ende deden na de Wet ende Sheboden.
Ende hy nam weeh wt alle steden Juda 5 de hoochten ende afgoden: want het Coninckrijcke was stille voor hem.
c 2.Par.8.2 ende 11.5 c Ende hy bouwede vaste steden in Ju- 6 da/dewijle dat het landt stille/ ende gheenen strijdt teghen hem en was/inden selven iare: want de Heere gaf hem ruste.
Ende hy sprack tot Juda: Laet ons dese 7 steden bouwen / ende muren daer om trecken/ ende torens/ poorten/ ende grendelen/ dewijle dat het landt noch voor ons is: want wy hebben den Heere onsen Godt gheseght/ ende hy heeft ons ruste gheghenen rondom. Alsoo bouweden sy/ende het ginck gheluckelijck vander handt.
Ende Assa hadde een heyrkracht/die daer 8 spiessen ende schilden droeghen/ ende met de boghen schieten conden/ twee hondert ende tachtentich duysent: ende dese waren altemael stercke helden.
De Moore krijgen tegen Juda. Doch nv de Moor touch wt tegen hen/ 9 met eener heyrkracht / duysentmael duysent/ daer toe drie hondert wagenen/ende quamen tot Mareса toe.
Ende Assa tooch wt teghen hem: ende sy 10 rusteden hen ten strijde in het dal Zephata/ by Mareса.
Ende Assa riep aen den Heere zijnen God/ 11 ende sprack: Heere / hy en is het gheen onderscheydt/te helpen voor veel/ofte daer geen kracht en is: Helpt ons/ Heere onse Godt: want wy verlaten ons op v/ ende in uwen Name zijn wy ghecomen tegen desen hoop: Heere onse Godt / voor v en vermach ghen menschе wat.
Ende de Heere plaechde de Moorlieden 12 voor Assa ende voor Juda/dat sy vloden.
Ende Assa / met zamen den volcke dat by 13 hem was/ iaechden hen na tot Gerar toe: eñ alle de Moorlieden vielen / dat haer niet een leuendich en bleef/ maer sy werden ghesla gen voor den Heere/ ende voor zijnen heyrlegher: ende sy brachtē gantsch veel roofs daer van.
Ende hy sloech alle steden rontom Gerar: 14 want de vreese des Heeren quam over hen: ende sy beroofden alle stedē/want daer was veel roofs in.
Ock sloeghen sy de hutten des vees/ ende 15 brachten schapen de volheyt/ende kemelen/ ende quamen weder te Jerusalem.

Cap. xv. Dat xv. Capittel.

1. Assa door prophetering he Azarie versterckt/ 8. neemt alle grouwelen wt Juda / Ben Jamin/ ende alle ghewonnen steden / verch. 10. Laet een verbondt voor den Heere maken/dies hem gantsch Juda verblijdt/ 16. ende sett zijn grootmoeder van haer ampt.

Ende op Mariam dē sone Obed/quam Azarias 1 den ghees Gods/
Die ginck wt/Assa tegen/ende sprack 2 tot hem: Hoort my toe / Assa/ ende gantsch Juda ende Ben Jamin: a De Heere is met u lieden / dewijle dat ghylieden met hem zijt: b en wanneer ghylieden hem soecket/so sal hy hem van u lieden laet binden: c suit ghy hem daerentegē verlaten/so sal hy v oock verlaten.
d Daer sullen nv veel dagen zijn in Israel/ 3 dat daer gheen recht Godt/ geen Priester die daer leert/ende gheen Wet zijn en sal.
e Ende wanneer sy hen bekeeren in haren 4 noodt tot den Heere den Godt Israels/ ende hem soecken sullen/so sal hy hem laet binden.
Te dier tijdt en sal het niet wel gaen/dien/ 5 die wt ende in gaet: want daer sullen groote ruunoerē zijn onder alle die op aerden woonen:
Want een volck sal het ander verslaen/ en 6 de een stadt de andere: want Godt salse verschricken met alderley angst.
Ghylieden daerentegen hebt eenen goeden 7 moet /ende en trect uwe handen niet af: want uwe werck heeft zijnen loon.
Doe nv Assa dese woorden/ ende dese pro- 8 phecije Obed des Prophéten hoorde/ kreegh hy eenen goeden moet: ende nam weeh de grouwelen wt den gantschen lande Juda ende Ben Jamin/ende wt de steden/ die hy gewonnen hadde op het gebercht Ephzaim/ ende vernieuwde den altaer des Heeren/ die voor den g † voorhuyse des Heeren stont.
Ende vergaderde het gantsche Juda ende 9 Ben Jamin / ende de vremdelinghen by hen wt Ephzaim/ Manasse/ende Simeon: want van Israel vielender vele tot hem/als sy sagē

g 2.Par.15.1 Hoc.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

dat de Heere zijne Godt met hem was.
Ende sy vergaderden hen te Jerusalem/ 10
des derden maendts inden vijfthienden iare
des conincrijcx Assa:
Ende offerde desselven daechs den Heere/ 11
vanden roof dien sy ghevaecht hadden/ seuen
hondert ossen/ ende seuen duysent schapen.
Ende sy traden in het verbondt/ dat sy 12
den Heere haer vaderen Godt sochten van
gantscher herten/ ende van gantscher zielen:
Ende wie den Heere den Godt Israels 13
niet en sal soecken/ die soude sterven/ beyde
cleyn ende groot/ beyde man ende vrouwe.
Ende sy zwoeren den Heere met luyder 14
stemmen/ met deinen/ met trompetten ende
basunen.
Ende het gantsche Juda was vrolijc over 15
den eedt: want sy hadden ghezworen van
gantscher herten/ ende sy sochten hem van
gantscher wille: ende hy liet hem van hen
vinden/ ende de Heere gaf hen ruste rontom.
Ook stelde Assa de coninck Maechham 16
zijn moeder af vanden ampte/ dat sy gestich-
tet hadde inde haghen Priapezeth: ende Assa
roepde haren Idolezerij wt/ ende verbrijtet
hem/ en verbrandde hem inder beke Cidron.
Eenwel de hoochte en werden niet wech 17
ghenomen wt Israel: doch was het herte As-
sa rechtsinnich zijn leefdaghe.
Ende hy brachte in wat zijn vader gehey- 18
ligt/ ende wat hy gheheylicht hadde/ in het
huys Gods/ silver/ gout/ ende baten.
Ende daer en was gheenen krijch/ tot in 19
het vijf ende dertichste iare des conincrijcx
Assa.

1. Assa soecht hulpe aenden coninck te Syrien/ tegen Baesa den coninck Israels: 7. ende so hem daer de Siender Hanani ouer straft/ 10. laet hy hem met coope vangen/ 12. ende soecht in zijner crankheyt de medeghenen boven den Heere.

In den ses ende dertichsten iare des co- 1
inckrijcx Assa/ a toech op Baesa/ de
coninck Israels/ teghen Juda/ ende
bouwede Rama/ dat hy Assa den coninck
Juda belettede in ende wt te trecken.
Ende Assa nam wt den schat inden huyse 2
des Heeren/ ende inden huyse des Conincx/
silver ende goudt/ ende sandt tot Benhadad
den coninck te Syrie/ die te Damasco woon-
de/ ende liet hem segghen:
b Daer is een verbondt tusschen my ende 3
b/ tusschen mijnen vader ende uwen vader:
daerom hebbe ick b silver ende gout gheson-
den/ dat ghy het verbondt met Baesa den
coninck Israels baren laet/ dat hy van my
aftrecke.
Benhadab hoorde den coninck Assa/ ende 4
sande zijne heyrvoysten teghen de steden Is-
raels: die sloeghen Ion/ Dan/ ende Abel-
Maim/ ende alle coornsteden Naphthali.
Doe Baesa dat hoorde/ liet hy af Rama te 5
bouwen/ ende hielt op van zijnen wercke.
Ende de coninck Assa nam tot hem het 6
gantsche Juda/ ende sy droeghen de steenen
ende het hout van Rama wech/ daer Baesa
mede bouwede/ ende hy bouwde daer Geba
ende Mizpa mede.
Te dien tijdt quam Hanani de Siender tot 7
Assa den coninck Juda/ ende sprack tot hem:
Dat ghy v op den coninck te Syrien verlaet/
ende en hebt v niet opden Heere uwen
Godt verlaten: daerom is de macht des co-
nincx te Syrien uwer handt ontcomen.
c Waren niet der Mooznieden ende der 8 c 2. Par. 14. 9
Libiers/ eenen grooten hoop/ met gantsch
veel waghenen ende ruyteren? noch gaf se de
Heere in uwe hant/ doe ghy v op hem verliet:
d Want des Heeren oogen sien alle lan- 9 d 2. Mac. 9. 5
den/ dat hy stercke de ghene die van gant- ende 12. 22
scher herten aen hem zijn: ghy hebt sottelije- Pſal. 3. 13
lijen ghedaen/ daerom sult ghy oock van nu Job 28. 25
aen krijch hebben. e Joan. 7. 38
Doch Assa wert toornich op den Siender/ 10 f Merckt: De
ende leydde hem inde gevanckenisse: want hy Propheet
muniureerde met hem over dese sake: ende wort gevan-
Assa onderdruckte sommighe des volcx te ghen/ eñ het
dier tijdt. volck ver-
De geschiedenissen Assa/ beyde de eerste eñ 11 druckt.
de laetste/ siet/ die zijn geschreven int Boeck
bande conynghen Israels ende Juda.
Ende Assa wert kranck aen zijne voeten/in 12
den negen ende dertichsten iare zijns Coninc-
rijcx/ ende zijn crankheyt nam seer toe: f doch f Spr. 38. 9
en sochte hy in zijner crankheyt den Heere
niet/ maer de medeghenne esters.
Also ontsliep Assa met zijne vaderen/ ende 13
sterf inden een ende veertichsten iare zijns
Conincrijcx:
Ende men begroef hem in zijnen graue/ 14
dat hy hem hadde laten grauen inder stadt
Davids: g ende sy leyden hem op zijnen le- g Jerem. 34. 5
ger/ dannen gemilt hadde met goeden reuck-
wercke/ ende allerley speceryje/ na der apote-
kers const ghemaeckt/ ende maecten een
gantsch groot bernen over hem.

De Vat xvij. Capittel.

1. Josaphat/ so hy de Heere soect/ 5. verkrijcht grooten rijckdom ende eere. 7. Vaet des Heeren Wet leeren in alle steden Juda. 12. Wort geureest van alle Conynghen rondtom/ 13. ende heeft met veel voorraets een stercke wachte aen hooftlieden.

Josaphat coninck Juda.
Ende zijnen sone a Josaphat werdt 1 a 1. Reg. 15. 24
coninck in zijn stede/ ende werdt mach-
tich teghen Israel.
Ende hy leyde krijchsvolck in alle vaste 2
steden Juda/ ende stelde amptlieden inden
lande Juda/ ende inde steden Ephraims/ die
zijnen vader Assa ghewonnen hadde.
Ende de Heere was met Josaphat: 3
want hy wandelde in de voorgaende we-
ghen zijns vaders Davids/ ende en socht
Baalim niet/
Maer den Godt zijns vaders: ende wan- 4
delde in zijne Gheboden/ ende niet na de were-
ken Israels:
Daerom beneestichde hem de Heere het co- 5
nincrijck: ende gantsch Juda gaf Josaphat
gheschencken/ ende hy hadde rijckdom ende
eere de volheyt.
Ende doe zijn herte moedich werdt in de 6
weghen des Heeren/ nam hy vooztaen wech
de hoochten ende haghen wt Juda.
Juden derde iare zijns Conincrijcx sandt 7 Een conin-
hy zijne voysten/ Benhail/ Obad Ja/ Za- clijcke daedt
char Ja/ Nethaneel ende Michaia henen/ dat ter salicheyt
sy leeren souden inde steden Juda: des lants.
Ende met hen de Leuiten/ Hemia Ja/ Ne- 8
than Ja/ Zebadia/ Asahel/ Semiramoth/
Jonathan/ Adonai/ Tobia/ ende Tobadó-
nai: ende met hen de Priesters Elisama en-
de Joram.
Ende sy leerden in Juda/ ende hadden 9
het Wetboeck des Heeren met hen/ ende to-

P ij ghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

ghen rondtom in alle steden Juda/ende leerden het volck.

Ende de vreese des Heeren quam over alle 10
Coninckrycken in den lande die rondtom Juda laghen/dat sy niet en krijghden teghen Josaphat.

Ende de Philistren brachten Josaphat 11
gheschencken/een last silvers: ende de Arabiers brachten hem seuen duysent ende seuen hondert rammen/ende seuen duysent ende seuen hondert bocken.

Alsonam Josaphat toe/ende wert altoos 12
grooter: ende hy bouwede in Juda burchten ende coornsteden:

b Niet alleen des cozens/ maer ock des krychtuychs/ als wapenen/ ende alle rustinghe.

Ende hadde veel b voorraets inde steden: Juda/ende strijdtbare mannen/ende gewelighe lieden te Jerusalem.

Ende dit was de ordeninghe in harer va- 14
deren huys/die in Juda meer duysent overste waren: Adna een overste/ende met hem waren dry hondert duysent gheweldighe lieden.

Hoofdlieden Josaphats.

Naest hem was Johanan de overste/en- 15
de met hem waren twee hondert ende tachtentich duysent:

Naest hem was Amasia/de sone Sichri/ 16
de vrywillige des Heeren/en met hem waren twee hondert duysent gheweldighe lieden.

Van de kinderen Ben Jamins was Elia- 17
da/een geweldich man/ende met hem waren twee hondert duysent/die met boghen ende schilden gherustet waren.

Naest hem was Josabad/ende met hem 18
waren hondert ende tachtentich duysent/gherust ten heyre.

Dese wachteden alle op den Coninck/be- 19
halven die/die de Coninck zorch ghelept hadde in de vaste steden in het gantsche Juda.

☞ Dat xviij. Capittel.

1. Ahab ende Josaphat willen met malcanderen inden strijdt. 4. Alle valsche propheten spreken daer gheluck toe/ 13. de eenighe Micha ongheluck/ 23. ende wordt daerom van Zedekiam gheslaghen/ 25. ende banden Coninck inden ghevanckenisse ghesett. 28. Den strijdt beghindt. 31. Josaphat werdt van den Heere gholpen. 33. Ahab wordt doorschoten.

Ende Josaphat hadde grooten rijck- 1
dom ende eere/ende maecte vrientschap met Ahab.

Ahab.
a 1. Reg. 22. 2

a Ende na twee iaren tooch hy af tot Ahab 2
na Samariam: ende Ahab liet voor hem/ende voor het volck dat by hem was/veel schapen ende ossen slachten: ende hy overredede hem/dat hy op na Ramoth in Gilead toghe.

Ende Ahab de coninck Israels spraeck tot 3
Josaphat den coninck Juda: Treet met my na Ramoth in Gilead. Hy spraeck tot hem: b Ick ben als ghy/ende myn volck als b volck: wy willen met b inden strijdt.

b 2. Reg. 3. 7

Hy Josaphat spraeck tot den coninck Is- 4
raels: Vreye/vraecht heden des Heeren woort.

Ende de coninck Israels vergaderde der 5
Propheten vier hondert mannen/ende spraeck tot hen: Sullen wy na Ramoth in Gilead trecken inden strijdt/of sal ick het laten aenstaen? Sy spraken: Treckt op/Godt salse in des Coninex handt gheven.

Ende Josaphat spraeck: Is hier niet er- 6
gens noch een Propheet des Heeren/dat wy van hem vraechden?

De coninck Israels spraeck tot Josaphat: 7
c Daer is noch een man/dannen den Heere
van hem vraghe: doch ick ben hem d gram/
want hy en propheteert niet goets over my/
maer altydt quaet: namelijcken/Micha/de
sone Jemla. Josaphat spraeck: De Coninck
en spreke alsa niet.

Ende de Coninck riep zijner cammerlinghen 8
een/ende spraeck: Brengt haestelijc herwaerts
Micha den sone Jemla.

Ende de coninck Israels/ende Josaphat 9
de coninck Juda/saten een peghelijck op sy-
nen stoel/met kleederen aengheroghen: ende
saten op opde plepne voor de deure ende poort
te tot Samaria/ende alle Propheten prophe-
teerden voor hen.

Ende Zidekias/de sone Chaena/maeckte 10
hem yseren hoornen/ende spraeck: Soo spreeckt
de Heere: Hier sult ghy de Syriers mede stoo-
ten/tot dat ghyse te niete maeckt.

Ende alle Propheten propheteerden oock 11
alsa. ende spraken: Treckt op/het salt gelu-
cken/de Heere salse gheven in des Coninex hant.

Ende de bode/die heen gegaen was Mi- 12
cham te roepen/spraeck met hem/ende seyde:
Siet/der Propheten reden en zijn eendrach-
tich goet voor den Coninck: Laet uwe
woordt oock zijn/als dier een/ende spreeckt
wat goets.

Micha daerenteghen spraeck: Soo waer- 13
achtich als de Heere leeft/wat mijnen God
segghen sal/dat will ick spreken.

Eñ doe hy tot den Coninck quam/spraeck 14
de Coninck tot hem: Micha/sullen wy na
Ramoth in Gilead inden strijdt trecken/of
sal ick het laten aenstaen? Hy spraeck: Jae/
treckt op/het sal u lieden ghelucken: het sal
in uwe handen ghegheven worden.

Doch de Coninck spraeck tot hem: Ick be- 15
zweere b noch eenmael/dat ghy my niet
anders en segghet dan de waerheyt/inden Na-
me des Heeren.

Doe spraeck hy: Ick sach het gantsche Is- 16
rael verstropt op de berghen/gheliick als de
schapen die gheenen herder en hebben: ende
de Heere spraeck: Hebben dese gheenen hee-
re? een peghelijck keere wederom na zijns
niet weden.

Doe spraeck de coninck Israels tot Jo- 17
saphat: Seyde ick d niet: Hy en propheteert over
my niet goets/maer enckel quaet?

Hy spraeck daenoch: Voor des Heeren 18
woordt: f Ick sach den Heere sitten op zijnen
stoel/ende alle het hemelsche heyr stont tot zijn
ner rechter ende tot zijner slincker handt:

Ende de Heere spraeck: Wie will Ahab den 19
coninck Israels g overreden/dat hy opteve/
ke/ende valle te Ramoth in Gilead? Ende
doe de eene sus/de ander so seyde/

Quam daer een gheest voort/ende ende 20
voor den Heere/ende spraeck: Ick will hem
overreden. De Heere daerneghen spraeck tot
hem: Waer mede?

Hy spraeck: Ick will wtvaren/ende een 21
valschen gheest zijn in alle zijner Propheten
mondt. Ende hy spraeck: Ghy sult hem over-
reden/ende sult het vrichten: vaert henen/
ende doet also.

h Nu siet/de Heere heeft eenen valschen 22
gheest ghegheven in dese uwer Propheten ha-
mondt/ende de Heere heeft quaet teghen u
ghesproken.

Des

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Doe trader Zedekias / de sone Chaana / 23
daerom ende i sloech Micheam op de kinne-
backen / ende spraeck: Hoor / welcken weech is
de gheest des Heeren van mij gegaen / dat hy
tot dij spreken soude?
Micheas spraeck: Siet / ghy sult het sien / wan- 24
neer ghy in k de binnenste camer comet / dat
ghy u verstecket.
Ende de coninck Israels spraeck: Neemt 25
Micheam / en laet hem bliuen by Amon den
stadwoechte / ende by Joam den sone Melech /
Ende segt: Soo spreeckt de Coninck: Legt 26
desen inde gevancknisse / ende spijst hem niet
broodt ende water der droefenissen / tot dat
ick met vreden weder come.
Micheas spraeck: Comt ghy met vreden weder / 27
so en heeft de Heere door mij niet gesproken.
Ende hy spraeck: Hoort toe / ghy volcken alle.
Also toech de coninck Israels op / ende Jo- 28
saphat de coninck Juda / nae Ramoth in
Gilead.
Ende de coninck Israels spraeck tot Josa- 29
phat: Ick wil mij verkleeden / ende inden
strijdt comen: ghy daercontegen hebbe uwe
kleederen aen. Ende de coninck Israels ver-
kleedde hem / ende quam inden strijdt.
Ende de coninck te Syrien hadde zijne ouer- 30
ste voeteren gheboden: Ghylieden en sult
niet strijden / noch teghen cleyn noch te-
gen groot / maer teghen den coninck Is-
raels alleen.
Doe nu de oueste ruyteres Josaphat sa- 31
gen / dachten sy: Het is de coninck Israels / en-
de togen contom teghen hem te strijden: doch
Josaphat schreyde / ende de Heere halp hem /
ende Godt wenddese van hem.
Want doe de oueste ruyteres saghen dat 32
hy de coninck Israels niet en was / keerden
sy hem van hem af.
Doch d een spandde een man zijnen boo- 33
ghe a † ongheualetijck / ende schoot den co-
ninck Israels tusschen het pantser ende hang-
sel: Doe spraeck hy tot zijnen voerman: Keert
uwe hant / ende voert mij wt den heyre / want
ick ben ghewondt.
Ende den strijdt o † nam toe dies daechs: 34
ende de coninck Israels stont op zijnen wa-
gen tegen de Syriers tot aenden auondt / en-
de sterf doe de Sonne onder ginck.

¶ Dat xix. Capittel.

1. Josaphat banden propheet Jehughestraft / 4. bringt het volck wedder tot den Heere. 5. stelt Richters in alle vaste steden Juda / 8. ende Leuitē ende Priesters te Jerusalem / met ernstighen bouelen ende vermane / dat sy een recht gherichte houden.

Ende Josaphat / de coninck Juda / 1
quam weder thuys met vreden te Je-
rusalem.
Ende Jehu / de sone Hanani de Siender / 2
ginck wt hem teghen / ende spraeck tot den co-
ninck Josaphat: Zult ghy soo den godtloo-
sen helpen / ende lief hebben die den Heere
haten? en om dies wille is ouer u den tooren
des Heeren.
Nochtlick schiet doch is wat goets aen u ge- 3
vonden / dat ghy de haghen hebt wtgeroeyt
uyt den lande / ende hebt uwe herte gherichter
Godt te soecken.
Also bleef Josaphat te Jerusalem: ende 4
hy toech a weerom wt onder het volck / van
Berseba aen tot op het ghebercyte Ephraim /
ende wachtese wedde tot den Heere harer Va-
deren Godt.
Ende hy stelde Richters inden lande / in 5
alle vaste steden Juda / in eenen yeghelijcken
stadt sonninghe.
Ende spraeck tot de Richters: Siet toe wat 6
ghy doet: want ghy houdt het gherichte / niet
den menschen / maer den Heere / ende hy is
met ulieden int gherichte.
Daeroin laet de vreese des Heeren by u lie- 7
den zijn / ende hoedt u / ende doet het: want by
den Heere onsen Godt en is gheen ouerecht /
noch aensien der personen / noch aenne-
minghe des gheschencks.
Ook stelde Josaphat te Jerusalem / van 8
den Leuiten ende Priesteren / ende van den
oueste Vaderen in Israel ouer het gherichte
des Heeren / ende ouer de saken / ende hiersc te
Jerusalem woonen /
Ende gheboodt hen / ende spraeck: Doet al- 9
so e u inder vreese des Heeren / trouwelijck ende
met rechter herten.
In alle saken die tot ulieden comen van 10
uwe broederen / die in hare steden woonen /
tusschen bloedt ende bloedt / tusschen wetten
ende gheboden / tusschen zeden ende rechten /
sult ghyse onderrichten / dat sy hen niet en be-
schuldighen aenden Heere / ende eenen tooine
ouer uwe broederen en come: doet hem alsa /
so en sult ghy ulieden niet beschuldighen.
Siet / Amar Ja de Priester is de oueste 11
ouer ulieden / in alle saken des Heeren: soo is
Sabad Ja / de sone Ismaels / Vorst in den
huyse Juda / in alle saken des Conincx: soo
hebt ghyliedeu ook amptlieden de Leuiten
voor ulieden: Hebt eenen goeden moet / ende
doet het / ende de Heere sal met den goeden
zijn.

¶ Dat xx. Capittel.

1. Josaphat gheest hem in krychs nooden tot bidden ende bidden / 14. wordt van den Heere / (18. diese hy zijn volck met danckseggh inghe) tot waerachtighen gheloouc onderrichtet) ghetroost / 22. ende behaelt een ouerbloedighe victorie aen dien / die sonder alle swaerdslach vallen / 27. keert daer nae met vreughden ende vreede na huys / 31. wordt zijne wandelis voor een deel ghepresen / 35. ende zijner vereeninghe met den godtloosen Achasiam ghestraft.

Na desen quamen de kinderen Moabs / 1
de kinderen Ammons / ende met hen
handen a Ammanim / om teghen Josa-
phat te crijghen.
Ende men quam / ende seyde het Josaphat 2
aen / ende spraeck: Daer coint een groote me-
nichte teghen u / van ghene zijde der zee / van
Syrien: en siet / sy zijn te Hazezon Thamar /
dat is Engeddi.
Josaphat dan vreesde hem / ende stelde zijn 3
aengelichte den Heere te soecken: ende liet
een vasten uytroepen in gantsch Juda.
Ende Juda quam te samen / den Heere te 4
soecken: ook quamen sele wt alle steden Ju-
da / den Heere te soecken.
b Ende Josaphat tradt onder de gemeente 5
Juda ende Jerusalem / inden huyse des Hee-
ren / voor den nieuwen hof /
Ende spraeck: Heere onser Vaderen Godt / 6
zijt ghy niet Godt inden hemel / ende heer-
scher in alle coninckrijcken der Heydenen?
c ende in uwer handt is kracht ende macht / e
ende daer en is niemandt die u wederstaen
mach.

Een verma-
ninge Josa-
phats aen de
Richters.

b Deu. 10.17
Job 34.19
Rom. 2.11
Act. 10.34
Galat. 2.6
1. Petr. 1.17
Sap. 6.8
Ps. 35.22

c Deut. 1.16

Een recht
gherichte hes
meelt Josa-
phat.

Krijch tegen
Josaphat.

a 2. Reg. 5.12
Ammanim dan
de bergh Seir /
daer de Edo-
miten waren /
als hier onder
staet vers. 10.

Josaphats
ghebedt.

b 2. par. 6.12

e Mat. 6.13
1. Par. 30.12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Hebt ghy/onse Godt/niet de inwoonders 7
deses landts verdreven voor uwen volcke
Israels / ende hebt het ghegheven den sade
Abrahams uws liefhebbers eewichlijck.
Dat sy daer in ghewoont/ende u een hey- 8
lichdom tot uwen Name daer in gebouwet
hebben/ende ghesept:
b 2.par.6.28. ende 7.13. b Wanneer een ongheluck/sweert/straffe/ 9
pestilentie/oft dieren tot onser ons comt / soo
sullen wy staen voor desen huyse voor u:
(want uwen Naem is in desen huyse/) ende
schreyen tot u in onser noodt / soo willet ghy
hoozen ende helpen.
Nv siet/de kinderen Ammon / Moab/en- 10
c Deut.2.1. ende 3.18. de die vanden ghebergte Seir / e teghen de
welcks ghy de kinderen Israels niet trecken
en lietet / doe sy wt Egypten lande toghen /
maer moesten van hen wycken/ende hen niet
verdelghen.
Ende siet/sy laten ons dies ontgelden/en- 11
de comen ons te stooten wt der erue/die ghy
ons hebt mghegheuen.
Onse Godt/wilt ghy se niet richten: want 12
in ons en is ghen kracht/ teghen desen gro-
ren hoop/ die teghen ons comt: wy en weten
niet wat wy doen sullen / maer onse ooghen
sien tot u.
Ende het gantsche Juda stont voor den 13
Heere / met haren kinderen / vrouwen ende
sonen.
De Pro- pheet Iehaziel troost het volck. Ende op Iehaziel den sone Zachar Ja/des 14
soons Bena Ja / des soons Jehiel des soons
Mathan Ja den Leuit / vanden kinderen
Assaph / quam de gheest des Heeren inder
ghemeynten/
Ende spraek: Merckt op gantsch Juda/ 15
ende ghy inwoonders te Jerusalem/ ende de
Coninck Josaphat: So spreeckt de Heere tot
u liede: f Ghy en sult u niet vreesen/noch ver- f Exo.14.13.
zaecht voor desen groote hoop:
want ghylieden en stryt niet/ maer Godt.
Morgen sult ghylieden tot hen afrecken: 16
ende siet/sy trecken aen Tiz op/ ende ghy sult
g † An. Schelf- zee/ of/ dieses/ iusse/ And. eyn- den der beken voor der woestijne. aen den comen by de g † Rietzee/ inder beke
voor der Woestijne Jeruel.
Want ghy en sult niet strijden in deser sa- 17
ke: Treder slechts henen/ende staet stille/en-
de siet den heyl des Heeren / die met ulieden
is: Juda ende Jerusalem en vreest u niet/
ende en verzaecht niet /morghen trecktwt
teghen hen / de Heere is met ulieden.
Doe boychde hem Josaphat met zijn an- 18
gheslicht ter aerden/ ende gantsch Juda/ende
de inwoonders te Jerusalem vielen voor den
Heere/ende baden den Heere aen.
Ende de Leuiten vanden kinderen der Ka- 19
hathiters / ende vanden kinderen der Korhi-
ters/maeckten hen op/te louen den Heere den
Godt Israels / met luyder stemmen inder
hoochte.
Ende sy maecten hen des morgens vroech 20
op ende togen wt na der woestijne Thekoa:
ende doe sy wtroghen/ stont Josaphat/ ende
spraek: Hoort roe Juda / ende ghy inwoon-
ders te Jerusalem: gelooft teen den Heere u-
wen Godt/ soo sult ghylieden seker zijn: ende
ghelooft zijne Propheten/ soo sult ghylieden
ghelucx hebben.
Iossanck voor den krychlieden Ende hy onderwees het volck / ende stel- 21
de sangers den Heere/ dat sy hem loofden in
heylige cieragie / ende voor de ghenuste sonde
trecken/ende spraken: h Danckt den Heere h 1.par.16.
want zijn barmhertichept duert eewichlijck.
Ende doe sy aenhieuen met danckenende 22
louen/ i liet de Heere de achterlage/ die tegen i Iudic.7.
Juda ghecomen was / ouer de kinders Am-
mons / Moabs/ ende die van het ghebergte
Seir/ comen/ende sloeghense.
Doe verhieuen hen de kinderen Ammons 23
ende Moabs/ teghen die vanden ghebergte
Seir / hen te verbannen ende te verdelghen: ende
ende doe sy alle die vanden ghebergte Seir
hadden te niete ghemaeckt / halp een den an-
deren/ dat sy hen oock verdroyen.
Doe nu Juda tot Mizpa quam aen der 24
woestijne/weenden sy hen teghen den hoop:
ende siet / doe lagen de doode lichamen op der
aerden/dat daer niet een ontcomen en was.
Ende Josaphat quam met zijnen volcke/ 25
haren roof wt te depleu: ende vonden onder
hen so veel goets/ende kleederen ende cos-
lijckes gherecstschaps / welcke sy hen namen/
datmen het oock niet draghen en conde: ende
deylden dry daghen lanck den roof wt/want
dies was vele.
k Aenden vierden dage nu / quamen sy te k 2.par.20.
samen inde dale des Lofs/want alaer loof-
den sy den Heere: daer van heet de stede: Het
dal des Lofs/tot op desen dach.
Also keerde een yeghelijck van Juda ende 27
Jerusalem wederom / ende Josaphat voer
aen de spitze / dat sy na Jerusalem togen met
vreuchden: want de Heere hadde hen een
vreuchde ghegheuen aen hare vyanden.
Ende toghen te Jerusalem in / met psalte- 28
ren/ harpen/ ende trompetten / ten huyse des
Heeren.
Ende de vreese Gods quam over alle Co- 29
ninckrycken inden lande/ doe sy hoorden dat
de Heere teghen de vyanden Israels ghe-
vochten hadde.
Also was het coninckrycke Josaphats stil- 30
le/ende Godt gaf hem ruste rondtom.
Ende Josaphat regeerde over Juda / ende 31
was vijf ende dertich iaer oudt doe hy Co-
ninck wert / ende regeerde vijf ende tsomich
iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Azuba/een
dochter Silhi.
Ende hy wandelde inden weghe zijns va- 32
ders Assa/ende en liet daer niet van af/dat hy
dede wat den Heere wel beviel:
Donder alleen de hoochten en werden niet 33
wech ghenomen: want het volck en hadde
zijn herte noch niet ghescickt tot den Godt
harer vaderen.
Wat nu meer van Josaphat te seggen is/ 34
beyde het eerste ende het laetste/siet/dat is ge-
schreuen inde geschiedenissen Johu des sones
Hanani/ die hy aengetreckent heeft int Boec
der Conninghen Israels.
Daer na vereenichde hem Josaphat de wt- 35
ninck Juda met Ahasia den coninc Israels:
welcke godloos was met zijnen doen.
Ende hy vereenichde hem met hem/ sche- 36
pen te maken/ dat sy opde zee voeren: ende sy
maeckten de schepen te Ezeon Gaber.
Doch Elieser/de sone Dodauas van Ma- 37
resa/ prophetereede tegen Josaphat/ ende sprack:
Daerom dat ghy u met Ahasia vereenicht
hebt/heeft de Heere uwe wercken ghescheurt.
ende de schepen werden ghebroken / ende
condenopde zee niet varen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De xxij. Capittel.

1. Jozam wort Coninck in Josaphats stede/ 4. verwoyt sijn broeders/ 5. sijn afgoderye/ 8. ende maecht de Edomiters ende die van Libna. 11. Juda afvallende. 12. wert van Elias met schriften gestraft. 16. ende van den Heere/ met quantieker verstoringe/ 18. ende met sijnen crancheyt tot den doot gheplaecht.

Jozam acht Coninck in Juda.

1 Ende Josaphat ontliep met sijnen vaderen/ende wert begrauē by sijne vaderen in de stadt Dauids: ende sijn sone Jozam wordt Coninck in sijn stede.

2 Ende hy hadde broeders/ Josaphats sonen/Asarja/ Jehiel/ Sacharja/Asarja/ Michael/ende Sephatja: dese waren alle sonen Josaphats des Conincx bi Juda kinderen.

3 Ende haer vader gaf hen vele gauen/van silver/gout/ende cleynodien/met vaste steden in Juda: doch het Coninckricke gaf hy Jozam: want hy was de eerstegheboren.

4 Doe nu Jozam opquam/over het Coninckrijcke sijns vaders/ende dese machtich wert/ doodde hy sijn broeders altemael/met den swoerde/ daertoe ock sommighe Overstien in Israel.

5 Twee ende dertich iaer was Jozam out doe hy Coninck wert/ende regeerde acht iaer te Jerusalem.

6 Ende wandelde inden wege der Coningen Israels/ghelijck als het huys Ahabs gedaen hadde: want Ahabs dochter was sijn wijf: ende dede dat den Heere qualijck beviel:

7 Doch de Heere en wolde het huys David niet verderuen/om des verbonts wille/ dat hy met David gemaeckt hadde/ende als hy ghesproken hadde/hem een licht te geuen/ende sijnen kinderen altoos.

8 Te sijner tijt vielen de Edomiters af van Juda/ende maeckten met hen eenen Coninck.

9 Want Jozam was overghetogen met sijnen Oversten/ende alle waghenen met hem/ ende hadde hem des nachts opgemaect/ende de Edomiters ronden hem/ende de Overstien der waghenen ghelaghen:

10 Daeromme vielen de Edomiters van Juda af/tot op desen dach. Ter selver tijt viel Libna ock van hem af: want hy verliet den Heere sijnen vaderen Godt.

11 Ock maeckte hy hoorheten op de berghen in Juda/ende maeckte/dat die te Jerusalem hoererije bedreuen/ende verleydde Juda.

12 Daer quamen nu schriften tot hem vanden Prophet Elias/die hyddden alsoo: So spreect de Heere/de God vus vaders Dauids: Daerom dat ghy niet gewandelt en hebt in de wegen vus vaders Josaphat/ noch in de wegen Asa des Conincx Juda:

13 Maer wandelt in de wegē der Coningen Israels/ende maect dat Juda ende die te Jerusalem hoererije bedrijuen/ nae der hoererije des huys Ahabs: ende hebt daertoe uwe broeders vus vaders huys verwocht/ die beter waren dan ghy:

14 Siet/ soo sal d de Heere met eener grooter plaghe slaen/ aen uwen volcke/aen uwe kinderen/ aen uwe wijuen/ ende aen alle uwer haue.

15 Doch ghy sult vele kranckheyt hebben/in d inghewant/tot dat d inghewant van grooter kranckheyt wtga/van daghe te daghe.

16 Also verwerde de Heere tegen Jozam/ den ghees der Philisteen ende Arabiers/die hart by de vMooren ligghen/

17 Ende togen op in Juda/ende verstooorden hen/ende voerden wech alle haue/ die voorhanden was inden huyse des Conincx: daertoe sijn sonen ende sijn wijuen/ dat hem niet een sone outer en bleef/ dan alleen Joas sijn iongste sone.

18 Ende na dien alle plaechde hem de Heere in sijn ingewant/ met sulck eener kranckheyt/ diemen niet heelen en conde.

19 Ende dat duerde van dage te dage: als den tijt van twee iaren om was/ginck sijn inghewandt van hem met sijner kranckheydt: ende hy sterf aen boose kranckheden: ende sijn volck maeckten geen beraen over hem/ gelijck als sijnen vaderen ghedaen hadden. Jozam de Coninc Israels. 2. Par. 16. 12.

20 Twee ende dertich iaer was hy out/ doe hy Coninck werdt/ ende regeerde acht iaer te Jerusalem: ende wandelde dat het niet fijn en was: ende sy begroeuen hem inder stadt Dauids/ doch niet onder der Coninghen grauen.

De xxij. Capittel.

1. Ahasia wordt van sijn moeder tot Godlooshevt ghewent/ 5. treckt met Jozam den sone Ahabs inden strijdt/ 8. ende wort met sijnen broederen inder straffe des huys Ahabs/ van Jehu omgebracht. 10. Wert tyranniscker Athalia wort Joas Ahasia sone ontstolen/ ende ses iaer lanck inden huysedes Heeren verstelen.

1 Ende die te Jerusalem maecten Ahasia sijnen iongsten sone tot een Coninc in zijn stede: a want de kruchtlieden die van den Arabiers met den heyre quamen/ hadden de eerste alle verwocht: daerom wordt Ahasia de sone Jozam des Conincx Juda/Coninck. Ahasia een iaer Coninc in Juda. 2. Reg. 8. 24. a 2. par. 21. 17

2 Twee ende dertich iaer was Ahasia ouds doe hy Coninck wert/ ende regeerde een iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Athalia/ de dochter Amri.

3 Ende hy wandelde ock in de weghen des huys Ahabs: wāt zijn moeder hielt hem daer toe/dat hy godloos was.

4 Daeromme dede hy dat den Heere qualijck beviel/ghelijck als het huys Ahabs: want sy waren zijn raetgevers na zijns vaders doot/ dat sy hem verdomen.

5 Ende wandelde nae haren raedt: ende hy tooch henen met Jozam den sone Ahabs den Coninck Israels/ inden strijt na Ramot in Gilead/ teghen Hasael den Coninck te Syrien: doch de Syriers sloeghen Jozam/

6 Dat hy wederom keerde/ om hem te laten heelen te Jesreel: want hy hadde wonden/die hem gheslagen waren te Rama/doe hy streedt met Hasael den Coninck te Syrien: en Ahasia de sone Jozam de Coninck Juda tooch af/ Jozam den sone Ahabs/ die daer kranck lach/te besoecken te Jesreel.

7 Want dat ongeval was Ahasia van Gode toegheworpen/dat hy tot Jozam quame/ende alsoo met Jozam wttoge tegen Jehu/den sone Nimsi/ b dien de Heere ghesalft hadde/ wt te roeyen het huys Ahabs. b 2. Reg. 9. 16.

8 Doe nu Jehu straffe oeffende aen den huyse Ahabs/ vant hy sommighe Overstien wt Juda/en de kinderen der broederen Ahasia/die Ahasia dienden/ende verwoechdese: Jehu.

9 Ende hy socht Ahasia/ ende kreech hem daer hy hem verstreken hadde tot Samaria:

 ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

ende hy wert tot Jehu ghebracht/ die doodde hem/ende men begroef hem: wāt sy spraken: Hy is Josaphats sone/ die nae den Heere soechde van gantscher herten: ende daer en was niemandt meer vanden huyse Athalia/ die daer Coninck werde.

Athalia. 2.Reg. 11.1

Doe nu Athalia Ahalia moeder sach dat haer sone doodt was/maeckte sy haer op/ende vermelde alle het Coninclycke zaet uiden huyse Juda.

Joas wordt versteken in den Tempel.

Doch Josabeath des Coninex suster/nam Joas den sone Ahalia/ende stal hem vanden kinderen des Coninex die gedoot werden/en bracht hem met zyner moeder in een slaepcamer: alsoo verberch hem Josabeath/de dochter des Coninex Joram/ Joiada des Priesters wyf/ (wāt sy was Ahalias suster) voor Athalia/dat hy niet ghedoot en werdt.

Ende hy wert met hen inde huyse Gods verstecken ses iaer lanck / dewijle dat Athalia Coninginne was inden lande.

Dat vijf. Capittel.

1. Joas wort door beschickinghe Joiada/ Coninc. 15. Athalia gedoot. 17. Het huys Baals met zijnen zynen Priesteren verstoort.

Joas wordt Coninck. 2.Reg.11.4.

Ende inden seuenden iare/nam Joiada heren moet / ende nam de ouersten ouer hondert: namelijcken / Asar Ja den sone Jerobeam/ Jsmahel den sone Johanan Asar Ja den sone Obed/ Jsmaese Ja den sone Adaia / ende Elisaphat den sone Sichri met hem/ten verbonde.

Die voghen rontom in Juda/ende vergaderden de Leuiten te hoope wt allen steden Juda / ende de Oversten Vaderen in Jsrael/dat sy quamen te Jerusalem.

Ende de gantsche ghemeynte maeckte een verbont inden huyse Gods/met den Coninc: ende hy sprack tot hen: Siet des Coninex sone sal Coninck zijn/ b als de Heere gesproken heeft ouer de kinderen Dauids.

a Joiada
b 1.Par.7.12

Doet suit ghylieden nu alsoo doen: Wwer het derdedeel/die des Sabbaths aengaen/sal zijn onder den Priesteren ende Leuiten / die de deurwachters zijn aen den dorpel.

Ende het derdedeel inden huyse des Coninex/ ende het derdedeel aen de fondamentpoorte: nu/alle het volck sal zijn inden hof aē den huyse des Heeren.

Ende dat niemant in het huys des Heeren en gae/dan alleen de Priesters en Leuiten/die daer dienen/die sullen daer in gaen / want sy zijn †Heylichdom: ende alle het volck houde de wacht des Heeren.

† Anders: gheheyligt:

Ende de Leuiten sullen hen rondtom den Coninck maken/een yegelijck met zijnen geweere in de hant: ende wie int huys gaet die zy des doots: ende sy sullen by den Coninck zijn wanneer hy wt ende in gaet.

c 2.Reg.11.9.

cEnde de Leuiten ende gantsch Juda deden als de Priester Joiada geboden hadde/ en een yegelijck nam zijne lieden/die des Sabbaths aenghinghen/ met dien/ die des Sabbaths afginghen: want Joiada de Priester en liet de twee hoopen daer uijten niet van malcanderen comen.

Ende Joiada de Priester / gaf den ouersten ouer honder/ spiessen ende schilden/ ende wapenen des Coninex Dauids / die inden huyse Gods waren.

Ende stelde alle het volck eenen yegelijcken/ met zijne wapenen inder hant/ vandē rechten hoeck des huys tot den slincken toe/ nae den altaer/ende na den huyse waert rontom den Coninck.

Ende sy brachten des Coninex sone voort/ ende setteden hem de kroone op/ende dlyet getuygenisse/ende maeckten hem tot eenen Coninck: ende Joiada met zynen sonen salfden hem/ ende spraken: Geluck ende heyl den Coninck.

d Dat Coninex sone voort brachten.

e Doe nu Athalia hoorde het geschrey des volcx dat toeliep / ende den Coninck loofde/ ghinck sy totten volcke inden huyse des Heeren/

Ende sy sach toe/ende siet / de Coninck stont op zijn stede inden inganck / ende de oversten / ende trompetten rondtom den Coninck / ende alle het volc des lants was vroylyck/ ende blies trompetten / ende de zangers met allerley snarenspel / gheschickt te loven: doe verscheurde sy hare clederen/ende sprac; Oproer / oproer.

Doch Joiada de Priester maecte hem wt met den oversten ouer hondert / die over het heyr waren / ende sprack tot hen: Leyt se vanden huyse ouer den hof wt/ende wie hace nabolcht / die sal men met den sweerde doden: want de Priester hadde bevolē/ men en soude dese niet dooden inden huyse des Heeren.

Ende sy legden de handen aen haer: ende doe sy quam tot den inganck der peerden poorte/ aen den huyse dss Coninex / doodden sy se aldaer.

f Ende Joiada maeckte een verbont tusschen hem ende allen volcke/ende den Coninc/ dat sy des Heeren volck zijn souden.

Doe ginck alle het volck int huys Baals/ ende braken hem af / ende zijn altaren ende beelden braken sy / ende verwoychden den Mathan/de Baals Priester voor de altaren.

Ende Joiada bestelde de ampten in den huyse des Heeren / onder den Priesteren den Leuiten/ g die Dauid geordineert hadde totten huyse des Heeren / brantoffer te doen den Heere: h als het geschreuen staet in de Wet Mose/met vreughden ende Lieden/van Dauid ghedichtet.

Ende stelde deurwachters in de poorten aen den huyse des Heeren / dat daer niet onreyns in en quame/van eenighe dinghen.

Ende hy nam de oversten ouer honderd/ ende de machtige ende heeren inden volcke/ ende alle het volck des lants / ende voerden den Coninck af van den huyse des Heeren/ ende brachten hem door de hooge poorte aen den huyse des Coninex / ende lieten den Coninck op den Coninckliycken stoel sitten.

Ende alle het volc des lants was vroylijck/ ende de stadt was stille: Nu Athalia wert met den sweerde verwoycht.

Dat vrijf. Capittel.

1. Joas reenen tijt lanck vroom/ 4. bouwet den Tempel/ ende wat totte Godsdienst behoort/ 15. laet hem nae den doodt Joiada verleyden/ 19. ende so hy daer ouer gestraft wort/ 21. steenicht des Heere Prophect/ zijns gerouwē tijdinge soue. 23. Godt straft Juda door de Syriers. 25. Joas wort dā zijn eygen knechte verwoycht.

I Joas was seuen iaer oudt doe hy Coninck wert / ende regeerde veertich iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Zibea van Berseba.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende Joas dede wat dē Heere wel beviel/ 2
so langhe als de Priester Ioiada leefde.
Ende Ioiada gaf hem twee wijuen/ ende 3
hy genereerde sonen ende dochteren.
Daer nae nam Joas voor/ het huys des 4
Heeren te vernieuwen.
Ende vergaderde de Priesters ende Leui- 5
ten/ende sprack tot hen: Treckt wt in alle ste-
den Iuda/ ende vergadert gelt wt den gant-
schen Israel/ het huys uwes Godts iaerlicx te
herren/ende haest u dit te doen: doch de Le-
uiten en haestede hen niet.
Doe riep de Coninck / Ioiada den voor- 6
neemsten/ende sprack tot hem: Waerom en
hebt ghy gheen achtinghe op de Leuiten / dat
sy inbringhen van Iuda ende Ierusalem/de
schattinge/ a die Moyse de knecht des Heeren
ghebeden heeft/ dienen vergaderde in Israel/tot
der hutte des b beschevdts.
Want de godtloose Athalia ende hare so- 7
nen hebben het huys Godts verscheurt/ende
alles wat totten huyse des Heeren gheheyligt
was/hebben sy aen Baalim vermaeckt.
c Doe beual de Coninck dat men een kiste 8
maeckte / ende settedese buyten in de poorte/
aen den huyse des Heeren/
Ende liet verroepen in Iuda ende te Ieru- 9
salem/dat men den Heere inbrengen soude de
schattinghe/van Moyse den knecht Godts/op
Israel gheleyt inder woestijne.
Doe verblijdden haer alle Oversten/ ende 10
alle het volck/ ende brachtense/ ende stakense
in de kiste/tot dat sy vol wert.
Esi wanneer het tijt was/datmen de kiste 11
voorbrengē soude/voor de beuelt na des Co-
nincx bevel/(wanneer sy saghen dat daer veel
gheldts in was) soo quam de schrijuer des Co-
nincx / ende wie vanden voorsiensten Prie-
sters bevel hadde / ende goten het gheldt wt
der kiste/ende droegen de kiste weder aē haer
plaetse: so deden sy alle dage/dat sy des gelts
de vollent te hoope brachten.
Ende de Coninc ende Ioiada ganent den 12
arbeytsliedē / die daer arbeydden aen den
huyse des Heeren/ de selue huerden steenhou-
wers ende timmerlieden / te vernieuwen het
huys des Heeren: oock den meester aen yser
ende metael/ te beteren het huys des Heeren.
Ende de arbeytsliedē arbeydden/ dat de 13
beteringhe in den wercke voranē voor hare
handen/esi maeckten het huys Godts gantsch
bereydt/ende wel toegerichter/ende maeck-
tent vaste.
Ende doe sy volbracht hadden/ brachten 14
sy het overghebleuen gheldt voor den Coninck
ende Ioiada: daervan maeckenen baten tot-
ten huyse des Heeren baten totten dienste/esi
tot brandtofferen/ lepelen / ende gulden ende
silueren ghereetschap: ende sy offerden brant-
offer op den huyse des Heeren altijt/ so lange
als Ioiada leefde.
Ende Ioiada wert oudt / ende des leuens 15
sat: ende sterf: ende was honderr ende dertich
iaer oudt doe hy sterf.
Ende sy begroeuen hem inder stadt Da- 16
uids onder de Conings/daerom dat hy had-
de wel gheduen aen Israel / ende aen Godt/
ende synen huyse.
Esi na den doot Ioiada/quamē de Gue- 17
sten in Iuda/ ende * baden den Conine aen:
doe gaude hen de Coninck.

18 Ende sy verlieten het huys des Heeren des
Godts haer vaderen/ende dienden den hagen
ende afgoden: doe quam den toorne des Hee-
ren over Iuda ende Ierusalem/om deser ha-
rer schult wille.
19 Ende hy sandt Propheten tot hen / dat sy
hen tot den Heere bekeeren soudē / ende be-
tuyghdese: doch sy en wouden niet ter oogen.
20 Ende de Geest Godts tooch aen Zacharia
den sone Ioiada des Priesters: die tradt op
de hoochte over het volck/ ende sprac tot hen:
Waerom overtredt ghy de gebodē des Hee-
ren/ dat v niet wel d gheluckten en sal-e want
ghy hebt den Heere verlaten/soo sal hy v we-
der verlaten.
21 Doch so maeckten een verbont tegen hem/ De Pro-
ende steenichden hem/na den gebode des Co- pheet Zacha-
nincx/ inden hof aen den huyse des Heeren. ria wert ge-
22 Ende de Coninck Joas en dachte niet aen steenicht.
de barmhertichevt/die Ioiada zijn vader aen
hem gedaen hadde/ f maer verwoychde zijnen
sone. Doe hy nu sterf/ sprac hy: De Heere salt
sien/ ende voerden.
23 g Ende doe het iaer om was/ tooch het hep- g 2. Reg. 12. 17
der Syriers op / ende quamen in Iuda ende
Ierusalem/ ende verdoruen alle Oversten in
den volcke/ende alle haren roof sondē sy den
Coninck te Damasco.
24 Want der Syriers macht quam met wey- Wewinich
nich manne/noch gaf de Heere in haer hant/ Syriers straf
een gantsch groote macht/daerom dat sy den fen Iuda.
Heere hare vaderen Godt verlaten hadden:
oock oefenden sy aen Joas straffe.
25 Ende doe sy van hem togen/ lieten sy hem Joas wordt
in groote kranckheden: zijne knechten dan verwondt of
maeckten een verbondt tegen hem/ om des doot geslagē
bloets wille der kinderen Ioiada des Prie- van zijn eygē
sters / ende verwoychden hem op zijn bedde/ knechten.
ende hy sterf: ende men begroef hem inder
stadt Dauids / doch niet onder der Conin-
gen graven.
26 Die nu het verbont tegen hem maeckten/
ware dese: Sebad de sone Simeath der Am-
monitischen/ ende Iosabad de sone Simrith
der h Moabitischen.
27 Nu zijn sonen / ende de somme die onder
hem vergadert was/ende het gheboutwte des
huys Godts/ sier die zijn beschreuen in de hi-
storien inden Boeck der Coningen: ende zijn
sone Amazia wert Coninck in zijn stede.

De Derrde. Capittel.

1. Amazia wroeckt zijns vaders doot/ 5. wort gewaerschout/ hy en sal hem op menschelicke hul-pe niet verlaten/ 11. ende valt nae den dach der Edomiten/ 14. in afgoderije / daer dan hy hem niet en wil laten straffen. 17. Verclit Joas den Coninck Israels ten stryde. 21. Valet op hem ongeluck ende schade/ 27. ende wort ten laetsten banden zijnen dienaghen.

1 Iif ende twintich iaer was Amazia Amazia 29.
oudt a doe hy Coninck werdt/ ende re- iaer Coninck
gierde negen ende twintich iaer te Je- in Iuda.
rusalem: zijn moeder hiet Ioadan van Je- a 2. Reg. 13. 2
rusalem.
2 Ende hy dede wat den Heere wel beviel:
doch niet van gantscher herten.
3 Doe nu zijn Coninckryck bevestight wert/
verwoychde hy zijne knechten/die den Conine
zijnen vader verslaghen hadden.
4 Doch hare kinderen en doodde hy niet:
want alsoo staet gheschreuen in de Wet / in
het

het Boeck Mose/daer de Heere gebiedt ende
b Deu. 24.16 2.Reg.14.6 Jere.21.29 ende 31.30 Ezech.18.20 spreeckt: b De vaders en sullē niet sterue voor de kinderen/noch de kinderen voor de vaders maer een yegelijck sal om zijner sonden wille sterven.

Ende Amalia bracht te hoop Juda/ende 5 stelde se na der vaderen huysen/na den Oversten over duysent/en over hondert/in gants Juda ende Ben Jamin/en telde se van twintich iare aen ende daer boven/ende vant haer dry duysent wtgelesene/die int heyr trecken mochten/ende spiessen ende schilden voeren conden.

Daertoe nam hy aen wt Israel/ hondert 6 duysent stercke krijchlieden/om hondert centener silvers.

Een Prophect waerschout Amazia.

Daer quam nu een man Godts tot hem/7 ende sprack: Heer Coninck/en laet het heyr Israels niet met u comen: want de Heere en is niet met Israel/ noch met allen kinderen Ephraim.

Want so ghy comt/dat ghy een coenheyt 8 bevysset inden strijdt/so sal u God laten vallen voor uwe vyanden: want by Gode staet de kracht te helpen/ende te laten vallen.

Amazia sprack tot den man Godts: Wat 9 sullen dan doen met de hondert centeners/ die ick den krijchs knechten van Israel gegeven hebbe? De man Gods sprac: De Heere heeft noch meer dan dies is/ dat hy u gheven can.

Doe scheydde Amazia de krijchs knechten 10 af/die tot hem wt Ephraim gecomen waren/ dat sy henen gingen aen haer plaetse: doe vergrimde haren toorne teghen Juda gantsch seer/ende toghen weder aen haer plaetse met grimmighen toorne.

De Edomiters worden gellagen ende ghedoot.

Ende Amazia kreech eenen goeden moet/ 11 ende leydde zijn volck wt/ ende tooch wt in het Soutdal/en sloech der kinderen van Seir thien duysent.

Ende de kinderen Juda vingē harer thien 12 duysendt leuendich/ende voerdense henen op de spitze eens rotssteens/ende stierense vander spitze des rotssteens/ dat sy altemael borsten.

Nu/de krijchs knechten die Amazia hadde 13 laten wederom trecken/ dat se met zijnen volcke ten strijde niet en toghen/ leyden hen nieder inden steden Juda/ van Samaria aen tot Beth Horon toe/ende sloeghen harer dry duysent/ende namen gantsch veel roofs.

Afgoderije des Coninx Amazia.

En doe Amazia weder quam/van dē slach 14 der Edomiters/ bracht hy de goden der kinderē van Seir mede/ende stelde se hem tot goden/ende badt voor hen aen/ende roocte hen.

Een Prophect straft Amazia.

Doe vergrimde dē toorne des Heeren over 15 Amazia/ende sandt eenen Prophect tot hem/ die sprac tot hem: Waerom soeckt ghy de goden dies volcx/die haer volck niet en conden † Wt. verlossen † bevryden van uwer handt?

Ende doe hy met hem sprack/seyde hy tot 16 hem: Yerfmen u tot des Coninx raet gemaeckt? hout op/waerom wilt ghy gellagen zijn? Doe hielt de Prophect op/ende sprack: Ick mercke wel dat Godt by hem besloten heeft/ u te verderuen/ dat ghy sulcx ghedaen hebt/ende en hooret mijnen raet niet.

Amazia verweckt Joas ken strijde. 2.Reg.14.8

c Ende Amazia de Coninck Juda werdt 17 des sins/ende sandt henen tot Joas dē sone Joahas/des soons Jehu/den Coninck Israels/ende liet hem seggen: Comt herwaerts/ laet onser een den anderen besien.

Doch Joas de Coninck Israels/sandt tot 18 Amazia den Coninc Juda/ende liet hem seggen: d De eē doornstruyck in Libanon/sandt d Judic.9. tot den ceder in Libanon/ende liet hem seggen: Geeft uwe dochter mijnen sone ghen: Gheeft uwe dochter mijnen sone te conderen. ten wijue: ende het wildtwerck in Libanon liep over den doornstruyck/ende vertradt hem.

Ghy beucket: Siet/ ick hebbe de Edomiters gheslaghen/ dies verheft hem u herte/ende soecket roem: nu blijft te huys: waerom poocht ghy na ongeluck/dat ghy valt/ende Juda met u?

Doch Amazia en hoorde niet: want het ge- 20 schiedde also van Godt/op dat sy gheghenen werden in † de hant/ daerom dat sy de goden † Wt. der Edomiten ghesocht hadden.

Doe tooch Joas de Coninck Israels op/ 21 ende besagen hen onder malcanderen/ hy ende Amazia de Coninck Juda/ tot Beth Semes/ die in Juda leyt.

Doch Juda werdt ghesla ghen voor Is- 22 rael/ ende vloden/ een yegelijck in zijne huysten.

Ende Amazia den Coninck Juda/den so- 23 ne Joas/ greep Joas de sone Joahas/ de Coninck Israels te Beth Semes/ende bracht hem te Jerusalem: e ende brack de muren te e 2. Reg. Jerusalem/ van der poorten Ephraim aen/ tot aen de hoeckpoorte/ vier hondert ellen lanck.

Ende alle het goudt ende silver/ ende alle 24 vaten die voorhanden waren inden huyse Gods by Obed Edom/ende inden schatte des huyse des Coninx/ ende de kinderen te pande/nam hy met hem na Samaria.

Eñ Amazia de sone Joas/de Coninck Ju- 25 da/leefde nae den doot Joas des soons Joahas/des Coninx Israels/ vijfthien iaer.

f Wat nu meer van Amazia te seggen is/ 26 f 2. Reg. beyde het eerste ende het laeste/ siet/ dat is gheschreuen int Boeck der Coninghen Juda ende Israels.

Ende van dier tijt aen/doe Amazia van den 27 Heere afweeck/ maeckten sy een verbondt teghen hem te Jerusalem: hy dan vluchtede na Lachis: doe sonden sy hem na te Lachis/ende dooden hem aldaer.

Ende sy brachten hem op peerden/ ende 28 begroeuen hem by zijne vaders in der stadt Juda.

Dat xxvj. Capittel.

1. Vsia richtet met hulpe des Heers/ 5. dien hy voorseenen tijdt lanck soecht/ wele dinghen te huys/ ende inden krych gheluckelijck wt/ 11. heeft een wel gherusten ende sterck krychsvolck/ 16. ende de soo hy hem aen den Heere met te roocken voer grijpt/ 19. wort met melaersheyt tot aen zijnen doot/ ghesla ghen.

Dē a nam het gantsche volck Juda Vsia/ 1 a 2. Reg. 14. 21. ende 15. 1. dien hy was sesthien iaer out/ eñ maer/ en Coninck ten hem tot een Coninc in zijns vaders Amazia stede.

Die selue bouwede Eloth/ ende brachte 2 b 2. Reg. weder aen Juda/ na dien de Coninck ontla- pen was met zijnen vaderen.

b Sesthien iaer was Vsia out doe hy Co- 3 ninck werdt/ ende regeerde twee ende vijfsti iaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Jerhalia van Jerusalem.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

c Ende dede dat den Heere wel beviel/ge- 4
lijck als zijn vader Amazia ghedaen hadde.
Ende hy socht Godt/ so langhe als Sa- 5
charia leefde/ de leerare inden d ghesichten
Godts: ende so lange als hy den Heere soch-
te/ liet hem Godt alle dinck wel e gelucken.
Want hy toech wt/ ende krijchde teghen 6
de Philisteen/ende verscheurde de muren te
Gath/ ende de muren te Jabne/ende de mue-
ren te Asdod/ende bouwede rondtom Asdod/
ende onder den Philisteen.
Want Godt halp hem teghen de Phili- 7
steen/tegē de Arabiers/tegen die te Gurbaal/
ende teghen de f Meuniters.
Ende de Ammoniters ganen Vlia ghe- 8
schencken/ende hy wert beroepen tot dannen
comt in Egypten: want hy wert altijt sterc-
der ende sterecker.
Ende Vlia bouwede torens te Jerusa- 9
lem aen de hoecpoorte/ende aen de dalpoorte/
ende aen andere enden/ende bevestichde se.
Hy bouwede ock torens inder woestij- 10
ne/ende groef vele bornputten: want hy had-
de veel vees/beyde in de landouwen/ende op
de effen velden: ock ackerlieden/ende wijn-
gaertenieers aen den berghen ende aen Char-
miel: want hy hadde lust tot ackerwerche.
Ende Vlia hadde een macht ten strijde/die 11
int heyr toghen van krijchs knechten/ inden
ghetale ghereeckent/ onder der hant Jeiel des
schrijvers/ende f Maeseia des amptmans/on-
der der hant Hanania/ vanden ouersten des
Conincx.
Ende het ghetal der voorneemsten baders 12
onder den stercken krijgeren/ was twee duy-
sent ende ses hondert.
Ende onder harer hant des heyrs macht/ 13
hy hondert duysent/ende seuen duysent/en-
de vijf hondert/een strijdē geschickt/ int heyr
krachtich/den Conincx te helpen teghen de vy-
anden.
Ende Vlia schickte hem voor het gantsche 14
heyr/ schilde/spiessen/helmen/pantziers/bo-
gben/ende slinghersteenen.
Ende maeckte te Jerusalem boosdgewee- 15
ren constelick/die op den torens ende hoecken
sijn vanden/te schieten met pijlen ende groote
steenen: ende sijn gherichte quam wijdt wt/
daerom dat hem sonderlijck geholpen wert/
tot dat hy machtich wert.
Ende doe hy machtich geworden was/ f der- 16
hief hem sijn herte tot sijnen verderue: want
hy vergreep hem aen den Heere sijnen Godt/
ende ginc inden Tempel des Heeren/te rooc-
ken op den reuckaltaer.
Doch Asaria de Priester ginck hem na/ 17
ist achtentich Priesters des Heeren met hem
eerlijcke liedē/
Ende weder stonden Vlia den Coninck/ 18
ende spraken tot hem: h Het en behoort v niet
Vlia den Heere te roocken: maer den Priester
en Aarons kinderen/die te roocken gheheyli-
ghet sijn: gaet wt/ wt het heylichdom: want
gy vergrijpt v/ ende het en sal v gheen eere
sijn voor Godt den Heere.
Doch Vlia wert toornich/ ende hadde een 19
wieroockvat onder haut: i ende doe hy met
den Priesteren murmureerde/ voer de mes-
selaerdt wt aen sijn voorhooft/ voor den
Priesteren/in het huys des Heeren/voor den
reuckaltaer.

20 Ende Asaria de meeste Priester keerde
hem tot hem/ende alle Priesters/ ende siet/
doe was hy melaetsch aen sijn voorhooft: en-
de sy stieten hem wt: Ja haestede ock selfs
wt te gaen: want sijn plaghe was vanden
Heere.
21 k Also was Vlia de Coninck melaetsch/ k 2. Reg. 15.5
tot aen sijnen doot: ende l woonde in een hy- l Leui. 13.46
sonder huys melaetsch: want hy wert ver- Num. 5.2.
stooten van den huyse des Heeren: Jotham ende 12.14.
nv sijn sone/ stont des Conincx huys voor/
ende richtede het volck inden lande.
22 Want nv meer van Vlia te seggben is/ beyde
de eerste ende het laetste/ dat heeft be-
schreuen de Prophect Esaia/de sone Amos.
23 Ende Vlia ontsliep met sijne vaderen/en-
de sy begroeuen hem by sijne vaderen/ inden
acker/ by der begraeuenisse der Coninghen:
want sy sprake: hy is melaetsch: ende Jo-
tham sijn sone wert Coninck in sijn stede.

☞ Dat xxvij. Capittel.

1. Jotham regeert loffelick/ 5. ende so hy sij-
ne weghen voor God richtet/ wort der Ammoni-
ters machtich.

1 Ende Jotham a was vijf ende twintich Jotham 16.
iaer out doe hy Coninck wert/ ende re- iaer Conine
geerde sesthien iaer te Jerusalem: sijn in Juda.
moeder hiet Jerusa/een dochter Sadok. a 2. reg. 15.32
2 Ende dede dat den Heere wel beviel gelijc
als sijn vader Vlia gedaen hadde: behalven
dat hy inden Tempel des Heeren b niet en b i And. niet
ginck/ ende het volck hem noch verderf. [wijfelick]
3 Hy bouwede de hooge poorte aenden hui-
se des Heeren/ ost aender muren Op Jel bouw-
wede hy vele.
4 Ende bouwede de steden op het ghebercchte
Juda: ende inden wonden bouwede hy burch-
ten ende torens.
5 Ende hy krijchde met den Conine der kin-
deren Ammon/ende hy wert harer machtich/
dat hem de kinderen Ammon desselfden iaers
gaue/hondert centener silvers/ thien duysent
cor tarwen/ende thien duysent gersten: so vele
gauen hem de kinderen Ammon/ ock inden
anderen ende derden iaer.
6 Alsoo werdt Jotham machtich: want hy
richtede sijn weghen voor den Heere sijnen
Godt.
7 Wat nv meer van Jotham te seggben is/
ende alle sijne krijghen/ende alle sijn wegen/
sier/dat is gheschreuen in het Boeck der Co-
ninghen Israels ende Juda.
8 Vijf ende twintich iaer was hy out doe hy
Coninck werdt/ ende regeerde sestbien iaer te
Jerusalem.
8 Ende Jotham ontsliep met sijnen vade-
ren/ ende sy begroeuen hem inder stadt Da-
uids: ende sijn sone Ahas werdt Coninck in
sijn stede.

☞ Dat xxviij. Capittel.

1. Ahas/ soo hy groote grouwelen tegen Godt
aenrichtet/ 5. 17. ladet op hem ende sijn volck
menigerley ongeluck ende iammer. 9. Israel sij-
ner ongenade van Obed gestraft/ 12. sendet de
ghevangheuen van Juda wedet. 16. Ahas ver-
laet hem op ongheuwisse hulpe bzember Coningen.
22. Maeckt (oock in noode) sijnen godlooseyt
noch mate noch eynde/ 27. ende sterft.

1 Ahas was a twintich iaer oudt doe hy Ahas 16 iaer
Coninck werdt/ ende regeerde sestbien Coninck in
iaer te Jerusalem/ ende en dede niet dat Juda/ seer
den Heere wel beviel/ ghelijck als sijn vader godloos.
Dauid. a 2. Reg. 16.2

Maer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2LT [1]

Maer hy wandelde in de weghen der Co- 2
ningen Israels: daertoe maeckte hy gegoten
beelden Baalim/

Ende roockte inden dale der kinderen 3
b Hinnon/b ende hy verbrandde zijne sonē met
vyer / nae den grouwel der Heydenen/die de
Heere voor den kinderen Israels verdreuen
hadde.

Ende offerde ende roockte op de hoochten/ 4
ends op de berghen / ende onder alle groene
boomen.

c Daerom gaf hem de Heere zijn God in 5
de handt des Conincx te Syrien / dat sy hem
sloegen/ende eenen grooten hoop vanden zij-
nen gevanckelick wech voerden/ende te Da-
mascon brachten: ook wert hy gegeuen on-
der de handt des Conincx Israels/dat hy ee-
nen grooten slach aen hem dede.

Want Pekah de sone Remalia / sloech in 6
Juda/ hondert ende twintich duysent op ee-
nen dach / die altemale redelicke lieden wa-
ren: daerom dat sy den Heere harer Vaderen
Godt verlieten.

Ende Sichri een gheweldich man in E- 7
phraim / verwoerdde Maeseia den sone des
Conincx/ende Azrikam den huysvoyst/ende
Elkana/den naesten na den Conincke.

Eñ de kinderen Israels voerden gevanc- 8
kelick wech/van haren broederen/ twee hon-
dert duysent/vrouwen/ sonē/ende dochteren/
ende namen daertoe grooten roof van hen/eñ
brachten den roof te Samaria.

Alsdaer nv was een Prophect des Heeren/ 9
die hiet Obed/ die ginck wt/den heyre teghen
dat nae Samaria quam/ende sprack tot hen:
Siet / dewijle dat de Heere nwer Vaderen
Godt over Juda toornich is/ heeft hyse in u-
we handen ghegheuen: ghylieden dan hebtse
verwoecht soo grouwelicken / dat het inden
Hemel reyckt.

Nv denckt ghylieden daer toe/de kinderen 10
Juda ende Jerusalem/ d te onderwerpen tot
knechten ende maechden: Is dat dan gheen
schult by ulieden / teghen den Heere uwen
Godt?

Soo hoort my nv/ ende brengt de gevange- 11
nen weder henen/die ghylieden hebt wech ge-
voert van uwen broederen/want des Heeren
toorne is over ulieden bergrommet.

Doe maeckten hen op/ sommighe vanden 12
hooftmannen der kinderen Ephraim/ Asar-
ja de sone Johanan/Berechia de sone Me-
silemoth/ Jehiskia de sone Sallum ende A-
masa de sone Hadlai / teghen die/die wt den
heyre quamen/

Ende spraken tot hen:Ghy en sult de ghe- 13
vangenen niet hier in brengen : want ghylie-
den denckt vleechs schult voor den Heere over
ons: op dat ghy onser sonde ende schult dies
te meer maket: want de schult is alreede te
vroozen al te vele/ende den toorne over Israel
bergrommet.

Doe lieten de gewapende/ de ghevange- 14
nen ende den roof/ voor de oversten/ ende voor
de gantsche ghemeynte.

Doe stonden de mannen op/ die alsnv by 15
namen genoemt zijn / ende namen de gevan-
genen/ende alle die daer bloot onder hen wa-
ren/ toghen sy aen van den gheroofden/ ende
cleedden se/ende togen hen schoenen aen/ ende
gaven hen te eten ende te drincken / ende salf-
dense/ende voerdense op ezelen/ alle die swac
waren/eñ brachtense na Jericho tot der palme-
stadt by hare broederen/ ende quamen weder
te Samaria.

d Te dier seluer tijdt sandt de Coninck A- 16
has tot den Coningen van Assur/ dat sy hem
holpen.

Ende de Edomiters quamen noch eens/eñ 17
sloeghen Juda/ende voerden sommige wech.

Ook leyden hen de Philisteen nederin- 18
den stedē/inder landouwe/ende tegen Zuy-
den Juda/ ende wonnen Beth Semes/ Aia-
lon/ Gederoth / ende Socho met hare doch-
teren/ende Thimna met hare dochteren/ende
Gimso met hare dochteren/ ende woonden
daer in.

Want de Heere verootmoedichde Juda 19
om Achas wille/des Conincx e Juda/ daer- e 2. Reg. 28.19
om dat hy Juda f bloot maeckte / ende ver- f 2. Reg. 28.19
greep hem aen den Heere.

Ende Tiglath Pilesser de Coninck van 20
Assur quam g tegheu hem op/ die belegherde g 2. Reg. 16.7
hem: doch hy en was hem niet machtich
ghenoech:

Want Achas deylde het huys des Heeren/ 21
ende het huys des Conincx/ ende der overste/
welcker hy den Coninck te Assur gaf: doch
het en halp hem niets.

Daertoe in zijner noot/maecte de Coninck 22
Achas des vergrijpens aen den Heere noch
meer.

Ende offerde de goden te Damascon / die 23
hem ghesla gen hadden/ende sprack: h De go- h 2. Reg. 16.3
den der Coningen te Syrien helpē hem/ daer-
om wil ick hen offeren/dat sy my oock helpen:
soo doch deselue hem ende den gantschen Is-
rael eenen val waren.

Ende Achas bracht te hoope / de vaten des 24
huys Godts / ende i vergaderde de vaten i 2. Reg. 16.17
inden huyse Gods/ k ende sloot de deure toe k 2. Reg. 16.17
aen den huyse des Heeren/ ende maecte hem
altaren in alle hoecken te Jerusalem.

Ende inden steden Juda hier ende daer/ 25
maeckte hy hoochten / te roocken anderen
goden / ende verwreckte den Heere zijner Va-
deren God tot toorne.

Wat nv meer van hem te seggen is / ende 26
alle zijne wegen/ beyde de eerste ende de laet-
ste/ siet / dat is gheschreuen int Boeck der
Coninghen Juda ende Israels.

Ende Achas ontsliep met zijne vaderen/ 27
ende sy begroeuen hem inder stadt Jerusa-
lem: doch sy en brachten hem niet onder de
graven der Coningen Israels: ende zijn sone
Jehiskia werdt Coninck in zijn stede.

Dat xxix. Capittel.

1. Hiskia onderstaet den verlaten ende verwoes
steden dienst des Heeren weder te brengen/ 6. ver-
de leert hoe deselue zy alles ongheluck ende straffe
oorsake. 12. Des Heeren Tempel wort door de
Leuiten ende Priesteren gereynicht. 20. De Co-
ninck met den oudsten offeren daer in. 25. Des
sanghers louen Godt met snarenspel. 31. Des
volcx offer 34. is meer als de Priesters wilden
connen.

Jehiskia was xxv. ende twintich iaer 1
out/a doe hy Coninck werdt / ende re- a 2. Reg. 18.2
geerde negen ende twintich iaer te Je-
rusalem: zijn moeder hiet Abia/ een dochter
Sacharia.

Ende hy dede dat den Heere wel behaeg- 2
lijck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ghelijck als zijn vader Dauid.
3 Hy dede op de deuren aenden huyse des
Heeren/inder eerster maent des eersten iaers
zijns Coninckrijcx/ende bevestichdese.
4 Ende hy dat in de Priesters ende
Leuiten/ende vergaderdese op de breede strate
teghen Oosten/
5 Ende sprack tot hen: Hoort my toe/ ghy
Leuiten: Heylicht v/ dat ghy heylicht het
huys des Heeren uwer Vaderen God/ ende
brenght de onreynicheyt vut het heylichdom.
6 Want onse vaders hebbē hem vergrepen/ ende
gedaen/dat den Heere onsen God qua-
lijck bevalt/ende hebben hem verlaten: want
sy hebben haer aengesicht vander woninge
des Heeren ghekeert/ ende haer den rugghe
toe ghekeert.
7 Ende hebben de deuren aenden voorhuy-
se torghesloten/ende de lampen wegeblusicht/
ende geen reuckwerck gheoockt/ ende geenen
brandtoffer ghedaen inden heylichdom/ den
Godt Israels.
8 Daer ban is den toorne des Heeren over
Juda ende Jerusalem ghekomen/ende heeft-
se ghegeuen in verstroppinge ende verwoestin-
ghe/dannense aenzijpt/als ghylieden met u-
wen ooghen siet.
9 Want siet/ om desselue wille/zijn onse va-
deren gevallen door het swoert/ onse sonen/
dochteren ende wijuen/zijn wech ghevoert.
10 Hy hebbet in sinne/ een verbont te
stellen met den Heere den God Israels/ dat
hem zijnen toorne ende grimmicheyt vā ons
wende.
11 Hy mijne sons/en woest niet traeghe: wāt
u lieden heeft de Heere vercoren/ dat ghy voor
hem staen sult/ende ghylieden zijne dienaers
ende wierookers zijt.
12 Doen stonden de Leuiten hen op: Mahath
de sone Amasai/ ende Joel de sone Asaria/
vanden kinderen der Kahathiten: ende van
den kinderen Merari: Kis de sone Abdi/ ende
Asaria de sone Jehaleleel: Ende vanden kinde-
ren der Gersonites: Joah de sone Simma/
ende Eden de sone Joah.
13 Ende vanden kinderen Elizaphan: Sim-
ri/ende Jeiel: ende vanden kinderen Asaph:
Zacharia ende Mathania.
14 Ende vanden kinderen Heman: Jehiel ende
Simei: ende vanden kinderen Jeduthum/ Se-
maia ende Uziel.
15 Ende sy vergaderden hare broeders ende
heylichde hen/ende gingen daer in/na den ge-
bode des Conincx/ vt de woorde des Heeren
te reynigen het huys des Heeren.
16 Ende de Priesters gingen in/binnen in
het huys des Heeren/te reynigen/ende brach-
ten alle onreynicheyt/ (die inden tempel des
Heeren gevonden werdt/) op den hof aenden
huyse des Heeren: ende de Leuiten namense
op/ende vtgheuense vt in de beke Kidron.
17 Ende sy begonsten inden ersten dage der
eerster maendt/hen te heyligheu/ende aenden
achtsten daghe der maendt/ginghen sy in het
voorhuys des Heeren/ende heylichdē het huys
des Heeren acht daghen lanck / ende vol-
brachten inden sestienden dagh der eerster
maendt.
18 Ende sy ginghen in totten Coninck Hi-
skia/ende spraken: Wy hebben ghereynicht het
gantsche huys des Heeren/den brandtoffers
altaer/ ende alle zijn ghereedtschap/ den
disch der thoonbroodē/ ende alle zijn ghe-
reetschap.
19 Ende alle dat/die de Coninck Achas/ doe
hy Coninck was/weech ghesworpen hadde/
doe hy hem besondichde/ die hebben wy be-
reyt ende geheylicht: siet/sy zijn voor den al-
taer des Heeren.
20 Doe maeckte hem de Coninck Hiskia
vroech op/ende vergaderde de overste der stadt/
ende ginck op totten huyse des Heeren.
21 Ende brachten hier toe seuen ossen/ seuen
rammen/ seuen lammeren/ ende seuen ghe-
tenbocken ten sondoffer/ voor het Coninck-
rijck/voor het heylichdom/ ende voor Juda:
ende hy sprack tot den Priesteren den kinde-
ren Aaron/ dat sy offeren soudē op den al-
taer des Heeren.
22 Doe slachteden sy de runderen ende de
Priesters namen het bloedt/ende sprengdent
op den altaer: ende slachteden de rammen/en-
de sprengden het bloet op den altaer: en slach-
teden de lammeren/ ende sprengden het bloet
op den altaer.
23 Ende brachten de bocke ten sondoffer/voor
den Coninck/ende voor der gemeynten/ende
leyden hare handen op haer.
24 Ende de Priesters slachtedense/ende ont-
sondichden haer bloedt op den altaer/ te ver-
soenen het gantsche Israel: want de Coninck
hadde bevolen/ brandtoffer ende sondoffer te
doen/voor het gantsche Israel.
25 Ende hy settede Leuiten inden huyse des
Heeren/met cymbalen/psalters ende harpen/
nae Godt
als het Dauid bevolen hadde/ende Gad de
Siender des Conincx/ende de Prophect Nas-
than: want het was des Heeren gebodt door
zijne Prophecren.
26 Ende de Leuiten stonden met den snaren-
spelen Dauids/ ende de Priesters met den
trompetten.
27 Ende Hiskia hiersse brandtoffer doen op
den altaer: ende om den tijt alsmen het brant-
offer begonde/ begonste oock den sanck des
Heeren/ ende de trompetten/ ende op meni-
gherley snarenspel Dauids des Conincks
Israels.
28 Ende de gantsche gemeynte badt aen: en-
de den sang der sangers/ ende het trompetten
der trompetters/ dierde altemael tot dat het
brantoffer wrgherichtet was.
29 Doe nv het brantoffer wrgherichtet was/
bupchde hem de Coninc/ende alle die by hem
voorhanden waren/ende baden aen.
30 Ende de Coninck Hiskia/met esamen den
oversten/hiet de Leuiten dē Heere louen/met
den gedichte Dauids/ende Assaph des Sien-
ders: ende sy loef den hem met vreuchden/en-
de neyghden hen/ende baden aen.
31 Ende Hiskia antwoordde/ ende sprack:
Nv hebt ghylieden uwe handen gevult den
Heere/ treedt toe/ ende brengt hier den offer/
ende lofoffer/ totten huyse des Heeren: ende
de gemeynte bracht daertoe offer ende lofof-
fer/ ende elck man met vrywilligher herten/
brantofferen.
32 Ende het getal der brantofferen die de ge-
meynte daertoe brachte/ was tseuentich run-
deren/ hondert rammen/ ende twee hondert
lammeren/ ende sulx: alle tot brantoffer den
Heere.

Des volcx offer.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende sy heylichden ses hondert runderen/ 33
ende dry duysent schapen.

Doch der Priesteren was te weynich/en- 34
de en conden alle bzantofferen de huydt niet
af trecken: daerom namen sy hare bzoederen
de Leuiten te hulpe / tot dat het werck wtge-
richtet werdt / ende tot dat hen de Priesters
heylichden: want de Leuiten zijn lichter te
heyligher dan de Priesters.

Ock was der bzantofferen vele/ met den 35
vette der dancofferen ende bzandofferen/ tot
den bzantofferen: Also wert het ampt aē den
huyse des Heeren veerdich.

Ende Hiskia verblyddde hem/met tsamen 36
allen volcke / dattuen niet God bereyt ghe-
wozden was: want het gheschiedde gantsch
haestich.

Dat xxx. Capittel.

1. Hiskias vermaent het volc Paschen te hou-
den/ 6. ende hen tot dē Heere harer vaderen God
bekeeren/ 10. vele bzuen daer haren spot mede.
11. Andere/dier een gantsch grooten hoop is/ne-
men hen der vermaninghe blyrich aen. 14. Het
Passah wozt ghslachter. 17. Simeyne wozden
booz Hiskias ghebet / banden Heere gheheylicht.
21. Het Feest wozt met dobbelen dagen/ 24. met
gantsch vele offeren ende groote bzeychde toege-
bzacht.

Een vermaninghe Paschen te houden.

Ende Hiskia sandt henen tot den gant- 1
schen Israel ende Juda/ esi schzeef bzie-
uen aen Ephzaim ende Manasse / dat
sy quamen totten huyse des Heeren te Jeru-
salem/Passah te houden den Heere den God
Israels.

Ende de Coninck hielt eenen raet met zij- 2
nen ouersten / ende der gantscher gemeynten
te Jerusalem / a het Passah te houden inder
anderer maendt.

a Exod.12.3 Num.9.10

Want sy en conden te dier seluer tijt niet 3
houden / daerom dat de Priesters noch niet
ghenoech gheheylicht en waren / ende het
volck noch niet te hoope ghecomen en was
te Jerusalem.

Ende het behaechde den Coninck wel/en- 4
de der gantscher gemeynten.

Ende bestelden suler/ dat het wtgeroepen 5
wert booz gantsch Israel/van Berseba aen/
tot Dan toe/ dat sy quamen Passah te hou-
den/ den Heere den Godt Israels te Jerusa-
lem: want het en was langhe niet gehouden/
als het gheschzeuen staet.

Een troostelicke vermaninghe Hiskia aen het volck.

Ende de loopers ghinghen henen met de 6
bzieuen/ vander handt des Coninck esi zijner
ouersten/booz gantsch Israel ende Juda/ wt
den beuele des Coninck/ ende spzaken: Ghy
kinderen Israels/bekeert b tot den Heere den
God Abzahams/Isaacs ende Israels: so sal
hy hem keeren tot de ouergebleuene/die noch
ouergebleuen onder ulieden zijn/wt der hant
der Coninghen te Assur.

Ende en weest niet als uwe vaderen ende 7
bzoederen/ die hen aen dē Heere harer Vade-
ren God vergrepen/ende hy gaf se in een ver-
woestinghe/als ghylieden self siet.

Soo en weest nu niet halstarrich/als uwe 8
vaderen: maer geeft uwe hant den Heere/en-
de comt tot zijnen heylichdom/dat hy gehey-
light heeft eewichlick / ende dient den Heere
uwen Godt: so sal hem de grimmicheyt zijns
toorns van ulieden keeren.

Want so ghy ulieden bekeert tot den Hee- 9
re / soo sullen uwe bzoederen ende kinderen
barmherticheyt hebben/ booz dien/ dieselfe ghe-
uanckelick houden/ dat sy weder in dit landt
comen: b want de Heere uwe Godt is gena-
dich ende barmhertich / ende en sal zijn aen-
gheslicht niet van ulieden keeren/ so ghy b tot
hem bekeert.

Ende de loopers ginghen van eener stadt 10
tot der anderer / inden lande Ephzaim ende
Manasse/ ende tot Sebulon toe: doch sy be-
lachtense ende bespottedense.

Doch veroodmoedichden hen sommighe 11
van Asser/ ende Manasse ende Sebulon, en-
de quamen te Jerusalem.

Ock quam Gods handt in Juda/ dat hy 12
hen gaf eenerley herte / te doen nae des Co-
nincx ende der ouersten gebot / wt den woo-
de des Heeren.

Ende daer quam een groot volck te hoope 13
te Jerusalem/te houden het Feest der ongh-
heuelder bzooden/ inder anderer maendt/ een
gantsch groote gheneynte.

Ende sy maeckten hen op/ ende baken de 14
c altaren af die te Jerusalem waren/ ende al-
le reuckwerck namen sy weeg/ ende wierpense
in de beke Kidzon.

Ende slachteden het Passah / aenden vier- 15
thienden daghe der anderer maendt: ende de
Priesters ende Leuiten bekenden hare schan-
de/ende heylichden hen / ende bzachten den
bzantoffer totten huyse des Heeren/

Ende stonden in harer ordeninghe/ als het 16
behoozt/na de Wet Mose des mans Gods:
ende de Priesters spzengden het bloet vander
hant der Leuiten.

Want harer waren vele inder gheneynte/ 17
die hen niet gheheylicht en hadden: daerom
slachteden de Leuiten het Passah / booz alle
die/die niet reyn en waren / dat sy den Heere
gheheylicht werden.

Ock was des volcx vele van Ephzaim/ 18
Manasse/Issachar/ende Sebulon / die niet
reyn en waren: maer en aten het Passchlam
niet/als geschzeuen staet: want Hiskia bade
booz hen/ ende spzack: De Heere die goedich
is/sal ghenadich zijn/

Alle die haer herte schicken/ God te soecken 19
den Heere/ den God harer Vaderen/d esi niet
inder heyligher reynicheyt wille.

Ende de Heere verhoozde Hiskia/ en hey- 20
lich de het volck.

Also hielden de kinderen Israels/die te Je- 21
rusalem gevonden werden/het Feest der on-
gheheuelder bzooden/seuen dagen langh/met
grooter blyschappen: ende de Leuiten esi Prie-
sters loofden den Heere alle daghe/met stere-
ken snarenspelen des Heeren.

Ende Hiskia spzack van herten/met allen 22
Leuiten/die een goet verstant hadden aen den
Heere: ende sy aten het Feest ouer seuen da-
ghen/ ende offerden dancoffer/ ende dancke-
ten den Heere harer Vaderen God.

Ende de gantsche gheneynte werde raets 23
/noch ander seuen dagen te houden: ende
hielden ooc de seuen dagen met blyschappen.

c Want Hiskia de Coninck Juda/ gaf een 24
heffinghe booz de gheneynte/duysent offen/
ende seuen duysent schapen: ende de ouersten
gauen een heffinge booz de gheneynte/ duy-
sent ossen / ende thien duysent schapen: also
heylichden hen de Priesters vele.

Ende de gantsche gemeynte Juda verblij- 25
de hen/de Priesters esi Leuiten/ ende de gan-
sche

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

sche gheneptie/die wt Israel geconen was/ ende de wandelinghen/die wt den lande Israels ghecomen waren / ende die in Juda woonden.

Ende daer was een groote blijschap te 26 Jerusalem / want sint der tijt Salomo / des sons Davids des Conincx Israels/en was suiker te Jerusalem niet gheweest.

Ende de Priesters ende de Leuiten stonden op/ende segenden het volc / en haer stemme werd verhoort / ende haer gebet quam in hoogher sijnder heyligher woninghe inden hemel. 27

Dat xxxi. Capittel.

1. Alle afgodische beelden worden in Juda/ Ben Jamin/Ephraim/en Manasse. na Paschen/ vernielt/verstoort. 2. Priesters ende Leuiten worden in haer ampt gheset/ 3. met hoes neerninghe ouermidts hy verscht/ 11. ende met gerouwe ouersien. 20. Ezechia doet alles inden voorsichtighen ende wtnemenden wercken Gods. 30. Hy noodt Israel den Heere van gantscher herten/so heeft hy groot ghenuch.

Als dese doe dit alles wel wtgherichtet was/ 1 togen wt alle Israeliten/ die inden steden Juda ghevonden werden a ende braken de b calemmen / ende hieuwen de hagghen af/ ende braken de hoogh ten ende altaren af / wt den gantschen Juda/Ben Jamin/Ephraim/ ende Manasse. tot dat sy se te mete maecten: ende de kinderen Israels togen alle naer weder tot haren goede in hare steden.

Ezechia oock stelde Priesters ende Leuiten 2 in haer ordeninge/ elcken na sijnen ampte/ beyde de Priesters ende Leuiten/ tot brandtofferen ende danckofferen / dat sy dienden/danckten ende loofden in de poorten des legers des Heeren.

Ende de Coninck gaf sijn deel van sijner 3 haue/tot brandtofferen des morgens ende des auonts/ende tot brandtofferen des Sabbaths ende der nieuwer maenden ende feesten/ alsser geschreuen staet in de Wet des Heeren.

Ende hy sprac totten volcke dat te Jeru- 4 salem woonde / dat sy deel gauen den Priesteren ende Leuiten : op dat sy des te d bliuender waren tot de Wet des Heeren.

Ende doe dat woort wt quam / gauen de 5 kinderen Israels veel eerstelinge van coorn/ most/olye/hemitch/ ende allerley inconninge van velden/ ende allerley thienden/ brachten sy vele in.

Ende de kinderen Israels ende Juda/die 6 in de steden Juda woonden / brachten oock thienden van runderen ende schapen / ende thienden vanden gheheyligden / dat sy den Heere haren God gheheyligt hadden / ende maeckten hier eenen hoop / ende daer eenen hoop.

In der derder maent begonsten sy hoopen 7 te leggen / ende inder seuender maent richtedense sy wt.

Ende doe Ezechia met den oversten daerin 8 quam/ende saghen de hoopen/loofden sy den Heere ende sijn volck Israel.

Ende Ezechia vraechde de Priesters ende 9 de Leuiten/om de hoopen.

Ende Azarias de Priester / de voogheemste 10 inden huyse Tadoks/sprack tot hem: Sint der tijt dat men begost heeft/de heffinghe te brengen in huys des Heeren / hebben wy gheten/ ende sijn sat gheworden/ende daer is noch veel ouergheblouen : want de Heere heeft sijn volck gheseghent/ daerom is desen hoop ouergheblouen.

Doe beual de Coninck / datmen de kisten 11 maken soude/aenden huyse des Heeren: ende sy maecktense.

Ende leyden daer in de heffinge/ de thien- 12 den/ende het gheheyligde / trouwelijcken: ende de ouer dat selue was e Chonanja de Leuit / ende Simei sijn broeder / de ander.

Ende Jehiel/ Asasia/ Nagath/ Asahel/ Je- 13 rimoth/ Josabad/ Eliel/ Jesmachia/ Mahath ende Benaja/ gezdimeert vander hant Chonanja ende Simei sijns broeders / na den beuele des Conincx Ezechia : ende Azarias was voorste inden huyse Godts.

Ende Core Jehiel de sone Jemna de Leuijt / de 14 Oenwachter tegent Oosten / was ouer de vrywilligue gauen Godts/hem toebereyt/ die den Heere ter heffinge gegeuen werden/ ende ouer de allerheyligsten.

Ende onder sijner hant waren/Eden/Min- 15 iamin/ Jesua/ Semaia/ Amaria ende Sachania/in de steden der Priesters/ op ghelooue/ dat sy ghenen souden hare broederen/ na haer ordeninghe/ den klepnsten als den grootsten.

Daertoe de ghene die daer gherekent 16 f werden voor mans personen/ van dry iaren oudt/ende daer boven / onder allen die in het huys des Heeren ginghen / g't een peghelijck aen sijnen daghe tot haren ampte in haer wacht/na haer ordeninghe.

Ock die voor Priesters gherekent werden 17 inden huyse haer Vaderen/ende de Leuiten/ van twintich iaren ende daer boven/in haer wacht na haer ordeninghe.

Daertoe die gherekent werden onder hare 18 kinderen/wyuen/sonen ende dochteren/inder gantscher gemeynte: want sy heylichden getrouwelycken het gheheylichde.

Ock waren h'Aaer mannen met namen 19 benoemt/onder de kinderen Aaron de Priesteren / op de velden der voorsteden in allen steden / dat sy deel gauen alle mans personen onder den Priesteren/ ende allen die onder de Leuiten gherekent werden.

Alsó dede Ezechia inden gantschen Juda/ 20 ende dede wat goet / recht ende waerachtich was/voor den Heere zijnen Godt.

Ende in allen doen / dat hy begonde aen 21 den dienste des huys Gods/na de Wet ende Ghebooden/te soecken zijnen Godt / dat dede hy van gantscher herten : daerom hadde hy ock gheluck.

Dat xxxii. Capittel.

1 Ezechias stopt alle putten voor Sanherib/ 5. sterckt Jerusalem ouer al met vgnnoetighe herten/ 6. ende vermaent sijn volck op Godt te betrouwen. 9. Sanherib onderstaet den volcke de vermanninghe Ezechie te ondernemen/ 16. lastert God/ 20. ende wort na trouwelicker slachtinghe zijns heyps/ van zijnen eyghenen sonen in zijnen lande verwoyght. 24. Ezechias is ondanckbaer teghen God. 31. Wort van hem verlaten/ 33. ende sterft.

Na dese gheschiedenissen ende trouwe/ 1 quam Sanherib de Coninck te Assur/ en toech in Juda/ende leyde hem voor de vaste steden/ende dachte se tot hem te crijgen.

Sanherib stijndet tegen Jerusalem. 1. Reg. 18. 13 Esaie 7. 33 ende 36 1 Psa. 48. 29

a Ende. 14. 3 ende 18. 3

b Ende. 17. 3

c Num. 28. 3

d Ende. 31. 12

e Ende. 31. 13

f Ende. 31. 16

g Ende. 31. 17

h Ende. 31. 19

i Ende. 31. 20

k Ende. 31. 21

l Ende. 32. 1

m Ende. 32. 9

n Ende. 32. 16

o Ende. 32. 20

p Ende. 32. 24

q Ende. 32. 31

r Ende. 32. 33

s Ende. 32. 33

t Ende. 32. 33

u Ende. 32. 33

x Ende. 32. 33

y Ende. 32. 33

z Ende. 32. 33

aa Ende. 32. 33

bb Ende. 32. 33

cc Ende. 32. 33

dd Ende. 32. 33

ee Ende. 32. 33

ff Ende. 32. 33

gg Ende. 32. 33

hh Ende. 32. 33

ii Ende. 32. 33

kk Ende. 32. 33

ll Ende. 32. 33

mm Ende. 32. 33

nn Ende. 32. 33

oo Ende. 32. 33

pp Ende. 32. 33

qq Ende. 32. 33

rr Ende. 32. 33

ss Ende. 32. 33

tt Ende. 32. 33

uu Ende. 32. 33

xx Ende. 32. 33

yy Ende. 32. 33

zz Ende. 32. 33

aaa Ende. 32. 33

bbb Ende. 32. 33

ccc Ende. 32. 33

ddd Ende. 32. 33

eee Ende. 32. 33

fff Ende. 32. 33

ggg Ende. 32. 33

hhh Ende. 32. 33

iii Ende. 32. 33

kkk Ende. 32. 33

lll Ende. 32. 33

mmm Ende. 32. 33

nnn Ende. 32. 33

ooo Ende. 32. 33

ppp Ende. 32. 33

qqq Ende. 32. 33

rrr Ende. 32. 33

sss Ende. 32. 33

ttt Ende. 32. 33

uuu Ende. 32. 33

xxx Ende. 32. 33

yyy Ende. 32. 33

zzz Ende. 32. 33

aaaa Ende. 32. 33

bbbb Ende. 32. 33

cccc Ende. 32. 33

dddd Ende. 32. 33

eeee Ende. 32. 33

ffff Ende. 32. 33

gggg Ende. 32. 33

hhhh Ende. 32. 33

iiii Ende. 32. 33

kkkk Ende. 32. 33

llll Ende. 32. 33

mmmm Ende. 32. 33

nnnn Ende. 32. 33

oooo Ende. 32. 33

pppp Ende. 32. 33

qqqq Ende. 32. 33

rrrr Ende. 32. 33

ssss Ende. 32. 33

tttt Ende. 32. 33

uuuu Ende. 32. 33

xxxx Ende. 32. 33

yyyy Ende. 32. 33

zzzz Ende. 32. 33

aaaaa Ende. 32. 33

bbbbb Ende. 32. 33

ccccc Ende. 32. 33

ddddd Ende. 32. 33

eeeee Ende. 32. 33

fffff Ende. 32. 33

ggggg Ende. 32. 33

hhhhh Ende. 32. 33

iiiii Ende. 32. 33

kkkkk Ende. 32. 33

lllll Ende. 32. 33

mmmmm Ende. 32. 33

nnnnn Ende. 32. 33

ooooo Ende. 32. 33

ppppp Ende. 32. 33

qqqqq Ende. 32. 33

rrrrr Ende. 32. 33

sssss Ende. 32. 33

ttttt Ende. 32. 33

uuuuu Ende. 32. 33

xxxxx Ende. 32. 33

yyyyy Ende. 32. 33

zzzzz Ende. 32. 33

aaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbb Ende. 32. 33

cccccc Ende. 32. 33

dddddd Ende. 32. 33

eeeeee Ende. 32. 33

ffffff Ende. 32. 33

gggggg Ende. 32. 33

hhhhhh Ende. 32. 33

iiiiii Ende. 32. 33

kkkkkk Ende. 32. 33

llllll Ende. 32. 33

mmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnn Ende. 32. 33

oooooo Ende. 32. 33

pppppp Ende. 32. 33

qqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrr Ende. 32. 33

ssssss Ende. 32. 33

tttttt Ende. 32. 33

uuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccc Ende. 32. 33

ddddddd Ende. 32. 33

eeeeeee Ende. 32. 33

fffffff Ende. 32. 33

ggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkk Ende. 32. 33

lllllll Ende. 32. 33

mmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooo Ende. 32. 33

ppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrr Ende. 32. 33

sssssss Ende. 32. 33

ttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccc Ende. 32. 33

dddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffff Ende. 32. 33

gggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooo Ende. 32. 33

pppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssss Ende. 32. 33

tttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffff Ende. 32. 33

ggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrr Ende. 32. 33

sssssssss Ende. 32. 33

ttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccccc Ende. 32. 33

dddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffffff Ende. 32. 33

gggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooooo Ende. 32. 33

pppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssssss Ende. 32. 33

tttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffffff Ende. 32. 33

ggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

sssssssssss Ende. 32. 33

ttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccccccc Ende. 32. 33

dddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffffffff Ende. 32. 33

gggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooooooo Ende. 32. 33

pppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssssssss Ende. 32. 33

tttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffffffff Ende. 32. 33

ggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

sssssssssssss Ende. 32. 33

ttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccccccccc Ende. 32. 33

dddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffffffffff Ende. 32. 33

gggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooooooooo Ende. 32. 33

pppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssssssssss Ende. 32. 33

tttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffffffffff Ende. 32. 33

ggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

sssssssssssssss Ende. 32. 33

ttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccccccccccc Ende. 32. 33

dddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffffffffffff Ende. 32. 33

gggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooooooooooo Ende. 32. 33

pppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssssssssssss Ende. 32. 33

tttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffffffffffff Ende. 32. 33

ggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

sssssssssssssssss Ende. 32. 33

ttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccccccccccccc Ende. 32. 33

dddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffffffffffffff Ende. 32. 33

gggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooooooooooooo Ende. 32. 33

pppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssssssssssssss Ende. 32. 33

tttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccccccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffffffffffffff Ende. 32. 33

ggggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooooooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

sssssssssssssssssss Ende. 32. 33

ttttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccccccccccccccc Ende. 32. 33

dddddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffffffffffffffff Ende. 32. 33

gggggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooooooooooooooo Ende. 32. 33

pppppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssssssssssssssss Ende. 32. 33

tttttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccccccccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffffffffffffffff Ende. 32. 33

ggggggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooooooooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

sssssssssssssssssssss Ende. 32. 33

ttttttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccccccccccccccccc Ende. 32. 33

dddddddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffffffffffffffffff Ende. 32. 33

gggggggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooooooooooooooooo Ende. 32. 33

pppppppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssssssssssssssssss Ende. 32. 33

tttttttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccccccccccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffffffffffffffffff Ende. 32. 33

ggggggggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooooooooooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

sssssssssssssssssssssss Ende. 32. 33

ttttttttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccccccccccccccccccc Ende. 32. 33

dddddddddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffffffffffffffffffff Ende. 32. 33

gggggggggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllllllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooooooooooooooooooo Ende. 32. 33

pppppppppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssssssssssssssssssss Ende. 32. 33

tttttttttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccccccccccccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffffffffffffffffffff Ende. 32. 33

ggggggggggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllllllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooooooooooooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

sssssssssssssssssssssssss Ende. 32. 33

ttttttttttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

cccccccccccccccccccccccccc Ende. 32. 33

dddddddddddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

ffffffffffffffffffffffffff Ende. 32. 33

gggggggggggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

llllllllllllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

oooooooooooooooooooooooooo Ende. 32. 33

pppppppppppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq Ende. 32. 33

rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr Ende. 32. 33

ssssssssssssssssssssssssss Ende. 32. 33

tttttttttttttttttttttttttt Ende. 32. 33

uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu Ende. 32. 33

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx Ende. 32. 33

yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy Ende. 32. 33

zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz Ende. 32. 33

aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa Ende. 32. 33

bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb Ende. 32. 33

ccccccccccccccccccccccccccc Ende. 32. 33

ddddddddddddddddddddddddddd Ende. 32. 33

eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee Ende. 32. 33

fffffffffffffffffffffffffff Ende. 32. 33

ggggggggggggggggggggggggggg Ende. 32. 33

hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh Ende. 32. 33

iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii Ende. 32. 33

kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk Ende. 32. 33

lllllllllllllllllllllllllll Ende. 32. 33

mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm Ende. 32. 33

nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn Ende. 32. 33

ooooooooooooooooooooooooooo Ende. 32. 33

ppppppppppppppppppppppppppp Ende. 32. 33

qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq

Eñ doe Hiskia sach dat Sanherib quam/ 2
ende zijn aengelichte stont te krijghen tegen
Jerusalem.
Wert hy des raets met zijnen ouersten en- 3
de gheweldigen/ te bedecken de wateren van-
de bornputten/ die buyten voor der stadt was-
sen: ende sy holpen hem.
Ende een groot volck vergaderde hen/ en- 4
de deckten toe alle bornputten/ ende dierende
wateren midden inden lande/ ende spraken:
Op dat de Coninghen van Assur / niet vele
waters en vinden/wanneer sy comen.
a 2. par. 25. 19 Ende hy kreech eenen goeden moet/ a en- 5
Syr. 48. 19 de bouwede alle muere/ waer sy ontwee wa-
ren / ende maeckte daer toyrens op: ende bou-
wede daer buyten noch eenen anderen muer/
ende bevestichde Millo / aen der stadt Da-
uids: ende maeckte vele wapenen ende schil-
den/
Ende stelde de hooftlieden ten strijde by 6
het volck / ende vergaderdese tot hem/ op de
breede strate aen de poorte der stadt/ en sprac
van herten met hen / ende seyde:
b 2. Reg. 6. 16 b Sijt eenen goeden moet/ ende weest vrij- 7
moedich/ en vreest ulieden niet/ ende en woy-
det niet verzaecht voor den Coninck van As-
sur / noch voor alle den hoop die by hem is:
Want daer is eē grooter met ons dā met hem.
c Met hem is eenen vleeschelijcken arm/ 8
2 Jere. 17. 5
1. Joan. 4. 4 met ons daerentegen/ is de Heere onse Godt/
dat hy ons helpe/ ende voere onsen krijch: en-
de het volck verliet hem op de woorden His-
kia/des Conincx Juda.
d 2. Reg. 18. 17 d Daer na sandt Sanherib de Coninck te 9
Assur/zijne knechten nae Jerusalem/ (want
hy lach voor Lachis ende alle zijn heerschap-
pen met hem/) tot Hiskia den Coninc Juda
eñ totten gantschen Juda/ dat te Jerusalem
was/ende liet hen segghen:
Ja spreect Sanherib de Coninc te Assur: 10
Waer op vertroost ghy v/ghy die woont in-
den belegherden Jerusalem?
Hiskia overredet ulieden / dat hy v gheve 11
in den doot/honger ende dorst / ende seyt: De
Heere onse Godt sal ons verlossen / vander
hant des Conincx van Assur.
Is hy niet de Hiskia/die zijn hoochtē en- 12
de altaren af gebroken heeft / ende gheseyt tot
Juda ende Jerusalem: Voor eenē altaer sult
ghylieden aenbidden/ende daer op roocken?
Weet ghyliedē niet/ wat ick ende mijn va- 13
der gedaen hebben allen volcken inden lan-
den? Hebben oock de goden der Heydenen in
den landen/ connen haer landt verlossen van
mijnder hant?
Wie is daer van allen goden deser Heyde- 14
nen/die mijn vaders verbannen hebben / die
zijn volck hebbe connen verlossen uyt mijner
hant? dat uwe Godt uliedē soude connē ver-
lossen uyt mijner hant?
So en laet ulieden nu Hiskia niet bedrie- 15
gen/ende en laet uliedē sulcx niet overreden/
ende en gelooft hem niet: want so geen God
aller Heydenen ende Conincrycken/heeft zijn
volc connen van mijner/ ende mijner vaderen
hant verlossen: so en sullen ulieden ooc uwe
goden niet verlossen van mijner hant.
Daerom spraken zijn knechten noch meer/ 16
tegen den Heere den Godt / ende tegen zijnen
Knecht Hiskia.
Oock schreef hy brieven / schimp te spre- 17
ken den Heere den Godt Israels/ende spra-
ken van hem/ ende seyde: Gheliick als de goden
der Heydenen inden landen / haer volck niet
verlost en hebben van mijner hant / so en sal
oock de God Hiskia/zijn volc niet verlossen
van mijner hant.
Ende sy riepē met luyder stemmē op Ja- 18
disch/tot den volcke te Jerusalem/dat op der
muren was/hen vreesachtich te maken/ende
te verschricken / dat sy de stadt mochten ghe-
winnen.
Ende spraken tegē den God Jerusalems/ 19
gelijc als tegen de goden der volcken op aer-
den/die menschen hantwerck waren.
Doch de Coninck Hiskia/ ende de Pro- 20
pheet Esaia de sone Amos/baden daer tegen/
ende schreyden inden hemel.
Ende de Heere sandt eenen Enghel / die 21
verdelchde alle gheweldigen des heyrs/ende
voosten / ende ouersten inden legher des Co-
ninex te Assur/dat hy met schanden wederin
zijn landt tooch: e ende doe hy in zijns Gods
huys ghinck / velden hem aldaer door het
swoerdt / die van zijnen eyghen lyne ghero-
men waren.
Alsoo halp de Heere Hiskia / ende dien te 22
Jerusalem / uyt der hant Sanherib des Co-
ninex te Assur/eñ alle andere/ende ontliet-
se voor allen rondom.
Dat vele den Heere gheschencken brachten 23
te Jerusalem / ende kleynodien Hiskia den
Coninck Juda: ende hy wert daer na verhe-
uen voor alle Heydenen.
g Te dier tijdt wert Hiskia doodt kranck/ 24
eñ badt den Heere: die seyde het hem toe/ende
gaf hem een teecken.
Doch Hiskia en vergaldt het niet/ghelijck 25
als hem ghegeven was: want zijn herte ver-
hief hem: daerom quam den toorne over hem
ende over Juda ende Jerusalem.
Doch Hiskia vernoetmoedichde hem/ dat 26
hem zijn herte verheven hadde/ met sinnen
die te Jerusalem: daerom en quam den toor-
ne des Heere niet over hen/ dewyle dat His-
kia leefde.
Ende Hiskia hadde gantsch grooten rijc- 27
dom ende eere/ende maecte hem schatten van
silver/gout/edelsteenen/kruyden/schildē en
de allerley costelycke gheresrschap.
Ende roosnhuysen/ tot der incominge des 28
roosns/mosts ende olye: ende stallen voor al-
lerley vee/eñ schaeps/stallen voor de schapen.
Ende bouwede hem stedē/ende hadde vee 29
aen schapen ende runderen de volheyt: Want
God gaf hem seer groot goedt.
Hy is de Hiskia/die de hooghe waterade- 30
re in Gihon verdeckte / ende leyddese onder
van Westenwaert / nae der stadt Davids:
want Hiskia was gheluckselich in alle zijn
wercken.
Doe nu de sendtboden der voosten van 31
Babel tot hem gheseynden waren/ te vraghen
na het wonder dat inde lande geschiet was/
h verliet hem God alsoo / dat hy hem ver-
soechte: op dat condt werde alles/ wat in zijn
nen herten was.
Wat nu meer van Hiskia te seggen is/en- 32
de zijne barmhertichevt/ siet/ dat is gheschre-
uen inden Gheschichte des Propheten Esaia/
des soons Amos/ inden Boeck der Coningen
Juda ende Israels.

Ende

2. Reg. 20. 21

1 Ende Hiskia ontliep met zijne vaderen/ 33
ende sy begroeuen hem boven de grauen der
kinderen Dauids: ende gantsch Juda ende
die te Jerusalem/ deden hem eere in zijnen
doot: ende zijn sone Manasse wordt Coninck
in zijn stede.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Manasse een heylooss afgodendienaer/ 4. en
verwoester aller Godlicher Religie/ 11. wort na
zijn ghevancknisse een waere dienaer Gods/ ende
afgodenverstoorder. 21. Amon/ die alleen zijnen
vaderen inden quaden nae wandelt/ 24. wort van
zijnen knechten gheboort.

Manasse 55 iaer Coninck in Juda. 2. Reg. 21. 1

MAnasse was a twaelf iaer out doe hy 1
Coninck wert/ende regeerde vijf ende
vijfentich iaer te Jerusalem.

Ende dede dat den Heere qualick behaecht/ 2
na de grouwelen der Heydenen/ die de Heere
voor den kinderen Israels verdreuen hadde.

2. Reg. 18. 4

Ende keerde hem om/ ende bouwede de 3
hooghten/ b die zijn vader Hiskia afgebroken
hadde: ende stichtede Baalim altaren/ ende
maechte hagghen/ ende badt aen allerley heyr
aen den hemel/ ende diende hen.

1. Reg. 7. 10. 2. Reg. 3. 27. Ier. 7. 18

Hy bouwede oock altaren inden huyse des 4
Heeren/ c daer de Heere dan gesproken hadde:
d Te Jerusalem sal mijnen Naem zijn eewichlick.

Ende bouwede allerley altaren/ allerley 5
heyr aenden hemel/ in beyden houen aenden
huyse des Heeren.

Ende hy liet zijne sonen e door het vyer gaen/ 6
in het dal des soons Hinnon: ende bedroos
hagen/ende achtede op vogelgesichten/ en too-
verije/ende stichtede waersegghers ende tee-
kenbeelders/ ende dede veel dat den Heere
qualick behaecht/ hem te vertoornen.

Ende hy stelde oock beelden ende afgoden/ die 7
hy maken liet uit huys Gods/ f daer de Hee-
re Dauid van ghesecht hadde/ ende Salomo
zijnen sone: In dit huys te Jerusalem/ g die
ick verkoren hebbe voor alle stammen Isra-
els/wil ick mijnen Naem stellen eewichlick.

Ende en wil niet meer den voet Israels 8
laten wycken vande lande dat ick haer Va-
deren bestelt hebbe: soo veerre als sy hen hou-
den/ dat sy doen alles wat ick hen ghebodden
hebbe/in alle Wetten/Sheboden ende Rech-
ten door Mose.

Doch Manasse verleydde Juda ende die 9
te Jerusalem/ dat sy erger werden dan de
Heydenen/ die de Heere voor de kinderen Is-
raels verdelcht hadde.

Ende wanneer de Heere met Manasse 10
ende zijnen volcke spraken liet/en merckten sy
daer niet op.

h Daerom liet de Heere over hem comen 11
de hoofden des heyrs des Conincx te Assur/
die namen Manasse ghevangen met i ijseren
ketenen/ende bonden hem met lieternen/en brach-
ten hem na Babel.

k Ende doe hy inden angst was/smeeckte hy 12
voor den Heere zijnen God/ende vernoonmoe-
dichde hem seer voor den God zijner vaderen.

Ende badt ende smeecte hem: doe verhoor- 13
de hy zijn smeecken/ ende bracht hem weder
te Jerusalem in zijn Coninckrijcke: doe be-
kende Manasse/dat de Heere God is.

Daer nae bouwede hy de buytenste mure 14
van der stadt Dauids van Westenwaert
aen Gihon inder beke/ ende daermen totter
visschpoorten ingaet/ende rontom aen l Ophel/
ende maeckte se seer hoogh: ende leyde hoof-
lieden inde vaste steden Juda.

m Ende nam weeh de vremde goden/ende 15 m 2. Par. 14. 5 ende 17. 3
de afgoden uyt dē huyse des Heeren: ende alle
altaren die hy gebouwet hadde op den berch
des Heeren/ende te Jerusalem/ende wierpse
uyt voor de stadt.

Ende richtede toe den altaer des Heeren/ 16
ende offerde daer op dancoffer ende lofoffer/
ende beual Juda/dat sy den Heere den God
Israels dienen souden.

n Doch offerde het volck op de hoochten/ 17 n Deu. 12. 4.
den Heere haren God.

Wat nu meer van Manasse te seghen is/ 18
ende zijn gebedt tot God/ende de redenen der
Sienders/die met hem spraken/inden Name
des Heeren des Gods Israels/lier/die zijn
onder de gheschiedenissen der Coningen Is-
raels.

Ende zijn ghebet ende smeecken/ende alle 19
zijne sonden ende misdaet/ende de stedē daer
hy de hoochten op bouwede/en o hagen ende o Of/lustwoū den
afgoden stichtede/ eer hy vernoonmoedicht
wert/lier/die zijn geschreuen onder de geschie-
denissen der Sienders.

En Manasse ontliep met zijne vaderen/ 20
ende sy begroeuen hem in zijnen huyse: ende
zijn sone Amon wert Coninck in zijn stede.

Twee ende twintich iaer p was Amon out 21 Amon twee
doe hy Coninck wert/ende regeerde twee iaer iaer Coninck
te Jerusalem. in Juda.

Ende dede dat den Heere qualick behaecht/ 22 p 2. Reg. 21. 18
gelijck als zijn vader Manasse gedaen had-
de: ende Amon offerde alle afgoden/die zijn
vader Manasse gemaeckt hadde/ ende dien-
de hen.

Doch hy en vernoonmoedichde hem niet 23
voor den Heere/ gheliick als hem zijn vader
Manasse vernoonmoedicht hadde: maer Amon
maeckte der schult vele.

Ende zijne knechten maeckten een ver- 24
bont tegen hem/ ende doodden hem in zijnen
huyse.

Doe sloech het volck inden lande/ alle de 25
ghene die dat verbondt teghen den Coninck
Amon gemaeckt hadden: ende het volck inden
lande maecte Josia zijn sone tot een Coninck
in zijn stede.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Josias/in verstooringe aller afgoderije inde
lande/ 8. laet den Tempel veerdich maken ten
dienste des Heeren. 14. Becommert hem seer
over het gheuonden Wetboeck/ 20. ende soo hy
daer den Heere om raet vraecht/ 23. wordt van
des lants ongeluck/ 26. dat daemoch zijn oogen
niet sien en sullen/berichtet. 29. Maeckt een ver-
bont met Gode/ 32. ende houdt zijn volck onder
des Heeren ghehoorsaemheyt zijn leedaghe.

ACht a iaer was Josia out doe hy Co- 1 Josia xxxi iaer
ninc wert/ende regeerde een ende dertich Coninck in
iaer te Jerusalem. Juda.

Ende dede dat den Heere wel behaecht/ende 2 a 1. Reg. 22. 2
wandelde in de wegen zijns vaders Dauids/
ende en weeck niet/ noch ter rechter noch ter
slincker zijden.

Want inden achtsten iaere zijns Coninck- 3
rijcx/doe hy noch een iongelinc was/begonst
hy te soecken den God zijns vaders Dauids:
ende inden twaelfsten iare/ begonst hy Juda
ende Jerusalem te reynigen/ b vande hooch- b 2. Reg. 23. 8
ten ende hagen/ende afgoden/ende ghegoten
beelden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De afgodery wert verstoort door Iosia.

Ende liet voor hem af breken de altaren 4
Baalim/ende de beelden daer bouen op/hieuw hy daer bouen af: ende de hagen/ ende afgoden/ ende beelden brack hy / ende maechtese tot stof / ende stroydese op de doode grauen der ghener die hen gheoffert hadden.

c 1.Reg.13.2. 2.Reg.23.20.

Ende c verbrandde het gebeente der Prieſters op de altaren/ende repnichde alſoo Iuda ende Ierusalem.

Daertoe inden ſteden Manaſſe / Ephra- 6
im/Simeon/ende tot aen Naphthali/ in hare woeſtynen rontom.

Ende doe hy de altaren ende hagen afge- 7
broken/ende de afgoden kleyn vergruyſt/ende alle beelden afghehouwen hadde / inden gantſchen lande Iſraels / quam hy weder te Ierusalem.

d 2.Reg.22.3 Den Godsdienſt wordt weder aengherichtet na Gods woort eñ Wet door Iosia.

d Inden achthienſten iare zyns Coninck- 8
ricx/doe hy het lant eñ het huys gherepnicht hadde / ſandt hy Saphan den ſone Azal Ia/ ende Maeſeia den ſtadtvoocht / ende Ioah den ſone Ioahas den cantzelier heuen/ te beteren het huys des Heeren zyns Gods.

Ende ſy quamen tot den hoogen Prieſter 9
Hilkia/ eñ men gaf hen het gheld dat tot den huyſe Godts gebracht was/het welck de Leuiten/ die aen den dorpel de wacht hielden/ vergadert hadden van Manaſſe/ Ephraim/ ende van alle ouergheblenen in Iſrael/ ende vanden gantſchen Iuda ende Ben Iamin/ ende eſ van dien/die te Ierusalem woonden/

ef And. weder te Ierusalem gecomē waré.

Ende gauent onder de handen der arbeyt- 10
lieden/ die daer beſtelt waren aenden huyſe des Heeren: ende ſy gauent dien/die daer arbeydden aen den huyſe des Heeren / ende waer het vervallich was/dat ſy het huys beterden.

Deſelue gauent voortaen den timmerlie- 11
den ende bouwlieden/ gehouwen ſteenen ende geſchaeft hout te coopen/ tot de balckē aen de huyſen die de Coningen Iuda verdoruen hadden.

Ende de mannen arbeydde aen den werc- 12
ke trouwelicken: ende ouer hen waren geordineert/ Iahath ende Obad Ia de Leuiten/ vanden kinderen Merari: Zacharia ende Meſullam/vanden kinderē der Kahathiten/ het werck voort te dryuen: ende waren altemael Leuiten/die op ſnarenſpel conden.

Het Wetboeck wort weder ghevonden/door Hilkia den Prieſter. 2.Reg.22.8

Mv ouer de laſtdraghers ende toedryuers / 13
tot allerley arbeydt in allen ampten / waren vanden Leuiten de ſchryuers/amptlieden ende de deurwachters.

Ende doe ſy dat gelt wt namē/dat totten 14
huyſe des Heeren ingelept was/vant Hilkia de Prieſter/het boeck des Wets des Heeren/ door Moſe ghegheuen.

Ende Hilkia antwoordde/ende ſprack tot 15
Saphan den ſchryuer: Ic hebbe het Wetboec gevonden inden huyſe des Heeren:eñ Hilkia dede het boeck Saphan.

Saphan nv / brachte het totten Coninck/ 16
ende ſeydet den Coninck weder/ende ſprack: Alles wat onder de handen uwer knechten gheghenen is/dat maken ſy.

Ende ſy hebben het gelt te hoope gegoten/ 17
dat inden huyſe des Heeren gevonden is/ ende hebbent ghegeuen dien/die daer toe verordineert zyn/ ende den arbeytlieden.

Ende Saphan de ſchryuer ſeyde den Co- 18
uinck aen/ende ſprac: Hilkia de Prieſter heeft my een Boeck gedaen:ende Saphan las daer in voor den Coninck.

Eñ doe de Coninck de woorden des Wets 19
hoorde/verſcheurde hy zyn clederen.

Ende de Coninck gheboot Hilkia eñ Ahi- 20
kam den ſone Saphan/ende Abdom den ſone Micha/ende Saphan den ſchryuer/ eñ Aſa Ia den knecht des Coninex/ende ſprack:

Gaet henen / ende vraecht den Heere voor 21
my/ende voor de ouergebleuene in Iſrael/eñ voor Iuda ouer de woorden des Boecx/ dat gevonden is: want de grimmicheyt des Heeren is groot/die ouer ons ausgeſtoken is:dat onſe Vaderen niet ghehouden en hebben het woort des Heeren/dat ſy doen/als gheſchreuen ſtaet in deſen Boeck.

f Doe ghinck Hilkia henen/met ſamen de 22
andere vanden Coninck wtgheſonden/tot de Propheteſſe Hulda/den wyue Sallum/ des ſoons Thakeath/ des ſoons Hasra / des cleederhoeders / die te Ierusalem woonde in gander deel/ende ſpraken ſulcx met haer.

Ende ſy ſprac tot hen: So ſpreect de Heere 23
de Godt Iſraels: Segt den man/die uliedē tot my gheſonden heeft/

So ſpreeckt de Heere: Siet/ick wil ongha- 24
luck brenghen ouer deſe ſtede/eñ hare inwooners/alle de volcken die gheſchreuen ſtaen in den Boeck diemen voor den Coninck Iuda gheleſen heeft.

Daerom dat ſy my verlaten / ende andere 25
goden ghercoorkt hebben/dat ſy my vertoornden met allerley wercken haerer handen: ende myn grimmicheyt ſal aenghesteken worden over deſe ſtede / ende niet wtghebluſcht worden.

Ende totten Coninck Iuda / die ulieden 26
wtgheſonden heeft/ den Heere te vragen/ ſult ghy alſoo ſeghen: Soo ſpreeckt de Heere de Godt Iſraels / vanden woorde die ghy ghehoort hebt.

Daerom dat v herte weeck ghelworden is/ 27
ende hebt v verootmoedicht voor Godt / doe ghy zyne woorden hoorde teghen deſe ſtadt/ ende tegen hare inwooners/ende hebt v voor my verootmoedicht/ ende uwe clederen verſcheurt/ende voor my geweent/ ſo hebbe ick v oock verhoort/ſpreeckt de Heere.

h Siet/ick wil v vergaderen tot uwe vade- 28
ren/ dat ghy in v graf met vreden vergadert worder: dat uwe oghen niet en ſien alle dat ongheluck / dat ick over deſe ſtede ende hare inwooners brengen wil: ende ſy ſeydent den Coninck weder.

i Doe ſandt de Coninck henen ende liet te 29
hoope comen alle oudſten in Iuda ende Ierusalem.

Ende de Coninck ghinck op int huys des 30
Heeren/ende alle man in Iuda/eñ de inwoners te Ierusalem/ de Prieſters / de Leuiten/ ende alle het volck / beyde clepn ende groot: eñ alle woorden inden Boeck des verbonts/ dat inden huyſe des Heeren gevonden wert/ werden voor haren oozen gheleſen.

Ende de Coninck k tradt aen zyn plaet- 31
ſe/ende maeckte een verbont voor den Heere: te wandelen ſonder te houden zyne Gheboden/Ghetuygenſſen en de Vechten / van gantſcher herten / ende van gantſcher zielen/te doen na alle woorden des verbonts/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Bruyndts/ die gheschreuen stonden in desen Boeck.

Ende alle die te Jerusalem ende in Benjamin voorhanden waren/stonden daer: ende de inwoonders te Jerusalem deden na de Verbonde Gods haerer Vaderen Godt.

32 33

Ende Josia nam weeck alle greuwelen uyt alle landen die der kinderen Israels waren: ende maeckte dat alle die in Israel gevonden worden/den Heere haren God dienden: in soo lange als Josia leefde/ en weken sy niet van den Heere haerer Vaderen Godt.

a 2 Chron. 34. 33. 2 Chron. 2. 7.

35 Cap. Van xxxv. Capittel.

1. Josia houdt Paschenfeest/ 2. bestelt Priesters ende Leuiten, die met berichte des volcx den Godsdienst na haere ordeninge uytrichten/ 20. wort van Conninc in Egypten/ (dien hy na des Heeren woorde niet en wil wycken) gewont/ 24. ende na sijn doot van den sijnen begraeven.

Ende Josia a hielt den Heere Paschen te Jerusalem/ende slachtede het Paschen lam/ te den veerthienden daghe der eerster maendt.

1 2 Chron. 30. 1. 2 Esdr. 6. 19. 1 Esdr. 1. 1. 2 Chron. 30. 1.

Ende hy stelde de Priesters in hare wacht/ ende sterckte se tot haren ampte: inden dienste des Heeren.

2

Ende spraeck tot den Leuiten die gantsch Israel leerde/ ende den Heere gheheylicht was: Setter de heylige Arcke int huys dat Salomo de sone Davids des Conincx Israels ghebouwet heeft: b ghy en sultse niet op de schouderen draghen: so dienet nu den Heere uwen God/ende synen volcke Israels.

3 b 2 Chron. 35. 3.

Ende berecht het huys uwer Vaderen in uwer ordenunghe/ als sy gheschreuen is van Davids den Conincx Israels/ ende synes sone Salomo.

4

Ende staet int heylichdom/na der ordenunghe der Vaderen huysen/onder uwe broederen/ van den volcke gebroken: ock de ordenunghe der Vaderen huysen onder den Leuiten.

5

Ende slachtet het Paschen / ende heyliget uliedē/en schicket uwe broederen/dat sy doen na den woorde des Heeren door Mose.

6 Lev. 10. 24

c Ende Josia gaf tot heffinge voor den ghenoten van / lammeren ende jonge geyten/ (al tesamen) tot den Paschen / voor alle die daer voorhanden waren) xxxduysent dertich duysent/ende dry duysent runderen/ altemael van den goede des Conincx.

7

Ende sijne vorsten daer neyghen/gauen ter heffinge willichlick voor het volck/ende voor de Priesters/ ende Leuiten/ (namelijcken/ Hilkia / Zacharja ende Jehiel / de voorsten in Gods huys) den Priesteren/) ten Paschen/twee duysent ende sess hondert [lammeren ende geyten/] daertoe dry hondert runderen.

8

Ende Chanan Ja/ Samaja / Nethaneel/ ende sijne broederen/ Hasab Ja/ Jeiel ende Jozabad/der Leuiten oversten/ gauen ter heffinge den Leuiten ten Paschen/ duysent [lammeren ende geyten/] ende daertoe dry hondert runderen.

9

Alsoo werden Godsdienst beschickt / ende de Priesters stonden in haren stede / ende de Leuiten in hare ordenunghe/na den ghebode des Conincx.

10 d Ende sy slachteden het Paschen / ende de Priesters namen dat haren handen / ende sprenghden / ende de Leuiten togghen den vel af.

11 12 Ende namen de brandtofferen daer van/dat sy gauen onder de scelen der vaderen huysen/ in haren ghemeynen hoop/ den Heere te offeren / e als het gheschreuen staet in het Boeck Mose: soo deden sy met den runderen oock.

e Leuit. 1. 2.

13 Ende sy cochten het Paschen by den vyer/ Also het behoort: daer teghen wat gheheylicht was/ dat cochten sy in potten/ ketelen ofi pannen: ende sy maeckten met haeste voor den ghemeynen hoop.

f Exod. 12. 9

14 Ende daer na bereydden sy oock wat voor hen ende voor de Priesters: Want de Priesters de kinderen Aaron/ arbeydden aen den brandoffer ende vette/tot inde nacht: daerom moesten de Leuiten voor hen / ende voor de Priesters de kinderen Aaron wat bereyden.

15 Ofi de sanghers/de kinderen Asaph/ stonden in haren stede/g na den gebode Davids/ ende Asaph/ende Heman/ ofi Jeduthun/ des Sienders des Conincx/ende de deurwachters in allen poorten : ende sy en weken niet van haren ampte: want de Leuiten hare broeders/ bereydden wat voor hen.

g 1 Par. 25. 3 ende 26. 1.

16 Alsoo werdt besorcht alle Godsdienst des Heeren/des daechs/ dattnen Paschen hielt/ende brandoffer dede op den altaer des Heeren/ nae den ghebode des Conincx Josia.

17 Alsoo hielden de kinderen Israels/die voorhanden waren / Paschen te dier tijt/ ende het Feest der ongheheuelder brooden / seuen daghen lanck.

18 Daer en was gheen Paschen ghehouden in Israel/als dat/ sander tijt Samuels aen/ des Propheten : ende gheen Connick Israels en hadde sulcken Paschen gehouden / gelijck als Josia Paschen hielt/ ende de Priesters/Leuiten/ ende gantsch Juda/ende wat dā Israel voorhanden was/ende de inwoonders te Jerusalem.

19 h Inden achtthienden iare des Conincrijcx Josia/wert dit Paschen ghehouden.

h 2 reg. 23. 23

20 Na desen/ als Josia het huys bereyt hadde/tooch i Necho de Connick in Egypten op/ te strijdē tegen Carchemus aen Phrath: ende Josia trock wt hem teghen.

Necho Connick in Egypten. 2 reg. 23. 29 2 Esdr. 1. 25

21 Doch hy sandt boden tot hem/ende liet hem seghen : Wat hebbe ick met v te doen/ ghy Connick Juda: ick en come als nu niet tegen v/maer ick krijge tegen een huys/ ende Godt heeft gheseyt/ ick sonde my haesten: houd op van Gode die met my is/ dat hy v niet en verderue.

22 Doch Josia en keerde sijn aengesicht niet van hem/maer schickte hem met hem te strijden/ ende en hoorde de woorden Necho uyt de monde Gods: k ende quam met hem te strijden op den effene bedde by Megiddo.

k Zach. 12. 11

23 Als/de schutters schoten den Connick Josia: ende de Connick sprack tot synen knechten : l Voert my ouer/ want ick ben seer ghewont.

Josia wordt doodelic gewont / ende sterft. l 2. Reg. 22. 34 3. Esdr. 1. 37

24 Ende sijn knechten namen hem vanden wagen/ende voerden hem op sijnen anderen wagen/ende brachten hem te Jerusalem: ende hy sterf/ende wert begraven onder de graven synder vaderen / ende gantsch Juda ende Jerusalem/droeghen leedt om Josia.

Jeremia de Propheet beclaecht Josia. l 2. Esdr. 1. 37 Zach. 12. 11

25 Ende Jeremia beclaechde Josia: ende alle sangers ende sangerssen/ spraken hare claeghliedē over Josia / tot op desen dach : ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

maeckten een ghewoonheydt daer wt in Israel: liet/het is geschieden onder den Claechlieden.

Wat nv meer van Josia te segghen is/en- 26
de zijne barmhertichept na der Schrift in de Wet des Heeren/

Ende zijne geschiedenissen/beyde de eerste ende de laetste/ siet/ dat is gheschreuen in het Boeck der Coninghen Israels ende Juda.

☞ Dat xxxvj. Capittel.

1. Joahas wort doot dē Coninck in Egypten/ banden Coninclijcken ampte afgeseter. 4. Joiakim/ 9. Joiachin/ 11. Zedekia/ worden na malcanderen/haer/ 14. der Priesteren/ende des gantschen volcx sonde wille/ met den baten des huys des Heeren/ ende alle den volcke/ 7. nas Babel ghevoert/ 18. Jerusalem ende den Tempel verstoort/ 20. ende na seuentich iaren/ onder den Coninck Cozes/ verlossinghe ende vryheyt wt der Babylonischer gheuanckenisse gheschieden.

Joahas wyt maendē Coninck in Juda.
a 2.reg.23.30
3.Esdr.1.34

EN Ende a het volck inden lande/nam Joahas den sone Josia/ ende maeckt hem 1
tot een Coninck in zijns vaders stede te Jerusalem.

Wyf ende twintich iaer was Joahas out 2
doe hy Coninck wert/en regeerde drie maenden te Jerusalem.

Want de Coninc in Egypten stelde hem 3
af te Jerusalem/ende schattede het lant/ om hondert centener silueres/ende eenen centener gouts.

Necho.
b Mat.1.13

Ende de Coninck in Egypten/maeckte 4
Eliakim zijnen broeder tot een Coninc ouer Juda ende Jerusalem/ ende veranderde zijnen name Joiakim: nv zijnen broeder c Joahas nam Necho/ ende bracht hem in Egypten.

c 2.Reg.24.1

Joiakim elf iaer Coninck in Juda.

Wyf ende twintich iaer was Joiakim out 5
doe hy Coninck werdt/ende regeerde elf iaer te Jerusalem: ende dede dat den Heere zijnen God qualijck beviel.

b 2.Reg.24.1

Nebucad-Nezar.
c 1.Esdr.1.7
Dani.1.2.

Ende d Nebucad Nezar de Coninck te 6
Babel tooch tegen hem op/ende bandt hem met ketenen/dat hy hem na Babel voerde.

Oock brachte Nebucad Nezar sommige 7
e baten des huys des Heeren na Babel/ende leydese in zijnen tempel te Babel.

Wat nv meer van Joiakim te seggen is/ 8
ende zijne grouwelen die hy dede/ ende die aen hem gheuonden werden/siet/die zijn gheschreuen in het Boeck der Coningen Israels ende Juda: ende zijn sone Joiachin wert Coninck in zijn stede.

Joiachin dry maendē ēn thien dagen Coninck in Juda.

Acht iaer was Joiachin oudt doe hy Co- 9
ninck werdt/ende regeerde drie maenden ende thien daghen te Jerusalem: ende dede dat den Heere qualijck beviel.

Doe nv het iaer om quam/ sandt Nebu- 10
cad Nezar henen/ ende liet hem na Babel halen/met de costelijcke baten inden huyse des Heeren/ ende maeckte Zedekia ff zijnen broeder tot een Coninck ouer Juda ende Jerusalem.

ff And. zijns vaders broeder.

Zedekia elf iaer Coninc in Juda.
2.Reg.24.17.
Jerem.37.1
ende 25.1.

Een ende twintich iaer was Zedekia out 11
doe hy Coninck werdt/ende regeerde elf iaer te Jerusalem.

12 g En dede dat den Heere zijnen God qua- g Jerem.
lijck beviel: ende en veroodtmoedichde hem 21.12
niet voor den propheet Jeremiam/ die des
sprack wt den monde des Heeren.

13 Daertoe wert hy afvallich van Nebucad- h Ezech.
Nezar den coninck te Babel/ die eenen eedt 17.13
hy Gode van hem ghenomen hadde: ende
werdt hardenneckich/ ende verstockte zijn hert
te/dat hy hem niet en bekeerde tot den Heere
den Godt Israels.

14 Oock maeckten alle oversten onder den
Priesteren/ met tsamen den volcke/ des soe- i Jerem.
digens beke/na alderley grouwelen der Hey- 7.30
denen: ende verontreynichden het huys des
Heeren/ dat hy gheheylicht hadde te Jeru- k Jerem.
salem. 7.30

15 h Ende de Heere harer Vaderen Godt 2.Chron.
i sandt vroech tot hen door zijne boden: want 36.15
hy verschoonde zijns volcx/ ende zijner woo-
ninghe.

16 Doch sy bespotteden de boden Gods/ende l Jerem.
verachteden zijne woorden/ende beschimpten 5.12
zijne Propheten/ tot dat de grimmicheyt des m 2.Chron.
Heeren over zijn volck wies/ dat daer gheen 36.16
heelen meer en was.

17 k Want hy voerde over hen den coninck
der Chaldeen/ende liet verwoyghen hare iong-
ghe manschap met den zweerde/ inden huyse
haers heylichdoms: ende en verschoonde noch
der iongheliughen noch der maechden/ noch
der ouden/ noch der grootvaders/ altemael
gaf hyse in zijn handt.

18 Ende alle baten inden huyse Gods/ groot
ende kleyn/ de schatten inden huyse des Hee-
ren/ ende de schatten des Conincx ende zijne
Vorsten/ liet hy altemael na Babel voeren.

19 Ende sy verbrandden het huys Gods/ en-
de braken af de muren te Jerusalem/ ende
alle hare paleysen verbrandden sy met vyere/
dat alle haer costelijcke tuych verdorre wert.

20 Ende voerde weech na Babel/wie banden
zweerde ouerghebleuen was: ende sy werden
zijne ende zijner sonen knechten/ tot dat het
Coninckrijcke der Persen regeerde.

21 Op dat vervult werde het woort des Hee- n Jerem.
ren/ door den mont n Jeremia/ o tot dat het 25.11
landt aen zijne Sabbathen ghenoech hadde: o Jerem.
want den gantschen tydt ouer der verstoom- 25.11
ge/ was het Sabbath/ tot dat tseuentich iaer
vol werden.

22 o Nv/inden eersten iare Cozes des coninc p Jerem.
in Persen/ op dat vervult werde het woort 29.10
des Heeren/ p door den mondt Jeremie ge- q Esdr.
sproken/ q beweckte de Heere den geest Co- 1.1.
res des coninc in Persen/ dat hy liet voren-
den door zijn gantsch Coninckrijcke/ ook
door schriften/ende seyghen:

23 Doo spreeckt Cozes de coninck in Persen: r Esdr.
De Heere de Godt vanden hemel heeft my 1.2.
alle Coninckrijcken inden lande gheghenen/
ende heeft my bevolen/hem een huys te bou-
wen te Jerusalem in Juda: wie nv onder
ulieden van zijnen volcke is/ met dien zy de
Heere zijne Godt/ende trecke op.

Ende des tweeden boecx der Cronica.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Een seer noodtwendighe ende nutte verclaringhe om

te beter verstant te crijgen van de historie Esdre / Nehemie/ Esther/ Daniel/ ende meer andere plaetsen der Schrifft / die soo wat duysterder zijn / wt reden des discoorts of verschils/ dwelck onder de historieschrijuers ende wtleggheren der H. Schrifturen is : Aengaende de successie ordeninghe der Monarchien ende verrijsen Monarchie oft regeringhe der Joden onder Nabuchodonozor/ tot de Monarchie der Grieken toe/ ende van de confusie die daer in is

in de namen der Conninghen van Persen.

Wat den volcke van Israel geschiedt zij / durende de Monarchie.

Nabuchodonozor destruerende inden 19 iare zijns regers / Jerusalem/ ende voerde dat volck gevangen / 2. Reg. 24.17 Jere. 29.14.15.16.

Inden 25 iare zijns regers / strijdt by die Monarchie in / ende twee iaer nae desselfs / sach hy den droom der vier Monarchien/ Dani. 2.1.

Inden vijfthien iare sach hy den droom van den gheseyden boom/ Dani. 4.7.

Inden sesthe iare wert hy by de wilde beesten gheworpen seuen iaer lanck / Dani. 4.22.

Euilmerodach inden eersten iare zijns regers / trock wt de gevanckenisse Jechonam/ die zijnen vader gheduyrighen gelept hadde/ 2. Reg. 25.11. Jere. 52.31.

Den eersten iare Baltassars/ sach Daniel den droom van de vier beesten/ de welcke bewesen de vier Monarchien/ Daniel 7.3.4.5.6.7.

Al den tijdt van dat Nabuchodonozor by volck in Babylonia woerde/ tot den ende der Monarchien van Baltassar / loopt 70 iaren / die van Jeremie voorsept waren.

Cyrus verlostte het volck wederomme/ inden iare doen hy Babylonien in nam/ ende gaf hen vele schatten om den tempel te Jerusalem weder op te bouwen/ alwaer hy hen heuen sandt onder de gheloouighe Zorobabele. Esdr. 1.3.

Artaxerxes zijn nacomelinck / belettede de wederopbouwinghe des tempels/ Esdr. 4.4.

Inden twee den iare Artaxarres propheteerden Aggeus en Zacharias / de welcke vermaenden tot de bouwinghe des tempels te vervolgen/ niet tegenstaende het belet/ Esdr. 5.2.

Inden derden iare began de historie van Hester.

Inden seuenden iare wort hem Hester inghelacht/ Esth. 2.8.

Inde 12 iare so conspireert Aman queerende de Joden/ Esth. 3.8.9.

Darius Longomanus beual inde twee den iare zijns regers/ de temper te volmaken/ Esdr. 6.6.

Inden sesten iare was den tempel volmaeckt/ Esdr. 6.15.

Inden seuensten iare ginc Esdras in Judeen/ Esdr. 7.9.

Inden 20 iare begonnen de 70 weken Daniel voorsept/ Dani. 9.24. Ende inden seluen iare ginck Nehemias in Judea/ om de muren van Jerusalem weder op te doen maken/ Nehe. 2.17.

Inde 32 iare keerde hy wederom na den Conink Darius/ achtervolgende de belooste die hy hem gedaen hadde. daer na overerij hy oodtsof van hem om weder in Jerusalem te keeren/ Nehe. 13.6.

Alle den tijdt dat de Monarchie der Persen ghedwert heeft/ is 191 iaren.

Alexander de groote/ voerde inden seuen iare de voorseyde Monarchie ouer aen de Grieken/ dwelck was inde twintichste weke der propheten Daniels/ Dan. 9.

De Monarchie dā Babylonia.

1 Nabuchodonozor heeft geregeert na de gevangen boeringe 26 iaer.

2 Euilmerodach/ zijn sone 30 iaer.

3 Regasar 3 iaer.

4 Labarsabach 6 iaer.

5 Baltasar 5 iaer, maeckt tsamen 70 iaren.

De Monarchie dan Persen.

1 Cyrus met Darius zijn oom regeerde 2 iaer. Cyrus alleen 22 iaer.

2 Darius/ soon van Hystaspis gezeyen Conine/ ende toegenaemt Artaxerxes/ Assuerus/ regneerde 20 iaren.

3 Darius Artaxerxes Longomanus 17 iaer. Tsyde desen Darije / beginnen de 70 weken Danielis.

4 Darius Nothus 19 iaer.

5 Artaxerxes Mnemon 55 iaer.

6 Darius Ochus 26 iaer. Arsenus 4 iaer.

7 Darius de leste Monarche/ die by Alexander wert doot verslaen/ de groote welcke de Monarchie aen de Grieken over bracht 6 iaer.

8 De somme der iaren der Persischer Monarchie is 191 iaer. ende sedert Nebuchodonozor 261.

Van de iaren die de Monarchen van Persen gheregeert hebben. Van den verschille die hier van onder de Auctharen is/ ende van de verschepenheyt ende confusie der namen der selver Monarchen.

Het verschil is groot onder den Schrifturen/so wel der historien / als der wtleggheren der H. Schrifturen/aengaende den tijdt en de iaren die dese twee Monarchien van Babylonien en Persen ghedwert hebben / ende ooch aengaende de namen der Monarchē alhier gestelt. En daerom alle onder opmuen ter zijde stellende, volgē wy hier/ t'gene dat Philo Jode en Metasthene of ons schijnt daervan segge/ welcker meninge met der schrift best overē komt.

Cyrus hebbende bedrogen het Coninckrijck der Meden tegē Astyages/ liet t'selve ock zijnē oom Dario/ door wiens hulpe hy Babyloniem in nam/ ende voerde de Babylonische Monarchie tot den Persen. Twee iaer daer na/ de voorseyde Darius voerde wederom in Meden / en Cyrus regneerde alleē in Babylonia. Daer na nam hy eenen krijch aen tegen de Scythen/ tot de welcke hy m trabt/ en liet middeler tijt/ in het iar in zijn plaetse Cambyses zijn sone tot een Conine. na de wijse van die van Persen. de welcke was: darmē een van den vasten blocke des genen die Conine was/ moeste oppoueren tot Conincklijk lant/ des wijle den Conincklijk wt was tegher eenige vijande naeien krijch voerende. Ende dit is de redene waerom Cambyses niet gherleit en is in de successie onder der Monarchen/ ende waerom ooc niet gespolien en wordt in deselue successie van de twee broeders die Magi waren / die het eyelant hoorden te beheerschen/ ende so haest hoer bedroch an den dach gecomen was/ so en bleuen sy maer wepnich maenden in de regeringhe. ende Darius de sone van Hystaspis wert Conincklijk gheeert.

Verres de sone des voorschreuen Darij/ quam in zijn plaetse: maer hyen is hier niet gestelt int getal der Monarchen/ oirenmits dat hy zijnen vijandt Dario Longomano sijne overleden/ volghende de maniere der Persen/ als hy een oorloge ginck tegen de Grieken. De Grieckse historieschrijuers/ geen oplicht hebbende op de voorschreuen costumen/ tellen den ghesonden Xerxes en Cambyses onder den voorschreuen Monarche/ met een successiue ordeninge/ dwelck de oorsaeke is/ dat sy meer iaren in desen Monarchie reckenen te weren 226 iaren.

Aengaende de namen die de vijf consulen zijn/ is aen te mercken/ dat onder de Persen Darius/ te seggen is/ die achterhout/ of te rugghehoudt/ of ophoudt/ Xerxes een groot schender. Oock dat de naem Assuerus gerocken is van de Hebreen in de plaetse van Artaxerxes. Item/ dat Artaxerxes goden ghenaemt naem is alle Conninghen van Persen/ als Pharao alle Egyptische Conninghen/ en Cesar den roomschen Keyseren Daerom soo men vele sonder onderscheyt vint Darius genoēt of Artaxerxes/ of beyde dese namen tsamen hebbende: soo dat de oplase darmen so waerlijck besponcken can/ onder wat Conine/ ofte Monarche in de voorseyde boecken/ Esdre/ Nehemie/ Esther/ Daniel/ en andere plaetsen der H. Schrift der haelt wort (geschiet zij: so menighmael niet wat nauwer op en siet / ende het inhout deser Caerten niet en verstaet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

¶ HET BOECK ESRA.

ℱ Argument.

NV volgen de boecken, doo2 welcken verclaert woo2t/wat dē volcke Gods geschiet is na de Babylonische gheuanckenisse. Het eerste is Esdras/waer doo2 de waerheyt der beloften Gods bewesen woo2t. Want dewyle de Babylonische gheuanckenisse duerde/ heeft het volck tot den Heere geropen/ende de Heere heeftse doo2 zyn goetheyt verhoo2t. Waeromme doe de 70. iaren verbult waren/ was de Coninck Cyrus hen gonstich ende ghenadich/ende gaf hen bythept wederomme in haer lant te gaen/Ja met groote gauen van gout ende siluer/ om met hen te draghen/op dat den tempel weder opgebouwet worde. So hebben sy dan begonnen eenen altaer op te richten: ende een regelyck maeckte hem bereyt tot de wederophouwinghe des tempels: nochtans waren sy daer veertich iaren langh besich/om haer goede werck te volbrenghen. Ende den tempel wert ten ende weder opgherecht ende geheplicht. onder Coninck Darius den ionghen. Daer nae quam Esdras/ die de wetten ende oo2deelen weder opzichtede/ ende heeft sommighe groote feylen in de gemeynte/ende in de oo2sieemste der gheemeynte ghebetert/ ende wederom te rechte gebracht.

ℱ Dat ce. ste Capittel.

1. Cozes na den wtganck der tseuentich iaren/ laet het volck in Iudeam trecken/ den tempel ende de stadt Ierusalem weder te bouwen. 4. Vermaent zyns landts inwaren/ tot milde hantreckinghe aen de selue/ 7. ende sendt de baten des huys des Heeren/ van Nebucad Nezar weer gevoert weder.

Cozes/na dē wtganck der tseuētich iaren/ laet het volck in Iudeam trecke/ den tempel ende de stadt Ierusalem wederom te bouwen.
a 2.par.36.22 3.Esdr.2.1
b Iere. 25.12 ende 29.10
c Esaie 45.1

IJden eersten iare a Cozes des Coninx in Persen/ op dat vervullet werde het woo2t des Heeren/ b doo2 den mont Ieremia gesp2oken: Verweckte de Heere den geest Cozes des Coninx in Persen: dat hy liet vvroeyen doo2 zyn gantsch Coninckryck/ oock doo2 schriften ende seyghen:

So seyeckt Cozes de Coninck in Persen: 2 c De Heere de Godt vanden hemel/ heeft my alle Coninckrycken inden lande gegeuen/ en hy heeft my bevolen/ hem een huys te bouwen te Ierusalem in Iuda.

Wie nv onder vlieden van zynen volcke 3 is/met dien zy zyn Godt/ ende hy trecke op na Ierusalem in Iuda/ende bouwe het huys des Heeren des Gods Israels: hy is de God die te Ierusalem is.

Ende wie noch ouerblenen is/ aen allen 4 plaetsen/daer hy een vremdelinck is, dien helpen de lieden zyner plaetsen/ met siluer ende goudt/goede ende bee/wt vryen wille/totten huyse Godts te Ierusalem.

Doe maeckten hen op de oversten vaders 5 wt Iuda ende Ben Iamin/ en de Priesters ende Leuiten/ alle/ welcker geest Godt verweckte op te trecke/ ende te bouwē het huys des Heeren te Ierusalem.

Ende alle die rondtom hen ware/ stercten 6 haer hant/met siluer ende gulde gereetschap/ met goude/ende bee/ ende cleynoden/behalven wat sy vryvvillich gaven.

b Iere. 27.22 Het getal der vaten des huys des Heeren/ die Nebuchadnezar wederte Ierusalem ghebzacht zyn.
e 2.par.36.7 Dan.1.2
Sesbazar en vorst Iuda.
f Esra 5.14

d Ende de Coninck Cozes bzachte wt/de 7 vaten des huys des Heeren/ e die Nebucadnezar wt Ierusalem genomen/ende in zyns godts huys ghedaen hadde.

Ende Cozes de Coninx in Persen/bzacht 8 tese wt doo2 f Mithzedath den schatmeester/ ende teldese g Sesbazar den vorste Iuda.

Esi dit is haer getal: Dertich gulden bec- 9 kens/ende duysent siluere beckens/ neghen ende twintich messen/

Dertich gulden bekers/ ende der anderen 10 siluere bekers/vier hondert ende thien/ende ander vaten duysent:

Dat aller vaten/ beyde gulden ende silue- 11 ren/vyf duysent ende vier hondert ware: alte-

maet bzachtese Sesbazar op/met dien/die wt der gevanckenisse van Babel/ op toghen na Ierusalem.

ℱ Dat ij. Capittel.

1. Somma dier/die na de lxx. iaren wt der gheuanckenisse te Babel weder opgheroghen zyn. 68. Gauen der Oversten baderen/ ter tempelbouwinghe ghegheuen.

1 DIt zyn de kinderen wt den lande/a die oprogheu wt der gheuanckenisse/ die Nebucad Nezar de Coninc te Babel/ hadde na Babel gevoert/ ende weder tot Ierusalem/ende in Iuda quamen/een yeghelyc in zyn stadt.

2 Esi quamen met Serubabel Iesua/b Nehemia/Sera Ja Reel Ja/ Mardochai/ Bilsan/ Mispar/ Bigenai/ Rehum ende Baena. Dit is nv het ghetal der mannen des volcx Israels:

3 Der kinderen Pareos/twee duysent/hondert ende twee ende tseuentich.

4 Der kinderen Sephatia/drye hondert ende tseuentich.

5 Der kinderen Arach/seuen hondert esi vyf ende tseuentich.

6 Der kinderen Pahath Moab/ onder den kinderen Iesua ende Ioab/ twee duysent/ acht hondert ende twaelue.

7 Der kinderen Elam/ duysent/ twee hondert ende vier ende vyftich.

8 Der kinderen Sathu/ negen hondert ende vyf ende veertich.

9 Der kinderen Saccai/ seuen hondert ende tsestich.

10 Der kinderē Bani/ses hondert ende twee ende veertich.

11 Der kinderen Bebai/ ses hondert ende drye ende twintich.

12 Der kinderē Asgad/duysent/twee hondert ende twee ende twintich.

13 Der kinderen Adonikam/ ses hondert ende ses ende tsestich.

14 Der kinderen Bigenai/twee duysent ende ses ende vyftich.

15 Der kinderen Adin/ vier hondert ende vier ende vyftich.

16 Der kinderen Ater van Hiskia/ acht ende negentich.

17 Der kinderen Bezai/ drye hondert ende drye ende twintich.

18 Der kinderen Iozah/ hondert ende twaelue.

19 Der kinderen Hasum/ twee hondert ende drye ende twintich.

Der

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Der kinderen Gibbar/ vijf en tnegentich: 20
Der kinderen Bethlehem / hondert ende 21
dyp ende twintich:
Der mannen Netopha/ ses ende vijftich: 22
Der mannen van Anathoth/ hondert ende 23
acht ende twintich:
Der kinderen Asmaueth / twee ende 24
veertich:
Der kinderen van Kiriath Arim / Caphi- 25
ra ende Beeroth/ seuen hondert ende dyp ende
veertich.
Der kinderen van Rama ende Gaba/ ses 26
hondert ende een ende twintich:
Der mannen van Michmas/ hondert en- 27
de twee ende twintich:
Der mannen van Bethel ende Ai/ twee 28
hondert ende dyp ende twintich:
Der kinderen Nebo/ twee ende vijftich. 29
Der mannen Magbis / hondert ende ses 30
ende vijftich:
Der kinderen des anderen Elams / duy- 31
sent/ twee hondert ende vier ende vijftich:
Der mannen Harim / dyp hondert ende 32
twintich:
Der kinderen Lod/ Hadid/ ende Ono/ se- 33
uen hondert ende vijf ende twintich:
Der kinderen Jericho / dyp hondert ende 34
vijf ende veertich:
Der kinderen Senaa / dyp duysent / ses 35
hondert ende dertich.
Der Priesters: der kinderen Jodaia/ van 36
den huyse Jesua / negyen hondert ende dyp
ende seuentich:
Der kinderen Immer/ duysent ende twee 37
ende vijftich:
Der kinderen Pathur/ duysent/ twee hon- 38
dert ende seuen ende veertich:
Der kinderen Harim / duysent ende ses 39
ende tseuentich.
Der Leuiten: der kinderen Jesua ende 40
Kadmiel: vanden kinderen Hodauia / vier
ende tseuentich.
Der Sanghers: der kinderen Assaph/ hon- 41
dert ende acht ende twintich.
Der kinderen der Deurwachters: de kin- 42
deren Sallum/ de kinderen Ater/ de kinderen
Thalmon / de kinderen Akub / de kinderen
Hatita/ ende de kinderen Sobai/ al te samen
hondert ende neghen ende dertich.
c Der Nethinim: de kinderen Siha / de 43
kinderen Hasupha/ de kinderen Tabaoth/
De kinderen Keros/ de kinderen Sicha/ de 44
kinderen Padon/
De kinderen Lebana/ de kinderen Haga- 45
ba/ de kinderen Akub/
De kinderen Hagab/ de kinderen Samlai/ 46
de kinderen Hanan/
De kinderen Giddel/ de kinderen Gahar/ 47
de kinderen Reaia/
De kinderen Rezin/ de kinderen Nekoda/ 48
de kinderen Gasam/
De kinderen Vsa / de kinderen Passeah/ 49
de kinderen Besai/
De kinderen Asna de kinders f Meunim/ 50
de kinderen Nephusim/
De kinderen Bakbuk/ de kinderen Haku- 51
pha/ de kinderen Harhur/
De kinderen Bazlith/ de kinderen f Me- 52
hida de kinderen Harsa/
De kinderen Barkos / de kinderen Sis- 53
sera/ de kinderen Thamah/

54 De kinderen Neziah / de kinderen Ha-
tiphа/
55 De kinderen der knechten Salomonis: de
kinderen Sotai / de kinderen Sophereth / de
kinderen Perida/
56 De kinderen Jaela/ de kinderen Darkon/
de kinderen Giddel/
57 De kinderen Sephatia/ de kinderen Hat-
til / de kinderen Pochereth van Zebaim / de
kinderen Ami.
58 Alle Nethinim/ ende kinderen der knech-
ten Salomonis / waren tsamen dyp hondert
ende twee ende neghentich.
59 d Ende dese roghen ock mede op/ e t Mi- d Nehe. 7. 61
thel/ f Harsa/ Cherub/ Addon/ e † and. van
ende Immer: doch sy en conden haer va- Thel Mela. en
ders huys noch zaedt niet bewysen/ of sy uyt Thel Harsa/
Israel waren.
60 De kinderen Delaia/ de kinderen Tobia/
de kinderen Nekoda / ses hondert ende twee
ende vijftich.
61 Ende vande kinderen der Priesters: de
kinderen Habaia/ de kinderen Hakos/ de kin-
deren Barsillai/ f die vande dochteren Bar- f Nehe. 7. 63
sillai des Giliaditers een wijf nam/ en wordt 3. Esre 5. 36
onder der seluer naluen ghenoemt.
62 De selue socht haer gheboortregister/ en-
de en vonden gheen / daerom werden sy des
Priesterdoms los.
63 Ende Hathirsatha sprack tot hen: Sy en
souden niet eten van het alderheylichste / tot
dat een Priester stonde met g Thum den Lichte Licht ende
ende Rechte. Recht.
64 Der gantscher ghemeynten / als een man/ g † and. Vrim
was twee ende veertich duysent/ dyp hondert en Thumim.
ende tseslich: Exod. 28. 30
65 Wyghenomen hare knechten ende maech-
den / dier waren seuen duysent/ dyp hondert
ende seuen ende dertich: ende hadden twee
hondert Sanghers ende Sangherssen:
66 Seuen hondert ende ses ende dertich
peerden: twee hondert ende vijf ende veertich
muylen:
67 Vier hondert ende vijf ende vijftich kemee-
len/ ende ses duysent/ seuen hondert en twin-
tich ezels.
68 Ende sommighe der oversten Vaderen / doe
sy quamen totten huyse des Heeren te Jeru-
salem/ worden sy vry willich ten huyse Gods/
dattnen het stelde op zyn stede:
69 Ende gauen na haren vermoghen / ten Gauen ten
schatte aent werck / een ende tseslich duysent Tempel te
guldens/ ende vijf duysent pont silvers/ ende bouwen.
hondert Priesterscleden.
70 Alsoo stelden hen de Priesters ende Leui-
ten/ ende sommighe des volcx/ ende de San-
ghers / ende de Deurwachters / ende de Nat-
thinims / in hare steden / ende het gantsche
Israel in zyn steden.

Dat iij. Capittel.

1. Des Heeren altaer wert gebouwet. 4. Loof-
hutten feest / ende andere festen des Heeren ghe-
houden/ 8. ende na verloop ghy alderlicp voor-
raedt/ 10. wordt des Tempels gront niet lof
ende danckseggh inghe gheleyt.

1 Ende doe de seuenste maendt hiertoe
quam / ende de kinderen Israels in m
hare steden waren / quam het volck te
samen/ als een man/ te Jerusalem.
2 b Ende Jesua / de sone Jozadak/ maeckte Jesua de
hem op/ ende zyne broederen de Priesters en Priester/ ende
de c Serubabel/ de sone Sealthiels/ en zyne Serubabel
broederen de Wo-
nen den
Altaer.

a Nehem. 8. 1
3 Esr. 5. 45
b 2 Par. 49. 14
c Matt. 1. 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

broederen / ende bouweden den altaer des Gods Israels / brandtoffer daer op te offeren / als het gheschreuen staet inde wet Mose des mans Gods.

Ende stelden den altaer op zijn ghestoelte: (want daer was een verschrickinghe onder den landen volcken inden landen) en offerden den Heere brandtoffer daer op / a des morghens ende des auonds. a Num.28.3

Loofhutten feest / na de wet Mose. Ende hielden der Loofhutten feest / e als het gheschreuen staet / ende deden brandtoffer alle daghe / na den ghetale als het hem behoort / op eenen yeghelicken dach zynen offer. Leuit.23.34 e Num.29.12

Daer na ock de daghelicksche brandtoffers / ende der nieuwer maenden / ende aller feestdaghen des Heeren die gheheylicht waren / ende alderley vryswillighen offer / die sy den Heere vryswillich deden.

f 3.Esd.5.51 f Vanden eersten dage der seuenster maent hienen sy aen den Heere brandtoffer te doen: doch den grondt des tempels des Heeren en was noch niet gheleyt.

Sy gauen nu gelt den steenhouwers ende timmerlieden / ende spijse ende dranck / ende olye / dien te Zidon ende te Tyro / dat sy cederenhout van Libanon op de zee na Japho brochten / na den beuele Coyes des coninex in Persen aen hen.

Den grondt off foundament des Tempels wort gheleyt door Serubabel ende Jesua den Priester. Inden anderen iare harer toecomst ten hupse Gods te Jerusalem / der tweedder maendt / hienen aen Serubabel de sone Sealthiels / ende Jesua de sone Jozadaks / ende de overbleuene harer broederen / Priesters ende de Leuiten / ende alle die vanden ghevanckenisse gecomen waren te Jerusalem / ende stelden de Leuiten van twintich iaren ende daer bouen / voort te dryuen het were aen den hupse des Heeren.

Ende Jesua stondt met zynen sone ende broederen / ende Cadmiel met zyne sonen / ende de kinderen Juda / als een man / te dryuen de arbeydtslieden aen den hupse Gods / namelijcken / de kinderen Henadads met hare kinderen / ende hare broederen / de Leuiten.

Ende doe de bouwlieden den grondt legden aen den tempel des Heeren / stonden de Priesters aengheroghen / met trompetten: ende de Leuiten de kinderen Assaphs / met cymbalen te louen den Heere / g met den gedichte Dauids des coninex Israels. g 1.Par.16.8 Psal.147.8 ende 150.1

Ende songhen een om den anderen / met louen ende dancken den Heere / dat hy goedich is / ende zijn baermhertichheyt eewichlijck duert ouer Israel: ende alle het volck deende lupde / met louen den Heere / dat den grondt aen den hupse des Heeren gheleyt werdt.

h Hag.2.4 h Doch vele der ouder Priesteren ende Leuiten / ende oueriste Vaderen / die het voorleden hups ghesien hadden / ende dit hups nu voor hare ooghen ghegrondet werdt / weenden seer lupde: vele daerenteghen deunden met bruchden / dat het gheschrey hooch klanck:

Dat het volck niet bekennen en conde / het deunen met bruchden / voor den gheschrey des weenens inden volcke: want het volck deunde lupde / dattnen het gheschrey verre hoorde.

Esdræ. Capittel. iij.

1. De Hepdenen willen met de Joden bouwen / 3. ende so hen dat afgheslaghen wert / 4. verhinderen sy het met rade / 7. ende bryeuen.

1 Doe a nu de wederpartijders Juda ende Benjamins hoorden / dat de kinderen der ghevanckenisse / den Heere den God Israels den Tempel bouweden / a 2.Esd.4.1

2 Quamen sy tot Serubabel / ende tot de oueriste Vaderen / ende spraken tot hen: Wy willen met uliedē bouwen: want wy soecken uwen God / ghelijck als ghylieden: ende wy en hebben niet ghoffert / b sindt dier tijdt dat ons Asser Haddon de coninck te Assur heeft opgheuaert. b 2.Esd.4.2

3 Doch Serubabel ende Jesua / ende de andere oueriste Vaderen onder Israel antwoorden hen: Het en betaemt hem niet / ons ende ulieden / het hups onses Gods te bouwen: maer wy willen alleen bouwen / den Heere den God Israels / c als ons Coyes de coninck in Persen ghebooden heeft. c 2.Esd.4.3

4 Doe verhinderde het volck inden lande de handt des volcx Juda / ende verschrickten se om daer af int bouwen.

5 Ende huerden raetgeuers tegheu hen / ende verhinderden haren raet / so lange als Coyes de coninc in Persen leefde / tot aen het coninexryck Darij des coninex in Persen.

6 Want doe Ahasueros Coninck werdt int beginsel zyns Coninckrijck / schreuen sy een aenclage tegen die van Juda en Jerusalem.

7 Esi ten tyden Arthahsastha schreef d Bislam / Mithredath / Tabeel / ende de andere haers raedts / tot Arthahsastham den coninck in Persen: ende de schrift des briefs was op Syrisch gheschreuen / ende werdt op Syrisch wtgheleyt.

8 Rehum de cantzelier / en Simsai de schrijuer / schreuen desen brief tegheu Jerusalem / tot Arthahsastham den coninck:

9 Wy Rehum cantzelier / ende Simsai de schrijuer / ende andere des raedts van Dina / van Arpharsach / van Tharplat / van Persen / van Arach / van Babel / van Susan / van Deha / ende van Elam:

10 Ende de andere volcken / e die de groote ende f † beroepen Asnaphar ouerghebracht / ende haer ghesetter heeft inde steden Samarie / ende andere op dese zijde des waters / ende in Canaan. e 2.Esd.4.10 f 2.Esd.13.11

11 Ende dit is het inhoudt des briefs / dien sy tot den coninck Arthahsastham sonden: Uwe knechten / de mannen op dese zijde des waters / ende in Canaan:

12 Het zy condt den Coninck / dat de Joden / die van d tot ons opgheconen zijn / te Jerusalem / inde oproerische ende boose stadt bouwen de selue / ende maken hare muren / ende hoeden hare fondamenten. d 2.Esd.4.12

13 So zy nu den Coninck condt / so dese stadt tegen ghebouwet wordt / ende de muren weder ghemaeckt / soo en sullen sy den schot / tollen / ende taetlijcksche thinse niet ghenen / ende haer voornemen sal den Coninck schade in brenghen.

14 Nu / wy alle die daer by zijn / wy die den Tempel verstoort hebben / hebben wy de versmaetheyt des Coninx niet langher willen sien: daerom schicken wy heuen / ende laten den Coninck te weten doen, Dattnen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dattmen late soecken inde Chronijcken 15
uwer vaderen/ soo sult ghy vinden inde selue
Chronijcken/ende bevinde/ dat dese stadt op-
torrisch ende schadelijck is den Coningen en-
de landen / ende maken dat andere ooch af-
vallen/van oudts af: daerom is de stadt ooc
beslooten.

Derhalven doen wy den Coninck te we- 16
ten/dat/so dese stadt ghebouwet wordt/ende
hare muren ghemaeckt/soo en sult ghy voor
haer niet behouden op dese zijde des waters.

Doe sandt de Coninck antwoordte tot Re- 17
hum de cantzelier / ende Simsai de schrijver/
ende den anderen haers raets/die in Sama-
rian woonden / ende den anderen op ghene
zijde des waters: g † Wede ende groete:

Den brief dien ghy ons gheschickt hebt/ 18
is openbaer voor my ghelesen:

Ende het is van my bevolt/datmen soec- 19
ken soude: ende men heeft ghevonden/ dat
dese stadt van oudts af teghen de Co-
ninghen gheset ter heeft / ende opreer ende af-
vaal daer in gheschiedt.

Oock zijn machtighe Coningen te Jeru- 20
salem gheweest/die daer gheheerschet hebben
over alles dat op ghene zijde des waters is/
dat hen tollen/ schot/ ende iaerlijcksche ghyn-
se ghegheven werden.

Doet nv na desen beuele: Weert de sel- 21
re mannen / dat de stadt niet ghebouwet en
worde / tot dat van my het beuel ghegheven
worde.

Soo siet nv toe / dat ghylieden hier niet 21
traeghy in zijt/ op dat daer ghen schade wt
onstae den Coninck.

Doe nv den brief des Conincx Arthahsa- 23
sta gelesen wert voor Rehum ende Simsai
den schrijver/ ende haren rade/ toghen sy hae-
stelijck op na Jerusalem tot de Joden / ende
weerden hen met den arme ende ghewalt.

h Doe hielt het werc aenden huyse Gods 24
te Jerusalem op/ende bleef na/tot int tweed-
de iaer Darij des conincx in Persen.

Dat v. Capittel.

1. Haggai ende Zacharias vermanen den Tem-
pel te bouwen. 3. Thamai de lantvooght / so hyt
hier verhinderen can/ 6. schrijft aen Darium/ wat
daer zijn meyninghe over zy.

Dese Prophecyen nv Haggai / ende Za- 1
charias de sone Iddo/ prophetteerden
tot de Joden die in Juda ende Jerusa-
lem waren/inden Name des Gods Israels.

b Doe maeckten hen op Serubabel de soe- 2
ne Salthiels/ende Jesua de sone Jozadaks/
ende hieuen aen te bouwen het huys Gods te
Jerusalem/ende met hen de Prophecten Gods/
diese steeckten.

Te dier tijdt quam tot hen Thathnai de 3
lantvooght op dese zijde des waters / ende
Sthar Bosnai / ende haren raedt / ende sya-
den also tot hen: Wie heeft uieden beuolen
dit huys te bouwen / ende zijne mueren te
maken?

Doe seyden wy hen/hoe de mannen hieten 4
die dit bouwen deden.

Doch de oogghe haers Gods quam op de 5
oudste der Joden/dat hen niet gheweerdt en
worde/ tot dattmen de sake aen Darium conde
lieue/ende daer over een schrift weder quame.

Dit is nu het inhoudt des briefs / dien 6
Thathnai de lantvooght op dese zijde des
waters/ende Sthar Bosnai / ende haren raet-
den Arpharsach/die op dese zijde des waters
waren/aen den coninck Darium senden.

7 Ende de woorden die sy tot hem senden/ Inhout des
luydden also: Den conine Dario allen vrede: briefs Thath
8 Het zy condt den Coninck/dat wy int Ju- nai aen Da
dische landt ghecomen zijn / tot den huyse rium.
des grooten Gods / welck men bouwet met
alderley steenen/ende balcken leggen in de
wanden/ende dat werck gaet rasch voort on-
der haer handt.

9 Wy dan hebben de Oudste ghemaecht/
ende also tot hen ghesept: Wie heeft uieden
beuolen dit huys te bouwen/ende zijne mue-
ren te maken?

10 Oock vraechden wy / hoe sy hieten/op dat
wijse v condt deden/ ist hebben de namen der
mannen/ die hare overste waren/beschreuen.

11 Ende sy gauen ons sulcke woorden tot ant-
woorde/ende spraken: Wy zijn knechten des
Gods des hemels ende der aerden/ende bou-
wen het huys / dat te voren voor vele iaren
ghebouwet was / c dat een groot conine Is- c 1. Reg. 6. 1.
raels ghebouwet hadde/ende opgherecht.

12 Doch / doe onse vaders den Godt vanden
hemel vertoornden / d gaf hyse inde handt d 2. Reg. 24.
Nebucad Nezars des conincx te Babel/des 1. 10
Chaldeers : die brack dit huys / ende voerde ende 25. 1
het volck wech na Babel.

13 e Nv/inden eersten iare Cores des conincx e Esra 1. 8
te Babel / beual de selue coninck Cores dit 3. Esd. 2. 1
huys Gods te bouwen.

14 Want oock de gulde ende sluere baten in
den huyse Gods/die Nebucad Nezar wt den
Tempele Jerusalem nam / ende brachtse in
den tempel te Babel / nam de coninck Cores
wt den tempel te Babel / f ende gaffe Nes- f Esra 1. 8
bazar met namen/dien hy tot een lantvooght Nesbazar.
stelede/

15 Ende spraek tot hem: Dese baten neemt/
ende treckt henen / ende brengtse inden Tem-
pel te Jerusalem / ende laet het huys Gods
bouwen aen zijner stede.

16 Doe quam de selue Nesbazar / ende leyde
den gront aenden huyse Gods te Jerusalem:
sindt dier tijdt bouwermen / ende het en is
noch niet volbracht.

17 Behaecht het nv den Coninck / soo late hy
soecken inden schathuyse des Conincx/dat te
Babel is/of het van den coninck Cores be-
ualen zy / dat huys Gods te Jerusalem te
bouwen : ende sendt tot ons des Conincx
meyninghe hier van.

Dat vj. Capittel.

1. Darius vermeldt het beuel Cozes/ouer des
Tempels bouwinge ghegheuen. 13. Den Tempel
weert volbracht/ 16. ende ingewyet. 19. Paschen
wordt ghehouden.

1 Doe a beual de coninck Darius / dat- a 3. Esd. 6. 23
men soecken soude inden Cantzelrije/
inden schathuyse des Conincx / die te
Babel lach.

2 Doe vanden b † te Achmetha op der burcht b † and. in een
die in † Meden leyt een Boec/ ende daer stont ver laden
een ghedachtenisse in alsoghescheuen:

3 Inden eersten iare des conincx Cores/ be-
ual de coninck Cores het huys Gods te Je-
rusalem te bouwen/ op der stede daermen of-
fert/ende grondt te leggen ter hoochte t sestich
ellen/ende ter wydde oock t sestich ellen: e † an. grooten/
of maniere
4 Ende drij wandt van † alderley steenen/ steenen/

ende

ende eenen wandt van houte: ende den rest sal van den huyse des Conincx gheghenen worden.

a Esra 1.7 ende 5.14

d Daertoe de gulde ende silvere vaten des huys Gods/ die Nebucad Nezar wt den Tempel te Jerusalem ghenomen/ ende na Babel ghebracht hadde/ salmen weder gheuen/ dat sy weder ghebracht worden inden Tempel te Jerusalem/ aen haer stede inden huyse Gods.

Darij beuel vp aenwoxt bandt Tempel en godts dienst weder op te richte.

So maect v nv verre van hen/ ghy Thathnai/ Landtvooght op ghene zijde des waters/ ende StharBosnai/ ende haren raedt van Reyhasach/ die ghy op ghene zijde des waters zijt:

Laetse arbeyden aenden huyse Gods/ dat der Joden Landtvooght ende hare Oudtste het huys Gods bouwen aen zijn stede.

Ock is van my beuolen/ watmen de Oudtste Juda doen sal/ te bouwen het huys Gods: namelijcken/ datmē van des Conincx goederen/ vande renten op ghene zijde des waters/ met vlijte neme/ ende gheue het den lieden/ ende datmen hen niet en weere.

e Ende so sy behoefden calveren/ lammeren oft bocken/ tot een brandtoffer den Godt vanden hemel/ tarwe/ sout/ wijn ende olye/ na der wijse der Priesters te Jerusalem/ salmen hen dagheliex gheuen haer toebehoorte: ende dat sulex niet versuymelijck en gheschiede:

Dat sy offeren ten sueten reucke den God vanden hemel/ ende bidden voor des Conincx leuen/ ende zyner kinderen.

Van my is sulcken beuel gheschiedt: ende welcker menschе dese woorde verandert/ van dien huyse salmen eenen balck nemen/ ende oprichten/ ende hem daer aen hanghen: ende zijn huys sal g † den gerichte vervallen zijn/ om dier daet wille.

g † and. mistschutte werdē/

De God nv/ die inden hemel woont/ verghe om alle Coninghen ende volck/ dat zijn handt wtrecket/ te veranderen ende te breken dat huys Gods in Jerusalem: Ick Darius hebbe het beuolen/ dat het met vlijte gedaen werde.

De Tempel werdt volbracht.

h Dat dedē met vlijte Thathnai de Lantvooght op ghene zijde des waters/ en StharBosnai met haren rade/ tot welcker de Coninck Darius ghesonden hadde.

i Ende de Oudtste der Joden bouweden: ende het ghinck voort/ door de prophetye des propheten Hjaggai ende Sacharie des soons Jddo: ende bouweden/ ende richteden op/ na den beuele des Gods Israels/ ende na den beuele Cores/ Darij/ ende Arthahsastha/ der coninghen in Persen.

Ende volbrachten dat huys/ tot aen den derden dach der maendt Adar: dat was het seste iaer des conincx Darij.

Inwijnghe des nieuwē Tempels.

k Ende de kinderen Israels/ de Priesters/ de Leuiten/ ende de andere kinderen der ghenanckenisse/ hielden een inwijnghe des huys Gods met vreuchden:

Ende offerden inder inwijnghe des huys Gods/ hondert calueren/ twee hondert lammeren/ vier hondert bocken/ ende tot een sondoffer voor het gantsche Israel/ twaelf gheytenbocken/ na den ghetale der stammen Israels.

Ende stelde de Priesters in hare ordeninghe/ ende de Leuiten in hare wachte/ te dienen Godt die te Jerusalem is/ als het ghescreuen staet int boeck Mose.

Ende de kinderen der ghenanckenissen hielden Passah/ inden veerthienden daghe der eerster maendt.

Want de Priesters ende Leuiten hadden hen gheeynicht/ dat sy altemael reyn waren/ als een man: ende slachteden het Passah voor alle kinderen der ghenanckenissen/ voor de voor hare broederen de Priesters/ ende voor hen.

Ende de kinderen Israels/ die wt der ghenanckenissen waren weder ghecomen/ ende alle die hen tot hen wtgheschepden hadden/ van der onreynicheydt der Heydenen inden lande/ te soecken den Heere den Godt Israels/ aten/

Ende hielden het Feest der ongheseuerdes broodē/ seuen daghen lanck met vreuchden: want de Heere hadde se vrolijck ghemaeckt/ ende het herte des conincx te Assur/ tot hen ghewendet/ dat hare handen ghesterckt wierden int werck aen den huyse Gods/ die een Godt Israels is.

De Vijf. Capittel.

1. Esra reyst op/ 10. met vreuelbrieuen van Babel in Judeam. 26. Danckt ende loeft Godt voor zijne weldaet.

NA dese gheschiedenisse int coninckrijck Arthahsastha a des conincx in Peersen/ tooch op van Babel b Esra de soone Seraja/ des soons Asarja/ des soons Hilkia/

2 Des soons Sallum/ des soons Tadok/ des soons Ahitob/

3 Des soons Amaria/ des soons Asarja/ des soons Meraioth/ des soons Serahja/ des soons Vsi/ des soons Buki/

4 Des soons Abisua/ des soons Pinehas/ des soons Eleasars/ des soons Aarons des eerste Priesters/

5 Welcke was een gheschickt Schriftgeleerde in de wet Mose/ c die de Heere de God Israels gheghenen heeft: ende de Coninck gaf hem alles wat hy begheerde/ na der hant des Heeren zijns Gods over hem.

6 Ende sommighe der kinderen Israels/ en de der Priesters ende Leuiten/ der Sangers/ der Deurwachters/ ende der Nethinims/ togher op na Jerusalem/ inden seuenden iare Arthahsastha des conincx:

7 Ende sy quamen te Jerusalem inder vijfster maendt/ dat is het seuenste iaer des Conincx.

8 Want aen den eersten dagh der eerster maendt/ werdt hy des sins/ op te trecken van Babel/ ende aen den eersten dagh der vijfster maendt/ quam hy te Jerusalem/ na der goeder handt Gods over hem.

9 Want Esra schickte zijn herte te soecken de wet des Heeren/ ende te doen/ ende te leeren in Israel Ghebooden ende Rechten.

10 Ende dit is het inhout des Briefs/ dien de coninck Arthahsastha gaf Esra den Priester den Schriftgeleerden/ die een leeraer was in de woorden des Heeren/ ende zijner Ghebooden over Israel.

11 Arthahsastha Coninck aller Coninghen: Esra den Priester ende Schriftgeleerden in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

der Wet des Gods banden hemel: Wede en-
de groote.
Dattap is benoolen/ dat alle die daer yn- 12
willen zyn in mynen ryche / des volcx Is-
raels/ ende de Priesters ende Leuiten na Je-
rusalem te trecken/ dat die niet b trecken.
Banden Coninck ende den seuen Raedtsl- 13
heeren wtghesonden te besoecken Juda ende
Jerusalem na de wet Gods/dat onder uwer
handt is.
Ende mede nemet silver ende gout/ dat de 14
Coninck ende zyne Raedtheeren vrywillich
gheuen den God Israels/ diens woninghe
te Jerusalem is.
Ende alle ander op silver ende gout dat ghy 15
vinden sult int gantsche landtschap te Ba-
bel/ met dien dat het volck ende de Priesters
vrywillich gheuen totten hupse Gods te Je-
rusalem.
Alle dat selue neemt/ende coopt met dlijte 16
van den seluen gheldt / calueren/ lammeren/
boecken/ ende spijsoffer ende drancoffer/ dat-
men offere op den alaer boven hupse wes
Gods te Jerusalem.
Voerde wat b ende uwen broederen/ met 17
den ouerleuenen gelde te doen behaeght/ dat
doet na den wille wes Gods.
Ende de baten/ die v ghegeuen zyn totten 18
ampte ende hupse wes Gods/ouerlieuert voor
Gode te Jerusalem.
Ock wat meer dan noodich zyn sal totten 19
hupse wes Gods / dat v voorcomt wt te ghe-
uen / dat laet gheuen wt den cameren des
Conincx.
Ick Coninck Artahsastha hebbe dit be- 20
uolen den seuentsiersters op gheue zyde des
waters/ dat wat Esra dat v voorderen sal/
de ghyseler ende Schriftgheleerde in de wet
Gods van den hemel / dat ghy dat vlijtich-
ghen doet/
Tot op hondert centeners silvers / ende op 21
hondert coor tarwen / ende op hondert Bath
wijns/ ende op hondert Bath olye / ende sonts
sonder maet.
Alles wat totter wet Gods banden hemel 22
behoort/ dalmen dat selue vlijtich doe totten
hupse des Gods banden hemel/ dat daer gee-
nen toorne en come over des Conincx To-
nenrijcke ende zyne kinderen.
Ende alteden zy condt / dat ghy gheen 23
maetschenlicht / tolnys / tollen/ ende tacrijcke
vpt te leggen op eenighen Priester/ Le-
uijt/ Sangher/ Deurwachter/ Nethinim/ en-
de dienaer inden hupse dises Gods.
Ghy ock/ Esra na de wijsheyt wes Gods 24
die onder uwer handt is / sett richters ende
stuptlieden die alle het volck richten dat op
Gods weten ende die het niet en weten/ dien
leeret hey.
Ende alle die niet met vlijte doen en sullen 25
de wet wes Gods / ende de wet des Conincx/
die sal zyn oordeel om der daet willen hebben/
het zy ten doot of inden Ban/ of ter broeche
aen goede/ of inde ghevanchenisse.
Gheloeft zy de Heere onser Vaderen God/ 26
die sulck den Coninck heeft ingheghenen/
dat hy het hupse Gods te Jerusalem soude
verheren.
Ende heeft tot my barmhertichent ghe- 27
neyght voor den Coninck ende zyne Raedts-
heeren/ ende alle Gheweldighe des Conincx:
ende ick werde ghetroostet /na der handt des
Heeren mijns Gods over my / ende vergha-
derde de Hoofden wt Israel / dat sy met my
optoghen.

De Derde Capittel.

1. Welcke met Esra van Babel in Juda ghe-
togen zyn. 15. Esra in ouerkens synes hoops/
musser der Leuiten. dier hy tot minghe laet halen.
21. Roept tot een basten. 24. ende beseilt het op-
ghehaelde gout ende silueren onder twaelf Priesters.
handen te bewaren. 30. Den hoop treckt op/
31. ende comen met spoedt te Jerusalem / daer sy
hoer brueł / 34. ende den Heere lofelicken offer
verrichten.

1 DIt zyn de hoofden harer vaderen/ die Optoch wt
ghereeckent werden/ die met my optoghen Babel.
van Babel/ te dien tyden doe de conink a 3. Esd. 8. 31
Arthahsastha regeerde.
2 Van de kinderen Pinehas/ Gerson : van
de kinderen Ithamars/ Daniel : van de kin-
deren Davids/ Hattus:
3 Van de kinderen Sechanja der kinderen
Pareos/ Sachar Jas / ende met hem mans
personen ghereeckent/ hondert ende vyftich.
4 Van de kinderen Pahathj Moab/ Elioe-
nai de sone Sera Ja/ende met hem twee hon-
dert mans personen:
5 Van de kinderen Sechanja de sone Je-
hatiels / ende met hem dry hondert mans
personen:
6 Van de kinderen Adin Ebed / de sone Jo- Die dat Ba-
natanans/ ende met hem vyftich mans per- bel getogen
soonen: zyn in Judea
7 Van de kinderen Elams/ Jesaias/ de so- met Esra.
ne Athal Ja/ ende met hem seuentich mans
personen:
8 Van de kinderen Sephat Ja / Sebadias
de sone Michaels/ende met hem tachtentich
mans personen:
9 Van de kinderen Joabs / Obad Ja de
sone Jehiels/ende met hem twee hondert en
de achthien mans personen:
10 Van de kinderen Selomiths/ de sone Jo-
siphi Ja / ende met hem hondert ende sestich
mans personen:
11 Van de kinderen Bebai / Sachar Jas de
sone Bebai / ende met hem acht ende twin-
tich mans personen:
12 Van de kinderen Asgads / Johanan de
iongste sone / en met hem hondert ende thien
mans personen:
13 Van de laetste kinderen Adonikams/ende
hieren also: Elipheleth/ Jeiel ende Semia Ja/
ende met hem sestich mans personen:
14 Van de kinderen Bigenai / Vthai/ ende
Sabud/ ende met hem seuentich mans per-
sonen.
15 Ende ick vergaderdese aent water dat te Athena
Ahewa comt/ ende bleuen aldaer dry dagen; Athens.
Ende doe ick achtinghe hadde op het volck
ende de Priesters / en vandt ick aldaer gheen
Leuiten.
16 Doe sandt ick henen Eliezer / Ariel / Se-
ma Ja / Elnathan / Jarib/ Elnathan/ Na-
than/ Sachar Ja / ende Mesullam de oues-
ste/ende Joiarib ende Elnatt an de leeraers/
17 Ende sandtse wt tot Iddo den ouersten
tot Casphia/ dat sy ons dienaers haelden int
hups onses Gods : ende ick gaf hen in/ wat
sy spieken souden met Iddo / ende zyne broe-
deren de Nethinims te Casphia.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende sy brachten ons/ na der goeder hant 18
ons Gods ouer ons / eenen kloecken man/
van den kinderen JMaheli / des soons Leui/
des soons Israels/ Sereb Ja/ met zyne sonen
ende broederen/achthiene:
Ende Hasabia/ ende met hem Jesaia/van 19
de kinderen JMerari/ met zyne broederen en-
de hare sonen/twintich:
Ende van de Nethinims/die Dauid ende 20
de Oorsten gauen te dienen den Leuiten/twee
hondert ende twintich / altemael by namen
ghenoemt.

Nethinim. b Ende ick liet aldaer aent water by Ahe- 21
& 3.Esd. 8.51 ma een vasten wtroepen / dat wy ons beroot-
moedichden voor onsen Godt/te soecken van
hem eenen rechten wech / voor ons ende onse
kinderen / ende alle onse hare.
Want ick schaemde my vanden Coninck 22
ghelende ende ruyters te begheeren/ende ons
tegben de vianden te helpen op den wech:
want wy hadden den Coninck ghesept: De
handt onses Gods/is ten besten bouen allen/
die hem soecken: ende zyn sterckte ende toorne
ouer alle die hem verlaten.
Alsoo vasteden wy/ ende sochten sulex aen 23
onsen Godt: ende hy verhoorde ons.
Ende ick schepdder twaelue wt van de 24
ouerste Priesteren/Sereb Ja ende Hasab Ja/
ende met hen thien harer broederen:
Ende woech hen toe het silver ende gout/ 25
ende vaten / ter heffinghe totten huyse onses
Gods/ die de Coninck ende zyne Raedtheere-
ren / ende Oorsten / ende gansch Israel dat
voorhanden was / ter heffinghe ghegheuen
hadden.
Ende woech hen toe onder haer hant/ ses 26
hondert ende vyftich centeners silvers / ende
aen silvere vaten hondert centeners/ende aen
goude hondert centeners: twintich gulden
c † bekers/die hadden duysent guldens/ ende c † and. bee-
twee goede met alen costelycke vaten / louter kens/of scha-
als gout: len/
Ende spraek tot hen: Ghylieden zyt hey- 27
lich den Heere/soo zyn de vaten oock heylich/
daertoe het vyt ghegheuen silver ende gout/
den Heere uwer Vaderen Godt.
Soo waeckt nu/ ende bewaert het/ tot dat 28
ghylieden het toe weget voor de ouerste Prie-
steren ende Leuiten/ende ouerste Vaderen in
Israel te Ierusalem/inde kisten des huys des
Heeren.
d 3.Esd. 6.62 d Doe namen de Priesters ende Leuiten 29
dat ghewoghen silver ende gout/ende vaten/
dat sy het brochten na Ierusalem / totten
huyse onses Gods.
Also braken wy op van het water Ahena/ 30
aen den twaelfsten daghe der eersten maendt/
dat wy na Ierusalem toghen: ende de handt
onses Gods was ouer ons / ende verlossede
ons vander handt der vianden/ ende der ge-
nier die op ons loerden opden weghe.
Ende quamen tot Ierusalem/ende bleuen 31
aldaer dry daghen.
Nu/ aen den vierden daghe wert ghewe- 32
ghen het silver ende gout / ende vaten/ in het
huys onses Gods/ander de hant JMeremoth.
des soons Vrie des Priesters/ ende met hem
Eleasar den sone Pinehas/ende met hen Jo-
sabad den sone Jesua / ende Noad Ja den
sone Bennui den Leuyt/
Na den getale ende ghewichte eens yege- 33
lycken: ende het ghewichte werdt te dier tyt
altemael beschreuen.
34 Ende de kinderen der ghenanckenissen / die
wt der ghevanckenisse ghecomen waren/ ble-
ferden brandtoffer den Godt Israels/ twaelf
ossen voor het gantsche Israel / ses ende ne-
gentich rammen/ seuen ende tseuentich lam-
meren/ twaelf bocken totten sondoffer / alte-
mael totten brandtoffer den Heere.
35 Ende sy leuerden des Conincx beuel
ouer / den amptlieden des Conincx ende
den landtvoochden op dese zyde des wa-
ters: ende sy verhieuen het volck ende het
huys Gods.

De Vat ix. Capittel.

1. Esra is bedroeft/ daerom dat dele wt Israel
hen met de Heydenen vermaechschapt hadden.

1 Doe dat altemael vytgheruchter was/ Is-
raden tot my de Oueriste / ende spra-
ken: Het volck Israels/ ende de Prie-
sters ende Leuiten / en zyn niet afgheschouden
vande volcken inde landen/ na hare grouwe-
len/namelycken/ der Cananiters/Hethiters/
Pheresiters/Iebusiters/Ammoniters/Moa-
biters/Egypters ende Amoriters:
2 b Want sy hebben hen ende hare sonen
der selnen dochteren ghenomen/ende het heyl-
ighe zaedt ghemengt ghemaeckt met de volc-
ken in de landen: ende de handt der Oueriste
ende Raetheeren was de voorneemste in
deser misdaet.
3 Doe ick my suiker hoorde / verscheurde ick
myne kleederen ende mynen rock / ende trock
myn hooftharyr ende mynen baert wt / ende
satt eenlyck.
4 Eft alle die des Heeren woordt des Gods
Israels vreesden / vergaderden hen tot my/
om der c † grooter vergrypynghe wille: ende c † and.
ick satt eenlyck tot op het auondtoffer. bedroe-
5 Ende om den tijdt des auondtoffers stont nisse
ick op van myner ellende / ende verscheurde
myne kleederen ende mynen rock / ende vloe-
te myne handen wt tot den Heere mynen
Godt/
6 Ende spraek: d Myn Godt / d ick schaem
my/ende ontsie my myne doghen op te heffen d Esd.
tot d/myn Godt: want onse misdaet is ouer
onse hooft ghewassen / ende onse schuldt is
groot tot aenden hemel.
7 Van dier tijdt onser vaderen aen zyn wy
in grooter schult gheweest/ tot op desen dach:
e ende om onser misdaets wille zyn wy/ende e Esd.
onse Coninghen ende Priesters / ghegheuen
inde handt der Coninghen inde landen/ in
zwaerdt/ in ghevanckenisse/ in roof/ ende in
schaemte des aenghelichts / als het heden
daechs gaet.
8 Nu dan is een weynich esi gantsch f stelle f Esd.
genade/vanden Heere onsen Godt geschiedt/
dat ons noch wat ouerbleuens is ouercomen/
dat hy ons gaue eenen naghel aen zyne
heyligher stede / dat onse Godt onse oogben
verlichtede / ende gaue ons een weynich lic-
mens daer wy knechten zyn.
9 Want wy zyn knechten / ende onse God
en heeft ons niet verlaten / hoewel dat wy
knechten zyn / ende heeft barmherticheyt
ons ghenepcht / voor de coningen in Per-
sen/ dat sy ons het leuen laten / ende verhoo
ghen het huys onses Gods / ende verrich
op zyne verstoringhe / ende ghrieck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

anen tijm in Juda ende Jerusalem.
Nv wat sullen wy seghen / onse Godt / 10
na desen: dat wy uwe Sheboden verlaten
hebben /
Die ghy doer uwe knechten de Prophe- 11
ghboden hebt / ende ghesept: h Het lant daer
ghy in comt / het te erven / is een vuyl lant /
door de vuylicheyt der volcken inde lan-
den / in hare grouwelen / daer spt hier ende
daer vol vuylicheyts mede ghemaeckt
hebben.
i Doch en sult ghylieden uwe dochteren 12
niet ghenen haren sonen / ende hare dochteren
en sult ghylieden uwen sonen niet nemen: en-
de en soeckt haren vrede noch goet niet / een-
ichlijck: op dat ghy machtich werdet / ende
tet het goet inden lande / ende erfet op uwe
kinderen eewichlijck.
Ende na alden dien / dat ouer ons ghco- 13
men is / om onser boose wercken / ende
groter schulde wille / hebt ghy / onse Godt /
onser misdaet beschoont / ende hebt ons een
behoudinghe ghegheuen / als het noot no-
dich staet.
Wy daerentegen hebben ons ongekeert / 14
ende uwe ghebodt laten varen / dat wy ons
met de volcken dieser grouwelen vermaech-
schapt hebben: wilt ghy dan ouer ons gram
syn / tot dat het gantsch wt sy / dat daer niets
ouer noch eenighe behoudinghe sy:
Heere God Israels / ghy sijt rechtweerdich / 15
want wy sijn ouergeblenen een behoudinge /
als het heden ten daghe noot staet:
sier wy sijn voor u in onser schult / want om
dieswille en cannen niet bestaen voor u.

Dat 10. Capitel.

1. Den volcke Israels bevout het / dat het vremde vrouwen ghenomen heeft / ende verclaert dieselve. 12. Godt belast den Esra in dieser saken een wijlick besluyt. 18. De namen der ghener die vremde vrouwen ghenomen hadden / worden beschreuen.

Ende doe a Esra alsoo badt ende bekende / 1
ende weende / ende voor den huyse Gods
lach / vergaderde hem tot hem uyt Israel
een gantsch groote ghemeynte van mans en-
de vrouwen ende kinderen: want het volck
weende seer.
Ende Sechanias / de sone Jehiels / van de 2
kinderen Elams / antwoordde en sprack tot
Esram: Wel aen / wy hebben ons aen onsen
Godt vergrepen / dat wy vremde vrouwen van
de volcken des lants ghenomen hebben: nu /
daer is noch een hopen in Israel ouer dien.
Laet ons nu een verbondt maken met 3
onsen Godt / dat wy alle vrouwen / ende die van
hen gheboren syn / uyt doen / na den rade des
Heeren / ende b die de gheboden onses
Gods vreesen / dattmen doe na de Wet.
Staet op / want dit is uwe saecke / ende 4
wy sullen met u syn: hebt eenen goeden
moet / ende doet het.
c Doe stont Esra op / ende nam eenen eedt 5
van de oversten Priesteren ende Leuiten / ende
den gantschen Israel / dat sy na desen woorden
doen souden: ende sy zwoeren.
Ende Esra stont op voor d den huyse Gods / 6
ende ging in de camer Johanans des soons
Eliasibs: ende doe hy aldaer henen quam /
en at hy geen broodt / ende en dranck gheen
waters: want hy droech leedt om der vergrij-
pinghe wille / der ghenen / die ghevangen ghe-
weest waren.

7 Ende sy lieten uytroepen door Juda ende
Jerusalem / tot alle kinderen die ghevangen
ghewest waren / dat sy hen te Jerusalem ver-
gaderden.
8 Ende wie niet en quame in dry daghen / na
den raedt der Overste ende Oudste / diens
have soude altemael verbannen syn / ende hy
afgheschoridert van der ghemeynte der ghe-
vangheuen.
9 Doe vergaderden hen alle mannen Juda
ende Ben Jamins te Jerusalem in dry da-
ghen / dat is inden twintichsten daghe der
negenster maent: en alle het volck sat op der
straete / voor den huyse Gods / ende e beefden b of schudden
om der saken wille / ende banden reghen.
10 Ende Esra de priester stont op / ende sprack a Deut. 7. 3
tot hen: c Ghylieden hebt v vergrepen / dat Judic. 3. 5
ghy vremde vrouwen ghenomen hebt / dat ghy Esdr. 13. 18
der schult Israels noch meer maeckedet.
11 So bekennet nu den Heere uwer Vaderen
Godt / ende doet sijn welbehagen / ende scheyt
det uwlieden van de volcken des lants / ende
van de vremde vrouwen.
12 Doe antwoordde de gantsche ghemeynte /
ende sprac met luyder stemmen: Het gheschie-
de als ghy ghesept hebt.
13 Doch des volcx is vele / ende een regenach-
tich weder / ende en can hier buyten niet staen:
soo en is het oock niet eens of tweer daghen
werck: want wy hebben sulcker overtredin-
ghe veel ghemaeckt.
14 Laet ons onse Overste bestellen / onder gant-
scher ghemeynten / dat alle die in onse steden
vremde vrouwen genomen hebben / op bestem-
den tijdt comen / ende de Oudste ener yeg-
licker stadt ende haer Richters mede / tot dat
van ons ghewendt worde den toorne onses
Gods / om deser saken wille.
15 Doe werden bestelt Jonathan de sone A-
sahels / ende Jehas Ja de sone Thikwa / over
dese sake / ende f Mesullam ende Sabthai de
Leuiten holpen hen.
16 Ende de kinderen der ghevanckenisse de-
den alsoo: ende de priester Esra / ende de hoof-
dighste Vaderen in haer vaderen huysen /
ende alle voorghenoemde schenedoden hen: en-
de setten hen tenden eersten dage der thien-
der maendt dese sake te verhooren.
17 Ende sy richteden wt aen alle mannen die
vremde vrouwen hadden / inden eersten daghe
der eerster maendt.
18 Ende daer werden ghevonden vander de De mannen
kinderen der Priesters / die vremde vrouwen der gener die
genomen hadden namelijcken / onder de kin- vremde vrou-
deren Jesua des soons Josadaks / ende sijne wen genomen
broederen / Maese Ja / Elieser / Jarib / ende hadden.
Gedalia. f 3. Esd. 9. 18
19 Ende sy gaven hare handt daer op / dat sy
de vrouwen wouden wtdoen / ende tot schulde-
offer eenen ram voor hare schult gheven.
20 Onder de kinderen Immers / Hanani en-
de Sabad Ja:
21 Onder de kinderen Harims / Maese Ja /
Elia / Sema Ja / Jehiel ende Vsia:
22 Onder de kinderen Pashurs / Elioenai /
Maeseia / Ismael / Nethaneel / Josabad / ende
Eleasa.
23 Onder de Leuiten: Josabad / Simei / ende
Kelaia / (hy is de Klita /) Pethad Ja / Juda
ende Elieser.
24 Onder de Sanghers / Eliasib: onder de
Dem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Deurwachters/Sallum/Telem ende Uri.
Van Iſrael: onder de kinderen Pareos/ 25
Ramia/ Jeſia/ ſMalchia/ ſMeiamin/ Eleaſar/ ſMalchia ende Benaia:
Onder de kinderen Elams / ſMathania/ 26
Zacharia/ Jehiel/ Abdi/ Jeremoth ende Elia:
Onder de kinderen Zathu/ Elioenai/ E- 27
liaſib/ ſMathania/ Jeremoth / Sabad ende Aziſa:
Onder de kinderen Bebai/ Johanan/ Ha- 28
nania/ Zebai/ ende Athlai:
Onder de kinderen Bani / ſMeſullam/ 29
ſMalluch / Noa Ja / Jaſub / Seal ende Jeremoth:
Onder de kinderē Pahath ſMoab/ Adna/ 30
Chelal / Bena Ja/ ſMaeſe Ja/ ſMathan Ja/ Bezaleel/ Benui ende ſManaſſe:
Onder de kinderen Harims / Elieſer/ He- 31
ſia/ ſMalch Ja / Sema Ja/ Simeon/
Ben Jamin/ ſMalluch ende Samaria: 32
Onder de kinderen Haſſums / ſMathna/ 33
ſMathatha / Sabad / Eliphelet / Jeremai/
ſManaſſe ende Simei:
Onder de kinderen Bani / ſMadai/ Am- 34
ram/ Uuel/
Bena Ja/ Bedia/ Chelui/ 35
Nata/ ſJeremoth/ Elaſib/ 36
ſMathania/ ſMachnai/ Jaeſau/ 37
Bani/ Benui/ Simei/ 38
Selemia/ Nathan/ Adaia/ 39
ſMachnabai/ Haſai/ Sarai/ 40
Aſareel/ Selemia/ Samaria/ 41
Sallum/ Amaria/ ende Joſeph: 42
Onder de kinderen Nebo / Jeiel / Ma- 43
thithia/ Sabad/ Sebnia / Jaddai/ Joel ende Benaia.
Deſe hadden altemael hzemde wijuen 44
ghenomen: ende daer waren ſommighe onder de ſelue wijuen / die daer kinderen ghe-
ghen hadden.

ſ Eynde des boecx Eſre.

HET BOECK NEHEMIE.

ſ Argument.

NA Eſdras comt Nehemias/ wt de Babyloniſche ghevanckeniſſe/ daer hy noch was: ende doet hyne Jeruſalem ghecomen was/ bede hy de ſtadt weder bouwen/ende de mueren ende de ſtercten. Hy verlichtet oock het volck van ſommighe ongherechtighe ſchattinghen/ laſten ende woucher/ waer doo hy overladen waren: ende beſchermde de burghers met grooten hoorſpoet ende ſtantvaſtichept, ooch ſommighe miſbruycken/die inde ghemeynte waren/ bererende. Bouen deſen wordt bewelen/ hoe noodich het den ghelouighen zp te waken ende hoozſichtich te zijne/om de vyanden des volcx Gods te bedzieghen ende te overwinnen/ende haer hooveerdich voornement te mete te maken. In deſe hiſtorie zyn ſeuentich iaren begrepen/ want van den eerſten iare Cyri/ tot het twintichſte iaer Darij / telmen achtenhalfftich iaren: ende van deſe tot het twee ende dertichſte iaer Darij/ telmen twaelf iaren/ in de welcke de mueren der ſtadt weder opghebouwt zijn.

ſ Dat eerſte Capittel.

1. Nehemias treurt ende beklaecht de ghevanckeniſſe des volcx.

Nehemias/ ſchencker des conincx Artxhaſaſtha,

1 DIt zijn de gheſchiedeniſſen Nehemie/des ſoons Hachalie: Het gheſchiedde inder maent Chiſleff/ des twintichſten iaers / dat ick was te Suſan opde burcht:
2 Doe quam Hanani / een mijner bzoederen/ met ſommighe mannen wt Juda: ende ick vraechdeſe/ hoe het den Joden ghinghe/ die behouden ende overbleuen waren vander ghevanckeniſſe/ eñ hoe het te Jeruſalem ſtondc.
3 Ende ſy ſyzaken tot my: De overbleuene van der ghevanckeniſſe zijn aldaer in den lande in grooten ongheluckc ende verſmaertheyt: a de mueren Jeruſalems zijn gebzoken/ ende hare poozten met vyere verbzandt.

a 2.re.25.4.8 2.par.36.19

4 Doe ick my ſulcke woozden hoozde/ ſatt ic/ ende weende / ende bzoech liedt b † twee dagben lanck/ ende vaſtede/ende badt booz den Godt banden hemel/
5 Ende ſyzack: c O Heere Godt banden hemel/ghy groote ende verſchzickelijcke Godt/ d die daer houdt het verbondt ende barmhertichept dien / die hem lief hebben/ende zijne Ghebooden houden:
6 Laet doch uwe oozen opmercken/ende uwe ooghen open zijn/ dat ghy hoozet het ghebedt wss knechts/dat ick nu booz v bidde/dach en de nacht / booz de kinderen Iſraels uwe knechten / ende bekenne de ſonden der kinderen Iſraels / die wy aen v ghedaen hebben: ende ick ende mijns vaders huys hebben oock ghe ſondicht.
7 Wy zijn verdoomen geworden/dat wy niet ghehouden en hebben de Ghebooden/Ceremen ende Rechten / die ghy ghebooden hebt uwen knechte ſMoſe.
8 Gedenct doch des woozdts/dat ghy uwen knechte ſMoſe gebodet/ende ſyzaket: e Wanneer ghy ulieden vergrypt/ ſo wil ick v onder de volcken verſtroyen:
9 † So ghy v daerentegben bekeert tot my/ ende houdet mijne Ghebooden / ende doetſe: ende wanneer ghylieden oock verſtoomt waeret tot aen des hemels eynde/ ſo wil ick v doch van daer vergaderen / ende wil v bzenghen aen de plaetſe / die ick verkoren hebbe/ dat mijnen Naem aldaer woone.
10 Sy zijn doch uwe knechten ende uwe volck die ghy g verloſſet hebt booz uwe groote kracht ende maechtigher handt.
11 Och Heere / Laet uwe oozen opmercken/ende het ghebedt wss knechts/ende op het ghebedt uwer knechten/ die daer begeeren uwen Naeme te vzeeſen: ende laet her uwen knechte hedē wel ghelucken / ende geeft hem barmhertichept booz deſe mannen: want ick was de

ſ Dat

Nehemias ghebedt.
c Nehe.9.32 Dan.9.4
d Exod.20.5 ende 34.6 Deut.7.9 Jere.32.18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

1. Nehemias treft met oorlof ende brieuen Ar-
taxerxis na Jerusalem/ 11. beziet de stadt ende
muyren/ baet te helpen/ 19. ende heeft gheraet
om bouwen te tot naklap ende spot vande vy-
anden Israels.

IN der maent Nissan/a des twintichsten 1
jaers des Coninx Arthahsastha/ doe
wijn voor hem stont / nam ick den wijn
op/ende gaf hem den Coninck / ende ick sach
bedruckt voor hem.

Doe sprac de Coninc tot my: Waerom siet 2
ghy so onmuerlicken: ghy en zijt punners niet
kranc: dat en isset niet/ maer ghy zijt swaer-
moedich: Ick my/vreese de my gantsch seer/

Ende sprack totten Coninck: De Coninck 3
leue eeuwichlick: sonde ick niet onmuerlicken
sijn: de stadt/ daer het huys der begraeuenisse
mijner vaderen is/ leyt woest/ende hare poor-
ten zijn met vyere verteert.

Doe sprack de Coninck tot my: Wat be- 4
gheert ghy dan? Doe badt ick den God dan-
den hemel/

Ende sprac totten Coninc: Behaecht het 5
den Coninck/ ende moe mijnen troost voor u/dat
ghy my henen zendet in Juda / tot der stadt
der begraenisse mijner vaderen / dat ick se
bouwe?

Ende de Coninck sprack tot my / ende de 6
Coninginne die by hem sat: Hoe lange sal u
reyse duyren: ende wanneer suit ghy weder
comen? ende het behaechde den Coninc wel/
dat hy my henen sandet: ende ick settede hem
eenen gheraessen tyt/

Ende sprac totten Coninc: c Behaecht het 7
den Coninck/ so gheue hy my brieuen/aen de
landtvoechden op ghene zijde des waters/
dat sy my ouer gheleyden / tot dat ick come
in Juda:

Ende brieuen aen Assaph den d Houtvoyst 8
des Coninx/dat hy my hout gheue tot bale-
ken der poorten / aenden pallepse die inden
huyse ende aen der stadtmuere zijn/ ende tot-
tent huyse daer ick in trecken sal: ende de Co-
ninc gaf my na der goeder hant mijns Gods
over my.

Ende doe ick quam totten landtvoechden 9
op gene zijde des waters/gaf ick hen des Co-
nincx brieuen: ende de Coninck sandt met my
hen de hooftlieden ende ruyteren.

Doe sy Sanaballat de Horoniter / ende To- 10
bia een Ammonitisch knecht / dat hoorden/
verdroot het hen seer/ dat een menschе ghe-
comen ware / die dat goets sochte voor de kin-
deren Israels.

Ende doe ick te Jerusalem quam/ ende daer 11
sy dagen ghewoest was/

Stacte ick my des nachts op/ende wey- 12
nich mannen met my: want ick en seyde gee-
nen menschе/ wat my myn God ingegeuen
hadde/ te doen aen Jerusalem: ende daer en
was geen dier met my / dan alleen daer ick
op reedt.

Ende ick reedt ter daelpoorte wt by nachte/ 13
voor der draken fontepne / ende aen de mest-
stoote/ende sach het dede my wee/dat de mue-
ren van Jerusalems verschenet waren / ende de
poorten met vyere verteert.

Ende ghinck ouer ter fonteynpoorte/ ende 14
tot des Coninx kelwyer / ende daer en was
geen ruymte mijnen Diere/dat het onder my
hadde connen gaen.

15 Doe toech ick by nachte langer de beke he-
nen/ ende het dede my wee/ de muren also te
sien: ende keerde wederom / ende quam ter
daelpoorte weder in.

16 Ende de oversten en wisten niet waer ick
henen ginck/ of wat ick maeckte: want ick en
hadde tot dier tyt toe/den Joden ofi den Prie-
steren/den Raedtheeren ende den Oversten/
ende den anderen die aen het werck arbeyde-
den/ noch niet gheseyt.

17 Ende sprac tot hen: Ghylieden siet het on-
gelueck daer wy in zijn/ dat Jerusalem woest
leyt / ende hare poorten zijn met vyere ver-
bjant: comt/ laet ons de muyren Jerusalems
bouwen/ dat wy niet meer en versmaetheyt
en zijn.

18 Ende seyde hen aen de hant mijns Gods/
die goet over my was: daertoe de woorde des
Coninx/die hy tot my gesproke hadde : ende
sy spraken: So laet ons op zijn: ende wy bou-
weden/ ende hare handen werde vpmoedich
ten goeden.

19 Doe nu Sanaballat de Horoniter / ofi To- De Hama-
bia de Ammonitische knecht / ende Gosem de niters met
Arabier/ dat hoorden/ bespotteden sy ons/ende hare byhul-
verachteden ons/ ende spraken: Wat is dat pers spreken
dat ghylieden doet: wilt ghy lieden tegen den regh der bou-
Coninck weder af vallen? wen/ 22.

20 Doe antwoordde ick hen/ende sprack: De
God vanden hemel/ sal het ons wel gheluc-
ken laten : want wy zijne knechten/ hebben
ons opgemaeckt/ ende bouwen : ghylieden
daerentegen en hebbet geen deel/noch recht/
noch ghedachtenisse in Jerusalem.

Doe dat ij. Capittel.

1. De namen der ghener/ voor welcke de mu-
ren te Jerusalem weder ghebouwet zijn.

1 Ende Eliasib de hooge Priester maerte De namen
hem op met zijne broederen den Prie- der bouwers
steren/ ende bouweden de schaepspoor- Jerusalems.
te: sy heylichdense/ ende setteden hare deuren
in / ende sy heylichdense tot aen den toren
Mea/ namelycken/tot aen den a toren Ha-
naneel. a Jere. 31.38
Zach. 14.10

2 By hem bouweden de mannen van Je-
richo : oock bouwede by hem Zachur de sone
Imri.

3 Ende de visschpoorte/ bouweden de kinderen
Senaa/die decktense/ ende steldē hare deuren
in/ sloten ende grendelen.

4 By hen bouwede Meremoth de sone U-
ria/des soons Hakoz: By hem bouwede Mes-
sullam de sone Berechia / des soons Mese-
sabeel: By hem bouwede Zadok de sone
Baena:

5 By hem bouweden die van Thekoa: doch
hare b gheweldighen en brachten haren hals b De arme
niet ten dienste harer heeren. moeten het
cruyce draghen/
en wercken en ge-
uen niet/ dewijl
ons heeft niet/
sin cruyce en
geeft niet. qua
ter dijn/ die hel-
pen vry.

6 De oude poorte bouweden Jaiada de so-
ne Passeah/ ende Mesullam de sone Beso-
dia: sy deckten se/ ende steldē de deuren in/
ende sloten ende grendelen.

7 By hen bouwede Melatthia van Gibeon/
ende Jadon van Meronoth/mannen van Gi-
beon ofi van Mizpa/aen den stoel des lant-
voochts/op dese zijde des waters.

8 By hen bouwede Vsiel de sone Harha-
ia/ de goutsmit: By hem bouwede Hana-
nia de sone of des Apotekers: ende sy bou- of And. Har-
weden wt te Jerusalem/ tot aen de breede haam
muren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Bp hem bouwede Rephaja de sone Hur/ 9
d 1 dl. deels de ouerste des haluen d † vierendeels te Je-
rusalem:
Bp hem bouwede Jedaia/de sone Haru- 10
Maph / teghen zijnen huyse ouer: bp hem
bouwede Hattus/ de sone Hasadema.
Nv Malchia de sone Hurim / ende Ha- 11
sub de sone Pahath Moab / bouwede twee
stucken/ ende den tozen bpden ouen:
Bp hem bouwede Sallum de sone Halo- 12
hes/ de ouerste des haluen vierendeels te Je-
rusalem/bp ende zijne dochteren.
De Daelpoozte bouwede Hanun/ ende de 13
burghers van Sanoah: sp bouwedense/ ende
setteden hare deuren in/ sloten ende grende-
len/ende duysent ellen aen der muren/tot aen
de Mestpoozte.
De Mestpoozte nv bouwede Malchia 14
e 2 dl. halven de sone Rechab/ de ouerste des e † vierendeels
deels. and. des der wijngaerdeniers : hp bouwedese / ende
voger Beth- setteden hare deuren in/ sloten ende grendelen.
Charem.
Nv/de Fonteynpoozte bouwede Sallum 15
de sone Chal Hose/ de ouerste des vierendeels
te Mizpa : hp bouwedese ende decktese/ende
setteden hare deuren in/sloten ende grendelen:
f 1 and. piscine daertoe de muren aen den † poel Saloah bp
den hof des Conincx / tot aen de trappen die
vander stadt Dauids af gaen.
Naest hem bouwede Nehemias / de sone 16
f† and. deels Asbuk/ de ouerste des haluen f† vierendeels
te Bethzur/ tot teghen de doode grauen Da-
uids ouer/ ende tot aenden poel Asuja/ ende
tot aen het huys der Helden.
Naest hem bouweden de Leuiten/ Rehum 17
de sone Bani: naest hem bouwede Hasabia/
de ouerste des haluen vierendeels te Regila
in zijnen vierendeele.
Naest hem bouwedē hare broederen/ Ba- 18
nai de sone Henadad/ der ouerste des haluen
vierendeels te Regila:
Naest hem bouwede Eser de sone Jesua/ 19
de ouerste te Mizpa/ twee stucken langx den
hoeck henen/teghen het harnasch huys:
Naest hem op den berch bouwede Ba- 20
ruch de sone Sabai / twee stucken in den
hoeck/ tot aen de huysdeure Eliasib des hoo-
ghen Priesters:
Naest hem bouwede Meremoth / de sone 21
Uria des soons Hakoz/ twee stucken/vander
huysdeure Eliasib/tot aē het eynde des huys
Eliasib:
Naest hem bouweden de Priesters / de 22
g † and. com- mannen wedē g † landtstreken:
prepen.
Daer naest bouwede Ben Hanun ende 23
Hasub / teghen haren huyse ouer: daer naest
bouwede Asaria/de sone Maesia/des soons
Anania/teghen zijnen huyse ouer:
Naest hem bouwede Bennui/de sone He- 24
nadad / twee stucken van Asarias huys / tot
aenden hoeck/ende tot aendencrant.
Palal de sone Usai/ tegen den hoeck ende 25
den hooghen tozen ouer die van des Co-
nincx huys wt kijckt / bp den hone des cer-
ckers: naest hem Pedaia de sone Pareos.
h † and. die daer woonde etc. [bouwedē] tot aen/ etc. De Nethinims dan h† woonden aen O- 26
phel/tot aen de waterpoozte/teghent Oosten/
daer den tozen wt kijckt:
Naest dien bouwedē die van Thekoa/ 27
twee stucken/ tegen den grooten tozen ouer/
die wt kijct/ende tot aen de muren i Ophel.
i 2 Par. 33. 14 Nv/ vander Peerdspoozte aen bouwedē 28
de Priesters / een peghelijck teghen zijnen
huyse ouer:
29 Daer naest bouwede Sadok/de sone Im-
mer/ tegen zijnen huyse ouer: naest hem bou-
wede Semaia/ de sone Sachania/ de Oost-
wachter teghent Oosten:
30 Naest hem bouwede Hanania de sone
Selemia / ende Hanun de sone Salaph de
seste/twee stucken: naest hem bouwede Me-
sullam / de sone Berechia / teghen zijn k † huys ouer:
k 1 dl.
31 Naest hem bouwede Malchia / de sone
des goutsmits/tot aent huys des Nethinim/
ende der kramers / teghen de Kiedtspoozte
ouer/ende tot aen den sael aen den hoeck:
32 Ende tusschen de sale aen den hoeck te
Schaepspoozte bouwedē de goutsmeden
ende kramers.

Dat iij. Capittel.

1. De Samariters ende hare medehulpers smoo-
ten tegen Gods werck. 4. Nehemias bidt tegen
hen/ 7. soo werden hare boose aenslaghen te niete
ghemaeckt. 9. De Joden waken ende bidden/ ende
de ruysten hen te bouwen ende strijden.

1 Doe nv Saneballat hoozde/ dat wp
de muren bouwedē / werdt hp toor-
nich ende seer grimmich/ ende bespaw-
tede de Joden/
2 Ende spraeck booz zijnen broederen/ ende
den machtighen te Samaria: Wat maken
de ameehtighe Joden? salmense laten ghe-
werden? sullen sp offeren? sullen sp in eenen
daghe volbrenghen? sullen sp de steenen le-
uendich maken/ die daer stof hoopen ende
verbrandt zijn?
3 Ende Tobias de Ammoniter bp hem spraeck:
Laetse slechts bouwen: want er vossen daer
op toghen/ die verscheurden hare steene muo-
ren wel.
4 Hoozt/ onse Godt/ hoe veracht zijn wp:
keert hare versmaethepdt op haren cop/ dat
ghyse geuet in verachtinghe inden lande ba-
ren ghefanckenisse.
5 Decket hare misdaet niet toe/ ende hare
sonde en verdelghet niet booz v: want sp hebo
ben de bouwlieden gheterght.
6 Doch wp bouwedē de muren/ eñ boech-
dense gantsch aen malcanderen / tot aen de
halue hoochte: ende het volck stuech een harte
te arbeyden.
7 Doe nv Saneballat/ ende Tobia/ ende de
Arabiers / ende Ammoniters/ ende Azdoni-
ters hoozden / dat de muren te Jerusalem
toeghemaeckt waren/ende dat sp de scheuren
begonnen hadden te beteren / werden sp seer
toogmicht:
8 Ende maeckten al te samen een verbondt
te hoop / dat sp quamen / ende krijchden
ghen Jerusalem / ende daer een alteseel
maeckten.
9 Wp daerentseghen baden tot onsen Godt/
ende setteden een wacht op hen/ dach ende
nacht teghen hen:
10 Ende Judas spraeck: b De kracht der dra-
ghers is te swach / ende des stofs is te veel:
wp en connen aen der muren niet bouwen.
11 Onse wederpartijders dan dachten: Sp
sullen niet weten noch sien/ tot dat wp midden
hen comen / ende hen verwozghen/ ende het
werck verhinderen.
12 Doe nv de Joden die bp hen woondē quā-
men/ende seydent ons wel thienmael/uut alle
plaetsen/

plaetsen/ daer sy rondtom ons woonden.
Doe streedt ick beneden aende plaetse/ achter der mueren in de c grauen/ her volck na hare geslachten/ met hare zweerden/ spiessen ende boghen.
Ende sach toe/ ende maeckte my op/ ende 14 spraeck tot de Raetheeren ende Overste/ende den anderen volcke: d Vreest v niet voor hen: gedenckt aen den grooten ende verschrickelijcken Heere/ ende strijdet voor uwe broederen/ sonen/dochteren/wyuen ende huysen.
Doe nu onse vyanden hoorden dat het aus 15 was condt geworden/ maeckte Godt haren raedt te niete: ende wy keerden altemael tsamen wederom na der mueren/ een yeghelijck tot sijnen arbeydt.
Ende het geschiedde voortaen/ dat de ionc- 16 ghelinghen/ de helft den arbeydt deden/ ende de ander helft hielden spiessen/ schilden/ boghen/ ende pantsiers: ende de Overste stonden achter den gantschen huyse Juda.
Die daer bouweden aender mueren / ende 17 droeghen den last/ van dien die hen oplaeden: met eener handt deden sy den arbeydt/ ende met der ander handt hielden sy de wapenen.
Ende een yeghelijck die daer bouwede/ 18 hadde sijn swaerdt aen sijne lenden gegort/ ende bouweden also: ende die met der bassuynen blies/ was by my.
Ende ick spraeck tot de Raetheeren ende 19 Overste/ende totten anderen volcke: Het werck is groot ende wijt/ ende wy sijn verstroyt op de mueren/verre van malcanderen:
Aen welcker plaetse ghy nu der bassuynen 20 geluyt hoort/daer vergadert v henen tot ons: e ende Godt sal voor ons strijden:
Soo willen wy aen het werck arbeyden: 21 ende de helft hielt de spiessen/ vanden opgangh des dageraedts aen/ tot dat de sterren voort quamen.
Oock spraeck ick te dier tijdt totten volcke: 22 Een yeghelijck blyne met synen ionghen den nacht over te Jerusalem/ dat wy des nachts de wacht/ ende des daechs den arbeyt wachten.
Mijn/ick ende mijne broederen/ ende mijne 23 ionghers/ ende de mannen opder wacht achter mijn/ wy en toghen onse kleederen niet uit/ een yeghelijck f t lier het baden aenstaen.

De Vat v. Capittel.

1. Daer comt een geschrey inden volcke/ des dieren tyds/ hallaen. 6. Nehemias verbiet den woecker. 14. ende gaet in synen ampte sonder rechts te bupten.

Ende daer verhief hem een groot ghe- 1
schrey des volcx/ ende harer vrouwen/ teghen hare broeders der Joden.
Ende daer waren sommige/ die daer spra- 2
ken: Onser sonen ende dochteren sijn te vele: laet ons coorn voor hen nemen/ende eten/dat wy leuen.
Oock sommighe spraken: Laet ons onse 3
ackers/wijnberghen/ ende huysen verpanden/ ende coorn daer voor nemen inden dieren tijt.
Sommige daerenteghen spraken: Laet ons 4
gheldt leenen op chynse landen Connick/ op onse ackeren ende wijnberghen.
Want onser broeders lijf is als onse lijf/ 5
ende hare kinderen als onse kinderen: anders souden wy onse sonen ende dochteren onderwerpen den dienste: ende daer sijn alreede sommighe van onse dochteren onderworpen/ ende daer en is gheen vermogen in onse handen: oock worden onse ackeren ende wijnberghen/der anderen.
Doe ick nu haer geschrey ende sulcke woor- 6
den hoorde/werdt ick seer toornich.
Ende mijn herte wordt des sins met my/ 7 dat ick de Raetsheeren ende Overste bestrafte/ ende spraeck tot hen: a Wilt ghy een op den anderen woecker doen? ende ick brachte een groote ghemeynte te samen teghen hen/
Ende spraeck tot hen: Wy hebben onse 8 broederen de Joden weder ghekocht/ die den Heydenen verkocht waren/ na onsen vermoghen: ende ghylieden wilt oock uwe broederen verkoopen/ die wy tot ons gekocht hebben? Doe zweghen sy/ ende en vonden niets te antwoorden.
Ende ick spraeck: Het en is niet goet dat 9 ghylieden doet: soudet ghy niet onder vreesen Gods wandelen/ om der versmachtheyt willen der Heydenen onser vyanden?
Ick ende mijne broederen/ ende mijne ion- 10 ghers/ hebben hen oock gheldt gheleent/ ende coorn/den woecker dan hebbe wy nagelaten.
Ga eest hen nu heden ten dage weder hare 11 ackers/wijnbergen/ olygaerden/ende huysen/ende den honderdsten penninck gelts/ dan coorn/ van moste/ ende van olye/ dat ghylieden aen hen ghewoeckert hebt.
Doe spraken sy: Wy willent weder geuen/ 12 ende en willen niets van hen begheeren/ende willen doen als ghy gheseyt hebt. Ende ick riep de Priesteren/ ende nam eenen eedt van hen/dat sy also doen souden.
Oock schuddede ick mijnen boesem uit/ 13 ende spraeck: Alsoo schudde Godt uit/elcken man van synen huyse/ende van synen arbeyt/ die dit woordt niet b handhauet: eest de gantsche ghemeynte spraeck/ Amen: ende loofden den Heere: ende het volck dede also.
Oock van dier tijdt aen/ dat my bemo- 14 len wordt een Landtvooght te zijn inden lande Juda/ namelijcken/ vanden twintichsten iare aen/ tot in het twee ende dertichste iare des conincx Arthahsastha/ dat sijn twaelf iaren/ en generde ick my ende mijne broederen niet vander Landtvoochden cost.
Want de voorledē Landtvoochden/die voor 15 my gheweest waren/ hadden het volck bezwaert/ ende hadden van hen genomen broot ende wijn/daertoe oock veertich sikel silvers: oock hadden hare d ionghens niet gheweldt gheuaren over het volck: doch ick en dede alsoo niet/om der vreese Gods wille.
Oock arbeydde ick aen der mueren arbeyt/ 16 ende en cochte gheenen acker/ende alle mijne ionghers moesten aldaer totten arbeydt te hoop comen.
Daertoe waren der Joden ende Oversten/ 17 honderd ende vyftich op mijner tafel/ die tot my gheconnen waren vanden Heydenen/ die rondtom ons zijn.
Ende men bereydde my des daechs eenen 18 osse/ende ses wigheleesen schapen/ende vogelen: ende teelden in thien daghen allerley wyn de volheyt: noch en voordede ick der Landtvoochden cost niet: want den dienst was zwaer opden volcke.
Gedenckt my/ mijne Godt/ ten besten e alles wat ick desen volcke ghedaen hebbe.

a Deut. 23.19 Exod. 22.25 Leuit. 25.35

b Dat is/de hant daer aen houdet:

c Nehem. 2.6

d Dat zijn hoofmanne ghewest.

e Nehe. 13.14

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat vj. Capittel.

1. Menigherley hstighe aenslagen tegen Gods werck/ daer door men het bouwē verhinderen wil/ werden door Nehemiam ghestuert / ende te schanden ghemaeckt.

Listige aenslagen tegen Gods werc/ daer door mē het bouwen verhinderen wil.

Ende doe Sanaballat / Tobias / ende 1
Gosen de Arabiter / ende andere onse
vyanden vernamen / dat ick de mueren
ghebouwet hadde / ende gheen scheure meer
daer aen en was / (hoewel ick de deuren te
dier tydt noch niet ghehanghen en hadde in
de poorten/)

Sandt Sanaballat ende Gosen tot my/ 2
ende lieten my segghen: Comt/ende laet ons
te samen comen in de dorpen / op den vlacken
belde Ono : sy dachten dan my quaet te
doen.

Doch ick sandt boden tot hen/ende liet 3
hen segghen : Ick hebbe een groot werck wt
te richten/ick en can niet afcomen: het werck
mochte na blijnen/ wanneer ick de handt af
taghe/ende tot nieden afquame.

Sy sonden my wel viermael tot my / op 4
die wijse : ende ick antwoordde hen op de
se wijse.

Doe sandt Sanaballat ten vijfstenmael 5
tot my zijnen jongen / met eenen openen brief
in zijner handt:

Sanaballat sendt brieuē aē Nehemia.

Daer was in gheschreuen : Het is door de 6
Heydenen ghecomen / ende Gosen heeft het
ghesept/ dat ghy ende de Joden denckt af te
vallen : daerom ghy oock de mueren bouwt/
ende ghy wilt haer Coninc zijn in dese saken.

Ende ghy hebt d Prophecten besteldt / die 7
han d wtroepen sullen te Jerusalem / ende
segghen: Hy is de Coninck Juda. Nu/ sulcx
sal door den Coninck comen: so comt nu/ en
de laet ons niet malcanderen raetslaghen.

Doch ick sandt tot hem/ende liet hem seg 8
ghen : Sulcx en is niet gheschiedt / dat ghy
segt: ghy hebt het wt uwer herten versiert.

Want sy alle wouden ons beuresst ma 9
ken / ende dachten: Sy sullen de handt af
trecken van hare wercken / dat sy niet en ar
beyden : a† doch ick sterckte mijne handt
dies te meer.

a† Ond. Daerom sterckt nu/ [O Heere/ aen Sanaballat] mijn hant.

Ende ick quam int huys Semaja / des 10
soons Delaja / des soons Mehethabeel/
ende hy hadde hem besloten/ende sprac: Laet
ons te samen comen inden huyse Gods/ mid
den inden Tempel/ ende de deure des Tem
pels toesluyten : want sy sullen comen d ver
woorghen/ ende sullen dyder nacht comen/ dat
sy d verwoorghen.

Walsche broeders.

Hier siet ghy dat alleyndt onder Gods volc/ valsche lieden zijn.

Doch ick sprack : Soude sulck een man 11
vlieden? soude sulck een man/ als ick ben/ in
den Tempel gaen / dat hy leuendich blene?
ick en wil daer niet in gaen.

Want ick mierckte/ dat hem Godt niet ge 12
sonden en hadde: want hy sepde wel prophe
cyen op my : doch Tobias ende Sanaballat
hadden hem ghelt gheghenen.

Daerom nam hy gheldt / dat ick my vree 13
sen sonde/ende also doen/ende sondighen: op
dat sy een quaet gheschrey hadden / daer sy
my mede lasteren mochten.

Gedenct mijn Godt/ des Tobia ende Sa 14
neballat/na dese zijne wercken: oock d† des
Prophetē Noadia/ende der andere Prophe
ten/die my wouden daer af verschricken.

d† Anders/ der Prophetinnen.

Ende de muere wert reede/inden vijf ende 15
twintichsten dage der maent Elul / in twee
ende vijftich daghen.

Ende doe alle onse vyanden dat hoorden/ 16
vreesden hen alle Heydenen die rontom ons
waren / ende de moet ontuiel hen : want sy
mierckten dat dit werck van God was.

Ock waren ter seluer tijt vele der oude 17
sten Juda/welcker brieuen ginghen tot To
bia/ende van Tobia tot hen.

Want harer waren vele in Juda/ die hem 18
ghesworen waren: want hy was een e† schoon
soon Sachanja/ des soons Arah: ende zijn
sone Johanan hadde de dochter f Mesullam/
des soons Berechia.

e† Ofte schoonsone.

Ende seyden alle goet van hem voor my/ 19
ende vrachten mijne reden wt tot hem : ende
sandt dan Tobia brieuen henen / my daer af
te verschricken.

Dat vij. Capittel.

2. Jerusalem wordt door de wacht bewaert.
3. Het volck/ so het wt der ghevancknisse ghecomen is/ wort ghetelt.

Doe wy nu de mueren ghebouwet hadden/ hinck ick de deuren: ende de deurwachters/ sangers/ ende Leuiten were bestelt.

Ende ick geboot mijnen broeder Hanania/ 2
ende Hanania den paleysvoocht te Jerusa
lem/ (want hy was een getrouwe man/ ende
Godvruchtich voor velen anderen/)

Ende sprack tot hen: Men en sal de poor 3
ten te Jerusalem niet op doen / tot dat de
Sonne heet wort: ende wanneermē noch ac
hept/ so salmen de poorten toeslaē ende grē
delen: eñ daer werden wachters bestelt vā
den burgeren Jerusalems/ een yegelic op zij
ne wacht/ ende a† op zijn huys.

a† Ofte by.

De stadt nu/ was wijdt van ruymte/ende 4
groot: doch weynich volcx daer in / ende de
huysen en waren niet ghebouwet.

Ende mijn Godt gaf my int herte/ dat ick 5
de Raetheeren ende de Oversten / ende het
volck vergaderde/ hen te rekenen : ende ick
vandt een Register haerder rekenschap/ d die d
te voren opgecomen waren wt der gevanc
kenisse/

Die Nebucad Nezar de Coninck te Ba 6
bel/ hadde wech gheuoert/ ende Jerusalem
wooninden/ende in Juda een yegelick in zij
ner stadt.

Ende waren ghecomen met Serubabel/ 7
Jesua/ Nehemia/ Asaria / Raamia/ Nahe
mani/ Mardachai/ Bilsan/ Mispereth/ Bi
genai/ Nehum/ende Baena: Dit is het getal
der mannen vanden volcke Israels.

Der kinderen Pareos waren/ twee duysent/ 8
hondert ende twee ende tseuentich.

Der kinderen Sephatia/ drye hondert ende 9
twee ende tseuentich.

Der kinderen Arach/ ses hondert ende twee 10
ende vijftich.

Der kinderen Pahath Moab / onder den 11
kinderen Jesua ende Joab/ twee duysent/
acht hondert ende achthien.

Der kinderē Elam/ duysent/ twee hondert 12
vier ende vijftich.

Der kinderen Sathu / acht hondert ende 13
vijf ende veertich.

Der kinderen Saccai/ seuen hondert ende 14
tseshtich.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Der kinderē Bauui/ses hondert ende acht 15
ende veertich:
Der kinderē Bebai/ ses hondert ende acht 16
ende twintich:
Der kinderen Asgad / twee duysent / dry 17
hondert ende twee ende twintich:
Der kinderen Adonikam/ ses hondert en- 18
de seuen ende tsestich:
Der kinderen Biguai/ twee duysent en- 19
de seuen ende tsestich:
Der kinderen Adin / ses hondert ende vijf 20
ende vijfftich:
Der kinderen Ater van Hiskia/ acht ende 21
negentich:
Der kinderen Hasum / dry hondert ende 22
acht ende twintich:
Der kinderē Bezai/ dry hondert ende vier 23
ende twintich:
Der kinderen Hariph / hondert ende 24
twaelue:
Der kinderen Gibeon / vijf ende tne- 25
ghentich.
Der mannen van Bethlehem ende Neto- 26
pha/ hondert ende acht ende tachtentich:
Der mannen van Anathoth/ hondert ende 27
acht ende twintich:
Der mannen van Beth Asmaueth / twee 28
ende veertich:
Der mannen van Kiriath Iearim / Ca- 29
phira ende Beroth / seuen hondert ende dry
ende veertich:
Der mannen van Rama ende Gaba / ses 30
hondert ende een ende twintich:
Der mannen van Michmas/ hondert en- 31
de twee ende twintich:
Der mannen van Beth El ende Ai / hon- 32
dert ende dry ende twintich:
Der mannen vanden anderen Nebo/ twee 33
ende vijfstich:
Der kinderen des anderen Elams / dry- 34
sent/ twee hondert ende vier ende vijfstich:
Der kinderen Harims / dry hondert ende 35
twintich:
Der kinderen Iericho / dry hondert ende 36
vijf ende veertich:
Der kinderen Lohadid / ende Ono/ seuen 37
hondert ende een ende twintich:
Der kinderen Senaa/ dry duysent/ negen 38
hondert ende dertich.
De Priesters : der kinderen Iedaia van 39
den huyse Iesua/ negen hondert ende dry en-
de seuentich:
Der kinderen Immer/ duysent/ ende twee 40
ende vijfstich:
Der kinderē Pashur/ duysent/ twee hon- 41
dert ende seuen ende veertich:
Der kinderen Harim/ duysent ende seuen- 42
tjene.
De Leuiten : der kinderen Iesua van 43
Kadmiel/ onder de kinderen Hodua/ vieren-
de seuentich.
De Sanghers: der kinderen Assaph/ hon- 44
dert ende acht ende veertich.
De Deurwachters waren : de kinderen 45
Sallum/ de kinderen Ater/ de kinderē Thal-
mon/ de kinderen Hakub, de kinderen Hatita/
ende de kinderen Sobai : al te samen hondert
ende acht ende dertich:
i De Nethinims: de kinderen Siha/ de 46
kinderen Hasupha/ de kinderen Tabaoth/
De kinderen Keros / de kinderen Sia/ 47
de kinderen Padon /
48 De kinderen Libana / de kinderen Haga-
ba/ de kinderen Salmai/
49 De kinderen Hanan / de kinderen Gid-
del/ de kinderen Gahar/
50 De kinderen Reaia/ de kinderen Rezin/ de
kinderen Nekoda/
51 De kinderen Gasam/ de kinderen Usa/ de
kinderen Passeah/
52 De kinderen Besai/ de kinderen Meu-
nim/ de kinderen Nephussim/
53 De kinderen Bakbuk/ de kinderen Hak-
pha/ de kinderen Harhur/
54 De kinderen Bazlith / de kinderen Me-
hida/ de kinderen Harsa/
55 De kinderen Barkos / de kinderen Siss-
ra/ de kinderen Thamah/
56 De kinderen Nezia / de kinderen Ha-
tipha.
57 De kinderen der knechte Salomonis was-
ren: de kinderen Sothai/ de kinderen Sophe-
reth/ de kinderen Perida/
58 De kinderen Iaela/ de kinderen Darkon/
de kinderen Giddel/
59 De kinderen Sephat Ia / de kinderen Ha-
thil/ de kinderen Pocheroth van Zebaim/ de
kinderen Amon.
60 Aller Nethinim/ende kinderen der knech-
ten Salomonis/ waren dry hondert ende twee
ende tneghentich.
61 e Ende dese toghen oock mede op/ f Mi- e Esra 2.59
thel/ Thelah/ Thel/ Harsa/ Cherub/ Addon/ f Vand. vant
ende Immer : doch sy en conden haere va- Mithel tot
ders huys noch zaedt niet bewysen / hoewel lah en Thel-
sy uyt Israel waren. harsay
62 De kinderen Delaia / de kinderen Tobia/
ende de kinderen Nekoda / waren ses hon-
dert ende twee ende veertich.
63 Ende van de Priesteren waren : de kinde-
ren Habaia/ de kinderen Hakos / de kinde-
ren Barsillai / die van de dochteren Bar-
sillai des Giliaditers een wyf nam: en wert
na der seluen name ghenoemt.
64 De selue socht haer geboortregister/
ende doe sy niet en vonden / werden sy des
Priesterdoms los.
65 Ende Hathirsatha sprack tot hen : Sy en
souden niet eten van het Alderheylichste / tot
dat een Priester op quame met g Doin ende
ende Liecht. Thumim.
66 h Der gantscher ghemeynte/ als een man/ Exod.28.30
was twee ende veertich duysent/ dry hondert h Esra 2.64
ende tsestich:
67 Wtghenomen hare knechten ende maech-
den / dier waren seuen duysent / dry hondert
ende seuen ende dertich : ende hadden twee
hondert ende vijf ende veertich Sanghers en-
de Sanghertssen/
68 Seuen hondert ende dertich peerden/ twee
hondert ende vijf ende veertich muylen/
69 Vier hondert ende vijf ende dertich kemee-
len/ ses duysent/ seuen hondert ende twintich
ezels.
70 Ende sommighe der oueriste Vaderen ga-
uen wat totten wercke : Hathirsatha gaf tot
den schatte duysent guldens / vijfstich beckers/
vijf hondert ende dertich Priesterrocken.
71 Ende sommighe oueriste Vaderen gauen
totten schatte aent werck twintich duysent
guldens / ende twee duysent ende twee hon-
dert pont silvers.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende het ander half duysent twintich duysent 72
guldens/ende twee duysent pont silvers/ende
seuen ende tseshich Priesterocken.

Ende de Priesters / ende de Leuiten / de 73
Veurwachters/de Saughers / ende sommi-
ghe des volcx/ende Nethinim ende gantsch
Israel setteden hen in hare stede.

☞ Dat viij. Capittel.

1. Esra leest den volcke het boeck des Wets.. 14. Het Loofhutten feest wordt ghehouden.

a Esra 3.7 3.Esd.9.38 Ende nu de a seuenste maendt hier toe 1
quam/ende de kinderen Israels in ha-
re steden waren/

Vergaderde hem het gantsche volck/ als 2
een man / op de breedestrate voor de water-
poorte/ ende spraken tot Esram den Schrift-
geleerden/ dat hy het Wetboeck Mose haelde/dat de Heere Israel gheboden heeft.

Het boeck des Wets wert gelesen. b Deut. 31.12 Exod. 23.2 b Ende Esra de Priester brachte de Wet 3
voor de ghemeynte / beyde mans ende vrou-
wen / ende alle diese verstaen conden/ inden
eersten daghe der seuenster maendt:

Ende las daer in opder breedestrate / die 4
voor der waterpoorte is/banden lichten mor-
ghen aen / tot opden middach / voor mans
ende vrouwen/wiese verstaen conde:ende des
gantschen volcx oren waren tot het Wet-
boeck ghekeert.

Ende Esra de Schriftgheleerde stont op 5
eenen hoogen houten stoel/ dien sy gemaeckt
hadden te prediken: ende by hem stont Mat-
thithia/Semaia/Anania/ Uria/ Hilkia ende
Maeseia / tot synder rechter handt : ende tot
synder linckerhant/ Pedaia/ Misael/ Mal-
chia / Hasum / Hasbadana / Sacharia ende
Mesullam:

c Luce 4.17 Ende c Esra dede het boeck op voor den 6
gantschen volcke / want hy stont boven alle
den volcke wt : ende doe hyt op dede/ stondt
alle het volck.

Ende Esra loefde den Heere den grooten 7
Godt: ende alle het volck antwoordde/Amen/
Amen/ met hare handen in de hoochte / en de
neyghden hen/e de baden den Heere aen/ met
het aenghelichte ter aerden.

Ende Jesua / Bani / Jereb Ja / Jamin/ 8
Akuk/ Sabthai/ Hoda Ja/ Maeseia/ Kilita/
Asaria/ Josabad/ Hanan/ Plaia/ ende de Le-
uiten maecten dat het volck opde Wet merc-
kede/ende het volck stondt op synre stede.

Ende sy lasen in het wetboec Gods klaer- 9
lijcken ende verstandelijcken / datmen ver-
stondt/ doemen het las.

Ende Nehemia/ die daer is Hathirsatha/ 10
ende Esra de Priester de Schriftgheleerde/
ende de Leuiten / die daer maeckten dat het
volck opmerckede / spraken tot allen volcke:
Desen dach is heylich den Heere uwen God:
daerom en weest niet tremich/ende en weent
niet : want alle het volck weende/ doe sy de
woorden des Wets hoorden.

b 3.Esd. 9.52 Daerom sprack hy tot hen : d Gaet henen/ 11
ende eet het vette/ende drinckt het soete/ende
sendt dien oock een deel die niet voor hen be-
reydt en hebben : want desen dach is heylich
onsen Heere / daerom en becommert u
niet : want de blyschap aen den Heere / is
uwe sterckte.

Ende de Leuiten stilden alle het volck/en- 12
de spraken : Weest stille / want den dach is
heylich/ende en becommert ulieden niet.

Ende alle het volck ghinck henen/ dat het 13
ate/ droncke/ ende deelen sende / een groote
blyschap makede : want sy hadden de woor-
den verstae dienen hen hadde condt gedae.

Ende des anderen daechs vergaderden 14
hen de overste Vaders onder den gantschen
volcke ende de Priesters / ende Leuiten/ tot
Esram den Schriftgheleerden/ dat hy hen de
woorden des Wets onderrichtede.

Ende sy vonden inde Wet geschreven/ e dat 15
de Heere voor Mose gheboden hadde/ dat de Kinderen Israels in Loofhutten woonen soude-
den/ op het feest inder seuenster maendt.

Ende sy lieten luydtbaer werden/ende uit- 16
roepen in alle hare steden ende te Jerusalem/
ende seyghen : Gaet wt opde berghen/ ende
haelt Olyf mepen/hartzboomen mepen/ myr-
ten mepen/palm mepen/ ende mepen van dich-
tenboomen/datmen loofhutten make/als het
geschreven staet.

Ende het volck ghinck wt / ende haelden 17
sommighe / ende maeckten hen loofhutten/
een yeghelijck op synen dake / ende in hare
hoven/ende inden houe aenden huyse Gods/
ende opder breedestrate aende waterpoorte/
ende op der breedestrate aen der poorten
Ephraims.

Ende de gantsche ghemeynte der ghener/ 18
die wt der ghevanckenisse waren weder ghe-
comen/maeckten loofhutten / ende woonden
daer in: want de kinderen Israels en hadden
sindt der tydt Josua des soons Nuns / tot
op desen dach/ alsoo niet ghedaen: ende was
een gantsch groote blyschap.

Ende daer werdt uit wetboeck Gods ghe- 19
lesen alle daghe/ vanden eersten dage aen tot
opden laetsten : ende hielden het feest seuen
daghen lanck / ende aenden achtsten daghe
g † de bergaderinghe/als het behoort.

g Num. 29.35

☞ Dat ix. Capittel.

1. Israel bekendt synre sonden/ 5. wordt ver-maent den Heere alleydt te louen.. 6. Nehemias doet een schoone danckseggynghe tot Godt / voor alle weldaden ende ghenade/ van Abraham aen/ tot op synen tydt.

1 ☞ Inden vier ende twintichsten daghe des
maendts quamen de kinderen Is-
raels te samen / met vasten / ende sacke-
ken/ende aerde op hen:

2 Ende scheydden het zaedt Israels van al-
le vreemde kinderen: ende traden henen / ende
bekenden hare sonden / ende harer vaderen
missaedt:

3 Ende stonden aen hare stede/ende men las
int wetboeck des Heeren hares Gods / vier-
maeldes daechs : ende sy bekenden/ ende bad-
den aen den Heere haren Godt/ viermael des
daechs.

4 Ende de Leuiten stonden op in de hoech-
te/namelijcken/ Jesua/ Bani/ Kadmiel/ Se-
bania/ Bani/ Serebia/ Bani / ende Chena-
ni / ende schreydden luyde tot den Heere ha-
ren Godt.

5 Ende de Leuiten/ Jesua / Kadmiel/ Ba-
ni/ Hasabenia/ Serebia / Hodia / Sebania / Hanan/
Petahia/ spraken : Staet op/ loeft den Heere
uwen Godt van eewicheydt tot eewicheydt:
ende men loue den Name uwer heerlicheydt/ die verhoocht is/ met allen seghen ende
loue.

6 Heere / ghy sijt het alleen/ a ghy hebt ghe- a Psal. 146.6
maeckt den hemel/ende aller hemelen gheni-

niet allen haren heyde / de aerde / ende alles wat daer op is / de zee / ende alles wat daer in is: ghy maket alle dinck leuendich / ende het heyrsche heyr dirt v aen.

b Ghy zijt de Heere Godt / die ghy verkoren hebt / ende hem dan Vr in Chaldea wechgevoert / c ende Abzaham ghenoemt:

Ende zijn herte trouwe voor v gevonden / 8 d ende een verbondt met hem gemaeckt / zijnen zade te ghenen het landt der Cananiten / Hetiten / Amoriten / Pherezeen / Jebusiten / ende Gergasiten: ende hebt uwe woordt ghehouden / want ghy zijt rechtveerdich.

e Ende ghy hebt aengesien de ellendicheyt 9 onser vaderen in Egypten / en haer schreyen verhoort aen de f Schelfzee:

Ende teecken ende wonder ghedaen aen 10 Pharao / ende alle zijne knechten / ende aen alien volcke zijns landts: want ghy bekendet dat sy stout teghen hen waren / ende hebt v eenen Naem ghemaeckt / als het heden voor oogen staet:

g Ende hebt de zee voor hen dan malcan- 11 deren gescheurt / dat sy midden inde zee droogh ginghen / ende hare vervolgers hebt gy in de diepte verworpen / als steenen in machtighe watteren.

h Ende hen gheleydt des daechs in eener 12 wolcken calomme / ende des nachts in eener vyer calomme / hen te lichten opden weghe dien sy toghen.

Ende zijt afgheklommen opden berch Si- 13 nai / ende hebt met hen banden hemel gesproken / ende hen ghegheven een waerachtich Recht / ende een rechte Wet / ende goede Sebooden ende Zeden:

Ende uwen heyligen Sabbath hen cundt 14 ghedaen / ende Sebooden / Zeden ende Wetten hen ghebooden / door uwen knecht i Mose.

i Ende hen broodt v banden hemel gegeuen 15 doe hen hongerde / k ende water wt den rotsteen laten gaen doe hen dorstede / l ende hen ghesproken / sy souden ingaen / ende het landt innemen / dat ghy uwe handt ouer hemet hebt hen te gheuen.

Doch onse vaderen werden stout en hals- 16 sterck / dat sy uwe Sebooden niet en hoorden:

Ende weygherden hen te hoozen / ende en 17 dachten oock niet aen uwe wonderen die ghy aen hen dedet: maer sy werden halssterck / en ende wierpen een hooft op / dat sy hen keerden tot haren dienstbaerheyt / in haren onderdanicheyt: doch ghy / myne Godt / vergaeft het hen / a ende waert geladich / barmhertich / goedich / ende waert groot barmhertichevt / ende en verliefse niet.

o Ende hoewel dat sy een ghegoten calf 18 maeckten / ende spraken: P Dat is uwe Godt die v wt Egyptenlandt gheleydt heeft / ende deden groote lasteringhe /

Doch en verliet ghyse niet inder woestij- 19 ne / na uwer grooter barmhertichevt: q ende de wolckenkalomme en weeck niet dan hen des daechs / hen te leyden opden weghe / noch de vyercalomme des nachts / hen te lichten op den weghe dien sy toghen.

Ende ghy gaeft hen uwen goeden Geest / 20 hen te onderwysen: r ende nwes s Dans en wendet ghy niet dan hatten monde / ende gaeft hen water doe hen dorstede.

t Veertich iaer lanck versorghedet ghyse in 21 der woestijne / dat hen niet en ontbrack: hare kleederen en verouderden niet / ende hare voeten en zwollen niet.

22 Ende gaeft hen Coninghrijcken ende vol- u Num. 21.24
keren / ende deylde hier ende daer henen / u dat sy innamen het landt Sihon des conincx te Hesbon / ende het landt Og des conincx in Basan.

23 x Ende hen vermeerderdet hare kinderen als de x Gen. 22.17
sterren aenden hemel / ende brachtse int landt dat ghy haren vaderen ghesproken hadtet / dat sy daer in trecken / ende het in nemen souden.

24 Ende de kinderen toghen daer in / ende na- y Josue 2.3.4
men dat lant in / y ende ghy vernotmoedichdet voor hen de inwoonders des landts / de Cananiters / ende gaefse in hare handen / ende hare Coningen ende volcken inden lande / dat sy met hen deden na haren wille:

25 Ende sy wonnen vaste steden / ende een vet landt / endenamen huysen in vol alderley goeden / wtgehouwen bozinputten / wyngherghen / olygaerden / ende boomen daermen dan eet / de dolheyt: ende aten / ende werden satt ende vet / ende leefden in wellust / door uwe groote goedicheyt:

26 Doch sy werden onghehoorsaem / ende we- Ondanckbaerheyt en ouertredinge des volcx Israels.
derstreefden v / ende werpen uwe Wetten achter hen te rugge: z ende verwozchden uwe Propheten / die hen bermaenden dat sy hen souden tot v bekeeren / ende deden groote lasteringhe:

27 Daeromme gaeft ghyse inde handt hare 31. Reg. 18.4 ende 19.10
vyanden / diese beangsteden: ende a in den 2. Par. 24.20
tydt haers angsts schreyden sy tot v / ende a Judic. 3.9
ghy verhoordese dan den hemel: ende door ende 4.3
uwe groote barmhertecheydt gaeft ghy hen ende 6.7
Heylanden / die hen holpen wt haren vyan- ende 10.10
den handt. * of Heylmakers / Behoudersa

28 Wanneer sy dan tot ruste quamen / ver- Int boec der Richteren: Item 2. Samuel. 7.3.
keerden sy hen quaet te doen voor v: soo verliet ghyse in haren vyanden hant / dat sy over haer heerscheden: so bekeerden sy hen dan / ende schreydden tot v ende ghy verhoorde dese dan den hemel / ende verlostese na uwer barmhertichevt menichmael:

29 Ende lietse betuygen / dat sy hen bekeeren souden tot uwer Wet: doch sy waren stout / ende en hoorden uwe Sebooden niet / ende sondichdden aen uwe Rechten / (b welcke soo- b Leuit. 18.5
se een mensche doet / leeft daer in!) / ende wen- Ezech. 20.11
den hare schouderen weech / ende werden hal- Rom. 10.5
sterck / ende en hoorden niet. Galat. 3.12

30 c Ende ghy verdoechdet het vele iaren over c 2. Reg. 17.4
hen / ende lietse betuygen door uwen Gheest ende 25.4
in uwe Propheten: doch sy en namen niet tre
oren / daeromm hebt ghyse gegeuen inde handt der volcken inde landen.

31 Doch na uwer grooter barmhertichevt hebt ghyt niet gantsch met hen wtgemaeckt / noch hen verlaten: want ghy zijt een ghenadich ende barmhertich Godt.

32 Nv / onse Godt / ghy groote Godt / mach- Generalitas lic historie Nehemie.
tich ende verschrickelijck / ghy die houdt het verbondt ende barmhertichedt / achter niet d ghemingbe alle de moeyte die ons ghecomen heeft / ende onse Coninghen / Vorsten / Prie- 1. Esdr. 1.5
steren / Propheten / Vaders / ende uwe gant- Dan. 9.4
sche volck vander tydt der Coninghen te Af- b of hereby
syr aen / tot op desen dach. blijven

33 Ghy zijt verrechtveerdich / aen allen dat ghy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

over ons ghebracht hebt: want ghy hebt recht ghedaen/ doch wy zijn godtloos gheweest:
Ende onse Coningen/ Vorsten/ Priesters 34
ende Vaders en hebben na uwer Wet niet ghedaen/ ende ghen achtinghe gheslaet op uwe Gheboden ende Ghetuyghenissen/ die ghy hen hebt laten betuyghen:
Ende sy en hebben in niet gedient in haren 35
Coninckrijcke/ ende in uwe groote goeden die ghy hen ghaet/ ende inden wijden ende vetten lande dat ghy hen inghegheven hebt/ ende en hebben hen niet bekeert van haren boosen wesen.
Sict/ wy zijn heden ten daghe knechten/ 36
ende inden lande dat ghy onse Vaderen ghegheven hebt/ te eten sijne vruchten ende goeden: siet/ daer zijn wy knechten in.
Ende zijn incominghe vermeerdert hem 37
den Coninghen/ die ghy over ons ghesetten hebt/ om onser sonden wille: ende sy heerschen over onse lijnen ende bee na haren wille/ ende wy zijn in grooter noot.
Ende in allen desen maken wy een vast 38
verbondt/ ende schrijuent/ ende latent onse Vorsten/ Leuiten ende Priesters versegelen.

Het verbondt met Godt gemaeckt heft.

Wat x. Capittel.

1. Het verbondt dat het volck met Godt maeckt/ werdt versegelt.

Dese † verseghelaers dan waren/ Nehe- 1
mia/ Hathirsatha de sone Achalia/ ende Zidekia/
Seraia/ Asaria/ Jeremia/ 2
Pashur/ Amaria/ Malchia/ 3
Hattus/ Sebania/ Malluch/ 4
Harim/ Meremoth/ Obadia/ 5
Daniel/ Ginthun/ Baruch/ 6
Mesullam/ Abia/ Mejamin/ 7
Maasia/ Bilgai/ ende Semaia: dat waren de Priesters. 8
De Leuiten nu waren/ Jesua de sone Asa- 9
nia/ Binui/ van den kinderen Henadad/ Kadmiel:
Ende hare broederen/ Sechan Ja/ Hodia/ 10
Kita/ Plaia/ Hanan/
Micha/ Rehob/ Hasa Ja/ 11
Hachur/ Sereb Ja/ Seban Ja/ 12
Hodia/ Bani ende Beninni. 13
De hoofden inden volcke waren/ Pareos/ 14
Pahat: Moab/ Elam/ Satu/ Bani/
Bunni/ Asgad/ Bebai/ 15
Adonia/ Bigeuai/ Adin/ 16
Ater/ Hiskia/ Asur/ 17
Hodia/ Hasum/ Bezai/ 18
Hariph/ Hanathoth/ Neubai/ 19
Magpias/ Mesullam/ Hesir/ 20
Mesesabeel/ Sadok/ Jaddua/ 21
Platia/ Hanan/ Anaia/ 22
Hosea/ Hanania/ Hasub/ 23
Halohes/ Pilha/ Sobek/ 24
Rehum/ Hasabna/ Maseia/ 25
Ahia/ Hanan/ Anan/ 26
Malluch/ Harim ende Baena. 27
Ende het ander volck/ Priesters/ Leuiten/ 28
Deurwachters/ Sangers/ Nethinims/ ende alle die hen vande volcken in de landen afgesondert hadden totter wet Gods/ met hare vrouwen/ sonen ende dochteren/ alle die het verstaen conden/ ende hare machtighe/ namen aen voor hare broeders.
b Ende sy quamen dat sy zwoeren/ ende 29
hen met eenen ede verplichteden/ te wandelen inde wet Gods/ die voor Mose de knecht Gods ghegeven is/ dat sy houden ende doen wouden na alle geboden/ rechten ende zeden des Heeren onses heerschers.
c Ende dat wy den volcken inden lande 30
onse dochteren niet gheven/ noch hare dochteren onsen sonen nemen en wouden.
d Ock wanneer de volcken inden lande/ 31
op Sabbathsdagen/ ware ende alderley koopinghe yenghen te verkoopen/ dat wy het niet van hen nemen en wouden/ opden Sabbath ende heyghe dagen: e ende dat wy des seuensten iaers alderhande bezwaringhe uyt laten wouden.
Ende legghen een ghebodt op ons/ dat wy 32
iaerlijcx een derdendeel eens shels gruw willen/ ten dienste inden huyse onses Gods:
Namelijcken/ tot thoonbroden/ totten da- 33
ghelijcxschen spijsoffer/ totten daghelijcxschen brandtoffer des Sabbaths/ der nieuwer manden ende feestdaghen/ ende tot den gheheyligheden/ ende tot sondoffer/ op dat Israel versoent werde/ ende tot alle wercke inden huyse onses Gods.
Ende wy wierpen het lot onder den Prie- 34
steren/ Leuiten/ ende den volcke/ om het offer des houts/ datmen totten huyse onses Gods iaerlijcken brenghen soude/ na den huysen onser vaderen/ op besteenden tijdt te brandenop den altaer des Heeren onses Gods/ als het f inde Wet gheschreuen staet.
Ende iaerlijcx te brenghen de eerstelinghen 35
onses landts/ ende de eerstelinghen aller vruchten op alle boomen/ totten huyse des Heeren.
g Ende de eerstelinghen onser sonen/ 36
ende onses vees/ als het inde Wet gheschreuen staet: ende de eerstelinghen onser runderen ende onser schapen/ dat wy dat alles totten huyse onses Gods brenghen souden/ den Priesteren/ die inden huyse onses Gods dienen.
Ock soudenwy brenghen de eerstelingen 37
onses deegs/ ende onser heffinghe/ ende de vruchten alderley boomen/ most ende olye/ tot den Priesteren/ inde kisten aenden huyse onses Gods: ende de h thienden onses landts/ den Leuiten/ dat de Leuiten de thienden hebben in alle steden onses ackerwerck.
Ende de Priester/ de sone Aarons/ sal met 38
de Leuiten ock ande thienden der Leuiten deel hebben/ dat de Leuiten de thiende harer thienden opbrenghen totten huyse onses Gods/ inde i † kisten in het schathuys.
Want de kinderen Israels/ ende de kinde- 39
ren Leui sullen de heffinge des coorens/ most ende olye opbrenghen inde kisten: alder zijn de saten des heyligdoms/ ende de Priesters die daer dienen/ ende de Deurwachters ende Sangers/ dat wy het huys onses Gods niet en verlaten.

a Ioſ. 24.25
2.par. 15.12
2.reg. 23.3

Wat xj. Capittel.

1. Het volck wordt ghedeylt/ sommighe te Jerusalem/ 20. sommighe in de andere steden Juda te woonen.

Ende de Overste des volcx woonden te 1
Jerusalem: het ander volck daeromme ghen wierp het lot daerom/ dat van hondert thienen een deel na Jerusalem in de heylighe stadt soghen/ daer te woonen/ ende negen deelen inde steden.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende het volc segende alle de mannen/ die 2
vrywillich waren te Jerusalem te woonen.
Dit zyn de hoofden des lantschaps/die te 3
Jerusalem woonden: a/ inde steden Juda wo-
monde een yeghelick op zynen goede/dat in
hare steden was/ namelick/ Israel/ de Prie-
sters/ Leuiten/ Nethinim / ende de kinderen
der knechten Salomo.
Ende te Jerusalem woonden sommighe 4
der kinderen Juda ende Ben Jamin: b van
den kinders Juda: Athaja de sone Vsia/des
soons Sacharia/ des soons Amar Ja / des
soons Sephat Ja / des soons ſ Mahelaleel/
vanden kinderen Parez.
Ende ſ Maaseia de sone Baruch / des soons 5
Chaiiase/des soons Hasa Ja/des soons A-
daia/des soons Joiarib/des soons Sachar-
Ja/des soons Siloni.
Alle kinderen Parez die te Jerusalē woon- 6
den / waren vier hondert ende acht ende ſes-
tich rebelicke lieden.
c Dat zyn de kinderen Ben Jamin: Sallu 7
de sone ſ Mesullam / des soons Joed / des
soons Peda Ja/des soons Kola Ja/des soos
ſ Maese Ja/des soons Ithiel/ des soons Je-
sa Ja.
Ende naest hem/ Gabai/ Sallai/ negen hon- 8
dert ende acht ende twintich.
Ende Joel de sone Sichri was haer voor- 9
stander: ende Juda de sone Hasnua/ ouer het
ander deel der stadt.
d Vande Priesteren woonde daer/ Jeda- 10
ia de sone Joiarib/ Jachin.
Sacharia de sone Hilkia/ des soons ſ Me- 11
sullam/des soons Sadok/ des soons ſ Mera-
ioth/des soons Ahitob/ was voyst inde hyp-
se Gods.
Ende zyne broeders die inden hypse arbeyd- 12
den / dier waren acht hondert ende twee ende
twintich: ende Adaia de sone Jerobam/ des
soons Plalia / des soons Amzi / des soons
Zachar Ja / des soons ſ Pashur / des soons
ſ Malchia.
Ende zyne broeders / ouersten onder den 13
hadderen/ dier waren twee hondert ende twee
ende veertich : ende Amassai de sone Asareel/
des soons Ahusai / des soons ſ Mesillemoth/
des soons Immer.
Ende zyne broederen / gheweldige lieden/ 14
dier waren hondert ende acht ende twintich:
ende haer voorstander was Zabdiel de sone
Gedolim.
e Van de Leuiten/ Semaia de sone Hasub/ 15
des soons Asrikam/des soons Hasab Ja/des
soons Buuni.
Ende Sabthai ende Josabad vander Leui- 16
ten ouersten / aen den vrwendighen werche
uuden hypse Gods.
Ende ſ Mathania de sone ſ Micha/des soons 17
Zabdi/des soons Asaph/die het hoofd was/
danckbaerheyt te beginnen totten gebede: en-
de Abda de sone Samua/des soons Ga-
lal/des soons Jeduthun.
Alle Leuiten inder heyliger stadt/waren 18
twee hondert ende vier ende tachtentich.
f Ende de deurewachters/ Akub ende Tal- 19
mon/ende haer broeders/ die in de poorten de
wacht hielden/ dier waren hondert ende twee
ende seuentich.
Het ander Israel vb/ Priesters ende Leui-
ten/ waren in allen steden Juda/een yeghelijc
in zynen erf deele.
Ende de Nethinim woonden aen Ophel: 21
ende Zitha ende Gispa behoorden tot den
Nethinim.
De voorstander vb ouer de Leuiten te Je- 22
rusalem/was Vzi de sone Bani / des soons
Hasabia / des soons ſ Mathania / des soons
ſ Micha: vanden kinderen Assaph waren sang-
ghers/tot den wercke inden hypse Gods.
Want des Conincx ghebot ouer hen/was: 23
dat de sangers souden trouwelijcken handes-
len / op eenen yeghelijcken dach zyn toebe-
hoorte.
Ende Petah Ja de sone ſ Mesesabeel/van- 24
den kinderen Serah / des soons Juda/ was
benelhebber des Conincx / tot allen werche
aen het volck.
Ende der kinderen Juda/die bupten op de 25
dorpen op haren lande waren/woonde sam-
mighe te Kiriath Arba / ende in hare dochte-
ren: ende te Dibon / ende in hare dochteren:
ende te Kabzeel/ende in hare dorpen/
Ende te Jesua/ ſ Nolada/ Bethpalet/ 26
Hazarsual/ Berseba/ ende hare dochteren: 27
Ende te Ziklag ende ſ Machona/ende haa- 28
re dochteren.
Ende te Enrimmon/ Zarega/ Jeremuth/ 29
Zanoah/ Adullam / ende hare dorpen: te
Lachis/ende op haren velde: te Aseka/ende in
hare dochteren: ende legherden hen van Ber-
seba aen/ tot aen het dal Hinnom.
De kinderen Ben Jamin vb van Gaba/ 31
woonden te ſ Michmas/ Aia / Beth El / ende
hare dochteren.
Ende te Anathoth/ Nob/ Ananja/ 32
Hazor/ Rama / Githaim/ 33
Hadad/ Zeboim/ Neballat/ 34
Lod/ Ono/ ende int timmerdal. 35
Ende sommighe Leuiten die deel in Juda 36
hadden/ woonden onder Ben Jamin.

Dat xij. Capittel.

1. Hier worden beschreuen de Priesters ende Leuiten/ die van Babylonien gheromen zyn/ ende haer ghelachte. 27. Der stadtmueren wyden inghehuyse/ 43. ende Schatmeesters voor de Priesters ende Leuiten gheordineert.

De priesters ende Leuiten die van Babylonien gecomen zyn/ ende haer ghelachte. Esra 1.5 a 1. Par. 9.10 b Land. sy ende hare broeders c Dat is/ Jadus die den groote Alexander te Jerusalē ontsinck. Also hoest Nehemia ooch beschreuen Esra tot op den tyst den groote Alexanders ghelesst/ ende zijn soon ondt gewoyd/ es hebben vier of vijf hoogste Priesters ouerleest. b Esd. 12.22.

1 Dit zyn de Priesters ende Leuiten die met a Zerubabel den sone Sealthiel/ ende Jesua op togen: Sera Ja/ Jeremi-Ja/ Esra/
2 Amaria/ ſ Mallueh/ Hattus/
3 Sechan Ja/ Rehum/ ſ Meremoth/
4 Iddo/ Ginthoi/ Abia/
5 ſ Miamin/ ſ Maadia/ Bilga/
6 Semaja/ Joiarib/ Jedaia/
7 Sallu/ Amok/ Hilkia/ Jedaia: ende dit waren de hoofden onder den Priesteren ende haren broederen/ ten tyden Jesua.
8 Ende de Leuiten waren dese: Jesua/ Binui/ Kadmiel/ Sereb Ja/ Juda ende ſ Mathan Ja/ ouer het danckaampt: b' hy ende zyne broederen.
9 Bakbukia ende Vnni haer broederen/ waren rondtom hen tot wacht.
10 Jesua genereerde Joiakim. Joiakim genereerde Eliasib. Eliasib genereerde Joiada.
11 Joiada genereerde Jonathan: Jonathan genereerde Jaddua.
12 Ende ten tyden Joiakim waren dese de oudste Vaders onder de Priesteren / namelijcken/ d' van Seraia was ſ Meraia: van Jeremia was Hanan Ja:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Van Esra was ſMeſullam: Van Amaria was Johanan:
Van ſMalluch was Jonathan: Van Sebania was Joseph:
Van Harim was Adna: Van ſMeraioth was Helkai:
Van Iddo was Sacharja: Van Ginethon was ſMeſullam:
Van Abia was Sichri: Van ſMeiamin ſMoadia was Piltai:
Van Bilga was Samma: Van Semaja was Jonathan:
Van Joiarib was ſMathnai: Van Jedaja was Uſi:
Van Hallai was Kallai: Van Amok was Eber:
Van Hilkia was Hasabja: Van Jedaia was Nethaneel:
Ende dit waren de Hoofden der Leuiten: Hasabja/Serebja ende Jesua de soone Kadmiel/ende hare broeders by hen/te louen ende te danckē/ als het Dauid de man Godts gedaen hadde/deen wacht by der anderen.
ſMathania/Bakbukia/ Obadja/ ſMeſullam/ Talmon ende Akub/ waren Deurwachters aen der wacht/ aen den dorpel in de poorten.
Dese waren inden tijden Joiakim des soons Jesua/des soons Jozadak/ ende ten tijden Nehemia des Landvoochts/ ende des Priesters Esra des Schrifgheleerden.
Der ſtadt muren wijdinghe/ met pſalmſanck der Leuiten. Ende inder inwijnghe der mueren te Jerusalem/ ſochtmen de Leuiten wt alle hare plaesen/ datmense te Jerusalem brochte/ de inwijnghe te houden met blijschappen/ met dancken/met ſinghen/ cymbalen/ pſalteren/ ende harpen.
Ende de kinderen der ſanghers vergaderden hen/ vander lantſtreke rondtom Jerusalem/ende vanden Hoefden Netophati/
Ende vanden huyse Gilgal/ende vanden ackeren te Gibea/ ende Asmaueth: Want de ſanghers hadden hen hoeuen gheboutt rondtom Jerusalem.
Ende de Priesters ende Leuiten reynichden hen/ende reynichden het volck/ de poorten/ende mueren.
Ende ick liet de Vorſten Juda/ bouen op de mueren climmen/ende beſtelde twee groote danckchoozen/die ginghen heuen ter rechter zijden/ bouen op de mueren na de ſmeſtpoortwaert.
Ende hen ginck na Hosaja/ende de helft der vorſten Juda/
Ende Asarja/ Esra/ ſMeſullam/ Juda/ Ben Jamin/ Semaja ende Jeremja.
Ende ſommighe Priesters kinderen met trompetten/ namelicken/ Sachar ja de soone Jonathan/des soons Semaia/ des soons ſMathania/des soons ſMichaia/ des soons Sachur/des soons Asſaph:
Ende zijn broeders: Semaja/ Asarel/ ſMilai/ Galelai/ ſMaai/ Nethaneel/ ende Juda/ Hanani/met den ſnarenſpelen Dauids des mans Gods: ende Esra de Schrifgheleerde voor hen heuen/ na der Fonteynpoorten waert.
Ende gingen neffens hem op de trappen der ſtadt Dauids de mueren op/na den huyse Dauids waert/tot aen de waterpoorte ghent Oosten.
Den anderen danckchoor ginck tegen hen ouer/ende ick na hem/ende de helft des volcx de muerē langs/na den ouenoorē opwaerts/ tot aen de breede mueren/
Ende na der poorte Ephraim heuen/ende na der ouderpoorte/ende na der vischpoorte/ ende nae den toren Hananeel/ ende na den toren ſMea/tot aen de schaepspoorte/ ende bleuen staen inder kerckerpoorte.
Ende de twee danckchoozen ſtonden alſo inden huyſe Godts/ende ick ende de helft der Oversten met my/
Ende de Priesters/ namelicken/ Eliakim/ ſMaeseia/ ſMinjamin/ ſMichaja/ Elioenai/ Sacharia/ Hananja met trompetten.
Ende ſMaeseia/ Semaia/ Eleasar/ Uſi/ Johanan/ ſMalchia/ Elam ende Ezer: ende de ſangers ſongen luyde/ ende Jesrahja was de voorſtander.
Ende deſſelven daechs werden groote offeren gheoffert/ ende waren vrolick: Want God hadde hen eē groote blijschap gemaeckt/ dat hen beyde vrouwen ende kinderen verheuchden/ ende men hoorde de blijschap Jerusalems verre.
Te dier tijt werden mannen gheordineert ouer de schatkisten/daer de heffinghe/ eerſte voorlingen/ende thienden in waren/ dat ſyse vergaderen ſouden vanden ackeren rontom der ſtede/wt te deylen na de Wet/ voor de Priesters ende Leuitē: want Juda hadde een blijschap aen den Priesteren ende Leuiten/ dat ſy ſtonden/
Ende wachteden de wacht haers Gods/ ende de wacht der reynighe: ende de ſangers ende deurwachters ſtonden na den gheboden Dauids/ende zijns soons Salomo.
Want ten tijden Dauids ende Asſaph/ werden de overste ſanghers/ende loflieden/ende danck tot Godt gheſtichtet.
Ende gantſch Israel gaf dē ſangers ende deurwachters deel/ten tijden Serubabel ende Nehemia/op eenen yegelicken dach zijn deel/ ende ſy gaven wat gheheyligts voor de Leuiten: ende de Leuitē gaven wat geheyligts voor de kinderen Aaron.

Dat xiij. Capittel.

1. Als de Wet wordt ter volck weberom gheleyt/ vander heydenen ghemeynſchap/ 4. Iut afwesen Nehemie best onrechts voorghenomen/ 10. den Leuiten haer behoorlick deel niet ghegheuen. 15. Den Sabbath niet gehouden. 23. Joden nemen wederom heydenſche wijven.

1 Ende te dier tijt a werdt het boeck Mosi ghelesen voor de ooren des volcks/ b ende daer wert in gheuonden geſchreuen/ dat de Ammoniten ende Moabiten/ nemmermeer ſullen in de ghemeynte Gods comen.
2 Daerom dat ſy den kinderen Israels niet voorquamen met broot ende water/ c ende huerden teghen hen Bileam/ dat hyſe vervloecken ſoude: doch onſe God keerde den vloeck in seuen seghen.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Doe sy vp de Wet hoorden / scheydden sy 3
alle vremdelinghen van Israel af.
Ende voor dien dat hadde de Priester Eli- 4
asib/ in de kisse aenden huyse ons Gods/ge-
lent tot offer Tobie.
Want hy hadde hem een groote kisse ghe- 5
maeckt/ende daer hadden sy te voozen henen
gheleyt/spijsoffer/wieroock/gherereschap/en-
de de tienden van coren/most ende olye/na
't bedt der Leuiten / saenghers ende
Deurwachters/daertoe de heffinghe der Prie-
sters.
Doch in allen desen en was ick niet te Je- 6
rusalem: want inden twee ende dertichsten
Jare Artshasthsta des Conincx te Babel/
quam ick tot den Conincke: ende na sommige
daghen verbeyt ick vanden Conincke/dat ick
na Jerusalem mocht.
Ende ick merckte dat het niet goet en was/ 7
dat Eliasib hy Tobia ghedaen hadde/dat hy
hem een kisse maecte/inden hof aenden huys
se Gods.
Ende het verdroot my seer/ende wierp alle 8
gherereschap vanden huyse Tobiæ vt vooz
de kisse.
Ende hiet dat sy de kisse reynichden: ende 9
ick brachtse daer weder henen de gherereschap
des huys Gods/het spijsoffer ende den wie-
roock.
g Ook ick vernam/dat der Leuiten deel hen 10
niet gegeuen waer: daerom de Leuiten ende
saenghers gheuloden waren/een yeghelick tot
synen acker te arbeyden.
Doe beschalt ick de oversten/ende spraeck: 11
Waerom verlaten wy het huys Gods? doch
ick vergaderdese/ ende stelde se aen hare stede.
Doe brachten gantsch Juda de thiendē van 12
coren/most ende olye/ten schatte.
Ende ick stelde ouer de schatten Selemi 13
den Priester/ ende Tadok den Schriftghe-
leerden/ende van den Leuiten Pedaja/ende
onder hare handt Hanan den sone Zachur/
des soons Mathanja: want sy werden trou-
we gheachten/ende herwert beuolen/haren
broederen wt te deylen.
h Gedenckt mijnder mijn God daer aen/ 14
ende en delcht mijne barmhertichept niet wt/
die ick aen mijns Gods huys/ende aen synen
wachte ghedaen hebbe.
Ter selver tyt sach ick in Juda wijnper- 15
sen treden op den Sabbath/ ende i garuen in
boenghen/ende Ezels beladen met wijndruy-
uen/ enghen/ ende allerley last te Jerusalem
inghen/op den Sabbath dach: ende ick be-
tuychdese dies daechs/doe sy de boderinghe
vercochten.
Daer woondē oock Tyriers inne/die brach- 16
ten visschē/ ende allerley ware/ende vercoch-
tense op den Sabbath/ den kinderen Juda
ende Jerusalem.
Doe bescholdt ick de Overste in Juda/en- 17
de spraeck tot hen: Wat is dat voor een boos
dinck dat ghy doet/ell bzeckt den Sabbath-
dach?
Weden uwe vaders alsoo niet/ende Godt 18
bracht alle dit ongheluck ouer ons/ende ouer
dese stadt? k ende ghylieden maect des noghs
ouer Israel noch meer/dat ghy den Sabbath
breeckt.
Ende doe it de poorten in Jerusalem op- 19
ghetoghen waren voor den Sabbath/hiet ick
de deure reesluyte/ende bental/mien en sonde-
se niet op doen tot na den Sabbath: ende ick
besteldemijner ionghers sommighe aen de
poorte/datmen geenen last daer in en brochte
aen den Sabbathdaghe.
Doe bleuen de kremers ell verrooyers met 20
allerley ware/ dien nacht ouer buyten voor
Jerusalem/eenmael of twee.
Doe betuychde ick hen/ende spraeck tot hen: 21
Waerom blijft ghylieden dēnacht ouer voor
om de muren: so ghy het noch eens doet/soo
wil ick de hant aen ulieden leggen. Van dier
tijt aen en quamen sy des Sabbaths niet.
Ende ick spraeck tot den Leuiten / dis daer- 22
eyn waren/dat sy quamen ende wachtten de
poorte/ te heyligen den Sabbathdach. Mijn
God/gedenckt my dies ook/ende verschoont
mijner na uwer grooter barmhertichept.
m Ick sach ook te dier tijde Joden / die 23
daer wijuen namen van Asdod/Ammon en-
de Moab.
Ende hare kinderen spraken de helft Asdo- 24
disch/ ende en conden gheen Joduch spreken/
maer na der sprake eens yeghelijcken volcx.
Ende ick bescholdtse/ ende vloecte hen/en- 25
de sloech sommighe mannen/ende pluckte se/
ende nam eenē eedt van hen by Gode: n Ghy
en sult uwe dochteren niet geuen hare sonen/
noch hare dochteren nemen uwe sonen / of u
seluen.
o Ent heeft niet Salomo de Conine Isra- 26
els daer aen ghesondicht: ende daer en was
doch in velen Heydenen geen Conincx hem
ghelijck: ende hy was synen Gode lief / ende
Godt stelde hem Conincx ouer gantsch Is-
rael: p noch maecte hem de vtlandische wij-
uen tot sonden.
q Hebt ghy dat niet gehoort/dat ghy sulck 27
groot quaet doet/ulieden aen uwen God te
bergripē/met vtlandische wijuē te nemen?
Ende een vanden kinderen Joiada / des 28
soons Eliasib des hooghen Priesters/hadde
hem vermaechschapt met Sanaballat den
Horonite/doch ick iaechde hem van my.
Ghedenckt aen hen mijn Godt / die des 29
Priesterdoms los ghewordē zijn/ende des
verbonts des Priesterdoms/ell der Leuiten.
Alsoo reynichde ickse van allen vtlandi- 30
schē/ende stelde wacht der Priesters ende Le-
uiten eenen yegelicken tot synen werche.
Ende te offeren het hout tot bestenden tij- 31
den/ende de eerstelinghen. Gedenckt mijner
mijn Godt/ ten besten.

¶ Eynde des Boecx Nehemie.

¶ HET

h Esen 10. 30

i And. het be-
ganst donckes
te werde inde
poorte te Je-
rusalem / voor
eerst.

k And. het ba-
ganst donckes
te werde inde
poorte te Je-
rusalem / voor
eerst.

De Joden ne-
men wederē
Heydensche
wijuen.

l Nehe. 10. 29
Esra 10. 11

m Deut. 7. 3

n Deut. 7. 3

o 1. Reg. 3. 1
ende 11. 1

p 1. Reg. 11. 4
Spr. 47. 21

q t And. sullen
wy v nv hier-
in hoozen/ doen
eerst.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

¶ HET BOECK ESTHER.

ℱ Argument.

Hester. Cap. 2. Het boeck Hester wort hier ghestelt nae de ordē des tyts.

DAt dan Hester gheschreuen is/ schijnt gheschiet te zijn onder Assyages / den welcken mogelick Evilmerodach Nebucadnezars sone / heeft voorghelaten heerschappije te hebben over de volcken ende nation/daervan in het eerste Capittel Hester gesproken wort. Ende so veel alsmen can we het 9. Capittel Daniels verstaen/ so schijnt het wel dat dese Assyages zy ook genaemt geweest Assuerus/ter oorsake der Coninclicker eerlichheyt. Het is dese/die geweest is de grootvader Cyri van zijns moeders weghe. Want de de vader Darij/ niet des Hystaspis/ maer des ouden ℱ Medes/ welcken Xenophon noemt Cyaxares/ die Danielem met hem in het ℱ Medische lant brachte/ te dien tyde onder zijn crouwe hebbende dry hondert ende twintich herrschappijen. Want het is seker/ dat de seuen/ die zijn vader Assuerus ofte Assyages hadde/ (gelijck men mach sien in het tweede Capittel Hester) waren doe onder der Persen Rijcke gecallen: ende soo spnde hebben ook de andere hen onderworpen gheweest/te weten/nae den doot des ℱ Medischen Darij. Die zijn dochter hadde Cyro ten wijue gheseuen/die heere ende Coninck gebleuen is/ over Babylon/ende Syria/ende Persia. Hoe het zy, men sier in dit boeck een beschrouwinghe eens Hoffschen/ dwasen/ rasenden ende verderfflicken leuens. Daer sternen alle grootschept/ ende alle dingen verderuen door ongheschicktheyt ende ouerdadichept. Desgheliker sternen daer dryerley geschiedenissen/ benaut heden/ groote perijculen ende verraderyen. Van eener zyde is daer voor oogen gestelt/ de Coninginne Vasthi/ hoouerdich ende wederstrannich/ van dander zyde Hester/ ootmoedich/ goedich/ onderdanich ende zedich. Ook wordt daer Amam voor oogen ghestelt/ als een eergierich menschc/vol ongherechtichept/ hoouerdichept ende wzeetheyt: die welcke in dien elenden state ghecomen tot hooge eere/ ende daer na in seer cozten tyde afgeworpen/ende rou spnde gehangben/een exempel eener seer veranderlicker fortune geuende/ende bewijsende wat ende alle hoouerdighe/wzede hoffsche lieden mogen verwachten/ die onrechtmeerdigen raet tzouwen. Daerentegen wordt ℱ Mardochee voorgheslelt/ als een exempel ende patroon eens goeden deughdelicken Princes. Ende daerom blijft zijnen staet stantuastich/ ende door zijn deughden ende wzomicheydt/ wort hy selues ende zijn volck behouden/ ende is den vremden Coninghe seer nut. Voort gheschiet hier boeck hier zijnen naem heeft van den voornaemsten persoon/daervan meest ghescheuen wort/also heeft ook dit boeck zijnen naem Hester/ als den voornaemsten persoon.

ℱ Dat eerste Capittel.

3. Ahasueros maeckt een groote maeltijt zijnen Hoffsten ende knechten/ 5. ende zijnen volcke te Susan. 10. Zijn wijf Vasthi en wil hem niet ghehoorsaem zijn/ 13. soo laet hyse door raet zijner Wijsen / met openen ende strenghen ℱ Mandaten/ vanden Coninckrijcke asserten.

1 TEn tyden Ahasueros / die daer Coninc was vā India/ tot aen ℱ Noorenlant/ouer hondert ende seuen ende twintich landen.

2 Ende doe hy op zijnen Coninclicken stoel satt/ a opter burcht Susan/

a ℱ And. hinder hoofstade

3 Inden derdē iare zijns Conincrijck maecte hy by hem een maeltydt alle zijne Hoffsten ende knechten/namelijcken/den gheweldigen in Persen ende ℱ Meden/den Landtvoochden ende Oversten in zijne landen:

4 Dat hy sien liete den heerlicken rijckdom zijns Conincrijck/ende de costelicke heerlickheyt zijner ℱ Majestept/ vele dagen lanck/ namelicken / hondert ende tachtentich daghen lanck.

5 Ende doe die dagen wt waren/maeckte de Coninck een maeltijt/allen volcke/dat op der burcht Susan was / beyde groot ende kleyn/ seuen dagen lanck/inden b houe des hofs aen den hupse des Coninc.

b Of/voorplegne des hofs

6 Daer hingen witte/roode/ende c ghele lakens/met lijnen ende scharlaken zeelen gemaect/in silueren ringen/op marmelen d calomnen:de bancken waren gulden ende silueren/ opt plaueptsel van groenen/ witten/ ghelen/ ende swerten marmelsteenen ghemaeckt.

c ℱ Ant. blauwe

d Of/ pilaerposten.

7 Ende den dranc dranchinen in gulden vaten/ende voorgaens in anderen ende anderen vaten: ende Coninclicken wijn de vollheyt/ als dan de Coninck e vermocht.

e Dat is/ ghelijc het behoorde eenen soo machtigen Coninck.

8 f Eñ men en stelde niemant wat hy dranken soude:want de Coninck hadde alle voorstanders in zijnen hupse beuolen/ dat een yeghelijck soude doen / als het hem behaechde.

f ℱ And. Eñ den dranc was na de wijse: ende men/etc.

Vasthi de Coninginne.

9 Ende de Coninginne Vasthi maeckte een maeltijt voor de vrouwen/inden Coninclicken hupse des Coninc Ahasueros.

10 Ende aenden seuenden daghe/ doe de Coninck goets moets was van wijne/ hiet hy ℱ Mahumam/Bistha/ Harbona/Bigtha/ Abagtha / Zethar ende Charcas / de seuen camerlinghen / die voor den Coninck Ahasueros dienden/

11 Dat sy de Coninginne Vasthi haelden/ voor den Coninck / met der Coninclicker kroone/ dat hy den volcke ende Vorsten wesse haer schoonheydt: want sy was gantsch schoone.

12 Doch de Coninginne Vasthi en wonde niet comen/na den woorde des Coninc door zijne camerlingen. Doe wert de Coninck seer toornich/ende zijn grimmicheydt ontbrandde in hem.

13 Ende de Coninck sprac tot de Wijsen/ die hen op lants wijse verstondē:(want des Coninc saken moeste geschieden/ voor allen verstandighen in recht ende handel.

14 De naeste nu by hem waren: Charsena/Sethar / Admatha/ Tharsis/ ℱ Meres/ ℱ Marsena ende ℱ Memuchan/de seuen Vorsten der Persen ende ℱ Meden/ die het aengesichte des Coninc sagen / ende saten bouen aen in het Coninckrijcke.)

15 Wat men voor een recht aen der Coninginne Vasthi doen soude/ daerom dat sy niet gedaen en hadde nae de woorden des Conincs door zijne camerlinghen.

16 Doe sprac ℱ Memuchan/voor den Coninck ende den Vorsten: De Coninginne Vasthi en heeft niet alleene den Coninck quaet ghedaen/maer ook aen allen Vorsten/ende aen allen volcken/in allen landen des Coninc Ahasueros.

17 Want sodanighe daet der Coninginnen/ sal wtcomen tot allen vrouwen / dat sy haer mannen verachten voor haren oogben/ ende sullen seggben: De Coninck Ahasuerus hiet de Coninginne Vasthi voor hem comen/ doch sy en wonde niet.

So

So sullen nv de Oorstinnen in Persen en de Meden oock also segghen/tot allen Oorsten des Conincx/wanneer sy sodanighe daet der Coninghinne hooren: soo sal hem verachtens ende toorns ghenoech verheffen.

18 Ghaerght het den Coninck/soo late men een Coninclick gebot van hem wtgaen/ende schrijuen na der Persen ende Meden Wet/ welcke men niet en derf oourtreden: Dat Vasthi niet meer voor den Coninc Assueros come/ende de Coninc gene haer Coninckrijcke haren naesten/die beter is dan sy.

Ende dat desen brief des Conincx/die gemaect wert/in zijnen gantschen Rijcke/(welc groot is) openbaer worde: dat alle vrouwen hare manne in eeren houde/beyde onder den grooten ende cleynen.

Dat behaechde den Coninck ende de Oorsten wel: ende de Coninck dede na den woorde Mamuchan.

Doe werden brieuen wtgheseonden in alle landen des Conincx/in een yeghelick lant na zijner schrift/ende tot eenen yeghelicken volcke na zijner spraken: Dat een yeghelick man de Overhoere in zijns huyse zy: ende liet spreken na der spraken zijns volcx.

Dat 3. Capittel.

1. Onder den dochteren dienen den Coninck soecht 1. wert Esther een grave woese/doe Mardochai ghezogen dochter/doe in den Coninc huys gebracht/wert hem beminst boven alle andere/ ende in Vasthi stede tot Coninghinne ghemaeckt.

21. Mardochai behoet den Coninck zijn leven.

NA dese geschiedenissen/doe hem de Coninc ghenuncht hept des Coninc Assueros ghelept hadde/dachte hy aen Vasthi/ wat sy gedaen hadde/ende wat oock haer besloten ware.

Doe spraken de ionghen des Conincx/die hem dienden: Men soecke den Coninc ionghe schoone maechden.

2 Ende de Coninck bestelle toesienders in alle landen zijns Coninckrijcx/dat sy alle iunghe schoone maechden te samen brengen/bi op de burcht Susan/int vrouwen ghetimmer/onder de hant Hegai des Conincx kamerlinck/die op de vrouwen wachter/ende gheue hem haer cieraghe.

3 Ende welke maecht den Coninc behaecht/ die worde Coninginne in Vasthi stede: Dat behaechde den Coninck wel/ende dede also.

4 Daer was nv een Jodisch man/op der burcht Susan/die hiet d Mardochai/een sone Jair/des soons Simei/des soons Kis/ des soons Jamin/

5 Die mede weech ghevoert was van Jerusalem/e doe Jechania de Coninc Juda weech ghevoert wert/dien Nebucad Nezar de Coninc te Babel weech voerde.

6 Ende hy was een f voogmunder Hadasa/ sy en hadde noch vader noch moeder: ende sy was een zijn schoon deerne: ende doe haer vader ende moeder sterf/nam se Mardochai aen voor een dochter.

7 Doe nv het ghebot ende wet des Conincx lumbaer werdt/ende vele maechden te hoop ghebracht worden op de burcht Susan/onder de hant Hegai/wert Esther oock ghenomen in des Conincx huys/onder de hãt Hegai des hoeders der vrouwen.

8 Ende de maecht behaechde hem wel/ende sy vant barmhertichept voor hem: ende hy haestede haer niet haer verciersel dat hy haer deel gaue/ende seuen zijne deernen van des Conincx huys daer toe: ende hy vachtse met haren maechden aen de beste plaetse in het vrouwen ghetimmer.

9

10 Ende Esther en seyde hem haer volc ende haer maetschap niet aen/want Mardochai hadde haer gheboden/sy en soude het niet segghen.

11 Ende Mardochai wandelde alle daghe voor den hof aen het vrouwen getimmer/dat hy vername/of het Esther wel ginghe/ende wat haer gheschieden soude.

12 Wanneer nv den bestenden tijt eener yeghelicker maghets quam/dat sy totten Coninck Assueros comen soude/nae dien sy twaelf maenden lanc in vrouwen gt bercierssel gheweest was/(want haer bercieringhe moeste so veel tijts hebben/namelicken/ses maenden met balsem ende myrrhe/ende ses maenden met gorder specerije: Doe waren dan de vrouwen berciert.

gt An. opmoys

13 Als dan yuich een maget totten Coninck/ende dat welcke sy hebben woude/die moeste men haer doen/dat sy met haer van het vrouwen ghetimmer/tot des Conincx huys ginc.

yt An. wat sy etc. dat moeste etc. dat het met haer/ etc.

14 Ende wanneer eene des auonts daer in quam/die ginc des morgens van hem in het ander vrouwen ghetimmer/onder der hant Saasgas des Conincx camerlinck/der bywouwen hoeder: ende sy en moeste niet weder totten Coninck comen/het en lustede dan den Conine/ende hiersse hy namen roepen.

15 Doe nv den tijt Esther hier toe quam/der dochter Abihail/des ooms Mardochai/(die sy voor een dochter hadde aengenomen) dat sy totten Coninck comen soude/en begeerde sy niets/dan wat Hegai des Conincx camerlinck/der vrouwen hoeder sprack: ende Esther vandt ghenade voor alle diese aensaghen.

Esther eē ga/ boren Jodi/ uinginne.

16 Esther nv wert ghenomen totten Coninck Assueros/int Conincklicke hups/inder i thiende maent/die daer heet Thebeth/inden seventhienden iare zijns Coninckrijcx.

i Dat is/Wintermaent / of December.

17 Ende de Coninc kreech Esther lief boven alle vrouwen/ende sy vandt ghenade ende barmhertichept voor hem/voor alle maechden: ende hy stelde de Conincklicke kroone op haer hooft/ende maecte se tot Coninginne in Vasthi stede.

18 Ende de Coninck maecte een groote maeltijt alle zijne Oorsten ende knechten/dat was een maeltijt om Esthers wille: ende liet de landen rusten/ende gaf Conincklicke ghyfteneken uit.

19 Ende doemen ten anderenmael maechden vergaderde/sat Mardochai in de poorte des Conincx.

20 Ende Esther en hadde haer maechschap noch niet gheset/noch haer volc/als haer dan Mardochai gheboden hadde: want Esther dede na den woorde Mardochai/gelyck als doe hy haer voormunder was.

21 k Ter selver tijt/doe Mardochai in de poorte des Conincx sat/werden twee Camerlingen des Conincx/Bigthan ende Theres/die de deure wachteden/toornich/ende poochten hare handen aen den Coninck Assueros te leggen.

k 1. Esthe. 6. 2. Bigthan en Theres wor/ den ghehaet/ ghen.

Dag:

Dat wert Mardochai cont/ende hy seyde 22
het de Coninginne Esther:ende Esther seyde
het den Coninck in Mardochai name.
Hen.vernam/ Ende doemen daer na 11 sochte/wert het so 23
bevonden: ende sy werdē alle beyde aen boo-
men gehangen/ende het wert gheschreuen in
de Chronica/voor den Coninck.

☞ Dat iij. Capittel.
1. Haman banden Coninc verhoocht/ 5. soect
om Mardochai wille alle Joden te verdelghen.

Haman wort banden Coninck verhoocht.

NAdese geschiedenissen maeckte de Co- 1
ninc Ahasueros Haman groot/ den soo-
ne Medatha den Agagiter/ende ver-
hoochde hem/ ende stelde zijnen stoel boven
alle voysten die by hem waren.
Ende alle knechten des Coninc/die aen 2
de poorte des Coninc waren/ buychden de
kuyen ende baden Haman aen: want de Co-
2.Esthe.1.7 ninck hadde het also gheboden: a doch Mar-
dochai en buychde de kuyē niet/ende en badt
hem niet aen.
Doe spraken des Coninc knechte/die inder 3
poorte des Coninc waren/ tot Mardochai:
Waerom overtreet ghy des Coninc gebot?
Ende doe sy dagelicx sulcx tot hem seyden/ 4
ende hy hen niet en hoorde/ seyden sy het Ha-
man aen/op dat sy sagen/of sulck doē Mar-
dochai/bestaen soude:want hy hadde geseyt/
dat hy een Jode ware.
Ende doe Haman sach dat Mardochai 5
hem de kuyē niet en buychde/noch hem aen-
badt/wert hy vol grimmicheyts.
Ende verachtede het/dat hy aen Marda- 6
chai alleē soude de hant leggen:want sy hād-
den hem het volck Mardochai aengheseyt:
maer hy poochde het volck Mardochai/alle
Joden die inden gantschen Conincklycke
Ahasueros waren/te verdelghen.
Inder eerster maent/dat is de maēt Nis- 7
san/inden twaelfsten iare des Coninc Aha-
sueros/ wert het lot geworpen voor Haman/
banden eenen dach op de anderen/ende van-
der maent tot op de twelfste maent/dat is de
maent Adar.
Ende Haman sprac totten Coninck Aha- 8
Hamās voor- sueros: Daer is een volck verstroyt/ende het
sen raet tegē de Joden. deylt hem onder alle volcken/ in alle landen
ins Conincrijck/ende haer wet is anders dan
aller volcken/ ende en doen niet na des Co-
nincx wetten/ende het en is den Coninck niet
te lijden/hen also te laten.
Behaget den Coninck/ so schrijue hy dat- 9
men het omzeynghe: so wil ick thien duysent
centeners silvers henen wegen/onder de hant
der ampthieden/dattmen het brenghe in de ca-
mer des Coninc.
Doe toogh de Coninc zijnen rinck vander 10
hant/ ende dede hem Haman/ den sone Me-
datha/den Agagiter/der Joden vyant.
Ende de Coninck spraek tot Haman: Dat 11
silver zy v gegeuen/daertoe dat volc/dat ghy
haer mede doet wat v behaecht.
Doe riepmen de schrijuers des Coninc/ 12
inden derthienden daghe der eerster maendt:
ende daer wert geschreuen als Haman beual/
aen de voysten des Coninc/ende tot de lant-
hoochden hier ende daer inden landen/ ende
tot den hooftlieden eens yeghelijcken volcx/
inden landen hier ende daer/ nae der schrift
eens yegelijcken volcx/ende nae haerer sprake/
inden name des Coninc Ahasueros/ ende
met des Coninc rinck verseghelt.
Ende de brieuen werden gesonden door de 13
loopers/in allen landen des Coninc/te ver-
delghen/te verwoghen/ende om te brenghen
alle Joden beyde inden ende oudt/kinderen
ende vrouwen/ op eenen dach/ namelijcken/
op den derthienden dach der b twaelffter
maent/dat is de maent Adar/ ende haer goet
te rooven.
Also was het inhoudt der schrift: Dat een 14
ghebot ghegeuen ware in allen landen/allen
volcken condt te doen/ dat sy op den selven
dach bereydt waren.
Ende de loopers ginghen haestelick wt na 15
des Coninc ghebot:ende op der burcht Su-
san wert een ghebot aengheslaghen:ende de
Coninck ende Haman saten ende drancken:
doch de stadt Susan wert e verwerret.

☞ Dat iij. Capittel.
1. Mardochai draecht leedt/ 3. gheeft dies
Esther bericht/ende ghebiet haer/ sy sal een bede
doen/ aen den Coninck voor haer volck. 10. Es-
ther/die haer des niet en derfaemende/ 12. wert
daer na voor Mardochai liftighe reden also ver-
weert/ 15. dat sy op vertrouwens vastens ende
biddens der Joden/haer in de waghe gheeft.

1 DE Mardochai vernam alles wat Mar-
gheschiet was/verscheurde hy zijn cleed-
deren/ende toogh eenen sack aen/ ende wier
asschen/eñ ginck wt midden in de stadt/ende gaf
schreydde luyde/ende claechlicken.
2 Ende quam voor de poorte des Coninc: a† want daer en mocht niemant tot des Co-
ninc poorte ingaen/ die eenē sack aen hadde.
3 Ende in allen landen/ aen welcke plaetse
des Coninc woort ende ghebot quam/ was
een groot clagen onder den Joden/ ende vele
vasteden/weenden/droeghen leedt/ ende lagen
ghen in sacken/ ende inder asschen.
4 Doe quamen de Jonevrouwen Esthers/
ende haer camerlinghen/ende seydent haer.
Doe verschrack de Coninginne seer/ ende sy
sant cleederen henen/ datse Mardochai aen-
toge/ ende den sack van hem afleyde:doch hy
en naemse niet.
5 Doe riep Esther Hathach / van des Co-
ninc camerlinghen/die voor haer stont/ende
dede hem bevel aen Mardochai/dat sy ver-
name / wat dat ware:eñ waerom hy so dede.
6 Doe ginck Hathach wt tot Mardochai/
op de straete inder stadt / die voor de poorte
des Coninc was.
7 Ende Mardochai seyde hem alles/wat
hem wedervaren ware/ende de somme des
silvers/dat Haman ghesproken hadde / in
des Coninc camer te wegen/om der Joden
wille/hen te verdelghen.
8 Ende gaf hem een wtschrijfte des ghebodts/
dat te Susan aengheslaghen was/hen te ver-
delgen/dat hy het Esther wese/eñ haer seyde:
ende gebiet haer dat sy totten Coninc in gin-
ge/eñ dede een bede aen hem/ om haer volck.
9 Ende doe Hathach in quam / ende seyde
Esther de woorden Mardochai/
10 Spyack Esther tot Hathach/ ende ghebood
hem aen Mardochai:
11 Alle knechten des Coninc weten/ dat wie
totten Coninck ingaet binnen int hof/ by sy
sal straex ghedoots sterue/(het en zy dat de
man of vrouwe/die niet gheroepen en is/die
wtrecke/op dat hy leuendich blijue/ endeelick

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

en hen nv in derrich daghen niet gheroepen/ totten Coninck in te comen.

Ende doe de woorden Esther / Mardachai ghesecht werden/

Hier Mardachai Esther weder segghen: 13

En dencke slechts niet/dat ghy v leuen bet bewaren sult/ omdat ghy in de huyse des Coninex zijt voor allen Joden:

Want soo ghy te deser tijt swijghen sult / 14 so salden Joden een hulpe ende verlossinghe uyt een ander plaetse ontstaen/ ende ghy ende uwes vaders huys sult omcomen: ende wie weet het/of ghy om deser tijt wille/ totten Coninckrijke gheeomen zijt.

Esther hier Mardachai antwoorden: 15

Soo gaet henen/ ende vergadert alle Joden die te Susan voorhanden zijn / ende vast voor my/dat ghy niet en eet ende drinct in drie dagen/noch des daechs noch des nachts: ick ende mijne ioncvrouwen willen ooek alsoo vasten: ende alsoo wil ick totten Coninck ingaen teghen het ghebot: come ick om/soo come ick om.

Mardachai ginck henen/ende dede alles 17 dat Esther ghebodden hadde.

1. Esther bidt de Coninck ende Haman te gaste. 9. Haman is stout. ende in zijnen gelucke verleen galghe te oprichten.

1. Esther. 1. Esther. 5.

Dat v. Capittel.

Ende den derden daghe/ tooch Esther die Coninclicke kleederen aen/ende 1 tradt binnen int hof aenden huyse des Coninex/teghen het huys des Coninex: ende de Coninc sat op zijnen Coninclicken stoel/ in het Coninclicke huys/teghen de deure des huys.

Ende doe de Coninck/ Esther de Coninginne sach staen inden hof/ vandt sy ghenade voor zijnen oogen: ende de Coninck recte den gulden Scepter in zijner hant/teghen Esther tot doe trade Esther toe/ende roerde de spitze des Scepters aen.

Dat sprack de Coninck tot haer: Wat is 3 v Esther ghy Coninginne? ende wat begeert ghy: ooek de helft des Coninckrijcx sal v gegheuen worden.

Esther sprack: Behaghet den Coninc so 4 comme de Coninc ende Haman/ heden tot der maeltijt die ick bereyt hebbe.

De Coninck sprack: Haest v/ dat Haman 5 doe dat Esther gesecht heeft. Doe nv de Coninck ende Haman tot der maeltijt quamen/ die Esther bereyt hadde/

Sprack de Coninc tot Esther/doe hy wijn 6 gedroncken hadde: Wat bidder ghy Esther/ het sal v gegeuen worden: ende wat begeert ghy: ooek de helft des Coninckrijcx/ het sal gheschieden.

Doe antwoorde Esther ende sprac: Mijn 7 bede ende begeerte is/

Hebbe ick genade gevonden voor den Coninck ende so het den Coninck behaecht my te geuen mijn bede ende de doen mijn begeerte/ so come de Coninck ende Haman / tot der maeltijt die ick voor hen bereyden sal / soo sal ick morgen doen wat de Coninck ghebeeft.

Doe ginck Haman dies daechs uyt/vrolic 9 ende goets moets: ende doe hy Mardachai in de poorte des Coninex dat hy niet op en stont/noch hem voor hem en beweechde/ wert hy vol toorns over Mardachai.

Doch hy onthiel hem/en doe hy int huys quam/sandt hy hene/en liet halen zijn vrienden/ende zijn wijf Seres/

Ende vertelde hen de heerlicheyt zijns rijcdoms/ende de veelheyt zijner kinderen / ende alle dinck/hoe hem de Coninck so groot ghemaect hadde/ende dat hy hem de voysten ende knechten des Coninex verheven ware.

Ooek sprack Haman: Ende de Coninginne Esther/en heeft niemanden laten comen/ met den Coninck ter maeltijt / dis sy bereyt hadde/dan alleene my:ende ick ben oock mogen tot haer gheroodt/met den Coninck.

Doch als dit alle/en hebbe ic niet genoech/ soo langhe als ick den Jode Mardachai sitten sie aen de poorte des Coninex.

Doen sprack zijn wijf Seres/ende alle zijn vrienden tot hem: Men bereyde eens boom vyftich ellen hooghe/ende segt morghen den Coninc/datmen Mardachai daer aen hange/so comt ghy metten Coninck vrolick totter maeltijt. Dat behaechde Haman wel ende lier eenen boom bereyden.

Haman gaet wort toegherieht. Esth. 7. 9

Dat vj. Capittel.

1. Mardachai trouwe den Coninck bewesen/ wort door Godts beschickinghe banden Coninck bekent/ 7. ende met Coninclicher eeren gheloont. 14. Haman wordt treurich tot der maeltijt Esthers ghedenen.

In der selver nacht en conde de Coninc niet slapen/ende liet de Chronica ende de Hystoien voorbrengen: doe die voor den Coninck ghelesen werden/

Godt gheeft oorsake/ dat Mardachai ghetrouwlijck bent den Coninck bewesen/ wort by dē Coninck.

1 Esther 2

Treffende de zaecke daer geschreven was/ 2 hoe Mardachai hadde aengheseyt/dat de twee camerlinghen des Coninex/Bigthana ende Theres die eenre doppel de wacht hielden/ghepoocht hadden/de hant aen den Coninck Ahasueros te legghen.

2. Esther 2.

Ende de Coninc sprack: Wat hebben wy 3 Mardachai/voor eere ende goets daer voor ghedaen? Doe spraken de ionghers des Coninex die hem dienden: Hem en is daer niets voor geschiet.

Ende de Coninc sprac: Wie is inden hof? 4 (want Haman was inde hof gegaen buyten voor des Coninex huyse/dat hy den Coninck sende/ Mardachai te hangen aen den boom/ dien hy hem bereyt hadde.)

Ende des Coninex ionghers spraken tot 5 hem: Siet/Haman staet inden hof. De Eunuck sprack: Laet hem hier in gaen.

Ende doe Haman daer in quam/ sprac de 6 Coninck tot hem: Wat salmen den man doen/ dien de Coninck gheerne eeren wonde? Haman nv dachte in zijner herten: Wien sonde de Coninck anders gheerne eere doen/ dan my?

Ende Haman sprac totten Coninck Dien 7 man dien de Coninck gheerne eeren wonde/

Salmen hier brenghen/ datmen hem Co- 8 minclicke kleederen aentrecke/die de Coninc plach te draghen ende den hengst daer de Coninck op rijdt ende dattmen de Coninclicke kroone op zijn hooft zette:

Ende men sal sodanigen kleet ende hengst 9 geuen/in de hant eens voysten des Coninex/ dat deselue den man aentrecke / dien de Coninck gheerne eeren wonde/ ende voere hem op den hengst inder stadt straten/ende late

voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

voor hem heten roepen: Soo salmen dien
manne doen / dien de Coninck gheerne eeren
woude.

De Coninck spack tot Haman: Haest u/ 10
ende neemt dat kleedt ende den hengst / als
ghy gesent hebt / ende doet also met ſMarda-
chai dē Jode/die voor de poorte des Coninex
sit / ende en laet niets gebreken aen allen dat
ghy gheſproken hebt.

ſMardachai wordt met Coninclijcke eere gheeert.

Doe nam Haman het kleet ende dē hengst/ 11
ende tooch het ſMardachai aen / ende voerde
hem op der stadt straten/ende riep voor hem:
So salmen den man doen / dien de Coninck
gheerne eeren woude.

Ende ſMardachai quam weder aen de 12
poorte des Coninex: ende Haman spielde hem
te huys / ende droech leedt met bewimpelden
hoofde.

Ende vertelde zijnē wijue Seres/ ende alle 13
zijne vrienden / alles wat hem wedervaren
was. Doe spraken zijne wijse/ ende zijn wijf
Seres tot hem: Is ſMardachai vanden zade
der Joden / voor welcken ghy hebt begonnen
te vallen/ so en vermeucht ghy niets aē hem/
maer ghy sult voor hem vallen.

Doe sy noch met hem spraken/quamen 14
des Coninex camerlinghen daer by/en dreven
Haman tot der maeltyt te comen/die Esther
bereydt hadde.

☞ Wat bÿ. Capittel.

1. Esther bidt voor haer seluen ende dē Joden/ ende ontdeckt Hamans schalckheyt. 7. De Coninck wort gantsch toornich/ 9. ende laet Haman hangen aen den boom/dien hy ſMardachai hadde laten maken.

Esther bidt voor haer selue en ende de Joden/ ende ontdeckt Hamans schalckheyt.

ENde doe de Coninc met Haman quam 1
ter maeltyt die de Coninginne Esther
bereyt hadde/

Spraek de Coninck tot Esther des ande- 2
ren daechs/ doe hy wijn ghedroncken hadde:
Wat bidt ghy Coninginne Esther dattē
b geue/ende wat begeert ghy:? ock het halue
Coninckryck/het sal gheschieden.

Esther de Coninginne antwoorde/ ende 3
spraek: Hebbe ick genade voor u gheuonden/
O heere Coninck/ende behaecht het den Co-
ninck/so geeft my myn leuen/om mijner bede
wille/ende myn volck/om mijns begheerens
wille.

Want wy zijn verkocht/ic ende mijn volc/ 4
dat wy verdelcht/ verworcht / ende omghe-
bracht worden: ende woude het Godt/wy
werden doch tot knechtē ende maechden ver-
cocht/ soo woude ick swijghen/ soo en soude
de vyant doch den Coninck niet schaden.

De Coninck Ahasueros spraek/ ende seyde 5
tot der Coninghinne Esther: Wie is die:? of
waer is hy/die sulex in zynen sin nemen derf/
also te doen:?

Esther spraec: De vyant ende wederpartij- 6
der/is dese boose Haman: ende Haman ont-
sette hem / voor den Coninck ende der Co-
uinghinne.

Ende de Coninc stont op vander maeltyt/ 7
ende vanden wijn/in zynen grimmicheyt/ en-
de ghinck inden hof aenden huyse: ende Ha-
man stondt op / ende badt de Coninghinne
Esther om zijn leuen / want hy sach dat hem
een onghelück van den Coninck alreede be-
reydt was.

Ende doe de Coninck weder tot den hof 8
aen den huyse inde sale darinnen gheseten
hadde/quam/sach Haman aen de banck daer
Esther op satt. Doe spraek de Coninck: Wil
hy ock de Coninginne a verwoeghen by my
uit huys:? Doe dat woordt uit des Coninc-
monde ghinck/ bedeckten sy Haman het aē-
gheſicht.

Ende Harbona der camerlingen eenich 9
den Coninc/spac: Siet daer staet eenich hout
inden huyse Haman / vyftich ellen hoogh/
dien hy ſMardachai bereydt hadde / die hem
goets voor den Coninck gheſproken heeft.
De Coninck spraek: Laet hem daer aen
hanghen.

b Alsoo hinckuen Haman aen den boom 10
dien hy ſMardachai bereyt hadde. Doe legde
hem des Coninex toorne.

☞ Wat bÿ. Capittel.

1. ſMardachai wort verheuen in Hamans ste-
de/ 3. Esther bidt voor haer volck. 7. De groot-
welycke ſMandaten teghen de Joden gegaen/
16. worden tot haere grooter vreucht weer
derroepen.

1 AEn dien daghe gaf de Coninck Aha-
ros/der Coninginne Esther het huys wat
Haman/ des vyants der Joden: ende wat
ſMardachai quam voor den Coninck: want
Esther seyde hem/dat hy haer toehoorde.

2 Ende de Coninck tooch af zijnen ringher/
cinck/dien hy van Haman ghenomen hadde/
ende gaf hem ſMardachai: ende Esther stel-
de ſMardachai over het huys Haman.

3 Ende Esther spraek voorder voor den Co-
ninck/ende viel hem te voete/ weende ende
smeecte hem/ dat hy wech name de boosheyt
Haman des Agagiters/ende zijn aenlagen/
die hy teghen de Joden verdacht hadde.

4 Ende de Coninck reckte den gulden scep-
ter wt/ tegen Esther: doe stont Esther op/
ende tradt voor den Coninck/

5 Ende spraek: Behaecht het den Coninck/
ende hebbe ick genade voor hem ghenomen/
ende ist den Coninck ghelegen/ende behaghe
ick hem: soo schryuen/ dat de brieuen der
aenslaghen Hamans des soons ſMedacha/
des Agagiters a wederroepen worden / die
hy gheschreuen heeft/ de Joden om te bren-
ghen/in allen landen des Coninx.

6 Want hoe can ick dat quaet aensien / dat
mijn volck treffen sal:? ende hoe can ick aen-
sien/dat mijn ghesiachte omcome:?

7 Doe spraek de Coninck Ahasueros totter
Coninghinne Esther/ende tot ſMardachai
den Jode: Siet / ick hebbe Esther het huys
Hamans ghegeuen/ende hem heeftmen aen
renen boom ghehanghen/daerom dat hy sijn
hant heeft aen de Joden gheleyt:

8 Doo schrijft ghylieden nu voor de Joden/
als het ulieden behaecht/in des Coninex na-
me:ende verseghelt het met des Coninex ring
want de schriften die in des Coninx ringh ver-
gheschreuen:ende met des Coninx ringh ver-
segheit werden/en moeste niemandt weder-
roepen.

9 Doe werden des Coninx schrijuers ghe-
roepen/te dier tyt/ inder derder maent/ dat is
de maent Siuan/ inden drye ende twintichs-
sten dage:ende daer werden brieuen gheschre-
uen/als ſMardachai geboot/tot den Joden/
ende tot den Vorsten/ Landtvoochden/ ende
Hooftlieden inden landen/ van Jndia aen
tot aen de ſMooglieden/namelicken/ hondert
ende seuen ende twintich landen: eenen yegh-
lycken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

lieken lande wae zijne schrijften / eenen yeghelieken volcke naer zijnder spraken / ende den Joden naer haerder schrift ende spraken.

1. Esth. 7

b Ende sy werden ghescheuen in den Co- 10
ninck Ahasuerus name / ende met den Coninck cracht verseghelt: ende by sandt de brieuen henen / door de ylsende boden / op ionghe mupden.

Waer de Coninc den Joden in beual / waer 11
sy inden steden waren / hen te vergaderen / ende te staen voor haer leuen: ende te verdelgen / te verdoyen / ende om te brengen alle macht des volcx ende landts / diehen beangsteden / met tsamen den kinderen ende vrouwen / ende haer goet te roouen.

Op eenen dach / in allen landen des Co- 12
ninck Ahasuerus / namelicken / inden derthienden daghe der twaelfster maent / dat is de maent Adar.

Her inhoudt nd der schrift was: Dat een 13
ghebot ghegeuen ware in allen landen / cont te doen allen volcken / dat de Joden op dien dach bereydt zijn souden hen te wreken an haer vyanden.

Ende de yylende boden op de mupden / 14
reden suelicken ende met haeste wt / na den woorde des Coninc: ende het ghebot wert op de burcht Susan aen ghelaghen.

Mardachai nd ghinck vanden Coninck / 15
in Coninclicke kleederen / dat geel ende wit / ende met eener grooter guldē kroone / bekleet met tenen linnen ende purpuren mantel / ende de stadt Susan mychde / ende was vrolick.

Den Joden nd was een licht / ende vreuch- 16
de / ende vrolickheyt / ende eere gheeomen.

Ende in allen landen ende steden / aen 17
welcke plaetse des Coninc woort ende ghebot quam / daer was vreuchde ende vrolicheyt onder den Joden e wellenen / ende gode dagen: soo dat vele der volcken inden lande / Joden werden: want de vreese der Joden quam ouer hen.

De Vat iv. Capittel.

1. De Joden wreken hen aen hare vyanden. 7. Hamans sonen oock omgheslaeght ende ghehangen. 20. Mardocheest ende Ghedenckfeest aengenomen. 27. ende tot een eewighe wyse aengenomen.

In der twaelfster maēt / dat is de maent 1
Adar / inden derthienden dage / dien des Coninc woort ende ghebot bestreme hadde / datmen het doen soude / euen desseluen dachs / doe de vyanden der Joden hoepten / dat sy ouerweldighen / keerde het hen om / dat de Joden haer vyanden ouerweldighen souden.

Doe vergaderden hen de Joden in hare 2
steden / in allen landen des Coninc Ahasuerus / dat sy de hant leyden aen die / die hen quaet wilde: ende niemant en conde hen weerstaen: want haer vreese was ouer alle volcken gheeomen.

Ende alle ouersten inden landen / ende voz- 3
sten / ende landtvoochden / ende amptlirden des Coninc / verheuen de Joden: want de vreese Mardachai quam ouer hen.

Want Mardachai was groot inden hay- 4
se des Coninc: ende zijn ghenuchte wert voortgaerin alle landen / hoe hy toenam en groot wert.

Also doegen de Joden aen alle haer vyan- 5
den / met † des swoerts slach / ende verwoz- † and. de slachtinge des erc.
den ende vlaghren om / ende deden na haren wille met dien / die hen vyant waren.

6 Ende a† op der burcht Susan / verwoz- a† And. inder hooftstadt
den de Joden / ende vlaghten om vijf hondert mannen.

7 Darrtoe verwozchden sy / Parsan Datha / Yamans so-
Dalzhon / Aspatha / nen worden
8 Pozatha / Adal Ja / Aridatha / oock omghe-
9 Parmastha / Arissai / Aridai / Vaiesatha / slaeght en
10 De thien sonen Yamans / des soons Me- ghehangen.
datha / des vyants der Joden: doch aen zijne goeden en leyden sy de handen niet.

11 Ter selver tijt quam het ghetal der verwozchden / op de burcht Susan voor den Coninck.

12 Ende de Coninck spraek tot der Coninghinne Esther: De Joden hebben op de burcht Susan vijf hondert mannē verwozcht ende omgheslaeght / ende de thien sonen Yamans: wat sullen sy dan noch doē inden anderen landen des Coninc? wat bidt ghy bannen b ghene? ende wat begheert ghy meer dannen doen sal?

13 Esther sprac: Behaecht het den Coninc / so late hy morgen de Joden te Susan oor doen / na dat ghebot van heden / dat sy de thien sonen Yamans aen den boom hanghen.

14 Ende de Coninck liet also doen: ende het ghebot wert te Susan aen gellaghen / ende de thien sonen Yamans werden ghehanghen.

15 Ende de Joden vergaderdē hen te Susan / aen den veertyenden dage der maent Adar / ende verwozchdē te Susan dry hondert mannen: doch aen hare goeden en leyden sy hare handen niet.

16 Nd de andere Joden inden lande des Coninc / quamen te samen / ende stonden voor haer leuen / dat sy hen raste souden maken voor hare vyanden: ende verwozchden harer vyanden / vijf ende tseuentich duysent: doch aen hare goeden en leyden sy hare handen niet.

17 Dat gheschiedde aen den derthienden daghe der maent Adar / ende rustedē aen den veerthienden dach der maent Adar: dien maecktemen ten daghe des wellenens ende blijschappen.

18 Daerenteghen de Joden te Susan waren te samen gecomē / beyde aen den derthienden ende veerthienden daghe / ende rustedē aen den vijfthienden daghe: ende dien dach maecktemen ten daghe des wellenens ende blijschappen.

19 Daerom maecte de Joden / die op de dorpen esi in de vlecken woondē / den veerthienden dach der maent Adar / ten daghe des wellenens ende blijschappen / ende deen sandt den anderen gheschencken.

20 Ende Mardachai beschreef dese ghesche- Dancksfeest
denisse / ende sandt de brieuen tot alle Joden / esi Gedenck-
die in allen landen des Coninc Ahasuerus feest houden
waren / beyde dien / die daer na by waren / en- de Joden.
de dien / die daer verre waren. bi an. Als dagben daer etc.

21 Dat sy aenmanē ende hielden iaerlicx / den ende alsoons
veerthienden ende vijftthienden dach der maendt etc.
maent Adar.

22 b† Na de daghen / daer de Joden in tot rus- b† Na de daghen daer de Joden in tot rustē gecomē waren haren vyanden / ende ste gecomē waren haren vyanden / ende
na der maent / daer in haer suerte in blijschap na der maent / daer in haer suerte in blijschap
ende haer leet in gode daghen verandert ende haer leet in gode daghen verandert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

was: dat sy deselue houden souden/ voor daghen des wellevens ende blijschappen / ende doen den anderen gheschencken senden / ende den armen mede deylen.

Ende de Joden namen aen/ dat sy begonst 23
hadden te doen/ ende dat Mardochai tot hen schreef:

Hoe Haman de sone Medatha/ de Agagi- 24
ter/ aller Joden vyant/ ghedacht hadde alle Joden om te brengen/ en het lot te laten worpen/ hen te verschricken ende om te brenghen.

Ende hoe Esther totten Coninck ghegaen 25
was/ ende gesproken hadde: Dat voortkomen zijne boose aenslagen/ die hy tegen de Joden gedacht hadde/ op zijnen cop gekeert werden/ ende hoemen hem ende zijne sonen aen den boom ghehanghen hadde.

Daerom dese dagen Purim heet/ na den 26
naem des lots/ na alle woorden deses briefs/ ende wat sy selfs ghesien hadden / ende wat aen hen gheromen was.

Ende de Joden richtede op/ ende namen 27
op hen/ ende op haer zaet/ ende op alle die hen tot hen gaven/ dat sy niet en wouden ouertreden/ jaerlicx te houden dese twee dagen/ als sy beschreven ende bestemt werden: dat dese dingen niet te verghéten/ maer te houden zijn/ by kints kinderen/ by alle ghesachten/ in alle landen ende steden.

De daghen Purim. Pur / heet een vor. Purim/ dese loten.

Het zijn de dagen Purim/ die niet en sul- 28
len ouergheteden worden onder den Joden/ ende hare ghedachtenisse niet en vergaen by haren zade.

Ende de Coninghinne Esther/ de dochter 29
Abihail/ ende Mardochai de Jode/ schreven met gantscher macht / tec bevestighen desen anderen brief van Purim:

Ende sandt de brieven tot alle Joden/ in de 30
hondert ende twee ende tsevenentich landen des Conincrijcx Ahasueros/ met vriendelicke ende trouwe woorden/

Dat sy bevestichden dese daghen Purim/ 31
op haren bestenden tyt/ ghelijck als Mardochai de Jode ouer haer bevestícht hadde/ ende de Coninghinne Esther/ hoe sy op haer ziele / ende op haer zaet bevestícht hadden/ de ghescichtenisse der vasten / ende haers schreyens.

Ende Esther bevalt dese ghescichtenisse de- 32
ser Purim te bevestighen/ ende in een Boeck te schrijven.

Dat 1. Capittel.

1. Wandert ghewelt Ahasuerí/ ende Mardochai heerlickheyt by hem.

1 Ende de Conincx Ahasueros leyde den
Lande chyns op / ende de eylanden in de zee.

2 Als / alle wercken zijner macht ende ghe- 2
welt/ ende de heerlickheydt Mardochai/ die hem de Conincx gaf/ siet/ dat is ghescreven in der Chronijcken der Coningen in Joden ende Persen.

3 Want Mardochai de Jode was de tweede 3
naest den Conincx Ahasueros/ ende groot onder den Joden / ende aengenamen onder de veelheydt zijner broederen: die voor zijn volck was goets sochte / ende sprack het beste voor alle zijn zaet.

Mardochai de Jode/ ende Esther.

Ende des Boecx Esther.

¶ HET BOECK HIOB.

Argument.

Het boeck Hiob leert voorsienelick/ hoemen moet lijdsaemlick dat ongherief verdragen/ dat God tot sent: ende dat niet wt de leeringe ofte gheboden der Philosophie: maer voor een wonderlicke wijse en de voor de aenmerckinge der Godlicker voorsieninge. In het begin des boecx is de historie van dien heyligen persoon Hiob/ te weten/ van zijn tegenspoet ende verscoringe/ dwelck was een wonderlick exempel des oordeels Gods. Daerna wort dit oordeel Gods voor menigerley redenē gehandelt ende onderscht. Ten laetsten wort de ouerwinninge ende triumphe deses heyligen mans beschreven. Voor is in dit boeck meer reyner Philosophie/ dan in alle de boecken aller Philosophen die opt geweest zijn: gelijc daer voortkomt uyt mensche onder hen gheweest en is/ die dese materie suyuerlick gehandelt heeft. De Epicureen leeren haer volck dan den kruyce af/ ende willense tot wellust ende ghenoechte brengen. De Peripatetici stellen de sielen/ ende kranckheden/ ende armoeden onder het grootste quaet. Sommige Stoici raden den verdruckten menschē/ dat hy hemselven het leuen neme. Hierin stemmen de schoone wijsheydt der heydensche mannen.

Hiob is Jacob de Conincx Edom/ Gen. 36.33.
a Gen. 22.21 Thien. 4.21
b Ezec. 14.14.
c Job 42.14
d Niet dat hy soo ryck ende geweldich geweest zy/ maer om zijner wijsheyt/ beskantheyt ende godsalicheyt wille / is hy heerlicker gehouden gehouden dan andere.

Dat eerste Capittel.

1. Hiobs vromicheydt/ 2. welstant/ 3. ende sorge voor zijn kinderen/ 6. zijn ongheual/ wt ghenghenisse Gods vanden Sathan aengerichtet/ 20. ende zijn wonderlick ghedult daerinne.

1 Daer was een man inde lande a Uz/ die 1
hiet b Hiob/ die selue was vlecht ende recht/ godvreesende/ ende vermijdende het quaet.

Ende generende seuen sonen en 2
de dry dochteren.

c Ende zijns vees was seuē duysent scha- 3
pen/ dry duysendt kemelen/ vijf honderd iock ossen/ ende vijf honderd ezelinne/ ende gantsch vele gesins: ende hy was d heerlicker dan alle die teghen Oosten woonden.

4 Ende zijne sonen gingen heen/ en maec- 4
ten maeltyden/ een yeghelick in zijnen huyse op zijnen dach: ende souden heen/ ende nooden hare drie susteren/ met hen te eten ende te drincken.

5 Ende wanneer eenen dach des wellevens 5
om was/ sandt Hiob heen/ ende heylichde/ ende maeckte hem des morgens vroech op/ ende offerde brandoffer/ na haer aller ghetal: want Hiob dachte: Mijne sonen mochten ghesondicht/ ende God e ghesegheut hebben in haren herten: Also dede Hiob alle daghe.

6 f Het begaf hem nv op eenen dach / dat 6
de kinderen Godts quamen / ende voor den Heere traden / quam de Sathan ooc onder hen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende de Heere sprac tot dē Sathan: Waer comt ghy? Sathan antwoordde den Heere/ende spraek: g Ick hebbe het landt rontom doorgheroghen.

8 De Heere spraek tot Sathan: Hebt ghy gheen achtinghe gehadt op mijnē knecht Hiob? want zijns ghelijcken en is niet inden lande/slecht ende recht/Godtvreesende/ende verwijdert het quaet.

9 Sathan antwoordde den Heere/ende spraec: Meynt ghy dat Hiob om niet Godt vreest?

10 Ghy hebt doch hem/zijn huys/ende alles wat hy heeft/rontom bewaert: ghy hebt het werck zijner handen ghesegent/ende zijn goet is in't landt verbreydet.

11 Doch streckt h hant uyt/ende taſt aen alles wat hy heeft: wat ghelt er / hy ſal dē int aenſicht seghenen.

12 De Heere spraek tot Sathan: Siet alles wat hy heeft/dat zy in uwer hant/sonder alleen aen hem selven en legt uwe hant niet: doe ghinck Sathan uyt van den Heere.

13 Den daechs nae dat zijne soonen ende dochteren aten ende dronken wijn/in haers broeders huys des eerſte ghebooren/

14 Quam een bode tot Hiob/ende spraec: De ossen ploechden/ende de ezelinnen gingen by hen inder weyde:

15 Doe vielen die uyt rijck Arabien daerin/ende namense/ende sloeghen de jongheers met der scherpte des sweerts: ende ick ben alleen ontloopen/dat ick het dy aenseyde.

16 Doe hy noch spraek/quam een ander/ende spraek: i Het vyer Godts viel vanden hemel/ende verbranddе beyde schapen ende jongers/ende verteerdese: ende ick ben alleene ontloopen/dat ick het dy aenseyde.

17 Doe die noch spraek/quam daer een/ende spreyde: De Chaldeen maeckten drye kē spitsen/ende overvielen de kemelen/ende namense/ende sloeghen de jongers met de scherpte des sweerts: ende ick ben alleen ontloopen/dat ick het dy aenseyde.

18 Doe die noch spraek/quam daer een/ende seyde: I Uwe soonen ende dochteren aten ende dronken/inde zijnse haers broeders des eerſtgheboren:

19 Ende siet/doe quam eenen grooten wint van over de woestijne/ende stiet aen de vier hoecken des huys/ende wierp het op de jongheers/dat sy stoven: ende ick ben alleen ontloopen/dat ick het dy aenseyde.

20 Doe stont Hiob op/ende verscheurde zijne kleederen/ende plutte zijn hooft/ende viel op de aerde/ende badt aen/

21 Ende spraek: m Ick ben naeckt van mijns moeders lijf ghecomen/naeckt sal ick daer weder heen varen: de Heere heeft het ghegeven/de Heere heeft het ghenomen: den naem des Heeren zy ghebenedijt.

22 In allen desen en sondichde Hiob niet/ende en dede niet sotelicx teghen Godt.

☞ Dat 2. Capittel.

1. Hiob wordt voor ghehenghenisse Godts/ook in sijn lichaem aengegrepen. 9. dat d'naecht hy niet ghelaten ghedult. 11. Sijne dry vrienden comen om hem te troosten.

1 Et begaf hem nv dies daechs/a doe de kinderen Godts quamen/ende traden voor dat Heere/dat Sathan ock onder hen quam/ende voor den Heere trat.

2 Doe spraek de Heere tot Sathan: Van waer comt ghy? Sathan antwoordde den Heere/ende spraek: Ick hebbe het landt rontom doorgheroghen.

3 De Heere sprac tot den Sathan: Hebt ghy gheen achtinghe ghehadt op mijnen knecht Hiob? want zijns ghelijcken en is inden lande niet/slecht ende recht/Godtvreesende/ende vermijdt het quaet / ende blijft noch vast by zijner vromicheyt: ghy dannoch hebt my bewoghen/dat ick hem sonder oorsake verderven hebbe.

4 Sathan antwoordde dē Heere/ende spraec: b Huyt voor huyt/ende alles wat een man heeft/laet hy voor zijn leven.

5 Doch streckt v hant uyt/ende taſt zijn gheboente ende vleesch aen: wat gheldet/hy sal v int aenſicht seghenen?

6 De Heere spraek tot den Sathan: Siet daer/hy zy in uwer handt: doch verschoont zijns levens.

7 Doe voer de Sathan weeck handen a engheslichte des Heeren/ende sloech Hiob met bouse sweeren/vanden voetsolen aen/tot op zijnen scheedel.

8 Ende hy nam een stuck van eenen pot/ende schabde hem ende sat inder asschen.

9 Ende zijn wijf spraec tot hem: a Blijft ghy noch vast de uwer vromicheyt? c Ja segent Godt/ende sterft.

10 Doch hy spraek tot haer: Ghy spreket als de sotte vrouwen spreken: hebben wy het goede ontfanghen van Godt/ende souden wy het quade ock niet aennemen? e In allen desen en besondichde hem Hiob niet met zijnen lippen.

11 g Doe nv de drye vrienden Hiobs hoorden alle het onghemack/dat over hem ghecomen was/quamen sy een yeghelijck van zijner plaetsen: Elyphas de Themanijt/Bildad de Suhijt/ende Sophar de Naemaijt: want sy waren eens dat sy quamen/hem te beklagen ende te troosten.

12 Ende doe sy hare oogen ophieven van verre/en kenden sy hem niet: ende hieven op hare stemmen/ende weenden: ende een yeghelijck verscheurde zijne kleederen/ende sproyngden aerde op haer hooft na den hemel.

13 Ende saten met hem op de aerde seven dagen ende seven nachten/ende en spraken niet met hem: want sy saghen dat de smertse seer groot was.

☞ Dat 3. Capittel.

1. Hiob vervloeckt den dach zijner gheboorte.

1 Na dese Hiob zijnen mont op/ende vervloeckte zijnen dach/

2 Ende spraek:

3 a De dach moet verloren zijn/daer ich in ghebooren ben: ende den nacht doemen spraec: Een b mannetken is ontsuyngen.

4 Den selven dach moet duyster zijn/ende God van boven af/moet doch niet na hem vraghen: geenen glants en moet over hē schijnen.

5 Dupsternisse ende donckerheyt/moeten hem ontvervorderen/ende dicke wolcken moeten over hem blijven/ende den damp aenden dach make hem afgrijselick.

6 Een donckerheydt moet dien nacht inmenen ende en moet hem niet onder den dagen des iaers verblijden/noch in het ghetal der maenden comen.

Het bleesck betoont hier zijn onghebult/en hier voort de verſoon des ondancken/die tegen Godts oordeel murmeren/afghebeelt.

a Jere. 20.14

b of/mannetken dat was een teken of beteeckent/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Diet/ dien nacht moet eensaem zijn/ ende gheen inwoninge daerinne zijn.
De veruloeckers d† moetense veruloecken des daechs/ ende die daer bereydt zijn te verwecken e† den Leuiathan.
Hare sterren moeten duysser zijn in haren dagheringhe: sy hope op het licht/ende het en come niet/ ende en moet niet sien het aenbreken des dagheraets.
Dat sy niet toegheslotē en heeft de deure f mijns lijfs/ende niet verborghen het onghelück voor mijnen oogen.
g Waerom en ben ick niet gheslorē van moeders lijue aen:' waerom en ben ick niet omcomen/doe ick wt den lijue quam:'
Waerom heeftmē my op den schoot genomen:' waerom ben ick met borsten gesoocht:'
So lage ick doch nu/ende ware stille/ sliep ende hadde ruste/
Met den Coninghen ende Raetheeren op aerden/ h die het woeste bouwen:
Of met den vorsten die gout hebben/ende hare huysen vol siluers zijn:
Of als een ontijdige geboorte verborgen/ ende ware niet als de ionge kinderen/ die het licht nooit ghesien en hebben.
Aldaer moeten doch ophouden de godlosen/ niet i rasen: aldaer rusten doch/ die vele moeyte ghehadt hebben.
Daer hebben doch de ghevangenen vrede met malcanderen/ ende en hooren de stemme des dwinghers niet.
Daer zijn beyde kleyn ende groot/de knecht/ ende die van zijnen heere vry ghelaten is.
Waerom is het licht gegeuen den cathijuen/ ende het leuen den bedroefden herten:'
(Die des doodts verwachten/ ende hy en comt niet: ende groeuen hem wel wt den k verborghen:
Die hen seer verblijden/ ende zijn vrolick/ dat sy het graf becomen.)
Ende den man/ welckers wech verborgen is/ende Godt voor hemselven l bedeckt:'
Want wanneer ick eten sal/ soo moet ick suchten/ende mijn huylen valt wt als water.
Want dat ick ghevreest hebbe/is over my gheromen: ende dat ick sorghde/dat heeft my ghetreft.
Was ick niet ghelucksalich:' was ick niet zijn stille:' hadde ick niet goede ruste:' ende daer comt sodanighen onruste.

Dat.iij. Capittel.

1. Eliphas straft Hiob zijner onlöfsaemheydt halue/ eñ wil [als ock zijne medegesellen doen/] beweeren/ hy zy om zijner sonden wille ghestraft: want God straft alleen de boose/ eñ niet de goede.

Die antwoordde Eliphas dan Theman/ende sprack:
Ghy en hebt het misschien niet geerne/ so nien versocht met b te spreken: maer wie cant doch laten:'
Siet/ghy hebt vele onderwesen/ eñ moede handen gheslerckt.
Uwe reden heeft de gevallene opgericht/ ende de a† beuende knyē hebt ghy beveslicht.
Nu het dan aen b comt/nu wert ghy verzaecht: ende nu het b treft/ nu verschrickt ghy.
b Is dat c† b vreese [Gods/] b troost/ b hope/ ende uwe vromicheyt:'
Lieue/gedenct: Waer is een die onschuldich was/omcomen:' Of waer zijn de rechte

8 d Als ick wel gesien hebbe/die daer moeyte ploerhden/ende ongeluck zaeyden/eñ oogstē dense ock in.
9 Dat sy door den adem Godts zijn omghecomen / ende banden gheest zijns toorns verdelicht.
10 Hier bzullen der leeuwē/ende de stemme der grooter leeuwen/ende de tanden der iongher leeuwen/zijn ghebroken.
11 Den leeuwe is omghecomen / dat hy niet meer en rooft: ende de iongen der leeuwinnen zijn verstroyt.
12 Ende dat my is ghecomen een heymelick woordt / ende mijn ooze heeft een woordeken wt denselven ontfanghen.
13 Doe ick gedichten e overdacht inder nacht/ wanneer den slaep op de lieden valt:
14 f Doe quam my vreese ende beven aen/ ende de alle mijne benen verschrickten.
15 Ende doe den geest voor my voorby ginck/ stondē my de haysen te berge aen mijnē lijue.
16 Doe stont een beeldt voor mijne oogen ende ick en kende zijn gestalte niet: het was stille/ende ick hoorde een stemme:
17 g Hoe can een menschē rechtveerdiger zijn dan Godt:' of eē man reyner zijn/dan die hem ghemaeckt heeft:'
18 h Siet/ onder zijne knechten en is ghemen sonder ghebreck/ ende in zijne i boden vindt hy sothept.
19 Hoe veel te meer sullen die vandē wormen ghegheten worden / die inden leemen huysen woonen/ ende die op aerden gefondeert zijn:'
20 Hier duert vandē morgen tot aenden avont/ so worden sy vergheouwen: ende eer sy het gewaer worden/zijn sy gantsch wech.
21 Ende die van hen overblijuen/bergaen ende sterven oock onverlens.

Dat.v. Capittel.

1. Eliphas daert voort te bewerē/dat Godt alleen de godloose straft. 17. Vermaent den Hiob/ hem in zijner straffe weder tot Godt te keeren.

Noemt my eenen: wat geldet/of ghy eenen vinder:' ende siet v aen/ erghens na eenen heyligheu.
2 Eenen dullen doch verwoecht den toorn wel: ende den onwetenden doot den ijuer.
3 Ick sach eenen dullen ingewortelt/ende ick vloeckte van stonden aen a† zijnen huyse.
4 Zijn kinders sullen verre zijn vanden heyl/ eñ sullen b verslagen worden inder poorten/ daer gheen verlosser zijn en sal.
5 c Zijnen oogst sal eten de d hongerige/ende e† de ghewapende sullen hem halen/ ende zijn goet sullen de dorstighe wegsuppen.
6 Want moeyte f en gaet niet wt der aerden/ ende ongheluck en wasser niet wt den acker.
7 f Maer de mensche wort tot ongheluck ge bozen/ gelijck als de g† vogelen swemen in de hoochte te vlieghen.
8 Doch ick wil als nu van Godt spreken/ ende de van hem handelen.
9 Die groote dingen doet/diemen niet door gronden en can: ende wonderen/ diemen niet tellen en can.
10 h Die den reghen op het lande gheeft/ende laet water comen op de straten.
11 i Die de nederighe verhoocht/ ende den droef dey opheft.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Hy maect te niete de aenslaghen der listi- 12
Iob. 5.12 ge/dat het hare hant niet wtvoeren en can.
Wijs. 28.29 k Hy vangt de Wyse in hare listicheyt/ 13
Iob. 5.13 ende storter der verkeerden raedt:
Iob. 19.10 l Dat sy des daechs inder duysternisse 14
Iob. 5.14 loopen/ende na tasten inden middach / gelijc
Iob. 18.2 als inder nacht.
m Ende helpt den armen vanden swaerde/ 15
ende van haren monde/ ende vander handt
des machtighen.
Ende is des armen hope/dat de boosheyt 16
Iob. 3.17 sal haren mont moeten toehouden.
Iob. 5.16 o Siet/salich is de mensche/dis God straft: 17
Iob. 5.17 daerom en weyghert v der castijdinghe des
Iob. 33.27 almachtighen niet.
Iob. 5.18 p Want hy verwondet / ende verbindet: 18
Hy slaet/ende sijn handt heelt.
Iob. 40.13 q Wt ses drangsenissen sal hy v verlossen/ 19
ende inder seuende en sal v niet quaets aen-
roeren.
Inden dieren tijt sal hy v vande doot ver- 20
lossen: ende inden krijch / vander handt des
swaerts.
Hy sal v verbergen voor de geesselinge der tong 21
Iob. 27.11 ghen/dat ghy niet en vreest voor het verder-
Iob. 5.21 uen/ wanneer het comt.
Iob. 39.13 Int verderuen ende hongher sult ghy la- 22
Iob. 5.22 chen/ ende v voor den wilden dieren inden
lande niet vreesen.
Iob. 5.23 r Maer v verbont sal sijn met den steenen 23
op den velde/ende de wilde dieren op den lan-
de/sullen vrede met v houden.
Ende sult beminde/dat v hutte vrede heest/ 24
ende sult behuysinghe besorghen/ ende niet
sondighen.
Ende sult beminden/dat wss saets sal vele 25
worden / ende uwe nacomelingen gelijck als
het gras op aerden.
Iob. 8.12 Ende sult inden ouderdom ten graue co- 26
men / ghelijck als de t garuen ingheoocrt
worden te synder tijdt.
Siet/dat hebben wp ondersocht/ende het 27
is also: dat hoort/ende merckt ghy het v.

Dat vj. Capittel.

1. Iob berichtet sijn vrienden/dat hy niet sonder oorsake so ongeduldich gheschreyt en ghe- beden hadde/ende sy groot. 14. Treftse hemmelijcken/ dat sy meer wt hupcheliche/ dan wt waerachtigher liefden hem te troosten ghecomen syn.

Iob antwoordde/ ende sprack: 1
Wanneermen mijnen kommer woe- 2
ge/ende mijn lijden te samen in een wa-
ghe legde/
So soude het swaerder sijn dan het sant 3
aen der zee: daerom ist onmut wat ick spreke.
Want de pijlen des almachtighen steken
in mp: der selver grammoedicheyt suypt wt mij-
nen gheest/ende de verschrickinghen Godts/
sijn op mp gherichter.
t Het wildt en schreyt niet/wanneer hy sijn 5
gras heeft: den ossen loeyt niet wanneer hy sijn
voeder heeft.
a Cammen oock eten dat onghesouten is: 6
of hoe cammen smaken het witte/dat om den
dooier is?
b Wat mijnder zielen tegen was aen te roe- 7
ren/dat is mijn spijse van smerten.
O dat mijn bede geschiedde/ende mp God 8
gaue/dat ick hope.
Dat God begonst/ende * verstoorde mp/ 9
ende liet sijn hant gaen/en verminderde mp:
So hadde ick noch troost/ende wonde vin- 10
den in mijnder kranckheyt / dat hy slechts niet
en verschoonde: ick en heb doch niet † ver-
saeckt/ de reden des heyligen.
Wat is mijn kracht/dat ick can bestandich 11
blijuen?ende welcke is mijn eynde/dat mijn
ziele soude ghedultich zijn?
f Mijn kracht en is doch niet steenen/ so en 12
is mijn vleesch oock niet metalen.
c Ick en hebbe doch nerghens geen hulpe/ 13
ende mijn vermoghen is wech.
Wie zijnen naesten ghen barmhertichevt 14
en bewijst/die verlaet de vreese des almach-
tighen.
g Mijn broeders gaen verachtelick voorby 15
mp/ghelijck als een beke/ghelijck als de wa-
terstroomen voorby vlieten.
Die dr Doch die hen voor den rijm schoomen/ 16
over dien sal den sneeu vallen.
Te dier tijt/wanneer haer de hitte drucken 17
sal/sullen sy e verslmachte/ende wanneer het
heet wort/ sullen sy vergaen van haeren stede.
Haren weeh gaet ter syden wt/sy treden op 18
het onghebaende/ende sullen omcomen.
Sy sien op de wegen Thema/op de paden 19
van rijck Arabien wachten sy.
Doch sy sullen te schanden worden/wan- 20
neer het op het allerseckerste is/ende hen scha-
men moeten / wanneer sy daer heuen comen.
Want ghylieder zijt g'lijck tot mp gecomen/ 21
ell dewijle dat ghy kommer siet/vreest ghy v.
Hebbe ick voor gesept: Bzenget herwaerts/ 22
ende van uwen vermoghen schenct mp wat-
Ende bemijdt mp wt der hant des vyants/ 23
ende verlost mp vander handt der tyrannen?
Leert mp/ick wil swighen: ende wat ick 24
niet en weet/dat onderwijst mp.
h Waerom straft ghylieder de rechte redē? 25
wie is daer onderwiedē/diese straffen can?
Ghylieden berispt woordē/dat ghy slechs 26
straft / ende dat ghy slechs woorden blaest/
die mp vertzaecht maken sonden.
Ghylieden ouerualt eenen armen weesen/ 27
ende graeft uwen naesten kuplen.
Doch dewijle ghylieden begonnen hebt/ 28
soo siet op mp / of ick voor v niet leughen de-
staen sal.
Antwoordet dat recht is / mijn antwoor- 29
de sal noch recht blijuen.
i Wat gheldet/of mijn mepninghe onrecht 30
hebbe/ell mijnē mont wat quaets voor geeft?

Dat vij. Capittel.

1. Een bzeedelicke twistinghe Hiobs teghen Godt, met vereelinge van eertzichedē des men- schelijcken toestels.

Moet de mensche niet a† altoos inden 1
strijdt zijn op aerden/ende zijn dagen
zijn als eens b dachlooners?
Ghelijck als eenen knecht verlangt na der 2
schaduwe:ende eenen dachlooner / dat zijnen
arbeydt wt sy:
Also hebbe ich wel: gantsche maenden c te 3
vergeefs gearbeydt/ende der ellendiger nach-
ten zijn mp vele ghewozden.
Wanneer ick mp legde/sprac ick: Wan- 4
neer sal ick opstaen?ende daer na rekende ic/
wanneer het avont wozden woude: e† want
ick was gantsch en schouwsel alleman / tot
dat het duysterwerdt.
Mijn vleesch is om ell om wozmachtich 5
ende dzechich: mijn huydt is verschoonwen/
ende te niete ghewozden.

† Dat is/ Ick en hebbe het doch niet ver- dient / dat ick also geplaecht wozde: wordt God ick ware doot. Zu. wilt ick en wil niet afvallē van de wozheden des eeres. c Them. 1. 2

d† Zu. Welcke bedzoeit/ [an. rau] wozdē bā sijne / soose de sineu bedeckt. Te dier tijdt wanneer het hout wozt/ der bzesen sy te sa men/ende wā neer etc. wozt/ bergaē sy/ etc. e Dat is: Des wijle dat mijn vrienden mp voorby ruys- sehen/ghelijck als ell water/ ende en kennis mp niet / salso oock eenmaal een hitte duc- ken: so sullē sy dan verlooren ende verdzaa- ghen / daerom dat sy mp nu verlaten. f Dat is / Sy houdent met dis die mp be- roost hebben/ als voozen int eerste Capit. staet:gheuē den seluen recht/ ende mp one recht. g† And. ooc also wozdē etc. h† And. Hoe bondich [of baff] zijn de eeret. i Iob. 11.4 a† And. Heeft de mēsche niet een bestrijdde tijt op aerden. b of/ huerlinc- c Dat is/ Ick hebbe ruste/ñ des arbeyders een eynde ghes- sochr: maer Bj is te vergeefs: daer blijft noch altoos onruste. d Deu. 28.67 e† And. dan werde ick van wenteleu van eender zijde op de anū/ gantsch sact/tot dat de dagerae aen- brack.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

e Mijn daghen zijn lichter wech gevlogen 6
dan een weuers spoele / ende zijn vergaen/
f† dat daer gheen verhouden gheweest en is.
Gedenckt dat mijn leuen eenen windt is/ 7
ende mijn ooghe niet wedercommen te sien het
goede.
Ende gheen h† leuendighe ooghe sal my 8
meer sien/ uwe oogen sien my aen /daer ouer
berga ick.
Een wolcke vergaet / ende baert daer he- 9
nen: also wie hier onder in de helle baert/die
en comt niet weder op.
Ende en comt niet weder in zijn huys/ efi 10
zijn plaetse en kent hem niet meer.
Daerom en wil ick ooc mijnē monde niet 11
weeren: ick wil spreken vanden angst mijns
herten/ende wil vt segghen vander bzoeffe-
misse mijner zielen.
Ben ick dan een zee/of walbisch / dat ghy 12
my also bewaret?
Wanneer ick ghedachte: i Mijn bedde sal 13
my troosten / mijnen legher sal het my een
wepnich verlichten/ wanneer ick met my sel-
uen spreke:
i Dan. 2. 3. i So verschrickt ghy my met bzoomen/en- 14
de maket my grouwen/
Dat mijn ziele wenschet gehangen te zijn/ 15
ende mijn beenen de doodt.
Ick en begheere niet meer te leuen: houdt 16
op van my / want mijn daghen zijn vergeefs
ghewees†.
k Psalm. 8. 5 ende 144. 3 Hebr. 2. 6 1 Deut. 8. 2. Gens. 22. 1. k Wat is een menschc/dat ghy hem groot 17
achter/ ende becommert v met hem?
Ghy soeckt hem dagheli'x te huys / l ende 18
versoercket hem alle stonden.
Waeroin en maect ghy v niet van my/ en- 19
de en latet niet af / tot dat ick mijn sperchsel
verslinde.
Hebbe ick gesondicht/wat sal ick v doen? 20
O g'zy menschen hoeder/ waeroin maect ghy
my/ dat ick aen v stoote/ ende ben my selven
eenen last?
Ende waeroin en vergheeft ghy my mijn 21
misdaet niet/ende neemt wech mijne sonde?
m† And. so ick nu in stof lieghe/ en ghy my morgē vroech soeckt sonder/ so en waer ick daer niet. Want m† nu sal ick my inde aerde legghen/
ende wanneermen my morghen soeckt/so en
sal ick daer niet zijn.

Dat vijf Capittel.

1. Bildad straft de Hiob. 5. Onderstaet hem tot bekentenisse zijner sonde/ ende also verdiender straffe te brenghen: 11. ende leydt hem der hupchelinge/(dier aert hy zijn beschrijft/)schuldt op.

Bildad spreeckt met Hiob.

Die antwoordde Bildad van Suah/ 1
ende spzack:
Hoe langhe wilt ghy suler spreken? 2
ende de reden wes mont s sulck eenen stormen
moet hebben?
Wepnt ghy dat God onrecht richte/ of de 3
Almachtighe het recht verkeert?
n Job 1. 4. 5 a Hebben uwe sonen voor hem gesondicht/ 4
so heeft hyse verstooten / om haren nut daedt
wille.
b Deu. 30. 1. 8 b So ghy v nu vp tijden tot God maket/ 5
ende den Almachtighen smeecket/
Ende so ghy repn ende vroom zijt / so sal 6
hy opwaken tot v / ende sal e† weder oprich-
ten de wooninghe / om uwer gherechticheyt
welle.
e† and. de wooninghe uwer gherechticheyt hoede: hoyse bi zijn. Ende wat ghy te voren te wepnich gehadt 7
hebt / dat sal hier naemaels seer toenemen.
Want waerlyt de voorgaende ghellachs- 8
ten / ende neemt v voor te voorsoecken hare
vaders.
Want wy zijn van gisteren aen / ende en 9
weten niets: onse leuen is een schaduwe op
aerden.
Sy sullen v leeren ende v seggen/ ende hare 10
redenen wt haren herten voortbzenghen.
Can ooc het d schelf opwassen/waer het niet 11
vocht en staet? of gras wassē sonder water?
Noch en staet sy in haren groenen: ende 12
wen wordt / verdort het / eer dattien e† hoy
maeckt.
So gaet het alle dien/die Godes vergeten/ 13
ende de hope der hupchelaers sal verlozen zijn.
Want zijn toeuerlicht vergaet / ende zijn 14
hope is een spinnewebbe.
Hy verlaet hem op zijn huys / ende en sal 15
doch niet bestaē: hy sal hem daer aē houden/
maer doch niet bestaende blijuen.
f† Hy heeft wel vuchte/eer dan de Sonne stand 16
comt / ende risers wassen voorts in zijnen
hof: Zijn zaet staet dick by den waterāderen/
ende zijn huys op steenen.
Wanneer hy hem nu verstinde van zijner 17
plaetse/ sal hy hem teghen hem stellen/ recht
als en kende hy hem niet.
Siet/dat is de vreughde zijns wesens/ende 18
andere sullen wt het stof wassen.
Daerom siet/ dat God de vromen niet en 19
verwozpt / ende en onderhoudt de handt der
boosachtighen niet/
Tot dat uwen mont vol lachens wozde/ 20
ende uwe lippen vol tupchens.
Die v dan haet/ sullen te schandē worden/ 21
ende der godloosen hutte en sal niet bestaen.

Dat ix. Capittel.

1. Hiob ghestaet dies / dat daer gheen mensche bestaen voor God/(diens almogentheyt hy prijst/)bestaen soude/ ende onschuldich zijn can / of hy schoon vanden beginne mensche de vroomste sy: 22. noch so staet hy alle dat God na zijnen wille ende met rechtveerdigen voordeele/ niet alleenlick de boose/maer ooc de vromē menichmael straft.

1 Hiob antwoordde/ ende spzack:
2 a Ja ick weet het seer wel/ dat het also a Job 25. 4.
so is/dat een mensche niet rechtveerdich
bestaen en can teghen God.
3 Heeft hy lust met hem te twisten/so en can
hy hem op duysent met een antwoorden.
4 b† Hy is sterck ende machtich: wien heeft b† and. wijs
het oyt wel e gheluckt / die hem teghen hem
ghelept heeft?
5 Hy setter de berghen om/ eer sy het gewaer
worden/die hy in zijnen toorne omkeert.
6 Hy beweecht een lant wt zijner plaetse/dat
zijn pilaren beuen.
7 Hy spreet tot der Sonne / so en gaet sy niet
op/ ende verseghelt de Sterren.
8 Hy breyt den hemel wt alleen/ende gaet op
de baren des zees.
9 d Hy maeckt den wagben aenden hemel/ d Amos 5. 8.
ende e Orion/ende het Peerlengesternte/ ende e Job 38. 31.
de Sterren teghent Zuyden.
10 Hy doet groote dinghen dienen niet voor-
gronden en can: ende wonderen der zijner
ghetal en is.
11 Siet / hy gaet voor my over / eer ick hem
ghewaer worde:ende verandert hem eer ick het
mercke.
12 Siet/wanneer hy swellie f† weghneemt/ wie f† and. rooft
wil hem weder halen? g wie wil tot hem sgen: g and. keert
ghen: Wat maeckt ghy?

Hy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

b Hy is God/ zijnen toorn en can niemant stillen: onder hem moeten hen buyghen de 13
ongoeuerdighe heeren.
Hoe soude ick hem dan antwoorden/ ende 14
woorden vinden teghen hem?
Waneer ick oock alreede recht hebbe/ so 15
en can ick hem dannoch niet antwoorden/
maer ick moeste om mijn recht smeecken.
Waneer ick hem alreede aenroepe/ ende 16
hy my verhoort/ so en gheloove ick doch niet/
dat hy mijn stemme hoort.
Want hy baert ouer my met onstuymi- 17
cheyt/ ende maeckt my der wonden vele son-
der oorsake.
Hy laet mijnē geest hem niet verquicken/ 18
maer maeckt my vol bedzoefenisse.
Waneer macht/ soo is hy te machtich: 19
Waneer recht/ wie wil k' mijn ghetuyghe
zijn?
Hoeghe ick/dat ick rechtuerdich ben/ soo 20
verdoemt hy my doch: ben ick dan vroom/ so
maeckt hy my tot quecht.
Ben ick dan vroom/ soo en derf hem dies 21
mijn ziele niet aennemē/ick en begeere geens
leuens meer.
Dat is dat eene/ dat ick gheseydt hebbe: 22
m hy brengt om/ beyde den vromen ende
godloosen.
Waneer hy begint te geesselen/ so dzingt 23
hy vaort haest ten doot/ en spot de aenrey-
tinghe der onschuldighen.
Het land dannoch wort gegeuen onder de 24
hant des godloosen/ dat hy hare richters on-
derdrucke: Is't niet alsoo: Hoe sonde het an-
ders zijn?
n Mijn dagen zijn sneller geweest dan een 25
looper: sy zijn gheloben/ende en hebben niet
goets beleeft.
Sy zijn vergaen/gelijck de stercke schepen/ 26
ghelijck als een arent ter spijse vliecht.
Waneer ick dencke: Ick wil mijner clage 27
vergeten/ ende mijn gelaet laten varen/ende
my verquicken:
Soo weese ick alle mijn o smerte/ dewijle 28
dat ick weet/ dat ghy my niet onschuldich
zijn en laet.
Ben ick dan godloos/ waerom lijde ick 29
dan sulcke onnutte plaghe.
p Waneer ick my alreede met alleu sneeu- 30
water wasschē/ ende reynighde mijn handen
met sonepnwater:
Soo sult ghy my doch duycken inden dreck/ 31
ende mijne q kleederen sullen my spisselicken
aenstaen.
Want hy en is niet mijns ghelijcken/ dien 32
ick antwoorden mochte/dat wy te samē voor
het gherechte quamen.
r Noch en is geen t'scheydsman tusschen 33
ons/noch die zijn hant tusschen ons legghe.
Hy neme dan my zijne roede/ ende late zijn 34
u verschrickinghe van my:
Dat ick mach spreken/ ende my niet voor 35
hem wesen en derf: t' anders en can ic niets
aen dat voor my zy.

Dat 7. Capittel.

1. Hy bestraft voorwaer hem voor Godt/als voor
eenen dichter: ende voecht zijn gantsche reden
daer toe: Bewijlt op arden niemandt sonder
schult en leeft: ende Godt dat weet/ waerom hy
dan soo een zy merter straffe: Item/ waerom hy
die sy/ so doch niemandt zijn gheweit ontloopen
en mach.

1 MIjner zielen verdriet mijn leuen: ick
wil mijn klaghe ouer my gaen laten/
ende spreken vander bzoefenisse mijs
ner zielen.
2 Ende tot God seggen: Verdoemt my niet/
laet my weten/waerom ghy met my twistet.
3 Behaecht het v/ dat ghy gewelt doet/ ende
my verwozpen/ dien uwe handen ghemaeckt
hebben/ende maket het godloosen voorneinen
tot eeren?
4 Hebt ghy dan oock bleeschelicke oogen / of
siet ghy als een menschē siet?
5 Of is uwen tijt/ als eens menschen tijt/ of
uwe iaren/ als eens mans iaren?
6 Dat ghy na mijner misdaet vzaghet/ ende
soecket mijn sonde:
7 Soo ghy doch weetet / dat ick niet godloos
en zy: a soo doch daer niemandt en is/ die vt
uwer hant verlossen can.
8 b Uwe handen hebben my gheschapen/ende
ghemaeckt alles wat ick c omme ende om ben:
ende ghy verknicker my ghelijelijck.
9 Wenet doch/dat ghy my vt leem gemaeckt
hebt/ende sult my weder tot aerde maken.
10 d Hebt ghy my niet gheiijck als melck ge-
molcken/ende als kaese laten runnen?
11 Ghy hebt mijn huydt ende vleesch aenghe-
togen: met beenen ende aderen hebt ghy my
te samen ghevoecht.
12 Het leuen ende weldaedt hebt ghy aen my
gedaen/ende d opsien bewaert mijnē e adem.
13 Ende hoewel ghy sulet in uwer herten ver-
berghet / soo weet ick doch dat ghy des ghe-
denckt.
14 Waneer ick sondighe/soo merckt ghy het
haest / ende en laet mijne mis daedt niet on-
ghestraft.
15 Ben ick Godloos/so is my wederom wee:
ben ick rechtuerdich/so en derf ick doch mijn
hooft niet opheffen/ als ick die vol verfmaet-
heyts ben/ende sie mijn elende.
16 f Ende ghelijck als een opgherecht leeuw
jaecht ghy my/ ende handelt wederom grou-
welicken met my.
17 Ghy vernieuwet uwe getuygen tegen my/
ende maket ws toorns dele op my: het eene
plaecht my ouer het ander met hoopen.
18 g Waerom hebt ghy my vt moeders lijue
laten comen? och dat ick ware omgecomen/
ende my nopt ghesien en hadde.
19 So ware ick/ als die nopt geweest en zy/
van moeders lijue ten graue ghedzaghe.
20 Wil dan gheen ende hebben mijn cort le-
uen: ende van my aflaten/dat ic een weynich
verquicke worde?
21 Eer dan ick henen gae / ende en come niet
weder/namelijcken/ int land der duysternisse
ende doncherheyt.
22 Int landt/ daer het sticke dick duysser is/
ende daer gee ordeninge en is/ daer het schijne
als de doncherheyt.

Dat 8. Capittel.

1. Zophar straft den Hiob/ 6. sonde hem voor/
dat zijn sonde hem meer straffen verdient hebben/
en dat hem niemant tegen Godt setten sal. 13. en
wijst hem tydsaemheyt ende betteringhe.

1 DE antwoorde Zophar van Naema/
ende sprack:
2 Waneer eener langhe ghesproken
heeft/ moet hy niet voor hoogen: moet dan een
a wasschen alroos recht hebben?

Zophar spreker/ eñ straft Hiob onbillich.
a Of/ swetser/ clappaert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Moeten de lieden tot uwen grooten was- 3
schen f wijghen/dat ghy bespotter/ende b nie-
mant beschaemt?

b Iob 6.30 ende 16.17

Ghy spreket: b Mijn reden is repne/ ende 4
louter ben ick voor uwen oghen.

Och/dat God met b sprake/ende dede zijne 5
lippen op/

Ende dede b condt de heymelijcke wijsheyt: 6
want hy waddе noch wel meer aen b te doen:
op dat ghy wistet/ dat hy uwer sonden niet
alle en ghedencket.

Meynt ghy dat ghy soo vele wetet/ als 7
God weet/ende willet alle druck so volcome-
lick treffen/als de Almachtighe?

Hy is hooghер dan den hemel/ wat wilt 8
ghy doen? dieper dan de helle/wat condt ghy
weten?

Langher dan de aerde/ ende breeder dan 9
de zee.

So hyse omkeerde of verberchde/of op ee- 10
nen hoop voorde/ wie wil hem weeren?

f 1.Sa.16.7 Jere.17.10

c Want hy kent de loose lieden: hy siet de 11
ondeucht/ende soude het niet verstaen?

d † Un. comt tot verstande/

Een onnut man d† blaest hem op/ ende eē 12
geboren menschе wil zijn/ als eē ionc e wildt.

e Dat is/ byp ende zijnen eygen wille hebben.

Wanneer ghy b heere hadder gerichtet/en- 13
de uwe handen tot hem uytgebreydet.

Wanneer ghy de ondeucht die in uwer 14
hant is/ haddet verre van b ghedaen/ dat in
uwer hutte gheen onrecht en bleue/

Soo mochter ghy b aenlichte opheffen on- 15
straffelick/ ende soudet vaste zijn/ ende b niet
vreesen.

Dan soudet ghy der moeyte vergeten/ en- 16
de soo weynich dencken/ als des waters dat
voorby gaet.

g Esaie 58.8

f Ende den tijdt was leuen soude opgaen 17
als den middach/ ende de duysternisse soude
eenen lichten morgheu worden.

g Leui.26.5 h † Anders/een gracht grauen ende seker slapen.

g Ende mochtet b dies troosten/ dat daer 18
noch hope voorhanden sy/ ende soudet h† met
ruste int graf comen.

i Leui.26.6

i Ende soudet b leggen/ende niemant sou- 19
de b opschricken/ ende vele souden voor b
bidden:

Doch de oughen der godlooser sullen te 20
niete worden/ ende en sullen niet ontlooopen
comen: want haer hope sal k † haer zielen
feylen.

k † And. haer ziele beangstē.

Dat xij. Capittel.

1: Iob straft zijn vrienden, bewijst hen/dat wt
zijnen willekeur Godts/ ons alle dinck ontmoet/
niet wt onse verdiensten of mis verdiensten: want
de godlooser hebbent hier menichmael beter dan
de vromen. 14. Beschrijft de macht Godts.

Iob ant-woordet den Zophar.

a Of/ snoodet b † An. Ic ben als eener/ die van zijnen etc. wort: die God aenroept/ende die Godt verhoort/ zijnen naesten eenen spot/ de rechtveerdighe etc. Prou.14.20

c Dat is/ een glimmends werche/

DE antwoordde Iob/ende sprack: 1
Ja/ghy zijt de lieden/met ulieden sal 2
de wijsheyt sterven.

Ick hebbe so wel een herte als ghylieden/ 3
ende en ben niet a slechter dan ghy: ende wie
is daer die sulcx niet en weet?

b † Wie dan zijnen naesten belacht wort/ 4
die sal God aenroepen/die sal hem verhooren:
de rechtveerdighe ende vromе moet belacht
worden.

Ende is een verachter c lichtvrecken inden 5
ghedachten der stouten/ staet dannoch/dat sy
hen daer aen ergheren.

Der verstoorders hutten hebben de vol- 6
hept/ ende woeden teghen Godt coenlicken/
hoewel het hen God in hare handen gheghe-
ven herft.

Vraecht doch het vee/ dat sal het v leeren/ 7
ende de vogelen onder den hemel/ die sullent
v segghen.

Of spreeckt met der aerden/ die sal het v 8
leeren/ende de visschen in de zee sullent v ver-
tellen.

Wie en weet sulcx alles niet/dat des Hee- 9
ren hant dat ghemaeckt heeft?

d Dat in zijner hant is de ziele alle des ge- 10
nen dat daer leeft/ende den geest alles vleesch-
eens pegheliicken?

e Proeft de oore niet de reden? ende den 11
mont smaket de spijse?

f Ja by den grootvaderen is de wijsheyt/ 12
ende het verstant by den ouden.

By hem is wijsheyt ende gewalt/ raet ende 13
verstant.

Siet/wanneer hy breeckt/so en helpt gheen 14
bouwen: g wanneer hy pemanden besluyt/ so
en can niemant opmaken.

h Siet/wanneer hy het water besluyt/ soo 15
wort alle dinck dorre: ende wanneer hy het
wtlaet/ so keert het lant om.

Hy is sterck/ende voert het wt: zijne is by- 16
de die daer dwaelt/ ende die daer verleydt.

Hy voert de Raedtslieden ghevangen/ 17
ende maeckt de richters dul.

Hy ontbint der Coningen bedwanck/ende 18
gordet met eenen gordel hare lenden.

Hy voert de Priesters als eenen roof/ ende 19
i † laet het saelgeren den stercken.

k Hy keert wech de lippen der waerachti- 20
ghen/ende neemt wech de zeden der ouden.

Hy giet verachtinghe op de vorsten/ ende 21
maeckt het verbont der gheweldighen los.

l Hy opent de duysternissen wt de schaduwe 22
wt het donckere aen het licht.

Hy maeckt somnighe ten grooten volcke/ 23
ende brengtse m † wederom: hy breydt het een
volck wt/ende drijft het weder wech.

Hy neemt wech den moet der ouersten des 24
volcx inden lande/ ende maeckt se dolen op ee-
nen onwegha/ daer gheenen wech en is.

Dat sy de duysternisse tasten sonder licht/ 25
ende maeckt se dolen/ gheljck als die dron-
cken zijn.

Dat xij. Capittel.

1: Iob spreeckt so hem te morde is ende ongeduldich/ 4. scheldtse als huychelaers/ende maect de wijsheyt ende voorsichticheyt Gods meer zijnen twistinghe/ grooter ende heerlicher tegen hem/ met haren schermreden.

Siet/dat heeft mijn ooghe altemael ge- 1
sien/ende mijn oore gehoort/ ende ick
hebbe het verstaen.

Wat ghylieden weter/dat weet ick oock/ 2
de en ben niet a slechter dan ghylieden.

Doch woude ick gheerne tegben den Al- 3
machtigen spreken/ ende woude gheerne met
Godt rechten.

Want ghy bedicdet valschelick/ende zijt 4
altemaelomuutte medegmeesters.

b Woude Godt/ ghy swieghet/ so worden 5
ghylieden wijs gheachtet.

Hoort doch mijn straffe/ende merckt op de 6
sake/daer van ick spreke.

Wilt ghylieden Godt verantwoorden/ 7
met onrechte/ende voor hem listicheyt ghe-
bruycken?

Wilt ghylieden zijnen persoon aensien? 8
wilt ghylieden c† God verbidden?

Hoe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Dalt v oock wel gaen/wanneer hy v rich- 9
ten sal: ſDenct ghy/dat ghy hem d tuyschen
suit/ gelijck alsmen eenen mensche tuyschet:
Hy sal v straffen/ so ghy den persoon hey- 10
melschen aensiet.
Dalt hy v niet verschricken / wanneer hy 11
hem sal voorwaerts maken: ende zijn vreese
sal over u lieden vallen.
Uwe ghedachtenisse sal verghelijckt wor- 12
den der asschen/ende uwen e † rugghe sal als
eenen leemhoop zijn.
Swyghet my/dat ick spreke/ het en sal my 13
niet gaelgeren.
Waer sal ick mijn vleesch met mijnen tan- 14
den f byten / ende mijn ziele in mijne handen
leggben?
Siet/ g † hy sal my doch verwerghen/ende 15
ick en cans niet verwachten / h doch wil ick
mijne wegben voor hem straffen:
Hy sal myn verres mijn heyl zijn: want geen 16
huychelaer en comt voor hem.
Hoort mijne reden / ende mijne wtleggin- 17
ghe voor uwen oozen.
Siet/ ick hebbe het oozdeel alreede geuelt: 18
ick weet het dat ick sal rechtveerdich zijn.
Wie is daer die met my rechten i † wil? 19
doch nu moet ick zwijghen/ende verderuen.
Tweederley en doet my slechts met so en 20
wil ick my voor v niet verberghen.
Laet uwe handt verre van my zijn/ ende v 21
verschricken en verschricke my niet.
Roept my/ ick wil v antwoorden: of ick 22
spreken/antwoort ghy my.
Hoe vele is mijner misdaet ende sonden? 23
laet my weten mijne ouertredinghe en sonde.
Waeromb verbergt ghy v aen gesicht/ende 24
houdt my voor uwen vyandt?
Wilt ghy teghen een blieghende bladt soo 25
eenstachtich zijn / ende eenen dozren halm
vervolghen?
Want ghy schrijft my aen bedzaeffenisse/ 26
ende wilt my ombzenghen / om der sonden
wille mijner tonckbents.
k Ghy hebt mijnen voet inden stock ghe- 27
lent / ende hebt achtinghe op alle mijne pa-
den/ en siet opde voetstappen mijnre voeten:
Ick/ die doch gheluyck als een wijnl aes 27
berga/ ende als een kleet dat de motten eten.

Dat xiij. Capittel.

Dese cap. beschrijft ende eatpuicht den menschen leuens wordt verteit/ende dit hoort tot den voorghen twist/ aen het eynde int xiij. Capittel begonst.

DE mensche van eender vrouwen ghe- 1
bozen / leeft eenen cozten tijdt / ende is
vol onruusten.
a Gaet op gheluck als een bloeme/ ende 2
valt af: b vlucht als een schaduwe/ ende en
blijft niet.
Ende ghy doet uwe ooge over sulck eenen 3
op/dat ghy my voor v int gherichte trecht.
c Wie wil eenen reynen vinden / by dien/ 4
dar niemant de reyn en is?
Hy heeft zijnen bestenden tijt/ het ghetal 5
zijnder maenden staet by v: ghy hebt een
d perck ghesettet dat en sal hy niet over gaen.
Wdaeret v van hem/ dat hy rust hebbe/ tot 6
dat zijnen tijdt come/ dien hy/als een dach-
loner verwachtet.
Een boom heeft een hope/ wanneer hy 7
alreede afgehouwen is / dat hy hem weder

verandere / ende zijne spruyten en houden
niet op.
Hoewel zijne wortel inder aerde verandert/ 8
ende zijnen stam inden stof sterft/
Soo groent hy doch weder/ van den reuck 9
des waters / ende wast daer henen/ eenen als
ware hy gheplantet.
Waer is daer menighen een mensche / wan- 10
neer hy doot/ende ontcomen/ en daer van is?
e Gelijc als een water wtloopt wt der zee/ 11
ende als een vliet verloopt ende verdzoocht/
Soo is een mensche / wanneer hy hem leyt: 12
f ende en sal niet opstaen/ende en sal niet op-
waken/ soo langhe als den hemel blijft/ noch
van zijnen slaep opgheweckt worden.
Ach / dat ghy my inder hellen verdeckedet/ 13
ende verberchdet / tot dat hem uwen toorne
legghe: ende setteder my eenen tijdt / dat ghy
aen my denckt.
Meynt ghy/ een doodt mensche sal weder 14
leuen: g ick wachte daghelijcx / dewijle dat
ick strijde dat mijn verandertnghe come.
Dat ghy my willet roepen/ende ick v ant- 15
woorden / h ende wondet i † het werck uwer
handen niet wtslaen.
k Want ghy hebt alreede mijne ganghen 16
gherekt: doch ghy en wilt daemoch geene ach-
tinghe hebben op mijne * sonde.
Ghy hebt mijne ouertredinghe in een hun- 17
delken verseghelt/ende mijn misdaet te samen
ghenaiet.
Eenen weeh vervalt doch / ende vergaet/ 18
ende een rotzsteen wordt van zijn plaetse om-
ghesettet.
Het water wascht steenen weeh / ende de 19
druppen drijuen de aerde weeh : doch des
menschen l hope is verlozen.
Want ghy stoot hem gantsch om / dat hy 20
henen vaert: verandert zijn wesen/ ende laet
hem varen.
Zijn zijnne kinderen in eeren/dat en weet hy 21
niet: oft of hy m † slechte zijn / dies en wordt
hy niet ghewaer.
Dewijle hy het vleesch aen hzeeht / moet 22
hy smerte hebben : ende dewijle dat zijn ziele
noch by hem is/moet hy leedt dzaghen.

Dat xb. Capittel.

Eliphas beweert / dat niemandt voor Godt onschuldich en can zijn. dat welcke Iob selfs toestaet/ derhalven hy hem onbillicke straft. 20. Bestijgt daernede het wesen der godtloosen.

DE antwoordde Eliphas van The- 1
man/ ende sprack:
Dal een wijs man soo opgheblasen 2
woorden spreken / ende zijnen buyck vullen
met a † loose reden?
Ghy straffet met woorden die niet en den- 3
ghen/ende uwe redenen is gheen nut.
Ghy hebt de vreese laten varen / ende spye- 4
let te verachtelijck voor Godt:
Want b † uwe misdaet leert uwen mondt 5
alsoo/ endet hebt verkoren een schalckachtighe
tonghe.
Uwen mondt sal v verdoemen / ende niet 6
ick: uwe lippen sullen v antwoorden.
Zijt ghy de eerste mensche gheboren? zijt 7
ghy voor alle berghen ontfanghen?
Hebt ghy Gods heymelijcken raedt ghe- 8
hoort? ende is de wijsheydt selue c minder
dan ghy?
Wat weet ghy/dat wy niet en weten? wat 9

Iob. 14.5

Psal. 38.5

Psal. 138.9

Gen. 47.9

Psal. 138.9

Prou. 5.22

Iob 31.4

Eccles. 1.7

Dan. 12.2. Ioan. 5.28. 1. Cor. 15.52. 1. Thes. 4.16

Eliphas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L T [1]

verstaet ghy / dat hy ons niet en is?
Daer zijn grauwe ende oude onder ons/ die 10
langher gheleeft hebben dan uwe vaders.
b Dat is/ Meynt ghy dz God de troosten haere troost/ eñ zijnē troost so gheringe of verachtelick heuen werpen? ghy moet te voozen bzoom wozden/etc.
d Houde Gods troostinghe soo weynich 11
voor v ghelden? doch ghy hebt erghens een heymelick stuck by v.
Wat neemt uwe herte voor? wat liet ghy 12
soo stout?
Wat settet hem uwen mont tegē God/dat 13
ghy sulcke redenen uit uwen monde laten?
Wat is een menschе/dat hy soude rein zijn/ 14
ende dat hy soude rechtveerdich zijn / die van eener vrouwen gheboren is?
c Siet / onder zijne heyligne en is niemant 15
onstraffelick/ ende de hemelē en zijn niet rein voor hem:
Hoe veel meer een menschе / die eenen 16
grouwel ende boos is / die het onrecht suypt als water?
Ick wil v condt doen / hoort my toe/ ende 17
wil v vertellen wat ick ghesien hebbe:
Wat de wijse gesept hebben/ ende hare va- 18
deren niet verhalen gheweest en is:
Welcken alleen het landt gegeuen is/ dat 19
daer niemant vremdts door hen gaen moet.
f De godtloose heeft alle zijn leefdage/ en- 20
de den tyrannе is het gheval zijner iaren verborghen.
g Wat hy hoort/dat verschrickt hem: ende 21
wanneer het oock altrede vrede is/noch vreest hy hem/de verderver come.
Ende en gheloofst niet / dat hy mach h het 22
ongheluck ontloopen/ende verliet hem altoos des zweerdts:
Hy treckt henen ende weder na broodt/en- 23
de hem dinckt altoos / den tydt zijns onghemer zy voorhanden.
Angst ende noodt verschricken hem / ende 24
slaen hem neder/ ghelijck als eenen Coninck met eenen heyre.
Want hy heeft zijn handt teghen Godt wt 25
ghestreckt / ende hem teghen den Almachtighen ghesterckt.
Hy loopt met den kop aen hem/ende decht 26
hals starrich teghen hem.
i Hy i bupstet hem als eenen vetten balch/ 27
ende maeckt hem het ende dicke.
k Hy sal doch woonen in verstoorde steden/ 28
daer gheen hupsen en zijn / maer op eenen hoop ligghen.
Hy en sal niet rijck blijnen / ende zijn goet 29
sal niet bestaen/ ende zijn gheluck en sal hem niet wtbreyden inden landt.
Onghemack en sal niet van hem af laten/de 30
vlamme sal zijn tacken verdoozen/k ende door den adem haers monts hem weech eten.
Hy en sal niet bestaen/want hy is in zijnen 31
ydelen dincken bedroghen/ ende ydel sal zijnen loon zijn.
Hy sal een eynde nemen/wanneer het hem 32
onbequaem is/ende zijnen tack en sal niet groenen.
Hy sal afgheschenrt worden/ ghelijck als 33
een ontijdighe druyue vanden wijnstock / ende ghelijck als eenen olyboom zijn bloemen af worpt.
Want der hupchelaers vergaderinghe sal 34
eensaem blijnen / ende het vyer sal de hutten verslinden/die gheschencken nemen.
l Hy gaet beswicht met ongheluck / ende 35
baert moeyte/ende haren bupck brengt liste.

a Wat is/ Meynt ghy dz God de troosten haere troost/ eñ zijnē troost so gheringe of verachtelick heuen werpen? ghy moet te voozen bzoom wozden/etc.
e Iob 4.18
f Gen.4.12
g Leuit.26.36
h Hebr. der huysvrouwe
i Hebr. verslindt hem
k Esaie 11.4 2. Thess. 2.8
l Psal.7.15 Esaie 59.4

Dat xvj. Capittel.

1. Hiob bzingt daer henen/ dat/ soo de menschе menschelicher wijse voor Godt soude ghroodeert wozden/ so ware hy broom eñ rechtveerdich: Jae bzomer dan dier vele / die meer gelucx hebben dan hy: des halven staet noch vast / dat Godt na zijnen wille straft/ niet alle weghe hier na onse daden.

1 Job antwoordde/ende sprack:
2 Ick hebbe suker dickwijls gehoort: ghy lieden zijt altemael ellendighe troosters.
3 Willen de loose woorden gheen eynde hebben? oft wat maeckt v so stoutmoedich als so te spreken?
4 Ick conde oock wel spreken als ghylieden: woude het Godt/ uwe ziele ware in mijner zielen stede: ick woude oock met woorden aen u lieden setten / ende mijn hooft over v schudden:
5 Ick woude u lieden stercken met den monde/ende met mijne lippen troosten.
6 Doch wanneer ic alreede spreke/ so en verschoont mijner doch de smerte niet: late ick het aenstaen so en gaet sy niet van my.
7 Nu doch maeckt hy my moede/ ende verstoort alles wat ick ben.
8 Hy heeft my rompelachtich ghemaeckt/ ende a betupcht tegen my / ende mijn b † wederspreker verhoeft hem teghen my / ende antwoordt teghen my.
9 Zijne grimmichepdt scheurt / ende die my c gram is / dyt de tanden over my te samen: mijn teghenpartije blicket met zijne ooghen op my.
10 Sy hebben haren mont opghesperret tegen my/ d ende hebben my e schimpelick op mijne kinnebacken gheslaghen: sy hebben f † haer moet altesamen aen my ghescelt.
11 Godt heeft my overghegeuen den onrechtveerdighen / ende heeft my inder godtlooser handen laten comen.
12 Ick was rijcke / doch hy heeft my te niete ghemaeckt: hy heeft my bynden halse ghemen / ende g verstooten/ h ende heeft my hem tot een teecken opgherecht.
13 Hy heeft my omringt met zijne schutters/ hy heeft mijne nieren ghekloven / ende niet verschoondt / hy heeft mijn galle over d'aerde ghegoten:
14 Hy heeft my d'een wonde over d'ander gemaeckt / hy is aen my gheloopen als een geweldigher.
15 Ick hebbe eenen sack om mijne bruyt ghenaeyt/ ende hebbe mijnen i † hoogne int stof ghelept.
16 Mijn aengheslicht is k † ghezwollen van weenen / ende mijne ooghenleden zijn verdupstert.
17 Hoewel datter gheen l † wzeuel in mijne handt is/ ende mijn ghebedt rein is.
18 Och aerde / en bedeckt mijn bloedt niet/ ende mijn gheschrey en moet gheen ruymte † vinden.
19 Ook siet daer/mijn ghetuyge is inden hemel/ ende die my kent is inder hoochte.
20 Mijne vrienden zijn mijne bespotters/ doch mijn ooghe traent tot Godt.
21 m † Wanneer een man conde met Godt overrechten/ ghelijck als een menschе kinde met zijnen vrienden.
22 Doch de bestemde iaren zijn gheeyndt/ ende ick gae henen des weghs/ dien ick nae weder comen en sal.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

1. Hy beclaeght zijnen iammer ende ellende/als oock te hoopen.

Mijnen adem is zwack/ende mijne dagen zijn afgheroept/het graf is voor handen.

a † Niemandt en is van my b bedroghen/ende mijnen oogh daeromme blijnen in bedroefenisse.

Wanneer ghy alreede een borghe voor my hebben woordet/wie wil voor my gheloven?

Ghy hebt mijne herten het verstant verborghen/daeromme en suldt ghyse niet verhoogen.

c † Hy roemt wel zijnen vrienden de vruchte/doch zijner kinderen oogen sullen versmachten.

Hy heeft my tot een d spreucke onder den lieden gheset/e † ende moet een wonder onder hen zijn.

Mijn ghestalte is duncker gheworden van treuren/ende alle mijne lidmaten zijn als een schaduwe.

Daer sullen de rechtveerdige qualijc over sien/ende de onschuldighe sullen hen setten tegheu de huychelaers.

De rechtveerdighe sal zijnen weech behouden/ende die van reynen handen sal sterck blijnen.

Wel aen/ soo keert u alle herwaerts/ende comt/ick en sal doch gheenen wijsen onder u vinden.

Mijne daghen zijn vergangen/mijne aenslaghen zijn verstroyt/die mijn herte besetten hebben.

Ende hebben dander nacht/dach gemaeckt/ende danden dach/nacht.

Wanneer ick alreede langhe wachte/soo is doch de helle mijn huys/ende ander duysternisse is mijn bedde ghemaeckt.

De verrottinghe heet ick mijnen vader/ende den worme mijn moeder ende mijn suster.

Wat sal ick wachten? ende wie acht tot mijn hope?

Ender waerts inde helle sal het varen/ende sal met my inden stof ligghen.

1. Bildad beschelt den Hiob/als eenen godtloosen/ende verreet daermede/wat straffe de godtloose hebben sal.

De antwoordde Bildad van Suah/ende sprack:

Wanneer wilt ghy der redenen een ende maken? merckt doch/daer na willen wy spreken.

Waerom worden wy geachtet als vee/ende zijn so onreyn voor uwen oogben?

Wilt ghy a † van hoosheydt bersten? b meynt ghy dat om uwent wille de aerde verlaten worde/ende de rotssteen van zijnder plaetse besetten worde?

c Ock sal het † licht den godtloosen wesen/ende de vonckte zijns vyers en sal niet lichten.

Het licht sal duyster worden in zijner hutten/ende zijn † licht over hem wtgaen.

De voetgangen zijner hane sullen smal worden/ende zijnen aenslach sal hem delen.

Want hy is met zijne voeten inden strick gheworpen/ende wandelt in netten.

Den strick sal zijne versenen houden/ende de dwanghe sullen hem grijpen.

10 Zijnen strick is ghelept inde aerde/ende zijnen val op zijnen ganck.

11 d Een ende om sal hem haestighe vreese verschricken/dat hy niet en weet waer hy wt sal.

12 Hanghet sal zijn hane zijn/ende onghelucke sal hem bereydt zijn ende aenhanghen.

13 De sterckheyt zijner hupt sal verteert worden/ende zijn sterckheydt sal verteeren den e † vorst des doots.

14 Zijn hope sal wt zijner hutten wtgheroept worden/ende sy sullen hem dringen totten coninck der verschrickinghe.

15 In zijner hutten sal niet blijuen/oock zijne hutte sal solpher ghestroyt worden.

16 Van onder op sullen verdorren zijne f worteleu/ende van bouen af afgheslneden zijnen g † Oogst.

17 h Zijn ghedachteniſse sal vergaen in den lande/ende en sal gheenen naem hebben op der straete.

18 Hy sal vanden lichte inder duysternisse verdreuen worde/ende vanden aerdtbodem verstooten worden.

19 Hy en sal gheen kinderen hebben/ende gheen kindts kindt onder zijnen volcke/hem en sal niemandt overblijuen onder zijne erfghenamen.

20 Die na hem comen sullen hen over zijnen dach ontsetten: ende die voor hem zijn/dien sal een vreese aencomen.

21 Dat is de woninghe des onrechtveerdighen/ende dit is de stede diens/die Godt niet en acht.

1. Iob bertelt met gantsch treffelicker klaghe zijnen iammer. 21. Beschelt zijne vrienden/dat sy hem niet en troosten/maer meer becommeren.

1 Hiob antwoordt.

Iob antwoordde/ende sprack:

2 Wat plaecht ghylieden doch mijn ziele/ende pijnicht my met woorden?

3 Ghylieden hebt my nu thienmael beschimpt/ende en schaemt u niet dat ghy my also ombyzit.

4 Dwale ick/so dwale ick my:

5 Doch ghylieden verheft u waerlicken tegheu my/ende scheldet my te mijner versmaethept.

6 Merckt doch eens/dat my Godt onrecht doet/ende heeft my met zijnen raechstrick omringt.

7 a Siet/ wanneer ick alreede schreye over b geweldt/so en woorde ick doch niet verhoort: ick roepe/ende daer en is gheen recht.

8 Hy heeft mijnen weech bermuyt/dat ic niet en can voorby gaen/ende heeft duysternisse op mijnen padt ghesett.

9 c Hy heeft my mijn eere wtgheroogen/ende de kroone van mijnen hoofde ghenomen.

10 Hy heeft my ghebrocken om ende om/ende laet my gaen/ende heeft mijn hope wtgheschenrt als eenen boom.

11 Zijnen toorne is over my bergrimt/ende hy houdt my voor zijnen vyandt.

12 Zijn krijchlieden zijn met malcanderen gheromen/ende hebben haren weeh over ghelaueyt/ende hebben hen rondtomme mijne hutten gheleghert.

13 d Hy heeft mijne broeders verre van my gedaen/ende mijne e Magen zijn my vremdt gheworden.

a Habac. 1. 2
b afrondtlicke heyt. of beroertenheyt/

c Iob 1. 13. Kroone/ eere/ hope: is ateemael ghespro ken van defen tadtlicken ieruen in gorden cuſta. etc.

d Psal. 38. 12.
e of/ bekende

Mijne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Mijne naesten hebben hen ontogen/ ende 14
mijn vrienden hebben mijner vergheten.
Mijne huysgenooten ende maechden ach- 15
ten my voor vremdt / ick ben onbekendt ghe-
worden voor haren oghen.
Ick riep mijnen knecht / ende hy en ant- 16
woordde my niet / ick moeste hem smeecken
met mijnen eyghenen monde.
f Jan. hoeft een schouwen van mijnen adem/ hoswel ick haer smeecke om de kinderen, etc. Mijn wijf f † stelt haer vremdt / wanneer 17
ick haer roepe : ick moet smeecken de kinde-
ren mijns lijfs.
Ock de ionghe kinderen en achteden niet 18
op my : wanneer ick my tegh en haer sette/ so
ghenen sy my boose woorden.
Alle mijne ghetrouwe hebben eenen grou- 19
wel aen my : ende die ick lief hadde / die heb-
ben hen teghen my ghekeert.
g † and. hebbe alleene de hupt aen mijne tanden noch ouer sich. Mijn ghebeente hangt aen mijnder hupt 20
ende vleesch/ende ick g † en can mijne tanden
metter hupt niet bedecken.
Ontfermt v mijner / ontfermt v mijner/ 21
ghy mijne vrienden / want de handt Gods
heeft my gheraeckt.
Waerom vervolcht ghy my/ende soo wel 21
als Godt / ende en comt mijns vleeschs niet
h satt worden?
h Dat is/comt niet ophoudē/ my te biten eñ te straffen. i Jerem. 17.1 Och/ dat mijne redenen gheschreven wer- 23
den: och/ dat sy in een boeck ghesett werden/
i † met een ijseren griffie op het loot / ende 24
tot eener eewigher ghedachtenisse in eenen
rotssteen ghehouwen werden.
k Doch ick weet het/dat mijnen l verlosser 25
leeft/ende m † hy sal my hier naemaels wt der
aerden opwecken:
l Iob. 14.12 Dan. 12.2 Ioan. 15.28 1. Cor. 15.52 1. Thess. 4.16 Ende n † ick sal daer na met deser mijner 26
hupt omwanghen worden/ ende sal in mijnen
vleesche God sien.
m Dat is/ mijn Redder : Verlosser: wāt Christus verlost eñ beschermt ons voor dē moordenaer den dupuel. Denselven sal ick my sien / ende mijne oo- 27
ghen sullen hem aenschouwen / ende gheene
andere : mijne nieren zyn verteert in mijnen
schoot.
n †an. de laetste ouer den stof staen sal. n † and. daer na/wanneer dit lijf verknaecht sal zijn/sal ick in etc. Want ghylieden spreeckt: Hoe willen wy 28
hem vervolgen/ende een sake tot hem vinden?
Vreest ulieden voor het zweerdt: want het 29
zweerdt is den toorne over de misdaet:op dat
ghylieden weet/dat daer een gherichte zy.

Dat xx. Capittel.

1. Sophar verteit de strasse der hoovaerdighen/ godtloosen ende huychelaers.

Sophar spreeckt. DOe antwoordde Sophar van Naema/ende sprack: 1
Daerop moet ick antwoorden / ende 2
en can niet beyden.
Ende wil gheerne hooren / wie my dat sal 3
straffen ende omstooten : want den gheest
mijns verstants sal voor my antwoorden.
Weet ghy niet/ dat het alletijdt so toeghe- 4
gaen heeft/sindt dat daer menschen op aerden
gheweest zijn/
Dat den roem der godtloosen niet langhe 5
en stact / ende de blijschap des huychelaers
eenen ooghenblick duert?
o Psal. 37.37 2. Mac. 2.63 a Wanneer zijn hoochte alreede inden he- 6
mel reycket/ ende zijn hooft aen de wolcken
roeret/
Soo sal hy doch ten laetsten omcomen als 7
eenen dreck: dat de ghene dan dien hy is aen-
ghesien/sullen segghen: Waer is hy?
Ghelijck als eenen droom vergaet / soo en 8
sal hy ook niet ghevonden worden/ ende ge-
lijck als een ghesichte inder nacht verdwijnt.
Welcke ooghe hem ghesien heeft/die en sal 9
hem niet meer sien/ ende zijn stede en sal hem
niet meer beschouwen.
Zyne kinderen sullen b † bedelen gaen: en 10
de zijn handt sal hem moeyte te loon gheven.
Zyne beenen sullen zijne heymelicke sonden 11
wel betalen / ende sullen hen met hem in de
aerde legghen.
c Wanneer hem de boosheyt alreede in zij- 12
nen monde wel smaeckt/so sal sy hem doch in
zijner tonghen faelgeren.
Sy sal hem verhouden worden / ende niet 13
toeghelaten / ende sal hem gheweert worden
in zijnen hals.
Zyn spijse birmen inden lijve sal hem ver- 14
anderen in aderen galle.
De goeden die hy verslonden heeft / moet 15
hy weder wtspouwen/ende Gods salfe wt zij-
nen buyck stooten.
d Hy sal der aderen galle suyghen / ende de 16
tonghe der slanghen sal hem doden.
Hy en sal niet sien den stroom noch de wa- 17
terbeken/die met hennich ende boter vlieten.
Hy sal arbeyden/ ende dies niet ghenieten: 18
ende zijne goeden worden anderen lieden/dat
hy dier niet blijde en worde.
Want hy heeft onderdruckt ende verlaten 19
den armen : hy heeft huysen tot hem getrocc
ken/die hy niet ghebouwet en heeft.
e Want zijnē buyc en conde niet vol wor- 20
den / ende en sal door zijn costelick goet niet
ontcomen.
Van zijner spijse en sal niet overblijven: 21
daerom en sal zijn goet leven gheen ghestad
dichevt hebben.
Wanneer hy alreede de volheyt ende ghe- 22
noech heeft/so sal hem doch banghe worden:
alderhande moeyte sal over hem comen.
Den buyck sal hem eenmael vol worden: 23
ende hy sal de grimmicheyt zijns toorns over
hem senden:hy sal over † hem regenen laten
zijnen strijdt.
Hy sal vlieden voor het ijseren harnasch/ 24
ende den metalen boghe sal hem verjaghen.
Een bloodt zweerdt sal door hem heen 25
gaen : ende des zweerdts blicken / dat hem
bitter zijn sal/ sal met verschrickinghe over
hem comen.
Daer en is gheen duysternisse die hem be- 26
decken mochte : een vyer sal hem verteren/
dat niet g op gheblasen en is: ende wie over
bleven is in zijner hutten / dien sal het qual-
lijck gaen.
Den hemel sal zijne misdaet openbaren/ 27
ende de aerde sal haer teghen hem setten.
Het coorn in zijnen huyse sal weck gaen/ 28
worden/ verstroyt aenden dage zijns toorns.
h Dat is het loon eens godtloosen men- 29
schen by Gode / ende het erve zijner reden by
Godt.

Dat xxi. Capittel.

1. De vrienden Hiobs dringen daer in alle haere reden op / dat alleen de godtloose van Godt met ongheval ghestraft worden : wie ghestraft worde die sy godtloos ende onvroom : Dat wederspreeckt Hiob: ende wil / dat het menichmaal den schalcken hier eenen tijdt lanck beter gae/ dan den vromen: daerommē en straft Godt hier alleyde niet alle schalckheyt/ maer na zijnen wille.

1 HIob antwoordde/ende sprack: 1
2 Hoort doch aen mijne reden/ ende laet 2
ulieden raden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Verdraecht my/ dat ick oock spreke/ ende 3
bespotter my daer na.
Handele ick dan met eenen menschе/ dat 4
mynen moet hier niet en sonde onwillich
in zijn?
Keert v hier tot my/ ghy sult suer sien/ ende 5
de handt op den mondt legghen moeten.
Wanneer ick daer aen dencke/ so verschrick 6
ick / ende het beuen comt mijnen vlees
sche aen.
a Waerom leuen dan de godtloose / worden 7
out/ende nemen toe met goederen?
Haer zaedt is seker tontoom hen / ende haer 8
nacomelinghen zijn by hen:
Haer huys heeft vrede voor de vreese/ b en 9
de Sods roede en is niet boven hen.
Mijne ossen laetmen toe / ende het en mis- 10
draecht hem niet: zijn coe caluet/ende en is niet
onvruchtbaer.
Haer conghe kinderen gaen wt gelijck als 11
een cudde/ende hare kinderen springhen:
c Sy singhen met tambozijnen ende har- 12
pen/ende zijn vrolijck met d † pijpen:
Sy wonen oudt by goede daghen / ende 13
verschricken e nauwelick eenen oogenblick
voor de helle.
Die doch tot Godt seghen: g Maeckt v 14
van ons/ wy en willen dan uwe weghen niet
weten.
h Wie is de Almachtighe / dat wy hem 15
dienen souden: i Of wat zijn wy dies gebe-
rett so wy hem aenroepen:
Doch siet/ haer goet en staet niet in haren 16
handen: daerom sal der godtloosen sin verre
van my zijn.
O/ hoe sal dat k licht der godtlooser/ ende 17
haer ongeluck ouer hen comen: hy sal her-
telleedt wt deylen in zijnen toorne.
Sy l sullen zijn gelijck als stoppelen voor 18
den winde / en ende als caf dat den storm-
windt weeghoert.
Godt bewaert desselfden ongeluck op zijn 19
kinderen: wanneer hyt hem betalen sal/ so
salmen het nemen.
Zijne oogben sullen zijn verderuen sien/ 20
ende vander gramschepit des Almachtighen
sal hy drincken.
Want wie sal een welghevallen hebben 21
aen synen huyse na hem: ende het ghetal zijr
ner maenden sal naulwelick half blijuen.
Wie wil God leeren/ die oock de hooghen 22
richter?
Deese sterft n frisch ende ghesont / in allen 23
eschdom ende vuller ghenoeghe:
Zijne o † melckvat is vol melck/ ende zijne 24
beenen worden ghemestet met march:
Ghene daer en tegben sterft met bedzoefder 25
zielen/ende en heeft nopt met vzeughden ghe-
eten:
Ende ligghen ghelijck met malcanderen 26
inder aerden/ende de wormen deckense toe.
Siet/ ick kenne wlue ghedachten wel/ ende 27
die p vermeten voornemen teghen my.
Want ghy spreckt: Waer is het huys des 28
vorsten: ende waer is de hutte daer de godt-
loose woonden?
q † Ghy spreckt doch daer van gelijck als 29
het ghemeyn volck / ende en merckt niet wat
ghelijc wesen bedoet.
r Want de boose wordt bewaert tot op 30
den dagh des verderuens/ ende op den dach
der grimmicheydt blijft hy.
Wie wil seggen wat hy verdient/ wanneer 31
men het wtwendich aensiet: wie wil hem
vergheiden wat hy doet?
Doch hy wordt totten graue ghevoeren/ 32
ende moet blijuen by de hoopen.
u † Den slijm der beken beuiel hem wel/ 33
ende alle menschen werden hem na getogen/
ende dier / die voor hem gheweest zijn/ en is
gheen ghetal.
Hoe troostet ghy my so vergeefs: en wwe 34
antwoorde wordt onrecht bevonden.

Dat xxij. Capittel.

1. Eliphas beslupt met zijner rede/ bewijle Hiob
gestraft wort/ so sy hy onbzoom. 5. Verreit/ doch
met onwaerheyt/ wat misdaden hy ghedaen heeft/
13. ende hoe hy Gods voorsichtichept verlaiet/
21. ende vermaent hem totter boete.

1 Die antwoordde Eliphas van The-
man/ende sprack:
2 Wat behoeft Godt eens slercken: en-
de wat is hem nut eenen klocken:
3 f Heynt ghy dat den Almachtigen wel be-
valt/dat ghy v wzoom maeckt: Ofte wat helt
pet hem / wanneer ghy uwe weghen alreede
sonder vlecke maeckt?
4 f Heynt ghy/ hy sal hem voor v vreesen/
v te straffen / ende met v voor tgherichte te
treden?
5 a Is uwe boosheyt es te groot / ende uwer
misdaet en is gheen eynde.
6 Ghy hebt uwen broeder ergens eenen pant
genomen/ sonder oorsake: ghy hebt den naec-
ten de kleederen wtgheroghen:
7 b Ghy en hebt de vermoede niet gedrenc-
ket met water/ ende hebt den honghergben
vroodt ontseyt:
8 c † Ghy hebt ghewelt inden lande groef-
sont/ende d moetwillich daer in gheseten:
9 De wedulwen hebt ghy ledich laten gaen/
ende de armen der weesen ghebroken:
10 Daerom zijt ghy met stricken omvangen/
ende vreese heeft v onverliens verschrickt.
11 Sondt ghy dan niet de * duysternisse siet/
ende den watervloet v niet bedecken?
12 e Siet/ Godt is hooch daer boven inden
hemel / ende siet de sterren daer boven inder
hoochte:
13 Ende ghy spreckt: Wat weet Godt daer-
van: sonde hy dat gens dat in donckerne is/
richten connen?
14 De wolcken zijn zijn voordeckscl / ende en
siet het niet / ende wandelt inden omganck
des hemels.
15 Wilt ghy † † der werelt-loop achten/ daer
de onrechtveerdighe in ghegaen hebben/
16 Die bergaen zijn eer het tijdt was/ende het
water heeft haren grondt weeh gewasschen?
17 Die tot Godt spraken: g Maeckt v van
ons: * wat sonde hen de Almachtighe doen
connen?
18 Soo hy doch haer huys met goederen ver-
vuller: doch der godtlooser meyninghe zy
verre van my.
19 h De rechtveerdighe sullent sien/ ende hen
verblijden / ende de onschuldighe salse be-
spotten.
20 Wat gheldt het / haer wesen sal ver-
dwijnen / ende haer overblijssel sal het vyer
verteeren.
21 So vereenicht v nv met hem/ ende hebt vre-
de/ daer sal v veel goets wt comen.

e dat is: Wie
cant oordeelt/
wat hen te ver
gelden zy/ son-
der alleé God.
f dat is: Hem
is ooc eé graf
berept onde de
andere graue.
g dat is/ den
wellust inden
vleesche/ende
het goet leuen-
de/ dat zijn
hem de russen
des dals aen-
ghenaem.

Eliphas
spreckt.

a Ierem. 2. 19
Ozee 13. 9.

b Iob 27. 29.
30. 31

c † staet. Die ge-
welt oefende/
[sart] inden
lande: ende die
hooch aenghes
ie weert/ voor-
de daer in.
d of/ met on-
billicke moete
wille
* Duysternisse
heet / dzoefse-
nisse eñ onge-
me: wederom/
licht heet ghe-
luck eñ hept.
e Iob. 22. 25
Esaie 29. 15
Sreth. 8. 12
ende 9. 9

f † an. den on-
den werlt hou-
den/ daer etc.

g Iob 21. 14
* an. eñ dzoeck
den wat haer
de Almachtige
doen soude.

h Psa. 107. 42

Hoor

i Ypou.2.2 i Voort de Wet van zijnen monde / ende 22
vatet zijne reden in uwe herte.
* Gen.15.1 Deut.4.29 ende 30.1 * So ghy b bekeert tot den Almachtigen / 23
so sult ghy gheboutwert worden / ende onrecht
verre van uwer hutten doen.
So sult ghy voor aerde goudt geven / ende 24
k † and. Veer-kleenen Opy-risch gout. l † anders / va-stricheyt voor den k † rotzsteen gulde beken.
Ende de Almachtighe sal b l † goudt zijn / 25
ende silver sal b toegheboocht worden.
Dan sult ghy uwen lust hebben aen den 26
Almachtighen / ende uwe aenlicht tot Godt
opheffen:
m Jere.29.12 Mat.7.7 Joan.14.13 ende 16.23 m So sult ghy hem bidden / ende hy sal b 27
hooren / ende sult uwe beloften houden.
Wat ghy sult voornemen / dat sal hy b la- 28
ten wel ghelucken / ende het licht sal op uwen
weghe schijnen.
n † aen wanneer (de godtloose) bemerkt worden / sult ghy seggen: Ie ben hoech: want wie etc. Ypou.29.23 o † and. het eylant behoede: hy sal het pinakers behoeden / om etc. p † and. uwer
n † Want die hen verootmoedighen / die 29
verhooght hy: ende wie zijne ooghen neder-slaet / die sal ghenesen:
Ende de onschuldighe sal o † verlost wor- 30
den: hy wort doch verlost / om p † zijner han-den reynicheyts wille.

Dat xxiij. Capittel.

1. Hiob dinght noch daer op: Sonen menschelicker wijse soude richten / so zy hy schoon de voornisse ende onschuldichste ware / noch ghelyckewel straft hem Godt.

Hiob antwoordet.

HJob antwoordde / ende sprack: 1
2 JMijn reden blijft noch bedroeft / mijne
macht is zwack over mijn suchten.
3 Och / dat ick wiste hoe ick hem vinden / en-
de tot zijnen stoel comen mochte:
4 Ende het rechte voor hem soude voorleg-
ghen / ende den mont vol straffinghe vaten:
5 Ende vernemen de reden die hy my ant-
woorden / ende verstaen wat hy my seggen
soude.
6 Wil hy met grooter macht niet my rech-
ten: hy en stelle hem so niet teghen my:
7 JMaer legghe het my ghelijck voor / so wil
ick mijn recht wel ghewinnen.
8 Doch gae ick nu strack voor my wech / so
en is hy daer niet: gae ick te rugghe / soo en
speure ick hem niet:
9 Is hy ter slincker a † hant / so en grijpe ick
hem niet: verbercht hy hem ter rechter handt /
so en sie ick hem niet.
10 Doch hy kent mijnen wech wel: b hy ver-
soecke my / so wil bevonden worden / ghelijck
als het gout:
11 Want ick sette mijnen voet op zijne bane / en
houde zijnen wech / ende en wijcke daer
niet af:
12 Ende en trede niet vande gheboden zijner
lippen / ende beware de reden zijns monds
c † and. meer dan mijns tijts noodruft. † an. dat sy my een ghelijcke zijn. b Also oock Gala.3. Godt is eenich: daer en is gheen JAbbelaer dens eenigen. e † and. afwenden?
c † meer dan ick schuldich ben.
13 Hy is d eenich / wie wil hem e † antwoor-den: ende hy maket so hy wil.
14 Ende wanneer hy my alreede betaelt wat
ick verdient hebbe / so is dits noch niet daer
achter.
15 Daerom verschricke ick voor hem / en-
de wanneer ick het mercke / soo vreese ick my
voor hem.
16 Godt heeft mijn herte bloode ghemaeckt / 16
ende de Almachtighe heeft my verschrickt.
17 Want de duysternisse en maeckt dies
ghen eynde met my / ende de donckerheyt en
wil voor my niet bedeckt worden.

Dat xxiij. Capittel.

1. De voorighe meyninghe beweert Hiob / de-wijle doch niemandt meer gheluck / rijckdommen eere / ende gheweldt hebbe / dan de godtloose: daer-enteghen niemant meer jammers / ellende ende ar-moede / dan de vromc.

1 WAeromm en a souden de tijden den Al- a Dan.
machtighen niet verborghen zijn: 7.
ende die hem kennen / en sien zijne dat-ghen niet.
2 b Sy dijnen de palen te rugghe / sy roomen b Deut.
de cudden / ende weydense:
3 c Sy dijnen der weesen ezelen wech / ende c Deut.
nemen der weduwen ossen te pande.
4 De arme moeten hen wijcken / d ende de d Iob.
noodtdruftighe inden lande moeten hen ver-berghen.
5 Sier / e † het wildt inder woestijne gaet e † and.
daer wt / als sy pleghen / voech totten roove: dat sy spijse bereyden voor de jonghe.
6 Sy oogsten op den acker alles wat hy dat-ghet / ende beleesen den wijnberch / dien sy niet onrecht hebben.
7 De naeckte laten sy ligghen / ende en laten
hen geen deckscl inden vroest / dien sy de klee-deren ghenomen hebben:
8 Dat sy hen moeten tot de rotzsteenen hou-den / wanneer eenen slachzeyghen van de ber-ghen op hen giet / dewijle sy anders gheen troost en hebben.
9 Sy rucken het kindt vande borsten / ende
maken tot een weese / ende maken de lieden
arm met panden.
10 Den naeckten laten sy sonder kleederen
gaen / f ende den hongherighen nemen sy de
garven.
11 Sy dwingen sse olye te maken op haren ey-ghen meulen / ende hare eyghen wijnpersse te
treden / ende laten se doch dorst lijden.
12 Sy maken de lieden inder stadt suchten /
ende de zielen der verslaghene schreyen / ende
Godt en g † stoetse niet.
13 Daerom zijn sy afvallich ghewoorden van
den lichte / ende en kennen zijnen wech niet /
ende en keeren niet weder tot zijner straten.
14 Wanneer den dach aenbreeckt / soo staet de
moorder op / ende verwoecht den armen ende
noodtdruftighen / ende des nachts is hy als
een dief.
15 De ooghe des echbrekers heeft achtinghe
op het doncker / ende seyt: JMy en sie ghene
ooghe: ende meynt / hy zy verborghen.
16 Inden duysteren breken sy tot de huysen
in / h † des daechs verbergen sy hen te samen / ende schouwen het licht:
17 Want wanneer den morghen comt / is
hy hen als een duysternisse: want hy genoeght
het verschricken der duysternissen.
18 Hy baert lichtveerdich / ghelijck als op een
water / heuen weeh: zijn hane woet i † in het
inden lande / ende en bouwet zijnen k wijn-
berch niet.
19 De helle neemt weeh die daer sondighen
ghelijck als de hitte ende dooheyt het snee-
water verteert.
20 De barmhertighe sullen zijner vergheten:
zijnen lust sal wormachtich worden: zijner en
wort niet meer ghedacht: hy sal ghebroken
worden / ghelijck als eenen wijnen boom.
21 Hy beeft beleedighet de eensame / die niet
en baert / ende heeft der weduwen niet ghe-
ghedaen.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ende de machtighe onder hem ghetogen 22
niet zijner kracht: wanneer hy staet/en
hy zijns levens niet ghewis zijn.
Hy maeckt hemselven wel een seleverheyt/ 23
daer hy hem op verlaet: doch sien zijne oo-
gen op en haer doen.
Die zijn corten kleynen tijdt verheven/ende 24
sullen te niete/ ende ondergedruct/ als gantsch
ghelijck als het eerste bloemen aenden aarcn/
sullen afgheslaghen worden.
Is het niet alsoo? Wel aen/ wie wil my 25
leughenstraffen/ende bewceren dat mijne re-
denen niets en zijn?

Bildad bewceret/ dat voor Godt niemandt
ontschuldich ende rein zijn comc.

DE antwoordde Bildad van Suah/ 1
ende spraeck:
Is de heerschappije ende vreese niet 2
by hem/ die den hemel maeckt ander zijnen
hoochsten?
* Wie wil zijne krijchslieden tellen? ende 3
over wien en gaet zijn licht niet op?
a Ende hoe can een mensche rechtveerdich 4
zijn voor Godt? ende hoe can eener vrouwen
kint rein zijn?
Siet/de jMane en schijnt noch niet/ende 5
de Sterren en zijn noch niet rein voor zijnen
oogen:
Hoe b veel weyniger een mensche/ de ma- 6
de/ende een menschen kint/de worme?

Hiob bespotter zijne vrienden/als die daer be-
weeren dat hy niet en verneemt: ende verheldt de
macht Godts.

HIob antwoordde/ende spraeck: 1
Wien staet ghy by: dien/die ghecn 2
kracht en heeft? helpt ghy dien/die geen
sterckheyt ende armen heeft?
Wien gheeft ghy raet/dien/die geen wijs- 3
heyt en heeft? a ende bewijser eenen mach-
tighen/hoe hyt wreken sal?
Voor wien spreeckt ghy? ende voor wien 4
gaet den adem van by?
b Den reusen is banghe onder den wate- 5
ren/ende dien/die by hen wooncn:
De helle is opghedeckt voor hem/ende het 6
verderven en heeft gheen deckscl.
Hy verdreet wt het noorden nerghens 7
aen/ende banghet de aerden aen niets:
Hy bant het water te samen in zijne wol- 8
cken/ ende de wolcken en berscheuren daer
niet onder.
Hy houdt zijnen stoel/ ende bezydet zijne 9
wolcken daer ouer:
c Hy heeft comtom het water een d teecken 10
gheset/tot dat het licht met t samen der dup-
pernisse vergae.
De colommen des hemels beuen/ en ont- 11
setten den voor zijn schelden.
† Voor zijner kracht wordt de zee g onwee- 12
gaens ghestilt: ende van zijnen verstande
verslaet hare de hoochte des zees.
Aen den hemel wordt het schoon door zij- 13
nen wint/ ende zijn hant bereydt de h † ras-
se slanghe.
Siet/alsoo gaet zijn doen: doch daer van 14
hebben wy een kleyn voordeken verna-
men: wie wil dan het donderen zijner macht
verstaen?

Hy Dat xxvij. Capittel.

1. Van desen Cap. een/tot int xxxij. beeft Hiob
teghen zijne vrienden/ ende beweert/dat God niet
en straft na onse verdiensten/ so hy (teghen anders
ghemeent) bloom zy/ ende ghelijckewel ghestraft
worde.

ENde Hiob spraeck voorder/ ende hief 1
aen zijne spreucken/ ende seyde:
So waer als Godt leeft/ die my mijn 2
recht niet en laet/ ende de Almachtighe/ die
mijn ziele bedroeft:
So langhe als mijnen adem in my is/ende 3
het suymen van Godt in mijnen neusen is/
Sullen mijne lippen niet onrechts spreken/ 4
ende mijn tonghe en sal gheen bedrieghertje
seggben.
Dat zy verre van my/ dat ick ulieden recht 5
geue: tot dat mijn eynde comt/en wil ick niet
wijcken van mijner vromicheyt.
Van mijner gherechticheydt die ick heb- 6
be/ en wil ick niet af laten: mijn conscientie
en bijst my niet/ mijns gantschen leuens
halven.
a Doch mijnen vyandt sal een godtlooser a Job 42.7
bevonden worden/ ende die hem teghen my
verheft/een onrechtveerdiger.
Want wat is de hope des * huychelaers/ 8
dat hy so gierich is/ende Godt doch zijn ziele
wech gheschenct?
jMeynt ghy dat b Godt zijn schreyen hoo- 9
ren sal/wanneer den angst over hem comt?
Hoe can hy aen den Almachtighen lust 10
hebben/ende Godt eenmael aenroepen?
Ick wil ulieden leeren van der hant Gods/ 11
ende wat by den Almachtighen gheit/ en wil
ick ulieden niet verhelen.
Siet/ ghylieden houdt v altemael kloeck: 12
waerom gheeft ghylieden dan sulcke onnutte
dinghen voor?
Dat is het loon eens godtloosen men- 13
schen by Godt: ende het erve der tyran-
nen/ dat sy van den Almachtighen nemen
sullen:
Sal hy vele kinderen hebben/ soo sullen sy 14
des zwaerdts zijn: ende zijne nacomelinghen
en sullen des broodts niet satt worden.
Zijne overbleuene sullen inden doot begra- 15
ven worden/ ende zijne wedunven en sullen
niet c weenen.
Wanneer hy gelt te samen brengt als aer- 16
de/ende bergadert kleederen als leem:
Soo sal hyse wel bereyden/ doch de recht- 17
veerdighe salse aentrecken/ ende de ontschul-
dighe sal dat ghelt verdeylen.
Hy bouwet zijn huys gelijck als een spin- 18
ne/ ende ghelijck als een hoeder een schuyl-
hutte maeckt.
d De rijcke/ wanneer hy hem legt/ en sal 19
hyt niet mede rapen: hy sal zijne oogben op
doen/ende daer en sal niets zijn.
Verschrickinghe sal hem aenvallen/ ghe- 20
lijck als water/ des nachts sal hem het on-
weder wech nemen.
Den Oostenwindt sal hem wech voeren/ 21
dat hy daer heen vaert/ ende on stuymichept
sal hem van zijner plaetsen dryuen.
Hy sal sulex over hem voeren/ ende en sal 22
zijner niet verschoonen: alle dinck sal hem wt
zijnen handen ontvlieden.
jMen sal over hem met den handen 23
stoppen/ ende over hem tusschen/daer hy ge-
weest is.

† Dat

Vet loon der godtloose menschen.
Job 20.29

c dat is/so sul-len wy ons zijn/ dat hy slecht is doot is.

b Psal. 39.7 ende 48.18 ende 92.8 Job 1.21 Luce 12.20 Eccles. 5.14 1. Tim. 6.7 Sp. 11.67.20

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat xxviij. Capittel.

1. Een beschrijninghe ende aenwijsinghe der godtlicker wijsheydt ende voorsichticheydt / ende waermen die vindt.

HEt silver heeft zijne ganghen / ende het goudt heeft zijn plaetse / daermen het smeltet:

a Deut. 8. 9
b of. eerm.

2 Het yser bringtmen wt der aerden / ende wt de steenen smeltmen b metael.

c dat is: Men graeft tot laetsten soo diepe / datmen vindt dat verborgen leyt inder duysternissen der aerden.

c Des duysteren werdt ymmers eenmael een eynde / ende yemandt vindt ymmers ten laetsten den scheuersteen diep verborgen.

d of / vreeckt

d Maer d springt sulck een beke wt / dat de ghene die daerom woonen / den wech aldaer verliesen: ende valt weder / ende schiet daer henen vanden lieden.

Men bringt oock yper onder wt der aerden / daer doch spijse boven op wasset.

Men vindt Saphir aen sommighe plaetsen / ende aerdenklompen daer gout is.

Den padt en heeft gheen voghel bekendt / ende gheens ghiers ooghe ghesien.

e dat zijn / ionghe leeuwen

e De e stoute kinderen en hebben daer niet op ghetreden / ende geen leeuwe en heeft daer op ghegaen.

Ock leytmen de hant aen de rotzsteenen / ende graeft de berghen om:

† and. hy sucht etc. inden etc.

† Men treckt beken wt den rotzsteen / ende alles wat costelick is siet de ooghe:

Men weeret den stroom des waters / ende brenghet dat daer verborgen in is / aent licht.

Gods wijsheyt.
Prou. 2. 6
Syr. 1. 1
Iacob. 1. 5

Maer wilmen dan wijsheyt vinden? ende waer is de stede des verstants?

†† and. haer wrede: sy en wordt oock niet etc.

Niemant en weet † † waer sy leyt / ende en wordt niet / ghevonden inden lande der leuendighen.

Den afgrondt spreeckt: Sy en is in my niet: ende de zee spreert: Sy en is niet by my.

g Sap. 7. 9

g Men en can gheen gout voor haer gheuen / noch silver weghen / haer te betalen.

Haer en is niet ghelijck Ophirisch gout / of costelicke Onix ende Saphir.

h † an. krystal

h Gout ende † Cristael en can haer niet gelijck zijn / noch om haer gulden cleynodien verwisselen:

Ramoth ende Gabis en achtmen niet: de wijsheyt is hooghер te achten dan peerlen.

Topatius wt Moorenlandt en wort haer niet ghelijck gheachtet: ende het alderreynste gout en ghelt haer niet ghelijck.

Van waer comt dan de wijsheydt? ende waer is de stede des verstants?

Sy is verholen voor de oogen aller leuendighen / oock verborgen den voghelen onder den hemel.

Die verdoemenisse ende de doodt spreken: Wy hebben met onsen oorен haer gheruchte ghehoort:

i Mat. 11. 25

i Godt weet den wech daer toe / ende kent haer stede:

k psal. 33. 13
2. Par. 16. 9
2. Mach. 9. 5 ende 12. 22
1 Syr. 23. 27
Iob 2. 10
Ierem. 5. 21
m psa. 111. 10
Prou. 1. 7 ende 9. 10
Syr. 1. 16. 25

k Want hy siet de eynden der aerden / ende schouwt alles wat onder den hemel is.

Doe hy den winde zijn ghewicht maeckte / ende het water zijn ghewisse mate settede:

Doe hy den reghen een treecken maeckte / ende den donder ende blixem den wech:

Doe sach hyse / ende vertelde se / bereyddese ende vandtse:

Ende sprack tot den mensche: m Siet / de vreese des Heeren dat is de Wijsheyt / ende het boose vermijden dat is Verstant.

Dat xxix. Capittel.

1. Hiob verteldt zijnen voorgaenden welstandt ende onschult: oock de goede daden die hy ghedaen heeft.

1 EN de Hiob hief noch eens zijne spreucken op / ende sprack:

2 O / dat ick ware gelijc als in de voorledene maenden / in de daghen doe mijn Godt bewaerde:

3 Doe zijn licht boven mijnen hoofde scheen / ende ick by zijnen lichte in duysteren ginck.

4 Als ick was inder tijdt mijner ouderdom / doe Gods heymelickheyt boven mijner yuchten was:

5 Doe de Almachtighe noch met my was / ende mijne kinderen rontsom my:

a Deut. 33. 29

6 Doe ick mijne treden wiesch in a botter ende de rotzsteenen my olyeu loet goten:

7 Doe ick ter poorten wt ginck inder stadt / ende liet my mijnen stoel oyder straten bereyden:

8 Doe my de ionghers saghen / ende hen verstaken / ende de oude voor my op stonden:

9 Doe de oversте ophielden te spreken / ende lepden haer handt op haren mondt:

10 Doe hem de stemme der voorsten verberch / ende haer tonghe aen haren b raken kleefde.

b Ezech. 3. 26

11 Want welcker ooze my hoorde / die prees my salich: ende welcker ooghe my sach / die roemde my.

12 c Want ick verlossede den armen die daer riep / ende de weesen die ghеenen helper en hadden.

c Iob 31. 16

13 De segen dies / die verderuen soude / quam op my: ende ick verblijdde het herte der weduwen.

14 d Gherechticheyt was mijn kleedt / dat ick aenrock ghelijck als eenen rock / ende mijn recht was mijne voorstelicke beschuttinghe.

d Psal. 131. 9

15 Ick was des blinden ooge / ende des lammen voeten:

16 Ick was een vader der armen: ende welcke sake ick niet en wiste / die e onderzocht ick.

e Exod. 23. 6

17 Ick wack de backtanden des onrechtveerdighen / f ende trock den roof wt zijne tanden.

f Psal. 3. 8

18 Ick dachte: Ick wil in mijnen neste sterven / ende mijner daghen veel maken / als des zandts.

19 Mijn g † zaedt ghinck op aen water / ende den dauwe blijf over mijnen h † oogst.

g Psal. 1. 3
h † an. tacke

20 Mijne heerlickheyt vernieuwde haer voorgaens aen my / ende mijnen i boghe verdroogde hem in mijner handt.

i Psal. 36. 7

21 Men hoorde my toe / ende zweghen / ende wachteden op mijnen raedt.

22 Na mijne woorden en sprack niemandt meer / ende mijne reden druppede op hen.

23 Sy wachteden op my / ghelijck als op den reghen / ende speerden haren mont op / gelijck als na den ouondtreghen.

24 k Wanneer ick met hen lachede / sy en l † werden sy niet te coene daer op: ende het licht mijns aengelichts en maeckte my niet m kleynder.

k Prou. 31. 25
l † an. verdroncken
m Klepnder.

25 Wanneer ick tot haren gesellschappe quam / de coenen / soo woonde ick boven aen / ende sat als een Coninck onder de krijghslieden / als een knechten / n dat ick troostede die daer leyt.

n Iob 30. 31

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Dat xxx. Capittel.

1. Verklaecht hem dat hy handen ontweenden ende klagen verachtet zy/ 16. ende van God met bloetdien swaer gheplaecht.

Nv daerentegen lachen mijner/die ionger zijn dan ick/welcker baders ick verachtet hadde/te setten onder mijne schaephonden:
Welcker vermoogen ick voor niets hielt/ 2
die rotten ouderdom niet comen en conden:
Die van honger ende commer eensaem 3
bloden in a † de woestijne/nienwelicken verzoncken/ende ellendich gheworden.
Die daer b † netelen wt plucten rondt- 4
om de bossehen/ende jenever wortel was haer spijse.
Ende wanneer sy die wtteroken/nuehten 5
sy daer over/gheluck als een dief.
Aen de greusame beken woonden sy/inde 6
holen der aerden/ende steenreten.
Tusschen de bossehen riepen sy/ende onder 7
de c distelen vergaderden sy hen.
De kinderen der loosen ende verachteden 8
lieden/die de d kleynste inden lande waren.
e Nv ben ick haer † saerenspel gheworden/ende moet haer fabelen zyn. 9
Sy hebben eenen grouwel aen my/ende 10
houden hen verre van my / ende en verschoonen niet voor mijnen aenghesichte wt te spouwen.
Dy hebben mijne zeelen wtghespannen/ 11
ende my te niete ghemaeckt/ende het mijne af gheworpen.
Ter rechter zyden/daer ick groende/hebben 12
sy hen teghen my ghesettet/ende hebben mijnen voet wtghestooten / ende hebben eenen weech over my ghemaeckt/my te verderuen.
Sy hebben mijne paden gebroken: het was 13
hen also licht my te beschadighen/dat sy daer ghenen hulpe toe en behoefden.
Sy zijn daer ingecomen/ghelijck als door 14
een wijde schenne/ende zijn sonder ordeninge daer in ghevallen.
Verschrickinghe heeft hen teghen my ghe- 15
keert/ende heeft vervolcht ghelijck als den wandt mijne herlickheydt/ende als een loosende wolcke/mijnen gheluckzaligen stant.
Nv dan giet haer wt mijn ziele over my/ 16
ende my heeft vergrepen den ellendigen tijt.
Des nachts werden mijne gebeenten door- 17
ghoort allenthalven/ende i die my tagen en leggen hen niet slapen.
Door de verthoent der kracht wordt ick an- 18
ders ende anders k ghekleedt/ende men gorret my daer mede / ghelijck als met den hole mijns cocr.
Hem heeft my inden dzerk getreden/ende 19
ghelijck gheachtet den stof ende der asschen.
Dezegge ick tot v/ soo en antwoordt ghy 20
my niet : trede ick hier voor/ soo en hebt ghy gheen achtinghe op my.
Ghy zijt my verandert in eenen grouwe- 21
licken/ende bewapstruwen haet aen my metter sterckheyt uwer handt.
Ghy heffet my op / ende laet my op den 22
wint baren/ ende versmeltet my krachteliken :
Want ick weet het / ghy sult my den 23
doet overleveren / daer is het bestemde huys aller leuendighen.
a Doch en sal hy de hant niet wtstrecken 24
int beenhuys / ende sy en sullen niet schreyen
hun synen verderuen.
25 Ick weende nimmers o † inder harder tijt/ o † and. oner
ende mijner ziele iammerde der armen. diz, die harder
26 Ick verwachtede des gorden/ esi my comt dagben hadde.
het boose: p ick hoopte op het licht/ ende nv p€ saie 59.
comt de duysternisse.
27 ¶ Mijne inghewanden zieden/ ende en hou-
den niet op/ my heeft ouervallen den ellendighen tijdt.
28 Ick ga zwart daer heen/ende my en braet doch gheen Sonne met : ick stae op inder ghemeynte/ende schreye.
29 Ick ben een broeder der slanghen/ende een ghesellc der struysen.
30 ¶ Mijn huydt over my is zwardt ghewor-
den / ende mijne beenders zijn verdoort van hitte.
31 ¶ Mijn harpe is een klaghe geworden/ ende mijn fluyte een weenen.

Dat xxxj. Capittel.

1. Hiob geeft hemselven de hoochste vromicheyt ende onschult toe/ doch dat alleen wt dier oorsaken/ dat hy behoude dat wt Gods voorsichtelheyt ende wille den menschc alle Kraffte ende ongheval toecomt: met alroos wt zijne verdiensten: want so dat niet also en ware/ so hinghe Gods voorsichtigheyt aen onse wercken/ dat ommeghelick/ende der godlicker wijsheyt nabeelich is.

1 Ick hebbe een verbondt ghemaeckt met a Spr. 41.25
mijne ooghen / a dat ick niet en achtede Tobie 3.14
op een vrouwe. Mat. 5.28
2 Wat gheeft my daerenteghen Godt van
boven ten loone: ende wat voor een erue / de Almachtighe vander hoochte?
3 Soude niet billicker de onrechtveerdighe
sulck ongelnck hebben: ende een quaerdoender also verstooten worden?
4 b Siet hy niet mijne weghen/ende telt alle b Prou. 5.21
mijne ganghen? Iob 14.16
5 Hebbe ick gewandelt in ydelheyt/ of heeft ende 34.21
mijnen voet c ghesneller totter bedzieghenije/ c of: met haesten
6 So wegenen my op eener rechter waghe/ gheloopen
so sal Godt bemerken mijne vromicheyt.
7 Heeft mijnen ganck gheweken wt den we-
ghe / ende mijn herte mijne ooghen naghevolghet / ende is daer wat in mijnen handen beklenet /
8 Soo moete ick zaeyen / ende een ander ete
het / ende mijn gheslachte moet wtgheworteIt worden.
9 d Heeft hem mijn herte laten verwecken d 1. Ba. 11.3
totter vrouwen / ende hebbe ick voor mijns ende 12.10
naesten deure gheloert/
10 Soo moete mijn wijf van eenen anderen
gheschendet worden / ende andere moetense beslapen:
11 e Want dat is eenen laster ende misdaedt e Deut. 22.22
voor de Richters:
12 Want dat ware een vyer / dat tot int ver-
deruen verteerde/ende alle mijne inconninghe wtworteIde.
13 Heb ick verachtet het recht mijns knechts/
of mijner maghet/wanneer sy een sake teghen my hadden?
14 f Wat soude ic doen/wanneer hem Godt f Luce 16.3
opmaeckte: ende wat soude ick antwoorden/
wanneer hy te hups sochte?
15 Heeft hem die oock niet ghemaeckt/die my
in moeders lijue maeckte? ende heeft hem in een lijue euen so wel bereydt?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Hebbe ick den armen haer begheeren ontseyt / ende de oogen der weduwen laten versmachten:

e Esaie 58.7

g Hebbe ick mijnen bete alleen ghegheten / ende [en heeft] de weese daer oock niet van ghegheten:

Want ick hebbe my van mijne ionckheydt op als een vader ghehouden / ende van mijner moeders lijne aen hebbe ick gheerne ghetroostet.

h Hebbe ick yemanden sien ammoien / dat hy geen kleedt en hadde / ende den armen sonder deckscel laten gaen:

h Esaie 58.7

Hebben my niet gheseghent zijne zijden / doe hy vande vellen mijner lammeren verwarmt werdt:

Hebbe ick mijne handt aen den i weesen gheslept / dewijle dat ick my sach inder poorte k † macht hebben te helpen:

i dat is / hen verwaerts en verwaerts gedreuen ende verbolcht.
k † and. mijn hulpe

Soo valle mijne schouldere vanden schoudere / ende mijnen arm breke af vander pijpen.

Want ick vreesde Godt / ghelijck als een ongheval over my / ende en conde zijnen last niet verdraghen.

l Luce 18.24 m of / toeberlaet

l Hebbe ick het gouldt tot mijner m toeverlicht gheseit / ende totten gouldtklompen ghesept / † Mijnen troost:

Hebbe ick my verblijdt dat ick groot goet hadde / ende mijne handt alderley verworuen hadde:

n dat is / Wanneert my gheluckelijck ginc / so en hebbe ick mijn vreuchde daer met in ghehadt.
Deut. 4.19 ende 17.3 Sap. 13.2

n Hebbe ick het licht aengesien / wanneert klaer lichtede / ende de * Mane / wanneere sy vol ghinck:

* De hant cussen, heet / zijn afghoden werck prijsen / welcke alleen Godt toebehoort.
o Prou. 17.5

Heeft hem mijn herte heymelicken laten overreden / dat mijnen mondt * mijn handt cusse:

Welcker is oock een misdaet voor de Richters: want daer hadde ick Godt onde verlaeckt van boven.

p dat is / mijn ghesinne en inoffe oock niet begeeren aen mijne vyanden.
q Ezech. 13.1 Rom. 12.13 1. Pet. 4.9

o Hebbe ick my verblijdt wanneert mijnen vyanden quaetlick ginck / ende hebbe my verheuen dat hen ongheluck ghetreft hadde:

Want ick en liet mijnen mondt niet sondighen / dat hy eenen vloeck wenschede mijner zielen.

p Hebben de mannen in mijner hutten niet moeten seggen: O / wonde Godt dat wy van zijnen vleesche niet versaedt en werden.

q Den gast en moeste daer buyten niet blijven / maer mijn deure dede ick den wandelmanne op.

Hebbe ick mijne schalckheyt ghelijck als een mensche bedeckt / dat ick heymelicken mijne misdaet verborghe:

Hebbe ick my laten grouwelen voor der groter verheyt / ende heeft my de verachtinghe der maechschap afghescheckt? Ick bleef stille / ende en guick der deuren niet uyt.

Wie geeft my eenen verhoorder / dat de Almachtighe mijn beghreere verhoore? dat peraant een boeck schrijue van mijner sake:

Soo wonde ick het op mijne schouderen nemen / ende my ghelijck als een kroone ombinden:

r dat is / byl / swaerschrocht

Ick wonde het ghetal mijner gangen seghen / ende gelijck als een r vorst wonde ick se voorbrenghen.

Sal mijn landt teghen my schreyen / ende te samen zijne voren weenen?

Hebbe ick zijne vruchten onbetaelt ghegheten / ende het leuen den ackerlieden sure ghemaeckt:

Soo wasse my distelen voor tarwe / ende doornen voor ghersten.

¶ De woorden Hiobs hebben een eynde.

Dat xxxij. Capittel.

13. Elihu straft der drye vrienden Hiobs onwetenheyt / 13. vermeynt / hy wil de sake met bolwercken der beantwoordinghe verdoeren.

1 De hielden de drye mannen op / Hiob te antwoorden / dewijle hy hem rechtveerdich hielt.

2 Doch Elihu / de sone Barachels van a Buts / des ghellachts Rams / wert toornich op Hiob / dat hy zijn ziele rechtweerdigerheyt dan Godt.

3 Oock wert hy toornich op zijne drye vrienden / dat sy gheen antwoordt en vonden / ende Hiob doch verdoemden:

4 Want Elihu hadde ghetoeft tot dat sy met Hiob gheschoken hadden / dewijle sy ouder waren dan hy.

5 Daerom doe hy sach dat daer gheen antwoordt en was inden monde der dryer mannen / wert hy toornich.

6 Ende soo antwoordde Elihu / de sone Barachels van Buts / ende sprack: b Ick ben by ionck / daerenteghen ghylieden zijt out: daerom hebbe ick my ghemijdt / ende ghevreest mijn const aen ulieden te bewijsen.

7 Ick dachte / Laet de iaren spreken / ende de veelheydt des ouders laet wijsheydt bewijsen.

8 Doch de gheest is inden lieden / d ende den adem des Almachtighen maeckt se verstandich.

9 De groote en zijn de wijste niet / ende de oude en verstaen het recht niet:

10 Daerom wil ick oock spreken: hoort my aen / ick wil mijn const ooch laten sien.

11 Siet / ick hebbe ghetoeft dat ghylieden ghesproken hebt: ick hebbe opghemerckt op uwen verstandt / tot dat ghy de rechte reden treffeder:

12 Ende hebbe achtinghe op ulieden ghehadt: doch, siet / daer en is niemandt onder ulieden die Hiob straffe / of zijner reden antwoorde.

13 Ghylieden sult misschien seghen: Wy hebben de wijsheyt ghetreft / dat hem Godt verstooten heeft / ende anders niemant.

14 Die redene en doet my niet ghenoech; ick en wil hem soo niet nae uwer redene antwoorden.

15 Och sy zijn verzaecht / en connen niet meer antwoorden: sy en connen niet meer spreken.

16 Dewijle ick dan ghetoeft hebbe / ende sy niet meer spreken en connen / (want sy staen stille / ende en antwoorden niet meer)

17 Wil ick doch mijn deel antwoorden / ende wil mijn const bewijsen.

18 Want ick ben der reden so vol / dat my bat adem in mijnen buyck banghe doet.

19 Siet / mijnen buyck is gelijck als den wijn / die toegheslopt is / die de nieuwe vaten verscheurt.

20 Ick moet spreken / e dat ick adem halen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

ick moet mijne lippen opdoen / ende antwoorden.
21 Ick en wil niemants persoon aensien / en
22 den will gheenen menschen roemen.
Want ick en weets niet / f (wanneer ickt
bedey) of my mijn Schepper oner een kleyne
wijle weech nemen soude.

Dat xxxiij. Capittel.

Elihu betoont den Hiob waer hy in ghesondicht hebbe: 15. Item / hoe Godt de menschen
der sonden halven straffe / 23. ende hen / soo sy
hem niet gheeren tot hem keeren / wederom in ghenade aenneemt.

1 Hoor doch / Hiob / mijne reden / ess meeret
op alle mijne woorden.
2 Siet / ick doe mijnen mondt op / ende
mijn tonghe spreeckt in mijnen monde:
3 a Mijn hertte sal recht spreken / ende mijne
lippen sullen het rein verstant segghen.
4 De gheest Gods heeft my gemaeckt / b en
de den adem des Almachtigen heeft my het
leuen gegheuen.
5 Conde ghy / so antwoordt my: schickt b te
ghen my / ende sett d hier.
6 c Siet / ick ben Gods even so wel als ghy: 6
ende ban leem ben ick oock ghemaeckt.
7 Doch ghy en dorret voor my niet ver-
schricken / ende mijne hant en sal b niet zwaer
zijn.
8 Ghy hebt ghesproken voor mijnen oozen / 8
de stemme myer reden moest ick hoozen.
9 d Ick ben rein / ende sonder mis daer on-
schuldich / ende hebbe gheen sonde.
10 Siet / ghy hebt een sake teghen my ghe-
vonden / daerom houdt hy my voor zijnen
vyandt.
11 e Hy heeft mijnen voet inden stock geleyt / 11
ende heeft alle mijne weghen bewaert.
12 Siet / even daer wt beslupte ick teghen b / 12
dat ghy niet rechtweerdich en zijt / want God
is meer dan een menschе.
13 Waerom wilt ghy niet hem twisten / dat 13
hy b gheen rekenschap en geeft van allen zij-
nen doen?
14 Want wanneer Godt eenmael wat be-14
dinpt / so en * bedenckt hyt niet eerst daer nae.
15 f Inden droome des gesichts inder nacht / 15
wanneer den slaep ayde lieden valt / wanneer
sy slapen op het bedde:
16 Dan ayant hy de ooze der lieden / ende ver-16
schrickt seer de onderwijsinge:
17 Dat hy den menschе van zijnen voor-17
nemen wende / ende bescherme hem voor hoo-
verdye.
18 Ende beschermt zijner zielen voor den ver-18
derven / ende zijns leuens / dat hyt niet int
zwaerdt en valle.
19 Hy straft hem met sinerten op zijn bedde / 19
ende alle zijne beenen strengheliek.
20 Ende sichert hem zijn leuen also toe / dat 20
hem voor dese spijse grouwelt / ende zijn ziele
dat hy gheenen lust te eten en heeft.
21 Zijn vleesch verdwijnt / g dat hy niet wel 21
kan en mach / ende zijn beenen worden h t ver-
leggen / dat menschе met gheene en sien.
22 Dat zijn ziele naket totten verderue / ende 22
zijn leuen tot den dooden.
23 Soo dat een Enghel / een van duysenden 23
met hem spraake / te vercondighen den menschе
dat hy recht sonde doen /
24 So sal hy hem genadich zijn / ende seggen: 24
Hy sal verlost worden / dat hy niet onder-

waerts en dare int verderuen: want ick hebbe
een versoeninghe ghevonden.
25 i Zijn vleesch groene weder als inder ierucht / i psal. 103.5
ende laet hem weder ionck worden.
26 Hy sal Godt bidden / die sal hem ghenade
bewijsen / ende sal zijn aensicht laten sien met
vreuchden / k ende sal den menschе na zijner k psal. 18.25
ghecrechtichept vergheluen.
27 Hy sal l voor den lieden bekennen / ende l And. op an-
segghen: Ick wonde ghesondicht ende het dere lieden
recht verkeert hebben: doch het en hadde my mercken.
niet mit ghewreest.
28 Hy heeft mijn ziele verlost / dat sy niet en
voere int verderuen / maer mijn leuen het licht
sien soude.
29 Siet / dat alles doet Godt m drye ofte vier- m dat is / dicke-
mael met eenen yeghelicken: mael.
30 Dat hy zijn ziele wederom hale wt dē ver-
deruen / ende verlichtet hem metten lichte der
leuendighen.
31 n Merckt op Hiob / ende hoort my toe / ende
zwijcht / dat ick spreke.
32 Hebt ghy dannoch wat te segghen / so ant-
woordt my: segget op / zijt ghy rechtweerdich /
ick wilt ghecrne hoozen.
33 Hebt ghy oock niet / so hoort my toe / ende
zwijcht / ick wil o wijsheyt leeren.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Hy bewijst dat God rechtweerdich zy / dewijle hy een richter der werelt / ende een ghewelditch verwalter / of regeerder aller dinghen zy.

1 Ende Elihu antwoordde / ende spracke:
2 Hoort ghy wijse mijne reden / ende ghy
verstandighe merckt op my.
3 a Want de ooze proeft de reden / ende den a Job 12.11
mondt smaeckt de spijse.
4 b Laet ons een oordeel wtkiesen / dat wy b 1. par. 14.29
bekennen tusschen ons wat goet zy.
5 Want Job heeft ghesept: c Ick ben recht- c Job 12.18
veerdich / ende Godt wepgert my mijn recht. ende 16.17
6 Ick moet lieghen / hoewel ick recht hebbe: ende 33.9
ick ben ghequelt met d mijne pijlen / hoewel dat zijn Gods
ick niets verschulder hebbe. pijlen / die in
7 Wie is een sodanighe / als Hiob / die daer my steken /
spotterije drinckt als water /
8 Ende op den weghe gaet met den quaet-
doenders / ende wandelt met den godtloosen
lieden?
9 Want hy heeft ghesept: Wanneer pemant
alreede vroom is / so en gheelt hy doch met o
Godt.
10 Daerom hoort my toe / ghy wijse lieden:
dat zy verre / dat Godt sonde godtloos zijn /
ende de Almachtighe onrechtweerdich:
11 e f Maer hy vergheldt den menschе daer na e psal. 28.4
als hy verdient heeft / ende treft eenen yeghe- ende 62.13
licken na zijnen doen. Jerem 25.14
12 f Sonder twijffel / Godt en verdoemt nie- Rom. 2.6
manden met onrecht / ende de Almachtige en Apoc. 2.23
buycht her recht niet. f Rom. 3.4
13 Wie heeft dat op aerden is verordineert?
ende wie heeft den gantschen aerdtbodem ge-
setter?
14 So hy hem dies sonde onderwinden / g soo g psal. 104.29
sonde hy aller gheest ende adem tot hem ver- ende 145.15
gaderen.
15 Alle het vleesch sonde alls met maleande-
ren vergaen / h ende de menschе sonde weder h psal. 146.4
tot asschen worden.
16 Hebt ghy nu verstant / soo hoort dat / ende

Cc y merckt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

merckt op de stemme mijner reden.

i Jan. een heerscher zijn/ dat hy het recht hate?

Soude eener daerom i † het recht dwinghen/ dat hyt hatet? ende dat ghy stout zijt/ soudt ghy daerom den rechtveerdighen verdoemen?

Soude eenen totten Coninck segghen: Ghy 18 loose man? ende totten Vorsten: Ghy godtloosen?

k Deut. 10.17 2. Par. 19.7 Hand. 6 8 Ezy. 35.16 Rom. 2.11 Act. 10.34 Galat. 2.6

k Die doch niet aensiet de persoonen der 19 Vorsten/ende en kent den heerlicke niet meer dan den armen: want sy zijn altemael zijner handen werck.

Heden nu moeten de lieden sterven/ ende te 20 middernacht verschricken ende vergaen: de machtige werden krachteloos weghgenomē.

l Job 31.4 Prou. 5.21 Psal. 33.13

l Want zijn oogen sien op eens yegelicken 21 wegh/ende hy siet op alle hare ganghen.

Daer en is gheen duysternisse noch donckerheyt/ dat hem daer de misdadighe mochte verberghen.

m Ham. 9.20

m Want het en wordt niemanden toeghelaten/dat hy met Godt rechte.

Hy verbreyt der stoute veel om/diemen niet 24 tellen en can/ n ende settet sommighe andere in haer stede.

n Dan. 2.21

o Darom dat hy kent hare wercken/ en 25 de keerse om des nachts/dat sy p verslaghen werden.

o Dan. 5.30 p of/ in twee ghestaghen.

Hy werpt de godtloose op eenen hoop/ 26 daermen gheene siet:

Daerom dat sy van hem ghewerken zijn/ 27 ende en verstonden zijner weghen gheene.

Dat het schreyen der armen niveste voor 28 hem comen/ ende hy het schreyen der ellendighen hoorde.

q Rom. 8.31 Esaie 50.8

q Wanneer hy vrede gheeft/ wie wilt ver- 29 doemen? ende wanneer hy het aensehyn verbergt/ wie wil hem sien onder den volcken ende lieden?

r † and. dat de huychelaer nu en regere/ dat het volck niet inden strick en valle.

r † Ende laet ouer hen regerē eenen huy- 30 chelaer/ het volck ste dringhen.

Ick moet voor Godt spreken/ ende en cant 31 niet laten.

Hebbe ickt niet ghetreffet/ so leert ghy my 32 beter: hebbe ick onrecht gehandelt/ick en wilt niet meer doen.

f Den verwachtet des antwoordts van b: 33 want ghy verworpet alle dinc/ ende ghy hebt het aengheghenen/ ende niet ick: Weet ghy nu wat? so segghet op.

f dat is/hy laet eenen tyran regerē/ die het volck met opsettinge schatert en schedet/ bangket ende quelt.

Wyse lieden laet ick my segghen/ende een 34 wijs man hoort my.

Doch Hiob spreect met onverstandichept/ 35 ende zijne woorden en zijn niet kloeck.

f Myn vader/ laet Hiob versocht worden 36 tot aent eynde/ t † daerom dat hy hem tot onrechtveerdighe lieden keert.

s † and. darmen antwoordē ge nu dē onrechtveerdigen, etc.

Hy heeft ouer zijne sonden noch daertoe 37 ghelastert: u † daerom laet hem tusschen ons ghestaghen worden/ ende daer na veel toeghen Godt met zijne woorden twisten.

u † and. hantkloppet onder ons/ eñ maect der woorde vele tegen Godt.

Dat xxxiv. Capittel.

1. De mensche is hem bysoom of onbysoom / niet Godt. 12. Wes sondaers gheschiet tot Godt blijft onverhoort.

Ende Elihu antwoordde/ ende sprack: 1
Houdt ghy dat voor recht/ dat ghy 2 spreket: Ick ben rechtveerdigher dan Godt?

Want ghy spreeckt: Wie gheldt hy b wat? 3 a wat helpt het/ wanneer ick my sonder sout de make?

4 Ick wil b antwoorden een woordt/ ende uwen vrienden met b.

5 f Merckt na den hemel/ ende siet toe/ ende siet aen de wolcken/dat sy b te hooghe zijn.

6 Sondicht ghy/ wat condt ghy met hem maken? ende of uwer misdaet veel is/ wat condt ghy hem doen?

7 b Ende of ghy rechtveerdich zijt/wat sult ghy hem ghenen? of wat sal hy van uwen handen nemen?

8 Eenen mensche als ghy zijt/ mach uwe boosheydt wel wat doen: ende uwe gherechticheyt eenen menschen kinde.

9 Deselue moghen schreyen/ wanneer het veel gheweldt geschiedt/ ende roepen ouer den arm der Grooten.

10 Die daer niet na en vraghen/waer is God mijn schepper? die c het ghesanck maeckt in der nacht:

11 Die ons gheleerder maeckt als het bes op aerden/ende wyser dan de vogelen onder den hemel.

12 Doch sy sullen daer oock schreyen ouer den hoochmoet der boosen/ ende hy en salse niet verhooren.

13 Want Godt en sal de ydelheydt niet verhooren/ende de Almachtighe en sal het niet aensien.

14 Daertoe spreeckt ghy: Ghy en sult hem niet sien: doch daer is een gerichte voor hem/ verwacht zijner slechts.

15 Of zijne toorn so haest niet thuys en soect/ ende hem dies soo haest niet aenneemt/ daer so vele lasteren zijn.

16 Daerom heeft Hiob zinnen mondt ydelick op ghedaen/ ende gheeft woorden voor mer onverstant.

Dat xxxv. Capittel.

1. Elihu bewyst Godts rechtveerdicheyt/ verscheyde wonderbare wercken. 8. Oock wat dien dat hy de menschen straft. dat hy se verre. 13. Of soo hy huychelaers zijn / dat hyse tot schande ende wanhops brenghe.

1 Elihu spraeck voort/ende seyde:
2 Verheydt my noch een wenich/ ick wilt b condt doen: want ick hebbe noch Gods weghen noch wat te segghen.

3 Ick wil myn verstandt verre halen/ ende mijnen Schepper bewijsen/ dat hy rechtveerdich zy.

4 f Myne reden en sullen sonder twijffel niet valsch zijn/ myn verstandt sal sonder vlecke voor b zijn.

5 Siet/Godt en verworpt de machtighe niet: want hy is oock machtich van krachte ende herten.

6 Den godtlooſen en onderhoudt hy niet/ maer helpt den ellendighen ten rechte.

7 a Hy keerdt zijne oogen af vanden rechtveerdighen/ ende b † de Coninghen laet hy sitten op den throone altoos/ dat sy hoogh blijuen.

8 c Ende waer ghenanghenen ligghen in de stocken/ ende ghebonden met stricken alsoo dichlick/

9 So vercondighet ghy hen wat sy ghedaen hebben/ ende hare onduecht/ dat sy moetwilleldt ghehandelt hebben:

10 Ende opent hen de ooze tot † sicht/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

sort hen/dat sy hen vanden onrechte bekeeren
Exodus 1.19 sullen.
d Hooren sy/ende dienen hem/soo sullen sy 11
in goede daghen oudt worden/ ende met lust
leuen.
Deut. 28.47 e Hooren sy niet/ soo sullen sy int zweerdt 12
vallen/ ende vergaen/ eer sy het ghewaer
worden.
Die hunchelaers/g † wanneerse den toorn 13
Psal. 78.34 ne treffet/ soo en seyzeyen sy niet: wanneer sy
Psal. 36.13 ghenaughen ligghen/
Iob 21.23 Soo sal haer ziele met quale steruen / ende 14
Psal. 54.24 haer leuen onder den hoereniaghers:
h Daerenteghen den ellendighen sal hy 15
wt zijner ellende verlossen / ende den armen
de oge openen inder doeffeniſſe.
Hy sal v treeken wt der wijder liele des 16
angſts/die gheenen grondt en heeft: en uwen
disch sal ruste hebben/vol alles gaets.
Psal. 36.12 Dyp daerentegen maeckt de sake der god- 17
loosen goet/ dat haer sake ende recht † behou-
den wordt.
k † Dert toe / dat v niet misschien toor- 18
Psal. 36.15 nicheyt bewoghen hebbe pemanden te pla-
ghen / of groot gheschenck v niet gheduyget
Psal. 36.14 heeft en hebbe.
Psal. 72.4 l Neemt ghy dat hy uwe ghelweldt achte/ of 19
gaint/ of eenighe sterckheyt/ of vermeughen:
Psal. 36.12 Ghy en doquet i † den nacht niet begeeren/ 20
den lieden aen haer plaetse te ouervallen.
Psal. 36.36 Hoedt v / ende en keert v niet totten on- 21
rechte/ als ghy dan van elendicheydt begon-
nen hebt.
Siet / Godt is te hooch in zijner kracht: 22
Psal. 36.10 Waer is een leeraer als hy is?
Psal. 36.12 Wie wil over hem te huys soecken zijnen 23
weech? ende wie wil tot hem seggen: Ghy
doet onrecht?
Psal. 36.7 Denct/ dat ghy zijn werck niet en m † we- 24
ert als de lieden singhen.
Psal. 36.7 Want alle menschen sien dat / de lieden 25
sient van verre.
Siet/Godt is groot ende onbekent / zijner 26
Psal. 36.12 iaren ghetal can niemandt onderuinden.
Psal. 36.12 n Hy maeckt het water tot klepnen druy- 27
Psal. 147.8 pen/ ende dryft zijne wolcken te samen totten
regen:
Psal. 36.7 De wolcken blieten/ ende druppen seer op 28
Psal. 36.7 den menschen.
Psal. 36.7 o † Wanneer hy woomeent de wolcken 29
Psal. 36.12 te baenden/als zijn hooghe tente/
Siet/ soo breydet hy zijnen bliren wt over 30
de selue/ende bedeckt p alle eynden der zee.
Want daer mede verschzeckt hy de lieden/ 31
ende gheest doch spijse de volheyt.
Hy bedeckt den bliren als met handen/ 32
ende gheviedt hem dat hy weder come.
Daeraan ghetuycht zijn gheselle/ name- 33
lick den donders toorne tegen den wolcken.

De Wat xxxvij. Capittel.

1. Beschrijft voorzaen Godts gheweldt ende wijshepdt / wt zijne wercken/ 14. ende beschelt den Hiob.

Hier af ontsettet hem mijn herte / ende 1
beuet.
Hiese / hoort doch hoe zijnen a † don- 2
der toonet / ende wat verspreken wt zijnen
monde vergaet.
Hy slet onder allen hemelen / ende zijnen 3
bliren seynt op de eynden der aerden.

4 Na hem bulderet den donder/ende hy don- 4
dert niet zijnen grooten ghelupde: ende wan-
neer zijn donderen ghehoort wordt/ so en can-
men het niet ophouden.
5 Godt donderet niet zijnen donder groniwe- 5
licken/ende doet groote dingen/ endeen wort
doch niet bekent.
6 b Hy spreeckt totten sneeu / soo is hy van 6 b pſa.147.16
stonden aen op aerden: ende totten slachzc-
ghen/ so is den slachzeghen daer met macht.
7 Alle menschen heeft hy inder handt / als 7
besloten / op dat de lieden leeren wat hy
doen can.
8 Het wilde ghediertе gaet inde cuylen/ende 8
blijft aen zijn plaetse.
9 Wt den c † Zuyden comt het onweder/en- 9 c † dan. cameren
de bant Noozden de coude: [der wolcken]
10 Vanden d adem Gods comt den vzost/en- 10 d pſal. 147.17
de groote wateren / e † wanneer hy het op e † and. werden
doyen laet. met yßschollen
11 De dicke wolcken-scheyden hen / dat het 11 ouerroghen.
klaer wozde: ende doozden nevel weeckt zijn
licht.
12 Hy keert de ff wolcken waer hy henen wil/ 12 f † dan. omloope
dat sy wrichten alles wat hy hen ghebiedt of sphceren
opden aerdtbodem/
13 Het zy g † ouer een ghestachte/ ofte ouer een 13 g † ou. ter geeſ-
landt/ soomen hem barmhertich bnider. ſele / of totten
14 Daer meerckt op Hiob/ staet ende beneemt [mutte] zijns
de wonderen Gods. landts. of ter
15 Weet ghy / wanneer Godt suley h † over 15 wolhaert/ hp
hen brengt: ende wanneer hy het licht zijner laetse comen.
wolcken laet hier voor backen? h † and. voo-
16 Weet ghy/ hoe hen de wolckē verstroyen: 16 ydent
i † welcker wonderen de volcomene weten. i † and. ende de
17 Dat nwe kleederen warm zijn/wanneer het 17 wonderwerc-
landt stille is vanden Zuyden winde. ken des / die
18 Ja ghy sult met hem de wolcken wtbrey- 18 volcomelick
den / die daer vast staen / als eenen ghegoten wijs is.
spieghel.
19 Leert ons wat wy hem seggen sullen: want 19
wy k † en sullen daer niet henen roycken van k † dan. zijn daer
de duysternisse. niet toeghe-
20 Wie sal hem vertellen/ dat ich spreke? soo 20 ſchict voor
pemandt spreeckt/die wordt verslonden. duyſternisse
21 Als nv en sternen het licht niet / dat in de 21 etcet.
wolcken helle lichtet: wanneer daerenteghen
de windt waept/ so wordt het klaer.
22 Vant Noozden comt l goudt/ tot lof voor 22 l dat is / klaer
den verschzickelicken Godt. weder / als ioua.
23 Den Almachtighen nv en connen sy niet 23 tot gout.
begrijpen/die so groot is van krachte: want
hy sal van zijnen rechte ende goeder sake geen
rekenschap gheven.
24 Daeromme moeten hen de lieden vreesen/ en- 24
de hy en vreest hem voor gheenen/ hoe wijs sy
ook zijn.

De Wat xxxviij. Capittel.

1. Godt spreect tot Hiob/ende bewijst hem zijne rechtveerdicheydt / wt zijnen ongrondeerlicken wercken.

Godt spreect tot Hiob.

1 Ende de Heere antwoordde Hiob wt 1
eenen onweder/ende seyde:
2 Wie is die / die alsoo a † aeltgeert in 2 a heb. de raet
der wijshepdt / ende spreeckt soo niet sin- verduysterт?
verstandicheyt?
3 b Gorder nwe lendenen als een man; ick 3 b Iob 40.2
wil v vraghen/ leert mp.
4 Waer waert ghy/ c doe ick de aerde fon- 4 c Gen.1.1
deerde? segghet mp/ zijt ghy so kloeck. Pſal.144.5
5 Weet ghy wie haer de mate gheset heeft? 5

Cc iij oste

ofte wie omer haer een rechtsnoer ghetrocken heeft?

b Psal.24.2 ende 36.6

d Ofte waer op staen hare voeten ghesonken? ofte wie heeft haer eenen hoecksteen ghelept?

Doe my de morghensterren alle met malcanderen loefden / ende alle kinderen Gods tsaghden.

e Jerem.5.22 Job 26.8 ende 28.26 Prou.8.29

e Wie heeft de zee met haren deuren ghesloten / doese daer wt brack / als wt moeders lijne?

Doe ick het niet wolcken kleedde / ende in donckerheydt inwant / ghelijck als in windeldoecken?

f Psal.33.7 ende 104.9 Luce 8.25

f Doe ick haer den loop brack met mijnen danume / ende settede haer grendelen ende deuren /

Ende sprack: Tot hier toe sult ghy comen / ende niet voorder: hier sullen hen leggen uwe stoute baren.

Hebt ghy by uwer tijdt den morghen ghebaden / ende den dagheraedt haer plaetse ghewesen?

Dat de eynden der aerden gheuatet / ende de godtloose daer wt gheschudder werden.

g dat is, haren staet en wesen / dien sy gewis zijn willen als ware het also verseghelt.

g † Den segel sal hem veranderen als leem / ende sy staen als een kleedt.

† and. sy [de aerde] verwalcht haer als segelleem / ende etc.

h Ende den godtloosen sal haer licht ghenomen worden / ende den arm der hooverdighen sal ghebroken worden.

h Job 18.5 ende 21.17 Prou.13.9 ende 14.20

Tijt ghy inden grondt der zee gheconen / ende hebt ghy inde voetstappen der diepten ghewandelt?

Hebben haer d des doots poorten opt op: ghedaen? ofte hebt ghy ghesien de poorten der duysternissen?

Hebt ghy vernomen hoe breedt de aerde sy? segtop / weet ghy sulcx altemael?

Welcker is den wech daer het licht woont / ende welck is der duysternissen stede?

Dat ghy meucht afneemen zijne palen / ende de mercken den padt tot zijnen huyse.

Wistet ghy dat ghy te dier tijdt sout geboren worden? ende hoe vele dat uwer daghen zijn sonden?

Tijt ghy gheweest daer daer den snee comt / of hebt ghy ghesien daer waer den hagel comt?

i Exod.9.23 Josue 10.11

i Die ick hebbe bewaert tot opden tijdt der vyandtschappen / ende opden dach des stridts ende kryghs.

Door welcker wech deyle hem het licht? ende den Oostenwindt baert heuen op der aerden?

Wie heeft den slachreghen zijnen loop uytghedeylt? ende den wech den blixem ende donder?

Dat het regent op het landt daer niemant en is / inder woestijne daer gheen menschen en is?

Dat hy vullet de woestijne ende wilder-nisse / ende maeckt dat het gras wasset.

Wie is des reghens vader? wie heeft de druppen des dauws ghebozen?

Wt wiens lijue is het ijs ghegaen? ende wie heeft den rijm onder den hemel ghebozen?

k and. lieflicke vruchtbaerheyt / [of influentie] der etc. of de aenstuyende kracht des etc.

Dat het water verborghen werdt / ghelijck als onder steenen / ende de diepte bouen bevriest?

Condt ghy de k † banden der seuensterren te samen binden? ofte den bandt des Oyrion oplossen?

Condt ghy de morgensterre hier voor brengen tot haren tijdt? ofte den wagben aenden hemel ouer zijne kinderen boeren?

Weet ghy hoe den hemel te regeren is / ofte condt ghy hem meesteren op aerden?

Condt ghy uwen donder onder wolcken hooch opvoeren? ofte sal d de veelheydt des waters bedecken?

Condt ghy de blixemen wtlaten / dat sy henen varen / ende spreken: Hier zijn wy?

Wie gheeft de wijsheyt int verborghene? wie gheeft verstandighe ghedachten?

Wie is so wijs / die de wolcken tellen conne? wie can de m † waterbulghen aen den hemel toe stoppen?

Wanneer het stof begoten wordt / dat herte hoope loopt / ende de klompen aen malcanderen kleuen?

Dat xxxix. Capittel.

1. Gods goedicheydt ende wonderwercken aen den onredelicken dieren.

Condt ghy der leeuwinnen haren roof te iaghen gheuen / ende de ionghe leeuwen versadighen?

Dat sy hen legheren in haer stede / ende rusten inde cuylen daer sy loeren?

a Wie bereydet der rauen de spijse / wanneer hare ionghe tot Godt roepen / ende blighen dwalende / wanneer sy niet te eten en hebben?

* Weet ghy den tijdt wanneer de b † gemsen op de rotssteenen baren? of hebt ghy ghemerckt wanneer de hinden zwanghergaen?

Hebt ghy hare maenden ghetelt / wanneer sy vol worden / of weet ghy den tijdt wanneer sy baren?

Sy buyghen hen wanneer sy baren / ende scheuren hen van malcanderen / ende laten wt hare ionghen.

Hare ionghen worden vet / ende wassen int coozen / ende gaen wt / ende en comen niet weder tot hen.

Wie heeft het c † wildt so vry laten gaen? wie heeft de banden des wilds opgheloost?

Dien ick het veldt totten huyse gheschenen hebbe / ende de woestijne totter woonnighe.

Het belachet het rumoer der stadt / het ghesichen des dryuers en hoort het niet.

Het siet na de berghen daer de weyde is en de soecht waer het groen is.

Wenst ghy dat d een eenhoorn sal b dienen / ende sal blijuen aen uwer kribben?

Condt ghy hem het iock aenknoopen de vooren te maken / dat het achter b ploeghe inde leechten?

Veucht ghy b op dat verlaten / dat het sterck is / sult ghy het laten b arbeyden?

Veucht ghy hem betrouwen / dat het uwe zaedt wederbringhe / ende in uwe schuere vergadere?

c † De vederen des pauwen zijn schoonder dan de vleugelen ende vederen des ooyaers?

Die zijne eyeren opder aerden laet / en laet sy op de heete aerde warmen?

Hy vergheet het / dat sy mochten vertreden worden / ende een wildt dier haer verbreken.

Hy wordt soo hardt teghen zijne ionghen als waren sy niet zijne: hy en achtet niet / dat hy om niet arbeydet.

Hhhh

Want Godt heeft hem de wijsheyt gheschonken / ende en heeft hem gheen verstandt 20
ghegheven.
Te dier tijdt / wanneer hy hooch vliecht / 21
verhoocht hy hem / ende belachet beyde peert
ende man.
Eendt ghy den peerde kracht gheven / of zij- 22
nen hals verciereu met zynen gheschreye?
Eendt ghy het verschricken als de spruncken 23
hauen? / dat is pijne zijner neusen / wat ver-
schrickelick is.
Het trampert op der aerden / ende is vrij- 24
moedich met kracht / ende treckt wt / den ghe-
harnaschten teghen.
Het verspottet de vreese / ende en verschrickt 25
niet / ende en vliedt voor den zweerde niet.
Wanneer oock alreede den coker teghen 26
hem klinckt / ende beyde de spreyt ende schildt
blicken.
Het beeft ende woedet / ende scharret inder 27
aerden / ende en * achtet niet der trompetten
gheluyde.
Wanneer de trompette seer klinckt / soo 28
spreet: Fuych: ende ruicket den strijdt dan
verre / het schreyen der hoofden ende uychen.
Vliecht den havick door u verstandt / ende 29
breydet zijne vleughelen na den Tuyden?
Vliecht den arendt so hooch / ende nuwen be- 30
vele / dat hy zijnen nest inde hoochte maeckt?
Inde rotzsteenen woont hy / ende blijft op 31
de steenklippen / aen de rotzsteenen / ende inde
vaste plaetsen.
Van daer siet hy na de spijse / ende zijn oo- 32
ghen sien verre.
Zijne ioughe suppen bloedt: ende waer 33
een aes is / daer is hy.
Ende de Heere antwoordde Hiob / ende 34
spraeck:
h Wie met den Almachtighen twisten 35
wil / sal die zee hem niet overbrenghen? ende
wie Godt straffet / sal die niet antwoorden?
Hiob daerentegen antwoordde den Heere / 36
ende spraeck:
Siet / ick ben te lichtveerdich geweest / wat 37
sal ick antwoorden? i Ick wil mijne handt
op mijnen mondt leghghen.
Ick hebbe eenmaal ghesproken / daerom en 38
will ick niet meer antwoorden / ja en niet
na niet meer doen.

Dat xl. Capittel.

1. Aenwijsinge der menschelicker zwackheyt / in vergelijckinge der godtlicker macht / die hem oock 10. in sijnlicke dieren / 20. ende visschen vertoonet.

Ende de Heere antwoordde Hiob wt een 1
nen onweder / ende spraeck:
2 Godet als een man uwe lendenen: 2
Ick will v vraghen: leert mp.
Soudt ghy mijn oordeel te niete ma- 3
ken / ende mp verdoemen / dat ghy rechtveer-
dich zijt?
Hebt ghy eenen arm als Godt / ende condt 4
ghy met gheliicker stemmen donderen?
Verciert v met hoogverdichevt / ende ver- 5
heft v: v weert v lofticken ende heerlicken aen.
Stroopt uw den toorne uwer grammichevt: 6
schouwet aen de hoochmoedige / waer sy zijn /
ende vertoont hoedichtse.
Ja schouwet aen de hoochmoedige / waer 7
sy zijn / ende vuychtse: ende maeckt de godt-
loose dinne / daer sy zijn:
8 Begraefse alcsamen inder aerden / ende
verstruckt c † haer pronckerye int verborgen: c † and. plat
9 Soo will ick v oock bekennen / dat v uwe
rechterhandt helpen can.
10 Siet / de d Behemoth / dien ick neffens v d Behemoth / j
gemaeckt hebbe / eet hoy gelijck als een osse. heet alderley
11 Siet / zijne kracht is in zijne lendenen / ende groote schupp-
zijn vermoghen in den nauel zijns buyck. lieke dieren, ge-
12 Zijnen steert streckt hem als een ceder / de lijck als Leuia-
aderen zijns gemechts e † starck als eenen tac: than, alle groo-
13 Zijne knoopen zijn als vast metael: zijne te schupplicke
gheberenten zijn als yseren staven. visschen: doch
14 Hy is het aenbegin der weghen Godts / die baer onder be-
hem ghemaeckt heeft / die grijpt hem aen met schrijft hy het
zijnen zweerde. ghewelde ende
15 De berghen draghen hem kruyderen / ende macht desduy-
alle de wilde dieren spelen aldaer. uels en zijns
16 Hy leyt gheerne inde schaduwe / int riet / gheslachts des
ende int † slijm verborghen. goddoosen hoo
17 Hier boschwerck bedeckt hem met zijner pen onder wee-
schaduwe / en de beeckwilligen bedecken hem. relt.
18 Siet / hy slickt in hem den stroom / ende en e Jan. zijn ver-
achtet hem niet groot / laet hem bruicken / hy wickelt oft
wil de Jordane met zijnen monde wtsuppen. doorvlochten.
19 Noch vanghtmen hem met zijnen oghen f † and. bochts
oghen / ende door valstricken doorboorden placetsen.
hem zijnen neuse.
20 g Cont ghy h den Leuiathan trecken met g Ca. 41. Leu.
i den anghel / ende zijn tonge met eenen strick leuiathan /
baren? noemt hp de
21 Cont ghy hem eenen anghel inden neuse groote walvis-
doen / ende met eenen yseren hem de backen schē ander zee-
doorkooren? boch beschrijfte
22 jDeynt ghy dat hy v sal veel smeeckens hp daer onder
maken / k † ofte v hupchelen? der wereit boy-
23 jDeynt ghy dat hy een verbont met v ma- sten / den duy-
ken sal / dat ghy hem t altoos ten knecht hebt? uel met zijnen
24 Condt ghy met hem spelen / gheliick als aenhanghe.
met eenen voghel: ofte hem uwen maechden h Esaie 27. 1
binden? i of hake
25 jDeynt ghy / de ghesellschappen sullen hem k † and. met
verstuyfden / dat hy onder de cooplieden ghe- v buendelick
depit worde? spreken:
26 Cont ghy het nette vullen met zijner huyt / l of. alleweghs
ende de visschers cozuen met zijnen coppe?
27 Wanneer ghy uwe hant aen hem legt / soo
ghedenckt dat het eenen strijdt zy / dien ghy
niet uytvoeren en sult.
28 Siet / zijn hope sal hem fael geren: ende wan- m † an. balen
neer hy hem int gesichte kruyght / so m † zwen- daer neder.
ghet hy hem daer heuen.

Dat xli. Capittel.

1. Wt der sterckte der Leuiathan / werdt aengetoont, dat niemandt Godt wederstaen can.

1 JEmant en is so coene / die hem a † ter- a † and. op-
gen derf: b wie is dan die voor mp be- wecken
staen can? b Jer. 50. 44
2 Wie heeft mp wat te voozen ghedaen / dat
ickt hem vergelde? o het is mijne / wat onder c Psal. 24. 1
allen hemelen is. Deut. 10. 14.
3 Daertoe moet ick segghen / hoe groot / hoe Exod. 19. 5
machtich / ende welgheschapen hy is. 1. Cor. 10. 26
4 Wie can hem zijn kleedt op decken: ende
wie derf het waghen d † hem tusschen de tan-
den te grijpen? d † and. met
5 Wie can de kinnebacken zijns aensichts dobbelen voo-
opdoen? verschrickelick staen zijne tanden ren en te ete,
rontom.
6 Zijne stoute schubben zijn ghelijck als
vaste schilden / vast ende enghe in malcan-
deren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eene roeret aen de ander / dat daer niet ee- 7
nen kleynen windt tusschen comen en can.
Eene hanget aender anderen/ende houden 8
hen te samen/dat sy niet en connen dan mal-
canderen gheroghen worden.
Zijn puysschen schijnt ghelijck als een 9
licht : zijn oogghen zijn als de oogheleden der
dagheract:
Wt zijnen monde barē fackelen/ende dye- 10
righe voncken schieten daer wt:
Wt zijner neusen gaet roock / ghelijck als 11
dan heeten potten ende ketelen:
e † and. maeckt Zijnen adem e † is als lichte colen/ende wt 12
colen gloeyen/ zijnen monde gaen blammen:
Hy heeft eenen stercken hals / ende het is 13
zijnen lust/waer hy wat verderft:
De lidtmaten zijns vleeschs hanghen aen 14
malcanderen/ ende houdē hardt aen hem/dat
hy niet vervallen en can:
Zijn herte is so hardt als eenen steen/ende 15
so sterc als een stuck vanden onderssten meu-
lensteen.
Wanneer hy hem opheft/soo ontsetten hen 16
f de f stercken : ende wanneer hy daer henen
bzeeckt/ g so en is gheen ghenade daer.
Wanneermen tot hem wil met den zweer- 17
de/so en verroert hy hem niet/of met spiessen/
gheschut/ende pantzier.
Hy achtet ijser als stroo / ende metael als 18
hupl hout.
Gheen gheschut en sal hem verjaghen / de 19
slingherstеenen zijn hem als stoppelen:
Den hamer achtet hy als stoppelen: hy be- 20
spottet de beuende spiessen.
Onder hem ligghen scherpe steenen / ende 21
hy baert ouer de scherpe rotssteenen/als ouer
dzeck.
Hy maeckt dat de zee ziedt/ghelijck als ee- 22
nen pot / ende roeret doo; malcanderen/ ghe-
lijck als men een salue menghet.
Na hem h lichtet den wech/ hy maeckt de 23
diepte gantsch graeuwe.
i † Op aerden en is k † hem niemandt te 24
vergheliicken / hy is ghemaeckt sonder vreese
te zijn.
Hy l † verachtet alles wat hooch is: hy is 25
een Coninck ouer alle stouten.

Dat xlij. Capittel.

1. Hiob bekent zijn sonde. 7. De Heere straft Eliphas met zijne medegheselten / 10. ende geeft den Hiob weder/wat hy voor henen verloren heeft.

Hiob ant- woordet Gode.

Ende Hiob antwoordde den Heere/en- 1
de sprack:
a Ick bekenne dat ghy alle dinck ver- 2
meucht / ende gheen ghedachte en is u ver-
borghen.

a Esaie 19.21
1. Sam. 16.7
Hyt. 43.4
Hebr. 4.12.

3 b Wet is een c † onbesint Man / die sijnen b Psal.
raedt meynt te verberghen : daerom bekenne 72.22.
ick dat ick hebbe onwijslicken gesproken/ dat
my te hooch is/ende niet en verstae.
4 So verhoort nu/laet my spreken : ick will u
vraghen/leert my.
5 Ick hebbe u metten oren ghehoort / ende
mijne oogghen sien u oock nu.
6 Daerom beschuldige ic my/ende doe boete
in stof ende asschen.
7 Doe nu de Heere dese woorden met Hiob Gal. 2.
gheſprooken hadde/sprack hy tot Eliphas van tot
Theman: My nijnen toorne is vergrimt ouer dat
u/ende ouer uwe twee vrienden : want ghy
lieden en hebt niet recht van my ghesproken/
ghelijck als mijne knecht Hiob.
8 d Doo neemt nu seuen ossen/ende seuen ram- d Num.
men/ende gaet henen tot mijnē knecht Hiob/ 23.1.
ende offert vrantoffer voor ulieden: ende laet
mijnen knecht Hiob voor ulieden bidden :
want hem will ick aensien : dat ick ulieden
niet sien late / hoe ghy sothept bedreuen hebt:
want ghylieden en hebt niet recht van my
ghesproken/ghelijck als mijne knecht Hiob.
9 e Doe gingen Eliphas van Theman/Bil- e Num.
dad van Suah / ende Sophar van Naema 22.5.
henen / ende deden als hen de Heere gheseyt
hadde: f ende de Heere sach aen Hiob.
10 Ende de Heere wendde de ghevanckenisse f Gen.
Hiobs/doe hy badt voor zijne vrienden : g en- 20.17.
de de Heere gaf Hiob dobbel soo vele als hy g Hiob
ghehadt hadde. 42.12.
11 Ende alle zijne broederen / ende alle zijne
susteren/ ende alle die hem te voren kenden/
quamen tot hem/ende aten met hem in zijnen
huyse/ende keerdē hen tot hem/ ende troost-
den hem / over alle quaet / dat de Heere over
hem hadde laten comen: ende een yeghelijck
gaf hem h † eenen schoonen grosschen / ende h † Gen.
eenen gulden i † voorhoofthandt. 24.22.
12 k Ende de Heere seghende daer nae Hiob/ i † Gen.
meer dan voorhenen/ dat hy kreech veerthien 35.4.
duysent schapen / ende ses duysent kemelen/ Exod.
ende duysent iock runderen / ende duysent 32.2.
ezels. k Iob.
13 Ende kreech seuen soonen / ende drye doch- 1.3.
teren:
14 Ende hiet de eerste Jemima/de ander Ke-
zia/ende de derde Kerenhapuch.
15 Ende daer en werden so schoone vrouwen
niet gheuonden in allen landen/ als de doch-
teren Hiobs: ende hare vader gaf hen erfdeel
onder haren broederen.
16 Ende Hiob leefde daer nae hondert ende
veertich iaer/ l dat hy sach kinderen en kinder l Gen.
kinderen/tot in vierde lidt. 50.23.
17 Ende Hiob sterf/ out ende des leuens sat.

Het Ende des boecx Hiobs.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

¶ DE PSALTER DAVIDS.

¶ Argument.

HEt boeck der Psalmen is gantsch-elijck een heylich Godtlich boeck, vol menigerleyt argumenten ende seer schoone materien, van grooter nutticheyt, bedenckinghe ende wonderlicker leere. De Godtlicke wijsheyt, die geen conste bouwt en gaet, ende haer de Duytsche oock willen aennemen, ende die simplicheyt te verclaren. So heeft dan de Heere onse goede God, wiens wijsheyt onghemeten is, alle heylige Psalmen, treffelijck, ende Danckseggunghen, van verscheyden dingen ende reden, die door David ende andere hoochste Godes- Philosophen, Sangers, Poeten, Profeten ende Leuten gemaeckt ende beschreuen zijn, willen in dit boeck vergadert ende by een ghebracht hebben, op dat wy door dese heylige Psalmen, ende Danckseggunghen, ende verclaringe, ende betteringe, sommighe verualen menigerley goede wercken des leuens, schoone sentencien vernemende hebben, die der gedachtenisse weerdich zijn: ook exempelen van boose woonden ende dat een yeder corte, mens sal in dit boeck allerley wijse ende ghelaente des leuens vinden. Men sal hier sien, hoe de ghelouighe ende ghetrouwe dienaers Gods, moeten in allen ghevalle des leuens gestelt zijn. Dit woort Psalm, beduydet een Liedt ofte Ghesang.

Den eersten Psalm.

1. Den ghenen (die hen met vermijden der boosheyt tot Godes Woet begheuen) ghelucksaligheyt. 4. Wesentlijcken der godloosen onduechtigheyt ende onderganck were beschreuen.

1 GHel dien / die niet en wandelt in a den raedt der godtloosen / noch treedt op den wech der sondaers / noch sitt daer de b spotters sitten:
2 c Maer heeft lust tot de Wet des Heeren / d ende spreeckt daer zijnder Wet dach ende nacht.
3 e Die is als eenen boom / geplantet aen de waterbeken / die zijne vruchte brenget te zijner tijt: ende zijne bladeren en verwelcken niet: ende wat hy maeckt / dat f gheluckt wel.
4 g Doch soo en zijn de godtloose niet / maer als caf / dat den windt verstroyt.
5 h Daerom en bliuen de godtloose niet int gherichte / noch de sondaers in de vergaderinghe der rechtveerdighen.
6 Want de Heere kent den wech der rechtveerdighen; daerentegen der godloosen wech vergaet.

Den 2. Psalm.

1. Christus rijck en magen noch heydenen noch Joden met alle hare aenslagen dempen: 4. maer seer gauw ontnomen: 10. het en zy dan dat sy hen overgeven laten / ende hen onder Christo ende zijnen keyser buyghen.

1 WAerom a worden de Heydenen / b en spreken de luyden sa vergheefs.
2 Tot Coningen in dit lande richten op / ende de heeren raetslaghen met malkanderen / teghen den Heere ende zijnen Gesalfden.
3 Laet ons verscheuren hare banden / en dan ons werpen hare zeelen.
4 c Doch die in den hemel woont / d lachet hare: de Heere spotter haer.
5 Dan sal hy met hen spreken in zijnen toorne / ende met zijner grimmicheyt sal hyse verschricken.
6 e Mer ick hebbe mijnen Coninck ingesetten / op mijnen heyligen berch.
7 Ick will van eenen suicker f wijse predijken / dat de Heere tot mij ghesecydt heeft: g Ghy zijt mijn Sone / heden hebbe ick v ghebooren.
8 Eyscht van mij / so will ick v de heydenen tot eyghendomme,
9 Ghy sultse met een yseren scepter ontwee slaen / h als potten sult ghyse verspijten.
10 Soo laet v nu onderwijsen ghy Coninghen / ende laet v rechtgen / ghy Richters op aerden.
11 i Dienet de Heere met vreesen / ende verblijt v met beuen.
12 k Kusst den Sone / dat hy niet en toorne / en ghy omcomet l op den weghe / want zijnen toorne sal haest aenbranden: m doch wel alle die op hem vertrouwen.

Den iij. Psalm.

1. David met grooten hoopen vranden omgheuen ende beangstet / 4. vertroostet hem zijnen Godes / 5. roept hem aen / ende set hem een ghewisse hulpe voor.

1 EEn Psalm Davids / * doe hy vloot voor zijnen sone Absalom.
2 OCh Heere / a hoe is mijner vranden soo vele / ende soo vele setten hen teghen mij.
3 Vele seggen van mijner ziele / Sy en heeft ghen hulpe by God. b Sela.
4 Doch ghy Heere zijt den schildt voor mij / ende die mij tot eeren setter / ende mijn hooft oprichter.
5 c Ick roepe aen met mijner stemme den Heere / soo verhoort hy mij van zijnen heyligen berghe. Sela.
6 d Ick ligghe ende slape / ende ontwake: want de Heere e ontholdt mij.
7 Ick en vreese mij niet f voor vele hondert duysent / die hen rontdom tegen mij legghen.
8 Ghy Heere / ende helpt mij / mijn God: want ghy slaet alle mijne vranden op de kinnebacken / ende verbreeckt der godtloosen tanden.
9 g By den Heere bindtmen hulpe / ende uwen seghen over v volck. Sela.

Den iiij. Psalm.

1. Een ghebedt teghen het hinpen / dat de ghelouighe der behoeftnisse halue aenghelepe wort / 3. met eenen troostelicken leere teghen dese hinpeen erghernisse / namelicken / dat Godt seer wonderbaerlicken omgaet / ende hen acht allerhoochste te beschermen / wanneer sy aent meeste verlaten schynen.

1 EEnen Psalm Davids voor te singhen op snarenspelen.
2 GHehoort mij / wanneer ick roepe / God mijner gherechtichevt / a ghy die mij troostet in angste: werst mij genadich / ende hoort mijn ghebet.

h Esaie 30.14

i Wese ghehoorsaem / onderdanich.
k of: huldighet den Sone / l dat is / uwer wijse ende wesen / m Esai. 30.18

* 2. Sa. 15.14

a Psal. 25.19 ende 119.157

b Bedieght / opheffinge of verschepninge / ende was een recht eenstemmelicker nadenckinghe met stille.
c Psal. 18.7 ende 120.1
d Thren. 3.55 Ionæ 2.2
e Psalm. 4.9
f And. onderstenet.
g Psal. 27.3 ende 118.16 Spr. 34.16

a Psal. 91.15

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

b Liene heeren / hoe langhe sal mijn eere 3
gheschent worden? hoe hebt ghy het ydele soo
lief/ ende de leughenen so gheerne? Sela.

Bekennet doch dat de Heere sijne heyli- 4
ghen wonderlick leydet: de Heere hoort/wan-
neer ick hem aenroepe.

d† Toornet ghy/so en sondiget niet: spreert 5
enter uwer herten op uwen Leghet/ende e ver-
beydet. Sela.

Offert rechtmeerdicheyt/ende hoopt op den 6
Heere.

Vele seggē: Wae soude ons dese wijsen wat 7
goet is? doch Heere verheft over ons het
f licht uws aenschijns.

Ghy verheughet mijn herte/g† hoe wel ge- 8
ne gheluckige dese wijn ende coren hebben.

h Ic ligge ende slape gantsch met vreden: 9
want alleene ghy Heere helpet mp / dat ick
seker woone.

Den 5. Psalm.

1. Een ghebet teghen de valsche leeraers/met
eener merckelicke beschrijninge/ valscher leere die
de menschen door betrouwen eygener verdiensten
overmoedich/ ende alsoo seker in sware sonden ma-
ket: daer dannoch den laetsten gespeuret wort/ dat
de consciencien nerghens dan in Godts woort be-
zusten connen.

Eenen Psalm Davids / voor te singhen 1
voor het erue.

Heere hoort mijn woort/merckt op mijne 2
reden.

Vlebt acht op mijn schreyen/mijn Co- 3
ninck ende mijn Godt: want ick wil voor
b bidden.

Heere / vroech woudet ghy mijn stemme 4
hooren/ vroech wil ick my tot u schicken/ en-
de daer op mercken.

a Want ghy en zijt niet ee God/dien god- 5
loos wesen behaecht: wie boos is/die en blijft
niet voor v.

b† De grootsprekers en bestaen niet voor 6
uwen oogen / ghy zijt vyandt allen quaet-
doenders.

c Ghy brenget de leugenaers om: de Heere 7
heeft eenen grouwel aen den bloetghierighen
ende valschen.

d Ick daerentegen wil in b huys gaen/ 8
op uwe groote goedicheydt / ende aenbidden
tegen uwen heyligheen Tempel / in uwer
vreese.

Heere/leyt my in uwer gherechticheyt/om 9
mijner vyanden wille: richtet uwen weech
voor my heen.

Want in hare monde en is niets e gewis/ 10
hare inwendicheydt is herteleedt / haer hele
is een open graf / met hare tonghen g hup-
chelen sy.

h† Beschuldichtse God/dat sy vallen van 11
haren voornemen/stoot se wt om harer gro-
ter ouvertredinghe wille: want sy zijn v onge-
hoorsaem.

Laet hen verblijden alle die op v betrou- 12
wen/erwichlick laetse roemen: want ghy be-
scherminse: vrolick laet zijn in v / die uwen
Naem lief hebben.

Want ghy Heere segheniet de rechtveerdi- 13
ghe/ghy kroonetse niet ghenaden/als met ee-
nen schilde.

Den vj. Psalm.

1. Gebet eenes die met Godts toorne ende der
consciencie beschuldinge hertich becommert/slechts
tot Godts barmhertichheyt (die alleen der menschen
herte can stillen) zijn toevlucht neemt.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singen op
acht snaren.

2 Ch Heere/ a en straft my niet in uwen
toorne / ende en castijt my niet in uwer
grimmichept.

3 Heere zijt my genadich/ want ic ben swac:
heylicht my Heere/want mijne beenders zijn
verschocken.

4 Ende mijn ziele is seer verschrict: Och ghy
Heere/hoe langhe?

5 Wendet v Heere/ ende verlosset mijn ziele:
helpt my om uwer goedicheyt wille.

6 b Want inden doot en gedenckmen niet v
niet: wie wil v inder c† helle danckē.

7 Ic ben so moede van suchten: d ick swem-
me mijn bedde den gantschen nacht / ende
wette met mijne tranen mijnen legher.

8 f Mijn ghestalte is vervallen van tranen/
ende is ondt gheworden: want ick worde e al
lenthalven beangstet.

9 f Wyet van my alle quaetdoenders/ want
de Heere hoort mijn weenen.

10 De Heere hoort mijn smeecken: mijn gebet
neemt de Heere aen.

11 Alle mijne vyanden moeten te schanden
worden/ ende seer verschricken: hen te regghe
keeren/ende te schanden worden snellicken.

Den vij Psalm.

1. Bidtet met ootmoet onbillicher vervolginge
ghe Sauls/ 7. in zijn beloefde rijcke ghesettet te
worden: 10. en dat zijne vyanden (13. welcker
straffe hy op toeverlicht Godtlicher rechtveerdich-
heydt voorseydt/ 18. ende daer voor den Heere
danckt) tot schanden werden.

1 De a† onschult Davids/ daer hy hem sal
den Heere / * van weghen der woorden des
Moorsen/des Jeminiten.

2 Ch b Heere vertrouwe ick/ mijn God
helpt my c van alle mijne vervolgheres/
ende verlost my:

3 Dat sy niet als leeuwen mijn ziele en gen-
pen/ende verscheuren / dewijle daer geen ver-
losser en is.

4 Heere mijn Godt/hebbe ick sulcx ghedaen/
ende is onrecht in mijne handen.

5 Hebbe ick quaet vergolden dien/die vrede
saem met my leef dē: of die/welcke my sonder
oorsake vyandt waren/ beschadicht:

6 So vervolghe mijn vyandt mijn ziele/ende
grijpese/ende trede mijn leven te gronde/ende
legghen mijn eere in het stof. Sela.

7 Staet op Heere in uwen toorne: verheft v
over de grimmichedt mijner vyanden / ende
d† helpt my weder in het ampt / dat ghy my
bevolen hebt.

8 Dat hen de lieden weder tot v vergaderen:
ende om derselven wille comt weder bouen.

9 e De Heere is Richter over de lieden: rechte
my Heere/na mijner gherechticheyt ende na
mijn vromheydt.

10 Laet der godtlooser boosheydt een eynde
worden / ende voordert de rechtveerdighen:
f want ghy rechtveerdighe God / proeft de
herten ende nieren.

11 f Mijnen schudt is by God/ die den vromen
herten helper.

12 g God is een recht richter/ende een God die
dagelicx dreycht.

13 Wiltmen hem niet bekeeren/ h soo heeft hy
zijn swoert gewetter/ende zijn boge gespannen
ende oorghet.

14 Ende heeft daer op ghelept doodtlick ghe-
schut.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

sijnen : sijne sijden heeft hy toegherichtet te
11 verderuen.
Siet / i die h heeft wat quaedts inden sin/ 15
met ongherijm is hy swanger: hy sal dannoch
een sonde baren.
k Hy heeft eenen kuyl gegrauen / ende wt- 16
ghegrocht: ende is inden kuyl ghevallen/ die
hy ghemaeckt heeft.
Zijn ongherijm sal op sijnen k coop comen/ 17
ende sijne m vermetenheyt op sijnen schedel
vallen.
Ick danckte den Heere/ om sijner ghereech- 18
tichevt wille: ende will loven den name des
Heeren des Allerhoochsten.

Den viij. Psalm.

1. Verwondert hem Godlieve menighevuldelijc
in der scheppinghe aller dinghen. 3. daer toe
wonder barer eere ende godvruchte: soo Godt aen
den menschen bewesen heeft. Ende is hier een
sonderlinghe prophetie van Christo ende sijnen
doot: de opstandinge hoech verheven/ worden sous
de sijn gelooflijck Heere over alle creaturen / ende
den menschen: ende dat de kercke (op aerden
den minsten sijnder ende saeghelinghen verghe-
lijckende des Euangelij sonde verclaren: ende over
de gantsche werelt voeren.

Eenen Psalm Davids / voor te singhen 1
2 op der Gitthij.

HEere onse Heerescher / hoe heerlick is u- 2
waen name in allen landen: daermen u
b danckt inden hemel.
Wt dat monde der ionger kinderen en- 3
de singhelinghen hebt ghy een macht toege-
richtet / om uwer vyanden wille : dat ghy
d verdelghet den vyandt ende den wraeck-
ghierighen.
Want ick sal sien de hemelen uwer vin- 4
gheren werck de Mane ende de Sterren/die
ghy e bereydet.
d Wat is de menschē/ dat ghy sijner ghe- 5
dencket / ende des menschen kinde / dat ghy
sijner aenneemt:
Ghy e suit hem laten een kleyne tijt van 6
Godt verlaet zijn: doch met eeren ende ver-
ghelijc suit ghy hem croonen.
Ghy suit hem tot een heere maken / over 7
uwer handen werck : f alle dinck hebt ghy
onder sijne voeten ghedaen.
Schapen ende ossen altemael: daertoe ooc 8
de wilde dieren.
De vogelen onder den hemel / ende de vis- 9
schen inder zee: ende wat inden zee gaet.
Heere onse Heerescher/ hoe heerlic is uwen 10
name in allen landen.

Den ix. Psalm:

1. Danet Godt over sijne ouerwonne vyan-
den. 10. Psalt sijne gherechtheyt / ghereechtichept
ende onsachtsaet hy de sijne/ wanneer het tijt ende
stonden is/ sverde verlost.

Eenen Psalm Davids / van de sangoone 1
singhen voor te singhen.

Ick danckte de Heere vā gantscher her- 2
ten ende vertelle alle uwe wonderen.
Ick verblijde my/ende ben vrolic in 3
b/ende love uwen name / ghy Allerhoochste.
Dat ghy myne vyanden te rugghe ghe- 4
keert hebt: sy zijn ghevallen ende omcomen
voor v.
Want ghy voeret mijn recht ende salue wt: 5
ghy sittet op den stoel een b recht richter.
Ghy scheldet de Heydenen/ ende verghet 6
de godloosen om/ haren name verdelcht ghy
altoos ende eewichlick.
7 De c f vyaerden des vyants hebbē een eynde: c Au. verwoe-
de: d steden hebt ghy omghekeert : haer ghe- stinghe
dachtenisse is omcomen met hen. d Sam. 19. 24.
8 De Heere daerenregen blijft eewichlick: hy
heeft zijnen stoel berevdet ten ghenichte.
9 e Hy sal den aerdbodem recht richten/ende e Act. 17. 31
de lieden regeren oprechtelick.
10 Ende de Heere is des armen beschuttinge/
f een beschuttinghe inder noot. f Esaie 33. 2
11 Daerom hopen op v / die nwen name ken- g Deut. 4. 31
uen: g want ghy en verlaet niet / die v Heere
soecken.
12 Loeft dē Heere/ h die tot Sion woonet: ver- h Psal. 76. 3
condicht onder den lieden zijn doen. Esaie 8. 18.
13 Want hy denckt ende wraecht na haren
bloede : hy en vergheet des schreyens der ar-
men niet.
14 Heere weest my genadich: siet aen mijn el-
lende/ onder den vyanden/ ghy die my verhef-
fet wt de poorten des doots.
15 Op dat ich vertelle alle nwen prijs / in de
poorte der dochteren Sion: dat ick vrolic sy
ouer nwer hulpe.
16 De Heydenen zijn versoncken i inder kuy- i Psalm. 7. 15.
len die sy toeghericht hadden: haren voet is ende 35. 8.
ghevangen in het net dat sy ghestelt hadden. Spr. 28. 3
17 So bekentmen dat de Heere recht doet: k de Eccle. 10. 4
godloose is verstrict inden werche zijner han- k Prou. 5. 22
den doot H her woort. Sela. ende 26. 6
l Verachtinge des woorts sonderge welijc sweerdt en de- vleeschelicken arm.
18 Oeh dat de godlooſen moesten tot der hel- l Au. Pigaion/ Sela.
len gheeert worden/ ende alle Heydenen die
Godts vergheten.
19 Want hy en sal des armen niet so gantsch
vergheten / ende de hope der ellendigen en sal
niet verloren zijn eewichlick.
20 Heere staet op/ dat de menschē de ouerhant
niet en krijgen: laet alle Heydenen voor k ge-
richte worden.
21 Gheeft den Heere eenen meester : dat de
Heydenen bekennen / dat sy menschen zijn.
Sela.

Den x. Psalm:

1. Een gebet der kercken tegen den Antichrist/
die met woorden ende valscheyt leere de kercke on-
derdrucket ende verwoestet.

1 l Heere/waerom treedt ghy so verre af?
verberghet v ter tijt der noot?
2 So laughe de godloose ouermoet
dijst/moet de ellendighe lijden: a sy hangen a † And. Oeff
hen een malcanderen / ende bedencken boose dat sy in haer
bistige aenslae-
gen die sy be-
denchen / ghe-
vangē worde.
bi And. tuchē
c† An. pijpē dē
gierighen / die
God eenē gron
wel is.
d Hy arbeydt
en laet hē sijne
woorden / Ja-
coby groen op
dat zijn doen
hefta en voorte-
ga.
e of / schampe-
ende spytich.
f Prou. 3. 14.
Psalm. 14. 3.
ende 140. 4.
g Psa. 1. 12.
bi nichten.
3 Want de godloose beroemt hē zijns moet-
willen/ endd c† de gierighe seghent henn/ ende
lastert den Heere.
4 De godloose is soo stout ende troutich/ dat
hy na niemanden en vraecht : in allen zijnen
dencken houdt hy Godt voor niets.
5 d Hy vaert voort met zijnen doen altoos: b
gherichten zijn verre van hem : hy handelt
e trotzich met alle zijne vyanden.
6 Hy spreet in zijnen herten: Ick en sal nem-
mermeer ongestoten worden: het en sal alle
weghe voortaen gheen noot hebben.
7 f Zijnen mont is vol vloecken/ balschent
ende bedzeghenisse: zijn tonghe richtet moeyte
ende arbeyt aen.
8 g Hy sit eñ loert in de houen: hy verwozcht
de onschuldighe heymelick: zijne ooghen heb-
ben acht op de armen.

Hy-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Hy h loert int verborghen als eenen leeuwe in der kuyle: hy loert dat hy den ellendigen grijpe: ende grijpt hem/wanneer hy hem in zijn net treckt.

Hy i† verslaet ende duyckt neder / en stoot ter aerden den armen niet ghewelt.

k Hy spreeckt in zijnen herten: Godt heeft het vergeten: heeft zijn aengesicht verborgen: hy en sal het nemmermeer sien.

Staet op Heere Godt: verheft u handt: en vergheet der ellendighen niet.

Waerom sal de godloose God lasteren/ ende in zijnen herten spreken: Ghy en vraget daer niet na?

Ghy siet het ruwaers: want ghy beschouwet de ellendighe / ende den iammer: het staet in uwen handen: de armen beuelen u: ghy zijt der weesen helper.

m Breeckt den arm des a† godloosen/ ende de boose: so en salmen zijn godloose wesen niet meer vinden.

De Heere is Coninck altoos ende eewichlic: de Heydenen moeten uyt zijnen lande comen.

Het verlanghen der ellendigen hoort ghy/ Heere: haer herte is ghewis / dat b oore daer op mercke:

p Dat ghy recht doet den weesen ende armen/dat de menschе niet meer en q trotze op aerden.

Den x. Psalm.

1. Een beschuldinghe der godlooser Leeraers/ die de menschen vander ware leere des Godlichen woorts op menschelicke broomen / ende van betrouwen Godlicker barmhertichept / op menschelicke hulpe ende bystant voeren: desen bzeckt hy verderf: maer den broomen seydt hy verlossinghe toe.

Eenen Psalm Dauids / voor te singhen. 1

Ick a betrouwe op den Heere: hoe segt ghy dan tot mijner zielen: b Sy soude vlieghen als eenen vogel c† op uwe berghen?

d Want siet/ de godloosen spannen den boghe/ende legghen hare pylen op de pese/e om daer met heymelic te schieten den vromen.

Want sy rucken de fondamenten om: f wat soude de rechtueerdighe uytrichten?

g De Heere is in zijnen heyligen Tempel/ h des Heeren stoel is inden hemel / zijne ooghen sien daer op: zijne ooghenleden proeuen de menschen kinderen.

i De Heere proeft den rechtueerdigen: zijn ziele haet den godloosen / ende die daer geern k wreuel oeffenen.

l Hy sal reghenen laten ouer de godloosen/ brimsteen/ vyer ende solpher/ende sal hen eē onweder te loon gheuen.

De Heere is rechtueerdich/m ende heeft de gerechticheyt lief: daerom dat n hare aenghesichten aenschouwen op dat / dat recht is.

Den xij. Psalm.

1. Ghebet voor de Kercke / ende den waren Godtdienst/die in zijnen woorde bestaet / dat God de Kercke soude bewaren/ eñ alle godloose Leeraers ombzenghen/na den woorde Christi: Biddet den Heere des Oogsts dat hy arbeyders uyt sende.

Eenen Psalm Dauids / voor te singhen/ 1 op acht snaren.

Helpt Heere: de heyligen hebben afgenomen/ende der ghelooningen is wenich/ onder den menschen kinderen.

3 Een spreeckt metten anderen ommitte bedrieghen/ ende u huychelen / ende leeren uyt ongheuen herten.

4 De Heere wonde doch uytroeyen alle huychelrije/ ende de tonge die daer stout spreeckt.

5 Die daer segghen: Onse tonghe sal ons crachtich hebben: ons behoort te spreken: Wie is onse Heere?

6 Dewijle dan de ellendighe verstoort worden/ende de armen suchten/ wil ick op/spreet de Heere: ick wil een hulpe beschicken/di salmen vrymoedich leeren sal.

7 c De reden des Heeren is louter/ als voor louteren silueer in aerdenen d deghel / beproeft seuenmael.

8 Ghy Heere woudetse doch bewaren / ende ons behoeden voor desen ghesiachte eewichlick.

9 Want het vuyt e allenthalven vol godlooser / waer sulcke loose lieden onder de menschen heerschen.

Den xij. Psalm.

1. Een ghebet reghen de treurichepdt ende benautheyt deser ghemeynheyt des ghecrts/die of we der sonden straffe voortcomt. Hierban spreeckt Salomo: Prouerb. 17. 22. Een vroolijck ghemoet verbuyert de beenderen.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen.

2 Heere/hoe langhe wilt ghy mijner soo gantsch vergeten: hoe langhe verberght ghy u aensicht voor my?

3 Hoe langhe sal ick a† sorghen in mijnen zielen/ende my angsten in mijnen herte daghelicx? hoe lange sal hem mijn vyant ouer my verheffen?

4 Aenschouwet doch/ende verhoort my Heere mijn God: b verlichtet mijne ooghen/ dat ick niet inden doot en ontslape.

5 Dat hem mijn vyant niet en beroeme: Hy zy mijner machtich ghewozden/ c ende mijne wederpartijders hen niet en verblijden/dat ic neder legghe.

6 Ick hope noch daerop / dat ghy so ghenadich zijt: mijn herte verheft hem / dat ghy soo gheerne helpet: Ick wil den Heere singhen/ dat hy so wel aen my doet.

Den xiiij. Psalm.

1. Een prophecye van der Joden godloosheyt op de tyden Christi: derhalven hy aent eynde vergeert/dat Christus een verbeterder eñ verandere sulcker godloosheyt/ voor de leere zijns Euangelij ghesonden worde. Paulus bedient dit int gemeyn dat de gantsche natuere/sonder dē Gheest Godts/ voor de sonden verdozuen zy.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen.

De a* dwasen spreken in haren herten: Daer en is gheen Godt: sy en deughen niets/ende zijn eenen grouwel in haren wesen: daer en is niet een/ die wat goets doet.

2 b De Heere sach vander hemel op der menschen kinderen/ c dat hy sage/ of yemant verstandich ware/ ende na Godt vraechde.

3 Doch sy zijn alle afgeweken/ende alle mit malcanderen ondeuchdelick: daer en is niemant die wat goets doet/oock niet een.

4 Wil dan niemandt d banden vinden/ dat sy den dat mercken? die mijn volck verslinden/ dat sy hen gheneeren: doch den Heere en roepen sy niet aen.

5 e Alsdaer vreesen sy hen: doch God is in den ghesiachte der rechtueerdighen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ghy schendet des armen raet: doch Godt is zijn toeuerlicht.
6 f Hy dat de hulpe wt Sion ouer Israel ganne / ende de Heere zijn ghevangen volck verlossede: so soude Jacob vrolick zijn / ende Israel hem verblijden.

Den xiv. Psalm.
Handel ende wandel eens waerachtighen burghers des hemelrijcx.

Eenen Psalm Dauids.

HEere / a wie sal wooncn in uwe hutten: wie sal blijnen op uwen heyghen berghe?
2 Die sonder blerre daer henen gaet / ende recht doet / ende spreeckt de waerheyt van herten.
3 Die niet zijner tonghen niet b achterclapt / ende zijnen naesten ghen leet en doet / ende zijnen naesten niet en schendet.
4 c Die de godlooscne niets en achtet / maer eert de godvreesende / die dt zijnen naesten sweert / ende houdt her.
5 Die zijn ghelt niet e op woecker en doet / ende en f neemt niet gheschencken ouer den onschuldighen: die dat doet / die sal wel blijnen.

Den xv. Psalm.
Een ghebedt Christi in zijner vernederinge / met eenre danckseghelinghe desselfden in zijner verrijsenisse / ende heerlicker ouerwinninge des doots / ende des Sathans. Derhalven ooch den Titel is: Een gulden cleynoot / ende is een voorneemelicke Propheete van Christo ende zijnen gheloue / daer de Apostelen treflicke ghetuygenisse wt nemen / van der verrijsenisse ende Hemelvaert onses Heeren Jesu Christi / ende van der vergaderinge der Synagoge, ende opphandinghe des gantschen Volcks Israel. Mose / Actum 2.8.13.

Een gulden cleynoot Dauids.

BEwaert mp God / want ick betrouwe op hp.
2 Ick hebbe gheseyt tot den Heere: Ghy zijt mijnen de Heere: al ick moet om uwent willen.
3 Voor de heyligben die op aerden zijn / en de vroome de heerlickeit aen den seluen hebbe ick mijn welghevallen.
4 Als ghene die enen anderen naeloopen / sullen groot hertenleedt hebben: ick en wil haers dancoffers b niet den bloede niet offeren / en c noch haren naem in mijnen monde voeren.
5 De Heere doch is d mijn goet ende mijn beet: ghy e onderhoudet mijn erfdeel.
6 Het lot is mp ghevallen op het heflicke / ende mijn is een schoon erfdeel ghewordeu.
7 Ick loue den Heere / die mp geraden heeft: oock castijen mp mijne nieren des nachts.
8 f Ick hebbe den Heere allentijt voor ogen: want hp is mp ter rechter hant / daerom sal ick wel blijnen.
9 Daerom verblijdt hem mijn herte / ende mijn eere is vrolic: oock sal mijn vleesch sonder vreese hier ligghen.
10 g Want ghy en sult mijn ziele niet inder hel laten: ende niet toelaten dat d heyligbe verrotte.
11 Ghy doet my cond den weech totten leuen: voor d is vervullinge der volheyt / ende lieflic wesen tot uwer rechter hant eewichlick.

Den xvij. Psalm.
Comt ouereen met dē inhout des xij. Psalms: daer hp bidt tegben de valsche Propheten / ende kettere: ende begheert dat hen Godt ut hepsaen tot uwer rechter hant / ghelijck daerbenuen te kennen

dat hp om des woorts wille (ghelijck als ooch hedē ten daghe alle waerachtige Christenen) zp gehaet, ende als een ketter ghescholden.

1 Een ghebedt Dauids.

HEere / a* verhoort de gherechticheyt / merckt op mijn roepen / verneemt mijn ghebedt / dat niet wt valscher monde en gaet.
2 Spreeckt ghy in mijner saken / ende siet ghy op het recht.
3 b Ghy proeft mijn herte / en besoect het des nachts / ende reynighet mp / ende en vindet niets: ick hebbe mp voorghesedt / dat mijnen mont niet en sal overtreden.
4 Ick bewaere mp inde woorde uwer lippen / voor menschen were / op den weghe der moordenaers.
5 c Onderhout mijnen gane op uwe voetpaden / dat mijne treden niet en slibberen.
6 Ick roepe tot b / dat ghy Godt mp wonder verhoore: neyght uwe oozen tot mp / hoort mijne reden.
7 Bewyst uwe wonderlicke goedichept / ghy d Heylant hier die b betrouwen / teghen die / die hen teghen b rechterhant setten.
8 e Behoet mp als eenen ooghen appel inder ooghe: f beschermt mp onder de schaduwe uwer vlenghelen.
9 Voor den godlooscn die mp verstooren: voor mijne vyanden / die om ende om na mijnen zielen staen.
10 Hare g vette houden te samen: sp spreken met hareu monde stout.
11 Waer wp gaen / so omringhen sp ons: hare ooghen richten sp daer henen / dat sp ons ter aerden stoten.
12 Gheliick als eenen leeuwe die des roofs begheert / als eenen tonghen leeuwe / die in de kuylen sitt.
13 Heere / maeckt b op / overweldicht hen / ende verootmoedicht hen / verlost mijn ziele vande godlooscn met h' uwen swerde.
14 Vande lieden i uwer hant Heere / vanden lieden deser werelt / k welcke haer deel hebben in haren leuen / dien ghy den buyc vullet met uwen schatte / die daer kinderen de volheydt hebben / ende laeten haer overschodt haren tonghen.
15 Ick doch wil schouwen b aengesicht in gerechticheyt: ick wil satt worden / wanneer ick l opwake na uwen beelde.

Den xviij. Psalm.
1. Sept lof ende danck den Heere / 5. verlost in wat grooter baerlickheyt hp ghecomen zp. 7. Beschryft gantsch zijn ende conflick de Almachticheyt Gods / 17 en betuight zyne weldaden.

1 Eenen Psalm voor te singen / Dauids des Heeren knechts / die den Heere de woorden desses Liedts ghesproken heeft / ater tijt doe hem de Heere verlost hadde vander hant zijner vyanden / ende vander hant Sauls /
2 Ende sprack:

HErtelick lief hebbe ick b Heere / mijne sterckte.
3 b Heere mijnen rotzsteen / mijn burcht / mijn verlosser / mijn Godt / mijnen c troost / d op dien ick betrouwe: mijnen schilt / ende hoorne mijns Heyls / ende mijn Beschutter.
4 e Ick wil den Heere loven ende aenroepen / soo worde ick van mijnen vyanden verlost.

Want

a Psalm.26.1
* Ic weet dat ic niet dasich / maer b woyde leere: daeroin wilt ghy mp niet verhoore / soo verhoort b eyghen rechte saluc.
b Prou. 17.3 Psalm.7.10

c Of / Onderstenm

b Of / Heylgemaker / Salichmaker
c Zach. 2.8
f Deut.23.37 Psalm.63.8 4.Esd.1.30

g Dat is / De groote en ghewaldighe.

h † And. dat is / wert is.
i Dat is / Die b in d hant comē te straffen.
k Sap.2.9.

l Opwaken dat is / wacker inden woorde en in her geloone zijn / ende niet stoyelen noch traeghen zijn.

a 2.Sa.22.3

b 2.Sa.22.3 Psalm.91.2
c † And. hoyt / d Heb.2.13

e 2.Sa.22.4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

e Psal. 114.3
f† Au. smeerten

e Want my ombinghen des doots g† ban- 5
den/ende de beken Belials verschrickten my.
Der hellen bandē ombingen my/ende des 6
doots stricken ouerweldichden my.

h Thren.3.55
Ione 2.1
Psalm. 3.5.

h Wanneer my angst is/ soo roepe ick den 7
Heere aen/ ende schreye tot mynen Godt/ soo
verhoort hy myn stemme van synē Tempel/
ende myn roepen comt voor hem / tot synen
oren.

i Psal.17.8
2. Sam.22.8.

i De aerde beef de ende wert beweecht/ en- 8
de de fondamenten der berghen vermerden
haer/ ende beef den/ dae hy toornich was.
Damp ginck op van synder nieusen/eñ ver- 9

k† Au. daer de
colen van ontsteken werden.

teerende vyer van synē monde/dat het k† daer
van bliremde.
Hy nepchde den hemel/ ende voer daer af/ 10
ende donckerheyt was onder synen voeten.
Ende hy voer op den Cherub/ ende vlooch 11

l Psal. 104.3

daer heenen: I hy sweef de op de vederen des
winds.

m Psal.97.2

m Zijn tente rontdom hem was duyster- 12
nisse/ ende swarte dicke wolcken / daer was
hy in verborghen.

n Of / glintser schyn

Vanden n glantze voor hem/ deylden hen 13
de wolcken/met haghel ende blixem.
Ende de Heere donderde inden hemel/ en- 14

o† And. zijn stemme
p Exod.9.23
q Habac.3.4
r† An. pylen/

de de Hoochste liet wt o† zijnen donder/p met
haghel ende blixem.
q Hy schoot zijne r† stralen/eñ verstroyde- 15
se: hy liet seer blixemen/ ende verschrickte se.
Daer sachmen watergaten/ende des aerd- 16
bodems gront wert ontdeckt / Heere/ van u
wen scheiden / van den adem ende stuymen
uwer neusen.

f Psalm. 57.4
e Psalm. 40.3

f Hy schickte wt vander hoochte/eñ haelde 17
my / e ende trock my wt groote wateren.
Hy verlossede my van myne stercke vyan- 18
den / van mijne haters / die my te machtich
waren.
Die my ouerweldichden ter tijdt mijns 19

u Psalm.91.9
Spr.34.16

onghevals / u ende de Heere werdt myn toe-
verlicht.
Ende hy voerde my wt in het ruymte: 20
hy rucke my daer wt / want hy hadde lust
tot my.

r Non personalis, sed realis: dat is/ Ick en heb niets wt myzelf aengeheven / maer den by Gods woort gheblazē/ hebbe daer over gheleven.
s Dat is / De gherechtichheyt/ daer hy hier van spreeckt.
t Job 33.27

De Heere doet wel aen my/na mijner r ge- 21
rechticheyt: hy vergheldet my/na der reynic-
heyt mijner handen.
Want ick houde de y weghen des Hee- 22
ren/ ende en ben niet godloos teghen mynen
Godt.
Want alle zijne rechten hebbe ick voor oo- 23
ghen / ende zijn ghebodt en worpe ick niet
van my.
Maer ick ben sonder blecke voor hem/en- 24
de bewaere my voor sonde.
s Daerom vergeldet my de Heere na mij- 25
ner gherechticheyt/ na der reynicheyt mijner
handen/voor zijne ooghen.

62. Sa.22.26

a Vy den heylighen zijt ghy heylich/ ende 26
by den vromen zijt ghy vroom:
Ende by den reynen zijt ghy reyn/ende by 27
den verkeerden zijt ghy verkeert.
Want ghy helpet den ellendighen volcke/ 28

b Prou.6.17
Esaie 2.11.
c Psa.119.105
d Of/ heerste:
e Phil.4.13
f Psalm. 12.7
ende 19.9
g Prou.30.5

b ende de hooghe ooghen vernedert ghy.
c Want ghy verlichtet myn d licht: de 29
Heere myn Godt maeckt myn duysternisse
licht.
Want met b can ick krijchsvolck versuy- 30
ten/ende met e mijnen Godt over de muren
springhen.

31 Gods weghen zijn sonder blecke: f de reden
des Heeren zijn doorlouteert: hy is eenen schilt
allen die hem vertrouwen.
32 g Want waer is een God/ sonder alleen de g Deut. 32.
Heere: of een h hoedt/ sonder onse Godt? h 1 Samuel 2.
33 i Godt rustet my met kracht / ende maeckt i 1 Samuel 2.
myne weghen sonder blecke.
34 Hy maeckt myne voeten gelijck den herten/
ende setter my op mijne hoochte.
35 k Hy leert myn hant strijden / eñ leert my- k Psal. 18.
nen aren eenen metalen boghe l† spannen. 35. l† Maccab. 6.
36 Ende gheeft my den schilt wus heyls/ ende
uwe rechterhandt sterckt my: ende wanneer
ghy my verdoemoedighet / soo maeckt ghy
my groot.
37 Ghy maket onder my ruymte te gaen/ dat
mijne enckelen niet en sibberen.
38 Ick wil mijne vyanden najagen/ende haer
grijpen/ende niet omkeeren/ tot dat ickse ont-
ghebracht hebbe.
39 Ick wilse versnijten / ende en sullen my
niet wederstaen: sy moeten onder myne voe-
ten vallen.
40 Ghy cont my cracht niet sterckte ten strij-
de: ghy cont onder my worpen/die hen tegen
my setten.
41 Ghy geeft my mijne vyanden in de vlucht/
dat ick mijne haters verstoore.
42 m Sy roepen / doch daer en is gheen Hel- m Psal. 18.
per: totten Heere: doch hy en antwoordet
hen niet.
43 Ick wilse n ontwee slooten / als stof voor n Psal. 18.
de winde: ick wilse o† weech ruymen/als den
dreck op der straten.
44 Ghy helpet my vanden twistighen vol-
cke/ ende maket my een hooft onder de Hey-
denen: een volck dat my niet en kende/
dient my.
45 Het hoort my met gehoorsame oozen: p† een
de den vremden kinderen heeft het tegen my
ghefaelgeert.
46 De vremde kinderen versmachten / ende
q† grabbelen in hare landen.
47 De Heere leeft/eñ gheeft zy mijn r Hoedt/
ende de Godt mijns heyls moet verheven
worden.
48 De God die my wraake geeft/ende dwinge
de volcken onder my.
49 Die my verlost van mijne vyanden: ende
verhoort my wt dien/die hen tegen my setten:
ghy helpt my vanden s vermetenen.
50 t Daerom wil ick v dancken Heere onder
de Heydenen/ ende uwen Name loffinghen.
51 Die zijnen Coninck groot u heyl bewijst:
ende wel doet zijnen gheselfden/ Dauid ende u
zijnen zade eewichlick.

Den xix. Psalm.

1. Een vroliche propheetsche vanden Euangelio (dients lofliicken psalm hier aengestelt wort) over de gantsche werelt te verbreyden door de Apostelen. 13. Aent eynde bidt hy om vergiffenisse/ende dat hy ghens vanden woorde zy gheweken / ende dat hy baer door taen totten eynde toe/ door Godlicke ver- geringhe inne bewaert wort.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen.
2 De hemelen a vertellen de eere Godts/ ende de b† vastichedt vercundicht zijn ner handen werck.
3 Eenen dach c† seyt het den anderen / ende eenen nacht doet het condt den anderen.
4 Daer en is gheen spraake noch reden/ daer men hare stemme niet en hoort.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

d Haer rechterhant gaet wt in alle landen / 5
ende haer reden aen der werelt einde: hy heeft
haer een hemel een hutte in den seluighen ghe-
maeckt.
Ende deselue gaet daer wt als een bruyde- 6
gom wt zynen camer: ende verblijdt haer als
een held: te gaen den wech.
Hy gaet op aen een eynde des hemels / 7
ende loopt wederom tot aen dat selue eynde:
ende h niets blijft voor haer hitte verbor-
gen.
De Wet des Heeren is sonder blecke / en- 8
de verquicket de zielen: de ghetuyghenisse des
Heeren is gewis / k ende maect de onnoselen
dinghe wys:
De bevelen des Heeren zijn gherechtich / 9
ende verblijden het herte: de ghebooden
des Heeren zijn louter / ende verlichten de
oogben:
De vreese des Heeren is rein / ende blijft 10
eewichlic: de rechten des Heeren zijn waracb-
tich / alle samen rechtveerdich.
m Hy zijn costelicker dan gout / ende veel 11
schooner gouts: sy zijn soeter dan honich en-
de hemelzeem.
Ooch wert d inscht door haer vermaent: 12
ende wie can merken hoe dickwils hy seplt?
vergheeft my de verborghen ghebreken.
Bewaert oock mijnen knecht voor den stou- 14
den / dat sy ouer my niet en heerschen: so sal ic
sonder blecke zijn / ende onschuldich blijuen
van groter mis daet.
Laet d welbehagen de reden mijns monts / 15
ende het spreken mijns herten voor u: o Heere
mijn p troost ende mijn verlosser.

Den xx. Psalm.

Een ghemeyn ghebet voor de welstaet der
Ghereformeerder / datse God in allen goeden ende bare /
regere ende beschermе.
Eenen Psalm Dauids / voor te singhen. 1

DE Heere verhooze d inder noot / de na- 2
me des Gods Jacobs beschutte d.
Hy sende d hulpe vanden heylich: 3
dom: ende stercke d wt Sion.
Hy gheden cke alle ws spijsofferes / ende b 4
brandtoffer moet al wt zijn. Sela.
Hy b gene d wat uwe herte begheert / ende 5
vervulle alle uwe aenslaghen.
Wy zullen dat ghy ons helpet / ende in 6
den name ons Gods wapen wy de banie-
re op: de Heere vervulle alle uwe bede.
e Hy mercke ick dat de Heere zijnen Ghe- 7
salfden helpt / ende verhoort hem in zynen
heylighen hemel: dr zijn rechterhandt helpt
met heerlicke blick.
e Sijene verlaten hen op waghens ende 8
peerden: wy daerenteghen denckē aen den
name des Heeren onses Godts.
Sy zijn nieder ghestroyt ende gevallen: wy 9
daerenteghen staen opgherecht.
Verlost Heere: de Coninck verhooze ons / 10
ende hoore wy roepen.

Den xxi. Psalm.

Een prophetye van Christo onderhet ghe-
meen van een ieghelijck ghelooghich mensche / dat hy
sal verblijden in de salicheyt van Dauid met verstaen
de dat de ongelooghe sal verdoemt worden / ende
dat de Christenen als Gods kinderen / dat hy-
mede ghehoorsaem worden / ende ghelooven
sullen / ten spijte der Phariseen ende Schriftgeleerden der Synagogue.
Een Psalm Dauids / voor te singhen. 1

2 HEere / de Coninck verheucht hem in u- 1
wer kracht: ende hoe gantsch vrolick is
hy in uwer hulpe.
3 Ghy geeft hem zijns herten wensch: ende
en wegert niet wat zijnen mont bidt. Sela.
4 Want ghy ouerschudder hem met goeden 2
seghen: a ghy setter een guilden kroone op zijn
hoofr.
5 Hy biddet b om het leuen / so geeft ghy hem
een langh leuen / altoos ende eewichlick.
6 Hy heeft groote eere aen uwer hulpe: ghy
legghet lof ende cieragie op hem.
7 Want ghy setter hem ten seghen eewichlic:
ghy verheughet hem met der vreughden wys
angheslichts.
8 Want de Coninck hoopt op den Heere / en-
de sal door de goedicheyt des Hoochsten vast
blijuen.
9 D hant sal vinden alle uwe vyanden: b
rechter hant sal vinden die b haten.
10 Ghy suldese maken als eenen verbronen / 3
wanneer ghy in de sake sien sult: de Heere sal se
verslinden in zijnen vroom / het vyer sal se
verteeren.
11 Hare vrucht sult ghy ombzenghen vanden 4
aerdtbodem / ende hare zaet vanden menschen
kinderen.
12 Want sy dachten b quaet te doen / ende 5
maeckten aenslaghen: die sy niet en conden
vervoeren.
13 Want ghy sultse ter b schouderen maken: b dat is / Doet
met uwe pese sult ghy reghen haer aengesicht sy altijts vla-
ooghen. gen eer ongha-
lick lijde moe-
ten.
14 Heere c† verheft b in uwer kracht / so willen c† And. hest u
wy singhen / ende loouen uwe macht. op.

Den xxii. Psalm.

1. Een prophetye van Christo / daer eerst zijns
vernederinghe / 23. ende daer na zijne verhoo-
ginghe / 26. met samen zijns eygen verbeydinge
ende ghedurichept in ghesonghen wort.
1 Eenen Psalm Dauids / voor te singhen / 1
van der hinden / a† die vroech ghevaecht a † And. der
wort. ghevaet.
2 MJin Godt / b mijn Godt / waeroni hebt ghy my verlaten? ick huyle / doch b Mat. 27.46
mijn hulpe is verre. Marc. 15.34
3 MJn God / des daechs roepe ick / soo en 2
antwoordet ghy niet / ende des nachts en-
sswighe ick oock niet.
4 c Doch / ghy zijt heylich / ghy die woonet c Psal. 19.2
d onder den lof Jsraels. 1. Pet. 1.16
5 Onse vaders hoopten op b / ende doe sy d dat is / ouders
hoopten / holpet ghy hen dat. heyligen volcx
6 e Tot b riepen sy / ende werden verlost: sy lije / daermen b
hoopten op b / ende en werden niet tot loofe in Jsrael.
schanden. e Judic. 3.9
ende 10. 10
7 Ick daerenteghen ben een worm / ende
geen mensche: een spot der leuden / ende ver-
achtinghe des volcx.
8 f Alle die my sien / spotten myaer: sperren f Psa. 109.24
den mont op / ende schudden den cop. Mat. 27.39
9 g Hy clagtze het den Heere / die helpe hem g Mat. 27.43
wt / ende verlosse hem heeft hy lust tot hem. Sapi. 2.18
10 h Want ghy hebt my wt mijner moeder h Psalm. 71.5
lijue ghetoghen: ghy waert mijn toeuer- ende 129.15
sicht / doe ick noch aen mijner moeder boz-
sten was.
11 Op b ben ick ghelwoppen wt moeder lijue: 3
ghy zijt mijn God vā mijner moeder lijf aen.
12 Weerst niet verre van my / want angst is 4
na by: want hier en is gheen helper.

Groote-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

h1 An. wt Basan
Groote offen hebben my omringt/ ĩ vette 13
offen hebben my omringt.
b Psal. 35.21
k Vare kelen spierren sp op teghen my/als 14
een brullende ende verscheurende leeuwe.
i Iosue 7 5
2. Sam. 14. 14
l Ick ben wtgetogen als water: alle mijne 15
beenen hebben hen ghedeylt / mijn herte is in
mijnen lijue/als ghesmolten was.
Mijne krachten zijn verdroocht / als een 16
potscherf/ ende mijn tonghe kleeft aen mijnen
m rake/ ende ghy legt my in des doots stof.
m dat is, tgemeene des mouts.
Want honden hebben my omringt / ende 17
der boosen rotte heeft hem over my gemaect:
n sy hebben mijne handen ende voeten door-
grauen.
n mat. 27.35
Marc. 15.14
Luce 23. 33
Ick mochte alle mijne beenen tellen: * sy 18
pinners schouwen ende lien haren lust aen
my.
* Sy coelē haren mont aen my.
o Mat. 27.35
Joan. 19.24
o Sy deylen mijne kleederen onder hen/ eñ 19
worpen het lot om mijn ghewaedt.
Doch ghy Heere en weest niet verre: mijn 20
Sterckte/haest p my te helpen.
Verlost mijn ziele vanden swoerde / mijn 21
eensame vanden honden.
Helpt my wt der kelen des leeuwen/ ende 22
verlost my vanden eenhoornen.
p Psal. 35.18
Joan. 20.17
Hebr. 2.12
p Ick wil uwen Name prediken mij- 23
nen broederen: ick wil p inder ghemeynten
roemen.
Roemet den Heere / ghy die hem vreest: 24
hem eere alle zaedt Jacobs / ende voor hem
schroemen hen alle zaet Israels.
q Psal. 9.10
q Want hy en heeft niet veracht noch ver- 25
smaet de ellende des armen/ende zijn aenlicht
r Psal. 10.17
ende 34.7
voor hem niet verborghen: r ende doe hy tot
hem t schreydde/ hoorde hy het.
t Of / riep/
D will ic prysen inder grooter gemeynten: 26
ick wil mijne belofte betalen voor dien / die
hem vreesen.
t Psal. 132.15
t De ellendige sullen eten/dat sy satt wor- 27
den:ende die na den Heere vragen sullen hem
prysen:uwe herte sal eewich leuen.
Aller Werelt eynde wordē gedacht / dat sy 28
hen totten Heere bekeren:ende voor heim aen
bidden alle ghelachten der Heydenen.
Want de Heere heeft een ryche / ende hy 29
heerschet onder de Heydenen.
u Dat zijn de ryche eñ groote: die int stof liggen / zijn de arme eñ slechte. Die qualic eñ onmerlick leuē of tē voorde bereyt zijn/ alle sullē Christum aebidē.
Alle u Verte op aerden sullen eten eñ aen- 30
bidden:x voor heni sullen de knyen buyghen/
alle die inden stof ligghen/ ende die/die onmerlick leuen.
x Esaie 45.23
Rom. 14.11
Hy sal een zaet hebben dat hem dient:dan- 31
den Heere salmen verrondighen tot kindts
kinde.
Sy sullen comen/ende zijne ghercchticheyt 32
y predikē:den volcke dat gebozen wort/dat hy
het doet.

Den xxiij. Psalm.

1. Belijnghet Gods wonderbare ghenadicheyt ende weldaden aen zijn ghemeynte / dat hyse als een herder/met zijnē rooede weydt/troost/regeert ende beschermt.

Eenen Psalm Dauids. 1
a Esaie 40.11
Jere. 23.4
Ezec. 34.23
Joan. 10.11
1. Pet. 2.25
DE Heere is mijn a Herder: my en sal 1
niets ontbreken.
Hy weydet my op een groene lan- 2
douwe/ende voert my ten beschen watere:
Hy verquict mijn ziele/hy voert my op der 3
rechter strate/om zijns Naems wille.
b Ende wanneer ick alreede wandele in 4
b Ps. 10.9
dypsteren dale/ soo en vreese ick doch gheen
ongheluck: want ghy zijt by my:uwen staff
ende staf troosten my.
5 Ghy bereydet voor my eenen disch teghen
mijne vyanden: ghy salvet mijn hooft met
olye/ende schencket my vol in.
6 Dat goede ende de barmhertigheyt sullen
my volghen mijn leef dage/ c ende sal blyuen
inden huyse des Heeren eewichlick.
c Psalm. 15.5

Den xxiiij. Psalm.

1. Een prophecye vanden ryche Christi of der kercke ouer de gantsche werelt verheydt / dat hy seker merckteeckenen geeft, dat sy hebbe heylsame leere/een herte voor den gheloouē ghereynicht ende een onschuldich leuen/ 7. aenden eynde is een heftighe vermaninghe / Als voor inden tweeden Psalm.

1 Eenen Psalm Dauids.
DE a aerde is des Heeren/ende wat daer a Deut. 10.14
in is:den aerdbodem/ende wat daer op
woont.
2 b Want hy heeft hem aen de zee ghefon- b Job 38.6
deert/ende aen de wateren bereydet.
3 c Wie sal op des Heeren werch gaen:/ ende c Psalm. 15.1
wie sal staen aen zijner heyligher stede:/
4 Die onschuldige handē heeft/ d ende reyn d Psalm. 15.2
van herten is: die niet lust en heeft tot loose
leere/e ende en zweert niet valschelick. e Exo. 20.7
5 Die sal den seghen vanden Heere ontfan-
ghen/ende gerechticheyt/vanden Godt zijns
heyls.
6 Dat is het ghellachte dat na hem vraecht/ f Psalm. 24.6
dat daer soeckt f vanghelicht Jacob. Sela.
7 g† Maeckt de poorten wijdt/ ende de deu- g Esa. 26.2
ren inder werelt hooghe/ dat de Coninck der
eeren in trecke.
8 Wie is deselue Coninck der eeren:/ het is
de Heere/sterck eñ machtich/ de Heere mach-
tich inden strijdt.
9 Maeckt de deuren wijdt / ende de deuren
in der werelt hooghe/ dat de Coninck der ee-
ren in trecke.
10 Wie is deselue Coninck der eeren:/ het is
de Heere h† Zebaoth: hy is de Coninck der h Esa. 6.3
eeren. Sela.

Den xxv. Psalm.

1. Bidt dat hem God niet zijnen woorde regere/ 7. zijne sonden vergene. 15. ende van alle voorlicheden die der kercken vyanden aenrichten/ verlosse. Ende hier voor seer fijn wtgedruckt de ootmoedicheyt der gener die in waeren gheloouē bidden/die hen nv troostē/nv vermanen/nv weberaem hen ten ghebede gheuen/

1 Eenen Psalm Dauids. Aleph.
A den Heere verlangt my. a Psalm. 86.4
2 Beth. Mijn Godt a ick hope op b/ a
en laet my niet te schanden worden:
b dat hen mijne vyanden niet en verblijden b Psalm. 6.11
over my.
3 Gimel. c Want niemant wordt tot schan- c Esa. 49.23
den/die uwer verbeyt:doch te schanden wor- Rom. 5.5
den de d loose verachters. d Psalm. 24.3
4 Daleth. e Heere wijst my uwe weghen/ e Psalm. 119.33
ende leert my uwe paden.
5 Wan/He. Leydt my in uwer waerheyt/ f Psalm. 43.3
ende leert my: want ghy zijt de Godt die my
helpt:dagelicx verwachte ick uwer. g Psalm. 119.135
6 Zam. Gedenckt Heere aen uwe barmhar- h Psalm. 119.41
tichcydt/ende aen uwe goedertierenheyt:die
van der werelt aen gheweest is.
7 Heth. f Ghedenckt niet de sonden mijner i Psalm. 79.8
iouckheyt/ende mijner overtredinge: gedenct
daerentegē mijner/ na uwer barmhertigheyt/
om uwer goetheyt wille.

Tiet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Chaph. De Heere is goet ende oprecht: daer om sal hy de sondaers op den wege
Jod. onderwijsen. Hy leydt de elendighe recht / ende 9
Caph. leert de elendighen sijnen wech. De wegen des Heeren sijn ent- 10
Lamech. gen ende ghenoughenisse houden. Om uwes naems wille Heere 11
Mem. hebt ghenadich mijnder missedaet / die daer groot is. Wie is die / die den Heere vreest: 12
Nun. hy sal hem onderwijsen den wech den hy verkiesen sal. Sijn ziele sal inden goeden woo- 13
Samech. nen / ende sijn saet sal het lant besitten. De heymelicheyt des Heeren 14
Ayin. is onder hen die hem vreesen / ende sijn verbont laet hy hen weten. Mijne oogen sien alwech tot den 15
Phe. Heere: want hy sal mijnen voet uyt den net- stercken. Keert v tot mij / ende weest mij ghe- 16
Sade. nadich / want ick ben eensaem ende ellendich. Den angst mijnes herten is groot: 17
Coph. leert mij uyt mijne noden. Siet aen mijnen jammer ende el- 18
Resch. lende / ende vergeeft mij alle mijn sonden. Siet aen / dat mijner vyanden so ve- 19
Sin. le sijn / ende haten mij uyt onwetenheyt. Bewaert mijne ziele / ende verlost 20
Thau. mij / en laet mij niet te schanden worden: want ick betrouwe op v. Slecht ende recht dat behoede mij / 21
Phe. want ick verwachte uwer. Godt verlosse Israel / uyt alle sijnen 22
noodt.

Den xxvij. psalm.

1. Bidt dat onder de parsoon der Heeren Chri- sten leeren de valsche leeraers / ende de ketterije der Manicheen: die het Euangelium als ketterije verdammen / ende de Godsalighe op menigherley wyse schanden / ende belasteren. Ende is hier een aen- ghenaeme beschauwinghe der Heeren / ende haren dienst / ende wandel.

Een Psalm Davids.

HEere a bestelt mij recht / want ick b ben onschuldich: ick hope op den Heere / daerom en sal ick niet vallen. c Proeft mij Heere / ende versoecht mij / 2 verlicht mijne nieren / ende mijn herte. Want uwe d goetheyt is voor mijnen oo- 3 gen / ende ick wandele in uwer waerheyt. Ick en sitte niet by de ydele liede / ende en 4 gae niet met den verborgen. Ick hate de vergaderingen der boosheyt / 5 ende en sitte niet by den godloosen. Ick wassche mijne handen met onschult / 6 ende gae om Heere tot uwen altaer / Daermen predickt de stemme des danc / ende 7 vertelt alle uwe wonderen. Heere / ick hebbe lief de stede uws huys / ende 8 de plaetse daer uwe eere woont. Vergaet mijn ziele niet mee met de sonda- 9 ren / noch mijn leven met den bloetdorstigen. Welcke met boose wercken omgaen / ende 10 nemen gheerne geschencken. Ick daer tegen wandele onschuldichlic: 11 verlost mij / ende weest mij ghenadich. Mijnen voet gaet richtich: ick sal v lo- 12 uen Heere in de vergaderinghen.

Den xxviij. psalm.

1. Verstelt v hier by danck voor de verlossinge / die hem ghebleven is / 7. daer na begheert hy in- stantelijck de behoudenisse / ende voor sijne ystighe op- standt te worden.

Een Psalm Davids.

DE Heere is mijn licht ende mijn heyl: a voor wien soude ick vreesen? b de Heere is mijns leevens kracht: voor wien 4.7. b Daba. 3.19 soude mij grauwelen?
2 Daerom / so de boosen / mijn teghenpar- thoers ende vyanden den my willen / mijn vleesch te verslinden / moeten sy aenloopen en de vallen.
3 c Wanneer heer a crijghe een heyr tegen mij / c psalm. 3.7 so en vreest hem daemoch mijn herte ende 118.10 niet: wanneer hem krijch tegen mij verheft / Sap. 3.4.16 so verlate ick mij op hem.
4 d Eenerley bidde ick vanden Heere / dat d Luc. 10.42 hadde ick gheerne: e dat ick inden huyse des e psalm. 23.6 Heeren blijuen mochte mijn leeftage: te aen- schouwen de schoonte godt dienaren des Hee- ren / ende tsijnen Tempel te besoecken.
5 f Want hy bedeckt mij in sijner hutten / ter f 1. Sa. 21.1 booser tijdt: hy verbergt mij heymelick in sijner tente / g ende verhoocht mij op eenen g 1. Sa. 23.19 rotssteen.
6 Ende sal nu verhoogher mijn hooft / boer mijne vyanden die roudroom mij zijn: so wil ick in sijner hutten lof offeren: ick wil singen ende lof seyghen den Heere.
7 Heere / hoor mijn stemme / wanneer ic roe- pe weest mij ghenadich / ende verhoor my.
8 g Mijn herte hout v voor / d woort Ghy siele mijn aengesicht soecken: daerom soecke ick ooch Heere v aengesicht.
9 Verbergt v aengesicht niet voor mij / en- de en verstoot niet inden toorne uwen knecht: want ghy zijt mijn hulper: en verlaet mij niet / ende en treckt de hant niet van mij af Godt mijn heyl.
10 Want mijn vader ende mijn moeder ver- laten mij doch de Heere neemt mij op.
11 h Heere wijst mij uwen wech / ende leydt h psal. 23.3 mij op rechter baene / om mijner vyanden wille.
12 Gheest mij niet inden wille mijner vyan- den: want valsche ghetuygen staen tegen mij ende doen mij onrecht sonder schouwen.
13 i Ick gheloouue ide doch / dat ick sien sal / i tan. [het is te het goet des Heeren inden lande der k leven- re mer mij wt dighen. ghewerft] en
14 l Verbeydt des Heeren / weest getroost en- de de ontsaecht / ende verbeyt des Heeren. hadde ick niet gelooft / ick sal het goede sien in dese leven. k Dat is. dese

Den xxix. psalm. wereldt.

1. Dese psalm schijnt geschreuen te zijn van het wel gaet. Dauid: doe hy in perijckel was om des Conincks pſal. 31.25 roper wille / daer hy van Godt voor Samuel toe gheroepen was: want hy bidt om verheuinghe voor sijcke vyanden: die alleens met list omgaen / ende niets openlijck aen en richteden / ghe- lijck als Saul inden beghinne dede.

Een Psalm Davids.

WAnneer ick roepe tot v / Heere mijn a hoedt / so en swijcht mij niet: op dat a Au. sorcte niet / so ghy swijghet / ick ghelije woz- de / dien / die in de helle varen:
2 Hoort de stemme mijns smeekens / wan- neer ick tot v schreye / wanneer ic mijne han- den opheffe / tot uwen heyligen choor.
3 Treckt mij niet heenen onder den godloo- sen ende onder de quaetdoenders / b die vrien- b Jeremi. 9.8. delick spreken met haren naesten / ende hebben het boose int herte.
4 c Gheest hen na haver daet / ende na haren c Job 34.11 boosen wesen: gheest hen na de wercken haerer Jeremi. 17.10 handen / betaelt hen wat sy verdient hebben. Roma. 2.6 psalm. 62.13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Want sy en willen niet achtē op het doen 5
des Heere / noch op de werckē zijner handen:
daerom sal hyse breken/ende niet bouwen.
Gheloeft zij de Heere / want hy heeft ver- 6
hoort de stemme mijns smeecheus.
b Deut.8. 18 d De Heere is mijn sterckte ende mijnen 7
schilt/op hem hoept mijn herte / ende my is
gheholpen:ende mijn herte is vrolic/ ende ick
wil hem danckē met mijnen liede.
De Heere is haer sterckte:hy is oock sterc- 8
te/die zijnen Ghesalfden helpt.
c Deut. 32.9. Helpt uwen volcke/ende seghent u e erue/ 9
ende weydtse ende verhoochtse eewichlick.

Den xxix. Psalm.

1. Een prijsliedt Christi/dat door het Euangelium t opgherichtet soude worden: ende desen gantschen Psalm is inden verstande diep grondich / ghelijck als oock anden Prophe- ten sulcke heymelickheden onder ghelijcke deckse- den bewonden ende behalt worden.

Eenen Psalm Dauids. 1

a Psalm.96.7 BRenget herwaerts den Heere/ghy ghe- 2
weldighe/ brenget herwaerts den Hee-
re/eere ende sterckte.
a Brenget herwaerts den Heere eere zijns
naems : biddet aen den Heere in heyligher
b of/wteiersel/ wtmopsel. b verciertnghe.
c Exod.7.8 De c stemme des Heeren gaet op de wate- 3
d Exod.9. 23 ren/ d de Godt der eeren doudert/ e de Heere
e Exod. 14.27 op groote wateren.
De stemme des Heers gaet met macht/de 4
stemme des Heeren gaet heerlick.
f Ezec.17.22 f De stemme des Heeren verbreeckt de ce- 5
g† Jn.bijselt deren / de Heere g† verbreeckt de cedcren in
Libanon/
Ende maecktse springhen als een calf/Li- 6
h Deut.3.9 baon ende h Sirion / als eenen ionghen
i Job 39.12 i eenhoren.
k Ru.18.35 De stemme des Heers houwet k als vyer- 7
blammen:
De stemme des Heeren beweecht de woe- 8
stijne / de stemme des Heeren beweecht de
woestijne Kades.
l† And. maken baren De stemme des Heers l† beweecht de hin- 9
den/ende ontbloot de wonden/ende in zijnen
Tempel sal hem yeghelick eere seggben.
De Heere sitt een sundvloet aen te rich- 10
m Psal.20.16 ten / m ende de Heere blijft een Coninck in
eewichheydt.
De Heere sal zijnen volcke kracht gheuen: 11
n Dat is / dat hē wel gaē sal. de Heere sal zijn volck seghenen met n vrede.

Den xxx Psalm.

1. Dancket God dat hy hem / of dan dooglicke kranckheydt / oft dan sulcker aenliechtinghe daer hy anders niet dan den doot in en sach / ver- lost gheworden is hier eenen schoonen lof der barm- herticheydt Gods ende troostinghe / dat Godt de zijne/hoewel hyse een kleyne tijt castijdt/ dannoch wederomme wt helpt † als hy sept: Want zijnen toorne/ etce.

Eenen Psalm te singen/ bander * inwij- 1
* 2.Sam. 5.9 ghe des huys Dauids.
b Psal.24.2 IEck prijse u Heere / want ghy hebt my 2
c 1.Sam. 2.6 verhoocht/a ende en laet mijne vyandē
d Psal.86.13 hen niet ouer my verheughen.
e Dat is/Prze- diket/dat God niet zy eē God der valschen huychelaers/ als sy hen roe- men / maer hy is heylich / en heeft de rechte heylighen lief/ Psalm, 15.2 Heere mijn God / doe ick schreydde tot u/ 3
maeckte ghy my ghesont.
b Heere ghy hebt mijn ziele wt der hellen 4
gevoert/ c ghy hebt my leuendich behouden/
daer die in de helle varen.
Ghy heylighen/lof singet den Heere/danct 5
d Psalm. 38.2 ende prijst d zijnē heylicheydt.

6 e Want zijnen toorn duert eenen oogh- e Esa.54.8
blick:ende heeft f lust ten leuen : den auond
laurck duert het weenen / doch des morghens
de vreughde:
7 Ick doch sprack/doe het my wel ging: Ick
en sal nemmermeer daer neder liggen.
8 Want de Heere door u welbehagben/ hebt
ghy mijnen berch sterr gemaect/doch doe ghy u
u aensicht verberchdet/verschrock ick.
9 Ick wil Heere roepen tot u/den Heere wil
ick smeecken.
10 g Wat is nut aen mijnen bloede wanneer g Psalm.
ick doot ben? sal u oock het stof danckē: en-
de uwe trouwe verrondighen?
11 Heere hoort / ende weest my ghenadich:
Heere weest mijn helper.
12 Ghy hebt my mijn claghe verandert in ee-
nen repe:ghy hebt mijnen sack wt gheto gen/
ende my met vreughden ghegort.
13 Op dat u lofsinghe mijn h eere / ende niet h Psalm.
stille en worde: Heere mijn God / ick wil u
danckē in eewichheyt.

Den xxxj. Psalm.

1. Een ghebet / daer menigherley aenuechtin- ghen in ghespeurt worden/ als nu dier / die Godt louen/ nu wederom dier / die daer bertzagen ende Godt aenbidden/ nu dier / die ook andere tot dat gheloouē verwecken ende stieren / etc. welcke ver- scheydenheydt eenen schoonen troost met hem bzenge: want daerin sietmen/ dat ook de heyligen niet altoos euen gheluckie vastichevdt en houden in de aenuechtinghen.

1 Eenen Psalm Dauids / voor te singhen.
2 HEere a op u vertrouwe ick / en laet my a Psalm.
nenmermeer te schanden worden : ver-
lost my door uwe gherechticheyt.
3 Neyght uwe oogen tot my / haestelicken
helpt my : wrest my eenen sterckē rotzsteen
ende burcht/ dat ghy my helpt.
4 Want ghy zijt mijn rotzsteen ende mijn
burcht: eñ om u s naems wille/ wouder ghy
my doch leyden ende voeren.
5 b Ghy wouder my doch wt den nette: b Psal.
ken/dat sy my ghestelt hebben: want ghy zijt
mijn sterckte.
6 c In uwe handen beuele ick mijnen geest/ c Luc.23.
ghy hebt my verlost Heere / ghy ghetrouwe
Godt.
7 Ick hate die daer houden op loose leere : ic
hope doch op den Heere.
8 Ick verheughe my / ende zen vrolick ouer
uwe d goetheyt: dat ghy mijn ellende aenliet/ d Psal.
ende bekennet mijn ziele inder noot.
9 e Ende en ouergeeft my niet in de handen e Psal.
des vyands: ghy stellet mijn voeten op wy-
de ruymte.
10 Heere zijt my genadich/want my is angst:
mijn ghestalte is vervallen van treuren/daer
toe mijn ziele ende mijnen buyck.
11 f Want mijn leuen heeft afghenomen van f Psal.
dzoeffenisse / ende mijnen tijdt van suchten:
mijn kracht is vervallen door mijn misdaet/
ende mijn beenders zijn verschtiacht.
12 g Hier gaet my so qualick / dat ick den ee- g Psalm.
groote versmaedtheyt ghelvorden mijnen na-
bueren/ ende een schanden mijnen g magen: d
die my sien op der straten / vlieden voor
my.
13 h Myner is vergheten inder herten/als eens h Psalm.
dooden : ick den ghelvorden als een ghebro-
ken vat.
14 Want vele schelden my qualick/dat pyn-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ick haun lanc my schouwet: h sp raect slaghen
met malcanderen mier my/ende beiden my
ger leuen te nemen.
2 i Ick bannoch Heere hope op v/ende spre-
lic: Gp zyt myn Godt.
15 3 Myne tyden zyn staet in uwe handen: verlost
my vander hande mynder vpanden/ende van
den die my vervolghen.
4 Laet v aengesichte lichte over uwen knecht/
16 helpt my door uwe l goetheyt.
5 In Heere/ en laet my niet te schanden wor-
18 den: want ick roepe v aen de godloosen mos-
ten te schanden ende verstommet worden in
der hellen.
Verstommen moeten de valsche monden/
19 die daer spreken teghen den rechtveerdighen/
hoff/stout ende n schumpich.
Hoe groot is uwe goedertierenheyt/ die
20 gp verborghen hebt dien/die v vreesen/ende
betrouwt het dien/ die voor den lieden op v
vertrouwen.
Gp verbergerse heymelick by v/ voor pe-
21 ijselic o trotz: gp verdecketse inder hutten/
voor den twistighen tonghen.
Gelooft sp de Heere/dat hy heeft een won-
22 derlicke goedertierenheyt my bewesen/ in ee-
ner * vaster stadt.
Want ick sprack in mijnen vertzagen: Ick
23 ben van uwen oogben verstoten. Dannoch
hoordet gp myne smeekens stemme/ doe
ick tot v schreyde.
Bemint den Heere alle zyn heyligben: de
24 stantsaighe behoedt de Heere/ende vergelt
overvlicklick/ den/die hooghmoet oefent.
p Weest ghetroost ende ouwertzaecht/ alle
25 ghy die den Heeren verheydet.

Den xxvi. Psalm.

1. Een klare leere van der rechtveerdichmakin-
ge namelick/dat my nergens anders door recht-
veerdich worden/ dyoon ofte salich zyn/ dan dat
ons onse aller sonden niet toegherekent/maer ge-
dect ende gantz ghescholten worden. Dat is/ wy
worden niet gherechtveerdicht door eenighe
en die de barmhertichste Godt/ die in Christo be-
ten is/ gelyck en vaer. So leert Christus/ a wie
ouwt/die sal salich worden.
Een onderwyttinghe Dauids. 1
Wel dien/ dien de overtredingen verge-
uen zyn/c dien de sonde bedeckt is.
Wel den menschе/dien de Heere de 2
gheen valscheyt en is.
Want doe ick het woude d verswyghen/ 3
verteerden myne ghebeenten / door mijn
ongheller puylen.
Want alle hant was dach en nacht swaer 4
op my: dat myn say verdroocht/ als het inden
somer dorre wert. Dela.
Daerom bekende ick v mijne sonden/ende 5
en verbeele mijne ungh daer mede: e ick swack: Ic
wil den Heere myne overtredinge bekennen:
ne groote swaerste gp my de ungh daer myner son-
den. Dela.
Daerom sullen h alle heyligen bidden/ter 6
rychter tyt: daerom: want een groote water-
vloeden komen / en sullen sp aen den seluen
niet gheraken.
Gp zyt mijn beschermer/ghy wonder my 7
bron angst behoedt/dat ick verlosset/ ganschy
vrolijc mogen comen ende. Dela.

8 f Ick wil v onderwysen / ende v den wegh f Pson.3.3
leeren/dien ghy wandelen sult: ick wil v met
mijne ooghen leyden.
9 g Weest niet als peerden ende muylen/ die g Pson.26.3
niet verstandich en zyn / welcken men toom Tobie 6.14
ende gebidt inden mont leggen moet/ want-
nese sy niet tot v en willen.
10 De godloose heeft vele plagen: wie daeren-
tegen op den Heere hoopt/ dien sal de h goet- h Of godver-
heyt omvanggen. trouwen heyt.
11 i Verheucht v des Heeren / ende weest vro- i Psalm. 33.1
lick ghy rechtveerdige / ende roemet alle ghy ende 97. 12
vromme.

Den xxxiij. Psalm.

1. Een schoone danckseggynghe/daer in Godt
goedertierenheyt ende weldaet in vertelt worden/
namelicken/dat hy ons zyn woort geest/de vrome
beschermt/ de boose straft / ende dat by alle dinck
wonderbaerlicken gheschapen heeft/ etcet. welcke
alles ons tot grooter troost is. dat so wy weten/
wy hebben so eenen machtighen Godt/ wy den te
figuer op hem betrouwen derren.

1 Verheucht v a des Heeren ghy recht- a Psal. 32.11
veerdige: de vrome sullen hem heerlick
prysen.
2 b Danckt den Heere met harpen ende los- b Ephe.5.19
singhet op den psalter c dan thien snaren. Coloss.3.16
3 d Zingt hem een nieuwe leet: maeckt het c Als. ch ipse
goet op snarenspelen met gheschal. len dan thien
4 e Want des Heeren woort is waerach- snaren etcet.
tich / ende wat hy f in toeseydt/ dat houdt hy b Psalm.96.1
ghewisse. ende 98.1
5 Hy bemint gherechticheydt ende het ghe- Judith 16.1
richte: g de aerde is vol der h goetheydt des c psal.119.89
Heeren. d Als. doet/ dat
6 i Den hemel is door het woort des Heeren is trouwe
ghemaeckt/ende alle zyn heyr/door den geest g psal.119.64
zyns monts. h Of/godver-
7 k Hy houdt het water in de zee te samen/ trecnheyt
als in eenen lederen balge/en leydt de diepte i Gen.1.6
int verborghen.
8 Alle werelt vreese den Heere/ende voor hem k Job 26.10
en schouwe heim / alles wat op den aerdbo- Jerem.5.21
dem woont. l Of/ afgronde
9 n Want soo hy spreeckt/so gheschiet het: so m Of/schou-
hy ghebiedt/ so staet het daer. wen
10 o De Heere maeckt te niete den raedt der n Gene.1.3
Heydenen / ende wendet de ghedachten der psal. 148.5
volcken. o Esaie 8.10
11 p Daerenteghen den raet des Heeren blyft ende 30.1
eenwichlick / zyns herten ghedachten in een- p Esaie 46.10
wichevdt.
12 q Wel den volcke/diens de Heere een God q psal.144.15
is: het volck dat hy ten erve verkoren heeft.
13 r De Heere schouwet vanden hemel/ en siet r Psalm.2.4
aller menschen kinderen. Pson. 15.3
14 Van zynen vasten throone siet hy op alle Job 28.25
die op aerden woonen.
15 f Hy buyckt hen alle het herte / hy mercket f Dat is/ dat
op alle hare wercken. sp gedencken/
16 Een Conincken helpt niet zyn groote dat keert ende
macht: een reuse en wort niet verlost door zyn wendt hy: hoe
groote kracht. hy wil. Pso.16
17 t Peerden en helpen ook niet / ende hare 1. ende 21.1
groote sterckte en verlost niet. t Pson.21.31
18 u Siet / des Heeren ooghe siet op die / die u Spr. 15.20
hem vreesen / die op zyn goedertierenheydt ende 34. 19
hopen. Heb.4.13
19 x Dat hy hare ziele verlosse vanden doodt/ x psal.34.11.
ende voedtse inden dieren tyt.
20 Onse ziele wachtet op den Heere: y hy is y psal. 115.9
onse hulpe ende schyldt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Want eerst heere berheughet hem zijner/ 21
ende wy vertrauwen op zijnen heyligen Name.
Wy goedertierenheyt Heere zy over ons/ 22
gheliick als wy op v hopen.

Den xxxiiij. Psalm.

1. Is gheliicken inhoudts/met den voorighen Psalme: is oock met lieuelicken vermaninghen ondermengt/ende met schoonen vertroostinghen/ dat de heyligen/ hoewel hier beangstet ende in nauwer/ nochtans by Gode in ghestadigher achtinghe zijn/etcet. ende Dauid heeft hem ghedient/doe hy in bare was by Abimelech/ dat is/Achis/1. Sam.21.

Eenen Psalm Dauids/ a doe hy zijn ghe- 1
baer veranderde voor Abimelech/ die hem dā hem deef/ende hy wech ginck.

Aleph.

Ick wil den Heere loven alletijdt: zijnen 2
lof sal altoos in mijnen mont zijn.

Beth. Mijn ziele sal haer beroemen 3
des Heeren/ dat het de ellendige hooren/ende hen verblijden.

Gimel. Prijset met my den Heere / ende 4
laet ons met malkanderen zijnen Naem verhoogheu.

Daleth. Doe b ick den Heere sochte/ ant- 5
woorde hy my / ende verlossede my wt alle mijne vreesen.

Hau/ He. Die hem aensien c ende d aen- 6
loopen/ dier aengesicht en sal niet te schanden worden.

Zain. Doe e dese ellendighe riep / hoorde 7
de Heere / ende halp hem wt alle zijnen noo- den.

Heth. f De Enghel des Heeren leghert 8
hem rontom dien/die hem vreesen/ende helpt hen wt.

Thet. g Smaeckt ende siet / hoe vrien- 9
delick de Heere sy: wel dien/die op hem betrouwet.

Jod. h Vreest den Heere ghy zijne heyli- 10
ghen: want die hem vreesen en hebben gheen ghebreck.

Caph. De rijcke moeten noodtdruftich 11
zijn ende hongeren: daerentegen die den Heere soecken / hebben gheen ghebreck aen eenighen goede.

Lamed. Comt herwaerts kinderen/hoort 12
my toe: ick wil v de vreese des Heeren leeren.

Mem. i Wie isset / die een goet leuen be- 13
gheert: ende die gheerne goede dagen hadde:

Nun. m Behoedt v tonge voor den boo- 14
sen / ende uwe lippen dat sy geen bedriegerije en spreken.

Samech. Laet af van het boose/ ende doet 15
het goede: soeckt vrede ende iaecht hem na.

Ayn. n De oogben des Heeren sien op de 16
rechtuerdighe / ende zijn ooren op haer schreyen.

Phe. Het aensicht daerentegē des Heeren 17
staet over die/die quaet doen/dat hy hare gedachtenisse o wtroeye vander aerden.

Tade. Wanneer de [rechtuerdighe] roe- 18
pen/ so hoort de Heere/ende verlost se wt alle haren noot.

Coph. De Heere is na by dien / die eens 19
gebroken herts zijn: ende helpet dien/die p een verslaghen gheest hebben.

Resch. q De rechtuerdighe moet vele lij- 20
den: doch de Heere helpt hem wt dien allen.

Sin. Hy bewaert hem alle zijn gheberntes 21
dat daer niet een ghebroken en wort.

Tau. Den goddooseu sal het mistelick 22
doodeu: ende die den rechtuerdigen haten/ sullen r schult hebben.

Phe. De Heere verlosset de zielen zijner 23
knechten / ende alle die op hem vertrouwen/ en sullen gheen schult hebben.

Den xxxv. Psalm.

1. Een ghebedt teghen die/ die de broomen voor alle schult haten ende quellen/ ende willen nochtewel voor vrienden aengheseen zijn. Sommighe lieden zijn ghemeynlick inder heeren handen te binden.

Eenen Psalm Dauids.

Heere/ twist met mijnen twistere: strijdt 1
tegen mijne wederstrijders.

Grijpt den schilt ende de wapen/ende 2
maeckt v op my te helpen.

Treeckt hervoor de speere/ende beschut my 3
teghen mijne vervolghers: spreeckt tot mijner zielen: Ick ben uwe hulpe.

Sy moeten hen schamen / ende ghehoont 4
worden/ die na mijner zielen staen: sy moeten te rugge keeren ende te schanden worden/ die my quaet willen.

Sy moeten worden als caf voor de win- 5
de/ ende de Enghel des Heeren stootse weg.

Haren wech moet duyster ende slibberich 6
worden / ende de Enghel des Heeren vervolghese.

Want sy hebbe sonder oorsake gestelt haer 7
nette/ my te verderuen / ende hebben sonder oorsake/ mijner zielen kuylen ghegraven.

Hy moet onversiens overvallen worden: 8
ende zijn nette dat hy gestelt heeft / moet hem vangben / ende moet daerin overvallen worden.

Doch mijn ziele moet haer verblijden des 9
Heeren/ende vrolick zijn op zijn hulpe.

Alle mijne beenen moeten seggben: Heere/ 10
wie is v ghelijck: ghy die den ellendigen verlosset van dien/ die hem te sterck is/ ende den ellendighen ende armen / van zijnen rooueren.

Vaer traden e wreuelighe getuygen op: die 11
tijghen my/ dies ick niet schuldich en ben.

Sy doen my quaet voor goet / my e in 12
hertenleedt te brenghen.

Ick daerenteghen/wanneer sy kranck wa- 13
ren/tooch eenen sack aen : dede my wee met vasten/ende f badt van herten.

Ick hielde my / als ware het mijn vrient 14
ende broeder: ick ginck treurich als eener die leedt dzaecht/ouer zijner moeder.

g Sy daerenteghen verblijdden haer over 15
mijn schade: ende vergaderde hem: de h slae- kende vergaderen hen teghen my / sonder mijne schult : sy scheurren ende en hielden niet op.

Met dien die daer huychelsende k spot- 16
ten om des broots wille/ byten sy hare tanden te samen over my.

Heere/hoe langhe wilt ghy toesien? verlost doch mijn ziele van haren bulderen ende mijn eensame vanden inughen leeuwen.

Ick wil v danckeu inder grooter 18
menigten / ende onder veten volcken willick v roemen.

Laet den niet over my verblijden / die my 19
onbillick bevanden zijn/ en noch veel den ongen spotten/die my sonder oorsake haten.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Want sy denckē dt schade te doen: ende 20
sorcken valsche saken tegheu de o stille inden
lande.
Ende sy erren haren mont wijdt op tegen 21
my/ ende spreken: Daer/ daer: dat sien wy
sy erren.
Heere/ghy siet het/en swijcht niet: Heere 22
en weest niet verre van my.
Ontwaeckt b/ ende waeckt op tot mijnen 23
rechte/ ende tot mijnder sake/ mijn Godt ende
Heere.
Heere mijn God/richtet my na uwer ghe- 24
rechtichepdt/ dat sy hen over my niet en ver-
blijden.
Laetse niet segghen in hare herten: Daer/ 25
daer: dat wonden wy: laetse niet seggen: Wy
hebben hem verslonden.
p Sy moeten hen schamē ende te schanden 26
wesen/ q alle die hen mijns quaets verblij-
den: sy moeten met schanden ende schaemte
bekleet worden/ die hen tegheu my roemen.
Laetsen ende verblijden moeten hen/ die 27
my gunnen/dat ick recht behoude: ende altoos
seggen: De Heere moet hooch geloeft zijn/die
sijnen suechte wel wil.
Ende mijn tonge sal spreken dan uwer ge- 28
rechticheydt/ende d dagheliker ryssen.

Den xxvij. psalm.

Troostet de vromē tegen het raesen der god-
loosen/ die hy seer fijn afmaelt. 10. Zent eyndes
bidt hy/ dat hem Godt inden woorde/ vooz den
godloosen ende haer listighe aenslaghen beware.

Einen psalm Dauids des Heeren knechts/ 1
door te singhen.
Het is a dan gront mijns herts/ dan der
godloosen wegen gesproken/ Dat geen
Gods vreese vp hen en is.
Sy b verrieden hen onder malcanderen 2
selfer/ dat sy hare hoose sake voozderen/ ende
andere c veronglimpen.
Alle haer leere is schadelick ende ghelo- 3
gen: d sy en laten hen oock niet wijsen/ dat sy
wat goets doen.
Sy dencken op hare leger na schade/ ende 4
staen vast op de boosen weeg/ ende en schou-
wen geen erch.
f Heere/uwe g goethept reyckt so wijt als 5
de hemel is/ ende uwe waerheyt so wijdt als
de wolcken gaen.
Uwe gherechticheyt staet als h de bergen 6
Gods/ende v recht als groote diepte: i Heere/
ghy helpet beyde den menschē ende bee.
Hoe dierbaer is uwe goedertierenheydt/ 7
God/dat de menschē kinderen onder de scha-
duwe uwer vleugelen betrouwen.
Sy worden dronckē van de rijcke goede- 8
ren uws huys/ ende ghy dzenckt hen uwer wellust/
als met een stroom.
k Want by v is de leuendighe l fonteyne/ 9
ende in uwen lichte sien wy het m licht.
Strect uwe goedertierenheydt over die/die 10
n bekennen/ ende uwe gherechticheyt over de
vromen.
Laet my niet vanden stouten overtreden 11
worden/ ende de hant der godloosen en o stoz-
te my niet.
Daer laet sy/de quaetdoenders/aldaer 12
p vallen/ dat sy verstooten worden/ ende niet
vermogen.

Den xxviij. psalm.

Een schoone vertroostinghe tegheu de er-
varinghe der godtsaligheu/ daer sy bywylen mede

worden aengheuochten: wanneer sy sien/ dat sy/
als van Godt verlaten/ de godtloosen daerente-
ghen met alderley voorspoet ende gheluck over-
schudder worden. Wozden derhalven hier ver-
maent tot ghedult/ dat sy daerom niet en vertza-
ghen/ noch ghener exempel niet en souden nauol-
ghen. Ende dat hier de vermaninghen ende ver-
troostinghen soo dickwils verhaelt worden/ daer
vertoont de heylighe Gheest in/ soo wy van aer-
de wzaechghierich zijn/ ende daeromme wel ver-
hoeuen/ dat ons sulck beuel des ghedults altoos
inghedruckt worde.

1 Een psalm Dauids. Aleph.
Vertoont a v niet over de boose: weest
niet nijdich over de quaetdoenders.
2 b Want als het gras worden sy haest
afghehouwen/ende als het groene kruyt sul-
len sy verwelcken.
3 Beth. Hoopt op den Heere/ende doet het
goede: c blijft inden lande/ ende gheneert v
d redelick.
4 Hebt uwen lust inden Heere: die sal v ghe-
uen wat v herte wensicht.
5 Gimel. e Beuelt den Heere uwe wegen/
ende hoopt op hem/hy salt wel maken.
6 * Ende sal uwe gherechticheydt voozt-
brenghen als het licht/ ende v recht als den
middach.
7 Daleth. f Weest stille den Heere/ ende
g wacht op hem: en vertoont v niet over
dien/ dien sijnen moetwille gheluckelijck
voortgaet.
8 He. Staet af van toorne/ ende verlaet de
grimmicheyt: vertoont v niet/ dat ghy oock
quaet doet.
9 h Want de boose worden uytgheroept: die
daerenteghen des Heeren verwachten/ sullen
het lande beeruen.
10 Vau. Het is noch om een kleyne tijt/so en
is de godloose niet meer: i ende wanneer ghy
uyt zijner stede sien sult/ sal hy wech zijn.
11 k Daerentegen de ellendige sullen het lant
beerven/ende lust hebben in grooten vzede.
12 Zain. De godloose l bzeyeht den recht-
veerdighen/ * ende byt zijne tanden t samen
over hem.
13 m Doch de Heere lachet zijner: want hy siet
dat zijnen dach comt.
14 Ieth. De godtloose trecken het swaerdt
uyt/ ende spannen haren boghe/dat sy vellen
den ellendighen ende armen/ ende slachten
de vromē.
15 Doch haer swaert sal in haer herte gaen/ende
haren boghe sal verbreken.
16 Ther. n Het wenighe dat een rechtveer-
dighe heeft/is beter/dan het groote goet veler
godtlooser.
17 o Want der godtlooser arm sal verbreken:
daerenteghen de Heere onthout de rechtveer-
dighe.
18 Jod. De Heere kent de dagen der vromen/
ende haer goet sal eewichlick blijuen.
19 Sy en worden niet te schanden inder boos-
ser tijt/ p ende inden dieren tijdt sullen sy ghe-
noech hebben.
20 Caph. q Want de godloose sullen omco-
men/ ende de vyanden des rt Heeren: wan-
neer sy oock alreede zijn als een costelicke lam-
boude/ soo s sullen sy doch vergaen/ als den
roock vergaet.
21 Lamed. t De godloose bzeht/ende en be-
taelt niet: de rechtveerdighe daerenteghen is
barmhertich ende mildt.

a Prou. 23. 17 ende 24. 1
b Psal. 129. 6 2. Reg. 19. 26
c Deut. 4. 1 ende 5. 33
d Dat is/ met God ende met eeren: dat ghy Godt vreesen/ ende niemant den ouvecht en doet.
e Job 13. 15 Prou. 16. 3
* Esaie 58. 8 Job 11. 17
f Dat is/ Vertroest/ berheyt/ ende en woest het niet.
g Of/ houdt wacht/ berwacht
h Prou. 2. 12 Job 18. 17
i Job 7. 21 Psalm. 37. 36
k Mat. 5. 5
l And. stelle den etc. na.
* Psa. 112. 10 ende 59. 9
m Psalm. 2. 4. Prou. 1. 26.
n Prou. 15. 16 Syr. 29. 29
o Psal. 10. 15
p Psal. 34. 11
q Psal. 92. 10
rt And. Heeren
s Als rammen bett veerteert worden/ als den ooock sullen sy verswinden.
t Psalm. 68. 3
v Psalm. 112. 3 Luce 6. 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Want zijne ghesegende beeruen het lant: 22
baerenteghen zijne verlaeckede worden
wtgheroept.

¶ Item. Vanden Heere wort suiker mans 23
ganck ghevoordert/ende heeft lust aen zijnen
wech.

u Psal.24.16 u Valt hy/ so en wordt hy niet weerp ghe- 24
psalm.34.20 worpē/want de Heere hout hem by der hant.
ende 145.14
y Spr.2.12. Item. x Ick ben ionck gheweest / ende 25
1.Reg.17.4 oudt geworden:ende en hebbe noch niet ge-
sien den rechtueerdigen verlaten/ofte zijn zaet
om broot gaen.

p psa.112.5.9 y Hy is allerijt barmhertich / ende leenet 26
Prou.11.17. geerne/ende zijn zaedt wort ghesegheut.

z psal.24.13 Samech. z Laet vanden boosen/ende doet 27
Amos 5.14 het goede/ende blijft altoos.

a Hebr.13.5 Want de Heere heeft het recht lief / a ende 28
Josue 1.5 en verlaet zijne heyligben niet / eewichlick
worden sy bewaert: doch der godlooser zaet
wort wtgheroept.

b Prou.2.24 Ayn. b De rechtueerdighe beeruen het 29
landt/ende blijuen eewichlick daerinne.

c Deut.31.6 Phe. c De mōt des rechtueerdigē spreect 30
Prou.31.6 de wijsheyt/ ende zijn tonge leert het recht.
d Esaie 51.7 d De Wet zijns Gods is in zijn herte: zijne 31
treden en slibberen niet.

e Jerem.9.8 Zade. e De godloose loeret op den recht- 32
psalm.10.9 uerdighen/ende doncket hem te dooden.
f Hab.2.12 Doch de Heere en laet hem niet in zijnen 33
handt/ende en verdoemt hem niet/ wanneer
hy veroordeelt wort.

Coph. Wacht op den Heere/ ende houdt 34
zijnen wech: so sal hy u verhooghen / dat ghy
het lant beeruet/ghy sult het sien/dat de god-
looser wtgheroept worden.

f psalm.91.8 Resch. f Ic hebbe gesien eens godlooser/ 35
Iob 20.6 die was stoutmoedich / ende breyde hem wt/
ende groende als eenen lauwerboom.

g 1.Thess.5.3 g Doemen voorby ghinck / siet / doe was 36
h Iob 7.21 hy weg: h ick vraechde na hem/doe en werd
psalm.37.10 hy nergheus ghevonden.

Sin. Blijft vroom / ende houdt u recht wāt 37
sulcken sal het ten laetsten wel gaen.

i Iob 8.22 i De overtreders darentegheu worden 38
verdelget met malcanderen/ ende de godloo-
sen worden ten laetsten wtgheroept.

Tau. Doch de Heere helpt den rechtueer- 39
dighen:die is haer sterckte inder noot.

k Iob 36.13 Want de Heere sal hen bystaen / k ende 40
salse verlossen:hy salse vanden godlosen ver-
lossen/ende hen helpen:want sy vertrouwen
op hem.

Den xxxviij. Psalm.

1. Een ghebedt tegen de sonde ende boose conscientie : ende wort hier een cortelicke leere ende voorbeelt ghegheuen/ datmen inden aengryp des toorns Gods ende zijns gherichts/met vaster hope aen zijne baermhertichept sal houden / ende hem tot blijtighe ghebeden begheuen.

Eenen Psalm Dauids ter a gedachtenisse. 1
u Godt louen/ ende hemselue beschuldigen / dat is, recht als God ende hem selue gedacht.
b Jere.10.24 psalm.6.2

HEere/ b straft my niet in uwen toorne/ 2
ende en castijdt my niet in uwer grim-
micheydt.

Want uwe pijlen sticken in my/ ende uwe 3
handt drucket my.

Daer en is niet ghesonts aen mijnen lijue/ 4
voor uwen dreyghen / ende daer en is gheen
vrede in mijn ghebeenten / voor mijne
sonden:

Want mijne sonden gaen over mijn hooft/ 5
als eenen swaren last zijn sy my te swaer
gheworden.

6 Mijne wonden stincken/ende bloeyen van
etter/ om mijner dwaeshept wille.

7 Ick ga krom/ende seer gebucket/den gans-
schen dach ga ick treurich:

8 Want mijne c† lenden verdorren gantsch/ c† Hoofden
esi daer en is niet ghesonts aen mijnen lijue.

9 Ick is met my gantsch anders ghevoorden/
ende ben seer ontwoen ghestooten : ick huyle
van onruste mijns herten.

10 Heere/voor v is alle mijn begheeren / ende
mijn suchten en is v niet verborgben.

11 ¶ Myn herte beeft/mijn kracht heeft my ver-
laten / ende d het licht mijner ooghen en is
niet by my.

12 e ¶ Mijne beminden ende vrienden staen te-
ghen my/ende sien mijn plaghe / ende mijne
naesten treden verre af.

13 Ende die na mijner zielen staen / stellen voor
my na: ende die my quaet willen/ spreken boos
sy schade doen willen / ende gaen met enckel
list omme.

14 Ick doch moet zijn als eenen doouen/ende
niet hooren: ende als een stomme / die zijnen
mont niet op en doet.

15 Ende moet zijn / als een die niet en hoort/
ende die gheen wederreden in zijnen mont en
heeft.

16 Doch ick f volherde Heere op v: ghy Heere f sal
sult my verhooren.
Want ick dencke / dat sy doch haer niet o-
ver my en verblijden : wanneer mijnen voet
slibberde / souden sy hen hooch roemen te-
ghen my.

18 Want ick ben tot lijden ghemaeckt / ende
mijn smerte is ghestadelick voor my.

19 Want ick doe mijne misdaet condt / ende
sorghe voor mijne sonden.

20 Doch mijne vranden leuen/ esi zijn macht
rich : g die my sonder schult haten/ zijn groot.

21 h Ende die my quaet doen voor het goede:
setten hen teghen my / daerom dat ick niet
het goede houde.

22 Verlaet my niet / Heere mijn Godt: weest
niet verre van my.

23 Haest v/my by te staen/ Heere mijn hulpe.

Den xxvij. Psalm.

1. Stelt hem tweerley ergerniſſe voor zijn elendē/ ende der godlooſen voorſpoet/ ende ſtercket hem tegen beyde. 3. Bidt dare na, dat hem God voor der godlooſen felheydt beware. 9. ende dan ſonden ende der ſonden ſtraffe verloſſe.

1 Eenen Psalm Dauids / voor te singhen/
voor a Jeduthum.

2 Ick hebbe my voorgheſettet/ick wil my
hoeden/dat ick niet en ſondige met mijne
ner tonghen: ic wil mijnen mont b toe-
men/ dewijle ick den godlooſen alſo voor my
sien moet.

3 Ick ben verſtommet / ende ſtille ghewor-
den/ende c ſwijghe der vreughden/ ende mijn
mijn leet in my eten.

4 ¶ Myn herte is ontbrant in mijnen lijue/ esi
Wanneer ick daer aen ghedencke / worde ick
ontſtucht/ick ſpreke met mijner tongen.

5 d Dannoch Heere/e leert my doch/ dat het
een eynde niet my hebbē moet/ende dat mijn
leuen een merckteecken heeft/ende ick daerom
moet.

6 f Siet/ mijne daghen zijn eener handt breet
by v/ende mijn leuen is als niets voor v/ hoe
gantsch niets zijn alle menschen/ die doch so
seker leuen, Sela.

By

Op gaen daer henen als een schaduwe/en- 7
de maken hen veel onnutter onruste: g sp
vergaderen/ende en weten niet wie het krij-
gen sal.
Nv Heere/ wes sal ick my troosten? ick 8
hope op v.
Verlost my van alle mijner sonden/ en 9
laet my niet den sotten eenen spot worden.
Ick wil h swijgen/ende mijnen mont niet 10
op doen: ghy sult het wel maken.
Wendt uwe plaghe van my: want ick ben 11
verdaecht voor de straffe uwer handt.
Wanneer ghy eenen castijdet om der son- 12
den wille/ soo wort zijne schoonheydt verteert
als van motten: i Sch hoe ganselijck met zijn
doch alle menschen. Sela.
Hoort mijn ghebedt Heere/ ende verneemt 13
mijn seijsen/ende en swijcht niet voor mijne
tranen: k want ick ben bijde v gelegen ende
v burgher/als alle mijne vaders.
Laet af van my/ dat ick my verquicke/ eer 14
ick dan henen vare/ende niet meer hier en zy.

Den xl. Psalm.

1. Desen Psalm is gegeven den persoone Christi: verbaet voorgaens een danckseggynghe voor zijn verlossynghe/ 7. Waer nae een puyperije van de afkeerynghe der werts/ ende verwondinge des Euangelij ende der werdaet Christi namelicken/ dat by de Wet hebbe verdult/ ende nv zijn bedienste/ by de Wet hebbende verdult/ ende nv zijn bedienste/ by de Wet hebbe verdult/ ende nv zijn bedienste/ by het Stangelium zijner kercken aenbiet ende schenckt. 14. Aent eynde is een ghebet Christi/ mede der werelt sonden beladen/ ende voor haer in zijnen name volhoende.

Eenen Psalm Davids/ voor te singhen. I

Ick verbeydde des Heeren/ ende hy 2
neepende hem tot my/ ende hoorde myn
seijsen.
Ende tooch my wt der grousamen kuy- 3
len/ende wt de slijcke: ende settede mijne voe-
ten op eenen rotzsteen/ dat ick ghewisse tre-
den can.
Ende heeft my eē nieuwe Liedt in mijnen 4
mondt gheghenen/te laten onsen God. Dat
sullen vele sien/ ende den Heere vreesen/ ende
op hem hopen.
b Wel dien/ die zijn hope sett op dē Heere/ 5
ende hem niet en wendet tot den hoouerdi-
ghen/ende die niet lenghenen omgaen.
Heere mijn God/groot zijn uwe wonderen 6
ende uwe gedachten/ die ghy aen ons bewij-
sert: en is niets gelijck: ick wilse vercondigen
ende daervan segghen/ hoewel sy niet te ver-
tellen en zijn.
Offer ende spijsoffer en behaghen v niet/ 7
doch de oozen hebt ghy my opgedaen: ghy en
wilt noch brantoffer noch sondoffer.
Doe spraet ick: Siet/ick coome/in c boeck is 8
van my gheschreven.
Doen wille/ mijn Godt/ doe ick gheerne/ 9
ende d Wet hebbe ick in mijnen herten.
e Ick wil predijken de gerechtichevt inder 10
groter gemeynten: siet/ic en wil my mijnen
mont niet stoppen laten/Heere dat weet ghy.
f Ick hebbe ghercchtichevt en verborge ick niet 11
in mijnen herten: dan uwer waerheydt ende
uwe v ghiel spreke ick: ick en verhele niet
g noch handt ende trouwe niet/ inder groter
ghemeynten.
h Ghy dannoch Heere/ en wilt doch uwe 12
barmherticheydt van my niet wenden: laet
uwe goedicheyt ende trouwe my allewegen
bewaren.
Want my heeft omwanghen lijden sonder 13
getal: mijne sonden hebben my aengegrepen/
dat ick niet i sien en can: haeer is meer als
hayr op mijnen hoofde/ ende mijn herte heeft
my verlaten.
k Laet v welgheualden Heere/dat ghy my 14
verlosset: haest v Heere my te helpen.
Schamen moeten hen ende tot schanden 15
den/ die my nae mijner zielen staen/ dat sy se
ombzengen/ l te ruggen moeten sy vallen/ende
tot schanden worden/ die my quaet gonnen.
Sy moeten in haer schande verseynckten/ 16
die ouer my roepen: Daer/daer.
Vyet moeten hen verblijden ende vrolic zijn/ 17
alle die na v vragen: ende die v heyl beminnen/
m moeten segghen alleweghen: De Heere zy
hoogh gheloeft.
Want ick ben arm ende ellendich: de Heere 18
dannoch n sorget voor my: ghy zijt mijn hel-
per ende verlosser: mijn Godt en verroeuet niet.

Den xli. Psalm.

1. Desen Psalm hoort oock tot den persoon Christi/die daer bidt om verlossynghe tegheu de aenslaghen der Spnagoghen. 13. Ende in hier een openbare propheye van de opstandinghe Christi/ 5. die hem seluen hier oock sondaer noemt/ daerom dat hy hem seluen aen onse stede ghestelt/ ende voor onse sonden voldaen heeft. Wordt bedier van Christo/ Ioan. 13. Soo can het dan op Dauid/ nae de dwalinghe der onbesinden Joden/ niet ghetoghen worden.

Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.

Wel dien/a die hem des noodzuftigen 2
aenneemt: dien sal de Heere verlossen
inder boosser tijt.
De Heere sal hem bewaren/ ende hy den 3
leuen behouden/ ende hem laten wel gaen op
aerden/ ende hem niet gheuen in zijner vyan-
den wille.
De Heere sal hem bercuicken op het bedde 4
zijner kranckheyt: ghy helpet hem van alle zij-
ner kranckheyt.
Ick sprack: Heere/zijt my genadich: heelt 5
mijn ziele/c want ick hebbe aen v gesondicht.
Myn vyanden spreken quaet tegben my: 6
wanneer sal hy sterven/ ende zijnen naem
vergaen?
Sy comen dat sy aenschouwen/en en meyn- 7
nen het doch niet van herten/ maer soecken
wat/ dat sy lasteren mooghen: gaen heenen/
ende vyaghen wt.
Alle die my haten/d mummelen te samen 8
tegben my/ ende dencken quaet ouer my.
Sy hebben een boesen stuck ouer my be- 9
slaten: Wanneer hy leyt/en sal hy niet weder
opstaen.
e Doe mijn vriend/dien ick vertroude/die 10
mijn broot att/treedt my onder de voeten.
Ghy dannoch Heere/weest my ghenadich/ 11
ende helpt my op/ soo wil ickse betalen.
Daer by mercke ick/ dat ghy een welghe- 12
ualden aen my hebt/ dat mijn vyant niet ouer
my mychen en sal.
Sy doch weerhoudet ghy om mijner vro- 13
micheyt wille ende stellet my voor v aenlicht
te eewichlich.
Gheloeft zy de Heere de God Israels/ van 14
nv aen/tot in eewicheyt. Amen/ amen.

Den xlij. Psalm.

1. Een ghebet tegen de treurichevt des geests/ die dan op den ghelouighen in sonderheydt ontstaet/als sy niet lyden ende comper beladen/ daer toe der goddoosen spot/ als waren sy van Godt verlaten/ vyaghen moeten/ ghelijck als Christus/

Dv my der

i Dat is/ Dat my het gesichte bergaet van grooten wee. k psalm. 70. 1.

l Moeten der Spnagoghe. l Job 31. 29 psalm. 70. 3

Heghen der kercke. m psal. 35. 27 ende 70. 2

n 1. Pet. 5. 7

a Rom. 12. 13 Spr. 7. 35

b Sp. 21. 1 c psalm. 31. 6

d Of/ cupmen

e Ioan. 13. 18 Mat. 26. 21 Luce 22. 21

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

der Joden/aen het cruyce. Hy bidt dan/ dat God zijn aensicht willen laten/ende hem teghen sulcke treurichepdt door zijn woort troosten. Ende hier zijn schoone lieflicke troostredenen beruatet.

Een onderwijsinghe der kinderen Kozah/ 1 voor te singhen.

af And. hinde

Gelijc als het a† hert schzepet na versch 2
water so schzept mijn ziele/Godt tot v.

b Psalm.63.2

b ¶Mijn ziele dorstet na Gode/na dē 3 leuendighen Godt/wanneer sal ick daer henen comen / dat ick c Godts aenghesichte aenschouwe?

c Wat is/ daer Godt woont/ als inden Tepel/ende waer zijn woort is.

d ¶Mijn tranen zijn mijn spijse dach ende 4 nacht : dewijle men daghelijc tot mp sept: c Waer is nu v God?

d Psalm.80.6
e Psal.115.2

Wanneer ick dan daer aen ghedencke/ e so 5 schudde ic mijn herte daer ut by mp seluen: want ick wonde gheern henen gaen met den hoop/ esi met hen wandelen ten huyse Gods/ met vzolichept ende danckē/ onder de hoopen die daer vieren.

f Psalm. 62.9

g Wat bedzoeft ghy v mijn ziele / ende zijt 6 so onrustich in mp? wacht op God/want ick sal hem noch dancken / dat hy mp helpt met

g Psal. 42.12

h Dat is/ zijns beliefte

zijn h aensichte.

¶Mijn God / bedzoeft is mijn ziele in mp/ 7 daerom gedencke ick aen v i inden lande aen der Jozdane ende Hermonim / op den cleynen berghe.

i dat is/ inden Jootschē lande/ welcke hy soo noemt/ dewijle de Jozdane daerin vliet / als het lantwater: ende de Hermonim zijn groote bergen daer rontom/ tegē welcken de berch Sion kleyne is.

Wwe k vloeden ruysschen daer henen/ dat 8 hier een diepte/ende daer een diepte vuysen/ alle uwe waterwaghen ende baren gaen over mp.

Josue 12.2
k Gelijc als in de roode zee dē Egyptenaren gheschiedde.

De Heere heeft des daechs toeghesept zijn 9 goedertierenheyt/ende des nachts singhe ick hem/ende bidde tot den God mijns leuens.

l Josue 2.4

Ick segghe tot God mijnen rotzsteen: 10 Waerom hebt ghy mijner vergheten? waerom moet ick soo treurich gaen/wanneer mijn vyant mp dzingt?

m Dat is/ hy en sal mijn aēsichte niet laten te schandē worden: vt supra: Psalm.43 maer mp vzolick laten verhoort zijn.

Het is als een moort in mijnen benen/dat 11 mp mijns vyanden schenden: wanneer sy daghelijc tot mp segghen: Waer is nu v God?

Wat bedzoeft ghy v mijn ziele/ende zijt so 12 onrustich in mp? wacht op God: want ic sal hem noch danckē/m dat hy mijns aensichts hulpe/ende mijn Godt is.

Den xliij. Psalm.

1. Een ghebet dan ghelijcken verstande met den voorgaenden: ende dese Psalmen zijn misschien gedichter van Dauid/doe hy voor Absalom/ huys ende Tempel derven moeste buytens lants.

Richt mp God / ende voert mijn sake/ 1 teghen het onheplighe volck/ ende verlost mp van den valschen ende boosen lieden.

Want ghy zijt de God mijner sterckte: 2 waerom verstoot ghy mp? a waerom laet ghy mp soo treurich gaen/wanneer mp mijn vyant dzingt?

a Psal. 42.10

Sendt v licht ende uwe waerheyt/ dat sy 3 mp leyden/ende vzenghen tot uwen heyligen berghe / ende tot uwer woninghe.

b Esaie 56.7
Hebz.13.10

Dat ick ingae/tot den b altaer Gods: tot 4 den Godt / die mijn vzeuchde ende hertenlust is/ende v Godt op der harpen dancke / mijn Godt.

c Psalm.42.6

c Wat bedzoeft ghy v mijn ziele / ende zijt 5 so onrustich in mp? wacht op God: want ic sal hē noch dancken/ dat hy mijns aensichts hulpe ende God is.

Den xliij. Psalm.

1. Een ghebet der kercken teghen der tyrannen woedighe veruolghinghen: want soo bedient Paulus Rom. 8. Ende wort hedensdaechs veel gheheden/niet alleen teghen die/die Gods woort haten ende veruolghen / maer ock teghen den Turck: Voor arm is een vertelling ghe der vorighe verlossinghe/ 10. daer na een claghe dat hen dese so niet laten spueren by den reghenvoorgaenden zyden/ 23. ende bidden/ God wolde om zijns woorts wille helpen.

1 Een onderwijsinghe der kinderen Kozah/ voor te singhen.

a 1. Sa.1 2. Sam.8 b Wet. 6

2 Godt a wy hebben met onse oozen ghe- hoort / b onse vaders hebbent ons vertelt / wat ghy ghedaen hebt te hare tyden / van oudts herwaerts.

3 Ghy hebt met uwer hant de Heydenen verdreuen/ daerenteghen * hen hebt ghy ingheset: ghy hebt de volcken verdoruen/ daerenteghen hen hebt ghy vitghebreyder.

* Ex nostris finibus

c Wet. 9.

4 c Want sy en hebben het lant niet inghenomen door haer swert/ ende haren arm en holy hen niet: maer uwe rechterhant / uwen arm/ende het licht uws aenlichts : want ghy hadder een welghevallen aen hen.

5 d God/ghy zijt deselue mijn Coninck/ghy die Jacob hulpe toesegt.

d Psal.

6 Door v willen wy onse vyanden ontwe stooten : e in uwen name willen wy ondertreden/die hen teghen ons setten.

e Psal.

7 Want ick en verlate mp niet op mijnen boghe / ende mijn swert en can mp niet helpen.

8 ¶Maer ghy helpet ons van onsen vyanden/ ende maket te schanden die ons haten.

9 Wy willen dagelijc roem f van Godt/ende de uwen name dancken eewichlick. Sela.

f Dat. g Psal.

10 Waerom verstoot ghy ons dan v/ ende laet ons te schanden worden? ende en trecket niet wt onder onsen heyre?

11 Ghy laet ons vlieden voor onse vyanden/ dat ons beroouen/ die ons haten.

12 f Ghy laet ons op eten als schapen / ende verstroyet ons onder de Heydenen.

13 Ghy vercoopt v volck g om niet / ende en h† nemet niets daer voor.

g Deut. 32. h Psal.

14 i Ghy maket ons ter versmaethept onsen nabueren/ten spotte ende hoon/dien die rondom ons zijn.

i Psal.

15 k Ghy maket ons tot eener byspreucke onder den Heydenen / ende dat de volcken het hoofd ouer ons schudden.

k Deut.

16 Dagelijc is mijn versmaethept voor mp/ ende mijn aenghelicht is vol schanden.

17 Dat ick de schenders ende lasteraers hoore/ende de vyanden ende waerachtighen sien moet.

18 Dit alles is over ons gheco men / ende en hebben doch uwer niet vergeten/ noch ouerlick in uwen verbonde ghehandelt.

19 Onse herte en is niet afgevallen/ noch onsen ganck gheweken van uwen weghe.

20 Dat ghy ons also l† slaet onder de draken/ende bedecket ons met duysternisse.

l Psal.

21 Wanneer wy des naems onses Gods vergheten hadden/ ende onse handen opgheheuen tot eenen vzenden Godt:

22 Dat conde Godt wel vinden : n hy kent hp vermeers onses herten gront.

n 1. Sam.

23 o Want wy worden doch om p uwent wille dagelijc verwozpen / ende zijn gheacht als slachtschapen.

o Psal.

Om

9 Ontwaeckt b Heere: waeromme slaept 24
ghy? waeckt op/ ende en verstoot ons niet so
ghantschelick.
Waerom verberecht ghy v aensicht: verge- 25
tet onser ellenden ende benauwtheyts?
Want onse ziele is gebuycht ter aerden/ 26
onsen buyck cleeft aenden aertbodem.
Waeckt b op/helpt ons/ende verlost ons/ 27
om uwer goedertierenthent wille.

Den xlv. Psalm.

1. Een Prophecye van het Rycke Christi/ die hier afgemaelt wort/ een bruydegom met eenen bruyt der heerlicheyt/ wt den ouergrijsen der Joden met stammen den heydenen vergadert. Hier zijn claer mede bewesen/ dat Christi Rycke bestaet in een woorde: want hy spreect van luyden ein d'welck nochtans de Synagoge tsthant afzijne/ ende de heydenen geroepen worden. 12. Item Christus zy ware God: bewijst hier een wtnemende heerelic/ daer hem aenbidden.

Een luyttel ende onderwijsinghe der 1
kinderen Korah/vanden a† hoosen/ voor te
singhen.

MYn heere dichtet een fijn liedt: ick 2
wil singhen van eenen Conincklijnen
tonghe is een penne eens gaeden
schrijvers.
Ghy zijt de schoonste onder der menschen 3
kinderen/ b liefkallich zijn uwe lippen/ daer-
om eert u Godt eewichlick.
Begort v swaert aen v zijde/ ghy Helde/ 4
ende verciert v schoon.
Siet voort v ghelucken in uwer cieragie: 5
reckt henen/ c: der waerheyt te goede/ende
der elendighe/ende rechte te behouden/ so sal u
uwe rechter handt wonder bewijsen.
Scherp zijn uwe pijlt/dat de volcken voor 6
v neder vallen/in midden onder den vyanden
des Conincx.
Een Godt uwen stoel blijft altoos ende ee- 7
wichlick: de scepter uws Rijcx/is een d† recht
dich scepter.
Ghy hebt lief ghierechticheydt/ende ha- 8
ten een godloos wesen: daerom heeft v Godt
uwe God/ghesalft met vreuchden olye/meer
dan uwe ghesellen.
Uwe klederen zijn enckel myrrhen/aloes 9
ende kesia: In wanneer ghy wt den elpen-
beenen pallayse daer henen tredet / in uwer
schoonre heerlicheyt.
In uwer cieragie gaen der Coninge doch- 10
ters: de ruwde staet tot uwer rechter handt/
in ghelen coffelicken gonde.
Hoort dochter / siet daer op/ende neycht v 11
oogen: vergeet uws volcx ende uws duys.
Soo sal de Conincklijst aen uwe schoon- 12
heyt lichen: want hy is v Heere/ende ghy
sullen hem aenbeden.
De dochter in Tyr: sal met ghescheneken 13
ende de rijcke uniden volcke stellen voor v
aensicht.
Des Conincx dochter is gantsch heerlick 14
inwendich: sp is met gulden stucken be-
kleedt.
In den verdtse in ghesticken kleederen tot 15
den Conincklijnen: ende haer e spreighe noten/de
maechden die haer na gaen leytmen p tot v.
In den verdtse met vreuchden ende q ho- 16
chheyt/ende gaen in des Conincx pallays.
In de stede uwer vaderen sult ghy kinde- 17
ren krijghen/die sult ghy tot Vorsten setten
over gantscher Werelt.

18 Ick will uws Naems ghedencken van kint
tot kints kinde: daerom sullen v dancken de
volcken/altoos ende eewichlick.

Den xlvj. Psalm.

1. Een vertroostinghe ende danckseggynghe voor de weldaden Gods/ dat hy soo wonderlicken zijn Kercke regheen alle ghewelt der wereldt ende des satans weerhouder. 9. Aent eynde vermaect hy eenstlick/ datmen dese weldaden Gods bekenne/ende hem daer voor danckte.

1 Een liet der kinderē Korah/ vander ieucht/
voor te singhen.
2 GOdt a is onse toevlucht ende sterckte/ a pſal. 48.4
een b† hulpe inden grooten nooden/die b † and. treffe-
ons gheraeckt hebben. liche hulpe/
3 Daerommme en vreesen wp ons niet/ wan- hebben wp
neer ock alreede de wereldt ondergynge/ende [hem] in wee
de berghen midden inde zee sonncken. den vonden.
4 c Wanneer ock alreede de zee raesde/ende c pſal. 89.10
wentelde/dat van haerder ongheschuppicheyt ende 93.3
de berghen muvelen. Sela.
5 d † Nochtans sal e de stadt Gods sijn lu- d † and. Want
stlick blijnen/ met haren bompunten / daer de daer is een
heylighe woninghen des Hoochsten zijn. bliet / die met
6 f Godt is by haer daer binnen/ daeromt sal zijnen bekends
sp wel blijnen: Godt helpt haer hoech. stadt Gods
7 De heydenen moeten vertzaghen/ende de verheucht / de-
Conincklijcken vallen: het aerdtrijcke moet cteert. Alder-
vergaen/g wanneer hy hem laet hoozen. hoochsten.
8 De Heere h † Zebaoth is met ons/de God e Heb. 12.22
Jacobs is mijn beschuttinghe. Sela. Apoc. 3.12
9 Comt herwaerts/ende liet de werreken des ende 21.2
Heeren/ dir op aerden sulck verstoozen heeft f Ioan. 14.23
aenberichtet. 2. Cor. 6.16
10 i Die de krijghen stuert in aller werelt/ de Apoc. 21.3
boghen bzeeckt / spiessen ontwee slaet/ende g dat is wan-
waghenen met vyere verbzandt. neer hy bou-
11 Weest stille/ende bekent dat ick God ben: heer.
ick wil eere k inlegghen onder de Heydenen/ h an. der heyd-
ick wil eere inlegghen op aerden. scharen.
12 De Heere Zebaoth is met ons / de Godt i pſal. 76.4
Jacobs is onse beschuttinghe. Sela. Ezaie 30.15
k of: behalen

Den xlvij. Psalm.

1. Een prophecye van het rycke Christi door het Euangelium aen te richten: ende boert hier in/ dat Godt int nieuwe Testament / namelicken/ de predicatie des woorts/ dwelck ock der Heydenen bosten souden aennemen / ende een volck des Gods Abrahams wozden. So wozt nu hier merckelicken ghespeurt de dwalinghe der Joden / die hier een wtleggynghe maken/ dant invoeren der Archen int huys des Heeren.

1 Eenen Psalm voor te singhen / der kinde- a pſal. 96.4.
ren Korah. Hyd. 33.41
2 SLaet a inde handen alle volcken / ende b Deut. 4.20
juychet Gode met vzolicken gheschalle. ende 32.9
3 b Want de Heere de Alderhoochste c Dan. / Dat-
is verf. hickelick / een groot Coninck op den men int prin-
gantschen aerdtbodem. cipien her woort
4 Hy sal de volcken onder ons dwingen/en- met blijde han-
de de lieden onder onse voeten. delē/ende daer
5 Hy verkiest ons totten erfdeele / de heer- by blijue/ met
lickheyt Jacobs/dien hy lief heeft. Sela. allenweghe hens
6 Godt laert op met juychen/ ende de Heere roepē all wasschen: als de
met hellen basuynen. wilde woeste
7 Loffinghet / loffinghet Gode / loffinghet/ schepsers ende
loffinghet onsen Coninck. beesporters /
8 Want Godt is Coninck opden gantschen stoutmoedige
aerdtbodem/loffinghet hem c kloeckelick. predikers / die
9 Godt is Coninc over de Heydenen/d God daer spreken
sitt op zijnen heyligen stoel. wat hē dunct.
10 De vorsten onder de volcks zijn vergadert/ d Esaie 66.1
tot rens volcks de God Abrahams: want God e De Vorsten
is seer verhoocht by de e schilden op aerden. moeten oock
Christene: zijn/
so sp genoeme
werde schilden
op aerden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Den xlviij. Psalm.

1. Jn desen ghelycken inhoudt ende verstandt wert den xlvij. Psalm: want hy vertelt wat Godt voor weldaden bewesen hebbe zynen volcke / in dien / dat hy Jerusalem / oft de Kercke / ende zynen dienst / voor menigherley aenloopen der vyanden / beschutret ende beschermt heeft. Sodanige exempelen maken ons ock eenen troost en toeverlicht. Godt sal alleweghe zyn Kercke wel bewaren.

Eenen Psalm der kinderen Korah. 1

GOdt is de Heere / ende hoogh beroemt / 2
in der stadt ons Gods / op zynen heyligen berghe.

De berch Zion is als een schoon a †spruytsken / dies hem het gantsche lant vroolyck / aen der zyden tegent Noorden leyt de b stadt des grosten Conincx. 3

Godt is in hare paleysen bekent / dat hy 4
de beschuttinghe zy.

c Want siet / Coningen zijn vergadert / en 5
de met malcanderen voorby ghetoghen.

Sy hebben hen verwondert / dat sy sulcx 6
saghen : sy hebben hen ontset / ende zijn ghevlotet.

Beuinghe is hen aldaer aengheco men / 7
angst als eener die baert.

Ghy verbreket de schepen inde zee / door 8
den Oosten windt.

Als wy ghehoort hebben / soo sien wy het 9
aen der stadt des Heeren Zebaoth / aender stadt ons Gods : Godt onderhoudt deselue eewichlick.

Godt / wy verwachten uwer goedertierenheyt in uwen Tempel. 10

Godt / als uwen Name / soo is ock uwen 11
roem tot aender weredt eynde: uwe rechterhant is vol gherechticheyts.

d De berch Zion verblyde hem / ende de 12
dochteren Juda zyn vrolyck / om uwer rechten wille.

JMaeckt b om Zion / ende omvangt se / en 13
telt hare torens.

Legt neerstichcyt aen hare mueren / ende 14
verhoocht hare paleysen / op dat men daervan e verondighe tyden nacomelinghen /

Dat dese Godt / zy onse Godt altoos ende 15
eewichlick: hy voert ons f† als de ieucht.

Den xlix. Psalm.

1. Een gelyck inhoudt met den xxxvij. Psalm / want het is een vertroostinge tegen dese ergernisse / dat den godtloosen allenthalven wel is / de godtsalighe daerentegen becommert worden: 16. ende is hier een ghewisse plaetse vander godtsaligher opstandinghe totten eewighen leuen.

Eenen Psalm der kinderen Korah / voor te 1
singhen.

HOort toe alle volcken : merckt op alle 2
die a † in deser tijdt leeft /

Beyde ghemeyne man ende Heeren / 3
beyde rijck ende arm met malcanderen.

JMijnen mondt sal van wijsheyt spreken / 4
ende mijn herte van verstande seyghen:

b Wy willen een goede spreucke hooren / 5
ende een fijn ghedichte opder harpen spelen.

Waerom sonde ick my vreesen in boose dagen / wanneer my de misdaet mijner c †ouertreders omringt?

d Die hen verlaten op haer goet / ende ps 7
chen op haren grooten rijckdom:

Doch en can een broeder niemanden verlossen / noch Godt yemant versoenen. 8

Want het cost te vele / haer ziele te verlossen / 9
dat hyt moet laten aenstaen eewichlick.

Wanneer hy ock alreede e langhe leeft / ende den cuyl niet en siet. 10

f Want men sal sien / dat sulcke wijsen doch 11
sterven / soo wel als dwasen ende narren omcomen / * ende moeten haer goet anderen laten.

Dat is haer herte / dat haer g huysen altoos 12
dueren / haer wooninghen blijuen voort ende voort / ende hebben groote eere op aerden.

Dannoch en connen sy niet blijuen in sulcker h weerde / maer moeten daer van / als een vee. 13

Dit haer doen is enckel dwaesheyt : noch 14
lonent hare nacomelinghen met haren monde. Sela.

Sy ligghen inder hellen als schapen / de 15
doodt knaechtse / doch de i vromme sullen gantsch gheringhe over hen heerschen : ende haer k † pochen moet vergaen / inder hellen moeten sy blijuen.

Doch Godt sal mijn ziele verlossen uer der 16
hellen gheweldt / want hy heeft my aenghenomen. Sela.

l Laet v niet verbijsteren / of een eertijc wort / 17
of de heerlickheyt zijns huys groot wort:

m Want / hy en sal in zijnen sterven niets 18
mede nemen / ende zijne heerlickheydt en sal hem niet na varen.

JMaer hy troost hem deses n goeden le- 19
uens / ende loeft het / wanneer eener na goede daghen o † pooght.

Jo varen sy haren vaderen na / ende en sien 20
het licht nemmermeer.

Somma: Wanneer de mensche inder weerdicheyt is / ende en heeft des gheen verstandt / so vaert hy daervan als een vee. 21

Den l. Psalm.

1. Een prophetsche vander gemeyner vercombinghe des ryck Christi / 8. ende vander afterninghe des Wets / met alle haer offeren ende godsdienste: ende zijn hier treffelicke vermanninghen ende dreyghingen / dat wy met achterstel des Wets ende haerder gherechticheyt / de barmhertigheyt ons in Christo bewesen / begripen.

1 Eenen Psalm Assaph.

GOdt de Heere / de machtighe spreeckt / 1
ende roept de weredt / vanden opganck der Sonnen totten nedergang.

2 a Wt Zion bycckt aen de schoone b glants 2
Gods.

3 Onse Godt comt / en zwicht niet : c verslindende vyer gaet voor hem henen / ende rontom hem een groot onweder.

4 Hy roept hemel ende aerde / dat hy zijn 4
volck d richte.

5 Vergadert my mijne heyligher / die e † het 5
verbondt meer achten dan offer.

6 f Ende de hemelen sullen zijne gherech- 6
ticheydt verrondighen : want Godt is richter. Sela.

7 Hoort / mijn volck / Laet my spreken : Jsrael / Laet my onder v betuyghen / Jck Godt / uwe God. 7

8 g Wt offers halven en straffe ick v niet: 8
h † uwe brandtoffers zijn doch altoos voor my.

9 Jck en wil niet van uwen huyse offers ne- 9
men / noch bocken wt uwe stallen.

10 Want alle dieren inden woude zijn mijne / 10
ende het vee opde berghen / daer sy by duysenden gaen:

11 Jck kenne alle het ghevoghelte opder lucht / 11
ende alderley ghedierte opden velde is voor my.

Jo

a † an. landouwe / dies hem etc. verblijdt.
b Jes. 12.22 Apoc. 21.2.10

c dat is / Coningē hebben voor dese stadt moeten verschricken / ende dickwils met schanden vanhan trecken. 2.par.20.1

d psal.97.8

e dat is / predicken moghen Gods woort.
f dat is / gena dichlick ende saechtmoedich voor her woort der genaden / als vader en moeder hare kinderen opvoeghen: niet als heuchlers ende formeesters / door wetten ende bedwanc / dijnen ende woorghen.
† an. tot inden hoet.
a † an. op aerden wooner.
b psal. 78.2 Mat. 13.35
c † an. beclissenen omstaer: sommige verlaten hen op / etc.
d psal. 52.9 Spr. 5.1 Luce 12.19

So my hongerde/en woude ick v daer niet 12
van seggen: i want den aerdtbodem is mij=
ne/ende alles wat daerinne is.
Meynt ghy dat ick ossenvleesch eten wil/ 13
oft bockenbloet drincken?
Offert Gode danc/ eñ betaelt den Hooch= 14
sten uwe k ghelofte:
l Ende roept my aen inder noot/ so wil ick 15
v verlossen: so sult ghy my prijsen.
Daerenteghen tot den godtloosen spreeckt 16
Godt: Wat vercondicht ghy mijne rechten/
ende neemt mijn verbondt in uwen mondt?
Soo ghy doch m † castijdinghe hatet/ ende 17
worpet mijne woorden achter v henen.
Wanneer ghy eenen dief siet so loopt ghy 18
met hem / ende hebt ghemeynschap met den
overspeelders.
Uwen mondt laet ghy het quaet spreken/ 19
ende uwe tonghe drijft valscheyt.
Ghy sitt ende spreeckt teghen uwen broe= 20
der: den sone uwer moeder achterclapt ghy.
Dat doet ghy/ende ick zwyge: soo meynt 21
ghy/ick sal v gelijck zijn: doch ick wil v straf=
fen/ende wil v het onder ooghen setten.
Merckt doch dat/ghy die Gods vergeet/ 22
dat ick v niet eenmael wech en rucke / ende
daer gheen verlosser meer en zy.
Wie danck offert/ die prijst my: ende daer 23
is den wech/dat ic hem wijse het heyl Gods.

Den lj. Psalm.

1. Een sonderlinge ghebedt van vergevinge der sonden: ende is hier een beweeringe des voorighen Psalms: Want in dien hy om der sonden vergiffenisse bidt, 17. Item/een lofoffer beloeft/gheeft hy claerlicken te kennen / sy zy een ghescheuck/ ende der barmhertichheyt Gods eenich werck: leert seer dapper vander sonde grootheyt ende oorsake/ daer toe van onser zwackheyt teghen de selue.

Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen. 1
a Doe de propheet Nathan tot hem quam/ 2
als hy was tot BathSaba in ghegaen.
GOdt b zijt my ghenadich na uwer goe= 3
dertierenheyt: ende verdelcht mijne son=
den/na uwer grooter barmhertichheyt.
Wascht my wel van mijner misdaet/ende 4
reynicht my van mijne sonden.
c (Want ick bekenne mijn misdaet / ende 5
mijn sonde is alleweghen voor my.
Aen v alleene hebbe ick ghesondicht / ende 6
quaet voor v gedaen:) op d dat ghy recht be=
houdet in uwe woorden / ende reyn blijvet/
wanneer ghy gherichtet wordet.
Siet / ick ben e † wt sondlicken zade ghe= 7
boren/ ende mijn moeder heeft my in sonden
ontfanghen.
Siet/ ghy hebt lust totter waerheyt die int 8
verborghen leyt: ghy laet my weten de hey=
melicke wijsheyt.
f Ontsondicht my met ysope/dat ick reyn 9
worde: wascht my dat ick sneeu wit worde.
Laet my hooren vreuchde ende g vrolick= 10
heyt/ dat de beenen vrolick worden / die ghy
h † verslaghen hebt.
Verberght uwe aensicht van mijne sonden/ 11
ende verdelcht alle mijne misdaden.
Schept in my/ Godt/ een reyn herte/ ende 12
gheeft my eenen nieuwen i † gewissen geest.
Verworpt my niet van u wen aensichte/ 13
ende en neemt uwen heylighen Gheest niet
van my.
Troost my weder met uwer hulpe / ende 14
vrijmoedighe Gheest onthoude my.

15 Want ick wil den overtreders uwe wegen
leeren/dat hen de sondaers tot v bekeeren.
16 Verlost my vanden k bloedtschuldighen/
Godt/ghy die mijn Godt ende l heylant zijt:
dat mijn tonghe uwe gherechticheyt roeme.
17 Heere / doet mijne lippen op / dat mijnen
mondt uwen roem vercondighe.
18 m Want ghy en hebt niet lust totten offer:
ick woude het v anders wel gheven: eñ brant=
offer en behaghen v niet.
19 De offerhanden die Godt behaghen / zijn
eenen n † beangsten gheest: o een beangst en=
de verslaghen herte en sult ghy / Godt / niet
verachten.
20 Doet wel by Zion na uwer genade / bou=
wet de mueren te Jerusalem.
21 Dan sullen v behaghen p de offerhanden
der gerechticheyt/ de brantofferen ende gant=
schen offer: dan salmen ossen op uwen Altaer
offeren.

k dat is/ vãder schult daer ick den doot mede verdiẽt hebbe/ gelijc wy alle zijn voor God.
l of/ heylmaker/ salichmaker/
m Mich.6.8
n † and. vernutzen
o Esaie 66.2
p Rom.12.1

Den lij. Psalm.

1. Desen Psalm verhaelt een heftighe overschindinghe ende bedreyginge der tyrannen ende vyanden der Kercken: 8. vertroost daerentegen de gheloovighe met Gods hulpe ende hulde.

1 Een onderwijsinge Dauids voor te singẽ/
2 a Doe Doeg de Edomiter quam/ende sey=
de het Saul aen / ende sprack: Dauid is in
Ahimelechs huys ghecomen.
3 WAt b † trotzt ghy dan/ ghy tyran/dat
ghy condt schade doen? soo doch
Gods goedertierenheyt noch daghe=
lier duert.
4 Uwe tonge poocht na c schaden/ ende snijt
met leughenen als een scherp scheermes.
5 Ghy spreeckt liever het boose dan het goe=
de/ ende liever valsch dan recht. Sela.
6 Ghy spreeckt gheerne alles wat tot verder=
uen dient/ met valscher tonghen.
7 Daerom sal v Godt oock d gantsch ende
gaer verstooren ende verslaen / ende wt der
hutten rucken / ende wt den lande der leuen=
dighen wtroeyen. Sela.
8 Ende de rechtveerdighe sullent sien / ende
hen vreesen/ende sullen zijner lachen.
9 Siet / dat is de man / die Godt niet voor
zijnen troost en hiel / e maer verliet hem op
zijnen grooten rijckdom/ ende was machtich
schade te doen.
10 Ick daerentegen sal blijven als eenen groe=
nen olyboom inden huyse Gods: verlate my
op Gods goedertierenheyt / altoos ende eeu=
wichlick.
11 Ick dancke v eeuwichlick/ want ghy cont
het wel maken: ende wil f verbeydẽ op uwen
Name / want uwe heylighe hebben vreuchde
daer aen.

a 1.Sa.22.8
b † and. roemt ghy
c dat is/ dat ghy anderen ongeluck toerichtet/ ende schade doet.
d Vier plagen vertelt hy/dat hy sal gheen huys eñ geen goet behoudẽ/ daertoe in geẽ stadt noch in gheenen lande blijven.
e Psalm. 49.7 Luce 12.19
f of/ bestaen/

Den liij. Psalm.

1. Is gelijcken inhouts met den xiiij. Psalm.

1 Een onderwijsinghe Dauids/ a † int choor/
om malcanderen voor te singhen.
2 DE b dwasen spreken in harer herten:
Daer en is gheen Godt: sy en deugen
niets / ende zijn eenen grouwel in ha=
ren boosen wesen: daer en is niemant die wat
goets doet.
3 Godt sach vanden hemel op der menschen
kinderen/ dat hy saghe/ oft yemant verstan=
dich ware/die na Godt vraechde.
4 Doch sy zijn alle afgevallen/ende altemael
ondeuchdelick ghewordẽ: c daer en is nie=
mant die wat goets doet/ oock niet eener.

a † and. op den Mahalath/
b Psal.14.1
c Rom.3.10

Willet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Willen dan de quaetdoenders hen niet 5
segghen laten/ die mijn volck verslinden dat
sy hen generen: Godt en roepen sy niet aen.
Daer vreesen sy hen doch/daer niet te vree- 6
sen en is: want Godt verstroyt de beenen der
d dijnders / ghy maecktse te schanden/want
Godt versmaedtse.
Ach/ dat de hulpe wt Sion ouer Israel 7
quame / ende Godt sijn ghenanghen volck
verlossede : soo soude hem Jacob verblyden/
ende Israel vrolick zijn.

Den liij. Psalm.

1. Een ghebedt dat hem God holpe wt der vare
daer hy door verraderye in ghecomen was: en zijn
hier schoone troostinghen/ die ons in ghelycke va-
ren een toeverlaet maken / van onser hulpe ende
beschuttinghe/ ende vander Kercken vpanden om-
comen.

Een onderwijsinghe Davids/ voor te sin- 1
ghen op snarenspelen.
a Doe die van Siph quamen / ende spra- 2
ken tot Saul : Dauid heeft hem by ons ver-
borghen.
Helpt my/Godt/door uwen Name/en- 3
de doet my recht/ door b gheweldt.
Godt verhoort mijn gebedt/verneemt 4
de redenen mijns monts.
Want b †stout te setten hen tegen my/ende 5
c †rotzighe staen my na mijner zielen / ende
en hebben Godt niet voor ooghen. Sela.
Siet/God staet my by: de Heere d †weer- 6
houdt mijn ziele.
e Hy sal de boosheyt mijnen vpanden be- 7
talen: verstoortse door uwe trouwe:
So wil ick b een vreughdenoffer doen/ en- 8
de uwen Name/ Heere/ dancken/dat hy soo
troostelick is.
Want ghy e †helpet my wt alle mijner 9
noodt /dat mijn ooghe aen mijnen vpanden
lust siet.

Den lv. Psalm.

1. Een ghebedt onder den persoon Christi / te-
ghen de synagoge ende den verrader Judas. Ende
voordt recht ghebruyckt teghen de valsche broe-
ders/ die met heftighen haet/ dien sy dannoch met
huychelschen gelate behendich deckende/der Kerc-
ken aldermeest schaden.

Eene onderwijsinghe Davids/voor te sin- 1
ghen op snarenspel.
GOdt hoort mijn ghebedt / ende en ver- 2
bercht b niet voor mijn smeecken.
Merckt op my / ende verhoort my/ 3
hoe ick so klaghelick vertzaghe ende huyle.
Dat de vpant so schrept/ ende de godtlaose 4
dringer: want sy willen my eenen boosen tuck
bewijsen/ende zijn my hefftich a gram.
Mijn herte beangst hem in mijnen lijne/ 5
ende des doots vreese is op my ghevallen.
Vreesen ende beven is my aengheromen/ 6
ende grouwen heeft my overvallen.
Ick spraek: O hadde ick vleughelen als 7
de duyven/dat ick vloghe / ende pewers bly-
ven conde.
Siet/so wonde ick my verre weeh maken/ 8
en vide ende woestijne blyven. Sela.
Ick wonde haesten/dat ick ontliepe/voor 9
den stormwindt ende onweder.
b Maeckt hare tongen oneens/ Heere/ en- 10
de laetse ondergaen: want ick sie c vreuel en-
de twist in der stadt.
Sulckes gaet dach ende nacht om ende om 11
in haren muyren: het is d moeyte ende arbeyt
daerinne.

Schade doen regeert daer in : vleghen ende 12
bedrieghen en laet niet af van hare straten.
Wanneer my doch mijn vpandt schende- 13
de / wonde ick het lijden : ende wanneer my
mijn hater overpochte / wonde ick my voor
hem verberghen.
e Ghy daemsch zijt mijn ghesselle/mijn vry- 14
gher ende f bekende vriendt.
Die wy vriendelick met malcanderen wa- 15
ren/tusschen ons: wy wandelden inden huy-
se Gods niet hoopen.
g De doodt b verhaestese / ende moeten le- 16
vendich inde helle varen : want enckel boos-
heyt is onder hare hoopen.
Ick dannoch wil tot Godt roepen/ ende de 17
Heere sal my helpen.
Des avonds/ morghens ende middaechs 18
wil ick klaghen ende huylen / soo sal hy mijn
stemme hooren.
Hy verlost mijn ziele van dien/ die aen my 19
willen / ende gheeft my ruste : want harer is
vele teghen my.
Godt sal hooren / ende haer verootmoedi- 20
ghen/die altoos blijft: Sela: want sy en wor-
den niet anders/ende en vreesen Godt niet.
Want sy legghen hare handen aen sijne 21
vreedsame/ende ontheyligen zijn verbondt.
Haren mont is glatter dan boter/ende heb- 22
ben doch krijch inden sinne : hare woorden
zijn saechter dan olye / ende zijn doch bloote
zweerden.
i Werpt uwen aenligghenden moot op den 23
Heere / die sal v versorghen / ende en sal den
rechtveerdighen niet eewichlick in onruste
laten.
Doch Godt/ ghy sultse onderwaerts stoo- 24
ten in den diepen cuyle : de bloetgieryghe ende
valsche en sullen k hare leven niet ter helfte
vreughen: ick daerenteghen hope op v.

Den lvj. Psalm.

1. Een gebet om verlossinge wt den vare / daer
hy in zyker vlucht/ 1. Sam. 21. inne was.

1 Een gulden cleynoot Davids / van de
a stommen duyven / onder de vreemde/ b doe
hem de Philisteen greepen te Gath.
2 GOd vreest my ghenadich / want men-
schen willen my verslincken/ dagheliex
strijden sy ende beangstighen my.
3 Mijne vpanden verslincken my dagelic:
want vele strijden teghen my stoutelick.
4 c Wanneer ic my vreese/ so hope ick op v.
5 Ick wil Gods woort roemen/op God hoet
ick hopen / ende my niet vreesen/ wat soude
my het vleesch doen?
6 Dagheliex bechten sy mijne woorden aen/
alle haer gedachte zijn/dat sy my quaet doen.
7 Sy houden te hoope ende loeren/ende heb-
ben acht op mijne versenen / hoe sy mijn ziele
grijpen.
8 d† Wat sy quaets doen/ dat is schoon ver-
ghenen. Godt stoote sulcke lieden sonder alle
ghenaden tonder.
9 Telt mijne vlucht/ vaet mijne tranen in u
wen sack/sonder twijffel e ghy telterse.
10 Dan sullen hen mijne vpanden voeren te
rugge keeren: wanneer ick roepe / so vernee-
ke ick/dat ghy mijn God zijt.
11 Ick wil roemen Godes woort/ ick wil roe-
men des Heeren woordt.
12 f Op God hope ic/ ende en vreese my niet/
wat connen my de menschen doen?

Ick

a Sa. 23. 19 ende 26. 1

b† dan. vrembde/ etc. en schrickelicke staen/ etc.
c† dan. vreuelighe [dat is moetwillige.]
d† dan. is onder dien/ die mijn ziele weerhouden.
e Deut. 32. 35
f† dan. Hy heeft my verlost vā der hellē/ vroef seniſſe/ en mijn voge heeft gesien [de wrake] op mijn vpanden.

a of/ hatich/ vpandich.

b Gen. 11. 7
c of/ moetwilighe onbillichept.
d dat is / encheel boosheyt/ daermede sy hen ende andere bezwaren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ick hebbe b / Godt / gheloeft / dat ick b 13
danckē wil.
§ Want ghy hebt mijn ziele van den doot 14
verlost / mijne oogen van traenen / mijn
voeten van struyckelinghe / dat ick
wandelen mach voor Godt / int licht der le-
uendighen.

Den lvij. Psalm.

1. Een gebedt den voorgaenden niet ongelijck/ in meer anderen waerlicheyt (daer van 1. Sa. 21 ende 22.) van Dauid ghedicht.
Een gulden kleynoodt Dauids / voor te 1
singhen (dat hy niet om en quame) a doe hy voor Saul vluchtede ende spelonche.

Ps Ontfermt mij ghenadich / Godt / ontfermt mij ghe- 2
nadich: want op b u betrouwt mijn ziele:
ende onder de schaduwe uwer vleu-
ghelen hebbe ick toevlucht / tot dat het c on-
ghelucke voorby gae.
Ick roepe tot Godt den alderhoochsten / 3
tot Godt / die mijns tamuners een eynde
maeckt.
Hy sendt van den hemel / ende helpt mij / 4
hy stort versmaetheyt mijns verslinckers / Se-
la: Godt sendt zijne goedertierenheydt ende
trouwe.
Ick ligge met mijnder zielen onder de leeu- 5
wen / der menschen kinderen zijn vlammen /
hare tanden zijn glatten ende pijlen ende ha-
re tonghen scherpe zweerden.
Verheft u b God / over den hemel / ende uwe 6
eere over alle werelt.
d Sy stellen mijnen ganghe netten / ende 7
boncken mijn ziele neder: e sy graven voor mij
een kuyl / ende vallen selfs daer in. Sela.
f Mijn herte is berepdt / Godt / mijn herte 8
is berepdt / dat ick singhe ende loue.
Waeckt op mijn g eere / waeckt op mijn 9
psalter ende harpe / ick will op wecken.
Eere / ick will u danckē onder den vol- 10
keren / ick will u lof singhen onder den lieden.
h Want uwe goedtheyt is so i t'wijst als 11
den hemel is / ende uwe waerheyt so wijdt als
de wolcken gaen.
Verheft u / Godt / over den hemel / ende 12
uwe eere over alle werelt.

Den lviij. Psalm.

1. Wendt dit beken psalme geest wt / hy sp eens
Saul met den voorgaenden want hy bidt regen
Saul / ende die / die den selven tegen Dauid als
tyrannen opgeworpen hebben. Voort aen
2. dancksegt hy de selven / 11. ende eyndt
ende een troostinghe der vromen.
Een gulden kleynoot Dauids / voor te sin- 1
ghen / dat hy niet om en quame.
Ps Of ghy dan stom / dat ghy niet spreken 2
en wilt wat recht is / ende richtet wat
billijck is / oft ghy menschen kinderen?
Ja voorwaer / alhoe doet ghy aureht niden 3
Saul / ende gaet straf doch met uwen han-
den te weghe in den lande.
De goddeloose zijn b t' verkeert van c moe- 4
der lijfe aen / de leughenaers dolen van moe-
der lijfe aen.
Haer woorden is als het woeden eener slan- 5
gen / d als een doove adder die haer ooren
toestopt /
Dat sy niet en hooren de stemme des too- 6
uerers / des bezweerders / die wel bezwee-
ren can.
God / verbreect hare tanden in haren mon- 7
den / sloot ontwee / Heere / de backtanden der
jonge leeuwen.
8 Sy sullen vergaen als water / dat daer he-
nen vliet: sy ooghen met hare pijlen / doch de
selve verbreken.
9 Sy vergaen als een sleeche versmachtet / als
een ontijdighe gheboorte eenes vrouwen / en
sien sy de Sonne niet.
10 e Eer uwe f t' doornen rijp worden aen den
doornstruyck / salse een toornicheyt soo versch
weg nemen.
11 g De rechtveerdige sal hem verblijden / wan-
neer hy sulcke wraeke siet / h ende sal zijne voe-
ten baden in des goddloosen i bloet.
12 Dat de lieden sullen seggen: De rechtveer-
dighe sal des vromers ghenieten / Godt is
dannoch richter op aerden.

Den lix. Psalm.

1. Den titel wijst den inhoudt aen: de historie
is 1. Sam. 19. want hy bidt tegen Saul ende zij-
nen aenhanck dat sy hem onschuldighen / niet be-
schadighen. Wert van sommighe bedichet op den
persoon Christi: die daer bidt tegen de goddeloose
synagoghe: ende het is waer / beyder Christi ende
Dauids vyanden is ghelijckes wederval en: want
beyde zijn sy omcomen. Is een gantsch herhael
ghebedt / herhalen per ooch dele wederhalinghen
ycese.

1 Een gulden kleynoot Dauids (dat hy niet
om en quame) a doe Saul henen sandt / ende
liet zijn huys bewaren / dat hy hem doodede.
2 Verlost mij / mijn Godt / van mijnen
vyanden / ende beschut mij voor dien /
die hen tegen mij setten.
3 Verlost mij van den quaetdoenders / ende
helpt mij van den bloetgieryghen.
4 Want siet / Heere / sy leggen op mijne ziele:
de stercke vergaderen hen tegen mij / sonder
schult ende misdaet.
5 Sy loopen sonder mijn schult / ende berey-
den hen: waeckt op / ende ontmoetet mij / ende
siet daer in.
6 Ghy / Heere God Tzebaoth / God Israels /
waeckt op / ende soect te huys alle Heydenen:
b zijt mennaden ghenadich van dien / die soo
moetwillighe quaetdoenders zijn. Sela.
7 c t' Des avonts laetse wederom oock huy-
len als de honden / ende inder stadt rondtom
loopen.
8 Siet / sy spreken met malcanderen / zweer-
den zijn in hare lippen: d wie soudet hooren?
9 e Doch de Heere sal harer lachen / ende al-
ler Heydenen spotten.
10 Voor harer f macht houde ick mij tot u: b
want Godt is mijn beschuttinghe.
11 Godt verroont mij richelick zijn goeder-
tierenheyt: Godt laet mij mijnen lust sien aen
mijne vyanden.
12 Derwaerheyt se niet / dat het mijn volc niet en
verghere / maer verstroyse met uwer macht /
Heere onse schilde / ende stoorse tonder.
13 g t' Hare leere is enckel sonde / ende h verhae-
den in haren hoocrdije / ende vredsken enckel
vloecken ende wederspoecken.
14 Verdorlet die sonder alle genade / dat sy niet
en zijn / ende bemercken dat Godt heerscht sey zy
in Jacob / in aller werelt. Sela.
15 Des avonts laetse wederom oock huyken
als honden / ende inder stadt herom loopen.
16 Laetse henen ende her loopen om spyse / ess
murmureren wanneer sy niet sat en worden.
17 Ick ia wil van uwer macht singhen / ende
des morgens roemen uwe goedertierenheyt:
want

a dat is / voor Saul
b half daer heen
sy hem willen / valsse Gods
toorne verstoo-
ren / ende den
rechtveerdigē
helpen.
f t' and. porten
een doornen-
byer genoeten
sal etc.
g 1. Sa. 25. 39
h Psal. 68. 24
i dat is / de
wake sal groo-
ter worde / als
gemaenlijck le-
geert: des waer
sy ed duppel
bloets oft wa-
re begheert /
daer sal des so
vele zijn / dat
sy mochte
daerin baden.
a 1. Sa. 19. 11

b dat is / Saet
v haer boose
voornemē niet
behagen / ende
en helpt niet /
dat haer boos-
heyt voort ga.
c t' au. Sy gaen
ēn heeren wo-
der aen den a-
vonde: spijten
etc. en loopen
in het / etc. om-
ber. psa. 59. 15
d dat is / Sy
doē als waren
geen God die
hoorde: en en
seggen noch
en denckē niet
dat het ēmael
moet uytbare
worden.
e Psal. 2. 4.
f dat is / want
neer sy my te
machtich zijn /
so sie ick op v.
g and. Om der
sonden wille
haerer monts /
ende der reden
haerer lippen /
laetse in hare
hoocrdije ge-
vangen werdē
die met ineyne
eeden ofte zeg
nen omgaen.
h and. Lapen-
gaen eer sp
sat / etc.
i dat is / sy
blijuen op haer
eon trotze ende
hoocheyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

want ghy zijt mijn beschuttinghe ende toevlucht in mijner noot.

Ick wil v/ mijn Godt / love singhen : want ghy/Godt/zijt mijne beschuttinge/ ende mijn ghenadighe Godt. 18

Den lx. Psalm.

1. Een danckseggingh̄e/dat Godt het rijcke/ander Saul verwoester ende beroumert/ met schoone ouerwinninghen/ende in sonderheyt met zijnen woorde ende dienst wederom te rechte gebrogt/hepleert ende verciert.

Een gulden klepnoodt Dauids / voor te singhen / van een gulden a Roosen spanne/ te leeren. 1

b Doe hy ghestreden hadde met den Syriers te Mesopotamia/ende met den Syriers van Toba : doe Joab omkeerde/ ende sloech der Edomiten int Soudal twaelf duysent. 2

Godt / ghy die ons verstooten ende verstroopt hebt/ende toornich waert/c troostе ons weder. 3

Ghy dis de aerde beweecht ende verscheurt hebt/heelt haer brenche/die so vervallen is. 4

Want ghy hebt uwen volcke een hart wesen gheroomt : d ghy hebt ons eenen dronck wijns gheghenen/dat wy tuymelden. 5

e Ghy hebt daenoch ia een teecken gheghenen/dien/die v vreesen/ welcke sy opwoxen/ ende hen seker maeckte. Dela. 6

f Op dat uwe beminden verlost werden: 7 so helpt ons met uwer rechter handt/ ende verhoort ons.

Godt spreeckt in zijnen heylichdom/ dos 8 ben ick vro/ ende wil g deylen Sichem / ende afmeten het dal Suchoth.

Gilead is mijne / mijn is Manasse / Ephraim is de macht mijns hoofts / Juda is mijn h Vorst. 9

Moab is mijn i waschvat/ mijnen schoen 10 streche ick ouer Edom / Philistea upchet tot mp.

Wie wil my voeren in een vaste k stadt? 11 wie belepdet my tot in Edom?

Sult ghy het niet doen/Godt/ ghy die ons 12 verstoot / ende en treckt niet wt / Godt/ l op onse heyr?

Voer ons bystant inder noot / want menschen hulpe en is gheen nutte. 13

Met Godt willen wy daden doen : hy sal 14 onse vpanden tondertreden.

Den lxj. Psalm.

1. Een gebedt voor Coninck ende rijcke/ dat hy by den waerachtighen godsdienst blijue/ ende het rijcke voor nieuwe veranderinghe niet ontrust en worde.

Eenen Psalm Dauids / voor te singhen 1 op een snarenspel.

Hoort/Godt/mijn schreyen/ende mierckt 2 op mijn ghebedt.

Hier beneden op aerden roepe ick tot 3 v/wanneer mijn herte in angste is: ghy wouldet my doch voeren op eenen hooghen rotssteen.

a Want ghy zijt mijn toeverlicht / eenen 4 stercken toren voor mijne vpanden.

Ick wil wanen in mijner hutten/ eewich/ 5 lick / ende betrouwen onder uwe vlerghelen. Dela.

Want ghy / Godt/ hoort mijn b ghelof/ 6 te/ ghy c beloonet dien wel/die uwen Name vreesen.

Ghy geeft eenen Coninck een langh leuen/ 7 dat zijne iaren dueren altoos voort en voort.

Dat hy altoos uttrende blijft voor Godt: 8 vertoont hem goedichept ende trouwe/ dat sy hem behoeden.

So wil ick uwen Name lofsingen eewichlick/dat ick mijne ghelofte betale daechlicx. 9

Den lxij. Psalm.

1. Voor aen is een sonderlinghe troostinge ende exempel/dat wy in daerlicheden/ ons ouse vertrouwen ende toeverlicht Godlicker hulpe/ niet ontrucken en laten. 9. Daer na vermaendt hy/ dat wy met mistrouwen menschelicken bystants (dat doch ongewis/ia niets is) ons op Gods almachtichept ende goetheydt/ die eene ghewisse toeverlicht ghenen/verlaten. Hier schynen in sonderheyt aenlighe toghen te wesen de machtighe houelinghen : dat haer ghewelt ende vermeugen/ daer sy meest vertrooste zijn/ sonder eenich achterdencken/tot onderdruckinghe der vromer. misbruycken.

Eenen Psalm Dauids / voor Jeduthum/ voor te singhen. 1

Myn ziele is stille a tot Godt / die 2 helpt mp.

Want hy is mijnen b t heyl/ mijn hulpe / mijn beschuttinghe / dat my gheenen bal stoten en sal/hoe groot hy ock is. 3

Hoe langhe stellet ghy allen eenen c t ma/ dat ghy hem verwricht / als een hanghende wandt/ende verscheurden muer? 4

Sy dencken slechts / hoe sy hem bengen/ beuligtighen hen der langhen/ gheuen gode woorden/int herte daereutreghen bloecken sy. 5

Doch mijn ziele bestaet alleen op Godt/ want hy is mijn hopeninghe: 6

Hy is mijnen troost/mijn hulpe/ende mijn beschuttinghe/dat ick niet vallen en sal. 7

Hy Godt is mijn heyl/ mijn eere/den rotssteen mijner sterckte / mijn toeverlicht is op Godt. 8

Hoept op hem alle tijt/lieue lieds/d schudder uwe herte voor hem wt/ Godt is onse toeverlicht. Dela. 9

Daereutreghen de menschen zijn doch niet/ groote lieden e feylen oock : sy weghen weynigher dan niets/so vele haer is. 10

f Verlaet v niet op onrecht ende g t wenen: handt v niet tot sulcken/ dat niets is : bleeft rijckdom toe/so hangt het herte niet daeraen. 11

Godt heeft een woordt ghesproken / dat hebbe ick somtijts ghehoort/dat Godt alleen machtich is. 12

Ende ghy/Heere/zijt ghenadich/ h ende betaelt eenen peghelicken als hyt verdient. 13

Den lxij. Psalm.

1. Beklaecht hem den gantschen Psalm zijnen afwesens banden volcke ende dienst Gods te Jerusalem: ende maeckt een schone vergelijckingeenes landts / daer Gods woordt ende dienst niet en is/ met eener waterlooser woestijne. 10. Bant vanden beschuldicht hy zijne weder-saliers/ ende bepaelt hen/die zijns quaets een oorsake waren. Dier tegenheden van dien/ dien Gods woordt bestaet nen gheweert werdt.

Eenen Psalm Dauids / a doe hy was in der woestijne Juda. 1

Godt/ghy zijt mijn Godt/ b vroech wake ick tot v: mijn ziele dorstet na v/mijn vleesch verlangt na v/ in eenen droogen ende dorren lande/ daer gheen water en is. 2

Aldaer sie ick na v in uwe heylighe/ om wonde gheeme aenschouwen uwe c kracht ende eere. 3

Want uwe goedertierenheyt is beter dan het leuen: mijne lippen prijsen v. 4

Alsoo

Wie er woude ick b gheerne louen mijn 5
verhaghe / ende mijn e handen in mijnen Na-
me opheffen.
Dat ware mijns herten wenschde ende 6
d gwaechte / wanneer ick b met wolicken
monde louen soude.
e Wanneer ick mijn te bedde legghe / so ghe- 7
denke ick aen b : wanneer ick opwake / soo
spreke ick van b.
Want ghy zijt mijn helper / f ende onder de 8
schaduwe uwer vleughelen roeme ick.
Mijn ziele hangt b aen / uwe rechter hant 9
behoedt mij.
Sy daerentreghen staen na mijner zielen / 10
mp te vervallen : sy sullen onder de aerde
verdiewerts varen.
Sy sullen uit zweerdt vallen / ende den bos- 11
sen te deele worden.
Doch de Coninck verheught hem in God: 12
g wie by hem zweerdt / sal b gheroemt wor-
den : want de leugenmonden sullen verstopt
worden.

Den lxiij. Psalm.

1. Een sonderlinghe schoon ghebedt tegheu de
sinnighe aenslaghen der vpanden: die de vromen
ende de Kercke altijt onder waren hebben.

Een Psalm Dauids voor te singhen. 1
Hoogt / Godt / mijne stemme in mijnen 2
klage / behoet mijn leuen voor den gron-
samen vpandt.
Verberght mij voor de vergaderinghe der 3
boosen / voor den hoop der quaetdoenders:
Die hare tongen scherpen als een zweert: 4
die met haren vergiftighen woorde oorghen /
als met pylen:
b Dat sy heymelicken schieten den vro- 5
men : haestich seyeren sy op hem / sonder alle
schromen.
Sy sijn coen met hare boose aenslaghen / 6
ende seggen: c hoe sy stricken leggen willen /
ende spreken: Wie sause d sien?
Sy dichten schalckheyt / e t ende houdent 7
heymelick / zijn verslaghen / ende hebben listi-
ghe schalcx stucken.
Godt Godt salse haestich schieten / dat het 8
f haer doen sal.
Haer eyghen tonghe salse vellen / dat harer 9
beschromen sal wiese sien.
Ende alle menschen dien sien / sullen seg- 10
ghen: Dat heeft Godt ghedaen: ende merc-
ken dat het sijn werck is.
Die rechtvoerdighe sullen hen des vreeren 11
verblijden / ende op hem betrouwen / ende alle
vromen herten sullen hen des beroemen.

Den lxv. Psalm.

1. Een liefliicken psalm / vermaent voor aen
den danckseghinghe / 4. daer na een ghebedt om
vergevinghe der sonde / om bestandicheyt in den
ghelove ende verhoopinghe. 10. ten laetsten ver-
maent hy elcken ghelove in wreetlicken leuen / dat
hy Godt loven sal / het lant seghent / etc. alsoo dat het
schijnt dat hy de eenen lustighen tranis / van
den verdraden gemaeckt. Sommighe verduyden
desen psalm in hoogeren verstande /
van Christi ende de Nieuwen Testamen-
te. Maer dat wy ootsaken dese verden en sesten vers
te vinden / sonder propheet en is niet wepnich /
ghelijck dese verden bedreven bewijsen
sullen.

Een Psalm Dauids ten liede / voor te 1
singhen. 2
Godt men loeft b inder a stillheyt te Si- 2
on / ende b betaelinnen gheloften.

3 Ghy verhoort het ghebedt / daerom comt al-
le vleesch tot b.
4 Onse misdaet drucken ons hart: ghy wor-
det doch onse sonden vergheven.
5 b Wel dien / dien ghy verkiest / ende tot b 5 b Eph. 1. 4
laet / dat hy woone in uwe houen : die heeft
rijcken troost van uwen huyse / uwen hey-
ghen Tempel.
6 Verhoort ons na der wonderlicker gerecht-
icheyt / God onse heyl / die ghy zijt de toeuer-
sicht aller op aerden: ende verre aen de zee.
7 Die de berghen vast setter in zijne kracht / 7 c Dat is / Wan-
ende c ghemuniet is met macht. neer hoograen
8 d Ghy die stillet het huysen des zees / het 8 onden meer gos-
huysen haerer wallen / ende het e woeden der sen te doen.
volcken. d psalm. 89. 9
9 Dat hem ontsetten / die aen den seluen eyn- 9 Mat. 8. 26
den woonen / voor uwe f teeckenen: ghy maket e of / opwoelen
wolick alles wat hem herwt maket / beyde 10 f Dat is / Het
des morghens ende des auonts. zijn eyndiel
10 Ghy besoeckt het lant ende watert het / ende 11 groote wonder-
maket seer rijcke: g Godts sijngbome heeft wercken / wan
de volheyt: ghy laet haer coornen wel ghelu- neer God byes
cken: want alsoo bouwet ghy het lant. de hout / ende
11 Ghy druncket zijne voren / ende vochtet dat 12 sturtet de ou-
gheploeght is: met regen maect ghy het were / 13 dreedsaemen: so
ende seghenet zijne vruchten. gaet dan / ende
12 Ghy kroonet het iaer met uwe goede / ende 14 verwondert ghy
uwe h voeren druppen van vette. beyde de men-
13 De woninghen inder woestijne zijn ooch 15 schen ende het
vett / dat sy druppen / ende de silepne berghen vee / welckes
zijn rondtom lustich. 16 menschrychtes
14 De spiessen zijn vol schapen / ende de lan- 17 zijn es can.
douwen staen dick met coorne / dat men ruyc- g Gods spijse
het ende singhet. 18 bouw / is zijn
Den lxvj. Psalm. 19 lant ende volc.
1. Een danckseghinghe / dat Godt zijn volck Psalm. 46
ende Kercke / hoewel dyse met krupce beladet / dan h dat is / waer
noch niet en verlaet / maer gheweldichlick te zijner by gaet / daer
tijt verlost / gelijc als dyse verlost heeft inde Roode wast her wel.
Zee / door den Tyran Pharao. i Anb. waghe
I Een Psalmliedt / voor te singhen. leesen / of wole
2 Juychet a Gode / alle landen. Lofsin- a psal. 110. 1 len.
ghet ter eeren zijnen Name / roemt hem Apoc. 15. 3
heerlicken.
3 Spreeckt tot Godt: Hoe wonderlic zijn u- b dat is / Wat
we wercken: het sal uwe vpanden b faelge- sy tegs b toe
ten / door uwer grooter macht. komen.
4 Alle landt bidde b aen / ende lofsinghe b / b psal. 33. 13
lofsinghe uwen Name: Sela. Job 28. 24
5 Comt herwaerts / ende siet aen de werckeu Syr. 23. 27
Godts / die so wonderlic is met zijnen doen / c Dat is / Sy
onder den menschen kinderen. en sullen niet
6 c Hy verandert de zee int droogbe / dannen 1 Exod. 14. 22 ouerwinnen
te voete ouer het water gaen: des verheughen Josue 3. 16 noch boosdijc-
wy ons in hem. kers: hoe hooch
7 Hy heerschet met zijn ghewelt eewichlick / sy oock hen ver-
d zijne ooghen aenschouwen op de volcken: d psal. 33. 13 heffen.
de afvallighen en sullen hen niet e verhoogen Job 28. 24 f Deut. 8. 2.
comen. Sela. Syr. 23. 27 Sapi. 3. 5
8 Looet ghy volcken ontsen God / laten zijnen e Dat is / Sy Prou. 17. 3.
roem wijdt luydtbaer worden. en sullen niet g 1 Reg. strichs
9 Die onse zielen int leuen behoedt / ende en ouerwinnen h Esaie 43. 2
laet onse voeten niet slibberen. noch boosdijc- Dani. 3. 23
10 Want God ghy hebt ons f beproeft / ende kers: hoe hooch
gheloutert: als het silueer gheloutert wordt. sy oock hen ver-
11 Ghy hebt ons laten inden g strop comen wer- heffen.
pen / ghy hebt op onse lendenen eenen last f Deut. 8. 2.
ghelent. Sapi. 3. 5
12 Ghy hebt menschen laten ouer onsen hoof- Prou. 17. 3.
de comen : h wy zijn in vyer ende water ghe- g 1 Reg. strichs
comen: doch ghy hebt ons tot ghevoert ende h Esaie 43. 2
verquickt. Dani. 3. 23

Daerom

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Daerom wil ick met brantoffer gaen in v 13
huys: t ende v mijne gheloften betalen.
Alsoo ick mijne lippen hebbe opghedaen/ 14
ende mijnen mondt gheſproken heeft in mij-
ner noodt.
Ick wil v dette brandtofferen doen / van 15
ghebraende rammen: ick wil v offeren runde-
ren met backen: Sela.
Comt herwaerts hoort toe / alle ghy die 16
Godt vreest: ick wil vertellen wat hy aen
mijner zielen ghedaen heeft.
Tot hem riep ick met mijnen monde/ende 17
vrees hem met mijner tonghen.
Soo ick wat onrechts voor hadde in mij- 18
ner herten/ soo en sonde de Heere niet hooren.
Daerom verhoort my Godt / ende merckt 19
op mijn ſmeecken.
Gheloeft zy Godt / die mijn ghebedt niet 20
en verwerpt/ noch zijne goedertierenheyt van
my wendet.

Den lxvj. Psalm.

1. Een ghebedt/dat het Euangelium ghepredict worden mach: want daer voor rechtſchapen Gods aenghenicht/ dat is Chriſtus/ ende de barmhertigheydt Gods inne bevoont: Ende is hier een klare propheche vanden heydenen/ dat die Gods volck/ ende een deel des rycx Chriſti worden ſouden: want hy en roepte niet tot der Besnydinge/ noch tot de Wet/ maer ſlechts tot geloove ende danckseggingе.

Een Psalmliedt / voor te ſinghen op ſnar- 1
renſpel.

a pſal. 113.12
b Num. 6.25
c dat is/ vrolic ende genadich aenſien/ hem vriendelick vertoonen.

GOdt zy ons ghenadich / a ende ſegene 2
ons: b hy laet ons zijn c aengesicht lich-
ten: Sela.
Dat wy op aerden bekennen zijnen weeg/ 3
onder allen heydenen zijn heyl.
Godt/ v dancken de volcken/ v dancken al- 4
le volcken.
De volcken verheughen hen ende inpchen/ 5
dat ghy de d lieden recht richtet / ende regeert
de lieden op aerden. Sela.
d dat is/ verbeldighet ende regeret.
Godt / v dancken de volcken / v dancken 6
alle volcken.
Het landt gheeft zijne vrucht/ het ſeghene 7
ons Godt/ onſe Godt.
Het ſeghene ons Godt / ende alle wereldt 8
vreeſe hem.

Den lxvij. Psalm.

1. Een ſchoone propheche vanden rycke Chriſti ende Chriſto/ daer ſy ſeer fyn den Conincklicken ende hooft des rycx inne beſchrijft/ dat hy ſonde verrijſen/ 19. ten hemel varen/ ende den heyligen Geeſt met zijne gaven/ (namelicken de Apoſtelen ende Propheten/ door welcker woordt de Sathan ſonde worden ondertreden/ende Chriſto zijn rycke opgherichtet) gheven. 12. Betreet hier toe vanden ondergang der Synagoge / ende ophouden des Wets met haren ghepranghe: 20. ende vermaent tot danckſeggingе ende vlytich bidden, dat Godt ſodanighe gaven behoude.

Eenen Psalm Davids/ voor te ſinghen. 1

Desen Psalm ſpreeckt gantſch door van Chriſto: daerom me moetmen daer op mercken: want hy voert ſeltzame redenē ende woorden na de letter.
a Nu. 10.35
b Pſal. 37.20
Sap. 5.15

GOdt a staet op / dat zijn vyanden ver- 2
ſtroyt worden/ ende die hem haten/ voor
hem vlieden.
b Verdwijnt/ gheljck den roock verdreven 3
wordt: als het was verſmeltet van den vyer/ ſoo moeten omcomen de godtloosen voor Godt.
De rechtveerdighe daerenteghen moeten 4
hen verheugen/ ende vrolick zijn voor Godt/
ende van herten hen verblyden.
Singhet Gode / loſinghet zijnen Name/ 5
maeckt de baene dien / die daer ſaechte henen
vaert: hy heet Heere / ende verblyd v voor
hem.

6 c Die een vader is der weeſen / ende een richter der wedunven: hy is Godt in ſijne heyligher wooninghe.
7 d Een Godt die den eenſamen het huys vol kinderen gheeft/ die de ghevangenen voert e † ter rechter tijdt/ f ende laet de afvallighe blijven int doore.
8 g Godt / doe ghy voor uwen volcke henen toghet/doe ghy henen ginghet inder woeſtyne/ Sela.
9 h Doe beefde de aerde / ende de hemelen druppten/voor deſen Godt in Sinai/ voor den Godt die Israels Godt is:
10 Nu daerenteghen gheeft ghy/Godt eenen ghenadighen reghen/ ende uwe erve/dat doore is/verquickt ghy:
11 Dat uwe dieren daerinne woonen comen: Godt / ghy lauet de ellendighen met uwen goederen.
12 De Heere gheeft het woordt / met groten ſcharen der Euangeliſten.
13 De i Coninghen der heyrſcharen k † zijn onder malcanderen vrienden / ende de l huysheere deylt den roof uyt.
14 Wanneer ghy m † te belde ligget/ſo blinket als de vleugelen der duyven/ die als ſilver ende gout ſchemeren.
15 Wanneer de Almachtighe heeren ende woorden onder hen Coninghen ſetter / ſoo wordt o † het klaer/waer het doncker was.
16 Den berch Gods is eenen p vruchtbaren berch/een groot ende vruchtbaer gheberchte.
17 Wat q huppelt ghy groote berghen? Godt heeft luſt op deſen berch te woonen / ende de Heere blijft oock altoos alhaer.
18 Der r † waghenen Gods is veel duyſent mael duyſent / de Heere is onder hen in den heyligher Sinai.
19 s Ghy zijt inde hoochte geraken/ ende hebt de gheſanghenen ontfanghen: t † voor de menſchen/oock de u afvallighen dat Godt de Heere daenoch al daer blijven ſal.
20 Gheloeft zy de Heere dagheliex: Godt leyt ons eenen laſt op / doch hy helpt ons ooch. Sela.
21 Wy hebben eenen Godt die daer helpt/ende den Heere/ Heere/ die vander doot verloſt.
22 Doch Godt ſal den cop zijner vyanden verſmijten/met tſamen haren x hayrſchedel / die daer voortvaren in haren ſonde.
23 Doch ſpreeckt de Heere: Ick wil onder den y betten ſommighe halen/ wt der diepten der zees wil ick ſommighe halen.
24 Daeronnme ſal uwen voet inder vyanden bloet gheverwet worden / ende uwe honden ſullent lecken.
25 z Den ſier/Godt/hoe ghy daer henen treckt/ hoe ghy / mijn Godt ende Conincx/ daer henen treckt in heylichdom.
26 De ſanghers gaen voor henen/ daer na de ſpeellieden / onder de maechden die tamboinnen.
27 z † Loeft Godt den Heere in de vergaderinghen/voor der a fonteyne Iſraels.
28 Daer heerſchet onder hen de kleyne Benjamin/ de voorſten Judas met hare hangen/ de voorſten Zebulons/de voorſten Naphthali.
29 Wyse Godt heeft v b † rycke opghemaeckt: dat ſelue wonder ghy / Godt / ons ſtercken:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Dat des Tempels wille te Jerusalem/ sul- 30
len de Coninghen gheschencken toevoeren.
c Scheydt het d gedierte uit riet/ het rotte 31
verssen onder hare e calveren/die daer ver-
meden om gheits wille: hy verstroyt de vole-
ken/die daer ghecrne krijghen.
De Vorsten uyt Egypten sullen comen/ 32
Moorenlandt sal sijne handen uytstrecken
tot Godt.
Ghy Coninckrijcken op aerden singhet 33
Godt/loofsinghet den Heere. Sela.
Den/ die daer baert inden hemel overal 34
haer stemme: siet/hy sal g sijnen donder
stercker ghenen.
Geeft Gode de h macht: sijn heerlickheyt 35
is in Israel/ ende sijne macht inde wolcken.
Godt is wonderlick in sijn heylichdom: 36
hy is een Godt Israels / hy sal den volcke
macht ende cracht gheven: geloeft sy Godt.

Den lxix. psalm.

1. Een ghebedt Christi/ aent kruyce met doodes
angsten beangstet om ons/ en ons souden willende bidt
hy verlossinge synder vrienden hatten: als hy seyt:
ghy wilt te schanden. etc. 23. Der Synagoge
sonderlinghe prophecye is / heeft sy den psalm
eenen naem gheghenen/dan Lelien ende Rooscn.

Een psalm Davids vanden a ende 1
sten/voor te singhen.

GOdt/helpt my/ b want het water gaet 2
my tot aen de ziele.
Ick verdincke in diepen c slijm/ daer 3
ghrondt en is: ick ben in diepe wate-
ren/ende de vloedt wilmp my verslippen.
Ick hebbe my moede gheroepen/ mijnen 4
hals is droesch/ d † het ghelichte vergaet my/
dat ick soo langhe moet harden op mijnen
Godt.
Die e my sonder oorsake haten/ dier is 5
meer/dan ick haren opden hoofde hebbe: die
my onbillicken vpaut zijn / ende my verder-
uen/zijn machtich: ick moet betalen/ dat ick
niet gheroofst en hebbe.
Godt / ghy weet mijne dwaesheydt/ ende 6
mijne schulden en zijn v niet verborghen.
Laet niet te schanden worden aen my/ die 7
uwer verwachten / Heere / Heere Zebaoth/
laet niet schaemroodt worden aen my/ die v
soecken/Godt Israels.
f Want om uwent wille draghe ick ver- 8
smaetheyt/mijn aengesicht is vol schanden.
g Ick ben vremdt gheworden mijnen broe- 9
deren/ende onbekent mijner moeder kinderen.
h Want den yver uwes huys heeft my ver- 10
slaten/ende de smaethcyt dier/die v schen-
den/vallen op my.
Ende ick weende/ende vastede mijne ziele/ 11
ende men spotte mijner daer toe.
Ick hebbe oock een sack aengheroghen/ 12
ende men hebbe een spot daer uyt.
Die under poorten sitten/ twasschen dan 13
my/ende inden ghelaghen singhmen dan my.
Ick daerentegen bidde/ Heere/ tot v/ in 14
den aengenamen tijt: Godt/door uwe groo-
te ghetrouwicheyt/ verhoort my / met uwer
ghewisser hulpe.
i Verlost my uyt den dreck/dat ick niet en 15
versincke/ dat ick verlost worde dan mijnen
haters/ende uyt den diepen wateren.
Dat my de watervloet niet en versuppe/ 16
ende de diepte niet en verslinde / ende het hol
dat ingaet niet boven my toe en dae.

Verhoort my/ Heere/ want uwe goedertie- 17
renheyt is troostelic: keert v tot my/na uwer
groote barmhertichcyt.
Ende en verberght uwe aengesicht niet 18
voor uwen knecht, want my is m angst: ver-
hoort my haestelick.
Maeckt v tot mijner zielen/ende verlosse: 19
verlost my om mijner vyanden wille.
Ghy weet mijne smaetheyt / schande ende
schaemte: mijne wedersakers zijn alle voor v.
Den smaet verbreeckt my mijn herte/ ende 21
krencket my: ick wachtede / of het yemanden
iammerde/doch daer en was niemant: ende
op troosters/doch ick en vinde gheene.
n Ende sy ghaven my galle te eten / ende 22
edick te drincken in mijnen grooten dorst.
o Laten disch moet voor hen totten stricke 23
worden/ter vergheldinge/ ende tot eenen val.
Hare ooghen moeten duyster worden/ dat 24
sy niet en sien: ende hare leudenen laet altijts
slackeren.
Ghiet uwe ongenade op haer/ ende uwen 25
grimmighen toorn gruyselt.
p Hare woninghe moet woest worden / 26
ende daer en zy niemandt die in hare hutten
woone.
Want sy vervolgen dien ghy ghesla ghen 27
hebt/ ende vermeren/ dat ghy de uwe seer slaet.
Laetse in een sonde over de ander vallen/ 28
q dat sy niet en comē tot uwer gerechticheyt.
Delchtse uyt r den boeck der leuendighen/ 29
dat sy met den rechtveerdighen niet aenghe-
schreven en worden.
Ick doch ben ellendich / ende my is wee: 30
Godt/uwe hulpe beschutte my.
Ick wil den Name Gods louen met eenen 31
liede/ende wil hem hooch eeren met danckte.
Dat sal den Heere beter behagen / dan ee- 32
nen osse/die hoornen ende klauwen heeft.
De ellendighe sient / ende verblijden hen: 33
ende die Godt soecken/dien sal het herte leuen.
Want de Heere hoort de armen/ende en 34
verachtzijne ghenanghenen niet.
t Yeem loue den hemel / aerde/ ende de zee/ 35
ende alles dat hem daerin beweert.
Want Godt sal Zion helpen / ende de ste- 36
den Juda bouwen / datmen alda er woone/
ende die besitte.
u Ende het zaet zijner knechten sullense be- 37
eruen/ ende die zijnen Name beminnen/ sul-
len daerin blijuen.

Den lxx. Psalm.

1. Is een eens ihouts met den hoorgaenden
psalm: want hy biet teghen de afvallighe Syna-
goghe. ende voor de Heerche.

1 Eenen Psalm Davids /voor te singhen/
ter ghedachtenisse.
2 HEest v/Godt/ a my te verlossen: Heere/
my te helpen.
3 b Dy moeten ben schamen/ eñ te schan-
den worden/die na mijnen zielē staen: sy moe-
ten c te rugghe keeren / ende beschimpt wor-
den/die my quaet wensehen.
4 d Dat sy moeten wedersom te schanden
worden/die daer over my seyden: Daer/daer.
5 Verheugen ende vrolick moeten zijn aen v/
dien a v zoeken: ende die v hebt lief hebben/
e altoos segghen: Hoogh gheloeft zy Godt.
6 Ick doch ben ellendich ende arm: Godt
haest v tot my/want ghy zijt mijn hulper en-
de verlosser/mijn Godt/en vertreckt niet.

m of/ bange.

n Mat. 27.48 Joan. 19.28
o dat is/ hare predikten ende leeren/ daer sy hen mede vermeynen te spijsen. Act. 1.18
p Rom. 11.9
p Act. 1.20 Matt. 23.38
q dz is/en laet hen niets goet noch recht zijn.
r Exod. 32.32
s Philip. 4.3 Apoc. 3.5 ende 20.12 ende 21.27
t psal. 148.2
u Prou. 2.22
a psal. 40.14
b psal. 34.26 ende 71.13
c psal. 35.26 ende 71.13
d Job 31.29 Prou. 17.5
e psal. 35.27 ende 140. 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Den lxx. Psalm.

1. Dese Psalm is sonder titel / misschien dat het een ghemeyn ghebedt zy der ganscher Kercken/van allen tyden herwaerts/ voor de behoudinghe des woordts ende verlossinghe vanden tyrannen ende verbolghers / die de Kerche/ ghelyck als tot allen tyden / alsoo in sonderheyt inden laetsten tyden/ als in haren ouderdom/ hebben sal: want dan sullen de Gheest ende andere gauen also met/ als inder eerster Kercken/ ende onder den Propheten/in zwanghe gaen.

a psalm.7.1 ende 25.1 ende 31.1 Sy.zach 2.12

a HEere / a ick vertrouwe op v/ en laet my 1 nemmermeer te schanden worden.

Verlost my door uwe gherechticheyt / 2 ende helpt my wt: neycht uwe oren tot my/ ende helpt my.

b †and. rotz/

Zijt my eenen stercken b † troost / daerhen 3 nen ick altoos vlieden menghe / ghy die toeghesept hebt my te helpen: want ghy zijt mijnen rotz ende mijn burcht.

c psalm.22.10 ende 91.9 Spr. 34.16

JMijn Godt / helpt my wt der handt des 4 godtloosen/ wt der handt des onrechtwerdighen ende tyrannen:

c Want ghy zijt mijn toeverlicht / Heere/ 5 mijn hope van mijnder ieughet aen.

b Jerem. 1.5

Op v hebbe ick my verlaten van moeders 6 lijfue aen: d ghy hebt my wt mijns moeders ingf ghetoghen/mijnen roem is altoos van v.

Ick ben voor velen als een wonder/ doch 7 ghy zijt mijn stercke toeverlicht.

Laet mijnen mondt wt roems ende wt 8 pijs vol zijn daghelicx.

e psal.71.18

e Verwerpt my niet in mijnen ouderdom/ 9 verlaet my niet/ wanneer ick zwack worde.

Want mijn vyanden spreken teghen my/ 10

f psalm.2.2

ende die op mijn ziele houden/ f beraden haer met malcanderen/

Ende spreken: Godt heeft hem verlaten: 11 iaecht nae / ende grijpt hem: want daer en is gheen verlosser.

Godt/weest niet verre van my: mijn God/ 12 haest v/my te helpen.

g psal 35.26 ende 70.3

g Schamen moeten hen / ende omcomen / 13 die mijn ziele teghen zijn: met schande ende schimp moeten sy overschudder worden / die mijn ongheluck soecken.

h † and. beet wachten/

Ick nimmers wil altoos h † verdden/ende 14 wil altoos wt roems meer maken.

JMijnen mondt sal vercondigen uwe ge- 15 rechticheydt/ daghelicx uwe heyl/die ick niet alle tellen en can.

Ick ga henen inder kracht des Heeren/ 16 Heeren: ick prijse alleen uwe gherechticheyt.

Godt/ghy hebt my van ienget op gelert/ 17 daerom vercondighe ick uwe wonder.

i psal.71.9 * Deut.6.20

Ook i verlaet my niet/ Godt/ inden ou- 18 derdom / wanneer ick grau worde/ * tot dat ick uwen arm vercondighe knidts kinderen/ ende uwe kracht allen die noch comen sullen.

Godt/uwe gerechticheyt is hooch/ghy die 19 groote dinghen doet: Godt/wie is v gelijck?

k 1. Sam. 2.6 Tobie 13.2 Sap. 12.13

k Want ghy laet my beproeven vele ende 20 grooten angst / ende maeckt my weder leuendich/ende haelt my weder wt der diepten der aerden op.

l 2. Sam. 7.9

l Ghy maket my seer groot/ ende troostet 21 my weder.

Ja dancke ick ook v met psalterspel voor 22 uwe trouwe / mijn Godt: ick loffinghe v op der harpen/ghy Heyligh in Israel.

JMijne lippen / ende mijn ziele / die ghy 23 verlost hebt/zijn vrolick/ende loffinghen v.

Ook dichtet mijn tonghe daghelicx van 24 uwer gherechticheyt: m want schamen moeten hen ende te schanden worden / die mijn ongheluck soecken.

m psal. 34.3

Den lxxj. Psalm.

1. Een sonderlinghe prophetie vanden rijcke Christi/ en Christo selfs/ dat hy God zy: 5. want hem (sept hy) salmen vreesen, so langhe etc. Item: 11. Alle Coninghen sullen hem aenbidden etcet. Dat in zijn rijcke zy vergheminghe der sonden, 7. overvloedighe gherechticheyt / 4. verlossinghe der ellendighen ende armen: welcke weldaden hy hooch prijst: 12. sept ook daerby van het kruyce/ dat/ die onder desen rijcke zijn/ hare vyanden hebben/ ende ghemoedt worden/ 14. dat hare name noch in troosten/ dat dese hare doodt niet schandelick noch hoose/ maer gantsch vreese gheacht worde voor Christo. 17. Aen het eynde worpt hier toeghesett vanden dienst der Kercken/ van wereldtsghe der weldaet Christi.

1 Des Salomons.

GOdt/geeft uwe gherichte den Coninck/ a Deut. ende uwe gherechticheydt des Conincx sone:

2 a Dat hy v volck b † brenghe totter ghe- b † met rechticheyt/ ende uwe ellendighen verlossse.

3 Laet de berghen den vrede brenghen onder het volck/ ende de kleyne berghen de gerechticheyt.

4 Hy sal het ellendich volck by den rechte behouden/ende den armen helpen/ende de lasteraers verslijten.

5 JMen sal v vreesen / c soo langhe de Sonne ende JMane duert / van kinde tot kints kinderen.

6 Hy sal afvaren/als den regen opt d † velde/ als de druppen die het landt vochtighen.

7 Te zijnen tijde sal bloeyen de rechtveerdighe / ende grooten vrede / tot dat de JMane niet meer en is.

8 e Hy sal heerschen vander reener zee tot aen de ander / ende vanden f water aen / tot der werelde ende toe.

9 Voor hem sullen hen neyghen die in de woestijnen zijn/ende zijne vyanden sullen het stof lecken.

10 g De Coninghen aen de zee/ ende inden ey landen sullen gheschencken brenghen: de Coninghen wt rijck Arabien ende Seba sullen gaven toevoeren.

11 Alle Coninghen sullen hem aenbidden alle Heydenen sullen hem dienen.

12 Want hy sal den armen verlossen/die daer schreyt: ende den ellendighen/die geenen hulper en heeft.

13 Hy sal ghenadich zijn den h kleynen ende armen/ende den zielen desarmen sal hy helpen.

14 Hy sal hare zielen wt der bedzieghernje ende i wreuel verlossen / ende haer bloet sal dierre gheachtet worden voor hem.

15 Hy sal leven / ende men sal hem van den goude wt rijck Arabien gheven/ende men sal altoos voor hem bidden / daghelicx sullen hem loven.

16 Op aerden boven opden bergen sal k † het coorne dick staen / zijn vrucht sal boven als Libanon/ ende sal groenen uiden steden / als gras op aerden.

17 Sijnen Naem sal eewichlick blijven: soo langhe de Sonne duert / sal zijnen Name opkomen / de naconclinghen in reycken / ende in hem sullen voor den seluen gheseghent zijn: alle heyden sullen hem prijsen.

18 Gheloeft zy Godt de Heere / de God Israels/ o die alleene wonder doet.

Ende

Ende ghelaeft zy zynen heerlicken Name 19 24 Ghy leydt my na uwen rade / ende neemt
eewichlick / ende alle landen moeten zynder my eyndelick niet eeren aen.
eere vol worden. Amen. Amen. 25 Wanneer ick slechts b hebbe/soo en vraghe
ick niet na hemel ende aerde.
26 Wanneer my oock lijf ende ziele versmach-
tede/ soo zijt ghy doch/ Godt/ alderyt mijns
herten troost/ende mijn m deel.
27 n Want siet die van u wijcken/ sullen om-
comen : ghy brengt om alle die/ die teghen u
hoererije bedrijuen.
28 Doch dat is mijn verneught / dat ick my tot
Godt houde / ende mijn toeverlicht sette op
den Heere/ Heere/ dat ick vercondighe alleene
uwe doen.

Den lxxiiij. Psalm.

1. Een prophetisch gebedt voor het volc Godts/
ende den Tempel of godsdienst/ tegē de Heydenen/
die het volck souden verhoeren / ende den Tem-
pel verwoesten: als voor de Chaldeen; ende daer na
voor den Antiochum gheschiedt is.

1 Een onderwijsinghe Assaph.

GOdt/ waerom verstoot ghy ons so ghe-
heel? ende zijt so grimmigen voortuch
over de schapen uwer weyde?
2 Gheduenckt aen uwe ghemeynte / die ghy
van a oudts her verworuen / b ende u totten
erfgoede verlost hebt: aenden berch Zion/ daer
ghy op woonet.
3 Treedt op hen met voeten / ende stootse
gantsch te gronde : de vyandt heeft alle dinck
verdaruen met heyligheydom.
4 Hare c wederspannighe brullen in uwe
d † huysen/ ende setten hare afgoden daerinne.
5 f Men siet de axe boven blicken/ alsmen in
een woudt houwet.
6 Ende verhouwen alle zijn schuttwerck met
bijlen ende baergien.
7 e Sy verbernen uwe heyligheydom : sy ont-
wijen de woonynghe wes Naems te gronde.
8 Sy spreken in hare herten : Laet ons hen
beroouen : sy verbernen alle ‡ huysen Gods
inden lande.
9 Onse teeckenen en sien wy niet/ende gheen
Prophect en predickt meer / ende g † gheen
leeraer en leert ons.
10 Och Godt/ hoe langhe sal de wederpar-
tijder schenden/ ende de vyandt uwen Name
soo gantsch lasteren?
11 Waerom wendet ghy uwe handt af / ende
uwe rechterhāt so gantsch van uws h schoot?
12 Doch God is mijnen Coninck van oudts
af/ die alle hulpe doet die op aerden geschiet.
13 Ghy verdeylt de zee door uwe kracht/ende
verbreeckt de koppen der i draken int water.
14 Ghy verbreet de koppe der walvusschen en
geeftse tot eē spijse dē volcke vnder woestijne.
15 Ghy laet verruyt k springfonteynen ende be-
ken : ghy laet verdrooghen stercke stroomen.
16 Doch ende nacht is uwe : ghy maeckt dat
beyde de Sonne ende Sterren haren ghewijs-
sen loop hebben.
17 Ghy setter eenen peghelicken lande zijne
palen: somer ende winter maeckt ghy.
18 Soo ghedruckt doch dies / dat de vyandt den
Heere schendet / ende een dwaesachtich volck
lastert zijnen Name.
19 Ghy en woudt doch den ghedierte niet ge-
uen de ziele uwer tortelduyuen / ende uwe el-
lendighe dieren niet so gantsch vergheten.
20 Ghedenct aen het verbondt: want het land
is allenthalven tammerlicken verheert / ende
de huysen zijn verschenet.

m Num.18.20
Psal.16.5
ende 119.56
Thren.3.24
n Jere. 17.13
Hebr.10.38

a af/ ouden tyden af/
b Deut.4.20 ende 32.9
c of: belee-digers/ verdoe-ders.
d dat is/ scha-len en Syna-gogen/ daer Goos woort gheleert wert.
† Om. hoe grij-selicke feesten/ en steken haer hameren tot teeckenen op.
‡ Men voemde hem als eenen die een hoech werckhede/die daer dicke boo-men nieuwen: nu doch ver-houwen sy als te dic.
e 1. Reg. 9.7
2. Reg. 25.9
2. par. 36.19
f dat is/ de ste-den daer Gods zijn woort heeft: als inde scholen.
g Om. niemant onder de weet hoe langhe.
h Schoot/ dat is de Tempel/ daer Godt zijn volck in verse-melt en leert.
i dat is/ tyran-nen: als Pha-rao ende zijne Wooften: alsoo ooch de wals-uisschen.
Gen. 1.21
Exod. 14.27
Job 40.20
Esau 27.1
k dat is/ Godt bouwt landen ende steden: hy verstoortse ooch weder.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Laet den slechten niet met schande daervan gaen: want de arme ende ellendige roemen uwen Name.

Maeckt v op/ Godt/ ende voert uwe saeke: denckt aen de smaetheyt die v daghelicks van den dwasen wedervaret.

Vergreet niet des roepens uwer vyanden: het rasen uwer wederpartyders wordt hoe langher hoe grooter.

Den lxxb. Psalm.

1. Desen Psalm wordt wel bediedt als een prophetsche opden persoon Christi/die daer als een Coninck regeert/doorzijn woordt inder wereldt/zijn Kercke beschermt/ende de Synagoghe met allen vyanden des Euangeliums ombzengt. Sodanich verstaut beweeren het tweedde en het laetste vers/ die sulck werck verbaten/dat alleen Christo door het woordt zijns Euangelij toecomt.

Eenen Psalm ende liedt Assaph/dat hy niet om en quame/voor te singhen.

Wy dancken v/Godt/wy dancken v: ende vercondighen uwe wonderen/ dat uwen Name sa na by is.

Want te zijner tijt so sal ick recht richten. Yet landt bevst/ende alle die daer in woonen: doch ick houde zijne b calommien vaste. Sela.

Ick spraek tot den grootsprekers: Roemt niet also: ende tot den godtloosen: En pocht niet op c gheweldt.

Pocht niet soo hooch op uwe gheweldt: spreeckt niet so halsterckich:

Yet hebbe gheenen noot/noch vanden oosten noch vanden nedergaue/noch vanden gheberchte inder woestijne.

d Want Godt is richter: e die verneedert desen/ende verhoocht gheven.

f Want de Heere heeft eenen beker inder handt/ende met stercken wijne vol ingheschencken/ende g scheniet wt denselven: doch de godtloose moeten alle dzincken/ende den dzoesem wtsuygen.

Ick dannoch wil verconding en ewichlic/ ende loofsinghen den Godt Jacobs.

Ende wil alle gheweldt der godtloosen verbreken: dat het gheweldt der rechtveerdighen verhoocht woorde.

Den lxxbj. Psalm.

1. Een danckseggingh e voor tweederley gaven Gods/ dat hy der Kercken ende zijnen volcke geeft zijn woordt/ 4. ende daer beneven bede/ in dien/ dat hy se voor der vyanden gheweldt beschermt.

Een Psalm liedt Assaph/op snarenspel/ voor te singhen.

Godt is in Juda bekent/ in Israel is zijnen Name heerlick.

Te Salem is zijn tente/ende zijn woninghe tot Sion.

b Alhaer verbreeckt hy de pijlen des boghen/schildt/zweerdt ende strydt. Sela.

Ghy zijt heerlicker ende machtigher dan de c roof berghen.

De stoute moeten berooft worden/ende ontslapen/ende alle krijgers moeten de handt laten d sincken.

Van uwen schelden/Godt Jacobs/ sincket inden slacp beyde peerdt ende waghen.

Ghy zijt verschrickelick: wie can voor v staen/wanneer ghy toornet?

e Wanneer ghy het oordeel laet hooren vanden hemel/soo verschrickt het aerdtrijck/ende wordt stille.

Wanneer Godt hem opmaeckt te richten/ dat hy helpe alle ellendigen op aerden. Sela.

Wanneer menschen tegben v woeden/soo legt ghy eere in: ende wanneer so noch meer woeden/so zijt ghy noch gherustet.

f Gheloeft ende houdet den Heere uwen God/alle die ghy rondtom hem zijt: brenghet gheschencken den verschrickelicken.

Die den Oorsten den moedt neemt/ende verschrickelick is onder den Conninghen op aerden.

Den lxxbij. Psalm.

1. Een leere ende sonderlinge vertroostinghe/ hoe hen treurighe herten opzichten sullen/die niet swaren ghedachten ende anderen becommernissen onderduct worden: Namelicken/dat sy hen voor aen ten gebede/ende daer na tot ernstiger nadenckinghe der wonderwercken Gods begheven. Die sullen niet en doen/ende ooghen alleene op het teghenwoordige leet besten/ dien ist vergeefs/dat sy smerte met smerte soecken te verdzijven.

Eenen Psalm Assaph/voor Jeduthum/ voor te singhen.

Ick a roepe met mijner stemme tot God/ tot Godt schzepe ick/ende hy verhoort mp.

Inder tijt mijner noot soecke ick den Heere/mijn bt handt is des nachts wt ghestrect/ ende en laet niet af/ want mijn ziele en wil haer niet troosten laten.

Wanneer ick bedzoeft ben/soo ghedencke ick aen God: wanneer mijn herte in angste is/so spreke ick. Sela.

Dyn ooghen houdt ghy dat sy waken: ick ben so anechtich/ dat ick niet spreken en can.

Ick ghedencke der ouden tijdt/der voorleden taren.

c Ick dencke des nachts aen mijn snarenspel/ende spreke met mijner herten: mijnen gheest moet dt nasoecken.

Sal dan de Heere ewichlick verstooten/ ende gheen ghenade meer betonen?

Is het dan gantsch ende gaer wt met zijner goedertierenheyt? ende heeft de eet roesch ghinghe een ende?

Heeft dan Godt vergheten ghenadich te zijn/ende zijne barmhertigheyt voor toorne besloten? Sela.

Doch soo spraek ick: ick moet dat lijden/de rechterhandt des hoochsten f can alle dinck veranderen.

Daerom ghedencke ick aen de daden des Heeren/Ja ick ghedencke aen uwe voorleden wonderwercken.

Ende spreke van alle uwe wercken/ende segghe van uwen doen.

God/uwen wech is g heylich: waer is soo een machtich God/als ghy God zijt?

h Ghy zijt Godt/die wonderwercken doet/ ghy hebt uwe macht bewesen onder den volcken.

i Ghy hebt v volck verlost ghewelddichlick/ de kinderen Jacobs ende Josephs. Sela.

De wateren saghen v Godt/ de wateren saghen v/ende angsteden hen/ende de diepten daneerden.

De dicke wolcken goten water/ de wolken donderden/ende de stralen voeren daer heen.

Het donderde inden hemel/ uwe blicxemen lichteden op den aerdbodem/ het aertrijck verwerde hem/ende beefde daer van.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Exod.14.19. Woen weech was in de zee / ende uwen 20
paedt in groote wateren / ende uwen en spoore
dese niet bekent.
k Ghy voerdet u volck als een cudde schaa- 21
pen / door Moyse ende Aaron.

Den lxxviij. Psalm.

1. Bereetse tot den gantschen Psalm / Gods mes-
nichfuldighe weldaden / ende zijns volcx menich-
fuldighe ecchetse ende sonde die allewege ghestaet
zijn / op dat also de lieden leerden / God vertrouwen /
hem vreesen / ende zijne wet alle gehoorsaem zijn.

Een onderwijnghe Assaph. 1

Psal.77.1. Hoort mijn volc / mijn wet / neyght uwe
ooren tot der reden mijns monts.
a Ic wil mijnē mont op doen te spre- 2
ken / ende oude ghescriedenisse wt spreken.
Exod.12. Die wy gehoort hebben / ende weten / ende 3
onse vaders ons verteit hebben.
b Dat wy het niet verbergen en sondē ha- 4
ren kinderen die hier na comen: ende verton-
dighen den roem des Heeren / ende sijne macht
Exod.17.20 ende wonderen / die hy ghedaen heeft.
Hy richtede een ghetuygenisse op in Ja- 5
cob / ende gaf een wet in Israel / c die hy onsen
vaderen gebiet te leeren haren kinderen.
Op dat het de nacomelingen leerden / en- 6
de de kinderē die noch souden gheboren wor-
den / wanneer sy op quamen / dat sy het ock
haren kinderen verondighden.
Dat sy op God setteden hare hope / ende 7
niet en vergaten de daden Gods / ende zijne
Psal.77.8 gheboden hielden.
Ende niet en worden d als hare vaders / 8
een tegenwillige ende ongehoorsamen aerdt:
een aerdt die haer herte niet recht en was / ende haer
Psal.77.38 geest en hielt niet getrouwelic af Gods.
Als de kinderen e Ephraim / die ghehar- 9
nacht den boghe worden / af vielen ter tijdt
Exod.14.28 des f strijdts.
Sy en hielen het verbont Gods niet / en- 10
Psal.77.56 de en wonden niet in zijne wet te wandelen.
Ende vergaten zijner daden / ende zijne 11
wonderen / die hy hen bewesen hadde.
g Voor haren vaderen dede hy wonder in 12
Egyptenlande / inden velde Zoan.
h Hy cleefde de zee / ende liet se daer door he- 13
Exod.14.21 nen gaen / ende settede het water als eenen
Exod.15.8 muere.
i Hy leyddese des daechs met eener wolc- 14
Exod.13.21 ken / ende des nachts met eenen klaren vyere.
k Hy verscheurde de rotzsteenē inder woe- 15
Exod.17.6 stijne / ende dranckese met groote wateren.
Ende liet beken vit den rotzsteenen bloey- 16
Exod.14.21 en / dat sy henē af vloten als waterstroomen.
Noch sondichden sy voorder teghen hem / 17
Exod.15.25 en vertoornde den hoochsten inder woestijne.
Ende versochten God in hare herte / dat 18
sy spijse voorderden voor hare zielen.
m Ende spraken tegen God / ende seyden: 19
Ja God soude wel connen eenen disch be-
reyden inder woestijne.
n Siet / hy heeft wel de rotzsteenen ghesla- 20
Exod.17.6 gen / dat de wateren vloten / ende beken hen
Psal.104.41 over wt goten: doch hoe can hy broot geuen /
ende synen volcke vleesch bereyden?
o Voorwaer dat de Heere hoorde / ontbrand- 21
de sijn / ende vyer quam aen in Jacob / ende
toorne quam over Israel /
Dat sy niet en geloofden aen God / ende 22
hoopten op zijn hulpe.
Ende hy gebiet den wolcken daer boven / 23
ende ope de deuren des hemels.

p Exo.16.14. Deut.8.3. Joan.6.31
q Nu.11.31
r Exod.16.13
f Num.11.33 Sapi.16.2
t Num.14.11
u Nu.14.36
x Dat sy het ghsloefde lant niet en kregē / en te vergeefs geregt waren wt Egypten.
y beroondē hē schoon gelaet/
z Exod.32.14 Num.14.20
a psal.103.14
b Dat is / Sy bestemineden Gode allewe ghen tot ende wijse / voe hy haer teghens woordich sijn / ende bebindse lic helpen soue deren en wous den niet ver trouwen noch hopen op het toecommende. Als nv wondt sy vleesch / dā water daer na broot hebben. Doch also ver ten einde toe tē / voe het Gode maken sal / dat heer / God ver soecken.
Plage. 1ste Egypten.
c Deut.7.20
d psal.104.29
e Exo.8.6.24
f Exod.10.12 ff And.arbeyt
g Exod.9.23 ende 15.13
psalm.135.32
† An.wilde bē ghenboomen.
h Exo.9.2.13
i Exo.12.29 ende 13.15
k Exod.3.17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende hy leyddese seker/dat sy hen niet en 53
vreesden/ doch hare vyanden bedecte de zee.
Ende brachtse in zijne heylige lantpalen/ 54
tot desen berghe/ dien zijn rechterhandt ver-
wonnen heeft.
1 Deut.3.3 Iosue 6 ende 10.4 ende 11.7 ende 13.7 l Ende verdreef voor hen henē de volcken/ 55
ende liet hen het erue wt deylen / ende liet in
ghener hutten de stammen Israels woonen.
Doch sy versochten ende vertoornden 56
Godt den hoochsten/ende en hielden zijne ge-
tuyghenisse niet.
Ende vielen te rugghe / ende verachteden 57
alle dinck/als hare baders / ende en hielden
niet/ghelijck als eenen loosen boghe.
m Iudic.3.11 m Ende vertoornden hē met haren hooch- 58
ten/ende verchden hem met haren afgoden.
Ende doe dat God hoorde/ontbrādde hy/ 59
ende verwerp Israel seer.
n 1.Sa.4.2 Ieremi.7.12 n Dat hy zijne wooninghe tot Silo liet 60
haren / de hutte daer hy onder den menschen
woonde.
o dat is/ de kiste ofte lade des verbonts/ daer sy hen op verlieten. 2.Sam.4.5.6 Ende gaf haer o macht in de ghevancke- 61
nisse / ende hare heerlickheyt in de handen
des vyandts.
Ende gaf oock zijn volck int swoert/ ende 62
ontbrandde oock zijn erue.
p dat is/ ionge maechdē moeten ongehou- wort/etc. hebz. ongheeert. Hare ionghe manschap verslindde het 63
vyer/ende hare p ionckvrouwen moesten on-
ghewijfet blijnen.
q 1.Sa.4.11 land.haer we- duwē en woen den met. q Hare Priesters vielen door het swoert/ 64
ende r daer en waren geen weduwen / die
weenen souden.
Ende de Heere waecte op als een slapen- 65
de/ als een iuycher die van den wijne comt.
s 1.Sam.5.6 Psalm.87.1 s Ende sloegh zijne vyanden in het achter- 66
deel/ende hinck hen een eewighe schande aen.
t 1.Sam.7.5 t Ende verwerp de hutte Ioseph / ende en 67
verkoos niet den stamme Ephraim.
u psal.132.13 Maer verkoos den stamme Iuda/ u den 68
berch Sion / dien hy lief hadde.
Ende bouwede zijn heylichdō hooch / als 69
een landt dat eewichlick vast staen sal.
x 1.Sa.16.12 x 2.Sam.7.8 x Ende verkoos zijnē knecht Dauid/ en- 70
de nam hem van den schapsstallen.
Vanden soogheden schapen haelde hy 71
hem y dat hy zijn volck Iacob weyden sou-
de/ende zijn erue Israel.
Ende hy weydese oock met aller trouwe/ 72
ende regeerdese met allen vlijte.

Den lxxix. Psalm.

1. Is gelijcken inhoudts met den 74. Psalm: het de comstighe verstoringe des Tempels ende der volcx/ende bidt om hulpe.

Eenen Psalm Assaph. 1
a 2.pa.36.17 b Ieremi.9.11 HEere/a Heydenen zijn in b erue ghecal-
len/die hebben uwen heylighen Tempel
verontreynicht/ b ende van Ierusalem
steenhoopen ghemaeckt.
c Iosue 25.3 ende 16.4 ende 34.20 Deut.28.26 1.Mac.7.17 c Sy hebben de lichamen uwer knechten/ 2
den voghelen onder den hemel te eten ghege-
uen/ende het vleesch uwer heyligen/ den die-
ren inden lande.
Sy hebben bloet vergoten rondtom Ieru- 3
salem/als water/ ende daer en was niemant
die begroef.
d 1.Reg.9.7 Ieremi.19.6 d Wy zijn onsen nabueren een smaechept 4
ghewoorden/eenen spot ende schimp dien / die
rondtom ons zijn.
e Esaie 64.12 Heere / e hoe langhe wilt ghy so ganselick 5
vertoornen? ende uwen yver/als vyer branden
laten?
6 f Schuddet uwe grimmicheyt op de Hey- f Ieremi.10.25
denen/die v niet en kennen/en op de Coninc-
rijcken/die uwen Name niet aen en roepen.
7 Want sy hebben Iacob opgheeten/ ende
zijne huysen verwoest.
8 g Ghedenckt niet onser voorleden misdaet/ g Psalm.64.6
ontfermt v onser in rasten / want wy zijn seer
dunne ghewoorden.
9 Helpt ghy ons/ God onse helper / om us
Naems eere wille: verlost ons/ende vergeeft
ons onse sonden/om us Naems wille.
10 Waerom laet ghy de Heydenen h segghen: h psalm.
Waer is nu haren Godt? laet onder de Hey-
denen voor onsen ooghen cont worden/de wra-
ke des bloets uwer knechtē dat vergoten is.
11 Laet voor v comen het suchten der gevan- i dat is
ghenen: na uwen grooten arme behoudt de
kinderen i des doodts.
12 Ende vergeldet onsen nabueren seuenvou- k psalm.78.12
dich in haren schoot/ hare smaechept daermē
de sy v Heere ghescendet hebben.
13 k Wy daerenteghen v volck/ ende schapen l dat is
uwer weyde/ dancken v eewichlick/ende ver-
condighen uwen roem voort ende voort.

Den lxxx. Psalm.

1. Een schoon ghebet/ghelijcken inhoudts met den voorgaen Psalm: wat hy bidt/ dat God voor den omliggenden Heydenen het Rijcke Israels (inden Titel een Lelie genoemt/ende inden Psalm zeker lustigē Wancke vergeleken/ die hā Godt uyt Egypten ghenomen/ voor zijn wooft is opgerus- tet ende gebouwet/beschermet: ende wort oock nu wel teghen der Kercken vyanden ghehouden.

1 Eenen Psalm Assaph / vanden a spanroē a Ps.45.1
sen/ voor te singhen.
2 GHy herder Israels/hoort/ghy die b Io- b Ps.79.13
seph voedet als de schapen: verschijnt/
ghy die sittet boven cherubim.
3 Werweckt v gewelt/ghy die c voor Ephra- c Num.2.18
im / Ben Iamin ende Manasse zijt / ende
comt ons te hulpe.
4 God d† troost ons/ende laet lichten v aen- d Ps.67.2
sicht/ so gheneesen wy.
5 Heere Godt e† Zebaoth / hoe langhe wilt e Ps.59.6
ghy vertoornen over den ghebede uws volcx?
6 f Ghy spijst se met traē brood/ende dronct- f Ps.42.4
se met grooter mate vol traenen.
7 g Ghy settet ons onsen nabueren ten h ghe- g Ps.44.14
lyf/ende onse vyanden spotten onser.
8 God Zebaoth troost ons / laet lichten v
aenlicht/so gheneesen wy.
9 i Ghy hebt eenen wijnstock wt Egypten i Ps.44.3
ghehaelt/ende hebt verdreuen de Heydenen/
ende denselven gheplanter.
10 Ghy hebt voor hem de bane gemaeckt/hebt
hem laten inwortelen/ dat hy het landt ver-
vult heeft.
11 Berghen zijn met zijner schaduwe bedeckt/
ende met zijnen ranckē de k cederen Godts.
12 l Ghy hebt zijnen wasdom verghedeelt/ l Ps.44.3
tot aen de zee / ende zijne tacken tot aen het
m water. m Ps.72.8
13 Waerom hebt ghy dan zijnen n tuyn ghe- n Esa.5.5
broken/ dat hem o verscheurt alles wat voor-
by gaet.
14 p De wilde swijnen hebben hem verwoest/ p Ps.44.14
ende q de wilde dieren hebben hem r† ver- q Ps.104.20
vozen. r† ver-
15 God Zebaoth/ wendet v doch / schouwt
vanden hemel/ende siet aen/ende besoecht dese
sen wijnstock.
16 Ende houdt hem in houwinghe / die u
zeyden

tre hant gheplant heeft/ ende dien ghy v hast
verçoren hebt.
17 ¶ Hier dacht ende scheldt/dat des vernës ende scheirens een ende worde.
18 W handt beschutte het volck uwer rechter handt/ende de lieden die ghy v hast verçoré hebt.
19 So en willen wy niet vã v wijckë: laet ons leuen/so willen wy uwen Name aenroepen.
20 t Heere Godt Zebaoth troost ons/ laet v aensicht lichten/so gheneesen wy.

Den lxxj. Psalm.

1. Desen Psalm soughmen aen de Loofhutten feeste/dat door inghesettet was ter ghedachtenisse des verochs vã Egyptenlandt. Ende hier verbaet de ghepheer/de leere des eersten ghevols/ dat se alleene den God/diese vã Egyptenlant ghevoert heeft/betrouwen/ende hen voor afgoderije bermaerd/ghinghen. die inden eersten ghebooden ghinghen.

1 a Op der Guhith/voor te singen/Assaph. I
2 Juchet vrolicken Gode/die onse sterctes te is/juychet den Gode Jacobs.
3 Neemt de Psalmë/ ende geeft herwaerts de tambozinen/ liefliche harpen met Psalteren.
4 Blaest in de nieuwe ¶Mane de Basunë/ b in onsen feeste der Loofhutten.
5 c Want sulcx is een wisse in Israel/ ende een Recht des Gods Jacobs.
6 d Dulcx heeft hy ter ghetuygenisse gestelt onder Joseph/ doe sp vit Egyptenlant togen/ ende wy de spraken ghehoort hadden.
7 Ende hy hare schouderen banden last ontlaste hadde/ ende hare handen der potten los waren.
8 e Doe ghy my inder noot aenriept/halp ic
9 v wt/ ick verhoorde v/ik doe v het weder ouergheven/ ick v versochte v aent twistwater: Selà.
10 Hoort mijn volck/ ick wil onder v getuyghen/ Israel ghy sult my hoozen.
11 In Dat onder v gheen ander God zy/ ende
12 dat ghy gheenen vremden Godt aenbidt.
13 i Ic ben de Heere v God/die v wt Egypteland/ende ghevoert heeft: doet uwen mondt wijt op/laet my hem vullen.
14 k Doch myn volck en hoorde mijn stemme niet/ende Israel en wil mijner niet.
15 l So hebbe ickse ghelaten in haers herten goetduncken/dat sp wandelen na haren rade.
16 m Hoorde mijn volc my gehoorsaem zijn/ende Israel op mijnen weghe gaen:
17 So wonde ick haer vyanden in corte den: ende mijne handt over haer wederpartijders wenden.
18 Ende die den Heere haten / moesten aen hem faelgeren/ haren tijt dan wonde eewichlick duren.
19 Ende ick soudese met der bester tarwe spijsen/ n ende met hemsch wt den rotzsteenen versadighen.

Den lxxij. Psalm.

1. Een ernstighe beschelduighe dier/die in Godts plaets ampte met macht/ maer inf hypocrisie/ ende tot onderdruckinghe der armen. ende tot ghebodt tot allerley ouerdaet ende bestrijdt sijne heeren dat hier de Overheyt sijnen God/ende dat sp dat Godt berooden/ Roma. 13. 1. Petri. 2. 13. 14. dat sp haer wtgane/diese in belanghe haers ampts beuel/ wtrichten.

Eenen Psalm Assaph. I
1 God staet onder ghemeynten Gods/ende is richter onder den goden.
2 a Hoe lange wellet ghylieden onrecht richten/ende de persoonen der godlooser booz trecken: Selà.
3 Doet recht den armen ende den weesen/ende helpet den ellendighen ende noodtdruftighen ten rechte.
4 b Verlost den verachteden ende armen/ ende verlost hem vt der godlooser ghewelt.
5 Doch sp en laten hen niet seggheu/ende en achtens niet: sp gaen altoos heenen in duysternis: daerom moeten alle c fondamenten des lants vallen.
6 d Ick hebbe wel ghesevdt: Ghy zijt goden/ ende alteraet kinderen des hoochsten.
7 Doch ghylieden sullen sterven als menschen/ ende als een tyranne te gronde gaen.
8 God maeckt v op/ende richter het lant: want ghy zijt een Heere over alle Heydenen.

Den lxxiij. Psalm.

1. Is ghelijcken inhoudt met den 80. Psalm: want hy bidt voor het volck/ tegheu de omliggende Heydenen / die het becommerden ende verstoorden.

1 Een Psalmliedt Assaph.
2 Godt/ en s wijcht doch niet alsoo/ende en weest doch niet alsoo stille / Godt/ en houdt doch niet so in.
3 a Want siet/ uwe vyanden woeden/ ende die v haten/ rechten den kop op.
4 Sp maken listighe aenslaghen teghen v volck/ende raedtslaghen teghen uwe verborgheue.
5 Wel aen/ sprekë sp/laet ons hen wtroeyen/ dat sp geen volck zijn/dat des naems Israels niet meer ghedacht en worde.
6 Want sp hebben hen met malcanderë vereeniget/ende een verbont tegen v ghemaeckt.
7 De hutten der Edomiters ende Ismaelsters/der Moabiters ende Hagarieers/
8 Der Gebalsters/ Ammoniters ende Amalekiters/de Philisteen/ met tsamë die te Tyro.
9 Assur heeft hem ock tot hen gegeuen/ende helpen den kinderen Lot. Selà.
10 c Doet hen als den Midianiteren / d als Sissera/ als Jabin aen e der beke Kison.
11 Die verdelghet werden tot Endor/ ende worden tot dyeck op aerden.
12 f Maeckt hare voysen als Oreb ende Seb/ alle hare oversten/ als Sebah ende Talmunna.
13 Die daer seggben: Wy willen de huysen Gods innemen.
14 God maeckse als eenen werruel/ g als stoppelen voor den winde.
15 Als een vyer dat het woudt verbrandt/ ende als een vlamme de berghen aensteeckt.
16 Also vervolchtse met uwen wedder / ende verschrickse met uwen onweder.
17 Maeckt haer aengheslechte vol schanden/ dat sp na uwen Name zoghen moeten.
18 Schanden moetë sp hen ende verschricken/ altoos meer ende meer / ende tot schanden worden/ende ommomen.
19 Do sullen sp bekennen/ dat ghy met uwen Name heetet / h† Heere alleene/ ende de Hoochste in aller werelt.

Den lxxiiij. Psalm.

1. Tweerley vervatet desen Psalm: voorsaen danckt hy God voor zijn Woordt / Tempel ende Dienst: 5. ende verclt wat het voor een ghemaeckt zy. siet te hebben. 10. Waer na bidt hy. dat God desen behouden wille.

1 Eenen Psalm der kinderen Asaph / a† op Guhith/ voor te singhen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

HOe lieflick zijn uwe woningen / Heere 2
Zebaoth.

c Mijner ziele verlangt ende suchtet 3
na de voorhoven des Heeren: mijn d lijf ende
ziele verheughen haer inden leuendighen
Godt.

Want den e† vogel heeft een huys gevon- 4
den: ende de f swaluwe haren nest/daer sy ion-
gen opbrengen/namelicken/ uwē altaer Hee-
re Zebaoth/ mijn Coninck ende mijn God.

Wel dien/die in uwen huyse woonen/die 5
louen v altoos. Sela.

Wel dien menschen/ die v voor hare sterc- 6
te houden/ ende v na wandelen.

Die door het †† iammerdal gaen/ eñ ma- 7
ken aldaer fonteynē/ende de g Leeraers wor-
den met vele seghens gheciert.

Sy behouden dien auerwinninghe na der 8
andere/ datmen sien moet / de rechte Godt zy
te Zion.

Heere God Zebaoth/hoort mijn gebet/ver- 9
neemt het/God Jacobs. Sela.

God onse schilt/schouwet doch/siet aen het 10
h† Ruche ws ghesalfden.

Want eenen dach in uwen voorhoue is be- 11
ter dan anders duysent: ick wil liever de den-
re wachten in mijns Gods huys/dan langhe
woonen inder godloosen hutten.

Want Godt de Heere is de i Sonne ende 12
schilt/ de Heere gheeft k genade ende eere/ den
vromen sal hy gheen goet ontbreken laten.

l Heere Zebaoth/ wel dien mēsche die hem 13
op v verlaet.

Den lxxxb. Psalm.

Is niet onghelucken inhoudts met den voorle-
den: want het is een ghebet/dat Heilige ende ghe-
mepne stant behouden werden. Voortaen bidden
hy voor het voort ende zijne bruchten inden volc-
ke. Daer na voor gemeynen welstant inden lande/
ende bruchten des velts. Sommighe maken hier
een bedieninge op het Ruche Christi ofte Euange-
lium: ende also moetmen in hooghereen verstande
nemen/ dat hier van Acker of lande gheseyt wort.

Eenen Psalm der kinderen Korah/voor te 1
singhen.

HEere/ ghy zijt voormaels ghenadich ge- 2
weest uwen lande / ende hebt de gefan-
ghenen Jacobs verlost.

a Ghy die de misdaet voormaels vergeuen 3
hebt uwen volcke / ende alle hare sonden be-
decket. Sela.

Ghy die voormaels alle uwen toorne hebt 4
wech ghenomen / ende v ghewendet van der
grimmicheyt uws toorns.

b† Troost ons/ Godt onse c Heylant/ende 5
laet af van uwer onghenade over ons.

Wilt ghy dan eewichlick over ons toor- 6
nen? eñ uwen toorne gaen laten altoos voort
ende voort?

d Wilt ghy dan ons niet weder verquicken? 7
dat hen v volck over v verheughen moghe?

Heere / bertoont ons uwe ghenade / ende 8
helpt ons.

Och dat ick hooren mochte / dat Godt de 9
Heere spreect/dat hy vrede toesepde zijnē volc-
ke / ende zinen heyligheu/ op dat sy niet e op
een dwaeleyt en comen.

Doch is nochtes zijn hulpe nae dien die 10
hem vreesen/ dat in onsen lande eere woone.

Dat goedtheydt ende trouwe hen onder 11
malcanderen ontmoeten / gherechtigheydt ende
vrede hen cussen.

Dat trouwe op aerden wasse/ende de ghe- 12
rechtigheydt vanden hemel schauwe.

Dat ons ook de Heere goet doe/op dat ons 13
lant zijne vruchten gheue.

Dat dauroch gerechtigheydt voor hem hin- 14
ne/ende in s swanghe gae.

Den lxxxj. Psalm.

1. Bidtet dat hy wt harē verlosset worde. Sin-
de hy laet zijn gantsche ghebet steunen/ niet op eē-
nige zijne verdiensten/ maer alleen op Godts goe-
dertierenheydt ende barmherticheyt. 8. daer hy
een schoon wrgheschrift van inboere/ 11. en bin-
der/dat hy in sulcken betrouwen/als Gods woort
mede vruchtbaer / behouden worde. 12. Besluyt
hier ooch een danckseggingh onder/ als ware hy
alreede verhoort.

1 Een ghebedt Dauids.

HEere / a neycht uwe oogen / ende ver- a psalm. 86.1
hoort my / want ick ben ellendich ende Thren. 3.57
arm.

2 Bewaert mijn ziele/want ick ben b heylich: b Hebr. 10.10
helpt ghy mijn Godt uwen knecht / die hem
verlaet op v.

3 Heere zijt my ghenadich / want ick roepe
daechlicx tot v.

4 Verheucht de ziele uws knechts/want na v
Heere verlangt my.

5 c Want ghy Heere zijt goet ende genādich/ c Exod. 34.6
van grooter goedertierenheydt / allen die v
aenroepen.

6 Vernemt Heere mijn ghebet/ ende merckt
op de stemme mijns smeeckens.

7 d Inder noot roepe ick v aen/ ghy wonder d Psalm. 50.15
my doch verhoozen.

8 e Heere/v en is niemant gelijck onder den e Psalm. 89.7
goden/ ende daer en is niemant die doen can
als ghy.

9 Alle Heydenen die ghy gemaeckt hebt/ sul-
len comen/ende voor v aenbidden Heere/ en-
de uwen Name eeren.

10 Dat ghy soo groot zijt / ende wonder doet/ f Psalm. 72.18
ende alleen Godt zijt.

11 f Wijst my Heere uwen wech / dat ic wan-
dele in uwer waerheyt: behoudt mijn heere
by den g eenigen/dat ick uwen Naem vreese. g Deut. 6.4
Psalm. 86.11

12 Ick danche v Heere mijn Godt van gant-
scher herten/ eñ eere uwen Naem eewichlick.

13 Want uwe goedertierenheyt is groot over
my/ h ende hebt mijn ziele verlost wt der die-
per helle.

14 God/de stoute setten hen tegen my/ eñ den
hoop der tyrannen staet my na mijner zielen/
ende en hebben v niet voor oogben.

15 i Ghy daerenteghen Heere God zijt barm- i Exod. 34.6
hertich ende ghenadich/ gedultich/ ende van Joel. 2.13
grooter goedertierenheyt ende trouwe.

16 Wendet v tot my/ zijt my genadich: sterckt
uwen knecht met uwer macht/ eñ helpt k den
sone uwer maghet.

17 Doet een teecken aen my / dat het my wel
gae: dat het sien die my haten/ ende hen schā-
men moeten/ dat ghy my bystaet Heere ende
troostet my.

Den lxxxij. Psalm.

1. Een ptopheche vander Kercke des Nieuwen
Testaments/ dat sy zijn soude als een stadt/die de
gantsche werelt bulle: daerom ghebozen ende opge-
boedt werden / † Hoozen / Egypters / Babylonie-
ers/ Tyriers. Philisteren/ende de aller vorigen liedē-
(Ende dese ghebooste ende opbeginghe geschiet
dooz het woort des Euangelij / daer de sonden in
worden bergheuen / de heeren dooz den ghelooue
gherechtighet/ ende het eewich leuen geschonken.)

Ende

Ende dat de eenighe Godsdienst zijn soude/Godts ere ende barmhertichept voor het Euangelium bekent ende gheuolcht.

Een Psalmliet der kinderen a Korah. 1
S Is b vast ghefondeert op de heylighe bergen.
De Heere bemint de poorte Sions/ 2
c boven alle woninghen Iacobs.
Heerlicke dinghen worden in v gheprediet/ 3
c ghy stadt Gods. Sela.
Ic wil prediken laten d Rahab ende Ba- 4
bel/dat sy my kennen sullen: liet/de Philisteen ende Tyriers/met samen der Moozen/woz- den alhier ghebozen.
Voorwaer sal tot Sion seggen/dat allerley lie- 5
den daerin ghebozen worden/ende dat hy/de Hoochste/haer bouwer.
e De Heere sal prediken laten f in allerley 6
spraken/dattet sommighe oock * alhier sul- len gebozen worden. Sela.
Ende de g sangers als h met reyen/sullen 7
alle in v singhen/een om het ander.

Den lxxxviij. Psalm.

1. Een ghebedt teghen de aenvechtinghe der conscientie/die wt verwijfelinghe/ende wt dien/ dattmen Gods toorne ende doot voelt herkomen. Hoe dinger psalmen zijn daer noch sommige hier voor aenghetekent. 11. Ende dinger seer zijn daer/dat hy de lieden wt sulcken benouch- heyden/ende wederoom laten varen/so sy in nenich- tinghen verlaten worden.

Een Psalmliet der kinderen Korah/voor 1
de eerste singhen/vander swaerheyt der ellendigen: een onderwijsinghe Heman des Esrahiten.
HEere Godt mijn Heylandt / ick roepe 2
dach ende nacht voor v.
Laet mijn ghebedt voor v komen/ 3
a neycht uwe oozen tot mijnen roepen:
Want mijn ziele is vol sammers / ende 4
mijn leuen is na by der hellen.
Ick ben geachtet gheliick dien/die ter hel- 5
len varen : ick ben als een man / die gheen bf hulpe en heeft.
Ick ligge onder den dooden verlaten/ als 6
de verslaghene die inden graue ligghen / die- ghy niet meer en ghedencket / ende sy van u- wer hant afghesondert zijn.
Ghy hebt my in de kuyl onderwaerts ge- 7
legt/in de duysternisse ende in de diepte.
De grimmicheyt drucket my/ende dzenght 8
my met alle uwe vloeden. Sela.
c Uwe bekenden hebt ghy veere van my 9
ghedaen: ghy hebt my hen een greuwel ge- maeckt. Ick ligghe ghenanghen / ende en kan niet wtcomen.
Mijn gesichte is tammerlick van ellende/ 10
Heere ick roepe v daechlick aen/ic breyde mijne handen wt tot v.
d Sult ghy onder de doode wonder doen? 11
oft sullen de verstoruen opstaen/ende v danc- ken? Sela.
Sullen in den grauen vertellen uwe goe- 12
dertierenheyde? ende uwe trouwe in het verderuenisse?
Sullen doghen dan uwe wonderen in der dup- 13
ternisse bekent worden? ofte uwe gherechtic- heyt inden lande / daermen niets en ghe- dencket?
Doch ic roepe tot v Heere/ende mijn gebet 14
comt voorch voor v.
15 Waerom verstoot ghy Heere mijn ziele/en verberghet v aenlicht voor my?
16 Ick ben ellendich ende aenvechtich / e dat ick so verstoten ben: ick lyde v verschricken/ dat ick schier verzaghe.
17 Uwe grimmicheyt gaet ouer my / v ver- schricken drucket my.
18 Sy omgeuen my daechlick als water/ende omringhen my met malcanderen.
19 Ghy maket/dat mijne vrienden ende na- sten/ende mijne f bekenden / hen verre van my doen/om sulcker ellenden wille.

Den lxxxix. Psalm.

1. Een prophecye dant Rijcke Christi in den hemel. dat daer bestaet in der predicatie des Euan- gelij/daer Godts barmhertichept/ende den segen/ Dauid ende den Zoozbaderen toeghesepdt / inne vercondicht wozt. Ende hier saluen merchen 5.30.37. hoe hy op de toesegginge dan den ewi- ghen zade Dauids dzinght: Want die en sier niet op het tijdtsche Rijcke Dauids / maer op het Rijc- ke Christi ende de Sielmepnte. Want het tijdtsche Zoodtsche Rijcke is nu ouerlange daer henen/ en- de blijft dannoch waer/dat de Engel spreect Luc. 1.32. Ende de Heere sal hem den stoel eere. Dit verbont wast in desen psalm hoech gheroemet. Ec de wijle het volck des Heers / in den waterlicken Rijcke Dauids / om harer sonden wille/met gijs nanckenissen ende menigerley sammer gheplaecht werden soude/ 47. so bidder hy/ dat de Heere zijn volc in sodanigen ongelucke/ (39. daer van hier een claer prophecye is) niet gantsch en verwerpe/ maer hen een ghenadighe hulpe besorghe.

1 Een onderwijsinge Ethan des Esrahiten.
2 ICk wil singen vander genade des Hee- ren eewichlick/ende zijne waerheyt bec- rondighen met mijnen monde voor en- de voor.
3 Ende segghe alsoo: Dat een eewighe a ge- nade sal opgaen/ende ghy stilt uwe waerheyt trouwelick houden in den b hemel.
4 c Ick hebbe een Verbondt ghemaeckt met mijnen d' uytverco- zen/ ick hebbe Dauid my- nen knechte ghesworen.
5 Ick wil v eewichlick zaet verzoghen/ende uwen stoel bouwen voor ende voor. Sela.
6 e Ende de hemelē sullen Heere uwe won- deren prijsen / ende uwe waerheyt in der ghe- menten der heyligen.
7 Want wie mach inden wolcken den Heere ghelijck ghelden? f ende ghelijck zijn onder den kinderen der goden/ den Heere?
8 Godt is seer g' machtich in der vergade- ringhe der heyligen / ende wonderbaerlick ouer alle die rondtom hem zijn.
9 Heere God Zebaoth / wie is als ghy / een machtich Godt? ende v waerheyt is rondt- om v.
10 h Ghy heerschet ouer de onghestuymde zee/ghy stillet hare baren / wanneer sy hen becheffen.
11 Ghy slaet i Rahab ter doot/ghy verstroyet uwe vyanden met uwen stercken arme.
12 k Hemel ēn aerde is uwe / ghy hebt gefon- deert den aertbodem/ende wat daerinne is.
13 Noozden ende Zuyden hebt ghy gheschа- pen: Thabor ende Hermon l juychen in uwen Name.
14 Ghy hebt eenen gheweldighen arm/sterck is uwe hant/ende hooch is uwe rechterhant.
15 Gherechtichept ende gerichte is uws stoels beneistinge: ghenade ende waerheyt/zijn voor uwen aenghesichte.

a Joan.1.17 Door Jesum is genade ende waerheyt ge- worden.
b Want Chri- stus Rijcke en is niet ēē aer- dsch Rijcke/ maer hemelicks ēñ in de wol- cken/ dat en is niet op aerde.
c 2.Sa.7.12 Psal.132.11
d T And. wtver- weelden/
e Psalm. 19.2 ende 50.5.
f Psalm. 86.8
g T And. ver- schrickelick.
h Exo.14.21. Iob 26.12 psalm.107.29 Mat.8.26
i Dat is / Eg- ypten / als voor henen ēñ heer stout.
k Gene. 1.1
l Psalm.24.1 1.Cor.10.26
l Dat is / het gantsche lant groener ende staet inflick.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
221 [1]

m dat is/Dat het vrolicke woort Godts leeft.

Wel dien volcke dat m iuychen can: Heere sy sullen inden lichte vws aengheslichts wandelen.

Sy sullen ouer uwen Name daechlick vrolick zyn / ende in uwer gerechticheyt heerlick zyn.

Want ghy zijt den roem harer sterckten / ende door uwe genade sult ghy onsen hoorne verhoogheu.

n Esaie 1.4 Habac. 3.12

Want de Heere is onsen schildt / n ende de heyligbe in Israel is onse Coninck.

Op dat mael spraect ghy int gesichte tot uwen heyligen / ende sendet: Ick hebbe eenen Heldt verweckt / die helpen sal / ick hebbe verhoogbet een wtvercoren wt den volcke.

o 1. Sa. 16.14 2. Sam. 5.2 Act. 13.22

o Ick hebbe gevonden mijnen knecht Dauid / ick hebbe hem gheselft met mijner heyligher olye.

Mijne handt sal hem onderhouden / ende mijnen arm sal hem stercken.

De vyanden en sullen hem niet overwelt-dighen / ende de onrechtveerdighen en sullen hem niet dempen.

Maer ick wil uwe wederpartyders slaen voor hem heuen / ende die hem haten / wil ick plaghen.

p 2. Sam. 7.2

p Ja mijn waerheydt ende ghenade sal by hem zijn / en zijnen hoorne sal in mijnen Name verheuen worden.

q 2. Sam. 8

q Ick wil zijne hant in de zee setten / ende zijne rechter hant in de wateren.

r Psal. 1.5

Hy sal my noemen alsoo: r Ghy zijt mijn Vader / mijn God en t Troost / die my helpt.

s Anderstesu /

Ende ick wil hem ten eersten sone maken / allerhoochst onder den Coningen op aerden.

Ick wil hem eewichlick houden mijne ghenade / ende mijn Verbondt sal hem vast blijuen.

Ick wil hem eewichlick zaet gheuen / ende zijnen stoel / soo langhe den Hemel duert / behouden.

t 2. Sa. 7.14 1. Reg. 9.6

t Soo daerenteghen zijne kinderen mijne Wet verlaten / ende in mijne Rechten niet en wandelen.

So sy mijne ordeninghe ontheyligen / ende mijn ghebodt niet en houden.

Soo wil ick hare sonden met der roede te hupsoecken / ende hare mis daet met plagen.

Doch mijne ghenade en wil ick niet van hem wenden / ende mijne waerheyt niet laten feylen.

Ick en wil mijn Verbondt niet ontheyligen / en wil niet veranderen wat wt mijnen monde ghegaen is.

Ick hebbe eens ghesworen by mijner Heylicheyt / Ick en wil Dauid niet voor lieghen.

u 2. Sa. 7.16 Joan. 12.34 Luce 1.33 x Psalm. 72.5

u Zijn zaet sal eewich zijn / ende zijn stoel voor my / x als de Sonne.

Als de Mane sal hy eewichlick behouden worden / ende gelijck als de y Getuygen in de wolcken / ghewisse zijn. Sela.

y Dat is / De Regenboge / dien / welcken Godt den ghetuyge stelde / des eewighen verbonts met Noah / Gen. 9.13 Apoca. 1.5 z Psal. 30.13

Doch nu verstoot ghy ende verwerpet / en toornet met uwen Gheselfden.

Ghy verstoorter het verbondt wis knechts / ende treedt zijne kroone aen de aerde.

Ghy verbreket alle zijne z muren / ende laet zijne besten verscheuren.

Hem berooven alle die voorby gaen / hy is zijnen nabueren eenen spot gheworden.

Ghy verhooget de rechter hant zijner belee-digbers / ende verheuglet alle zijne vyanden.

Ghy hebt oock de a scherpe zijns swaerts a Psal. 89.

wech gheworpen / ende en laet hem niet over-winnen in den strydt.

Ghy verstoorter zijne b reputicheyt / en werpet zijnen stoel ter aerden.

b Psal. 89.

Ghy vercorter den tijt zijner ieught / ende bedecket hem met hoon. Sela.

c Psal. 44.25

c Heere / hoe langhe wilt ghy v soo gantsch verberghen / ende uwe grimmicheyt als vyer brennen laten?

Denckt hoe cort mijn leuen is: waerommo wilt ghy alle menschen te vergheefs geschapen hebben?

d Waer is yemant die daer leeft / ende den doot niet en siet? die zijn ziele verlosse wt der hellen haut? Sela.

e Psal. 89.

e Heere / waer is uwe voorleden ghenade / die ghy Dauid gheswooren hebt in uwer waerheyt.

Denckt Heere aen de smaetheyt uwer knech-ten / die ick draghe in mijnen schoot / van alle so vele volcken.

Daermede v Heere uwe vyanden schen-den / daer sy mede schenden de voerstappen wijs Gheselfden.

Gheloeft zy de Heere eewichlick. Amen / Amen.

Den xc Psalm.

1. Voorgaen verteit hy de ellendicheyt menschelicken geslachtes / dat wy alle den doot ende toorne Godts onderworpen zijn. 7. Waerom wijse hy aen / de oorsake deses quaets / namelijcken / de voorsprouckelicke sonde / daer onse nature mede begaeft is / 12. ten laetsten bidder hy int ghemeyne om barmhertichepdt / dat de sonde verghe-uen / gherechticheyt gheschencket / ende wy behou-den worden.

1 Een ghebet Mose / des mans Gods.

Heere God / ghy zijt onse toevlucht / voor ende voort.

2 Eer dan de berghen werden / ende de aerde / ende de werelt-gheschapen werden / zijt ghy Godt van eewicheyt tot eewicheyt.

a Wat

3 Ghy die den menschen a laet sterven / ende spreker: Comt weder ghy menschen kinderen.

4 b Want duysendt iaer zijn voor v / als den dach die ghisteren vergaen is / ende als een nachtwake.

5 c Ghy lastse daer henen varen als een stroom / ende zijn als eenen slaep / d gelijck als een gras / dat doch in corten e verwelet wort:

6 Dat daer vroech bloept / ende in corten verwelckt wort / ende des auonts afgheborwen wort / ende verdoruet.

7 Dat maket uwen toorne / dat wy soo vergaen / ende uwe grimmicheyt / dat wy soo ontsetten.

8 Want onse mis daet settet ghy voor v / onse onbekende sonde / int licht voor uwen aenghesichte.

9 Daerom varen alle onse dagen daer henen / voor uwen toorne / wy brengen onse iaren toe als een ommite reden.

10 g Onse ieuen duert tseuentich iaren: ende indien wy hoogh comt / soo zijn het tachtentich iaren: ende wanneert costelick gheweest is / soo is het moeyte ende arbeyt gheweest: h want het vaert suel wech / als vloghen wy daer van.

11 Wie ghelooft het vannoch / dat ghy soo sterck i toornet? ende wie vreest hem / voor sijnen grimmicheyt?

Leert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

k Psalm.39.4 k Leert ons bedencken / dat wy sterven 12
moeten / op dat wy verstandich worden.
Heere / keert u doch weder tot ons / ende 13
weest uwen knechten ghenadich.
Vult ons vroech met uwer ghenade / soo 14
willen wy roemen / ende vrolick zijn onse
leefdaghe.
Verheucht ons nu weder / na dien ghy ons 15
langhe plaghet / na dien wy so langhe ongheluck
lijden.
Bewijst uwen knechten uwe l wercken / 16
ende uwe eere haren kinderen.
Ende de Heere onse God zy ons vriende- 17
lick / ende vordere het m werck onser handen
by ons / Ja het werck onser handen wonde hy
doch vorderen.

Den xcj. Psalm.

1. Desen Psalm leeret den gheloove / ende is vol liefelicker troostinghe daer de godtvreesenden Gods sorchvuldighe achtinghe over haer / zijne regeringhe ende beleydinghe wt leeren. Sommighe meynen / hy behoort tot der Historie 2. Sam. 24. van der pestilentie / om Davids sonden wille over het volck gheschicket : dat de godtvreesenden in sulck een plotzlicken ongheluck ende vare / een ghewisse troostinghe hadden. Den strick des iaghers / zijn de pestilentie van de verstoorischen Engel te weghe ghebracht. Die hier in den hooghen verstant inne volghen / bedieden de sonderighe vare / op allerley noot / daer de godtvreesenden onderstaen.

Wie onder de bescherminge des Hooch- 1
sten sitt / ende onder de schaduwe des
Almachtighen blijft /
Die spreect tot den Heere : a Mijn b † toe- 2
versicht ende mijne burcht / mijn God op dien
ick hope.
Want hy verlost my vanden stric des ia- 3
ghers / ende vander schadelicker pestilentie.
c Hy sal u met zijnen vederen bedecken / ende 4
uwe toeversicht sal zijn onder zijnen vleughe-
len : zijne d waerheyt is scherm ende schildt.
e Dat ghy niet verschricken moetet / voor 5
den grouwel des nachts / f voor de pijlen die
des daechs vlieghen :
Voor de pestilentie die in het duyster 6
sluypt / voor der sieckte / die inden middaghe
verderuet.
Wanneer duysent vallen aen uwer zijden / 7
ende thien duysent tot uwer rechter handt / so
en sal het doch u niet treffen.
Ja ghy sult met uwen ooghen uwen lust 8
sien / ende aenschouwen / hoe het den godloo-
sen vergolden wordt.
g Want de Heere is uwe toeversicht / de 9
Hoochste is uwe toevlucht.
Ven sal geen quaet wedervaren / ende geen 10
plaghe en sal tot uwer hutten ghenaken.
h Want hy heeft zijnen Engelen bevolen 11
van u / dat sy u behoorden op alle uwe wegen.
Dat sy u op de handen dragen / ende ghy 12
uwen voet niet aen eenen steen en stootet.
i Op den leeuwen ende aderen sult ghy 13
gaen / ende treden op de ionghe leeuwen ende
draken.
Hy begheert mijner / so wil ick hem wthel- 14
pen : hy kent mijnen Name / daerom wil ick
hem beschutten.
k Hy roept my aen / so wil ick hem verhoo- 15
ren / ick ben by hem in der noot : ick wil hem
daer wt trecken / ende tot eeren maken.
Ick wil hem versadighen met langhen le- 16
ven / ende wil hem toonen mijn heyl.

Den xcij. Psalm.

1. Een troostelicke dancksegginge voor Gods goedertierenheyt ende ghenade / dat hy de vromen ende zijne Kercke behoudet / den godloosen daerentegen / hoe wel sy in eere ende welstant bloeyen / om brenghet.

1 Een Psalmliet op den Sabbathdach.
2 Dat is een costelick a dinck / den Heere a Hebr. 13.15
dancken / ende lofsinghen uwen Na-
me ghy Hoochste.
3 Des morghens uwe ghenade / ende des
nachts uwe waerheyt vercondighen.
4 Op den thien snaren ende Psalter / met
spelen op der harpen.
5 b Want Heere ghy laet my vrolick singen b Roma.1.16
van uwe wercken / ende ick roeme de geschie-
denisse uwer handen.
6 c Heere / hoe zijn uwe wercken so groot : uwe c Psal.111.2
ghedachten zijn so seer d diepe.
7 Een dwaesachtich en ghelooft dat niet / en-
de een sot en achtet sulcx niet.
8 e De godtloosen groenen als het gras / en-
de de quaetdoenders bloeyen alle / tot dat
sy verdelghet worden / altoos ende ee-
wichlick.
9 Doch ghy Heere zijt de Hoochste / ende
blijft eewichlick.
10 * Want siet / uwe vyanden / Heere siet / uwe * Psal.37.20
vyanden sullen omcomen / ende alle quaet-
doenders moeten verstrout worden.
11 f Daerenteghen mijnen hoorne sal verhoo- f Num.23.22 ende 24.8
get worden / als eens eenhoorns / ende worde
g ghesalvet met verscher olye.
12 Ende mijn ooghe sal haren lust sien aen
mijne vyanden / ende mijn ore sal haren lust
hooren aen den boosachtighen / die hen tegen
my setten.
13 De rechtveerdighe sal groenen als eenen
palmboom / hy sal wassen als een cedere op
Libanon.
14 h Die geplantet zijn in den huyse des Hee- h Rom.11.16
ren / sullen in den voorhoven onses Gods
groenen.
15 Ende wanneer sy oock oudt worden / sul-
len sy dannoch bloeyen / vruchtbaer ende
versch zijn.
16 Dat sy vercondighen / dat de Heere soo
vroom is / Mijnen troost / ende i gheen on-
recht is aen hem.

d dat is / wonderbaerlic / dat hy ons alsoo mede helpet / dat het gheen mensche begrijpen noch bedencken conde.
e psal.37.35
g Dat is / Ick worde verheughet.
i dat is / hy en siet geene persoonen aen / ende en helpet der godtloosen sake niet / als sy doch meynen.

Den xciij. Psalm.

1. Een prophecye vant Rijck Christi over de gantsche werelt / ende woedighen doch vergheefschen vlijte der werelt / het selve te dempen. Ende prijst seer hooch de leere des Euangelij / daer het Rijcke mede bestaet. Dat sy ghewisse zy / ende de Kercke met heylichheyt kleede ende ciere. Als oock Christus seyt, Joan. 15.3. Ghy zijt reyn om des woorts wille / dat ick tot u ghesproken hebbe.

1 De a Heere is Coninck / ende heerlic ver- a Psal. 96.10
cieret : de Heere is vercieret / ende heeft
een Rijcke begonnen / so wijdt als de
werelt is / en toegerichtet / dat het blijven sal.
2 Van dien aen / b staet uwen stoel vaste : b Psalm.45.7
ghy zijt eewich.
3 c Heere / de waterstroomen verheffen hen / c Psalm.46.4
de waterstroomen verheffen haer bruysen / de
waterstroomen heffen op de baren.
4 Heere / de waterbaren in de zee zijn groot /
ende bruysen grouwelick / de Heere dannoch
is noch grooter in der hoochte.
5 d † U woort is een rechte leere : heylichheyt d † An. uwe ghetuyghenissen zijn beweert.
is de ciragie ws huys eewichlick.

Den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Den xciij. Psalm.

1. Een ghebet tegen der Kercken vpanden/die hy tvaerlicken beschuldicht/ dat sy niet haer leere anders niet/dan de vromē moorden ende doorden/ 8. ende verwyt hen Gods(dien sulcke lasteren niet onbewist en zijn)strenge gerichte/ 12. ende troostet de Kercke/ dat sy in sodanē crupce niet verlaten/maer behouden sal worden / eñ de vpanden. (20. dier stoel dat is/leere ende leuen Godt nemmermeer ghevallen mach)omcomen.

a Deu. 32.35 psalm. 7.9
b dat is/verect hierdoor / laet sien.
c psalm.73.4
d dat is/Daer hens dare met woorden / als een heere oft tyranne/ dienmen vreesen moet / eñ wat hy segt of wil.
e of/ te mogen
f psal.73.11

HEere Godt/a diens de wrake is/Godt/1 diens de wrake is/ b verschijnt.
Verheft v ghy Richter der wereldt/ 2 vergelt den hoouerdigen wat sy verdienen.
c Heere/hoe lange sullen de godloosen/hoe 3 langhe sullen de godlooſe d praelen?
Ende so spytelick spreken/ende alle quaet- 4 doenders hen also roemen?
Heere/sy slaen e in stucken v volck / ende 5 plaghen v erue.
Weduwen ende vremdelinghen verwo- 6 ghen sy/ende dooden de weesen.
f Ende seggben: De Heere en siet het niet/ 7 ende de Godt Jacobs en achtet dies niet.
Vercrect doch ghy sotten onder den volc- 8 ke / ende ghy dwasen / wanneer willet ghy kloeck worden?
Die de oore gheplantet heeft/ en soude die 9 niet hooren? die de ooghen ghemaeckt heeft/ en soude die niet sien?

g Gen. 7.21 Exod. 14.27
g Die de Heydenen tuchtiget/en soude die 10 niet straffen? die den menschen leert wat sy weten.

h 1.Cor. 3.20
h Doch de Heere weet de ghedachten der 11 menschen/ dat sy ydel zijn.

i 1.Cor.11.32
i Wel dien/dien ghy Heere tuchtiget/ende 12 leeret hem door uwe Wet.
Dat hy ghedult hebbe wanneer het qualic 13 gaet/tot dat den godloosen de kuyle bereydet worde.
Want de Heere en sal zijn volck niet ver- 14 stooten/noch zijn erue verlaten.

k† An. Maer sal het gerichte weder nae der gerechticheyt rechten.
k† Want recht moet doch recht blijuen/eñ 15 dien sullen alle vrome herten toevallen.
Wie staet by my/tegen de boosachtigen? 16 wie treedt tot my / tegen de quaetdoenders.
Soo de Heere my niet en holpe / so laghe 17 mijn ziele schier inder l stilheyt.
Ie sprac: Mijnen voet heeft gestruyckelt/ 18 doch uwe ghenade Heere/ hieldt my.
m Ick hadde vele bekommerniſſen in mij- 19 ner herten/doch uwe troostinghe verheuchde mijn ziele.
Ghy en wert nemmermeer eens met den 20 n schadelicken stoele/ o† die de Wet qualick bedieden.
Sy p† rusten hen tegen de ziele des recht- 21 veerdighen/eñ verdoemen onschuldich bloet.
Doch de Heere is mijne beschuttinge/ mijn 22 Godt is den q† troost mijner toeuerlicht.
Ende hy sal hen haer onrecht vergelden/ 23 ende salse om haer boosheyt wille verdelgen/ de Heere onse God salse verdelghen.

l dat is/In der stille/ daer het stille is/ ende gantsch wt.
m 2.Cor.1.5
n dat is/Daer men schadelicke dinghen en verderfenisse der zielē leert.
o† An.dat ghy commer door den Wet richter.
p† And.rotten
q† And. rotze

Den xcv. Psalm.

1. Es vermaninge/ dat wy Christum ende zijn woort/ (dewijle hy onsen Schepper ende Heeraer/ ende wy zijne schapen zijn) met gelooue aennemen. Van desen psalm wordt seer heerlick gehandelt in den Brief tot den Hebreen. Ende werdt hier(als men in vermaninghen pleecht)het Iodtsche volck/ dat zijns ongheloofs halven gestraft / int lant Canaan/niet en heeft mogen comen / ten exempel ingebeent/ dat wy oock/ so wy Christum niet en hooren/in de hemelsche ruste niet comen en sullen.

1 COmt herwaerts / a laet ons den Heere a Psal. 1.11
v volcken/ende inspehen den troost onses heyls.
2 Laet ons niet dancke door zijn aengheschicht comen/ende niet Psalmen hem inspehen.
3 Want de Heere is een groot God/endeeen groot Coninck ouer alle goden.
4 Want in zijner hant is wat de aerde bergt/ende de hoochte der bergen zijn ooc zijne.
5 b Want zijn is de zee / ende hy heeft sy gb Gen. 1.10 Exod. 14.21 gemaeckt/ende zijne handen helben het droo- c Gen. 1.9 Exod. 14.21 ghe bereydet.
6 Comt/ laet ons aenbidden / ende knielen/ ende neder vallen voor den Heere / die ons ghemaeckt heeft.
7 Want hy is onse God/ d ende wy het volc v Deut. 32.6 Psal. 95.6 Esa. 64.8 zijner weyde/eñ de schapen zijner e† handen. d Psal. 78.52 e Psal. 100.3
8 f Heden so ghy zijne stemme hoort / soo en verhardt uwe herte niet / g als tot Meriba gheschiedde/als tot Massa inder woestyne. f Psal. 81.9 g Exod. 17.7 Num. 20.13
9 Daer my uwe vaderen versochten/ voerden ende saghen mijne wercken.
10 h Dat ick vertrich taren moeyte hadde met desen volcke/ende sprack: Het zijn lieden/ dien haer herte altoos den onrechten weeh wil/ ende die mijne weghen niet leeren en willen. h Psal. 106.40
11 i Dat ick sware in mijnen toorne: Sy en i Heb. 3.11 sullen niet tot mijner ruste comen.

Den xcvj Psalm.

1. Is gheliicken inhoudts met den voorleden Psalm: want hy prophereert vant Kercke Christi/ ouer de gantsche wereldt / ende onder alle Heydenen te verbreyden/ 8. ende vermaent tot dancsegghinghe/die daer gheleghen is in ghesehenckoffer/ dat is/als hy selfs wierpt/Godts vreese / neusbiddinghe ende vpeydinge zijns Naems / dat Christus de Coninck zy/ die daer richte in gherechticheyt/dat is/de sonden vergheue / ende rechtueerdich make.

1 SInghet a den Heere een nieuwe Liedt/ a Psal. 33.3 ende 98.1 singhet den Heere alle werelt.
2 b Singhet den Heere/ende loeft zijnen Name/Predickt den eenen dach den anderen zijn heyl. b Psal. 68.12
3 c Vertelt onder den Heydenen zijn eere/ onder allen volcken zijnen wonderen. c Psal. 9.12
4 d Want de Heere is groot ende hooch te louen/ wonderbaerlick ouer alle goden. d Psal. 48.2 e Psal. 95.3 f Psal. 115.4
5 e Want alle goden der volcken zijn f Afgoden/doch de Heere g heeft den hemel ghemaeckt. g Gen. 1.1
6 Het staet heerlick ende vercieret voor hem/ ende gaet gheweldichlick ende loflick tot in zijnen heyligdom.
7 h Ghy volcken brenght herwaerts den Heere/brenght herwaerts den Heere eere ende macht. h Psal. 29.1
8 Brenght herwaerts den Heere de eere zijnen Name / brenght gheschencken / ende comt in zijne voorhoven.
9 Bidder aen den Heere in heyligher cieragie/ de gantsche werelt vreese hem.
10 i Segget onder den Heydenen/dat de Heere Coninck zy/ende hebbe zijn Rijcke/ so wijt de werelt is/bereydet/ dat het blijuen sal: ende richter de volcken recht. i Psal. 93.1
11 k Den hemel verhenge hem/ eñ de aerde zy vrolick/de zee bruyse/ende wat daerinne is. k Psal. 69.35
12 Het velt zy vrolick/ ende alles wat daerinne is / ende laten roemen alle bosschen in den woude:
13 Voor den Heere/want hy comt/ I want hy comt

comt te richten het aerdtrijcke / m hy sal den aerdtbodem richten met gherechticheyt/ende de volcken met synder waerheyt.

Den xcvij Psalm.

1. Een prophetie van het Coninckrijck Christi / als oock van sijnen laetsten staet. Ende wordt hier door dese Heere tweederley bedieninghe aengewesen: den eersten in het een Rijcke in den volcken/ met gerechticheyt ende gherechticheyt bevestight: dat is/ een stichte des gelooven/ der vergeuinge der sonden ende der eeuwigher godtloosen barentogen is ende de eerste vermaent/ Sy sullen hem met heplicheyt tot desen Rijcke geven/so sullen sy uit knupe genoeghen ontfanghen.

1 DE a Heere is Coninck / dies verblijde hem het aerdtrijcke / ende de eylanden sijn veelick/ so vele haerer is.

2 b Wolcken ende donckerheyt is rondtom hem heren: Gherechticheyt ende gherichte is sijnes stoels vestinghe.

3 Vier gaet voor hem heren / c ende steeckt aen rondtom sijne vyanden.

4 Sijne blixemen lichten op de aerdbodem: het aerdtrijck siet het/ende verschricket.

5 d Bergen versmelten als was/ voor den Heere/voor de Heerscher des gantschen aerdbodems.

6 e De hemelen vercondighen sijne gherechticheyt/ende alle volcken sien sijne eere.

7 f Schamen moeten hen alle / die den beelden dienen/ ende hen der afgoden beroemen: g bidtet hem aen/ alle goden.

8 h Sion hoorde het/ende is vrolick: ende de dochteren Juda sijn vrolic/ Heere ouer uwen oordeelen.

9 Want ghy Heere sijt de hoochste in allen landen / ghy sijt seer verhoocht ouer alle goden.

10 k Ghy die de Heere bemint/hatet het boose/de Heere bewaert de zielen synder heyligen/ ham der godtloosen hant sal hyse verlossen.

11 l Den rechtveerdighen moet m het licht als ooge weder opgaen/ ende vreucht den vroomen herten.

12 Ghy n rechtveerdighen / verheucht v des Heeren / ende danckt hem/ende vyert sijn heylicheyt.

Den xcviij. Psalm.

1. Een lieflicken Psalm: gaet sich gheluckende inhoudts met den voorgaen: want hy predinet van der overwinninghe Christi / reghen de sonde ende den Satan / daer by ons onse salicheyt merckelick verwonnen heeft/ ende vermaent tot danckseginghe.

1 Een Psalm.

Singhet a den Heere een nieuwe Liedt/ want hy doet wonder: hy b t overwint met synder rechterhant/ ende met synen heyligen arme.

2 c De Heere laet sijn heyl vercondighen/ voor den volcken laet hy sijne gherechticheyt openbaren.

3 d Hy gheduncket aen sijne ghenade ende waerheyt/ den huyse Israels / e aller werelt sijn het heyl ons Godts.

4 Juichet den Heere alle werelt / singhet/ verheet ende louet.

5 f Looft den Heere met harpen/ met harpen ende Psalmen.

6 Met trompetten ende basuynen / juychet voor den Heere den Coninck.

7 Bruyse die bruyse/ ende wat daerin is/ den aerbodem/ ende die daer op woonen.

8 De waterstroomen vrolicken / ende alle berghen sijn vrolick/

9 Voor den Heere/h want hy comt het aertrijck te richten: hy sal den aerdbodem richten met gherechticheydt / ende de volcken met rechte.

Den xcix Psalm.

1. Een danckseggunge voor het Rijcke / Voort ende Godtdienst in den tabelie Godts: ende vermanet / niet te offeren / maer tot danckseggen. Voort met onbequamelicken bedieden op het Rijcke des Euangelij / dat het gheluckten inhoudts zy niet den vorighen.

1 DE a Heere is Coninck/daerom woeden de volcken: hy sitt op Cherubim/daerom bt bewege haer de aerde.

2 c De Heere is groot tot Sion / ende hoogh over alle volcken.

3 f Den danck uwen grooten ende wonderbaerlicken Name/ d die daer heylich is.

4 Ine kracht desos Coninx heerschmen het recht lief: ghy gheeft rechtveerdicheyt / ghy beschaffet gherichte ende rechtveerdicheyt in Jacob.

5 Verheft den Heere onsen Godt/biddet aen tot synder e voetbanck: want hy is heylich.

6 f Moyse ende Aaron onder synen Priesteren/ende Samuel onder dien/ die synen Name aenroepen: sy riepen aen den Heere: ende hy verhoorde hese.

7 g Hy sprack met hen door een wolckenca-lonne: sy hielden synne gheruchtenissen ende ghebooden / die hy hen gaf.

8 Heere ghy sijt onse Godt/ ghy verhoordet se: ghy Godt vergaeuet h hen / ende strafter haer doen.

9 Verhooghet den Heere onsen God / ende biddet aen tot synnen heyligen berghe: i want de Heere onse Godt is heylich.

Den c. Psalm.

1. Eenen zoeten doch lieflicken Psalm gheloken inhoudts met den vorighen: want hy vermaner tot danckseggen/ende leert/Christus sy waere Godt/onse schepper ende ghenadighe Heere/ ende dan eewiger barmhertichept. Ende men sal merken/dat sodanige Psalmen / die tot danckseggunge vermanen / ende tot den dienst des nieuwen Testaments/bedeltelicken aenwijsen den ondergaen der dienste des Wets.

1 Eenen danck Psalm.

Verheft a den Heere alle weredt.

2 Dienet den Heere met vreuchden/ comt voor sijn aengheslicht met b heerlicken.

3 c Bekennet dat de Heere Godt is: hy heeft ons ghemaeckt/ende niet wy selues/d tot sijnen volcke / ende tot schapen synder weyden.

4 Gaet tot sijne poorten in met dancken/ tot sijnen voorhoven met louen: danket hem/loeft sijnen Name.

5 Want de Heere is vriendelick / ende sijne ghenade e duert eewich/ ende sijne waerheyt voort ende voort.

Den ci. Psalm.

1. Eenen hofpsalm / daer Dauid sijn eygken exempel mede inuoert/ hoe hy hebbe sijn hofregiment aengherichter/ende wat hem voor lieden tot dienste gewerst sijn in sijnen saken: leert oock daer beneven/in wat groote haet hy voor sulcken bidt by den sijnen gecomen sy: Ende dat nauwer hier der houelingen voornemelicxsten ghebreken / dat sy sijn verkeert/bloechers/roouers/leughenachtighe wellustsoeckers etc.

1 Eenen Psalm Dauids,

Van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Van genade ende rechte wil ick singen/ ende v Heere lof seggen.

Ick handele voorsichtich ende rede- 2
lick by a† dien/die my toehoorden: ende wandele tronwelicken in mijnen huyse.

Ick neme my geene boose saken voor/ ick 3
hate b† den overtreders/ende en late hen niet by my blijuen.

Een verkeert herte moet van my wijcken/ 4
den boosen en lijde ick niet.

Die zijnen naesten heymelicken c achter- 5
koset / dien verdelghe ick: ick en mach dies niet/die eē stout gebaer / eñ hoogē moet heeft.

Mijne oogen sien na den trouwen in den 6
lande / d dat sy by my woonen ende hebbe gheerne voyne dienaers.

Valsche lieden en houde ick niet in mijnen 7
huyse: e de leughenaers en dijen niet by my.

f Vroech verdelge ick alle godloosen in den 8
lande / dat ick alle quaetdoenders uytroepe/ uyt der stadt des Heeren.

a† Au. Ic wil my des wegens der onschult eñ vromicheyt bevlighen/ tot dy ghy tot my comt: Ick wil met oprechten herten wandelen etcc.
b† An. de ouerwonghe/ dat sy aen my niet hangen en sal.
c dat is/ Met liste eñ vrienden ick sijnen achterklapt.
b psalm. 15.1. ende 24.3
c Psalm. 5.7
f Psal. 37.35 Prou. 2.22

Den Cij. Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm onder den persoone der Kercken des ouden Testaments/ welcker/ soo sy hare sonden ende Gods toorne daer ouer beclaet/ verlanget met ghetreure ende suchten / na het Rijcke Christi/dat der sonden vergheuinghe ende verlossinghe vanden doodt den menschen brengen soude. 8. Roemet hoorch de goedicheyt Gods/die doellendighen alleswege hoort/ende hem harer met barmhertichevt aenneemt.

Een ghebedt des ellendighen / wanneer 1
hy bedroeft is / ende zijne klaghe voor den Heere uytgiet.

a psal. 143.1

Heere a hoort mijn gebet/ende laet mijn 2
roepen tot v comen.

b psalm. 86.3. ende 88. 3

Verbergt v aensicht niet voor my/ 3
in der noot b neyght uwe oozen tot my: wanneer ick v aenroepe/so verhoort my haestelic.

c psalm. 68.3 Ezech. 3.58

Want mijne daghen zijn vergaen / c als 4
eenen roock/ende mijne beenen zijn verbrant/ als eenen brandt.

d Mijn herte is gheslaghen ende verdoort 5
als gras / dat ick vergat mijn broot te eten.

b Ezech. 4.8

d Mijn ghebeente kleuet aen mijnen vlees- 6
sche/van huplen ende suchten.

e† And. pellicaen of/ roeckuoeck.

Ick ben gelijck als een e† roerdomp in der 7
woestijne/ick ben ghelijck als eenen steenuil in den verstoorden steden.

f† And. ghluysschc

Ic wake/ ende ben als een eensame f† vo- 8
gel op den dake.

Daechlijck schenden my mijne vyanden/ 9
ende die my bespotten/ sweeren by my.

Want ick ete asschen als broot / ende ver- 10
menghe mijnen dranck met weenen.

g† And. uwer ongenade.

Voor g† uwen dreyghen ende toorne/dat 11
ghy my opgheheuen ende te gronde ghestoo- ten hebt.

h Iob 8.9. Psal. 109.23 1. Par. 30.15

Mijne h dagen zijn i† vergaē als een scha- 12
duwe / ende ick verdoze als een gras.

i† An. als een vuont schaduwe.

Ende ghy Heere blijft eewichlick / ende u- 13
we ghedachtenisse voort ende voort.

k 2. par. 36.20 Jerem. 25.12 1 Esra 1.5

Ghy wouden v doch op maken/ ende ouer 14
Zion ontfermen: want het is tijt dat ghy haer ghenadich zijt/ende k de ure is gheconen.

m† An. hebben eñ lieffde tot haren steenen eñ een ontfermen as harē stoue.

l Want uwe knechten m† wonden geerne 15
dat sy gebouwet worde/eñ saghen geerne dat harē steenen ende calck/ toegherichtet worde.

Dat de Heydenen den Name des Heeren 16
vreesen : ende alle Conninghen op aerden/ uwe eere.

17 Dat de Heere Zion bouwet/ ende verschijnet in zijner eere.

18 Hy wendet hem ten ghebede der verlatenen/ende en versmadet haer ghebet niet.

19 Dat worde n ghe schreuen op de nacomelinghen / ende het volck dat ghescheppen sal worden/sal den Heere louen.

20 Want hy schouwet van zijner heyligher hoochde ende de Heere siet van den hemel op aerden/

21 Dat hy het suchten der ghevangenen hoore/ende los make de kinderen des doodts.

22 Op dat sy tot Zion predicken den Name des Heeren/ende zijnen lof te Jerusalem/

23 Wanneer de volcken te samē comen/ende de Conninckrijcken/ den Heere te dienen.

24 Hy verootmoedicht op den weghe mijne kracht/hy vercort mijne daghen.

25 Ick segghe: o Mijn Godt neemt my niet wech o in de helfte mijner daghen: uwe iaren dueren voort ende voort.

26 p Ghy hebt voorhenen de aerde ghefondeert/eñ de hemelen zijn uwer handen werck.

27 q Sy sullen vergaē/doch ghy blijft: sy sullen alle verouden / als een ghewaet: sy worden verandert/ als een cleet / wanneer ghy sult veranderen sult.

28 Ghy daerenteghen blijft als ghy zijt/ ende uwe iaren en nemen gheen eynde.

29 r De kinderen uwer knechten sullen blijuen/ende haer zaet sal voor v ghedijen.

n Ps. 102.19

o Ps. 102.25

p Ps. 102.26

q Esa. 51.6 Ps. 102.27

r Ps. 69.37

Den Ciij. Psalm.

1. Eenen sonderlinghen Psalm / daer hy Godt in danckseggher / voor alder ley gheestelicke ende lijfliche weldaden/dat hy de sonden vergheeft / het leuen behoudet / troostet / beschermet / prediken laet/ghenade aenbiedet etcc. Een her eynde is een prophetije van het Rijcke Christi / ende den nieuwen Testamente / dat dit alles openlichen over de gantsche werelt / voor de Apostelen gepredicht worden soude.

Eenen Psalm Davids.

Loeft a den Heere mijn ziele / ende alles a
wat in my is/zijnen heyligen Name.

Loeft den Heere mijn ziele / ende en 2
vergeet niet wat hy my goets ghedaen heeft.

b Die v alle uwe sonden vergheeft/ die v 3
heelet alle uwe ghebreken.

Die v leuen vant verderuen verlost / die v 4
kroont met ghenade ende barmhertichen.

c Die uwen mont wtlick maeckt/ende dat c Jes. 40.31
ghy weder iouck wordt als eenen arent.

De Heere doet gherechticheyt ende ghe- 6
richte allen die onrecht lijden.

Hy heeft zijne wegen Mose laten weten/ 7
de kinderen Israels zijn doen.

d Barmhertich ende ghenadich is de Heere/ 8
ghedultich / ende van groter gheduldicheyt.

Hy en sal niet altoos e kijuē/noch eewich 9
lick toorne behouden.

Hy en handelt niet met ons na onse son- 10
den / ende en vergheldet ons niet na onse misdaet.

f Want so hooch den hemel boven der aerde 11
de is/laet hy zijne ghenade ghewelduch zijn ouer die/die hem vreesen.

So verre het Oosten is vant Westen/ laet 12
hy onse verreduughe van ons zijn.

Ghelijck hem een vader ouer de kinderen 13
ontfermt/so ontfermt hem de Heere ouer die hem vreesen.

Want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

g Want hy bekent wat wy voor eē h were 14
Sijnde denckt daer aen/dat wy stof zijn.
i Een mensche is in zijnen leuen als gras/ 15
hy bloeyet als een bloeme op den velde.
Wanneer den wint daer ouer gaet/ soo en 16
is hy niet meer daer/ en haer stede en k kentse
niet meer.
l De ghenade daerentegen des Heeren 17
m duert van eewichevdt tot eewichevdt/ ouer
die/die hem vreesen/ende zijne gerechticheyt
op kinders kindt/
Voor dien/ die zijn verbondt houden/ende 18
ghedencken aen zijne ghebaden n dat sy daer
na doen.
De Heere heeft zijnen stoel in den hemel 19
bereyder/ ende zijn rijcke heerschet ouer alle
dinck.
o Loeft den Heere alle zijne Engelen/ ghy 20
p stercke helden/ q ghy die zijn bevel wtrichter/
q dat men hoede de stemme zijns woorts.
Loeft de Heere alle zijne heyrscharen/ zijne 21
dienaers/ghy die zijnen wille doet.
r Loeft den Heere alle zijne wercken/ aen 22
allen plaetsen zijner heerschappije: loeft den
Heere mijn ziele.

Den Ciij. Psalm.

1. Een danckseggunge voor het gantsche werelt-
sticht der werelt/ dat sy wonderlicken gheschapen is
Een vermaninge tot diese/ daer hy oydentlicken de
wonderwercken des hemels/ der aerden/ ende der
zee vereelt.

Loeft den a Heere/mijn ziele/Heere mijn 1
God/ ghy zijt seer heerlick/ ghy zijt
b schoon ende wterwaten verciert.
c Licht is sy als dat ghy een kleet dat 2
d bereyder wt den hemel/als een tapijt.
Ghy weyst het houen met water/ghy baret 3
op de wolcken/ als op eenen waghen/ e ende
gaet op de vederen des winds.
f Ghy maect g nwe Engelen tot winden/ 4
ende nwe dienaers tot wtroeyslammen.
Ghy h die het aerdtrijcke grondet op zijn 5
vasten bodem/ dat het blijft altoos ende eē-
wichlick.
I Vander diepte bedeckt ghy het als met 6
eenen kleede/ i ende wateren staen bouen de
bergen.
Soo h van nwen schelden vlieden sy/ voor 7
dien donder haren sy daer van.
De bergen gaen hooch daervoor/ ende de 8
dalen setten hen daeronder/ tot der stede die
gy hen ghegrondet hebt.
k Ghy hebt eenen pale gesetter/daer en co- 9
men sy niet ouer/ ende en moeten niet weder-
um het aerdtrijck bedecken.
Ghy laet fonteynen springhen in de leech- 10
ten/ dat de wateren tusschen de berghen he-
nen vlieten.
Dat alle dieren op den velde dzincken/ en 11
het wilde zynen dorst lesschen.
Bij den zullen sitten de voghelen des he- 12
uels/ende singhen onder den tacken.
Ghy berichter de bergen van bouen af/ ghy 13
l vervult het lant vol vruchten/die ghy verleent.
m Ghy laet gras wassen voor het vee/ende 14
cruyt der aerden tot nutte der menschen/ dat ghy broot
n ende dat den wyn verheughe des men-
schen herte/ ende zijne ghestalt schoon worde
van olye/ende dat broot des menschen her-
te stercke.

16 Dat de q boomen des Heeren vol sapes staen/ de cederen Libanon die hy gheplanter heeft. q boomen des Heers heet h/ die nit woude trae dienter booi menschē geplanter zijn.
17 Alaer nestelen de voghelen / ende de reyghers woonen op den dennen.
18 De hooge bergē zijn der gemsen toevlucht/ ende de steengaten der conynen.
19 Ghy maeckt de Maene / het iaer daerna te deylen/de Sonne weet haren nederganeck.
20 Ghy maeckt duysternisse / dat het nacht wordt/ dan verneren haer alle wilde dieren.
21 De ionge leeuwen/die daer hullen na den roof/ ende haer spijse soecken van Godt.
22 Wanneer de Sonne opgaet/maken sy hen daer van / ende legghen hen in hare kuylen.
23 r Soo gaet dan den mensche wt tot zijnen arbeydt/ende by zijn ackerwerck/tot aen den auondt. r Genes. 3.15.
24 Heere /hoe zijn uwe wercken so groot ende vele: ghy hebtse alle wijslicken gheordineert/ ende de aerde is vol uwer goederen.
25 De zee die so grooten ende wijt is/daer wimmelt het inne sonder ghetal/beyde groot ende kleyn ghedierte.
26 Alaer gaē de schepen: daer zijn s walvisschen/die ghy ghemaeckt hebt/dat sy daerinne spelen. s Ps. 103.26 Leuiathan / den ercet.
27 t Het wachten alles op b/dat ghy hen spijse ghenet tot zijner tijt. Iob 40.20 t Psal. 144.25 Mat. 6.26
28 Wanneer ghy hen geeft/so bergaderen sy: wanneer ghy uwe haut op doet / soo worden sy met goede versadicht.
29 u Verberger ghy v aengesicht/so verschricken sy: ghy neemt weeh haren x adem/so bergaen sy/ende worden weder tot stof. u Iob 34.14. x Genes. 3.19.
30 y Ghy laet wt nwen adem / so worden sy ghescheppen/ende vernieuwet de ghestalte der aerden. y Genes. 2.7
31 De eere des Heere is eewich/de Heere heeft een welghevallen aen zijnen wercken.
32 Hy siet de aerde aen/ z so beeft sy / hy roert de berghen aen/so roocken sy. z Psalm. 18.8 Iudich 16.18
33 Ick wil a den Heere singen mijn leef daghe/ ende mijnen Godt louen so langhe ick ben. Iudic. 5.3 a Psal. 146.2
34 Mijne reden moet hem wel ghenallen: ick verheughe mij des Heeren.
35 Der sondaers moet een ende worden op aerdē/ende de godloosen niet meer zijn: loeft den Heere mijn ziele: b Halelua b Hebr. Laeft den Heere.

Den Cv. Psalm.

1. Een danckseggunghe voor de weldaden/den volcke Israels bewesen/ 42. die hy op Godts barmhertichevt verwaght/ ende op de toesegginge den vaderen gedaen: gelijck als Moyse/Deute. 29. de selue in gheliicker wijse optellet.

1 Danckt a dē Heere/ende predikt zijnen Name/vercondicht zijn doē onder den volcken. a 1. Par. 16.8 Esaie 12.4.
2 Singhet van hem ende loeft hem/ spreeckt van alle zijne wonderen.
3 Roemt zijnen heylighē Name: het herte der gener die den Heere soecken/verheughe hem.
4 Vraget na dē Heere ende na zijner macht/ soeckt zijn aensichte alle weghen.
5 Ghedenckt zijner wonderwercken/ die hy ghedaen heeft/zijner wonderen ende b zijnes woords. b andere/ dat gerechte zijns monts.
6 Ghy het zaet Abrahas zijns knechts/ ghy kinderen Jacobs zijns uitvercoren.
7 Hy is de Heere onse Godt/hy richter in der gantscher werelt.
8 Hy denckt eewichlick aen zijn verbondt/

des

des woordts dat hy toegheseydt heeft/op dele
duysent hoogt ende hoogt.
c Dat hy gemaeckt heeft Abzaham/d ende 9
des eedts mer Isaac.
e Ende settede dat selue Jacob tot eenen 10
rechte/ende Israel ten eewighen verbonde/
Ende spzack: U wil ick het lant Cananan 11
gheuen/het lot ws erues.
f Dat is/ verachter, slecht/ Doe sy weynich ende f geringe waren/en- 12
de vremdelinghen daerinne.
Ende sy togen van dolcke tot dolcke/ van 13
eenen Coninckrijcke tot den anderen dolcke.
Hy liet gheenen mensche hen schade doen/ 14
g ende strafte Conninghen om haerent wille.
h Taster mijne ghesalueden niet aen/ ende 15
doet mijnen Pzopheten gheen leedt.
i Ende liet eenen dierē tijt int lant comen/ 16
ende ontoogh allen hoograet des broots.
k Hy sandt eenen man voor hen henen/Ja- 17
seph wort ten knechte vercocht.
l Sy dwonghen zijne voeten in stocken/ 18
m † zijn lijf moeste in ysere li ghen.
Tot dat zijn woort quam/ ende hem de re- 19
den des Heeren doorlouterde.
n Doe sandt de Coninck henen / ende liet 20
hem los geuen: de Heere ouer de dolcken hier
hem wt laten.
o Hy settede hem tot een heere ouer zijn 21
huys / tot een heerscher ouer alle zijne gae-
deren.
p † An. geuan- Dat hy zijne vorsten p † onderwese nae zij- 22
ghen legde na ner wijse/ende zijne oudsten wijsheyt leerde.
zijnen wille.
q Ende Israel tooch in Egypten / ende 23
Jacob werdt een vremdelinck in den lande
Ham.
r Ende hy liet zijn volck seer wassen/ende 24
maeckte se machtigher als hare vianden.
s Hy verkeerde ghener herte/ dat sy zijnen 25
dolcke gram werden/ en dachten zijne knech-
ten met list te dempen.
t Hy sandt zijnen knecht Moseu / Aaron 26
dien hy hadde vercoren.
u De selue bedē zijne teeckenen onder hen/ 27
ende zijne wonderen in den lande Ham.
x Hy liet duysternisse comen/ ende maecte 28
het duyster/ende en y waren niet onghehoor-
saem zijne woorden.
z Hy veranderde hare wateren in bloet/en- 29
de doodde hare visschen.
a Haer landt wemmelde vorschen wt/ in 30
de cameren harer Conninghen.
b Hy spzack: doe quamen hoose wormen/ 31
duysen in alle hare lantpalen.
c Hy gaf hen hagel totten regen/vyer vlam- 32
men in haren lande.
Ende sloech hare wijnstocken ende vij- 33
ghenboomen/ende brack de boomen in haren
lantpalen.
d Hy spzack: doe quamen Sprinckhanen/ 34
ende keuers sonder ghetal.
Ende sy vraten alle het gras in haren lan- 35
de/ende vraten de vruchten op haren velde.
e Ende sloech alle eerstegeboorte in Egy- 36
pten/ f alle eerste erues.
f hebz. eerste- lingbe barer sterckte.
g Ende hy voerdese wt met silver en gou- 37
de/ende onder haren stammen en was gheen
kranche.
Egypten wert vrolick / dat sy wttoghen: 38
want hare vreese was op hen ghevallen.
h Hy vreydde een wolcke wt ten deckscl/ 39
ende vyer des nachts te lichten.
40 i Sy baden : doe liet hy quarkelen comen/ ende hy versadichdese met hemels brood.
41 k Hy opende den rotssteen: doe vloten wa- teren daer wt / dat beken liepen in der droo- woestijne.
42 l Want hy dachte aen zijn heylich woort/ Abzaham zijnen knechte ghesproken.
43 m Also voerde hy zijn volck wt met vreucht/ den/ende zijne wtvercozen met n vertemunt.
44 o Ende gaf hen de landen der Heydenen: dat sy de goeden der volcken ommanen.
45 Op dat sy houden soulden zijne rechten ende zijne wetten bewaren: Halelua.

Den Cvj. Psalm.

1. Is een danckseggunge: Want gelijck als hy
boos henen des Heeren weldaden/also verhaelt hy
hier des volcx sonden ende straffe: op dat alsoo de
barmhertichept Godts (die met so vele weldaden
ende onbermetelicker goedichept/so voosen en on-
danckbaren lieden ouerschudder) dos te heerlicker
worde. Ende doet een vriechte der sonden. ende vro-
det/ dat God zijne toeseggunge/ die hy so dicke ha-
leuet ende verklaret heeft / ghebouchen wille, ende
zijn volck booztaen ghenadichlick verlossen.
1 a† Halelua.
Danckt b den Heere / want hy is vrien-
delick / en zijne goedertierenheyt duert
eewichlick.
2 c Wie can de groote daden des Heeren
wt spzeken ? ende alle zijne lofliche wercken
psysen?
3 d Wel dien / die het ghebodt houden ende
doen alle tijdt recht.
4 Heere ghedenckt mijner / na der ghenade/
die ghy uwen volcke ghelouet hebt : bewijst
ons uwe hulpe.
5 Dat wp sien mooghen de welvaert uwer
wtverozen/ende ons verblijden / dat het us-
wen volcke wel gaet / ende ons roemen met
uwen erf deele.
6 e Wp hebben ghesondicht met vaders ha- deren: wp hebben milhandelt ende zijn god- loos ghevveest.
7 f Onse vaderen in Egypten en wonden- we wonderē niet verstaen: sy en dachten niet aen uwe groote goedertierenheyt/ ende wa- ren onghehoorsaem aen de zee / namelicken aen de h† Schelfzee.
8 Hy halp hē dannoch om zijns naems wil- le/dat hy zijne macht bewijsede.
9 i Ende hy scholdt de Schelfzee / doe vvert het dzooghe: ende voerdese doos de diepte/als
in eener woestijne.
10 Ende halp hen vander handt dies / die hatede / ende verlossedese van de handt des vyands.
11 k Ende de wateren versopen hare vvede- partijders/dat niet een overbleef.
12 l Doe gheloof den sy aen zijne woorden/ ende songhen zijnen lof.
13 Doch sy vergaten haestelicken zijner vver- ken/ sy en verbeyden niet zijns raets.
14 m Ende sy vverden met luste in der vvoe- stijne / ende verzochten Godt in den woesten lande.
15 n Hy ia gaf hen hare bede / ende sandt hen o† ghenoech / tot dat hen daer vooz walchte.
16 p Ende sy verhieuen hen teghen Moysen inden leger/ teghen Aaron den heyligben des Heeren.
17 q De aerde vvede haer op / en verslonr Dat- than/ende deckte toe de rotten Abiram.
Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ende hyer wert onder haren rotten aen- 18
ghesteken / de vlamme verbrandde de go-
loosen.
Sy maeckten een calf in Horeb/ende ba- 19
den aen het gegoten beelt.
Ende veranderden hare eere/in eene ge- 20
lijckenisse eens ossen/die gras eet.
Sy vergaten Godts heyls c heylandts/ 21
die so groote dinghen in Egypten ghedaen
hadde.
Wonder inde lande Cham/ende verschric- 22
lijcke wercken in de Schelfzee.
d Ende hy sprack: hy wouden verdelgen/ 23
so niet Mose sijn uytverkoren/het scheuren op
ghedonden en hadde/ sijn grimmicheyt af te
wenden/ op dat hyse niet en verdorue.
e Ende sy verachteden het lieue landt: sy 24
en gheloofden sijnen woorde niet.
Ende murmureerden in haren hutten: sy 25
en hoorden der stemme des Heeren niet.
Ende hy hief sijne hant op tegen hen/dat 26
hyse nederstoeghe in der woestijne.
Ende wierp haer zaet onder de Heydenen/ 27
ende verstroydese in den landen.
f Ende sy gaven hen tot den Baal Peor/ 28
ende aten van de offeren der doodder afgoden.
Ende verstoorden hem met haren doen/doe 29
ent ooek de plaghe onder hen.
g Doe trat tot Pinechas/ende stichtede de 30
sake: ende wert de plaghe ghekeert.
a Ende wert hem ghereeckent te gherechtic- 31
heyt/ende voort ende voort eewichlick.
b Ende sy vertoornden hem aen het twist- 32
water/ende sy plaechden den Mose seer.
Want sy bedroefden hem sijn herte / dat 33
hem sommighe woorden ontvoeren.
a Ende en verdelchden sy de volcken niet/ 34
als hen doch de Heere ghebeden hadde:
Maer sy mengden haer onder de Heyde- 35
nen/ende leerden der selver wercken.
c Ende dienden haren afgoden: die gedij- 36
den hen ter eerghernisse.
f Ende sy offereden hare soonen / ende hare 37
doghteren den duyvelen.
g Ende vergoten onschuldich bloet / het 38
bloet haer sons ende haren doghteren/ die sy
offereden den afgoden Canaan/dat het landt
met bloetschulden bevlecket werdt.
Ende verontreynichden hen met haren 39
wercken/ende haereerden met haren doen.
Doe vergrimde den toorn des Heeren o- 40
ver sijn volck/ende kreech eenen grouwel aen
sijn erue.
Ende gaffe in de hant der Heydenen / dat 41
over hen heerscheden/die hen h gram waren.
Ende hare vyanden angsteden hen/ende 42
werden vernoomordiget onder hare handen.
i Hy verlossese dickwils/doch sy vertoom- 43
den hem met haren voornemen/ende werden
kleyn/om haerer nuf daet wille.
Ende hy sach haren noodt aen/doe hy ha- 44
re klaghe hoorde.
k Ende dachte aen sijn Verbondt met hen 45
ghemeeckt/ ende het verwiede hem na synre
groter goedertierenheyt.
Ende liefte tot barmhertichevdt comen/ 46
bynen allen diese ghevangen hadden.
Verlost ons Heere onse God / ende brengt 47
ons te samen wt den Heydenen: dat wy dan-
ken uwen heyligen Name/ende roemen in
uwen lof.

48 Geloeft zy de Heere de God Israels van
eewicheyt in eewicheyt / ende alle volck spre-
ke/ Amen/ Halleluia.

Den Cxb. Psalm.

1. Gelijck also inden tween voorgaden Psalmen/
God opgenteken gedanckt wort door de weldae-
den/den volcke Israels bewesen/also worden hier
verhaelt allerley weldaden: daer God den noodt-
druftighen/ gheuangenen/ krancken/ dien die daer
zijn in dare des zees/in honger/in dierte/ende van
tyrannen geplaecht worden eteet. mede helpet: en-
de is derhalven een gemeyne danc-segginge. Ende
merckt dat hy duydelicken segt/dat ooek dien van
Gode ghehulpen wordt/die om hares sonden wille
ghestraft/ God met vertrouwen om hulpe bidden.

1 Danckt den Heere/want hy is vyendelick/ende sijne goedertierenheydt duert eewichlick.
2 Segghet/ghy die verlost zijt door den Heere/ die hy wt der noot verlost heeft.
3 Ende die hy wt den landen te samen ghebracht heeft/van Oosten/van Westen/van Noorden/ende vander zee.
4 Die dolende gingen in der woestijne/in eenen ongehaenden weeh/ ende en vonden geene stadt/daer sy woonen conden.
5 Hongherich ende dorstich / ende hare ziele verschrachtede.
6 Ende sy riepen tot de Heere in haren noot/ ende hy verloste se wt haren angsten.
7 Ende leyddese in eenen rechtighen weeh/ dat sy ghinghen tot der stadt/ daer sy woonen conden.
8 Die sullen den Heere dancken voor sijne goedertierenheyt / ende voor sijne wonderen/ die hy aen den menschen kinderen doet.
9 a Dat hy verslachte de dorstige ziele/ende vullet de hongherighe ziele met gode.
10 Die daer sitten nioesten onder duysternisse ende donckerheyt / gheuanghen in dwanghe ende yseren.
11 Daerom dat sy Gods b† gheboden ongehoorsaem gheweest waren/ende de Wet des Hoochsten ghesmeder hadden.
12 Daerom moeste haer herte met ongheluck gheplaecht worden/dat sy daer laghen/ ende niemant en halp hen.
13 Ende sy riepen tot de Heere in haren noot: hy halp hen wt haren angsten.
14 Ende voerdese wt der duysternisse ende donckerheyt/ ende verscheurde hare banden.
15 Die sullen den Heere dancken voor sijne goedertierenheyt / ende voor sijne wonderen/ die hy aen den menschen kinderen doet.
16 Dat hy in stucken verbrack metalen deuren/ ende slaet ontwee yseren grendelen.
17 De sotten die ghelaecht waren om haren ouertredinghe wille / ende om haren sonden wille.
18 Dat hē walchde voor alle spijse/ ende werden doodt kranck.
19 Ende sy riepen tot den Heere in haren noot: ende hy halp hen wt haren angsten.
20 c Hy sandt zijn woordt / ende maeckte ghesont/ende verloste se/dat sy niet en stonden.
21 Die sullen den Heere dancken voor sijne goedertierenheyt/ ende voor sijne wonderen/ die hy aen den menschen kinderen doet.
22 d Ende danck offeren/ ende vertellen sijne wercken met vreuchden.
23 Die met schepen op de zee varen ende dry-

Deser Psalm is een gemeynen danc/ voor Godt allerley menschen wt allerley noodt helpt: Gelijck Paulus segt/ 1. tim. 2. Hy is ēē Heylant alle menschen.

I.
De eerste zijn/ die arm en ellendich zijn/ noch huys noch hof hebben / ende niets weten te beginnen.

I I.
De ander zijn/ die met gantse lenisse om haren misdaet wille gheplaecht/ en door Gods hulps verlost worden.
2. Par. 33. 11
b† An. worden eteet. ende den raet des eeuwigen verlasten haerden.

I I I.
De derde zijn sorte/ die God niet vreesen/ en in sonde leuen/ die worden gheplaecht: ende ghenesen doch sommige dz sy niet en sterue.
1 Sam. 2. 9
Isaie 38. 9
Deut. 13. 15

I I I I.
De vierde zijn die op der zee noot lijden/ en geberget of go holpē worden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Die des Heeren werck onderzocht hebben/ 24
ende zijne wonderen in der zee.
6 Joan. 1.4 e Wanneer hy sprack / ende eenen stormwindt opwerde/ die de baren verhief. 25
Ende sy voeren op na den hemel/ en voeren inden afgrondt/ dat haer ziele voor angst verzachte. 26
Dat sy tuymelden ende swanckten / als een droncken man / ende en wisten gheenen raet meer. 27
f Jons 1.14 f En sy riepen tot den Heere in haer noot/ ende hy voerdese wt haren angsten. 28
g Matt. 8.26 g Ende stilde het onweder / dat de baren hen legherden. 29
Ende sy werden blolick / dat het stille geworden was/ h ende hy hen ten lande brachte na haer wenschen. 30
h Joan. 6.20
i psalm. 107.8 Die i sullen den Heere dancken voor zijne goedertierenheyt / ende voor zijne wonderen/ die hy aen den menschen kinderen doet. 31
Ende heem inder gheinsynte prijsen / ende 32
hy den ouderen roemen.

W.

Die hijffe zijn/ die met onbuchtbaren weder gheplaghet worden/ ende wederom regen en buycht krijghen. Die/welcker hare beke verdrooget/ende de 33
waterspronghen verloopen waren.
Wat een vruchtbaer lant mets droech/ om 34
der boosheyt wille dier/ dis daerin woonden.
Ende hy k dat drooge lant wederom wa- 35
terrijck maeckte/ ende in dorren lande waterspronghen.
Ende de hongherighen daer heenen gesetter 36
heeft / dat sy eene stadt berepededen / daer sy woonen conden:
Ende acker bezaeyen / ende wijnberghen 37
planten mochten / ende de taerlicke vruchten kreghen:
Ende hyse segende/dat sy hen seer vermeer- 38
derden/ende l hen veel dees gaf.
1 Gen. 31.7

W I.

De feste zijn/ die met rijcanis offe opzoec geplaecht worden / ende wederomme vijse ende eenicheyt krijghen. De feste zijn/ die met rijcanis offe opzoec geplaecht worden / ende wederomme vijse ende eenicheyt krijghen. Die welcke neder gedruckt ende gewackt 39
waren/banden boosen/ dieselgedwongen ende ghedronghen hadden..
Doe verachtinge op de vorsten gheschud- 40
det was/ dat alle landt dwalende ende woeste stout.
Ende hy den arme beschuttede voor ellen- 41
de/ ende zijn geslachte als een kudde schapen vermeerderde.
m Job 22.19 m Sulckes sullen de vromen sien / en hen 42
verblijen / ende aller bowheyt sal den mont gheslopper worden.
n dat is/ Daer aen gedencker/ ende daer mede omgaet. Wie is wijs en n behandt dit: so sullen sy 43
mercken/hoe vele weldade de Heere beroert.

Den Cviij. Psalm.

1. Een danckseggynge/daer hy Godt in danct/ voor het ryche Christi/dat een ryche der ghenaden zijn soude/ ende oock voor zijn opgen lijffelick ryck/ dat als een sett groene zijn soude des comfrighen ryck Christi: want het heyl comt vanden Joden. Ende dit ander deel deses Psalms/ staet met euen ghelijcken woorden inden 1x. Psalm.

Een Psalmliedt Dauids. 1
a psalm. 57.8 GOdt/ a het is mijn rechte ernst: ick wil 2
b Dat is mijn saitenspel/daer ick mede eere. singhen ende dichten/ mijn b eere oock.
Wel op psalter ende harpe: ick wil 3
vroech op zijn.
Ick wil v dancken Heere onder de volcken/ 4
ick wil v loofsinghen onder de lieden.
c psal. 103.11 c Want uwe genade reyct so wijt als den 5
hemel is/ ende uwe waerheyt so wijdt als de wolcken gaen.
Verheft v God ouer den hemel/ ende uwe 6
eere ouer alle landen.
Op dat uwe lieue vrienden verlost wor- 7
den: helpt met uwer rechter handt/ ende verhoort my. d psalm. 60.9
8 d God sprect in zijn heyligdom/ dies ben ick vrolick: ende wil Sichem deylen/ ende het dal Suchoth afmeten.
9 Gilead is myne/ Manasse is ock mijne/ en Ephraim in de macht mijns hoofts/ Juda is myn e vorst. e Gen. 49.10
10 Moab is mijnen waschpot: ick wil mijnen schoen ouer Edom strecken / ouer de Philisteen wil ick mychen. Gen. 49.11
11 Wie wil my voeren in een vaste stadt: wie sal my leyden in Edom?
12 Sult ghy het niet doen/ Godt/ghy die ons verstoot: ende en treckt niet wt God met onsen heyre?
13 f Doet ons bystant inder noot: want menschen hulpe en is gheen nutte. f psalm. 60.13
14 Met Godt willen wy daden doen/ hy sal onse vyanden ondertreden.

Den Cix. Psalm.

1. Een ghebedt Christi/daer hy zijnen vyanden den Joden/alle ongeluck in toeweynschet/ende God om bystant biddet. Oorsake dese zijner toeweynschinghe reechent hy aen / dat sy Christum ghecruyst/ ende zijn heylsaem woordt/boos de Apostelen ghepredickt/ niet ghewilt en hebben.

1 Eenen Psalm Dauids/voor te singhen.
1 GOdt mijnen roem/ en swijcht niet. Want sy hebben haren godloosen en valschen mont teghen my opgheopent/ ende spreken teghen my met valscher tongen.
3 Ende sy spreken vergiftich tegen my ouer al/ende strijden teghen my sonder oorsake. a psalm. 35.19
4 a Daer voor dat ick se lief hebbe/ zijn sy tegen ghen my/ick daerenteghen bidde.
5 Sy bewijsen my quaet voor goet/ende haet voor liefde. b Wet. Leuit.
6 b Settet godtloose ouer hem/ c en den Satan moet staen te zijner rechter hant.
7 d Wie hem denselven loeren laet/dems lieden moet godloos zijn/ende zijn ghebet moet sonde zijn. c Dat is/ Den Satan moet staen te zijner rechter hant. d Dat is/ Wie den Satan te zijner rechter hant moet staen/ die moet godloos zijn/ende zijn ghebet moet sonde zijn.
8 Zijner daghen moeten weynich worden/ e ende zijn ampt moet een ander ontfanghen.
9 Zijne kinderen moeten weesen worden/ende zijn wijf een weduwe.
10 Zijne kinderen moeten verdwaelt en bedelen/ ende soecken/ als die verdoruen zijn: f Dat is/ Zijne kinderen moeten verdwaelt en bedelen/ als die verdoruen zijn:
11 De woeckeraers moeten wtsinghen alles wat hy heeft / ende vremde moeten zijne goederen roouen.
12 Ende niemandt en moet hem weldaet bewijsen / ende niemant en ontferme hem zijner weesen.
13 Zijne nacomelinghen moeten wtgheroeyt worden : haren naem moet int anderde lidt verdelcht worden.
14 Zijner vaderen misdaet moet gedacht worden voor den Heere ende zijner moeder sonde en moet niet wtghedelcht worden.
15 De Heere moetse nemmermeere wt den oghen laten/ende hare gedachenisse moet wtgheroept worden op aerden.
16 Dacrom dat hy so gantsch geen barmhertichept hadde/ f maer vervolchde den ellendigen ende armen/ ende den bedroefden/dat hy se doden dodde.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende hy wonde den g bloeck hebben / die 17
sal hem oock comen: hy en wonde den seghen
niet so sal hy oock verre van hem blijnen.
Ende hy toech aen den bloeck / als zijn 18
hande/ ende is in zijn inwendige gegaen als
water/ende als olye in zijne beenen.
Do wonde hy hem als een kleedt / dat hy 19
den hebbe/ende als eene gordel/ daer hy hem
altijdt mede gorde.
Also gheschiede dien vanden Heere / die 20
my veghen zijn / ende spreken quaedt veghen
mijn ziele.
Doch ghy Heere / Heere / weest ghy niet 21
my/om uws Naems wille/ want h ghenade
is mijnen troost / verlost my.
h Want ick ben arm ende ellendich/ mijn 22
Heere is i: verslaghen in my.
k Ick ware wech als een schaduwe die ver- 23
dweynen wort / ende worde verjaecht als de
spinnekaruen.
Myne knyen zijn swack van de vasten / en 24
de mijn vleesch is magher/ende en heeft geen
vette.
Ende ick moet haren spot zijn : l wanneer 25
sy my zien / schudden sy haren cop.
Staet my by/ Heere mijn God : helpt my 26
na uwer ghenade.
Dat sy bevinden / dat dit zy uwe handt: 27
Dat gy Heere sulex doet.
Vloecken sy / so seghent ghy : setten sy hen 28
tegen my / so moeten sy te schanden worden:
doch b inwelcht moet hem verhenghen.
Myne tegenpartyders moete met smaet 29
bept aengetogen worden/ende met haren schan-
de bekleet worden/als met eenen rock.
Ick wil den Heere seer dancken met my- 30
nen monde/ende hem roemen onder velen.
m Want hy staet den armen ter rechter- 31
handt/dat hy hem helpe van dien/die zijn le-
uen veroordelen.

Den Cr. Psalm.

1. Een prophecye dat Christus en zijnen regne/
dat hy op een wonderlijcke wijse Godt: Item / een ca-
techesis/ Comenck ende Hooftman / een ca-
te Jerusalem soude hebben haer beschirmsel / ende
van Godt haer verlossinghe) te beschermen ende
te beseghen. 5. Item/ dat zijne ende zijns rijcx
vianden ouercomen sullen. 7. Item/ epnde sept hy
dunckt verwonninge Christi / dat hy te woozen is-
ook waerlijck dat sy vanden volcken dzincken/ ende also
te beter lichtelijck comen mooste.

Een Psalm Dauids. 1

DE Heere a spraeck tot mijnen Heere: Set- a Hyp. 51.1
tet b te mijnder rechterhandt/ tot dat ick b Psalm. 9.1
uwe vyanden ter schabelle uwer voe-
ten legghe.
De Heere sal het scepter bt uwe rijcx sende 2 bt Esa. 60.12
uit Sion: heerschet onder uwe vyanden.
Dat uwer auerwinninge/ sal c d uwe volc 3 c Psalm. 109.3
ghewilligelijck offeren/in heyliger cieragien: d Esa. 49.14
dattue uwe kinderen worden d gebozen/ als dau
uit den moeghenschoudt.
De Heere heeft ghesworen/ende en sal hem 4
niet beroouwen : e Ghy zijt een Priester e- e Hebr. 5.6
wichlijck/na der wijse Melchisedeck. 7.17
De Heere tot uwer rechterhant/ sal verslij- 5
ten de Coningheu/ ter tijt zijns toorns.
f Hy sal richten onder den Heydenen / hy 6 f Psal. 109.6
sal groote dachtinghe doen/ hy sal g verslij-
ten het hooft over groote landen.
h Hy sal drincken vander beke op den we- 7
ge/ daeroom sal hy het hooft oprechten.

Den Cxj. Psalm.

1. Een danckseggunghe voor de weldaden / den
volcke Israels bewesen. Ende hy en verteltet niet
alleen de weldaden / dat hy zijn volck gespijst heb-
be onder woestijne / dat hy hen ghegheuen hebbe
het lant Canaan/ 9. maer meldet oock des niet-
wen Testaments / dat een ewich Testament is/
ende de verlossinghe / door Christum gheschiedt/
verbaret.

1 Halelu ia.

ICh a danche den Heere van g.mutscher a Hyp. 51.1
herten/inden rade der vromen/ ende in- Psalm. 9.1
der ghemeynte.
2 b Groot zijn de wercken des Heeren : wie b psalm. 92.6
haer achtet/die heeft eichtel lust daeraen. Spr. 43.42
3 Wat hy ordineert / dat is loueliek ende
heerlick / ende zijn gherechtigheydt blijft ee-
wichlick.
4 Hy heeft een ghedachteniſſe ghemaeckt
zijnen woorden/ de ghenadige ende barmher-
tighe Godt.
5 c Hy gheeft spijse dien / die hem vreesen: hy c psal. 34.11
ghedenckt eewichlick aen zijn verbont. Genes. 15.18
6 Hy laet vercondigen zijne gheweldighe
daden zijnen volcke / d dat hy hem gheue het d psal. 105.44
erue der Heydenen.
7 De wercken zijner handen zijn waerheydt
en recht: alle zijne gheboden zijn rechtschapen.
8 Sy worden e weerhouden altoos ende ee- e Of/stijf ghe-
wichlick /ende ghestichten trouwelick ende houden/ ende
redelick. stant
9 f Hy sendt een verloſſinghe zijnen volcke; f psal. 105.37
hy gheloeft/ dat zijn verbont eewichlick blij-
uen sal : heylich ende heerlick is zijnen
Name.
10 g De vreese des Heeren/ is der wijsheyt be- g Job 28.28
ginsel: dat is een schoone kloecheyt/ wie daer Prou. 1.7
na doet/ diens lof blijft eewichlick. ende 9.10
Eccl. 1.16.25

Den Cxij. Psalm.

1. Vermaent tot vreese Godts / ende weldae-
dicheyt ofte wercken der liefde / ende doet daer
heerlicke beloften toe.

1 Halelu ia.

WEl a dien/die den Heere vreest / die a psal. 128.29
grooten lust heeft tot zijnen gheboden. Prou. 1.7
2 b Diens zaet sal gheweldich zijn b Psal. 37.22
op aerden: het ghesiachte der vromen sal ghe- 26
seghent zijn.
3 Ruckdom ende de volheydt sal in haren
huyse zijn : ende hare gherechtigheyt blijft ee-
wichlick.
4 c Den vromen gaet d her e licht op in der c psal. 97.11
duysternissen/ banden ghenadighen / barm- b Joan. 1.4
hertigen / ende rechtueerdighen. e Dat is/ghe-
5 ff Wel dien/die barmhertich is/ende gee- lijck ende hept
ne leent/ende rechtet zijne saken wt / dat hy midden inder
6 Want hy sal eewichlick blijuen : g des noodt.
menschen onrecht en doet. ff Anders/een
rechtueerdighen en wordt nemmermeer ver- goom und/ die
ghieten. heeft medelij-
7 hh Wanneer een plaghe comen will / so en den/ende
vreest hy hem niet : zijn herte hoopt onver- pſal. 37.21.26
zaecht op den Heere. g Esaie 49.14
8 Zijn herte is ghetroost/ende en vreest hem hh Au. dan ze-
niet / tot dat hy zijnen lust aen zijne vyanden ne booſen ge-
liet. schiet. soo etc.
9 i Hy stroyt wt/ende gheeft den armen: zij- psalm. 27.1
ne gherechtigheyt blijft eewichlick/zijnen hoog- i Prou. 11.24
ne worr verhoocht met eeren. 2. Cor. 9.9
10 De godloose sal het zien / ende het sal hem Spr. 7.35.
verdzieten: k zijne tanden sal hy te samen bij-
ten / ende vergaen : want wat de godloose k psal. 37.12
ghyeerne wonden/ dat is verlozen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Den Cxiij. Psalm.

1. Eenen schoonen danckpsalm / daer Godts barmhertichept hooch in geroemt wort/dat hy de verachte den ende verwoepene aensiet/ende de vernederde verhoocht. Ende hier beschrimen een klare bewijs freden/ dat ons Godt daerom niet en verneert ende afstoot/ dat wy vergaen / maer dat wy hem in waeren gheloone aenroepen /ende behouden worden.

Haleluia. 1

L Ooet ghy knechte des Heeren/louet den Name des Heeren.

a Psal. 134.1 a Geloeft zy des Heeren Name/ van 2
nu aen/ tot in eewichept.

b Dani.2.20 b Vanden opganck der Sonnen/tot haren 3
nederganck toe / zy gheloeft den Name des Heeren.

De Heere is hooch ouer alle Heydenē:zijn 4
eere gaet so wijt als den hemel is.

a Psal.138.6 Wie is als de Heere onse God:? c die hem 5
so hooch ghesettet heeft:

d † And. hem heraf late te sien in/etc. Ende d† op het nederige siet/in hemel en 6
de aerde:?

1.Sam.2.8. e Die den f kleynen oprichtet wt den stof/ 7
f Of: slechten/ verachten ende verhoocht den armen wt den dyck.

Dat hy hem sette neuen de vorsten / by de 8
vorsten zijns volcx.

g Psalm.68.7 g Die de onvruchtbare inden huyse voo- 9
nen maeckt/dat sy een vrolicke kindermoeder wort. Haleluia.

Den Cxiij. Psalm.

1. Verteelt des volcx in Egypten/ iammerlicken gheplaecht wonderbare ende heerliche verlossinghe: op dat de godtvreesende/ voor sulche bewijsinge weldaet/ oock in andere swaerlickheden ende nooden/ hen ghewisse hulpe troosten/ende tegen soo eenen barmhertighen Godt alleweghe danckbaer waren.

a Prov. 13.3 a Die a Israel wt Egypten trock / het 1
huys Jacobs wt den vremden volcke.

b Exo.19.5 b Doe wert Juda zijn heylichdom/ 2
Israel zijn heerschappye.

c Prov.14.21 c De zee sach het/ende vlooot/d de Jordane 3
d Josue 3. 16 keerde haer te rugghe.

De berghen sprongen als de lammeren/ 4
de kleyne berghen als de ionghe schapen.

Wat was v/ghy zee/dat ghy vlooot:? ende 5
ghy Jordane/ dat ghy te rugghe keerdet.

Ghy berghen/dat ghy opsprongher als de 6
lammeren:? ghy kleyne berghen / als de ionghe schapen?

e Judic.5.2 Psalm.18.8 f † And. beeft ghy aerde. g Exod.17.6 e Voor den Heere † beefde de aerde / voor 7
den Godt Jacobs.

g Die den rotzsteen verandert in een wa- 8
terzee/ ende de steenen in waterfonteynen.

Den Cxv. Psalm.

1. Een danckseggynge ende prijs des Gods Israels/dat het volck Israels so eenen weldadighen Godt hebbe: 4. en hangt daer eenen tegenset aen / dat der Heydenen goden sodanich niet en zijn/als die noch hooren noch achtinge hebben op hare vereerers. 8. Dat eyndt hy daer na den afgodendienaers selfs/ namelicken/dat sy blint ende doof zijn: eteet. Maer die hebben alle afgoden/ die niet en gheloouen dat Godt harer acht hebbe/dat hy sorghe voor hen draecht/ hen verhooze/ eteet.

Niet ons Heere/niet ons : maer uwen 1
Name gheeft eere / om uwer ghenade ende waerheyt wille.

a Psalm.42.4 zinde 79.10 a Waerom sullen de Heydenen seggben: 2
Waer is nu haren Godt?

b Mat.6.9 r psal.135.15 Esaie 44.12 b Doch onse Godt is inden hemel:hy can 3
maken wat hy wil.

c Sheuer afgoden daerentegen zijn silver 4
ende gout/ van menschen handen gemaeckt.

d Sy hebben monden/ende en spreken niet: 5
sy hebben ooghen / ende en sien niet:

Sy hebben oozen/ende en hooren niet : sy 6
hebben neusen ende en riecken niet:

Sy hebben handen / ende en houden niet: 7
voeten hebben sy/ende en gaen niet : ende en spreken niet door haren halse.

Die sulcke maken/zijn gelyck alsoende al- 8
le die op haer hopen.

e Doch Israel hope op den Heere : f die is 9
haer hulpe ende schilt.

Het huys Aarons hope op de Heere: die is 10
haer hulpe ende schilt.

Die den Heere vreesen / hopen ock op den 11
Heere: die is haer hulpe ende schilt.

g Psal.[illegible] g De Heere dencket aen ons / ende seghent 12
ons:hy seghent het huys Israels/hy seghent het huys Aarons.

h Psalm.[illegible] Hy h seghent / die den Heere vreesen/beyde 13
kleyn ende groot.

De Heere segene v ymmermeer ende meer/ 14
v ende uwe kinderen.

i 1.Sam.2. Ghy lieden zijt de ghesegende des Heeren/ 15
i die hemel ende aerde ghemaeckt heeft.

k † allenthalven is des Heeren: 16
Den hemel is† allenthalven is des Heeren: doch de aerde heeft hy den menschen kinderen gheghenen.

l Psalm.[illegible] 17 l De dooden en sullen v Heere niet loven/ 17
noch die onderwaerts varen in het stille:

m Psal.[illegible] 18 m Maer wy louen den Heere/ van nu aen 18
tot in eewichept. Haleluia.

Den Cxvj. Psalm.

1. Het voorleden deel deses Psalms/is een danckseggynghe/ dat God zijn gebet verhoort/ende hem verlost hebbe: ende hangt daer schoone toeseggynghe aen. 12. Tu het ander deel roemt hy hoech den godtsdienst / dat wy ons in onsen crijsse niet gheduld onder zijnen wille gheuen/hem aenroepen ende prijsen.

1 Dat is my lief / dat de Heere mijn stem- 1
me ende mijn smeecken hoort.

2 Dat hy zijn oore tot my nepcht:daer- 2
om wil ick mijn leeftaghe hem aenroepen.

3 a Stricken des doodts hebben my om- 3
ghen/ende angsten der hellen hadden my getreft/ ick quam in iammer ende noot.

4 Doch ick riep aen den Name des Heeren/ 4
O Heere verlost mijn ziele.

5 b De Heere is ghenadich ende rechtveer- 5
dich/ ende onse God is barmhertich.

6 De Heere behoedt de eenvoudighe : wan- 6
neer ick onder lagghe/ so helpt hy my.

7 Weerst nu weder te vreden mijn ziele/ want 7
de Heere doet v† het goede.

8 d Want ghy hebt mijn ziele wt den doodt 8
gerucht/mijn ooghen van tranen/mijnen voet van struikberen.

9 Ick wil wandelen voor den Heere / inden 9
lande der leuendighen.

10 e Ick gelooue/ daerom spreke ick: ick wor- 10
de doch seer gheplaecht.

11 Ick sprack in mijnen vertzaghen : f Alle 11
menschen zijn ɛ leughenaers.

12 h Voor sal ick den Heere vergelden/ alle zij- 12
ne weldaden die hy aen my doet?

13 Ick wil den heylsamen kelck nemen/ ende 13
des Heeren Naem i† prediken.

14 Ick wil mijne ghelofte den Heere betalen/ 14
voor alle zijnen volcke.

15 k De doot zijner heyligben is weerde ghe- 15
houden voor den Heere.

O Heere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

1 O Heere / m ick ben b knecht: ick ben b 16
knecht/uwer maget sone: ghy hebt mijne ban-
den beschreuen.
n D wil ick dancx offeren/ ende des Heeren 17
Name aenroepen.
o Ick wil mijne gelofte den Heere betalen/ 18
voor allen synen volcke.
Inden hoven aen den huyse des Heeren/ 19
in d Jerusalem. Halelua.

Den Cxij. Psalm.

1. Een prophetije van het ingaen Christi ende
sijner verclaringhe / als Christus selfs schrijft/
Matt. 21. ende Petrus Act. 4. Het meeste deel van
desen Psalm is van Christo / die daer pre-
dict in Israel: dat is/ onder Heydenen / ende onder den
verworpen / dat hem in sijn lijden gheholpen sy/
ende vermaent hy tot danckseggynge. Bidt voor-
spoedigen voortganck ende wesstaet der Kercken/
ende danckt.

D Anckt den Heere / want hy is vrien- 1
delick / ende sijne goedertierenheyt duert
eewichlick.
Wy segghe Israel: Sijne goedertieren- 2
heyt duert eewichlick.
Wy segge het huys Aaron: Sijne goeder- 3
tierenheyt duert eewichlick.
Wie den Heere vreesen / seggen wy: Sijne 4
goedertierenheyt duert eewichlick.
b Inde angst riep ick den Heere aen/ende 5
de Heere verhoorde mij/ende troostede mij.
c De Heere is met mij/daerom en vreese ick 6
niet: wat connē mij de menschen doen?
De Heere is met mij/mij te helpen / ende 7
ick sal mijnen lust sien aen mijne vyanden.
d Het is goet op den Heere betrouwen/ en- 8
het is goet op den Heere betrouwen / en- 9
de niet hem verlaten op menschen.
e Alle Heydenen omringhen mij/ doch in 10
den name des Heeren wil ick se verhouwen.
Sy omringhen mij g allenthalven / doch 11
den name des Heere wil ick se verhouwen.
Sy omringhen mij als byen: so * dempen 12
als vyer vanden doornen: doch inde name des
Heeren wil ick se verhouwen.
Men stoot mij dat ick vallen sonde: doch 13
de Heere helpt mij.
h De Heere is mijne macht ende mijnen 14
Psalm / ende is mijn heyl.
Men singet met vreuchden vander ouer- 15
winninghe inden hutten der rechtveerdigen:
de rechterhandt des Heeren behoudt de ouer-
winninghe.
De rechter hant des Heeren is verhoocht/ 16
de rechter handt des Heere behoudt de ouer-
winninghe.
Ick en sal niet sterven / maer leuen / ende 17
des Heeren werck vercondigen.
i De Heere castijdt mij wel / doch hy en 18
gheeft mij den doot niet.
k Doet mij de poorte der gerechtichevt op 19
dat ick daer in ga/ende den Heere dancke.
Dat is de poorte des Heeren: de rechtveer- 20
dighe sullen daer in gaen.
Ick dancke v / dat ghy mij l† verootmoe- 21 l† And. be-
dighet/ende helpet mij. hoedet
m De steen die de bouwlieden verworpen 22 m mat. 21.42
is een hoecksteen geworden. Marc. 12.10
Dat is vanden Heere geschiet/ende is een 23 Luce 20.17
Wonder voor onsen ooghen. Efaie 28.16
Dat is den dach / dien de Heere maeckt: 24
Laet ons verheugen ende vrolick daer in zijn.
n O Heere helpt: O Heere laet het wel 25 n Matt. 21.9
o gheluckē. o Of Gaue
Gheloeft zy die daer comt inden Name 26 spoedighen.
des Heeren: wy seghenen u lieden/ ghy die
vanden huyse des Heeren zijt.
De Heere is God/ die ons verlichtet: p† ver- 27 p† An. Bindet
siert het feest met meyen/ tot aen de hoornen het slachtoffer
des altaers. met zeelen/ tot
Ghy zijt mijn God/ ende ick dancke v: mijn 28 aen/ etc.
God / ick wil v prysen.
Dancket de Heere/ want hy is vriendelic/ 29
ende zijne goedertierenheyt duert eewichlick.

Den Cxix. Psalm.

1. Juden gantschen Psalm bidt de Prophect/
dat hy by den woorde Gods behoudt worde, ende
geeft de woorde eenen heerlicke prijs. dat het leert/
bewerecht/ regeert/ troost/ behout. voor sonden be-
waert/ ende niet en bedrieght. Dat saemē dannerh
altemael soo verstaen/ dat wy deser gheene buyten
den woorde krighen connen: derhalven hier ooch
overal schoone reghesseringhen in gemenge zijn/
banden godtlooser leeraers/ enoe haer leere.

Aleph. I.

1 WEl a dien/ die sonder blecke b leuen/ a Hebr. zijn in
die in de Wet des Heeren wandelen. den weghe/
2 c Wel dien / die zijn Getuygenisse b Psalm. 1.1
houdē/ die hem van gantscher herte soecken. c Psal. 19.12
3 Want die op zijne weghen wandelen / die
en doen gheen quaedt.
4 d Ghy hebt gheboden / vlijtich te houden d deu. 4.5.6.7
uwe bevelen. Josue 22.24
5 O dat mijn leuen uwe rechten met gant-
schen ernste hielde.
6 Wanneer ick mercke alleen op uwe Ghe-
boden/ so en worde ick niet te schanden.
7 Ick dancke v van rechten herten / dat ghy
mij leeret de Rechten uwer gherechticheyt.
8 Uwe Rechten will ick houden: verlact mij
nemmermeer.

Beth. II.

9 25. HOe sal een jonghelinck zijnen wech 9
Beth. onstraffelick gaen? Wanneer hy
hem houdt na uwen woorden.
10 Ick soecke v van gantscher herten / e laet e Efaie 63.17
mij niet feylen uwer Ghebooden.
11 f Ick behoude v woort in mijnen herten/op f Deut. 6.6.
dat ick niet tegen v en sondighe.
12 Gheloeft zijt ghy Heere / leert mij uwe 12
Rechten.
13 Ick wil met mijne lippen vertellen / alle 13
Rechten uws mondts.
14 Ick verheuge mij des weechs uwer Ghe- 14
tuyghenisse/ als over allerley rijckdom.
15 Ick spreke wat ghy bevolen hebt/ ende sie 15
op uwe weghen.
16 Ick hebbe lust tot uwen Rechten / ende en 16
verghete uwer woorden niet.

Ghimel. III.

17 G. DOet wel uwen knechten / dat ick 17
leue / ende uwe woorden houde.
18 Opent mij de ooghen / dat ick sie de won- 18
deren aen uwer Wet.
19 g Ick ben een gast op aerden: en verberght 19 g Gen. 47.9
uwe Ghebooden niet voor mij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

f Mijn ziele is verslaghen van verlangen/ na uwen Rechten alletijdt.

h Ben. 11.26 Ghy scheldet de stouten: h vervloeckt zijn/ die uwer Ghebooden feylen.

Wendet van my/ smaethept ende verachtinghe: want ick houde v Ghetuyghenisse.

De Vorsten sitten oock/ ende spreken tseghen my: doch v knecht spreeckt van uwen Rechten.

Ick hebbe lust tot uwe Ghetuygenissen/ die zijn mijne raetlieden.

IIII. Daleth. i Psal. 44.26

D. Mijn ziele leydt in het stof: verquickt my na uwen woorde.

Ick vertelde mijne wieghen/ ende ghy verhoorde my: leert my uwe Rechten.

Onderwijst my den wech uwer beuelen/ so will ick spreken van uwe wonderen.

Ick ben bedruckt/ dat my het herte versmachtet: sterckt my na uwen woorde.

Wendt van my den valschen wech/ ende gont my uwe Wet.

Ick hebbe den wech der waerhept verkoren: uwe Rechten hebbe ick voor my gesettet.

k Psalm. 25.2 Ick hange aē uwe Getuygenissen: k Heere/ en laet my niet te schanden worden.

Wanneer ghy mijn herte troosttet/ so loope ick den wech uwer Gheboden.

D. He. E. l Mat. 10.22

Leert my Heere/ dē wech uwer rechtē/ dat ick se bewaere tot aē het eynde.

Onderwijst my/ dat ic bewaere uwe Wet/ ende houde haer van gantscher herten.

Voert my op den padt uwer Ghebooden/ want ick hebbe lust daer toe.

Neyght mijn herte tot uwer Getuygenissen/ ende niet ter ghierichept.

Wender mijne ooghen af/ dat sy niet en sienna mā ommitter leere / maer verquickt my op uwen weghe.

mā And. ijdelheydt.

Laet uwen knecht v ghebodt vast voor v woordt houden/ dat ick vreese.

Wender van my de smaethept die ic vrese: want uwe rechten zijn lieffelick.

Siet ick begheere uwen beuelen: verquict my niet uwer gherechticheyt.

VI. Wan. Jod. 1 Pet. 5.15

F. Heere/ laet my v ghenade wedervaren/ v hulpe/ na uwen woorde.

n Dat ick antwoorden mach mijne lasteraer: want ick verlate my op v woordt.

Ende en neemt doch niet van mijnē monde het woort der waerheyt: want ick hope op uwe rechten.

Ick wil uwe Wet houden alletijt/ altoos ende eewichlick.

Ende ick wandele vrolick/ want ick soecke v beuel.

Ick spreke van uwe ghetuygenissen voor Coningheu/ ende en o schame my niet.

o Syr. 42.22.

Ende hebbe lust aen uwe ghebooden/ ende sy zijn my lief.

Ende hoffe mijne handen op tot uwe ghebooden die my lief zijn / ende spreke van uwe Rechten.

VII. Zain.

G. Gedenct uwen knecht aē v woort/ op welcker ghy my laet hopen.

Dat is mijnen troost in mijner ellende: p want v woort verquicket my.

p Joan. 14.13

De stoute hebben haren spot aen my: doch en wijcke ick niet van uwer Wet.

Heere/ wanneer ick gedencke hoe ghy van der weereldt aen ghe richter hebt/ so worde ick gherroostet.

Ick ben ontbrant over de godloosen/ die uwe Wet verlaten.

Uwe Rechten zijn mijn Liedt/ in mijnen huyse.

Heere/ ick ghedencke des nachts aen uwen Name ende houde uwe Wet.

Dat is q† mijnen schat/ dat ick uwe beuel houde.

Heth. r Psal. 119.

H. Ick r hebbe ghesept: Heere/ dat sal mijn erue zijn / dat ick uwe woorden ghen houde.

Ick smeecke voor uwen aenghesichte/ van gantscher herten: weest my ghenadich naar uwen woorde.

Ick ††† bedinne mijne wegē/ ende leere my ne voeten tot uwe ghetuyghenissen.

Ick haeste / ende en verstuyme my niet/ te houden uwe ghebooden.

Der u godloosen rotte beroofft my / doch ick en verghete uws Wets niet.

x Te middernacht stae ick op / v te danken/ voor de rechten uwer gherechticheyt.

Ick houde my tot dien/ die v vreesen/ ende v beuel houden.

y Heere/ de aerde is vol uwer goedertieren- hept: leert my uwe rechten.

Theth. I. Gy doet uwen knechte goet/ Heere na uwen woorde.

Leert my heylsame zeden ende s bekentenisse: want ick gheloove uwe ghebooden.

Eer ick verootmoedicht wert/ dwaelde ic: maer nu houde ick v woordt.

Ghy zijt goedertieren ende vriendelic: leert my uwe rechten.

De stouten versichten lengenen over my: ick dannoch houde van gantscher herten v beuel.

a Haer herte is dicke als smeer: ick daerentreghen hebbe lust aen uwe Wet.

Het is my lief/ dat ghy my verootmoedighet hebt/ dat ick uwe rechten leere.

b De Wet vs monts is my liever als vele duysent stucken gouts ende silvers.

K. Jod. Uwe handt heeft my ghemaeckt/ en de bereydet: onderwijst my / dat ick uwe ghebooden leere.

Die v vreesen/ sien my / ende verheughen hen: want ick hope op v woort.

Heere/ c ick weet dat uwe gherichten recht zijn / ende ghy hebt my trouwe lick verootmoedicht.

v ghenade moet mijnen troost zijn / als ghy uwen knecht toegheseyt hebt.

Laet my uwe barmhertichept wedervaren/ dat ick leve : want ick hebbe lust tot uwer Wet.

Och dat de stouten moesten te schanden worden/ die my met lengen nedet drucken: ick daerentreghen spreke van uwen beuele.

Och dat hen moesten tot my handen/ die v vreesen/ ende uwe ghetuygenissen bekennen.

L. Cayh.

Mijn herte blijne rechtschapen in uwe rechten / dat ick niet tot schanden en worde.

Mijner ziele verlangt na v heyl: ick hope op v woort.

Mijn ooghen den tverghen hen na uwen woorde/ ende seggen: Wanneer troost ghy my?

Want ick ben als een d huyt inden roock: uwer rechten en verghete ick niet.

c Hoe langhe sal v knecht beyden? wan-

niet wilt ghy gericht houden ouer mijne ver-
volgers?
Die stoute grauen my kuylen / die niet en 85
zijn na uwe Wet.
Uwe gheboden zijn eenichel waerheyt: sy ver- 86
volghen my met loughenen: helpt my.
Sy hebben my schier omgebracht op aer- 87
den: ick dannoch en verlate u bevel niet.
Verquickt my door u genade/dat ick houde 88
de ghetuyghenissen uws monts.
JOD. HEere/u woort blijft eewichlick/ 89
Lamed. Ja wijder den hemel is.
Uwe waerheydt duert voort ende voort: 90
ghy hebt de aerde bereyt/ende sy blijft stadde.
Hier blijft dagelicx na uwen woorde: want 91
het moet u alles dienen.
Ten ware Wet uwer mijns troost geweest en 92
ware/so ware ick vergaen in mijner ellende.
Ick en wil u bevel nemmermeer vergeten: 93
want ghy verquickt my daermede.
Ick ben uwe/helpt my: want ick soecke 94
uwe bevelen.
Die godtloose wachten op my / dat sy my 95
ombringhen: ick dannoch mercke op uwe ge-
tuyghenisse.
Ick hebbe alles duyter een eynde ghesien: 96
Mem. 8 doch u ghebodt duert eewichlick.
JOD. HOe b hebbe ick uwe Wet so lief: 97
Mem. dagheliex spreke ick daervan.
Ghy maect my met uwen gebode wijser/ 98
als uwe vyanden zijn: want het is i eewich-
lick mijnen schat.
k Ick ben gheleerder als mijne leeraers: 99
want uwe ghetuyghenissen zijn mijn reden.
Ick ben verstandiger als de goden: want 100
ick houde u bevel.
Ic weere mijne voeten alle boose wegen/ 101
dat ick uwe woorden houde.
Ic en wijcke niet van uwe Rechten: want 102
ghy leert my.
JOD. HOe zoet is mijnen monde soeter dan 103
hemelx.
Uwe woort maect my kloeck / daerom hate 104
ick alle valsche wegen.
Mem. UW woort is mijns voets lantere/ 105
ne/ende een licht op mijnen wege.
Ick sweere/en wil het houden/dat ick de 106
Rechten uwer ghere chticheyt houden wil.
Ick ben seer beroert: Heere/het 107
ghelieft my na uwen woorde.
l Ach u ghevallen Heere/het willige offer 108
uwes monts/ende leert my uwe Rechten.
n Ick drage mijn ziele in mijne handen/ 109
ende ick en vergheten uwer Wet niet.
Die godtloose leggen my stricken: ick dan- 110
noch en dwale niet van uwen bevele.
Uwe ghetuygenissen zijn mijn eewige er- 111
fenisse: want sy zijn mijns harts o vrolickheyt.
Ick neyghe mijn herte/ te doen na uwe 112
Wetten/altoos ende eewichlick.
SAMECH. Ick hate de p sladdergheesten/ 113
ende hebbe lief uwe Wet.
Ghy zijt mijn beschermer: mijn ghe ende schalt: 114
Ick hope op u woort.
Wijckt van my ghy boosachtige: ick wil 115
houden de Gheboden mijns Godts.
Ontfanet my door u woort / dat ick leue: 116
ende en laet my niet te schanden worden ouer
mijner hope.
Leert my/dat ick geneze: so will ick alle- 117
dagheliexen lust hebben aen uwe Rechten.

118 Ghy vertreedt alle die/ die uwer Rechten
feylen: want q i hare bedrieghery is enchel q Ano. leugen
leughen. ende bedrogh
119 Ghy werpet alle godtlooser wech / als r in hen.
wtwaechsel: daerom heb ick lief uwe ghetuy- r Job 18.17
ghenisse. psalm. 33.9
120 Ick veerse my voor u/ dat my de hupt be-
uet/ ende ontsette my voor uwe Rechten.
121 SAMECH. Ick houde ouer dat recht ende ghe- AYN.
Ayn. rechticheyt: dach en ghevet my niet
ouer dien/ die my willen ghewelt doen.
122 Beschermt ghy uwen knecht/ ende troost
hem/dat my de stoute niet ghewelt en doen.
123 s Mijnen ooghen verlanght na u heyl/ ende s Psalm. 118
na den woorde uwer ghere chticheyt.
124 Handelt met uwen knecht na uwer ghe-
nade/ende leert my uwe Rechten.
125 t Ick ben u knecht: onderwijst my/dat ic t Psalm. 118
bekenne uwe Ghetuyghenissen.
126 Het is tijdt/dat de Heere daer toe doe: sy
hebben uwe Wet verschenet.
127 u Daerom hebbe ick lief u Ghebodt/ ouer u Prou. 8. 11
gout ende ouer u t fijn gout. ut Ano. edel ge-
steente.
128 Daerom houde ick straer alle uwe Beve-
len: ick hate alten valschen wech.
129 PHE. UWe Ghetuygenissen zijn wonder- PHE.
Pe. baerlick / daerom houdtse mijn
ziele.
130 Wanneer u woordt openbaer wordt / soo x t verheucht het / y ende maeckt wijs de een- x t Ano. verlichte
voudighe. Deut. 4.6
131 Ick doe mijnen mont op/ende z t begheere y Ibid. 11.25
uwe ghebooden: want my verlangt daer na. z Ano. hale a-
132 Wendet u tot my ende weest my ghena- dem: sulck een
dich/ als ghy pleecht te doen/ dien/ die uwen beestinge gelu-
Name lief hebben. ste ic na uwen
133 Laet mijnen ganck ghewisse zijn in uwen Ghebooden.
woorde / ende en laet gheen onrecht ouer my
heerschen.
134 Verlost my van der menschen a wreuel/ a Of/ moetwil-
so will ick houden u bevel. le/onrecht/ge-
135 Laet u aenschicht lichten ouer uwen knecht: welt/
ende leert my uwe Rechten.
136 f Myne ooghen vlieren met water/ dannen
uwe Wet niet en houdt.
137 SADE. HEere / ghy zijt rechtveerdich / ende SADE.
Sade. u b t woort is recht. b t Ano. ghe-
138 c Ghy hebt de Ghetuyghenissen uwer ghe- rechte
rechticheyt/ende de waerheyt hardt geboden. c Psal. 119.4
139 d Ick hebbe my schier tot der doodt ghey- Deut. 4.5.6.7
uert / dat mijne wederpartyders uwe woor- d Psal. 96.10
den e vergheten.
140 f My woort is wel gelouttert/ende u knecht e Dat is/ niet
heeft het lief. alleene uw der
141 Ick ben g verworpen ende veracht: ick acht late maer
en verghete u bannoch niet uws bevels. so ganetsch niet
142 Uwe gerechticheyt is een eewighe gerech- en achten/ alst
ticheyt/ende uwe Wet is waerheyt. en waer wept
143 Angst ende noot hebben my ghetroffe: ick ghern woordt
hebbe dannoch lust aen uwe Ghebooden. Gods geweest
144 De ghere chticheyt uwer Ghetuygenissen f Psalm. 12.7
is eewich: onderwijst my/so leue ick. ende 19.8
g of/ swoede/
145 COPH. Ick roepe van gantsser herte/ ver- recht
Coph. hoort my Heere/dat ick uwe Rechten COPH.
houde.
146 Ick roepe tot u/helpt my / dat ick uwe
Ghetuyghenissen houde.
147 Ick come voorch ende schreye: op u woort
hope ick.
148 h Ick wake voorch op/dat ick spreke dar y Prou. 8.16
uwen woorde.

Ee iij Voort

Hoort mijn stemme na uwer ghenade/ 149
Heere/verquickt mij aen uwen Rechten.
ii Mijn boosachtighe vervolgers wou- 150
den mij toe/ende zijn verre van uwer Wet
Heere/ghij zijt na bij:ende k uwe Ghebo- 151
den zijn eenckel waerheyt.
Te vooren weet ick dannoch / dat ghij u- 152
we Ghetuyghenissen eewichlick ghefondeert
hebt.

XX. V. Siet aē mijn ellende/ende verlost 153
Ries mij:helpt mij wt/want ick en ver-
ghete uwe Wet niet.
Doet mijn sake eñ verlost mij: verquickt 154
mij door b woort.
l Het heyl is verre van d godloosen: want 155
sij en achten uwe Rechten niet.
Heere/uwe barmhertichevt is groot:ver- 156
quickt mij na uwen Rechten.
m Mijner vervolgers ende wederpartij- 157
ders is vele: ick en wijcke dannoch niet van
uwe Ghetuyghenissen.
Ick sie de verachters/ ende het doet mij 158
wee/dat sij b woort niet en houden.
Siet/te hebbe lief b bevel/ Heere verquickt 159
mij na uwer ghenade.
n Het woort en is niets dan waerheyt ge- 160
weest:alle Rechten uwer gherechticheyt dure-
ren eewichlick.

XXI. X. De Vorsten vervolgen mij son- 161
Schin. der oorsake:eñ mijn herte o vreest
heim door uwen woorden.
p Ick verheughe mij aver uwen woorde/ 162
als een die eenen grooten buit krijcht.
Der q leughenen ben ick r gram / ende 163
hebbe eenen grouwel daervan : doch uwe
Wet hebbe ick lief.
Ick loue b des daechs seevenmael / om 164
der Rechten wille uwer gherechticheyt.
s Groote vrede hebben die/ die uwe Wet 165
lief hebben/ende en sullen niet u struykelen.
Heere/ick verwachte op b heyl / ende doe 166
na uwe Gheboden.
t Mijn ziele houdt uwe Ghetuygenissen/ 167
ende heeftse seer lief.
Ick houde uwe bevelen ende uwe Ghe- 168
tuygenissen wat alle mijne wegē zijn voor b.

XXII. Y. Heere/laet mijn klaghe voor b ro- 169
Tau. men : onderwijst mij nae uwen
woorde.
Laet mijn smeecken voor b comen : ver- 170
lost mij na uwen woorde.
u Mijne lippen sullen b louen / wanneer 171
ghij mij uwe Rechten leeret.
x Mijn tonge sal haer spreken hebben van 172
uwen woorde : want alle uwe Gheboden
zijn recht.
Laet mij uwe hant bystaen:want ick heb- 173
be vercoren uwe bevelen.
Heere/mij verlanghet na b heyl/ende ick 174
hebbe lust aen uwe Wet.
Laet mijn ziele leven/dat sij b loue / ende 175
uwe Rechten mij helpen.
x Ick ben als een y verdwaelt ende ver- 176
laten schaey:soeckt uwen knecht/want ick en
verghete uwer Gheboden niet.

Den CXX. Psalm.

1. Een hebedt/ daer de Prophect in bidt om beschermingh te eeghen de valsche tonghen/ dat is/ van valscher leere / die hij met scherpen ende vre-ighen pijlen verghelijckt.

1 Een Liedt aī t bijden hooghen Choor.
Ick b roepe tot de Heere in mijner noot/ ende hij verhoort mij.
2 Heere/ verlost mijn siele vanden leu- ghenachtigen monden/ende vanden valschen tonghen.
3 Wat can de valsche tonge doen:ende wat can sij wrichten?
4 Dij is als scherpe pijlen eens geweldigen/ als c gloer in d Jeneuer hout.
5 Wee mij / dat ick een vreemdelinck ben onder e Mesech : ick moet woonen onder den hutten Kedar.
6 Het woort mijner zielen lanck/te woonen bij dien/die den vrede haten.
7 Ick houde vrede:doch wanneer ick spreke/ so heffen sij krijch aen.

Den CXXI. Psalm.

1. Een toeseggbinghe / dat Godt zijn Kercke/ hoewel sij somtijdts verlaten schijnt / dannoch in achtinge hebbe/ende haer verhoort: 7. met eens al schoonen ende noodighen ghebeede daeraen ghehanghen.

1 Een Liedt int hooghe Choor.
Ick heffe mijn oogen op tot den bergen/ van welcker mij hulpe comt.
2 Mijn a hulpe comt van den Heere/ b die hemel ende aerde ghemaeckt heeft.
3 Hij en sal uwen voet niet slibberen laten: ende die b behoedet/en slaept niet.
4 c Siet/de behoeder Israels en slaept/ noch en slommert niet.
5 De Heere beware b: de Heere is uwe scha- duwe/ouer uwer rechterhandt.
6 d Dat b des daechs de Sonne niet en ste- ke/noch de Mane des nachts.
7 De Heere behoede b voor allen quaedt:hij behoede b ziele.
8 De Heere behoede uwen wtgane ende in- ganck/van nu aen tot in eewicheyt.

Den CXXII. Psalm.

1. Een danckseggbinghe, dat Godt zijn Volck ende Kercke onderhoudt: welcke weldoet (als hier- lich) de Prophecr hoogh prijset. 6. Ende bidtet/ datse Godt voorspoet bij zijner Kercke alle weghe bewere.

1 Een Liedt Davids inden hooghen Choor.
Ick verheughe a mij dies/ dat mij ghe- seyt is: b Dat wij sullen int huys des Heeren gaen.
2 Ende dat onse voeten sullē staen/ in uwen poorten Jerusalem.
3 Jerusalem is ghebouwet/ dat het een stadt zij/ c die daermen tsamen comen sal.
4 Daer de stammen heen op gaen sullen/ namelicken/de stammen des Heeren : te ge- dincken den volcke Israel / te danckē den Naem des Heeren.
5 Want aldaer sitten de stoelen ten gherich- te/stoelen des huys Davids.
6 d Wenscht Jerusalem gheluck: Het moet b wel gaen dien/die b lief hebben.
7 e Vrede moet zijn inwendich in uwe mure- ren/ende gheluck in uwen pallepsen.
8 Om mijner broederen ende vrienden wille/ wil ick b vrede wenschen.
9 Om des huys wille des Heeren onses Gods/wil ick b beste soecken.

Den CXXIII. Psalm.

1. Een gebedt der Kercken in haren verachtin- ge op der werelt/ teghen de valsche voorbeeldē/ende vpanden des Voorders.

Een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Een liedt inden hooghen Choor. 1
I Ck heffe mijn oogen op tot a/a ghy die
Inden hemel sitt.
Siet / gelijck als de oogen der knechte 2
op de handen haerer heeren sien: als de oo-
gen der maechden op de handen haerer vrou-
wen / b alsoo sien onse oogen op den Heere on-
sen Godt tot dat hy ons ghenadich worde.
c Sijt ons ghenadich / Heere / sijt ons ghe- 3
nadich: want wy zijn seer vol verachtinghe.
Seer vol is onse ziele der stouten spot / ende 4
der hoovaerdighen verachtinghe.

Den Crrbij. Psalm.

1. Een lieflicke troostinghe der kercken in haren
crupce / 6. met cener danckseggbinghe voor het
trouwe bestant dat haer God doet / tegen den Sa-
thang ende der werelt woeden / dat hier de Hoo-
gheer seer sijn afmaeckt.

Een liedt Dauids / inden hooghen Choor. 1
SO de Heere niet by ons en ware / soo
segghe Israel:
Soo de Heere niet by ons en ware / 2
wanneer de menschen hen teghen ons setten /
a Soo verslonden sy ons leuendich: wan- 3
neer haren toorne over ons bergrimde /
b Sy hersoze ons water: stroomen gingen 4
over onse zielen:
c De wateren ghinghen al te hoogh over 5
onse zielen.
Gheloeft sy de Heere / dat hy ons niet en 6
gheeft ten roofse in hare tanden.
Onse ziele is ontcomen / als een vogel den 7
stricke des vogelvaengers: het strick is ber-
stoken / ende wy zijn los.
d Onse hulpe staet inden Name des Hee- 8
ren / die hemel ende aerde ghemaeckt heeft.

Den Crrb. Psalm.

1. Een troostseggbinghe / dat de Heere zijne ghelooi-
ghe vertroosten ende verklaren wil / met eenen ghe-
bede der Heeren / teghen hare vpanden.

Een liedt inden hooghen Choor. 1
DIe a op den Heere hopen / die en sullen
niet vallen / maer eewich blijuen / als
den berch Zion.
Rontom Jerusalem hemen zijn berghen / 2
b ende de Heere is rontom zijn volck / van nu
aen tot in eenwicheyt.
c Want der godtloosen schepter en sal niet 3
blijuen over het d lot hoopken der rechtwoerdi-
ghen: op dat de rechtwoerdighe hare hant niet
en strecken totter ongherechticheyt.
Heere / doet wel / den vromen ende goeden 4
herten.
Die daerentegē af wijcken op hare krom- 5
me wegen / sal de Heere voeren mette
quaetwoenders: e doch vrede zy over Israel.

Den Crrbi. Psalm.

1. Een danckseggbinghe / met eenen toesegginghe
der verlossinge uit der gevancknisse / daer het volc
Israels in Babylonien over geweest is / ende wt
den crupce / daer de kercke tot allen tyden in dezer
werelt meerendeels wordt.

Een liedt inden hooghen Choor. 1
WAnneer de Heere de ghevanghenen
Zions verlossen sal / soo sullen wy zijn
als de a droomende.
Dan sal onsen mondt vol lachens / ende on- 2
se tonghe vol vroliicheyt zijn: dan sullen segghen
onder de Heydenen: De Heere heeft groot by
gedaen.
De Heere heeft groot by ons gedaen / dies 3
zijn wy vrolick.

4 Heere / wendt onse ghevanckenisse: als
b † ghy de wateren uit c Zuyden ghedzoocht
hebt.
5 d Die met tranen zaeyen / sullē met vreugh-
den maeyen.
6 e Sy gaen heenen ende weenen / ende dzagen
edel zaedt: ende comen met vreughden / ende
vzeughen hare garben.

Den Crrbij. Psalm.

1. Desen Psalm verbaet een nutte leere / dat in
lantregimente ende huyshoudinghe alle menschs-
liche aenslagen vergeefs zijn / het en zy dan / dat sy
door Gods seghen bespoedicht worden / als Sala-
mon leert: Des Heeren seghen maecht rijche.

I Een liedt Salomonis inden hooghe Choor.
SO de Heere a het huys niet en bou- a Gen. 1.21
wet / soo arbeyden te vergheefs / die
daer aen bouwen: b soo de Heere de b 2. Reg. 9.16
stadt niet en bewaert / so waken de wachters 30
vergheefs.
2 Het is vergheefs dat ghy vroech op staet /
ende daer nae lange sittet / ende eet uwe broot
met soghen: want zijne vrienden gheeft hyt
slapende.
3 c Siet / de kinderen zijn een d † gaue des c Psalm. 2.13
Heeren / ende de vrucht des lijfs is een ghe- d dat is / te ver
schenche. geefs ist / dat
4 Gelijck als de pijlen inder hant eens sterc- ghy met uwē
ken / alsoo ghebeuren de ionghe ghesellen. arbeydt uwlt
5 Wel dien / die zijnen coker der selue vol wrichten: de
heeft: die en worden niet tot schanden / wan- kinderen zijn
neer sy met haren vpanden handelen inder dach selue /
poorte. boog welcke
ghy arbeydet /
niet in uwer
ghewelt: maer
Godt gerrste.
† and. eene dat
ghen comt / wat boog eenighen onsen arbeydt / vlyt
of soghe: also wordt hier geleert waer denselue
seghen zy: namelicken, spoen gheloouigen, die den
Heere vreesen.

1. Inden voorgaenden Psalm leertmen dat alle
ghedaen onser handelinghe slechts van Gods se-
ghen comt / nae dat voor eenighen onsen arbeydt / vlyt
of soghe: also wordt hier geleert waer denselue
seghen zy: namelicken, spoen gheloouigen, die den
Heere vreesen.

I Een liedt inden hooghen Choor.
WEl dien / a die den Heere vreest / ende a psal. 34.10
op zijne weghen gaet. ende 112.1
2 Ghy suit b ghenieren uwer handen Ezy. 1.19
arbeyt: wel b / ghy hebt het goet. ende 34.17
3 D wijf sal zijn als een vruchtbaer wijn-
stock / rontom in uwen huyse: uwe kinderen
als de b † olyspruyten / rontom uwer tafelen
heuen.
4 Siet / alsoo wordt gheseghent de man / die
den Heere vreest.
5 c De Heere sal b segenen wt Zion / dat ghy c Num. 6.24
siet het gheluck Jerusalems / d leeft daghe.
6 d Ende siet uwer kinder kinderen / vzede d Job 42.16
over Israel. Tobie 14.1
Gen. 50.22

Den Crrir. Psalm.

1. Een ghebedt ende danckseginge / daer Gods
wonderbaerliche weldaden van zijnen volcke inne
geroemt worden / dat hy zijn kercke int cruyce niet
omcomen en late / maer daer alleweghe beschermē
ende onderhoude.

I Een liedt inden hooghen Choor.
SY hebben my dickwils ghedzongen
van mijner iueght op: so segghe Israel:
2 Sy hebben my dickwils ghedzongen
van mijner iueght op / doch sy en hebben my
niet overmocht.
3 De ploeghers hebben op mijnen rugge ge-
ackert / ende hare voren lanck ghetoghen.
4 De Heere / die rechtveerdich is / heeft de a of / rouwen
godtloosen a reepen afgheshouwen. b psal. 37.2
5 Och / dat doch moesten te schanden wor- 2. Reg. 19.25
den / ende te rugghe keeren / alle die Zion Esaie 47.27
c gram zijn. c of: hyperdzsch-
hatisch.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Och / dat sy moesten zijn als het gras op 6
den daken / welck verdorret / eer men het uyt-
plockt.
Van den welcken de maeyer zijn handt 7
b of/schouwen- niet en vullet / noch de d garwenbinder zijnen
binder arm vol.
Ende die voorby gaen / niet spreken: De 8
segheninghe des Heeren zy over u: wy sege-
nen u lieden inden Name des Heeren.

Den Cxx. Psalm.

1. Een ghebedt eens hertens / dat wt noden der
sonden / ende des toorns Gods over de sonden / ver-
storcken is. Ende is hier dat voornemelicken / dat
sy zijnen sonden niets tegenstettet / dan Gods ene-
rale barmhertichept: ende bidt / dat sy hem wt gha-
nade verghenen wozden.

Een liedt inden hooghen Choor. I

WT der diepte roepe ick / Heere / tot u:
Heere / hoort mijn stemme: laet uwe 2
oozen mercken op de stemme mijns
smeekens.
a Soo gy wilt / Heere / de sonden toereke- 3
nen / Heere / wie sal bestaen?
Want by u is vergheninghe: datmen u 4
vreese.
Ick wachte des Heeren / mijn ziele verbey- 5
det / ende ick hope op zijn woordt.
b Mijn ziele b verwacht opden Heere / c van 6
eener morghenwake tot der ander toe.
Israel hope op den Heere: want by 7
den Heere is ghenade / ende vele verlossinghe
by hem.
d Hy sal Israel verlossen wt allen zijnen 8
sonden.

Den Cxxj. Psalm.

1. Stelt zijn exempel voor / ende vermaent / dat
wy inden woordt / niet in onse krachten / wijsheyt /
of menschelicke gherechticheyt berusten.

Een liedt Dauids inden hooghen Choor. I

HEere / mijn herte en is niet hooverdich / 1
a ende mijne ooghen en zijn niet stout:
b ende en wandele niet in grooten din-
ghen / die my te hooch zijn.
c † Wanneer ick mijn ziele niet en settede 2
ende stilde / so werdt mijn ziele ghespeent / als
eener van zijner moeder ghespeent wordt.
d Israel hope op den Heere / van nu aen tot 3
in eewichept.

Den Cxxij. Psalm.

1. Een ghebedt voor de Kercke ende het Rijcke /
dat se Godt beyde beware ende behoude. 11. Stelt
hier een toesegginghe aen / dat Godt met rede ghe-
zworen hebbe / het ricke Dauids te behouden / ende
der Kercken in Zion by te staen.

Een liedt inden hooghen Choor. I

GHedenckt / Heere / aen Dauid / ende aen
alle zijn lijden.
a Die den Heere zwoer / ende gheloofde 2
den machtighen Jacobs.
Ic en wil niet inde hutte mijns huys gaen / 3
noch my op het legher mijnes beddes leggen:
Ick en wil mijne ooghen niet slapen laten / 4
noch mijne ooghenleden sluymeren /
Tot dat ick een stede vinde voor den Hee- 5
re / ter woninghe den machtighen Jacobs.
b dat is / bader Siet / wy hoorde van b haer in Ephzata: wy 6
stede vinden hebbense ghevonden opden velde des wouts.
Wy willen in zijne woninghe gaen / ende 7
aenbidden voor zijne voetschabeille.
c Heere / maeckt u op tot uwer ruste / ghy 8
ende de kiste uwer d macht.
e Uwe Priesters laet hen kleeden met ge- 9
rechticheydt / ende uwe heylighen hen ver-
heughen.
10 Neemt niet weeh het † regiment wes ghe- † land. des
salfden / om wes knechts Dauids wille. ghelijcks
11 De Heere heeft Dauid eenen waerachti- 2 Sam. 7.
tighen eedt gezworen / daer en sal hy hem niet 12. psal.
van wenden: g Ick wil u op uwen stoel set- 89.4.
ten de vrucht uws lijfs.
12 Ist dat uwe kinderen mijn Verbont hou- Deut. 4.
den / ende mijne Gheruchenissen die ick hen 6. 17. 28.
leeren sal / soo sullen ock hare kinderen up 46.
uwen stoel sitten eewichlick.
13 h Want de Heere heeft Zion vercoren / ende h psal. 76.
heeft lust aldaer te woonen. 3. ende 87.
14 Dit is mijn ruste eewichlick: hier wil ick 1 psal. 2.
woonen / want het behaelt my wel.
15 Ick wil hare spijse segenen / i ende haer ar- i Ruth 1.
men broodts ghenoech gheven.
16 Hare Priesters wil ick k met heyl bekle- k 2 Chron. 6.
den / ende hare heyligen sullen vrolick zijn. 41. ende
17 l Aldaer sal opgaen den hoorn Dauids: ick l 1 Chron.
hebbe mijnen ghesalfden een m † lanterne 25. 5. ende
toeghe richtet. 132. 17.
18 Zijne vyanden wil ick met schanden be- m dat is / de
kleeden: doch over hem sal bloeyen zijn Cronne.
n croone.

Den Cxxiij. Psalm.

1. Prijst der eendtzacht inder Kercken / ende in het
Rijcke. Vercleert se dannoch met superlicke verga-
lickinghen / met balsem / welck reuck hem wel ver-
blijdet: ende met hemelschen dauwe. daer landen
ende wateren door Sonnenzaende verdorret / mede
verquickt wozden.

1 Een liedt Dauids inden hooghen Choor. a dat is /

SIet a hoe schijn ende lieflick is het / dat de broe- Psal. 122.
broeders eendtzachtich by malcanderen 9.
woonen.
2 Als den costelicken b balsem is / die vanden b dat is /
hoofde Aarons af vliett in zijnen ganschen Exod. 30.
baert / die af vliett in zijn kleedt.
3 c Als den dauwe die van Hermon af valt / c Als den
op de berghen Zions: want aldaer ghebiedt dauwe.
de Heere den seghen ende het leven / altoos
ende eewichlick.

Den Cxxiiij. Psalm.

1. Vermaent de Kerckendienaers / dat sy Gods
woordt bijtich leeren: want dat is recht Godt lo-
uen / en dat sy steedes voor de Kercke bidden. Ende
hy hanght hier eenen schoonen wensch aen / dat God
sulcke dienaers segene.

1 Een liedt inden hooghen Choor. a Dat

SIet / a loeft den Heere / alle knechten a psal. 113.
des Heeren / ghy die staet des nachts in 134.
den huyse des Heeren.
2 b Heft uwe handen op in heylichdom / ende b 1 Tim. 2.
loeft den Heere.
3 c De Heere segene u wt Zion / die hemel c Psal. 121.
ende aerde ghemaeckt heeft.

Den Cxxv. Psalm.

1. Is by na ghelijcken inhoudts met den voor-
leden / behalven dat hier de oorsaken voorgheset wor-
den / waerom men den Heere prijsen ende
louen sal. Want hy en verteilt niet alleene gemey-
ne wonderwercken / 8. maer ock bysonderinghe
ende die desen volcke opghen zijn: Dat hy zijn rijcke
ende dienst hebbe in Jacob: dat hy zijn volck
verlost hebbe in Egypten: dat hy hen her lande
Canaan ghegheven hebbe / etc.

1 a † Hallelujá.

LOest b den Name des Heeren: loeft b psal. 113.
ghy knechten den Heere.
2 Ghy die staet inden huyse des Hee-
ren / in de houen des huys ons Gods /
3 Loeft den Heere / c want de Heere is ghoet: c psal. 100.
delick: loffinghet zijnen Name / want hy is
lieffelick.

Want

a Want de Heere heeft hem Iacob verco- 4
ren/ Israel tot zynen e eyghendomme.
Want ick weet dat de Heere groot is/ ende 5
onse Heere boven alle goden.
f Alles wat hy wil/ dat doet hy/ inden he- 6
mel ende/ inder aerden/ inde zee/ ende in alle diepten.
g Hy doet wolcken/ laet opgaen banden eynde 7
der aerden: die den blixem h mer ssamen
den/ reghen maeckt: die den windt uut heymelicke plaetsen comen laet.
i Die de eerste geboorte sloech in Egypten/ 8
beyde der menschen ende des beest:
k Ende liet zyne teeckenen ende wonderen 9
comen over u Egyptenlandt/ over Pharao/
ende over alle zyne knechten.
l Die vele volcken sloech/ m ende doodde 10
machtighe Coninghen:
n Sihon den Amoriten Coninck/ ende Og 11
den coninck te Basan/ ende alle Conincryghen in Canaan:
o Ende gaf haer landt tot een erve/ tot een 12
erve zynen volcke Israels.
Heere/ uwen Name duert eewichlick: uwe 13
ghedachtenisse/ Heere/ duert voort ende voort.
p Want de Heere sal zyn volck richten/ en- 14
de zyne knechten ghenadich zyn.
q Der heydenen afgoden zyn silver ende 15
gout/ dan menschen handen ghemaeckt.
Sy hebben mont/ ende en spreken niet: sy 16
hebben ooghen/ ende en sien niet:
Sy hebben oozen/ ende en hoozen niet: oock 17
en is gheen adem in haren monde.
r Die sulcke maken/ zyn gelyck alsoo: alle 18
die op sulcke hopen.
Het huys Israels love den Heere: loeft den 19
Heere ghy banden huys Aarons.
Ghy banden huys Leui loeft den Heere: 20
ghy die den Heere vreest/ loeft den Heere.
Gheloeft zy de Heere uut Zion/ die te Je- 21
rusalem woont. Halelujia.

Den Cxxxv. Psalm.

1. Een danckseggh inghe ghelycken inhoudts met den voorgaen Psalm: want hy verteelt de weldaden Gods inder schepp inghe/ ende die hy sonderlinghen den volcke Israels bewesen heeft/ ende vermaent se also tot danckseggh inghe.

Danckt a den Heere/ want hy is lyende- 1
lick/ want zyne goedertierenheyt duert eewichlick.
Danckt den b Gode aller goden/ want zy- 2
ne goedertierenheyt duert eewichlick.
Danckt den Heere aller heeren/ want zyne 3
goedertierenheyt duert eewichlick:
c Die groote wonderen doet alleene/ want 4
zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
d Die de Hemelen e t zydentlick gemaect 5
heeft/ want zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
f Die de aerde op het water uytghebreydet 6
heeft/ want zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
g Die groote lichten gemaeckt heeft/ want 7
zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
De Sonne/ den dagh doet te slaen/ want 8
zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
De Maen ende de Sterren/ der nacht doet 9
te slaen/ want zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
h Die Egypten sloech aen haren eersten- 10
gheboornen/ want zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
i Ende leydde Israel uyt/ want zyne goe- 11
dertierenheyt duert eewichlick:
12 Door een machtighe handt/ ende uytghe-
reckten arme/ want zyne goedertierenheydt duert eewichlick:
13 k Die de l t Schelfzee devlde in twee deelen/
want zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
14 Ende liet Israel daer deur gaen/ want zy-
ne goedertierenheyt duert eewichlick:
15 m Die Pharao ende zyn heyr inde Schelf-
zee stiet/ want zyne goedertierenheydt duert eewichlick:
16 n Die zyn volck leydde door de woestyne/
want zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
17 Die groote Coninghen sloech/ want zyne
goedertierenheyt duert eewichlick:
18 o Ende verwoeschte machtige Coninghen/
want zyne goedertierenheyt duert eewichlic:
19 p Sihon der Amoriten Conine want zyne
goedertierenheyt duert eewichlick:
20 Ende q Og den coninck te Basan/ want
zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
21 r Ende gaf haer lant tot een erve/ want zy-
ne goedertierenheyt duert eewichlick:
22 Tot een erve zynen knechte Israel/ want
zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
23 f Want hy dachte aen ons/ doe wy onder-
druckt waren/ want zyne goedertierenheydt duert eewichlick:
24 Ende verloste ons van onse vyanden/ want
zyne goedertierenheyt duert eewichlick:
25 t Die allen vleesche spyse gheeft/ want zyne
goedertierenheyt duert eewichlick.
26 u Danckt den Gode van den hemel/ want
zyne goedertierenheyt duert eewichlick.

Den Cxxxvj. Psalm.

1. Voor aen is een klage over de Babylonissche ghevancknissse/ ende ouermoedighe verhoninghe des Heydenen: 5. daer na is een troostinghe/ dat deselue gevancknissse eyndelyck ende de vyanden Israels grousamelicken ghestraft wogen sullen.

1 Aen a de wateren te Babel saten wy/
ende weenden/ wanneer wy aen Sion
ghedachten.
2 Onse harpen hinghen wy aen de wilghen/
die daer inne zyn.
3 Want aldaer hielden ons singhers/ die ons
gevangen hielden/ ende in onsen druplen/ vro-
lick zyn: Leuc/ singt ons een liedt van Sion.
4 b Hoe souden wy des Heeren liedt singhen
in vremde landen?
5 Derghere ick uwer/ Jerusalem/ soo worde
mijner rechter handt vergheren.
6 Kleef myn tonge moet aen mijnen c gagel kle-
uen/ so ick uwer niet en ghedencke: so ick niet
en late Jerusalē mijn hoochste vreuchde zyn.
7 d Heere/ ghedenckt der kinderen Edom aen
den dagh Jerusalem: die daer seggen: Krypt
af/ crypt af/ tot haren bodem.
8 Ghy verstoorde dochter Babel: wel dien/
die u vergheldet/ als ghy ons ghedaen hebt.
9 e Wel dien/ die uwe ionge kinderen neemt/
ende f t verpruysse aen den steen.

Den Cxxxvij. Psalm.

1. Een danckseggh inghe voor het Euangelium ende het ryche Christi/ die zyn Kercke hier op aerden in achtinghe heeft/ ende verlost.

1 Eenen Psalm Davids.

Ick a danche u van gantscher herten-
voor den b goden wil ick u loffinghen.
2 c Ick wil aenbidden tot uwen hey-
ghen Tempel/ ende uwen Name danckē/
voor uwe goedertierenheyt ende trouwe: want
ghy

a Aent eynde der Coninghen/ en aent eynde der Prophetes Ezech. 1.1 ende 3.15

b Mat. 7.6

c of/ ralien

d Iere. 49.26 Ezech. 25.12 Obad. 1

e Esaie 13.16 Jerem. 50.1 ende 51.1

f t and. verslaerter/ of/ verpleerter/

a Psal. 9.1 ende 111.1

b d. aris/ den Engelen ende Gods kinderē

c Psal. 5.8

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ghy hebt uwen Name d † ouer alle dinck
b † aud. ende v woordt ouer etc. gemaeckt/ heerlick ghemaeckt/door v woordt.
Wanneer ick v aenroepe/soo verhoort my/ 3
ende gheeft mijner zielen groote kracht.
Heere/ alle Coningen op aerden dancken 4
v/dat sy hoozen het woozdt vs mondts.
Ende singen op den wech des Heeren/ dat 5
de eere des Heeren groot zy.
z psal.113.5 e Want de Heere is hooch/ende siet op het 6
nederighe/ende kent den stouten van verre.
Wanneer ick midden in den angst wan= 7
dele/ so verquickt ghy my/ende strecket uwe
handt ouer den toorne mijner vyanden/ ende
helpt my met uwer rechterhandt.
f † an. my alle= vus beerdich maken: Ende de Heere sal f † des een ende ma= 8
ken om mijnent wille: Heere/uwe goedertie=
renheyt is eewich / g het werck uwer handen
g Job 14.16 wondert ghy doch niet verlaten.

Den Cxxxix. Psalm.

1. Het voorgaende deel deses Psalms is een danckseggynge voor de scheppinge / ende wonderlicke regeringhe der heyligher / die in Gods handen/buyten onse krachten/ghedachten ende raedslaghen ganesch besaet. 19. Het ander deel verhaet een gebedt/ dat de vyanden des woordts die uyt vertrouwen eyghener kracht alderley moetwil ende stouthept plegen/omcomen/ende hy in Gods woordt behouden worde.

Eenen Psalm Dauids voor te singhen. I
a psal. 33.13 HEere / ghy doorgrondert my / a ende kent my.
Ick sitte ofte sta op / soo weet ghy:t 2
b Job 42.1 Spr. 43.4 b ghy verstaet mijne ghedachten van verre.
c Ick gae ofte ligghe/ soo syt ghy om my/ 3
c Jerem. 10.23 ende siet alle mijne weghen.
Want siet / daer en is gheen woordt op 4
mijner tonghen / dat ghy/ Heere/ niet alles
en weet.
b † aud. scalter my achter en= de voor/ Ghy d † beschickt het/wat ick voor ofte na 5
doe/ende houdt uwe handt ouer my.
Sulcke bekentenisse is my te wonderlick 6
ende te hooch: ick en cant niet begrijpen.
e Psal. 16.15 Job 13.2 e Waer sal ick henen gaen voor uwen 7
geeste ? ende waer sal ick henen vlieden voor
uwen aenghesichte ?
f Amos 9.2 Jerem. 23.23 f Voer ick inden hemel/ soo syt ghy daer: 8
beddede ick my inder hellen/ siet/soo syt ghy
ock daer.
Name ick vleugelen des dagheraets / en= 9
de vleue in de weerste zee/
So sonde my doch uwe handt aldaer ley= 10
den/ende uwe rechterhant my houden.
Oyzake ick : Duysternissen mooghen my 11
bedecken / soo moet den nacht ock licht om
my zyn:
Want ock de duysternisse en is niet duy= 12
ster by v/ende den nacht lichter als den dach:
g Jere. 17.10 h Apoc. 14.3 i dz is/ diep in moeders lijue. k Jerem. 1.5 l dat is/ hoe lange ick leuen soude/dat wist ghy/ eer ic begost te leuen. † an. [mijne le= uen] waren al in uwen boeck ghescheuen/ hoewel sy lan= ge daer na ge= schalter worde/ ende etc. duysternisse is als het licht.
g Want ghy hebt mijne nieren in uwer 13
gewelt: ghy waert ouer my in moeders lijue.
Ick dancke v daer voor / dat ick wonder= 14
baerlick ghemaeckt ben : h wonderbaerlick
zijn uwe wercken / ende dat bekendt mijn
ziele wel.
i Mijn ghebeente en was v niet verborgen/ 15
doe ick int verborghen ghemaeckt wiert : doe
ick ghebeeldet werdt i onder inder aerden.
k Uwe ooghen sagen my/doe ick noch on= 16
berepdet was : ende alle l † daghen waren
in uwen boeck ghescheuen / die noch voor=
den sonden / ende derselver noch gheen daer
en was.
17 Doch hoe costelick zijn voor my / Godt/
uwe ghedachten: hoe is harer soo een groote
somme?
18 Sonde ickse tellen/ so sonde haver meer zijn
dan des zandts: wanneer ick opwake/ben ick
noch by v.
19 Och/ Godt / dat ghy doodedet de godt=
loosen / ende de bloetgierighen van my wij=
cken moesten.
20 Want sy spreken van v lasterlic/ ende uwe
vyanden verheffen hen sonder oorsake.
21 Ick hate doch / Heere / die v haten / ende
het verdriet my op haer / dat sy hen teghen v
setten.
22 Ick haetse in rechten ernste: daerom zijn sy
my vyandt.
23 m Doorsoeckt my/Godt/ende onderwindt
mijn herte: proeft my ende onderwindt/ hoe ick
het meyne.
24 Ende siet / oft ick op boosen weghe ben:
ende leydt my op den eewighen wech.

Den Cxl. Psalm.

1. Een gebedt teghen de vyanden der Kercken/ die niet alleen schadich en zijn in dien/ dat sy de heylsame leere menigerley wijse verhinderen/maer ock met tyrannige endes gheweldt/ die sy met heftiger woedicheyt aenrichten. Biddet derhalven/ dat de godtvresende behouden worden / ende de godtlooosen door haer eyghene aenslaghen omco= men: alsmen sulcx ghemeynlick siet: want de Heere is richter op aerden.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.
2 VErlost my/Heere/van den quade men= a of: mensche. schen / behoedt my van den a wzeeli= ghen lieden.
3 Die boosheyt dencken in hare herten/ ende b † stel. dagheliex krijghen sy aenrichten. ende
4 b Sy scherpen hare tonghen / als een slan= ghe: aderen vergift is onder haren lippen. Dela.
5 Bewaert my / Heere / voor der handt der godtlooosen / behoedt my voor den wzeeli= ghen lieden / die mijnen ganck dencken om te stooten.
6 De hoogveerdige c leggen my stricken / en= de bzeyden my zeelen wt/ ten nette/ende stel= len my vallen aenden wech. Dela.
7 Ick daerentegen segghe totten Heere: Gy zijt mijn Godt : Heere / vernecmt de stemme mijns smeeckens.
8 Heere / Heere / mijn sterckte hulpe/ ghy be= schermt mijn hooft ter tydt des strijdts.
9 Heere/en laet den godtlosen zijn begeeren niet: sterckt zijnen moetwille niet: sy mochten hen des verheffen. Dela.
10 d Het ongheluck daer van mijne vyanden d= raedtslaghen/ e moet op haren eygen vallen.
11 Hy sal stralen ouer haer schudden / hy salse met dyepe diep inde aerde slaen / dat sy nem= mermeer niet op en staen.
12 Eenen boosen mondt en sal gheen gheluck hebben op aerden : een wzeeluck boos mens= she sal verjaecht ende ghestoptet worden.
13 f Want ick weet dat de Heere sal des ellen= dighen sake/ende des armen recht wtvoeren.
14 Ock sullen de rechtveerdighe uwen Na= me daucken / ende de vzome sullen voor uwen aenghesichte blijuen.

Den Cxli. Psalm.

1. Een noodich ghebedt/ daer by tweederley is bidder: Een eerste / dat hy in heylsamer leere be= goeden

handen worde: 7. daer na dewijle hē keupce den
Babilonighen allewechen volget. so bidtet hp om
verlossinge. So wort de Kerckte allenthalven afge-
maelt: dat sp in commer ende menigherley ellende
in dese werelt.

Eenen Psalm Dauids. 1

HEere ick roepe tot v/haest v tot mp/ver-
neemt mijn stemme/wanneer ick v aen-
roepe.
Mijn gebet moet voor v deughen/als een 2
a roockoffer/mijn handen opheffen/als een
b danoffer.
c Heere/behoedt mijnē mont/ende bewaert 3
mijne lippen.
Neyght mijn herte niet op wat quaedts/ 4
een godloos wesen te voeren met den quaet-
doenders: dat ick niet en ete dat hen belieft.
d De rechtveerdighe slae mp e vriendelic 5
ken/ende straffe mp: dat sal mp so wel doen
als eenen balsem op mijnen hoofde: want
ick bidde alleweghe/dat sp mp niet schade en
doen.
Hare f leeraers moeten gestoxtet worden/ 6
ouer eenen rotssteen/so salmen dan mijne lee-
ringhen horen/dat sp lieffelick zp.
Onse beenderen zyn verstroyt totter helle 7
toe/als eenen byer g land verscheurt ende ver-
woelet.
h Want op v Heere Heere sien mijne oo- 8
ghen: ick betrouwe op v/ en verstoot mijn
ziele niet.
k Bewaert mp voor dē streick/ dien sp mp 9
gelept hebbē/ende voor der ballen der quaet-
doenders.
De i godloosen moeten in haer eygen net 10
ballen met malcanderen/ Ick daerentegen
alle weghe voorby gaen.

Den Crijn Psalm.

1. Wat desen Psalms inhoudt zp/leert den tō-
tot: ende wort bequamelicken gheheten tegheu de
handen der Kercken/ende hare verbolgherp.

Een onderwijsinghe Dauids te bidden/ 1
a dae hp inden kuyl was.
Ick b schreye totten Heere met mijnen 2
stemmen/ ick smeecke den Heere met
mijnen stemmen.
Ick schudde mijn redē voor hem wt/ende 3
betoone voor hem mijnen noodt.
Wanneer mijnen gheest in angsten is/ so 4
c neemt ghy v mijner aen: d sp legghen mp
strickē op den weeh/daer ick op ga.
Schouwet ter rechter handt/ende siet/daer 5
en wil mp niemandt kennen: e ick en can
der zielen aen.
Heere tot v schreye ick/ende segghe: f Ghy 6
sijt mijn toeverlicht: g mijn deel/inden lande
der leuendighen.
Merckt op mijn klaghe/want ick worde 7
seer ghedaelcht: verlost mp van mijnen ver-
volghers/want sp zijn mp te machtich.
Voert mijn ziele wt den h kerckter/dat ick 8
danche uwen Name: de rechtveerdighe sullen
mp tot mp vergaderen/ wanneer ghy mp
wel doet.

Den Crijn. Psalm.

1. Een ghebet om vergeuinge der sonden/ende
verlossinghe van hare vyanden heeft/ namelicken/
van Saulum/die of overwijsselinghe dzijft/ende
Heere/die op de wet ende wercken wijsen: soo
dat hp op Godts waerheydt ende ghereechtic-
heyt verhoogt te worden. Waerbp dat Godt

ghelooft/hp wille de godvreesende verhoogen: ghe-
rechtverheyt/ dat hp van onrechtveerdighen rechte-
veerdighe make/ ende hen de sonden vergheeft om
Christi wille.

I Eenen Psalm Dauids.

HEere verhoort mijn ghebedt: a verneemt a Psal.102.2.
mijn smeecken om uwer waerheyt wil-
le: verhoort mp om uwer ghereechtic-
heyt wille.
2 b Ende en gaet niet int gerichte met uwen b Exo.34.7
knechte: c want voor v en is gheen leuendich c Job 4.17
menschē verhtveerdich. ende 25.4
3 Want de vyant vervolcht mijn ziele/ende Eccles.7.21
d t verslaet mijn leuen ter aerden: hp leyt mp d t And. slaet
int duysterē/als de dooden inder werelt. ontwee.
4 Ende mijnen geest is in mp gheangstet: e Psalm. 77.7
mijn herte is mp in mijnen lijue verteert.
5 e Ick ghedencke aen de voorleden tyden: f Psalm. 63.2
ick spreeke van alle uwe daden / ende segghe g Psalm.42.3
van de wercken uwer handen.
6 f Ick heyde mijne handē wt tot v: g mijn
ziele dorstet na v/als een dorre lant. Sela.
7 Heere verhoort mp in corten/mijnen gheest
vergaeten verberecht v aenlicht niet van mp/
dat ick niet ghelijck en worde dien / die in de
kuylen varen.
8 Laet mp h vroech hooren v ghenade/ i want h dat is/ haest
ick hope op v: doet condt den weeh / daer ick ende by tydē/
op gaen sal/want mp verlangt na v. als spade noch
9 Verlost mp mijn Godt v vyanden/ langhaem.
dan: tot v hebbe ick toevlucht. i Psalm. 25.1
10 Leert mp doen na uwen welbehagen/want
ghy zijt mijn Godt: uwen goeden geest/leyde
mp op effener bane.
11 Heere verquict mp om uws Naems wille: k Sapi.9.5
leydt mijn ziele wt der noodt / om uwer ghe-
rechticheyt wille.
12 Ende verstoort mijne vyanden / om uwer
goedertierenheyt wille/ en brengt om/alle die
mijn ziele benaeuwē/k want ick ben v knecht.

Den Crijn Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm/daer hp Godt in te
gheliick dancket/ ende bidtet voor het ghene ende
de Kercke tegheu alle vyanden, oppersche lieden/
ende valsche Propheten. 3. Ende vermaret een
sonderlinge a aenmoedighe/dat hp hem bewon- a Gri. patho
dert: dat Godt te zu den ondanckbaren ende boos-
sen menschen soo goedich ende weldadich zp. Hee-
re (segt hp) wat is de menschē, dat/etc.

I Eenen Psalm Dauids.

GHeloeft zp de Heere mijnē b troost/ c die b Hoyt of Hot-
mijne handen leert stryden/ ende mijne ze/
vingers kryghen. c Psal.18.35
2 d Mijne gerechtigheydt ende mijne d Psalm.18.3
burcht/mijn beschuttinghe ende mijn verlos- e Psalm.8.5
ser/mijnen schilt / op dien ick betrouwe/dien Sapien. 2.5
mijn volck onder dwinghet. f Job 8.9
3 e Heere / wat is de menschē dat ghy zijner g dat is / daer
aenmeemt: ende des menschen kindts, dat ghy eenmael done
hem soo achtet? deren/ es staet
4 De mensche is doch gelijck als niets: zijn daer in.
dagen tijdt haest daer henen/als een schaduwe. h And. pōlen
5 Heere/neyght uwe hemelen/ ende daelt af/ i Of/ helpt mp
taft de berghen aen: dat sp roocken. dat
6 g Laet blixemen/ende verstroyse: schiet u- k Dat is/ die
we h t straelen / ende verslch ickrse. uz recht Gods
7 Sendt uwe handt vander hoochde / ende hinderen zijn
verlost mp : ende i verlost mp van groote int gheloone/
wateren : vander handt der k vremder kun- maer hebben
deren. alleen de name
8 Welcker l t leere is gheen nutte / ende hare ende schyn.
wercken zijn balsch. l t And. mant
9 Godt/ick will v een nieuwe liedt singhen: syeeckt gheis
ick dinghen/ ende
haer rechtes-
handt is een
balsche recht-
verhans.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ick wil v spelen op den psalter van thien snaren.

Ghy die den Coninghen ouerwinninghe 10
gheeft/ende verlost uwen knecht Dauid van den moorderschen zweerde des boosen/

Verlost my ook ende beschermt my van 11
der hande der vremder kinderen: welcker leere en is ghen nutte/ende hare wercken zijn valsch.

m Liso spreks vnde wercken die op God nz en bouwē: als de ryckeman int Euangelie Luce 12. cap. n spzingbouwen/ of/ ouerspzonghen.

m Dat onse sonen opwassen in haren ieughet als de planten/ende onse dochteren als de wtgehouwen n arckeners/ ghelijck als de palepsen. 12

Ende onse cameren vol zijn/die wtgheuen 13
comen eenen voorraedt na den anderen: dat onse schapen draghen duysent/ende houdert duysent op onsen dozpen:

Dat onse ossen veel arbeydts voortbren- 14
ghen: dat ghen o † schade/ geen verlies/nach p klaghe op onsen straten en zy.

o Wel den volcke/dien het alsoo gaet: doch 15
wel dien volcke/diens de Heere een Godt is.

Den Crlb. Psalm.

1. Eenen schoonen psalm/ daer hy een danckseggynge inne verbaret voor het ryckē Christi/ dat het zy een ryckē der barmhertichept ende ghenade. 13. Daertoe een eewich ryckē/ 14. dare in de verhallen opgherichtet/ de bidders verhoort/ ende die in dare ende commer zijn/ gheregeert/ beschudder/ ende beschermt worden: dit zyn voornemelicks weldaden/ dier men int ryckē Christi ghenieret in desen leuen.

Eenen lof Dauids. Aleph. 1

p dat is/ dat vns gheen ongeual/ swerre/ of plage en treffe/ maer alles ghenoech hebben/ seker ende vrolic in alder volhept leuen.

q psal. 33. 12

IEk wil v verhoogheu/ mijn Godt/ghy Coninck/ ende uwen Naeme louen altoos ende eewichlick.

Beth. Ick wil v dagelick louen/ esi uwen 2
Naeme roemen altoos ende eewichlick.

a psal. 69. 4 Syr. 43. 42

Gimel. a De Heere is groot ende seer lof- 3
felick/ ende zijne grootheyt is b † onuitspreckelick.

b Jan. ongronheerlick.

Daleth. Kints kinderen sullen uwe wer- 4
cken prijsen/ende van uwer ghewelt seggheu.

He. Ick wil spreken van uwen heerlicken 5
schoonen praele/ende van uwen wonderen.

Vau. Datmen sal spreken van uwen heer- 6
licken daden/ ende datmen vertelle uwe heerlickheyt.

Zayn. Datmen prijse uwe groote goeder- 7
tierenheyt/ende uwe gherechticheyt roeme.

c Exod. 34. 6 Psal. 86. 15 ende 103. 8 ende 116. 5 Ione 4. 2 Ioel 3. 13 2. Esd. 9. 17

Heth. c Ghenadich ende barmhertich is 8
de Heere / gheduldich ende van grooter goedertierenheyt.

Theth. De Heere is alleen goedich / ende 9
ontfermt hem ouer alle zijne wercken.

d psal. 45. 7 e † and. voor ende nae. f psal. 34. 20 ende 37. 24 Prou. 24. 16 g psal. 104. 27

Iod. Alle uwe wercken / Heere / sullen d 10
danckē/ende uwe heyligheu d louen.

Caph. Ende de eere vs Coninckrijck roe- 11
men/ende van uwer ghewelt spreken.

Lamed. Dat den menschen kinderen uwe 12
ghewelt condt worde/ende de heerlicke prael vs Coninckrijcx.

Mem. d Uwe ryckē is een eewich ryckē/ 13
ende uwe heerschappije e † duert voort ende voort.

Samech. f De Heere behoudt alle die daer 14
hallen/ende rechtet op alle die neder ghesla- ghen zijn.

Ayn. g Alle ooghen wachten op v / ende 15
ghy gheeft hen hare spijse te zyner tijdt:

Pe. Ghy doet uwe handt op/ende vervult 16
alles wat leeft met i welghevallen.

h psal. 145. 17 Tade. De Heere is rechtveerdich in alle zij- 17
ne wegen/ende heylich in alle zijne wercken.

Coph. k De Heere is nabij allen die hem 18
aenroepen / allen die hem inder ernste aenroepen.

i Esch. 1 Ghy doet wat de godtvreesende 19
begheeren / ende hoort haer schreyen / ende helpt hen.

Schin. De Heere bewaert alle die hem lief 20
hebben/ende sal verdelghen alle godtloosen.

Tau. ¶ Mijnen mondt sal des Heeren lof 21
seggheu: ende alle vleesch love zijnen heyligheu Naeme/altoos ende eewichlick.

Den Crlb. Psalm.

Is ghelijcken inhoudts met den voorgaenden Psalm: want hy vertelt Gods goedertierenheyt/ dar hy aller dinghen schepper zy/ dat hy zijne ghelosten houdet/ ons bystact/ beschermt/ verlost/ de sonden vergeeft/ den ellendighen ende verlatenen helpt/etc. Ende heeft een schoone teghenstelle- vanden dat ghenes/ ganzsch onnut ende vergheefs/ maer dit ghewisse ende onbedrieghelick zy.

1 Halelu ia.

2 LOeft a den Heere/ mijn ziele. 2
Ick wil den Heere louen / soo langhe als b ick leue/ende mijnen Gode lofsinghen/ghelijck ick hier ben.

3 Verlaet v niet op de Vorsten: c † sy zijn 3
menschen/die en connen pinniers niet helpen.

4 Want des menschen geest moet daer van/ 4
ende hy moet weder tot aerde worden: alsdan zijn verlozen alle zijn aenslaghen.

5 Wel dien / welckers hulpe de Godt Ja- 5
cobs is / welckers hope op den Heere zijnen Godt staet/

6 d Die hemel/aerde/zee/ende alles wat daer 6
inne is ghemaeckt heeft: die ghelooue houdt eewichlick.

7 Die recht doet dien/ die ghewelt lijden/ die 7
e de hongherighe spijst: de Heere verlost de ghenanghenen.

8 f De Heere maeckt de blinden siende/ g de 8
Heere rechter op die nederghesla ghen zijn/ de Heere heeft lief de rechtveerdighe.

9 h De Heere bewaert de vreemdelingen ende 9
weesen / i ende behoudt de weduwen / ende keert te rugghe den wech der godtloosen.

10 De Heere is Coninck eewichlick: v Godt 10
Zion/ voort ende voort. Halelu ia.

Den Crlbij. Psalm.

1. Een danckseggynge voor de weldaden Gods/ ghestellicken ende lijfelicken/ die hy met hoogde woorden vertelt.

1 LOeft den Heere/ want onsen Godt is- 1
uen/ dat is een costelick dinck: sulcken lof is costelick ende schoon.

2 a De Heere bouwet Jerusalem/ende bygt 2
te samen de b † verstroyde in Israel.

3 c Hy heelet/die eens gebrokens herten zijn/ 3
ende verbindt hare smerten.

4 d Hy telt de sterren/ ende noemtse alle met 4
namen.

5 Onse Heere is groot / ende van groote 5
kracht / ende is e † onbegrijpelick als hy re- geert.

6 f De Heere richtet op de ellendighe / ende 6
stoot de godtloose ter aerden.

7 g Singhet een ant den anderen den Heere 7
met danckse/ende loeft onsen God met harpe.

8 h Die den hemel met wolcken bedect/ende 8

ghecft reghen op aerden / i die het gras opde
berghen laet wassen:
Den ghe zijn voedsel gheeft/ k den ioncghen 9
raven die hem aenroepen.
l Hy en heeft gheenen lust aen der sterckte 10
des peerdts/ noch gheen weloehevallen aen
yemandts beenen:
m De Heere heeft een welghevallen aen 11
dien / die hem vreesen / die op zijne gadertie-
enheyt hopen.
Prijst Jerusalem den Heere / loeft Sion 12
uwen Godt:
Want hy maeckt vaste de grendelen uwer 13
poorten / ende seghent uwe kinderen daer
binnen.
Hy schaffet uwen landtpalen vrede/ ende 14
versadicht u met der besten tarwen:
n Hy sendt zijne redē op aerden/ zijn woort 15
loopt snelle:
Hy o gheeft sneeu als wolle/ hy stroyt den 16
rijm als asschen.
Hy worpt zijnen haghel als beten: wie can 17
bijden voor zijnen p vroste?
Hy spreeckt/ so bersmelt het: hy laet zijnen 18
windt waeyen/ so dooyt het op:
q Hy boet Jacob sondt zijn woordt/ Israel 19
zijne wijsen ende rechten:
Also en doet hy gheenen Heydenen/ noch en 20
laet hen niet weten zijne rechten. Halelvia.

Den CXLVIIJ. Psalm.

1. Een vermaninghe tot danckseggingho/ voor
alle ghelooftenen Godts / daer Godt zijne goedertie-
renheyt ende macht inne bertoont/ dat wy leeren/
ons eenen goedtgeen ende machtigen God in alderley
saecken ende voor bertrouwen/ ende hem vreesen.

Halelvia.

1 Looft ghy a † hemelen den Heere: loeft
hem inder hoochde:
Loeft hem alle zijn Engelen: loeft hem 2
alle zijne heyren:
b Loeft hem Sonne ende Maen: loeft hem 3
alle lichtende sterren:
Loeft hem ghy hemelen c † allenthalven/ 4
ende d de waterē die boven aen den hemel
zijn/
Die sullen loven den Name des Heeren: 5
want hy e gebiedt/ so wordt het ghescheppen:
Hy onderhoudese altoos ende eewichlick: 6
hy ordineerse / dat sy niet anders gaen en
moeten.
Loeft den Heere op aerdt/ ghy walvisschen 7
ende alle diepten:
f Vyer / haghel/ sneeu ende damp/ stoym- 8
winden die zijn woordt wtrichten:
Bergen/ ende alle kleyne bergen/ vrucht- 9
bare bomen ende alle cederen/
Dieren ende alle vee/ ghewoonte ende vo- 10
ghelen:
Gy Coninghen op aerden / ende alle lie- 11
den: Vorsten ende alle richters op aerden/
Jonghelinghen ende maeghden / de oude 12
met de jonghe/
Sullen loven den Name des Heeren: want 13
zijnen Name alleene is hoogh: zijnen lof gaet
so wijt als hemel ende aerde is.
Ende hy verhoocht den hoorne zijns volcx: 14
g alle zijne heyligben sullen hem louen / de
kinderen Israels / het volck dat hem dient.
Halelvia.

Den CXLIX. Psalm.

1. Een vermaninge totter danckseggynge/ voor
de ghenade die ons int Euangelio voorgedraghen
wordt/ dat Godt een welbehagen hebbe aen zijnen
volcke: dats/ dat hy niet toorne, maer wt ghene-
de de sonden vergheue. Item: dat hy de Kercke/ ou-
der den cruyce in deser werelt/ beschermt/ also dat
sy in het voordt de overhandt behoude/ Coningen
ende volcken verootmoedicht/ dat sy den Euange-
lio ghehoorsaem worden: want dat zijn de banden
ende cercken / daer de menschelicke vernuft mede
bedwonghen wordt.

1 Halelvia.

2 Singhet den Heere een nieuwe liedt: a Esaie 42.10
a de ghemeynte der heyligben sal hem Judit. 16.17
louen.
3 Israel verheughe hem diens/ die hem ghe-
maeckt heeft: de kinderen Sions zijn volck
over haren Coninck.
4 Hy sullen loven zijnen Name b in reyen/ b psal. 150.4
met tamborynen ende harpen sullen sy hem
spelen:
5 c Want de Heere heeft een welbehaghen c psal. 147.11
aen zijnen volcke / hy helpt den ellendighen
heerlick.
6 De heyligben sullen volck zijn / ende prij-
sen ende roemen op haren legheren.
7 Haren mondt sal Godt verhooghen/ ende
sullen d † scherpe zwoerden in hare handen d † and. een
hebben/ tweesnijdich
8 Dat sy wraeck oeffenen onder de Heyde- zweerdt.
nen/straffe onder den volcken/ Hebr. 4.12
9 Hare Coninghen te binden met ketenen/
ende hare edelen met yseren boeyen:
10 e Dat sy hen doen het recht daer van ghe- e Deut. 32.41
schreven staet: f sulcke eere sullen alle zijne f Joan. 16.8
heyligben hebben. Halelvia.

Den CL. psalm.

1. Een vermaninghe tot danckseggynge/ dis
hy niet op eenderley wijse bewesen hebben en wil/
daerom dat der weldaden Godts, onder de Wet aen
den volcke Israels, ende nu int nieuwe Testament
aen der Kercken, so vele/ ende dese so groot ende
voorbondich zijn: Dat heet dan het Euangelium
predicken, Godt prijsen/ ende daer by onse danck-
baerheyt sonder alle huychelye betuyghen.

1 Halelvia.

Loeft den Heere in zijnen heyligdom: † and. sterck-
loeft hem inder † bastcheydt zijnder macht: ment
2 Loeft hem in zijne daden/ loeft hem in zij-
ner groster heerlickheyt:
3 Loeft hem met basuynen / loeft hem met
a † psalter ende harpen: a † and. luyten
4 Loeft hem met tamborynen / ende b reyen/ b 2. Sa. 1.14
loeft hem met snaren ende pijpen: psal. 149.3
5 Loeft hem met hellen cymbalen/ loeft hem
met welklinckende cymbalen.
6 Alles wat adem heeft love den Heere.
Halelvia.

¶ Eynde der Psalmen Davids.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

PROVERBIA,

Spreucken Salomonis.

ℱ Argument.

AEngaende Salomon/ van hem is gheschreuen int eerste boeck der Coninghen/ int vierde Cap. dat hy ghesproken heeft drie duysent parabolen / ende sijne ghesanghen waren in gheraden vijf duysent: maer alle dese dinghen en sijn tot onse handen niet gheComen. Hy heeft in sijn hof sommige goede heylighe ende wijse personen ghehadt/ die ghemeynsaemlick met hem leefden/ ende hebben wt allen dat Salomo ghemaeckt hadde/ verSamelt dat nut ende was/ ende soo veel als ons goet ende noodelick was / nae dat de godtheyt ende voorsienighe Gods heeft gheacht ons nut te sijne: ende hebbent ghestelt in drie Boecken.

Het eerste is ghenoemt Mysouerbia zum/ ofte der Spreucken boeck: Want hy stelt daer gemeyne sententien ende redenen/ de welcke wel cort sijn/ maer sijn oock scherpsinnich ende seker / ende dienen beyde personen/ ende tot veele dinghen. Mer dese sententien bewijst hy de waerheyt ende de leughenen: het goede ende het quade: dat men behoort te soecken/ ende dat men behoort te vlieden. Hy gheeft oock hier ende daer vermaninghen ende raden.

ℱ Dat eerste Capittel.

1. Wijsheyt / deucht ende kracht des godtlicken woordts / met eener waerschouwinghe / voor der boosen verboeringhe. 2. Verachtinghe godtlicker wijsheydt / 26. belaedt de roeckeloose lieden met alderley ongheluck ende verderuinghe.

DIT sijn de spreucken Salomonis/ 1
des Coninex Israels / Dauids soons.

a Te leeren wijsheydt / b tucht/ 2
ende verstant/

Kloeckheyt/ghe rechticheyt/ recht ende bil- 3
lickheyt:

c Dat de onbesinnede kloeck/ ende de jon- 4
ghelinghen vernuftich ende voorsichtich worden.

Wie wijs is / die hoore toe / ende beteert 5
hem: ende wie verstandich is / die laet hem raden.

Dat hy verstae de spreucken ende hare be- 6
diedinghe / de leere der wijsen / ende hare spreucken.

De vreese des Heeren/ is een d beghinsel te 7
leeren: de roeckeloose verachten wijsheyt ende tucht.

ℱ Mijn kindt / hoorter der tucht wes va- 8
ders / ende en verlaet het ghebodt uwer moeder niet:

Want sulex is een schoone vercieringhe 9
uwen hoofde / ende een gulden kleynoot aen uwen halse.

e ℱ Mijn kindt/wanneer b de boose boeven 10
locken/so en volcht niet.

Wanneer sy seghen: f Gaet met ons: wy 11
willen op bloet loeren / ende den ontschuldighen sonder oorsake nastellen.

g Wy willense leuendich verslinden / als 12
de helle/ende de vromen als die onderwaerts varen inden kuyle.

Wy willen groot goet vinden: wy willen 13
onse huysen met roof vullen.

Waghet met ons: wy willen eenen buydel 14
te samen hebben.

Mijn kint/en wandelt den wech niet met 15
hen: weert uwe voeten van haren pade.

h Want hare voeten loopen totten boosen/ 16
ende haesten hen bloet te verghieten.

Want het is vergheefs i het nette wtwer- 17
pen/voor de ooghen der voghelen.

Oock loeren sy selue onder malcanderen 18
op haer bloet/ende d'een stelt den anderen na den leuen.

Alsoo doen alle k † gierighe/ dat een den 19
deren het leuen neemt.

l De wijsheydt klaecht daer buyten / ende 20
laet haer hooren opde straten.

Sy roept inder deure voor aen der poorte/ 21
onder den volcke: sy spreeckt hare woorden inder stadt.

Hoe langhe wilt ghy onbesinnede / onbe- 22
sinnet zijn? ende de bespotters / lust tot spoorterije hebben? ende de roeckeloose de leere haten?

Keert v tot mijner straffe: siet/ick will v wt 23
seggen mijnen gheest/ ende v mijne woorden oondt doen.

m Dewijle ick dan roepe / ende ghy weyg- 24
ghert v: ick recke mijne handt wt / ende niemant en achter daer op/

Ende laet varen alle mijnen raedt/ ende en 25
wilt mijner straffe niet:

So will ick oock n lachen in uwen onghe- 26
valle / ende v bespotten / wanneer daer comt dat ghy vreest.

Wanneer ouer v comt / als eenen storm/ 27
dat ghy vreest / ende uwen ongheval als een onweder: wanneer ouer v angst ende noot comt/

o Dan sullen sy my roepen/doch ick en sal 28
niet antwoorden: sy sullen my vroech soecken/ende niet vinden:

p Daerom dat sy haetteden de leere / ende 29
en wouden de vreese des Heeren niet hebben:

Wouden mijns raets niet/ ende lasterden 30
alle mijn straffe:

Soo sullen sy oock eten van den vruchten 31
haers weechs / ende van haren raede sat worden.

Dat den onbesinneden luster/ dat voorspoet 32
ende der roeckeloosen gelück sy ombrengt/ende omme:

q Wie my daerentegen luystert/ die sal in- 33
ker blijuen/ende ghenoech hebben/ ende geen ongheluck vreesen.

ℱ Dat ij. Capittel.

1. Hoemen wijsheydt verkrijcht/ 9. ende wat nut daer wt volcht.

MIjn kindt / a wilt ghy mijne reden 1
aennemen / ende mijne ghebooden by v behouden:

Soo laet uwe ooze op wijsheydt achtinghe 2
hebben / ende neycht uwe herte niet vlijts daertoe.

Want so ghy met vlijte daer na roept/ende 3
daerom bidt:

So

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

a 1.Tim.3.16
b of/godtvruchtighe/

c Psal.19.8

b dat is/ wie wel leeren wil/ die moet ten eersten godtvreesende zijn: maer wie God vleyn acht/ die en vraecht ooc na gheen wijsheydt/ende en hat geen straffe noch tucht.
Psal.111.10
Prou.9.10
Deut.1.16.25
Job 28.29

d Psal. 37.1
e Esaie 29.21
f Psal. 124.3

g Prou.6.18
Esaie 59.7
Rom.3.15
i dat is een spreeckwoort/ en will soo seghen: het gaet hem als men seyt: Het is te vergheefs het nette etc. Dat is/ haer voornemen salsepen sy sullen selfs omcomen.

k † ende gierighe
l Prou. 1.20
m Prou. 1.24
n Psal. 2.4
o Prou. 1.28
p Prou. 1.29
q Prou. 1.33

Dan ghyse soeckt als silver/ende wosschet 4
haer na/als na den schatten:
So sult ghy de vreese des Heers verstaen/ 5
ende de bekentenisse Gods vinden.
c Want de Heere gheeft wijsheydt / ende 6
uyt zijnen monde comt bekentenisse ende verstandt.
Hy laet het den oprechtighen wel d gelu- 7
cken/ende beschermt de vromen:
Ende behoedt die/ die recht doen/ende be- 8
waert den wech zyner heyligen.
Dan sult ghy verstaen gherechtigheyt/ en- 9
de recht/ ende vromicheyt/ ende allen goeden
wech.
So b de wijsheyt ter herten gaet/ende uwe 10
ziele lust heeft totter bekentenisse/
e So sal u den goeden raedt bewaren/ende 11
verstandt sal u behoeden:
Dat ghy bevryt wordt vanden weghe 12
der boosen/ende van den verkeerden klappaers:
Die daer verlaten de rechte baene/ esi gaen 13
duystere weghen:
Die hen verheugen quaet te doen/ende zijn 14
hoflick in haren verkeerden boosen wesen:
Welcke haren wech verkeeren / ende vol- 15
ghen den af weghen.
f Dat ghy bevryt wordt van g † eens an- 16
deren wijf/ende die uwe niet en is/die glatte
woorden gheeft:
Ende verlaet den h heere haer ieught/ en- 17
de bergheet het verbondt haers Gods.
Want haer huys neycht hem totten dood 18
toe/ende hare ganghen tot i † den verlozenen.
Alle die tot haer ingaen/ die en comen niet 19
weder / ende en begrypen den wech des levens niet.
Op dat ghy wandelt op eenen goeden we- 20
ghe/ende blyft op de rechte baene.
k Want de rechtveerdighe sullen in den 21
lande woonen/ende de vromen sullen daerin
blyuen:
l Daerenteghen de godloosen worden uyt 22
gheroeyt uyt den lande / ende de verachters
worden daer uyt verdelghet.

SO Dat 16. Capittel.

1. Segen hier/die den Gods ende zijns woorts aennemen/ 5. op hem steunen. 9. hem eeren/ 11. ende zijne tuchtinge niet ghehult draghen. 13. De wijsheyt wordt hooch gheprezen/ 27. liefde tegen den naesten ghebooden/ 31. ende vermyndinghe der boosen ghebooden.

MYn kindt / en bergheet mijns wets niet / ende uwe herte beware mijne
ghebooden:
a Want sy sullen u een lanck leven/ ende 2
goede iaren/ende vrede brenghen.
Ghenade ende trouwe en sullen u niet ver- 3
laten: hangtse aen uwen halse/ b en schryftse in de tafelen uws herten:
Soo sult ghy gonst ende c kloeckheyt vin- 4
den/die Godt ende den menschen behaecht.
d Verlaet u op den Heere dan gantscher 5
herten/ende en verlaet u niet op u verstant:
In alle uwe we- 6
ghen/so sal hy u recht leyden.
e Laet u niet wijs duncken / maer vreest 7
den Heere/ende wijckt vanden boosen:
Dat sal uwen nauel ghesont zijn/ende uwe 8
ghebeenten verquicken.
f eert den Heere van uwen goede / ende 9
van den eerstelingen alles uws incomens:

10 Soo sullen uwe schueren vol worden/ ende
uwe wijnpersen van most overloopen.
11 g Mijn kindt / en verwerpt den tucht des 11 g Job 5.17
Heeren niet/ ende en moest niet onverduldich Tobie 12.14
over zyner straffe. Heyl. 12.
12 Want wien de Heere lief heeft/dien straft Apoc. 3.19
hy/ende heeft een welbehaghen aen hem/ als h of/ castydinghe/ende wijeen vader aenden sone. singhe/
13 Wel dien mensche/ die wijsheyt vint/ende Een lof der
dien mensche dis verstant becomt: wijsheyt/ds
14 Want het is beter om haer te hantieren/ als is/ Gods
om silver/ende hare vrucht is beter dan gout. woordt.
15 i Sy is edelder dan peerlen/ende alles wat i Prou. 8.11
ghy wenschen condt en is haer niet te verghe- Psalm. 19.11
lycken. Sap. 8.5
16 Een lanck leven is tot haerder rechter- Job 28.15
handt/ tot haerder slinckerhandt is rijckdom
ende eere.
17 Hare weghen zijn lieflicke weghen / ende
alle hare paden zijn vrede.
18 k Sy is eenen boom des levens/allen diese k Gen. 2.17
aengrypen/ende salich zijn diese houden. Ioan. 18.3
19 l Want de Heere heeft de aerde door wijs- l Gen. 1.1
heyt ghefondeert / ende door zinnen raedt de
hemelen bereydt.
20 Door zijne m wijsheyt zijn de diepten ghe- m of/ woordt
deylt/ ende de wolcken met dauwe druppen-
de ghemaeckt.
21 n Mijn kindt / en laetse van uwen oghen
niet wijcken / so sult ghy ghelucksalich ende
kloeck worden.
22 Dat sal uwer zielen leven zijn/ende uwen
mondt sal gunstrijck zijn.
23 Dan sult ghy seker wandelen op uwen
wech/ dat hen uwen voet niet stooten en sal.
24 Legt ghy b / soo en sult ghy b niet vreesen/
maer soete slapen.
25 n Dat ghy b niet vreesen en doguet voor n Prou. 1.26
haestige verschrickinge/noch voor den stoom
der godloosen/wanneer hy comt.
26 o Want de Heere p † is uwe toeverlicht: o Psal. 16.7
hy bewaert uwen voet/ dat hy niet gevangen ende 17.5
en wordt. ende 91.9
27 q Weygert b niet den noodtdruftigen wat ende 121.4.
goets te doen / so uwe handt dan Godt heeft p † and. staet
suiker te doen. aen der zyden:
28 En spreeckt niet tot uwen vriendt: Gaet q Deut. 15.7
heuen / ende comt weder / morghen wil ick Sap. 7.35
ghenen/so ghyt doch nu wel hebt. ende 12.8
29 r † Ondersiaet niet quaets teghen uwen Prou. 25.21
vriendt/die op trouwe by u woont.
30 s Twistet niet met yemanden sonder oor- r † an. trachtet
sake/ so hy u ghen leedt ghedaen en heeft.
31 t Vyert niet eenen u wreveligen mensche s Prou. 25.8
na/ende en verkiest zijner weghen gheene: t Psal. 37.1
32 x Want de Heere heeft eenen gronwel aen Prou. 1.10
den afvalligen / ende zijne heymelickheyt is u dat is/ Vyeghen ghewelddoenighen.
33 Inden huyse des godtloosen is den vloeck r Psal. 125.5
des Heeren/ daerentegen het huys des recht- Ierem. 17.13
veerdighen wordt gheseghent. Apoc. 2.16
34 Hy sal de bespotters bespotten / daerente- D waesen/ bespotters/ dat
ghen y den ellendighen sal hy genade geven. is/ loose liedts/
35 De wijse sullen eere beerven/ daerenteghen die Godt niet
wanneer de dwasen hoogh comen/ so worden en achte/ noch
sy doch te schanden. zijn woordt:
1 Pet. 5.5

SO Dat 17. Capittel.

1. Vermaent / vien sal de wijsheydt niet haren vruchten ende wegen blijrich soecken/ 14. de godloosen mijden/ 23. ende den ijse leden voor erch bewaren ende hoeden.

Sg Hoort

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

HOort / a mijne kinderē / de tucht wes ba- 1
ders: merckt op / dat ghy leert eñ kloeck
woꝛdt.
Want ick ghene b een goede b † leere: en 2
verlaet mijne wet niet.
Want ick was mijns baders sone / een 3
teerlinc ende een eenich booꝛ mijner moeder.
Ende hy leerde mp / ende spraek: c Laet b 4
herte mijne woorden aenmemen: houdt mijn
ghebodt / so sult ghy leuen.
Vercrt aen de wijsheydt / neemt aen ver- 5
staut: vergheret niet / ende en wijckt niet van
de reden mijns mouds.
Verlaetse niet / so sal sp b bewaren: hebtse 6
lief / so sal sp b behoeden.
Want der wijsheyts beginsel is wanneer- 7
mense d † gheerne hoort / ende de kloeckheydt
liever heeft als alle goederen.
Achtetse hooch / so sal sp b verhoogheu / eñ 8
sal b tot eeren make / ist dat ghypse omuangt.
Sy sal b hooft schoon e bercieren / ende sal 9
b verrieren met eener schooner kroonen.
So hoort / mijn kindt / ende neemt aen mijn 10
ne reden: so f sullen uwer goede iaren vele
woꝛden.
Ick wil b op den wech der wijsheyt boe- 11
ren: ick wil b op de rechte baue lepden:
Dat wanneer ghy gaet / uwen ganck b niet 12
suer en woꝛde: ende wanneer ghy loopt / dat
ghy b niet aenstooptet.
Vatet de tucht / laet daer niet van af / be- 13
waerse: want sp is b leuen.
g Comt niet op der godtloosen padt / ende 14
en reecht niet opden wech der boosen.
Laet hem varen / ende en gaet daer niet in 15
ne: wijckt van hem / ende gaet voꝛby.
h Want sp en slapen niet / sp en hebben dan 16
quaet ghedaen: ende sp en rusten niet / sp en
hebben dan schade ghedaen:
Want sp gheneeren hen banden godtloo- 17
sen broode / ende drincken banden wijn des
i wreuels.
k Doch der rechtveerdighen padt schijnt 18
als een licht / dat daer voꝛt gaet / ende lichtet
tot op den vollen dach.
l Der godtloosen wech daerentegen is als 19
donckerheyt / ende en weten niet waer sp val-
len sullen.
J Myn sone / merckt op mijne woorden / en- 20
de neycht uwe oꝛen tot mijner reden.
m Laetse niet van uwen oogen comen / be- 21
houdtse in uwer herten:
Want sp zijn het leuen dien / diese vinden / 22
ende gheson̄t haren gantschen lyue.
Bewaert b herte met allen vlyt: want daer 23
wt gaet het leuen.
Voert van b den verkeerden mondt / ende 24
laet den laster mondt verre van b zijn.
Laet uwe oogen strax voꝛ hen sien / ende 25
uwe ooghenleden recht voꝛ b henen sien.
n † Laet uwen voet gheyrck voꝛ hem he- 26
nen gaen / so gaet ghy ghewisse.
o Wijckt niet ter rechter noch ter slincker 27
hant: wendt uwen voet van den quaden.

Dat v. Capittel,

1. Een vermaninghe / voorrede te vermijden / 15. ende hem zijner houwelick ghesellschap alleen te houden.

MYn kindt / merckt op mijne wijsheyt / 1
neycht uwe oꝛen tot mijner leere:
Dat ghy behoudt goeden raet / ende
uwen mondt wete onderscheydt te hebben.
3 a Want de lippen der hoeren zijn soet als 2
honich seem / ende hare kele is glatter dan
olye:
4 Doch daer na bitter als alssen / ende scherp 3
als een tweesnijdende zweerdt.
5 Hare voeten loopen totten doode onder- 4
waerts / hare ganghen verreycken de helle.
6 b † Sy en gaet niet straex op den wech des 5
leuens: onghestadich zijn hare creden / dat
sy niet en weet waer sy gaet.
7 d So luystert my nu / mijne kinderen / ende 6
en wijckt niet van der reden mijns mouds.
8 e Laet uwe weghen verre van haer zijn / en 7
en naerdert v niet totter deuren haers huys.
9 Dat ghy niet den f vremden geeft uwe ere / 8
ende uwe iaren den grousamen.
10 Dat hem geen vremde van uwen vermeu- 9
ghen en versadighe / ende uwen arbeyt niet en
zy in eens anders huys:
11 Ende moet daer na suchten / wanneer ghy 10
uwe g lijf ende gaet verteert hebt /
12 Ende spreken: Och † hoe hebbe ick de tucht 11
gehaet / ende mijn herte de straffe versmaedt:
13 Ende en hebbe niet ghehoort der stemme 12
mijner leeraers / ende mijn ooze niet geneycht
tot dien / die my leerden?
14 Ick ben schier in alle ongheluck gecomen / 13
voꝛ allen lieden ende allen volcke.
15 Drinckt water wt uwen putte / ende vloe- 14
den wt uwer fonteynen.
16 Laet uwe fonteyne wtvlieten / ende de wa- 15
terbeken op de straete.
17 Hebt ghypse dannoch alleene / ende niemant 16
vremdts met v?
18 Uwe fonteyne zy gesegent / ende verblyeht 17
v der vrouwen uwer ieught.
19 Sy is lieffelic als h een hinde / ende gunst- 18
rijck als een rhee.
20 Laet v hare liefde allertijdt versadigen / ende 19
verquickt v alle weghe in haerer liefde.
21 J Myn kindt / waerom wilt ghy v aen der 20
vremder verquicken / ende omhelst v met ee-
ner anderen?
22 i Want eens yeghelicx weghen zijn straex 21
voꝛ den Heere / ende hy meret gheluck alle
hare ganghen.
23 k De mis daet des godloosen sal hem van- 22
ghen / ende sal met den streick zijner sonden ge-
houden woꝛden.
24 Hy sal sterven / daerom dat hy hem niet 23
en wil laten onderwijsen / ende om zijner groo-
ter dwaeshepdts wille en sal † het hem niet
wel gaen.

Dat vj. Capittel.

1. Waerschouwet voꝛ boꝛchschap / 6. luyheyt / 20. ende schadelicken klap: 20. vermaent tot blyf-dich bedencken des godlicken woꝛdts / 24. daer-mede men voꝛ overspel / 30. die den diefstal voorts oversreft / behoeder woꝛdt.

1 MYn kindt / a woꝛdt ghy borghe voꝛ 1
uwen naesten / b † soo hebt ghy uwe
handt by eenen vremden verknoopt.
2 Ghy zijt verknoopt met de reden uwes 2
mouds / ende ghevangen met de reden uwes
mouds.
3 Doe doet doch mijn kindt alsoo / ende ver- 3
lost v: want ghy zijt uwen naesten in de handt
gecomen: haest v / c † dringt ende dryft uwen
naesten.
4 Laet uwe ooghen niet slapen / noch uwe 4
ooghenleden slupmeren.

Verlost

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Verlost b/ als een rhee hander handt/ ende 5
als eenen voghel uit der handt des voghel-
vaughers.
Gaet henen tot der mieren/ ghy lupe: siet 6
haer weghen aen/ende leert:
d Hoewel dat sy gheenen oyst/noch hooft- 7
man noch heere en heeft/
Soo bereydt sy noch haer broodt inden so- 8
mer/ende vergadert haer spijse inden oogst.
e Hoe langhe ligt ghy / luyaert? wanneer 9
wilt ghy opstaen dan uuwen slape?
Ick slaept noch een weynich / slummert 10
noch een weynich / legt de handen nach een
weynich te hoope/dat ghy slaept:
Soo sal u de armoede overrasschen als een 11
wandelaer/ende den commer als een ghewa-
pent man.
Een f loos menschе/een schadelick man/ 12
g gaet met eenen verkeerden mondt om:
h Wenckt met den oogen/beteeckent met 13
den voeten/wijst met den vingheren:
Bedenckt allerley wat quaets sy verkeerts 14
in synder herten/ende hy richtet twist aen:
Daerom sal hem i onverssens zijn ongval 15
comen/ende sal suetlicken gebroken worden/
dat daer geen hulpe zijn en sal.
Dese ses stucken haet de Heere/ ende aen 16
den seuensten heeft hy eenen grouwel:
k Hoouerdige ogen / l valsche tonghen/ 17
m handen die onschuldich bloet vergieten:
Een herte dat met boosen n † stucken om- 18
gaet / o voeten die suel sijn schade te doen:
Een p valsch ghetuyghe / die q wenelich 19
lieghen spreckt/ende die twist tusschen broe-
deren aenricht.
r Mijn kint/ bewaert de gheboden uws va- 20
ders / ende laet niet varen de wet uwer moeder.
Bindtse te hoope op uwe herte allewegen/ 21
ende hangtse aen uwen halse:
Wanneer ghy gaet / dat sy v beleyden: 22
wanneer ghy v legt/dat sy v bewaren: wan-
neer ghy opwaeckt/dat sy v ghespreke zijn.
s Want het ghebodt is een lanterne/ende 23
de wet een licht: ende de straffe der rucht is
een wech des leuens.
u Op dat ghy bewaert wordt voor den 24
boosen vrijne/ voor der glatter tonghe der
vremden.
x Laet v hare schoonheydt niet lusten in 25
uwer herten/ ende en verlangt v niet aen ha-
ren ooghenleden:
Want een hoere y brengt eenen om het 26
broodt : doch een ghetrouwe vrouwe vangt
het edele leuen.
Can ock yemant een vyer inden boesem 27
behouden/dat zijne kleederen niet en bernen:
Ofte soude yemant op colen gaen/dat zijne 28
voeten niet verbrandt en worden:
Alsoo gaet het dien / die tot zijns naesten 29
wijf gaet: daeren blijft niemant onschuldich
diese beroert.
Het en is geenen dief niet so groote schande/ 30
wanneer hy streelt / zijn ziele te versadighen/
dewijle dat hem honghert.
z Ende so hy begrepen wort/gheeft hyt se- 31
uenvoudich weder / ende gheeft over alle het
goet in zijnen huyse.
a Doch die met eenen vrouwen het houwe- 32
lick breeckt / die is een sot: die vergt zijn le-
uen in het verderuen:
Waertoe treft hem plage ende schande/ en 33
de zijne schande en wordt niet wtghedelcht:
Want de grimmicheyt des mans b yuert/ 34
ende en verschoont niet/tot der tijt der wraken:
Ende en siet gheenen persoon aen/die daer 35
versoene: ende en neemt het niet aen/wanneer
ghy ock alreede vele schencken wouldet.

Dat vij. Capittel.

1. Een vermaninghe tot wijsheyt/ende. 2. met eener waerschouwinghe voor hoererije ende overspel.

1 Mijn kindt/bewaert mijne reden/ende
verbercht mijn ghebodt by v.
2 a Bewaert mijn ghebodt/soo sult a Deut. 11. 18
ghy leuen : ende mijne wet/ als uwen oogh- Num. 15. 38
appel:
3 Bindtse aen uwe vingheren: b schrijftse in b Prou. 3. 3
de tafelen uws herten.
4 Spreeckt totter wijsheyt: Ghy zijt mijn sus-
ter: ende heet de kloeckheyt uwe vrindinne:
5 c Dat ghy behoedt voor voor der vremder c Prou. 2. 16
vrouwe: voor eener anderen/die glatte woor- ende 5. 3
den gheeft. ende 6. 24
6 Want door der venster in mijnen huyse
keeck ick door de d tralien/ d of/ hayden.
7 Ende sach onder den onbesnoeden / ende
wert ghewaer onder den kinderen / eenes
dwaeschtighen jonghelincx:
8 Die ghinck opder strate aen eenen hoeck/
ende ginc henen opden wege aen harē huyse/
9 Inder schemeringhe/ aen den avondt/ des
daechs/ doe het nacht wert/ende dōcker was:
10 Ende e siet/ doe ontmoette hem een vrou- e Prou. 9. 13
we in haren f cieragie/ g † lustich/ f of/ opmut-
tinghe/
11 Wildt ende ongehandich/dat hare voeten g † an. met be-
in haren huyse niet blijuen en connen. waerder heeft
12 Nu is sy buyten/nu opder straten/en loert
aen allen hoecken.
13 Ende greep hem / ende kussede hem onbe-
schaemt/ende sprack tot hem:
14 Ick hebbe h † dan; offer heden voor my h † aand. bleeft
betaelt/voor mijn ghelofte: by my: heden
hebbe ic mijne
15 Daerom ben ick wtghegaen/ v te ontmoe- gelofte betaelt
ten / uwe aengheslecht voorcht te soecken / ende
hebbe v ghevonden.
16 Ick hebbe mijn bedde gheciert met i † ghe- i † aand. decken/
sinuelde/met bonte tapijten wt Egypten: met doecken
17 Ick hebbe mijnen leger met myrrhen/aloes ende bendelen
ende caneel besprengt. wt etc.
18 Comt/laet ons genoech boelen / tot aenden
morghen/ende laet ons der liefden pleghen:
19 Want de man en is niet thuys/hy is eenen
verren wech ghetoghen.
20 Hy heeft den geltsack met hem genomen:
hy sal eerst op het feest weder thuys comen.
21 k Sy overredede hem met vele woorden/ k Eccle. 7. 25
ende kreech hem met haren glatten monde.
22 Hy volchde haer in corten na/gelijc als een
osse totter slachtbanck getoert wort/ en alsō
totten boyse/ daermē de sotte mede tuchtich:
23 Tot dat sy hem met den pijle de leuer van
malcanderen kloof: als een voghel tot den
stricke hem snellet / ende en weet niet dat het
hem het leuen gheldt.
24 Soo luystert my nu/mijne kinderen/ ende
meerckt op de reden mijns monds.
25 Laet uwe herte niet wijcken op harē wech/
ende en laet v niet verleyden op harer bane:
26 Want sy heeft vele verwondt ende ghe-
weldt/ ende alderley machtighe zijn van haer
verwondt.
27 Hare huysen zijn wegen totter hellen/ daer-
mēn onderwaerts paert in des doots camer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat viij. Capittel.

1. Wijsheydt prijst haer allen menschen aen / 32. ende verreyt het gheluck dies/ die hen haren bekeeren.

Een vermaninge totter wijsheyt ofte Gods woort

a Prou. 1.20

kan de verstãdenisse en verheft sy hare stemme niet/

b dat is / de boosten suilen zeriit ende loslick handelen/ spreken/schaffen ende doen/ op dat mẽ hare vremde roemẽ ende volghen menighe: niet als de tyrannẽ/ onsiebers/ Cyclopen. etc.

c Iob 32.3

d Prou. 16.16

e dat is/ straffinghe/ onderwijsinghe/

f Psal. 19.11 Prou. 3.15 Iob 28.19 Sap. 7.9

g t anu. [By my is] breese des Heeren/ en haet des boosen: hoogheerdicheyt/ etc. den ick bpant.

h dat is/ myne is beyde raedt ende daedt.

i Deut. 13.18 Sap. 6.2.10

k t and. Gaet sijcke zijn Regenten etc.

l Luce 11.9

m † and. edel ghesteente/

Gods woordt is eewich, door welcker alle dinck gemaeckt is/ Genes. 1. daer door wort den wy oock eyghen bekent.

n Ezy. 24.14

o Sap. 5.9

p Gen. 7.5 Iob 26.10

q † and. haer afgrondinghe

Keert de wijsheydt niet/ende a † het verstant laet het heur niet ontgaen?

Openbaer aenden wege/ende aender straten staet sy:

Aender poorten der stadt / daermen ter pooften ingaet/schreyt sy:

O/ ghy mannen/ ick schreye tot u lieden/ ende roepe den menschen kinderen.

Merckt ghy onbesinneden de wijsheydt/ ende ghy dwasen neemt het ter herten.

Hoort/ want ick wil spreken wat b boosticklick is/ende leeren wat recht is.

c Want mijnen mondt sal de waerheydt spreken / ende mijne lippen sullen haten dat godloos is.

Alle reden mijns monts zijn recht/ daer en is niets verkeerts noch valsch in.

Sy zijn altemael recht/dien desse verstaen/ ende oprecht dien/ die het aennemen willen.

d Neemt aen mijne e tucht liever dan silver/ende de leere achtet hooger dã costelic gout.

f Want wijsheyt is beter dan peerlen/ende alles watmen wenschen mach en can haer niet ghelijcken.

Ick/de wijsheydt/woone by den verstande/ende ick weet goeden raedt te gheuen.

g † De vreese des Heeren haet het quade/ de hooverdicheyt/den hoochmoet/ende den boosen wech : ende den bpant den verkeerden monde.

h Ick can raden ende wtvoeren: ick hebbe verstant ende macht.

Door my regeren de Coninghen/ ende de Raedtheeren setten het recht.

i Door my heerschen de Vorsten/ende alle k † Regenten op aerden.

Ick hebbe lief/ die my lief hebben : ende die my yroech soecken/die vinden my.

Ruyckdom ende eere is by my/ duerachtich goet/ende gherechticheyt.

l Myne vrucht is beter dan gondt / ende m † syn goudt: ende mijn incomen beter dan wtgheleselen silver.

Ick wandele op den rechten wech/ op der straete des rechts/

Dat ick wel berade die my lief hebben/ende de hare schatten vol make.

De Heere heeft my ghehadt int beghinsel zijner wegen: eer hy wat made te was ic daer.

n Ick ben ingheset van eewichept/van aenbegynne door der aerden.

Doe de diepten noch niet en waren/ doe was ick alreede beerdich : doe de fonteynen noch niet en spronghen met water.

Eer dan de berghen ingheseuckt waren/ voor den kleynen berghen was ick beerdich.

Hy en hadde de aerde noch niet ghemaeckt/ ende wat daer inne is / noch de berghen des aerdbodems.

o Doe hy de hemelen berendde / doe was ick aldaer: doe hy de diepten met zijnen perssire bevaerde:

Doe hy de wolcken daer bouen beuestichde: doe hy beuestichde de fonteynen der diepten:

p Doe hy de zee het q † perck settede / ende den wateren / dat sy niet douergaen zijn bevel: doe hy den grondt der aerden leyde/

Doe was ick r † de werckmeester by hem/ ende hadde mijnen lust daechlicx/ ende spoelde voor hem allerijdt:

Ende speelde op zijnen aerdbodem : ende mijnen lust is vyden menschen kinderen.

So luystert my nv / myne kinderen : Wel dien/ die myne weghen bewaren.

Hoort de tucht/ ende wordt wijs/ ende laetse niet varen.

Wel dien menschie die my luystert/ dat hy wake aen mijnder deure daechlicx / dat hy de wacht houde aen de posten mijnder deuren.

Wie my vindt/die vindt het leuen/ende sal een welghevallen becomen vanden Heere.

Wie daerenteghen aen my sondicht / die verquetst zijne ziele: alle die my haten hebben lief den doot.

Dat ix. Capittel.

1. De wijsheyt voordert alle menschen tot haer/ 8. leert der spotters ende wijsen onderscheyt inder persoone eenes klapachtighen onwijsen wijs boschrijft/ de onbesinnede werelt verbeert.

1 De wijsheyt bouwede haer huys/ ende hieuw seuen a † calommen:

2 Slachtede haer vee/ende vroech haren wijn op, ende bereydde haren disch:

3 Ende sandt hare maechden wt / te nooden bouen opden pallepse der stadt.

4 Wie b † slecht is / die make hem hier toe: ende totten sotten spraeck sy:

5 Comt/eert van mijnen broode/ende drinct des wijns dien ick schencke.

6 Verlaet het onbesinnet wesen/ soo sult ghy leuen: ende gaet op den wech des verstandts.

7 Wie den c bespotter tuchtiget/ die moet schande op hem nemen: ende wie den godloosen straffet/die moet ghehoont worden.

8 Straft den bespotter niet: hy hater v: straft den wijsen/ die sal v lief hebben.

9 *Gheeft den wijsen/soo sal hy noch wijser worden : leert den rechtveerdighen/soo sal hy meer leere toenemen.

10 d Der wijsheydts beghinsel is des Heeren vreese: ende het verstant leert wat heylich is.

11 e Want door my sullen uwer daghen vele worden / ende de iaren uwes leuens sullen meer worden.

12 Zijt ghy wijs/ soo zijt ghy v wijs : zijt ghy een bespotter/so sult ghyt alleen draghen.

13 Daer is ia een dwaesachtich onuruchtsaem wijf/ vol klapperyen/ende en weet niets:

14 Die sitt inder deure haers huys opden stoele/ bouen inder stadt/

15 Te nooden alle die daer voorby gaen/ ende oprechtich op haren wegh wandelen.

16 Wie is onbesinnet? die make hem hier toe: ende totten dwasen spreeckt sy:

17 De gheslolen wateren zijn soete / ende verborghen broodt is f noodelick.

18 Hy en weet ia niet dat aldaer dooden zijn: ende hare gasten inder dieper helle.

Dat x. Capittel.

Van desen Capittel tot int 32. toe den bereeckent ontallicke dele wijseynde hubsche spreucken/ diemen (regtheyt ende berscheydenheyt hauende) gheen sonnelick begrijp verbaren can/ in welcken wijsheydt met grooten nutte wordt gheleert/ ende dwaesheyt niet t'samen haren schaden afgeraden.

1 Dit zijn de spreucken Salomonis.

Een a wijs sone is zijns vaders vreuchde/ de/ daerenteghen een dwaesachtich sone is zijnder moeder bedroefenisse.

Ouerch.

b Gherecht gaet en helpt niet/daerenteghen 2
de gherechticheyt verlost handen doot.
c De Heere en laet de ziele des rechtveer- 3
dighen gheenen honger lijden: hy stoetet ia
der godtloosen scheenderije.
Een traghe handt maeckt arm/ daerente- 4
ghen der vlijtigher handt maeckt rijcke.
Wie in den somer vergadert/ die is kloec: 5
wie daerentegen inden oogst slaept/ die wort
tot schanden.
Den seghen heeft het hooft der rechtveer- 6
dighen/ daerentegen den mondt der godtloo-
sen sal haer e wesen overvallen.
f De ghedachtenisse der rechtveerdighen 7
blijft inden seghen/ daerentegen der godt-
loosen name sal g vergaen.
Die wijs van herten is/die neemt de gebo- 8
den aen: die daerentegen eenen dwaesticken
mondt heeft/die wordt ghestaghen.
h Wie onschuldich leeft/die leeft seker: wie 9
daerentegen verkeert is op sijnen weghe/die
sal openbaer worden.
i Wie met den oogen wenct/die sal moey- 10
te aenrichten: ende die eenen dwaesticken
mondt heeft/die wordt ghestaghen.
De mondt des rechtveerdighen is een le- 11
vendighe fonteyne/daerentegen den mondt
der godtloosen sal haren wesen overvallen.
Haet verweckt twist/ k daerentegen de 12
liefde deckt voor alle overtredinghe.
In de lippen des verstandighen bindtmen 13
wijsheyt/daerentegen opden rugge des dwa-
sen behoort een roede.
De wijse bewaren de leere/daerentegē der 14
sotten mondt is na by der * verfchrickinghe.
Het goedt des rijcken is zijne vaste stadt/ 15
daerentegen den armen maeckt de armoede
bloode.
De rechtveerdighe ghebruyckt zijns goets 16
totten leven/ daerentegen de godtloose ghe-
bruyckt zijner inkomінghe ter sonden.
De bewaringhe der tucht is den weech tot 17
den leven: wie daerentegen de straffe verlaet/
die dolt in dolende.
n Valsche monden bedecken haren haet: 18
ende wie achterklapt/die is een sot.
Waer vele woorden zijn/ daer en gaet het 19
sonder sonde niet toe: wie daerentegen zijne
lippen houdt/die is kloeck.
De tonghe des rechtveerdigen is costlick 20
silver/ daerentegen het herte der godtloosen
en is niets.
De lippen der rechtveerdigen weyden de- 21
o daerentegen de sotten sullen den gebree
dwaetheyt sterven.
p Den seghen des Heeren maeckt rijcke/ 22
sonder moeyte.
Een dwaes drijft moetwillen / ende heeft 23
vreucht daertoe zijnen spot daer vt: daerente-
gen de man is wijs die daer op merckt.
q Wat de godtloose vreest/ dat sal hem 24
overvallen: ende den rechtveerdighen wordt
gheschoncken wat sy begheeren.
r De godtloose is als een onweder / dat 25
hem niet gaet/ende niet meer en is: de recht-
veerdighe daerentegen bestaet eewichlick.
Gelijck als eedick den tanden/ en rooc den 26
oogh doet sy doet de luye dien/die hem sendt.
De vreese des Heeren vermeerdert de da- 27
gen / daerentegen de iaren der godtloosen
worden verkort.

28 Het verwachten der rechtveerdighen sal
vreuchde zijn/ t daerentegen der godtloosen
hoope sal verloren zijn.
29 De weech des Heeren is den vromē u trotz/
daerentegen de quaetdoenders zijn bloode.
30 x De rechtveerdige en wordt nemmermeer
ongheschoten/daerentegen de godtloose en
sullen inden lande niet blijven.
31 Den mont des rechtveerdigen brengt wijs-
heyt/daerentegen den mondt der verkeerden
wordt wtgheroeyt.
32 De lippen des rechtveerdigen leeren heyl-
saem dinck/daerentegen der godtloosen mont
y is verkeert.

De Vierde Capittel.

1 EEn valsche waghe is den Heere eenen
gronwel/daerentegen een vol gewicht
is zijn welbehaghen.
2 b Waer stoutheydt is/ daer is oock ver-
smaetheyt: c daerentegen wijtheyt is bydē
ootmoedighen.
3 De onschult sal den vromen leyden / daer-
entegen de boosheydt sal de verachters ver-
stooren.
4 d Het goet en helpt niet aen den daghe des
toorns/daerentegen de gherechticheydt ver-
lost handen doot.
5 De gherechticheyt deses vromen maeckt zij-
nen weech effen / daerentegen de godtloose sal
vallen door zijn godtloos wesen.
6 De gerechticheyt der vromen salse verlos-
sen/daerentegen de verachters worden ghe-
vangheu in haerer boosheyt.
7 e Wanneer de godtloose menschē sterft/ soo
is de hoope verloren / ende het verwachten der
onrechtveerdighen wordt te niete.
8 f De rechtveerdighe wort wt der noot ver-
lost/ende de godtlooste comt in zijn stede.
9 Door den mont des huychelaers wort zijn
naeste verdoruē: doch de rechtveerdige werc-
kent/ende worden verlost.
10 Een stadt verheucht haer/wanneer het den
rechtveerdighen wel gaet: ende wanneer de
godtloose omcomen/salmen wtlach zijn.
11 Door den seghen der vromen wort een stadt
verheven / daerentegen door den mondt der
godtloosen wordt sy ghebroken.
12 Wie zijnen naesten g schendt/dat is een sot:
daerentegen een verstandich man stillet het.
13 Een achterklapper verraedt wat hy heymc-
lick weet: daerentegen wie eens trouwen her-
ten is/die verbergt dat selue.
14 h Waer gheenen raedt en is / daer gaet het
volck onder: waer daerentegen vele raedt-
gheuers zijn/daer gaet het wel toe.
15 i Wie voor eenen anderen bozge wordt / die
sal schade hebben: wie hem daerentegen voor
gheloven wacht/die is seker.
16 Een k hulde salighe vrouwe behoudt de
eere: daerentegen de tyrannen behouden den
rijckdom.
17 Een barmhertich man doet zijnen lijne wat
goets/daerentegen een onbarmhertich man
bedroeft oock zijn vleesch ende bloet.
18 l Der godtloosen arbeydt sal feylen: daer-
entegen wie gherechticheydt zaeyet / dat is
ghewisse goet:
19 Want gerechticheyt voordert totten leuen:
daerentegen den quade nalaghen / voordert
totten doode.
20 De Heere heeft eenen gronwel aen den ver-

Og vij keerden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

heerden herten/ ende een welbehagen aen den
hoonen.

m Jere.17.11 m Den hoosen en helpet niets/wanneer sy 21
ose alle handen te samen doen: daerentegen
der rechtweerdighen zaedt sal gelost worden.

n of schichent o † and. spangen op der neusen. Een schoon vrouwe sonder n rucht/ is als 22
een soch/met eenen gulden o † hayzbande.

De begeerte der rechtweerdigen moet doch 23
wel ghelucken/ daerentegen de hope der godloosen is ongheluck.

p pſal.37.21 p Een devlet wt / ende heeft altoos meer: 24
ende 112.9 een ander q berarighet daer hy niet en sal/ en-
Luce 6.35 de wordt doch armer.
Tobie 1.17

q dat is/ onnutlick bespaert. r Die ziele die daer vetticken segent/ wort 25
2.Cor.9.6 het: ende wie s droncken maeckt/ die sal oock
s dat is/ wie yghichē geeft/ dien wort vetticken weder gheghouen. droncken worden.

Wie room minoudt / dien bloecken de lic- 26
ben: daerenteghen seghen comt over dien/ die het verkoopt.

t Prou.18.12 Wie het goede soeckt/dien wedervaert wat 27
Jerem. 17.11 goets : wie daerenteghen na ongheluck poo-
Luce 12.20 ghet/dien salt wedervaren.
u pſalm.1.3

x dat is/ verde gemeeret/ onbezedē verteerer. t Wie hem op zynen rijckdom verlaet/die 28
sal ondergaen : u daerenteghen de rechtweer-
digheſullen groenen/ghelijck als een bladt.

Wie zijn eyghen huys bedroeft / die sal 29
x windt tot erfdeel hebben : ende een dwaes
moet des wijsen knecht zijn.

De vrucht des rechtweerdighen is eenen 30
y boom des leuens/ende een wijs man neemt
hem der lieden van herten aen.

z dat is/ rechtweerdighe op aerden lijden 31
moet/ hoe veel meer de godtloose en sondaer?

Dat xij. Capittel.

WIe heni gheerne laet straffen / die sal 1
verstandich worden : wie daerente-
ghen ongheſtraft wil zijn / die blijft
een dwaes.

Wie vroom is / die a verwerft troost van 2
den Heere : daerentegen wie moetwillich is/
die verdoemt hemselven.

b Een godloos wesen en hoedert dē men- 3
sche niet / daerenteghen de wortel der recht-
veerdighen sal blijven.

c dat is/ vlijtighe vrouwe/ die haer gheens dincx aen en neemt/ als ware sy slechts een gast inden huyse. Een c † vlijtighe vrouwe is een kroone 4
haers mans/ daerenteghen een d onvlijtighe
vrouwe is etter in zijnen beenderen.

Wat de rechtweerdighe raden/ dat is ghe- 5
wisse dinck : daerenteghen wat de godtloose
raden/dat bedrieght.

e De woorden der godtloose richten bloet- 6
verghieten aen / daerenteghen der oprechter
mondt verlosset.

f Pſal.37.9.20 f De godtloose sullen omgestort worden/ 7
ende niet meer zijn : daerenteghen het huys
der rechtweerdighen blijft staende.

g Jan. nucken h Spr.10.27 30 Eens wijsen mans raedt wordt gheloeft/ 8
daerentegen de g † tucken worden tot schandē.

h Wie niet groot gheacht en is/en † neemt 9
ware des zijnen/die is beter dan een die groot
zijn wilt/ende broodts ontbreeckt.

De rechtweerdighe ontsermt haer zijns 10
hees/daerenteghen het herte der godloosen is
onbarmhertich.

i Wie zijne acker bouwereet / die sal broots 11
de volheyt hebben: wie daerenteghen onnoo-
dighe saken nagaet/ die is een sot.

Des godloosen lust/is schade te doen:daer- 12
enteghen de wortel der rechtweerdighen / sal
vrucht vrenghen.

k Pſa.78.13.3 k De boose wordt ghenangen in zijnen ey- 13

Spreucken

ghenen valschen woorden / daerenteghen de
rechtweerdighe ontgaet den angste.

14 Veel goets comt eenen door de vrucht des 14
mondts: ende den menschē l wort vergolden
na dien zijne handen verdient hebben.

15 Den sotte behaecht zijne wijse wel:daeren- 15
teghen wie na goeden raedt luystert / die is
wijs.

16 Een sot laet zijnen toorne in couten sien: 16
m daerenteghen wie de smaetheyt verbergt/ m 1.Sam.
die is voorsichtich. 28

17 Wie warachtich is/ die seyt vry wat recht 17
is: daerentegen een valsch getuyge bedrieght.

18 n Wie onbedachtelick wt baert / die steeckt 18
als een zweerdt : daerenteghen de tonghe der
wijsen is heylsaem.

19 Eenen waerachtigen mont wstaet eewich: 19
lick / daerenteghen de valsche tonge en bestaet
niet langhe.

20 Die wat quaets raden/ bedrieghen : daer- 20
enteghen die totten vrede raden / die maken
vreuchde.

21 Den rechtweerdighen en sal gheen leet ghe- 21
schieden/daerenteghen de godloose sullen vol
ongheluex zijn.

22 o Valsche monden zijn den Heere eenen 22
grouwel: die daerentegen trouwelicken han-
delen/die ghenallen hem wel.

23 Een voorsichtich man verbercht de klare- 23
heyt/ daerentegen het herte der dwasen roept
zijne dwaesheyt wt.

24 p De vlijtige hant sal heerschen : die daer- 24
entegen traech is/ die sal chijns moeten gelt.

25 q Sorghe int hertekrenckt/daerentegen een 25
vrientelick woordt verheucht.

26 De rechtweerdige heeft het r beter dan zijn 26
naeste/daerentegen der godloosen weech ver-
voertse.

27 s † Eenen versuymlicken en gelnet zijnen 27
handel niet/ s daerenteghen een vlijtich men-
sche wordt ryche.

28 Op den weech der gherechticheyt is het le- 28
uen / ende in † op den ghebaenden x padt en
is gheen doot.

Dat xij. Capittel.

1 EEn wijs sone liet hem den vader vlich- 1
tighen / daerenteghen een bespotter en
luystert der straffe niet.

2 Der vrucht des monts ghenieten / daer- 2
enteghen de verachters ghedencken slechts te
moetwillen.

3 a Wie zijnen mondt bewaert/ die bewaert 3
zijn leuen:wie daerentegen niet zijnen mondt
daer wt baert/die comt in b verschricken.

4 c De lupe begeert/ ende en krycht het doch 4
niet: daerenteghen de vlijtighe luyghen ghe-
noech.

5 De rechtweerdighe is der leugenen vyant: 5
daerentegen de godloose schendet ende hoont
hemselven.

6 De gherechticheyt bewaert den onschuld- 6
ighen: daerentegen het godtloos wesen bey-
ghet eenen ter sonde.

7 f Menighe is arm in grooten goede/ ende 7
menighe is ryckе in zijner armoede.

8 d f Met den rijckdom can eener zijn leuen 8
verlossen: daerentegen een arm man en hoort
e het schelden niet.

9 Het licht der rechtweerdighen maket vro- 9
lick : daerenteghen de † fackel der godloosen
sal wtgaen.

Onder

Onder den stouten is altoos twist: daer- 10
enteghen de wijsheyt maect vernuftige lieden.
g Vrijckdom wordt h kleyn / wanneermen 11
hem verghiet: wanneer daerenteghen te sa-
menen houdt/dat wort groot.
De hope die daer bevreeckt / beangst het 12
herte / wanneert daerenteghen comt dannen
begheert/ dat is eenen boom des leevens.
i Wie het woort verachtet / die verderuet 13
hemselven: wie daerenteghen het ghebot vree-
ft/den wort het vergolden.
k De leere des wijsen / is eē levādige fon- 14
teynader/te vermijden de strickē des doots.
Eenen goeden raet doet saechte: daerente- 15
ghen der verachters weech / verghiet wee.
Een voorsichtich man doet alle dinck met 16
bevruft: daerenteghen de dwaes breyder de
dwaelheyt uit.
Een godloos bode l † brengt ongheluck: 17
daerenteghen een ghetrouwe m werver / is
heylsaem.
n Wie de tucht laet waren/die heeft armoe- 18
de ende schande: wie hem ghevrne laet straf-
fen/ die sal tot eere comen.
Wanneert comt dannen begeert/dat doet 19
het herte saechte: o daerenteghen die het boose
vermijdet/ die is den dwasen eenen grouwel.
Wie met de wijsen omgaet/die wort wijs/ 20
wie daerenteghen der sotten ghesellē is / die
sal ongheluck hebben.
p Ongeluck vervolcht de sondaers: daer- 21
enteghen den rechtveerdigen wordt het goede
vergolden.
De goede sal erven op kindts kindt/daer- 22
enteghen der sondaers goet wordt den recht-
veerdigen voor ghespaert.
Daer is vele spyse in den bouen der q ar- 23
men: daerenteghen die onrecht doen/verdo-
ruē.
r Wie zijne roede spaert / die hatet zijnen 24
sone: wie hem daerenteghen lief heeft/die mey-
ligher hem terstont.
s De rechtveerdighe eet / dat zijn ziele satt 25
wordt: daerenteghen der godloosen buyck en
heeft niemmermeer ghenoech.

Dat xiij. Capittel.

Een wijse vrauwen wordt het huys t 1
ghebouwet/ daerenteghen een sottinne
b verbreeckt het met haren doen.
Wie den Heere vreest/die gaet opde rechte 2
baene: wie hem daerenteghen veracht/die wijet
zijnen weghe.
c Sotten spreken tyrannisch/ daerenteghen 3
de wijse bewaren haren mondt.
Waer gheene d ossen zijn / daer is de krib- 4
be reyn: daerenteghen waer den osse weerts
attich is/daer is vele incommoditē.
e Een trouwe ghetuyghe sal liecht niet/ 5
daerenteghen een valsch ghetuyghe spreeckt
voorsaken leughenen.
f De besspotter soecht wijsheydt / ende en 6
vindtse niet: daerenteghen den verstandigen
is de bekentenisse liecht.
h Gaet banden sotten / want ghy en leert 7
niets van hen.
Dit is des voorsichtighen wijsheydt/dat 8
hy op zijnen weech mercke: daerenteghen dat
is der sotten dwaelheydt / dat het cinckel be-
dreyghinge met hen is.
De dwasen drijuen haer spotterije met der 9
sonde / daerenteghen de vromen hebben ha-
ren lust aen den oprechtighen.

Wanneer het herte treurich is/soo en helpt 10
ghenen wtwendighe vreuchde.
Het huys der godloosen wordt verdelghet/ 11
daerenteghen de hutte der oprechtighen sal
groenen.
i ¶ Denigen behaecht eenen weech wel/dan- 12
noch eyndelick brenght hy hem totter doot.
Ja den lacchen comt treuren/ ende na der 13
vreuchde comt k leedt.
Eenen l † loosen menschē sal het gaen als 14
hy handelt/daerenteghen een vroom man sal
m † over hem zijn.
n Een onbesinnede gelooft alle dinck/daer- 15
enteghen een voorsichtighe merckt op zijnen
ganck.
Een wijs man vreest hem / ende vermijdt 16
het quade: daerenteghen een sot daert coenlic-
lien heenen door.
Een onduldich man doet dwaeslickē/daer- 17
enteghen een bedachtsaem man o † haet het.
Een onbesinnede beeren dwaelheyt: daer- 18
enteghen het is der voorsichtighen kroone/
voorsichtichlick handelen.
De quade moeten hen bucken voor den 19
goeden/ ende de godloosen in den poorten des
rechtveerdighen.
Een armen haten doet zijne naesten/ 20
daerentegen de rijcken hebben veel vrienden.
De sondaer veracht zijnen naesten: q doch 21
wel dien/die hem der ellendighen ontfermt.
Waermen arbeydet/daer is genoech: maer 22
men daerentegen met woorden omgaet/ daer
is commer.
Den wijsen is haren rijckdom een kroone: 23
daerenteghen de dwaelheyt der sotten / blijft
liechs dwaelheyt.
Een trouwe ghetuyghe verlost het leuen/ 24
daerentegen een valsche ghetuyghe bedrieght.
Wie den Heere vreest / die heeft een sichere 25
vastichevt/ ende zijne kinderen worden oock
beschermt.
r De vreese des Heeren is een fonteyne des 26
leuens/ daruē vermijde de strickē des doots.
Waer een Coninck veel volcx heeft / dat 28
is zijne heerlicheyt/so daerentegen des volcx
niet veel en is/ dat maect eenen heere bloode.
Wie ghedultich is/ die is wijs: wie daer- 29
enteghen ongheduldich is/ die openbaert zij-
ne dwaelheyt.
* Een goedich herte/is des lijfs leuē: daer- 30
enteghen nijdt is eetter inden beenderen.
Wie den u gerings gewelt doet die lastert 31
desselven schepper daerentegen wie hem des
aermen ontfermt / die eeret God.
x De godloose en besteet met zijnen on- 32
ghelucke : daerenteghen de rechtveerdighe is
oock in zijnen doot sijnsmoedich.
In t herte des verstandighē rustet wijsheyt/ 33
ende wort openbaer onder den sotten.
y De gherechticheyt verheyt een volck: 34
z daerentegen de sonde is der lieden verdorf.
Een kloeck knecht z behaelt de Comne wel: 35
daerenteghen eenen a schendtlicken knecht is
hy vyandt.

Dat xv. Capittel.

Een * vrientelicke antwoorde stillet de 1
toorne: a daerenteghen een hart woort/
richter grimmichevt aen.

Gg iij De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

De tonghe der wijsen maeckt de leere 2
b lieflick: der dwasen mondt spouwet enckel
sothept.
c De ooghen des Heeren sien aen allen 3
plaetsen/ beyde de boosen ende de vromen.
Een heylsame tonghe is eenen boom des 4
leuens: daerentegen een leughenachtige
tonghe richtet herteleedt aen.
De sot lastert de tucht zijns vaders: wie 5
daerentegen de straffe aenneemt/ die sal
voorsichtich worden.
d Des rechtweerdighen huys heeft groot 6
goet: daerenteghen inden inkomingе des god-
loosen is verderuen.
Den mondt der wijsen strooit wt goeden 7
raedt/ daerenteghen des dwasen herte en is
niet alsoo.
Des godtloosen offer is den Heere eenen 8
gruwel/ daerenteghen het ghebedt der op-
rechtighen is hem aenghenaem.
Des godtloosen wech is den Heere eenen 9
gruwel: die daerentegen der gherechtichept
naiaecht/ die wordt bemint.
e †Dat is een quade tucht/ den wech ver- 10
laten: ende wie de straffe hatet/ die moet
steruen.
De helle ende het verderuen is voor den 11
Heere/ hoe veel meer der menschen herte?
De bespotter en heeft die niet lief/ die hem 12
straft/ ende en gaet niet tot den wijsen.
f Een vrolick herte maeckt een vrolick aen- 13
ghesicht: daerenteghen wanneer het herte be-
commert is/ so valt ook den moet.
Een verstandich herte handelt bedachte- 14
lick/ daerenteghen de coene sotten regeren
sotlick.
g Een bedroefde en heeft nemmermeer ge- 15
nen goeden dach/ daerenteghen eenen goeden
moet is een daechlicx welleuen.
h Het is beter een wepnich met der vreese 16
des Heeren/ dan eenen grooten schat daer on-
ruste by is.
Het is beter een gerichte coolen met liefde/ 17
dan eenen ghemesten osse met hate.
i Een toornich man richter twist af: ende 18
een ghedultich man stilt den twist.
Den wech des luyen is doornachtich/ 19
daerenteghen den wech des vromen is wel
ghebaent.
l Een wijs sone verheucht den vader/ en- 20
de een dwaesachtich mensche is zijner moe-
der schande.
Den dwasen is de dwaesheyt een vreucht- 21
de/ daerenteghen een verstandich man blijft
op den rechten wech.
m De aenslaghen worden te niete/ waer 22
gheenen raedt by en is: waer daerenteghen
vele raedtgheuers zijn/ daer bestaen sy.
Het is eenen een vreuchde/ wanneermen 23
hem recht antwoordet: * ende een woordt te
zijner tydt/ is seer lieflick.
Den wech des leuens gaet opwaerts voor 24
te maken/ op dattmen vermyde de helle ne-
derwaerts.
De Heere salder huys der hoouerdighen 25
verbacken/ n ende de palen der rechtweerdi-
ghen o bevestighen.
De aenslaghen des erghen zijn den Heere 26
eenen gruwel/ p daerenteghen troostelicke
reden den reynen.
De ghierighe verstoort zijn eygen huys/ 27
q wie daerenteghen geschencken hatet/ die sal leuen.
Het herte des rechtweerdighen dichtet wat 28
te antwoorden is/ daerenteghen den mondt en
der godtloosen schuymet het boose.
De Heere is verre van den godtloosen/ 29
r daerenteghen der rechtweerdighen ghebidt
verhoort hy.
Vreudelick sien/ verheucht het herte: een 30
goet ghenuchte maeckt het de gheberenten.
De oore die de straffe des leuens hoort/ sal 31
onder den wijsen woonen.
f Wie hem niet t uchtighen en laet/ u die 32
maeckt hemselven te niete: x wie daerente-
ghen de straffe hoort/ die wordt kloock.
y De vreese des Heeren is de tucht der wijs- 33
heyt: z ende eernten ter eeren comt/ moetmen
te voozen lyden.

Dat xbj. Capittel.

De mensche setter hem wat voor in der 1
herten/ a doch vanden Heere comt wat
de tonghe spreken sal.
b Eenen yeghelicken duncken zijne wegen 2
reyne zijn: c doch alleene de Heere maeckt het
herte ghewisse.
d Beuoelt den Heere uwe wercken/ so sullen 3
uwe aenslaghen voortgaen.
De Heere maeckt alle dinck om zijns selfs 4
wille: e oock den godtloosen ten boosen dage.
Een stout herte is den Heere eenen gruwel: 5
en het en sal niet ongestraft blijuen/ wanneer
sy hen ook alle aen malcanderen hinghen.
Door goedichept ende trouwe wordt de 6
misdaedt f versoent/ ende door de vreese des
Heeren vermijdtmen het quade.
Wanneer pemants wegen den Heere wel- 7
ghevallen/ soo maeckt hy ook zijne vyanden
met hem te vreden.
g Het is beter wepnich met gherechticheyt/ 8
dan vele incominghe met onrecht.
Des menschen herte slaet zijnen wech aen/ 9
hdoch de Heere alleene geeft dat hy voortgaet.
Vyophetije is inden mondt des i Conincx: 10
zijnen mondt en feylt niet int ghenichte.
Een k rechte waghe ende ghewichte is van 11
den Heere/ ende alle ponden inden sacke zijn
zijn werck.
Voor den Coninghen onrecht doen/ is ee- 12
nen gruwel: want door gherechticheyt wort
den throon beuesticht.
l Recht raden behaelt den Coninghen wel: 13
ende wie recht tae radet/ die wordt bemint.
De grimmichept des Conincx is een bo- 14
de des doots: doch een wijs man sal hem ver-
soenen.
Wanneer des Conincx aengesicht vriend- 15
lick is/ dat is het leuen: ende zijne ghenade is
gheluck als eenen aendrueghen.
m Beeert aen de wijsheyt/ want sy is be- 16
ter dan gout: ende verstant hebben/ is edelder
dan silver.
Der vromen wech vermijdet het quade: 17
ende wie zijnen wech bewaert/ die behoudt
zijn leuen.
n Wie te gronde gaen sal/ die wort te voor- 18
ren stout: een hoouerdich ende stout gemoet
comt voor den valle.
o Het is beter eens nederighen ghemoets 19
zijn/ met den ellendighe/ p dan roof met te dey-
len met den hoouerdighen.
Wie een sake vroetelicken voerdt/ die 20
vindt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

blijdt ghelucke: q ende wel dien / die hem op den Heere verlaet.
Een verstandige wort gheroemt voor eenen 21
wijsen man: ende liefliche reden leeren wel.
Klaerheyt is een levendige fonteyne dien/ 22
diese heeft: daerentegen de r tucht der dwa-
sen is dwaelheyt.
Een wijs herte spreeckt kloeckelick/ende be- 23
tert de leere in zijnen lippen.
De reden des vrientlicken zijn honichs- 24
seem: troosten de ziele / ende verheughen de
beenders.
f Menighen behaecht eenen wech wel: 25
doch zijn laetste gaet tot den doot.
f Menighe comt tot grooten ongheluck/ 26
voor zijnen eyghen mont.
Een loos mensche graeft na ongheluck/ 27
ende in zijnen mont brant hyer.
Een verkeert mensche richtet twist aen: 28
ess een achterklapper maert de vorste oneens.
Een t wreevelich mensche lockt zijnē naesten/ 29
ende en voert hem op gheenen goeden wech.
u Wie met den oogen wenet/ die en duncket 30
niet goets/ende wie met de lippen beteeckent/
die volbrenght het quaet.
x Graeuwe hayren zijn een croone der ee- 31
ren/die op den wech der gherechticheyt ghe-
vonden worden.
Een duldich man / is beter dan een sterck 32
man: ende die zijns moedts een heere is/dan
de ghene die steden winnet.
y Het lot wort inden schoot gheworpen: 33
doch het valt als de Heere wil.

Dat xvij. Capittel.

Een a droogh bete / daermen hem i
een genegen laet/ is beter dan eē huys
vol ghelachts vees met twiste.
b Een kloec knecht sal heerschē over eē on- 2
lijdighen zoon/ende sal onder den
broederen het erue wtdeylen.
Gelijck als dē het vyer het sluer/esi den o- 3
uen het gout/also proeuet de Heere de herten.
Een boos mensche achtet op boose mon- 4
deninde een valsch mensche hoort gheerne de
schadelicke tonghen.
c Wie den armen bespotter die hoont des- 5
selven schepper: f eñ wie hem zijns ongevals
verheucht/die en sal niet onghestraft blijuen.
Der ouden croone/ zijn kints kinderen: eñ 6
der kinderen eere / zijn hare vaders.
Het en stact eenen sotte niet wel/ban hoo- 7
gaende ghen dinghen te spreken ; veel weynigher ee-
nen vorst/ dat hy gheerne liecht.
Het ghesweneck is een gt edel steen / dien 8
die het heeft: waer hy hem henen wendet/ is
hy stoeck gheachtet.
h Wie de sonde bedecket/die maect vrient- 9
schap: wie daerentegen de sake weder ende
weder inneldet/die maeckt de vorstē oneens.
Scherper verstrickt meer aen den verstā- 10
dighen dan hondert slaghen aen den sotten.
Een bitter mensche k' pooght schade te 11
doen: doch een wreetheden gronwetticken Enghel sal o-
uer hem comen.
Het is beter eenen beyre ontmoeten / dien 12
zijne tonghen beroost zijn/ dan eenen sotte in
zijner dwaelheyt.
l Wie goet met quaden betaelt/ dan diens 13
huyse en sal het quaet niet aflaten.
Wie twist beghint/ is gheliick als die den 14
wateren de dam opscheurt: laet ghy af vande
twiste/eer ghy daerin ghemenghet wort.
m Wie den godloosen recht spreeckt / ende den 15
den rechtueerdighen verdoemt / die zijn alle
beyde den Heere eenen grouwel.
Wat sal den dwase ghelt inder hant/ wijs- 16
heyt te koopen/so hy doch een dwaes is?
Een vrient hoeft allentijt lief: ende n† een 17
broeder wordt inder noot bekent.
o Het is een dwaes die in de hant gelooft/ 18
ende bozghe wort voor zijnen naesten.
Wie twist lief heeft / die heeft sonde lief: 19
ende wie zijn deure hooch maeckt / die staet
na ongheluck.
Een verkeert herte en vint niet goets: ende 20
die van eener verkeerden tonghe is/sal in on-
ghelück vallen.
Wie eenen sot genereert / die heeft treurig- 21
heyt / ende eens sotten vader en heeft gheene
blijschap.
p Een wolick herte maeckt het leven lu- 22
stich: daerentegen eenen bedroefden moet/
verdorret de ghebeenten.
q De godloose neemt heymelic geerne ge- 23
schenken/ om te brengē den wech des rechts.
r Een verstandige ghebeert wijsluck: daer- 24
enteghen een sot / sijn oogen zijn aen de vanden
ende verder.
t Een dwaesachtich sone / is zijns vaders 25
treuren/ende bedroefenisse zijner moeder/die
hem ghebaert heeft.
Het en is niet goet dammen den rechtueer- 26
dighen schenden: ende den Vorst te slaen / die
daer recht regeert.
u Een vernuftich man/die matighet zijne 27
redē: ende een verstandich man/ is een x dier-
baer ziele.
y Wanneer een dwaes swege/so werde hy 28
oock wijs gehouden/ende verstandich/wan-
neer hy den mont toe hielde.

Dat xviij. Capittel.

Wie hem afsondert/die soect a wat hem 1
ghelustet/ ende b† setter hem teghen
alles wat goet is.
Een dwaes en heeft c gheenen lust aen ver- 2
staut/maer tot dien/wat in zijn herte steeckt.
Waer de godloose henen comt / daer comt 3
ooc verachtinge/ende smaetheyt met hoone.
De woorden in eenes mont/zijn als diepe 4
wateren: ende de fonteyne der wijsheyt is ee-
nen vollen stroom.
e Het en is niet goet / de persoon des god- 5
loosen achten / te buyghen den rechtueerdi-
ghen int gherichte.
De lippen des sotten / brenghen in twist/ 6
ende zijnen mont d† pooght na slaghen.
De mont des sotten schadet hemselven/esi 7
zijne lippen vanghen zijn eyghen ziele.
e De woorden des achterklappers zijn sla- 8
ghen/ende gaen eenen door het herte.
Wie traech is in zijnen arbeydt/die is een 9
broeder diens/die het zijne ontbreyghet.
f De Name des Heere is eē vaste burcht: 10
derechtueerdige loopt daer henen / ende wort
beschermt.
g Het goet des rijcken is hem eē vaste stadt/ 11
esi als eenē hoogē muer rontom hem henen.
h Wanneer eener te gronde gaen sal soo 12
wort zijn herte te voren stout: ende eernen ter
eeren comt/maetmen te vozen lijden.
k Wie antwoordet eer hy hoozet / dien is 13
het dwaelheyt ende schande.

n † And. inder noot wordt hy broeder.
o Pro.6.1.
p Prou.12.25 ende 22.24
q Exod. 23.8
r Eccle. 2.14. Spr.2.14
t Dat is / hy heeft van wilt gheboren.
u Iacob. 1.16
x dat is/ weerde/edele etc.
y Iob 13.5
a dat is/ Niet de waerheyt/ maer hem ende het zijne.
b † An. menget hem in een yeghelicke sake in.
c Deu.3.17 Prou.24.23
d † And. eerght tot campen.
e Leuit. 19.16
f Psalm.32.6 Esaie 26.1
g Prou.10.15
h Prou.16.18
k Spr.11.8

Wie een wrolick herte heeft/die weet hē in 14
zijn lijden te houden:wanneer daerenteghen
de moet neder lept/wie can het verdraghen.
Een verstandich herte weet hem vernuf= 15
tichlick te houden/en de wijsen hoozen geerne
daernen vernuftichlick handelt.
*I Het ghesichte des menschen maeckt 16
hem ruymte/ende brenget hem booz de groo=
te heeren.
De rechtueerdighe is zijner sake te booren 17
gewisse:comt zijn naeste/so dint hy hem also.
Het lott stillet den twist/ende scheydet tus= 18
schen den mt machtighen.
Een broeder die n vertoont is/ hout har= 19
der als eene vaste stadt:ende twist hout har=
der/als een grendel aen der burcht.
Eenen manne woxt vergondē/daerna als 20
zijnen mondt ghesproken heeft/ende woxt ge=
sadicht vander bzucht zijner lippen.
De broodt ende het leuen staen onder ghe= 21
welt der tonghen:wiese lief heeft/ die sal van
harer bzucht eten.
o Wie eene echte bzouwe vindet/ die vin= 22
det wat goets/ende can wel p† goeder dinge
zijn in den Heere.
Een arm man spreeckt met bidden : een 23
rijck man antwoordet stoutelick.
q Een getrouwe bzient heeft eenen lieuer/ 24
ende staet vaster by eenen/ dan een broeder.

☙ Dat xix. Capittel.

Een 2 arm man/die in zijner bzomichept
wandelt/is beter dan een verkeert man
met zijner lippen/die doch een dwaes is.
Waerom̄ b niet met vernuft en† handelt/ 2
daer en gaet het niet wel toe/ende wie suel is
met den boeten/ die doet schade.
De dwaesh eens menschē verleydet zijnē 3
wech/dat zijn herte tegen den Heere worder.
d Goet maeckt vele vrienden:daerentegen 4
de arme/wort van zijnen vrienden verlaten.
e Een valsch ghetuyghe en blijft niet on= 5
ghestraft:ende wie vrij leugenen spreeckt/die
en sal niet ontcomen.
Vele ft wachten op den persoon des Boz= 6
sten/ende zijn altemael vrienden diens / die
daer gheschencken gheeft.
Den armen haten alle zijne broeders : Ja 7
oock zijne vrienden maken hē verre van hem:
ende wie hem op woozden verlaet / dien en
wordt niets.
Wie kloeck is/die g heeft lief zijn leuen:eñ 8
de verstandighe vint wat goets.
E† valsch getuyge en blijft niet ongestraft: 9
eñ wie vrij leugenē spreect/ die sal ontcomen.
Dē dwase en staet het niet wel / goede da= 10
ghen hebben : veel wepnigher een knecht/ te
heerschen ouer Vorsten.
Wie verduldich is/ die is een kloeck men= 11
sche:h ende het is hem eerlic/dat hy ondench=
de verhoozen can.
i De anghenade des Conincx / is als het 12
hzullen eens iongen leeuwen: daerenteghen
zijne ghenade/is als dauwe op het gras.
k Een dwaesachtich sone / is zijns vaders 13
herteleedt: ende een twistighe vrouwe/is
een ghestadich druppen.
Huys ende goet eruen de ouders: m daer= 14
enteghen een vernuftighe vrouwe/ comt van
den Heere.
Luyhept bzengt het slaep : ende een ledich= 15
gaende ziele/ sal honger lyden.

16 Wie het ghebodt bewaert/die bewaert zijn
leuen : wie daerenteghen zijnen weg verach=
tet/ n die sal steruen.
17 o Wie hem der armen ontfermt/ die leendt
den Heere : p die sal hem het goede weder
vergelden.
18 q Tuchtight uwen sone / dewijle dat daer
hope voorhanden is: r† doch en laet uwe ziele
niet bewaghen wo:den/hem te doden.
19 Want groote grimmicheyt brenget scha=
de:daerom laet hem los / soo vonder ghy hem
meer tuchtighen.
20 Luystert den raet/en neemt aen de tuchte/
dat ghy hier namaels wijs zijt.
21 t Daer zijn vele aenslaghen in eens mans
herte:doch dē raet des Heeren blijft bestaende.
22 Eenē menschē u† verciert zijne weldaet:en
een arm man is beter dan een leughenaer.
23 De vreese des Heeren voozdert ten leuen:
ende sal satt blijuen / dat hem gheen quaedt
te huys soecken en sal.
24 x† De lupe verbercht zijne handt in den
boesem/ende en can se niet weder y ten monde
brenghen.
25 z Slaetmen den bespotter/salwozt de onbe=
sinnede voozsichtich : straftmen eenen ver=
standighen/so wozt hy vernuftich.
26 Wie den vader verstoozt / ende de moeder
verlaecht/ die is een schendich ende verloect
kindt.
27 Laet af mijn sone te hoozen de a tucht / die
daer afvoert van vernuftighe leere.
28 Een valsch getuyge bespotter het gerichte:
ende der godloosen mōt verslint her onrecht.
29 Den b bespotters zijn straffen bereydet en
slaghen op der dwasen rugghe.

☙ Dat xx. Capitte.

Den wijn maect a† loose lieden eñ sterc=
ken dzanck maeckt wildt/ die daer lust
toe heeft/die en wozt nēmermeer wijs.
2 c Het verschricken des Conincx/ is als het
bzullen eens tonghen leeuwen : wie hem ver=
toornet/ die sondicht tegheu zijn leuen.
3 Het is den manne een eere / van twist te
blijuen: daerenteghen die geerne twisten/ die
zijn altemael dwasen.
4 Om der coude wille/en wil de d lupe niet
ploeghen:so moet hy oock inden oogste bede=
len/ende niets verkrijghen.
5 Den raedt inder herten eens mans/is als
diepe wateren : doch een verstandich man
cant mercken wat hy meynt.
6 Vele menschen worden e broom gerooemt:
doch wie wil vinden eenen/ die oprechtelich
broom zy?
7 f Een rechtueerdich mensche / die in zijner
bzomichept wandelt / diens kinderen sal het
wel gaen na hem.
8 Een Coninck die op dē stoel sit te richten/
verstroyt alle quaet met zijnen oogben.
9 g Wie can seggen: Ick ben rein in mijner
herten: ende louter van mijnen sonde?
10 h Menigherley ghewichte ende mate / is
alle beyde den Heere eenen grouwel.
11 i Oock kennen eenen tongheu aen zijnen
doen/of hy broom ende redelick wo:den will.
12 Een hoozende oore/ ende siende ooghe/die
maket de Heere alle beyde.

gen booz boose/ ende menigen booz goet: hienen
doet:daerom en vertrouwet op den menschen niet.
g 1.Reg.8.46. h Prou.11.1. i Jonch ghewonnen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

* Dat is/eenē goeden moet maeckt alle quaet lichter.
l Prou.17.8 mit And. hardnechighen.
m Dat is/wānneer een broeder bandē anderen met onrechte vertoont is/ soo is het lichter eene vaste stadt te gewinnen/ hā hen te versoenen. Hoe naerder ende lieuer bzient/ hoe bitterer eñ heftiger toozne: als tusschē man eñ wijf/ tusschen broeder eñ suster.
n Prou.14.14 ende 31.10
p Dat is/ Wāt schoon onderwijlen gantsch ongelijck toegaet/ soo weet hy doch / dat zijn echte stāt Gode behagelick is/ als zijn schepsel ende zydenighe:eñ wat hy daerin lijdt ofte doet/ dat heer booz Godt wel ghedaen ende geleden.
† And.eñ heeft gonst vanden Heere.
q Dat is / De bziemden doen meer goedes dan de eygenē bzienden.
a Prou.28.6
b Want een moet den anderen dulden.
rt An. verlanghet
d Prou.14.20
s Deut.19.19
f Of / houden wacht ende acht. † An.bidden ootmoedichlick booz dē gaeftocken.
g Dat is / hy hoedet hē booz baerlichheyt/ vertrouwet dē mēschē niet in harē woozdē.
h Dat is/Wie wel verhoozen can / die wil whs wozden.
i Prou.20.3 ende 28.15 Rom.13.4
k Prou.17.25
l Prou.27.15
m Prou.18.23 ende 31.10 Spr.26.1

Liefst den slaep niet lief / dat ghy niet arm 13
en wordet: laet uwe oogen wacker zijn / so sult
ghy broots ghenoech hebben.
z Gaet / gaet / spreeckt / wanneermen 14
het heeft: doch wanneert weg is / soo pryst
men het dan.
Daer is gout ende vele peerlen / doch eenen 15
verstandighen mondt is een edel kleynoodt.
l Neemt dien zijn kleedt / die voor eenen an- 16
deren borghe wort: ende pandt hem / om des
onbekenden wille.
Het in ghestolen broot smaeckt menighen 17
wel: doch daer na sal hem de mont vol zant
steenen worden.
n Verslaghen bestaen / wanneermense niet 18
raden weet: ende strijdt samen met
beraet.
Weest niet dien onverweeret / die heymelic 19
lichept openbaert / ende niet den achterklap
per / ende niet den valschen mondt.
o Wie zijnen vader en zijner moeder bloedt / 20
die sal wtgheblusscht worden inden
dyn int duysteren.
p Het eerste haerms met den eersten seer na 21
ghaest / en sal ten laetsten niet ghesegent zijn.
r Spreeckt niet: Ick wil het quade vergel- 21
den: verwacht des Heeren / die sal u helpen.
s Menigherley gewichte is den Heere een 23
greuwel / ende een valsche waghe en is
niet goet.
t Eens peghelicken gangen comen van 24
den Heere: welcker menschen verstaet zijnen
weech?
Het is den menschen een strick / u het heyli- 25
ghe lasteren / en daer na niet geloften omgaen.
Een wijs Coninc verstroyt de godloosen / 26
ende brenght het radt over hen.
De x lichte des Heeren is des menschen 27
adem / die gaet door het gantsche herte.
Goedertieren ende waerachtich zijn / be- 28
waren den Coninck / ende zijnen stoel wordt
door goedicheyt bevesticht.
Der jonglingen sterckte / is haren prijs: 29
ende grauwe hayren is der ouden eeragie.
y Men moet den boosen weeren met har- 30
den straffe / ende met ernstelicke klaghen / die
noint voelet.

Dat xxj. Capittel.

Es a Coninc herte is inder hant des 1
Heeren / als waterbeken / ende hy neycht
het / waer hy henen wil.
Eenen yeghelicken duncket zijnen weech 2
recht zijn: doch alleen de Heere maect de her-
ten ghewisse.
Het doen / ende gherichte / is den Heere 3
lieuer dan offerhande.
Hooveerdighe oogen / ende eenen stouten 4
moet / eest de ceerlichte der godloosen is sonde.
De aenslagen eens dr yverighen / brengen 5
overvloedicheyt: wie daerentreghen al te hae-
stich is / die heeft commer.
Wie schatten vergadert met leughenen / 6
die sal seplen / ende vallen onder die / die zijnen
doot soecken.
e Der godloosen roouen / salse verschricken: 7
want sy en wonden niet doen dat recht was.

f Dat is / wie
het beter ende
anders maeckt /
als hem beuo-
len is / die ver-
deerse het gans /
hoe gost dat
oock zijn voets
dunchen schijnt
net / gelijck als
Saul bede o-
uer Amalech.
g? an. repn is /
Tit 1.13.
h Pro.25.24
i Pro. 19.25
* Dit is een
exempel Da-
uids teghen
Saul.
k Esaie 47.6
l Mat. 18.30
l Dat is / die
zijne weldaedt
ns roemet / als
de Phariseen
doen.
Mat. 6.2
m Of bypster
gaet.
n Pro. 23.21
o Syl. 19.5
p Pro. 11.8
q Pro. 21.9
r f Mat. 5.7
s Dat is / die
gen op. gewelt
verlaten / ende
selver zijn / daer
en is geen ge-
lijck by. Belge
Babylon / Ro-
ma. etc.
t Pro. 12.13
u Dat is / hy
krijcht eenen
suicke schendt-
lichen name /
ende nemmer-
meer en wort
een loflick eer-
lick man daer
uit: want zijne
vermoeyhept /
bs is / zijn toor-
zen / pochen en
de stoutheydt
maeckt hem
by yegelicken
verhaet.
x Lupe. dat is /
eer hy wat re-
delijck doet / cõt
ouer hem de
doot. Dat zijn
verstomde
predikers / re-
genten / hupf-
heeren / die wil-
len den hemel /
eere en goeder
hebben / doch
niets arbeyden
noch lijden.
y Pro. 15.5
Esaie 1.13
Jerem. 7.20
Syl. 34.21
z Deut. 10.19
Pro. 19.5.
a Esaie 8.9
b Pfal. 33.17
a Eccles. 7.1
Cantic. 1.3.
Syl. 41.15.
Act. 16.3.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De voorsichtighe siet het ongheluck / ende 3
verberghet hem: de onbesinnede gaen heenen
voor / ende worden beschadicht.

Waermen lijdet in des Heeren vreese/daer 4
is rijckdom / eere ende leuen.

Doornen ende stricken zijn op den weech 5
des verkeerdē:wie hem daer verre van maect
die bewaert zijn leuen.

h Sheijlick alsmen eenen iongen ghewen= 6
net/so en laet hy daer niet van af/wanneer hy
oudt wordt.

De rijcke heerschet ouer de armen : ende 7
wie borghet/die is des leeners knecht.

c Wie onrecht zaeyet/die sal moeyte may= 8
en/ende sal door de roede zijner boulheyt/te
niete worden.

d Een goede ooghe wort gesegent:e want 9
hy gheeft van zijnen broode den armen.

Dryft den bespotter wt/so gaet het ghekijf 10
wech:so houdet den twist ende smaetheyt op.

Wie een trowe herte ende een lieffelicke re= 11
den heeft/diens vrient is de Coninck.

De ooghen des Heeren bewaren f goeden 12
raedt: darenteghen de woorden des verach=
ters / verkeert hy.

g De luye spreeckt : Daer is een leeuwe 13
buyten: ick mochte verwacht worden op der
straten.

h Der heeren mont is eenen diepen kuyl: 14
wiē de Heere ongenadich is/ die valt daerin.

i Waer sheydt steeckt den ongheluinck int 15
herte:doch de roede der tucht / salse verre van
hem dryuen.

Wie den armen onrecht doet/op dat zijns 16
goedts veel worde/die sal ock eenē anderen
rycken gheuen/ ende noodt lijden.

Mepcht uwe oozen/ende hoort de woorden 17
der wijsen/ ende neemt ter herten mijne leere.

Want het sal b saechte doen / so ghyse sult 18
hp b behouden / ende sullen al te samen door
uwen k mont wel ghelucken.

Dat b hope zp op den Heere : ick moet b 19
suler dagheliet vermanen / b ten goede.

Hebbe ick het b niet menichfuldichlick 20
voorgheschreuen/met raden ende leeren?

Dat ick b leerde eenen gewissen gront der 21
waerheyt/ dat ghy recht antwoordē l conder/
dien/die b senden.

Berooft den armen niet/ hoewel hy arm 22
is / ende en onderdruckt den ellendighen niet
inder m poorte.

Want de Heere sal hare sake handelen/ 23
ende sal hare ouertreders ondertreden.

n Gesellet b niet ten toornigen manne/ eñ 24
en hout b niet tot eenen grimmighen manne.

Ghy mochtet anders zijnen weech leeren/ 25
ende ergernisse uwer zielen daer van krijgen.

o Weest niet bp dien / die hare handt ver= 26
knoopen/ende voor schuldt borghe worden.

Want so ghy het niet en hebt te betalen/so 27
salmen b uwe bedde onder b wech nemen.

p Dryft niet te rugghe de bozighen palen/ 28
die uwe baders ghemaeckt hebben.

q Siet ghy eenen man rasch in zijnē were= 29
ke:die sal voor den Conninghen bestaen/ ende
en sal niet voor den onedelen staen.

Dat xxiij. Capittel.

Wanneer a ghy sittet ende etet metter= 1
nen Heere/so merckt daerop/ b† wien
ghy voor b hebt.

2 Ende settet c een mes aen uwe kele / wilt
ghy het leuen behouden.

3 En wenscht b zijner spijse niet:want het is
valsch broot.

4 d Bemoept b niet rijck te worde/ende laet
af van uwen sonden.

5 Laet uwe ooghen daer niet henen vliegen/
dat ghy niet hebben en condt : want dat
selue maket vleughelen/ als een arende ende
vliecht na den hemel.

6 Eet ghen broot bp eenen nijdischen / ende
en wenscht b zijner spijsen niet.

7 Want gelijc als een e schijnsel is hy inwen=
dich/hy spreeckt : Eet ende drinckt : ende zijn
herte en is doch niet aen b.

8 Uwe beten die ghy ghegeten hadder/moet
ghy wtspouwen/ende moet uwe vriendelicke
woorden verlozen hebben.

9 f Spreeckt niet voor des sotten oozen:want
hy verachtet de kloeckheyt uwer reden.

10 g Dryft niet te rugge de bozige palen: ende
en gaet niet op der weesen acker.

11 h Want hare verlosser is machtich: die sal
hare sake teghen b wtvoeren.

12 Gheeft b herte ter tucht / ende uwe oozen
tot vermufthe redenen.

13 i Laet niet af den ongheluick te k tuchti=
ghen:want soo ghy hem niet roeden slaet/soo
en derfmen hem niet dooden.

14 Ghy slaet hem met der roeden / doch ghy
l† verlosset zijn ziele vander hellen.

15 Mijn sone/so ghy wijs zijt/ so verheughet
hem ock mijn herte.

16 Ende mijne nieren zijn vrolick / wanneer
uwe lippen spreken wat recht is.

17 m Ø herre en volge niet de sondaers/maer
weest daechlier in der vreese des Heeren:

18 Want het sal b hier naemaels goedt zijn/en=
de b verwachten en sal niet feylen.

19 Hoort mijn sone/ende zijt wijs / ende rich=
tet b herte op den weghe.

20 n Weest niet onder den suppers ende
slemmers.

21 o Want de suppers ende slemmers verar=
men / ende een slaper moet verscheurde klee=
deren draghen.

22 Luystert uwen vader / die b ghegenereert
heeft:ende en veracht uwe moeder niet wan=
neer sp oudt wort.

23 p Coopt de waerheyt / ende en vercoopt se
niet:wijsheyt/tucht/ ende verstandt.

24 Een vader des rechtueerdighen verheugh
hem/ende wie eenen wijsen sone ghegenereert
heeft/die is daer vrolick ouer.

25 Laet hem uwen vader ende uwe moeder
verheughen / ende vrolick zijn die b ghebaert
heeft.

26 Gheeft my/mijn soon/b herte/ende laet
we ooghen mijne weghen wel ghevallen.

27 q Want een hoere is eenen diepen kuyl/
ende een ouerspeelster/is eenen engen kuyle.

28 Ock loert sp als een rouuer / ende de
r† stouten onder den menschen vergadert sp
tot haer.

29 Waer is wee? waer is leet? waer is ghe=
kijf? waer is klaghen? waer zijn wonde sonder
der oorsake? waer zijn roode ooghen?

30 s Namelicken/waermen by den wijne sit/
ende te samen comt/ wt te suppen wat inge=
schencket is.

31 Siet dē wijn niet aen/dat hy roodt is/ende
in het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

in het glas so schoss staet: hy gaet fijn glad in.
Doch daerna steect hy gelijc als een slan- 32
ghe ende vergiftighet ghelijck als een adder.
Dan sullen uwe ooghen nae andere vrouwen 33
sien/ ende u herte sal verkeert dinck spreken.
Ende sult zijn ghelijck als oft een die midden 34
den inde zee slaept / ende als oft een die bouen
op den mastboom slaept.
Sy slaen my/ doch het en doet my niet wee: 35
sy stooten my aen / doch ick en weets niet:
wanneer wil ick opwaken? dat ick het meer
ghebruycke.

Dat xviij. Capittel.

Bleeft niet * boosen lieden / ende en 1
wenscht niet by hen te zijn.
Want haer herte peyghet na schade/ 2
ende hare lippen raden tot ongherechtigh.
Door wijsheyt wort het huys ghebouwet/ 3
ende door verstant onderhouden.
Door a ongherechtige huyshouden worden 4
de cameren vol / aller costelicken lieflicken
ghedranck.
Een wijs man is sterck / ende een verniet- 5
tich man is machtich van krachten.
b Want met rade moetmen de krijghen 6
voeren / c ende waer vele raetgheners zijn/
daer is overwinninghe.
De wijsheyt is den dwaese te hooch: hy en 7
derf zijnen mont in den poorten niet opdoen.
Wie hemselven schade doet/ dien beramen 8
billick een d ertsboosewicht.
e Der sotten dichten is sonde: ende de be- 9
spotter is eenen grouwel voor den lieden.
Die en is niet f sterck / die inder noot niet 10
g verlost die/ dienen h dooden wil/ ende 11
en ontreckt v niet van dien/ dienen verwor-
ghen wil.
Spreeckt ghy/ Siet/ wy en verstaens niet: 12
meynt ghy niet/ dat de ghene die de herts be-
roeyet/ het merecken? ende die op de sielen ach-
tinghe heeft/ het bekennen? ende betaelt den men-
schen na zijnen wercke.
i Eet hennich mijn sone/ want het is goet/ 13
ende hanichseem is soet in uwen halse.
Also is de bekentenisse der wijsheyt/ voor 14
uwe siele: wanneer ghyse vindet/ so sal het
daer na wel gaen/ ende uwe hope en sal niet te
bergheefs zijn.
k Leert niet ghelijck als de godloose/ op het 15
huys des rechtveerdighen: en verstoort zijn
rustinge niet.
l Want een rechtveerdich mensche in valt 16
sevenmaal/ ende staet weder op: daerentegen
de godlosen verlincken in ongheluck.
m Verheucht v des vals wy bidde niet/ en 17
n verbeurt v niet by tlick ouer zijn ongheluck:
o het en zy dat het hem lief zy/ en hem qualick 18
behagen/ en zijnen toorne van hem wenden.
p Vertoornt v niet ouer den boosen/ ende 19
q ijuert niet ouer den godlosen.
r Want de boosen heeft mees te hopen/ 20
ende de lanterne des godlosen sal wtgaen.
s Vlegh kindt/ vreest den Heere ende den 21
Coninck / ende en mengbet v niet onder de
opperschen.
Want haer onval sal onversiens ontstaen: 22
ende wie weet wanneer dat allebeyder on-
ghelucke comt?

† Dit comt oock van den wijsen: t het aen- 23
sien der persoone int gerichte en is niet goet.
Wie totten godlooscn spreeckt: Ghy zijt 24
vroom: dien vloecken de lieden/ ende het volc
haret hen.
Die hem daerenteghen straffen/ die behaa- 25
ghen wel/ en eenen rycken segen comt op hen.
Een rechtighe antwoordt/ is als eenen lie- 26
flicken kus.
Richtet daer buyten v werck wt/ ende bear- 27
beydet uwen acker: daer na bouwet v huys.
u Weest ghen ghenynghe sonder oorsake 28
teghen uwen naesten / ende en bedrieght met
uwen monde.
x Spreeckt niet: Als sy my doet/ so wil ick 29
weder doen/ ende eenen yegelicken zijn werck
betalen.
Ick ghinck voor den acker des luyers/ ende 30
voor den wijnberghe des sotten voorby.
Ende siet/ daer waren enckel netelen op/ en- 31
de stont vol uʒ distelen/ ende de muere was
neder ghevallen.
Doe ick dat sach / nam ick het ter herten/ 32
ende sach toe/ ende leerde daer van.
y Ghy sult een weynich slapen / ende een 33
weynich sluymeren / ende de handt een wey-
nich te samen legghen/ dat ghy rustet.
Doch uwe armoede sal v comen/ ghelijck 34
als een wandelaer / ende uwen commer/ als
een ghewapent man.

Dat xxv. Capittel.

Dit zijn oock Salomonis Sprueken/ die 1
daer toeghesetter hebben de mannen Yiskia
des Conincx Juda.
Het is Godts eere/ een sake a verborgen: 2
daerentegen der Coninghen eere is het/
een sake ondersoecken.
Den hemel is hooch/ en de aerde diep/ doch 3
der Coninghen herte/ is ongrondelick.
b Men neme den schuym vanden silver/ 4
so wordt daer een repne batt uit.
Men neme een godloos wesen van den 5
Conincke/ so wort zijnen throon met gherech-
tichevt bevestight.
c Praelt niet voor den Coninghen/ ende en 6
treedt niet aen de plaetse der grooten:
d Want het is v beter dattmen tot v segge: 7
Treet hier op: als dat ghy voor de voorste der-
nedder worpet dat het uwe oogen sien moeten.
e Haest niet haestelic wt te twisten: t wat 8
wilt ghy daerna maken / wanneer ghy
uwen naesten gheschendet hebt?
Handelt uwe sake met uwen naesten/ en 9
openbaert eens anderen heymelickheyt niet.
Op dat hy v niet qualic na en spreke die het 10
hoort / ende v boose ghevruchte nemmermeer
ophoude.
Een woort ghesproken te zijner tijt / is ge- 11
lijck als g gulden appelen in silueren schalen.
Wie eenen wijsen straffet die hem luystert/ 12
dat is ghelijck als eenen gulden voorhooft-
bant ende gulden half bant.
Gelijck als de coude des sneeus ter tijt der 13
oogst/ also is een getrouwe bode/ dien/ die hē
gesonde heeft en hy verquict zijns heers siele.

Wie

r Also vertree- 1
lē de liede hā-
re saken/ ende
spreken: Mooz
ge/ mooz ge etc.
Eyt het comt
noch wel/ Iae/
het is in corts
gheschiet.
Pzouer.6.10.
a Iin God is 2
gement al sul-
le wy in vloe
zijn/ ende wer-
willen/ waer-
omme: Haer
alle dinck ge-
louen. Doch
in wereldtse-
licken dinghe
een heere wirt
en dzagt: woer
omme en nie-
mande niets
verrouwen.
b Esaie 1.22 2
c Siet Matth.
gos gepzaeyt
oft paele eret.
Pzou.24
d Luc.14.10 3
e Syl.8.1
Matt.5.25
f Iin dat yby 4
belieht daer
zy uis en doet/
daer v uwe
naeste mede te
schande make.
g Als Pomē- 5
rantzen ende
Citroen.

Een trouwe
dienaer ofte
onderdaē en
is niet te be-
talen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

h Ghelijck als de weereldt doet: Die goede woorden ende niets daer na.
i Pro.15.4

h Wie bele ghelouet/ ende en houdet niet/ die is als een wolcke ende wint sonder regen.
i Door ghedultichept wordt een vorst versoent: ende een vriendelicke tonghe breket de hardichept.

Vindet ghy honich/so eet dies ghenoech: dat ghy niet te sat en worder/ende spouwet het weder vt.

Treckt uwen voet van den huyse wes naesten: hy mochte uwer verdrietich ende d gram worden.

k Wie teghen zynen naesten een valsche ghetuyghenisse spreeckt / die is een spiesse/ swaert/ende een scherpe pijle.
k Prou. 19.5 ende 24.28 Eusan.62

De hope des verachters inder tijdt der noodt/is ghelijck als eenen vuylen tant/ende slibberende voet.

l Wie eenen boosen herten liedekens lsingher: dat is ghelijck als een verscheurt kleedt in den winter/ende edick opt m† kryt.
l Wāt hy wort doch erger ende souter daer door:ende met sulcke liede ist (alsmē sept) de eerste tooch de beste/want hy en houdet doch niet op/ tot dat hy een laetste een ongeluc aenrichte.
m† And. salpeter. And. seepe

n Vongert uwen vyant/ so spijst hem met broot/dorstet hem/so dranckt hem met water:

Want ghy sult colē op zijn hooft hoopen/ende de Heere sal het b vergheldē.
n Rom.12.20

Den Noordenwindt verdrijft den regen/ende een suer sien/de heymelicke tonghen.

o Het is beter/in den hoecke op den dake sitten/dan by eenen twistschen wijue/ in eenen huyse te samen.
o Spr. 21.9.19 Spr. 25.23

Eē goet gerucht vt eenenverr† lande/is ghelijck als cout water eener dorstigher ziele.

Een rechtveerdich mensche die voor eenen godloosen valt/is als een vervoerde sonteyne/ende verdonnen ader.

p Wie te veel heymichs eet/dat en is niet goet:ende wie swaer dinck ondersoeckt/dien wordt het te swaer.
p Spr. 5.22

Een man die zijnen gheest niet houden en can / die is ghelijck als een opene stadt sonder muren.

Dat xxbj. Capittel.

Ghelijck als de snee in den somer / ende de reghen in den oogste : also en rijmt sock den sotten de a eere niet.
a Eere is goet/ eyckdom/ende alle dat ghens daermen eere pau heeft.

Ghelijck als een voghel wechvaert / ende een swaluwe daer bā vliecht: b also en treft eenen onverdienden vloeck niet.
b Spr. 5.22 Op vloeckē/ Godt segenet/ Psal.109.28

c Den peerde een gheessel/ende den ezel eenen toom / ende den sotten een roede op den nugghe.
c Psalm. 32.9 d† An. [zijnen hode] de doetē afhouwet. ef† An. steen in een slinghe bonde.

Antwoort dē dwase niet na zijner dwaesheyt/dat ghy hem ooc niet gelijck en worder.

Antwoort dannoch den dwase na zijner dwaeshz/dat hy hem nz wijs en late dunckē.
f dat is / wanneer eē dranckenbouts eenē doorndoosch in der handt draecht / ende tāsaforert daer mede/ soudatzt hy meer daer inede / als dat hy de rooselen te vriecken gheue: alsoo doet een sotte met der Schrifft / of recht spreuckē dickwils meer schaden dan bringen.

Wie zijn sake door eenen dwaesachtighen bode uytrichtet/die is gelijc als eē/die d† daer lam is aen de voeten/ende neemt schaden.
g† An. dē meestē die alle dingen gemaeckt heeft/die beloonet beyde den sot ende overredere.

Ghelijck als eenen kreupelen het dantzen: alsoo staet den sotten/dan wijsheyt te spreken.

Wie eenen sotten eere aenlecht/ dat is gelijck als wanneer eener eenen e† edelen steen op den galghenberch werpe.
h Of/ brodder 1.2.Pet.2.22

e Een spreucke in eens sotten mont/ is gelijck als eenen doornstrupck / die in eens dronckenen handt steeckt.
f† Een goet meester maect een dine recht: darrenteghen wie eenen h hinnpelaer dūget/ dien wordt het ter dommen.

i Ghelijck als een hont weder eert wat hy ghespoghen heeft : also is de dwaes/die zijne dwaelheyt weder bedrijft.

12 Wanneer ghy eenē sier/die hem wijs dunckt laet/ soo is aen eenen sotte meer hopens/ dan aen hem.
k Prou.26.12

13 k De luye spreect: daer is een ionck leeuw op der straten.
14 l Een luyaert wendet heim int bedde/gelijc als de deure in der herren.
l Prou.26.14

15 m De luye steeckt zijne handen in den boesem/ende het voert hem suer / dat hyse weder ten monde heft.
m Prou.19.24

16 Een luyaert lact hem n wijsser dunckē dan seuen/die daer goede seden leeren.
n Prou.26.16

17 Wie voegaet ende mengher heim in wenden twist/die is ghelijck als een die den hont bij den oren treckt.

18 Ghelijck als die schadelick is / o die heymelick met gheschutte ende pylen schiet die de doodet:
o Prou.25.18

19 Also doet een valsch mensche met zijnen naesten/ende spreeckt daerna: p Ick schuyme te slechs.
p Psalm.

20 q Wanneer daer geen hout meer en is/soo gaet het vper vt:en wanneer de achterklapper wech is/ so houdet de twist op.
q Prou.26.20

21 r Ghelijck als de colen eenen gloet / ende hout een vper / soo richtet een twistich man gheklijf aen.
r Prou.26.21

22 s De woorden des achterclappers zijn gelijck als slaghen / ende gaet voor het herte.
s Prou.18.8

23 Eenen verghiftighen mont/ende een boos herte / is ghelijck als een potscherf met silver schuym overtoghen.

24 De vyandt wordt bekent by zijner reden:/ hoe wel dat hy int herte valsch is.

25 Wanneer hy zijn stemme vriendelic maect/ so en gheloofr hem niet/want seuen grouwelen zijn in zijner herten.

26 Wie dē haet verberget/dat hy schade doet/ diens boosheyt sal voor der gemeynte openbaer worden.

27 t Wie eenen kupl maect/die sal daer in vallen:ende wie eenen steen wemelt/ op dien sal hy comen.
t Eccles.27.29

28 Een valsche tonghe hatet die u† hem straffet/ende eenen hupchelschen mont richtet verderf aen.
u† Dat xxbij. Capittel.

1 Vercomt u niet dies daechs die morgen comt:want ghy en weet niet wat noch heden wegheuen mach.
a Jacob.4.13

2 Laet b eenen anderen louen/ende niet uwen mondt : eenen vreemden / niet uwe eyghene lippen.
b Prou.27.2

3 b Eenen steen is swaer/ ende zant is eenen last: doch des sotten toorne is swaerder dan die beyden.
b Eccles.22.16

4 Toorn is een woedende dinck/ende grimmicheydt is onstuymich : ende wie can voor den nijde bestaen?

5 c Openbare straffe is beter dan heymelicke liefde.
c Prou.27.5

6 De slagē des liefhebbers meynent rechtes trouwelick : dacrenteghen het kussen des haters is bedrieghlick.

7 d Een volle ziele treet wel op heunichseim: dacrenteghen eener hongherigen ziele/ is alle bitter soete.
d Prou.27.7

8 Gelijck als eenen e vogel is / die vt zijnen nesse wijcket:also is de ghene die van zijner stede wijcket.
e Prou.27.8

9 Het herte verheucht heim der salue ende

dees

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

woont het zijn huys in de rotssteenen.
Des zijn nachtens en hebben geenen coninc/ 27
want sy trecken sy uyt met gantsche hoopen.
De spinne werret met haren handen/ ende 28
is in der Coninghen pallepsen.
Dese vier hebben eenen seer schonen ganck/ende 29
het uyt sie gaet gantsch wel.
De leeuwe machtich onder den dieren/en- 30
de en keert niet om voor yemanden.
Eenen windt dan goeden lendenen/ende een 31
hont dan/ende de Coninc tegen welcken hem
niemant tegghen en derf.
Hebt ghy r genarret/ende hooch henen ge- 32
dacht/ende wat quaets voor gehadt/so leg-
ghet de hant op den mont.
Want eenen melck stoot/ so maeckmen 33
daer boter uit: ende wie den neuse harde snut/
die wringhet het bloet daer uit: ende wie den
toorne sy verwect/die dwinget daer twist uit.

¶ Dat xxxj. Capittel.

* Dit sijn de woorden des Conincx a Lax 1
muel: die leere die hem zijn moeder leerde.
O Ch mijn wtvercoorne: Och ghy sone 2
mijns lichaems: Och mijn gewenschte
sone.
Laet den vrouwen niet uwe vermenghen/ 3
ende gaet den wech niet daer hen de Con-
ghen in b verderuen.
O niet den Coningen / Lamuel/ geest den 4
Coninghen gheenen c wijn te drincken/ noch
den Vorsten stercken dranck:
Op mochten anders drincken/ende der rech- 5
ten vergheten / ende veranderen ergens de sa-
ken der ellendighen lieden.
Geest stercken dranck dien/die omcomen 6
sullen/ d ende den wijn de bedroefden zielen.
Dat sy drincken/en niet haerer ellende vergeten/ 7
ende haers ongeluex niet meer en gedencken.
Doet uwen mont op voor de stommen/en 8
voor de sake aller die e verlaten zijn.
Doet uwen mont op/ en richtet recht/ende 9
wreker den ellendighen ende armen.
Alephh. f Wien een deuchtsaem wijf be- 10
schickt is/die is veel g edeler als de costelic-
ke peerlen.
Beth. Haers mans herte derf hem op haer 11
verlaten / ende h ingeenighe en sal hem niet
ontbreken.
Gimel. Sy doet hem goet en gheen quaet/ 12
alle zijn leefdaghe.
Daleth. Sy gaet met wolle en vlas omme/ 13
ende arbeydet gheerne met haren handen.
He. Sy is gelijc als eens coopmans schip/ 14
dat zijne neeringhe van verre brenghet.
Vau. i Sy staet des nachts op/ ende geeft i Dat is/ Sy
haren huysse voedsel/ en cten haren maechden. is rustich in
Zayn. Sy denckt na eenen acker / ende 16 huysse.
coopt hem/ende planter eens wijnberch van
den vruchten haerer handen.
Heth. Sy gordet hare lendenen vast / ende 17
stercket hare armen.
Thet. Sy mercket/hoe hare handel k vor- k Dat is/ Sy
deren vrenght: haer lanteernie en blusschet 18 ghoedet scha-
nachts niet uit. de, en mercket/
Iod. Sy strecket hare hant na de spinrock/ 19 wat voordeel
ende hare vinghеren vaten de spille. uit zyenghet.
Caph. m Sy breydet hare handen uit tot 20 † And. keesse
den armen / ende recket hare handen den l dat is/ ander
noodtdruftighen. noodt heeft sy
Lamech. Sy en vreest haren huysse niet 21 troost.
voor den sneeuw: want hare gantsche huys m Ysa.22.9
heeft n † dobbel kleederen.
Mem. Sy maeckt haer selven deckens: 22
witte zijde ende purpur is haer kleedt.
Nun. Haer man is beroemt in de poorten/ 23
wanneer hy sitt by den ouersten des lants.
Samech. Sy maeckt eenen rock/ende ver- 24
coopt hem: eenen gordel geeft sy den kramer.
Ayn. Haer cieragie is/ dat reyn en blyvnch 25
is/o ende sal hier namaels lachen. n And. roos-
Pe. p Sy doet haren mont op met wijs- 26 verwighe
heyt/ende op haer tonghe is heylsame leere. o Luce 6.21
Tade. Sy schouwet / hoe het in haren 27 p Dat is/ Sy
huysse toegaet/ende en eet haer brood niet met onderwyser
luyheydt. hare kinderen
Coph. Yare sonen comen op/ende zyghen se- 28 ende gheinne
salich: haer man loefse. sijn met Ga-
Resch. Vele dochteren brengen rijckdom 29 dts woort / en
te samen/doch ghy ouerreyst se alle. leert hen tucht
Schin. Lieflick ende schoon zijn/ is nicts: 30 ende eere.
q een vrouwe die den Heere vreest / sullen q Dat is/ Een
louen. vrouwe en sy
Thau. Sy sal r gheroemt worden van den 31 haren mans
vruchten haerer handen / ende hare wercken eerlick en gods
sullense louen in den poorten. lick woonen/
en met gordee
conscientie een
huysvrouwe
zijn. Sy sal
doch daerouer
ende daer neue
Godt vreesen/
den hem gelo
uen en bidden,
r of/ gepresen.

¶ ECCLESIASTES,
de Prediker.

¶ Argument.

Het tweede is genaemt Ecclesiastes. Also de Griecken hebupt Ecclesia/een vergaderinghe/te weten/ een menichte volcx te samen gheroepen/ om te hooren spreken van saken die de Ghemeynte aengaen. Soo is dan Ecclesiastes/die een oratie oft relaes doet voor het volck/ofte die van de saken der Reli- gie handelt/ voor de vergaderinghe des volcx. Soo stelt hem dan de Prediker hier/ ghelijck of daer van alle saken de wereit groot volck versamelt ware/ ende de een tegen den anderen strede van het opperste goet: ende daer stelt Salomo hemselven alg in een hooghe vreemende plaetse voor/als aller menschen meyninge straffende ende verweerpende/segghende: het is eytel ydelheyt/ ende alle dinghen zijn ydel. Daer na wijst hy in het eerste deel dese boeck / handelt hy de vermaerde questie van den opperste goede / dwelck is/ Godt ende sijn woort te kennen/ende zijner altoos te ghenieten. Ende daerom wederleyt hy de meyninghen der menschen/ die sy ghestelt hebben/in kennisse ende wetenschap hoger dingen/in genoechte ende overvloedicheyt. wrauwentheyt ofte ydelheyt: ende gheeft daerentusschen gheboden ende leeringhen/ hoe men behoort te hebben / van het goede te volghen/ ende het quade te vlieden: ende dat voor sulcke sen- tentien als hy inde Proverbia ghestelt heeft.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

¶ Dat eerste Capittel.

1. Alles wat in der wereldt is. 16. Ja de menschelicke wijsheyt selfs/is ydel ende nietich.

DIt zijn de woorden des Predi- 1
kers/ des soons Davids / des Co-
nincx te Jerusalem.

a Alle dinc is gantsch ydel/spraec 2
a Eccl.12.8 de Prediker: alle dinc is gantsch ydel.

Wat heeft den mensche meer van aller zij- 3
ner moeyte / die hy heeft onder der Sonnen?

Een ghesla chte vergaet / het ander comt: 4
b 2.Pet.3.7 b doch de aerde blijft eewichlick.

De Sonne gaet op / ende gaet weder on- 5
der/ ende loopt aen haer plaetse/ dat sy aldaer weder opga.

De wint gaet teghent Zuyden/ende comt 6
r Dat is/Ten Noozden. omme c ter middernacht / ende wederomme aen de plaetse daer hy begost.

d Alle wateren loopen in de zee / noch en 7
d Job 14. 11 wozt sy niet voller: aen de plaetse van daer sy vlieten/daer vlieten sy weder henen.

e Alle doen is so vol moeyte / dat het nie- 8
e Dat is/Den iammer ende ydelheydt op aerde/is groo- ter dannē seg- ghen can: ende ick moet doch daer van spre- cken in desen boeck. mant wil spreken en can: de ooghe en siet haer nemmermeer satt / ende de ooze en hoozt haer nemmermeer satt.

Wat is het dat gheschiedt is? enen dat 9
Eccles.3.10 selue/ dat hier na gheschieden sal: wat is het dannen ghedaen heeft? enen dat selue/dat- men hier na doen sal/ende daer en gheschiedt niet meus onder der Sonnen:

Gheschiedt daer oock wat / daermen van 10
seggen mochte/siet dat is nieuwe? want het is vooz gheschiedt/in verganghen tijden/ die vooz ons gheweest zijn.

¶ Men en ghedenckt des voorzigen niet/hoe 11
het ghegaen is: alsoo en sullen oock dies dat hier na comt/niet ghedencken / by dien/ die hier na comen sullen.

Ick Prediker was Coninck ouer Israel 12
te Jerusalem.

f Ende begaf mijn herte te soecken / ende 13
f 1.Reg. 3.12 ende 4.29 wijsticken te ondergronden / alles watmen onder dē hemel doet: sulcke onrustige moey- te heeft Godt den menschen kinderen gege- uen/dat sy hen daerin moeten beroepen.

Ick sach aen alle doē dat onder der Son- 14
nen gheschiet: ende siet/ het was altemael y- delheyt ende iammer.

Het cromme en can niet recht wozdē/noch 15
de feyle gheteelt wozden.

g Ick sprac in mijner herten: g Siet/ick ben 16
g 1.Reg.3.12 ende 23.29 heerlick geworden/ ende hebbe meer wijsheyt dan alle die vooz my gheweest zijn te Jeru- salem/ende mijn herte heeft veel gheleert/ en- de onderwonden.

Ende gaf mijn herte oock daertoe/ dat ick 17
wijsheyt/ eñ dwaelheyt/ eñ kloecheyt leerde: ic werk dan gewaer/ dat sulcx ooc moeyte is.

Want waer vele wijsheyt is / daer is vele 18
onmoedicheyt: ende wie vele leeren moet/die moet vele lijden.

¶ Dat ij. Capittel.

1. Wellust des vleeschen/eñ Conincklicke pracht- te/ 22. Item/ bedrijnge der wijsheyt/ 18. eñ zijns arbeyts niet ghenieten en derren in desen le- uen/ is ydelheyt.

ICk sprack in mijner hert t: Wel aen/ ick 1
wil wel leuē/ende goede dagen hebben: doch siet/dat was oock ydelheyt.

Ick sprack totten lacchen: Ghy zijt dul; eñ 2
totter vreuchde: Wat maeckt ghy?

3 Doe dachte ick in mijnen herten / u mijn 3
u Ecc. 8. 15. lichaem van den wijne af te trecken/ eñ mijn herte ter wijsheydt te voeren/ dat ick begreype wat dwaelheyt is: tot dat ick leerde/wat den menschen goet ware/dat sy doen souden soo langhe als sy onder den hemel leuen.

4 h Ick dede groote dinghen: ick bouwede 4
h 3.Reg.7. huysen/ ick plantede wijnberghen:

5 Ick maeckte my houen ende lusthoven eñ 5
plāntede daer allerley vruchtbare boomē in:

6 Ick maeckte my vijcken/ daer wt te wa- 6
i 1.Reg.9.18 teren het wout der groenender boomen.

7 i Ick hadde knechten ende maechden ende 7
ghesinne: ick hadde eene grooter haue aen rinderen ende schapen/ dan alle die vooz my te Jerusalem gheweest waren.

8 k Ick vergaderde my oock silver eñ gout/ 8
k 2.par.10. ende van den Conninghen ende landen/ eenen schatt: ick bestelde my sanghers ende sange- schen/ende l† wellust der menschen/ende al- lerley snarenspel.

9 Ende nam toe/ bouen alle die vooz my te 9
Jerusalem gheweest waren: oock bleef de wijsheyt by my.

10 Ende alles wat mijne oogen wenschden/ 10
dat liet ic hen/ende en weerde mijn herte geen blijschap/ dat het vzolic was van alle mijnen arbeydt: ende dat hielt ick oock vooz mijn deel/ van alle mijnen arbeydt.

11 Doe ick daerenteghen aensach alle mijne 11
wercken/die mijne handt gedaen hadde/ende de moeyte die ick gehadt hadde: siet/doe was het altemael ydelheyt ende iammer/ eñ niets meer onder der Sonnen.

12 Doe wendde ick my te sien de wijsheyt/en- 12
de kloeckheyt/ ende dwaelheyt/ m† want wie weet wat die vooz een menschе wozden sal na den Coninck / dien sy schoon alreede ghe- maeckt hebben.

13 n Doe sach ick/ dat de wijsheydt de dwaes- 13
heyt overtradt/ gheliick als het licht der duy- sternisse.

14 o Dat den wijsen zijne oogen in den hoof- 14
de staen: daerenteghen dat de sotten in duy- steren gaen: ende merckte doch/ dat het den eenen gaet als den anderen.

15 Doe dachte ick in mijner herten: Dewijle 15
het dan den dwaese gaet als my / waerom hebbe ick dan nae wijsheydt ghestaen? doe dachte ick in mijner herten / dat sulex oock ydelheydt zy.

16 Want men en ghedenckt des wijsen niet 16
eewichlick/ eenen so weynich als des dwaesen: ende de toecomende daghen verghieten alle dinck: t ende gheliick als de wijse sterft/ also oock de dwaese.

17 Daerom verdzoot my te leuen: want het 17
beviel my qualick / wat onder der Sonnen ghescheet/ dat het so gantschelicken ydelheyt ende moeyte is.

18 Ende my verdzoot alle mijns arbeyts dien 18
ick onder der Sonnen hadde: dat ick dense- nen eenen menschе laten moeste / die nae my zijn sonde.

19 Want wie weet / of hy wijs ofte dul zijn 19
sal? eñ sal doch heerschen in alle mijne arbey- de/ dien ic wijsticken gedaen hebbe onder der Sonnen: dat is oock ydelheyt.

20 Daerom wendde ick my daer henen/ dat 20
mijn herte aflet van allen arbeyt/ dat ick onder der Sonnen.

Want

Want ee menſche/die zynen arbeyt gedaen 21
heeft met wyßheyt/ verniſt ende geſchicktheyt/ moet hem eenen anderen ten erfdeele laten/die daer niet aen gearbeyt en heeft: dat is ock ydelheyt/ende een groot ongeluck.
Want wat krijcht de menſche van alle zijn 22
re arbeydt ende moeyte zijns herten / die hy heeft onder der Sonnen?
Want alle zijn leef dage ſmerte met ommoe- 23
dicheyt en leet: Dat oock zijn herte des nachts niet en ruſt: dat is ock ydelheyt.
n Is het nv den menſche niet beter/dat hy 24
ete ende drincke/ en zijn ziele o goeder dingen zy/in zynen arbeydt: Ja ſulcx ſach ick ock/ dat het van Godts hant comt.
Want wie heeft wolicker ghegeten / ende 25
hem meer verheucht dan ick:
Want de menſche die hem behaecht/geeft 26
hy wyßheyt/kenniſſe/ende vreuchde: daerentegen den ſondaer geeft hy ongeluck: dat hy vergadere ende te hoop hoope / ende het doch dien gegeuen worde/die God behaecht: daerom is dat ock enckel tammer.

¶ Dat iij. Capittel.

1. Verwijſt alle dingen haren beſtemde tijt hebben/ 9. dienen vlijtes waerneuen moet/ 14. eñ God in zynen wercken volcomen is/ 17. ſoo beſtaet hy: dat God eenmael de rechtueerdigen ende godloſen(die hier in deſen leuen dan bee niet beſchulden) richten moet.

Een yegelick ding heeft zynen tijt/ende 1
alle het voornemen onder den hemel heeft zyne ure.
* Geboren worden heeft zyns tijts + ſteruen 2
heeft zynen tijt: planten heeft zynen tydt/ wederopen dat geplanret is. heeft zynen tijt:
Doden heeft zynen tijt/heelen heeft zynen 3
tijt: te ſtucken breken heeft zynen tijt/bouwen heeft zynen tijt:
a Weenen heeft zynen tijt/lachen heeft zij- 4
nen tijt: leedt dragen heeft zynen tijt/ dantzen heeft zynen tijt:
Steenen verwerpen heeft zyns tijt/ ſteenen 5
vergaderen heeft zynen tijt: b in den arm nemen heeft zynen tijt/verre zijn van in de arm nemen heeft zynen tijt:
Soecken heeft zynen tijt/verliesen heeft zij- 6
nen tijt: bewaren heeft zyns tijts/weg werpen heeft zynen tijt:
Verſcheuren heeft zynen tijdt / toenaeyen 7
heeft zynen tijt: c ſwijgen heeft zynen tijt/ſpreken heeft zynen tijt:
Lief hebben heeft zynen tijt/haten heeft zij- 8
nen tijt: d ſtrijdt heeft zynen tydt/vrede heeft zynen tijt.
e Wien arbeydt hoemē wil/ſagen rammen 9
doch niet meer verrichten.
Daer wt ſach ick de moeyte/die God den 10
menſchen ghegheuen heeft/ t dat ſy daerin geplaecht werden.
(Hy doet ia alle dinc ſijn te zijner tijt) ende 11
hadde herte hem beangſtē/hoe het gaen ſal in der werelt: want de menſche en can doch het beſtaen het werck dat God doet / noch het begin noch eynde.
z Daerom mercke ick dat daer niet beters 12
en is/dan vrolic zijn/ g ende hemſelven goeden doen in zynen leuen.
Want een yeghelick menſche / die daer eet 13
ende drinckt/ ende heeft eenen goeden moet in alle zynen arbeyt/ dat is een gaue Gods.

14 h Ick mercte dat alles wat God doet/ dat beſtaet alle wegen: men en can daer niets toe doen noch af doen: ende ſulex doet God/ op dat men hem voor hem vreeſen ſal.
15 Wat God doet/dat ſtaet daer: ende wat hy doen wil/dat moet worden/want hy poogt ende iaghet hem na.
16 Voorder ſach ick onder der Sonnē i ſteden des gherichts/ daer was een godloos weſen: ende ſteden der gherechtichevdt / daer waren godloſe.
17 Doe dachte ic in mijner herten: God moet richten den rechtueerdighen ende godloosen: Want alle het voornemē heeft zynen tijt/ ende alle wercken.
18 k Ick ſprack in mijner herten/van den weſen der menſchen/daer mee God aentoont/eñ laet het aenſien/ als waren ſy onder malcanderen als het vee.
19 Want het gaet den menſchen als den bee: gelijck als dit ſterft/ ſo ſterft hy oock/ eñ hebben alle beyde eenerley adem: eñ de menſche en heeft niets meer dan het vee: Want alle dinck is ydelheyt.
20 Alle dinck vaert aen een plaetſe: alle dinck is van ſtof gemaeckt/ eñ wort weder tot ſtof.
21 l Wie weet het/of den adem der menſchen opwaerts vaert/ ende den adem des bees nederwaerts onder de aerde vaert?
22 m Daerom ſegge ich / dat daer niet beters en is/dan dat een menſche vrolick zy m zynen arbeydt: want dat is zijn deel: Want wie wil hem daer henen brenghen / dat hy ſie wat na hem geſchieden ſal.

¶ Dat iiij. Capittel.

1. Dooden ende die niets zijn/gheluckiger dan becommerde leuendighen/ 4. conſt ende dijnt der dwaſen nijde onderwozpen. 8. Eenſaemheyt elendich. 13. arme kunſtliche wijſheydt beter/ dan onde Conincklicke dwaſheyt. 17. God vreeſen ende menſchelicke vernuft te buyte gaen, het vroomſte in deſen ellendighen leuen.

1 Ick wendde my ende ſach aen/a alle die daer onrecht lijden / onder der Sonnen: ende ſiet/ daer waren tranen/der ghener die daer onrecht leden/ ende en hadde geenen trooſter/ende die hen onrecht deden/ die waren te machtich/ dat ſy ghеenen trooſter hebben en conden.
2 Doe louede ick de dooden/die alreede ghеſtoruen waren/meer dan de leuendige/die het leuen noch hadden.
3 Eñ dannoch beter/dan die beyden/die noch b niets en is / ende de boose wercken niet en ſiet/ die onder der Sonnen gheſchieden.
4 Ick ſach aen den arbeydt ende gheſchicklickheyt in allen ſaken: daer benijdet een den anderen : dat is oock ydelheydt ende moeyte.
5 c Want een ſot ſlaet de bingheren in malcanderen/ende verſlint zijn vleeſch.
6 d Het is beter een hant vol met ruſte/ dan beyde buyſten vol met moeyte ende tammer.
7 Ick wendde my/ende ſach aen de ydelheyt onder der Sonnen.
8 et Daer is een menſche alleene: eñ niet zijn tweeder/ ende en heeft noch kint noch broeder: noch en is zijns arbeyts geen eynde/ende zijns oogen en worden des rijcdoms niet ſat: wien arbeydt ick doch/ ende beroke mijner zielen af: dat is oock ydelheyt/ ende een boose moeyte.

a Habac.1.2 Eccle.5.7
b Dat is / die noch niet in ſulcken ongeluck en leeft.
c Dat is/ Een yemant wat ſa alsmen hem ypriant, eñ de ypſte is doch ſelfs een dwaes. die niets en eñ dā dat hy ſijn ſelfs van hate marteert / daeromb is het doch eē ondoch weſen op erden.
d Pſal. 37.16 Ipou.15.16 1.Timo.6.8
et Is. Wat iſt (van den menſche) die alleen is. eñ en heeft geen tweede paere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

§ Gen.41.14
1.Sa. 16.13
2 par.33.11
2.Reg.25.3
h Leuendigen heet Salomo/ die daer heerlick leuen op aerden: als by hare ende anders in grooter pzacht/ gelick als ware het leuen ende de wereit haer eyghen.
* Capittel 5.
Luther.
(Ten eersten/ weeff ghy
droom.
i 1.Sa.15.22
k† Nu.wat hy naerdert hem te hooge: bienget niet offer/ als de dwasen die daer niet en weten wat onrecht ghedaen is.
l† Nu.en connē niet doen dat aengenaem is.
a Psal. 115.3
f Matt.6.7
b Deu. 23.21
Baruch 6.34
c Ten tweeden/ Verlepdt niemanden.
d dat is/ Verdedicht uwe verlepdinghen/ als de valsche ghesten ende droomeren doen.
* Enghel heet hier / de Pzieesters/ende leeraers.
e Eccle.4.1.
f of, werhyndt.
g† And. so dat ghy denckē souder / dat Godt fulex niet weis en sonde: want sulckē gewelt: doender heeft zijn ouerste/ die neerstelick bedenckt wat hy doet. Ende dare zijn ander ouerste ouer die beyde. Ēn bouen die op der gantscher aerden: is dien Coninck / die hem te vzeden houdt met zijnen arbeydt.
h Dat is / hy heerscher ouer alle dinc/ ende hanthauet het landt / dat het niet en verualle ēn verwoeste/ dwelc dan sens Coninex ampt ende nayns is.

So is het ymmer beter/ twee dan een: wāt 9
sy ghenuten doch haers arbeyts wel.
Wilt haer een / so helpt hem zijn gheselle 10
op: wee dien die alleen is: wanneer hy valt/
so en is daer gheen ander/ die hem op helpt.
Ock wanneer twee by malcanderen lig- 11
ghen/ verwermen sy hen doch/ hoe can een al-
leen warm worden?
Een can ouerweldicht worden: doch twee 12
connen wederstaen : want een dzyuoudich
snoer en breeckt niet lichtelick ontwee.
Een arm kint dat wijs is/ is beter dan een 13
out Coninck/ die een dwaes is/ ende en weert
hem niet te voorsien.
f Eener comt wt der ghevanckenisse ten 14
Coninckryche/ g ende een ander die in zijnen
Coninckryche gheboren is/ verarmet.
Ende ick sach/ dat alle de h leuendigē on- 15
der der Sonnen/ wandelen by eenen anderen
kinde/ dat in des ghenen stede sal opcomen.
Ende des volcx/ dat voor hem heuen ginc/ 16
was geen eynde/ ende des dat hem na ginck:
ende en werden zijner doch niet vzolick: dat
is ock ymmer ydelheyt/ ende een iammer.
* Bewaert uwen voet / wanneer ghy ten 17
huyse Gods gaet i ēn k† comt dat ghy hoo-
ret: dat is beter dan der dwasen offer: want
sy en l† weten niet wat sy quaets doen.

Dat v. Capittel.

1. Met God en salmen niet lichtueerdich spzeken/ noch hem beloven/ 7. onbillichept is bele in den lande/ ende wozt dannoch behouden. 9. Gierichept is onuersadelick/ 12. ende bzenghet somwijlē met grooter moepte/ groote schade. 17. Tijdes arbeyts ende goets/ met gerustichept ghenieten/ is een gaue Gods.

Weest niet snel met uwen monde/ ende 1
en laet b herte niet haestē/ wat te spzeken voor Gode: want Godt is inden hemel/ ende ghy op aerden/ a daerom laet uwer woorden wepnich zijn.
Want waer vele sozghens is/ daer comen 2
droomen ende waer vele woorden zijn/ daer
hooztmen den sotten.
b Wanneer ghy Gode uwe gelofte doet/ 3
so en vertreckt het niet te houden: want hy en
heeft ghen welbehaghen aen den sotten: wat
ghy beloeft / dat houdt.
Het is beter dat ghy niets en beloeft/ dan 4
dat ghy niet en houdet / wat ghy gheloeft.
c Laet het uwen monde niet toe / dat hy 5
vleesch verlepde : ende en spzeckt niet voor
den * Enghel: Ick ben d onschuldich: Godt
mochte toornich worden op uwe stemme / ēn
verderuen alle wercken uwer handen.
Waer vele droomen zijn/ daer is ydelheyt 6
ende vele woorden: doch vreest ghy Godt.
e Siet ghy den armen onrecht doen / ende 7
recht ende gerechtichept inden lande f wech-
rucken : soo en verwondert d des g† voorne-
mens niet: wāt daer is noch een hooger hae-
der / ouer den hooghen / ende daer zijn noch
hoogher ouer die beyden.
Daerenbouen is noch de Coninck in den 8
gantschen lande/ h het velt te bouwen.
Wie gheit lief heeft/ die en wort des ghel- 9
des nemmermeer sat: ende wie rijckdom lief
heeft: die en sal daer gheen nutticheyt van
hebben: dat is ock ydelheyt.
Want waer veel goeds is / daer zijn vele 10
die het eten : ende wat batet het dien/ die het
heeft/ dan dat hy het met den oogen aensiet?

* Wie arbeydet/ dien is den slaep soete/ hy 11
hebbe weynich ofte vele ghegeten: dwerende
ghen de ouervloedichept des rijcken / en laet
hem niet 2 apen.
Dat is een boose plaghe/ die ick sach onder 12
der Sonnen: Rijckdom bewaren ter schade/
diens/ dien heeft.
Want de k† rijcke comt om met grooten 13
iammer: ende soo hy eenen sone ghegenereert
heeft/ dien en blijft niets in der hant.
l Ghelijck als hy is naeckt van zijns moe- 14
ders lyue gecomen/ so vaert hy weder henen/
als hy ghecomen is: ende en neemt niets met
hem van zijnen arbeyt in zijner handt/ wāns
nee hy henen vaert.
Dat is een boose plage/ dat hy henen vaert 15
als hy ghecomen is: wat helpet hem dan/ dat
hy inden wint ghearbeyt heeft?
Alle zijn leef daghe heeft hy in duysteren 16
gegeten/ ende in grooten onmoet/ ende kranc-
heyt ende trenrichept.
m So sie ick dat my voor goet aen/ dat het 17
is: dat men ete ende drincke/ ēn goets
sijn zy/ wanneermen eet ende drinct/ ēn
moets is/ in allen arbeyt / die en doet onder
der Sonnen/ alle zijn leef dage/ die hem God
gheeft: want dat is zijn deel.
Want welcken menschē God rijckdom/ 18
ende goeden ende ghewelt gheeft/ dat hy daer
van eet ende drincket voor zijn deel. ēn vzolick
is in zijnen arbeyt/ dat is een gaue Godts.
Want die en ghedenckt niet veel aen het 19
ellendich leuen / dewijle dat God zijn herte
met vzeuchden vervult.

Dat vj. Capittel.

1. Wer ghelijchen rijcke quale ende plaghe.

Noch is een ongheluck / dat ick sach on- 1
der der Sonnen / ende is ghemeyn by
den menschen.
Een die God rijckdom / goederen/ ende a 2
eere ghegheuen heeft / ende hem niets en ont-
breeckt/ dat zijn herte begeert: ende God hem
doch gheen macht en geeft des selven te ghe-
nieten/ maer een ander verteert het : dat is y-
delheyt / ende een boose plaghe.
Wanneer hy alreede houdert kinderen ge- 3
nereert/ ende hadde sulck een lanck leuen/ dat
hy vele iaren ouerleefde: ende zijn ziele en ver-
sadichde haer doch des goets niet/ ende b lande
b sander graf: van dien spzeke ick/ dat een on-
tijdighe gheboorte beter zy/ dan hy.
Want in ydelheyt comt hy / ende daer in 4
der duysternisse henen/ ende zijne name blijft
in der duysternisse bedeckt.
c† Hy en wordt der Sonnen niet volick/ 5
ende en weet geen ruste/ noch hier noch daer.
Wanneer hy ooc twee duysent iaer leefde/ 6
so en heeft hy doch nemmermeer eenē goeden
moet: comt niet alle dinck aen een plaetse?
Eenen peghelicken menschē is arbeyt op- 7
ghelept/ na d† zijner mate/ doch het herte en
can niet daer by blijnen.
e Wāt wat richtet een wijs man meer wt/ 8
dan een sot: wat onderstaet hem de arme/ dat
hy onder den f leuendighen wil zijn.
Het is beter het tegenwoordige goet g† ge- 9
bruycken/ als na anderen ghedencken: dat is
ock ydelheyt ende iammer.
Wat is het / wanneer eener schoon hoch 10
beroemt is: so weetmē doch dat hy een mēn-
sche is: ende en can niet twisten met dien/ die
hem te machtich is.

Want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Want des ghelts dinct is te vele: wat heeft 11
een mensche meer daer van?
* Want wie weet wat den mensche nut is 12
in dit leven: so lange als hy leeft in sijner ij-
delheyt/welcke wech vaert als een schaduwe?
of wie wil den menschen segghen/ wat hi nae
hem comen sal/ onder der Sonnen?

Dat bij. Capittel.

1. Vermaningerloop leere/ den goede te volgen/ en-
de het quade te mijden.

EEn a goet gerucht is beter dan goede 1
salue/ ende den dach des doots is beter
dan den dach der gheboorten.
Het is beter in het b klaechhuys gaen/ dan 2
in het drinckhuys: na ghenen is het eynde al-
ler menschen/ ende de leuendighe neemt ter
herten.
Treuren is beter dan lachen: want door 3
treuren wordt het herte ghebetert.
Het herte der wijsen is inden klaechhuys: 4
ende het herte der dwasen/ in den huyse der
vreuchden.
d Het is beter het schelden des wijsen boo- 5
ren/ dan hooren den sanck der dwasen.
Want het lachen der dwasen/ is als het 6
knetteren der doornen onder den potten: ende
dat is ock ydelheyt.
Een e/ wedersprannige maeckt eenen wij- 7
sen onwillich/ ende verderft een mildt herte.
f Het eynde eens dincx is beter dan sijn 8
begin: een g/ ghedultich gheest is better dan
een hoogh gheest.
h Weest niet eens snellen ghemoets te 9
wonen: want de toorne rustet int herte eens
sotten.
Spreeckt niet: Wat isset/ dat de voorgan- 10
ghen dagen beter waren dan dese: want ghy
vraaghet sulckes niet wijselicken.
De wijsheyt met eenen erue is goet/ ende 11
it helpet/ dat hem eener der Sonnen verhen-
ghen can.
Want gelijck als de wijsheyt beschermt/ 12
soo beschermt het ghelt ock: doch de beken-
nisse der wijsheyt gheest het leuen dien/ die-
se heeft.
Siet aen de wercken Gods: want wie can 13
dat slecht maken/ dat hy crom?
Ienden goeden daghe weest goeder din- 14
ghen/ende den boosen dach neemt ock voor
oogen: want desen scheyt Godt nieuws genen/
Daermit dat de mensche niet weten en sal/ wat
toecomende is.
Alleriey hebbe ick ghesien/ den tijdt ouer 15
mijner ydelheyt: daer is een rechtueerdighe/
ende comt om in sijner gherechticheyt: ende
daer is een godloose/ die leeft langhe in sij-
ner boosheyt.
k Weest niet al te rechtueerdich/ ende niet 16
al te wijs/ dat ghy v niet en verderuet.
Weest niet al te godloos/ ende en dwaes 17
niet/ dat ghy niet en steruet te ontijden.
Het is goet dat ghy dit daert/ende het ge- 18
ne ock niet uit uwer hant en latet: Want wie
Gode vreest/ die ontgaet dien alle.
De wijsheyt sterckt den wijsen meer dan 19
thien gheweldighe die inder stadt sijn.
Want daer en is geē mensche op aerdē 20
die wat goets doet/ ende en sondicht niet.
Neemt ock niet ter herten alles wat 21
men seyt: dat ghy niet hoozen en moetet/ dat
u dijne knecht bloecket.

Want b hertesweet wel/ dat ghy anderen 22
ock dickwils ghevloeckt hebt.
Dulder alles hebbe ick wijselick versocht: 23
o ick dachte: Ick wil wijs zijn: doch sy quam
verder dan mij.
Het is verre/ wat sal het zijn: ende is seer 24
dieps/ wie sal het vinden?
Ick keerde mijn herte/ te onderwinden/ esi 25
te gronderen/ ende te soecken wijsheyt ende
const/ te ondersoecken der godlooser dwaes-
heyt/ ende dwalinghe der dullen.
p Ende vandt/ dat sulck een vrouwe/ wel- 26
kers herte een q nette ende strick is/ ende hare
handen banden zijn/ bitterer zy dan de doodt:
wie Gode behaecht/ die sal haer ontcomen:
daerenteghen de sondaer wordt door haer
ghevanghen.
Siet/ dat hebbe ick ghevonden spreeckt de 27
Prediker/ een na den anderē/ op dat ick con-
ste onderwonde.
Ende mijn ziele soecket noch/ esi en heeftse 28
niet ghevonden: onder duysent hebbe ick ee-
nen mensche gevonden: doch r geen vrouwe
en hebbe ick onder dien allen ghevonden.
Alleene siet dat een: ick hebbe ghevonden/ 29
dat Godt den mensche heeft opzechtich ge-
maeckt: doch sy soecken vele t consten:* Wie
is so wijs? ende wie can dat vrleggen?

Dat bij. Capittel.

1. Wel doen en schaemt hem niet. 2. Gehoor-
saemheydt Gods/ende der Overheydt/weert der
menschen ongheluck. 11. Vertreckt der straffe/
vermeerdert de boosheydt 14. Het beste in desen
leuen/ daer doch de rechtueerdighe des godlooſen/
ende hier teghen de godlooſen des rechtueerdi-
ghen loon draecht/ is/ sijns achtens niet beqaem-
lijck ghenieten. 16. Gods wercken zijn onbeuin-
delick.

DE wijsheyt des menschen a verlichtet 1
zijn aenghesicht: b/ wie daerenteghen
c ongodich is/ die wort ghehaet.
Ick houde het woordt des Coninex/ ende 2
den eedt Godts.
Haestet niet te gaen van zijnen aenghesich- 3
te/ende en blijft niet in een boose sake: want
hy doet wat hem ghelusket.
Jn des Coninex woort is ghewelt: d ende 4
wie can tot hem segghen: Wat maeckt ghy:
e Wie het ghebodt houdt/ die en sal niet 5
quaedts ghewaer worden: ende eens wijsen
herte weet tijt ende wijse.
Want een yeghelick voornemen heeft zij- 6
nen tijdt ende wijse: want des ongheluex des
menschen is bele by hem.
Want hy en weet niet wat ghebeuren sal: 7
wie wil hem segghen/ wat noch worden sal.
f Een mensche en heeft ghen macht over 8
den gheest/den gheest te weeren/ende en heeft
geene macht ter tijt des doots/esi en wert niet
los ghelaten inden strijdt: ende het godloos
wesen en verlost den godlooſen niet.
Dat hebbe ick altemael ghesien/ ende gaf 9
mijn herte op alle wercken/ die onder der
Sonnen ghescheden: een mensche heerschet
onderwijlen over den anderen/ tot zijnen
ongheluicke.
g Ende daer sach ick godlooſen/die begra- 10
uen h/ waren: die gegaen waren/ende gewan-
delt hadden in der heyligher stede/ende wa-
ren vergeten in der stadt/dat sy so gedaen had-
den: dat is ock ydelheyt.
Dewijle dat niet haest en geschiet een voo- 11

p Spr. 7.21
q Want overspel verdirft de doot/ esi is des doots schuldich.
r Dat is/ hiertoe en behoort geen wijsheyt/ weemoedicheyt/ maer eens mans voort dat sulcx alles waghen/ lijde ende draghen can/ als het ghelucke.
Doch deselue zijn seltsaem: want wanneer sy hooren dat het niet in haarer macht en staet/ so worden sy ongewillich ende en willen niet s doen: en dat sy dánach wat/ dat niet wel en geluct/ soo worden sy noch ongewilligher: sulcke zijn wijsen esi niet mans.
s Gene. 1.27
t Dat is/ sy willen treffen/ ende meynen/ het moet hem
* Capit. vij.
by anderen.
a Dat is/ Wie eens schalcheyt inden sin heeft ofte gedaz/ die en set niemans de volle noch recht af: maer de ontschuldige set vollicht ende seker.
Prou. 17.24
b/ An. ende de kracht zijns aenghesichts wort vandert.
c of/ wreck
b Job 9.12
e Leui. 18.5
f Job 14.5
g Psal. 37.20
h/ An. waren/ dat sy weder quamen: ende die gewandelt hadde in heyligher stede/ dat die verghoren werden in der stadt/ daer sy so recht in gedaen hadden/ vergeten.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

veel oner de hoose wercken/ daer door wordt het herte der menschen vol quaet te doen.

Wanneer een sondaer alreede hondert mael quaet doet/ esi doch langhe leeft/ so weet ick doch/ dat het dien wel gaen sal/ die Godt vreesen/ die zijn aenghesicht ontsien.

Want het en sal den godtloosen niet wel gaen/ende sullen gheliick als een schaduwe/ niet langhe leuen/ die haer voor God niet en vreesen.

Daer is een ydelheydt die op aerden gheschiet: daer zijn rechtueerdighe / dien gaet het inpst/ als hadden sy wercken der godloosen: ende daer zijn godloosen/ dien gaet het inst/ als hadden sy wercken der rechtueerdighen: ick spraek: Dat is ock ydelheyt.

i Eccle.2.24 ende 3.23

i Daerom loef de ick de vreuchde / dat de mensche niet beters en heeft onder der Sonne/ dan eten ende drincken/en vrolick zijn / ende dat hem sulckes gevoerde handen arbeyt/ alle zijn leef daghe / die hem God gheeft onder der Sonnen.

Ick gaf mijn herte te weten de wijsheydt ende te sien de moeyte die op aerden geschiet/ dat ock eener noch dach noch nacht de slaep en liet met zijnen ooghen.

Ende ick sach alle wercken Gods: want een mensche en can het werck niet vinden/dat onder der Sonnen gheschiet: ende so de mensche meer arbeyt te soecken/ soo hy weynigher vinder: wanneer hy alreede spreeckt: Ick ben wijs/ende weet het / soo en can hy het doch niet vinden.

k Dat is / hy meynet wel te treffen / maer hy feyt doch altemael aent gheluicken.

Dat ix. Capittel.

1. Gods liefde oft haet/ cannen wt weerlicken ende vergancklicke dingen niet spueren. 4. Wat de leuendige voor voordeel hebben voor de doode/ 7. met vreuchde ende danckbaerheydt der gauen Gods genieten/ is des menschen deel. 11. Wijsheyt gaet bouen macht.

Want ick hebbe fulcx altemael ter herten ghenomen/dat alles te doorgronden/ dat de rechtueerdigen ende wijsen zijn/ende haer at onderdanen / in Godes handt: doch kennet gheen mensche / noch de liefde noch den haet eenichs/ bt dien hy voor hem heeft.

at And. lincchsten/

bt anders/ dat

c Job 9.22 Eccle.2.14.

c Het ommoet den eenen als den anderen: den rechtueerdighen als den godloosen: den goeden esi reynen/als den onreynen: dien die offert/als dien die niet en offert: gheliick als het den goede gaet/so gaet het ock den sondaer:als het den dt meyneedighen gaet / soo gaet het ock dien/die den eedt vreest.

bt An. zweert het

Dat is een quaet dinck / onder allen dat onder der Sonnen gheschiet / dat het den eenen gaet als den anderen: daerom voort ooc het herte der menschen vol quaets/esi dwaesheydt blijft in hare herten haer leef daghe: daer na moeten sy sterven.

Want by allen leuendighen is / dat men wenschet/namelicken hope: (want een leuendige hont is beter dan eenen dooden leeuwe.)

e Want de leuendige k weten dat sy sterue sullen: daerentegen de doode en weten niets: sy en verdienen ooc niet meer/want hare ghedachtenisse is vergheten/

g Gen.3.19 psalm.89.49 Hebr.9.27

f Dat is/ Sy mogen ghebeeren worden/ esi door den doot derfdzieken: maer de doode en voelen niet.

Dat mensche niet meer lief en heeft / noch en haet noch en benijdet: ende en hebben gheen deel meer op der werelt/in allen dat onder der Sonnen gheschiedt.

So gaet henen/ende eet v broot met vrolicheden / drincht uwen wijn met goeden moet: want v werck behaghet Gode wel.

8 Laet uwe kleederen allewege wit zijn/g esi a Matth.6.17 en laet uwen hoof de salue niet ontbreken.

9 h Ghebruyet des leuens met uwen wijue: b Prou.9.11 die ghy lief hebt / soo langhe als ghy het ydel leuen hebt / dat v Godt onder der Sonnen ghegeuen heeft/so lange als v ydel leuen duert: want dat is v deel inden leuen / esi in uwe arbeyt/dien ghy doet onder der Sonne.

10 Alles wat v voor de hant comt te doen/dat doet kluer: want inder hellen daer ghy henen varet/is noch werck/const / vernuft / noch wijsheyt.

11 Ick wendde my/ esi sach hoe het onder der Sonnen toegaet/i dat ten loope niet en helpt i 1. Sa.2.10 snelle zijn:ten strijde en helpt niet/sterck zijn: ter neeringhe en helpt niet/ghescickt zijn: ten rijcdom en helpt niet/kloec zijn: dat een aenghenaem zp/daer en helpet niet toe/ dat hy een dinck wel can: maer het leydt altemael/aen den tijdt ende den gheluicke.

12 k Ocken weet de mensche niet zijnen tijt: k Eccl.9.12 maer gelijck als de visschen gevanghen worden/ niet eenen schadelicken it hame/ende gelijck als de voghelen met eenen strick gevanghen worden : so worden ock de menschen bercket ter booser tijt/wanneer sy onverliens ouer haer comt.

i Of / ongheual

13 Ick hebbe ock dese wijsheyt gesien onder der Sonnen/die my groot dochte.

14 Dat daer een klepne stadt was/ende weynich lieden daerinne:esi daer quam een groot Conincx ende belepdese/ende boutwede groote bolwercken daer rondtomme heten.

15 Ende een arm wijs man werdt daerinne ghevonden / die de selue stadt door zijn wijsheyt conde verlossen: ende gheen mensche en ghedachte desselues armen manns.

m Num. 10. n 1. Sa. 2. o Sap. 6. p Sap. 9. q Sap. 10.

16 Doe spraek ick: m Wijsheydt is beter dan sterckheyt: n noch werdt des armen wijsheyt verachter / ende zijne woorden niet gheluystert.

17 Dat maket / Der wijsen woorden gheluden meer by den stillen / dan der heeren schreyen by den dwasen.

18 o Want wijsheydt is beter dan harnasch: doch een eenich p boene/ verderft veel goets.

Dat x. Capittel.

1: Menigerley wijse spreucken / ende profijtelicke leeringhen.

1 Als so at verderuen de schadelicke vliegen goede salue: da eenrame is onderwijlen dwaesheyt beter / dan wijsheyt eererc.

2 Want des wijsen herte is te zijner rechter zijden:daerenteghen des sotten herte/is te zijner slincker zijden.

3 Ock hoewel dat de dwaes selue dwaes achtich is in zijnen doen/noch houdt hy alle man voor eenen dwase.

4 b Daerom wanneer eens ghelerdighen d crotzen teghen u wen wille voorgaet / so en laet v niet vertoornen: want toeghenen d stille let groot ongheluck.

5 * Daer is een ongelijck dat ick sach onder der Sonnen: namelicken/ onverstant dat et onder den ghelerdighen ghenomen.

6 Dat de dwaes sitt in grooter waerdigheyt ende de eycken hier beneden sitten.

7 f Ick sach knechten op peerden/ ende vorsten te voete gaen/ als knechten.

Doch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

8 Doch wie eenen ruste maeckt/ die sal 8
daer seluen in dallen: ende wie den tuyn ber-
stoort/ dien sal een slanghe steken.
Wie steenen weth h wentelt/ die sal daer 9
mesuye mede hebben: ende wie hout kliest/
die sal daerwaer berseerlicht worden.
Waenneer een ijser stomp wort/ende eender 10
saedse onghesleepen blijft/ so moetmen het met
macht weder scherpen: alsoo i t volghet oock
wijsheyt den lijden.
Een * wasschier en is niet beter dan een 11
slanghe die onbezworen steeckt.
De woorden wt den monde eens wijsen/ 12
zijn lieffelick: daerenteghen des dwasen lip-
pen verslinden hemseluen.
Het beginsel zijner woorden is dwaesheyt/ 13
ende het ende is schadelicke dwaelheyt.
Een dwaes maeckt vele woorden: want 14
de mensche en weet k niet wat ghebeuren is:
ende wie wilt hem segghen/ wat na hem wor-
den sal?
Den arbeydt der dwasen wordt hen sulcx: 15
dattet ne mensche niet en weet inde stadt te gaen.
l Wee v/ landt/ wiens Coninck een kint is/ 16
ende wiens Vorsten vroech eten.
m Wel v/ landt/ wiens Coninck edel is/ 17
ende wiens Vorsten ter rechter tijdt eten/ tot-
ter sterckte/ende niet totter lust.
(Want door luyheydt sincken de balcken/ 18
ende door traghe handen wordt het huys le-
ende.)
Dat maeckt het/ sy maken broodt totten 19
lachen/ ende n den wijn moet de o leuendi-
ghe verhengen/ ende het gheldt moet hen alle
duncken te weghe wenghen.
Vloeckt den Coninck niet in uwer herten/ 20
ende en bloeet den rijcken niet in uwer slaep-
camer: want de vaghelen des hemels voeren
de stemme weerd/ ende die vaer bederen heb-
ben seggheni na.

☞ Wat xj. Capittel.

p Hier zijn ooch vele wijse spreucken ende matte
vermaningen.

Vaet p uwe broot oner het b † water c ba- 1
en/ so sult ghyt vinden op langhe tydt.
d Deylt wt onder sesen ends onder 2
achte: want ghy en weet niet wat voor on-
ghelucks op aerden comen sal.
Waenneer de wolcken vol zijn/ so geuen sy 3
regen opde aerde: ende waenneer den boom
valt/ hy valle teghens Zuyden ofte teghens
Noorden/na welcker plaetse hy valt/ daer sal
hy liggen.
Wie op den windt achtet/ die en zaept niet: 4
ende wie op de wolcken siet/ die en e † maept
niet.
q Gheliick als ghy niet en weet den wech 5
des windts/ ende hoe de beenen in moeders
lijue verendt worden: alsoo en condt ghy oock
Gods werck niet g weten/ dat hy doet in al.
Des morgens zaeyet uwe zaedt/ende uwe handt 6
en late des auonts niet af: want ghy en weet
niet h of dit ofte dat wel ghenaken sal: ende
of alle beyde wel ghenaecken/ so waert dies te
beter.
Het licht is soete/ende den ogen lieffelick/ 7
de Sonne te sien.
Waenneer een mensche langen tijdt i † leef- 8
de/ ende is vrolick in allen dinghen/ k so ghe-
dencke hy doch slechts der doosen daghen/ dat
haer soo vele is: want alles wat hem ghe-
schiedt is/ dat is ydelheyt.
9 * Soo verheucht v/ ionghelinck/ in uwer * Cap. xij.
ieucht/ ende laet uwe herte l goeder dinghen Luth.
zijn in uwer ieucht: doet wat uwer herten in- l dat is/ goets
stet/ende uwen ooghen behaeghet: ende weet moets/ vrolick
dat h God om dit alles sal voor het ghericht
voeren.
10 m Laet n de treurichheydt uit uwer herten/ m Cap. xij.
ende neemt het quaet van uwen lijue: want de Vagni.
kindtheyt ende ieucht is ydelheyt. n Vnust.

☞ Wat xij. Capittel. o Spr. 30.23

1. Somma ende beslupt desen boeck / Niets is
beste noch ghedueriich/ dan alleen Godt/ ende zijn
ghenchts voolgaens van ieucht op voor ooghen
hebben.
1 Gedenckt aen uwen Schepper in uwer
ieucht/ eer dan de boose daghen comen/
ende de iaren daertoe treden/ wanneer
ghy sult segghen: Sy en behaghen mij niet.
2 a Eer dan de Sonne ende het licht/ de p Ma- a Mat. 24.29
nie ende de Sterren duyster worden/ ende de Joel 2.10
wolcken weder comen na den regen. ende 3.15
3 Te dier tijdt/ wanneer de wachters inden p Oder dese ghe-
huyse beuen/ende de stercken haer kronnen/ broken woor-
ende de mulders ledich staen/ dat haer soo den beschrijft
weynich gheworden is/ ende de gesichten duy- by het ouder-
ster worden door de venstren: dom eens mē-
4 Ende de beuen opder straten toeghesloten schē: wanneer
worden/dat de stemme des mulderschen b lij- de handen be-
selick werdt/ende opwaket wanneer de vogel uen/ de beenen
singhet/ ende alle dochteren des gesangs haer hen krommen/
bucken. de oogē done-
5 Dat hem oock de hoogen vreesen ende ont- ker worden/ de
slen op den weghe: wanneer den amandel- randen niet
boom bloeyt/ ende de sprinckhane beladen wel en maken/
woordt/ ende alle wellust opholdt (want de de huysē graf-
menschē vaert heuen daer hy eewich blijft/ woordē/ ende de
ende de klaghers gaen rontom heuen op der schouders haer
straten.) bucken/ de oo-
6 Eer dan den silueren strick weck come/ en- ren hangen ēn
de de gulden boom sprouck verloope/ ende den door worden/
eemer wrieke aen den bomput: ende het radt error.
verbreke aen den bomput. b of/ heuscht
7 c Want het stof moet weder tot aerde co- c Eccle. 3.20
men/ als het geweest is: ende den gheest we- Gen. 3.19.
der tot Gode/ dien gheghenen heeft.
8 d Alle dinck is gantsch ydel/ sprac de Pre- d Eccle. 1.2
diker/ gantsch ydel.
9 Deselue Prediker en was nz alleene wijs/ e 1. Kō. 14.32
maer leerde oock den volcke goede leere: ende
merckte/ende ondergrondede/ e ende maeckte
vele sprencken.
10 Hy sochte dat hy vonde aengename woor-
den/ ende schreef recht de woorden der waer-
heydt. f Hebr. 4.12
11 f Dese woorden der wijsen/ zijn spiessen en-
de nagheln/ geschreuen door den meester der
gheme nten/ ende van eenen herder gegeuen.
12 Voedt v/ mijn sone/ voor anderē meer: want
vele boecken makens en is gheen ende/ende
vele predicken maeckt het lichaem moede.
13 Laet ons de hooftsomme aller leere hooren: g Apoc. 14.7
g Vreest Godt/ k ende houdt zijne Gebooden: 4. Esd. 16.69
want dat behoort allen menschen toe. h Mat. 19.17
14 i Want Godt sal alle werck voor het ghe- i Mat. 12.36
richte brenghen/ k dat verborghen is/ het zy Rom. 14.10
goet ofte quaet. 2. Cor. 5.10
k 1. Cor. 4.5

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

HET HOOGHE LIEDT Salomonis.

Argument.

HEt derde boeck is ghenaemt Canticum Canticorum / ende en is niet anders dan Allegozien / dat is / dooz ghelckenissen ende figuratie / ende oneygen redenen / bewijst hy wat grooter goet het zy / met Godt vereenicht te zijne / het welcke waerachtelick het opperste goet is. Godt wozdt daer als een Bzupt-gom voorgheset / ende de gheloouighe ziele als een Bzupt. Daer wordt dickmael ghesprooken van onmeghelijnghe / van cussen / van schoonheyt: Daermede heeft Salomo willen afmalen ende dooz oogen stellen de aerdt / natuere / behaghelickheyt ende kracht der liefde / ende eenicheyt die de gheloouighe ziele moet haren Godt heest. Also heest de godtlicke goetheyt willen met ons babbelen / dat is / haer vriendelick tot ons boeghen / om met ons te spzeken: dewijle onder de menschen ghyen soeter / krachtigher / noch wonderlicker dinck en is dan de liefde. Daeroon en sal niemant hier wt het bedencken / dat onreyn ofte oneuysch sy. Het zijn hier al goede heylighe / reyne ende cuysche dinghen. Dit boeck is ghenaemt Canticum Canticorum / dat is / het Liedt der liederen: ghelijck of men seyde / dat alderhoochste ende wtnemenste Liedt. Want als de Hebzeen willen een wtnemende dinck beduyden / so bebbelen sy het woozdt. Also segghen sy / het Heylighe der Heyligben / dat is / het Alderheylichste.

a † and. onerschoon ende hubsch.
b Dit is ghesprooken inden persoon vande bzupt Christi / de H. kercke ofte ziele van alle gelaouige / welcke vãGod in Christo Jesu / als bzupdegom der zielẽ ghetrout is. Wãt het God behaecht heest dat in hen alle volbz3 der godheyt woonen soude / en dooz dien al te versoenen / Col. 1. 20. Ende dit wordt ons al betreckẽt dooz desen cusse / welcke liefde ende vzede bedupt. Gen. 27 27. Daerom de Kercke spzeect eerst.
g Eccle. 7. 1
Prou. 21. 1
Exi. 42. 1
b De Kercke en bekẽt haer niet te vermogen sonder haren bzupdegõ / Joan. 15. 5
c Gen. 25. 12
f 2. Par. 3. 14
g Apoc. 7. 16
Psal. 121. 6
h † and. schõne henẽ ende het gaen / als een verhullede / op eerst.
i dat is / op de leere der Prophetẽ ende der Apostelen.
k † an. in zijnen sitten wan / l † and. Compher / of / van Cypzo / m Cant. 6. 4
n Cant. 5. 12
o † and. deuen
a † and. lelis inden velde.

Dat eerste Capittel.

Een a † hooghe Liedt Salomonis. 1
Hy b cusse my met den cusse zijns 2
monts: want uwe bozsten zijn lieflicker dan wijn.
Wanneer uwe goede salue riecke: 3
c uwen Name is een uytgeschudde salue / daeroni hebben b de maechden lief.
d Treckt my na v / soo loopen wy: de Co- 4
ninck voerde my in zijne camer: wy verheugen ons / ende zijn vrolick over v: wy gedencken aen uwe bozsten / meer dan aen den wijn: de vromen hebben v lief.
Ick ben zwart / doch gheheel lieffelick / ghy 5
dochteren Jerusalems / als de hutten e Kedars / als de f tapijten Salomonis.
Siet my niet aen / dat ick soo zwart ben: 6
g want de Sonne heeft my so verbrandt: mijner moeder kinderen toornen met my: men heeft my tot eener hoedernine der wijnbergen gheset / doch mijnen wijnberch dien ick hadde en hebbe ick niet behoedt.
Segghet my aen / ghy / dien mijn ziele lief 7
heeft / waer ghy weydet / waer ghy rustet in den middaghe? dat ick niet h † henen ende herwaerts gaen en moet bp den ouden uwer ghesellen.
Kent ghy v niet / ghy schoonste onder den 8
wijuen? so gaet henen wt op de i voetsporen der schapen / ende weydet uwe bocken / by de herders huysen.
Ick ghelijcke v / mijn vriendinne / mijnen 9
replighen getuyge aen den waghen Pharao.
Uwe wangen staen lieffelick inden span- 10
ghen / ende uwen hals in de keteuen.
Wy willen v guldenen spanghen maken / 11
met silueren puckelen.
Doe de Conine k † hem herwaerts wende / 12
de / gaf mijnen nardus zijnen reuck.
ſMijn vriendt is my een bundelken myr- 13
rhen / dat tusschen mijnen bozsten hangt.
ſMijn vriendt is my een tzupue / l † Co- 14
pher / inden wijngaerden tot Engeddi.
m Siet / mijn vriendinne / ghy zijt schoone / 15
schoone zijt ghy: n uwe ooghen zijn als dupuen ooghen.
Siet / mijn vriendt / ghy zijt schoone ende 16
lieffelick: onse bedde groenet.
Onser huysen balcken zijn cederen / onse 17
latten zijn o † cypzessen.

Dat ij. Capittel.

Ick ben een a † bloeme te Saron / ende 1
een roose int dal.
Als een roose onder den doornen / so is 2
mijn vriendinne onder den dochteren.
Als eenen appelboom onder de wilde boo- 3
men / so is mijn vriendt onder den sonen: ick sitte onder de schaduwe diens ick begheere / b ende zijne vrucht is mijnen kelen soete.
Hy voert my inden wijnkelder / ende de lief- 4
de is zijn baniere over my.
c † Hy verquickt my met bloemen / ende 5
laeft my met appelen: want ick ben kranck van liefde.
Zijn slincke hant lept onder mijnen hoof- 6
de / ende zijn rechter handt omhelst my.
e Ick bezweere v / ghy dochteren Jerusa- 7
lems / by den rheen ofte by den hinden opten velde / dat ghy mijn vriendinne niet op en weeckt / noch op en † stuert / tot dat het haer selue behaecht.
Wat is de stemme mijns vriendts: siet / hy 8
comt / ende huppelt opde berghen / ende springt opde kleyne berghen.
ſMijn vriendt is gelijck een thee of een iong 9
herr: siet / hy staet achter onsen wandt / ende siet door de vensteren / en kyet door de tralien.
ſMijn vriendt antwoordet / ende zpzeet tot 10
my: Staet † op / mijn vriendinne / mijn schoone / ende comt herwaerts.
Want siet / de ‡ winter is vergangben / den 11
regben is wech / ende daer henen.
De bloemen zijn voortgecomen inden lan- 12
de / de g † ſNeptijt is daerby gecomen / ende de tortelduyue laet haer hooren in onsen lande:
De vijgeboom heeft knoppen ghekregen / 13
h de wijnstocken hebben oogen gewonnen / ende geuen haren reuck: staet op / mijn vriendinne / ende comt / mijn schoone / comt herwaerts.
ſMijn duyue inde rotzholen / inden i † steen- 14
scheuen: doet my uwe gestalte / laet my hooren uwe stemme: want uwe stemme is soete / ende uwe ghestalte lieffelick.
Vãgt ons de vossen / de kleyne vossen / k die 15
de wijnberghen verderuen: want onse wijnberghen hebben ooghen ghewonnen.
ſMijn vriendt is mijne / ende ick ben zijne / 16
die onder den l † rooseu weydet.
Tot dat den dach coudt wort / ende de scha- 16
duwen wijcken: keert om / wort als een ree / mijn vriendt / ofte als een jonck hert op den scheydberghen.

Dat iij. Capittel.

Ick soechte des † nachts in mijn bedde / 1
dien mijn ziele lief heeft: a ick soechte hem / doch ick en vant hem niet.
Ick wil opstaen / ende inder stadt omme- 2
gaen /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

stadt / op de wijsten ende straten / ende soecken dien mijn ziele lief heeft: ick sochte hem / doch en vant hem niet.

3 Die vonden mij de † wachters / die inder stadt omgaen: Hebt ghy niet ghesien dien mijnder ziele lief heeft?

4 Doe ick een weynich van hen voorby quam / vant ick dien mijn ziele lief heeft: ick vaste hem / ende en will hem niet verlaten / voor dat ick hem brenghe in mijnder moeders huys / in mijns moeders camer.

5 Ick besweere v / ghy dochteren Jerusalem / by den reen of te hinden op den velde / dat ghy mijn vriendinne niet op en weckt / noch opstuert / tot dat het haer selfs lustet.

6 Wie is die / † die daer opgaet uit der woestijne / als eenen rechten roock / als een geroock van mirrhen / wieroock / ende allerley pulver eens apothekers?

7 Siet / rontom het bedde Salomonis staen lestich vrecke / uit den vercken in Israel:

8 Die houdē alle zweerden / ende zijn geschickt te stryden: elck heeft zijn zweerdt aen zijner lenden / om der vreesen wille inder nacht.

9 Die coninck Salomo lier hem een d † bedde maken / vanden houte uit Libanon.

10 Die stelder e colommen waren silveren / het hooffdeck gulden / het gestrate purperen / den bodem midden inne was lieffelick gheplaveyt / om der dochter wille te Jerusalem.

11 Gaet uit / ende schouwet aen / ghy dochteren Sions / den coninc Salomo inder kroone / daer mede hem zijn moeder ghekroont heeft / aenden daghe zijner hoochtijt / ende aen den daghe der vreuchden zijns herten.

Cap. iiij.

1 Siet / mijn vriendinne / ghy zijt schoone / siet / schoone zijt ghy: uwe oogē zijn als duyven ooghen / tusschen uwe a vlechten: b uwe haer is als de gheyten schare / die af ghesien zijn op den berghe Gilead.

2 c Uwe tanden zijn als de cudde met beschoren wolle / die uit der waschstede comen / die alle twee linghen draghen / ende gheen onder hen is onvruchtbaer.

3 Uwe lippen zijn als een roosenwerich snoer / ende uwe reden lieffelick: uwe wangen zijn als † het afsnijdsel aenden granaetappel / tusschen uwen vlechten.

4 Uwen hals is als den toren Davids / met bolwerē gheboutwer / daer aen duysent schilden hangen / eel alderley wapenen der sterckē.

5 Uwe twee borstē zijn als twee jonge thee werlingen / die onder de g † roosen weyden.

6 Tot dat den dach coelt werdt / ende de schaduwen vlieden: ick will totten mirrhenberghe ende totten wierooc heuvelkens.

7 Ghy zijt aller dinghen schoone / mijn vriendinne / ende daer en is ghen vlecke aen u.

8 Comt mijn bruyt / van Libanon comt van Libanon: gaet henen in / treedt hede aers van der koppe Amana / vander koppe Senir ende Hermon: vanden woninghen der leeuwen / vanden berghen der h † leopaerden.

9 Ghy hebt mij het hert ghenomen / mijn suster / mijn bruyt / met uwe oogen ene / ende met uwer halsketen ene.

10 Hoe schoone zijn uwe borsten / mijn suster / mijn bruyt: uwe borsten zijn liefflicker dan den wijn / ende den reuck uwer salue overtreedt alle specerijen.

11 Uwe lippen / mijn bruyt / zijn als druppende hemelscheem: hemich ende melck is onder uwer ooghen / ende uwer kleederen reuck is als den reuck Libanon.

12 f Mijn suster / lieue bruyt / ghy zijt een † besloten hof / een besloten bronnegoucx / een verseghelden bronput.

13 Uwe spruyt is als eens lusthof vā granaetappelē met edele vruchtē / cypers met nardus:

14 Nardus met saffraen / calmus ende caneel / met alderley boomen des wieroocx / mirrhen ende aloes / met allen besten kruyden.

15 Als een hoffontreyne / als een fonteyne lenendiger wateren / die van Libanon vlieten.

16 Staet op Noordenwint / ende coom Zuydenwint / ende waeyt door mijnen hof / dat zijne kruyden druppen: i mijn vriendt come in zijnen hof / ende ete zijn edele vruchten.

Cap. v.

1 Ick come / mijn suster / lieue bruydt / in mijnen hof: ick hebbe myn mirrhe met tsamen mijnen kruyden afgheplocken / ick hebbe mijns zeems met mijnen honich gegeten / ic hebbe mijns wijns met mijn melc ghedroncken: eet mijne lieuen / ende druckt / mijne vrienden / ende wordt droncken.

2 Ick slape / doch mijn herte waeckt: daer is de stemme mijns vrients / die aenklopt: Doet mij op / lieue vriendinne / mijn suster / mijn duyve / mijn vrome: want mijn hooft is vol dauws / ende mijne haysen vol nachts druppelen.

3 Ick hebbe mijnen roc uitgetogen / hoe sal ic hem weder aentrecken? ic hebbe mijne voeten ghewasschen / hoe sal ick sse weder besoelen?

4 Doch mijn vriendt streckt zijn handt door een hol / ende mijn lijf beeft daer voor.

5 Doe stont ick op / dat ick mijnen vriende op dede: mijne handē druppen met myrrhen / ende myrrhen liepen over mijne vingeren / aen den grendel / aen den slote.

6 Ende doe ick mijnen vriendt opghedaen hadde / was hy wech ende henen gegaē: doe ghinck mijn ziele daer uit na zijnen woorde: a ick sochte hem / doch ick en vant hem niet: ick riep / doch hy en antwoorde mij niet.

7 Het vondē mij de wachters / die inder stadt omgaen / die sloeghen mij wonden: de wachters op den muceren namen mij mijns sluyer.

8 b Ic besweere v / ghy dochters Jerusalems / vinder ghy mijnen vriendt / soo segt hem / dat ick van liefde kranck ligghe.

9 Wat is uwe vriendt voor anderen vriendē / O ghy † schoonste onder den vrouwen? Wat is uwe vriendt voor anderen vrienden / dat ghy ons so besworen hebt?

10 j Mijn vriendt is wit ende root / c † uitghelesen onder tiele duysent.

11 Zijn hooft is het fijnste gout / zijne haysen zijn kroes-zwart als een raue:

12 Zijne † ooghen zijn als duyvenooghen / aen de waterbeken / d † met melck ghewasschen / ende staen in de e vollheyt.

13 Zijne wangebacken zijn als de wassende kruythofkens der apothekers: zijne lippen zijn als roosen / die met vlietende myrrhe druppen.

14 Zijne handen zijn als gulden ringhen vol turcchoysen / zijn lijf is als een yeuenheen met yaphyren overleyt.

15 Zijne g beenen zijn als marmercolommen / ghegrondet op gulden borchen: zijn ghestalt is als

a Cant. 3. 2

b Cant. 2. 7 ende 3. 5

† Schoonheyt inde bruyt. bruyt superbie Sap. 7. 22 et and. een bandtagher.

† Cant. 1. 15

d Tan. die haer met melc wasschen / ende sitten inde volle voren. of woonen aen een ghemeyschte placette.

e Volige ghenoecht of overvloet.

f of ghemaect

g Exo. 24. 10.

Alle gheloouighe worden eenen besloten hof genaemt / Esaie 51. 3. daer alle bemelsche goeden in besloten zijn: of een hof daer alle gelooulge in besloten / en met de hemelsche wake bewaert worden. Psal. 34. 8 1 Cap. 6. Augustin. Luth.

De 28. coom: tot zijn bruyt de H. kercke / ende heiptse / als zijn leere door goet bekent werdt: welc by nieuwe / ende by menighe verghetelen wordt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

als Libanon/wtverco3en als cederen.
Zijn kele is soet / ende gantsch lieffelick/ 16
een sulcken is mijn vriendt / mijn vriendt is
een sulcken/ghy dochteren h † Jerusalems.

h † and. Jerusalem.

Cap. vj. mijn vriendt etc.

1 Waer is uwe etc. soecken

Dat vj. Capittel.

WAer is uwe vriendt henen ghegaen/O 1
ghy schoonste onder de wijuen? waer
heeft hem uwe vriendt henen gewen-
det? so willen wy met b hem spreken.
2 Mijn vriendt is henen afgegaen in zijnen 2
hof / tot den kruydthouckens / dat hy hem
weyde onder de houen/ende a † roosen breke.
3 Mijn vriendt is mijne / ende ick hen zijne/ 3
die onder de roosen hem weydet.

a † lelien

b Cant. 1.15 c 1. Re. 14.17 ende 16.8.15 † and. die/die peghelick wel ghevalt. d Cant. 4.1 e † and. daer glinsteren op/ etc.

b Ghy zijt schoone / mijn vriendinne / als 4
† Thirza/ lieffelick als Jerusalem/ verschric-
kelick als heyspitzen.
(Wendet uwe ooghen van my/ want sy 5
maken my verich) d uwe hayren zijn als
een cudde gheyten / die e † op de berghen Gi-
lead gheschoren zijn.
Uwe tandē zijn als een cudde schapē/ die 6
wt der wassche comē/die altemael tweelingē
dragen/ ende is geen onvruchtbare onder hen.
Uwe wanghen zijn als † † granaetappel/ 7
granaetappel/tusschen uwen vlechten.

f † and. stucken

g 1. Reg. 11.3 h † and. bywouwen/ † Moeder der Heercken/is de predicatie des woorts Gods/ wele eenich is Gal. 4.26. Mijn kinderkens die ick wederom baren tot dat etc.

g Tesstrich is der Conninginnen ende tach- 8
tentich der h † byslaperssen/ ende der maech-
den en is gheen ghetal.
Doch † eene is myn duyne / mijn vrome: 9
eene is harer moeder de liefste / ende de wt-
verco3ene harer moeder: doese de dochteren
saghen / presen spse salich / de Conninghinnen
ende de bysaperssen loefdense.
Wie is die hier voor vveert/ als den dage- 10
raert/ schoon als de † Mane / wtverco3en als
de Sonne verschrickelick als de heyspitze?
Ick ben henen af inden notenhof ghegaen/ 11
te schouwen de i † spruyten aen der beke / te
schouwen of de wynstock bloept / of de gra-
naetappelen groenden.
Mijn ziele en wistet niet/dat hy my totten 12
waghen k † Aini Nadab gheset hadde.

i Aan. tackens

k † and. mijns vorstelicken [and. chonsharen of vrywilighen] volck. l † and. der heyligher?

Keert weder / keert weder/ O Sulamith: 13
keert weder/keert weder/ dat wy b aenschou-
wen: wat siet ghy aen / Sulamith/ de reyen
l † te † Mahanaim?

Dat vij. Capittel.

HOe schoone is uwen gank inden schoe- 1
nen/ghy Vorsten dochter? uwe lendenē
staen gelijck aen malcanderen/als twee
spangen/die de meesters hant gemaect heeft.
Uwen nauel is als eenen ronden beker/ 2
dien nemmermeer dranck en ontbreect: uwen
buyc is als een tarwen hoop/ ommē besteken
met a † roosen.
b Uwe twee borsten zijn als twee ionghe 3
rheetweelinghen:
Uwen hals is als een elpenbeenen toren: 4
uwe ooghen zijn als de vijcken tot Hesbon aen
der poorte Bathrabbim: uwen nense is als
den toren op Libanon/die tegen Damascon
siet:
Uwe hooft staet op b / als Carmelus: het 5
hayr op uwen hoofde is als de purpur des
Conincx/in bouwen gheboden.
c Hoe schoone ende hoe lieffelick zijt ghy/ 6
ghy lieue/in wellusten?
Uwe lengde is ghelijck eenen palmboom/ 7
ende uwe borsten den wijndruyuen.
Ick sprack: Ick moet op den palmboom 8

a † and. lelien.

b Cant. 4.5

c Cant. 2.15

klimmen / ende zijne d † tacken grijpen: laet d † an. ruchpel uwe borsten zijn als druyuen aen wynsto- ken/ende uwer nensen ruyck als appelen:
9 Ende uwe kele als goedē wijn/die mijnen vriendt glat inga/ ende spreke banden ouden.
10 Mijn vriendt is mijne/ende hy houdt hem tot my.
11 Comt / mijn vriendt/ laet ons opt veldt hē- nen wtgaen/ende op den dorpen blijuen:
12 Dat wy vroech opstaen tot den wijnber- ghen / dat wy sien of den wijnstock bloeye/ ende e ooghen ghekreghen hebbe: of de gra- naetappelboomen wtghellaghen zijn / daer wil ick b mijne borsten gheuen.
13 De f † lelien geuen den reuc/ende voor onse f † and. deure zijn alderley edele vruchten: mijn vriēt/ ick hebbe b beyde nieuwe eñ oude behouden.

d Cant. 7.9

e Cant. 2.15

Dat vij. Capittel.

1 O Dat ick b/† mijn broeder/die ghy mij- † Dat ick nermoeder borsten sooget/ daer buyten ghelo- uonde/ende b cussen moeste/dat a † my niemandt b hoonede:
2 Ick woude b lepē/ende in mijns moeders huys brengen/daer ghy my leeren sondt: daer woude ick b drencken met gemaeckten wijn/ ende met den most mijner granaetappelen.
3 c Zijn slincke hant leyt onder mijnen hoof- de/ende zijn rechter handt omhelst my.
4 d Ick beswere b/ dochteren Jerusalems/ dat ghy myn beminde niet opwecket / noch e opstaeret/tot dat het haer selfs luste.
5 Wie is die/die daer op haert van der wil- stijne/ende lenet haer op haren vriendt? Ons moeder b ghebozen hadde / daer met b ghe- ghen heeft/die b ghegenereert heeft.
6 * Settet my als eenen seghel op uwe hert/ ende als eenen seghel op uwen arm: want de liefde is sterck als de doot/ende guer is haste als de helle: haren gloet is vyerich / ende een vlamme des Heeren.
7 g Dat ooch vele wateren niet en mogen de liefde wtblusschen/ noch stroomen haer ver- suppen: waneer eenen alle goedt in zijnen huyse om de liefde geuen woude/ so golde het alles niet.
8 Onse suster is kleyn / ende en heeft gheene borsten: Wat sullen wy onser suster doen, wanneermense nb sal aenspreken?
9 Is sy eenen muer/ † so willen wy silueren bolwercken daer op bouwen: is sy een deure/ so willen wyse benestighē met cederen h † palē.
10 Ick ben eenen muer/ende mijn borsten zijn als torens: daer ben ick ghewesen voor sy- nen ooghen/als die vrede vonde.
11 Salomo heeft eenen wijnberch te Baal- Hamon: i hy gaf den wijnberch den † borde- ren/dat een yegelick voor zijne vruchten bracht te duysent silverlinghen.
12 Mijnen wijnberch is voor my: b/ Salo- mo/behoorender duysent / daerenteghen den hoederen twee hondert / niet tsamen zijnen vruchten.
13 Ghy die woonet inden hoven/laet my hoe- † stemme hooren: de ghesellschappen mercken daer op.
14 Vliedt/† mijn vriendt/ende zijt ghelijck een rhee of ionghe hert opden kruydtberghen.

g Cant. 8.7

h † and. mijne

i Cant. 8.11

† Ende des Hooghen Liedts Salomonis.

Gode

Corte wtleggynge op sommighe plaetsen der twee laetste boecken Salomonis te weten/ Ecclesiastes/ ende Canticum Canticorum.

¶ Op Ecclesiasten/ op het beghin des eersten Capittels.

Godt schiet alle dinck na zynen godlicken wille. Wy souden hem oock alle dinck beuelen/ende hem laetsen doen zyn ghenade: ¶ Maer wy willen ende souden dat wy niet en hebben/ende verachten dat wy hebben. Daerom wede maken wy ons dat teghen-woordige ommit/ende eten onsselven op/door onse ongheloouicheyt ende groote ondanckbaecheydt. Want Godt ons gegeuen heeft/ dat verachten wy: dat wy niet en mogen noch en connen hebben/ dat willen wy hebben. Dan het ghene en verbli-ct dan wy ons niet/ende dit en hebben wy niet. Wat sal Godt zyn?

☞ Dat ij. Capittel/ verf. 11.

Doe ick daerenteghen aensach alle mijne 11
werchen/die mijne handt ghedaen hadde/en-de/ etcet.

Dat is/ Ick werdt doch verhindert/dat ick niet en coude die wercht ende heetenluft ghebruycken/ dat ick my verspot hadde. ende ghelijck ick gedacht dat my toe-ghenomen hadde. ¶ My quam alegts wat anders voor/ dat my verhinderde. etc.

Doe daechte ick in mijn herte: Dewijle het 15
dan den dwaste gaet/als my: waerom/etc.

Dat beduydinghe hebbe ick geleert/ datmen hem soude niet en wacht noch op goeden raedt/ noch lieue ende en doet niet na onse sinnelicheyt. Daer-om leert Godt vreesen/ ende beuelet hem uwen aenmerckinghen.

Is het nv den menschen niet beter/ dat hy 24
ete ende dzincke/ende zyne/ etc.

Laet v ghenoeghen/ ende danckt Godt voor het ghene dat ghy hebt/ Heb.13. Wie dat doen can/dit heeft een sonderlicke ghenade van Godt/etc.

☞ Dat iij. Capittel.

Een yeghelick dinck heeft zynen tijt/ende 1
alle het voornemen onder den hemel/etc.

Alle dinck comt als Godt wil/ende niet als wy willen: ghelijck als wy gebozen worden/ende ster-uen als Godt wil.ende niet als wy willen.

Daerom mercke ick/ dat daer niet beters 12
inne en is/ dan vrolick zijn/ende/ etc.

Hoer en spreeckt Salomo niet dan vol dinghen ende onvolcomelick leuen: want hy sept daer by/ En zij-nen arbeyt. Jeremy/hy sept oock: Dat is een gaue Godts. Want alle ander becommerninghe is een zotte Godt.

Voorder sach ick onder der Sonnen steden 16
des gherichts/ daer was een/etc.

Een recht gherichte wort dickmaels verbalscht. ende omgekeert met valscher list/schijt ende boos-heyt. So dat het oock by een goede ouericheyt niet altijt recht en gaet. oock als alle dinck na het recht schijnt ende beuolen is. De caetsheden en zijn niet altijt ouericheyt. Dat verdziet dan der ouericheyt: ende het is oock sonder twijffel Salomons oock mael geschiedt. Hoe salmen dan als dinck alsoo voort laetsen gaen/ende niet alle dinck laetsen/ende wort daeromme niet alle dinck laetsen gaen/maer op het alderneerstichste alle dinck be-sien/ende hemselven op Godt verlaten/die de hoogste Heere is.

Ick sprack in mijn herte vanden wesen 18
der menschen/ daerinne Godt/ etc.

Het wesen der menschen ende der beesten/gelijck het sijne op aerden beuonden wort/ wort alleenes van Godt gesproken/ aengaende de ghebooste ende het sterf-uen. Want menschen vernuft en weet niet anders: maer het geloue weet het wel anders ende beter/ namelijck Gods gauen gebruycken met danckse-ghinghe/ 1. Timoth. 4.

☞ Dat iiij. Capittel.

Ick wonde my/ende sach aen alle die daer 1
onrecht lijden onder der Sonnen/ende/etc.

De alderbeste ouericheydt en can oock niet alle dinck beteren. Salmen daerom alle dinck laten daren/ sleen. Houdt niet op alle gebeyden na uwe vermoghen te beteren/ ende beuelt het Gode/ dat hy voort helpe. God sal sonder twijffel door uwen beuolen arbeydt ende ampt wat goets beschicken/ als ghy hem aenroept ende om hulpe bidt.

13 Een arm kindt dat wijs is/ is beter dan een oudt Coninck die een dwaes is/ ende en weet/ etc.

Het gaet gheheel wonderlick inder wereldt toe/ daeromme weest allenthen neerstich nae alle uwe vermogen int ghene dat v beuolen is/ende beuelt den wasdom Gode/ ende bidt hem om hulpe ende bystande.

15 Bp eenen anderen kinde/ dat in des genes stede sal opcomen/ etc.

Alle man sier op eenen volgen heere/ende hoept dat van hem wat goets wozden sal: maer het gaet dickmael ghelijck met Rehabeam der Salomons sone/ende met vele andere.

17 Bewaert uwen voet/ wanneer ghy totten huyse Gods gaet/ende comt dat ghy hoozet/etc.

Eeghert v niet in Gods woozden/ laetsert niet wat ghy niet en verstaet. Derstaet met datmen alle dinck berachten sal/ als het ghelooue in Godt gheleert wozdt: maer doet wat v beuolen is/ ende beuelt Gode de sake.

☞ Dat v. Capittel.

3 Wanneer ghy Gode een belofte doet/ so en wertreckt het niet te houden: want hy/ etc.

Dinnenghelicke dinghen ende sorte beloften/ en zijn ghees beloften. Ick zwyghe noch van de be-lofte die tegen Gods woozt zijn/ ende tegen het Chijsten ghelooue ghehouden wozden: ghelijck in zijn de Cloosters beloften/ ende dienen den Heyli-ghen beloeft/ door welcke werchen de menschen Godt willen verzoenen. Maer ghy hebt beloeft na Gods wille te doen: blijft daer by/ ende doet dat. Een sulcken wille comt ghy vr Gods woozt leeren.

13 Ende soo hy eenen sone ghegenereert heeft/ dien en blijft niets in de handt/ etc.

Hoochtrans rapen ende schzapen de gierighe met recht ende onrecht/ om groot goedt te versamelen/ ende onschuldighen hen met de kinderen/ dat sy die selue besoighen moeten. Maer want is tot alle dinck goet. Godt geeft de kinderen/ ende besoegh-se oock: maer onrechtueerdich goet en stadicht den kinderen niet.

☞ Dat vj. Capittel.

9 Het is beter het teghenwoordighe goet te ghebruycken/ als na den anderen gedencken: dat/ etc.

Wat ghy hebt ende vooz oogben set/ dat heeft v Godt ghegheuen/ ende het is Gods gaue: gebruyct dat tot noodzunft/ enderen staet niet na per anderen/ want dat is doelheyt: laet v ghenoeghen aen het ghene dat teghenwoordich is.

10 Wat is't/ wanneer eener schoon hoach be-roemt is/ so weetmen doch dat hy een/ etc.

Een mensche is een mensche. Synen name/ dat is/ wat fame of gherichte hy hebben soude op der aerden/ goet ofte quaet/ dat was al ghenaemt/ dat is/ verozdent by Godt/ eer hy gebozen wordt. Wat wil hy dan vele disputeren met den Machtichste/ dat is/ met Godt? hy en doet niet meer dan dat hy hemselven daermede besondicht/ ende in daer-eubouen gebrel ongheschaert. Daerom doet altijt wat goets tot Gods eere ende ghedencht: Ick sie wel hoe vele dinghen qualijck ghedaen/ daerom wil ick doen/ etc.

☞ Dat vij. Capittel.

2 Het is beter in het klaechhuys gaen/ dan in het dzinckhuys: in genen is het ende/ etc.

Dese reden heeftmen seer onrecht gebruyckt te-gen den texte mepninge. Dat huys des vlijschaps

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

is/ als ghy een menschen meyninghe ghelijckt/
ghy: Ick wil my geuen tot bzede/ ick en wil met
de wereldt niet meer te doen hebben/ daerom dat
het niet recht toe en gaet. Jck en wil geen wijf ne-
men/ so en moet ick gheen huysbzoughe hebben. Jck
wil mijn bevolen ampt overghenen. Maer dat
Treurighe is/ als ghy de wereldt met gheestelicke
ofte wereltlicke regeringhe moet dienen/ soo legt b
den dupuel op den necke / ende de ondanckbare we-
reldt verdruckt b. Maer ghy eert Godt daermede/
ende wordt verstandich/ leerende b selven op Godt
verlaten. Alleenlick en bedzoeft b niet/ latet Godt
beschicken/ etc.

Neemt ook niet ter herten alles watmen 21
seyt: dat ghy niet hoozen en moetet/ etc.

Meuckt doch op dese woozden / want het sal b
veel ondanks benemen. Laet b niet altijts de oozen
volblasen, Wy willen alle menschen beuchdelick
zijn. Maer en verlaet hierom niet / wat ghy be-
hoozt te doen.

Ende vandt dat sulck een vzouwe/ welc- 26
kers herte een nette ende/ etc.

De vzouwe is gheschapen om den man te die-
nen/ ende kinderen voozt te vzenghen: ende in dat
werck is sy een edel gaue Gods / sonder de welcke
de wereldt niet en conde staen. Maer als sy met
haer wijf hept wil heerschappije hebben/ dan steect
sy haer te verre/ ende dat is een onlijdelic dinc/ etc.
Jeroen is niet goet/ noch niet nut/ datmē de vzou-
wen laet regeren in wereltlicke regeringhe/ gelijck
hier nae staet: Maer gheen vzouwe en hebbe ick
onder alle die gheuonden/ etc. Want de vzouwen
en zijn daer toe niet gheschapen/ maer tot de huys-
houdinghe/ etc.

☞ Dat viij. Capittel.

Jck houde het woozdt des Coninck / ende 2
den eedt Gods.

Salomo spzeeckt hier als een ondersaet/ eñ leert
der ouerichept gehoozsaem zijn/ nae de ge:wozen
gehoozsaemheyt / naest Godt. Wil nu yemandt
ongehoozsaem of opzoerich zijn/ soo balt hy in de
straffe der ouerichept/ ofte in Gods strenghe oz-
deel. Als hy dan inden noodt comt/ soo wilde hyt
wel beter hebben/ maer dan ist te spade.

Een menschе heerschet somtijdts ouer den 9
anderen/ tot zijnen ongheluicke.

Een tyzannische ouerichept verliest dat gemeyn
Gheheedt/ so moet sy dan bergaen. Daer na en ghe-
denckt mense niet meer. Ende men en can oock de
deuchdelicke regeerders niet lijden/ so ondanckbaer
is de wereldt/ etc. Daerom schickt Godt ons som-
tijdts krijch ende ander ongheluck toe.

Daer zijn rechtweerdige/ dien het gaet just 14
als hadden sy wercken der/ etc.

Weest daerin niet becommert/ veracht ghy oock
de wereldt/ die b veracht/ ende doet nochtans dat b
van uwes ampts weghen toebehoozt / ende ver-
lijdt b/ van dat God b ghegheuen/ ende ghy voyz-
handen hebt.

☞ Dat ix. Capittel.

Want by allen leuendighen is/ datmen 4
wenscht/ namelicken hope/ etc.

Doet wat b beuolē is/ dewijle ghy leeft/ daer na
sult ghy vergheten wesen: maer Godt en vergheet
ij niet. Doet niet quaets / om ter menschen liefde
of haets wille/ ghy moet sterven/ ende dan is sulcx
al te vergheefs/ ende vergheten.

Ende een arm wijs man wordt daer in 15
gheuonden / die de selue stadt doozzijn wijs-
heyt/ etc.

Sulcke weldaet is haest nae den noodt vergha-
ten/ ende teghen sulck mans wijf of kinderen nae
ghedacht. Die dit wil bedencken / die en sould der
wereldt niet dienen. Christus en conde hier ook niet
beter hebben. Hoe sijne mannen zijn de Hoyheren
gheweest. De heylighe Paulus was ook een sonz-
derlick predikter: maer als Paulus wech reysde/ so
waren de valsche Apostelen de beste ende heylig-
ste/ ende Paulus werdt verachr.

☞ Dat x. Capittel.

Een wasscher en is niet beter/ dan een slaw- 11
ghe die onbezwoken steeckt.

Een wijs man gheeft goeden raedt; een onnut
spottec bedenet al met zijnen boosen raedt/ ende
brengt landen ende steden tot schade. Sulcke zijn
alonnme bele int regiment/ ende by de heeren/ etc.

ℱ Op de Cantica.

Salomo hadde in zijn landt grooten vzede ende
eerlickheyt / ende alle dinck was daer in een coste-
licke ordeninghe/ ende goet regiment/ verbaet met
alle eerb aerheydt. Waer aen ook de andere Co-
ning hen ende landen haer moesten verwonderen.
Boven desen werdt daer ook Gods woozde repu
gheleert / ende den dienst Gods costelick/ nae het
wtgheuen des godtlicken woozdts wtgherichr. O
war een groote ghenade Gods is dat/ als het alls
in een stadt of landt toegaet/ dat Gods woozt daer
is/ ende een eerbaer regiment tot straffe der boos-
sen/ ende behuyd der goeden. Daer is wel om te
bidden/ ende Godt te dancken/ alsmen een wepnish
van sulcke ghenade in het landt siet. Sulck blient
Salomo/ dat het niet zijne / maer Gods regiment
is/ ghelijck het ook inder waerheydt is. Ende hy
maeckt in dit Liedt hem ende zijn beick tot een
hupsvzouwe/ ende Godt tot eenen gerrouden man
ofte hupshouder. Hy danckt hem voor sulche liefde
ende ghenade / ende bidt dat Godt alsoo voortgaen
met zijn woozdt ende regiment wil hupshouden in
zijn Coninckrijcke: want sonder hem en helpt geen
wijf heydt noch voozsichtichepdt. Wederom leert/
vertrooft/ ende loeft hier Godt ook zijn beick/ ge-
ghelijck een ghetrouwe man zijn wijf ofte beick/
ende beloeft haer alle liefde ende vziendtschap: ende
de noemtse Schoone/ daerom dat sy haer met suls
ken regimente Gods laet regeren. Ende wozge
daermme oac een goede hupshouderesse ofte hupse
moeder / nae allen wille haers herlicken heers
mans / die zijnen whus in sulcke ghehoozsaemheyt
ende liefde vele dinghen int beste afnemen can / of
schoon alle dinck niet so recht wel en gaet: ghelijck
oock een verstandich vziendelic man moet met zijs
nen wijue omgaen. De vzouwe spzeeckt hier eerst:
ende wanneer de man anwoozdt/ ende de vzouwe
weder spzeeckt / dat can een verstandich leser wel
mercken. Jst dat ghy de meyninghe alle woozdts
niet en cendt doozgronden/ soo hebt ghy doch hier
de meyninghe in een cozte somma verbaet. Hier
hebben wonderlicke speculatien op dit Liedt ghe-
maeckt: Maer sy hebben goede policie verachr als
een wereldlick dinck/ etc.

DE PR.

DE PROPHECIEN DER PROPHETEN.

Luce.4.44.

Dit zijn de Woorden die ick tot v sprack / doe ick noch by v was: namelijck/dat het noodich was alles vervult te worden al wat van my geschreven is in de Wet Moÿsis/in den Propheten/ende in den Psalmen.

2.Pet.1.20.21.

Daer is noyt gheen Prophetije wt eyghener ingheninge geschiet/ert. Maer de heylige menschen Godts hebbense ghesproken / ghedreven zijnde vanden heyligen Gheest Godts.

Ieremie.35.14.15.

Ick hebbe v ghestadelijck laten predicken / ende nochtans en hoort ghy my niet. Desghelijcx hebbe ick ock ghestadelijck tot v ghesonden alle mijne knechten de Propheten/ende laten seggben: Bekeert v een yeghelijck van zijnen boosen wesen/en beteert uwe weghen.

TOT DORDRECHT,
By Peeter Verhaghen, naest Princen Hof, in de Druckerije.
Anno. M. D. LXXXVII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ditzijn de Pzopheten/ soo
na malcanderen veruolghen.

j.	Esaia.		lxvj.
ij.	Jeremia.		lij.
iij.	Ezechiel.		xlviij.
iiij.	Daniel.		xij.
v.	Ozee.		xiiij.
vj.	Joel.		iij.
vij.	Amos.		ix.
viij.	Obadja.	Capit.	j.
ix.	Jona.		iiij.
x.	Micha.		vij.
xj.	Nahum.		iij.
xij.	Habacuc.		iij.
xiij.	Zephanja.		iij.
xiiij.	Haggai.		ij.
xv.	Sacharja.		xiiij.
xvj.	Maleachi.		iiij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

DE PROPHEET ESAIA.

Argument.

Hier na volghen de Boecken/ of openbaringhen/ ofte Sermoonen/ ofte Oratien der Propheten. De Propheten waren lieden/ die toecomende dinghen voorsehen ende Godts heylighe Woort vercondichden/ Philosophen ofte wyse mannen/ Predikers ende heylige dienaers/ Priesters ofte anders wtnemende ende wtvercoren mannen/ wt de ghemeyne menschen: ende leerden ende onderwesen hoemen behoorde wel ende heylichlijck te leuen. Sy waren wonderlijc in heylicheyt en eerbaerheyt des leuens/ in de religie/ in wetenschap/ in ryckheyt des Geests/ in standvasticheyt/ ende moedicheyt/ in bequaemheyt der tonghe/ ende welsprekentheyt/ vol aller cracht. Het is openbaer/ dat in de oude tyden en Middeleeuwe/ vele wtnemende Propheten gheweest zijn/ onder de welcke waren Samuel/ Helias/ Nathan/ Heliseus/ Micheas Jemle sone: der welcker Prophetien ende openbaringhen/ en zijn niet gheheel tot onsen handen ghecomen/ anders dan so veel/ als de heylige historie ons hare woorden en daden beschrijft. Maer hiertusschen hebben wy van het gene dat sy ghesproken hebben als van hant te hant so veel ontfangen/ als ons nut en noodich was: namelijck de Prophetien en openbaringen der 16. Propheten/ die onder anderen weerdich waren versamelt ende behouden te worden. Dese hebben in alle hare woorden en daden datselve voor ooghen/ dat de gantsche Bybel heeft. Eensdeels beschrijuen sy Historien / eensdeels zijn sy Predikers. In de historien stellen sy exempelen des eerlijcken leuens/ des gheloofs en der warachtiger deuchden voor ooghen: sy beschrijuen de groote moghentheyt Gods/ zijn waerheyt en goetheyt. In hare Sermoonen leeren sy seer wel den aert en de natuere Godts/ hoedanich zijn wille zy/ in wat dinghen hy zijn behaghen heeft/ ofte met wat dinghen hy vertoornt wort. Hoemen hem in gheloove/ in rechtueerdicheyt/ in waerheyt ende suuerheyt/ ende rondicheyt der conscientie/ ende in liefde moet onderdanich zijn. Sy vermanen ende waerschouwen/ ende troosten/ sy straffen de boosheyt grouwelijck voornemelijck de verachtinge des Verbonts/ de ongetrouwicheyt/ de Afgoderije/ vootslagen/ meyneedicheyt/ bedriegerije/ verdruckinghe der armen/ woecker/ onrecht/ ouerlast/ hoererije/ ouerspel/ ouerdaet/ ende andere diergelijcke sonden. Sy soecken allesins het volck te bewegen tot beteringhe/ sy stellen de weldaden ende beloften Godts ende den grooten loon den ghehoorsamen voor ooghen/ ende dreyghen de wederspannighe met den oordeele ende grouwelijcke straffe. Bouen desen handelen ende spreken sy so opentlijck van den zade Abrahe/ van den Heere Jesu Christo/ den Sone Gods warachtich Godt/ ende warachtich mensche. Item van zijn segheninghe/ verlossinghe/ ende rechtueerdichmakinghe: oock van zijn Kercke/ ende van alle zijne Dienaren. Bouen desen van de Heydenen ende hare roepinghe/ van de verworpinge der Joden/ van de heerlijckheyt der Gheweynte/ ende hare deuchden/ soo dat het meer schijnt dat sy een Euangelische historie van ghesciede dinghen schrijuen/ dan dat sy toecomende dinghen beschrijuen ofte verhalen. En dit is het gemeyn eynde ende merck aller heyligher Propheten Gods/ van welcker boecken wy nu wat moeten segghen.

Esaias in goede letterconsten wel gheleert/ heeft ghepropheteert ten minsten eenen tijt van 60. Jaren lanck. Hy leefde ten tyde der Coningen Ozia/ Jotham/ Achas/ Ezechia ende Manasse. Oft wy schoon van Ozia/ ende Manasses tijdt niet en nemen/ so heeft doch der dryer Coninghen Rijcke gheduert 61. Jaren. In de vijf eerste Capittels straft hy den verdorven staet zijns tijts/ en verweckt het volck tot beteringe. Daerna meldet hy een gesichte dat hem gheopenbaert is ten tyde Jotham. En terstont daerna stelt hy de Sermoonen die hy ghedaen heeft ten tyde Achas. Voort vercondicht hy sommigen vreemden natien de grouwelijcke straffen die ouer haer sonden te comen. Nae desen beschrijft hy neerstichlijck dien grooten Assyrischen krijch en wat hy voor den krijch also wel de Coninge als den volcke voorseyt heeft. Ende na het 40. Capittel begint hy te propheteren van de verlossinghe wt de Babylonische ghevanckenisse door Cyrum den Coninck: ende vertroost het volck Gods/ twelck seer verdruct was/ beschermt alomme de warachtighe Religie/ ende straft de valsche. Ten laetsten van den 49. Capittel tot den eynde zijns boecx prophetteert hy van Christo ende van de Ghemeynte/ ende dat so claerlijck/ dat de heylige Hieronymus achtede/ datmen hem meer soude Euangelist dan Prophete noemen. Want hy schrijft aldus: Want hy heeft alle de verborgentheden van Christo en van de Ghemeynte so claerlijck ende opentlijck beschreuen/ dat hy niet en schijnt toecomende dinghen te propheteren/ maer veel meer een historie van gheschiede dinghen te beschrijuen. Bouen desen seyt hy in de voorreden des eersten boecx/ sonder wtlegginghe op Esaiam: Niemant en dencke dat ick het Argument ende Inhoudt deses boecx wil in corte woorden veruaten/ dewijle dese Schriftuere alle de verborghentheden ende hooge geheymenissen des Heeren veruaet ende daer in besonderlijck wordt de groote Immanuel van der Maghet gheboren/ wonderlijcke teeckenen ende wercken doende/ ghestorven/ begrauen/ wederopgeweckt van de dooden/ ende hemseluen bewijsende dat hy is de Salichmaker aller volcken. Wat sal ick spreken van Physica/ Ethica/ oft Logica. Al wat daer is van de heylighe Schriftuere/ al wat der menschen tonghe mach voortbrenghen/ al wat het menschelijck verstant can begrypen/ dat is veruaet in desen boeck. Dat seyt de heylighe Hieronymus.

Dat eerste. Capittel.

1. Straffet der Joden ondanckbaerheyt/ 5. daertoe hare groote roeckeloosheydt/ dat sy met geenderley straffe te beteren en ware/ 11. verwerpt haren Godsdienst/ daer sy hen met valschen waen op verlieten/ 16. ende wijst aen den warachtighen Godsdienst/ diese met God versoenen mochte/ 21. beschreyt heftich haer sonde ende toecomende straffe/ 26. met eener voorseggingе dat/ na wtroeyinge der boosen/ de rechtighe behouden/ en Jerusalem noch weder ghebouwet sal worden.

Dit is het gesichte Esaie/ 1
des soons Amos/ dat hy
sach van Juda en Jerusalem/ a ter tijdt Osia/
Jotham/ Ahas/ en Jehiskia der Coninghen
Juda.
b Hoort ghy Hemelē/ 2
en ghy Aerde neemt ter oorē: Wāt de Heere
spreect: Ick hebbe kinderen opghetogen en
verhooget/ ende sy zijn van my afgevallen.
3 c Een Osse kent zynē heere/ en dē Ezel de
kribbe zijns heerē: daerentegē Israel en bekēt het niet/ en mijn volc en verstaet het niet.
4 d O wee des sondigen volcks/ des volcx
van grooter misdaet: des boosachtighen
zaets/ der e schadelijcken kinderen: die den
Heere verlaten/ f den Heylighen in Israel
lasteren/ ende wijcken te rugghe.
5 Wat salmen meer aen u slaē? so ghy des
afwijckens dies te meer maect: het gātsche
hooft is cranck/ het gantsche herte is matt.
6 g Van der voetsolē af tot op het hooft en
is niet gesonts aē hē/ maer wondē/ en stramen/ en etterbuylen/ die niet gehechtet/ noch
verbonden/ noch met oly h versuet en zijn.
7 Uwe lant is woest/ uwe steden zijn met
vyere verbrandt: i vreemde verteeren uwe

c Iere.8.6.7
d Oze.7.13
e Die verdoruen met valscher leere ende Afgodische exempelen die liede verleyden ende verdoruen.
f Psa.89.19 Haba.1.12
g Deu.28.35
h Of/ versacht/ And. ghesmijdiget.
i Leu.26.31 Esaia.56.5

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

acheren voor uwen ogen/ eñ het is woest/
gelijck dat/dat door vreemde verheert is.
Wat daerentegē noch overich is/laudet 8
dochter Zion/dat is gelijc als een hupsken
in den wynberge/als een nachthutte in den
k komitzhof/ als een verbeerde stadt.
l So ons de Heere Zebaoth/niet eē wey- 9
nich en liete overblijven/ so waren wy ghe-
lijck als Sodoma/ende als Gomorra.
Hoort des Heeren woort/ghy Vorstē dan 10
Sodoma/neemt ter oozen onses Gods wet/
ghy volck van Gomorrha.
m n Wat sal my de veelheyt uwer offe- 11
ren: spreect de Heere: ick ben sadt der brant-
offeren/vanden Rammen/ende des vetten
vanden ghemesteden/ende en hebbe geenen
lust tot den bloede der ossen/ der lammeren
ende bocken.
Wanneer ghy hier in coemt / door my ter 12
verschijnen/wie eyscht sulcx van uwen han-
den/dat ghy op mijnen voorhof vredet:
o Wyniget niet meer spijsoffer soo te ver- 13
greefs : het reuckwerck is my eenen grou-
wel : de nieuwe maenden eñ Sabbathen/
daer ghy in te samen coemt/eñ p moeyte eñ
angst hebt/die en mach ick niet.
Mijn ziele is vyandt uwen nieuwen 14
maenden ende jaerghetijden: ick ben harer
over verdrietich/ick bens moede te lijden.
q Ende wanneer ghy alreede uwe han- 15
den uytbreydet/soo verberge ick doch mijne
oogen van u : r ende wanneer ghy alreede
veel biddet/so en hoore ick u doch niet: want
uwe handen zijn vol bloets.
s Wasschet/reynighet u/ doet uwe boose 16
wesen van uwen oogen: latet af vant boose.
Leert wat goets doen/t poogher na recht- 17
en: * helpet den verdruckten/ doet de wees
sen recht/ende helpet der weduwen sake.
Soo coemt dan./ ende latet ons te samen 18
u richten / spreeckt de Heere : wanneer uwe
sonde oock alreede bloedroot is / soo sal sy
doch sneeuwit worden / ende wanneer sy
oock alreede is als rozijnwerwe/so sal sy doch
[wit] als wolle worden.
x Willet ghy my hooren/so sullet ghy des 19
landts ghenieten.
y Weygert ghy u daerentegen/ ende zijt 20
ongehoorsaem/so sullet ghy van den swoer-
de gegeten worden: want de mont des Hee-
ren sept het.
Hoe gaet dat toe/dat de vroome stadt ter 21
hoeren ghewoorden is ? sy was vol rechts/
gherechtichept woonde daerin/ nu daeren-
teghen moordenaers.
z Uwe silver is schuym geworden/ eñ uwe 22
a ghedrenckten met water vermengt.
Uwe Vorsten zijn afvallige/ende der die- 23
nen gesellen: sy nemen alle gheern geschenc-
ken/ende poogher na gauen ; b den weesen
en doen sy gheen recht/ ende der weduwen
sake en coemt met voor hen:
Daerom spreeckt de Heere/Heere Zeba- 24
oth/de c Machtighe in Israel: O wee/ick sal
my troosten c door mijne vyanden/ eñ my
wreken door mijne vyanden.
Ende mijne hant teghen u keeren/ 25
ende uwen schuym op het allerlouterste was-
ghen/ende alle u tin wech nemen.
Ende u Richters wedergheven/ ghelijck 26
als te voren waren/ende Raetsheeren/ghe-
lijck als in aenbeginne : d als dan sult ghy
een stadt der gherechtichept / ende een vro-
me stadt heeten.
Zion moet door recht verlosset worde/eñ 27
hare ghenanghenen door gherechtichept.
Dat de overtreders ende sondaers te sa- 28
men in twee gebroken worden/ende die den
Heere verlaten/omcomen.
Want sy moeten te schanden worden 29
over den e epcken/ daer ghy lust toe hebbet/ e
ende schaemroot worden over de hoven die den/
ghy verkieset.
Wanneer ghy zijn sult als een epcke met 30
dorren bladeren / ende als eenen hof sonder
water.
Wanneer de g beschuttinghe sal zijn als f 31
hepde/ende zijn doen als een vonncke / ende g
beyderlep te samen aengesteken worde/ dat
het niemant uytblusschc.

Wat 5. Capittel.

1. Van beroepinge der Heydenē/eñ vereeni-
ghe der Joden/ende oorsake der selven.

1 Dit is't/dat Esaia de sone Amos sach/ a
van Juda ende Jerusalem.
2 Ter laetster tydt sal de berch/ daer
des Heeren huys is / b gheviste zijn / hoo-
gher dan alle berghen/ende boven alle cleyne
berghen / verheven worden: eñ alle Hey-
denen sullen daertoe c loopen.
3 d Ende vele volcken henen gaen/ eñ sege-
gen:* Coemt/laet ons op dē berch beklim-
men gaen/ten huyse des Gods Jacobs: dat
hy ons leere zijne wegen/ eñ wy wandelen
op zijne paden: e want dē Sion sal de Wet
wtgaē/eñ des Heers woort van Jerusalem.
4 Ende hy sal richten onder de Heydenen/
eñ straffen vele volcken: f soo sullen sy hare
swoerden tot ploerhysseren/ eñ hare spiessen
tot sickelen maken: want gheen volck en sal
teghen het ander een swoert opheffen/ ende
en sullen voortaen niet meer krijgen leren.
5 Coemt ghy vanden huyse Jacobs/ laet
ons wandelen in den lichte des Heeren.
6 Doch ghy hebt u volc/het huys Jacobs
laten varen: g want sy bedzumens meer: dan
die tegen den opganck der Sonnen/ eñ zijn
dachuerkiesers gelijck als de Philisteen/eñ
maken der h vreemden kinderen vele.
7 i Haer lant is vol silvers ende gouts/en
de haren schatten en is gheen eynde : haer
lant is vol peerden/ ende haer wagenen en
is gheen eynde.
8 Ock is hare landt vol afgoden/ k ende
bidden aen haren handen werck / dat hare
vingheren ghemaeckt hebben.
9 Daer bucket hem de ghemeyne man/
en sult ghy hen niet verheffen.
10 Gaet in den rotzsteen / ende verberche u
in der aerden/ l voor der vreese des Heeren/
ende voor zijner herrlicker majesteyt.
11 Want alle hooge oogen sullen vernedert
worden/ende wat hooge lieden zijn/die sul-
len hen bucken moeten : de Heere daeren-
ghen sal alleen hooch zijn te dier tyt.
12 m Want de dach des Heeren Sebaoth
sal gaen over alle het hoochmoedighe ende
hooge/ende over alle het verheffene/ dat het
vernedert worde.
13 Ock over alle hooghe ende verheven
cedren

k Anders/ kouwoozden hof/
l Rom.9.29 Gen.19.24
m n Jere.6.20 Amos.5.22 Mich.6.6 Matth.9.13
n Of/ wat heb de ich te doen met de veelheyt uwer offerhanden?
o Mich.6.6
p Dat zijn de twee stucken des superels/ als leugene eñ moeyte/ of valsche leere/ende onrechte Wan.
q Esa.59.3 Zacha.7.13
r Esai.19.3 Matth.6.7
s Jere.7.3 ende 22.3.
t 1.Pet.3.11
u And. sackt voorbeel.
* Pso.24.11.
Zyzach.4.9
u Gob moet al toos onrecht doen : wy zijn doch vroom/ waerom straft ghy ons dan so harde ? de straffe is ymmers onse schuit niet.
x Deu.11.13. ende 28.11
y Isai.26.23
z Pso.23.4 Ezech.22.18
a And.wyn
b Jere.5.28 Hach.7.10
c Dat is/ Gh als dyanden de Chaldeen / eñ andere Coninghen/ moeten my wyeken af my mon volcke.

d Als van sulk ghy

cedren op den Libanon/ende ouer alle cypressen in Basan.
Ouer alle hooghe bergben/ende ouer alle 14
verheffinghe t'eijne bergben.
Ouer alle hooghe torren / ende ouer alle 15
vaste muiren.
Ouer alle schepen inder zee/ende ouer al- 16
len costelijcken arbeyt.
Dat hem bucken moet alle hoocheyt der 17
menschen/ ende vernoomoedigen wat hooghe lieden zijn / ende de Heere alleen hooch zij te dier tijt.
11 Ende niet den afgoden sal het gantsch- 18
lot zijn.
9 Do salmē inder rotssteenen holen gaen/ 19
en inder aerden clouen/ voor de vreese des Heeren / ende voor zijner heerlijcken maiesteyt/wanneer hy hem opmaken sal/te verschricken de aerde.
p Te dier tijt sal een yegelijck weech wer- 20
pen / zijne silueren en guldē afgoden/ (die hy hemseluen hadde laten maken om aen te bidden) in de holen der mollen ende biedermuysen.
Op dat hy mach in de steenreten ende 21
rotsclouen cruypen/ voor de vreese des Heeren / ende voor zijner heerlijcken maiesteyt/ wanneer hy hem op maken sal te verschricken de aerde.
Ho laet nu af/handē menschē/ die eenen 22
adem in der neusen heeft: want wy en weter niet/hoe hooch hy gheachtet is.

Wat 10. Capittel.

1. Alle verstant uyden laste weeh ghenomen. 4. Wijffche Wassen ende regenten/ met noch anderē elendicheden werden daer henen geschicket. 8. van der sonden wille des volcx/ 14. der gierigheyt der regenten/ 16. ende der pracht ofte praelerije zijnder.

1 Wat/siet/de Heere/ a * Heere Zebaoth sal van Jerusalem ende Juda nemē allen lep b voorraet des broots/ ende alle voorraet des waters.
Ende alle voorraet des 2
starcken ende Crijchslieden / richters/ ende propheten/waersegghers ende outsten / hooftlieden ouer tijstich / ende eerlijcke lieden/ raetgeuers ende wijse werckliedē/ ende c tachmannen.
3 Ende wil hen jonghelinghen tot Vorsten gheuen/ ende kindische sullen ouer hen heerschen.
Ende het volck sal schenderije dzijuen/ 4
een ouer den anderen / ende een yeghelijck ouer zijnen naesten: ende de jonge sal stout tegheu den ouden/ende een c loos man tegheu den eerlijcken.
Wan sal eener/zijnē broeder wt zijns va- 5
ders huyse aengrijpen/ ende segghen : Ghy hebt cleederen/ weest onse Vorst : helpt ghy desen ongheualle.
Doch sy sal te dier tijt sweeren / ende seg- 6
ghen: Ick en ben gheen f medecijn: daer en is noch broot noch cleet in mijnen huyse, en set my niet ten Vorste in mijnen volcke.
Want Jerusalem valt daer henen / ende 7
Juda leyt daer neder/dewijle dat hare tonghe ende haer doen teghen den Heere is/dat sy de oogen zijner maiestept g wederstaen.
Op ghebauwcken haer wesen openbaer/ 8
ende roemen hare sonde / ghelijck als die te Sodom / ende en h verberghense niet : wee hare zielen / want daer mede brenghen sy henseluen in alle ongheluck.
9 Prediket banden rechtuerdighen datsy 10
het goet hebben : want sy sullen de vrucht haerer wercken eten.
10 Wee daerenteghen den godloosen/want 11
sy zijn boos : ende het sal hen vergolden worden/ghelijck als sy het verdienen.
11 Kinderen zijn dzijuers mijns volcx/ ende 12
vrouwen heerschen ouer hen : i mijn volck/ mijne troosters verleyden v/ ende verstoppen den wech/daer ghy gaen sult.
12 k Doch de Heere staet daer ter rechter- 13
hant/esi is opgerecht de volcken te richten.
13 Esi de Heere roemt ten gerichte/ met den 14
outsten zijns volcx/ende met zijne Vorsten: want ghy hebt den wijngaerch verwoestet/ esi den roof van den armē is in uwe huysse.
14 Waerom m † vertreder ghy mijn volck/ 15
ende verslaet de persoonen der ellendighen/ spreeckt de Heere/Heere Zebaoth?
15 Ende de Heere spreeckt : Daerom dat 16
de dochteren Zion stout zijn/ende gaen met opgherichteden halse / met n ghesmuckten aengheluchten/treden henen/ende o trippelen / ende hebben costelijcke schoenen aen haren voeten.
16 Soo sal de Heere den schedel der dochter 17
Zion cael maecken / ende de Heere sal haer p † ghesmijde weeh nemen.
17 Te dier tijt sal de Heere het cieraet aen 18
den costelijcken schoenen weeh nemen / de herstselen ende de spanghen.
18 De keten/ de armspanghen/ de huymen/ 19
19 De q flutteren/de r bzepdel/de snoeren/de 20
mosschelaetknoppen / de oozenspansels/
20 De ringhen/ s * de hapzbanden/ 21
21 De wpercleederen/de huycks/ de slupers/ de bundelen/
22 De spiegzelen/de schozteldoecken/ t † de 23
bzooden ende de kedelen.
23 Esi daer sal stanck voor goods reuc zijn/ esi eenen salen roy voor gertoest hayr/ esi voor een wijde huycke/ eene engen sack: u * suldy alles in de stede uwer schoonheyt.
24 Dwe mannē sullen voor het x weert bal- 24
len/ende uwe crijghers inden strijde.
25 Ende hare poorten sullen treuren esi leet 25
dzagheu / ende sy sal jammerlijcken op der Aerden sitten.

Wat 11. Capittel.

1. Het cleyn getal der mannen na het bestrueren Jerusalems. 2. Een toeseggunge der genaden/ 7. ende troosto voor Christum.

1 Also dat seuen vrouwen/ sullen te dier 1
tijt eenen man aengrijpen / ende spreken: Wy willen ons selues gheneeren ende cleeden/laet ons slechs na uwen name heeten/op dat onse smaetheyt van ons ghenomen worde.
2 * In dier tijt/ sal des Heeren a † syzupte 2
lief ende weert zijn/ ende de vrucht der Aerden/heerlijck ende schoone/ by den ghenen/ die daer behouden worden in Israel.
3 b Ende wie daer sal overich zijn te Zion/ 3
ende overblijuen te Jerusalem / die sal heylich heeten/een yeghelijck die gheschreuen is onder de leuendighen te Jerusalem.
4 Dan sal de Heere c* de vuylheyt der doch- 4
ter Zion wasschen/ ende de bloetschult Jerusalems van haer dzijuen / door den Geest

godheyt : soo roemen sy: het gheen Gode ghedient: dat heet eene roem/ die wel ruyghens weert ware.
i Esaie. 28. 7
k Jude. 14 Apoc. 1. 7
l Dat is / het volck Godts.
Esaie. 5. 1
m † And. vertreder. of/ treder ontwee/etc. ende berstaet/ of/ verfinetert.
n Of/ schaemelijck ghetlanchetreden.
o Suyt. Wegdeseren. and. swentsen. ende maken hare treden cinghen.
p * An. schaeren ontblooten.
q Of het hoost ghesmuck/ and. tempelieren.
r Of/ beeuuercieresel.
s * And. neusieraet.
t † And. hulsdoecken.
u * And. boos sijne schoonheyt.
Cap. iiij. by allen anderen.
x * Cap. iiij. Luther.
a † And/ der ghewaffen vyzichre.
Zach. 1. 9
b Esai. 62. 12
c * An. ontslaet dat is dzeckt/ wort gereckt/ vuylheyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

die richten/ ende een wyer aensteken sal.

b Gen.13.29 s And.schepen/

5 b Ende de Heere sal e beschicken/ouer alle woonnighe des berchs Sion / ende waer sy versamelt is / wolcken ende roock des daechs / eñ wyergianz die daer brande des nachts : want daer sal een beschermnighe zijn / ouer alles wat f heerlijck is.

f Wat is / dat voor Gode heerlijc is/ als de geloouigen.

6 Eñ sal een hutte zijn ter schaduwe des daechs voor der hitte/ende een toevlucht eñ berginge voor den onweder ende regen.

Dat v. Capittel.

1. Hoe Godt dat volc Israels heeft als eenen lustighen wijnberch gheplantet/ 2. maer sy hem niet dan wilde druyuen/(welcker hy wijt bediet/) hebben gebracht/ 25. ende also menichuuldigen Godts toorne/ 26. ende ten laetsten een grouwsaem ommeual/ door de Chaldeen / ende daernae door de Romeynen/op hen gheladen.

1 WElaen / ick wil mijnen liefste een liet mijns oomes singhen / van zijnen wijnberghe : a Mijn liefste heeft eenen wijnberch/aen eenen better plaetse.

a Psal.80.9 Esai.3.13 Jere.2.21 ende.12.10 Mat.21.33

Ende hy heeftet betuynt / eñ met steenhoopen verwaert /ende edele wijnranken daer in gelent:hy bouwede daer oock eenen toren in/ende groef daer een wijnperssse in: ende verwachtede dat hy druyuen brachte/ doch hy brachte b wilde druyuen.

b And. heerlinghen.

3 Nu richter ghy burghers te Jerusalem/ ende ghy mannen Juda/ tusschen my ende mijnen wijnberghe.

4 Wat soudemē doch meer doen aen mijnen wijnberghe / dat ick aen hem niet ghedaen en hebbe: waerom heeft hy dan wilde druyuen gebracht/doe ick verwachtede/dat hy druyuen brachte?

5 Welaen / ick wil v condt doen / wat ick mijnen wijnberghe doen wil: zijnen wandt sal weeh genomen worden/dat hy verwoest worde/ende zijnen tuyn sal verscheurt worden/dat hy vertreden worde.

6 Ick willen woest ligghen laten / dat hy niet besneden noch c behact en worde/maer distelen ende doornen daerop wassen/ ende wil den wolcken ghebieden/dat sy daer niet op en reghenen.

c Wat is / beuolē / ofte beraden eñ beweest.

7 Des Heers d Zebaoths wijnberch doch/ is het huys Israels : ende de mannen Juda/ zijne lieflijcke e wijnranken/ hy wachtet op recht/siet/so isset schenderije : op gherechtichevt/siet/so isset claghe.

d Anders/der heyrscharen e And.planten

8 f Wee den ghenen/die den huys aen het ander trecken / ende eenen acker totten anderen brengen/tot dat daer geen ruymt meer en sy/dat sy alleen het lant besitten.

f Esai.32.12 ende 5.11 Hier bedieedet de Prophect/ welche de wil: de druyuē zijn/ schier tot aen het eynde des Capittels.

9 Het is voor den oren des Heeren Zebaoth: wat gelt het/ so die vele huysen niet en sullen woest worden / ende de groote ende fijne ledich staen?

10 Want thien g ackers wijnberchs sullen een flecks een aime gheuen / ende een h molder zaets sal flecks eenen schepel gheuen.

g Of / hunder h Hebr. homer etcet. een ephi/ete.

11 Wee den ghenen/die des morgens vroech op zijn/ oui hen tot süppen te beneerstighen/ eñ sitten tot in den nacht/ dat hen den wijn verhittet.

i Heb.27.11. Amos.6.5 k And. luyten l Of/brasserye/ m Dat is/wat Godt ghebiet/ende hebben wil.

12 i Ende hebben harpen / k psalter / tamborynen/ pypen ende wyn in haren l weliuen / ende en sien niet op het m werck des Heeren / endeen hebben gheen acht op het gheschapene zijner handen.

Straffe der vromcken schap.

n Oze.4.6

13 n Daerom sal mijn volck moeten wechghenoert worden ommersiens / ende zijne heerlijcke sullen honger lijden/ende zijn gemeyne volck dorst lyden.

14 Daerumme heeft de helle de ziele wijdt opgespeert / ende de kele opghedaen sonder alle mate: o dat onderwaerts varen/ beyde hare heerlijcken ende de gemeyne man/beyde de hare rijcken ende vrolijcken.

o Esai.5.14

15 Dat een yeghelijck hem buyghen moet/ ende een yeghelijck verootmoedicht worde/ ende de ooghen der hooveerdighen vernoodmoedicht worden.

16 Doch de Heere Zebaoth verhoocht worde inden rechte/ende Godt de Heylige/ghe-heyligher worde in gherechticheyt.

17 So sullen haer dan de lammeren weyden p in gener stede/ende de vreemdelingen sullen hen generen inder woestyne der q vetten.

p And.naer hy-lē. q Dat is/vet en rijcken.

18 Wee den ghenen die hen te samen coppelen/met loosen stricken om onrecht te doen/ ende met waghenseelen te sondighen.

19 Ende spreken: Laet niet haestē eñ gerīghe comen zijn werck/dat wy het sien: laet herwaerts varē eñ comen/ dē aenslach des heyligen in Israel/dat wy het wijs worde.

r Esa.5.19

20 r Wee den genē/die het boose goet/eñ het goede boos heetē: die wt duysternisse licht/ eñ wt licht duysternisse maken: die wt sueren suete : ende wt sueten suer maken.

Rom.1.21

21 s Wee den ghenen/die by hen selven wijs zijn/ende houden hen selven cloeck.

s Psal.1.7

22 Wee den genen/die Helden zijn om wijn te suppen, ende kryggers/met vollen te dzinken.

t Sec.13.3 Psa.17.13

23 t Die den Godtloosen recht spreken / om geschencken wille / ende het recht der rechtveerdighen van hen wenden.

24 Daerom gelijc als des vyers vlamme/ stroo verteert/ende de laepe stoppelen wech neemt/alsso sal haer wortel verwulē/eñ haer spruytē opvaren gelijck als stof:want sy verachten de Wet des Heeren Zebaoth/eñ lasteren de reden des Heyleghen in Israel.

u Mat.13.41

25 u Daerom is ock dē toorne des Heeren vergramt ouer zijn volck/ ende street zijn hant wt ouer hen/ende slaetse dat de bergen beven/eñ haer lichaem is ghelijck als dreck op den straet: v ende in dien alle en laet sy nen toorne niet af/ maer zijn hande is noch wtghestreet.

v Esai.5.25 Jere.4.26 Sophon.1.4

26 p Want hy sal een banier opwerpē herde onder dē 3 Heydenen/eñ de selue herwaerts locken/banden ende der Aerdenende fluyten haestighen ende snelle comen sy herwaerts.

z Dat is/ Babylon.

27 Eñ daer en is niemandt onder hen moede ofte swack / niemant slumert noch en slaept / niemant en gaet het gordel op van zijnen lenden ende niemant en breeckt eenen schoenriem.

28 Haer pylen zijn scherp/ ende alle hare boghen ghespannen: harer peerden a hoeuen zijn als steen geachtet/ ende hare wagenraden als eenen stormwint.

a Dat is/ hoeuen.

29 Sy brullen als Leeuwen / ende bullen als jonge Leeuwen : sy sullen hupsen/ende den roof greppen/ende daer van brengen/ so datse niemant lossen en sal.

30 Eñ sal ouer hen hupsen te dier tijt gelijc als de Zee: wanneermen dan het lant aensiē sal/siet/so isset duysternis vñ angste/ eñ het licht en schynt niet meer b bouen over hen:

b And. in zijn gebruyck.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Dat vij. Capittel.

1. Hoe de Prophect beroepen ende gheſonden
wert. 9. den verſtockheden ende wederſpannigen
volcke zijn toecomende ſtraffe. 13. (hier dan noch
het heylige zaedt ontcomen ſal) te vercondigen.

1 IN het iaer a doe de Coninck Vſia
ſtierf / ſach ick den Heere ſitten / b op
eenen hoogen ende verheven ſtoel / en
zijnen ſoom vervulde den Tempel.
2 Seraphijm ſtonden boven hem / een pege-
lijck hadde ſes vleugelen / met tween bedee-
den ſij hare aenſichte / met tween bedeckten
ſij hare voeten ende met tween vloghen ſij.
3 Ende deen riep tot den anderen ende ſprac:
c Heylich / heylich / heylich is de Heere d Ze-
baoth: alle landen zijn zijner eere vol.
4 Ende de dorpelen der ſchaemelen wancke-
den van der ſtemme haerer roepens / ende het huys
wert vol roocx.
5 Doe ſprack ick: Wee my / ick ben ver-
dorven: want ick ben een man onreyne lippen:
ende woone onder een volck van onreyne
lippen: want ick hebbe den Coninck den
Heere Zebaoth gheſien met mijnen oogen.
6 Doe vloech der Seraphijm een tot my / ende hadde een gloyende cole in der hant /
die hy met der tangen van den altaer nam /
7 ende roerde mijnen mondt aen / ende
ſprack: Siet hier zijn uwe lippen mede aen-
geroert / dat uwe miſdaet van u ghenomen
wordt / ende uwe ſonde verſoent zy.
8 Ende ick hoorde de ſtemme des Heeren /
dat hy ſprack: Wien ſal ick henen ſenden?
ende wie wil onſe bode zijn? Doen ick ſprack: Hier
ben ick / ſent my henen.
9 Ende hy ſprac: Gaet henen / ende ſpreect tot
dit volck: e Hoort het / ende en verſtaet
het niet: Siet het / ende en bekent het niet.
10 f Verſtorket het herte deſes volcx / ende
laet hare oozen dicke zijn: ende verblindet
hare ooghen / dat ſy niet en ſien met haren
ooghen: ende hooren niet haren oozen / noch
en verſtaen niet haren herte / ende hen be-
keren / ende gheneſen.
11 Doen ick ſprack: Heere / hoe lange? Hy
ſprack: Tot dat de Steden woeſt worden
ſonder inwoonderes / ende de huyſen ſonder
lieden / ende het velt gantſch woeſt ligghe.
12 Want de Heere ſal de lieden verre wech
doen / dat het lant ſeer verlaten wordt.
13 Doch ſal noch het thiende deel daerin
blijnen / want het ſal wech ghevoert en ver-
heert worden: gheliick als een eyche ende
linde / welcker den ſtam noch hebben / hoe-
wel hare bladeren afgeſtooten wordt: Een
heylich zaet / ſal ſoodanighen ſtamme
zijn.

Dat vij. Capittel.

1. Jeruſalem wort belepet. 3. Achas ſo hem
met zijnen volcke / hulpe aengheboden wort / 10.
noch niet eenen ghewiſſen waerteecken / ſoo hot
hoort der halven Gods ſtraffe. 14. Chriſtus wort
voorbeſeyet.

1 HEt geſchiede a ter tijt Achas / des ſoons
Vſia / des Coninckx Juda / dat Rezin
optoech de Coninck te Aſſyrien / ende
Pekah de Sone Remalia / de Coninck Iſ-
rahels / na Jeruſalem teghen hen te krijgen /
ſij en vondenſe dan noch niet overwonnen.
2 Doe wert den huyſe Dauids aengeſeyt: Dat
de Syriers verlaten hen op Ephraim: doe
beef de hem het herte / ende het herte zijns
volcx / ghelijck als de boomen inden Woude
beven van den winde.
3 Ende de Heere ſprack tot Eſaia: Gaet
wt / Achas teghen / ghy ende b ſone Sear Ja-
ſub / aen het eynde der waterroere / aen den
overſten wech / aen den weghe by den Ac-
ker des b werwers.
4 Ende ſpreeckt tot hem: Hoedt b / ende
weeſt ſtille: en vreeſt niet / ende b herte zy
onverzaecht / voor deſen tween roockenden
bluſchvzanden / namelijcken / voor den toor-
ne Rezin / met Aramen den Syriers / ende des
ſoons Remalia.
5 Dat de Syriers teghen b eenen hoofen
aenſlach ghemaeckt hebben / met Aramen
Ephraim / en den ſone Remalia en ſeyghen:
6 Wy willen henen op tot Juda / en hen
c opwecken / ende onder ons deylen / en tot
een Coninck daerin maken den ſone Tabeal.
7 Want alſo ſpreeckt de Heere / Heere: Het
en ſal niet beſtaen / noch alſoo gheſchien.
8 Maer gheliick als Damaſcus het hooft
is in Syria / ſoo ſal Rezin het hooft te Da-
maſco zijn: en over vijf ende tſeſtich jaer /
ſalt niet Ephraim wt zijn / dat ſy niet meer
een volck en zijn.
9 Ende gheliick als Samaria het hooft is
in Ephraim / ſoo ſal de ſone Remalia / het
hooft te Samaria zijn: d en ghelooft ghy
[dit] niet / ſo en blijft ghy niet.
10 En de Heere ſprack wederom tot Achas /
ende ſeyde:
11 e Eyſcht een teecken van den Heere uwen
Godt / het zy onder inder helle / oft daer bo-
uen inder hoochte.
12 Doch Achas ſprack: Ick en wils niet eyſ-
chen / dat ick den Heere niet en verſoecke.
13 Doe ſprack hy: Weldaen / ſoo hoort ghy
van den huyſe Dauids: Is het u lieden te
weynich / dat ghy de lieden quelt / ghy moet
oock mijnen Godt quellen?
14 Daerom ſo ſal d lieden de Heere ſelfs een
teecken gheven: f Siet / een ſMaegher g is
h ſwangher / ende ſal eenen ſone baren / dien
ſal ſy heeten Immanuel.
15 Boter ende hemich ſal hy eten / dat hy
wete het booſe te verwerpen / ende het goe-
de te verkiesen.
16 Want eer dat knechtken leeret het booſe
verwerpen / ende het goede verkiesen / ſal dat
lant daer b voor grouwelt / verlaet zijn van
zijnen tween Coninghen:
17 Doch de Heere ſal over b / over b volck /
ende over ws vaders huys / i dagen comen
laeten / die niet gheweten en zijn / ſindt dier
tijdt / k dat Ephraim van Juda gheſchey-
den is / voor den Coninck te Aſſyrien.
18 Want te dier tijt ſal de Heere tzijffen de
vliegen aen het eynde der waterren in Egyp-
ten / ende den byen inden lande Aſſur.
19 Dat ſy comen / en hen altemael legghen
aen de drooge beken / en in de ſteencloven /
ende in alle haghen / ende in alle boſſchen.
20 m Ter ſelver tijt / ſal de Heere het hooft
ende de haeren aen den voeten afſcheeren /
ende den baert afnemen / voor een n ghe-
huert ſcheermeſſe / namelijcken / voor die / die
op gene zijde des waters zijn / als voor den
Coninck te Aſſyrien.
21 Ter ſelver tijdt / ſal een o man eenen hoop
koeyen / ende twee rudden opvoeden.

a Vſia.

b Aud. volkers

c Of / verſtoo-
ten.

d Hebr. 3.6
ende 4.3

e Of / verſoec-

f Matt. 1.23
Luce. 1.31

g Aud. ſal bes
ruchte worde /

h Of / met
kinde.

i 2. Reg. 18
23.17

k 1. Ki. 12.16

l 2. Par. 32.2
Eſai. 36.1
m 2. Reg. 25

n De Coninck
te Aſſur / heet
een ghehuerde
ſcheermeſ:
want God ge-
bruyckt zijnen
eyndt tot lane /
om zijn volck
te ſtraffen.
2. Reg. 19.35

o Aud. yeghe-
lijck opvoeden
een koe ende
twee ſchapen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Eñ sal so vele te meiken hebben/ dat hy 22
boter eten sal/ want wie inden lande ouer-
blijuen sal / die sal boter ende heimich eten.

Want her sal te dier tijt gheschieden/dat 23
waer als nv dupsent wijnstocken staen/
dupsent silueringē weert/daer sullen dooz-
nen ende p distelen zijn/

p And. heggē/ dat is/ het lāt sal moest ligghen / sonder lieden die het betreden.

Dannen met pijlen ende bogen daer he- 24
nen gaen moet: want inden gantschen lan-
de sal daornen ende distelen zijn/

q And. booz-schouwinghe.

Dannen ooch tot allen den berghen/die- 25
men met houwelen plach om te hacken/
niet en can comen/wt q vreese der doornē eñ
distelen: maer men sal assen aldaer gaen/
ende schapen daerop treden laten.

Dat viij. Capittel.

1. Geuanckenisse Israels/ 6. ende Juda dooz de Assyriers/ 9. welcker tenlaetsten haers crijghens niet vele eere en behalen/ 11. de Joden vertrouwen hen meer menschelijcker verbontenisse ende hulpe dan Gods/ 14. ende wert hen derhalven menigherley straffe voorghelepdt/ 16. de gerupgenisse der heyliger Schrift/ 19. die alleen in allerley-nooden troosten ende beraden can/ 19 den Gods kinderen verstandelijck ende claer/ 21. den verachteren doch dzeyt sy een ongheluck op het ander.

a Esa.30.8

Ende a de Heere spzac tot my: Neemt 1
voor b tenen groote brief /ende schrijft
daerop met eender menschen griffie:
Rooft haest/Buet snellijck.

Ende ick nam tot my twee ghetrouwe 2
ghetuygen/den Priester Uzia ende Zacha-
ria/den sone Jeberchia.

b Of/met kinde/

Endr ick guack tot eener Prophetinnen/ 3
die wert b swanger / ende baerde eenen so-
ne:eñ de Heere spzack tot my: Noemt hem.
Rooft haest/Buetet snellijck.

c 2.Reg.16.9
d 2.Reg.17.5

Want eer dat knechtkē roepē can: Lieue 4
vader/lieue moeder/sal de macht c Damas-
ci/eñ de wtbuete d Samarie / werd ghenō-
men worden/voor den Coninck te Assyrien.

Ende de Heere spzack voordet met my/ 5
ende seyde:

e Esa.30.1
Joan.9.7
f Psal.124.2

Dewijle dat dit volck verachtet e het wa- 6
ter te Siloah/ dat sijn stille gaet/eñ troostet
hem op Rezin/ende des soons Remalia.

g Dat is / de Assyrier / ouer welcker het lande Assyrien regt.
h 2.Re.19.13
Esai.36.1

f Siet/so sal de Heere ouer hen comen la- 7
ten/ stercke ende vele watere des g vliets/
h namelijcken/den Coninck te Assyrien/ eñ
alle zijne heerlijckheyt: dat sy ouer alle beken
baren/ende ouer alle hare oeueren gaen.

Ende sullen inbzeken in Juda/eñ sy wem- 8
men eñ ouer gaen / tot dat sy aen den hals
repcken:ende sullen hare vlengelen verbzey-
den/dat sy b lant/O i Immanuël/vullen/
so wijdt als het is.

i Heet Godt met ons.
* Ca.8.Int. Hy bespotter de Assyriers.

* Weest boos/ ghy volckē/eñ geest doch 9
de vlucht: hoort ghy tot alle/die ghy in verren
landē zijt:ruster v/ eñ geest doch de vlucht:
Lieue ruster v/ ende gheest doch de vlucht.

Bellupt eenen raet / k ende daer en woz- 10
de niet wt : besprceckt v / ende her en best a
niet : want hier is Immanuël.

k Esa.19.11
* Het Jodische volck en betrou wede God niet ende marchesen eñ verbont met den Heydenen gentomt / die doch hare vyanden waren.
Is.Pet.3.14

Want soo spzeckt de Heere tot my/ ghe- 11
lijck als vatede hy my by der hant/ende on-
derwees my/dat ick niet en sal wandelē op
den weghe deses volcx/ende spzeckt:

Ghy en sullet niet seggen:* Een verbont: 12
dit volck en spzeckt nergens van/ dan van
verbont : vreest v niet alsó/ ghelijck als sy
doen/ende en lact v lieden niet grauwelen.

Maer heyligher den Heere Zebaoth: 13
in dien laten uwe vreese ende verschrickinge
zijn.

1 Pet.3.14
Mat.10.28

So sal hy een heyliginge zijn : n doch re- 14
nen steen des aenstoots/ende een rotssteen
der ergernissen/ de twee huysen Israels/tot
eenē strick eñ val dē burgere te Jerusalem.

n Luc.2.34
Roma.9.33
1.Pet.2.8

Dat hen daeer vele daer aen stooten/val- 15
len/o verbzeken / bestrickt ende gheuangen
worden.

o Of/verongelucken / vergaen.

p Windt toe de gheruygenissen/verseghe 16
de Wet mijnen jongheren.

p Dan.12.4

Want ick hope op de Heere/die zijn aen- 17
sicht verborghen heeft/ voor den huyse Ja-
cobs: Ja ick verwachte zijnder.

Siet/hier ben ick/ ende de kinderen die 18
my de Heere ghegeuen heeft/tot eenen tee-
ken ende wonder in Israel / van den Heere
Zebaoth/die op den berghe Zion woont.

q Esa.29.14
Rom.9.33

r Wanneer sy nu tot v seggen: Ghy moet 19
tet de waersegghers ende teeckenbroeders
vraghen/die daer s wasschen endet disput-
teren: Isoo spzeckt: Sal niet een volck sijn
nen Godt vraghen? ofte sammen de dooden
voor de leuendighen vraghen?

r Dat is / als sy sullen seggen: Wy moeten dit ende dat vragen.
s Die daer cloecken gaen / ende gheen hert hebben tot eenighe saecken.

Jae nae de Wet ende de gheruyghenisse: 20
sullen sy dat niet seggen / so en sullen sy den
dagheraet niet hebben.

Maer sullen in den lande ommegaen/ 21
seer ghesla ghen ende hongherich : wanneer
sy dan honger lijden/soo sullen sy toornich
worden/ende vloecken haren Coninck ende
haren Godt.

Ende sullen ouer hen gapen/ende onder 22
hen de aerde aensien/eñ niets vinden / dan
broeseemissen ende duysternissen : want sy
zijn moede inden angste / eñ gaen dwalen-
de in dupsteren.

t Cap.ix.

u Want het sal wel een ander moeyt- 23
hept zijn / die hen angst doet / dan het der
voorleden tijt was/ doe het lichtelicken toe-
ginck in de lande Sebulon / ende in den
lande Nephthali/ eñ hier naemaels swaer
wert aen den weghe des zees / op dese zijde
des Jordaens inder Heydenen Gallea.

u Esa.9.1
Matth.4.13

Dat ix. Capittel.

1. Toecomste Christi ende zijn rijck/ 7. ouercomen der rijken geslachts om haers wederspannichepdt ende moetwillens wille/ tegen God ende den naesten.

1 Het volck dat in dupsternisse wandelt/ 1
hier een groot licht / a ende ouer die/
die daer woonen in b dupsteren lande/
schijnt het * heller.

a Esa.42.16
b Esa.42.7
* Dat is / claerder.

Ghy maect der Heydenen vele/ daerme- 2
de en maeckt ghy der vreuchden niet vele:
c voor v sammen ja hem verheugen/ gelijck
alsmen hem verheucht inden oogst/ghelijck
alsmen vzolijck is / wanneermen den buete
wrdeelt.

c Esa.16.9

d Want ghy hebt het jock haver last eñ de 3
roede haver schouders/eñ de stoc haers bey-
uers gebzoken/ e gelijc als ter tijt Midiā.

d Esa.14.25
e Iud.7.22

f Want alle crijch met tumoer/ende een 4
bloedich cleet sal verbzant / ende met vyer
verteert worden.

f Esa.7.23

g Want ons is een kint ghebozen / een 5
Sone is ons ghegeuen/ welcker heerschap-
pije is op zijner schouder/eñ hy heet: Won-
derlijck/Raet/h Cracht/ Heit/Ewige vā
der/Vredevorst.

g Esa.7.14
h Psal.45.4

6 i Op dat zijne heerschappije groot worde/ 6
ende des vredes gheen eynde: op den stoel
Davids/

i Luc.1.32.33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Dauids ende zijnen Coninckrijcke: dat hy
het bereyde ende sterckte/met gerichte ende ge-
rechticheyt / van nu aen tot in eewicheyt:
sulcx sal doen de yuer des Heeren † Tebaoth.
De Heere heeft een woort gheſonden in 7
Jacob/ende het is in Israel ghenallen.
Dat het sullen onderwinden alle het volck 8
Ephraim/ende de burgheren te Samaria.
Die daer seggen in hoochmoet ende stout- 9
ten sinne: Tichelsteenen zijn genallen/doch
wy willen met l † werckstucken weder-
bouwen: men heeft m † Moerbeslen boo-
men afghehouwen / so willen wy Cederen
aen die stede setten.
n Want de Heere sal des Rezins krijchs- 10
volck teghen hen verhoogheu / ende hare
vyanden te hoope rotten.
De Syriers van voren toe/ende de Phi- 11
listeen van achter toe/dat sy Israel verslin-
den met vollen monde: o in allen dien en
laet zijnen toorne noch niet af / zijn hant is
noch wrgheſtreckt.
Oock en keert hem het volck niet tot 12
dien/die het slaet / ende en vragen niets na
den Heere Tebaoth.
Daerom sal de Heere afhouwen van 13
Israel/beyde den cop/ende den steert/bey-
de den stronck ende tack op eenen dach.
De oude eerlijcke leden / zijn den cop: 14
doch de Propheten die daer valsch leeren/
zijn den steert.
p Want de leyders des volcx zijn ver- 15
leyders/ende die hare verleyden laten / zijn
verslonden.
Daerom en can hem de Heere over haer 16
iunghe q † mannen volck niet verheugen/
noch haer wedutwe en weesen ontfermen:
want sy zijn altemael r hupchelaers ende
boos / ende aller mont spreeckt dwaesheyt:
† in allen dien en laet zijnen toorne niet af/
zijn hant is noch wrgheſtreckt.
Want het Godloose wesen is aengegaen 17
als vier/ ende verteert doornen ende † di-
steln/ende brant als in dicken wonde/ens
de gueeft hoogen roock.
Want in toorne des Heeren Tebaoth/18
is het lant verduystert/dat het volck is ge-
lijck als spijse des viers: niemant en ver-
schoont des anderen.
Roouen sy ter rechter zijden / so lijden sy 19
honger: eten sy ter slincker zijden / soo en
worden sy niet sadt: een yegheljck verslint
het vleesch zijns arms.
Manasse den Ephraim / Ephraim den 20
Manasse / ende sy alle beyde te samen te-
gen Juda: in alle dien en laet zijnen toorne
niet af/zijn hant is noch wrgheſtreckt.

Dat 1. Capittel.

1. Straffe der valscher ongherechten overheer-
ren/ 5. Assur / der anderen Israels roede / 12.
voort daer na selfs handthaeve te hups gesocht/
ende ghestraghen/ 20. het overige Israel (dwelck
bequaem is) bekeert hem totten Heere/ 24. Juda
beloeft ghetrouwicheyt / dat zijn ongheluck niet langhe
sullen en sal/ 28. ende zijne vyanden ghewisselyck
den omcomen sullen.

Wee den schijfgeleerden / a die on- 1
rechte wetten maken / ende die on-
rechte oordeelen schrijuen.
Op dat sy de salue der armen buygen/en- 2
de ghewelt ghebruycken in den rechten der
ellendighen / onder mijnen volcke: dat de
wedutwen haer roof / ende de weesen haer
buyte zijn moeten.
3 Wat wilt ghylieden doen aen den daghe
der hupssoeckinghe ende des ongeluck/ dat
van verre coemt? tot wien wilt ghy vlieden
om hulpe? ende waer willet ghy uwe eere
laten?
4 Dat sy niet onder de ghevangene gebuy-
get en worde / ende onder de verslagene en
belle: b in alle dien en laet zijnen toorne niet
af/zijn hant is noch wrgheſtreckt.
5 O wee den c* Assur / die mijns toorns
roede/ende haer handt / eenen stock mijner
grimmicheyt is.
6 Ick wil hem senden teghen een d hup-
chelisch volck/ende hem beuel ghenen tegen
het volck mijns toorns: dat hy het beroone
ende wt deple/ende vertrede het/gelyck als
dyeck op der straten.
7 Hoewel hy het so niet en meynt/ende zijn
herte sa niet en denckt: maer zijn herte staet
te verdelghen/ende wt te roeyen niet wey-
nich volcken.
8 Want hy spreeckt: e Zijn mijne Voysten 1. Reg. 18. 33
niet altemael Coninghen?
9 Is Cal sdo niet als Carthemis? is Ha-
math niet als Arpad? is niet Samaria als
Damascus?
10 Gheliyck als mijn hant ghevonden heeft
de Coninghen der Afgoden / soo doch hare
Afgoden stercker waren / dan die te Jeru-
salem ende Samaria zijn:
11 Sonde ick Jerusalem ende hare Afgoden
niet doen / gheliyck als ick Samaria ende
haren Afgoden ghedaen hebbe?
12 Doch wanneer de Heere alle zijne wer-
cken wtgherichtet heeft op den berghe Sion/
ende te Jerusalem/soo will ick te huys soec-
ken de vrucht f des hoochmoedighen Co-
nincx te Assyrien / ende de heerlijckheyt zij-
ner hoouerdighen ooghen.
13 Daerom dat hy spreeckt: g Jck hebbe het
door cracht mijner hant wrgherieht / ende
door mijne wijsheyt / want ick ben cloeck:
ick hebbe h* de landen anders ghedeplt/
ende hare vromnighen ghetoost/ende ghe-
lyck als een ghewelddighe / de inwoonders
ter Aerden ghewozpen.
14 Ende mijn hant heeft de volcken genon-
den/gelijck als een vogelnest/dat ick hebbe
alien landen te samen geraept/ gheliyck als-
men eyeren opraept die verlozen zijn / daer
niemant een beder verroert/ ofte den beck
opsperret ofte i tzisset.
15 k Can haer oock een l axe beroemen te-
gen dien / die daer mede houwet? ofte een
zaghe poechen teghen dien / dieſe treckt?
in gelijck als die roemen can / die den stock
voert/ende heffet/ ende n boerten sa lichte/
als en waer hy gheen hout.
16 o Daerom sal de Heere/Heere Tebaoth/
onder zijnen boeten/ de vrdzoogende siecke
te senden/ende zijne heerlickheyt sal hy aen-
steken / dat sy vranden sal gheliyck als een
vier.
17 Ende p het licht Israels sal een vier zijn/
ende zijn q Heyligha sal een vlamme zijn/
ende sal zijne doornen ende r distelen/ aen-
steken ende verteeren op eenen dach.
18 Ende de Heerlijckheyt zijns wouts en-
de zijns velts sal te niete worden/ van den
20 v zielen

a Esaie 5.23 ende 9.11.20
* Anders/ die eenen stock mijns toorns is in hare hant.
de roede mijner straffe is.
Esaie 10.1 Jere. 25.9 Ezec. 21.9.14
b Dat is/ gedurighlijck
e 1. Reg. 18.33
f 1. Reg. 19.33 Esaie 37.36
g Deut. 8.17 Esaie 47.8 Ezech. 29.9
h * Anders/ lantpalen der volcken heuen ghenomen.
i Blaset/of pyper
k Esaie 45.9 Rom. 9.20
l Of/ Bijle/ m Anders/ gelijck of de roede haer verheue tegben den genen diese op heft / ende dat de stock hem verhiepe. ghelijck of hy geen hout en ware.
n Ende isset lichter eenigh tpzamme te verheffen/ dan ons eenen stropen stock die ghen hout en is.
o Esaie 37.36
p Dat is/ Godt inden Tempel te Jerusalem.
q Anders/ heerlijckheydt/
r Anders/ heggen/
s Dan. 13.8.22

f Anders/ zijn ziel als een lijck dat hept) diens baendaghes omcomen is.

zielen aen rot op het vleesch/ ende sal f vergaen ende verswinden.

Dat de overblevene boomen zijns wouts mogen gheteelt worden / ende eenen Jonghen haer macht aenschijnen.

Te dier tijdt sullen de overghebleevene Israel / ende die daer gheloosset worden in den huyse Jacobs / hen niet meer verlaten op dien / dieselfden staet: maer sy sullen hen verlaten op den Heere den heyligen in Israel/ inder waerheyt.

De overghebleevene sullen hen bekeeren/ Jae de overghebleevene in Jacob/tot Godt den stercken.

t Rom.9.27 1.Reg.19.18 Esaie 11.11

t Want so u volc/O Israel/is gelijc als het zant aen der Zee/so sullen doch de overghebleevene desselven bekeert worden: Want wanneer de verderfve gheseurt wort / soo sal overvloedelijcke gherechticheyt comen.

Want de Heere / Heere Zebaoth/ sal een verderven laten gaen / ende het selve doch steuren in den gantschen Lande.

Daerom spreeckt de Heere/Heere Zebaoth: Vreest u niet/ mijn volck/ dat te Zion woont / voor Assur: hy sal met den stocke slaen / ende zijnen staf teghen u opheffen/ gheljck als in Egypten.

Want het is noch om een cortsch wepnick te doen/so sal de ongheneade/ ende mijnen toorne over hare ondeughet/ een eynde heb ben.

u Esaie 37.36 x Judic.7.25

u Als dan sal de Heere Zebaoth een geesel over hem verwecken / x gheljck als in de slachtinghe Midian/ op den Rotzsteen Oreb: ende sal zijnen staf/ die hy aen de Zee

p Exod.14.27

ghehaupchte / opheffen / p gheljck als in Egypten.

Te dier tijdt / sal zijnen last van uwer schouderen wijcken moeten/ende zijn Jock van uwen halse: want het Jock sal z verrumpelen van verrichept.

z Gheliick als een Asse den Joden ontwaffer/ wanneer hy verende sterck wort / dat hy het Jock verstijfnis / als een verrot zeel. etc. So spreeckt men doch / hy is der roede ontwassen.

a Hy coemt/ staet het also zijn/ Jte Rath/28 hy treckt door Migron / hy monstert zijn Heyr te Michmas.

Sy trecken door onsen Legher Geba/29 voor by / Rama verschrickt / Gibeath-Sauls vlict.

Ghy dochter Gallim schreyt luyde/merct/30 op Laisa/ ghy ellendighe Anathoth.

Madmena wyckt/ de burgeren te Ge-31 bim sterckten hen.

Men blijft misschien eenen dach te Nob/32 soo sal hy zijn handt beweghen teghen den berch der dochter Zion / ende teghen den heuvel Jerusalem.

b Doch siet/de Heere/Heere Zebaoth sal 33 de tacken met macht verhouwen/ende wat hooch opgherichtet staet/ verwozten/ dat de hooghen vernedert worden.

Ende het dicke wout sal met yseren om-34 ghehouwen worden/ende Libanon sal vallen door den machtighen.

b Esaie 31.8 ende 37.36

Dat xj. Capittel.

1. Christi gheboorte ende Ampt/ 10. Verocpinghe der Heydenen / door de predicatie der Apostelen.

a Mat.1.6.16 Act.13.22.23

Eene a daer sal een roede opgaen van 1 den stamme Isai/ende een scheute uit zijnen woztelen vrucht vzenghen.

b Esaie 61.1 c Rom.15.8

b Op welcker sal rusten de Gheest des 2 Heeren / c de Geest der waerheyt ende des verstants / de Gheest des raets ende der sterckte / de Gheest der kennisse / ende der vreese des Heeren.

3 Ende zijn d vercken sal zijn in de vreese des Heeren: Hy en sal niet richten/nae dien dat zijne oogen sien/noch straffen/na tgene dat zijne ooren hoozen.

4 Maer sal met gherechticheyt de armen richten: ende met e gherichte te straffen de elendighe inden lande: ende sal met den staf zijns monts de aerde slaen/ f ende met den adem zijner lippen/ den godloosen doden.

5 g Gherechticheydt sal het gordel zijner lenden en zijn: ende het gheloone/ het gordel zijner nieren.

6 h De Wolven sullen by den Lammeren woonen / ende de Luypaert by den bocken ligghen: een cleyn ioncken / sal calveren ende ionghe Leeuwen ende meestvee te samen zijnen.

7 Koeyen ende Beyzen sullen aen der weyden gaen/ dat hare iongen by malcanderen liggen: ende Leeuwen sullen stroo eten/ gelijck als de Ossen.

8 Ende een soochkint sal zijnen lust hebben aenden hole der aderen / ende een ghespeent kint/sal zijn hant steken in de cuplen des basilisken.

9 i Men sal nergens verseerigen noch verderven/op mijnen heyligen berge: k want het lant is vol kennisse des Heeren / gelijck als met water des Zees bedecket.

10 l Eñ het sal geschieden te dier tijt/ dat de wortel Isai/die daer staet tot eenen baniere den volcken / nae dien sullen de Heydenen vzaghen: ende zijn ruste sal in eere zijn.

11 n Ende de Heere sal te dier tijdt ten anderen mael zijn handt wtstrecken / dat hy het overblijffel zijns volcx weder krijghe/ dat overghebleven is / van den Assyaen/ Egyptenaren/Pathros/ Moorenlant/Elamiten/Sinear/Hamath/ende van den Eylanden der Zee.

12 o Ende sal een Baniere onder de Heydenen opwerpen / ende te samen vzenghen de vertaechde Israels / ende de verstroyde uit Juda p te hoope voeren/van de vier hoecken des aertrijcx.

13 Ende de nijdt tegen Ephraim sal ophouden/ ende de vyanden Juda sullen wegheroept worden: q dat Ephraim den Juda niet en benijde/ ende Juda niet en zy tegen Ephraim.

14 Sy sullen doch den Philisteen op den halse zijn teghen den Westen/ ende beroouen alle de ghene/die teghent Oosten woonen : Edom ende Moab sullen hare handen teghen hen houwen / de kinderen Ammon sullen ghehoorsaem zijn.

15 Ende de Heere sal r verbannis den stroom der zee in Egypten/ende sal zijn hant laten gaen over het water / met zijnen stercken winde : ende de seuen stroomen slaen datmen met schoenen daer door gaen mach.

16 Ende sal een baene zijn den overgebleven zijns volcx/dat overgebleven is vande Assyrien: gelijck als Israel geschiede/ te dier tijt/ doe sy wt Egyptenlande toghen.

Dat xij. Capittel.

1. Een danckseggynghe/ voor de wonderbare weldaden Godts.

Te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

TE dier selver tijt sult ghy seggen: Ick 1
danckе v Heere / dat ghy toornich op
my gheweest zijt / ende uwen tooren
hem ghewendet heeft/ende troostet mw.
Siet/Godt is mijn a heyl/ ick ben seker/ 2
en en vreese my niet: b want Godt de Hee-
re is mijn sterckte/ende mijnen Psalm / en-
des is mijn heyl gheworden.
Ghy sult met vreuchden c water scheppen 3
uyt der d heylfonteyne.
En sult segghen te dier selver tijt: e danc- 4
ket den Heere/ predicket zijnen name / ma-
ket condt onder den volcken zijn doen/ ver-
kondiget hoe zijnen name so hooch zy.
Loffinghet den Heere/want hy heeft heer- 5
lijcken gehandelt: sulex zy condt in allen
landen.
Juycht ende roemet ghy Inwoonderssche 6
te Sion: want de heylighe Israels is groot
by v.

Warsh. Capittel.
1. Straffe der Babiloniers.

DIt is de a last ouer Babel/ die Esaia 1
de sone Amos sach.
Werpt het banniere op/b op hooghe 2
berghen / roept vnder teghen hen / werpt de
handt op/ c laet intrecken door de d poorte
der Vorsten.
Ick hebbe mijnen geheyligheden ghebo- 3
den/ende mijnen stercken geroepen tot mij-
nen tooren/ die daer vrolijck zijn in mijner
heerlijckheyt.
e Daer is een geschrey eener menichte op 4
den berghen/gelijck als eens grooten volcx:
een geschrey / gheluyck als een rumoers der
verstroyeden Coninghen der Heydenen: de
Heere f Zebaoth g ruystet es heyr ten strijde.
Die uyt verren landen comen / vanden 5
ende des Hemels: Ja de Heere selue / met
hamen den heyre zijns tooms/te verderuen
het gantsche lant.
Iammer/ want des Heeren dach is harde 6
by: hy coemt gheluyck als een verwoestinghe
van den Almachtighen.
h Daerom sullen alle handen traech zijn/ 7
ende aller menschen herte sal vervaert zijn.
Verschrickinghe angst ende smerte / sal 8
hen aenkomen/hen sal banghe zijn/ gheluyck
als eener die daer baert / een sal heen door
den anderen ontsetten / ypenroot sullen haer
aengesichten zijn.
Want siet/ des Heeren dach coemt gron- 9
welijck/toornich/ende grimmich/het lant te
verstooren/ende de sondaers daer uyt te ver-
delghen.
Want de sterren aenden Hemel/ende zijn 10
Orion en schijnen niet h heller / i de Sonne
gaet duyster op/ende de Maē schijnt donckер.
Ick wil den aerbodem te huys besoec- 11
ken/om zijner boosheyts wille/ende de god-
loosen om haerer ongherechtigheyt wille: ende wil
des hoochmoets der stouten een einde ma-
ken/ ende de hoochmoedicheyt der gheweldi-
gen verootmoedighen.
Dat een man diedaer zijn sal / dan fijn 12
gout/ende een mensche k weerdigher dan
fijnen gouds uyt Ophir.
Daerom wil ick den Hemel beweghen / 13
dat de aerde beuen sal van haren stede/door
de grimmicheyt des Heeren Zebaoth/ende
door den dach zijns tooms.

Ende l sy sal zijn gelijck als een verjaecht 14
reë / ende als een kudde sonder m koper:
dat hen een yegelijck weder tot zijnen vol-
ke keeren / ende een yeghelijck in zijn lant
vluchten sal.
Daerom/ dat/wie hem daer vinden laet/ 15
doorsteken wort:ende wie n daer by is/ door
het sweerdt vallen sal.
o Ook sullen hare kinderen voor hare 16
oogen verworpt/ hare huysen geplondert/
ende hare wijuen gheschendt worden.
Want siet/ ick wil de pMeden over hen 17
verwecken:die gheen silver en soecken/ noch
na gheenen goude en vraghen:
Maer de jonghelinghen met den boghen 18
doorschieten/ en hen de vrucht des lijfs niet
ontfermen/noch den kinderen verschoonen.
Also sal Babel/ het schoonste onder den 19
Coninckrijcken / de heerlicke praght der
Chaldeen / omghekeert worden van Godt/
q ghelijck als Sodom ende Gomorha.
Daermen daer voortaen niet meer en 20
woone/noch yemandt daer en bijne altoos
ende eewichlijck : dat ook de Arabische al-
daer gheene hutten en maken / ende de hee-
deren daer gheene koyen oplaen.
Maer r Dihim sullen haer daer legheren/ 21
ende hare huysen vol Ohim zijn:ende strup-
sen sullen daer woonen / ende veldtgheesten
sullen daer huppelen.
Ende s wilen in haren pallevsen singhen/ 22
ende draken in haren lustighen boogh:en:en-
de haren tijdt sal schier comen / ende hare
daghen en sullen niet verlengen.

Dat vijf. Capittel.

1. De Heere troostet de ghevanghenen te Babel/ 3. ende seyt hen toe / dat sy noch sullen haere vianden ongheual belachen / 22. den Babilonischen/ 24. Assyrischen/ 28. ende Philisteen / wort een grouwelijcke straffe ghedreycht.

WAnt de Heere sal hem over Jacob 1
ontfermen : ende Israel noch voort-
aen verkiesen / ende hen in haer lant
setten : Ende vreemdelinghen sullen hen tot
hen maken/ende den huyse Jacobs aenhangē.
Ende de volcken sullense aennemen ende 2
brenghen aen haer plaetse/ dat sy het huys
Israels besitten sal inden lande des Heeren/
tot knechten ende maechden:ende sullen ge-
nanckelijck houden / de ghene / van welcke
sy ghevanghen waren/ende sullen heerschen
over hare dvingers.
* Ende te dier tijt / wanneer v de Heere 3
ruste geven sal/ van uwen jammer ende on-
ruste/ende vanden harden dienste/daer ghy
inne gheweest zijt:
Soo sult ghy sulck een spreckwoort ge- 4
bruycken/ tegen den Coninck te Babel/ ende
segghen : hoe isser niet den dvinger soo gant-
schelijck wt:een a de chijns heeft een einde
ghebroken/ende de roede des b heerschers.
De Heere heeft de roede der godlooser 5
sonder ophouden/ endeniet worden c heer-
schede over de Heydenen / ende vervolchde
sonder barmhertichеyt.
Nu rustet doch de gantsche wereldt/ ende 7
is stille/ende juychet vrolijcken.
Ook verheughen hen de beemen over v/ 8
ende de cederen op den Libanon/ [ende seg-
ghen:] Dewijle dat ghy ligt / soo en coemt
niemant hier op/die ons d af houwe.

De hel-

l Wat is/Babel.
m Anders schapen
n Anders/ hem hoopet
o Psal.137.9
p Meden.
p Gen.19. 24 Jerr.50.40.
q Luth. Ohim achte ick/ zijn allerley wilde dieren die hier woenen zijnde gelijck als Zijhim/ allerley wilde vogelen. r Wunsle.bedie het Zijhim wil de grouwelijcke dieren : Ohim/ Meyplatten.
r Anders/ wilde katten
* Capit. 14. Luth.
s Anders / die het gout begheert etcet. t Of: heerschappers.
t Of: Heerschapte. v Anders/ uytroept.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

e ‡ Anders/ verschricket.
f ‡ Anders/ Reusen ende alle Beesten.
g Dat is de groote heeren.

De helle daer onder beeft de voor v/ doe 9
ghy naer t ghen quamet/ sy e ‡ verwecket v
de f ‡ dooden/ alle g hocken der werelt ende
heet alle Coninghen der Heydenen/ van ha-
ren stoelen opstaen.

Dat de selue alle een na den anderen 13
spreken / ende tot v segghen: Ghy zijt ock
ghestaghen / gheliick als wy/ende het gaet
v/gheliick als ons.

Uwe t eerlickheyt is onderwaerts in de 11
helle ghevaren/ met t samen den gherlanghe
uwer h harpen: motten sullen v bedde zijn/
ende wormen v deckscl.

i Hoe zijt ghy vanden Hemel ghevallen/ 12
ghy schoone k ‡ morgensterre? Hoe zijt ghy
ter aerden l ‡ gheworpt/ ghy die de Heydenen
verwecket?

Ghy dachtet in uwer herten: Ick wil in 13
den Hemel opclimmen/ ende mynen stoel
boven de sterren Godts verhoogen: Ick
wil my setten op den berch des m ‡ Be-
schevdts/ aen der zijden te zeynt Noorden.

Ick wil ouer de hooghe wolcken varen/ 14
ende gheliick zijn den Alderhoochsten.

n Exec. 31. 16 ende 32. 18

Ja n ter hellen vaert ghy / ter zyden der 15
cuplen.

Wie v siet / die sal v beschouwen ende 16
aensien / [ende segghen:] Is dat de man/
die de werelt verschrickte/ ende de Coninck-
ryeken beroerde maerte?

Die den aerbodem ter woestyne maerte/ 17
ende de steden daerinne brack / ende en gaf
zyne ghevanghene niet los?

Yet is waer/ alle Coninghen der Heyde- 18
nen te samen/ ligghen doch met eeren/ een
yeghelijck in zynen huyse.

Doch ghy zijt verworpen van uwen gra- 19
ue/gheliick als een verachtede syruyte/ ghe-
lyck als een cleet der verslagheiten / die met
den s weerde doorsteken zijn / die onder-
waerts varen tot den o steenhoopen der hel-
len/gheliick als een vertreden lijf.

o Dat is/ in het stroomighe aertryck inden grane: ofte op de schemelkuy-len.

Ghy en sult niet als die selue begraven 20
worden: want ghy hebt v lant verdozen/
ende v volck verslaghen / want men en sal
des zaets der boosachtighen nemmermeer
ghedencken.

Richtet toe/datmen zijne kinderen slach- 21
te/om harer vaderen mis daet wille: dat sy
nier op en comen/noch het lant erven/ noch
den aerbodem vol p ‡ steden maken.

p ‡ An. vpandt

Eñ ick wil ouer hen comen / spreeckt de 22
Heere Zebaoth / ende te Babel wtroepen
hare ghedachteniſſe/haer ouerblevene / ghe-
slachte/eñ nacomelingen spreeckt de Heere.

Eñ wille maken ten erue der s wijneghe- 23
len/ende ter waterzee: ende wille met eenen
besseni des verderuens vaghen / spreeckt de
Heere Zebaoth.

De Heere Zebaoth heeft ghesworen ende 24
ghesepdt: Wat gheldet het? Het sal also ghe-
schieden/ als ick dencke/ende sal blijven/ge-
lijck als ick inden sinne hebbe.

q Dat Assur r * verslagen worde in mij- 25
nen lande / ende ick hem vertrede op myne
bergen: op dat zijn jork van hen ghenomen
worde/eñ zijn s bozde van haer halse come.

q Esa. 37. 36
r * An. ouerweeghen.
s Of/pack, last

Dat is den aenslach / dien hy heeft ouer 26
alle landen / ende dat is de wrghestreckte
hant ouer alle Heydenen.

Want de Heere Zebaoth heeft het besla- 27
ten/wie wille weeren? ende zijn hant is uw
ghestreckt/wie wille keeren?

Inden Jare doe de Coninck Achas sterf/ 28
wert dese last ghesien.

Verheucht v niet ghy gantsche Philis- 29
steen lant/dat de roede die v sloech/ ghebro-
ken is:u want uit de wortel der slangen sal
een Basiliscus comen / ende haer vrucht sal
eenen vperighen vlieghenden Drake zijn.

Want de eerstelinghen der noodruftigen 30
sullen hen weyden / ende de armen seker ru-
sten: x daer en tegben v wortel wil ick met
honger dooden / ende uwe overblevenen
sal hy v verworghen.

Huylt ghy poorte / schreyt ghy stadt / 31
gantsch Philisteen lant is verzeyt: want van
Noorden roemt eenē z roock/ende t daer en
is gheen eensame in zijne tenten.

Wat sullen de boden der Heydenen hier 32
ende daer segghen? namelijck Dat heeft de
Heere ghefondeert/ende aldaer sullen de el-
lendighen zijns volcx ‡ toevlucht hebben.

Dat xb Capittel.

1. De straffe Moabs.

Dit is de last over Moab: des nachts 1
cort verstoringe over Ar in Moab:
sy is daer henen: Des nachts comt
verstoringhe over Kir in Moab: sy is daer
henen.

Ende gaen opwaerts na Baith eñ Di- 2
bon tot den altaren/dat sy weenen eñ huy-
len over Nebo ende Medba in Moab: b al-
ler hooft is beschozen/ aller baert is c ‡ afge-
sneden.

Op hare straten gaen sy met sacken om- 3
gegordet/ op haren daken ende straten huy-
len sy alle/ende gaen weenende af.

Hesbon ende Elcale schreyen / datmen 4
het tot Jahza hoort: daerom d ‡ zullen de
gheivapende in Moab/ want het gaet ha-
ren zielen qualijck.

Mijn herte schreyt te Moab: hare belt- 5
uluchtigen vlieden vander vrieande e ‡ Zoar
tot Zoar toe: want sy gaen na Luhith he-
nen/ende weenen: ende op den wege nahoo-
ronaim toe / verheft hem een jammer ghe-
schrey.

Want de wateren te Nimrim verdoor- 6
ghen/ het hoy verdoort / ende het gras ver-
welcket/ende gheen groen cruyt en wasser.

Want het goet dat sy ghevanckt / ende 7
het volck dat sy gerustet hebben/ voertmen
over de wilghen beke.

Een geschrey gaet omme inde lantpalen 8
Moab: sy huylen tot Eglaim toe/ende huy-
len by den f * bomput Elim.

Want de wateren te Dimon zijn vol 9
bloedts/daer toe wil ick over Dimon noch
meer comen laten / beyde over die y ‡ ver-
houden zijn in Moab des y leeuwen/ende
over de overghebleuene in den lande.

Dat xbj Capittel.

2. Oorsake der Moabiteren straffe/ is ontrou- we onbarmherticheyt/ ende hoochmoedige stoutheyt.

Leue / schicket ghy a ‡ Lantheeren 1
b Lammeren van Seba wt der woe-
stijne/tot den berge der dochter Zion.

Doch gheliick als een voghel daer van 2
vliecht die wt den neste ghedreven wort: so
sullen zijn de dochteren Moabs / wanneer
sy voor Arnon voorby trecken.

Berga-

Vergadert raet/hout gerichte: maeckt v schaduwe des middaechs/gelijck als eenen nacht: verberecht de verlaechden / ende en meldet de beluchtighe niet.

Laet mijnen verlaechde by v herbergen: 4
Weest moab / weest ghy hare beschermmige voor den verstooder: so sal de dwinger een ende hebben/de verstooder ophouden/ende de ondertreder af laten inden lande.

Daer sal iae eenen stoel bereydet worden int genaden / dat daer een oplitte inder waerheyt/inder hutten Dauids/ende richter / ende poogde nae rechte / ende voordere gherechtigheyt.

c Wy hoogen doch handen hoochmoede 6
Moabs/dat hy gantsch groot is/ dat oock haren hoochmoet/ stoutheydt ende tooine grooter is/ dan haer macht.

Daerom sal deen Moabiter ouer den 7
anderen huylen/ altemael sullen sy huylen: ouer de fondamenten der stadt Kirhareseth/sullen de verlenden suchten.

Want Iesbon is een woest velt geworden/ den wijnstock te Sibma is verdorren: de ijeeré onder den heydenen/hebben zijne edele wijnranken d verslagen / en zijn gecomen tot Jaeser toe / en trecken rontom ine under woestijne: hare wijngaerden zijn e verstroyt/ende ouer de zee gheuoert.

Daerom weene ick om Jaeser/ende om 9
den wijnstock te Sibma / ende vergiere bele tranen/ Iesbon ende Elealc: want daer is een f gesanck in uwen somer ende in uwen oogste ghevallen.

Dat de vreuchde ende g hertenlust inden 10
belde opgehouden/ esi inden wijnbergen/ nyeher noch en torpinen niet: men en persset geenen wijn wt inden wijnpersse: ick hebbe des ghesangs een ende ghemaeckt.

Daerom h z rammelt mijn herte ouer 11
Moab / gheljck als een harpe / ende mijn inwendighe ouer Kirhjares.

Als dan sal het openbaer worden / hoe 12
Moab i moede is bpden altaren/esi hoe hy tot k zijner Heeken ghegaen zp om te bidden / esi doch niets uytgherichtet hebbe.

Dat iset/dat de ijeere op dat mael regen 13
Moab ghesprooken heeft.

Nu daerentegen spreeckt de Heere/ende 14
segt: In drie Jaren/ gheljck als eens dachloners iaren zijn sal de heerlickheyt Moabs m cleyn worden / in der grooten beleydt: dat daer een weynich ouerblijne / ende niet vele.

Dat vbij. Capittel.

1. Straffe Damasci/ 4. ende haerer kontgheboeren der thien gheslachten/ dese 12. die oock selue aent eynde haer ghoocpeyde straffe hebben.

Siet is de last ouer a Damascon: Siet/ 1
Damascus en sal geen stadt meer zijn/ maer een vernallen steenhoop.

De steden Aroer sullen verlaten zijn/dat 2
sullen eenden weyden/ die niemant verschricken sal.

Esi het sal wt zijn/metter b stercte Ephra- 3
im/ende het Conincrijcke te Damasco/ende de overgheblevenen te Syrien/ sal zijn gelijck als de heerlickheyt der kinderen Israels/spreeckt de Heere Zebaoth.

Te dier tijdt sal de heerlickheyt Jacobs 4
dunne zijn/ende zijn vet lyf sal mager zijn.

5 Want sy sal zijn / gheljck als wanneer een coorne ingesamelt inden oogst/ende als wanneer een met zijnen arme de aren inden oogstede / ende gheljck als wanneer eenen aarm lese inden dale Raphaim.

6 Ende een nae oogstinghe daer in bleue: c gheljck als wanneermen eenen olyboom schuddet/ dat twee ofte drie beien / bouen inden toppe blijnen: ofte als wanneer vier ofte vijf vruchten aen den tack hanghen/ spreeckt de Heere de God Israels.

7 Te dier tijdt sal hem de menschе houden tot dien/die hem gemaect heeft/esi zijne oogen sullen op den heyligen in Israel sien.

8 Esi en sal hem niet houden tot den altaren/die zijne handē gemaeckt hebbē/esi niet sien op dat/ dat zijne vingers gemaect hebben/noch op d haghen/ noch op beelden.

9 Te dier tijt/sullen de steden harere e sterctan zijn/gheljck als een verlaten struych ende tack/ die verlaten wordt voor den kinderen Israels/ende sullen woest zijn.

10 Want ghy hebt vergeten Gods wsHeyls/ ende niet ghedacht aen den rotzsteen uwer sterckte: f daerom sult ghy lustige planten setten / doch ghy sult daermede den vreemden de wijnrysers gheuet hebben.

11 Ter tijt des plantens sult ghy zijner wel waernemen / dat zijn zaet tytlycken wasse: doch inden oogst/ wanneer ghy de mandelen eruen sult/sult ghy smerte eens bedzoefden daer voor hebben.

12 O wee der beelhept sulex g grootē volcx/ gheljck als de Zee sal het bruysen/ende het ruimoer der lieden sal woeden / gheljck als groote wateren woeden.

13 h Ja gheljck als groote wateren woeden/ soo sullen de lieden woeden : doch hy salse schelden/so sullen sy verre wech vlieden/ende de selue vervolghen/gheljck als den stof op de berghen van den winde gheschiet / ende gheljck als eenen vzarywint van den onweder gheschiet.

14 Ontrent den auont / siet / so is daer verschrickinghe / ende eer het morghen wordt/ en zijn sy daer niet meer: dat is het loon onser rooners / ende het erue der ghener / die ons het onse nemen.

Wat xbij. Capittel.

1. Straffe der Troglobiten. 7. Beroepinghe der seluen tot den volcke Gods.

1 Wee den lande/ dat onder den a seylē in schaduwe baert/ op dese zijde der wateren des iMoorenlandts.

2 Dat Ambassaden op de Zee sent / ende int riet schepen op den wateren baert: gaet heenen ghy snelle Boden totten volcke / dat verscheurt ende gheplondert is/totten volcke dat gronwelycker is/dan sus eenich ander/ totten volcke/dat hier ende daer wtgheme- ten ende betreden is / dien de waterstromen zijn landt ruinen/

3 Alle ghy die op aerden woonet / esi ghy die inden lande sittet/suller sien/hoemen de baniere op de bergen opwerpen sal/esi hooren/hoemen de trompetten blasen sal.

4 Want so spreect de Heere tot my: Ick wil stille houden/esi aensien in mijner stede/gelijck als een hitte/die den regen wtdoocht/ ende als meldouwe inder hitte des oogsts.

5 Want voor den oogst sal de vrucht afnemen/

a Wat lande lept tusschen Egypten ende der roode zee/ diemen heet Troglobiten Egyptus/ Arabes Ismaeliten / een woest / wildt raauwsch volck die hen oock bezoemen/ dat sy hen van roose ende moetwillens generen sullen.

b Anders/ luystwonden.

c Esaie 14. 29

d Dat zijn de steden / daer hare afgoden ende Godsdienst in was/ daer sy hen op verlieten: maer gheljck als de kinderen Israels qualyck. eenen tack en de spruyte binden lieten/ dat is / wepnich volck / dos sy het lande der Cananiters in namen : also salt hen nv ooch gaen.

e 2. Re. 16. 10

f Dat zijn de Assyriers: want hy verrondighet haer verderf tot troost dē volcke Israels.

g Esaie 17. 29

nemen/ende de ouerige vrucht in der bloeytijt verdozren: datmen de stelen met sickelen moet afsnijden / ende de wijnrancken wech doen ende afhouwen.

Datmen het te samen moet laten liggen/ 6 den vogelen op den berghen/ ende den ghedierten inden lande: dat des somers de vogelen daer in nestelen/ende des winters alderley ghedierte in den lande daer in liggen.

Te dier tijdt sal dat verscheurde ende ge- 7 plonderde volck/ dat grouwelijcker is/dan sus eenich ander/ dat hier ende daer afghemeten ende vertredē is/dien de waterstroomen zijn landt innemen / b gheschencken bzenghen den Heere Zebaoth / c aen de plaetse/ daer den name des Heeren Zebaoth is / tot den berghe Zion.

b Anders / tot een geschenck gebracht worden/ etc.
c Deut. 12.5

Dat xix. Capittel.

1. Straffe der Egyptenaers/ 18. met tsamen varer/ 23. ende der Assyriers vereeninghe tot den Heere.

Egypten.

DIt is de last ouer a Egypten: Siet/ 1 de Heere sal op eener snieller wolcken varen/ ende in Egypten comen: soo sullen de afgoden inEgypten voor hem beuen / ende den Egyptenaren sal het herte bevoy worden in haren lijue.

a Jere. 46.5 Ezech. 29.2
b Marc. 13.8

b Ende ick wil de Egyptenaers aen mal- 2 canderen hissen / dat een broeder tegen den anderen/een vrient teghen den anderen/een stadt teghen de andere / een ryeke teghen het ander strijden sal.

Ende de moet sal den Egyptenaren on- 3 der hen vergaen / ende ick wil hare aenslagen te niete maken: soo sullen sy dan c vragen haer afgoden/ ende papen/ ende waersegghers / ende teeckenbedieders.

c Dat zijn hare papen ende gheestelijcke Prophecten ende Leeraers.

Doch ick wil de Egyptenars ouergeuen 4 inde hant grousamer Heeren/ende een hart d Coninck sal ouer hen heerschen / spreeckt de Heerscher de Heere Zebaoth.

d De Coninck der Assyrien/

Ende het water in der zee sal vtgesopen 5 worden / daer toe den stroom sal verslyppen ende verdrooghen.

Ende de waterē sullen verloopen/dat de 6 meyzen aen den dammen sullen cleyn ende droogh worden/beyde riet ende e birsen verwelcken.

e Anders/ lijsch.

Ende het gras aen den wateren verdor- 7 ren/ ende alle zaet aent water / sal verwelcken ende te niete worden.

Ende de visschers sullen treurē/ende alle 8 de gene/die den angel int water werpē/ sullen clagen/ ende de gene/diet nette wt werpen op het water/ sullen bedroeft zijn.

Die daer goet garen wercken ende net- 9 ten breyden/sullen met schanden bestaen.

Ende die daer vijvers hebben / met tsa- 10 men/ allen die dycken om loon maken/ sullen becommert zijn.

De Vorstē te Zoan zijn dwasen/f de wijse 11 raetgeueren Pharaonis zijn in den raet tot sotten gheworde: wat segget ghy doch g van Pharao: Ick ben der wijsen kint / h ende come van den ouden Conninghen her?

f 2. Sa. 17.14 Esaie 8.10
g Anders / reghen.
h Of/ ben van ouden Conninghen afcomstig.

Waer zijn dan nu uwe wijsen? laetse het 12 u verrondigen ende aenwijsen/wat de Heere Zebaoth ouer Egypten besloten heeft.

Doch de Vorsten te Zoan zijn tot sotten 13 gheworden / de Vorsten te Noph zijn bedroghen: sy verleyden met tsamen Egyptē / den i hoecksteen der gheslachten.

i Dat is den Coninck Ps. 118.22

14 k Want de Heere heeft eenen swijmelgeest onder hen vtgegoten/dat sy Egypten verleyden in alle haren doen/als een dronckaert tupmelt/wanneer hy spouwet.

k Ps. 107.27

15 Ende Egypten en sal niemant hebben/ die hooft of steert / struyck of te tack oy bzenghe.

16 Te dier tijdt sal Egypten zijn / gheliick als wijven/ende hem vreesen ende verschricken / wanneer de Heere Zebaoth de handt ouer hen beweghen sal.

17 Ende Egypten sal hem vreesen voor den lande Juda/ dat/ wie desselven ghedenckt/ sal daer ouer verschricken/ouer den raet des Heeren Zebaoth / dien hy ouer hen beslooten heeft.

18 Te dier tijdt sullen vijf steden in Egyptenlande spreken / nae der sprake Canaan/ l ende sweeren by den Heere Zebaoth: een sal heeten m ‡ Ir Heres.

l Deut. 10.20 m Ir heres. Anders, stadt, stadt, ende te handen. ‡ Of Belooningh. ‡ Anders ende

19 Ter selver tijdt/ sal des Heeren Zebaoth altaer/midden in Egyptenlande zijn/ende een merckteen des Heeren aende lantpale.

20 Welcke sal een teecken ende getuychnisse zijn/den Heere Zebaoth in Egyptenlande: want sy sullen tot den Heere roepen ouer de n verdzuckers / soo sal hy hen senden eenen o heylant ende meester/die se verlosse.

n Anders/ bedruckers. o Anders/ Jesus.

21 Want de Heere sal den Egyptenaren bekent worden/ende de Egyptenaers sullen den Heere kennen te dier tijdt / ende sullen hem dienen met offer ende spijsoffer: ende sullen den Heere belonen ende houden.

22 Ende de Heere sal de Egyptenaers plaghen ende heelen: want sy sullen hen bekeren tot den Heere: ende hy sal hem verbidden laten/ ende haer heelen.

23 Te dier tijt sal een baue zijn/ van Egypten in Assyrien / dat de Assyriers in Egypten / ende de Egyptenaers in Assyrien comen/ende de Egyptenaers met tsamen den Assyriers Godt dienen.

p Anders/ met

24 Te dier tijdt sal Israel p een derde zijn/ met den Egyptenaers ende Assyriers/ door den seghen die op aerden zijn sal.

25 Want de Heere Zebaoth salse seghenen/ ende spreken: Ghesegent zijt ghy Egypten/ mijn volck: ende ghy Assur/ mijner handen werck: ende ghy Israel/ mijn erue.

Dat xx. Capittel.

1. Hoe dander Egyptenaers/met tsamen den Mooren straffe.

1 IN den Jare/ doe Tharthan te Asdod quam a als hem Sargon de Coninck b Of/ghesonden hadde/ ende crijch- Sargon te Assyrien gesonden hadde/ ende crijghede teghen Asdod/ ende wanne.

a Isa. 20.1 Coninck Assur. b Sargon.

2 Ter selver tijt/spraet de Heere door Esaia Amoz- dē sone Amos/ende seyde: Gaet heen/ende treckt den c sack af van uwen lenden/ende trect uwe schoenen wt van uwen voeten: ende hy dede also/ginck naeckt ende barnoets.

c Dat is/ cleet.

3 Doe sprack de Heere: Gheliick als mijn knecht Esaia naeckt ende barnoets gaet/ ten teecken ende wonder van die Jaren/ ouer Egypten ende Moorenlandt.

4 Alsoo sal de Coninck te Assyrien heuen dzijuen de ghenanghen Egypten/ende bedzeuen Moorenlant beyde iouck ende naeckt ende barnoets / met blooter schamelheyt/Egypten tot schande.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ende c sp sullen verschricken / ende met schanden bestaen / over den ✠Moorlant: 5
de / daer sp hen op verlieten / ende weder-
om het ✠Moorlant over de Egyptenaren /
daer sp hen bevroomden.
Ende de inwoonders deser Eylanden / 6
sullen seggen ter seluer tyt : Is dat suse
voetsicht / daer wp henen vloden om hulpe /
dat wp verlosset worden van den Coninck
te Assyrien : Hoe sullen wp ontcomen?

Dat xxi. Capittel.

1. Straffe Babels / 11. Dumæ / 13. ende Arabie.

Dit is de last over de woestyne aen de 1
zee: Gelyck als een onweder van den
Suyde coemt / dat alle duyck omkee-
ren: soo coemt het wt der woestyne / wt ee-
nen grouwelycken lande.
Want my is een swaer gesichte geweesen: 2
a den verrachter coemt tegen den anderen /
ende den verstoorder tegen den anderen:
trect op Elam / belegghet ✠Madai: ick wil
alle sijnen b suchtens een einde maken.
Derhalven sijn myne lenden vol smerte / 3
en angst heeft my gegrepe / als een die daer
baert: Ick ermomde my / wanneer ick het
hoorde / en verseynde / wanneer ick het aensie.
Myn herte beeft / grouweling heeft my 4
verschrickt: ick en hebbe niden lusten nacht
gheen russe daer van.
Ja / rechte eenen disch toe / laet waken op 5
der hoede: eet / dyncket: maeckt v op gyp
Vorsten / smeeret den schilt.
Want de Heere sept also tot my : Gaet 6
heenen / stet eenen wachter / die daet toesie /
ende het aensegghe.
Sp sier ia Ruyters rijden ende baren op 7
peerden / ezelen ende kemelen / en heeft met
grooten vlitte achtinghe daer op.
c En eenen Leeuw riep: d Heere / ick stae 8
op der hoede den gheheelen dach door / ende
sette my op myn wacht / alle nacht.
En sier / daer coemt een / die baert op ee- 9
nen wagen / die antwoort / en spreeckt: e Ba-
bel is gevallen / sp is gevallen / ende alle beel-
den haerer goden sijn ter aerden ghesla ghen.
Myssen lieuen dorschvloer / daer ick op 10
Heere Zebaoth den Godt Israels / dat ver-
kondighe ick v.
f Dit is de last over Dumæ: ✠Men roept 11
tot my wt Seir: Wachter / is de nacht schier
hoech? Wachter / is de nacht schier wech?
De wachter daerontegen spraek: Want 12
hier de morghen alreede coemt / so sal het
hoech g nacht sijn : Wanneer ghy alreede
wacht / so sittet ghy doch weder comen /
ende weder vragen.
Dit is de last over Arabia: Ghy sullet in 13
den wonde in Arabia woonen / op den we-
ghe na Dedanim.
h Brenghet den dorstighen water tegen / 14
ghy die woont inden lande Thema : bieder
ghoor den vluchtighen.
Want sp vlieden voor den sweerde / Ja 15
voor den bloten sweerde voor den gespan-
nen boghe voor den grooten strydt.
Want also spreeckt de Heere tot my: 16
i Noch di eenen iare / ghelyck als des dach-
huerders iaren sijn / sal alle heerlycheyt Ke-
dar comen gaen.
Ende de overighe schutters de helden Ke- 17
dar / sal wemiger worden: want de Hee-
re de Godt Israels heeft het ghesproken.

Dat xxii. Capittel.

1. Straffe Jerusalems. 15. Sebna wort afgheset / 20. ende Eliakim een sijn stede ingheset.

1 Dit is den last over den * Schoudal: Schoudal.
Wat is v dan / dat ghy alle soo op de * Jerusalem
daken looper? heet hy: hier
2 Ghy waert vol gheruchts / een stadt vol Schoudal /
boler / een vroylycke stadt: uwe verslaghenen dat is / Sienders /
en sijn niet met den sweerde verslagen / en dat is / Prophe-
de niet inden stryde ghestoruen. ten ende Leu-
3 Maer alle uwe hooftlieden / sijn voor de ren in Gods
hoghe weeh gevluchen ende ghebunden: alle woort hadden
dienen in v gevonden heest / die sijn gevan- etc.
ghen / ende verre weeh gheuloden.
4 Daerom segghe ick : a Maeckt v van a Jere. 9. 1
my / laet my bitterlycken weenen : Ver- Luce 19. 41
moeyet v niet / my te troosten / over de ver-
storinghe der dochter myns volcx.
5 Want het is eenen dach des rumoers / en
der vertredinghe / ende verwerringe vanden
Heere / Heere Zebaoth inden Schoudale /
een des ondergrauens wille der mueren /
ende des geschreys aenden berghe.
6 Want b Elam coemt daer henen met co- b Dat sijn de
gheren / waghenen / lieden / ende ruyteren / en Persen met de
hirghelmstert daer henen met schulden. Cholden.
7 En het sal geschieden / dat uwe vruerco- c Dat is / de
rene dalen sullen vol waghenen sijn / ende schatcamer / en
ruyters sullen hen legheren voor de poorte. ruystuyps / sal
8 So sal den c voorhanck Iuda ontdeckt alle open sijn
worden / dannen sien sal te dier tyst het ghe- den vyanden.
reetschap inden huyse des Woudts. b 2. Sam. 5. 9.
9 En ghy sullet der reten aen der d stadts e Anders / ghy
Dauids vreel sien / en e sult het water inden hebt vergae-
onderssten waterloop vergaderen moeten. dert de waters
10 Ghy f sult oock de huysen te Jerusalem van der onder
telle: Ja ghy sult de huysen af breken / om ste Pisciue.
de mueren te beneestighen. f And. hebt de
11 Ende g sult een gracht maken tusschen huysen gerete /
beyde mueren / van het water des ouden ende hebt Je-
waterloops : noch en siet ghy niet op dien / rusalem ete.
die sulcx beschickt van verre tyden. de huysen af
12 Daerom sal de Heere / Heere Zebaoth / te gebroken / om
dier tyt beroepen laten / dannen weene ende de eteet.
clage / en heem beschoere en sacken aentreckie. g And. hebt o5
13 Hoewel / siet / als nu isser enckel vreuchde graf gemaeet.
ende hertenluste / ossen worghen / schapen
slachten / vleesch eten / wijn dincken / ende
spreken: Ih laet ons eten en dincken / wp
steruen doch morghen.
14 Sulcx is voor den oogen des Heeren Ze- h Also bespot-
baoth geopenbaert: wat ghelt het / of v dese ten sp de Pro-
mis daet sal vergenen worden / tot dat ghy pheten / die hr
sterst / spreeckt de Heere / Heere Zebaoth. den voort deus
15 So spreeckt de Heere Zebaoth: Gaet heenen condighen.
n totten i schatmeester Sebna den k hof- Esau 56. 12
meester / (ende spreeckt tot hem:) Hap. 2. 6
16 Wat hebt ghy hier? wien hoort ghy toe? 1. Esd. 15. 32.
dat ghy v een graf hier houwt laet / als die Sebna.
sijn graf inder hoochte houwen laet / en sijn i And. coop-
wooninghe inden rotssteenen maken laet? man.
17 Siet de Heere sal v weeh werpen / gelyck k Esaie 36. 3
als een sterck man eenen weeh werpet / en-
de v verstropen:
18 Ende sal v omdrayen / ghelyck als eenen
bensteloot op wyden lande: alhaer sult ghy
sterren / aldaer sullen uwe costelycke waghe-
nen blyuen / met schaemte des huys uwer
heren.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eliakim.

Ende ick wil d van uwen state stoten / 19
ende van uwen ampte wil ick v setten.
Ende te dier tijt / wil ick roepen mijnen 20
knecht Eliakim / den sone Hilkia /
Ende wil hem uwen rock aentrecken / ende 21
met uwen gordel gorden / ende v gewelt in sijn
hant geuen: dat hy bader sy der gheener / die
te Jerusalem wooned / ende des huys Juda.
i Joan.12.14. Apoc.3.7 l Ende wil den m sleutel ten huyse Da- 22
uids / op sijne schouderen leggen: dat hy op
doe / ende niemant toeslupte: dat hy toeslui
te / ende niemant op doe.
Ende wil hem ten n naghel steken aen 23
een vaste plaetse / ende sal hebben den stoel der
eeren m sijnes vaders huyse.
Dat men aen hem hanghe / alle heerlijck- 24
heyt des huys sijns vaders kinderen / ende
sints kinderen / alle het cleyne ghereetschap /
beyde drinckvaten ende allerley snarenspel.
Te dier tijt / spreeckt de Heere Zebaoth / 25
sal den naghel wech ghenomen worden / die
aen vasten plaetse steecht / dat hy breke
ende valle / ende sijnen last omcome: want
de Heere sept het.

Dat xvij. Capittel.

1. Straffe Tyri / 15. ende weder hare beroe- pinghe tot den Heere.

Tyrus.
a Ier. 47.4 Ezech. 26.2 ende 27.28
b Dat heeft gedaen de groote Alexander wt Macedonia so gantsch lange te voor / heeft Esaias sulck dinck gedaen.

DIt is de last ouer a Tyro: Hyplt ghy 1
schepen op der zee / want sy is ver-
stoort dat daer geen huys meer en is /
noch niemant daer henē treckt: wt den lan-
de b Chitim sullen sy dies gewaer worden.
De inwooners der Eylanden / zijn stille 2
geworden: de Cooplieden te Zidon / die
ouer de Zee toghen / buyden v.
Eñ wat daer vooz vzuchten aen Sihoz / 3
ende coorne aent water wies / dat vrachtinē
tot haer in / ouer groote wateren: ende ghy
waert der Heydenen marckt geworden.
Ghy menicht wel verschricken Zidon: 4
want de zee / iae de aller vaste aen der c zee
spreeckt: d Ick en ben niet meer swangher /
ick en bare niet meer / so en voede ick oock
gheen ionghelingen op / ende en vrenghe gee-
ne maechden op.
Gelijck alsmen verschrickte / doemen van 5
Egypten hoozde: also salmē oock verschric-
ken / wanneermen van Tyro hoozen sal.
Vaert henen op de zee: hyplet ghy inwoo- 6
ners der Eylanden.
Is dat uwe vrolijcke stadt / die haer haers / 7
ouderdoms beroemde? hare voeten sullense
verre wech voeren te wandelen.
Wie hadde dat ghemeynt / dat het Tyro 8
der kroonen / so gaen sonde? so doch hare
Cooplieden Vorsten zijn / ende hare Kre-
mers de heerlijckste inden lande?
De Heere Zebaoth heeft het alsso gedacht: 9
op dat hy krenckede allen pracl der lust-
ghen stadt / ende verachtelijck makede al-
le heerlijcken inden lande.
Vaert henen voor v lant / ghelijck als ee- 10
nen stroom ghy dorhter der zee / daer en is
gheen † gordel meer.
Hy recket zijn hant ouer de zee / f ende ver- 11
schrickt de Coninckrycken: de Heere gebiet
ouer g Chanaan / te verdelghe hare machtighe.
Ende spreeckt: ghy en sult niet meer voo- 12
lijck zijn / ghy geschende jonckvrouwe / ghy
dorhter Zidon: O h † Chitim / maect v op /
ende treckt voor: want ghy en moet aldaer
oock niet blijuen:
Maer inder Chaldeen lant / dat gheen 13
volck en was: maer Assur heeft het aenge-
richter / darmen daer scheper: ende hebben
vaste torens daer in opgherichter / ende pa-
leysen ghebouwet: doch sy is gheserret / dat
sy verstoozet worden sal.
Hyplet ghy schepen op der zee / want uwe 14
macht is verstoozt.
Te dier tijt sal Tyrus vergeten worden / 15
tseuentich iaer lanck / so langhe als een Co-
nincks leuen mach: doch na tseuentich iaren /
salmen van Tyro een hoerenliet singhen.
Neemt de harpe / gaet in de stadt rom- 16
ont / ghy vergetene hoere: maect het goet op
het snarenspel / ende singt i stuck / op dat i
uwer weder ghedacht worde.
k Want na tseuentich iaren / sal de Heere 17
Tyrum te huys besoecken / dat sy wederco-
me tot haren hoerenloon / ende hoererije be-
dryue met allen Coninckrijcken op aerden.
Doch haren coophandel ende m hoeren 18
loon / sullen den Heere heylich zijn: men en
salse niet ten schatte vergaderen / noch ver-
berghen: maer die vooz den Heere wonen /
sullen haer coopgoet hebben / dat sy eten en-
de satt worden / ende wel decken zijn.

Dat xviij. Capittel.

1. Ghemeyne straffe der landen ende lieden.

SIet / de Heere maeckt het Lant ledich 1
ende woest / ende werpet om wat daer
in is / eñ verstroet zijne inwooners.
Ende het gaet den Priester als den 2
volcke / den Heere als den knecht / der vrou-
wen als der maghet / den vercooper als den
cooper / den leener als den vozghet / den
manenden als den schuldenaer:
Want het lant sal ledich ende berooft 3
zijn: want de Heere heeft sulck gheseyden.
Het lant staet iammerlijc / ende verderft / de 4
den aertbodem neemt af / ende verderse / de
hoochsten des volcx inden lande / nemen af.
Het lant is onthepligt van zijnen in- 5
wooners: want sy ouertreden de Wet / ende
veranderen de ghebooden / ende laten daren
het eewighe verbont.
Daerom c vercet den vloeck het lant: 6
Want sy verdienent die daer in wonen:
daerom verdorre de inwooners des lants /
dat weynich lieden overblijuen.
De mast d verswindet / de wijnstock ver- 7
smachtet: ende alle die van herten vrolijck
waren suchten.
De vreuchde der tamboziinen vercet / het 8
iuychen der vrolijcken is wt / eñ de vreuchde
der harpen heeft een eynde.
e Men en singt niet by wijndrincken: 9
ende goeden dranck is bitter / den gheen
dien drincken.
De f ledighe stadt is gebroken / alle huy- 10
sen zijn toeghesloten / dat daer niemant in-
gaet.
Men schreyet om wijn op den straten / 11
alle vreuchde is weech / allen g heerelijcheyt
des lants is daer henen.
Enckel verwoestinghe is inder stadt ge- 12
blenen / ende de poorten slaen woest.
Want het gaet inden lande ende inden 13
volcke eenen toe / h als wanneer eñ olyboom
afgheplruckt is: [ende] gelijck als wanneer
men na leest / wanneer de wijnoogst uyt is.

De

De selue heffen hare stemme op / esi roe-14
men/ ende iuychen ouer de heerlijcheyt des
Heeren bander zee her.
Soo pijfet nu den Heere inden leechten/ 15
inden eplanden der zee/den name des Hee-
ren des Gods Israels.
i Wy hoozen loffanck vanden ende der 16
aerden/om te eeren den rechtveerdige: esi ic
inner seggen: Hoe k ben ick doch so mager:
hoe ben ick doch so magher: wee mywant
de verachters verachten/ jae de verachters
verachten.
Daerom comt ouer v inwooners des 17
lants/verschrickinge/ een cuyle ende strick:
1 Esi soo penant ontuloe vooz den ghe- 18
schreye der verschzickynghe/so sal hy doch in
de cuyle vallen: comt hy wt der cuyle/soo
sal hy doch inden stricke genangen wozde:
want de vensteren inder hoochte zijn ynge-
daen/esi de fondamenten der aerden beuen.
Wer sal den lande gnalijck gaen/esi niets 19
wel in ghelucken/ende sal vernallen.
Het lande sal cuynelen / ghelijck als een 20
dzoncken man/ende wech genoert wozden/
ghelijck als een hutte: want zijn mis daet
dzuckt het/dat het vallen moet/ende en can
niet staende blijuen.
Te dier tijt/sal de Heere te huys soecken/ 21
de hooge v Ridderschappe/ die inder hooch-
te zijn/ende de Coninghen der aerden die op
aerden zijn:
Dat sy vergadert wozden in een bundel- 22
lien/totter cuylen/ende beslaten wozden in
den kercker/ende na langhen tijt weder be-
socht wozden.
o Ende de Mane sal haer schamen/esi de 23
Sonne niet schande bestaen / wanneer de
Heere Zebaoth Coninck zijn sal / op den
berch Zion / ende te Jerusalem/esi vooz zij-
nen oudsten inder heerlijckheyt.

Dat xxv. Capittel.

1. Een danckseggynge tot God/dat hy hem be-
stiert een richter der werlt/met straffen der boo-
uerender behouden der Godtuersenden: 6. Met
10. esi vertoeninge der Heydenen bander bergopinge der Heydenen.

Heere/ghy zijt mijn Godt/ b pijse ick: 1
wonder: uwe woonemen van ondts
af/zijn ghetrouwe ende warachtich.
a Want ghy maket de Stadt tot steen- 2
hoope/ de vaste Stadt / dat sy op eenen
hoope lept / der vyenden palleys / dat het
niet meer een stadt en zy / esi nennermeer
gheboauwet en wozde.
Daerom eeret v een machtich volck / de 3
steden gheweldigher Heydenen vreesen v.
Want ghy zijt der b ellenden sterckte/der 4
armen sterckte in d'angstenisse/een toevlucht
vooz den anwedder / een schaduwe vooz der
hitte/wanneer de Tyrannen woeden als een
onweder tegben eenen wandt.
Ghy bedwanckordiget der vyenden ons 5
luyuichheyt / ghelijck als de hitte in eener
dzoger plaetse: dat de hitte der wyranncken
der tyrannen verderue/ende de wolcke dan
c Ende de Heere Zebaoth sal allen volc- 6
ken maken op desen berghe een hette mael-
tijden machtijt dan reynen wijne/dan bet-
ten merch/ dan wijne daer grenē d dzoe-
fen in en is.

7 Ende hy sal op desen berge/het e bewin- e Ghelijck als
den wech nemen/daer alle volcken mede be- de booden be-
wonden zijn/esi het dexksel / daer alle Hey- wonde wozde:
denen mede toeghedeckt zijn. dat is / hy sal
8 f Want hy sal den doot gantsch verslin- de doode leuen
den g eewichlijck : ende de Heere Heere/ dich maken.
sal de h tranen van allen aengheslichten af- f Osee.13.14
wisschen/ende sal wechnemen de versmaet- 1.Cor.15.54
heyt zijns volcx in allen landen : want de g Apoc.7.17
Heere heeft het gheseyt. ende 21.4.
9 Te dier tijt sallnen segghen : Siet/dat is h Paulus 1.
onse Godt / op dien wy wachten : ende hy Cor.15. bediet
sal ons helpen : dat is de Heere/op dien wy het alsoo : De
wachten/dat wy ons verheughen/ esi vzo- doodt is ver-
lijck zijn in zijnen heple. slonden in der
10 Want de hant des Heeren rustet op de- ouerwinnin-
sen berghe : ende i Moab sal onder hen ver- ge : dat is / de
dorseyet wozden / ghelijck als stro verdor- doot lept daer
seyet wozt/ende als dzeck. neder/ ende en
11 Ende hy sal zijne handen middē onder heeft nu geen
haer wtstrecken/gelijck als die een swem- macht meer :
mer wtstreckt / om te swemmen: ende sal maer het leuen
hare pompelije vernederen/ niet den arme lept bouen/ esi
zijner handen/ spreckt : Hier
12 Ende de hooghe i vesten uwer muren is de ouerwin-
buyghen / vernederen/ ende in den stof ter ninghe : waer
aerden werpen. zot ghy ins
doots-graet.
i Dat zijn de
sterckten der/
gene.

Dat xxvi. Capittel.

1. Veertouwen op Godt / bzenge den gelaa-
uigen troost ende behoudinge in allen haer jam-
mer. 19. Item/ van der verrijsenisse der dooden.

1 TE dier tijt sallnen suick een liedt sin- Beschuyuin-
gen inden lande Juda: a Wy hebben ge der Here-
een sterche stadt/de muren esi ghe- ken.
weeren zijn b hepl. a Pso.18.10
2 c Doet de poozten op/dat daer in gae het Bach.2.5
rechtveerdighe volck / dat het ghetoone be- b Dat is / vaa-
waret. ste ende ou-
3 Ghy onderhouder alweech vzede/na ghe- uerwinnelijck.
wisser toesegginge: wāt ins verlaet hē op v. c Psal.118.19
4 Daerom verlaet v op dē Heer eewichs-
lijck / want Godt de Heere is een rotzsteen
ewichtijck.
5 d Esi hy hupget de gene die inder hooch- d Esal.25.2
te wonen/de hooge stadt vernedert hy/jae
hy stootse ter aerden/dat sy inden stof lept.
6 Dat sy met voeten vertreden wozt/ ja
met voeten der armen/met den [voet] tre-
den der e slechten. e Of/ geringe/
7 f Doch der rechtveerdigen weech is slicht- hooden.
den padt der rechtveerdighen maket ghy f Pso.16.9.17
richtich. Iere.10.23
8 Want wy wachten op den Heere/inden
weech ws rechts / des herten lust staet tot
uwen name ende uwer g ghedachtenisse.
9 Van herte begeere ick uwer des nachts/ g Dat is / teer
daerroe met mijnen geeste in mijn' wake ick uwer predike
vzoech tot v : h want waer v recht in den ofte wozde.
lande gaet/so leeren de inwooners des aert- Hoc sentes / in
rijcx gherechticheyt. mei memoria.
10 Doch wanneer dē godloosen alrede ge- h Ind. mids-
nade angeboden wozt/so en leeren sy doch dat uwe rech-
gheene gherechticheyt : maer doen slechs ten inden lan-
quaet in oprechtigen lande: want sy en sien den zijn / den-
des Heeren herrijckheyt niet. woonders der
11 Heere/v handt is verhoogher/dat en sien werelde sullen
sy niet : wanneer sy het doch sien sullen/ so gherechticheyt
sullen sy te schanden wozden / inden yuer leeren.
ouer de Heydenen : daer tot sult ghyse met
vpere/daer ghy uwe vyanden mede verroe-
ret/verteeren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Doch ons / Heere / ſult ghy vrede beſo-12
i Anders/ wt-richten. gen / want alles wat wy ⁝ hebben/dat hebt ghy ons gheghenen.

Heere onſe God/daer heerſchen wel an-13
dere herē buer ons dan ghy/ nochtans wy denckē dorch allen tijt/ ende wy noēms.

De dooden en blijuen niet leuendich/de14
geſtoruene en ſtaē niet op:want ghy hebtſe te huys geſocht ende verdelcht/ende te niete ghemaeckt alle hare ghedachteniſſe.

Doch ghy Heere bart boozt onder de15
Heydenen/ghy baret altoos boozt onder de Heydenen:bewyſet uwe heerlyckheyt/ende roeimt verre tot aen der wereldt eynde.

k Heere / wanneer dzoeffenſſe voozhan-16
k Ieſ.26.19 * Oft/straffende onderwyſet. den is/ſo ſpeetmen d/wanneer ghy * tuchtigher/ſo roepen ſy angſtelijcken.

l Gelijck als een ſwanger vrouwe/wan-17
l Ioan.16.21 neer ſy ſchier baren ſal/ ſoo is haer bangh e/ ſchreyt in haren ſmerten : ſoo gaet het ons oock Heere/voor uwen aenghelichte.

Soo zyn wy oock ſwangher / ende ons18
is bange/dat wy qualijck adem halē: noch en connen wy den lande niet helpen / ende de inwooners op den aerbodem en wilden niet vallen.

m Doch uwe dooden ſullen leuen / ende19
m 2.Cor.6.9 1.Cor.15.13 niet den lichame opſtaen : waket op / ende roemet / ghy die ligghet onder der aerden: want uwē dauw is eenen dauw des groenen velts : doch het lant n der dooden ſult ghy neder werpen.

n And. ſal de dooden wtwerpen. And. het landt der reuſen ſult ghy tot eenen val trecken.

o Gaet heuen mijn volck / in de camer/20
o Gen.19.12 Apoc.6.11 p Gen.18.21. Micha.1.3 q Of. gheboot r Iob.40.29. 1.Cor.15.25. Apoca.12.9 ende ſlupt de deure nae v toe : verberecht v eenen cleynen oogenblick / tot dat den tooine booz by gae.

p Want ſiet/ de Heere ſal wtgaen vā zijn21
b Anders/daer niet in en wil ic hem/ ſteet. plaetſe / te huys te ſoecken de boos heyt der inwooners des lants ouer haer: dat het lant ſal openbaren haer bloet/en niet langer verbeelen/die daer in q verwozcht zyn.

Wat tvbÿ. Capittel.

1. Straft der vpanden Iſraels.2. 12. Troo-ſtinge Iſraels/ouer zyner genaeckeniſſe.10. Oorſake der ſtraffe Ieruſalems/afgoderye.

c Die dier tijt ſal de Heere te huys ſoec-1
r And. bp my en is ghoeuen zoozne: ſoo by my dannoch begghen' ende doozmen broch te/ ſ woude ick daer met bepge mbzſtē/ en hem op eenen hoop aenſteke: Ofte hy moeſte my gheuen / ende wzede met my maken/ja bzeſt moeſte hy met my maken. b Ioel.3.14 ‡ Mozalitas ratio eſt/non tradetur in mozte/ Pſalmo 118. Caſtigans castigauit / me Dominus / et mozti non tradidit me / Caſtigat de peccat fiducia ſui/etc. groſcat ſibi/ etc.

ken / met zynen harden grooten ende ſterecken ſwoerde/ beyde den a Leuiathan/die een vlichte ſlange/ende den Leuiathan/die een cromme ſlanghe is/ende ſal de draken inder zee verwozgen.

Te dier tijt ſalmen ſingen/banden wijn 2
berghe des beſten wijns.

Ick de Heere behoede hem / ende bochte 3
hem haeſt/darmen b zyner bladeren niet en gemiſſe: ick willen dach en nacht behoeden.

c God en toornet niet met my : Och dat 4
ick mochte met den diſtelen ende doornen krijghen : ſo woude ick onder haer vallen/ ende haer op eenen hoop aenſteken.

Hy ſal my behouden by myner cracht/en 5
ſal my vrede beſorgē/ vrede ſal hy my nochtans beſorghen.

c Het ſal nochtans eenwel daertoe co-6
men / dat Jacob wortelen ſal/ ende Iſrael groenen ende bloeyen ſal/dat ſy den aerbodem met vruchten vervullen.

d ‡ Hy en wort doch niet ghelagen/ghe-7
lijck als hem zyne vpanden ſlaen / ende en wort niet verworgher/ gheljck als hem zyne vpanden verwozghen.

8 ‡ Maer met mate richtet ghyſe/ende laet ſy los wanneer ghyſe bedzoeft hebt met uwen ſcherpen wynde/ u aencljcken/ met den ooſtenwinde.

9 Daerom ſal daer dooz de ſonde Jacobs
e Dat is/ de afgoderye. f Anders/ bare afgoden. g Dat is/ de ſonnen beelden. h Anders/ comen
opbauden/en dat is de nutrichept daruan/ dat zyne ſonden wech ghenomen worden: indien dat hy alle ſteenen e des altaers maeckt/gheljck als verſtootte ſteenen tot aſſchen / dat daer gheen haghen noch beelden meer en f blijuen.

10 Want de vaſte ſtadt moet eenſaem wor-
den / de ſchoone huyſen verſtooten ende verlaten worden/gelijck als een woeſtijne/dat aldaer calueren hen weyden ende ruſten/ ende aldaer ryſers af eten.

11 Hare tacken ſullen van dorheyt breken/
dat de vrouwen comen/ende vyer daermede maken ſullen : want het is een onuerſtandich volck: daerom en ſal hy hem oock harer niet ontfermen/ dieſe gemaeckt heeft/ ende dieſe gheſchapen heeft / en ſal hen niet ghenadich zyn.

12 Te dier tijt / ſal de Heere g werpen van
g Ghelijck als den oeuer des waters/tot aē de beke Egypti : ende ghy kinderen Iſraels ſult verſaemt worden/een na den anderen. vooz ſchyngen wzpen.

13 Te dier tijt ſalmen met eener grooter ba-
ſuynen blaſen:ſo ſullen comen de verlozene uyden lande Aſſur/ ende de verſtootene inden lande Egypti / ende ſullen den Heere aenbidden/op den heyligheu berghe te Ieruſalem.

Wat vrÿd. Capittel.

1. Tegen den hoochmoet ende welluſt Iſraels. 9. Straffe dier. die Gods woort verachten. 12. Vermanunghe ter boete.

1 We der heerlijcker croone deradzonē a Ezech.23. der bloemen harer heelijcker heerlyckheyt / welcker ſtaet bouen ouer een dal/der ghenen/die van wyne tuymelen.

2 b Siet/een ſterck ende machtich man van
b Iſa.28.2. den Heere / gelijck als eenen ſtoom des hagels gelijck als een ſchadelijck weder/gelijck als een ſtroom der wateren/ die machtigen inbreken/wozt int lant gelaten met gewelt.

3 Dat de heerlycke croone der dronckenen
c And. van Ephraim/met voeten vertreden wozde. d Anders/ hoochmoedige. e Dat is/ de ſchoone heerlijckheyt/die daer ſtaet bouen een vet dal / ſal zyn / gheljck als het vyze voor den ſomer/welcke d verderft/ wanneermen het noch aen zynen tacke hanghen ſiet.

4 c Ende de verwelckte bloeme harer lief-
5 Te dier tijt ſal de Heere Zebaōth zyn/een lieflycke croone ende heerlycken cranz/den ouerbleuenen zyns volcx.

6 Ende een Gheeſt des rechts/ den genen
die tot ghenchte ſidt / ende een ſterckte den ghenen die e banden ſtrijdē weder comen ter poozten.

7 Daer toe zyn deſe oock bande wyne dul
gewozden/en tuymelen van ſtercke dzanck: want beyde de Prieſters ende Propheten zyn dul van ſtercken dzanck / f zyn uyden wyne verſmoozt/ ende tuymelen van ſtercken dzancke/ſy zyn dul in prophereren/ en de g buicken de oozdeelen verwt.

8 Want alle diſſchen zyn vol ſpouwens
ende onreynichepts/aen allen plaetſen.

9 h Wien ſal hy dan leeren de bekentenis?
ſe:wien ſal hy te verſtaē geuen de ꝓpdicke?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

18 den gheſpeenden van der melck/dien/die
19 buyden boſten afgheweent zyn.
Want k ſy ſeggben:Gebiet henen/gebiet10
20 daer/ghebiet henen/gebiet daer/wacht hier/
wacht daer/wacht hier wacht daer:hier een
21 wenich/daer een wenich.
Wedaen/hy ſal eenmael met ſpot tuſ-11
ſchen lippen / ende met eenen anderen tonc-
ghen ſpraken tot deſen volcke.
Welcken dit als nu ghepredickt wort:12
22 en herſtinen ruſte:ſo verſmaetmen de moe-
23 der: ſo wy nmen ſtillerende ſp en willen doch
24 ſulcke predikinghe niet.
Daerom ſal hen oock des Heeren woort/13
25 eenen alſoo worden: Ghebiet henen/ghebiet
daer: gebiet henen/gebiet daer: wacht hier/
wacht daer: wacht hier wacht daer: hier
een wenich/daer een wenich:dat ſy henē
gaen/ende te rugge vallen/breken/beſtrickt
26 ende ghevanghen worden.
So hoort nu des Heeren woort/ghy be-14
27 ſpotters / ghy die heerſcher over dit volck/
28 dat te Jerusalem is.
Want ghy ſpreeckt:Wy hebben met den15
29 doot een verbont / en met der helle een ver-
ſtant ghemaeckt : wanneer daer een vloet
comt: en ſal ſy ons niet treffen : want wy
hebben de leughenen onſe toevlucht / ende
a huyghelyc onſe beſchermınghe gemaeckt.
Derohalven ſpreeckt de Heere Heere:16
b Siet/ick legge in Zion eenen gronſteen/
eenen beproefſteen/ eenē coſtelijcken hoeck-
ſteen die wel gheſonderert is: wie ghelooft/
c die en vlucht niet.
Ende ick wil het recht tot een richtſnoer/17
ende de gherechtichept tot een ghewicht ma-
ken: ſoo ſal de haghel de valſche toevlucht
wech doen/ en wateren ſullen de beſchut-
minghe werch ſ wechnemen.
Dat uwe verbont met dē doot los wort:18
ende uwe verſtant met der helle/ niet en beſta:
wanneer eē vloet coemt/ſal ſy d vertredē
worden van hem.
So haeſt als ſy daer henen coemt/ ſal ſy19
d liedē werch nemē: coemt ſy des morgens/
ſo geſchiet het des morgens:alſo oock/ſy co-
mt des daechs/of des nachts:want alleē de
aenrechtinghe leert op het woort mercken.
Want het bedde is ſo enghe / dat daer20
een over en ſchiet/ende het deckſel ſo cort/
dat men hem daer onder bynghen moet.
Want de Heere ſal hem opmaken/ghe-21
lijck als op den berghe Phazim/ende e tooz-
nen/ u ghelijck als inden dale Gibeon : dat
hy zijn werck doe/ x op een ander wijſe / ende
dat hy zijnē arbeyt doe/op een ander wijſe.
So laten nu uwe ſpotterē/op dat uwe ban-22
den niet harder en worden: want ick hebbe
van den Heere/Heere Zebaoth ghehoort/ dat
ſal in der gantſcher werelt
Neemt ter oozen / ende hoort mijn ſtem-23
me: merckt op/ende hoort mijn reden:

y Paulus ſpreeckt. 1. Cor. 1. De wijſe de werelt dooz
haer wijſheyt niet en bekende/ heeft het
hooft te waſe predikinge ſalich te maken de ge-
lovighen van eeuwe/ ſo der gantſcher werelt
wijſheyt. Ga gantſch en al ander ſpraken/die ſy veel
van den weten ofte den dermaten wijſ heyt van
haer ſelven doch oock niet en bezitten. Dan. 11.
Ende ſy helpet doch niet : derhalven ſpreeckt hy:
Ick will niet eenen oberen toughe ſpraken, etcet.

24 Ploeghet of braket / of bearbeydet oock
een ackerman / zynen acker doozgaens he-
nen tot zaet?
25 Iſſet niet alſo ? wanneer hy dien gelijck
gemaeckt heeft/ſo ſtroyet hy wicken / ende
werpet comyn / ende ſaept terwe ofi geerſte/
een pegheliick waer hy het henen hebben
wil/ende ſpelte aen zijn plaetſe.
26 Alſo onderwyſtſe oock haer Godt dooz
het recht/ende leerſe.
27 Want men en doſcht de wicken niet
egeden : ſo en laetmen oock het waghenrat
niet ouer dē comyn gaen : maer de wicken
laetmen wt met eenen ſtaue / ende den co-
myn met eenen ſtocke/
28 ¶ Men maect het/dat het broot wozde/ofi
en doſcht het niet gantſch te miete/als men
het met waghenraden ende peerden we-
doſcht het.
29 Duſer gheſchiet oock van den Heere Ze-
baoth : want zynen raet is wonderlijck/en-
de voert het heerlijcken wt.

Dat xxix Capittel.

1. Straffe Jerusalems dooz de Gomeynen
9. De Joden worden verblinder / dat ſy der
Propheten propheteringe niet en verſtaen/ 15.
huycheelen met Godts Woet/ 15. endelaten ſon-
de gheen ſonde zijn. 18. Godts heercke wozt we
booven/blinden/arme ende ellendigen vergadert.

1 WEe a Ariel * Ariel / ghy ſtadt des
leghers Dauids / ghy houdet jaer-
ghetyden ende b yeteт ſeeſten.
2 Doch ick wil den Ariel beangſten/dat hy
treurich ende jammerlijck zy / ende ſal my
een recht Ariel zijn.
3 Want ick wil b beleggen rontom henen/
ende wil b beangſten met bollwercken/ende
wil wallen rontom b trecken laten.
4 Als dan ſult ghy vernedert worden / ofi
wt der aerden ſpreken / ende wt den ſtoue
met uwer ſprake mommelen : dat b ſtem-
me zy/gheliick als eens toouenaers wt der
aerden/ende b ſprake wt den ſtoue wiſpele.
5 Ende de hoopen die b verſtroyen/ ſullen
ſo vele zijn als een dunne ſtof/ ende de veel-
heyt der tyrannen/als waepende caf: ende
dat ſal haeſtighen onverſiens gheſchieden.
6 Want ghy ſult van den Heere Zebaoth
te huys gheſocht worden / met weder ende
aertbruninghe / ende grooten donder / met
ſtormwint ende onweder / ende met vlam-
men des verterenden vyers.
7 * Doch gheliick als een nacht gheſichte
inden droom / ſoo ſal zijn de veelheyt aller
Heydenen / die teghen Ariel ſtrijden / met
tſamen alle haren heyre ende bollwercken/
ende die hen beangſten.
8 Want gheliick als eenen hongherighen
droomt/ dat hy ete: wanneer hy nu opwa-
ckt/ſo is zijn ziele noch ledich: ende gheliick
als eenen doꝛſtighen droomt/dat hy drinct:
wanneer hy nu opwaeckt/ſo is hy * ſwack
ende doꝛſtich:alſoo ſal zijn de veelheyt aller
Heydenen/die teghen den berch Zion ſtrij-
den.
9 c Verſtarret ende wozdet verbaeſt : ver-
blinder b/wozt dronckē/ doch niet van wijn:
ne:ruymelt/ofi doch niet bī ſterckē dranche.
10 Want de Heere heeft b eenen gheeſt des
hardē ſlaps ingeſchenct/ofi uwe oogē toe-
gedaen : uwe Propheten ofi Doꝛſten d met
tſamen den ſienders/ heeft hy gheblinder.

a Exec. 43. 16
* Ariel heet Godts leeuwe. Alſo heeten ſy de ſtadt Jerusalem/om dien willē / dat ſy dooz Godt machtich was: maer nu ſal die Godts leeuwe heerē/ tegen wielen Godt ſtrijden wil.
b And. wachten
Gomeynen.
* Teghen de Gomeynen. Pſal. 73. 16
* Of / galpich
c And. houdt b ſtille ſtaende ende eteet. Sy zijn blinde. ofi verblinden: ſy zijn dronckē/ ende niet van wijn : ſy zijn verandert / ofi niet van hier.
d And. die haer lien ſouden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

e Esa.6.10

e Dat aller [Ppopheten] ghesichten zijn 11
sullen / ghelijck als de woorden eens verse-
gelden boecx: dwelck so men het dede eenen
die lesen can / ende sprake: Lieue leest dat: eñ
hy sprack: Ick en can niet / want het is ver-
seghelt.

Ofte ghelijck als wanneermen het dede 12
dien / die niet lesen en can / eñ sprake: Lieue /
leest dat: eñ hy sprack: Ick en can niet lesen.

f Ezech.33.31
f Mat.15.8
f Marc.7.6
g And. in zỹ
nen mont/
niet noot met/
stert.

Ende de Heere spreect: f Daeromme dat 13
dit volck g hen tot my naket met zijnen
monde / eñ met zijnen lippen my eert: doch
haer herte verre van my is / ende my vree-
sen / nae menschen ghebooden / die sy leeren:

h Job 5.12
1.Cor.1.17
i Want het
woordt des
cruyces maect
sy alle blindt /
dat eñ dwaes.
Dat niemandt
wt den wer-
cken des Wets
gherechtveer-
dicht en wort.
Item / dat de
oude f Menschē
gherechtveer-
dicht ende ver-
doemt moeten
worden / door
het woort des
Wets / die de
Wereldt straft
van der sonde.
Joan.16.6
k De Joden
verweten hare
ondommen en-
de leughenen.
Obad.6.8
1 Sam.23.25
Esaie.47.10
Ezech.9.9
m Libanon / is
de stadt Jeru-
salem wt Liba-
non gebouwet
Esaie.32.15
n Dat is / val-
sche leere ende
werck.
o Ps.1.11
p And. maken
dē hyomē val-
lich sonder oor
sake.
q Esai.41.6

Doch wil ick oock met desen volcke won- 14
derlijcken omgaen / op het aller wonderlijc-
ste ende selsaemste: h dat de wijsheyt zijner
wijsen ondergae / ende het verstandt zijner
voorsten i verblindet worde.

Wee dien / die verborgen zijn willen voor 15
den Heere haer voornemen te verhelen / en-
de haer doen in duysterē houden / eñ k spre-
ken: l Wie ziet ons? Eñ wie kennet ons?

Wae zijt ghy so verkeert / ghelijck als oft 16
des pothackers leem dachte / eñ een werck
sprake van zijnen maecster: Hy en heeft my
niet ghemaeckt: eñ een maecksel sprake van
zijnen pothacker: Hy en kent my niet.

Welaen / het is noch om eē gantsch wey- 17
nich te doen / so sal m Libanon een velt wor-
den / ende het velt / sal voor een woudt ghere-
kent worden.

Want ter selver tijt sullē de doouen hoo- 18
ren de woorden des boecx / ende de ooghen
der blinden / sullen wt den donckeren ende
der duysternissen sien.

Ende de ellendigen sullen weder vreuch- 19
de hebben aen den Heere / ende de armen on-
der den menschen / sullen vrolijck zijn inden
heyligheu Israels.

Wanneer de tyranne een eynde hebben / 20
ende met den bespotters wt zijn sal / eñ ver-
delghet zijn sullen / alle die so waken n om
moeyte aen te richten.

o Welcke de lieden sondigen maken door 21
het prediken / ende leggen den laghen / diese
straffet inder poorte / p wijcken door leuge-
nen van den rechtveerdighen.

Daerom spreeckt de Heere / die Abraham 22
verlosset heeft / tot den huyse Jacobs alsoo:
q Jacob en sal niet meer te schanden wor-
den / ende zijn aensicht en sal hem niet meer
schamen.

Want wanneer sy sien sullen hare kinde- 23
ren / de wercken mijner handen / onder hen /
soo sullen sy mijnen Name heyligheu / ende
sullen den heyligheu in Jacob heyligheu /
ende den God Israels vreesen.

Want die sulcken dwalenden geest heb- 24
ben / sullen verstant aennemē / eñ de r* was-
schers sullen hen leeren laten.

r Wasschers
zijn de onnut-
te spouwers /
die met schol-
den oft met
goetlooseu ge-
klap / het volck
ophouden.
* And. mur-
murieers.

Dat xxv. Capittel.

1. Straffe der Joden / dat sy hen op menschen
troost ende hulpe verlaten / tegen den Heere trou-
weloos zijn / 8. ende zijn woordt schandelijcken
verwerpen. 18. De Heere dannoch biedet zijne
genade aen / den genen die hen tot hem bekeeren /
27. ende laet hen haren vyanden der Assyriers
grouwsame straffe verrondighen.

6 Esaie 8.6

Wee den afvallighen kinderen spreect 1
de Heere / a die sonder my raetsla-
ghen / ende sonder mijnen Geest
bescherminghe soecken / om te hoopen een
sonde ouer de andere.

2 Die henen afreecken in Egypten / ende
en vraghen mijnen mondt niet / dat sy hen
sterecken met der macht Pharao / ende hen
beschermen onder der schaduwe Egypti.

3 Want de stercte Pharao / sal b ter schan-
de ghedijen / ende de bescherminghe onder
der schaduwe Egypti / tot smaetheyt.

4 Hare Vorsten zijn wel geweest tot Zoan / 4 *Of Hanes
eñ hare Ambassaden tot Hanes ghecomen:

5 Maer sy moeten doch alle te schanden 5
worden ouer dē volcke / dat hen niet nut zijn
en can / noch ter hulpe / noch anders tot nut-
te / maer alleen ter schande ende spotte.

6 Dit is den last ouer de gedierten / die te- 6
gent Suyden trecken / daer Leeuwen ende
Leeuwinnen zijn: Ja aderen ende spertighe
vlieghende draken / inden lande der droeffe
nisse ende des angsts: sy voeren haer goet
op den rugge der beesten / ende hare schatten
op de kemelen * bulten / totten volcke / dat
hen niet nut zijn en can.

7 Want Egypte en is niets / eñ hare hulpe 7
is te vergeefs / daerom predike ick b daer al-
so van: De *Rahab sal stille daer toe sitten.

8 c So gaet nu henen / ende schrijft het hen 8
voor in een tafel / ende teeckent in een boeck /
dat het blijue voort ende voor eewichlijck:

9 Want het is een ongehoorsaem volck 9
ende leugenachtige kinderen / die niet hoo-
ren en willen des Heeren Wet.

10 f Maer seyghen tot den sienders: d Ghy 10
en sullet niet sien: ende tot den schouwers:
Ghy en sullet ons niet schouwen de rechte
leere: maer predict ons e wat behaechlijck /
schouwet ons f tuysscherije.

11 Wijckt van den wege / maeckt b van des 11
bane / latet den heyligheu Israels ophouden
bij ons.

12 Daerom spreeckt de heylige Israels al- 12
so: Dewijle ghy het woordt der wopper / en
de verlatet b g op vermetentheyt eñ moet
wille / ende porchet daer op:

13 So sal b sulcke ondencht zijn / ghelijck als 13
een rete aen eener hooger mueren / wanneer
sy begint wt te rijsen / die gantsch haestelijc
ende onuerliens smaect ende vermorselt.

14 h Als wanneer een pot vermorselt wort / 14
dannen hem tot pulver stoot / ende en ver-
schoont zijner niet: also / dannen van zijnen
stucke niet eē scherf en vindet / daermē vyer
in hale van den Heere / ofte water inde
scheppe wt eenen bornputte.

15 Want so spreeckt de Heere / Heere / de hey- 15
lige in Israel: i Wanneer ghy stille bleeft /
so soude b geholpen worden / door k stille wee-
sen ende hopen / sonder ghy sterck zijn / doch
ghy en willet niet.

16 Ende spreeckt: Neen: maer op peerden 16
willen wy vlieden: (daerom sullet ghy vlie-
ruchtich zijn) ende op loopers willen wy
ryden / daerom sullen b uwe vervolghers
l ouerrassen.

17 m Want uwer duysent sullē vlieden voor 17
eens eenigē schelde: Ja voor vijue / sullet ghy
alle vlieden / tot dat ghy overblijft / ghelijck
als een mastboom bouen op eenē berge / eñ
als een baniere bouē op eenē clemen berge.

18 n Daerom verwacht de Heere / dat hy u 18
ghenadich zy / eñ heeft hem opghemaeckt
dat hy

dat hy hem niet ontferme: want de Heere
is een Godt des ⁊ gherichts: p wel allen
[den gene] die synder verwachten.
Want siet volck Sion/ sal te Jerusalem
woonen: ghy en sult niet weenen: hy sal v
ghenadich zijn/wanneer ghy roept/hy sal v
antwoorden/so haest als hy het hoort.
En de Heere sal v in dorftigheyt brood/
ende in angste water ghenen: want hy en
sal uwen q leeraer niet meer laten wech vlie-
den/maer uwe ogen sullen uwe leeraer sien.
Ende uwe oozen sullen hoozen het woort
achter v henen seggheu/alsoo: r Dit is den
weech/den selven gaet/ ⁊ ende anders noch
ter rechter noch ter slinckher hant.
En ghy sult ontwyden uwe ouersilwer-
de afgoden/ende de guldene cleederen uwer
beelden/ende sultse wech worpen/gelijc als
t vuylnisse/ende tot hen seggen: Henen wt.
Dan sal hy uwe zade/ dat ghy op den a-
ker gesaept hebt/tegen geven/en broot van
den ackers incomingc/en dese selven u vol-
heyt planten: r en v vee sal hem te dier tijt
weyden in eener wijder landouwe.
De ossen ende u veulen/ die den acker
bouwen sullen/ ⁊ ghemengt boeder eten/
welen opgeworpen is met der wanschoef-
sel ende wan.
En op allen grooten bergen/ en op allen
grooten verhe ⁊ kens/sullen gedepde waters
vlueten gaen/ter tijt der grooter slachtinge/
wanneer de a torens vallen sullen.
Ende des ⁊ Maens schijn sal zijn/gelijck
als der Sonnen schijn: ende der Sonnen
schijn/sal seuenmaal claerder zijn/als hy als
nu is: b te dier tijt/wanneer de Heere den
breuche zijns volcks verbinden/ ende zijne
wonden heelen sal.
Siet/des Heeren Name coemt van ver-
re zijnen toorn brant/ende is seer ⁊ waer: zij-
ne lippen zijn vol grimmicheyts/ en zijn ton-
ge als een verterende vyer.
En zijnen adem als een watervloet/ die
tot aen den hals gaet/te verstroyen beyen-
den/tot dat hy te niete worde/en de vole-
ken niet eenen roozne in haren kinnebacke/
herwaerts ende ginf waerts dzijne.
Soo sullet ghylieden singhen/ghelijck als
inder nacht eens heyligben feests/en b ban
heeren verhoughen/gelijck als wanneermen
met der pypen gaet/na den berghe des Hee-
ren/ter vorze Israels.
Ende de Heere sal zijn heerlicke stem-
me doozen laten/ daemen sie zijnen wrghe-
strecken arm/met droonighen dzepgen/en-
de met vlammen des verterenden vyers/
met straten/met stercken reghen/ende met
hagbel.
c Want Assur sal verschricken voor der
stemme des Heeren/die hem met der roeden
slaet.
Want de roede sal ganstch door dzingen
en wel treffen/wanneerse de Heere over hen
doet sal/met tambozinnen en harpen/en-
de b allenthalven reghen haer streyden.
Want de e cuyle is van gisteren her be-
reyt/ia de selue is oock den Coninck/diep
ende wydt ghemaeckt: f soo is [oock in] de
stede woonincghe daer in/vyers en houts de vol-
heyt: den adem des Heeren als een
swaeyl als een ⁊ wenelstroom.

De xxxi. Capittel.

1. Straffet wederomme de Joden/dat sy den
getrouwe Godt Israels verlaten ende hemop de
Egyptenaers/swacke menschen vertroosten. 4.
Vermaent weder tot Godt ende segt hem sijne hul-
pe ende beschermingbe toe.

1 Wee den genen die a trecken in Egyp-
ten om hulpe / ende b verlaten hen
op peerden/ ende hopen op waghe-
nen/dat der seluer vele zijn/ en op ruyters/
daerom dat sy seer sterck zijn: ende en hou-
den hen niet tot den heyligben in Israel/
ende en vragen niets na den Heere.
2 Doch hy is wijs / en brengt onghelurck
hiertoe/ende en wendet zijne woozden niet:
maer sal hem op maken tegen het huys der
boosen/en tegē de hulpe der e quaetdoeders.
3 Want Egypten is menschē en geē God:
en hare peerden zijn vleesch en geen Geest:
en de Heere sal zijn hant uytstrecken/ dat de
helper struyckele / en dien de d hulpe wort/
valle/ende al te samen ommecomen.
4 Want soo spreeckt de Heere tot my: Ge-
lijck als een e Leeuwe / ende een f jonghe
Leeuwe huller over zijnen roof: wanneer
hem de beelhept der herders g aenroepen/
soo en verschrickt hy voor haren gheschreye
niet / ende hem en is oock niet leede voor
haeer beelhept: alsoo sal de Heere Zebaoth
her af baren/ten strijdē op den berge Sion/
ende op zijnen heuuel.
5 Ende de Heere Zebaoth sal Jerusalem
beschermen/ h gheliick als de vogelen doen
met den vleughelen/beschutten / verlossen/
daerin rontomme gaen/ende wt helpen.
6 Keert om ghy kinderen Israels/ghy die
seer afgheweken zijt.
7 i Want te dier tijdt/salen yeghelijck zij-
ne silueren ende gulden afgoden verwor-
pen/welcker v uwe handen ghemaeckt had-
den ter sonde.
8 k Ende Assur sal vallen / niet door eens
mans swaert/ ende sal verteert worde / niet
door eens menschen swaert: ende sal doch
voor den swaerde vlieden/ ende zijne jonge
manschap sal cijnsbaer worden.
9 Ende * hare trotzsteen sal van wegē
wech trecken/ende zijne Oosten sullen voor
der banniere de vlucht genen/spreet de Hee-
re/die te Zion woon/ ende te Jerusalem e-
nen m heert heeft.

De xxxii. Capittel.

1. Van den welstande des Coninc Hizkia/die een
voorbeelde Christi is/ 5. ende schadelijcke stegen-
menten der dwaeslachtigen. 9. der Joden seker-
heyt wordt ghestraft/ 14/ tot dat Christus zon-
derlinge en volgenoechsame Gracie aenuecht.

1 Siet/daer sal een Coninck regeren om
gherechticheyt aen te richten / ende
Oosten sullen heerschen/om het recht
te handhauen.
2 Dat eē yegelijck zijn sal/als een die voor
den winde bewaert is/ende als een die voor
den slachregen verborgen is: als de water-
beken aen dozen placssen/als de schaduwe
eens grooten rotzsteens in dzoogher lande.
3 Ende der sienden ooghen en sullen niet
niet blinden laten / ende de oozen der toe-
hoorders sullen opmercken.
4 Ende de onnoselichyghen / sullen vroe-
heyt leeren/ende der stamelende tonghe sal
beerdighen ende a reppicken spraken.
5 Een dwaes en sal niet meer Oosst heeten/

a Esa.3.1.8
b Jer.17.5
psal.20.8
4.Reg.19.28
Judith.9.8

a Apoc.5.5
f Gen.49.6
g Of/reghen
hem corpse etc.

b Deu.23.22

i Esa.2.20

Assur.
k Esaie.10.16
26.en.37.36
* And. Hy sal
dā vreese voor
hen dāst henen
varen / en etc.
der schricken.
l Rotzsteen/
dat is haer Co
ninck.
m Dat is / die
te Jerusalem
huys houd/ en
aldaer te huys
behoort.

a and. oude
scheposkijcks

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

noch een gierighe/heere ghenoemt worden.

Want een sot spreeckt dan sotheyt/ende 6
zijn hertte gaet met ongeluck omme/op dat
hy b huychelije aenrichte/ende predike van
den Heere d walmgoen: op dat hy de hon-
gerighe zielen wthonghere/ende den dorst-
ighen het drincken e weere.

Want des gierighen regeren is enckel 7
schade: want hy smit d nacken/ om te ver-
derven de ellendighen met dalschen woor-
den/ wanneer hy des armen recht spreken sal.

e Daerentegen de Vorsten sullen voorsigh- 8
ke gedachten hebben/ en daer van houden.

Staet op ghy f stoute vrouwen/ hoort 9
mijn stemme/die ghy so seker zijt/neemt ter
oren mijne redenen.

Het is om jaer ende dach te doen / soo 10
sullet ghy seker beven: want daer en sal
geenen wijnoogst zijn/ soo en sal daer ock
gheen afplucken zijn.

Verschrickt ghy stoute vrouwen / beeft 11
ghy sekere: daer is voorhanden wtrecken/
blooten/ende gorden om de lenden.

Men sal leedt draghen om den acker/ja 12
om de heerlijcke ackeren / om de vruchtbare
wijnstocken.

Want op den acker mijns volcx / sullen 13
voortcomen en distelen wassen: daertoe op alle
vreuchden huysen in der vrolycker stadt.

Want de Pallepsen sullen verlaten zijn/ 14
ende de veelheyt in der stadt eensaem zijn/
dat de torens ende sterckten eewighe spe-
lonicken worden / ende den g Wildewerche
ter vreughde/den sudden ter weyde.

So lange/ tot dat over ons wtghegoten 15
worde/de Gheest wt der hoochte: h soo sal
dan de woestijne ten acker worden / en de
acker voor een woudt gherekent worden.

Ende het recht sal in der woestijne woo- 16
nen / ende gherechtichheydt op den * acker
i huysen.

k En der gerechtichheyt vrucht/ sal de vre- 17
de zijn/ende der gherechtichheyt rutte/sal de
eewighe stilheyt ende sekerheyt zijn.

l Dat mijn volck in huysen des vredts 18
wonen sal/ in sekeren wooningen/ende in
stouter ruste.

m Doch haghel sal zijn den n wonde he- 19
nen af/ende de stadt daer beneden sal nede-
rich zijn.

Wel o / ghylieden die saept alomme aen 20
den wateren: want daer meucht ghy de voe-
ten der ossen ende ezelen/op gaen laten.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Prophetering hegen Sanherib/ 2. met eenen angstighen ghebede tot Godt om hulpe. 10. De Heere dreycht den Godtloosen/ 14. troosten den vromen. 20. ende wil hy Sion al-weeh machtich bijnen.

Wee dock o ghy verstoorder: a mennt 1
ghy/ ghy en sult niet verstoort wor-
den? en ghy verachter: meynt ghy/
men sal d niet verachten? d wanneer ghy
het verstooren geeyndicht hebt/ so sult ghy
ock verstoort worden: wanneer ghy des
verachtens een eynde ghemaeckt hebt/ soo
salmen p wederom verachten.

Heere/ weest ons ghenadich: want op p 2
berts achten wy: e werst haren arm vroech/
daertoe onse heyl/ ter tyt der drangsenissen.

Later p heden de volcken voor den gros- 3
ten rumoer / ende de Heydenen verstroyt
worden/wanneer ghy p verhoogher.

4 q Soo salmen p lieden opgapen/als eens 4
rouf: gheljck alsmen de sprinckhanen op-
raept/ ende gelijck als de keuers verschipt
worden/ wanneecnense eternalr.

5 De Heere is verheven / want hy woont 5
in der hoochte: hy heeft Sion vol gherichts
ende gherechtichheyt ghemaeckt.

6 Ende het sal te e uwer tyt gheloone zijn: 6
ende heerschappije / heyl / wijsheyt/ecerk-
heyt/ende vreese des Heeren / sullen zijnen
schat zijn.

7 Sier/ f hare boden schreyen daer buy- 7
ten / ende de Enghelen des vredes weenen
bitterlycken/

8 [En spreken:] De padt zijn woest: daer 8
en gaet niemant meer op der strate: hy en
hout noch trouwe noch gheloove: hy ver-
werpt de steden/en en achtet de lieden niet.

9 Het lant leyt claghelijck en jammerlijck/ 9
de * Libanon staet schandelijcken vergou-
wen: ende Saron is gheljck als een slechte
velt/ ende Basan ende Charmel is woest.

10 Nu wil ick my opmaken / spreeckt de 10
Heere/nu wil ick my verheffen / nu wil ick
hooch comen.

11 g Het stroo gaet ghy swangher / stoppe- 11
len baert ghy/ g vper sal uwen moede
vertreden.

12 Want de volcken sullen tot calck verbrant 12
worden/gheljck alsmen afgehouwen doo-
nen met vper aensteeckt.

13 Do hoort nu ghy/die ghy verre zijt / wat 13
ick ghedaen hebbe/ ende ghy die na by zijt/
merckt mijn sterckheyt.

14 De sondaers te Sion zijn verschracken/ 14
beven is den h huychelaer aengecomen: en
spreken: Wie is onder ons / die by een
verterrende vpere wonen can? wie is daer
onder ons/die by der eewigé glaet woone?

15 i Wie in gerechtichheyt wandelt/ en spreet 15
wat recht is: wie het onrecht haten met sta-
recke dat hy geene gheschencken en neme:
wie zijne oogen toesloyt / dat hy gheen
bloetschulden en hoore / ende zijne oogen
tochoudt/dat hy niet quaets en sie.

16 Die sal in der hoochte wonen / en rots- 16
steenen sullen zijne k vesten en beschermin-
ghe zijn: zijn broot wordt hem ghegeven/zijn
water heeft hy ghewis.

17 Uwe ooghen sullen den Coninck sien in 17
zijner schoonheyt: ghy sult het lande t ver-
voydt sien.

18 Dat hen d harte seer verwonderen sal: en 18
seggen: in Waer zijn nu de n schrijfgheleer-
den? waer zijn nu de raden? waer zijn de
Cantzeliers?

19 Daertoe en sult ghy dat stercke volc niet 19
sien: dat volck van o dieper spraake/dien niet
niet vernemen en can/en van onbedruchte
ker tonghen / dien men niet verstaen en can.

20 Aenschouwet Sion / de Stadt onser 20
p susten: uwe oogen sullen Jerusalem sien
q een sekere wooninghe / een hutte die niet
wech ghevoert en wort/welckerer nagelen
sullen nemmermeer wtgherogen/ende haer
seelen gheen ghebroken worden.

21 Want de Heere sal aldaer machtich by 21
ons zijn/ en daer sullen wijde water graghten zijn / dat daer gheen schip met roeyen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

oner baren / noch galeyen daer henen seheen en sullen.

Want de Heere is onse richter/ de Heere is onse meester/ de Heere is onse Coninck/ die helpt ons.

e Laese hare stricken spannen/ sy en sullen sy doch niet houden: also en sullen sy ook het waerlic niet werstricken op de mastboom: dan sal dele costelicker roose wegedepit worden/ dat ook de lammen roouen sullen.

Eñ geen inwoonder en sal seggen: Ick swack: want het volck dat daerinne woont/ sal vergeuinge der sonden hebben.

Wat xxiij. Capittel.

1. De Heere wreeckt sijn volck aen den Heydenen ende ongehoorsaemen.

Comt herwaerts gy Heydenen/ende hoort: ghy volcken merckt op: de aerde hoore roe/ eñ wat daer inne is/ des werelts perck/ met haren sinner vrucht.

Want de Heere is toornich op alle Heydenen/ende grimmich op alle haer heyr: Hy heeft se verbannen/ ende totten slachten overleueren.

Ende hare verslaghene sullen wech gheworpen worden: dat den stanck van haren lichamen opgaen sal/ ende de berghen van haren bloede vlieten.

a Ende alle het *heyr des Hemels sal vergaen/ende den Hemel sal te hoope gherolt worden: gelijck als eenen boec/ende alle sijn heer sal verwelcken/ gelijck als een blat verwelcket aen den wijnstock/ ende als een dorre blaet aen den vijchboom.

Want mijn swoerdt is dronchen inden Hemel/ende siet/het sal afvaren op Edom/ende over het verbande volck ter straffe.

Des Heeren f swert is vol bloets/ ende vet van lammen ende bocken/van der nieren vette wt hoornen: Want de Heere heeft een slachtinge te Bozra/ende een groot worghen in't lande Edom.

Ende sullen de Eenhoornen met hen/ende ouden met/ende de ossen met den ouden: want haer lant sal dronken worden van bloet/ende haer aerde vet worden van vette.

Want het is den dach der wrake des Heeren/ende het jaer der vergeldinghe/ om Sion te wreken.

Ende haer beken tot peck worden/ende haer aerde tot swauel: Ja haer lant sal tot brandende peck worden/

Dat noch des daechs/ noch des nachts sal verdooft worden: haer rooc sal altoos van haer op gaen: ende sal c voort eñ voort meer woest sijn/ dat daer niemant door gaen en sal in eewichevt.

Maer d* roerdompen eñ swijnegels sullen haer besitten/ende raven sullen daer inne wonen: Want hy sal een meetsnoer daer over trecken/dat sy woest worde/ ende een neytloot/dat sy ledich sy.

Dat hare heeren heeten moeten: Heeren sonder lant/ende alle hare Vorsten een eynde hebben.

Ende daer sullen doornen wassen in haren palissen/netelen ende distelen in haren borgen/ende sal een woninge sijn der draken/ ende weyde voor de struysen.

14 e Daer sullen oock maleanderen heenen loopen/ f marters ende ghieren / ende deen veldduyuel sal den anderen g ghemoeten: de k robolt sal ock aldaer herberghen/ ende sijn ruste aldaer vinden.

15 De t swijnerghel sal ock aldaer nesselen ende ligghen/ broeden ende wtlichten onder haer schaduwe: oock sullen de k wonwen aldaer te samen comen.

16 l Soecket nu in den boecke des Heeren ende leset: her en sal niet aen eenen der selue sepelen: men en misset oock met / noch van desen noch van dien: want hy isset/die door mijnen mont gebiet/ende sijnen Geest isset/die het te samen verghert.

17 Hy gheest het lot over haer / ende sijn hant deylet de mate wt onder haer: dat sy daer in eenen eewichijck/ ende daer in bijnen in voort ende voort.

Wat xxrvb. Capittel.

1. Van der toecomst Messie, eñ wat hy voorgoeden sijnen gheloouighen brenghen sal.

1 Dese de woestijne ende wilderniſſe sal a lustich sijn/ende het velt sal vroylijck staen / ende sal bloeyen gheljck als de lelien.

2 Sy sal bloeyen ende vroljck staen in aller lust ende vreughde: want de heerlijcheyt des Libanon is haer ghegheuen/het cieraet Carmels ende Sarons : sy sien de heerlijcheyt des Heeren/ het b cieraet onses Godts.

3 c Sterckter de moede handē/eñ verquicket de struyckelende knyen.

4 Segget den vertzaechden herten: d Vreest niet/ sijet/het sal af baren op Edom/ende over het verbande volck ter straffe.

5 e Als dan sullen der blinden ooghen opgedaen worden/ende der doouen oozen sullen ghroopent worden.

6 Dan sullen de lamme sprinchen als een herte/ f ende der stommen tonge sal lof seggen: g want daer sullen wateren inder woestijne/ hier ende daer vlieten/ ende vliesten in den velden.

7 Ende waer het te voren droocb geweest is/ daer sullen h vijuers sijn: ende waer het droge geweest is/ daer sullen i sprinebornen sijn: daer te voren de slangen gheleghen hebben / daer sal hoy ende riet eñ biesen staen.

8 k Eñ aldaer sal eē baue sijn eñ eenen wech/ welcke de heylige wech heeten sal/ dat daer geen onreyner opgaen en sal/ende k deselue sal voor haer sijn/ l dannen daer opgae/ dat ooch de dwasen niet dwalen en comen.

9 Daer en sal gheen Leeuwe sijn/eñ gheen schenrende ghedierte en sal daer op treden/ noch aldaer ghevonden worden: maer men sal vry seker aldaer gaen.

10 m De verlossede des Heeren sullen weder comen/eñ tot Sion comen met juychen: n ewige vreuchde sal op haren hoofde sijn/ vreughde eñ o verentluſt sullen sy omgrijpen/eñ smerte eñ suchten /sal wech moeten.

Wat xxrvij. Capittel.

1. Dewijle de Prophect diemael van der Jerusalemscher verloſſinge gesproken heeft/ so achteruolcht hy hier der seluen Historie. op dat alsoo zyner propheye waerheyt bewesen worde. Ende beschrijft hier het beleeh Jerusalems. 4. met dē lasterlijcken smaetredenden des Assyrischē hoofmans/ die hy tegē God eñ dē Coninc hielt had gevoert heeft.

a Ander. haer verheughen/ ende etc.

b And. de meskiept.

c Heb.12.12

d Deut.20.3 ende 31.6

e Esai.29.18. Mat.11.5 ende 15.30 Luce.7.22

f Psalm.8.3

g Esa.41.18 ende 43.19 ende.44.3

h And. dōcken

i Dat syn spruyngbende fontepnaderen

k Dat is / Hy salse geleyden voor dē wech.

l Anders / dat ooch die / soo den reysens go voo sijn/ noch de dwasen bere dwalen sullen.

m 1. Per. 1.18

n Apoc.21.4

o Of herteme yzolijcheyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Wzake der kercke. De Pzopheet

Senacherib. 2 2. Reg. 18. 13 2. Par. 32. 1 Esaie. 7. 17 ende 8. 7 ende 10. 5 ende. 17. 12 ende 33. 1

b Rabsake heet op kuytsch / een Ertzschenckes

c and. pissme

b and. bolters.

a Esai. 22. 15

Ende het gheschiede in den veertheniensten Jare des Conincx Hiskia / dat de Coninck te Assyrien a Senacherib optoech teghen alle vaste steden Juda / ende wanse.

Ende de Coninck te Assyrien / sandt den 2 b Rabsake van Lachis / nae Jerusalem / tot den Coninck Hiskia / met grooter macht: ende hy tradt aen den watercloop des oversten c dijcx / aen den weghe by den acker des d werwers.

Ende Eliakim de Sone Hilkia de Hofmeester / ende e Sebena de Cantzeller / ende Joah de sone Assaph de Schrijver / gingen tot hem wt. 3

Ende Rabsake sprack tot hen: Segghet 4 doch den Hiskia: Soo spreeckt de grooteconinck / de Coninck te Assyrien: Wat is dat voor een f troetz / daer ghy b op verlatet?

Ick houde / ghy g laet b ouerreden / dat 5 ghy noch raet ende cracht weret om te strijden: op wien verlaet ghy v dan dat ghy mp zijt afvallich gheworden?

h Verlaet ghy v op den gebroken rietstaf 6 Egypten: welcken / so hem yemant daer op leunet / gaet hy hem inde hant / en doorboorse: also doet Pharao de Coninck te Egypten / allen die hen op hem verlaten.

Wilt ghy hier teghen seggen: Wy verlaten ons op den Heere onsen Godt: isset 7 dan niet die / welckers hoochten en altaren / de Hiskia heeft afgebroken / ende tot Juda ende Jerusalem gheseyt: Voor desen altare sult ghy aenbidden?

Welaen / soo i neemt het aen / met mijnen 8 heere den Coninck te Assyrien: ick wil v twee duysent peerden geuen / laet sien / of ghy by v connet wtbrenghen / die daer op rijden.

Hoe wilt ghy dan bijnen voor eenen 9 Hoofmanne / der k alleroodsten dienaer eens mijns heeren / en ghy verlatet v op Egypten om der waghen ende ruyters wille.

Waertoe meynt ghy dat ick sonder den 10 Heere den herwaerts opgetoghen in dit lant / om dat selue te verderuen: Jae de Heere sprack tot mp: Treckt henen op in dit lant / ende verderft het:

Doch Eliakim / ende Sebena / ende Joah 11 spraken tot Rabsake: Lieue / spreeckt met uwen knechte op Syrisch / want wp verstaent wel / ende en spreeckt niet met ons op Jodisch / voor de ooren des volcx / dat op der muren is.

Doe sprack Rabsake: Meynt ghy dat 12 mp mijn heere / tot uwen heere / of tot v gesonden hebbe / sulcke woorde te spreken / en niet veel meer tot den mannen die op der muren sitten / dat sp met v hare eygē dreck eten / ende haer eyghen l water supen?

Ende Rabsake stont / ende riep luyde op 13 Jodisch / en sprack: Hoort de woorden des grooten Conincx / des Coninck te Assyrien.

Soo spreeckt de Coninck: Laet v [van] 14 Hiskia niet bedrieghen: want hy en can v niet m verlossen.

Ende en laet v [van] Hiskia niet ver- 15 troosten op den Heere / dat hy sem: De Heere sal ons verlossen: ende dese stadt en sal niet in de hant des Conincx te Assyrien gheuen worden.

Hoozet Hiskia niet: want so spreeckt de 16 Coninck te Assyrien: Dott het mp te danke / ende gaet tot mp wt / soo sullet ghy een peghelijck van zijnen wijnstocke / ende van zijnen vijchboom eten / ende wt zijnē bornputte drincken /

Tot dat ick come / ende hale v in een lant / 17 ghelijck als mijne lant is: een lant daer coorn ende most in is / een landt / daer broot ende wijnberghen in zijn.

Laet v [van] Hiskia niet n ouerreden / 18 dat hy seyt: De Heere sal ons verlossen: o hebben oock der Heydenen goden / een peghelijck zijn lant p verlosset van der handt des Conincx te Assyrien?

Waer zijn de goden te Hamath ende Ar- 19 pad? waer zijn de goden Sepharuaim? hebben sp oock Samaria van mijner hant verlosset?

Welcker van alle godē deser landē heeft 20 zijn lant verlosset vā mijner hāt: dat de Heere soude Jerusalem verlossen / van mijner hant?

Waer sp stwegen stille / en en antwoordē 21 hem niets: want de Coninck hadde ghebeden / ende geseyt. Antwoordet hem niets.

Doe quamen Eliakim de sone Hilkia de 22 Hofmeester / ende Sebena de Cantzeller / en de Joah de sone Assaph de Schrijver / met verscheurde cleederen / ende vertelden hem de woorden des Ertzschenckers.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Hiskia sendt boden tot Esaiam / 6. ende wort van hem getroostet. 9. Senacherib treckt te rugghe nae huys / 10. ende lastert wederom Godt. 14. Hiskia gheeft hem ten ghelede / 21. hoort wederom van Esaia zijnen troost / 33. en de hoe Jerusalem voor den Assyrischen heyre ghescheen blijuen soude / 36. Senacheribs loon wort ghenaghen vanden Enghel Godts.

1 Doe nu de Coninck Hiskia dat hoorde / verscheurde hy zijne cleederen / en de a naem eenen sack om hem / ende a 1. Reg. 21. 27 Joel. 1. 13 ginck in het huys des Heeren.

2 Ende sant Eliakim den Hofmeester / ende Sebena den Cantzeller / met staruen bedect / tot den Propheet Esaia / de sone Amos.

3 Dat sp tot hem seyghen souden: Soo spreeckt Hiskia: b Dat is eenen dach der b Of / een dach der droeffenisse / des scheldens ende lasterens: en de gaet euen toe / als wanneer de kinderen tot aen de gheboorte gheeomen zijn / ende daer en is gheen cracht te baren.

4 Dat doch de Heere v God hooren wort / de woorden des ertzschenckers / die zijn heere de Coninck te Assyrien herwaerts gesonden heeft / te lasteren den leuendighen Godt / ende te schelden met sulcke woorden / als de Heere v Godt ghehoort heeft: ende wonder doch een ghebet opheffen voor de ouerghebleuene / die noch voorhanden zijn.

5 Ende de knechten des Conincx Hiskia / quamen tot Esaia.

6 Ende Esaia sprack tot hen: Soo segget uwen heere: De Heere spreeckt also: Weest v niet voor de woorden die ghy ghehoort hebt / met welcke mp de knechten des Conincx te Assyrien ghesmadet hebben.

7 c Siet / ick wil hem d eenen anderen moet maken / ende hy sal wat hooren / dat hy wederkeren sal te zijnes lants: ende wil hem door het swert vellen in zijnen lande.

f Of / verwaetsheyt met woorden wys maken.

g and. Hierdat v [dat ghy wel beceyt zijt / maer salmen krijgē / so moet raet en macht daer zijn.

h 1. reg. 18. 21 Ezech. 29. 6

i and. gheeft doorgen mijns / heere.

k Of / anghesichtsten / ghesinghsten.

l Of / piss.

m Dat is / helpt beschudde.

e Doe nu Rabsake weder quam naer hy 8
den Coninck te Assyrien strijden teghen
Libna: want hy hadde gehoort / dat hy
van daer gheruckt was.
Want doer quam een gheruchte van 9
Thirhaka der Mooren Coninck / seghen-
de: hy is uytgheroghen teghen v te strij-
den/ doe hy dit hoorde / sant hy boden
tot Hiskia/ ende liet hem seghen:
Segget Hiskia den Coninck Juda also: 10
Laet v(dan) uwen Godt niet bedrieghen/op
wien ghy v verlaet: ende spreket: Jerusalem
en sal niet in de hant des Coninx te Assy-
rien gheghenen worden.
Siet/ghy hebt ghehoort/wat de Conin- 11
ghen te Assyrien ghedaen hebben allen lan-
den / haer te verbannen / ende ghy soudet
verlossen worden?
Hebben oock de goden der Heydenen der 12
landen verlost/die mijne vaders verdoruen
hebben? als f Gosan/Haran/Reseph/ende
de kinderen Eden te g Thelassar?
Waer is de Coninck te Hamath / ende 13
de Coninck te Arpad/ende de Coninck der
stadt Sepharuaim/ Hena ende Iwa?
Ende doe Hiskia den brief van den bo- 14
den ontfangen/ ende ghelesen hadde/ ginck
hy henen op in het huys des Heeren / ende
breyde hem voor den Heere.
En Hiskia badt voor de Heere/en sprac: 15
Heere Zebaoth/ghy God Israels: h ghy 16
die bouen den Cherubim sitter/ ghy zijt al-
leen God ouer alle Coninckrijcken op aer-
den/i ghy hebt Hemel ende aerde gemaect.
Heere/neyget uwe oozen/ende hoort dach: 17
Heere doet uwe oogben op/ ende siet doch:
hoort doch alle woorden Sanheribs die hy
herwaerts ghesonden heeft/ te lasteren den
leuendighen Godt.
Het is waer Heere/ de Coninghen te As- 18
syrien hebben woest ghemaeckt / alle Co-
ninckrijcken met haeren landen.
Ende hebben hare Goden int vyer ghe- 19
worpen: want sy en waren gheene Goden/
maer niet/ende handen werck / hout ende
steenen: die zijn omghebracht.
Nu daeron/o Heere onse Godt/helpt 20
ons van zijner hant: op dat alle Coninck-
rijcken op aerden ondervinden/dat ghy al-
leen Heere zijt.
Doe sant Esaia de sone Amos tot His- 21
kia/ ende liet hem seghen: Soo spreckt de
Heere de Godt Israels: Dat ghy mij ghe-
beden hebt/des Conincx Sanheribs haluen
te Assyrien/
Dit isser dat/ dat de Heere dan hem sept: 22
De Jonckvrouwe dochter Sion verachtet
b ende bespotter v / ende de dochter Jeru-
salems schuddet v het hooft nae.
i Wien hebt ghy ghyt schendet ende ghe- 23
lastert: ouer wien hebt ghy de stemme ver-
heuen? ende heffet uwe oogben op tegben
den heyligben in Israel.
Door uwe knechten hebt ghy den Heere 24
gheschendet/ ende gheseyt: Ick ben door de
menichte mijner wagenen herwaerts opge-
togen/op de hoochte der bergen/aen den zij-
den Libanons/ick hebbe zijne hooge cedren
afgehouwen/ met haren zijne wtuerco-
renen/ende ick ben ouer de hoochte tot aen zijn
woude/aen dat wout/op den Carmel ge-
komen.

25 Ick hebbe gegraben ende gedronken de
wateren/ ende hebbe met mijnen voetzolen
wechgedroogt/alle verwase de waterem.
26 Hebt ghy dat niet ghehoort / dat ick in
voortijden dit alsoo gemaect ende van ou-
den tijden / soo ghehandelt hebbe/ ende doe
nu ock alsoo : dat vaste steden verstoort
worden tot steenhoopen?
27 Ende hare inwoonders ghesmacket en-
de verzaechtich worden/ende met schan-
den bestaen : ende worden tot velt gras en-
de tot groenen cruyde / ghelijck als hoy op
den daken/ hee welcke verdoruet eer het rijp
wort.
28 Ick kenne ia v woninge wel/ uwen wt-
toch ende uitroch/ ende v woeden tegen mij.
29 Dewijle ghy dan tegen mij woedet/ende
v stoutheyt herwaerts op mijne oozen
gecomen is: so wil ick v een ruick inde neu-
se leggen/ende een gebit in uwen mont en-
de wil v des weechs wedet te huys bren-
gen/dien ghy herwaerts ghecomen zijt.
30 Ende dat zy v het teecken : Eet dit iaer
vuer wat n vertreden is/ten anderen iare/
wat dan selfs wasset / des derden iaers
saeyet/ maeyet/ planter wijnberghen/ ende
eet hare vruchten.
31 Want de verlosten banden huyse Juda/
ende de ouergheblevene/ sullen noch weder-
om onder den wortelen / ende bouen den
vrucht draghen.
32 Want van Jerusalem sullen noch wt-
gaen / die ouergheblevene zijn / ende de ver-
losste van den berghe Zion : sulx sal doen
den o yuer des Heeren Zebaoth.
33 Daerom spreckt de Heere alsso van den
Coninck te Assyrien : Hy en sal niet comen
in dese stadt/ende en sal daer oock gheenen
pijl henen schieten/ ende gheenen schilt daer
voor comen / ende en sal gheenen wal om
haer maken:
34 p Maer des weechs/dien hy gecomen is/
sal hy wederom keeren/dat hy in dese stadt
niet en comt/spreckt de Heere.
35 Want ick wil dese stadt beschermen/dat
ick hare wthelpe om mijnent wille / ende
om mijns dienaers Dauids wille.
36 p Doe voer de Enghel des Heeren wt/
ende sloech in den Assyrischen Legher /hon-
derd en vijf ende tachtentich duysent man-
nen: ende doe sy hen des moggens vroech op
maeckten/ sier/ doe lach het q allenthalben
vol enckel doode lichamen.
37 Ende de Coninck te Assyrien Sanherib
brack op/trooch weer/ende keerde weder na
huys/ende bleef te Ninive.
38 Het gheschiede oock / doe hy aenbadt in
den Huyse Nisroth zijns Godts / dat sijne
heren zijne soonen/Adramelech/ende Sarec Eser
met den swerde: ende sy vloden int Landt
Ararat: ende zijn soon r Assergaddon/weert
Coninck in zijn stede.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Den Hiskia so hy voor crijgh is / 4. sept de Heere verlenginghe synre leuens toe. 7. ende gheeft hem dese een gewisse waerteechen / 9. Hiskia dichtet ende singhet den Heere een Loffanck.

1 Esa daer tijt weert Hiskia doot: ende
Esa de Propheet Esaia de sone Amos
quam tot hem/ende sprack tot hem: So
spreect de Heere: b Bestelt v huys: want
gy sult sterue/ ende niet leuendich blijuen.

m anb. dese stadt/ hebbe gemaect / ende van ouden tijden toegerichte: ende alse nu bestoort/ verruten ende tot steenhoope woz den leten/ als de beste steden.
Psal. 129.5

n an. dan selfs wasset/ten anderen iare. wat dan den selfs wassinghen voortcomt/ dus etc.

o Of / herom bzant.

Sanheribs lijsp wort ghestraghen banden Enghel Godts.
2. Reg. 19. 15
p Esaie 31. 8
Tob. 2. 21
Dyt. 48. 24
1. Macch. 7. 42
2. Macch. 8. 19
q Of. alomme of/ ouer al
r and. Esarhaddon/

a 2. Reg. 20. 1
2. Par. 32. 24

b Of. bestelt/ etc.

25 b Doe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Doe keerde Hiskia syn aenghesichte na 2
de wandt / ende badt tot den Heere / ende
spraeck:
Gedenckt doch Heere/hoe ick voor v ge- 3
wandelt hebbe in der waerheyt met volco-
mener herten/ en̄ hebbe gedaen wat v wel-
behaecht heeft: ende Hiskia weende seer.
Doe gheschiede het woordt des Heeren 4
tot Esaia/ ende spraeck:
Gaet henen/ende segt Hiskia: So spreect 5
de Heere de Godt vs Vaders Dauids:
Ick hebbe v ghebedt gehoort / ende uwe
c Jerem.3.12 Joue 3.10 tranen ghesien: c siet/ ick wil tot uwen da-
ghen noch vyfthien iaer toeleggen.
En̄ v met tsamen deser stadt verlossen/ 6
vander hant des Conincx te Assyrien: want
b Of/voor- staen. ick wil dese stadt wel d verdedighen.
e 1.Sam.2.34 e Ende hebt v dat ten teecken van den 7
Heere/ dat de Heere sulck doen sal / wat hy
gheseyden heeft.
Siet/ick wil de schaduwe aen den Son- 8
nenwyser Achas/thien linien te rugge trec-
f Josue 10.13 ken/over welcke hy gegaē is: dat de f Son-
ne thien linien te rugghe gaen sal aen den
wyser: over welcker sy ghegaen is.
Dit is de schrift Hiskia des Conincx 9
Juda / doe hy cranck gheweest / ende van
der cranckheyt ghesont ghewoorden was.
Ick spraeck : Nv moet ick tot der Hellen 10
g Of/ hielle h Gheliick als een weuer den draet afsteeckt/ eer hy hem dies voorsiet midden in den weercke. i Dat ick noch cracht noch sap des leuens behoude: ghe- lijck als een gieriger de ar- me lieden wt- suyghet in den lande.
poorten baren/doe mynen tyt wt was/doe
ick ghedachte noch langher te leuen.
Ick spraeck: Nv en moet ick niet meer sien 11
den Heere/Ja den Heere inden lande der le-
uendigen : nv en moet ick niet meer sien de
menschen/by den genen/ die harē tyt leuen.
Mynen tyt is daer henen/ ende van myn 12
h Deut.28.67 i Die veer cranck zyn, sie ghelyck als wouden hen de oogen dyeken / ende het ghesichte ber- gaen.
wech ghenomen / ghelyck als een herders
hutte: ende ick g trecke mijn leuen af/ghe-
lyck als een h weuer : i hy suyghet my voor
re wt: ghy maket dies niet my een eynde/
den dach voor den auont.
k Ick dachte: I Dachte ick doch tot mor- 13
gen leuē: doch hy brack my alle mijne bren-
ders gelyck als een leeuwe: want ghy ma-
ket met my wt/den dach voor den auont.
Ick pypede als een Craen ende swalu- 14
we ende kierde als een dupue: mijne oogen
wouden my l breken/Heere ick lyde noot/
maket my saechter.
m O hoe wil ick noch spreken/dat hy my 15
toorghesept heeft/ende doet het ock: ick sal
my n schouwen alle mijn leeuedaghe/voor
sulcker droefenisse mijnder ziele.
Heere/ o daer van leeftmen/ ende het le- 16
uen mijns geests staet gheheelijck in den sel-
uen : want ghy lietet my ontslapen / ende
maeckte: my leuendich.
Siet/om troost was my seer bange/doch 17
ghy hebt v mijnder siele herrelijck aengena-
mē/dat sy niet en verdomde:want ghy wer-
pet alle mijne sonden achter v te rugghe.
p Want de Helle en looft v niet/so en prijst 18
v ock de doot niet/ ende die inde cuyle dae-
ren/en wachten op uwe q waerheyt niet.
Maer alleen die daer leuen/louen v/als 19
ick als nv doe : de vader sal den kinderen
uwe waerheyt condt doen.
r Heere helpt my: so willen wy mijne lie- 20
dekens singhen/ so langhe wy leuen/ in den
huyse des Heeren.
Ende Esaia geboot/men soude een plae- 21
ster van vyghen nemen / ende op syn ghe-
swel leggben/dat hy ghesont worde.
Ende Hiskia s spraeck:welck een teecken 22
is dat / dat ick henen opten huyse des Hee-
ren sal gaen?

t Merodach Baladan. u 2.Reg.20.12

Dat xxxix. Capittel.

1. Hiskia vertooght den boden Merodach des Conincx te Babel alle zyne heymelicheyt ende rycksom / 3. ende hem wordt des Heeren toorn vanden Prophect Esaias verkondicht.

1 In dier tyt sant t Merodach Baladan/ de Conick te Ba-
del/ hzienen en̄ geshencken / tot Hys-
kia: want hy hadde gehoort/dat hy cranck
geweest / en̄ weder sterck ghewoorden was.
2 v Dies verheuchde hem Hiskia / ende 2.par.32.25
wees hen de schatcamer / silver ende gout/
ende specerije / costelijcke salue / ende alle
huysen zyns gherecrtschaps / ende allen
schat dien hy hadde: daer en was niets/dat
hen Hiskia niet en wese in zynen huyse/en-
de in zyner heerschappije.
3 Doe quam de Prophect Esaia tot den
Conincx Hiskia/ende spraeck tot hem: wat
seggen dese mannen? en̄ van waer comen
sy tot v? Hiskia spraeck: Sy comen van ver-
re tot my/ namelijcken/van Babel.
4 Hy spraeck iae : Wat hebben sy in uwen
huyse ghesien? Hiskia spraeck: Alles wat in
mijnen huyse is/ dat hebben sy gesien: ende
daer en is niets / dat ick hen niet en hadde
ghewesen in mijnen schatten.
5 Ende Esaia spraeck tot Hiskia : Hoort 2.Reg.21.
het woort des Heeren Zebaoth.
6 c Siet/ den tydt coemt/ dat alles wat in
uwen huyse is/ende wat uwe vadoren ver-
gadert hebben/tot op desen dach/dat sal na
Babel ghebracht worden/ so dat daer niets
blijuen sal / spreeckt de Heere.
7 Daer toe sullē sy uwe kinderen/die van
v comen sullen/ende ghy genereren sult/nee-
men/ende moeten camerlinghen zyn in den
houe des Conincx te Babel.
8 En̄ Hiskia spraeck tot Esaia: Het woort
des Heere is goet/dat ghy segt;ende sprack:
Het zy alleen vrede ende trouwe / dewyle
ick leue.

Dat xl. Capittel.

1. Troostpredikinghe van der verloffinge tot der Babylonischer ghevanckenisse / ende hier dis dooz Christum gheschiet is allen ghelooveghen/ 18. bestrijdinghe der Afgodendienaers. 27. ende hier die hen op den Heere set en vertrouwen.

1 Troostet/ troostet/ myn volck/spreeckt
uwe Godt.
2 a Spreeckt vriendelijcken met Je- a Andere
rusalem / ende predickt haer : Dat haer b Ridderschap een eynde heeft : Want haer is vergeuen
nisse daet is bergheuen/want sy heeft dobbel ontfanghen van der hant des Heeren/ dobbel voor alle hare sonde.
3 b Daer is een stemme eens predikers in der Woestijne : Bereydet den Heere den weech/ maeckt op den delue een effene bane voor onsen Godt.
4 Alle dalen sullen verhooget worden/ende alle bergen ende heuuelen / sullen verneder worden: ende wat ongelijck is/ dat sal effen/ ende eesi wat oneffen is/ dat sal gelijck worden.
5 c Want de heerlyckheyt des Heeren sal ghe-
openbaert worden:ende alle vleesch met malcanderen sal sien/dat des Heeren mont

Daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Daer spreeckt een stemme: Wedtsleet: ende 6
ick spraeck: waer sal ick predicken? f alle vleesch
is hoy: ende alle sijn g goedertierenheyt / is
als een bloeme op den velde.
Het hoy verdoyert / de bloeme verwelcket: 7
want den Heeren Gheest blaest daer in:
Ja het volck is het hoy.
Het hoy verdoyert / de bloeme verwelcket: 8
h doch het woort onses Gods blijft eewich-
lick.
i Sion ghy predikersche / climt op een 9
hoogen berch / Jerusalem ghy predikersche /
heft v stemme op met macht / heft op / ende
en vreest v niet / seyghet den steden Juda:
k Siet / daer is uwe Godt.
Want siet / de Heere Heere coemt gewel- 10
dichlicken / ende sijnen arm sal heerschen:
siet / sijnen loon is by hem / ende sijne ver-
ghelonghe is voor hem.
l Hy sal sijne kudden weyden als een her- 11
der: hy sal de lammeren in sijne armen ver-
gaderen / ende in sijnen schoote draghen / en-
de int open leyden.
Wie meet de wateren met der vuyst / en- 12
de baret den Hemel met der spannen? Ende
begrijpt met eenen m drijlinge de aerde / ende
weeget de berghen met eenen ghewichte /
ende de heuvelen met eener waghe?
Wie onderrichtet den Gheest des Hee- 13
ren / ende weleker raetgheuer onderwijser
hem?
Wien raedt hy om raet / die hem ver- 14
standt gheue / ende leere hem den weech des
rechts / ende leere hem de bekentenisse / ende
onderwijse hem den weech des verstants?
Siet de Heydenen zijn gheachtet / als een 15
druppe die in den emmer blijft / ende als een
n scharpsken dat in der waghe blijft: siet de
Eylanden zijn als een cleyne stof.
De Libanon waer te q weynich ten bye- 16
re / ende sijne ghedierten te luttel ten brant-
offer.
Alle Heydenen zijn niets voor hem / ende 17
sijn als een niet: sy en ydel dinck geachtet.
r Wien wilder ghy dan God nabeelden? 18
ofte wat voor een gelijckenisse wilt ghy hem
maken?
De meester giet wel een beelt / ende de 19
goudtsmit overgult / ende maket daer
silueren ketenen aen.
Die ghelijcken wie een arme s heffinghe 20
vermach / die soeckt hem wt een hout dat
niet en verrumpelt / ende soeckt eenen voecken
meester daer toe / die een beelt make / dat be-
standich sy.
Weet ghy niet? hoort ghy niet? Isset v 21
niet voorgesacht? vercondicht? hebt ghy niet
verstaen / van den beginne der aerden.
Hy sidt boven den cloot der aerden / ende 22
die daer op woonen / zijn als u sprunchen:
die den Hemel wt reckt als een dunne vel /
ende breyde wy / als een hutte / daermen in
woonen.
Die de Vorsten te niete maeckt / ende de 23
richters op aerden ydel maeckt.
v Sy lijck als hadde haer stamme noch 24
planten / noch saet / noch wortelen in der
aerden: dat sy / soo eenen windt onder haer
blaest / verdorren / ende haer eenen drarp-
wint / gheluck als een stoppel weg voert.
Wien wilt ghy my dan nabeelden / dien 25

ick ghelijck sy? spreeckt de heylighe.
Heft uwe oogen in de hoechte / ende siet: 26
wie heeft sulcke dinghen gheschapen / ende
leydet haer heyr / by den ghetale hier ut?
s dese alle by namen roepet: zijn vermeu- s Psal. 147. v.
ghen ende sterche cracht is so groot / dat het
niet een eenc feylen en can.
Waeromt spreeckt ghy dan Jacob / ende 27
ghy Israel segt: t Mijnen weech is den Heere
verborghen / ende mijn recht gaet voor mij-
nen Godt voorby?
Weet ghy niet? hebt ghy niet ghehoort? 28
de Heere eewighe Godt / die de eynden der
aerden gheschapen heeft / en wort niet moe-
de noch mat: zijn verstant is ongronderlijck.
Hy gheeft den moeden cracht ende sterc- 29
te ghenoech den onvermoghenden.
Die x jonghen worden moede en amech- * Wat is/ die
tich / ende de jonghelinghen vallen. ionghe man-
schap / die hen
Daerteghen die op den Heere wachten / 31 op haer sterck-
die crijghen nieuwe cracht / dat sy opnaren hept en iouc-
met vlenghelen / ghelijck als arenden: dat sy hept verlaten.
loopen ende niet ameghtich en worden / dat
sy wandelen / ende niet moede en worden.

Dat xli. Capittel.

1. De Heere beclaecht hem dier / die hem ver-
laten / ende op afgoden vertrouwen / 8. Troostet
de zijne in het cruyce / 21. ende seyt / hoe hy alleen
toeroemstighe dinghen voorseggen ende te weghe
brenghen mach.

1 Let a de Eylanden voor my swijgen / a Dat is/ laet
en de volcken hen stercken: laetse hier doch voorzen/
toe treden / ende nu spreken: laetet ons wat sy conne.
te samen rechten.
2 Wie heeft den b rechtveerdigen vanden b Hebraim.
opganck der Sonnen verwecket? wie riep Gene. 12. 14.
hem dat hy quick? wie gaf de Heydenen en
Coningen voor hem / dat hy harer machtich
wert / ende gaffe synen swerde als stof / en-
de synen boghe als verstroyde stoppelen.
3 Dat hy hen naiaechde / ende toech voor c And. ooek
met vrede / c ende en wert des weechs noch voor eenen
nopt moede. weech / dien sijne voets nope
gegaen en ware.
4 Wie doet het / ende coept alle menschen b Esaie 44. 6
na malcanderen van aenbeginne aen? d ick ende 48. 12
bent de Heere / bepde der eersten ende der Apoc. 1. 17
laetsten. ende 22. 13
5 e Doe dat de Eylande sagen / vreesden sy c Hy bespotter
hen / ende de eynden der aerden verschrickten: de Heydenen/
sy f na derden hen / ende quamen daer toe. dat sy hen soo
6 Deen holp den anderen / ende sprack tot beangste ende
synen naesten: Hebbet eenen goeden moet. bemoeyen / dat
7 De timmerman g nam den goudtsmit sy tegen Godt
tot hem / ende maechte met den hamer / het en sijn woort/
bleck glat op den aenbilder ende seyde: Dat haer doen bes-
sal sijn stage: ende bechtedent met naghelen bedigen: wane
aen / dat het niet en sonde wycken. sy vreesen hen/
8 f Maer ghy Israel myn knecht / Jacob dat sy onderlig
dien ick vercoren hebbe: Shy zaedt Abra- ghen ende ver
hams mijns ghelieefden. liesen moeten.
9 Ick die v h ghestercket hebbe / van der f And. zijn t sa-
werelt eynde aen / ende hebbe v gheroepen men malcan-
van haren i gheweldighen / ende sprack tot deren ontmoe-
v: Shy sult myn knecht zijn: want ick ver- ten / ende zijn
kiese v / ende en verwerpe v niet. ghecomen.
10 k Vreest v niet / ick ben met v: wijcket niet / g And. sterck-
want ick ben v Godt: ick sterche v / ick hel- teboen / etc.
pe v ock / ick weerhoude v / door de rechter- h Dat is/ ver-
hant mijner gherechticheyt. wisschet/ ghe-
11 Siet / sy sullen te spotte ende te schanden gerpen / gemis-
worden / alle die v t gram zijn: sy sullen reteert.
worden als niets / ende de lieden die met v i Dat is/ van
twisten / den Vorsten
Egypti.
k Esaie 43. 1.
l Of vaun-
dijsch/ baursch.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

twisten/ sullen ontcoomen.

Dat ghy nae hen wraghen mochtet/ ende en sultse met vinden: de lieden die met v kyuen/ sullen worden als niets: ende de lieden die tegen v strijden/ sullen een ende hebben.

Want ick ben de Heere v God / die v rechterhant m stercket / ende tot v spreeckt: Vreest v niet/ ick helpe v.

So en vreest nv niet/ ghy wormken Jacob: Ghy armen hoop Israel/ ick helpe v/ spreeckt de Heere/ ende v verlosser/ de heylighe in Israel.

Siet / ick hebbe v ten scherpen nieuwen dorschwaghen ghemaeckt/ die tacken heeft/ dat ghy sult berghen vardorschen ende vermorselen/ende de heuuelen als caf maken.

Ghy sultse verstroyen/ darse den wint wech voere/ende den draepwint verwaeyen: daerenteghen ghy sult vrolijck zijn aenden Heere/ ende sult v beroemen des heyligen in Israel.

n De ellendigen ende armen soecken water/ ende daer en is gheen / haer tonghe verdorret van dorste: Doch ick de Heere wille verhooren/ ick de God Israels en wilse niet verlaten.

* Maer ick wil watervlieten op de hoochten openen / ende fonteynen midden o op den velden: Ick wil de woestijne tot ‡ waterzee maken / ende het dorre lant tot p water aderen.

Ick wil der woestijne gheuen cederen / q vueren/ myrten: ende vechten: ick wil op den velde geuen/dennen/buecken ende busboom door malcanderen henen.

Op dat men sie/ende bekenne / eñ merke/ende verstae te ghelijcke: dat des Heeren handt sulcx ghedaen / ende de heylighe in Israel sulcx ghescheppen hebbe.

So latet nwe saken hier comen/spreeckt de Heere: brenget herwaerts waer ghy opstaet/ spreeckt de Conincx in Jacob.

Laetse herwaerts toe treden / ende ons vercondighen/ wat toecomstich is: vercondighet ons / ende r voorsegghet toecomende duighen: latet ons met onser herren daet op achten/ ende mercken/ hoe het hier namaels comen sal: ofte latet ons doch voorzen wat toecomstich is.

Vercondighet ons/wat hier namaels comen sal: soo willen wp mercken dat ghy goden zijt: † troetz / doet goet of schade: so willen wp daer van spreken/ ende met malcanderen toesien.

Siet/ ghy zijt wt niet/ende v te * berkie sen is eenen grouwel.

s Doch ick verwecke eenen bant noorden/ende coome vanden opgange der Sonnen: hy sal in mijnen name predicken: ende hy sal over de t ghewelddigen gaen/als over leem/ eñ sal de dreck treden als een pardacker.

u Wie can wat vercondighen van aenbegynne: so willen wp het verstaen: ofte propheteren vanden voorgaenden? So willen wp segghen. Ghy spreeckt recht: doch daer en is gheen vercondigher: niemant die wat hoorde liete / niemant die van v een woort hoorde mengde.

Ick den de eerste/die tot Zion seyde: siet/ daer isset/ende gheue Jerusalem predikers.

Ende daer sie ick toe/doch daer en is niemant: Ende sie onder haer/ doch daer en is gheen raetgheuer: ick vraghese/ doch soo en antwoorden sy my niets.

Siet/ het is altemael enckel morpte/ ende gheheel niet met haren doen: hare afgoden zijn wint ende ydelheyt.

Dat xlij. Capittel.

1. Dewijle hy aen het eynde dant voighe Capittel gesproken heeft / vanden figuerlicken ende tijtelicken Joden verlosser Cyrus / soo bezingt hy nv hier meesterlicken in/ den warachtighen ende ewighen Jodenverlosser Christum / met zijnen ampteynde beroepinghe banden Vader. 1. 9. Daer maent de Heydenen tot danckseggunghe ende lofsanck. 12. Maer den roeckeloosen ende willighen Joden / dreycht hy met swaere straffen.

1 Siet a dat is myn knecht/ b ick onderhoude hem: ende mijnen uytverkoren/ aen welcken myn ziele een welbehaghen heeft: ick hebbe hem mijnen Geest gegheuen/ hy sal het recht onder de Heydenen bzenghen.

2 Hy en sal niet schreyen noch roepe/ eñ zijn stemme en salmē met hoozen op den straet:

3 Een c ghestoocten riet en sal hy niet in stucken breken/ende de d glimmende wieke / en sal hy niet wtblusschen: hy sal het recht e warachtichlijck lerren houden.

4 Hy en sal niet murrisch noch f grouwelijck zijn: op dat hy op aerden het recht ende richte: ende de Eylanden sullen op zijn gherechtichept wachten.

5 So spreeckt God de Heere/ die de Hemelen scheppet ende wtbreyder / die de aerde maeckt/ende haer vrucht: die den volcke dat daer op is/den adem geeft / ende den ghenen die daer op gaen.

6 Ick de Heere / hebbe v gheroepen met gherechtichept / ende hebbe v by uwer hant genaert/ g ende hebbe v behoedt: ende hebbe v ten verbonde onder het volck gheheuen/ h ten lichte der Heydenen.

7 Dat ghy sult openen de ooghen der blinden/i ende de ghevangenen wt der gevanckenisse leyden / ende die daer sitten inder duysternisse/ wt den kercker.

8 Ick de Heere/ dat is mijnen name: k ende de en wil mijn eere gheen andren gheuen/ noch mijnen l roem den afgoden.

9 Siet wat hier noch comen sal dat vercondige ick te voren/ ende verkondige oock wat meus: eer het dan opgaet, latet ick v hoozen.

10 m Singet den Heere een nieu lied/ zijnen roem is aen der wereit eynde: die in der zee varen ende wat daer in is: de Eylanden/ eñ die daer in wonen.

11 Hoept luyde/ghy woestijnen/ eñ de steden daer in/met tsamen den dorpen daer Kedar woonet: latet juychen die in den rotsseeren wonen/ ende roepen van der hoochten der berghen.

12 Laetse den Heere de eere gheuen/ ende synen roem uiden Eylanden verkondighen.

13 De Heere sal wtreckē als een Helt: hy sal den yver opwecken/ als een crijchsman: hy sal juychen ende dennen/ hy sal zijne vyanden overweldighen.

14 Ick s swighe wel eenen tijt lanck/ ende ben stille / ende onthoude my: nv darenteghen wil ick / als een die baert / wtschreyen: ick wilse verwoesten/ende alle berchtinden.

15 Ick wil berghen ende heuuelen verwoe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

sten / ende alle haer gras verdorren: en wil de waterstroomen tot Eylanden maken/ ende de stille wateren verdroogen.

16 Dan noch de blinde wil ick op den wege leyden/dien sy niet en weten: ick wisse tenden op een pade dien sy niet en kennen: ick wil de duysternisse voor hen lichte maken/ ende het oneffene slicht: sulcx wil ick hen doen ende haer niet verlaten.

17 Daer-teghen die hen op afgoden verlaten / ende spreken tot den gegoten beelden: Gy zijt onse goden: die sullen te rugge keeren/ ende te schanden worden.

18 Hoozet ghy doouen / ende niet herwaerts ghy blinden/ dat ghy siet/

19 Wie is so blint als mijn knecht? ende wie is so doof als mijn a bode dien ick sende wie is so blint als de volcomen/ ende so blint als de knecht des Heeren?

20 Men predichet wel veel/doch sy en houdent niet: men sept hen ghenoech / doch sy en willent niet hoozen.

21 Doch wil hen de Heere wel om synen gerechtichept wille / ende dat hy de wet heerlick ende groot make.

22 Hy is een beroofst ende geplondert volck: sy sijn alle bestrickt in cuplen/ ende verstecken sijden kercheren: sy zijn ten roone gheworden/ende daer en is geen verlosser: gheplondert / ende daer en is niemant die daer sept: Heeftse weder herwaerts.

23 Wie is daer onder v / die sulcx ter oozen neme : die daer op mercke/ ende hooze dat hier namaels coemt?

24 Wie heeft Jacob overgegeven te plonderen/ ende Israel den rooners? heeft het niet de Heere ghedaen/aenden welcken wp ghesondight hebben? ende sy en wouden p hoorden synre Wet niet.

25 Daerom heeft hy ouer haer uytgestort der de grimmicheyt zijns toorns / ende een benautheyt/en heeft se ontrom aengesteke/ doch sy en mercktens niet: en heeftse q aengesteke/ doch sy en nemens niet ter herten.

Dat xlij. Capittel.

1 De Heere troostet zijn volck/ 5. beloeft hen hulp/ 16. ende als waerachtich Godt/ hy wilt bewijsen/ dat alle verstant der Heydenen ende afgoden/ 21. niet om eenige baet/ 24. maer alleenlijck Christi werdienste willen.

Ende nv spreckt de Heere / die b ghe- 1
schapen heeft Jacob / ende die b ghemaeckt heeft Israel: a Weest v niet/ want ick hebbe v verlost: b ick hebbe v by uwen naeme gheroepen: ghy zijt myne.

2 c Want so ghy door water gaet / so wil 2
ick by v zijn: dat v de stroomen niet en sullen verslinden: d ende so ghy mit vier gaet/ en sult ghy niet branden / ende de vlamme en sal v niet aensteken.

3 Want ick ben de Heere v Godt / de hey- 3
lige in Israel/v e Heylant: ick hebbe Egypten verlooren land ende f Seba / in v stede

4 Dewijle ghy so weert gheacht zijt voor mijnen oogen / so moet ghy ook heerlick wesen/ende ick hebbe v lief: daer om gheve ick menschen in uwe stede/ende volcken g voor uwe siele.

5 Soo en vreese v nv niet / want ick ben by v: h ick will van den Oosten v zaet herwaerts brenghen/ ende will v banden Westen versamelen.

6 Ende will seggben teghent Noorden: Gheeft herwaerts: ende teghent Suyden: En weert niet: i brengt myne sonen van verre herwaerts/ende myne dochteren van der werelt ende.

7 Alle die met mijnen name genoemt zijn/ namelijck / die ick geschapen hebbe tot mijnen heerlickheyt/ende haer bereydet ende ghemaeckt.

8 k Laet hier voor treden het blinde volck/ welcke doch ooghen heeft/ ende de doouen/ die doch oozen hebben.

9 l Laet alle Heydenen te samen comen/ op eenen hoop/ en hen de volcken vergaderen: wie is onder hen/die sulck verrondigen conne / en ons hoozen late te voren wat geschieden sal: laetse hare ghetuyghen voortbrenghen/ende bewijsen/so sainten het hooren/ende segghen: Het is de waerheyt.

10 Doch ghy zijt myn getuyge/ spreeckt de Heere/ende myn knecht dien ick m verkoren hebbe/op dat ghy weteet ende my gelooet/ n ende verstaet dat ick het ben: voor my en is gheen Godt ghemaeckt / so en sal ook nae my gheen zijn.

11 o Ick/ ick ben de Heere / ende daer en is gheen p Heylant dan alleen ick.

12 Ick hebbe het verrondicht / ende hebbe ook gheholpen/ende hebbe het q laten seghen/ende daer en is gheen vreemt [Godt] onder v: ghy zijt myn getuyghe spreeckt de Heere: so ben ick Godt.

13 Ook ben ick eer dan eenich dagh was/ ende daer en is niemant die wt mijner hant verlossen can: ick wercke/wie will het afwenden?

14 Soo spreeckt de Heere uwe verlosser / de heylige in Israel: r Om uwent wille hebbe ick in Babel gesonden/ en hebbe de r grendelen alle onderwaerts gestooten / ende de clagende Chaldeen inde scheepen ghemaeckt.

15 Ick ben de Heere uwe heylighe / ick die Israel gheschapen hebbe/ uwe Coninck.

16 Soo spreeckt de Heere / s die in de Zee weghen/ t ende in stercken wateren banen maeckt.

17 Die daer wt brengt wagē ende peerden/ heyr ende macht/dat sy daer op eenen hoop liggen/en niet opstaen: dat sy verblusschen/ gheluscht als een u wiecke verblusschet.

18 Ende en dencket niet aen het oude/ ende en achtet niet op het voorgaende.

19 y Want siet / ick will wat nieus maken: als nv salt opgaen / dat ghy onderrunden sult/3 dat ick wegen inder woestynē make/ ende waterstroomen inder wildernusse.

20 Dat my het gedierte op den velde vyse/ de draken ende struysen: want ick will wateren in der woestynē / ende stroomen in der wildernisse ghenen/te drincken myn volck/ myne verkoorenen:

21 a Dit volck hebbe ick my bereydet / het sal mijnen roem vertellen.

22 Niet dat ghy my haddet gheroepen Jacob: oft dat ghy om my gearbeydet hadder Israel:

23 Hy en hebt ghy/ her is waer/ niet ghebracht de schapen vws brantoffers/noch my gheeert

b Esaie 41.25 Matt. 8.11 Luce 13.29

i Esaie 29. 24 Galat. 3.8

k Luce 14.21

l Esaie 1.2

m Anders/ erweler.

n Esaie 44.6 Apoc. 1.8

o Ozee 13.4

p Of / beyligmaker/ Saligmaker.

q Esaie 5.26

r Dat is / de Poorten ende ghewelbigen te Babel/ door den Coninck Cozes verstoort.

s Genes. 14.21

t Josue. 3.16

u Esaie 10.5 ende 37.36

x Anders/ blas.

y 2. Cor. 5.17 Apoc. 21.5

z Psal. 107.7 Esaie 35.6 ende 41.18 ende 44.3.

a Dat is altemael so veele ghesept: Dat onse wercken voor Godt geen sonde wdelge/ ofte wtwisch maer alleen zijn ghenade: als hy hier sept: Myn/ my spreeckt hy/ dat is/ Myn te verschonen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

b Esaie 1.11 Jerem.7.21 gheeert niet uwen offeren: b Ick en heeft
uwe dienste niet gheluster in spijsoffer / en
hebbe oock geenen lust aen uwen arbeyde
in wierrooken.

Ick en hebt ghy mij voor gheen gheld kal-24
mus gheroepe: Ick en hebt ghy met den
vette uwer offeren niet ghevullet: Jae ghy
hebt mij arbeyt gemaeckt in uwen sonden/
ende hebt mij moeyte ghemaeckt in uwen
misdaden.

c Ofte / delghe. d Psal.25.11 Jerem.33.8 c Ick / ick doe wt uwe overtredinghe/25
d om mijnent wille/ende en gedencke uwer
sonden niet.

Vermaent mij: laet ons niet malcande-26
ren rechten: segghet op/ hoe ghy rechtveer-
dich zijn wilt.

e Gen.8.6 e Uwe vaders hebbē gesondicht/eñ uwe27
leeraers hebben teghen mij misdaelt.

f Num.20.19 22. Daerom hebbe ick de vorsten des heylich-28
doms ontheylighet / ende hebbe Jacob ten
banne gemaeckt/ende Israel ten spotte.

Vierthiende Capittel.

1. Ghelijck als hy in het voorgheden Capittel
beschulden heeft het ioncklinghe Jerusalem / alsoo
troostet hy hier het ghestelschte/ 9. wijst aen der
afgoden ende haer dienaren nutticheydt ende
dwaesheyt/ 21. ende vermaent met voorhouden
synder macht ende weldaden/ sijn volck / sy sullen
hen tot hem alleen houden.

g Jer.30.10 ende 46.27 SO a hoort nv mijn knecht Jacob/en- 1
de Israel dien ick verkoren hebbe.

So spreeckt de Heere die b gemaeckt 2
ende bereydet heeft / ende die b van
moeders lijue aen:vreest v niet mijn knecht
Jacob / ende ghy vrome dien ick verkoren
hebbe.

h Esaie 35.6 ende 41.18 ende 43.19 i Ezec.36.27 Joel.2.28 Joan.7.38 Act.2.17 k Anders/ghewassen. * Dese ende ghene: dat is/ hier eñ daer/ eñ allenthalven sullen Christenen zijn/oock onder den Heydenen. l Esaie.41.4 ende 48.12 Apoc.10.17 ende 22.13 b Want ick wil water gieten op de dor- 3
stighen/ ende stroomen op de droyen: i Ick
wil mijnen geest op b zaet gieten/ende mij-
nen seghen op uwe k nacomelinghen.

Dat sy wassen sullen als gras / als de 4
wilghen aen den waterbeken.

* Dese sal seggen: Ick ben des Heeren: 5
ende de ghene sal genoemt worden met den
name Jacobs: ende dese sal hem met zijner
handt den Heere toeschrijuen / ende sal met
den name Israels ghenoemt worden.

So spreeckt de Heere/ de Coninck Isra- 6
els/ ende zijn verlosser / de Heere Zebaoth:
l Ick ben de eerste ende ben de laetste/ende
behalven my en is gheen Godt.

Ende wie is my gelijck:die daer roepe eñ 7
vercondige/ eñ het mij verepde/ die ick han
der werelt aen de volcken sette? laetse hen de
teeckenen/ eñ wat comen sal/vercondigen.

Vreest v niet / ende en verschrickt v niet: 8
en hebbe ick het v niet op dat mael laten
hooren/ ende vercondighen? want ghy zijt
mijne ghetuygen: isser oock een Godt buy-
ten my? daer en is gheen f sterckte: ick en
weet gheenen.

f Of/ Rotze/ anders/ schepper: g Esaie 40.18 ende 41.6 ende 46.6 vode 48.14 g De afgodenmakers / die zijn altemael 9
vdel / ende haer costelijckheydt en is gheen
nutticheyt: sy zijn hare ghetuygen/ ende en
sien niet/ mercken oock niet: daerom moe-
ten sy te schande worden.

Wie zijn sy die eenen Godt maken/ ende10
eenen afgodt gieten/die gheenen nut en is.

Siet / alle hare medeghenooten wor- 11
den te schanden: Want het zijn meesters
uit menschen: Wanneer sy schoon al te
samen treden / sy zullen sy hen doch een
wel vreesen / ende te schanden worden.

h Esaie 40.19 12 h Eener snijdet het yser in der tangen/ en
arbeydet in der gloet / ende bereyt het met
hamers/ ende arbeydet daer aen met gan-
scher cracht zijns arms: lydt oock honger
tot dat hy niet meer en can / ende drinckt oock
geen water / tot dat hy ameghich wort.

13 De ander timmert hout/ ende meetet met
den snoere/ende teeckenet met roodsteenen/
ende behouwet/ende cirkelet af/ende maket
als een mans beeldt / ende eenen schoonen
menschē die in den huyse woone.

14 Hy gaet haest daer een onder den boo-
men in den wonde/ dat hy cederen af hou-
we / ende neme buercken ende eycken: Jae
eenen cederen die gheplantet ende die van
den reghen opghewassen is.

i Wetet / wiert 15 Ende die den lieden i vierwerck geeft/dat
men hem daer by warme/ende vrienen aen-
stoockt/ende broodt daer by backet: alsdaer
maeckt hy eenen God van/ende bidden hem
aen:hy maeckt daer eenen afgodt van/ en-
de knielet daer voor neder.

k Anders/ 16 De helft verbrant hy in den viere / ende
over der anderen helfte k eet hy vleesch: hy
braet een ghebraet / ende versadighet hem:
warmet hem oock/ende spreeckt: Hepa/ ick
ben warm ghevvorden / ick sie mijnen lust
aent vyer.

17 Nv/het overgebleuene maeckt hy tot eene
Godt/dat het zijn afgodt zy / daer by voor
knielt eñ nedermalt/ende bidtet/ eñ spreeckt:
Verlost my/want ghy zijt mijn Godt.

18 Sy en weten niet / eñ en verstaen niets:
want sy zijn verblint/dat hare oogē niet en
sien/ eñ hare hertē niet mercken en connen.

19 Ende en gaen met in hare herten/daer en
is gheen vernunft ende cloeckheyt voorhan-
den/dat sy doch dachten: Ick hebbe de helfte
met vier verbrant / ende hebbe op den colen
broodt ghebacken/ ende vleesch ghebraden/
ende ghegeten: ende soude ick het overblijf-
sel tot eenen grouwel maken / ende soude
ick knielen voor eenen block.

20 Het geeft asschen/ende bedzieght het her-
te / dat hem tot hem nepghet/ ende en can
zijn ziele niet verlossen: noch en denckt hy
niet: Is dat oock een bedzieghelijck dat mijn
rechterhant bedzijft?

21 Daer aen ghedencke Jacob ende Israel:
want ghy zijt mijn knecht: ick hebbe v ghe-
reydet/ dat ghy mijn knecht zijt / Israel en
vergheet mijner niet.

22 l Ick * delghe wt uwe misdaet als een l Ofte
wolcke / ende uwe sonden als den nevel: * Anders
keert v tot mij/want ick verlosse v. bekeert

23 Juychet ghy Hemelen / want de Heere
heeft het in ghedaen: roept ghy aerde hier on-
beneden / ghy berghen vreest vrolijck met
iuychen / het wont ende alle boomen daer
in: want de Heere heeft Jacob verlost: ende
ende is in Israel heerlijck.

24 Soo spreeckt de Heere v verlosser / die v
van moeders lijue bereydet heeft. n Ick
ben de Heere die alle dinck doet: v die den
Hemel verbreydet allerm/ende de aerde wijt
maeckt sonder eenen hulper.

25 Die de teeckenen der waersegghers te
niete/ende de voorsegghers dul maeckt: die
de wijsen te rugghe keert / ende hare consi
ten dwaes heyt/maeckt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

p Jeneslicht daerenteghen het woort 26
sijns knechts/ende volbrenghet q den raedt
sijner boden: Die tot Jerusalem sprceckt:
Weest bewoont: ende tot den steden Juda/
Weest gebouwet: ende ick die hare verwoe-
stinghe oprichte.
Ick die spreke tot der diepte/ r verdwijnt: 27
ende tot den stroomen: Verdroocht.
Ick die spreke tot Cores: dit is mijn her- 28
der: ende sal alle mijnen wille volbrenghen:
Sommen tot Jerusalem segge: Weest gebou-
wet: ende tot den Tempel: Weest gefondeert.

Dat xlv. Capittel.

1. Coresz wordt van den Heere verordent een verlosser der ghevanckenisse te Babel/ 9. De on-
redelijghe Joden/ die den pot der verlossinghe van
Gode bestemmet/ met onuerdiet samelicken
verwerpen/ 15. noch hen tot den warachtigen
Godt/ 19. die allen toecommstighen dinghen
voorsegghen/ende te wege brengen can/ 21 haten
afgoden houden/ worden beschaemt/ 22. ende aller werelt eynde tot Godsdienst ghe-
troosten.

SO spreeet de Heere tot zijnen ghesalf- 1
den den Cores/dien ick by synder rech-
terhant gruype/ dat ick de Heydenen
voor hem onderwerpe/a ende den Coningen
het swaert afgorde: Op dat voor hem de
deuren ghecpent worden/ ende de poorten
niet ghesloten en blijuen.
Ick will voor b henen gaen/ ende de heu- 2
velen effen maken: ick will de metalen deu-
ren te morsel slaen/ ende yseren grendelen in
stucken hiecken
Ick will b u geuen de hemmelijcke schatten/ 3
ende de verborgijen cleynoden: op dat gij
bekennet/ dat ick de Heere de Godt Israels/
u by uwen Name ghereepen hebbe.
Om Jacob mijns knechts wille/ ende 4
om Israels mijns uutercorens wille: Ja
ick neep u by uwen name/ ende noemde u/
doe gij my noch niet en kendet.
c Ick ben de Heere/ ende sus niemant 5
meer: daer en is ghecn God/ dan alleen ick:
ick hebbe u gerustet/doe gij my noch niet
en kendet.
Op dat men onderuinde/ beyde van den 6
opgange der Sonnen/ ende van den neder-
gange der Sonnen/dat behalven my niets
en zij: Ick ben de Heere/ende niemant meer.
Ick die het licht make/ ende scheppe de 7
duysternisse: c Ick die vrede ghene/ ende
scheppe het quade: ick ben de Heere/ die
dese alles doet.
d Druppet ghy Hemelen van bouen af/ 8
ende de wolcken regben ende gerechtichent:
de aerde doe haer op/ ende wenghe heyl/ en-
de gherechtichept Waffe mede toe: Ick de
Heere scheppe het.
Wee hem/ die met zijnen scheppet twis- 9
ten/ namelijcken/ den scherf/ met den pot-
ten pothacker: Spreect ooek de leem tot
den ghenen/ die hem maeckt: Wat maeckt ghy? ghy en
hebbet uwe handen niet aen uwe werche.
Wee hem/die tot den vader seyde: Waer- 10
om voer ghy my gegenereert: Ende tot den
wijue: Waerom baret ghy?
Also spreeckt de Heere/de heylighe in Isra- 11
el/ende haer e Meester: Eyscht van my de
toecomende/ wijst mijnen kinderen/ ende het
werck mijner handen i tot my.
Ick hebbe de aerde ghemaeckt/ ende den 12
mensche daer op geschapen: Ick beut/ dienis
handen den Hemel uytgebreydet heb-
ben/ende hebbe alle zijnen heyre ghebooden.
Ick hebbe hem verwecket in gherechtic- 13
heyt/ en alle zijne wegben wil ick effen ma-
cken: k hy sal mijn stadt bouwen/ ende my-
ne gefangenen los laten/ niet om gelt/ noch
om geschencken/ spreeckt de Heere Zebaoth).
So spreeckt de Heere: Der Egyptenaers 14
handel/ende der l Mooren neeringe/ ende
der langhe lieden de Seba/ sullen hen b onder-
gheuen/ende b eyghen zijn/ sy sullen volgen:
in boeyen sullen sy gaen/ ende sullen voor b
neder vallen/ende b smeecken: want by b is
Godt/ ende daer en is anders ghecn Godt
meer.
m Voorwaer ghy zijt een verborghen 15
God/ ghy Godt Israels den n Heylandt.
Daerenteghen de afgodenmakers moe- 16
ten alresamen met schande en spot bestaen/
en met malcanderē schaemroot weeh gaen.
Doch Israel wort verlosset door den Hee- 17
re/door een ewighe verlossinghe/ ende en
wort niet te schanden noch tot spotte/altoos
ende eewichlijck.
Want so spreeckt de Heere/ die den He- 18
mel ghescbapen heeft/ de Godt die de aerde
bereydet heeft/ende heeftse ghemaeckt ende
toegherichter: ende en heeftse niet gemaeckt/
dat sy ledich zijn sal: maer heeftse bereydet/
dattmen daer op woonen sonde: ick ben de
Heere/ ende daer en is gheen meer.
o Ick en hebbe niet met p verborghen ge- 19
sproken/ in duysteren plaetse der aerden: ick
en en hebbe tot de zade Jacobs niets te ver-
gheefs ghesept: Soeckt my: want ick ben de
Heere/die dan gherechtichept spreckt/ende
verrondighe dat daer recht is:
Laet haer versamelen ende met malcan- 20
deren hier toe comen/ de helden der Heyden-
men/die niet en weten: en sloppen hen selven
met den blocken haerer afgoden/ende smee-
ken den godt/die niet helpen en can.
Verrondighet ende maeckt b herwaerts/ 21
raetslaghet met malcanderen: Wie heeft dit
laten seggen van outs herwaerts? Ende al-
daer verrondighet: en hebbe ick het niet ge-
daen de Heere? ende daer en is anders geen
God/ dan alleen ick een gherecht God ende
Heylant/ende daer en is ghecn dan ick.
Keert b tot my/ so wort ghy salich/ aller 22
werelt eynde: Want ick ben Godt/ ende nie-
mant meer.
Ick sweere by my selven/ende een woort 23
der gherechtichept gaet ut mijnen monde/
daer salt by blijuen/ namelijcken: q My sul-
len hen alle sinpen buyghen/ ende alle tong
ghen sweeren/
Ende segghen: In den Heere hebbe ick 24
gherechtichept ende sterckte: Tot hem sul-
len oock tot hem comen: doch allen die hem we-
derstaen/die moeten te schande worden.
Want inden Heere wordt gherechtmeer- 25
dicht alle het zaedt Israels/ende sullen haer
zijner beroemen.

Dat xlvj. Capittel.

1. Ondergaen der Babloniſchen afgoden. 3. den Jodiſchen volcke houdt den Heere zijne wel-
daden/5. met ſamen den afgoden ghelijckt voor/
8. op dat ſy hen tot ſalicheyt tonen wonderbaren
ende dadighen God alzijt houden. 12. Godts ghe-
nade wort oock den verachters aengeprediket.

Den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

DEn Bel is af ghebuyghet/den Nebo is ghenallen / hare afgoden zyn den gedierten ende den beesten gewozden/ dat sy moede draghen aen uwen last.

Ja sy vallen ende buyghen hen altemale/ ende en connen den last niet wech brengen/ maer hare zielen moeten in de gevanckenisse gaen.

* Hoozt my toe / ghy van den huyse Jacobs/ende alle overghebleevene vanden huyse Israels/ghy die van my inden lyue ghedraghen wort / ende a my in der b moeder ligghet.

Ja ick wil b draghen tot int ouderdom/ ende tot dat ghy grau wozt: ick wilt doen: ick wil hessen/ende draghen/ende verlossen.

c Na wien beelbet ghy/ende wien vergelijckt ghy my dan? Teghen wien meet ghy my/dien ick ghelijck zyn soude.

Sy schudden het ghelt wt den buydel/ ende weghen daer het silver met der waghe/ ende loonen den goudtsmit / dat hy eenen God daer van make / voor dien sy knielen ende aen bidden.

d Sy nemen hem op de schouderen/ ende draghen hem / ende setten hem op zyn stede: daer staet hy/ende en coemt van zyner stede niet: roept eener tot hem/soo en antwoordet hy niet/en helpt hem niet wt zyner noot.

Aen suiker denckt doch ende weest vaste/ ghy overtreders gaet in uwe herten.

Denckt des voorledenen van outs herwaerts: want ick ben Godt/ ende niemant meer: Een Godt/ dies ghelijcken nergens en is.

Die ick te vozen vercondighe/wat hier na comen sal / ende van te vozen / eer dan het gheschiet/ende segghe: f Mijnen e aenslach beslaet/ende ick doe alles wat my behaecht.

Ick roepe eenen f voghel vanden oosten/ ende g eenen man/die mijnen aenslach doe/ wt eenen verren lande: Wat ick segghe/dat late ick comen: wat ick denche/ dat doe ick ook.

Hoozt my toe/ h ghy van stouten herten/ ghy die verre zijt van der gherechtichept.

Ick hebbe mijne gherechtichept na by gebracht/sy en is niet verre / ende mijn heyl en verslapt niet: want ick wil te Sion het heyl gheven/ende in Jerusalem mijne heerlijchept.

a Ofte wagher.

b Dat is/ inde noot/ende in de misrechept.

a Dat xlviij. Capittel.

1. Omcomen der Babilonierw / 6. met oorsake der selven/ 12. daer se ghen meester noch troosnaers wt verlossen connen.

HIer onder a touchzouwe/ghy dochter Babel/ settet b inden stof / settet b op de aerde: Want de dochter der Chaldeen/heese gheenen stoel meer: men sal b niet meer noemen: Ghy teerdere ende lustighe.

Neemt de meulen/ende malet meel: bierbe b blechsnoer wt / ontbloot den boet / ontdeckt de beenen/b waet door het water.

c Dat uwe schamelheyt ontdeckt / ende uwe schande gesien worde: ick wil my wreken/ende geen mensche en sal my af bidden.

[Sulcx doet] d onse verlosser/ welcke heet de Heere Zebaoth/de Heylighe in Israel.

Dettet b in het d stille/gaet inde duysternisse/ ghy dochter der Chaldeen: want ghy en sult niet meer heeten: Een vrouwe over Coninckrijcken.

6 Want doe ick op mijn volck toornich was/ende ontwijde mijn erue/overgaf ickse in uwe hant: e doch ghy en bewerst hen geheen barmhertichept / ook over de oude maecktet ghy b jock al te swaer.

7 Ende dachtet: Ick ben een Coninginne eewichlijck: ghy hebt sulcx sus langhe noch niet ter herten ghenomen/ noch daer aen gedacht/hoe het met hen hiernamaels wozden soude.

8 So hoozt nu dit/ ghy die in wellust leeft/ ende so seker sittet/ende spreket in uwer herten: f Ick bent/en geen meer: ick en sal geen weduwe wozden / noch ontvruchtbaer zijn.

9 g Doch sulcx sal b alle beyde haestich comen/ op eenen dach / b dat ghy weduwe en ontruchtbaer zijt: Ja volcomelicke sullen sy over b comen: om der beelheyt wille uwer toouenaers / ende om uwer beswoerders wille/dier een groot hoop by b is.

10 Want ghy hebt b op uwe boosheyt verlaten / doe ghy dachtet: i f Men en sier my niet: uwe wijsheyt ende const heeft b k ghestoozt/ende spreket in uwer herten: Ick bent ende anders gheene.

11 Daerom sal over b een ongeluck comen/ dat ghy niet en weetet / wanneer het opgaet / ende een onghemal sal op b vallen/ dwelck ghy niet versoenen en condt: want daer sal haestelijcken een rumoer over b comen/dwelck ghy b niet en verlet.

12 So treedt nu hier voor met uwe besweerders/ ende met de hoopē uwer toouenaers/ onder welcke ghy b van uwer ieughet op bemoyet hebt: of ghy b condet l raden/ of ghy b mochtet stercken.

13 Want ghy zijt m moede / van beelheyt uwer aenslaghen: laet herwaerts treden ende b helpen/ de meesters des hoops des ghemels / ende de sterrenkijckers / die na den n Maenden rekenen/wat over b comen sal.

14 Siet/ sy zijn alle stoppelen/ die het vier verbrant: sy en connen haer leuen niet verlossen voor der vlammen: Want het en sal niet zijn een gloet/daermen hem by warme/ of een vyer daermen rontom sitten mughe.

15 Also zijn sy/onder welcke ghy b bemoeyet hebt / uwe hanteerders van uwer ieughet op/een peghelijck sal zijns weechs hier ende daer heenen gaen/ende o en hebt geenen puper.

a Mesopot. Babel. b Dat is/ inde noot/ende in de misrechept.

c Esaie 40. 18 ende 41. 6 ende 44. 9 Baruch. 6. 22

d Baruc. 6. 25

e Esaie 14. 27

f Dit Coninck Cozes/die snelijc coemt/ als bloghe hy.

g Anders/den man mijns raedts van verren landen/etc.

* Capit. 47. Luther. Babel.

h Dat zijn de Babylonniers.

a Dat xlviij. Capittel.

1. Beklaut der predikinghe int weerlichste Capittel aengaende/ daer by der Joden hupselijck wesen/ 3. verwijselde ontrouwe ende verfoeytheyt in bestraft/ 9. Gods lanckmoedicheyt/ verwacht der lieden boete / op dat sy over haere sonden verhoudinghe gheeert worde/ 16. Ende gheboden wt den gheuangenen/ over haer genaeckenisse/ 20. met seker voorseggunghe/ dat sy noch tot dese plijse des Heeren/ daer van comen sullen.

HOozt dat ghy vanden huyse a Israels / b die ghy heetet by den name Israel / ende wt den wateren Juda ghecomen zijt: ghy die sweert by den name des Heeren / en dencket des Godts in Israel/ doch niet inder waerheyt noch gherechtichept.

2 Want sy noemen hen wt der heyligher stadt / ende pochten op den God Israels / dien c die daer heet de Heere d Zebaoth.

3 Ick hebbe te vozen vercondight dit tot comende: wt mijnen monde isser gheroorden/ ende

a Mesopot. b Dat is/ inde noot/ende in de misrechept.

c Esaie 48. 1

d Rom. 9. 29. Jacob. 5. 4

e Psal. 78. 17 ende 106. 33 Jerem. 2. 13 ende 17. 13

f Esaie 47. 8

g Osee. 2. 11 Amos. 5. 18

h Dat is/ inde noot/ende in de misrechept.

i Esaie 47. 10 Sophon. 2. 15 Zach. 2. 13

k Dat is/ inde noot/ende in de misrechept.

l Of hoopen

m Dat is/ inde noot/ende in de misrechept.

n Dat is/ inde noot/ende in de misrechept.

a Mesopot.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

ende ick hebbet laten segghen: ick make
oock suetlijcken dat het coemt.
Want ick weet/dat ghy hardt zijt/ ende 4
uwen necke is een yseren ader/ en u voor-
hooft is coperen.
Ick hebbet v te voren vercondight en 5
hebbet v laten seggghen/eer dan het gero-
men is: op dat ghy niet segghen en comter:
Mijnen afgod doet het/ende mijn beelt en-
de afgod heeft het bevolen.
Suiker alles hoort ghy/ende siet het es en 6
hebt het doch niet vercondight: want ick
hebbe v te voren wat nieus seggen laten/es
e sijn daerentegen isser geschapen/es niet 7
op dat mael/ en en hebt niet eenen dach te
voren daer van ghehoort: op dat ghy niet
segghen en comter: Siet/dat wiste ick wel.
Want ghy en hoordet het niet/ ende en 8
wiste het oock niet/ ende v oore en was op
dat mael niet geopent: doch ick wiste wel/
dat ghy verachtst soudet/ f en sijn van moeders
lijue aen/een overtreder ghenoemt zijt.
Daerom ben ick om mijns naems wille 9
lanckmoedich/ende om mijns roems wille/
wil ick mijn v te goede/ onthouden/dat ghy
niet wechgeroept en woerdet.
Siet/ick wil v louteren/doch niet als sil- 10
uer: g maer ick wil v uytverkoren maken/
inden oouen der ellenden.
* Om mijnent wille/ ja om mijnent wil- 11
le wil ick het doen/ dat ick niet gelastert en
worde: h want ick en wil mijne eere ghee-
nen anderen laten.
Hoort my toe/ Jacob: ende ghy Israel 12
mijn geroepene: i Ick bent/Ick ben de ver-
ste/daerna oock de laetste.
Mijn handt heeft den aertbodem ghe- 13
sondeert/ ende mijn rechterhandt heeft den
hemel uytspannen: wat ick roepe dat staet
alles daer.
Vergadert v alle/es hoort: Wie is daer 14
onder desen die sulcx vercondighen can? de
Heere heeft k hem lief: daerom sal hy synen
wille aen Babel/ ende synen arm aen den
Chaldeen bewijsen.
Ick/ ja ick hebbe het ghesept: Ick hebbe 15
hem geroepen/Ick wil hem oock laten co-
men/ en synen wech sal hem wel gelucken.
Treedt herwaerts tot my/ es hoort dit: 16
Ick en hebbet niet int verborghen ze voren
ghesproken: van dien tydt aen/ doe het ghe-
schiedde/ben ick daer: ende nu sent my
de Heere Heere/ende synen Gheest.
So sprecckt de Heere v verlosser/ de Hey- 17
lige in Israel/ m Ick ben de Heere v God/
die v leert wat nut is/ende leyde v op den
wegh/dien ghy gaet.
n O dat ghy op mijne geboden mercke- 18
det/so soude uwen vrede zijn als eenen was-
sterstroom/ ende uwe gherechtigheyt als
golven der Zee.
Ende v zaet soude zijn als zant/ ende de 19
duyst wt isses/ als desselven steenkens/
dienst name niet en soude worden wtghe-
roert noch verdelghet voor my.
Gaet wt van Babel/ vliedet van den 20
Chaldeen met vrolicken geschalle: verkon-
digt en laet sulcx hooren/brengt het wt tot
den boven wereldts eynde/ seyghet: De Heere
heeft synen knecht Jacob verlost.

21 Sy en hadden gheenen dorst/ doe hyse
leyde inder woestijne: q hy liet hen water
wt den rotzsteenen vlieten: Hy verreet den
rotzsteen/dat daer water wt liep.
22 r Doch de godlooosen/ spreeckt de Hee-
re/ hebben gheenen vrede.

Dat xlix. Capittel.

1. Christi beroepinghe ende Ampt. 14. Troo-
stinge der Kercken in haren commer/ 24. ende
over de Tyrannen/diese alle tyt benauwen/grou-
welijck ghewelt.

1 Hoort my/ ghy Eylanden/ ende ghy
volcken/ghy die verre zijt/mercket op:
De Heere heeft my gheroepen/ van
moeders lijue af/hy heeft mijns naems ge-
dacht/ doe ick noch in moeders lijue was.
2 a Ende heeft mijnen mont ghemaeckt/ a Esa. 5 1.16
als een scherp swoerdt/ met der schaduwe Ephe. 6.17.
zijner handt heeft hy my bedeckt: hy heeft
my tot eenen b reynen pijle gemaeckt/ ende b Die fijn/
my in zijnen koker ghesteken. glat/ ende wel
3 Ende sprt tot my: Ghy zijt mijn knecht bereydet is te
Israel/ c door welcken ick wil ghepresen schieten.
worden. c Joan. 17.1
4 Doch ic dachte: Ic arbeyde te vergeefs/
ende brachte mijn cracht te vergheefs ende
onnutterlijck toe: hoewel mijn sake des Hee-
ren/ende mijn Ampt mijns Gods is.
5 Ende nu sprceckt de Heere/ die my van
moeders lijue aen/tot zijnen knechte berey-
det heeft: Dat ick Jacob sal tot hem bekee-
ren/ op dat Israel niet weer gheraeyet en
worde: daerom ben ick voor den Heere her-
lijck/ende mijn Godt is mijn sterckte.
6 Ess sprceckt: Het is een d slecht dinck/dat d Of/ cleyn/
ghy mijn knecht zijt/ de geslachten Jacobs geringhs/ licht
op te richten/es het verroerckeloos de in Is-
rael weder te brengē: maer ick hebbe v oock
ten lichte der Heydenen ghemaeckt/ dat ghy
zijt mijn heyl tot aen der werelt eynde.
7 So sprceckt de Heere/de verlosser Israels/ Christus is
zijn heyligha/ tot de verachtede zielen/ tot der Heyde-
den volcke/ daermen eenen grouwel voor nen licht en-
heeft/tot den knechte/ die onder den tyran- de heyl.
nen is/ Coninghen sullen sien ende op- Esaie. 42.6
staen/es Vorsten sullen aenbidden/om des Luce. 2. 32
Heeren wille die getrouwe is/ om des heyls Acto. 13.47
ghen in Israels wille/die v verkoren heeft. Joan. 8.12
8 So sprceckt de Heere: e Ick hebbe v ver- 2. Cor. 6.2
hoort ter genadigen tijt/es hebbe v aen den
daghe des heyls geholpen: ende hebbe v be- f Esai. 42.6
hoet/ f ende ten verbonde onder het volck
gheset tet/ dat ghy het lant oprichtet/ ende
der verstoorder erue innemet.
9 Te segghen den ghevangenen: Gaet wt:
es tot dien inder duysternisse: Coemt voor-
waert/ dat sy hen aen den weghe wenden/
ende op allen heuvelen hare weyde hebben.
10 g Sy en sullen noch hongeren noch dor- g Apoc. 7. 16
sten/ oock en salse gheen hitte noch Sonne
steken: want haren ontfermer salse leyden/
ende salse aen de waterfonteynen leyden.
11 Ick wil alle mijne bergen ten wege ma-
ken/ende mijne paden sullen ghebaent zijn.
12 Siet/dese sullen van verre comen/es siet/
ghene dant Noorden/ende dese vander zee/
ende ghene vanden lande h Sinim. h Sinim/ a
13 i Juychet ghy Hemelen/verheucht v aer- Sinai/ wt den
de/loeft ghy berghen met juychen: want de woesten ende
Heere heeft zijn volck getroost/ende ont- wilde woestij-
fermet hem zijner ellendighen. nen
14 Ende Zion seyde: k De Heere heeft my i Esai. 52.9
verlaten/ k Psal. 112. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

verlaten/de Heere heeft mijner vergheten.

i Jere.14.19 21. 1 Can ock een vrouwe haers kints vergeten/dat sy haer niet en ontferme ouer den sone haers buyck? en so sy desselfs vergeet/ so en will ick doch uwer niet vergheten.

Siet/ in de handē hebbe ick v getreckent/16 uwe mueren zijn m voorgaens voor my.

m Of/alle wegh.

Uwe bouwmeesters sullen snel voorgaen:17 haerenteghen/ uwe brekers ende verstoorders/sullen hen daer van maken.

n Heft uwe ooghen op rontom/ ende siet/18 alle dese comen versamelt tot v: soo waerachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/ gy sult met alle desen/ ghelijck als met eenen cieraet bekleet worden/ende sultse om v nemen/als een Bruyd.

n Gen.13.5 Esaie.60.4

Want v woest/verstoort/ ende ghebrosken lant/sal v dan te enghe worden daer in te woonen/ wanneer uwe verderners verre van v comen.

Dat de kinderen uwer onmuechtbaerheyt sullen voor oren segghen voor uwen oren: Het ruym is my te enghe: o ruckt het henen/dat ick bo v woonen mach.

Esa.49.19 20

Esi ghy sult seggen in uwer herte: Wie21 heeft my dese geboren? ick ben onmuechtbaer/ alleene/ verdreuen esi verstooten: wie heeft my dese opgheuoet? siet ick was eensaem ghelaten/p waer waren dan dese?

p Anders/ban waer comen dan-ores.

Doo spreeckt de Heere Heere: Siet/ick wil22 mijn hant opheffen tot den Heydenen/ ende tot den volcken mijn banniere opwerpē: soo sullen sy uwe sonen inden armen hier toe brenghen/ ende uwe dochteren op den schouderen draghen.

Esa.60.16. 1.Thes.2.7. Ond. Cammijnen. Ond. Princessen

Ende de * Conninghen sullen q uwe voe-23 sterheerē/ esi hare r Wasten uwe voedsterēs zijn: t sy sullen voor v neder vallē ter aerden op het aengesichte/ende uwer voetē stof lecken: so sult ghy ondervinden/dat ick de Heere den: t aen welcken niet te schanden en worden/die op my wachten.

Psal.72.9 Actor.24.10 Rom.9.33 Eccle.2.12 Psalm.25.3

Cammen ock enen kleuse den roof ne-24 men? of cammen den u rechtueerdighen zijne ghevangheuen los maken?

u Ge Wet esi de sonde vanden dode ons gheestelicke/ met recht ouse aller macht/ onder hē: sulex moest ons Christus met recht weder winnen.

Want so spreeckt de Heere; x Jae sullen25 de ghevangenen den kleuse genomen worden/ y ende den roof des stercken los worden: ende ick wil met uwen z twistighers twistighen ende uwen kinderen helpen.

x Luce.14.22 Ephes.4.8 y Col.2.15 z Ond. Hadevers hadevers

Ende ick wil uwe a schenders spysen26 met haren eygen vleesche: esi sullen van haren eyghen bloede/ ghelijck als van sueren wijne/dronken worden; esi alle het vleesch sal bekennen/dat ick ben de Heere v b Heyland/ ende v Verlosser/ de sMachtighe in Jacob.

a Zijn de tyrannē ouer de consciencien/ met worden ende wet-ten/etc.

b Of/ Heylgeseer/Salichmaker/

Dat 8. Capittel.

1. Verkondinghe der Joden/soo sy haren eygheu schuit halven ghecomen is/en verleghent des Heeren macht met: desgelijcke ock Christus de soone/in menschelicker swachtheyt/ met leere ende ghebuit/ soo ghewelinghen ende heerlicken heeft wtgheuoert/ 10. dat hy allen hostueerdighen/waerachtighe beslossinghe beschermet heeft.

Aldus spreeckt de Heere: a Waer is de1 scheydtbrief uwer moeder/daer ick se mede verlaten hebbe? ofte wie is mijn woeckenaer/ dien ick v vercocht hebbe? b siet/ ghy zijt om uwer sonden wille vercocht/ ende uwe moeder is om uwer overtredinghe wille verlaten.

a Jere.3.1

b Esai.50.1

2 Waeromme quam ick/ ende daer en was niemant? Ick riep/ ende niemant en antwoorde? c Is mijn handt nu soo cort ghelworden/ dat sy niet beslossen en can? ofte en is by my geen cracht te d verlossen? e siet/ met mijnen schelden/ make ick de zee droogha / f ende make de waterstroomen als een woestijne: dat hare visschen dan gebreck des waters sticken/ende dan doo ste sterven.

c Esai.59.1 d Gen.49.18 e Esai.44.27 f Josue.3.16

3 g Ick cleede de Hemel met donckerheyt/ ende make zijn deckset als eenen sack.

g Die met de wolcken ten regen gaet.

4 h De Heere Heere/heeft my een geleerde tonghe gheghenen/ dat ick wete met den moede ter rechter tijde te spreken: hy weckt my alle mozgen/ hy weet my de ooze/ dat ick hooze als i een leerlingher.

h Dat is/ een leerlingher. i Ond. Ick hoore.

5 k De Heere Heere/ heeft my de ooze gheopent/ende ick en ben niet onghehoorsaem/ ende en gae niet te rugghe.

k Dit is/ ick en ben niet wederspannich.

6 l Ick hielt mijnen rugge toe/ den genen/ die my sloegen: ende mijne wangen/ dien/ die my ruckte: mijn aengesicht en verbergh ick niet voor smaerheyt ende speecksel.

l Dat is/ ick en hielt niet wederstant.

7 Want de Heere Heere/ helpet my/ daeromm en worde ick niet te schanden: daeromm hebbe ick mijn aengesicht gehouden/ als eenen kepsteen: want ick weet/ dat ick niet te schanden en worde:

8 m Hy is nae by/ die my n recht spreket: wie wil met my o twisten? laet ons te samen treden: wie isset/ die recht tot my heeft: die come herwaerts tot my.

m Ond. Hy is my nae. n Ond. Hy sal my recht doen. o Ond. Laet ons te samen oordeelen. of regeeren.

9 Siet/de Heere/Heere helpet my/wie isser die my wil verdoemen? p siet/ sy sullen al temael als een cleedt verouden/ de motten sullense eten.

p Psal.102.27

10 Wie is daer onder v/die de Heere vreest/ die der stemme zijns knechts hoore/ die in duysternen wandelt/ ende hem niet en segghet? die hoopt op den name des Heeren/ende verlaet hem op zijnen Godt.

11 Siet/ghy alle/ghy die een vyer aensteect/ met vlammen gherustet/ q wandelt henen inden licht uwes vyers/ ende onder vlammen die ghy aengesteken hebt: sulcks geschiet v van mijner handt: in smerten moet ghy ligghen.

q Esai.50.10 Dat 51. Capittel.

1. Vermaninge tot den Witmeescopsel dat sy/ (na den voorbeelde Abrahe) in ghelooue ende ghehoorsaemheyt de toecomst Christi/ 6. hier by als tegens voorsich tot zynen ampte roept/ voorwaer/ 7. 12. ende hen voor ghenomen verdruckten moet sche vreesen. 17. Jerusalem voor ontrusten haer ter grooter ellende/ 21. vanden Heere troostelijck.

1 Hoort my toe/ ghy die der gherechtigheyt naevolcht/ ghy die de Heere soect: siet den rotssteen aen/ daer ghy vut gehouwen zijt/ende den bornputte/daer ghy vt ghegraven zijt.

2 Siet Abrahām aen/ a uwen vader ende Sara: van welckerer ghy ghebozen zijt: b want ic riep hem/ doe hy noch alleen was/ ende seghende hem/esi vermeerderde hem.

a Ond. uwen vader. b Ond. want ick riep hem alleen.

3 Want de Heere troostet Zion/ hy troostet alle hare woestijnen: ende maeckt hare woestijnen als lustwonen/ende hare heiden als eenen hof des Heeren: daermen in vinder/ blijschap ende lust ende dieuchde daer in vinden sal/ danck ende stemme

4 Mercket op my/ myn volck hoore my/ myne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

mijne sieden: d want van my sal een Wet
uytgaen / ende mijn recht wil ick ten lichte
der volcken gantsch haest setten.
Want mijn gerechticheyt is na by / mijn
heyt treckt uyt / ende mijne armen sullen de
volcken richten: de Eylanden wachten op
mijn ende e houden wacht op mijnen arm.
Heft uwe oogen op na den Hemel / ende
siet beneden op de aerde: f want den Hemel
sal als een roock vergaen / en de aerde als
een cleet vervonden: en die daer op woonen /
sullen heenen sterven als g Dat: doch mijn
heyt blijft eewichlijck / ende mijn gerechtic-
heyt en sal niet h verzaghen.
Hoozet my toe / ghy die de gherechticheyt
kennet: ghy volck / in welckers herte mijne
Wet is: en vreest v niet / wanneer v de lie-
den schenden / ende ontsetten v niet / wan-
neer sy v verzaecht maken.
Want de motten sullense vereten als een
cleet / ende wormen sullense vereteren als
wollen laken: doch mijne gerechticheyt blijft
eewichlijck / ende mijn heyl hoozder ende
hoozder.
Wel op / wel op / treckt macht aen / ghy
arm des Heere: wel op / gheluck als in hooz-
tyden van oudts herwaerts: k zijt ghy die
niet / die l de stouten weghehouwen / en den
drake verwondet hebt?
m Zijt ghy niet / die de zee der grooter
diepen wateren verdroochde: die den gront
des zees ten wege maeckte / dat de verlosse-
den daer hooz ginghen.
n Alsoo sullen de verlosseden des Heeren
weder keeren / ende tot Zion comen met
roemen / ende ewighe vreuchde sal op ha-
ren hoofde zijn / herteninst ende vreuchde
sullen sy grijpen: doch treuren ende suchten
sal van hen vlieden:
o Ic / ick den uwe troosser: p wie zijt ghy
dat / dat ghy v hooz menschen vreest / die
doch sterven / en hooz menschen kinderen /
die gheluck als hoy q verteert worden?
Ende vergeet des Heeren / die v gemaeckt
heeft: die den Hemel uytbreydet / en de aerde
fondeert / ende ghy vreest v daechlijcx den
gantschen dach / hooz de grimmicheyt des
r verdenden / wanneer hy hem hoornemt
te verderven: waer bleef de grimmicheydt
des verdenden?
Dan hy hem meester haesten / ende comt
om toe gaen / dat hy los gaue / ende niet en
sterven onder den vederue / noch gheen ghe-
brack den broot en hadden.
Want ick den de Heere v Godt / die den
zee beroerde: dat hare wagen woeden: s sy-
ne naem heet Heere x Zebaoth.
Ick leyde mijn woort in uwen mont / en
ende bedeckte v onder de schaduwe mijner
hant: om dat ick den Hemel plante / ende
de aerde sonderde: ende tot Zion sprake: Gy
zijt mijn volck.
Waeckt op / waeckt op / staet op Jerusa-
lem / die ghy vander hant des Heeren / z de
beker zijner grimmicheyt gedroncken hebt /
den droesem des tummelkelcx hebt ghy we-
derom gedroncken / ende de druppen wtgheleckt.
Daer en was niemant van allen kinde-
ren die sy ghebaert heeft / diese leydde / ne-
mant van allen kinderen / diese opghenoet
heeft / diese by der hant name.

19 a Dese tweederley zijn v ommoetet: wie
sal v troosten? / wie sal v beclagen / verwoes-
tinge / ende verdoringe / honger / ende swaert /
wie sal v troosten?
20 Uwe kinderen waren verschacht / sy la-
gen op allen straten / gelijck als een hert dat
in een net is / vol des toorns van den Heere / en
des scheldens van uwen Gode.
21 Daeromme hoort dit / ghy ellendige ende
dronckene sonder wijn.
22 So spreeckt v Heere / ende v
Godt / die zijn volck wreeckt: Siet / ick neme
den tumelkelck van uwer hant / met
men den droesem des keels mijner grim-
micheyt: ghy en sult niet meer dzincken.
23 Maer ick wil hem in uwen schenderen in
de hant ghenen / die tot uwer ziele spreken:
Buckt v / dat wy over v henen gaen: ende
legghet uwen rugghe ter aerden / en als een
straet / dattnen daer over henen loope:

Dat. Lij. Capittel.

1. De Pharizeen en verleyders commerlicx
ken lieft / neemt Christus door zijn toecomste he-
nen. 7. Verquict de brangstedes confolateurs met
zijner troostlijcker Euangelpredinghe: 11. en
wil / sy sullen de selue door Godsalighen wandel
laten lichten. 15. Christus is voorspoedich in
zijnen ampte / lydt ende wort verclaert.

1 Waeckt v op / waeckt v op Zion / treckt
uwe sterckheydt aen / a verciert v
heerlicken / ghy Heylighe stadt Je-
rusalem: want daer en sal nu voortaen geen
onbesneden oft vuijtsne in v b regeeren.
2 Maeckt v wt den stoue / staet op / ghy
gevangene Jerusalem: Maeckt v los van
den banden uws hals / ghy gevangene doch-
ter Zion.
3 Want soo spreeckt de Heere: c Ghy zijt
om niet vercocht / ghy sult ook sonder gheit
ghelost worden.
4 Want so spreeckt de Heere / Heere: d Mijn
volck trock ten eersten hens af in Egypten /
dat het aldaer een gast ware / e ende Assur
heeft hem sonder oorsake gheweld ghedaen.
5 Doch hoe doemen als nu hier: spreeckt
de Heere: Mijn volck wort om niet ver-
lept / syne heerschers maken enckel f huylen /
ge / spreeckt de Heere: g ende mijnen name
wort daechlijcx altoos ghelastert.
6 Daeromme sal mijn volck / mijnen name
kennen / ter selver tijt: want tiet / ick wil selfs
spreken.
7 h Hoe lieflijck zijn op den bergen / de voe-
ten der boden / die daer vrede vercondigen:
wat goets predicken / heyl vercondighen / die
tot Zion segghen: D Godt is Coninck.
8 i Uwe wachters roepen luyde met harer
stemme / ende roemen met malcanderen:
want men sal het met oogen sien / wanneer
de Heere Zion besteert.
9 k Laet vrolijck zijn / ende met malcande-
ren roemen / het woeste te Jerusalem: want
de Heere heeft zijn volck gheroosten / ende
Jerusalem verlosset.
10 l De Heere heeft ghecpenbaert zijnen
heyligben arm / voor den ooghen aller heyd-
denen / dat aller wereit eynde / siet het heyl
ons Godts.
11 Wijckt / wijct / treckt ut van daer m en
de en roeret niet onreyns aen: gaet ut van
haer / reynighet v / ghy die des Heeren vaten
draghet.

a Esai. 47. 9

Tegben de Pharizeen ende verleyders.

a Of / siet v

b and. comen.

c Rom. 7. 14

d Gen. 46. 6 Exod. 1. 1
e 2. Re. 18. 8

f Haer leere is een huylen: en maken de conscientien meer Weeren swaer ende huylende.

g Eze. 36. 20

Rom. 2. 24

h Rom. 10. 15 Nah. 1. 15

i Joan. 1. 2

k Esai. 49. 13

l Psal. 98. 2

m 2. Cor. 6. 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

n Gheluck als sp uyt Egypte met vreesen toghen/
o Exod. 13.2
p And. de nawachte houdt.
*Cap. lij. Luth.

Want ghy en sullet niet met n haeste wtrecken / noch met de vlucht wandelen: o want de Heere sal voor v henen trecken/ en de Godt Israels sal v p versamelen.
*Siet/ myn knecht sal wijslijcken handelen/ende sal verhoogt/ ende seer hooch verheuen zijn.

Dat hen vele ouer v ergeren sullen/dewijle dat zijn ghestalt cnstijcker is/ dan andere lieden/ende zijn aensien/ dan der menschen kinderen.

Doch also sal hy vele Heydenen besprengen: Dat ock Coningen sullen haren mont tegē hem toehouden: q want den welcken daer niet van verondiget en is/deselue sullent met lust sien/en die daer niets van gehoort en hebben/die sullent mercken.

q Esa. 65.1
Rom. 15.21

Dat liij. Capittel.

1. Een ongeloflijcke beschrouwinghe des lijdens Christi/ 7. met zijnen omstanden/ 4. oorsaken/ 10. ende vruchten.

a Joh. 12.38
Rom. 10.16

WIe a wie gheloofft onser predikinghe? ende wien wordt den arm des Heeren geopenbaert?

Want hy schiet op voor hem/ gelijck als een rijs/ende als een worzel wt dorren aertrijcke: hy en heeft geen gestalt noch schoonheyt: wy sagen hem/doch daer en was geen ghestalte/die ons behaecht hadde.

b Mat. 9.12

b Hy was de alder verachtste ende onweertste/ vol smerten ende cranckheyt: hy was soo verachtet/ dat men het aengelichte voor hem verberch: daerom en hebben wy hem niet geacht et.

c Mat. 8.17
Pet. 11.24

c Voorwaer hy droech onse cranckheyt/en4 loedt op hem onse smerte: wy dachten hem voor dien/die geplaecht / ende van Godt ghellaghen ende ghemartert ware.

Doch hy is om onser mis daet wille ver5 wondet/ ende om onser sonden wille d verslaghen: de straffe lepdt op hem/op dat wy vrede hadden: ende door zijne wonden zijn wy gheheelet.

b Ofte/ te mael gellaghen:

c Wy gingen alle dwalende/ghelijck als6 schapē/een yegelijc sach op zijne wech: doch de Heere werp onser alle sonden op hem.

2 pet. 119. 107
1. Pet. 1.25
f Mat. 27.14
Jere. 12.19
Acto. 8.32
Joan. 1.29
1. Cor. 5.7
g And. heerker
And. sonder
d Luther/ lengde. Latine generationem.
e Mat. 27.60
h Die zijn doot op eyndom set-tet / dat is een Godloose.
i 2. Cor. 5.21
1. Pet. 2.22
1. Joan. 3.5
m Joh. 12.24
Rom. 8.32
n Of/ te mael slaen.
o Dat is/zijne wille en weert/ dat hy inden sinne heeft/ na exelycken/ de verlossinghe der menschen.
p Rom. 3.24

Doe hy ghestraft ende gemartert wert/7 dede hy zijnen mont niet op: f als een lam dat ter slachtbanck ghelept wort / ende als een schaep/ dat stom wort voor zijne scheerder/ende zijnen mont niet opdoet.

Hy is ja wt den g angste ende gherichte8 ghenomen: wie wil zijns leuens h tijt wt spreken: want hy is wt de Lande der leuendigen wech gerickt/doe hy om der mis daet wille mijns volcx gheplaecht was.

i Ende hy is begrauen als de godloosen/9 en gestoruen als een k rijcke: l hoe wel hy niemant onrecht ghedaen heeft/noch eenige bedriegerye in zijnen monde gheweest is.

m Doch de Heere woude hem also n ver10 slaen met cranckheyt: wanneer hy zijn leuen ten schuldtoffer gheheuen heefr/ soo sal hy zaet hebben/ ende langhe leuen: ende des Heeren o voornemen sal/door zijn hant voortgaen.

Daerom dat zijn ziele ghearbeydet heeft/11 sal hy zijnen lust sien/en de volheyt hebben: p en door zijne kennisse sal hy / mijn knecht de rechtueerdighe / vele rechtueerdich maken: want hy draecht hare sonden.

Darrom wil ick hem groote hoopen ter12 huere geue/en hy sal de q stercken ten roome hebbē: daerom dat hy zijn leuen inden doot gegeuen heeft / r en den quaetdoenders gerijckt gherecken is: en hy veler sonde ghedragen heeft/ en voor de ouertreders gebeden.

q Dat 4.13
r Mat. 11.19
Luc. 22.37

Dat liij. Capittel.

1. Christus troostet zijn kercke/hy wijse weder te rechte brengen/ 3. ende gantsch wijdt uyt breyden/ 7. wil zijnen toorne in eewicheyt van haer wenden/ 11. haer met allerley costelicheyt ende eyckdommen begauen/ 14. ende voor allerley ghewelt ende onrecht beschermen.

1 KEert a ghy onuruchtbare / ghy die niet en baert/verheucht v niet roemt/ en zijt: want de eensame heeft meer kinderen dan die den man heeft/spreect de Heere.

a Luc. 1.7
Sapi. 3.13
Gal. 4.27
b Of want wy.

2 Breydet wt de tapijten uwer woninghe/ spaertse niet/ treckt uwe c reepen lanck/en de sterckt uwe naghelen vast in.

c Dat is/ lijnen of touwen.

3 Want ghy sult wtbreken ter rechter en ter slincker zijden/en v zaet sal de heydenen erue/en inden verwoesteden steden woonen.

4 Vreest v niet / want ghy en sult niet te schanden worden: en wort niet bloode/want ghy en sult niet te spotte worden:maer ghy sult de schande uwer d jonckvrouschap vergheten/en de smaethept uwer wedutschap/ niet meer ghedencken.

b Dat is/ der heydenen ende sonden der ouders.
c Ezec. 16.61
d Esa. 54.4

5 e Want die v gemaeckt heeft/is v man/ f Heere Zebaoth heet zijnen name / ende v verlosser de heylighe in Israel/ die aller weereldt Godt ghenoemt wort.

e Esa. 54.5
f Luc. 1.68

6 Want de Heere heeft v laet int gerichte zijn/dat ghy zijt als een verlatene / en van herte bedroeft de vrouwe / en als een jonghe vrouwe/die verstooten is/spreeckt v Godt.

g Ezec. 16.8

7 g Ick hebbe v eenē cleynē oogenblic verlaten/doch met grooter barmhertichept wil ick v vergaderen.

8 Ick hebbe mijn aengelicht meen oogenblick des toorns een weynich van v verborghen / doch met eewigher ghenade wil ick myn uwer ontfermen / spreeckt de Heere v verlosser.

h Esa. 54.8

9 Want suiker sal my zijn / h als het waere Noah/ doe ic swoer, dat de waeren Noah/ niet meer en solden ouer den aerdtbodem gaen: i also hebbe ick gesworen/dat ick niet op v toornen/noch v schelden en wil.

i Gen. 8.21

10 Want berghen sullen wel wijcken/ ende heuuelen vervallen: doch mijne ghenade en sal niet van v wycken / ende het verbondt mijns vredes en sal niet vervallen/spreeckt de Heere uwe ontfermer.

11 Ghy ellendighe / ouer welcker alle tempesten gaen/ en ghy troosteloose/ siet/ k ick wil uwe steenen als een l tieraet leggen/en wil uwen gront met Saphyren legghen.

k Esa. 60.17
l Apoc. 21.19

12 Ende uwe vensteren van Cristallen make/ ende uwe poorten van Robijnen/ ende alle uwe lantpale van lustighe steenen.

13 m Ende alle uwe kinderen sullen van den Heere/ ende n grooten vrede uwen kinderen.

m Joh. 6.45
n Psal. 119.165

14 Ghy sult door gherechtichept bereydet worden: ghy sult verre zijn van ghewelt en o onrecht/ dat ghy niet en doncr daer voor/ en vreesen/en daer van verschricken: want sy en sal niet tot v naken.

o Dat ick
p Siet ick

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

p Wiet/wie will hem tegen b vergaderen/ 15
ende b ouerwallen/so sp hen sonder my ver-
gaderen?
Wiet/ick make het/ dat de smit/die de ro- 16
len uit voer blaest / een instrument daer
dan maect tot zynen q wercke:want ic ma-
ke het/dat de verderver ommeroeme?
Want alle instrumenti/ dat teghen b be- 17
roept worde/dien en salt niet r ghelucken:
ende alle tonge die haer tegen b setter/ sult
hy int gerichte verdoemen:dat is het erue
der knechten des Heeren / ende haerer ghe-
rechtigheyt dan my/spreeckt de Heere.

Dat Lb. Capittel.

Christus wort allen menschen aengeboden/
6. waerachtige boete/ 10. ende craght des Goe-
delicken woorts worden beschreuen.

Welaen a alle ghy die dorstich zijt/ 1
coemt herwaerts ten water / ende
ghy die gheen gelt en hebt / coemt
herwaerts/coopt ende eet: coemt herwaerts
ende cooper/sonder gelt, ende om niet/ bey-
de wijn ende melck.
Waerom telt ghylieden gelt / henen 2
daer geen broot en is? ende uwen arbeydt/
daer ghy niet sat van worden en comt:
hoogt my doch roe/ende eet het garde/soo
sal uwe ziele in wellust verworden.
Neyget uwe oozen herwaerts, ende coemt 3
herwaerts tot my:hoort/ so sal uwe ziele le-
uen:want ick wil met b hieden een eeuwich
verbont maken/ namelijcken: b de gewisse
ghenade Dauids.
Siet/ic hebbe hem den liede ten getuyge 4
geschoncken/een Vorste ende gebieder den volcke.
Siet / ghy sult Heydenen roepen die ghy 5
niet en kent / ende Heydenen die b niet en
kennen/sullen tot b loopen/om des Heeren
wille wo Godes/ende des heyligen in Is-
rael die b verheert.
Soecht den Heere/dewijle dat hy te vin- 6
den is/roept hem aē/dewijle dat hy na by is.
c De Godtloose late af van zynen wege/ 7
ende de quaeddoender van zynen ghedach-
ten/ende bekere hem tot den Heere/soo sal hy
hem zyner ontfermen:ende tot onsen Godt/
want by hem is vele vergheuinghe.
Want * myne ghedachten en zijn niet 8
uwe ghedachten/ende uwe weghen en zijn
niet myne weghen/spreeckt de Heere.
Maer so vele den Hemel hooger is als 9
de aerde/soo zijn ock myne wegen hooger
als uwe weghen/ende myne gedachten als
uwe ghedachten.
Want ghelijck als den regen ende sneeu 10
van den Hemel valt / ende daer niet weder
henen en coemt / maer wechtet de aerde/ ende
maecktse vruchtbaer ende wassende/ dat sy
geeft zaet te saeyen/ende broot te eten:
Also sal het woort dat uit mynen monde 11
gaet/ock zijn : het en sal niet ledich weder
tot my come/maer doen dat my behaecht/
ende sal hem wel e ghelucken / daertoe ick
het sende.
Want ghy sullet in vreuchde wttrecken/ 12
ende in vrede gheleyt worden:Berghen en
de heuelen sullen voor b henen vrolijck zijn
met coomen / ende alle boomen op den vel-
de met den handen clappen.
Dennen sullen wassen voor f hosschen/ 13
ende mirten voor doornen : ende den Heere
sal eenen name ende eewich teecken zijn/dat
niet wtgheroept en worde.

Dat Lbj. Capittel.

1. Vermaninghe dattien Christum/ 3. die
door zijn toecomst alle onderscheyt der persoone
wechneemt/met Godsalighen wandel ende leuen
aenneme/ 9. straffe valscher Leeraers.

So spreect de Heere: a Hout het recht/ a Sapi.1.2
ende doet gerechticheyt:want mijn heyl Mat.3.2
is na by/dat het coome/ende mijne ge-
rechticheyt/dat sy gheopenbaert worde.
Wel dien menschе die sulx doet: ende 2
dien menschen kint/die het vast hout: dat
hy den b Sabbath houde/ende niet en ont- b Esai.58.13
heylighe/ende houde zijn hant / dat hy niet
quaets en doe.
Ende die vreemde die hem tot den Heere 3
gheghenen heeft / en sal niet segghen: c De c Deu.23.1
Heere sal my scheyden b.m zijnen volcke: ende
de ghesneden/en sal niet segghen: Siet / ick
ben een dorre boom.
Want soo spreeckt de Heere tot den ghe- 4
snedenen: Die * myne Sabbathen houden/ * Andere/ die
ende verkiesen wat my wel behaecht/ ende
mijn verbont vast houden.
Ick wil hen in mijnen huyse ende in mij- 5
nen mueren een plaetse gheuen/ ende eenen
beteren name/ dan den sonen ende dochte-
ren: d eenen eewighen name wil ick hen ge- b Joan.1.12
uen die niet vergaen en sal.
c Ende den vreemden kinderen / die hen 6 c Sap.3.14
tot den Heere gheqeuen hebben/ dat sy hem
dienen/ende zijnen name liefhebben/op dat sy
zijne knechten zijn : een yeghelijck die den
Sabbath houde / dat hy hem niet en ont-
wijde/ende mijn verbondt vast houdt:
De selue wil ick tot mijnen heyligē berch 7
brengen/ende wilse verheughen in mijnen be-
dehuyse: ende haren offer ende brandtoffer sullen
my aengenaeme zijn op mijnē altaer/f want f 1.reg.8.41
mijn huys heet een bedehuys alle volcken. g Mat.21.13
De Heere/Heere/die de verstoote wt Is- 8 h Mat.11.17
rael vergadert/spreeckt: Ick wil noch meer Luce.19.46
tot dē hoope die vergadert zijn/vergaderen.
Alle ghedierte op den velde / coemt ende 9
verslint / ja alle ghedierte inden wonde.
g Alle hare wachters zijn blint/sy en we- 10 g Jere.12.10
ten alles niets : stomme honden zijn sy/die
niet straffen en connen/zijn lupe/liggen en-
de slapen gheerne.
Het zijn dannoch stercke honden van lij- 11
ne/die nemmermeer sadt worden en comē:
sy/de herderen/en weten gheen h verstant/ h Wz in/Godes
i een yeghelijc siet op zijnen wech/een yeghelijc woort.
ghyeert voor hemseluen in zijnen k stalde. i Jere.6.13
I Coemt herwaerts/ laet ons wijn halen/ 12 k And.plaet-
ende ons vol suppen: ende het sal morghen sen/oft palen.
zijn/als heden/ende noch veel meer. l Esai.22.13
Sapi.2.6.

Dat Lbij. Capittel.

1. De vromen worden henen ghenomen/ 3.
op dat de Godtloosen ghestraft worden/ 13. dien/
die hen met ootmoedighen herten tot den Heere
bekeeren, wort toegheseyt/ ghenade barmhertig-
heyt: ende allerley beystant / hoewel sy dannoch
voor een tijdt lanck haerer sonde straffe draghen
moeten: 20. maer die in de godtloosheyt blijuen/
worden met ontrusse ende allen ongeluck beladen.

Mach derechtueerdighe coemt ommē/ 1
esi daer en is niemant die het ter her-
ten neemt: esi heylige lieden worden
wech gherapt/ende niemant en heeft ach-
tinghe daer op: want de rechtueerdighen
worden wech gherapt/ voor den ongeluck.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende die oprecht voor hemselue gewan= 2
delt hebben/comen ten vrede/ende rusten in
haren cameren.

* Cap. Lvij. Luther. *Dachuerkiesersse/ 3
ende ghy/ coemt hier toe / ghy kinde=
ren der * dachuerkiesersen/ * ghy zaedt des
ouerspeelders ende der hoeren.

Wien wilt ghylieden nu uwen lust 4
hebben?/ouer wien willet ghy nu den mont
opsperren?/en de tonge wtsteken? zijt ghy=
lieden niet de kinderen der ouertredinghe/
ende een valsch zaedt?

Ghy die in der hittichevt tot dē afgoden 5
loopt onder alle groene boomen/ende slach=
tet de kinderen aen den beken / onder den
steenclippen.

D Wesen is aen den glatten beeckstee= 6
nen/deselue zijn v deel/denselven giet ghy v
vranckoffer/daer ghy spijsoffer offert: soude
ick my dies b troosten.

Ghy maeckt uwen c leger op eenen hoo= 7
ghen verheuenen berch / ende gaet aldaer
ock opwaerts te offeren.

d Ende achter de deure ende posten/sedt 8
ghy uwe ghedachtenisse:want ghy wentelt
v van my/ende gaet opwaerts/ende maert
uwen legher wijt / en verbindet v met hen:
ghy hebt haren leger lief/ waer ghyse siechs
siet.

Ghy trecket e met olye tot den Coninck/ 9
ende hebt menigerlep cruyden/ ende sendet
uwen Ambassaden verre henen / ende zijt
vernedert tot der hellen.

Ghy bemoeyt v in der veelheyt uwer 10
wegen:ende en spreeckt niet: f Ick late het/
g maer dewijle dat ghy vindet een leuen
uwer haut/sa en wort ghy niet moede.

Voor wien zijt ghy so h sorchvuldich / en 11
vreest soo seer ? so ghy doch met leughenen
omgaet/ende en dencket aen my niet/ ende
en neemt het niet ter herte: i mepnt ghy ick
sal voorgaens s swijghen / dat ghy my soo
niets met en vreset?

Ick wil doch uwe gherechticheyt condt 12
doen/ende uwe wercken/ dat sy geen nutte
zijn en sullen.

Wanneer ghy roepē sult/ so laet v k uwer 13
hoopen helpen:doch de wint salse alle wech
voeren / ende ydelheyt salse wech nemen:
l daerentegen wie op my betrout/die sal het
lant eruen / en mijnē heyligē berch besitten.

Ende sal seggen: m Maeckt banen/ruy= 14
met den wech/neemt de aenstooten wt den
wegh mijns volcx.

Want also spreeckt de hooge ende verhe= 15
vene / die daer eewichlijck woonet / diens
name heylich is:ick die in der hoochte ende
in den heylichdom woone/ ende by den ge=
neu/ die eens * verslaghen ende ootmoedi=
ghen geests zijn: n op dat ick verquicke den
gheest der verootmoedichdē/ ende het herte
der verslaghenen.

Ick en wil niet eewelijcken o kijuen / en= 16
de niet eewichlijck toornen: maer eenē geest
sal van mijnen aenghesichte waepen / ende
ick wil p adem maken.

Ick was toornich op de ondeucht hares 17
gierichevt/en sloe=ghse/verberch my/ en was
toornich : doe ghinghen sy herwaerts ende
gins waerts inden weghe haers herten.

Doch doe ick hare weghen aensach/heel= 18
le ick se/ende leyddese / ende gaf hen weder
troost/ ende dien / die ouer de ghene q leidt
vroeghen.

Ick wil r vrencht der lippen maken/ die 19
daer predikē: f Vrede / vrede / bijde dien
die verre zijn/ende die na by zijn/ spreect de
Heere/ende wilse heelen.

Doch de Godloosen zijn als een onstuy= 20
nige zee/die niet stille zijn en can/en dienst
varen/ t dreck en ontreynichevt wtwerpen.

u De Godloosen en hebben gheenen vre= 21
de/ x spreeckt myn Godt.

Dat lxiij. Capittel.

1. Propheten en predikers moeten des volcx sonde ende alle hypocrisije meisschelijcker wercken bystmoedich straffen. 9. Recht vasten/ 13. ende den rechten Sabbath vperen der ghelouighen / wegen de belofte.

1 Roept a stuer / verschoont niet : verheft uwe stemme als een basuyne/en verkondicht myne volcke hare ouertredinge / en den hupse Jacobs hare sonde.

2 Sy soecken my daechlijcks/ ende willen mijne wegheu weten / als een volck dat gerechticheyt alreede ghedaen / ende het recht haers Godts niet verlaten en hadden : b sy epsschen my ten rechte/ende willen met Godt richten.

3 c Waeromme basten wy / en ghy en siet het niet aen?waeromme doen wy onsen zie ue wee ? ende ghy en wilt het niet weten? Siet/wanneer ghylieden vastet/so doet ghy uwen wille/ ende dijuet alle schuldenaers.

4 Siet ghylieden vastet / dat ghy twistet ende kijuet / ende slaet met der vuyst onghodelycken: vastet niet alsoo / als ghy nu doet / dat een ghehoy van v lieden inder hoochte ghehoort worde.

5 d Sonde dat een basten zijn/ dat ick verkiesen sonde / dat een mensche zijnen lijue des daechs quael doet/ of zijnen cop hange gheliick als een biese/ of op eenen sack en de inder asschen ligghe? wilt ghylieden dat een vasten heeten/ende eenen dach den Heere aenghenaeme?

6 f Dat is dan een basten/ dat ick verkiese: Later los / die ghy niet ourecht verbonden hebt/laet los/die ghy beswaert/gerft vry/ ende ghy dinget/uert wech allerlep beswaringe.

7 Breeckt den hongerighē v broot/en de ellendighen zijn/ leydt my huys: so die m ellendicheden zijn/ leydt my huys: so ghy eenen naeckten siet / so cleedt hem: en de en ontreckt v met dan uwen vleesche.

8 i Als dan sal v licht hier voor breken als de dagheraet/ende uwe k vereninge sal snel lijck toenemen/ende uwe gherechticheyt sal voor v heuē gaen/ ende de heerlijckheyt des Heeren sal v tot haer nemen.

9 l Dan sult ghy roepen/ so sal v de Heere antwoorden:wanneer ghy sult schreyen/ sal hy seggē: Siet/hier ben ick: so ghy niemant wijsen/noch quaet na te spreken:

10 En sult den hongerighen laten vinden v herte / en de ellendighe zielen versadighen: so sal v licht in der duysternisse opgaen/ en uwe douckerheyt sal zijn als de middach.

11. Ende de Heere sal v n doorgaens leyden/ ende uwe ziele versadighen in der doodheyt/ ende uwe beenderen stercken: ende sult zijn als eenen ghewaterden hof / ende als een o springhende fontreyne / dien het nemmermeer en feylt.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

p Ende door v sal ghebouwet worden/ 12
wat langhe woest ghelegen heeft/ende ghy
sult eenen gront legghen/die voort eñ voort
sult heeren: q ende sult heeren: Die de reeten ver-
wonnen: ende de wegen beteert/ darmen daer
woonen meughe.
r Soo ghy uwen voet van den Sabbath 13
keert/dat ghy niet en doet wat v behaecht/
op mijnen heiligē dage: so sal het eē lustich
Sabbath heeren/ den Heere te heyligen en-
de verheffen: ende ghy sult hem eren/ niet
doende uwe weghen/ noch daer in ghevonden en wort wat
v behaecht/ noch uwe woort spreken.
Alsdan sult ghy luste hebben aen den Hee- 14
re/ ende ick will v doen de hoochten op aer-
den ouerwinnen laten/ ende will v spijsen met
den erfve wes vaders Jacobs: want des Hee-
ren mont sept het.

Dat xlv. Capittel.

1. Beschuldet hefftich de valsche vergiffighe
heeraers/die hen des Heeren beraghen/ 9. belijt
de ongelate alles quaets ende ongelucx sijn de son-
den tal straffen. 20 het en is p dan dat sy hen daer
van bekeeren/ eñ also Godts ghenade ende hulpe
verwerghen.

Siet/ a des Heeren handt en is niet te 1
voort dat hy niet helpen en comme/ en-
de sijne oogen en sijn niet dicke ghe-
wandet dat hy niet en hoore.
* Maer uwe ondeughden scheyden v lie- 2
den/ eñ uwer Godt van malcanderen/ b eñ
uwe sonden verbergen het aengesichte van
v lieden/dat ghy niet ghehoort en wort.
Want uwe handen sijn met bloede be- 3
smet/ ende uwe vingheren met ondeucht:
uwe lippen spreken valscheyt/ uwe tonghe
dieffet dat onrecht is.
Daer en is niemandt die van gherechtic- 4
heyt spreke/of trouwelijcken c richte: men
vertrouwet op ydelheyt/eñ en spreect niets/
Sy wat deught: d met ongheluckе sijn sy
* swanger/ende baren moeyte.
Sy broeden basilisken eyeren uyt/ ende 5
weven spinnewebben: eenen van haren
eyeren sal niet eñ sterven: vertrecken het
eyeren so baert daer een adder uyt.
Haer spinnewebbe en deught niet tot 6
cleedinge/ende dat sy ghewocht hebben/en
bedecken sy niet te decken: want haer werck is
onreyne ende in haren handen is e wrevel.
* Haer voeten loopen ten hoosen/ ende 7
sijn niet ansehnidich bloet te vergieten: hare
gedachten sijn moeyte/ haren wech is ene-
lent verderuen ende schade.
Sy en kennen den wech des vredes niet/ 8
en daer en is gheen recht in haren gangen:
sy sijn verkeert op haren straten: wie daer
ingaet/die en heeft nemmermeer vrede.
Daerom is het recht verre van ons/ en- 9
de ghy en ceghen de ghyerechtichept niet:
* wy wachten op het licht/siet/ so wort het
inderder: op den schijn/siet/so wandelen wy
in duysternissen.
* Wy tasten na der wandt/ als de blin- 10
den/ende tasten/ als die gheene ooghen en
hebben: wy stooten ons inden middach/als
in den schemeringe: wy sijn in duysteren/als
de doden.
Wy brommen alle als de Beyren/ ende 11
klagen als de duyuen: want wy wachten
op het recht / soo en isset daer niet: op het
heyl/ soo is het verre van ons.
Want onser overtredinghe voor v is te 12
vele/ eñ onse sonden antwoorden tegen ons:
want onse overtredingen sijn by ons/ende
wy ghenoelen onse sonde.
f Het overtredinge ende liegen tegen den 13
Heere/ende te rugge keerē van onsen Godt/
ende met hoosen onbillicken spreken / ende
ongehoorsaemheyt / verdencken ende dich-
ten valsche woorden uyt der herten.
Daerom is oock het recht te rugghe ge- 14
weken/ende gherechtichept verre afgherre-
den: i want de waerheyt valt op der stra-
ten eñ het recht *en can niet daer her gaen.
Eñ de waerheyt is werh/ende k wie van 15
den hoosen wijckt/ die moet allemans roof
zijn: suiler siet de Heere/ende het behalt hem
qualijck/dat daer gheen recht en is.
Ende hy siet/ dat daer niemant en is/ eñ 16
verwondert hem/dat niemant voor haer en
treedt: daerom helpet hy hemselven met zij-
nen arme / ende zijn gherechtichept onder-
steunt hem.
l Want hy treet gherechtichept aē als een 17
panzier/ eñ setter eenen helm des heyls op
zijn hoofr: eñ treckt hem aen ter wrake/en-
de cleedet hem met yver/als met eenē rock.
Als die zijnē wederpartijders vergelden/ 18
ende zijnen vianden beralen wil met grim-
micheyt: Ja de Eylanden wil hy beralen.
Dat den m name des Heeren ghevreest 19
wort de vanden nedergange/ende zijne heer-
lijckheyt van den opganghe der Sonnen/
wanneer hy comē sal gelijc als eē opgehou-
den stroom dien de wint des Heeren dryft.
Want dien te Zion sal een verlosser co- 20
men / ende dien die hen bekeeren van den
sonden in Jacob/ spreeckt de Heere.
Ende ick make soodanich verbondt met 21
hen/spreeckt de Heere: i Mijnen geest/die by
v is/o ende mijne woorden/die ick in uwen
mondt gheleyt hebbe / en sullen van uwen
monde niet wijcken/ noch vanden monde
uws zaedts/ende kints kint/spreeckt de Hee-
re/van nu aen tot in ewicheyt.

Dat xlvi. Capittel.

1. Der kercke wort toeghesept/ sy sal op de
eeuwighe zijdē / wt allerley volcken op aerden
erbouwet worden/ 15. ende voor haer verlaten-
heydt ende jammer ouervloedelicke vruchde/
cheydom ende allerley welstant hebben.

Weeckt v op/ wordt licht : want a v 1
licht coemt/ende de heerlijcheyt des
Heeren/gaet op over v.
Want siet/ duysternisse bedeckt het aert- 2
rijck / ende donckerheyt de volcken : doch
over v gaet op de Heere/ ende zijne heerlij-
heyt verschijnt over v.
c Eñ de Heydenen sullen in uwen lichte 3
wandelen/eñ de Coningen uyten d glantze
die over v op gaet.
e Yeft uwe oogen op/ ende siet rontom- 4
me/ desse alle versamelt comen tot v: uwe so-
nen sullen van verre comen/ eñ uwe dach-
teren ter zijden f opgenoet worden.
Wan sult ghy uwen lust sien / eñ wtbre- 5
ken/ende v herte sal hem verwonderen/ en-
de g wtbreyden / wanneer haer de veelheyt
aen der zee tot v bekeert/ende de macht der
Heydenen tot v coemt.
Want de veelheyt der kemelen sal v be- 6

i 4. Esd. 14. 17
* And. en heeft niet connen he nen in comen li 2. Ti. 3. 12

l Ephe. 6. 17
1. Thes. 5. 8
Sapi. 5. 19
Job. 29. 14

m Psal. 113. 3
Mala. 1. 11

n Psal. 14. 7
Rom. 11. 26

o Esa. 51. 16
Jerem. 1. 9

a Acto. 26. 18
Ephe. 5. 14

b 4. Esd. 14. 10

c Apoc. 21. 25
Esaie. 19. 23
d Of straelt lich te/glinster= schyn.
e Gene. 15. 5
Esaie. 40. 18
Wat. 8. 11
f Of opgheto= ghen.
g Ghelijck als de waterloo= den loopen/ eñ hen wtbreyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

decken / de loopers wt Midian en Epha:
h Psa.72.10 Mat.2.11 h sy sullen wt Saba alle comen/ gout ende wieroock brenghen / ende des Heeren lof vercondighen.
7 Alle kudden in Kedar/ sullen tot b versamelt worden/ende de bocken Nebaioth sullen b dienen: sy sullen op mijnen i aengenamen altaer gheoffert worden: want ick wil het huys mijner heerlickheyt vercieren.
Hebr.13.15 1 Petr.2.5 Esai.56.7
8 Wie zijn die / die daer vlieghen als de Wolcken / ende als de duyuen tot haren venstren?
9 De Eylanden wachten op my / ende de schepen k aen der zee / van langher tijt herwaerts/dat sy uwe kinderen van verre hier toe brengen/met haren goude en silver/den name des Heeren uws Gods/ en den Heyligen in Israel/die b heerlick gemaeckt heeft.
k Jud. Thar. 49.
l Esai.54.11. 10 Vreemde sullen uwe muren bouwen/ende hare Conninghen sullen b dienen: want in mijnen toorne hebbe ick b gheslaghen/ende in mijner ghenade ontfermie ick my over b.
m Apoc.21.2. n Of/alleweghe 11 m Ende uwe poorten sullen n doorgaens openstaen/ noch dach noch nacht toegheslaten worden: dat der Heydenen macht tot b ghebracht / ende hare Conninghen hier toe ghelent worden.
o Psal.11.9 12 o Want welcke Heydenen ofte Coninckrycke/b niet dienen en willen/die sullen ommecomē/ en de Heydenē verwoester worde.
p Esa.35.10 q Jud.Cypresse / buxen ende cederen/etc. &c verciers/etc. 13 p De heerlickheyt Libanon sal aen b comen/ q demē/ buxcken ende buf boom met malcanderen/ te verrieren de plaetse mijns Heylichdoms: want ick wil de steden mijner voeten heerlijck maken
Apoc.3.9 14 Ock sullen gebuycht tot b comen/ die b onderghedruckt hebben / ende alle die b gelastert hebbē/ sullen neder vallen tot uwē voeten: r ende sullen b noemen: Een stadt des Heeren:een Zion des heyligen in Israel/
Apoca.3.9 15 Want daerom dat ghy zijt de verlatene ende gehatede gheweest / daer niemant en ginck / wil ick b een s eyzale eewichlijck maken/ende ter vreuchde voor ende voort:
s Of. pracht t Esa.40.29 ende 61.6 16 t Dat ghy sult melck van den Heydenen suygen/ende der Coninghen borsten sullen b soogen: op dat ghy onderwindet/ dat ick de Heere ben/ b u Heylandt/ ende ick de machtighe in Jacob/ben b verlosser.
u Of/ Heylighere/ behoeder. x Of/coperen/ veren/ anders/ yseren/etc. y Esai 51.7 z Jud. b tzede te boochde zy/ ende gerechticheyt te Schout heeren. a Of moetwillige onbillicke heyt overlast. b Of/ landtbegryp. c Apoc.22.5 Zach.14.7 d Apoc.21.23 e Apoc.22.5 17 Ick wil goudt in de stede des x metaels/ende silver in de stede des yseren brenghen/ en metael in de stede des houdts/en yser in de stede der steenen/ y ende wil maken dat z uwe voorstanders bzede leeren sullen/ende uwe pleghers gherechticheyt pzediken.
18 Men en sal gheenen a wzeuel meer horen in uwen lande / noch schade of verderen in uwen b landtpalen: maer uwe muren sullen heyl/ ende uwe poorten lof heeten.
19 c De d Sonne en sal b des daechs niet meer schijnen / en de glantz der Mane en sal b niet lichten : e maer de Heere sal b eewighe licht/ en b Godt sal uwen pzijs zijn.
20 Uwe Sonne en sal niet meer ondergaē/ noch b Mane den schijn verliesen : want b Heere sal b eewige licht zijn/ ende de dagen uws leedts sullen een eynde hebben.
21 Ende b volck sullen enckel rechtueerdige zijn/ f ende sullen het aertrijck eewichlijck besitten: als die de spruyte mijner plantinge / ende een werck mijner handen zijn/ tot mijnen pryse.
f Psal.37.11 Matth.5.5. 2. Petr.3.13
22 Wt den cleynsten sullen duysent worden/ende wt den g slechtsten/ een machtich volck: ick de Heere / wil sulcks te zijner tijt snellijck wtrichten.
g Of/ vnder den volcken.

Dat lxj. Capittel.

1. Christus een leeraer der Euangelij/4. ordineert zijne leeraers ende pzedikers/ zijn boodtschap te boeren over de wijde wereldt/ 7. met eenige vertroostinge over des ampts baerlichheyt/ 10. bzeuchde der Heerlen over de ghenade door Christum vercreghen.

1 De Geest des Heeren Heeren is over a mij/daeromme heeft my de Heere/ gesalfr:hy heeft my gesonden den ellendigen te pzediken/ b de ghebzoken herten te verbinden/te pzediken den gevangenen een verlossinge/de gebondenē een ontbindinge.
a Esai.11.2 Luce.4.18 ende 7.22 b Esa.57.15 ende 66.2 Psal.34.19 ende 51.19
2 Te pzediken een genadich jaer des Heeren/ en eenen dach der wrake onses Gods/ c te troosten alle treurighen.
c Esa.40.1 Matth.5.4
3 Te beschaffen den treurigen te Zion dat hen cieraet voor asschen / en bzeuchdenolye voor treurichept/ en schoone cleederen voor eenen bedzoefden geest/ gegeven worde: dat sy ghenoemt worden boomen der gherechticheyt/planten des Heeren ten pryse.
4 Dy sullen de oude verwoestinghe bouwen/ d ende wat in voorzijden verstoort is/ opzichten:sy sullē de verwoeste steden die * voozt ende voozt verstoozt ghelegen hebben/ vernieuwen.
d Esa.61.4 * Joel.1.17
5 Vreemde sullen staen/ ende uwe ruddens weyden/ende wtlanders sullen uwe ackerlieden ende wingaerdeniers zijn.
6 e Doch ghy sullet Pziesters des Heeren heeten/ende men sal b dienaers onses Gods noemen:en ghy sullet der Heydenen goeden eten/ en b dier haer heerlichept beroemen.
e Exod.19.6 1 Petr.2.5 Apoc.1.6
7 Voor uwe smaethept/ sal b tweemael volyck zijn op haren ackeren: want sy sullen tweemael so vele comen/ende voor de schande / sullen sy de/sy sullen eewighe vreuchde hebben.
8 Want ick ben de Heere/ die het recht lief heeft/ende hate f roomsche bzandoffer: ende wil beschicken / dat haren arbeyt sal ghetrouwis zijn / ende een eewich verbondt wil ick met hen maken.
f Of/ roouen.
9 Ende men sal haer zaet kennen onder den Heydenen/ende hare g nacomelinghen onder den volcken : dat/wiese sien sal/ sullē kennen/dat sy een zaet zijn/ ghesegent van den Heere.
g Of/ nacomelinghen.
10 h Ick verheughe my inden Heere / ende mijn ziele is vrolijc in mijnen Gode: i want hy heeft my aenghetrocken met cleederen des heyls / ende met den rock der gherechticheydt ghecleedet: gheliick als een bzuydegom in k Pziesterlicken cieraet verciert / ende als een bzuydt schijnt in haren gheslnijde.
h Esa.61.3 i Esa.49.18 k Exod.28.4
11 Want ghelijck als bzucht wt der aerden wasser/ende zaedt in den hone opgaet: alsoo sal gherechticheyt ende lof/ voor allen Heydenen op gaen/wt den Heere Heere.

Dat lxij. Capittel.

1. Verlangen der Godtsaligen/op Christum. 2. die hem zijner kercke in zijner toecomste met wonderbarer ghenade wil aennemen/ 10. met vreuchde vermaninge/denselnen weerdelijcken aen te nemen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

OM Sions wille / soo en wil ick niet 1
swijgen / ende om Jerusalems wille /
soo en wil ick niet in houden / tot dat
hare gerechtichheyt opgae als een a glants /
ende haer heyl uitbrande als een fackel.
Dat de Heydenen sien uwe gherechtic- 2
heyt ende alle Coningen uwe heerlickheyt:
ende ghy sult niet eenen nieuwen name
genoemt worden / welcke des Heeren mont
noemen sal.
Ende ghy sult zijn een schoone croone in 3
der hant des Heeren / ende eenen Coninck-
lichen hoet inder handt uws Godts.
Men en sal u niet meer de verlatene / noch 4
u lant een verwoeste inghe heeten: maer ghy
sult / mijnen lust aen haer / ende u lant / mijn
lieue c f boele heeten: d want de Heere heeft
lust aen u / ende u lant heeft eenen lieue boele.
Want ghelijck een lief boel / eenen boele 5
lief heeft / soo sullen u uwe kinderen lief heb-
ben: ende als hem een bruydegom verheught
over zijner bruyt / soo sal hem uwe Godt
over u verheughen.
O Jerusalem / ick wil wachters op uwe 6
muren bestellen / die den gantschen dach ende
de gantsche nacht / nimmermeer stille swij-
gen en sullen / ende die des Heeren gedencken
sullen: op dat hy u gheen swighen en sy /
Ende ghy hem niet en swijcht / tot 7
dat Jerusalem verdroet ende gestelt wor-
de / een lone op Aerden.
De Heere heeft ghesworen by zijner rech- 8
terhant ende by den arme zijner macht: ick en
will u coorne niet meer uwen brandt te eten
geuen / noch uwen most daer aen ghy gear-
beydet hebt / de vreemden drincken laten.
Maer die het insamelen / die sullent oock 9
eten / ende den Heere roemen: ende die het
inbrengen / sullen hem drincken inden voor-
houen mijns heyligdoms.
e Gaet henen / gaet henē / door de poorten / 10
bereydet den volcke den weech: maeckt ba-
nen maeckt banen / en / smet de steenē weech:
stoppet een baniere op / over de volcken.
Siet / de Heere laet hem hooren / tot aen der 11
werelt eynde: f segget der dochter Sion: g
siet / u heyl coomt: siet / h zijnen loon is by
hem / ende zijne vergheldinghe is voor hem.
Men salse noemen: i Het heylige volck / 12
de verlossinge des Heeren: ende u salmē hee-
ten: De besochte ende k onverlatene stadt.

Het. 3. Voert Christum in / als een overwinner zijner
vyanden / 7. verciert met danckie de weldaden / die de
Heere altoos aen zijn volck bewesen heeft / 11. ende
betuijt het hem met den seluen altoos alsoo met
lust en ijuericheyt. 15. so bidder hy / de Heere wil hem
doch hare ghenadichheyt weder aen nemen.

WIe is dit / die van Edom coemt / met 1
rootachtigen cleederē van a Bazra:
dit so verciert is in zijnen cleederen /
ende daer henen treedt in zijner grooter
crachte: ick bent / die gherechtichheyt leert /
ende een b Daedster ben te helpen.
Waeromme is dan u ghewaet so root- 2
verwich / ende u cleet als een wijnperssen-
ders?
Ick trede de wijnperssе alleen / ende daer 3
en is niemant vanden volcken met my: ick
hebse ghepersset in mijnen toorne / ende ver-
treden in mijnen grimmicheyt: daer van
is haer c vermoghen op mijne cleederen ghe-
sprenget / ende ick hebbe alle mijn ghewaet
besoedelt.
4 d Want ick hebbe eenen dach der wrake
in my voorghenomen / het iaer de mijnen te
verlossen / is ghecomen.
5 Want ick sach ommme my / ende daer en
was geen helper / ende ick was in verschric-
kinghe / ende niemant ondersteunde my: maer
mijnen arm moeste my helpen / ende mijnen
toorne onderhielt my.
6 Daerom hebbe ick de volcken vertreden
in mijnen toorne / ende hebse droncken ge-
maeckt / in mijner grimmicheyt / ende haer
vermeughen ter aerden gestooten.
7 * Ick wil de goedicheyt des Heeren ge-
dencken / ende des loofs des Heeren / in allen
dat ons de Heere ghedaen heeft: ende des
grooten goets aen den huyse Israels / e dat
hy hen ghedaen heeft door zijn barmhertic-
heyt ende groote goedicheyt.
8 Want hy sprack: Sy zijn mijnners mijn
volck / kinderen die niet bedrogen en zijn / daer-
om was hy haer f Heyland.
9 Weese f beangstet / die beangstet hem
oock / g en de Engel die voor hem is / helpt
hen: hy verlossese / daeromme dat hyse lief
hadde / ende haerer verschoonde: hy namse
op / ende droechse alle tijt van outs h her.
10 Doch sy verbitterden ende vertoornden
zijnen heyligen Gheest / daerom werd hy
haer vyant ende streedt tegen haer.
11 Ende i hy dachte weder aen de voyghe
tijdt / aen den Mose / die onder zijnen volc-
ke was: k waer is dan hy / diese wt der Zee
leyde / met rsamen den Herder zijner kud-
de? waer is die zijnen heyligen Gheest
onder hen gaf?
12 Die Mosen by der rechterhandt leyde /
door zijnen heerlicken arm: l die de wate-
ren van malcanderen deylde voor hen he-
nen / op dat hy hem eenen eewighen Name
makede.
13 Diese leyde door de diepte / als de peer-
den in der Woestijne / die niet en struyc-
kelen.
14 Als het Vee / dat henen af int velt gaet /
welcke den adem des Heeren duyst: alsoo
hebt ghy oock u volck gheleyt / op dat ghy u
eenen heerlicken name makedet.
15 m Do siet nu van den Hemel / ende siet af
van uwer heyligher heerlicken woonnige:
waer is uwen yver / uwe macht? uwe groo-
te Heerlicke barmhertichеydt houdt haer
hardt teghen my.
16 Ghy zijt doch onse Vader: want Abra-
ham en weet van ons niet / ende Israel en
kent ons niet: n daerentegen ghy Heere zijt
onse vader ende onse verlosser van o outs
her is dat uwen name.
17 p Waerom laet ghy ons Heere dwalen
van uwen wegen / ende onse herte verstoc-
ken / dat wy u niet en vreesen? Keert we-
der / om uwer knechten wille / om der stem-
me uwes erues.
18 Sy' besitten u heylighe volck schier
gantsch: q uwe wederpartijders vertreden
u heylichdom.
19 Wy zijn ghelijck als te voren / doe ghy
niet over ons en heerschedet / ende wy niet
nae uwen name ghenoemt en waren.

c Dat is / Ick hebbe onder hen getreden / dat alle dat ghene / daer sy my te voren mede ouer mochten / bevlecket ende besmettet ende verplettert is: ghelijck als oock nu het Euangelium onder het ghesmijnghet ende treet / dat zijne ouermacht / bevlecket ende beangstet / ende ons boose eliasben aenjaget. Wy moeten hetten / opzoenders / dupuelsche Scholieren heeren / ende allerley eliasben aen ons hebben.
d Esaie 34.8
* Cap. 63. Luther.
e Hom. 10.21
f Of Helper / Of benaut
g Exod. 13.21 ende 14.30 ende 23.20
h Psyach. 1.8.
i Anders / tgheen.
k Anders / Israel.
l Exod. 14.30
l Exod. 14.21
m Deu. 26.15 Baruc. 1.16
n Mat. 6.9 ende 23.9 Malac. 1.6
o Anders, tgheen.
p. Psa. 119.10
q Psalm 79.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Dat lxiij. Capittel.

1. Ghebedt/dat God den verstockten sondaers straffe/ 4. maer den swachen met gewoonlicker ghenade beleghene/ 9. ende hem haers ellendigen iammers aenneme.

O Ch dat ghy den Heuel verscheurdet/ 1 ende doert daer af / dat de Berghen voor v verualoten / gelijck als een heet water van hē ghen viere verstedt:

Dat uwen name cont worde onder uwe 2 vpanden/ende de Heydenen voor v a beuen moesten.

Doen de wonderen die ghy doet/diermen 3 hem nieren verstet:doe ghy afvoert/ende de berghen voor v veruloten.

b Als van van [aenbeghin] der werelt 4 herwaerts niet ghehoort en is / noch met oozen gehoort / c het en heeft oock gheen oogghe d ghesien/bezalmen v God/wat dien ghescheet die op e hem wachten.

Ghy ontmoetedet den vrolicken / ende 5 dien die gherechticheyt oeffenden / ende op uwen weghen uwer ghedachten : siet/ ghy zoudet wel doe wp sondichden/ ende lange darr in bleuen/ doch ons wert dan noch gheholpen.

Doch nv zijn wy altesamen als de on= 6 reynen / ende alle onse gerechticheyt/ f als een vyeckich cleet:wy zijn altemael verwelcket als bladeren / ende onse sonden voeren ons henen weck als eenen windt.

Niemant en roept uwen name aen ofte 7 maeckt hem op/ dat hy aen v houde: want ghy verborgen v aengheluchte voor ons/ende laet ons in onsen sonden versmachten.

Doch nv Heere/ghy zijt onse vader/ g wy 8 zijn leem/ ghy zijt onse pothacker/ ende wy alle zijn uwer handen werck.

h Heere/ en toornet niet te seer / ende en 9 denckt niet eewich der sonde : siet doch dat aen/ dat wy altemael v volck zijn.

De steden vas heyligdoms zijn ter woe= 10 stijne gewozden : Zion is ter woestijne gewozden/ Jerusalem lept verstoozt.

Het huys onser heylichept ende heerlijck= 11 hept/daer v onse vaders in geloeft hebbē/is niet viere verbrāt/ esi alles wat wy schoons hadden/dat is te schanden ghemaeckt.

i Heere/ i wilt ghy so hart zijn tot sulcken/ 12 ende swijgen/ende ons so seer nederslaen?

Dat lxv. Capittel.

1. Beroepinghe der Heydenen/ 2. wt oorsake der ongehoorsaemheyt der Joden/ 5. 11. die (wrghenomen seer wepnighe) harer afgoderije halven van den Heere verworpen / ende grousamelicken ommē ghebracht worden/ 12. der vromen seghen / der gebloosen bloeck/ 17. van den nieuwen ende eeuwighen ryche Christi/ 19. met tsamen zijnen ende zijner burghers/welstant/21. ghelucksalicheyt/29. ende wonderbaren vrede.

k Ick a worde gesocht van dien/die niet 1 na mp en vraechde, ick worde genoē den van dien / die mp niet en sochten: ende tot den Heydenen die mijnen name niet en aenriepen/ seggde ick : Hier ben ick/ hier ben ick.

Want ick strecke mijne handt wt / den 2 ganschen dach / tot eenen ongehoorsamen volcke/dat zijne ghedachten nawandelt/op eenen weghe die niet goet en is.

Een volck dat mp vertoornet / is altoos 3 voor mijnen aengelichte: b offert inden hoven/ c ende roockt op den d tichelsteenen;

4 Woonet onder den dooden grauen/ende ourhout heim inden cuplen : e eten swijnen vleesch/ ende hebben grouwelsoppen in haren potten.

5 Ende spzeken : Blijft te huys / ende en roert mp niet aen:want ick sal v f heyligen: sulcke sullen eenen roock worden in mijnen toorne / ende een vier dat den gantschen dach vzant.

6 Siet/ het staet voor mp geschreven: Ick en wil niet swijghen/maer betalen: Jae ick wil hen in haren boesem betalen:

7 Beyde hare mis/ daet ende haerer vaderen mis/ daet te samen/ spzeckt de Heere: die op den bergen geroockt/ esi mp op den clippen bergen gesmedet hebben / ick wil hen haer meten haer vorige wesen in haren boesem.

8 Do spzeckt de Heere: Gheliick als wanneer men most in eener drijuue vinder/ende spzeckt:En verderft het niet/ want daer is eenen seghen inne : Also will ick om mijner knechten wille doen / dat ick het altemael niet en verderue:

9 Maer wil wt Jacob zaet wassen laten/ esi wt Juda/dat mijnen berch beerfve:want mijne vtverco= renen sullen hem beerven: de mijne knechten sullen daer woonen.

10 Ende Saron sal een huys voor de cudde/ ende g het dal Achor/sal ten Heelegher vor= den/mijnen volcke/dat mp socht.

11 Daerentegen ghy/ghy die den Heere verlater/esi mijns heyligen berchs vergeter/ende richter den * Gad eenen disch aen / ende schenckt den Meni vol m van drancksoffer.

12 Wel aen ick wil v tellen ten swaerde dat ghy v alle buygē moet ter slachtinge:n daer om dat ick riep/esi ghy en antwoordet niet: maer dedet wat mp qualijck beviel/esi verkoosse dat mp niet en behaechde.

13 Daerom spzeckt de Heere Heere alsoo: Siet/ mijne knechten sullen eten/ doch ghy sullet honghe ren: siet/mijne knechten sullen drincken/doch ghy sullet dozsten:siet/mijne knechten sullen vrolijck zijn/doch ghy sullet te schanden worden.

14 Siet / mijne knechten sullen van goeden moede iuychen/doch ghyliede sult van hertenleet schzeyen / ende van iammer huylen.

15 Ende sullet uwen name laten mijnen uvtverkoren ten i swoer: ende de Heere Heere sal v doden / ende zijne knechten met eenen anderen name noemen:

16 k Dat wie hem seghenen sal op Aerden/ die sal hem in den rechten Godt seghenen: ende wie sweeren sal op aerden / die sal by den rechten Godt sweeren : want der benghen angst is vergheten/ende zijn van mijnen ooghen verborghen.

17 l Want siet / ick wil senen nieuwen Hemel ende nieuwe aerde schzeppen : dat men der vorighen niet meer ghedencken en sal/ noch ter herten nemen:

18 m Maer sp sullen hen eewichlijck verheughen / ende vrolijck zijn over het gene dat ick scheppe : want siet/ ick wil Jerusalem maken ter n hertenlust/ende haer volck ter vreuchde.

19 Ende ick wil vrolijck zijn over Jerusalem/ende mp verheughe over mijn volck: de daer en sal niet meer in gehoort worden de stemme

a Anders/t zitteren.

b Anders/men heeft her ghehoort van voorleden tyden.

c 1. Cor. 2. 9

d Anders/ geenen [anderen] Godt ghesien behalven die also doet/ dien die op/ etc.

e Of/ op v/ etc.

f Of/ vupl/

g Rom. 9. 20

h Psal. 79. 5. 8 Jere. 10. 24

i Anders/ sult ghy v verdzagen in dese dinghen? ende sult ghy swijgen?

a Esaie 52. 15 Rom. 10. 20 vnde 15. 21

b Deute. 12. 5 vnde 14. 23

c Exod. 20. 24

d Dat is/op den altaren/ diese selue maechten.

e Lxv. 11

f Deut. 14. 2

g Jesaie

h Anders/ die heyligen.

i Anders/ geen

k Dat wie hem seghenen sal op Aerden/ die sal hem in den rechten Godt seghenen: ende wie sweeren sal op aerden / die sal by den rechten Godt sweeren :

l Want siet / ick wil senen nieuwen Hemel ende nieuwe aerde schzeppen : dat men der vorighen niet meer ghedencken en sal/ noch ter herten nemen:

m Maer sp sullen hen eewichlijck verheughen / ende vrolijck zijn over het gene dat ick scheppe : want siet/ ick wil Jerusalem maken ter n hertenlust/ende haer volck ter vreuchde.

n Of/ vreu=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

de stemme des weenens / noch de stemme des claghens.

Daer en sullen niet meer zijn kinderen/ die haer daghen niet en gherieghen/ofte ouden/ die haer Jaren niet en volbrenghen: want de n ionghen van hondert jaren sullen sterven / ende sondaers van hondert jaren sullen vervloeckt zijn.

Sy sullen huysen bouwen ende bewonen / ende niet planten dat een ander eet: want de daghen mijns volcx sullen zijn als de daghen eens booms / ende het werck haerer handen sal oudt worden / by mijnen uytverkoornen.

Sy en sullen niet te vergheefs arbeyden / noch y ontydighe gheboorte baren: want sy zijn het zaedt der ghesegenden des Heeren / ende haere nacomelinghen met hen.

Ende het sal gheschieden/eer sy roepen/ ick will antwoorden: wanneer sy noch spreken/ will ick hooren.

De wolf ende het lam/ sullen haer te samen weyden: de leeuwe sal stroo eten als een rint ende de slanghe sal aerde eten: sy en sullen niet schaden noch verderuen / op mijnen gantschen heyligen berghe/ spreeckt de Heere.

Dat 66. Capitel.

Wercken ende Godtsdienst sonder gheloove/ Een Goet eenen grouwel. 5. Die van Sions Jerusalem. 10. Item / die het bederven. 14. Alle godloosen met grouwen ghevuchte ghestraft/ 19. De Heydenen worden tot Gods kinderen. 21. ende tot zijnen dienst ghecoren/ door de Apostelen.

So spreeckt de Heere: a Den Hemel is mijnen stoele / ende de Aerde mijn voetbanck: wat is het dan voor een huys/ dat ghy mij doen mijn bouwen wilt: ofte welck is de stede daer ick rusten sal:

Want mijne hant heeft alle dat ghemaeckt/ wat daer is/ spreeckt de Heere: b ick sie daerentegen aen den elendighen / ende die eens gebroken gheests is/ende die hem bzeest voor mijnen woorde.

Want die eenen osse slachtet/die is even/ als die eenen man verslooge: wie een schaep offert/die is / als die eenen hont den hals brake: Wie spijsoffer bzengher/die is als die het bloet offert: wie des wieroock ghedenckt / is als die het onrecht e loeft: sulcx verkiesen sy in haren wegen/ende haer ziele heeft een welbehagen aen haren grouwelen.

Daerom will ick oock verkiesen/ dat sy bespotten/ende wat sy vreesen / will ick over haer comen: daerom dat ick riep/ende niemant en antwoorde: dat ick sprack / ende sy en hoorden niet/ende deden wat mij quaedt beuel / ende verkoren dat mij niet en behaecht.

Hoort dit woort des Heeren/ghy die b vreest sijns woorts/uwe broeders die u haten/ die uwen om mijnen Naems willen verstooten hebben/ die seggen: f Laet den Heere verheerlijckt worden: die sullen te schanden worden.

Want men sal hooren een stemme des ruchoors in der stadt / een stemme vanden Tempel/ een stemme des Heeren / die zijnen vyan den betaelt.

7 g Sy baert/eer haer wee wort/ sy is eens mansiekens gheneesen / eer dan haer kints noot aencomt.

8 Wie heeft sulcx oyt ghehoort ? wie heeft sulcx oyt gesien? h can oock/ eer dat een lant ter weedaghen crijcht/ een volck te ghelijcke ghebooren worden ? nu heeft synners Zion hare kinderen i sonder weedagen gebaert.

9 Soude ick anderen laten de moeder bzeken/ ende selfs oock niet ghebaren / spreeckt de Heere ? soude ick andere laten baren/ ende selfs toeghesloten zijn? spreeckt u God.

10 Verheught u met Jerusalem/ ende weset vrolijck over haer/alle/ghy die haer lief hebt: k verheucht u met haer / alle ghy die over haer treurich gheweest zijt:

11 Want daer sult ghy sughen ende satt worden van den bozsten haers troosts: ghy sullet daer over sugen ende l verquicken/van der vollcomt haerer heerlijckheyt.

12 Want so spreeckt de Heere: Siet/ick breye de wt den vrede by haer / gheljck als een water: ende de heerlijckheyt der Heydenen als een overloopende beke: so sullet ghy sugen: ghy sullet op den armen gedragen worden/ ende op den schoot salmen u vriendelycken handen.

13 Ick wil u troosten/ gheljck als eene zijne moeder troostet: Jae ghy sullet te Jerusalem verquicket worden.

14 Ghy sult het sien/ende uwe heerte sal hem verheughen/ esi uwe beenderen sullen groenen als gras: so sullen bekennen de handt des Heeren aen zijnen knechten / ende den toorne aen zijnen vyanden.

15 Want siet/ de Heere sal comen met vyer/ ende zijne waghenen/ als een onweder: dat hy vergheide in grimmicheyt zijns toorns/ ende zijn schelden in vyerblammen.

16 Want de Heere sal door het vyer/esi door zijn swaert richten/ alle het vleesch: ende der ghedooden van den Heere/ sal vele zijn.

17 Die hen heyligben ende reynighen inden houen/de eene hier/de ander daer/ ende eten swijnenvleesch : gronwelen ende muysen/ sullen wech ghecaept worden al te samen/ spreeckt de Heere.

18 Want ick wil comen / ende vergaderen hare werecken ende ghedachten/met esamen allen Heydenen ende tonghen: dat sy comen ende sien mijne heerlijckheyt.

19 Ende ick wil een teecken onder haer ghesien/ esi harer sommighen/ die verlosser zijn/ senden tot den Heydenen m aen de zee/ na Phul ende Lud / tot den boghenschutters/ na Thubal ende Javam ende verre heenen tot den Eylanden / daermen mets van mij ghehoort en heeft / ende mijne heerlijckheyt niet gesien en hebben/ende sullen mijne heerlyckheyt onder den Heydenen vercondigen.

20 Ende sy sullen alle uwe broederen uit allen Heydenen hier toe bzengben / den Heere ten spijsoffer / op peerden ende waghenen/ op rosbaren/op muylen / ende looyers/ nae Jerusalem tot mijnen heyligben berghe/ spreeckt de Heere / gheljck als de kinderen Israels spijsoffer in eenen reynen bate bzenghen/ten huyse des Heeren.

Ende

g Dat is een wonder/ als wanneer ick spraake: Sy baert eer sy swäger wort: alsso hier oock: eer haer wee wort/ dat is: Sy baert/ende en heeft doch gheene weedaghen/ gheljck als en ware sy niet swanger.

h And. baert het Kertrijck oocheens daechs: ofte wort een volck op eenmael ge bozen:

i Alu. so heeft haer wee wort k Matt. 5.4. Esaie. 61.2

l Psa. 17.22 Ezech. 37.5

m And. in Cilicien/en Africken/en Lidien/ daermen met boghen schiet/ en/in Italien ende Griechen land/ en verre eteet.

n Esaie. 49. 1 ende. 52.10.15 ende. 60.3 ende 65.1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

o Ende ick wil wt den seluen nemen 21
o Esaie. 61. 6 Priesters ende Leuiten / spreeckt de Heere.
Rom. 2. 2 Want gheluck als den nieuwen Hemel / 22
Hebr. 12. 28 ende de nieuwe aerde / die ick make / voor my
ende. 13. 15 staen / spreeckt de Heere: also salook uwe
1. Petri. 2. 5 zaedt ende name staen.
Apoc. 1. 6 Ende alle vleesch sal deen Maent na der 23
ende. 5. 10 anderen / ende eenen Sabbath na den ande-
ren comen / aen te bidden voor my / spreeckt
de Heere.
24 Ende sy sullen heuen wt gaen / ende sien
p Mar. 9. 44 de lichamen der lieden / die aen my misdaen
delt hebben: p want haren worm en sal niet
steruen / en haer vyer en sal niet wtbluschen /
en sullen allen vleesche eenen grouwel zijn.
Eynde des Ptopheets Esaia.

DE PROPHEET IEREMIA.

Argument.

IEremias en is Esaia niet gheluck in cierlijck spreken / maer zijne wijse van spreken is wat harder / Ja wat lichter / ende den verstande des ghemeynen volcx wat bequamer: maer inden sin ende verstandt zijn sy beyde gheluck. Hy was wt de stadt Anathoth / dwelck gelegen is / drie mijlen vander stadt Jerusalem. Hy was een Priester / gheboren wt Priesterlicken gheslachte / ende in zijns moeders lijfue verlicht. Hy was noch wel ionck / doe hy het Ptopheetsche Ampt begonste te bedienen / dwelck hy seuentich tijdt. Hy begonde te leeren in het derthienste Jaer des Conincrijcx Josia / ende na de verwoestinghe der Stadt Jerusalem / dat is / als hy nu veertich Jaren gheptopheteert hadde / en heeft hy noch niet opghehouden van ptedicken. Jae men segt / dat hy ptedikende is om zijn bermoedicheyt met steenen op hem gewotpen / bedeckt gheworden / ende also zijnen gheest den Heere ouer gheghenen heeft. Hy heeft tiranne stelijck de sonden ghestraft / die te zijnen tijden regneerden / te weten / Afgoderije / afualliughe / gierichheyt / bedzieghertye / wzeerheydt / ende rouerdaet. Hy heeft het volck vermaent tot bekeringhe / ende tot der deuchde. Want hy heeft neerstelijck het gheloone in Godt den volcke gheleert / ende wat tot een heylich leuen dienende. Hy heeft vande ghenaderijcke ghesproken / ende de ghenaghenen vertroost / en de straffe der ongheender heydenen ende Natien voorsept. Hy heeft dickmael van Christo ende van zijn rijcke ghepro-
phe-
teert. Hy heeft oock een boeck der klaghe ghemaect / waerin hy de verderuinghe der stadt Jerusalem / ende des Jodischen rijcx beclaecht. Nochtans wozden in die maniere van schzijuen / wonderlicke argumen-
ten der goetheyt ende rechtueerdicheyt Gods bewesen.

Dat eerste Capittel.

1. Het ghelachte Jeremie / ende tot wat tijden hy ghepredickt hebbe / 4. hoe hy ten ampte / daer hy hem onghheschickt tot kent / 7. vanden Heere wozdt ghesterckt / 13. in ghelichte siet de Jerusalemsche verstoozinghe / 17. ende sal Godts wooxt onuertzaecht en vzymoedich dzijuen en ptedicken.

1 DIt zijn de ghelichten Jeremia des
soons Hilkia / wt den Priesteren
a Jere. 11. 21 te a Anathoth inden lande Ben
Jamin.
2 Tot welcken gheschiede het
b 1. Re. 22. 1 woozt des Heere / ter tijt b Josia / des soons
2. Para. 34. 1 Amon / des Coninc Juda / inden derthien-
den Jare zijns Coninckrijck:
3 Ende daer na ter tijdt des Coninc Ju-
c Jere. 39. 2 da / Joakim des soons Josia / c tot aen het
2. Reg. 25. 2 ende des elfsten Jaers Zedekia / des soons
Josia / des Coninc Juda / tot op de gefanc-
kenisse Jerusalems inder vijfster Maent.
4 Ende des Heeren woozt gheschiede tot
my / ende spzack:
5 d Ick kende v / eer dan dat ick v in moe-
d Esaie 64. 8 ders lijue bereyde / ende sonderde v wt / eer
ende 46. 3 ghy vander moeder ghebozen werdet / ende
Psalm. 71. 6 stelde v den Prophete onder den volcken.
ende 139. 16
6 Doch ick spzac: e Och Heere Heere / ick en
e Exo. 4. 10 dooch niet te ptedikē: want ick ben te ionck.
Act. 10. 9. 6
7 De Heere spzack daerenteghen tot my:
f Mat. 10. 5 Segghet niet / ick ben te ionck: f maer ghy
sult henen gaen / waer ick v henen sende /
g 1. Cor. 3. 9 g ende ptedicken / wat ick v heere.
h Luce. 12. 4 8 h Vzeest v niet voor hen: want ick ben by
v / ende wil v verlossen / spzeckt de Heere.
i Esaie. 6. 6 9 i Ende de Heere streckte zijn handt wt / en
k Esaie. 51. 16 roerde mijnē mont / en spzack tot my: k Siet
ende 59. 21 ick legge mijne woorden in uwen mont.
10 Siet / ick sette v heden desen daechs / ouer
volcken ende Coninckrijcken / dat ghy wt-
rijten / verbzekē / l verstoozen ende verderuen l Ier. 18. 7
sult / ende bouwen ende planten.
11 Ende des Heeren woozt gheschiede tot
my / ende spzack: Jeremia / wat siet ghy? ick
spzack: Ick sie eenen wackeren staf.
12 Ende de Heere spzack tot my: Ghy hebt
recht ghesien: want ick wil wacker zijn ouer
mijn woozt / dat ick het doe.
13 Ende des Heeren woozt gheschiede ten
anderen male tot my / ende spzack: wat siet
ghy? Ick spzack: Ick sie eenen heeten siedē-
den m pot / vant Noozden verwaerts.
14 Ende de Heere spzack tot my: n Van den
Noozden sal het onghelucx wtbzeken / ouer
alle die inden lande woonen.
15 o Want siet / ick will roepen alle Mozsten
inden Coninckrijcken teghent Noozden / spz.
spzeeckt de Heere / dat sy comen sullen ende
hare stoelen setten voor de poorten Jeru-
salem / ende * rontsomme de mueren heren /
ende voor allen steden Juda.
16 Ende ick wil p her recht laten ouer hare
gaen / om alle haer boosheyt wille: dat sy my
verlaten / ende roocken anderen goden / q en
de bidden aen / harer handen wercken.
17 r So begozdet nu uwe lendenen / ende
maeckt v op / ende predickt hen alles wat ick
v heete: t Vreest v niet voor hen als soude
ick v t afschzicken /
18 u Want ick wil v heden tot eener vaster
stadt / tot eener yseren x calomme / ende tot
eener metalen muere maken inden ganschē
lande / teghen de Coninghen Juda: teghen
hare Vorsten / teghen hare Priesteren teghen
het volck in den lande.
19 Dat / wāneer sy schoon tegē v strijden / dan
noch niet en sullen tegen v winnē: want ick
ben by v / spzeect de Heere / dat ick v beschosse.

Dat

Dat. ij. Capittel.

1.7. De Heere hout den volcke voor zijn trouwe/liefde/ende weldaden / die hy hen dan allen tijden bewaerts bewesen heeft: 5. daer sy hem oorsaecke toe/ongehoorsaemheyt ende ondanckbaerheyt/ 19. meer dan de heydenen haren ghedenden Goden) voor bergheven. 14. Wijst hen dat sy hen (soo sy sulx verbloemen willen) sijn wt ende also die een ongheghronde salue soecken / te schaden worden.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot my/ende sprack:

2 Gaet heenen ende predickt openbaer te Jerusalem/ende spreeckt: So spreeckt de Heere: Ick gedencke / doe ghy een vriendelicke ionge maget ende een lieue huijpt waret / doe ghy my volchdet in der woestijne/ inden lande daermen niets en saeyet.

3 Doe Israel des Heeren eygen was/ende sijnes a eerste vruchte: b wiese verslindē wonden hem comen: spreeckt de Heere.

4 Hoort des Heeren woort ghy van den huijse Jacobs / ende alle ghesiachten van den huijse Israels:

5 Soo spreeckt de Heere : c Wat hebben doch uwe Vaders voor sepl aen my ghehadt/dat sy van my weken / ende hinghen aen den ommitten afgoden / daer sy doch niets en behielden?

6 Eñ en dachten niet eenmael: Waer is de Heere/d die ons wt Egyptenlande voerde/ ende lijdde ons inder woestijne/in woestē ende gebraenden lande/in dorren ende duijsteren lande/in den lande daer niemant en wandelde/noch eenich mensche en woonde.

7 e Ende ick brachte v in een goet lant/ dat ghy zijne vruchten ende goeden eten: ende doe ghy daer heenen in quaemt / verontreinichde ghy mijn lant/ende makedet my mijn erue ten grouwel.

8 De Priesters en dachten niet : waer is de Heere? f ende de geleerden en achteden mijnder niet : ende de Herders worden de heydenen van my : ende de Propheten g propheerden van Baal/ende h hinghen aen den ommitten afgoden.

9 Ick moet my altoos met v/eñ met uwen kinds kinderen/schelden spreeckt de Heere.

10 Gaet heenen inde Eylanden Chitim/ en de siet toe/ eñ sendet in Kedar/ende merckt wel/ende siet toe/ of het aldaer also geschiet.

11 Of de heydenen hare goden veranderen/ hoewel sy doch geene goden en zijn? ende mijn volck heeft doch zijne k heerlijckheyt veranderd/in eenen ommitten afgodt.

12 i Den Hemel sonde hem doch daer voor ontsetten/verschricken ende beuen/ spreeckt de Heere.

13 Want mijn volck doet een dobbelde sonde my/ en den leuendighen n bronne verlaten sy / ende maken hen hier ende daer wateghegrauen o bornen / die doch vol holen sijn/enden gheen water/

14 p Is dan Israel een knecht oste q lijfeyghen? daer sy also mans roof zijn moet?

15 Want de leeuwen brullen over hen en verbaluen/ende verwoesten zijn lant/ende verbranden zijne steden/ dat daer niemant meer en woont.

16 Waer toe so r verslaen die van Nopi en de Taphanhes h den cop.

17 Suijt maeckt ghy v selues/ dat ghy den Heere uwen Godt verlaet / so dickwils hy v den rechten wech leyden wil.

18 Wat helpt het v / dat ghy in Egypten trecket/eñ wilt des waters Sihor u drinken: ende wat helpt het v / dat ghy na Assyrien trecket / eñ wilt des waters Phrath drincken?

19 x Het is uwer boosheyt schult/ dat ghy so gegeerselt wort/eñ uw ongehoorsaemheyts dat ghy so gestraffet wort: y also moet ghy gewaer worden eñ bemerken/ wat het voor een iammer eñ hertseer brenget/dē Heere uwen God verlaten/ ende hem niet vreesen spreeckt de z Heere Heere Zebaoth.

20 a Want ghy hebt voorgaens/v ock verbroken/ende uwe banden ghescheurt / ende ghesept: Ick en wil soo niet onderworpen zijn: b maer op allen hoogen berchsteuns/ ende onder allen groenen boomen / loopt ghy der hoererijen nae.

21 c Doch ick hadde v gheplantet tot eenen soeten wijnstocke/een gantsch rechtschapen zaet: hoe zijt ghy my dan d geworden / tot eenen bitteren wilden wijnstocke?

22 e Ende wanneer ghy v alreede met loogh wiersichet / ende nainet / f vele seepen daer toe/so schijnt doch uwe ondeught dies te meer voor my / spreeckt de Heere Heere g Zebaoth.

23 Hoe doest ghy dan segghen : Ick en ben niet onreyn : ick en hanghe Baalim niet aen? h siet aen / hoe ghy het dinnet in den dalen / ende bedenckt / hoe ghy het weghe-richtet hebt: ghy loopet i rontom/ als een Reimelijme inder hitten.

24 Eñ als een k wilt inder woestijne pleecht/ wanneert van grooter hitten leedt eñ loopt/ dat het niemant ophouden en can: wiet weten wil/ die en derf niet wijt loopen : aen den vierdaghen vermen het wel.

25 Hene/ houdt doch/ ende en loopt v niet so l heesch: doch ghy spreeket: Dat late ick: ick moet niet den vreemden boelteren/ ende hen naloopen.

26 Als een dief te schanden wort / wanneer hy gheuangen wort: also sal het huijs Israels te schandē worden / met t'samen haren Coningen/Oversten/Priesteren eñ Propheten.

27 m Die ten houte segghen: Ghy zijt mijn Vader: ende ten steene: Ghy hebt my ghegenereert: n want sy keeren my den ruggh toe/ende niet het aengesichte: o doch wanneer den noodt aengaet so spreken sy : Op/ ende helpt ons.

28 p Waer zijn dan nv uwe godē die ghy v gemaeckt hebt: heerse opstaen/laet sien/ of sy v helpen connen inder noot: q want so menige stadt/so menigen god hebt ghy Juda.

29 Wat wilket ghy noch recht hebben te ghen my? ghy zijt alle van my afgevallen/ spreeckt de Heere.

30 Alle slagen zijn verlozen aen uwen kinderen/sy en laten hen doch niet r onderwijsen: f want uwe sweert verslindet eñe wel uwe Propheten/als een woedende leeuwe.

31 Ghy boose aert / merckt op des Heeren woort : ben ick dan Israel een Woestijne/ ofte een sacin lande? Waerom spreeckt dan mijn

a Dat is/ wanden begin der wereit hebbe ick v ock gebroken/ende uwe banden gescheurt/ende ghy spraet: Ick en wil niet overtredē: soo ghy dan noch op alle hoogen heuvelen ende onder alle groenen boomen looptet hier/etc.

b Jerem.3.6

c Esaie 5.1

d Anders/ veranderd.

e Mat.21.33 Jerem 4.30.

f Anders / des [verupden] boseriths bele/etc.

g Anders/ de Heere Godt.

h 2. Reg.17.11 Esaie 57.5. Jerem.3.7 Ezech. 15.15

i Of/ alsomme/

k Anders/ wouteszel.

l Dat is. verschoont doch mijer vberen/ dat sy niet bloot : ende uwes hals/ dat hy niet dorstich en worde.

m Rom.1.23

n Jere.32.33 Zach.7.11

o Esaie 26.16

p Deut.32.37

q Jere. 11.13

r Dat. optheen

s 2. Par.24.20 4.Esdr.1.32

t Mat.23.25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

mijn volck : Wy zijn de Heeren / ende en
moeten v niet na loopen.
Een ionckvrouwe en vergeet doch haers 32
verciersels niet/ noch een bruyt haers stup-
eers : doch mijn volck vergheet mijner ee-
wichlijck.
Wat verbloemt ghy vele v doen/dat ick v 33
t genadich zijn sal/onder sulcke schijn/dijfft
ghy reicken meer ende meer boose hept.
Daer toe vindetmen u bloet der armen/ 34
en ontschuldige zielen by v/aen allen plaet-
sen: ende en is niet heymelijck/ maer open-
baer aen den selven plaetsen.
Noch spreect ghy: Ick ben ontschuldich: 35
hy wende zijnen toorne van my: siet/ick wil
met v richten / om dat ghy spreket : Ick en
hebbe niet ghesondicht.
Hoe wanckt ghy doch so geerne/ende val- 36
ler/nv daer heen/nv hier heen? doch ghy
sult aen Egypten te schanden worden / als
ghy aen Assyria te schande geworden zijt.
Want ghy moet van daer oock wech tre- 37
cken/en uwe handen boue den hoofde te sa-
men slae: Want de Heere sal uwe hope fen-
len laten: en niets en sal v by hen x gelucke.

t Anders/ gansiich
u Ezech. 23. 7
x Of/wel slaen

Dat ij. Capittel.

1. De Heere torpt zijn volck (hoewel trouweloos) tot hem / 2. ende setter hen hare schandelijcke ontrouwe ende hoererije onder de oogen/6. Juda siet Israels / hoererije halven / grousamelijcken straffen/ 8. Wijst der hoererije niet min/ 11. ende wort ontroomt tegheu ghene/ 12. (die derhalven ter boete wort gheroepen) gesproken/ 14. Van wederoprechtinghe der Heyden/met haren rechten Godt/dienst/20. Straffe des huys Israels/ haers verachtinghe halven: 22. Ende bekentenisse dier sonde/dier/ die hen tot den Heere bekeeren.

a Verstaet/ de Heere die v uwen hope sal seplen laten: siet aenc epistle des voorgaens Capittels.
‡ Anders/men spreecht:
b Deut. 24. 1
c Of. al om/ ouer al.
d Of/houdet wacht.
e 1. Reg. 17. 1

a Verstaet/ de Heere die v uwen hope sal seplen laten: siet aenc epistle des voorgaens Capittels.

Ende a ‡ spreect: b wanneer hem een 1
man van zijnen wijue scheyden laet/
ende sy trecht van hem / ende neemt
eenen anderen man/ derf hyse ock weder
aennemen? en isset niet also / dat dat landt
verontreynight wort ? ghy doch hebt met
veleu boeleerders gheboereert: doch coemt
weder tot my/ spreeckt de Heere.
Heft uwe oogen op tot den hoochten/en 2
siet toe / hoe ghy c allenthalven hoererije
dijfft: aenden straten sittet ghy/ende d verbeydet op haer/gelijck als een Arabier inder
woestijne/ ende verontreynight het landt/
met uwer hoererije ende boose hept.
c Daerom moet ock de vroege regen wt 3
blijuen/ende ghern spade regen comen: ghy
hebt eener hoeren aenghesicht / ghy en wilt
v niet meer schamen.
Ende schrept enen tot my: Lieue vader/ 4
ghy meester mijner ieughet.
Wilt ghy dan ewichlijcken toornen/en- 5
de van der grimmicheyt niet af laten ? siet
ghy leeret / ende doet quaet / ende en laet v
niet stueren.
* Cap. ij. Luther.
f Jerem. 2. 20
* Ende de Heere sprack tot my/ ter tijdt 6
des Conincx Josia: Hebt ghy ock gesien/
wat Israel de afualligha dede? f Sy gaet
henen op alle hooghe berghen / ende onder
alle groene boomen / ende bedreef aldaer
hoererije.
Ende ick sprack / doe sy sulck alles ghe- 7
daen hadde : Keert v tot my: doch sy en
bekeerde haer niet.
g Ezech. 23. 7
g Ende hoe wel haer suster Juda de ver- 8
stockede gesien heeft/hoe ick der afualligen
Israels ouerspeelderije ghestraffet / ende
haer verlaten / ende haer eenen scheydbrief
ghegheuen hebbe / noch en vreest haer hare
suster de verstockede Juda niet/ maer gaet
henen ende bedrijft ock hoererije.
9 Ende van h den geschreye harer hoere- h Anders/ den heydenen
rije/is het lant verontreyniger: want sy be- afgoden
drijft ouerspel met steenen ende houten. ias etc.
10 i Ende in allen desen / en bekeert haer de i Ezech. 16
verstockede Juda haer suster niet tot my
van gantscher herten/ maer huycheit also/
spreeckt de Heere.
11 Ende de Heere sprack tot my: k de afual- k Ezech. 16.
ligha Israel is vroom/ teghen de verstockede Juda.
12 Gaet henen/ ende predickt tegent Noort- l Anders
den also/ende spreeckt: Keert weder ghy af- wederkeert
uallige Israel / spreeckt de Heere/ so en wil
ick myn l aenghesicht niet van v wenden: m Anders
want m ick den barmherrich spreeckt de wederkeert
Heere/ende en wil niet ewichlijck toornen. n Jer. 4. 1
13 Alleen bekenner uwe mis daet / dat ghy
teghen den Heere uwen Godt ghesondiget
hebt/ende hier en daer gheloopen tot veren-
den Goden / onder allen groenen boomen/
ende en hebt mijner stemme niet ghehoort/
spreeckt de Heere.
14 n Bekeeret v ghy afualligha kinderen/ o Jer. 3. 22
spreeckt de Heere: o want ick wil v my ver- p Jer. 3.
trouwen / ende wil v halen / dat een eens
gantsche stadt / ende twee een gantsch lant
leyden sullen/ende wil v brenghen te Sion.
15 p Ende wil v Herders ghenen na mijnen q Jer. 3.
herte / die v weyden sullen met leere ende
wijsheyt.
16 Ende het sal gheschieden / wanneer ghy
ghewassen / ende uwer vele ghewonden is
inden lande/ so en salmen/spreect de Heere/
ter selver tijt niet meer seyghen van q des
verbonts Arcke des Heeren / noch der sel-
uen niet meer ghedencken / noch daer van
spreken/ noch haer besoecken/ noch alhaer
meer offeren:
17 r Maer ter selver tijt/salmen Jerusalem r Jer. 33.
heeten/des Heeren throon: ende alle Heyde-
nen sullen hen daer henen versamelen / om
des Heeren naems wille te Jerusalem: ende
en sullen niet meer wandelen nae den ghe-
darhten haers boosen herten.
18 Te dier tijt sal het huys Juda gaen ten f Jer. 3.
huyse Israels / en sullen met malcanderen
comen vant f Noorden int landt / dat ick
uwe vaderen ten erue ghegheuen hebbe.
19 Ende ick seyghe v toe : O/ hoe wil ick v
so vele kinderen gheuen/ende dat lieue lant
dat schoone erue / namelijcken/ der heyd er
Heydenen? Ende ick segge v voor: Ghy sult
my als dan heeten : Lieue vader: ende niet
van my wijcken.
20 Doch het huys Israels/en achter mijner t Jer. 3. 20
niet: ghelijck als een wijf haers boelen niet
meer en achtet/spreeckt de Heere.
21 t Daerom salmen een claechlijck huylen
op den hoochten : daer voor dat sy quaet
ghedaen / ende des Heeren haers Godts
vergheten hebben.
22 u Bo keert nv weder/ghy afualligha kin- u Jer. 3.
deren/ so wil ick v heelen van uwer ongha-
hoorsaemheyt : siet/wy comen tot v: want
ghy zijt de Heere onse Godt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

wt aerlycken / het is enckel bedzieghenisse 23
mer den ellenden bergen/ ende met allen bez-
ghen waerlycken/ Israel en heeft gheen hul-
pe/ dan alleen aen den Heere onsen Godt.
Ey onser vaderen x arbeydt/ die wp dan 24
langher op gehouden hebben / moeten met
schanden ondergaen/ met haren schaa-
pen/ runderen/ kinderen/ ende dochteren.
Want daer wp ons op verlieten / dat is 25
ons enckel schande/ ey dies wp ons troofte-
den/ dies moeten wp ons nv schamen: want
wp sondighden daer nicdt teghen den Heere
onsen Godt/ beyde wp ende onse vaderen/
van onser ionghers op / oock tot op desen he-
dighen dach / ende en hoozden de stemme
des Heeren onses Godts niet.

Dat iij. Capitrel.

1 De Prophect roept het volck tot ware boete/
3 voorseyt de verstoringhe Juda / 11. hoe de
Heydenen/ 14. met cozter vermaninghe tot bete-
ringhe. 19. ende dzijft groot herteleedt ouer des
Heeren hammer/ 27. dat vanden Heere gantsch bes-
loten is.

WAt ghy p Israel beteeren / spreeckt 1
de Heere/ a so beteeret p tot mp: ende
so ghy nwe greuwelen wech doet
van mynen aengesichte/ soo en suit ghy niet
verdzeuen worden.
b Als dan suit ghy c sonder huychelrye / 2
eerlyt ende heylichlycken s'weeren: Soo wa-
chtighy als de Heere leeft: ende de Heyde-
nen suilen in hem gheseghent worden/ ende
hem zijner eeroemen.
Want so spreeckt de Heere tot dien m Ju- 3
da/ende tot Jerusalem: d Ploeght op het
nieuwe/ ende en saeyt niet onder de doorns.
e Besnijdet p den Heere/ ende doet wech 4
de voorhuyt nwes herten / ghy mannen m
Juda/ende ghy lieden te Jerusalem: f Op
dat mijne grimmicheyt niet wtvare als
een vier/ende brande/dat niemant blusschen en
come/om nwer voos heyt wille.
g Ja dan vercondiget in Juda/ en schep- 5
et lupde te Jerusalem/ende spreeckt: h blaest
de trompetten inden lande/roept met voller
stemmen/ ende spreeckt: Vergadert p ende
laet ons in de vaste steden trecken.
Werpet te Sion een baniere op/ hoopt p/ 6
ende en suptet niet langhe: want ick bren-
ge een quaelick herwaerts vant Noozden/
ende een groot rammer.
i De leeuwe coemt daer voor wt zijner 7
cuylen / ende de verstoozder der Heydenen
trecht heuen van zijner plaetse: dat hp p lant
verwoeste/ende nwe steden wtbzande/ dat
daer niemant in en woone.
Daerom treckt sacken aen / weenet ende 8
pulder: want de grimmighe toorne des Hee-
ren en wil niet opbouden van ons.
Te dier tijt spreeckt de Heere/ tot den Co- 9
nincken ende den Dogsten het herte ontmal-
lighen/ ende den Priesteren suilen verstoozt / ende de
Propheten verschzicken zijn.
Doch ick spzack: Och Heere Heere / ghy 10
hebt het desen volcke ende Jerusalem wydt
ende zijn soo doen het s'weert tot aen de zie-
le treffet.
Ter tijner tijt samen desen volcke ende 11
Jerusalem seggen: Een coemt een m dooz-
en wint ouer het ghebeerchte herwaerts/
en niet der woestijne / des wechs henen tot
der dochter mijns volcx / niet op t te werpen/
noch te suyueren.
12 Ja eenen n wint coemt / die hem te sterck
zijn sal/ so wil ick dan oock met hem richten.
13 Siet/ hp baert daer henen / als wolcken/
ende zijne waghenen zijn/ als een storm-
windt/ o zijne peerde zijn sneller dan p aren-
den: wee ons/ wp moeten verstoozt worden.
14 q So wasscher nv/ Jerusalem/ p herte dan
der boosheyt/ op dat p gholpen worde: hoe
langhe suilen bp p bijnen de lerdighe r leer-
ren?
15 Want daer coemt een geschzey van dan
herwaerts / ende een boose boodschap van-
den gheheerchte Ephzaim herwaerts.
16 Ghe de Heydenen coemen: ende het is tot
Jerusalem toe ruchtich gheworden/ dat daer
f hoeders comen wt verren lants/ ende suil-
len schzeyen teghen de steden Juda.
17 Sp suilense rontom beleggen/ als de hoe-
ders op den velde: want sp hebben mp ver-
toozniet/ spreeckt de Heere.
18 t Dat hebt ghy te loon voor p wesen en- 2
de p doen: dan sal p herre gheuoelen/ hoe dat
nwe boosheyt so groot is.
19 u Ghe is mp so heerlijck wee? mijn her- De Pro-
te slaet mp niden lijne/ ende en hebbe gheen phect.
ruste: want mijn ziele hoort der basuynen u Jud. Mijn
gheluydt/ende een beltslachtinghe. lof/mijn lof
20 Ende het een moordtgheschzey ouer het daet mp so
ander: want het gantsche lant wort verheert wee/ontrent
/ haestighen worden mijne huyten ende mijner herten/
mijne tenten verstoozt: mijn herte/etc.
21 Ghe lange sal ick doch de banier sien/ en- so dat ick niet
de der basuynen gheluyt hoozen? swyghen en
22 Doch mijn volck is dul/ ende en gheloo- cam: want etc.
uen mp niet: dwasen zijn sp/ende en achtens
niet: wijs ghenoech zijn sp quaet te doen/
doch wel doen en willen sp niet leeren.
23 Ick sach het lant aen: siet/ dat was woest
ende eenzaem: ende den Hemel/ende hp was
x duyster. x Hebr. niet
24 Ick sach de berghen aen: ende siet/ die he- licht.
uenen/ende alle cleyne berghen schuddeden.
25 Ick sach/ ende siet/ daer en was gheen
menschc: ende alle voghelen onder den Hy-
mel waren wech ghenoghen.
26 Ick sach/ ende siet/ het bouwelt was een p Leui. 26. 32
woestijne: ende alle steden daeren/ waren Esaie 1. 7
verbzoken/voor den Heere/ ende voor zijnen z Dat is/ Ich
grimmighen toorne. will sommighe
27 Want so spreeckt de Heere: y Het gant- laten overblij-
sche lant sal woest worden/ ende ick en will nen. Want hebben
z doch niet gantsch wt maken. sy te dier tijdt/ als een
28 Daeromme sal het lant bedzoeft / ende gheswoentlicke
den Hemel daer boven tenwich zijn: want reden wel bees
ick hebbe het ghesproken: ick hebbe het be- ten/ dat het
sloten/ ende en sal mp niet rouwen/ ende en sonde gantsch
wil oock niet daer van af laten. wt zijn tot op
29 Alle steden suilen voor den ghschzeye der sommighe/ die
ruyters ende schutters vlieden / ende in de niet en souden
a dicke wonden loopen / ende b in de rotz- het volck vpe
steenen crupen: alle steden suilen verlaten hebben.
staen/dat daer niemant in en woone. a Ja/wolcken
30 Wat wilt ghy dan doen/ ghy verstoozde: suilen vp/etc.
c wanneer ghy p schoon met purpuren be- b And. op de
kleedet / ende met gulden cieradien d ver- rotz-steene suil-
cieren ende p aengelicht blancheren won- len sy clemmen.
det / so verciereet ghy p doch te vergheefs/ c Hiere
want die y nv houeren/ die suilen p verach- 2. Reg. 9. 30
ten/ sy suilen p na den leuen e poogben. d Ier. 4. 22
e And. haten.

Want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Want ick hoore een gheschrey / als eener 31
die baert : eenen angst / als eener die inden
eersten kints nooden is : een gheschrey der
dochter Sion die daer claghet / ende de han-
den uit werpet: Ach wee nu / ick moet schier
vergaen / voor den moorden.

Dat 6. Capittel.

1. De Heere verdedinghet hem / 20. ende wil sulex
dan synen Prophecten bynnodich ghepredickt
hebben / 6. dat hy syn volck / niet sonder oorsake /
met den Babiloniers straffe / 11. dewijle dat
noch aen clepnen haus. 5. noch grooten Hans /
26. noch aen Regenten / 31. Prophecten ende
Priesteren / eenighe droomheyt / dan alle lasterin-
ghe, onbillicheyt / ende grouwsame sonden te spou-
ren sijn.

a Of, wijcken.
b And. vinat-
ret ofte ineemt
waer. Ock
doorsoect. etc.
c Jere. 4.2
pude 12,16

GHet henen door de a straten te Jerusa- 1
lem / ende siet toe / ende b onderwindet /
ende soect op hare straten / of ghy ye-
mant vindet die recht doet / ende na den ge-
looue waghe / so wil ick haer ghenadich sijn.
c Ende wanneer sy schoon spreken : Als 2
den leuendighen Godt : so sweeren sy doch
valschelijcken.

Heere / uwe ooghen sien na den ghelooue : 3
ghy slaetse / doch sy en voelens niet : ghy pla-
ghetse / doch sy en beteren hen niet : sy hebben
een harder aenghesichte dan een rotssteen /
ende en willen hen niet bekeeren.

Ick dachte ia : Wel aen / den armen hoop is 4
onverstandich / en weet niets van des Hee-
ren weghen / noch van haers Gods d rechten.

d And. gerich-
ten.
e Deut. 7.18
f Mich. 3. c
f Jerem. 2.17

e Ick wil tot den gheweldighen gaen / ende 5
met hen spreken : die selue sullen van des
Heeren weghen / ende haers Gods rechten
weten : f doch die seluen al te samen hadden
het iock verbroken / ende de zeelen verreten.

g Deu. 32.24
1. Reg. 13.24
h De Coninck
te Babel.
i And. pardeel

g Daerom salse ooch h de leeuwe / die wt 6
den woude coemt / verrijten / ende de wolf wt
der woestijne / salse verderuen / ende de i lus-
paert sal op hare steden loeren : alle die al-
daer wtgaen / sal hy verslinden / want harer
sonden sijn te vele / ende hijnen verstockt in
haer onghehoorsaemheyt.

k Zeph. 1. 5

Hoe sal ick v dan ghenadich sijn? dewijle 7
my uwe kinderen verlaten / k ende sweeren
by dien die gheen Godt en is : ende my ecke
gheuullet hebbe / bedrijuen sy ouerspel / ende
loopen uit hoerhuys.

l Ezech. 22. 11

l Een peghelijck hunckert nae zijns nae- 8
sten wijf / als de volle ledichgaende hengsten.

m Jere. 5. 27.
ende 9.9

m Ende soude ickse om sulex niet te hups 9
soecken / spreeckt de Heere / ende mijn ziele / en
soude haer niet wreken / aen sulcken volcke /
als dit is?

n And. maer
en / etc.
o Het volck in
den lande.
p Het en moet
niet Gods
woort zijn /
war Jeremias
spreect.
q Jere. 14. 13
r Daris / dese
clappaerts /

Bestormet hare muren / ende werptse om / 10
n ende en maket niet gantsch wt : doeret haer
o t wijnrancken weeg / want sy en zijn niet
des Heeren.

p Want sy verachten my / beyde het huys 11
Israels / ende het huys Juda / spreeckt de
Heere.

p Sy versaken den Heere / ende spreken : 12
Wat en is hy niet / q ende so qualijck en sal
het ons niet gaen : sweert ende hongher en
sullen ouer ons niet comen.

Ja de Prophecten zijn r wasschers / ende 13
en hebben Gods woort niet : het gaet ouer
haer selues also.

Daeromme spreeckt de Heere / de Godt 14
Zebaoth : Dewijle ghy sulcke reden dryft /

s Esaie 33.21

s Siet / soo wil ick mijne woorden in uwen
monde tot vyere maken / ende dit volck tot
hout / ende het salse verteeren.

15 t Siet / ick wil ouer v van den hupse Israel / spreeckt de Heere / een volck van verre
brenghen / een machtich volck / die het eerste
volck gheweest zijn : een volck / dies sprake
ghy niet en verstaet / ende niet vernemen
en condt / wat sy spreken.

16 Dijne cokers zijn open vooden grauen /
het zijn enckel Heruen.

17 Sy sullen uwen oogst ende v broodt ver-
teeren / sy sullen uwe sonen ende dochteren
op eten / sy sullen uwe schapen ende runde-
ren verslinden / sy sullen uwe wijnstocken
ende vijchboomen verteeren : uwe vaste ste-
den / daer ghy v op verlaet / sullen sy met
den swoerde verderuen.

18 Ende ick en wilt / spreeckt de Heere / ter
seluer tijt niet gantsch wt maken.

19 u Ende of sy wouden segghen : Waerom
doet ons de Heere onse God sulex alremael?
so sult ghy hen antwoorden : x Gheliick als
ghy my verlaten / ende vreemden goden dus
niet in uwen eyghen lande / alsoo sullen ghy
ock vreemden dienen / in eenen lande dat
niet uwe en is.

20 Sulex sullet ghy vercondigen / inden hups
se Jacobs / en predicken in Juda / ende spre-
ken :

21 y Hoort toe / ghy dulle volck / dat ghem
verstant en heeft : die daer ooghen hebben /
ende en sien niet : oozen hebben / ende en hoo-
ren niet.

22 Willet ghy my niet vreesen / spreeckt de
Heere / ende voor my niet verschricken? z ick
die der zee het zandt ten ouer sette / daerse
alle tijt in bijnen moet / daerse niet mere
ouer gaen en moet : ende offe schoon bupsse /
so en vermachse doch niets : ende of haer gol-
uen schoon woeden / so en moeten sy doch
daer niet ouer gaen.

23 Doch dit volck heeft een afuallich onge-
hoorsaem herte / bijnen afuallich / ende gaen
altoos voortaen henen weeg /

24 Ende en spreken niet eenmael in haren
herte : Laet ons doch den Heere onsen God
vreesen / die ons vroechte ghen ende spaden
reghen ter rechter tijt gheeft / a ende ons den
oogst trouwelijcken ende taerlijer bewaret.

25 Doch uwe mis daden verhinderen sulex /
ende uwe sonden keeren sulck goet van v.

26 b Want men vindet onder mijnen volc-
ke / godlooosen / die den lieden c laghen ende
vallen bereyden / haer te vangen / als de vinc-
kenvanghers doen met den slachnette.

27 Ende hare hupsen zijn vol tucken / als een
d voghelbucht vol lockmoghels is : daer van
woorden sy gheweldich ende rijck /

28 Vet ende glat : sy gaen met boosen stuc-
ken om / sy en houden gheen recht / den weer
sen en voorderen sy hare saken niet / ende het
slaet hen wel / ende en e helpen den armen
niet ten rechte.

29 f Soude ick dan sulex niet te hups soec-
ken / spreeckt de Heere / en sal ouderwijn
ziele haer niet wreken aen sulcken volcke /
als dit is?

30 Het g staet grouwelijcken ende gruwelijck
inden lande.

31 h De Prophecten leeren valsch / ende de
Priesteren heerschen in haren ampte : ende
mijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

mijn volck heeft het gerne also: hoe wil het
d ten laetsten daer uyt gaen?

Dat vj. Capittel.

1 Wonder beschouwinghe des tammers Jeru-
salems met menigherley oprolien desselven.

DEr samelt d / ghy kinderen Beniamin / 1
uyt / wt Jerusalem / a ende blaest de
trompetten op der wacht b Thekoa / 2
ende werpet op een banniere / op der wacht
Beth Chaerem: want een ongeluck gaet daer
heer haut Noorden / en een groot jammer.
De dochter Zion is / als een schoone lu-
sighe landouwe.
Doch / daer sullen herders ouer haer co- 3
men / met haren enden / die sullen tenten
tomen haer opslaen: en weyden een pege-
lijck aen zijner plaetse / (ende spreken:)
Rustet b een krijghe tegen haer: Wel op / 4
laet ons henen op trecken / dewijle het noch
hoogh dach is: Ey / het wil auont worden /
ende de schaduwen worden groot.
Welaen / soo laet ons op zijn / als souden 5
wy ooch by nacht henen op trecken / ende
hare pallesen verderuen.
Want soo spreeckt de Heere Zebaoth: 6
e Velt boomen / ende maeckt bolwercken
tegheu Jerusalem: want sy is een staet / die
te huys ghesocht worden sal: daer is doch
enckel onrecht in.
Want ghelijck als eenen bronput zijn 7
water d wtlaet / alsoo slaet oock wt hare
hoofheyt: haer e wesen / en ghewelt schreyet
ouer haer / ende haer wonden en de slaen /
bedwanse daechlijcx voor my.
Weeret b Jerusalem / eer heni mijn herte 8
van d vervde / ende ick b ten woesten lande
make / daer niemant in en woone.
So spreeckt de Heere Zebaoth: Men sal 9
ghesichten na vaal Israel / dat meer oock na
de overlesen worden / als aen den wijnstock:
de wijnleser sal doen nae den anderen inden
corf worpen.
Ach wee mijn / ick sal doch spreken ende 10
betuygen: dat doch niemant hooren wou:
f / doch hare oozen zijn onbesneden / sy en
vermogens niet hooren: siet / sy houden des
Heeren woort voor eenen spot / ende en wil-
len zijner niet.
Daerom bē ick des g dreygens des Hee- 11
ren so vol / dat ick het niet laten en kan: gut
het beyde ouer de kinderen op den straten /
ende ouer de h manschap inden rade met
malcanderen: want beyde man ende vrou-
we / beyde onder ende verbedaechde / sullen
gheuangen worden.
Hare huysen sullen den vreemden te deele 12
worden / met rsamt den ackeren ende vron-
den: want ick wil mijn handt wtstrecken /
i Want sy k gieren alle samen / kleyn en
groot / ende beyde Propheten en Priesteren /
leeren alesamen basseben Gods dienst.
Ende troosten mijn volck in zijnen on- 14
gelucke / dat sy het l slecht achten sullen / ende
seggen: m Vrede / vrede: ende het en is doch
niet vrede.
Daerom sullen sy niet schandt bestaen / 15
dat sy so grouwelen bedrijuen / hoewel
sy niet en schamen / daerom moeten sy
vallen op eenen hoop / ende wanneer ich se
te huys soecken sal / so sullē sy passen / spreeckt
de Heere.
16 So spreeckt de Heere: Treedt op de we-
gen / ende siet toe / ende vraecht na de voor-
ghen weghen / welcke den goeden weg zijn /
ende wandelt daerinne / so sullet p ghy ruste
vinden voor uwe zielen: Doch sy spreken:
Wy en willens niet doen.
17 q Ick hebbe wachters ouer b ghesettet / q Esaie. 62. 6
merckt op de stemme der trompette: Doch Ezech. 3. 8
sy spreken: Wy en willens niet doen. ende 33. 7
18 Daerom soo hoort ghy Heydenen / ende
merckt op / met rsamen uwen lieden.
19 Ghy aerde hoort toe: s siet / ick wil een s Jere. 19. 1
ongheluck ouer dit volck brenghen / name-
lijcken / haren verdienden loon / dat sy op
mijn woort niet en achten / ende mijn Wet
verworpen.
20 t Wat vraghe ick nae den wieroock / die t Esaie. 1. 11
wt rijcke Arabien / ende na den goeden ca- Jerem. 7. 20
neel / die wt verren landē come: Uwe brant- Amos. 5. 22
offers en zijn my niet aenghenaem / en uwe t And. calines /
offers en behaghen my niets.
21 Daerom spreeckt de Heere alsoo: Siet /
ick wil desen volcke een erghernisse setten /
daer aen hen beyde vader ende kinderen / te
samen stooten / ende een naburer met de an-
deren / omcomen sullen.
22 So spreeckt de Heere: u Siet / daer sal een u Jere. 1. 14
volck comen vanden Noorden / ende een ende 5. 15
groot volck sal hem verheffen / seer nae aen Habac. 1. 6
onsen lande.
23 Die boghen ende schilden voeren: het is
grouselijck / ende sonder barmhertigheyt: x so
huysen daer henen / als een ontstuymighe
zee / ende rijden op peerden / gherustet als x Esaie. 17. 12
crijchslieden / tegheu d / dochter Zion.
24 Wanneer wy van hen hooren sullen / so
sullen ons de huysten ontsincken: ons sal
bange en wee worde / als eener die baren sal.
25 y Het en gaet pinnters niemandt henen p Mat. 24. 16
wt op den acker / niemandt en gaet ouer luce. 21. 19
dijk: want het is z allenthalue onsicker / voor 3 Of. alienthe-
den s weerde des vyants. ren alomme.
26 O dochter mijns volcx / treckt sacke aen / a Amos. 8. 10
ende legghet b in de asschen: a draecht leet / Zach. 12. 10
als om eenen eenighen sone / en claecht / als b Door het
die die hoogh bedroest zijn: want de verder- woort sult ghy
ver cochtr ouer ons gantsch suchlijck. se smelten ende
27 Ich hebbe b b * ten smelter gestelt / ou- de straffe maer
der mijn volck / dat sy hardt is / dat ghy haer het is boos
wesen onderrunden ende proeuen sult. werck: alle
28 Sy zijn altemael afvallighe / en de wan- smelten is ver-
delen verradelijcke: sy zijn enckel verdorven lozen. De blaef
c met acl ende yser. balck / zijn de
29 De blaef balck is verbrant / het loot d ver- priesters / door
gaet: het smelten is te verghees: s: want het welcke by de
boose en is daer niet van ghescheyden. leere tijdt sal-
30 Daerom heeten sy oock een verworpen de. Diergelij-
silver: want de Heere heeftse verworpen. cken redt voert
de Propheet
Dat vij. Capittel. Ezech. Cap.
24. dat de por-
1. Vermaninghe tot waerachtighe bestuere- te etc.
lichept / 4. sonder welcke Tempel en alle Gods- * Zu. tot eener
diensten so seer niet en helpen. 12. dat sy oock ver- bueche en tot
halven van Godt gestooten en verworpen wor- eener vaster
den. 15. De Heere will door het verstoct afgodisch were ghesette
volck / niet gebeden hebben. 21. Hept / hoe hy dat ret / onder myn
penitencien meer gehoorsaemheyt dan offer eyscht: volck dat ghy
25. Ende laet hen een seydt treuren ouer haer etc.
straffe / 29. die hoop handen in / vercondighen. r Jerem. 9. 7
1 Het is het woort / welcke geschiede tot r Of / ropen.
Jeremia van den Heere / ende spraeck: s And. verm.
t And. calines.
u Jere. 1. 14
ende 5. 15
Habac. 1. 6
x Esaie. 17. 12
y Mat. 24. 16
luce. 21. 19
z Of. alienthe-
ren alomme.
a Amos. 8. 10
Zach. 12. 10
b Door het
woort sult ghy
se smelten ende
de straffe maer
het is boos
werck: alle
smelten is ver-
lozen. De blaef
balck / zijn de
priesters / door
welcke by de
leere tijdt sal-
de. Diergelij-
cken redt voert
de Propheet
Ezech. Cap.
24. dat de por-
te etc.
* Zu. tot eener
bueche en tot
eener vaster
were ghesette
ret / onder myn
volck dat ghy
etc.
r Jerem. 9. 7
Of / ropen.
s And. verm.
t And. calines /
u And. ver-
wondet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a Jere.17.19 ende 26.2

a Treedt in de poorte inden huyse des Heeren/ende predice aldaer dit woort/ ende spreeckt: Hoort des Heeren woort/ ghy alle van Juda/ ghy die te deser poorten ingaet/ den Heere aen te bidden.

b Anders/ der heyrscharen/ c Esaie.1.16 Jere.26.13 d Alg. wegen ofte aenslagen/ Templum Domini/ Templum Domini/ etce.

So spreeckt de Heere b Lebaoth/ de God Israels: c beteert uwe d leuen ende wesen/ so wil ick by u woonen aen deser plaetse.

e Jere.22.22 Zach.7.10 f Ps.10.6.17 Jere.22.3 g Anders / u woonen laten/

Verlaet u niet op de leugen/ wanneer sy segge: Hier is des Heere Tempel/ hier is des Heeren Tempel/ hier is des Heere Tempel.

Maer beteert uwe leuen ende wesen dat ghy recht doet/ een teghen den anderen.

Ende den vreemdelinghen/ weesen/ ende de weduwen gheen gheweit en doet/ f ende geen onschuldich bloet en vergiet aen deser plaetse: ende en volcht niet na anderen goden tot uwer eyghen schaden.

Soo wil ick altoos ende eewelijck g by u woonen/ aen deser plaetse/ inden lande/ dat ick uwen vaderen gheghenen hebbe.

Doch nu verlatet ghy u op leughen/ die gheen nut en zijn.

h Jere.9.2 i1.Ti.1.10

Daer toe zijt ghy dieven/ moorders/ h overspreyders/ ende i meyneedige/ ende roocket den Baal/ ende volcht vreemden goden na/ die ghy niet en kennet.

k 1.Reg.8.63 ende 9.7

Daer nae coemt ghy dan/ ende treedt voor my in desen huyse/ k dat nae mijnen name ghenoemt is/ ende spreeckt: Wy en heeft geenen noot niet ons/ dewijle wy sulcke grouwelen doen.

l Esai.56.7. Mat.21.13 Marc.11.17. Luce.19.46 Joan.2.16

Ist dan dit huys/ dat nae mijnen name ghenoemt is/ voor een moorders cuyle? siet/ m ick en sie het wel/ spreect de Heere.

m Jer.32.34. Silo. n Josu.18.1 Jere.26.6 o1.Sa.4.5.6 p Of/ alleweghebbe. Hoseh q Ps.10.24 Esai.65.12 r Luce.21.6 Jere.26.6 s1.Sa.4.1.2 t 2.Re.17.18 u Jere.11.14. ende 14.11 ende 15.1 x Joan.5.16

Gaet heene aen mijn plaetse te Silo/ n daer te vozen mijnen name gewoont heeft/ ende siet toe/ o wat ick aldaer gedaen hebbe/ om der boosheyt wille mijns volcx Israels.

Dewijle ghy dan alle sulcke stucken bedrijft/ spreeckt de Heere/ ende ick u p stadich predicken late/ ende ghy en willet niet hoozen: q ick roepe u/ ende ghy en willet niet antwoozden.

r So wil ick den huyse/ dat na mijnen name ghenoemt is/ daer ghy u op verlatet/ en der plaetse/ die ick uwen vaderen ghegeuen hebbe/ euen doen/ s als ick Silo gedaen hebbe/ t ende wil u van mijnen aenghesichte wech werpen/ als ick wech gheworpen hebbe alle uwe broeders/ het gantsche zaet Ephraim.

u Eñ ghy en sult voor dit volc niet bidden/ eñ en sult voor haer geen claghe noch gebet voorbrenghen/ noch haer niet voorbidden voor my: want ick en wil u niet hoozen.

Want en siet ghy niet/ wat sy doen in den steden Juda/ ende op den straten te Jerusalem?

x De kinderen rapen hout/ y so steken de vaders het vyer aen/ ende de vrouwen kneden den deech/ dat sy des z Melechets Hemels koecken backen/ ende den vreemden goden drancksoffer ghieten/ op dat sy my verdriet doen.

x Jere.44.19. y Ana. ende de vadern steken het vyer/ etcet. z Verstaen wy de werckinghe ofte cracht/ goet weder ofte onweder des Hemels. * Anders/ der Coningrinne. a Deu.31.22 Jere.15.14

Doch sy en sullen niet my daermede/ spreeckt de Heere/ maer henselven verdriet doen/ende moeten te schanden worden.

Daerom/ spreeckt de Heere Heere: a Siet/ mijnen toorne eñ mijne grimmicheyt is wt ghegaen over dese plaetse/ beyde over menschen ende over bes/ over boomen op den velde/ ende over de vruchten des lants/ b ende die sal aenbranden/ dat hem niemant b Jere.7.20 c Deu.12.31 d Deu.12.31 Jere.19.5 e Jere.7.22 f Jere.11.4 g Deu.4.20 h Jere.7.23 i Jere.11.4 k Jere.7.24 l Jere.7.26 m Jere.7.25 n Jere.25.4 o Jere.7.13 p Deu.12.31 q Jere.19.5 r Jere.7.31 s Jere.19.6 t Jere.7.32 u Jere.7.33 x Jere.7.34 y Jere.16.9 z Jere.7.18 a Jere.7.20

b ende die sal aenbrandē/ dat hem niemant wtbluschen en zomme/

So spreeckt de Heere Lebaoth/ de God Israels: c Doet uwe brandtoffferen ende andere offeren te hoop/ ende eet vleesch.

d Want ick hebbe uwen vaderen/ dies daechs/ doe ick se wt Egyptenlande leyde/ noch ghesept noch geboden/ van brantoffer ende offeren ende anderen offeren.

e Maer dit gheboot ick hen/ ende spraeck: Gehoorsaemt mijnen woorde: soo wil ick uwe God zijn/ ende ghy sullet mijn volck zijn: ende wandelt op allen weghen/ die ick u gebiede/ op dat het u wel gae.

f Doch sy en wonden niet hoozen/ noch rechte hare oozen toe neyghen: maer wandelden na haren eyghen raden/ ende na haers hoosen herten duncken/ ende gingen te rugghe/ ende niet voorwaerts.

g Ja van dien daghe aen/ doe ick uwe vaders wt Egyptenlande gheleyt hebbe tot op desen dach/ g hebbe ick h alle wech tot sy ghesonden/ alle mijne knechten de Propheten.

i Doch sy en willen my niet hoozen/ noch hare oozen toeneyghen/ maer zijn halsterck/ ende maecken erger i dan hare vaders.

k Eñ wanneer ghy hen dit alles / schoon segt/ so en sullen sy doch u niet antwoozden. ghy hen/ so en sullen sy u niet antwoozden.

l Daerom spreect tot hen: Dit is het volck dat den Heere haren God niet en hoozt/ noch hen beteren en wil: het k gheloouē is vergegaen/ eñ uytgeroeyt van hare mondt.

m Snijt uwe m haren af/ ende werpt u van u/ eñ huylet claechlijcke op de hoochten: want de Heere heeft dit geslachte/ over welke hy toornich is/ verworpen eñ verstoten.

n Want de kinderen Juda doet quaet voor mijnen oogen/ spreect de Heere: sy setten hare grouwel in het huys/ dat nae mijnen name genoemt is/ op dat sy het verontreynigen.

o Eñ bouwen de Altaren Topheth/ inden dale n Ben Hinnom/ o op dat hare soonen en dochteren verbranden/ dwelck ick nopt geboden/ noch inden sin ghekomen en hebbe.

p Daerom siet/ de tyt coemt/ spreeckt de Heere/ datmen het niet meer heeten en sal Topheth/ ende den dal Ben Hinnom/ maer Worchdal: q ende men sal in Topheth moten begraven/ dewijle datter anders gheen plaetse meer zijn en sal.

r Ende de lichamen deses volcks/ sullen den voghelen des Hemels/ ende den gediertē der aerden/ ter spijse worden/ daer se niemant van verschouwen sal.

s Ende ick will inden steden Juda/ eñ op de straten te Jerusalem/ doen nemē het ge schrey der vreughden ende t herteluft/ ende de u stemme des bruydegoms eñ der bruyt: want het lant sal woest zijn.

u Wendich vol gloyppus/ haere kinders in de armis sijnde/ die se tyer schanden noch bespotten. x Gen.18.10.24.60. y Jere.19.6.7. z Jere.19.11. a Jere.8.1.2.9.22.1.Sa.31.10. b Ap. ijpchen. c Dat is pijpē en schrey/ dat een Bruyloft/ de Bruydegō en de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Dat vijf. Capittel.

Verwijte des volcx harteneckicheyt/4. die hy verleydt/so groot is/ 10. ende harer sonde so veel/13. dat hem haer dan herten jammert.

1 TEr selver tijt/spreeckt de Heere/ sal men het gebeente der Coningen Juda/het gebeente harer Vorsten/het gebeente der Priesteren/het gebeente der Propheten/het gebeente der burgeren te Jerusalem/uyt haren graven werpen.

2 Ende sullense verstroyen b onder der Sonnen/Maane/ende allen heyrs des hemels/welck sy gheliefdt/ende gedient/ende hen/na ghevolcht/ende gesocht/ende aangebeden hebben: sy en sullen niet wedder opgheleesen/ende begraven worden/ maer doeck op aerden zijn.

3 Ende alle overblevene van desen boosen volcke/aen welcke plaetse sy zijn sullen/daer door dan teenendrij zijn willen/ spreeckt de Heere Sebaoth.

4 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de Heere: Waer is yemant/so hy valt/ die niet weder opstonde: Waer is yemant/so hy dwalende gaet /die niet weder te recht en quame?

5 Doch will sa dit volc te Jerusalem/dwalende gaen/voort ende voort: sy houden soo stijf aen d den valschen Godsdienst/ dat sy hen niet afkeeren en laten.

6 Ick sie ende hoore/ dat sy niet rechts en spreken: e daer en is niemant/dien sijn boosheyt leedt ware/ende sprake: Wat make ick doch? Sy loopen alle haren loop/ als een grimmich heyngst inden stryde.

7 Een ooyaer onder den Hemel weet sijnen tijt: ende torteldupne/craen/ ende f walwe/ hieroken haren tijdt/ wanneer sy weder comen sullen: doch mijn volck/en wil het recht des Heeren niet weten.

8 Hoe meucht ghy doch seggen: Wy wesen wijs: ende hebben de hebbelijghe schrifte voor ons? Siet is doch enckel leughe/ wat de schriftgheleerden setten.

9 Daerom moet sulcke leeraers te schanden/ verschrickt ende ghevanghen worden: g want wat connen sy goets leeren/dewijle sy des Heeren woort verwerpen?

10 Daerom will ick hare wijven den heyden gheven ende hare ackeren dien / diese beerven sullen: h want sy gieren al te samen/ beyde cleyn ende groot / ende beyde Prieesters ende Propheten/ leeren valschen Godsdienst.

11 Ende troosten mijn volck in haren onglucke/dat sy het k cleyn achten sullen/ende seggen: I Vrede/vrede: ende het en is doch niet vrede.

12 Daerom sullen sy niet schanden bestaen/ dat sy sulcke grouwelen bedrijven/hoewel sy ongeschendt willen zijn/ ende en willen haer niet schamen: m daerom moeten sy vallen met den ghenen die vallen/ende in den tijt haerder heymsoecken sullen sy vallen/spreeckt de Heere.

13 Ick wille alle afleesen/ spreeckt de Heere/ dat daer geene druyven aen wijnstocken/ende geene vijghen aen vijchboomen blijven: Ja de bladers sullen verwelcken: ende wat ick hen gheghenen hebbe/ dat sal hen genomen worden.

14 Waer sullen wy dan woonen? Ja versamelt u dan/ en laet ons in de vaste Steden trecken/ende aldaer op hulpe wachten: want de Heere onse Godt/ sal ons n helpen/ met eenen bitteren dranck/dat wy also sondighen tegheu den Heere.

15 o Ja verlaet u daer op: Het en sal gheen noot hebben: so doch niets goets voor handen en is: en dat ghy sondet heel worden/ so enckel schade voorhanden is.

16 * Den hoyet / dat hare peerden alreede snuyven te Dan/ en hare gantsen brieschen/ dat het gantsche lant daer van beeft: ende sy comen daer heelen/ en sullen het gantsche lant op eten/ met allen dat daer in is / de stadt/ met haren allen die daer in woonen.

17 p Want siet : ick wil slanghen en basilisken onder v senden / die niet besworen en zijn/die sullen v sticken/ spreeckt de Heere.

18 Soo will ick my aen mijner moeyte ende mijnen herten leet verquicken.

19 Siet / de dochter mijns volcks sal schreyen/uyt veren landen herwaerts: Wat dan de Heere geen Godt meer zijn te Zion? Ofte en sal sy gheenen Coninck meer hebben? Ja/waerom hebben sy my also vertoozent/door hare beelden / en vreemde ons nutte Gods dienstens?

20 Den oogst is voorby / den Zomer is henen weck/ende ons en is gheen hulpe gecomen.

21 Hy jammert van herten seer / dat mijn volck so verdoozen is: ick ontstelle my/ende hebbe my seer qualijck.

22 Is dan gheen salue in Gilead? Of en is daer gheen heylmeester? waerom en is dan de dochter mijns volcx niet gheheelet?

Vier. Capittel.

1. Een claghe ouer de ontrouwe ende schalckheyt der volck/ 22. met reden vermaninghe tot kennisse Gods/ 24. die ad niemant/ hy zy bestedt of onbestedt/ de boose heyt ongestraft en willaten.

1 OCh / dat ick waters gheneech hadde in mijnen hooft/de/ende mijne oogen traenaderen waren/ dat ick dach ende nacht beweenen mochte/ de verslaghenen in mijnen volcke.

2 Och / dat ick een herberghe hadde inder woestijne: so wonde ick mijn volck verlaet: est van trecken: a want het zijn enckel overspeelders / ende een b wzevelich hoop.

3 Sy schieten met haren tongen enckel leughenen/ende gheen waerheyt/ende dzijven niet ghewelt inden lande/ende gaen van eenen boosheyt tot anderen / ende en achten my niet/ spreeckt de Heere.

4 Een yeghelijck behoede hem voor zijnen vrient/ c en en betrouwe oock zijnen broeder niet: want een broeder onderdzuckt den anderen/ ende een vrient verraet den anderen.

5 Een vrient d tupsschet den anderen/ende en spreect niet een woort waer: sy beulyghen hen daer op/hoeren den anderen bedzieghen/ende het is hen leedt/dat sy het niet regter maken en connen.

6 * Daer is e allenthalme enckel bedzieghenije onder hen/ en voor bedziegerije en willen sy my niet kennen/spreeckt de Heere.

7 Daeromme spreeckt de Heere Sebaoth also: f Siet/ick wille sineltren ende proeven: want wat sal ick anders doen/ g dewijle hem mijn volck so verriert?

Een claghe ouer de ontrouwe des volcx. Esai.22.4.

a Jere.7.9. ende 13.10
b Dat is/ voor willige boose.

c Mich.7.2.5 Jere.12.6 f Mat.10.21.
b Of/bedzieghet tupsschere wijse.
* Anders/ nuwe woonings [O Jeremia] is onder dien bedzieghenen/ en erret.
e Of allenthalven.
f Jere.6.27 Ezech.21.22
g Anders/ dochter / [soo sy] mijns volcx?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Hare valsche tongen zijn mooztlicke pu- 8
h Psal.28.3 len: h met haren monde spreken sy vrient-
i Psal.37.12 lycken tegher den naesten / i doch in haren
k Jere.5.9 herten leggen sy op den felsen.

k Sonde ick nu sulcx als hen niet te huys 9
soecken/spreeckt de Heere ? ende mijn siele
en sonde haer niet wreken/ aen sulcken volc-
ke/als dit is?

Ick moet op den berghen weenen ende 10
l Ind. op de luystighe plaetsen der/atte. l huplen/ende l by den herders hutten in der
woestijne claghen: want sy zijn soo gantsch
verheeret / dat daer niemant meer en want-
delt / ende men oock gheen bee schzepen en
hoozet: beyde de voghelen des Hemels en-
de het bee/is alle henen wech.

m Psal.79.1 m Ende ick wil Jerusalem ten steenhoo- 11
j Mich.3.12 pe/ende ter draken woonynghe maken: en-
Jere.51.37 de wil de Steden Juda woest maken / dat
daer niemant in wonen en sal.

Wie nu wijs ware/ende liere het heim ter 12
herten gaen / ende verondichde / wat des
Heeren mont tot hem sept: Waerom het
lant verdoruen ende verheeret wozt/als een
woestijne daer niemant en wandelt.

Ende de Heere spzack: Daerom dat sy 13
mijn Wet verlaten/die ick hen vooz ghege-
uen hebbe/ende en hoozen mijner rede niet/
n Deu.24.19 Josue.24.31 iruen oock niet daer nae: n maer volghen
haers herten goetduncken / ende Baalim/
als hen hare vaders gheleert hebben.

Daerom spzeeckt de Heere Zebaoth / de 14
o Jere.23.15 Godt Israels also: o Siet/ick will dit volck
met assen spysen/ en met gallen dzencken.

Ick wilse onder de Heydenen verstzoyen/15
welcke noch sy / noch hare vaders en ken-
nen: en will het swoert achter hen schicken/
tot dat het met hen wt sy.

So spzeeckt de Heere Zebaoth: Besozcht 16
ende beseft claechwzouwen / dat sy comen/
ende schickt na dien/die het wel connen/dat
sy ons snellijcken beclaghen:

Dat onse oogen met tranen loopen/ende 17
onse oogenleden met water vlieten.

Want een claechlinck gheschzey vooz 18
te Zion/namelijcken also: Och/hoe zijn wy
so gheheel verstoozt en te schanden ghewoz-
den? wy moeten het lant ruymen/ want sy
hebben onse woonynghe verstoozt.

Doo hoozt nu ghy vzouwen des Heeren 19
woozdt/ende neemt ter oozen zijns monds
reden: Leert uwen dochteren weenen/ ende
de eene leere den anderen claghen.

[Namelijcken also:] De doot is tot on- 20
sen venster hier in gheualle/ende in on-
se pallepsen ghecomen / de kinderen te ve-
p Of/gassen/ wozghen op de p wijcken/ ende de jonghe-
linghen op der straten.

q Jere.7.33 q Doo spzeeckt de Heere: Hegghet / q Der 21
side 8.12 menschen lichamen sullen ligghen / als het
mest op den velde / ende als garben achter
den maeyer/die niemant en vergadert.

Doo spzeert de Heere: Een wijse en beroe- 22
me hem niet zyner wijsheyt: ende een sterc-
ke en beroeme hem niet zijner sterckheyt: een
ryche en beroeme hem niet zijns rijcdoms.

r 1.Cor.1.31 2.Cor.10.17 r Maer wie hem beroeme wil/die beroe- 23
s Matt.9.13 side 12.7 me hem dies/dat hy mij wete ende kenne/dat
t Joss.25.15 ick de Heere ben/die barmhertichept / recht
ende gerechtichept oeffent op aerde: t want
sulcks behaecht mij/spzeeckt de Heere.

Siet / de tijdt coemt / dat ick te huys 24
soecken sal/ u alle de besnedenen met hpl. onbesnedenen.

Namelijcke: Egypten/ Juda/ Edom/de 25
kinderen Ammon: u Moab/ende alle die in-
den plaetsen der woestijne wonen: x want
alle Heydenē hebben een onbesneden voo-
hupt: y doch het gantsche huys Israel/heeft
een onbesneden herte.

Dat x. Capittel.

1. Vermaninghe van Heydensche gebruycken
en afgoden/die pmmers niets en zijn/ af te staen/
9. ende den Heere die alleen waer Godt is/ trou-
welijcken aen te hanghen. 17. Claghe des Pro-
pheten/over des jammerlijcken verstoozinge des
lants: 23. met eenen gebede/dat de Heere zijnen
toozne/inder strenghe/niet over zijn volck/ maer
over de Godtlooze Heydenen wreckende.

1 Hoozt/wat de Heere tot u handē huys
Israel sept.

2 So spzeeckt de Heere: a Ghy en sult a Deut.18.
let der Heydenen wijsheyt leeren / ende en
sullet u niet vzeesen vooz de teeckenen des
Hemels: als hen de Heydenen vzeesen.

3 Want der Heydenen b goden zijn enckel b Jerem.
niets: Sy hauwen inden wonde eenen
boom/ ende de werckmeester maeckt se met
den bijle.

4 Ende verciertse met silver ende goude/
c ende hechtse met nagheleen ende hameren
aen/dat sy niet ommo en ballen.

5 d Sijer en zijn pimmers niets/ dat aenge- d Esa.41.
streken pilaren: sy en connen niet spzeken:
e so moetmense oock dzaghen / want sy en e Esa.46.
connen niet gaen: f daerom en sullet ghy u f Jere.10.
niet vooz hen vzeesen: want sy en connen
noch helpen/noch schade doen.

6 g Dooh u Heere/ en is niemant ghelijck/ g Psal.86.
h ghy zijt groot/ende uwen name is groot:
ende condt het met der daet bewijsen.

7 i Wie en soude u niet vzeesen / ghy Co- i Apoc.15.
ninck der Heydenen? Y soudenen ja hoo-
ren:want daer en is onder allen wijsen der
Heydenen / ende in allen Conincrijcken/
wis gheliicken niet.

8 Sy zijn altemael sotten ende dwasen:want
een hout moet pimmers een nietich k Godts
dienst zijn.

9 Silueren * bleck vzengetnen l op de Zee
herwaerts / Gout wt m Uphas / dooz den
meester ende goutsmit berepdet/n ghele zij-
den ende purpuren vreckmien hem aen/ en
is alles der wijsen werck.

10 Dooh de Heere is een recht Godt/een le-
uendich Godt/een eewich Coninck: o dooz
zijnen toozne beeft de aerde/en de Heydenen
en connen zijn dzeyghen niet verdzaghen.

11 Soo spzeeckt nu also tot hen: De goden/
die den Hemel ende aerde niet gemaeckt en
hebben/ die moeten verdelget wozden van-
der aerden/ende onder den Hemel.

12 p Hy daerentegen heeft de aerde dooz zijn p Jere.
ne cracht ghemaeckt/en des weretes vzucht
berepdet dooz zijne wijsheyt/ ende den Hey-
mel wtgheblzeydet dooz zijn verstant.

13 Wanneer hy dondert/ so is des waters q Psal.
de dolheyt onder den Hemel/ q en vzeedt
neuel op/want ende der aerden: hy maeckt
den blixem in regen/ ende laet den wint ro-
men/wt heymelijcke plaetsen.

14 Alle menschē zijn sotten met harer cruys/
ende alle goutsmeden staen met schanden
met haren beelden: want hare beelden zijn
bedzeghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

bedrogerije/ ende en hebben gheen leuen.
Het is enckel niets / ende een verlepdisch
werck: sy moeten omcomen/ wanneer sy te
hunne ghesocht worden.
Doch alsoo en is die niet / die Jacobs
schat is: maer hy is der/die alle dinck gescha-
pen heeft/ende Israel is sijn erf deel: hy heet
Heere r Zebaoth.
Doet uwen handel wech uyt den lande/
gy die woonet inder vaster [stadt.]
Want so spreeckt de Heere: Siet / ick wil
de inwoonders des landts/op dinmael ver-
slingheren/ende wilse beangsten/ dat sy het
voelen sullen.
Och wijns jammers ende hertenleets:
ick derucke dannoch: Het is mijn plaghe/ick
moetse lijden.
Mijn hutte is verstoort/ ende alle mijne
touwen sijn verscheurt: mijne kinderen sijn
weech/ende niet meer voorhanden: niemant
en rechtet mijn hutte wedder op / ende mijn
tente en slaet niemant weder op.
Want de herderen sijn tot sotten gewor-
den / ende en wraghen nae den Heere niet:
daerom en comen sy ook niets rechts tot
een/ maer alle cudden sijn verstroyet.
Hoort daer coemt een geschrey herwaerts/
een groot beruf/ uyt dē lande dant Noor-
den/ dat de steden Juda verwoestet/ ende
tot draken wooninghen worden sullen.
Ick weet het Heere / dat des menschen
woen niet en staet in sijner ghewelt/ende en
staet in niemandts macht/ hoe hy wandelt/
of sijnen ganck rechte.
Castijt my Heere doch met mate: ende
niet in uwer grimmicheyt / op dat ghy mp
niet te niete en maket.
Schuddet daerentegē uwē toorne over
de heydenen/die d niet en kennen/ en over
de geslachten/die uwen name niet aenroe-
pen: y want sy hebben Jacob opgheeten
ende verslonden: sy hebben hem weech ghe-
nomen/ende sijn wooninghe verwoestet.

Dat xj Capittel.

1. De Heere heet den volcke sijn verbont voor-
houden/ 8. ende soo sy(haren vaderen nae) dat
selve niet en houden/ 11. dreycht hy hen met on-
ghelucke/ende groter ongenade/ 15. derwijs hen
haer dwalinghe/ haer hypocrijse ende gecouweigeise
aenwijsende/ so sy in sijnen huyse begaen. 18. Je-
remias bidtet om wrake teghen sijne vpanden/
21. ende weyt verhoort.
Het is het woordt / dat tot Jeremia
geschiede vanden Heere/ende sprack:
Hoort de woorden deses verbonts/ 2
dat ghyse dien in Juda/ende de burgeren te
Jerusalem segghet.
Ende spreeckt tot hen ; Soo spreeckt de 3
Heere de God Israels: a Vervloect sy/wie
uwer en hoort de woorden deses verbonts/
Dat ick uwen vaderen gheboor dies 4
daechs/ doe ickse uyt Egypten lande leyde/
uyt den yseren ouen / ende sprack : b Hoort
mijn stemme/ende doet als ick v ghebooden
hebbe: so sullet ghy mijn volck sijn/ende ick
sal uwe Godt sijn.
c Op dat ick den eedt houden menghe/ 5
dien ick uwen vaderen ghesworen hebbe/
hen te gheven een landt/daer melck en hon-
nich in vloeyt / als het dan hedensdaechs
is. Toen antwoorde ick/ende sprack: Heere/
d Jae/het sy alsoo.

6 Ende de Heere sprack tot mp: Proedict alle
dese woorden inden steden Juda/ende op den
straten te Jerusalem/ende spreect: Hoort de
woorden deses verbonts/ende doet daer nae.
7 Want ick hebbe uwen vaderen betuyt-
get/aen dien dage aen/ doe ickse uyt Egyps
tenlande leyde/tot op den hedigen dach: en-
de betuychde dzoech / ende sprack : Hoozet
mijn stemme.
8 e Doch sy en hoozdē niet/neychden oock e Jere. 13. 10.
hare oozen niet herwaerts : maer een pege-
lijck ginck na sijns boosen herts goetduncken: daerom wil ick ook over hen gaen la-
ten / alle woorden deses verbonts / die ick
geheboden hebbe te doen / ende daer sy doch
niet nae ghedaen en hebben.
9 Ende de Heere sprack tot mp: Ick weet
het wel / hoe sy hen in Juda ende te Jeru-
salem/te samen rotten.
10 Sy keeren hen euen-tot den sonden-haer
voygen vaderen/ die oock mijnen woorden
niet hoozen en wouden/ende volchden oock
anderen goden nae/ende dienden hen: alsoo
heeft het huys Israel ende het huys Juda/
[f stedes henen] mijn verbont gebroke/dat f And. alteos
ick met haren vaderen ghemaeckt hebbe.
11 Daerom siet / spreeckt de Heere/ ick wil
een ongeluck over hen gaen laten / dwelck
sy niet en sullen ontgaen connen: ende wan-
neer sy tot mp schzepen / en wil ickse niet g Mach. 7. 13
hoozen. Ioan. 1. 28
Esaie. 1. 15
12 h So laet dan de steden Juda/ende de bur- h Deu. 32. 37
geren te Jerusalem henē gaen/ i ende tot den i Jere. 2. 28
goden schzepen / dien sy gheroockt hebben:
doch sy en sullen hen niet helpen inder noot.
13 k Want soo menighe stadt/ soo menighe k Jere. 2. 28
goden hebt ghy Juda: ende so menighe straten
als te Jerusalem sijn/ soo menighen schan-
den altaer hebbet ghy opgherecgtet / den
Baal te roocken.
14 l So en bidtet ghy mp niet voor dit volc/ l Jere. 7. 15
ende en doet geen smeecken noch ghebet voor ende 14. 11
hen: want ick en wilse niet hoozen / wan- ende 15. 1
neer sy tot mp schzeyen inder noot. m Ghelijc als
14 Wat hebben mijne m vrienden in mijnen de moerder in
huyse te doen: So bedzighen alle schalckheyt/ toonse haer
ende menen / het n heylighe vleesch sal het soonlicken ioie-
van hen nemen: ende wanneer sy quaet doen/ ker heeter: al-
so zijn sy o vroylijck daer over. so heet hy hier
16 p De Heere noemde u / eenen groenen/ vrucht/ de vrome
schoonen vruchtbaren olyboom : doch nu kinderkins/ die
heeft hy met reuen grooten moortgeschzey/ alle boosheyt
een q vyer om den selven aengheslecken/ dat ende afgoderye
sijne tacken verderuen moeten. bedzijue / ende
17 Want de Heere Zebaoth / die u geplant- sal doch gelijc-
te heeft / heeft v een ongheluck ghedzeycht hewel wel ge-
om der boos heyt wille des huys Israels/ baen zijn.
ende des huys Juda/ die sy bedzijuen / dat n Hagg. 2. 13
sy mp vertoornen met haren roocken/dat sy o And. gorber
den Baal doen. unghen.
18 De Heere heeft het mp gheopenbaert/ p Ezech. 16. 7
dat ick het weet/ende weets mp haer doyz- q Den Coninc
nemen. te Babel.
19 Alsmelijcken / dat sy mp als een arm
schaep ter slachtbanck voere willen: r want
ick en wiste niet / dat sy hen teghen mp be-
raetslaecht hadden/ [ende ghesept:] Laet f Jere. 18. 18
ons r den boom met zijnen vruchten ver- r And. hem de
deruen / ende hem uyt den lande der leuen- spyse met hou
digher uyt roepen / dat zijns naems nem- te verderuen.
mermeer ghedacht en worde.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

u 2. Jsac.28 .9 Psal.7.10 Jere.17.12 ende 20.12 2.Tim.4.8 x Psal.10. 14

u Doch ghy Heere Zebaoth / ghy rechtveerdige richter/ghy die nieren ende herten proeft / laet my v wrake over hen sien: x want ick hebbe v mijn sake beuolen.

y Dat is/leert ons met ppopheytsche wijse spreet. Esaie.30.10. Amos.2.12 ende 7.12.16 z Jere.28 .21

Daeromme spreeckt de Heere alsa/tegen de mannen te Anathoth/ die v na uwen leuen staen/ ende spreken:y Ppopheteert ons niet inden name des Heeren / wilt ghy anders niet van onsen handen steruen.

Daeromme spreeckt de Heere Zebaoth also : Siet / ick wilse te huys soecken: z hare jonghe manschap sullen met den swaerde gheuoert worden/ ende hare sonen en dochteren van honger steruen/

Dat daer mete bi hen ouerblijue: want ick wil ouer de mannen te Anathoth/ongeluck gaen laten dies jaers / wanneer sy te huys ghesocht worden sullen.

Dat xij. Capittel.

1 Waerom de Godloosen geluck / ende de vromen. bel e leets ende jammers hebben in desen leuen. 4. Jeremias seer becommert onder den gruwen roemt in meerder yden te Jerusalem/ 10. beclaecht hem der herderen / die den lande alle ongeluck toeeichten/ 14. ende vercondicht der Joden vyanden/ hare verstooringhe/ 15. met aenbiedinghe dannoch Godtlicker genade ende hulpe/ soo sy haer der warereligie / met den volcke Gods annemen.

a Job.21.7 Psal.73.2 Habac.1.3.13

Heere/wanneer ic alschoon met v rechte woude/so behieldet ghy doch recht: 1 daemoch moet ick vanden rechte niet v spreken: a Waeromme gaet het doch den Godloosen so wel/ ende de verachters hebben alle duer de volheyt?

Ghy plantse dat sy wortelen crijghen/en 2 wassen/en brenghen vrucht : ghy laetse vele van v roemen/ende en tuchtichtse niet.

b 2.Per.2. 12 c In Heb. hepiget/of berepdetse.

Myn daerenteghen Heere kent ghy/ ende 3 siet my/en proeft mijn herte voor v; b doch ghy laetse bij/ gaen als schapen/dat sy ghe-c slachtet worden/ende c spaertse/dat sy ghewacht worden.

d Jere.14.3 e Of/overal/alomme f Hine Jeremia/bzeen ghy

Hoe langhe saldoch het lant so jammerlicken staen / d ende het gras op den velde e allenthalven verdozre/om der inwooners boosheyt wille : dat beyde bee ende voghelen/daer niet meer en zijn? want sy spreken: Ja hy weet vele / hoe het met ons gaen sal.

Wanneer v die f moede maken / die te voete gaen/hoe wil het v dan gae/wanneer ghy met den ruyteren loopen suit? ende soo ghy inde lande daer het vrede is/ sekerheyt soeckt / wat will het dan met v worden / by der hooneerdigher Jordane?

g Jere.9.4 h Mich.7.5

Want oock uwe broeders / ende wes huys 6 deers huys verachten p/ en schreeuen te hoope ouer v: g daeromme vertrouwet ghy hen niet/ wanneer sy alschoon vriendelijcke met v spreken.

Daeromme hebbe ick mijn huys verlaet 9 moeten/en mijn erue verlaten/en mijn lieue ziele in der vyanden handen ghegheuen.

i Of/hartsch vyandtsch. b Esa.19.25

h Mijn erue is my ghewoorden als een 8 leeuwe inden woude/ en bruller tegen my/ daeromme ben ick hem i gram ghewoorden.

k Herders/ende dier vele/ hebben mijnen 10 l wijnberch verdoruen / ende mijnen acker vertreden : sy hebbē mijnen schoonen acker

j Mijn erue is als de spinnichtige voghel/ 9 om welcken den de voghelen bergaderen: wel op / ende versamelt v alle veltdieren/ coemt ende verslindet.

k Esaie.3.13 ende 56.10 l Esaie.5.1 Psal.80.14

ter woestijne gemaeckt/sy hebben den erue saem ende ledich ghemaeckt.

Ick tle alreede/hoe jammerlijcken dat sy 11 verwoestet is/Ja het gantsche lant is woeste/doch het en wil niemāt ter herten nemē.

Want de verstoorders comen daer henē/ 12 ouer alle berghen der woestijne / ende het verslindende swaert des Heeren/van eenen eynde des lants tot den anderen/ende geen vleesch en sal vrede hebben.

Sy saepen tarwe / doch distelen sullen sy 13 maepen / ende wat sy ghewinnen / dat en coemt hen niet te nutte : sy sullen haere incommē niet vrolijck worden / vooz den grimmighen toorne des Heeren.

So spreeckt de Heere / tegben alle mijne 14 boose nabuerē/die het erfdeel aentasten/dat ick mijnen volcke Israel wt gheuen heb: Siet / ick wilse wt haren lande wtrucken/ eñ het huys Juda/ wt harē midden rucken.

m Deut.30. ende 31. n Deut.4.

m Ende wanneer ickse nu wtgeruct heb- 15 be/wil ic my wederomme ouer haer ontfermen/n ende wil eenen yegelijcken tot zijnen erfdeel/ende in zijn lant weder brenghen.

o Jere.3.17 p Jere.4.2

o Eñ het sal geschieden/so sy van mijnen 16 volcke leeren zu vlen/dat sy swееren by mijnen name : Soo waracheich als de Heere leeft: als sy [te vozen] mijnen volcke geleert hebben swееren by Baal/so sullen sy onder mijnen volcke ghebouwet worden.

p Dasy daerenteghen niet hoozen en wil- 17 len / so wil ick sodanich volck wtrucken eñ ombzenghen/spreeckt de Heere.

Dat xiij. Capittel.

1. De Heere vertoont den Jeremia / met een lichtbaerlick teecken/zijns volcx straffe/ 12. laet de Overheyt/ Priesters/ Ppopheten/ met alumen den gantschen volcke waerschouwen / dat sy hec verstocker blijuen/dat sye oock ghewisse ende op der grousaemste bekachten.

1 Soo spreeckt de Heere tot my: gaet henen/ende coopt v eenen linnen gordel/ ende gordt uwe lenden/ende en maeckt het niet nat.

2 Ende ick cochte een gordel/ nae den beuele des Heeren/ ende gordde het om mijne lenden.

3 Doe gheschiede des Heeren woordt ten anderen male tot my/ende spack:

4 Neemt het gordel dat ghy ghecocht / eñ om uwe lenden gegordet hebt/ende maeckt v op/ende gaet henen aen den Pzgary/ende verstreckt het aldaer in een steenrotze.

5 Ick ghinck henen ende verstack het aen den Pzgath / als my de Heere ghebooden hadde.

6 Na langhe tijdt nu / spzack de Heere tot my: q Maeckt v op/ende gaet henen aenden Pzgath/eñ haelt dat gordel weder / dat ick v hier aldaer verstecken.

7 Ick ginck henen aenden Pzgath / ende groef het op / ende nam het gordel van diere stede / daer ick het henen verstecken hadde: ende siet/het gordel was verdoruen/dat het niets meer en dochte.

8 Doe gheschiede des Heeren woordt tot my/ende spack:

9 Soo spreeckt de Heere : Euen also wil ick oock verderuen de groote hoouerdighept Juda ende Jerusalems.

10 Dat boose volck / a dat mijne woorden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

niet hooren en wil: maer gaen heinen / nae
goddincken haers herten/ende volgen an-
dere goden/dat sy deselue dienen/ en aen-
bidden: sy sullen woorden als dat gozdel/dat
niets meer en deucht.
Want ghelijck als een man het gozdel
om synen lenden bindt / alsoo hebbe ick
doen gheschieden het gantsche huys Israels/
ende het gantsche huys Juda om my ghe-
gheuoecht/d dat sy mijn volck zijn soude/
c tot eenen name/los/ ende eere: doch sy en
willen niet hooren.
So segghet hen nu dit woort: So spreeckt
de Heere de God Israels: Alle vleschen sul-
len met wijne ghemilt worden/ soo sullen sy
tot b segghen: Wie weet dat niet/ dat men
de vleschen met wijne sullen sal?
So spreeckt tot hen: So spreeckt de Heere:
Siet/ ic wil alle die in desen lande woonen/
de Coninghen/die op den stoel Dauids sit-
ten/de Priesters/ende Propheten/ende alle
inwoonders te Jerusalem / sullen / dat sy
droncken worden sullen.
Ende wil eenen met den anderen/de va-
der met sanen den kinderen verstroyen/
spreeckt de Heere: en en wil noch verschoo-
nen / noch ouersien / noch barmhertich zijn
ouer haren verderuen.
So hoort nu/en merckt op/ en en d trot-
ser niet: want de Heere heeft het gheseyden.
e Geeft den Heere uwen God de eere/
eer dan het duyster worde/ende eer hen uwe
voeten aen den f donckeren bergen stooten:
dat ghy lieden des lichts verwachtet/ so hy
het doch gantsch duyster ende doncker mas-
ken sal.
Wilt ghylieden daerenteghen sulcx niet
hooren so moet mijn ziele doch heymelijckē
weenen ouer sulcker hooverdye: g mijn oo-
ghen moeten met tranen vlieten / dat des
Heeren cudde ghevangen wort.
Segget den Coninck ende der Coningin-
nen: setter u liede hier onder: want de croo-
ne uer heerlijckheyt/ is van uwen hoof de ge-
nomen.
De steden teghent Suyden zijn toeghe-
sloten / en daer en is niemant diese op doe:
het gantsche Juda is reyn weeh gheuoert.
Heft uwe oogen op/ende siet/hoe sy van
Noorden daer heinen comen: waer is nu de
cudde/ die b heuelen was / uwe heerlijcke
cudde?
Wat wilt ghy seggen/wanneer hy u soo
huys soecken sal?: Want ghy hebtse so ghe-
wennet tegen u/dat sy Hoofden en Hoof den
zijn worden: h wat geldet/d sal angst aenco-
men als eenre weeuwen in kints nooden?
Ende wanneer ghy in uwer herten seg-
gen wilt: Waerom i geschiet my doch sulcx?
Om der menichte wille uwer mis daer zijn d
uwe sloppen ontdeckt / ende uwe beenen
[illegible] gheblootet.
Can oock een Moorman zijne huyt ver-
anderen/ ofte een Luppaert zijne vlecken? so
connen ghylieden oock wat goets doen/ de-
wijle ghy des boosen ghewennet zijt.
Daerom wil ickse verstroyen als stop-
peln / die door den wint wt der woestijne
bewaeyt worden.
Dat sal uwen loon zijn/ ende d deel/ dat
ick u toegemeten hebbe / spreeckt de Heere/
daerommedat ghy mijnder vergheten hebt/
ende verlaet d op leughenen.
26 i So wil ick uwe soomen hooch ontdec-
ken teghen d/dattien uwe schamelheyt wel
sien moet.
27 Want ick hebbe ghesien h ouerspel/ uwe
m ghepleyt/ uwe onbeschaemde hoererije/
Ja uwe gronuelen/beyde op berghen ende
op ackeren: wee d Jerusalem/wanneer wilt
ghy doch puynmeer ghereynicht wor-
den.

Dat xliij. Capittel.

1. Siere tot schijn Godt om des volcx sonden
wille. 7. Jeremias/ so hy om genade bidder/ 10.
ende hem zijn ghebodt vanden Heere ghewegert
wert/ 13. wendet voor ter verschooninghe des
volcx/ de valsche Propheten. 15. Die Heere baert
euenwel voort/ d spreeckt beyde/ Propheten ende
volck diese hooren/ sweert ende honger/ 17. ende
heet dies een ghewisse woort predijken. 19. Het
volck claecht zijns jammers. 20. Jeremias biet
wederom om ghenade/ ende houdt den Heere zijn
verbondt voor.

1 Dit is het woordt dat de Heere tot Je-
remia sprake/dan der tieren tijt.
2 Juda leyt a jammerlijcken / hare
poorten staen ellendich: het staet claechlijc-
ken op den lande /ende te Jerusalem is een
groote b swaersheyt.
3 c De groote schicken de cleyne na water/
doch wanneer sy een bornputte comen / soo
en binden sy gheen water / ende bringhen
hare baten ledich weder : sy gaen treurich
ende bedroeft heinen / ende bewinden hare
hoof den.
4 d Daerommedat de aerde van malcan-
deren scheurt / dewijle het niet en regent op
de aerde : de ackerlieden gaen treurich hes-
nen/ ende bewinden hare hoof den.
5 Want oock de honden / die op den belde
baren / verlaten de jonghen / dewijle gheen
gras wasser.
6 e Het wilt werck staet op den berghen/ esi
snapper nae der lucht/ als de Draken/ende
verschmachten/ dewijle geen cruyt en wasser.
7 Och Heere/ onse mis dadē hebbent ja ver-
dient: maer helpt doch om uws naems wille:
Want onse ongehoorsaemheyt is groot daer
wy tegheu v mede ghesondicht hebben.
8 f Ghy zijt de troost Israels / ende haren
noodthelper: Waerommestellet ghy v/ als
waert ghy een g gast inden lande / ende als
een vremt man die slechs over nacht daer-
inne blijft?
9 Waerommestellet ghy v als een heldt
die verzaecht is/ende als een Heuse/die niet
helpen en can?: ghy zijt nochtans onder ons
Heere / ende wy heeten nae uwen name: en
verlaet ons niet.
10 Soo spreeckt de Heere van desen volcke:
Sy loopen geerne h heinen ende weder/ende
en blijuen niet gheerne te huys : daerommne
en wil haver de Heere niet : maer hy denckt
nu aen hare mis daet/ende wil hare sonde te
huys soecken.
11 Ende de Heere spraeck tot my:i Ghy en sult
niet voor dit volck om ghenade bidden.
12 k Want wanneer sy alschoon vasten/ soo
en wilick doch haer ingeroepen niet hooren:
ende wanneer sy alschoon brandoffer ende
spijsoffer bringhen / soo en behaghen sy my
doch niet/ maer ick wilse niet den swerde/
honghet ende pestilentie te niete maken.

1 Ozee.1.9
Ezech.16.32
Habu.3.5
m Dat is/ der
selheydt/ lack
heydt.

a Jere.12.4
b Anders/ ge
schiet.
c Amos.4.7
d Jere.13.3
e Anders/ Wo
wouden zelis
staen/etcet.
Jeremie ge
bedt.
f Esaie.49.3
Jere.16.19
ende 17.17
g Dat is/ ghy
stellet v/ gelijc
als een gast/
vreemde man/
die eē die veer
zaecht is:
want ghy neēt
v onser nis aen/
eē en bewijst
uwe macht nis
ons te helpen.
h Of / her
waerts en der
waerts.
i Jer.7.15
k Esaie.1.15
Jere.6.20
ende 7.20

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

l Jere.5.11 ende 23.16 ende 27.9 ende 29.8

1 Doe sprack ick: Och Heere Heere/ siet/ de Propheten seggen hen: Ghy en sult geen swerrt sien/ en sal gheen dierte tijt by v hebben: maer ick wil v goeden vrede geuen aen dese plaetse.

Ende de Heere sprack tot my: De Propheten propheteren valsch in mijnen name: m ick en hebbe niet gesonde/ en hen niets bevolen/ en niets met hen gesproken: sy predicken v valsche gesichten/ n duydinghen/ afgoderije/ ende haers herten bedrieghenye.

m Jere 23.22 ende 27.15 ende 29.6 n Ind. geraetsels.

Daeromme spreeckt de Heere/ van den Propheten/ die in mijnen name propheteren: so ick se doch niet gesonden en hebbe: ende se dannoch predicken/ daer en sal geen swerrt/ noch dierte tijt in dit lant comen:

o Sach.13.2

o sulcke Propheten sullen sterven door het swerrt ende honger.

Ende het volck dat sy Propheteren/ sullen van den swerde ende honger/ op de straten te Jerusalem hier ende daer liggen/ p datse niemant begraven en sal/ alsoo ook hare wijven/ sonen ende dochteren/ ende wil hare boosheyt over haer schudden.

p Jere.16.4

Ende ghy sult dit woort tot hen seggen: q mijne oogen vlieten met tranen dach ende nacht/ ende en houden niet op: want de jonckvrouwe de dochter mijns volcks/ is grouwelijcken gheplaecht/ ende jammerlijcken ghequetst.

q Tren. 1.16 ende 2.18 ende 3.46 Jere.13.17

Gae ick henen wt op het velt/ siet/ so liggen daer verslagene met den swerde: come ick in de stadt/ so liggen daer van honger verschachtede: want ook de Propheten/ daertoe ook de Priesters/ moeten in een landt trecken/ dat sy niet en kennen.

Hebt ghy dan Juda verworpen? ofte heeft uwe ziele een walghinghe aen Zion? waeromme hebt ghy ons dan also geslagē/ dat ons niemant helpen en can? r wy hoepten het soude vrede worden/ so en coemt daer niet goets: wy hoepten/ wy soudē heel worden: doch siet/ so is daer meer schadens.

r Jere.8.15

Jeremie gebedt.

Heere/ wy bekennen onse Godtloose wesen/ ende onser vaderen ons daet: s want wy hebben teghen v gesondicht.

s Bar.2.12

Doch om ws naems wille/ en laet ons niet gheschender worden: t laet den throon uwer heerlickheyt niet bespotter worden: ghedenckt doch/ ende en laet v verbont met ons niet op houden.

t Esa.49.15

u Daer en is doch pinners onder der Heydenen afgoden niemant/ die regen connen gheven/ soo en can den Hemel ook niet regenen: ghy zijt doch pinners de Heere onse Godt/ op dien wy hopen: want ghy cont sulcx alles doen.

u Jere.5.24

Dat xb. Capittel.

1. Hoe qualijck den Heere behaecht afgoderije ende onboetveerdicheyt/ wort hy hier aen met grouwlijcker ongenade ende menigerley plaghen. 10 Jeremiam mistroostich over zijn volck/ wort ghetroostet. 15. bidt den Heere om verzoetinge der straffe/ 19. ende wort teghen alle zijne Impyten baerlicheyden ghesterckt.

Mose. Samuel.

Ende de Heere sprack tot my: a Ende wanneer oock Mose ende Samuel voor my stonden/ so en hebbe ick doch geen herte tot desen volcke: dryfse van my wech/ ende laetse henen varen.

a Jere.7.16 ende 11.14 ende 14.11

Met dierderley plaghen dreycht Godt.

Ende wanneer sy segghen: Waer sullen wy henen? so spreeckt tot hen: Soo spreeckt de Heere: b Wien de doot treffet/ dien treffe: b Esech.5.11. ende wien het swerrt treffet/ die treffe het: Ende wien de honger treffet/ dien treffe hy: wien de ghevanckenisse treffet/ dien treffe sy.

3 Want ick wilse te huys soecken met vierderley plaghen/ spreeckt de Heere: c met den swerde/ dat sy verwoycht worden: met honden/ diese sleppen sullen: d met den voghelen des Hemels/ ende met den gedierten op aerden/ dat sy verslonden ende te nieten worden sullen.

4 Ende ick wilse in allen Coninckrijcken op aerden/ herwaerts ende derwaerts doen slaen/ e om Manasse willen/ des soons Jehsiskia/ des Conincx Juda/ dies halven dat hy te Jerusalem begaen heeft.

5 Wie wil hem dan uwer erbarmen Jerusalem? wie sal dan medelijdinge met v hebben? wie sal dan henen gaen/ ende v biede/ verwenen?

6 Ghy hebt my verlaten/ spreeckt de Heere/ ist zijt dan my afgevallē: daeromme hebbe ick mijn hant tegen v uytgestrect/ dat ick v verderue wil: ic bē des ontfermens moede.

7 Ick wilse met de wanschoffel en landen/ de henen wt worpen/ ende wil mijn volck dat heen van zijnen wesen niet bekeeren en wil/ tot enckel weesen maken/ ende omme brenghen.

8 Hy sullen meer wedūwen onder hen worden/ dan des zants aen der zee is: ic wil over de moeder der jongen manschap/ comen laten veenen openbaerlijcken verderuer/ g ende de stadt daermede gantsch in rosten ende onverlens overvallen laten.

9 Dat die/ die seuen kinderen heeft/ sal elendich zijn/ en van herten suchten: h want haer Sonne sal by hooghen daghe onder gaen/ dat i beyde haren roem ende vreucht den een ende hebben sal: ende de overgeblevene wil ick mit swerrt gheven voor haren vianden/ spreeckt de Heere.

10 k Och mijn moeder/ dat ghy my gebaert hebt/ tegen welcken een pegelijck twister ende kijver inden gantschen lande: ick en hebbe doch noch op woecker geleent/ noch ghemen: noch bloeckt my een pegelijck.

11 De Heere sprack: Welaen/ ick wil uwer sommige overbehouden/ dien het sal wel gaen/ en I wil v bieden te hulpe comen in onder noot ende angst/ onder den vianden.

12 Meynt ghy niet/ dat daer ergens in een yser zy/ welcker comme het yser ende metael van Noorden n verslaen?

13 o Ick wil dannoch te roven uwe goet en schatten in de p grabbelinghe gheven/ dat ghyluden daer niets voor crijghen en sult: q ende dat om uwer aller sonden wille/ die ghy in alle uwe lantpalen begaen hebt.

14 r Ende wil v tot uwe vianden brengen in een lant dat ghy niet en kent: s want het vyer is in mijnē toorne over v aengegaen/ dat sal v verbranden.

15 Och Heere/ ghy weet het/ ghedenckt ons/ ende neemt v onser aen/ ende wreeckt ons aen onse vervolgers: neemt ons op en en verreckt uwen toorne niet over haer. Want ghy weet het/ dat wy om uwen wille le ghehoonet worden.

16 t Onder dies onthout ons uwe woorden/ wanneer wy het crijghen: u ende dat sijn v woordt/ is onses herten vreughde ende troost:

troost: want wp zijn ia na uwen name ge-
noemt: Heere Godt x Tzbaoth.
Wp y en ghesellen ons niet tot den be-17
sorters/ noch en berheughen ons niet met
gen: maer bijnen alleene door uwer handt/
want ghy toornet seer met ons.
2 Waeromme duert doch onse smerte so18
e langhe/ ende onse wonden zijn so gantsch
doos/dese niemant heelen en can: ghy zijt
ons ghewoden / als een fonteyne die niet
meer pijnighen en wil.
Daeromme spreeckt de Heere also: a So19
ghy b tot my hout/so wil ick my tot b hou-
den/ende sult myn prediker bijnen: b ende
ist dat ghy de vromen leert hen * afsonde-
ren van boosen lieden/ so sult ghy myn lee-
raer zijn: ende eer ghy soudet tot hen bal-
len/so moeten sy eer tot b ballen.
d Want ick hebbe b teghen dit volck ter20
basten meralen muere ghemaeckt: e oft sy
teghen b strijden/soo en sullen sy doch niets
aen b hebben: want ick ben by b/ dat ick b
helpe/ende b f verlosse/spreeckt de Heere.
g Ende wil b oock verlossen wt der hant21
der boosen/ ende verlossen wt der hant der
tyrannen.

Wat xvj. Capittel.

1. De Heere waerschout den Prophect / dat
hy met den volcke geen gemeynschap hebbe/ 16.
maer hen de ooysake alle haere quaetsa/ (met na-
men der Babylonischer gevanckenisse/ 14. daer
hebbe dan noch na lange straffe van wil verlossen)
aenwijse / haere afgoderije ende schadelijcke ver-
achtinghe Godts/ 19. Aent ende in een prophe-
cie banden heydenen.

Ende des Heeren woort geschiede tot 1
my ende spraeck:
Ghy en sult gheen wijf nemen/ en- 2
de noch sonen noch dochteren genereren aen
deser plaetse.
Want soo spreeckt de Heere van den so- 3
nen ende dochteren die aen dese plaetse ge-
boren worden / daer toe van haren mode-
ren dese baren / ende van haren vaderen
dese generceren in desen lande:
Die sullen a een cranckheden sterven/ b 4
ende noch beweent noch begraven worde/
maer sullen tot dzecke worden op den lan-
de: daer toe door her swaert ende honger
ommecomen / c ende haer lichamen sullen
der voghelen des Hemels/ ende der gedie-
ren op der aerden spijse zijn.
Want so spreeckt de Heere: Ghy en sult 5
niet ten treurhuyse gaen / ende en sult ook
nergens heenen gaen/leet te dzagē/noch me-
delijdinge over haer hebbē: want ick hebbe
mynen vrede van desen volcke weg genō-
men spreeckt de Heere / met tsamen myner
ghenade ende barmhertichept:
Dat beyde groot ēn cleyn/sullen in desen 6
lande sterue/ ēn niet begraue noch beweent
worden / ēn niemant en sal hem over haer
d verplijten/noch zijn hayr wtplucken.
Ende men sal ook niets onder haer e wt 7
delen over der clage/ haer te troosten over
den lijcke/ ende hen ook niet wt de troost-
beker te drincken gheven/ over Vader ende
Moeder.
f Daerom en sult ghy in gheen drinck- 8
huys gaen / by hen te sitten / noch te eten/
noch te drincken.
Want soo spreeckt de Heere g Tzbaoth/ 9
de Godt Israels: h Siet / ick wil aen dese b Jerem. 7.33
plaetsen wech nemen voor uwen ooghen/ ende 25.10
ende by uwen leue/ de i stemme der vreucht- Ezech. 26.13
den ende herteluist / de stemme des bruy- i Apoc. 18.22
degoms ende der bruyt.
10 Ēn wanneer ghy sulckes alle desen volc- k Jerem. 5.19
ke ghesept hebt/ende sy tot b spreken sullen:
k waeromme spreeckt de Heere over ons al-
le dit groot ongeluck: welcke is de misdaet
ende sonde / daer wp teghen den Heere ons-
sen Godt mede ghesondicht hebben?
11 So sult ghy hen segghen: l Daeromme l Deut. 4.25
dat uwe vaders my verlaten / spreeckt de
Heere/ ende anderen goden ghenolcht / den
seluen ghedient/ende haer ongebeden/ my
daerentteghen verlaten/ende myn Wet niet
gehouden hebben.
12 m Ende ghylieden noch erger doet / dan m Jere. 7.24
uwe vaderen: want siet/ een yeghelijck leeft 25.
nae zijns boosen herte goetduncken/ op dat
hy niet en hoore.
13 Daeromme wil ick u lieden wt desen
lande stooten/in een landt / daer noch ghy/
noch uwe vaderen van en weten / aldaer
sult ghy andere goden dienen dach ende
nacht/ aldaer en wil ick b lieden gheen ghe-
nade bewijsen.
14 n Daeromme/siet/de tijt coemt/spreet de n Jerem. 23.7
Heere/darmē niet meer seggē sal: So waer
achtich als de Heere leeft / die de kinderen
Israels wt Egyptenlande gheleyt heeft.
15 oMaer/ so waerachtich als de Heere leeft/
die de kinderen Israels geleyt heeft wt den
lande des Noorden / ende wt allen landen
daer hyse henen verstooten hadde: want ick
wilse weder brenghen in het landt / dat ick
haren Vaderen gheghenen hebbe.
16 Siet/ick wil vele o visschers wtsenden/ o Matt. 4.19
spreeckt de Heere/die sullense visschen: ende Mar. 1.17
daer na wil ick vele iagers wtsendē/die sul- Ezech. 47.9
lense hangen/op allen bergen/ende op allen
cleynen bergen/ende in allen p steenreten. p Anders/spe-
17 q Want myne ooghen sien op alle hare lonicks der rot-
weghen / dat sy hen voor my niet verhelen zen.
connen / ende hare misdaet is voor myncn q 2. Par. 16.9
ooghen onverborghen. Psal. 33.13
18 Doch te vooren wil ick hare misdaet ende Job. 28.25
sonde dobbel betalen / daeromme dat sy Spr. 23.27
myn landt met den r lijcken harer afgode- Prou. 15.3
rije/verontreyniget/ende myn erue met ha- r Dat is/ dat
ren grouwelen vol ghemaeckt hebben. sy dese lande-
19 s Heere/ ghy zijt myn stercte ende cracht/ ren offerden/
ende myne toevlucht inder noot: de Heyde- ende den afgod
nen sullen tot b comen van der werelt eyn- Moloch der-
de/ende segghen: Onse vaders hebben bal- brandden.
sche ende t nietighe goden ghehadt/die niet s Jerem. 14.8
helpen en connen. ende 17.17
20 Hoe can een mensche goden maken / die t Of: ydole/
niet goden en zijn?
21 Daeromme siet/nu wil ickse leeren/ende
hen myne hant en gewelt doen/dat sy
gewaer worden sullen/ Ick heete de Heere.

Wat xvij. Capittel.

1. Juda dijnen der afgoderije, wort met har-
den ongheluche ghestraft. 5. Op menschen ver-
laten/ende vloeck. 7. Op God verlaten/segghen.
9. De Heere / dien niet verborghen en is/ ghecft
eenen yeghelijcken nae zijnen doen/ 11. ende en
laet der onrechtveerdigen goet niet gelucken. 13.
Jeremias bidt om hulpe / teghen die / die hem
beledighen/ 19. ende wort ghevonden de heylig-
ghedes Sabbaths te predijken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

DEsonde Juda is met a yser̄ * griffie/ 1
en met scherpe diamenten geschreue̅/
en in de tafelen haers herten gegra-
uen/ ende op de hoornen aenden altaren:
Dat hare kinderen gedencken sullen/der 2
seluen altaren ende b haghen/ by den groe-
nen boomen/op de hooghe berghen.
Doch/ick wil uwe hoochtē/heyde op ber- 3
gē en veldē/ met tsamē uwer haue en alle c
uwe schatē/ mde d ‡ grabbelinge geue̅/om
der sondē wille/in alle uwe lantpalē begaē.
Ende ghy sult wt uwer erue verstooten 4
worden/dat ick e gheghenen hebbe: e ende
wil e tot knechten uwer vpanden maken/
in eenen lande dat ghy niet en kent: want
ghylieden hebbet een vier mijns toorens
aengesteken/ dat eewichlijck bernen sal.
Soo spreeckt de Heere: f Vermaledijt is de 5
man/ g die hem op menschen verlaet /ende
hout vleesch voor zijnen arm / ende met zij-
ner herten van den Heere wijcket.
Die sal zijn als de heyde inder woestijne/ 6
* ende en sal niet sien den toecomenstighen
troost/ maer sal blijuen in h dorren/ in der
Woestijne / in eenen onruchtbaren lande/
daer niemant en woont.
i Gheseghent daerentegen is de man die 7
hem op den Heere verlaet / ende de Heere
k zijn toeuerlicht is.
l Die is als eenen boom aent water ge- 8
plantet/ende aen der beke gewortelt: want
wanneer alreede eē hitte coemt/ so en vreest
hy hem doch niet/maer zijne bladerē blijuē
groen/ende en sorget niet wanneer een dor-
re iaer coemt / maer hy vrengt sonder op-
houden vruchten.
Een trotzich ende vertzaecht dinck is 9
het m herte: wie cant vrgronden?
n Ick de Heere can het herte vtgronden/ 10
ende de nieren proeuen/ o ende gheue eenen
yeghelijcken nae zijnen doen/nae de vruch-
ten zijner wercken.
Want gelijck als een p vogel/die heem op 11
eyeren setter/ en en broetse niet vt: q alsó is
de gene / die onrecht goet vergadert: want
hy moet daer van/wanneer hy het aent al-
derwenighsten meynt/ ende moet doch ten
laetsten spot daer toe hebben.
Doch de stede onses heylichdoms / na- 12
melijcken/den troon der godlijcker eere/is
alle tijt vaste ghebleuen.
Want Heere/ x ghy zijt de hope Israels: 13
sal alle die y verlaten/moeten te schandē wor-
den/en de r afvallige moeten inde aerde ge-
schreuen worden; u want sy verlaten den
Heere/de adere des leuendighen waters.
Heelt ghy my Heere/ soo worde ick heel: 14
helpt ghy my/so is my geholpen: want ghy
zijt mijnen roem.
Siet/sy spreken tot my: waer is dan des 15
Heeren woort? Vlieue/laet het her gaen.
x Doch/ick en ben daeromme van y nicht 16
gevolcht/mijn y herder/so en hebbe ick oock
menschē z dach niet begeert/ dat weet ghy:
wat ick geprediet hebbe/dat is recht voor u.
Weest ghy my slechts niet verschricke- 17
lijck/ a mijn toeuerlicht inder noot.
Laet se te schanden worden / die my ver- 18
volghen/ende niet my : laet den dach des
ongeluck ouer haer gaen/ en slaet se met
sel twe ouondich.
So spreeckt de Heere tot my: b gaet henē 19
ende treedt onder de poorte des volcx/ daer
door de Coningen Juda wt ende in gaen/
ende onder alle poorten te Jerusalem.
Ende spreeckt tot hen: Hoort des Heeren 20
woort/ghy Coningen Juda/ ende gantsch
Juda/ende alle inwooners te Jerusalem/
die te deser poorten ingaen.
So spreeckt de Heere: Hoedet v lieden/ en 21
en draecht geenen last aenden Sabbathdag
ghe/ door de poorte henen in te Jerusalem.
Ende en voert geenen last aenden Sab- 22
bathdage/ wt uwe hupsen/ en en doet gee-
nen arbeyt: maer heyliget dē Sabbathdach/
c als ick uwen vaderen gheboden hebbe. c Exod. 20.8
Doch sy en hoorden niet / ende en neygen 23
hare oorē niet herwaerts / maer blijuen
halstarrich / op dat sy my in niet en hoorden/
noch hen onderrichten en laten.
So ghylieden my hoorē sullet/spreect de 24
Heere/dat ghy gheenen last en draecht des
Sabbathdaechs/door dese stadt poorte in/
maer den seluen heyligher/ dat ghy geenen
arbeyt aen den seluen daghe en doet.
So sullen oock door dese stadtpoorte wt 25
ende in gaen/ Coningen ende Vorsten/ die
op den stoel Dauids sitten) ende vyden en
varen/beyde op wagenen ende peerden/sy/
ende hare Vorsten/ met tsamen allen die in
Juda ende te Jerusalem vvoonen/ende dese
stadt sal eewichlijck bewoont worden:
Ende daer sullen comen vt de Steden 26
Juda / ende die rontonnne Jerusalem he-
nen liggen/ende vt den lande Ben Jamin/
vt den leechten/ende vanden ghebergten/
ende van Suyden/die daer vrenghen vranc-
offer / offer / spijsoffer / ende vieroock ten
hupse des Heeren.
So ghy my daerentegen niet hoorē en 27
sult/dat ghy den Sabbatdach heyliget/ende
geenen last en draecht/door de poorte te Je-
rusalem in/aenden Sabbathdage/so wil ick
een vier onder hare poorten aensteken/dat
de hupsen te Jerusalem verteeren/ende niet
vtgheblusschet worden en sal.

Dat xviij. Capittel.

1. Jeremias van Godt in eens potbackers hups gheschicket/ leert ex empelwijse/ hoe Godt zijne verachters ombeyghen/ ende de sijne sy hen bekeeren/ wedet te rechte vrgangen mage/ 12. Het volck/ so het hier wt dan Godes straffe ende zijner boete berichtet wordt / en neemt hem dese alleene niet aen/ 13. staet oock van zijnen sonden niet af/ 18. maer voerdt oock daer en bouen zijnen ghetrouwen predicker alleruns te beleedighen. 19. Jeremias voert een heftich ghebedt teghen zijne wederpartheers.

1 DIt is het woort dat van den Heere
geschiede tot Jeremia / ende spreeckt:
2 Maeckt v op / ende gaet henen
af in des potbackers hups/ aldaer wil ick v
mijne woorden hoorē laten.
3 Ende ick ginck henen af in des potbac- a Of/ pot-
kers hups: ende siet / hy arbeydde vpt op ders
der a schijuen.
4 Ende de pot dien hy wt den leem ma- Doe
te/misluel hem onder de handen: doe maec-
te hy wederoumme eenen anderen pot / als
het hem behaechde.

Doe ghescheide des Heeren woort tot 5
my ende sprack:
b Can ick oock niet also met v lieden ons 6
megaen / ghy banden huyse Israels/als de
se potbacker/spreeckt de Heere? Siet/als de
leem in des potbackers hant / alsoo sijt ghy
in mijner hant.
c Aensch haest spreke ick tegen een volck 7
ende Conincrijcke / dat ick het wtroepen/
verbreken/ ende verderuen wille.
So het hem daeruentegē bekeert van sijner 8
boosheyt/daer ick teghen spreke / so sal my
ock berouwen het ongheluck dat ick hem
dachte te doen.
d Ende aensch haest spreke ick van ee- 9
nen volcke ende Conincrijcke / dat ick het
bouwen ende planten wille.
So het daerentegen quaet doet voor mijn 10
ogen/dat het mijner stemme niet en
hoort/so sal my ock berouwen dat goede
dat ick hem toeghesept hadde te doen.
So spreeckt nu tot dien in Juda / ende tot 11
den burgheren te Jerusalem: So spreeckt de
Heere: e Siet/ick bereyde v lieden een onge-
luck toe / ende hebbe ghedachten teghen v
lieden : daeromme keere hem een yeghelijck
van sijnen boosen wesen / ende betert uwe
wesen ende doen.
Doch sy spreken: f Daer en wort niet wt: 12
g wy willen na onse ghedachten wandelen/
ende een yeghelijck doen / na het goetdun-
ken sijns boosen herten.
Daeromme spreeckt de Heere : Waecht 13
doch onder den Heydenen daer na: wie heeft
oyt des gheliycken ghehoort: h dat de Jon-
frouwe Israel soo aensch grouwelycke
dinghen doet?
De sneen blijft doch langher op de stee- 14
nen inden velde/ wanneert van Libanon af
sneeut/ende het reeghenwater en verloopt so
in rosen met/
Als mijn volck mijner vergheet: Sy roo- 15
ken den goden/ ende richten ergherniſſe aen
op haren weghen / altoos meer ende meer/
ende gaen op i onghebaende straten.
k Dy dat haer lant ter woestijne worde / 16
hen ter eewigher schande: dat/ wie daer voor
by gaet / hem verwondere / ende den cop
schudde.
Want ick wilse voor eenen Oostenwint 17
verstroyen voor haren vyanden: ick wil hen
den rugghe / ende niet het aenlicht wysen/
wanneer sy verderuen.
Doch sy spreken: l Coemt / ende laet ons 18
tegen Jeremiam raetslaghen : m want de
priesters en connen niet dwalen in de Wet:
den: ende de wysen en connen niet feylen in ra-
de: ende de Prophecten en connen niet on-
recht leeren: coemt herwaerts/ laet ons hem
niet der tonghen doorslaen / ende niets ghe-
ven op alle sijne reden.
n Heere/ gheluet achtinghe op my / ende 19
hoort de stemme mijns wederpartijders.
o Isset recht/ dat men goet met quade ver- 20
gelde: want sy hebben mijner ziele een cuyl
gegraven: gedenckt doch/ hoe ick voor v ge-
staen hebbe / dat ick haer ten besten sprack/
ende uwe grimmicheyt van hen wendede.
p Daa straffet nu hare kinderen met hon- 21
gher/ende laetse in het swoert vallen/dat ha-
re wijuen ende wedeuwen sonder kinderen
zijn/ ende hare mannen doodgheslaghen/en-
de jonghe q manschap / inden stryde doot
het swoert verwracht worden.
22 Dat een ghescheye wt haren huysen ghe- r Of/subite-
hoort worde/ ghelijck ghy r platzijck hebbet lijc/ onuerlēs
erijcht volck ouer haer comen laten : f want f Jere.11. 18
sy hebben eenen cuyl gegraven/ my te dan- 21
ghen/ende mijne voeten stricken ghelept. Psalm.7.18
23 Ende dewijle ghy Heere weet alle hare ende.35.7
aenslaghen teghen my / dat sy my doodeu ende.140.6
wille: s so en vergeest hen hare inis daet niet/ ende.142.4
ende en laet hare sonde voor v niet wrighe- s Dat is/ laet
delicht worden : tartse voor v ghestoten b haer doen
worden/ en handelt met hen na uwe toorne. niet behagen/
ende en helpt
hen niet.

Dat xix. Capittel.

1. De Prophect wordt henen ghesticket / de t Ende. neder-
grousame verstoringe Tophets en Jerusalems werpen
wt te vercondighen. 10. ende desselue met sicke- ghelaghen
baerlycher betooninghe den volcke in te beelden:
daeromme dat sy halsstarrich / God verlaten/ ende
zijn woort niet hooren en willen.

1 SO spreeckt de Heere: Gaet henen/en- u Ben Hin-
de coopt v een aerden cruycke vanden nons Dal.
potbacker/met tsamen sommige van-
den oudsten des volcx/ende voor den oudt-
sten der Priesteren:
2 En gaet henen wt inden Dale Ben Hin- Ben Hin-
nom/die voor de Tichelpoorte leyt/ende pre- nons Dal.
dickt aldaer de woorden die ick v segghe.
3 Ende spreeckt: Hoort des Heeren woort/
ghy Coninghen Juda/en burghers te Jeru-
salem/so spreeckt de Heere Zebaoth/de God
Israels: a Siet/ick wil sulck een ongheluck a 2. Reg. 21. 12
over dese stede gaen laten / dat wie het hoo- Jere.6.19
ren sal/dem de oozen cluncken sullen.
4 Daeromme dat sy my verlaten/ende de-
se stede eenen vreemden gode ghegheuen
hebben / ende anderen goden daer inne ghe-
roocket hebben/die noch sy/noch hare vade-
ren / noch de Coninghen Juda ghekent en
hebben/ende hebben dese stede vol onschul-
dich bloets ghemaeckt.
5 b Want sy hebben den Baal hoochten b Deu.12.30.
gheboutwer / hare knjberen te verbranden/ 31. ende 18.9
den Baal tot brandofferen/ welckes ick hen Psal.106.6.37
noch gheboden / noch daer van gheſproken Ezech. 20. 31
en hebbe/ daer toe in mijn herte nopt gheco- Jere.7.30
men en is. 7. Ese.21.6
6 Daeromme siet / c de tijde sal comen/ Jere.7.31
spreeckt de Heere / datmen dese stede / niet c Of/Heb. den
meer Tophets noch het dal Benhinnom/ raet. De Pro-
maer Woechdal heeten sal. pheten heeten
7 Want ick wil den d Godsdienst Juda/ gemeynlijck de
ende Jerusalem / van deser plaetse verstoo- afgoderye ofte
ren/ende wilse voor het swoert vallen laten/ valsche Godts-
voor haren vyanden/ ende de hant der ge- dienst. vergeefs
nen die na haren leuen staen: e ende wil ha- en ydel dinck:
re lichamen den voghelen des Hemels/ende als Christus
den dieren op aerden/ te verslinden ghenen. Matt. 15
8 f Ende wil dese stadt woest maken/ende Jrem. der gode
ten spotte: g dat alle die daer voor by gaen/ loosen raet ofte
hen sullen verwonderen / ouer alle hare pla- leere/ Psalm. 1
ghen/ende haer bespotten. Jer. leugen/
9 Ick wilse laten haren sonen ende dochte- valsche tydtin-
ren vleesch eten/ ende een sal des anderen ghen/ die
vleesch eten inder noot ende angst/ daermee wy het
de hen hare vyanden ende de ghene die na meeste deel af-
haren leuen staen/ bedeyghen sullen. goderye ver-
10 Ende ghy sult de cruycke verbreken/ bupsicht heb-
voor den mannen die met v ghegaen zijn. ben/ Luther.
11 Ende spreeckt tot hen: so spreeckt de Hee- e Deu.28.26
re Zebaoth: h Suen alsmen een potbackers Jere.1.5.3
vat ende 16.4
Psalm.79.2
f 1. Reg. 9.7
Jere.16.16
ende.49.17
ende.50.13
g 1 Reym 26.29
2. Reg. 2.23
h Jere.18.6

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

dat verbreeckt/ dat het niet en can weder
gantsch worden/soo wil ick dit volck en̄ dese
i Jere.7.32 stadt oock verbreken: i ende sullen daer toe in
Topheth begraven worden / dewijle daer
anders geen ruymte zijn en sal te begraven.
So wil ick met dese plaetse / spreeckt der 12
Heere / en haren inwoonders oock gaen/dat
dese stadt worden sal gheliick als Topheth.
Daer toe sullen de huysen te Jerusalem/ 13
ende de huysen der Conninghen Juda / even
so vuyluy worden/ als de stede Topheth: Ja
alle huysen/daer sy op de daken gheroocket
hebben/allen heyre des Hemels / ende ande-
ren goden drancoffer gheoffert hebben.
Ende doe Jeremia weder van Topheth 14
quam/ daer hem de Heere henen gheſonden
hadde/te prophéteren / tradt hy inden voor-
hof aen den huyse des Heeren / ende spraek
tot allen den volcke:
So spreeckt de Heere Zebaoth / de Godt 15
Israels: Siet/ick wil over dese stadt/ ende
over alle steden alle dat onghelucx comen
laten/dat ick teghen haer gheſproken hebbe:
k Jere.7.24 ende 11.8 ende 18.12 k daeromme/dat sy l halsstarrich zijn/ ende
l Of/ harnec-kich. myne woorden niet hooren en willen.

Dat xx. Capittel.

1. Jeremias ghevangen ende ghehangen/ hoort
a Anders/ de Priester. sepet den Pashur wat hem ende den gantschen Ju-
da overcomen soude/ 7. becommert hem hoogh-
lijck over zijn daerlijck ampt/ 11. ende hoe wel
b 1.Ke.22.24 Jerem.32.2 ende 33.1 Acto.23.2 Joan.18.22 c Anh. tinden stock. hy hem des Heeren/ (13. dien hy ooch dancksept) troostet/ 14. wort noch weder om met swaerder versoeckinghe aengheuochten.
DE nu Pashur een sone Immer a des 1
Priesters / die ten Overſten inden
huyse des Heeren geſetter was/ Jere-
miam hoorde sulcke woorden prophéteren.
b Doen hy den Prophete Jeremiam/ 2
ende wierp hem c int ghevelsse / inder der
bovenſter poorte Ben Jamin / welcke aen-
den huyse des Heeren is.
Ende doe het morghen were/ toech Pas- 3
hur Jeremiam weder uyt den ghevelsse: doe
sprack Jeremia tot hem: De Heere en heet
b nier d Pashur/ maer sMagur omme en-
de omme.
Want so spreeet de Heere: Siet/ick wil b 4
met tsamen alle uwen vrienden in de vreese
genen/ en sullen vallen door het swaert ha-
rer vyanden/dat sulx ghy met uwen ooghen
sien: ende wil het gantsche Juda/ in de hant
des Conincx te Babel overgheven/die sullen
wech voeren na Babel/ende met den swaer-
de doden.
e Oock wil ick alle goederen deser stadt/ 5
met tsamen alle haer arbeyt/ende alle cleyn-
odien / ende alle schatten der Conninghen
Juda/in haerer vyanden hant geven/dat sy de
selven rooven/ nemen/en na Babel brengen.
Ende ghy Pashur sult met alle uwe huys- 6
genooten ghevanghen gaen / ende te Babel
comen/aldaer sult ghy sterven / ende begra-
ven worden/met tsamen alle uwe vrienden/
welcke ghy leughenen predickt.
Heere/ghy hebt mp f overreedt / ende ick 7
hebbe mp overreden laten : ghy zijt mp te
sterck geweest/ ende hebt gewonnen: g doch
ick ben daer over te spotte ghevorden dage-
lijck/ende alleman belachet mp.
Want sint dat ick gheſproken/ geroepen/ 8
ende gheprzedickt hebbe van der plaghe ende
verstoringe/is mp des Heeren woort/ h ten
hoone ende spotte ghevorden dagheliick.
9 Doe dachte ick: Wel aen/ick en wil sy-
ner niet meer ghedencken/ende in zijnen na-
me niet meer prediken: doch het were in myne
herten/ als een brennende vyer in mynen
beenderen / dat ick het niet lyden en conde/
ende ware schier vergaen.
10 i Want ick hoorde / hoe mp vele schelden/ i Psal.31.14
ende mp allenthalven / verschricken: lupt/
verclaecht hem: wp willen hem verclaghen
(spreken alle mijne vrienden ende ghesellen)
oft wp hem met liste verrooren/ ende aen
hem comen connen/en̄ ons aen hem wreken.
11 Doch de Heere is by mp/als een sterck helt: Jeremia
daeromme sullen myne vervolghers vallen/ ende
niet ghewinnen / maer sullen seer te ghebeten
schanden worden: Daeromme dat sy soo
dwaelicken handelen: k eewich sal de schan- k Jere.11.19
de zijn/ die men niet vergeten en sal.
12 l Ende nu Heere Zebaoth / ghy die de l Jere.11.20
rechtveerdighe proeuet/ m nieren ende herte m Psal.7.10
liet/laet mp uwe wrake aen hen sien: n want n Deut.3.6
ick hebbe o mijn sake beuolen. en Jere.11.20
13 Singhet den Heere/ roemt den Heere/die
des armen leuen uyt den boosachtigen han-
den verlost.
14 o Vervloeckt zy den dach/daer ick in ge- o Job.3.1
boren ben/ den dach moet ongeseghent zijn/ Jere.20.14
daer in mp mijn moeder ghebaert heeft.
15 p Vervloeckt zy de gene die mijnen va- p Gen.40.
der goede bootschap brachte/ ende sprack:
Ghy hebt eenen ionghen sone/ dat hy hem
vrolijck maken woude.
16 De selue man moet zijn / als de steden/ q Jere.20.16
q die de Heere ommegekeert/ ende hem niet ende 18.8
gheroun en heeft: ende moet des morghens
hooren een gheschrey / ende des middaechs
een huylen.
17 r Dat ghy mp doch niet ghedoot en hebt r Of be-
in moeders lijue/dat mijn moeder mijn graf wanghe.
ghebleuen ware.
18 Waeromme ben ick doch wt moeders ly-
ue voortgheconen / dat ick sulcken iammer
ende herteleet sien moet: ende mijne dagen
met schande toebrenghen?

Dat xxi. Capittel.

1. Die te Jerusalem / so sy vanden Coninck te
Babel belept worden. 4. wil de Heere met hulpe
5. maer tegen haer met wrgherecken arme ende
Pestilentie strijden/ 7. ende Zedekiam met den
zijnen/ in des Coninex te Babel handen gheven/
8. Den volcke worden twee wegen voor ghestelt/
rents te leuen/de ander ten doode/ 11. De Ouer-
heyt wort in haren felicheyt ter boetevermaent.

1 DIt is het woort/dat vanden Heere ge- a Jere.37.3
schiede tot Jeremia/a doe de Coninck
Zedekia tot hem sant / Pashur den
sone Melchia / ende Zephania den sone
Maaseia des Priesters/ ende liet hem sey-
ghen:
2 b Vraecht doch den Heere voor ons: b 2.Ki.19.2
c Want d Nebucad Nezar de Coninck te c 2.Chr.36.
Babel/ strijdet teghen ons : Dat de Heere 2 Jere.
doch met ons doen wil/na alle zijnen won- d 2.Ki.24.
deren/ op dat hy van ons afvrecke/
3 Jeremia sprack tot hen: So seyghet Ze-
dekia:
4 Dat spreeckt de Heere/ de God Israels: Jere.
Siet/ ick wil de wapenen te rugge wenden/ die
die ghy lieden in uwen handen hebt/ daer mede
mede ghy teghen den Coninck te Babel/en teghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

tegen de Chaldeen/die b lieden daer binnen
ende buyten muren oorlogh hebben/strijden/ende
huyse te hoope verslaelen midts mder stadt.
Ende ick wil tegen b lieden strijden/met 5
ingerechter hant/met stricke/met grooten
woone/grimmicheyt ende onbarmherticheyt.
Ende wil de burgeren deser stadt slaen/ 6
beyde menschen ende Bee / dat sy steruen
sullen doot een groote pestilentie.
e Ende daer na/ spreeckt de Heere/wil ick 7
Sedekia den Coninck Juda / met synen
synen knechten/ende den volcke/dat in de-
ser stadt van der pestilentie / swoerde ende
hongher overblijuen sal/ genen in de handen
Nebucad Nezar den Coninck te Babelen-
de in de handen harer vyanden / ende in de
handt der genen/die hen na den leue staen:
dat hyse met de scherpte des swoerts also
dat hyse met de scherpte des swoerts also
slae/dat daer gheen verschoonen/noch ghe-
nade/noch barmherticheyt/mede en sy.
Ende segget desen volcke: So spreeckt de 8
Heere: f Siet/ick legghe b lieden voor/den
weech ten leuen/ende den weech ten doode.
g Wie in deser stadt blijft/die sal steruen 9
moeten doot het swoert/honger ende pesti-
lentie: Wie hem daerentegen henen wrgeeft
tot den Chaldeen / die b lieden belegghen/
die sal leuendich blijuen / h ende sal syn le-
uen als een wt buete behouden.
i Want ick hebbe myn aengelichte over 10
dese stadt gerichtet/tem ongelucke/ende tot
goede goeden/spreeckt de Heere: sy sal den
Coninck te Babel overgegeuen worden/
dat hyse met vyere verbrande.
Ende hoort des Heeren woort/ van den 11
huyse des Coninex Juda: Ghy huys Da-
uids/so spreect de Heere:
k Oordeet des morghens gherichte / ende 12
verlosset den beroofd den wt des verweldi-
gers handt: l op dat myne grimmicheyt
niet wt en vare als een vier / ende brene al-
so datse niemandt verblusschen conne / om
des boosen wesens wille.
m Siet / spreeckt de Heere/ ick segghe b/ 13
die ghy woonet in der leechte/ lieden Rots-
steene/ende op den effenen velde/ende spre-
ke: wie will ons overvallen / oft in onse n
veste comen?
Ick wil b lieden te hupys soecken/spreeckt 14
de Heere/ na der vrucht ws doens: ick wil
een vier aensteken in haren woude / dat sal
alle dinck rontomme henen verteeren.

Dat xxij. Capittel.

1. De Coninck met synen den gantschen volc-
ke / worden vermaent tot vromicheyt des leuens/
7. met aenroudinghe ghewisser straffe van Gode/
ja se hier tegher vermaninge niet annemen/ 10.
Dat Sallum wort gepopheteert sijne gevanche-
nisse ende sterue/ 13. Den onrechtveerdighen ende
24. ende den Chania / sijne ende synder kinderen
ende verdoemenheyt.

O spreeckt de Heere: gaet henen af in 1
dat huys des Coninex Juda / ende
segt alsdaer dit woort.
Ende spreecke: Hoort des Heeren woort/ 2
ghy Coninck Juda / ghy die op den stoel
Dauids sittet/ beyde ghy en uwe knechten/
ende b volck die tot desen poorten ingaen.
So spreeckt de Heere: a Oordeet recht en 3
troost den van des c wreuelers handt / ende
en schender niet de vremdelinghen weesen
ende weduwen / / eijde en doet niemanden
gewelt/ d ende en vergiet geen onschuldich
bloet aen deser stede.
4 Sullet ghy sulckes doen/ so sullen door
de poorten deses huyses intrecken / Coninc-
ghen/die op Dauids stoel sitten / beyde te
waghen ende te peerde/ met synen haren
inwechten ende volcken.
5 Sullet ghy daerenteghen sulex niet hoo-
ren/ e so hebbe ick by my selven gesworen/
spreeckt de Heere / dit huys sal verstoort
worden.
6 Want so spreeckt de Heere banden huys
des Coninex Juda: Gilead ghy sijt my
het hooft in Libanon/wat ghelt het/ick wil
d eer Woestijne / ende de stede sonder in-
woonders maken.
7 Want ick hebbe verderuers over b be-
stelt/eenen yeghelicken met synen waepen/
die sullen uwe wtvercoren Cederen ommc
houwen/ende int vier woppen.
8 So sullen vele Heydenen voor deser stadt
voorby gaen/ ende onder malcanderen seg-
ghen: g Waeromme heeft de Heere met
deser grooter stadt also ghehandelt?
9 Ende men sal antwoorden: Daeromme/
dat sy het verbont des Heeren haers Gods
verlaten / ende ander goden aenghebeden/
ende de selue ghedient hebben.
10 h Weent niet over de dooden/ ende ont-
stelt b lieden daer niet omme: weent daer-
enteghen over dien / die daer henen trecht:
want hy en sal nemmermeer weder comen/
dat hy syn Vaderlant sien mochte.
11 Want so spreeckt de Heere van Sallum/
den sone Josia/des Coninex Juda/die Co-
ninck is in de stede synis vaders Josia/ die
van deser stede henen wrgetoghen is: Hy
en sal niet weder herwaerts comen:
12 i Daer moet steruen aender plaetse/ daer
hy ghevanckelyck henen ghevoert is/ ende
en sal dit landt niet meer sien.
13 i Wee dien/die syn huys niet sonde bou-
wet/ende synne k cameren met onrechte: die
synen naesten om niet arbeyden laet / ende
en gheest hem synen loon niet.
14 Ende bruckt: Wel aen / ick wil my een
groot huys bouwen/ en wijde palleysen/ ea
laet hem densteren daer in houwen/en met
Cederen beschutten/ende root schilderen.
15 l Denct ghy/ghy willet Coninck zijn/ de-
wijle ghy met Cederen l pracht? heeft d va-
der oock niet ghegheten ende gedroncken/
ende hielt dan noch ouer dat recht ende ge-
rechtichevt/ende het ginck hem wel?
16 m Hy hielp den ellendigen armen te recht/
te/ende het ginck hem wel: is het niet also?
dat sulckes heet/my recht bekennen/spreeckt
de Heere?
17 Doch uwe oogen ende uwe herte en staen
niet alsoo / maer op uwer gierichevt/n op
onschuldich bloet te vergieten/op o wrevel/
ende op neder te stooten.
18 p Daeromme spreeckt de Heere van Jo-
siakim den Sone Josia/den Coninck Juda:
q Men en sal hem niet beweenen/ ach broe-
der/ ach suster; men en sal hem niet decla-
ghen/ach Heere/ach edele.
19 Hy sal als een Ezel begraven worden/
verscleppt / ende henen wtgheworpen/ voor
de poorten Jerusalems.

Ja dan

b Jere.7.6

e Esaie 45.23
Jere. 51.14
Hebr.6.13

f Heb. ghebeer-
licht.

g Deut.29.24
1. Reg.9.8

h 2.Re.23.34

Sallum.
1.Par.3.15

i Hag.1.4
k Anders/ghe-
macken.

l Anders/ghe-
pranghe ende
hoouerdije ve
dinuer.
Hierint ende
gherechtic-
heyt.
m Esaie 1.16

n Esaie 59.7
o Of inderwijs
lige onbillicke
heyt.

p 2.Re.23.34
ende 24.1
Jerem. 36.30

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ja dan so gaet henen op den Libanon/20
ende schiepet/en laet v hooren te Basan/ende
schiepet van Abarim: want alle uwe liefheb
bers zijn iammerlijck omme gebracht.
Ick hebbet v te vozen gheseyt / doe het21
noch wel om v stont: doch ghy seyaert: Ick
en wil niet hoozen: also hebt ghy q alle uwe
leuedaghe ghedaen / dat ghy mijner stem
me niet en hoozdet.
De wint r weydet alle uwe cudden/ ende22
uwe lief hebbers trecken gevanckelick daer
vā: daer moet ghy doch tot spot en te schan
den wozden/om alle uwer boosheyt willen.
Ghy die als nu in Libano woont/ende in23
Cederen nestelt: hoe schoone sult ghy sijn/
wanneer v smerte ende f weedagen comen
sullen/als eener in kints nooden.
s So warachtich als ick leue/seyeckt de24
Heere: Al ware Chania/de Sone Ioiakim/
de Conincx Juda/een segelrinck aen mijner
rechterhant/ so woude ick v daer van ruckt.
Ende in de handen gheven der ghenen/25
die na uwen leuen staen / ende voor wel
cken ghy v vreest/namelijcken/in de handen
Nebucad Nezar des Conincx te Babel/en
de der Chaldeen:
Ende wil v/ ende uwe moeder/die v ge=26
baert heeft / in een ander lant dzijuen/ dat
niet uwe Vaderlant en is / ende sullet al
daer steruen:
Ende in het Landt / daer sy van herten27
geerne weder henen waren/en sullen sy niet
weder comen.
Welck een ellendich/verachtet/ende ver=28
stooten man is doch Chania? een onweert
dat: och hoe is hy doch met tsamen zijnen
sade soo verdzeuen / ende in een onbekent
lant ghewozpen?
O Lant / lant / lant / hoozt des Heeren29
woozt.
So seyeckt de Heere: Schzijft aen desen30
man voor eenen verdozuen/ eenen man/dien
het zijn leef daghe niet wel en staet : want
hy en sal dat gheluck niet hebben / dat ye
mant zijns zaets op den stoel Dauids sit=
te/ende hoozstaen in Juda heersche.

Dat xxiij. Capittel.

1. 9. Godt scheldet de valsche Propheten ende Godtlooser Oversten/ 4. Sept toe den waren Herder ende Coninck Christum/ 33. ende dzeycht zijnen spotters/ dien zijn woozt eenen last is / hy wil hen eenen gheweysen last voeren laten.

Teghen de valsche Propheten/ ende godloose Oversten.
Ezech. 13.3 ende 34.2 Hoseh. 12.3 a Jere. 3.10 b Anders/ eenigh ghebreck hebben/ oft ghemindert wozden. c Jesus Christus wozt toeghesept. Jere. 33.14 Esaie 4.2 ende 40.11 ende 41.8 Ezech. 34. 11 Dan. 9.24 Mich. 7.20 Joan. 1.45

WEe v Herders / ghy die de cudde 1
mijner weyde onmerzeyghet ende
verstropt/ seyeckt de Heere.
Daeromme seyeckt de Heere de Godt 2
Israels / van den Herderen die mijn volck
weyde: Ghy hebbet mijn cudde verstropt/
ende verstooten/ende niet besocht: siet / ick
wil v te huys soecken/ om ws boosen we=
sens wille/ seyeckt de Heere:
Ende ick wil de overghebleuene mijner 3
cudde vergaderen wt allen landen / daer
ickse henen verstooten hebbe / ende wilse
weder brengen tot haren hoyen / dat sy sul
len wassen/ende harer vele wozden.
a Ende ick wil Herderen over haer setten/ 4
diese weyden sullen/dat sy hen niet meer en
sullen vzeesen noch verschricken / noch b te
huys ghesocht wozden/seyeckt de Heere.
Siet / de tyt coemt / seyeckt de Heere/ 5
c dat ick den Dauid een rechte vzucht ver=
wecken wil/ ende het sal een Coninck zijn/
die wel regeren sal/ ende recht/ ende gerech
tichept op Aerden aenrichten.
6 d Te e dier selver tijt/sal Juda gheholpen d Deut. 33.28
wozden/ende Israel seker woonen: ende dit e Matthæ. 1.21
sal zijnen name zijn/ datmen hem heeten sal/ Heere f die onse rechtmeerdicheyt is. f Jere. 23.6
7 g Daeromme siet / de tyt sal comen/ g Jere. 16.14
seyeckt de Heere/ datmen niet meer seggen
en sal: So warachtelijck als de Heere leeft/
die de kinderen Israels wt Egypten lande
gheholpt heeft:
8 Maer so warachtich als de Heere leeft/
die het zaet des huys Israels heeft henen
wtgholpen/ende gebzacht wt den lande des
Noozden / ende wt allen landen daer ickse
henen verstooten hadde / dat sy in haren
lande woonen sullen.

Teghen de Propheten.

9 Mijn herte wil in mijnen lijue verbze=
ken/alle mijne beenderen beven: my is als
eenen dzoucken manne / ende als eenen die
van wijne rupnelt / voor den Heere / ende
voor zijnen heyligen woorde.
10 Dat het lant so vol overspeders is/ dat h Jere. 11.
het lant so iammerlijck staet/dat het so ver
vloeckt is/esi de h lantdouwen in der woe= i Jere. 14.
stijne verdozen: ende haer leuen is boos/
ende haer regiment en deucht niet.
11 Want beyde Propheten ende Priesters
zijn schalcken / ende ick vinde oock in mij
nen huyse hare boosheyt/seyeckt de Heere.
12 Daeromme is haren weeh als eens glat= k Psal. 35.6
ten weeh in duysteren / daer sy op glyden
ende vallen : want ick wil ongheluck over
hen comen laten / het Jaer harer te huys
soeckinghe/seyeckt de Heere.
13 Tis waer / by den Propheten te Samas
ria sach ick dwaesheyt / dat sy propheteer=
den voor Baal / ende verleyden mijn volck
Israel:
14 Doch by den Propheten te Jerusalem/ l Jere. 23.
sie ick grouwel / hoe sy overspel bedzijuen/ 14.
ende gaen met trughenen omme / : ende Ezech. 13.
stercken de boose achtighe/ op dat hem doch m Genes. 19.
niemant en bekeere van zijner boosheyt: sy
zijn alle voor mij gheliick als k Sodoma/
ende hare burghers als Gomorra.
15 Daeromme seyeckt de Heere Tebaoth n Jere. 9.
vande Propheten alsoo: l Siet ick wilse met
alssen spijsen / ende met gallen dzencken:
want van den Propheten te Jerusalem/
coemt m huychelije wt int gantsche lant. o Matth. 7.
16 So seyeckt de Heere Tebaoth: n Hoort
niet den woorden der Propheten / die v
propheteren: sy o bedzieghen v: want sy pre=
diken haers herten ghelichte / ende niet wt
des Heeren monde.
17 Sy seyghen dien die my lasteren : De
Heere heeft het gheseyt: Yet sal v wel gaen:
ende allen die na haers herten goetduncken
wandelen/ seyghen sy : Daer en sal ghen
ongheluck over v vieden comen.
18 Want wie heeft in den raet des Heeren
ghestaen / die zijn woort ghesien ende ghe=
hoort hebbe ? wie heeft zijn woort bemer=
men ende gehoort?
19 p Siet/ee weder des Heere sal met grim= p Jere. 23.
micheyt comen/ende een verschickelicheyt 19.
weder/den godlooseu op den top vallen.

Ende

Ende des Heeren toorne en sal niet afkee-20 ren tot dat hy dat ende wtrichte / wat hy in sinne heeft: Hier namaels sullet ghy dat wel verstaen.

Ich en sant de Propheten niet / noch lie-21 pen sy: ick en sprack niet tot hen / noch pro-pheteren sy.

Want so sy hy mijnen rade gebleuen / en-22 de mijne woort mijnen volcke ghepredickt hadden / so hadden sy dat selue / van haren boosen wesen / ende van haren boosen leuen bekeert.

Ben ick niet een God / die c na by is / 23 spreeckt de Heere: ende niet een God die ver-re sy?

Meynt ghy dat hem yemant soo hey-24 melicken verbergen comme / dat ick hem niet en sie / spreeckt de Heere: den ick het niet / die x Hemel en aerde vulle / spreeckt de Heere:

Ich hoore het wel dat de Propheten pre-25 deren / ende valsch propheteren in mijnen na-me / ende spreken: Ich heeft ghedroomt / my heeft ghedroomt.

Wanneer willen doch de Propheten op-26 harden / die valsch propheteren / ende haers herten bedrieghelije propheteren /

Een willen / dat mijn volck mijns naems27 vergete / met haren droomen / die een den anderen predicket: gheliick als hare vaders mijns naems vergaten / over den Baal.

Een Prophect die droomen heeft / y die28 predicte droomen: z Die daerentegen mijn woort heeft / die predicte mijn woort recht: Wat hoe tumen hen stroo ende tarwe te samen? spreeckt de Heere.

Is mijn woort niet / gelijck als een vyer / 29 spreeckt de Heere / ende als een hamer / die de rotssteenen te moosel slaet?

Daeromme siet / ick will aen de Propheten / 30 spreeckt de Heere / die mijne woorden a ste-len een den anderen.

Siet / ick will aen de Propheten / spreeckt 31 de Heere / die haer eyghen woort voeren / en-de spreken: Hy heeft het gheseyt.

Siet / ick will aen die / die valsche droomen 32 propheteren / spreeckt de Heere / ende predicken die selue / ende verleyden mijn volck met ha-ren lieghenen ende loosen dedinghen / b so ick hen doch niet gesonden / ende hen niets be-volen en hebbe / c ende sy oock desen volcke niets nutte en zijn / spreeckt de Heere.

Wanneer d dit volck / oft een Propheet / 33 oft een Priester vraghen sal / ende seggheu: Welcker is de e last des Heeren? so sullet ghy tot hen seggheu / wat de last sy: Ick will d werp werpen / spreeckt de Heere.

Ende waer een Propheet / ofte Priester / 34 oft volck sal seggen: Dat is de last des Hee-ren / den selken will ick te huys soecken / ende zijn huys daer toe.

Also sal wy een met den anderen spreken / 35 ende onder malcanderen seggheu: Wat ant-woordet de Heere? ende wat sept de Heere?

Ess en noemt het niet meer: Een last des 36 Heeren: want eenen yeghelijcken sal zijn ey-gen woort eens last zijn / dewijle ghy also de woorden e des leuendigen Gods / des Hee-ren Zebaoth unses Gods / verkeeret.

Daerom sullet ghy tot den Propheten 37 also seggheu: Wat antwoordet de Heere? en-de wat sept de Heere?

38 Dewijle ghy daerentegen spreket / Een last des Heeren: daerom spreeckt de Heere also: Dy ghy dit woort / eenen last des Hee-ren noemt / ende ick tot v ghesonden hebbe / ende hebbe seggheu laten: Ghy en sondet niet noemen / eenen last des Heeren:

39 Siet / so will ick v heuen weech nemen / ess v met t samen der stadt / die ick v ende uwen vaderen ghegheuen hebbe / van mijnen aen-ghesichte weech werpen.

40 f Ende wil v eewighe schande ess eewighe f Jere. 20. 11 versmaethept toeuoeghen / die nemmermeer vergheten worden en sal.

Dat xxiij. Capittel.

1. Door betoninge twee vyghencozuen met vyghen / wort de Propheet bericht / 4. vander re huys coemste der ghevangenen te Babel / 8 ende vanden omcomen hier / die met Zedekia te Jeru-salem ghebleuen / oft wt vreese der Chaldeen / in anderen landen ghevloden waren.

1 Heer / de Heere wees my twee vyghen-Twee vyg-genozuen, cozuen / gesetter voor den Tempel des Heeren / (a daer na als de Coninck te a 2. Reg. 24. 15 Babel Nebucad Nezar / hadde weech ghe-voert Jechania / den sone Joakim den Co-ninck Juda / met t samen den Vorsten Ju-da / b timmerlieden ende smeden van Jeru-salem / ende na Babel ghevaecht.) b And. werck-meesteren en verslupters: [dat is / die met legerslup-ten ende met inschuyghen conden.]

2 Inden eenen cozue waren seer goede vy-ghen / als de eerste rijpe vyghen zijn: inden anderen cozue / waren gantsch boose vyghen / dat men niet eten en conde so boos waren sy.

3 Ess de Heere sprack tot my: Jeremia / wat siet ghy? Ick sprack: Vyghen / c de goede vy-ghen zijn seer goet / ess de boose zijn seer boos / dat men niet eten en can / so boos zijn sy. c Jere. 29. 17 Ezec 9. 10

4 Voor gheschiede des Heeren woort tot my / ende sprack:

5 So spreeckt de Heere de Godt Israels: Gheliick als dese vyghen goet zijn / also wil ick my ghenadichlijcken aennemen / der ge-vangheuen wt Juda / die ick hebbe wt deser stede laten vreecken / in der Chaldeen lant.

6 Ende wilse ghenadichlijcken aensien / en-de wilse weder in dit lant brenghen / ende wilse bouwen / ende niet af breken: ick wilse planten / ende niet wtplucken.

7 d Ende wil hen een herte gheuen / dat sy b Deu. 29. 4 my kennen sullen / dat ick de Heere zy / e ende Jere. 31. 33 sy sullen mijn volc zijn / so wil ick haer God ende 32. 39 zijn: Want sy sullen haer van gantscher her-e Jere. 13. 11 ten tot my bekeeren. ende 31. 1. 33 ende 32. 38

8 f Doch / gheliick als de boose vyghen so f Jere. 29. 17. boos zijn / dat men se niet eten en can / spreeet Ezec 9. 10 de Heere: also will ick heuen weech geuen Ze-dekia den Coninck Juda / met t samen zijnen Vorsten / ende wat overghebleuen is te Je-rusalem / ende overblijuende is in desen lan-de / ende die in Egypten lande woonen:

9 Ick wil hen ongeluck toevoeghen / g ende g Jere. 29. 18 in gheenen Coninckrijcke op aerden bijnen laten / dat sy sullen te schanden worden / ten spreeckwoorde / ter fabulen / ende ten vloecke aen allen plaetsen / daer ick se heuen verstoo-ten sal.

10 Ende wil h swoert / hongher ende pesti-h Jerem. 27. 8 lentie onder haer schicken / tot dat sy omco-ende 42. 17 men vanden lande / dat ick hen ende haren Ezech. 6. 11 vaderen ghegheuen hebbe. Apoc. 20. 19. 4. Esdr. 15. 49 ende 16. 20

Dat xxiv. Capittel.

1. Jeremias boodschept zijnen volcke / de teseuen-tich iarighe ghevanckenisse / om der vermeyntinghe wille

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wille Godts wooxt / 12. den Babyloniers ende allen heydenen een ghewisse ommomen / (34. daer omme hyse ooch tot ernstelicke treuren vermaent) omme harer misdaet wille.

1 DIt is het woxt / dat tot Jeremia ghe-
schiede / over dat gantsche volc Juda /
inden vierden Jare Joakim des
soons Josia / des Conincx Juda / (welcker
is het eerste iaer Nebucad Nezar / des Co-
nincx te Babel).

2 Welcker ooch de Prophecy Jeremia / sey-
de tot den gantschen volcke Juda / ende tot
allen burgeren te Jerusalem / ende sprack:

3 a Des Heeren woxt is tot my gheschiet /
handen derthienden iare Josia des soons
Amon / des Conincx Juda / tot op desen
dach toe: Ende ick hebbe b nu due ende
twintich iaer lanck b niet blijne ghepredickt:
doch ghy en hebt nopt hoozen willen.

4 c Ja heeft de Heere ooch tot b ghesonden
alle zijne knechten de Prophecten / d gantsch
vlijtighen: doch ghy en hebt nopt hoozen
willen / noch uwe oozen toeneyghen / dat ghy
ghehoozet hadder /

5 Doe hy sprack: e Bekeeret b / een yegelijck
van zijnen boosen weghe / ende dan uwen
boosen wesen: so sullet ghy inden lande / dat
de Heere b ende uwen vaderen ghegheuen
heeft / altoos ende eewichlijck blijuen.

6 Volghet niet nae anderen goden / dat ghy
hen dienet / ende haer aenbiddet: op dat ghy
my niet en vertoozniet / dooz uwer handen
werck / ende ick b ongeluck toeuoegen moet.

7 Doch ghy en wouder my niet hoozen /
spreeckt de Heere: op dat ghy my ia wel ver-
toozndet / dooz uwer handen wercken / tot
uwen eyghen ongheluicke.

8 Daeromme so spreeckt de Heere Zeba-
oth: f Dewijle ghy dan mijne woozden niet
hoozen en willet.

9 Hiet / so wil ick wtschicken ende comen
laten / alle volcken tegent Noozden / spreeckt
de Heere: Ooch g mijnen knecht Nebucad-
Nezar / den Conincx te Babel / ende wilse
brenghen over dit lant / ende over de ghene
die daer inne woonen / ende over alle het
volck dat rontomme henen legt: ende wilse
verbannen ende verstoozen / ende ten spotte
ende eewigher woestijne maken.

10 h Ende wil daer wt nemen allen vrolijc-
ken ghesanck / i de stemme des bruydegoms
ende der bruyt / de stemme der menlders / en-
de het licht der lantcernen.

11 Dat dit gantsche lant woest / en verstoozt
ligghen sal: ende dese volcken sullen den Co-
nincx te Babel dienen / tseuentich iaer.

12 k Wanneer nu de tseuentich iaren ommer
zijn / soo wil ick den Conincx te Babel te
huys soecken: ende alle dit volck / spreeckt de
Heere / om harer misdaet wille: daer toe het
lant der Chaldeen / ende wil het tot eener ee-
wigher woestijne maken.

13 Also wil ick over dit lant brenghen alle
mijne woozden / die ick tegen haer gesprooken
hebbe. namelijcken / alles wat in desen boec-
ke ghescheenen staet / dat Jeremia ghepro-
phecert heeft over alle volcken.

14 Ende sullen ooch dienen / hoe wel sy groo-
te volcken ende Conninghen zijn: l alsoo wil
ick hen verghelden na haren verdiensten /
ende nae den wercken harer handen.

15 Want alsoo spreeckt de Heere de God Is-
raels tot my: m Neemt desen beker wijns m Esa. 51.17
volroens van mijner hant / ende schencket ende 25.15
daer wt allen volcken / tot dien ick u sende.

16 Dat sy dzincken / tuymelen / ende vol woy-
den / vooz den swoerde / dat ick onder haer
schicken wil.

17 Ende ick nam den beker vander hant
des Heeren / ende schanck allen volcken / tot
dien my de Heere sande.

18 Namelijcken / Jerusalem / den steden Ju-
da / haren Coninghen ende Vorsten / dat sy
woeste ende verstoozt ligghen / ende een spot
ende vloeck zijn sullen / gelijck het dan heden
daechs staet.

19 Ooch Pharaoni den Coninck in Egyp-
ten / met tsamen zijnen knechten / zijnen Vor-
sten ende zijnen gantschen volcke.

20 Allen n landen tegheut Westen / allen Co- n Heb.
ninghen inden lande o Uz: allen Coningen in der Philistijnen lant / met tsamen Asca-lon / Gasa / Akaron / ende den ouerghebleue- nen te Asdod. o Iob. 1.1

21 Dien van Edom / dien van Moab / de kinderen Ammon:

22 Allen Coninghen te Tyro / allen Coning-ghen te Sidon / den Coninghen inden Ey-landen op gheue zijde des zees.

23 Dien van Dedan / dien van Thema / dien van Bus / en allen Vorsten in dien p placer- sen. p Heb. die

24 Allen Coninghen in Arabia / q allen Co- ninghen tegheut Westen / r die inder woe- stijne woonen. q Heb. alle r die inder woestijne

25 Allen Coninghen in Zimri / allen Conin-ghen in Elam / allen Coninghen in Medert.

26 Allen Coninghen tegheut Noorden / bey- de na ende verre / een met den anderen: ende allen Coningen op Aerden / die op den aert- bodem zijn: Ende de Coninck s Desach / sal nae desen dzincken. s Jer. 51.41

27 Ende spreeckt tot hen: so spreeckt de Hee-re Zebaoth / de Gode Israels: Dzincket dat ghy dzincken wordet / spoutwer ende vedert / wallet / ende niet opstaen en connet vooz den swoerde / dat ick onder u schicken wil.

28 Ende so sy den beker van uwer hant niet en willen nemen / ende dzincken / soo spreeckt tot hen: Also spreeckt de Heere Zebaoth: ge sullet ghy dzincken. t Jer. 49.12

29 t Want siet inder stadt die nae mijnen u Jer. 25.29
name ghenoemt is / begin ick te plagen / ende sonder ghy ongestraffet blijuen? Ghy en sullet niet ongestraffet blijuen: want ick roe-pe dat swoerd / over alle die op aerden woo-nen / spreeckt de Heere Zebaoth.

30 Ende ghy sult hen alle dese woorden pro-pheteren / ende spreeckt tot hen: u De Heere sal brullen wt der hoochte / ende zijn boude-ren hoozen laten wt zijner heyliger woonin-ghe: hy sal brullen over zijne x stallen: hy sal een y liet singhen / als de wijntreders over alle inwoonders des landts. x Heb. weyde y Heb. iubel

31 Welckers ghelupt clancken sal / tot aen der werelt eynde: de Heere heeft te rechten met den Heydenen: ende wil met allen vleesche ghenchte houden: de godloosen sal hy den swoerde ouergeuen / spreeckt de Heere. z Sier.

32 So spreeckt de Heere Zebaoth: z Siet / daer sal ecne plaghe comen vanden eenen volcke tot den anderen / ende een groot

wesen sal verwecht worden vander zyden
des Lants.

Zo sullen de verslaghene des Heeren/ter 33
selver tyt ligghen/vanden eenen ende der
aerden/tot aen het ander eynde toe: die en
sullen niet beweenet/noch weech ghenomen/
noch begraven worden: maer worden op de
velde ligghen/ende tot messe worden.

Want sit ghy Heydenen/ende schreyet: 34
Ghy sult u onder asschen / ghy gheweldighen
ouer de ende/want de tyt is gecomen dat
ghy ghedacht ende verstroyt worden/ en
bernalen worret/als een costelijck vat.

a Ende de herderen en sullen niet vlieden 35
connen/ende de gheweldighen ouer de ende
de en sullen niet ontcomen connen.

Waer sullen de b herderen sijzeyen/ende 36
den/dat de Heere haer weyde alsoo verwoe-
stet heeft.

En haer landouwen/die so wel stonden/ 37
verdonnen zijn/vanden grimmighen toorne
des Heeren.

Hy heeft zijne hutten verlaten / als een 38
jonck leeuwe/ ende haer lande is alsoo ver-
woest vanden toorne des Tyrannen / ende
van zijnen grimmighen toorne.

Dat xxbi. Capittel.

1. Jeremia / soo hy het volck ter boete ver-
maent. 7. wort door beschuldinghe der Papen
ende valschen Propheten/ gevangen/ende doog het
gherichte ghedacht. 12. Doet zijne verantwoor-
dinghe / by en hebbe niet dan Godts woort ghe-
predikt/ 16. ende wort na erstreyghen inden ge-
vancknisse wercken/ 20. tegben danck zijner vyan-
den/doog voorsichtigheyt der Wysen / ouderen/
ende Achiam/ vry los ghegheven.

In aenbeginne des Coninckrijcx Ja- 1
lakim:des soons Josia / des Conincx
Juda / gheschiede dit woort vanden
Heere/ende sprack:

Soo spreeckt de Heere: a Treedt in den 2
voorhof aen den huyse des Heeren/ en pre-
dickt allen steden Juda/die daer henen in-
gaen / om te bidden inden huyse des Hee-
ren/alle woorden / die ick u beuolen hebbe/
hen te seggben/ b en en doet daer niets van.

Of sy misschien hooren wouden / en hen 3
bekeren / een yegheliick van zynen boosen
wesen: op dat my doch beronwen mochte/
het quaet / dat ick hen dencke te doen / om
haere boosen wesens wille.

Ende spreeckt tot hen: Soo spreeckt de 4
Heere: Sullet ghy my niet luysteren/dat ghy
in mijner Wet wandelet/ die ick u voorge-
leyt hebbe:

Dat ghy hoort de woorden mijner knech- 5
ten der Propheten / die ick c doorgaens tot
u gesonden hebbe/ende ghy doch niet hoo-
ren en wonder:

Soo wil ick het met desen huyse maken/ 6
d als met Silo/ende dese stadt / allen Hey-
denen op aerden ten vloecke maken.

Doe nu de Priesters/Propheten/ en alle 7
het volck/Jeremiam hoorden/dat hy sulcke
woorden sprack inden huyse des Heeren:

Ende als Jeremia nu uytgesproken had- 8
de alles wat hem de Heere beuolen hadde/
allen volcke te seggben / e grepen hem de
Priesters / Propheten / ende het gansche
volck/ende spraken: Ghy moet sterven.

Waerom dreyt ghy f propheteren inden 9
name des Heeren: 7 ende seggben: Het sal
desen huyse gaen als Silo: ende dese stadt
sal so woeste worden / dat daer niemandt
meer inne en woone? Ende het gantsche
volck vergaderde hem in de huyse des Hee-
ren/teghen Jeremiam.

Doe sulcks de Oversten Juda hoorden/ 10
gingen sy uyt des Conincx huyse/ henen op
in het huys des Heeren / ende setteden hen
voor de g nieuwe poorte des Heeren. g 2.Ke.15.35

Ende de Priesters ende Propheten spra- 11 Jere.26.10
ken voor den Oversten ende allen volcke:
Dese is des doots schuldich:want hy heeft
gepropheteert tegen dese stadt/ als ghy met
uwen oozen ghehoort hebbet.

Doch Jeremia sprack tot allen Oversten/ 12
ende tot allen volcke: De Heere heeft my
herwaerts gesonden/dat ick sulcx alles/dat
ghy gehoort hebbet / soude propheteren te-
ghen dit huys/ende teghen dese stadt.

h So beteert nu uwe wesen ende handel/ 13 h Jere.7.5
ende hoort de stemme des Heeren uws Gods: Esai.1.16
so sal den Heere ook berouwen het quaet/
dat hy teghen v ghesproken heeft.

Dier/ic ben in uwen handt/ ghy meucht 14
het met my maken/ hoe het v recht en goet
duncket.

Doch sullet ghy weten: soo ghy my doo- 15
det/ i soo sullet ghy onschuldich bloet laden i Matt.23.35
op v selfs / op dese stadt / ende hare inwoo-
ners: want waerlijcken / de Heere heeft my
tot v gesonde/dat ick sulcx alles/voor uwen
oozen spreken soude.

Doe spraken de Oversten/en het gantsche 16
volck/tot den Priesteren ende Propheten:
Dese en is des doots niet schuldich : want
hy heeft tot ons ghesproken / inden name
des Heeren onses Gods.

Ende sommige der Oudsten inden lan- 17
de stonden op/ en spraken tot de gantschen
hoope des volcx:

Ter tyt Hiskia des Conincx Juda/was 18 j Micha.
een Propheet k Mucha van j Maresa/ende k Mich.1.1
spraek tot den gantschen volcke Juda: So l Mich.3.12
spreeckt de Heere Zebaoth : l Zion sal als Jere.9.11
een acker gheploeght worden / ende Jeru-
salem eenen steenhoope worden / ende de
berch des huys [des Heeren/] ten wilden
woude.

Noch en lier heeft Vriskia de Conine Ju- 19
da / ende het gantsche Juda daeromme niet
doden.

Ja sy vreesden veel meer den Heere/ende 20
baden voor den Heere:doe berouwde ook
den Heere het quaet/dat hy teghen haer ge-
sproken hadde : daeromme doen wy soo
qualijck teghen onse zielen.

Soo was daer ook een/die inden name 21 Vzia.
des Heeren propheteerde / Vzia de sone Se-
maia van Kiriath Jearim/ de selue prophe-
teerde tegen dese stadt/ ende tegen dit lant/
ghelijck als Jeremia.

Doe nu de Coninck Joiakim/en alle m 1.Regum. 22
gheweldigen. ende de Oversten/ sijne woor- 12.26
den hoorden/ wonde hem de Coninck doo-
den later:n ende Vzia vernam dat/vreesde/ n 1.Reg. 19.3
ende vloot/ende tooch n Egypten/ Esai.2.1.6

Doch de Coninck Joiakim schickte lie- 23
den n Egypten / El Nathan den soneriche
hoz/ende andere met hem.

Die voerden hem wt Egypten / ende 24
E brachten

brachten hem tot den Coninck Ioiakim: die liet hem met den swerde dooden/ende liet zijn lichaem onder den gemeynen volcke begraven.

Ahikam. 24 Also was de hant Ahikam des soons Saphan met Jeremia/ dat hy den volcke niet in de handē en quam/dat sy hem doodedē.

Dat xxvij. Capittel.

1. Jeremia schicket wt beuele des Heeren jock tot den Heydensschen Coningen/die rontom Juda henen ligghen. 6. Laetse daer mede vermanen/sy sullen hen den Coninck te Babel ondergeuen/ 9. ende den valschen bedriegers/die hen sulex afraē willen/niet hooren. 12. Op gheliicker wijse vermaent hy ook Sedekia den Coninck Juda/met tsamen zijnen volcke/ 16. ende wijst zijner Propheten leughenachtighe prophetieringhe aen.

Jeremias maket een houten Jock wt Godes beuel.
a And. banden ende riemē/ en hangtse/etc.

1 In aenbeginne des Coninckrijcx Joiakim/des soons Josia/des Coninex Juda/gheschiede dit woort vanden Heere tot Jeremia/ende sprack:

2 Soo spreeckt de Heere tot my: Maect a een jock/ ende hanghet aen uwen hals.

3 Ende schicket tot den Coninck in Edom/ tot den Coninck in Moab/tot den Coninc der kinderen Ammon/ tot den Coninck te Tyro/ ende tot den Coninck te Zidon/ by den boden die tot Sedekia den Coninc Juda/te Jerusalem gheromen zijn.

4 Ende beuelt hen/dat sy haer heeren seghen: Soo spreeckt de Heere Sebaoth/ de Godt Israels:

b Deu.10. 14. Psal.146.7 Ecc.9.14

5 b Ick hebbe de aerde ghemaeckt/ ende de menschen/ ende het bee/die op aerden zijn/ door mijne groote cracht ende wtghestrecte heden arm/ende gheneese wien ick wil.

c Spr.10.8 Judic.11.24 Jere.32.3 Dani.4.14 d Jere.25.9

6 c Nu dan hebbe ick alle dese landen gheuen/ in de hant d mijnes knechts Nebucad Nezar des Coninex te Babel: ende hebbe hem oock de wilde dieren op den velde gheghenen/dat sy hem dienen sullen.

e Jere.21.9 ende 38.2 ende 42.22

7 e Ende alle volcken sullen hem/ ende zijnen sone/ende zijns soons sone dienen/ tot dat de tijt zijnes lants oock come: want vele volcken ende groote Coninge sullen hem dienen.

f Jere.24.10. ende 42.17 Ezech.6.11 Apoc.40.19 g Jere.23.16 ende 29.8 h And. bachbeerders/

8 Welck volck nu/ende Coninckrijcke/den Coninck te Babel/ Nebucad Nezar niet dienen en wil/ ende wie zijnen hals niet en sal onder het jock des Coninex te Babel gezien/ sodanich volck wil ick te hups soecken/ f met den swerde/hongher/ ende pestilentie/sprecckt de Heere/tot dat ick se door zijne hant ommebringhe.

9 g Daerom hoozet uwen Propheten/Wozpheterders/Droombedieders/ h Dachuerkiesers/ende Toouenaers niet/die v seggen: Ghy en sullet den Coninck te Babel niet dienen.

10 Want sy prophetereen v valschelijck: opdat sy v verre wt uwen lande brenghen/ende ick v wtstoote/ende ghy ommecomet.

11 Want welck volck zijnen hals onder het jock des Coninex te Babel gheeft/ende dienet hem/ dat wil ick in zijnen lande laten/ dat het dat selue bouwe ende bewoone/spreeckt de Heere.

i Jere.38.17

12 i Ende ick sepde sulckes alle tot Sedekia den Coninck Juda/ende sprack: Geeft uwen hals onder het jock des Coninex te Babel/ ende dienet hem/ende zijnen volcke/ so sullet ghy leuendich blijuen.

13 Waeromme willet ghy sterben/ ghy ende de volck/door k het swaert/ hongher ende pestilentie/ als dan de Heere gheseyden heeft over het volck/ dat den Coninck te Babel niet dienen en wil.

14 l Daerom en hoozt niet den Propheten/ die v segghen: Ghy en sullet den Coninck te Babel niet dienen: want sy prophetereen v valschelijck.

15 m Ende ick en hebse niet gesonden/spreet de Heere/ende sy prophetereen valschelijck in mijnen name: op dat ick v wtstoote/ende ghy ommecomt/met tsamen den Propheten die v prophetereen.

16 Ende tot den Priesteren/ende tot alle desen volcke/sepde ick/ende sprack: So spreet de Heere: Hoort niet den woorden uwer Propheten/die v prophetereen/ende sprecken: n Siet/ de vaten wt den hupse des Heeren/ sullen nu in corten van Babel weder herwaerts comen: want sy prophetereen v valschelijck.

17 Hoort hen niet/maer dienet den Coninck te Babel/ soo sullet ghy leuendich blijuen: waerom sal doch dese stadt tot eenen woestijne worden.

18 Ende sy hen Propheten/ende hebben sy des Heeren woort/ soo laetse het den Heere Sebaoth o af bidden/ dat de ouergheblieuene vaten inden hupse des Heeren/ ende inden hupse des Coninex Juda/ende te Jerusalem/ oock niet nae Babel gheuoert worden.

19 Want so spreet de Heere Sebaoth/van den p pilaren/ende van de zee/ende vanden ghestoelte/ ende vanden vaten die noch ouergheblieuen zijn in deser stadt:

20 Welcker Nebucad Nezar de Coninck te Babel niet weech en nam/ q doe hy Jechania dē sone Joiakim dē Coninc Juda van Jerusalem weech voerde na Babel/met alle mien alien Vorsten in Juda ende Jerusalem.

21 Want soo spreet de Heere Sebaoth/ de Godt Israels vanden vaten/die noch ouergheblieuen zijn inden hupse des Heeren/ende inden hupse des Coninex Juda/ende te Jerusalem:

22 r Sy sullen na Babel gheuoert worden/ ende aldaer blijuen/tot op den dach/dat ick se te hups soecke/spreet de Heere/ende ick sal se wederom aen deser plaetse brenghen Amē.

Dat xxviij. Capittel.

1. Hananias valsche prophetieringe/ 5. wordē dan den Jeremia nederlept/ ende valschelijck wesen. 10. De Heere wil door het houten jock Jeremie/dat Hanania breket/ 13. een yseren gemaket hebben/ 15. ende laet den Hanania sonde straffe aensegghen.

1 Ende inden seluen Jare/in aenbeginne des Coninckrijcx Sedekia/ des Coninex Juda/onder vyfster jaeren/ sprack Hanania de sone Azur een Propheet dan Gibeon/ tot my/inden hupse des Heeren/in tegenwoordicheyt der Priesteren/ende alles volcx/ende sepde:

2 Soo spreeckt de Heere Sebaoth/ de Godt Israels: Ick hebbe het Jock des Coninex te Babel verbroken:

3 a Ende eer twee Jaer ommegaen zijn/wil ick de vaten des hups des Heeren/ die Nebucad Nezar de Coninck te Babel/ heeft van deser stadt weech genomen/en na Babel gevoert/ wederom aen deser plaetse brenghen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Jeremia.

Daer toe Jechania den sone Joiakim/ 4
den Coninck Juda/ met tsamen allen ghe-
vangenen uit Juda/ die na Babel gevoert
zijn/ wil ic oock weder aen dese plaetse bren-
gen/ spreect de Heere: want ick wil het jock
des Conincx te Babel verbreken.

Doe sprack de Prophect Jeremia / tot 5
den Prophect Hanania/ in teghenwoordich-
heyt der Priesteren/ ende des gantschē volcx/
die inden huyse des Heeren stonden/
b Ende sprac/ Amen: de Heere doe alsoo: 6
de Heere c bestedighe dy woordt/ dat ghy ge-
prophetteert hebt / dat hy de vaten uyt den
huyse des Heeren / ban Babel weder bren-
ghe aen dese plaetse / met tsamen allen ghe-
vangenen.

Doch/ nu hoort oock dit woordt/ dat ick 7
voor uwen oozen spreke/ ende voor de oozen
des gantschen volcx:

De Prophecten die voor my ende dy ghe- 8
weest zijn/ van outs her waerts/ die hebbē
teghen vele landen/ ende groote Coninckry-
ken gheprophetteert ban crijghen / ban on-
ghelück/ ende ban pestilentie.

d Wanneer daer enteghen een Prophect 9
ban vrede prophetteert/ dien salmen kennen/
of hem de Heere warachtich gesonden heeft/
wanneer zijn woort vervullet wort.

Doe nam de Prophect Hanania/ c het 10
jock vanden halse des Prophecten Jeremia/
ende verbrack het.

Ende Hanania sprack in teghenwoor- 11
dicheyt des gantschen volcx: Doo spreeckt
de Heere: Euen soo/ wil ick verbreken het
jock Nabuchodonozor des Conincx te Ba-
bel/ eer twee jaer ouercomen/ vande halse al-
ler volcken: ende de Prophect Jeremia ginck
zijnes weechs.

Doch des Heeren woort ghe schiedde tot 12
Jeremia na dat de Prophect Hanania/ het
jock vanden halse des Prophecten Jeremia
verbroken hadde/ ende sprack:

Gaet henen/ ende segghet Hanania: Soo 13
spreect de Heere: Ghy hebt het houten jock
verbroken/ so maeckt nu een yseren jock aen
gheens stede.

Want soo spreeckt de Heere Sebaoth/ de 14
God Israels: Een yseren jock hebbe ick al-
le desen volcken aen den hals ghehanghen/
daer sy mede dienen sullen Nabuchodono-
zor den Coninck te Babel / ende sy sullen
dienen: want ick hebbe hem oock de wilde
dieren ghegheuen.

Ende de Prophect Jeremia / sprack tot 15
den Prophect Hanania: f Hoort doch
Hanania: De Heere en heeft dy niet gheson-
den/ ende ghy hebt ghemaeckt/ dat dem dit
volck op leughenen verlaet.

Daerom spreect de Heere also: Siet/ ick 16
wil dy vanden aerdbodem nemen: dese-
jaers sult ghy sterven: want ghy hebtse met
uwer reden / van den Heere afghewendet.

Also sterf de Prophect Hanania/ des selven
jaers inder seuenster sp Maent.

I. Capittel.

Dat xxix. Capittel.

Schrijuen Jeremia / aen de ghevangenen te
Babel/ daer hyse van haren handel/ wandel/ 8.
leere/ 10. waersegghuwinghe der gevanckenisse/
ende wedercomste na Jerusalem: 16. Item van
des Conincx/ ende vier / die te Jerusalem gheble-
ven zijn/ 20. 24. met tsamen dijer valscher Pro-
phten in Babel/ daer omen/ inne vermaent.

1 Dit zijn de woorden vander a brief/ a And. boeck
dien de Prophect Jeremia sandt van
Jerusalem/ tot den overghebleevenen
Outsten/ die weeh ghevoert waren / ende
tot den Priesteren ende Propheten / ende
tot den gantschen volcke/ dat Nebucad Nez-
zar van Jerusalem hadde weeh ghevoert
na Babel.

2 (Daer na als de Coninck Jechonia/ ende
de de Coninghinne/ met den camerlinghen
ende Oozsten uit Juda ende Jerusalem / met
tsamen den b timmerlieden ende smeeden / b And. weerc-
te Jerusalem/ weeh waren:) meesteren/ en-
de verluptens
3 Door Eleasan den sone Saphan / ende [dat is/ dis met
Gemaria dē sone Hilkia / (welcker Zedekia leghershupten/
de Coninck Juda sandt na Babel/ tot Nas- ende anderen
bucad Nezar den Coninck te Babel /) ende ontbreupten/
spzack: conden.]

4 So spreeckt de Heere Sebaoth/ de God Zienen Je-
Israels/ tot allen ghevangenen / die ic hebbe remie / aē de
van Jerusalem laten weeh voerē na Babel: ghevangenen
5 c Bouwet huysen / daer ghy in woonen te Babel.
meuget / plantet houen / daerut ghy de c Jere. 35.7
vruchten eten meughet.

6 d Neemt vrijuen / genereert soons ende b Gen. 1.27
dochteren: neemt uwen soons vrijuen/ ende ende 9.1
gheuet uwen dochteren mannen : dat sy
soons ende dochteren baren: vermeeret v al-
daer/ dat ulder niet wepnich en zy.

7 Soecket der stadt e beste/ daer henen ick e And. bzabe
v hebbe laten weeh voerē/ f ende biddet voor f Bar. 1.11
haer den Heere; want wanneer het haer wel 1. Tim. 2.2
gaet / soo gaet het v oock wel.

8 Want so spreeckt de Heere Sebaoth / de
God Israels: g Laet v de Propheten/ die by g Jere. 14. 13
v zijn/ en de waersseggers/ niet bedziegen/ en 23. 16. 21
en hoort uwe droomen niet/ die v droomen. en 27. 9. 14

9 Want sy prophetteren v leughenen / in
mijnen name : ick en hebbe sie niet ghesonden/
spreeckt de Heere.

10 h Want soo spreeckt de Heere: Wanneer h Dat is / de
te Babel tseuentich jaren uit zijn/ so will ick hooftspeuckē/
v besoecken/ ende wil mijn genadige woozt/ die te dier tijdt
ouer v verwecken/ dat ick v weder aen dese het volc bestuur
plaetse brengie. den heeft/ ende
Daniel. 9. ghe-
11 Want ick weet wel / wat ick voor ghe- peselen woze.
dachten ouer v hebbe/ spreeckt de Heere/ na- 2. Par. 36. 22
melycken/ ghedachten des vredes/ ende niet Esra. 1. 1
des leeds/ dat ick v gene het epnde/ dies ghy Jere. 25. 20
verwachter. Dan. 9. 2

12 i Ende ghy sullet my aenroepen/ ende he- i Deut. 4. 29
nen gaen / ende my bidden / ende ick will v ende 30. 1
verhoozen/ Job. 22. 27

13 k Ghy sullet my soecken / ende vinden: k Joan. 7. 34
want so ghy my van ganscher herten soec- 8. Mat. 7. 7
ken sullet: Luce. 11. 9

14 So will ic my van v binden laten: spreect
de Heere / ende will uwe ghevanckenisse wen-
den/ ende v vergaderen uit allen volcken/ ende
van allen plaetsen/ daer ic v henen verstoo-
ten hebbe / spreect de Heere : ende will v we-
derom aen dese plaetse brenghen / daer van
ick v hebbe weeh voeren laten.

15 Want ghy meynet/ de Heere hebbe v l te l Dat is/ ghy
Babel Propheten opgheweckt. en sullet uwe
Propheten te
Babel niet ge-
16 Want also spreect de Heere/ vanden Co- loouen: ick en
ninck/ die op Dauids stoele sidt/ ende van al- hebse niet ver-
len volcke/ dat in dese stadt woonet/ name- weckt / als
lyeken / van uwen broederen / m die met v ghy meynet.
gevanckenisse henen wtgheteghen zijn. m 2. Ro. 24. 15
n Jere. 24. 8

17 Ja also spreect de Heere Sebaoth: n Siet Ozee. 9. 1 8

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ick wil het swaert/honger/ende pestilentie onder haer schicken / ende wil met hen omgaen/als met den boosen pygghen daer een̄e booz walghet te eten.

Ende wil achter hen henen zyn/ met den18
o Jers.24.9 swaerde/honger/ende pestilentie:o ende wilse
* Of/ verstoo- dinghe/ in geenen Coninckrijcke op aerden blijuen laten/dat sy sullen ten vloecke/ten wonder/ ten hoone/ende ten sporte/onder allen volcken worden/daer ickse henen verstooten sal.

Daerom/ dat sy mijnen woozden niet en19
p Jers.24.4 ende 44.4 hoozen / spreeckt de Heere: p ick die mijne
q Of/ alleswe- ge/heb. bysoch knechten de Propheten q boozgaens tot b ghesonden hebbe: doch ghy en woudet niet hoozen/spreeckt de Heere.

Doch ghy alle / ghy die ghenanckelijck20 zijt wech ghevoert / die ick van Jerusalem hebbe na Babel trecken laten/hoozt des Heeren woozt:

Soo spreeckt de Heere Zebaoth/ de God21
Achab. Sedekia. Israels/teghen Achab den sone Kolaia / ende teghen Zedekia den sone Maseia/ die b valschelijck pzopheteren in mijnen name: siet ick wille geuen inde handen Nebucadnezar des Coninex te Babel/die salse slaen laten booz uwen oogben.

Datmen sal vanden selven eenen vloeck22 maken onder allen ghenanghenen wt Juda/die te Babel zijn/ende segghen: De Heere doe b / ghelijck als Zedekia ende Achab/ welcker de Connick te Babel op den vyere bzaden liet.

Daerom dat sy een dwaesheyt in Isra-23
a And. haers naesten wijue/ el beginghen / ende bedzeuen ouerspel met
r andere wijuen/ende pzedickte valschelijck in mijnen Name / dat ick hen niet bevolen en hadde: sulex weet ick/ende betuyghe het/ spreeckt de Heere.

Semaia. Ende tegen Semaia van Nehalam/sult24 ghy segghen:

So spreeckt de Heere Zebaoth/de God Is-25 rels: Daerom dat ghy onder uwen name hebt bzieuen gesonden tot allen volcke / dat te Jerusalem is / ende tot den Pziester Sephania den sone Maseia/ende tot allen Pziesteren/ende ghesept:

De Heere heeft b ten Pziester gesettet/in26
s 2.Reg.11.4. 2.Par.23.3 de stede des Pziesters s Jehoiada/dat ghy sullet opsienders zijn inde huyse des Heere/ ouer alle waenzinnighe ende pzopheteerders/ dat ghyse inden karcker ende stock settet.

Nu/waerom en straft ghy den Jeremi-27 am van Anathoth niet / die b propheteert?

Daerom dat hy tot ons nae Babel ghe-28 schicket heeft/ende laten seggt: Het sal noch lange dueren: bouwet huysen daer ghy inne woonet/ende planter hoven/dat ghy bzuchten daer van eet.

Want Zephania de Pziester/hadde den29 selven brief gheleesen/ende den Pzopheet Jeremia laten toehoozen.

Daerom gheschiedde des Heeren woozt30 tot Jeremia/ende spzack:

Sendet henen tot allen ghenanghenen/31
t Jers.28.15 ende laet hen segghen: So spreeckt de Heere teghen Semaia van Nehalam: t Daerom dat b Semaia pzopheteert/ende ic en hebbe hem doch niet ghesonden/ ende maeckt dat ghy op leughenen vertrouwet:

Daerom spreeckt de Heere: Siet/ick wil32 Semaia van Nehalam te hups soecken/ met sijn̄e mandt sal onder desen volcke blijuen / ende en sal het goe de niet sien/dat ick mijnē volcke doen wil/spreeckt de Heere: want hy heeft se niet zijner reden / vanden Heere afgheswendet.

Dat xxx. Capittel.

1. De Heere wil zijn volck vander jammerlijcken ghevanckenisse verlossen. 8. ende hen het lasterbaerlijcke joch vanden halse afbreken. 11. Laet hen zijne tuchtinghe/ eene eewighe baten/ende wilse (16. nae haerder sonden: ende wilse (16. nae haerder bypanden.) 18. weder tot gheluckseligher weerstaude bzenghen. 23. Aent ende in eene pzopheteringhe van de verstoozinghe Jeusalems booz de Romeynen.

1 DIt is het woozde/ dat vanden Heere Deel tot gheschiede tot Jeremia: Capittel.

2 So spreeckt de Heere de God Is- Propheten raels: a Schrijft b alle woozden in eenen van Christo boeck/die ick tot b spycke. en de Kerck

3 Want siet/de tijt coemt/ spreeckt de Hee- wort Christo re / dat ick de ghevanckenisse mijns volcx/ mede begt beyde Israel en Juda/wenden wil/spreeckt de Heere/ende wilse weder bzenghen in het a Jers.24.6 lant/dat ick haren vaderen ghegheuen hebbe/dat sy het besitten sullen.

4 Dit zijn ja de woozden/die de Heere spy- de van Israel ende Juda.

5 Want so spreeckt de Heere: Wy hoozen een geschrey des verschzickens: daer is eenkel vreese/ende gheen vrede.

6 Maer b ondersoecket doch daer nae/ende b Of mannen siet toe / of eens mans persoone haren con- ne? hoe gaet het dan toe / dat ick alle mannen sie / hare handen op hare heupen hebben/als vrouwen in kints nooden/ende alle aengheschten so bleeck zijn?

7 c Wee is mijnen een groot dach / ende zijnes gheliycken en is niet gheweest / ende is c Joel.2.11 Amos.5.18 eene tijt des angstes in Jacob: noch sal hem Sbad.15 daer uit gheholpen worden.

8 Het sal ja geschieden ter seluer tijt/spreeckt b Nahum de Heere Zebaoth / dat ick d zijn jock van uwen halse verbreke wil/ ende uwe banden verscheuren/ dat hy den vremden daerinne niet meer dienen en moet:

9 Maer den Heere haren God/ e ende ha- e Ezech.34. ren Connick Dauid / dien ick hen verwecken wil.

10 f Daerom en vreest b niet mijn knecht f Ezech.28. Jacob/spreeckt de Heere/ende en ontset b niet Israel: want siet/ic wil b helpen uit verren landen/ende uwen zade uit den lande haerer gevanckenisse: dat Jacob sal weder comen/ a Jacob sal in vreden leuen/ende * genoech hebben: ende niemant en sal hem verschricken.

11 Want ick ben by b/spreeckt de Heere dat ick b helpe: g want ic wil het met allen vyan- g Jers.30.11 denen een eynde maken / daer ick b henen verstroyt hebbe: doch niet b en wil ick het niet een eynde maken: h mechtighen noch- tans wil ic b/met mate/dat ghy b niet ongestraft schuldich en houdet.

12 Want alsoo spreeckt de Heere: D ghebreck is vertwijfelt boos / ende uwe wonden en zijn niet te heelen.

13 Wie sake en handelt niemant / dat hyse verbonde/b en can niemant heelen.

14 Alle uwe liefhebbers vergeten uwer / ist en vragen daer niets na: ic hebbe b gestagt/ als of ic eenen vyant sloeghe/ met onbarmhertiger

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

heiliger geesselinghe/om uwer grooter mis-
daet/ende om uwer sterckter sonden wille.
i 13 Is sehzeyt ghy ouer uwe gebzeken/en is ouer uwe groote sinere/ k ick hebbe v doch suler gedaen/om uwer grooter mis daet/en uwer sterckter sonden wille.
14 Daerom alle die v berslint hebben/ sul-
len berslint worden: ende alle die v beang-
sten hebben/ sullen alle ghevangen worden:
ende die v m beroouet hebben/sullen beroo-
uet worden: ende alle die v gesplondert heb-
ben/ sullen gheplondert worden.
15 Doch v will ick weder gesont maken/ en is
uwe wonden heelen/ sz zeeckt de Heere: daer-
om dattuen v noemen/ de verstootte: ende
Zion zp na hier niemant en vraghe.
16 Soo spreeckt de Heere; Siet/ick wil de ge-
tanckenisse der hutten Jacobs wenden/en
mp ouer zyne wooninghe ontfermen: ende
de stadt sal weder op hare berghen gebou-
wet worden/ ende de Tempel sal staen na
zyner wyse.
17 En lof en bzeughde gesanck/sal daer
heruen wtgaen: want ick wilse vermeerde-
ren/ende niet verminderen: ick wilse so heer-
lick maken/ende niet cleyner maken.
18 Haer soons sullen zyn/ gelijc als te voze/
en hare gemeynte voor mp gedijen: want ic
wil te hups soecken/alle diese plaghen.
19 Ende haer Hoost sal wt hen voortco-
men/en haer heerscher van hen wtgaen: dit
wil ick voor mp comen laten / ende hp sal
hem tot mp naken: o want wie is die/ die
also met willigher herten/hem tot mp na-
bier: spreeckt de Heere.
20 Ende ghy sullet mijn volck zyn / ende
ick wil uwe Godt zyn.
21 Siet/ daer sal eē weder des Heeren met
grimmichent comē/een verschzickelijck on-
weder sal de Godtloosen op den cop vallen.
22 Want des Heeren grimmighen toorne
en sal niet af laten/tot dat hp doe en wtrich-
te/wat hp in den sinne heeft: ter laetster tijt
sullet ghy sulcx wel v ghewaer worden.

Dat xxxi. Capittel.

1 Na troost ouer der Babylonischer gevanc-
kenisse/ bzolijcker verlossinge/ 22. beschzijft hier
Jeremia / de wonderbare ende bzeughdenrijcke
komste/ die door Christum aengerichtet is/ in den
Nieuwen Testamente.

1 Ter seluer tijt / spreeckt de Heere / wil
ick aller geslachten Israels God zyn/
ende sp sullen mijn volck zyn/
2 Soo spreeckt de Heere: a Het volck dat
overgebleuen is banden s weerde/ heeft ge-
nade gevonden in der woestijne: Israel treet
heuen tot zijner ruste.
3 De Heere is mp verschenen van verre: ick
hebbe v opt ende b doorgaens lief gehadt/
daerom hebbe ick v tot mp ghetoghen / wt
ontfermicheden.
4 Wederom sal ick v wederom bouwen/
dat ghy sult ghebouwet heeten/ ghy jonck-
vrouwe Israel: ghy sult noch c bzolijck
d bemmen/en daer wt gaen aenden dantz.
5 Ghy sult wederom wijngaerden planten
aen den berghen Samarie: planten saimen/
ende daertoe e ppen.
6 Want de tijt sal noch comen/dat de hoe-
ders aenden gebergte Ephzaim sullen roe-
pen: f Wel op/ende laet ons henen opgaen
na Zion/tot den Heere onsen Godt.

7 Want soo spreeckt de Heere: Roept ouer
Jacob met bzeughden / en jupcht ouer het
hooft onder den Heydenen: roepet lupde/
roemet ende spreeckt: Heere / helpt uwen
volcke/den overgheblevenen in Israel.
8 Siet ick wilse wt den lande des Noor-
den bzengen/ende wilse versamelen wt den
eynden der aerden / bepde blinde / lamme/
g s wanzere ende kinderbeddesschen / dat sp
hier grooter hoopē weder herwaerts comen
sullen.
9 Sp sullen weenende comē/ h en bidden-
de so wilcksse lepden: ick wilse leyden aen-
den waterbeken/op slechte wege/dat sp hen
niet en stoote: i want ic ben Israels vader:
k soo is Ephzaim mijn eerstgebozen sone.
10 Hoort ghy Heydenen des Heeren woort/
ende vercondicht het verre in den Eylan-
den/ende spreeckt: l De gene die Israel ver-
stropt heeft/die sal het ook weder versame-
len/ m ende harer * wachten/als een herder
zijner cudde.
11 Want de Heere sal Jacob verlossen/ende
van der hant des machtighen verlossen.
12 Ende sp sullen comen/ en op der hoochte
te Sion juychen: ende sullen hen tot den ga-
uen des Heeren hoopen / namelijcken / ten
coorn/most / olye/ ende jonghe schapen en-
de ossen: dat hare ziele sal zyn / als eenen
waterrijcken hof / ende en sullen niet meer
becommert zijn.
13 Als dan sullen de jonckvrouwen vzolijck
zijn: daer toe de n jonghe manschap / ende
de ouden met malcanderen: want o ick wil
haer treuren in bzeughde veranderen / ende
haer troosten/ende haer verheughen na ha-
re droefenisse.
14 En ic wil der Priesters herte vol vzeugh-
den maken/ p ende mijn volck sal zijner ga-
uen de volheyt hebben/spreeckt de Heere.
15 So spreeckt de Heere: q In Rama hoozet een
claechlijcke stemme en bitter weenē/op der
hoochte/ Rachel weenet ouer hare kinders/
ende en wil haer niet troosten laten ouer
hare kinderen: want het is met hen wte.
16 Doch de Heere spreet alsoo: Laet v sshzeyē
ende weenē/ende laet r nat/de tranen uwer
oogen: want uwen arbeyt sal beloonet wor-
den/spreeckt de Heere/ sp sullen weder comen
wt den lande des vyants.
17 Ende uwe nacomelinghen hebben hele
goedts te verwachten / spreeckt de Heere:
Want uwe kinderen sullen weder in haren
landpalen comen.
18 Ick hebbe wel gehoort/ hoe Ephzaim cla-
ghet: s ghy hebt mp ghetuchtighet/ende ick
ben oork ghetuchtighet / als een t wulpsch
calf: u bekeert ghy mp/so worde ick bekeert:
want ghy Heere zyt mijn Godt.
19 Voo ic bekeert wert/dede ick boete: wan
na dien ick elendt gemaect ben/ slae ick mp
op x de heupe: want ick ben te schanden
ghelworden/ende slae schaemroot: want ick
moet lijden den y hoon mijner jeughet.
20 z Is Ephzaim niet mijn dierbaer sone/
ende mijn troetelkindt? want ick denckte
noch wel daer aen/wat ick hem ghesproken
hebbe: daerom bzeckt mp mijn herte tegen
hem / dat ick mp zyner ontfermen moet/
spreeckt de Heere.
21 Richtet v a grafteeckenen op / setter v

g Of/ met kinderen.
h And. soo wil ickse genadich lycken leyden/ ick. etc.
i Deut. 32. 6
k Gen. 48. 20
l Jere. 2. 14. Sach. 8. 13
m Eze. 34. 12
* Of/ waernemen
n Of/ gesellen/
o Joan. 16. 20
p Coloss. 2. 10
q Jere. 3. 21 Matt. 2. 18
r Of/achter.
s Ezech. 20. 37 44.
t Of/gepl/dertel.
u Tren. 3. 21 Sach. 1. 3.
x Op de heupe slaen/is eē teecken der smert-tenisse/ende als de vrouwen baer in-komste hebben.
y Dat is/ lach ter/verstadinghe.
z Gen. 48. 20
a And. merckteeckenen op/ setter v hoop/ende. etc. daer ghy op gewaedt hebt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

b Ruth. Jck en werpe het verstãr niet wech/ daer de ouden inne sogghen/ Christus sp de man/ dãr hi Maria ommenangẽ/ dat is/ ontfangẽ en gebarẽ. Ẽn daer en lept niets aen/ wat de blinde Joden hier ẽn op ander plaet sein meer jokelen: wãt dewijle het sal wat nieuwes sijn/ soo moetet een groot wonder ijc dinck sijn/ bouen alle dat oude. Ẽn somma/ het sal een nieuwe Testament sijn/ daer een nieuwen heelde ẽ nieuwe salfsame Moeder inne is wandt de gantsche Terre spreect hier dã den Nieuwen Testamẽte/ ẽn heetse treuren omdat ouden begraue Mose/ ende hen op des HEren wech richten/ Hier can ook wel de bedinghe Pauli Ro. 7. hebben/ Daer de oude man Adamos/ [dat Wet] de bzouwe doo dẽ door lediche laet: want de Wet en is nit nz ouer / maer onder ons/ ẽn omuangeroms nz meer: welck oock ny anders en is / als het Nieuwe Testament.

c ✠ Mat. 5. 4. 6.
d Deut. 28. 63
Jere. 32. 41
Zach. 8. 14.
e Ezec. 18. 2. 3
Rom. 5. 7
f Heb. 8. 8
Zacruch. 2. 3. 5
g Doet de onwillige de wet tegroen.
h Heb. 8. 10
ende 10. 16
Esaie. 51. 7
Psalm. 40. 9
Jerem. 24. 7
2 Jere. 32. 34
Zach. 8. 8
i Act. 10. 43
Rom. 11. 27
k Gene. 1. 14
Psal. 136. 8.
Wout. 4. 19
4. Esdr. 6. 45
m Esa. 1. 16
n Esa. 48. 2.

treurteeckenen/ ẽn richtet d herte op de ghehaende strate/ daer ick op gewandelt hebbe: keeret weder/ jonckzouwe Israel/ keeret d weder tot dese uwe steden.

Hoe lange wilt ghy inder verbijsteringe gaen/ ghy afgewekē dochter? want de Heere sal wat nieuwes inden lande scheppen: b de wzouwe sal den man ommenanghen.

So spreeckt de Heere Zebaoth/ de Godt Israels: Mẽ sal noch dit woozt/ weder spreken inden lande Juda / ẽn in zijnen steden/ wanneer ick hare ghenanckenisse wenden sal: De Heere seghene d/ ghy woonnige der ghereehtichepr/ ghy heplighe berch.

Ende Juda/ met tsamen allen zijnen steden/ sullen daermne woonē/ daertoe ackerlieden / ende die met cudden omme henen trecken.

c Want ick wil de moede zielen verquicken / ẽn de becommerde zielen versadighen.

Daeroin ben ick opgewaket/ ẽn sach op/ ende hebbe soo soete ghelapen.

Hier/ de tijt coemt/ spreeckt de Heere/ dat ick het hupS Israel/ ẽn het hupS Juda besaen wil/ beyde met menschen ende met dier.

d Ende ghelijck als ick ouer haer gewaket hebbe/ wt te roepen/ wt te rucken / af te breken/ te verderren/ ende te plaghen/ alsoo wil ick ouer haer waken/ te bouwen ende te planten/ spreeckt de Heere.

e Ter seluer tijt en salmen niet meer segghen: De vaderen hebben sure wijndzupuen gegheten / ende der kinderen tanden zijn stomp ghewozden.

Maer een yeghelijck sal om zijner misdaet wille steruen : ende welcke menschc sure wijndzupuen eet/ dien sullen zijn tanden stomp wozden.

f Siet/ de tijdt coemt/ spreeckt de Heere/ so wil ick met den hupse Israels / ẽn met den hupse Juda / een nieuwe verbont maken:

Niet als het verbondt ghewest is / dat ick met der haudt nam/ dat ick se wt Egyptenlant leyde: welcker verbondt so niet gehouden en hebbē/ ende ick se g dwingen moeste/ spreeckt de Heere.

Maer dat sal het verbondt zijn / dat ick met den hupse Israels maken wil nae deser tijdt / spreeckt de Heere: h Ick wil mijne Wet in hare herten ghenen / ende in haren sin schzijuen/ i ẽn sp sullen mijn volck zijn/ soo wil ick hare Godt zijn.

Ende niemant en sal den anderen/ noch een broeder den anderen leren / ẽn seggen: Bekennet den Heere: maer sp sullen mp alle kennen/ beyde cleyn ende groot / spreeckt de Heere : k want ick wil hen hare misdaet vergheuen/ ende haren sonden nemmermeer ghedencken.

So spreeckt de Heere/ l die de Sonne den daghe ten lichte gheeft / ende de Maue/ ende de Sterren/ nae haren loope/ de nacht ten lichte: m die de zee beweghet / dat hare golucn bzupsen/ n Heere Zebaoth is zijnen name.

Wanneer sulcke ordeninghen afcomen voor mp/ spreeckt de Heere/ soo sal ook ophouden het zaedt Israels/ dat het met meeren volck voor mp en zp eewichlijck.

So spreeckt de Heere: Wanneermen den Hemel bouen aen meten/ ẽn de grondē der Aerden doorgronden: o so willick ook verwerpen het gantsche zaedt Israels / om alles dat sp doen/ spreeckt de Heere.

Siet de tijdt coemt / spreeckt de Heere/ dat de stadt des Heeren sal gebouwet worden/ van p den toren Hammeel aen/ tot aen de hoeckpoorte.

Ende het Richtsnoer / sal by der seluen wijder wtgaen/ tot aē het berchs kenSarch/ ende heen nae Gaath wenden.

q Ẽn het gantsche Dal der lijcken ende der asschen / met tsamen den gantschen acker/ tot aen de Beke Kidzon/ tot den regghe aē der peerdenpoozte toe/ tegen Oosten/ sal dē Heere heplich zijn/ dat het nemmermeer vercten noch afgheworpen wozden en sal.

Dat xxix. Capittel.

1. Jeremias geuanckelijck/ 6. coopt wt bevolle des Heeren een erfgoet te Anathoth ten teecken/ dat de Babylonische ghenanckenisse/ die nabooz handen was/ niet booz gaens ouer en soude. 16. Bidder tot den Heere/ 26. die wijsse hem aen/ de oorsake booz gemelder ghenanckenisse/ 36. ende hoe hp desselue noch genadichlijcken wil wenden/ 43. dat zijn volck in zijn lant coomen/ ende daer noch in handelen sal.

DIt is het woozt/ dat tande Heere geschiede tot Jeremia/ inde tiendē jare Zedekia des Coninex Juda/ welcker naulick is het achtiende jare Nebucad Nezar.

(Op dat mael belepde het heyr des Coninex te Babel/ Jerusalem:) doch de Propheer Jeremia a lach gheuanckelijck/ inden boozhoue der gheuanckenisse/ aen den huyse des Coninex Juda.

Daer hem Zedekia de Coninck Juda/ hadde laten beslupten/ ende gheseyt: Waerom propheteert ghy/ ẽn spreeckt: So spreeckt de Heere: b Siet ick gheue dese Stadt in de handen des Coninex te Babel/ ende hp sal se ghewinnen.

Ẽn Zedekia de Conine Juda/ en sal den Chaldeen niet ontcomen/ maer ick wil hem dat hp mondelycken met hem spreken/ ende hem met zijnen ooghen sien sal.

Ende hp sal Zedekia nae Babel voeren/ daer sal hp oock blijuen / tot dat ick hem te huys soecke/ spreeckt de Heere: want wanneer ghy schoon reghen de Chaldeen strijdet/ soo salt d doch niets wel slaen?

Ẽn Jeremia sprack: Des Heeren woozt is tot mp ghe schiet/ ende spreeckt:

Siet / Hanameel de Sone Sallum ws oms/ coemt tot d/ ende sal segghen: Lieue coopt ghy mijnē acker te Anathoth/ e want ghy hebt het naeste vyendrecht daer toe: dat ghy hem coopen suit.

Also quam Hanameel/ mijns oms sone tot mp/ (als de Heere gheseyt hadde/) inde den hof der ghenanckenisse/ ende sprack tot mp: Lieue/ coopt mijnen acker te Anathoth/ die inden lande Ben Jamin leyt: want ghy hebt erfrecht daer toe/ ende ghy zyt de naeste: Lieue coopt hem.

Doe merckte ick / dat het des Heeren woozt ware/ ẽn cochte den acker van Hanameel/ mijns oms sone / te Anathoth: ende d woech hem dat gelt toe/ seuen tiēl/ ende tien silueilinghen.

Ende schreef een brief/ ende verseghelde hem/ ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hem/ende nam ghetuyghen daer toe/ ende
woech het ghelt daer heus/ op eener weech-
schalen.
Ende nam den versegelden coopbrief tot11
mp/ nae den rechte ende der ghewoonheyt/
ende een openе wtschrift.
Ende dede den coopbrief/Baruch den so-12
ne Neria/ des soons Mahasea/in teghen-
woordicheyt Hanameel mijns ooms sone/
ende der ghetuygen/ die inden coopbrief ge-
schreuen stonden/ende aller Joden/die acht
den houe der ghenanckenisse woonden.
Ende beual Baruch voor haren ooghen13
ende spraeck:
Also spreeckt de Heere Zebaoth/ de Godt14
Israels: Neemt dese brieuen/ den versegels-
den coopbrief/ met tsamen dese openen wt-
schrift/ende legtse in een aerden bat/ dat sy
langhe deuren mooghen.
Want so spreeckt de Heere Zebaoth / de15
Godt Israels: Noch salmen huysen/ackers
ende wynbergben coopen in desen lande.
Ende doe ick den coopbrief Baruch den16
sone Neria ghedaen hadde/badt ick tot den
Heere/ende spraeck:
Och Heere / Heere / siet/ c ghy hebt het17
niel ende aerde ghemaeckt/door uwe groo-
te cracht / ende door uwen wtghestreckten
arm / f ende daer en is gheen duyck voor v
g onmueghelijck.
h Ghy die wel doet vele duysenden / en:18
de vergeldet de mis daet der vaderen/inden
boesem harer kinderen nae hen/ghy groote
ende stercke Godt/ i Heere Zebaoth is uwen
name.
Groot van rade/ ende machtich van da-19
den/ k uwe oogen staen open over alle we-
gen der menschen kinderen: l dat ghy eenen
yeghelicken geuet na synen wandel / ende
nae der vrucht zijns wesens.
Ghy die in Egyptenlande hebt teeche-20
nen ende wonderen gedaen/tot op desen dach/
beyde aen Israel ende den menschen / ende
hebt v eenen name ghemaeckt / als ghy he-
dent daechs is.
m Ende hebt v volck Israel / wt Egyp-21
tenlant gheleyt / door teeckenen ende won-
deren/ ende door een machtighe hant/ door
eenen wtghestreckten arm/ende door groo-
te vreesachticheyt.
Ende hebt hen dit Landt ghegheuen/22
welcker ghy haren vaderen ghesworen had-
det/dat ghy het hen geuen woudet/ een lant/
daer melck ende hemich inne vliedt.
n Ende doe sy daer in quamen/ ende het23
besaten/hoorde sy uwer stemme niet/ wan-
delden oock niet na uwer Wet: ess alles wat
ghy hen gheboden hadder/dat sy doen sou-
den/dat sieten sy:Daerom ghy hen oock alle
dit ongheluck lieten ghebeuren.
Siet/ dese stadt is belent/ dat sy gewon:24
nen:ende door den swerde / hongher ende
pestilentie/in der Chaldeen handen/ die te-
gben haer tryden/gegheuen worden moet:
ghen haer/ende als ghy ghesyen hebt / soo gaet het
nu/dat siet ghy.
Ende ghy Heere Heere/spreeckt tot my:25
Coopt ghy eenen acker voor gelt/ en neemt
ghetuyghen daer toe/soo doch de stadt in der
Chaldeen handen ghegheuen wort:
Ende des Heeren woort gheschiedde tot26
Jeremia/ende spraeck:
27 o Siet / ick de Heere ben een Godt alles o Nu.16.26
vleesches/ sonde my wat onmueghelijc zijn?
28 Daerom so spreeet de Heere alsо: p Siet/ p Jere.25.9
ick gene dese stadt inder Chaldeen handen/ ende 32.3
ende in de handt Nebucad Nezar des Co- ende 39.4
nincx te Babel/ende hy salse ghewinnen.
29 Ende de Chaldeen/die teghen dese stadt
stryden/ sullen daerin comen/ende haer met
vyer aensteken ende verbranden / met tsa-
men den huysen/daer sy op den daken Ba-
al gherooeket / ende andere goden dranck-
offer gheoffert hebben / op dat sy my ver-
toornden.
30 Want de kinderen Israels/ ess de kinde-
ren Juda/hebben van harer jeughet op ge-
daen/dat my qualijck behaecht : ess de kin-
deren Israels hebben my vertoornt / door
harer handen werck/spreeckt de Heere.
31 Want sint der tyt/ dat dese stadt gebou-
wet is/tot op desen dach / heeft sy my toor-
nich ende grammich ghemaeckt / dat ickse
moet van mynen aengheschichte werch doen.
32 Om alle der boosheydt willer der kinde-
ren Israels/ende der kinderen Juda/die sy
ghedaen hebben/dat sy my vertoornden/sy/
hare Coninghen/Oversten/Priesteren/ende
Propheten/ende die in Juda ende Jerusa-
lem woonen.
33 Sy hebben my den rugghe/ ende niet het
aengheschichte toegheteert : q hoewel ickse q Jere.2.27
r door gaens leeren lier : doch sy en wonden Sacha.7.11
niet hoozen /noch hen beteren. r Of/ alleweys
Heb.vroech.
34 s Daertoe hebben sy hare grouwelen in s 2.Reg.21.4.
dat huys ghesetter / dat van my den name Jere.7.11.29
heeft/op dat sy het verontreynichden.
35 Ende hebben de hoochten Baals gebou-
wet/in den Dale Ben Hinnom : t op dat sy t Leui.18.21
hare soons ende doechteren / den s Moloch ende20.2
verbranden:daer ick hen niets van bevolen 2.Reg.16.3
en hebbe / ende het en is my nopt inden sin ende 17.17
gheconen/ dat sy sodanigen grouwel doen Deut.12.31
souden/ daermede sy Juda also tot sonden ende 18.9
brachten. Jerem.8.30.
ende 19.5
Ezech.16.20
36 Ende nu om dies wille/spreeckt de Heere
de Godt Israels alsо/ v an dese stadt daer
ghy van segghet : Dat sy worde door den
swerde/hunger/ende pestilentie/in de han-
den des Conincx te Babel gheghenen.
37 u Siet ick wille vergaderen wt allen lan- u Deut.30.3.
den/daer ickse henen verstoote/door mijnen
grooten tooren / grammichendt / ende on-
barmherticheydt/ ende wille weder aen de-
se plaetse brenghen/dat sy sullen seker woo-
nen.
38 x Ende sy sullen mijn volck zijn/ soo will x Jerem.24.7
ick haer Godt zijn. ende 31.33
Barh.8.8
39 y Ende will hen eenerley herte ende we- y Psal.119.36
sen geuen/dat sy my vreesen sullen haer leef- Ezech.11.19
daghe: op dat het hen/ende haren kinderen
na hen/wel gae.
40 z Ende will een eewich verbont met hen z Ezec.36.26.
maken/ dat ic niet en wil affaren hen wel te a Esaie.55.3
doen/ess a will hen mijn vreese int herte ghe- Ezech.37.26
nen/dat sy niet van my en wijcken.
41 b Ende het sal mynen lust zijn / dat ick b Deu.30.9
hen wel doen mach : ende ick willse in desen Jere.31.28
lande planten/getrouwelijcken / van gant- Barh 8.14
scher herten/ende van gantscher ziele.
42 Want so spreeckt de Heere: Gheliick als
ick over dit volck hebbe comen laten alle
dit groote

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

dit groote onghelück: alsoo wil ick oock al-
le dat goede ouer haer comen laten/ dat ick
hen ghesproken hebbe.
43 Ende daer sullen noch ackeren ghecocht
worden in desen lande / daer ghy van seg-
ghet: Het sal woest ligghen/ dat noch lieden
noch vee/ daerinne blijuen / ende worde in
der Chaldeen handen ghegheuen.
44 Dannoch salmen ackers voor ghelt coo-
pen/ende verbrieuen/ c versegelen eñ betuy-
ghen: in den lande BenJamin / ende rond-
om Jerusalem henen / ende in den steden
Juda/in den steden op den gheberchten/in
den steden inden leechten/ende in den Ste-
den tegent Suyden: want ick wil hare ghe-
vanckenisse wenden/spreeckt de Heere.

c Oste/in brie-
uen beschryuẽ.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Na rechtueerdigher straffe/ 6. wil de Heere zijnen volcke/eene genadige heylinge/ 10. eñ weder settinge beschicken/ 14. seyt tot den heylant Christum/ 17. met zijnen altoos duerigen Rijcke.

Dit Capittel is eẽ openbaer prophecyinghe van Christo Jesu ende zynẽ Rijcke.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot
Jeremia ten anderen mael : a doe hy
noch inden voorhoue der gheuancke-
nisse besloten was/ende sprack:
2 So spreect de Heere/ die b sulcks maket/
doet ende wtrichtet/ Heere is zijnen name.
3 Roept my/soo wil ick v antwoorden/en-
de wil v cont doen groote ende gheweldige
dinghen/die ghy niet en weet.
4 Want so spreeckt de Heere/ de Godt Is-
raels/vanden huysen deser stadt/eñ van dẽ
huysen der Conighen Juda/ welcke afge-
broken zijn/bolwerckẽ te maken ter weere.
5 Ende van dien/die daerin gecomen zijn/
op dat sy teghen de Chaldeen stryden meu-
gen: dat sy de selfste vullen moetẽ met doo-
den lichamen / welcke ick in mijnen toorne
ende grimmicheyt verslaen wil : want ick
hebbe mijn aengesichte van deser stadt ver-
borghen/om alle hare boosheyt wille.
6 Siet / ick wilse heelen ende ghesont ma-
ken/ ende wil hen c des ghebedts om vrede
ende trouwe ontwyden.
7 Want ick wil de gheuanckenisse Juda/
ende de gheuanckenisse Israels wenden/
ende wilse bouwen als van aenbeginne.
8 d Ende wilse reynighen van aller mis-
daet/daer sy teghen my mede ghesondighet
hebben/ e ende wil hen vergheuen alle mis-
daet/daer sy teghen my mede ghesondighet
ende ouergheтreden hebben.
9 Ende dat sal my eenen vrolijcken na-
me/roem ende prijs zijn onder allen Heyde-
nen op aerden/wanneer sy hooren sullen al-
le dat goet dat ick hen doe : ende sullen hen
verwonderen ende ontsetten ouer alle den
goede/ende ouer alle den vrede dien ick hen
f gheuen wil.
10 So spreeckt de Heere : g Aen deser plaet-
se/daer ghy van segghet : Sy is woeste/de-
wyle dat noch lieden noch vee inden steden
Juda/ende op den stratẽ te Jerusalem blijft
(die so verwoestet zijn/dat daer noch liedẽ/
noch burghers/noch vee daerinne is.)
11 h Salmen dannoch wederomme hooren
een gheschrey van vreuchden ende herten
vrolyckheyt / de stemme des bruydegoms
ende der bruyt / ende de stemme der gheener
die daer seggen: Dancket den Heere Zeba-
oth/dat hy so genadich is/ende doet altoos
wel: eñ dier / die daer danckoffer brenghen

a Jere.20.2
ende 32.2
b Anders, haer
[Jerusalem]
maket/de Heere diese gestalt
der / dat hyse bereyde / Hee-
ss/etc.

c And. den al-
derhoochsten
vreden ende
trouwe op
doen.

d Esai.43.25
Psal.25.11
e Col.2.13

f And. deser
[stadt]
g Jere.7.19
33.

h Jere.16 en-
de 28.

ten huyse des Heeren: i Want ick wil des
landts gheuanckenisse wenden / als van
aenbeginne/spreeckt de Heere.
12 So spreeckt de Heere Zebaoth: In deser
stede die soo woest is/ dat daer noch lieden
noch vee daerinne zijn / ende in alle zijnen
steden sullen dannoch wederomme herders
huysen zijn/die de cudde weyden/
13 Beyde inden steden op den gheberchten/
ende inden steden inden leechten/ ende indẽ
steden teghent Suyden/ inden lande Ben-
Jamin: ende rontomme Jerusalem henen/
ende inden steden Juda: k daer sullen dan-
noch wederomme de cudden ghetelt wt en-
de in gaen/ spreeckt de Heere.
14 l Siet/de tijdt coemt/ spreeckt de Heere/
dat ick dat ghenadighe woordt verwecken
wil/welcke ick den huyse Israels/ ende den
huyse Juda ghesproken hebbe.
15 Inden seluen daghen/ende ter seluer tijt/
wil ick den Dauid eene vrucht der gherech-
ticheyt opgaen laten/ [n eñ het sal een Co-
ninc zijn/die wel regeren sal] eñ sal het recht
ende gherechticheyt aenrichten op Aerden.
16 Ter seluer tydt sal Juda gheholpen wor-
den / ende Jerusalem seker woonen : ende
men sal hem heeten : p De Heere die onse
rechtueerdicheyt is.
17 Want soo spreeckt de Heere : q Het en sal
nemmermeer feylẽ/daer en sal een van Da-
uid sitten/ op den stoel des huys Israels.
18 r Desgelijcx en salt nemmermeer feylen/
daer sullen f Priesters eñ Leuiten zijn voor
my/ die daer brantoffer doen / eñ spijsoffer
aensteken/ende offer slachten eewichlijck.
19 Ende des Heeren woort ghesciedde tot
Jeremia/ende sprack:
20 Soo spreeckt de Heere: t Wanneer mijn
verbondt ophouden sal met den daghe ende
der nacht/dat het gheen dach ende nacht en
zy te zijner tijdt:
21 So sal oock mijn verbont ophouden met
mijnen knechte Dauid / dat hy niet eenen
sone en hebbe ten Coninghe op zijnen stoel:
u ende met den Leuiten ende Priesteren/
mijnen dienaren.
22 x Ghelijckmen des Hemels heyr niet tel-
len/noch het zant inder zee niet metẽ en can:
also wil ic vermeerẽ het zaet Dauids mijns
knechts/ende de Leuiten die my dienen.
23 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
Jeremia/ende sprack:
24 Hebt ghy niet gesien wat dit volck seyt/
eñ spreeckt ? De Heere heeft doch oock de
twee gheslachten verworpen/ die hy y ver-
coren hadde: ende z lasteren mijn volck/als
en souden sy mijn volck niet meer zijn.
25 So spreect de Heere: Houde ick mijn ver-
bondt niet met dach ende nacht/noch de or-
deninghe des Hemels ende Aerden:
26 So wil ick oock het zaet Jacobs eñ Da-
uids mijns knechts verworpen/ dat ick niet
wt haren zade en neme/ die daer heerschen
ouer het zaet Abrahams/ Isaacx/ende Ja-
cobs : * want ick wil hare gheuanckenisse
wenden/ende my ouer haer ontfermen.

i Jere.33.2
k Esai.
l Jere.23.5
m Jere.
Ezech.
n Esai.
o Esai.
p 1.Cor.
q 2.Sa.
1.Reg.9.5
r 1.Sa.
* Jere.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De Propheet seydt wt beuele Godts, wat ongeluck ouer den Zedekia eñ Jerusalem comen sal. 8. Item hoe de Heere het volck/ 11. vers broken verbonts haluen dat sy ouer den vrij jare ghemaeckt hadden/ 17. straffen wil.

Dit is

Dit is het woort dat vanden Heere ge- 1
schiede tot Jeremiam/ a doe Nebu-
cad Nezar de Coninck te Babel/ met
tsamen alle zijnen heyre/ende allen Conin-
cken op aerden / die onder zijnen gebiede
waren/ ende alle volcken streden tegen Je-
rusalem/ende alle hare steden/ende zyrack:
So spreeckt de Heere / de Godt Israels: 2
Gaet heenen / ende segget Zedekia den Co-
ninck Juda/ eñ spreeckt tot hem: So spreeckt
de Heere: b Siet / ick wil dese stadt in de
handen des Coninex te Babel gheuen / en-
de hy salse met viere verbranden.
Ende gy en sult zijner hant niet ontco- 3
men/ maer gegreepen/ende in zijne hant ge-
gheuen worden: dat gy hem met ooghen
sien / ende mondelinghen met hem spreken
sult/ ende na Babel comen.
Doch hoort doch Zedekia / ghy Coninck 4
Juda/des Heeren woort: Soo spreeckt de
Heere van b : Gy en sult niet door het
zweert sterven.
Maer gy sult in vredestaten: c eñ als 5
men uwe Vaderen de vorige Coningen/die
voor v gheweest zijn/verbrant heeft/ so sal-
man v oock verbranden/ende v beclaghen:
Och Heere: want ick hebbe het gesproken/
spreeckt de Heere.
Ende de Propheet Jeremia seyde alle 6
dese woorden tot Zedekia den Coninck
Juda/te Jerusalem/
Doe het heyr des Coninex te Babel al- 7
rede streedt tegen Jerusalem/ ende teghen
alle overghebleven steden Juda / namelijc-
ken tegen Lachis ende Azeka: want dese/
als de * vaste steden / waren noch over-
ghebleven van den steden Juda.
Dit is het woort dat van den Heere ge- 8
schiede tot Jeremia/ daer na als de Coninck
Zedekia een verbont gemaeckt hadde/met
den gantschen volcke te Jerusalem / e een
vry-iaer uit te roepen.
Dat een yeghelijck zijnen knecht / ende 9
een yeghelijck zijne maecht/die Ebreers en-
de Ebreersche waren / soude vry gheuen/
dat geen Jode den anderen vanden seluen
voort yserghen hielde.
Doe hoorden hem alle Vorsten / ende 10
alle het volck / die sodanich verbont ingha-
gen waren: dat een yegelijck zijnen knecht
ende zijne maecht soude vry gheuen / ende
haer niet meer voor yserghen houden: en-
de gehoorsaemde.
Doch daer na keerden sy hen wederom/ 11
ende epschten de knechten ende maechden
weder tot hen / die sy vry gheghenen had-
den/ ende dwonghense dat sy knechten en-
de maeghden zijn moesten.
Doe geschiede des Heeren woordt tot 12
Jeremia vanden Heere/ ende spracke:
Soo spreeckt de Heere/de Godt Israels: 13
Ick hebbe een verbont gemaeckt met uwen
vaderen/doe ickse uyt Egyptenlant uyt den
dienstthuyse leyde/ende spracke:
f Wanneer senen knecht om zijn / so sal een 14
yegelijck zijnen broeder die een Ebreer is/
ende hemselven hem vercocht/ende ses iaer
ghedient heeft/vry van hem los laten: doch
uwe vaders en hoorden my niet / ende en
neyghden hare oore niet herwaerts.
Doo hebdet gy v heden bekeert/ende ge- 15
daen dat my wel behaechde / dat ghy een
vry-iaer lier uytroepen /een yegelijck zijnen
naesten: ende hebbet des een verbont ghe-
maeckt/ voor my/ in den huyse/ g dat na g 1.Reg.9.4
mijnen name ghenoemt is.
Doch ghy zijt omgeslagen/ende ghy ont- 16
heyliget myne name/ eñ een yegelijck eyschte
zijne knecht eñ zijne maecht weder/die ghy
haddet vry gegeten/dat sy haer selfs eygen
waren: ende dwinghtse nu/dat sy uwe knech-
ten ende maechden zijn moeten.
Daerom spreeckt de Heere also: Ghy en 17
hoort my niet/ dat ghy eē vry-iaer uytriepet/
een yegelijck zijnen broeder eñ zijnē naestē:
siet/so roepe ick/ spreeckt de Heere/ v lieden
een vry-iaer uyt/ ten swoerde / ter pestilen-
tien/ ten honghere/ ende en will v in gheenen
Coninckrycke op aerden blijuen laten.
Ende will de liedē die mijn verbont over- 18
troden/ ende de woorden des verbonts/ dat
sy voor my ghemaeckt hebben niet en hou-
den: so maken/ h als een calf/ dat sy in twee h Gene.15.10
stucken ghedeylt hebben/ende tusschen den
stucken heuen ghegaen zyn.
Namelijcken de Vorsten Juda/de Vor- 19
sten Jerusalems/ de Camerlings/ de Prie-
sters/ eñ het gantsche volck inden lande/die
tusschē des i calues stuckē henē gegaē zyn. i Dat is / een
wyse ghewoeste
ten waerteec-
ken / dat dat
verbont soude
vast zijn / des-
wijle sy het of-
fer Gods daer
mede eerden/
als ter ghe-
tuygenisse der
waerheyt.
k Pslalm. 79.2.
Jerem.7.32
Jere.37.5
Vierchabiters
Ende wilse gheuen in haerer vyanden 20
hant / ende der ghener die hen na den leuen
staen: k dat hare lichamen sullen den voge-
len onder den Hemel / ende den dieren op
aerden / ter spyse worden.
Eñ Zedekiam den Coninck Juda ende 21
zijne Vorsten/wil ick geuen inde handē ha-
rer vianden/eñ der genen die hen na den le-
uen staen/eñ den heyre des Coninex te Ba-
bel/ l die nu van v lieden afgetogen zyn.
Want siet/ick wil hen beuelen spreeckt de 22
Heere/ eñ wilse weder voor dese stadt bren-
gen/eñ sullen tegen haer stryden/ende haer
gewinnen/ende met viere verbranden: ende
wil de steden Juda verwoesten / dat daer
niemant meer wooncn en sal.

Dat xxxv. Capittel.

1. De Heere beclaecht hem met het exempel der Riechabiteren/ 16. dat menschen ghebooden bouen de zijne / ongewoonen wijse gehouden wor-den/ 19. beyecht de onghehoorsame Joden haer ongheuch/ 18. den ghehoorsamen Riechabiteren doch seyt hy zijnen seghen toe.

Dit is het woordt dat van den Heere 1
ghyeschiede tot Jeremia/ ter tyde Jo-
iakim des soons Josia/des Coninex
Juda/ende spracke:
Gaet heenen in der a Riechabiteren huys/ a 2. Re.10.15
2
ende spreeckt met hen/ ende brenget haer in
des Heeren huys/in eene der Capellen/ en-
de schenckt hen wijn.
Doe nam ick Jesania den sone Jeremia/ 3
des soons Habazinia / met tsamen zijnen
broederen ende alle zijnen sonen / ende het
gantsche huys der Riechabiteren/
Ende brachtse in des Heeren huys/ inde 4
cappelle der kinderē Hanan/des soons Jeg-
dalia/des mans Gods/welcke by der Vor-
sten capelle is / boven der capelle Maseia/
des soons Sallum/des b deurwachters. b Anderen/
schatwaers
ders.
Ende ick settede den kinderen van der 5
Riechabitē huyse/ bekers vol wijns/ eñ scha-
len voor/ eñ spracke tot hen: Drincket wijn.
Doch sy antwoorden: Wy en drincken 6
Eb gheen

geenen wijn: want onse vader Jonadab/de
sone Rechab/heeft ons gebodē ende gesept:
Gijlieden ende uwe kinderen en sult nem-
mermeer geenen wijn drincken/
1 Jere.29.5 c Ende gheen huys bouwen/gheen zaet 7
saepen/geenen wijnberch planten noch heb-
ben / maer sult in hutten woonen uwe leef-
daghe: op dat ghy langhe leuet in den lan-
de daer ghy inne wandelt.
Also hoozen wy der stemme onses vaders 8
Jonadab/ des soons Rechab / in allen dat
hy ons geboden heeft/ dat wy geenen wijn
en drincken onse leef daghe/noch wy/ noch
onse wijuen/noch soons/ noch dochteren.
Eñ en bouwen ook geene huysen/ daer 9
wy inne wooneden / ende en hebben noch
wijn berghen/noch Ackers/noch zaet.
Maer woonen in hutten / ende hoozen 10
ende doen alle dinck/ als onse vader Jona-
dab geboden heeft.
Als nv Nebucad Nezar de Coninck te 11
Babel opwaerts int lant tooch/ spzakē wy:
Coemt/laet ons na Jerusalem trecke/ hooz
den heyze der Chaldeen ende Syziers/ ende
zijn also te Jerusalem ghebleuen.
Doe gheschiede des Heeren woozdt tot 12
Jeremia/ ende spzack:
So spzeckt de Heere Zebaoth/ de Godt 13
Israels: Gaet henen/ eñ spzeckt tot dien in
Juda/ende tot den burgeren te Jerusalem:
Wilt ghy b dan niet beteren / dat ghy mij-
nen woozden hoozet? spzeckt de Heere.
De woozden Jonadab des soons Re- 14
chab/ die hy zijnen kinderen geboden heeft/
dat sy geenen wijn drincken en sullen/ woz-
den gehouden / ende en drincken gheenen
wijn / tot op desen dach / daerom dat sy
haers Vaders geboden hoozen : doch ick
b Of/allewege Heb. bzoech. hebbe b d hoozgaens predicken laten / noch
2 Jere.18.11 ende 25.3.5 Jone.3.8 2.Reg.17.13 Ezech.18.30 en hoozt ghylieden my niet.
c So hebbe ick ook hoozgaens tot b ge- 15
sonden/ alle mijne knechten de Propheten/
ende laten seggen : Bekeert b een pegelijck
van zijnen boosen wesen/eñ betert uwe we-
sen/eñ en volget anderen goden niet na/hen
te dienen/so sullet ghy inden lande blijuen/
dat ick b ende uwen vaderen gegeuen heb-
be / f doch ghy en woudet uwe oozen niet
f Prou.1.24 Esaie 65.11 ende 66.4 Jerem.7.13 herwaerts neyghen/noch my hoozen.
So doch de kinderē Jonadab/ des soons 16
Rechab/haers vaders ghebodt/ dat hy hen
gheboden heeft/gehouden hebben: doch dit
volck en hoozt my niet.
Daerom so spzeect de Heere de God Ze- 17
baoth/eñ de God Israels: Siet/ick wil ouer
Juda / ende ouer alle burgheers te Jerusa-
lem comen laten al'e het ongeluck / dat ick
teghen haer ghespzoken hebbe: daerom dat
ick tot hen ghespzoken hebbe / ende sy niet
hoozen en willen/ick hebbe geroepen / ende
sy en willen niet antwoozden.
Ende ten huyse der Rechabiten / spzack 18
Jeremia: So spzeeckt de Heere Zebaoth/de
God Israels: Daerom/dat ghylieden de ge-
bodē ws vaders Jonadab hebbet gehoozt/
eñ alle zijne geboden gehouden/eñ alles dat
ghedaen/wat hy b lieden geboden heeft/
Daerom spzeeckt de Heere Zebaoth / der 19
g Jere.33.17 God Israels also: g Het en sal Jonadab de
sone Rechab nemmermeer feplen / daer sal
pemant van dē zynen altijt voozmy staen.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Jeremia geuanckelijck laet wt beuele des
Heeren/zijne predicatie in een boeck beschzeuen/
6. ende de selue aen den vasten daghe in den huy-
se des Heeren/ den gantschen Juda voozlesen. De
Vozsten ende oversten des volcx/ 11. dien sulcx
aenghesept wozt/ 14. epschen dat boeck hoozen
ook lesen/19. ende sy daer den Coninck van Bee-
manen/ 23. laet hy het schandelijcken verbzan-
den/27. De Heere heet een ander boeck schzijuen/
29. ende den Coninck zijne straffe aenseggen.

1 In den vierden Jare Joiakim / des
soons Josia/des Coninex Juda/ghe-
schiede dit woozt tot Jeremia vanden
Heere/ende spzack: a Jere.36.2
2 a Neemt een boeck / ende schzijft daer in
alle redenen / die ick tot b gespzoken hebbe/
ouer Israel/ouer Juda / ende alle volcken/
van der tydt aen / doe ick tot b ghespzoken
hebbe/namelijcken/van der tijdt Josia aen/
tot op desen dach. b Jere.25.3
3 b Oft misschien het huys Juda/wanneer
sy hoozē alle het ongeluck/dat ick hen dence-
ke te doen/hen bekeeren wouden/ een pege-
lick van zijnen boosen wesen: op dat ick hen
hare mis daet ende sonde vergeuen coude.
4 Doe riep Jeremia Baruch den sone Je- Baruch/
ria: c de selue Baruch schzeef in een boeck/ Jeremia
wt den monde Jeremia / alle redenen des schzijuer. c Jere.45.1
Heeren/die hy tot hem gespzoken hadde.
5 Ende Jeremia gheboot Baruch / ende
spzack: Ick ben gheuangen/ dat ick niet en
can in des Heeren huys gaen.
6 Doch gaet ghy daer henen in/ ende leest
dat boeck/ daer in ghy des Heeren redenen
wt mijnen monde gheschzeuen hebt / voor
den volcke inden huyse des Heeren/aen den
vastendage: ende sultse ook lesen voor den
oozen des gantschen Juda / die wt haren
steden daer in comen.
7 Of sy hen misschien met bidden voor den
Heere verootmoedighen wouden/ende hen
bekeeren/ een pegelijck van zijnen boosen
wesen: want den toozne ende grimmicheyt
is groot/ daer de Heere tegen dit volck hāt
ghespzoken heeft.
8 Ende Baruch de sone Neria/dede alles
wat hem de Propheet Jeremia beuolen
hadde / dat hy de redenen des Heeren wt
den boecke lase/ inden huyse des Heeren.
9 Het begaf hem ia/inden vijfften iare Jo- b Jone.3
iakim/des soons Josia/des Coninex Juda/
in der ueghender f Maent/ d daermen eenen
vasten vercondichde voor den Heere / allen
volcke te Jerusalem/eñ alle volcke dat daer
wt den steden Juda/te Jerusalem coemē. c Matth.6
10 e Ende Baruch las wt den boecke de re-
denen Jeremia/ inde huyse des Heere/inden
Capellen Gemaria/des soons Saphan des
Cantzeliers/inden boouensten voorhof/ voor
der nieuwer poozten / aen den huyse des
Heeren/voor den gantschen volcke. f Jere.36.
11 Doe nv f Michaia de sone Gemaria/ des
soons Saphan/alle redenen des Heeren wt
den boecke ghehoozt hadde/
12 Ginck hy henen af in des Coninx huys
inde Cantzelrije: eñ siet/aldaer sat alle voz-
sten/Elisama de Cantzelier/Delaia de sone
Semaia/Elnathan de sone Achbor/Gema-
ria de sone Saphan / ende Tedekia de sone
Hanania/met tsamen alien vozsten.
13 Eñ f Michaia vercondichde hen alle re-
denen die hy ghehoozt hadde/ als Baruch
ins

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

lasse wt den boecke/ voor de oren des volcx.
Doe sonden alle Vorsten / Judi den sone Nethania / des soons Selemia/ des soons Chusi/ na Baruch/ ende lieten hem seggen: Neemt dat boeck daer ghy voor den volcke wtgheliesen hebt met v/ esi coemt herwaerts: ende Baruch de sone Neria/ nam het boeck met hem/ ende quam tot hen.
Ende sy spraken tot hem: Setter v/ ende leser/ dat wy het hooren: ende Baruch las het hen voor haren oren.
Ende doe sy alle redenen hoorden/ ontsetten sy hen/ een yeghen den anderen / ende spraken tot Baruch: Wy willen alle dese redenen den Coninck ontdoen.
Ende wy saechden den Baruch: Segghet ons / hoe hebt ghy alle dese redenen wt synen monde gheschreuen?
Baruch sprack tot hen: Hy las my alle dese redenen toe/ wt synen monde / ende ick schreefse met inckt in t boeck.
Doe spraken de Vorsten tot Baruch: gaet henen/ ende verbergt v met Jeremia/ dat niemant en wete waer ghy lieden zijt.
Sy dan ginghen henen in ten Coninghe in den voorhof/ ende lieten het boeck blijuen in der camer Elisama des Cantzeliers / ende spraken voor den Coninck aen / alle dese redenen.
Doe sandt de Coninck den Judi henen/ het boeck te halen: De selue nam het wt der camer Elisama des Cantzeliers: esi de Judi las het voor den Coninck ende allen Vorsten die by den Coninck stonden.
De Coninc nb/ sat in den winterhupse/ in den negenden Maent/ g aen den schoysteene.
Als nb Judi drie oft vier bladeren gelesen hadde/ verscheurde hy het met eenen schrijnmesse/ h ende wierp het in het vyer/ dat voor den schoysteene was/ tot dat/ dat boeck gantsch verbrandt in den vyere.
Esi niemant en ontsettede hem / noch verscheurde syne cleederen/ noch de Coninc/ noch synen knechten / die doch alle dese redenen ghehoort hadden.
Hoewel Elnathan/ Delaia ende Gemaria/ baden den Coninck/ hy en woude doch dat boeck niet verbranden: doch hy en hoorde hen niet.
Daertoe gheboot noch de Coninck / Jerahmeel den sone Hamelech / ende Sereia den sone Asriel/ ende Selamia den sone Abdeel/ sy souden Baruch den schrijuer/ ende Jeremia den Prophect/ grijpen: Doch de Heere hadde se verborghen.
Doe gheschiede des Heeren woort tot Jeremia / daerna als de Coninck het boeck ende de redenen die Baruch geschreuen hadde/ de wt den monde Jeremia/ verbrant hadde/ ende sprack:
Neemt b wederomme een ander boec/ esi schrijft alle voorige redenen daer in/ die in den eersten boecke geschreuen stonden / welcker Joakim de Coninck Juda verbrant heeft.
Ende segghet den Joakim/ den Coninc Juda: so spreet de Heere: ghy hebt dit boeck verbrant ende ghesept: Waerom hebt ghy daer in geschreuen/ dat de Coninck dan Babylonien sal comen ende dit lant verderuen/ ende doen dat daer noch lieden noch vee meer daerinne zijn en sullen?

30 Daerom spreeckt de Heere van Joiakim den Coninck Juda: i Daer en sal niemant van den synen op den stoel Dauids sitten / k ende zijn lichaem sal wech ghewozpen/ des daechs inder hitte / ende des nachts inden vorste ligghen.
31 Ende ick wil hem ende zijn zaedt / ende zijne knechten te hups soecken / om harer inis/ daet wille: Ende ick wil ouer haer ende ouer de burghers te Jerusalem / ende ouer die in Juda/ comen laten/ alle het ongeluck/ dat ick hen ghesproken hebbe / ende sy doch niet en hoozen.
32 l Doe nam Jeremia een ander boeck/ en gaf de dede het Baruch den sone Neria den schrijuer: die schreef daer in wt den monde Jeremia/ alle de redenen die inden boecke stonden / dat Joiakim de Coninck Juda/ hadde met vyere verbrandt laten: ende tot den seluen / werden der redenen noch veel meer dan ghener waren.

Dat xxvbj. Capittel.

1. Jeremias gheepscht / voor den Sedekia te bidden/ 5. laet hem der stadt Jerusalems ghewisse verstoringhe aenseggben. 10. wort in voorghenomener reyse int lant Ben Jamin voor eenen afualligher aengegrepen / ende ghevangen/ 16. ende na heymelijcken ghespreke met den Sedekia/ 19. in een ander ghevanckenisse ghebracht.

1 Ende Sedekia de sone Josia / wert a Coninck in de stede Jechania des soons Joiakim: Want Nebucad Nezar de Coninck te Babel/ maeckte hem ten Coninck in den lande Juda.
2 Doch hy ende zijne knechten / ende het volck in den lande / en hoorden des Heeren woorden niet/ die hy door den Prophect Jeremia sprack:
3 b Nochtans sandt de Coninck Sedekia/ Juchal den sone Selemia / ende Zephania den sone Maseia de Priester/ tot den Prophect Jeremia/ ende liet hem segghen: Bidt den Heere onsen Godt voor ons.
4 Want Jeremia ginck nb onder den volcke wt ende in / ende niemandt en leyde hem inde gheuanckenisse.
5 c Doe was het heyr Pharao wt Egypten gheroghen / ende de Chaldeen die voor Jerusalem ghelegben hadden / doe sy sulck gherucht gehoort hadden/ d warren van Jerusalem afgheroghen.
6 Ende des Heeren woort geschiede tot de Prophect Jeremia/ ende sprack: So spreet de Heere de Godt Israels: Soo seghet den Coninck Juda/ die v lieden tot nyt gesonden heeft nyt te vraghen: e Siet / het heyr Pharao/ dat v te hulpe is wtgheroghen/ sal wederom na hups in Egypten treecken.
7 Ende de Chaldeen sullen wedercomen/ ende teghen dese stadt strijden/ ende haer gewinnen/ ende met vyere verbranden.
8 Daeromme spreeckt de Heere also: f Bedrieget uwe zielen niet/ dat ghy denckt: De Chaldeen sullen van ons afstrecken: sy en sullen niet afstrecken.
9 Esi wanneer ghy lieden schoon het gantsche heyr der Chaldeen sloecht / die teghen v strijden / ende harer sommighe verwondet ouerbleuen/ so sonden sy doch een yeghelijck in zijner tente hen op maken/ ende dese stadt met vyere verbranden.
10 Als nb der Chaldeē heyr van Jerusalem was

a 2. Reg. 24. 17
b Jere. 22. 18
i Jere. 30. 8
ende 36. 2
a 2. Reg. 24. 17
2. Par. 36. 10
b And. Ghelijckewel Jere. 21. 2 ende 42. 2
c Ezec. 17. 15
d Jere. 34. 19
e Jere. 46. 3
f Mar. 3. 5

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

was afgheloghen/ om des heyzs wille Pha-
g And. dat hp (ghecken ten
was af ten
het be. zaronis/.
Ginck Jeremia wt Jerusalem / enden
wilde in het lant Ben Jamin gaen/ g ac-
hey s te bostueren onder den volcke.
Ende doe hp onder de poozte Ben Jamin quam/ doe was daer een beftelt ten poozt-
Zan. onder den volcke verfte-
Ieria grijpt Jeremiam.
wachter/ wiet namen Jeria / de sone Sele-
mia/ des soons h Hanania : i de selue greep den Pzopheet Jeremia / ende spzack : Hp
h Jere. 38. 15
i Jere. 20. 2 ende 26. 8 ende 36. 6
wilt tot den Chaldeen vallen.
Jeremia spzack: Dat en is niet waer/ ick
Jeremia woydt ghe-
slaghen/ ende inde ghenanckenisse gewozpen.
en wil niet tot de Chaldeen vallen: doch Je-
ria en woude hem niet hoozen / maer greep Jeremia/ende bzachte hem tot den Hozsten.
Ende de Hozsten werden toornich op
Jeremiam/ende lieten hem slaen/ende wier-
pen hem in de ghenanckenisse / inden hupse Jonathan des schzijuers: k den seluen setten
k And. want dat selue hadden sp ten Grochhupse ghemaeckt.
sp ten stockmeester.
I Also ginck Jeremia inden cuyle ende
i Jere. 38. 6
kercker/ende lach langhe tijdt aldaer.
m Ende Zedekia de Coninck sant he-
m Jere. 38. 14
nen/ ende liet hem halen/ende bzaeyde de hem heymelijcken in zijnen hupse/ende spzac: Is
ock een woozt van den Hzeere voozhandē? Jeremia spzack: Ja: want ghy sult den Co-
uinck te Babel in de handen gegeuē woꝛdē.
Ende Jeremia spzack tot den Coninck
Zedekia : wat hebbe ick teghen uwe knech-
ten/ende teghen dit volck ghesondighet/dat sp mp in den kercker ghewozpen hebben?
n Waer zijn nu uwe Pzopheten die u
n Jere. 28. 29
pzophetеerden/ende spzaken : De Coninck te Babel en sal niet ouer v lieden/ noch ouer dit lant comen?
Ende nu mijn heer Coninck / hoozt my/
ende laet mijne bede vooz v gelden / ende en laet mp niet weder in Jonathan des schzij-
uers hups bzenghen / op dat ick aldaer niet en sterue.
Doe beual de Coninck Zedekia/ datmen
Jeremiam inden voozhone der ghenancke-
nissen verwaren soude: ende liet hem des
o Of: lôfbzoot
daechs een o leef bzoot ghenen p wt der bac-
p And. behalt uen de toespp-
kerstrate / tot dat alle het bzoot inder stadt op was: alsoo bleef Jeremia inden voozha-
se.
ue der ghenanckenisse.

Dat xxbiij. Capittel.

1. Jeremias wozt van den Hozsten / 4. die op zijnen doot hestich dzinghen/ 6. in een swarer ghe-
nanckenisse gewozpen/ 7. coemt dooz beschickinge Ebed Melech weder in zijne bozighe ghenancke-
nisse/ 4. ende waerschouwt den Zedekia op trou-
we/ wil hp bp den leuen blijuen/ hp sal heur gewil-
lichlijcken in der Chaldeen handen geuen. 24. Den handel Jeremie ende Zedekie bijst behendich-
lijcken verholen.

Saphatia nu de sone Mathan / ende 1
Gedalia de sone Pashur / Juchal de
sone Selemia / ende Pas hur de sone Malchija/ hoozden de redenen/ die Jeremia
tot allen volcke sepde/ende spzack:
So spzeckt de Hzeere: a Wie in deser stadt 2
a Jere. 21. 9 ende 27. 7
blijft/ die sal dooz het swoert / hongher ende
pestilentie steruen moeten: wie daerente-
ghen henen wt gaet/ tot den Chaldeen / die sal leuendich blijuen/ ende sal zijn leuen/ als
een wtbuete daer van bzenghen.
Want so spzeect de Hzeere : b dese stadt 3
b Jere. 32. 3
sal ouer gegeuen woꝛdē den hezze des Coninck
te Babel/ende sullense ghewinnen.

4 Doe spzaken de Hozsten tot den Coninc:
Laet doch desen man dooden: Want met
dier hoysse c wender hp de crijchlieden af/ c And. maect
die noch ouerbleuen zijn in deser stadt: des
ghelijcken het gantsche volck ock/ dewijle hp silcke woozden tot hen spze: Want de
man en soeckt niet/ wat ten ongheluckе dient.
volcke/ maer wat ten ongheluckе dient.
5 De Coninck Zedekia spzack : Siet/ hp is
in uwen handen: want de Coninck en can
daer niets teghen.
6 d Doe namen sp Jeremia / ende wozpen
d Jere. 38. 6
hem inden cuyl Malchia des soons Hame-
lech/ die aen den voozhoue der ghenancke-
nisse was: en lieten hem met e touwen henen
e Of: touwen
af inden cuyl/ daer geen waters/ maer slijm
inne was: ende Jeremia sanck inden slijm.
7 Als nu Ebed Melech de f Moozman een
f Of: Moꝛiaen
camerlinck in des Coninc hups / hoorde/
datmen Jeremiam hadde inden cuyl ghe-
wozpen / ende de Coninck euen sadt inder
poozten Ben Jamin.
8 Doe ginck Ebed Melech in des Coninc
hups/ende spzack met den Coninc/ en sepde:
9 Mijn heere Coninck/ de mannen hebben
quaelijck met den Pzopheet Jeremia/ dat
sp hem hebben inden cuyl ghewozpen / dat
hp moet van honghet steruen: want daer en
is gheen bzoot meer inder stadt.
10 Doe beual de Coninck Ebed Melech de
f Moozmanne/ ende spzack : Neemt dertich
mannen met v dan desen/ en tzect den Pzo-
pheet Jeremia wt de cuyl/ eer hp dan sterft.
11 En Ebed Melech nam de mannen met
hem/ en ginc in des Coninc hups/ onder de
schatcamer / en nam aldaer verscheurde en
verfletene oude zlonden/ en liet se met touwen
g touwe
g neder af/ tot Jeremia inden cuyl.
12 En Ebed Melech de f Moozman spzack
tot Jeremia : Legget dese verscheurde ende
verfletene oude zlonden / onder uwe armen
onme den touwen: ende Jeremia dede alsa.
13 Ende sp togen Jeremia opwaerts wt den
cuyl/ bp den stricken: ende Jeremia bleef al-
so inden voozhone der ghenanckenisse.
14 h En de Coninck Zedekia sant heuen/
ende liet den Pzopheet Jeremia tot hem ha-
len/ ender den derden ingang: aen den hu-
se des Hzeeren: ende de de Coninck spzack
tot Jeremia: i Ick wil v ergens om bzagen/
liene/ verontholder mp niets.
15 Jeremia spzack tot Zedekia : Soo ick
v wat/ so doodet ghy mp doch : ghene ick v
ock enen raet/ so en hoozt ghy mp niet.
16 Doe swoer de Coninck Zedekia / den
Jeremia heymelijcken/ende spzack: So waer-
rachtich als de Hzeere leuet/die ons dese ziele
ghemaket heeft / soo en wil ick v niet doo-
den/noch den mannen in de handen geuen/
die v na uwen leuen staen.
17 k Ende Jeremia spzack tot Zedekia : So
spzeeckt de Hzeere de Godt Zebaoth/de Got
Israels: sult ghy henen wt gaen tot den
Hozsten des Coninc te Babel / so sult ghy
leuendich blijuen/ende dese stadt en sal niet
verbzant woꝛdē/ maer ghy ende v huys/ sul-
len by den leuen blijuen.
18 Sult ghy daerenteghen niet henen wt
gaen tot den Hozstē des Coninc te Babel/
so woꝛt dese stadt den Chaldeen inde handē
gheghеuen/ende sullense met hzeer verbzan-
den:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

den / ende ghy en sult ock haren handen
niet ontcomen.
De Coninck Zedekia spraeck tot Jeremia: 15
Maer ick besorge / dat ick den Joden / die
tot den Chaldeen gevallē zijn / mochte over-
gheghēven worden / dat sy my bespotten.
Jeremia spraeck: Men en sal v niet over- 20
gheven: siet / hoort doch de stemme des
Heeren / die ick v segghe / soo sal het v wel
gaen / ende ghy sult leevendich blijven.
Dit ghy daerentegen niet hēven wt- 21
gaen / so is dit het woort / dat my de Heere
gheweesen heeft.
Siet / alle vrouwen die noch voorhanden 22
zijn / inden huyse des Conincx Juda / sullen
hēnen wt moeten tot den Oversten des Co-
nincx te Babel: die selve sullen dan seggen:
Och / wee troosters hebben v overredet
ende verleydet / ende in den dreck gevoeret /
ende laten v nu steken.
Alsoo sullen dan alle uwe vrouwen ende 23
kinderen / hēnen wt tot den Chaldeen / ende
ghy selfs en sult haren handen niet ont-
gaen: maer ghy sult van den Coninck te
Babel ghegreven / ende dese stadt sal met
vuere verbrant worden.
Ende Zedekia spraeck tot Jeremia: Siet 24
toe / dat niemant dese redenen ghewaer en
worde / so en sult ghy niet sterven.
Ende so het de Oversten gewaer worden / 25
dat ick met v ghesprooken hebbe / ende qua-
men tot v / ende spraken: Seggher hier / wat
hebt ghy met den Coninck ghesprooken? en
verseeckt het ons niet / soo en willen wy v
niet dooden: ende wat heeft den Coninck
met v ghesprooken?
So spreeckt: Ick hebbe den Coninck ge- 26
beden / dat hy my niet en liete wederom in
Jonathans huys bringen / ick mochte an-
ders aldaer sterven.
Doe quamen alle Oversten tot Jeremia / 27
ende vraechden hem: ende hy seyde / als hem
de Coninck bevolen hadde: doe lieten sy
hem hen af / dewijle sy niets van hem ghe-
waer worden en conden.
Ende Jeremia bleef in den voorhoue 28
der ghevanckenisse / tot op den dach doe
Jerusalem ghewonnen wert.

Wat xxxix. Capittel.

1. Jerusalem wort inghenomen / 4. Zedekia in
den blicht ghevanghen / ende iammerlijck mis-
handelt. 9. De voornemste burgers na Babel
ghevoert. 11. Jeremia / 15. ende Ebed Melech
worden behouden / ende van den Heere verlost
voor ghelooven.

Ende het geschiede dat Jerusalem ge- 1
wonnen wert: a want inde negenden
iare Zedekia des Conincx Juda / in-
der thiender maent / quam Nebucad Nez-
zar de Coninck te Babel / en alle zijn heyr
voor Jerusalem / ende belegerden de selve.
Ende inden elfsten iare Zedekia / anden 2
negenden dage der vierder maent / vraeck-
ten in de stadt.
Ende alle Oversten des Conincx te Ba- 3
bel togen daer henen in / ende hielden onder
der middelster poorte / namelijcken / b Nar-
gal Sar Ezer / Sangar Nebo / Sarsechim /
de voorste Camerlinck / Nargal Sar Ezer
de hofmeester / ende alle andere Oversten des
Conincx te Babel.
Als nu Zedekia de Coninc Juda sach / 4
met synen krijchslieden / vloden sy
by nacht ter stadt hens wt / by des Coninc
hof / door de poorte tusschen tweeen muren / b Anders / die
ende togen d door het velt henen door. waeffyne toe.
Doch der Chaldeen heyr jaechde hen na / Zedekia
ende vingen Zedekiam in den velde by Je- wort ghe-
richo / ende bingen hem: ende brachten hem vanghen /
tot Nebucad Nezar den Coninck te Babel / ende hem de
na Riblath / die in den lande Hemath leyt: ooghen ut-
die sprack een oordeel over hem. ghesteken.
Ende de Coninck te Babel / liet de kin- 6
deren Zedekia voor synen oogen dooden / te
Riblath / ende doode alle Oversten Juda.
Doch Zedekia liet hy de ooghen wtste- 7
ken / ende hem met ketenen binden / dat hy
hem na Babel voerde.
c Eñ de Chaldeen verbranden beyde des 8 c 2. Reg. 25. 9
Conincx huys / ende der burgeren huysen / Jere. 32. 28
ende verbraken de muuren te Jerusalem. ende 50. 13
Wat nu noch banden volcke onder stadt 9
was / ende wat sijs tot hen ghevallen was /
die voerde Nebusarzadan de Hofmeester /
al ēe samen ghevanckelijck na Babel.
Doch banden f slechten volcke / dat niets 10 f Of / snoodeg
en hadde / liet ter selver tydt Nebusarzadan dunnen /
de Hoofman / sommige inden lande Juda /
eñ gaf hen wijngbergen ende g dorpkens in. g Anders / bel-
Doch Nebucad Nezar de Coninck te Ba- 11 den.
bel / hadde Nebusarzadan den hoofmanne Jeremia
bevolen van Jeremia / ende gheseyt: wort verso-
Neemt hem / eñ laet hem v bevolen zijn / 12 ghet by Ge-
ende en doet hem gheen leedt / maer als hy dalia.
het van v begeert / so maeckt het met hem.
Doe sant Nebusarzadan de Hoofman / 13
eñ Nebu Sasban de overste Camerlinck /
Nargal Sar Ezer / de Hofmeester ende alle
Oversten des Conincx te Babel henen.
h Ende lieten Jeremiam halen / wt den 14 h Jere. 38. 28
voorhoue der ghevanckenisse: ende bevolen
hem Gedalia den soone Ahikam / des soons
Saphan / dat hy hem henen wt in zijn huys
brachte / i ende hy by den volcke bleve. i Jere. 40. 6
Het woort des Heeren was ock gheschiet 15
tot Jeremia / dewijle dat hy noch in den
voorhoue der ghevanckenisse ghevanckelijck
lach / ende hadde ghesprooken:
Gaet henen / ende segghet Ebed Melech 16 Godt be-
den Moorman: Soo spreeckt de Heere schermet
Sebaoth / de Gode Israels: Siet / ick wil Ebed Me-
mijne woorden comē laten over dese stadt / lech.
ten ongheluck ende tot gheenen goede / en-
de ghy sult het sien ter selver tydt.
Doch v wil ick verlossen ter selver tydt / 17
spreeckt de Heere / eñ en sult dien lieden niet
te deele worden / voor welcke ghy v vreest.
Want ick wil v daer van helpē / dat ghy 18
niet door het swerdt en vallet / k maer sult v k Jere. 21. 9
leven als een buyte daer van brengen / ende 45. 5
daerom dat ghy my betrout hebt spreeckt l Anders /
de Heere. ziele.

Wat xl. Capittel.

1. Jeremias wort los ghegheven / ende hem te
blijven bergonnet waer hy wil / 7. alle vluchtigen
ende verstroyden vergaderen hen tot Gedalia /
13. Ismael soeckt hem om te brenghen.

Dit is het woort dat vande Heere ge- 1
schiede tot Jeremia / a doe hem Ne- a Jere. 43. 6
busarzadan de Hoofman los liet te b b Anders /
Rama: want hy was ock met ketenē ge- Rama daer
bonden / onder alle dien / die te Jerusalem hy hem he-
ende in Juda ghevangen waren / dannen- nen gevoert
se na Babel werden voeren soude. hadde:
Josue 18. 25

(Doe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De vaerschelijs of tusschenghelees ende. Cap.42.6

(Doe nu de Hooftman Jeremiam hadde tot hem laten halen) spraeck hy tot hem: De Heere uwe Godt / heeft dit ongheluck over dese stadt ghesproken.

Ende heeft het ock comen laten / ende gedaen als hy gesproken heeft: want ghy lieden / hebbet gesondicht tegen den Heere/ ende zijner stemme niet ghehoort/ daerom me is dit lieden sulex * ghebeurt.

* Of/ghelchiet Anders/ wedervaren.

Jeremia wort los gegeven/ ende hem te blijven bergonniet waer hy wil.

Nu siet/ick hebbe dy heden los gemaeckt van den ketenen / daer uwe handen mede ghebonden waren: behaecht het dy met my na Babel te trecken / so coemt/ghy sult my benoden zijn / ende en behaecht het dy niet met my nae Babel te trecken / soo laet het aenstaen: c siet/ daer hebt ghy het gantsche landt voor dy/ waer het dy goetduncket ende dy behaecht/ daer treckt henen.

c Gene.13.9 Tob.1.13 Jerem. 43.6 Gedalia. 02. Re.15.22

Want wijder henen wt en sal gheen weder keeren zijn: daeromme meucht ghy weder keeren tot Gedalia den Sone Ahikam des soons Saphan/ d welcken de Coninck te Babel ghesetter heeft ouer de steden in Juda/ ende by den seluen onder den volcke blijnen : of gaet henen waer het dy wel behaecht: ende de hooftman gaf hem teerringe ende gheschencken/ende liet hem gaen.

Also quam Jeremia tot Gedalia den sone Ahikam / te jMizpa ende bleef by hem onder den volcke dat in den Lande noch overghebleuen was.

Jeremia blijft by Gedalia. Jerem. 39.14

Doe nu de Hooftlieden / die hen op den velde onthielden/met tsamen haren lieden/ ghewaer werden dat de Coninck te Babel/ Gedalia den sone Ahikam / hadde ouer het lant ghesetter/ende beyde over mannen ende vrouwen / kinderen ende de e slechtste in den lande / die niet nae Babel ghevoert en waren.

Gedalia der Joden overste.

e Of/dunsten

Quamē sy tot Gedalia te jMizpa/namelicken/ Jsmael de sone Nethania/ Johanan ende Jonathan de sonen Kareah/ en Seraia de sone Thanhumeth / ende de sone Ephai van Netophath / ende Jesania de Sone jMaachati/ met tsamen haren mannen.

Ende Gedalia de sone Ahikam/des soons Saphan / dede hen ende haren mannen eenen eedt/ende spraeck: f Weeset dy lieden niet/ dat ghy den Chaldeen onderdanich zijn sult: blijft inden lande/ ende weest den Coninck te Babel onderdanich / soo sal het dy lieden wel gaen.

2.Reg.25.24

Hier / ick woone hier tot jMizpa/ dat ick den Chaldeen diene / die tot ons comen: daerom bergadert in/ den wijn/ ende g bygghen / ende Olye/ ende doet het in uwe vaten / ende woonet in uwen steden die ghy ghecreghen hebbet.

g Anders/ sommerbuchten oft Herfstbuchten.

Ock allen Joden/die inden lande jMoab der kinderen Ammon / ende in Edom/ ende in allen landen waren/ doe sy hoorden dat de Coninck te Babel/ sommige in Juda hadde laten overblijven / ende Gedalia den sone Ahikam des soons Saphan/ over hen ghesetter.

Quamē sy alle weder van allen plaetsen/ daer sy henē verstroot waren/ int lant Juda/ tot Gedalia te jMizpa/ en bergaderden in/ gantsch veel wijns ende sonterbuchten.

Johanan.

Doch Johanan de sone Kareah / met tsamen alle den hooftlieden/ die hen op den velde onthouden hadden/ quamen tot Gedalia te jMizpa.

Ende spraken tot hem : Weet ghy ock dat Baelim de Coninck der kinderen Ammon/ Jsmael den sone Nethania/ heeft hier gheſonden/ dat hy u sal verslaen/ dat vont de hem dan noch Gedalia de sone Ahikam niet gheloouen.

Doe spraeck Johanan de sone Kareah tot Gedalia heymelijcken te jMizpa: Laet/ick wil henen gaen/ ende Jsmael den sone Nethania/ slaen/ dat het niemant gewaer worden en sal : waerom sal hy dy verslaen ; dat alle Joden die tot dy vergadert zijn verstroyt worden/ ende die noch van Juda overghebleuen zijn ommе comen.

Doch Gedalia de sone Ahikam / spraeck tot Johanan den sone Kareah : ghy en sult dat niet doen : het en is niet waer dat ghy van Jsmael segt.

Wat xli. Capittel.

1. Jsmael verslaet Gedalia/ ende bela anders.
11. Johanan strijdet teghen hem/ 16. ende bevrijdet hier met den volcke in Egypten tebliven.

Doch inder 4 seuender maent/ quam Jsmael de sone Nethania/ des soons Elisama/ wt Conincklicken stamme/ en met tsamen den overſten des Coninex en de thien mannen met hem / tot Gedalia/ den sone Ahikam / tot jMizpa / ende aten aldaer tot jMizpa met malcanderen.

4 Reg.25.25

Ende Jsmael de sone Nethania / maeckte hem op / met tsamen den thien mannen die by hem waren/ ende sloeghen Gedalia den sone Ahikam/ des soons Saphan/ met den sweerde doot: daer om dat hem de Coninck te Babel / over het gantsche lant gheſerret hadde.

Daer toe alle Joden die by Gedalia waren tot jMizpa/ en de Chaldeē die sy aldaer vonden/ en alle Krijchslieden sloech Jsmael.

Des anderē daechs daer na als Gedalia verslaē was/ende noch niemant en wiste.

Quamē tachtētich mannē van Sichem/ van Silo/ en van Samaria / en hadden de baerden afgeschoren/ en hare clederen verscheurt/ende hen b* verhicket/ende broghten spijsoffer/ende wieroock met hen/dat sy het brachten in het huys des Heeren.

b Anders/ gesneden. * Of/ verwondet.

Ende Jsmael de sone Nethania ginck henē wt van jMizpa/den seluē tegen/ginck daer henen / ende weende . Als hy nu aen haer quam/ spraeck hy tot hen: Ghy sult tot Gedalia den sone Ahikam comen.

c Ende

Doe sy nu midde inde stadt quamē/ vermoordese Jsmael de sone Nethania / en de mannē die by hem waren/ bpden bompputte.

Doch daer waren thien mannen onder/ die spraken tot Jsmael: Dese/ en doodet ons niet/ wy hebben schatten in den acker ligghen/ van tarwe/ gherste/ olye/ende hony nich : alsoo liet hy af/ ende en doodese niet met den anderen.

d Dē bompput nu/ daer Jsmael de doode lichamen in wierp /die hy hadde verslagen/ met tsamē den Gedalia/ is die/ dien de Coninck Assa maken liet teghen Baesa den Coninck Jsrael: dien vulde Jsmael de sone Nethania/met den verslaghenen.

Ende wat overghebleuens volck was tot jMizpa/ ook des Coninex dochteren/ hoerde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

boorde Ismael de sone Nethania / gesamelicken wech/ met tsamen alle ouergeblevene volcke tot Mizpa: o ouer welcke Nebusaradan de hooftman/ Gedalia den sone Ahikam gesettet hadde/ ende tooch henen/ en woude henen ouer tot de kinders Ammon.

11 f Doe wb Johanan de sone Kareah ende alle hooftlieden die bp hem waren/ alle het quaet dat Ismael de sone Nethania bedreuen hadde.

12 Namen sp tot hen alle mannen/ ende toghen henen/ tegen Ismael den sone Nethania te strijden: Ende quamen aen hem bp den groenen waer aen Gibeon.

13 Doe wb alle het volck / dat bp Ismael was/ sach den Johanan den sone Kareah/ ende alle hooftlieden des heyrs die bp hem waren/ werden sp vrolijck.

14 Ende het gantsche volck dat Ismael hadde van Mizpa wech gheuoert / wende hem om/ ende keerden wederom tot Johanan den sone Kareah.

15 Doch Ismael de sone Nethania / ontquam Johanan met acht mannen / ende toogh tot den kinderen Ammon.

16 Ende Johanan de sone Kareah/ met tsamen alle hooftlieden des heyrs / die bp hem waren/ namen alle het ouergheblevene volck (dat sp weder ghebracht hadden van Ismael den sone Nethania) wt f Mizpa tot hem / nadien dat Gedalia de sone Ahikam verslaghen was / namelicken / de crychsmannen/ vrouwen en kinderen/ ende eunuchen/ die sp van Gibeon hadden wedergebracht.

17 Ende repsden henen / ende toghen tot g Kanhamn in ter herberghe/ die bp Bethlehem woonde : h ende wouden in Egypten trecken voor den Chaldeen.

18 Want sp vreesden haer voor hen/ dewijle dat Ismael de sone Nethania / Gedalian den sone Ahikam/ verslagen hadde/ dien de Coninck te Babel ouer het lant gheset hadde.

Dat xlij. Capittel.

God om raedt vraghe/ hoe sp hen houden sullen/ 3. belooven daer toe bp hoogen eede/ sp willen hen ghen sp sullen in dit lande blijuen/ 12. ende hen noch voor den Chaldeen vreesen/ 13. noch in Egypten/ 15. het en ware dan dat sp gruot ongelucke wouden) trecken. 19. Jeremia vour hen straffe doet.

DE traden daer toe alle hooftlieden des heyrs/ Johanan de sone Kareah/ Iesania de sone Hosaia/ met tsamen den gantschen volcke/ beyde cleyn ende groot/

2 Ende spraken tot den Prophoet Jeremia: a Laet/ laet onse gebedt voor p gelden/ ende bidt voor ons den Heere uwen God/ om alle dese ouergheblevene/ (want onser is een weynich gebleuen van veele/ als gy ons selfs siet met uwen ooghen.)

3 Dat ons de Heere uwen Godt wonde tonne doen / waer wp henen trecken / ende wat wp doen sullen.

4 Ende de Prophoet Jeremia spraeck tot hem: Wel aen/ ick wil p hooren/ ende siet/ ick sal den Heere uwen Godt bidden / als gy geseyt hebt/ ende alles wat p de Heere antwoorden sal / dat wil ick p eendt doen/ ende en wil voor p nieden niets onthouden.

5 Ende sp spraken tot Jeremia: b de Heere sy een ghewisse ende warachtich ghetuyge tusschen ons/ so wp niet doen en sullē alles wat p de Heere beGodt aen ons bevelen sal.

6 Het sy goet ofte quaet/ so willen wp der stemme des Heeren onses Godts/ tot welcken wp p senden / hooren: Op dat het ons wel gae/ so wp der stemme des Heeren onses Godts hooren.

7 Ende na thien daghen gheschiede des Heeren woort tot Jeremia.

8 Doe riep hp Johanan den sone Kareah/ ende alle hooftlieden des heyrs / die bp hem waren/ ende allen volcke / beyde cleyn ende groot.

9 Ende spraeck tot hem: so spreeckt de Heere de God Israels / tot den welcken ghy my ghesonden hebbet/ dat ick uwe gebedt voor hem bynghen soude.

10 c Doo ghy lieden in desen lande blijuet/ so will ick p bouwen ende niet verbreken/ ick wil p lieden planten en niet uytroepen: want dat quaet dat ick p lieden ghedaen hebbe/ heeft my alreede gheroumet:

11 Ghy liedē en sult p niet vreesen voor den Coninck te Babel/ voor dien ghy p vreest/ spreet de Heere: wāt ick wil hy p liedē zijn/ dat ick p helpe/ en van zyner hant d verlosse.

12 Ick will p lieden barmhertichept bewijsen/ ende my over p ontfermen/ ende p weder in p landt brenghen.

13 So ghy lieden dannoch segghen sult: wy en willen in desen lande niet blijuen/ op dat ghy lieden pnniers niet en hoort der stemme des Heeren wo Godts.

14 f Maer segget: neen/ wy willen in Egypten lande trecken/ op dat wy gheenen crych en sien/ noch der basuynen ghelupt hooren/ ende gheenen honger/ hoots hallen/ lyden en dooen/ aldaer willen wy blijuen.

15 Nv/ so hoort des Heere woort/ ghy ouergheblevenen wt Juda: So spreeckt de Heere Tebaoth/ de Godt Israelis: so ghy inwe aengheschichten richtet / in Egyptenlande te trecken/ dat ghy aldaer blijuen willet.

16 f So sal p lieden het swoert / voor dien ghy p vreest/ in Egyptenlande treffen/ ende den honger dies ghy p lieden besorget / sal g voorgaens achter p heen zijn in Egypten/ ende sult aldaer sterven.

17 Want sp zijn wie sp willen/ die hare aengheschichten daer henen richten/ dat sp in Egypten trecken/ aldaer te blijuen/ h die sullen sterven/ voor het swoert/ honger/ ende pestilentie: ende daer en sal niemant ouerblijuen/ noch den quade ontloopen/ dat ick over hen wil comen laten.

18 Want so spreeckt de Heere Tebaoth / de Godt Israels; Gheliick als mijnen toorne ende grimmicheyt over de inwooners te Jerusalem ghegaen is/ soo sal hp ook over p lieden gaen/ so ghy in Egypten trecket/ dat ghy ten vloecke/ ten wonder/ ter swoerringhe ende ter schanden worden/ ende dese stede niet meer sien en sullen.

19 Het woort des Heeren gheldt p/ ghy ouergheblevenen wt Juda / dat ghy niet in Egypten en trecket: daeromme so weeter/ dat ick p lieden heden betuyghe/

Ghy

a Ende des uytschenghe lers daer van Cap. 40.2

Des Heeren benel aen het volck.

b Ende wy ruche.

c Jere. 31.

d Ofte wy

e Jere. 27.7 ende 44. 11

f Jere. 41. 17 ende 44. 17

g Of/ alleweghe/

h Jere. 14. 10 ende 17. 8 Ezech. 6. 11

Jeremia betuyght en protesteert voor den volcke.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ghy lieden fullet anders v lenen verroec- 20
f Jere.42.2 kelooſen: want ghy hebbet my gheſonden tot den Heere uwen Godt/ende geſeyt: bidder den Heere onſen Godt voor ons/ ende alles wat de Heere onſe God ſeghen ſal/ dat doet ons cont/ſo willen wy daer na doē.

Dat hebbe ick v lieden heden te weten ge- 21
daen/ doch ghy en wondet der ſtemme des Heeren ws Gods niet hoorē/noch alle dien/ dat hy my aen v lieden bevolen heeft.

So fult ghy lieden nv weten/dat ghy doot 22
het ſweert/ honger/ ende peſtilencie ſteruen moetet/ aen der ſtede daer ghy dencket henen te trecken/dat ghy aldaer woonen wilt.

Dat xliij. Capittel.

1. Johanan ende alle het volck/ en gheloouen de woorden des Propheten niet/en trecken tegen Gods gebodt in Egypten/ 6. De Propheet/ dien ſy ouck medenemē/ ſept hen/wat hen aldaer ontmoeten ſal.

DE Jeremia alle woorden des Heeren 1
haers Godts hadde wtgheſproken/ tot allen volcke/ als hem dan de Heere haer Godt/ alle deſe woorden aen hen bevolen hadde.

Syrack Aſaria de ſone Hoſaia/ ende Jo- 2
a Dat is/ onbillicke/ vyeche ſtoute. b Jere. 44.5 hanan de ſone Kareah / ende alle a wzeuelige manne tot Jeremia: b ghy liecht/de Heere onſe Godt en heeft v niet tot ons gheſonden/ noch gheſept: Ghy lieden en ſullet niet in Egypten trecken aldaer te woonen.

Baruch. Maer Baruch / de ſone Neria ouerret 3
v dit ons tegen / op dat wy den Chaldeen ouerghegeuen worden/dat ſy ons doden/ ende na Babel weg voeren.

Alſoo en hoorde Johanan de ſone Kareah/ ende alle hooftlieden des heyrs / met 4
ſamen den gantſchen volcke / der ſtemme des Heeren niet / dat ſy inden lande Juda ghebleuen waren.

Maer Johanan de ſone Kareah / ende alle 5
c Jere.42.16 hooftlieden des heyrs/nam tot hem alle ouergebleuen wt Juda/c die van allen volcken / daer henen zyn gheuloden / weder gekomen waren/ dat ſy inden lande Juda woonden/

Namelijcken/mans/vrouwen/ende kin- 6
d And. hooftmeeſter. deren/ daer toe des Conincx dochteren/ ende alle ziele die Nebuzar Adan de d hooftman by Gedalia / den ſone Ahikam / des ſoons Saphan/e ghelaten hadde : ock den Propheet Jeremia/ende Baruch den ſone Neria.

Jeremia moet met den volcke in Egypten trecken.

Ende toghen in Egyptenlant: want ſy en 7
e And. ende by den Propheet/ etc. den ſone Neria gelaten hadde. wouden der ſtemme des Heeren niet hooren/ ende quamen te Thachpanhes.

Ende des Heeren woort geſchiede tot Je- 8
remia/te Thachpanhes/ende ſyzack:

Neemt groote ſteenen / ende begraeftſe 9
f And in den mortel onder den tichelouen g Jere.25.9 ende 46.13 f in den tichelouen/ die voor der poorten in den huyſe Pharao is/te Thachpanhes / dat het de mannen Juda aenſien/

Ende ſegt tot hen : So ſpreeckt de Heere 10
Zebaoth/de God Iſraels: g Siet ick wil henen ſenden / ende mijnen knecht Nebucadnezar den Coninck te Babel halen laten / ende wil zijnen ſtoel boven op deſe ſteenen ſetten/ die ick begraven hebbe/ ende hy ſal zyne tenten daer ouer oplaen.

Ende hy ſal komen / ende Egyptenlant 11
ſlaen/ende dooden wien hy treft / ende gheuanckelijck voeren wien hy treft / met den ſweerde ſlaen/wien treft.

Ende ick wil den huyſen der goden in 12
Egypten met vyere aenſteken/ dat hyſe verbrande ende weg voere / ende hy ſal hem Egyptenlandt aentrecken / als een herder zyn cleet aentreckt / ende met vreden daer trecken.

13 Hy ſal de h beeltpilaren tot Beth Semes h And. het huys der sonnen. in Egyptenlant verbreken / ende de afgoden kercken in Egypten met vyere verbranden.

Dat xliij. Capittel.

1. Jeremia ſeyde den volcke wat voor ſtraffe in Egypten ouer hen comen ſal / 15. ende ſtraffe om haren afgoderye wille.

1 DIt is het woort dat tot Jeremia ghe- 1
ſchiede/aen alle Joden/ die in Egypten woonden/namelijcken/tot Migdal/tot Thachpanhes/ tot Noph/ ende die inden lande Path-Ros woonden/ende ſyzack:

2 Soo ſpreeckt de Here Zebaoth/de God 2
Iſraels: Ghy hebbet ghezien alle dat quaet dat ick hebbe comen laten ouer Jeruſalem/ ende ouer alle ſteden in Juda: ende liet/heden ten daghe zyn ſy woeſt/ ende daer en woont niemant inne.

3 Ende dat omme haer boosheyt wille/ die 3
ſy deden : dat ſy my vertoornden ende henen gingben/ende roockten / ende dienden andere goden/ welcke noch ſy/ noch ghylieden/noch uwe vaderen ghekenden.

4 a Ende ick ſandt b doozgaens tot b lie- a Jere. 7. 25. & 25. 4. & 26. 5. & 29. 19. & 35. 15. & 44. 4. b Of/ vroech. den alle mijne knechten de Propheten/ ende de liet v ſegghen: Doet ſulcken greuwel niet/die ick hate.

5 Doch ſy en hoorden niet/ nepchden oock 5
haer oozen van harer boosheyt niet/ dat ſy henen bekeerden/ ende andere goden niet ghe roockt hadden:

6 Daeromme gaeck oock mijnen toorne 6
ende grimmicheyt aen/ ende ontbrande vier in de ſteden Juda / ende ouer de ſtraten te Jeruſalem / dat ſy tot eener woeſtijne ende eenſaemheyt ghewoorden zijn / als het heden daechs ſtaet.

7 Nv/ ſo ſpreeckt de Heere/ de God Zeba- 7
oth/de God Iſraels: Waeromme doet ghy doch ſulck groot quaet/ tegen uwe eygen zielen: op dat dan v wtgeroept worde/beyde man ende vrouwe/ beyde kint ende ſoogh kint wt Juda/ ende niets van v overblyue.

8 Dat ghy my ſo vertoornet door uwer hā- 8
den werck/ende roockt anderen goden in Egyptenlande/ daer ghy henen ghetogen zijt/ aldaer te herbergen: op dat ghy wtgeroeyet/ ende ten vloecke ende ter verſmaetheyt voor der / onder allen Heydenen op aerden.

9 Hebt ghy vergeten des ongeluck uwer va- 9
deren/des ongeluck der Coninghen Juda/des ongeluck harer vrouwen/ dat tot uwes eygen ongeluck/ ende des ongeluck uwer vrouwen/ dat c v wedenaren in t lant Juda/ ende op den ſtraten te Jeruſalem?

10 Noch en zijn ſy tot op deſen dach niet 10
verootmoedicht/ vreeſen hen oock niet/ende en wandelen in mijne Wet ofte rechten niet/ die ick v ende uwen vaderen voorgheſtelt hebbe.

11 Daeromme ſpreeckt de Heere Zebaoth/ 11
de God Iſraels alſo: d Siet / ick wil mijn aengheſicht tegen v richten/ ten ongeluck/ ende gantſch Juda ſal wtgeroeyt worden.

12 e Ende ick wil die overgheblevene wt 12
Juda

Juda komen / die haer aenghesicht henen gherichter hebben in Egyptenlandt te treckē / dat sy aldaer herberghen / het sal een ende met hen allen worden / in Egyptenlande: door het swaert sullen sy vallen / 7 eñ van honger sullen sy omcomen / beyde cleyn ende groot: sy sullen door het swaert ende honger sterven / ende sullen een swaeren / wonder / vloeck / ende verfmaethept worden.

Ick wil aeck de inwooners in Egyptenlande metten swaerde / honghere / ende pestilentie te hupse soecken / gelijck als ick Jerusalem ghedaen hebbe.

Dat dan den overgebleuenen Juda / niemandt en sal ontcomen / noch overblijuen: hare doch daercomme hier in Egyptenlande overcomme sijn ter herberghen / dat sy weten / daer sy gherne wouden weder henen comen / ende woonen: doch daer en sal niemant weder heen comen / dan alleene die dan hier vlieden.

Doe antwoorden den Jeremia alle mannen / die daer wel wisten / dat hare vrouwen anderen goden roockten / ende alle vrouwen / die sy grooten hoopen daer stonden / met tsamen allen volcke / die in Egyptenlanden woonden / ende in Pathros / ende spraken:

Na den woorde / dat ghy ons inden name des Heeren segt / en willē wy niet hooren.

Maer wy willen doen nae alle den woorde / dat wt onsen monde gaet: ende willen f Melecheth des Hemels roocken / ende derselven drancksoffer offeren: als wy ende onse vaders / onse Coninghen ende Oversten ghedaen hebben inden steden Juda / ende op den straten te Jerusalem: doe hadden wy ock broots ghenoegh / ende gluck ons wel / ende en saghen gheen ongeluck.

Sindt der tijt daerentegen / dat wy hebben g afgelaten / f Melecheth des Hemels te roocken ende drancksoffer te offeren / hebben wy alle commer geleden / ende zijn door het swaert ende honger omgecomen.

h Ock waimeer wy f Melecheth des Hemels roocke / eñ drancksoffer offeren / dat en boren wy mannen met sonder onser mannē wille / dat wy haer roocke backen / eñ drancksoffer offeren / haer te becommeren.

Doe sprack Jeremia tot den gantschen volcke / beyde mannen / vrouwen / ende allen die hem soo antwoorden:

Ja ick meyne ock / de Heere hebbe ghedacht aen dat roocken / dat ghy inden stede Juda / ende op de straten te Jerusalem / gedreven hebt / met tsamen uwe vaderen / Coninghen / Oversten / ende heeft het ter herten ghenomen.

Dat hy niet meer tijden en conde / vanwege uwe boose wesen ende grauwelen / die ghy dedet: daerom ock uwe landt ter woestijne / ten vloecke / ende ten bloecke ghewoden is / sonder dat niemandt daerinne en woont / als het nochtent daechs staet:

Daercomme dat ghy gheroockt hebbet / ende tegheu den Heere gesondicht / ende der stemme des Heeren niet ghehoort / ende in sijne wetten / rechten ende ghenuchtē / niet gewandelt en hebbet: daercomme is v ock sulcken ongelucx wedervaren / als het hedens daechs staet.

Eñ Jeremia spraek tot allen volcke / eñ tot allen vrouwen: Hoort des Heere woort / alle ghy wt Juda / die in Egyptenlant zijt.

So spreeckt de Heere Sebaoth / de Godt Israels: Ghy ende uwe vrouwen / hebbet met uwen monde ghesproken / eñ met uwen handen volbracht / dat ghy seyder: Wy willen onse gheloste houden / die wy f Melecheth des Hemels gheloeft hebben / dat wy derselven roocken / ende drancksoffer offeren: Welaen / ghy hebbet uwe gheloste vermilt / ende uwe gheloste ghehouden.

So hoort nu des Heeren woort / ghy alle wt Juda / ghy die in Egyptenlande woonet: Siet / ick sweere by mijnen grooten name / spreeckt de Heere / dat mijnen name niet meer en sal door eenichs menschen mondt wt Juda / ghenoemt worden / in gantsch Egyptenlande / die daer segge: So warachtich als de Heere / Heere leeft.

Siet / k ick wil over hen waken ten onghelucke / ende tot ghenen goede: l dat / wie wt Juda in Egyptenlande is / die sal door het swaert ende honger omcomen / tot dat het een ende met hen hebbe.

Die daerentegen den swaerde ontgaen / die sullen doch wt Egyptenlande / int lant Juda weder comen moeten / met eenen m cleynen hoop: ende alsso sullen dan alle de overghebleuene wt Juda / die in Egyptenlande ghetoghen waren / dat sy aldaer herberchden / vernemen / wiens woort waer gheworden is / mijn / ofte hare.

Ende ten teecken / spreeckt de Heere / dat ick n aen dese plaetse te hupe soecken wil / op dat ghy weert / dat mijn woort sal waer worden / over v ten ongheluckе:

So spreeckt de Heere alsoo: Siet / ick will Pharao Hophra den Coninck in Egypten / overgeven in de handen zijner vianden / eñ der ghenen / die hem na zijnen leven staen / n gelijck als ick Zedekia den Coninck Juda overghegeven hebbe inde handt Nebucadnezar des Coninex te Babel / zijns vianden / ende die hem nae zijnen leven stont.

Vier vijfde Capittel.

1. Jeremiatroostet den Baruch.

Dit is het woort / dat de Prophect Jeremia spraek / tot Baruch / den sone Neria / a doe hy dese reden in eē boec schreef / wt den monde Jeremia / inden vierde Jare Joiakim des soons Josia / des Coninex Juda / ende spraek:

So spreeckt de Heere Zebaoth / de Godt Israels dan b Baruch:

Ghy spreet: Wee my / hoe heeft my de Heere jammer tot mijnen smerte toegheroecht: ick suchte my moede / ende en vinde gheen ruste.

Segghet hem alsso: So spreet de Heere: Siet / wat ick ghebouwet hebbe / dat breke ick af / ende wat ick gheplanter hebbe / dat roepe ick wt / met tsamen desen gantschen mijnen eyghen lande.

Ende ghy begeeret b groote dinghen: en begeeret niet: want siet / ick wil ongheluck comen laten over alle het vleesch / spreeckt de Heere: b doch b ziele wil ick b ter buete geven / aen welcke plaetse ghy treckt.

Amos.9.4
Jere.4.11
Jere.42.15
m Of / vinnich / weynighen /
n 2.reg.25.6
Jerem.39.5
Baruch woort ghetroostet.
a Jere.30.2 ende 36.4
b Jere.21.9 ende 39.18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat xlvj. Capittel.

1. Jeremia prophetéert tegen Egypten/ 27. ende voorsepdt synre volcx verlossinghe.

DIt is het woort des Heeren / dat tot 1
dien Prophect Jeremia/ gheschiet is/
teghen alle Heydenen.

a Teghen Egypten.

a Esai.19.1 ende 20.3 ende 30.3 Ezech.24.2 ende 30.4 ende 31.1 2.Reg.24.7

Teghen het heyr Pharao Necho / des 2
Conincx in Egypten / dwelck lach aen het water Phrath/tot Carchemis / dat de Coninck te Babel Nebucad Nezar sloech/ inden vierden jare Joiakim/des soons Josia/ des Conincx Juda.

b Jere.36.6

b Rustet schilden ende taertsen toe/ ende 3
treckt in de slachtinghe.

Spannet peerden aen/ende latet de ruyters op sitten:setter de helmen op / en scherper de spiessen/ende trecket panzier aen.

Hoe coemt het doch?dat ic sie/dat sy ver- 5
c Dat is/ sryt. saget sijn/en de vlucht genē/ en hare c helde verslagen sijn:sy vlieden/dat sy hen oock niet omme en sien/verschrickinge is ommē ende ommē/spreeckt de Heere.

De snelle en can niet ontvlieden/noch de 6
stercke ontcomen:teghent Noorden aen het water Phrath/sijn sy gevallen ende nedergheslept:

Waer is nu die/ die henen op tooch / als 7
eenen stroom / ende sijn wallen hen verhieuen/als wallen des waters?

Egypten tooch henen op / als eenen 8
stroom/ en sijne wallen verheuen haer/als wallen des waters/ende sprac: Ick wil opwaerts trecken/ het landt bedecken/ende de stadt verderuen/met tsamen dien/die daerinne woonen.

Welaen / sittet op peerden / rennet met 9
den wagenen/laet de Helden/de Moorlieden / ende wt d Puth / die den schildt doeren:ende de schutters Lidia wt trecken.

d Aub.Aphia

Want dit is den dach des Heeren / Hee- 10
ren Tebaoth/eenen dach der wrake/dat hy hem aen sijne vianden wreke / daer het swoert verslinden / ende van haren bloede vol ende dronckē worden sal: want sy moeten den Heere/Heere Tebaoth/een slachtoffer worden/ inden lande teghent Noorden/ aen het water Phrath.

Gaet henen op na Gilead/ en haelt e sal- 11
e Aub. hærst ne/Jonckvrouwe/ghy dochter wt Egypte: doch het is bergheefs / dat ghy v vele meesterr/ghy en worder doch niet heel.

Uwe schande is ander den Heydenen 12
luptbaer geworden/ws huplens is het lant vol: want den heldt valt over dē anderen/ en liggē beyde met malcanderē daer neder.

f Jere.43.8

f Dit is het woort des Heeren / dat hy 13
tot den Prophect Jeremia sprack/ doe Nebucad Nezar de Coninck te Babel/daer heen tooch/Egyptenlant te slaen:

Vercondiget in Egypten / ende segt het 14
aen te Migdal/segt het aen tot Noph ende Thachpanhes/ende spreeckt: Strelt v ter weere:want het swoert sal verslinden/ wat rontcommē v henen is.

Hoe gaet het toe?dat uwe Gheweldigen 15
der aerden vallen / ende en connen niet bestaen:de Heere heeftse soo g ghestoten.

g Wat is/ ploty lycken nedergheslaeten.

Hy maeckt / dat haren vele vallen/dat de 16
eene met den anderen daer nederlept ; doe sprake sy:Wel op / laet ons wieder tot onsen volcke trecken: in onse vaderlandt/voor den swoerde des tyrannen.

Aldaer schreyenen hen nae : Pharao de 17
Coninck in Egypte lept/hy heeft sijn h tijt te verlaten. h Aub.staet by gheen woort

Soo warachtich als ick leue/ spreeckt de 18
Coninck/ i die daer Heere Sebaoth heet/hy sal daer henen trecken/so hooch als dē berch Thabor onder den berghen is / ende als de Charmel aen der zee is. i Jes.51.15 ende 54.5 Thabor. Charmel.

Neemt v wandelghereetschap / ghy in- 19
woonersse dochter Egypten : want Noph sal woest ende verbrant worden / dat daer niemant inne woonen sal.

Egypten is eē gantsch schoone calf doch 20
de slachter coemt vant Noorden. k Wat is/ Noorden

Ende k de dachloonders / die daerinne 21
woonen/sijn oock/ als de gemeste calueren : doch sy moeten hen dannoch wenden/ veldtvluchtich worden met malcanderen/ ende en stillen niet bestaen : want de dach haers ongevals sal over hen comen/tijdt lycken/de tijt harer thuys soeckinghe. 1 Wat is/ [illegible]

1 Sy comen daer henē/ dat het harnasch 22
clatst/ eñ romē met heyrscracht eñ brengen axen over hen/ gelijck als de houthouwers.

De selue sullen also in haren woude hou- 23
wen /spreeckt de Heere/ dat niet te tellen en is : want harer is meer dan der sprinckhanen/die niemant tellen en can.

De dochter Egypti staet met schanden: 24
want sy is den volcke van Noorden inde handen gheghenen.

De Heere Sebaoth / de Godt Israels 25
spreeckt: Ie will te hups soeckē m* de regenten tot No/ende den Pharao/eñ Egypten/ met tsamen sijnen goden eñ Coningen: Ja Pharao/n met allen diē/die op hem verlate.

Dat ickse gene m de handen dier/die hen 26
na haren leuen staen/ende inde handē Nebucad Nezars des Conincx te Babel/eñ sijner knechten : o ende daer nae sult ghy bewoont worden als van oudts herwaerts/ spreeckt de Heere.

Doch ghy mijn knecht Jacob / vreest v 27
niet:eñ ghy Israel/en verzaecht niet:want sier/ick will v wt verren landen/ ende uwen zade wt den lande sijner gevanckenisse helpen : dat Jacob sal weder comen / ende in vrede zijn/ende de volheyt hebben/ende niemant en sal hem verschicken.

Daerom en vreest v niet / ghy Jacob 28
mijn knecht/spreeckt de Heere:want ick ben by v met allen Heydenen / daer ick v henen verstooten hebbe/r will ick een eynde maken: maer ick will v tuchtighen met mate / op dat ick v niet onghestraft en late.

Dat xlvij. Capittel.

1. Een prophetersinghe teghen de Philisteen.

DIt is het woort des Heeren/ dat tot 1
den Prophect Jeremia gheschiedde teghen de Philisteen / eer dan Pharao Gaza sloech

Soo spreeckt de Heere: Sier/daer comen 2
wateren opwaerts van Noorden / die een vloet maken sullē/eñ beyde het lant/eñ wat daer inne is/beyde de steden/ende die daerinne woonen / weeh dijnen sullen : dat de lieden sullen schreyen/ende alle inwoonders

Hoog

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Voor den ghedoemde harer stercker peers-
dē/ die daer henen dzaen / ende voor het
bolderen harer wagens/ende ommeloopen
harer raderen / dat hen de vaders niet en
sullen ommesien na den kinderen / soo ver-
tzacht sullen sy zijn/
Voor den daghe die daer comt te ver- 4
stooren / alle Philisteen/ende wt te roeyen
den verdruwen hoe langhe e crabt ghy v-
Ghy zijt weert des Heeren: wanneer wilt 6
ghy doch ophouden ? b aert doch in uwe
scheede/ende rustet/ende weest stille.
Doch/ hoe condt ghy ophouden: dewijle 7
dat d de Heere beuel gedaē heeft tegē Aſca-
lon/ende p tegen de hauen aen de zee bestelt.

Dat xlviij. Capittel.

1. Een Prophecye tegen de Moabiten.

TEghen a Moab. Soo spreeckt de 1
Heere Zebaoth/ de Godt Israels: Wee
der stadt Nebo: want sy is verstoort/
ghy vullense wtroepe/ dat sy gek volck meer
en zijn: ende ghy Madmen/ moest oock ver-
dorre worde/ het f zwert sal achter v comē.
Men hoort een gheschrey te Horonaim/ 3
van verstoren ende grooten jammer.
Moab is al verslaghen/ men hoort hare 4
jonghen schreyen.
Want sy gaen met weenen / den weeh 5
opwaerts na Luhith/ende de vyanden hoo-
ren een jammer gheschrey / den weeh van
Horonaim af.
Vlaeuluchten/ende Aaert v weeh/ende ver- 6
lost uwe lede: doch ghy sult zijn/als de hey-
de inder woestijne.
f Daeromme dat ghy v g op uwe ghe- 7
bouwede verlaten / ende op uwe schatten/
sult ghy oock ghevonnen worden : ende Ca-
mos moet henen wt/ ende ghevanckelijck
wech treckē/met synen Priesteren
ende oversten.
Want de verstoorder sal over alle steden 8
komē/ dat niet een stadt ontgaē en sal: daer
sullen verpe de h gronden verdorren/ ende
der effen dele verstoort worden: want de
Heere heeft het ghesepte.
i Gheeft Moab bederen: hy sal wtgaen/ 9
als bloghe hy: ende hare steden sullen woest
legē/dat daer niemant inne woonen en sal.
Vervloecht sy die des Heeren werck tra- 10
gelijck doet: vervloecht sy/ k die zijn swert
ophout dat het gheen bloet en vergiete.
Moab is van zijner jeughet op sicher ge- 11
weest: ef heeft op zijn l hesse stille gelegen/
en is nopt wt eenen vat ein ander ghe-
goten/ ef nopt in de gevanckenisse gevoert/
daeromme is hem zijnen smaeck gebleuen/
ende zijnen reuck niet verandert gewoorden.
Daerom siet / spreeckt de Heere / de tijdt 12
coomt/ dat ick hen will m Afkuters schicken/
die sullen afgaten stellen/ ende hare vaten ledich
maken/ende hare flesschen n verslaen:
13 Ef Moab sal over den Camos te schan- n Of versmet
den worden / o gheliick als het huys Isra- teren.
els/over Beth El te schanden gewoorden is/ o 1.reg.12.29
daer sy hen doch op verlieten.
14 Hoe dorst ghy seggen: p Wy zijn de Hel- p Esai.16.6
den/ende de rechte Crijchslieden?
15 So doch Moab moet verstoort worden/
ende hare steden beclommen worden / ende
haer beste manschap/ ter slachtbanck afgaē
moeten/spreeet de Coninck/ q welcke heet/ q Esai.48.2
de Heere Sebaoth. ende 51.15
16 Want den ongheval Moabs sal schier ende 54.5
comen/ende haer ongeluck sneller hem seer. Jere.46.18
17 Bleue/hebbet doch medelijdinge met hen/ ende 50.34
ghy die om haer woont / ende haren naem
kennet/ef spreker: Hoe is de sterche roede/
ende den heerlijchen staf soo ghebroken?
18 Yeraf vander heerlijckheyt/ ghy dochter/
ghy die te Dibon woonet/ef sittet in de doz-
ren: wāt de verstoorder Moabs sal tot v he-
nen op comen/ ef uwe * besten verbzeken. * Hn. sterckten
19 Treet op de strate/ef siet toe/ghy inwoo-
nerse tot Aroer: vraget die/die daer vlieden
ef ontlooyen/ef spreeckt: Hoe gaet het toe?
20 Och Moab is verwoestet ende verdoz-
uen : huyler ende schreyet / segt het aen tot
Arnon/dat Moab verstoort zy.
21 De straffe is over het effen lāt gegaē/na-
melijckē/ouer Holon/Jahza / Mephaath/
22 Dibon/ Nebo/ Beth-Diblathaim/
23 Kiriathaim/Beth Gamul/Beth Meon/
24 Kirioth/Bazra/ef over alle stedē in den
lande Moabs/ sy ligghen verre/of nae by.
25 Den hoorn Moabs is afgehouwen/
ende haren arm is verbzoken / spreeckt de
Heere.
26 Maeckt se dzoncken/(want sy heeft haer
tegen den Heere verheuen) dat sy spouwen
ende de handen wringhen moet : op dat sy
ook tot spot worde.
27 Want Israel heeft uwen spot zijn moe-
ten/als ware hy onder den dieuen ghenom-
den : r ende dewijle ghy sulcks teghen haer r Num.25.a
spreeckt/sult ghy oock weeh moeten.
28 O ghy inwooners in Moab/ verlaet de
steden/ende woont in de Rotzsteenen/ende
doet als de duyuen/die daer nesteten uiden
hooghen holen.
29 s Men heeft altoos gesept vanden stou- s Esai.16.6
tē Moab/dat hy seer stout zy/ hooveerdich Jere.49.16
hoochmoedich/ t trotzich/ef ouermoedich/ t Of stout, ver
30 Doch de Heere spreert: Ick kenne zijnen meten/
tooine wel/ dat hy so vele niet en vermach/
ende onderstaet hem meer te doen/ dan zijn
vermoghen is.
31 Daeromme moet ick over Moab huyle
ef over het gantsche Moab schreyen/ u ef u 2.Reg.2.24
over de lieden tot Kirheres leedt draghen. r And. gheheel
32 x Ick moet over d Jaezer/ ghy wijnberch ouer Jaezer/
te Sibma/woenen: Want uwe wijnranckeu also moet ick
zijn over de zee genaten/ ende tot aen de zee ouer d gaē/
Jaeser gecomen: de verstoorder is in uwen etc.
oogst ende wijnlesen gevallen.
33 Vreuchde ef herten wolijcheyt is wt den
velde weeh/ef wt den lande Moabs: ende
men en sal geenen wijn persse/ de wijnte-
der en sal niet meer zijn liedt singhen.
34 Van des gheschreys wegen te Hesbon/
tot Eleale toe/welcke tot Jahza toe clinckt/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

p Dat is / het tzoete ſMoabs is ghelijck als een dyaríghe koe / ſterck/ vet/ pzachtich/ wel gheboert en lieden.
* Anders tortzokonaim toe/ ſal de dyaríghe koe [volckers] Eſaie.16
z Anders treurſchalmeye/
a Eſaie.15.2 Ezech.7.18
b Dat is/ met naghelaten meſkens / of/ anderſins verfeecht.
‡ Jn gerraeſſe/
c Eſai.16.3 Jere.49.3
d Of/ alomme oueral.

e Deut.28.49 Jere.49.22

f Eſai.14.18

g Nu.21.29

Ammon.
a Ezec.21.28 ende 25.1 Amos.1.13
* Of/ verſigenaren?
ſMalcham is der Ammoniten afgoot.
b Dat is/ omliggende vlecken.

van Zoar aen/ y * der dzielarigen koe/tot Horonaim toe:want ock de waterē Nimrim ſullen wdzooghen.
Ende ick wil/ſpzeeckt de Heere/in ſMoab35 daermede een ende maken/dat ſy niet meer op de hoochten offeren / ende haren goden roocken ſullen.
Daeromme bzummet mijn herte / ouer36 ſMoab/als een z trompette / eñ ouer de lieden te Kirheres/ bzummet mijn herte/als eē trompette:wāt ſy hebbens te bele gemaeckt/ daeromme moeten ſy te gronde gaen.
a Alle coppen ſullē caal zijn/ eñ alle baer-37 den afgeſchozen/aller handen b * berhicket/ ende een yegelijck ſal c ſacken aentrecken.
Op allen daken ende ſtraten/d allenthal-38 uen in ſMoab ſalmen clagen: want ick hebbe ſMoab verbzoken / als een onwert vat/ ſpzeeckt de Heere.
O hoe is ſy verdoznen/hoe huylen ſy/hoe39 ſchandelijcken hanghen ſy de coppen : ende ſMoab is ten ſpotte ende ter verſchzickinge gewozden/allen/die rontomme daer henen woonen.
Want ſoo ſpzeeckt de Heere : e Siet / hy40 vliecht daer henē/als een Arent/ eñ breydet zijne vleughelen wt ouer ſMoab.
Kirath is ghewonnen/ ende de vaſte ſte-41 den inghenomen: ende het herte der helden in ſMoab/ſal ter ſelver tijdt zijn / als eener vzouwen herte in kints noden.
Want ſMoab moet verdelcht wozden/42 dat ſy geē volc meer en zijn/daeromme dat het hem teghen den Heere verheuen heeft.
Vreeſe/cuylen/ende ſtrick coemt ouer v/43 ghy inwoonders in ſMoab / ſpzeeckt de Heere.
f Wie de vreeſe ontuliedt / die ſal inden44 cuyl vallen/ende wie wt den cuyl coemt/die ſal inden ſtrick ghenanghen wozden : dan wil ick ouer ſMoab comen laten / een Jaer harer thupſoeckinghe/ſpzeeckt de Heere.
Die wt den vlacht ontloopen/ſullen toe-45 vlucht ſoecken tot Heſbon : doch een vper ſal wt Heſbon/ende een vlamme wt Sihon gaen/welcker de plaetſen in ſMoab/ende de crijchsluyden verteren ſal.
g Wee v ſMoab / verloren is het volck46 Camos : want men heeft uwe ſonen ende dochteren ghenomen / ende ghevanckelijck wech ghevoert.
Doch in den toecoemſtigen tijt/ wil ick47 de ghevanckeniſſe ſMoabs wenden/ſpzeeckt de Heere. Dat zy geſept vander ſtraffe ouer ſMoab.

Dat xlix. Capittel.

1. Pzophecie teghen de Ammoniten. 7. Edomiten/ 23. Spziers/ 28. Kedareners/ 34 ende Elamiten.

TEgen a de kinderē Ammon/ſpzeeckt de Heere alſo: Heeft dā Iſrael geene kinderē/of en heeft hy geē * erue? waer-1 ommme beſit dan ſMalchom het lant Gad? ende zijn volck woont in haren ſteden?
Daeromme ſiet/de tijt coemt/ſpzeeckt de2 Heere/dat ick wil een crijchsgheſchzey hoo-ren laten/ ouer Rabbath der kinderen Ammon/dat ſal op eenen hoope woeſte liggen/ ende hare b dochteren met vpere aengheſte-ken wozden: daerenteghen Iſrael ſal de gene beſitten/van den welcken ſy beſeten wa-zen/ſpzeeckt de Heere.

3 Huylt/Heſbon/want Ai is verſtoort: ſchzeyet ghy dochter Rabba/ ende c trecket ſacken aen/claecht ende loopt op de mueren rontomme:want ſMalchom moet gevanc-kelijck wech ghevoert / met ſamen zijnen Pzieſteren ende Vozſten.
4 Wat d trotz ghy op uwe landouwen: uwe landouwen zijn verdzoncken/ ghy on-ghehoozſame dochter / e ghy die v op uwe ſchatten verlaet/ende ſpzeckt in uwe herten: Wie derf hem aen mij maken?
5 Siet/ſpzeeckt de Heere Zebaoth/ ick wil een vreeſe ouer v comen laten/van allen die rontomme woonen/ dat een yegelijck zijns weechs vooz hem wech henen wt verſtoo-ten wozde/ende niemant en zy/ die de vlu-chtighen bergadere.
6 Doch daer na wil ick weder wenden/de geuanckeniſſe der kinderen Ammon/ſpzeeckt de Heere.

Teghen Edom.

7 Soo ſpzeeckt de Heere Zebaoth: Is daer dan ghen wijſheyt meer te Theman? en is daer dan geenen raet meer by den clo-ken:is hare wijſheyt g ſo loos?
8 Vlieder/wender v/ende verſteeckt v die-pe/ghy burgheren te Dedan : want ick late een onghenal ouer Eſau comen/den tijt ſij-ner thupſoeckinghe.
9 Wijnleſers ſullen ouer v comen / die v geen naleſen en laten/eñ dieven des nachts/ ſullen ouer v comen/die ſullen hem genoegh verderuen.
10 Want ick hebbe Eſau ontbloot/eñ zijne heymelijcke plaetſe geopent/dat hy hem niet verſteken en can: zijn zaedt/ zijne broe-ders/ende zijne nabueren zijn verſtoort/ dat haer ghen meer voozhanden en is.
11 h Doch wat ouerblyft dan uwen weeſen/ dien wil ick het leuen gonnen / eñ uwe we-duwen ſullen op mij hopen.
12 Want ſoo ſpzeeckt de Heere : i Siet / de ghene die het niet verdient en hadden / den kelck te dzincken/die moeten dzincken/ende ſoudet ghy ongheſtraft blijuen? ghy en ſult niet onge ſtraft blyue/ maer ghy moet ock dzincken.
13 k Want ick hebbe by mij ſelven ghe ſwo-ren/ſpzeeckt de Heere/dat Bazra ſal eē won-der/verſmaethept/woeſtijne/eñ vloeck wzo-den/ende hare ſteden een eewige woeſtijne.
14 l Ick hebbe ghehoozt vanden Heere/ dat een boodſchap onder de Heydenē geſonden zy: Vergadert v/eñ coemt herwaerts, maert v op ten ſtryde.
15 Want ſiet/ick hebbe v m cleyn gemaeckt onder de Heydenen / ende verachtet onder den menſchen.
16 n D trotz eñ ws herten hoochmoet/ heeft v bedzoghen / dewijle dat ghy in rotzſteen cloven woonet / ende hooghe ghebeerchten inne hebt / o wanneer ghy uwen neſt als ſchoon ſoo hooch makedet / als den Arent: dannoch wil ic v van daer henē onder ſtoo-ten/ſpzeeckt de Heere.
17 Alſo ſal Edom woeſt wozdē / p dat alle de gene/die daer voozby gaen/hen verwon-deren/eñ fluyten ſullen ouer alle hare plaghe.
18 q Ghelijck als Sodom en Gomorra met ſamen haren naebueren / ſpzeeckt

spreeckt de Heere/dat niemant aldaer woonen / noch eenich menschе daerinne behuysen sal.

19 Want siet / hy coemt opwaerts als een leeu-
wen/van de stoute Jordane herwaerts/ te-
gen de vaste hutten: want ic wil hem al-
daer heenen snellijcken loopen laten: ende wie
is verwe/wie de f Jongelinck is/dien ick tegen
haer rusten sal? c want wie is my ghelijck?
wie will my meesteren? ende wie is de her-
der/die my wederstaen can?

20 Hoort nu den raetslach des Heeren/
dien hy over Edom heeft/ ende sijne gedach-
ten/die hy over de inwooners in Theman
heeft: wat gelt het/of de x herders jonghers
haer niet doch maken en sullen / ende haer
woninghe verstooren?

21 Dat de aerde heus sal wanneert in mal-
anderen valt / ende haer gheschrey salmen
aen de y schelfzee hooren.

22 Siet / hy vliecht opwaerts als eenen
arent/ende sal sijn vleughelen uytspreyden
over Bazra: ter selver tijdt sal het herte der
helden in Edom zijn / als het herte eener
vrauwen in kinders noden.

Tegen Damascon.

23 a Hemath en Arphad staen jammerlijc-
ken/ sy syn vertzaecht / want sy hoorden een
boose gheschrey: b die aen der zee wonen/
zijn sy verfeyrocken/dat sy gheen ruste heb-
ben connen.

24 Damascus is vertzaecht / ende geeft de
vlucht: sy beeft/ ende is in angsten ent sinc-
ten/als een vrauwe in kints noden.

25 Hoe-is sy nu niet verlaet/ die beroemde
ende seere stadt?

26 Daerom sullen hare Jonge manschap/
op hare straten daer neder ligghen / ende
alle hare crijchslieden ombergaen / ter selver
tijt spreeckt de Heere Tebaoth.

27 Ende wil de muren te Damasco met
vyere ontsteken/ dat het de pallepsen Ben-
hadad verteeren sal.

Tegen Kedar / ende de

28 Coninckrijcken c Hazor/die Nabuchad Nezar
de Coninck te Babel floeyt. So spreeckt de
Heere: Adel op/treet opwaerts in Kedar/ende
verstoort de kinderen teghen Oosten.

29 Haren sal hen hare hutten ende kudden
nemen/hare tenten/ alle hare ghereetschap/
ende kemelen / sullen sy weg voeren / ende
men sal verschrickelijcken over hen roepen/
ontrent ende ontrent.

30 Vlucht/maect d vlucht/ begheeft
d diepe/ghy inwooners in Hazor/spreeckt de
Heere: want Nebuchad Nezar de Coninck
te Babel / heeft wat inden sinne teghen u/
ende meynet u.

31 Adel op/treckt opwaerts/tegē een volck/
dat genoech heeft/ende seker woont/spreeckt
de Heere: sy en hebben noch poorten / noch
grendelen/ende woonen alleene.

32 Hare kemelen sullen gherooft/ende de veel-
heyt haers vees genomen worden: ende ick
sal die verstroyen in alle winden/d die inden
hoecken woonen / ende van allen plaetsen
herwaerts/wil ick haer ongeluck over haer
comen laten/spreeckt de Heere.

33 Dat Hazor sal een draken woninge/ en-
de een eewighe woestijne worden / dat nie-
mant aldaer en woone/ ende geen menschе
daerinne en behuyse.

34 Dit is het woort des Heeren/dwelck ge-
schiede tot Jeremia den Prophect / teghen
f Elam/in aenbeghinnis des Coninckrijcks Elam / de
Tedekia des Coninex Juda/ende spraek: Perser.

35 So spreeckt de Heere Tebaoth: Siet/ick a Ezec.32.24
wil den boghe Elam verbreken/ haer voor- Dan.8.2
neemste ghewelt/

36 Ende wil de vier winden / uyt den vier
hoecken des Hemels/over hen comen laten/
en wilse in alle deselve winden verstroyen/
dat daer gheen volck zijn en sal / daer niet
sommighe verdrevene uyt Elam/ henen co-
men sullen.

37 Ick wil Elam verbreken voor
haren vyanden/ende dien/die hen na haren
leven staen/ ick ongheluck over haer comen
laten/met mijnē grimmigen toorne/ spreeckt
de Heere: ende wil het f sweert achter hen
aen schicken/tot dat ickse te niete make.

38 ¶ Dyhen f stoel wilick in Elam setten/ende f Dat is / De
wil beyde Coninck ende de Oysten al daer groote Heren
ombrenghen / spreeckt de Heere: doch in der/ die Elam
toecommender tijt/wil ick de ghenaeckenisse ghewan.
Elam weder wenden/spreeckt de Heere.

Dat 1. Capittel.

1. Prophecie tegen Babel/ 21. en de Chal-
deen/ 4. daertoe dat des volcx Israels verlossings.

1 DIt a is het woort / welck de Heere Babel.
door den Prophect Jeremia ghe- a Esaie. 13.1
sproken heeft/teghen Babel/ende het lant ende 47.1
der Chaldeen. Jere.25.12.
ende 51.1

2 Vercondiget onder den Heydenē/en laet
het ruchtbaer worden: wordt een banniere op/
laet het luydtbaer worden/ en en verbergt
het niet/ ende spreeckt: Babel is ghewon- b Esa.46.1
nen / b Bel staet met schanden / c Mero- Jere.51.44
dach is d vermorselt / hare afgoden staen Bel.3.22
met schanden / ende hare goden zijn te nie- c Dan.1.6.
te ghemaeckt. d Of / tot pul-
ver ghemaeckt.

3 Want dan stoorden coemt een volck op-
waerts teghen haer/ dwelcke sal haer landt
ter woestijne maken:dat niemant daerinne
wonen en sal/maer beyde lieden ende vee/
daerinne vlieden sullen.

4 Inden selven dagen/ende ter selver tijt/ Dat is / het
spreeckt de Heere/sullen de kinderē Israels/ thuys trecken
met tsamen de kinderen Juda comen/ende wt Babel/ door
weenende derwaerts trecken/ende den Hee- Comne Cozen
re haren Godt soecken. vervolgt en
verghelaten.
5 Sy sullen vraghen nae den weghen nae Esa.1.1
Zion / en hen aldaer heenen keeren: coemt/
ende laet ons tot den Heere voeghen / met
enen eewigen verbonde/ dat nemmermeer
vergeten worden en sal.

6 Want mijn volck is als een e verlozen e Jere.23.1
ruddē/hare herders hebbense verleyt/en op Ezech.34.4
den bergen dwalende gaen laten/ dat sy van ende 36.37
den berghen/ op de cleyne berghen ghegaen
zijn/ende hare kopen vergheten hebben.

7 Alles wat aen hen quam/ dat verslonten:
ende hare vyanden spraken: Wy en doen
niet onrecht /daerom̄e dat sy hen hebben
besondicht aen den Heere/inder woninghe
der gherechticheyt/ende aen den Heere / die
harer vaders hope is.

8 f Vliet wt Babel / ende treckt wt der f Jere.51.6
Chaldeen landt/ende stellet v als de boecken Apoc.18.4
voor den ruddē henen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

g Jere.50.41 g Want siet/ ick wil groote volcken met 9
hoopen/wt den lande regent Noorden ver-
wecken/eñ tegen Babelopwaerts brengē/
die hen teghen haer rusten sullen/dieſe oock
sullen ghewonnen : zijne pylen zijn als eens
goeden krijghers/die niet en feylt.

Ende het Chaldeer landt sal eenen roof 10
worden/ dat alle dieſe beroouen / ghenoech
daer aan hebben sullen/spreeckt de Heere.

h Esai.47.6 h Daeromme dat ghy b dies verheucht/ 11
ende beroemt/ dat ghy myn erfdeel gepion-
dert hebbet: ende i springhet als de gheyle
kalveren / ende * blieschedet als de stercke
guylen.

Anders wordet het/als de kalveren in het gras.
*Anders hinnesche het.

We moeder staet met grooter schandē/ 12
ende die b ghebaert heeft / is tot spot ghe-
worden : siet / onder den Heydenen is sy de
k Ooostste/woeste/dorre/ende eensaem.

k Of/dunste.

Want handen tooghe des Heeren / moet 13
sy onbewoont/ende gantsch woeste blijuen/
l dat alle die voor Babel voorby gaen / hen
sullen verwonderen/ende klupten ouer alle
hare plaghe.

l Jere.18.16 ende 19.8 ende 49.17

Rustet b tegen Babel rontomme heuen 14
Alle schutters: schiet in haer: sparet de pylen
niet:want sy m heeft teghen den Heere ge-
sondicht.

m Jere.50.29 ende 51.5

Juychet ouer haer/ om ende omme : ‡ sy 15
moet haer opgeuen: hare fondamenten zijn
ghevallen / haer muren zijn afghebrooken:
want dat is des Heeren wake : wreeckt b
aen haer/ n doet ghy/ als sy ghedaen heeft.

‡ Anders sy heeft de hant ghegheuen.
n Exod.21.23 Leuit.24.20 Jere.51.49 Ezech.10.19 Iosu.3.7

Roept wt dan Babel/bepde dē saeyer eñ 16
maeyer/inden oogst/dat hem een peghelijck
voor den swaerde der tyranen / keere tot
zijnen volcke:ende een peghelijck in zijn lant
vlughe.

Israel heeft moeten zijn een verstroyder 17
ruder / dat de leeuwen verschupchtert heb-
ben : o ten eersten verslonden de Coninck te
Assyrien: p daer na overweldichdese Nebu-
cad Nezar de Coninck te Babel.

o 2.Re.17.20 Esaie.10.5 p 2.Re.25.9

Daerom spreeckt de Heere Sebaoth / de 18
God Israels alsa: Siet/ick wil den Coninc
te Babel te hups soecken / ende syn landt:
q gheluck als ick den Coninck te Assyrien
te hups ghesocht hebbe.

q 2.Re.19.37 Esaie.14.25

Israel dannoch wil ic weder te hups tot 19
zijner woninge brenghen/dat sy op Char-
mel ende Basan weyden/ende hare ziele op
den gheberchte Ephraim ende Gilead ghe-
sadicht worden sal.

Te dier seluer tijdt/ eñ inden seluen da- 20
gē/salmē de nuis daer Israels soeckē/spreect
de Heere/doch daer en sal geene boosheden
zijn: ende de sonde Juda / doch daer en sal
gheen gheuonden worden : want ick wilse
berghenen dien/die ick overblijuen late:

r Jere.51.5

Treckt opwaerts tegen het lant/ dat alle 21
dinck s verbittert heeft/treckt opwaerts/eñ
soeckt te hups de inwooners der te hups
soeckinge/ verheert ende verbandt hare na-
comelingen/ spreect de Heere/ ende doet al-
les wat ick b bevolen hebbe.

s Dat is / die Goot ende de menschen beyroeft eñ verroodmt heeft: die daer weert zijn/ dat sy weederom te hups ghesocht worden.

Daer is een erghe geschrey inden lande/ 22
ende groot jammer:

Hoe gaet het toe/dat dē hamer der gant- 23
scher wereldt verbroken ende verslaghen is?
Hoe gaet het toe / dat Babel een woestijne
ghewordē is onder allen Heydenen?

Ick hebbe v ghestelt Babel/daerom zijt 24
ghy oock gheuanghen/eer ghy b dies voor-
saghet : ghy zijt ghetreft ende ghegrepen:
want ghy hebt den Heere t ghetrotzet.

t Of stoutlijc

De Heere heeft zijnen schat opghebaen/ 25
eñ de wapenen zijns toorns voortgebracht:
want sulex heeft de Heere / Heere Zebaoth
inder Chaldeen lant opgherichtet.

Hoe ende/opent hare rotzenhuysen:x worpt se 26
dē ende/opent hare rotzenhuysen:x worpt se
op eenen hoop/eñ verbantse/ dat haer niets
ouerblijue.

x Anders worpt se ter eynden.

Verwoycht alle haer kinderen/ byzondre 27
af ter slachtbanck:wee hen/ want dē dach
is gecomen/de tijt harer te hups soeckinge.

Hoort een ghelchrey der vluchtin- 28
tighen/ende dier/ die ontloopen zijn wt den
lande Babel: op dat sy vercondighē te Sion/
de wrake des Heeren onses Godts/ ende de
wrake zijns Tempels.

Roept belen teghen Babel/ belegtse om- 29
me ende omme/alle boghenschutters/ ende
en laet niemant daeruan comen: y berghel-
det haer als sy verdient heeft : z als sy ghe-
daen heeft / soo doet haer weder / want sy
a heeft hoochmoedich ghehandelt tegen den
Heere/den Heylighen in Israel:

y Jere.50.14 z Apoc.18.6 a Jere.50.31

Daeromme sullen hare jonge manschap 30
vallen op hare straten/ende alle hare crych-
lieden ondergaen/ ter seluer tijt/ spreeckt de
Heere.

Siet/ghy stoute/ic wil aen b/ spreeckt de 31
Heere/Heere Zebaoth/ want uwen dach is
gheromen/den tijt uwer te hups soeckinge.

Dan sal de stoute stozten en vallen/ dat 32
hem niemant opzichte : ick wil zijne steden
met vyere aensteken/welcke sal/ alles wat
rontomme is/verteeren.

Soo spreeckt de Heere Zebaoth : Siet 33
de kinderen Israels/met tsamen den kinde-
ren Juda/moeten gewelt eñ onrecht lijden:
alle die se gevanckelijc weg genoert hebbē/
behoudense/ende en willense niet los laten.

Doch haer verlosser is sterck / b die heet 34
Heere Zebaoth:die sal haer sake uytvoeren/
dat hy het landt c beuende/ende de inwoo-
ners te Babel tzitterende make.

Het swaert sal comen/ spreeckt de Heere/ 35
over de Chaldeen/ende over de inwooners
te Babel/ende over hare Vorsten/ende over
hare wysen.

Het swaert sal comen over hare prophe- 36
teerders/dat sy tot sotten worden/het swaert
sal comen over hare strecken/dat sy verza-
ghen.

Het swaert sal comen over hare peerden 37
ende wagenen / ende allen gemengden man/
die daerinne is/ dat sy tot d vrouwen worden
den : het swaert sal comen over hare schat-
ten/dat sy gheplondert worden.

Droogheyt sal comen over hare wateren/ 38
dat sy wtdrooghen : want het is een afgo-
den lant/ ende poechen op hare grouwelijc-
ke afgoden.

Daeromme sullen e grouwelijcke dieren 39
eñ vogelen daerinne woonen/ eñ de jonge
struysen / eñ en sal nemmermeer bewoont
worden/ende niemant daerinne behuysen/
nimmermeer ende nimmermeer.

e Gelijck als God Sodom ende Gomorra/ 40
met tsamen haren nabuyren omgekeert
heeft/spreeckt de Heere / dat niemant dare-
inne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

time woone/noch eenich menschе daerin en behuyse.

Dier 50.29 § Siet een volck coemt van Noorden af/ 41
ende vele Heydenen/ende vele Coninghen sullen hen van der zijden des lants opmaken.
Die hebben boghen ende schilden: sy zijn 42
graufaem en onbarmhertich/ haer geschrey is als het bruysen der zee/ sy rijden op peerden gherust/ als crijchsmannen teghen v/ o dochter Babel.
Wanneer de Coninck te Babel haer ge- 43
ruchte hoozen sal/ so sullen hem de mupsten ontsincken/hem sal so angst en bange wozden/als eener vzouwen in kinds nooden.
Siet / hy coemt daer op als een leeuwe/ 44
van de stoute Jozdane / teghen de vaste hutten: b want ick sal hem altdaer snellijck doen loopen laten: ende wie weet / wie de sal: c Want wie is my ghelijck: wie wil my meesterē: ende wie is de herder die my wederstaen can?
Doo hoozt nu den raedslach des Heeren/ 45
dien hy over Babel heeft: en zijne gedachte/ die hy heeft over de Inwooners in den lande der Chaldeen: waer ghelt het: of de herders jongers haer niet slecht maken en sullen ende haer woninghe verstoozen.
Ende de Aerde sal beuen van den ghe- 46
schreve / ende het sal onder den Heydenen landbaer wozden/wanneer Babel gewonnen wort.

Dat IJ. Capittel.
Rhetcap. oorsaken der selver.

Oo spreeckt de Heere: a Siet / ick wil 1
Babel/ende teghen hare inwooners/ die hen teghen my ghesetter hebben.
Ick wil ock wanners nae Babel schie- 2
den/ diese b wannen sullen/ en haer lant waghen/ die c allenthalben rontomme haer zijn sullen aen den daghe haers ongheluck.
Want hare schutters en sullen niet schie- 3
uen/ende hare ghebarnasschte en sullen haer niet weren connen / soo en verschoont nu haer Jonghers manschap niet/verbzant ha re legher.
Dat de verslaghene daer ligghen in den 4 lande der Chaldeen/ende de doorstekene op hare straet.
d Want Israel ende Juda en sullen niet 5 verlaten van haren Godt den Heere Zebaoth/ghetaen e worden: want haer lant is vol heyls heylighen in Israel.
f Vlieder uyt Babel/op dat een yeghelijck 6 zijn ziel verlosse/dat ghy niet onder en gaet in haer ongherechtigheyt: want het is den tijt der wrake des Heeren/die een vergheldor is en hem wraken sal.
g Een guldē beker is te Babel/die de gan- 7 sche aerde droncken gemaeckt heeft/ is in der hant des Heeren: alle Heydenen hebben van haren wijn gedroncken/daerom: zijn de Heydenen sot h dul gheworden.
Plotse gauwelijck is Babel gheualle/ 8 ende te meer ghemaeckt: huylt over haer/ neemt ooch balme tot haren wonden / of sy misschien mochte heel worden.
Wy genen Babel/doch sy en willen niet 9 heel worden/soo laetse varen/ ende laet ons een yegelijck in zijn lant trecken: want haer straffe reyckt tot aen den Hemel/ ende langhet opwaerts tot aen de wolcken.
10 De Heere heeft onse gherechticheyt voort- ghebracht: Coemt / laet ons te Zion vertellen de wercken des Heeren onses Godts.
11 Ja/pijlcert nu de pylen wel / ende rustet de schilden toe / i de Heere heeft den moet der Coninghen in Meden verweckt: want sijne ghedachten staen teghen Babel / dat hy se verderue: want dit is de wrake des Heeren de wrake sijns Tempels.
12 Ja steeckt nu de banneer op de muuren te Babel/ maemt de wacht m sterct wachters/ bestelt de schaerwacht: want de Heere heeft het wat ende salt ock doen / war hy tegen de Inwooners te Babel gheſproken heeft.
13 Ghy die aen groote wateren woonet en- de groote schatten hebt / v eynde is gheco- men ende uwe gierichepht is wre.
14 n De Heere Zebaoth heeft by zijnre zie- len gesworen/ Ick wil v met menschen vul- len/als warent kevers/die sullen v een o liet singhen.
15 o Die de aerde door zijn cracht gemaeckt heeft/ende den omloop der werelt/ door zij- ne wijsheyt bereyder/ ende den Hemel p oor- dentlijck gheschicket.
16 Wanneer hy dondert/soo is daer waters de volheyt onder den Hemel/q hy treckt de nevel op van het eynde der aerde/ hy maect bliksem inden reghen/ ende laet den winde comen uyt heymelijcke plaetsen.
17 Alle menschē zijn dwaes met haer r const/ ende alle goutsmeden staen met schande met haren beelden: s want hare afgoden zijn bedzegerije/ende en hebben gheen leuen.
18 Yder zijn enckel yoelheden/ ende verlepdi- sche wercken: sy moeten omcomē/ wanneer sy te huys ghesocht wozden.
19 Doch so en is die niet/ die Jacobs schae is/maer die alle dinck maeckt/die isset/ x ende Israel is de roede zijns erues/hy heet/ Hee- re Zebaoth.
20 Ghy zijt mijnen hamer/mijn crijchs wa- penen/ door v hebbe ick de Heydenen y ver- slaghen/ ende de Coninckrijcken verstoort.
21 Ick wil uwe peerden ende ruyters ver- slaen/ick wil uwe waghenen ende voerlup- den verslijten.
22 Ick wil uwe mannen ende vzouwen ver- slaen/ick wil uwe oudēn ende Jongen ver- slaen/ick wil uwe Jonghelingen ende Jonck- vzouwen verslaen.
23 Ick wil uwe herders ende cudde verslaen/ ick wil uwe boeren ende Jocken verslaen: ick wil uwe Voysten ende heeren verslaen.
24 Want ick wil Babel ende allen inwoon- ders der Chaldeen vergheiden / alle hare boosheyt / die sy aen Zion begaen hebben/ voor uwen ooghen/spreeckt de Heere.
25 Siet/ick wil a v/ ghy schadelijcke berch/ ghy die de gansche weerelt verderuet/ spreeckt de Heere: ick wil mijne handt over v streec- ken / ende v banden rontsteenen daer af wen- delen/ende wil eenen verbzanden berch van v maken.
26 Dannen noch hoecksteen / noch grond- steen wt v nemen connē: maer een ewighe woestijne sult ghy zijn/spreeckt de Heere.

i Iudi. 2.14 & 3.11.14.
k Iere. 22.5 Esai. 45.23 Amos. 6.8 & 8.13
l Apoc. 6.10
m Iere. 22.5 Esai. 45.23 Amos. 6.8 & 8.13
n Apoc. 19.17
o Gene. 1.6 Psal. 146.6 Iere. 10.12 Actu. 14.14
p Apoc. met zijn- der boosheyt gerechticheyt wrge- spannen.
q Psal. 135.7 Iere. 10.13 Amos. 4.13
r Esai. 44.4
s Dat is leuē- de afgoderije.
t Psal. 115.4
u Deut. 4.20 & 32.9 Esai. 19.25
x Is tenooysel gelagen: Also ooch hier na.
y Iere. 51.20

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Woert bantieren op inden lande / blaest 27
de bassijnen onder den Heydenen: heyliget
de Heydenen teghen haer/roept tegen haer
de Coninckrijcken / Ararat / Menni ende
Asschenas: bestellet hooftlieden teghen haer/
brenght peerden opwaerts / als stoyrende
keuers.

Asschenas.

Heyligher de Heydenen teghen haer/na- 28
melijcken/de Coninghen wt Meden / met
samen den Vorsten ende Heeren / ende het
gantsche landt haerer heerschappije.

Dat het landt beuende worde/ende ver- 29
schricke : want de ghedachten des Heeren/
willen vermijt worden tegen Babel/dat hy
het landt Babel tot eener woestijne make/
daer niemandt inne woone.

De helden teBabel en sullen niet te velde 30
trecken derren / maer moeten in de sterckte
blijuen:hare sterckheyt is wtr/en sijn z wy-
uen geworden/ hare wooninghen sijn aen-
gesteken/ende hare grendelen verbroken.

g Dat is/ verschrocht / ende bloetlick/ als dat vrouwen in barens noden/

Daer loopt hier een en daer een den an- 31
deren teghen / ende een bootschap ontmoet
hier ende daer den anderen/den Coninck te
Babel aen te seggben / dat sijne stadt ghe-
wonnen sy tot aen het eynde.

Ende de hauene ingenomen/ ende de zee 32
wrghebrant sy/ende de crijchslieden bloode
ghewosden sijn.

Want soo spreeckt de Heere Tebaoth/ de 33
God Israels: De dochter Babel is als eene
dorschvloer / wanneerne daer op dorschet/
haren oogst sal gantsch haestelijck comen.

Nebucad Nezar de Coninck te Babel/ 34
heeft my verslonden ende ongherjacht/hy
heeft van my een ledich vat ghemaeckt: hy
heeft my verslonden / als eenen Drake/ hy
heeft sijnen buyck gevult met mijnen noot-
wchsten/hy heeft my verstoten.

Nu daerenteghen vindet hem over Ba- 35
bel den a wreuel aen my begaen/ende mijn
vleesch/spreect de inwoonerse tot Sion/en
mijn bloet over de inwooners in Chaldea/
spreekt Jerusalem.

a Dat is/ onbillicken moet lijden.

Daerom spreeckt de Heere alsó: Siet/ick 36
wil b uwe sake wtvoeren / ende b wreken:
ick wil hare zee wtdroogben/en haren bron-
put verdroogen laten.

Ende b Babel sal ten steenhoop / ende 37
tot eener Draken wooninghe worden / ten
wonder/ende ten aenlupten/ dat niemant
daerinne woonet.

b Esaie.13.22 ende 34.14 Jerem.9.11

Sy sullen altesamen brullen als de leeu- 38
wen/ende schreyen als de jonghe leeuwen.

c Ick wilse met haren dranken in de hit- 39
te setten/ende wilse dronken maken/dat sy
vrolijck werden/ d en eenen ewighen slaep
slapen / van welcken sy nemmermeer op-
waken en sullen/spreeckt de Heere.

Ick wilse daer onder voert/ als lammc- 40
ren ter slachtbancke / als de rammen met
den bocken.

Hoe is Desach so gewonnen/ende de be- 41
roemde inder gantscher werelt/ so inghenо-
men ? Hoe is Babel soo ten wonder ghe-
worden onder den Heydenen?

Een zee is over Babel ghegaen/ ende is 42
met desselven wallen deerlijck bedeckt.

Hare steden sijn tot eener woestijne/ende 43
tot eenen dorren eenlsamen lande ghewor-
den/ tt lande daer niemant inne en woont/
ende daer gheen menschc inne en wandelt.

c Jer.50.4

44 c Want ick hebbe den Bel te Babel te
hups ghesocht / ende hebbe wt sijnen kele
ghetrocken/ dat hy verslonden hadde: ende
de Heydenen en sullen niet meer tot hem
loopen:want ock de mueren te Babel sijn
nedergheuallen.

45 f Treckt heuen wt mijn volck / ende een
yegelijck g verlosse sijn siele/van den grim-
migben toorne des Heeren.

f Esai.48.20 Jerem.51.6 ende 51.45 Apoc.18.4

g Verlaten.

46 Dwe herte mocht anders weeck worde/
ende vertzaghen / voor den gheschreye dat-
men inden lande hooren sal: want inden ja-
re sal een geschrey gaen/ ende na den selven
inden anderen jare/oock een geschrey/ouer
ghewelt inden lande/ ende een Vorst sal te-
ghen den anderen zijn.

47 Daeromme siet/de tijt coemt/ dat ick de
afgoden te Babel te hups soecken wil/ende
hare gantsche lant te schanden worden sal/
en hare verslaghene daerinne liggen sullen.

48 Hemel ende aerde / ende alles wat daer-
inne is/sullen juychen over Babel/ dat ha-
re verstoorders van Noorden gecomen zijn/
spreeckt de Heere.

h Esa.44.23

49 h Ende als Babel in Israel de verslage-
ne gheuellet heeft/ also sullen ock te Babel
de verslagene gheuelt worden/ inden gant-
schen lande.

50 Ho treckt nu heuen/ghy die den sweerde
ontloden zijt / ende en suymet niet langher:
ghedenckt des Heeren in verren lande / ende
de later b Jerusalem inden herten zijn.

51 Wy waren te schanden ghworden/ dat
wy de versmaethepdt hoozen moesten/ende
de schande onse aengheschichte bedeckte / dat
de vreemde ouer het heylichdom des hups
des Heeren quamen.

52 Daeromme siet/de tijt coemt/spreeckt de
Heere/dat ick hare afgoden te hups soecken
wil / ende inden gantschen lande sullen de
doodtlijcke verwondede/suchten.

53 En wanneer Babel inden Hemel clom-
me / ende hare macht inder hoorhte bast
maeckte / soo sullen doch verstoorders van
my ouer haer comen/spreeckt de Heere.

54 Men hoort een gheschrey tot Babel/ en
eenen grooten jammer inder Chaldeen lant.

55 Want de Heere verstoort Babel: hy ver-
derft se met sulcken grooten gheschrey ende
rumoer / dat hare wallen buyten / als de
groote wateren.

56 Want de verstoorder is over Babel ghe-
comen : hare helden worden ghenanghen/
hare boghen worden ghebroken ; want de
Godt der wrake/de Heere betaelt se.

57 Ick wil hare vorsten/wijsen/heeren/ende
hooftlieden/en krijghers/dronchen maken/
dat sy eenen ewighen slaep sullen slapen/
daer sy nemmermeer van opwaken/spreeckt
de Coninc/die daer heet: k Heere Sebaoth.

k Heere der heyrscharen.

58 Also spreeckt de Heere Sebaoth: De mu-
ren der groter Babel/ sullen ondergraven
ende hare hooghe poorten met vyere ver-
gesteken worden:dat der Heydenen verar-
ren zy/ende verbrant worde/ dat de volcken
niet moeyte ghehouwet hebben.

59 Dit is het woordt/dat de Prophect Je-
remia / Seraia den sone Neria des sones
Mahsea beual / doe hy met Zedechia den sone
Coninck in Juda/ m na Babel trocht/inden vierden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

bierden Jare zijns Coninckrijcx: ende Seraia was een hoedsaem vorst.

Ende Jeremia schreef alle het ongeluck/60
dat over Babel comen soude in een boeck/
namelijcken/ alle dese woorden/ die teghen
Babel gheschreven zijn.

Ende Jeremia sprack tot Seraia: wan- 61
neer ghy te Babel coemt/ soo siet toe/ ende
leest alle dese woorden/

Ende spreeckt: Heere/ ghy hebt tegen dese 62
stadt gesproken/ dat ghyse wilt verroeyen/ dat
niemant daer in en woone/ noch menschen/
noch vee/ maer eewichlijck woest zy.

Ende wanneer ghy dat Boeck hebt ut- 63
ghelesen/ n so bindet een steen daer aen/
ende worpt het inden Phrath.

Ende spreeckt: Also sal Babel versone- 64
nen worden/ ende niet weder opcomen van
den ongeluycke/ dat ick over haer brenghen
will/ maer vergaen. So verre heeft Jeremia
ghesproken.

Dat lij. Capittel.

1. Het oorsaeke des afvals Sedekia/ 4. wert
Jerusalem belegt/ ghewonnen/ 12. ghevanghen/
ende verbrant/ 15. Des volcx soo te Jerusalem
ghebleven wordt/ worden sommighe weg ghe-
voert. 16. sommighe in den lande ghelaten/ 10.
24. sommighe ghedoodt/ 28. tot het ghetal der
ghevanghen uyt Juda / van Nebucad Nezar/
tot tweehenden tyden weg ghevoert: wort een-
ighe oorsaken hier gheseyt. 31. Joachim wort uyt der ghevanc-
nisse van ghestaen.

Sedekia a was eenentwintich Jaer 1
out/ doe hy Coninc wert/ en regeerde
elf Jaer te Jerusalem: zijn moeder die
hiet Hamutal/ en dochter Jeremia tot Libna.

Ende hede dat den Heere qualick veuel/ 2
ghelijck als Joiakim ghedaen hadde.

Want den toorne des Heeren guick over 3
Jerusalem ende Juda/ tot dat hyse van zijn
aengheziehte verwierp: ende Sedekia
b vaer in den negenden iare zijns Co- 4
nincrijcx/ aenden thienden dage der thien-
der Maent/ quam Nebucad Nezar de Co-
ninck te Babel met zijnen alle zijn heyre/
teghen Jerusalem / ende belegherdense ende
maeckten daer een schantze rontomme.

Ende de stadt bleef alsoo belept/ tot in 5
elfste iaer des Coninex Sedekia.

Maer aenden negheenden dage der vier- 6
der Maent/ nam den honghor overhant in
der stadt / ende het volck en hadde moers
meer landen lande te eten.

Doe backamen in de stadt / ende alle 7
crijchslieden gaven de vlucht/ ende togher
ter stadt henen wt/ by nachte / des weechs
henen nae der poorte tusschen den tween
muren/ nae den hof des Coninex: doch de
Chaldeen laghen rontomme de stadt.

Ende doe dese henen togen/ des weechs 8
doogher selt / naeghde der Chaldeen heyr
den Coninck na/ c ende greepen Sedekia in
den velde by Jericho: doe verstroyde hem
alle zijn heyr van hem.

Ende sy vingen den Coninck/ende brach- 9
ten hem henen op tot den Coninck te Ba-
bel nae Riblath / die in den lande Hemath
legt: die sprack een oordeel over hem.

Ende liet de Coninck te Babel/ de kin- 10
deren Sedekia/ voor zijnen oogen verwor-
gen: ende hy verwoychde alle Vorsten Ju-
da te Riblath.

Ende 11 Voort Sedekia liet hy de oogben wtsle-
ken / ende lier hem met twee ketenen bin-
den: ende de Coninck te Babel/ voerde hem
also nae Babel / ende leyde hem in de ghe-
nanckenisse/ tot dat hy sterf.

12 Aen den thienden daghe der vijffter
Maent/ welcke is het negenthiende Jaer
Nebucad Nezars des Coninex te Babel/
quam Nebusaradan/ de d hooftman/ die
e voorgaens bynden Coninck te Babel was/
te Jerusalem:

13 Ende f verbrande des Heeren huys / en-
de des Coninex huys / ende alle huysen te
Jerusalem/ alle groote huysen verbrande hy
met vyere.

14 Ende zet gantsche heyr der Chaldeen/
dat by den hooftman was/ ruckten om al-
le muren te Jerusalem rontomme.

15 Doch het arme volck/ ende ander volck/
dat noch overich was inder stadt/ ende ten
Coninck te Babel vielen/ ende het overige
hantwerer volck/ voerde Nebusaradan de
Hooftman ghenanckelijck weeh.

16 Ende van den armen volcke op den lan-
de/ liet Nebusaradan de Hooftman wyn-
gaerdeniers ende ackerlieden blijven.

17 g Ende de metalen h calomnien aen den
huyse des Heeren/ ende het ghestoelte/ ende
de metalen zee aen den huyse des Heeren/
verbraken de Chaldeen / ende voerden alle
het metael vanden selven na Babel.

18 Ende de kerelen/ schoffelen/ messen/ bec-
kens / roockvaten / ende alle metalen vat-
ren/ dienen inden godts dienst plach te ghe-
bruycken/ namen sy weeh.

19 Daer toe nam de hooftman weeh / wat
gulden ende silueren was / aen i bekeren/
roockpannen/ beckenen/ kerelen / candela-
ren/ lepelen ende schalen.

20 De twee calomnien / de eenighe zee / de
twaelf metalen runderen/ die in k der stede
des gestoeltes stonden/ l welcke de Coninc
Salomo hadde laten maken / ten huyse
des Heeren: des metaels van alle dese ‡ ge-
reetschap was boven maten vele.

21 Der tween calomnien/ was een pegelijck
achtthien ellen hoogh / ende een snoer twaelf
ellen lanck / reyckte rontomme haer / ende
was hier binnheren dicke/ ende binnen hol.

22 Eñ op eenen pegelijcken stont eenē meta-
len knoop/ vijf ellen hooch/ eñ m reepen eñ
granaetappelen wa en aen eenē pegelijcken
knoop rontomme henen / alremael metael:
ende deen calomne was als de ander.

23 Der granaetappelen waren ses eñ negē-
tich daer aen: eñ alle granaetappelē waren
hondert aen eenen reep rontomme henen.

24 Ende de hooftman nam den n Priester
Seraia/ wt derreerster ordenighe ende den
Priester Sephania / wt der anderer ordē-
nighe ende drie deurwachters.

25 Eñ eenen Camerlinck wt der stadt die
over de krychslieden gesetter was/ eñ seuen
mannen/ die by den Coninck zijn moesten/
die inder stadt gevonde werdē: daertoe Se-
pher den heyrwaest / die het lantvolck plach
te monsteren: daer toe sestich manns lant-
volck die in der stadt ghevonden werden:

26 Dese nam Nebusaradan de hooftman/
ende brachtse den Coninck te Babel / nae
Riblath.

a Anders/ Josias.
b Of/ in.
c Anders/ Hiericho.
d Anders/ Hofmeester.
e Of/ allewege
f 1. Reg. 9. 7
2. Reg. 25. 8
g 2. Re. 25. 13
h Of/ Pilaren/
i Anders/ Cruycken.
k Anders/ onder het ghestoelte.
l 1. Reg. 7. 15. 23.
‡ Anders/ vaten.
m Anders/ granaetappelen.
n Anders/ Oversten Priester: Seraia / ende Zephania/ die na hem de Overste was.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Eñ de Coninck te Babel sloechse doot te27
2.Ke.25.11 Riblath/die indē lande Hamath leyt: o Also
wert Juda wt synen lande wech ghevoert.
Dit is het volc dat Nebucad Nezar wech28
gevoert heeft/nanelijckē/indē seuendē iare/
vyfduysent ende drie eñ twintich Joden.
Ende inden achthienden iare Nebucad-29
Nezar / achthondert / ende twee ende der-
tich zielen wt Jerusalem.
Ende in den drie ende twintichsten Jare37
Nebucad Nezars / voerde Nebusaradan
de hooftman / seuen hondert ende vijf ende
veertich zielen wech wt Juda : aller zielen
zijn vier duysent/ende ses hondert.
Joachim. p Ende in den seuen endertichsten Jare/ 31
p 2.Ke.25.27 daer na als Joachim de Coninck Juda/
wech gevoert was/aen den vijf ende twin-
tichsten daghe der twaelfster Maent/ ver-
hief q Euil Merodach de Coninck te Ba-
bel/ in den Jare doe hy Coninck wert/ het
hooft Joachim des Coninex Juda / ende
liet hem wt de ghevanckenisse/
32 Ende sprack vriendelijcken met hem/en-
de settede zijnen stoel / boven der Conin-
ghen stoelen/die by hem te Babel waren.
33 Ende veranderde hem de cleederen synes
gevanckenisse/dat hy voor hem adt/r voor
gaens zijn leef daghe.
34 Ende hem wert voorgaens zijnen noot-
druft van den Coninck te Babel gegeven/
als het hem verordineert was / zijn gant-
sche leven lanck/ tot aen zijn ende.

q Jerem.52.31

r Of alwaer.

Eynde des Propheten Jeremie.

DE CLAECHLIEDEN
Ieremie.

Dat eerste Capittel.

1. De Prophect beclaecht den ellendigen stant Jerusalems/ 5. wijst aen de oorsake harer sonde/ 12. Jerusalem vermaent alle gheloovighen tot medelydinge/ 18. bekent sy sy rechtveerdelijcken ghestraft / dewijle sy den Heere vertoornt hebbe/ 21. ende biddet / de Heere wille zijn wraake/ouer hare vyanden laten.

Aleph.

Hoe leyt de stadt so woest/ die vol 1
volcx was: sy is als een weduwe:
a 1.Keg 4.21 die een Vorstinne onder den Heyd-
b 4.Ke 25.24 denen/ a ende Coninginne in den
c Anders/ landen was/b moet c dienen.
zijnse haer zön
d Jere.13.17 Beth. d Sy weent des nachts/dat haer 2
de tranen ouer de kinnebacken loopē: daer
en is niemant onder alle hare vriendē dieser
troostē: e alle hare naesten f verachtense/
e Jer.30.14 ende zijn hare vyanden gheworden.
Gimel. Juda is gevanckelijck in ellen- 3
de ende swaren dienste: sy woont onder de
Heydenen/ ende en vindet gheen ruste/ alle
hare vervolghers houdense g qualijck.
f Anders/handelen ontrouwelijcken tegen haer.
Daleth. De straten na Sion liggē woes- 4
ste / dewijle dat daer niemant op geen feest
en coemt : alle hare poorten staen eensaem/
g Anders/ auffschen muecen. hare Priesters suchten/hare ionckvrouwen
sien rammerlijcken/ende sy is bedroeft.
He. Hare wederpartyders f wonen inder 5
hoochte/haren vyanden gaet het wel: want
de Heere heefse vol iammers ghemaeckt/
om haerder grooter sonde wille / ende hare
kinderen zijn ghevanckelijck voor den vy-
anden henen ghetoghen.
h Anders/ verlochent. i Anders/ herten-oft hinden. Vau. Alle h cieraet is van der dochter 6
Sion henen wech/ hare Vorsten zijn als de
i rammen die geene weyden en vinden/ en-
de sonder crachtich voor den dryuer henen gaen.
Zain. Jerusalem denckt in desen tijdt/ 7
hoe elendich ende verlaten sy is / ende hoe
vele goets sy van outs af gehadt heeft / de-
wijle dat alle haer volck daer neder leyt/on-
der den vyanden/en haer niemant en helpt:
k Anders/ sy is in menigerley iammer [Anders. ghevanckenisse. Anders/ tot spotte]comen. hare vyanden sien haren lust aen haer/ en-
de besporten hare Sabbatthen.
Heth. Jerusalem heeft haer besondicht/ 8
darommē k moet sy zijn/ als een onreyne
vrouwe: alle diese eerden / versmadense nv/
dewijle sy hare schamelheydt sien : doch sy
suchtet/ ende is te rugghe ghekeert.
9 Teth. Hare onreynicheyt cleeft aen ha-
ren soom: sy en hadde niet gemeynt/dat het
haer ren laetsten so gaen soude : sy is te re
gronwelijck hier onder ghestooten/ende en
heeft daer toe niemant diese troostet : ach
Heere/siet aen mijn ellende/want de vyant
l ✝ pzalet seer.
10 Jod. De vyant heeft zijn hant aen alle
hare clenodien gelept: want sy moeste het
aensien/dat de Heydenē in hare heylichdom
gingen/ m daer ghy hen ghebodē hebt/ Sy
en souden in uwe ghemeynte niet comen.
11 Caph. n Alle haer volck suchtet / ende
gaet om brood : sy ghenen hare clenodien
om spyse/op dat sy de ziele lauen: Och Hee-
re/siet doch ende schouwet/hoe ijammerlijck
dat ick ghewoorden ben.
12 Lamed. O segghe ick/ alle ghy die voor
by gaet / ✝ mierckt doch ende siet toe / oft
daer eenighe smerte sy als mijn smerte/ die
my ghetreft heefr: want de Heere heeft my
vol iammers gemaeckt/ aenden dage zijns
grimmighen toorns.
13 Mem. Hy heeft een vier wt der hoochte
in mijnen beenderen gesonden/ en dat selue
laten woeden : hy heeft mijnen voeten een
nette gestelt/ ende my te rugge ghestooten:
hy heeft my tot eenen woestyne gemaeckt/
dat ick daghelijck treuren moet.
14 Nun. ȝ Myne swaere sonde/zijn door zijn
straffe opgewaert/ende met hoopen op
den hals gecomen/dat my alle mijne cracht
vergaet : de Heere heeft my also o toeghe-
packt/dat ick niet en can opcomen.
15 Samech. De Heere heeft p vertreden
alle mijne stercken die ick hadde / hy heeft
een feest ouer my wtgeroepen laten / mijne
ionghe manschap te verderuen / de Heere
heeft der ionckvrouwen dochter Juda/ een
wijnperssse treden laten.
16 Ayn. q Daerom weene ick alsó/en mijne
beyde oogē vlieten met water/ dat de Troo-
ster die mijn ziele verquicken soude / verre
van my is: mijn kinderen zijn henen wech/
Want de vyant heeft de overhant gekregen.

Phe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Phe. Sion streeket hare handen wt/ en̄ 17
daer en is doch niemant diese troostе/want
de Heere heeft contomme Jacob henen/ zij-
nen vyanden ghebooden /dat Jerusalem sal
tusschen hen zijn/als een onreyn vrouwe.
Lade. r De Heere is rechtveerdich/want 18
ick ben zijnen monde ongehoorsaem ghe-
weest: hoort alle volcken/en siet mijn smer-
te: mijne ionckvrouwen ende iongelingen/
zijn in de ghevanckenisse ghegaen.
Ceph. Ick riep mijne vrienden aen/doch 19
sy hebben mij bedroghen: mijne Priesters en
de oudste in der stadt/ zijn versmachtet: wāt
sy gaen om broot/ op dat sy haer ziele laben.
Siet. Oh Heere/ siet doch/ Ick ben in 20
ghe dat myn in/ dat het mij daer van inden
lijue woe doet: mijn herte slaet mij in mij-
nen lijue / want ick ben gantsch seer be-
droest: buyten heeft mij het swoert/en inden
huyse heeft mij de doot tot eener wedūwen
ghemaeckt.
Sin. Men hoort het wel/dat ick suchte/ 21
ende en hebbe doch gheenen troester : alle
mijne vyanden hooren mijn ongeluck/ende
verheughen hen/dat maeckt ghy : soo laet
doch den dach comen / dien ghy verroept/
dat het hen gaen sal als mij.
Thau. Laet alle hare boosheyt voor 22
comen/ en r gaerse toe/als ghy mij/om al-
le mijnder mijn suchtens is dese / ende mijn
herte is bedroeft.

Thet. 3. Capittel.

1 Hy volheert in beclaghen des onghenals Je-
rusalems. 14 wijst den oorspronck aen / de val-
sche prophēten / diese bedrepē hebben / 18. ende
den troest in tot Godt/ schepen ende weenē voor
den Heere. 20. Aen het eynde/ wender hy zijn re-
den / en bidt by zijns volcx iammer voor Godt
tot God.

Aleph.

Hoe heeft de Heere de dochter Zion 1
met zijnen toorne ouerschudder : Hy
heeft de heerlijckheyt Israels vanden
hemel op de aerde ghesworpen : hy en heeft
niet ghedacht aen zijne b voetbancke / aen
den dague zijns toorns.
Beth. De Heere heeft alle woonynghen 2
Jacobs sonder barmhertichevt verdelgt: er
hy heeft de * vesten der dochter Juda afghe-
broken in zijnen grimmicheyde/ ende slecht
gemaect: hy heeft aenrueyt beyde/ haer Co-
nincklicke ende hare Oysten.
Gimel. Hy heeft alle c hoornen Israels/ 3
in zijnen grimmyghen toorne ghebroken: hy
heeft zijn rechterhant te rugghe gheroghen/
voor den vyant quam / * ende heeft in Jacob
verteert.
Daleth. Hy heeft zijnen boghe gespan- 4
nen als een vyant / zijne rechterhant heeft
hy ghestaert als eenen wederpartinder ende
heeft verwoorpt alles wat lieflick aen te
sien was : ende zijne grimmicheyt als een
vier uytgegoten / in der hutten der doch-
ter Zion.
He. De Heere is ghelijck als een vyant/ 5
hy heeft Israel verdelcht/ hy heeft verdelcht
alle hare pallesten / ende zijne * vesten ver-
derft: hy heeft der dochter Juda vele cla-
gens ende leets ghemaeckt.
Vau. d Hy heeft zijn tente verwoelt als 6
eenen hof/ende zijne e woonynghe verdor-
uen : De Heere heeft te Zion beyde Hoer-
dach ende Sabbath laten vergeten/ ende in
zijnen grimmighen toorne / beyde den Co-
ninck ende Priester/ sthenden laten.
Zain. De Heere heeft zijnen altaer ver- 7
worpen/ ende zijn heylichdom verbannen:
hy heeft de muren hare pallepsen/ in des
vyants handen ghegheuen / dat sy inden
huyse des Heeren geschreyt hebben/ als aen
eenen Hoerdach.
Heth. De Heere heeft gedacht/ de mu- 8
ren der dochter Zion te verderuen / hy
heeft het rechtsnoer daer ouer ghetogen/en-
de zijne hant niet afghewendet/ tot dat hyse
verdelchte: de dwingers staen claechlijcken
ende de muere leyt iammerlijcken.
Teth. Hare poorten liggen diepe inder 9
aerden/ hy heeft hare grendelen ghebroken: f 2. Re. 24. 15
hare Coninghen ende Oysten/ zijn onder Jere. 52.8
den Heydenen / daer sy de Wet niet ghe-
bruycken en connen / ende hare Propheten
ghen ghesichten vanden Heere en hebben.
Jod. De ouersten der dochter Zion lig- 10
gen op der aerden/ende zijn g stille: sy wor- g Dat is/het
pen stof op hare hoofden/ ende hebben sac- is met hē wre/
ken aengheroghen : de ionckvrouwen van hy zijn daer he
Jerusalem/hangen hare hoofden ter aerde. nen.
Caph. h Ick hebbe mijn oogē schier wt- 11
geweēt/dat my mijn lijf wee daer van doet: h Tre. 1. 16.
mijn leuere is op de aerde wtgheschudder/ 20
ouer den iammer der dochter mijns volcx/
doe de soochkinderen ende onmondighe/op
de straten inder stadt verschmachtеden.
Lamed. Doe sy tot haren moederē syn- 12
ken: waer is broot ende wijn : doe sy op de
straten inder stadt versmachtеden / als de
doodtlijck verwondeden / ende inden armen
harer moederen den gheest op gauen.
Mem. Oeh ghy dochter Jerusalems/ 13
wien sal ick v vergelijcken/ ende waer voor
sal ick v houdē/ ghy ionckvrouwe der doch-
ter Zion? wien sal ick v verghelijcken/daer
ick v mede troosten mochte? want v schan-
de is groot/als een zee : wie can v heelen?
Nun. i Uwe Propheten hebben v ydele i Jere. 3. 13
ende dwaeschtighe ghesichten ghepredict/ ende 14. 13
ende v uwe mis daer met geopenbaert daer ende. 23. 16
mede sy uwe ghevanckenisse gewent hab- ende. 27. 9
den / maer hebben v ghepredickt yoele pre-
decatien/ op dat sy v ten laste henen wt
predicken.
Samech. * Alle die voorby gaen/ clappen 15
met den handen/ stuyten v aen/ende schud-
den k den cop ouer der dochter Jerusalem: k Psal. 21.8
is dat de stadt/ daermen van sept : sy zy de
alleschoonste/ dies hem het gantsche lant
verheucht?
Phe. l Alle uwe vyanden sperren haren 16
mont op tegben v/ sluyten d arm/ wuyen de l Psal. 22.8
tanden / ende spreken : Hep / wy hebbense Tre. 3.46
verdelcht: dat is den dach dien wy ghehoert
hebben: wy hebbent verreegen/ wy hebbent
afgheleert:
Ain. m De Heere heeft gedaen wat hy 17 m Leui. 26.14
in den sinne hadde: hy heeft zijn woort ver- Deut. 28. 15
uult/ dat hy langhe te voren gheboden heeft/
hy heeft sonder barmhertichevt verstoort:
hy heeft den vyant ouer v verheucht / ende
uwe weder partijders hoorn verhoocht.
Sade. n Haer herte schreyde tot den 18 n Dan. 4. 29
Heere/ Jere. 14. 17
Tre. 1. 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Heere/ O ghy muere der dochter Zion/ laet
dach ende nacht tranen hier af vlieten / als
een beke: hout oock niet op/ ende uwen oo-
ghenappel en late niet af.
19 Coph. Staet des nachts op/ eñ schreyet/
schuddet v herte wt inder eerster wake/ te-
ghen den Heere als water: heft uwe handen
teghen hem op / om der zielen wille uwer
jongher kinderen / die van hongher ver-
smachten/ voor aen allen straten.
20 Resch. Heere/ schouwet / ende siet doch
toe / wien ghy doch also verdorven hebt/
o Deut.28.53 2.Reg.6.28 Tren.4.10 o sullen dan de vrouwen haers lijfs vrucht
eten / de jongste kinderkens eener spanne
lanck? sullen dan de Propheten ende Prie-
sters/ inden heylichdom des Heeren so ver-
worcht worden?
21 Sin. Daer laghen in de straten op der
aerden/ jonghe ende oude/ mijne jonckvrou-
wen ende jonghelingen zijn door het sweert
ghevallen: ghy hebt verworcht aen den da-
ghe ws toorns / ghy hebt sonder barmher-
ticheyt gheslachtet.
22 Thau. Ghy hebt mijnen vyanden ront-
omme henen gheroepen/ als op eenen vyer-
dach/ dat niemant aen den dage des toorns
des Heeren ontloopen ende overghebleve-
nen is : die ick opghevoet ende opghetogen
hebbe/ die heeft de vyant ommegebracht.

Dat iij. Capittel.

1. De Prophete vertelt/ onder den persoon des volcx/ de strengicheyt der Godlijcker straffe/ 14. bekent in goeden toeversicht/ Godts wonderlijcke goedicheyt in dien/ dat hy niet gantsch ommecomen is/ 33. ende gerechticheyt/ dat hy de schuldigen niet ongestraft en laet/ 55. ende biddet met ernstigher claghe/ de Heere wille zijnen wreeden vyanden/ een ghewisse wrake aenlegghen.

Aleph.

1 ICk ben een ellendich man/ die de roe-
de zijner grimmicheyt sien moet.
2 Hy heeft my geleydet ende gaen la-
ten in de duysternisse/ ende niet int licht.
3 Hy heeft zijn hant ghewendet teghen
my/ ende handelt gantsch anders met my/
ymmer ende ymmermeer.
4 Beth. Hy heeft mijn vleesch ende huyt
a Dat is/ te morsel ghesla-ghen. oudt ghemaeckt/ ende mijne beenen a versla-
ghen.
5 Hy heeft my rontomme benauwet/ ende
my met galle ende moeyte omgheven.
6 Hy heeft my in duysternisse ghelept als
de dooden inder werelt.
7 Gimel. Hy heeft my bemuert / dat ick
b And. helden. niet daer wt en can/ ende my in harde b ve-
teren ghelept.
8 c Job.30.21 c Ende wanneer ick alreede schreye ende
roepe/ so stopt hy de ooren toe/ voor mijnen
ghebede.
9 Hy heeft mijnen wech toeghemuert met
grontsteenen / ende mijnen padt toe ghe-
maeckt.
10 Daleth. Hy heeft op my geloert/ als een
beyr/ als een leeuwe int verborghen.
11 Hy laet my des weechs feylen / hy heeft
my in stucken verscheurt/ ende te niete ghe-
maeckt.
12 Hy heeft zijnen boghe ghespannen / ende
d Of/ teecken. my den pijle ten d witte ghemaeckt.
13 He. Hy heeft wt den coker in mijne nie-
e Jere.20.7 f Job.30.9 Psal.69.13 ren schieten laten.
14 e Ick ben eenen spot allen mijnen volc-
ke/ ende daghelijcx f haer liedeken.
15 Hy heeft my met bitterheyt ghesadicht/
ende met alssen ghedrencket.
16 Van. Hy heeft mijne tanden g tot cley-
g And. met steenen te morsel gheslagen. nen stucken gheslaghen/ hy wentelt my in-
der asschen.
17 Mijn ziele is wt den vrede verdreven/
ick moet goede daghen vergheten.
18 Ick sprack: Mijn vermeugen is daer he-
nen/ ende mijn hope op den Heere.
19 Zain. Ghedencket doch/ hoe ick soo el-
h Psal.69.21 lendich ende verlaten/ h met alssen ende
galle ghedrencket ben.
20 Ghy sult ymmers daer aen ghedencken:
want mijn ziele seyt het my.
21 Dat neme ick ter herten/ daeromme ho-
pe ick noch.
22 Heth. De goedicheyt des Heeren is het/
dat wy niet gantsch wt zijn/ zijne barmher-
ticheyt en heeft noch gheen eynde:
23 Maer sy is alle morghen nieuwe/ ende
i Psal.16.5 ende.73.26 uwe trouwe is groot.
24 i De Heere is mijn deel / spreeckt mijn
k Psal.[illegible] l Psal.34.[illegible] ende.106.1 ende.107.1 ende.136.1 ziele/ daeromme k wil ick op hem hopen.
25 Teth. l Want de Heere is vriendelijck/
dien/ die op hem wachtet / ende der zielen/
m Luc.[illegible] Jaco.5.[illegible] die na hem vraghet.
26 Het is een costelijck m dinck gheduldich
n And. [illegible] zijn/ ende op de hulpe des Heeren hopen.
27 Het is een costelijcke dinck eenē manne/
dat hy het jock in zijner jeucht draecht.
28 Jod. n Dat een die verlaten is / gedul-
dich zy/ wanneer hem wat overvalt.
29 Ende zijnen mont inden stof steke/ ende
des hopens verwachte.
30 Eñ o late hem op de kinnebacken slaen/
ende hem vele smaetheyt aenlegghen.
31 Caph. Want de Heere en verstoot niet
eewichlijck:
32 p Maer hy bedroeft wel/ ende ontfermt
hem weder/ nae zijner grooter goedicheyt.
33 Want hy en plaecht ende en bedroeft de
o 1.[illegible] Job.1[illegible] Matt.[illegible] p 1.[illegible] menschen niet van herten:
34 Lamed. Als woude hy de ghevangenen
op aerden / gantsch onder zijne voeten ver-
treden.
35 Ende eens mans recht voor den Aller-
hooghsten buyghen laten.
36 Ende eens menschen sake verkeeren la-
ten/ ghelijck als en saghe het de Heere niet.
37 Mem. q Wie derf dan segghen/ dat sulcx
gheschiede sonder des Heeren bevel?
38 Ende dat r noch quaet noch goet en co-
me/ wt den monde des Allerhooghsten?
39 Hoe murmureren dan de lieden inden le-
ven alsoo? een yeghelijck murmurere tegen
zijn sonde.
40 Nun. s Ende latet ons onse wesen on-
dergronden ende soecken / ende ons ten
Heere bekeeren.
41 Latet ons onse herte / met tsamen den
handen opheffen tot Godt inden Hemel.
42 t Wy/ wy hebben ghesondicht ende zijn
onghehoorsaem ghewecst / daeromme en
hebt ghy met recht niet verschoont.
43 Samech. Maer ghy hebt ons met toor-
ne overschuddet ende vervolcht / ende son-
der barmherticheyt verworcht.
44 u Ghy hebt v met eener wolcken be-
deckt/ op dat daer gheen gebedt henen door
comen en conde.
Ghy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ghy hebt ons tot dreck ende tot x bnyt-45
nisse ghemaeckt onder den volcken.
Phe. y Alle onse vianden sperren haren 46
mont op teghen ons.
Vyy worden ghedruckt ende ghyplaecht 47
met verschrickinghe ende angste.
z Myn oogen loopen met waterbeken/ 48
over den tammer der dochter mijns volcx.
Ayn. Myn oogen vlieten/ende en con- 49
hen niet aflaten / want daer en is gheen a
oplaudinc:
Tot dat de Heere vanden Hemel daer af 50
schauwe ende sie daer in.
Myn ooge verslint my het leuen wech/ 51
om der dochteren wille mijnder stadt.
Zade. Myne vianden hebbē my b lagen 52
gheiaecht als eenen voghel/sonder oorsake.
Sy hebben mijn leuen in eenen cuyle om 53
ghebracht/ende steenen op my ghewozpen.
Sy hebben oock mijn hooft met waters 54
bedeckt: doe sprack ick: Nu isser gantsch
met my vte.
Ceph. Ick riep c dan noch uwen na- 55
me aen Heere/beneden uit den cuyle.
Ende ghy verhoorder mijn stemme: ver- 56
berght uwe oozen niet voor mijne suchten
ende schreyen.
d Nadert y tot my/ wanneer ick b aen- 57
roepe/ende spreeckt. Vreest y niet.
Reseh. Voert ghy Heere de sake mijnes 58
ziele/ende verlost mijn leuen.
Heere / siet doch hoe onrecht dat my ge- 59
schiet/ende helpt my tot mijnen recht.
Ghy siet alle haer wzake / ende alle haer 60
ghedachten tegben my.
Sin. Heere / ghy hoort hare smaetheyt 61
ende alle hare ghedachten over my:
De lippen mijner wederpartyders/ende 62
hare dichten tegben my dagheliex.
Behauwet doch/sy gaen sittē/ofte staen 63
op/ c so singhen sy van my een liedeken.
Thau. f Vergheldt het hen Heere/ g als 64
sy verdient hebben.
Laet hen het herte verstyckē ende uwen 65
vloeck hoelen.
Vervolchtse met grimmicheyt/ende ver- 66
delghse onder den Hemel des Heeren.

Dat iij. Capittel.

1. Wat iammer over Jerusalem ghegaen sy/ onder het Babylonische belech/ 13. oorsake des selven / de sonde der Priesteren ende Propheten. 21. De Edomiters die Jerusalems vpant waren worden ghestraft.

Aleph.

Hoe is het gout so gantsch verdonc- 1
kert/ en het fyne gout so eyssselijck ge-
worden: ende de steenen des heylich-
doms / leggē voor op allen straten verstroyt.
Zeth. De edele kinderen Tions / den 2
gulden gheliick gheachter/hoe zijn sy nu den
aerden potten ghelijck gheacht/die een pot-
bacher maecke?
Gimel. a De draken geuē haren iongen 3
de borsten/ende soughense: daerentegen de
dochter mijns volcx: moet b onbarmhertich
zijn als een struys onder woestijne.
Daleth. c Den soochende cleeft zijn tong 4
aen zijnen d ralen van dozste: de ionge
kinderen eyschen broot / ende daer en is
niemant die het hen breke.
He. De te vozen het alderedelste 5
sijn / verslaechten nu op de straten : die te
vozen in e zyden opgheteelt zijn/ die moe- e Anders/ pur pur.
ten nu inden dreck liggben.
Vau. De mis daet der dochter mijns 6
volcx is grooter dan de sonde Sodom/ f die f Gen.24.25
in g eenen oogenblick omgekeert werd/ en- g Anders: nu/ of/ plotzlijen.
de daer en quam gheen hande toe.
Zayn. h Hare Nazarei waren reynder 7 h Num.6.4
dan de sneeu / ende claerder dan de melck:
hare i gestalt was rooder dan de hyazellen/ i Anders/ ghe-
haer aensien was als Saphyr. beente was rooder dan peerlen: als hadde het Saphyr ghehouwen geweest.
Heth. Hy daerentegben is haer gestal- 8
te soo donckex dan swertigheyt / dattense
op dē straten niet en kent / k hare huyt
hangt aen hare beenderen/ende zijn so dor- k Psal.102.6
re als een hout.
Teth. Den verwondē doot het swoert 9
geschiede beter / dan dien die van honghex
sterben / die verslaghten ende verdernen
moesten/ des ghebreex halven der vruchten
des ackers.
Jod. l De allerbarmhertichste vrouwen 10 l Deut. 28.53 2.Reg.6.28 Treen.2.20
hebben hare kinderen selfs moeten coken/
op dat sy te eten hadden/inden iammer der
dochter mijns volcx.
Caph. m De Heere heeft zijne grimmic- 11 m Treu.2,8
heyt volbracht / hy heeft zijnen gramminen
toorne weghegoten : hy heeft te Zion een
vier aenghestoken / welcker oock hare fon-
damenten verteert heeft.
Lamed. De Coningen op aerdē en ha- 12
dens niet ghelooft/noch alle lieden inder we-
relt/dat de wederpartyder ende vyant sou-
de ter poorten Jerusalems in trecken.
Mem. Het is dan noch geschiet/om der 13
sonden wille harer Prophecten / ende om de n Gene. 9.6 Exod.23.7
nisse daer in harer Priesteren / die n der
rechtveerdigher bloet daerinne vergoten.
Nun. Sy gingen heuen ende weder op 14
de straten/ als de blinden/ ende waren met o Dat is/ Sy hadden veel onschuldich bloets vergoten.
bloede o besmet/ ende en conden oock ghee-
ner cleederen niet aenroeren.
Samech. Maer riepense aen : Wijckt 15
ghy onreynen / wijckt / wyckt/ roert niets
aen : want sy schouweden haer voor hen/
ende bloden voor hen : dannen oock onder
de Heydenen seyde : Sy en sullen daer niet
langhe blyuen.
Phe. Daerom heeftse den toorn des 16
Heeren verstroyt / ende en wille niet meer
aensien : dewijle dat sy de Priesters niet en
eerden / ende niet den outsten gheen barm-
hertichept oeffenden.
Ayn. Noch gaepten onse ooghen op de 17 p Dat is/ sy verbeiden hen op Egypten/ ende op menschen / ende bewozchden siner de vrome Propheten.
p nietighe hulpe / tot dat sy altrede moede
werden / doe wp wachteden op een volck/
dat ons doch niet helpen en conde.
Zade. Men iaechde ons / dat wp op 18
onse straten niet gaen en doxften: doe quam
oock onse ende: onse daghen zijn wt/ ende
onse ende is ghecomen.
Ceph. q Onse vervolghers waren snel- 19 q Jere.4.13 ende 49.16 Habac.1.8.
ler dan Arents onder den Hemel: op de ber-
ghen hebben sy ons vervolcht / ende in der
woestijne op ons gheloert.
Resch. De r ghesalfde des Heeren/die 20 r Dat is / onse Comme : want wp meynden/ onse Commerschen en soude noot hebben/ ende alien Heydenen trotzen.
onsen troost was/ is gheuanghen ghewoz-
den/ doe sy ons verstoorden : dies wp ons
troosteden / wp wonden onder zijne schaz-
duwe leuen onder de Heydenen.
Sin. Jae verhencht b / ende weest voz- 21
lijck/ ghy dochter Edom / ghy die woonet

inden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L1 [1]

Job.1.1. inden lande ſ Vz/ want den keick ſal ock
ouer v comen:ghy moet ock dzincken en-
de ghedoot wozden.

e Esaie 21.11 Than. ¶ Maer uwe miſ daet heeft eē epn-22
Jerem.49.7 de/ ghy dochter Zion: hy en ſal v niet meer
Pſal.137.7 laten wech voeren: doch uwe miſ daet/ghy
docheer Edom/ ſal hy te huys ſoecken/ en-
de uwe ſonden ontdecken.

Dat v. Capittel.

1. Jeremia claecht den Heere den ongheual zijns volcx/ 6. met ſamen der onderdzuckinghe/ ſo hem van den Egyptenaers ende Aſſyriers is aengheleyt/ 16. gheeft ſulcken haren ende harer vaderen ſonden ſchult/ 19. ende biddet/ hy wil hem harer noch met ghenaden aennemen.

Jeremie ghebedt. GEdenckt Heere / hoe her ons gaet/ 1
ſchouwet en ſiet aen onſe ſmaetheyt.
Onſe erue is de vreemde te deele ge- 2
wozden/ eñ onſe huyſen den vtlanderen.
Wy zijn weeſen / ende en hebben geenen 3
vader/ onſe moeders zijns als wedouwen.
Onſe eygen water moeten wy voz gelt 4
dzincken/ onſe hout moetmen betaelt dzin-
ghen laten.
¶Men dzijft ons ouer hals / ende wan- 5
neer wy alreede moede zijn: ſoo en laetmen
ons doch gheen ruſte.
Wy hebben ons moeten Egypten ende 6
a Aſſur a opgheuen / op dat wy doch bzoodt
a Of/ overgeven/ b Jere. 3 1.29 Ezech.18.2 ſadt te eten hebben.
b Onſe vaders hebben gheſondicht/ende 7
en zijn niet meer voozhandē/ ende wy moe-
ten harer miſ daet ontgelden.
Knechts heerſchen ouer ons/eñ daer en is 8
niemant die ons van harer hant verloſſe.
Wy moeten ons bzoot met vare onſes 9
leuens halen/ voz den ſweerde inder woe-
ſtijne.
Onſe huyt is verbzant/als in eens ouen/ 10
vanden grouwelijcken honger.
Hy hebben de vzouwen te Zion te ſchan- 11
den ghemaeckt/ ende de ionckvzouwen in-
den ſteden Juda.
De Voꝛſten zijn van hen ghehanghen/ 12
ende de perſoonen der ouden en heerſtmen
niet gheeert.
De Jonghelingen hebben ¶ Heulenſtee- 13
nen moeten dzaghen/ ende de tongers ouer
het hout dzaghen ſtruyckelen.
De ouden en ſitten niet meer onder der 14
poozte/ ende de Jonghelinghen en zijnen
gheen ſnaren ſpel meer.
Onſes herten vzeuchde heeft een ende/ 15
onſen repe is in weeclaghe verandert.
De croone onſes hoofts is afghenallen/ 16
O wee/dat wy ſo gheſondicht hebben.
Daeromme is ock onſe herte bedroeft/ 17
ende onſe oogben zijn c duyſter gewozden.
Om des berchs Zions wille dat hy ſoo 18
woeſt lept / dat de voſſen daerinne loopen.
Doch ghy Heere/ghy die ewichlijc blijft/ 19
ende uwen thzoon altoos ende ewichlijck.
Waerom wilt ghy onſer ſo gantſch ver- 20
gheten/ende ons d in de lengde ſo gantſch
verlaten?
e ¶ Bzengt ons Heere weder tot b / dat 21
wy weder te huys comen.
Vernieut onſe dagen/als van f outs her- 22
waerts:want ghy hebt ons verworpen/en-
de zijt al te ſeer ouer ons vertoomt.

Eynde der Claechlieden Jeremie.

DE PROPHEET EZECHIEL.

¶ Argument.

EZechiel is ock wt de Prieſters geſpzoten. Hy wert met den Coninck Jechonias in de Babyloniſche ghevanckeniſſe gebzacht. Ende wat Jeremias te Jeruſalem gheleert hadde/dat heeft Ezechiel in Babylonien gheleert. Hy heeft alomme in zijnen boeck (gheſchi hier den Pzopheticſchen ampte betaemde) gemeyne materien van Chriſto/ende van zijnen ryckē gemengt. Hy pzopheteert ock tegen die van Tyro/ ende tegen andere natien/ hen ock de grouwelijcke oozdeelen Gods vercondigende. Hy is ſeer veerſichtig in de beſchzijuinghe der wederopzechtinghe des heyligben Tempels/ ende der ſtadt: Ende ſonder twijfel doet hy ſulcke bedeckte woozden/ heeft hy de verbozghenheden der Ghemeynten Chriſti/voz oogben gheſtelt.

Dat eerſte Capittel.

1. Den tijdt ende plaetſe der propheciē Ezechiel. 5. Geſichte der vier dieren/ 15. vier raders/ 26. ende ſtoelen met eens menſchen ghelijckenisſe daer op: voor welckes alle/de Heere zijne ſtaetkeyt/ Woꝛdelijckheyt/ Wijſheyt ende Macht/ den Pzopheet vertoont.

IN den dertichſten Jare / aen den 1
vijfſten daghe der vierder ¶ Maent/
doe ick was onder den ghevangē-
nen/ aen den water a Chebar/ de-
a Pſa.137.11 de hem den Hemel op / ende Godt
wees my ghelijchten.
De ſelue vijfſte dach der ¶ Maent/ was 4
euen in den vijfſten Jare / daer na als Jo-
Joiachin. achim de Coninck Juda was ghevanckē-
lijck wech ghevoert.
Doe gheſchiede des Heeren woozdt tot 3
Ezechiel/ den ſone Buſi des Prieſters / in
den lande der Chaldeen / aen den water
Chebar: b aldaer quam de hant des Heeren b 2 Reg. 17.6
op hem.
Ende ick ſach / ende ſiet/ daer quam ee- 4
nen ongeſtuymen wint vant Noozden af/
met eener grooter wolcken vol vyers : dat
het c allenthalven rondtom blunckerde/ en-
de midden in den ſeluen viere was ter als
een d helle licht.
Ende daer binnen inne was het ghe- 5
ſtalte vier dieren: e ende eens ghe ſtalte ma-
der heu/ als een menſche.
f Ende een yeghelijck hadde vier aenge- 6
ſichten/ende vier vlerighelen.

den witten ammerſteen ghelijck houden: ende hebbende vier aenginghe: Inder welcken was voor vier / nu een / nu een ander claer wit licht. e Anders/ die waren ghelijck. f Exech. 10.14.

Eyde

Het ghesichte Ezechiel.

A. Eenen stercken crachtighen wint wt den Noorden.
B. Een dicke wolcke.
C. Een ghecronckelt vyer rontom der seluer.
D. De buyten claerheyt der wolcken.
E. Het ghesichte Hasmal/dat is te segghen/een helle licht binnen int ronde vanden wolcken.
F. Het ghestaltenisse der vier dieren.
G. De voeten der vier dieren/zijn ghelijck de voeten van een Calf.
H. Menschen handen onder de vleughelen.
I. K. L. M. De ghestaltenisse der vier aensichten aen elcke beeste.
N. De vleughelen deen aen den anderen/dwelck onderhielt het wtghespannen.
O. De twee vleughen/die de vier dieren haer lijf bedeckten.
P. Het loop ende vyer onder de vier dieren.
Q. De raderen/hebbende elck vier ghesichten.
R. Het ronde der vier raderen vol ooghen.
S. Het ghestalte bouen de vier dieren als een Cristal.
T. Een Saphir oft stoel/ de welcke stont bouen de ghestalte aen den Hemel / ende op den seluen stoel sat een ghelijck de gedaente eens mensche. V
X. Coleur Hasmal bouen ende onder tghestalte eens mensche / ende contom ghelijck vyer: Y. Ende desghelijcx een licht ghelijck als den reghenboghe Z.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende hare beenen ſtonden recht/doch ha- 7
g Dat is/daer ſp mede condē op alle plaetſen gaen/ ende dat haer de dit een doch niet ſtoomm̄ noch wendē en dorſten.
re voeten waren als g̃ ronde voeten/ ende blinckerden als een claer glat metael.
h Ende hadden menſchen handen onder 8
haren vleughelen / aen haren vier enden: want ſy hadden alle vierre hare aengheſichten/ende hare vleughelen.
Ende der ſelven vleugelen was elck een 9
† And. rundere
h Ezech. 10.8
i Of/ croomme:
een den anderen: ende wanneer ſy ginghen/ ſo en dorſten ſy hen niet om i wenden: maer waer ſy henen gingen/daer gingen ſy ſtracx voor hen wech.
k Ezec. 10. 14
l Apoc. 4. 7
k Hare aengheſichten ter rechter zijden 10
der vierrante/ waren l ghelijck een menſche ende Leeuwe: doch ter ſlincker zijden der vierrante / waren hare aengheſichten ghelijck een Oſſe ende
m Ezech. 10 14. ende 17. 3. 4. Eſa. 11. 1 Dan. 7. 4
m Arendt.
Ende hare aengheſichten ende vleughe- 11
len/waren boven̄ her verdeylt/dat elcke twee vleughelen te ſamen vloeghen/ ende met tween vleugelen haer lijf bedeckten.
Waer ſy henen ginghen/daer ginghen ſy 12
n And. de geeſt haer henen dreef.
ſtracx voor hen wech: ſy gingen telcke̅/waer n de wint henen ſtont / ende en dorſten hen niet omme wenden / wanneer ſy ginghen.
Eñ de dieren waren aen te ſien/ als vyer- 13
o Of/ glinſteringhe.
righe colen/ die daer bernen/ ende als fackelen/die tuſſchen den dieren ginghen: ende het vyer gaf eenen o glantz van hem / ende wt den vyere ginck eenen blixem.
De dieren nv/ liepen henen ende weder/ 14
als eenen blixem.
Als ick de dieren ſach / ſiet / doe ſtont 15
p Ezech. 20. 9
q Anders/ Charus.
een radt op der aerden by den vier dieren/ ende was aen te ſien/ als vier raders.
Ende p de ſelve raders waren / als een 16
q turkoys/ende waren alle viere/een als het ander: ende ſy waren aen te ſien / als ware een radt in den anderen.
Wanneer ſy gaen ſouden/ ſo conden ſy 17
r Ezec. 10. 11
in alle vier plaetſen gaen/ eñ en dorſten hen niet omme wenden/wanneer ſy ginghen.
r Hare velghen eñ hoofden waren ſchrick- 18
kelijck: ende hare velghen waren vol oogen omme ende omme / aen allen vier raderen.
Ende wanneer de dieren gingen/ ſo gin- 19
ſ And. de geeſt der dier̄ was in de raders.
ghen de raderen oock by hen: ende wanneer hen de dieren vander aerden ophieuen / ſoo hieuen hen de raderen oock op.
Waer de wint henen ginck/daer gingen 20
ſy oock henen/ ende de raderen hieuen haer by hen op: want ſ daer was een leuendighe windt inden raderen.
Wanneer ſy ginghen / ſoo ginghen deſe 21
t Anders/ de Geeſt/ etc.
oock/ wanneer ſy ſtonden / ſo ſtonden deſe oock: ende wanneer ſy hen ophieuen vander aerden/ ſoo hieuen haer de raderen oock by hen op : want t daer was een leuendighe wint inden raderen.
Ende boven de dieren / was het ghelijck 22
geſtalt/als den Hemel/als een criſtal/ſchrickelijck/ rechte boven hen wt gheſpreydt.
Dat onder den Hemel haren vleughelen/ 23
een ſtracx/tegen den anderen ſtont: eñ eens yeghelijcken lijf bedeckten twee vleughelen.
Ende ick hoorde de vleugelen ruyſſchen/ 24
u And. ſtroom
als groote watteren/ende als u een ghedeun des Almachtighen / wanneer ſy ginghen/ ende als een rumoer in eenen heyre/ wanneer ſy nv ſtille ſtonden/ſo lieten ſy de vleughelen neder.
25 Ende wanneer ſy ſtille ſtonden / ende de vleughelen neder lieten/ ſo donderde het menſchen Hemel boven haer hen.
26 Ende boven den Hemel/die boven haer hen was/was het gheſtalt als een Saphir/ ghelijck als eenen ſtoel: Ende op den ſtoel ſadt een/ghelijck als een menſche gheſtalt.
27 Ende ick ſach hem aen/ende hy was x Of/ ſtraelt
gheſtalt als een x helle licht : ende binnen was het geſtalt als een vyer omme ende omme: van zijnen lenden̄ opwaerts ende nederwaerts/ſach ick het als vyer blincken/ omme ende omme.
28 Ghelijck als de Regenboghe ſiet in den wolcken/ wanneert ghereghent heeft/ alſo blinckte het omme ende omme: dit was het aenſien der heerlijckheyt des Heeren : ende doe ick het gheſien hadde/ viel ick op mijn aengheſichte/ ende hoorde eenen ſpreken.

Dat ij. Capittel.

1. De Prophete toont aen zijne ſendinghe/ ſa wat ghelaite die geſchiede/ende tot wien hy geſonden zy.

1 Ende hy ſprack tot my : Ghy menſchen kint/ treet op uwe voeten / ſo wil ick met v ſpreken.
2 a Ende doe hy ſoo met my ſprack/ wert ick weder verquickt/eñ tradt op mijne voeten/ende hoorde dien toe/ die met my ſprac.
3 Ende hy ſprack tot my : Ghy menſchen kint/ick ſende v tot den kinderen Iſraels/ tot den afvalligben volcke / die van my afvallich gheworden zijn: b ſy met ſamen haren vaderen / hebben tot op deſen hedighen dach teghen my ghedaen.
4 Ja de kinderen / tot welcken ick v ſende: hebben harde coppen / ende verſtockte herten/tot dien ſult ghy ſeggen: So ſpreecht de Heere Heere:
5 Sy hoorent ofte latent : c het is wel een ongehoorſaem hups/dan noch ſullen ſy weten/dat een Prophect onder hen is.
6 Ende ghy menſchen kint/ d ſult v voor hen niet vreeſen / noch voor haren woorden vreeſen: daer zijn wel wederſpannighe ende ſcherpe doornen by v / eñ ghy woont onder de ſcorpioenen: doch ghy en ſult v niet vreſen voor haren woorden / e noch v voor haren aengheſichte ontſetten/ of ſy wel een ongehoorſaem hups zijn.
7 Maer ghy ſult hen mijn woort ſeggen/ ſy hoorent ofte latent / want het is een ongehoorſaem volck.
8 Doch ghy menſchē kint/ hoort ghy wat ick v ſegge/eñ en weeſt niet ongehoorſaem/ als dat ongehoorſaem hups is : doet uwe mont op/ende eet wat ick v ghenen ſal:
9 Ende ick ſach/ f ende ſiet / doe was een hant teghen my weghereckt / da̅ hadde een̄ ren te ſamen gheleyden̄ brief.
10 Dien ſpreyde voor my wt/ende hy was beſchreven buyten ende binnen : ende daer ſtont in geſchreven : Clage/ Ach ende Wee.

Dat iij. Capittel.

1. Den Prophect wort eenen brief ghegeven te eten / 4. Wert gheſonden tot den huyſinghe des volcx / 10. ende tot hen met den Heere woort henen gheſchicket / 16. De Heere beſpreeckt hem/ van eens warachtich Prophets ampt. 22. laet hem zijne heerlijckheyt wederom̄ ſien. 24. ende beeldet hem des volcx ghehoorſaemheyt voor.

Ende

Ende hy spraeck tot mp: Ghy menschē kint/ a eet wat voor v is/namelijcke/ desen brief/ ende gaet heenen/ ende predickt den huyse Israels.
Doe dede ick mijnen mondt op/ende hy 2
gaf mp den brief te eten/
Ende spraeck tot mp: Ghy menschen kint/ 3
ghy moet desen brief dien ick v gheue/ in v buyck eten/ ende uwen buyck daer mede vullen: Doe att ick hem/ b ende hy was in mijnen monde so soete als heunich.
Ende hy spraeck tot mp: Ghy menschen 4
kint/gaet heenen tot den huyse Israels/ ende predickt hen mijne woorden.
Want ick en sende v nyemers niet tot een 5
volcke dat cē wreedde redē ende onbekende spraeke heeft/maer tot den huyse Israels.
Ja wel eylicken niet tot grooten volckē/ 6
die wreedde reden ende onbekende spraeke hebben/ welcke woorden ghy niet verstaen en condet: d ende wanneer ick v alreede tot den selven sonde, so souden sy v doch geerne hooren.
Doch het huys Israels en wil v niet hoo- 7
ren: want sy en willen mp selfs niet hooren: want het gantsche huys Israels heeft harde voorhoofden ende verstockte herten.
e Doch so hebbe ick v aenghesichte hardt 8
gemaeckt teghen haer aengesichte/ ende v voorhooft teghen haer voorhooft.
Ja ick hebbe v voorhooft so hardt als se- 9
nen diamant/ die harder is dan een * rotssteen/gemaeckt: f daeromme en vreest v niet/ en ontsetter v ook niet voor hen/ dat sy sulck een ongehoorsaem huys sijn.
* Ende hy spraeck tot mp: Ghy men- 10
schen kint/alle mijne woorden die ick v segghe/die vatet met der herten/ende neemse ter oren.
Ende gaet heenen tot den ghenaughenen 11
uwes volcx/ende predickt hen/ende spreect tot hen: So spreeckt de Heere Heere: sy hooren ofte laten.
g Ende d eenen wint nam mp op/ eñ ick 12
hoorde achter mp een builderen / als eener grooter aerdbeuninge: (Gheloeft sy de heerlickheyt des Heeren aen haree plaetse.)
Eñ was het ruyschen banden vleugelen 13
der dieren / die hen aen malcanderen i kussende/ ende oock het builderen der raderen/ ende harde by hen waren/ ende het builderen einer grooter Aerdbeuninghe.
k Doe nam mp de wint op/ende voerde 14
mp wechgeñ ick boer weeh / l eñ verschrock seer/doch des Heeren hant hielt mp haste.
Ende ick quam tot den ghenaughenen/ 15
die aen den water Chebar woonden/ n daer de * Mandelē stondē/ende daer sat. Ende: ende sy sedde mp by haer/ die daer sat/ eñ bleef aldaer onder hen seuen daghen lanck/gantsch treurich.
Ende doe de seuen dagen omme waren/ 16
geschiedde des Heeren woordt tot mp/ende de spraeck:
o Ghy menschē kint/ic hebbe v ten wach- 17
ter gheset ter over het huys Israels: ghy sult uyt mijnen mont het woort hooren/ eñ haer van mijnent weghen waerschouwen.
p Wanneer ick de godloosen segge: Ghy 18
sult ses doots sterven: ende ghy en waerschouwet hem niet / ende en segt hem niet/ dat hy om de godloose hoor zijnen godlooscn wesen hoede/op dat hy leuendich blijue: soo sal de godlooſe om zijner sonde wille sterven/ doch zijn bloet wil ick van uwer hant vereyschen.
Soo ghy daerentegen den godlooſen 19
waerschouwet/ ende hy hem van zijnē godlooſen wesen ende wege niet en bekeert/ soo sal hy om zijnder sonde wille sterven: doch ghy hebt uwe ziele q gheloſſet.
r Ende wanneer hem een Rechtueerdi- 20
ghe van zijner ghercchtichept wendet/ende doet wat quaets/so sal ic hem lati aenloopen/dat hy moet sterven: want dewijle dat ghy hem niet ghewaerschout en hebt / sal hy om zijner sonde wille sterven moeten/ ende zijne ghercchticheyden die hy ghedaen heeft / en sal niet aenghesien worden: doch zijn bloedt wil ick van uwer handt vereyschen.
So ghy daerentegen den rechtueerdigen 21
waerschouwet dat hy niet sondigen sal/ende hy en sondicht oock niet/ so sal hy leuen: want hy heeft hem waerschouwen laten/ ende ghy hebt v ziele ghelosset.
Ende aldaer quam des Heeren hant over 22
mp/ende spraeck tot mp: Maeckt v op/ende gaet heten wt int velt / daer wil ick met v spreken.
Ende ick maeckte mp op/ende ginck he- 23
nen wt int velt/ende siet/ doe stont de heerlickheyt des Heeren aldaer / s gheliick als ickse aent water Chebar ghesien hadde/en ick viel nieder op mijn aengesichte.
Ende ick werr verquict/ ende tradt op/ 24
t Ezech.2.2
ende sprack tot mp: Gaet heuen/ ende besluyt v in uwen huyse.
Ende ghy menschen kinde/ siet / men sal 25
stricken aen v legghen / ende v daermede binden/ dat ghy hen niet ontgaen en sult.
Eñ ick wil v uwe tonge aen uwen u gas- 26
ken cleuen laten/ dat ghy stom wordē sult/ eñ haer niet meer straffen en conde: x want het is een ongehoorsaem huys.
Wanneer ick nu met v spreken sal/so wil 27
ick v den mont op doē/ dat ghy tot hen seggen sult: Soo spreeckt de Heere Heere: Wie het hoort/die hooze het: wie het laet/die late het: want het is een ongehoorsaem huys.

Dat iij. Capittel.

1. De Prophete wort vertoont het beleeh Ierusalems/ 4. de dueringhe der gemeenschennisse Israels ende Iuda/ 8. met tsamen den commerlicken hongher / die over Ierusalem ret tgt den beleeh gaen soude.

Ende ghy menschen kint/neemt eenen 1
tichelsteen/dien legget voor v/ eñ a beworpt daer op de stadt Ierusalem.
Ende maeckt een belegeringhe daerom- 2
me henen/ende bouwet een bolwerck daerommē henen / ende trecht eenen wal daerommē henen/ ende maet een heyr daeromme henen/ ende setter b bocken ringelswijse om haer henen.
Voorts nu / neemt een yseren panne/ die 3
laet eenen yseren muer zijn tusschen v ende der stadt: ende richtet v aengesichte teghen haer / ende belegtse: dat sy een teecken den hupse Israels.
c Ghy sult v ook op uwe slincker zijde 4
legghen/ ende de mis daet des huys Israels op de

q Anders/ weggheruckt.
r Ezec.18.4.24
s Ezech.1.3
t Ezech.2.2
u Of/ gogal/ dat is/ het gebergte des monts.
x Ezech.2.5
a Of/ ontwerpe.
b Dat waren inden voorgaenden tyden Ariston daermen de muren mede omsiet.
c Iere.13.17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

op de seine legghen: so vele daghen als ghy daer op ligt / soo langhe sult ghy oock hare mis daet draghen.

b Dan.9.24 d Ick wil d jae de Jaren harer mis daet/ 5
na den ghetale der dagen maken/namelijcken / drie hondert ende tnegentich daghen:
e Nu.14.34 e so langhe sult ghy de mis daet des huys Israels draghen.

Ende wanneer ghy sulex wtgericht hebt/ 6
sult ghy d daer na op uwe rechter zyde leggen/en sult draghen de mis daet des huys Juda/veertich dagen lanck: want ick gelte d hier oock telcken eene dach voor een Jaer.

Ende richtet d aengheschichte / ende uwen 7
blooten arm/tegen dat belegh Jerusalems/ ende prophereert teghen haer.

Ende siet/ick wil stricken aen d leggen/ 8
dat ghy d niet wenden en condt/van eener zyden ter anderen / tot dat ghy de daghen uwer belegherunghe gheeyndet hebt.

Ho neemt nu tot d tarwe/gerste/ boonē/ 9
linsen/berse/ende spelte / ende doet het alte samen in een vat/en maect d so vele broots daer van/ so vele dagē als ghy op uwer zyden ligghen sult/ dat ghy drie hondert ende tnegentich daghen daer van te eten hebt.

Also dat uwe spyse die ghy dageliex eten 10
moet twintich sikel swaer zy/sulex sult ghy van eener tyt ter anderen eten.

Het water sult ghy oock nae der mate 11
drincken/namelijckē/het sesde deel van hin/ ende sult sulckes oock van eener tyt ter anderen drincken.

ghy heeft by sulcken drech moeten coken/ gelijck alsmen by wasen ende koedroeck coken: en de spyse riect dan na de dyere. Also sou den sy oock in sulcken noodt ende hongher comen / dat sy geē recht dyer noch broodt hebben en sou den.

g Oze.6.3

Ende de Heere spyrack: g Also moeten de 13
kinderen Israels haer onreyne broot eten/ onder den Heydenen / daer ick se henen verstooten hebbe.

Doch ick spyrack: Och Heere Heere / siet 14
mijn ziele en is noch nopt onreyne geworden: want ick en hebbe van mijner jenghet af / tot aen dese tydt gheen aes / noch wat verscheurt was/ghegheten/ ende daer en is nopt gheen onreyn vleesch in mijnen mont ghecomen.

Doch hy spyrack tot my: Siet / ick wil dr 15
koemest voor menschenmest toelaten/daer ghy d broodt mede maken sult.

Ende spyrack tot my: Ghy s Menschen 16
kint/siet/ h ick wil den voorraet des broots te Jerusalem weeh nemen/dat sy het broot eten moeten nae der ghewicht / ende met commer/ ende het water na der mate / met commer drincken.

h Ezech.5.16 ende 14.13 2.Reg.25.3

Daerommc dat het aen broodt eñ water 17
feylen sal/ eñ een met den anderen treuren/ ende in harer mis daet verssmachten sullen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere beeldet den Prophete voor het ontcomen zyns volcx/ 5. wijst aen de oorsake zyns toorns. 12/ ende gheeft hem des teckens bedieninghe.

Ende ghy menschen kint / a neemt een 1
s swaert so scherp als een scheermes / eñ scheert daer mede d hooft / ende uwen baert: eñ neemt een weechschale/ende deplt de hayren daer mede van malcanderen.

Het een derdedeel / sult ghy met vyre 2
verbranden/ midden inder stadt / wanneer de daghen der belegerunghe ganne zyn: het

a Ezech.7.28

ander derdedeel neemt / ende slaet het met den s weerde rontomme henen: het laste derdedeel stroyt inden wint/dat ick het s weert achter hen wt trecke.

3 Neemt dan noch een cleyn wemelich haer van/ende bintse in de slippe uws mantels.

4 Ende neemt wederom sommighe haer van/ende worptse in een vyer eñ verbrantse met vyere/van b dien sal een vyer wtcomē over het gantsche huys Israels/

5 So spreeckt de Heere Heere: Dat is Jerusalem/die ick onder de Heydenen gesetter hebbe/ende rings wijse om haer lant henen,

6 Doch sy heeft mijne Wet verandert in godloose leere/meer dan de Heydenen/ende mijne rechten meer dan de landē/die rings wijse om haer henen liggen: want sy verwerpen mijne Wet/ende en willen nae mijne rechten niet leven.

7 Daeromme spreeckt de Heere Heere alsso: c Dewijle dat ghyluden dies meer maect dan de Heydenen die rondtomme v lieden zyn/ ende na mijnen gheboden niet en leeft/ ende nae mijnen rechten niet en doet: maer doet nae der Heydenen wyse / die rondtom v lieden zyn/

8 So spreeckt de Heere Heere alsso: Siet/ ick wil oock aen v/en wil een recht over v gaen laten/dat de Heydenen toesien sullen.

9 Ende wil also met v ommegaen/ als ick nopt ghedaen / ende voortaen niet doen en sal/om alle uwer grouwelen wille.

10 d Dat in v de vaders hare kinderen/ en de kinderen hare vaders eperen sullen: eñ wil sulck recht over v gaen laten / dat alle uwe overblijvende sullē in alle winden verstroyt worden.

11 Daerom/so warachtich als ick leve spreeckt de Heere Heere / dewijle ghy mijn heylichdom / met allerley uwe grouwelen ende afgoden/verontreynicht hebt / wil ick v oock verslaen/ende mijn ooghe en sal over uer verschoonen/ende en wil niet genadich zyn.

12 f Het derdedeel vā v/sal aender pestilentie sterven/eñ door honger te mere worden: eñ het ander derdedeel door het s weert vallen/ rings wijse om v henen/ende het laetste derdedeel wil ick in alle winden verstroyen/ eñ het s weert achter hen wt trecken.

13 Also sal mijnen tooine volbracht/ eñ mijne grimmicheyt over hen wtgerichtet worden/dat ick in mijnen moet coelē eñ sy sullen gewaer worde/dat ick de Heere/ in mijnen yver gesproke hebbe/ wanneer ic mijne grimmicheyt aen hen wtgherichter hebber.

14 Ick wil v ter woestyne eñ ter versmaerhept setten voor allen Heydenen: die rondtomme v henen zyn: voor den ooghen aller/ die daer voorby gaen.

15 Ende sult een versmaethept / hoon/ exempel ende wonder zyn allen Heydenen die rondtomme v zyn / wanneer ick over v het recht gaen late / met tooine/ grimmicheyt ende tooznighen schelden / g dat segge ick de Heere.

16 Eñ wanneer ick de boose pylen des hongers/onder haer schieten sal / die daer schadelijck zyn sullen/ende ickse wtschieten sal v lieden te verderuen/ h ende den honger over v lieden altoos grooter worden late/ eñ den voorraet des broots weeh neme.

Ja hy-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ja hongher ende boose wilde dieren wilt 17
ick onder v schicken/die sullen v lieden sonder kinderen maken/ ende daer sal pestilentie ende bloet onder v ommegaen/ende wil het swoert ouer v brenghen: ick de Yeere hebbe het gheseyt.

Dat vij. Capittel.

1. Israel wordt met grousamen straffen gheplaecht/om haerder groter afgoderije wille/ 8. dien/ die overblijuen ende hen tot den Heere bekeren / ghenade/ 11. den onbootwaerdighen aenseghen wordt ongheluck ende verderfte toegheseyt.

1 Ende des Yeeren woort gheschiede tot my/ende spzack:

2 Ghy menschen kindt / keert v aen- 2
ghesichte teghen a de berghen Israels/ende
a Ezech.6.1 & 36.1 propheteert teghen haer/

3 Ende spzeeckt: Ghy bergen Israels/hoort 3
het woort des Yeeren Yeeren: So spzeeckt
de Yeere Yeere beyde tot den berghen ende
clepnen berghen / beyde tot den beken ende
dalen: Siet ich will het swoert ouer v brenghen/ende uwe hoochten ombzenghen:

4 Dat uwe altaren verwoest/ende uwe 4
afgoden verbroken worden sullen/ende wil
b uwe lichamen voor den beelden doodtslaen
b Lichamen der menschen. laten.

5 Ja ick will de lichamen der kinder Isra- 5
els / voor uwen beelden bellen / ende uwe
gheberenten rondtomme uwe altaren heuen
verstroyen.

6 Waer ghylieden woont / daer sullen de 6
steden woeste/ende de hoochten ter wilder-
nisse worden; want nien sal uwe altaren/
woest ende ter wildernisse maken: esi uwe
c Dat is / de altaren der afgoden verbreken ende te niete maken/ende uwe beelden c verslaen/ esi uwe d stichten verdelghen.

7 Ende verslagene sullen onder v daer lig- 7
ghen: dat ghylieden ghewaer worden / Ick
sp de Yeere.

8 Ick will dan noch sommige van v over- 8
blijuen laten/ die den f swerde ontgaen onder den Heydenen/ wanneer ick v inden landen verstroyt hebbe.

9 De selue uwe overblijuende / sullen dan 9
aen my ghedencken onder den Heydenen/
daer sp ghevanckelijck zijn moeten: want
hier ick haer hoerische herte dat van my ge-
weken is / ende hare hoerische ooghen/ die
na haren afgoden ghinghen hebben / verslaghen hebbe: ende de boose dat sp voor
dien / die sp voor allerley hare grouwelen
begaen hebben.

10 Ende sullen ghewaer worden dat ick de 10
Yeere sp / ende niet vergeefs ghesproken en
hebbe/sodanich ongheluck hen te doen.

11 Soo spzeeckt de Yeere Yeere: Slaet uwer 11
handen te samen / ende trampet met uwe
voeten/ende spzeeckt: Wee over alle gruwelen der boose heydt inden huyse Israels/
die daer comme sp door het swoert/ hongher/
e Dat is / die pestilentie vallen moeten.
ende pestilentie vallen moeten.

12 f Die verre is / die sal aen der pestilentie 12
sterven/ende wie nae by is/die sal door het
swoert vallen: wie daer ouerteghen overblijft/
ende daer over behoedt is / die sal van honger sterven: alsoo will ick mijne grimmicheyt
over hen volbzenghen:

13 Dat ghylieden ghewaer worden sult / ick 13
sp de Yeere/wanneer hare verslagene/onder
harem afgoden ligghen sullen / rondtomme
hare altaren heuen / boven op allen cleynen berghen/ ende bouen op allen berghen/ende onder allen groenen boomen / ende onder allen dicken eycken / aen welcke plaetsen sp allerley afgoden soeten reuchoffer deden.

14 Ick wil mijne hant teghen haer uytstre- 14
cken/ ende het lant / woeste esi eensaem maken/bander woestijne aen tot Diblath toe/
waer sp woonen: ende sullen ghewaer worden/dat ick de Yeere sp.

Dat vij. Capittel.

1. De Yeere will zijn straffe/ 14. daerinne geen hulpe teghen binden en sal/ in cozten ouer Israel sticken. 23. Wien die ontcomen/weert een commerlijcke ghedencenisse / met eenen sichtbaerlijchen teecken voozghebeeldet.

1 Ende des Yeeren woort gheschiede tot 1
my/ ende spzack:

2 Ghy menschen kindt/so spzeeckt de 2
Yeere Yeere banden lande Israels: het eynde coemt / het eynde ouer alle vier hoecken des landts.

3 Nu coemt het eynde ouer v: want ick wil 3
mijne grimmicheyt ouer v senden/ ende will
v richten/ a als ghy verdient hebt/ ende will
a Ezech.7.3. naer uwen wegen/ ende 9.10
v ghenen wat alle uwe grouwelen behoozt.

4 b Mijn ooge sal uwer niet verschoonen/ 4
noch v ouerslen : maer ick wil v genen als
ghy verdient hebt / ende uwe grouwelen
sullen onder v comen: dat ghy lieden ghewaer worden sult/ick sp de Yeere.
b Jere.7.9 ende 9.10

5 So spzeeckt de Yeere Yeere: Siet / deen 5
onghelnck coemt ouer het ander.

6 Het eynde coemt / het eynde coemt: het 6
is c opghewaeckt ouer v: siet/het coemt.
c Of/ ontwee

7 Het gaet alreede op/esi spzeckt daer voor: 7
ouer v/ ghy inwooner des landts: de tydt
coemt/ den dach des jammers is nae by/
dwanneer ges singē op de bergē zijn en sal.
b Of/ dat daer Ezech.7.5

8 Nu will ick in cozten mijne grimmicheyt 8
ouer v gieten / ende mijnen toozne ouer v
volbzenghen : ende will v richten als ghy
verdient hebt / ende v ghenen wat alle uwe
grouwelen behoozt.

9 c Mijn ooghe en sal uwer niet verschoo- 9
nen/ ende will niet ghenadich zijn : maer ick
will v ghenen als ghy verdienet hebt : ende
uwe grouwelen sullen onder v comen / dat
ghy ghewaer worden sullet/ick sp de Yeere/
die v slaet.
c Ezech.6.12 ende 9.10

10 Siet de dach: siet / hy coemt derwaerts/ 10
hy bzeket aen : de roede f bloeyet / ende de
stoute groeyet.
f Dat is / Hy is gerustet en de het sal hem wel gelucken. Ofhet is van den Tonne te Babel gesept.

11 De tyranne heeft hem opghemaket / tot 11
roede ouer de godloosen/dat niets van hen/
noch van haren volcke / noch van haren
hoope troost hebben en sal.

12 Daerom coemt de tyt / de dach naeckt 12
hem hier toe : de cooper en verheughe hem
niet/ende de vercooper en treure niet: want
den toozne coemt ouer alle hare hoopen.

13 Daerom sal de vercooper/ na zijnen ver- 13
cochten goede/niet weder g pzogen: h want
wie daer leeft / die sal het hebben : want de
g Anders/ trachten:
h An. Hoewel sp noch leuen sullen.
pzophetie ouer alle haren hoopen / en sal
niet te nigghe gaen / geener en sal zijn leuen
behouden/ommezijner ini daet wille.

14 Laetse de basuynen slechts blasen / ende 14
alle dinck toerusten / daer en sal oock niemandt inden strijdt treden : want mijne
grimmicheyt gaet over haer hoopen.

15 Op der straten gaet het swoert / inden 15

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

huyse gaet pestilentie ende honger: wie op den velde is / die sal vanden swoerde sterven: wie nu inder stadt is / dien sal de pestilentie ende honger vereten.

Ende die van hen ontvlieden / die moe- 16
ten op den geberchten zijn / ende als de duyven inden leechten / die alle ander malcanderen curren / een yeghelijck om zijner miss daet wille.

Aller handen sullen daer henen sincken / 17
ende alle knien sullen ongheswisse staen / als water.

i Esai. 15.3 Jere. 48.37

i Ende sullen sacken om haer gorden / en- 18
de met vreesen overschuddet zijn / ende aller aengesichten jammerlijcken sien / ende aller hoofden sullen kael zijn.

k Of / buplnisse l Prou. 11.4 ende 21.4 Zepha. 1.18 Prou. 5.10.

Sy sullen haer silver henē wt op de stra- 19
ten werpen / en haer gout als eene k onreynicheyt achten: want haer silver en gout en salse niet verlossen / aē dē dage des toorns des Heeren: ende en sullen doch hare zielen daervan niet versadigen / noch haren buyck daervan vullen / want het is hen gheweest een ergherniss / tot harer miss daet.

m Ezec. 16.17 Osee. 2.10 ende 13.2

m Sy hebbē van haren edelen cleynodiē / 20
daer sy hoovaerdije mede bedreven / beelden harer grouwelen en schupselen gemaecket / daerom wil ickse hen ter buplnisse maken.

Ende wilse vreemden in de handen ghe- 21
ven / dat syse rooven / ende den godtlosen op aerden ter wtbuete / dat syse onthepligen sullen.

Ick wilse mijn aenghesichte daer van 22
keeren / darse mijnen schat ja wel onthepligen: Ja roovers sullen daer over comen / ende hem ontheplighen.

Maket kettenen: want het landt is vol 23
n bloetschulden / ende de stadt vol n wreevels.

n Dat is / onbillicke mosswille.

Do wil ick de allererckste onder den Hey- 24
denen comen laten / dat sy hare huysen sullen innemen: ende wil der hoovaerdije der gheweldighen een eynde maken / ende hare Kercken ontheplighen.

De wtroeper coemt / soo sullen sy wede 25
soecken / ende hy en sal daer niet zijn.

Een ongeluck sal over het ander comen / 26
o een gerucht over het ander / o sy sullen dan een gesichte by den Prophceten soecken: doch daer en sal noch Wet by den Priesteren / noch raedt by den ouden meer zijn.

o Jere. 38.14.

De Coninck sal bedroeft zijn / ende de 27
Vorsten sullen treurich gecleet zijn / ende de handen des volcx inden lande / sullen vertsaghet zijn: ick wil met hen ommegaen / als sy gheleuer hebben / p ende wilse richten / als sy verdienet hebben / dat sy ghewaer worden sullen / ick sy de Heere.

p Jere. 17.10 Psal. 62.13 Sprac. 35.30 Matt. 16.27. Roma. 2.6 Apoca. 2.23

Dat vijf. Capittel.

1. De Prophect wordt inden gheeste in Jerusalem gebracht / 5. siet menigerley grouwelen ende afgoderije / die daer begaen wort. 18. ende hoort hoe grousamelijck en de Heere de selve straffen wil.

Ende het begaf hem inden sesten Jare / 1
aē dē vijfsten dage der sesster Maent / dat ick sadt in mijnen huyse / ende de Oudtsten wt Juda saten voor my: alhaer viel de hant des Heeren / Heeren op my.

Ende siet / ick sach dat dan zijnen lende- 2
nen onderwaerts was / dat was gelijck als vyer / doch boven over zijnen lendenen / was het a gantsch b helle.

a And. Als de ghestalt Hasmal. And. des En ghels. b Of / claer.

3 c Ende reckte wt / gelijck als eene hant / c Ezech. 8.1 ende 11.1
esi greep my by dē hayre mijns hoofts: door ende 21.13
voerde my tenen wint tusschen Hemel ende b Sinte
aerde / en bracht my te Jerusalem / in eenen Godtlijcken ghesichte / tot der binnenster poorten / die tegent Noorden staet / daer dat sadt eē beelt / tot verdriete den d hupsheere.

4 Ende siet / daer was de heerlickheyt des Godts Israels / * als ickse te voren gesien hadde inden velde.

5 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen kint / heft uwe ooghen op tegent Noorden: esi doe ick mijne oogē op hief tegent Noorden / siet / doe sadt tegent Noorden / dat verdrietelijcke beelt / aen der poorten / des altaers / enen daermen henen ingaet.

6 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen kint / siet ghy ook wat dese doen? Manelijcken / groote grouwels / die het huys Israels hier doet / dat ick my ja verre van mijnen heplichdom dryven: e doch ghy sult noch meer ende grooter grouwelen sien.

7 Ende hy brachte my voor de deure des voorhofs / daer ick sach / ende siet / daer was een hol inder wandt.

8 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen kint / graeft voor de wandt: ende doe ick voor de wandt groef / siet / doe was daer een deure.

9 Ende hy sprack tot my: Gaet daer henen in / ende siet de boose grouwelen / die sy hier doen.

10 Ende doe ick daer henen in quam / ende sach toe / siet daer waren allerley beelden / der wormen ende dieren / enckel schupselen / ende allerley afgoden des huys Israels / f alienthalven rontom aen den wandt geschildert.

11 Voor welcken stonden g tseventich mannen / van den Oudtsten des huys Israels / ende Jasania de sone Saphan / stondt oock onder hen: ende een yeghelijck hadde zijn reuckwerck in der hant / ende eenen dicken neuel gincks op handen reuckwercke.

12 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen kint / siet ghy / wat de Oudtsten des huys Israels doen inder duysternisse / een yeghelijck in zijner schoonster camer? h want sy segghen: De Heere en siet ons niet / dlater de Heere heeft het landt verlaten.

13 Esi hy sprac tot my: Ghy sult noch meer ende grooter grouwelen sien / die sy doen.

14 Ende hy brachte my henen in ter poorten des Heeren huys / die tegent Noorden staet / ende siet / alhaer saten vrauwen / die weenden over den i Thammus.

15 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen kint / siet ghy dat? doch ghy sult noch grooter grouwelen sien / dan dese zijn.

16 Ende brachte my inden binnensten hof aen den huyse des Heeren: ende siet / voor der deure aen den Tempel des Heeren / tusschen den voorhuyse ende den altaer / daer waren vijf ende twintich mannen / die haren rugghe teghen den Tempel des Heeren / ende hare aengesichten teghen Oosten gekeert hadden / ende baden teghen den opgangh der Sonnen.

17 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen kint / siet ghy dat? Is het den huyse Juda te wepnich / dat sy alle sulcke grouwelen hier bow-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

doen: soo sy doch anders inden gantschen
Lande/enckel gheweld ende onrecht dadien/
ende haren toe / ende verwecken mp oock
noch daer toe tot toorne: ende siet/ sy hou-
den de k wijnrancken aen de neuse.
Daeromme wil ick oock teghen haer / met 18
grimmicheyt handelen/ende mijn ooghe en
sal haerer niet verschoonen/ ende en wil niet
ghenadich zijn: Ende wanneer sy alreede
met luyder stemmen / voor mijnen oozen
schreyen/ soo en wil ickse doch niet hoozen.

Dat ix. Capittel.

1. De Heere heet zijne straffe aengaen/ 4. die
onder de sonden treuren / met den teecken Thau
vermerckten ende verschoonen/ 8. ende gheeft zo-
nen Prophecy: dien salez becommert/ zijnes doems
oorsake.

Ende hy riep met luyder stemmen voor 1
mijnen oozen/ende spraeck: Laet hier
toe comen de a te huysoeckinghe der
stadt/ ende een yeghelijck hebbe een moor-
delijcke wapen in zijner hant.
Ende siet / daer quamen ses mannen op 2
den wege/vander houcuster poorten af/die
teghens Noorden staet/ ende een yeghelijck
hadde een b schadelijcke wapen in zijner
hant: c Doch daer was een onder hen/die
hadde linnen cleederen aen / ende + schrijf-
tuych aen zijner zijden: ende sy ginghen
in/ ende traden by den metalen altaer.
Ende de heerlickheyt des Gods Israels/ 3
berhief haer vanden Cherub / d boven dien
sy was/tot den doppel aen den huyse/ ende
riep dien/die de linnen cleederen aen hadde/
ende het schrijftuych aen zijner zijden.
Ende de Heere spraeck tot hem: gaet door de 4
stadt Jerusalem/ e ende teeckent met eenen
teecken aen het voorhooft/de lieden die daer
suchten ende iammeren over alle gromwe-
den/die daerinne gheschieden.
Tot genen daerentegē spraeck hy/dat ickt 5
hoorde: f Gaet desen na/door de stadt/ende
slaet daer onder: uwe ooghen en sullen niet
verschoonen/noch ouerslen.
Verworghet beyde oude/iongheliughen/ 6
maechden/kinderen/ende vrouwen / alle ter
doot; doch die het teecken aen hen hebben/
begunter aen mijnen heylichdomme: ende sy
begonsten/aen den ouden lieden / die voor
den huyse waren.
Ende hy spraeck tot hen: Verontreyniget 7
het huys/ende maket de voorhoue vol doo-
der lichamen: gaet daer uyt: ende sy ginghen
daer uyt/ende sloegen inder stadt.
Ende doe sy h vrgeslagen hadden / was 8
ick noch overgebleven: ende ick viel op mijn
aengesicht/schreyde/ende spraeck: Och Hee-
re/Heere/wilt ghy dan alle overblijvende in
Israel verderuen: dat ghy uwen toorne soo
uytschuddet over Jerusalem.
Ende hy spraeck tot my: De mis daet des 9
huys Israels en Juda / is al te seer groot:
daer is enckel gewelt inden lande/ ende on-
recht inder stadt: want sy spreken: i de Hee-
re heeft het lant verlaten/ ende de Heere en
siet ons niet.
k Daeromme en sal mijn ooge ook niet 10
verschoonen/ ick en wil ook niet genadich
zijn/maer ick wil haer doen / op haren cop
worpen.
Ende siet/de man die lijne cleederen aen 11
hadde/ ende het schrijftuych aen zijnder zij-
den/antwoorde/ende spraeck: Ick hebbe ge-
daen/als ghy my ghebooden hebt.

Dat x. Capittel.

1. De Prophecet siet/hoe Jerusalem verbrant
worden soude. 9. Item. een ander gesichte der
Raders/ ende Dieren / als hy in den eersten Ca-
pittel ghesien heest.

Ende ick sach/ende siet/aen den Yenel 1
boven aen den hoofde der Cherubim/
was het ghestalt als eenen Saphir/ esi
boven den selven was het aen te sien / als
eenen Throon.
Ende hy spraeck tot den a manne in den 2 a Ezech. 9.2
linnen cleederen: Gaet henen in tusschen den
Raders onder den Cherub / ende haet de
handen vol glorpender colen / die tusschen
den Cherubim zijn / ende strooyse ouer de
stadt: ende hy guick henen in / dat ick het
sach/doe de selue henen in guick.
De Cherubim nu/stonden ter rechter zij- 3
den aen den huyse / esi de voorhof weert bin-
nen vol newels.
Ende de heerlickheyt des Heeren ber- 4 b 2. Par. 7. 1
hief haer vanden Cherub/tot den doppel aen
den huyse / ende e het huys werdt vol ne- c Exod. 40. 34
uels/ende de voorhof vol d glantzes / van- d Of / glantse-
der heerlickheydt des Heeren. ringhe.
Esi men hoorde de vleughelen der Che- 5
rubim tusschen / tot daer buyten wt voor
den voorhof/ als een stemme des almachti-
ghen Godts/wanneer hy spreeckt.
Ende doe hy den manne inden linnen 6
cleederen gheboden hadde / ende gheseyt:
Neemt vyer tusschen den Raderen / onder
den Cherubim/guick deselue henen in/ende
tradt by het Radt.
Ende e de Cherub streeckte zijne hant wt 7 e And. een/etc.
tusschen den Cherubim tot den vyere / dat
tusschen de Cherubim was/nam daer van/
ende gaf het den manne inden linnen cleede/
in de handen / die ontfinck het / ende guick
henen wt.
Ende f het scheen g aen den Cherubim/ 8 f Ezech. 1. 8
ghelijck als eens menschen handt / onder g And. in/etc.
haren vleughelen.
Ende ick sach/ende siet/vier raders stan- 9
den by den Cherubim/by eenen yegelijcken
Cherub een radt: h ende de raders waren h Ezech. 1. 16
aen te sien/ghelijck als een turcoys.
Ende waren alle vier een als het ander/ 10
eenen als ware deen radt inden anderen.
Wanneer sy gaen souden/so conden sy in 11
alle vier haecken gaen/ende en dozsten haer
niet ommewenden/wanneer sy ghinghen:
maer waer het voorste henen guick / daer
gingen sy henen nae / ende en dozsten haer
niet ommewenden/
Det tsamen haren gantschen lijne/ rug- 12 i Ezech. 1. 18
ghe/handen esi vleughelen: i ende de raders
waren vol ooghen ommme ende ommme / aen
alle die vier raderen.
Ende hy riep tot den raderen: k Galgal/ 13 k Galgal/ lupdet/ als wp op
dat ick het hoorde. duytsch spre-
ken: Ten raden
Ende l een yegelijck hadde vier aengelichten: 14 wenden/wen-
het eerste aengelichte was een Cherub: den / dat hem
m het ander was een n Menschē: het derde alroos wends
een Leeuwe: het vierde een o Arendt. ende gaen sal.
Esi de Cherubim p wenede inder hooch- 15 l Ezech. 1. 10
de: het is enen dat gedierte/dat ick sach aen m Apoc. 4. 7
den water Chebar. n Ezech. 27. 3
Dan. 7. 4
Wanneer de Cherubim ghinghen / soo 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ginghen de raders ooch by hen: ende wanneer de Cherubim met haren vlenghelen vluchterden/dat sy hen vander aerden verhieuen / soo en wenden hen de raders ooch niet van hen.

Wanneer ghene stonden/ so stonden de: 17
se ooc: want een leuendich wint was in hen:

o Ende de heerlickheyt des Heeren ginc 18
Weder wt/ vanden dorpel aen den huyse/ en
settede haer bouen de Cherubim.

Doe vluchterden de Cherubim met ha- 19
ren vlenghelen / ende verhieuen haer vander aerden voor mijnen oogen: ende doe sy wtginghen/ ghinghen de raders by hen: ende sy traden in de deure aen de huyse des Heeren/tegent Oosten/ende de heerlicheyt des Godts Israels/was bouen hen.

p Dat is het gedierte / dat ick onder den 20
Godt Israels sach/aen den water Chebar/ ende vierckte dat het q Cherubim waren:

Doe een yeghelyck vier aenghelichten 21
hadde/en vier vlenghelen / ende onder den vlenghelen/ gheliick als menschen handen.

Hare aenghelichten waren gestelt / ghe- 22
lyck ick se aen den water Chebar sach/ ende ghingen stracx voor hen wech.

Dat xj. Capittel.

1. Prophereert teghen de verleyders te Jerusalem. 14. Voorsept den gheuanghenen te Babel eene genadige te huysroemste. 22. De heerlickheyt des Heeren verlaet Jerusalem. 24. De Prophect roemt weder inden gheest in Chaldea.

Ende my nä a eenē wint op/en bracht 1
my voor de poorte aen den huyse des Heeren/die tegent Oosten lieft/en vier/ onder der poorte waren vyf ende twintich mannen: ende ick sach onder hen Jesania/ den sone Assur/en Platia den sone Benaia/ de Vorsten inden volcke.

Ende hy spyack tot my: Ghy menschen 2
kint/dese lieden hebben onsalighe ghedachten / ende schadelijcke raetslagyen in deser stadt.

Want sy spreken: b Yet en is so na niet: 3
laet ons slechs huysen bouwen: Dyt is de pot/so zyn wy het vleesch.

Daerom sult ghy/ ghy menschen kint/te- 4
ghen haer prophereren.

Ende de Gheest des Heeren viel op my/ 5
ende spyack tot my: Spreect: So sept de Heere: Ghy hebbet also gespyoken/ ghy vandē huyse Israels/ ende c wes gheest is ghedachten kenne ick wel.

Ghy hebter d vele verslagen inder stadt/ 6
ende hare straten e ligghen vol dooden.

Daerumme spreeckt de Heere Heere also: 7
die ghy daer binnen ghedoodet hebbet / die zyn het vleesch/ende sy is den f pot: doch ghy moetet henen wt.

g Yet f weert dat ghy vreest / dat wil ick 8
ouer v comen laten/ spreect de Heere Heere.

Ick wil v van daer wtstooten/ ende den 9
vreemden in de handt ghenen / ende wil v nuwe recht doen.

Ghy sult door het f weerdt vallen/inden 10
landtpalen Israels wil ick v richten: en sult ghewaer worden/dat ick de Heere bin.

De stadt nu/en sal niet uwe pot zyn/noch 11
ghy het vleesch daerinne / maer in den landtpalen Israels wil ick v richten.

Ende sullet ghewaer worden / dat ick de 12
Heere ben: want ghy en hebbet nae mijnen

ghehoden niet gewandelt/ en mijne rechten niet ghehouden / h maer ghedaen nae der Heydenen wyse/die rontomme y zyn.

Eñ doe ick so prophereerde/ sterf Platia 13
de sone Benaia: Doe viel ick op mijn aenghelichte/en schreyde met luyder stemmen/ ende spyack: Och Heere Heere/ ghy sult het met den overblyuenden Israels gantsch wt maken.

Doe gheschiedde des Heeren woort tot 14
my/ende spyack:

Ghy menschen kindt/ uwe broedes ende 15
naebyenden/ en het gantsche huys Israels/ die noch te Jerusalem wonen/spreken wel onder malcanderen: Gent zyn vanden Heere verre afgheuloden / doch wy hebben het landt inne.

Daerumme spreeckt ghy. So spreeckt de 16
Heere Heere: Ja/ ick hebse verre wech onder den Heydenen laten dyuen / ende inde landen verstroyt: doch ick wil in corts haer k Heylant zyn/inden landen/daer sy henen ghecomen zyn.

Daerumme spreect: So sept de Heere Heere: Ick wil v versamelen vanden volcken/ ende wil v versamelen wt den landen/daer ghy henen verstroyt zyt/ende wil y het lant Israels gheuen.

Daer sullen sy henen comen / ende alle 18
schupselen ende grouwelen daer wt wech nemen.

Eñ wil v een eendrachtich herte gheuen/ 19
eñ eenen nieuwen gheest in v gheuen/ eñ wil het vleesch herte wech nemen wt uwen lyue/ ende een vleeschen herte gheuen:

Op dat sy in mijne zeden wandelden/eñ 20
mijne rechten houden / ende daer nae doen: m ende sy sullen mijn volck zyn/soo wil ick haer Godt zyn.

Dien doch/ die nae haers herten schupse- 21
len ende grouwelen wandelen/ wil ick haer doen op haren cop werpen/spreeckt de Heere Heere.

Doe vlughterden de Cherubim met ha- 22
ren vlengelen/ende de raders ginghen neuen hen/ende de heerlickheyt des Godts Israels/was bouen ouer hen.

n Eñ de heerlickheyt des Heeren verhief 23
haer wt der stadt/ ende settede haer op den berch die tegent Oosten voor der stadt lyt.

Eñ eenen wint hief my op / en brach 24
te my inden ghelichte ende inden Gheeste Godts in Chaldea/tot den gheuanghenen: ende het gelichte dat ick gesien haedde/ verdwynde voor my.

Ende ick sende den gheuanghenen / alle 25
woorden des Heeren / die hy my ghewesen hadde.

Dat xij. Capittel.

1. De Heere geest voor zynen Prophect den ongehoorsamen volcke/ een ouerlichelijck teeken haren ende haers Coninex ghevanckenisse: Item commerlicken hongers ende dorste voor hyse mede wil beangsten/ 21. ende laet hen ten leste seggen/hy wil alles wat ouer ghe prophereert is/ gantsch in corte te wegke brengen.

Ende my geschiedde des Heeren woort tot 1
my/ende spyack:

Ghy menschen kint / ghy woonet 2
onder een ongehoorsamen huyse/ a welck onder eenē ongehoorsamen huyse/ die ogen hebben om te sien/ende sien niet: oren hebben/ende en willen niet sien: oorsake/dat sy horen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

conden/ende en willen niet hoozen / b maer het is een onghehoozsaem huys.

Daerumme ghy menschen kint/ schicker 3
u daerna dat ghy wandelt/ende treckt aen den lichten daghe daer hun/ voor haren oghen: hun nuwe stede suit ghy wech trecken/ aen eene andere stede voor haren ogen/ oft sy het uutsehen mercken worden / dat sy een onghehoorsame huys zijn.

Ende sule u gheeredt daer wt tzenghen: 4 eben als wandelt ghy wandelen by lichten daghe / voor haren ooghen : ende ghy sult wech treckē des auonts voor haren oogen/ gheliick alsmen wech treckt / wanneerment wandelen wil.

Ende ghy sult door de wandt breken 5 voor haren ooghen/ ende aldaer door heuen wt trecken.

Esi ghy sult het op uwe schouderen ne- 6 men/voor haren ogen/ esi wanneert donckter geworden/is heuen wt dzaghen: b aenghelichte sult ghy torwinden / dat ghy het lant niet en siet: want ick hebbe u/de huyse Israels ten wonderteecken gheseltert.

Esi ick dede als my bentolen was / ende 7 voerch mijn gheeredde heuen wt/gheliick als wandelghereetschap/by lichten daghe:ende aenden auont brack ick met der hant door de wandt:ende doe het doncker gheworden was / nam ick het op de schouderen / ende voerde daer wt voor haren ooghen.

Ende des morghens voerch gheschiedde 8 des Heeren woort tot my/ende spraek:

Ghy menschen kint/heeft het huys Isra- 9 els. het onghehoorsaem huys/niet tot u gesept: Wat maeckt ghy?

Do spreeckt tot hen: So spreeckt de Heere 10 Heere : Dese last betreffet den Vorst te Jerusalem / ende het gantsche huys Israels/ dat daerinne is.

Spreeckt : Ick ben uwe wonderteecken: 11 als ick ghedaen hebbe:also sal u geschieden/ dat ghy wandelen moeret / ende gheuanghen gheuoert worden.

c Hoer Vorst sal op der schouder d dra- 12 ghen * inden donckeren / ende moet wech trecken door de wandt/die sy breken sullen/ dat sy daer door wt trecken: zijn aengesichte sal toegheworden worden/dat hy niet gesien ooghe het landt en sie.

e Ick wil ock mijn nette ouer hem wer- 13 pen/ dat hy in mijnen jacht genangen worde: ende wil hem nae Babel brengen/ inder Chaldeen landt / f dat hy doch niet sien en sal/ ende sal aldaer steruen.

Ende alle die rontom hem zijn/zijne hul- 14 pers/esi alle zijnen aenhanck/wil ick in alle winden verstroyen/ ende het s'weert achter hem betrecken.

g Alsso sullen sy ghewaer worden/ dat ick 15 de Heere sy/wanneer ick se onder de Heydenen uen verstoote/ende inden lande verstroye.

Doch ick wil haren sommige ende wey- 16 nich anerblijuen laten vande s'weerde/hongher/ende pestilentie/die sullen gener grouwelen vertellen onder den Heydenen / daer sy henen comen sullen/ende sullen ghewaer worden/dat ick de Heere sy.

Ende des Heeren woordt gheschiede tot 17 my ende spraek:

Ghy menschen kint/ghy sult u broot eten 18 met beuen/ esi u water drincken met a tzit- teren ende soghen.

a Ezech. 4.16 b Dat is/ esi- sen/ esi sult

19 Ende spreect tot den volcke inden lande: So spreeckt de Heere Heere hen de inwoo- ners te Jerusalem inden lande Israels: Sy sullen haer broot eten in sorgen/ esi haer wa- ter drincken in ellende : want het lant sal woest worden van allen dat daerinne is/ om des k wrueels willen aller inwooners.

i Leuit. 26. 31 Ezec. 1.7 k Dat is/ der moetwilligher onbillicheydt ende gheweld.

20 Ende de steden die wel bewoont zijn/ sullen verwoestet / ende het landt eensaem worden: alsso sulter ghy ghewaer worden/ dat ick de Heere sy.

21 Ende des Heeren woordt gheschiede tot my/ende spraek:

22 Ghy menschē kint/ wat hebbet ghy voor een spreeckwoort inden lande Israels/ende spreeckt : l Dewijle het hem so langhe ver- trecket/ soo en worr voortaen niets wt der prophetereughe.

l 1 Som. 2. 4 2. Petr. 3. 15

23 Daerom spreeckt tot hen: Soo spreect de Heere Heere : Ick wil dat spreeckwoordt nederleggben/ dattnen het niet meer * voeren en sal in Israel: ende segget tot hen: De tijt is na/ende alles wat gepropheteert is.

* ghebruycken

24 Want ghy sullet nu voortaen ghewaer worden/ dat gheene ghelichten seplen/ende gheene prophetereughe lieghen en sal/tegen het huys Israels.

25 Want ick ben de Heere : wat ick spreke/ dat sal gheschieden / ende niet langher ver- toghen worden: maer by uwer tijt/ghy on- ghehoorsame huys/wil ick doen/wat ick spre- ke/spreeckt de Heere Heere.

26 Ende des Heeren woordt gheschiede tot my/ende spraek:

27 Ghy menschen kint/siet/ het huys Isra- els/spreeckt: Her ghelichte dat dese siet/daer is het noch langhe heuen/ ende propheteert op de tijt/die noch verre is.

28 Daerom spreeckt tot hen : Soo spreeckt de Heere Heere: Wat ick spreke / dat en sal niet langer vertoghen worden/maer sal ge- schieden/spreeckt de Heere Heere.

Dat xiij. Capittel.

1. Teghen de valsche Propheten.

a Ezech. 14.6

1 Ende a des Heeren woordt geschiede tot my/ende spraek:

2 Ghy menschen kint/ propheteert te- gen de Propheten Israels/ende spreeckt tot dien / die wt haren eyghen herten propghe- ren: Hoort des Heeren woort:

3 Soo spreeckt de Heere Heere: b Wee den dullen Propheten/ die haren eyghen geeste volgen/esi en hebben doch gheen ghelichte.

b Ezech. 13.9 ende 34.2 Jeerem. 23.1 Hab. 3.5

4 O Israel/ uwe Propheten zijn / als de bossen in den woestijnen:

5 Sy en treden niet voor de holen/ ende en make hen niet ten tuyne om het huys Isra- els/ende en staen niet in den strijdt/den den daghe des Heeren.

6 Haer ghelichte en is niets/ende haer pro- phetteren is enckel leughen : sy spreken: De Heere heeft het ghesept : soso doch de Heere niet gesonden en heeft: ende bemoepen hen/ c dat sy haer dinck onderhouden.

c Jere. 27. 10. 16.

7 Isset niet alsso/ dat uwe d ghelichte niets en is/ende uwe Propheteren enckel leugen- ende ghy spreeckt doch : De Heere heeft het ghesproken/so ick het doch niet ghesproken en hebbe.

d Dat is/ hare prediken ende leeren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: 8
Dewijle dat ghy prediket / daer niets wt en
woxt / ende leughenen prophetteert / so wil ick
aen v / spreeckt de Heere Heere.

Ende mijne hant sal comen over de Pro- 9
pheten / die dat prediken / daer niets wt en
woxt / ende leughenen prophetteren / sy en sul-
len niet in der versamelinge mijns volcx niet zijn /
ende in den ghetale des huys Israels niet
gheschreuen worden / noch in landt Israels
comen : ende ghy sullet ghewaer worden /
dat ick de Heere ben.

e Esai.3.11 f Jere.6.14 ende 8.11 g Eze.22.26

e Daerom dat sy mijn volck verleyden / 10
f ende seggen: Vrede / so doch daer geen vre-
de en is : het volck bouwet de wandt / g so
plaesteren sy de selue met loosen calcke.

De wandt bouwen / dat is / arbeyden ende doen wat men leert: Plaesteren / is / roe seggingе doen / en troosten / dat het sal goet worden / so doch alderbeyderley verlozen is / en ghe- lieu valsche men zijn.

Spreeckt tot den Plaesteraers / die met 11
loosen calcke plaesteren / dat het afualle sal:
h Want daer sal een slachreghen comen /
ende daer sullen groote hagelen comen / die
het vellen / ende een dzaepwint sal het ver-
scheuren.

h Mat.7.27

Siet / so sal de wandt inualle / wat gelt 12
het / dan salmen tot v seggen: Waer is nu het
gheplaesterde / dat ghy geplaestert hebbet?

So spreect de Heere Heere: Ick wil eenen 13
dzaepwindt stormen laten in mijner grim-
michept / ende eenen slachreghen in mijnen
toorne / ende groote haghelsteenen in grim-
michept / die sullen alle dinck omstooten.

Also wil ick de wandt omme werpen / die 14
ghy met loosen calcke geplaestert hebbet / en
wilse ter aerden stooten / datmen hare gront
sien sal / dat sy daer ligghe : ende ghy sullet
daer binnen oock ommecomen / ende ghe-
waer worden / dat ick de Heere zy.

Also wil ick mijne grimmichept volbren- 15
ghen aen der wandt / en aen dien / diese met
loosen calcke plaesteren / ende tot v seggen:
Hier is noch wandt noch plaesteraer:

Dat zijn de Propheten Israels / die Je- 16
rusalem prophetteren / i en prediken van vre-
de / soo daer doch gheen vrede en is / spreeckt
de Heere Heere.

i Jere.6.14 ende 8.8

Ende ghy menschen kint / richtet v aen- 17
ghelichte tegen de dochteren in uwen volc-
ke / welcker prophetteren wt haren herten /
ende prophetteert teghen haer /

Kussen ende peluwen onder de armen. k Esai.3.25 Mich.3.5

Ende spreeckt: So spreeckt de Heere Hee- 18
re: Wee v / ghy die den lieden cussenen ma-
ker onder de armen / ende peluwen tot den
hoof den / beyde jongen ende ouden / die zie-
len te banghen: k wanneer ghy nu de zielen
ghenanghen hebbet in mijnen volcke / soo
segghet ghy den seluen het leuen toe.

Ende ontheyliget my in mijnen volcke / 19
om eenen hant vol gerstен / ende eens beten
broodts wille : daermede dat ghy de zielen
ten doot verooxdeelet / die doch niet steruen
en souden : ende oordeelet die te leuen / die
doch niet leuen en souden / door uwe leuge-
nen onder mijnen volcke / welcke gheerne
leughenen hoort.

l Andere wtrucken / Wyonie herten verstrucken voor Gods na me, daerd wor den sy lichte lick bestwaret ende ghewan ghen met val sche leere / on der Gods na me booztghe bracht.

Daerom spreect de Heere Heere: Siet / ick 20
wil aen uwe kussenen / daer ghy de zielen
mede banghet ende troostet / ende wilse van
uwen armen wechrucken: ende de zielen die
ghy banghet ende vertroostet los maken.

Ende wil uwe peluwen verscheuren / en 21
mijn volck wt uwen handen l verlossen / dat
ghyse niet meer banghen en sullet: ende sul-
let ghewaer worden / dat ick de Heere zy.

Daerom dat ghy het herte der rechtueer- 22
dighen valschelijcken bedzoeuet / die ick niet
bedzoeuet en hebbe / m ende hebbet gesterct / m Jere.23.14
de handen der Godtloosen / dat sy hen van
haren boosen wesen niet en bekeren / op dat
sy leuendich blijuen mochten.

Daerom en sullet ghy niet meer ommitte 23
leere prediken / noch prophetteren : maer ick
wil mijn volck wt uwen handen verlossen /
ende ghy sullet ghewaer worden / dat ick de
Heere ben.

Dat xiij. Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. en wijst met bedzieghe dooz valsche Prophecten. 6. daer toe met Gods ernstighen roepne ghestraft. 12. Van vier onuerbidelijcke plagen Gods. 12. daer dannoch sommige / ten troosте der ghenangenen te Babel / wtcomen souden.

1 Ende a daer q̄amen sommighe van a Ezech.14.1
den oudsten Israels tot mp / ende set-
teden hen by mp.

2 Doe gheschiede des Heeren woordt tot
mp ende spzack:

3 Menschen kint / dese lieden hanghen met
haren herten aen haren afgoden / ende hou-
den de baste aen der ergernisse haer ms / daer:
sonde ick hen dan antwoorden / wanneer sy
mp vraghen?

4 Daerom spreeckt met hen / ende segghet b Jud.1.14
tot hen: So spreect de Heere Heere: b Welck-
ker mensche dan den huyse Israels / met der
herten aen zijnen afgoden hanghet / en houdt
baste aen der ergernisse zijner ms / daer ende
coemt ten Prophecet: so wil ick de Heere den
selue antwoorden / als hy verdient heeft
met zijner grooter afgoderye.

5 Op dat het huys Israels bedzogē worde
in haren herten / daerom / dat sy van mp ge-
weken zijn / door menigherley afgoderye.

6 Daerom sult ghy ten huyse Israels seg- c Ezech.20.31
ghen: So spreeckt de Heere Heere : c Keert
ende wendet v van uwer afgoderye / ende
wendet uwe aenghelichten van alle uwe
grouwelen.

7 Want welcker mensche vanden huyse
Israels / of een vreemdelinck die in Israel
wooner / van mp wijcket / en met zijner her-
ten aen zijnen afgod hanget / en baste houdt
aen der ergernisse zijner afgoderye / ende ten
Prophete coemt / dat hy mp door hem vra-
ge / dien wil ick de Heere selfs antwoorden.

8 Ende wil mijn aenghelichte teghen den
seluen setten / dat sy sullen wonder / en wille
teecken ende spreeckwoort worden / en wille
wt mijnen volcke roepen: dat ghy ghewaer
worden sullet / ick zy de Heere.

9 d So doch een e bedzogen Prophect wat d Ezech.14.9 e Jere.4.10
spreeckt / dien wil ick de Heere wederom la-
ten bedzogen worden : ende wil mijne hant
ouer hem wtstrecken / ende hem wt mijnen
volcke Israels roepen.

10 Also sullē sy alle beyde hare mis daet dra-
gen: als de mis daet des vzaghers / also sal
ook zijn de mis daet des Propheten.

11 Op dat sy het huys Israels niet meer en
verleyde van mp / en hen niet meer ouertredinghe:
reynighen in allerley harer ouerredinghe:
f maer sy sullen mijn volck zijn / ende ick wil
haer Godt zijn / spreeckt de Heere Heere.

12 Ende des Heeren woordt ghescheede tot
mp / ende spzack:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ghy menschen kint / wanneer het lant
sondiget / ende my daertoe deet na-
stellen / ende ick mijne hant ouer dat selue wr-
ecken / ende wil daer hare rijt breken
in stucken / dat ick beyde menschen ende
dier daerinne vertroepe.
h Eñ wanneer dan schoon de drie man-
nen: Noah / Daniel / ende Job daerinne wa-
ren / so souden sy alleene haer eyghen zielen
verlossen / door hare gherechtichept / spreeckt
de Heere Heere.
Ende wanneer ick boose ghedierten in
het lant brengen worde / die de lieden wech
roemeden / ende dat selue verwoestheden /
dat niemandt daer inne wandelen conde
door den ghedierten /
Eñ dese drie mannen waren daer ooc
inne: So warachtich als ick leue / spreeckt de
Heere Heere / sy en souden noch soons noch
doochteren verlossen / maer alleene hen selfs /
ende het landt moeste woest worden.
Ooc wanneer ick het swerrt comen lie-
te / ouer het lant / ende spreke: Swerrt dareet
door het landt / ende sonde also beyde men-
schen ende bee wtroeyen.
Ende de drie mannen waren daerinne: so
warachtich als ick leue / spreeckt de Heere
Heere / sy en souden noch soons noch doch-
teren verlossen: maer sy alleene souden ver-
lossen zijn.
Of / so ick pestilentie in het lant schicken / ende
mijne grimmicheyt ouer dat selue wt-
gieten worde / ende bloet verstorte / also / dat
ick beyde menschen ende bee wtroeyde:
Ende Noah / Daniel / eñ Job ware daer-
inne: so warachtich als ick leue / spreeckt de
Heere Heere / sy souden noch soons / noch
doochteren / maer alleene hare eyghen ziele /
door hare gherechtichept verlossen.
Want so spreeckt de Heere Heere: So ick
mijne quer boose straffe / als het swerrt / hon-
ger / boose ghedierten / ende pestilentie / ouer
Jerusalem schicken sal / i dat ick daerinne
wtroeye / beyde menschen ende bee:
Siet / so sullen sommighe daerinne ouer-
blijuende daer van comé / die soons eñ doch-
teren wtbrengen sullen / ende tot d hier her-
waerts comen: dat ghy sien sullet / hoe het
hen gaet / eñ sy troosten ouer den ongeluckc /
dat ick ouer Jerusalem hebbe comen laten.
Ja sullen wt k troost zijn / wanneer ghy
sullet / hoe het hen gaet: eñ ghy sullet ge-
waer worden / dat ick het niet sonder oorsa-
ke gedaen en hebbe / wat ick daerinne ghe-
daen hebbe / spreeckt de Heere Heere.

Wat xb. Capittel.

1. De Heere bergheliicket Jerusalem by den
Wijngaertbouw.

Ende des Heeren woort ghescheide tot
my / ende spraeck:
Ghy menschen kint / wat a is het
hout dan den wijnstocke / voor den anderen
houte / of een wijnranckc / voor den anderen
houte inden wonde?
Neemmense ooc / eñ maeckt daer wat
dane / of maeckmen daer ooc enen nagel
dan / daermen wat aenhaughen meughe?
b Siet / men werpt het nit vier / dat het
vier verteert / dat zijne beyde eynden het
vier verteert / ende zijn middelste verbernet:
waer toe sonde het nb deughen? brucht het
dan oock erghens toe?
5 Siet / doe het noch gantsch was / en con-
den het daer mets van maken: hoe vele wey-
nigher cannen daer nv voortaen wat van
maken / soo het / het vier verteert ende ver-
wandt heeft?
6 Daerom spreeckt de Heere Heere: Gelijck
als ick het houdt van den wijnstocke / voor
anderen houte in den wonde / den vyere te
verteeren gene: also wil ick niet den inwoo-
ners te Jerusalem oock ommegaen.
7 Ende wil myn aengheschichte teghen haer
setten / dat sy den viere niet ontgaen en sul-
len / maer het vier salse verslinden: c ende
ghyleden sult het ghewaer worden / dat ick
de Heere ben / wanneer ick myn aengesichte
teghen b lieden sette / c Jere. 12. 15 ende 22. 15
8 Ende het lant woest make / daerommc /
dat sy my versinaden / spreeckt de Heere
Heere.

Dat xbj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde ende trouwe / 15.
wort dan zonden boicheit met groote ondanckbaer-
heyt ende ontrouwe vergolden / 35 daer op wort
hen aengheset hare straffe. 44. ende der bepoo-
nen sonde door elcpne ghereleert. 53 Eñt ende
is een troostelijcke toesegginghe Godtgeleer ghe-
nade / dat hp wil hare gefancktenisse wenden 60.
ende haer met esamen den ghetale der bepoonen /
tot hem bekeeren.
1 Ende des Heeren woort ghescheide tot
my / ende spraeck:
2 Ghy menschen kint / openbaert der
stadt Jerusalem hare gronwetten /
3 Ende spreeckt: So spreeckt de Heere Hee-
re tot Jerusalem: V ghestachte a ende ge-
boorte / is wt der Cananiters lande: b v va-
der van den Amoziteren / ende nwe moeder
vanden Hethiteren. a Anders/ woonnige/ of/ woonstede.
b Ezec. 16. 45
4 Dwe gheboorte is also gheweest: Dwe na-
tuel doe ghy geboren werdet / en is niet besne-
den / so en heestmen v oock niet water met ge-
badet / dat ghy rein werdet / noch met soute
ghewreuen / noch in windelen ghewonden.
5 Want niemanden en tammerde nwer /
dat hp hem ouer v ontfermet hadde / ende v
der stucken een bewesen: maer ghy werdet
op het velt ghewozpen / also verachtet was
nwe ziele / doe ghy ghebozen waert.
6 Ick doch / ginck booz v boozby / ende sach
v in nwen bloede liggen / ende spraeck tot v /
doe ghy so in nwen bloede laghet: Ghy sult
leuen: Jae tot b spraeck ick / doe ghy soo in
nwen bloede laghet: Ghy sult leuen.
7 c Ende hebbe v opgetogen / eñ lack groot c Esaie 5. 2 Jere. 11. 16
wozde / als een bzucht op den belde: eñ wa-
ret nb ghewassen / ende groot ende schoon
gewozden: nwe bozsten waren ghewassen /
eñ hadder schoon lanck hayr gecregen: doch
ghy waret noch bloot ende beschaemt.
8 Ende ick ginck booz v boozby / ende sach
v aen: ende siet / het was de tydt / oin v d te
boelen: doe beyde ick mijne c gheeren ouer
v / ende bedeckte nwe schamelheyt: ende ick
gheloefde het v / ende begaf my met v in een
verbont / spreeckt de Heere Heere / dat ghy
mijne zijn soudet. b Dat is / ghe-waert man-baer. c Of. lippen/
9 Ende ick baderde v met water / ende wiesch
v / van nwen bloede / ende salfde v met
Balsem.
10 Ende becleedede v met gestickeen cleede-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

f Anders/ daſſelfſchen.

reen/ende tooch v kſceenſche ſchoenē aen: ick
gaf v fijne cleederen/ ende zijden ſlupers.

Ende vercierde v met cieraedien / ende 11
leyde gheſmijde aen uwe armen/ ende kete-
nen aen uwen hals.

Ende gaf v ſpangnen aen v voorhooft/ 12
ende oorenringen aen uwe oren/ ende eene
ſchoone croone op het hooft.

Sonnna/ ghy waret gheciert met enckel 13
gout ende ſilver / ende cleederet met enckel
lijnwaert/zijden ende ghestickten : ghy aet
ooch enckel g † ſemelmeel/ heunich / ende
olye/ ende waert wtermaten ſchoone / ende
creghet het Coninckrijcke.

Ende uwen roem wort lupthaer onder 14
den Heydenen/uwer ſchoonheyt halven/die
gantſch volcomen was / door het h cieraet/
dat ick aen v ghehanghen hadde / ſpreeckt
de Heere Heere.

Doch ghy verlietet v op uwe ſchoonheyt/ 15
ende dewijle ghy ſo beroemet waret / dreeft
ghy hoererije / alſo / dat ghy v eenen yeghe-
lijcken / wie daer voorby ginck / ghemeyn
makedet/ende dedet zijnen wille.

i Ozee.2.10 Ende i namet van uwen cleederen/ende 16
makedet v bonte altaren daer van/ende be-
dienet uwe hoererije daer op/ k als nopt ge-
ſchiet en is/noch gheſchieden en ſal.

k Jere.2.3.5

l Eſaie 46.6 ende 20.31 Ezech.20.31 Ozee 1.7 ende 13.2 m Of/ baggen n Deut 4.16

l Ghy namet ooch v ſchoone m tuych/dat 17
ick v van mijnen goude ende ſilver gheghe-
uen hadde / ende makedet v n mans beel-
den daer van / ende bedreuet uwe hoererije
met den ſelven.

Ende namet uwe geſtickte cleederen/ en 18
de bedecktele daermede / ende mijn olye en
de reuckwerck leydet ghy hen voor.

Mijn ſpijſe die ick v te eten gaf / ſemel 19
meel / olye ende heunich / leydet ghy hen
voor/ten ſoeten reucke.

Jae het guam daer henen / ſpreeckt de 20
Heere Heere / o dat ghy namet uwe ſonen
ende dochteren/die ghy my † ghebozen had-
dert / ende offerdenſe den ſelven te verſlin-
den : Meynt ghy dan/dat het een p klecht
dinck zy/ van uwe hoererije?

a Leui.18.21 ende 20.2 Jerem.32.35 Ezech.20.31 †Anders/ghe-baert. p Of/cleyn

Dat ghy my mijne kinderen ſlachtet/en 21
de laetſe denſelven verbranden?

Noch en hebt ghy in alle uwen grouwe- 22
len ende hoererije/ noyt gedacht aen de tijdt
uwer ieuget/hoe bloot ende naeckt dat ghy
waret/ende in uwen bloede lagher.

Houten alle dese uwe boosheyt/ (ach wee/ 23
wee v/) ſpreeckt de Heere Heere/

Bouwedet ghy v berchkercken/ende ma- 24
kedet v berchaltaren in allen wijcken.

Ende voor aen op allen ſtraten/ bouwe- 25
det ghy uwe berchaltaren / ende makedet
uwe ſchoonheyt tot enckel grouwelen / en-
de q gerbedet met uwen benen reghen al-
le / die daer voorby ginghen/ende bedreuet
groote hoererije.

q Anders/ de-det uwe be-nen open.

r Ezec.23.21 r Eerſtwerf/ bedreefde ghy hoererije met 26
den kinderen Egypti / uwen nabuers / die
groot vleeſch hadden/ ende bedreuet groote
hoererije/my tot tooine te verwecken.

Doch ick ſtreckte mijne hant wt tegen 27
v/ ende ſtuerde ſulcke uwe wijſe/ende gaf v
over inden wille uwer vyanden / den doch-
teren der Philiſteen/welcke hen ſchaemden
voor uwen onbeſchaemden weſen.

†Ezech.23.12 t Waerna bedreefſt ghy hoererije met den 28
kinderen Aſſur / ende en condet dies niet
ſadt worden.

Jae doe ghy niet hen hoererije gedreuen 29
hadder / ende dies niet ſadt worden en con-
dert / makedet ghy der hoererije noch meer/
inden lande Chanaan/tot in Chaldea/noch
en condet ghy daermede oock niet ſadt
worden.

† Anders/ hoe

30 x Hoe ſal ick v doch v herte beſnijden/ ſpreect de Heere Heere:dewijle dat ghy ſul-
ke wercken eener grooter ertzhoeren doet?

31 Daermede dat ghy uwe berchkercken bouwet/ voor aen op alle ſtraten/ende uwe altaren makedet in allen wijcken.

32 Daerroe en waret ghy niet als een ander hoere/ diemen met gelde copen moet / noch als de overſpeelderſche/die inde ſtede haers mans andere toelact/

33 Want allen anderē hoeren geeftmen gelt: doch ghy geeft allen uwen boelaerders gelt toe/en ſchencket hen/dat ſy tot v comen/ allenthalven/en hoererije met v bedrijuen.

34 Ende het tegendeel bintnen aen v/ voor anderen wijuen/niet uwer hoererije/dewijle men v niet na en loopt/ maer dat ghy ghelt toegeeft / ende men v geen gelt toe en geeft: alſo bedzijft ghy het teghendeel.

35 Daerom ghy hoere / hoort des Heeren woort:

36 So ſpreeckt de Heere Heere: Dewijle ghy dan ſo x milde gelt toegeeft/ende uwe ſchaa-melheyt door uwe hoererije tegen uwe boe-len ontblooret / en tegen alle afgoden uwer grouwelē / ende bergiet het bloet uwer kin-deren/y welcke ghy hen offert:

37 Daerumme ſiet / ſoo will ick verſamelen alle uwe boelen / met welcken ghy wellust bedzeuen hebt / met tſamen allen / die ghy voor vrienden houdet / tot uwen vyanden: ende will de beyde teghen v verſamelen / al-lenthalven/z ende will hen uwe ſchaamelheyt ontblootē/ dat ſy uwe ſchaamelheyt gantſch ſien ſullen.

38 a Ende will het recht der overſpeelder-ſchen ende bloetuergieterſchen over v gaen laten/ende will v bloet verſtoten/ met gruw-michеyt ende yver.

39 Ende will v in hare handen geuen/dat ſy uwe berchkercken af breken/ en uwe berch-altaren v ommercken / ende v uwe cleede-ren wtrecken/ ende v uwe c ſchoone tuych nemen/ en v naeckt ende bloot laten laten.

40 d Ende ſullen hooren volck over v bren-gen/ende v ſteenigē/ende met haren ſwaer-den verhouwen:

41 e Ende uwe huyſen met yvere verbran-den/ende v uwe recht doen/ voor den ooghen veler wijuen:Alſo will ick uwer hoererije een ende make dat ghy niet meer en ſult/noch ghelt toe gheuen.

42 Ende will mijnen moet aen v coelen/ en-de mijne yver aen v verſadighen / dat ick ruſte/ende niet meer toornen en bene.

43 Daerom dat ghy niet ghedacht en hebt aen de tijdt uwer f ieughet / maer my met allen deſen/ tot tooine verwecket : daerom wil ick v oock / alle v doen op den cop leg-ghen/ſpreeckt de Heere Heere:g hoe wel ick daer mede niet ghedaen en hebbe/ na den laſter in uwen grouwelen.

44 Siet / alle die daer een ſpreeckwoort ple-

ghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

gen te gebruycken/ die sullen van v dit spreecwoort seggen: De dochter is als de moeder.
Ghy zijt uwer moeder dochter / welcke haer haren manne ende kinderen liep: Ende zijt eene suster uwer susteren/die van haren mannen ende kinderen liepen : i uwe moeder een Amoriter.
Dan ist is uwe grootste suster/met haer dochteren die v ter slincker zijden woonet/ende Sodom is v clepste suster / met haren dochteren/ die v tot uwer rechter zijden wonet.
Hoewel ghy dannoch niet gelopen en hebt na haren wesen/ noch ghedaen na haren greuwelen: daer en tegen niet vele aen / dat ghy het eerste ghenaeckt hebt / dan sy/ in allen wijen wesen.
So waerachtich als ick leve / spreeckt de Heere Heere : Sodom uwe suster/met haren dochteren/ en heeft so niet gedaen als ghy ende uwe dochteren.
Siet/ dat was haer suster Sodom miss. dat: Hoouerdoet/ ende m alles dinges de dochteren hadden/ daerenteghen den armen ende noodtdruftigen en holpen sy niet.
Maer waren stout/en deden greuwelen voor my: n daerom hebbe ick se oock weech gedaen/ doe ick begonde daer in te sien.
o Ende en heeft oock Samaria niet de helfte uwer sonden ghedaen/maer ghy hebt meer greuwels so vele meer dan sy gedaen/ dat ghy uwe susteren schier wroom gemaeckt hebt eghen alle uwe greuwelen / die ghy ghedaen hebt.
So draecht nv oock uwe schande / ghy die uwe suster wroom maeckt door uwe sonden/ in welcker ghy grooter greuwelen dan sy ghedaen hebt/ ende maeckte sy wromer dan ghy zijt: soo weest nv oock schaemroot ende draecht uwe schande / dat ghy uwe suster wroom ghemaeckt hebt.
p Jes wil dan noch hare ghenaeckenisse wenden/namelijcken/de ghenaeckenisse der Sodom / ende harer dochteren/ ende de ghenaeckenisse der Samaria / ende harer dochteren: ende de gefangenen uwer tegenwoordiger gefangenisse/ met tsamen hen.
Dat ghy draegen moetet uwe schande en hoon voor alles dat ghy ghedaen hebt/ende be ghy dannoch eenighsins ghetroost worder.
Ende uwe suster/dese Sodom/ende hare dochteren / sullen bekeert worden/ als sy te bozen gheweest zijn / ende Samaria ende hare dochteren/ sullen bekeert worden/ als se bozen gheweest zijn:daertoe ghy ooch/ ende uwe dochteren/ sullet bekeert worden/ als ghy te bozen gheweest zijt.
Ende en sult niet meer de selue Sodom wese uwe suster roemen/als ter tijt uwes hoochmoets/
Doe uwe boosheydt noch niet onderwas: als ter tijdt/doe v de dochteren Syrie / ende de dochteren der Philisteen allenthalben schenden / ende verachteden v omme ende omme.
Doe ghy moester uwe laster ende grouwel draghen/spreeckt de Heere Heere.
Want soo spreeckt de Heere Heere: Ick will v doen/als ghy ghedaen hebt / dat ghy den eedt verachtet/ende breket het verbont.
Ick will dan noch dencken aen mijn verbont/dat ick met v ghemaeckt hebbe/ ter tijt uwer ienghet/ ende will met v een eewich verbont maken.
Soo sult ghy aen uwe weghen dencken/ ende v schamen/wanneer ghy uwe groote ende clepste suster/tot v nemen sult/die ick v tot dochteren ghenen sal : Doch niet uit uwen verbonde.
r Maer ick wil mijn verbont met v maken: Dat ghy ghewaer worden sult dat ick de Heere zy.
Op dat ghy daer aen ghedencket/ ende v schamet / ende van schande weghen niet meer uwen mont op doen en dorret/wanneer ick v verghenen sal alles wat ghy ghedaen hebt/spreeckt de Heere Heere.

Dat xvij. Capittel.

1 Straffe ende ommecomen Sedekias / en zijne volck/ 13. wrooz salie verhoolen eedts / den Babijlo. Herze ghedaen. 22. Christus wordt uyt den volcke Gods ende stamme Dauids voorghesept.

1 Ende des Heeren Woort gheschiede tot my/ ende spraeck:
2 Ghy menschen kint/geest den huysse Israels een a raetsel voor/ eene ghelijckenisse.
3 Ess spreeckt : So spreeckt de Heere Heere: b een groot c Arent met grooten vlerghelen/ langhe vlercken ende vol vederen / die bont waren / quam op Libanon / ende nam de d tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bovensten tack af/ ende voerde dien in het Kremerlant/ ende settede hem inde stadt/daermen coophandelt.
5 Hy nam oock zaet vit den seluen lande/ ende saepde het in dat selue goede lant/ daer vele waters is/ ende settede het loose in.
6 Ende het wies/ende wert een groot vitgheyender wijnstock/doch het hadde eenen e leeghen stamme: want zijne rancken buysgheden haer tot hem : Ende zijne wortelen waren onder hem : ende was als een wijnstock/die rancken creech/ende tackten.
7 Ende daer was een ander groot Arent/ met grooten vlerghelen / ende vele vederen: ende siet/ de wijnstock hadde een verlangen aen zijnen wortelen tot desen Arendt/ ende streckede zijne rancken wt tegen hem/ dat hy gewatert worde van d der plaetse zijner plantten.
8 Ende was doch op eenen goeden lande/ aen vele waters geplantet/ dat hy wel hadde connen tacken brengen/ vruchten dragé/ ende een heerlick wijnstock worden.
9 So spreeckt nv: Also seyt de Heere Heere: Soude die ghedijen? Ja men sal zijne wortelen wtroeyen/ ende zijne vruchten af snijden / ende sal verdorren / dat alle zijns ghewassen bladeren verdorren sullen : ende het en sal niet gheschieden/ door eenen grooten arm noch vele volck / op dannen hem van zijnen wortelen wech doere.
10 Siet/hy is/tis waer/gheplantet : Doch/ soude hy ghedijen? Ja so haest als hem de Oostenwinde aenroeren sal / so sal hy verdorren op der plaetse zijnes wassens.
11 Ende des Heeren Woort gheschiede tot my/ende spraeck:
12 Lieue/ spreeckt tot den onghehoorsamen huyse

f Esa. 55.3 Jere. 3. 31 Heb. 8. 8 Ezech. 37. 26

r Jere. 31. 32 en 32. 33. 34 Heb. 8. 8

a Ezec. 24. 3
b De Joden te Jerusalem besporteede de Prophecten en de lieden/ die hen de Coninc te Babel ouer gegeuen hadden/ende hadden hen na Babel voeren laten: daerom predilet Ezechiel hier/ dat de ouergeblevenen te Jerusalem/ ooch gewisse wech moeten/ welcker bandt Coninc te Babel afgenallen waren/en verleten hen op der Egyptenaers hulpe. De eerste Arendt/is de Coninc vā Babel: de boueste tack op Libanon/is de Coninck Jechanias/die daerwech ghevoert werdt: Het Kremerlant is Babel / het zaedt dat loose ingheseyert is/is Sedekias/ die soect hulpe by den Coninc in Egypten/ dit is de ander Arent: doch her en halp hem niet Dan. 7. 4.
c Dan. 7. 4
4. Esdr. 11. 1
Ezec. 1. 10
d Ende. 10. 14
d And. spruyten.
e Of/ nederen
f And. den bosch/ en/bedden

hypse: Weetet ghy niet/ wat dat is? ende
g 2. Regu. 24. 2. 10 spreeckt: Siet/ g de Coninck te Babel quam te Jerusalem/ende nam haren Coninck/ende hare Oversten / ende voerdese wech tot hem na Babel.

Ende nam van den Conincklijcken zade/13 ende maeckte een verbont met hem / ende nam eenen eedt van hem: doch de geweldighen inden lande nam hy wech.

Op dat het Conincklijcke ootmoedich14 bleue/ende hem niet en verhiene: op dat zijn verbont gehouden worde / ende bestonde.

Doch dat selue [zaet] viel van hem af/en15
h Of/ boden. sant zijne h bootschap in Egypten/dat men hem peerden ende vele volcx schicken sonde: sonde het dien wel gaen? sonde hy daer van comen/die sulcx doet? ende sonde die/die het verbont breket/daer van comen?

So warachtich als ick leue / spreeckt de16 Heere Heere/ aen dier plaetse des Coninx/ die hem ten Coninghe ghesettet heeft/ welckers eedt hy verachtet / ende welckers verbont hy gebroken heeft/ daer sal hy sterven/ namelijcken te Babel.

Ock en sal hem Pharao niet bystaen17 inden crijghe / met grooten hepze ende veel volcx/wanneermen de wallen optrecken sal/ ende de bolwercken houwen/op dat vele lieden ommeghebracht worden.

Want dewijle hy den eedt verachtet / en18 het verbont gheb zoken heeft / daer hy zijne hant opgheheuen heeft / ende sulcx altemael doet/ en sal hy daer niet van comen.

Daeromme spreeckt de Heere Heere also:19 So warachtich als ick leue / soo wil ick mijnen eedt/die hy verachtet heeft/ende mijn verbondt / dat hy gheb zoken heeft / op zijnen cop bzenghen.

i Ezec. 12. 13 ende. 32. 3 i Want ick wil mijn nette ouer hem wer-20 pen/ende hy moet in mijner iacht gevangen worden: ende wil hem na Babel bzenghen/ ende wil aldaer met hem rechten/ouer dien/
k Of/ om dies wille/ k dat hy hem also aen mp vergrepen heeft.

Ell alle zijne beluchtigen/die hem aen21 hanghen/sullen door het swaert vallen ende hare overblijvende / sullen in alle winden verstropt worden: en sullet gewaer worden/ dat ick het de Heere gesproken hebbe.

l Psal. 29. 5 Soo spreeckt de Heere Heere: l Ick wil22 ock vanden tacken des hooghen Ceder-boums nemen/ en sonen van zijnen tacken een m teerderlijck rijs breken / en wil het op eenen hooghen opgchoopten berch planten.

m Dat is/ den Heere Christum/die is/ vanden hoogē Cederboome/ dat is/ vr den volcke Gods/ en vanden stām Davids.

Namelijcken/op de hoogen berch Israels/23 will ick hem planten / dat het tacken crijge/ en vruchten brenge/ en een heerlijck Ceder-boom worde/ also/dat allerley vogelē onder hem wonen/ ende allerley vliegende onder de schaduwe zijner tacken/blijven mogen.

Ende alle beithoomen sullen ghewaer24 worden/ dat ick de Heere den hoogen boom vernedert/ ende den nederighen boom verhooghet hebbe: ende den groenen boom verdorret/ende den dorren boom groenende gemaeckt hebbe: ick de Heere/ spreke het/ ende doe het ock.

Dat xviij. Capittel.

1. Een pegelijck sondigher/ ende doet wel hem selven/ 21. den boetvaerdigen sonder wort den zijne sonden/ 24. ende den afvalligen rechtvaerdigen zijne gherechticheden niet gedachte. 30. Warachtighe bekeringhe weert den ongenael ende doot.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot mp/ende sprack:

2 What dijdt ghy onder b inden lande Israel dit spreeckwoort/ende spreeckt: a De vaderen hebben b suere wijndruyuen gheten / doch den kinderen zijn de tanden stomp daer van ghewordē.

a Jer. 31. 29. Ezec. 18. 2. b Ru. 4. 6.

3 Soo warachtich als ick leue / spreeckt de Heere Heere: Sodanich spreeckwoort en sal niet meer onder b lieden gaen in Israel.

c Psal. 34. 1

4 Want siet/ c alle zielen zijn mijne: des vaders ziele is soo wel mijne / als des soons ziele: d welcke ziele sondiget/ die sal sterven.

b Deu. 24. 16. 2 Reg. 14. 6. c 1 Cor. 6. 16. d Ezec. 18. 20.

5 e Wanneer nv pemant vroom is / die recht ende wel doet:

e Psal. 106. 3. Ezec. 33. 14. 16. 19.

6 Die op den berghen niet en eet/ die zijne oogen niet op en heft tot den afgoden des huys Israels / ende zijns naesten wijf niet en beuleckt / ende en lept niet bp den wijue in harer cranckheyt.

Ems 6. 7. Ezec. 22. 9. men mach werken.

7 Die niemant schade en doet/die de schuldenaer zijn pant weder gheeft/ die niemant met gheweld wat neemt/ f die den hongerighen zijn broot mede deplet/ ende den naecten cleedet.

f Exod. 22. 25. Deut. 24. 12. 13. ende 15. 7. 8. Mat. 25. 35. g Iob. 31. 19.

8 Die gheenen g woecker en bijdt/ die niemant ouersettet / die zijn hant handen ontrechte keert / die tusschen den lieden recht voordeelt.

h Exod. 22. 25. Deut. 23. 19. Psal. 15. 5.

9 h Die na mijnen rechten wandelt/ ende mijne gebodē hout/dat hy een/telijcken daer na doet: dat is een vroom man/ i die sal het leuen hebben/spreeckt de Heere Heere.

i Leuit. 18. 5. Deut. 30. 16. Ezec. 20. 11. Rom. 10. 5. Gal. 3. 12.

10 Wanneer hy nv eenen sone k genereert/ ende de selue wort een moerder / die bloet vergiet/l ofte deser stucken een doet:

k Exod. 20. 13. Deut. 5. 17. l Gen. 9. 6.

11 Ell der anderen stucken geene doet/ maer eet op den bergen/ ende beuleckt zijns naesten wijf/

12 m Beschadiget de armen ende allendighe/ met gewelt wat neemt/ het pant niet wedergeeft/ zijne ooghen opheft tot den afgoden/daermede hy eenen grouwel begaet/

m Exod. 22. 21. Deut. 24. 14. Ezech. 22. 29.

13 n Geeft op woecker/ ouersetter: soude die leuen? hy en sal niet leuen: maer dewijle hy alle sulcke grouwelen ghedaen heeft / sal hy des doots sterven: zijn bloet sal op hem zijn.

n Exod. 22. 25. Deut. 23. 19. Psal. 15. 5. Ezech. 18. 8.

14 So hy daeromtegen eenen sone genereert/ die alle sulcke sonde siet/die zijn vader doet/ ende hem vreest/ende also niet en doet/

15 Eet niet op den berghen/ heft zijne ooghen niet op tot den afgoden des huys Israels/ beuleckt zijns naesten wijf niet:

o Exod. 32. 6. 1 Cor. 10. 7.

16 Doet niemant schade / behout het pant niet/niet met gewelt wat en neemt / o bepalt zijn broot mede den honghergen/ende cleedet den naecktē:

p Deut. 24. 12. 13. 17.

17 Die zijn hant bā onrecht af keret/ neemt gheenen woecker noch ouersettinghe/ maer houdt mijne gheboden / p ende treft na mijnen rechten/ die en sal niet sterven om zijns vaders misdaet wille/maer leuen:

18 Dorh zijn vader die gewelt ende onrecht ghebruyckt / ende onder zijnen volcke ghedaen heeft/dat niet en deught / siet de selue sal sterven/om zijner misdaet wille.

19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan een sone niet dragen zijns vaders misdaet? dacrom dat hy recht ende wel ghedaen en de alle mijne rechten gehouden ende gedaen heeft/sal hy leuen.

Wante

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Want welcke ziele die sondighet / die sal 20
sterven: q de sone en sal niet dragen de mis-
daet des vaders / ende de vader en sal niet
dragen de mis daet des soons / r mids des
rechtveerdighen gerechticheyt sal over hem
zyn/ende des onrechtveerdighen ongerech-
ticheyt sal over hem zyn.
f So hem nu de godloose bekeert van alle 21
zinnen sonden die hy gedaen heeft/ende hout
alle myne rechten/ende doet recht ende wel:
so sal hy leven / ende niet sterven.
Alle zyner overtredinghe die hy begaen 22
heeft en sal niet gedacht worde: maer sal le-
ven om der gerechticheyts wille die hy doet.
t Meynt ghy dat ick een welgenaecte heb- 23
ber aen den doot des godlosen/ spreeckt de
Heere Heere : en niet vele meer dat hy hem
bekeere van zyne wesen/ende leve?
u Ende so hem de rechtveerdighe keert 24
van zyner gherechtigheydt / ende doet wat
quaets / ende leeft nae allen gronwelen die
een godloose doet/sonde die leven? Jae alle
zyner gherechticheyt die hy ghedaen heeft/
en sal niet ghedacht worden/ maer in zyner
overtredinghe ende sonden/ die hy gedaen
heeft/sal hy sterven.
Noch spreeckt ghylieden: x de Heere en 25
handelt niet recht. So hoort nu ghy van
den huyse Israels : Isset niet also / dat ick
recht hebbe/ende ghy onrecht hebbet?
Want wanneer hem de rechtveerdighe 26
keert van zyner gherechticheydt/ende doet
quaet/so moet hy sterven: hy moet ia om zy-
ner hooft wille/die hy gedaen heeft sterven.
y Wederom / wanneer hem de godloose 27
keert van zyner ongerechticheyt/die hy ge-
daen heeft/ ende doet nu recht ende wel/ die
sal zyn ziele levendich behouden.
Want dewyle dat hy siet / ende bekeert 28
hem van alle zyner hoofs heyt/die hy gedaen
heeft/so sal hy leven/ende niet sterven.
z Noch spreken die van den huyse Isra- 29
els : De Heere en handelt niet recht : sonde
ick onrecht hebben? ghy van den huyse Is-
raels hebbet onrecht.
Daerom wil ick u richten / ghy van den 30
huyse Israels/ a eenen yeghelicken nae zy-
nen wesen, spreeckt de Heere Heere: b Daers
om / soo bekeert u van allen uwer overtre-
dinghe / op dat ghy niet vallen en moetet/
om der mis daet wille.
Werpet van u alle uwe overtredinghe/ 31
daer ghy mede overtreden hebbet/ c ende
maeckt u een nieuwe herte/ende eenen nieu-
we geest: want waerom wilt ghy also ster-
ven/ ghy huys Israels?
Want ick d en hebbe gheen welgenaecten 32
aendt doot des sterwende, spreeckt de Heere
Heere: daerom bekeert u/ so sullet ghy leve.

Dat xix. Capittel.

1. Ghenaemde Joahas/5. ende Joiakim/ Coninghen Juda/ 10. met t'samen den ongheual der ganscher roter.

Ghy dan maeckt een weerlaye over de 1
Oorsten Israels/
Ende spreeckt : Waerom leyt uwe 2
moeder de leeuwinne onder den a leeuwen
/ ende b brengt haer ionghen op onder
den ionghen leeuwen?
Der selven eenen voedt sy op / ende daer 3
wert se c ionck leeuwe van/die gewendede
hem aen de lieden te verscheuren / ende te
verslinden.
4 Doe dat de Heydenē dan hem hoorden/ 4
vingen sy hem in haren cuylen/d ende voer- b 2.Re.23.33
den hem in ketenen in Egypten landt.
5 Doe nu de moeder sach / dat haer hopen 5
verlozen was/doe sy langhe gehoopt hadde/
nam sy eenen c anderen van haren ionghen/
ende maeckte daer eenen iongē leeuwe van.
6 Doe die onder den leeuwinnen wandel- 6
de / wert hy een ionck leeuwe / die wert het
oock ghewonnet de lieden te verscheuren
ende te verslinden.
7 Hy leerde haer f weduwen kennen/ende 7
verwoestede hare steden: dat hem het lant/
ende wat daer in is / voor der stemme zyns
huillens ontsettede.
8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen 8
landen rontom hem heenen / ende wierpen
een nette over hem / ende vingen hem in
haren cuylen.
9 g Ende stieten hem ghebonden in een 9
h schyenckwerck / ende voerden hem totten
Coninck te Babel: ende men liet hem ver-
waren/ dat zyn stemme niet meer ghehoort
en wert op den berghen Israels.
10 D moeder was als een wynstock gelijck 10
als ghy/aent het water gheplanter/ ende ha-
re vrucht ende ranken wiessen van den
grooten water:
11 Dat zyne rancken so sterck worden/dat si 11
tot Heerenscepteren goet waren/ ende wert
hooch onder den rancken: en doemē sach dat
hy so hooch was/ ende vele rancken hadde/
12 Wert hy in grimmicheyt ter aerden ghe- 12
reten ende verworpen : den Oosten wint
verdorrede zyne vrucht / ende zyne stercke
rancken werden verbroken / dat sy verdor-
reden/ende verbrant werden.
13 Nv dan sy is gheplantet inder woestyne/ 13
in eenen dorren dorstighen lande.
14 Ende daer is een vier vytgegaen van ha- 14
ren stercken rancken / dat verteert hare
vrucht / daer in haer ghern stercke rancke
meer en is/tot eens heerenscepter:dat is een
claechlijck ende iammerlijck dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbaren/27 ende afgodischen ongheuraecht zijn/33. seyt hen doch toe/ hy wilse in genaeckenissen en verstroy-inghe met scherpen dwanghe aenhem houden/40. ende daer na weder met genade in haer lant bren-ghen/ 45. Aen het eynde wort de verstooringhe Jerusalems afghebeelder.

1 Ende a het begaf hem in den seventen 1 a Ezec.14.1
Jare/aenden thienden daghe der hys-
ter Maent / quamen sommighe van
den oudtsten Israels/ den Heere te vragen/
ende setteden hen voor my neder.
2 Doe gheschiede des Heeren woordt tot 2
my/ ende spzack:
3 Ghy menschen kint/segghet den oudtsten 3
Israels/ende spreeckt tot hen: Soo spreeckt
de Heere Heere : Zyt ghy ghecomen/ my te
vragen? So waerachtich als ick leve/ ick
will van v lieden ongheraecht zyn/spreeckt
de Heere Heere.
4 Doch wilt ghyse straffen/ ghy menschen 4
kint/ soo meucht ghyse also straffen : Hout
hen voor de gronwelen harer vaderen/
5 Ende spreeckt tot hen : Soo spreeckt de 5
Heere Heere: b Ter tydt doe ick Israel ver- b Exod.3.7
koos/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

coos/ c verhief ick mijn handt tot den zade des huys Jacobs / ende gaf my hen te bekennen in Egyptenlande : Jae ick verhief mijn handt tot hen/ ende spzack: d Ick ben de Heere uwe Godt.

Ick verhief ia ter selver tijdt mijn hant/ e dat ickse leyde wt Egyptenlande/ in een lant dat ick hen wt voorsien hadde / f dat met melck ende hemnich vliet / een edel lant vooz allen landen.

Ende spzack tot hen:g Een yegelijck wozpe weech de grouwelen vooz zijnen oogen/ende en verontreynicht v niet aen den afgoden Egypti: want ick ben de Heere uwe Godt.

Doch sy waren my ongehoorsaem/ ende en wouden my niet volgen/ende haer geen en wierp de grouwelen vooz zijnen ooghen wech/ ende en verlieten de afgoden Egypti niet: h doe dachte ick / mijne grimmicheyt ouer haer wt te gieten/ende alle mijne toorne ouer haer te gaen laten.

Doch ick liet het om mijns naems wille/op dat hy niet ontheylicht en wozde vooz den Heydenen / onder dien sy waren / ende vooz dien ick my hen hadde te bekennen gegheuen/dat ickse wt Egyptenlande lepden woude.

Ende doe ickse wt Egyptenlande gelept hadde/ ende inde woestijne ghebzacht.

i Gaf ick hen mijne geboden/ende leerde hen mijne Rechten / k vooz welcke de mensche leeft/ diese houdt.

l Ick gaf hen oock mijnen Sabbath/ ten teecken tusschē my ende hen: op dat sy leerden dat ick de Heere zy/ diese heylighet.

m Doch het huys Israels was my ongehoorsaem/ oock inder woestijne/ ende en leef den niet na mijnen gheboden/ende verachteden mijne Rechten / n vooz welcke de mensche leeft diese houdt / o ende ontheylichden myne Sabbath gantsch seer: p Doe dachte ick / myne grimmicheydt ouer haer wt te gieten in der Woestijne / ende haer gantsch q om te brenghen.

r Doch ick liet het om mijns naems wille/op dat hy niet ontheylicht en wozde vooz den Heydenen/vooz welcke ickse hadde wtgheleyt.

s Ende hief oock mijn handt op tegen haer inder woestijne/dat ickse niet en woude brenghen in dat lant/ dat ick hen gheghenen hadde / dat met melck ende hemnich vliet/een edel lant vooz allen landen.

Dacrom dat sy mijne Rechten verachtet/ende na mijnen Gheboden niet gheleeft/ ende mijne Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy wandelden den afgoden haers herten nae.

Doch mijn ooghe verschoonde harer/dat ickse niet en verdoze / noch gantsch om en brachte inder woestijne.

Ende ick spzack tot haren kinderen in der woestijne:Ghy en sult na uwer vaderen gheboden niet leuen / ende hare rechten niet houden / ende v lieden aen haren afgoden niet verontreynighen:

Want ick ben de Heere uwe Godt: u na mijnen Gheboden sult ghy leuen/ ende mijne Rechten sult ghy houden / ende daer nae doen.

Ende mijne Sabbathen sult ghy lieden heylighen / dat sy zijn/ een teecken tusschen my ende v/ dat ghylieden weten/ dat ick de Heere uwe Godt ben.

x Doch de kinderen waren my oock ongehoorsaem/en leefden na mijnen Gheboden niet/ en hielde oock mijne Rechten niet/ dat sy daer na deden/y vooz welcke de mensche leeft / diese houdt / ende ontheylichden mijne Sabbathen: z Doe dachte ick mijne grimmicheyt ouer haer wt te gieten / ende alle mijnen toorne / ouer haer gaen te laten in der woestijne.

Ick wende dan noch mijn hant/ende ick lier het om mijns naems wille / op dat hy niet ontheylicht en wozde vooz den Heydenen/ vooz welcken ickse hadde wtgheleyt.

Ick hief oock mijn hant op teghen haer inder woestijne/ dat ickse verstroyde onder de Heydenen/ende dan malcanderen stupfde in de landen.

Daeromme dat sy mijne Gheboden niet gehouden/en mijne Rechten verachtet/ende mijne Sabbathen ontheyligt hadden/ende na den afgoden harer vaderen sagben.

Daerom gaf ickse ouer in de leere / die niet goet en is / ende in de rechten / daer sy gheen leuen in hebben en conden.

Ende verwierpse in haren offer / * doe sy alle eerstgeboorte vooz het vyer verbzanden : op dat ickse verstoorde / ende sy leeren moesten dat ick de Heere zy.

Dacrom spzeect/ghy menschen kint/met den huyse Israels/ en segt tot hen:so spzeect de Heere Heere : Hwe Vaders hebben my noch meer ghelastert ende b ghetrotzet.

Want doe ickse in het lant gebzacht hadde/ ouer welcke ick mijn hant opghehouen hadde/dat ick het hen ghene: waer sy slechs eenen hoogen berch oft dicken boom sagen/ aldaer offerden sy haren offer/ende brachten daer henen hare onaengenaeme gauen: ende roockten aldaer haren soeten reucke / ende goten aldaer wt hare dzanckofferen.

Doch ick spzack tot hen : Wat sal doch de hoochte/daer ghy henen gaet? ende alsoo heetse tot op desen dach/ de c hoochte.

Dacrom spzeeckt tot den huyse Israels: So spzeeckt de Heere Heere:Ghy verontreyniget v lieden in dat wesen uwer vaderen/ ende bzijft haererije met haren grouwelen.

Ende verontreynicht v aen uwen afgoden / welcken ghylieden uwe gauen offert/ d ende uwe sonen ende dochteren vooz het vyer verbzandet/ tot op den heedighen dach: ende ick sonde my v van den huyse Israels bzaghen laten? soo warachtich als ick leue/ spzeeckt de Heere Heere / ick wil van v lieden ongheuraecht zijn.

Daer toe dat ghylieden dencket:Wy willen doen als de Heydenen / ende als andere lieden in den landen / houten ende steenen aenbidden/ dat sal v lieden feylen.

Soo warachtich als ick leue / spzeeckt de Heere Heere/ick wil ouer v lieden heerschen met stercker hant/ende wtgestreckte arme/ ende met wtgheschuddeder grimmicheyt.

Ende wil v vanden volcken leyden/ende wt den landen daer ghy lieden henen verstroyt zijt / versamelen met stercker hande ende wtghestreckten arme / ende wtghegote-

Ende

---

c Dat is: Ick bewees my re-deigcken tot hen.
d Exod.20.2 Deut.25.6
e Exod.13.17 ende 14.21
f Num.13.28
g Deut.7.5
h Ezech.20.21
i Exod. 20.21 22.23 Leuit.18.3 Deut.4.5
k Rom.10.5 Galat 3.12
l Exod.20.8 ende 31. 13. 17. Deut.5.12
m Exod. 32.7
n Leuit.18.5
o Exod.16.28
p Num.14.12
q Of/te niete/ etc.
r Ezec.20.29
s Num.14.22
t Ezech. 22.1 Num.25.2 Judic.2.12
u Leuit.18.4 Ezech. 18.9
x Leuit.18.5 Rom.10.5
y Exod.20.5
z Num.14.35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende wil d lieden brenghen in de e woe-35
stijne der volcken / ende aldaer met d verly-
den dan aenghelichte tot aenghelichte.
Als ick met uwen vaderen in der woe-36
stijne dy Egypten gherechtet hebbe/euen so
wil ick oock met d rechten/ spreeckt de Hee-
re Heere.
Ick wil d wel onder de roede brengē/ ēn37
d lieden inde bandē des verbonts dwingē.
Ende wil de afualligen / ēn die tegen mp38
overtreden/ onder d lieden wtnaghen: Jae
wt den lande daer ghy nu woont / wil ickse
leyden / ende nit lant Israels comen laten/
dat ghy lieden leeren sult/ ick sp de Heere.
Daerom ghy banden huyse Israels / so39
spreeckt de Heere Heere: Bewijle ghy mp
dan ymmers niet hoozē en wilt/so daert he-
nen/ ende een yeghelijck diene synen afgod:
doch mijnen heyligben name laet voortaen
ongeschendet/ met uwen offeren ende afgo-
den.
Want so spreect de Heeere Heere: op mijn40
lenen heyligben berghe/ op den hooghen berge
Israels / aldaer sal mp het gantsche huys
Israels / ende alle die in den lande synd/die-
nen: aldaer sullen sp mp aenghenaeme syn/
ende aldaer sal ick uwe hefoffer ende eer-
stelingben uwer offeren boozderen/ met al-
len dat ghy lieden mp heyligbet.
Ghy sult mp aenghenaeme syn met den41
soeten reucke/ wanneer ick d lieden banden
volcken brenghen/ende wt dien landen ver-
samelen sal / daer ghy henen verstroyt zijt/
ende ick sal in d gheheyligbet worden voor
den heydenen.
Ende ghy sullet ghewaer worden / dat42
ick de Heere ben/wanneer ick vlieden in het
landt Israels ghebracht hebbe : in het landt
daer over ick mijnne hant ophief / op dat ick
het uwen vaderen gheue.
Aldaer sult ghy dencken aen uwe wesen/43
ende aen alle uwe doen/daer ghy in verout-
reinight zijt / ende sullet uwselven haghen heb-
ben aen alle uwer boosheyt die ghy gedaen
hebt.
Ende sullet ghewaer worden/ dat ick de44
Heere ben/wanneer ick niet d doe/ om mijns
naems wille/ende niet na uwen boosen we-
sen/ende schadelijcken doen / ghy huys Is-
raels spreeckt de Heere Heere.
* Ende des Heeren woort geschiede tot45
mp/ ende spack:
Ghy menschē kint/rechtet d aengelichte46
henen teghent Suyden/ ende druppet tegen
den t: middach/ende wpprheerrt teghen het
woud inden velde teghent Suyden.
Ende spreeckt tot de wonde tegent Suy-47
den: hoort des Heeren woort / So spreeckt
de Heere Heere: i Siet/ick wil in d een vyer
aensteken / dat sal heyde groene ende doze
boomē verteren/ k dannen synre vlammen
niet en sal wtblusschen comen : maer alles
dat vant Suyden teghent Noozden staet/
dat sal verbrant worden.
Ende alle het vleesch sal sien/ dat ick de48
Heere aengheseteken hebbe / ende niemant
wtblusschen en sonne. Ende ick spack: och
Heere Heere / sp segghen van mp : l Dese
spreeckt enckel verdeckte woorden.

I. Jerusalem woxt grousamelijcken met den

Dat xxi. Capittel.

sweerde ghedreycht / 18. over die ende Sabbath/
neemt Nebucad Nezar een waersegghers teecken/
25. Zedekia hoort synre vernederinghe/ 28. ende
de Ammonitters hare verstoringhe.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot
mp/ende spack:
2 Ghy menschen kint / rechtet d aen-
ghelichte teghen Jerusalem / ende druppet
tegen de heylichdommen / ende wpprheerrt
teghen het lant Israels/
3 Ende spreeckt totten lande Israels: So
spreeckt de Heere : a Siet/ ick wil aen d/ick a Esaie. 2. 3.
wil mijn sweert wt der scheyden treecken/
ēn wil in d wtroeyen/beyde rechtuerdighe
ende onrechtuerdighe.
4 Dewijle ick dan in d / beyde den recht-
uerdigen ende onrechtuerdigen wt roeye/
so sal mijn sweert wt der scheyden varen/
over alle het vleesch/vant Suyden af totten
Noozden.
5 Ende alle het vleesch sal ghewaer woz-
den/dat ick de Heere mijn sweert hebbe wt
synder scheyden ghetoghen / ende het en sal
niet weder ingheseken worden.
6 Ende ghy menschen kint sult suchten/
b tot dat d de lenden̄en wee doen/ Jae bit- b Ezech. 7. 20
teerlicken sult ghy suchten / dat sp het sien. ende 2. 13
7 Ende wanneer sp tot d segghen sullen:
Waerom suchter ghy? Da sult ghy seg-
ghen : Om des ghescheps wille : dat daer
coemt/voor welcken alle herten verzaghen/
ende alle handen sincken/ aller moet vallen/
ende alle knyen als water gaen sullen : siet/
het coemt/ende sal ghescheden / spreeckt de
Heere Heere.
8 Ende des Heeren woort gheschiede tot
mp/ende spack:
9 Ghy menschen kint / wpprheerrt ende
spreeckt/soo spreeckt de Heere: c Het sweert c Psal. 7. 13
is ghescherpt ende wrgheuaecht. d Jud. sonden
10 Het is gescherpet/ dat het slachten sal: het wp ons dies
is wrgheuaghet/dat het blincken sal / d O verheugen? de
hoe wollijck wouden wp zijn / wanneer hy roede is mijns
ook alreede alle e boomen tot roeden ma- soons / sp ver-
liede over de boose kinderen. achtet alle
11 Nv/hy heeft een sweerdt te baghen ghe- hout.
daen/ dattnen het baten sal: het is ghescher- e Hy dreycht/
pet ende wrgheuaget/dattnen het den doot- de straffe en
slaghet in de hant gheue. sal geen treffe-
12 Schreyet ende huplet/ghy menschen kint: len eñ kinder-
want het gaet over mijn volck / ende over straffen zijn/
alle Regenten in Israel / die ten sweerde/ daer beterin-
met tsamen mijnen volcke versamelt zijn: ge na volghe:
daerom slaet op uwe lenden̄en. maer het sal
13 Want hy heeftse dickmael ghetuchtiget/ wel toegne eñ
wat heeft het gheholpen? der boosen kin- gantsch niet
deren roede en wil niet helpen / spreeckt de hen wt zijn:
Heere Heere. daerom wen-
14 Ende ghy menschen kint / wpprheerrt / schede hy wel
slaet uwe handen te samen: want het dat het een
sweerdt sal dobbel/ Jae dryualdich comen: scherperoede
een wozchsweert / een sweert cener grooter ware/Jae dat
slachtinghe/datse oock treffen sal in den ca- alle boomē tot
meren daer sp henen vlieden. roedē gemaect
15 Ick wil dat sweerdt laten blincken dat ware/ so dacht
de herten verzaghen/ende vele vallen sullen dat het niet pa
aen alle haren poorten: Ach/hoe clinckt het/ del toegne en
ende houwet daer henen ter slachtinghe/ ware. maer hy
16 [Ende spreken :] Houwet daer onder/ spreeckt daer
beyde ter rechter ende slincker zyden / wat na: Godt heeft
hoop d is. het dickmael
versocht met
der roede/
maer het en
hebbe niet ge-
holpen/ daer-
om moet nv
tsweert comē.

Hoo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

So wil ick dan met mijnen handen bp-17
lijck daer over zijn/ ende mijnen toorne gaen
laten: ick de Heere hebbe het gheseyt.

Ende des Heeren woort gheschiede tot18
my/ ende sprack:

Ghy menschen kint/ maect twee wegen/19
door welcke comen sal het swoert des Co-
nincx te Babel: sy sullen ia alle beyde wt een
lande gaen: ende setten een teecken voor
aenden wech nae der stadt / daer het henen
wijsen sal.

Ende maeckt dē wech dat het swoert co-20
me te Rabbath der kinderen Ammon/ ende in
Juda/ tot deser vaster stadt Jerusalem.

Want de Coninck te Babel sal hem aen21
de wechscheydinghe setten / voor aen den
tween weghen/ * dat hy hem waersegghen
late/ met den pijlen om het lot schiete/ zy-
nen afgod vraghe/ ende sie de leuer aen.

Ende de waersegginghe sal op de rechte22
zijde na Jerusalem bedieden / dat hy soude
bocken henen aen boeren laten/ ende holen
maken/ ende met grooten gheschreye over-
vallen/ ende moorden: ende dat hy bocken
boeren soude teghen de poorten / ende daer
eenen wal maken / ende daer bolwercken
bouwen.

Doch sulck voorsegghen sal hem valsch23
duncken/ hy sweere so diere als hy wil: doch
hy sal dencken aen de mis daet/ dat hyse ge-
winne.

Daerom spreeckt de Heere Heere also:24
Daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
mis daet wille/ ende uwe onghoorsaemheyt
gheopenbaert is/ dattmen uwe sonde siet in
alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer ghe-
dacht wordt / sult ghylieden met ghewelt
ghevanghen worden.

Ende ghy Vorst in Israel / ghy die ver-25
doemt ende verworpen zijt/ diens dach daer
henen comen sal / wanneer de mis daet ten
eynde ghecomen is.

Soo spreeckt de Heere Heere: Doet wech26
den hoet/ ende neemt af de croone : Want
daer en sal noch hoedt noch croone blijven:
maer g die hem verhoocht heeft / die sal ver-
nedert worden / ende wie hem vernedert
heeft/ die sal verhoocht worden.

Ick wil de croone te niete/ te niete/ te nie-27
te maken/ tot dat hy come/ diese hebben sal/
dien wil icksе ghenen.

Ende ghy menschen kint/ prophetereert en-28
de spreeckt: so spreeckt de Heere Heere h van-
den kinderen Ammon / ende van haren la-
steren/ ende spreeckt : Het swoert/ het swoert
is wtgherickt / dat het slachten sal/ het is
wtghemaghet / dat het i wtghen sal/ ende
blincken.

Daerom / dat ghy v valsche ghesichten29
segghen laet / ende leugen prophetereen: op dat
ghy oock overgheghenen worder onder den
verslagenen godlooser/ welcker haren dach
quam/ doe de mis daet ten eynde ghecomen
was.

Ende wanneert alreede weder in de schey-30
de ghesteken worde/ soo wil ick v doch rich-
ten aen der plaetse daer ghy geschapen/
ende inden lande daer ghy gebooren zijt.

Ick wil mijnen toorne onder v gieten/31
ick wil het vyer mijner grimmicheyt over v
oyblasen/ ende wil v liaden die vranden en-
de verderuen connen/ overleueren.

Ghy moet den vyere ter spijse worden/32
ende v bloet moet inden lande vergoten
worden: ende men en sal uwer niet meer ge-
dencken / want ick de Heere hebbe het ghe-
sproken.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley schandelijcke lasteringhe der inwooners Jerusalems. 6. 27. met ernste haren Oversten/ 23. Propheten/ 26. Papen. 29. mishage-mijnen man / 30. dier hem niemandt een en neemt/ die den Heere den Propheet heet / 14. 17. met aensegginghe grouwsamer straffe / bestrijghen scheldens.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot my/ ende sprack:

2 Ghy menschen kint / wilt ghy niet straffen de moordersche stadt / ende haer voorhouden/ alle haer grouwelen?

3 Segget: Soo spreeckt de Heere: O stadt/ die ghy der uwen bloet vergiet/ op dat uwe tijt come/ ende die ghy afgoden by v maeckt/ op dat ghy v verontreynighet.

4 a Ghy beschuldiget v aen den bloede/ dat ghy vergiet/ ende verontreynicht v aenden afgoden/ die ghy maeckt: daer mede brenght ghy uwe daghen hier toe/ ende maeckt dat uwe iaren comen moeten: b daerom wil ick v ten spotte onder den Heydenen / ende ter c smadinghe in allen landen maken:

5 Beyde d na by ende veere/ sullen sy v bespotten/ dat ghy een schandelijck gherucht hebben/ ende grooten iammer inden moet.

6 Siet de Vorsten in Israel/ een yeghelick is machtich by v/ bloet te vergieten.

7 e Vader ende moeder verachten sy: sy doen vreemdelingen doen sy ghewelt ende onrecht/ de weduwen ende weesen beschenden sy.

8 Ghy veracht mijne heylighdommen/ en-de ontheyligher mijne Sabbathen.

9 Verraders zijn in v/ op dat sy bloet ver-gieten: g sy eten op den berghen / ende han-delen moetwillichlijck in v.

10 Sy blooten de schamelheyt der vaderen/ ende noodigen de vrouwen in haren crancke heyt.

11 h Een dijnen onder malcanderen/ bruyt den harer eyghen soons wijnen met allen moetwille / i sy maken te schanden hare ey-ghen suster/ haers vaders dochter.

12 k Sy nemen geschencken/ op dat sy bloet vergieten: l sy dijnen woecker/ ende overset-ten een den anderen/ ende dijnen hare ge-richeyt teghen haren naesten: ende doen hen onder malcanderen ghewelt/ ende vergeten mijner also/ spreeckt de Heere Heere.

13 Siet/ ick slae mijne handen te samen/ over de ghierichevt die ghy dryft / ende over het bloet/ dat in v vergoten is.

14 j Meynt ghy nu/ v herte comme het lijden/ ofte uwe handen verdraghen / ter tijt/ wan-neer ick het met v maken sal? ick de Heere hebbe het ghesproken / ende wilt oock doen.

15 m Ende wil v verstroyen onder de Hey-denen/ ende v verstooten in de landen / ende wil ws n onreynicheyts een eynde maken.

16 Dat ghy by den Heydenen moet ver-vloeckt gheacht worden/ ende gewaer wor-den/ dat ick de Heere sy.

17 Ende des Heeren woort gheschiede tot my/ ende sprack:

Ey

* Leui. 10. 31 ende 20. 6 Deut. 18. 11

f De Coninck van Babel sal zijne waersegghers vragen/ welck volc hy aengrijpe sal/ en waert hem gheluecken sal/ en sal teecken verspeche / als namelijcken schieten / ende achtinge hebben, waer de pijl henen vallen wil: wat so danich teecken hebbe de selue kryghers ghebruyckt. Soo was dat oock een teecken, wanneer de heydenen offerde/ so besachmen de leuer ende het herte.

g Mat. 18. 4 ende 23. 11 Luce. 14. 11 ende 18. 14

h Ammon.

b Iere. 49. 1 Ezec. 25. 1 Amos. 1. 13

i Wat is/ haest dooden ende woorden sal.

Ghy menschen kint / o het huys Israels is 18
wy my tot schuymne geworden: alle p coper/
tin/yser/ ende loodt is in den ouen / tot lis-
ueruschuym geworden.
Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: 19
Dewijle ghy dan alle schuym geworden
zijt/siet/so wil ick q alle na Jerusalem te sa-
men doen/
Asmen siluer/coper/yser/loot ende tin/te 20
samen doet in den ouen / darmen een vyer
daer onder ophlase/ende smelte het: also wil
ick q ock mijnen toorne ende grimmicheydt
te samen doen/uitleggben ende smelten.
Ja ick wil q verzamelen / ende het vyer 21
mijns toorns onder q ophlasen/ q dat ghy-
lieden daer in smelten sullet.
Als het silver smeltet in den ouen/ so sul- 22
let ghy ock daer in versmeltren/ ende sullet
ghewaer worden / dat ick de Heere mijne
grimmicheydt ouer q lieden wtgegoten
hebbe.
Ende des Heeren woort gheschiedde tot 23
my/ende sprack:
Ghy menschen kint/spreect tot hen: Ghy 24
zijt een landt / dat niet te reynighen en is/
noch een / dat niet bereghent en wort ter
tijt des toorns.
De Propheten die daer in zijn / hebben 25
hen te samen gerottet/de zielen te verslindē/
als een brullende leeuwe wanneer hy roost:
r sy rucken gheit ende goudt tot hen / ende
maken der weduwen vele darinne.
Hare Priesters verkeeren mijne Wet 26
ontuentlijck/en ontheyligen mijn heylich-
dom: s sy en houden tusschen den heyligen
ende ontheyligben gheen onderscheyt / ende
en leeren niet wat tyen en reyn zy / ende
en wenden mijnen Sabbathen met waer/ en
ick worde onder hen ontheyligbet.
u Hare Vorsten zijn daer in/ als de * rij- 27
ende woluen/bloet te vergieten/ende zielen
om te brenghen / om haer gierichevdts
wille:
x En hare Propheten y plaesterense met 28
hoosen raicke/ydelicken z ydel dingen/ ende
spreecke de Heere Heere/ so het doch de Hee-
re niet gesproken en heeft.
Het volck in den lande ghebruyckt ghe- 29
welt/ende rooven met macht/ende beschen-
den de armen ende ellendigen / a ende doen
den vreemdelingen gewelt ende onrecht.
Ick sochte onder hen/ ofte yemandt hem 30
tot eenre muere makede/ende tegen de rete
stonde tegben my/voor het lant/dat ick het
niet en verdorue.
Doch ick en vant niemandt: daerommē 31
goot ick mijnen toorne ouer haer/ende met
den vyere mijner grimmicheyt/maeckte ick
haer een epnde/ ende gaf hen alsoo haer
verdienste op haren cop/ spreeckt de Heere
Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1 Samarie ende Jerusalems afgoderije wort
onder den schandelijcken handel twee hoeren
afgebeeldet/ 11. der Jerusalem / die ghenc in
boerdommen ouertreffet/ 22. wort aengesept
des Heeren crostige straffe/ 36. ende beyde met
den hoeren/ hare hoererije / dat is/ Afgoderye/
46. mede verraden der ouerspeelderschen straffe wt
Babylonien.

1 Ende des Heeren woort ghescheide tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kindt / daer waren
twee wijuen/eens moeders dochteren:
3 a Die dzeuen hoererije in Egypten in
harer Jeugher: alda er lieten sy hare boesten
begrijpen/ ende de tepelen harer Jonchzou-
schap betasten.
4 De groote hiet b Ahala/ende haer suster
Ahaliba: ende ick nanste ten houwelijck/ esi
sy baerden my sonen ende dochteren: ende
Ahala hiet Samaria / ende Ahaliba Jeru-
salem.
5 Ahala dzeef hoererije doe ickse ghenomen
hadde/ c ende brandde teghen hare boelen/
namelijcken/tegen de Assipiers/die tot haer
quamen.
6 Teghen de Vorsten ende Heeren/die met
zijden gheclecdet waren / ende teghen alle
Jonge lustighe gesellen/namelijcken/ tegen
de d ruyters ende waghens.
7 Ende boeleerde met allen schoonen ghe-
sellen in Assyria/ende verontreynichde haer
met alle haren afgoden / waer sy op renen
e ontbrandde.
8 Waertoe en berliet sy oork niet hare hoe-
rije met Egypten / die by haer gheleghen
hadden/dan harer jenger op/ende hare bor-
sten in harer Jonckzouschap berastet/ende
groote hoererije met haer ghedzeuen had-
den.
9 f Doe gaf ickse ouer in de handt harer f Reg. 17. 18
boelen/den kinderen Assur/ teghen welcker 23.
sy bzanden van lust. Ezech. 16. 37
10 g Die ontdeckten hare schamelheyt/ende g Ezer. 16. 38
namen hare sonen ende dochteren wech/en-
de hare dooden sy met den s weerde / ende
het quam wt / dat dese wijuen ghestraft
waren.
11 h Doe sy haer suster Ahaliba dat sach/ h Jere. 3. 8
ontbrandde sy noch vele erger dan de ander/ Ahaliba is
esi dzeef der hoererije meer/dan haer suster. Jerusalem.
12 i Ende ontbzandde teghen den kinderen i Exec. 16. 28.
Assur/namelijcken/den Vorsten ende Hee- 2. Reg. 16. 7
ren [die tot haer quamen / wel gheclecdet]
ruyters ende waghenen/ ende alle Jonghe
lustighe gesellen.
13 Doe sach ick/ dat sy alle beyde / in gelije-
ker wijse verontreynicht waren.
14 Doch dese dzeef hare hoererije meer: want h Cogels/ heet
doe sy sach gheschilderde mannen aen der op Hebzeisch
wandt / in rooder verwe / de beelden der Huth/ghelijck
Chaldeen. Mosen Exo.
15 Om hare lenden ghegoedet / ende bonte 26. het overige
k Togelen op haren coppen/ ende alle ghe- aen de Tapy-
lijck aen te tien/als ghewelbighe lieden/als ten noemt. Esi
dan de kinderen Babel/ ende de Chaldeen/ is een Cogel/
in haren baberlande dzaghen/ als voorsyoen
16 Ontbzandde sy tegen hen/so haest als sy de Magistri
harer ghewaer werdt / ende schickte l boot- ende Studen-
schap tot hen in Chaldea. ten cogheten
17 Als nu de kinderen Babel tot haer qua- dzagen / daer
men/by haer te slapē/na der liefde/ veront- veel omme ge-
reynichden hen de selue met harer hoererije/ waers om den
ende sy verontreynichde haer met hen / dat cop henē ginc.
sy harer moede werdt. Dat ware ba-
18 Esi doe beyde hare hoererije ende scham- bylonische Sin
de so gantsch openbaer was/wert ick harer him / of Chal-
oock verdzietich / als ick harer suster oock deische cogghe-
was moede ghewozden. len. So noemt
19 Oy nochtwel dzeef hare hoererije altoos Jere. 49. cap.
Ij voozraen/ Sapientiam/
Sistra / loose
slabberenden
lappen.
l Of/boden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

woortaen / ende dachte aen den tijdt harer
jeughet/ doe sp in Egypten lande hoererije
ghedreuen hadde:
Ende ontbrandde teghen hare boelen/20
welcker hittichept was/ als der ezelen ende
der hengsten hittichept.
m Ezec.16.26 Eñ dreest uwe ontucht / m als in uwer21
jeuget/doe die in Egypten uwe borsten be-
greepen/ende uwe tepelen betastet werden.
Daerom Aholiba/so spreect de Heere Hee-22
re: Siet/ick wil uwe boelen/ dier ghy moede
gheworden zijt / teghen v verwecken / ende
wilse comen teghen v brenghen/
Namelijcken/de kinderen Babel / ende23
alle Chaldeen/met Hooftlieden/ Borsten en-
de Heeren/ ende alle Asspziers met hen / de
schoone Jonghe manschap/alle Borsten en-
de Heeren/ Ridderen ende Edelen/ ende al-
derley Ruyters.
Ende sullen ouer v comen gerust met24
waghenen ende Ruyteren/ ende met eenen
grooten hoop volcx / eñ sullen v beleghen/
met spiessen/schilden ende helmen/om ende
omme/dien wil ick het recht beuelen/dat sp
v richten sullen na haren rechte.
Ick wil mijnen yuer ouer v gaen laten/25
dat sp v onbarmhertighen met v handelen
sullen: sp sullen v den neuse ende oozen af-
snyden/ ende wat ouerblijft / sal door het
swerdt vallen : sp sullen uwe sonen ende
dochteren wech nemen ende het ouerblijffel
met vyere verbranden.
Sp sullen v uwe cleederen uttrecken/eñ26
v versiersel wech nemen.
Also wil ic uwe ontucht/ ende uwer hoe-27
rerije met Egyptenlande een eynde maken/
dat ghy uwe ooghen niet meer nae hen op-
heffen/ende Egyptren niet meer ghedencken
en sult.
Want so spreect de Heere Heere: Siet/ick28
wil v ouerleueren/dien ghy vyant ghewoz-
den/ende dier ghy moede zijt.
Die sullen als vyanden met v omme-29
gaen/ende alles nemen wat ghy verworuen
hebt / ende v naeckt ende bloot laten / dat
uwe schamelhept ontdeckt woꝛde/ met sa-
men uwer ontucht ende hoererije.
Sulcx sal v gheschieden om uwer hoere-30
rije wille/ die ghy met den Heydenen gedre-
uen/aen welcker afgoden ghy v verontrey-
nicht hebt.
Ghy hebt op den weghe uwer suster ghe-31
gaen/daeromme geue ick v ook der seluen
kelck in de handt.
Soo spreeckt de Heere Heere: Ghy moet32
den kelck uwer suster drincken/so diep ende
so wijt als hy is: ghy sult tot so grooten spot
n ende n smadinghe woꝛden / dat het ondza- n Of hoons
ghelijck zijn sal.
Ghy moet v dies stercken drancx ende33
jammers vol suppen: want den kelck uwer
suster Samaria/is eñ kelck des jammers
ende treurens.
Den seluen moet ghy repn wtdrincken/34
o daer na de stucken o te mozsel woꝛpen/ en- o Of/ons-
de uwe borsten verscheuren: want ick hebbe sticx woꝛpen/
het ghesproken/spreeckt de Heere Heere.
Daerom so spreect de Heere Heere: Daer-35
om dat ghy myner vergeten/ ende my ach-
ter uwen rugge ghesworpen hebt/ so draecht
ock nu uwe ontucht ende hoererye.

36 Eñ de Heere sprack tot my : Ghy men-
schs kint/en wilt ghy Aholá eñ Aholiba niet
straffen? ende bewijsen hare greuwelen?
37 Voe sp overspel gedreuen/ende bloet ver- p 2. Reg. 9.22.
goten/ ende p het houwelijck gebroken hee- ende 17.27.
ben/met den afgoden: q daer toe hare kin- ende 23.37.
deren die sp ghebaert hadden/verbranden sp Ezech. 16.
den seluen ten offer. 20.
38 Daerenbouen hebben sp my dat gedaen/ Ezech. 44.
sp hebben mijne heylichdommen op dat 24.
mael verontreynicht / eñ mijne Sabbathen
onthepligt.
39 Want doe sp hare kinderen den afgoden
gheslachter hadden / ghinghen sp desselfden
daechs in mijn heylichdom/dat selue te ont-
heyligen: siet/ sulck hebben sp aen mijnen
huyse begaen.
40 Sp hebben ock boden gheschicket nae
lieden/die wt verren landen comen sonden:
ende siet/doe sp quamen/ daerdoor ghy v/ eñ
blanckettedet ghy v/ende r verciertet v met r Ezech. 23.
gheslnyde/hen ter eeren. dat is Mahlen.
41 Ende satet op eenen heerlicken bedde/
voor welcke stondt eenen disch bereydet/ s Ezech. 23.
s daer op roockedet ghy/ende offerdet mijne 24.
t olye daer op. t Ezech. 23.
42 Aldaer verhief hem een groot weuchden
gheschrey / ende sp u gauen den lieden die u Matth.
x allenthalnen van grooten volcke/ende wt Marc.
der woestijne gheromen waren / ghesmijde Luce.
uuer hare armen / ende schoone croonen op Ioan.
hare hoofden. Actor.
43 Doch ick dachte : Sy is des ouerspels
ghewoone van oudts herwaerts/sp en can
van der hoererije niet af laten:
44 Want men gaet tot haer in / alsmen tot
eenen hoeren ingaet : euen soo gaetmen tot
Aholá ende Aholibá den ontuchtigen vrou-
wen in.
45 Daeromme sullen se de manen straffen/
die het recht volbrengen / y alsmen de ouer-
speleresschen/ende bloetuergierersschen straf-
fen sal: want sp zijn ouerspleresschen / ende
hare handen zijn vol bloets.
46 Also spreeckt de Heere Heere: q Doet re-
nen grooten hoop ouer haer henen op/ende
a geeftse in de b grabbelinghe/eñ ten roome/
47 Dat sp se steenen/ende met haren swer-
den doorsteken/ende hare sonen ende doch-
teren verwozghen / ende hare huysen met
vyere verbranden.
48 Also will ick der ontucht inden lande een
eynde maken / dat haer alle vrouwen laer
aen stooten sullen/ende nae sulcker ontucht
niet doen / ende men sal uwe ontucht op v
lieden legghen / ende sullet uwer afgoden
sonde draghen / op dat ghy lieden ghewaer
woꝛt/dat ick de Heere Heere ben.

Dat xxiij. Capittel.

1. De Heere heet den Prophect eenen pot/ met delen stucken daer in/ op het vyer setten/ 6. beeldet hem daermede. 15. Item noch met den Ihenhandel zijns wijfs/ (20. Dies hy den lieden een bericht heet gheuen/) af de verstoozinghe Je- rusalems/ 15. ende wil hem de selue te zijnen tijdt aen seggben laten.

1 Ende het woꝛt des Heeren gheschiede
tot my/inden negheuden Jare inden
thienden daghe der thiender Maent/
ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ schrijft desen dach
aen/Ja euen desen dach: want de Coninck
te Ba-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

te Babel / heeft hem enen aen desen daghe
tegben Jerusalem gherustet.
2 Ende gheeft den ongehoorsamen bole-3
ste van de Hoo spreeckt de Heere Heere: b Setter een
pot toe/ setter hem toe/ ende giet water
4 daer in.
Voet de stucken te samē daer in/die daer
beenen in sullen / en de beste stucken/de len-
denen ende schouderen / ende vult hem met
den besten marchstucken.
5 Neemt het beste van der cudde/en maect
een vyer daer onder / om marchstucken te
coken : ende laet het vlees sieden / ende de
marchstucken wel daer in coken.
6 Daeromme spreeckt de Heere Heere: c ¶ Wee
der moordersche stadt/die sulck eenē pot is/
daer het aenghebrandde daer in cleuet/ende
niet afgaen en wil : neemt een stuck nae
den anderen daer uit / ende ghy en derft
daer niet om loten / welcker teersten daer
7 uit sal.
Want haer bloet is daerinne / dat sy op
eenen blooten rotssteen / ende niet op aerde/
bedeckt met aerden connen beraken.
8 Ende ick hebse oock daerom dat sy het
bloet/ op eenen blooten rotssteen laten ver-
gieten / op dat het niet beraeckt en worde/
ende dat de grimmichept ouer haer quame/
ende ghewroken worde.
9 Daeromme spreect de Heere Heere also:
c ¶ Wee der moordersche stadt/ welcke ick wil
tot eenen grooten vyere maken.
10 Vermeert vleesch hele houts herwaerts / en
steeckt het vyer aen / dat dat vleesch † ghe-
noech worde / ende cruyde het wel / dat de
marchstucken aenbranden.
11 Leggher oock den pot ledich op de colen/
op dat hy heet worde/ende syn g coper ou-
brande / of syne onreynichept versmelten/
ende syne aenghebrande afgaen worde.
12 Doch het aenghebrande hoe seer hy oock
brandet/en wil niet afgaen : want het is te
seer aengebrandt/ het moet in den vyere ver-
smelten.
13 Uwe onreynichept is so verhardet / dat/
wanneer ick v alrede gheerne reynighen
wolde / ghy v dan noch niet en wilt reynis-
ghen laten van uwer onreynichept: daerom
en cont ghy voortaen niet weder reyn wor-
den / tot dat haer myne grimmichept aen v
gherueet hebbe.
14 Ick de Heere hebbe het ghesproken : het
sal comen / ick wil doen / ende niet versuy-
men/ick en wil niet verschoonen / noch my
het rouwen laten : maer sy sullen v richten/
als ghy gheleeft ende ghedaen hebt/ spreect
de Heere Heere.
15 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ende sprack:
16 Ghy menschen kindt/ siet/ick wil v uweren
oogben lust nemen/door een plaghe/doch
gby en sult niet claghen/noch weenen/noch
eenighe tranen laten.
17 Uyt swijghen moecht ghy suchten / doch
ghene dooden clage doen : maer ghy sult v
vercierselen v leggen/ ende uwe schoenen
aentrecken : ghy en sult uwen mondt niet
bedecken/ende het treurbroot niet eten.
18 Ende doe ick des morghens vroech tot
dat volcke sprack / sterf my op den anont myn
wijf/ende ick dede des anderen morghens/
als my bevolen was.
19 Ende het volck sprack tot my: Wilt ghy
ons dan niet condt doen / wat ons dat be-
duydet/ dat ghy doet?
20 Ende ick sprack tot hen: De Heere heeft
met my gesproken/ ende gheseyt:
21 Segghet den huyse Israels/ dat de Heere
Heere alsoo spreeckt: Siet/ick wil myn hey-
lichdom uwen hoochste troost/de lust uwer
ooghen/ende uws herten wenschen ontheyli-
ghen / ende uwe sonen ende dochteren die
ghy hebt verlaten moet / sullen door het
swoert vallen.
22 Ende moetet doen als ick gedaen hebbe:
uwen mont en moet ghylieden niet toebin-
den/ ende het treurbroot niet eten:
23 ¶ Maer moetet uwe cieraet op uwe hooft
setten/ende uwe schoenen aentrecken : ghy
en sult niet clagen noch weenen/ maer ouer
uwe sonden verswachten/ ende onder mal-
anderen suchten.
24 En Ezechiel sal v lieden also een wonder
zijn/dat ghy doē moet/als hy gedaen heeft/
wanneert in comen sal : op dat ghy lieden
ghewaer wort dat ick de Heere Heere ben.
25 Ende ghy menschen kindt/ter tijt/ wan-
neer ick van hen weech nemen sal haer macht
ende troost / de lust harer ooghen / ende
haers herten wenschen / hare sonen ende
dochteren:
26 Ja ter selver tijt sal een/die ontuloden is/
tot v comen/ende het v condt doen:
27 Ter selver tijt/sal uwen mont tegen haer
opgedaen worden/ dat ghy spreken sult/en-
de niet meer swijghen: Want ghy moet haer
wonder zijn/op dat sy ghewaer worden/ick
sy de Heere.

Dat xxv. Capittel.

1. Prophetermge tegben de Ammoniters/ 8. Moabiters met den volcke Seir/ 13. Edomiters/ 15. ende Philisteen/daerom dat sy Israel beleedighet hadden.

1 Ende des Heeren woort ghesciede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint / richtet v aen-
ghesichte tegben de kinderen a Ammon/ en
prophetteert tegben haer/
3 Ende spreeckt tot den kinderen Ammon:
Hoort des Heeren Heeren woort/ so spreect
de Heere Heere: Daerom dat ghylieden ouer
myn heylichdom spreeckt: Hcah/het is ont-
heyligbet: ende ouer het lant Israels / Het
is verwoestet: ende ouer het huys Juda/
het is ghemanckelijck weeh ghenoeret:
4 Daerom liet/ ick wil v den kinderen te-
gent Oosten ouergeuen/dat sy hare bozgen
daer in bouwen/ende hare woonnigen daer
in maken sullen/sy sullen uwe vruchte eten/
ende uwe melck drincken.
5 Ende wil Rabbat ten Kemelstalle ma-
ken/ ende de kinderen Ammon tot schaepe-
koyen: ende sullen gewaer worden/ dat ick
de Heere ben.
6 Want so spreeckt de Heere Heere: Daer-
om dat ghy met uwen handen gheclappet/
ende met uwen voeten gheschartet / ende v
ouer het lant Israels van gantscher herten/
so b * sportischen verheughet hebt.
7 c Daerom siet / ick wil myn handt ouer
v wt strecken / ende v den Heydenen ter

a Ezech. 21. 28 Jere. 49. 1

b Of/honi-schen. * And. lachter-lijcheu.

c Ezec. 35. 19 ende 36. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

buete gheuen / ende v van den volcke wtroepen / en wt den landen ommebzenghen / ende v berdelghen : ende sult ghewaer worden / dat ick de Heere ben.

Moab.
b Esai.15.16 Jere.48.1 Zephan.2.8

Soo spreeckt de Heere Heere: d Daerom dat Moab en Seir spzeken: Siet / het huys Juda is euen als andere Heydenen.

Siet / so wil ick Moab ter zyden openen in zynen steden / en in zynen landpalen des edelen landts / namelijcken: Beth Jesimoth / Baal Meon / Kiriathaim /

Den kinderen teghent Oosten / met Ammen den kinderen Ammon: ende wilse hen ten erue gheuen / datmen der kinderen Ammon niet meer ghedencken en sal onder den Heydenen.

Ende wil het recht gaen laten ouer Moab / ende sy sullen ghewaer worden / dat ick de Heere ben.

Edom.
e Esai.34.5 Jere.49.7.20 Ezech.25.29 ende 35.2 Psal.137.7 f Num.20.18 Obad.10.

So spreeckt de Heere Heere: Daerom dat hen e Edom aen den huyse Juda f ghewroken heeft / en hem met haren wraken schuldich maeckt:

Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: Ick wil mijn hant wtstrecken ouer Edom / en wil wtroepen van hem beyde menschen ende bee / ende wilse woest maken / van Theman aen / tot Dedan toe / ende door het swaert vellen.

g Ende wil my weder aen Edom wzeken / door mijn volck Israels / ende sullen met Edom omgaen na mijnen toorne ende grimmicheyt / dat sy mijne wrake ghewaer worden sullen / spreeckt de Heere Heere.

Philisteen.
Esai.14.29 Jere.47.1 Zepha.2.4.

So spreeckt de Heere Heere: Daerom dat hen de Philisteen ghewroken hebben / ende den ouden hart geboetet / na alle haren wille / aen der schade [mijns volcx.]

Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: Siet / ick wil mijn hant wtstrecken ouer de Philisteen / ende de krijghers wtroepen / ende wil de overghebleuen aender zee des zees ommebzenghen.

Ende wil grooten wzake aen hen oeffenen / ende haer met grimmicheydt straffen: h dat sy ghewaer worden sullen / ick sy de Heere / wanneer ick mijne wzake aen hen ghedaen hebbe.

h Ezec.33.29

Wat tzbj. Capittel.

1. Verstooringe Tyri, met oorsaken der seluen 15. ende claghe / die de Oorsten ende Eylanden daer ouer doen.

Ende het begaf hem inde elfsten Jare / aende eersten dage der eerster Maent / ghescheide des Heeren woort tot my / ende spzack:

Tyrus.
a Esai.23.1 Jerem.47.4 Ezech.27.2 ende 28.2

Ghy menschen kindt / a daeromme dat Tyrus spreeckt ouer Jerusalem: Yeah / de poorten der volcken zijn verbroken / het is tot my ghewendet: ick sal nu vol worden / dewyle dat sy woest is.

Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: Siet ick wil aen v Tyrus / en wil vele Heydenen ouer v doen wt bzenghen / gelijck als haer een zee verheffet met haren baren.

b Mat.11.23 Luce.10.13

b Die sullen de mueren te Tyro verderuen / ende hare torens afbreken: Ja wil ook den stof voor haer weth wagē / en wil eenen blooten rotzsteen van haer maken.

c Of / schoorsteen.

Ende tot eenen c weerder in der Zee / daermen de visschgarenen op wtspannet: want ick hebbe het ghesproken / spreeckt de Heere Heere: ende sy sal den Heydenen ten roone worden.

Ende hare dochteren die op den velde ligghen / sullen door het swaert verwoghet worden / ende sullen ghewaer worden / dat ick de Heere ben.

Want so spreeckt de Heere Heere: Siet / ick wil ouer Tyro comen laten Nebucadnezar / vant Noorden heuen (die een Coninck aller Conunghen is) met peerden / wagenen / ruyteren / ende met eenen grooten hoope volcx.

Die sal uwe dochteren die op den velde ligghen / met den swaerde verwoghen: doch teghen v sal hy bolwercken bouwen / ende eenen wal maken / ende schilden teghen v ruysten.

Hy sal met bocken uwe mueren te mossel stooten / en uwe torens met zijnen wapenen omrucken.

De stof van der veelheyt zijner peerden / sal v bedecken: soo sullen oock uwe mueren beuen / vanden ruysschen zijner peerden / vaderen ende ruyteren / wanneer hy tot uwen poorten intrecken sal / alsmen pleecht in een verscheurde stadt in te trecken.

Hy sal met den voeten zijner peerden alle uwe straten ourwee treden / v volck sal hy met den swaerde verwoghen / en uwe sterckte pilaren ter aerden rijten.

Sy sullen v goet roouen / ende uwen handel plonderen: uwe mueren sullen sy afbreken / ende uwe fyne huysen omrijten / ende sullen uwe steenen / hout ende stof int water worpen.

b Ezec.26.12

d Also wil ick met den e gedeunte uwe gesangs een eynde maken / datmen den clanck uwer harpen / niet meer hoozen en sal.

e Of / Spoorsteen.

Ende ick wil eenen blooten rotzsteen van v maken / ende f eenen weerder / daermē het vischgaren op wtspant / dat ghy niet meer ghebouwet en wozdet: want ick ben de Heere die sulex spreeckt / spreeckt de Heere Heere.

f Of / Schoorsteen.

So spreeckt de Heere Heere tegen Tyro: Wat ghelt het / de eylanden sullen beuen / wanneer ghy soo eyndlicken te mossel vallen sult / ende uwe verwondeden suchten sullen / die in v sullen vermoordet worden.

Alle Oorsten aen der zee / sullen van haren stoelen afsitten / ende g hare rocken van hen leggen / ende hare ghestickte cleederen wt trecken / ende sullen in trenrecleederen gaen / ende op aerden sitten / en sullen verschricken / ende hen ontsetten ouer uwen gantsch haestighen valle.

g Of / sal de Oorsten van haren stoelen afsitten.

Sy sullen v beclagen / ende van v seggen: h Och / hoe zijt ghy so gantsch woest geworden / ghy beroemde stadt / ghy die aē de Zee laecht / ende soo machtich waert op der zee met t samen uwen inwooners / dat hem het gantsche lant voor v vreesen moeste.

h Ezech.27.32

Och / hoe ontsetten hen de eylanden ouer uwen valle: Ja de eylanden in der zee verschricken ouer uwen ondergange.

Soo spreeckt de Heere Heere: Ick wil v tot eener woeste stadt maecken / als andere steden / daer niemant in en woont / ende een groote vloet ouer v comē laten / dat v groote te wateren bedecken.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Eñ wil b heuen onder stoeten tot dien/ 20
die inde cuple baren/ namelijcken/ i tot den
hoeden: ick wil b onder de aerde heuen af-
stoeten/ende als een ewige woestijne ma-
ken/ dat ghy niemant in b woonen sult/ dat
ick mach/ met dien/ die in de cuple baren/ op dat
ick hebben in den lande der leuendighen maken/
Jae tot eener beschrickinghe wil ick b 21
maken/dat ghy niets meer en sijt: en wan-
neer men na b zoecken sal/ dattuen b nimmer
meer vindē en comt/ spreect de Heere Heere.

Dat xxvij. Capittel.

7. Heerlicheyt/ macht / ende rycdom Tyri/ 26. Hare aenstoot-
inghe verstoringe. 28. met hestu-
ghe claghe daer ouer.

Ende des Heeren woort geschiede tot 1
my/ende sprack:
Ghy menschen kindt / maeckt een 2
weeclaghe ouer a Tyro.
Ende spreeckt tot Tyro / die daer leydt 3
voor aen der zee / ende met velen eylanden
der volcken handelt/ Soo spreeckt de Heere
Heere: O Tyre/ ghy spreeckt: Ick ben de
allerschoonste.
Uwe * lantpalen zijn midden in der zee/ 4
ende uwe bouliedē hebben b op het aller-
schoonste bereydet.
Sy hebben alle b b schuytwerck / van 5
c Abelen houte wt Sanir gemaeckt / ende
Cederen handen Libanon boomen laten/ en-
de uwe mastboomen daer van ghemaeckt.
Ende uwe roeders van Eycken wt Basan 6
sijn/ende uwe baucken d van Elpenbeenen/
ende de costelijcke ghestoelten/ wt den ey-
landen Cithim.
D zeyl was van ghestichter zijden wt 7
Egypten/dat her b baniere ware/ende uwe
bedeckselen e geler zijden ende purpuren/
wt den eylanden Elisa.
Die van Zidon ende Arnad waren uwe 8
bootzluechten/ ende hadden gheschickte lie-
den tot Tyro te scheyen.
De oudtsten ende cloeckste van Gebal 9
moesten uwe scheyen f bouwen: alle scheyē
onder zee / ende schiplieden hantinen bp b/
die hadden haren handel in b.
Die wt Persia/ Lydia ende Lybia / was 10
en b Crijchsvolck / die hare schilden ende
helmen in b ophinghen / ende hebben b soo
schoon ghemaeckt.
Die van Arnad waren onder uwen heyre/ 11
ringh wijse om uwe muren henen / ende
g wachters op uwen torens/die hebbē has-
re schilden h allenthalven hare muren
af gehanghen/ende b so schoon gemaeckt.
i Ghy hebt uwen handel op der zee ghe- 12
hadt/ende allerley ware silver/yser/tin ende
loot/op uwe marckten ghebracht.
Jauan / Thubal / ende Mesech/ hebben 13
met b ghehandelt/ eñ hebben * lijfeygen lie-
den/eñ * coper op uwe marckten gebracht.
Die van Thogarma hebben b peerden 14
ende waghenen/eñ muylen op uwe marck-
ten ghebracht.
k Die van Dedan zijn uwe coopliedē 15
ghewest/ende hebt allenthalven in den ey-
landen ghehandelt/die hebben b Elpenbeen
ende hebenhout verracht.
De Syriers hebben van b gehalet uwen 16
arbeyt/wat ghy ghemaket hebt/ende robij-
nen/purpuren/rapytē/ zyden ende sluweel/
ende crijstalle op uwe marckten ghebracht.
Judā ende het lant Israels/hebben oock 17
met b gehandelt/ende hebben b tarwe van
Minith/ ende balsem/ende honich/ende
olye m mastier / op uwe marckten ghe- m And. harst/
bracht.
Daertoe heeft oock Damascus van b ge- 18
halet/uwen arbeyt/ende allerley ware/voor
stercken wijn/ende costelijcke wolle.
Dan/ende Jauan/eñ Mehusal/ hebben 19
oock op uwe marckten ghebracht / yser-
werck / casia / ende calmus / dat ghy daer
mede handelde:
Dedan heeft met b ghehandelt / * met n And. coste-
banckladen/daermen op sidt. lycke gadeten/
eñ wagenlaken
Arabia / ende alle Vorsten van Kedar/ 21 Arabia.
hebben met b ghehandelt / met schapen/
o rammen/ende bocken. o And. wedders
De cooplieden wt Saba ende Raema/ 22
hebben met b gehandelt/ende allerley coste-
lijcke specerije ende edelsteenen/ ende gout/
op uwe marckten ghebracht.
Haran/ende Canne ende Eden/met tsa- 23
men den cooplieden wt Seba / Assur ende
Kilmad/zijn ock uwe cooplieden geweest.
Die hebbē alle met b gehandelt/ met co- 24
stelijcken gewade/ met zydenen eñ ghestic-
keden lakenen / welcke sy in costelycken
kisten van cederen ghemaeckt/ eñ wel ver-
waert/op uwe marckten ghemeeret hebben.
Doch de p zeeschepen/ zijn de voorneem- p And. schepē
ste op uwe marckten geweest: alsoo zijt ghy Tharsis.
rijck ende heerlijck ghewozden/op der gan-
scher zee.
Uwe q schiplieden hebben b op groote q And. wede-
wateren toeghemeeret / doch een Oosten- waterdees/
wint sal b midden op de zee verbzeken/
Alsoo dat uwe ware/cooplieden/ hande- 27
laers/factozen/schippers/eñ schipbouwers/
ende uwe hanteerders / eñ alle uwe crijchs-
lieden/ende alle het volck in b / midden op
der zee ommomen sullen / ter tijdt wanneer
ghy ondergaet.
Dat oock de hauenen beuen sullen / van 28
den geschreye uwer schippers.
Ende alle die aen de riemen treeden/ met 29
tsamen den schipknechten/ ende stierlieden/
sullen wt den schepen aent landt treden.
Ende lupde ouer b schepen/ bitterlijcken 30
claghen / ende sullen stof op hare hoofden
werpen/ende hen inde asschen wentelen.
Sy sullen hen kael beschееren ouer b/en- 31
de sacken om hen gorden / ende van herten
bitterlijcken om b woenen ende treuren.
Oock sullen hare kinderen b beclaghen: 32
Och wie is oyt op de zee soo stille gheworden als ghy Tyrus?
Doe ghy uwen handel op der zee dreuet/ 33
doe maeckter ghy vele landen rijck: Ja met
der beelheyt uwer ware / ende uwer coop-
manschap / maeckte ghy rijck Conninghen
op aerden.
Doch nu zijt ghy bander zee/in de rechte 34
diepe wateren ghestorten/dat uwen handel/
ende alle b volck in b/onigheromen is.
Alle die in Eylanden woonen/ verschrij- 35
cken ouer b/ende hare Conninghen ontsetten
hen/ende sien jammerlijcken.
De cooplieden inden lande stuyten b aen/ 36
dat ghy soo in corten onderghegaen zijt/en-
de niet meer opcomen en comet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat xxviij. Capittel.

1. Prophetieringhe teghen den hoochmoedigen Coninck te Tyro/ 11. met eenen weeclage ouer desselues onderganck. 20. Sidon/ dewijle sy Gods volck heeft beleedighet of verdruet/ worde met grooten straffen ghedreycht/ 25. ende den volcke Godts een toesegghinghe ghedaen/ sy sullen in haer lant weder versamelt worden.

Ende des Heeren woort gheschiede tot 1
my/ende sprack:

Ghy menschen kindt / segghet den 2
Voyste te a Tyro : Soo spreeckt de Heere Heere: Daerom dat hem v herte verheft/ en̄ spreeckt: b Ick ben Godt: ick sitte inden schoone Godts/midden op der zee/ so doch ghy een mensche/ende geen Godt zijt: noch verheft hem v herte/als een herte Godts.

Siet / ghy houdet v cloecker / dan c Da- 3
niel/dat v niets verborghen en zy.

Ende hebbet door uwe cloeckheydt ende 4
verstant / sulcke macht te weghe gebracht/ en̄ schatten van goude en̄ silver versamelt.

Ende hebbet door uwe groote wijsheyt 5
en̄ hanteringe so groote macht verreghen: daer van zijt ghy so stout ghewordē / dat ghy so machtich zijt.

Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: 6
Dewijle hem dan v herte verheft / als een herte Godts:

Daerom siet/ic wil vreemde ouer v schic- 7
ken/naemelijcken / de tyrannen der Heydenen / die sullen haren swaerdt wtrucken ouer uwe schoone wijsheyt / en̄ uwe groote eere te schanden maken.

Sy sullen v henen onder in de cuyle stoo- 8
ten/dat ghy midden op der zee steruet / als de verslaghenen.

Wat gelt het? of ghy dan voor uwen 9
doodslagher sult seggen : Ick ben Godt: so ghy doch gheen Godt / maer een mensche/ ende inder doodslaghers hant zijt.

Ghy sult steruen / als de onbesnedenen/ 10
van der hant der vreemden: want ick hebbe het gheſproken/spreeckt de Heere Heere.

Ende des Heeren woordt gheschiede tot 11
my/ende sprack:

Ghy menschen kint/ maeckt een weecla- 12
ghe/ouer den Coninck te Tyro/ende spreect tot hem: So spreeckt de Heere Heere : Ghy zijt een d repn seghel/vol wijsheyt/en̄ wtermaten schoone.

Ghy zijt inden lusthone Gods/ende met 13
allerley edelsteenen e verciert/namelijcken/ met sarden/topasiers/diamanten/ turcops/ onychen/iaspis/saphir/f amethist/smaragden/ende gout/aenden daghe doe ghy ghe- schapen werdet/ moesten daer bereydt zijn by v/uwe trommelwerck ende pijpen.

Ghy zijt als een Cherub / die hem wijdt 14
wt breydet en̄ bedecket: ende ick hebbe v op den heyligen berch Gods ghesettet/dat ghy onder den vyerighen steenen wandelet.

En̄ waret sonder vlecke in uwen doen/ 15
dies daechs/ doe ghy gheschapen waret/ so langhe/ tot dat haer uwe wijsheyt daer ghevonden heeft.

Want ghy zijt inwendigen vol g wreuels 16
h ghewordē / van uwer grooter hantering ghe / ende hebt v versondighet: daerom wil ick v outheyligen vanden berghe Godts/ ende wil v wtgheheyden Cherub / wt den vyerighen steenen verstooten.

17 En̄ dewijle hem v herte verheft/ dat ghy so schoon zijt / ende hebt v uwe cloeckheydt laten bedrieghen/ in uwen i pracht: daerom wil ick v ter aerden storten/ende een schouspel van v maken voor allen Coninghen.

18 Want ghy hebt mijn heylichdom verdoruen met uwer grooter wijsheyt/ende oncrechten handel: daerom wil ick een vyer wt v aengaen laten/dat v sal verteeren / en̄ wil v tot asschen maken op der aerden / dat het de gantsche werelt aensien sal.

19 Alle die v kennen onder den Heydenen/ sullē hen ouer v ontsetten/dat ghy so gantsch in corten zijt onderghegaen/ ende nemmermeer opcomen en cont.

20 Ende des Heeren woordt gheschiede tot my/ende sprack:

21 Ghy menschen kindt / richtet v aenghe- sichte tegheu Zidon / ende prophetteert te- ghen haer/

22 Ende spreeckt: So spreeckt de Heere Heere: Siet ick wil aen v k Zidon/ende will aen v eere behalen/darmen gewaer worden sal: dat ick de Heere ben/ wanneer ick het recht ouer haer gaen late / ende aen haer bewyse/ dat ick heylich sy.

23 Ende ick wil Pestilentie ende bloetuer- gieten onder haer schicken/op haren straet/ ende sullen doodtlijck verwondet daer inne vallen, door het swaerdt/welcke l allenthal- uen ouer haer gaen sal: ende sullen ghewaer worden/dat ick de Heere ben.

24 Ende daer sal voortaen allenthalue ont het huys Israels henen daer hare vyanden zijn / gheene doornen die daer stechen / noch m distelen die daer wee doen / blijuen : op dat sy ghewaer worden / dat ick de Heere Heere ben.

25 Soo spreeckt de Heere Heere : Wanneer ick het huys Israels weder versamelen sal/ van den volcken / daer sy henen verstroyet zijn/so wil ick voor den Heydenen aen hen bewijsen/dat ick heylich ben: ende sy sullen in woonen in haren lande / dat ick mijnen knechte Jacob ghegheuen hebbe.

26 n Ende sullen seker daer in woonen en̄ huysen bouwen ende wijnbreghen planten: Ja seker sullen sy woonen/wanneer ick het recht gaen late/ouer alle vyanden/om ende om: ende sullen ghewaer worden/dat ick de Heere haer Godt ben.

Dat xxix. Capittel.

1. Straffe Pharaonis/ 8. endeszijns volck/ 10. met t'samen den gantschen lande. 12. Woninge ghe der geuanckenisse Egipti. 17. Nebucad- zar wordt van den Heere/ wort zijne moeyte en̄ arbeyt Tyro beseldet.

1 Jn den thienden Jare / aen den thien- den daghe der twaelfster f Maent/ghe- schiede des Heeren woordt tot my en̄ sprack:

2 a Ghy menschen kint / richtet v aenghe- sicht tegen Pharao den Coninck in Egypte/ ende prophetteert tegen hem/ende tegen gantsch Egypteulant.

3 Predickt ende spreeckt: Soo spreeckt de Heere Heere: Siet / ick wil aen v Pharao ghy Coninck in Egypten/ghy groote Draeck die ghy in uwen water ligt/ende spreckt: b De waterstroom is mijne/ende ick hebbe heim my ghemaeckt.

4 c Doch ick wil v een d ghebit inde monts

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

leggen/ende de visschen in uwen wateren/ aen uwe schubben hangen: ende wil v uit uwen waterstroomen daer ut trecken/met tsamen allen visschen in uwen wateren/die aen uwen schubben hanghen.

Jck wil v/ met den visschen ut uwen wateren wech werpen in de woestijne: ghy sult op het lant vallen / ende niet weder opgheleesen noch ghesamelt worden/ maer den ghedierten op den lande/ ende den vogelen des hemels sten aese worden.

Ende alle die in Egypten woonen/sullen gewaer worden/dat ick de Jheere ben/ om dat sp den huyse Jsraels/ eenen riet staf ghewest syn:

Welcker/wanneer sp hem in de hant baden/ sp brack hp/ ende stackse doot de zyden: wanneer sp hen nu daer op leenden/ so verbrack hp/ende stackse in de lenden.

Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: Siet/ick wil het swaert ouer v comen laten/ ende beyde lieden ende bee in v uytroeyen.

Ende * Egyptenlant sal tot eener Woestijne ende eensaem worden/ende sullen gewaer worden/dat ick de Heere sy: g daerom dat hp spreeckt: De Waterstroom is mijne/ende ben het/die het doet.

Daerom siet/ick wil aen v/ ende aen uwe waterstroomen / ende wil Egyptenlandt woest maken/van den toren h Siene aen / tot aen de landpalen des Moorenlants.

Dat daer noch bee noch lieden in gaen/ ofte daer woonē sullen/veertich Jaer lanck.

Want ick wil Egyptenlandt woest maken/wil hare woeste lantpalen/ ende hare woeste steden/woest liggheu laten/als anders woeste steden/veertich Jaer lanc: ende wil de Egyptenaers verstroyen onder de Heydenen/ende landen wil ick se verlaghen.

Doch so spreeckt de Heere Heere: i Wanneer de veertich Jaer om syn/soo wil ick de Egyptenaers weder versamelen / van den volcken / daer sp sullen verstroyet worden/

Ende wil de ghenaeckenisse Egypti wenden/ende hare wederom int landt Pathros brengen/welcke haer vaderlant is/ ende sullen aldaer een cleyn Conincrijck syn.

Want sp sullen cleyn syn/ teghen andere Coninckrycken / ende niet meer heerschen ouer de Heydenen: ende ick wille ganselijck verwoppen maken/ dat sp onder de Heydenen niet heerschen en sullen/

Dat hem het huys Jsraels niet meer op haer en verlate/ ende haer daermede en verhoudinghe/wanneer sp hen aen haer hangen: ende sullen gewaer worden/dat ick de Heere Heere ben.

Ende het begaf hem in den seuen ende twintichsten Jare/aen den eersten dage der eerster Maent/geschiede des Heeren woort tot my/ende spack:

Slp menschen kindt / Nebucad Nezar de Coninck te Babel heeft syn heyr met groter moepte doot Tyro ghenoeret / dat alle hoofden kael / ende alle zyden luttighe plucket waren/ ende sijnen arbeydt is doch noch hem/noch sijnen heyre/ voor Tyro beloont ghewoorden.

Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: Siet/ick wil Nebucad Nezar den Coninck te Babel Egyptenlant ghenen / dat hp alle haer goet wech nemen/ ende haer berooven ende plonderen sal / dat hp sijnen heyre den solt ghene.

Voor het lant Egypten wil ick hem genen voor sijnen arbeyt/dien hp daer aen gedaen heeft : want sp hebben my ghedient/ spreeckt de Heere Heere.

Ter seluer tijt wil ick het Hoorn des huys Jsraels wassen laten/ ende wil uwen mont onder hen opdoen/ dat sp ghewaer worden/ dat ick de Heere ben.

Dat xxx. Capittel.

1. Wyder van de straffe Egypti/ 20. ende Pharaonis haer Conincr.

1 Ende des Heeren woordt ghschiedde tot my/ende spack:

2 2 Ghy menschen kindt prophereert ende spreeckt: Soo spreeckt de Heere Heere: Yuplet [ende spreeckt:] O wee des daechs.

3 Want den dach is harde by / b Jae des Heeren dach is harde by / eenen duysteren dach: den tijt is hier / dat de Heydenen comen sullen.

4 Esi het swaert sal ouer Egypten comen/ ende f Moorenlant moet verschricken/wanneer de verslagenen in Egypten vallen sullen/ende haer volck werd ghenoeret/esi hare fondamenten omgherocken worden.

5 f Moorenlandt/ende Lybia/ ende Lydia/ met allerlep ghemengden volcke/esi Chub/esi die wt den lande des verbondts syn/ sullen met hen doot het swaert vallen.

6 Soo spreeckt de Heere Heere : De c Schutzheeren Egypti moeten vallen / esi de hoouerdije harer machte / moet daer onder: van den toren te d Siene aen/sullen sp doot het swaerdt vallen / spreeckt de Heere Heere.

7 Ende sullen als hare woeste lantpalen/ woest worden / ende hare steden onder anderen woesten steden/woest ligghen.

8 Dat sp ghewaer worden/dat ick de Heere sy / wanneer ick een vyer in Egypten make / dat alle die hen helpen / verstroyet worden.

9 Ter seluer tijt/sullen boden van my wtrecken in schepe/ f Moorenlant te verschricken/ dat m soo seker is : ende daer sal een verschrickinghe onder hen syn / ghelijck als het Egypten ginck / doe haren tijt quam: want hier/het comt ghewisselicken.

10 Soo spreeckt de Heere Heere: Jck wil de beelthdt in Egypten weck ruymen/ doot Nebucad Nezar den Coninck te Babel.

11 Want hp/ende syn volck met hem / metsamen den tyrannen der Heydenen / syn hier toe ghebracht / het landt te verderuen: ende sullen hare swerden wt trecken tegen Egypten / dat het landt e allenthalven vol verslaghene ligghen.

12 Ende ick wil de waterstroomen droogh maken/ende het lant boosen lieden verkoopen: ende wil het landt/ende wat daerinne is/ doot vreemde verwoesten / ick de Heere hebbe het ghesproken.

13 Soo spreeckt de Heere Heere : f Jck wil de beelden te Noph wtroepen / ende de afgoden verdelghen: ende Egyptenlant en sal ghenen Vorst meer hebben / ende wil een verschrickinghe in Egyptenlant schicken.

Teghen Egypten.

a Eze.29.31.

b Jere.30.7 Amos.5.18 Joel.1.1 Sap.1.14

c Of / Beschermheeren

d Anders/ Seuene.

e Of: alsamen/ overal.

f Beelden. f Sach.13.2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ick wil Pathros woeste maken / en een 14
hoer te Zoan aensteken/ende het recht ouer
No gaen laten.
Ende wil mijne grimmicheyt wtgieten 15
ouer Sin / ende wil de veelheyt te No wt-
roeyen.
Ick wil een hoer in Egypten aensteken/ 16
ende Sin sal angstich ende bange worden/
ende No sal verbroken/ende Noph dagh-
lijcx beangstet worden.
g Jnu. Auen/ en Phibeseth/ De jonghe manschap te g On ende Bu- 17
basto/ sullen door het swoert vallen/ende de
vrouwen ghenanckelijck wech ghevoert
worden.
Thachpanhes sal eenen duysteren dach 18
hebben/ wanneer ick het jock Egypti slaen
sal/dat de hoocrdije haerer macht/daerinne
een eynde hebbe: hy sal met wolcken bedec-
ket worden / ende hare dochteren sullen ge-
nanckelijck wech ghevoert worden.
Ende ick wil het recht ouer Egypten 19
gaen laten/ dat sy ghewaer worden/dat ick
de Heere sy.
Ende het begaf hem inden elfsten Jare/ 20
aen den seuenden dage der eerster Maent/
gheschiedde des Heeren woort tot my / en-
de sprack:
Ghy menschen kindt / ick wil den arm 21
Pharaonis des Conincks van Egypten/
verbreken : en siet/hy en sal niet verbonden
worden dat hy heelen menghe / noch met
windelen toeghewonden worden / dat hy
sterck worden / en een swoert vaten comme.
Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: 22
Siet / ick wil aen Pharao den Coninck te
Egypten / ende wil zijne armen verbreken/
beyde den sterckē en den swacken/dat hem
het swoert wt zijner hant ontvallen moet.
En wil de Egyptenaers onder de Heyde- 23
nen verstropen/ende in de landen verjagen.
Daerenteghen de armen des Coninex te 24
Babel/wil ick sterckē/ en hem mijn swoert
in zijne hant geuen: en wil de armen Pha-
raonis verbreken / dat hy voor hem steuen
sal/ als een die doodlijck verwondet is.
Ja ick wil de armen des Coninex te Ba- 25
bel stercken/dat de armen Pharaonis daer
henen vallen:op dat sy gewaer worden/dat
ick de Heere sy/wanneer ick mijn swoert de
Coninck te Babel in de hant ghene/dat hy
het ouer Egypten lant wtrecke:
En ick de Egyptenaers onder de Heyd- 26
denen verstrope/ ende inde landen verjage:
dat sy gewaer worde/dat ick de Heere ben.

Dat xxxj. Capittel.

1. Pharao de Conine in Egypten wort aenge-toonet/dat/ghelijck hy den Assyriers in heerlijck-heyt ende ghewelt gelijck ware geweest/ hy ook also denselven in ondergangha ghelijck zijn sal.

Ende het begaf hem in den elfsten Ja- 1
re / aen den eersten daghe der derder
Maent/gheschiede des Heeren woort
tot my/ende sprack:
Pharao. a Ezec.29. 30 32. a Ghy menschen kint / segghet Pharao 2
den Coninck te Egypten/ende tot allen zij-
nen volcke: Wien meynt ghy dan/ dat ghy
ghelijck zijt in uwe heerlijckheyt?
Assur. b Dani.4.9 Siet/ b Assur was als een Cederenboom 3
op den Libanon/van schoonen tacken/ende
dicke van loone / ende gantsch hooch / dat
zijnen c top hooch stont/ onder groote dic-
ken tacken.
c Of/wippe/ De wateren maeckten / dat hy groot 4
wert/ende de diepte/dat hy so hooch wies:
zijne waterstroomen ghinghen rontomme
zijnen stamme henen / ende zijne beken tot
allen boomen inden velde:
Daerom is hy hooghet ghewozden/dan 5
alle boomen op den velde / ende creech vele
tacken/ende lange d schenten/want hy had- d Of/wegen
de waters ghenoech/ hem wt te breyden.
Alle voghelen des Hemels nestelden op 6
zijnen tacken/ en alle gedierten in den velde
hadden Jonghen onder zijnen mepen/ende
onder zijner schaduwe woonden alle groo-
te volcken.
Hy hadde schoone groote ende langhe 7
tacken / want zijne wortelen hadden vele
waters.
En hem en was geen Cederenboom ge- 8
lijck/in Gods hone/en de Dennenboomen/
en waren zijne tacken niet te verghelijcken/ e Hebr. Cedri
ende de e Amandelboomen en waren niets nim. cf. de-
teghen zijne mepen: Ja hy was so schoone/ als gheen boom inden hone Godts. hoghen.
Ick hebbe hem so schoone gemaect/ dat 9
hy soo vele tacken creech/dat hem alle lusti-
ghe boomen in den hone Godts benijdden.
Daeromme spreeckt de Heere Heere alsa: 10
Dewijle hy so hooch ghewozden is/ dat sy-
nen top stont onder grooten/hooghen/dic-
ken mepen/ ende zijn herte hem verhief/dat
hy so hooch was:
Daeromme gaf ick hem den f allermach- f Wtnem. Ezec.
tighsten onder den Heydenen in de handen/ dat hy met hem ongunghe / ende hem ver- dzeue / als hy verdiener hadde / met zijnen godloosen wesen.
Dat hem vreemde wtroepen souden/na- 12
melijcken/de tyzannen der Heydenen/ende hem verstropen : ende dat zijne tacken op de bergen ende in allen dalen liggen moe- sten/en zijne mepen g verbroken / aen allen beken inden lande: dat alle volcken op aer- den / van zijner schaduwe wech trecken moesten/ende hem verlaten.
Ende alle vogelen des Hemels/op zijnen 13
omgevallen stamme saten/ende alle gedier-
ten in den velde/leyden hen op zijne tacken.
Op dat hem voortaen gheen boom aen 14
den water/ zijner hoochte verhiene/ dat sy-
nen toppe onder grooté dicken mepen stae/
ende geen boom aen den water hem verhie-
ue onder de anderen : want sy moeten alle
onder de aerde/ ende den doot overgheli-
uen worden/als andere menschen/die in de
cuple baren.
So spreeckt de Heere Heere: Ter tijt/ doe 15
hy henen onder in de helle voer/ doe maecte
ick een treuren/ dat hem de diepte bedecke-
de / ende zijne waterstroomen stille staen
moesten/ende de groote wateré niet loopen
en conden:ende maecte/dat de Libanon om
hem treurde/ende alle veltboomen verdoo-
den ouer hem.
Jck verschrickede de Heydenen / doe sy 16
hem hoozden vallen/doe ick hem henen on-
der stiete ter h hellen / met dien / die in de
cuple baren: ende alle lustighe boomen on-
der der aerden / de edelsten ende de besten
op den Libanon/ende alle die aenden water
ghestaen hadden: gonnedent hen wel.
Want sy moesten ock met hem henen 17
onder ter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

onder ter hellen / tot den verslaghenen met den swaerde / dewijle sy onder de schaduwe synes arms ghewoont hadden / onder den Heydenen.

Hoe groot meynt ghy dan / dat ghy [Pharao] zijt / met uwen pracht ende heerlickheydt / onder den lustighen boomen? want ghy moet met den lustigen boomen / onder de aerde henen af varen / ende onder den onbesnedenen ligghen / die met den swaerde verslagen zijn / also sal het Pharao gaen / met synen alle synen volcke / spreeckt de Heere Heere.

Dat xxxij. Capitel.

1. Een claghe over Pharao / 11. ende zijn volck / 21. met vernoemynghe dat sy / als andere Coningen / ende volcken / met heerlicheyt ende pracht ondergaen / ende een eynde nemen sullen.

Ende het begaf hem in den twaelfsten Jare / aen den eersten dage der twaelfster maent / gheschiede des Heeren woort tot my / ende sprack: 1

Ezech. 1. Cap. 1. Ezech. 29. 1.

Sijn menschen kint / maeckt een weeclage over 2 Pharao den Coninck in Egypten / ende spreeckt tot hem: Sijn zijt ghelijck als een Leeuwe onder den Heydenen / ende als een Zeedrake / ende springher in uwen waterstroomen / ende vermodderd het water met uwen voeten / ende maket zijne stroomen onrein. Ezech. 19. 12. Ezech. 17. 20

Daerom spreeckt de Heere Heere: b Ick wil 3 mijn net over d werperen / door eenen grooten hoop volcx / die d sullen in mijn garen jaghen.

Ende wil d op het lant trecken / ende op 4 het dek werpen / dat alle vogheien des Hemels / op d sitten sullen / ende alle ghedierten op aerden / van d sadt worden.

Ende wil d aes / op de bergen werpen / en 5 de met uwer hoochte / de dalen vermullen.

Het lant daer ghy in swemmet / wil ick 6 van uwen bloede voort maken / tot aen de bergen henen / dat de beken van d vol worden.

c Ende wanneer nu gantsch met d uyt 7 is / so wil ick den Hemel bedecken / ende zijn Sterren verduysteren / ende de Sonne met wolcken overtrecken / ende de Mane en sal met schijnen.

Alle lichten aen den Hemel / wil ick over 8 d laten donckerr worden / ende wil een duysternisse in uwen lande maken / spreeckt de Heere Heere.

Daertoe wil ick veler volcken herten ver- 9 schricken / wanneer ick den Heydenen / mijne plaghe ghewaer worden late / ende de landen / die ghy niet en kennet.

Vele volcken sullen hen over d ontsetten / 10 ende haren Coninghen sal voor d grouwelijcken late: ende sullen d op den selven oogenblicke verschricken / dat hen het herte ontvallen sal / over uwen val.

Want soo spreeckt de Heere Heere: Het 11 swaert des Conincx te Babel / sal d treffen.

Ende ick wil d volck vellen / door het 12 swaert der Helden / ende door allerley tyrannen der Heydenen / die sullen de Heerlicheyt Egypti verderren / dat alle haer volck verslegen worde.

Ende ick wil alle ghedierten ombrengen / 13 aen den grooten wateren / datse gheens menschen voet / ende gheens ghedierten clauwe ontrent maken en sal.

Als dan wil ick hare watteren claer maken / dat hare stroomen vlieten / als olye / spreeckt de Heere Heere. 14

Wanneer ick het lant Egypten verwoest / ende alles wat in den lande is / eensaem ghemaeckt / ende alle die daer in woonen / verslaghen hebbe: dat sy ghewaer worden / dat ick de Heere sy. 15

Dat sal den lammer zijn / dienen wel mach verclagen: Ja vele dochteren der Heydenen / sullē sulcke clage dijnen over Egypten / ende alle haer volck sullen verclaghen / spreeckt de Heere Heere.

Ende inden twaelfsten Jare / aenden vijfthiendē dage der selver f Maent / ghesch. des Heeren woort tot my / ende sprack: 17

Sijn menschen kint / beweent het volck in Egypten / ende stoot her met den dochteren der stercker Heydenen henen af / e onder de aerde / tot dien / die in de cuyle varen. 18 e Esaie 14. 15. Ezech. 31. 16.

Waer is nu uwe wellust / henen onder / ende leggher u by den onbesnedenen. 19

Sy sullen vallen onder den verslaghenen met den swaerde: het swaert is alreede ghenāet ende wtgheroghen / over haer gantsche volck. 20

Daer van sullen segghen in der helle / de stercke Helden met haren helpers / die alle henen ondergheuaren zijn / ende liggen daer onder den onbesnedenen ende verslaghenen vanden swaerde. 21

Aldaer leyt Assur met alle zijnen volcke om henen begraven / die alle verslagen ende door het swaert gheuallen zijn. 22 Assur.

Hare doode graven zijn diepe in der cuylen / ende zijn volck leyt f allenthalven om henen begraven / die alle verslagē ende door het swaert gevallen zijn / daer haer de gantsche wereld vreesde. 23 f Of / allenthalven over al.

Daer leyt ock g Elam met allen zijnen hoop om henen begraven / die alle verslagen / ende door het swaert gevallē zijn / ende henen ondergevaren als de onbesnedenen / onder de aerde / daer haer ock de gantsche wereld vreesde / ende moeten haer schande draghen met dien / die inde cuyle varen / en de onder den verslaghenen bijnen. 24 Elam. g Jere. 49. 34. Dan. 8. 2.

Men heeftse onder de verslagene gelegt / met samen alle haren hoopen / ende ligghen om henen begraven / ende zijn als de onbesnedenen ende de verslagenē vanden swaerde / door dien haer ock de gantsche wereld vreesen moeste: ende moeten haer schande draghen / met dien / die in de cuyle varen / en de onder den verslaghenen bijnen. 25

Daer leyt f Mesech ende Thubal / met alle haren hoopen / om henen begraven / die alle onbesneden ende met den swaerde verslagen zijn / door dien haer ock de gantsche wereld vreesen moeste. 26 f Mesech. Thubal.

Ende alle andere Helden / die onder den onbesnedenen gevallen zijn / ende met haren krijchs weere ter Hellen gevaren / ende hare swaerden onder hare hoof den hebben leggen moeten / ende hare nus daer over hare ghebeenten gheconen is / die doch ock gevreesde Helden waren inder gantscher wereld: also moeten sy ligghen. 27

So moet ghy wijselijck ock onder dē onbesnedenen vermorselt worde / en onder die / die met den swaerde verslagen zijn / liggen. 28

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Edom.
h Jerem.49.7 Ezech.25.12 ende 35.1.

Daer lept h Edom met zijnen Coningen/29
eñ alle zijnē Vorsten/ ende den verslagenē
met den swerde / ende onder den onbesne-
denen met tsamen anderen / die in de cuyle
varen/die doch machtich gheweest zijn.

Ja alle Vorsten vant Noorden moeten30
daer henen / ende alle Zidoniers / die met
den verslaghenen henen afghevaren zijn/
ende hare verschrickelycke ghewelt / is te
schanden ghewoden/ ende moeten ligghen
onder den onbesnedenen/ende dien/die met
den swerde verslagē zijn:ende hare schande
draghē/met tsamē dien/die inde cuyle varen.

Dese sal Pharao sien/ende hem troosten31
met allen zijnen volcke / die onder hen met
den swerde verslagen zijn/ ende met zijnen
gantschen heyre / spreeckt de Heere Heere.

Want de gantsche werelt sal haer ock32
eenmael doen inp vreesen/dat Pharao/ende
alle zijn hoopen sal ligghen onder den onbe-
snedenen/ ende met den swerde verslagen/
spreeckt de Heere Heere.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Het ampt eens waren Herders inden volcke. 12. Den afvallighen rechtveerdigen en helpt zijn oude vromicheyt niet: ende den boetveerdigen sondaer / en schaden zijn voryge Godloose wesen niet. 21. Straffe der overghebleevenen in den lande/na der verstoringe Jerusalems. 30. Item/ der bespotters des Godtlicken woorts.

Van den Wachters of Pastoren.

Ende des Heeren woort geschiede tot 1
mp/ende spack:

Ghy menschen kint/predickt tegen 2
b volck/ende spreeckt tot hen: Wanneer ick
een swoert over het landt brenghen soude/
ende het volck in den Lande / name eenen
man onder hen/ende makede hem tot haren
a 2. Sieg. 9.17 a wachter.

Ende hy saghe het swoert comen over 3
het landt / ende bliese de trompetten / ende
waerschouwede het volck.

Wie nu der trompetten ghelupt hoorde/ 4
ende en woude hem niet waerschouwen la-
ten/ende het swoert quame/ende name hem
weck: des selven bloet sy op zijnen cop.

Want hy heeft der trompetten ghelupt 5
ghehoort / ende en heeft hem dan noch niet
waerschouwen laten/ daerom sy zijn bloet
op hem: wie hem daerentegē waerschouwē
laet / die sal zijn leven daer dan brenghen.

Wanneer nu de wachter het swoert sage 6
comen / ende de trompetten niet en bliese/
soo zijn volck waerschouwede : ende het
swoert quame / ende name sommige weck:
de selve worden wel om haren sonden wille
weck ghenomen / doch haren bloet / wil ick
van des wachters handt eyschen.

b Ende nu ghy menschen kint/ ick hebbe 7
b tot eenen wachter ghesetter over het huys
Israels/ wanneer ghy wat wt mijnē mon-
de hooret / dat ghyse van mijnent weghen
waerschouwen suit.

Wanneer ick nu tot den Godloosen seg- 8
ge : Ghy godloose moet des doots sterven:
ende ghy en segt hem suler niet/ dat hem de
godtloose waerschouwen later / voor zijnen
wesen/ so sal de godloose wel om zijns god-
loosen wesens wille sterven/ doch zijn bloet
wil ick van uwer hant eyschen.

c Waerschout ghy daeren tegē den god- 9
loosen voor zijnen wesen / dat hy hem daer
van bekeere/eñ hy hem van zijnē wesen niet
c Ezech.20.20

en wil bekeren/so sal hy om zijner sonde wil-
le sterven/ ende ghy hebt d ziele d gelosset.
d Ezech.3.19.

10 Daerom ghy menschen kint / segget den
huyse Israels: Ghy spreeckt alsoo: Onse sun-
de ende nus daer ligghen op ons / dat wp
daer onder vergaen / hoe comen wp dan
leven?

11 Segh tot hen: e So warachtich als
ick leve/spreeckt de Heere Heere/ick en heb-
be f geen welgenaeme aen den doot des god-
loosen/ maer dat hem de Godtloose bekeere
van zijnē wesen/ende leve: so bekeert b doch
nu/van uwē boosen wesen: Waerom willet
ghy sterven/ghy handen huyse Israels?
e Ezech.18.23. & 33.11. f Ezech.18.32.

12 Ende ghy menschen kint / spreeckt tot g
uwen volcke: g Wanneer een rechtveerdige
wat quaets doet/ so en sal het hem niet hel-
pen/dat hy vroom gheweest is : ende wan-
neer een godloose vroom wordt / soo en salt
hem niet schaden/dat hy godloos geweest
is : so en can ock de rechtveerdighe niet le-
ven wanneer hy sondighet.
g Ezech.18.24.

13 Want wanneer ick tot den rechtveerdi-
gen spreke: Hy sal leven:ende hy verlaet hem
op zijne gerechticheyt/ eñ doet wat quaets/
so en sal alle zijner vromicheyt niet gedacht
worden / maer hy sal sterven in zijner boos-
heyt/die hy doet.

14 h Ende wanneer ick tot den Godloosen h Ezech.18.21.
spreke: Hy sal sterven:ende hy bekeert hem
van zijner sonde / ende doet wat recht ende
goet is/

15 Alsoo / dat de godtloose het pant wedr-
gheeft/ ende betaelt/ wat hy gheroofst heeft/
ende nae den woorde des levens wandelt/
dat hy niet quaets en doet/soo sal hy leven/
ende niet sterven.
i Exod.22.1.

16 Ende i alle zijner sonden/ die hy ghedaen
heeft/en sal niet ghedacht worden : Want
hy doet nu wat goet ende recht is / daerom
sal hy leven.
k Ezech.18.22.

17 k Noch spreect b volck: De Heere en ooc
deelt niet recht/ so sy doch onrecht hebben.

18 Want soo hem de rechtveerdighe keert
van zijner gherechticheydt / ende doet wat
quaets/ so sterft hy m billick daerom.
l Ezech.18.24.

19 n Eñ o so hem de godloose bekeert/ van
zijnē Godloosen wesen/ende doet wat recht
ende goet is/ so sal hy in billicken leven.
m Ezech.18.26.
n Ezech.18.27.

20 Noch spreeckt ghy: De Heere en oordeelt
niet recht / p soo ick dorp b van den huyse
Israels/ieder nae zijnen wesen
oordele.
o Ezech.18.30.
p Ezech.18.25.

21 Ende het begaf hem in den twaelfsten
Jare onser gevanckenisse/ aenden vijfthien-
den dage der thiender maent/ quam tot mp
een die ontloopen was/ van Jerusalem/ende
de spack : De stadt is ghevlaghen.

22 Ende de handt des Heeren was over
mp/ des avonts/ eer die ontloopene quam/
ende dede mp mijnen mont op / tot dat hp
des morgens tot mp quam: ende dede mp
mijnen mondt op / alsoo dat ick niet mer
swyghen en conde.

23 Ende des Heeren woort gheschiede tot
mp/ende spack:

24 Ghy menschen kint/ de inwoonders deser
woestijne inden lande Israels: spreken al-
so: Abraham was een eenich man/ende re-
rude dit lant : doch onser is vele/ soo hebben
wp ia het landt billicker.

Daerom

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de Heere Heere: Ghy hebbet bloet t gegeten/ ende uwe ooghen opgeheuen tot den afgoden/ ende bloet vergoten: ende ghy meynt het lant te besitten?

Ja ghy staet altoos voort met moorden/ ende doet grouwelen / ende een yeghelijck den anderen sijn wijf/ ende meynet/ghy sult het lant besitten?

Also spreeckt tot hem: So spreeckt de Heere Heere: Soo warachtich als ick leue/ alle die onder woestijnen woonen / sullen door het sweert vallen: ende wat op den beide is/ wil ick den ghedierten te verslinden geuen/ ende die inden sterckten ende spelonicken sijn sullen t aen der pestilentie steruen.

Want ick wil het lant gantsch verwoesten/ende sijner hoogheydt ende macht een ende maken: Dat het ghebergte Israels soo woest worde/ dat daer niemant ouer en gae.

u Ende sullen gewaer worden dat ick de Heere ben / wanneer ick het lant gantsch verwoestet hebbe/ om alle haerer grouwelen wille/ die sy doen.

Ende ghy menschen kint/ v volck spreeckt tegheen v aen den wanden ende huysdeuren: Ende deen spreeckt ia ten anderen: Kiene/ coemt ende laet ons hooren / wat de Heere seyt.

Esi sy sullen tot v comen / in de versamelinghe/ende voor v sitten/als myn volck/ esi sullen de woorden hooren / doch niets daer na doen: maer sullen v aenstuypen/ esi eleuen wel voorgaen leuen na haerer gierichevt.

Ende siet / x ghy moet haer liedt zijn/ dat sy gheerne singhen ende spelen sullen: also sullen sy uwe woorden hooren/ ende niets daer na doen.

Wanneer nu coemt / wat comen sal/ siet/ soo sullen sy ghewaer worden dat een Prophet onder hen gheweest is.

Dat xxxiiij. Capittel.

Hier beschuldinghe ontrouwer herders/die alleen haer eyghen soecken/ 7. beloeft de Heere/ hy wil hem selven zijner kudde aennemé/ haer wederbrengen/ ende op de schaelheyt/ die sommighe onder hen begaen/ achtinghe hebben. 23. Ghelooft met hem ghenoechtsghen bijde.

Ende des Heeren woort gheschiede tot my/ende sprack:

Ghy menschen kint/ prophetteert tegheen de herders Israels / prophetteert ende spreeckt tot hen: Soo spreeckt de Heere Heere: z Wee den Herders Israels/ die hen selven wenden: Sullen niet de herders de kudde weyden?

Doch ghy eet het vet / ende bekleedet v met der wolle / ende slachtet het gemeste/ doch de schapen en willet ghy niet weyden.

Het swacken en b neemt ghy niet waer/ ende de crancken en heeler ghy niet/het verwonde en verbinder ghy niet / het c verbiede en haelt ghy niet wederi/ende het verlorene en soect ghy niet/ d maer strenghe en hardeerschet ghy over haer.

Ende mijne schapen zijn verstroyet / als die geen herder en hebben / ende zijn allen gantsch verstroyet.

Ende gaen verbijstert hier ende daer op den berghen/ ende op den hooghen eleynen berghen / ende zijn op den gantschen lande verstroyet: ende daer en is niemant/die nae hen vraeghet/of haere achter.

Daerom ne hoort ghy herders des Heeren woort:

So warachtich als ick leue / spreeckt de Heere Heere: dewijle ghy mijne schapen laeter ten roone/ esi mijne kudde / allen wilden ghedierten ter spijse worden/ dewijle sy geenen herder en hebben/ende mijne herders na mijne kudde niet en vragen/maer zijn suicke herders/ die hen selven weyden/maer mijne schapen en willen sy niet weyden.

Daerom ne ghy herders/hoort des Heeren woort:

So spreeckt de Heere Heere: Siet/ick wil aen de herders / ende wil mijne kudde van haren handen eysschen: Esi wil het niet hen een ende maken/dat sy niet meer en sullen herders zijn/ esi en sullen henselven niet meer weyden: ick wil mijne schapen e verlossen uyt haren monde / dat sy se voortaen niet meer verslinden en sullen.

Want soo spreeckt de Heere Heere: f Siet ick wil mijn mijner kudde selfs aennemen/ ende soecken.

Als een herder zijne schapen soeckt/ wanneer sy van zijner kudde verbijstert zijn / alsso wil ick mijne schapen soecken/ ende wilse verlossen van allen plaetsen / daer sy henen verstroyet waren/ter tijt dos het donckere ende duyster was.

Ick wilse g wtvoeren van allen volcken/ ende wt allen landen versamelen/ ende wilse in haer lant leyden/ ende wilse weyden op den berghen Israels / ende in allen landouwen/ende op allen bewoonlijcken plaetsen des lants.

Ick wilse op de beste weyde brenghen/ ende hare kopen sullen op den hooghen berghen in Israel staen: aldaer sullen sy in bequamen kopen ligghen / ende bette weyde hebben/op den berghen Israels.

Ick wil selfs mijne schapen weyden/ende ick wilse h legheren spreeckt de Heere Heere.

i Ick wil het verlozen weder soecken/ende het k verbijsterde weder brengen/ ende het verwondede verbinden / ende des swacken waer nemen: esi wat vet l ende sterck is/wil ick bewaren/ende wil haer pleghen/ als het recht is.

Doch tot v mijne kudde/spreeckt de Heere Heere alsoo: Siet / m ick wil richten tusschen schaep ende schaep/ ende tusschen den rammen ende bocken.

Isset niet genoech/ dat ghy so goede weyde hebbet/ ende so overvloedigen/ dat ghyse met voeten tredet: ende soo schoone bouten te drincken/so overvloedighen/dat ghy daer in tredet/ ende haer oureyn maket?

Dat mijne schapen eten moeten / wat ghy met uwen voeten betreden hebbet: ende drincken/ wat ghy met uwen voeten overeyn ghemaeckt hebbet?

Daerom so spreeckt de Heere Heere tot hen: Siet/ick wil richten tusschen den vetten ende magheren schapen.

Daerom dat ghy spijnghet met den boesten/esi de swacken van v stootet met uwen hoornen/ tot dat ghyse al van v verstroyet.

Ende

a Ezech.17.14. 1.Mach.1.15

b Leuit.26.

c Ezech.13.

d Leuit.25.43.

e And. wtroeyen, redden.

f Ioan.10.11. Heb.13.20. 1.Pet.2.25 ende.5.4 Esaie.40.11

g And.wtroeyen

h Of doen rusten/

i Jere.50.6 Luce.3.18 ende 19.10 Ioan.10.11

k Of: verdwalende.

l And.is/ende

m Ezech.25.32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende ick wil mijnder kudde helpen / dat 22
sy niet meer en sullen ten roove worden/en-
de wil richten tusschen schaep ende schaep.
u Esai.40.12 n Ende ick wil hen eenen eenighen herder 23
Dani.9.24 Joan.1.45 ende.10.11 o verwecken/diese weyden sal/namelijcken/
mijnen knecht p David/die salse q weyden/
ende sal haer herder zijn.
x Of/opweec-ken/ p Jere.30.9 Act.2.22 q Mic.5.4
Ende ick de Heere / wil haer Godt zijn/24
doch mijn knecht David / sal de Vorst on-
der hen zijn: dat segghe ick de Heere.
Eñ ick wil een verbont des vreedts met 25
hen maken/ende alle boose gedierten uyt den
lande uytroeyen/ dat sy seker woonen sullen
in der woestijne/ende inden wonde slapen.
Ick wijse/ ende alle mijne cleyne berghen 26
rontom/seghenen/ ende op haer regenen la-
ten ter rechter tijt / r dat sullen ghenadighe
r Deu 11.14 ende 28.12 Joel.2.23 regenen zijn.
Dat de boomen op den velde hare vrucht 27
ten vrenghen/ende het lant zijne vrucht ghe-
uen sal/eñ sy sullen seker op den lande woo-
nen: ende sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben / wanneer ick haer iock verbro-
s And. wegheruckt. ken / eñ s haer verlosset hebbe/van der hant
der ghenen/dien t dienen moesten.
Eñ sy en sullen niet meer den Heydenen 28
ten roove worden / ende gheen ghedierte op
aerden en sal haer meer verslinden: maer
sullen seker woonen sonder alle vreese.
Eñ ick wil hen een beroemde plante ver- 29
wecken/ dat sy niet meer en sullen honghet
lijden in den lande/ende hare smaetheyt on-
der den Heydenen / niet meer draghen en
sullen.
Ende sullen ghewaer worden / dat ick de 30
Heere hare Godt / by hen ben / ende dat sy
van den hupse Israels mijn volck zijn/
spreeckt de Heere Heere.
t Ja ghy menschen / sullet de kudde mij- 31
t Psal.95.7 ende 100.3 vnde.106.9 Joan.1.11 ner weyde zijn/ende ick wil uwe Godt zijn/
spreeckt de Heere Heere.

Dat xxxb. Capittel.

1. Verstooringhe des geberchtes Seir/dat is/ der Edomiters/ daerom dat sy de kinderen Israels beleedichden/ of verdruckten ende hareden.

Seir. Ende des Heeren woort gheschiede tot 1
mp/ende sprack:
Ghy mensche kint / richter b aenge- 2
a Esaie. 34.5 Jere.49.7 Ezec.25.12 ende 32.29 vnde 36.5 sichte teghen het geberchte a Seir/ende pro-
pheteert daer teghen/
Ende spreeckt tot den selven: Soo spreeckt 3
de Heere Heere: siet/ick wil aen b/ghy berch
Seir/ende mijn hant teghen b uytstrecken/
ende wil b gantsch woest maken.
Ick wil uwe steden eensaem maken/dat 4
ghy sult tot eener woestijne worden / ende
ghewaer worden/dat ick de Heere ben.
b Jau.20.18 Deut.2.3 Obad.10 b Daerom/ dat ghy eewighe vyantschap 5
draghet/ teghen de kinderen Israels / ende
iaechdese uit sweert / doe het hen qualijck
ginck/ ende hare sonde een eynde hadde.
Daerom / so warachtich als ick leue/ 6
spreeckt de Heere Heere/wil ick b oock bloe-
den maken / ende en sult den bloeden niet
c 1. Mac.5.3 ontgaen: c dewijle dat ghy lust tot bloet
hebt/en sult ghy b bloeden niet ontgaen.
Ende ick wil den berch Seir woest ende 7
eensaem maken/dat niemant daer op wan-
delen noch gaen en sal.
Ende wil zijn geberchte/ ende alle cleyne 8
b Of/ grondt/ berghen/dalen/ende alle d leechten/vol doo-
den maken/ die door het swoert sullen ver-
slaghen daer ligghen.
Ja tot eener eewigher woestijne wil ick 9
b maken/dat niemant in uwen steden woo-
nen en sal: ende sullet ghewaer worden/ dat
ick ick de Heere ben.
e Dese 1 Mach. 5 Iudael. 7 And. ende Hieron. haere 10 Ende daerom dat ghy spreeckt: e Dese
beyden volcken met beyden landen/moeten
mijne worden / ende wy willense winnen/
f wanneer oock alrede de Heere daer woonde.
Deut.21.13 11 Daerom so warachtich als ick leue/
spreeckt de Heere Heere / wil ick na uwen
toorne ende hate / met b omgaen / als ghy
met hen omgegaen hebt/ uit enckelen hare/
ende wil by hen bekent worden / wanneer
ick b ghestraffet hebbe.
12 Ende sult ghewaer worden dat ick de
Heere/alle uwe lasteren ghehoort hebbe/dat
ghy ghesproken hebt/ teghen het gheberchte
g Ezec.35.12 Israels/ende ghesepdt: Sy zijn ver woestet/
ende g ons te verderuen gheghenen.
13 Ende hebt b tegen mp beroemt/ende hef-
tich teghen mp gesproken/dat hebbe ick ge-
hoort:
14 So spreeckt nu de Heere Heere: Ick wil b
tot eener woestijne maken / dat hen alle het
lant verheughen sal.
15 h Ende als ghy b verheuget hebt / tegen h Ezec.35.14 13.36.2
het erue des huys Israels in te nemen/daer-
om dat het was woest ghewordẽ: euen so
wil ick met b doen/dat de berch Seir woest
zijn moet/ met tsamen den gantschẽ Edom:
ende sullet gewaer worden/ dat ick de Hee-
re ben.

Dat xxxbj. Capittel.

1. De Heere wil met smaetheyt ende straffe des Heydenen hem zijns volcx weder aenneme in 16. Woest hen aen/ de oorsake waerom hyse ghestraf fet/ ende dan noch haer verschoonet hebbe/ 24. Item wat ghenade ende weldaden hy voortaen/ aen haer wil bewysen.

1 Ende ghy menschen kint / propheteert
den berghen Israels/ende spreeckt: a Ezec.6.2
2 Hoort des Heeren woort/a ghy ber-
ghen Israels: So spreeckt de Heere Heere:
Daerom dat de vyant ouer b roemet: Hey-
ah/b de eewighe c hoochden/zijn nu onse er-
b Ps.78.69 ue ghewordẽ.
3 Daerom propheteert ende spreeckt: Soo
spreeckt de Heere Heere: Dewijle dattien
b allenthalben verwoestet ende verdelghet/
ende zijt den ouergebleuenen Heydenen te
deele ghewordẽ/ende zijt den lieden in den
mont gheromen / ende een boos gheschrey
ghewordẽ:
4 Daerom hoort ghy bergen Israels/ het
woort des Heeren Heeren: So spreeckt de
Heere Heere/beyde tot den berghen/eñ cley-
nen berghen / tot den beken ende dalen/tot
den eensamen woestijnen / ende verlatenen
steden/ welcken den ouergebleuenen Hey-
denen rontom heiden / ten roove ende spot-
te ghewordẽ zijn.
5 Ja so spreeckt de Heere Heere: Ick heb-
be in mijnen yverighen d ijuer ghesproken/ d Mat. 26.
teghen de ouergebleuenen Heydenen/ende
teghen het gantsche e Edom / die mijn lant
inghenomen hebben / met verheughen van
gantscher herten / ende ijer schimper lac-
chen / dat selue te verheeren / ende wt te e Of/ ruin.
* pitchen:
6 Daerom propheteert vanden lande
Israels

Israels/ ende spreeckt tot den beeghen ende
cleynen bergen/tot den beke ende dalen: So
spreeckt de Heere Heere: Siet/ ick hebbe in
mijnen yver ende grimmicheyt gesproken:
Dewijle dat ghy [sulcke] smaetgeyt van
den Heydenen draghen moetet/
Darom spreeckt de Heere Heere alsoo: 7
[Var. lec. / Ick] Ick hebbe mijn hant op/ dat uwe nabuers
de Heydenen rontom / hare schande weder
draghen sullen.
Aer entreghen ghy berghen Israels/ sul- 8
let weder groenen / ende uwe vrucht ben-
ghen mijnen volcke Israels: ende dat sal in
corten geschieden.
Want siet ick wil mij weder tot u wen- 9
den/ ende u aensien: op dat ghy gebouwet
ende besaeyet wort.
Ende wil by u der lieden vele maecken/ 10
het gantsche huys Israels alsemael: ende
de steden sullen weder bewoonet / ende de
woestijnen gebouwet worden.
Ja ick wil u lieden / ende vee de volheyt 11
ghenen/ dat ghy u vermeeren ende wassen
sullet : ende ick wil u daer weder insetten/
daer ghy te voren woondet/ende wil u meer
goets doen dan oyt te voren: ende sullet ge-
waer worden/dat ick de Heere sy.
Ick wil u lieden hier toe brenghen / die 12
mijn volck / Israels zijn sullen / die sullen u
besitten/ende sult haer erf deel zijn/ende en
sult niet meer sonder g eenen zijn.
So spreeckt de Heere Heere: dewijle datmen 13
dat van u segt: Ghy hebt lieden verslonden/
en hebt uwe volck sonder eenen gemaeckt.
Darom en sult ghy [nu] niet meer lie- 14
den verslinden/noch uwe volck sonder * ee-
nen maken/spreeckt de Heere Heere.
Ende ick en wil u niet meer laten hooren 15
de smaetwoorden der Heydenen / ende en
sult den spot der Heydenen niet meer dra-
gen/ende en sult uwe volck niet meer sonder
* eenen maken/spreeckt de Heere Heere.
Ende des Heeren woort geschiede voor- 16
der tot my/ ende sprack:
Ghy menschen kint / doe het huys Isra- 17
els in haren lande woonde / ende dat selue
verontreynigden / met haren wesen ende
doen/ dat haer wesen voor my was / als de
onreynicheydt eener vrouwen / in haer
crancheyt.
Doe goot ick mijne grimmicheyt over 18
haer uit/ om des bloets wille/ dat sy in den
lande vergoten/ ende dat selue verontreyni-
ghet hadden/door hare afgoden.
Ende ick verstroyde se onder de Heyde- 19
nen / ende verstrupt dese in de landen / ende
o Ende sy vielen hen gelijck als de Hey- 20
denen/daer sy henen quamen/ende ontheyl-
ligden mijnen heyligen saame / dat men
van hen seyde: Is dat des Heeren volck/dat
uyt zijnen lande heeft moeten trecken?
Doch ick verschoondese om mijns heyli- 21
gen Naems wille/dien het huys Israel ont-
heylichde/ onder den Heydenen/ daer sy he-
nen quamen.
Darom sult ghy tot den huyse Israels 22
seghen: Soo spreeck de Heere Heere: Ick
en doe het niet om uwent wille / ghy van-
den huyse Israels / maer om mijns heyli-
gen naems wille / dien ghy ontheyligher
hebt/ onder den Heydenen / tot welcke ghy
gheromen zijt.
Want ick wil mijnen grooten saame/die 23
door u voor den Heydenen ontheyligher is/
dien ghy onder den seluen ontheyligher hebt/
heylich maken: ende de Heydenen sullen ge-
waer worden/ dat ick de Heere sy / spreeckt
de Heere Heere / wanneer ick my voor hen/
aen u bewijse/ dat ick heylich sy.
Want ick wil u van den Heydenen ha- 24
len/ ende u uyt allen landen versamelen/ en-
de weder in uwe landt brenghen.
Ende wil reyn water op u sprenghen/ 25 i Esaie 44.3
dat ghy reyn woort/van alle uwer onreyni- Jere. 17.15
cheyt/ ende van allen uwen afgoden wil ick Zach. 13.8
u reynighen. Een nieu
Ek sal ick wil u een nieuwe herte/ende ee- 26 herte ende
nen nieuwen geest in u geuen / ende wil het geest wort
steenen heerte tot uwe vleeschse wech nemen/ gheloeft.
ende u een vleeschen heerte gheuen. k Ezec. 11. 19
l Ick wil mijnen Geest in u geuen/m en- 27 ende 18.31
de wil sulcke lieden van u maken/die in my- l Joel 2.28
nen geboden wandelen/ ende mijne rechten m Deut. 8.18
houden/ende daer nae doen.
Ende ghy sullet woonen in den lande/ 28
dat ick uwen vaderen ghegheuen hebbe en-
de sullet mijn volck zijn / ende ick wil uwe
Godt zijn.
Ie wil u van alle uwer onreynicheyt los 29 n Anders/ de
maken: ende n wil dat coorne roepen/ ende tarbus.
wil her vermeeren/ende en wil u geene diere
tijdt comen laten.
Ick wil de vruchten op den boomen/en- 30
de de vruchten op den velde vermeeren / op
dat u de Heydenen niet meer en bespotten/
inet der diere tijdt.
Als dan sullet ghy aen uwe boose wesen 31
ghedencken / ende uwe doens dat niet goet
en was / ende uwer sonde ende afgoderye/
sal u rouwen.
Duler wil ick doen/niet om uwent wille/ 32
spreeckt de Heere Heere/ dat ghy het weten:
maer ghy sullet u moeten schamen / ende
schaemroot worden / ghy van den huyse
Israels/ ouer uwen wesen.
So spreeck de Heere Heere: to ter tijt/wan- 33 o Esaie 4.4
neer ick u reynigen sal van alle uwe sonde/ 1. Cor. 6.11
so wil ick de stede weder beseten/ esi de woe- Ephes. 5.26
stijnen sullen weder gebouwet worden.
Het verwoeste lant sal weder gheploe- 34
ghet worden / daer voor dat het verheeret
was / dat het sien sullen / alle die daer door
gaen/
Ende segghen : Dit lant was verheeret/ 35
ende nu isset als eenen lusthof: ende dese ste-
den waren verstoort/verhoken/ esi woest/
ende staen nu vast gebouwet.
Ende de overblijvende Heydenen ront- 36
om u/ sullen gewaer worden/dat ick de Hee-
re ben / die daer bouwe / wat verbroken is/
ende plante/ wat verheeret was: ick de Hee-
re segghe het/ ende doe het oock.
So spreeckt de Heere Heere : Ick wil my 37
weder bragen laten/ vanden huyse Israels/ p Jere. 50.6
dat ick my aen hen bewijse: p ende ick wilse
vermeeren/als een kudde/
Als een heylige kudde / als een kudde te 38
Jerusalem/op haren Feestdat : soo sullen de
verheerden steden / vol menschen kudden
worden / ende sullen gewaer worden / dat
ick de Heere ben.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat xxxvij. Capittel.

1. Der hoziger beloefte. van der Joden te hups coemste. waerheyt/wozdt dooz een onmeughelijcker ende grooter (namelijcken / de opstandinghe der doodē lichamen) bewesen 15. Israel wozt met Juda vereenicht/ 24. ende Christus een eenich Coninck ende Herder zijns eenighen gheloofs meughen boter/mgheneoeret.

Van de opstandinghe der doodē prophecreert de Prophect.

a Of/ ouer al alomme.

ENde des Heeren hant quam ouer mp/ 1
ende voerde mp henen wt in den geest des Heeren/ ende settede mp op een wijdt velt/dat vol beenders lach.

Ende hp voerde mp a allenthalven daer 2
dooz/ende liet/ [der beenders] lach gantsch vele op den velde: ende liet/ sp waren seer verdoznet.

Ende hp spzack tot mp: Ghp menschen 3
kint / meynt ghp oock / dat dese beenders weder leuendich wozden? Ende ick spzack: Heere Heere/ dat weet ghp wel.

Ende hp spzack tot mp: Prophecreert van 4
desen beenderen/ende spreeckt tot hen: Ghp verdoznde beenders / hoozt des Heeren woozt.

Soo spreeckt de Heere Heere/ van desen 5
beenderen: Siet / ick wil eenen Adem in v brenghen / dat ghp sult leuendich wozden.

Ick wil v aderen geuen/ ende vleesch la- 6
ten ouer v wassen/ende met eener huyt ouer trecken/ ende wil v b adem geuen / dat ghp weder leuendich wozt: ende sullet ghewaer wozden dat ick de Heere ben.

b Gene.2.7

Ende ick prophecterde / als mp bevolen 7
was / ende liet / c doe wert daer een groot builderen / als ick prophecterde: ende liet/ her verwerde hem / ende de beenders quamen weder te samen / een peghelijck tot zijnen beenders.

c 1.Cor.15.4

Ende ick sach / ende liet / daer wiessen 8
aderen ende vleesch op/ende hp ouertoochse met eener huyt: daer en was ia noch geenen Adem in.

Ende hp spzack tot mp: Prophecreert ten 9
winde/ prophecreert ghp menschen kint/ ende spreeckt ten winde: So spreeckt de Heere Heere: Wint / coemt hier toe van den vier winden/ ende blaset dese ghedoode aen/ dat sp weder leuendich wozden.

Ende ick prophecterde/ als hp mp bevo- 10
len hadde: doe quam een adem in haer ende sp werden weder leuendich / ende richteden hen op hare voeten: ende harer was een gantsch groot heyr.

Ende hp spzack tot mp: Ghp menschen 11
kint / dese beenders zijn het gantsche hups Israels: siet/ als wp spzeken sp: Onse beenders zijn verdoznet/ ende onse hope is verloren/ende het is met ons wte.

Daerom prophecteert / ende spreeckt tot 12
hen: So spreeckt de Heere Heere: Siet / ick wil uwe doode graue op doen/ ende wil v lieden mijn volck / wt den seluen doen wt haden/ ende v lieden int lant Israels brengen.

Ende sullet ghewaer wozden / dat ick de 13
Heere ben / wanneer ick uwe doodē grauen gheopent/ende v lieden/ mijn volck/wt den seluen doen wt ghebzacht hebbe.

Ende ick wil mijnen geest in v lieden ge- 14
uen/dat ghp weder leuen sullet/ende wil v lieden in uwe lant setten: ende sullet gewaer wozden/dat ick de Heere ben: ick spreke het/ ende doe het oock / spreeckt de Heere.

15 Ende des Heeren woozt ghescheede tot mp/ ende spzack:

16 Ghp menschen kint / neemt v een hout/ ende schzijft daer op: Des Juda ende der kinderen Israels/ met tsamen haren toegedanen: ende neemt noch een hout en schzijft daer op: Des Josephs/nameliicken/ het hout Ephzaim/ ende des gantschen huyses Israels/met tsamen haren toeghedanen.

17 Ende doet dat eene tot den anderē tsamen/ dat het een hout wozde in uwer handt.

18 So nv v volck tot v seggen sal ende spreken: Wilt ghp ons niet coni doen/wat ghp daer mede meynet?

19 So spreeckt tot hen: so spreeckt de Heere Heere: d Siet / ick wil dit hout Josephs/ dat daer is in Ephzaims hant/nemen/ met tsamen haren e vrienden den stammen Israels / ende wilse tot den houte Juda doen / ende een hout daer wt maken / ende sullen een zijn in mijner handt.

d Of/ ouer dit hout Joseph/ e Of/ ende toeghedanen.

20 Ende sult alsoo de houten daer ghp op gheschzeuen hebt/in uwer hant houden/dat sp het aensien.

21 Ende sult tot hen segghen: Soo spreeckt de Heere: Siet/ ick wil de kinderen Israels halen/ vanden Heydenen/daer sp henen getoghen zijn / ende wilse f allenthalven vergaderen / ende wilse weder in haer landt brengen.

f Jere. 23.8. Ezech. 11.17. & 20.34. & 34.13. & 36.24. Amos. 9.14.

22 g Ende wil een eenich volck van hen maken/ inden lande op den geberchte Israels/ h ende sp sullen al te samen een coning ghen Coninck hebben / ende en sullen niet meer twee volcken/ noch in twee Coninckrijcken ghedeylt zijn.

g Jere. 3.18. Ezech. 34.23. & 37.24. Dan. 2.44. h Jere. 33.24.

23 Sullen hen oock niet meer verontreynighen / met haren afgoden ende grouwelen. ende allerley sonden: ick wil hen daer wt helpen wt allen plaetsen daer sp gesondicht hebben/ i ende wilse reynighen/ k ende sullen mijn volck zijn/ ende ick wil haer Godt zijn.

i Ezech. 36.25. k Jere. 31.33. Ezech. 11.20. & 14.11. & 36.28. & 37.23. Zach. 8.8. Hebr. 8.10.

24 l Ende mijn knecht Dauid sal haer Coninck/ esi harer aller eenige m herder zijn. en sullen wandelen in mijnen rechten / esi mijne ghebooden houden/ende daer nae doen.

l Jere. 30.9. Ezech. 34.23. & 37.24. m Ezech. 34.23.

25 Ende sp sullen weder in den lande wonen/ dat ick mijnen knechte Jacob gheuen hebbe/daer uwe Vaders inne gewoont hebben: sp ende hare kinderen / sullen daerinne wonen eewichlijck/n ende mijn knecht Dauid/sal eewichlijck haer Vorst zijn.

n Jere. 23.6. & 30.10. & 33.16. Ezech. 34.24. & 37.25. Dan. 7.27. Amos. 9.15.

26 o Ende ick wil met hen een verbont der genade maken / dat sal een eewich verbont zijn met hen: ende wilse onderhouden ende vermeeren/ende mijn heylichdom sal onder hen zijn eewichlijck.

o Jere. 31.31. & 32.40. Ezech. 34.25. & 37.26. Hebr. 8.8.

27 p Ende ick wil onder hen woonen/ q ende de wil haer Godt zijn / ende sp sullen mijn volck zijn.

p 2. Cor. 6.16. q Jere. 7.23. & 11.4. & 30.22. & 31.33. & 32.38. Ezech. 11.20. & 14.11. & 36.28. & 37.23. Zach. 8.8. Hebr. 8.10.

28 Dat oock de Heydenen sullen ghewaer wozden / dat ick de Heere ben / die Israel heylich maket / wanneer mijn heylichdom eewichlijck onder hen zijn sal.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Straffe Gog / die met grooter heyrcracht tegheu Godts volck / (8. nae dien het wt der Babylonischer ghevanckenisse weder in het land ghecomen is/) daer op coemt / ende dat seluē iammerlijcken beangstet.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende des Heeren woort geschiede tot mij/ende sprack:
Ghy menschen kint/wendet v tegen 2 Gog/die inden lande ſMagog is/ ende de ouerſte Vorſt in ſMeſech ende Thubal/ ende prophetereert dan hem/
Ende spreeckt: So spreeckt de Heere Heere: Siet/ick wil aen v Gog/die ghy de ouerſte Vorſt zijt/ dan den Heeren in ſMeſech ende Thubal.
Siet/ick wil v omme b crommen/ eñ wil 4 v een toom inden mont doen/ ende wil v met al voeren/met alle uwen heyre/ peert ende man/die alle wel gecleedet zijn/ eñ haer is een groote hoop: die altemale tartſchen ende schilden/ende ſweerden voeren.
Ghy dzenght met v c Perſſen/ſMoorlien 5 ende Lybiers/die altemale schilden ende helmen voeren.
Daertoe d Gomar/ende al zijn heyr/met 6 ſamen den huyſe Thogarma/ dat teghent Noorden leyt/met alle zijnen heyre: Ja ghy dzenght een groot volck met v.
Wel aen/ruſket v wel/ ghy ende alle uwe 7 hoopen die by v zijn/ ende weeſt ghy haer e hoofman: Na langer tijt ſult ghy te huys ghesocht worden.
Ter laetſter tijt ſult ghy comen in het 8 land/dat dan den ſweerde weder gebracht/ ende uyt veler volcken te ſamen ghecomen is/aenden bergen Iſraels/welcke langhe tijt woeſt geweeſt zijn/ eñ nu wtghecomen dan veler volcken/ende alle ſeker woonen.
Ghy ſult daer op trecken/ende daer heuen 9 comen met grooten ſtorme/ ende ſult zijn als een wolcke/ om het land te bedecken/ ghy/ende alle u heyr/ ende dat groote volck met v.
Ja ſpreeckt de Heere Heere: Te dier tijdt/10 ſult ghy v ſulcx voornemen/ ende ſult het boose inden ſinne hebben/
Ende dencken: Ick wil dat land ſonder 11 muren ouerwallen/ ende ouer die comen/ die ſeker ende ſtille woonen/als die alle ſonder muyren daer ſitten/ ende hebben noch grendel noch poorte.
Op dat ghy roouen eñ plonderē meucht/12 ende uwe hant laten gaen ouer de verſtoorden/die weder bewoont zijn: ende ouer dat volck/dat wt den Heydenen te ſamen gheraept is/ ende hen tot weerunghe ende goederen gheſchickt heeft/ ende midden in den lande woonet.
Het rijcke Arabia/f Dedan ende de coop- 13 lieden op de zeerende alle gheweldighen/ende die aldaer zijn/ ſullen tot v ſeyghen: Ick nieme pinniters ghy zijt g recht geroouen te roouen/ende hebt uwe hoopen verſamelt te vergaderen: Op dat ghy wech nemet/ſilmer ende gout/ende verſamelt vee ende goederen/ende grooten roof dyuuet.
Daerom ſo prophetereert ghy menſchen 14 kint/ende ſpreeckt tot Gog: So ſpreeckt de Heere Heere: Is het niet alſo? dat ghy ſult mercken/wanneer mijn volck Iſraels seker woonen ſal.
So ſult ghy comen van uwer plaetſe/na- 15 melicken/vanden eynden tegent Noorden/ ghy ende groot volck met v/ alle te peerde/ een grooten hoop/eñ een machtich heyr.
Ende ſult daer op trecken ouer mijn volck 16 Iſraels/als een wolcke/ die het land bedecken: ſulcx ſal den laetſten tyden gheſchieden: ick wil v doch daerommē in mijn land comen laten/ op dat mij de Heydenen bekennen/hoe ich aen v/O Gog/ gheheylicht worde voor haren ooghen:
So ſpreeckt de Heere Heere: Ghy zijt het/ 17 van dien ick in voortyden gheſeyt hebbe/ door mijne dienaers de Propheten in Iſrael/die ter ſelver h tijde prophetereerden/ dat ick v ouer haer comen laten wonde.
Eñ het ſal gheſchieden te dier tijdt/wan- 18 neer Gog comen ſal ouer het land Iſraels/ ſpreeckt de Heere Heere/ſal op trecken/i mijnen toorne in zijner grimmicheyt.
Eñ ick ſpeke ſulcx in mijnen k ijuer/ eñ 19 den vyere mijns toorns/want ter ſelver tijt/ ſal groot beuen zijn inden lande Iſraels.
Dat voor mijnen aenghesichte beuen 20 ſullen de viſſchen der zee/ de voghelen onder den Hemel/ het dier op den velde/ ende alles wat hem beweert ende beweget op den lande/ ende alle menſchen die op der aerden zijn: ende de bergen ſullen omme gheckeert worden /ende de m wanden ende alle mueren/ neder vallen.
Ick wil doch over hen roepen/dat ſweert 21 op alle mijne bergen/ ſpreeckt de Heere Heere/ n dat eens yeghelijcken ſweert ſal tegen den anderen zijn.
Ende ick wil hen richten met peſtelentie 22 ende bloet/eñ wil regenen laten ſlachregen met haghel/vyere ende o ſolpher/op hem eñ zijn heyr/ende op dat groote volck/ dat met hem is.
Alſo wil ick dan heerlijck/heylich/eñ be- 23 kent worden/ voor veler Heydenen/dat ſy ghewaer worden dat ick de Heere ben.

Dat xxxix. Capittel.

1. Wyder dander ſtraffe Gog. 22. oorſake/waer omme de Heere den ſelven ende andere vyanden/ ouer zijn volck ramen late/25. met toeſeggheñ ghenadiger verloſſinghe/ wt hareē ghenaucheniſſe.

Ende ghy menſchen kint/ prophetereert 1 tegen a Gog/ende ſpreeckt: alſo ſpreeckt de Heere Heere: b Siet/ick wil aen v Gog/ ghy die de ouerſte Vorſt zijt in ſMeſech ende Thubal.
Siet/ ick wil v omme c crommen ende 2 d locken/ ende wt den eynden dant Noorden brenghen/ ende op de bergen Iſraels comen laten.
Ende wil v den boghe wt uwer ſlincker 3 hant ſlaen/ende uwe pylen wt uwer rechter hant worpen.
Op den bergen Iſraels ſult ghy neder- 4 gheſelt worden/ ghy met alle uwen heyre/ ende met den volcke dat by v is: ick wil v den voghelen/ waer ſy heuen vlieghen/ende den dieren op den velde te verſlinden gegeuen.
Ghy ſult op den velde daer neder liggen/ 5 want ick de Heere Heere hebbe het gheſeyt.
Ende ick wil vyer worpen op f Magog/ 6 ende op die/die in den e eylanden ſeker woonen/ende ſullen gewaer worden/ dat ick de Heere ben.
Want ick wil mijnen heyligheñ name 7 rondt maken/onder mijnen volcke Iſraels/ ende en wil mijnen heyligheñ name niet langher ſchenden laten: maer de Heydenen ſullen

a Apoc. 20. 8
b Ezec. 38. 3
c Of/ wenden
d Luth. Wat de Gabini hier met haren ſpreeren maken/ dat laten wy baren: wy houdent met S. Hieronymo/ Munſt. Met ſes ſtraffen/ ſtraffen.
Apoc. 20. 7
e Dat is/ In Gogs land te hupſ ſalt ooch bylanden.
f Dat is/ Magog

sullen ghewaer worden / dat ick de Heere ben/de heylighe in Israel.

Siet / het is alreede gheromen ende gheschiet/spreeckt de Heere Heere: Dat is den dach/daer ick van ghesproken hebbe.

Ende de burghers inden steden Israels/ sullen daer wt gaen/ende vyer maken/ende verbranden wapenen/ schilden / tartschen/ boghen/pylent/f dwpstanghen/ende langhe spiessen: ende sullen seuen iaer lanck g vyerwerck daermede houden/

f Ind. handtstocken/
g Ind. vyer aensteken.

Dat sy geen hout en doruen halen op den velde / noch inden wonde houwen / maer van den wapenen / sullen sy vyer houden: ende sullen beroouen de ghene/ van dien sy beroost zijn/ en plonderen de gene/van dien sy gheplondert zyn/spreeckt de Heere Heere.

Ende het sal te dier tijt gheschieden / dat ick Gog wil een stede geuen ter begraffenisse in Israel/ namelijcken / het dal/ daermen gaet aen de zee/ regbent Oosten: also/ dat ghene/ die b voorby gaen / hen daer voor b schouwen sullen / bewijte daruen aldaer Gog/met zijnen hoopen/begrauen heeft/ende sal heeten i Gogs hoopendal.

b Dat is/de neuse voor dat stanche touhouden.
i Dat is/ Dat aldaer de groote veelheyt en hoopen Gogs begrauen ligghen.

Het huys Israels nv / salse begrauen seuen Maenden lanck/ op dat het lant gereynighet worde.

Ja alle het volck inden lande/sal aen hen te begrauen hebben / ende sullen roem daer van hebben /dat ick dies daechs mijne heerlijckheyt bewesen hebbe / spreeckt de Heere Heere.

Ende sy sullen lieden wtscheyden / die k doorgaens inden lande rontomme gaen/ ende met den seluen doodengrauers / te begrauen de ouerghebleuene op den lande/op dat het gerepnicht worde: na seuen Maenden sullen sy daer na l ondersoecken:

k Of/ alle wasghe.
l Of/neerstelijcken soecken/ of sy alle begrauen zijn/of swaer noch yemant ligghe onbegrauen in hoer es veelheyt/ of een groothoop:

Ende de ghene die inden lande rontomme gaen/en ergens eens menschen beenderen sien/ sullen een merckteecken daer by opzichten / tot dat hen de doodengrauers/ ock in Gogs hoopendal begrauen.

So sal ock de stadt heeten/m Hamona: alsso sullen sy het lant reynighen.

m Apo. 19. 17

Nv ghy menschen kint: Zo zo spreeckt de Heere Heere: n Segghet allen voghelen/ werwaerts sy vliegen/ ende allen dieren op den velde : Versamelt v / ende coemt herwaerts/ vindet v o allenthalven p te hoope/ tot mijnen slachtoffer dat ick v heden slachte een groot slachtoffer op den berghen Israels/ ende verslindet vleesch / ende suppet bloet.

n Ezech. 39. 17
o Of/aen allen zyden/ alomme overal.
p Zeph. 1. 7

Het vleesch der stercken sult ghy lieden verslinden / ende het bloet der Vorsten op aerden sullet ghy suppen / der rammen/ der hamels/ der bocken/ der ossen/ die altemale vet ende wel ghemestet zijn.

Ende sullet het vette verslinden / dat ghy lieden vol wordet/ende het bloet suppen/dat ghy dronchen worder van den slachtoffer/ dat ick v slachte.

Versadicht v lieden nv ouer mijnen disschen/ van peerden ende ruyteren/van stercken ende allerley krijchslieden / spreeckt de Heere Heere.

Ende ick wil mijne heerlijckheyt onder de Heydenen bzenghen/dat alle Heydenen sien sullen/mijn oordeel dat ick hebbe gaen laten/ende mijne hant / die ick aen haer ghelept hebbe.

Dan. 8. 17

Ende also het huys Israels ghewaer worde/dat ick de Heere haer Godt ben/van dien daghe aen/ende voortaen.

Ende ock alle Heydenen ghewaer worden/hoe het huys Israels omme zijner misdaet wille zy wech gheuoert/ende dat sy hen aen mp besondicht hadden: daeromme hebbe ick mijn aenghelichte voor hen verborghen/ ende hebse ouergheghenen in de handen harer wederpartijders/ dat sy altemaal door het swaert vallen moesten.

Ick hebbe hen ghedaen / als hare sonden ende ouertredinge verdient hebben/ende also hebbe ick mijn aenghelichte voor hen verborghen.

Daeromme so spreeckt de Heere Heere: Nv wil ick de ghenanckenisse Jacobs wenden/ ende mp des gantschen huys Israels ontfermen/ ende om mijnen heyligben name q yueren.

q Dat is/ ick sal mijnen name ontsien.

Sy nv/ sullen hare smaetheyt / ende alle hare sonde/daer sy hen mede aen mp besondicht hebben / bzaghen / wanneer sy slechs seker in haren lande woonen moghen / dat se niemant en verschricke.

Ende ickse slechs weder vanden volcken ghebzacht/ende wt den landen harer vianden versamelt hebbe / ende ick in hen ghebeylicht ghewozden ben / voor den ooghen veler Heydenen.

Exod. 34. 24. Deut. 28. 64. Ezech. 11. 17. Ezech. 20. 34. Ezech. 34. 13. Ezech. 36. 24.

Also sullen sy ghewaer worden / dat ick de Heere haer Godt ben/ die ickse hebbe laten onder de Heydenen wech voeren / ende wederomme in haer lant laten versamelen/ ende nicht eenen van hen/ daer ghelaten hebbe.

Ende en wil mijn aengelichte niet meer voor hen verberghen: want ick hebbe mijnen gheest/ ouer het huys Israels wtgegoten/spreeckt de Heere Heere.

Dat xl. Capittel.

1. Den Prophect wort beroont/ dat/ende hoe de stadt Jerusalem ende de Tempel/ weder ghebouwet worden souden.

In den vijfsten ende twintichsten iare onser ghenanckenisse / inden aenbeginne des iaers/ aen den thienden daghe der Maent/dat is/het veerthiende iaer/ daer na als de stadt geslagen was/ende aen den selfden daghe / a quam des Heeren hant ouer mp/b ende voerde mp alsaer henen/

a Ezech. 33. 21. 22.
b Ezech. 8. 3.

Voor Godtlijcke ghesichten / namelijcken in Israels lant Israels: ende c setede mp op eenen gantsch hooghen berch/ daer was het op als een ghebouwede stadt/ vant Suyden herwaerts.

c Apo. 21. 10.

Ende doe hp mp aldaer henen ghevoert hadde/siet/ doe was daer een man / dien ghestalte was als d metael / die hadde een lijnen snoer / ende een meetroede in zijner hant/ende stont onder der poorten.

d Dan. 10. 6.

Ende hp spraek tot mp: Ghy menschen kint / siet / ende hoort bijtighen toe / ende mercket daer eenen op/wat ick v wijsen wille: want daeromme zijt ghy hier henen ghebracht / dat ick v sulcx wijse : Op dat ghy sulcx alle/wat ghy hier siet/den huyse Israels vercondighet.

Ende siet/daer ginck eenen muer buyten aen den huyse rondtomme henen: Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

de man hadde de meetroede in zijner haut/
die was ses c ellen lanck: eene yegelijck elle/
was een handbreet langher als een ghe-
mene elle: ende hy mat het ghebouwede/
mide f breede, eene roede/ ende mide hoochde
ooch eene roede lanck.
Esi hp quam aen de poozte die tegen het 6
Oosten lach/esi guick henen op / op haren
opreden/esi mat de dozpelen aē der poozte/
een yeghelijck dozpel eener roeden breet.
Ende de g gemaken/die op beyden zijden 7
by der poozte waren / mat hy ooch nae der
lengde eener roede/ende na der breydde ee-
ner roede: esi het ruym tusschen den gema-
ken was vijf ellen wijdt / esi hy mat ooch
de dozpelē aē der poozte/by dē h voozhuse
dan binnen aen der poozte/een roede lanck.
Esi hy mat het voozhuys aen der poozte 8
dart inwendich een roede wijdt.
Esi mat het voozhuys aen der poozte/ 9
acht ellen/esi zijne i pylerē twee ellen wijdt:
het voozhuys int stont binnen der poozte.
Ende de gemaken waren op yegelijcker 10
zijden dzie/ aen der poozte teghent Oosten/
telcken eene soo wijdt als de ander/ende op
beyden zijden stonden pylerē / die waren
ghelijcke groot.
Daer na mat hy den wijde der deuren in 11
der poozten/namelijckē/thien ellen/ende de
lengde der poozte/dertien ellen.
Ende voozaen dē gemaken/waren ruy- 12
mten op beyden zijden/elck eener ellen breet/
doch de gemaken/waren elck ses ellen wijt/
op beyden zijden.
Daertoe mat hy de poozte van dē dake/ 13
des ghemakes/tot den dake der poozte toe/
dat waren vijf ende twintich ellen: ende de
eene deure stont teghen der anderen.
Hp maecte ooch k pylerē/ tseslich ellen 14
hoogh/ ende voor eenen yegelijcken pylerre/
eenen voozhof aen der poozte rondtomme
henen.
Ende tot aen het voozhuys aen der bin- 15
nenster poozte/daernien henen in gaet/was
ten vijftich ellen.
Esi daer waren enghe vensterkens / aen 16
der rameren ende pylerre henen inwaerts/
aen der poozte rontomme henen: also waren
ooch vensterē inwendich aen den voozhuy-
sen rontomme: ende aen den pylerren ront-
omme henen/ was palmloofwerck.
Ende hy brachte my voozder aen dē bin- 17
tensten voozhof/ esi siet/ daer waren came-
ren/ ende een plaueytsel gemaeckt voor den
voozhoue rondtomme henen / ende dertich
ramteren op den plaueytsel.
Esi het hoochste plaueytsel aen den pooz- 18
ten/was so lanck als de poozten waren/aen
den nedersten plaueytsel.
Esi hy mat de bzeydte der onderste pooz- 19
te/voor den buytensten voozhoue bytwen-
digen/namelijcken/hondert ellen/ beyde te-
ghent Oosten ende Noozden.
Also mat hy ooch de poozte die teghent 20
Noozden lach/aen den buytensten voozho-
ue/na der lengde ende bzeydde.
Die hadde ooch op eener yegelijcker zij- 21
den drie ghemaken: ende hadde ooch zijne
pylerren/esi voozhupsen/gelijck so groot/als
den der voozigher poozte / vijftich ellen in de
lengde/vijf ende twintich ellen in de bzeydde.

22 Ende hadde ooch zijne vensterren/esi zij-
ne voozhupsen/esi zijne palmloofwerck/ge-
lijck als de poozte tegent Oosten: esi hadde
seuen optreden/daernien henen opguinck/esi
hadde zijne voozhupsen daer voor.
23 Esi hy mat de poozte aen den binnensten
voozhoue/tegen de poozte die tegent Nooz-
den ende Oosten stont: ende hadde hondert
ellen van eener poozte tot der anderen.
24 Daer nae bzacht hy my ooch teghent
Zupden/esi siet / daer was ooch een poozte
teghent Zupden: ende hy mat hare pylerren
ende voozhupsen/ghelijck als de anderen.
25 Die hadden ooch vensterren ende pooz-
hupsen rontomme: gelijck als ghene venste-
ren/vijftich ellen lanck/ende vijf ende twin-
tich ellen bzeedt.
26 Ende daer waren ooch seuen optreden
henen op/ende een voozhups daer voor: en-
de palmloofwerck aen zijnen pylerren / op
eener yeghelijcker zijden.
27 Esi hy mat ooch de poozte aen den bin-
nensten voozhof/tegent Zupden/namelijc-
ken/hondert ellen / van der eener Zupden-
poozte/tot der anderen.
28 Ende hy bzachte my voozder voor de
Zupdenpoozte/in den binnensten voozhof/
ende mat de selue poozte teghent Zupden/
ghelijck so groot als de anderen/
29 Met haren gemaken/pylerren/esi pooz-
hupsen / ende met vensteren ende voozho-
uen daeraen/euen soo groot als gene/ront-
omme vijftich ellen lanck / ende vijf ende
twintich ellen bzeedt.
30 Ende daer guick een k voozhups rondt- k An. pilaren:
om/vijf ende twintich ellen lanck/ende vijf
ellen bzeedt.
31 Dat selue stont voor aen tegen den bin-
tensten voozhof/ende hadde ock palmloof- l And. halls
werck aen den l pylerren: daer waren ooch
acht optreden/daer henen op te gaen.
32 Daer na bzachte hy my aen de binnenste
poozte/ teghent Oosten / ende mat de selue
ghelijck so groot als de anderen/
33 Met haren ghemaken/pylerren/esi pooz-
hupsen / ende haren vensteren esi voozhup-
sen rontomme/ghelijck soo groot als de an-
deren / vijftich ellen lanck / ende vijf ende
twintich ellen bzeedt.
34 Ende hadde ooch een voozhups / teghen
den buytensten voozhoue / ende palmloof-
werck aen den pylerren / tot beyden zijden/
ende acht optreden henen op.
35 Daer nae bzachte hy my aen de poozte
tegent Noozden/die mat hy gelijck so groot
als de anderen/
36 Met haren ghemaken/pylerren esi pooz-
hupsen rondtomme/ vijftich ellen lanck/ esi
vijf ende twintich ellen bzeedt.
37 Ende hadde ock een voozhups teghen
den buytensten voozhoue/esi palmloofwerck
aen den pylerren tot beyden zijden/ esi acht
optreden henen op.
38 Ende beneden aen den pylerren aen eener
yeghelijcker poozte/ was een m ramer/met
eener deure / daernien het bzandoffer inne
n dede.
39 Doch in den voozhuyse voor der poozte/
stonden op yegelijcker zijden twee disschen/
daernien de bzantofferen/sondofferen/ende
schultofferen op slachten soude.

m Dit zijn ge-
maks geweest/
die inde Chris-
gelio-Sazo phi
lacia / dat is/
Godts liefden
heeten. Wer sel
uen waren be-
le / sommighe
voor de Pare-
fers: sommi-
Sangers daer
sy in leyden ha-
re gereetschap
ende kleederē.
Sommige ryc
he lieden lep-
den haer geit/
cougne esi an-
dere dinghen/
dat tot den of
fer oft anders
tot den Godes-
dienst verwaert
wert / daerin-
ne. Gelijck als
by ons de Kas
cristijen zijn.
n Anders/
wiesche.

I Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eñ daer wtwaerts tre zijden / daer men 40
henen op gaet na der poorte teghent Noor-
den/stonden oock twee disschen / ende aen
der anderen zijden onder den voorhupse der
poorte/oock twee disschen.

Alsoo stonden op peghelijcker zijden voor 41
der poorte vier disschē dat zijn acht disschen
te hoope/daermen op slachtede.

Eñ de vier disschen tot den brandtoffer 42
gemaeckt/ waren van gehouwen steenen/
elcke anderhalue elle lanck eñ breet/eñ eener
ellen hooch daermen op lepde allerlep ghe-
reetschap / daermen de brandtofferen ende
andere offeren mede slachtede.

Ende daer ghinghen lijsten rontomme/ 43
henen inwaerts ghebuyghet/ eener handt-
breedt hooch/ende op de disschen/soudemen
het offerbleesch leggen.

Eñ buyten voor der binnenster poorte/ 44
waren camerē voor de Zangers/in den bin-
nensten voorhoue: eene aen der zijden by
der poorte teghent Noorden/die sach tegent
Suyden : de ander aen der zijden teghent
Oosten/die sach teghent Noorden.

Ende hy sprac tot my: De camer tegent 45
Suyden behoort den o Priesteren toe / die
p in den hupse dienen sullen.

Doch de camer teghent Noorden / be- 46
hoort den Priesteren toe/ die op den Altaer
dienen/ dat zijn de kinderen q Sadok / die
alleene van den kinderen Leui / voor den
Heere treden sullen/ hem te dienen.

Ende hy mat den plein inden hupse/na- 47
melijcken/honderd ellen lanck/ende honderd
ellen breedt/in het vierecante/ eñ den Altaer
stont euen voor aen voor den Tempel.

Ende hy brachte my henen in het voor- 48
hups des Tempels: eñ mat het voorhups/
vijf ellen op eener peghelijcker zijden / ende
de poorte dzie ellen wijdt/ op eener pegelijc-
ker zijden.

Doch het voorhups was twintich ellen 49
lanc/ende elf ellen wijdt/ ende hadde optre-
den/daermen henen op ginck : ende pilaren
stonden beneden aen den hpserten/op eener
peghelijcker zijden een.

o 1.Par.24.3.
1.Reg.2.35
p Anders/des hups waerne-
men sullen.
q 1.Re.2.35

Dat vij. Capittel:

1. Hy bewijst hoe de Tempel ende de dinghen belangende tot den dienste Gods/ behoorden her-
houwet oft vermaeckt te zijne / ende in wat so-
me oft wijse.

Ende hy brachte my henen in inden 1
Tempel/ende mat de hpsetten aenden
wanden/die waren aen eener pegelijc-
ker zijdē ses ellen wijt/ so wijt als het gant-
sche hups was:

Eñ de deure was thien ellen wijdt/doch 2
de wanden tot beyden zijden aen der deure/
was eene pegelijcke vijf ellen breet: ende hy
mat het ruym inden Tempel / dat hadde
veertich ellen inde lengde/ ende twintich el-
len in de breedte.

Eñ hy ginck daer binnen henē in/eñ mat 3
de deure/twee ellen:ende de deure hadde ses
ellen/ende de wijdde der deuren seuen ellen.

Ende hy mat twintich ellen in de leng- 4
de/ende twintich ellen in de breedte / aen
den Tempel: ende hy sprack tot my: Dit is
het allerheplichste.

Ende hy mat de wandt des hups / ses 5
ellen hooch/daer waren gangē op/a allent-
halue rontomme/gedeylt in b gemaken/die
waren allenthalue vier ellen wijdt.

a Of/allenthe-
halue/overal/
b Anders/
cameren.

6 Ende der seluen gemaken/waren op pe-
ghelijcker zijden/dzie ende veertich/elcke een
aen den anderen: ende daer stonden pilaren
beneden by den wanden aen den hupse/ al-
lenthalue rontomme/dieſe dzoeghen.

7 Ende bouen desen waren noch meer
gangen rontomme / ende bouen waren de
gangen wijder/ darmen van den onderſten
in den middelsten/ende van den middelsten
in den bouensten ginck.

8 Ende een stont telcken ses ellen bouen
den anderen.

9 Ende de wijdde der bouensten gangen/
was vijf ellen : ende de pilaren dzoeghen de
ganghen aen den hupse.

10 Eñ het was telcken van eener wandt aē
den hupse tot der anderen/twintich ellen.

11 Ende daer waren twee deuren aen den
windelsteene henen op/eene tegent Noordē/
de ander teghent Suyden: ende de windel-
steen was vijf ellen wijt.

12 Ende de muere tegent Westen/was vijf
ende tseuentich ellen breedt/ende tiegentich
ellen lanck.

13 Ende hy mat de lengde des hups / die
hadde door eñ door hondert ellen / de mure
re ende wat daer aen was.

14 Ende de wijdde voor aen den hupse te-
ghent Oosten/met dien dat daer aen stont/
was oock hondert ellen lanck.

15 Eñ hy mat de lengde des gebouwedes/
met allen wat daer aen stondt / van eenen
hoecke tot den anderen / dat was op pege-
lijcker zijde/hondert ellen/ met den binnen-
sten Tempel eñ voorhupsen in de voorhouē/

16 f Met tsamen den deuren/vensteren/hoec-
ken/ende den dzijen gangen / ende c schyjn-
werck allenthalue rondtomme.

17 Hy mat oock / hae hoogh dat het bander
aerden / tot den vensteren was / ende hae
breet dat de vensteren zijn soudē.

18 Eñ mat van der poorte aē/tot den alter-
heplichsten / binnen eñ buyten rontomme.

19 Eñ aen den gantschē hupse rontom/van
benedē aen/tot bouen henē op aen de deure/
eñ aenden wanden / waren Cherubin / eñ
palmloof were onder de Cherub ghemaket.

20 Ende een peghelijck Cherub hadde twee
coppen / op d eener zijden / als eenen men-
schen cop / op der anderen zijden / als een
leeuwen cop.

21 Ende de deure aen dē Tempel was vier-
cant / eñ alle dinck was beyendich in mal-
canderen ghemeecht.

22 Ende de e houten Altaer was dzie ellen
hooch/ende twee ellen lanck ende breedt: eñ
zijne hoecken ende alle zijne zijden / waren
houten: ende hy sprack tot my : Dat is de
disch/die voor den Heere staen sal.

23 Ende de deure beyde aen den Tempel
ende dat Allerheplichste/

24 Hadde twee g vleugelen/dienen op ende
toe beyde.

25 Ende daer waren oock Cherubim/ende
palmloof werck aen/ als aen den wanden/
ende daer waren stercke grendelen voor te-
ghen den voorhupse.

26 Ende daer waren enghe vensteren/ende
bele palmloof werck rondtomme / aen den
voorhupse/ende aen de wanden.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat xlij. Capittel.

1. Aenhangselen des menwen ghebouwes.

ENde hy brachte my henen wt inden 1
buytensten voorhof tegent Noordē/ on-
der de cameren/ die tegen den gebou-
wede dat aenden Tempel stont/ ende tegen
den Tempel na den Noordenwaert lagen/
Welcker plegn hondert ellen lanck was/ 2
vander poorte aen tegbent Noorden / ende
vijftich ellen breedt.
Twintich ellen waren teghen den bin- 3
sten voorhoue / ende teghen den plaueysel
inden buytensten voorhoue/ eñ dertich ellen
van eenen hoecke tot den anderen.
Ende inwendich voor den cameré/ was 4
een plegn/thien ellen breedt/ voor den den-
ren der cameren/ dat lach altemael tegbent
Noorden:
Ende boven desen cameren / waren an- 5
dere enghe cameren:want het ruym op den
onderssten ende middelsten cameren / en
was niet groot.
Want het was drie gemaken hooch/en- 6
de en hadden doch gheene pilaren/ghelijck
als de voorhouen pilaren hadden/ maer sy
waren slechs op malcanderen ghesetter.
Eñ de buytensste voorhof / was omme- 7
uaughen met eenen muer / daer de cameren
aen stonden/die was vijftich ellen lanck.
Ende de cameren stonden na malcande- 8
ren henen/ oock vijftich ellen lanck/ aenden
buytensten voorhoue : doch het ruym voor
den Tempel/was hondert ellen lanck.
Ende beneden voor den cameren / was 9
een plegn teghent Oosten/daermen wt den
buytensten voorhoue ginck.
Ende aen der mueren banden Oosten 10
aen/waren oock cameren.
Ende daer was oock een plegn voor/ ge- 11
lijck als voor ghenen cameren tegent Noor-
den : ende alle dinck was ghelijck / met der
lengde/breedde/eñ alles dat daer aen was/
als te voren aen ghenen.
Ende teghent Suyden waren oock enen 12
sulcke cameren/met haren deuren: eñ voor
den plegne was de deure teghent Suyden/
daermen toe roemt / banden muer die te-
ghent Oosten lept.
Ende hy spraack tot my. De cameren te- 13
ghent Noorden / ende de cameren teghent
Suyden/teghen den Tempel / die behoozen
tot den heplichdomme/ daer de Priesteren
in eten / wanneer sy den Heere offeren het
allerheplichste offer : ende sy sullen de aller-
heplichste offeren / namelijcken / spijsoffer/
sondoffer/ende schuldoffer aldaer henen nt
legghen: want het is een heplighe stede.
Eñ wanneer de Priesteren daer henen int- 14
gaen/sy en sullen sy wt dat heplichdom met
boeder gaen inde buytensten voorhof/maer
sullen te vozen hare cleederen daer sy in ghe-
dient hebben / in den selnen cameren aflegg-
gen/want sy zyn heplich: eñ sullen hare an-
dere cleederen weder aen trecken / ende als
dan daer wt onder het volck gaen.
Eñde doe hy het huys binnen alles ghe- 15
meten hadde/brachte hy my daer wt aen de
poorte teghent Oosten / ende mat dan der
selver a allenthalven rontomme.
Teghent Oosten / mat hy vijf hondert 16
roeden lanck.

17 Ende teghent Noorden/mat hy oock vijf
hondert roeden lanck.
18 Desgelijcks teghent Suyden oock vijf
hondert roeden.
19 Ende doe hy quam tegent Westen/mat
hy oock vijf hondert roeden lanck.
20 Also hadde de muer/ die hy gemeté had-
de/int vierrante/vp pegelijcker zyden rond-
omme/vijf hondert roedē/ op dat het hey-
lige banden onheyligen onderscheydē ware.

Dat xlij. Capittel.

1. De Prophete siet de heerlijckheyt Godts/ 7. hoort hoe Godt zijn volck/ der afgoderije haten. so grousamelijcken hebbe ghestraft/ 10. eñ haer nu wederomme tot boete vermaent/ 12. de groote des Altaers/ 8. met samen der wijse daer op te offeren/ (welckes alles een voorbeelde is des eewighen offers Christi) voor beschreuen.

1 ENde hy brachte my weder aen de poozte teghent Oosten.
2 Eñ siet/de heerlijckheydt des Gods Israels quam banden Oosten/eñ hy zuyst de ghelijck als een groot water huyst / eñ het wert gantsch licht op der Aerden van zyner heerlijckheyt.
3 a Ende het was het ghelichte / b dat ich ghelien hadde aen den Water Chebar/doe ich quam/dat de stadt soude verstoort worden: doe viel ick neder op mijn aengheschichte.
4 c Ende de heerlijckheyt des Heeren quam ten huyse henen in door de poozte teghent Oosten.
5 Doe nam my een wint op/ eñ brachte my inden binnensten voorhof/ende siet/de heerlijckheyt des Heeren vervulde het huys.
6 Ende ick hoorde eenen met my spzcken/ buyten vt den huyse/ ende een man stondt by my/
7 Die spzack tot my: Ghy menschen kint/ d dat is de plaetse myns throons / ende de stede mijner voetsolen / daer ick eewichlijck op woonen wil onder den kinderē Israels: ende het huys Israels en sal niet meer mijnen heyligen Name becontrepnigen/noch sy noch hare Coningen/ door de hoererije/ ende door de lijcken harer Coningen in haren hoochten/
8 f Die hare dorpelen aen mijne dorpelen/ ende hare posten aen mijne posten gheseteet hebben / dat daer slechs eenen wandt tusschen my/ende hen was : ende hebben also mijnen heyligen Name verontreynicht/ door hare grouwelen die sy deden:daerom ime iese doe in mijne toorne verteert hebbe.
9 Nu dan sullen sy hare hoererije/ ende de lijcken hare Coningen/van my werp doen/ ende ick will eewichlijck onder hen wooncn.
10 g Eñ ghy menschen kint/wijst den huyse Israels den Tempel/ dat sy hen harer miss daet schamen/ ende laetse een ghelijck monster daer van nemen.
11 Eñ wanneer sy hen nu alle haers doens schamen/ soo wijst hen de ghestalt ende het monster des huys/ende zynen wtganck/eñ inganck/ende alle zijn wijsen/ende alle zijne zeden ende alle zijne ordeninghen / ende alle zijne Wetten/ende schrijnet hen voor/dat sy alle zijne wijsen ende alle zijne zeden houde/ ende daer na doen.
12 Dat sal nu de Wet des huys zijn: Op der hoochte des berchs/ so wijt als het heen omuaughen heeft / sal het allerheplichste

a Ezech.9.3 10.11
b Ezech.1.3
c Exec.10.18. ende 11.23
d Ezech.8.3 ende 11.3.24.
e Esaie.6.1 ende 66.1 Jerem.3.17 Apoc.21.3
f Dat is / De Coningen hebben Capellen opghemaeckt/ by de Tempel/ daer hare begrauenisse in was: eñ derhalue hare Goosdiesten wozden ooch daer by ghehouden.
g Hagg.2.3 Zacha.2.1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

zijn: dat is de Wet des huys.

Dit is nu de mate des Altaers nae der ellen/welcke eener hant breet langer is dan een gheneyn elle: zijnen voet is eener ellen hooch/ende eener ellen breet: ende den Altaer hene op tot aen dē rant/ die is eener spanne breet rontomme: ende dat is zijne hoochte.

Ende van den voet aen op der aerden/ tot aen den onderſten affetſel/ zijn twee ellen hooch/ ende een elle breedt: maer van dē ſelven cleynen affetſel/tot aenden grootſten affetſel/zijn het vier ellen hooch/ende een elle breedt.

h Ende de i Harel vier ellen hooch / ende van den Ariel opwaerts vier hoornen.

De Ariel nu/was twaelf ellen lanck/ende twaelf ellen breedt int vierkante.

Ende de bouenſte affetſel/was veerthien ellen lanc/ende veerthien ellen breet int vierkante/ende eenen rant ginck allenthalven daer rondtomme/eener halver ellen breedt: ende zijne voet was eener ellen hooch/ ende zijne optreden waren teghen Oosten.

Ende hy ſprack tot my: Ghy menſchen kint: So ſpreeckt de Heere Heere: Dit ſullen de zedē des Altaers zijn/dies daechs als hy ghemaeckt is / datmen brandtoffer daer op legghe/ ende het bloet daer op ſprengde.

Ende de Prieſteren van Leui/wt den zade k Zadok/die voor my treden / dat ſy my dienen/ſpreeckt de Heere Heere/ſult ghy geuen eenen Jonghen oſſe ten ſondoffer.

Ende van des ſelven bloet ſult ghy nemen/ende zijne vier hoornen daer mede beſprengen/ ende de vier hoecken aen den bouenſten affetſel/ ende omme de ijſten rontomme/ daer ſult ghy hem mede ontſondighen ende verſoenen.

l Ende ſult den oſſe des ſondoffers nemen/ eñ hem verbranden aen eener plaetſe/ in den huyſe die daertoe gheordineert is/ buyten den heylichdom.

¶ Maer des anderen daechs/ ſult ghy eenen gheyptenbock offeren/ die ſonder blecke zy/tot eenen ſondoffer/ eñ den Altaer daermede ontſondigen/ als hy met den oſſe ontſondighet is.

Ende wanneer dat ontſondighen volbracht is/ſo ſult ghy eenen Jongen oſſe offeren/ m die ſonder blecke zy/ ende eenen ram van der cudde/ſonder blecke.

Ende ſultſe alle beyde voor den Heere offeren: ende de Prieſteren ſullen n ſout daer op ſtroyen/ende ſullenſe alſo den Heere offeren/ten brantoffer.

Alſo ſult ghy ſeuen dagen na malcander eren/ daerbijer eenen bock ten ſondoffer offeren: ende ſy ſullen eenen Jonghen oſſe/eñ eenen ramme van der cudde/ die alle ſonder blecke zijn/ offeren.

Ende ſullen alſo ſeuen daghen lanck den Altaer verſoenen/ende hem reynighen/ ende zijne handen vullen.

Eñ na den ſeuen dagē/ſullen de Prieſteren/aen den achtſten daghe/eñ daer nae altoos henen/op dē Altaer offeren uwe brantoffer/ende danckoffer: ſo wil ick v lieden genadich zijn/ſpreeckt de Heere Heere.

h Ezo.27.2
i Harel / heet Godts berch: Ariel / Godts leeuwe: ſo noēt hy het bouēſte deel des Altaers: daermē op offerde. Aſara / heet hy den onderſten oft cleynſten/ eñ den grooſtē affetſel aen dē Altaer / daermen heeft connen ſtaen/ſommige op dē onderſtē/ ſommige op dē bhoochſten. Soo heet hy de bouenſte plaetſe des Altaers oock Aſara. Aſara heet anders oock Duytſch/ hulpe of bpſtant/ nae der ſprake aert. Den voet des Altaers noemt hy eenē ſchoot oft boſem.
k Eze.44.15 ende 48.11
l Leui.16.27

m Leu.22.19.

n Leui.2.13

Dat vijfde Capittel.

1. Van der verſlotener poorte aen dē Tempel
4. De Heere geeft den Prophect een ernſtich be-

richt/wie in zijnen Tempel comen ofte niet comen ſullen. 10. Beſcheydet den afualligen Leuiten haer ſtraffe/ 15. ende den kinderen Zadoki/ die hy voor zijne Prieſters behielt/)hare ampte/ wijſe/ 28. ende Erfdeel.

1 Ende hy brachte my wederomme aen de poorte des buytenſtē heylichdoms/ tegent Oosten: die was nu toegeſloten.

2 Eñ de de Heere ſprac tot my: Deſe poorte ſal toegeſloten blijuen/eñ niet opghedaen worden/ eñ daer en ſal niemant doorgaen/ dan alleene de Heere de Godt Iſraels / ſal daer door gaen/ eñ ſal toegheſloten blijuen.

3 Doch wtghenomen den Vorſt: want de Vorſt ſal daer onder ſitten/het broot te eten voor den Heere: door a het voorhuys ſal hy henen in gaen / ende door dat ſelue weder daer wt gaen.

4 Daer nae brachte hy my aen de poorte teghent Noorden/ voor het huys: ende ick ſach/ende ſiet/ b des Heeren huys weert vol der heerlickheyt des Heeren: ende ick viel op myn aenghelichte.

5 Ende de Heere ſprack tot my: Ghy menſchen kint/ c mercket daer euen op/ eñ ſiet/ ende hooret blijtighen / op alles wat ick v ſeghghen wil/van allen zeden ende Wetten/ inden huyſe des Heeren: ende mercket wel hoemen henen gaen ſal/ende op alle wtgaanghen des heylichdommes.

6 Ende ſegget den ongehoorſamen huyſe Iſraels: Soo ſpreeckt de Heere Heere: Ghy makes te vele / ghy handen huyſe Iſraels/ met alle uwen grouwelen.

7 Want ghy brenget vreemde lieden/ eens onbeſnieden herten eñ onbeſnieden vleeſche in myn heylichdom / daer door ghy lieden myn huys ontheylighet/wanneer ghy myn broot/vet/eñ bloet offert / ende breket alſo myn verbont/met alle uwen grouwelen.

8 Ende en houdet de zeden myns heylichdoms niet / maer d maeckt v ſelfs menwe zeden/in myinen heylichdom.

9 Daerom ſpreeckt de Heere Heere alſoo: Daer en ſal geen vreemde/eens onbeſnedenen herten eñ onbeſnedenē vleeſche in myn heylichdom comen / van allen vreemdelinghen/die onder de kinderen Iſraels zijn.

10 Maer ock de Leuiten niet/die van my ghewecken/ende met Iſrael van my afdwalich ghegaen zijn/ nae haren afgoden: daerom ſullen ſy hare ſonden draghen.

11 Sy ſullen dannoch in myinen heylichdom dienen / aen den Ampten in de deuren des huys/eñ den huyſe dienen: eñ ſullen ſlachten het brantoffer eñ andere offer/die het volck hiertoe brenghet / ſlachten / ende voor den Prieſteren ſtaen/dat ſy hen dienen.

12 Daerom dat ſy ghene ghedient/voor haren afgoden / ende den huyſe Iſraels een ergernisſe ter ſonde/ghegeuen hebben: daerom hebbe ick myne hant over haer wrighe ſtreckt/ſpreeckt de Heere Heere/dat ſy hare ſonden draghen moeten.

13 Eñ en ſullen niet tot my naken/Prieſterampten te voeren/noch comen tot eenighen myinen heylichdom / tot den Alderheylichſten/maer ſullen hare ſchande draghen/ende hare grouwelen/die ſy ghedaen hebben.

14 Daerōmme hebbe icſe tot wachters gemaeckt aen allen dienſte des huys/ende tot allen datmen daerinne doen ſal.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

e Doch de Priesters wt den Leuiten / de kinderen Tadok / die de zeden mijns heylichdoms gehouden hebben/doe de kinderen Israels van mp afuielen / die sullen mp treden/ende mp dienen/ende voor mijn aensicht staen/dat sp mp het vette ende bloet offeren/spreeckt de Heere Heere.

Ende sp sullen binnen in gaen in mijn heylichdom/ende voor mijnen disch treden/ mp te dienen/ende mijne zeden te houden.

Ende wanneer sp voor de poorte des binnensten voorhofs gaen sullen/ soo sullen sp linnen cleederen aentrecken/ende niets willens aen hebben / dewijle sp inden poorten binnensten voorhofs dienen.

Ende sullen linnen verciersel op haren hooft hebben / ende linnen nedercleederen om hare lenderen / ende en sullen hen niet * in swreet gorden.

Ende wanneer sp wt den buytensten voorhof te volcke daer wt gaen/so sullen sp de cleederen/ daer sp in gedient hebben/ uytrecken / ende de selue inde camer des heylichdoms legghen / ende andere cleederen weder aentrecken / ende het volck niet heyligen in haren eyghenen cleederen.

Haer hooft en sullen sp niet beschееren/ ende en sullen oock de hayzen niet lanck wassen / maer sullen de hayzen rontom besnyden laten.

Ende daer en sal oock gheen Priester wijn drincken/ wanneer sp inde binnensten voorhof dienen sullen.

Ende en sullen gheene Wedunwen noch verstootene ten k houwelijck nemen / maer maechden van den zade des huys Israels/ of een Priesters naghelaten Weduwe.

Ende sp sullen mijn volck leeren/ dat sp tusschen onderscheyt te houden / tusschen den heyligen ende onheyligen / ende tusschen den reynen ende onreynen.

Ess wanneer een sake voor haer coemt/ so sullen sp staen ende richten/ess na mijnen rechten spreken/ ende mijne gheboden ende zeden houwen / ende alle mijne feesten houden / ende mijne Sabbathen heyligen.

m Ess en sullen tot geenen doodden gaen/ess het verontreynighen / n dan alleene tot vader of moeder / sonen ende dochteren/ broeder of suster / die noch gheenen man gehadt en hebben / over dien meughen sp hen verontreynighen.

Ende nae zijner reynighe sullen hem sеuen daghen/

Ess wanneer hy weder henen in ten heylichdomme inden binnensten voorhof gaet/ op dat hy inden heylichdom diene/so sal hy zijn sondoffer offeren/spreet de Heere Heere.

o Doch heer Erf deel dat sp hebben sullen/ dat wil ick selfs zijn : Daerom en sult ghy hen gheen eyghen landt ghenen in Israel/ want ick ben haer Erf deel.

Sp sullen hare b neeringhe hebben / van spijsoffer / sondoffer ende schultoffer / ende alle het verbannen in Israel/ sal hare zijn.

Ende alle eerste vruchten/ende eerste ghe boorte/van alle hefofferen / sullen der Priesteren zijn: ghy sullet oock den Priesteren de eerstelinghen geuen / van allen darmen eet/ op dat de seghen in uwen huyse blijue.

q Wat nu een aes ofte verscheurt is/het zij van voghelen oft dieren/ dat en sullen de Priesters niet eten.

Dat xlv. Capittel.

1. Wanden beloofden lande worden hier deelen afgheschеyden:een deel den Tempel ende Priesteren/ 5. het andere den Leuiten/het derde ende hiere de/der stadt ende den Vorste. 9. Vermaninge aen de Vorsten ende het volck/ dat sp billickheyt ende gherechtichеyt oeffenen/ 13. ende den Heeren offer/ 17. ende feesten met blijte houden.

1 Wanneer ghylieden nu het landt door het lot wtdeylt/so sult ghy een a heffoffer van den lande b afsonderen/ dat den Heere heylich zijn sal:vijf ende twintich duysent [roeden] lanck/ ess thien duysent breet:de pleyn sal heylich zijn/soo wijdt als hy gaet.

2 Ende van desen sullen ten heylichdom comen/ telcken vijf honderte [roeden] int vierkante/ende daertoe een vrij ruym/ rontom vijftich ellen.

3 Ende op den seluen pleyne/ die vijf ende twintich duysent roeden lanck / ende thien duysent breedt is/sal het heylichdom staen/ ende het allerheylichste.

4 Het overblijfsel nu van den gheheylichden lande/ sal den Priesteren behoozen/ die int heylichdom dienen/ende voor den Heere treden hem te dienen / dat sp ruymte tot huysen hebben/ d ende sal oock heylich zijn.

5 Doch de Leuiten/die voor den huyse dienen / sullen oock vijf ende twintich roeden lanck/ende thien duysent breedt hebben/tot haren decle/tot twintich cameren.

6 Ess der stadt sult ghy eenen pleyn laten/ voor het gantsche huys Israels / vijf duysent roeden breedt / ende vijf ende twintich duysent lanck/ beneuen den e afghesonderden pleyn des heylichdoms.

7 f Den Vorst nu / sult ghylieden eenen pleyn gheuen/ tot beyden zyden / tusschen den pleyn der Priesteren/ende tusschen den pleyn der stadt teghen Westen ende tegen Oosten: ende sullen beyde teghen Oosten ende teghen Westen / gheluycke lanck zijn.

8 Dat sal zijn opgen deel zijn in Israel: op dat mijne Vorsten niet meer mijnen volcke het hare nemen / maer sullen het landt den huyse Israels laten/voor hare stammen.

9 Want so spreecht de Heere Heere: Ghylieden hebbet langhe ghenoech / euen vele dues ghemaeckt/ghy Vorsten Israels : laet af van g wyuel ende der ghewelt/ende doet wat recht ende goedt is / ende neemt van mijnen volcke uwe h aenspraken/spreeckt de Heere Heere.

10 i Ghylieden sult recht ghewicht / ende rechte schepelen/ende rechte mate hebben.

11 Epha ende Bath sullen gelijcke zijn/ dat een Bath het thiende deel van Homer hebbe/ende het Epha/ook het thiende deel van Homer : want na den Homer saunense alle beyde meten.

12 k Ess een Sikel sal twintich Gera hebbē: ess eene Mina maeckt twintich Sikel/ende vijf ess-twintich Sikel/ende vijfthien Sikel.

13 Dat sal nu het hefoffer zijn / dat ghy lieden heffen sult/namelijcke/het sesте deel eens Epha/van eene Homer tarwen/ess het sesте deel eens Epha/van eenen Homer gersten.

14 Ess van olye sult ghy geuen eens Bath/ namelijcken / telcken den thienden Bath

a Ezc.48.9
b Of/afghesсhеyden.
c Als te vozen int 42. Cap. aen het eynde staet.
b Dat is / het heylichdoom both sal voor hem selfs blijuen.
e Of / afghesсhеyden.
f Ezc.48.22
g Dat is/ moetwilligher onbillickheyt.
h Anders/ schatringhe.
i Leu.19.35 Deut.25.13 Pro.20.10
Epha is een coopmate/ Bath ouwmate ende olymate.
k Exod.30.13 Leuit.27.25 Num.3.47
Een Mina heeft hier vijftich Sikel/ daerom moetmen dese ghetalen te samen sommeren/ende een Sikel houtwee dragmas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

van Coz/ende den thienden Bath van Ho-
mer: want thien Bath maken een Homer.
Ende telcken een lam/ van twee hondert 15
Schapen/uit der cudde op der weyde Isra-
els ten spijsoffer/ende brantoffer/eñ danck-
offer/ter versoeninghe vooz haer/spzeeckt de
Heere Heere.
Alle het volck inden lande sal sulck hef- 16
offer tot den Vozst in Israel brenghen.
Ende de Vozst sal zijn brandtoffer/spijs- 17
offer ende drancoffer offeren op de feesten/
nieuwe Maenden ende Sabbathen / ende
op alle hooghen feesten des huys Israels:
daer toe sondoffer ende spijsoffer/brantoffer
ende danckoffer doen: ter versoeninge vooz
het huys Israels.
So spzeeckt de Heere Heere: Aen den eer- 18
sten daghe der eerster Maent/ sult ghy ne-
men eenen Jonghen osse/ die sonder blecke
zp/ende het heylichdom ontsondighen.
Ende de Priester sal van den bloede des 19
sondoffers nemen / ende de posten aen den
huyse daermede besprenghen / ende de vier
hoecken des affersels aen den altaer: met
tsamen den posten aen der poozten des bin-
nensten voozhofs.
Alsoo sult ghy ock doen aen den seuen- 20
l Num.15.22 den daghe der Maendt/ l soo hem peraant
onwetende vergrepen hadde/op dat ghylie-
den het huys ontsondighet.
m Ero.12.6 m Aen den veertthienden dage der eerster 21
Leuit.23.5 Maent/sult ghylieden het Passah houden/
Deut.16.1 Passah is het Pac- schenfeest. ende seuen daghen vperen/ende ongeveuert
broot eten.
Ende aen den seuen daghe/ sal de Vozst 22
vooz hem / ende vooz alle het volck in den
lande/eenen osse ten sondoffer offeren.
Doch de seuen daghen des feests/ sal hy 23
n In. weder- den Heere daghelijer een brandoffer doen/
telcken seuen ossen ende seuen n rammen/
die sonder blecke zijn / ende telcken eenen
geytenbock ten sondoffer.
Ten spijsoffer nu / sal hy telcken een 24
Epha tot eenen osse/ ende een Epha tot ee-
nen ramme offeren / ende telcken een Hin
olye tot eenen Epha.
Aen den vijfthienden daghe der seuender 25
Maent/sal hy seuen daghen na malcande-
ren vperen/gheliick als gene seuen daghen/
ende euen soo houden met den sondoffer/
brantoffer/spijsoffer/met tsamen der olye.

Dat xlvj. Capittel.

1. Sabbath ende nieuwemaentoffer des Voz-
sten/ 8. aen welcker poozte men wt ende in gaen
sal/ wanneermen offert/ 13. banden willighen
brandtoffer/ 16 ende geschencken des Vozsten.
19. Item/van de heuckenen der Priesteren. 21.
ende der dienaers in den huyse.

So spzeeckt de Heere Heere: De poozte 1
aen den binnensten voozhoue/na den
Oostenwaert/ sal de ses werckdagen
vuer toegeslote zijn/doch aē de Sabbatdage
eñ in der nieuwer Maent/salmense opdoē.
Eñ de Vozst sal buyten onder het booz- 2
huys der poozte treden / ende daer buyten
by den posten aen der poozte staende bid-
den:ende de Priesteren sullen zijn brantof-
fer ende danckoffer offeren: hy doch sal op
den dozpel der poozte aenbidden/ende daer
na weder henen wtgaen: de poozte nu/ sal
open blijuen tot aen den auont.
Desgelijer het volck in den lande / sullen 3
in der denre der selver poozten aenbidden
booz den Heere / aen den Sabbathen ende
nieuwe Maenden.
Het brandtoffer dan / dat de Vozst booz 4
den Heere offeren sal aen de Sabbathdage/
sal zijn/ses lammeren die sonder blecke zijn/
ende eenen ram sonder blecke/
Eñ telcken een Epha spijsoffer tot eenen 5
ramme/ten spijsoffer: tot den lammeren nu/
so vele als zijne hant geeft/ten spijsoffer/ eñ
telcken een Hin olye tot eenen Epha.
In der nieuwer Maent nu/ sal hy eenen 6
Jonghen osse offeren die sonder blecke zp/
ende ses lammeren / ende eenen ram oock
sonder blecke.
Ende telcken een Epha ten osse/ende een 7
Epha ten ramme/ten spijsoffer: doch tot de
lammeren soo vele als zijne hant vermach/
ende telcken een Hin olye tot eenen Epha.
Ende wanneer de Vozst daer henen in- 8
gaet/soo sal hy booz het voozhuys der pooz-
ten henen in gaen/ende booz den selue weeh
henen wtgaen.
Daerentegen het volck in den lande/daer 9
booz den Heere coemt op de hooghe feesten/
ende ter poozte teghent Noozden henen in
gaet / aen te bidden / dat sal booz de poozte
teghent Suyden weder daer wt gaen: ende
welcker ter poozten teghent Suyden henen
in gaen/die sullen ter poozte teghent Noor-
den weder daer wt gaen/ende en sullen niet
weder tot der poozten wt gaen / daer booz
sy henen in ghegaen zijn / maer stracx booz
hen henen wt gaen.
De Vozst nu / sal met hen / beyde henen 10
in ende daer wtgaen.
Nu / aen den vyerdaghen ende hooghe 11
feesten/salmen ten spijsoffer/ telcken tot ee-
nen osse een Epha / ende telcken tot eenen
ramme een Epha offeren/ende tot den lam-
meren/so vele als zijne hant geeft/ende tele-
ken een Hin olye tot eenen Epha.
Wanneer nu de Vozst een vrywillich 12
brantoffer of danckoffer / den Heere doen
wonde / soo salmen hem de poozte nae den
Oostenwaert op doen/dat hy zijn brantof-
fer ende danckoffer offere/ gelijck als hy het
anders aen den Sabbathen pleecht te offe-
ren: ende wanneer hy weder daer wt gaet/
so salmen de poozte na hem toeslupten.
Eñ sal den Heere daechlijcx een brantof- 13
fer doen/namelijcken/een jarich lam sonder
blecke/ dat selue sal hy alle mozgen offeren.
Ende sal alle mozghen dat sesde deel van 14
eenen Epha ten spijsoffer daer op leggben/
ende een derdendeel van een Hin olye / op
het a semelmeel tzuppen / den Heere ten a Jech. 20.
spijsoffer: dat sal een eelwich recht zijn/ van- wiemel
den daechlijckschen offer.
Ende alsa sullen sy dat lam/ met tsamen 15
den spijsoffer / ende olye alle mozghen offe-
ren/ten daechlijckschen brantoffer.
Soo spzeeckt de Heere Heere: Wanneer 16
de Vozst zijner sonen eenē / een gheschencks
geeft/ van zijner erue/dat selue sal zijnen so-
nen blijuen/ende sullent erfelijck besitten.
Wanneer hy daerentegben zijner lineyg- 17
ten eenen/van zijnen erfdeel wat schencket/
dat sullen sy besitten tot op het b nyge Jaer/ b Leuit. 25.
eñ sal als dan weder aen den Vozst vallen:
want zijn deel sal alleene op zijne sonē erue.

c Dock

c Ock en sal de Vorst den volcke niets nemen/van hare erfdeele/noch hare wt hare eyghen goederen stouten/maer sal zijn eygen goet/op zijne kinderen eruen/op dat niet pemant mijns volcx/van zijnen eygendom verstroyt en worde.

Ende hy brachte my onder den inganck/ aen der zijden der poorten regent Noordē/ tot den cameren des heylichdoms/die den Priesteren toebehoordē:en siet/aldaer was een ruymt aen een plaetse reghent Westen.

Ende hy sprack tot my: Dit is de stede/ daer de Priesters het schuldoffer en sondoffer coken sullen/en sy het spijsoffer backen/dat sy het niet henen wt inde buytensten voorhof draghen en dozuen/het volck d te heyligen.

Daernae brachte hy my henen wt inden buytensten voorhof/ende hier my gaen in de vier hoecken des voorhofs:ende siet/daer was in eenen yeghelicken der vier hoecken een ander voorhoof ken te roocken.

Deertich ellen lanck/ende dertich ellen breet/alle vierre eenerley mate.

Ende daer ginck eenen clepnen muere om een yegelijck der vierre contomme/daer waren heerden aen contomme ghemaeckt/ beneden aen de muceren.

Ende hy sprack tot my: Dit is de kenekene/daer de dienaers inden huyse inne coken sullen/wat het volck offert.

Dat xlvij. Capittel.

1. Gheleydt den wateren/die van den Tempel wt gaen/ 8. ende van haren cracht. 13. De lantpalen des erues/ 14. worden Heere den twaelf ghebrachten gheheuen worden beseghenen.

Ende hy bracht my weder/ tot der 1 deure des Tempels/ende siet/ daer vloodt een water daer wt onder den dorpel des Tempels reghent Oosten:want de deure des Tempels was ock reghent Oosten:ende het water liep aen der rechter zyden des Tempels/ by den altaer henen/ na den Suyden.

Ell hy brachte my buyten aen de poorte 2 tegent Noorden van der buytenster poorte reghent Oosten:en siet/ a het water sprunck daer wt/van der rechter zyden.

Ende de man ginck daer wt reghent 3 Oosten/ b ende hadde het meet snoer inder hant/ende hy mat duysent ellen: ende hy brachte my door het water/ tot dat het my aen de enckelen ginck.

Ende mat noch eenmael duysent ellen/ 4 ende brachte my door het water tot dat het my aen de lenden ginck: en mat noch duysent ellen/ende liet my daer door gaen/ tot dat het my aen de lenden ginck.

Doe mat hy noch duysent ellen/ende het 5 wert so diepe/dat ick niet meer gronden en conde: want het water was te hooch/dat men daer ouer f wemmen moeste/ende en conde het niet gronden.

Ende hy sprack tot my: Ghy menschen 6 kint/dat hebt ghy primers ghesien.

Ell hy brachte my weder te rugge/aendē 7 oeuer der beke:en siet/daer stondē ganselyc dele boomen/aen dē oeuer op beyde zyden.

Ell hy sprac tot my:Dit water/dat daer 8 tegent Oosten wt vliet/ sal door het vlacke velt vlieten in de zee/ en dan ener zee in de ander:en wanneer het henē in de zee coemt/ so sullen de selue wateren ghesont worden.

9 Ja alles wat daerinne leeft en wemelt/ daer dese stroomen henen comen/dat sal leuen: ende sal gantsche dele d visschen hebben/ende alle dinck sal ghesont worden/en- d Mat.4.19 ende 13.34
de leuen/waer dese stroom henen coemt.

10 Ende de e visschers sullen aen de selue e Mar.1.17
staen: van Engeddi aen / tot En-Eglaim/ Ier.16.16
saimen het visschgaren wtspannen: want gantsch dele visschen sullen aldaer zijn/ gelyck als in de groote zee.

11 Doch de dijcken ende poelen daer by/ en sullen niet gesont worden/maer sout blijuen.

12 Ende aen den seluen stroom / aen den ouer/ op beyden zijden/ f sullen allerley f Psalm.1.c
vruchtbare boomen wassen/ende hare bla- Jerem.17.8
deren en sullen niet verwelcken/ noch hare Apoc.22.2
vruchten verduplen/ende sullen alle/ Maenden nieuwe vruchten brenghen: want haer water vliet wt den heylichdom:hare vrucht sal ter spijse dienen/ ende hare bladeren ter
g heelinghe. g Of/medecijne.

13 Soo spreeckt de Heere Heere: Dit zijn de lantpalē/daer ghy het lant sullet na wdeylen/den twaelf stammen Israels: h want [twee] deele behooren den stamme Joseph. h Gen.48.22

14 Ende ghy sult het gelijck wt deylen/ den eenen als den anderen: i want ic hebbe mijne handt opgheheuen/dat lant uwen vaderen ende k/ten erf deele te ghenen. i Gen.22.16

15 Dit is nu de landtpale des lants reghent Noorden / vander grooter Zee aen van Hethlon/tot Zedad toe:

16 Hamelijcken/Hemath/Berotha/Sibraim/die inter Damasco en Hemath aenpalen/ en Hazar Tichon/die inter Hauran aenpalt

17 Dat sal de landtpale zijn/ van de zee aen tot Hazar Enon toe:en Damascus en Hemath/sullen de eyndē zijn regent Noorden.

18 Ende de lantpale regent Oosten/ sule ghy meten tusschen Hauran ende Damasco/ ende tusschen Gilead/ende tusschen den lande Israels/aen de Jordane henen af/tot aen de zee/reghent Oosten: dat sal de landtpale reghent Oosten zijn.

19 Ende de lantpale reghent Suyden is van Thamar/tot aent l rustwater Kades/en- l Ezec.17.7
de reghen den water aen de groote zee: dat Num.20.13
sal de lantpale reghent Suyden zijn.

20 Ende de lantpale regent Westen/is van de groote zee aen/straer tot Hemath toe:dat zy de landtpale reghent Westen.

21 Alsoo sult ghy het lant wdeyden onder l Mu.33.54
de stammen Israels/

22 Ende wanneer ghy het tot worpet / het landt onder v te deylen/ m soo sullet ghy de wcendelingen/die by v woonē en kinderen m Leu.19.33.
onder v n generecren/houden/ gelijck als de Deut.10.19
o lantbesitters onder den kinderen Israels. en 24.14.18
n Nu. gegenereert hebben/
o And. landtsaten.

23 Ende sullen ock haer deel aen den lande hebben/een yeghelijck onder den stammen/ daer hy woont/spreeckt de Heere Heere.

Dat xlviij. Capittel.

1. Seuen stammen wert haer lant wtgedeylt 8. daer na den Priesteren/merckelijck den Tempel/ 11. den Luiten/15. stadt/20. den Vorste/ 21. ende daer na den anderen stammē. 30. Der stadt poorten worden benoemt.

1 Dit zijn de namen der stammen van den Noorden / van Hethlon nae Hemath/en Hazar Enon/ende dan Damasco nae Hemath: dat sal dan door zijn deel hebben/van Oosten/totten Westen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

Naest Dan / sal Asser zijn deel hebben / 2
hair Oosten / tot aent Westen.

Naest Asser / sal Naphthali zijn deel heb- 3
ben / van Oosten / tot teghent Westen.

Naest Naphthali / sal Manasse zijn deel 4
hebben / van Oosten / tot teghent Westen.

Naest Manasse / sal Ephraim zijn deel 5
hebben / van Oosten / tot teghent Westen.

Naest Ephraim / sal Ruben zijn deel heb- 6
ben / van Oosten / tot teghent Westen.

Naest Ruben / sal Juda zijn deel hebben / 7
van Oosten / tot aent Westen.

a Of / afscheyden / Naest Juda nu / sullet ghy een deel a af- 8
sonderen / van Oosten / tot aent Westen /
dat vijf ende twintich duysent roeden breet
ende lanck sy / een stuck vanden deelen / die
van Oosten tot aent Westen reycken / daer
sal het heylichdomme inne staen.

b Ezech. 43. 7 b Ende daer van sult ghy den Heere een 9
deel afsonderen / vijf ende twintich duysent
roeden lanck / en thien duysent roeden breet.

Ende dat selue heylige deel / sal der Prie- 10
steren zijn / namelijcken / vijf ende twintich
duysent roeden lanck / tegent Noorden / en-
de teghent Suyden / ende thien duysent
breedt teghent Oosten ende tegent Westen /
ende het heylichdom des Heeren sal daer
midden inne staen.

c Ezec. 43. 19. ende 44. 15 Dat sal gheheylicht zijn den Priesteren / 11
den kinderen c Sadok / welcke myne zeden
gehouden hebben / ende en zijn niet afghe-
vallen / met den kinderen Israels / als de
Leuiten afghevallen zijn.

Ende also sal dat afgesonderde deel des 12
lants / haer eyghen zijn / daer het heylichste
inne is / by der Leuiten landtpale.

De Leuiten nu / sullen by der Priesters 13
landtpale / oock vijf ende twintich duysent
roeden in de lengde / ende thien duysent in
de breede hebben: want alle lengde / sal vijf
ende twintich duysent / ende de breede thien
duysent roeden hebben.

Ende en sullen daer niets van verco- 14
pen / noch veranderen / op dat de eerstelin-
gen des lants niet wech en comen / want het
is den Heere gheheylicht.

Nu de ouerblijuende vijf duysent roeden 15
in de breedde / teghen de vijf ende twintich
duysent roeden in de lengde / dat sal onhey-
lich zijn voor de stadt / daerinne te woonen /
ende tot voorsteden / ende de stadt sal daer
midden inne staen.

Ende dat sal haer mate zijn / vier duysent 16
ende vijf hondert roeden / teghent Noorden
ende teghent Suyden: desgelijcken teghent
Oosten / ende teghent Westen / oock vier
duysent ende vijf hondert.

De voorstadt nu / sal hebben twee hon- 17
dert ende vijftich roeden teghens Noorden /
ende teghent Suyden / desgelijcken oock
teghent Oosten ende teghent Westen / twee
hondert ende vijftich roeden.

Nu / het ouerblijfsel vander lengde des sel- 18
uen / by den afgesonderden ende gehey lich-
den / namelijcken / thien duysent roeden te-
ghent Oosten / ende teghent Westen / dat
behoort tot ophoudinghe der genen / die in-
der stadt arbeyden.

19 Ende de arbeyders sullen wt allen stam- b Of / arbeyden
men Israels c der stadt arbeyden. c Heb. van alle

20 Dat de gantsche d afsonderinge der vijf d Dat is / dat gesonderde
ende twintich duysent roeden int vierkant / ligt sy / tot
e gheheylichde afsonderinghe sy / der stadt heylichdom
ten eyghendomme. ende eygen-

21 Wat nu noch ouerblijuende is / op bey- domme der
den zijden / by den afghesonderden eyghen- stadt.
deele / ende by der stadt deel / namelijcken /
vijf ende twintich duysent roeden teghent f Sim. 41. 7
Oosten / ende teghent Westen / f dat sal al-
temael des Oosten zijn: doch het afghesön-
derde heylighe deel / ende het huys des hey-
lichdoms / sal midden daerinne / ende daer
van afghesondert zijn.

22 Dat nu daer tusschen leyt / tusschen der
Leuiten deel / ende tusschen der stadt deel / es
wat tusschen de landtpale Juda / es der land-
pale Ben Jamin is dat sal des Oosten zijn.

23 Daer na sullen de andere stammen zijn:
Ben Jamin sal zijn deel hebben / van Oo-
sten tot aent Westen.

24 Voch aen de landtpale Ben Jamin / sal
Simon zijn deel hebben / van Oosten tot
aent Westen.

25 Aen de landtpale Simeon / sal Issaschar
zijn deel hebbē / van Oostē tot aent Westen.

26 Naest de landtpale Issaschar / sal Sebu-
lon zijn deel hebben / van Oosten tot aent
Westen.

27 Naest de landtpale Sebulon / sal Gad zijn
deel hebben / vant Oosten tot aent Westen.

28 Voch naest Gad / is de landtpale tegent g Gen. 13. 9
Suyden / van Thamar / tot aent g twistwa- Num. 34. 11
ter te Kades / ende teghen het water aen de
groote zee.

29 h Also sal het landt wtghedeylt worden h Num. 34. 13
ten erfdeele onder de stammen Israels / ende Iosua 13. 6
dat sal haer erfdeel zijn / spreeckt de Hee-
re Heere.

30 Ende so wijdt sal de stadt zijn / vier duysent
ende vijf hondert roeden / teghent Noorden.

31 Ende de poorten der stadt / sullen na den
namen der stammen Israels ghenoemt
worden: dzie poorten teghent Noorden.
De eerste poorte Ruben / de ander Juda / de
derde Leui.

32 Also oock teghent Oosten / vier duysent
ende vijf hondert roeden / es oock dzie poor-
ten / namelijcken / De eerste poorte Joseph /
de ander Ben Jamin / de derde Dan.

33 Teghent Suyden oock also / vier duysent
ende vijf hondert roeden: es oock dzie poor-
ten: De eerste poorte Simeon / de ander
Issaschar / de derde Sebulon.

34 Also oock teghent Westen / vier duysent
ende vijf hondert roeden: ende dzie poorten /
De eerste poorte Gad / de ander Assur / de
derde Naphthali.

35 Also salt ommē ende omme / achtien duy- i Gen. 35. 21
sent roeden hebben: es als dan sal de i stadt Exod. 15. 22
ghenoemt worden: Hier is de Heere. Apoc. 21. 12

¶ Eynde des Prophcten Ezechiel.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dese beschrijuinge van dese Figuere/ waer van vermaent is in het veertichste Capittel Ezechiel veers 5.

De Figuere is het portael alleen.

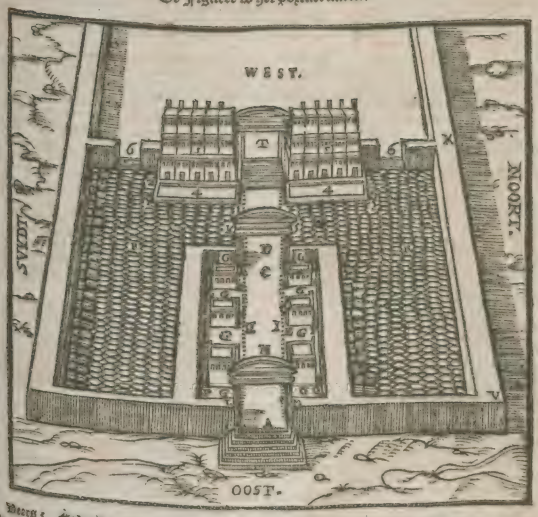

Veers 5. Ende siet eenen muer van buyten/etc. Desen muer daer van den Prophete spreeckt/ is den muer die ghy met een sterre aengheteeckent siet / welcke buyten rontom den huyse henen ginck/ ende om alle de portalen. Ende met een meetroede mat hy de breyde van het ghebouwede een roede/etc. Dat is te segghen: De dickte vanden muer/ A. B. die hadde ses ellen dickte: want de meetroede hadde ses ellen/ ende den muer hadde oock ses ellen inde hoochde A. C. Desen muer hadde in alle het viercant 500. roeden: het welcke men aenmercken can int eynde des 42. Capittels/te weten/ teghent Ooosten 500. roeden C. H. ende teghen het Noorden oock so veel H. I. teghent Suyden oock so veel C. K. desghelijcx oock teghent Westen I. K. Dit besluyt was / op dat het heylighe van den onheylighen onderscheyden ware: ghelijck daer staet int eynde des 42. Cap.

6 Ende quam aen de poorte die teghent Oosten lach. Dat is de poorte gheteeckent D. in de welcken men lancx seuen trappen opghinck E. dan ginckmen in een wandelplaetse/ waer dat ses camers waren F. ende dese wandelplaetse was omsloten met eenen muer G. Maer om dat dese tegenwoordige Figuere veel te cleyn is om alle de gemeten van de wandelplaetse te kennen te geuen/ sullen wy een gaelderye nemen die wy alleene gemaeckt hebben/ om dat dese dingen te beter verstaen soude worde. Ende mat de dorpelen aender poorte / eenen yeghelijck dorpel een roede breedt. Dese poorte A. presenteert ons die selue vande groote Figuere D. Ende mat / etc. Dat is van A. tot B. Want de muer hadde een roede dickte / ghelijck wy hier bouen ghesept hebben / daerom moeste den dorpel oock soo veel hebben. Als hy sept. Den anderen dorpel / dat is die van dander poorte ten eynde der galerye C. D.

7 Ende elcke camer een roede lengde E. F. ende de breyde een roede E. O. Van de hoochte en maeckt hy geen vermaen. Ende tusschen de cameren vijf ellen. Hy wil segghen dat de cameren waren deen van den anderen vijf ellen G. Men moet aenmercken/ dat vant eynde des dorpels van de eerste poorte A. tot de eerste camer/ was dierghelijcke vijf ellen spatie: Ende desgelijcx/ van de derde camer tot den muer ten eynde der wandelplaetse G. Ende den dorpel van de poorte/etc. In plaetse van windelsteen/ set ick dorpel: want het moet also verstaen worden/ Hy wil dan segghen/ dat van den beginne des dorpels A. tot den ganck der wandelplaetse B. was ses ellen. Want den ganck der wandelplaetse begint alleenlijck aen de letter B. ende eynde aen de letter C. Dwelck hy sept / aent achtste veers/ het is den anderen dorpel/ van de binnenste deure in het voorhuys C. D. gelijck hy sept in het begin van het seste veers/ ende den anderen dorpel/ etc.

9 Ende mat den ganck/ etc. Dat is de breyde des ganck / in de wandelplaetse of voorhuys H. I. Als hy seydt / dat den ganck van binnen was / dat is / tusschen de twee dorpels B. C. Ende zijn bysetten/etc. Dese bysetten/ zijn een maniere van daken/ diemen bouen de winckels ofte deuren hanget, om wt den regen schuylen/ende behoorden genoemt te worden Loonen of Ouersprongen. De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Joden solue ghebruyckent hedensdaechs noch/ om hare huysen donckerachtich te hebben. Dese saken dan waren bouen de cameren ende deuren dan den voorhuyse K. ende hadden twee ellen onersponen. Int 7. beers. en sept hy niet hoe veel cameren datter in de voorhuyse waren / hy en heeft maer ghesproken van haer breedde ende lengde. Ende int thiende beers sept hy/ datter dzie ouer deen zyde waren/ende dzie ouer dander zyde/ ghelyck ghy hy der Figuere sien cont.

11 Daer nae mat hy de wydde der deuren binnen de poorte/ thien ellen/ L. M. ende de lengde derthien ellen M. N. Hy noemt de hoochde/ lengde.

12 Ende de spatie voor de cameren een elle. Dese spatie dan een elle O. en was niet begrepen inden ganck vanden huyse H. I. maer was tusschen den ganck ende de cameren / ende was een cleyne wandelplaetse voor de cameren: ende men ghebruyckt het noch teghenwoordich in sulcker manieren in veel plaetsen/ daermen voor de deure platte gebloemde steenen plauept/de breedde dan twee voeten/dwelck dient tot een wandelplaetse.

13 Ende mat de poorte van den dake af/etc. Hy wil seggen/ dat dit voorhuys hadde 25 ellen breedde P. R. Want de ganck heeft 8. ellen H. I. Ende dan een elle ouer elcke zyde dan den ganck tot de cameren. dat zyn thien: dan heeft elcke camer ses ellen breedde E. F. ende so. dese ouer dander zyde. dat zyn twaelue: voecht de twaelue tot de voorgaende thiene / dat zyn twee ende twintich/ daer ghebreeckt noch dzie ellen van de hyf ende twintich : dese dzie ellen zyn tusschen de cameren ende den muer met/ende wandelplaetse: anderhalf elle ouer deen zyde P. (Want de cameren en waren neffens den muer met/ende so veel van dander zyde R. Daer zyn de 25. ellen die de wandelplaetse in de breedde hadde. Als hy segt. Deure tegen deure: men moet verstaen/ dat het inkomen der cameren was recht tegen ouer den anderen/ ende hadden haer gesicht op den ganck van het voorhuys. Als hy spreeckt int 14. beers / de hyfsteen hondt ffestich ellen men moet verstaen van alremael die inde wandelplaetse waren/ghelyck men sien mach by de woorden die hy sept int ende des selfden beers. Nv/om het ghetal te vinden van dese 60. ellen/moermen indachtich wesen ghene dat wy hier bouen ghesept hebben/ dat de Loouen bouen de cameren ende deuren omhooch waren. Nv zynder ses cameren/ dzie ouer deen zyde/ ende dzie ouer dander zyde/ welcke hebben elck ses ellen lengde ghelyck het ghesept is. Nv ses mael ses / zyn ses ende dertich : want de Looiengen also lanck als de cameren: dan zynder de twee Loouen bouen der deure vanden voorhuyse A. ende E. die elck thien ellen openthept hebben L. M. ghelyck wy hier bouen ghesept hebben/ dat zyn twintich ellen: maer den ouersponck der Loouen / een elle ouer elcke zyde/ meer dan de openthept van de deure/ begaere ghy sien cont by der Figuere K. 5. So dat de Looiengen der deuren zyn twaelf ellen aen elcke deure: begaere die vierentwintich ellen van de twee Looiengen der twee deuren/ met de ses ende dertich der ses cameren. dat zyn de tseftich ellen. Dese Looiengen waren verciert met palmen: ende daer waren aen de cameren cleyne boomkens vanden binnen engher als van buyten.

15 Ende tot aen het voorhuys aen der binnenste poorte/ etc. Dat is van de letter A. tot D. hyftich ellen: want van A. tot B. welcke is den dobbel van de eerste poorte/ zyn ses ellen : ende van B. tot C. acht ende dertich/ ende ses/ dat zyn vier ende veertich : Ende dan van C. tot D. welcke den dobbel der tweedde poorte is/zyn ses ellen: vier ende veertich. ende ses/zyn hyftich. Nv om te weten of daer acht ende den tich ellen tusschen de twee dobbels zyn/ dat is te seghhen/ van B. tot C. Inden eersten daer zyn dzie cameren/die hebben elck in de lengde ses ellen/zyn achthien: dan zynder vier lege plaetsen G. elck van hyf ellen/ ghelyck het ghesept is/dat zyn twintich: ende achthien der dzie cameren. zyn acht ende dertich: telt se tot de twaelf van de twee dobbels der deuren/ daer zyn de hyftich ellen.

17 Ende hy bracht mp aen het buytenste portael/etc. Hae dat den Prophete de ghemeten hadden voorhuyse int langhe beschreuen heeft/ ghelyck wy ghesien hebben/ gaet hy in langs de poorte D. tot dit portael K. de oorsake waeromme dat hy het buytenste portael noemt. het is int ghelychte van tgene dat naest den Tempel is/in de groote Figuere ghereeckent M. Dwelck hy hier na noemen sal. het binnenste portael. Ende hier/ daer waren zyn cameren. S. Hy sullen een vollen dan dese cameren hier manen aen het 42. Capittel. Als hy sept int 18. beers/ dat het plauepsel leeger was dan de deuren. het is om datmen langer de trappen tot der poorten op ginck / ghelyck ghy hier by der Figuere. hy sept dat poorten/als sprekende van dele: dat is om oorsake der twee cleyne 6. die ter zyden de groote zyn T.

19 Ende mat de breedde/etc. Dat is te seggen. dande eerste poorte tegent Oosten A. welcke hy loech noemt/ om oorsake dat het portael int midden T. hooghet was / want men clumbe langer acht trappen op. Dit is dan dat hy wil seggen dat van de eerste poorte A. tot der deuren dan. het binnenste portael T. waren hondert ellen. so veel teghent Oosten ende teghent Noozden. V. X. Hy bewyst dat dese portalen vierecant waren/te weten hondert ellen in alle hare vierecanten.

20 Ende aengaende de poorte die teghent Noozden lach. Weset nv in de groote Figuere. Dit portael M. ende tghene dat wy hier voor beschreuen hebben/ dwelck de Prophete te vollen beschreuen heeft. Nv coemt hy tot der poorte teghent Noozden K. ende begint te beschryuen de wandelplaetse S. van het buytenste portael T. van ghelycke mate als die teghent Oosten/ te weten / ses cameren in de wandelplaetse A. de lengde van hyftich ellen V. X. ende haer breedde hyf ende twintich Y. Z. Hier moet aenmercken dat het ghemeet der wandelplaetsende het portael / zyn alle te samen ghelycksoomich het portael teghent Oosten/ daer wy hier voren van ghesept hebben.

23 Ende de poorte aen den binnenste voorhoue / was teghen die poorte / die teghent Noozden ende Oosten lach. Dat is te segghen: De poorte van den binnensten voorhoue B. was recht teghen ouer de buytenste poorte K. ende die teghent Oosten. C. Hy noemt se de Oostpoorte/ om dat hy aen het Oostportael is. Ende hy mat van eender poorte totter ander/ hondert ellen. Dat is van de poorte des buytenste voorhoue K. totter binnenster poorte van den voorhoue B. het is ghelyck hy ghesept heeft/ als hy beschreef het portael teghent Oosten/ boers 19. Ende mat van het ouderste der poorte tot het binnenste portael/ hondert ellen/ boers 24. Nv coemt de Prophete aen de Suptzyde/ daer een poorte is D. ende seuen trappen ghelyck als aen dander poorten/ te weten/ Oosten ende Noozden. Dan begint hy te beschryuen het buytenste portael E. ghelyck dander: want wy moeten hydachtich wesen dat alle de portalen zyn van eender mate/groote/ende faersoen.

27 Ende de poorte van het binnenste portael was teghent Suyden. Hy wil seggen/ dat de deure van het binnenste portael F. was recht teghen ouer het buytenste portael D. het is even gelyck de poorte regent Noozden. Esi mat van der eender poorte tot der ander poorte regent Suyden / hondert ellen. Dat is vander poorte des buytenste portael D. tot het binnenste portael F.

28 Ende hy bracht mp in het binnenste portael aen de Suydenpoorte. Nv gaet den Prophet voor het binnenste portael / teghent Suyden G. Hoe wel dat hy neffens het buytenste gaet/ dat teghent Oosten is/ so is het binnenste portael geheeten/int gesicht vant buytenste/ dat teghent Suyden is. Men clumbe acht trappen op H. maer het werck beletter te sien / daerom salmen voorlicht nemen aen dat portael teghent Oosten. Want so sy zyn aent portael teghent Oosten/ soo zyse oock aent Suydtzyde ende aent Noozden. Na dat den Prophete binnen gegaen is / in dit portael regent Suyden. B. soo doet hy de beschryuinghe int corte / om datse de ander ghelyck zyn: Daerom moeten wy nu hem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

staen ende aenmercken / dat alle de portalen / soo wel die van binnen als die van buyten / zijn al te samen van eender mate/ groote/ ende faetsoen/ veers.32. Ende na dat hy corte beschrijvinghe ghedaen heeft vant binnenste portael int Suyden / soo coemt hy in vander binnen/ dat teghent Oosten leyt N. ende beschrijft dit portael met corte woorden / ghelijck hy dat ander teghent Suyden ghedaen heeft / om datse al even gheleijck zijn/ veers 35. Van daer coemt hy binnen tportael tegent Noorden J. welck hy lichtelijck henen beschrijft gelijck als dander om der oorsake die wy gesept hebben. Nv moeten wy consideeren den voortganck die den Prophete gehouden heeft in de beschrijvinghe deser portalen: na dat hy de buytenste portalen teghent Oosten te vollen beschreuen heeft M. soo coemt hy aen dat buytenste teghent Noorden T. van vant Noorden tot het buytenste teghent Suyden E. Van daer coemt hy voorts tot het binnenste tegent Suyden G: ghedaen hebbende daer hy in coemt / aen dat teghent Oosten N. dan coemt hy binnen dat tegent Noorden J: Daer by sien wy datter maer ses portalen en zijn sonder den Tempel/ ende dat de ghene die daer twee tegent Westen ghesethebben/ die hebbensena haer eygen hooft veworpen/ sonder fondeersel der schriftueren / ghelijck wy hier na noch bewijsen sullen in het 46. Capittel.

38 Ende elcke camere / ende zijne bysetten / etc. Hy sept van de ses cameren die in de wandelplaetse der binnenste portael staen teghent Noorden 1. Hy wil segghen van den inganck der cameren/ dat is te segghen/ de deuren waren onder de looven die bouen de cameren waren / ghelijck wy hier bouen gesept hebben/ als wy de wandelplaetsen teghent Oosten verclaerden. Nv in de wandelplaetse vanden binnenste voorhoue waren vier cleyne tafelkens K. ende oock soo vele aen het buytenste portael F. van anderhalf elle lengde / ende soo veel breede / ende een elle hoochde. Als hy sept int 43. veers. Dat harelijsten waren een hant breedt inghesetf/ besiet de figure der tafel / van de thoonbrooden/ Exodus. 25. het is eenderley dinghen.

44 Ende buyten voor de binnenste poorte / waren de cameren der Sanghers / aen het binnenste portael/ welck was aen die teghent Noorden / etc. Hy wil segghen/ dat de cameren die aen de binnenste portalen zijn teghen de Noordenpoorte / zijn voor de Sanghers: welcke zijn gheteeckent L. maer het beworp belet het : datment niet wel sien en can / daerom besiet de ghene die aent Oostportael zijn: want sy zijn even ghelijck. Hy sept oock dat de gene die tegent Suyden staen aen het binnenste portael G. was oock voor de Sanghers M. Een zijde vanden wech Oostwaerts/ hadde zijn ghesicht inden wech tegent Noorden. Men moet nu verstaen, dat den Prophete aen het binnenste poortael is teghent Oosten N.

45 Ende hy sprack tot my / etc. Hy spreeckt van de twee cameren die inden binnensten portael zijn N. inden wech Oostwaerts N.O. ende sept dat de ghene die teghent Suyden zijn N. behoort den Priesteren toe, ende de ghene die teghent Noorden zijn O/ voor den ghenen die last hadden vanden altaer te dienen. Ende hoe wel dat dese cameren zijn in het portael teghent Oosten / soo en laten sy niet te hangen opt Suyden ende Noorden: Dit binnenste der cameren geteeckent N. is Suydt ende Oost/ ende dander gheteeckent O. Oost ende Noorden/ om datse op die zijde hanghen.

47 Eñ hy mat/ etc. Dat is het gene dat wy hier bouen gesept hebben/ dat alle de voorportalen hadden int viercant/ hondert ellen. Ende den altaer was voor den huyse P. Daer by sien wy het gene dat hier bouen gesept is/ dat den Propheet was inden binnensten portale teghent Oosten N. Want hadde hy gheweest aenden portale tegent Noorden/ hy en hadde den altaer voor den Tempel niet connen sheien. Dat heeft ettelijcke doen abuseren/ datse gemeynt hebben / dat den Propheet was in het portael teghent Noorden: dat heeft haer doen den ganck des Tempels aen die zijde setten : onbetamelijcke dinghen ende contrarie/ so wel dien van Salomo / als inde beschrijvinghe die den Prophete hier van is doende: dwelck by na dander ghelijck is. Dan aen het 43. Capittel/ veers 2. ende 4. blijckt wel/ dat den ganck was aen de Oostzijde. Want hy sept daer / dat de Heere lancx de poorte teghent Oosten in den Tempel quam/ dwelck hy niet en soude connen ghedaen hebben/ hadde den ganck teghent Noorden gheweest/ want soo sy haer portalen ende ganghen ghesethadden/ so en mochmen lancx de Noortzijde inden Tempel niet comen. Daerenbouen/ de orden die den Propheet hout/ verclaert ghenoech : want na dat hy ghesept heeft/ dat den altaer voor den huyse was/ so voecht hy daer noch by.

48 Ende hy bracht my inden ganck vanden huyse/ etc. Hadde doen den ganck teghent Noorden gheweest/ ghelijck zijt ghestelt hebben/ den Prophete wesende ter plaetsen daer den Altaer stont/ soude eenen grooten omganck ghedaen hebben om daer te comen. Ende bracht my etc. Hy gaet binnen lancx dese poorte Q. om inden ganck des Tempels te comen R. Hy sept datmen lancx trappen opghinck / sonder vermaen te maken van den ghetale : daerom hebben wyse ghemaeckt nae den sinne. Ende inghecomen zijnde/ heeft hy de beschrijvinghe daer van ghedaen / ende desgelijcx vanden Tempel. Maer voor dien wy dese dinghen niet wel en connen te verstaen geuen by dese teghenwoordige figuers/ om dat sy veel te cleyn is/ soo hebben wy een figuere van den Tempel alleen ghemaeckt.

Den Prophete climt op lancx de trappen 9. om inden ganck des Tempels te comen 7.

48 Ende hy bracht my inden ganck vanden huyse/ ende mat den ganck vijf ellen/ etce. Hy heetet den ganck meten/ den muer die den ganck omsluyt / de welcke hadden vijf ellen dickten / van deen ende vander zijde 1.2. Ende de wijdde der poorten/ drie ellen. Dat zijn de twee cleyne poortkens/ die inden omsluyt des gancx zijn/ welcke hadde 3. ellen breedde 3.4. Dese poortkens/ waren om op de cameren te gaen die om den Tempel waren A. B. veers 49. De lengde des gancx was twintich ellen 5.6. ende de breedde elf 7.8. Aengaende de pilaren 10. hy en sept het fatsoen niet: wy hebbense ghemaeckt nae die vanden Tempel Salomon/ om het sekerste ghelijck te zijn.

Dat xli. Capittel.

Ende hy bracht my henen inden Tempel / ende mat de bysetten / etc. Na dat hy beschreuen heeft de metinghe des gancx / soo coemt hy inden Tempel. Hy noemtse hanghers oft bysetten/ de cameren die rontom den Tempel zijn A. B. de reden is / dat de tweedde camer streckt op de eerste S. ende de derde op de dweede A: ende soo vele als sy van voren oversprongers hebben/ soo veel isser ter zijden des Tempels/ ghelijck ghy by der figueren sien condt/ dat hem den muer so veel versamelt/ als haer de camer verwijdt. Dese hanghers of cameren hadden ses ellen A. B. dat is te segghen/ van bouen: daer om voecht hy daer by/ dat het de breedde vant overdeck was : want van beneden hadden sy maer vier ellen Q. R. ghelijck hy hier na segghen sal / int tweede veers. De poorte des Tempels hadde inder breede thien ellen/ ghelijck die vanden voorhoue C. D. van de openheyt der deuren/ tot den muere des Tempels/ was vijf ellen over elcke zijde der poorte E. C. D F. Ende mat de lengde / veertich ellen / ende de breedde twintich. Dat is vander deure des Tempels 8. tot in het alderheylichste 1. De breedde des Tempels/ was twintich ellen E. F. oft G. P. want de deure a heeft thien ellen breede C. D. gelijck wy gesept hebben: dan vijf ellen over elcke zijde der poorten E. C. D. F. Dat zijn de twintich ellen breede des Tempels a. Van de hoochde des Tempels / en maeckt hy gheen vermaen: wy hebbent hem van dier hoochde gemaect/ als dien van Salomon/ te weten 30. ellen/ om het warachtichste.

3 Ende hy ginck daer binnen henen/ etc. Nv coemt hy in het alderheylichste. Ende mat de bysetten/ etc. Dat is den dorpel der poorten des alderheylichsten/ de welcke hadde inder lengde

twee

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

twee ellen H. I. oft om beter te segghen / den muer die het allerheylichste des Tempels afscheyde/ hadde twee ellen dichten. Ende de poorte ses ellen K. L. Ende de wijdte der poorten seuen ellen: Dat is te segghen/de zijden M. K. ende L. N. want tweemael seuen zijn 14. Ende dan ses ellen openheyt der deuren K. L. zijn twintich.

Figuere des Tempels alleen.

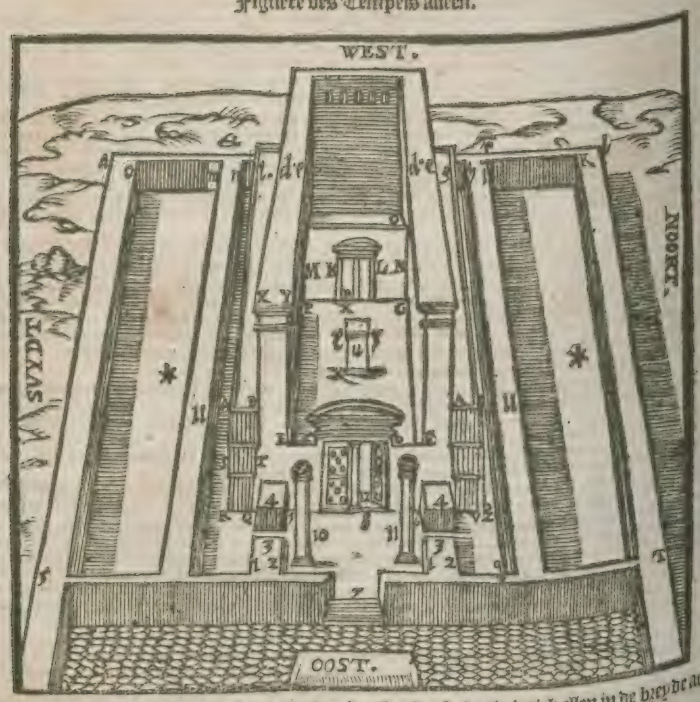

4 Ende hy mat twintich ellen in de lengde G. O. Ende twintich ellen in de breyde aen den Tempel G. W. Het is om te toonen datter twintich ellen in alle de vierzanten waren.

5 Ende hy mat den wandt des huys ses ellen etc. O. 6. De eerste camer en hadde maer vier ellen O. K. de tweede vijf S. T. de derde ses A. B. ghelijck wy ghesept hebben / daer waren drie rijen cameren/of drie stagien K. S. A. Als hy sept/dat de ouerspronghen der cameren/sloten inden wandt banden huyse/ dat is lichtelijck om te verstaen by dese teghenwoordighe Figuere / ende het ghene dat wy aengheroert hebben int beginsel deses Capittels. Aengaende den wendeltrap daer hy vermaen van maeckt/en hebben wy niet connen te vooorschijn brenghen/om oorsake/dat het bewijs het licht benemt: nochtans en zijn de dinghen niet qualijck om verstaen / men sietet heden daechs desghelijcken in veel Cloosteren.

8 Ende aensach de hoochde des huys/ etc. Hy sept dat het fundament onder de cameren hadde ses ellen/ende wy hebben hier bouen ghesept/dat sy maer vier en hadden: Maer men moet aenmerken/dat hy op het opperste der cameren is gelijck hy ock sept. Als de bouen camer heeft ses ellen: nu dien ghy dan van bouen neder waerts siet/ sal duncken dat de cameren so veer beneden zijn als bouen/ daeromme dat men de intreckinghe der beneden cameren niet sien en can. Gheliick oft wy van B. een poorte neder waerts keren/het eynde en soude niet connen eyndt vinden: maer soude pasloos swijse comen op de 2. Hier/daerom sept hy/dat het fonderfel der cameren heeft ses ellen / dat is/ aengaende het gesicht van die van bouen.

9 Ende de breyde des wandts / etc. Hy wil segghen / dat den muer van bouen de camer (die hy noemt de buytenste camer) dat van B. tot F. hadde vijf ellen F. H. Want beneden hadde ses O. 6. gelijck wy gesept hebben int 5. deers. Als hem de muer bouen maer een elle en vertrecht/ende dat de camer daer bouen ses ellen heeft A. B. ende dat de ghene die daer onder is / maer vier en heeft O. K. ghelijck ghesept ghenoeght heeft/daer by sien wy / dat de cameren van bozen so veel ouerspronghs hebben als opachterste. Want hadden de cameren maer ouerspronghers ouer die zijde des muers/ sonder van boren te hebben / de camer daer bouen en soude maer vijf ellen hebben / aengheseen dat den muer een elle intreckt van K. tot B. Dwelc hy sept int 10. deers/ datter zijn twintich ellen tusschen de cameren in de breyde des Tempels / die welcke twintich ellen heeft E. F. Want de cameren zijn rontom den Tempel: nochtans isser meer den muer mede begrijpende den Tempel heeft twintich ellen breyde (gelijck men ghesept heeft) ende den muer heeftter ses ouer eicke zijde/ dat zijn 32. Maer den Prophete en spreeckt maer van binnenste des Tempels/ dwelck heeft twintich ellen E. F.

11 Den ingangk der camer / etc. hy sept dat de deuren der cameren waren teghent Noorden/ ende teghent Suyden: De cameren die teghent Noorden waren W. haer deuren waren teghent Noorden: ende de gene op de Suydtzijde K. haer deuren waren teghent Suyden: wy en hebbent niet connen laren blijcken/om oorsake des bewijps. Als dese deuren hadden haer aenschouwinghe op een spacie van vijf ellen breyde W. 2. welck waren rontom den Tempel/ waer van haer eenen muer bestont 11 De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

12 **De timmeragie die voor het besluyt was/etc.** Het besluyt waer van hy spreeckt zijn de twee ydel plaetsen / waer op dat den Tempel van alle zijden zijn ghesicht heeft. Aengaende de tseuentich ellen/ dat hy seyt/ dat den Tempel breydden heeft aen de Westzyde / ick en hebbe dit ghetal niet connen wel te passe brenghen. Nochtans sal ickt verclaren ten besten alst my moghelijck sal wesen. Daer zijn hondert ellen van A. tot B. ghelijck hier nae ghesept sal worden. Nv / ick en vinde maer tsestich ellen die ick te passe brenghen can. Den Tempel hadde twintich ellen wijde C. D. Dan vijf ellen van D. tot E. welck is de dicke des muers. Ende so vele ter anderzijde C. F. dat zijn thien/ ende twintich des Tempels wijdde/zijn dertich. Dan vijf ellen van E. tot G. welck is de breydde der meddelster camer. Ende ander vijf van G. tot H. dat is de breydde der leghe spatie die voor de cameren zijn. Ende vijf van H. tot I. dat is de dickte des muers die de leghe plaetse besluyt/ dat zijn vijfthien/ ende vijfthien ter anderzijden van F. tot M. zijn dertich/ende dertich van E. tot F. zijn tsestich / dier zijn van I. tot M. Men en can niet meer gheuinden dan dat wijt alsoo nemen: daer zijn tseuentich ellen / van N. tot G. oft van B. tot L. Want van L. tot F. zijn vijf ellen ghelijck het ghesept is geweest/ende vijf van F. tot C. zijn thien: ende twintich van C. tot D. zijn dertich/ende vijf van D tot E. zijn vijf ende dertich/ende vijf van E. tot G. zijn veertich/ende vijf van G. tot H. zijn vijf ende veertich/ ende vijf van H. tot I. zijn vijftich/ ende vijfthien van I. tot K. welck is de breydde vant besluyt/zijn vijf ende tsestich. Dan vijf voor de dickte des muers K. B. zijn tseuentich ellen: ick en cant anders niet vinden. **Ende zijn lengde tneghentich ellen.** Den Tempel heeft tsestich ellen tusschen beyde de mueren van seuenthien tot L. veertich/ ende twintich van G. tot O. Dan vijf ellen voor de dickte der voorster muer 8. 12. ende so vele opt achterste tegent Westen/zijn tseuentich. Dan vier voor de cameren die achter den Tempel zijn/ende vijf voor de lege spatie zijn neghen / ende elue voor den ganck 7. 8. dat zijn twintich. Dat zijn de tneghentich ellen/ die den Tempel lengden heeft: voecht daer by tweemael vijf voor de dickte des muers A. O. ende K. B. dat sullen hondert ellen zijn/des Tempels voorhoue/ ghelijck als dander. Het ghene dat hy daer na seyt K. veers 13. en is anders niet / dan dat hy bewijst dat den voorhoue des Tempels in alle het vierkant hondert ellen heeft/ hondert van P. tot R. ende hondert van B. tot T. ende van A. tot B. ende soo vele van S. tot T. ende hondert van A. tot S. Hy wil segghen int sesthiende veers / dat de cameren die om den Tempel zijn/ waren met hout ouerdeckt/ van beneden af tot bouen toe/ so datmen den muer niet sien en conde. De reste is lichtelijck om verstaen. Hy bewijst dat de want ende de deuren rijckelijck verciert waren met Cherubijnen ende palmen. Aen het twee ende twintichste veers , bewijst hy de metinghe des Altaers 11. welck hadde drie ellen hoochde P. X. ende zijn lengde twee ellen Y. Z. De rest is lichtelijck ghenoech om te begrijpen: hergrijpt de groote Figuere.

Dat xlij. Capittel.

Daer nae bracht hy my henen wt in den buytensten voorhoue/etc. Nae dat den Prophect beschreuen heeft de verminderinghe des Tempels/ soo coemt hy aen den buytensten voorhoue teghent Noorden T. **Ende bracht my inde camer de welcke was teghent besloten/etc.** Dat is de cameren gheteeckent S. Maer ghelijck wy hier bouen ghesept hebben: het bewerp van het werck belettet te sien: daerom besiet de ghene die inden voorhoue zijn tegent Oosten P. ghelijck of de selue waren tegent Noorden: want sy zijn al euen ghelijck/ende zijn alsoo ghestelt teghent Noorden) ghelijck ghyse siet tegent Oosten. **Welck was tegent besloten.** Desen omluyt is dese leghe plaetse die ghy gheteeckent siet T. Hy wil segghen dat dese cameren S. waren op de zijde des besluyts/ want dander rije V. en was so na het besluyt niet/ghelijck dander S.

2 **Wesende van voren inder lengde hondert ellen/van die poorte aen teghent Noorden.** Dat is/ hondert van X. tot Y. **Ende vijftich ellen breedt/etc.** Dat is van B. tot X. **Twintich ellen waren teghen den buytensten voorhoue.** Elcke rije cameren inhoudt twintich ellen lengde (ghelijck wy terstont segghen sullen) so dat het achterste der cameren respondeert twintich ellen op den binnensten voorhoue I. dese cameren waren gebout in den buytensten voorhoue T. So waren sy tegent plaueytsel/ dat is te segghen bouen. Voor de cameren was een wandelplaetse oft galderije die wy ouer al gheteeckent hebben 12.. ende hadde sex ellen breydde / welcke wy terstont sullen toonen veers 4. Dese galerije was omuangen rontom met eenen cleynen wech/welcke hadde een elle breydde/ gelijck ghy byder Figuere sien condt. Als hy seyt dat de deuren waren teghent Noorden/ het is om te doen verstaen de gheleghentheyt der cameren: want alsoo ghy der deuren der cameren van den voorhoue siet teghent Oosten/ desgelijcx de deure der cameren vanden voorhoue Noordenwaerts hebben haer gesichte tegent Noorden. Ende die vant Suyden/ hebben haer ghesichte teghent Suyden. Nv dese cameren waren contrarie die van den Tempel/ om dat de eerste grooter is dan die tweede / ende de tweede grooter dan de bouenste/ veers 5. alsoo engde sy bouen/ ende die van den Tempel lancx beneden: dwelck de Figuere wel te kennen gheeft int 40. Capittel veers 17. Waer van hy int voorby gaen af spreeckt/ hy seyt datter waren dertich cameren/hier seyt hy dat sy waren in drie stagien/ daerom hebben wijse vijfthien in elcke rije ghestelt / ghelijck ghy by der Figuere sien cont: te weten/ driemael vijue ouer elcke zijde.

7 **Ende den omlanck/etc.** Hy wil segghen dat alsoo de ses cameren R. die in de wandelplaetse der buytenste voorhoue zijn Noordenwaerts T. zijn omuanghen met eenen muer van vijftich ellen lanck W. X. dat desghelijcx de twee ryen cameren W. S. oock soo veel inhouden. Wy sullent beter moghen te kennen gheuen by den Figuere des voorhoue alleen. Ghenomen zynde het waer den voorhoue teghent Noorden / ende dat beyde de ruymen des camers gheteeckent S. de ghene zijn des buytenste voorhoue Noordenwaerts T. gheteeckent V. S. in de groote Figuere. Wy hebben ghesept / dat elck ruym des camers inhoudt twintich ellen lengde: dat is van Y. tot aen I. dwelck is de ruymte der eender camer: ende van twee tot drie twintich/ welck is dander ruym/ zijn veertich: ende thien van een tot twee/welck is de ruymte der poorten/ is vijftich: So datter vijftich ellen zijn van Y. tot 3. gelijck daer oock vijftich ellen zijn aen de wandelplaetse des voorhoue (ende desghelijcx van alle de wandelplaetsen) van buyten T. aen de Noordtzijde W. X. aldaer de ses cameren zijn R. dwelck wy hier bouen te vollen verclaert hebben: wy hebben oock ghesept / dat de galeryen voor de camers waren thien ellen breedt, dat is van Y. tot 2. Want het ghene dat ghy in dese teghenwoordighe Figuere van den voorhoue alleen siet 4. zijn de galerijen gheteeckent in de groote Figuere 12. Laet ons wederom keeren tot de groote Figuere.

8 **Ende voren den gheuel hondert ellen.** Dat is te segghen/ Op die zijde des Tempels was hondert ellen 1. 2.

9 **Ende daer waren onder de cameren/etc.** Dat is / op de zijde des camers waren cleyne deuren/die wy ouer al gheteeckent hebben met de letter Z. lancx dese cleyne deuren mochtmen gaen van den voorhoue teghent Oosten / ende tot de andere voorhouen teghent Suyden ende Noorden. Aen het 10. ende 11. veers verclaert hy / dat de cameren P. des voorhoue teghent Oosten M. zijn euen ghelijck de ghene daer van hy aflaet van tghene teghent Noorden/ ende aent 12. veers seyt hy desghelijcx/ dat die teghent Suyden Y. alsoo zijn als de ander/ met hare cleyne deuren/ om vanden eenen voorhoue tot den anderen te gaen 3.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

13 **Ende hy sprack tot my/etc.** Hy spreeckt van de cameren die in den Tempel zijn 3. hy seyt de cameren teghent Noorden/ ende de cameren teghent Suyden/ om dat de aenschouwinghe der eender hebben haer ghesicht teghent Noorden. ende de aenschouwinge der ander/ int ghesichte teghent Suyden. Hy seyt oock datse voor den omuanck zijn: desen omuanck is de twee leghe plaetsen die ghy siet 4. waer op de cameren haer ghesicht hebben. Hy noemtse heylighe cameren/ ter oorsaken datse rondtom den Tempel zijn: Daer nae seyt hy/ dat de Offerpriesters in den buytenste voorhoue M. met haer ghewijde cleederen niet comen en soude: dewijle hyse noch breeder verclaert int vierenveertichste Capittel, veers 17. 18. 19. daer hy seyt/ dat sy langs den binnenste voorhoue N. met haer ghewijde cleederen niet in gaen en sullen: ende so wanneer sy comen aen den buytenste voorhoue M. om het volck te heylighen/ sullen sy ander cleederen nemen/ ende sullen die ander legghen op de cameren die om den Tempel zijn. Tgene datter na volcht/ is het ghene dat wy int begintsel van het vierenueertichste Capittel gheseyt hebben/ dat den muer die het ghebouwte omuangde/ hadde vijf hondert ellen in alle het viercant.

Dat xliij. Capittel.

Doe bracht hy my aen de poorte/etc. Den Propheet is ghebracht gheweest aen de eerste poorte teghent Oosten D. waer langs hy den Heere sach in den Tempel gaen/ van daer is hy ghebracht inden binnenste voorhoue N. alwaer hy den last ontfinck te vercondighen de metinge des brantoffers Altaers/ die sulcx zijn.

13 **Ende den ondersten voet een elle A.** Den ondersten voet eener ellen hoochte B. C. ende een elle breydde B. D. Desen voet hadde bouen eenen cleynen randt een handt breet/ ghelijck ghy by der Figueren sien cont.

14 **Ende vanden voet op der aerden.** Dat is twee ellen van D. tot E. als hy seyt aent onderste viercant/ of affetsel/ dat is om dat het eerste is/ ende dat het groot bouen is. **De breydde een elle E. F. ende van het cleyn affetsel/ etc.** Dat is van F. tot G. vier ellen/ Als hy wederom verhaelt int vijfthienste veers/ dat den Altaer of Ariel/ hadde vier ellen/ hy en begrijpt den Altaer maer van F. tot G. dwelck hy hier bouen het groote viercant noemt/ oft groot affetsel/ op dit groot viercant waren vier hoornen aen alle de vier hoecken/ dwelck ghy by der Figueren sien cont. Als hy seyt datter zijn twaelf ellen lengde/ ende so vele breydde: so bewijst hy dat sy heeft twaelf ellen in alle de viercanten/ twaelf van G. H. ende twaelf van H. J. ende so vele van J. K. ende twaelf van K. tot G. Als hy seyt int seuenthienste veers van vijfthien ellen/ so verstaet hy van het eerste viercant oft affetsel: want dewijle dattet een elle ouer elcke zijde voorder wtstreckt dan het tweede/ so moet het nootsakelijck wesen/ datter heeft veerthien ellen lengde E. L. ende so vele breydde L. M. de redene waeromme dat hy het eerste noemt cleyn affetsel/ ende het tweede groot/ dat is om der hoochte wille/ ende niet om de breydde: want het cleyn was langher als het groot ghelijcker gheseyt is.

De Figuere des Altaers.

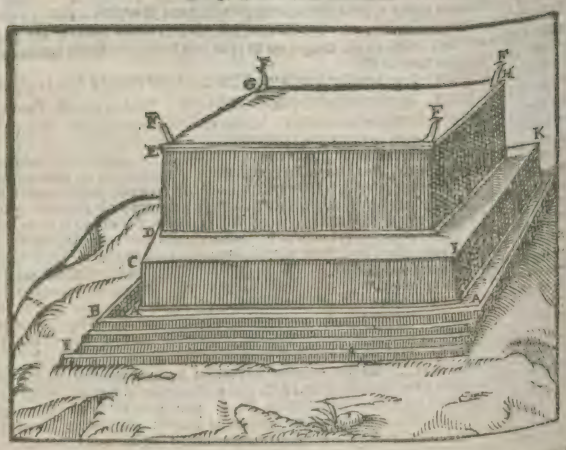

Men moet aenmercken dat desen Altaer heeft seuen ellen hoochte/ dat is te weten een elle B. C. welck is den voet/ ende twee van D. tot E. welck is het eerste viercant ofte affetsel/ dan vier ellen van F. G. welck is het groot viercant oft affetsel: siet daer zijn de seuen ellen hoochte die den Altaer heeft.

Dat xlvj. Capittel.

So spreeckt de Heere Godt/ etc. Wy moeten wederom keeren tot de groote Figuere. Het is de deure der binnenste voorhoue Q. daer langs datmen acht trappen opghinck: dwelck ghy meucht bemercken by der Figuere. Daer hy seyt aent neghende veers/ dat soo wie de poorte teghent Noorden R. ingaet/ sal langs der poorte teghent Suyden wtgaen D. ende de ghene die langs der Suyden poorte D. ingaet/ sal langs der Noordenpoorte R. wtgaen/ ende int voorby gaen aenbaden sy ter rechterzijden M. inden buytenste voorhoue teghent Oosten. Daer hy sien wy tghene dat ick hier bouen ghe-seyt hebbe/ dat de ghene die hare voorhouen ghestelt hebben ter plaetsen des Tempels/ te weten/ die teghent Noorden/ ende Suyden hebben grootelijcx ghefaelgeert: want alsoo sy hare voorhouen ghestelt hadden/ de ghene die langs het Noorden in quam/ en soude langs het Suyden niet connen wtgaen hebben. Noch de gene die langs het Suyden in quam langs het Noorden wtgaen/ om dat haer den Tempel belet soude hebben. Siet daerom hebben wy den voorhoue gestelt aenden eersten muer tegent Oosten/ ende oock om een ander oorsake/ dat is/ dat den binnensten voorhoue tegent Oosten N. behoort naeder den Tempel te wesen van alle dander/ want wy sien het gene dat den Propheet seyt aent 12. ende 3. veers

deses

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L1 [1].

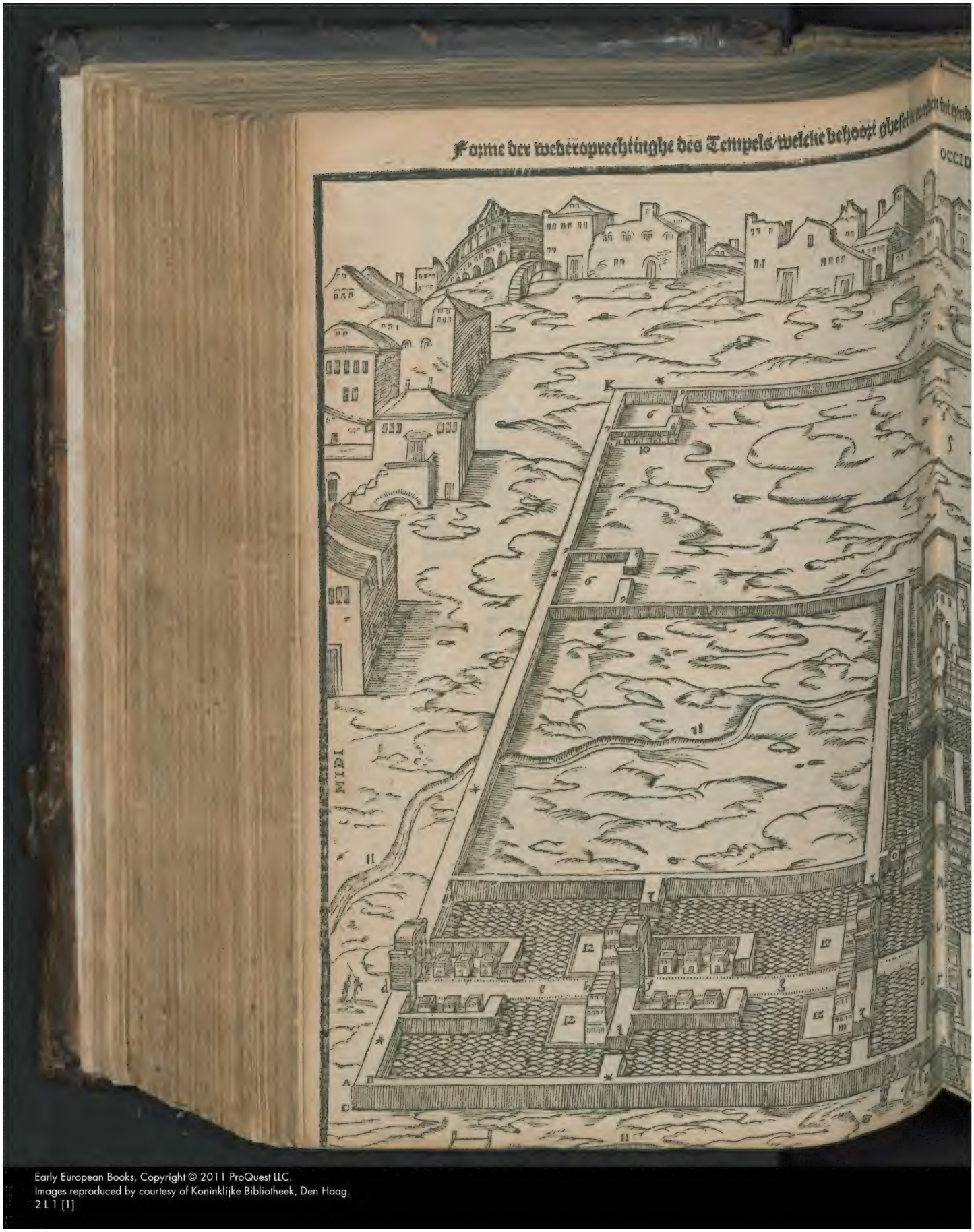

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

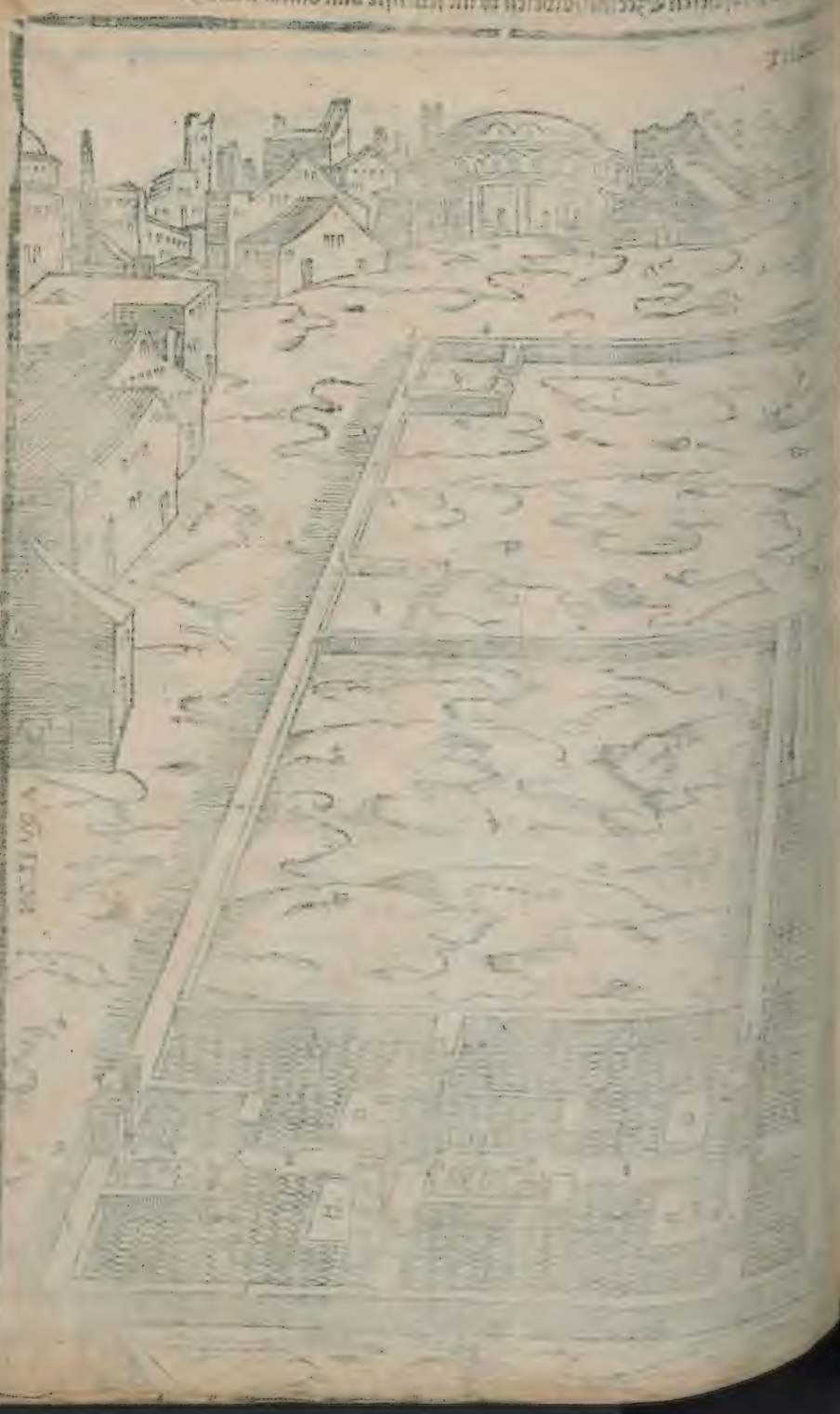

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

desen Capittels/dat de poorte der binnenster voorhoue Oostwaerts G. niet open gedaen en sal worden
dan op den Sabbath ende nieuwe Maendenende dat wert ghezeyden voor een groote gratie. Als het
volck aenbadt op hier plaetsen / wesende het naeste inden Tempel ende van Godt. ghewirdigt de ander
poralen hadden soo nae den Tempel ghestaen als dese (oft meer / ghelijck het sommighe ghesien hebben
en hadde ghenn meerder gratie gheweest. Waer is nach een passagie / die wp hier boven op ghe
bracht hebben dan het vier ende veertichste Capittel / al waer by dat wp sien / dat de ander voorhoven
waren heel verre van den Tempel / van den ghenen van binnen Oostwaerts M. Want daer sept hp
dat de Officierpriesters en sullen later den binnensten voorhoue niet ingaen M. met hare ghewade
clederen. om te comen het volck wijen inden buytensten voorhoue NN. Dese passagie aenwijst claerlijck/
dat ghene dat ick hier boven ghesept hebbe / dat alle de voorhoven behoorden verder vanden Tempel te
staen/ dan den binnensten voorhoven Oostwaerts K. Alwe wel dat alle de portalen gheset staen int
aenschouwinghe veghent Oosten de ghene die zijn ter poorten veghent Noorden G. zijn genoemt Noor-
dersche poorte C. Ende de ghene die veghent Suyden zijn D. Suydenpoorte E. G. ghelijck die zijn ter poor-
ten Oostwaert D. Oostportael MM. K.

9 Ende hy bracht my / etc. Hy coemt op de cameren die om den Tempel zijn veghent Noor-
derban dan daer is hy ghebracht inden grooten voorhoue veghent Westen 5. dwelck hy noemt den
buytensten voorhoue. om dat het achter den Tempel was: daer zynde/doemen heen gaen om alle de hier
boven ter portalen / waer dat in elcken hoeck een clepn portaelken was 6. van veertich ellen lengde
7.8. ende veertich de bijnde 8. 9. ende 7. 9. later den omganck des portaels waren hupsinghe voor de Coor
10. defselpne portalen waren ghelijck keuckenen daermen spyse bereyt/ende men wiesch daer de offer-
handen.

Dat xlvij. Capittel.

Den Prophect coemt tot der deure des Tempels G. ende sier/ daer bloot een water ut onder den dorpel
des Tempels 11. welcke hadde zynen loop aen de Suydersijde/ ende liepen veghent Oosten a/ waer dat
het begonst seer groot te worden / ghelijck het den Prophete bewijst. Ick en twijfele niet den Prophete
hadde aenghesien den Propheten Esaias aent achtste Capittel / daer hy seydt/dat het volck de wateren
Siloah verachtet hebben/ om dat sy cleyn waren. Den Propheet bewijst haer/ dat dese cluijsen groot
hoop sal wesen.

Hier na volcht de Figuere ghenaemt de Forme der wederoprechtinghe des Tempels.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

DE PROPHEET DANIEL.

Argument.

Daniel was noch seer ionck/doe hy met Iechonia wert tot Babylonien ghebracht. Hy heeft seer wel sommighe mirre ende sonderlinghe historien zijns tijts beschreuen. Onder andere dinghen is daer de strijdt tusschen de waerachtige ende valsche wijsheyt/tusschen de Religie ende superstitie. Hy heeft geleeft tot den tijt des Conincx Cyri/tachtentich Jaren out zijnde. Hy was so wijs/dat daer van een spreeckwoort ghewozden is/ darmen seyde/Wijser dan Daniel: dwelck Ezechiel selue ghetuycht heeft in het 28. Cap. zijns boecx/segghende: Sijt ghy wijser dan Daniel? Hy alleen heeft de saken van Babylonia/ Persia/Macedonia/ ende Roma/ warachtichlijck beschreuen. Hy beschrijft oock de saken die den Joden/ ende zijnen dal. Hy spreeckt oock vande verderuinghe der Stadt Ierusalem/ ende der gantscher wereld. Hy stelt Christum tot eenen Richter vooz oogen/ het wterste oogdeel/ de wederopstandinghe der lichamen/ende het eewighe saligheden.

Dat eerste Capittel.

1. Daniel wert met sommighe heerlijcke Jongelingen/genanckelijck na Babel geuoert/ende in des Conincx hof/ tot Coninclijcken dienste opgetoghen/ 8. leeft gantsch heylichlijcken ende Godtzeefende/17. ende wert van God wonderlijcken beghenaden ende verhoocht.

a Iud. Iehoiakim.

IN den derden Jare des rijcx a Ioiakim des Conincx Juda/ quam Nebucad Nezar de Coninck te Babel/vooz Jerusalem/ende belegherde.

b 2.Reg.24.10 2.Par.36.6 Sinear/is het lant Babel.

b Ende de Heere gaf hem ouer/ Ioiakim den Coninck Juda/ ende sommighe vaten wt den huyse Gods: die liet hy voeren int lant Sinear/ in zijns godes huys/ en leyde de vaten in zijns Godts c schatkisten.

Genesis.10 c Iud. Schatcamerer. Aspenas/ des Conincx te Babel Camerlinck.

Ende de Coninck spraeck tot Aspenas zijnen 3 ouersten Camerlinck/hy soude wt den kinderen Israels d vande Coninclijcken stamme ende heeren kinderen wtlesen.

d Esaie. 39.7

Jonghelinghen die gheen gebreck en hadden/maer schoone/bernuftighe/wijse/cloecke/ende verstandighe/ die daer gheschickt waren/te dienen in des Conincx houe/ ende te leeren Chaldeische schrift ende spraeke. 4

Sulcken verozdende de Coninck/watmen hen daghelijcx gheuen soude van zijner spijse/ende van den wijne/dien hy selfs dranck: dat sy alsoo dzie iaer lanck op gherogen/daer na vooz den Coninck dienen souden. 5

Onder welcke waren Daniel/Hanania/ Misael/ende Asaria/vanden kinderen Juda. 6

e Dan.10.1 Ende de ouerste Camerlinck gaf hen namen/ende noemde Daniel/e Beltsazer: ende Hanania/Sadzach: ende Misael/Misach: ende Asaria/ Abed Nego. 7

f Gen. 33. 32 /Tobie. 1. 12 Iudic. 12. 2 f Doch Daniel settede hem vooz in zijner herte/dat hy hem met des Conincx spijse/ende met den wijne/die hy selfs dranck/niet verontreynighen en wonde: ende badt den ouersten Camerlinck/ dat hy hem niet en dozfte verontreynighen. 8

Ende Godt gaf Daniel: Dat hem de ouerste Camerlinck guustich ende ghenadich wert. 9

De selue spraeck tot hem: Ick vreese my 10 vooz mijnen heere den Coninck/ die d/ uwe spijse ende dranck verozdent heeft: wanneer hy soude sien/ dat uwe aengesichten iammerlijcker waren/ dan de anderen Jonghelingen wis ouders/ soo brachtet ghy my by den Coninck om mijn leuen.

11 Doe spraeck Daniel tot Melzar/ dien de ouerste Camerlinck/ Daniel/ Hanania/ Misael/ende Asaria beuolen hadde:

12 Versoeckt het doch met uwen knechten thien dagen lanck/ende laet ons g toemaes te eten gheuen/ende water te dzincken. g Matthew Bibliander

13 En laet dan vooz v onse ghestalt ende der Jonghelinghen/ die van des Conincx spijse eten/ beiden: ende daer na als ghy dan sien sult/daer na maeckt het met uwen knechte.

14 Ende hy hoorde harer daerin/ ende versochte het met hen thien daghen lanck.

15 En na de thien dagen/ waren sy schooner ende beter by lijue/ dan alle Jonghelinghen/die van des Conincx spijse aten.

16 Doe dede Melzar hare verozdende spijse en dzanck henen wech en gaf hen toemaes. h Daer de Coninck

17 Doch de Godt deser vieze/ gaf hen consten ende verstant/ in allerley h schaffende wijsheyt/Daniel doch/ gaf hy verstant in allen ghelichten ende dzoomen.

18 Ende/doe de tijt ommewas/ die de Coninck bestemt hadde/ dat sy souden henen in ghebracht worden/ dzachtse de ouerste Camerlinck henen in vooz Nebucad Nezar.

19 Ende de Coninck spraeck met hen: Ende daer en wert onder allen niemant ghenonden/die Daniel/ Hanania/ Misael ende Asaria ghelyck waren: ende sy werden des Conincx dienaers.

20 En de Coninc hantse in allen saken/daer hyse omme vraechde/thienmael cloecker en de verstandigher/dan alle i Sterrenkijckers ende wijsen/in zijnen gantschen rijcke.

21 k Ende Daniel leefde tot in het eerste iaer des Conincx Cyres.

Dat ij. Capittel.

1. Den Coninck te Babel/ connen zijne wijsen/ noch dzoom/die hem gedzoomt heeft/noch beduydinghe/tot haren grooten ongelijck/niet vinden/ 14. Daniel dooz openbaringhe des Heeren/ 25. verclaert het beyde/ 46. ende wozt vanden Coninck/tot rooste allen Joden/hooch verheuen.

1 IN den tweeden Jare des rijcx Nebucad Nezars/ hadde Nebucad Nezar eenen dzoom/a daer hy van verschrack dat hy b op waeckte.

2 c Ende hy gheboot allen sterrenkijckers/ ende wijsen/ende toouenaers/ en Chaldeen te samen te roepen/ dat sy den Coninck zijnen dzoom seggen souden: ende sy quamen/ ende traden vooz den Coninck.

3 Ende de Coninck spraeck tot hen: Ick hebbe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

herde eenen droom ghehadt / die heeft my
beeft ghecht : en ick woude ghearne weten/
wat het voor eenen droom ghe weest sy.
Doe spraken de Chaldeen totten Coninc
op d Chaldeesch: Here Coninck/ Godt ver-
leene u een lanc leuen: segget uwen knechte
den droom/so willen wy hem bedupden.
De Coninck antwoorde/ende sprack tot
den Chaldeen: Uy is my ontuallen: e suller
gy my den droom niet seggben/ ende hem
bedupden/ so suller ghy f gantsch onnutte-
nen / ende uwe huysen schandelijck ver-
stooren worden.
g Suller ghy my daerentegen den droom
segghen ende bedupden/soo sullet ghy ghes
schencken/gauen/ende groote eere van my
hebben : daerom segget my den droom/
ende zijn bedupdinghe.
Sy antwoorden wederomme/ende spra-
ken De Coninck segge zijnen knechten den
droom/so willen wy hem bedupden.
De Coninck antwoorde / ende sprack;
Voorwaer ic mercke het/dat ghy h verade-
uentighe soecht/de ghy ghy wet/ dat my
ontuallen is.
Doch suller ghy my den droom niet seg-
ghen/soo gaet het recht over u / als die ghy
leu ghelogen ende ghedichten voor mp de
woorden genomen hebbet/ tot dat de tijdt
voor by ga : daerom segghet my den
droom/ soo can ick merken/ dat ghy oock
de bedupdinghe treffet.
Doe antwoorden de Chaldeen voor den
Coninck/ ende spraken tot hem: Daer en is
geen mensche op aerden/ die segghen can
den Coninck : eyschet : soo en is daer
noch sp/ die ter van eenigen steren
verklaren / wysen of Chaldeen eyschen.
Want dat de Coninck eyscht / dat is ten
hooch/ ten daer en is oock andere niemant/
die het voor den Coninck seggben connc/
genamen de goden, die by den menschen
niet en woonen.
Hoe wert de Coninck gantsch toornich/ende
ende beual alle wysen te Babel omme te
dengben.
Ende het oordeel ginck uyt / dattmen de
wysen dooden soude: ende Daniel met sta-
ten zynen ghesellen werdt oock gheso cht/
dattmense doodede.
Doe vernam Daniel sodanich oordeel en
beuel/dan Arioch/ den ouersten richter des
Coninchs / welcker uyt tooch/ de wysen te
dengben.
Hy sprack tot
Babel te doden.
Hy hief aen / ende sprack tot des Co-
ninck hoocht/Arioch : Waeromme is sulck
een strenghe oordeel vanden Coninck wt-
gegaen? Ende Arioch seyde het Daniel.
Doe ginck Daniel henen op / ende badt
den Coninck/ dat hy hem respijt gheue / op
dat hy de bedupdinghe / den Coninck seg-
ghen mochte.
Ende Daniel ginck in zijn huys / ende
seyde sulcx zijnē gesellen/Hanania/Misael/
ende Azarias/
Dat sy Godt vanden Hemel om genade
bidden soudē/ sulck verborghen dingh hal-
uen/op dat Daniel ende zijne ghesellen niet
met ramen den anderen wysen te Babel/
omme en quamen.

19 Doe wert Daniel sulck verborgen dinck/
doo: een gesichte/ des nachts geopenbaert:
m daer vier loefde Daniel den Godt van
den Hemel/
20 n Hief aen/en sprac;Geloeft sy den Na-
me Godts / van eewichent tot eewichent:
want zijne is beyde wijsheyt ende sterckte.
21 o Hy verandert p tijt ende stonden : q hy
setter Coningen af/ende setter Coningen in;
r hy gheeft den wysen hare wijsheydt : ende
den verstandighen haer verstant.
22 Hy openbaert wat diep ende verborgen
is / hy weet wat inder duysternisse leydt:
want by hem is eurkel licht.
23 Ick danche v/ ende loue v/ Godt mijner
vaderen/dat ghy my wijsheyt ende sterckte
verleenet / ende als nu ghe openbaert hebt:
daer wy v omme ghebeden hebben/ namelijcken/ghy hebt ons des Coninx saken ghe-
openbaert.
24 Doe ginck Daniel henen op/tot Arioch/
die handen Coninck heuel hadde/de wysen
te Babel omme te brenghen / ende sprack
tot hem : Ghy en sult de wysen te Babel
niet ommebrenghen/maer brengt my henen
op tot den Coninck / ick wil den Coninck
de bedupdinghe segghen.
25 s Terich brachte Daniel stuer henen op/
voor den Coninck/ende sprack also tot hem:
Daer is een ghenonden onder den ghenan-
ghenen vut Juda / die den Coninck de be-
dupdinghe segghen can.
26 De Coninc antwoorde / ende spraek tot
Daniel / dien hy Beelsazer heeten: Isset ghy/
die my den droom / dien ick ghesien hebbe/
ende zijne bedupdinghe/segghen can?
27 Daniel v riep voor den Coninck/ en-
de spraek: t Het verborghen dinck/dat ghy
Coninck eyscht/van den wijsen/v geleerde/
sterren kyckers ende waersseggheren/dat en
staet in haren vermoghen niet/den Coninck
te seggben.
28 x Maer God van den Hemel/die een ver-
borghen dinck openbaren: die heeft den Co-
ninck Nebucad Nezar cont ghedaen / wat
in toecommenden tijden geschieden sal: Uwen
droom ende v ghelichte / doe ghy sliepet/
quam daermam:
29 Ghy Coninc dachtet op u bedde/hoe het
doch hier namaels toegaen soude / ende de
gene die verborghen dinck openbaert/ heeft
u cond ghedaen/hoe het toegaen soude.
30 Ja is my sulck verborge dinck geopen-
baert, niet door minne wijsheyt/als ware sy
grooter dan aller die daer leuen/maer daer-
omme/op dat den Coninck de bedupdinghe
condt ghedaen worde/ ende ghy vos herten
ghedachten verneemeder.
31 Ghy Coninck saghet en siet/een gantsch
groot ende hooch beelt stont teghen u / dat
was verschrickelijck aen te sien.
32 Desselues beelts hooft / was van synen
goude/zijne borst ende armen / waren van
siluer / zijnen buyck ende lenden waren
van z coper.
33 Zijne beenen waren yseren / zijne voeten
waren eens deels yseren/ ende eens deels le-
men.
34 Sulckes saeghe ghy/tot dat a eenen steen
daer af ghebroken wert/sonder handen/dat
hoech dat beelt den zijne voeten / die yseren

m Eyt.39.23

n Of/bygunst/

o Dan.7.3.
p Dat is / hy
setter ighe / hoe
langhe een pe-
ghelijck Coninc
stam / Ja hoe
langhe een pe-
reijge menische
leuen / en een
pegelijck ouck
heuen sal.
q Job.34.24.
Jere.27.6.
Dant.4.14.
r Job.42.8.

s Dan.1.11.

t Dan.1.9
ende 10.1
u Of/bygonst.
Daniel ont-
schuldicht de
wijse/ en bes
hoorse by de
leuen.
x Dan.2.21
y and. swaer/
constenaers/
waersseggbers
ende Dupuels
besweerders.
Dat mach
menners well
een oorwoet
heeten.
Daniel op-
baert Nebu-
cad Nezar
zijnē droom.

z Of/eerin.

a Dan.2.42
Jaer.12.13
Jaer.50.17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

b Of verſmet-
tert deſe tot
pulver.
Eſai.8.6
ende 28.16
Rom.9.33
Rete.4.11
2.Pet.2.7
c Eſai.2.2

De wtleg-
ginghe des
droums
Dan.5.18
d Of ſmaller/
dunner.
e Of rouwe.
f Dan.7.7
g Dat is/ te
mael ſaet.
h Sommighe
leſen: dan dey
yſeren ſtercte.
Hy will doch
ſeggen / dat
het Roomſche
Rijcke / te dien
tijdt/ wanneer
het ghezepte
tijn ſal/ omge-
ſetter/ende ge-
lijc als eē plan
te / of wortel/
anders waer/
henen coemt/
ende ſal doch
deſſelven yſeruns of yſer
plante / ende
ſeer menigerley
der hant zijn.
Dat is alle-
maal ghezeyt
door het Room-
ſche Rijcke ba-
den Grieckē/
op de puptſche
ghecoomen is
door de Ieuē/
ende Carolum
Magnum.
i Anno. eens-
deels.

Yet Rijcke
Chriſti.
k Eſai.9.6
Dan.7.14
Luce.1.29
l Of / tot pul-
uer/ of ſtof ma
ken.
m Luce.1.29
Ioan.12.39
Up dat aen/
met Dani-
eum / maer
God in Da-
niele: anders
en hadde het
Daniel niet
ghebleben.
n Deu.10.17.
Dan.12.1
Pſal.135.2
Ioſu.22.22

De wijsheyt
regeert ouer
ghewelt.
Gen.41. 39.
41.

ende leemen waren/ beyde beenaelderſe tot
pulver.

Doe werden met malcanderen verſmet-35
tert/het yſeren/ de leem / coper / ſilver ende
goult / ende werden als caf inder ſomer-
ſchuieren / ende de wint verwaeyderſe / dat
menſe nergheus meer vinden conde : de
ſteen nu / die dat beelt ſloech/ wardt eenen
e groten berch : dat yp de gantſche wereit
vermilde.

Dat is den droom : nu willen wp de be-36
duydinghe voor den Coninck ſeggben.

Ghy Coninck/zijt een Coninck alder Co-37
ningen/dien God dat den Hemel/Conin-
ghicken/macht/ſterckte/ende eere ghegeuen
heeft/

Ende alles daer lieden woonen/daer toe38
de dieren op den velde/ende de vogelen an-
der den Hemel in uwe handen gheghenen/
ende h ouer alle duyck macht verleent heeft:
ghy zijt het gulden hooft.

Na h ſal een ander Conincrijcke opco-39
comen/ d slechter dan uwe is : daernae het
derde Conincrijcke/dat e coperen is/dwelc
ſal ouer alle landen heerſchen.

f Het vierde/ſal hart zijn/ als yſer: want40
ghelijck als yſer alle duyck verſmettert en
de g verſlaet/ Ja ghelijck als yſer alle duyck
verbreeckt/alſoo ſal het oock alle duyck ver-
ſmetteren ende verbreken.

Dat ghy nu ghelien hebt / de voeten en41
de teenen/eenſ deels leemen/ende eenſ deels
yseren : dat ſal een ghedeylt Conincrijcke
zijn/doch ſal han des yseren h plante daer-
inne blijuen/als ghy dan ghe ſien hebt/yſe-
ren met leeme vermenghet.

Ende dat de teenen aen zijnen voeten/42
eenſ deels yseren/ende eenſ deels leemē zijn:
ſal ſommighe mate een ſterck/ ende ſam-
mighe mate een ſwack Rijcke zijn.

Ende dat ghy ghelien hebt / yseren met43
leeme vermengt/ ſullen ſy hen wel na men-
ſchelijcken bloede / door een anderen men-
gen/maer ſy en ſullen doch niet een aen den
anderen houden / ghelijck als heen yseren
met leem niet vermenghen en laet.

k Doch ter tijt ſulcker Conincrijcken ſal44
Godt vanden Hemel een Conincrijcke op-
richten/ dat nemmermeer verſtoort en wort/
ende zijn Conincrijcke en ſal op gheen an-
der volck comen: het ſal alle deſe Conincke-
rijcken l verſmetteren en verſtoorē/ m doch
het ſal eewichlijck blijuen.

Als ghy dan ghelien hebt/eenē ſteen/ſon-45
der handen vanden berghe afgheſcheuē/ die
dat yseren/coper/leem/ſilver ende gout/ver-
ſmetterde: alſo heeft de groote God/den Co-
ninck cont ghedaen/hoe het hier naemaels
toegaen ſal : ende dat is ghewiſſelijck den
droom/ende de beduydinghe is recht.

Doe viel de Coninck Nebucad Nezar46
op zijn aenghelichte / ende badt den hoo-
Danuel: ende beual / men ſoude hem ſpyſ-
offer ende reuckoffer doen.

Ende de Coninck antwoorde Daniel/47
ende ſyzack : Waer en is gheen twyfel aen/
n uwe Godt is een Godt ouer alle goden/
ende een Heere ouer alle Coningen/die dae-
dan verborghen duyck openbaren / dewijle
dat ghy dit verborghen duyck/ hebt connen
openbaren.

48 Ende de Coninck verhoochde Danielen/
ende gaf hem groote end vele ghefchenchen/
o ende maeckte hem den Warſte ouer dee
gantſche lande te Babel / ende ſtedde hem
den oueſten ouer alle wijſen te Babel.

49 p Ende Daniel badt vanden Coninck/
dat hy ouer de lande te Babel ſetten moch-
te/Sadrach/Meſach/ ende Abed Negoco
ſelfs Daniel bleef by den Coninck te hout.

Der vij. Capittel.

1. Nebucad Nezar laet een groot gulde beelt
oprichten/ dat hy van yegelichen wil aenghebe-
den hebben. 8. Sadrach / Meſach ende Abed
Nego, die hem ſulcx weygeren/ worden voor hem
beclaecht/ 13. mit verachtinghe Coninckliche
dreyghinge/ 19. inden ghoeyenden ouen ghewor-
pen/ 91. als wonderlijcken van God ghe-
oock Nebucad Nezar zijne openbarlicke bekente-
niſſe doet/)tot trooſte der ghenaghen Joden be-
houden.

1 DE Coninck Nebucad Nezar liet een
gulden beelt maken / ſeſtich ellen
hooch/ ende ſes ellen breedt/ ende liet
het ſetten in den lande te Babel / a op een
ſchoone * anghee.

2 Ende de Coninck Nebucad Nezar ſtuer
nae den Warſten/Heeren/ Landtpleghheeren
Richteren/Woedhden/Raetſheeren/Ampt-
lieden/ende alle Ghewaldigen inden lande/
dat ſy te ſamen comen ſouden / het beelt te
wijen/dat de Coninc Nebucad Nezar hadde
de ſetten laten.

3 Doe quamen de Warſten/ Heeren/ Land-
pleghers / Richters / Woedhden / Raetſ-
heeren/Amptlieden / ende alle Gewelthghe
inden lande te ſamen/ het beelt te wijen dat
de Coninck Nebucad Nezar hadde ſetten
laten: ende ſy moeſten teghen dat beelt tre-
den / dat Nebucad Nezar hadde ſetten
laten.

4 Ende de Heraut riep oueruyt: Dat lae
b ghezepte zijn/ghy volcken/ lieden ende ton-
ghen:

5 Wanneer ghy hoozen ſullet het ghelupt
der baſuynen/trompetten/harpen/bedelen/
ſpalter/fuyten/ende allerley b ſnarenſpel/ ſo
ſullet ghy nieder vallen / ende het gulden
beelt aenbidden dat de Coninc Nebucad-
Nezar heeft ſetten laten.

6 Ende wie nu alſ dan niet neder en valt ende
aenbidder / die ſal dan ſtonden aen inden
gloeyenden ouen ghewapen worden.

7 Doe ſo nu hoozden het ghelupt der ba-
ſuynen/trompetten/harpen/bedelen / ſpal-
teren / ende allerley ſnarenſpel / vielen alle
volcken/lieden / ende tonghen nieder / ende
baden dat gulden beelt aen/dat de Coninck
Nebucad Nezar hadde ſetten laten.

8 Wanſtonden aen treaden ſommige Chal-
deſche mannen henen toe / ende verklaeg-
den de Joden.

9 Hieuen aen/ende ſpzaken totten Coninck
Nebucad Nezar: Heer Coninck/Godt ver-
leene v een lanck leuen.

10 d Ghy hebt een gebot laten wegaen dat
alle menſchen wanneer ſy hoozen ſullen het
ghelupt der baſuynen/trompetten/harpen/
bedelen/ſpalteren/fuyten/ ende allerley ſnaa-
renſpel/ſouden ſullen nieder vallen/ende het gul-
den beelt aenbidden.

11 Ende wie niet neder en viele / ende aen-
bade / die ſoude in eenen gloeyenden ouen
ghewozpen worden.

Nu zijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Nu zijn daer Joodsche mannē / e welcke gh̄y quet de ampten inden lande te Babel 12
ghestelt hebt/Sadrach/ſMesach en Abed-Nego/de selue verachten v ghebodt/ende eren eren uwe goden niet / ende en bidden het gulden beelt niet aen / dat ghy hebt laten laten.

Doe beual Nebucad Nezar met grim- 13
migheyt ende toorne/datmē Sadrach/ſMesach ende Abed Nego/voor hem brachte: en de mannen werden voor den Coninck gebracht.

Doe hief Nebucad Nezar aen/en ſprack 14
tot hen: Vae / wilt ghy Sadrach/ſMesach / ende Abed Nego / mijnen God niet eren/ende het gulden beelt niet aenbidden/ dat ick hebbe laten laten?

Wel aen schicket v daertoe: so haest als 15
ghy hoozen sullet het gheluyde der basūnen/ trompetten/harpen/bedelen/psalteren/ luyten / ende allerley saitenspel / soo bidt neder ende bidt het beelt aen, dat ick heb maken laten: soo ghy het niet aenbidden, so sult ghy van stonden aen inden gloyenden oouen ghewozpen worden: ende wie de Godt sy/die v wt mijner handt g verlossen sal.

Doe hieuen Sadrach/ſMesach/en Abed- 16
Nego aen / ende ſpraken totten Coninck Nebucad Nezar: Wy en is niet dan noodt/ dat wy v daer op antwoorden.

Siet onse Godt/dien wy eren/h can ons 17
wel verlossen wt den gloyendighen oouen/ende wt uwer hant wel verlossen.

Ende so hy het niet doen en wil/ i so sult 18
ghy bannoch weten / dat wy uwe goden niet eren/ noch dat gulden beelt / dat ghy hebt laten laten/aenbidden willen.

k Doe wert Nebucad Nezar vol grim- 19
migheyt, ende vleide hem l eyssel̄yck/tegheu Sadrach/ſMesach/ende Abed Nego / ende beual, men soude de ouen seuenmael heeter maken, dan men anders plach te doen.

En beual den allerbesten crychslieden/ 20
die in zijnen heyre waren/dat sy Sadrach/ſMesach ende Abed Nego beyden/ende inden gloyenden ouen worpen.

Also werden dese mannen in hare man- 21
telen, en schoen/hoeden / ende anderen cleederen gheb̄onden/ende inden gloyendigen ouen ghewozpen.

Want des Conincx ghebodt moeſtmen- 22
e stuer doen / ende men stockte het vyer inden ouen soo seer toe / o dat de mannen/ die Sadrach/ſMesach / ende Abed Nego verbrennen souden:/ ban den vlammen des vyers verbonden.

23 p Doch de drie mannen/ Sadrach/ſMesach/ ende Abed Nego / vielen henen af inden gloyendighen ouen / gheluck sy gheb̄onden waren.

91 Doe ontsteedt hem den Coninck Nebucad Nezar/ende voer stucx op / en ſprack tot zijnen Raetsheeren: Hebben wy niet drie mannen/gheb̄onden in het vyer weppen laten? Sy antwoordden / ende ſpraken totten Coninck: Ja heer Coninck.

92 Hy antwoorde/ende ſprack: Ick sie doch vier mannen los inden vyere gaen/ende zijn onuerseert/ ende de vierde is / gheluck q als ware hy een sone der goden.

93 Ende Nebucad Nezar tradt henen toe/ voor het hol des gloyendighen ouens/ende ſprack: Sadrach/ſMesach ende Abed Nego/ ghy knechten Godts des allerhoochsten/ gaet daer wt / ende coemt herwaerts. Doe ginghen Sadrach/ſMesach/ende Abed Nego daeruit/wt den vyere.

94 Ende de Hoosten Heeren/ Raedtheu/en Raetsheeren des Conincks quamen te samen/ende saghen/dat het vier aen den lyue deser mannen/ gheene macht bewesen hadde/en haer hoofthayr niet versengt / en haer mantelen niet verseerighet en waren/ Ja men eenige ghenen bzant aen hen rieken.

95 Doe ver Nebucad Nezar aen/en ſprack: Gheloeft zy de Godt Sadrach / ſMesach/ ende Abed Nego/ die zijnen Enghel weghesonden / ende zijne knechten verlost heeft/ die hem vertrouwet/ en des Conincx gebot niet gehoudē/ maer haer lijf henen gegeuen hebben/dat sy geenen Godt eren noch aenbidden wonden/dan alleen haren Godt.

96 r Ho zy nu die mijn gebodt: Wie onder allen volcken/lieden ende tonghen/den God Sadrach/ſMesach/ende Abed Nego lastert/ die sal omcomen / ende zijn huys schandelijc verstoozet worden. Want daer en is geen ander Godt/die also verlossen can als dese.

97 Ende de Coninc gaf Sadrach/ſMesach/ ende Abed Nego/groote macht/inden lande te Babel.

Wat iiij. Capittel.

1. Een schoone betentenisse des Coninck Nebucad Nezar, ouer zijnen wtgeleyde ende geschriebenen droom: Ende is hier een treffelijc exempel tegen de woedende Overheeren ende tyrannen/die haer ghewelt misbruycken / ende verhalen dan God niet ontzeffraft en blijft. 8. Item/waeroms me een troostelijck ende hoffelijck bericht voor de vyonde tegenheen / dat Godt de Heere / ooch desen tyrannischen Coninck/voor eenen schoonen boom voorbereidet / die alle dieren gheneert / ende onder zijner schaduwe rusten laet.

98 C Oninck Nebucad Nezar/ a allen volcken/lieden ende b tongen. Godt geue b vele vreden.

99 Ick sie het voor goet aen/ dat ic vercondige de teeckenen ende wonderen die Godt de Alderhoochste aen my ghedaen heeft.

100 Want zijne teeckenen zijn groot /ende zijne wonderen zijn machtich: c ende zijn ryckte is een eewich Rijcke/ ende zijne heerschappije duert altoos ende eewichlijck.

1 d Ick Nebucad Nezar / doe ick gerust ende vroolijck in mijnen huyse / ende het wel stont in mijnen hofe/

2 Sach ic e enen droom/ ende verschrack/

p Esaie.43.2 Psalm.66.12 Darmen heeft in de onderscheytinge van het Vers 23. tot het 91. te weten / Wen hoffaneck der drie mannē in den oven / en waer niet ghewondē uit haer beroensel, ende daer 6 en hebbent wy hier niet by gheset/ maer hebbent ghelaet achter by de andere Hyeroglyphen. 9 Acto. 9. 7. Dan. 10. 7

r Dan. 6. 25 Dit is eenen brief des Conincx daer inne hy bekent/wat hē Godt heuē sen heeft in der nacht/ ghender Hystorien.

a And. tonge/ die op allen der reysens wonē/Godt/ eren.

b Dan. 6. 25

c Esa. 9. 7. Dan. 2. 44 ende 7. 14 Luce. 1. 33

d Cap. iij. hy anderen. Dan. 2. 1

e Dan. 4. 3

ende de ghedachten die ick op mijn bedde hadde / ouer dat ghesichte dat ick ghesien hadde/bedroefde mp.

f Dan.5.7 f Ende ick beual / dat alle wijsen te Babel/voor mp hier opghebracht werden/dat sp mp seyden/wat den droom beduyde.

g Dan.2.2 g Doe brachten de sterrenkijckers/wijsen/ Chaldeers ende waersegghers daerop/ esi ick vertelde den droom voor hen: doch sp en conden mp niet seggen wat hp beduyde.

Tot dat ten laetsten Daniel voor mp quam / (die Beltsazer heet / nae den name mijns Gods/) die den Gheest der heplighen goden heeft/ende ick vertelde voor hem den droom.

Een Heidensche dat Nebucad Nezar gestelen heeft. Beltsazer ghp ouerste onder den sterrenkijckers / dien ick weet dat ghp den gheest der heplighen goden hebt/ende b niets verborghen en is : segghet het ghesichte mijns droums/dien ick gesien hebbe/ende wat hp beduydet.

Dit is nu het ghesichte / dat ick ghesien hebbe op mijn bedde: siet/ daer stont eenen h Ezech.31.3 boom h midden inden lande/ die was seer hoorh/groot ende dicke.

4 Nu. hypocrten Wachters/ heet hp de Engelē/ daerom dat sp waken / ende ons hoeden sonder ophouden tegheu de Duyuelen / als Psal.90. seyt: Hp heeft zijns Enghelen/ bevolen dan b. Ende is een seer troostlijck woort alle menschen / sonderlingen den gelooghen Ioden te Babel. i De wijsheyt moet ten eersten wech ghenomē worden/ Wanneer een heere valle sal: Want so . hoe alleen de wijsheyt/ende niet het gewelt en regeert. Pro.29 Wanneer de prophecie wt is / soo verderst het volck.

Zijne hooghte reyckte tot inden Hemel/ ende bzeedde heem wt tot den eynde des gantschen lants.

Zijne tacken waren schoone / ende vroeghen vele vruchten / daer alle duick van te eten hadde: alle dieren op den velde/vonden schaduwe onder heem : en de vogelen onder den Hemel/saten op zijne tacken/ende alle het vleesch gheneerde heem van hem.

Ende ick sach een ghesichte op mijn bedde/ende siet / een heplich wachter voer dan den Hemel af/

Die riep laude/ende sprack also: Houwet den boom ommē/ ende / behouwet heem de tacken/en stroopt heem het loof af/ende verstroopt zijne vruchten/ dat de dieren/ die onder heem ligghen/wech loopen/ ende de vogelen van zijne tacken vlieghen.

Doch laetet de stammē met zijne wortelē in der aerdē blijue/maer hp sal in yseren ende metalen keetenen/op den velde inde grase gaen : hp sal onder den dauwe des Hemels ligghen / ende nat worden / ende sal heem wepden met den dieren banden verpden der aerden.

Ende het k menschelijcke herte sal vanheem ghenomen/ende heem een verbisch herte gheschenen worden / tot dat de seuen tyden ouer heem om zijn.

Dulck is inden rade der wachters beslo-

ten/en al der reden der heplige becandacht/ op dat de leuendigen bekennen/ dat de Alderhoochste macht heeft/ouer der menschen Coninckrijcken/ende gheefse wien hp wil/ ende verhoocht de nederigen tot den seluen.

Dulcken droom hadde ick Coninck Nebucad Nezar gestelen / ende ghp Beltsazer/ segghet wat hp beduydet: Want alle wijsen in mijnen Coninckrijcke/en connen mp niet seggen/wat hp beduyt, daerentegen ghp connet wel: want de Gheest der heplighen goden is bp b.

Doe ontsettede heem Daniel / die andersz Beltsazer hiet/hp een vre lanck / ende zijne gedachten bedroefden heem : doch de Coninck sprack : Beltsazer/ laet b den droom/ ende zijne beduydinghe / niet bedroeuen. Beltsazer hief aen/en sprack: Och mijn Here/dat den droom nuwen vyanden / en zijne beduydinghe/nuwen wederpartyders golde.

Den boom die ghp gheslen hebt / dat hp groot ende dicke was / ende zijne hoochte aen den Hemel reyckte / ende heem wtgebreyde ouer het gantsche lant:

Ende zijne tacken schoone / ende zijne vruchten vele waren/ daer alle duick van te eten hadde/ende de dieren op den velde onder heem woonden / ende de vogelen des Hemels op zijne tacken saten/

Dat zijt ghp, Coninck/die so groot ende machtich zijt:want uwe macht is groot/ende reyckt tot aen den Hemel / ende uwe gheualt gaet tot aen der werelt eynde.

Dat nu de Coninck eenen heplighen wachter gesien heeft/vanden Hemel dat afbaren/ende seggen: Houwet den boom ommē/ ende verderstem : doch den stammē met zijnen wortelen, laet inder aerden blijuen: maer hp sal in yseren ende metalen keetenen/ op den velde inden grase gaen / ende ende onder den dauwe des Hemels ligghen/ ende nat worden/ ende heem met den dieren op den velde werden / tot dat de seuen tyden over heem ommē zijn.

Dat is de bedūdinghe / heere Coninck/ ende soodanighen raet des alderhoochsten/ gaet ouer mijnen heere den Coninck.

m Dan.4.22 m Dan sal p van den lieden verstoten/ ende woeret hp den dieren op den velde blijuen: ende men sal p gras eten laten / als de ossen / ende sult onder den dauwe des Hemels ligghen/ ende nat worden / tot dat seuen tyden ouer p ommē zijn : op dat ghp bekennet/dat de alderhoochste macht heeft ouer der menschen Coninckrycken / ende gheefse wien hp wil.

n Dan.4.23 Dat oock gheseyt is : Men sonde dan noch den stammē/ met zijnen wortelen des booms blijuen laten: p Coninckrijcke sal p blijuen/wanneer ghp bekent hebt de macht in den Hemel.

o Dan.4.24 Daerommē heere Coninck/laet p mijnen raet welgeual/ en maket p los van uwen sonden/door gherechtichevdt/ o ende p vā uwer mis daet/door weldaet aen den armē: so sal hp gedult hebben met uwe sonde.

p Dan.4.25 Dit alles p gheschiede den Coninck Nebucad Nezer.

Want na twaelf jaren/ hoe de Coninck op der Coninckljcker burcht te Babel gruck/

Hier

hooft op aerd/ esi spzack: Dat is de groote
Babel die ick gebouwet hebbe/ ten Conincklicken huyse/ door myne groote macht/ tot eeren myner heerlickheydt.
Eer de Conine dese woorden uytgesproken hadde/ viel een stemme vanden Hemel:
O Coninck Nebucad Nezar wort gheseyt:
O Coninckryche sal v ghenomen worden.
Een men sal v banden lieden verstooten/ esi sult hy den dieren/ die op den velde gaen/ tot dat seuen tyden over v comen zijn: op dat ghy bekennet/ dat de Alderhoochste macht heeft/ over der menschen Coninckryeken ende gheeftse wien hy wil.
Dan stonden aen wert dat woordt vollbracht over Nebucad Nezar: ende hy wert van den lieden verstooten/ esi hy at gras als ossen/ ende zijn lijf lach onder den dauwe des Hemels/ esi wert nat/ tot dat zijn hayre wies so groot als Arents vederen/ende zijne nagelen/ als voghels clauwen werden.
Nae dese tijt/ hief ick Nebucad Nezar/ mijne oghen op nae den Hemel/ esi quam weder tot vernufft/ esi loofde den Alderhoochsten/ esi gaf eere ende eerde dien/ die eewichlyc leeft: wiens ghewelt eewich is/ ende zijn ryckdom altoos ende eenelyck duert.
Tegen welcken/ alle die op aerden woonen/ als niets te rekenen en zijn: hy maeckt het hoe hy wil/ beyde met den crachten in den Hemel/ ende met dien/ die op aerden woonen: esi niemant en can zijner hant weeren/ noch tot hem seggen: Wat maect ghy?
Ter selver tyt quam ick weder ter vernufft/ oock tot myner Coninckryeker eeren/ tot myner heerlickheydt/ ende myner ghedachten sochten up/ ende ick wert weder in mijn Coninckryeke gheseter/ ende bereereed noch grooter heerlickheyt.
Daeromme lotte ick Nebucad Nezar/ esi eere ende prijse den Coninck vanden Hemel: want alle zijn doen is waerheyt/ ende zijne wegen zijn recht: ende wie stout is/ die can hy verootmoedighen.

Wat d Capittel.

1 Belsazer laffeert onder anderen hooftheden den Godt Israels/ met wijnzupelen zijner baren. 5. waer door hy esi schynende hant hetsich verschrickt/ 7. soo en can noch schrift noch beduydinge/ by eenighen zijner wysen vinden. 10. Daniel/ als een onbekende/ wort door aengeuen der Coninginne zijner geschickt/ 13. geest de Coninc/ met afslach der gheschenken/ 18. der schynender hant oorsaecke te kennen/ 25. ende leyt hem der selue schrift beduydinghen vt.

1 Coninck Belsazer maeckte een heerlicke maeltyt/ zijnen gheweldighen esi hooftlieden/ esi soop hem met hen vol.
2 Ende doe hy dronchen was/ hiet hy de gulden ende silueren baten voorthenen/ die zijn vader Nebucad Nezar vt den Tempel te Jerusalem weeh genomen hadde: op dat de Coninck met zijnen gheweldighen/ met zijnen wijuen/ ende met zijnen hyseren/ daer vt dronchen.
3 Also werden de gulden baten voort ghebracht/ die vt den Tempel/ vt den huyse Gods te Jerusalem/ ghenomen waren: ende de Coninck/ zijne gheweldigen/ zijne wijuen/ ende zijne hyseren dronchen daer vt.
4 Ende doe sy alsoo sopen/ b loofden sy de 4. gulden/ siluere/ metalen/ yseren/ houten/ esi steenen goden.
5 Euen ter seluer stonde/ gingen daer vingeren herwoor/ als eener menschen hant/ die schreuen teghen den candelaer over/ op de beterede wandt/ in de Coninckryeke sale: ende de Coninck wert der handt gheware/ die daer schreef.
6 c Doe d ontuerwede hem de Coninc/ esi zijne gedachten verschrickten hem/ dat hem de lendenen bef den/ esi de beenen zitterden.

7 e Esi de Coninck riep ouerluyt/ datmen de wijsen/ Chalderrs/ ende waersegghers/ daer op bzenghen sonde: esi liet den wijsen te Babel seggben: Welcker menschen dese schrift leest/ende seggen can wat sy beduyt/ die sal mer purpuren gheclect worden/ ende gulden kerenen aerden halse dzagen/ esi de derde heere zyn in mynen Coninckryeke.
8 Doe werden alle wijsen des Coninckx daer op ghebzacht/ doch sy en conden noch schrift lesen/ noch de beduydinghe den Coninck segghen.
9 Dies verschzack de Coninck Belsazer noch harder ende verloos gantsch zijne gestalt/ende zijnen gheweldigen wert bange.
10 Doe quam de Coninginne/ om sulcker sake willen des Coninex/ ende zijner gheweldigen/ henen op in de sale/ ende spzack: Heer Coninck/ Godt verleene v een lanck leuen: zien laet v niwe ghedachten so niet verschricken/ende en ontuerwet v alsoo niet.
11 Daer is een man in uwen Coninckryke/ die den Geest der heyligen Goden heeft: f want te uwes vaders tyden wert hy hem verlichtinghe ghenonden/ cloeckheydt ende wijsheyt/ als der Goden wijsheyt is: ende v vader Coninck Nebucad Nezar sette de hem over de Sterrenkyckers/ wijsen/ Chalderrs/ende waersegghers.
12 Daeromme/ dat een hooghet Geest by hem gheuonden wert/ daertoe verstant ende cloeckheydt/ droomen te beduyden/ doncker spreucken te gheraden/ ende verboghen saken te openbaren/ namelycke/ Daniel/ dien de Coninck hier Beltsazer heeten: soo roepe men nu Daniel/ die sal segghen/ Wat het beduydet.
13 g Doe wert Daniel henen op voor de Coninck gebzacht: ende de Coninck spzack tot Daniele: Zijt ghy Daniel/ der gevangenen een vt Juda/ die de Coninck mijn vader/ vt Juda herwaerts ghebzacht heeft?
14 Ick hebbe van v hooren seggen/ dat ghy den Geest der heyligen Goden hebbet/

c Jere. 50. 2
b Of/ verloos de Coninc zijn verlus.
* And. werdt des Conincks aengheschte verandert.
e Dani. 2. 8 ende 4. 5
Dat sal bestichte des Coninex moeder gheweest zijn/ de oude Coninginne ende we duwe: want te bozen tijt begin staet/ dat des Conincks wyeuen ooc mede inde dinckstale gheweest zijn.
f Dani. 2. 3
Daniel is by desen Coninck so gantsch verseten darmen hem soeckse de coepe moet: Also gaet het allen gherouwen Dienaren in der weerelt.
g Dani. 2. 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende verlichtinghe / verstant / ende hooghe wijsheyt by v gheuonden zy.

Nu heb ick voor my ontbieden laten/ de wijsen ende wijssen/ dat sy my dese schrift lesen ende seggen souden/ wat sy beduydet: ende sy en connen my niet seggen/ wat sulcx beduydet.

Van v hoore ick / dat ghy connet de beduydinge geuen/ende het verborghen openbaren: condt ghy nu de schrift lesen / ess my seghen wat sy beduydet:/ soo sult ghy met purpuren ghecleedet worden / ende gulden keten aen uwen halse dragen/ende de derde heere zijn in mijnen Coninckrijcke.

Daniel antwoordet den Coninc Belsazer.

Doe hief Daniel aen /ess sprack voor den Coninck : h Behoudt uwe gauen selue/ende gheeft uwe ghenchencken eenen anderen: ick wil darnoch de schrift den Coninck lesen/ ende seghen wat sy beduydet.

h 1. Reg. 3. 15. Mat. 10. 8

i Heer Coninck / Godt de allerhoochste/ heeft uwen vader Nebucad Nezar/het Coninckrijcke/macht/eere/ ende heerlickheydt ghegheuen.

i Dan. 2. 37

Ende om sulcker macht willen/ die hem ghegheuen was/vreesden ende schouweden hem voor hem/alle volcken/lieden/ende tonghen : hy doode wien hy woude / hy sloech wien hy woude/hy verhoochde wien hy woude/hy vernoodmoedichde wien hy woude.

Dan. 4. 22.

Doe hem nu zijn herte verhief / ende hy stout ess hoochmoedich wert/ wert hy vanden Coninckrijcken stoel gestooten/ess verloos zijn eere.

k Dan. 4. 22.

k Ende wert verstooten vanden lieden/ ende zijn herte wert gelijck den dieren/ende moeste by den l wiltwercke loopē/ ende att gras/als ossen/ ende zijn lijf lach onder den dauwe des Hemels/ende wert nat/ tot dat hy leerde / m dat Godt de allerhoochste/ macht heeft ouer der menschen Coninckrijcken/ende gheeftse wien hy wil.

l Of/die ghewilde. * and. woudtezelen.

m Dan. 4. 24. Jere. 27. 6

Ess ghy Belsazer zijn sone / hebt v herte niet vernoodmoedighet / hoewel ghy sulckes altemael weet.

Maer hebt v teghen den Heere des Hemels verheuen / ende de vaten zijns huys/ heefmen voor v wenghen moeten/ess ghy/ uwe gheweldighen/uwe wijuen/ende uwe bywijuen/hebben daer wt gesopen: daertoe de gulden/silueren/metalen/yseren/houten/ ende steenen goden gheloeft: n welcke noch sien/noch hooren / noch weten : den Godt daerenteghen / die uwen adem / ende alle uwe weghen in zijnen handt heeft / en hebt ghy niet gheeert.

n Psal. 115. 4. ende 135. 16 apoca. 9. 20

Daerom is van hem hier ghesonden dese handt/ende dese schrift/die daer verteeckent staet.

Daniel beduydet hier de schrift der handt.

Dat is nu de schrift/die daer verteeckent staet: Mene Mene/Tekel/Upharsim.

Ess sy beduydet dit: Mene/dat is/God heeft v Coninckrijcke gecelt ende geeyndet.

Tekel/dat is/men heeft v op eener wage gheweghen/ende te licht gheuonden.

Peres/dat is/ uwe Coninckrijcke is gedeylt/ende den Meden ess Persen gegeuen.

Doe beual Belsazer/dattē Daniel met purpuren cleeden soude/ ende gulden keten aen den hals gheuen/ende het van hem verrondighen / dat hy de derde heere ware in den Coninckrijcke.

o Doch des nachts/werdt der Chaldeen Coninck Belsazer/ghedoodet.

Dat vj. Capittel.

1. Daniel wort van Dario benuut/ess hooghe verheuen/ 4. moet dies van anderen aenghenomen/ (die hem een zijn houestucken bewijsen/)ontgaen/ 16. ess weert openbaerlijcken inder leeuwen cuyle gheworpen. 18. De Coninck/dien sulex betreurt/ becommert/ 21. siet Daniels vyanden wat eren/ dat sy hem hadden ingebracht/ 25. ende laet den Godt Daniels/ (die sulex wonderbaerlijcken verricht hadde) openlijcken / met Coninclijcken beuele/ouer zijn gantsche rycke prijsen.

Darius.

p Dan. 5. 30

1 EN de a Darius wt Meden / nam het rycke in/ doe hy twee ess tsestich Jaer out was: ess Darius sach het voor goet aen/ dat hy ouer het gantsche Coninckrijcke settede/hondert ess twintich landvoochden.

a Jere. 51. 11. Dan. 9. 1. 11. 1

2 Ouer dese settede hy drie Voysten/ (de eene was Daniel/) dien den landvoochden souden reken schap doen/op dat de Coninck der moeyte ontslaghen ware.

3 Daniel nu/ ginck de Voysten ende landvoochden alle te boven/want daer was een hooghet geest in hem: daerom dachte hem de Coninck ouer het gantsche Coninckrijcke te setten.

4 Derhalven b poochden de Voysten ende landvoochden daernae / hoe sy een sake tot Daniel vonden/die teghen het Coninckrijcke ware : doch sy en conden gheen sake noch misdaet vinden : want hy was getrouwe/ darmen gheen schult noch misdaet in hem vinden en conde.

5 Doe spraken de mannen : Wy en sullen gheen sake tot Daniel vinden / dan alleene ouer zijnen Godsdienst.

6 Doe quamē de Voysten ende landvoochdē/ess sy den met hoopen voor den Coninck/ess spraken alsoo tot hem: Heere Coninck Darius/ Godt verleene v een langh leuen.

7 De Voysten des Coninckrijcx/ de Heeren/ de landvoochdē/ de raet/ heeren/ess hooflieden alle / hebben c bedacht darmen een Coninclijck beuel sal wtgaen laten / ende een strenghe ghebot maken/dat/wie in dertich daghen wat bidden sal van eenighen Godt of menschē/ behalven van v Coninck alleene/die sal tot den leeuwen inden d cuyle geworpen worden.

8 Daeromme / lieue Coninck suit ghy sanctich gebot e bevestigen/ess v onderschrijuen/ dat het met weder verandert en worde / nae den rechten der Meden ende Persen/welcker mennant niet treedt en verbreeckt.

9 Alsoo onderschreef hy de Coninc Darius.

10 f Als nu Daniel ghewaer wert/dat sonder dat hy in zijnen somerhuyse/opene venstren tegen Jerusalem/) h ende hy knielde des daechs driemael op zijne knyen/badt/loofde/ ende danckte zijnen Godt / als hy dat te voren plach te doen.

11 Doe quamen dese mannen met hoopen/ ende vonden Daniel bidden ende smeecken voor zijnen Godt.

12 Ende i traden henen toe / ende spraken/ met den Coninck / vanden Coninclijcken gebode: Heer Coninc/hebt ghy niet een ghebot onderschreuen/dat/ wie in dertich dagen wat bidden sonde/ van eenighen Godt ofte menschē/behalue van v Coninc alleene/ die sal

die sal tot den leeuwen inden k cuyle ghe-
worpen worden: De Coninck antwoor-
de ende syzaek: Het is waer: ende het recht
der ſ Meden ende Perſen / en sal niemandt
onertreden.

Sy antwoordden / ende syzaken voor den 13
Coninck: Daniel/der ghevangenen een vt
Juda/die en achter noch v noch uwe gebot/
dat ghy onderſchreven hebt/want hy bidder
des daechs drymael.

Doe de Coninck suler hoorde / werdt hy 14
seer bedroeft/ende bede grooten vlijt/dat hy
Daniel verlosſede / en bemoedde hem daer
over/tot dat de Sonne onder ginck/op dat
hy hem verlosſede.

Doch de mannen quamen met hoopen 15
tot den Coninck/en syzaken tot hem: Ghy
weet heer Coninck/dat het der ſ Meden en-
de Perſen recht is/dat alle ghebot ende be-
uel/dat de Coninck beſloten heeft/sal onver-
andert blijuen.

Doe beual de Coninck / dannen Daniel 16
voorbyzachte/ en wierpen hem tot den leeu-
wen in den cuyle: De Coninck dan noch
sprack tot Daniel: Uwe Godt/ dien ghy
sonder m ophouden dienet/die helpe v.

Ende sy brachten eenen steen / dien ley- 17
den sy voor de deure aen den cuyle: dien
beſseghede de Coninck met zijnen eyghen
ringh/ en met den ringh zijner gheweldigen/
op dat n anders niemant aen Daniel moets
wille en ghebruyckede.

Ende de Coninc ginc weg op zijne burcht/ 18
ende en at niet/en en liet gheen o eten voor
hem brenghen/en conde ooc niet slapen.

Des morgens vroech/doe den dach aen- 19
brack/ stont de Coninck op / en ginck stuyr
hueren aen den cuyl daer de leeuwen waren:

Ende als hy by den cuyle quam/ riep hy 20
Danielen met claghelijcker stemmen: ende
de Coninck sprack tot Daniele: Daniel/ghy
knecht des leuendigen Godts/heeft v oock
uwe Godt/ dien ghy sonder ophouden die-
net /banden leeuwen connen verlosſen?

Daniel dan/sprack met dē Coninc: Heer 21
Coninck/Godt verleene v een langh leuen.

p Mijn Godt heeft zijnen Enghel hier 22
gesonden/ q die den leeuwen de kele toorghe-
houden heeft / dat sy my geen leet ghedaen
en hebben: want voor hem den ick onschul-
dich ghevonden: so en hebbe ick ooc tegen
v heer Coninck/niets ghedaen.

Doe werdt de Coninck gantsch vroljc/ esi 23
hiet Daniel wederoim vt den cuyle trecken:
ende sy togen Daniel vt den cuyle/esi men
sporde gheen verseeringhe aen hem/ want
hy hadde zijnen Godt vertrouwet.

r Doe hiet de Coninck/die mannen / die 24
Daniel verclaecht hadden / voorbyzenghen/
ende tot den leeuwen inden cuyle worpen/
die hier klaghen haren kinderen ende wijuen:
ende eer sy henen af op de aerde quamen/
s grepende de leeuwen / ende vermaelden
oock haer beenders.

t Doe liet de Coninck Darius / allen 25
volckeu/luyden ende tongen schrijuen: Godt
gheve v vele vzeden:

Dat is mijn beuel/ datmē inde gantsche 26
heerschappije ingns Coninckrijcx den Godt
Danielis vreesen ende ontsien sal: want hy
is de leuendighe Godt/ die daer eewichlijck

blijft / ende zijn Coninckrijcke is u onver- u Esai.9.c
gancklijck/ende zijn heerschappye en heeft
ghen eynde.

27 Hy is een verlosſer ende noothelper/ x es 1 x Heft.6.19
hy doet teeckenen ende wonder / beyde in p Dan.1.21
hemel es op aerden: die heeft Daniel van-
den leeuwen verlosſet.

28 y Ende Daniel was ghelueldich inden
Coninckrijcke Darij/ ende ooc inden Co-
ninckrijcke Cores der Perſen.

Dat vij. Capittel.

1. Daniell wordt hier Coninckrijcke met ha-
ren eygenſchappen / welcker Chriſtus met zijner
coemſte rijcke ende wereldt eynde sal ruyren/ door
hier beelden aengheroert.

1 IN den eersten Jare Belsazer/des Co- Danielis ge
ninner te Babel / hadde Daniel eenen sichte van de
droom / ende ghesichte op zijn bedde: vier dieren.
ende hy schreef den seluen droom/ende ver- 4.Esd.11.1
nattede hem alsoo:

2 Ick Daniel sach een gesichte inder nacht/
ende siet / die vier winden onder den He-
mel / stoyenden teghen malcanderen / op de
groote zee.

3 Ende vier groote dieren clommen op- a And. van
waerts vt der zee/ a een ja anders dan het malcanderen
ander. verscheyden.

4 Het eerste was gelijck als een b Leeuwe/ 1. Een Leeu-
ende hadde vleughelen als een c Arent : ick we.
sach toe/ tot dat hem de vleughelen vtghe- b Jere.4.7.13
toghen werden / ende het werd vander aer- c Ezech.1.10
den ghenomen: ende het stont op zijne voe- ende 10.14
ten / als een menſche / ende hem werdt een ende 17.3
menſchelijck herte ghegheuen.

5 Ende siet / het ander ghedierte daer nae/ 2. Een Beer.
was ghelijck eenen d Beere / ende stont op d Dan.8.20
der eener zyden/ ende hadde in zijnen mon-
de onder zijnen tanden / drie groote langhe
tanden/ende men sprack tot hem: Staet op/
ende verslint vele vleeschs.

6 Nae desen sach ick / ende siet/ een ander 3. Een Pan-
gedierte/gelijck eenen e Pardeel: dat hadde deel.
f vier vleugelen/ als een vogel op zijne rug- e Of/ Lup-
ge: ende dat selue ghedierte hadde vier coo- pen.
pen/ende hem were macht ghegheuen. f Dan.8.8

7 Na desen sach ick in desen gesichte inder ende 11.4
nacht/ende siet / g het vierde ghedierte was 4. Noch. 1.7
grouwelijck ende verschrickelijck / ende seer 4. Een Ge-
sterck: ende hadde groote yzeren tanden/ dierte.
verslont om hent/ende vermaelde/ ende het g Dan.2.40
h overighe vertrabt het met zijnen voeten: h Ghyover-
het was oock vele anders dan de voorgen- blufsel.
i ende hadde thien hoornen. i Apoc.13.1

8 Doe ick int de hoornen sach / siet / doe k Apoc.13.1
sprack tusschen derselver / een ander cleyn ende 17.9.12
hoorn daer voor/ van welcken der voorgen Een cleyn
hoornen Hoorn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hoornen dzie / wtgheteeckent werden / ende
siet/ dat selue Hoorn hadde oogen als men-
schen ooghen/ende eenen mont / die spzack
groote dinghen.

h Apoc.1.13 ende 4.2. ende 19.4 Dan.10.5 1 Apo.1.14

Dulck h sach ick/ tot dat daer stoelen ge- 9
setter werden : ende de Oude setrede hem/
l diens cleedt was sneeuwit/ende her hayr
op zynen hoofde / als repne wolle : zynen
stoel was enckel vverblammen/ende besse-
uen raders branden met vpere.

m Habba. 4.4 u Apo.5.11 Psal.68.18

Esi m van den seine gmck wt/ een lange 10
vverige strale: n duysentmael duysent dien-
den hem/ende thien hondert mael duysent/
stonden voor hem:het gerichte wert gehou-
den/o ende de boecken werden opgheuaen.

o Apoc.20.12

Ick sach toe/om der grooter reden wille/ 11
die dat Hoorn spzack: Ic sach toe/tot dat het
gedierte ghedoot wert / ende zijn lijf omme
quam/ p ende uit vper ghewozpen wert:

p fMat.21.44 Apoc.19.20 ende 20.10 Esai.30.33

Ende der anderen gedierten macht oock 12
wte was : want hen was tijdt ende stonde
bestemmet / hoe langhe een yeghelijck due-
ren soude.

q Mar.13.26 Acto.1.11 Apoc.1.7

Ic sach in desen gesichte des nachts/q esi 13
siet/daer quam een inden wolcken des He-
mels/als eens menschen sone/tot den oude
toe/ende wert voor den seluen ghebracht.

r phil.2.9 s Mat.28.1 Joel.12.34.8. Luca.21.33 Dan.3.10. ende 4.31 Mathe.4.7

r Die gaf hem macht / eere / ende ryckte/ 14
dat hem alle volcken / lieden ende tonghen
dienen souden: s zyne macht is eewich / die
niet en vergaet/ ende zijn Conincryckc en
heeft gheen eynde.

s Dan.9.21

Ick Daniel ontsettede my daer voor/en- 15
de sodanich ghesichte verschzack my.

Ende ick ginck tot dier eenen/ t die daer 16
stonden/esi badt hem/ dat hy my van allen
dit/een ghewisse bericht gaue: esi hy spzack
met my/ ende seyde my wat het beduydde.

u 4.Esd.11.39

u Dese vier groote ghedierten / zijn vier 17
ryckcn/die op aerden comen sullen.

x Mat.11.12

Doch de Heyligher des Alderhoochsten 18
sullen x het ryckc innemen /ende sullent al-
toos ende eewichlijck besitten.

Daer na hadde ick geerne gheweten een 19
ghewisse bericht van den vierden gedierte/
welcke heel anders was/dan de andere alle/
gantsch grouwelijck : dat yseren tanden/esi
y metalen clauwen hadde / dat ommc hem
verslinde/ende vermaeldese/ ende het ouer-
ighe met zynen voeten vertradt.

y Of/coper/of/arinne/ z apo.13.1 ende 17.12 a Apo.13.7 b And. dele anders.

Esi handen z thien hoornen op zynen 20
hoofde:ende handen anderen dat daer voor
braf/voor welcken drie af vielen/esi van de
seluen Hoorn/dat ooghen hadde/ende eenen
mont/die groot dinck spzack / ende grooter
was/dan die by hem waren.

a Ende ick sach dat selue Hoorn krijghen 21
teghen de Heyligen/ende behielt den strydt
teghen haer.

Tot dat de oude quam / ende gherichte 22
hielt voor de Heyligher des hoochsten/ende
de tijt quam/dat de Heyligher het ryckc in-
namen.

Hy spzac also: Dat vierde gedierte sal het 23
vierde ryckc op aerden zijn / welcke sal
b machtiger zijn/dan alle ryckcn: het sal alle
landē verslinden/vertredē esi verknusschen.

c Die thien hoornen/die bedupden thien 24
Coningen/die wt den seluen ryckc ontstaen
sullen : naer denselucn nu/ sal een ander op-
comen/die sal machtigher zijn/dan de voz-
gher gheen/ende sal drie Coninghen vervoet-
moedighen:

b Dan.7.7

25 d Hy sal den hoochsten lasteren/ ende de
Heyligher des hoochsten verstoozen : ende
sal hem onderstaen tijt ende Wet te veran-
deren : sy sullen ja in zyne hant gheghenen
worden/ e eene tijdt / ende sommighe tyde
ende eene halue tyt.

d Dan.7.25 e Apoc.12.14

26 f Daer naer sal het gherichte ghehouden
worden/so sal dan zyne macht wech ghenó-
men worden / dat hy te gronde verdelghet/
ende ommeghebracht worde.

f Dan.7.10

27 g Doch het ryckc / ghewelt ende macht
sullen den gantschen Hemel / sal den Heyli-
gen volcke des hoochsten gegeuen worden:
diens ryckc eewich is/ende alle ghewelt sal
hem dienen ende volghen.

g Dan.7.27

28 Wat was der reden eynde. Esi ick Da-
niel wert seer bedroeft in mijnen gedachten/
ende myn ghestalte verviel/doch behielt ick
de reden in mijner herten.

Dat vijf. Capittel.

1. Een gesichte vanden onderganck des rijcx der Perssen. 9. Item hoe het den Joden gaen soude/voor dē Roomschen ryckc/esi vor Christus comen soude namelijcken/onder den derden ryckc des grooten Alexanders:op dat sy weder gerust stet worden / ende niet vertzaghen inden jammer die ouer haer coms soude, esi als woudense Chri-stus doorgaens verlaten/ende niet comen.

Daniel vijf. Capittel.

1 Inden derden Jare des Conincrijcks
des Conincx Belsazer / verscheen my
Daniel een ghelichte / a daer nae als
my dat aen den eersten verscheenen was.

a Dan.7.1

2 Ick was ja / doe ick sodanich ghesichte
sach / te Susan op den slote / inden lande
b Elam/aen het water Vlai.

b Dan.8.2

3 Ende ick hief mijne ooghen op / esi sach/
ende siet/eenen Ram stont voor den water/
die hadde twee langhe hoornen / doch een
langher dan het ander:ende her allerlaetste/
wies ten allerlaetsten.

4 Ick sach dat den Ram met den hoornen
siet teghent Westen/teghent Noorden esi
teghent Suyden/ende gheen gedierte conde
voor hem bestaen / noch van zyner handt
e verlost worden / maer hy dede wat hy
wonde/ ende wert groot.

5 Ende indien als ick daer op merckte/ siet/
so coemt een Gentenbock vanden Westen
herwaerts ouer de gantsche aerde / dat hy
de Aerde niet aen en roerde: ende den Bock
hadde een aensienlijck hoogh tusschen zyn
nen ooghen.

6 Esi hy quam tot den Ram / die de twee
hoornen hadde / dien ick staen sach voor
den wa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

den water / ende hy liep in zijnen toorne/ wedersichlijcken tot hem henen aen.
Ende ick sach hem toe / dat hy harde by den Ramme quam / ende vergrimde over hem/ende stiet den Ram/ende verbrac hem zijne twee hoornen: ende den Ram en hadde geene cracht/dat hy hadde voor hem bestaē connen/maer hy worp hem ter aerden/ende d vertradt hem / ende niemant en conde den Ram van zijner handt verlossen.
Ende de Sestenbock wert gantsch groot: ende doe hy op het alderstercxte gheworden was/verbrack dat groot hoorn/ en in diens stede/ wiessen e vier aensienlijcke hoornen/ tegen de vier winden des Hemels.
Ende uyt der seluen eenen/wies een cleyn hoorn/dat wert gantsch groot tegent Suyden/tegent Oosten/ende tegen het f werdelandt.
Est her wies tot g aen des Hemels heyr/ende worp sommighe daer van/ende vanden Sterren/ter aerden: ende vertradese.
Ja het wies tot aenden Vorst des heyrs/ ende nam van hem wech het dagheliicksche offer / ende verwoestede de woninge zijns heylichdoms.
Hem wert doch sulcke macht gegeuen tegen het dagelijck offer/om der sonden wille: dat hy de waerheyt te gronde storghe/ ende dat hy dede/ hem wel h ghelucken moeste.
Ick hoorde oock eenen heyligen spreken/ ende de selue heylighe spraeck tot eenen / die daer sepde: Hoe lange sal doch sulck gesichte van den dagheliickschen offer/ende van der sonde/om welcker wille dese verwoestinghe geschiet / dat beyde het heylichdom / ende het heyr vertreden worden/ duyrē?
Ende hy antwoorde my : Het zijn tweeduysent ende drie hondert dagen/ i dan den sullen torten mogghen te reckenen/ so sal het heylichdom weder ghewijet worden.
Ende doe ick Daniel sodanich gheslichte sach/ ende hadde het ghoerne verstaen/ siet/ doe stont het voor my als een man.
Ende ick hoorde tusschē Vlai eens menschen stemme/ die riep/ ende spraeck : k Gabriel/ leyghet desen dat gheslichte wt/dat hy het verstae.
Ende hy quam harde by my : ick verschrack nu doe hy quam / ende viel op mijn aengesichte: Doch hy spraeck tot my: l Menschen kint/want dit gelicht te behoort in den tijdt i des eyndes.
Ende doe hy met my spraeck / m sanck ick in een onmacht ter aerden op mijn aengesichte: Doch hy roerde my aen/ende richte my op/dat ick stondt.
Ende hy spraeck: Siet/ ick wil v wijsen/hoe het toegaen sal ter tijdt des laetsten toorns: want het eynde heeft zijn bestemmede tijdt.
Den Ram met den tween hoornen dien gij gheseen hebt/ dat zijn de Coninghen in Media ende Persia.
De Sestenbock nu / is de Coninck in Grieckenlant : het groote hoorn tusschen zijnen ooghen/is de eerste Coninck.
Dat nu viere in zijner stede stonden/ doe het verbroken was / bedupdet / dat n vier Coninckrycken wt dien volcke ontstaen sullen/doch niet so machtich als hy was.
Na desen Coninckrycken / wanneer de ouertreders de overhandt nemen/ o sal opcomen een p ‡ wreuelich ende schalckachtich Coninck.
24 q Die sal machtich zijn / doch niet door zijne cracht : hy sal het wonderlijcken verwoesten: ende het sal hem wel gelucken/dat hy het wrichte/hy sal de stercken / met tsamen den heyligen volcke verstoorē.
25 Ende door zijne cloeckheyt / sal hem de bedriegherije gedijen/ ende sal hem in zijnen herte verheffen: ende door r weltaert sal hy vele verderuen: ende sal hem verheffen/ tegen den Vorst aller Vorsten / t doch hy sal sonder hant verbroken worden.
26 Dit gheslichte van auont ende morghen/ dat v ghesept is/dat is waer/ doch ghy sult dat gheslichte heymelijck houden/ want x daer is noch u vene langhe tydt henen.
27 Ende ick Daniel wert swack/ ende lach sommighe daghen cranck: daer na stont ick op/ende richtede des Coninx saken wt/ende verwonderde my des gheslichtes / ende daer en was niemant die het my wtleyde.

Dat ix. Capittel.

1. Daniel bidt voor zijn volck / de stadt Jerusalem ende den Tempel. dat de Joden mochten weder na huys trecken. ende den God dienst weder aenrichten. 20. Zijn gebedt wert hem niet alleene verhoort/ 23. maer wert hem ooch geopenbaert/ hoe vele jaren noch zijn sullen/tot dat Christus coms / ende zijn eewighe rycke beginne.

1 In den eersten Jare Darij / des soons Ahasueros / a wt den stamme der Medē / die over het Coninckrijcke der Chaldeen/ Coninck wert.
2 In den seluen eersten Jare zijns Coninckrijcx/merckte ick Daniel in den boecken/op het ghetal der Jaren / b daer de Heere tot den Propheet Jeremia van gesproken hadde / dat Jerusalem sonde eeuwelijck Jaer woeste ligghen.
3 Ende ick keerde my tot God den Heere/ te bidden ende smeecken/met vasten/in sacke ende in der asschen.
4 Ick badt ia tot den Heere mijnen Godt/ biechtede ende spraeck: c och lieue Heere/ghy groote ende verschrickelijcke Godt/ die ghy het verbont ende genade houdet/ dien/die u lief hebben/ende uwe gheboden houden.
5 d Wy hebben ghesondicht/ onrecht ghedaen/ zijn Godloos geweest/ende afvallich ghewoden / wy zijn van uwen gheboden ende rechten afgheweken.
6 Wy en volchden uwen knechten den Propheten niet / die in uwen Name onsen Coninghen/ Vorsten/ Vaderen / ende allen volcke inden lande predickten.
7 e Ghy Heere zijt rechtveerdich/ wy daerentegen moeten ons schamē: als het dan nu gaet dien van Juda/ende dien van Jerusalem/ en den gantschen Israel/beyde dien/die na by ende verre zijn / in allen landen/ daer ghy ons henen verstooten hebt / om harer misdaet wille/ die sy aen v begaen hebben.
8 Ja Heere/wy/ onse Coningen ende Vorsten/ende onse vaderen / moeten ons schamē / dat wy ons aen v versondicht hebben.
9 Uwe dan noch / Heere onse Godt / is de barmhertichept ende vergheuinghe: want wy zijn afvallich ghewoorden/
10 Ende en volchde der stemme des Heeren onses Gods niet, dat wy ghewandelt hadden

o 1. Mach 1. 11.
p Of / bycck/ ou billich/
‡ Anders/ ouerschaduwt.
q Hier by of ergeyt / maer door listicheyt verraderye en schalckheyt.
r Dat is / Om dat hy groot goet ende eere/ ende ghelucx heeft/ ende een goet leuen inden sinsen voert. daerom/ de sal hy vele aen hem locken.
s 2. Mac. 9. 28
t 2. Thess. 2. 8
u Esaie 11. 4.
x Anders / het [sal zijn] noch vele daghen.
y Daer ghesiet hy weder om te verstaen/ dat hy wat meer ineynt dan Antiochum/want Antiochus en is niet over drie hondert en vijftich Jaren na desen ghecomen.
Darius.
a Dan. 6. 1
b Jere. 25. 12 ende 29. 10

Daniels ghebedt.
c Exod. 1. 5 ende 9. 32
d Psal. 105. 6
Judic. 7. 20
e Tren. 1. 18
Baruc. 1. 15

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

2. Petr. 1, 21 Zach. 7, 21
den in zijner wet. / f die hy ons voorleyde/ door zijne knechten de Propheten:

g Esaie 24, 5
Maer het gantsche g Israel overtrat uwe wet ende weken af / dat sy uwer stemme niet en volchden:

h Deut. 27, 15 ende 28, 15
h daeromme treft ons oock den vloeck ende eedt/die inde wet Mosi des knechts Gods geschreven staet/dat wy aen hem gheseondighet hebben.

i Baruch. 2, 1
i Ende hy heeft zijne woorden gehouden/ die hy gheseyt heeft/tegen ons/ende onse richters / die ons richten souden / dat hy sulck groot ongheluck over ons heeft gaen laten/ dat desgelicken onder den gantschen Hemel/ niet gheschiet en is/ gelijck als over Jerusalem gheschiet is.

k Deut. 28, 15
k Ghelijck als het in de Wet Mosi ghe- schreven staet / so is alle dit groot ongeluck over ons gegaen: so en baden wy oock niet voor den Heere onsen Godt / dat wy ons vanden sonden bekeerden/ende l inwe waerheyt waernamen.

l Dat is/ Dat wy hadde mogen gelooven/ dat d dreygen woorde waer worden. Want wy en gheloouen Gods dreyghen niet/ tot dat wy het ghewaer worden.

Daeromme en heeft de Heere oock niet m gheslupt met desen ongheluck / ende heeft het over ons gaen laten: want de Heere onse Godt is rechtveerdich in alle zijnen wercken/die hy doet/want wy en volchden zijner stemme niet.

m Of/ vertoeft
n Bar. 2, 11
Exod. 14, 28
o Anders / getrocken.

n Ende nu Heere onse Godt / ghy die o ly volck wt Egyptenlande ghelept hebt met stercker hant/ende hebt p enen name gemaect/ als hy nu is: wy hebben ia gheseondicht/ende zijn p leyder Godloos gheweest.

p Of/ eplacen/

Och Heere / om aller uwer gerechticheyt willen/laet af van uwen tooren ende grimmicheyt / over uwe stadt Jerusalem / ende uwen heyligben berch: want om onser sonden wille / ende om onser vaderen misdaet willen/draecht Jerusalem ende q volck versmaethept by allen die daer rontomme zijn.

Ende nu onse Godt/hoort het gebedt wsr knechts/ ende zijn smeecken / ende liet ghenadich aen q heylichdom/ dat verstoort is/ om des Heeren wille.

q Anders/ over welcke uwen naem ghenoemt is.

Neycht uwe oozen/mijn God/ ende hoo- ret: doet uwe oogh op/ende siet/hoe wy verstoort zijn/eñ de stadt r die na uwen Name genoemt is: want wy liggē voor q niet onsen ghebeden / niet op onser gherechticheyt/ maer op uwe groote barmhertichept.

r Merckt/ dat onse ghebet alreede verhoort is / wanneer aengaet.

Och Heere hoort/ och Heere weest gena- dich: och Heere/ mercket op/ ende doet het/ ende en vertraet het niet/ om ws selfs wille/ mijn Godt : want uwe stadt ende uwe volck/is nae uwen name ghenoemt.

f Dani. 7, 16 ende 8, 16
t Dani. 7, 16
u Dani. 10, 11

Als ick noch soo sprack /ende badt/ ende20 mijne / ende mijns volcx Israels sonde bekende/ ende lach met mijnen ghebede voor den Heere mijnen Godt/ om des heyligben berchs wille mijns Godts:

r Eñ doe ick soo sprack in mijnen ghe-21 bede / vloech de man Gabriel daer henen/ f dien ick te voren ghesien hadde/ in den gesichte/ende roerde my aen/omtrent den tijdt des Auondtoffers.

t Ende hy onderrichtede my/ende sprack22 met my/ u ende seyde: Daniel / als nu ben ick wtgheseonden v te onderrichten.

Want doe ghy begondet te bidden/ginck23 dit beuel wt/ ende ick comme daeromme herwaert/ op dat ick het v vont doe: want ghy zijt lief ende weert : so mercket nu daer op/ dat ghy dat ghesichte verstaet.

24 x Tseuentich weken zijn bestemmet over uwe volck/ende over uwe heylighe stadt/so sal dat overtreden gewreert/eñ de sonde verseghelt/ende de mis daet versoent/ ende de eewige gerechticheyt gebracht/ende de gesich- ten ende prophetyen y toeghesegelt/ ende de allerheylichste ghesalbet worden.

25 So weet nu/ ende mercket/ van der tijdt aen/wanneer dat beuel wt gaet/z dat Jeru- salem sal wederomme ghebouwet worden/ tot op Christum den a Vorst/zijn seuen we- ken/ ende twee en tsestich weken/ sal de straten ende muren weder ghebouwet worden/hoewel in onmerckelicker tijdt.

16 Ende na den twee en tsestich weken / sal Christus b wtgheroept worden/ ende niets meer zijn: ende een volck c des Vorsten sal comen / ende de stadt ende het heylichdom verstoozen: dat het een eynde nemen sal/als door eenen vloet / ende tot den eynde des kryghs/ sal het woeste bliuen.

27 Hy sal tot vele het verbont stercken een weke lanck/ ende midden in der weken/ sal het offer ende spijsoffer ophouden: ende by den d vlengelen sullen staen grouwelen der verwoestinghe: ende het is beslotē/ dat het tot aen het eynde toe/over de verwoestinge druppen sal.

Dat x. Capittel.

1. Een voorrede des elfften Capittels / daer inne den goeden Engel strydt. merren boosen ver- derfenisse des menschen / ende van waer het coemt/dat het aen der Heeren hoven soo qualijck toegaet/aengheroghen wort.

1 In den derden Jare des Coninx Cy- res wt Perssen/werd den Daniel a die Beltsazer hiet/wat ghroperbaert/ dat ghewisse is/ende b van grooten saken: ende hy merckte daer op / ende verstont her ghe- sichte wel.

2 Ter selver tijdt/was ick Daniel tenerich dzie weken lanck.

3 Ick en adt gheene noodelijcke spijse/ vleesch ende wijn en quam in mijnen mon- de niet / ende en salfde my oock nopt / tot dat de dzie weken ommie waren.

4 In den vierentwintichsten dage der eer- ster Maent/was ick by den grooten water c Hydekel/

5 d Ende hief mijne oogen op/eñ sach ende siet/daer stont een man in linwade/eñ hadde de een gulden gordel om zijne lendenen.

6 Zijn lijf was gelyck als een turckoys zijn aenschijn sach als een blixem: zijne oogē als een vyerige fackel/zijne armen ende voeten als een e gloyendich metael/eñ f zijne reden was ghelyck als een groot g ghedruns.

7 h Maer ick Daniel sach sodanich ghe- sichte alleene / ende de mannen die by my waren / die en saghens niet : doch vielen groot beschricken op haer/ dat sy vloden ende hen verstaken.

8 Ende ick bleue alleene/ eñ sach dit groo- te ghelichte: daer en bleef in geene cracht in my/ende ick wert gantsch i onsinnich/ende en hadde gheene cracht meer.

9 Ende ick hoorde zijne reden: ende in dien als ick se hoorde / k sanck ick nedet op myn aengheliehte/ter aerden.

10 Ende siet/ een hant roerde my aen/ ende halp my op de knien/ende op de handen/

Ende op

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende spraeck tot my: Daniel/ mensche/ merckt op de woorden/ die ick met u spreke/ ende richt u op/ want ick ben als nu tot u gesonden: ende doe hy sulcx met my sprack/ richtede ick my op/ ende ick sterde.

Ende hy sprack tot my: Vreest u niet Daniel/ want vanden eersten dage aen/ doe ghy u aen heren begheerdet te verstaen/ ende u casseyet voor uwen Gode/ zijn uwe woorden verhoort/ ende ick ben om uwent wille herwaerts ghecomen.

Doch de Vorst des Conincrijcx in Persenlant/ heeft my een ende twintich daghen lanck wederstaen/ ende siet/ o Michael den voornemsten Vorsten een/ quam my te hulpe: doe behielck ick den strijdt by den Coninck in Persien.

Nu ist comen ick/ op dat ick u berichte/ het uwen volcke hier naemaels gaen sal: want dat ghesichte sal na sommighen tijden gheschieden.

Ende als hy sulcx met my sprack/ sloech ick mijn aenghesichte neder na der aerden/ ende sweech stille.

Ende siet/ eener ghelijck eenen menschen roerde mijne lippen aen: doe dede ick mijnen mont op/ ende sprack/ en seyde tot dien/ die voor my stont: O Myn Heere/ mijne ldtmaten beven my ouer den ghesichte/ ende ick en hebbe gheene cracht meer.

Ist hoe can de knecht mijns Heeren met mijnen Heere spreken/ dewijle dat daer nu gheene cracht meer in my en is/ ende en hebbe ock gheenen adem meer?

Doe roerde my wederom eener aen/ ghelijck als eenes menschen ghestalt/ en sterckte my/

Ende sprack: Vreest u niet/ ghy lieue man: vrede sy met u/ ende weest ghetroost/ ende als hy met my sprack/ vermandde ick my/ ende sprack: O Myn Heere spreke: want ghy hebt my ghestercket.

Ende hy sprack: Weet ghy ock/ waerom ick tot u ghecomen ben? als nu wil ick weder heren/ en met den Vorst in Persenlandt strijden/ ende wanneer ick weg reede/ siet/ soo sal de Vorst wt Grieckenlant comen.

Doch wil ick u cundt doen/ wat daer geschreven staet/ dat gewisselijck geschieden sal: en daer en is niemant die my helpet tegen desen/ dan alleene uwe Vorst Michael.

* Want ick stont oock by hem/ ende verstercte hare Wet/ des Heeren/ op dat ick hem helpe/ ende hem sterckede.

Ende nu wil ick u aen toonen/ wat geschwisse gheschieden sal.

Vanden Capittel.

1. Prophecie van den grooten Alexandro/ ende den tween Conincrijcken Syria ende Egypten/ die wt den bieren / (als Asia/ Grecia/ Syria ende Egypten:) hier aengheroghen worden/ 21. alleenrest om des Antiochus wille (die de Edele heet) die de Joden plaghen sonde/ 36. doch wordt de selue also afgheboedet/ dat de woorden eyndelijcken daer henen ghewendet worden dat onder den persoon Antiochi/ de Antichristt beschreuen worde/ ende alsoo dese onse laetste tyt ghetroffet/ harde noot den menschen breet.

Siet/ drie Coninghen sullen noch in Perssen staen/ a de vierde nu/ sal groter rijckdommen hebben/ dan alle andere: ende wanneer hy in synen rijckdommen/ aent aller machtichste is/ so sal hy alle druck teghen het Conincrijcke in Griecklandt/ op brenghen.

a Perres.

b Daer na sal een machtich Coninck opstaen/ ende met grooter macht heerschen/ ende wat hy wil/ dat sal hy uytrichten.

b Dan. 7. 6 ende 8. 8 De groote Alexander.

c Ende wanneer hy op het alderhoochste ghecomen is/ so sal sijn rijcke d verbeelt/ ende heen inde vier winde des Hemels verdeylen: niet op sijne nacomelinghen/ ooch niet met sulcker macht/ als de sijne ghevoert is: want sijn rijcke sal wtgheroept/ ende vreemden te deele worden:

c 1. Mac. 1. 2 d Dat in thien tyden.

Ende de e Coninck teghent Suyden/ die sijner Vorsten een is/ sal machtich worden: doch teghen hem/ sal ooch een machtighe sijn/ ende heerschen/ welckers heerschappije sal groot sijn.

e Ptolomeus Lagus. f Seleucus Nicanor.

Na sommige iaren nu/ sullen sy hen met malcanderen g beurienden/ ende h de dochter des Coninx tegent Suyden/ sal comen i tot den Coninck teghent Noorden ceuchevt te maken: doch sy en sal/ niet blijuen by der macht des arms: daertoe haer zaet ooch niet staende blijuen/ maer sy sal overghegeuen worden/ met tsamen dien/ diese ghebracht hebben/ ende met den kinde/ ende dien/ diese een wijle machtich ghemaeckt hadde.

g Of/ bermaechschappen. h Berenice Ptolomei Philadelphi dochter. i Antiochus Theos.

Doch k der spruyte een van haren stamme/ sal opcomen/ die sal met heyns kracht comen/ ende l den Coninck teghent Noorden/ in sijne m beste hallen/ ende sal het uytrichten/ ende den strijdt behouden.

k Ptolomeus Euergetes/ Berenice dochter. l Seleucus Gallinicus/ Antiochus Hierax. m Of/ stercte/ heet hier Conincrijcke

Ock sal hy hare goden ende beelden/ met tsamen den costelijckē cleynodien/ beyde silueren ende gulden wech voeren in Egypten/ ende sommighe iaren/ voor den Coninck tegent Noorden/ wel staende blijuen.

n Dat is/ Hy sal het Conincrijcke met behouden als hy wel conde.

Ende wanneer hy door desselven Conincrijcke gherogen is/ n sal hy wederomme in sijn lant treecken.

Doch o sijne sonen sullen toornich worden/ ende groot heyr te samen brenghen/ ende dier een sal comen/ ende ghelijck als eene bloet daer henen bruysen/ ende genen wederomme voor sijnen besten tot toorne verwecken.

o Seleuci Gallinici sonen/ de groote Antiochus/ ende sijn broeder Seleucus Heracanus.

So p sal de Coninck tegent Suyden bergrimmen ende wtrecken/ ende met q den Coninck teghent Noorden krijghen/ ende sal sulck eenen grooten hoop te samen brenghen/ dat hem ghenen hoop sal in synne hant ghegheuen worden/ ende sal den selfsten hoop werp woeren.

p Ptolomeus Philopater. q Antiochus Magnus.

Dies

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

r Desolue groote Antiochus.

Dies sal hem zijn herte verheffen / dat hy 12
so vele duysent daer neder geleyt heeft: doch
daer mede en sal hy zijner niet machtich
worden.

Want x de Coninck tegent Noordē / sal 13
wederomme eenen grooteren hoop te samen
brengen / dan den voorighen was: en na som-
mighe Jaren sal hy daer henen trecken / met
grooter heyrs cracht / en met grooten goede.

Ende ter selver tydt / sullen hen vele tegen 14
s den Coninck tegent Suyden setten: t ook
sullen hen sommighe afvallighe wt uwen
volcke verheffen / ende de prophecie vervul-
len / ende sullen vallen.

Also sal u de Coninck tegent Noorden / 15
henen trecken / ende bolwercken maken / en-
de x vaste steden ghewinnen: ende de armen
des Suydens / en sullens niet connen weer-
en / ende zijn beste volck en sullen niet con-
nen wederstaen.

Maer hy sal / wanneer hy aen hen coemt / 16
y zijnen wille beschicken / ende niemant en
sal hem wederstaen connen: z hy sal ook in
dat weerde lant comen / ende sal het volbren-
ghen door zijne hant.

Ende sal zijn aengesichte daer henen rich- 17
ten / dat hy niet machte zijns gantschen Co-
ninckrijcx come: doch hy sal hem met hem
verdraghen / ende sal hem a zijne dochter ten
wijve ghenen / op dat hy hem verderve:
doch het en sal hem niet b ghelucken / ende
daer en sal niets van worden.

Daer na sal hy hem keeren tegen c de ey- 18
landen / en der selue vele gewinnen: doch een
d Vorst sal hem keeren ophouden met schan-
den / op dat hy hem niet meer en schende.

Also sal hy hē wederomme keeren / tot den 19
vesten zijns lants / ende sal hem stooten e en
vallen / datmen hem nergens vinden en sal.

En in zijne stede sal f een opcomē / die sal 20
in Coninclijcke eeren sitten / als een schar-
lante / en na weynich daghen / sal hy breken /
doch noch door toorne / noch door strijdt.

In diens stede sal opcomen g een onghe- 21
achtet man / welcken de eere des Coninck-
rijcx niet toe gedacht en was: die sal comen /
ende het sal hem wel slaen / ende het Comme-
rijcke met soeten woorden innemen.

Ende h de armen (die ghelyck als eenen 22
vloet daer henen comen) sullen van hem / ge-
lijck als met eener vloet vervallen / en ver-
broken worden: daer toe ook i de Vorst / met
dien het verbont ghemaeckt was.

Want na dien hy met hem k beurienden 23
is / sal hy list tegen hem handelen / en
sal daer op trecken / ende hem met l weyni-
ghen volcke overweldighen.

Ende het sal hem m ghelucken / dat hy in 24
n de beste steden des lants comen sal / en sal
het also wt richten / dat het zijne vaders / noch
zijne voorouders so niet doen en konden / met
rooven / plonderen / ende uytdeelen / ende sal
na de aller vasteste steden o pooghen / ende
dat eenen tijt lanck.

Ende hy sal zijne macht / ende zijn herte / 25
tegen den Coninck tegent Suyden / ver-
wecken / met grooter heyrcracht: soo sal de
p Coninck tegent Suyden / verweckt wor-
den ten strijde / met eener grooter machti-
gher heyrcracht / doch hy en sal niet be-
staen: Want verraderyen worden tegen
hem ghemaeckt.

26 q Ende eenen de ghene die zijn broot eten / sullen hem verderven / ende zijn
heyr onderdrucken / dat gantsch vele versla-
ghen worden:

27 En alle beyder Coningen herte sal dencken / hoe sy een den anderen schade doen / ende
meughen / ende sullen doch over eenen dinck /
valscheljcken met malcanderen spreken: het
sal hen dannoch feylen / want het eynde is
noch op een ander tyt bestemmet.

28 r Daer na sal hy wederomme na huys
trecken met grooten goede / ende zijn herte
henen richten ende tegen het heylighe ver-
bont / daer sal hy wat wt richten / ende also
na huys in zijn lant trecken.

29 Daer na sal hy te gheleghener tijdt / we-
der tegent Suyden trecken / doch het en sal
hem ten anderen male niet ghelucken / als
ten eersten male.

30 Want s schepen wt Chitim sullen tegen
hem comen / dat hy verzaecht wert / ende
omkeeren moet: soo sal hy tegen het heylige
verbont vergrimmen / ende sal het wrech-
ten / ende sal hem ommelien / ende aen hem
trecken / de ghene / die het heylighe verbont
verlaten.

31 En zijne t armen sullen aldaer staen / die
sullen het Heylichdom in der u veste ont-
wijen / en het dagelycksche offer af doen / x en
eenen grouwel der verwoestinge opstellen.

32 Ende hy sal y huychelen / ende den goe-
loosen die het verbont overtreden / goede
woorden geven: z doch het volck die haren
Godt kennen / sullen hen a vermannen / ende
het wtrichten.

33 Ende de verstandigen inden volcke / sul-
len vele andere leeren: daer over sullen sy
vallen door het b yver / gen auchtnis-
se ende roof / eenen tijdt lanck.

34 Ende wanneer sy also vallen / soo sal hen
dannoch c ghelijckswel een cleyne hulpe ge-
schieden: doch vele sullen hen bedrieghelijc-
ken tot hen doen:

35 Ende der verstandighen sullen sommige
vallen / d op dat sy beproeft / repne ende lou-
ter worden / tot dat het een eynde hebbe:
want daer is noch eē ander tijt door handē.

36 * Ende de Coninck sal doen wat hy wil /
e Ende sal hem setten vergeffen ende op-
werpen / tegen alles wat God is / ende te-
ghen den Godt aller goden sal hy grouwe-
lijcken spreken: f ende het sal hem wel slaen /
tot dat den toorne wt zy: want het is beslo-
ten / hoe langhe het dueren sal.

37 Ende g zijner vaderen Godt / en sal hy
niet achten: hy en sal noch h de vrouwe lief-
de / noch ernichs Godes achten / want hy sal
hem tegen alle dinck op werpen:

38 Doch zijnen eyghen god i Maosim / sal
hy in des stede eeren: want hy sal eenē god /
daer zijne vaderen niet van gheweten hebben / eeren / met goude / silver / ende steenen /
ende dierbaerheden.

39 Ende den genen / die hem ende i Maosim

r Desolue groote Antiochus.
s Ptolomeus Epiphanes. 1 1. Mach. 1. 12.
u De groote Antiochus / tegen Ptolomeum Epiphanem.
x Niet in Egypte / maer inden steden Syrie en Judee / die te voor Ptolomei waren.
y And na zijn beliefte doen.
z De groote Antiochus de den Joden groote eere / daerom dat sy hem holpen tegē Ptolomeū Epiphanem / geheelijck Syrien gewan.
a Cleopatra.
b Of / wel slaē.
c In Asia.
d De Romeynen namen die Antiochum Asiam.
e Te Elimaide in Perssenlant wert hy verslaghen.
f Seleucus Philopator / die niet Vorste syner gedaen en heeft / en schatte de de lieden.
g Antiochus Epiphanis be ter tot eenen schalck / dan tot eenen Coninck geschet.
h De hooftsteden des Coninck Egypti in Syria.
i Ptolomeus Philometor / Antiochi sus ster sone.
k Of / vermaechschapt / l Of / dunnen / oft slechten / m Of / wel slaen / n Au. het stille ende vette landt.
o And / trachten /
p Ptolomeus Philometor.

q Psal. 41. 10. Joan. 13. 18.
r 2 Mach. 5. 21.
s Mat. 24. 24. 2 Thes. 2. 9. Apoc. 13. 13.
t Psal. 74. 4.
u Mat. 24. 15. Mar. 13. 14. Luc. 21. 20.
x Dan. 12. 11.
y Psal. 28. 3.
z Dan. 11. 33.
a Dan. 12. 3.
b Dan. 11. 33.
c Dan. 11. 27.
d Dan. 12. 10.
e Psal. 37. 1. 2. 7. 35. 36.
f 2 Thes. 2. 4.
g Dan. 8. 25.
h Psal. 10. 4.
i Dan. 11. 38.
k Psal. 55. 22.
l Psal. 2. 12.
m Psal. 37. 23. 24.
n Psal. 37. 14.
o Psal. 37. 7.

Turcken / op het aller grouwelickste. i Maosim / eyghentlijcken / een god der vesten: Want sy
slecht godt / die geen ander en beter eere beseffe / dan gelt / silver / goudt / ende edel gesteente.
k Maosim / heer vastinge / of vastichede: Daerdoor verstaet men de bolwerken / oft steden / oft vesten / oft stercten: Want sy
in desen Capittel dit woort dickwils gebruyct. Ende noch is
Maosim eygentlijcken / een god der vesten: Want sy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

helpen steercken / met den ghenen den Godt/ dien hy bercoze heeft/ groote eere doen/ ende haer tot Heeren maken ouer groote gorden/ ende hen het landt te loone uytdeylen.

En aen den eynde / sal hem de Coninck 40 tegen Suyden met hem stooten/ eñ de Coninck tegen Noorden sal hem teghen heen stormen/ met wagenen/ ruyteren/ ende veelen schepen/ ende sal inde landen vallen/ ende alles verderuen/ ende door trecken.

Ende sal in het weerde lant vallen/ ende 41 vele sullen ommecomen: dese dan noch sullen uyt zijner hant ontcomen / Edom/ Moab/ ende de eerstelingen der kinderen Ammon.

Eñ hy sal zijne macht inde landē schicke/ 42 ende Egypten en sal hem niet ontcomen:

Maer hy sal door zijnen toch heerschen/ 43 ouer de gulden ende silueren schatten/ ende ouer alle cleynodien Egypti/ Lybien/ ende der Moorlieden.

Hem sal dannach een geschrey verschric- 44 ken van Oosten eñ Noorden/ eñ hy sal met grooter grimmicheyt uytrecken / willens/ vele te verdelghen ende te verderuen.

Eñ hy sal de Tente zijns pallejs opslaē/ 45 tusschen twee zeen rontomme den heyligen berch heuen/ tot dat het met hem een eynde neemt/ ende niemant en sal hem helpen.

Dat xij. Capittel.

1 Troostinghe des volcx Godts in haer droefheyt in sonderheyt dier/ so aen der laetster tijdt/ sal 6. Daniel so hy vernieuwt den tijdt/ het lange duer/ vraecht te ruggen gewesen/ aen der selver bescheyt: ende als andere ghestelt/ wat de bedinghe/ ende wanneer alder laetsten tijdt. Harde hoog den Heere/ ende als hy verschijnt/ daerinne het heylighe Euangelium (wanneer/) het ware dagheliex offer/ openbaer sal worden op den predickstoel/ ende allerley doot/ vrame Christenen in den ganschen heydaen worden.

In dese selfuer tijdt sal a de groote Vorst/ 1 Michael/ die voor v volck staet/ hem op makende: want het sal sulck een benaeuwtheyt zijn: als niet geweest en is/ sinte dat daer lieden gheweest zijn/ tot op de selue tijdt: ter selfuer tijt sal v volc verlost worden alle die inden boeck geschreuen staen.

c Ende vele die onder der Aerden liggen 2 ende slapen/ sullen opwaken/ sommighe ten eeuwigen leuen/ sommige ter eewiger smaetheyt ende schande.

d De leeraers nu sullen lichten / als des 3 Hemels claerheyt/ ende de gene/ die daer vele tot gherechticheyt wijsen/ als de Sterren alle eeuwichlijck.

Ende ghy Daniel verbergt dese woor- 4 den/ ende verseghelt dese Schrift / tot op de laetste tijt/ so sullen f vele daer ouer comen/ ende groot verstant vinden.

f Anders/ dan: vele heenen en de weder gaen.

5 Ende ich Daniel sach/ eñ siet/ daer stonden twee andere : de eene aen desen oeuer des waters / de andere aen genen oeuer.

6 Ende g hy sprack totten manne in den linnen cleederen / die bouen op het water stont: h Wanneer willet dan een eynde zijn/ met sulcken wonderen?

g Andere/ het Dan. 10.5

h Apoc. 6.10

7 i Ende ich hoorde den Manne tot inden linnen cleederen / die bouen op den water stont: ende hy hief zijne rechter ende slincker hant op na den Hemel / ende k swoer hy dien die daer eewichlijck leeft / dat het l eene tijdt/ ende sommighe tijdt / ende een halue tijdt duren sal : ende wanneer de verstrooninghe des heylighen volcx een eynde heeft/ so sal dater altemael gheschieden.

i Apoc. 10.5

k Apoc. 11.12 ende 12.14

8 Ende ich hoorde het/ doch ich en verstont het niet: ende sprack : Myn Heere / wat sal daer na werden?

9 Hy sprack dan : Gaet henen Daniel/ want het is verborgen/ ende verseghelt tot op de laetste tijdt.

l Dan. 11. 39

10 l Vele sullen gheroyniicht/ gheluutert ende beproeft worden : ende de godloosen/ sullen een godloos wesen voeren / m ende de godloosen en sullens niet n achten: doch de verstandighe sullent achten.

m Mal. 13. 12

n Anders verstaen: De godloosen bauen boogt / ende binden als sy zijn / ende en heeren hen daer niets aen: dat sal doch niemant regeren. o Mat. 10.23 ende 24.13

11 Ende van dier tijdt aen/ wanneer het dagheliex offer afghedaen / ende eenen grouwel der verwoestinghe daer gheset sal worden / zijn dupsent / twee hondert ende tnegentich daghen.

12 o Wel dien/ die daer verwachtet/ ende afreycket/ dupsent/ drie hondert ende vijf ende dertich daghen.

13 pMaer ghy Daniel / gaet henen / tot dat het eynde come/ ende ruster/ dat ghy opstaet in uwen derle/ aen het eynde der daghen.

Epude des Propheten Daniels.

DE PROPHEET
Ozea.

Argument.

Nv volghen de Propheeten/ welcke men noemt de cleyne Propheten: niet om dat sy materie van cleyner weerde handelen/ ofte dat in hare boecken lichtweerdighe dinghen verhaelt zijn/ ofte dat sy van cleyner geleertheyt zijnde/ daerom sy zijn also genaemt om haere cortheyt wille/ ende om dat sy de anderen hier voorgaenden Propheten/ niet ghelijck en zijn in grootheyt des woorts / ende ouerloedigheyt der

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

TEr eerster plaetsen is Oseas ghestelt een man van reynen verstande/ ende seer wel sprekende/ wiens naemen dat hy in zijne voorghenamen dinghen wat roze, ende daeromme ock wat duysterlijc is. Hy handelt meest ghestadelijc de twee dinghen/ teghen de welcke hy de Israelitische Propheten/ ende oock de Israelitische Prophetien voorsz. heeft ock het ghestachte Juda ghestraft in sommighe plaetsen. Hy straft de sonden der Priesteren/ der Princen ende des ganschen volcx int ghemeyn. Want hy heeft hier ende streck ghestraft teghen de afgoderye/ ende andere ghebreken: ende heeft een stantvastich ende sterck beschermer ghebleven van de waerachtighe Religie ende rechtveerdicheyt. Hy vermaent se tot betteringhe/ so sy anders niet en willen eewelijck vergaen. Hy meldet ock van der toecomste aller Natien ende Heydenen.

Dat eerste Capittel.

1. Oseen wort ghesonden te predicken teghen de afgoderije Israels. 10. Item/ hoe Israel ende Juda met samen den Heydenen/ onder een hooft Christum/ ghebracht souden worden.

DIt is het woort des Heeren / dat 1
ghheschiet is tot Oseā / den sone
Beheri / ter tijdt Ussia / Jothan /
Achas/ende Hiskia/der Coningen
Juda/ende ter tijt Jerobeam/des
soons Joas/des Conincx Israels.

a Leuit.21.23 Ezech.44.22 Ose 3.2

Ende doe de Heere begonst te spreken 2
door Oseā / sprack hy tot hem: a Gaet henen / ende neemt een hoererinnen ende hoerekinderen: want het lant loopt vanden Heere der hoererije na.

Ende hy ginck henen/ende nam Gomer/ 3
de dochter Diblaim: die wert met kinde/ende baerde hem eenen sone.

Ende de Heere sprack tot hem: Heet hem 4
Jesreel/want het is noch om een cleyne tijt te doen/so wil ick de bloetschulden van b Jesreel te huys soecken / over het huys Jehu/ ende wilt met den Coninckrijcke des huys Israels/een eynde maken.

b 2.Re.21.13

Ter selver tijdt/ wil ick den boge Israels 5
verbreken in den dale Jesreel.

Ende sy wert noch eens met kinde/ende 6
baerde een dochter/ ende hy sprack tot hem: Heet se c Lohruhama: want ick en wil my over het huys Israels met meer ontfermen/ maer ick wilse werd worpen.

c Dat is / sonder ghenade: want hy en wonderse niet verlossen van den Coninck Assur. 2.Reg. 17.23.

d Doch wil ick my ontfermen over het 7
huys Juda/ ende wil hen helpen / door den Heere haren God: ick en wil hen ia niet helpen door boghe/ s'werrt/ strydt/ peerden/of ruyteren.

d Gen. 49. 8 2. Reg. 19. 35

Ende doe sy Lohruhama ghespeent had- 8
de/ wert sy wederom met kinde/ ende baerde eenen sone.

Ende hy sprack: Heet hem e Loammi: 9
want ghylieden en zijt myn volck niet / soo en wil ick ooch de mine niet zijn.

e Hier myn volck / want hy wonde het Israelsche volck afgodelijcken verlaten/ ende Baers Coninc- tuer enge prie- sterdoms / een eynde maken/ als dan door het Euangelium geschiet is/ als rijt f hier navolcht. Joan. 19. 15

f Maer het ghetal der kinderen Israels sal zijn als het zant aen de zee/darmen noch meten noch tellen en can: esi het sal geschieden/ aender plaetse daermen tot hen gesept heeft: Ghy en zijt myn volck niet: salmen tot hen segghen: O ghy kinderen des leuendighen Godts.

f Capittel y. Luther. Rom. 9. 27 Gene 22. 17 Ezec. 37. 10

g Want de kinderen Juda/ende de kinde- 11
ren Israels/sullen te hoope comen/ende sullen hen met malcanderē aen een hooft houden/ esi uyt den lande daer op trecken: want den dach Israels sal een groot dach zijn.

g Dat is / dan Christo en den Euangelio/ en der den Heydenen en Joden te predicken gesept/ daer is ey- ander hooft en Coninckrijcke gekomen. Dat hooft is Jesus Christus.

Seggher uwen broederen: Gy zijn myn 12
volck: ende tot h uwer suster: Gy zy in ghenade.

h Kinders, uwe suster,

Dat ij. Capittel.

1. De Heere heet de Joden/die hem met grouwelicker afgoderie beschoedelden/ter boosten roepen 5. dreyghtse met straffe tot hem te bekeeren/13. ende belooet hen also met vasten verbonde/ zijne ghenade/ ende menichuuldighen seghen.

1 SPreeckt het oozdeel ouer uwe moeder: a Sy en zy myn wijf niet/ende ick en wilse niet hebben: heerse haer hoererije van haer wech doen / ende haer overspeelderije van haren boesten.

2 Op dat ick se niet naeckt uyt en trecke esi 2
daer henē sette/b als sy was/doe sy gheboren wert / ende dat ick se niet maecke en make/ als een woestijne/ ende als een doze lande/ dat ick se niet van doozste sterue en late.

3 Ende my hare kinderen niet en ontfer- 3
me/want sy zijn hoerekinderen.

4 Ende haer moeder is een c hoere / ende 4
dieser ghedzagen heeft/ d hout haer schande- lycken/ende spreeckt: Ick wil mijnen boelen na loopen/die my geuen broot/water/wolle/vlas/olye/ende dzincken.

5 Daerom siet / ick wil uwen wech met 5
doornē toemaken/esi eenē wandt daer voz trecken/ dat sy haren padt niet vinden sal.

6 Ende wanneer sy haren boelen na loopt/ 6
dat sy die niet en grijpen / ende wanneer sy die soecken/ e niet vinden comē/ ende seggen moet: Ick wil wederomme tot mijnen eersten manne gaen/daer my beter by was dan my als nu is.

7 Want sy en wil niet weten/dat ick het 7
die haer gheeft/coozne/most/ende olye ende haer dele siluers ende gouts gegeuen hebbe/ f dat sy Baal ter eren gebzuycken hebben.

8 Daerommē wil ick myn coozne ende 8
mijnen most weder nemen te zijner tijdt/ ende myn wolle ende vlas ontwenden/ daer sy hare schamelheyt mede bedecken.

9 g Nu wil ick hare schande ontdecken/ 9
voor den oogen harer boelen/ ende niemant en salse van mijnen handt verlossen.

10 Ende ick wils een eynde maken/ met al 10
le haren h vreuchden/feesten/nieuwe mannē den / Sabbatten / ende allen haren hoogen dagheu.

11 Ick wil hare wijnstocken ende vijgeboo- 11
men woeste maken/dewijle der sy seyt: Dat is mijnen loon/dat my mijne boelen geuen: ick wil een woni daer van maken / dat ter de wilde dieren verslinden sullen.

12 Alsoo wil ick te huys soecken over haer/ 12
i de daghen Baalim/ welcken sy reuckoffer doet / ende k verciert haer met oozhangh- spanghen ende hals banden/ ende loopt haren boelen nae/ende vergeet mijner/spreeckt de Heere.

13 Daerommē siet / ick wilse locken / ende 13
wilse in een woestijne voeren / ende l spreken delicken met haer/spreken.

14 Alsdan wil ick haer ghenen hare wijn- 14
bergen wt de selue plaetse/ ende in den dale Achoz/ de hope op te doen: alsdan sal sy singhen/ n als ter tijdt haerer ieughd/ o doe sy wt Egyptenlant toech.

15 Alsdan spreecke de Heere / sult ghy my 15
besten / Mijn man / ende my niet meer
p Mijn Baal heeten.

16 Want ick wil de namen der Baalim van

haren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

haren monde weech doen / Dattwen hoe selue
nemen/niet meer ghedencken en sal.
p Ende ick will hen ter selver tyt/q seyt 17
de de heere/ maken een verbont voor hen
met den dieren op den veldt/ ende met den vogelen onder den Hemel/ende
met den wormen op aerden: r ende will den
boghe/swaerdt en strijdt/wanden lande verbreken/ende wille selver woonen laten.
f Ick will my met v verlonen in eewich 18
heyt/ ick will my met v verlonen in gherechticheyt ende t gherichte/in ghenade en
de barmhertichevt.
Ick will my met v verlonen in ghetrouwicheyt/ ende ghy sult den Heere bekennen. 19
Te selver tyde sprceckt de Heere/u will ick 20
verhooren/ick will den Hemel verhooren/en
de de Hemel sal de aerde verhooren/
Ende de aerde sal het coorn/den most en 21
de olye verhoozen/ en de selue sullen Israel
verhooren.
Ende ick wille my op aerden tot zade be 22
houden/ende my over die ontfermen/ die in
ongenaden was/ende tot dien seggen/dat
mijn volck niet en was/
x Ghy zijt mijn volck:ende hee sal seggen: 23
Ghy zijt mijn God.

Dat iij. Capittel.

1. Gods ernstighe lief de teghen zijn volck/ 2. dat met schandelicke ontrouwe vergolden 4. Israel sal hem na langhduerighe ellende / tot den Heere bekeeren.

DAar de Heere sprack tot my: a Gaet 1
noch eens heen/ en b wijet aen dat boe
reesche ende overspelighe wijf/ gelijck
als dan de Heere om de kinderen Israels
weeren/ c ende zijn aen dat een ander wijf
Ende ick wert met haer eens / om wijf 2
lijen silverlinghen / ende ander halven ho
ker gheselen/
Ende sprack tot haer: e Ghy dt b tot my 3
enen tijdt lanck ende en bijsst gheen hoere
rije ende en laet geenen anderen tot v/ want
ick will ma oock tot v houden.
f Want de kinderen Israels sullen lan 4
ghen tijt g sonder Coninck/sonder Vorsten/
sonder Offer/sonder Altaer/sonder Lyfrock/
ende sonder Heylichdoms blijnen.
Daer na sullen haer de kinderen Israels 5
bekeeren/ende den Heere haren God/ ende
h haren Coninck Dauid soecken /ende sul
len den Heere ende zijne genade eeremn der
laetster tyt.

Dat iiij. Capittel.

1. Dese boter / 6. ende der Papen sonde ende 4. dat in Israel niemant/ der ghenen Israels sonde wort vermeert/ die ghenen Israels sonde ghy kinderen Israels / des Heere 1
re woort: want de Heere heeft oorsaecke te scheiden/die inden lande woont:
want daer en is gheen trouwe/gheen lief de/
noch gheen woort Gods inden lande: 2
Dzaer Gods lasteringhe/b liegen/moort
dan/steelen/c ende overspel / heeft overhant
ghenomen / ende d een bloetschult coemt na
den anderen.
Daerommc sal het lant iammerlick staen/ 3
ende allen inwooners quatlick gaen: want
ook de dieren op den velde / ende de voge
len onder den Hemel/ ende de vissen in de
See/sullen weech gherasept worden.
Doch men derf niet scheiden / noch ye 4
mande straffen: want v volck is als die/die
e doch de Priesters scheiden.
Daerommc sult ghy by dage vallen/ en 5
de de Prophete des nachts met v vallen: al
so will ick uwe moeder heuen richten.
f Mijn volck is verloren/ daerommc dat 6
het niet g leeren wil/h want ghy verworpet
Gods woort/daerommc wil ick v ook ver
worpen/i dat ghy met mijn Priester zijn en
sult: ghy vergheet des Wets vvs Gods/
daerommc wil ick uwer kinderen ook ver
gheren.
Hoe hoger meer woxt/ hoe sy meer teghen 7
my sandighen/ daerommc wil ick hare eere
te schanden maken.
k Sy verslinde het sondoffer mijns volcx/ 8
ende zijn begheerich nae haren sonden.
l Daerommc salt den volcke/ gelijck als 9
de Priesteren gaen: want ick wil haer doen
te huys soecken/ende hen vergelden/als sy
verdienen.
m Dat sy sullen eten / ende niet satt wor 10
den / hoererije bruyē/ ende het en sal hen niet
ghelucken/ daerommc dat sy den heere ver
laten hebben/ende hem niet achten.
Hoererije/ o wijn en most/ maken sotten. 11
p Mijn volck vraghet zijn hout/ende zijn 12
nen staf sal hem predicken : want der hoere
rije gheest verleyt/dat sy tegen haren God
hoererije bruyen.
q Boven op den berghen offeren sy/ ende 13
op den cleynen berghen roocken sy / onder
den eycken / linden ende buecken/ want die
hebben synne schaduwe : daerommc sullen
uwe dochteren ook tot hoeren / ende uwe
bruyden tot overspelderssen worden.
Ende ick en wils oor niet weeren/ wan 14
neer uwe dochteren ende bruyden geschen
det/ende tot hoeren worden / r dewijle dat
ghy lieden s eenen anderen Godsdienst aen
richtet met den hoeren/ ende offeret met den
boommen : want het dulle volck wil t ghe
slaghen zijn.
Wilt ghy Israel mnneers hoererije bruy 15
nen / dat hem doch Juda slechs niet en be
schuldighe: en gaet met heuen na Gilgal/
ende en coemt met heuen op tot Bethauen/
u ende en sweert niet / Soo warachtich als
de Heere leeft.
Want Israel loopt als een dulle koe/soo 16
salse ook de Heere x weyden laten/ als een
lam dat dwalende loopt.
Want Ephraim heeft hem tot den afgo 17
den gheselt:so laet hem heuen varen.
Sy hebben hen in de swelgherije ende 18
hoererije gheghenen / hare y heeren hebben
lust daertoe/dat sy z schande aenrichten.
Eenen wint met zijnen vleughelen / salse 19
ghebonden wech bruyen/ ende moeten over
haren offer te schanden worden.

Dat v. Capittel.

1. Teghen de Papen ende Overheyt / die het volck tot zijnen grooten verderue banden Heere afvallich maken. 13. Teghen Gods en helpt geen menschen hulpe.

SO hoort nw dit / ghy Priesters / ende 1
mercket op/ ghy huys Israels/en ne
met ter oozen/ghy huys des Conincx:
want daer sal een straffe over v lieden gaen/
ghy die eenen strick te a Mizpa/en een wa
ghespannen nette te Thabor gheworden zijt.

b Met

a And. tegens etc. Mizpa

f Esaie. 5.13
g Dat is/ predicken hoozen van Godt.
h Osee. 1.6. ende 2.7
i Exod. 19.6

k Leuit. 6.26

l Esa. 24.2

m Dat is/ Sy sullen haren Godsdienst hardt bruyen/ ende doch weynich baet te eten hebben. Gelijck als nu de Antichristische stae mussen gheeerne wouden hoech bruyen / maer het en wil soo niet gheldens/ gheschi als te hozen steut. 26.26

n Osee. 6.14 Haggai. 1.6

o Of/ weinas/
p Ps. 10.20.1.
p 2. Ge. 1.2
q 2. Re. 17. 10
r Num. 25.2
s And. b lieden verstekt met/ etc.
t Sotts/ moet men met colus lupien.
u Deu. 10. 20
x Dat is/ Sy is een onbandighe koe/ en wil niet inden stal bruyen/ so wille haer oock nyn besches hen/ende haer ander alleseys dene verstroyt dat sy genoech te loope hebbe
y Hare Conincghen/ Vorsten ende Priesters.
z And. schandelijcken (spreken) brenghet herwaerts.

a Godsdienst hebben sy daer opgherichtet / ende de lieden daermede verleyt/ gelijck als onse Papen met de seluyen en bedzaecrt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

b Dat is/ Sy afferen beleeñ maken hare afgoderye (daer sy mede van God verloopen / als een overspreiffer haer verloopt) so diepe dat daer geen heelen noch hope meeren is. Hy en wil het hier offers heeten / maer een bloet slachten.
c Ezech. 8.6 Jere 12.25
d Dat is/ haren Godsdienst daer sy op bouwen eñ poechē
Osee. 7.10
e Jere 3.10
f Deut. 4.29 Ezech. 14.3

b Met slachten verdiepen sy het in haren verloopen/daerom moet ick sy alle te samen straffen.
c Ick kenne Ephraim wel / ende Jsrael is voor my niet verborgen: dat Ephraim nu een hoere is/ende Jsrael is onreyne.
Sy en denecken daer niet na/dat sy hen tot haren Godt keeren: want sy hebben eenen hoerengeest in haren herten / ende en leeren landen Jheere niet.
Daerommē sal de d hooveerdije Jsraels voor haren aenghelichte beroomoedicht worden/ende sullen/beyde Jsrael eñ Ephraim/vallen/ ooi harer nut dart willen: Oock sal Juda met hen vallen.
e Als dan sullen sy comen met haren schapen ende runderen / den Jheere t'e soecken/ doch niet vinden: Want hy heeft hem van hen afgheweudet.
Sy verachten den Jheere / ende genereren vreemde kinderen / daerom salse oock de Nieuwemaene verslinden / met tsamen haren erf deels.
Ja / blaset de basuynen te Gibea / Jae trompet te Rama / Ja roepet te Beth Auen/ achter v Ben Jamin.
Want Ephraim sal tot eener woestijnte worden / ter tijt wanneer ickse straffen sal: g daer hebbe ick de stammē Jsraels trouwelycken voor ghewaer schouwet.
* De Vorsten Juda zijn gelijck/dien/ die h de palen verwijdden / daerommē wil ick mijnen toorne over wtgieten/als water.
Ephraim lijdt ghewelt / ende wordt ghe-plaecht:daer ghescliet hem recht aen/ want hy heeft hem ghegeuen op [menschen] ghehoden.
Jck ben Ephraim eene Motte/ ende den huyse Juda een made.
Ende doe Ephraim zijne crancheyt/ende Juda zijne wonde voelde/i toech Ephraim henen tot Assur/ ende schickede tot den Coninck te Jareb: Doch hy en conde v lieden niet helpen/noch uwe wonden heelen.
Want ick ben Ephraim/ als een leeuwe/ende den huyse Juda/als een ionge leeuwe: ick/ ick verscheurse / ende gae daer dan/ick voerse weck: ende niemant en canse verlossen.
Jck wil wederommē aen mijn plaetse gaen/tot dat sy hare schult bekennen / ende myn aenghelichte k soecken.

g Dat is/Jck heb het langhe gesept: het sal eenmael te gronde gaen
* Capit. vi. Luther.
h Anders/ vreemseemen.
Deu. 19.14 ende. 27.17

Jos. 15. 19 ende 16.7
2. Par. 28. 10
Jareb.

i Dat sy/ wanneer het hē etc moeten. Cap. 6
Comet: wp/ etc.
a Job 5.15 Deu. 32. 19 1. Sam. 2. 6 Lud. 13. 2
b Hier prophetseert hy van Christo eñ den Euangelio. De Joden en wouden Godt niet volgē doe het hem wel ghinck/so moesten sy onden nieuwen Testamēte/onder den ruyper Gode dienen: Het en wil doch niet anders zijn: want de ellendighe hoopen Gode wordt/ de werken en tegenen niet.

Dat vi. Cappittel.

1. Cruys is een aenlepdinghe tot de kenniſſe Gods / 4. Jsrael wort noch voor weldaet / noch voor straffe gheheerert.

Wanneer hen qualijck gaet/soo sullen sy my vroech soecken moeten [ende seggen:] Coemt / wy willen weder tot den Jheere: want hy heeft ons verscheurt/ hy sal ons oock heelen: a hy heeft ons ghe-slaghen/b hy sal ons oock verbinden.
Hy maeckt ons leuendich na twee dagen/ hy sal ons aen den derden daghe opzichten/ dat wy voor hem leuen sullen.
Dan sullen wy achtinge daer op hebben/ ende bijstich zijn / dat wy den Jheere bekennen: Want hy sal daer voor bereken / als de schaene c morgenroode/ ende sal ons comen als een reghen / als een spaereghen/ die

4 Hoe wil ick v soo wel doen Ephraim/ Hoe wil ick v so wel doen Juda: Want uwe ghenade die ick v lieden bewysen wil / sal zijn als een dauwolcke des morghens/ende als een dauwe/ die vroeghens voech henwijcket.
5 Daerommē d beschaue ick sy voor de Prophetē/ ende doodse/door mijnes monde reden/ dat v recht aen't licht come.
6 e Want ick hebbe lust aen der liefde ende niet aen offer/ f eñ aen de kennisse Gods: ende niet aen brandoffer.
7 Doch sy ouertreden het verbont / gelijck Adam: daerinne verachten sy my.
8 Want Gilead is een stadt vol afgoderije ende bloetschulden.
9 Ende de Priesters met tsamen hare hoopen / zijn als roouers, h die daer locren op de lieden / ende wreghen op den weghe die naer Sichem gaet: want sy doen wat sy willen.
10 i Jck sie inden huyse Jsraels / daer my voor grouwelt: want daer duyst Ephraim afgoderije/so verontreynicht hem Jsrael.
11 Doch Juda sal noch eenen oogst voor hem hebben / wanneer ick mijns volcx ghenanckenisse wenden sal.

d Sy verroosten hen Coninck doen hare afgoden/
e Dat is/ Jck heb het langhe gesept: het sal eenmael te gronde gaen
* Capit. vi. Luther.
h Anders/ vreemseemen.
Deu. 19.14 ende. 27.17

Dat vii. Cappittel.

1. Wegen volck en de Overheyt / zijn in sonden verstockticheden verlopen/ 8. ende bekente tyrannie wonde. 10. noch wederspannicheyt en willen tonnen / 12. maer straffe hebben met Assyrien ende hypocrisie wesen voorwaren / 12. wegt hare Gods rechtighe straffe voorghesecht.

1 Wanneer ick Jsrael helpen wil / a soo ontdecken de sonden Ephraims / ende de boosheyt Samarie / hoe sy b afgoderije drijuen: Want hoewel sy onder hen selven niet dienen / ende wtwendighen niet roouers ghelijck zijn.
2 Dannoch en willen sy niet mercken dat ick op alle hare c boosheyt mercke: ick en doch haer wesen wel / dat sy altijdthalven dijuen.
3 d Sy verroosten den Coninck door hare boosheyt/ ende de Vorsten door haer lengenen/
4 Eñ zijn altesamen e overspreiders/ gelijck als eenen backoven / dien de backer hiercals eenen backoven / dien de backer hierewanneer hy heeft wrgheknedet / ende laet het deech doorsuurteren ende opgaen.
5 Heden is onses Coninck feest [sy en] sy] soo begonnen dan de Vorsten van swyne hul te worden / so reeckt hy de spoteers tot hem.
6 Want haer herte is in heeter aendacht/ als eenen backoven/wanneer sy offeren: ende de lieden bedrieghen: f Haer g haer backer slaept de gantsche nacht/ende des morgens brant hy h lichter lave.
7 Noch zijn sy van haren aendacht/ als eenen backoven: hoe wel dat haer richters opgheheten worden/ende alle hare Coningen vallen/ noch en is daer niemant onder hen, die my aenroepe.
8 Ephraim mengher hem onder de Heydenen / Ephraim is als eenen koeck die niemant i omme en wendet.
9 k Vreemde verslinden zijne crachten / noch en wil hy het niet mercken: hy heeft oock grauwe haye gherreghen/ noch en wil hy het niet mercken.
10 / k Ende de hoogheyt die Jsraels voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

haren oogheu verootmoedigher/noch en de-
heeren sp niet tot den Heere haren God/
1 Reg.16.7 Dan.17.4 2 Reg.17.4 b Hos.10.5 c Hos.8.5 d Hos.13.2 e Hos.8.4 f Hos.4.17 g Hos.8.6 h Hos.8.5 i Hos.8.6 k Hos.4.8 l Hos.8.13 m Hos.9.9 n Hos.5.1 o Hos.7.5 p Hos.7.14 q Hos.9.3 r Hos.8.13 s Hos.9.6 t Hos.11.5 u Hos.8.4 x Hos.13.2 y Hos.8.5 z Hos.8.6 a Hos.8.7 b Hos.8.8 c Hos.8.9 d Hos.8.10 e Hos.8.11 f Hos.8.12 g Hos.8.13 h Hos.9.1 i Hos.9.2 k Hos.9.3 l Hos.9.4 m Hos.9.5 n Hos.9.6 o Hos.9.7 p Hos.9.8 q Hos.9.9 r Hos.9.10 s Hos.9.11 t Hos.9.12 u Hos.9.13 x Hos.9.14 y Hos.9.15 z Hos.9.16 a Hos.9.17 b Hos.10.1 c Hos.10.2 d Hos.10.3 e Hos.10.4 f Hos.10.5 g Hos.10.6 h Hos.10.7 i Hos.10.8 k Hos.10.9 l Hos.10.10 m Hos.10.11 n Hos.10.12 o Hos.10.13 p Hos.10.14 q Hos.10.15 r Hos.11.1 s Hos.11.2 t Hos.11.3 u Hos.11.4 x Hos.11.5 y Hos.11.6 z Hos.11.7 a Hos.11.8 b Hos.11.9 c Hos.11.10 d Hos.11.11 e Hos.11.12 f Hos.12.1 g Hos.12.2 h Hos.12.3 i Hos.12.4 k Hos.12.5 l Hos.12.6 m Hos.12.7 n Hos.12.8 o Hos.12.9 p Hos.12.10 q Hos.12.11 r Hos.12.12 s Hos.12.13 t Hos.12.14 u Hos.13.1 x Hos.13.2 y Hos.13.3 z Hos.13.4 a Hos.13.5 b Hos.13.6 c Hos.13.7 d Hos.13.8 e Hos.13.9 f Hos.13.10 g Hos.13.11 h Hos.13.12 i Hos.13.13 k Hos.13.14 l Hos.13.15 m Hos.13.16 n Hos.14.1 o Hos.14.2 p Hos.14.3 q Hos.14.4 r Hos.14.5 s Hos.14.6 t Hos.14.7 u Hos.14.8 x Hos.14.9 y Hos.14.10 z Hos.14.11 a Hos.14.12 b Hos.14.13 c Hos.14.14 d Hos.14.15 e Hos.14.16 f Hos.14.17 g Hos.14.18 h Hos.14.19 i Hos.14.20 k Hos.14.21 l Hos.14.22 m Hos.14.23 n Hos.14.24 o Hos.14.25 p Hos.14.26 q Hos.14.27 r Hos.14.28 s Hos.14.29 t Hos.14.30 u Hos.14.31 x Hos.14.32 y Hos.14.33 z Hos.14.34 a Hos.14.35 b Hos.14.36 c Hos.14.37 d Hos.14.38 e Hos.14.39 f Hos.14.40 g Hos.14.41 h Hos.14.42 i Hos.14.43 k Hos.14.44 l Hos.14.45 m Hos.14.46 n Hos.14.47 o Hos.14.48 p Hos.14.49 q Hos.14.50 r Hos.14.51 s Hos.14.52 t Hos.14.53 u Hos.14.54 x Hos.14.55 y Hos.14.56 z Hos.14.57 a Hos.14.58 b Hos.14.59 c Hos.14.60 d Hos.14.61 e Hos.14.62 f Hos.14.63 g Hos.14.64 h Hos.14.65 i Hos.14.66 k Hos.14.67 l Hos.14.68 m Hos.14.69 n Hos.14.70 o Hos.14.71 p Hos.14.72 q Hos.14.73 r Hos.14.74 s Hos.14.75 t Hos.14.76 u Hos.14.77 x Hos.14.78 y Hos.14.79 z Hos.14.80 a Hos.14.81 b Hos.14.82 c Hos.14.83 d Hos.14.84 e Hos.14.85 f Hos.14.86 g Hos.14.87 h Hos.14.88 i Hos.14.89 k Hos.14.90 l Hos.14.91 m Hos.14.92 n Hos.14.93 o Hos.14.94 p Hos.14.95 q Hos.14.96 r Hos.14.97 s Hos.14.98 t Hos.14.99 u Hos.14.100 x Hos.14.101 y Hos.14.102 z Hos.14.103 a Hos.14.104 b Hos.14.105 c Hos.14.106 d Hos.14.107 e Hos.14.108 f Hos.14.109 g Hos.14.110 h Hos.14.111 i Hos.14.112 k Hos.14.113 l Hos.14.114 m Hos.14.115 n Hos.14.116 o Hos.14.117 p Hos.14.118 q Hos.14.119 r Hos.14.120 s Hos.14.121 t Hos.14.122 u Hos.14.123 x Hos.14.124 y Hos.14.125 z Hos.14.126 a Hos.14.127 b Hos.14.128 c Hos.14.129 d Hos.14.130 e Hos.14.131 f Hos.14.132 g Hos.14.133 h Hos.14.134 i Hos.14.135 k Hos.14.136 l Hos.14.137 m Hos.14.138 n Hos.14.139 o Hos.14.140 p Hos.14.141 q Hos.14.142 r Hos.14.143 s Hos.14.144 t Hos.14.145 u Hos.14.146 x Hos.14.147 y Hos.14.148 z Hos.14.149 a Hos.14.150 b Hos.14.151 c Hos.14.152 d Hos.14.153 e Hos.14.154 f Hos.14.155 g Hos.14.156 h Hos.14.157 i Hos.14.158 k Hos.14.159 l Hos.14.160 m Hos.14.161 n Hos.14.162 o Hos.14.163 p Hos.14.164 q Hos.14.165 r Hos.14.166 s Hos.14.167 t Hos.14.168 u Hos.14.169 x Hos.14.170 y Hos.14.171 z Hos.14.172 a Hos.14.173 b Hos.14.174 c Hos.14.175 d Hos.14.176 e Hos.14.177 f Hos.14.178 g Hos.14.179 h Hos.14.180 i Hos.14.181 k Hos.14.182 l Hos.14.183 m Hos.14.184 n Hos.14.185 o Hos.14.186 p Hos.14.187 q Hos.14.188 r Hos.14.189 s Hos.14.190 t Hos.14.191 u Hos.14.192 x Hos.14.193 y Hos.14.194 z Hos.14.195 a Hos.14.196 b Hos.14.197 c Hos.14.198 d Hos.14.199 e Hos.14.200 f Hos.14.201 g Hos.14.202 h Hos.14.203 i Hos.14.204 k Hos.14.205 l Hos.14.206 m Hos.14.207 n Hos.14.208 o Hos.14.209 p Hos.14.210 q Hos.14.211 r Hos.14.212 s Hos.14.213 t Hos.14.214 u Hos.14.215 x Hos.14.216 y Hos.14.217 z Hos.14.218 a Hos.14.219 b Hos.14.220 c Hos.14.221 d Hos.14.222 e Hos.14.223 f Hos.14.224 g Hos.14.225 h Hos.14.226 i Hos.14.227 k Hos.14.228 l Hos.14.229 m Hos.14.230 n Hos.14.231 o Hos.14.232 p Hos.14.233 q Hos.14.234 r Hos.14.235 s Hos.14.236 t Hos.14.237 u Hos.14.238 x Hos.14.239 y Hos.14.240 z Hos.14.241 a Hos.14.242 b Hos.14.243 c Hos.14.244 d Hos.14.245 e Hos.14.246 f Hos.14.247 g Hos.14.248 h Hos.14.249 i Hos.14.250 k Hos.14.251 l Hos.14.252 m Hos.14.253 n Hos.14.254 o Hos.14.255 p Hos.14.256 q Hos.14.257 r Hos.14.258 s Hos.14.259 t Hos.14.260 u Hos.14.261 x Hos.14.262 y Hos.14.263 z Hos.14.264 a Hos.14.265 b Hos.14.266 c Hos.14.267 d Hos.14.268 e Hos.14.269 f Hos.14.270 g Hos.14.271 h Hos.14.272 i Hos.14.273 k Hos.14.274 l Hos.14.275 m Hos.14.276 n Hos.14.277 o Hos.14.278 p Hos.14.279 q Hos.14.280 r Hos.14.281 s Hos.14.282 t Hos.14.283 u Hos.14.284 x Hos.14.285 y Hos.14.286 z Hos.14.287 a Hos.14.288 b Hos.14.289 c Hos.14.290 d Hos.14.291 e Hos.14.292 f Hos.14.293 g Hos.14.294 h Hos.14.295 i Hos.14.296 k Hos.14.297 l Hos.14.298 m Hos.14.299 n Hos.14.300 o Hos.14.301 p Hos.14.302 q Hos.14.303 r Hos.14.304 s Hos.14.305 t Hos.14.306 u Hos.14.307 x Hos.14.308 y Hos.14.309 z Hos.14.310 a Hos.14.311 b Hos.14.312 c Hos.14.313 d Hos.14.314 e Hos.14.315 f Hos.14.316 g Hos.14.317 h Hos.14.318 i Hos.14.319 k Hos.14.320 l Hos.14.321 m Hos.14.322 n Hos.14.323 o Hos.14.324 p Hos.14.325 q Hos.14.326 r Hos.14.327 s Hos.14.328 t Hos.14.329 u Hos.14.330 x Hos.14.331 y Hos.14.332 z Hos.14.333 a Hos.14.334 b Hos.14.335 c Hos.14.336 d Hos.14.337 e Hos.14.338 f Hos.14.339 g Hos.14.340 h Hos.14.341 i Hos.14.342 k Hos.14.343 l Hos.14.344 m Hos.14.345 n Hos.14.346 o Hos.14.347 p Hos.14.348 q Hos.14.349 r Hos.14.350 s Hos.14.351 t Hos.14.352 u Hos.14.353 x Hos.14.354 y Hos.14.355 z Hos.14.356 a Hos.14.357 b Hos.14.358 c Hos.14.359 d Hos.14.360 e Hos.14.361 f Hos.14.362 g Hos.14.363 h Hos.14.364 i Hos.14.365 k Hos.14.366 l Hos.14.367 m Hos.14.368 n Hos.14.369 o Hos.14.370 p Hos.14.371 q Hos.14.372 r Hos.14.373 s Hos.14.374 t Hos.14.375 u Hos.14.376 x Hos.14.377 y Hos.14.378 z Hos.14.379 a Hos.14.380 b Hos.14.381 c Hos.14.382 d Hos.14.383 e Hos.14.384 f Hos.14.385 g Hos.14.386 h Hos.14.387 i Hos.14.388 k Hos.14.389 l Hos.14.390 m Hos.14.391 n Hos.14.392 o Hos.14.393 p Hos.14.394 q Hos.14.395 r Hos.14.396 s Hos.14.397 t Hos.14.398 u Hos.14.399 x Hos.14.400 y Hos.14.401 z Hos.14.402 a Hos.14.403 b Hos.14.404 c Hos.14.405 d Hos.14.406 e Hos.14.407 f Hos.14.408 g Hos.14.409 h Hos.14.410 i Hos.14.411 k Hos.14.412 l Hos.14.413 m Hos.14.414 n Hos.14.415 o Hos.14.416 p Hos.14.417 q Hos.14.418 r Hos.14.419 s Hos.14.420 t Hos.14.421 u Hos.14.422 x Hos.14.423 y Hos.14.424 z Hos.14.425 a Hos.14.426 b Hos.14.427 c Hos.14.428 d Hos.14.429 e Hos.14.430 f Hos.14.431 g Hos.14.432 h Hos.14.433 i Hos.14.434 k Hos.14.435 l Hos.14.436 m Hos.14.437 n Hos.14.438 o Hos.14.439 p Hos.14.440 q Hos.14.441 r Hos.14.442 s Hos.14.443 t Hos.14.444 u Hos.14.445 x Hos.14.446 y Hos.14.447 z Hos.14.448 a Hos.14.449 b Hos.14.450 c Hos.14.451 d Hos.14.452 e Hos.14.453 f Hos.14.454 g Hos.14.455 h Hos.14.456 i Hos.14.457 k Hos.14.458 l Hos.14.459 m Hos.14.460 n Hos.14.461 o Hos.14.462 p Hos.14.463 q Hos.14.464 r Hos.14.465 s Hos.14.466 t Hos.14.467 u Hos.14.468 x Hos.14.469 y Hos.14.470 z Hos.14.471 a Hos.14.472 b Hos.14.473 c Hos.14.474 d Hos.14.475 e Hos.14.476 f Hos.14.477 g Hos.14.478 h Hos.14.479 i Hos.14.480 k Hos.14.481 l Hos.14.482 m Hos.14.483 n Hos.14.484 o Hos.14.485 p Hos.14.486 q Hos.14.487 r Hos.14.488 s Hos.14.489 t Hos.14.490 u Hos.14.491 x Hos.14.492 y Hos.14.493 z Hos.14.494 a Hos.14.495 b Hos.14.496 c Hos.14.497 d Hos.14.498 e Hos.14.499 f Hos.14.500 g Hos.14.501 h Hos.14.502 i Hos.14.503 k Hos.14.504 l Hos.14.505 m Hos.14.506 n Hos.14.507 o Hos.14.508 p Hos.14.509 q Hos.14.510 r Hos.14.511 s Hos.14.512 t Hos.14.513 u Hos.14.514 x Hos.14.515 y Hos.14.516 z Hos.14.517 a Hos.14.518 b Hos.14.519 c Hos.14.520 d Hos.14.521 e Hos.14.522 f Hos.14.523 g Hos.14.524 h Hos.14.525 i Hos.14.526 k Hos.14.527 l Hos.14.528 m Hos.14.529 n Hos.14.530 o Hos.14.531 p Hos.14.532 q Hos.14.533 r Hos.14.534 s Hos.14.535 t Hos.14.536 u Hos.14.537 x Hos.14.538 y Hos.14.539 z Hos.14.540 a Hos.14.541 b Hos.14.542 c Hos.14.543 d Hos.14.544 e Hos.14.545 f Hos.14.546 g Hos.14.547 h Hos.14.548 i Hos.14.549 k Hos.14.550 l Hos.14.551 m Hos.14.552 n Hos.14.553 o Hos.14.554 p Hos.14.555 q Hos.14.556 r Hos.14.557 s Hos.14.558 t Hos.14.559 u Hos.14.560 x Hos.14.561 y Hos.14.562 z Hos.14.563 a Hos.14.564 b Hos.14.565 c Hos.14.566 d Hos.14.567 e Hos.14.568 f Hos.14.569 g Hos.14.570 h Hos.14.571 i Hos.14.572 k Hos.14.573 l Hos.14.574 m Hos.14.575 n Hos.14.576 o Hos.14.577 p Hos.14.578 q Hos.14.579 r Hos.14.580 s Hos.14.581 t Hos.14.582 u Hos.14.583 x Hos.14.584 y Hos.14.585 z Hos.14.586 a Hos.14.587 b Hos.14.588 c Hos.14.589 d Hos.14.590 e Hos.14.591 f Hos.14.592 g Hos.14.593 h Hos.14.594 i Hos.14.595 k Hos.14.596 l Hos.14.597 m Hos.14.598 n Hos.14.599 o Hos.14.600 p Hos.14.601 q Hos.14.602 r Hos.14.603 s Hos.14.604 t Hos.14.605 u Hos.14.606 x Hos.14.607 y Hos.14.608 z Hos.14.609 a Hos.14.610 b Hos.14.611 c Hos.14.612 d Hos.14.613 e Hos.14.614 f Hos.14.615 g Hos.14.616 h Hos.14.617 i Hos.14.618 k Hos.14.619 l Hos.14.620 m Hos.14.621 n Hos.14.622 o Hos.14.623 p Hos.14.624 q Hos.14.625 r Hos.14.626 s Hos.14.627 t Hos.14.628 u Hos.14.629 x Hos.14.630 y Hos.14.631 z Hos.14.632 a Hos.14.633 b Hos.14.634 c Hos.14.635 d Hos.14.636 e Hos.14.637 f Hos.14.638 g Hos.14.639 h Hos.14.640 i Hos.14.641 k Hos.14.642 l Hos.14.643 m Hos.14.644 n Hos.14.645 o Hos.14.646 p Hos.14.647 q Hos.14.648 r Hos.14.649 s Hos.14.650 t Hos.14.651 u Hos.14.652 x Hos.14.653 y Hos.14.654 z Hos.14.655 a Hos.14.656 b Hos.14.657 c Hos.14.658 d Hos.14.659 e Hos.14.660 f Hos.14.661 g Hos.14.662 h Hos.14.663 i Hos.14.664 k Hos.14.665 l Hos.14.666 m Hos.14.667 n Hos.14.668 o Hos.14.669 p Hos.14.670 q Hos.14.671 r Hos.14.672 s Hos.14.673 t Hos.14.674 u Hos.14.675 x Hos.14.676 y Hos.14.677 z Hos.14.678 a Hos.14.679 b Hos.14.680 c Hos.14.681 d Hos.14.682 e Hos.14.683 f Hos.14.684 g Hos.14.685 h Hos.14.686 i Hos.14.687 k Hos.14.688 l Hos.14.689 m Hos.14.690 n Hos.14.691 o Hos.14.692 p Hos.14.693 q Hos.14.694 r Hos.14.695 s Hos.14.696 t Hos.14.697 u Hos.14.698 x Hos.14.699 y Hos.14.700 z Hos.14.701 a Hos.14.702 b Hos.14.703 c Hos.14.704 d Hos.14.705 e Hos.14.706 f Hos.14.707 g Hos.14.708 h Hos.14.709 i Hos.14.710 k Hos.14.711 l Hos.14.712 m Hos.14.713 n Hos.14.714 o Hos.14.715 p Hos.14.716 q Hos.14.717 r Hos.14.718 s Hos.14.719 t Hos.14.720 u Hos.14.721 x Hos.14.722 y Hos.14.723 z Hos.14.724 a Hos.14.725 b Hos.14.726 c Hos.14.727 d Hos.14.728 e Hos.14.729 f Hos.14.730 g Hos.14.731 h Hos.14.732 i Hos.14.733 k Hos.14.734 l Hos.14.735 m Hos.14.736 n Hos.14.737 o Hos.14.738 p Hos.14.739 q Hos.14.740 r Hos.14.741 s Hos.14.742 t Hos.14.743 u Hos.14.744 x Hos.14.745 y Hos.14.746 z Hos.14.747 a Hos.14.748 b Hos.14.749 c Hos.14.750 d Hos.14.751 e Hos.14.752 f Hos.14.753 g Hos.14.754 h Hos.14.755 i Hos.14.756 k Hos.14.757 l Hos.14.758 m Hos.14.759 n Hos.14.760 o Hos.14.761 p Hos.14.762 q Hos.14.763 r Hos.14.764 s Hos.14.765 t Hos.14.766 u Hos.14.767 x Hos.14.768 y Hos.14.769 z Hos.14.770 a Hos.14.771 b Hos.14.772 c Hos.14.773 d Hos.14.774 e Hos.14.775 f Hos.14.776 g Hos.14.777 h Hos.14.778 i Hos.14.779 k Hos.14.780 l Hos.14.781 m Hos.14.782 n Hos.14.783 o Hos.14.784 p Hos.14.785 q Hos.14.786 r Hos.14.787 s Hos.14.788 t Hos.14.789 u Hos.14.790 x Hos.14.791 y Hos.14.792 z Hos.14.793 a Hos.14.794 b Hos.14.795 c Hos.14.796 d Hos.14.797 e Hos.14.798 f Hos.14.799 g Hos.14.800 h Hos.14.801 i Hos.14.802 k Hos.14.803 l Hos.14.804 m Hos.14.805 n Hos.14.806 o Hos.14.807 p Hos.14.808 q Hos.14.809 r Hos.14.810 s Hos.14.811 t Hos.14.812 u Hos.14.813 x Hos.14.814 y Hos.14.815 z Hos.14.816 a Hos.14.817 b Hos.14.818 c Hos.14.819 d Hos.14.820 e Hos.14.821 f Hos.14.822 g Hos.14.823 h Hos.14.824 i Hos.14.825 k Hos.14.826 l Hos.14.827 m Hos.14.828 n Hos.14.829 o Hos.14.830 p Hos.14.831 q Hos.14.832 r Hos.14.833 s Hos.14.834 t Hos.14.835 u Hos.14.836 x Hos.14.837 y Hos.14.838 z Hos.14.839 a Hos.14.840 b Hos.14.841 c Hos.14.842 d Hos.14.843 e Hos.14.844 f Hos.14.845 g Hos.14.846 h Hos.14.847 i Hos.14.848 k Hos.14.849 l Hos.14.850 m Hos.14.851 n Hos.14.852 o Hos.14.853 p Hos.14.854 q Hos.14.855 r Hos.14.856 s Hos.14.857 t Hos.14.858 u Hos.14.859 x Hos.14.860 y Hos.14.861 z Hos.14.862 a Hos.14.863 b Hos.14.864 c Hos.14.865 d Hos.14.866 e Hos.14.867 f Hos.14.868 g Hos.14.869 h Hos.14.870 i Hos.14.871 k Hos.14.872 l Hos.14.873 m Hos.14.874 n Hos.14.875 o Hos.14.876 p Hos.14.877 q Hos.14.878 r Hos.14.879 s Hos.14.880 t Hos.14.881 u Hos.14.882 x Hos.14.883 y Hos.14.884 z Hos.14.885 a Hos.14.886 b Hos.14.887 c Hos.14.888 d Hos.14.889 e Hos.14.890 f Hos.14.891 g Hos.14.892 h Hos.14.893 i Hos.14.894 k Hos.14.895 l Hos.14.896 m Hos.14.897 n Hos.14.898 o Hos.14.899 p Hos.14.900 q Hos.14.901 r Hos.14.902 s Hos.14.903 t Hos.14.904 u Hos.14.905 x Hos.14.906 y Hos.14.907 z Hos.14.908 a Hos.14.909 b Hos.14.910 c Hos.14.911 d Hos.14.912 e Hos.14.913 f Hos.14.914 g Hos.14.915 h Hos.14.916 i Hos.14.917 k Hos.14.918 l Hos.14.919 m Hos.14.920 n Hos.14.921 o Hos.14.922 p Hos.14.923 q Hos.14.924 r Hos.14.925 s Hos.14.926 t Hos.14.927 u Hos.14.928 x Hos.14.929 y Hos.14.930 z Hos.14.931 a Hos.14.932 b Hos.14.933 c Hos.14.934 d Hos.14.935 e Hos.14.936 f Hos.14.937 g Hos.14.938 h Hos.14.939 i Hos.14.940 k Hos.14.941 l Hos.14.942 m Hos.14.943 n Hos.14.944 o Hos.14.945 p Hos.14.946 q Hos.14.947 r Hos.14.948 s Hos.14.949 t Hos.14.950 u Hos.14.951 x Hos.14.952 y Hos.14.953 z Hos.14.954 a Hos.14.955 b Hos.14.956 c Hos.14.957 d Hos.14.958 e Hos.14.959 f Hos.14.960 g Hos.14.961 h Hos.14.962 i Hos.14.963 k Hos.14.964 l Hos.14.965 m Hos.14.966 n Hos.14.967 o Hos.14.968 p Hos.14.969 q Hos.14.970 r Hos.14.971 s Hos.14.972 t Hos.14.973 u Hos.14.974 x Hos.14.975 y Hos.14.976 z Hos.14.977 a Hos.14.978 b Hos.14.979 c Hos.14.980 d Hos.14.981 e Hos.14.982 f Hos.14.983 g Hos.14.984 h Hos.14.985 i Hos.14.986 k Hos.14.987 l Hos.14.988 m Hos.14.989 n Hos.14.990 o Hos.14.991 p Hos.14.992 q Hos.14.993 r Hos.14.994 s Hos.14.995 t Hos.14.996 u Hos.14.997 x Hos.14.998 y Hos.14.999 z Hos.14.1000

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ephraim/als ick het aenſie/is geplantet/13
eñ ſchoone/als Tyrus: maer moet nu ha-
re kinderen daer wt geuen/den doodſlager.

Heere gheeft hen: k Wat wilt ghy hen14
doch gheuen? Gheeft hen onvruchtbare lij-
uen/ende verdroochde borſten.

Alle hare boſheyt gheſchiet tot m Gil-15
gal/alsdaer ben ick hen een spant: ende ick
wilſe oock om hares boſen weſens wille/
wt mijnen huyſe ſtooten/ende gheene liefde
meer bewijſen/ want alle hare Vorſten zijn
afvallighe.

Ephraim is geſlaghen/ hare wortel is16
n verdorret/dat ſy geene vruchtē meer voort-
ghen en connen: en of ſy genereren/ſoo wil
ick doch de lieue vrucht haers lyfs doden.

Mijn God ſalſe verwerpen/daerom dat17
ſy hem niet hooren en willen/ ende moeten
onder de Heydenen dwalende gaen.

Dat x. Capittel.

1. Wordt van derſtraffe der Afgoderije/dat ſy met verſtooringe/hulpeloos/bandē Coninc/5. ende Afgod den calue/verlaten worden ſullen/9. vermaentſe met verwyte lanckduerighet ſondē/12. tot beteringe/13. of hy wil met zijner ernſtighen ſtraffe voortvaren.

Israel is een verwoeſtet a wijnſtock 1
geworden/zijne b vrucht is enen al-
ſo:want ſo vele vruchten als hy heeft/
ſo vele altaren hadde hy gemaket: naer het
landt aen den allerbeſten was/ daer ſtichtē
ſy de allerſchoonſte Kercken.

Hare herte is ghedeylet: nu c ſal ſy hare 2
ſchult vinden:hare altaren ſullē verbroken/
ende hare Kercken ſullen verſtoort worden.

Als dan moeten ſy ſeggen: Wy en hebbē 3
gheenen Coninck: want wy en vreſen den
Heere niet: wat can ons de Conine helpen?

Sy ſweeren te vergheefs/ ende maken 4
een verbont/ ende ſodanighen raet groenet
op allen vooren inden velde/als galle.

d De inwooners te Samaria/ſorgē voor 5
de calueren te Beth Auen: want zijn volck
treuret om e hem/ over welcken hem zijne
f Camarim pleghen te verheughen zijner
heerlickheyt halven/ want het is van hen
wech gheuoert.

Ja dat calf is in Aſſyrien gebracht g tot 6
eenen gheſchencke den Coninck te Jareb:
alſo moet Ephraim met ſchanden ſtaen/eñ
Israel ſchandelijcken gaen met zijnen voor-
nemen.

Want de Coninck te Samaria is daer 7
henen/als een ſchumm op den water.

De hoochten te Auen zijn verdelget/daer 8
den Israel mede verſondighde: duſtelen en-
de doornen waſſen op haren altaren/ h eñ
ſy ſullen seggen:Ghy bergen bedecket ons/
ende ghy cleyne berghen/valter op ons.

Israel/ghy hebt ſindt der tijt i Gibea ge- 9
ſundighet/ daer zijn ſy oock by ghebleuen:
doch des ſtrijdts te Gibea ghelycken/die te-
ghen de booſe lieden gheſchiede/en ſalſe met
gruppen:

Maer ick wilſe tuchtighen naer mijnen 10
wenſchen: dat daer volcken ſullen over ha-
rer verſamelt comen/ k wanneer ickſe ſal
ſtraffen/ l om hare twee ſonden:

Ephraim is een calf ghewennet/ dat het 11
geerne dorſchet/ ic will hem over zijnē ſchoo-
nen hals baren: ick wil Ephraim m rijden/
ende Juda ſal ploegen ende Jacob eggheu.

12 n Vaeromme ſaepet v gherechtichevdt/ o
ende maeyet liefde/ende o ploeget anders/
dewijle dat het tijt is/den Heere te ſoecken/
tot dat hy come/ ende reghene over v ghe-
rechticheyt.

13 Want ghy ploeget booſe dinc/eñ maeyet
quade daet/ende eet leughen vruchten: De-
wijle ghy v dan verlaet op v weſen/ ende
op de veelheydt uwer Helden/

14 So ſal hem een rumoer verheffen in uwe
volcke/ dat alle uwe veſten verſtooren wor-
den/ p gelijc als Salman het huys Arbel
verſtoorde/ter tijt des ſtrijdts/ doe de moe-
der over de kinderen te gronde ginck.

15 Euen alſo ſal te Beth El oock gaen/ om
uwer grooter booſheydt wille: dat de Co-
ninc Israel/ q ſmorgens vroech onder gae.

Dat xj. Capittel.

1. Trouwe ende weldaden Gods teghen Is-
rael/ 5. hare ghevanckeniſſe/ 8. met ſamen
verloſſinghe door Chriſtum.

1 De Israel Jonck was/ hadde ic hem
lief/ a ende riep hem/ mijnen ſone wt
Egypten:

2 Doch wanneermen hem nu roepet/ ſoo
wenden ſy hen daer van/ b ende offeren de
Baalim/ende roocken den beelden.

3 Ick nam Ephraim by zijnen armen/ eñ
c leydde hem: doch ſy en merkten het niet/
hoe ick hen halp.

4 Ick lietſe een menſchelijck Jock trecken/
ende in zeelen der liefden gaen/ ende halp
hen het Jock aen haren halſe dragen/ d en
de gaf hen voeder.

5 Op dat hy hem jae niet en ſoude wedet
in Egyptenlant keeren: ſo is nu Aſſur haer
Coninck gewordē/want ſy en willen hen
niet bekeeren.

6 Daeromme ſal het ſwerrt over hare ſte-
den comē/ende ſal hare e grendelen te nicte
maken ende verſlinden/ omme haers voor-
nemens wille.

7 Mijn volc is f moede/hen tot my te kee-
ren/ende hoemen hen prediket/ ſo en richten
hem niemant op te hooren.

8 Wat ſal ick dan v maken Ephraim? ſal
ick v g beſchutten Israel? Sal ic niet rechte
een h Adama van v maken/ende v/ghelijck
als Zeboim toeberepden? Doch mijn herte
is eens anderen ſinnes/ mijne barmherti-
heyt is te verlich.

9 Dat ic niet doen wil/na mijnē grimmi-
gen toorne/noch my henen keere/ Ephraim
gantſch te verderuen: want ick ben God/
ende niet een menſche/eñ ben de heylige on-
der v: ic en wil doch niet in de ſtadt comen.

10 Als dan ſalmen den Heere nauolgen: i eñ
hy ſal bzullen als een Leeuwe: ende wan-
neer hy ſal bzullen/ſo ſullen die verſchicken/
die teghent Weſten zijn.

11 Ende die in Egypten/ſullen oock verſchic-
ken/als een voghel: ende die inden lande
Aſſur/ als duyven: ende ick woncſe in hare
huyſen ſetten/ſpreeckt de Heere.

Dat xij. Capittel.

1. Ephraim wil zijn afgodiſch weſen/ met
Jacobs mantel decken. 5. Ozea wijſet hen aen
haer onmerſtant/ende ſeyt ſy ſullen den Heere be-
baoth in zijnen verordenden beuele/ 12. ende met
Jacob in ſonderinge doen/voor zijne eygene pene
ſoons volghen.

In

a Eſai.5.1
b Dat is/ De ſteden zijn ſuiker wijnſtock vruchten/doch hy is afgeloſen ende ledich.
c Ind. ſullē ſy verwoeſtet worden:

d 2.Reg. 17.6

e Verſtaet het calf.
f Ind. Bethel. Daer bē leeſt/ 2.Reg.23.5
g Ozee.6.12

h Eſa.2.19 Luce.23.30 Apoc.6.16

i Daer van Judic.19.21. ende 20

k Ind.daerom dat ſy hen aen geſpannet hebben aen beyde haren voren:
l Dat is/ Om mede beyder calueren afgoderye wille.
m Ind. doen rijden/

n Ozee.4.1
o Matth.6.33
p Jeſu.8.
q Ozee.6.4

a Thanz/ Afgoderije.

JN Ephraim is allenthalven a leugene reghen my / ende inden huyse Israels / b valschen Godsdienst : doch Juda heerscht noch met God/ende met den rechten/ en heyligen Godsdienste.

2 * Ephraim nu weydet hem banden wint / ende loopt den Oostenwinde nae / ende maket dagelijcx der afgoderije ende des schadens meer : sy maken b met Assur een verbont/ c ende brengen d balsem in Egypten.

3 Darom sal de Heere de sake Juda hoere/ ende Jacob te huys soecken na synen wesen/ ende hem vergelden na synen verdiensten.

4 e Hy heeft in moederen synen / synen broeder onderteden / f ende met allen crachten met God ghecampt.

5 Hy campede met den Enghel/ende wan: want hy weende ende badt hem: g als doe heeft hy hem Ja te h Beth El ghevonden/ ende aldaer heeft hy met ons ghesproken.

6 Doch de Heere is de God Zebaoth/ sijn name.

7 Soo bekeert b u nu tot uwen God / doet barmhertigheyt ende recht/ende hopet i stadelijck op uwen God.

8 Doch de Coopman heeft eene k valsche wage in synder hant/ende bedriecht geerne.

9 Want Ephraim seyeert : Ick ben rijcke/ ick hebbe ghenoech / men sal by my gheene sonde sy.

10 Maer ick de Heere ben uwe Godt / wt Egyptenlant af/ ick sal v noch in de hutten doen wonen late/ als inden ter iaertijt plecht.

11 Ende spreke tot den Propheten/ ick beno: doot de Propheten my m aenroone.

12 In Gilead is enchel afgoderije/ ende tot Silgal offeren sy Ossen te vergeefs/ n ende hebben so vele Altaren/ soo vele o mandelen als op den velde staen.

13 Jacob moeste q vlieden in het lant Sy: ende Israel moest r om een wijf dienen/ om een wijf moeste hy hoeden.

14 Doch daer na leyde de Heere Israel wt Egypten door eenen Propheet/ ende liet hem waerschouwen door eenen Propheet.

15 Nu dan vertoornet hem Ephraim/ door afgode/ daerommie sal hare bloet ouer hare hooft comen / ende haer t Heere sal hen haer smaet vergelden.

Dat xiij. Capittel.

1. Ferret hen wederom onder ooghen / hare afgoderije. 4. ende afmatige ondanckbaerheyt/ 7. daer toe hare straffe/ 14. met eener troosegginghe Godtlicker bescherminghe/ dier hen dannoch bewijst tot haren beste aenmenen soude.

1 DE Ephraim a verschrickelijck leerde/ wert hy in Israel verheven: daer nae verschuldichden sy hen door Baal/ en de worden daer ouer b ghedoodet.

2 Doch nu maken sy der sonden vele meer/ c ende van haren silueren/ beelden / hoe sy het slechs bedencken connē/ namelijcken/ afgoden van den / welcker doch ydel Smedenwerck zijn: d hoey predicken sy van den selven : Wie de menschen / dat talueren cussen wil/ die sal menschē offeren. De selven sullen hebben de moghen

3 wolcken/ende de dauwe/ e die vroech valt: Ja als het caf dat banden dorschvloer verwaeyt wort / ende als den roock banden schoorsteene.

4 f Ick ben ja de Heere uwe Godt / wt Egypten landt af: ende ghy en soudet gheenen anderen Godt kennen/dan my : en gheenen Heylant/dan alleene my.

5 g Ick nam my oock uwer aen / inder woestijne/in dozren lande.

6 h Doch dewijle dat sy ghe weyder zijn/ dat sy sat ghewoden zijn / ende ghenoech hebben/ verheffer hem hare herte / daerom: me vergheten sy mijner.

7 So wil ick oock reghen haer worden als een leeuwe / ende als een Pardeel / op den weghe wil ick op haer loeren.

8 Ick wil hen ontmoeten als eene Beyre/ dien synre Jongen genomē zijn/en wil haer verstockede herte verscheuren : ende wilse aldaer als een Leeuwe verslinden/ de wilde ghedieren sullense verscheuren.

9 i Israel ghy verghert v in k onghelück: want v hepl staet alleene by my.

10 Waer is nuwe Coninck henen: die v helpen come in alle uwen steden : en alle uwe richters: daer ghy van seyder : Gheeft my Coninghen ende Oosten.

11 Wel aen / l ick gaf v eenen Coninck in mijnen toorne / ende wil v hem in mijner grimmichepet wech nemen.

12 De mis daet Ephraims is te samen gebonden/ende hare sonde is bewaert.

13 Want hen sal wee worden / ghelijck als eener die baert : want het zijn onoozlichtighe kinderen : m De tijdt sal comen/ dat sy met bijnen en sullen / dooz den jammer der kinderen.

14 Doch ick wilse wt der Helle verlossen/ ende van den doot beurijen: Doot/ick wil v eene berghist zijn: n Helle/ick wil v eene pestilentie zijn : doch is de o troost dooz mijnen ooghen verborghen.

15 Want hy sal tusschen broederen bzeucht bzenghen: daer sal een Oostenwint comen/ de Heere sal wt der woestijne daer op bare/ ende haren p bzone wt dzooghen/ende hare adere verdzooghen / de schat sal rooven den schat alles costelijcken tupghes.

Dat xiij. Capittel.

1. Samaria sal ommecomen. 2. Israel wort vermaent tot boete/ 5. so wilse de Heere genadichlijcken weder oprichten.

1 SAmaria sal a woest worden/ want sy zijn haren God onghehoorsaem : sy sullen doot het swoert vallen / ende hare Jonge kinderen b versmettert/en hare swanghere vzouwen/ verreten worden.

2 * Bekeert b Israel / tot den Heere uwen God / c want ghy zijt ghenallen om uwer mis dadt wille.

3 Neemt dese woorden met v / en bekeert v tot den Heere/ende spreeckt tot hem: Vergeeft ons onse sonden/ ende doet ons wel/ so willen wy offeren de ossen onser lippen.

4 Assur en sal ons niet helpen : wy en willen niet meer op peerden rijden / oock niet meer segen tot den wercken onser handen: Ghy zijt onse God: maer laet de weesen by v ghenade vinden.

5 So wil ick haer ontrededt weder heelen:

e Hy segt dit valschen Godsdienst groot dinch tos/ Jae achter waerts/ spreeckt Ozea.
f Exod.20.2 Esai.43.10 g Deu.8.2 h Deu. 32.15

i Job.22.5
k Dat ghy by den menschen hulpe soecket/ ende niet by Godt.
l 1.Sam.8.5 Acto.13.21 By wil seggē: Eheliick als ick v den ersten Coninck gaf in toorne/ so wil ick v oock den laetsten in grimmichepdt nemē/ dat ghy ghenen meer hebbē en sult.
m An. Anderen en sullē sy met lange inder gebooxts angstē bijnen.
n Het tydelijcke Conincrijcke sal ondergaen maer het geestelijcke sal comen : doch dies sullen hen wepnich Jobs troosten: want
f p en sullent niet aenmemē/ en dooz de gemepnen/ alsdooz eenen sueren wint/ verstooyet wordē.
o And. bromwe.
p And. wonderen etc. fonteyne.

a 2.Reg.17.6
b Of/ verpuluren.
* Cap. xiij. Luther. Jere.18.8.11. Ezech.18.11. ende 33.14
c 1.Re.13.28

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

gheerne wil ickse lief hebben / dan sal heur
mijnen tooren van hen wenden.
Ick wil Israel gheliick als een dau zijn / 6
dat hy sal bloeyen als een roose / ende zijne
wortelen sullen wtbreken als Libanon.
* Of / scheuts / of / meyen. Ende zijne * tacken hen wtbreyden / dat 7
hy so schoone / als een olyboom / ende sal
sulcken goeden reucke geuen / als Libanon.
Eñ sullen weder onder zijnen schaduwe 8
sitten : van coorne sullen sy hen gheneeren /
ende bloeyen als eenen wijnstock : zijne ge-
dachtenisse sal zijn als de wijn aen Libanon.
9 Ephraim / d wat sullen my voortaen de d Hos. 14.9
afgoden ick wil hen verhooren ende leyden:
ick wil zijn als eenen groenenden e denne: e Hos. 14.9
aen my salmen uwe vrucht vinden.
10 Wie is wijs / die dit verstaet: ende cloeck / f Hos. 14.10
die dit mercke: f want de weghen des Hee-
ren zijn recht / g ende de rechtveerdighen / g Hos. 14.10
wandelen daerinne : doch de overtreders
vallen daer inne.

¶ Ende des Propheten Oseæ.

DE PROPHEET IOEL.

¶ Argument.

HEt schijnt dat Joel heeft ten tijde des Coninex Ezechie gheprophereert met Esaia / nae de verderfenisse der thien ghesiachten. Hy vermaent het rijcke Juda tot beteringhe. Hy stelt den grouwelijcken dach des Heeren voor oogen / ende vertoont de groote ellende / de welcke sy nochtans connen ontvlieden / ist dat sy hen bekeeren ende betteren. Daer nae belooft hy goede blijde dinghen / handelende van de ghenade ende gaven der Ghemeynte / het welcke Petrus in de Handelinghen der Apostelen ghetrouwelijck wtlegt.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Prophereert de toecomstighe straffe over het volck Israels / dat sy souden vanden Assyriers / een na den anderen verheeret en wech ghevoert worden / 13. vermaent het volck te vasten ende bidden / 19. ende weeret een clage voor den Heere.

DIT is het woordt des Heeren / 1
dat gheschiet is tot Joel den sone
Pethuel.
Hoort dit ghy Oudtsten / ende 2
mercket op / alle inwooners in den
lande / of een sulck wel geschiet zy / by uwen
tijden / of by uwer vaders tijden.
Segghet uwen kinderen daer van / ende 3
laet het uwe kinders haren kinderen seggen /
ende de selve kinderen / haren anderen naco-
melinghen.
Nameliicken / wat de ruypsen overblijven 4
laten / a dat verslinden de sprinckhanen / eñ
wat de sprinckhanen overblijven laten / dat
verslindē de keuers / eñ wat de keuers over-
blijven laten / dat b verslinden de wormen.
a Exo.10.12. Psal.105.34 Sapi.16.9 Amos.4.9
b and. verslinder de meschauwe.
Waeker op ghy dronckene / eñ weenet / eñ 5
huplet alle c wijnsuppers om dē most / wāt
hy is v voor uwen monde wech genomen.
c Esai.5.11 ende 56.12
Want een machtich volck / ende dat son- 6
der getal / trecket daer op in mijn lant / d dat
heeft tanden als leeuwen / ende backtanden
als leeuwinnen.
d Deu.32.24
e Dat selve verwoestet mijnē wijnberch / 7
ende strooyet mijnen vijgenboom af / schel-
let hem / ende verwerpet hem / dat zijne
tacken daer wit staen.
Huplet als een Jonckvrouwe / die een en 8
sack aentreckt / om f haren bruydegom.
f Heb. d'man haerer jeughet.
Want spijsoffer ende dranckoffer / is van 9
den huyse des Heeren henen wech / ende de
Priesters / des Heeren dienaers treuren.
Het velt is verwoestet / ende den acker 10
staet jammerlijcken / het coorne is verdor-
ren / de wijn staet jammerlijcken / ende de
olye claerlijcken.
De ackerlieden sien jammerlijcken / enden 11
de wijngaerdeniers huplen / om de tarwe
ende de gerste / dat van den oogst op den
velde niets worden en can.
12 So staet de wijnstock oock jammerlijc-
ken / ende de vijgenboom claerlijcken / daer-
toe de granatenboomen / palmboomen / ap-
pelboomen / ende alle boomen op den velde /
zijn verdorret : want de vreuchde der men-
schen / is ten jammer ghevorden.
13 Begordet v / ende claecht g ghy Priesters / g Joel. 1.8
huplet ghy dienaers des altaers : gaet he-
nen in / ende ligghet in sacken / ghy dienaers
mijns Godts : want beyde het spijsoffer
ende dranckoffer / is vanden huyse wus
Godts henen wech.
14 h Heyliget een vasten / roept de Ghe- h Joel. 2.15
meynte te samen / versamelt de Oudtsten /
ende alle inwooners des lands / ten huyse
des Heeren wus Godts ende schreyet tot den
Heere.
15 O wee dies daechs : i want de dach des Joel. 1.15
Heeren is nae by / ende coemt als een ver- Jesa. 13.6
derf vanden Almachtighen. Amos. 5.18
16 So sal de spijse voor onsen oogen wech Amos. 3.15
ghenomen worden / ende vanden huyse
onses Godts vreuchden ende hertenver-
lyckheydt.
17 Het zaet is onder der aerden vermolet / Joel. 1.17
de coornhupsen staē woest / de schueren ver-
vallen / want het coorne is verdrogen.
18 k O hoe suchtet het vee / de runders sien Joel. 1.18
claerlijcken / want sy en hebben gheene
weyde / ende de schapen versmachten.
19 Heere / l roepe ick aen : want het vyer l Psal. 50.15
heeft de landouwen inder woestyne ver-
brandt / ende de blamme heeft alle boomen
op den acker aengheseteken.
20 Oock schreyen de wilde gedierten tot v / Joel. 1.20
want de waterbeken zijn wt ghedroogt / ende het vyer heeft de landouwen inder woestyne verbrant.

¶ Dat 2. Capittel.

1. Beschrijft wederom de grousaemheyt ende groottе der straffe ende jammers / soo over hare gaen sal. 12. Troosterse / so sy hen hertgronde-lijcken / 15. met waerachtigen leetschap ende beden / tot den Heere bekeeren / hy wil hem hare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ghenadichlicken met allerley seghen aenneemen.
23 Vrent eynde ppopheteert bp banden Aggeus Chaps: 28. ende smaenge des heplighen Geests.

BLaest met der basunen tot Zion/ 1
roeper op mijnen heplighen berge be-
met alle inwoeners vnde lande: want
de dach des Heeren roemt/ende is nae by.
Een duysser dach/een doncker dach/een 2
wolckich dach/een neuelich dach/ gelijc als
hen de morghenroode verbreydet ouer den
berghen/ manneliycken/een groot ende mach-
tich volck/ dergelijcken te vozen niet ghe-
weest en is/ende voortaen niet meer zyn en
sal/ b tot eewigen tyden voort ende voort.
Voor hem henen gaet een verterrende 3
vper/ende achter hem eene vernende blam-
me: het lant is voor hem als een lusthof/
doch achter hem als eē woeste wildernisse/
ende niemant en sal hem ontgaen.
Zy zyn ghestalt als peerden/ende rennen 4
als ruyters.
Zy springhen daer henen boven op den 5
bergen/als de wagenen bolderen/ende als
eene vlamme vlaeert uit stroo/als eē mach-
tich volck/dat ten strijde ghe-ruster is.
De volcken sullen hen voor hem ontset- 6
ten: alle aengheslichten zyn so bleeck/als de
potten.
Zy sullen loopen ghelijck als de Heusen/ 7
ende de muren verklimmen/als de krygers/
een yeghelijck sal strack voor hem daer he-
nen trecken ende niet c suymen.
Niemant en sal d den anderen verhinde- 8
ren: maer een yeghelijck sal in zyner ordenin-
ge henen trecken/ende sullen door de wape-
nen breken/ende niet verwondet worden.
Zy sullen under stadt rontomme vpden/ 9
op der muren loopen / ende in de huysen
klimmen/ende ghelijck als een dief/ door de
vensteren daer henen in breken.
e Voor hem f zyttert het Landt/ ende den 10
Hemel beuet: g de Sonne ende Mane wor-
den duyster / ende de Sterren verhouden ha-
ren schijn.
Want de Heere sal zynen donder / voor 11
zijnen hepse lar en henen gaen : want zijn
hepr is gantsch groot ende machtich/ welc-
he zijn benel sal uytrichten / h want de dach
des Heeren is groot/ ende seer verschricke-
lijck/ wie can hem verdraghen?
Doch spreeckt nu de Heere: Bekeert v tot 12
my van gantscher herten met vasten / met
weenen ende met leedt draghen.
Verscheurt uwe herte / en niet uwe cle- 13
deren/ ende bekeert v tot den Heere uwen
Godt: k want hy is genadich/barmhertich/
gedultich/ en vā grooter goedertierenheyt/
ende de straffe rouwet hem in corten.
l Wie weet / het mach hem noch weder- 14
umme berouwen/ende eenen segen na hem
laten te offeren spijsoffer ende drancoffer/
den Heere uwen Godt.
m Blaest met basunē te Zion /heyliget 15
een vasten/ roept de Ghemeynte te samen/
Versamelt het volc/heyliget de Gemeynte 16
te/versamelt de ouersten/brenget de Jonghe
kinderen ende soochkinderen te hoope/ n de
Bruydegom ga vt zyner cameren/ende de
Bruyt vt haren o sale.
Laet de Priesters/des Heeren dienaers/ 17
weenen tusschen p den voorhupse ende alta-
re/ende seggen: Heere/ verschoonet v volck/
ende en laet v erfdeel niet te schanden wor-
den/ dat de Heydenen ouer haer heerschen:
waerom wilt ghy onder de volcken laten
seghen: q Waer is nu haer Godt?

q Deut. 32. 37 Pſal. 42. 4 ende 79. 10 ende 115. 2

18 Zo sal dan de Heere om zijn lant yueren/ ende zijn volck verschoonen.
19 Ende de Heere sal antwoorden/ ende tot zijnen volcke seggen: Siet/ick wil v coorns/ most/ ende olye de volheydt schicken / dat ghy ghenoech daer aen hebben sullet/ ende en wil v niet meer onder de Heydenen laten te schanden worden.

r Sanherib.

20 Ende ick wil r dien dat Noordsche herre van v werp dryuen / ende hem in een doore ende woest landt verstooten / namelijcken/ zijn aengheslichte henen nae der zee teghent Oosten/ ende zijn ende henen na de wer-ste zee toe : hy sal verrupplen ende stincken/ want hy heeft groote dinghen ghedaen.
21 Vreest v niet/ghy lieue lant / maer weest vrolijck / ende hebbet eenen goeden moet/ want de Heere can oock groote dingen doen.
22 Vreest v niet/ghy ghedierten op den vel-de: want de woonynghen in der woestyne sullen groenen/ende de boomen hare vruch-ten brenghen/ende de vyghenboomen ende wijnstocken sullen oock draghen.
23 Ende ghy kinderen Zion/verheughet v/ ende weest vrolijck inden Heere uwen God/ die v eenen leeraer tot gherechticheyt geeft/ f ende v doet af senden vroeghen ende spaden regen/ t als te voren.

f Leuit. 26. 4 Deut. 11. 14 ende 28. 92 t Hebr. In primo. quod de primo men-seraßini intelligunt: sed hoc nihil est. Wat vroeghen regen ende spaden reghen/en ballen niet in eenre/ ick ghe-swyghe/ inder eerster maent. Ghy wilt seggen also: Tot dat Christus coet/ sal by v blijnen de predicie en doeder. Verum quæ regimen. Dat is / De leeraer der ge rechticheydt/ ende de vruch-ten des lants/ als het tseer-sten ende voor magis ghe-schiet is/ etc.

24 Dat de schueren vol coorns/ en de wijn-persten overvloedicheydt dan moste ende olye hebben sullen.
25 Ende ick wil v de Jaren weder ghenen/ welcke de spranchanen/ keuers/ worpnen/ en rupsen/ (die mijn groote heyr waren/ dat ick onder v schickede/) ghegheten hebben.
26 Dat ghy te eten ghenoech hebben sullet/ ende den name des Heeren uwes Godts pry-sen die wonder onder v liedē gedaen heeft/ en mijn volck en sal niet meer te schanden worden.
27 Ende ghylieden sult het ghewaer wor-den / dat ick midden onder Israel zy / ende dat ick de Heere uwe Godt zy/en niemant meer / ende mijn volck en sal niet meer te schanden worden.
28 u Ende nae desen/ wil ick mijnen gheest vergieten over alle vleesch/ ende uwe soons ende dochteren sullen vpprheteren : uwe Ouersten sullen droomen hebben/ ende uwe Jonghelinghen sullen ghesichten sien.
29 Ock wil ick ter schier tydt/ beyde ouer knechten ende maechden / mijnen gheest vytgieten.
30 Ende wil wondertekenen ghenen in den Hemel/ ende op aerden : namelycken/ bloet/ vyer/ ende roockdamp.
31 x De Sonne sal in duysternisse/ ende de Mane in bloet verandert worden : / eer de groote ende verschrickelycke dach des Hee-ren coemt.
32 Ende wie den name des Heeren aenroepen sal / die sal verlosset worden: want op de berge Zion/ en te Jeru-salem/ sal een verlossinghe zijn/ als de Heere voorghesecht heeft: ock by den anderen ouer-ghebleuenen/ die de Heere roepen sal.

u Num. 11. 29 Esai. 44. 3 Ezech. 36. 27 Acto. 2. 17 So sal het Leu-tersche Pries-sterdom ut zijn / wanneer allerley staten sullen vervlyes-dichampte ca-men.

x Joel. 2. 10 ende 3. 15 Mat. 24. 29 Luc. 21. 25 y Ro. 10. 13 Act. 2. 21

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat iij. Capittel.

1. De Heere wil zijn verstroyet volcke weder te hoope brenghen/ 16. met wonderbaren segen en genade in zijner Kercken onderhoudē/ 2. ende de pranden/dieſe beleedight hebben/ voor den gerichte voorderen ende straffen.

In dien dagen/en ter seluer tijt/ wanneer ick de gheuanckenisse Juda ende Jerusalems wenden sal:

2 Dan sal ick oock alle Heydenen te samen brengen/ende wilse henen af inden dale Josaphat voeren / en wil met hen aldaer rechten/ a van wegen mijns volcx/en mijns erfdeels Israels / dat sy onder de Heydenen verstroyet/ ende hen in mijn lant gedeylet/

3 Ende het lot ommme mijn volck geworpen hebben: ende hebben de Jonghen voor spijse gegheuen/ en de maechdekens b voor wijn verrocht/ende verdroncken.

4 c Ende ghy van Tyr ende Sidon / ende alle landpalen der Philisteen / wat hebbet ghy met my te doen? willet ghy met my pochen? Welaen/pochet ghy met my / soo wil ick het v haestelijcken ende in corten weder berghelden op uwen cop.

5 Ghy die mijn silver ende gout/ende mijne schoone cleynodien ghenomen / ende in uwe Kercken ghebracht hebbet/

6 Daer toe ook de kinderen Juda / en de kinderen Jerusalems/ verrocht hebbet den Griecken / op dat ghyse ja verre van haren landtpalen brachtet.

7 Siet ick wilse verwecken vander plaetse/ daer ghyse henen verrocht hebbet / ende wil het v vergelden op uwen cop.

8 Ende wil uwe sonen ende dochters weder om vercoopen/door de kinderen Juda/ die sullense dan in rijck Arabia/eenen volcke in verren landen vercoopen / want de Heere heeft het ghesproken.

9 Roepet dit wt onder den Heydenen/heylicht eenen strijdt / verwecket de stercken/ later hier toecomen/ ende henen op trecken/ alle crijchlieden.

10 e Maerkert van uwen * ploechscheeren/tot swoerden/ende van uwen sickelen spiessen/ de swacke spreke: Ick ben sterck.

11 Rotter v te hoope/ende roept herwaerts alle Heydenen/omme ende omme/ende versamelt v : aldaer sal de Heere uwe stercken neder legghen.

12 De Heydenen sullen hen opmaken/ ende opwaerts comē en dale Josaphat: f want aldaer wil ick sitten / te richten alle Heydenen omme ende omme.

13 g Slaet met den sickelen aen/h want den oogst is rijpe: roeimt nederwaerts/want de wijnpersse is vol/ende sy loopet ouer/want hare boosheyt is groot.

14 Daer sullen hier ende daer hoopen volcx zijn inden i dale des Oordeels : want den Heeren dach is nae by/inden dale des Oordeels.

15 k De Sonne en Mane sullen verduysteren/ende de Sterren sullen haren schijn verhouden.

16 l Ende de Heere sal wt Sion brullen/ende wt Jerusalem zijne stemme doozen laten/ dat beyde Hemel ende aerde beuen sal: daer entreghen de Heere sal zijnen volcke een toeuluchte zijn / ende eene * veste den kinderen Israels.

17 Ende ghy sullet gewaer worden/ dat ick de Heere uwe Godt / te m Sion op mijnen heylighen berghe woone/ n als dan sal Jerusalem heylich zijn/ende niemant vreemts meer door haer wandelen.

18 o Ter seluer tijdt / sullen de berghen van soeten wijne druppen/ en de cleyne berghen van melck vlieten / en alle beken in Juda/ sullen vol waters gaen : p ende daer sal een spruckfonteyne vanden huyse des Heeren wtgaen / die sal den stroom Sittim wateren.

19 q Dan Egypten sal woest worden/ en de Edom eene woeste wildernisse/ om des swenels wille aen den kinderen Juda begaen / r dat sy onschuldich bloet in haren lande vergoten hebben.

20 Doch Juda sal eewichlijck bewoonet worden/ en Jerusalem u voor ende voor.

21 x En ick en wil haer bloedt niet onghewroken laten/ y ende de Heere sal woonen te Sion.

J Ende des Propheets Joel.

a Maerket/ dat alle straffen en ghoerichten Gods/ouer de boosen/ om der vromen wille geschiet: alsoo oock het jongste ghe richte.
b Dat is/ verachtlijck/ ende smaetlijcken verrocht.
c Ezec. 26. 1 ende 27. 26 ende 28. 22 Amos. 1. 9
b Jere. 50. 15. Quad. 15.
e Esaie. 2. 4 Mich. 4. 3
* Of: ploeche ijseren.
f Maerckt van uwen * ploechscheeren/ tot swoerden/ende van uwen sickelen spiessen/ de swacke spreke: Ick ben sterck.
g Ioel. 4. 13 Apoc. 14. 15
h Matth. 13. 39
i Ende het dal der oordeelen/ende het dal Josaphat. Ioel. 4. 2.
k Ioel. 2. 31. Esa. 13. 10
l Jer. 25. 30 Amos. 1. 2
m Hierboue.
n Ioel. 3. 17. Esa. 8. 18
o Esa. 30. 26 ende 35. 2 Amos. 9. 13
p Ioel. 4. 18 Ezech. 47. 1 Zach. 13. 1 ende 14. 8
q Jes. 19. 1 Jer. 49. 17
r Dat is/ onwillegen en onschuldich bloet. Ioel. 4. 19. 2. Reg. 21. 16. Ezech. 22. 6. 27. ende 35. 5. Matth. 23. 35. Apoc. 6. 10
s Ioel. 4. 20
t Ioel. 4. 21
x Ioel. 4. 19
y Ioel. 3. 16 Luc. 1. 68 Apoc. 9. 12 ende 16. 14 Apoc. 21. 3

DE PROPHEET AMOS.

J Argument.

Amos en was noch Propheet/noch gheen sone der Propheten / dat is / hy en was niet gheleert in de goede letter consten/maer was ongheleert / ende een landtman / hoewel nochtans in het spreken wasse hy ghenoech net/gheweldich en cort. Hy Predickt den thien ghetachten/hen beteringhe vercondighende/ghelijck de andere Propheten. Daer nae scherpt hy zijne tonge tegben sommighe Mannen/ ende bestraft hen grouwelijcke ongheleden/die ouer hen souden ghesonden worden / door de rechtueerdighe straffe Godts/ende om de sonden der menschen. Hy verkoyt hem bitterlijcken tegben de Heilige ende onderhoudinge der ghener die Jerobeam nauolghden/ ende tegben den wercken ende soeten sang der Priesteren. Hy Propheteert ook van de roepinghe der Heydenen. Hy was ten tijde doe Jerobeam in Israel regneerde/ ende doe Ozias ouer Juda ende Jerusalem regneerde.

J Dat eerste Capittel.

1. Tijdt/leuen / ende Propheteringhe Amos tegen Israel/ 3. Damasco/ 6. Gasa/ 9. Tyro 11. Edom/ 13. ende Ammon.

1 Dit is het / dat Amos / die onder de Herderen tot Thekoa was/ gesien heeft ouer Israel/ ter tijt a Vsia des Conincx Juda/en b Jerobeam des soons Joas/des Conincx Israels/c twee Jaer voor de d aertbeninge.

a 1. Reg. 15. 2
b 2. Reg. 14. 16
c Zach. 14. 5
d anders / den ypster.

2 Ende sprack: e De Heere sal wt Sion brullen / ende zijne stemme wt Jerusalem doozen laten/dat de luydouwen der Heerderen jammerlijcken staen sullen / ende de Charmel bouen verdozren sal.

3 Dan spreeckt de Heere: Om dyer oft vier misdaden willen f Damasci/ wil ick haeren niet verschoonen/daerom dat sy Gilead met yseren tacken ghedorschet hebben:

4 f Daer ick wil een vyer senden in het huys

huys Hasaël/ dat sal de Palleysen Benhadad verteeren.

Ende ick wil de grendelen te Damasco verbreken/ende de inwoonders op den beide Auen / met tsamen dien / die den Scepter houdt/ uyt den lusthuyse uytroepen / dat het volck in Syria sal in klir weely ghenoeret worden/ spreeckt de Heere.

Gaza. Zach. 9.6

So spreeckt de Heere: Ommedyer ende 6 vier lasteren wille Gasa / wil ick haeren niet verschoonen/daerommeg dat sy de gevangheuen / noch besser gheuanghen ende int lant Edom verdreuen hebben:

Maer ick wil een vyer in de muyeren tot 7 Gasa senden/ dat sal hare pallepsen verteeren.

Ende wil de inwoonders te Asdod / uyt 8 tsamen dien/die den Scepter houdt/ uyt Ascalon uytroepen/ende mijne hant tegen Akron keeren/dat ommecomen sal / wat dan den Philisteen noch overghebleuen is/ spreeckt de Heere Heere.

Tyrus. 1 Reg. 5.12

So spreeckt de Heere: Ommedyer ende 9 vier lasteren wille der stadt h Tyr/ en wil ic haeren niet verschoonen / daerom dat sy de gheuanghenen wyder int lant Edom verdreuen hebben/ende niet ghedacht k aen het verbondt der broederen:

Maer ick wil een vyer in de muyeren tot 10 Tyr senden / dat sal haer Pallepsen verteeren.

Edom. Gen. 27.7 Ezech. 25.12 Ezech. 35.5 Ioel. 3.19 Abdias. 1.10

So spreeckt/de Heere: Ommedyer/ ende 11 vier lasteren wille l Edom/en wil ick zynen niet verschoonen / daerom m dat hy zynen broeder met den swaerde vervolgher heeft/ ende dat hy n sijn hare swangere omgebracht/ ende altoos verscheurt in zynen toorne/ende de zijne grammichept eewich houdt.

Maer ick wil een vyer senden nae The- 12 man/dat sal de pallepsen tot Bazra verteeren:

Ammon. Deut. 23.3 Ier. 49.1 Ezech. 21.28 Soph. 2.8

So spreeckt de Heere: Ommedyer ende 13 vier lasteren wille der kinderen o Ammon/ wil ick haerer niet verschoonen/daerom dat sy de swanghere vrouwen in Gilead verscheuert hebben/ op dat sy hare palen wyder maekeden.

Maer ick wil een vyer aensteken inden 14 muyeren Rabba / dat sal hare pallepsen verteeren/mannerren roepen sal/ ter tijt des strijts/ende wanneer het weder comen sal/ ter tijdt des stormes.

Doo sal dan haer Conincke met tsamen 15 zijnen Oversten/ ghevanckelijck weely ghevoert worden/ spreeckt de Heere.

Dat 2. Capittel.

1. Afstraffinghe van Moab/ 4. ende Juda/ 6. den Israel/dien sy p anders op na minden ganschen boosheden doorgenomen/ sy tet by zijne sonden/ 9. ondanckbaerheyt/ 13. ende straffe/ wat voor der oogen.

Moab. Amos. 1.1 Ier. 48.1 Ezech. 25.8 Soph. 2.8

SO spreeckt de Heere: Om dyer ende 1 vier lasteren wille a Moabs / wil ick haeren niet verschoonen / daerom dat sy het gebeente des Conincx te Edom tot assche verbrant hebben.

Maer ick wil een vyer senden in Moab/ 2 dat sal de pallepsen te Kirioth verteeren/ende Moab sal sterven in rumoere en geschreye/ ende vaslupnen gheckaughe.

Ende ick wil den richter onder hen uy- 3 roepen/ende alle hare Oversten/ met tsamen dien/verwoghen/spreeckt de Heere.

4 So spreeckt de Heere: Ommedyer ende vier lasteren wille Juda/ wil ick zijner niet verschoonen / d daerommedat sy des Heeren Wet verachten / ende zijne rechten niet en houden/ende laten hen hare e leughenen verleyden/welcker hare vaderen nagheuolghet hebben:

Juda. b Mich. 1.9 c Dat is/afgoderije ende dat sijn leere.

5 Maer ick wil een vyer in Juda senden/ dat sal de pallepsen te Jerusalem verteeren.

6 So spreeckt de Heere: Ommedyer ende vier lasteren wille Israels/wil ick harer niet verschoonen/ daerom dat sy de rechtveerdighen voor ghelt / ende de armen voor een paer schoen vercoopen.

7 Sy treden den cop der arme inden dyerts/ ende verhinderen den weech der ellendighen e alleenthalven:de sone ende vader slapen bp eener deerne/ daermede sy mijnen heyligen Name onthepligen.

8 Ende op allen altaren sleemt sy van den verpanden kleederen / en drincken wijn in haver goden huysen van den f geboeten.

9 g Nu hebbe ick ja den Amoniter voor hen heuen verdelghet/ h die so hoogh was als de cederen/ende zijne macht als de eycken: ende ick verdelchde bouen zijne vrucht / ende onder zijne wortelen.

10 i Oock hebbe ick u wt Egyptenlant ge- voeret/ende veertich Jaer lanck inder woestijne gheleydet/dat ghy der Amoziters lant besaten.

11 Ende hebbe uwen kinderen Propheten opghewecket / ende Nazareen wt uwen Jonghelinghen : is het also niet / ghy kinderen Israels/spreeckt de Heere?

12 k Doe ghenoet ghy den Nazareen wijn te drincken/ende gebiedet den Propheten/en spreeckt: Ghy en sullet m niet Propheteren.

13 Siet ick wil het onder u kuren maken/ gelijck als een waghen vol n garven kurret.

14 Dat dic/die snelle is / niet en sal ontuluchten : noch de sterche wat vermengen/ ende de machtighe niet en sal zijn leuen verlossen connen.

15 Ende de boghenschutters en sullen niet bestaen / ende die snelle loopen can / en sal niet ontloopen : ende die daer rijdt / en sal zijn leuen niet verlossen.

16 Ende die onder den sterckste de aller manachtichste is / sal naeckt ontluchten moeten ter tijdt/spreeckt de Heere.

Wat ij. Capittel.

1. Hoemel Godt Israel billicken straffet/ 3. so waerschouwet, hyse dannoch te buyten daer bp/ doet zijne Propheten/ 9. ende roeper daertoe vyerende boischen / sy sullen zijner yverichte leeringhe sien.

1 HOozet / wat de Heere niet b spreeckt/ ghy kinderen Israels / nameliekent/ niet allen gellachten/die ick wt Egyptenlande ghelepdet hebbe/ende spraek:

2 a Wan allen ghellachten op aerden heb- be ick alleene b aenghenomen : daerom wil ick p ooch te huys soecken / in alle uwer nijt daet.

3 Connen ooch twee te samen wandelen/ sy en zijn dan eens onder malcanderen?

4 c Zullet ooch een leeuwe wt zijnen hol en hebbe dan wat ghenanghen?

5 Dalt ooch een voghel int strick op der

a Deut. 4.20. b and. gekent: c Job. 6.5 Waer is / ick meet wel prediken / Godt heet het mp/ en ghy zijt de oorsake / met uwen boosen wesen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

aerden / daer gheen bincken anghet en is? Neemmen oock het strick op van der aerden/dat noch niets gheangheu en heeft?
b Ezech.3.37 Apc.11.5 c And. Godt
5 Blaesmen oock de basuynen in eener stadt / dat hem het volck daer niet voor en ontsetter? d Is daer oock een ongheluck in der stadt/dat de Heere niet en doet?
6 Want de Heere e Heere en doet niets/ hy en openbaert dan zijne heymelickheyt/den Prophecten zijnen knechten.
7 De Leeuwe brullet / wie en sonde niet vreesen? de Heere Heere spreect: Wie en sonde niet proppetieren?
8 Vercondicht inden pallepsen te Asdod/ ende inden pallepsen inden lande Egypti/ ende spreeckt: Versamelt v op de berghen Samarie/en siet toe welck groot onrecht en jammer gheschiedt dat daer in is.
9 f Op en achten geenes rechts/spreeckt de Heere/maer versamelen schatte met g wreuele ende roone in haren pallepsen.
10 Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: Men sal het lant ringhswyse om heuen beleggen/en v van uwer macht onderwaerts rucken/ende uwe h huysen plonderen.
11 So spreect de Heere: Gheliick als een herder/den leeuwen twee i kingen/ofte een oorlapken uit den mont ruckt: alsso sullen de kinderen Israels daer uit gherukt worden/die te Samarie woonen/en hebben inden hoecke een k bedde/ ende te Damasco een sponde.
12 l Hoort ende betuyght inden huyse Jacobs / spreeckt de Heere Heere / de God m Zebaoth.
13 Want te dier tijt/wanneer ick de sonden Israels te huys soecken sal/wil ick de altaren te Bethel te huys soecken/en de hoornen des altaers af breken/ dat sy ter aerden vallen sullen.
14 Ende wil beyde dat winterhuys ende somerhuys slaen / ende de n elpenbeenen huysen sullen ondergaen/ ende dele huysen verdoruen worden/spreeckt de Heere.

Dat iij. Capittel.

1. Vercondet den gheweldighen ende tyrannischen inden lande hare straffe. 4. Vermaent v/ dewijle dat sy om haren afgoderije wille/ dele ende de mechtuuldichlicken banden Heere ghestrafet/ende doch niet geberert en zijn/ 12. dat sy hen noch bekeren/ eer de Heere met zijner straffe alsoo voortvare.

1 Hoort dit woordt / ghy vette koeyen/ ghy die op den berghe Samaria zijt/ ende den noodtzuftigen onrecht doet/ ende onderdruckt de armen / ende spreeckt tot uwen heeren: Brenget ons herwaerts/ laet ons suppen.
2 De Heere a Heere heeft ghesworen by zijner heyligheyt: Siet/de tijt roept over v/ datmen v sal wercken met angelen / ende uwe nacomelinghen met vischhaken.
3 Ende sullet door de reten daer wtgaen/ een yegelijck voor hem wech/en gae b Heermon wech ghesworpen worden/ spreeckt de Heere.
4 Ja/roept herwaerts tot c Bethel/ende bedrijft sonden / ende tot d Gilgal/dat ghy der sonden vele maeckt/ende brenghet uwe offeren des morgens / ende uwe thenden des derden daechs.
5 Ende roocket vanden suerdeeghe ten danckoffer / ende predikt van vrywilligen offer/ ende vercondicht het: want so hebbet ghy het gheerne/ghy kinderē Israels/ spreect de Heere Heere.
6 Daerom hebbe ick v oock in alle uwe steden/ e ruytsame tanden ghegeuen / ende gebreck aen den broode/ aen alle uwe plaetsen: noch en bekeerdet ghy v niet tot my/ spreeckt de Heere.
7 f Oock hebbe ick den regen onder v verhoudē/tot dat het noch drie maenden waren tot den oogste toe / ende ick liet op de eene stadt regenen/ende op de ander stadt en liet ick niet regenen: den eene acker wert beregheuen/ende den anderen acker die niet beregent en wert verdorrene.
8 En twee * drie steden / toghen tot eener stadt/ op dat sy water dzincke mochten/en en conden niet genoech dzincken/ende bekeerdet ghy v niet tot my/ spreect de Heere.
9 g Ick plaghede v met dorren tyt/ende met brandroone/so aten oock de ruypsen op/ alles wat in uwen houen/wyngbergen/bygheboomen ende olyboomen wies: noch en bekeerdet ghy v niet tot my/ spreect de Heere.
10 Ick sont pestilentie onder v/ gelyckerwijs h als in Egypten: ick doode uwe Jonghe manschap door het swerdt: ende liet uwe peerden ghevanckelijck wech voeren: ick liet den stanck van uwen heyligher in uwe neusen gaen: noch en bekeerdet ghy v niet tot my/ spreeckt de Heere.
11 Ick keerde sommige onder v omme/ als i God Sodoma ende Gomorra ommekeerde/ dat ghy waret als eenen brant / die uit den vyere gherocken wort: noch en bekeerdet ghy v niet tot my/spreeckt de Heere.
12 Daerom wil ick v k voortaen also doen/ Israel: dewijle ick v dan also doen wil soo schicket v Israel/en l ontmoetet uwe God.
13 Want siet / hy is het die de berghen maket/ m den wint scheppet/en doet den menschē condt/ wat hy spreken sal: hy maket de morgenroode/ende de duysternisse/hy gaet op den hoochten der aerden: n hy heet Heere Godt Zebaoth.

Dat v. Capittel.

1. Een weeclaghe/ 4. met vermaninghe tot boete/ 10. dier sy yen (wt hare der Propheten/ 11. ende wt verwijselder hoop beroot. die sy aen den armen/ rechtueerdighen ende onschuldighen begaen)niet aen en nemen/ 14. ende willen hen ghelyckewel sonder alle bromicheyt / Godes roemen/ 16. setten hen onder oogen de opschickelijcheyt des daechs des Heeren/ 18. met vermaen der vermaninghen onbeschaemtheyt dier / die den selven begeeren ende beclaghen. 21. ende opschyt recht en gherechtichept/door wterlijck vperen ende offer.

1 Hoort ghy banden huyse Israels/ dit woordt / want ick moet dit clachlijck over v maken.
2 De Jonckvrouwe Israels is ghevallen/ dat sy niet weder opstaen en sal: sy is ter aerden gestooten/ende daer en is niemant/ die haer ophelpe.
3 Want soo spreeckt de Heere Godt: de stadt/daer duysent wtgaen/ sal slechts hondert over behouden/ ende daer hondert wtgaen/sal slechts thiene over behouden inden huyse Israels.
4 Daerom so spreect de Heere tot dē huyse Israels: Soecket my/soo sullet ghy leuen.
5 Soecket niet a Bethel / ende en roeynt niet te Gilgal / ende en gaet niet nae Ber-

Kloppen/en hare heeren / zijn de afgodischē/ met haren afgoden/ daer sy tzuchē bā worden.
a And. Godt

b Ja belichte de berch Amasias/ op ghens zijde/ welcken 25. Israel in Assyrien wech ghevoert.
c Iosue. 16.1 3.Reg.12. 29 Amos.4.15
d Osee.9.15 ende 12.12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

seuen: want b Gilgal sal ghenanckelijck
werd ghenoert worden / ende Berseel sal
Berseuen worden.
c Soecket den Heere/so sullet ghy leuē/op 6
dat daer niet een vier in den huyse Josephs
de ouerhant nem:/dat daer verteere/ en het
niemant verblussche en comme te Bethel.
Ghy die het recht in alssen verandert/en: 7
de de gherechtichept ter aerden staoret.
d Hy maket het e Seuengesterte/ende 8
Orion:die dan der duysternisse den morge/
ende dan de dage de duyster nacht maket:
f die den water nr̄der Zee roepet/ende giet
het op den aerdbodem/hy heet Heere.
Die ouer den sterckē een verstoringhe 9
aenrichtet/ende brenghet een verstoringhe
ouer de vaste stadt.
Doch sy zyn dien g gram / diese in der 10
poorte straffet/ende hebben dier voor eenen
gro:uel/die daer oprechtelijck leeret.
Daerom / dewijle gy den armen onder: 11
drucket/ende nemet het coorne by grooten
laesten dan hem / h soo en sullet ghy in den
huyse niet woonen/ die ghy dan gehouwen
steenen gebouwet/ende den wijn niet druc-
ken/dien ghy in den schonen wijngbergen ghe-
planter hebbet.
Want ick weet uwe ouertredinghe / die 12
vele is/ende uwe sondē/die daer sterck zyn:
hoe ghy de rechtueerdighe dranguet / ende
blaet goelt neemet / i ende de armen in der
poorte onderdrucket.
Daerom moet de voorsiene ter seluer tijdt 13
k swijgen/ want het is een boose tijdt.
Soecket het goede/ende niet het boose/opt 14
dat ghy leuen meughet: soo sal de Heere/ de
God Zebaoth by u zijn/ gelijck ghy roemet.
m Hatet het boose / ende hebbet lief het 15
goede/n bestellet het recht in der poorte/so
sal de Heere de God Zebaoth den ouerge-
bleuenen in Joseph ghenadich zijn.
Daerom so spreeckt de Heere de God Ze- 16
baoth/ de Heere: Daer sal in allen wijcken
weeclage zijn/ende op allen straten sullen
seggen: O wee/O wee/ende men sal den ac-
kerman ten treuren roepen / ende ter wee-
claghe/wie daer slechts weenen can.
In allen wijnbergen sal weeclaghe zijn/ 17
want ick sal onder u o omtrecgaen/spreeckt
de Heere.
p Wee dien/die des Heeren dach begheet: 18
ren:wat sal hy u? want des Heeren dach/ is
een duysternisse/ende niet een licht.
Ghelijck als wanneer pemant voor den 19
leeuwe vlucht: ende eenen beyre ontmoetede
ende wanneer als pemant in een huys
quame ende leende hem met der hande aen
de wandt/ ende eene slanghe stake hem.
Want des Heeren dach sal ta duysternis/en 20
niet licht zijn: doncker/ ende niet q heller.
r Ick ben uwe Hoogdaghen t gram/ende 21
verachte/ende en can niet t ruecken in uwer
versamelinghe.
En wanneer ghy my altrede brandtoffer 22
ende spijsoffer offeret/ soo en hebbe ick doch
geen gheen welgenaken daer aen: so en mach ick
ook uwe vette danckofferen niet aensien.
Weert vleghs het bleeren uwer liederen 23
van my wech: want ick en mach u psalteren-
spel niet hooren.
Doch het recht sal gheopenbaert wor: 24
den als water/ende de gherechtichept/ als
eenen sterckē stroom.
u Hebbet ghy tanden huyse Israels/my 25
oock in der woestijne veertich Jaer langh/
slachtoffer ende spijsoffer gheofferet?
Jae wel / ghy draeghet den x Siechut 26
uwen Coninck / ende Chiun uwe beelden/
het gesterte uwer goden/ die ghy u selfs
gemaket hadder.
Dat vij. Capittel.
27 So wil ick u dan hier na Damasco werd
voorē laten / spreecht de Heere / die daer
God Zebaoth heet.

1. Vermaent den vyanden ende boosgesinten in den volcke. 3. die daer moet willichheden ende feuer in alderley wellust leuen / ende hen der schade Josephs niet annemen. 8. met name den gantschen volcke/ 12. om haerer verkeertheyt wille/ haer ghewisse straffe vanden Heere.

1 Wee * den stouten te Zion/ende dien/ die hen op den berch Samaria verlaten/ die hen roemen de voorneemsten ouer de Heydenen / ende gaen daer henen stoutelijck inden huyse Israels.
2 Gaet henen na Kalne/ende siet toe/ende van daer na Hamath/ der grooter stadt ende treckет henen af na Gath der Philisteen: welcher beyder Conincrijcken geweest zyn/ dan dese / ende hare landpalen grooter dan uwe landtpalen.
3 Die ghy u verre van boosen dagen achter/ende a poogbet altoos nae b wreetheden regenteerde.
4 Ende slapet op c eyenbeenen legheren/ ende bedyuet ouervloet met uwen bedden: ghy eter de lammeren dan der kudde / ende de ghemestede calueren.
5 d Ende speler op den Psalteren / ende dichtet u toeoren/ e als Dauid.
6 Ende drincket wijn uit den schalen/ende saluet u met balsem / ende en bekommert u niets om de schade Josephs.
7 Daeromme sullen sy nu voor aen gaen/ onder dien / die daer ghevangē sleyck weeh ghenoert worden / ende het klemmen der f psalers sal ophouden.
8 g Want de Heere Heere heeft ghesworen by zijner ziele / spreecht de Heere/ de God Zebaoth: I Hy verdruet de hoogheydt Jacobs/ ende ben haren pallepsen h gram/ ende de ick wil oock de stadt ouergheuen / met allen dat daer inne is.
9 i Ende wanneer al schoon thien mannen in eenen huyse ouerbleuen/ so sullen sy doch steruen.
10 Dat eenen yeghelycken zijn Vaderoom ende moderoom: ende het gheeerte uit den huyse dzaghen maet/ende tot dien seyghen/ die in den i cameren des huys is: Is daer daer oock noch meer ? ende die sal antwoorden: Sy zijn daer alle henen/ ende sal seyghen: Weest te vreden/want sy en wollen niet k dat men des Heeren Naems ghedencken sonde.
11 Want siet de Heere heeft ghebooden/ dat men de groote huysen slaen sal/ dat sy ten reyghen / ende de cleyne huysen/dat sy! voleu reyghen.
12 Wie can met peerden rennen / ofte met ossen ploegen op de rotzsteenen? want ghy hebet verandert het recht in galle / ende de vrucht der gherechtichept in alssen.

u Jere. 7. 12. Actum 7. 43.
x Ser. 7 hoerat H. Lucas dese Spreuck anders / dan meucht ghy daer selfs lesen. Hier luydet hoethans ghebrieuwel / alsp sp dat es Godt dienst geweest/ dien sy Siechut / dat is/ eene behoedinge oft bescherminge ofte beschutteghen de pestilentie / aengheboden hebbende voor welcken sy voor alsulcken quade behoeden willen sonder zijn. Also Chiun / luydet so vele als gewisse / bestendich/ seker: dat sy daer voor is/ dat het ghene behouden hebben, war sy go weest ende gedaen hebben: ende aller dingen alsp wp de yeghen aengeroepen hebbē / dat sy ons het regen voor dighe goet bereiden / ende voor allen quade behoeden.
* Luce 6. 24.
a Anders/ trachter.
b Dat is/ ghewelddigen/ onbillichen / tyrannisehen.
c Of/ Nuoyen.
d Iob. 21. 12. Esaie 5. 12.
e 1. Sa. 16. 18.
2. Sam. 6. 5.
f Anders/ vingers.
g Jere. 51. 14. Amos 8. 7.
h Of/ grimmich/ spaendich.
i Anders/ ghemaken.
k Deut. 8. 8.
l Of/ garen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende betrooftet b lieden dies/dat so ge- 13
heel niets is / ende spreeckt: Zijn wy dan
niet sterck ghenoech met onsen hoornen?
Daeromme siet / ick wil over v lieden 14
banden huyse Israels/een volck verwecken/
spreect de Heere de Godt Zebaoth / dat sal
v lieden beangsten / van dier plaetsen aen/
daermen nae Hamath gaet/tot aen de beke
in der woestijne.

Dat viij. Capittel.

1. Sommige ghesichten worden den Prophete vertoont, ende de straffe des volcx/ die hy sommiger manen afbidet/ daer in voorgebeelt. 10. Amazia verclaecht hem voor den Coninck / 12. ende wil hem zijn predicken gantsch verhinderen. 14. Amos toont aen zijn roepinghe/ 16. ende prophereert den Amazia zijn ommecomen/ende den volcke hare ghevanckenisse.

DE Heere Heere wees my een gesichte: 1
ende siet / daer stont een die meckte
spinckhanen in den aenbeginne doe
a Of/ tormate het a nagras opginck: ende siet/het nagras
stondt/daer na als de Coninck zijne b scha-
b Anders/ beemden hadde maegen laten.
pen hadde scheeren laten.
Als sy nu het cruyt in den lande gantsch 2
af eten wouden/spraek ick: Och Heere Hee-
re/weest ghenadich: wie wil Jacob weder
opheffen? want hy is ia seer c dunne.
c Of/ snoode/ wepnich.
Doe rouwede het den Heere/ende spraek: 3
Wel aen/het en sal niet gheschieden.
De Heere Heere wees my een ghesichte: 4
ende siet / de Heere Heere riep den viere/om
daermede te straffen: dat soude een groote
diepte verteeren / ende adt alreede een deel
wech.
Doe spraek ick: Och Heere Heere/ laet af: 5
wie wil Jacob weder opheffen? want hy
d Of / snoode/ wepnich. is ia seer d dunne.
Doe rouwede den Heere dat oock: ende 6
de Heere Heere spraek: Het en sal oock niet
gheschieden.
Hy wees my daerenboven dit ghesichte: 7
ende siet / de Heere stont op eenen muyren/
met eenen richtsnoore ghemeten: e ende hy
hadde het richtsnoor in zijner hant. ende de
Heere spraek tot my: Wat siet ghy Amos?
Ick spraek een richtsnoor.
Doe spraek de Heere tot my: Siet/ick wil 8
een richtsnoor trecken/ midde door mijn volc
Israel/ende niet hem niet meer ouerlien:
Haer de f hoochten Isaac sullen verwoe- 9
sten / ende de g kercken Israels versloort
worden / ende ick wil mijn met den swaerde
h over het huys Ieroboams maken.
Doe sant Amazia de Priester te Beth El 10
tot Ieroboam den Coninck Israels / ende
liet hem seggen: i den Amos maeckt een op-
roer teghen v uden huyse Israels: het lant
en can zijne woorden niet lyden.
Want soo spreeckt Amos: Ieroboam sal 11
door het swaert sterven/ en sal wt zijnen lan-
de gheruanckelijck wech ghevoert worden.
Ende Amazia spraek tot Amos: k Ghy Sien- 12
der/ gaet weth ende vlieet in het lant Iuda/
ende gecert v aldaer/en prophereert aldaer.
Ende en prophereert niet meer te Beth El: 13
want het is des Conincx ghestichte/ende des
Conincx huys.
Amos antwoorde/ende spraek tot Ama- 14
zia: l Ick en ben m geen Prophect/noch ee-
niges Prophecten sone/ n maer ick ben een
Hoederder/ die de Moerbessen af leest.

e 2 Reg. 21. 13. Apoc. 21. 15.
f De kercke sal alsoo ghenoemt zijn na Isaac de vrij-bader: ofte sy sullen het volc Israels/ ooch Isaac ghenoemt hebben: maer de Prophete bedupt het ten spotte/ want Isaac heer besporten is. Hebzaics heylichdomme.
g 1. Reg. 17. 6 21. Reg. 18. 17.
h Dat is/ Ghy Prophect ende Hy dilet. Esaie 30. 10 Jere. 11. 21 Amos. 2. 9 1 Zach. 13. 5
i Dat is/ Ick en de niet van der plaetse/ of wt de versamelinge der Prophecten.
k Amos 1. 1

15 Doch de Heere nam my van der ouder
ende spraek tot my: Gaet henen/ ende pro-
phereert mijnen volcke Israels.
16 Soo hoort nu des Heeren woort: Ghy
spreeckt: Prophereert niet teghen Israel/
ende druppet niet teghen het huys Isaac.
17 Daeromme spreeckt de Heere also: Wijf
sal inder stadt ter hoeren worden/ende mijne
sonen ende dochteren sullen door het swoert
vallen / ende uwen acker sal met den snoere
wtghedeylt worden: doch ghy sult in eenen
onreynen lande sterven / o ende Israel sal
wt zijnen Lande verdreven worden.

Dat ix. Capittel.

1. Amos door een Godlijcke gesichte/ berichtet van den ende des rijcx Israels/4. ende dient een ghewisse oorsake op de onderdruckers der armen ende ellendighen / 9. beschrijft der straffe swaerheyt/11. ende prophereert van den hoogen staet des Godtlijcken woonens.

1 DE Heere Heere wees my een gesichte: a
ende siet/daer stondt eenen a rooster met
cruyt.
2 Ende hy spraek: Wat siet ghy Amos?
Doch ick antwoorde: Eenen rooster met cruyt.
Doe spraek de Heere tot my: het ende is
ghecomen over mijn volck Israels / ick en
wil niet meer met hem overlien.
3 Ende de liedekens in de Kercken/ sullen
in een huylen verandert worden / ter selver
tijt/spreeckt de Heere Heere: daer sullen vele
doode lichamen ligghen aen allen plaetsen/
diemen heymelijcken wech draghen sal.
4 b Hoort dit / ghylieden / die den armen
onderdruckt/ende de ellendigen uyten lan-
de verdeenet.
5 Ende spreect: Wanneer wil dan de nieu-
we Mane een ende hebben / dat wy coo-
ren vercoopen/ en de Sabbath/dat wy coo-
ren veyle hebben meughen/ ende c den sche-
pel veranderen/ ende den Sikel verhoogen/
ende de d wicht vernalschen.
6 Op dat wy de armen voor ghelt / ende
de noodruftighen e voor een paer schoe-
nen onder ons brengen/ ende caf voor coo-
ren vercoopen.
7 f De Heere heeft ghesworen g teghen de
hoocrdye Iacobs: Wat ghelt het/ oft ick
sulcker haerer wercken eewich vergeten sal?
8 Soude ommc suiker wille het lant niet be-
uen moeten / ende alle inwoonders treuren?
Ia het sal gantsch / als met eenen watere/
overloopen worden / ende wech ghevoert/
ende over swemmet worden/ als h het water
in Egypten doet.
9 i Ter selver tijdt spreeckt de Heere Heere/
wil ick de Sonne in den middaghe onder-
gaen laten/ende het landt een k hellen dage
laten duyster worden.
10 l Ick wil uwe Hoerdagen in treuren ver-
de alle uwe liederen in weeclagen/ verande-
ren: ick wil over alle landen den sack bren-
gen/ ende alle coppen cael maken: ende wil
hen een trueren m schaffen/ n als een ouer
eenen eenighen sone breyt / ende sullen een
iammerlijcke ende nemen.
11 Siet / de tijdt coemt / spreeckt de Heere
Heere / dat ick eenen o honger in het lande
senden sal / niet eenen honger nae broode/
ofte dorst nae water/ maer nae den woorde
des Heeren te hoozen.
12 Dat sy henen ende weder van eenige Ze

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ter anderen/van den Noorden nae den Oo-
sten omcomen/ende des Heeren woort soec-
ken/ende doch niet vinden en sullen.
13 Te dier tijdt sullen schoone Jonckvrou-
wen ende jongheling hen/ versmachten van
p dorste.
14 Die nv sweeren by den q vloecke Sama-
ria/ ende spreken: Soo warachtich als v
r Godt te Dan levet/ So warachtich als de
swisse te Berseba levet: want sy sullen also
vallen/dat sy niet weder opstaen en comen.

Dat IX. Capittel.

1. De Heere wil met zijne ernstighe ende ghe-
wisse straffe over zijn volck voortvaren/ 7. wil dan-
noch vele anders met hen/als met anderen sondi-
gen Coninckrijcken/ ommegaen/ 11. ende wt hen
zijne vervallene Kercke/ noch weder bouwen.

1 Ick sach den Heere op den Altaer staen/
ende hy sprack: Slaet aen a den knoop/
dat de posten beven: want hare gieric-
heyt sal hen op haren cop comen: ende ick
wil hare n acomelinghen met den sweerde
b verworghen/ dat niemant ontvlieden/
noch yemant daer van ontgaen en sal.
2 c Ende wanneer sy hen alreede in die hel-
le begroeven/ soo salse doch mijn hant van
daer halen / ende wanneer sy inden Hemel
voeren/so wil ickse doch henen onder stooté.
3 Ende wanneer sy hen alreede versteken
boven op den berghe Charmel/ soo wil ickse
doch aldaer soecken/ ende daer af halen: en-
de wanneer sy hen voor mijnen ooghen ver-
berghden / inden gront der zee/ soo wil ickse
doch den slanghen bevelen/ dat spse aldaer
steken sullen.
4 Ende wanneer sy voor haren vyanden
ghevanckelijck henen ginghen / soo wil ick
doch den sweerde bevelen / dat het haer al-
daer verworghen sal: d want ick wil mijne
ooghen over haer houden / ten onghelucke/
ende niet ten goede.
5 Want de Heere Heere Zebaoth is sulck
een man/ wanneer hy een landt aenroeret/
soo versmelt het/dat alle inwooners treuren
moeten/dat het sal gantsch over haer henen
loopen / als een water/ ende sy oversweinmet
worden/ als het e vliet in Egypten doet.
6 f Hy is het/ die zijne sale inden Hemel
bouwet/ende zijne hutte op der aerden fon-
deert: g hy roept dat water inder Zee/ende
giet het op het Aertrijcke: hy heet Heere.
7 Zijt ghy kinderen Israels my niet / ghe-
lijck als de h Moorenlieden/ spreect de Hee-
re? hebbe ick Israel niet wt Egypten ghe-
leydt / i ende de Philisteen wt Caphthor/
ende de Syriers wt Kir?
8 Siet / de ooghen des Heeren Heeren sien
op een sondich Coninckrijcke/ dat ick het
vanden aertbodem gantsch verdelghe: k hoe
wel ick het huys Jacobs niet gantsch ver-
delghen en wil spreecke de Heere.
9 Doch nochtans siet; ick wil het bevelen/
ende het huys Israels / onder allen Heyde-
nen siften laten/ ghelijck alsmen met ee-
ner seve siftet / ende de l coornkens en sullen
niet op de aerde vallen.
10 Alle sondaers in mijnen volcke / sullen
door het sweerdt sterven / die daer segghen:
het ongeluck en sal so na niet zijn/ noch ons
m ontmoeten.
11 n Ter selver tijdt wil ick de vervallen hut-
te Davids weder oprechten / ende hare re-
ten vertuynen / ende wat afghebroken is/
weder oprichten : ende wilse bouwen/ ghe-
lijck als sy in voortijden gheweest is.
12 Op dat sy besitten die overgheblevene te
Edom/ende de overgheblevene onder allen
Heydenen/over welcke mijné Naem ghepre-
dict zijn sal/ spreeckt de Heere/ die sulcx doet.
13 Siet/ de o tijdt coemt / spreeckt de Heere/
datmen te ghelijcke ackeren en maeyen/ en-
de te gelijcken den wijn perssen ende saeyen
sal: p ende de berghen sullen van soeten wij-
ne druppen/ ende alle cleyne berghen sullen
vruchtbaer zijn.
14 q Want ick wil de ghevanckenisse mijns
volcx Israels wenden/dat sy sullen de woe-
ste steden bouwen ende bewoonen / wijn-
berghen planten/ ende wijn daer van drinc-
ken/ hoven maken / ende vrucht daer wt
eten.
15 Want ick wilse in hare lant planten/ dat
sy niet meer en sullen wt haren lande ghe-
roeyet worden/dat ick hen geven sal/ spreect
de Heere uwe Godt.

g Amos. 5.8
h Die van Ophir
altoos en volc
door het ander
wt om der son
den wille: gelijc
als hy door Is
rael de Cana-
niters de Sy-
riers door die
van Kir/ en de
Caphthorers
door de Phili-
steen: ende ge-
lijck als de
Moorenlie-
den vele ande-
re volcken ver-
dreven hebbé.
i Gen. 10.14
k Reliquias ex
Judaeis ser-
uabo infidelē
Synagogam
reyciā et per-
dam.
k Jere. 30.11
Zach. 13.8
Rom. 9.27
l And. steen-
kens.
m Of/ weder
varen/ dat is
teghen varen/
bejeghenen.
n Act. 15.16
Mich. 7.11
o Dit is dé tijt
des Evangelij
en des Rijcx
Christi.
p Joel. 3.18
q Ezec. 16.53

Eynde des Propheets Amos.

DE PROPHEET OBADIA.

Argument.

ABdias propheteert teghen de Edomiten ten tijde Achab des Coninckx Israel. Ende hoewel hy corter is dan alle de andere/so vervaet hy nochtans niet te min int corte alle stucken der warachtiger religie/ te weten/datmen Godt moet eeren/ Jae datmen hem moet inder liefden dienen/ dat is/ datmen zijnen naesten gheen onghelijck en moet doen: want God doet wrake over het onrecht dat yemant anderen doet. Boven desen bewijst hy/ dat de salicheyt is in Zion/ dat is/ in de gheloovighe Ghemeynte die in Christo is. Hy voorseyt voornemelick het ongheluckich eynde der Iduineen: ende vertoont de oorsaken haers verderfs/ te weten/ om dat daer gheen dinck en is datse can vanden ongelucke dat hen na by is/ verlossen.

1. De Propheet propheteert/tot troost der ghe-
vanghenen te Babel/ den sekeren ende stouten
Edom/ (10. die wt sonderlijcken eewighen hate/
hen tegen de kinderen Israels, ooc in de wterste
ellenden gantsch vyantlijcken beweeg/) 15. zijne
welverdiende straffe: 17. daerteo vā Christi Rijc-
ke/dat het sal niet alleené te Jerusalem / waer al-
lenthalven zijn.

1 DIT is het ghesichte ObadJa/
So spreeckt de Heere a Heere van
Edom: b Wy hebben vanden Hee-
re ghehoort/dat een bootschap on-
der de Heydenen gesonden zy: wel
op/ende laet ons teghen haer stryden.
2 Siet ick hebbe v gantsch clyne ghe-
maeckt

a And. Godt
Edom ofte
Esau.
Ezech. 25.12
ende. 35.2
Amos 1.11
b Jere. 49.14
c Of/ cleyn/
veracht.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

maeckt onder den Heydenen/ ende seer ver- 1
achtet.

De hoochmoet vs herten heeft b bedro- 3
ghen/ dewijle dat ghy in den steenclouen
woont/ op uwe hooge bergen/ en syeket in
uwer herten: wie wil mp hier onder stoote?

b Jere.49.16
Amos.9.2
Habac.3.3.
Tren 9.19
c Habac.2.9

d Wanneer ghy dan alsschoon in de 4
hoochte voert/ als een Arent/ ende maeckte
dat uwen e nest tusschen den sterren: so wil
ick v doch dan daer hier onder stooten/
spreeckt de Heere.

f De Chaldeen
zijn hierom ge-
noemt/ dewijle
dat sp Edom
menichfeuls be
rooueu en ver-
derven sullen/
hoewel sp voor
Godt rechte
dieuen zijn/ de
wijle dat sp ta
so boose schalc
kē zijn. als al-
le andere Ma-
ma. een dief/
moet des an-
deren dief zijn
g Of. onder
plupsteren.

Wanneer f dieuen of verstooyders/ inder 5
nacht ouer v comen sullen/ O hoe sult ghy
dan te niete worden? Jae sp sullen genoech
stelen: ende wanneer de Wijnlesers ouer v
comen/ soo en sullen sp v gheen na lesen ouer
blijuen laten.

O hoe sullen sp den Esau g wtgronden/ 6
ende zijne schatten soecken?

Alle uwe eyghen Bontghenoten/ sullen v 7
ten lande heuen wtstooten/ de lieden daer
ghy uwen troost op setret/ sullen v bedrieghē
ende ouerweldigen: die v broot eten/ die sul-
len h ǂ v verraden/ eer ghy het maken sult.

h Heb. Sullen
se plaetsen on-
der v legghen.
ǂ Andere be-
houdent/ ver-
derffenisse.
i Esa.29.14
35.
2.Cor.1.19
k Dat is moet
willige onbil-
lijcke gewelts
wille.
l Gen. 27. 41
Num. 20.18.

Wat geit her/ spreeckt de Heere i ick wil ter 8
selver tijdt/ de wysen te Edom/ te niete ma-
ken/ en de cloecheyt op den geberchte Esau:

Want uwe strecken te Theman/ sullen 9
vertzaghen/ op dat sp alle op den gheberchte
Esau/ door den moort wtgheroept worden.

Om des k wrevels wille I aen uwen broe- 10
der Jacob begaen/

Ter tijt doe ghy teghen hem stondet/ doe 11
vreemde zijn heyr gevanckelijck weeh voer-
den/ ende vrlanders tot zijnen poorten in-
toghen/ ende ouer Jerusalem het lot wier-
pen/ doe waert ghy/ als der selver een: daer-
om sult ghy tot allen schanden worden/ en-
de eewichlijck wtgheroept zijn.

Ghy en sult soo niet meer uwen lust sien 12
aen uwen broeder ter tijt zijner elenderende
en sult v niet verheughen ouer de kinderen
Juda/ ter tijdt haers rammers/ ende en sult
niet uwen mondt so stout niet spreken/ ter
tijt haers angsts:

Ghy en sult ter poorten mijns volcx niet 13
intrecken/ ter tijdt haers rammers/ ghy en
sult uwen lust niet sien aen haren ongelue-
ke/ ter tijt haers rammers/ ghy en sult tegen
zijn heyr niet schicken/ ter tijdt zijns ram-
mers.

Ghy en sult niet staen aen de wechschey- 14
dinghen/ zijne ontuilodene te moorden/ ghy
en sult zijne ouerghebleuene niet verraden/
ter tijt zijns angsts.

Want den dach des Heeren is na hp/ 15
ouer alle Heydenen: m gheliick als ghy ghe-
daen hebt/ so sal v weder gheschieden ende
als ghy verdient hebt/ soo salt v weder op
uwen cop comen.

m Jer.50.11
Zeef.3.7
Hab.2.12

Want gheliick ghy lieden op mijnen 16
heyligheu berghe gedroncken hebbet/ so sul-
len alle Heydenen rontom daerhijer drinc-
ken: Jae sp sullent wtsupppen ende verslin-
den/ dat het sp/ als en waere noyt niets ghe-
weest.

n Matth.7.2.

Doch op den berghe Sion/ sullen noch 17
sommighe verlosset worden/ die sullen hey-
lichdom zijn/ o ende het huys Jacobs sal
zijne besitters besitten.

o Esa.4.3

p Ende het huys Jacobs sal een hyer 18
worden/ ende het huys Josephs een vlam-
me/ doch het huys Esau/ stroo: dat sullen sp
aensteken ende verteeren/ dat den huyse
Esau niet ouer en blijue/ want de Heere
heeft het gheseyt.

p Jer.49.2
Zach.12.6

Ende q die teghent Suyden/ sullen het 19
gheberchte Esau/ ende die in den r gronden:
sullen de Philisteen besitten: Jae sp sullen
het velt Ephraim/ ende het velt Samarie
besitten/ ende Ben Jamin den berch Gilead.

q Num.24.18
Esa.11.14
r Of. vlacke
landen.

Ende de verdreuene deses heyrs der kin- 20
deren Israel/ die onder den Chananiteren
tot Zarphat toe zijn/ ende de verdreuene der
stadt Jerusalem/ die te Zepharad zijn sul-
len de steden teghent Suyden besitten.

s Of. Spanien

Ende s Heylanden sullen dat op comen 21
op den berch Sion/ het gheberchte Esau te
richten: t alsa sal het Coninckryche des Hee-
ren zijn.

t Dan.2.44

Eynde des Propheets Obadja.

DE PROPHEET IONA.

Argument.

IOnas is een voorbeelt des doots/ ende der wederopstandinghe Jesu Christi: ghelijck de Heere Jesus dat selue wel bewijst in Matthea. Hy heeft ons een Historie ghelaten/ seer wel beschreuen/ de welcke ons den aert Gods teuendichlijck voor oogen stelt/ hoe machtich/ goet/ ende rechtueerdich hy is: hoe hy oock een God der Heydenen is. Bouen desen/ dat des menschen voornemen pdel ende onnut is/ want neer het teghen Godt is/ hoedanich de warachtige beteerinahe zy/ hoe groot de swachheyt des menschen is/ ende dat het hoouaerdich vleesch oock in de heyligheu soecht zijn eere ende goede achtinghe bp de men-schen te behouden. oock met groote schade beter menschen. Hy leefde ten tijde Jozam des Conincx Israel/ ende was als een Prophect ende Apostel der Heydenen/ hoe wel hy oock zijnen volcke gheprocickt heeft/ ghelijckmen mach lesen in het vierde Capittel des tweeden boecx der Coninghen.

Dat eerste Capittel.

1 Jona ghestlicket na Ninive/ vliet voor den Heere op de zee/ 4. daer ontstaet banden Heere een swerlijck stormen. 7. Jona wert den lotte ghetreffer bekent zijne schult/ 12. laet hem willichlijc-ken in de zee werpen/ 17. ende lept inden buycke eens walvisch drie dagen ende drie nachten verslonden.

HEt woordt des Heeren ghesciede 1
a tot Jona/ den sone Amithai/ ende
sprack:

a 2.Re.14.25
b Jona.1.2.
c Gen.10.11.

b Jaeckt v op/ ende gaet in de c groo- 2
te Stadt Ninive/ ende predickt daer inne:
want d haer boosheyt is op gheconen
voor mp.

d Gen.18.20

Doch Jona maeckte hem op/ ende vloot 3
banden Heere/ ende woude e op de zee ende
quam henen af te Japho: ende doe hy een
schip vant/ dat op de zee baren woude/ gaf
hy schiploon/ en tradt daerin/ op dat hy met
hen op de zee voer voor den Heere.

e Psal.139.7
Amos.9.3

Doer f liet de Heere eenen grooten wint 4
op de zee comen/ ende daer verhief hem
eenen

f Psal.107.25
Act.27.14

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

eenen grooten storm op der Lee / dannen
mepnde/ het schip soude g verbreken.
Ende de schipluden vreesden hen / ende 5
b seyden een yeghelijck tot synen Godt/
ende wierpen het ruych / dat in den schepe
was/ende zee/op dat het lichter worde: doch
Jona was henen onder in het schip ghe-
clommen/lach ende sliep.
Doe tradt de Schipper tot hem / ende 6
spraeck tot hem: Wat slaept ghy? staet op/
roept uwen Godt aen: oft Godt misschien
aen ons ghedencken wonde, dat wy niet en
verghinghen.
Ende doen spraeck totten anderen: i Coemt/ 7
wy willen het lot worpen / op dat wy ghe-
waer worden / omme welcx wille / dat het
ons so qualijck gaet: k ende doe sy het lot
wierpen treffede het Jonam.
Doe spraken sy tot hem: Segghet ons/ 8
waerom gaet het ons soo qualijck? wat is
uwen handel/ende van waer coemt ghy he-
nen? wt wat lande zijt ghy? ende van wel-
ken volcke zijt ghy?
Hy spraeck tot hen: l Ick ben een Hebreer/ 9
ende vreese den Heere Godt van den He-
mel/ die ghemaeckt m heeft de zee ende hen
het droogghe.
Doe vreesden hen de lieden gantsch seer/ 10
ende spraken tot hem: waeromme hebt ghy
dan sulcx ghedaen? want sy wisten dat hy
voor den Heere vloodt / want hy hadde het
hen ghesecht.
Doe spraken sy tot hem: Wat sullen wy n 11
dan met v doen/op dat ons de zee stille wor-
de? want de zee is gantsch onstuymich.
Hy spraeck tot hen: Nemet my/ende wor- 12
pet my in de zee / soo sal v de zee stille wor-
den: want ick weet het / dat sodanighen
grooten storm over v lieden coemt/om my-
nent wille.
Ende de lieden rienden / dat sy weder 13
te lande quamen / doch sy en conden niet:
want de zee was gantsch onstuymich te-
gen haer.
a Doe riepen sy tot den Heere/ende spra- 14
ken: o Oeh Heere / laet ons niet vergaen/
ons deses mans ziele wille / ende en rekent
Heere doet als het v behaecht.
Esi sy namen Jona/esi wierpen hem inder 15
zee: doe stont de zee stille van haer stormen.
Esi de lieden vreesden den Heere gantsch 16
seer / ende deden den Heere offer ende ghe-
loften.
* Maer de Heere beschickede eenen groo- 1
ten visch/Jona te verslinden: p ende Jona
was in den lijue des vischs/ drie dagen en-
de drie nachten.

Dat ij. Capittel.

1. Jona roept Godt aen/ ende loeft hem/ 11. De visch worpt hem weder op het landt.

Ende Jona badt tot den Heere synen 2
Godt in den lijue des vischs/
Esi spraeck: a Ick riep tot den Heere 3
in mijnen angste / ende hy antwoordde my:
Ick schreyde wt den buyck der hellen/ ende
ghy verhoordet mijn stemme.
Ghy wierpt my in de diepte midden in 4
der zee/ dat my vloeden omme ringen: b alle
uwe c* waghen ende wallen ginghen over
my henen.
5 Dat ick dachte / ick ware van uwen o-
gen verstooten: d ick en soude uwen hey-
ghen Tempel niet e meer sien.
6 f Watеren omme ringhen my tot aen
mijn lenen/de diepte omringde my/g bieser
bedeckten mijn hooft.
7 Ick sanck henen onder tot der berghen
gronden/de aerde hadde my met haer gren-
delen besloten eewichlijck: doch ghy hebt
mijn leuen tot den verderfnis gevoert / Heere
mijn Godt.
8 Doe mijn ziele by my verzaechde/dach-
te ick aen den Heere/ende mijn gebet quam
tot in uwen heyligben Tempel.
9 Die daer houden h over den nichtigben/
verlaten hare ghenade.
10 Doch ick wil met danckе offeren/ mijne
ghelofte wil ick den Heere betalen / dat hy
my gheholpen heeft.
11 Ende de Heere spraeck tot den vissche/en-
de deselue spouwede Jona weder aen het
landt.

Dat iij. Capittel.

1. Jonas wort weder henen gheschichtet nae Ninive / te predicken/ 5. de lieden te Ninive met vasten den Coninck/ believen hen van ganscher herten/ 10. ende verkreghen van Godt ghenade.

1 Ende het woort des Heeren gheschie-
de ten anderen male tot Jona / ende
spraeck:
2 a Maeckt v op / gaet in de groote stadt
Ninive/ ende predickt haer b de predike die
ick v segghe.
3 Doe maeckte hem Jona op / ende ginck
henen nae Ninive / als de Heere ghesept
hadde: Ninive nv / was een stadt Godts/
drie dachzepsen groot.
4 Ende doe Jona begonst daer henen in
te gaen een dachzepse / predickte hy / ende
spraeck: c Daer zijn noch veertich dagen/ so
sal Ninive ondergaen.
5 d Doe gheloofde den de lieden te Ninive
aen Godt/ e ende lieten predicken/men sou-
de f basten: ende toghen sacken aen / beyde
groot ende clein.
6 Ende doe dat booz den Coninck te Ni-
nive quam / stondt hy op van synen troo-
ne / ende leyde zijn purpur af / ende nam
eenen sack om hem / ende sette de hem in de
asschе.
7 Ende liet wtroepen / ende segghen te
Ninive / wt beuele des Coninex ende zij-
ner gheweldighen / alsoo: Daer en sal noch
menschе noch ghedierte / noch Ossen noch
Schapen wat smaken / ende men salse niet
weyden/noch water drincken laten.
8 Ende sullen sacken om haer nemen/beyde
de menschen ende ghedierten/ende tot God
hefftighen roepen: g ende een yeghelijck be-
keere hem van zijnе boosen wege/ ende van
h wreuel zijner handen.
9 i Wie weet het / Godt mochte hem be-
keeren / ende het berouwen/ende hem wen-
den van zijnen grimmighen toorne/dat wy
niet en verderuen.
10 k Doe nv Godt hare werckеn sach / dat
sy haer bekeerden van haren boosen we-
ghen / berouwede hem dat quaet / dat hy
ghe-

c Of. Wareen: ende golven.
* anders/ waterbrekeren.
d and. Ja doch sal ic nimmer etc. weder sien.
e Luther. Heb. eft quaeftiuum/ Num bet an bibeln Templum? Dat debet retrogradum.
f Hebraeus. Hoe eitros. g Hebraeus Grammaticaq. qui insensu scripture sunt sabimiffi/ id est/ animalque intellectu. Zijn in affectibus prophetiae de rebus tam arduis/ nihil experti sunt/ ideo nec verba intelligere possunt.
f Psal. 69.2
Esaie 38.10
g anders/ niet/ isse.
h Oft dupselijck spreetmen also: De werckе heyligen ende hupchelaren/ verlatе haren Godt en Christum / om haers nietigen Godts dienst wille.
a Jone. 1.2.
b Jere. 1.17

c and. Noch veertich etc. [geleden] so/ etc.
d Mat. 12.41
luce. 11.32.
e Jere. 35.9
f Psal. 69.11

g Jer. 18.12
h Onbillickheydt/ roomscher geweit.
i Joel 2.12

k Esaie. 38.5

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

gheſproken hadde/ hen te doen/ ende en dede niet.

Dat iiij. Capittel.

1. Jona wort toornich/ ende beclaecht hem zijner leughenpzedilinghe/ als hy meynet voor den Heere/ 6. die bewijſt hem de onbillickheyt zijns toorns aen/ aen eener Colwoorde/ 10. ende ſtraft hem.

1 DAt verdroot Jona gantſch ſeer/ ende wert toornich/

2 Ende badt tot den Heere/ ende ſpraeck: Och Heere/ dat iſſet/ dat ick ſepde/ doe ick noch in mijnen lande was: a daerom wilde ick oock dien wech voorcomen/ te vlieden op b de Zee: c Want ick weet het/ dat ghy ghenadich/ barmhertich/ lanckmoedich/ ende van groother goedichevdt zijt/ ende laet u het quaet rouwen.

3 d Doch neemt doch nu Heere/ mijn ziele van my/ want ick wonde liever doot zijn/ dan leven.

4 Doch de Heere ſpraeck: ℣ Meynt ghy/ dat ghy billicken toornich zijt?

5 Ende Jona ghinck ter ſtadt heuen wt/ ende ſetrede hem teghent Oostenwaert der ſtadt/ ende maeckte hem aldaer een hutte/ daer ſettede hy hem onder in de ſchaduwe/ tot dat hy ſage/ wat der ſtadt gheſchieden ſoude.

6 Godt de Heere dan beſchickte een f Colwoorde/die wies over Jona/dat ſy ſchaduwe gaue over zijn hooft/ ende verquickede hem in zijnen quade: ende Jona verbleechde hem ſeer over de Colwoorde.

7 Doch de Heere g beſchickte eenen worm des morghens/ doe de h morgenroode aenbrack/ die ſtack de Colwoorde/ dat ſy verdroogde.

8 Als nu de Sonne opghegaen was/ i beſchickte Godt eenen doozen Oostenwint/ ende de Sonne ſtack Jona op den cop/ dat hy aemechtich wert: doe wenſchede hy zijner ziele den doot/ende ſpraeck: Ick wonde liever doot zijn/ dan leven.

9 Doe ſpraeck God tot Jona: ℣ Meynt ghy dat ghy k billicken toornich zijt om der Colwoorde? Ende hy ſpraeck: Te rechte ben ick toornich tot aen den doot.

10 Ende de Heere ſpraeck: Ghy iammert der Colwoorden/ daer ghy niet aen ghearbeyt en hebt/ hebtſe ook niet opghebracht/ welcke in eener nacht wert/ ende in eener nacht verderf.

11 Ende en ſoude my niet iammeren Ninive ſulcker grooter ſtadt? in welcker zijn meer dan hondert ende twintich duyſent menſchen/ die gheen onderſcheyt en weten/ wat rechts ofte links is: daer toe ook veele dieren.

a Joan.1.3
b Anders, na Tharſen:
c Pſal.86.5 ende 145.9 Joel. 2.13 Exod.34.6
d 1.Re.19.4 Tobis 3.9
e Anders/ wederuaren/ dat is/ tegenwaerts/ beleegenen/ ont moeten.
f Anders/ Colwitze/ bale.
g Jon.4.6
h Anders/ ende
i Of/ ſnoeyde
k Of/ recht

Eynde des Propheets Jona.

DE PROPHEET MICHA.

Argument.

MIcheas ſchijnt een nanolgher Eſaie te zijn. Hy heeft een ſelven tijde gheleeft/ ende de heylige Coninck Ezechias heeft harer beyder part een ende opholder gheweeſt. Hy heeft voornemelijcken gheprophereert teghen de twee ghedachten/ende daer na ook tegen de andere thiens. Hy bzeeht ſe met den beruerue om hare ſonden/ ende roept ſe daerenteuſſchen tot beteringhe. Boven deſen is hy ſeer hitrich tegen de valſche Propheten. Hy prophereert van de wederoprechtinge die geſchieden ſoude door Jeſum Chriſtum/ ende van zijn rijcke/ ende van de roepinge der Heydenen. Hy leert ook claerlijck/ dat de ſalicheyt wort door Chriſtum verkregen/ ende datmen Godt warachtichlijck dient/ alſmen hem met regnen herte vreeſt.

Dat eerſte Capittel.

1. Hy beſchelt het volck Israels ende Juda/ om harer ſchalckheyt ende Afgoderije/ 8. boozſept hen haer ſtraffe met plaghen.

1 DIt is het woort des Heeren/ welcke tot ℣ Micha van ℣ Moreſa gheſchiede/ ter tijt a Joathan/ b Achas/ ende Iehiſkia/ der Coninghen Juda/ dat hy ghelien heeft/ over Samaria ende Jeruſalem.

2 d Hoort alle volcken/ mercket opt landt/ ende alles wat daerinne is: want Godt de Heere heeft met u lieden te ſpreken/ Jae de Heere wt zijnen heyligen Tempel.

3 e Want ſiet/ de Heere ſal wtgaen van zijner plaetſe/ ende daer af varen ende treden op de hoochten inden lande.

4 Dat de berghen onder hem verſmelten/ ende de dalen van malcanderen ſcheuren ſullen: gheliick als was voor den vyere verſmeltet/ als de wateren die nederwaerts vlieten.

5 f Dat alle om der ouertredinghe wille Jacobs/ ende omme der ſonde wille des g huys Israels: Welcke is doch de ouertredinge Jacobs? is het niet h Samaria? welcke zijn doch de hoochten Juda? is het niet i Jeruſalem?

6 Ende ick wil Samaria tot eenen k ſteenhoop in den velde maken/ diennen rontom de wijnberghen henen lept/ ende wil hare ſteenen in den dale ſleppen/ ende te gronde af breken.

7 Alle hare afgoden ſullen verbroken/ ende alle haren hoereloon/ ſal met vyere verbrant worden/ ende wil alle hare beelden verwoeſten: l Want ſy zijn van hoereloon verſamelt/ ende ſullen ook weder hoereloon worden.

8 Daeromme moet ick klaghen ende huylen/ ick moet berooft ende bloot gaen: ick moet klagen/ als de draken/ ende treuren als de ſtruyſſen.

9 Want hare plaghe en is gheen raet/ die tot in Juda gheromen is/ ende tot aen mijns volcx poorte te Jeruſalem henen reyken ſal.

10 m Verkondighet ymmers te Gath niet/ laet u lieden niet hoozen weenen/ maer gaet in de treurcamer/ ende ſetter u in de aſche.

a 2.Reg. 15.7 Jeſa.
b 2.Par.27.1
b 2. Reg.16.1
c 2. Reg.28.1 ende 19.1
d Deut.32.1. Eſaie. 1.2
e Eſaie 26.21
f Amos 2.1
g Afgoderije welcke is ook de hoererije.
Het Hoereloon ende ghewinſt/ zijn de rhijnſen ende goederen ſulcker Dommen ende Stichren/ welcke zijn hoereloon/ en worden weder hoereloon: want ſy comen den Gobloosen te deele.

Ghy

Gy schoone stadt moet hier onder meer
allen schanden/ de inwooneringe Caenam/
en sal niet wtrecken om des leets wille des
naesten huys: Hy sal het van u lieden nemē/
wanneer hy hem daer legheren sal.
De behoef oe stadt en bermach haer niet
te troosten: want het ongheluck sal van den
Heere comē/ oac tot aende poorte Jerusalēs.
Gy stadt Lachis / spanner loopers aen/
ende baert daer van: want ghy zijt der doch-
ter Sion het begin der sonde / ende in u zijn
ghevonden de ouertredinghen Israels.
Gy sult gheuanghenen moeten daer wt
ghaen / so wel als Gath: der stadt Achsib/
sal het met den Coninghen Israels feylen.
Ick wil u Maresa den rechten n Erfe
brenghen / ende de heerlickheyt Israels sal
comen tot Adullam toe.
Daer de heyren afsheeren/ende gaet cael/
ouer uwe teerdere kinderē: maect u gantsch
cael/als een Arendt/want sy zijn van u ghe-
vanckelijck weeh ghevoert.

Dat 3. Capittel.

1. Besoemt de sonde ende lasteringe des boles/
om welcher wille des Heeren ernstige straffe ouer
haer gaen soude: 12. met eenen troosseghinghe van
den rechte Christi.

Wee den gheuen / die daer a pooghen
schade te doen / ende gaen met boos
sen stucken om op haren legher / dat
sy het vroech wanneert licht wort / bolligens
ghen/dewijle sy de macht hebben.
b Sy cucken ackeren tot hen/ende nemen
huysen/welcke sy slechs willen: also dzuen
sy ghewelt/met eens pegheliicken huyse/en-
de met eens pegheliicken erue.
Daeromme spreeckt de Heere also: c Siet/
ick denche wat quaets ouer dit ghesachte/
daer ghy lieden uwen hals niet wtrecken/
ende so stout niet henē gaen en suller/ want
het sal eenen boosen tijt zijn.
Ter seluer tijt salmen een spreucke van u
lieden maken/ ende claghen: Het is wt/ sal-
men segghen/wp zijn verstoort: mijns boles
sal hy ons de ackeren toe deplen/ die hy ons
ghenomen heeft?
Ja wel/ ghy lieden en sult gheen deel be-
bouden/ onder ghemeynten des Heeren.
Sy seggen/men sonde met dzuppē: want
sobanich druppen en gaet ons niet aen: e
wp en sullen soo niet te schanden worden.
Het huys Jacobs troostet hē also: meynt
ghy des Heeren gheest zy verczoztet? Sonde
hy sulck doen willen? het is waer/ mijne re-
denen zijn wzendelijck den wzomen.
Doch mijn volck heeft hem opghemaeckt
als een vpant: want sy roouen/ bepde rocke
eft mantelen/die/ die daer seker henen gaen/
ghelijck als die/die wt den krijghe comen.
Gy lieden dzijft de wzouwen mijns boles
wt haren lieuen huysen/ende neemt f stade-
lijcken van haren ionghen kinderen mijn
eerlicheyt.
Daeromm maeckt u lieden op/ ghy moetet
daer van/ghy en sult hier niet blijuen: om
dat u onreynicheyt wille moeten sy on-
sachte verstoort wozden.
Wanneer ick een dwalende gheest wa-
re/ende een leughenpredicker/ende predichte/
hoe sy sumpen ende swelgen souden: dat wa-
teren predicker voor dit volck.

Ick wil dan noch h Jacob / gantsch ver-
samelen/ ende de ouerghebleuene in Israel
te hoope brenghen: k ick wille als een hudde
te samen in eenen i vasten stal brenghen/en-
de als een cudde in zijne kooyen/ dat het van
menschen demen sal.
Een doozbreker sal vooz hen daer op va-
ren/sy sullen doozbzeken / ende ter poorten
wt ende in trecken: Ende haer Coninck sal
vooz hen henen gaen/ en de Heere vooz aen.

Dat 13. Capittel.

1. Scheldet der Oversten tyrannie/ 5. ende der
Propheten valscheyt/ 8. wijst aen zijne wonnoe-
dicheyt ende blijdschap inden ampte/ 9. ende leert/ hoe
der overheeren ende Propheten schalckheyt/ het
land in iammer ende ellende brenghet.

Ende ick sprac: Hoort doch/ghy Hoof-
den inden huyse Jacobs / ende ghy
Vorsten inden huyse Israels: a ghy
sondet billicken zijn/ die het recht wisten.
b Doch ghy lieden haet het goede / ende
hebbet lief het quade: ghy villet hen de huyt
af/ ende het vleesch van haren beenderen.
Ende derslint /het vleesch mijns volcx: en
wanneer ghy hen de huyt afgheroghen hebt
ter/ so verbzeket ghy hen ooch de beenderen/
ende legghet dandere anderen / als in eenen
pot/ende als vleesch in eenen ketel.
c Daerom wanneer ghy liede nu tot den
Heere schzeyen sult/ en sal hy u niet verhoo-
ren/ maer d sal zijn aengheliechte voor u lie-
den verberghen/ ter selver tijdt/ als ghy met
uwen boosen wesen verdient hebt.
So spreeckt de Heere teghen de Prophe-
ten/die mijn volck verleyden. e Sy predikten:
Het sal wel toegaen / wanneermen hen te
eten gheeft: wanneermen hen dareenteghen
niets inden mont en gheeft / so predicken sy:
Daer moet eenen krijch comen.
f Daerom sal uwe gheliechte ter nacht/en
uwe waersegghen ter duysternisse worden:
de Sonne sal ouer den Propheten ondergaē:
ende den dach ouer hen duyster worden.
Eñ g de Sienders sullen te schanden/ eñ
de waersegghers tot spotte worden/eñ moe-
ten haren mont altemael toewinden/dewij-
le dat daer gheen Gods Woort zijn en sal.
h Doch ick ben vol cracht ende gheests
des Heeren/ vol rechts ende sterckte/ dat ick
Jacob zijne ouertredinghe / ende Israel zij-
ne sonde cont doen dzijue.
So hoort doch dit / ghy Hoofden in den
huyse Jacobs/ende ghy Vorsten inden huy-
se Israels/ghy die het recht versmadet/ende
alles wat opzechtich is/verkeeret.
i Ghy die Zion met bloede bouwet/ ende
Jerusalem met onrechte.
k Haer hoofden richten om geschencken/
hare Priesters leeren om loon / ende hare
Propheten waersegghen om gheit: verlaten
hen op den Heere / ende spzeken: Is niet de
Heere onder ons? daer en can gheen onghe-
luck ouer ons comen.
Daerom sal Zion om uwent wille/ als
een velt verploeghet / n ende Jerusalem ten
steenhope / ende den berch des Tempels tot
enen wilder boochte worden.

Dat 14. Capittel.

1. Van den gheluckseligen Rycke Christi/ 6.
tot welcken de Heere zijn lamme ende verstooten
volck/wederom wil versamelen/9. ende haer ouer
hare vpanden diese beleedigher ende onderdruckt
hebben/12. tot heeren maken.

h Ioan. 10. 16
i Hier spreeckt hy vande Kercke Christi/ die is onse Heldt/ die voor ons henen doorgegaen hoeft/ ende de baen gemaeckt voor den voet/ sonder/ dupvel/ende alle quaetschen snellen vluchtmaeckers.

a Deu. 17. 18
Jere. 5. 4
b Esaie 5. 20

c Esaie. 1. 15
Ezech. 8. 18
1. Pet. 3. 7
d Esai. 64. 26
Prou. 1. 28
4. Esdr. 1. 16

e Ezech. 13. 18
Esaie. 5. 23

f Deut. 28. 28

g Zach. 4. 6
Mala. 4. 2

h Esaie. 1
Ezech. 3. 8

i Ezech. 22. 27
Zeph. 3. 3
Hab. 2. 12
k 1. Sa. 8. 3
Ezech. 22. 12
Amos. 5. 12
l Jere. 6. 13

m Jere. 26. 18
n Jere. 9. 11
1. Reg. 9. 8
Luce. 19. 44
ende 21. 6

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a Ioel. 26. 43 Isais. 2. 2

IN a den laetstē dage nv/sal den berch/ daer des Heeren huys op staet/bereyder zijn/ hoogher dan alle bergen/ende bouen de cleyne berghen verheuen zijn/ende de volcken sullen daer toe loopen.

b Zach. 3. 21

Ende vele Heydenen sullen gaen/ ende seggen: b Coemt laet ons henen op ten berghe des Heeren gaen/ ende ten huyse des Godts Jacobs: dat hy ons leere zijne weghen/ ende wy op zijner straten wandelen: c want van Zion sal de Wet wtgaen/ ende des Heeren woort van Jerusalem.

c Psal. 50. 2 Act. 1. 8 d Gods woort sal in de gantsche werelt comen. e Esaie. 2. 4 ende 11. 6 ende 65. 25 Ioel. 3. 10

Hy sal onder grooten volcken richten/ ende vele Heydenen straffen in verren landen: e sy sullen hare swoerden tot ploechijsen ren/ ende hare spiessen tot sickelen maken: geen volck en sal tegen het ander een swoert opheffen/ ende en sullen niet meer krijghen leeren.

Een peghelijck sal onder zijnen wijnstock ende vijchboom woonen/sonder schauwen/ want de mont des Heeren Zebaoth heeft het ghesproken.

Want een peghelijck volck/sal wandelen in den name zijns Gods: Doch wy sullen wandelen inden name des Heeren onses Godts/altoos ende eewichlijck.

f Seph. 3. 19 g Anders/ hinckende. h Of/ ersghenamen. i Dan. 7. 14 Luc. 1. 33 k Gen. 35. 21 l D. Coninckrijck ofte het wel cranckelijck toegaet/ so salt en moet doch comen: daerom me houdt dast ende ijdel v/ het cruyce moet de Kercke Christi baren. m Iud. tot v toecomen. n Anders/ bedroeft ghy v/ seer.

f Ter selver tijt/spreeckt de Heere/wil ick de g lamme versamelen/ende de verstootene te hoope brenghen/ ende die ick gheplaecht hebbe.

Ende wil de lamme maken/ dat sy h eruen hebben sal/ ende de verstootene/ ten grooten volcken maken: i ende de Heere sal Coninck ouer hen zijn/op den berghe Zion/ van nv aen tot in eewichept.

Ende ghy Tozren k Eder/ een veste der dochter Zion/ uwe l gulden roose sal m comen/de vorighe heerschappije/ het Coninckrijcke der dochter Jerusalems.

Waerom n hangt ghy v dan aen andere vrienden? is de Coninck niet by v? ende zijn uwe raetgheuers alle henen wech? dat v also den weedach aengheroomen is als eener in kints nooden?

Liene/ lijdet doch sulcken weedach/ ende o steuet ghy dochter Zion/ als eene in kints nooden: want ghy moet/ tis waer/ter stadt henen wt ende op den velde woonen/ ende te Babel comen: o doch sult ghy van daer noch tans weder p verlost worden/alwaer sal v de Heere verlossen van uwen vyanden.

p Esai. 13. 24 q Of/schoonen. r Ghy sult Babylon ende alle rijcken/daer toe alle dinck dorschen onder gantscher werelt/ of ghy nv wel moet lijden dat wyde Babel ende Roome/uwe richters ende v rijck verstooren. s Of/eerin.

Want vele Heydenen sullen hen schier tegen v versamelen/esi spreken: Sy is verbannen: wy willen onsen lust aen Zion sien.

Doch sy en weten des Heeren q ghedachten niet/ ende en merchen zijnen raetslach niet/ dat hyse te hoope ghebracht heeft/ als r garuen in de schuere.

Daeromme marcht v op/ ende s dorschet ghy dochter Zion: Want ick wil v yseren hoornen/ende t coperen clauwen maken/ esi sult vele volcken vermalen: So wil ick haer goet den Heere verbannen/ ende haer hare den Heerschapper der gantscher werelt.

t Cap. v. by anderen. u Mat. 1. 6 Ioan. 7. 42

t JNaer nv ghy krijgerssche/ruster v: wāt men sal ons belegghen/ende den richter Israel/met der roede op de kinnebacke slaen.

Dat v. Capittel.

1. Van der toecomste Christi ende zijnen Coninckrijcke/ 7. met t samen der cracht des Euangelij.

EN de a ghy Bethlehem Ephrata/ ghy die cleyn zijt/ tegen den duysenden in Juda/wt v sal my comē/die in Israel Heere zy/welckers wtganck/van aenbeginne ende van eewichept af/gheweest is.

b Onder dien laet hyse plaghen/ tot op den tijdt/ dat die/die baren sal/ghebaert hebbe: soo sullen dan de ouergheblenene zijner broederen/ wederkeeren tot den kinderen Israels/

Doch hy sal optreden/ c ende weyden in cracht des Heeren/ inder ouerwinninghe des Naems zijns Godts: ende sy sullen seker woonen/ want hy sal ter selver tijt Heerlijck worden/ d so wijt als de werelt is.

Daertoe sullen wy oock vrede hebbē/ den Assur/ die nv in onse lant ghevallen is/ ende onse huysen vertreden heeft: want e sullen Herders/ende acht Vorsten sullen ouer hem verweckt worden/

Die het lant Assur verderuen met den swoerde/ende het lant f Nimrod/met haren blooten wapenen: g alsoo sullen wy van Assur verlosser worden/die in onse lant gevallē is/ende onse landpalen vertreden heeft.

Het sullen oock de ouergheblenene wt Jacob/onder velen volcken zijn/ als eenen dau vanden Heere/ende als de h dunkens op het gras/ dat na nemant bevdet/noch op menschen wachtet.

i Ja de ouergheblenene wt Jacob/ sullen onder den Heydenen by velen volcken zijn/als een leeuwe onder den ghedieren in den woude/ als een ionghe leeuwe onder eener kudde schapen/ die niemant weeren en can/wanneer hy daer door gaet/vertreet en de verscheurt.

Want v hant sal den strijdt behouden/ tegē alle uwe wederpartyders/dat alle uwe vyanden worden wtgheroeyet worden.

Ter selver tijdt/spreeckt de Heere/ wil ick uwe perden van v nemen/ende uwe wagheuen ommē brenghen.

Ende wil de steden ws lants wtroepen/ ende alle uwe k sterckten verbreken.

l Ende wil de toouenaers by v wtroepen/ dat daer gheene teeckenbedieders by v bijuen en sullen.

m Ick wil uwe beelden esi afgoden van v wtroepen/ n dat ghy niet meer aenbidden en sult/uwer handen werrken.

Ende wil uwe o haghen verbreken/ ende uwe steden verdelghen/ende ick wil wraeke oeffenen/met grimmichept ende toorne/aen allen Heydenen/ die niet lupsteren en willen.

Dat vi. Capittel.

1. De Heere laet den volcke met heftighen woorden predicken/ 3. wat liefde ende trouwe hy haer bewesen/ 6. ende wat hy voor dienst hare door van hen ghenoordert hebbe: 9. Item hoe hy de onghehoorsaemheyt zijns woorts straffen wil.

HOort doch wat de Heere seyt: a f Maket v op/esi scheldet de bergen/ ende de cleyne berghen uwe stemme hoore.

Hoort ghy berghen/hoe de Heere straffen wil/ met t samē den strecken fondamenten der aerden: want de Heere wil zijn volck scheiden/ende wil Israel straffen.

b What hebbe ick v ghedaen/ mijn volck? ende waer mede hebbe ick v beleedighet? dat segghet my.

c Ick

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

c Ick hebbe v doch wt Egyptenlant ge- 4
boerst/ende wt den diensthuyse verlosser/
ende voor v heuen ghesonden ¶Mosen/
Aaron/ende ¶Mir Jam.
c Mijn volc/dencket doch daer aen/wat 5
Balak de Coninck in ¶Moab inden tijme
hadde/ende wat hem Bileam de sone Beors
antwoorde/van Sittim aen tot Silgal toe/
daer ghy ja aen mercken soudet/ dat v de
Heere alle goedt ghedaen heeft.
* Waer mede sal ick den Heere verso- 6
nen? met buyghen voor den hoogen God:
Sal ick hem met brandofferen ende Jari-
ghen calueren versoenen?
¶Meynt ghy / d de Heere hebbe een wel- 7
ghenallen aen vele duysenden rammen / of
aen olye waenneer dier oock schoon ontal-
lijcke stroomen vol warren? ofte sal ick mij-
nen eerstengone voor mijne overtredinghe
ghenen? ofte mijns lijfs vrucht voor de
sonde mijner ziele?
Het is v gheseyt mensche wat goet is/ esi 8
wat de Heere van v eyscht / namelijcken/
g Gods woort houden/ende k liefde oeffe-
nen/ende oetmoedich zijn voor uwen God:
Des Heeren stemme / sal over de stadt 9
roepen: Doch wie uwen name vreest/ dien
sal het wel ra staen: Hooret k ghy stammen/
wat gheprediekt wort.
l Noch blijft onrechtveerdich goet inden 10
huyse des Godtloosen / ende het verachte
en schaers Epha.
Ofte sonde ick de onrechte waghe esi bal- 11
sche ghewichten uit sacken v billicken?
Voor welcke hare rijcken vele onrechts 12
doen / esi hare inwooners gaen met leugen
omme/esi hebbe valsche tonge in hare halse.
Daerom will ick v beginnen te plaghen/ 13
esi v om uwer sonden wille woest maken.
o Ghy en sult niet ghenoech te eten heb- 14
ben/ende sult verstmachten : ende waer ghy
aenghypet/dat en sal doch niet daer van ro-
men/ende wat daer van coemt/ dat will ick
doch den ¶woerde overleveren.
p Ghy sult saeyen/ esi niet maeyen : ghy 15
sult olye persse/ esi v niet der selver met sal-
ven/esi most persse/esi geenen wijn drincke.
Want men houdt de q wijse Amri/ ende 16
alle wercken des huys Achabs/ende volghet
haren rade : daeromme will ick v tot eener
woestijne maken / ende hare inwooners/
dattense aenfluyten sal / ende sult mijns
volcx smaetheyt draghen.

I. Beschuyft/ met clage over der stromer wen- 1
ckheyt/ der schalckheyt beyde des volcx ende der
richteren. 7. Item/ hoe de trouwe onder de men-
schen ganselijck wt sy. 7. Troostet hem met eenen
hope/teghen der godtloosen raserij. 11. ende pro-
pheteert onder der heerlijcker verlossinghe van
Sodoel/ende wonderbaren genade ende gelue-
ckelijcheyt inder Kercke Christi.

Wy/ het gaet mij/ als eenen die in den 1
winbergher na leest/daernen gheene
druyuen en vindet te eten/ esi wonde
doch gheerne der besten vruchten hebben.
a De vromme leden zijn wech in desen lan- 2
de: ende de rechtveerdighen en zijn niet meer
onder den leden: sy b poogen alle dincx bloet te
vergieten: een yeghelick jaget den anderen/
op dat hy hem verderue.
Ende meynen / sy doen daer wel aen/ 3
wanneer sy quaet doen : wat de Vorst wil/
dat spreeckt de richter / dat hy hem weder
eenen dienst doen sal: de gheweldighen ra-
den na haren moetwille schade te doen/en-
de maepent hoe sy willen:
4 De allerbeste onder hen/ is als doornen/ b Vorsten.
ende de allerrechtschickste/als c distelen: doch c Oversten.
wanneer den dach uwer predikers comen d Ind. heggen:
sal/ wanneer ghy sult te hupps gesocht wor-
den/ soo en sullen sy dan niet weten / waer
sy henen wt sullen.
5 d Niemant en gheloone zijnen naesten/ d Jere.9.4
e niemant en verlate hem op de Vorsten: Be- e Mat.10.35
waert de deure uws monds/voor dier / die Deut.13.6
in uwen armen raept. ende 33.9
6 e Want de sone verachtet den vader/ de Psal.38.12
dochter setter haer reghen de moeder / des ende 35.14
soons wijf is teghen haers mans moeder/
f ende des menschen vyanden zijn / zijn ey- f Mat.10.36
ghen huysghenimme.
7 ¶Maer ick will op den Heere sien / esi des
Gods mijns heyls verwachten: mijne God
sal my hooren.
8 g Verheucht v niet mijne vyandinne/ Een lier des
dat ick daer neder ligghe : ick sal weder op- Propheten
comen: ende so ick in duysteren sitte/soo is ¶Micha.
doch h de Heere mijn licht. g Pro.17.5
9 Ick will des Heeren toorne draghen/ ende 24.17
want ick hebbe teghen hem ghesondighet: h Psal.27.1
tot dat hy mijn sake wtvoere/ esi my recht
doe: hy sal my i aent licht brenghen/ dat ick i Dat is/ hy
mijnen lust aen zijner ghenade sie. sal my troosten
10 ¶Mijne vyandinne sal het sien moeten/ esi
met aller schande bestaen/die mi tot my sept:
k Waer is de Heere h God? mijne ooghen k 2.Reg.19.4
sullent sien dat sy dan als dreck op der stra- 11
ten/vertreden worde.
11 l Ter dier tijt/sullen uwe muren gebouwet l Amos.9.11
worde/esi m Gods woort wijdt wtcomen. m Anders/ het
12 Esi ter selver tijt sullen sy van ¶Assur esi van schot verre
de vasten steden/tot h comen/van den vasten [van b] comt
steden/tot aen het water / van ener zee ter
anderen/ van enen gebeerchte ten anderen.
13 Want het landt sal woest zijn/ zijner in-
wooners halue/ omme der vrucht wille ha-
rer wercken.
14 Ghy dorp / o weyder v volck met uwen o Acto 20.28
staue/de ridde was erfdeels die daer woo- 1 Petr.5.2
nen beyde in den woude alleen/ende op den p Psal.23.4
velde: laet haer te Basan ende Gilead wey-
den/als van ouders herwaerts.
15 Ick wilse wonder sien laten/ghelijck als
ter tijdt/doe sy wt Egyptenlant toghen.
16 Dat de Heydenen sien/ esi alle hare ghe- 1
weldigen hen schamen sullen/ q esi de hant op q Job.39.37
haren mont leggen/esi haer oren toehoudē.
17 Sy sullen stof lecken r als de slangen/esi r Gen.3.14
als wormen op aerden/ benen in haren ho-
len: sy sullen hen vreesen voor den Heere on-
sen God/ende hen voor v ontsetten.
18 s ¶Waer is sulc eē God/als ghy sijt/t die de s Jere.10.6
sonde vergeet/ esi verlaet de mis daer/ dē o- t Col.2.13
uergeblevenē zijns erfdeels: die zijnē toorn u Psal.30.6
niet eewichlic behout/ wāt hi is barmhertich
19 x Hy sal hem onser weder ontfermen/ on- x Jere.9.23
se mis daet dempen / ende alle sonde in de Esai.54.8
diepte des zees werpen.
20 Ghy sult den Jacob de trouwe esi Abra- 1
ham de genade houden/ y als ghy onsen va- p Gen.22.16
deren van ouds herwaerts gesworen hebt. Luce.1.31

¶ Eynde des Propheets ¶Micha.

¶M. De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

DE PROPHEET NAHVM.

Argument.

NAhum was oock ten tijde des goeden Coninck Ezechie/ ende leerde na Jonam. Hy heeft gheprophe-teert teghen het Coninckrijcke van Assyrien/ende desselven hooftstadt Ninive/ ghelijck of hy hemelsch ontfangen hadde van Godt gheschreven/ ende tot Assyrien gheschonden om hen den crijch te verkondi-ghen/ende hen te bewijsen/ hoe machtich ende sterck die Godt sy/ die hemselven verclaert der Ninivi-ten vyant te zijne: ende om wat oorsaken hy voorgheno-men heeft hare stadt die soo machtich ende rijcke/ ende haer Coninckrijcke dat so oudt was/ te verderven. Ende ten laetsten stelt hy daer by hoe hyse verderven sal. Hier door gheeft hy een seer schoon exempel allen ouden ende machtighen Coninckrijcken/ wat ende sy te verwachten hebben/wanneer sy vol wreede verdruckingen zijn. Daerenteghen stelt hy sonderlinghen troost voor de ghene die door eenighe wreede ende onrechtveerdighe tyrannije verdruckt worden.

Dat eerste Capittel.

1. Beschrijft Godts cracht ende godicheydt. 9. Prophereert den Assyriers haer straffe/ 12. en de synen volcke/ (dat ghene verstaen sou-den/) hare ghenadighe verlossinghe.

DIT is de last over Ninive/ ende 1
het boeck der propheryе Nahum/
van Elkos.

De Heere is een yverich Godt/ 2
ende een wreker: Ja een wreker is
de Heere/ ende toornich: a de Heere is een
b wreker tegen sijne wederpartyders/ ende
die het sijnen vyanden niet vergeten en sal.

c De Heere is ghedultich/ende van groo- 3
ter cracht/d voor welcken niemant onschul-
dich en is: hy is de Heere/ diens wegen e in
weder ende onstuymicheyt sijn/ende onder
sijnen voeten/dicken stof.

Die de zee scheldet ende droogh maeckt/ 4
ende alle wateren verdroogher: Basan ende
Charmel versmachten/en wat op den berge
Libanon bloeyet/verdorret.

f De bergen g trzitteren voor hem/ en den 5
cleynen berghen is banghe: het aerdtrijck
beeft voor hem/ daer toe der werelt ruick/
ende alle die daer inne woonen.

h Wie can voor sijnen toorne bestaen? en 6
wie can voor sijner grimmichevdt blijven?
sijnen toorne brandt als vyer en de Rots-
steenen springhen i ontwee voor hem.

De Heere is goedertieren/ ende k een 7
* sterckte inder tijt der noot: ende kent die/
die op hem vertrouwen.

Wanneer de vloet over al loopet/so maect 8
hy dies met haer een eynde: doch sijne vy-
anden vervolghet hy met duysternisse.

Wat ghedencket ghy teghen den Heere? 9
hy sal dies doch een eynde maken: het on-
gheluck en sal niet tweemael comen.

Want ghelijck als wanneer de doornen/10
die noch door malcanderen wassen/ende het
beste sap hebben/verbrant worden/ als dor-
re stroo:

l Alsoo sal sijn des m schalcx raedt / die11
van b coemt / ende wat quaets teghen den
Heere ghedenckt.

Soo spreeckt de Heere: Sy comen soo12
ghemuscket ende machtich als sy willen / soo
sullen sy doch omghehouwen worden/ende
daer henen varen: ick hebbe u verdoemne-
dighet/doch ick en wil u niet wederom ver-
ootmoedighen.

Maer als dan wil ick sijn yock / dat ghy13
draecht / verbreken / ende uwe banden ver-
scheuren.

Doch teghen u heeft de Heere gheboden/14
dat van uwen naems zaet niet meer blijven en sal:
n van de hupse van Gods wil ick u wtroeyen/
de afgoden en beelden wil ick u ten graue
maken / want ghy zijt te niete ghewaeden.

15 o Siet/op den bergen comen voeten eens
goeden boden/die daer vrede ypediket: houdt
uwe yverdagen Juda/en p betaelet uwe ge-
lofften: want de q schalc en sal niet meer over
u comen/hy is gantsch wtgheroeyet.

Dat ij. Capittel.

1. Wijder bander straffe der Assyriers/ door de Chaldeen/ 11. met verwijte haerer hoouerdye ende tyrannije.

1 DE verstroper sal teghen u op trecken/
en de sterckte beleggen: doch bereynet
ja de straten wel/ ruystet u op het aller
beste/en stercket u op het aller gewelichste.

2 Want de Heere sal de hoouerdije Ja-
cobs vergelden/als de hoouerdije Israëls:
want de afleesers hebben hen verderft/ende
wijnrysers verderven.

3 De schilden synder stercken zijn root/zijn
heyrvolck siet als purpur / zijne waghenen
lichten als vyer/wanneer hy treffen wil/ha-
re spiessen beven.

4 De waghenen collen op den 2 wijcken/
ende bolderen op den straten: haer aensien
is als fackelen/ende varen door malcande-
ren henen/als den blixem.

5 Doch hy sal aen zijne b gewelvigé denc-
ken/doch sullen de selfste vallen waer sy he-
nen wt willen/en sullen hen snellen nae der
muren/en na der weere/ daer sy seker zijn.

6 Ende de poorten aen den wateren wor-
den doch gheopent/ende het pallays sal on-
dergaen.

7 De Coninginne sal ghevanckelijck wech
ghevoert worden/ende hare Joncvrouwen
sullen suchten als de duyven/ende aen hare
borst slaen.

8 Want Ninive is c als eenen vijver vol
waters/doch datselve sal verruineé moeten:
Staet/ staet/ [sullen sy roepen/] doch daer
en sal hem niemant omwenden.

9 So vooret nu silver/vooret gout: d want
hier en is der schatten gheen eynde/ ende de
veelheyt aller costelijcker cleynodien.

10 Doch nu moet sy reyn afgheleghen/en e wte
gepocher worden/ dat haer herte moet ver-
zaghen/de knyen wanckelen/ alle lenden
beven/ende aller aengesichten f bleeck sien/
g als eenen pot.

11 h Waer is nu de woninghe der Leeu-
wen/ende de weyde der Jonghe Leeuwen/
daer de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

daer de leeuwe ende leeuwinne/met de jonghen wandelden/ende niemant en dorste verschrichteren?

12 Maer de leeuwe rooncde ghenoech voor sijne Jonghen/ende worgghede het k sijnen Leeuwinnen: sijne cuplen vervulde hy met roone/ende sijne woninghe met dien/dat hy verscheurt hadde.

13 Siet/ick wil aen v/spreeckt de Heere Zebaoth/ende uwe waghenen in roocke aenstecken/ende het swaerdt sal uwe Jonghe Leeuwen verslinden: ende wil uwe roouerije een eynde maken op aerden/dattmen uwer boden stemme niet meer hoozen en sal.

Dat iij. Capittel.

1 Verclaert noch wedet dander straffe Ninive ende der Assyriers. 8. Thoont oock het exempel van Alexandria/ 12. en klaert den haer valsch betrouwen op weerlicke macht ende ghewelt/gantsch af.

WEe der moozderschen stadt/die vol leugenen en roouerije is/ende van haren roouen niet afslaten en wil.

2 Want daer sallen de swepen hoozen klappen/ende de raders bolderen/de perdē feijlen/ende de waghenen rollen.

3 Hy brenghet ruyters herwaerts op/met blinckenden swerden/en mer glinsterenden spiessen: daer ligghen vele verslaghene ende groote hoopen lichamen/dat der seluen geen ghetal en is/ende men ouer hare lichamen hallen moet.

4 Dat alle/om der grooter hoererije wille/der schoonre lieuer hoeren/die met roouerije omme gaet/die met haren hoererije de Heyden/en met harer roouerije/landen ende luden bewonnen heeft.

5 b Siet/ick wil aen v/spreeckt de Heere Zebaoth/ick wil v uwe cluftvelech onderkleden onder uwen aengheslechte/ende wil den Heydenen uwe blootheyt/en den Conincrijcken uwe schande wijsen.

6 Ick wil v gantsch grouwelijck maken/ende v schenden/ende een schouwsel van v maken.

7 Dat alle die v sien/van v vlieden/ende segghen sullen: * Ninive is verstoozen/wie wil medelijdinghe met haer hebben? ende waer sal ick v troosters soecken?

8 Meynt ghy dat ghy beter zijt dan de stadt No der regenten? die daer lach aen den waters/en rondtom heuen water hadde/welcker muren en d bestē was de zee.

9 Moozenlandt ende Egypten/was hare ontelijcke macht/Put ende Lybia waren hare hulpe.

10 Noch heeft sy moeten verdzeue worden/ende ghenanckelijck weck trecken/en hare kinderen zijn op allen straten verslaghen worden: ende om hare edelen wierpmen het lot/ende alle hare gheweldighen werden in ketenen ende e boeyen ghelept.

11 Also moet ghy ook dzincken worden/en v verberghen/ende f een beste soecken voor den vyant.

12 Alle uwe vaste steden/zijn als vijghenboomen met rijpe vijghen/wanneermense schudder dat sy dien inden mont vallen/dieseeten wil.

13 Siet/v volck g sal tot wijuen worde in v/ende de poozten wes lants/sullen uwen vyanden gheopent worden/ende het vyer sal uwe grendelen verteren.

14 h Treckt v water/want ghy sult belept worden/beteert uwe i vesten/gaet inde leem/en treet hem/en maect sterche tichelsteen.

15 k Doch het vyer sal v verslinden/ende het swaerdt dooden/het sal v afeten/als de keuers: ghy sal v ouermallen als de keuers/het sal v ouermallen als de sprinckhanen.

16 Ghy hebt meer handelaers dan Sterren aen den Hemel zijn/doch nu sullen sy hen uytbreyden/als keuers/en daer van vliegen.

17 Uwer m *heeren is so vele/als de sprinckhanen/en uwer hooftlieden als der keuers/die hen aen de tuynen legeren/inden coude daghen: wanneer nu de Sonne opgaet/so maecken sy hen daer van/dattmen met en weet waer sy blijuen.

18 Uwe herders sullen slapen/O Coninck te Assur/uwe machtighen sullen hen leggen/ende v volck sal op den berghen verstroyet zijn/en niemant en salse versamelen.

19 Niemandt en sal om uwe schande treuren/noch hem om uwe plage becommeren/maer alle die sulcx van v hoozen/sullen met haren handen ouer v klappen: want ouer wien is uwe boosheydt/sonder ophouden/niet ghegaen?

Nu.

b Of/sterckten/vastichedē.

c Of/ boepen

d Of/sterckte *and. hulpe begeeren om wat vpants wille.

e Wertzaeche en claerlijck/ghelijck als in dits nooden.

f and. schept v of put v. etc.

g Dat is/ uwe sterckten.

h Esai. 10. 16 en 30. 27. 31 ende 31. 8 Zach. 10. 11

i and. of/ ghy v schoon hoouerdt als de lieuers/en v bestmenschuuldiger als de. etc. in Nazares/hare Papen.

* and. weerschinghen.

Ende des Propheets Nahum.

DE PROPHEET HABACVC.

Argument.

Waer schuut ghelaert te hebben ten tijde des Coninck Manasses/nae de verderuinghe Ninive/ende inden beghinne des Coninckrijcks van Babylonien. Ende ten tijde Manasses die een boos Coninck was/wert alle warachtighe religie verduckt/ende alle boosheydt ende godloose superstitie hadde de ouerhandt/die werden ghebooden/het onschuldich bloet werdt wtghestort/eerbaerheyt en hadde geen plaetse. Godt scheen sonnighen menschen dast te slapen: ende daerom claecghden de ghelouighen met groote bitterheyt des herten. Zo quam dan dese goede Propheet booze ende begonste de verdzuckte te verstoozen/ende te tegen de verdzuchters ende tyzannen te roepen. Want hy vermaent de ghelouighe tot goeden moet/ inmiddels in hare verdzuckinghen: dewijle Godt wel haest sonde verlossinghe doen/boo de Chaldeen/ende boo den dese wzeetheyt ende tyzannije wreken. Maer hy seyt noch daerenboven/dat ook dese sullen boosaerdich worden/ende ghen mate houden: daeroin boosseyt hy/dat sy ook sullen beroost ende verdoolen worden/ende dat de Joden sullen wedergebzacht worden/ende dat daerna de salichmaker sal der wereit gheboren worden/onder den teekenen een ghemeinlighe eydt sal wesen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

℣ Dat eerste Capittel.

1. Hy beclaghet hem voor Godt der roofheyt des volcx. 5. ende dreycht hen Godts straffe/12. bidtet daer beneven/ de Heere wijse den vramen den beste gedyen laten: 13. ende beluoert zijne claghe: waeromme hy die so rechtveerdich is/ der tyrannen wtzeuelich worden overlast.

1 a Psal.22.3

DEt is de last/ die de Propheet Habacuc ghesien heeft.

2 Heere/hoe a lange sal ic schreyen/ ende ghy en wilt niet hooren? b Hoe langhe sal ick tot hy roepen ouer c wzeuel/en ghy en wilt niet helpen?

3 Waerom laet ghy my moeyte en arbeyt sien? waerom wyst ghy my roof en wzeuel rontom my? d Gewelt gaet over het recht.

4 Daerom gaet het gantsch anders / als recht is/ ende gheen rechte sake en can ghewinnen: want de godloose e verkozten des rechtveerdighen / daerom gaen verkeerde oordeelen.

5 f Siet onder den Heydenen: g siet en verwondert u: want ick wil wat doen tot uwer tyden/dat ghy niet gelooven en sullet/wanneermen daer van segghen sal.

6 h Want siet/ick wil de Chaldeen verwecken/een bitter en snelle volck / dwelck trecken sal/so wyde als het lant is/wooningen in te nemen/die niet zijne en zijn.

7 Ende sal grousaem ende verschrickelijck zijn/dwelck ghebiet ende dwinghet/hoe het slechts wil.

8 i Hare peerden zijn sneller dan de luypaerden/so zijn sy ook bijtscher/ k dan de wolven des avonts: hare ruyters trecken met grooten hoopen van verre daer henen / als vlogen sy/als de Arenden ten aes hen snellen.

9 Sy comen al te samen / op dat sy schade doen: waer sy henen willen / daer trecken sy henen voor/als eenen Oostenwint: en sullen ghevangenen te samen rapen/ als zant.

10 Sy sullen de Conynghen bespotten/ ende der Vorsten sullen sy belachen/ alle l vesten sullen hen eenen schimp zijn: want sy sullen bollwercken maken / ende haer doch ghewinnen.

11 Als dan sullen sy eenen nieuwen moet nemen/sullen voortvaren/ende hen versondighen: m dan moet hare overwinninghe/ haers Godts zijn.

12 ℣ Maer ghy Heere mijn God/mijn n heylighe/die ghy van eewichept aen zijt/en laet ons niet sterven: maer laetse ons/O Heere/ alleen een straffe zijn / ende laetse/ O onse o Hoedt/ons slechts tuchtighen.

13 Uwe ooghen zijn reyne/dat ghy het boose niet sien en meucht/ ende den jammer en condt ghy niet toesien: p waerom siet ghy dan de verachters toe/ende ℣ wyget/ dat de Godloose dien verslindet/ die daer vromer is dan hy?

14 Ende laet de menschen gaen / als de vissen in der zee / als wormen die gheenen heere en hebben.

15 q Sy trecken alles metter r anghel/ende vanghent met haren nette / ende versamelent met haren garen / dies verheughen sy hen/ende zijn vrolijck.

16 Daerom offeren sy haren nette/ en roocken haren garen: dewijle dat door de selven/ haer deel so vet/ende hare spyse so overvloedich ghewordē is.

17 Verhalven werpen sy hare nette noch altoos wt / ende en willen niet ophouden/ lieden te verwoghen.

Dat ij. Capittel.

1. Houdet het volck op/ in zijnen yver ende verrrechte den troosts/met waerachtighen ghelooue op Gods toesegginge Habakuk / de Babylonier Nezar soude zijner hoouerdye/ende roouerye/ zijner gierichept/ 12. tyrannye/ 15. swelgherije/ 18. ende afgoderije straffe noch dragen/en schanden lijcken ondergaen.

1 Hier a sta ic op mijner wachte/en trede op mijnen b sterckte/en schouwe/ende sie toe/wat my ghesept worde/en wat ick antwoorden sal dien/die my scheldet.

2 De Heere doch antwoordet my / ende spreeckt: Schrijft het ghesichte/ en schildert het op een tafel / dat het lesen comme wie daer voorby loopt.

3 [Manelijcken also:] c De propheteringe sal nimmers noch vernicht worden te zijner tyt / d ende sal endelijcken by den dach comen/ende niet e verblijnen: of by het dan noch vertreckt / soo verwachtet haer: sy sal ghewisselijcken comen / ende het niet vertrecken.

4 Siet/wie hals sterck is/ die en sal gheen rusten in zijner herten hebben : f want de rechtveerdighe leuet zijns gheloofs.

5 ‡ Doch / de wijn bedrieght den stouten man/dat hy niet blijnen en can/ welcke zijn ziele opsperret als de Helle/ g ende is gelijck als de doot / die niet te versadighen en is: maer rapet tot hem alle Heydenen/ en vergadert tot hem alle volcken.

6 Wat ghelt het doch? deselve alle/ sullen een sprencke van hem maken/ en een h segghen ende sprenckwoort/ende sullen seggen: Wee dien / die zijn goet vermeesdert met vreemden goede: hoe langhe sal het dueren? ende ladet slechs vele dicht op hem.

7 i O hoe gantsch onverlijens sullen opwaken/die v byten: ende ontwaken/die v wech stooten/ende ghy moet hen te deele worden.

8 k Want ghy hebt vele Heydenē beroost: so sullen sy v weder beroouen alle overbleuene van den volcke: om des bloets wille der menschen/ende om des l wzeuels wille in den lande/ ende in der stadt / ende aen allen/die daerinne woonen/begaen.

9 Wee die/die gierich is ten ongelucke zijns hups / op dat hy m zijnen nest in de hoochte legghe/dat hy den onghevalle ontcome.

10 Doch/uwen raetslach sal ter schande uws hups ghedijen: want ghy hebt vele volcken n verslaghen: ende hebt met alle moet wille ghesondighet.

11 o Want ook de steenen under muren sullen schreyen / ende de balcken aen den p ghesperre/sullen hen antwoorden.

12 q Wee dien/die de stadt met bloede bout/ ende bereydet de stadt met onrecht.

13 Isset niet alsoo / dat het vanden Heere r Zebaoth geschieden sal: wat v de volcken ghearbeydet hebben / moet met vyere verbranden/ende daer de lieden moede aen geworden zijn/moet verlozen zijn.

14 ſ Want de Aerde sal vol worden/van der kennisse der eere des Heeren/als waren dat de zee bedecket.

15 Wee v / ghy die uwen naesten inschenket ende menghet uwe grimmicheyde daer onder/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

onder / ende hen bruycken maket / t op dat
ghy zijne schaemte sier.
Dien sal d oock verstadighen/met schan-16
de/voor eere:so suypt ghy nu ooc/ dat ghy
ruimpelet:want de beker in der rechter hant
des Heers sal d omringen/en moet schan-
delicken spouwen/voor uwe heerlickheyt.
u Want de x wreuel aen Libanon begaen/17
sal d overvallen/en de verstoorde gedierten
sullen d verschricken: om des bloeds wille
der menschen / ende om des wreuels wille
mit lande/ende in der stadt/ende aen allen
die daer inne woonen/begaen.
Wat sal dan y dat beelt helpen / dat zijn18
meester ghebeeldet heeft? ende het valsche
ghegoten beelt/daer op hem de meester ver-
laet/dat hy stomme afgoden makede?
Wee dien/die ten houte spreeckt: Waeckt19
op: ende ten stommen steenen: Staet op:
Hoe soude het leeren? Siet/z het is met gou-
de/ende silver overtoghen / ende daer en is
gheenen adem in hem.
a Maer de Heere is in zijnen heyligben20
tempel/de gantsche werelt die zy voor hem
stille.

Dat iij. Capittel.

1. Godt helper, wanneer het noot doet/ v. 3. en
eyghen zijnen volcke bewesen/ ende zijne wonderlicken
grouzaemheyden ghestraffet / soo wil hy ock den
Babyloniers zijne straffe aenleggben/ 14. zijn
volc wt haren commerlicke gevanckenisse te ver-
lossen/ 18. en haer weder in haer lant te brengen.

Dit is het ghebeet des Prophoten Ha- 1
bacuc/voor de onschuldighen.
HEere ick hebbe b gherichte gehoort/ 2
dat ick my ontsette: Heere/ghy maket
b werck jeuendich/a midden inden ja-
ren/ende laet het condt worden/midden in
den Jaren: waimeer dzoeffenisse voorban-
den is soo dencket ghy der barmhertichevt.
b God quam vant Suyden/ende de hey- 3
lige/vanden geberchte Paran/Sela: Synen
lof was de hemel vol/ c en zijner eere was
de aerde vol.
Zijnen glants was als licht / e stralen 4
gingen van zijnen handen/alwaer was hey-
melicken zijne macht.
Voor hem heuen ginck pestilentie / ende 5
plaghe ginck wt/waer hy henen tradt.
Hy stont/ende mat het lant: Hy sach toe/ 6
ende verstropede de Heydenen/dat der we-
reltz berghen dermaentsel tot beterinahe/ende voorseyt dat de Babyloniſche sullen Gods roede weſen/
bynghen moesten de eeuwe berghen in der
werelt/doe hy ginck inder werelt.

7 Ick sach der Moorenlieden hutten in
moeyte / ende der Midianiters tenten be-
broest.
8 Waert ghy niet toornich Heere inder
bloet:ende uwe grimmicheyt in den wa-
teren / ende uwen toorne inder zee? doe ghy
op uwen peerden redet/ende uwe wagenen
den strijdt beheldet?
9 Ghy toghet den boge f voorwaerts/ als f Gen.49.16
ghy den staemmen gesworen hadtet/ Sela:
ende deyldet de stroomen int lant.
10 g De berghen saghen d/ ende hen werdt g Psal.18.9
banghe/de watervroom stoof henen weeh/
de diepte liet haer hooren/de hoochte hief de
handen op.
11 h Sonne ende Maene stonden stille/i uwe h Iosu.10.13
pijlen voeren met glantzen daer henen, ende i Psal.18.15
uwe spere met blincken des blixems.
12 k Ghy vertradet het lande in toorne/ en- k Iosu.2 1.2
de verdorschedet de Heydenen in grimmi-
cheydt.
13 Ghy toghet wt/uwen volcke te helpen/te l Of/ te mossel
helpen uwen gheselueden: ghy l verstoeget gen/
het hooft inden huyse der godloosen / ende Gen.14.26
ontblootedet de fondamenten/ tot aen den Iudic.13.10
hals/Sela.
14 Ghy wondet doch m bloecken den scep- m And. voor-
ter des hoofts / met tsamen zijnen blecken/ boozen dz, etc.
die als een onweder comen/om te verstroyen/
ende verheughen hen/als verslonden sy den
ellendighen verborgben.
15 Uwe peerden n gaen in de zee/in de o moye n Gen.1.14.
groote wateren. o Of, stym
16 Dewijle ick sulcx hoore/is mijnen buyck
bedroest / mijne lippen beuen banden ghe-
schiede / etter gaet in mijne beenderen / ick
ben by my bedroest:* O dat ic rustē mocht- * And. hoewel
te ter tijdt der droeffenisse / wanneer p wy ick rusten sal
henen op trecken ten volcke/ dat tegen ons ter, etc.
lieghet. p And. sy [de
persen teghen
de Chaldeen.]
17 Want den vijchboom en sal niet groenē/ q Dat is/noet
ende daer en sal gheen vrucht zijn aen den sal ende spijse.
wijnstocke: den arbeyt aenden olyboomen
sepiet / ende de ackeren en brengben gheene
q meerninge: ende de schapen worden wt den
stoven ghereten/ ende daer en sullen gheene
runders inden stallen zijn.
18 r Doch ick wil my verheughen des Hee- r 2. Sam.2.1.
ren/ s en vrolijck zijn in Godt mijnen heyle. s Luce.1.47
19 t Want de Heere u Heere/is mijne cracht/ t Psal. 18.33
ende sal mijne voeten maken/als der herten ende 27.1.3
voeten/x ende sal my inder hoochte voeren/ u And. Godt
dat ick singhe op mijnen snarenspele. x Esai.58.14

F Eynde des Propheets Habacuc.

DE PROPHEET ZEPHANIA..

F Argument.

ZEphanias heeft met Jeremia gheprophereert/ten tijde des Coninex Josia. Want hoewel dese Coninck de warachtighe religie weder opgherichtet hadde / soo waren daer nochtans sommighe onder de voor-neemste/ ende ock onder het volck/dien het wel lieuer soude gheweest hebben/ hadde de superstitie de overhandt ghehadt. Waerom derwachteden sy betere tijden: na haer verstant/ in de welcke de warachtige religie soude wederom opgherichtet worden. Doch straft dan Zephanias de hoofden ende verstropede de Heydenen/ dat der werelt bergben dermaentsel tot beterinahe/ende voorseyt dat de Babyloniſche sullen Gods roede weſen/ om sulcx te wijeken: over de welcke nochtans ock ten laetsten sy/ dat Zion sullen te roemen hebben/ dat sy het volck Gods ouer wonnen hebben. Ten laetsten prophereert hy/ dat Zion sal weder opgherichtet worden/ende van den gheluckighen tijdt Christi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

I. Dat eerste Capittel.

1. Prophetieert teghen Juda ende Jerusalem/ hoorsent hen hare grousame ende verschrickelijcke straffe/ van den Heere / wt oorsake harer afgoderije ende roechelooser feiecheyt.

DIT is het woordt des Heeren/ welcke geschiede tot Zephan Ja/ den sone Chusi/ des soons Gedalia/ des soons Amaria/ des soons Hiskia/ ter tijt a Josia/ des soons Amon/ des Conincx Juda.

1 a 2. Re. 21. 23

Ick wil alle dinc wt den lande wech nemen/ spreeckt de Heere. 2

Ick wil beyde menschen ende bee/ beyde 3 vogelen des Hemels / en visschen inder zee wech nemen / met tsamen den ergernissen ende godloosen : Jae ick wil de menschen wtroeyen wt den lande / spreeckt de Heere.

Ick wil mijne hant wtstrecken ouer Juda/ende ouer alle die te Jerusalem woonen: alsoo wil ick het overgheblevene van Baal wtroeyen / daertoe den name der b Camarim ende Payen wt deser plaetse. 4

Ende die/die op den daken/des Hemels heyr aenbidden : die het aenbidden/ c ende sweeren doch by den Heere/ende te gelijcke by Malchom. 5

Ende die vanden Heere afvallen/ende na den Heere niets en vraghen/ ende hem niet en achten. 6

d Weset stille voor de Heere Heere/want e des Heeren dach is na by : want de Heere heeft een slachtoffer bereydet / ende zijne f gasten daer toe ghenoodet. 7

Ende aen den dage des slachtoffers des Heeren/wil ick te huys soecken/de Vorsten/ ende g des Conincx kinderen/ ende alle die een vreemt h cleet draghen. 8

Ock wil ick ter selver tijdt die te huys soecken/die ouer den dorpel springhen / die haren heere huys vervullen/ met roove ende bedriegherije. 9

Ter selver tijt/spreeckt de Heere/ sal hem een luyt geschrey verheffen van der * vischpoorten aen / een huylen van der anderen poorte/ende een groot jammer op den cleynen berghen. 10

Huylet / ghy die inder i menten woonet: want het gantsche kremervolck is henen wech/en alle die gelt vergaderen / zijn wtgheroeyet. 11

Ter selver tijdt wil ick Jerusalem met lanteernen doorsoecken / ende wil te hues soecken de lieden / k die op haren dreesem liggen/ ende spreken in haren herten : l De Heere en sal noch goet noch quaet doen. 12

Ende hare goederen sullen ten roove worden / ende hare huysen tot eener woestijne: m sy sullen huysen bouwen / ende daer niet in woonen/ sy sullen wynberghen planten/ ende gheen wijn daer van drincken. 13

n Want des Heeren groote dach is na by/ en snellet hem gantsch seer: o wanneer dat geschiet van den dage des Heeren comt sal/ so sullet de sterecke dan bitterlijcke schreyen. 14

Want desen dach/is eene dach der grimmicheyt/ p eenen dach der droefenisse ende des angstes / eenen dach des weders ende ontstuymicheyt/eenen dach der duysterenisse ende donckerheyt/ eenen dach der wolcken ende des neuels/ 15

16 Eenen dach der basuynen ende trompetten / teghen de vaste steden ende hooghe berghen.

17 Ick wil den lieden banghe maken/dat sy rontom gaen sullen/als de blinden/dartom dat sy teghen den Heere gesondicht hebben: haer bloet sal vergoten worden/als ware het stof: ende haer lyf/als ware het vreck.

18 q Haer silver ende gout en salse niet vertossen connen aen den dage des rooms des Heeren: r maer het gantsche lande sal door het vier zijns yvers verteert worden: want hy sal dies in corten een eynde maken/ met allen die in den lande woonen.

q Ezech. 7. 19. Amos. 5. 11. Sophon. 1. 18. r Ezech. 36. 5. Sophon. 3. 8. Zach. 13. 9.

Dat 2. Capittel.

1. Vermaenese tot bycomicheyt ende beneminge/ 4. Prophetieert tegen de Philisteen. 8. Moab/ Ammon. 12. Mooren lieden ende Assyria.

1 a Vergadert v/ a e.i roeyt herwaerts/ ghy verdroetelijck volck/

2 Eer dan het oordeel wtgaet / dat ghy als caf by dage henen wech vaert / eer dā des Heerē grimmige toorn ouer v comt/ eer den dach des Heeren toorn/ouer v comt.

3 b Soecket den Heere/alle ghy ellendigen b Sophon. 1. 6. inden lande / ghy die zijne rechten houdet: soecket gherechticheyt/soert oetmoet/ op dat ghy aen den daghe des rooms des Heeren/ mesghet verborghen worden.

4 c Want Gasa moet verlaten worden/ ende Ascalon woest worden : Asdod sal middaghe verdreven worden/ende Akaron wtgheworteit worden. c Sophon. 2. 4. Jere. 25. 20. Zach. 9. 5.

5 Wee dien/die aen der zee henen af woonen / den krijghers / des Heeren woordt sal ouer d lieden comen : Ghy Canaan der Philisteen landt/ick wil v vernielen/ dat daer niemant woonen en sal. d Philisteen.

6 Daer sullen aen der zee henen af enckel herders huysen ende schaepstoyen zijn.

7 Ende dat selve sal den overgebleven aen den huyse Juda/te deele worden/ dat sy daer op weyden sullen: des avonts sullen sy in de huysen Ascalon legeren/wanneer haer nu de Heere haer Godt wederom te huys ghesocht/ende hare ghevanckenisse gewendet heeft.

8 Ick hebbe de smaetheyt Moabs/ en het lasteren der kinderen Ammon ghehoort/ daermede sy mijn volck d gesmadet/en hen op desselven landtpalen gheroemet hebben.

9 Welaen so warachtich als ick leve/spreect de Heere Sebaoth/de Godt Israels: Moab sal e als Sodom/ende de kinderen Ammon/ als Gomorrha worden: Ja als eenen netel-struyck ende soutgroeue/ ende een ewighe woestijne : de overblijvende mijns volcks sullense beroouen / ende de overgebleven mijns volcx sullense erven.

10 f Dat sal hen ghebeuren/ voor hare hoochheyde/dat sy des Heeren Sebaoths volck g verhoonet/ende hen gheroemet hebben.

11 Schrickelijck sal de Heere ouer haer zijn/ ghelijck hy g want hy sal alle goden op aerden h verdelgen/ende alle i eylanden onder den Heydenen sullen hem aenbidden/ een yeghelijck in zijner plaetse.

12 Oock sullen ghy Mooren lieden/ door mijn sweert verslaghen worden.

13 Ende hy sal zijn handt strecken ouer het Noorden / ende Assur omvervenghen: Noorden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

k Mijnine sal hy eenssaem maken/ende dozre als een woestijne.
l Dat hen daerin legheren sullen / alle
m roerdommen ende
n Jen op haren roosens / en sullen inden ven-
sterem singhen / ende de raven op den bale-
ken / want de cederen berders sullen afghe-
reen worden.
Dat is de hoochste stadt / die soo seker
woonde / en sprack in haren herten : o Ick
ben/en niemandt meer: hoe is sy so woest ge-
worden: dat de gedierten daerinne woont/
en wie daer voorby gaet/die fluptense aen/
ende clappet met der hant ouer haer.

1. Na ernstiger straffe der Joden afgoderije/ ergernisse/ roekeloosheyt/ ongehoorsaemheyt/ ende wederspannicheyt/ 8. propheteert hy wtermaten schrickelijcken ende claerlijcken / banden wtghe-storten/ en saligher rijcke Christi/ dat inder gantscher-ren soude werghebreydet worden.

Wee der epslijcker / a ontsupnerer ty-
b stadt.
Sy en wil niet hupsteren / noch
haer * tuchtighen laten : sy en wil niet op
den Heere betrouwen/ noch haer tot haren
Godt houden.
c Hare Hooften zijn onder hen hullende
leeuwen/ ende hare richters d wolven des
auonts/die niet ouerblijuen en laten tot op
den morghen.
e Hare Propheten zijn lichtueerdich en
verachters/hare Priesters ontwijen het hey-
ligdom/en f gedwongen de Wet wzeuelijck.
Doch de Heere die onder hen is / leeret
wel recht/en en doet niet quaets: hy laet al-
le morghen sijne rechten openbaer leeren/ en
en laet niet af: doch de boose lieden/en wil-
len hen niet leeren schamen.
Daerom wil ic dese lieden wtroepen/ ha-
re morghen verwoesten / ende hare straten
soo ledich maken/dat niemant daer op gaen en
sal : hare steden sullen verstoozet worden/
dat daer niemant meer en woone.
Ick hier v seggben: h Wy sult ghy vree-
sen ende v laten tuchtighen/ i soo en worde
hare woninge niet wtgheroeyet/ende dier
geen comen/daer ic se mede te huys soecken
sal: doch sy zijn bijtich allerley boos bept te
doen.
Daerom/spreeckt de Heere / moetet ghy
wederom mijner ooc wachten/ tot dat ic my
op make/ te zijner tijt : wanneer ick oock
richten sal / en k de Heydenen versamelen/
ende de Coninckrijcken te hoop brenghen/
mijnen toorn ouer haer te ghieten/ Ja allen
toorne mijner grimmicheydt: m Want de
gantsche wereld / sal door mijns gueds yver
verteert worden.
9 Als dan wilck den volcken anders pre-
ken laten/n met vriendelijcken lippen / dat
sy sullen alle o des Heeren name aenroepen/
ende hem dienen eendrachtelijck.
10 Men sal my mijne aenbidders / name-
lijcken / de verstroyden op ghene zijde des
waters/m Moorenlande/ herwaerts brem-
ghen ten gheschencke.
11 Ter selver tijdt en sult ghy v niet meer
schamen alle wis doens/daer ghy tegen my
mede ouertreden hebt: want ic wil de p stou-
te heylighen dan v nemen / dat ghy v niet
meer en sult verheffen/om mijns heyligben
berchs wille.
12 q Ick wil in v laten ouerblijuen een arm
r verachtet volck / die sullen op des Heeren
Name betrouwen.
13 s De ouergheblevene in Israel en sullen
niet boos doen / t noch leughenen spreken/
ende men en sal in haren monde gheen be-
driegelijcke tonghe vinden : maer sy sullen
weyden ende rusten/sonder alle vreesen.
14 u Juycher ghy dochter Sion/ roept Is-
rael: verheucht v/ x ende weest wolijck van
gantscher herten / ghy dochter Jerusalem.
15 Want de Heere heeft uwe y straffe weeg
ghenomen / ende uwe vyanden afgheweu-
det: z de Heere de Coninck Israels is by v:
dat ghy v voor gheenen ongheluckе meer
vreesen sozuet.
16 Ter selver tijt salmen tot Jerusalem spre-
ken: a Wreest v niet : ende tot Sion : Laet
uwe handen niet traeg worden.
17 Want de Heere b God is by v/ een sterck
b Heylant : c hy sal hem ouer v verheugen/
en v vriendelijc zijn / ende het v d vergeuen/
ende sal ouer v met gheclange vrolijck zijn.
18 De ghene/ die door opsettinghe/ ghepla-
get waren/ wil ick weeg doen/ dat sy van v
comen/welcker opsettinghe haren last wa-
ren/ daer sy versmaethept van hadden.
19 Siet/ t'ick wilt met alle dien die v maken/
ter selver tijt/ die v beleedighen/ g en wil der
hunckenden helpen/ ende de verstoote versa-
melen/ende wilse tot lof ende eere maken in
allen landen/daermense in verachtet.
20 Ter selver tijt wil ick v hier in brenghen/
ende u ter selver tijt versamelen : want ick
wil v tot lof ende eeren maken onder allen
volcken op aerden / wanneer ick uwe ghe-
nanckenisse wenden sal/voor uwen ogen/
spreeckt de Heere.

¶ Eynde des Propheets ZephanJa.

m Zeph. 1. 18
n Dat is/ dat heylige Euan-gelium/ vande genade Gods/ in de gantsche wereld te prze-bilen/ dwelck ons verlosset bp onser sonde
o Joel. 2. 32
Apoc. 2. 11
Rom. 10. 13
p Die hen be-roemden ende verheft op de Tempel/offer/ bedeelen/ ende andere heyli-ghe wercken/
Roma. 9. 4. en
niet op de louter ghenade.
Jerem. 50. 7
q Esai. 41. 14
Luce 12. 32
r Of/recht/ dunne.
s 1 Joan. 3. 9
t Ephe. 4. 15
u Zach. 2. 10
ende 9. 9
x 1. Thes. 5. 15
y Hy en wil niet meer tooz nen/maer daer sal eenckel ver-geuinghe zijn: ende de vyanden/ noemt hy de wet / ende boose conscien-tien.
z Esai. 43. 5
2. Cor. 6. 16
a Esa. 41. 14
ende 43. 1
ende 54. 4
b Of/ hepligs-ner / Salich-maker.
c Esai. 62. 5
ende 65. 18
d Dat is/ niet straffen / noch de sonde toere-kenen / maer toedecke ende bergheren.
e Die de Wet op werchen bringhen/ende niet op gena-de/ daer doch de Wet selfs ordinghe/ Galat. 3. 19
f Esaie. 41. 11
ende 51. 7.
g Mich. 4.

DE PROPHEET HAGGAI.

* Anders/ Hagens.

¶ Argument.

Haggai leefde ten tijde Darij Histaspis. Hy straft de ondanckbaerheydt des volcx/ dwelck de weldaden Gods/ diese uit de Babylonische gevanckenisse verlost hadde qualijcken bekende. Hy straft oock de onachtsaemheyt haerer herten/ dat sy so traeg waren in de wederopbouwinghe des Tempels. Ende hierom hare dan de handt meerstelijck te slaen aen het werck der bouwinghe/ ende vermaentse het werck niet te verlaten door vreese der vyanden. Waer na in het eynde propheteert hy claerlijck van Messia/ ende van de Gemeynte.

¶ In hy ¶ Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat eerste Capittel.

1. Hy schelt het volc / dat sy den Tempel ende Godsdienst aen te richten / niet geachtet en hebben / maer alleene op hare goederen ende hupsen bijtrich ende ghierich gheweest zijn / 5. daerom sy oock gheplaecht worden met dieren tijdt / ende schaden aen wijne / coorne / ende allerley vruchten. 12. Zerubabel en Jesua banden Heere verwect / nemen hen des ghebouwes des Tempels aen.

Juden ij. iaren Darij.
a Esra.6.14 Dan.6.1 ende 9.1
b Esra.5.2 Zerubabel. Jesua.

JNden a tweeden Jare des Coninck Darij / inder sester JMaent / aen den eersten daghe der JMaent / geschiede des Heeren woordt door den b Prophecet Haggai / tot Zerubabel / den sone Sealthiel / den Vorst Juda / ende tot Jesua den sone Jozadac / den hooghen Priester / ende spraeck: 1

c Anders / der Heyrscharen:

So spreeckt de Heere c Zebaoth: Dit volc spreeckt: De tijt en is noch niet gheco men / datmen des Heeren hups bouwet. 2

Ende des Heeren woordt geschiede door den Prophecet Haggai: 3

b Jere.22.15

d Doch nuwen tijt is gheromen / dat ghy lieden in ghewelfde hupsen woont / ende dit hups moet woest staen. 4

Nu so spreeckt de Heere Zebaoth: Siet / hoe het v lieden gaet. 5

e Deut.28.28 Ozee.4.10 JMal.3.10 f Leu.26.26 Mich.7.15

e Ghy saept vele / ende brenghet wepnich in: f ghy eet / ende en worder doch niet sat: ghy druncket / esi en worder doch niet dronckē: ghy cleedet v / esi en connet v doch niet verwermen: ende wie gelt verdient / die lept het in eenen hollen buydel. 6

So spreeckt de Heere Zebaoth: Siet / hoe het v lieden gaet. 7

Gaet henen op het gheberchte / ende halet hout / esi bouwet het hups / dat sal mp aenghenaame zijn / ende wil mijne eere bewijsen / spreeckt de Heere. 8

Want ghylieden wachtet wel op vele / ende siet / het worr wepnich: ende wanneer ghylieden het alreede te hups brenghet / soo verstupte ic het doch: waerom dat / spreeckt de Heere Zebaoth? Daerom / dat mijn hups so woest staet / ende een yeghelijck op zijn hups hem snellet. 9

Daerom heeft den Hemel ouer v lieden den dauwe verhouden / ende het aertrijcke zijne vrucht. 10

g Deu.28.38. 42.

g Ende ick hebbe de dorheyt gheroepen / beyde ouer het lant ende bergen / ouer coorne / most / olye / ende ouer alles wat vt der aerden coemt: oock ouer lieden ende bee / esi ouer allen arbeyt der handen. 11

Doe lupsterde Zerubabel de sone Sealthiel / esi Jesua / de sone Jozadac / de Hoogepriester / esi alle ouergebleuene des volcx / sulcker stemme des Heeren haers Godts / ende den woorden des Prophecten Haggai / als hem de Heere haer Godt gesonden hadde: esi het volck vreesde den Heere. 12

h Dat is / Bode / of Predicher.
i Deut.7.21 ende 31.6 Haggai.2.5 Jere.46.28 k Esra.5.5

Doe sprack Haggai: De h Enghel des Heeren die de boodtschap des Heeren hadde aen het volck: i Ick ben met v lieden / spreeckt de Heere. 13

k Ende de Heere verwecte den geest Zerubabels / des soons Sealthiel / des Vorsten Juda / esi den geest Jesua des soons Jozadac / des Hoogenpriesters / esi den geest des gantschen ouergebleuenen volcx / dat sy quamen ende arbeyden aen den hupse des Heeren Zebaoth / haers Gods. 14

Dat ij. Capittel.

1. Sterckt wt beuele des Heeren / de Oversten ende het volck / aent begonnen werck. 7. Prophecert dan Christo / hy sal dat ander hups (4. hoogher wel reeckt in haren oogen) heerlicker maken / als het voorige geweest ware. 11. Ende wijst hen aen haren offeren ende wercken onreynicheyt / 16. met t'samen Godlicker straffe / die ouer de selue en hare ongehoorsaemheyt gegaen ware / 21. der gantscher wereldt Coninckrijcken gaen onder / op dat Christus (onder den persoone Zerubabel afgebeeldet) met zijnen Rijcke opcome.

Juden ij. Jaren Darij.
a Of / andere Jare.

1 Alenden vierentwintichsten daghe der sester JMaent / inden a tweeden Jare des Coninck Darij.

2 Alenden een ende twintichsten daghe der seuender JMaent / gheschiede des Heeren woordt door den Prophecet Haggai / ende spraeck:

3 Segghet tot Zerubabel den sone Sealthiel / de Vorst Juda / esi tot Jesua den sone Jozadac / den Hooghenpriester / esi tot b den ouergebleuenen volcke / ende spreeckt:

b Andere Die ouerbly ende volcx.

4 c Wie is onder b lieden ouergebleuen / die dit hups in zijner voorigher heerlijckheyt / ghesien heeft? ende hoe siet ghylieden het nu aen? is het niet also: Yet en dunckt b lieden niets zijn?

c Esra.3.12. b Deut.33.6 Josua.1.5.8

5 Ende nu Zerubabel / d hebbet eenen goeden moet / spreeckt de Heere: hebbet eenen goeden moet Jesua / ghy sone Jozadac / ghy Hoogepriester: hebbet een goeden moet / alle het volck inden lande / spreeckt de Heere / ende arbeydet: e want ick ben met v lieden / spreeckt de Heere Zebaoth.

d Hagg.1.14. e Hagg.1.13.

6 Na den woorde / doe ick met v lieden een verbont maeckte als ghy wt Egypten toghet / sal mijnen gheest onder v blijuen: en vreest v niet.

f Hebr.12.26

7 Want soo spreeckt de Heere Zebaoth: f Yet is noch eenen cleynen tijdt daer van / dat ick Hemel ende aerde / de zee / ende het droogbe beweghen sal.

g Esa.60.5 h Dat de rijckdom des gantschen werelts tot dien tijdt toe sal comen.

8 Ja alle Heydenen wil ick beweghen: soo sal dan comen aller Heydenen h troost: ende ick wil het hups vol heerlijcheyt maken / spreeckt de Heere Zebaoth.

9 i Want mijne is beyde het silueer ende goudt / spreeckt de Heere Zebaoth.

i Exod.16.17 Gen.2.7

10 De heerlijckheydt des laetsten hups / sal grooter worden dan des eersten geweest is / spreeckt de Heere Sebaoth / ende ick wil k vrede gheuen / aen deser plaetse / spreeckt de Heere Sebaoth.

k Dat is / Gelucke ende Heyl.

11 Alenden vier ende twintichsten daghe der neghender JMaendt inden tweeden Jare Darij / gheschiede des Heeren woort tot den Prophecet Haggai / ende spraeck:

12 Soo spreeckt de Heere Sebaoth: Vraghet de Priesters om de Wet / ende spreeckt:

Exod.29.33. Leuit.6.27 Deut.17.11

13 l Wanneer pemant heylich vleesch draeght inder slippen zijns cleeders / ende roerde daer na met zijner slippen aen / brooot / keucken / spijse / wijn / olye / ofte wat het voor spijse ware / m werde het oock heylich? Ende de Priesters antwoorden / ende spraken: Neen.

l Exod.29.37. m Leuit.6.27 Aggeus.2.13

14 Haggai spraeck: Wanneer daerentegen een die onreyn is / van eenen aengeruerden aese / deser een aenroerde / werde het oock onreyn: de Priesters antwoorden / ende spraken: n Yet werde onreyn.

n Num.19.22. ende 31.24.

15 Doe antwoorde Haggai / ende spraeck: Euen also is oock dit volck ende dese lieden voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

door my / spreeckt de Heere: ende alle harer handen werck / ende wat sy offeren / dat is onreyn.

Ende nu siet / hoe het v lieden ghegaen heeft / van desen dage aen / ende te voren / eer enen steen op den anderen gelept wert aen den Tempel des Heeren.

9 Dat / wanneer een tot coornhoope quam / die twintich maten hebben soude / so waren daer nauwelijcx thien: so quam hy ter wijnpersse / ende meynde vijftich Amen te vullen / so en waren daer nauwelijcx twintich.

Want ick plaechde v lieden met dorre heyt / brantcoorne / ende hagele / in alle uwen arbeyde: noch en bekeerdet ghy v niet tot my / spreeckt de Heere.

So siet nu daer op / van desen dage aen / ende te voren / namelijcken / van den vier ende twintichsten dage der negender Maent aen / tot aen den dach / doe de Tempel des Heeren ghefondeert is: siet daer op.

Want het zaet leyt noch in der schuere / ende daer en draecht noch wiens / noch de wijnstock / vijghenboom / Granatenboom / noch de olyboom: r doch van desen daghe aen wil ick seghen gheven.

r Zach.8.12

21 Ende des Heeren woort geschiede ten anderen male tot Haggai / ackten vierentwintichsten daghe der Maent / ende sprack:

22 Segghet Serubabel den Vorste Juda / ende spreeckt: Ick wil Hemel ende aerde beweghen.

23 Ende wil de stoelen der Coninckrijcken f omme keeren / ende de machtige Coninckrijcken der Heydenen verdelghen: ende wil beyde de Wagheuen met haren Ruyteren omkeeren / dat beyde peert ende man sonder vallen sullen / t een yeghelijck door des anderen swert.

f Dat is / Ick wil de persen / die ghyluyden beeft / verstooren / welckes door Alexandrum magnū gheschiet is.

t Judic.7.22

24 Ter seluer tijdt / spreeckt de Heere Zebaoth / wil ick v u Serubabel / ghy sone Sealthiel / mijnen knecht nemen / spreeckt de Heere / ende wil v als een Signetruck houden: want ick hebbe v vercoren / spreeckt de Heere Zebaoth).

u Ayg.49.13
1.Esd.5.2
3.Esd.5.6

Ende des Propheets Haggai.

DE PROPHEET SACHARIA.

Argument.

Sacharias Propheteerde ten tijde des Propheten Haggai / ende heeft de selue materie ghehandelt de selue vermaent ende het volck vermanende tot de wederopbouwinghe des Tempels. Hy voorsept nochtans sonderlingen de grouwelijcke straffe die over het volck Israels stonde te comen: ende heeft vele dingen met Wonder ghemeyn. Hy spreeckt dooden ende manieren des leuens te beteren / ende vermaent het volck tot deucht. Hy vermengt daerinne oock vele dinghen van Christo / ende prophetiseert openlijck van de Gemeynte Christi. Boven desen spreeckt hy oock van de laetste tijden, diens de Hemelvaert des soons Gods wijsen sonde.

Dat eerste Capittel.

1 Hy vermaent het volck dat sy met schouwen der ongehoorsaemheyt haerer vaderen / haer tot den Heere bekeeren. 7. Met in eenen ghesichte der Enghelen bidt ende soghte voor zijn volck ende Jerusalem / 13. ende wordt betrocht van des Heeren ghenade / die hy hen predighen sal / 18 ende der ijsenen / diese beteeckent of verdruct hebben / ommetroonen.

In der achtester Maent des tweeden Jaers des Coninex Darij / geschiede dit woort des Heeren tot a Zacharia / den sone Berechia / des soons Iddo / den Propheet / ende sprack:

1

a Esra.5.1.
Zach.1.7.

2 De Heere is toornich gheweest / op uwe vaders.

3 Ende spreeckt tot hen: Soo spreeckt de Heere b Zebaoth: c Keert v tot my / spreeckt de Heere Zebaoth / so wil ick my tot v lieden keeren / spreeckt de Heere Zebaoth.

4 d Weest niet als uwe Vaders / welcken de voorige Propheten predickten / ende spraken: Soo spreeckt de Heere Zebaoth: Keert v van uwen boosen wegen ende van uwen boosen doen: e doch sy en luysterden niet / ende en achteden niet op my / spreeckt de Heere.

5 Waer zijn uwe vaders ende de Propheten? souden sy oock noch?

6 Ja het niet also / dat mijne woorden ende mijne rechten / die ick door mijne knechten de Propheten geboot / uwe vaders getroffen hebben? dat sy hen hebben moeten omkeeren / ende seggen: f Gheljck als de Heere Zebaoth in den sinne hadde / ons te doen / daer nae als wy ginghen ende deden / alsoo heeft hy ons oock ghedaen.

7 Inden vierentwintichsten dage der elfster Maent / die daer is de Maent Sebat / in den tweeden Jare des Coninex Darij / gheschiede dit woort des Heeren tot Zacharia de sone Berechia / des soons Iddo / den Propheet / ende sprack:

8 Ick sach inder nacht / ende siet / een man sadt op eenen g rooden peerde / ende hy hielt onder den myrten [bosmen] in den h landouwen / ende achter hem waren roode / bruyne / ende witte peerden.

g Zach.6.2
Apoc.6.4
h Anders / leechten /

9 Ende ick sprack: Myn Heere / wat zijn dese: Ende de Enghel die met my sprack / seyde tot my: Ick wil v cont doen / wat desse zijn.

10 Ende de man die onder den myrten hielt / antwoorde / ende sprack: Dese zijn / die de Heere wrgheseonden heeft / her lant door te trecken.

11 Doch sy antwoorden den Enghel des Heeren / die onder den myrten hielt / ende spraken: Wy zijn door het lande ghetogen: ende siet / alle landen sitten stille.

12 Doe antwoorde de Enghel des Heeren / ende sprack: Heere Zebaoth / hoe langhe en wilt ghy v dan niet ontfermen over Jerusalem / ende over de steden Juda / op welcker ghy toornich gheweest zijt / dese tseventich Jaer lanck?

Tseventich Jaer de gevanckenisse Jere.25.12 ende 29.10 Esra.1.1

13 Ende de Heere antwoorde den Enghel die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

die met my sprack vriendelycke woorden ende troostelycke woorden.

Ende de Enghel die met my sprack/ sey-
de tot my: Predickt/ ende segt: Also spreeckt
t Zach.8.2 de Heere Zebaoth: i Ick hebbe seer geyuert
ouer Ierusalem ende Zion.

Ende ick ben gantsch toornich op de
stoute Heydenen/ want ick was slechts een
k Anders. dese hebben gholpen etc. weynich toornich/ doch sy k helpen ten ver-
derue.
l Zach.8.3 Daerom soo spreeckt de Heere: l Ick wil
mp weder tot Ierusalem keeren met barm-
herticheyt/ ende myn huys sal daerinne ge-
bouwet worden/ spreeckt de Heere Zebaoth:
daer toe sal het timmerstoer in Ierusalem
ghetoghen worden.

Ende predikt wijder / ende spreect: Soo
m Anders/ sullen haer mijne stedē noch wer-
hepden door ghelück. spreeckt de Heere Zebaoth: Het m sal mijn
nen steden wederom wel gaen/ende de Hee-
re sal Zion wederomme troosten / ende sal
Ierusalem wederomme verkiesen.

Ende ick hief myne oogen op/ ende sach/ ende siet/ daer waren vier hoornen.

Eñ ick seyde tot den Engel/ die met my
n Dan.7.24 sprac: Wie zyn dese? Hy sprac tot my: n Het
zyn de vier hoornen / die Iuda met tsamen
Israel ende Ierusalem verstropt hebben.

Ende de Heere wees my vier smeden.

Doe sprack ick: Wat willen die maken?
Hy sprack: De hoornen / die Iuda soo ver-
stropet hebben / dat niemant zyn hooft en
heeft comē opheffen/ de selue af te schicken
zyn dese gecomen/ op dat sy de hoornen der
Heydenen afstooten / welcke de hoornen
ouer het lant Iuda gheheuen hebben / dat
selue te verstropen.

Dat ij. Capittel.

1. Ierusalem sal weder bewoont worden/6. de verstropde worden daer henen geroepen/ 10. Christi toecomst/ met tsamen der Heydenen bekeeringhe/ worr toeghesept.

o Ezech.40.3 ende 43.10 Apoc.21.15 Ende a ick hief myne ooghen op / ende 1
sach/ eñ siet/ een man hadde een meet-
snoer inder handt.

Ende ick sprack: Waer gaet ghy heuen? 2
Doch hy sprack tot my: Dat ick Ierusalem
mete / ende sie toe/ hoe lanck ende wydt sy
zyn sal.

Ende siet / de Engel die met my sprack/ 3
ginck wt: ende een ander Engel ginck wt/
hem teghen.

Ende sprack tot hem: Loopt heuen/ ende 4
segget desen iongen/ ende spreeckt: Ierusa-
lem sal bewoont worden sonder muren/
van groote veelheyt der menschen / ende
des vees/ dat daerinne zyn sal.

b Deut.4.24 Zacha.9.8 Esaie 26.1 b Ende ick wil spreeckt de Heere / eenen 5
vyrigen muer daer rondtomme zyn / ende
wil daerinne zyn / ende wil my heerlycken
daerinne bewyssen.

Hup/hup/vliedet wt den Noordenlande/ 6
c Iere.25.8 Ier.50.8 ende 51.6 Apoc.18.4 spreeckt de Heere/ c want ick hebbe v lieden
in de vier winden onder den Hemel ver-
stropt/ spreeckt de Heere.

d Hup Zion/ ghy die woonet by der doch- 7
e Iere.2.3 ende 10.25 ende 30.16 ter/ Babel ontloopet.

Psalm.1.18 Want so spreeckt de Heere Zebaoth: Hy 8
Hos.1.4.31 ende 2.7.5 Mar.25.40 Act.9.4 Luce 10.16 heeft my ghesonden tot den Heydenen / die
v lieden beroofft hebben: hare macht heeft
een ende: ewie v aenraeckt/ die raeckt zynen
oochappel aen.

Want siet / ick wil myne hant ouer haer 9
beweghen / f dat sy sullen eenen roof wor-
den/ dien/ die hen ghedient hebben: dat ghy
sullet ghewaer worden / dat my de Heere
Zebaoth ghesonden heeft.

f 1 Esdr.5.4.6

g Gen.31.9 Exod.3.22 Matt.25.29 10 Verheucht v / ende weest vrolijck ghy
dochter Zion: g want siet/ ick come/ ende
wil by v woonen/ spreeckt de Heere.

h Deut.30.10 11 Ende te dier tydt sullen vele Heydenen
den Heere toeghedaen worden / ende sullen
myn volck zyn/ h ende ick wil by v woonen:
dat ghy sult ghewaer worden / dat my de
Heere Zebaoth tot v ghesonden heeft.

12 Ende de Heere sal Iuda eenen deel zyns
deels in den heyligheu lande/ ende sal Ieru-
salem weder verkiesen.

i Zeph.1.7

13 i Alle vleesch zy stille voor den Heere:
want hy heeft hem opghemaeckt van zynen
heyligher stede.

Dat iij. Capittel.

1. Na het bouwen Ierusalems ende des Tem-
pels: woor Iosua de Hoogepriester met vergun-
ghe zyner sonden/ 5. in zyn ampt ingheluijdet 8.
Christus woor toeghesept.

a Apoc.11.1 1 Ende my werd ghewesen de hooghe-
priester Iosua/ staende voor de Engel
des Heeren / a eñ de Sathan stont tot
zynen rechter hāt/ dat hy hem weder stonde.

b Iude 9. c Zac.3.2 2 Ende de Heere sprack tot den Sathan:
b De Heere c scheldet v/ ghy Sathan: Ja
de Heere scheldet v/ die Ierusalem vercoren
heeft: is dese niet eenen brant / die wt den
vyere verlosset is?

3 Ende Iosua hadde onreyne cleederen
aen/ ende stondt voor den Enghel.

4 Welcker antwoorde / ende sprack tot
dien/ die voor hem stonden: Neemt de on-
reyne cleederen van hem.

5 Ende hy sprack tot hem: Siet/ ick hebbe
uwe sonden van v ghenomen/ ende hebbe v
vyercleederen aengherogen: ende hy sprack:
Setter eenen reynen hoet op zyn hooft: ende
sy setteden eenen reynen hoet op zyn hooft/
ende toghen hem cleederen aen/ ende de En-
ghel des Heeren stondt daer.

6 Ende de Enghel des Heeren betuychde
Iosua ende sprack:

7 Also spreeckt de Heere Sebaoth: So ghy
in mijnen weghen wandelet / ende myner
wacht waer nemet: so sult ghy myn huys
regeeren/ ende myne houen bewaren: e ende
de ick wil v geuen van desen die hier staen/
dat sy v gheleyden sullen.

8 Hoort toe Iosua ghy hoogepriester/ghy
eñ uwe f vrienden/ die voor v woonē/want
sy zyn enckel wonderē: g want siet/ ick wil
mynen knecht h Zemach comen laten.

9 Want siet / op den eenighen i steene/
dien ick voor Iosua gelept hebbe / sullen se-
uen ooghen zyn: doch siet/ ick wil hem uy-
houwen/ spreeckt de Heere Sebaoth/ ende
wil de sonden des selven lants wech nemen
op eenen dach.

10 Ter selver tyt/ spreeckt de Heere Sebaoth/
sal een den anderen noodē/ onder den wyn-
stock/ ende onder den vyghenboom.

Dat iij. Capittel.

1. Een gesichte van den guldē luchter oft can-
delaer: ende tween Olyboomen daer by/ 5. met zy-
ner beduydinghe.

1 Ende de Enghel die met my sprack/
quam weder/ ende weckte my op/ als
een manden slape opgheweckt wort.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende sij spraek tot my: Wat siet ghy? Doch ick spraek: Ick sie. Ende siet/daer stont een candelaer / gantsch gulden / met eenen schale daer boven op / daer 2 seuen lampen aen waren/ende seuen pijpen aen elcker lampen.

c Ende twee olyboomen daer by / een ter rechter zyde der schale/ die ander ter slincker zyde.

Ende ick antwoorde ende spraek tot den Enghel / die met my spraek: Myn Heere/ wat is dat?

Ende de Enghel die met my spraek/antwoorde ende sijde tot my: Weet ghy niet wat dat is? Doch ick spraek: Neen myn Heere.

Ende hy antwoorde/ende spraek tot my: Dat is het woort des Heeren d van Serubabel: e Niet en sal niet door een heyr oft door cracht / maer door mijnen gheest ghesciedt/spreeckt de Heere Zebaoth.

Wie sijt ghy/ghy groote berch / die doch voor Serubabel een vlacht velt sijn moet? ende hy sal den eersten steen opbouwen/ datmen roepen sal: Gheluck ende heyl/ gheluck ende heyl.

Ende het woort des Heeren ghesciede tot my/ende spraek:

De handen Serubabel/ hebbē dit huys ghefondeert/ zyne handen sullent ock volenden: Op dat ghy lieden ghewaer woordet/dat my de Heere tot v ghesonden heeft.

Want wie is het / die de g slechte daghen verachter? daermen hem doch sal inne verheughen/ende sien de h tinnemmate in Serubabels handt: met den seuen/ welcke zijn des Heeren ooghen/ die het gantsche lant doortrecken.

Ende ick antwoorde/ende spraek tot hem: i Wat zijn de twee olyboomen ter rechter ende slincker zyden des candelaers?

Ende ick antwoorde ten anderēmael: Wat zijn de twee k tacken der olyboomen / die door twee gulden pijpen het goude in haer vergaderen? Ende hy spraek tot my: Weet ghy niet wat die zijn? Doch ick spraek: Neen myn Heere.

Ende hy spraek: Het zijn de twee olykinderen / die daer staen by den Heerschapper des gantschen lants.

Dat v. Capittel.

2. Een ghesichte van eenen vlieghenden brieue/ 3. Item van eenen Epha/met eenen clompe loots besloten op zynen hole / daer een wijf inne sadt/ 9. ende van twee wyuen int lant Sinear gheuoert weert.

Ende ick hief mijne ooghen weder op/ ende sach: ende siet / daer was eenen a vlieghenden brief.

Ende hy spraek tot my: Wat siet ghy? Doch ick spraek: Ick sie eenen vlieghenden brief/die is twintich ellen lanck/ ende thien ellen breet.

Ende hy spraek tot my: Dat is den vloeck/ welcke vrygaet ouer het gantsche lant: want alle dieuen worden na desen zijne b vroom ghesproken/ ende alle meyneedighe worden na desen zijne vroom c ghesproken.

Doch ick wilt voorts brengen / spreeckt de Heere Zebaoth/ dat het sal comen ouer het huys des diefs / ende ouer het huys der ghenen d die by mijnen Name valsch sijcken f sweeren: ende sal in haren huyse blijuen: ende sal verteeren/ met tsamen zijnen houte ende steenen.

Ende de Enghel die met my spraec/ ginck henen wt/ende spraek tot my: Heft uwe oogen op/ ende siet/wat gaet daer wt?

Ende ick spraek: Wat is het? Ende hy spraek: Een e Epha gaet daer wt/ende spraek: Dat is de ghestalt inden gantschen lande.

Ende siet daer swoeude een centener loots/ende daer was een wijf die sadt inden Epha/

Hy spraek nv: Dat is de f godloose leere: ende hy wierpse in den Epha / ende wierp den clompe loots bouen op het hol.

Ende ick hief mijne ooghen op / ende sach: ende siet/ twee wijuen gingen daer wt/ende hadden vleughelen die de wint dreef: Het waren ia vleughelen / gheliick als ouarens vleughelen: ende sy boerden den Epha tusschen Hemel ende aerde.

Ende ick spraek tot den Enghel die met my spraek: Waer boeren die den Epha henen?

Hy spraek dan: Dat hem een huys gebouwet worde/ g inden lande Sinear / ende bereydet / ende aldaer ghesetter worde op zijnen bodem.

Dat vi. Capittel.

1. Prophetieert banden Euangelio Christi / 9. van zynen Coninckrycke ende Priesterdoomme/ 13. ende van den ghestelijcken Tempel in der gantscher wereit te bouwen/ belogle dat hem de Joden verstacken / ende niet hebben en wonden. Het eerste bedupden andere banden verloope der vier Coninckrycken / die Christus na de prophecie Danielis 2. met zynen coomste ende rycke slupten soude.

Ende ick hief mijne oogen weder op ende sach: ende siet/ daer waren vier wagenen/ die gingen tusschen tween bergen wt: ende de selue berghen waren a coperen.

Voor den eersten waghen/ waren b roode peerden / voor den anderen waghen waren swarte peerden.

Voor den derden waghen / waren witte peerden/ voor den vierden waghene/ waren bonte sterecke peerden.

Ende ick antwoorde/ende spraek tot den Enghel/ die met my spraek: Myn Heere/ wie zijn dese?

De Enghel antwoorde / ende spraek tot my: Het zijn c de vier winde onder den Hemel/ die f voorts comen/ dat sy treden voor den Heerschapper ouer alle landen.

Daer de swarte peerden voor waren/die ginghen teghent Noorden / ende de witte ginghen hen na: doch de bonte ginghen teghent Suyden.

De sterecke ginghen ende toghen ommc/ dat sy alle landen doortoghen: en hy spraek: Gaet henen / ende treeket door het lant: ende sy toghen door het lant.

Ende hy riep my / ende spraek met my/ ende sepde: Siet die teghent Noorden trecken/die doen mijnen gheest ruesten / inden lande teghent Noorden.

Ende des Heeren woort ghesciede tot my/ende spraek:

Neemt van den ghenangenen/ namelijcken van Heldai / ende van Tobia ende van Iedaia/

b Exod. 2. 7

e Epha/ dat is / eenen geest als te voren de brief bedupdet/ oock van den valschen Leeraers/ ghesept/die de conscientien met woerde en rechteu meest ende schepels maer ten laetsten na Sinear comen moeten: etc. f anders/ godloosheyt.

g Gene. 10. 20

a Of/ metalt/ eerin.

b Zach. 1. 8 apoc. 6. 4

c Jere. 4. 7 1 and. voorts comen dander plaetse daer sy gesecken hebbē voor den/ etc.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Jedaia / ende coemt ghy desselfden daechs/ ende gaet in Josia des soons Zephanja hus/welcke van Babel ghecomen sijn.

Neemt nu silver ende gout / ende maeckt kroonen / ende setterse op het hooft Josua des Hooghenpriesters /des soons Jozadac/

Ende spreeckt tot hem: So spreeckt de Heere Zebaoth: Siet / daer is een man/die heet d Zemah: want onder hem sal het wassen: ende hy sal des Heeren Tempel bouwen.

a Zemah/heet een bruchtende het is een prophecie van Christo / die door Josua oñ Seru Babel bedupt is: Sach. 3.9 Luce. 1.17

Ja den Tempel des Heeren sal hy bouwen/ ende sal het e cieraet draghen/ ende sal sitten/ende heerschen op sijnen Throone/ende sal oock Priester sijn op sijnen Throone / ende daer sal vrede sijn tusschen dien beyden.

Ende de kroonen sullen den Helem / Tobia/ Jeiada/ ende Hen / de sone Zephanja tot eener ghedachtenisse sijn inden Tempel des Heeren.

b Of/ wrierssel

Ende sullen van verre comen / die aen den Tempel des Heerē bouwē sullen: f daer sullet ghy ghewaer worden / dat my de Heere Zebaoth tot u lieden ghesonden heeft: ende dat sal gheschieden / so ghy hupsteren sullet der stemme des Heeren uws Gods.

f Sach.4.9

Wat bij.Capittel.

1. Den Priesteren wort een vraghe voorgheseit / over den vasten ende leerdraghen / 4. De Heere beantwoortse door Zachar Ja/ ende gheeft sen vol berichr vanden rechten vasten.

Ende het gheschiede inden vierden iare des Conincx Darij/dat des Heeren woort gheschiede tot Zachar Ja/inden vierden daghe den negheñdersten Maent/welcke heet Chislen:

Doe Sar Ezer ende Regem Melech/met sijnen manne / sonden na Beth El/ te bidden voor den Heere.

Ende lieten den Priesteren segghen/ die daer waren vantomme het hus des Heeren Zebaoth / ende tot den Propheten: Moet ick oock noch weenē a inder vijfster Maent/ ende my b onthouden/als ick nu sommighe Jaren sulcx ghedaen hebbe?

a2. Kie 15.8
b Als de Nazaret. Num.6.1

Ende des Heeren Zebaoth woort geschiede tot my/ende spack:

Segghet allen volcken inden lande/ ende den Priesteren/ ende spreect: c Doe ghy vastedet ende leet vroeghet inder vijfster ende d seuender Maent/ dese tseuentich iaer lanck: hebbet ghy lieden my so gheuastet?

c Jere. 41.1 2.Kie.26. 25
d Esai.58.5

Of / doe ghy atet ende droncket/ hebbet ghy lieden niet voor u selfs ghegheten ende ghedroncken?

Is het niet dat / dat de Heere predicken liet/door de voorighe Propheten/doe Jerusalem bewoont werdt/ende hadde de vollheyt/ met sijnen steden vantomme / ende doe daer lieden woondē/beyde tegent Suyden/ende inden leechten?

Ende des Heeren woort geschiede tot Zachar Ja/ende spack:

* Zach.8.16 Esaie.1.17 25.
e Of/gerechtigheyt.
f Exod.22.22 Jere.6.28

So spreeckt de Heere Zebaoth:* Richtet recht/ende een yeghelijck bewyse aen sijnen broedere vriendelijckheydt ende barmhertigheyt.

f Ende en doet niet onrecht den weduwen/weesen/ vreemdelinghen ende armen: ende niemant en dencke teghen sijnen broeder wat quaets/in sijner herten.

g Jere.2.27 ende 7.13

g Doch sy en wonden niet op mercken/ ende keerden my den rugghe toe / en verstoppeden hare oozen/op dat sy niet en hoorden.

Ende maeckten hare herten/ als eenen diamant op dat sy niet en hoorden de Wet ende woordē/ h die de Heere Zebaoth sondt in sijnen gheeste/door de vorige Propheten/ daerom oock sodanen grooten toorne / van den Heere Zebaoth gheconten is.

h Jere. 11.7

Ende het is also gheschiet: i als gepredict wert/ ende sy niet en hoorden: soo en wonde ick oock niet hoozen/ doe sy riepen / spreeckt de Heere Sebaoth.

i Esaie.1.15

Also hebbe ick se verstroyt onder alle Heydenen/die sy niet en kennen: Ende het lant is achter hen woest gheleghen / dat daer niemant in en wandelt noch woonet / ende dat edele lant is tot eener woestijne ghemaeckt.

Wat bij.Capittel.

1. Troostet/ 9. ende vermaentse wederom tot ghebouwete/ 16. ende Regimente/ belijdt daerse mede sulcke prophetereringhe sijner tijdt / van den wederbouwen/ 20. ende beghint voortaen van Messia te spreken: datmen wete de seghenende vreughde daer hy van spreect/ sy gheestelijck ende wordē int Kijcke Christi vercreghen.

Ende des Heeren woort geschiede tot my/en de spack:

So spreect de Heere Sebaoth: Ick hebbe over Sion/gantsch seer geijuert/ende hebbe in grooten toorne over haer gheyuert.

a Zach.1.14

So spreeckt de Heere: a Ick keere my weder tot Sion / ende wil te Jerusalem woonen: b dat Jerusalem sal eene stadt der waerheyt heeten/ ende den berch des Heeren Sebaoth/eenen berch der heerlickheyt.

b Esa.1.26

So spreect de Heere Zebaoth: Daer sullen noch vooztaen woonen in den straten te Jerusalem/ende mannen ende vrouwen/ ende die by den stocke gaen van grooter ouderdom.

Ende der stadt straten sullen sijn vol knechtkens ende maechdekens/ die op den straten spelen.

c Esa.13.10 Joel.2.10 Matth.24.29

So spreeckt de Heere Sebaoth: Dincket hen sulcx onmogelijck sijn/voor den ooghen deses overghebleenen volcx te d deser tijt: sonde het daeromme ook onmogelijck sijn voor mijnen ooghen / spreeckt de Heere Sebaoth?

d Matth.20.6

So spreeckt de Heere Sebaoth: Siet / ick wil mijn volck verlossen vanden landen teghen den opganghe / ende vanden lande teghen den nederganghe der Sonnen:

Ende wilse hiertoe brenghen / dat sy te Jerusalem woonen: c ende sy sullen mijn volck sijn/ ende ick wil haer Godt sijn / in waerheyt ende gherechtichevt.

c Jere.24.7 ende 30.22 ende 31.33

So spreeckt de Heere: Sterckt uwe handen / ghy die dese woorden hoort / ter dertijt / door der Propheten monden / dies daechs/ doe den gront ghelept is / aen des Heeren Sebaoths hupse / dat den Tempel gheboutwet worde.

Esa.44.28

Want voor desen daghen was der menschen arbeydt te vergheefs / ende der beesten arbeydt en was niets: ende daer en was geen vrede van den ghenen / die wt ende in toghen / maer ick liet alle menschen gaen/eenen yeghelijcken teghen sijnen naesten.

Doch nu en wil ick niet doen als in den

g voorighen

g voorgien daghen/met den overgebleuenen
desen volcx/ spreeckt de Heere Sebaoth.
h Maer sy sullen zaet des vredes zijn: de 12
wijnstock sal zijne wucht geuen/ en het lant
zijnen wasdom geuen/ ende den hemel sal
zijnen dauwe geuen: ende ick wil de overge-
bleuenen deses volcx/ sulcx alle beerfte laten.
Ende het sal geschieden/ als ghy landen 13
huyse Juda/ende landen huyse Israels/ zijt
eenen vloeck geweest onder den Heydenen:
so wil ick u lieden verlossen/ dat ghy sullet
eenen seghen zijn: en vreest u lieden flechts
niet/ ende stercket uwe handen.
So spreeckt de Heere Sebaoth: k Gelijck 14
als ick dachte u lieden te plaghen/ doe my
uwe vaders vertoornden/ spreeckt de Heere
Sebaoth/ende het en rouwede my niet:
Also ghedencke ick nu wederom in desen 15
dagen wel te doen/Jerusalem ende de huys
Juda/en vreest u lieden flechts niet.
Dat is het nu/dat ghy lieden doen sullet: 16
Een yegelijck spreke met den anderen de
waerheyt/ende rechter m recht/ ende schaf-
fet recht in uwen poorten.
Ende niemant en dencke wat quaets in 17
zijner herten/tegben zijnen naesten/ende en
hebbet niet lief n valsche eeden/ want sulcx
alles hate ick/ spreeckt de Heere.
Ende des Heeren Sebaoth woordt ghe- 18
schiede tot my/ende sprack:
So spreeckt de Heere Sebaoth: De vaste 19
ne der vierder/ vijfster/ seuender ende thien-
der o Maent/ sullen den huyse Juda tot ce-
nen vreughde ende herten lust/ ende tot ve-
lighen Jaerfeesten worden: allene hebbet
lief warheyt ende o vrede.
p So spreeckt de Heere Sebaoth: Noch 20
der sullen noch comen vele volcken/ ende
vele steden burghers.
Ende de burghers der eener stadt/ sullen 21
ter anderen gaen/ende segghen: q Laet ons
henen gaen te bidden voor den Heere/ en-
de den Heere Sebaoth te soecken: r wy wil-
len met u lieden gaen.
Also sullen vele volcken ende Heydenen 22
met hoopen comen/ den Heere Sebaoth te
Jerusalem te soecken/ ende voor den Heere
te bidden.
So spreeckt de Heere Sebaoth: Te dier 23
tijdt/ sullen thien mannen uit allerley spra-
ken der Heydenen/ eenen Joodtschen man
by der slippen grijpen/ ende segghen: Wy
willen met u lieden gaen/ want wy hoozen/
dat Godt met u lieden is.

Dat 12. Capittel.

1. Gaet inde toecomstighe rgdt/ ende prophe-
teert hoe de groote Heer onder soude Tyrum/ Sie-
don/ ende de Philisteen ouerwinnen: op dat de
gantsche werelt gheopent worde/ den toecomsti-
gen Coninck Christi/ 9. ende boert den Co
ninck Christum/ te Jerusalem in/op eenen Ezel.

Dit is den last/ daer de Heere spreeckt 1
ouer het lant Hadzach/ende ouer Da-
mascum/ op welcke het hem verlaet:
(want de Heere a schouwet op de b men-
schen/ ende op alle stammen Israels.)
Daer toe ook ouer Hamath/ die met 2
haer palet: ook ouer Tyrum ende Zidon/
die ganselijck cloeck zijn.
c Want Tyrus bouwet * vesten/ ende 3
vergadert silver als zant/ ende gout als dreck
op der straten.

4 Doch siet/de Heere salse verderuen/ende
sal hare macht/ diese op der zee heeft/ slaen/
dat sy sal zijn als die met vyere verbrant is.
5 Wanneer dat Ascalon sien sal/ soo sal hy
verschricken/ ende d Gasa sal gantsch bange
worden: daertoe Ekron sal bedroeft wor-
den/wanneer sy sulcx siet: want het sal wt
zijn met den Coninck te Gasa/ ende te Asc-
calon en salmen niet woonen.
6 Te Asdod sullen vreemde woonen/ en-
de ick wil der Philisteen heerlijckheyt wt-
roepen.
7 Ende ick wil haer bloet van haren mon-
den nemen/ ende hare grouwelen van ha-
ren tanden/ dat sy ook onsen Godt sullen
overblijuen/ dat sy worden als Vorsten in
Juda/ende Ekron als de Jebusiters.
8 e Ende ick wil selfs omme mijn huys het
leger zijn/dat niet en behoeft f staendes ende
heenen/ende wedergaendes: op dat de Dyp-
uer niet meer ouer haer en come: want ick
hebbe het nu aengesien met mijnen ooghen.
9 g Doch ghy dochter Zion/ verheucht u
seer/ ende ghy dochter Jerusalem/ juychet:
siet/u Coninck coemt tot u/ een Rechtveer-
digher/ende een helper/ h arm/ ende rijdt op
eenen Ezel/ ende op een jonghe veulen der
Ezelinnen.
10 Want ick wil de waghenen weghnemen
van Ephraim/ ende de peerden van Jeru-
salem/ i ende de strijdtbooghe sal verbroken
worden: want hy sal vrede leeren onder den
Heydenen/k ende zijne heerschappije sal zijn/
van de eene zee tot aen de ander/ ende vant
water tot aen der werelt eynde.
11 Ghy lant ook door het bloet wes Ver-
bonts wt/l uwe ghevangheu wt der kui-
len/ daer gheen water inne en is.
12 Do keert u nu tot der * veste/ ghy/ die op
hope ghevanckelijck ligget: want m ick ook
heden wil ick u vercondigen/ ende u dobbelt
vergelden.
13 Want ick hebbe my Juda ghespannen
ten boghe/ende Ephraim gerust: ende wil
uwe kinderen Zion verwecken/ over uwe
kinderen Grieckenlandt/ende wil u maken
als een swoert der Heruisen.
14 Ende de Heere sal ouer hem verschijnen/
ende zijne pijlen sullen wtvaren/als de blix-
em: de Heere n Sebaoth sal de Basuynen
blasen/ende sal o voorgereden/ als de ouwe-
ders banden Suyden.
15 p De Heere Sebaoth salse beschut ten: dat
sy verslinden/ende onder den bygheu met
q slingerstenen/dat sy dronckē en rumoren/
als van wijne/ende vol worden/als het hoe-
ken/ende als de hoecken des altaers.
16 Ende de Heere haer Godt sal hen te dier
tijdt helpen/ als r eener kuddē zijns volcx:
want heylige steenen sullen in zijnen lande
opgherichtet worden.
17 Want wat hebben sy goets voor andere
lieden/ ende wat hebben sy schoons voor an-
dere lieden? Coorne/ dat Jonghelingen/en-
de most/die ionckvrouwen s baert.

Dat 13. Capittel.

1. Beschuldet der valschen Afgodendienst/ mer
t samen den valschen Propheten ende Herderen.
2. beschuldt der gheloouighen onoverwinnelijcke
sterckheyt/ 7. ende menschmildighe ghenade on-
der haren Coninck Christo.

a Zach. 2.5
b Als de
menschen lieden
gaen eñ staen
met leger. ende
schaer macht/
eñ 1. Sam. 19
Statio Phil-
stinorum.
g Esaie 62. 11
h Mat. 21. 5
Joan. 12. 15
i Anders/ ge-
lendich.
k Esaie 2. 4
Oze 2. 20
l Esaie 9. 6
Psalm. 72. 8
l Esaie 42. 7
* Of/sterckste
vastichept.
m Psal. 95. 7
Hebr. 3. 4
Oock op dit
mael / ende te
dieser tydt met
alleene in toe-
coemstiger tyt.
n Anders / ick
vercondighe u
heden [dat] ick
het u/ etc. sal.
o Of/ voort
p Zach. 2. 5
q 1. Sa. 17. 49
r Anders / een
etc. schapen.
s Het Euange-
lium is sulck
een woort/ dat
het geene kin-
deren en baert
die in der wie-
gben ligghen/
maer wanneer
sy ghebaert
zijn / so zijn sy
jonge gesellē
ende Jonck-
vrouwen / ten
houwelijck be-
quaem. Dat is
te leeren/ ende
anderen ghee-
stelijcke kinde-
ren te genere-
ren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a Deut. 28. 12

SO bidtet nv van den Heere den spaden reghen/ a so sal de Heere wolcken maken/ ende v lieden regens genoech ghenen/tot aller vzucht op den velde.

b Sper. 13. 6

Want de godekens spzeken enckel moeyte/b ende de waersseggers sien enckel leugenen/ende spzeken vergenissche dzoomen/ ende haer troosten en is niets: daerom gaen sy

c Of / verdwaelt.

c bijster/als een kudde/ende zijn versmachtet/ d delvijle daer geen Herder en is.

d Ezech. 13. 3

Mijnen toorne is vergrimmet over de 3 Herderen/ende ick wil de e bocken te hups soecken / want de Heere Zebaoth sal zijne kudde te hups soecken / namelijcken / het hups Juda / ende salse toerusten / als een wtgheciert peert ten stryde.

e Dat zijn de Pzieffers ende Pzopheten in den volcke die Christus namaels Phariseen heet.

f De hoecken/nagelen/strydtboogen/en- 4 de dzijvers/alle sullen dan hen wech comen.

f Anders/ Jae van hem [den Juda] sal zijn den egge / van hem sal zijn de naghel / van hem sal zijn de strydtbooghe / van hem sullen wtgaen alle dwinghers/ met malcanderen.

Ende sullen dan noch ghelijckewel zijn/ 5 als de Heusen / die den dzeck op der straten treden inden stryde/ en sullen stryden/ want de Heere sal met hen zijn/so dat de Ruyters te schanden wozden.

g Anders/verlossen/

Ende ick wil het hups Juda stercken/ 6 ende het hups Joseph g antlossen/ende wil se weder nisetten / want ick ontferme my haver: ende sullen zijn als sy waren/doe ick se niet verstooten en hadde : want ick de Heere haer Godt wilse verhoozen.

Ende Ephzaim sal zijn als een Heuse/ 7 ende haer herte sal vzolijck wozden/ als van wijne: daer toe hare kinderen sullent sien/ende hen verheughen / dat haer herte aen den Heere vzolijck zy.

Ick wilse aenblasen/ ende haer versame- 8 len/ want ick wilse verlossen : ende sy sullen hen vermeerderen / als sy hen te vozen vermeerdert hebben.

Ende ick wilse onder v volcken saeyen/ 9 dat sy mijner ghedencken in verren landen: ende sullen met haren kinderen leuen ende wedercomen.

Want ick wilse weder bzengen wt Egyptenlandt / ende wilse versamelen wt Assyrien/ende wilse int landt Gilead ende Libanon bzenghen / datmense h niet binden en sal.

h Anders/niet [ruymse] gheneech vooz haer binden en sal.

Ende hy sal dooz de zee des i angsts gaen/ 11 ende de baren in de zee slaen/ dat diepe wateren verdzoogen sullen : k so sal dan vernedert wozden de heerlijckheyt te Assyrien/ende de l scepter in Egypten sal ophouden.

i Dat heet de enghe zee / als sy dooz de roode zee gingen/ dooz sodanige enge zee moete wp alle gaen.

k Esaie 10. 5. 26.

l Ezech. 29. 2

Ick wilse sterecken in den Heere / dat sy 12 sullen wandelen in zijnen Name / spzeckt de Heere.

Dat xj. Capittel.

1. Pzopheteert / dat Christus van den Joden soude vercocht wozden/vooz dertich silverlingen/ daerom hyse oock verlaten soude/ dat Jerusalem spndelijcken verstoozt/ende de Joden in dwalinghe verstockt/ende verstroyt souden wozden/ende alsso het Euangelium ende het Rijcke Christi nae zijnen lijden onder de Heydenen comen.

Libanon is Jerusalem wt Libano ghebouwet/ende dooz de Romeynen verstoozt.

OPet uwe poozten op / Libanon / dat 1 het vyer uwe cederen verteere.

Huylet ghy denne/want de cederen 2 zijn gevallen / en dat de heerlijcke geboute/ is verstoozt: huylet ghy eycke Basan/want het vaste woudt is omghehouwen.

Men hoozt de Herders huylen / want 3 haer heerlijcke gebouwete is verstoozt: men hoozt de iunghe leeuwen bzullen / want de heerlijckheydt des Jozdaens is verstoozt.

4 Sa spreeckt de Heere mijn God: Hoedet de slachtschapen.

5 Want hare Heeren slachtense / ende en houdent vooz ghene sonde : vercoopense/ ende spzecken: Ghelooft sy de Heere/ ick ben nv ryche : ende hare herderen en verschoonen haer niet.

6 Daeromme en wil ick oock der inwoo- ners in den lande niet meer verschoonen/ spzeckt de Heere/ende siet/ick will de lieden laten/ eenen pegelycken in der hant des anderen/ende inder hant zijnes Conincx/ dat sy het lant a verslaen/ ende en wilse van haer nr handt niet b verlossen.

a Zacharie. 11. 6

b Micheas. 5. 7

7 Ende ick hoede de slachtschapen/om der ellendigher schapen wille : ende nam twee stauen tot my / den eenen hiete ick soete / den anderen hiete ick suer / ende hoede de schapen.

8 Ende ick verdelghde drie herderen in eener Maent; want ick en mochte haer niet/ so en wouden sy mijner oock niet.

9 Ende ick spzack: Ick en wil v lieden niet hoeden/ c wat daer sterft / dat sterue/ wat versmachtet/dat versmachte/ende de dooze blyuende / verslinde een pegelijck des anderen bleesch.

c Jerem. 15. 2

10 Ende ick nam mijnen staf soete / ende e verbzack hem/ f op dat ick mijn verbont wech name / dat ick met allen volcken ghemaeckt hadde.

e Of hebben te niete gedaen.

f Ghen. 17. 14

11 Ende het wert dies daechs wech ghenomen: ende de ellendighe schapen die her met my hielden / merckten daer by dat het des Heeren woozt ware.

12 Ende ick spzack tot hen : Behaecht het v lieden/so bzenghet herwaerts so vele als ick ghelde : so niet / so laet het aenstaen: g ende sy woeghen daer / so vele als ick galdt/ zerich silverlinghen.

g Matth. 26. 15

13 Ende de Heere spzack tot my: Werpt het henen / dat het den potbacker ghegheuen wozde: Ey een treffelijcke somma / dier ick weert geachtet ben van hen: ende ick nam de dertich silverlinghen/ende wierpse in het hups des Heeren / op dat sy den potbacker ghegheuen werden.

14 Ende ick verbzack mijnen anderen staf suer / op dat ick de bzoederschap tusschen Juda ende Israel wech name.

15 Eñ de Heere spzac tot my: Neemt weder- om tot v h eens dulles herders gerechschap:

16 Want siet/ick sal herders inden lande op- wecken/die het versmachtede niet en sullen het i verslaghene niet en soecken / ende het verbzokene niet en heelen/ende het ghesonde niet versozghen en sullen : doch her vleesch der vetten sullen sy verslinden / ende hare clauwen versheuren.

17 k O godekens herders/die de sudde laten: het f weert come op haren arm/ ende op hare rechter ooghe/haren arm moet verdozren / ende hare rechter ooghe dancker worden.

Dat xij. Capittel.

1. Christi kercke / een steen der ergherniſſe/ staet in haren Cruyce / onder de hulde ende beschermınghe Godts/ 6. ende is een ouerwinnende haerer vpanden. 10. Christus wozt dooz synen Gheest verclaert.

Dit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

DIt is den last des Woorts van den
Heere over Israel/ spreeckt de Heere/
a die den hemel uytbreydet/ ende de fondeert/ b ende den adem des menschen in hem maket.

Siet/ick wil Jerusalem tot eenen dronckebeker maken/allen volcken / die rontsomme sijn/ want het sal ock Juda gelden/ wanneer Jerusalem belegt wordt.

Daemoch wil ick/ter seiner tijt/ Jerusalem maken tot eenen laststeene allen volcken: alle die den selven weeck heffen willen / die sullen hen daer aen verwonden: want alle Heydenen op aerden/sullen hen teghen haer versamelen.

Te dier tijdt/spreeckt de Heere/wil ick alle peerden schouwe / ende haren ruyteren benghe maken: doch over Jerusalem wil ick mijne oogen open hebben/ende alle peerden der volcken met blintheyt plaghen.

Ende de Vorsten Juda/ sullen seggen in haren herten: Laet stercke de burgheers Jerusalems eenen goeden moet hebben / inden Heere Sebaoth haren Godt.

d Te dier tijdt wil ick de Vorsten Juda maken tot eenen vyerigen ouen inden houte/ende tot eener fackelen int stroo / dat sy verteeren/beyde ter rechter ende slincker zijden/alle volcken omme ende omme: Ende Jerusalem sal ock voortaen bewoont worden/ aen haren plaetsen te Jerusalem.

Ende de Heere sal de hutten Juda verlossen/als in voortyden: op dat hem het huys Davids niet hooch en beroeme / noch de burgheers te Jerusalem teghen Juda.

Te dier tijdt sal de Heere de burgheers te Jerusalem beschermen: ende het sal geschieden/dat wie swack sijn sal onder hen/te dier tijt/die sal sijn als e David: ende het huys Davids / sal sijn / als Gods huys/als des Heeren Enghel voor hen.

Ende te dier tijdt/ sal ick dencken te vernielen alle Heydenen die teghen Jerusalem ghetoghen sijn.

Doch over het huys Davids / ende over de burgheers te Jerusalem Will ick wtgieten den geest g der ghenade/ende des h ghebeds: ende sy sullen my aenlien/dien gene doorsteken hebben: k ende sullen hem beclaghen/ als men een eenich kint beclaecht/ende sullen hem om hem bedroeven/ als men hem bedroeft om een eerste kint.

l Te dier tijdt/ sal groot leet dzaghen sijn te Jerusalem/m als daer was by Hadadrimmon/in den velde Megiddon.

Ende het lant sal leedt dzaghen / een peghelijck ghellachte bysonder: het ghellachte des huys Davids bysonder / ende haren vrouwen bysonder: het ghellachte des huys n Nathan bysonder/ende hare vrouwen bysonder: Het ghellachte des huys Leui bysonder/ende hare vrouwen bysonder: het ghellachte Simei bysonder/ende hare vrouwen bysonder.

Also alle andere ghellachten/een pegelijck bysonder / ende hare vrouwen ock bysonder.

Wat xiij. Capittel.

1. Christi Kercke wort van sonden / afgoden/ ende valschen Propheten gherepnicht. 7. Daer ende Christus wordt ghellaghen / 8. Ende dan een derde deel sullen hoops ghenomen.

TE dier tijdt/sal het huys Davids/ende de burghers te Jerusalem/een vryne vpene a fonteyne hebben / teghen de sonde ende onreynicheyt.

b Te dier tijt / spreect de Heere Sebaoth/ wil ick der afgoden namen wtroeven uyt den lande/dannen haren niet meer ghedacht sullen sijn: c daer toe wil ick ock de Propheten ende onreyne gheesten/ wt den lande dryuen:

Dat het also toegaen sal: d Wanneer yemant meer e propheteert / so sullen sijn vader/ende moeder/ die hem ghegenereert hebben/tot hem seggen: Gy en sult niet leuen/ want ghy spreket leugenen inden name des Heeren: ende als so sullen hem de vader ende de moeder/ die hem ghegenereert hebben/ doorsteken/wanneer hy propheteert.

Want het sal te dier tijt gheschieden/ dat de Propheten met schandt bestaen/ met haren ghelichten/wanneer sy daer van propheteren: f en sullen niet meer eenen rouwen mantel aen trecken/daer sy mede bedzieghen.

g Maer hy sal moeten seggen: g Ick en ben geen Prophect/ maer een ackerman: Want h ick hebbe menschen ghedient/ van mijner ieughet op.

So men dan segghen sal tot hem: Wat sijn dat voor wonden in uwen handen? So sal hy segghen: So ben ick ghellaghen inden huyse der ghenen die my lief hebben.

Sweert/ maket b op over mijnen herder/ ende over den man / i die my de naeste is/ spreeckt de Heere Sebaoth: k Slaet den herder/ so sal hem de kudde verstroyen: so wil ick mijne hant keeren tot den cleynen.

En het sal gheschieden/in welcken lande/ spreeckt de Heere/twee deelen sijn/die sullen wtgeroeyet worden/ ende vndergaen/ l ende het derde deel sal daerinne overblijuen.

Ende ick wil dat selue derdendeel door het vyer voeren ende m louteren/ als men silver louteert/ende dagen/als men gout daghet: n die sullen dan mijnen name aenroepen/ ende ick wilse verhooren/ ick wil segghen: o Het is mijn volck/ ende sy sullen segghen. Heere mijn Godt.

Wat xiij. Capittel.

1. Hoe dat by Jerusalem verstoort heeft / 3. voert hy sijn Euangelium in de gantsche wereldt/ 9. verstort alleene/ ghewelddighcken in sijnen rijcke/ 19. ende neemt weeck het Leuitische Priesterdom met t samen sijnen wesen / ghereetschap ende byeendaghen.

SIet/ t de tijt des Heeren coemt / dat men uwen roof wtdelen sal in v.

Want ick sal alderley Heydenen/ teghen Jerusalem versamelen ten stryde: ende de stadt sal ghewonnen/de huysen geplondert/ende de vrouwen geschendet worden: ende de helft der stadt sal ghevangheu weeck ghevoert worden/ ende het overgeblevene volck / en sal niet wt der stadt wtgheroept worden.

Doch de Heere sal wt trecken/ ende a strijden teghen de selue Heydenen / ghelijck als hy pleech te strijden/ ter tijdt des krijghs.

Ende syne voeten sullen te dier tyt staen op den olyberghe / die voor Jerusalem leyt/ teghen Oosten: ende den olyberch sal hem midden ontwee splyten / vanden opganck der Sonnen/ totten nederganck / gantsch wijt

a Ezech. 47. c
Zach. 14. 8
Joan. 19. 23
b Esa. 2. 20
Ezech. 30. 13
c Jere. 14. 13
d Deu. 13. 14
e Of/ Phytischer wijse was voorseyn.
f 2. Reg. 1. 8
g Amos. 7. 14
h In Hebr. Ick ben ighegheven dan mijnes ieughet op eens menschs
i and. mijn medegheselle/ etc.
k j Mat. 26. 31
Mar. 14. 27
Joan. 16. 32
l Amos. 9. 8
m Sap. 3. 6
4. Esd. 9. 74
1. Pet. 1. 7
n Esai. 58. 9
o 2. Cor. 6. 16.
‡ Den Heere coemt de tyt
a We ghest sal de wereldt straffen om der sonde/ etc. Wat sal de strydt zijn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

wijt van malcanderen: dat hem de eene helft des berchs tegheut Noozden / ende de andere tegheut Suyden gheuen sal.

Ende ghy sullet vlieden vooz sulcken dal/ tusschen b mijnen berghen / want het dal tusschen den c berghen sal na by henen aenrepcken aen Azal: ende sullet vlieden / d als ghy in vooztyden vlodet vooz der aertbeuinghe / e ter tijt Vlia des Coninck Juda: soo sal dan comen de Heere mijn God/ende alle heyligben met f v.

Te dier tydt en sal gheen licht zijn/ maer roude ende vzost.

Ende sal eenen dach zijn/die den Heere bekent is/ die noch g dach noch nacht zy/ende ontrent den auont sal het licht zijn.

h Te dier tijt sullen verschc watcren wt Jerusalem vlieten: de helft na de zee tegent Oosten / ende de ander helft na de wterste zee/ende sal vlieten / beyde des somers ende des winters.

i Ende de Heere sal Coninck zijn ouer alle landen; te dier tydt sal de Heere slechts een zijn/ende zynen name slechts een.

Esi men sal inden gantschen lande comen/ omme gaen/als op eenen slechten velde/van Gibea na Rimon toe/ teghent Suyden nae Jerusalem: want sy sal verheuen ende bewoont wozden/ aen harer plaetse/ van der poorte Ben Jamin / tot aen de plaetse der eerster pooiten / tot aen de hoeckpoozte toe/ ende vanden k torren Hananeel/tot aen des Coninex wijnperssen.

Esi men sal daerinne woonen/l ende daer11 en sal gheenen dan meer zijn: m want Jerusalem sal gantsch seker woonen.

Ende dat sal de plaghe zijn/ daer de Heere12 alle volcken mede plaghen sal/ die teghen Jerusalem ghestreden hebben: haer vleesch sal verdwynen/ dewijle dat sy noch op haer voeten staen/ esi hare oogen inden holen vergaen/esi hare tongen inden monde vergaen.

13 n Te dier tijt sal de Heere een groot tu- n Hagg. 2.23.
moer onder hen aenrichten / dat de eene den anderen sal by der hant baten / ende zijne hant op des anderen hant leggben.

14 o Want oock Juda sal teghen Jerusa- o Ezech. 39.
lem krijghen: Gy dat vergaemelt wozden de goeden aller Heydenen/ die rontomme zijn/ gout / silver / ende cleederen/ bouen maten vele.

15 Ende so sal dan dese plaghe gaen / ouer peerden/muylen/kemelen/ ezels/ende alle ley ghedierte/ die inden seluen heyre zijn/alsa ghene gheplaecht zijn.

16 Ende alle ouerghebleuene onder allen Heydenen / die teghen Jerusalem toghen/ sullen iaerlijcx henen opcomen / aen te bidden den Coninck/den Heere Zebaoth/ ende te houden het Loof huttenfeest.

17 Welcker ghelachte nb op aerden/niet henen opcomen en sal na Jerusalem/ den Coninck de Heere Zebaoth aen te bidden/ouer die en sal het niet reghenen.

18 Ende wanneer het ghelachte der Egyp- p
tenaers / niet henen optoghe ende quame/ p so en sal het ouer haer ook niet reghenen: dat sal de plage zijn/daer de Heere alle Heyden mede plagen sal / die daer niet henen op en comen/het Loof huttenfeest te houden.

19 Want dat sal een sonde zijn der Egyptenaers / ende aller Heydenen/ die niet henen op en comen/het Loof huttenfeest te houdt.

20 Te dier tijt sal de ruystinghe der peerden den Heere heylich zijn/ende de ketelen inden huyse des Heeren sullen gheliick zijn/ als de beckenen vooz den altaer.

21 Want alle ketelen / beyde in Juda ende Jerusalem / sullen den Heere Sebaoth heylich zijn/also/dat alle die daer offeren willen/ sullen comen / ende de selue nemen/en daer inne coken: ende daer en sal gheen q Cana- q Matth. 21.
niter meer zijn/ inden huyse des Heeren Sebaoth te dier tyt.

Eynde des Pzopheets Sachar Ja.

DE PROPHEET MALEACHI.

Argument.

Maleachi is ter laetster plaetse gestelt. Oft hy de selue Sacharias is/ daer van bouen ghesproken is/ ghelijck sommighe meynen) ofte Esdras (ghelijck de heylighe Hieronymus meynt/) ofte eenich ander Godlijck Pzopheet: so straft hy doch de Priesters bitterlick/ ende beschuldichtse met ouersadelicke gierichept/ onachtsame lupbept/ende schandelycke oncuyschept. Hy berispt oock de murmurerinyhe vander ende sommigher lichtuerdichept ende onghestadichept/die tegen God lasterden. Den laetsten spreect hy vanden Sticke Chzisti/ende vanden wrerssen Dozdeele/in welcken eenen peghelycken sal na zijner werken gheuen wozden. Het schijnt dat dese Pzopheet ghleeft heeft ten tijde Darij.

Dat eerste Capittel.

1. Hy toont den volcke Israel aen/de weldaden/ die hy hen van aenbeginne af/ vooz andere bewesen heeft/ 6. scheldet beyde Papen/ 12. ende ghemeynen man, dat sy soo eenen weldadighen God/ met onbanckbaerheyt/ontrouwe ende gierichept versmaden/ 10. ende dzeycht hen/ hy. wilse verlaten/ende de Heydenen aennemen tot een volcke.

1 Dit is de last die de Heere sprack teghen Israel/ dooz Maleachi.

2 Ick heb b lief/ spreect de Heere: so spreect ghy: Waer mede hebt ghy ons lief? a Is Esau niet Jacobs broeder/ spreect de Heere; b noch hebbe ick Jacob lief:

3 Ende Esau hate ick/ende hebbe zijn ghebercht eensaem ghemaeckt/ ende zijn erue/ den draken tot eenen woestijne.

4 Ende so Edom spreken worde: Wy zijn verdozuen / doch wy willen het wassen weder bouwen: soo spreeckt de Heere Sebaoth also: c Sullen sy bouwen/so wil ick afbreken / ende het sal heeten: De verdoemde d pale/ende een volck / op welcke de Heere c tooznet eewichlijck.

5 Dat sullen uwe ooghen sien / ende ghy sullet segghen: De Heere is herrlijck inden palen Israels.

f Een

a Gene. 25.24
b Rom. 9.13

f Een sone sal zijnē vader eeren/ende een 6
knecht zijnen heere: ben ick dan nu g Va-
der/waer is mijn eere? ben ick een h Yeere/
waer vreest men mp? spreeckt de Yeere
Zebaoth/ tot v Priesteren / die mijnen na-
me verachten: soo spreket ghy: Waermede
verachten wp uwen name?
Daer mede dat ghy onreyn broot op mij- 7
nen altaer offeret. So spreect ghy: Waerme-
de offeren wp v wat onreyns? Waermede/
dat ghy segget: Des heere disch is verachtet.
i Eñ wanneer ghy wat blindes offeret/ 8
so en moet het niet quaet heeten: ende wan-
neer ghy wat lams ofte wat cranck offeret/
so en moet het niet quaet heeten: bzengt het
uwen Vorste: wat gelt het/ of ghy hem be-
haghen sult? ofte of hp uwen persoon aen-
sien sal: spreeckt de Yeere Zebaoth.
So bidder nu Godt/ dat hy ons ghena- 9
dich zy: want sulck is van v geschiet: meynt
ghy/hp sal uwe persoonen aensien/ spreeckt
de Yeere Zebaoth?
Wie is daer ock onder v lieden/ die een 10
deure toesluptet? ghy en steket ock mijnen
altaer geen vper aen om niet: k ick en heb-
be gheen welgenallen aen v/ spreeckt de Yee-
re Zebaoth/ eñ het spijsoffer van uwen han-
den en is mp niet aenghenaem.
l Doch vanden opganck der Sonnen/ 11
totten nederganck/ sal mijnen name heerlijc
worden onder den Yepdenen/ende aen alle
plaetsen sal mijnen name gheroockt/ eñ een
repn spijsoffer gheoffert worden: want mij-
nen Name sal heerlijck worden onder den
Yendenen/ spreeckt de Yeere Zebaoth.
Doch ghy ontheyligher hem daermede/ 12
dat ghy segget: Des Yeeren disch is onhey-
lich/ende m zijn offer is verachtet/ met tsa-
men zijner spijse.
Ende ghy spreeckt: Siet/ het is slechts 13
moeyheyt/ ende ghy slaet het inden wint/
spreeckt de Yeere Zebaoth: ende ghy offeret/
dat gheroofde/lam/eñ cranck is/ende offeret
dan spijsoffer: soude mp sulck behagen van
uwer hant/ spreeckt de Yeere?
Vervloecket zp de bedzieghers/die in zijnen 14
midden eenen n Hp heeft/ ende wanneer hp
een ghelofte doet/so offert hp den Yeere/dat
niet en deucht: want ick ben een groot Co-
nink/ spreeckt de Yeere Zebaoth/ende mijn
naem is verschzickelijck onder de Yp-
denen.

2. Capittel.

Dat ij. Capittel.

Straffe. 4. Behelft/dat sp Godts woozt vernal-
den verbieden: 9. ende mishzupcken haers zyne-
stenlijcken ampts/dat sp wt dierlichept de genen
niet en straffen/die ondeugende loos dinck offe-
ren/of anderzins niet bzoom en zijn/ maer louen
ende bzoom spreken. 13. Oock scheldet hyse/daer-
om/dat sp hare wpuen bedzoeuen eñ verachten/
ende daer mede haren offer ende Godtsdiensten
oock verontreynighen.

Ende nu/ ghy Priesters/ dit ghebodt 1
gheldet v.
So ghy het niet hooren/ noch ter 2
herten nemen en sullet/ dat ghy mijnen na-
me de eere gheuen/ spreeckt de Yeere Zeba-
oth/ soo sal ick den vloeck onder v senden/
ende v uwen segen vervloechen: Ja vervloe-
cken sal ick hem/ dewijle dat ghy het niet en
willet ter herten nemen.

3 Siet/ ick will v schelden met tsamen den
zade/ende den o drack uwer hoerdaghen/ v
int aenghesichte wozpen/ ende hy sal een v
beclemende blijuen.
4 So sullet ghy dan gheware wozden/dat
ick sodanich ghebot tot v ghesonden hebbe/
dat het mijn verbonde zijn soude met Leui/
spreeckt de Yeere Zebaoth.
5 d Want mijn verbont was met hem/ten
leuen ende vrede/ende ick gaf hem de vreese/
dat hy mp vzeesde/ ende e mijnen naem
schouwede.
6 De Wet der waerheydt was in zijnen
monde/ende daer en wert niet booses in zij-
nen lippen ghemonden: hy wandelde voor
mp vredsaem/ende oprechtich/ende bekeer-
de vele van sonden.
7 f Want des Priesters lippen/ sullen de
leere bewaren/ daermen wt zijnen monde de
Wet soecke: want hy is een g Enghel des
Yeeren Zebaoth.
8 Doch ghy zijt vanden wege afgetreden/
ende ergeret vele in de Wet/ h ende hebbet
het verbondt Leui verbzoken/ spreeckt de
Yeere Zebaoth.
9 Daeromme hebbe ic oork gemaect/ dat
ghy verachtet eñ onweert zijt/ voor dē gāt-
schē volcke/ dewijle ghy mijne wegē niet en
houdet/ eñ siet de i persoonen aē in de Wet.
10 Want hebben wp niet alle eenen vader?
heeft ons niet een Godt geschapen: k waer-
ommе verachten wp dan een den anderen/
eñ ontheyligen het verbont/ met onsen va-
deren ghemaeckt?
11 l Want Juda is een verachter gewordē/
eñ in Israel ende te Jerusalem/gheschieden
grouwelen: want Juda ontheylicht de hey-
lichept des Yeeren/die hy lief heeft/ eñ boe-
leert met eens vreemden Gods dochter.
12 Doch de Yeere sal dieē/die sulck doet/ wz-
ropen/ wt der hutten Jacobs/ beyde den
meester ende scholier/ met tsamen dien/ die
den Yeere Zebaoth spijsoffer brenghet.
13 Voozder doet ghy dat oock/m dat booz dē
altaer des Yeeren enckel tranen eñ weenen/
eñ suchten is: dat ick het spijsoffer niet meer
aensien en mach/noch pets wat aenghena-
me/van uwen handen ontfanghen.
14 Ende soo spreket ghy: Waeromme dat?
n Daeromme/dat de Yeere tusschen v ende
den wijue uwer jeughet/ gheruptghet heeft/
die ghy verachtet: o soo sp doch uwe gesel-
linne/ende een wijf uwes verbonts is.
15 Also en dede de p eenighe niet/ ende was
doch eens grooten Gheests: wat dede doch
de eenige? hy socht het zaet van Godt toe-
ghesept: daeromme soo siet v voor/ voor
uwen geeste/ende niemant en verachte den
wijue zijner jeughet.
16 Wie haer daeromtreghen g gram is/ die
laetse varen/ spreeckt de Yeere de Godt Is-
raels/ende gene haer een deckset des r wze-
rels van zijnen cleede/ spreeckt de Yeere
Zebaoth: daeromme soo siet v voor/ voor
uwen geeste/ ende en verachtse niet.
17 Ghy maket den Yeere onwillich/ voor
uwe seggben. Soo spreket ghy: Waermede
maken wp hem onwillich? Waermede/dat
ghy spreket: Wie quaet doet/ die behaeght
den Yeere/ende hy heeft lust tot den selben:
ofte waer is de Godt/die daer straffe?

c Der Priesters dom / als hy hier bzeyghet/ heeft hp van hen genomen/ ende hen den bzoesem / of dier dinc dier hp gelaten/ dat sp nu niets en gheben.
d Nu. 25. 12
e And. hebben vertoert ghe-weest om ingus naems wille.
f Ozee. 4. 6
g Esai. 33. 7 Malach. 3. 2 Apoc. 2. 3
h Deu. 33. 8
i Deu. 1. 17 ende 17. 2 Pro. 18. 5 ende 24. 23 Jacob. 2. 9
k Sach. 7. 9 ende 8. 16
l Esd. 9. 1 Leui. 21. 6. 14
m Mat. 5. 26
n Dit segghen wp op dupelsch also: Daeront dat ghy uwe lieue wijf ver-achter / die v de Yeere tot gheselinne heeft / eñ uwe gheselinne is/ dier ghy v ver-plichter hebt.
o Gene. 2. 24.
p Abraham is de eenighe als hem ock Esa-ias noemet: want da hem rome alle Ja-den af. De sele-ue name eñ an-der Vrouwe/ niet wt verme-telheyt / gelpe als ghy doet/ maer op dat hp Gode lim-beren geneuere-de.
q Of / grim-mich/ hatich.
r Moetwillige ontwillich-heyt. Dewijle sp voor v ver-achtet is/ so ist billich / dat sp van v tot der-eren gheleet worde/ als die v wijf geweest is: ende niet so schandelijcken in ellende ver-stoote en woz-de.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat iij. Capittel.

1. Prophetseert vander toecomste ende ampte Christi. 7. Straffet zijn volck harde / dat sy wt vertwijffelder hoofheydt / den Priesteren hare thienden ende andere plicht / of niet of gantsch ontrouwelijck gheuen / 13. ende dat sy hen tegen Gods gherechtichept / 16. die des vromen eenen heijlichen troost is / harde schandelijcken leggheu.

a Mat.1.10 Marc.1.2 Luce.1.17 ende 7.27 Pſal.132.17 b Gene.4.1 ende 5.29 Eſai.64.1 c And.bollers.

SJet ick wil mijnen a Enghel senden / 1 die voor my henen den weeg bereyden sal: ende in corten sal comen tot zijnen Tempel de Heere / dien ghy soecket / ende de Engel des verbonts / b des ghy begheert: Siet / hy coemt / spreeckt de Heere Zebaoth.

Wie sal doch den dach zijner toecomst 2 verdraghen connen? Ende wie sal bestaen / wanneer hy sal verschijnen? want hy is als het vyer eens goutsmits / ende als de zeepe der c wasschers.

Hy sal sitten ende smelten / ende het silver 3 reynigen / d hy sal de kinderen Leui reynigen / ende louteren / als silver ende gout / dan sullen sy den Heere spijsoffer brenghen in gherechtichept.

c Rom.12.1 1.Petr.1.5

e Ende het spijsoffer Juda ende Jerusalem sal den Heere welbehagen / als te vooren / ende voor langhen Jaren. 4

Ende ick wil tot b comen / ende b straf- 5 sen / ende wil een snelle ghetuyge zijn tegen de f toouenaers / g overspeelders / ende h meyneedigen / ende teghen die / die gewelt ende onrecht doen: den dachlooners / i weduwen ende weesen / ende de vreemdelingen onderdrucken / en my niet en vreesen / spreeckt de Heere Zebaoth.

f Deu.8.10 g Of / eedbrekers. Exod.20.14 h Jere.7.9 1.Timo.1.2 i Eſai.1.23 Jere.5.24 Ezech.12.7 k Die het niet en verandert / die het daer by laten laet. Rom.3.4 Tit.1.2 l Zach.1.2

Want ic ben de Heere / die niet en k liecht / 6 ende het en sal met b / kinderen Jacobs niet gantsch wt zijn.

Ghy zijt dan uwer vaderen tijt aen / al- 7 toos afgeweken van mijnen geboden / ende en hebtse niet gehouden: l So bekeert b nu tot my / so wil ick my oock tot b bekeeren / spreeckt de Heere Zebaoth / so spreeckt ghy: Waerinne sullen wp ons bekeeren?

m And. tupsschet / tupsserschs wijse bezigeet. n Ghy gheuet den leuiten en Priesteren het allerminste / en ſoeck wel gaet niets. * Anders / tupsschet / o Leu.27.30 p Hag.1.5 Jere.15.19 ende 18.12 ende 25.5 ende 35.15 Ezech.18.30 q Pſau.3.9 r Dat is / alles wat de coorne ſchade doet.

Isset recht / dat een menschе God m * be- 8 dziecht / als ghy my n bedziecht? soo spreeckt ghy: Waermede bedziegen wp b? met den o thienden ende hefoffer.

p Daerom zijt ghy oock vervloeckt / dat 9 b alle dinck onder den handen verdwijnt / want ghy bedziecht my al tesamen.

q Brenghet dan de thienden gantsch in 10 myn coornhuys / op dat in mijnen huyse spyse zy / ende proeft my hier inne / spreeckt de Heere Zebaoth / oft ick oock niet des Hemels bensteren op doen en sal / ende seghen daer af ghieten de volheyt.

Ende ick wil voor b den r verslinder 11 scheiden / dat hy b de vrucht op den velde niet verderuen en sal / ende de wijnstock in den acker / b niet onvruchtbaer en zy / spreeckt de Heere Zebaoth.

Dat iij. Capittel.

1. Vanden verschrickelijcken ende troosteliicken dage der toecomst des Heeren / 3. dien Johannes de Dooper inden geest Helie voorcomen sal.

1 WAnt a siet / daer coemt eenen dach / b die daer brennen sal / als eenen oven: daer sullen alle verachters en gode: loosen c stroo zijn / ende den toecomenden dach salsse aensteken / spreeckt de Heere Zebaoth / ende en sal hen noch wortel / noch d telghe laten.

a Pſal.18.5 b 2.Theſſ.1.8 2.Pet.3.10 c Eſa.47.14 d Ende 21.10 * And. spruyte.

2 e Maer ghy die mijnen naem vreest / sal opgaen de Sonne der gherechtichept / ende heyl onder desselven vleugelen: ende h ghy sullet wt ende in gaen / ende toenemen als de mestcalveren.

e Luce.1.78 f Pſal.84.12 g Sap.5.6 h Joan.1.29

3 i Ghy sullet de Godtloosen k vertreden / want sy sullen asschе onder uwen voeten worden / dies daechs / dien ick maken wil / spreeckt de Heere Zebaoth.

i Pſal.49.11 k Ano.is mijn

4 m Ghedenckt des Wets Mosi mijns knechtes / a die ick hem bevolen hebbe / op den berghe Horeb / aen het gantsche Israel / met tsamen den gheboden ende rechten.

m Deu.4.10 n Mal.3.22 a Exod.17.14 o Mat.11.10 ende 17.10 Marc.9.11 Luce.1.17

5 o Siet / ick wil b senden den Prophet Elia / p eer dan den grooten ende verschrickelijcken dach des Heeren come.

p Luce.1.16

6 Die sal het herte der vaderen bekeeren tot den kinderen / en het herte der kinderen tot haren vaderen / dat ick niet en come / ende de het aerdrijck met den bane slae.

p Joel.2.13 Zoph.3.14 q Luce.1.17

Hier Eynde des Prophеten Malеachi. Eer

Een corte somma ende verclaringe op den Propheet Daniel.

¶ Dat eerste Capittel.

Is een schoon exempel van het leuen des heyligh Propheets Daniels / hoe heylich / godtruchtich / en-de rechtueerdich hy gheweest sy / ende dat hy een ridderlijck gheloue tot Godt ghehadt heeft / hoewel hy onder sulcke een woeste heydensche regeringe was. Want in hy dagelijcx soo veel grouwelijcke ergernisse heeft moeten sien ende hooren / ende is nochtans bestandtachtich ghebleuen / ende heeft sulcke ergernisse alle in sijn herte ouerwonnen. Waerom hem Godt oock sulcke groote genade / en maecht hem heerlijck . Een eerste met wijsheyt en verstant bouen allen menschen. Daer na maeckt hy hem oock heerlijck ende groot voor de werelt / ende doet groote wonderlijcke wercken voor hem.

Daermede bewijst ons Godt / hoe lief hy die heeft die hem vreesen ende op hem betrouwen . Ende hy lockt ende treckt ons met sulcken schoon exempel gheheel hertelijck tot de vreese Godts / ende tot een vaste ongherwijfelt gheloue.

¶ Dat ij. Capittel.

Is een Historie ende verhael / hoe des Coninchs droom de oorsake gheweest sy / dat Daniel tot eenen hooft ende Prince in het ganesche Coninckrijcke in Babylonia gheset is geweest. Ende dit en gheschiet niet alleenlijck tot troost der gevangen Joden . maer ooch op dat de rechte Godt ooch onder het Babylonisch volck bekent worde / ouer de welcke Daniel sulcke wonderlijcke openbaringen / ende ooch de beduydinghe des droom hadde.

Hier en is ooch niet alleenlijck een schoone leere maer ooch eenen grooten troost. dewijle Daniel met sijne medeghesellen in sulcken grooten noot / hen tot den vyerich ghebeet ghewent hebbende / sijn soo haestelijck voor ons tot ghebeden gheweest: op dat wy ooch in onsen noot tot Godt souden wenden / ende vaste hopen hebben. dat Godt ons verhooren sal.

12 Doe ginck Daniel op tot Arioch / etc.

Dit is een openbaringhe ende beduydinghe des droomes / inden welcken Godt den Coninck ende voornemelijck sijnen volcke den Joden / heeft willen openbaren. dat na het Babylonische ryck / drie andere sijn rijck op aerden beginnen sal / eer dat Christus gheboren sal en laten op de belofte dan Christo te hopen / al ist dat sy langhe verdoest . Ende dat sy daerentusschen onder sulcke rijcken / wosten menigherley ongelucken lijden.

Ende hier is dat sonderlijcken seer troostelijck is. dat het ryck Christi eewelijck blijuen sal . Ende oft schoon de werelt met alle haer macht en rasinghe en de tyranrijcken haer wilde daerentegen stellen: so en sal haer dat niet alleenlijck niet gelucken / maer sy sal verstoort ende te niete gebracht worden / op dat Christus ende sijn woort / alle macht ende heerlijckheyt alleen behouden.

¶ Dat iij. Capittel.

Is een Historie / waerin wy hen / dat de Coninck van de kennisse des rechten Godts / te wederom afgheweken / ende op afgoderije gheualien. Het welcke de Wijsheit boos menschen heeft alleenlijck daeromme te wege gebracht / op dat de goede Godt aen sijne verleyde Joden / Daniels medeghesellen / souden wreken / ende de regeringhe ghestoort / ende tot ongheluck gebracht worden.

Maer hier stercken / een sijn troostelijck exempel / dat ghelooighen ende schoonen ghelooffs / namelijck / dat dese drie deuchtsame mannen ter wilt haer lijf ende leuen laten / dan sy souden tot afgoderije wercke worden . Sy verachten des Coninchs tyrannije / betrouwende op Godts hulpe / dat hyse wel aen ooch wt de doot verlossen . Ende of Godt dat hier doen en wilde / so en willen sy nochtans van sijn niet afwijcken / noch afgodendienaers worden.

19 Doe werdt Nebucad Nezar vol gruwlijcheyt.

Het ander deel deses Capittels / stelt ons voor oogen een groot ende troostelijck wonderteecken / namelijck / hoe dese godsalige mannen / Hadrach / Mesach / en Abed Nego / midden wt den gloeyenden ouen / voor den Enghel Godts / sonder eenich hinder behouden sijn : ende hoe de tyranden Godts / die den Coninck tot sulcke tyrannije ghedreuen ende verooyaect hadden / ende wyder om den ouen stoden / sijn verbrant ghewoyden.

Op dat wy leeren / op sulcken ghetrouwen ende machtighen Godt onse hope stellen / ende ons noch voor lief noch voor leedt laten beweghen / tegen sijn woort ende wille yet te doen.

Het is ooch seer troostelijck / dat Godt des dupuels aenslach ende voorghewen also wenden can / dat voor sulcke vervolginghe / de Godtsalige niet alleenlijck niet verdoyen en sijn / maer ooch tot meerder eere ende regeringhe gheraken worden / ende dat den naem Godts dies te wijder onder de Heydenen / te ghen des dupuels wille ende voornemen / verbreydt ende bekent worde.

¶ Dat iij. Capittel.

Dat eerste deel deses Capittels / is een verclaringhe des droums / in welcken Godt den Coninck Nabucad Nezar sijn Coninckrijck heeft als eenen schoonen boom voor oogen ghestelt . Want waer het in een regeringe sijn en openbaerlijck voorgaet / daer is het alsomme vol goeder werckenoende weldaden / ghelijck eenen schoonen boom / die vol vruchten is.

Hier toe behoort nu datmen sulck een regeringhe / als een weldaet Godts bekennen / ende tot Godts lof / ende niet tot eyghen grootscheyt ende hooueerdicheyt ghebruycken en sal. Dewijle Nabucad Nezar sulck niet en dede / soo heeft hem Godt wt de regeringhe ghestooten.

Daerom heeft Daniel hem een Godtsalich Seermoon ghedaen. te weten / dat hy hem daermede soude vertroosten / dat Godt de sonde verghesst. Ende leert hem voort / dat hy sijn ghewelt ende vermoghen / sal tot synen ondersaten nut ende welvaert gebruycken : so sal Godt hem ghenadich sijn / ende de straffe wederom van hem wenden.

25 Dit alle gheschiede den Coninck Nabucad Nezar.

Dit is een verschrickelijck exempel tegheu de tyranrije / dat Godt de groote Coninghen ende Vorsten straffen wil / als sy haer ghewelt ende eyedom / niet en bekennen Godts gauen te sijn / maer tot haer eygen pomperije / grootscheyt / ende hooueerdicheyt misbruycken.

Wederomme is dat troostelijck / dat Godt den Coninck Nabucad Nezar weder in ghenade ontfangt / ende noch heerlijcker maeckt / dan hy oyt te voren gheweest hadde. Het welcke geschiet is tot onse leere ende troost / op dat wy ons / van onse sonden bekeeren / ende ghenade ende vergheuinghe hopen / ende in de sonden niet en vertwijselen.

¶ Dat v Capittel.

Is een verschrickelijcke exempel / hoe Godt den verstockten onbootueerdighen tyran Belsazer / die in sijn hooy hept seker ende bijolijck is / straft / dat hy lijf ende leuen / landt ende volck / op eenen tijdt verliest.

Ende sonderlijcken stelt de Propheet voor oogen / dat onaerdich ende woest leuen in ouerdaet en dronckenschap: waer wt lasteringhe Godts / ende allerley ander sonde coemt.

Op dat wy ons in sulcke exempelen spieghelen / en leeren in de vreese Gods matichlijck ende godsalichlijck wandelen.

19 Doe hief Daniel aen / ende spraeck voor den Coninck / etc.

Hier vermaent Daniel den Coninck / ende stelt hem sijns sonden voor oogen / dat hy hem in sijns vaders exempel niet ghespiegelt / noch daer door gebetert en heeft / maer moetwillich ende stoudt ghewest is / ende den rechten Godt ghelastert / ende de afgoden ghereert heeft.

Maer sulcke sonden in het hof sijn / daer en sal nemmermeer gheluck noch stantmatighe regeringhe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

te hopen zijn/maer maet een eynde hebben / ghelijck naem ende dienst / onder de Heydenen niet wegh-
Daniel hier schrijft/ dat dese tyran Belsazer haestelijck ghedoodt is / ende de Babylonische gantschelijck verdoruen zijn/ende dat rijcke op de Meden en Persen ghecomen is.

blusch en wordt.

Na dese corte somme ende exempel/ sullen wy onse ghebet oock stellen/en alleen op Gods genade ende barmherticheyt bidden/onse sonden bekennen ons vereren.

Dat vj. Capittel.

Is een exempel / waer in wy sien / hoe Daniel om des rechten Godsdienst wille in noot ende jammer coemt .. het welcke beschreuen is tot onsen troost / op dat wy weten / dat wy de eerste niet en zijn/ of wy schoon om Gods woordt lijden moeten: dat andere ende grooter heyligen hebben dat selue moeten verwachten ende lijden.

Bouen desen / is het ons oock een leere / dat wy gheen ongheluck ons en laten so (waer zijn / dat wy daerom souden van Gods woordt afwijcken / ende ons laten tot sonden beweghen. Ghelijck hier Daniel wil lieuer lijf ende leuen verliesen / dan dat ghebedt laten.

18 Ende de Coninck ginck wech op zijne/etc.

Dit is een seer troostelijck exempel / hoe Godt den Godtvreesenden Daniel wonderlijck verlost/ de welcke lieuer hemselven liet inder grouwelijcker leeuwen cuyle worpen / (daer hy haestelijck hadde verstonden gheworden/so hem de Enghel des Heeren niet beschermt ende beschuttet en hadde/) dan hy den ghebode des Conincx/ dwelck (hoe wel den Coninck daer niet van wetende:) tot zijns leuens verdoemighe ghestelt was/soude ghehoorsaem wesen.

Waerinne wy desen troost hebben: Ist dat wy aen Godt ende aen zijn woordt met een gheloouich herte blijuen vast hangende/so en sal hy ons niet verlaten: Ja de grouwelijcke leeuwen sullen eer soo tam worden/ als hondekens.

Wederom bewijst Godt ons hier / hoe hy met de vianden zijns woordts ende zijner Christenen wil handelen: namelijck/dat ongeluck/ dat sy op anderen dien sy roomich zijn/soecken te brenghen / wil Godt op haer eyghen hooft laten ballen.

Also verandert de sake hier wonderlijck : De godloose meynen Danielen te verdrucken / ende hemseluen te verheffen: Maer Godt maect het also/ dat Daniel hooger verheuen wert/ ende dat den naem Gods wijder verbreyt wert/ ende de Godtloose moeten met hare wijuen ende kinderen wrgheroept worden.

Dat vij. Capittel.

Is een gesichte/ waerinne Godt Danieli te kennen geest/hoe dat na dat Babylonische rijcke/dwelck hy op eenen leeuwe vergelijct/ sullen drie andere diergelijcke machtige rijcken ofte Monarchien opcomen/ namelijck/der Persen/Griecken/ende Romeynen.

Ende dat onder het laetste/dat is/ onder het Roomsche rijcke/een grouwelijcke vervolginghe der heyligen/ door Mahomet sal opstaen . Maer sulcke vervolginge/ sal haren scheren tot hebben/hoe langhe sy dueren moet . Daer nae sal de werelt een eynde hebben/ende de gheloouige sullen met Christo dat rijcke in ewichept besitten.

Dat viij. Capittel.

Is een ander gesichte, waer door God, Daniel den Propheet vertoont/hoe het met zijnen volcke de Joden/in het derde rijcke der Griecken gaen sal/ onder Antiocho/des grooten Alexanders nacomelinck.

Want dewijle dese schandelijcke beeste / een wrenemende grouwelijcke vervolginge soude tegen het Joodsche volc op richten. om harer sonden wille/so was het noodich/dat God dat selue te vozen openbaerde/ op dat de Godsalige Joden in sulcke ellende niet vertwijffelden/noch cleynmoedich en werden/ghelijck of sy gheheel souden vergaen/en de beloefde Christus/ de verlosser ende ewighen troost niet en soude comen.

Dat ix. Capittel.

Dat eerste deel dese capittels/is een verlich ende schoon gebedt/waer in de Propheet bidt / dat Godt zijnen toorne afwende/ende zijn volck wt de Babylonische gevanckenisse verlosse/ ende wederom te hups in haer lant helpe. Dit ghebedt sluit hy aldus.

Den eersten bekent ende verreit hy. met war grooter sonden zijn volck sulcke rechtveerdige straffe verdient heeft. Daer na bidt hy God/dat hy sulcke straffe genadichlijck afwende/ om zijner rechtveerdicheyt wille/(dat is/om dat hy genadich is/ ende wt enckel genade de sonde vergheeft /en rechtveerdich maeckt/ ende om zijns naems wille/dat is/op dat Gods eere/

Ja een vozreden op het elffte Capittel dat daer volcht/waerin Daniel een sonderlijck stuck schrijft/ van de Enghelen / welckes ghelijcken nergens in de heylige Schrifture en is : Namelijck/ dat de goede Engelen tegen de boose strijden/landen ende volcken beschutten ende beschermen.

Ende de boose Enghelen noemt hy oock Vorsten: Hier wt cunnen verstaen / waeromme het inder Coningen ende Vorsten houen/ so woeste ende wilt toegaet/dat het goede alsoo verhindert/ ende eerlijck ende ongeluck so haest genoozderr en aengerichtet wordt.

Want de dupuelen zijn daer/ sy stoken ende trecken ofte verhinderen doch so vele/ dat het goede nergens en can voortgaen . Teghen sulcke wil hept der Engelen/ware de wil hept ende het vermeughen hier menschen veel te cleyne . Waeromme heeft God de goede Engelen als wachters verordent die den dupuels voornemen bleken / ende dat goede op de aerde voorderen ende helpen souden.

Dat xj. Capittel.

Is een Prophecye ende voorsegginge/ hoe het den Joden gaen sal/ende hoe de rijcken sullen veranderen worden/tot dat Christus de rechte Heere en Coninck coemt. Ende dit Capittel is een wtnemende wonderlijcke Prophecye. dat sy so nauwe overeen coemt met de historien/die beschrijuen hoe het daer nae ghegaen is. Want den laetsten Coninck in Persen / overwan de groote Alexander/ende nam dat gantsche lant in/ beel voorder / dan het oyt eenich Coninck in Persen inghenomen hadde.

Maer Alexander en leefde niet langhe / ende daer na werdt dat regiment verscheurt/ en gedeylt in vier Conincrijcken/ Asia, Syria, Egypten, ende Grecia.

Hoe het ghegaen is met de twee Conincrijcken/ Syrien en Egypten/ dat beschrijft de Propheet hier met vele woorden/om dat de Joden/die tusschen dese beyde Conincrijcken laghen/der selver ouerheyt/ moesten swaerlijck ontgelden.

21 In diens stede sal opcomen een ongheachtet man/welcke de eere/etc.

Dit ander deel deses Capittels/sept vs Antiocho/ hoe hy tegen den Coninck in Egypten krijgen / hem in zijn landt ballen / ende dat bedzieghelijck innemen ende plonderen soude. Ende dat hy daer na noch eenmael comen soude maer van de Romeynen met schanden wert afgheweesen worden.

Dat hy dan soude Jerusalem ouermallen / alle Godtsdienst wech nemen / afgoden inden Tempel Godts setten / ende de lieden met gewelt tot afgoderye bzgen/ tot dat ten laetsten Judas Machabeus met sommige andere/ hen teghen sulcke godtloosheyt souden stellen/ende den seluen Antiochum grootelijck verhinderen.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat in sulcken jammer ooch vele Godtsalige menschen sullen verdruckt worden / op dat sy door dat cruyce bequaemst/repn ende louter worden.

Ende alle/is om de sonde des volcx geschiet/ op dat wy leeren Godtvreesen de zijn/en den wille Gods liefhebben / ist dat wy willen sulcke straffe ontgaen.

F Dat xij. Capittel.

Dit Capittel wort ghemeenlijck gedupdet/dat het onder den naem Antiochi/een voorseggynghe zy/van des Anterchristo rycke/geleyt de heylige Paulus dat selue betuycht/sommige woorden daer wt dupdende op den Anterchrist/2. Thessal. 2. de welcke de Christenen jammerlijck verscheurt ende verooert heeft/met sijnen grouwelijckheden.

Sulck Anterchristo rycksein is niet alleenlijck dat Godloose paus dom/maer ooch des Turcx ende Mahometha rycke: want de Paus ende Turck vervolghen te gheliycke dat Euangelium/ende onse heylige Christen gheloouc/met dwalinghe/balscheleeringhe/ende sweert/op het alder grouwelijckste.

Ende hier moetmen sonder lijck aenmerchen/ dat Christus sulcke ellende ende jammer wil met zijn toecomste wechnemen/ ende de ellendighe gheplaechde Christenen dan dat tydtsijck ongheluck verlossen/ende met dat eewighe leuen verblijden.

Hierentusschen sullen wy verwachten / ende met alle ghedult lijden / wat Godt ons hier op aerden toeschiekt.

Want ghelijck wy hier openlijck sien/soo moeten de Christenen dat heylighe cruyce dragen ende lijden.

FINIS.

Den staet der Joden/onder de Hystozie

dienende totten verstande der materie.

Na het wederkeeren wt der Babylonischer ghevanckenisse / de Jodische Ghemeynte heeft altijt gheregeert gheweest door Princen en Gouverneurs wt den geslachte Juda/tot der tijt toe dat de Asinodianen of Machabeen (welcke wt de stamme der Priesteren waren) het bozgerijck gouvernement weeh namen: te weten/int 344 jaer na twoorse. wederkeeren. Dese gauen hem den Coninclijcken tijtel/die vergaen was sint de voorse. ghevanckenisse/ende vermengden de Coninclijcke autozitept/met de Priesterlijcke weerdicheyt. Ende het ghebeurde in den tijde / doen Pompeus de groote / gheheel Syrien in slauernijen brachte/en die onder de gehoorsaemheyt der Romeynen stelde/met ooch het gebeel Joodsche lant: den welcken sijnde den twist aengaende het Coninckrijck ende Priesterdom/ tusschen Hircanus ende Aristobulus (ghebroederen/) liet den voorse. Hircanus het Priesterdom/ende boual het bozgerijck gouvernement/eenen Antipater/die een vreemdelinck was/van slechten ende leeghen stamme wt Idumeen/ om de geschicktheyt ende getrouwicheyt die hy in hem vant/die ooch doen Julius Cesar Keyser wert/benesticht wert. Welcken Antipater/op dat hy zijne kinderen vermoogderen soude/stelt dese int voorse. gouvernement: te weten/Phaselus den outten/in Judeen ende Samarien/ende Herodes in Galileen.

Na de doot Julius Cesar/bewijle Octauianus Augusto/ ende M. Anthoni/becommert waren met den inlandischen crijch teghens Cassius ende Brutus/heeft den voorse. Antigonus den sone van Aristobulus het Coninckrijck bereregen/dwelck zijnen vader versorht hadde door hulpe vanden Coninck van Parthen: Hy dede zijnen oom Hircanus beyde de ooren afsnijden / op dat hy des te onbequamer tot het Priesteramt soude wesen: maeckte Herodes (wiens broeder een weynich te vozen ghedoot was) vluchtich/ende haerlieder vader Antipater bergiftede hy.

Herodes quam te Roomen / ende gaf te kennen de weerdheyt des voorse. Antigonus/door den raet door M. Anthoni / met ooch de alliantie tusschen hem ende den Coninck van Parthen/die een vyant der Romeynen was. Dwelck den Raet verstaen hebbende/verclaerden Antigonus voor vyant/ende Herodes Coninck der Joden. Waeromme Herodes weder in Judeen keerde: verreeech het rijcke door hulpe der Romeynen teghen Antigonus: doode alle die/die vanden stamme ende gheslachte der Machabeen ende Juda waren/ooch die/ de welcke hem docht eenighen middel te hebben om totten Coninckrijcke te gheraken. Ende op dat hy het herte der Joden mochte ghewinnen/onderwierp hy hem hare religie/timmerde haer eenen Tempel / veel heerlijcker als dien te vozen gheweest hadde/bouwede vele schoone Edefitien binnen Jerusalem / ende houwelijckte ende maeckte een verbondt met haer. Hy regneerde also 31. Jaren met gheweld ende tyrannije/ende int 32. Jaer accorderen hen de Joden ghewillichlijck trecht des Coninckrijcx/also wel voor zijnen persoon / als ooch voor zijne naecomelinghen: int welcke Jaer Jesus gheboren werdt / ende den scepter van Juda wech genomen/ (nae de vzopheeije Jacobs.) Den seluen Herodes regneerde 6. Jaer als machtich Coninck/dit zijn in als 37. Jaer.

Int 42. Jaer Augustus/(wesende het 32. Herodi) maecte Cyrenius (den Gouverneur van Syrien) de beschrijvinge die Luce 2. verhaelt: en Jesus Christus weert geboren/den welcke corts daer na van de wijse die wt den Oosten tot hem quamen / verscht weert. Daer nae in Egypten genoert/waer hy tot nae den doot Herodes bleef/om zijne tyrannije te ontvlieden.

Den seluen Herodes seer nae zijne doot wesende / hede drie van zijne kinderen doden: te weten Alexander/Aristobulus/en Antipater / en liet te lijne Archelaus/Antipas ghebynaemt Herodes/Philippus ende Lysias/na het schrijuen Eusebius: de welcke Augustus Cesar het Coninckrijck van haren ouerledenen vader deelde in vier deelen/diemen hiet Tetrarchien: te weten/Archelaus/Judeen ende Samarien: tot Antipas/ Galileen : tot Philippus/ Itureen ende Trachoniten: ende tot Lysias/Abylenen. Den voorse. Archelaus Regneerde 9. Jaer / daer nae van een mis daet beschuldicht ende betrapt / werdt binnen der Stadt Vienne in Dauphineen ghebannen / ende zijne Tetrarchie geregeert door Pyonosten ende Vallinsen/onder de authozitept der Romeynen. Den eersten Gouverneur was Copinius/ door Cyrenius/in dien tijde Gouverneur in Syrien/ingheselt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Int 3. Jaer Tiberius/nacomelinck des voorsc. Augustus/succedeerde Martus int gouuer-
nement des voorsc. Copinius/den welcken regneerde 2. Jaer/ende na hem Annius Ruf-
fus oock 2. Jaer. Daer nae Valerius Gratus 7. Jaer: te weten/tot int 14. Jaer des voorsc.
Tiberius/eñ int selue Jaer wert Pontius Pilatus inde plaetse van de voorsc. Gratus gestelt/
eñ gouuerneerde 9. Jaer/eñ int tweede iaer der regeringe des voorsc. Pilatus/dwelc is het 15.
Tiberi/predicte Joannes de dooper/eñ doopte Jesus Christus/daer na wert hy gedoot door
Herodes Tetrarch van Galileen/Jesus Christus begonst het Euangelium met teeckenen en-
de miraculen te vercondighen: ende 3. Jaren daer nae ter doot ghebracht/ tot onser aller ver-
lossinghe. Opt leste vant 9. Jaer werdt Pilatus beschuldicht / ende door Vitellius als doen
Gouuerneur van Syrien na Roomen ghesonden/ende Marcellus in zijn stede ghestelt.

Caius Caligula/een nacomelinck Tiberi/wederriep de voorsc. Marcellus/ende stelde in zij-
ne stede Petronius/int eerste Jaer zijns rijcx. Eñ gaf de twee Tetrarchien die Philiphus
ende Lysias besaten(die onlancx te voren ouerleden waren) tot Agrippa haren neue / Alexan-
ders sone die Herodes dede dooden/ghelijckt hier bouen verhaelt is: het welck Antipas den
Tetrarch van Galileen benijde/reys de na Roomen/ meyn ende de voorsc. Tetrarchien voor
hem te vercrijghen: maer Agrippa schreef den Keyser tegen hem/ende beschuldichde hem/dat
hy met den Coninck van Pharthen verstaen hadde/die een vyant des Roomschen volcx was:
van het welcke ouertuycht wesende/wert van zijne Tetrarchie berooft/eñ in de stadt van Li-
ons ghebannen: ende zijne Tetrarchie den voorsc. Agrippa ghegheuen.

Claudius een nacomelinck Caligula/ beuestichde Agrippa in zijne Tetrarchien / ende gaf
hem daerenbouen die van Judeen in maniere/dat hy gheheel het Coninckrijck besat/ ge-
lijck het zijnen grootvader beseten hadde: Van den seluen Agrippa wort verhaelt Act. 12. on-
der den naem van Herodes: want desen naem hielden alle des eersten Herodes nacomelin-
ghen also ghemeyn/ghelijck den naem Cesar/den Roomschen Keyseren is. Hy dede S. Jaco-
bi/Joannes broeder dooden/hielt S. Petrus gheuanckelijck/eñ corts daer nae wert hy van-
den Engel des Heeren ghesla gen/ende sterf. Hy liet drie dochteren achter: te weten/Bernice/
Maria/ende Drusille/ende eenen sone 17. Jaer out wesende/Agrippa genaemt: den welcken
om zijn Jonckheyts wille zijns vaders rijcke niet en gheniette/maer wert door voochden on-
der des Keysers/ende der Romeynen handen gheregeert. Waer van den eersten Gouuerneur
ghenaemt was/Cuspius Fades/ende gouuerneerde 3. Jaer: daer na Tiberius Alexander/die
oock 3. Jaer gouuerneerde: daer nae Cumanus 2. Jaer. Van dien tijdt aen/ werden de twee
Tetrarchien die Philippus eñ Lysias zijns vaders ooms ghehouden hadden/ in handen des
voorsc. Jonghen Agrippa ghestelt. Nae den voorsc. Cumanes/werdt Felix inghestelt/ on-
der welcken S. Paulus gheuanghen werdt/ende gouuerneerde 3. Jaer. Festus succedeerde
nae hem/ende sant S. Paulum na Roomen/int eerste Jaer des Keysers Nero: ende in desen
tijde werde de Tetrarchie den voorsc. Jonghen Argippa ghegeuen.

De voorsc. Festus/na dat hy 3. Jaren gegouuerneert hadde/sterf: ende in zijn stede werdt
gestelt Albinus/den welcken gouuerneerde 5. Jaeren: ende nae hem Cestius Florus/te-
gens welcken de Jodē rebelleerden. Om welcke sake Nero Vespasianus tegen haer sant met
een groot heyr. Welcken Vespasianus luttel tijts na dat hy in Judeen ghecomen was(eñ de
tijdinghe ghecomen zijnde van de doot Nero) werdt van zijn Crijchsvolck Keyser verclaert/
om dies wille dat het geslachte Nero gheheel vergaen was. Daeromme latende het beuel zij-
nen sone Titus/keerde weder nae Roomen/waer hy Vitellius(die het Keyserrijck besat)om
brachte/den seluen Vitellius hadde Otto ghedoot/ende Otto/Sergius Galba: de welcke na
tvoorsc. Keyserrijck stonden. Dese drie duerden eenen corten tijt/eñ den voorsc. Vespasianus
begonst vreedsaemlijck te regneeren/int 2. Jaer na het ouerlijden Nero. Hierentusschen oor-
logede Titus teghen de Joden/nam Jerusalem inne/plonderdese ende ruyneerdese geheelijc-
ken. Also eyndichde het Coninckrijcke/het Priesterdom/ende dit arm ongheluckich Jootsche
volck/int 40. Jaer nae de doot Jesu Christi.

De Historischrijuers verhalen veruaerlijcke ende schrickelijcke ghescheidenissen / aen-
gaende de veruolghinghe van dit arm volck / duerende de belegheringhe / ende nae
het innemen der voorsc. Stede / door het rechtueerdich oordeel Godts / ghe-
lijck zijt van Pilatus begheerden : te weten / dat het bloedt
van desen Christus op haer ende hare nae-
comelinghen quame.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

DE BOECKEN GHENOEMT APOcryphi.

VVaerſchouvvinghe tot den Leſer.

DEſe boecken die men noemt APOCRYPHOS, hebben te allen tijde onderſcheyden gheweeſt van de Boecken diemen ſonder twijfelinghe acht te zijne van de H. Schriftuere. Want de oude vaders willende toeſien/ dat daer gheen onheylighe Boecken en ſouden toeghelaten worden/ met de Boecken die ſonder twijfel zijn door den heylighen Gheeſt gheſchreuen/ ſoo hebben ſy een Rolle ghemaeckt/ de welck ſy ghenoemt hebben CANON/ dat is Reghel: daer mede te kennen geuende/ dat alle Boecken die daer in beruatet waren/ waren een ſeker Reghel/ daer aen men houden moeſte. Aengaende deſe Boecken/ ſy hebbenſe genoemt APOCRYPHOS/ daer mede te kennen geuende/ datmenſe moeſte houden voor priuate ende eyghen gheſchriften/ ende niet voor Autentijck/ ghelijck ghemeyne verſeghelde ende gheapprobeerde brieuen. Daeromme is tuſſchen deſe Boecken ende de andere ſulck onderſcheyt/ als tuſſchen eenen brief die voor eenen Notaris ghepaſſeert is/ ende gheſeghelt/ om van allen menſchen aenghenomen te worden/ ende tuſſchen eenen brief van eenen ſonderlijcken menſche geſchreuen.

Het is wel waer/ dat ſy niet te miſprijſen en zijn/ dewijle ſy goede eñ nutte leere veruaten. Maer het is nochtans wel recht/ dat het gene dat ons door den H. Geeſt gegeuen is/ geachtet eñ gehouden zy/ bouen het ghene dat van menſchen ghecomen is.

* * *

TOT LEYDEN,
By Andries Verſchout, op de Breede-ſtraet.
Anno.M.D.LXXXVII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dese Boecken en vintmen niet in der Hebreischer Biblia/ende worden Apocrypha ghenoemt.

III. Esdras/		ix.
IIII. Esdras/		xvi.
Tobias/		xiiij.
Judith/	heeft	xvi. Capittelen.
Wijsheyt/Sapientia.		xix.
Jesus Syrach/Ecclesiasticus/		Li.
Baruch.		vi.

Sommighe stucken in Esther ende Daniel.

Manasse ghebedt.		
I. Machabeorum/		xvi.
II. Machabeorum/	heeft	xv. Capittelen.
III. Machabeorum.		vij.

De inhouden der boecken/diemen noemt Apocryphos.

NV moeten wy oock wat spreken van die boecken/die sommige noemen/Apocryphos/ hoewel hen dien naem niet gantschelijck en dient. Ic meyne dat dese boecken/wel mogen heylige boecken of schriften ghenaemt worden/als die door heylighe mannen/van heylige dingen geschreuen zijn. Maer dat sy nochtans niet en zijn onder Canonische boecken te tellen/als die van sulcker autoriteyt niet en zijn. Sommige deser boeckē beschrijuen Historien: sommige zijn prophetische eñ leerboeckē/der welcker inhoudē wy nu int corte sullē stellē. Ick wil oock hier by stellen/ dat de sonderlijcke geleerde man Theodorus Bibliander/van dese voorsc. boecken seyt/in zijn boeck/De optimo genere explicandi Hebraica/daer hy ooc de somma der selver boecken verhaelt/ aldus schrijuende: De Ecclesiastische boecken worden oock ghenoemt H. Schriften: de welcke/ hoewel sy gheen bequame autoriteyt en hebben/ om dinghen te beuestighen daer van twist is/ghelijck de Canonische H. Schriftuere/soo en worden sy nochtans niet verworpen/ghelijck de schriften/die te recht ghenaemt worden Apocrypha: als de prophecie Eldad ende Medad de opclimminghe Mosis/Apocalypsis Helie ende diergelijcke andere ghedichtselen des boosen gheests. Maer dese Ecclesiastische boecken/zijn oock in de scholen ende Kercken der gheloouigen toegelaten/ende van velen in soo groote eerweerdicheydt ghehouden/ dat sommighe het boeck Judith onder de Canonische Schriftuere stellen. Wy willense na de orden des tijts verhalen. De sommighe veruaten Historien van den tijde Ezechie/tot den tijt Pompei/die eerst den Joden haer Rijck genomen heeft. Het boeck Tobie/dat van den H. Hieronymus is wt der Chaldeischer tale ouergeset in Latijn/verhaelt dinghen die gheschiet zijn in Assyria/ nae dat de thien gheslachten waren in dienstbaerheydt wechghelept/ende leert door een schoon exempel/de liefde der ouderen/der kinderen/ende der ghetrouden lieden. Judith vertoont de natuere des gheloofs/ende stantuastichepts: eñ verhaelt/ hoe de stadt Bethulia vanden hooftman Nabuchodonosors/ des vaders des grooten Nabuchodonosors/die Zedechiam ende Joachim geuangen nam/belept zijnde/ door de heylighe weduwe Judith verlost wert. Daniel heeft eenen aenhanck van Susanna/Bel/eñ den Draeck. Hester heeft sommighe aenhanckselen. Het derde boeck Esdre/ verhaelt vanden Phase Josie/daer van men in de boecken der Coninghen leest/ ende dingen die in Esdra eñ Nehemia staen/daer tusschen stellende den strijdt des vernufts eñ wijsheyts/daerin Zorobabel de ouerwinner was. De boecken der Machabeen/verhalen de verdruckinge Israels/ door Antiochum Epiphanem/ eñ de Macedonische: in welcke boecken een claer voorbeeldt Antichristi ghesien wort. De ander Ecclesiastische boecken/ handelen van de Godsalicheyt/ ende onderwijsinghe der zeden ende des leuens. Want Baruch versamelt wt Esaia ende Jeremia sentencien/die tot lasteringe der Afgoden dienen/ende straft de Afgoderije swaerlijc. Het vierde boeck Esdre/heeft verscheyden prophecien/ende vele ghesichten/ghelijck Ezechiel/ Zacharias/eñ Daniel. Jesus de sone Syrach/heeft dat boeck Ecclesiasticum ghemaeckt/ het welcke men de Wijsheydt noemt/ende Hieronymus betuycht/ dat het by de Hebreen is oock ghenoemt/ Parabolen ofte Spreucken. Hy leert de wijsheyt met corte sentencien/ ghelijck der seer ouden schrijueren ghebruyck was: ende heeft vele dinghen/die te voren in Ecclesiaste ende in de Spreucken Salomonis gheschreuen zijn. Het boeck der Wijsheyt/ dwelck Philoni eenen seer welsprekenden Jode toegherekent wort/ verhaelt breeder/ ende dat met Grieckscher welsprenkenheydt / dat in het eerste boeck der Spreucken Salomonis gheschreuen is/ tot den lof der warachtigher wijsheyt dienende. Het ghebedt Manasse/dwelck in de Grieckische exemplaren niet en is/heeft gantschelijck de Hebreeusche wijse van spreken.

Dit schijft Theodorus Bibliander.

Tobias.
Judith.
Daniel.
Hester.
3. Esdre.
Machabeen.
Baruch.
4. Esdre.
Ecclesiasticus.
Het boeck der Wijsheyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

HET DERDE BOECK ESDRE.

¶ Argument.

HEt derde boeck Esdre/verhaelt sommighe dingen wt den vierden boeck der Coninghen/ende ock vele dinghen / die inden boeck Esdre ende Nehemie verclaert worden / hoewel sommighe dingen worden hier breeder vertoont / ende vele schoone exempelen der Godtsalicheyt voor oogen gheset.

¶ Dat eerste Capittel.

1. De Coninck Iosias houdt het Paessah des Heeren/ 17. hy gheeft den volcke groote menichte van lammeren / schapen/ gheyten ende bocken. 21. De wegen Iosie hebben recht geweest inde te-genwoordicheyt des Heeren. 25. Pharao Coninck van Egypten reeckt wt. 29. Iosias is ghedoot in den strijdt teghen de Coninck van Egypten. 34. Ioachas/Ioakim ende Zara de sonen Iosie. 38. Nabucad Nezar leydt Ioakim gevangen in Babylonien. 41. Ioachin de sone Ioakim. 46. Tedechias Coninck Iuda/ in de stede Ioachim. 52. Ierusalem ghewonnen/ ende den Tempel ghera-seert door de Chaldeen.

Iosias bestelt den dienst des Heeren.

2. Par. 35.1

2. Par. 35.2

ESdre Iosias hielt den 1 Heere het Paeschenfeest te Ierusalem / en slachtede het Passah/aenden veerthienden dagh der eerster sMaent.

Hy stelde de Priesters 2 na harer ordeninge/ gelijck sy het dan dagelijcx af wisselden / ende die waren aengedaen / met witter gewaet/ ende dienden inden Tempel des Heeren.

Ende sprack tot den Leuiten/de heylige 3 Dienaren Israels: Dat sy hen heyltchden den Heere/te setten de heylige a Kiste des Heeren in het huys/dat Salomo de Coninck/de sone Dauids daer toe ghebouwet hadde/

a Of Arke. 2. Par. 6.5

Ende spraeh: Voortaen en sult ghylieden 4 niet meer de Kiste op den schouderen draghen: Hy dienet uwen Heere / ende hebbet achtinge op zijn volck Israels/na den vleschen/ende uwen stammen/

1. Par. 24.4 2. Par. 35.3

Na dien ende als het b de Coninck Da- 5 uid de Coninck Israels verordent heeft/ ende na der heerlycher toerustinghe / Salomonis zijns soons: Jae dienet hem alle in den Tempel / nae der ordeninghe ende wtdeylinghe der voorghesetteden / die wt den ghelachten bestelt zijn/te dienen voor den kinderen Israels.

b Dauid 1. Par. 23

Slachtet het c Passah/en bereydet uwen 6 broederen offer/ende doet na den beuele des Heeren/dat hy sMosi ghedaen heeft.

c Exod. 12.3

Ende Iosias schanck den volcke dat ge- 7 vonden wert / der lammeren / der schapen/ der bocken/ ende gheyten/ dertich duysent/ d ossen/dije duysent.

d Hebreus/calues.

Dit schanck den Coninck wt Coninck- 8 lycker vrymildicheyt / als hy het voorghesept hadde / den volcke: ende den Priesteren ten Passah / twee duysent schapen / ende honderd ossen.

Daer toe Iechonias ende Semeias/en- 9 de Nathanael ghebroeders ende Hasabias/ e Iezrel ende Iosabad / schoncken den ten Passah/vijf duysent schapen/ende vijf honderd runderen.

1. Esd. Gesel. vide Comm.

Ende doe dit gheschiede / stonden de Priesters ende Leuiten / gheheel schoon in hare ordeninghe/ ende hadden ongheheulde broodden/door de stammen heuen:

11 Ende offerden nae der ordeninghe der Voorgesetteden inden geslachten/den Heere voor den volcke / als het dan in den boecke sMosi gheschreuen is:

12 Ende c hzieden het Paeschlam/ ghelijck- c Exod. 12.8
men dan soude: de danckofferen daerentegen ende andere / roockten sy in ketelen/ potten ende pannen/

13 Ende setteden doe met goetwillicheydt den volcke voor/ ende daer nae ock heuselnes/ende den Priesteren.

14 Want de Priesters offerden het vette/ tot dat de tydt verliep: de Leuiten / Jae bereyden voor hen seluen/ende voor hare broeders de kinderen Baron.

15 De Sanghers nb/de kinderen f Assaph/ f 2. Par. 26.2
stonden in harer ordeninghe/ na dien/ ende als het Dauid verordent hadde : daer toe Assaph/ Zacharias ende Jeduthum/die van die vanden Coninck bestelt waren.

16 Ende g de Poortiers ende Deurwach- g 1. Par. 27.2
ters / stonden by de deuren / ende dat niet yiyte/ dat yemet niet van zijnen stande ende dienst en weke : want hare broeders de Leuiten/bereyden voor haer.

17 Also wert voleyndet / alles wat ten offer des Heeren behoorde.

18 Op dien dach hebben sy het Passah ghehouden/ ende hebben danckoffer gheoffert/ tot den offer des Heeren/ na den beuele des Coninex Josie.

19 Alsoo begaughen heerlycken/ de kinderen Israels/die daer op die tydt tegenwoordich waren/ het Passah / ende aten de onghehe-uelde broodden/ de seuen daghen lanck.

22 Jae alsulck een Passah / en is in Israel niet ghehouden worden/ vanden tyden des Propheten Samuels.

21 Ock en heeft gheen Coninck alsulck h Anders/ be-
Passah h gehouden/als dit/dat de Coninck gaughen/
Iosias/de Priesters ende Leuiten i hielden/ i Of begingen
ende de Joden / ende alle Israel / van alle dien/ die te Ierusalem ghewest zijn.

22 Inden achtyienden iare des Coninexrijx Josie/is dit Passah ghehouden worden.

23 Ende de Coninck Iosias heeft alle zijne Iosias geest
werken / met volcommer herten voor den rent in den
Heere gherichter: strijdt met
den Coninck
24 Ende dat om hem beschreuen is in voo- in Egypten/
ghen tyden / van dien die ghesondicht heb- sterft / ende
ben/ende Godtloos ghewest zijn voor alle wort vande
volcken/ende die het woort Gods niet ghe- zijnen be-
sorcht en hebben over Israel. clacht.

25 k Jae dese daden alle des Coninex Jo- k 2. Reg. 23.29
sie / tooch Pharao de Coninck Egypti op/ 2. Par. 35.20
ende quam te Charchamis byden Phrath/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende Josias zoegh hem tegen.

Doe sandde de Coninck Egypti tot den 26
Josia/ ende liet hem segghen: Wat l hebbe
l Anders/ ister batter is / tusschen mij ende
b Coninck. etc. ick niet b te doen Coninck Juda?

Ick ben vandt Heere gesondē/ niet met 27
te strijden: want mijnen krijch is over den
Phrath/ treckt haestelijck weder te huys.

Ende Josias en wonde niet op zijnen 28
wagen wederkeeren/ maer onderstont hem
te strijden/ ende en hoorde niet den woorde
des Propheten / dat hy hem seyde wt den
monde Gods:

Maer ordineerde eenen strijdt tegē hem/ 29
in den velde Mageddo: ende de Wosten
dzonghen op den Coninck Josiam.

vt 2. Reg. 22, 34. Doe spzack hy tot zijnen knechten: m 30
Voert my wt den strijdt: want ick ben seer
verwondet: ende zijne dienaers voerden
hem suellijck wt der spitse heuen.

Dat clam hy op den anderen wagen/ 31
quam te Jerusalem/ ende sterf / ende wert
begrauen in zijns Vaders graf.

Esi in den gantschē Jodischē lande treur- 32
n Anders/ desgelijcx de Prophect Jeremia/ beclaechde Josiam/ende de Regenten met de wijuen/ hebbende om ghetreurt cot/etc.
dē sp om Josiam/n oock de o voorghesetten met haren wijuen/beclaechdē hem/ tot op desen dach: ende suickes geschiede voort ende voort inden gantschen Israel.

Dit is geschzeuen in den boeck der ghe- 33
schiedenissen/der Coninghen Juda/ namelijcken / alle daden ende wercken Josie des Coninex / oock zijne Coninclijcke macht ende Heerlijckheyt/ zijn verstant in de Wet Gods/ende wat hy gedaen heeft/ oock dat niet geschzeuen en is inde boecken der Coninghen Israels ende Juda.

o Of/ Voorstanders.
Jechonia Woxt Coninc in zijns vaders stede.
p 2. Re. 24. 30 2. Par. 36. 1
p Ende het volck nam Jechoniam de son 34
ne Josie/ende maeckten hem ten Coninck/
aen zijns vaders Josie stede / doe hy drie
ende dertich Jaer oudt was.

Ende doe hy drie Maenden gheregeert 35
hadde over Israel/ settede hem de Coninck
Egypti van het Rijcke/dat hy te Jerusalem
niet en regeerde.

Ende leyde een schattinghe op het landt/ 36
namelijcken/ hondert Centener silvers/en-
de een Centener gouts.

De Coninck Egypti maket Jehoiakim ten Coninck voor Jechonia.
Ende de Coninck Egypti / settede ten 37
Coninck aen zijne stede / zijnen broeder Je-
hoiakim / dat hy Coninck ware over Juda
ende Jerusalem:

Den raet nv des Coninex / met tsamen 38
den Coninck/ende Taracles zijnen broeder/
vinck hy / ende voerdese ghevanckelijck in
Egypten.

Vijf ende twintich iaer oudt was Jehoi- 39
iakim / doe hy Coninck wert in den lande
Juda ende Jerusalem/ende dede quaet voor
den Heere.

q 2. Reg. 24. 7 q Nae den selven tooch Nebucad Nezar 40
de Coninck te Babylonia / ende bant hem
met yseren banden / ende voerde hem nae
Babylonien:

Oock alle vaten / die in den Tempel den 41
Heere ghewijet waren/ende alle cleynodien/
nam Nebucad Nezar / ende voerdese nae
Babylon / ende ghebuycktese in zijnen
Tempel te Babylonia.

Van zijner ouerpnichept ende Godloos- 42
hept/ende oock zijnen grouwel/ is ghesschzeuen in den boeck der ghesschiedenissen der Coninghen.

Ende den seuen vierdē Coninck/ Jehoiachim zijn sone: achthien Jaer was hy oudt/ doe hy Coninck wert/ 43
Jehoiachim wert ghebonden in zijne ban den.

Ende regeerde te Jerusalem/ vijc maen- 44
den/ ende thien daghen: doos dede hy voor den Heere.

Over es iaer/ schickede na hem Nebucad- 45
Nezar/ esi lier heen na Babylon boeren/ met tsamen den gheheylichden saten des Heeren:

Ende maeckte ten Coninck aen zijn ste- 46
r 2. Reg. 24. de/ over Juda ende Jerusalem r Joachiam zijnen broeder/ die was xxj. Jaer oudt/ ende elf Jaer regeerde hy.
Nebucad Nezar set Joachim ten Coninck.

Ende dede oock boos voor den Heere/ 47
keerde hem niets aen de woorden/ die hem
den Propheten Jeremia/ tot hem ghesproken
werden/ wt den monde des Heeren.
[Jer. 37. 1.

Ende hoewel hy den Coninck Nebucad- 48
Nezar eenen eedt ghedaen hadde/ wert hy
doch mepneerdich ende afvallich van hem:
daer toe ouertradt hy oock alle settinghen
ende ordeninghen des Heeren des Gods
Israels.

Desghelijcken de voorghesetteden ende 49
Oversten in den volcke des Heeren / deden
bele quaets/ende werdē godloos/ meer dan
de Heydenen/ onreyn ende beulleckt in alle-
ley ouerpnichept ende grouwel: beulleckten
oock ende beronreynichden den heyligher
Tempel des Heeren te Jerusalem.

t 2. Reg. 17. 13. Jerem. 18. 11. ende 25. 5. ende 35. 15
Ende de Godt harer Vaderen sant tot 50
hen zijne boden/ diese van haren sonden en-
de boosheden af wendeden ende weerne-
den: Want hy wonde haer gheerne ver-
schoont hebben/ om zijns heyligen Tarber-
nakels wille.

Sy daerentegen bespotteden zijne boden/ 51
ende belacheden dat/ dat Godt door zijne
Propheten tot hen spzack.

Ende dat dzeuen sp so langhe/ tot dat de 52
Heere vertoornt wert over zijn volck/ haers
godloosen wesens halven/ u ende dat Godt
x maerkte op te trecken/ der Chaldeen Co-
ninghen.
u 2. Reg. 24. 13. x Anders/ hoor tot hen etc.

Die sloeghen hare ionghe manschap met 53
den sweerde/ oock in den ongancke haers
heyligen Tempels / y ende verschoonden
niemanden / noch ionck / noch oudt / noch
maechden noch ionghe ghesellen.
De Chaldeen doden den ionghen ende ouden in Jerusalem.
y Deut. 28. 50. 2. Par. 36. 17.

Maer sy alle werden den Coninghen der 54
Chaldeen in hare ghewalt ghegheuen/ oock
alle heylichdom ende ghewijde saten des
Heeren / die deden sy op / ende namen alle
schatten des Coninex / ende voerdense he-
nen na Babylonien.
2. Reg. 24. 13.

z Het huys dan des Heeren/ verbranden 55
sy / ende alle costelijcke ghebouwerc/ende
heerlijcke dinghen verwoestеden ende ver-
scheurden sy.

Wat nv van lieden ouerbleef / ende niet 56
gedoodet en wert/ voerden sy na Babylon.

Also waren sy genangen eñ eygen lieden 57
des Coninex te Babylonia / tot dat sy we-
der vyt ghelaten werden/ eñ voor henselven
regeerden/ doe vermulter waren de woorden
des Heeren/ die a hy hen door den mont des
Propheten Jeremie toeghesept hadde:
a Jer. 25. 12. ende 29. 10. ende 51. 1.

Ende tot dat het landt zijne Heeren ghe- 58
hadt heeft: namelijcken/ de tyt als het woe-
ste lach / hadde het zijne ruste ende Heeren/
b seuen ende tseuentich Jaer.
b Lev. 25. 2. Jer. 25. 11.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat. ij. Capittel.

2. Cyrus Coninck van Perssen/ verlooft den Joden wederom te keeren in Jerusalem/ ende weder te bouwen den Tempel. 10. Sheeft wederom ten dese Tempels. 13. Het getal der vaten/ by het wedersophouwen des Tempels.

1 Als over de Perssen regeerde de Coninck Cyrus/ ende als de Heere zijn woort/ dat hy door den mont des Propheten Jeremie/ toegheseyt hadde/ vervullen wolde.

2 Verweckte de Heere den geest Cyri/ des Conincx in Perssia/ dat hy in zijnen gantsen rijcke een sulcke schrift liet wtgaen:

3 Wt is de meyninge des Conincx in Perssia: Want heeft de Heere Israels/ de hooghe Heere ten Coninghe des lants ghesetter/

4 Ende my bevolen/ hem een huys te Jerusalem in Judea te bouwen.

5 Welcker nu wt uwen volcke is/ met dien sy de Heere/ ende die trecke henen op met hem na Jerusalem.

6 Ende alle die/ die om der selver plaetse tontomme woonen.

7 Die sullen hen helpen/ het sy met gonde/ met silver/ met gaven/ ook met peerden ende anderen gheselschen dieren/ ende met allen anderen/ dattmen vrywillichlicken toedraecht tot den huyse des Heeren te Jerusalem.

8 Doe stonden de hooftmannen wt den stammen ende wecken Jude ende Ben Jamin/ ook de Priesters ende Leuiten/ die de Heere bewoghen hadde/ hemen op te trecken/ ende het huys des Heeren te Jerusalem te bouwen.

9 Ende die rontomme haer waren/ holpen hen met allerley goudt ende silver/ ook met vee ende met veel vrywilligher gaven: ende dat deden vele dier ghenoet daer toe bewoghen wert.

10 Ook brachte de Coninck Cyrus wooyts/ de vaten ende cleynodien/ die den Heere gheheylicht waren/ b die Nebucad Nezar de Coninck te Babylon/ van Jerusalem hemen afgheworen/ ende zijnen afgod ende beelt gewijet hadde.

11 Ende gaffe den Mithridato zijnen Schatmeester.

12 Ende die gaffe den Salmanasser/ Wooght in Judea.

13 Ende dit was het ghetal: Twee duysent silveren beckens/ dertich silveren beckens/ dertich guldē schalen/ ende twee duysent vier hondert silveren vaten/ ende ander vaten duysent.

14 Der guldē dan/ ende silveren vaten/ was alles ende alles/ vijf duysent/ acht hondert ende sestich.

15 Die ballingen daer den Salmanasser/ af is dien/ die wter heym van Babylon wt der gevanckenisse weder na Jerusalem quamen.

16 Ende in Perssen/ ten tyden Artaxercis des Conincx in Perssen/ schreuen dese na bestemmede: Belemus ende Mithridatus/ Sabellius/ Rathumus/ Balthemus/ ende Samelius de Schrijuer/ ook de andere die in Samaria woonden/ ook aen andere plaetsen die hen onderworpen waren/ eenen brief den Coninck Artaxerxi/ daer sy die in Judea ende Jerusalem/ teghen den Coninck verclaechden: den brief stont op dese sonder

17 Heere uwe dienaers/ Rathumus de ghescheedenissen schrijuer/ ende Sabellius de Schrijuer/ ook andere wys Hofs/ Richters in Celosyria ende Phenice.

18 Comt zy onsen heere den Coninck/ dat de Joden/ die van b lieden tot ons opgecomen zijn/ in de c afualligie ende boose stadt/ des gumen haer weder te bouwen/ ende de muren daeromme/ ende den Tempel weder op te richten. c Scilmatitis/ sectiose etce.

19 Ende so sulcke stadt ende hare muren weder opgherichtet worden/ so en sullen sy hen niet alleene wepgheren tribuyt ende schattinghe te ghenen/ maer ook den Coninck ghebrel wederstaen.

20 Dewijle sy nu sulex met den Tempel onderstaen/ hebben wy gheachtet * behoorlick te zijn/ sulex niet te verachten: * Of/ billicks

21 Daer den heere Coninck aen te doghen ende te weten doen/ of het den Coninck goet dochte/ dat hy liete in de boecken der ouden soecken:

22 Soo soudet ghy sulcke waerschouwinghe gheschreuen vinden/ ende verstaen/ dat dese stadt voorgaens onghehoorsaem ende afuallich gheweest is/ dat sy ook Coninghen ende steden overdadicht heeft:

23 Ende dat de Joden/ die darinne ghewoont hebben/ opt ende opt een onghehoorsaem weder spannich/ afuallich/ ende krychbaer volck gheweest zijn/ daeromme dan ook de stadt verstoort is.

24 Dese halven doe wy onsen heere Coninck te weten/ waer dese stadt ghebouwet wort/ ende de muren weder op gherichtet/ meucht ghy ghenen toeganck meer hebben in Celosyrien ende Phenicien.

25 Doe schreef de Coninck den Rathumo/ den/ die de geschiedenissen betreckende/ de Balthemo/ ende den Sabellio den Schrijuer/ ende den anderen bestelden/ ende inwoonende in Syria ende Phenicia/ op dese sonme: Antwoort des Conincx.

26 Ick hebbe den brief/ dien ghy my geschicket hebt/ ghelesen/ ende hebbe bevolen/ dilligh te besoecken/ ende gheuonden/ dat de stadt van allen tyden af/ den Coninghen weder staen heeft.

27 Ende dat de selue lieden afuallich zijn/ ook vele krychs gevoert hebben/ ende dat te Jerusalem treffelycke machtighe Coninghen gheregeert hebben/ die ook schattinge van Syria ende Phenice opgheheuen hebben.

28 Dese halven hebbe ick dien liede verbodē/ dat sy die stadt niet en sullen bouwen/ ende voortaen niets wyder daer aen maken/

29 Ende met den ghebouwe niet voortvaren/ dewijle krijghen daer wy mochten ontstaen/ ende den Coninghen moepte.

30 Als nu Rathumus ende Sabellius de Schrijuer/ ende de voorghestorteden inden lande/ den brief des Conincx Artaxerxis lasen/ voerhden sy hen te samen/ quamen haestelyck na Jerusalem met eenen repligen torch/ ende met vele voetvolck.

31 Ende d verboden hen te bouwē. Also stonden sy met de gebouwete des Tempels stille/ tot op het tweede iaer des Conincx Darij. d 3. Esd. 5. 95

Dat. iij. Capittel.

1. Darius Coninck van Perssen ende van Medē.
13. De drie Jongelingen van de wachte des Conincx proponeren hare sententie voor de Conincx.
18. De eerste beleert dat de wijn de sterckste is.

DE

Een Coninclijck weertschap Darij.

DE Coninck Darius maecte een costelijcke maeltijt synen dienaren / ende alle synen houe. 1

Oock allen amptluedē ſMedie ende Perſie/ oock allen voochden ende voorghesetteden/die onder hem waren / van Judia aen/ tot in Ethiopien / hondert ende seuen ende twintich landen. 2

Als sy nv ghegheten ende ghedzoncken hadden/ ende nv wel versadighet weder na huys keerden / ginck Darius de Coninck in zijn camer/ ende leyde hem slapen : ende daer na waeckte hy weder op. 3

Een verdichtinghe der bewaerknechten Darij.

Doe spraken de dzie iongheliugen/die des Coninex bewaerknechten waren/ende zijns lijfs hoeden / ende de een spzack tot den anderen: 4

Onser peghelijck sal wat segghen / ende welckers reden wijser ende voorneinelijcker is / dien sal de Coninck Darius groote gauen ghenen. 5

Hy sal hem met purpur becleeden / hem 6
gulden dzinckvaten geuen/ gulden gewant/ ende deken : hy sal hem eenen costelijcken waghen maken / ende eenen gulden toom/ een sneeuwitte hupne opsetten/eenen gulden ruck om zijnen hals:

Ende hy sal de naeste ende voorneemste 7
zijn/na den Coninck Dario / ende dat om zijner wijsheyt wille : oock sal hy een vzient des Coninex ghenoemt worden.

Doe schreef een peghelijck zijne meyninghe/verseghelden / ende leyden onder des Coninex cussen/ 8

Ende spzaken: Wanneer de Coninck op- 9
staet/ soo willen wy hem onse ghescheyft geuen: ende wien de Coninck esi zijne oniersie ghewalt spzeckt / dat hy de wysseste reden ghespzoken hebbe/die heeft ghewonnen.

De een schreef: Sterck is de wijn. 10

De ander: De Coninck is stercker. 11

De derde : De vzouwen zijn stercker: dei 12
waerheyt dan noch/ouerwint die alle.

Als nv de Coninck opghestaen was/ na- 13
men die dzie haer gheschriften/ ende gauense den Coninck/ende hy lasse.

Doe sant hy wt/ ende liet roepen alle zij- 14
ne oniersie gewalt/ alle voochden ende voorstanders der landen ſMedie ende Perſie/

Ende als sy inden Raet saten / overlas 15
men hare gheschriften voor hen.

Ende hy hiet de iongelingen roepen/ dat 16
sy hare meyninge met monde selfs openden.

Als sy nv ghenoepen werden / ende heinen 17
in quamē/spzac de Coninck tot hen: Toocht ons aen / ende gheeft ons te verstaen/wat dat sy dat ghy lieden gheschreuen hebbet.

Besceydt des eersten iongheliucx/ vā der sterckheyt des wijns:

a Prou. 20.1. b Au. dat een pegelijck hem dunct rycke/so darmen gheen ghedachtenisse noch des Coninex/noch des Regentkens heeft en maect darmē niet so sweert dan by Talenten.

Doe begonst de eerste/ die van der sterckheyt des wijns ghespzoken hadde / ende spzack: Lieue mannen/a de wijn is treffelijck sterck/ ende ouerweldighet alle/die hem dzincken. 18

Hy verlept het ghemoet/ hy maket dat de 19
armen ende Coninck dwaesachtich esi ydel wozden: also doet hy oock met den eyghen manne/ende met den vzijen/met den armen ende rycken:

Hy neemt hen allen verstant/esi maeckt 20
se sorgheloos/ende vzolijck / dat harer ghene noch aen treuren noch aen zijne schult ofte plicht en ghedenckt.

Hy maket b oock dat de mensche mepnet/ 21
wat hy voor hem neemt / dat het sy eerlijck ende recht: ende en gedenckt niet dat hy een Coninck is/ niet dat hy een ouerste is / ende hem sulex niet en behoort.

De menschen verghieten oock / wanneer 22
sy dzincken/aller vzientschap/ aller broederlijcker trouwe ende liefde : in corren / so sy dzincken/ cncken sy het sweert.

Ende so sy van wijne neder ghelept zijn/ 23
ende weder opstaen/en weten sy niet wat sy ghedaen hebben.

Nu oordeelt ghy/ lieue mannen/ oft niet 24
de wijn de sterckste zy ? want wie wonde hem voorneinen sulcke dingen te doen? Esi doe hy dit wegheſpzoken hadde/ sweech hy.

Dat iij. Capittel.

1. De tweede disputeert dan de sterckte des Coninex. 13. De derde / te weten Zozobabel/ bewijst dat de waerheyt de sterckste is. 41. her ghenoelen Zozobabels / is beuestight doog den Coninck. 43. Zozobabel bidt den Coninck Dario/ om de wederophouwinghe Jerusalems / 47. De Coninck Darius bewillicht Zozobabels begeerte/ 48. Hy boogtiet van al dat noodich is tot wederopbouwinge des Tempels. 60. Zozobabel danckt den Heere dat hy aenghenaemheyt ghevonden heeft by den Coninck.

DE begonst de ander te spzecken / die ghesept hadde : De Coninck waer de sterckste. 1

Ende spzack : Lieue mannen/en zijn niet 2
de menschen de sterckste ende voorneemste/ die lant ende zee inne hebben/ende alles dat in de zee ende der aerden is?

Nu is ymmers de Coninck heere ouer 3
dit alles / ende a beheerscher dit alles / ende wat hy ghebiet/dat doetmen.

Schickt hy de zijne inden krijch/soo trec- 4
ken sy/ ende b slichten berghen/ muren/en de rorens.

Sy wozden verwozcht / ende sy verwoz- 5
ghen oock / esi en ouertreden het woort des Coninex niet: ligghen sy boven/ so bzenghen sy den Coninck allen roof.

Desghelijcken oock de andere/die niet en 6
repsen / maer het aertrijcke bouwen / so sy maepen/bzengen sy den Coninck schattinge.

Ende de eenighe Coninck / heet hy voor- 7
den/so doetmen/heet hyse c na laten/ so laet- ment na.

Heet hy slaen/soo slaetmen : heet hy ver- 8
dzijuen/soo verdzijuetmen / heet hy bouwen/ soo bouwetmen.

Heet hy afbzeken/soo breeckt men af/heet 9
hy planten/soo plantetmen.

Het ghemeyn volck ende de ouersten/ zijn 10
hem ghehoorsaem/ende dacrenbooren/ sy de Coninck neder/eet/dzinckt/ende slaept.

Want soo haeden dje ruyf wijse contom- 11
me/des Coninex/ende harer en derf ghener wijcken/ maer den Coninck moeten sy ghehoorsaem zijn.

Nu oordeelt lieue mannen / hoe can die 12
niet wijdt ouertreffen / dien men also ghehoorsaem is ? Ende doe hy dit ghespzoken hadde/sweech hy.

De derde/ d die banden vzouwen / ende 13
der waerheyt ghesept hadde / met namen e Zerubabel begonst op sulcke meyninghe te spzecken.

Lieue mannen / niet de groote Coninck/ 14
niet vele menschen / oock niet den wijn en

Wie ouertreft.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Wie beheerschetse dan? hebben niet vrou-15
wen den Coninck ende alle volck ghegene-
reert/ die ouer alle dinghen heerschet?
Hebben niet vrouwen die ghebaert ende16
opgroet: die f den wingaert planten/wt
dien men den wijn heeft?
Sy maken cleedoren allen menschen/ende17
geuen eere allē menschen/ende de menschen
en mogen sonder vrouwen niet leuen.
So sy gout ende silver te samen versame-18
len/ende alle costbaerlycke dingen/ende lien
een welgheschalte hubsche vrouwe/
So verlaten sy dat alles/ g ende wenden19
de ooghen alleen op de vrouwe/ende verga-
pen aen haer/ende hebben meer begeerte op
haer/ dan op silver ende op gout/ ofte op ee-
nigherley costelycxheyt.
h De mensche verlaet zijnen Vader die20
hem opgheuoet heeft/ verlaet zijn land ende
woonynghe ende haughet den vrouwen aen.
Ende verliest zijn leuen by der vrouwen/21
ende en ghedenckt noch zijns vaders/ noch
zijner moeder/noch zijns landts.
Daer aen ghylieden dan bekennen moet/22
dat de vrouwen v ouerheerschen: doet het v
leedt?
Yet neemt een man zijn swaert/ende gaet23
henen dat hy stelen wil/ dootslaen/ mooz-
den/op de zee varen.
Ende hy sier eenen leeuwe/ ende hy gaet24
in der duysternisse/ ende so hy gestolen/ be-
dogen ende gheroost heeft/so brengt hy het
zijner lieffamen.
Oock heeft hy zijn wijf lieuer dan vader25
ende moeder.
i Wele zijn oock van sinne comen/om der26
vrouwen wille/ ende in eygenschap comen.
k Daer toe zijn vele ontcomen ende ver-27
worght geworden/i ende hebben gesondicht
om der vrouwen wille.
Ende nv so gheloofst my /ick weet eenen28
Coninck/ die is groot in zijner macht/ ende
alle landen vreesen hem / ende niemant derf
hant aen hem legghen.
Noch so hebbe ick gesien/ dat Apame de29
dochter des grooten Coninck m Bartaci/
ende wijf des Coninck/ter rechterzijden
neuen den Coninck satt/
Ende hem zijne croone van zijnē hoof de30
nam /en settese haer selfs op haer hooft/ en
sloech met der vuyckerhant den Coninck.
Ende ouer dat/ sachse den Coninck met 31
openen monde aen: lachet sy/ soo lachet hy
oock: so sy nv stuer was moeste haer de Co-
ninck flatteren/ ende vriendelycken toespre-
ken/ tot dat sy weder met hem eens werd.
Lieue mannen/zijn niet de vrouwen sterc-32
ker? Groot is de Aerde/ende hooch is den
Hemel/die dese dingen doen.
Doe saghen de Coninck ende de Oorsten 33
malcandren aen: ende doe begonst hy van
der waerheyt te spreken.
Lieue mannen/zijn niet de vrouwen sterc-34
ker? groot is de aerde/hooch is den Hemel/
n snelle is der Sonnenloop/omgaet den He-
mel met haren loop weder aen haer plaetse
in eenen daghe.
Is die niet heerlijck / die dat doet? De35
waerheyt nv is groot / ende sterck ouer alle
dinghen.
Alle aerde roept aen de waerheyt/de He-36
mel loeftse/ alle wercken worden bewecht/
ende beuen van haer / ende by haer en is
niets onrechts.
De wijn is ongherecht/ ongherecht is de 37
Coninck: ongerecht de vrouwen/ongerecht
zijn alle menschen kinderen/ongherecht zijn
oock alle hare wercken / esi geene waerheyt
en is in hen: ende in haren ongerechticheyt/
sullen sy verderuen ende onnne comen.
o De waerheyt doch blijft/ ende is sterck 38
in eewicheyt: sy leeft ende sal den zijns be-
houden eewichlijck.
p De waerheyt en neemt niet aen de per- 39
soonen / sy en heeft geen onderscheyt onder
rijck oft arm / onder gheweldich oft slecht/
maer doet alle menschen wat recht is/ sy zijn
boos ofte goet: ende alle menschen wordē
q voorspoedich in haren werckē.
Jn haer oordeel en is gheen ongherecht/ 40
maer sterckte ende het rijcke/ ende gheweit/
ende heerlijckheyt in eewicheyt: hooch zy
ghelooft Godt der waerheyt.
Ende met dien hielt hy op te spreken/en- 41
de alle volcken riepen ende spraken: Groot
is de waerheyt/ende is ouer alles.
r Doe sprack de Coninck tot hem: s 42
Epsilon/ soo veere ghy wilt/meer dan in der
geschrift besteммet is/ dat wil ick v geuen:
want ghy wijser ghetoonden zijt dan uwe
ghesellen: ghy sult te naesten by my sitten/
ende mijn vrient zijn.
Doe sprack hy tot de Coninck: Gedenckt 43
aen uwe toesegginge ende belofte / dat ghy
beloeft hebt Jerusalem te bouwen / op den
dach/doe ghy ten rijcke gheromen zijt:
Esi alle vaten esi clepnodien / dienen te 44
Jerusalem genomen heeft/weder te schicke/
die Cyrus sonderde / doe hy in Babylonia
offerde/ende haer weder senden woude.
Ende ghy hebt willen den Tempel bou- 45
wen/ t dien de Idumeen verbrant hebben/ t 3. par. 36. 19
doe het Joodsche landt/banden Chaldeeren
verstoort is.
Ende dat is dat eenighe dat ick begeere/ 46
Heer Coninck/dat is de Maiesteyt die ick
van v epsschc/dat ghy de belofte houdet/die
ghy den Coninck des Hemels / wt uwen
monde toegesept hebt.
Doe stont op de Coninck Darius/ende 47 u Hebr. 2. 7
kussede hem/ u ende schreef eenen brief aen 3. Esd. 6. 28
alle x Gouverneurs ende voochden / ende x Of/ Hegen.
allen gewaldigen ende edelen/dat sy hem ge- ten.
leyden/ ende alle die met hem henen opre-
cken wouden/Jerusalem te bouwen.
Oock allen voochden in Celosyria ende 48
Phenicia / ende den Libano schreef hy brie-
uen / dat sy van Libano na Jerusalem sou-
den voeren/Cederen houte daer sy de stadt
mede bouwede.
Ende schreef oock allen Joden / die wt 49
zijnen Rijcke in Judeam ghetogen waren/
om der vrijheyt wille / dat ghem gheweldi-
gher/ghem Overste/noch voocht/tot haren
poogten niet comen en sonde.
Esi dat alle haer land/dat sy ingenomen 50
hadden / vry ende onchijns/ haer zijn sonde:
ende dat de Idumeers/de steden ende bree-
ken der Joden/ die sy in hebben/ vry laten:
Ende daer toe ten y bouwe des Tem- 51 y Of/ Timme-
pels/ hen iaerlyer geuen twintich talenten/ ringhe.
tot dat hy opgheboumert zy:

Ende

Ende dagheliker te heyligen / de hant-52
offers (als dan gheboden is) ock thien ta-
lenten Jaerlicx:

Ende dat alle die/so van Babylonia ge-53
comen/de stadt te bouwē/ bywhept hadden/
sy ende hare kinderen/ock alle Priesteren.

Hy schreef ock de groote/esi hier hen het54
heylich cleet genen daer sy inne dienden.

Ende schreef/ datmen den Leuiten beuel55
gheue / tot op den dach dat dat huys ende
Jerusalem wtgheboulwet worden.

Geboot ock/ datmen dien/die der stadt56
hoeden/ haer deel ende besoldinghe gaue.

Ende liet alle de baten die Cyrus geson-57
dert hadde/van Babylon/ende alles hoe het
Cyrus bevolen hadde/also geboot hy ock/
dat het gheschieden soude/ ende na Jerusa-
lem gheschicket worde.

Als nv dese iongelinck henē tooch/keerde58
hy zijn aensichtē tegen Jerusalem/esi loef de
den Coninck des Hemels/ ende sprack:

Van v is ouerwinninghe/van v is wijs-59
heyt ende claerheyt/ ende ick ben v dienaer.

* Pro.2.6 Dan.2.21 Hooch ghelouet zijt ghy/ * die mp wijs-60
heyt ghegeuen hebt/v loue ick/O Heere on-
ser vaderen Godt.

Ende hy nam also de hzieuen/ende tooch61
na Babylon: ende als hy daer quam/ dede
hy sulex condt zijnen broederen/ die te Ba-
bylon waren.

Die loefden den God harer vaderen/dat62
hy hen vermakinghe ende vryheyt gheghe-
uen hadde/

Dat sy weder henen op toghen / Jeru-63
salem te bouwen / ende den Tempel (die
daer genoemt is na den Name des Heeren)
ende hielden bzeughde met snarenspel ende
ghesanghe/seuen daghen.

Dat v. Capittel.

1. De Joden schicken hen/ om weder te keeren in Jerusalem. 2. De Coninck Darius doetse beleyden. 4. Het ghetal der gener die wederkeeren in Jerusalem. 24. Het getal der Priesteren/ Leuiten/ Heerwaerders, ende andere Dienaers des Tempels/ 54. Zerubabel de sone Sealthiels / ende Jesus de sone Josedech/ 55. de Tempel des Heeren begint weder opgebout te worden. 70. De Joden en willen niet ontfanghen de bzeemde tot medeopbouwinghe des Tempels met hen.

Het ghetal der ghener die wt Babylon na Jerusalem weder thuys ge toghen zijn. Esra.2.1. ende 7.6

NAe desen/werden wt allen vlecken de 1
voorneemste in den stammen ende
geslachten wtgezoren/dat sy met tsa-
men harer vrouwen ende kinderen / ock
met knechten / maechden / ende met allen
bee/ ende haue henen af toghen.

Daer toe schickede Darius met hen/duy-2
sent Ruyters/diese seker beleyden tot Jeru-
salem toe.

Ock waren hare broeders vrolijck/spee-3
den op snarenspelen/ ende songhen.

Dit zijn nv de name dier/die wt den vlec-4
ken na den stammen henen opgetogen zijn.

Van den Priesteren: De sonen Pinhas/ 5
des soons Aaron / Jesus de sone Josedech/
Joachim de sone Zerubabel/ a des soons
Sealthiel/ van den geslachte Dauids/ wt
den geslachte Perez / van den geslachte
Juda:

a Mat.1.11

b 3.Esd.4.13 b Die onder den Coninck Dario in Per-6
sia/ wonderbaerlijcken gesproken heeft/ in
den tweeden Jare zijns Coninckrijcx/ onder
secster Maent Nisan.

Ende dat zijn die / die wt Judea henen 7
op quamen van der ghevanckenisse / die
Nebucad Nezar de Coninck te Baby-
lonien/ na Babylon ghebzocht hadde.

Ende quamen weder na Jerusalem: ende 8
een yeghelijck sochte weder het deel in Ju-
dea / zijne stadt / die met Zerubabel quā-
men/ende met Jesus/ Nehemia/ c Sarala/ Reelaia/Elimeo/Emmanio/Mardochee/ en. Beelsero/Mechpsa/Rochoz/Oliozo/Emma/ eener wt haren Vaderen.

c Esd. Esdras. d Dit woort staet in de d voorgheserteden/was: de kinderen Perez / twee dupsent/ hondert / twee ende tseuentich.

Ende het ghetal na haren ghelachte: 9

10 De kinderen Ares/dzie dupsent/hondert/ seuen ende vyftich.

11 De kinderen Femo / hondert ende twee ende veertich: inden sone Jesu/ende Joabes dupsent/ ende dzie hondert ende twee/

12 De sonen Benin/twee dupsent vier honderd ende tseuentich: de sonen Thozoba/twee hondert ende vijf: de sonen Banika / honderd acht ende tsestich.

13 De sonen Bebech/vier hondert/ende vier de sonen Archad./ vier hondert./ seuen ende twintich.

14 De sonen Cham/ seuen ende dertich: de sonen Zozoar/twee dupsent/ ende seuen ende tsestich: de sonen Adinu/ vier honderd/ een ende tsestich.

15 De sonen Adarectis / hondert ende acht/ de sonen Ciasa ende Zelas / hondert ende seuen: de sonen Azozech/vier hondert/negen ende dertich: de sonen Jedarbone / hondert ende twee ende dertich.

16 De sonen Hanaxie/hondert ende dertich: de sonen Asoni/ tnegentich: de sonen Maasar/ vier hondert/ ende twee ende twintich.

17 De sonen Zabarus/vijf ende tnegentich: de sonen Bepholeinon/hondert en dzie ende twintich: de sonen Nepopas/vijf en vyftich.

18 De sonen Hechanatus / hondert en acht ende vyftich : de sonen Cebethannus/hondert ende twee ende dertich: de sone Creaphatos/die ock heet Enohadies/esi Maadie/vier hondert ende dzie ende twintich.

19 Dier wt Gramas ende Gabea/ hondert ende een ende twintich : dier wt Besselen ende Ceagge / vijf ende tsestich : dier wt Basthara / hondert ende twee en twintich.

20 Dier wt Bechenobes/ vijf ende vyftich: der sonen Liptis / waren hondert/ ende vijf ende vyftich.

21 Der sonen Iaboini/dzie hondert ende seuen ende vyftich : der sonen Sichem / dzie hondert ende tseuentich.

22 Der sonen Suadon en Elimon/dzie hondert acht ende tseuentich: der sonen Ericus/ twee dupsent/hondert/en vijf en veertich.

23 Der sonen Anaas/dzie hondert ende tseuentich.

24 De Priesters : De sonen Jeddus : den sonen Euther: de sonen el Jalib/ dzie honderd ende twee en tseuentich: de sonen Emerus/twee hondert ende twee ende vyftich.

25 De sonen Fasurij/ dzie honderd ende seuen ende vyftich: de sonen Carre/twee honderd seuen ende twintich.

26 De Leuiten: De sonen Jesu in Cadmihel/ ende Banus / ende Serebias/ ende Edius/ vier ende tseuentich : her ganesche ghetal

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

dier/ ban thaelf Jaren/waren dzie dupsent/ vier hondert/ twee ende tsestich: dier sonen Ab ende dochteren/esi der vzouwen/was de ganssche somme/ vier dupsent/ twee hondert/ ende twee ende veertich. Der Priesteren sonen/ die inden Tempel God laef den: de sonen Asayph: dier waren hondert/ende acht ende twintich.

De deurwachters nb/de kinderen Esnu-27
mi/de kinderen Aser/ de kinderen Amon/de kinderen Accuba/Topa/de kinderen Tobi/ alle hondert neghen ende veertich.

Der Priesteren/ die inden Tempel dien-28
den: de sonē Sel/de sonen Gaspha/ de sonen Tobloth/de sonen Carie / de sonen Sub/ de sonen Helin/ de sonen Iahana / de sonen Armacha/ de sonen Akub/ de sonen Utha/ de sonen Cheta / de sonen Aggab/ de sonen Sbai/de sonen Anani / de sonen Canna/de sonen Seddu/

De sonen Ain / de sonen Hadni/de sonen29
Defaion/de sonen Kechoba / de sonen Casebā/de sonen Goze/de sonen Ozul/de sonen Hismone/ de sonen Aetre / de sonen Iaskem/ de sonen Asiana/de sonen Maaei/ de sonen Banin/ de sonen Azul/ de sonen Faion/

De sonen Phasalon/ de sonen Needda/30
de sonen Susa/de sonē Cared/de sonen Barzus/de sonen Darce/de sonen Cocil/de sonen Kastith/de sonen Agisti/de sonen Pedon.

Salomon zyne sonen/ de sonen Asophet/31
de sonen Phazida/ de sonen Celi / de sonen Deben/de sonen Gaddahel/de sonē Laphei/

De sonen Aggia/de sonen Sacharetj/ de32
sonen Sabathen/ de sonē Sarouerth/ de sonē Nadalich/ de sonen Ame/de sonen Dasus/de sonen Addus/de sonē Suba/de sonen Eura/ de sonen Kabotis / de sonen Phasphar/ de sonen Malinon.

Dese alle dienden int Heylichdom / ende33
waren dienaers Salomonis / vier hondert/ twee ende tachtentich.

Dese nabestanende zyn/die bā Chelme-34
lat Thelharsa henen af togen / dier Bozsten waren Carmelam ende Careth.

Esi sp en conden niet wtspzeken hare ste-35
den esi ghesiachten/hoe sp waren wt Israel.

De sonen Dalaei/de sonen Tuben/de so-36
nen Hechodaei : wt den Priesteren die des Priesteramps pleechden/ende sp en werden niet gheuonden : de sonen Obia / de sonen Achsos/de sonen Addin/e die een wyf nam wt den dochteren Phargelen / ende werden hem na ghenoemt.

Desseluen ghesiachts gheschzift wert ghe-37
socht in haren gesiachtregister/ende en wert doch niet gheuonden/ derhaluen hen verbo-den wert Priesterampt te pleghen.

Den sepde Nehemias ende Asthaias/38
dat sp ghen deel inden heylichdom en had-den / tot dat een oueiste Priester opstonde/ die in der claerheyt ende waerheyt wel be-richt ware.

Des ganssch en Israels nb/ wtghenomen39
knechten esi maeghden) was twee esi veer-tich dupsent/ dzie hondert ende veertich.

Haer knechten nb ende maeghden / wa-40
ren seuen dupsent/dzie hondert/ses ende der-tich: der sanghers ende sanghersen / waren twee hondert/ vijf ende tsestich.

41 Vier hondert vijf ende veertich kemelen: seuen dupsent/ ses ende veertich peerden: twee hondertmael dupsent / vijf ende veer-tich muylen: vijf dupsent vijf ende twintich dupsent ezelen.

42 Ock gauen hare Oueisten esi voorgeset-teden in den stammen / als sp te Jerusalem quamen/ esi den Tempel Godts / aen zyner plaetse wder bouwen esi opzichten wouden.

43 Ten Tempel/ten schatte / ende ten dien-ste des heylichdoms/ na haren vermoghen/ twaelf dupsent pont gouts / esi vijf dupsent sluers/ende hondert Priesters cleederen.

44 Ende also woonden de Priesters esi Le-uiten/ende het volck dat wt gheboghen was te Jerusalem/ende in derseluen t streke/ ock de Sanghers ende Poortiers des heylich-doms/ende alle Israel in zynen lande.

t And. tegens contrepe.

45 f Als nb de seuende Maent quam : ende als de kinderen Israels / een yeghelijck in zynen wercke was/ quamen sp alle eenmoe-dichlijck inden voorhof / die voor der poor-ten is/teghen den opganck der Sonnen.

f Esra. 2. 1 Jesus ende Zeru25a-bel/bouwen den altaer.

46 Ende daer stonden/Jesus/de sone Jose-dech/ende zyne broeders de Priesters/ ende Zeru25abel de sone Sealthiel / ende zyne broederen/rasteden eenen altaer op:

47 Dat sp daer op hzantoffer offerden / als inden boeck Moysi gheschzeuen is.

48 Het quamen ock lieden daer/ban ande-ren landen/ende richteden den altaer op aen zynen stede / de Heydenen wt allen landen/ ende offerden den Heere offer ende hzantof-fer aen den mozghen.

49 Ende g hielden het Feest der looverhut-ten/ h als in de Wet gheboden is : ende da-ghelijx offerden sp/ghelyck het behoozt.

g Of/ begin-ghen. h Leui. 23. 34

50 Ende de ghesettede offeren deden sp/ock de offeren der Sabbathen ende nieuwe maenden/ende aller heyligher feesten.

51 i Eñ alle die den Heere offer beloef dē/ be-gonstē ban der nieuwe Maent der seuender Maent/Gode te offeren ; want de Tempel des heeren en was noch niet ghebouwet.

i Esra 3. 6

52 Ende sp gauen den steenmetsers ende timmerlieden ghelt / spijse ende hzanck met hzeuchden:

53 Ock karren ganen sp den Sydoniers esi Tyriers/dat sp hen Cederē hout ban Libano voerden/tot balcken ende keperen: ende dat sp de selue houten te sunen bonden/ esi blo-ten daer wt maecten tot Joppe/ghelyck het ban banden Koninck Cyro / Koninck in Persia/bestemmet ende ghoozdineert was.

54 Ende in den tweeden iare/quamen sp in den Tempel Gods te Jerusalem : k inder tweedden Maent / begonst Zeru25abel de sone Sealthiel/ende Jesus de sone Josedech/ ende hare broederen de Priesters esi Leuiten/ ende alle die ban Babylon/ wt der genan-cenisse na Jerusalem comen waren:

k Syl. 49. 14 Pagg. 2. 24

55 Ende lepden den gront des Tempels/ inder nieuwer maent der tweedder Maent/ des tweeden Iaers / als sp in Judea ende Jerusalem comen waren/

Des Tem-pels gront of sonda-ment wort ghelept.

56 Ende desselden Leuiten/ouer de twintich Jaer ondt/tot den dienste des Heeren.

57 Ende Jesus stont / ende zyn sone / ende zyne broederen/alle Leuiten:

58 Die volhzachten eendzachtichlijcken de Wet esi ozdeninge inden hupse des Heeren.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende de Priesters stonden/ende hadden 59
hare cleedinghen/ende basuynen/ende Leui-
ten de sonen Asaph/ hadden Cymbalen.

1.Par.17 Ende loefden den Heere/ na dien als het 60
40.ende 25.1 Dauid de Coninck Israels verordent had-
de.

Ende songen den Heere also: Singet den 61
Heere/want hy is goet/ende zyne goedertie-
renheyt duert ouer Israel eewichlijck.

Ende alle het volck blies op basuynen/ 62
ende songhen met luyder stemmen/ loef den
Godt/in dien/dattmen het huys Godts we-
der opzichtede.

Het quamen oock wt den Priesteren en- 63
de Leuiten/ die voorghesetteden ende oudt-
sten na den stammen ende geslachten/ die
het voorighe huys gheeert hadden/

Ter bouwinge deses Tempels/met groo- 64
ten gheschreye / ende met grooter claghe/
oock vele met basuynen / ende met grooter
vreuchde.

Ende des was so vele/datmen de basuy- 65
nen hoor weenen ende claghe niet hooren en
conde: Want het ghemeyn volck dat blies
heerlijck op den basuynen/ datmen het verre
hooren conde.

m Esra.4.1 m Doe quamen de vyanden der stammē 66
Der Joden Juda ende Ben Jamin/dat sy vernamen wat
vyanden/ verhinderen dat voor trompetten ende basuynen waren.
hen het bou- Ende doe vernamen sy/het ware dat/dat 67
wen des die wt der gelanckenisse weder comen wa-
Tempels. ren / ende wonden den Tempel den Gode
Israels weder bouwen.

Doe gingen sy tot Zerubabel ende Je- 68
sus/ende tot den voochden der vlecken/ende
spraken tot hen: Sullen wy oock met b bou-
wen?

Want wy hebben oock uwen Heere ge- 69
hoort/ende wy wandelen oock also/vanden
dagen aen Asbasareth des Conincx in Assy-
ria/die ons hier henen ghebracht heeft.

Doe sprack tot hen Zerubabel ende Je- 70
sus/ende de voorgesetteden der vlecken Israels:
Het en voecht hem niet/ dat ghy met ons 71
den Tempel onses Gods bouwet:

Wy willen alleene den Heere Israels 72
n Esra.1.1. bouwen/n gelijck het ons Cyrus de Coninck
der Perssen bevolen heeft.

Doe lepden hen de Heydenen in den lan- 73
o Of timme- de/teghen die/die in Iudea waren/ende hie-
zinghe. uen hen den o bouwe op.

p Of/wachte- Ende p hielden heymelijck op haer/ ende 74
ren. hinderden die/die toenoerden/verboden hen
te bouwen: ende hinderden die / die de toe-
gangen makeden/ daer mede de bouwe niet
volvoert en worde: ende dat duerde/so langhe
* Of/ timme- de Coninck Cyrus leefde: ende vertroghen
zinghe/ alsó den q bouwe/ twee iaer/ tot op het rijc-
ke des Conincx Darij.

Dat vi. Capittel.

1. Aggeus ende Zacharias de sone Addo Pro-
pheten. 3. Sisennes de onderboocht in Syrien en-
de Phenicien/ wilt verhinderen het weder opbou-
wē des Tempels. 7. Copie inhout des briefs. door
hem gesonden totten Coninck Daria/ 28. De Co-
ninck Darius ghebiet dat den Tempel weder op-
gebouwet worde.

Aggeus ende Zacharias voorderen met prophereerenden bouwe des Tempels.
Esra.5.1 Hagge.1.1

IN den tweeden Jare des Coninckrijck 1
Darij / prophereerden Aggeus ende
Zacharias de sone Addo / in Iudea
ende Jerusalem/in den name des Gods Is-
raels/ouer haer.

Doe stont op Zerubabel de sone Sal- 2 De Pro-
thiel/ende Jesus de sone Josedech/ ende be- phten.
gonsten te bouwen het huys des Heeren te
Jerusalem / doe hen holpen de Prophecten
des Heeren.

Op de selue tijt quam tot hen Sisennes 3
de onderboocht in Syria ende Phenice ooch
zyne lantheeren / ende zyne ghesellen.

Ende spraken tot hen: Wie heeft b bevo- 4
len dat huys te bouwen/ het dack ende alle
dinck weder te maken? Ende wie zyn de
boulieden/die dit bouwen?

De ouderlijde/die wt der gelanckenisse ge- 5
comen waren / hadden de ghemade van den a Jos.22.22
Heere/dat sy hen niets lieten a verhinderen/
(hoe wel sy daerom aengheseght werden/)

Bouweden voort ende voort tot datmen 6
den Coninck Dario dat alles te weten dede/
ende eene antwoorde hem ontfinghe.

De brief nu/dien sy den Coninck Dario 7
schreuen / luyde alsoo: Sisennes de onder-
oocht in Syria ende Phenice / en de lant-
heeren met haren ghesellen/die in Syria en-
de Phenice voochden zyn / ontbieden den
Coninck Dario onse vriendelycke groete.

Condt doen wy onsen heere Coninck/ 8
dat wy gheeomen zyn in het Jodsche lant:
ende zyn ghegaen na Jerusalem.

Doe hebben wy vonden/dat sy het gro- 9
te huys Gods bouweden / en den Tempel/
met groote costelijcke ghebouwene steenen/
ook met costelijcken houte tot den wande/
Ende snellen hen ghestrich met den werche/ 10
helpen malcanderen/ ende her gaet hen ghe-
luckelijck van handen ende wort met groo-
ten blijte ende grooter vreuchde ghemaeckt.

Doe vraechden wy de ouden/ wie haer 11
dat huys ende b den bouwe hebben heeren b 1.Esd.5.
maken.

Ende dat deden wy daerom / dat wy b 12
der namen / die den werche voorgheseyt
waren / eyghentlijck mochten aentooghen
ende schrijuen.

Doe ganen sy ons dese antwoort: Wy 13
zyn dienaers des Heeren c die Hemel ende c 1.Esd.5.1
aerde ghemaeckt heeft.

d Ende dit huys wert voortijts/ van den d 1.Esd.5.
grooten ende machtighen Coninck Israels
ghebouwet ende opgherichtet.

Doe nu onse vaders God vertoornden/ 15
ende teghen den Godt Israels sondichden/ e 2.Reg.24.
e doe gaf hyse in het ghewelt Nabuchodo-
nosor des Coninck te Babylon / des Co-
ninck der Chaldeen:

Die verbraken en verbranden dit huys/ 16
ende voerden het volck ghevangen na Ba-
bylon:

f Inden eersten Jare nu/ doe Cyrus de 17
Coninck te Babylon regeerde / doe hier Cy-
rus bieuen wtgaen / ende beual dit huys
weder te bouwen.

Ende gaf wederomme alle vaten / die 18
Nebucad Nezar van Jerusalem na Baby-
lon genoeret/en zyncn Tempel roergeppent
hadde / ende leuerdese den Zerubabel ende
den Salmanasser den onderuoochden.

Ende gheboot hen / dat sy deselue vaten 19
weder na Jerusalem in den Tempel bede/
ende dat sy van dier tijt aen/den Tempel be-
gonsten weder te bouwen/aen zyner plaetse.

Doe lepde Salmanasser den grondt aen 20
den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

den huyse des Heeren te Jerusalem/eñ dan
der selver tydt aen/hebben sy daer aen ghe-
bouwet/ende en is noch niet wtgemaeckt.
Ende daerom/heer Coninck/dunct het v21
goet/soo soecktmen in des Coninckx Cyri
Liberye te Babylon:
Windemen/dat het met verwillinginge22
des Conincx Cyri gheschiet is/ende dinckt
het onsen heere den Coninck goet zijn/ soo
laetmen ons sulcx weten.
g Doe beual Darius/dattmen de Liberije23
doorsochte: doe vantmen te h Egbathanis
in der stadt/die in Media leyt/eene sulcke
gheschrifte:
In den eersten Jare des rijcx Cyri/ ghe-24
boot Cyrus/ dattmen het huys des Heeren
te Jerusalem weder bouwe/dattmen aldaer
den Heere sonder ophouden roocke.
Namelijcken/sal zijne hoochte zijn/thien25
ellen/zijne wijdde/tsestich ellen / ende dier-
cantich met drie gheboutwene streuen / met
eenen solder van houte des selven lants/en-
de met eenen nieuwen solder: oock salmen
de costen geuen van den huyse des Conincx
Cyri daer toe.
Oock de gulden ende silueren vaten/die26
Nebucad Nezar wt den huyse des Heeren
te Jerusalem ghenomen hadde/ die sonde-
men weder in den Tempel doen na Jerusa-
lem/daer sy te vozen waren.
Oock sullen Sisemnes de ondermoocht in27
Syria ende Phenice/ de Vorsten ende hare
mergheselle/ende andere die in Syria ende
Phenice verordent zijn/hen dier plaetse niet
aenemen noch onderwinden.
Dauid betuel
is eigentlijck
Gods Tem-
pel/dat sy
wederom
ghetimen zijn / helpen sullen / tot dat / dat
huys des Heeren wtghemaeckt worde.
Sullen oock hen vander k hede eñ schat-29
inge/ somen in Syria ende Phenice Jaer-
lijcx opheffen/eene benoemde somme geuen/
een offer des Heeren: eñ dat sal onergeleuert
worde/Zerubabel de voorhde/dat hy daer
wt bestelle/ossen/ rammen/ lammeren:
Oock coozne/sout/wijn ende olye/eñ dat30
voort eñ voort Jaerlijcx/nae dat het dan de
Priesteren die te Jerusalem zijn/aengeuen/
ende nae dattmen daechlijcx bupcket: dat
salmen hen sonder vertreck gheuen/
Daer mede sy dagelijcx offeren offer den31
hoochsten Godt/voor den Coninck eñ voor
zijne dienaers/ende voor haer leuen bidden.
Het sal oock allenthalben vercondicht32
worden/dat een peghelijck/die sulck ghebot
des Conincx ouertreedet ofte verachtet/ aen
is/) ghehanghen sal worden / ende alle zijn
goet sal den Coninck vervallen zijn.
Ende daerom / soo wille oock de Heere/33
dieus name daer aengheroepen wordt/ we-
roenen ende verderuen alle Coningen ende
volcken / die hen met ghewelt onderstaen
sulcx te weeren/ofte het huys des Heeren te
Jerusalem te beledighen.
Ick Darius hebbe bekent/dat desen vlij-34
tighen nagheromen worde.

Dat vijf. Capittel.

1 Sisennes ende zijn medegheselten / doen de
Joden bestant tot wederophouwen des Tem-
pels. 3. Aggeus ende Zacharias prophetceren
1. De rijt-luden welcken het weert des Tempels
bouwert weert. 7. De Tempelwijnge. 10. De
Joden houden het Passah. 13. Sy verbligden
hen voor den Heere.

1 Doe waren Sisennes de ondermoghet in Celosyria ende Phenicia/eñ ande-
re lantsheeren ende hare mergheselten
gehoorsaem/dien/ dat de Coninck Darius
a bekent hadde:
2 Dielden vlijtigen aen/ aen den heylighen
wercken / ende waren methelpers met den
onden voorghesetteden der Joden.
3 Ende also ginck dat werck des heylich-
doms ghelucklijck b van der hant / als de
Prophecten Aggeus ende Zachar Jas pro-
phetceerden.
4 Ende volbzachten alle dinck / voor het
ghebot des Heeren des Godts Israels/ eñ
vt den raetslaghe Cyri/Darij/ende Artax-
erxis/der Conninghen in Perlia.
5 Ende also wert onse huys c wtgemaect/ c Joan.2.20
tot op den dzie ende twintichsten dach der
maent Adar / in den sesten Jare des Co-
nincx Darij.
6 Ende de kinderen Israels/de Priesteren
ende Leuiten / ende de anderen die vt der
ghenanckenisse ghecomen/ende die hen toe-
ghedaen waren / beden daer nae als in den
boecke Mose ghescheuen is.
7 Ende offerden op der Tempelwijnghe/ De Tempel
hondert ossen/ twee hondert rammen/ vier wort heerlijc
hondert lammeren: inghewijet.
8 Ende twaelf bocken/ voor de sonde des
ganschen volcx Israels/nae het ghetal der
stammen Israels.
9 Ende de Priesters eñ Leuiten / stonden
becleet met Priesterlijcken gewade/nae den
ghelachten / ouer alle wercken des Heeren
des Godts Israels/nae den boecke Mose/
ende de deurwachters op allen deuren.
10 Ende de kinderen Israels/ met dien/ die Passah
vt der ghenanckenisse ghecomen waren/ wort gehou-
hielden het Passah / aen den veerthienden den.
daghe der eerster Maent/als de Priesteren
ende Leuiten ghehepligt waren.
11 Die vt der genanckenisse waren comen/
die en werden met alle met malcanderen
ghehepligt: maer de Leuiten werden met
malcanderen ghehepligt.
12 Ende also dachteden alle die / die vt der
genanckenisse ghecomen waren/het Paesch-
lam haren broederen/ den Priesteren / ende
henseluen.
13 Ende de kinderen Israels/die vt der ge-
nanckenisse quamen / die ouerbleuen wa-
ren van allen onreynicheden der Heydenen/
sochten den Heere.
14 Ende hielden het feest der ongheneelden
broden/seuen dagen lanck/ aten eñ dzoe-
cken voor den Heere:
15 Dat de Heere den raetslach des Coninck
in Assyria voor haer gewendet/ ende g hare
handen ten wercke des Heeren des Godts
Israels ghesterckt hadde.

Dat vijf. Capittel.

1. Esdras Schzijftgeleerde ende wel berstan-
dich in de Wet Mosi/ coemt van Babylonien in
Jerusalem. 10. Inhout des bzieues/die Artax-
erxes den Esdra gaf. 28. Esdras loost eñ danct
den Heere. 31. Her getal der gener die van Ba-
bylonien met Esdra in Judea ghetogen zijn.

De Tempe
wort voluoe
ret ende wt-
gemaeckt.
Esra.8
a Anders/ met
voorsate ghe-
boden of bella-
ren.
b Of/voort

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Esdras rensc opwaerts van Babylonia in Iudeam.
Esa.7.1

Nade nae den selven/als Artaxerxes de 1
Coninc der Persen regeerde/doe ginc
tot hem Esdras /de sone Azarie/ des
soons Yelchie/des soons Sallum/
Des soons Sadoli/ des soons Achitob/ 2
des soons Ameri / des soons Bom / des
soons Abisak / des soons Pinhas / des
soons Eleazar/ des soons Aaron/ des eer-
sten Priesters.
Dese Esdras ginck henen op van Ba- 3
bylonia/ (want hy was een schrijuer / ende
seer verstandich in de Wet Mosi / die van
den Heere den Godt Israels / ghegheuen
was te leeren ende te doen.)
Ende de Coninck begenadichde hem/en 4
weerdichde hem hooch ende heerlijck/na al-
le zijnen begheeren.
Ende oock voghen met hem henen op/ 5
sommighe vt den kinderen Israels / ende
van den Priesteren ende Leuiten/ende van
den Sanghheren/Poortenaren/ende diena-
ren des Tempels te Jerusalem.
In den seuenden Jare / als de Coninck 6
Artaxerxes regeerde/in der vijfster Maent/
dat is/in den seuenden Jare des Rijcx/gin-
ghen sy van Babylonien in der nieuwer
Mane der vijfster Maent.
Ende quamen nae Jerusalem nae zijnen 7
beuele/gelucksiger repse/als dan hen de Hee-
re haren wech ghelucket hadde.
Want daer hielt Esdras grooten vlijt en 8
a Of/ verstuym de. gheschicktelijckheyt inme/ dat hy niets a on-
derliete / dies/ dat in de wetende ghebodē
Godts was : ende vuyckte grooten ernst/
het gantsche Israel te leeren alle ghenchten
ende rechten.
Doe traden henen toe/de Cantzelier Ar- 9
taxerxis des Coninx/en gaue hem de vie-
nen / die van den Coninck Artaxerxe / tot
den Esdra den Priester/den wetterstandi-
ghen/gheschicket waren / ende lupden also:
Inhout des briefs / dien Artaxerxes den Esdra gaf.
De Coninck Artaxerxes/Esdre den Pric- 10
ster ende wetgheleerden/zijne groete.
Ick hebbe bekent wt vrientschap enden 11
goetwillichevdt/ende beuolen/of misschien
pemant wt den Joden / wt den Priesteren
ende Leuiten/die in mijnen rijcke zijn/eenen
lust ende wille hadden/met v te trecken nae
Jerusalem/dat hy het doen meughe.
Ende daerom/ of sommighe met v trec- 12
ken wouden/die comen te samen/ende trec-
ken met v/ als het dan my ende mijnen se-
uen raetgeueren ghenalt.
Dat sy bellen/watmen te Jerusalem en- 13
de in Judea doe.
Ende houden de dinghen / als ghy dan 14
hebt in de Wet des Heeren.
Ende vrenghen gauen/ Gode den Heere 15
Israels / die ick ende mijne vrienden te Je-
rusalem belouet hebbe: oock alle silver ende
goudt/dat in den lande Babylonie is / den
Heere na Jerusalem.
Met tsamen dien / dat gheschencket is 16
voor het volck / in den Tempel des Heeren
te Jerusalem: Ja datmen dat selue silver en
goudt versamele/ daer toe oock ossen/ram-
men/schapen/ende bocken/ende anders dat
tot den selven behoort:
Ende dat sy offeren den Heere / op den 17
altaer haers Heeren/die te Jerusalem is.
Ende alles dat ghy ende uwe broederen 18
met den silver ende goude doen willet/ dat
doet nae uwen wille/ende nae den ghebode
wes Gods.
Ock met alle heylighe vaten/die v ghe- 19
gheuen zijn/ ten dienste des huys des Hee-
ren wes Godts te Jerusalem.
Ende anders wat v noot is tot den 20
wercke des Tempels/dat salmen v gheuen
van den Conincklijcken schatte : ende wat
ghy met tsamen uwen broederen / met den
goude ende silver doen wilt / dat doet/ nae
den wille des Heeren.
Ende ick Artaxerxes Coninck/hebbe den 21
boorstanders der schatten in Syria ende
Phenice beuolen/datmen gheuen soude/al-
les dat Esdras de Priester/ in de Wet des
Heeren berichtet/schrijuen sal.
Silver/tot op hondert centeners/desghe- 22
lijcx oock van goude/vruchten/ tot op hon-
dert muddē:wijn/tot op hondert amen: en-
de anders watmen ouerloedich heest/sou-
der ghetal.
Alles sal ghescheden den allerhoochsten 23
Gode/nae zijner Wet/ daer met den toorn
Godts niet en onsta int rijcke des Coninx/
ende zijner kinderen.
Daer toe ghebiede ick v / dat ghy op de 24
Priesteren/Leuiten/Sanghers/ ende op de
dienaers des Tempels/voor op de schrijuers/ b Of schout
Ghecne schattinghe noch b bede legghen 25
willet/ ende niemant en sal gewelt hebben/
teghen haer te handelen.
Ghy doch Esdras/na uwer wijsheyt/set- 26
tet richters en schepdslieden/indē gantschen
Syria en Phenice/ende leeret alle die/die de
Wet Godts ws Heeren niet en connen:
En alle die/die de Wet ouertreden/dat 27
die gestraffet worden/het zy met den doot/
ofte anders met rouwer straffe/ ofte met
ghelt straffe/ ofte met c verschrickinghen. c Met ballingen.
Doe sprack Esdras de schrijuer: Gheloft 28
zy de Godt onser vaderen/die sulcken wille
den Coninc int herte gegeuen heeft/ heerlijc
te maken zijn huys/dat te Jerusalem is:
Ende die my voor den Coninck / voor 29
zijnen raetheeren/zijnen vrienden ende ede-
len/aenghenaem heeft ghemaeckt.
Ende ick werdt stantachtich in mijnen 30
ghemoede / als my dan Godt mijn Heere
halp/ ende las wt Israel mannen / die met
my henen op voghen.
Ende dit zijn de hoofden/nae haren ghe- 31
slachten/ende harer vaderen huysen/die met
van Babylonia / wt den rijcke Artaxerxis
henen op voghen.
Wt den kinderen Perez: Gersonnus. Wt 32
den kinders Siemarith: Amenus. Wt den
kinderen Dauids: Accus/de sone Cecilie.
Wt den kinderen Pharez: Zacharias: en 33
met hem keerden weder/ vijftich ende hon-
dert mannen.
Wt den kinderen des Leyders Moabis 34
lonis: Zarai: ende met hem vijftich en twee
hondert.
Van den kinderen Zachnes: Jechonias 35
Zechoeli : ende met hem vijftich ende twee
hondert.
Wt den kinderen Balag/ Mallas Go- 36
thalie: ende met hem tseuentich.
Wt de kinderen Zapharie: Zarias Mi- 37
heli : ende met hem tachtentich. Wt den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Wt den kinderen Job: Abdias Jeheli:en:38
de met hem twee hondert ẽn twaelf man-
nen.
Wt den kinderen Banie: Salimoth de39
sone Josaphie: ende met hem tseftich ende
hondert mannen.
Wt den kinderen Beer: Zacharias Be:40
bei: ende met hem twee hondert ende acht
mannen.
Wt den kinderẽ Esead: Johannes Ez:41
chan: ende met hem thien ẽn hondert man-
nen.
Wt den kinderen Adonicam/wt dẽ laet:42
sten: ende dit zyn hare namen: Elyphalam
de sone Sebel ende Semeias/ende met hem
tseuentich mannen.
Die alle hebbe ick te samen beroepen tot43
den water Thia/ ende daer hebben wy on-
sen leger ghelaghen/die dagen/ende daer
hebbe ick se ghemonstert.
d Wt den kinderen nu der Priesteren44
ende Leuiten/en vandt ick gheenen daer.
Doe sant ick tot Eleasar/ende Ereelom/45
ende ¶ Masinan/ẽn ¶ Malobam: ende Ena-
athan: ẽn Samea/ẽn Jozibum/ Nathan/
Emagan/Zacharian/ ¶ Mosollamum/
* die waren de lepders/ẽn de berichteden:
Ende het hen seggen/dat sy quamen tot46
den Loddeo/die daer was by der plaetse des
schats.
Ende denal hen/dat sy den Loddeo ende47
zyne broederen seyden/ende dien die inder
schatcamer waren/dat sy ons die schicke-
den/die des Priesteramps inden huyse
des Heeren onses Godts pleechden.
Ende sy brachten ons toe met sterecker48
handt onses Heeren Godts/welberichtede
mannen/wt den kinderen ¶ Mooly/des
soons Leui: des soons Israels/Sedebeiam/
ende de kinderen/ende zyne broederen Ab-
din ende Anuin/die waren achthien.
Wt den kinderen Cananei/ende hare49
kinderen: twintich mannen.
Ende wt dien/die in den Tempel dien-50
den/die Dauid ghe ordineert hadde/ẽn de
boogsten/ die ten wercke den Leuiten
in den Tempel dienden/twintich ende twee
hondert mannen/ dier namen alle werden
bereeckent inder ghescheifte.
e Doe gheboodt ick den Jonghelinghen51
eenen hasten voor den Heere/ dat ick van
hem/ ons eene gheluckighe baert begeerde/
Ja ons ende onsen kinderen ende den bee:
want daer waren laghen.
Ende ick en doghte van den Coninck niet52
begheeren ruyteren ende voetknechten tot
ghelentheden/teghen onse wederpartyders.
Want wy hadden tot den Coninck ghe-53
seyt: De crachte des Heeren onses Godts
ware by dien/die hem van gantscher herten
soecken.
Ẽn daeromb baden wy Godt onsen Hee-54
re ernstelicken/om sulcr/ende die was ons
hoch ghenadich/ende liet ons onse bede ge-
schieden.
Ende ick scheydde wt van den booghe-55
setteden des volcr/ende den Priesteren des
Tempels/twaelf mannen/namelicke/ Se-
rebiam/Asamiam/ ende met hen wt haren
broederen/thien mannen.
Ende weech hen dat gout/ẽn dat silueer/56
ende alle Priesterlicke baten des huys on-
ses Godts/ die de Coninck ghescheneket
hadde/ende zynen raet/ende zyne Boysten/
ende het gantsche Israel.
57 Ende als ick het gheweghen hadde/gaf
ick hen in silueer/ hondert ende vyftich cen-
tener: silueren baten/hondert centener: gout/
hondert Centener.
58 Ende gulden baten/seuenmael twintich:
ende dan fynetalen baten van goeden meta-
le/twaelue/die g blinckten als het gout:
59 Ende sprack tot hen: Ende ghy zyt hey-
lich den Heere/ende de baten zyn heylich/ẽn
het goudt ende silueer is toeghesept den Hee-
re den Godt onser vaderen.
60 Hebbet acht ende sorghe/tot dat ghy het
gewe/dē voorgesetteden des volcr/dē Prie-
steren/den leuiten/ẽn voorstanders der ste-
den Israels in Jerusalem/ ende in de ghe-
reetschapcamer des huys onses Godts.
61 h De Priesteren nu ende de Leuiten/ die
van up dat gout/silueer/ende de baten ont-
fynghen/die brachtent te Jerusalem/ in den
Tempel des Heeren.
62 Dan Thia nu/ braken wy op/ aen den
twaelfsten dach der eerster ¶ Maent/tot dat
wy te Jerusalem quamen.
63 Ende als den derden dach voorby was/
weert aen den vierden dach dat gheweghen
gout ende silueer int huys des Heeren gege-
uen/ ¶ Marimoth den sone Joz den Priester.
64 Ende by hem was Eleasar de Sone
Pinhas/ende by dien waren/ Josabdus/
de sone i Jesus/ ¶ Nedias/ẽn de sone Zaui/
ende der Leuiten/tot het getal ende tot den
weghen.
65 Ende hare gewichte weert te dier tyt aen-
gheteeckent.
66 Die nu wt der ghenanckenisse gecomen
waren/ offerden offer den Heere den Godt
Israels/namelycken/twaelf offen/ voor het
gantsche Israel.
67 Ses ende tachtentich Rammen/twee ẽn
tseuentich schapen/ twaelf borken/ voor de
sonde/danckoffer/twaelf koepen/ dat alles
ten offer den Heere.
68 Ende gauen het beuel des Coninc:/ den
Rentmeesteren ende Gouuerneurs des Co-
nincr/ende den onderwoonders in Celosyria
ende Phenice: ende die eerden het volck en-
de des Heeren Tempel.
69 k Doe nu sulcr geschiede/ doe traden tot
my de Voorgheseetten/ende spraken:
70 Het geslachte Israels/de Boysten/ Prie-
steren/ende Leuiten/ ende de vreemde volc-
ken ende inwooners der landen/ en hebben
hare onreynicheyt met afgesondert/ van dē
Cananiteren/Heriteren/Pheresiteren/van
den ¶ Moabiteren/ Egypteren/ ende Idu-
meeren.
71 Want sy ẽn hare sonen/ hebben hen met
haren dochteren vermenght/ẽn het heylige
zaet is met den wtlandischen Heydenen
vermenget worden/ende de Voorgesetteden
ẽn ouersten/ zyn sulcker harer boosheydt/
van aenbeginne haers rijcr declachtich.
72 So haest doe ick dat hoorde/verscheurde
ick mijn heylich cleedt/ ende pluckede mijn
hayr wt/ende mijnen baert / sadt treurich
ende ledech.
73 Ende tot my quamen alle die door het

f Of/eercin
g Of/ gelicten
h Esra.8.29
i Anders/ Jesuet.
Esdras is be
droeuet/daer
om dat dese
wt Israel/hē
met den Hey
denen beurē
det hadden.
k Esra.9.1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

woort des Godts Israels beweget waren/ ende ick sadt also treurich/om sulcker boosheyt wille/tot op het auontoffer.

Doe stont ick op van den vasten/hadde74 verscheurde cleederen / ende den heyligher rock: knielde neder / strechte mijne handen tot den Heere.

Esdras ghebedt.

Ende sprack: Heere/ick schame my voor75 uwen aenghesichte:

Want onser sonden zijn vele geworden/76 op onse hoofd/ende onse boosheden zijn verhooghet tot in den Hemel.

Want van der tijt aen onser vaderen/tot77 op desen dach / zijn wy in groote sonden.

i Deut.28.15 36.

i En om onser en onser vaderen sonden78 wille/zijn wy met onsen broederen en Priesteren ghegeven worden den Conninghen in den landen/in het sweert en in gevanckenisse/en tot eenen roof ghewordē/met smaetheyt ende schande/tot op desen dach.

Ende nu/hoe groot is dat/ dat ghy ouer79 ons/O Heere Godt / ontfermet hebt? dat ghy ons ouerblijue hebt laten eene wortel/ ende eenen name/aen der plaetse uwer heyligingh e:

Onse licht te ontdecken / in den huyse80 Godts onses Heeren/ ende ons spyse te geuen tot allerley tydt onser dienstbaerheyt.

Ende doe wy in gevanckenisse waren/en81 zijn wy vanGodt onsen Heere niet verlaten worden/maer hy heeft ons de Conninghen/ in Persia gonstich ghemaket / dat sy ons spyse ghegheuen hebben:

Ende vereeret den Tempel onses Heeren82 Gods/ende laten bouwen de woestijne Zion / ende vaste woninghen ghegheuen in Judea ende Jerusalem.

Ende nu/O Heere/ wat seggen wy daer83 toe/so wy dit alles besitten? want wy hebben ouertreden de gheboden / die ghy ons door de handen uwer dienaren der Propheten ghegheuen hebt/ende gheseyt.

m Deut.7.4 ende 12.30

m Het lant daer ghy in gaet / ende dat84 ten erfgoede te besitten ghegheuen is / dat is beuleckt met den onreynicheden ende beuleckinghen der Heydenen / ende sy hebbent met haren onreynicheyt gantsch ende heel beuleckt:

n Deut.7.3 Exod.23.32 ende 34.16 3.Reg.11.1

n Daerom en sullet ghy uwe dochteren85 niet haren sonen verhouwelijcken/ende hare dochteren uwen sonen niet nemen.

Ghy en sullet ook geenen vrede met hen86 nemmermeer maken/daer mede ghy toenemet/ende het beste in den lande eet / en het erue des landts uwen kinderen wtdeplet/ voort ende voort.

Wat ons nu bevoegent/ dat geschiet ons87 om onse boose wercken ende groote sonden wille.

Noch hebt ghy ons eene sulcke wortel88 gegeuen/dat wy weder in onse lant gheco men zijn/en wy zijn soo boos/dat wy uwe settingen en geboden weder ouertreden/en ons met den onreynicheden der Heydenen weder vermenghet hebben.

Heere zijt ghy vertoornet ouer ons? wilt89 ghy ons gantsch wtroeyen? dat onse wortel ende name niet meer en blijue?

O Heere God Israels/ghy zijt warach90 tich: want onse wortel is noch tot op den hedighen dach ghebleuen.

91 Ende siet/nu zijn wy voor u in onse sonden:want om dies wille/en cannen niet bestaen voor u.

92 Ende als Esdras met sulcken ghebede Den ludea beroumt de sonde bekende/met weenen / ende op de aerde liggen voor den Tempel/wert tot hem versamelt van Jerusalem / eenen grooten hoop mannen en vrouwen/Jongelinge en dochteren : want daer was een seer groot weenen ende claghen in der Gheneynte:

het / dat het vreemde vrouwen genomen heeft/ende tot berouwe Esd.10.1

93 Ende als Jechonias de sone Jehel/ van den kinderen Israels/schreyde/ spraek hy tot Esdra: Wy hebben tegen den Heere gesondicht/dat wy ons de vrlandige vrouwen houwelijck ghenomen hebben.

94 Nu so zijt ghy ouer het gantsche Israel: so willen wy eenen eedt sweeren den Heere/ dat wy alle onse vrouwen / die wy van den Heydenen ghenomen hebben / wt dyuen willen/met tsamen haren kinderen.

95 Als v geseiter is van onsen voonaderen: So staet nu op/en opener ende onderscheydet ons dat/nae der Wet des Heeren.

96 Want de sake behoort v toe/en daer toe willen wy v helpen : soo hebbet nu eenen goeden moet.

97 Doe stont Esdras op/en nam eenē eedt/ van den voorgeseetreden der Priesteren ende Leuiten/ende van den gantschen Israel, dat sy dit doen wouden:ende sy sworen.

Dat ix. Capittel.

1. Esdras bedroeft hē om de sonde des volcx. 3. Hy versamelt in Jerusalem alle die wt der gevanckenisse waren. 10. Het gantsche volck beloeft/te verlaten haer vreemde vrouwen. 19. De Priesters/Leuiten/Sanghers / ende Deurwaerders/die vreemde vrouwen ghenomen hebben. 38. De gantsche Gheneynte weder om versamelt/om te hooren lesen de Wet. 41. Esdras leest de Wet totten volcke.

1 DOe stont Esdras op/van den voorhoue des Tempels daer buyten / ende ghinc henen in de 2 * camer Jonathe/ des soons Nasabi.

a Of/Eliasib wort/ 1.Esd.10.6

2 Ende bleef aldaer / ende en adt gheen broot/ende en dranck gheen water/ om der ouertredinghe wille b des volcx.

b Van den zijnen nichte.

3 En daer wert een c vercondinghe in den gantschen Judea/oock te Jerusalem/allen dien/ die wt der gevanckenisse te Jerusalem versamelt waren:

c Wat de straf haer sal condingen.

4 Dat een yegelijck/die niet in tween ofte dryen dagen/na d den rade der ouden raetsheeren na Jerusalem quame/dien sonde zijn goet ghenomen worden/ende hy sonde wtgheslotē zijn van der Gheneynte der gevanckenisse.

d Van den oudsten der stadt.

5 Doe versamelden hen alle die wt den ghenachte Juda ende Ben Jamin/in dryen dagē te Jerusalem/in der negenden Maent/ aen den twintichsten daghe:

e Dat is/ schuddende/ beuende van vreese.

6 Ende de gantsche Gheneynte sadt inden houe des Tempels/ e tzitterende / want de winter viel in.

7 f Doe stont Esdras op/ende sprac: Ghy hebbet onrecht gedaen/dat ghy de vrlandige wijuen v ten houwelijc genomen hebbet/ daermede ghy de sonden Israels hooghet.

f Dat is/ schuldighet/ beroerde ons tenen.

8 Nu/so bekennet dat/ende gheuet lof den Heere den Godt onser vaderen.

9 Ende volbrenghet zijnen wille: wijcket van den Heydenen des lants/ ende van den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

van den wtlandighen wijuen.
Doe seyreuwede het gantsche volck met 10
luyder stemmen/ende sprack: Als ghy ghe-
spoken hebt/ also willen wy hem doen.
Dewijle nu des volcx vele is/ ende de reu- 11
de des winters hier/en connē wy niet buy-
ten dakes staen: daer toe en is dit gheen
dinck/dat in eenen ofte tween dagen meu-
ge geeyndet worden: want wy hebben hier
vele inne gheschonden.
Doo verordeent/dat de voorgheseetede der 12
Gemeynte/ende alle die by ons woonen/ende
alle die/die vreemde wijuen by hen hebben.
Desghelycx de Priesteren / de richteren/ 13
van allen plaetsen/staen in der voorghena-
men tijdt/ tot dat sy den toorne des Heeren
stillen/in desen handel.
Doe ontfinck Jonathas de sone Ezeli/ 14
ende Ozias/ende Thecam / het ampt deser
sake/ende Sozomannus / ende Leuis / ende
Sabatheos/holpen hen daertoe.
Na dien stonden alle die/die wt der ghe- 15
vancknisse ghecomen waren.
Ende de Priester Esdras verroos hem 16
de voorneemsten wt den baderen / nae der
benoemnighe / ende in der nieuwer Mane
der thiender Maent/saten sy te samen dese
sake te ondersoecken.
Ende alsoo werdt van den mannen / die 17
wtlandige wijuen hadden/ ghehandelt/tot
op de nieuwe Mane der eerster Maent.
Ende daer zijn van den Priesteren ghe- 18
noemen / die hen met vreemde wijuen ver-
menght hadden.
Wt den kinderen Jesu des soons Jose- 19
dech/ende zijnen broederen: Maszeas/Elie-
zer/Joribus/ende Joadeus:
Die verwillichden hen/hare wijuen van 20
hen te doen / ende eenen ramme te offeren
voor hare ouwetenheyt.
Ende wt den kinderen Emmeri: Anas- 21
seas/ende Esses/ende Jeelech/Asarias.
Ende wt den kinderen Fosore : Lunoni 22
as/Ysmaelus / Nathanee/ Jussus / Jod-
dus/ende Talsas.
Van den Leuiten nu: Josabdus/ Seme- 23
is/ende Colius/Calitas/Facteas/Colias/
ende Ethanas.
Wt den Zangheren des heylichdoms: 24
Eliasib/Zakarias.
Wt den Poortenaren: Sallumus / ende 25
Tolbanes.
Ende wt Israel/wt den kinderen Fozo/ 26
Ges/ende Remias/ende Geddias/ende Mel-
chias/Michelus/Eleazarus/Jemmebias/
ende Baanab.
Ende wt den kinderen Jolaman: Tha- 27
lias/Zacharias/Jerzrelus/Joddus Eri-
moth/ende Elias.
Ende wt den kinderen Zathoim: Elia- 28
das/Liasunnus/ende Lochias / Larimoth/
Sabbis/ende Tebedias.
Ende wt den kinderen Zebes: Johannes/ 29
Ananias/Zabdias/ende Emeus.
Ende wt den kinderen Banni : Olam- 30
mus/Maluchus/ Jeddeus / Jasub / Asa-
bus/ende Jerimoth.
Ende wt den kinderen Abdin: Naatus/ 31
ende Moosias/ende Caleus/ ende Naanas/
Maasias/Mathathias/Beseel/Bannus/
ende Manasses.
32 Ende wt den kinderen Nau: Noneas/
Aseas/Melchias/Sameas/Simon/ Ben-
Jamin/Malchus/ende Mennas.
33 Ende wt den kinderen Asom: Carianeus/
Mathathias/Bannus/Eliphalach/ Ma-
nasses/Semei.
34 Wt den kinderen Aami : Jeremias/
Moadias/Abannus/Joel/Baneas/Pelt-
as/Jona/Marimoth/Elasib/Mathanes-
us/ Eliasis/ Ozias/ Dielus / Semeonus/
Zambzis/ende Joseph.
35 Wt den kinderen Nobei : Idelus Ma-
thathia/Sabadus/Zecheda/ Sedui / Jes-
sei/ende Baneas.
36 Die alle/hadden wtlandische wijuen ten
houwelijck ghenomen/ende verlietense met
haren kinderen.
37 De Priesteren / ende Leuiten / ende alle
die/wt Israel waren / woonden te Jerusa-
lem/ende in den gantschen lande/ aen den
nieuwen Maensehyn der seuender Maent/
ende de kinderen Israels waren in harer
woninghen.
38 g Ende de gantsche Gemeynte quam te g Neh.8.1
samen op de plaetse / die daer is voor der
heyligher poorten des Tempels / van den
opganghe der Sonnen.
39 Ende spraken tot Esdra den hooghen Esdras leest
Priester ende den leser : Dat hy brachte de den volcke
Wet Dosi/die banden Heere Gods Isra- het boec des
els gheheuen was. Wets.
40 Doe brachte Esdras de hooge Priester
de Wet der gantscher Gemeynte/ wijuen
ende mannen/oock allen Priesteren/dat sy
de Wet hoorden / aen der nieuwer Mane
der seuender Maent.
41 Ende hy las op der plaetse / die daer is
voor der heyligher poorten des Tempels/
van smorghens wroech tot aen den auont/
voor wijuen ende voor mannen / ende sy luy-
sterden alle op de Wet.
42 Esdras nu de Priester ende leser des
Wets/stont op eenen houten predickstoel/
die men daer toe ghemaeckt hadde.
43 Ter rechter zyden stonden by hem Ma-
thathias / Samus / Ananias / Azarias/
Urias/ Ezechias/ende Balsamas.
44 Ter slincker zyden : Faldeus/Misael/
Malachias/Abuschas/Sabus / Nabadi-
as/ende Zacharias.
45 Doe nam Esdras het boeck voor der
gantscher Gemeynte : want hy was de
voorneemste ende heerlijckste voor allen.
46 Ende als hy de Wet wtgheleesen hadde/
stonden sy alle oprecht: Doe loefde Esdras
den Heere den hoochsten Godt/ den Almach-
tighen Godt der heyscharen.
47 Ende alle het volck antwoordde/Amen.
48 Ende hieuen hare handen op/vielen ne-
der op de Aerde / ende loefden den Heere:
Jesus/Baneas/Sarebias/Jaddinnus/Ac-
cubus/ Sabbatheus / Calithes / Azarias/
Jozadus / Anamas / ende Philias de Le-
uiten.
49 Die de Wet des Heeren leerden/ende in
der Gemeynte de Wet des Heeren lasen/
ende een peghelijck stiet voort den gheen/
die de Wet verstont.
50 Doe spraek Atharates tot den oversten
Priester Esdra/ende den Leser/ende den Le-
uiten/die de Gemeynte leerden/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende seyde: Desen dach is heylich den Heere: ende alle die/ die de Wet des Heeren hoorden/weenden.

h Mal.8.11 Doe seyde Esdras: h So gaet henen/eet des besten/ende druncket het soete/ende i schicket dan oock dien/ die niets en hebben.

i Syl.14.11 Want desen dach is den Heere heylich/ende en weest niet treurich: want de Heere sal v heerlijck maken.

Ende de Leuiten vercondichden allen volcke/ende seyden: Desen dach is heylich den Heere/daerom en weest niet truerich.

Doe ghinghen sy alle/ende droncken/ende waren vrolijck/ schickeden gheschencken dien/ die niets en hadden/ dat sy oock met vreughden eten mochten:

Want sy waren over de mate verheuget worden/wt den woorden diemen hen inder Wet voorgheleesen hadde/ ende zijn alle te Jerusalem versamelt worden/ende te houden/na den verbonde des Heeren des Gods Israel.

¶ Eynde des derden Boecx Esdre.

HET VIERDE Boeck Esdre.

¶ Argument.

HEt vierde boeck Esdre/ heeft gheslichten ende openbaringhen/ menighderley gheschiedenissen des volcx vervatende. Dit boeck hebben de Ouden minst gheachtet/ onder de boven verhaelde boecken: nochtans en hebben sy het niet gantschelijck verworpen/want het heeft zijns nutricheyt.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Esdras Prophete. 4. Esdras hout den Joden hare ondanckbaerheyt voor. 37. De Heydenen en sullen niet sien met lichamelijcken oogen/ maer sullen van herten gelooue. 39. Abraham/ Isaac/ Jacob/ Ozee/ Amos/ Michee/ Joel/ Abdias/ Jonas/ Nahum/ Habacuc/ Sophonia/ Aggeus/ Zacharias/ ende Malachias/ gheleyt stilleden der Heydenen.

a Esra.7.1 HEt tweedde Boeck Esdre des Prophéten/ a des soons Saraie/ 1
b An. Sallum des soons Azarie/des soons Helkie/ des soons b Sadonie/des soons Sadock/des soons Achitob/

Des soons Amerie/ des soons Azarie/ 2 des soons Maraioth/ des soons Saraihie/ des soons Ozi/des soons Bocci/des soons Abisue/des soons Pinheas/des soons Eleazar.

Des soons Aaron/wt den stamme Leui/ 3 die een ghestanghen gheweest is inder Meden landt/ inden Coninckrijcke Artaxerxis des Coninex der Persen.

Ende des Heeren woort gheschiedde tot 4 my/ende seyde:

Esdras wort gesonden/ de volcke hare ondanckbaerheydt/ ende Godts weldaden/ met tsamt zijner straffe voor te houden.

c Gaet henen ende segget mijnen volcke/ 5 hare lasteren/ende haren kinderen/ hare boosheyt/ die sy tegen my ghedaen hebben/ dat sy het haren kints kinderen seghen.

Want de sonden der vaderen/ hebben in 6 den kinderen overhandt ghenomen: sy hebben mijner vergheten/ ende andere goden gheoffert.

c Esai.58.1 d Exod.14 ends 20.2

Wen d ick dan niet die/dese wt den lande Egypti/wt den dienstbuyse gelept hebbe? Sy daerentegen hebben my tot toorne verwecket/ esi mijne raetslaghen verachtet. 7

Ghy dan/ plucket v hayr op uwen hoofde wt/ende werpet alle quaet over haer/dat sy mijner Wet niet ghehoorsaem en zijn geweest: het is een ongheschicket ongheneestert volck. 8

Hoe langhe sal ick met hen lijden/ dien ic soo vele goets ghedaen hebbe? 9

e Psa.136.7 f Exod.14.27 Vele e Conunghen hebbe ick om haren wille verdoruen/ f den Pharao ende zijne dienaers/ ende alle zijne macht hebbe ick ghedaghen. 10

g Voor hen henen hebbe ick alle volcken wtgheroept/ende in den opgange der Sonnen/hebbe ick de twee landen ende volcken/ Tyrum ende Sydonem verstoort/ esi alle hare vyanden hebbe ick ommeghebracht. 11

So spreeckt nu also tot hen: Doo spreeckt de Heere: 12

h Ick hebbe v door de zee ghelevdet/ i esi alleweghe eene sekere bane gemaeckt: k Maesen hebbe ick v ten hoofmanne ghegeven/ l ende Aaron ten Priester. 13

m Licht hebbe ick v ghegheven in eener wolcken colomne/ ende groote wonderen hebbe ick v ghedaen: maer ghy hebbet mijner vergheten/spreeckt de Heere. 14

So spreect de almachtighe Heere: n Quaekelen hebbe ick v ten teecken ghegeven/ende den leger tot scherme: dies niet te wenighet/hebbet ghy oock daer gemurmureert: 15

Ende en hebbet de overwinninghe over vyanden/niet mijner cracht toegeeyent: Ja oock op den hedighe dach murmureert ghy. 16

Waer zijn de goede daden/die ick v liede ghedaen hebbe? doe ghy inder woestijne honghert leedet/ schreydder ghy niet tot my? 17

Ende spraket: o Waerom hebt ghy ons in dese woestijne gheleydet/dat ghy ons honghert doodet? Beter waere het ons ghe weest/ wy hadden den Egyptenaren ghedienet/ dan dat wy hier in deser woestijne sterven moeten. 18

Doe hadde ick een medelijden met uwen suchten/ p esi gaf v Hemels broot ter spijse. 19

q Der Enghelen broot hebbet ghy gegeten: r Doe v dorstede/ hebbe ick met den Rotzsteen opghehouwen/ ende waters de volheyt daer wt vlieten laten? Door de hitte hebbe ick v met den bladeren der boomen bedecket. 20

Ick hebbe v een goet ver lant inghenomen: des Cananeer/ Pheresseer/ de Philistiner hebbe ick voor v lieden wtghedreven: t wat sonde ic v doch meer doen/ spreect de Heere? 21

So spreeckt de almachtighe Heere: u Als ghy in der woestijne waert/ in den u Ruyschen water: ende dorst hadder/ doe ghy mijnen name lasterder: 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Doe en gaf ick v geen vyer/ om uwe la-23
sterynge/maer een hout toochde ick v/dat v
dat water soete maeckte.
Wat sal ick v/O Jacob doen? x Juda/24
ghy en hebt niet willen gehoorsaem zijn: ick
will my tot eenen anderen volcke maken:
mijnen name will ick den seluen gheuen/dat
sy mijne setteynghen houden.
y Dewijle ghy my verlaten hebbet / soo25
will ick v oock verlaten: so ghy genade van
my begheeren suller/en will ick v niet barm-
hertich zijn.
z So ghy my aenroepet/en will ick v niet26
verhooren: a want uwe handen hebbet ghy
met bloede beuleckt / uwe voeten zijn snelle
tot dootslaghen.
My en hebbet ghy niet verlaten/maer v27
selues.
Soo spreeckt de Almachtighe Heere: Heb-28
be ick v niet ghebeden als een vader zijne
kinderen / als een moeder hare dochteren/
ende eene voester hare cleyne kinderen?
Dat ghy mijn volc wondet zijn/so won-29
de ick uwe Godt zijn: eñ so ghy mijne kin-
deren waert / woude ick uwe Vader zijn?
b Ick hebbe v te samē versamelt/als een30
hinne hare kieckens/onder hare vleugelen
versamelt: waer sonde ick v nu meer doen?
ick will v dan mijnen aenghesichte verwer-
pen.
c Soo ghy my offeret / will ick mijn aen-31
gesichte van v wenden: want uwe Hooch-
tijden/nieuwe Maenden eñ Besuydingen/
hebbe ick verworpen.
Ick hebbe mijne dienaers de Propheten32
tot v gheschickt/ d die hebbet ghy ghedoo-
det/ ende hare lichamen e verscheurt : dier
sullet will ick van uwen handen f eysschen/
spreeckt de Heere.
Soo spreeckt de Almachtige Heere: g Uwe33
huys moet ledich worden: ick will v verwer-
pen/gheluck de wint de haimen.
Uwe kinderen en sullen niet vruchtbaer34
zijn: want mijn ghebodt hebben sy verach-
tet/ende quaet voor my ghedaen.
Eenen volcke dat comen sal/will ick uwe35
huysen gheuen / ende die my nopt ghehoort
en hebben/sullen my gheloouen / ende dien
ick nopt gheen teecken betooghet en hebbe/
die sullen doen dat ick yet heere.
Eene Propheten en hebben sy nopt ge-36
slen/ ende sullen doch hare sonde bekennen.
Ick betuyghe my op de ghenade die ick37
doen will den coemstighen volcke/dier kin-
deren bijsicken in vrenchden : h ende hoe-
wel sy my met lieffijcken oogen niet en sien/
gheloouen sy doch inden gheeste/het ghene
dat ick segghe.
Ende int/broeders/schouwel/wat groo-38
ter eere / i ende siet het volck dat van den
Goden coemt.
Wien will ick ten gheleyde gheuen: Abra-39
ham/Isaac / ende Jacob : Ezee / Amos/
Nahum/Habacuc / Sophonam / Hag-40
geum / Dacharjam ende Malachiam/
k die de Enghel Godts gheweert is.

Dat 9. Capittel:

1. Vermaninghe der Joden. 8. Wee over Assyrie/Sodoma/ende Gomorra. 10. Het Eyghen Jerusalems beloeft den volcke Godts. 18. Eslap en Jeremias. 20. De weduwe en weese.

26. Van de kinderen der Gemeynte en sullen ge-
borlosen worden. 33. Die van Israel verachten
de ghebooden des Heeren. 24. Hoopinge der hey-
denen. 42. De Heere Zion. 46. Wie den sons
Godts beleden hebben.

I SO spreeckt de Heere : a Ick hebbe dit volck wt der dienstbaerheydt genoo-
ret / b dien hebbe ick mijne gebooden/
doormijne dienaers de Propheten ghegheu-
uen / die en hebben sy niet willen hooren/
maer mijne raetslagen hebben sy verachtet.
2 De moeder dieser geboorte heeft/ die spreeckt
tot hen: Gaet henen ghy kinderen/want ick
ben een weduwe/ende verlaten.
3 c Met vrenchden hebbe ick v opghenoe-
det / doch met leer ende treuren hebbe ick v
verlozen: want ghy hebbet gesondicht voor
Godt uwen Heere: ende onrecht voor hem
ghedaen.
4 Wat sal ick v nu doen: ick ben een we-
duwe ende verlatene : gaet henen d mijne
kinderen/begeeret barmhertichevt vanden
Heere.
5 V/O vader/roepe ick aen ten ghetuyge/
over de moeder dieser kinderen / die mijnen
Bondt niet en hebben ghehouden/
6 Dat ghyse te schanden brenghet / ende
hare moeder ten roone / dat sy niet meer en
bare.
7 Hare nanen worden verstropt onder de
Heydenen / van der aerden worden sy we-
ghedelget: want sy en hebben mijne Bondt
niet ghehouden.
8 e Wee v Assur / dat ghy de onrechtveer-
dighe by v verberget: ghy boose volck f ge-
denckt wat ick Sodoma ende Gomorra
ghedaen hebbe.
9 Dier landt tot perck ende asschen gewor-
den is : alsoo will ick oock alle die doen/
die my niet en hooren/ spreeckt de Almach-
tighe Heere.
10 So spreeckt de Heere tot Esdra: Segget
mijnen volcke: Ick will hen gheuen het rijc
ke Jerusalem / dat ick Israel gheghenen
woude hebben:
11 Ende ick will my hare heerlijckheydt ne-
men/ ende will hen gheuen eewighe hutten/
die ick gheuen bereydet hadde
12 g Het houdt des Heeren sal hen zijn eene
weltrerkende salue: sy en sullen noch arbey-
den noch moede worden:
13 Gaet henen/so sullet ghijt ontfangē. bid-
det v wepnige dagen/dat sy daerinne woo-
nen: als nu is v het rijcke bereydet: waket.
14 h Betuycht i den Hemel ende de aerde:
want ick hebbe het quade ghesproken / ende
het goede ghescheppen: want ick leue/ spreeckt
de Heere.
15 j Moeder/ommarer uwe kinderen/voedtse
op met vrenchden : als een calomme maket
stijf hare voeten : want v hebbe ick verco-
ren/spreeckt de Heere.
16 k Ende de doden will ick opwecken van
haren plaetsen/ende wt den grauen will icse
voeren : want ick hebbe bekent mijnen na-
me in Israel.
17 Vreest v niet/ ghy moeder der kinderen/
want ick hebbe v verozen/spreeckt de Heere.
18 Ick will v te hulpe/mijne Dienaers schic-
ken/Esaiam ende Jeremiam / nae welcker
raedt ick v gheheyligt hebbe/ende bereydet
twaelf boomen voller vruchte.

a Een claghe der Synago-
ge over hare kinderen/en-
de vele dat hem op de
beroepinghe der Heydenē
trecket.
a Exod.20.2
b Exod.27.21
22.23
Deut.4.5.6
c Bar.4.7

b Deut.4.29
ende 30.2.

e Esai.10.5
f Gens.19.24
Deut.29.23
Luce.17.29

g Gene.2.9
Apoc.2.7
ende 22.2

h Apoc. Heeft
den eerst ende
Aerde tot ghe-
tuychenisse:
want.
i Deut.4.26.
ende 30.19
ende 31.28

k Job.14.12
ende 19.26
Dan.12.12
Joan.5.28
1.Cor.15.52
1.Thess.4.16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

i Exod.15.26. I Ende ſo vele fonteynen/die daer vlieten 19
melck ende heunich/ ende ſeuen groote ber-
ghen/op welcken roosen ende lelien wassen/
met dien alle wil ick met vzeughden vervul-
len mijne kinderen.
m Deu.10.18 Esai.1.17 Syz.4.13 n Esai.58.7 Tob.1.17 Mat.25.25 Ezech.18.7 Vichtet m der weduwen / ſpreeckt recht 20
den weesen/gheeft den armen/beſchermt de
weesen/ n becleedet de naeckten.
Den verwondeden ende crancken doet 21
raet/en ſpottet des lammes niet/den creu-
pelen beſchermet/ ende den blinden laet tot
het gheſicht mijner claerheyt.
Den ouden ende jonghen binnen uwen 22
muren behoudt.
a Tobi.1.21 Syz.27.37 o Waer ghy de dooden bindet / beteec- 23
kentſe ende begraeftſe/ ſo wil ick v de eerſte
ſtlaetſe mijner verrijſenisſe gheven.
Weeſt ſtille/mijn volck/want uwe ruſte 24
is ghecomen.
Ghy goede voeſter / genereert uwe kin- 25
deren/ſtercket hare voeten.
De knechten die ick v gheghenen hebbe/ 26
dier en ſal geene verderven/ want ick wilſe
ſoecken van uwen ghetale.
p Mal.4.1 Zepha.1.14 q Mat.24.29 Apoc.1.7 r Esai.51.11 ende 65.12 Becommert v niet: p want ſoo den dach 27
des angſts ende noot coemt/q ſullen de an-
deren weenen ende r treuren/ maer ghy ſult
vzolijck ende rijck zijn.
De Heydenen ſullen ſueren/ doch niets 28
en ſullen ſy reghen v vermenghen / ſpreeckt
de Heere.
f Esai.66.24 Mat.25.42 Mijne handen ſullen v bedecken / dat 29
uwe kinderen het f eewich vyer niet ſien en
ſullen.
Vervrolijcket/O moeder/met uwen kin- 30
deren/want ick wil v ontlaſten/ ſpreeckt de
Heere.
Bedenct aen uwe doode kinderen/ want 31
ick wilſe wtroeren t wt der Aerden / ende
wil hen barmhertichevdt bewijſen / want
ick ben barmhertich ſpreeckt de Almachti-
ghe Heere.
c Wtrecken/ Vimaret uwe kinderen / tot dat ick co- 32
me/ende hen barmhertichevdt bewijſe:want
mijne fonteynen loopen over / ende mijne
ghenade en mach niet verzijghen.
Ick Esdras hebbe een beuel ontfangen 33
banden Heere/ op den berghe Oreb dat ick
in Israel ginge: doe ick tot hen quam / doe
verachteden ſy my / ende verſmaedden het
beuel des Heeren.
Ende daeromme ſegghe ick v/ghy Hey- 34
denen / ghy die het hoozet ende verſtaet:
u Of/houdet wacht x Heb.9.28 u Verbeydet vvs herders/eewighe ruſte ſal
hy v gheven: x want nae by is hy/ die aent
eynde der werelt comen ſal.
y Esa.60.1 Apoc.21.23 ende 22.5 z 2. Pet.1.4 Weeſt bereydt totter beloonnighe des 35
rijcx : y want het eewighe licht ſal v lichten
in eewichevdt.
z Vliet de ſchaduwe deſer werelt/ neemt 36
de vzeughde vwer claerheyt : ick betuyghe
openlijck mijnen Heyplandt.
a Col.1.12 Neemt de gaue die v gegeuen wort/ a en 37
ſegget met verheuginghe danck/dien/ die v
tot den Hemelſchen rycke beroepen heeft/
b Apoc.7.3 Ezech.9.4 c Mat.22.2. Apo.19.9 d Apoc.6.11 ..b Staet op/en ſtaet ſtijf:ſiet/het getal der 38
betreeckenden c inder maeltyde des Heeren/
Die hen van der ſchaduwe der werelt 39
gheroghen/ d ende ſchoone rocken van den
Heere ontfanghen hebben.
Zion neemt v ghetal / ende beſluptet 40
uwe beſtemmeden/ die de Wet des Heeren
vervullet hebben.
41 Vet ghetal vwer kinderen die ghy ghe-
wenſcht hebt/is vervullet:bidt den ghe-
welde des Heeren/ dat v volck gheheylicht
wozde/ e dat van aenbeginne beroepen is. e Apoc.7.9 ende 14.1.
42 f Ick Esdras ſach op den berghe Zion f Apoc.7.9
een groot volck/ dat ick niet tellen en con-
de/ die loefden den Heere met loſſanghen.
43 g Midden onder hen ſtondt een reie jon- g Dat is de
ghelinck/die vooz alle g wtghinck/ende ſet- laetſte wake
tede eenen yeghelijcken eene h Croone op h Sap.5.17
het hooft / ende werdt hoe langher hoe 2. Tim.4.8
hooghet: dies verwonderde ick my groote- 1. Pet.5.4
lijck.
44 Doe vzaechde ick den Enghel/en ſpzac: i 1.Cor.15.51
Wie zijn die/Heere?
45 Doe ſpzac hy: Vet zijn die/ i die de doot- k Mat.22.30
lijcken rock afgelept/ende eenen onvvoolijc- Luce.20.35
ken aengetogen hebben/ k ende hebben den l Mat.5.37
Name Godts beleden: nu wozden ſy ghe- ende 16.16
croonet/ende ontfanghen beloonninghe. m Act.2.38
46 Doe ſpzack ick tot den Enghel: Wie is ende 8.13
doch de Jonghelinck/die hem de croone op ende 4.13
ſetter/ende palmtys inde handen gheeft? ende 3.37
47 Doe ſpzack de Enghel : l Vet is Godts ende 9.27
Sone / dien ſy in de werelt beleden hebben. ende 9.20
Doe begonſt ick grootelijck te louen die/ die ende 10.30
ſoo ſtijf vooz den name des Heeren geſtaen
hadden.
48 Doe ſpzack de Enghel tot my :Gaet he-
nen/ende ſegghet mijnen volcke/wat groo-
ten wonder vvs Godts ghy gheſien hebt.

Dat iij. Capittel.

1. ende 29. Esdras is aengheuochten/ende
het geluck der Babyloniers/en de verduckinghe
des volcx Gods. 7. De doot is inde werelt inge-
comen vooz de ſonde Adam. 11. Noe. 13. Abi-
ham/ verroze onder de voorſadige. 14. God heeft
met Abzaham verbont gemaket. 16. Isaac/ Ja-
cob/Esau. 19. De Wet den zade Jacobs gegeu.

I Jnden dertichſten Jare des dals der
ſtadt/was ick te Babylon/en lach be-
commert op mijne bedde/en menger-
lep ghedachten quamen my in mijn herte.
2 Want ick ſach de verwoeſtinghe Zion/ ende den overvloet/ dier / die te Babylon
woonden.
3 En mijn gemoet wert my heftighen be-
weger/dat ick begonſt tot den Hoochſten te
ſpzeken a vloodt woozden/en de ſpzack:
4 O heerſchende Heere/ghy hebt van
begynne gheſpzoken/doe ghy b het aertryc
ke gheplantet hebt/(ende dat alleene/) ende ſy
hebt den volcke ghebooden:
5 c En hebt Adam een lichaem gegeuen/ a Ioa.1.3
dat was een maecksel vwer handen / ende b Gen.2.7
hebt hem ingheblaſen eenen gheeſt des le- c Gen.2.8
uens/ dat hy het leuen vooz v heeft gehadt:
6 Ende v ebt hem int Paradijs ghebaen/
dat vwe rechterhant gheplantet hadde/ eer
het aertryche was/
7 Ende hebt hem beuolen lief te hebben
vwen wech / d dien heeft hy overtreden: d Gen.3.6
e ende ſoo haeſt hebt ghy den vooz m hem e Gen.3.23
gherichtet/ende in zijnen ghelachten: van
hem zijn comen volcken ende ſtammen/ en
ghelachten/dier ghen ghetal en is.
8 f Ende yeghelijck volck/ leefde in zijnen f Gen.6.1
wille/ende deden wonderen vooz v/en ver- g Gen.7.1
achteden vwe ghebooden. Sap.10.4
9 g Doe liet ghy metter tijt de Sintvloet luce.17.26
comen/
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

comen/onder alle die/die onder wereld waren/
ende bzachtense omme.
Ende ghelijck in Adam de doot / also is
in desen/de Sonnuloer ghewest.
Eenen nu wt hen / liet ghy ouerblijnen/
b namelijcken/ Noe/ met zynen huysgesin-
ne/dan welcken alle wonne comen.
Noe nu de inwooners der aerden begon-
sten te vermenichuuldighen / dele kinderen
bertregen/ ende groote volcken werden/ be-
gonsten sy godloose te zijn/dan de eerste.
Also sy nu alle alsoo voor d boosheyden
leef den / k berooste ghy d eenen man wt
dien allen/die hiet Abzam.
Dien hebt ghy lief ghehadt / ende hem
nuwen wille aengheroogher.
Ende met hem eenen eewigen Bont ge-
maeckt/hem toegesept/ ghy en wondet zijn
zaet nemmermeer verlaten.
l Ghy hebt hem ghegeuen Isaac: m den
Isaac/den Jacob ende Esau: n Jacob nu
hebt ghy d sonderlicken wtuercozen / maer
Esau hebt ghy verstooten: ende Jacob is een
groot hoop ghewozden.
Ende doe ghy zijne naconelinghen wt
Egypten leydet / o brachtet ghyse op den
berch Sina.
Daer buyghdet ghy den Hemel/ de aerde
dunkte ghy / den aerdtbodem bewoeghdet
ghy/den afgront maecktet ghy beuen/ende
de wereld verschricket:
Ende uwe heerlickheyt ginck door vier
bperighe poozten / met aerdbeuinghe/ ende
winde/ende conde/ dat ghy den zade Jacobs
de Wet gaeft/ ende den ghelachte Israels/
bidet.
Eft en naemt dan hem niet het boosach-
tich herte/dat d Wet in hen vrucht brachte.
Want de eerste Adam / dzoech een boos-
achtich herte/p ouertradt eñ wert ouerwon-
nē: Ja oock alle die/die dan hem gebozē zijn.
Also is de f wackheyt ghebleuen niet der
wet: in den herte des bolcx/met de boosheyt
der wortel/ende het goede is henē genallen/
ende het boosachtich is in hen ghebleuen.
Also verlepen de tijden / ende de Jaren
werden gheeyndet: q doe verweckte ghy d
eenen dienaer/met namen Dauid.
Hietet hem eene stadt bouwen nuwen na-
me / datmen daermme wzoock ende offer
offerde.
Doe dat nu vele Jaren geschiet was/ver-
lieren d de inwooners der selver stadt.
Ende deden in alle dinghen/ als Adam
ende alle menschen : want sy hadden oock
een boosachtich herte.
r Doe gaeft ghy de stadt in de handen
uwer vpanden.
Zijn nu die te Babylon beter dan d bolc/
dat sy daerom sullen ouer Sion heerschen?
Want als ick daer den gheromen / ende
haer Godloos wesen / dies geen ende en
is/gheseen hebbe (want dit is het derdichste
Jaer/ dat ick vele ouerredens ghesien heb-
be) doe is my myn herte ontmallen.
Want ick hebbe t gesien/hoe ghyse u bul-
den/soo sy onrecht doen : doch d bolck hebt
ghy wtgheroepet / ende uwe vpanden laet
ghy bliuen / ende my en hebt ghy niet te
beestaen ghegheuen.

31 Ick en can my niet bestinnen / hoe doch
dat toegaet: doen dan die dan Babylonien
beters dan die tot Zion?
32 x Ofte is erghens een ander bolck / dat x Jere 10.20.
b kenne / dan d bolck Israel? ofte welcker Habac.1.23
ghestachten hebben opt nuwen Bonde ghe- Jere.10.25
looft/als Jacob?
33 Ende haren loon en is doch nergens boor
handen / ende haren arbeyt en heeft gheen
bzucht/ want ick ben door de Heydenen he-
nen ende weder gewandelt/ so sie ick dat sy
rijcke ende welzebbich zijn / ende die en y Andere /
dencken nuwen ghebooden niet nae. traerijgen.
34 Nu soo weghet onser boosheyt op eener
waghe/ende daer teghen dier / die inde we-
relt woonen / soo en wozt nuwen name ner-
ghens ghenoonden/dan in Israel.
35 Ofte waer is een bolck op aerde/dat niet
boor d ghesondighet en hebbe? ofte welck
bolck/ heeft uwe ghebooden also gehouden?
36 So sult ghy vinden/dat Israel uwe ghe-
booden/ende Wet ghehouden heeft/ ende de
Heydenen niet.

Dat iij. Capittel.

1. De Enghel Uriel straft Esdras/3. De oor-
saken Gods zijn onbegrijpelijck.12. Esdras blaf-
phemeert tegen Godt. 19 is wederomme gestraft
door den Engel. 23. Esdras beclaecht hem ombs
versmaethept des volcx Israels. 27. De dingen
den gherechten beloeft/ zijn onbegrijpelijck. 30.
Adam door zijn sonde / is oorsake ghewest dan
veel quaets/26. Jeremiel Ertz-Engel. 42. De op-
standinghe der dooden booseyt door de ghelche-
nisse der beurechter Ezouwe.

1 a Ende doe antwoorde my de Engel a Uriel/ a 4. Esd. 10
die tot my ghesonden wert/ 28
2 Ende spzack: D hertte heeft hem te De Enghel
vele vernomen in deser werelt / ende ghy straft Es-
onderstaet te begrijpen de Weeh des Alder- dzam / dat
hoochsten. hy de oordee
3 Doe spzack ick: Ja Heere. Ende hy ant- len Godts
woozde my/ende spzack: Ick ben tot d ghe- onderstaet
sonden / dzie weghen aen te tooghen/ ende te grondee-
dzie ghelijckenissen voor te houden. ren.
4 So ghy my een wt desen aentoogen sult/
so will ick d dan oock den weeh aentoogen/
dien ghy begheert te sien/ende will d berich-
ten/dan waer dat boosachtich hertte zy.
5 Doe spzack ick: Segget aen myn Heere:
Doe spzack hy tot my: Gaet henen/weghet
my het vper/ oft meet my het ghebiaes des
wints / oft roept my den dach weder / die
henen is.
6 Doe spzack ick : Wie conde dat doen?
Waerom eyscht ghy dat dan my?
7 Doe spzack hy tot my: Hadde ick d ghe-
maghet hoe diepe wooninghen zijn in der
zee? oft hoe groote aderen int begin des af-
gronts ? of hoe groote aderen op des Hey-
mels b bastichept? oft welcke zijn des Pa- b Dat is / het
radijs wtganghen? Firmament.
8 So spzaeckt ghy misschien tot my: Ick en
ben in de diepte des afgronts nopt gheco-
men/noch oock in de helle/ soo en ben ick in
den Hemel niet henen opghecloommen.
9 Nu so hebbe ick d alleen dan vper/ wint
ende dach ghemaecht/ door die ghy gegaen
zijt/ende sonder die ghy niet zijn en meucht/
ende ghy en condt my daer dan niet ant-
woozden.
10 Ende spzack boozder tot my: Wwe opgen
dinghen/ ende die met d opwassen/ en cont
ghy niet bekennen:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Hoe mochte dan v dat / den wech des Hoochsten baten? ende nv in der verstoor-der werelt verstaen / de verstooringhen die voor my openbaer zyn?

Doe spraeck ick tot hem: Het ware beter/ wy en waren niet / dan dat wy in boosheyt leuen/ende lyden/ ende en weten niet waer-omme.

c Judic.9.8 2. Par.25.18 Doe spraeck hy tot my: c Ick quam in een woust.

Daer hadden de houten eenen sulcken aenslach/ende spraken: Wel/ laet ons gaen/ ende de zee bekryghen/ datse voor ons wycke/ dat wy ons noch meer wonden maken.

Desgelycken raetslaechden ock de bloe-den des zees/ende spraken: Wel op/laet ons henen op trecken / ende laet ons de houten in den wonde bekryghen/ dat wy onse landt wyder maken.

Ende den aenslach des wonts wert ydel: want het yper quam/ ende verterde het.

Daertoe werden ock de gedachten des zees te niete: want het sant stont ende verhinderde de bloeden.

Wanneer ghy nv een richter waert / tus-schen desen tween / wien wonder ghy recht gheuen/ ofte wien onrecht?

Doe spraeck ick: Sy hebben / tis waer/ beyde dwaesachtighe aenslaghen ghehadt: want den wonde / is het aertryck ghegheuen/ d ende der zee / oock hare plaetse / tot haren bloeden.

b Gen.1.9 Job 26.10 Prou.8.28 Jerem.5.22 Doe spraeck hy tot my: Ghy hebt recht ghevoordeelt: waerom en oordelt ghy niet v selven ock?

Want te ghelickerwyse/als het aertryck den wonde gegeuen is/ en de zee zyne bloe-den: e also en connen ock die/ die op aerde woonen/ niets verstaen/ dan dat op aerden is: ende die/ die op de Hemelen woonet/die can alleen verstaen/wat op den Hemel is.

e Esaie.55.8 Joan.3.6.12 1.Cor.2.14 Bapt.9.16

Doe spraeck ick: Ick bidde v Heere / dat22 my verstant gheghenen worde.

Want ick en hebbe niet willen van nwen23 hoogen dingen spreken/ maer van dien/ die wy dagheliker handelen: namelyckers/ waer-om Israel van den Heydenen versmaedt worde / ende waerom / dat volck / dat ghy van allen tyden af lief ghehadt hebt / den godlooosen volcken te straffen gegeuen zy? ende waerom de Wet onser Vaderen te niete ghewordē/ ende het ghescryfen ver-bont nergheus meer en zy?

Ende wy zyn vander werelt heuen ghe-24 naren/als de sprinckhanen/ende onse leuen is een vreese / ende wy en zyn niet weerdich barmhertichept te verkryghen.

Wat wil hy dan doen zynen name / die25 over ons aengeroepen is? van desen hebbe ick gheuraecht.

Doe antwoorde hy my/ende spraeck: Hoe26 meer ghy ondergronden wilt/hoe meer ghy v verwonderen sult / want den tydt loopt niet haestelyck henen.

Onbegryp-pelyck is/ dat de recht-veerdighen torgesept is.

Ende en cont niet begrype wat in toeco-27 mstighen tyden den rechtveerdighen toeghe-sept is: want desen tydt is vol boosheyt ende swackheyt.

Doch daer ghy my van vraecht / wil ick28 v segghen: Het boose is ghesaept/ doch zyne verstooringhe en is noch niet hier.

So nv het boose dat gesaept is/ niet v af-29 keert en wort/ende de plaetse daer dat boose gesaept is/niet henen en gaet/ so en can dat niet comen/ dat met den goeden gesaept is.

f Want het boose saepken/ is in het herte 30 des menschen / van den boosen ighesaept: hoe vele lasteren heeft hy doch tot op dese tydt ghebracht? ende hoe vele sal het noch brenghen / tot datmen nide schuere coemt?

Nv g metet ghy by v selven / wat een 31 groote vrucht der godtloosheydt het boose zaet ghebracht hebbe?

Ende sonnen zyne aeren/ dier ghen ghe-32 tal en is/af houwet/ wat een groote schuere sal het vullen?

Doe spraeck ick: Hoe dat? ende wanneer 33 wort dat? waerom is onser Jaren so wey-nich/ ende zyn de selue so ellendich?

Doe antwoorde hy/ ende spraeck tot my: 34 h Haestet niet te vele ouer den Hoochsten: want v haesten ouer hem te zyn / is te ver-gheefs/ ghy doet hem te vele.

Hebben niet de zielen der vromen/oock in 35 hare hemelschepp een vrage van desen dingen ghehadt/ende gesproken: Hoe lange sal ick alsoo hopen? wanneer coemt de vrucht myner schuere/ende myner beloominghe?

Ende op dat gaf hem antwoort Jeremie 36 de Ertz-Engel/ ende spraeck: Dan/wanneer het ghetal der zaden in v leden vermillet wort: want in der waghe heeft hy de werelt gheweghen.

Ende in der mate heeft hy den tijt gemee-37 ten/ende in den getale heeft hy den tydt ge-telt/ ende en beweghet noch en verroert het niet/tot dat de selue mate vermillet is.

Doe antwoorde ick/ende spraeck: O hee-38 rschende Heere / nv zyn doch wy alle vol sonden.

Dat misschien om onsent wille de schue-39 re der rechtveerdighen niet vermilt en wort/ de/ om der sonden wille dier / die op aerden wonnen.

Doe antwoorde hy/ ende spraeck tot my: 40 Gaet tot eener k swangheren vrouwe ende vraeghet se / wanneer se hare neghen maent vervullet hebbe / of dan het kint niet meer comme in haer lijnen?

Doe spraeck ick: Neen Heere/ dat en can 41 niet zyn. Doe spraeck hy: In der hellen zyn de heymelycke l ghemaken der zielen / der moeder ghelyck.

Gelyck de baermoeder haestet/so den tijt 42 ende noot der gheboorte daer is/ m also haes-tet ock die/te ghenen dat haer bevolen is.

Van den aenbeginne wort v ghetoont/ 43 wat ghy begheert te sien.

Doe antwoorde ick/ende spraeck: Hebbe 44 ick ghenade voor v ghevonden / ende is het menigelyck/ende den ick dies weert/ so toon niet my:

Ofter noch meer sal comen/dander voor-45 by ghegaen is / ofte ofter meer voorby ghe-gaen is/dan toecomstich zy?

Dat voorby ghegaen is/ dat weet ick/ 46 maer wat toecomstich is / dat en weet ick niet.

Doe spraeck hy tot my: Staet op be rech-47 ter zyden/ so wil ick het v by eene ghelyckenisse wtlegghen.

Doe stont ick/ende siet/eene gloyende 48

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

niet ginck door my hen: Leest als de vlamme
voorby ginck/doe nam de roock overhant.
Daer na ginck door my een waterwolc-49
ke/ende liet vele reghens/met ongestuymic-
heyt: ende als den ongestuymen reghen over-
quam/bleven na de druppen.
Doe spraeck hy tot my: Bemerckt hy v sel-50
uen/Gelijck als des reghens meer is/dan
der druppen/ ende dat hyer den roock over-
treft/ also overtreft de mate der dinghen die
voorby ghegaen zyn: doch de druppen ende
den roock/ namen de overhant.
Doe badt ick/ ende spraeck: Heyne ghy51
dat ick tot op die tyt leue? ofte wat sal in
dien daghen?
Doe antwoorde hy my/ende spraeck: Van52
den teeckenen daer ghy my van vraeght/ can
ick v ten deele seggben/ ende v leuen nv en
can ick v niet seggben/want ick en ben daer
niet om ghesonden.

Dat v. Capittel.

1. In de laetste dagen/ de waerheyt verborghen-
ende de werelt sonder troupe. 4. Duerschetteecke-
nen sullen ghescheden inden laestsen tyt. 23. Es-
dras verlaecht hem wederom/ om de versmaethe-
dan verlaecht hem wederom/ om de versmaethe-
den des volcx. 31. Hy is berispt door de Engel.
48. God doet het al tot gheleghenheyt tyt. 54. De
menschen worden alle tot minder.

Vinden teeckenen nv / mercket also: 1
Siet/de daghen sullen comen / dat die
ghegrepen worden sullen / die op aer-
den woonen/in een groot Ryetal / ende den
weeg der waerheyt sal verborghen/ ende het
lant sonder trouwe zijn:
2 Voorheyt doch sal de overhant nemen/ 2
als ghy het dan als nv siet / ende als ghy
het over langhe ghehoort hebt.
Ende dat lant dat ghy als nv siet rege- 3
ren/sult ghy in corten woest sien.
Gheeft v nv God het leuen / so sult ghy 4
na den derden Hemyhoogne sien/dat de Son-
ne snellijck des nachts sal schynen/ ende de
Maene dyrnaet inden daghe.
Ende dan houte sal bloet druppen / ende 5
de steen sal zijn stemme ghenen / ende het
volck sal onrustich worden.
Ende die sal regeren/dien sy niet en mey- 6
nen/die op aerden woonen/ ende het ghewa-
ghelte/ sullen haer plaetse veranderen.
En de Sodomitische zee/ sal hare visschen 7
verwozpen/ en sal des nachts een v gedeelte
ghenen/ dat niet vele en sullen kennen / alle
nachtans sullen sy dat ghedeelte hoozen.
Daer sullen oock * opeleuinghen zijn al- 8
leenlijnen/ende het hyer sal wtgaen / en de
ghedierten inden welde/ sullen henen wech
trecken / ende de v Daensuchtighe vrouwen
sullen wonderdzachten baren.
Ende in sieten wateren / sullen bittere 9
zijn/ een vyent sal tegben den anderen stry-
den: dan sal de vrundelijckheyt verborgen/
ende het verstant d afgheschendert worden in
zijne cameren.
En men sal van velen vragen/en dannoch 10
niets vinden: dan sal ongherechtichept ende
onmate op aerden overhant nemen.
Deert lant sal het ander vragen/ende spre- 11
ken: Kenner is gherechtichept door v ghero-
ghen: so sal het spreken: Neen.
En dier tyt sullen de menschen hope/dorst 12
niet verreyghen / arbeyden sullen sy / maer
hare weghen en sullen sy niet stichten.
13 Sulcke reeckenen v te segghen/is my toe- e 4. Esd. 6. 32
ghelaten / e ende so ghy wyder bidden sult/
ende weenen/ghelijck als nv/ende seuen da-
ghen basten/ sult ghy noch grooter hoozen.
14 Doe ontwaekede ick / ende een verschrie-
ken ginck door mijn gantsche lyf / ende my
wert banghe/dat ick schier vertzaechde.
15 Doe hielt my op de Enghel/die gecomen
was om met my te spreken / sterckede my/
ende stelde my weder op mijne voeten.
16 Aen det anderen nacht quam tot my Se-
althiel/de hooftman inden volcke/en spraeck
tot my: Waer zyt ghy gheweest? hoe zyt
ghy so treurich?
17 Weet ghy niet dat v Israel beualen is/
inden lande harer ghenanckenisse?
18 So staet op/ende eet/en de en verlaet ons
niet/ als een herder de schapen den wzeeden
wolfen.
19 Doe spraeck ick tot hem: Gaet van my/
ende en maeckt v nerghens tot my: ende hy
hoorde het: ende als ick sepde/ also ginck hy
van my.
20 Doe vastede ick seuen daghen / hupleede
ende weende / als my dan Uziel de Enghel
gheheeren hadde.
21 Na seuen daghen nv / becommerden my
weder mijne ghedachten hestighen.
22 Doe quam mijn ghemoet weder tot ver- Waerom
stande/ ende begonst weder te spzeken/met Godt zijn
den Alderhoochsten/ volck door
23 Ende spraeck: O heerschende Heere / wt vreenden
allen wonden ende houten der aerden / ende straft:
wt allen boomen / hebt ghy eenen eenighen
wijnstock wtverlesen.
24 Ende wt allen landen des gantschen
aerbodems / hebt ghy v een groene wtver-
lesen/ende wt allen bloemen der aerden hebt
ghy v een lelie vercozen.
25 Wt alle diepten der zee/ hebt ghy een be-
ke ghemult: wt allen behouwden steden/
hebt ghy v gheheyligher Zion.
26 Wt allen gebogelte/hebt ghy f een Duy- f Matth. 3. 16
ue ghenoemet: wt allen bee/ g een Lamme- ends 10. 16
ken. g Joan. 1. 29
1. Cor. 5. 6
27 Wt allen volcken een volck / ende den
volcke/ (tot den welcken ghy eenen inst hebt
ghehadt/)hebt ghy een Wet ghegheuen/ die
van allen h bezoest is. h Vooz goet
28 Ende nv Heere/warom hebt ghy als nv oprecht recht.
dit eenige volck delen ghegeuen? ende ouer a enghelen/en
de eenighe wortel / hebt ghy andere bereyd- ghehouden.
det / ende waerom hebt ghy dat eenighe in
vele verstroyt?
29 Die vertredense/ ia die/ die uwe toeseg-
gingen doozgaens weder stonden / en uwen
bonde nopt gheloofd en hebben.
30 Ende of ghy schoon uwen volcke wpnt
waret/ soo soudt ghyt niet uwer hant straf-
fen.
31 Als ick nv dese reden wtgesproken hadde/
wert tot my gheschicket de Enghel / die den
vozighen nacht tot my gheromen was/
32 Die spraeck tot my: Hoort my toe/ i ende i An. so wil ick
lupstert wat ick v segghe/ so wil ick v wy- v berichten/
der segghen. lupstert my/
33 Doe spraeck ick: Segghet aen mijn Heere. soo wil ick ers.
Doe spraeck hy tot my: Shy beconnert v
seer ouer Israel: hebt ghy dat volck leuer/
dan die/die het ghemaeckt heeft?

Ick

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Gods ghe-richte en can men niet door-gronden.

Ick spraeck: Neen Heere / maer wt wee-34
moede hebbe ick gesproken: mijne nieren duc-
ken my alle stonden/ dat ick gheerne onder-
uunden wonde/ den wech des Allerhoochste/
ende eens deels doorgronden zijn oordeel.

Hy spraeck tot my: Dat en cont ghy niet. 35
Ick spraeck: Waerom Heere? Waer toe ben
a Jere.20.17 ick dan gheboren? k waeromme en was my
dan de baermoeder mijner moeder/ niet een
graf? soo en hadde ick doch niet de ellende
ende den commer Jacobs ghesien / ende de
moepte des ghestachts Israels?

Hy spraec tot my: Tellet my/dat noch niet36
comen en is: de druppen die verualoten zijn/
versamelt my weder te samen: de doore blue-
men maket my weder groene.

Dat besloten is ontluyt my/ esi de win-37
den die versloten zijn / brenghet my door-
waerts: toonet my het beelt der stemme: dan
so wil ick v toonen/ daer ghy v om bemoept
te draghen ende te weten.

Ick spraeck: O heerschende Heere/wie can38
dat weten? dan alleen die / die met de men-
schen gheen woonnighe en heeft?

Nv den ick een dwaesachtigher: hoe can39
ick dan van dien dinghen spreken/ daer ghy
my van draghet?

Doe spraeck hy tot my: Gheluck ghy dier
dinghen gheen doen en condt/ die ick gesept40
hebbe/ also en condt ghy oock myn oordeel
a And.laetste niet vinden / ende de a eyntlycke lief de / die
ick mijnen volcke toeghesepe hebbe.

Ick spraeck: Heere/ghy zijt na by dien/die41
gheen ende en hebben: ende wat sullen die
doen/ die voor my gheweest zijn/oft wy/ die
als nv zijn/of die/ die na ons zijn sullen?

Doe spraeck hy tot my: Ick wil mijn oor-42
deel eenen ringhe vergheliycken: als doet het
laetste niet lanckssaem en is/also en is oock
het vorighe niet snelle.

Ick spraeck: Cont ghy niet die ghemaeckt43
zijn/ende die/die als nv zijn/ende die/die toe-
roemstich zijn/in een maken/ dat ghy v oor-
deel sneller vertoonder?

Doe antwoorde hy my/ende spraeck: Het44
b Of/ door-loopen/ schepsel en cā dē Schepper met niet in ouer-
haesten/ de werelt en can oock niet draghen
op eennael die gheschapen sullen worden.

Warom niet alle dinc op eennael en zp ghe-schiet.

Doe spraeck ick: Hoe hebt ghy dan nuwen45
knechte gheseyt / dat ghy Leuendichmaker/
leuendich gemaeckt hebt het schepsel in een/
ende het schepsel dat leedt het / also condent
oock als nv draghen de tegenwoordighen/
in een.

Hy spraeck tot my: Draget de baermoeder46
der vrouwen/ ende segghet tot haer: So ghy
haret/ waerom en doet ghy dat niet met een
anderen/maer na een anderen: biddet haer
dat sy thien kinderen op eennael bare.

Ick spraeck: Sy en cans niet / maer sy 47
moet het na een anderen doen.

Doe spraeck hy: Alsoo hebbe ick oock der48
aerden een baermoeder gegheuen/ dien die
op haer gheseapet zijn/na den loop der tijdt.

Te gelycker wijse/ als een vonck kint/niet49
b And.gene-ren/ en can n baren dat/ dat de ouden baren: al-
soo hebbe ick de werelt / die van my geschа-
pen is gheordineert.

Doe draechde ick / ende spraeck: Soo ghy50
my als nv eenen wech gheghenen hebt / so
wil ick voor v spreken: want onse moeder/
daer ghy my van geseyt hebt/ is noch ionck/
ende als nv naker sy dat ouderdom.

Hy spraeck: Draghet die/die baert/so sal sy51
het v segghen: Spreeckt tot haer:

Die ghy als nv ghebozen hebt/ waerom52
en zijn die niet ghelyck dien / die voor v zijn
gheweest / maer sy zijn van cleyner groote.

So sal sy v antwoorden: Anders zijn die/53
die inder stercken ienghet ghebozen zijn / en-
de anders die/ die in ouderdom/ so de baer-
moeder als nv afneemt.

Soo mercket nv ghy / dat ghy lieden54
cleynder zijt der grootte halnen/dan die/die
voor v lieden zijn gheweest.

Ende die/ die na v lieden comen/ cleyner55
dan ghy lieden/als schepselen/die als nv be-
ginnen oudt te worden/ ende de sterckte der
ienghet ouerghegaen hebben.

Doe spraeck ick: Heere/ ick bidde v/hebbe56
ick ghenade voor uwen oogben gevonden/
soo toont uwen knechte/ door wien soeckt
ghy te huys v schepsel?

Dat vi. Capittel.

1. Godt in zijnen eewigen raetslach heeft voor-sien alle dinghen voor de scheppinghe der werelt/ 6. God alleen Autheur van allen dinghen / 17. Esdras hoort eenen seer strencke vops. 19. God sal besoecken de ongherechtighe : 20. De boecken sul-len opgedaen worden. 23. De basuyne sal geschal-len. 27. Alle dinck sal tot zijn eerste wesen kee-ren . 38. Esdras doet een cort verhael van de schepp inghe der werelt. 55. Godt heeft het al om den zijnen gheschapen. 57. Esdras beclaeght hem/ om dat het volck Godts veracht is.

Ende hy spraeck tot my: Van aenbegin-1
ne/ doe den aertbodem geschaps werd/
eer de werelt bestont / eer de winden
waren.

Eer het donderde ende blixemde / eer den2
gront des Paradys ghelept werd.

Eer de schoone bloemen gesien werden/3
eer de beweechlycke crachten waren beno-
ghen/eer de ontallycke heyrscharen der En-
ghelen versamelt waren /

Eer de hoochte der locht was : ende de4
mate des a Hemels vastichept / eer de ons a Ps. 103.
nen in Sion heet waren.

Eer de tegenwoordighe iaren verlochte5
waren/ ende eer de bonden dier / die als nv
sondigen/ontheeremt werden/ eer die beteke-
kent waren/ die als nv trouwe versamelen:

Doe hebbe ick die dinghen alle bedacht/6
ende zijn door my ghemaeckt / ende door
gheenen anderen/ sy worden oock geopent
door my/ende gheenen anderen.

Doe antwoorde ick/ende spraeck: Welcke7
sal zijn de scheydinghe der tijt : ofte wan-
neer sal hierroe comē het eynde des vorigen/
ende het begin des nabolghenden?

Doe spraeck hy tot my : Van Abraham8
tot op Jsaac / b als van hem gheboren wer-
den/Jacob ende Esau/hielt de hant Jacobs
eerstelycken de verssen Esau.

Want het eynde dese tijt/ is Esau/ ende9
het begin des nabolghende/is Jacob.

Des menschen hant/ is tusschen der ver-10
sen ende der hant : Andes en sult ghy niet
vraghen Esdra.

Doe antwoorde ick/ende spraeck: O heer-11
schende Heere/ hebbe ick genade voor uwen
oogben gheuonden?

So bidde ick v/ toonet uwen dienaer den12
het eynde uwer teeckenen / dier ghy my een
deel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

deel de bozighe nacht ghetoont hebt.
Hy spzack tot my: Staet op uwe voeten/13 ende hoozet de volcomene stemme ende d
boys.
Daer sal een groote beweginghe comen/14 doch de plaetse daer ghy staet / en sal niet
beweecht worden.
Ende daerom so ghy de reden hoort / so15 en verschricket niet: want van dien eynde/
wozt dat woozt ende fondament der aer-
den verstaen.
Want de reden han dien/ maket e tzitte-16 een ende beweghet: want het weet dat het
een eynde verandert moet worden.
Ende als ickt hoozde / doe stondt ick op17 mine voeten / ende hoozde: doe wasser een
stemme/die spzack/ende dier f boys was/
als een boys beler wateren/
Ende die spzack: Siet de daghen comen18 dat ick beginnen sal te maken/ ende te hays
soecken de inwooners der aerden.
Ende beginnen sal van hen g te onder-19 soecken/ wie h recht met ongherechticheyt
geschaedt hebbe/ ende wanneer de oormoet
Lion vervult zy.
Ende so de wereelt die vergaen sal/ over-20 reeckent wozt/so sal ick dese reeckeninen doen:
de boecken sullen opghedaen worden voor
den i firmamente: ende sy sullen alle met
een anderen sien.
Ende de Jarige kinderen sullen met ha-21 en stemmen spzeken/ de swanghere vron-
wen / sullen ontydighe kinderen bzenghen/
die ofte dier jaaenden oudt/ ende die sul-
len leuen ende opghewerkt worden.
In corten sullen de ghesaeyde plaetsen22 seynen als de onghesaeyde/ de volle leide-
ren/sullen in corten ledich verschynen.
Ende de Wasynne sal een geschal geuen/23 als men dat hoozt / sal alle man verschroc-
ken worden.
k Te dier tzit sullen de vzienden malcan-24 deren bekrighen/als de vyanden/ ende het
aertryche met hen/ sal verschricken: de abes
en der fonteynen sullen stille staen / ende
dzie uren niet loopen.
Welcker overblyft in dien allen / dat ick25 voozsept hebbe/ die sal daer van comen / en-
de sal myn heyl sien / ende het eynde uwer
wereelt.
Ende de menschen die genomen zyn/sul-26 lent sien/die den doot van harer ghebooz ten
af/niet gesmaeckt en hebben: ende het herte
der inwooneren sal verandert / ende in een
ander memninghe verkeert worden.
Want het boose sal wzghedelghet/ ende27 het bedzoch wzgheblusschet worden.
Trouwe ende ghelooue sal bloeyen / ver-28 dommentheyt sal overwonnē/ ende de waer-
heyt vertoont worden / die soo vele daghen
sonder tzicht gheweest is.
Ende het geschiede/als hy met my spzac/29 doe sach ick allenf kens aen/dien/ voor dien
ick stont.
Doe spzack tot hy tot my: Ick ben geco-30 men v te toonen den tydt der toecomstig-
gher nacht.
m Zult ghy nv weder bidden/ende seuen31 dagen vasten/so sal ick v ock meer seggen/
ende grooters van te vozen.
Want uwe stemme is verhoozt voor den32 Alderhoochsten: want de sterche heeft gesien uwe richtinge / ende heeft gesien uwe cuysheyt die ghy van ieughet aen hebt gehadt.
33 Ende daerom heeft hy my ghesonden/ v dit alles te toonen/ende v te seggen: Hebt goeden moet/ende en vreest v niet.
34 Ende en verhaestet v niet met den bozigen tijden/ydels te gedencken/ ende en verhaest v niet van weghen der laetsten tijden.
35 Daer na weende ick weder/ende vastede seuen daghen / dat ick vervulde de dzie weken/die hy my ghesept hadde.
36 Aen den achtsten nacht wert mijn herte weder in my becommert / ende begonst te spzeken voor den Hoochsten.
37 Want mijnen geest was gantsch n ontsuncken/ende mijn ziele gantsch beangster:
38 Ende spzack: O Heere/ghy sepdet in aenbeginne uwes schepsels/aen de eerste dage/ ende spzackt: o Het woyde Hemel en aerde: ende v woozt was een volcomen werck.
39 Ende op dat mael was de p gheest/ende de duysternissen waren noch ringswijse rontom/ende het stille swijgen/daer en was noch gheens menschen stemme van v.
40 Doe hiet ghy van nuwen schatten een schoon licht hervooz gaen / daermede uwe werck verschene.
41 q Aenden tweeden daghe schiept ghy den geest des Firmaments/ende gebodet hem/ dat hy een onderslach ware tusschen den wateren/dat een deel daer bouen/ het ander hier beneden bleue.
42 r Aenden derden daghe beschicktet ghy/ dat de watereu versamelt werden / aen den seuenden deele der aerden/ses deelen dzoochs der ghy / ende behieldtse daer toe / dattnen
f daer in vooz v diende met ghesaeyeden ende gheboumeden van Godt.
43 Doo haest v woozt wtghinck / was het werck gheliyck daer.
44 Want van stonden aen / was daer een groote ontalbare vzucht / ende menigherlep belustighen des smaecks/bloemen/dier verwe: men niet na maken / ende gereuck des vermakelijckheyts diemen niet gegronden en can: ende dat wert aenden derden daghe ghemaeckt.
45 Aenden vierden daghe gheboot ghy/ dat u de Sonne haren schijn / ende de Mane haer licht gaue/ ende dat de Sterren ghezordineert werden.
46 Ende gheboodet hen/ x dat sy den menschen / die in toecomstighen oock gheschapen souden worden/ dienden.
47 y Op den vijfsten dach spzeckt ghy ten seuensten deele / daer de wateren versamelt waren: Sy souden voortbzengen menigerley ghedierten/ voghelen ende visschen.
48 Ende alsó geschiede het/dat dat stomme water sonder ziele/wt denele Godts/ leuendighe ghedierten voozt bzachte / op dat alle volcken nuwe wonderwercken zyysden.
49 Doe behielder ghy twee zielen / de eene hiet ghy Henoch/ende de andere Leuiathan:
50 Ende scheydet elcken van den anderen af: want het seuende deel/namelijcken/daer het water versamelt was / en conden se niet beyde baten.
51 Den Henoch gaeft ghy een deel/ dat aen den derden daghe ghebzoocht was / dat hy inden

a Of/ontstelien. Want de ses scheppagen.
o Gene. 1. 1
p Aug. lmit/
q Gene. 1. 6.
r Gene. 1. 9
f Anders/imme saeps ende boulwe.
t Anders/ eenwandelbaer.
u Gene. 1. 16 Psal. 43. 2
x Deut. 4. 19
y Gene. 1. 20

in den seluen woonen soude / daer in zijn dinsent berghen.

a Esaie 2.1 Job.40.20 b And. welcke groote Beeste/ ghy bereyt hebt / dat sy verslinde ende/ etc.

Den a Leuiathan nu gaeft ghy in/het seuende deel/ namelijcken/ het vochte/ b ende behielder hem / dat hy verslocke / wat ende wien ghy wilt.

D I. De werelt is om der ghelooues wille geschapen. c Gen.1.24. d Gene.1.26 e Exod.19.5 Deut.4.20 ende 10.15 Psalm.135.4

c Aen den sesten daghe gheboot ghy dat aertrijcke / dat het voor v beschicken soude/ de gedierten/ bee/ ende alle dat cruypt.

d Ende daerenbouen oock Adam / dien ghy ouer alle uwe schepselen een Heere geset hebt: van hem comen wy alle/e oock het volck/dat ghy v verkoren hebt.

Dit hebbe ick nu alles voor v daer om gheseyden/ dat ick bewese / dat om onsent wille de werelt gheschapen is.

De andere nu/die oock van Adam afcomen/hebt ghy gheseyt/ sy en zijn niet/ maer sy zijn ghelijck een speecksel/ ende haer vermenghen/als een daeckduppe.

Ey nu Heere/de Heydens/die opt ende opt niet geachtet en zijn/ hebben als u begonnen ons te beheerschen/ ende te verslocken:

f Exod.4.22 Ende wy nu/uwe volck/ f die ghy uwen eerstghebozen / ende eenichghebozen / ende uwen vueren/ ghenoemt hebt/ zijn in haren handen ghegheuen.

Is nu de werelt om ons set wille geschapē? warrom en beliefden wy dan niet dat ende der werelt? hoe lange sal doch dat dueren?

Dat v. Capittel.

1. De Engel verschijnt Esoze.9. Wy en connen niet comen tot de Erffenisse/ dan door veel lijdens. 19. God alleen gerechtich ende wijs. 21. God heeft de menschen heftighen ghewaerschout. 28. Jesus sal ghecopenbaert worden. 29. Christus sal sterue. 32. De laetste wederopstandinghe. 34. Het oordeel / waerheyt / ende ghetoone. 36. De ghecrechtighe hebben voor de sondaers ghebeden. 43. Het laetste oordeel. 44. Alle onmatichepdt sal nae het oordeel ophouden. 48. Adams val coemt tot ons toe. 53. Het ewich Paradijs. 57. De menschē moet op Aerden strijden. 60. De Joden en hebben Mosen noch de Propheten niet gheloost. 62. Godt is barmhertich ende van groote lanckmoedichepdt.

Door enge coemt men ins ruyme: door droefenisse int leuen.

Na dien ick dese woorden vitgheseyt hadde / wert tot my ghesonden eenen Enghel / die oock de voorighe nachten hy my gheweest was.

Die sprack tot my: Es dza/staet op/ende hoort de reden / die ick gheromen ben v te seggben.

Ick sprack: Spreeckt mijn Godt. Doe sprack hy tot my: De zee is af eenen wijden plaetsen gesetter / datse diep en groot ware.

Maer den inganck is gantsch enge ende cleyne/ gheliick als een sloot.

Want wie wonde in de zee gaen / ende haer sien ende beheerschen: wanneer hy niet door het enghe en ginghe / hoe conde hy in de wijde comen?

Item een ander: Een stadt is gheboumet op eenen wijden velde/ende is vol aller goederen.

a Mat.7.14 Luce 13.22 a Den inganck is enghe ende steyle / als ware een vyer ter rechter zijden/ ter slincker zijden een diep water.

Ende daer ware alleen eenen engen padt tusschen dien tween/ soo smal/ dat daer niet meer dan een mensche gaen en conde.

Wanneer nu dese stadt eenen ten erue gheghenen worde / ende die en ware te voren niet door desen baerlijcken weeh ghegaen / hoe worde hy dat erue ingenomen?

10 Ende ick sprack: Jae Heere, Doe sprack hy: Also isser oock om Israel.

11 Want om haren wille hebbe ick de werelt ghescheppen: ende b doe Adam myne inserringhen ouertradt / doen ontstont sulcr/ gheliick als nu voorhanden is.

12 Doe werden de inganghen der werelt enge/voller smerten ende arbeyt: doch weynich zijt ghy ende quaet/ vol baerlijckheden ende arbeyt.

13 Want der voziger werelt inganghen/ waren wijdt ende seker / brachten ondoorlycke vrucht.

14 So nu die/die daer leuen/ niet en poogen in te gaen door dat/ dat enghe ende ydel is/ so en comen sy dat verborghen is/niet verruyghen.

15 Waerom beroummert ghy v dan / so ghy doch een broosch mensche zijt? ende c waer toe poocht ghy/so ghy sterflijck zijt?

16 Ende waerom en hebt ghy niet in v hert te ghenomen het toecommende/ maer dat teghenwoordich is?

17 Doe sprack ick: O heerschende Heere/ siet / d ghy hebt in uwer Wet verclaringhe dat de rechtueerdighen souden sulx ernsdelijck de Godloosen nu verdernen.

18 e Doch de vromen souden het enghe lijden/ende het wijde hopswaert/die godloosen geleeft hebben ende het enghe lijden/ en sullen het wijde niet sien.

19 Doe sprack hy tot my: Daer en is gheen richter bouen Godt / ende gheen verstandiger bouen den Hoochsten.

20 Want het verdernen vele / daerom/ datmen de Wet Godts / die voorgheset is/ verachtet.

21 Want God f heeft heftigen geboden den toecommenden/dat sy weten wat sy doen/ ende de hoe sy leuen sullen: ende so sy dat niet en souden sy niet ghestraffet worden.

22 Nu en waren sy hem niet ghehoorsaem/ ende spraken teghen hem /ende namen hem

ydele dinghen voor:

23 Vyzachten henselnen in verleydinge voor sonde/dat sy spraken: Daer zy gheen Godt: g ende en kenden zijne weghen niet.

24 Zijne Wet verachtreden sy / ende zijne toeseggbinghe h verneenden sy: in zijnen oprechtheyt en waren sy niet ghetrouwe/ende

denninghen en waren sy niet ghetrouwe/ende de en volbrachten zijne wercken niet.

25 Ende daerom Es dza/is voor de volle het ledighe/ ende voor de volle het volle.

26 Siet / den tijdt coemt / dat die teeckenen sullen zijn / die ick gheseyt hebbe: ende de Wijpt sal verschijnen/ende het aertrijck dat als nu bergaet/sal ghetoont worden.

27 Ey een yegelijck die bande voorighe sunde verlost is / die sal wonderbare dinghen sien.

28 Want mijn sone Jesus sal gheopenbaert worden/ met dien/ die by hem zijn / ende de ouerghebleuene sullen vrolijcken / vier hondert Jaer.

29 Nae den seluen Jaren / sal mijne sone i Christus sterue/ ende alle menschen: die het leuen hebben.

30 Ende de werelt sal verkeert worden / in dat oude stilswijghen/seuen daghen/ als in den voorighen oordeelen / alsoo dat niemant en sal ouerblijuen.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende na seuen dagen sal verwaeckt woz-31
den de werelt/die noch niet en waeckt/ende
k sal verstoozt steruen.
k Ende de aerde sal weder geue/die in haer32
geslapen hebben/ende de stof/die in de stille
woonen/ ende de hemelsche plaetsen sullen
daer voorgheuen / die hen vertrouwet zyn.
Ende l de Alderhoochste/sal op den stoel33
des gherichtes ghecpenbaert worden/ende
alle ellende sal bergaen/ende lanckmoedic-
heyt/sal versamelt worden.
Het oordeel nu sal alleen blijnen/de waer-34
heyt sal bestaen/ende het ghelooue toenemen.
Het werck sal daer naer volghen/en ende35
den loon ghetoont worden/de gherechtiche-
den sullen waken/ ende de ongherechtiche-
den en sullen niet heerschen.
Doe spraeck ick: n Abraham heeft erst 36
voor de Sodomiters gheb eden: o daer nae
Moses voor de vaderen/ die onder woestij-
ne ghesondighet hadden.
Ende die na hem/voor Israel/in den tij-37
den Achas ende Samuel.
p Ende Dauid voor de slachtinghe/q en-38
de Salomo/voor die/die int Heylichdom co-
men.
r Ende Helias voor die / die den reghen39
ontfingen/en voor den doode/dat hy leefde.
(Ende Ezechias voor het volck/ ten tij-40
den Sennacherib: ende andere vele die voor
vele ghebeden hebben.
Maer als nu / so het verstoozede inghe-41
wassen/ende de hoofheyt vele geworden is/
ende de vromen hebben voor de godlooscn
gebeden/waerom en sal dat als nu niet zijn?
Hy antwoodde my / ende spraeck: De re-42
ghenwoordige werelt / en is niet het eynde:
vele eere blijft in haer/ daerom hebben sy
voor de swacken ghebeden.
Den dach nu des oordeels/sal het eynde43
zijn deser tijt / ende een begin der toecom-
stighe onsterflicheyt/in dier henen is alle
verderflickheyt.
Alle onnutte is weck gedaen/ alle onge-44
looue is henen ghenomen/vromicheyt heeft
toegenomen/waerheyt is opghegaen.
Als dan en can niemant dien salich ma-45
ken / die verloren is/ oft onderdrucken/die
overwonnen heeft.
Doe antwoodde ick/ende spraeck: Dit is46
mijne eerste ende laetste reden/dat het beter
ware geweest/den Adam het aertrycke niet
te ghelen/ofte doe het hem ghegeuen was/
te verhoeden/dat hy niet en sondighde.
Want wat baet het den menschen / hier47
in dese tijt te leuen in trenicheyt/ en eerst
wachten wat straffe na den doot come?
Adam wat hebt ghy gedaen? u want so48
ghy ghesondighet hebt/ zijt niet alleen ghy/
maer wy alle/die van v comen/ghenallen.
Want wat is ons nutte/so ons een on-49
sterflicke tijt voorghesept is / ende wy doot-
lijcke wercken volbrenghen?
Ende dat ons een eewighe hope beloeft50
is/ende wy boos ende ydel zijn.
Ende dat onse woninghen der gesont-51
heyt ende der sekerheyt behouden zijn/ende
wy qualijck gheleeft hebben?
Ende dat de eere des Hoochsten behou-52
den is/te beschermen die/die ydtsaem ghe-
wandelt hebben / ende wy inden quaetsten
weghe ghewandelt zijn.
53 Ende dat dat Paradijs ghetoont wort/
dies vrucht altoos duerich blijft/ in dien
sekerheyt ende medicijne is/ ende wy nu
niet henen in en gaen?
54 Want wy hebben een onaenghename
plaetsen ghewandelt:
55 Ende dat de aenghesichten dier/die x af- x abstinentie.
breuck ghedaen hebben / over de y Steruen y Dan. 12. 13
lichten sullen / doch onse sullen swaert ende Matt. 13. 43
duysterder worden. Sap. 3. 7
56 Want doe wy leefden / ende onrecht de- z Matt. 25. 45
den/ en bedachten wy niet/z dat wy na den Joan. 5. 29
doot daerom lyden moesten.
57 Doe antwoodde hy my / ende spraeck:
Dat is de bedenckinge des strijts/ dien de
menschc op aerden voert:
58 Dat/wanneer hy overwonne wort/so lij- a Apoc. 23. 28
det hy dat/dat ghy gesept hebt: a dach so hy
overwinnet/so ontfanghet hy dat ick segge.
59 Want dat is dat leuen daer Moses van
seyde/doe hy tot de volcke leefde/ en spraeck:
b Verkiest b het leuen/dat ghy leuet. b Deu. 30. 19
60 Sy en ghelooft den nu hem niet/ ende na
hem/ook den Propheten niet: Ja ook my
niet/die ick met hen ghesproken hebbe.
61 Dat de trenicheyt hen niet tot verder- c 4. Esdr. 2. 15
nen reycken en soude/ c ghelijck de vrucht- 1. Pet. 1. 8
de toecomstich onder die is/ die hen des
heyls hebben laten berichten.
62 Doe spraeck ick: Ick weet Heere/dat de Godts.
Alderhoochste barmhertich is/ in dien dat barmher-
hy dien barmhertich is / die noch niet inder tichept.
werelt en zijn.
63 Ende ook dien/ die in zijner Wet wan-
delen:
64 d Ende dat hy lanckmoedich is teghen d Rom. 2. 4
dien/die niet haren wercken ghesondighet Act. 17. 30
hebben. 2. Pet. 3. 15
Sap. 11. 24
65 Ende dat hy vyl milt is te verghenen/
dien het behoort.
66 e Ende dat hy vele barmhertichedt e Exod. 10. 6
heeft:want hy bewijst menichuuldichhe-
den zijne ontferminge/dien/die regenwoor-
dich zijn/ende die henen zijn / ende die toe-
comstich zijn.
67 Want so hy zijne ontferminge niet mil-
dichlijck en bewijst / soo en wort de werelt
niet leuendich gemaeckt met dien / die daer
in woonen.
68 Ende hy gheeft: want wanneer hy niet
en gaue van zijner goedertierenheyt/dat die/
die quaet ghedaen hebben / van haren boos-
heden verlichter worden / so en conde het
thien duysenste deel der menschen / niet le-
uendich gemaeckt worden.
69 Ende so de Richter / dien niet en verga-
ne/ die doot zijn woort gheheylet zijn / ende
de beelheyt/die daer twisten/ommebzengen
wonde:
70 Dò worden in eener ontalbaren / f veel- f Of / menich-
heyt gheheel wepnich heyl. te.

Dat viij. Capittel.

-1. Godt heeft dese werelt om beler wille ghemaeckt/ende de toecomende om wepnige. 3. Dele zonder ghescheppen/ende wepnich worden behouden. 7. De menschen zijn het wercck der handen Godts. 13. Godt boodet ende maeckt leuendich. 33. De rechtueerdighe sullen hr haren wercken loon ontfangen. 35. Wy alle hebben gesondicht. 41. Alle en sullen niet salich worden. 51. Het Paradijs open voor den rechtueerdighen. 59. Godt en wil niet het verderuen des menschen.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Een cleyn gheral der heyligher.

ENde hy sprack wijder tot my: a De Alderhoochste heeft dese werelt om dese wille ghemaeckt/ de toecomstighe nb/om weynigher wille.

a 4. Esd. 9. 14

Ick wil v doch een ghelijckenisse seggen/ Esdre: Als wanneer ghy het aertrijck maschdet/ so sonde het v segghen/ dat het dese aerde ghees/ daermen de aerden baten wt maket/weynich nb/ daermen het goudt wt maket: alsoo isset oock om het werck deser werelt:

b mat. 20. 16 ende 22. 14

b Daer zijn dese geschapen/weynich worden doch behouden.

Doe sprack ick: So verslocket ghy ziele sin/ende verslindet het verstant.

Want ghy zijt ouer een ghecomen te lupsteren/ende wilt propheteren: want v en is niet wijder toeghegeven/dan alleen te leuen.

O Heere/liet ghy uwen knechte toe/ dat wp voor v baden/ ende gauet onsen herten zaet/ ende bondet onsen verstande/dat daer bucht wt quame: ende dat een peghelijck verdozuen/ leuen mochte/ die hem voor den menschen settet.

c Gen. 1. 2

Want ghy zijt alleen/ c ende wp zijn alle een scheppinghe uwer handen/ als ghy ghesproken hebt.

Ende ghelijck nb het lichaem in de baermoeder gestelt is/ ende ghy gheeft leden/ esi v schepsel wort nit vper en water behouden/ ende negen ſſMaenden lijder v schepsel uwe creatuere/die in haer ghescha pen is.

Dat nu/ dat behout/ ende dat behouden wort/ wozden beyde met malcanderen behouden/ ende dat behouden is/ ende in haer ghewassen/ dat gheeft de baermoeder te zijner tijt weder.

Want ghy hebt den bozsten ghebodden/dat sp der bucht melck ghenen:

Op dat/ dat ghescha pen ende gesozmeert is/ ghenerer wozde tot op zijnen tijt/ ende dan soo verordineert ghy dat d met uwer barmhertichept.

d Ind. tot

Bzengtse op met uwer ghere chtichept/ ende richticht het in uwer Wet/ ende beteert het met uwen verstande.

Ende doodet als uwe creatuere/ maeckt het leuendich als v werck.

So ghy nb/ verderuet/ dien ghy met soo vele arbeydt door v beuel ghescha pen ende ghesozmeert hebt/ so mochter ghy oock lichtelijcken verordenen/ dat dat behouden wozde/ dat ghemaeckt is.

Ende nu Heere/ dit spreke ick van allen menschen uit ghenepme als ghy weet: van uwen volcke doch/ van diens weghen ick treurich ben.

Ende van uwen erue/van diens weghen ick treure/ ende van Israel/ van diens weghen ick ommodich den ende van Jacob/ voor dien ick smerten dzaghe.

Daerom beginne ick te bidden voor v/ voor my/ende voor haer: want ick sie onsen val/ die wp op aerden woonen.

Ick hebbe doch de snelheyt des richters gehoozt/die toecomstich is.

Esi daerom hoozet mijn stemme/ esi verstaet mijne reden/ so wil ick voor v spreken.

Dit is het begin der woozden Esdre/ eer hp aengenomen werdt. Ende ick sprack: O

e Tit. 6. 18

Heere/e ghy die de eewichept bewoont/ dies ooghen in de locht henen op verhoocht zijn.

21 Diens f stoel ouer de mate hoogh is/ esi de diens heerlickhept onbegrijpelijck is/ g voor dien de heyrscharen der Engelen staen met tzitteren.

f Esai. 6. 1. g Dan. 7. 10

22 Wier behoudenisse in winde ende wer verkeert wort: h diens woort waer/ ende diens reden stantastich/ diens ghebieden sterck is/diens ordeninge verschrickelijck is.

h psal. 118. 89

23 Diens aengesichte de diepten door cht/ esi diens toorne de bergh verdwijnende maert/

i als suler de waerheyt bertpcht.

i Gen. 18. 23

24 Hoort het ghebet wis dienaers/ ende bat ter ter oozen de bede uwes schepsels.

25 Want dewijle ick leue/ sal ick spreken/ ende de wijle ick vermist hebbe/ sal ick antwoozden.

26 Siet niet aen de sonde uwes volcx/ die v in waerheyt dienen.

27 Siet niet op den schalckachtigen blijde der Heydenen/ maer op die/ die uwe ghenade nissen met smerten houden.

28 Ghedencket niet aen die/ die valschelijck voor v ghewandelt hebben/maer aen die/die met willen uwe vreese bekent hebben.

29 Ghy en wilt niet verderuen die/die vrese sche zeden ghehadt hebben/maer aen sien die/ die uwe Wet heerlycken ghelceet hebben.

30 Wort niet onwerrt ouer die/ die boose zijn dan het vee/ maer hebbet die het/die altijt wech in uwe ghere chtichept ende eere vertrouwen.

31 Want wp ende onse vaders zijn alle suiker kranckheyt onderdanich/ nu wort ghy om onser sonde wille barmhertich genoemt.

32 Want so ghy v onser ontfermt/ soo wort ghy barmhertich ghenoemt/ so wp te werken der ghere chtichept met en hebben.

33 Want de recht uerdighen/ die vele goede werchen hebben te samen ghelepdt: k sullen wt haren wercken loon ontfanghen.

34 Want wat is de mensche/ dat ghy ouer hē vertoont wort: Ofte wat is dat verdoemden geslachte/ dat ghy so ron tegē hen zijt?

35 l Want in der waerheyt en is niemant onder dien/ die gheboren zijn/ die niet en mishandele/ ende onder dien/die v belyden/ die niet en seylt.

36 Want daer in wort uwe ghere chtichept ende goedertierenheyt/O Heere/kpoch ghepreesen/so ghy dien barmhertich zijt/ die in goeden wercken niet rijck en zijn.

37 Doe antwoozde hy my/en sprack: Soo nughe dinghen hebt ghy recht ghesproken/ ende na uwer reden sal het gaen.

38 Want ick en sal waerlijck niet dencken ouer hare schepsel die voor den doot ghescha pen hebben/ ende voor den oozdeel voor der verderffenisse:

39 m ſſMaer ick sal wenschde hebbē ouer het vromer poogen: ick sal oock gedencken in der pelgrimagie/der heplmakingē esi des loons.

40 Ghelijck ick nu gesproken hebbe/also sal het ghescheden.

41 o Want ghelijck als de ackerman/ vele zaets op een acker saepet/ende vele boomen planter/ ende doch niet alles dat ghesaept ende gheplanter is/ het rocrnt/dat ghesaept ende gheplanter is/ het en woztelt oock niet alles: alsso isset mer dien die in der werelt ghesaept zijn/ p sp en woz den niet alle behouden.

42 Doe antwoozde ick/ende sprack: Hebbe ick

Dat ix. Capittel.

2. Alwat in de wereldt is / heeft begin ende eynde. 7. De wercken ende het ghelooue. 9. De ghene die de weghen Godts misbruyckt hebben. 51. Het ghetal der genen die verdoemt worden. 21. Godt bewaert hemselven/sommich zaet. 31. Godt heeft ghelaeft zijn Wet in ons / op datse vrucht brenge. 37. De wet Gods en vergaet niet.

1 DOe antwoordde hy / ende sprack tot my: Weet blijtighen den tijt in hemselven/wanneer ghy sien sult/dat een deel der teeckenen geschieden/die ic v voorgheseyt hebbe:

2 So sult ghy wel verstaen/dat het die tijt is/daer de Alderhoochste/de werelt/die van hem ghemaeckt is/te hups soecken wil.

3 a Ende wanneermen in der wereldt sien sal de aerdtbeuinghen ende opperen des hoirs. a Mat.24.6 29. 4.Esd.13.31

4 So sult ghy wel verstaen/dat de Alderhoochste van dien dingen hadde gesproken/van dien daghen die van begin voor v gheweest zijn.

5 Want ghelijckerwijs alle dat/dat inder werelt ghemaeckt is/een begin ende eynde heeft/ende dat eynde is openbaer:

6 Alsoo hebben oock de tijden des Hoochsten/openbare beginselen in wonderen ende teeckenen/maer het eynde in die werckinge ende teeckenen.

7 Een peghelijck die behouden wort/ende die voor zijne wercken ontlieden can/b ende voor den gheloone / in dwelck ghy ghelooft hebbet: b 1.Tit.1.5 Mat.16.16 Joan.3.16

8 Die sal behouden worden van den ghesepden haerlickheden/ en sal sien mijn heyl in mijnen lande ende landtpalén: want ick hebbe my van der werelt gheheylighet. 36.ende 6.47. ende 11.25

9 Ende dan sullen ontfermt worden / die mijne weghen mit buyckt hebben / ende diese verschoten en verachtet hebben / c die sullen in pijnen woonen. c Apoc.14.11

10 Want die in den leuen goet daet ontfanghen/ d ende my niet bekent en hebben. d 2.Esd.1.8

11 En die een verdruet van mijner Wet gehadt hebben/dat sy noch vryheydt hadden/

12 Ende doe sy noch tijdt hadden der boete/ende doe sy het niet en verstonden/maer verachteden/ e die moeteut nae den doot in der pijne bekennen. e Hap.5.6

13 Ende daerom/en weest ghy nu niet wijs der sorchuuldich/ hoe de Godtloosen gepijnight worden/maer vraghet / hoe de vromen salich worden/ende welcke de wereldt zy/ ende om welcker wille de werelt/ende wanneer sy zy.

14 f Doe antwoordde ick/ende sprack: Ick hebbe voor henen gesproken/ende spreke als nu/ende sal oock voort aen spreken: f Esd.8.2

15 g Dat daer vele meer zijn/die verdoemt/ dan die salich worden / als dan de vloedt grooter is/dan de druppen. g Mat.7.13 ende 20.16 ende 22.14 1.Per.4.18

16 Doe antwoorde hy/ende sprack tot my: h Sand. peghelijck [onderbanich] doch als nu zijn de zedt dier/ die in dese tooberepdee werelt geschapen zijn / dooz eé ewich zaet sal een vulgroe belgsche wpse verdoquen.

17 Gheliick als het velt is/alsoo is oock het zaet:gheliick als de bloemen zijn/ alsoo zijn oock de berwen:gheliick als de boer is/alsoo is oock die houtwe : Want het was die tijdt der werelat.

18 Ende doe ick toeberepde dien/die als nu zijn/eer de werelt was/daer sy inne woone sonden/doe en wederspracke my niemandt.

19 Want op dalmael was een h peghe-

ick ghenade ghetonden/soo bergouuet my te spreken:

Gelijck als het zaet des ackermans/ soo de regen niet te zijner tijt daer op en coemt/ of te vele daer op coemt/verderuet:

Alsoo verderst oock de menschē/ die niet uwen handen ghescheppen is/ende die uwe beelnisse is/ende b gelijck/om diens wille/ ghy alle dingen ghescheppen hebt/ende hebt hem den zade des q boeren vergheleken.

Wort niet vertoornt ouer ons/O Heere/ maer vergheeft uwen volcke/en ontfermt v ouer v erfdeel: ontfermt v uwes schepsels.

Doe antwoorde hy/ende sprac tot my: Het tegenwoordige den tegenwoordigen/ het toecomstighe den toecomstighen.

Want het mishoeckt v noch vele/so ghy mijne creaturē bouen my connet lief hebben:ook ben ick v ende haer dickwils ghenaeckt/maer den onrechtuaerdighen nopt.

Oork zijt ghy in dien voor de Hoochsten wonderbaerlijck:

Dat ghy v vernedert hebt/als het v wel betaemt/ ende ghy en hebt niet gheachtet/ dat ghy onder den vromen hoogh gheeert wordet.

Dethalue sullen vele ellenden en tcastijdinghen vorstaen/dien die in der werelt te laetsten tijden woonen sullen/want sy hebben in grooter hoouerdije ghewandelt.

Verstaet nu ghy voor v selfs/ en van die die vs ghelijcken zijn/ ondergronder eere.

Want v is opghedaen het Paradijs/ de boom des leuens ghyplantet / bereydet de toecomstige tijdt bereydet oucrsloot: t een stadt is gebouwet, ende een ruste bereydet/ volcomen goet ende wijsheyt.

De wortel des boosen / is van v ghetreet / de swackheydt ende motte is voor v verborgen / ende in de Helle vliet de verdoemenheyt in berghereijckheyt.

u De sinerten zijn vergaen / ende aentoonde is de schat der onsterffelijckheyt ghetoont.

Ende daerom en vraghet ghy niet wijder/van der veelheyt dier/die verderuen.

Want sy hebbben vrijheyt genomen / de Hoochste verachtet/ x zijn Wet versmadet/ ende zijne weghen verkaren.

Daer ouer hebben sy zijne vromen y verolgher:

z Ende in haren herten gesproken: Daer en sy gheen Godt/en dat niet weten: want sy sterven.

Want gheliick als v bereydet is/dat soo ick gesept hebbe/alsoo is hen bereydet a dorst en pijne: b want hy en heeft niet ghewilt/ dat de menschē ja te niete worde.

Maer die/ die gheschapen zijn / hebben zijnen name verlechtet/ dieus/ diese gemaket heeft/ende zijn ondanckbaer dien / die hen het leuen toebereydet heeft.

Een daerom is mijn oordeel als nu hier. Dat en hebbe ick niet allen menschen ge openbaert/maer alleen wepnighen / namelicken/b ende wy ghelijcken.

Doe sprack ick: Sier/Heere/als nu hebt ghy my de beelheyt der teeckenē gethoont/ die ghy beghinnen sult te doen ter laetster tijdt:maer tot wat tijden ende wanneer/en hebt ghy my niet ghetoont.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

lijck/ende oock in de scheppe in der bereyder werelt/ eñ der ſMaeñt die niet ophoudt/ ende der Wet die niet doorgrondet en can worden/hare zeden zijn verdoruen.

Ende ick hebbe de werelt bemerckt /en- 20
de ſiet/daer was een hare/om der gedachte wille/die in haer waren gheco men.

Ende ick hebbe het ghesien / ende hebbe 21
haer seer ouerſien/ende hebbe my het wijnbelken van druyuen behouden / i ende een plantinghe van belen ghelachten.

i Pſal.80.9 Eſaie.5.1 Jere.2.18

Soo verderue nu de beelhept/die sonder 22
oorſake gewassen is/ende worde behouden mijne wijnbelke/ende mijne plantinghe/die ick met grooten arbeyt opghebracht hebbe.

ſMaer ghy/ soo ghy v noch in andere se- 23
uen daghen gheeft: doch en ſult ghy niet vasten/

Ende dan gaet op een bloemenbelt/daer 24
gheen huys gebouwet en is/ende eet alleen van den bloemē des belts/ en ſmaket geen vleesch/en drinckt geenen wijn/maer eet alleen bloemen.

Bidt den Alderhoochsten sonder ophou- 25
den/ſo wil ick comen / ende met v ſpreken.

Doe ginck ick henen/ ende quam op het 26
beldt/dat Ardath heet/ als hy my geheeren hadde/ ende ſadt inden bloemen / ende at van den cruyden des beldts/ ende de selue ſpijse verſadichde my.

Na seuen dagen ſadt ic op den graſe/ eñ 27
mijn herre was onmoetich/als te vozen.

Ende ick dede mijnen mont op/ende be- 28
gonſt te ſpreken voor den Alderhoochſten/ ende ſprack:

k Gen.19.9 ende 24.3 Deut.4.12

O Heere/die ghy v ons vertoont/ k ghy 29
hebt v gheopenbaert onſen vaderen in der woeſtijne / aen eener plaetſe daer niemant en woonet/aen eener onuruchtbarer plaetſe/doe ſy wt Egypten togen:eñ hebt geſept:

Iſrael/hoort ghy my/ ende ghy zaet Ja- 30
cobs lijnſtert mijne reden.

Siet/ick saepe mijne Wet in v / ende het 31
ſal in v vrucht brengen/ ende ghy ſult daerinne eerlijck worden eewichlyck.

l Exod.20.1 m Joan.7.19 Actu.7.53 ende 35.10

l Want onſe vaderē/ die de Wet ontfin- 32
gen/ m en hebbenſe niet gehouden/ eñ uwe wijſe en hebbenſe niet bewaert/eñ de vrucht uwes Wets en is niet openbaer geworden: want ſy en conden niet/want ſy was uwe.

n Exo.32.28 Num.24.16

n Want dieſe ontfangen hadden/die ver- 33
doruen/ doe ſy niet en hielden / dat in hem gheſaepet was.

Het is een ghewoonheydt / wanneer het 34
aertrijck het zaet ontfanghet/ofte de zee/een ſchip/ofte een vat ſpijſe ende dranck/ſo dat verderft of verbroken worde/ daerinnen mine gheſaepet heeft/ofte daerinnen pet in gedaen heeft:

Doch die dinghen verderuen ende ver- 35
breken/die daer in geſaepet of ghedaen zijn.

ſMaer ons en is niet alſo geſchiet:want 36
wy die de Wet ontfanghen hebben/ zijn in ſonden verdoruen: eñ onſe herre dat de Wet ontfanghen heeft.

o Eſai.40.8 2.Tim.2.9

o ſMaer de Wet en is niet bergaen/maer 37
is bleuen in haerer cracht.

Ende als ick dit alſo in mijnen herte be- 38
dachte/doe sach ic onme niet mijne oogen/ ende op de rechter zijden sach ick p ee vrouwe/die was seer treurich/ ende maeckte een

p 4.Eſd.10.40.

groote clage/weende met luyder ſtemmen/ haer cleederen waren verſcheurt/eñ aſſchen hadde ſy op haren hooft.

Doe liet ick mijne ghedachten/in welcke 39
ick was/varen/ende keerde my tot haer/ende ſprack:

Waerom weent ghy? ende waerom zijt 40
ghy treurich ende onmoetich?

Doe ſprack ſy tot my : Heere / laet my 41
weenen ende treurich zijn/want ic ben troſteliicken becommert:

Ick ſprack tot haer : Wat is v lijden? 42
Segt het my doch.

Sy ſprack:Ic ende maget ben onmachtich 43
haer ende onbecrachtich gheweeſt / hebbe eenen man dertich Jaer gehadt.

Ende deſe dertich Jaer en doe ick niet 44
anders/dach ende nacht/ende alle uren/dan bidden den Alderhoochſten.

Na dertich Jaren heeft my / mijne die- 45
nerſſe/Godt verhoort / heeft mijne ellende aenghelien / ende mijnen angſt / ende heeft my eenen ſone ghegheuen.

Daer over hebbe ick groote vreuchde 46
ontfangen/ick/mijn man/ ende alle nabuuren: ende wy eerden seer den ſtercken.

Ende ick hebbe hem niet ſueren arbeyts 47
opghebracht: doe hy opwies/ ende op den tydt quam / dat hy een wijf nemen ſonder/ Doe hebbe ick een maeltydt toeghericht.

Dat 1. Capittel.

7. Eſdras beclaecht de ellendicheydt Sions. 29. De Engel Uriel betrooſt Eſdras/41. ende verclaert hem de beduydeniſſe des wijfs die hy gheſien hadde.

I Ende het begaf hem / doe mijn ſone in 1
zijn ſlaepcamer ginck / viel hy neder/ ende ſterf.

a Hebr. blaſphemie.

Doe a keerden wy alle de lichten omme/ 2
ende alle mijne nabuuren ende inerburghe- ren ſtonden op/my te troſten. Doe ruſte- de ick tot op de nacht des anderen daechs.

Ende doe ſy alle ruſteden/om dat ſy my 3
troſteden/doe ruſtede ick : maer ſtont op nachte op/ende bloodt/eñ quam hier henen in dit velt/als ghy dan ſiet.

Eñ hebbe my doorgenomen/in de ſtadt 4
niet te comē/ maer hier te blijvē/eñ noch te eten noch te dincken/eñ ſonder ophoudē te treuren/clagen eñ vasten/tot dat ick ſterue.

Doe liet ick mijne reden / daer ick mine 5
was/vallen/ ende ſprack tot haer in toorne:

Ghy dwaeſachtighe onder alle wijuen/ 6
ſiet ghy niet onſe treuren / ende wat ons ommoetet?

Dat Zion onſe moeder gantſch treurich 7
eñ becommert is / ende dat ſy gantſch verneedert ende ellendich is?

Dewijle wy nu alle treuren ende droeue 8
zijn / want wy zijn alle becommert : ghy doch treurt van eens ſoons weghen:

Vraeghet de aerde/ſo ſal ſy het v ſeggen: 9
want ſy is die / die billicken bewenen ſal den val ſo veler/die op haer waſſen.

Want wt haer zijn van aenbeginne alle 10
menſchen gebozen/ende andere ſullen comē: eñ ſiet/ ſy wandelen ſchier alle in verderfniſſe/ende harer vele worden wegheropt.

Wie ſal nu billicker meer treuren / van 11
die een ſulcke groote menichte verloren heeft? ende niet ghy/ die alleen treurt van eens weghen.

Wouder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Wonder ghy mi spieken: Mijn treurenen
en is niet ghelijck dat treuren der aerden/
want ick hebbe de vrucht mijns lijfs verlo-
ren / die ick met droefenisse ende smerten
ghebaren hebbe.
Maer de aerde / nae der ordeninghe der
aerden/dat volc in haer henen gaen/als dan
gheschiet.
So segghe ick v: Ghelijcker wijs als ghy
met arbeyt ende smerten ghebaert hebt/ al-
so geeft oock de aerde hare vrucht/van aen-
beginne den menschen/dien dese ghemaeckt
heeft.
b Ende daeromme/behoort nwe smerten
by v selfs/ende draecht het menschen/ dat
v ontmoetet is.
Want so ghy de ordeninge Gods c recht-
veerdighet / ende zijnen raetslach in tijdts
aennemen sult/ so sult ghy ooch daer in ge-
troost worden.
So gaet nu in de stadt tot uwen manne.
Doe spraeck ick v: Dat en doe ick niet / ick
en ga in de stadt niet / maer hier wil ick
sterven.
Doe spraec ick wijder met haer/ en seyde:
Doet sult niet/maer laet v ghesegghen/
ende volghet mij: want hoe vele toenaem
heeft Zion? wort doch ghetroost/om des
treurens wille Jerusalem.
Want ghy siet / dat onse heylichdom
gantsch woest ghworden is / onsen altaer
ghebroken/oock onsen Tempel.
d Onsen Psalter ligt neder/het Lofghe-
sanck swicht / onse vreughde is versloten/
het licht onses candelaers is ghebluschet/
de e Arcke des verbonts is ons ghenomen/
alle onse f heylichept is besmeckt/en de naem
die mer ons aengheroepen is / die is schier
gantsch ontheylighet / onse kinderen zijn
verslaedet/ onse Priesteren verbrant / onse
Leuiten in ghevanckenisse ghevoert / onse
Dochteren gheschaect / ende onse vrou-
wen gheschendet/onse vromen gherooft/en-
de onse kinderen verdouen / onse Jonghe
manschap dient/ en onse stercke helden zijn
swack ghewoorden.
Ende dat het grootste seghel is/Zion is
opghehaen van zijner eere: g want sy is ge-
ghouen in de handen dier/die ons haten.
Ende daeromme/soo slaet ghy v treuren
wijf/ ende legget heuen de beeldt der smer-
ten/ daer mede v de Stercke ghenadich zy/
ende dat v de alderhoochste cracht grue van
uwer arbeyt ende moeyte.
Als ick alsso met haer spraeck/doe lichtede
ende glinsterde haer aenghesicht te / dat ick
my voor haer vreesde/ende ghedachte: Wat
is dat?
Ende van stonden aen liet sy een groote
stemme wt vol vreesen/ dat de aerde beefde
van der stemme des wijfs.
Ende ick sach op / ende siet / de vrouwe
en was daer nergens meer: maer aē der sel-
ver plaetse wert een stadt ghebouwet/ ende
een groote plaetse ten fondamenten/betoo-
net. Doe verschrack ick / ende schrey de met
luyder stemmen/ende spraeck:
Waer is Vriel de Enghel/ h die handen
beginne tot my gecomen is: want my heeft
ghemaeckt/ dat ick in dese ende hoogste ge-
dachten ghecomen ben: ende mijn eynde is
ghewoorden ter verderfnisse heydt/ende mijn
ghebedt tot smachtheyt.
Ende als ick sulx spraeck / soo quam hy
tot my:
Ende sach my/ende ick lach als een doo-
de/ende mijn verstant was verandert/ en-
de hy nam my by der rechter handt / ende
sterckte my / stelde my op mijne beenen/
ende spraeck tot my:
Wat is v ? ende waerom is v verstant
bedroeft/ende het ghemoet uwes herten? ende
waerom sijt ghy treurich? Ick spraeck:
Daeromme dat ghy my verlaten hebt/ i 4. Esd. 9. 19
ende ick hebbe i nae uwer reden gedaen: ick
ben int velt gegaen/ende daer hebbe ick ge-
sien/dat ick niet segghen en can.
Hy spraeck tot my: Staet/ en weest man-
lijck/so wil ick v vermanen. Doe spraec ick:
Spreeckt mijn Heere tot my/verlaet my
niet/dat ick niet te vergeefs en sterue.
Want ick hebbe ghesien / dat ick niet en
wiste:ende ghehoort/dat ick niet en weet.
Oste wort mijn verstant bedroghen/ en-
de mijn verheuen ghemoet dwalende?
Nu doch bidde ick v/dat ghy uwen Die-
naer toonet/van deser verwonderinge. Doe
antwoorde hy my/ende spraeck:
Hoort my / soo wil ick v berichten/ ende
seggen/waer ghy v van vreest: want de all-
derhoochste heeft v vele heymelijcke dingen
gheopenbaert.
Hy heeft ghesien/dat nwen werck gerecht
is/ende ghy sonder ophouden treurich zijt/
voor v volck/en een treffelijcke claghe doert
voor Zion.
Ende daerom soo verstaet het gesichte/
dat ghy voor onlanghe ghesien hebt/alsoo:
k Ghy hebt gesien een wijf treuren/ende k Esra. 9. 38
ghy hebtse ghetroost.
Ende als nu en siet ghy de gestalte des
wijfs niet meer/maer een stadt heeft v ghe-
dacht gheboutwet te worden:
Ende als sy v van den valle haers soons
gheseyt heeft/so is nu dit het beschept.
Wet wijf die ghy gesien hebt/dat is Zion:
ende gelijck sy v geseyt heeft/alsso sult ghyse
ooc in corte sien/als een stadt opgebouwet.
Dat sy v nu gheseyt heeft / sy zy dertich
Jaer onruchtbaer geweest/dat zijn de der-
tich Jaer daerin haer niet gheoffert en is.
Nae dertich Jaren dan / l heeftse Salo- l 1. Reg. 6. 1
mon gheboutwet/ende heeft gheoffert: Doe
heeft de onruchtbare reuen sone ghebaert.
Gheliick sy dan gheseyt heeft / sy hebbe
hem niet arbeyt opgebracht/dat is de woo-
ninghe ghewerst te Jerusalem.
Dat nu de sone gestozuen is in harer ca-
mer/dat is de val Jerusalems.
Ende ghy hebt hare gelijckenisse gesien/
hoe sy om haren sone treurer / en dat ghyse
hebt willen troosten/ende andera dat v ont-
moetet is/dat hebbe ick v gheopent.
Ende nu siet Godt/ dat ghy van herten
treurich zijt/ en lijdet van herten voor haer/
so heeft hy v ooch hare claerheyt gheroont/
ende de schoonheyt harer cieraet.
Ende daeromme hebbe ick v heeren op
den velde bijnen/daer gheen huys ghebou-
wet en is.
Want ick wiste/ dat de Alderhoochste v
dit wonde toonen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Daeromme hiet ick v op het velt gaen/ daer gheen fondament noch bouwinghe en is.

Want aē der plaetse/ daer de Alderhoochste zijn stadt tooncn wonde/ daer en sonde gheens menschen ghebouwe zijn.

Ende daerom en vreest v niet/ v herte en verschricke niet: maer gaet heenen in/ ende siet dat heerlijck ende schoon ghebouwe/ ende hoe groot het zy/ ende hoe groot het v duncket/ nae der ooghen meten.

Ende dan so sult ghy hoozen/ so vele als uwe oozen meughen vaten.

Want ghy zijt vooz velen anderen salich/ ende zijt ghenoemt by den Alderhoochsten/ als de weynighen.

Mozgen nacht nu sult ghy hier blijnen/ so sal v de Alderhoochste/ der hooghen dinghen ghesicht tooncn/ die hy doen sal dien/ die op aerden in den laetsten tijden woonen. Doe sliep ick de selue ende de andere nacht/ ghelijck hy my ghebeeten hadde.

Dat xj. Capittel.

1. Esdras siet een Arendt van der zee opulieghen. 37. Ende eenen vreemde als wt den woude loopende. 42. Godt straft de ouervadichept ende vilepnichept der grootscher.

Eenē dzoom vanden Arendt.

a Dan.7.1
b Ez.1.10 ende 10.14 ende 17.3 Dan.7.4

Ende ick sach a eenen droom/ ende siet/ I van der zee vlooch een b Arent op/ die hadde twaelf vleugelē/ eñ drie hoofdē.

2 Ende als ick sach/ streckede hy zijne vleugelen ouer alle de aerde/ ende alle winden waeyden in haer/ ende sy werden weder te samen ghedaen.

3 Ende ick sach/ dat van zijnen vederen/ ander cleyne vederen werden.

4 De hoofden waren in ruste: het middelste hooft was grooter dan de andere/ doch rustede het oock met den anderen.

5 Wijder sach ick/ dat den Arendt met zijnen vleugelen vlooch/ ende regeerde op aerden/ ende ouer allen die op aerden woonen.

6 Alle dinc onder den Hemel was hem onderworpē: niemāt en was hem wederspannich/ ja niet eē creatuere op dē aertbodem.

7 Wijder sach ick/ hoe den Arendt opstont op zijne clauwen/ ende sprack met zijnen vleughelen/ ende seyde:

8 Ghy en sullet niet alle met malcanderen waken/ slaept een yeghelijck aen zijner plaetse/ ende waeckt by beurten.

9 De hoofden nu werden int laetste behouden.

10 Ende ick sach dat de stemme niet van zijnen hoofden wt en ginck/ maer vant midden zijns lijfs.

11 De andere vederen/ die daer teghen waren/ telde ick/ dier waren achte.

12 Ende ick sach/ ende siet/ van der rechter zijden stont een veder op/ eñ regeerde ouer alle de aerde.

13 Eñ het begaf hem/ doe sy regeerde/ quam haer eynde/ ende haer plaetse en scheen niet meer: doe stont de naeste op/ ende regeerde/ ende hadde eenen langhen tijdt.

14 Ende als sy regeerde/ doe quam oock haer eynde/ als der vozigen/ dat sy nergens meer en verscheen.

15 Doe quam eē stemme tot haer eñ spzac:

16 Hoozt ghy/ ghy die so lange het aertrijck inghehouden hebt: dit segghe ick v/ eer ghy opghouder te zijn.

17 Niemant en sal na v ulwen tijt inhoudē/ ja niet den halven tijt.

18 Doe hief haer de derde op/ ende regeerde als de vozigen/ ende en was oock niet meer.

19 Also ginck het met allen anderen/ een na de ander/ dat yeghelijck regeerde/ ende dan niet meer en was.

20 Doe sach ick/ ende siet/ inder tijdt de naulgende vederen werden opghherichtet/ op der rechter zijden/ dat sy oock regeerden: ende de sommighe wt dien regeerden oock/ ende doch in cozten en werden sy nergheus meer ghesien.

21 Want sommighe wt hen werden opghherichtet/ doch en regeerden sy niet.

22 Na dien sach ick/ ende siet/ doe en waren de twaelf vederen niet meer daer/ noch oock de twee vleughelen:

23 Ende daer en was niets meer aenden lijue des Arents/ dan twee hoofden/ die ruysteden/ ende ses vederkens.

24 Doe sach ic wijder/ dat de ses vederkens in tween gedeylet werden/ ende vleuen onder den hoofde/ dat ter rechter zyden was; want de vyere vleuen aen haren plaetse.

25 Doe sach ick/ dat die onder de vleugelen waren/ hen onderstonden op te richten/ ende te regeren.

26 Doe wert een opghherichtet/ ooch in cozten en was sy nergheus meer:

27 Ende de anderen waren snieller daer heen/ dan de eersten.

28 Doe dachten de twee die noch overghevleuen waré/ oock by henselven/ te regeren.

29 Ende doe sy dat ghedachten/ doe ouerwaeckte een van den ruysteden hoofden/ namelijcken/ het grootste ende middelste.

30 Ende doe sach ic/ dat twee hoofden met hem berruilt waren.

31 Ende dat hooft keerde hem/ met dien die by hem waren/ ende verslindde de twee onderste vleughelen/ die ghenegeert wonden hebben.

32 Dat hooft nu/ verschrickte het gantsche aertrijck/ ende regeerde op aerden/ ouer die/ die op aerden met vele arbeyt woonden/ eñ hadde geweit ouer den aertbodem/ ouer alle vleughelen die daer ghelweest waren.

33 Nae dien sach ick/ dat dat middel hooft snellijck nergheus meer daer en was/ als oock de vleughelen.

34 Doe quamē de twee hoofden/ die regeerden oock op aerden/ eñ ouer die/ die op aerden woonden.

35 Doe sach ick/ hoe dat hooft op der rechter zijden/ dat op der slincker/ verslonde.

36 Eñ hoorde een stemme/ die spzac tot my:

37 Doe sach ick/ ende siet/ a als een leeuwe ghelopen wt den Bremde/ die hert een stemme eens menschen wt den Arende/ ende spzack:

38 Hoozet ghy/ ick wil tot v spzeken/ ende de Alderhoochste sal v hert segghen.

39 Zijt ghy niet/ dat ouerwoonen heeft van den vier ghedierten/ die ick hadde maken regeren in der werelt/ die mijne is/ ende dat dooz haer quame het eynde haerer tijt?

40 d Ende het vierde quam/ ende overwan alle ghedierten die verganghen waren/ ende hadde ghelweit/ ouer de werelt/ met groote

schricken/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

schicken / ende den gantschen aertbodem
niet schantlijcker arbeyt/ende bewoonde so
vele tijt de aerde niet bedzocht:
Esi en richtede de aerde niet met trouwe. 41
Want ghy c beleedighet den sachtmoe- 42
dighen/de stillen verhindert ghy / ghy had-
det lief de leughenaren/ ende d verbzaket de
woninghen dier/die vzucht bzachten/ende
unerpet ueder de muuren / dier die v ghees
schade en deden.
Dethalven is uwe onbillickheydt totten 43
Hoochsten gecomen/ ende uwe hooneerdige
totten Stercken.
Ende de Hoochste heeft aenghesien de 44
hooneerdige tijden/ ende siet/sp zijn geeyn-
dert/ende hare lasteren zijn vermult.
Ende darom ghy Arent/verschijnet niet 45
meer/ende uwe grousame vleughelen/ende
uwe boose vederen/ ende uwe schalckachti-
ghe hoofden / ende uwe schandelycke clau-
wen/ende alle uwe ydele ijsse.
Daermede de Aerde weder verquicket 46
wozde/so sp ontliedigert is van uwer gewelt/
dat sp verhopen menghen oozdeel esi barm-
hertichept/dienst diese ghemaeckt heest.

Dat 19. Capittel.

7. Esdras begheert vanden Heere / het wtlege- ghen des visioens. 11. De Engel verclaert hem de bedupdenisse des Arents. 31. De wtleggin- ghe des Leeuws.

Ende het begaf hem/als de Leeuwe de 1
se woozden gheseyden hadde tot den
Arendt/
Doe sach ick / dat dat hooft dat wooz de 2
ouerhant heeft gehadt/euen niet meer ghe-
weest en is : oock en zijn niet meer verschee-
nen de vier vleughelen/ die tot hem gheco-
men/ ende opgherichtet waren te regeren/
ende haer rijcke is cleyne/ende vol oyloers.
Ende ick sach/ende siet/sp en verschenen 3
nerghens meer / ende het gantsche lichaem
des Arendts wert verbzandt/ende de aerde
verschzack seer:doe ontwaeckte ick van den
ontstuymen verrucken mijns ghemoets/en-
de van grooter vzeese / ende spzack tot mij-
nen gheeste:
Siet/ghy hebt my dat gedaen/daer inne 4
dat ghy voozgrondt de weghen des Alder-
hoochsten.
Ende nu ben ick noch ghemoept in mij- 5
nen ghemoede / ende ben in mijnen gheest
seer swack / ende wepnich cracht is in my
van grooten schricken/dien ick desen nacht
ontfanghen hebbe.
Doo wil ick nu den Alderhoochsten bid- 6
den/dat hy my tot int eynde stercke.
Ende ick spzack : O heerschende Heere/ 7
hebbe ick genade vooz uwen oogen genom-
den/ ende ben ick gherechtueerdighet by v/
boven alle anderen / ende is mijn ghebedt
vooz v aengheschichte ghecomen/
Doo stercket my / ende toonet my uwen 8
dienaet/de wtlegghinghe ende onderscheyt
deses grousamen ghelichts/ dat ghy volco-
melijcken mijne ziele roosten.
Want ghy hebt my goet daer toe ghe- 9
schatter/dat ghy my wilket de laetste tijden
toonen. Ende hy spzack tot my:
Dat is de wtlegginghe deses ghelichts: 10
Den Arent dien ghy gesien hebt opgaen 11
van der zee/is het rijcke/ dat ghesien heeft
a v broeder Daniel.

12 Neem doch en werdt het niet wtgheleydt:
want als ni legghe ick het b wt.
13 Siet/dien tijt coemt/dat een rijck op aer-
den ontstaen sal / ende dat sallmen vzeesen
ouer alle rijcken/ die vooz hem geweest zijn.
14 In den selven rijcke sullen twaelf Co-
ninghen regeren/een nae den anderen.
15 Onder welcke de tweede sal beginnen te
regeren / ende sal meer tijdt hebben dan de
anderen.
16 Ende dat bedupdende twaelf vleughe-
len/die ghy ghesien hebt.
17 De stemme nu/die ghesproken heeft / esi
die ghy gesien hebt wrgaen/niet van zijnen
hoofden/maer van midden des lijfs/bedupt:
18 Dat na dier tijt des rijcx/ groote twisten
sullen ontstaen / esi sal in hare staen dat het
valle/esi en sal noch niet vallen/maer sal wee-
der in zijn begin ghestelt wozden.
19 Ende de acht onderste vleugelen/die ghy
hebt ghesien hangen aen zijnen vleughelen/
20 Bedupdt/dat in hem achte Coningen op-
staen sullen/dier tijt cleyn zijn sal/ende snelle
Jaren : esi twee wt hen sullen b genereren. b And. onder-
21 Soo dan de middel tijdt coemt/ sullen de gaen.
vier behouden wozden in dier tijdt/soo dael
beghint te comen zijnen tijdt / dat het ghe-
eyndet wozde:doch twee sullen tot int eynde
toe behouden wozden.
22 Dije hoofden nu / die ghy ghesien hebt
rusten/
23 Bedupden/ dat de Alderhoochste in zijs
nen laetsten/dzeesijcken op verwecken sal/
ende in hen wederroepen : ende sp sullen de
aerde beheerschen/
24 Ende die op aerden woonen / met vele
arbeydt / ouer alle die vooz dien gheweest
zijn:darom zijn sp genoemt/ Hoofden des
Arents.
25 Want het zijn die / die weder hernooz
trecken sullen zijne boosheydt/esi zijne laetste
volnoeren sullen.
26 Ende dat ghy het grootste hooft niet en
hebt ghesien meer verschijnen/bedupt/ dat
eener wt hen op zijnen bedde sterven sal/esi
doch niet zijne.
27 De twee nu/die ouerblijns/sal het swaert
verslinden.
28 Want des eenen swaert/ sal den anderen
verslinden/doch dat desselue niet den swaer-
de int laetste vallen.
29 Ende de twee onderste vleughelen / die
ghy hebt ghesien op den hoofde/ dat op der
rechter zijden is/
30 Bedupt/dat het die zijn/die de Hoochste
tot in haer eynde behouden heeft/dat is een
cleyn Rijcke/moeyte ende onruste vol.
Leeuwe.
31 c Den Leeuwe dien ghy gesien hebt van- c 4.Esd.11.13.
den Wonde opstaen/ende huillen/ende ten
Arent spzeken/esi hem straffen om zijne on-
gherechtichept/gheliick ghy ghehoozt hebt/
32 Is de Wint / dien Godt heeft gebonden
tot hen/esi tot haer boosheyt/tot int eynde/
die falsse straffen/ ende d haer vooz hen ver- d And. hare
schenen. roonersse op
haer werpen.
33 Want hy falsse leuendich vooz tgherichte
stellen/ende falsse straffen.
34 e Want mijn ouergebleuenen volc sal hy e Apoc.7.24.
met ellende sledigen/ die behouden zijn ouer f wp maken/
mijnen epnden/esi falsse vzeylick maken/ tot verlossen/
dat den dach des Oozdeels comen sal/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

daer ick v in den beginne van gesept hebbe.
Dat is den droom dien ghy gesien hebt/ende dat is de wtleggynghe.
35 V heeft alleen Godt daer toe gheordineert/ dat hy v de heymelijckheyt des Alderhoochsten gheopenbaert heeft.
36 Ende daeromme schrijft dit alles / dat ghy gesien hebt/in een boeck/ende verbergt het.
37 Ende leert het den wijsen inden volcke/dier herte sulcke heymelijckheyt baten ende behouden mach.
38 g ¶ Maer ghy/ verbeydet noch andere seuen daghen/ dat v vertoont worde / wat v dan Godt tonen wil. Ende met dien is hy van my ghegaen.
39 Ende na dat alle het volck verstont/ dat de seuen dagen voorby waren/ende ick niet in de stadt gecomen en was/ doe versamelden sy hen alle in de stadt/cleyn ende groot/ hooch ende neder/ende quamen tot my/ende spraken:
40 Wat hebben wy v ghedaen/ ende waermede hebben wy v vertoornt/ dat ghy ons verlatet/ende hier aen deser plaetse woont?
41 V alleen hebben wy wt allen volcke/gelijck als een dupue van den storke / eñ als een keersse aen eener dupstere plaetse / ende als een hauen / ende schip / dat den weder ontromen is.
42 Hebben wy niet anders ongheluer gheroech?
43 Wãneer ghy ons verlatet/ware het ons niet beter / wy waren met Sion verbrant?
44 Wy en zijn ja niet beter dan die/die omcomen zijn / eñ bitterlijcken gheweent hebben. Doe antwoorde ick/ende sprack:
45 Israel/weest manlijck / ende ghy huys Jacobs/en verschrickt niet.
46 Want de Alderhoochste heeft uwer ghedacht / ende de Stercke en heeft uwer niet vergeten in der aenuechtinghe.
47 Want ick en hebbe v niet verlaten/ ende en ben van v niet gheweken/maer aen dese plaetse ben ick ghecomen/dat ick voor de ellende Sion bidde/ dat ick barmherticheydt sochte/ voor de vernederinghe vns Heylichdoms.
48 Ende daerom / soo gast ghy henen een yeghelijck in zijn huys/ende na dien dagen wil ick tot v lieden comen.
49 Doe tooch het volck henen in de Stadt/ghelijck ick hen hiet.
50 Doch ick bleef inden velde seuen dagen/ als my de Enghel beschreven hadde/ ende adt alleen van den bloemen des velts/ende van den cruyderen adt ick de selue daghen.

Dat xij. Capittel.

2. Esdras siet eenen wint opstaen vander zee/ welcken.Windt mensche werdt. 5. De menschen krijgen tegen dien. die vander zee opgecomen is. 10. Hy dootse door den winde zijns monts. 13. Vele volcken comen tot hem bzoeuich/eerst. 25. De wtleggynghe des mans opkommende van der zee. 32. De Sone Gadts sal gheopenbaert worden. 36. De berch wtgehouwen sonder handen. 40. De thien geslachten die gevanghen gheuoert waren. 52. Waerom de man van der zee op coms.

Van den winde / die een menschewordt.

1 Na den seuen daghen begaf het hem/ dat my des nachts droomde:
2 Daer stont eenen wint op van der zee/dat hy alle bloeden der zee beweechde.
3 Ende ick sach / dat a die menschewerdt / ende toenam met den wolcken des Heymels/ende wanneer hy zijn aengheschrey omkeerde te bemercken / verschrack alles wat onder hem ghelien wert.
4 Ende wanneer een stemme wt zijnen monde ginck/ onthandde alle die hem hoorden / als de aerde versmachter / soo sy des bysers ghewaer woert.
5 Daer nae sach ick / dat vele menschen te samen quamen/so vele dat se niemant tellen en conde: die quamen van de vier winden desHeymels/dat sy den menschewarens/ die van der zee opstont/berrijgheden.
6 Ende siet/ doe hadde hy hem eenen hooghen berch wtghegrauen/ende vloogh daer op.
7 Doch ick wonde de b streke slen / of de b plaetse / daer den berch wtgegrauen was/ ende en condes niet.
8 Nae dien sach ick/dat alle die / die te samen comen waré/op dat sy hem bestreden/ treflijcken verschrocken werden/ noch dorsten sy strijden.
9 Als ick nu den aenloop des volcx sach/ hief hy noch handt noch mes op/ja ghegheen wapen:
10 c Alleen eenen blaes als een vyer/ liet hy wt zijnen monde/ende wt zijnen lippen een blamme/ende van zijner tonghen/voncken ende onweder.
11 Ende alles wert vermenghet/het d vyer/ de blamme ende onghewedet: eñ viel ouer dat volck dat hem ten strijde gerustet hadde/met ongestuymicheyt/ eñ verbrandense alle/dat van der gantscher menichte/suellick niet meer gesien en wert/dan stof eñ rooch: doe ick dat sach/verschrack ick.
12 Daer na sach ic den seluen menschevan den berge daer af gaen/ende tot hem verzoepen een ander vreedtsaem volck.
13 Ende daer quamen vele volcken tot hem/ sommighe waren vrolijck/ sommige e bzoevich/ mich/sommige ander hen waren ghebonden ende men leydese/ende brachtese voor. Doe werdt ick van grooten verschricken cranck/ ende ontwaeckte/ende sprack:
14 Ghy hebt van aen beginne uwen dienaren die wonderen alle getoont/ eñ hebt my gheert daertoe gheschatter/ dat ghy mijn ghebedt aenmaect.
15 Ja toont my noch de wtleggynghe deses droums.
16 Want alsoo achte ick in mijnen verstande: Wee den genen/die in dien daghen verlaten zijn : ende vele meer wee den ghenen die niet en verlaten zijn.
17 Want die niet verlaten waren/ die waren treurich.
18 Ick verstae als nu dingen die behouden zijn in den laetsten daghen/eñ hen ontmoeten sullen: oock dien/die niet verlaté en zijn.
19 Dethalven zijn sy in grooten vare ende vele noot gheconen: als dan dese droomm aentoonen.
20 Doch is het lichter/dat die / die f schade lijdet/in desen come/dan doorgaen/ als een wolcke bander wereldt/ ende int sien / wat ontmoeten sal in den laetste. Doe antwoordde hy my/ende sprack:
21 Ick wil v de wtleggynghe deses droums seggben

seggen/ende b opdoen dat/daer ghy my om
gheuraecht hebt.
Want ghy hebt my gesept van dien/ die22
verlaten zijn: Ende dit is de wtleggynghe:
Welcke heuen neemt de schade te dier23
tijt/ die heeft hem seluen gheboedet: die in
schade genallen zijn/dat zijn die/die werck-
ken/ esi vertrouwe hebben Allersterresten.
So weet nu/ dat die meer salich zijn/ die24
verlaten zijn/dan die/die ghestoruen zijn.
Dit is de wtleggynge des gesichts: Den25
man dien ghy hebt ghesien van der diepte
des zees omclimmen/
Is die/den welcken Godt de Hoochste/26
Esa.42.19 Danielis.9. hele tijt behouden heeft/ g die doer hem sel-
uen zijne creatueren h ontlossen sal/ende hy
1 Esd.13.10 sal ordineren die verlaten zijn.
i Dat ghy nu van zijnen monde hebt sien27
wtgaen/gheblaes/vyer ende onweder:
Ende dat hy gheen swoert noch wapen28
heeft gehadt/ esi dan noch zijne ontstumme/
de gantsche menichte omgebracht heeft/die
hem bestreden wonde/bedupdt/
Wat de dagen comen/dat Godt wil los-29
sen die op aerden zijn:
Ende sal vertzaecht maecken de herten30
Esa.24.7 Ezech.32.7 dier/die op aerden wonen/ met zynen toe-
coemst.
k Ende het sal eenen den anderen onder-31
staen te bestrijden/eene stadt de andere/een
plaetse de andere / een volck sal reghen het
ander opstaen / ende een Coninckryck te-
Esa.24.20 Ezech.32.7 Dan.7.7 ghen het ander.
So dat geschieden sal / sullen de teeckenen32
comen/die ick v vertoont hebbe: l ende dan
sal mijn Sone ghroepenbaert worden / dien
ghy ghesien hebt opclimmen als een man.
Ende soo alle volcken zijne stemme hoo-33
ren sullen: so sal een yegelijck in zijnen lan-
Ps.9.10.13.3 Mat.21.31 de/ den reuch verlaten / dien hy tegben den
anderen heeft.
m Esi sullen alle / de gantsche menichte/34
Apoc.14.2. ende een ontalbaer volck / te samen comen/
als wonden sy hem bestrijden.
Hy dannoch sal n staen op der spitze des35
berchs Sion.
Sion nu sal comen/esi sal allen bereyder/36
Esa.40.4 Luc.3.16 gtoont worden/ als ghy dan hebt ghesien
den berch wrghehouwen worden sonder
handen.
Ende o mijn Sone nu/ sal de volcken die37
Ps.93.1.9. Esa.9.9 ghecomen zijn/ om hare boosheydt straffen
met den onweder/om harer boosen gedach-
ten wille:
Ende hare p pijnen / daer sy mede sullen38
ghepijniget worden/worden den blanmen
vergeleken: hy salse sonder arbeyt verderue/
doer de Wet/die den yvere vergeleken is.
Esi dat ghy ghesien hebt/hoe hy tot hem39
een ander volck versamelt heeft:
Esa.17.3 Wat zijn de thien stammen/die wt haren40
lande ghenanghen geuoert waren/ ten tij-
den des Conincx Osee:/ q die Salmanasser
de Coninck in Assyria/ghenanghen hadde/
ende doerdese ouer het water/ende quamen
in een ander lant.
FDaer sy werden in rade/dat sy de Yey-41
denen verlieten/ ende toghen henen ouer in
een ander lant/ daer nopt gheene lieden ge-
woont hadden.
Daer wonden sy hare wijse houden die42
sy in haren lande nopt gehoudē en hadden.
43 Sy toghen nu doer den engen Euphra-
ten henen in.
44 Ende Godt dede hen teeckenen / r ende r Exo.14.22 Josu.3.15
stilde den vloedt/tot dat sy henen ouer quā-
men.
45 Want doer dat selue landt was eenen
grooten weeh/namelijcken/anderhalf Jaer
Lanck/ende hieten de selue s streke/ Asareth. s And.pegens.
46 Doe wonden sy aldaer tot op den laet-
sten tijdt: ende so sy weder daer wt trecken
sullen/
47 Sal de Hoochste de aderen des vloets
weder stillen/ dat sy doortrecken mogben:
daerommne hebt ghy de beelheyt gesien met
wyeden.
48 Ende die verlaten zijn dan uwen volcke/
dat zijn die / die binnen mijne landtpalen
zijn.
49 Wanneer hy nu de veelheydt verderuen
sal/die te samen gecomen is/sal hy het volc/
dat onergebleuen is/beschermen:
50 Ende dan sal hy hen vele teeckenen
toonen.
51 Doe spraeck ick: Heerschende Heere/toon
net my/ waerom hebbe ic den man van der
zee op sien comen?
52 Doe spraeck hy tot my: So wepnich ghy
weten noch doorgronden en cout / wat in
der diepte des zees is/ soo wepnich can ye-
mandt op aerden mijnen sone sien/oste die/
die by hem zijn/ tot op den tijt des daechs.
53 Dit is de wtleggynghe des droums/dien
ghy ghesien hebt/ ende daerom ghy allein
verlichtet zijt.
54 Want ghy hebt uwe Wet verlaten/ en-
de met mijnen Wet becommert / ende hebt
die ghesocht.
55 Want ghy hebt v leuen in wijshept ghe-
richter/esi hebt de verstandenisse uwe moe-
der gheheeten.
56 Ende daerom hebbe ick v den schat des
Alderhoochsten ghetoonet: nae dzie daghen
wil ick v meer toonen / ende wijder met v
spreken/ende wil v swaere ende wonderbare
dinghen openen.
57 Doe guick ick int belt/loesde Godt seer/
ende danckede hem/om zijner wonderdaet
wille/die hy inden tijt dede:
58 t Ende dat hy het regeret / esi dat hy in- t And. welcke
der tijdt is: ende sadt daer dzie daghen. hy bestreeckt
met dien / dat
onder der tijdt
is.

Wat xiij. Capittel.

3. Godt heeft tot Moses gesproken we mid- den des bosschs. 10. De tijt neemt af ter onder- dom/15. De laetste tijden sullen erger zijn dan de eerste/30. De baders hebbē ontfangē de wet des leuens/35. De opstādinge/esi daer na het oordeel.

1 AEn den derden daghe sadt ick onder
Aeener spoken: : doe quam een stemme
tot my wt den bosschē / ende spraeck:
Esdra/Esdra. Doe spraeck ick:
2 Hier ben ick Heere: ende stont op mijne
voeten. Doe spraeck hy tot my:
3 a Inden bosschē ben ick Moyse verschē- a Exo.3.2
nen/ ende spraeck met hem / doe mijn volck
in Egypten diende:
4 Ende sant hem henen/ende b leyde mijn b Exod.14.19
volck wt Egypten/op den berch Sina/daer
hielt ick hem by my vele daghen.
5 Ende verteelde hem mijne wonderen/esi
toonde hem de heymelijckheyt der tijt/ende
het eynde/ende c beual hem/ende spraeck: c 1 Mal.4.4.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

k And. Dese verberghen.

Dese woorden sult ghy openen/ende niet verberghen. 6

Als nu segghe ick v/ 7

Dat ghy de teeckenen / die ick v ghetoo= 8
net hebbe/ende de droomen die ghy ghesien hebt/ende de wtleggnghe die ick v geopent hebbe/in v herte verberghet.

s ontteghen. f Anders/ verkeeren.

Want ghy sult van allen e ghenomen 9
worden : ghy sult voortaen f bekeert worden met mijnen rade/ende niet wt gelijcken/ tot dat den tijdt gheeyndet wordt.

Want de werelt heeft haer jeughet ver= 10
loren/ende de tijdt begonnen te houden.

Want de tijt is gedeylet in twaelf deelen/ 11
ende thien deelen/ende de helft des thienden deels/zijn schoon verganghen.

Noch is voorhanden/dat na den halven 12
deele des thienden is.

So beschicket nv v huys / ende straffet v 13
volck/ g troostet hare becommerden / ende
h * segget af der verderfelickheyt.

g 1. Thes. 5. 14
h Of/ontslaet. * An. verlaket.

Laet varen de menschelijcke ghedachten/ 14
i werpt van v de menschelijcke lasten / i trecket wt de swacke natuere / legghet aen een zijde de allerswackste gedachten/ende haestet te gaen van desen tijden.

i Ephe. 4. 22 Colo. 3. 9

k Want de quaden ende boosheyt die ghy 15
als nu hebt lien gheschieden / dier sullen sy noch vele boosers doen.

k Mat. 24. 7

l Want soo vele de werelt ende tijt meer 16
swack wordt/soo vele sullen de sonden ende quaden meer toenemen/ in dien die op aerden woonen.

l 1. Joã. 2. 18

m Want de waerheyt is wijdt henen ge= 17
vloden / ende de leughen heeft haer als nu hier toeghemaeckt: Want als nu sal dat comen/dat ghy ghesien hebt.

m Esa. 39. 15

Doe antwoordde ick/ ende spzack: 18

Siet/Heere/ick wil gaen/als ghy mp ge= 19
heeten hebt/ende wil het volck dat teghenwoordich is / straffen : maer die naemaels eerst ghebozen worden/ wie wil die vermanen n ende straffen?

n Esai. 60. 2

Soo is nu de werelt in der duysternisse/ 20
ende de inwooners der aerden sonder licht.

Want uwe Wet is verbrant / dieshalven 21
niemandt en weet/ wat van v gheschiet is/ ofte wat noch gheschieden sal.

Hebbe ick genade voor v ghevonden/ soo 22
sent in mp den heyligen Geest: so wil ick alle dat schrijft/ dat van aenbeginne in der werelt gheschiet is/ wat in uwer Wet geschreven is : daer met de menschen eenen werch vinden mougen/ende dat die oock leven mughen/die tot den laetsten tijden zijn sullen.

Doe antwoorde hy mp/ende spzack: Gaet 23
henen/versamelt v volc te samen/ ende spreect tot hen/ dat sy v in veertich daghen niet en soecken.

Maer ghy berepdet v toe vele buspoo= 24
men tafelen : ende neemt met v Saream/ Dabream/ Selemiam / Ecchanum / ende Asiel/ die wijse / die berepdt zijn snellijck te schrijven:

Ende roemt hier toe / so wil ick in uwen 25
herte een licht der verstandenisse o ontsteken/dat nemmermeer wtgheblusschet en sal worden / tot dat suicx vermult wordt / dat ghy beghinnen sult te schrijven.

o Ontsteken/ aensteken.

Ende dan sult ghy den volcomenen som= 26
mige dingen openen/ende sommighe den wijsen verborghentlijcken seggen: Morgen op dese ure sult ghy beginnen te schrijven.

27 Doe maecte ick mp op/ginck henen: als hy mp hiet / ende versamelde alle het volck te samen/ende spzack:

28 Hoort Israel/dese woorden:

29 p Onse vaderen waren van aenbeginne p Gen. 47. 9 wreendelingen in Egypten/ van daer wer= den sy ontlosset.

30 q Ende ontfingen de Wet des leuens/die q Deut. 4. 1 ende 6. 6 Acto. 7. 38 ende 13. 39 sy niet en hielden / die oock ghyheden na hen overtreden hebt.

31 Doe is v dit landt doort lot te beslitten/ wtghedeylet/namelijcken/Zion: doch uwe vaderen ende oock ghy / hebt onrecht ghedaen/ende de wegen die v de Hoochste geboden heeft/niet gehouden.

r Psal. 77. 59 Jere. 11. 10

32 Dewijle hy nu r een rechtveerdich Rich= ter is / heeft hy van v lieden by tijden ghenomen/dat hy v ghegheven hadde.

33 Als ghy nu hier zijt / met t samen uwen broederen/

34 Sult ghy uwen verstande ghebieden/en uwe herte verstandich maken/soo sult ghy leevendich behouden worden / ende na den doot barmherticheyt vercrijghen.

35 Want t het oordeel sal nae den doot co= s Mat. 25. 37 men/als wy weder leevendich worden: dan soo sullen der boosen ende goeden wercken openbaer worden.

36 So en gae nu niemandt als nu tot mp/ ende niemandt vzaghe nae mp/ de veertich daghen.

37 Doe nam ick de vijf mannen/als mp be= volen was/met mp/ ende ginghen int velt/ ende waren daer.

38 Aen den volghenden dage roept mp een t Spoh. 1. 1 Apoc. 1. 10 stemme: Esdra/doet uwen mont op/ t ende drinckt dat ick v gheve.

39 Doe dede ick mijnen mondt op: doe gaf hy mp eenen vollen beker / die vol waters was/zijn verwe nu was als vyer.

40 Ende ick nam het/ende dranck het: ende doe ick het ghedroncken hadde/ werd mijn herte u verstandich / ende wies in mp de u Wet vande wijshept: want mijnen gheest werdt in der ghedachtenisse behouden.

41 Ende mijnen mont werd opgedaen/ende niet weder toeghedaen.

42 De Hoochste gaf den vijf mannen ver= stant/dat sy schreven de hooge dinge/ die by nachte afgesept werden/die sy met en wisten.

43 Des nachts nu aten sy/ende ick spzae den dach/ende des nachts en sweech ick niet:

44 In veertich daghen schreven sy twee hondert ende vier boecken.

45 Ende doe de veertich dagen wt waren/ spzack de Alderhoochste also: Dat eerste dat ghy vooz hebt geschreven / dat segt openlijcken/dat het de weerdighen ende onweerdighen lesen.

46 Maer de tseventich laetste behout/ende segghet alleen den wijsen wa volck.

47 Want in dien is de adder des verstants/ de fonteyne der wijshept / ende de beke der bekentenisse.

48 Ende ick dede hem alsо.

Dat xv. Capittel.

1. De prophecie Esdre/ seker ende waraghtich. 4. Alle ongheloovighe sullen in hare ongeloovicheydt sterven. 9 De Heere wil wecken het bloet

Het bloet der onschuldighen. 12. Egypten wordt
gheplaecht. 16. Onstantvastichept onder den men-
schen. 20. De Comingen der aerden sullen gestraft
worden. 24. Wee over die sondighen. 29. De Dra-
ken van Arabien. 34. Groote oproeren ende strij-
den over al aerdrijck. 43. Babylonien ende Assen.
52. Godt sal wraeke doen over zijne wtvercoorens.

Oorsake over de sonde.

1 Dit / spreeckt de Heere / spreeckt in de
oogen mijns volcx de reden der Pro-
pheten / die ick in mijn mont gegeven sal.
Ende beschicket / dat het in een tzedel ge-
2 Matth.17.27 seghenen worde / a want het is trouwe ende
1 Matth.2.23 waerheyt.
b Wreest b niet voor den aenslagen tegen
3 Matth.16.15 u / ende en laet u niet becommeren de onge-
Matth.5.44 loouchept der gheener die teghen u spreken.
Rom.12.19 c Want alle ongheloouigen sullen in ha-
4 Matth.25.46 ren ongheloouighen sterven.
Dit / spreeckt de Heere / ick wil straffe
5 Matth.24.12 over de werelt senden / krych / honger / doot /
ende verderfenisse.
Want d de boosheyt heeft overhant op
6 allen aerdtbodem / ende haerer schadelicken
wercken zijn vele gheworden.
Derhalven spreeckt de Heere:
Ick en wil tot haerer boosheyt niet meer
8 Rom.6.19 swijgh / die sy so roockeloos doen / ick en wil
Rom.1.32 ock niet lyden / dat sy so boosselicken hande-
len: e want donschuldich bloet der becom-
merde schreyet tot my / en de ziele der recht-
Rom.12.19 Deut.32.35 veerdigen schreyen sonder aphoude tot my.
Ende derhalven spreeckt de Heere: f Ick
9 Matth.24.23 Matth.24.26 will gewisselicken wreken / ende wil alle on-
schuldich bloet wt hen / tot my nemen.
g Siet / myn volc wort als een kudde scha-
10 pe ter slachtinge gevoert / ick en wilt als nu
niet lyden / dat het in Egyptenlant woone:
Maer wil wtroeren met gheweldiger
11 handt ende hooghen arme / ende wilse straf-
fen ende plaghen / als te voren / ende wil alle
sijn lant verstooren.
Egypten sal treuren / en sijne fondamen-
12 ten sullen ghelaghen worden / met der straffe
die Godt over haer voeren sal.
Die het velt bouwen / sullen treuren: want
13 haer zaer sal van brant ende haghel / ende
van eenen grousamen ghesternte verdonnen
worden.
Wee der werelt / ende dien die daerin
14 wonnen.
Want het swoert coemt / ende haer ver-
15 Matth.24.7 derfenisse / h ende een volck sal teghen het
ander strijden: ende swoerden in haren han-
den hebben.
Want daer sal een onstantvastichept zijn
16 inden menschen / ende eener sal den anderen
overweldigen / ende en sullen haren Coninck
niet achten ende hare Vorsten: hare hande-
lingen sullen sy afmeten nae hare ghewelt.
Want de menschе sal begeeren inde stadt
17 te gaen / ende en salder niet comen.
Want om hare hoocverdige wille / sullen
18 de steden verschickt worden / de hypsen be-
nen / ende de menschen sullen hen vreesen.
Daer en sal geener met den anderen me-
19 belijen hebben: Jae eener sal den anderen
in den stryde verwecken / te nemen haer goet /
om des hooghers wille / ende van weghen
sijns groten duyrs.
Siet / ick roepe te samen alle Coninghen
20 der aerden / die daer zijn banden i opganck /
van den Suyden / van den Oosten / ende van
hand / tot hen te keeren / ende weder te ghe-
nen / dat sy hen ghegheven hebben.
21 i Als sy noch heden by daghe myne wt- i Jere.50.15 ende 51.49
vercoornen / doen / alsoo wil ick oock doen / Ezech.16.59
ende weder verghelden in haren schoot / soo Matt.7.2
spreeckt de Heere Godt.
22 k Myne hant en sal der sondaers niet ver-
schoonen / ende mijn swoert en sal niet op- k Dan.6.15
houden over die / k die het onschuldich
bloet vergieten op aerden.
23 Het hier is aenghegaen van zijnen toor-
ne / ende heeft verteert de fondamenten der
aerden / ende de sondaers / als een l aenghe- l Mala.4.1
steken stroo.
24 Wee dien / die hier sondigen / ende m mij- m Matt.11.28
ne gheboden niet en houdt / spreeckt de Heere.
25 Ick en wil hen niet overzien: wijcket ghy
kinderen / van ghewelt / en beuleckt myn
Heylichdom niet.
26 Want Godt kent alle die / die tegen hem
sondigen / ende daerom gheeft hyse in doot
ende verderfenisse.
27 Want als nu zijn de quaden over de wa-
relt gecomen / ende daer sult ghy in blijven:
want Godt en sal u niet lossen / daerom dat
ghy teghen hem ghesondicht hebt.
28 Siet / een grousaem ghelichte coemt van
den opganck der Sonnen.
29 Daer sullen Draken gellachten wtgaen /
ende Arabiers volck met vele wagenē / ende
hare veelheyt sal zijn / als eenen wint op aer-
den / dat hen vreese sullē verschricken /
alle diese hoogen rasen in haren toorne.
30 Sy sullen daer wt den wonde tzeken / als
de wilde swijnen / ende met grooter macht
sullen sy comen / ende sullen met hen in den
strijdt staen / ende het deel des landts der
Assyriers verwoesten.
31 Ende dan sullen de Draken overhandt
nemen / haren gheboogte indachtich / ende sul-
len hen omkeeren / te samen swoerdē in groo-
ter cracht / haer te vervolghen.
32 Sy nu sullen verschricken / ende swijgen
voor harer cracht / ende sullen vlieden.
33 Ende wt den lande der Assyriers salse ee- * Woenslem.
ner belegheren / ende eenen wt hen * winna-
ken: ende daer sal vreese ende verschricken
zijn in haren toch / ende eenen twist onder
haren Coninghen.
34 Siet / wolcken banden Oosten / ende van
den Westen / tot int Suyden / ende die zijn
seer grousaem / vol toorns ende onweder.
35 Sy sullen een malcanderen slaen / ende
n sullen een het groote gesternte op aerden n Anders / bels
slaen / ende haer ghesternte. sterren op aer-
den vallende
maken / Jae
ooch haer / etc.
36 Ende o het bloet sal banden swoerde / tot o Apoc.14.20
den buycke toe / ende ‡ het mest des men- ‡ Anders / den
schen totten p stroysele des kemels comen. rock /
37 Ende groote vreese ende beuen sal op aer- p Anders / gol-
den zijn / ende die den toorne sien / sullen ver- gele.
schricken / een beuen valse aenstooten.
38 Ende dan sullen groote regenen van den
Suyden comen / banden Noorden / ende een
deel banden Westen /
39 Ende banden ongestuymen winde ban-
den Oosten / ende sullense opslupten / ende
de wolckē die hy in roome opgewerkt had-
de: ende het ghesternte om een verschricken
te maken tot den Oosterschen ende Westers-
schen winde / sal verstooren worden.
40 Ende de groote wolcken sullen verheuen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

worden/ende de sterche wolckē/vol tooms/ ende het gesternte: dat sy het gantsche aertrijck verschricken / eñ alle die daer op woonen/ ende dat sy ouer alle verheuene plaetse zieten een groisame ghesternte.

Wyer ende haghel/ende bliegende sweerden / ende vele waters / dat alle velden vol worden/ende alle beken.

Eñ sullen bzeken de steden eñ de mueren/ de bergen ende heuuelen/alle hout/wout/eñ gras der beemden/ende alle haer bzucht.

Ende sy sullen stantachtich gaen na Babylon/ende haer verschricken.

Sy sullen tot haer comen/ende haer omlegheren : sy sullen de ghesternte ende allen tooms ouer haer wtgieten : dan soo sal wtgaen stof ende roock/tot inden Hemel/ende alle die om haer zijn/ sullense beclaghen.

Ende die onder haer blijuen/sullen dienen dien/ die daer verschzicken hebben.

Ende ghy Assia / de b oock op de hope Babylons vertroostet/ende een eere zijt haer persoone.

Wee b/ghy ellendige/dat ghy b haer vergelijckt hebt/eñ hebt uwe dochteren in hoererye verciert / dat sy hen verheuchden ende
q Apoc.18.3 wel beuielen uwen boeleerderē/q die r doorgaens begheert hebben met b te hoereren.
r Of/ allewech

Ghy hebt der verhateder stadt ghelijck zijn willen/in allen haren wercken ende bindinghen/Daerom spzeckt Godt:

s Weduweschap/ t Syr.40.19 4. Esd.16.29 Jere.24.10 ende 27.8 Ezech.6.11 u Anders/ b
Ick wil ongeluck ouer b brengen/ s een saemheyt/armoet/ t honger/krijch/pestilentie/dat ick uwe huysen wtroeye/bander verstooringhe doot/ende macht uwer cracht.

Ghelijck een bloeme verwelcket wort/ soo de hitte ouer u haer schijnet.

Alsoo sult ghy swack eñ ellendich worden/ so ghy gestraffet wort/ende banden wijuen gestraffet/ dat b de gheweldighen ende liefhebbers niet aenmemen en meughen.

Wen ick b soo vpaut / spzeckt de Heere:

Hadtet ghy mijne wtuercozene niet alle tijdt ghedoot/de slaghen uwer handen gheboogher/ende spzaker ouer haren doot / soo ghy dzoncken waret:

Vercieret de ghestalte vs aengheschts:

x Apoc.18.6 x Den loon uwer hoererije / wort b in uwen schoot weder vergolden : daerom sult
y Anders/niet komen. ghy de wederghenmghe y ontfanghen.

z Als ghy/spzeckt de Heere/ mijnen wtuercozenen ghedaen hebt/ alsoo doe b Godt/ ende late schade ouer b gaen.
a Mat.7.2

Uwe kinderen sullen van honger sterruen/ ghy sult doot het swoert vallen/uwe steden sullen verstooret worden/ende alle de uwen niet den swoerde in den velde ouercomen.

Die in berghen zijn / sullen van honghers sterruen/ende sullen haer eygen vleesch eten/ ende vooz honger ende dozst / haer eyghen bloet dzincken.

Dooz de Zee sult ghy met onsadichedt comen / ende dan sult ghy noch weder onghelurck hebben.

Inden vooztoghe sullen sy de verslagene stadt verscheuren/ende sullen een deel uwes lants wtroepen/ende het deel uwer eere wtmaken/ende de omghekeerde noch eenmael omkeeren.

Sy sullen b vertreden als eenen halm/ende de sy sullen b hyer zijn/ende b verteeren.

Uwe steden/ende b lant/uwe Wonden/ ende uwe dzuchtbare boomen/sullen sy met hyere verbzanden.

Uwe kinderen sullen sy gheuanckelijck henen doeren/ ende wat ghy hebt / sullen sy roouen / ende de schoonheyt uwes aengheschts sullen sy verbleecken.

Wat xbj. Capittel.

I. Esdzas pzopheteert teghen Babylonien/ Assien/Egypten. ende Syzien. 8. De tooms des Heeren is niet af te wenden. 20. De straffinghen zijn ghesonden tot beteringe. 22. Groote benauthedē op aerden. 41. Waerschouwinge den boeluste Gods, hoe sy hen behoozen te draghen in tijden der dzoefheyt. 55. De Heere kent de ghedachten der menschen. 71. Die den Heere hzeesen / sullen ghequelt worden. 74. De wtuercozene sullen bepzoeft worden als gout in den hyere. 76. Godt is der zijnen hoofdman. 78. Wee ouer de sondere.

1 Wee b Babylon ende Assia: Wee b
2 Egypten ende Syzien.
b Gordet v met sacken ende hayren cleederen/beweenet uwe kinderen/ wese bedzoeft/ want uwe verderffenisse is hier.
3 Een sweert wort ouer b gheseuden / wie wil het af wenden?
4 Een hyer wort ouer b c ontfuncket/ wie wil het blusschen?
5 Ongeluck sal ouer b comen/ wie wil het verdzijuen?
6 Can eener eenen honghertighen leeuwe/ in den wonde verdzijuen? Ofte can eener het hyer in stoppelen / dat begonnen heeft te branden/ blusschen?
7 Can eener eenen pijl/ van eenen sterckeschutter gheschoten/ weder te rugghe dzijuen?
8 De sterecke Heere sendet ongeluck/ wie wil het af wenden?
9 Hyer hyer is in zijnen tooms ontfuncket ende wtghegaen/wie wil het blusschen?
10 Hy sal bbremen / wie en sal niet verschricken? Hy sal donderen/ wie en sal niet beuen?
11 Godt dzeyghet/ wie en wil niet gantschelijcken vooz hem wtgheroept worden?
12 e Hyer aertrijck beuet / ende zijne fondamenten/de Zee wallet vanden gronde/ende hare bloeden zijn onreuschich : Oock de visschen/ vooz den Heere / vooz der claerheyt zijner cracht.
13 Want zijne rechterhandt / die den boghe spannet/is sterck/ zijne pylen zijn scherp die hy schiet/ende en feylen niet / so hyse schiet inde eynden der werelt.
14 Siet/ de quaden zijn ghesonden / ende en sullen niet wederkeeren / tot dat sy op aertrijck coinen.
15 Hyer hyer is ontfuncket / ende en sal niet wtghebluschet worden/ tot dat het de fondamenten der aerden verteeret.
16 Ghelijck als den pijl/ die geschoten wort van eenen stercken Schutter / niet weder te rugghe en baert / alsoo en sullen de quaden die op Aerden gheschicket zijn / niet weder keeren.
17 Wee my/wee my/wie wil my in dier tijt ontlossen?
18 Beghin der sineren/ ende vele siechens: beghin der dieren/ ende vele doots: beghin der krijghen / ende de gheweldighen sullen verschricken: begin des quaets/ ende sy sullen alle beuen.

Wat

Wat wil ick doen / wanneer nu de qua-19
den alle comen?
Dier / hongher / plaghe / druck / angst / zijn20
ghesonden / gheesselen tot betteringhe.
Doch in dien allen / en sullen sy hen niet21
bekeeren van hare boosheyt / en sullen ooc-
der gheesselen niet ghedencken.
Dier / het coorne sal so vele est verachtet22
zijn op Aerden / dat sy meynen sullen / het
slae wel: dan sullen de quaden op Aerden
wassen / crijsch / dierte / ende groote onruste.
Want vele die op aerden wonnen / sullen23
van honger sterven / de andere worden
verslagen / die den honger ontrennen.
Ende so sy door zijn / sullen sy als dyeck24
henen ghevvorpen worden / ende niemant en
salse troosten: want het Aertrijcke sal een
woestijne / ende de steden sullen neder ghe-
worpen worden.
Niemant en salder zijn / die de aerde be-25
saeye ofte bouwe.
De boomen sullen vrucht gheven / ende26
niemant en salder zijn / diese afleese.
De druyven sullen rijpich worden est nie-27
mant en salse treden: want aen allen plaet-
sen / sal groote g eensaemheyt zijn.
Also dat eener gheerne eenen mensche28
saghe / ende zijn stemme hoorde.
Tegens sullen thien van eener gantscher29
stadt overbliven / ende twee uyden velde /
die hen in dicken wonden verberghen sul-
len / uyden clouen der rotssteenen.
Gelijck als aen een Olyboome / dzie of30
te vier Olyven blijven.
Ofte soo als eenen wijnstocke die afghe-31
lesen is / sommighe druyven staen bijven /
van dien die vlijghen na soecken.
Also sullen te dier tijt / dzie ofte vier over-32
blijven van dien / die hare hupsen doorsoec-
ken met den swerde.
Het lant sal woest worden / de velden sul-33
len veronden / in allen weghen ende stra-
ten sullen doornen wassen / daer om dat nie-
mant daer door en wandelt.
De maechden sullen treuren / dat sy geen34
h houwelijck gesellschap en vinden / de vrou-
wen / dat sy geen mans en hebbē: hare doch-
teren / dat sy hulpeloos zijn.
Joden krijge sullē hare buypdegoms om35
comen / ende hare mans van honger sterue.
Hoort dit / ghy dienaers des Heeren / en:36
de verstaet het.
Dier / dit is het woort des Heeren / dat37
neemt aen / ende en gelooft den goden niet:
de Heere spreekt.
Dier / de quaden comen / ende en sullen38
niet vertoghen.
Gheliick als een swanghere vrouwe / die39
na den negen i Maenden eenen sone baren
sal / so de stonde der ghebaerten hier is / een
dyer twee / dzie daer te voren / de kints wee
benauwen / ende omringhen haer: eñ so het
kint aen de ghebaerte coemt / vertoelen sy
niet eenen oogheniick.
Also sullen ock de quaden op aerden te40
comen niet vertrocken: de werelt sal suchten /
ende sneeten sullen haer aengaen.
Mijn volck / hoorzet een woort: Kinstet v41
teghen / ende in allen quadenk weset als
de vremdelinghen op aerden.
Die vercoopt / die zy als die bliede: Die42
daer coopt / als die verliesen sal.
43 l Die coopmāschap oyfe / als die / die daer l 1. Cor. 7. 30
geen mutte wt hebben en sal: die daer bou-
wet / als die / die daer niet in wonen en sal.
44 Die daer saepet / als die / die niet maeyen
en sal: die den wijngaert snyde / als die / die
niet de druyuen snyden en sal.
45 Die hem verhouwelijcket / als die / die
gheen kint hebben en sal: die hem niet ver-
houwelijcket / als de weduwaers.
46 Ende daerom / die arbeyden / die arbeyde
den te vergeefs.
47 Want weende sullen hare vrucht insa-
melen / ende hare m goet vanden / hare hup- m Esa. 19. 34
sen omkeeren / hare kinderen genanckelijck
nemen: want in ghenanckenisse ende diecte /
sullen sy se baren.
48 Ende die haren handel doeren met roo-
ue / so sy doch hare steden / hupsen / goederen
ende persoonen verlieren.
49 Sal ickse doch so vele meer straffen om
harer sonden wille / spreeckt de Heere.
50 Gheliick als een hoere / een vyome ende
deuchtsame vrouwe hatet:
51 Alsoo sal ock ghercchticheyt haten de
boosheyt / so sy harer verciert / ende salse
openlijcken aenclaghen / soo die conen sal /
die n daer beschermt / die alle sonden op aer- n And. den so
den meten will. ghinnet aller
52 Ende daerom en woze haer niet gelijck / sonde op aer-
noch haren wercken. den, steurt sal.
53 Want het is noch om een clepne tijt te
doen / so wordt de boosheyt van der aerden
ghenomen / ende gherechticheyt sal onder
b heer schen.
54 De sondaer en sal niet spreken: Ijy en
hebbe niets ghesondighet: want glouende
colen salmen op zijnen hoof de wanden / die
daer v oor God ende zijnen eere spraake: Ijy
en hadde niet ghesondighet.
55 o Dier / de Heere rekent alle wercken der o Esa. 23. 27
menschen / hare aenslaghen ende p ghedach- Luce. 10. 15
ten / q ock hare herten. p Job. 42. 2
Psa. 42. 2
56 Want hy spzack: r Het wozde de aerde / q Jere. 17. 10
ende sy werde: het wozde den Hemel / ende r Gen. 1. 1
hy werdt. Judic. 16. 17
Psal. 33. 9
57 In zijnen woozde zijn de sterre gemaect / f Psal. 147. 4
ende hy alleen weet haer ghetal. Esaie. 40. 26
58 Hy doorgront den afgront ende zijne
diepte / hy heest de zee ende haer begrijp
ghemeten:
59 De zee heeft hy uit middel der wateren t Job. 38. 6
besloten / ende t de aerde heeft hy over het Psalm. 24. 2
water ghehanghen met zijnen woozde. ende 136. 6
60 u De Hemel spannet hy als een gewelf / u Esai. 40. 22
over de wateren heeft hy hem ghesetter. ende 44. 24
61 Juder woelijne heeft hy sonnepnen ghe-
maeckt / ende op de hoochten der berghen /
x zeen / datter af vlieten de warer bloeden x Darin, staen-
banden hooghen rotssteenen / daermet sy de water.
het aertrijck bochteden.
62 y Den menschē heeft hy gemaeckt / ende y Gen. 1. 5
zijn herte heeft hy midden in hem geserter:
heeft hem eenen adem ingegeuen / her lenen
ende verstant / ock den Geest des Almach-
tighen Gods.
63 Die alle dinck ghemaeckt heeft / ende die
alle heymelijckheyt der aerdē doorgronder /
64 z Die weet uwe aenslagen / eñ wat ghy z Jere. 17. 10
lieden in uwen herte gedencket / soo ghy lie- Psal. 7. 10
den sondighet / ende uwe sonden verberget.

Daerom

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Waerom so heeft God doorgrondet alle uwe wercken/ ende salt u lieden alle voorts trecken ende roeren.

Eñ so uwe sonden voorts getogen worden sult ghy lieden schaemroot worde voor den menschen/ ende uwe a sonden sullen uwe aenclaghers worden op dien dach.

a Hos. 4.14

Wat wilt ghy lieden doen? ofte hoe wilt ghy lieden uwe sonden voor Godt ende e zijnen Enghelen verberghen?

b Eccl. 12. 11 Apoc. 14.7

Siet/de Richter is Godt / b vreest hem/ laet af van uwen sonden / ende verghetet uwer ongerechticheyt/ en dijnstse niet voort ende voort/ soo sal u lieden Godt beleyden/ ende van allen dincke verlossen.

c And. vrant oft vper eens groote hoops is aenghegaen ouer u / sy etc. ende sullense den afgoden der spyse slachten.

Want siet/een c groot heyrhoope/ geest zijnen gheschal ouer u lieden: sy sullen sommighe uit u nemen/ ende sullen met den godekens de d ledighe spijsen.

d Of/ledighe-ganghers

Ende die hen verwillicht hebben / sullen hen tot eenen spotte/ tot eener versmaethept ende vertredinghe worden.

Want het sal e den plaetsen een plaetse zijn/ eñ in de omligghende steden/ een groot oproer/ouer die/die Godt vreesen.

e And. zijn aen allen plaetsen/ ende inde/ etc. steden/ &c. etc.

Hy sullen zijn als de woedende/ vnsinnighe sullen sy ouerlien: beroouen eñ verstoo ren sullen sy alle die/ die Godt vreesen.

f Ps. 68.31

f Verwoeste sullen syse/ haer goet sullen sy hen nemen/ eñ ut haren huysen stooten.

g Sap. 5.4 Zach. 13.9 1. Joh. 3.2

Dan sal het cont worden wie mijne vercorene zijn / g ende die sullen bevroest worden/ als het gout inden vyere.

Voort/ mijne ghelieffde/ spreeckt de heere: siet/ de daghen des druck zijn hier / doch ick wil u lieden verlossen.

Verschricket niet/ twijffelt niet / Godt is uwe Hooftman.

h Rom. 11.

Welcke mijne geboden ende ordeninghen houdet/ spreeckt de Heere/ h die en late hem de sonde niet ouerweghen/ noch zijne boosheden ouerkommen.

Wee dien / die met haren sonden ende boosheden ghebonden ende verstrickt zijn/ als een veldt met eenen woude ommanghen/ ende zijnen voetpadt met doornen ouerwassen is/ dat hem niemant wandelen en can/ ende dan soo nemmanen hem / ende wegt hem int vyer/ende verbrant hem.

Eynde des vierden boecx Esdre.

HET BOECK TOBIE.

Argument.

Onder dese boecken die Historien beschrijuen / stellen sommighe ter eerster plaetse Tobiam/ de welcke na mijn ghenoelen/ beel beter van die hupshouwinghe schrijft / dan Xenophon ende Aristoteles: want hy bewijst alle dinghen met leuendighe exempelen/ ende onderwijst mer seer ghesonde ende claerghe boden. Want de oude Tobias de hupsvader/ wert met ongheluck versocht / beyde in zijn goet ende in zijn lichaem: nochtans en heest hy in sulcke veranderlijckheyt der dinghen niet anders ghedaen/ dan eenen goeden hupshouder betaemde. In zijn wterste armoede ende verdruckinghe/ blijst hy by de oprechte reine gte/ by onschuldicheyt ende rechtueerdicheyt/ nerghens bedzoch noch boose listen ghebruyckende / om zijn armoede te verlichten: Ja in zijn groote armoede is hy weldadich na zijn vermoghen/ ende begeerich dooden. Het woorden ende werken ghereft hy zijnen hupsghesinne een heplich exempel/ behoudende ouerhant houdende ouer zijn wijf/ sone ende hupsghesin. Bouen desen maeckt hy een testament onder zijnen sone seer volcomelijck/ dzaecht sorghe voor de nacomers/ bewijst zijn danckbaerheyt tegen Godt ende de menschen/ ende doet allesins wat eenen goeden hupsvader betaemt. Voort de jonghe Tobias neest zen exempel/ hoemen de Olders behoort te eeren/ hy is godtvreesende/ ende zijnen Ouderen heplichlijck ghehoorsaem. eerste ende dienste in allen. Hy en spaert gheenen arbeydt/ hy is neerstich tot den houwelijck tre hupsch/ende in allen godturesende. Bouen desen / wort in dit boeck de eerbaerheyt des houwelijcx ver toont/ ende gheleert/ hoe heplichlijck darmen behoort hem selven te houwelijck te begheuen: ende dat te ouerhouden: hoe qualijcken het vergaet daer de houwelijcken niet en ghescheden in de vreese des Heeren. Item/ hier wort gheleert/ dat hinderlijcke dinghen / door ghoen beter remedie wt den hupsghesinne vreuen worden / dan door neerstighe godtsalichept: ende dat der heyligher exempe / seer ghemeinlijcken wt ganck gherechticht: dat de Godtloosen eewichlijck in hare godloosheyt vergaen: ende dese dierghelijcke seer heylighe dinghen.

Dat eerste Capittel.

1. Het ghelachte Tobie. 2. Tobias ghevangen zijnde/en verlast den wech der waerheyt niet. 13. Wint ghenade voor Salmanasser. 19. Is barmhertich zijnen broederen. 21. Begraeft de doode. 23. Hy wert gedwongē hem heymelijck te houdē wt vreese des Coninex. 24. De Conine Sennacherib wert van zijn eygen sonen verslagen. 25. Tobias coemt weder te Ninive.

Wanden geslachte/leuen eñ vreese Godts Tobie.

DAer was een man / met namen Tobias/ wanden stamme Naphthali/ wt eener stadt in Ouergalilea/ houē Aser/ aen der heerstrate/ ter slincker hant/ teghen de zee.

2 Reg. 17.3 Salmanasser.

a De selue wert mede ghevangen/ ten tijden Salmanasser/ des Coninex in Assyrien: ende hoewel hy also onder vreemde lieden gevanckelijck was/ soo en is hy doch gelijckewel van Godts woort niet afghevallen.

Ende alles wat hy hadde/ dat deylde hy zijnen medeghevanghenen broederen/ ende bloetvrienden mede.

Ende hoewel hy de ierckste man was des stammen Naphthali/ soo en hielt hy hem doch niet kindisch.

Ende doe doch yeghelijck den gulden calueren diende/ die Jeroboam de Coninc voor Israels hadde maken laten/ vermijdde hy dorch sodanighen grouwel:

Ende hielt hem tot den Tempel ende godsdienst te Jerusalem/ ende diende daer den Heere/ ende hadt acn den God Israels: d gaf ook zijne eerstelingen ende thienden gantsch ghetrouwelijcken:

Also/ dat hy alleryt inden derden Jare den vreemdelinghen/ weduwen ende wesen/ haren thienden gaf.

Suker hielt hy van ieughet op/ na de Wet des Heeren.

Doe hy nu opghewassen was/ e nam hy een wijf/ nock wt den stamme Naphtali/ met namen Hanna: eñ genereerde van haer eenē sone/ welcken hy ook Tobiam noemde.

f Ende

f Ende leerde hem Gods woort van ge-10
ghier op dat hy Godt vreesde/ ende de son-
den vermiedde.
Ende als hy met synen gantschen stam-11
me / met synen wijue ende kinderen onder
den afgenanghenen werd gewoert wert inde
stadt Ninive.
g Ende gelijck dan den offeren ende spijsen12
der heydenen adt/bewaerde hy hem/ ende en
betrouwde nyemandt hem met met sulcker spijse.
Ende dewijle hy van gantscher herten13
den Heere vreesde/ gaf hem Godt ghenade/
voor Salmanasser/de Coninck/te assijsten/
Dat hy hem veroorloof de vrij te gaen/14
waer hy wilde / ende vor te richten
wat hy te doen hadde.
Soo toech hy nu tot alle dien/die genade-15
lelijck waren / h ende troostedese met den
woorde Gods.
Ende als hy quam inde stadt Rages in16
Medien/ende hadde hy hem thien pont silvers/
daer hem de Coninck mede begaeft hadde:
Ende doe hy onder den anderen Israels17
een eenen sack/met namen Gabel / dan sy-
nen stamme / die gantsch arm was / i dede
hy hem dat selue silver/ende nam een hant-
schrift van hem daer op.
Doch langhe na den doot Salmanasser/18
doe sijn sone Senacherib in de stadt regeerde/
die den anderen Israels vyant was/
Stack Tobias daghelijcx tot allen Israe-19
liten / ende troostedese / ende deylde eenen
yegelijcken mede dan synen goederen/ wat
hy vermochte.
k Wegon derigen sagh de hy / de naeck-20
ten cleede hy/ de verslaghenen ende dooden
begroef hy.
Doen Senacherib nu de Coninck was ghe-21
vloden uyt Judea / daer hem Godt gheslae
ghen hadde/om synder lasterunge wille. Doe
hy nu weder quam / was hy vergrimmet/
ende met vele der anderen Israels dooden:
en der seluer lichamen beschickede Tobias
te begraven.
n Als sulcx nu de Coninck gewaer wert/22
liet hy hem dooden / ende o nam hem alle
synre goederen.
Tobias nu / vlaodt met synen wijue ende23
sone heuen wech/ende ontvliet hem heymc-
lijcken by goede vrienden.
P Na dyt ende veertich daghen nu/ wert24
de Coninck van synen eygheuen sonen ver-
slaghen.
Ende Tobias quam weder te huys/ende25
alle sijn goet wert hem weder ghegheuen.

Dat 2. Capittel.

Tobias ontgaet te panchetereen met die
doden te begraven. 6. hy staet op van der tafel om de
doden te begraven. 6. hen gebeurelijcx der prophe-
tie Amos. 11. hy wort blint. 19. Hanna her wijf
Tobie. 21. De oppechtichept Tobie. 22. Zijn wijf
Hanna gheeft hem scheelwoorden.

Aer na a op des Heeren Feest/doe To-1
bias in synen Huyse een heerlijcke
maeltyt bereyden hadde/
Sprack hy tot synen sone; Gaet heuen/ 2
ende voordt de Godtvreesenden van onsen
stamme/dat sy met ons eten.
Ende als hy weder in quam / seyde hy 3
synen vader Tobia/dat daer een van Israe-
l op der straten doot laghe.
Doe b stont Tobias also haest van der 4

tafelen op/voer heen eten/ende ginck tot den
doden lichame/en nam hem op, en droech
hem heymelijcken in zijn huys / op dat hy
hem des nachts heymelijcken begroeue.
5 Ende als hy dat lijck heymelijcken verbor-
gen hadde/ dat hy zijn hooft niet trouter/hept:
6 Ende dachte aen dat woort/ dat de Heere ge-
sproken hadde door Amos den Prophete: c Amos 8. 10
Dijne weerdagh sullen tot treurdage worden. i. Mac. 1. 41.
7 Ende des nachts ginck hy heuen / ende
begroef den dooden.
8 Doch sijne vrienden straffeden hem alle/
ende spraken: d De Coninck heeft p nu d Tob. 1. 18
eerts om dier saken wille heeren dooden/en-
de zijn nauwe daer van ghecomen/ noch be-
graeft ghy de dooden.
9 e Doch Tobias vreesde Godt meer dan e Act. 4. 19
de Coninck/en droech de den dagelne heymc- ende 5. 30
lijcken te samen/ en bebielse heymelijcken in
zijnen huyse/ ende des nachts begroef hyse.
10 Ende het begaf hem eens daechs/dat hy
int huys quam/als hy de dooden begraven
hadde/ende was moede/ende lepde hem by
eenen wande/ ende ontsliep.
11 Ende een f waluwe scheet wt haren neste/ Tobias
dat viel hem also heet in de oogen/daer van wort blint.
wert hy blint.
12 f Sodanighe dyerfenisse nu / hier Godt f Deut. 8. 2.
over hem comen/ op dat de nacomelingh een ende 13. 3
exempel der ghedult aen hem hadden/ Ioan. 9. 2
ghelijck als aen den heyligben Iob. ende 12. 4
13 Ende nademael hy van ieuget op/ God ge-
breeck/ ende zijn ghebodt gehouden hadde en
toonde noch en murmureerde hy niet tegē
God/ dat hy hem hadde laten blint worden:
14 Maer bleef bestandich in der vreese
Gods/ende danckte God alle zijn leefdage.
15 g Ende gelijck als de Coninghen den hey- Tobias
ligben Iob bespotteden / alsoo verachteden wort van zijn
Tobiam zijne eygheue vrienden. nen vrien-
16 Ende spraken: Waer is nu b vertrouwen/ den bespot.
daer ghy nwe aelmissen om ghegeuen/ende g Iob. 4. 1
so vele dooden om begraven hebt? ende 17. 6
17 Ende Tobias straffese/ende spraek: Beg-
gher niet also:
18 h Want wy zijn kinderen der heyligben/ h Tob. 8. 5
ende wachten op een leuen/welcke God ge-
uen sal dien / die int ghelaoue sterck ende
vast bliuen door hem.
19 i Ende Hanna zijn wijf arbeyde blijti- Hanna wint
gen met haren handen/ ende generde haer den Tobie
met spinnen. dē cost voor
20 Ende het begaf hem / dat sy een iongha i Ecclus. 4. 28
ghepte int huys brachte. Prou. 31. 20
21 Eñ doese haer man Tobias hoorde blae- Tobie ont-
ren/spraek hy: k Dier toe dat sy niet gestolen schuit ende
en zy: geefse den rechten Heere weder: want oppechte-
ons en behoort niet te eten van geskole goe- hent.
de ofte dat selue aen te roeren. k Deut. 22. 1
22 Quet dese redenen weert zijn huysvrou- Tobias
we toornich/antwoorde ende spraek: l Daer wort van
sietmen dat v vertrouwen niets en is/ ende synen wijne
nwe aelmissen verlozen zijn. ghescholden.
23 Met dien ende andere woorden meer/ l Iob. 2. 9
wierp sy hem zijn ellende voor.

Dat 3. Capittel.

1. Tobias bedroeft/ om de lasterwoorden zijns
wijfs/ bidt den Heere. 7. Sara dochter van Ra-
guel. 8. Asmodi de boose gheest. 11. Het ghebedt
Sare. 24. De ghebeden Tobie ende Sare ver-
hoort. 25. De Enghel Raphael wort ghesonden/
dat hy hen beyde helpe.

Doe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Een ghebet Tobie tot Godt in zyne dzoeffenisse.

DE weert Tobias diepe suchtende/en- 1
de hief aen te weenen/ende te bidden/
ende spzack:
Heere/ ghy zyt rechtueerdich/ ende alle b 2
doen is recht / ende enckel goedicheyt ende
trouwe.
Ende nv mijn Heere/ weest my ghena- 3
dich / ende en wreeckt mijne sonden niet/
ende en ghedenckt niet mijner / ofte mijner
vaderen mis daer.
Want dewijle dat wy uwe geboden niet 4
a Deu. 28.25 gehouden en hebben / a so zijn wy oock on-
sen vpanden henen gegeuen/ dat sy ons be-
roouen/geuanckelijck houden ende dooden/
b Psal.79.4 b ende zyn tot schanden/ ende tot spotte/en-
c Of/ smaet- heyt. de tot c hoone ghewozden den vreemden/
daer ghy ons henen verstroyt hebt.
Ende nv Heere/verschrickelijck zijn uwe 5
gherichten / dewijle dat wy uwe geboden
niet gehouden ende niet recht ghewandelt
en hebben voor v.
Och Heere / bewijst my ghenade / ende 6
b 1.Re.19.4 Jone.4.3 d neemt mijnen gheest wech in vzede: want
ick wil lieuer doot zijn/ dan leuen.
Sara des Raguels dochter on- gheluck. e Tob.6.12 E Een het begaf hem des selue daechs/dat 7
Sara een dochter Raguels/ in der stadt Rages/dat eenen marcht haers vaders
oock qualijck gehouden en gelastert wert.
Viermen seuen mannen na een ander ge- 8
trouwet hadde/ende een boose Gheest Asmodi
ghenoemt/haddese alle gedoodet/ alsa haest
wanneer sy bylighen souden.
Daerom schalt haer haers vaders maecht/ 9
ende spzack: Godt ghene/ dat wy nemmer-
meer eenen sone ofte dochter van v en sien
op aerden/ ghy mannen moozdersche.
Wilt ghy my oock niet dooden/ ghelijck 10
als ghy de seuen mannen gedoot hebt? Op
sulcke woozden ginck sy in een cammer/ bo-
uen in de hupse/ende en adt noch en dzanck
niet/ dzie daghen ende dzie nachten.
Ende en liet niet af met bidden ende wee- 11
nen/ende badt Godt/ dat hyse van der ver-
smaethept verlossen wonde.
Daer na aenden derden dage/doe sy haer 12
ghebedt gheeyndet hadde/loef de sy Godt/
Een ernst- lijck ghebedt Sare. f Ps1.2.13 E En spzack:Gheloeft zy uwen name/ Hee- 13
re/een Godt onser vaderen: want wanneer
ghy toornet / soo bewijst ghy ghenade ende
goedicheyt/ende inder dzeffenisse f vergeest
ghy de sonden dien/die v aenroepen.
Tot v/mijn Heere/ keere ick mijn aenge- 14
g Psal. 123.2 sichte/g tot v heffe ick mijne vooghen op/
Ende bidde v : Dat ghy my verlost van 15
dese swarer versmaethept / ofte my van
hier nemet.
Ghy weet / Heere / dat ick gheens mans 16
begheert en hebbe/ende mijn ziele behouden
van aller vooser lust:
h Psal.26.4 h Ende en hebbe my nopt tot ontuchtich 17
ende lichtueerdich gheselschap gehouden.
Doch eenen man te nemen/ hebbe ick be- 18
willighet in uwer vreesen / ende niet wt en-
rienshept.
Ende ick en ben haerer/ofte sy en zijn my- 19
ner niet weert gheweest : ende ghy hebt my
misschien eenen anderen manne behouden.
i Esaie 8.10 ende 40.13 ende 46.11 i Want uwen raet en staet niet in des 20
menschen ghewelt.
Doch dat weet ick voorwaer: Wie God 21
vreest/ die wort na de aenuechtinge getroost/
ende vander vroeffenisse verlost/ende na der
tuchtinghe vindet hy ghenade.
Want ghy en hebt gheenen lust aen on- 22
sen verderue : want nae den onweder laet
ghy de Sonne weder schijnen / ende na den
huylen ende weenen / begaeft ghy ons vre-
kelijcken met vreughden.
Wien name zy eewichlijck eere ende lof 23
ghy Godt Israels.
In der selver stonde / werdt dese bey- 24
der ghebedt verhoort van den Heere in den
Hemel.
Ende de Enghel des Heeren / de heylige 25
Raphael/wert wtgesonden/ dat hy hen alle
beyde helpe:dewijle dat haer gebet op eenen
tijdt / voor den Heere voorts ghebracht was.

Dat ix. Capittel.

1. Tobias leert ende vermaent synen sone. 7. Aelmisse. 13. Querspel. 15. Den arbeyder syn loon. 19. Raet by de wijse te soecken. 23. Wie Godt vreest/is rycke ghenoech.

1 DE nv Tobias dachte/ dat zijn gebet
alsoo verhoort ware / dat hy sterven
sonde/nep hy zijnen Sone tot hem.
2 Ende spzack tot hem : Lieue sone hoort
mijne woozden / ende behoudtse vaste in
uwen herten.
3 Wanneer Godt mijne ziele sal wech ne-
men/ so begraeft mijn lichaem : Ende eert
uwe moeder al d leef daghe.
4 Denckt daer aen in wat vare sy gestaen
heeft/ doe sy d onder haren herten droech.
5 Ende wanneer sy ghestozuen is / soo be-
graeftse by my.
6 Ende hebbet Godt vooz ooghen ende in
der herten alle d leef daghe: a ende waeckt
dat ghy in gheene sonden en verwillighet
ende doet teghen Godts ghebodt.
7 Van uwen goederen helpet den armen/ so
ende en wendet v niet vanden armen/ so sal
d Godt weder ghenadichlijcken aensien.
8 d Waer ghy cont/daer helpet den vroom-
dzustighen.
9 Hebt ghy vele/ so geeft rijckelijcken: hebt
ghy weynich / so gheeft doch van den wey-
nighen met trouwer herten.
10 Want ghy stilt een recht loon versamelen
in der noot.
11 e Want de aelmissen verlossen van allen
sonden / oock van den doot / ende en laten
niet in der noot.
12 Aelmissen is eenen grooten troost / voor
den Alderhoochsten Godt.
13 Hoedt v / mijn sone / voor aller hoerrije
ende en houd v tot gheener andere/ maer al-
leene tot uwen wijue.
14 De hoouerdije en laet noch in uwer her-
ten/noch in uwen woozde heerschen:d want
sy is een begin alles verderfs.
15 e Wie v arbeydet / dien gheeft in eeren
zijnen loon/ende en beronthoudet niemant
den zijnen verdienden loon.
16 f Wat ghy niet en wilt dat men v doe/
dat en doet eenen anderen oock niet.
17 g D broot deplet den hongerigs mede/en
de bedecket den naeckte met uwe kleederen.
18 Geeft aelmissen van uwen broode en wijn
ne / by der begraeffenisse der vromen / ende
en eet noch en drincket niet by de sondaers.
19 h Soeckt alle tijdt raet by den Wijsen.
20 Ende dancket Godt alle tijdt / ende bidt
het dat hy v regeere / ende ghy in alle uwen
voor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

woonwerd zijnen woorde bolgen.

Ghy sult ock weten / mijnen sone / dat 21
ick thien pont silvers / doe ghy noch een
kint waert / den Gabel gheleent hebbe / in
der stadt Rages / in ℳeden / ess zijne hant-
schrift hebbe ick by my.

Daerom ghedencke / dat ghy by hem 22
coemt / ende sodanich gheldt oysschet / ende
hem zijne hantschrift weder gheuet.

Neyghet hierbij niet mijn sone / wy zijn 23
wel arm / doch wy sullen vele goedts heb-
ben / so wy Godt sullen weesen / k de sonde
beringhen ende goet doen.

Dat. ii. Capittel.

1. De Enghel Raphael presenteert hem selven om gheleydtsman Tobie te zijn / 16. Tobias ontbiedt Raphael van zijn gheslachte. 23. Hanna moeder Tobie is bedroeft / om dat haer sone nacht coept. 24. Tobias troost zijn wijf.

De antwoorde de ionghe Tobias 1
zijnen vader / ende zpack: Alles wat
ghy my ghezeyt hebt / mijn vader / dat
wil ick doen.

Maer hoe ick dat gelt inmaen sal / dat en 2
weet ick niet: hy en kent my niet / so en ken-
ne ick hem ock niet: wat sal ick hē voor een
teecken brengen / dat hy my geloone gene-
so en weet ick ock dē wech daer heene niet.

Doe antwoorde de vader / ende zpack: 3
Mijne hantschaft hebbe ick by my: wanneer
ghy hem die wijsen sult / so sal hy u dat gelt
wel in corten ghenen.

Gaet nu henen / ess soecket eenē trouwen 4
gheselle / die om zijnen loon met v henen tree-
he / dat ghy soo langh gheldt by mijnen leuen
weder kreghet.

Doe ginck de ionge Tobias wt / ess vant 5
eenen zijnen iongen geselle staen / die hadde
hem aengetogen / ende berept te wandelen.
a Ende en wiste niet dat het de Enghel
Godts was: groette hem ende zpack:
Van waer zijt ghy / ghy goede gheselle?

Ende hy zpack: Ick ben een Israelite. 7
Ende Tobias zpack tot hem: Weet ghy
den wech in het lant ℳeden?

Ende hy antwoorde: Ick weet hem wel / 8
ende ick hebbe hem dickwils gereyst: b en-
de hebbe ter herberghen gheleghen / by on-
zen vroeder Gabel / die daer woont in de
stadt Rages / in ℳeden / welcke leydt op
den berghe c Eghathana.

Ende Tobias zpack: Lieuer / toeft een 9
weynich / tot dat ick dat mijnen vader we-
der segghe.

Ende Tobias ginck henen in / ende zeyde 10
zijnen vader / ende de vader verwon-
derde hem / ende badt den ionghelinck dat
hy in ginghe.

Ende hy ginck tot den ouden henen in / 11
ende groetede hem / ende zpack: God gene
b wenschde:

Ende Tobias zpac: wat salick voor wensch 12
hebben / die ick in duysteren zitten moet /
ende het licht des Hemels met zien en ran?

Ende de ionghelinck zpack tot hem: Hebt 13
ghedult: Godt sal v in corten helpen.

Ende Tobias zpack tot hem: Wilt ghy 14
mijnen sone brenghen in de stadt Rages
in ℳeden tot Gabel? so wilck v loon ge-
ven wanneer ghy weder coemt.

Ende de Engel zpack: Ick wil hem daer 15
henen brenghen / ende weder tot v brengen.

16 Ende Tobias zpack tot hem: Ick bid- a Gen. 32. 29.
de v / o segghet my / wt welcken ghelachte / Iudic. 13. 17.
ende van welcken stamme zijt ghy? Esdr. 3. 18

17 Ende de Engel Raphael zpack: Weest
te vreden. En is het niet ghenoech / dat ghy
eenen lode hebt? What behoeft ghy te we-
tenhaer ick ben?

18 Doch / op dat ghy des te wenighet soe-
gen dozuert / so wil ick het v seggen: Ick ben
Azarias / des grooten Ananie sone.

19 Ende Tobias zpack: Ghy zijt wt eenen
goeden ghelachte: ick bidde v / dat ghy niet
en wilt gram zijn / dat ick nae uwen ghe-
slachte ghenaghet hebbe.

20 Ende de Enghel zpack: Ick wil uwen
sone / gesont daer heenen ess weder brengen.

21 Tobias antwoorde: So treckt heenen:
Godt zp met v lieden op den weghe / ende
zijnen Enghel beleyde v lieden.

22 Doe bereyde heen Tobias / met allen dat
hy wonde met hem nemen: ende zeyde den
vader ende der moeder goeden nacht / ende
toogh met zijnen gheselle henen.

23 Ende zijne moeder begonst te weenen / Hanna wi-
ende zpack: Den troost onzes ouderdoms ziet met den
hebt ghy ghenomen / ende weg ghesonden. ouden To-
24 Ick wonde dat / dat gheit nopt ge weest bia / om
en ware / daer ghy hem om weg gesonden haers soons
hebt. wille,

25 Wy waren wel te vreden ghe weest / met Tob. 1. 10. 4
onser armoede: dat ware eenen grooten rijc-
dom / dat onsen sone by ons ware.

26 Ende Tobias zpack: Weent niet / onse
sone sal frisch ende gesont / daer heenen ende
weder treecken / ende uwe ogen sullen hem
weder sien.

27 Want ick gheloone / dat de goede Engel
Gods hem beleyder / ende alle dinck wel
schicken sal / dat hy voor heest / also dat hy
met vreuchden sal weder tot ons comen.

28 Also zweech zijn moeder stille / ende gaf
haer te vreden.

Dat. iii. Capittel.

2. Tobias hem wasschende in den water Tigris / wert van eenen visch bespronghen. 5. Hy houwet den visch in stucken / neemt het herte / de lever / ende galle. 8. De Engel verclaert Tobiam waer toe dat herte / de lever ende galle des vischs dient. 11. Raguel bloetvrient Tobie. 13. De Enghel onderwijst Tobiam / dat hy nimmen zonde de doe tyter van Raguel.

Doe de ion-
ge Tobias
eenen visch
bangt / ende
wat hem
de Enghel
daer van be-
waren heer.
a Tob. 11. 9

1 Ende Tobias toogh henen / 2 ende een
houndeken liep met hem: ende de eerste
dachzepse bleef hy by de warre Tigris.

2 Ende ginck henen / op dat hy zijne voe-
ten wiesche / ende siet / een groot visch schoot
daer wt om hem te verslinden:

3 Voor welcken Tobias verschrack / ende
schreyde met luyder stemmen / ende zpack:
O Heere / hy wil my verslinden.

4 Ende de Enghel zpack tot hem: Grijpt
hem by den konwen / ende treckt hem wt-
waerts: ende hy toogh hem op het lant.
Doe wierp hy hem voor zijne voeten.

5 Doe zpac de Engel: Ontwer dē visch ba
een ander: het herte / de galle ess de lever be-
waert v: want zp zijn goet ter b meesterye. b Of / medi-

6 Ende sommighe stucken banden vissche / cijne.
bieden zp / ess manen se nede op den weg:
dat ander soutten zp in / op dat zijt onder-
weghen hadden / tot dat zp quamen in de
stadt Rages in ℳeden.

Doe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Doe bzaechde Tobias den Enghel/ende 7
spzack tot hem: Ick bidde b Azaria mijn
broeder/dat ghy mg wilt segghen/watmen
voor meesterije maken can van den stucken/die ghy hebt heeren bewaren?

Doe spzack de Engel: Wanneer ghy een 8
stuycken harden herte legt op gloeyende co-
len/ so verdrijft den roock alderley boose c
speuckerije/van mans en van vrouwen/ al-
soo dat sy gheene schade meer doen en can.

Ende de galle vanden visschе is goet de 9
oogben daermede te salven/ dat sy eenen
her staer verdrijue.

Ende Tobias spzack: Waer willen wy 10
dan ter herberghe trecken? Ende de Engel
antwoorde/

Eñ spzack: Hier is een man met namen 11
Raguel/b bloetvrient/van uwen stamme/
die en heeft maer ee eenige dochter/die heet
Sara/ende anders gheene kinderen meer.

d Wy zijn alle zijne goederen beschеert/en 12
de ghy sult de dochter nemen.

e Daerom handelt om hare by haren va- 13
der/so sal hyse b gheuen ten wijue.

Doe spzack Tobias: Ick hebbe gehoort/ 14
f dat sy alreede te voren seuē mannē verron-
weert is/die zijn alle doot/ ende daerroe sept-
men: Een boose gheest hebbe hen gedoodet.

Daerom vreese ick mp/ dat het mp oock 15
also gaen mochte: soo souden dan mijn ou-
deren van g leede steruen/ dewijle dat ick
een eenich soone ben.

Doe spzack de Enghel Raphael: Hoort 16
mp toe/ ick wil b segghen/ over welcke de
duyuel macht heeft.

Namelijcke/ouer de genen die daer God 17
vervachten/ h ende alleene om ontucht wille
vrouwen neme/i gelijck als het dorpne ver.

k Maer ghy/ wanneer ghy met maer 18
huwt inde camer coemt/ soo sult ghy v drie
dagen staren l onthoudē en met haer bidden.

Ende inder selver nacht/ wanneer ghy 19
de leuer vanden visschе sult op de gloeyende
colen leggben/ so sal de duyuel verdrijuen
worden.

Ende de andere nacht sult ghy tuchtich 20
tot haer gaen/ gheliick als de heyligbe Pa-
triarchen.

Inder derder nacht nb/ sult ghy verrij- 21
ghen/ dat ghesonde kinderen van b ghege-
nereert worden.

Wanneer nu de derde nacht voorby is/ 22
soo sult ghy v tot der iongbrouwe doen/
met der vreese Godts/ meer vt begheerte
der vrucht/ dan vt booser lust/ op dat ghy
ende uwe kinderen verercyghen den seghen/
die den zade Abzahe toegesept is

Dat vij. Capittel.

1. Raphael ende Tobias zijn ter herberghe tot Raguel. 14. Raguel geeft Tobie zijn dochter. 15. Raguel segbent Tobiam ende zijne dochter.

Ende sy togben tot Raguel in/ ende 1
Raguel mit sucksе met vreughden.

Eñ by sach Tobiam aen/eñ spzack 2
tot Hanna zijner vrouwen: Hoe gelijck siet
de iongbe gheselle onsen a neue.

Eñ als by dat hoorde/spzach hy: Wan waer 3
zijt ghy lieden/lieue broeders? Sy spraken:
b Wt den stamme Naphthali zijn wy/c vā
den gheuanghenen in Ninive.

Raguel spzack tot hen: Kennet ghy To- 4
biam mijnen broeder? Ende sy spraken tot
hem: Jae/wy kennen hem wel.

Ende als hy nu vele goets van Tobia 5
sepde/ spzack de Enghel tot Raguel: Den
Tobias dunckt ghy na vraghet/ is desen ou-
ghelucx vader.

Ende Raguel reepbde hem tot hem/ 6
wrende/ ende vielt hem om den hals/ ende
kussede hem:

Ende spzack: O mijn lieue soone/d ghese- 7
gheniet zijt ghy/ want ghy zijt eens rechten
vromen mans sone.

Ende Hanna zijn wijf/ ende Sara haer 8
dochter/begonsten ooch te weenen.

Daer na hiet Raguel een schaep slachten/ 9
ende de maeltijt bereyden. Eñ als sy ba-
den/dat sy hen wouden ter tafelen setten/
spzack Tobias: e Ick en wil hebben noch 10
eten noch drincken/ ghy beneestighet mp
dan een bede/ende segghet mp toe/ Dat ick
uwe dochter te gheuen.

Doe dat Raguel hoorde/ verschzack hy 11
want hy dachte daeraen/ wat den seuen
mannen f gheschiet was/ dien hy te bogen
zijne dochter ghegeuen hadde/ende hoorde/
her mochte desen oock also gaen. Ende doe
hy niet antwoorden en wonde:

Spzack de Enghel tot hem: En vreest v 12
niet hem de maecht te gheuen: want mijn
dochter is hem ten wijue beschеert/ dewijle
hy God vreest: daerom en heeft v dochter
gheenen anderen ghewoorden connen.

Doe spzack Raguel: Ick en twijffele daer 13
niet aen/dat God mijne bittere traenen en
de ghebedt verhoort hebbe:

Ende gheloone dat hy v lieden daerom 14
heeft laten tot mp comē/ op dat mijn doch-
ter desen kreghe wt haren gheslachte na de
g Wet Moli: ende nu hebber geenen twij-
sel daer aen/ b ick wilse v gheuen.

Ende nam de hant der dochter/ ende 15
stoechte Tobie in zijne hant/ende spzack: Die
i God Abzahams/de God Isaacs/ de God
Jacobs/ zy met v lieden/ ende helpe v te
samen/ende gene zijnen seghen vpchelicken
over v lieden.

Ende sy namen eenen brief/ ende schre- 16
nen de k huwelijckstichtinghe.

Eñ loefden God/ ende hielden maeltijt. 17

Ende Raguel riep zijn wijf Hannam tot 18
hem/ende hiete de ander camer toerechten.

Ende brachten Saram zijne dochter daer 19
henen in/ende sy weende.

Ende by spzack tot haer: Hebbet eenen 20
gorden moet/ mijn dochter: de Heere des
Hemels gheue v vreughde/ 1 voor dat leet/
dat ghy ghelenden hebt.

Dat viij. Capittel.

2. Tobias verjaecht de boosen geest. 4. Tobias ende zijn wijf biddē tot den Heere. 9. De patriarchen Tobie. 11. Raguel bereyt een graf voor Tobiam. 17. Raguel ende zijn wijf Hanna dancken God.

Ende na der avontmaeltijt/ brachten 1
sy den iongen Tobiam tot der iongbrou-
wen in de camer.

a Ende Tobias dachte aen de reden des 2
Enghels/ende langde vor zijnen buydel en
stuck van der leuere/ ende leyde het op de
gloeyende colen.

Ende de b Enghel Raphael nam dat 3
geest gheuanckelijck/ ende bant hem in de
woestijne/beerre in Egypten.

Dade

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Daer na vermaende Tobias de Jonck-
4 vrouwe/ende spzack : c Sara/staet op/ende
laet ons Godt bidden heden ende morgen/
ende overmorghen/ want dese drie nachten
willen wp bidden/ daer nae willen wp ons
te samen houden als echte lieden.
d Want wp zijn kinderen der heyligher/ 5
ende ons en behoort niet sodanighen staet
te beginnen / gheliick als de heydenen die
Godt verachten.
c Ende sp stonden op/ ende baden bliti-
ghen/datse Godt behoeden wonde. 6
Ende Tobias badt / ende spzack : Heere
mijn Godt/ ghp Godt onser Vaderen / f v
sullen louen Hemel/aerde/de zee/alle wate-
ren ende fonteynen/ende alle creaturen/ 7
wat daerinne is.
g Ghp hebt Adam ghemaect ban eenen
aerden clotte/ghp hebt hen Heuam ghegheu 8
uen tot eenen helperesehen.
Ell nu Heere/ghp weet dat ic niet hooser
lust halven dese mijne suster ten wijue ghe- 9
nomen en hebbe/maer dat ick menighe kin-
deren genereren / dat dooz uwen name ee-
wichlijck ghepresen ende gheloeft wozde.
Ende Sara spzack : Heere / ontfermet v 10
ouser/ dat wp beyde gesont ouse ouderdom
moghen berer ighen.
Ende ontrent der midder nacht riep Ra- 11
guel zijne dienaren/ende guck met hen/dat
sp een graf maeckten.
Want hp spzack : Het mochte hem mis- 12
schen oock gegaen zijn/ als den anderen se-
lien/die met haer verrouwet gheweest zijn.
Ende als sp dat graf gemaeckt hadden/ 13
quam Raguel met zinnen wijue/ende spzack:
Sender eene maecht henen / ende laet se- 14
oeselen/oft hp oock doot zy/op dat wp hem
doot den daghe begrauen.
Ell de maecht kleeck in de camer/ bantser 15
beyde ghesont ende frisch/ende slapende bp
malcanderen.
Ende sp brachte hen de goede bootschap: 16
ende Raguel ende zijn wijf Hanna danckes
de Godt/ende spzack:
Wp danckeu v Heere/ghp God Israels/ 17
dat het soo niet gheschiet en is / als wp he-
zoghden.
Want ghp hebt barmhertichept aen ons 18
bewesen/en hebt onsen vpant / die ons leet
hebt verdzeuen.
Ghp hebt v ontfermt over dese twee re- 19
uighe kinderen: ell nu/Heere/geest hen/dat
sp v alle zijt louen/dooz sulcke genade / h ell
v alle tijt zijn ell lof offeren:op dat ande-
re leuen aen hen bekennen / i dat ghp al-
leene Godt zijt in der gantscher werelt.
Ell alsoo haest beual Raguel/dat sp dat 20
graf weder toewierpen/eer het dach werde.
Ende zijnen wijue beual hp / dat sp een 21
machtighe weder bereydede: ende beschichte
pen alle noodtzuift op den wech.
Ende hp liet twee vette runderen slach- 22
ten/ende vier schapen/ ende noode alle zijne
naburen ende vrienden te gaste.
Ende Raguel vermaende/ende badt To- 23
bias voorlijcke/dat hp twee weken woun-
de hp hem bliuen.
Ende dan alle zijnen goederen gaf hp 24
Tobie de helfte : k ende maeckte eene boos
schuppinge/dat na zijnē doot/de ander helft

Tobie oock ghewozden soude.

Dat 11. Capittel.

3. Tobias bidt den Engel dat hp gaen soude tot Gabelum. 18. De Enghel bzengt Gabelum ter bzuplost Tobie.

1 Do riep Tobias den Engel tot hem/ dien hp mepnde het ware een mensche/ ell spzack tot hem : Azaria mijn broeder/ick bidde v/hoozt mijn woozt. Tobias schickt den Engel zijnē gheleytsman tot Gabelum om dat gelt / dat hp zynen vader schuldich was te halē.

2 Wanneer ick mp alreede selues v tot eenen eyghen knechte gaue / soo en ware het doch niet teghen uwe weldaet.

3 Doch bidde ick v/neemt dese knechten/ ell kemelen/ ell trecket heuen nae Rages in Medeu tot Gabel / ell doet hem dese hantschzift/ell neemt dat gelt van hem/ell bidder hem/dat hp wille tot mijnen bzuplost comē.

4 Want ghp weet / dat mijn vader telleт de uren ende daghen/ende wanneer ick eenen dach te langhe wdbiene / soo weert zijn ziele bedzoeft.

5 Ende ghp weet/hoe gantsch seer dat mp Raguel gebeden heeft/ dat ick het hem niet en can ontsegghen.

6 Doe nam de Enghel Raphael/ vier der knechten Raguelis tot hem/ ende twee kemelen/ende toech nae Rages/ell vant Gabel/ende dede hem de handschzift / ell ontsinck dat g elt van hem. Gabel,

7 Ende vertelde hem van Tobias sone/alles wat gheschiet was / ende badt hem ter bzuplost.

8 Ende doe sp met malcanderen quamen in het huys Raguelis/ vonden sp Tobiam ouer der tafelen sitten / ende sp stonden tegen malcanderen op/ende ruffeden hen onder malcanderen/ende Gabel wende/ende loef de Godt/

9 Ende spzac: a W segene de God Israels: a Tob.7.7
b Want ghp zijt eens wzomen/ rech tueerdighen/ell Godtureesenden mans sone/ c die den armen vele goets ghedaen heeft. ende 11.10.12
b Tob.7.7
c Tob.1.4.17

10 Ghesegent zp v wijf/ ende uwe onderen.

11 Ende Godt gene/dat d ghp siet uwe kinderen/ende uwer kinderen/ tot in het derde ende vierde geslachte: ell gesegenet zp v zaet van den Godt Israels/ die daer eewichlijck heerscher ende regeert. b Tob.14.15
psal.128.6

12 Ell als sp alle Amen gespzoken hadden/ setteden sp haer ter tafelen: doch de gasterye ende vzeuchde e hielden sp inder vreese Godts. e Tob.2.1

Dat 12. Capittel.

1. Tobias ell zijn wijf Hanna woz̄t gantsch treurich om het weth bignis haers soons. 7. De besozchsaemheyt Hanna booz haren sone. 10. Raguel gheest Tobie ende zijnen wijue verlof te repsen. 13. Raguel leert zijnen dochter/het ampt da een eerbaer vzouwe.

1 Als nu de Jonghe Tobias zijner bzuplost haluen/langhe wt was / begonst de oude Tobias zijn vader te sozghen/ ende spzack: Waerom mach doch mijn sone so lange wt zijn? ende wat mach hem doch ophouden? Tobias de oude.

2 Dusschien is Gabel ghestozuen/ ell niemant en wil hem dat gelt weder gheuen.

3 Ell werden gantsch treurich/ beyde Tobias ende zijn huysf wzouwe Hanna / ende weenden alle beyde/dat haer sone op de bestemmede tijt niet weder te huys en quam. Hanna des Jongen Tobias Moder weent. Tob.5.23

4 Ende zijn moeder weende so seer/ dat sp

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

haer niet en wonde laten troosten/eñ sprac: Och myn sone/och myn sone/waerom hebben wy dit arck wandels/onse eenige vreucht de / onsen eenighen troost in onsen ouderdom/onse herte ende onse a erue?

a Of/erfgenaeme/

Wy hadden schats ghenoech ghehadt/ 5 wanneer wy dit niet en hadden henen wech trecken laten.

Eñ Tobias sprac tot haer: Swijcht stille/ende weest te vreden/onsen sone gaet het/ of God wil/wel: hy heeft eenen goedē trouwen gheselle met hem.

Maer sy en wonde haer niet laten troosten/ende liep alle dagen henen wt / b ende sach op alle heerstraten/dan daer hy comen sonde/of sy yemer erghens ghewaer werde.

b Tob.11.5

Raguel nu sprac tot zyner dochter man- 8 ne Tobia: Blijft by ons/ick wil eenen bode henen senden tot Tobia uwen vader / ende hem weten laten/dat het b wel gaet.

Ende Tobias sprack: Ick weet het/ dat 9 myn vader ende moeder als nu alle daghen ende uren rekenen / eñ zyn mynent halven seer becommert.

Eñ als Raguel met beden woorden To- 10 biam badt/ende hy het geenerley wijs verwilligen en wonde/ denal hy hem Saram/ ende gaf hem de helfte aller zyner goederen/ aen knechten eñ maerhden/aen vee/ kemelen ende runderen/ende dele goets: eñ lieten ghesont ende vrolijck van hem trecken.

c Tob.5.20 Raguel en de Hanna sen ghenen/ende verlaten hare dochter.

Ende sprack: c De heylighe Enghel des 11 Heeren zy by b op den weghe/ ende brenge b ghesont weder te huys/ dat ghy uwe ouderen ghesont vindet/ende Godt ghene dat myne ooghen/uwe kinderen meughen sien eer ick sterue.

b Gen.24.30

d Ende de ouderen namen de dochter/ 12 custense/ende lietense van hen.

Ende vermaendese/dat sy yemmers sonde 13 haers mans ouderen in eeren houden / als

g Tit.2.5 1.Pet.3.1

haer eyghen ouderen/ e haren man lief hebben/her ghesinde vlijtelycken regeren/ ende haer selven tuchtichlijck houden.

Dat xj. Capittel.

1. Tobias coemt tot zynen vader. 13. Salvet de oogen zyns vaders met er galle des visch/ waer door hy zijn gesichte weder crycht. 17. Tobias danckt den Heere.

Ende op den weghe/ doe sy tot Haram 1 quamen / welcker op den halven wege is na Ninive/ aen dē elfsten dage/

Sprack de Enghel: Tobia myn broeder/ 2 ghy weet wat dat a verlaet gewees't is met uwen vader.

De Jonghe Tobias reyst nae huys met zyn wijf Sara.

Wanneer b behaelde / soo wonden wy 3 voor henen trecke/ eñ b wijf met den gesinde eñ vee/ syn saechtkens laten na trecken.

Ende als het Tobie also behaelde/sprac 4 Raphael: Steect wat by b van des vischs galle/want ghy sult haren behoeven. Doe nam Tobias des vischs galle tot hem/ ende sy toghen also voor wech.

a Of/afscheyt

Ende Hanna sadt aen den wege op een 5 nen berge/dat sy comde wijdt om haer sien.

Ende als sy aen der selver stede nae hem 6 sach/wert sy haers soons ghewaer van verre/ende kende hem van stonden aen: eñ liep henen/ende seyde het haren manne / ende sprack: Siet/b sone coemt.

Ende Raphael sprack tot Tobia: Soo 7 haest als ghy sult int huys comē/ so bidde ende roepet tot den Heere/ eñ danckt hem/ ende gaet daer nae tot uwen vader / ende cussет hem.

8 Ende alsoo haest salvet hem de ooghen met der galle van den vissche / die ghy by b hebt/soo sullen also voor zyne ooghen ghe- opent worden/ende b vader sal weder sien/ de/ende gantsch vrolijck worden.

9 Doe liep de hont voor henen / b dien sy b Tob.5.1 met hen genomen hadden/ende weeyseere- tede met zynen steerte/ sprauck/ ende stelde hem vrolijcken.

10 Ende zijn blinde vader stondt haestelijck op/ende snelde hem/so seer/dat hy hem stie- te: Doe riep hy eenē knecht/ die hem by der hant lepde/zijnen sone c tegben. c Of tegen

11 Desgheliker dede ock de moeder/ d ende weer. d Tob.11.9 cussede hem / ende weenden alle beyde van b Tob.11.10 vreuchden.

12 Ende als sy ghebeden hadden/ eñ Gods ghedancket/setteden sy hen te samen neder.

13 Doe nam Tobias van der galle des vischs / eñ salvede den vader zyne ooghen.

14 Ende hy leedt dat haste een halve ure/ ende * het staet ginck hem van den oogen/ de ende ghelijck als e het huydeken van eenen ye. blaes

15 Ende Tobias nam het / ende rooch het van zijnen oogen/ f ende also in corten weerde. hy weder siende.

16 Ende sy yreesen Godt / hy ende zijn wijf / ende alle die het g vernamen.

17 Eñ Tobias sprack: Ick danche b/Heere Godt Israels/ h dat ghy my i gevuchticht/ ende my doch weder gesont gemaeckt hebt/ dat ick mijnen lieven sone weder sien can.

18 Ende na seven daghen quam Sara zyns soons wijf oock/met al: haren gesinde/vee/ ende kemelen/ende brachten veel goets met hen/ende oock dat gelt/dat hy van Gabel ontfanghen hadde.

19 Ende Tobias vertelde zijnen ouderen/ hoe veel goets dat Godt by hem ghedaen hadde/door den gheselle / die met hem ghetoghen was.

20 Ende Archior eñ Nabath Tobie k *neven/ quamen tot hem/ende wenschten hem ge- luck: verreuchden hen met hem / dan alle des gelucx/dat hem Godt ghegeven hadde.

21 Ende seven daghen lanck aten sy met malcanderen/ende waren vrolijck.

Dat xij. Capittel.

2. Tobias vertelt zijnen vader wat bimder- schap hem de Enghel ghedaen heeft. 5. Sy yeer- senteren hem de helft van dat hy gebracht hadde 6. De Enghel openbaert hem tot Tobiam ende zijnen sone. 7. Het is goet de werckē Gods openbaren. 8. Gebet met vasten: is beter dan schat- ren versamelen. 16. Tobias ende zijne sone ver- schricken / wetende dat sy spraken tot een Engel. 17. De Engel vertroostse ende en verschijnt hen niet meer.

1 Daer nae riep Tobias zijnen sone tot Tobiam hem/eñ sprack: Wat sullen wy doch dancken den heylighen manne/ uwen ghesel: zijnen sone ghenen/die met b ghetoghen is?

2 Ende Tobias antwoorde zijnen vader: Lieve vader/hoe comen wy de groote weldaet/die hy my ghedaen heeft/ vergelden? zijnen sone

3 Hy heeft my gesont daer henen ende we- der ghebracht/heeft dat gelt selves van Ga- bel gheharlt/ende heeft my tot deser weerdi- den gheholpen: daertoe heeft hy den boosen ghees't verdreven / ende pare ou deren over dese

henget:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat xiij. Capittel.

1. De bader Tobie doet zynen mont op/ loeft ende danckt Godt. 20. Wooꝛsept dat Jerusalem sal weder opghebouwet wozden.

1 TObias nu dede zijnen mont op/ loefde Godt/ende spzack: Heere/ghy zijt segghinghe een groot sterck Godt/ende b richte

Een danckelijck

Tobie.

a Esai.9.6

2 b Ghy c ruchtighet ende troostet weder: ghy condt in de Helle staeten / ende weder daer wt brenghen: d niwer handt en can niemant ontvlieden.

b 1. Sam.2.6
Deut.32.37
Sap.16.13
c Of crastiget
d Jone.1.3
Sap.16.15

3 Ghy kinderen Israels/ loeft den Heere/ e ende pzijst hem voo; den Heydenen.

e Psal.18.50
Rom.15.9
f Deut.32.39

4 Want daerom heeft hy b liede verstroyt onder de Heydenen/die hem niet en kennen/ op dat ghy zijne wonderen vercondiget/ esi de Heydenen bekennen/ f dat daer geen Almachtigher Godt en is/ dan hy alleene.

Esaie.43.10
ende 45.5
g Jere.31.18

5 Hy heeft ons g gherechticheyt om onser sonden wille/ende voo; zijne goetheydt hebbet hy ons weder.

6 Siet/wat hy hy ons ghedaen heeft/ende met vreesen ende beven loeft hem in zynen wercke/ esi pzijst dien/die eewich heerschet.

7 Ende ick wil hem oock pzijsen in desen lande / daer wp ghenanckelijck inne zijn: want hy heeft zijne wonderen ouer een sondich volck vertoont.

8 h Daerom bekeert b/ghy sondaers/ende doet wat goets voo; Godt/ ende gelooftet/ dat hy v lieden goet bewijsen.

h Esaie.31.7
Ezech.18.27
ende 33.11
Jacob.4.8

9 Ende ick wil nu nu dan herten verhenghen in Godt.

10 Loeft den Heere zijne wtuercozene/ houdet vzeughdendaghen/ende pzijset hem.

11 Jerusalem ghy i stadt Godts / Godt sal v ruchtighen om niwer wercken wille: maer hy sal hem niwer Weder ontfermen.

i 2. Par.6.6

12 Loeft den Heere voo; zijne ganen / ende pzijset den eewighen Godt / k dat hy niwe hutten weder bouwe / ende alle niwe ghenaughen weder hale/dat ghy v eewichlijck verhenghen meucht.

Tobias pzo pheteert van der thupsvaert der ganckenisse.
k Psal. 147.2

13 l Ghy sult ghelyck als een clare glantz lichten / ende aen allen eynden der aerden sallen b eeren.

l Luce.2.32

14 m Dan verren landen sallen tot b comen/ ende gheschencken brenghen: in b sallen den Heere aenbidden/ende ghy sult het heylichdom heeren.

m Esai.6.6
Mar.8.11
Ser.2.5

15 Den grooten Name des Heeren sullen sp in b aenroepen.

16 n Verualoert sullen zijn/alle die b verachten: verdoemet sullen zijn/alle die v lasteren: gheseghent sullen zijn/alle die b bouwen.

n Gen.12.3
Num.24.9

17 Ende ghy sult b verhenghen ouer niwe kinderen / want sp sullen alle ghesegheut/ o ende tot den Heere ghebracht woꝛden.

o Esa.66.20

18 p Wel dien/die b lief hebben / ende die b wenschen/dat het b wel gae.

p Psal.122.6

19 q Mijne ziele loeft den Heere / want de Heere onse Godt r sal de stadt Jerusalem dan alle harer dzoeffenisse verlossen.

q Psal.103.3
ende 104.1
ende 106.1
r Apoc.21.4

20 Wel nu/ so de ouerblen enen dan mijne zade Jerusalem sten sullen in zijner heerlycheydt.

21 s De poo;ten Jerusalems sullen dan Saphir ende Smaragden ghebouwet woꝛden / esi alle hare muren dan edele steenen rondtomme henen.

s Apoc.21.18
Esai.54.12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Met witten ende reynen Marmerstee-22
ne sullen alle de straten gestreenbzugget wo-
zden/ende in allen straten salmen Hallelupa
singhen.

Gheloeft zy Godt diese verhooget heeft/23
ende zijn rycke blijne eewichlijck ouer haer/
Amen.

Dat rüij. Capittel.

1. Hoe langhe Tobias gheleest heeft/nae dat
hy zijn gheschichte weder creech. 6. Voorseyt het
verstooren Ninive/ het wederkeeren der Joden/
ende het wederbouwen des Tempels. 17. De
doot Tobie te zijnen tneghentich Jaren.

a Job.42.16
Psal.128.6
Gene.50.22

Na dese gheschiedenisse / als Tobias 1
was weder siende gheworden/leefde
hy noch hier ende beerlich Jaer/ aen
sach zijns soons kinders kinderen.

Ende als hy nu hondert ende twee Jaer 2
out was/ werdt hy eerlijcken te Ninive be-
grauen.

Want doe hy ses ende vijftich Jaer oudt 3
was/wert hy blint/ ende inden tsestichsten
Jare/wert hy weder siende.

Ende heeft den tijdt zijns leuens vrolijc- 4
ken toegebzacht/ende nam toe inder vreese
Godts/ende sterf in goeden vrede.

Voor zijnen doot nu / riep hy zijnen sone 5
Tobiam voor hem/en de seuen Jonge gesel-
len/zijn soons kinderen / en spack tot hen:

Tobias vor-
pheteert tegē
Ninive.
b Nah.1.2.3
Zeph.2.13

Ninive sal in rozten verstooret wozden/ 6
b want het woordt des Heeren en sal niet
feplen: doch in Meden sal alsdan noch ee-
nen tijdt lanck vrede zijn/ende onse broede-
ren / die wt den lande Israels verstroyet
zijn/sullen weder int landt comen.

a Esaie.1.7

b Esa. 1.8
ende 6.14
c 2.Reg.25.9

c Ende onse landt / dat als nu woest is/ 7
sal allenthalven weder bewoonet wozden/
d ende het huys Godts / e dat verbrandt
wert / sal weder ghebouwet wozden / ende
alle die/die Godt vreesen/sullen daer weder
henen comen.

8 Ende de Heydenen sullen oock hare af-
goden verlaten/ende daer woonen.

9 Ende alle Heydenen ende Coninghen/
sullen hen in haer verheughen / ende den
Godt Israels aenbidden.

Tobias Testament.
Deut.4.1
1.Sam.12.
Josue.24.
b Tob.1.3

10 Doo gaet nu/myne sonen/uwen vader: 10
f Dient den Heere inder waerheydt/ ende
houdet v rechtschappen tot hem/ doet wat
hy v gheboden heeft.

11 En leeret sulcx uwen kinderen: g Dat hy 11
ooc aelmissen geue/dat hy Godt allezijt vre-
sen/en hem van gantscher hertē vertrouwe.

12 Ende tiene kinderen/hoozet nu/ ende en 12
blijuet hier niet te Ninive: maer wanneer
ghy uwe moeder ooc begrauen hebt/by my
in eē graf/als dan maket v op/dat ghy dan
hier trecket.

13 Want ick se / dat Ninive sal dies 13
niet haer een eynde maken.

14 Ende also rozts na zijns moeders doot/ 14
tooch Tobias van Ninive/met zijne wijue/
kinderen/ende kints kinderen.

15 Ende tooch in Meden / tot zijns wijfs 15
vader/ende tot zijns wijfs vrienden / ende
handtse frisch ende gesont/ in eenen goeden
rustsamen ouderdom / h en hy vpzeyt soz-
ghe voor haer.

16 En als sy storben/vzuckede hy ook hen 16
hare oogē toe/ i en creech also dat gantsche
erue/ende alle goederen Nagiels/ende leef-
de tot int vijfde gheslachte / k ende sach zij-
ne kinderen/ende kints kinderen.

17 Ende als hy neghen ende tneghentich 17
Jaer out was / die hy inder vreese Godts
vrolijcken toegebzacht hadde / begrauen
hem zijne vrienden.

18 l En alle zijn geslachte bleef in eenen hey- 18
lighen leuen ende wesen/also dat sy aenghe-
naem waren / beyde voor Godt en den lu-
den/ ende allen / die inden lande woonden.

Ende des boecx Tobie.

HET BOECK IVDITH.

Argument.

DE hystozie Judith heeft haren naem vanden voorneemsten persoon / ghelijck oock de hystozie Tobie: hier wort de wzeede tyzannije/hoouaerdicheyt/vermetenheyt/ouerdadicheyt wonderlijcken wel voor oogben gheselt. De Maniestoyt/ moghentheyt/ ghestichtheyt ren krijghe / ende groote ouerdaet Holofernis/des Coninclijcken hoofmans wort hier verhenen/ende daertegben ghestelt en Godsalige ende cupsche/maer nochtans nederighe onmatighe ende vroosche wedutwe / met ghelooue ende ghebeden / ende ontmoedicheyt ende vooztsichtigheyt strijdende tegben die onuerwinnelijcke macht. Want sy beeft haer met een waerachtich betrouwen op Godt ende met ghebeden ghewapent/ende des Hoofmans gulsicheyt/ heerlijckheyt/ende vermetenheyt/vooztsichtighlijck gebzuyckt/ende also den Godtlooseu inden strick gheset. Godlooshept ghenaughen/ende met zijn eygben swoerdt ghedoot. Hier in siermen den wonderlijcken raedt Gods/die de zijne met den cruyce oeffent/ende niet verstoort en verlost: maer ten eynde de gantsche magenet heyt der Godlooseu sonder moepte/ doch niet sonder spot te niete maecht. So bewijst hy dan altijdt zijn tracht/ende verlost alle die/die op hem betrouwen. Ende Judith de wijsaer Godts vrysende / leert ons danckbaerheyt/ende datmen Godt alleen/die inden krijch ouerwinninghe ende in den vrede ghelieuet heydt ghecft/moet aenroepen ende dienen.

Dat eerste Capittel.

1. De heerlijckheydt der stadt Ecbatanis. 5. Nebucad Nezar Coninck Ninive/krijcht tegben Arpharad Coninc van Meden. 7. Hy sent boot-schap tot diuerschen Natien / de welcke hem ont-segghen. 12. Hy swoert dat hy hem wzeken sal.

Arpharad.

a Tob.1.7
2.Mac.9.3

Arpharad der Meden Coninc had- 1
de vele landen en lieden onder hem
ghebzacht/ende boude een groote ge-
weldighe Stadt / die noemde hy
a Ecbatana.

2 Hare muren maeckte hy van enckele 2
gheboumene steenen/tseuentich ellen hooch/
ende dertich ellen dicke.

3 Ende hare toozen maeckte hy houdere 3
ellen hooch / ende twintich ellen dicke int
viercante.

4 Ende de stadtpoozten maeckte hy soo- 4
hooch als toozen/ ende verliet hem op zij-
ne macht/ende groote heyrvracht.

5 Nebucad Nezar nu/ de Coninc van Ni- 5
spzē regeerde inder b groter stadt Ninive/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ende heffehde inden twaelfsten Jare sijns Coninckrijcx/teghen Arpharad.

Esñ de volcken/die aen den water c Eufphrates Tygris / ende Hydaspes woonden/holpen hem / ende sloeghen hem inden grooten velde/ Ragau ghenoemt / welcker in voortijden gheweest was Arioth / des Conincx te Elassar.

Doe werdt het Rijcke Nebucad Nezar machtich/ d ende zijn herte stout/ende sijnt hoochsaep tot allen / die daer woonden in Cilicien/Damasco/ende op den Libanon/

Cp den Carmel/ende den e Cedar: ook tot dien in Galilea / ende op den grooten velde Esdrelon.

Ende tot allen/die daer waré in Samaria/ ende op ghene zijde des Jordaens / tot Jerusalem toe.

Ook int gantsche landt Gosem/ tot aen het ghebeerchte des f Moozenlandts.

f Tot dien alle sandt Nebucad Nezar der Coninck van Assyrien hoofschap : doch sij ontseydent hem alle/esñ hetten de boden niet schanden weder te huys trecken.

Doe werd de Coninck Nebucad Nezar gantsch toornich tegen alle dese landen/ende swoer bij zijnen Conincklicken stoele ende Rijcke / dat hp hem aen alle dese landen wreken wonde.

Wat ij. Capittel.

1. Nebucad Nezar gheeft last Holoferni / te brogen tegen alle die zijn gebodt verachr hebben.

In den dertiendden Jare Nebucad Nezars des Conincx / aen den twee ende twintichsten dage der eerster Maent/ wert geraetslaecht/in den huyse Nebucadnezars des Conincx van Assyrien/dat hy hem wonde wreken.

Ende hy ontboodt alle zijne Raetsheeren/Hoftsten ende Hooftlieden tot hem/ende raetslaechde heymelijcken met hen.

Ende hielt hen voor / hoe hy dachte alle dese landen onder zijn rijcke te brenghen.

Doe sulcx hen allen wel behaechde/ontboot de Coninck Nebucad Nezar/Holofernem zijnen Delthoofman tot hem / ende spraeck:

Treckt wt tegen alle Rijcken/die tegent Westen liggben/ ende sonderlijcken teghen die/die mijn ghebodt verachr hebben.

a Ghy en sult gheen Rijcke verschoonen/ en alle vaste Steden sult ghy inp onderdanich maken.

Doe riep Holofernes de Hooftlieden/ende Oversten des Assyrischen rijcks/ende tot hem/ende ruystede het volck ten krijghe/ als hem de Comme geboden hadde/ b hondert ende tienmaich duysent te voete / ende twaelf duysent schutters te peerde.

Ende liet alle zijn rijcks volck voor hem heenen trecken / met ontallijcken Kemelen/ grooten yonande: daer toe met offen ende schapen sonder gheral/voor zijn volck.

Ende liet wt gantsch Syrien coorne toe voeren/in zijn heyr.

Gouts ende ghelts nit nam hp wtermaten vele met hem wt des Conincx camer.

Esñ tooch alsoo voort/met den gantschen heyre/met waghenen/cupteren/ ende schutters/welcke den aerdtbodem bedeckten als sprinckhanen.

12 Doe hy nu over de lantpalen des Assyrischen lants gheroghen was/quam hy aen het groote ghebeerchte Ange/tot der sluycker zijden Cilicien / ende nam alle haer vlecken ende vaste steden in.

13 Ende verstoorde f Melothi/een beroemde stadt: ende beroofde alle lieden in Charlis/ ende de kinderen Ismaels/ die daer woonden tegen der woestijne/ende reghent Zuyden des lants Chellon.

14 Cp tooch ook over den c Phrat / ende quam in f Mesopotamien / ende verstoorde alle hooghe steden die hy vant/vander beke d f Mambre aen/tot aen der zee:

15 Ende nam daer de lantpale in/van Cilicien aen/tot aen de lantpale Joppe/ die teghent Suyden ligghen.

16 Ende voerde ook weeh de kinderé f Madian/ende roofde alle haer goet: ende sloech alle die hem wederstonden/met der scherpte des sweerts.

17 e Daer nae reysde hy henen af/ int landt Damasco/inden oogst/ende verbrande alle haer coorne/ esñ liet neder houwen alle boomen ende wijnberghen.

18 f Ende het gantsche landt vreesde hem voor hem.

Wat iij. Capittel.

1. Diversche Coningen ende Vorsten schicken Ambassadeurs tot Holofernem. 13. Nebucad Nezar wil alleen zijn ghepresen voor eenen God.

1 Die schickeden de Coningen esñ Vorsten van Syrien / f Mesopotamien/ Syrien-Sobal/Lybien esñ Cilicie/hare a Ambassadeurs/wt allen stedé esñ landé/ die namen tot Holofernem/ ende spraken:

2 Wender nwen coorne van ons: want het is beter/dat wp Nebucad Nezar den groten Coninck dienen/ esñ v gehoorsaem zijn/ esñ leenderich blijnen/ dan dat wp onnnercommen/esñ en gewinné doch gelijckelwel niets.

3 Alle onse steden/goederen/berghen/ ende cleyne bergen/ackeren/ossen/schapen/ghenten / peerden / ende kemelen/ende wat wp slechts hebben:

4 Daer toe ook onse gesinde/ is altemael nwe/doet daermede wat ghy wilt.

5 Ja ook wp / met tsamen onsen kinderen/zijn nwe knechten.

6 Coemt tot ons/ ende weest onse ghenadighe heere/ ende gebruyckt onses dienstes/ als het v slechts behaecht.

7 Doe tooch Holofernes van het gebeerchte af/met den gantschen rijcksf volcke/ ende nam de vaste Steden / ende het gantsche lant in:

8 Esñ las daer knechten wt/het beste volck dat hy onder haer vandt.

9 Daer van verschrocken alle landen soo seer / dat de Regenten ende Voogneemsten wt allen steden / met tsamen den volcke/ b hem teghen quamen.

10 Ende namen hem aen / met crantzen/ keerssen/repen/bommen ende pijpen.

11 Ende en ronden dan noch met sulcker eere/gheen ghenade verrijghen.

12 Want hy verbrack hare steden/esñ hieuls hare c haghen omme.

13 Want Nebucad Nezar de Coninck hadde hem gheboden / dat hy alle goden inden lande verdelgen soude: op dat alle volcken/

1 Gen. 14. Jose. 10. 12

c Gen. 10. 4

1 Mac. 1. 3 Jose. 10. 16 d

1 Gen. 16. 12 Gen. 1. 1

Ifa. 10. 12

Nebucadnezar treckt tegen alle landen ende volcken.

Tyrannije ende hoochmoet Holofernis.

b Judit. 3. 4

c Anders/ Woude.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

die Holofernes bedwinghen soude/ hem alleene voor eenen Godt prijseden.

Doe hy uit Syrien-Soval/ Apamean ende Mesopotamien voortoghen hadde / quam hy tot den Edomiten int lant Gabaa:

Ende nam hare steden in / ende lach daer dertich daghen lanck : dewijle riep hy sijn crijchsvolck altemael te samen.

14 15

Dat iij. Capittel.

1. De kinderen Israels vreesen / hoorende de vermaerthept Holofernis. 4. Sijn bis sinne hem te weerstaen. 5. De Priester Joiakim schrijft tot allen dien/die tegen Esdrelon woonē. 8. De kinderen Israels roepen totten Heere.

Israel verschricket eñ vreest hem.

DOe de kinderen Israels/die indē lande Juda woonden / sulex hoorden/ vreesē sy hen gantsch seer voor hem.

1

Ende beefden/ende verschrickinge quam hen aen:want sy besorchden hen/hy mochte der stadt Jerusalem/ende den Tempel des Heeren ock alsoo doen / als hy den anderen steden ende haren afgodthuysen ghedaen hadde.

2

Daerom sonden sy int gantsche lant Samarien rondtomme henen/tot aen Jericho/ eñ besetteden de a sterckten op de berghen/

3

a Of/ Vesten/ Wastichēden/

Ende maeckten nieuren om hare vlecken/ende beschickten prouande ten krijghe.

4

Joiakim. Jud.15.8

Ende de Priester Joiakim schreef tot alle dien/ die teghen Esdrelon woonden/ dat is/ teghen den grooten velde by Dothaim/ ende tot allen / daer de vyanden mochten voor comen/

5

Dat sy de clippen aenden gheberchte teghen Jerusalem/ souden bewaren.

6

Ende de kinderen Israels deden/als hen Joiakim des Heeren Priester bevolen hadde.

7

Het volc Israels bidtet ernstelijc tot Godt / ende vastet.

b Ende alle het volck schreyde met ernste tot den Heere/ende sy/ende hare vrouwen/ verootmoedichden haer met vasten ende bidden.

8

b Spr.35. 27

Eñ de Priesters toghen sacken aen / ende de kinderen lagen voor den Tempel des Heeren : ende des Heeren Altaer bedecktense met eenen sacke.

9

Eñ sy schreyden tot den Heere den Godt Israels / eendrachtichlijcken:dat hare kinderen ende vrouwen niet en mochten wechgevoert/hare stedē niet verstoort/haer heylichdom niet verontreynighet/ende sy bande Heydenen niet gheschendet worden.

10

Ende Joiakim de hooghe Priester des Heeren ginck rondtomme / vermaende het gantsche volck Israels/

11

Voor het hyerige ghebedt Iudith/ is Amaleck overwonnē. Exod.17.11 b Psal.20.8

Eñ sprack: Ghy sullet jae weten/ dat de Heere uwe gebet hoort sal/so ghy niet af en laet/ met vasten eñ bidden voor den Heere.

12

Denckt aen Iudith den dienaer des Heeren/die niet met den swaerde/ maer met heyligher gebede den Amaleck sloegh/ d die hem op sijne cracht ende op sijne macht/op sijn heyr / schilt / waghenen / ende ruyters verliet.

13

Des salt ock aen allen vyanden Israels/ soo ghy b. alsoo betert als ghy begonnen hebbet.

14

Nae sulcker vermaninghe baden sy den Heere/ende bleven voor den Heere:

15

Also/dat ock de Priesters in sacken ginghen /ende asschen op den hoof de hadden/ ende also hare ontoffer den Heere deden.

16

Ende baden alle den Heere dat gantscher

17

herten/ dat hy sijn volck Israels besoecken wolde.

Dat v. Capittel.

3. Holofernes beraecht/ welck het Joodtsche volck is. 5. Achior Ammoniter vertelt Holofernis welcke de Joden zijn/ende wat Godt gheboden heeft/om harent wille. 26. Achior wort om der waerheyt wille ghevanghen.

1 ENde het wert Holoferni dē Oppersten Hoofthe manne van Assyrien aengheseyt/ dat grouwsame hen de kinderen van Israel ruysteden/ hem tegē stonden/ eñ hen weeren woudē/ eñ hae sy de clippen Israelitarum. aenden gheberchte/inghenomen hadden.

2 Doe bevraghde Holofernes / eñ opsprack de alle Oversten ende Hooftheden der Phabaiters ende Ammonniters tot hem / ende sprack tot hen:

3 Segget aen/wat is dit voor een volc/dat int gheberchte woonet? wat hebben sy voor groote steden? wat vermeugen sy? eñ wat voor crijchsvolck eñ Conninghen hebben sy?

4 Dat sy alleene voor allen anderen in den Oostenlande/ons verachten/ a ende en sijn ons niet te gemoet gegaen/ dat sy ons aennamen met vreden?

a Judith.1.6

5 Doe antwoorde Achior/de Overste aller kinderen Ammon/ende sprack: Mogh heere/ wilt ghy het gheerne hoorē/ so will ick b de waerheyt segghen / wat het voor een volck sy / dat int gheberchte woont / ende b niet voor lieghen.

Achior en Ammonites Judith.5.5

6 b Dit volck is uit Chaldea hier gecomē.

b Gen.11.28

7 Eñ heeft ten ersten in Mesopotamien ghewoont:want sy en wouden niet volgen c de goden harer vaderen in Chaldea.

c Jos.24.2

8 Daerom verlieten sy de steden harer vaderen/welcke vele goden hadden:

b Gen.20.2

9 Op dat sy den eenigē Godt des Hemels dienen mochten / d die hen oock geboot/dat sy daer te trecken/ ende int Land te woonen.

d Gen.12.1 e Gen.15.13 f Exod.1.11 g Exod.12.40

10 c Doe nu in allen landen diere tijt was/ f repsē den sy henē af int Egyptenlant/ g dat is harer in vierhondert Jaren so vele gevonden/datmense niet tellen en conde.

Gen.46.6 h Exod.1.14

11 h Doese nu de Coninck in Egypten beswaerde/met aerde te boeren ende tichelmaken/sijne Steden te bouwen / riepen sy tot haren Heere / die sloegh gantsch Egypten met menigherlep plaghe.

i Exod.14.9

12 i Doese nu de Egyptenaers van hen weghestooten hadden ende de plaghe van hen afliet/ende woudense weder vanghen/ende ten dienste int landt doeren/dede hen Godt des Hemels k de zee op/ alsoo dat het water op beyden zijdē vaste stonde als eē muer: ende sy ginghen droochs voets op des zees gront/ende quamen daer van.

k Exod.14.21 Jos.3.13 Psal.77.16

13 Doe hen nu de Egyptenaers met haren gantschen heyre nae vielden/worden sy alle versopen in de zee / l also / dat ock niet een van hen overghebleven/ die het hadde connen na segghen.

l Exod.14.28

14 m Ende doe dit volck uit de Roode Zee quam/ legherde het hem inde woestijne des berchs Sina / daer te voren gheen menschē woonen noch hem onthouden en conde.

m Exod.19.1 Num.10.12

15 n Daer werdt het bitter water soete/ dat sy het drincken conden: o ende regen haer van den Hemel/ teerlich Jaer lanck.

n Exod.15.23 o Exod.16.14 Deut.8.3

16 Ende waer sy toghen sonder hoghe wijl/ schilt / ende swaert/ daer streedt Godt voor haer/ende behielt het velt.

Ende

Ende niemandt en conde desen volcke17
schade doē/dan alleene/ wanneert afweeck
a Judit.2.3.4 handen geboden des Heeren zijns Gods.
p Want so dickwils als sy eenen anderen/18
dan haren Godt aenbaden / soo werden sy
Iud.21.21 verslaghen q ende weeh ghemoert met allen
schanden.
Maer so dickwils als het hen rouwede/19
Matth.2. dat sy handen gebodē haers Gods afgewe-
ken waren/ r gaf hen de Godt des Hemels/
Iudic.9.10 wederom overwinninge tegē hare vyandē.
Num.21.21 f Daerom verdelghden sy der Canani-20
ters Coninghen/de Iebusiters/de Pheresi-
ters/de Gethiters/de Hyeniters/de t Amor-
ters/de Sethiters/de Hyeniters/de t Amor-
ters ende alle gheweldighe inwoē/ende
namen hare lant ende steden in.
Ende het ghiek hen wel/so langhe als sy21
hen niet en verschondichden aen haren Godt:
u Want haer Godt haet het onrecht.
x Sy zijn oock voor desen tyden/dickwils22
verdreven / van veten volcken / ende weeh
ghemoert in vreemde landen/daerommē dat
sy afgheweken waren/handen gebode/dat
hen Godt ghegheven hadde/dat sy daerin-
ne wandelen souden.
y Doch sy zijn nu eerst weder gecomen/23
uit der ellende / daer sy inne waren / z nae
dien sy hen weder bekeert hebben tot den
Heere haren Godt: ende hebben hen weder
ghesteert in dit ghecrechte / ende woonen
wederom te Ierusalem / daer haer heplich-
dom is.
Daerom / mijn heere / laet vernemen of24
hem dat volck verschendicht heeft aen haren
Godt/soo willen wp daer op trecken/ ende
haer Godt salse v gewisselijck in de handen
gheven/dat ghyse bedwinghet.
a Hebben sy hen nu niet verschendicht aen25
haren Godt / soo en doen wp niets teghen
haer: want haer Godt/salse beschermen/en-
de wp sullen tot sporte worden den gant-
schen lande.
Doe Achior sulcx gesproken hadde/wer-26
den alle hooftlieden des Holofernis toor-
nich/ende dachten hem te dooden.
Ende spraken onder malcanderen: Wie27
is deser die sulcx seggen derf/dat hen de kin-
deren Israels souden weeren tegen den Co-
ninck Nebucad Nezar ofte zijn crychsf volck?
het zijn doch enckel naeckte lieden/ ende geen
krychers.
Op dat nu Achior sie/dat hy ghelogē hen28
hebbe: so laet ons henen optrecken / ende
wanneer wp hare beste lieden banghen / so
willen wp Achior met hen doorsteken laten:
op dat alle volcken gewaer worden/ b dat
Nebucad Nezar een Godt des landts zy/
ende geen ander.

Dat vj Capittel.

1. Holofernis toornich teghen Achior / blas-
phemeert den God Israels. 8. Gebiet datmen
Achior grijpen ende na Bethulia voeren sal. 11.
Achior grijpen ende na Bethulia voeren sal. 11.
Ozias ende Charmi Oversten van Bethulien.
12. Achior verteelt de redenen die hy gehadt heeft
tot den Raadt Holofernis. 14. Den inwoners
Holofernes Bethulie toegen tot den Heere. 16. Vertroosten
Achior / ende seggen hem goeds voorts te zijne.

Doe na vergrimmede Holofernes voor 1
over Achior/ende sprack:
a Hoe derft ghy ons propheteren/ 2
dat / dat volck Israels van zijnen Godt
soude beschuttinghe hebben?
3 b Wanneer wijse dan nu slaen / gheljck 3 b Judit.13.
als eenen menschē/so sult ghy sien/dat daer 27.
gheen ander Godt en is/dan alleen Nebu-
cad Nezar:ende dan sult ghy oock/voor der
Assyriers swoert/ met hen doorsteken wor-
den/en gantsch Israel sal met v om comen.
4 So sult ghy gewaer worden/ dat Nebu-
cad Nezar / een heere der gantscher werelt
zy/wanneer ghy met mijnen swoerde door-
steken wort/en ligt onder den verslaghenen
Israels/ende moet sterven ende verderuen.
5 c Meynt ghy nu/ dat uwe propheterinne 4 c Judit.11.
gewisse is/ so en dorst ghy niet verschricken 6.
noch bleeck worden.
6 Also het hen gaen sal/so salt v oock gaen: 5
want ick wil v als nu tot hen schicken / op
dat ick v met hen straffe.
7 Doe benal Holofernes zijnen knechten/ 6 Achior wort
dat sy Achior grijpen soudē/en henē na Be- na Bethulia
thulia voerē/in de handē der kinderē Israels gheuoert.
8 Ende de knechten Holofernes greepen 7
hem / ende doē sy over het blacke velt aen
het gebercchte quamen:doe toghen de schut-
ters teghen haer wt.
9 Doe weken sy op een zijde aen den ber- 8
ghe / ende bonden Achior aen eenen boom/
met handen ende voeten / ende stieten hem
henen onder/ ende lieten hem also hangen/
ende toghen weder tot haren heere.
10 Doch de kinderen Israels quamen ne- 9
derwaerts van Bethulia tot hem/en maec-
ten hem los : ende brachten hem henen in
tot Bethulia / ende leyden hem onder het
volck/ ende vraechden hem hoe dat toeghe-
gaen ware ? waerom hem de Assyriers ge-
hanghen hadden?
11 Ter selver tydt waren de oversten in der 10 Ozias.
stadt/Ozias de sone Micha/vandē stamme Charmi.
Simeon/en Charmi/die ooc Othoniel hiet.
12 Voor desen Outsten/en voor allen volc- 11
ke/seyde Achior c alles wat hen Holofernes c Judit.5.3.8
gheraecht/ ende wat hy geantwoort hadde:ende dat hem Holofernes liedē om deser
antwoordde wille /hadden willen dooden.
13 Doch Holofernes hadde bevolen / men 12
sonde hem de kinderē Israels overleveren:
op dat / wanneer hy de kinderen Israels
ghestaghen hadde/dat hy hem/namelijcken
Achior/dan oock wonde straffen ende ons
brenghen:daerommē dat hy ghesept hadde:
d De Godt des Hemels sonde haer beschey-
mer zijn. d Judit.5.25
14 Doe Achior sulcx gheseyt hadde/viel alle 13 Een ernst-
dat volck op haer aenghesichte / e ende ha- lijck ghebedt
den den Heere aen/ weenden alle te ghelijc- der Israeli-
ke/ende baden den Heere/ende sprāken: ters.
15 f Heere Godt des Hemels en der aerden/ 14 e 2. Mach.13
siet aen haren hoochmoet / ende onse ellen- 12.
de / ende siet uwe heplighen ghenadichlijck f Mat.11.25
aen/en bewijsset dat ghy g de ghenen niet en
verlatet/ die op v hopen : ende stoojet h die
op henlieden ende hare macht poechen.
16 Also weenden ende baden sy den gant- 15 g Syr.2.12
schen dach/ende troosteden Achior/ h Psal.20.8
17 Ende sprāken: De Godt onser vaderen/ 16 2. Reg.19.22
diens macht ghy ghevresen hebt / sal het v
also vergheven/dat sy haren lust aen v niet
en sien/maer dat ghy hier/ hoe sy ghestagen
ende verdolghet worden.
18 Ende wanneer ons de Heere onse Godt 17
verlossen/so zy Godt met v onder ons/ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

wilt ghy/ so sult ghy met alle den uwen by ons woonen.

Doe nu het volc weder van malcanderen ginck / nam hem Ozias met hem in zijn huys/ en richtede een groot huonemael aen:

Ende badt tot hem alle outsten / en leeraren wel/ na dien sy lange genaestet hadden.

Ioel.3.15 i Daer nae wert het volc weder te samen gheroepen/ende baden om hulpe / van den Godt Israels / inder versamelinghe / den gantschen nacht.

Dat vijf. Capittel.

1. Holofernes treckt tegen Bethulia. 2. Het getal des hoogeachten Holofernis. 8. De Moabiters ende Ammoniters vpanden der kinderen Israels. 11. De inwooners Bethulie hebben water ghebreck. 12. Sy presenteren Ozias/ en den anderen Outsten/ de stadt op te geuen. 23. Ozias bidt/ dat sy noch vijf dagen verbeyde wille.

DEs anderen daechs geboot Holofernes zynen crijchs volcke / datmen op zijn soude teghen Bethulia.

Holofernes treckt tegen Bethulia. a Iudit.2.7 a Ende hadde hondert ende twintich duysent te voete / ende twaelf duysent te peerde / sonder den hoop dien hy wtgelesen hadde/aen eenen peghelijcker plaetse / waer hy een lant inghenomen hadde.

Dit crijchs volck ruste hem altemael teghen de kinderen Israels / ende sy legerden hen boven op den berch teghen Dothaim/van Belma aen/ tot Chelmon toe / dat teghent Esdrelom lept.

De Israelisten bidden Godt om hulpe. Doe nu de kinderen Israels/dat groote volck der Assyriers saghen / vielen sy op de aerde/ ende stroyden asschen op hare hoofden/ende baden alle eendrachtelijcken/ dat de Godt van Israel zijne barmhertigheydt vertoonen wonde over zijn volck.

Ende ruysteden hen met haren wapenen/ ende namen de cluppen in aen den berghe/ ende verwaerden hen dach ende nacht.

Als nu Holofernes rontom henen track/ merckte hy/ dat buyten der Stadt teghent Suyden/ een fonteyne was / welcker door b roeren in de Stadt gheleydet was : dese roeren liet hy afhouwen. b Of / Fistelen

Ende hoewel sy niet verre van der nuteren een cleyn fonteynken hadden / daer sy heymelijcken water haelden/ soo was dies noch nauwelijck soo vele / dat sy hen daer mede lauen conden.

Daerom quamen de Ammoniters ende Moabiters tot Holofernes/ ende spraken: De kinderen Israels en derren hen teghen ons niet weeren / maer onthouden hen in den berghen ende cleynen berghen/ daer sy seker onder zijn.

Daerommc laet slechs de fonteynen bewaren/ dat sy geen water halen en connen/ soo moeten sy sonder swaert steruen: ofte de noot salse daer toe dzinghen/dat sy de stadt opgheuen moeten/welcker sy meynen/ dat sy onwinlijck zy/dewijle dat sy tusschen de berghen lept.

Desen raedt behaechde Holofernes ende zijnen crijchslieden wel/ c ende leyde telcken hondert/ by eener peghelijcker fonteyne. c Iudit.16.4

Doemen nu twintich daghen lanck dese fonteynen bewaert hadde / en hadden die van Bethulia gheen water meer/ noch inden waterruplen/noch anders/dat sy eenen dach langher/ nae noodzuft hadden water connen hebben: ende men moeste den lieden het water daechlijcx toemeten.

12 Doe quam wijf ende man / Jouck ende Out/tot Ozia/ ende den Outsten / elcke-den/ende spraken:

13 d Godt zy richter tusschen v ende ons/ dat ghy ons in sulcken noot hebbet laten met de Assyriers vrede maken: soo ons doch Godt in hare handen gheghenen heeft. d Gen.17.1 Num.20.3

14 Ende wy gheene hulpe en hebben/ maer moeten voor hare oogen / van dorste versmachten/ en jammerlijcken ommecomen.

15 Daeromme roept het volck te samen/ dat wy ons Holoferni willichlijcken ouergheuen.

16 Want het is beter/dat wy ons overgheuen/ende by den leuen blijuen / ende alsoo Godt louen/dan dat wy ommecomen/ende voor de gantsche werelt te schande worden/ende sien sullen / dat onse wijuen ende kinderen soo jammerlijcken voor onsen oogen sterucn moeten.

17 Wy betuygen heden voor den Hemel en der aerden/ende voor onser vaderen Godt/ die ons als nu straffet / om onser sonden wille/dat wy v ghebeden hebben/de Stadt Holoferni op te geuen: dat wy doch in corten door het swaert ommecomen /ende niet so langhe van dorste versmachten moeten.

18 Doe wert een groot huplen ende weenen inden gantschen volcke: sommighe stonden Godt lange/en schreyden tot Godt/ende spraken: Het volck

19 e Wy hebben ghesondighet met vsamen ende onsen vaderen: wy hebben mishandelt/ende zijn Godtloos gheweest: e Baruch.1.19

20 f Maer ghy zijt barmhertich/daerom zijt ons ghenadich/ende straffet ghy ons selue: ende dewijle wy v bekennen/ so ouergheeft ons den Heydenē niet/die v niet en kennen: f Psal.78.10 Esdr.3.22

21 f Op dat sy niet en roemen: Waer is nu haer Godt? Psal.113.4 ende 78.10

22 Doe sy nu langhe gheschreyet ende gheweent hadden/ ende een wepnich stille gewozden was/

23 Stont Ozias op / weende ende sprack: g Lieue broeders/hebbet doch ghedult/ende laet ons noch vijf daghen der hulpe van Godt verwachten. g Iudith.8.11

24 Of hy ons wonde genade bewijsen/ende zijnen name heerlijck maken.

25 Wozt ons in desen vijf daghen niet gheholpen/soo willen wy doen/als ghy ghebeden hebt.

Dat vijf. Capittel.

1. Het gheslachte Judith. 4. Hare wandelinge in hare weduwelycken staet. 9. Sent na de Outsten om met haer te spzeken. 10. Straft Ozam. 11. Men sal Godt niet versoecken. 13. Godt en is niet gelijck een menschc. 21. Judith vermaent de Outste exempel der ighdsaemheyt te geuen den volcke. 24. Beyeert straft die van hem afwijcken.

1 HIer quam voor Judith/ die daer was een Weduwe / een dochter Merari/ des soons a Oz / des soons Joseph / des soons Ozie/des soons Elia/des soons Jamnoz/des soons Jeoren/des soons Malchiel/des soons Enan/des soons Nathanie/ des soons Sealthiel/des soons Simeon. a Genes.22.21

2 Ende haer man hadde geheeten Manasses: die was in der ghersten oogst ghestoruen. Want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Want doe hy op den velde was / hy den 3
arbeytlieden/wert hy cranck bander hitte/
ende sterf in synder stadt Bethulia / ende
wert by synne vaderen begraven.
Die lier Judith achter / die was nv drie 4
Jaren ende ses Maenden een Weduwe
gheweest.
Ende sy hadde haer boven in haren huys 5
een sonderlycke camer ghemaeckt / daer
sy mee sadt met haren maechden.
Ende was becleedet met eenen sacke/en- 6
de vastede dagheliker / behalven alleene den
Sabbath/ Nieuwe Maenden/ende an-
deren Feesten des huys Israels.
Ende sy was schoone ende ryeke / ende 7
hadde vele gheluns / ende hoenen vol ossen
ende schapen.
Ende hadde een b goet gherucht c by al- 8
le man/dat sy Godt vreesde / ende niemant
en conde wat quaets van haer seggben.
Dese d Judith/doe sy hoorde/dat Olias 9
toegesept hadde/ de stadt na vijf dagen den
Assyriers op te gheven / sandt sy nae den
Oudsten Chabris ende Charmi.
Ende doe sy tot haer quamen / spraek sy 10
tot hen: Wat sal dat zijn / dat Olias ver-
willighet heeft/ de stadt den Assyriers op te
gheven / wanneer ons in vijf daghen niet
gholpen en wort?
Wie zijt ghy / dat ghy Godt versoecket? 11
Dat en dient niet daer toe / dannen ghe- 12
wonderinge ende vermaninge / maer veel meer/ toorn ende
onghenade.
Willet ghy den Heere na nwen ghenalle/ 13
tyden ende daghen bestemmen / wanneer hy
helpen sal?
Doch de Heere is ghedultich: daerom 14
ne laten ons dat leedt zijn / ende ghenade
soecken met trauen.
Want God en vooznet niet als een men- 15
sche/dat hy hem niet versoenen en late.
Daerom sullen wy ons verootmoedigen 16
dan heeren/ende hem dienen.
Ende met trauen voor hem bidden / dat 17
hy na zijnen ghenallen/barmhertichept aen
ons bewijsen wille: ende ghelyck als wy nv
teeren moeten / dan weghen haers hooch-
moets: dat wy ons na desen iammer weder
verblijden mieghen.
Dat wy niet gemolcht en hebben der son- 18
de onser vaderen/die haren Godt verlieten/
ende vreemde goden aenbaden.
c Daeromme sy haren vyanden overge- 19
geven/en dan hen verslagen/ gevangen/ en
geschendet Godt/ behalven hem alleene
anderen Godt/ behalven hem alleene.
Ende willen met ootmoet dan hem hul- 29
ye ende troost verwachten / f soo sal hy de
Heere onse Godt / onse bloet verlossen dan
onse vyanden / ende alle heydenen die ons
vervolgen/ verootmoedigen / ende te schan-
de maken.
Ende ghy/ lieve broeders/ ghy die zijt de 21
Oudsten/ vroostet het volck met nwe vooz-
den / dat sy bedencken/ g dat onse vaders
oock versocht worden / op dat sy beproeft
worden/ of sy Gode van herten dienden.
Vermaenter se/ h hoe onse vader Abraham 22
menigherley wijse versocht / ende Godts
vrient ghewordeu is / nae dien hy door me-
nigherley aenuechtinghe beproeft is.

23 Also zijn oock Isaac / i Jacob / Moses / i Gene. 28.7
ende alle die Godt lief ghehadt zijn / be- k Num. 3.12
standich ghebleven/ende hebben vele droef- Heb. 12.5
fenissen overwonnen moeten.
24 De andere nv/ die de droeffenisse niet en
hebben willen aennemen metter vreese Gods/
maer met onverduldicheyt tegen Godt ge-
murmureert ende ghelastert hebben/
25 l Zyn van den verderver ende door de l Num. 21.6
slanghen omme ghebracht. 1. Cor. 10.9
26 Daerom en laet ons niet onverduldich
worden in desen tyden/
27 Maer bekennen / dat het een straffe is De hepligen
van Godt / dese minder / dan onse sonden worden ver-
zijn / in ende ghelooven dat wy gerechtiget socht tot ha-
worden / als zijne knechten/ ter betteringhe/ ren besten.
ende niet ten verderve. m Rom. 8.29
28 Daer op antwoorden Olias ende de
Oudsten: Het is altemael waer / als ghy
ghesept hebt/ende aen nwen woorden en is
niets te straffen.
29 Daerom bidt voor ons tot den Heere/
want ghy zijt een hepligbe Godtvresende
vrouwe.
30 Ende Judith sprack: n Dewijle ghy het n 1. Joh. 4.1
daer voor houdt/dat het wt God zy/wat ick 1. Cor. 14.29
gesept hebbe: 1. Thess. 5.21
31 So willet oock voroenen/of het gene dat ick
inden sinne hebbe te doen/wt God zy/ende
bidder dat Godt ghelnck daer toe ghene.
32 o Dese nacht p verbeydet aen der poor- o Judit. 10.9
ten wanneer ick daer henen wtgae met mij- p Of / houdet/
ner magher:ende bidder dat de Heere in de- boedet/
se vijf dagen/als ghy gesept hebt/zijn volck
Israels troosten wonde.
33 Wat ick nv in den sinne hebbe / daer en
sullet ghy niet nae vraghen/maer bidder al-
leene voor my tot den Heere onsen Godt/
tot dat ick v voorder condt doe / wat ghy
doen sullet.
34 Ende Olias de Vorst Juda / sprack tot
haer: Gaet henen in vrede/ de Heere zy met
v/ende wreke ons aen onsen vyanden: ende
sy ginghen alle weder van haer.

Dat ix. Capittel.

1. Judith gaet in haer camer / 2. ende bidt tot Godt. 16. Godt alleen gheeft overwinninghe/ ende verhoogt der ellendighen ende oetmoedigen ghebedt.

1 Doer nae ginck Judith in haer camer/ Judiths
ende becleede haer met eenen sacke/ ghebedt.
ende stroyde asschen op haer hooft/
ende viel neder voor den Heere/ a en schreyde a Hebre. 2.2
de tot hem/ende sprack:
2 b Heere Godt mijns Vaders Simeon/ b Gene. 24.12
c dien ghy het sweert gegeven hebt/ te wre- c Gene. 34.25
denen te straffen/die de magher verontreert/
ende te schanden ghemaeckt hadden.
3 Ende hebt haer wijven ende dochteren
wederom hanghen/ ende haer beroven la-
ten/ door nwe knechten / die daer in nwen
yver gheyvert hebben: helpt my arme We-
duwe/Heere mijn Godt.
4 Want alle hulpe/ die in voortijden/ende
hierna opt geschiet is/ die hebt ghy gedaen/
ende wat ghy wilt/ dat moet ghescheden.
5 Want wanneer ghy helpen wilt / soo en
cant niet feylen ; ende ghy weet/hoe ghy de
vyanden straffen sult.
6 Schonwet als nv op der Assyriers heyr/
d gelijck als ghy in voortijde op der Egyp- d Exod. 14.34
tenaers saghet / doe sy nwen knechten nae

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

iaechden met grooter macht/ ende verlieten hen op hare wagenen/ rupteren/ende groot Krijchs volck.

Ende doe ghyse aensaget/werden sy ver- 7
tzaghet:

Ende de diepte ouerrasschedese/ende het 8
water versoopse.

c Psal.20.8 2.Reg.19.22 Judith.1.4 Also gheschie oock nv desen/ Heere/ c die 9
daer poechen op hare macht / waghenen/ spiessen/ende gheschut.

Ende en kennen v niet / ende en dencken 10
niet/dat ghy Heere onse Godt/ de gene zyt/ ghy die de krijgen stuuret van aenbeginne/ ende heeft billicken/Heere.

Strecket uwen arm wt / als in voortij- 11
den / ende slaet te mozsel de vpanden door uwe macht : dat sy omcomen door uwen toorne/ die hen beroemen / sy willen v heylichdom verstooren / ende de hutten ws naems onthepligen/ende met haren sweerde uwen altaer omwerpen.

Straffet haren hoochmoet/door haer ey- 12
ghen sweerdt:

Dat hy met zynen eygen oogen genan- 13
ghen worde / wanneer hy my aensiet/ ende door myne vriendelycke woorden bedrogen worde.

Gheeft my eenen moet/ dat ick my voor- 14
hem ende door zyner macht niet en ontsette/ maer dat ick hem f stooten meughe.

f Dat is/te neder worpen. g Judit.4.9 12.ende 5.23 2.Par.14.11 ende 16.8 ende 20.12.15 Judic.7.2.7 1 Psa.147.10 k Spr.10.9 Luce 1.47 Dat sal ws Naems eere zyn/ g dat hem 15
een wyf neder ghelept heeft.

h Want ghy Heere / rout wel ouerwin- 16
ninge geuen/ sonder alle beelheyt/ i ende en hebt geene lust aende sterckheyt des peerts: D k en hebben de hooueerdigen nopt behaghet:doch alle tijdt heeft v wel behaecht der ellendighen ende ootmoedighen ghebedt.

O Heere/ een God des Hemels/scheppert 17
der wateren/ende Heere aller dingen/verhoort mijn arm ellendich gebet/ die ick alleene op uwe barmhertichept vertrouwe.

l Spr.36.9 l Dencket Heere aen v verbondt / ende 18
gheeft my in/ wat ick spreken ende dencken sal/ende gheeft my gheluck daer toe:op dat v huys bliue.

Ende alle Heydenen ghewaer worden/ 19
m Deu.32.34 dat ghy Godt zyt/m ende ghen ander/ sonder alleene ghy.

Dat v. Capittel.

1. Judith berept haer/ om te volcomen het gene dat sy voorghenomen heeft/ ter verloissinge des volcx Israels. 10 Sy gaet wt der stadt Bethulie/ 11. sy wort van den wachteers der Assyriers aenghespzoken/ 17. ende ghelept tot Holofernem.

Abra / Iuditha dienst maghet. a 2.Sect.1 DOe sy nv wtghebeden hadde/stont sy 1
op/ende riep hare maghet Abra.

Ende guick henen onder int huys/ 2
a leyde den sack af/ ende tooch hare Weduweincleederen wt.

Ende wiesch haer/ ende saluede haer met 3
rosteliche water/ ende vlechtede haer hayr/ ende settede een hupue op / ende tooch haer schoone cleederen aen.

Ende vercierde haer met spanghen ende 4
gesmijdde/ ende tooch alle haer cieraet aen: ende de Heere gaf haer ghenade/dat sy lieflijck aen te sien was : want sy en verciersde haer niet wt curieulheyt / maer Gode te lone.

Ende sy dede haer maghet eenen ghe- 5
peckten wijnsles vol wijns/ende een cruyke met olye/ ende eenen sack/daer sy bisgen/ meel / ende broodt inne hadde / dat sy eten

6 b Ende aen de poorte vant sy Oziam b Judith.13 ende de oudtsten/ die haer wachteden/ ghelijck het verlaten was.

7 Ende sy verwonderden hen / dat sy soo schoone was.

8 Doch nv en vraechden sy niet/ wat sy in den sinne hadde / maer lieten se henen wt/ ende spraken: De Godt onser Vaderen geue v ghenade / ende late v voornemen wel ghelucken:dat hem Israel wwer verheughe/ ende uwen name gherecken worde onder den heyligen.

9 Ende alle die daer waren / spraken Amen/Amen.

10 I Maer Judith badt/ende guick voort met haren maghet Abra.

11 Ende doe sy smorghens vroech den berch henen af guick/ontmoetede haer de wachters der Assyriers/ende liepen haer aen/ende vraechden haer/ van waer sy quame/en de waer sy henen woude?

c Judith.11 ende 12 12 Ende sy antwoorde : c Ick ben een Hebreische vrouwe/ende ben van hen gevloden: want ick weet het/dat sy v inde handen ommen sullen : daeromme dat sy v veracht hebben/ende niet en wonde genade soecken/ ende hen ghewillichlycken ouergheuen.

13 Daeromme hebbe ick my voorgenomen/ by den Vorst Holofernes te comen/ dat ick hen hare heymelickheyt openbare/ende segghe hem/ hoe hyse lichtelycken ouerwinnen meughe / dat hy niet eenen man verliesen en derf.

14 Dewijle dat sy so spraek/ sagen sise aen/ ende verwonderden hen gantsch seer/ dat sy so schoone was/

15 Ende spraken: Dat mochte v helpen/ dat ghy het so goet meynet/ende tot onsen Heere gaen wilt.

16 Want wanneer ghy voor hem coemt / sal hy v genadich zyn/ en sult hem van herte wel gevallen : en vrachtense henen in Holofernes Tente/ende seynden hem van haer.

Judith coemt in Holofernes Tente.

17 Ende doe sy voor hem quam / d wert hy alsoo aengheseken teghen haer. d Judith.12

18 Ende zijne dienarrs spraken onder malcanderen: Dat Hebreysche volck en is vrouwen niet te verachten/dewijle dat het schoonste vrouwen heeft : soudenen om sulcker schooner vrouwen wille niet krijghen.

19 Doe nv Judith Holofernem sach sitten onder zijn Tapijt / dat schoon ghewercker was/met purpuren en goude/en met Smaragden ende belen edelen steenen verciert/

20 Viel sy voor hem neder / ende badt hem aen : en Holofernes hiersse weder opzichten.

Dat vj. Capittel.

1. Holofernes vermaent Judith goeden moet te hebben. 3. Sy vraecht haer de oorsake haer coemste. 4. Judith bedriecht Holofernem door schoone woorden.

1 ENde Holofernes spraek tot haer: Hebbet eenen goeden moet/ ende en vreest niet : want ick en hebbe nopt eenen menschen leet gedaen die hem onder den Coninck Nebucad Nezar ghegheuen heeft.

2 Ende en hadde my v volck niet verachtet / so en hadde ick nopt eenen spiesse tegen haer opghehenen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ab segget hier/waerom dat ghy zijt van hen ghevloden/ende tot my ghecomen.
Judith antwoorde/ende sprack: Ghy 4
wonder uwe maghet genadichlicken hooren: sult ghy doen als d uwe maghet seghen sal/so sal d de Heere gheluck en overwinninghe gheven.
God gheve Nebucad Nezar gheluck ende 5
hepl/den Coninck des gantschen lants/die d wtghevlochticket heeft/alle onghehoorsamen te straffen: want ghy condt hem onderdanich maken/niet alleene de liedē/maer oock alle dieren op den lande.
Want uwe verruft ende wijsheyt is be- 6
roemt onder gantscher werelt/ende a alle man weet/dat ghy de gheweldichste Hooft zijt inden gantschen Coninckrijcke/ende d goer regiment wort over al ghepresen.
So weeten wy oock/d wat Achior gesproken heeft/ende hoe ghy met hem daer tegen ghedaen hebt. 7
Want onse God is so toornich over on- 8
sonden/dat hy door zijne Propheten heeft vercondigen laten: Hy wille dat volck straffen om zijnder sonden wille.
Dewijle nu het volck Israels weer/dat 9
sy haren God vertoornt hebben/so zijn sy door d verschrocken.
Daerom lijden sy grooten honger/ende 10
moeten van dorste versmachten.
Ende hebben als nu voorghenomen/ha- 11
re bee te slachten/op dat sy desselven bloet dyncken/
Ende het heylige offer te eten/aen come/ 12
wyn/eñ olye/dat hen God verboden heeft/dat sy het oock niet aenroeren en sonden. Daerommе isset ghewisse/dat sy moeten omcomen/dewijle sy suiker doen.
Eñ dewijle ick dat weet/e ben ick dā hen 13
gevloden/ende de Heere heeft my tot d gesonden/dat ick d suiker sonde aensegghen.
Want hoe wel ick tot d hen gecomen/so 14
en ben ick doch daeromme van Godt niet afgevallen/maer wil mijnen God noch dienen by d: ende uwe maghet sal henen wt gaen/ende Godt aenbidden.
Die sal my openbaren/wanneer hy hen 15
haren loon gheven wil voor hare sonde: soo will ick dan comen/ende wil d aensegghen ende d midden door Jerusalem voeren/dat ghy alle dat volck Israels hebbet/ghelijck als schapen die gheenen herder en hebben/ende d eñsal niet eenen hont derren aenblaffen.
Want dit heeft my God gheopenbaert/16
Dewijle hy op haer toornich is/ende heeft my herwaerts gheſonden/op dat ick het d aensegghe.
Dese reden behaechde Holoferni/ende 18
zijnen knechten wel: ende sy verwonderden hen haren wijsheyt/ende sprake onder malcanderen:
Dier vrouwen ghelijck/en is niet op aer- 19
den/van schoonheyt ende wijsheyt.
Ende Holofernes sprack tot haer; Dat 20
heeft Godt alsoo gheschicket/dat hy d herwaerts gheſonden heeft/eer dan dat volck in mijne hant quame.
d Dat wy d God suiker wreichten/als 21
ghy gheseyt hebt/soo sal hy oock mijn God zijn/ende ghy sult groot worden by dē Coninck Nebucad Nezar/ende in wen name sal ghepresen worden inden gantschen Coninckrijcke.

Dat xij. Capittel.

1. Holofernes ghebiedt Judith in zijn schatcamer te leyden. 2. Judith en wil haer niet bevonden/etende de spijse der Heydenen. Sy verkiest oorlof van Holoferne/om by nachte wt ende in te gaen. 12. Sy doen haer ghebedt tot God. 12. Sy is aengheſproken/om haer te begheven tot Holoferne. 13. Sy beyrft haer daerin te bewilligen.

1 Holoferne beuelt Judith eerlijck te houden.

DE liet hyse brengē in de schatcamer/dat sy daer blijven soude/ende benal/daerniese dā zijner tafel spijsen soude.
2 Maer Judith antwoorde/ende sprack: Ick en derf noch niet eten dā uwer spijsen/op dat ick my niet en versondige: maer ick hebbe een wēpnick met my genomen/daer ick wil van eten. a Gen. 43. 32 Tob. 1. 12 Dan. 1. 8
3 Doe sprack Holofernes selue: Wanneer dat op is/dat ghy met d gebracht hebt/van waer sullē wy d dā wat weder beschicken?
4 Judith antwoorde: Mijn heere/so ghewisselijck als ghy leeft/eer uwe maget alles dat verteeren sal/so sal God door my wtrichten/wat hy inden sinne heeft. Ende doe haer de knechten in het b ghemack dzengen wonden/als hy bevolen hadde/ b De camer.
5 Badt sy/dat men haer veroorloefde/des auonts eñ des morgens henen wt te gaen/ende haer ghebedt te doen tot den Heere.
6 Doe beual Holofernes zijnen camerdienaren/datmense drie daghen lanck sonde wy wt ende in gaen laten/haer ghebedt te doen tot God.
7 Ende des auonts ginck sy henen wt in den dale voor Bethulia/ende wiesch haer int water.
8 Daernae badt sy tot den Heere/den Godt Israels/dat hy haer gelnck gaue/zijn volck te verlossen.
9 Ende ginck weder in de tente/eñ hieldt haer repn/ende en adt niets voor dē auont.
10 Holoferne rechter een groote auōtmael aen. Alenden vierden daghe maeckte Holoferines zijnen naesten dienaren alleene een auontmale/ende sprack tot Vagao zijnen Camerlinghe: Gaet henen/ende onerredet de Hebreische vrouwe/dat sy haer niet en weygere tot my te comen.
11 Want het is eē schande by dē Assyriers/dat sulck een vrouwe sonde onbeslapē van ons comen/ende eenen man bespot hebben.
12 Doe quam Vagao tot Judith/eñ sprac: Behoone vrouwe/ghy en willet d niet weygheren tot mijnen heere ter eeren te comen/ende met hem eten ende dyncken/ende vrolijck zijn.
13 Doe sprack Judith: Voe derf ick het mijnen heere c ontseggheñ? c Of: weygeren
14 Alles wat hem lief is/dat wil ick van herten geerne doen/alle mijn leef daghe.
15 Ende sy stont op/ende vercierde haer/ende ginck henen in voor hem/ende stondt voor hem.
16 Doe ontsprack Holoferni zijn herte/d want hy was aengheſteken met hperigher hitte tegen haer. b Syn. 9. 9 Susan. 8
17 Ende sprack tot haer: Setter d neder/dyneckt ende weest vrolijck: want ghy hebt ghenade by my ghevonden.
18 Ende Judith antwoorde: Ja Heere/ick wil vrolijck zijn/want ick en ben mijn leef daghe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

daghe soo hooch niet gheeert ghewo:den.
Ende sp adt ende dzanck voo:t hem/ wat hare maecht bereyder hadde.
Holofernes is dzoncken.
Ende Holofernes was dzolijck met haer ende dzanck so vele/ als hy anders niet en plach te dzincken.

Dat xiij. Capittel.

3. Judith blijft alleē met Holofernes. 7. Sp aenroept den Heere/ 10. Dudt Holofernes het hooft af. 11. Keert wederomme in Bethulien. 19. Toonet dē volcke het hooft Holofernis. 22. Het volck loeft ende danckt God. Ozias pzijst den Heere.

1 DE het nv gantsch spade weer/ gingen zijne dienaers wech in hare Tente/ a eñ sp waren altemael dzoncken.
a Spr. 31.30.
2 Ende Bagao maeckte Holofernes camer toe/ende ginck daer van.
3 Ende Judith bleef alleen by hem in der camer.
b 3. Esd. 3.18 Prou. 20.1 Gene. 9.21 1. Sa. 25.36. 1. Reg. 20.16.
4 Doe nv Holofernes int bedde lach/b was dzoncken/ende sliep/
5 Opzack Judith tot haer maecht/ sp sonde daer buyten de wachte houden voo:t der camer.
6 Ende Judith tradt voo:t het bedde/ende badt heymelijcken met tranen/ende spzack:
7 Heere Godt Israels/ sterckt my/ende helpt my ghenadichlijcken volbzengen/dat ick met gantsch vertrouwen op v/ hebbe voo:ghenomen: dat ghy uwe stadt Jerusalem verhooghet/als ghy toegheseyt hebt.
8 Na sulcken ghebede/tradt sp tot der calomme boven aen bedde/ende langde dat sweert af/dat daer hinck.
Judith haer wet Holoferni den cop af.
c 2. Sa. 17.51 2. Par. 11.23. 1. Mac. 7.46.
9 Ende tooch het wt/ ende greep hem by den hayze/ eñ spzack wederom: Heere God/ sterckt my in deser stonde.
10 Ende sp hieu hem tweemael inden hals/ met aller macht: c daerna sneet sp hem den cop af/wentelde het lichaem wt den bloede/ ende nam de deken met haer.
11 Daerna ginck sp wt/ende dede dat hooft Holofernis/haerr maecht/ ende liet het in eenen sack steken.
12 Ende sp gingen met malcanderen heinen wt/na harer gewoonheyt/ gelyck als wonden sp gaen bidden/ voo:t her legher/ ende ginghen rondtomme voo:t den dale/op dat sp heymelijcken aen de poo:te der stadt quamen.
13 Ende Judith riep de wachters: Doet de poo:te op: want Godt is met ons/die heeft Israel de ouerwinninghe ghegeuen.
14 Doe nv de wachters hare stemme voo:den/ ontboden sp also haest de outsten der stadt.
15 Die quamen alle tot haer: want sp hadden alreede daer aen verzaecht/ dat sp niet weder comen en sonde.
Judith vermaent het volck Gode te dancken/ voo:t de ouerwinninghe
16 Ende sp staken fackelen aen/ ende ginghen rontom haer/ tot dat sp op een pleyn quam/eñ sp hiersse stille zijn ende rochoozen/
17 Ende spzack also: Danckt den Heere onsen Godt/ die niet en verlaet de gene/ die op hem betrouwen/ ende heeft ons barmherticheyt bewesen/ voo:t my zijne maghet/
18 Als hy dē huyse Israels voegeseyt heeft/ ende heeft in deser nacht/ den vyant zijns volcx/ voo:t mijne hant omgebzacht.
19 Ende sp tooch het hooft Holofernis wt/ ende wees het hen/ ende spzack: Siet/dat is het hooft Holofernis/ des Veldhooftmans der Assyziers: eñ siet/ daer is de deken daer hy onder lach/doe hy dzoncken was: daer heeft hem de Heere onse Godt voo:t eener vzouwen handt omghebzacht.
20 Soo warachtich als de Heere leeft/ heeft hy my voo:t zijnen Enghel behaert/dat ick niet en ben verontreynicht worden/dewijle dat ick den wt geweest/ ende heeft my sonder sonde weder herwaert ghebzacht met grooter vzeuchden ende ouerwinninghe:
21 d Daerom danckt hem alle/ want hy is goedich/ende helpt altoos.
22 Ende sp danckten alle den Heere/ ende spzaken tot haer: Ghelouet zy de Heere/ die voo:t v onse vyanden heden heeft tot schanden ghemaeckt.
23 Ende Ozias de Voo:st des volcx Israels/spzack tot haer: Gesegent zijt ghy dochter banden Heere den Alderhoochsten God/ boven alle vzouwen op aerden.
24 Ende ghelooft zy de Heere/ die Hemel ende aerde ghescha:pen heeft/ die v heeft geluck ghegeuen/den Hoofman onser vyanden te dooden.
25 Ende heeft uwen name soo heerlijck gemaeckt/dat v alle tijt pzijsen sullen/ alle die des Heeren werck achten: daerom dat ghy v lenen niet verschoont en hebt in der voo:ssemsse ende noot was volx/ maer hebt her
e verlost voo:t den Heere onsen Godt.
26 Eñ alle dat volck spzack Amen/ Amen.
27 Daer na nepmen den Achioz/ tot dien spzac Judith: De God Israels/dien ghy gepzesen hebt/ dat hy hem aen zijnen vyanden wzeken can/ heeft in deser nacht/ der godeloosen hooft omgebzacht voo:t mijne hant.
28 Ende dat ghy het siet/ so is hier den cop Holofernes/ die den God Israels hoochmoedichlijcken gelastert heeft/ f ende v den voo:t ghedzepcht/ doe hy spzack: Wanneer dat volck Israels genangen wo:t/ so wordt de hy v met hen voo:steken laten.
29 Ende doe Achioz Holofernis cop sach/ ontsettede hy hem/ dat hy gheheelijck verstarf.
30 Daerna/ doe hy weder tot hem seluen quam/g viel hy tot haren voeten/ eñ spzack:
31 Ghesegent zijt ghy dan uwen God/ in allen hutten Jacobs: want de Godt Israels sal aen v ghepzesen worden/ by allen volcken/die uwen name hoozen sullen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Judith gebiet/ dat den cop Holofernis wo:ghehanghen wo:de oner de mueren. 6. Achioz ghelooft aen Godt. 7. De inwoonders Bethulie trecken wt ghewapent. 14. Holofernes wert voo:t gevonden in zijn tente.

1 DEse nā spzack Judith tot alle volcke: Lieue broeders/ hoo:t my: Soo haest als den dach aenbzeeckt: a soo hanget den cop ouer de mueren henen wt:
2 Ende nemet uwe wapenen/ ende ballet alle te samen henen wt/in eenen hoop/ ende met geroten ghescheye.
3 So sullen die uijder schaerwacht vlieden/ ende sullen dan haren heere opwecken ter slachtinghe.
4 Ende wanneer de Hooftlieden tot Holofernis tente comen sullen/ eñ het lichaem daer sien inden bloede ligghen/ so sullen sp
5 Ende wanneer ghy lieden mercket/ dat sp ver-

a 1. Sa. 17.10 1. Mach. 4.36 2. Mach. 15.27
b Psal. 117.8 ende 145.3
c Of ende vrijdt.
d Psal. 105.1 ende 106.1
e Esth. 16.17
f Iudic. 8.2
g Iudic. 7.22 Iudic. 16.20

sp hertzaecht gheworden zijn/ ende de blucht
gheuen/so volghet cluec na/ want de Heere
beefse onder uwe voeten ghegheuen.
Doe nb Achior sach/dat de God Israels 6
gheholpen hadde/ verliet hy de Heydensche
wijse/ende gheloofde aen Godt/ ende b hiet
hem besnyden: c ende is onder Israel ghe-
sekent ghewozden / hy ende alle zijne naco-
melinghen tot op desen dach.
Es doe den dach aenbzack/hingen sp den 7
cop onder de mueren henen wt/ ende namen
haer geweere/ende bielen henen wt in eenen
hoop/ende met grooten ghescheye.
Ende doe sulcx de nederste schaerwacht 8
sach/liepen sp na Holofernes Tente.
Ende die daerinne waren/ richteden een 9
bulderen aen booz zijner camer/daer hy sou-
de van opwalen.
Want men en dozfte niet aencloppen/10
oft in des Bozsten te Assyzien camer gaen.
Maer doe de Hooftlieden der Assyziers 11
quamen / seyden sp tot den camerdienaren:
d Gaet daer henen in/ende weckt hem op:12
want de muysen zijn henen wtgeloopen wt
haren holen/ende zijn coene ghewozden/dat
sp ons nb aengrijpen derren.
Doe ginck Bagao daer henen in / ende 13
tradt booz den boozhanck / ende clopte met
den handen : want hy meynde / dat hy by
Judith lieg/ende lupsterde oft hy hem ver-
mceren wonde.
Doe hy nb niets en bernam/ hief hy den 14
boozhanck op: doe sach hy het lichaem sou-
der den cop / in zijnen bloede op der aerden
ligghen. Doe e schzeyde ende huylede hy
luyde/ ende verscheurde zijne cleederen.
Ende sach in der camer Judith/ende doe 15
bose met en bant/lieg hy wt tot den krijchs-
volcke/ende syzack:
Een enige Hebreische vrouwe / heeft het 16
ganssche huys Nebucad Nezars van Assy-
rien/tot spotte ende hoone ghemaeckt/ booz
der ganscher werelt: want Holofernes leyt
daer doot op der aerden/ende de cop is hem
afgheborwen.
Doe dat de Hooftlieden van Assyrien 17
hoozden/verscheurden sp haer cleederen/en-
de beefsyzickten vter maten seer.
Ende daer werd een groot mooztgeschzey 18
onder hen.

Dat xb. Capittel.

1. De Assyziers van verschzicktheyt besyzon-
gen/vlieden. 3. De Israeliten laghen de Assyziers
na. 7. De inwoonders Bethulie plonderen den le-
ger der Assyziers. 9. Jehoiakim de hooghe Prie-
ster comt in Bethulien om Judith te sien. 10. Je-
hoiakim prijst Judith seer.

Doe nb het krijchs volck hoozde / dat 1
Holoferni den cop af was/verschzick-
ten sp / ende werden verbijstert/ end.
en conden geenen raet houden wat sp doen
souden/ a so was hen de moet ontallen.
Ende gauen de blucht/dat sp den Heyzeen 2
ontcomen mochten / diese saghen tegen hen
daer boozts trecken.
Ende doe de kinderen Israels sagen/dat 3
de vyanden bloden / suelden sp hen na met
grooten gheschzeye ende trompetten.
Dewijle nb der Assyziers ordeninge ghe- 4
broken was / ende de kinderen Israels in
haren ordeninghe toghen/sloeghen sp alle de
gene die sp aftaghen conden.

5 Ende Gbias sant tot allen steden in den Gbias.
lande Israels/
6 Dannen in allen steden op was / ende
taechde den vyandē na/ten lande henen wt.
7 Maer b het overghebleuen volck te Be- b 2. Reg. 7. 16
thulia/ viel inder Assyziers legher/ plonder-
den ende boerden henen wech / wat de As-
syziers daer gelaten hadden / ende braghten
groot goet daer van.
8 De andere nb / doe sp weder quamen/
braghten sp met hen / alles wat de gene met
hen wech genoert hadden/ aen bee ende an-
deren goede / ende het gantsche landt wert
rijcke van sulcken roone.
9 Daer na quam Jehoiakim de hooghe Jehoiakim.
Priester / van Jerusalem te Bethulia/ met Judith. 4. 1
allen Priesteren / op dat sp Judith saghen.
10 Ende sp guick c henen wt tot hen. Doe c Of/ booztz
presen spse al te samen / ende syzaken : Gby
zijt de kroone te Jerusalem/ ghy zijt de her-
tenureichde Israels/ ghy zijt een eere des
gantschen volcx/
11 Dat ghy sulcke loftlycke daet gedaen hebt/
ende Israel so groote weldaet betoont hebt/
daese Godt wederomme d wrgheholpen b Of/ verlosste
heeft : gheseghent zijt ghy booz Godt ee-
wichlijck.
12 Ende alle het volck syzack : Amen.
13 Ende doemen nb derrich daghen lanck/
den buete wrghedeylt hadde/
14 Gauen sp Judith costelijck e tuych/ dat e Of/ ghersse-
Holofernes ghehadt hadde/ aen goude/ sil- schap/
uer/cleederen/ ende edele steenen.
15 Ende f alle man was broliick / soughen f Of/ gheselick
ende syzonghen/ beyde ionck ende out.

Dat xbj. Capittel.

2. De loffsanck Judiths. 23. Judith eyghenet den Heere het heel haers buets. 26. De repmchept Judiths. 28. Judith hondert ende bijf Jaer out/ 29. sterft tot Bethulien/ en alle het volck dzaecht rouwe om haer seuen dagen. 30. Wende in Israel/ dewijle sp leeft/ende oock langhe daer na.

1 De a sanck Judith den Heere dit lied/ Een loffsanc
ende syzack: Judiths tot
2 Speler den Heere met Tamboyj- Godt.
nen / ende clinghet hem met b Cimbalen: a Exod. 15. 1
c singet hem een nieuwe liet/ weest broliick/ Judic. 5. 1
ende roepet zijnen Name aen. b Psal. 150. 5
c Psal. 149. 1
3 De Heere is het / die de krijghen stueren Esaie 42. 10
eam/Heere heet zijnen name.
4 Hy strijdet booz zijn volck / dat hy ons
d wrhelpe van alle onse vyanden. d Of/ verlosse
5 Assur quam dan den gheberchte wt den
Noozden/met eener grooter macht / e zijne e Judit. 2. 11
veelheyt bedeckte de wateren / ende zijne ende 7. 10
peerden bedeckten het lant.
6 Hy dzeychde mijn landt te verbzanden/
ende mijne manschap te verwozgen/de kin-
deren ende maechden weeh te doeren.
7 Maer de Heere de Almachtighe Godt
heeft hem ghestraffet/ * ende heeft hem in * Judic. 4. 21
eener vrouwen hant ghegheuen. Judic. 13. 16
8 Want gheen man noch eenich krijgher/
en heeft hem ommeghebzacht / ende gheen
Reuse en heeft hem aenghegreyen: f Maer f Judit. 8. 1
Judith de dochter Merari heeft hem ne- ende 10. 17
derghelept met haren schoonheyt.
9 g Want sp leyde hare Weduwen cleede- g Judit. 10. 2
ren af / ende tooch hare schoone cleederen
aen/ter vreuchde der kinderen Israels.
10 Sy bestreeck haer met costelijcke water/
en vlechtede hare hayzen/ heem te bedzieghen.

Hare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Vare schoone schoenen verblindeden hem/ 11
h Judit.13.16 hare schoonheyt dinck zijn herte / h doch sy
hielen hem den cop af.
Dat hen de Perssen ende Meden ontset- 12
reden/ voor sulcker coenen daet.
i Judit.14.13 Ende der Assyriers heyr i huylede/ doet-
mijne ellendighen voorts quamen / die han
doyste versmachtet waren.
De ionghen doorstaken de Assyriers/ en- 14
de sloeghense in der vlucht/ als kinderen: sy
zijn verdelghet van den heyre des Heeren
mijns Gods.
k Psal. 149.7 k Laet ons singhen een nieuwe liet den 15
Esaie.42.10 Heere onsen Godt.
Heere Godt/ ghy zijt de machtige Godt/ 16
l 2.Hest.2.4 die groote daet doet/ l ende niemant en can
y wederstaen.
m Gen.1.3 Y moet alle dinck dienen: m want wat- 17
Psal.33.9 ghy spreeckt dat moet geschieden: wanneer
ghy eenen moet geest/ dat moet voortgaen/
ende uwen woorde en can niemant weder-
staen doen.
n Psal.18.8 n De Berghen worden beuen/ o ende de 18
o Judit.5.4 rotsstreenen versmelten als Was voor y.
Esaie 64.14
p Mal.4.2 p Doch die y vreesen / dien bewijst ghy 19
groote ghenade : want alle het Offer ende
q Of/ verach- vette / is veel te q slecht voor y: Dan den
tet. etc. Heere vreesen/ dat is seer groot.
Wee den Heydenē die mijn volck verwol- 20
r Deut.32.35 ghen: r want de Almachtige Heere richtese/
ende soecktse te huys/ter tijdt der wrake.
s Esaie 66. 24 s Hy sal haer lyf plaghen/ met vyere/ende 21
Marc.9.47 wormen: ende sy sullen beuen t ende hey-
t Mat.13.50 len in eewichept.
ende 21.13 Dae sulcker ouerwinninghe / tooch alle 22
ende 24.51 dat volck van Bethulia na Jerusalem/ den
ende 25.30 Heere aen te bidden / ende reynichden hen/
ende Offerden y zantoffer/ende wat sy ghe-
looft hadden.
Ende Judith hinck alle wapenen Holo- 23
fernes op in den Tempel / ende den voor-
hanck / dien sy van zijnen bedde ghenomen
hadde/ u dat het den Heere verbannen zijn u 2. Esdr. 10.
sonde eewichlijck.
Ende het volck was vrolijck te Jerusa- 24
lem by den Heylichdom / met Judith/ drie
Maenden lanck/ende hielden den vierdach
der ouerwinninghe.
Daer nae tooch een yeghelijck weder na 25
huys/ende Judith quam oock weder te Be-
thulia/ende wert hoogh geeert in den gant-
schen lande Israels.
Ende sy en nam geenen man weder/ na 26
haers eersten man Manasses doot.
Ende sy wert gantsch oudt: 27
Ende sy bleef in haers mans huys/ tot dat 28 x Gen.50.26
sy hondert ende vijf Jaer oudt wert: x ende Deut.34.7
haer maget Abra/maecktese gantsch vry. Jos.24.29
y Gen.25.10
Daer na sterf sy tot Bethulia/ ende wert 29
begraeffe by haren man Manasse: y ende
het volck droech leet om haer/ seuen daghen
lanck: ende alle haer goet deylde sy uyt/ an-
der haers mans vrienden.
Ende dewijle dat sy leefde/ ende daer toe 30
langhe daer nae / en doorste niemant tegben
Israel trecken.
z Ende den dach deser ouerwinninghe/ 31 z 2. Esdr. 16.
wordt van den Hebreeren voor een groote
feest ghehouden / ende van hen ghehou
eewichlijck.

Epnde des Boecx Judith.

SAPIENTIA,
het Boeck der VVijsheyt.

Argument.

In de andere Boecken die onderwijsinghe gheuen/ hoe wy leuen ende de zeden aengaende/ voor te rechte van sommigen/ het Boeck der Wijsheyt ter deser plaetsen gestelt. Daer in heeftmen den lof der Wijsheyt/ wat/ ende hoe groot sy zy/ welcke hare wercken ende vruchten zijn/ hoe seer alle menschen behooren te arbeyden ende te bidden / om die te gheeyghen . Hierinne voor Godt seer hooghe ghepreesen / den welcken te kennen/ de warachtighe wijsheyt is . Wederom beschrijft hy de valsche wijsheyt / ende den dienst der Afgoden/ die een claerlijcke peste der warachtigher Wijsheyt is : Waer van oock Lactantius seyt / dat daer gheen religie en is/ daer Afgodendienst is . Boven desen worden hier vele andere dingen seer wel gheleert/ ende schynen tot de warachtige wijsheyt te dienen. Wat dan alle die de warachtige philosophie soecken. dit Boeck lesen. b Sap. 11.17

Dat eerste Capittel.

1. Vermaninge totten Regenten des aertrijcx/ den Heere te soecken. 3. Het voorsichtighe herte en is der Wijsheyt niet voeert. 5. De heylighe Gheest vliet den Afgodischen ende roeckeloosen. 6. God is hender der herten. 7. De geest des Heeren vervult de aerde. 9. De aenslaghen ende redenen der Godlooser worden voor het gerichte/op dat se ghestraft worden. 11. Schadelijcken laster ende bloecken. 13. God en heeft de doot niet gemaeckt 15. De gherechticheyt is onsterffelijck.

Een vermaninghe ter wijsheyt aen de ouerheyt. 1.Reg.3.3 Esaie 56.1 a Deut.4.29 ende 30.1 2.Par.15.4

Hebbet de gherechticheyt lief/ ghy 1
regenten op aerden / dencket dat
de Heere helpen can / ende vreest
hem.
Want hy laet hem vinden van 2
dien / die hem niet en versoecken/ ende ver-
schijnt dien/ die hem niet en mistrouwen.
Doch roeckeloos goedtuncken / is verre 3
van God/ende wanner de straffe coemt/ so
bewijst sy wat gene voor sotte geweest zijn.
4 Want b de wijsheyt en coemt niet in een b Jac.4.5.13
boosachtighe ziele/ende en woont niet in een c Jac.4.5.13
lijue/der sonden onderworpen. b Joan.12.24
5 c Want de heylige geest/ d die daer recht 1. Joan.2.27
leert/ vliet de afgodischen/ ende wijckt van
den roeckeloosen/ welcke ghestraft worden
met den sonden / die ouer haer verheughet
worden.
6 Want de e Wijsheyt is so vroom/dat sy e Jac.3.17
den lasteraer niet onghestraft en laet: want Matth.10.26
Godt is een ghetuyghe ouer alle ghedach- Galat.2.20
ten/ ende f bekent aller herten ghemoeden/ 1 Joan.1.9.10
ende hoort alle woorden.
7 Want des werelts h ronde is vol des g Sap.6.1
Gheest des Heeren/ ende die de reden kent/ Act.2.24
die is alomme. h Of rondt
8 i Daeromme en can die niet verbaghen 1 1. Esdr.4.41
blijnen/die het onrecht spreert/ en het recht/
dat hem straffen sal / sal zijner niet feylen.
9 Want des Godlooser aenslagen/ moeten
voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

boor het gherichte / k ende zyne redenen
matten voor den Heere comen / dat zyne
ondeucht ghestraft worde.
Want des l Tuerighen ooze / hoort alle
duick / ende het spotten der lasteraers / en sal
niet verborghen blijnen.
Do hoedet u nu voor den schadelijcke la-
steren / en onthoudet de tonge vande bloe-
den : m want dat zijn hemelijcken met
maleanderen inde oozen spreckt / en sal so
sachte niet henen gaen : want de mondt die
daer liecht / doet de ziele.
n Staet so niet na den doot / met uwer
dwalinghe / o ende en poocht so niet na den
verderue / door uwe handen werck.
p Want Godt en heeft den doot niet ge-
maeckt / en heeft geenen lust aen het ver-
derren der leuendighen.
q Maer hy heeft alle duick geschapen dat
het in wesen zijn soude : r ende wat inder
werelt geschapen worde / dat is goet / ende
daer en is niet schadelijcx in : daertoe en is
der hellen rijck niet op aerden.
(Wat de gerechtichept is onsterffelijc /)
maer de godloosen pooghen dacrna / beyde
met woozden ende met wercken.
Want sy houden r hem voor eenen
vrient / ende baren daer henen / ende verbin-
den hen met hem : s want sy zijn dies oock
wel weert / dat sy zijns deels zijn.

Dat 9. Capittel.

1. De redenen der Godlooser / aengaende het
ende des menschen . 6. De redenen Epicureen
ende boleh sonder God. 12. De Godlooser raet-
slaghe tegheu de gherechtighe. 14. Ende en con-
clusie tegheu de gherechtighe. 18. Lasteringhe der
Godlooser tegheu Jesum Christum. 21. De doot heyt
der Godlooser verblint haer: 23. God heeft den
menschen ten leuen gheschapen. 24. De doot is in
de werelt comen, door des duyuels nijdt.

Wat het zijn rouwe lieden / en seggen : t
Ja hier is een corte en moeyelijck dinc
om onse leuen / ende wanneer een
mensche daer henen is / so is het gantsch niet
hem wte : so en weermen oock niemanden
niet / die wt der hellen weder gheromen zy.
u Dan onuerliens zijn wp geboren / en-
de baren weder henen / recht als waren wp
nooit gheweest.
Want het stuyuen in onser neuse / is ees
nen roock / ende onse reden is een vonckx /
dat hem wt onser herte ruert. Wanneer dat
selue wtgheblusschet is / so is het lijf daer
henen / gheliick als een afghedaen assche / en
de gheest verdwijnt / als een dunne locht.
Ende onsen name wort metter tijdt ver-
gheten / dat nyemant onses doens
ghedencken en sal / x onse leuen baert henen
weert / ende vergaet gheliick als eenen neuel
ende Sonnen glantze verdzeuē / ende van
d onsen tijt is gelijck een schaduwe henē
en is daer gheen wederkeeren : want het is
vast verseghelt / dat niemant weder en coemt.
e Welaen nu / ende laet ons wel leuē / de-
wijle dat het voorhanden is / ende onses
lijfs gheruycken / dewijle het ionck is.
Wp willen ons met den besten wijne en
de salue vullen / laet ons de f Nyeyploemen
niet verstuyuen.

8 Laet ons krantzen dragen van ionghe
roosen / eer sy verwelckt worden.
9 Onser gheene en laet het geen seplen met
g psalm : datmen alomme speuren mach /
dat wp vzolijck geweest zijn : wp en hebben
doch niet meer daer van / dan dat.
10 h Laet ons den armen rechtueerdighen
overweldigen / ende grener wedwuwen noch
onde mans verschoonen : laret ons der ou-
den grijsen straffe niet achten.
11 Alles wat wp slechts doen connen / dat
sal recht zijn : want wie niet doen en can
wat hem ghelustet / die is verachtet :
12 i So laet ons op den rechtueerdigen loe-
ren / want hy maeckt ons vele onlusts / ende
settet hem teghen onse doen / ende scheldet
ons / dat wp teghen de Wet sondigen / k en-
de roept onse wijsen wt voor sonde.
13 l Hy gheeft voor / dat hy Godt kent / ende
roemt hem Gods kint /
14 m Straffet wat wp inderherten hebben.
15 n Hy en is niet lijdelijck / oock en te
sien : want zijnen leuen en rijmt hem niets
met den anderen : ende zijn wesen is geheel
een ander wesen.
16 Hy houdt ons voor onghescickt / ende
vermijdet onse doen / als o eenen dzeck : ende
gheeft voor / hoe dat de rechtueerdighen ten
laetsten goet hebben sullen / ende roemt dat
Godt zijn vader zy.
17 So laet ons doch sien / oft zijn woort
waer zy / ende versoecken waer het met hem
henen wt wil.
18 p Is de rechtueerdighe / Gods sone / so
sal hy hem helpen / ende wthelpen van der
hant der wederpartijders.
19 q Met smaethept ende quale willen wp
hem stoken / dat wp sien / hoe vroom hy zy /
ende bekennen hoe ghedulbich hy zy.
20 Wp willen hem ten schandelijcken doo-
de verdoemen / daer salmen hem kennen aen
zijnen woorden.
21 Suiex slaen sp aen / ende seplen : hare
boosheyt heeftse verblinder /
22 r Dat sp Godts heymelijcke gherichten
niet en bekennen : want sp en hebben de ho-
pe niet dat een heplich leuen beloont woz-
de / ende en achten de eere niets / die de on-
straffelijcke zielen hebben sullen.
23 s Want God heeft den menschе gescha-
pen ten ewighen leuen / ende heeft hem ge-
maeckt ten beelde / dat hy gheliick zijn sal /
als hy is.
24 t Maer door des Duyuels nijdt / is de
doot inde werelt gheromen / ende die zijns
deels zijn / helpen oock daertoe.

Wat 10. Capittel.

1. De zielen der rechtueerdighen / zijn in de
hant des Heeren. 4. De hope der rechtueerdigen /
8. De rechtueerdighe sullen de Heydenen ende
boicken richten. 9. Godt heeft een opsien / op zij-
ne wtuerco ene. 10. De Godloose sullen gestraf-
wozden. 11. Welcke de waerachtighe onsalichept
is. 16. De kinderen des ouerspeelders.

1 Maer a der rechtueerdiger zielen / zijn
in Gods hant / ende gheen quale en
roertse aen.
2 b Voor den omerstandighen worden sp
aengheslen / als stoumen sp / ende haer af-
scheyden wort een pijne gherekent.
3 Ende hare henenbaert voor een verderf:
c doch sp zijn in vzede.

Hoewel

i Pal. 10.8 ende 37. 32
Prou. 1. 11
Jere. 5. 8
k Joan. 7. 7
l Mat. 27. 43
m Joan. 7. 7
Prou. 13. 10
n Esai. 53. 8 ende 29. 27
o Of / oneer-
uichept.
p Mat. 27. 43
Psalm. 23. 9
q Ind. 18 by de
rechte sone
Godts.
r Jere. 11. 19
r Rom. 1. 22
s Gen. 1. 27
ende 2. 7
ende 5. 1
Sprach. 17. 1
t Gen. 1. 4
Joan. 8. 44
a Deut. 33. 3
b Sap. 5. 4
1. Cor. 6. 9
Heb. 11. 36
Der rechte-
ueerdighen
est vromen
stant.
c Sap. 4. 1
Esai. 56. 14

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Hoewel sy voor den menschen veel lijdens hebben/ d so zijn sy ghewisser hopen/ dat sy nemmermeer en sterven.

Sy worden een weynich ghegheesselt/ doch veel goets sal haer geschieden: e want God versoecht se/ende bemint se dat sy zijner weert zijn:

Hy f proeft se gelijck als gout inden oven/ ende neemt se aen als eenen vetten offer.

Ende ter tijdt wanneer God daerin sien sal/ g sullen sy heel claer schijnen / ende daer henen varen/ghelijck als vlammen door de h stoppelen.

i Sy sullen de Heydenen richten / ende heerschen over alle volcken/ ende de Heere sal eewichlijck over haer heerschen.

Want die hem vertrouwen/ die onderwinden dat trouwelijck houdt / en die daer trouwe zijn in der liefde/die en laet hy hem niet nemen : want zijne heyligen zijn in genaden ende barmhertichept / ende heeft een oplien op zijne uytvercoren.

k Doch de godloosen sullen gestraft worden/ghelijck als sy vreesen: want sy en achten des rechtveerdighen niet/ende wijcken vanden Heere.

l Want so wie de wijsheyt ende roede verachtet/die is onsalich/ende haer hope en is niets/ende haren arbeyt is te vergheefs/ ende haer doen en is gheen nutte.

Haere m vrouwen zijn dwasen/ende hare kinderen boosachtich : vervloeckt is/ wat van hen gheboren is.

n Want salich is de onvruchtbare/ die daer onbevleckt is/ die daer onschuldich is des sontlijcken beddes : deselve sals ghenieten ter tijt/ wanneermen de zielen richt sal.

o Desselven gelijcken een onvruchtbaer man / die niet onrechts met zijner hant en doet/noch booses tegen den Heere en denckt/dien wort ghegheven voor zijnen gheloove/een sonderlijcke gave/ ende een beter deel in den Tempel des Heeren.

p Want goeden arbeyt gheeft heerlijcken loon/q ende de wortel der verstaenis en vernuyt niet.

r Doch de kinderen der overspelders en ghedijen niet/en het zaet uyt eenen onrechtveerdighen bedde/sal verdelcht worden.

Ende oft sy alschoon langhe leeven / sullen sy nochtans eyntlijcken te schanden worden/ende haren onderdom sal doch ten laetsten sonder eere zijn.

Sterven sy nu haestelijck/ s so en hebben sy doch niets te hopen/ noch troost ter tijdt des gherichts.

u Want de onrechtveerdigen nemen een boos eynde.

Dat iij. Capittel.

1. Gherechtichept is beter te hebben/ dan kinderen. 3. De hope der godloosen en is gheen nutte / noch haer zaet en sal niet diepe worteln. 4. De gelucksalicheyt der godloosen sal cort wesen. 6. De kinderen onecrlijck verkregen/ zijn gheruppe vander boosheyt harer ouderen. 8. Ouderdom is eerlijck. 9. Cloeckheyt. 10. De gherechtighe wort wech ghenomen. 16. De doot der gherechtighen/ verdoemt den leevendigen godloosen. 18. De godloosen verachten de werchen des Heeren. 19. Het eynde der godloosen.

Beter is het geene kinderen hebben/ so men vroom is: want dat selve brengt eewigen lof: want het wort beyde by Gode ende den menschen gherocmt.

Waer het is/daer neemtmen het aen ten exempel: wiet nu niet en heeft / die wenschet doch/ ende vraelt inden ewigen krantse/ende behout de overwinninge des huysschen camps.

Doch de vruchtbaren hoop der godloosen en is geen nutte/ esi wat wt der hoererije geplantet wort/ dat en sal niet diepe worteln/noch eenen ghewissen grout setten.

a Esi oft sy een tijt lanck / aen de schenten groenen / dewijle sy gantsch los staen/ b worden sy vanden winde bewogen/ende van stercken winde wtgheroept.

Ende de ontijdige tacken worden gebroke/ende hare vrucht en is geen nutte/ ongepe te eten/ende nerghens toe deughende:

Want de kinderen die wt overlijcken bystapen gheboren worden/ moeten getuyghen vander boosheyt / teghen de ouderen/ wanneermen haer vraecht.

* f Haer de rechtveerdighe / oft hy alschoon al te tijtlijck sterft / c so is hy doch inder ruste.

(Want den onderdom is eerlijck / niet die langhe leeft/ oft veel iaren heeft:

Cloeckheyt onder den menschen / is het rechte grauwe hayr / ende een onbevlect leven/is den rechten ouderdom.)

d Want hy behaecht Gode wel / ende is hem lief/ende wort wech ghenomen wt den leven/onder den sondaers.

Ende wort wech gherucket / op dat de boosheyt zijn verstant niet om en wende/ noch de valsche leere zijn ziele bedrieghe.

Want de boose exempelen verleyden/ende verdernen eenen het goede/e ende de tooverweckende lust / verkeert ontschuldighe herten.

Hy is in corten volcomen gheworden/ ende heeft vele iaren vervult.

Want zijn ziele behaecht Gode/daerom snelt hy hem met hem wt den boosen leven.

Doch de lieden die het sien/ en achtens niet/ende en nemens niet ter herten:namelijcken/dat de heyligen Godts/ in ghenade ende barmhertichept zijn / ende dat hy een oplien op zijne uytvercoren heeft.

Want de ghestorven rechtveerdige/ verdoemt den leevendigen godloosen/ ende een die daer ionck is / ende in corten volcomen wort/het lange leven des onrechtveerdigē.

Sy sien wel des wijsen eynde/maer sy en mercken niet / wat de Heere over hem beduckt / ende waeromme hy hem bewaert.

Sy sient wel/esi en achtens niet: f want de Heere belachtse.

Esi sullen daer na schandelijcken vallen/ ende een smaechept zijn onder den dooden eewichlijck : ende hy salse omtrent haer neder stooten / esi salse wt den grondt worpen / dat sy gantschelijcken daer neder liggen: ende sy sullen in angsten zijn/ ende hare ghedachtenisse sal verloren zijn.

Sy sullen nu comen vertsaecht / met der consciencien haerer sonde/ g ende haer sonde sullen hen onder de ooghen schelden.

Dat v. Capittel.

1. De vroomicheyt der rechtveerdighen/tes ghende boosheyt. 2. De verschyckelijcke der godloos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

godlooſen. 4. De claghe der Godlooſen. 13. De hope der godtlooſen. 16. De rechtueerdige leuen eewichlijck. 18. Godt ſal wraake doen ouer zijne vpanden. 21. De creaturen ſullen hen wapens tegheu de onwijſe.

1 Dan. 12.28 Matt. 4.3.

ALs dan ſal de rechtueerdighe a ſtaen met grooter vrijmoedichheyt tegen die/ die hem beangſtet hebben/ende die zijnen arbeyt verwayen hebben.

Wanneer de ſelue dan ſulex ſien/ſullen ſy groutwelijcken verſchricken vooz ſulcker ſalichept/dier ſy hen niet verſien en hadden.

Ende ſullen onder malcanderen ſpreken met rouwe/eñ van angſt des gheeſts ſuchten/Dat is die/dien wy voortijdts vooz eenen ſpot hielden/ c ende vooz een hoonſche byſpraake.

d Wy ſotten hielden zijn leuen vooz onſinnich/ende zijn eynde vooz een ſchande.

Hoe is hy nu gherekent onder de kinderen Gods/ende zijn e erue is onder den heyligheu?

Derohalue hebbē wy des rechts weechs gheſeylt/ende het licht der gherechtigheyt/ en heeft ons niet geſchenen/ende de Sonne en is ons niet opgegaen.

Wy hebben enckel oureyt ende ſchadelicke weghen ghegaen/ende hebben byſtere onweghen gewandelt/ dach den weeg des Heeren en hebben wy niet geweten.

h Wat helpet ons nu onſe praal? wat baenghet ons den rijckdom nu/ met tſamen den hoochmoet?

i Dat is altemael henen weeh ghenaeyt/ ghelijck als een ſchaduwe/ ende als een geſchrey dat vooꝛby gaet.

Gelijck als een k ſchip op de wallen des waters henen weeh loopt/ welcker men/ſo het vooꝛby is/niet ſpeuren en can/noch deſſelues weeh onder vinet.

l Oft gheliick als eenen voghel / die dooꝛ de locht vliecht / daernen zijnen weeh niet na ſpeuren en can:

Want hy ruert eñ ſlaet in de lichte locht/ duſſt ende depiſe van malcanderē/ met zijnen ſweenden vleughelen/ende daer na en vinnen gheen teecken ſulex bliegens daer inne.

Oft gheliick als wanneer eenen pijl afgheſchoten wooꝛt/ nae den m mercktеecken/ eñ de van malcanderen ghedeylde locht/ui eenen weder te ſamen gaet/ datmen zijnen weeh daer dooꝛ niet ſpeuren en can.

Alſo wy oock/na dat wy zijn gebooren geweeſt/hebben wy een eynde genomen/ende en hebben gheen teecken der deught bewe ſen/dach in onſer booſheyt zijn wy verteert.

n Want des godtlooſen hope/is gheliick als ſtof vanden winde verſtroyt / ende als dunnen rijm van eenen ſtorm verdreuen/eñ als eenen roock vanden winde verwaeyt/ ende gheliick alſmen eenes bergheer / die heeft eenen dach een gaſt gheweeſt is.

o Dach de rechtueerdighe ſullen eewich lijck leuen/ p ende de Heere is haren loon/ ende de zelfuerhoochſte c ſorgher vooꝛ haer.

Daerommе ſullen ſy ontfangen een heerlijck rijcke/eñ een ſchoone r croone / vander hant des Heeren: want hy ſalſe met zijner rechter hant s beſchermen / ende met zijnen arme verdedighen.

u Hy ſal zijnen yuer nemen vooꝛ een harnaſch/ ende ſal de creaturе ruſten ter wraeke ouer de vpanden.

19 x Hy ſal de gherechtichepdt aen trecken vooꝛ yeuen creeſt/ende ſal het euyſlijcke gerichte opſetten/vooꝛ eenen helm.

x Syhe.6.17 1.Theſſ.5.8 Eſai.59.17 Job.29.14

20 Hy ſal de heerlijckheyt nemen tot eenen onuerwinnelijcken ſchilt.

21 Hy ſal den ſtrenghen toorne wetten ten ſweerde: eñ de werelt ſal met hem wt trecken ten ſtrijde/teghen de onwijſen.

22 De gheſchutten der buyremen ſullen gheliick toe treffen/ende ſullen wt den wolcken/ recht als van eenen hart gheſpannen boge/ baren/na het y mercktеecken.

y Of/wis.

23 Ende daer ſal dicken haghel vallen wt den toorne der donderſlagē: ſo ſal oock des zees water tegen haer raſen/ ende de ſtroomen ſullen hefticghen te ſamen loopen.

24 Ende daer ſal hem oock een ſtercke wint tegen haer leggen/ende ſalſe als een dzacywint verſtroyen.

Dat vij Capittel.

1. ende 22. Waerſchouwinghe tot Coningen ende Vorſten. 4. Overheyt ende gewelt zijn van den Alderhoochſten. 5. De ongherechtichepdt der Vorſten ſal geſtraffet worden. 8. De Heere en ſal geenen perſoon dzoeſen. 13. Het lof der wijſheyt. 18. Der wijſheyt beginſel. 26. Een cloeck oft wys Connick des boſen gheluck.

1 * Ongherechtichepdt beroeſtet alle landen/ende een boos leuen/ꝛ ſtoyet ommе de ſtoelen der Gheweldighen.

* Cap.vj. Luther. ꝛ Of/ werpet Pſa.8.10

2 GHoort nu/ ghy Coninghen / ende mercket/ leert ghy richters op aerden.

Een vermaninge aen de regenten/ dat ſy de rechtueerdichepdt eñ wijſheyt vooꝛ oogben hebben. Eccle.9.13 a Rom.13.3.

3 Neemt ter oozē ghylieden die ouer vele heerſcht / ghy die b verheft ouer den volcke.

4 a Want b lieden is de ouerheyt ghegheuen van den Heere / ende het ghewelt van den Alderhoochſten/welcke dzagen ſal/hoe ghylieden handelt / ende doozgrondet wat ghy oordeelt.

5 Want ghylieden zijt zijns rijcx ampteliden: doch ghy en voert nuwe ampt niet zijn/ ende en houdet geen recht /ende en doet niet na dien dat de Heere gheoordineert heeft.

6 Hy ſal ganſch gromwelijcken ende in rozen ouer b lieden comen / eñ daer ſal een ganſch ſcherp gerichte ouer de ouerheeren gaen.

b Syr.10.13 c Of/verachtеden/etc.

7 b Want den c ſlechten d geſchiet ghenade/doch de gheweldighe ſullen gheweldichlijcken gheſtraffet worden.

1.Per.2.3 d Of/wederuaert/bepeghuet/onmhoztet.

8 e Want die/die daer aller Heere is/en ſal gheenen perſoone vreeſen / noch de macht ſchouwē: hy heeft beyde de cleyne eñ groote gemaeckt/ende zorghet vooꝛ alle gheliick.

e Deut.10.17 2.Par.19.7 Job.34.19 Rom.2.11 Spr.35.22 Act.10.34 Gala.3.6 Epheſ.6.9 Coloſſ.3.25 1.Per.1.17

9 Over de machtighen nu / ſal een ſterck gherichte ghehouden worden.

10 fWer b tyranny ſpreke ick/op dat ghylieden wijſheyt leeren/eñ dat het b niet en feyle.

Lof der wijſheyt. f Pſal.8.17 fMatth.7.9

11 Want wie heylige leere heylichlijcken behout/die wooꝛt heylich ghehouden/ende wie de ſelue wel leeret/die ſal wel beſtaen.

12 So laet b lieden nu myne reden wel ghenallen/begeert ſe/ende laet b leeren.

13 Want de wijſheyt is ſchoone/eñ ouergancxelijck/ende laet haer gheeren lieden dien/dieſe lief hebben / ende f laet haer vinden van dien/dieſe ſoecken.

14 Ja ſy genaet/ ende gheeft haer ſeluen te kennen dien/dieſe gheeren hebben.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

g Of: habe/ haeft.
h Of/ wachtende.
i Anderw/ trachten/

Wiese geerne g geringe hadde/die en be-15
heeft niet vele moeyte / hy ontsse voor zyn
deure op hem h waermemende.
Want na haer i vragen/dat is de rechte16
cloeckheyt/ende wie na haer wacker is/die
en derf niet langhe sorghen.
Want sy gaet rontomme/ende soeckt wier-
haer weert zy/ ende verschynt hem ghewil-
lichlycken onderwegen/ende heeft achtinge
op hem/dat sy hem te ghemoet come.
Want wie hem gheerne laet onderwij-18
sen / daer is ghewillycken der wyshepdt
beginsel.

k Pro.9.9

k Ende wiese achtet/die laet hem geerne19
onderwysen : wie hem geerne onderwysen
laet/die houdt hare gheboden.
Waermen nu de gheboden hout/daer is20
ghewisselycken een heylich leuen:
Ende soo wie een heylich leuen boert/die21
is Gode gantsch na by.
Wie nu lust heeft tot wyshepdt/die maect22
sy tot eenen heere.

l Num.27. 18
1.Sam.14
2.Reg.3/9

l Willet ghy nu/ghy tyrannē inden volc-23
ke/geerne Conynghen ende Vorsten zyn/ so
houdet de wys heyt in eeren/op dat ghy ee-
wichlyck heerschet.
Wat nu de wys heyt is / ende van waer24
sy coemt/ dat wil ick b lieden vercondigen/
ende en wil b lieden de heymelyckheyt niet
verberghen/ maer doorgronden van aenbe-
ginne der creaturen / en wilse openbaer te
kennen gheuen/ende en wil der waerheydt
niet sparen.
Want ick en wil met den vergiftighen25
nijde niet te doen hebben : want de selue en
heeft niets aen der wys heydt.

Wijse Regeurē is der onderdanen gheluck.

Wanneer nu der wysen veel is / dat is26
der werelt heyl/ende een cloeck Conninck is
des volcx gheluck.
Daeromme later b lieden onderwijsen27
door myne woorden / dat sal b lieden nutte
zyn.

Dat vij. Capittel.

1. Staet ende conditie van alle menschen / is ghelijck. 6. Alle eenerley inganck ten leuen. 7. Alden moet bidden om wijshept. 8. Hier en is te gelijcken op wijshept. 12. Alle goet coemt met der wijshept. 14. Wijshept is eenen onepndelycken schat. 16. Wy ende onse redenen/ zyn inde hant des heeren. 17. De kennisse der natuerlycker dingen/is een gaue Gods. 12 Lof der wijshept. 27. De wijshept vermach alle dinck.

Alle menschen hebben gelijcken begin ende wtganck deses leuens.
a Job.10.10

Ick ben ock een sterflyck mensche/ge-1
lyck als de anderen / gheboren van
den ghesla chte des eersten gheschapen
menschen.
a Eñ ben gheformeert/thien maendē lanck 2
in bloede te samen geronnen van mans za-
de/door lust die mit byslapen gheschiet.
Ende hebbe ock/ doe ick geboren was/ 3
adem ghehaelt wt der ghemeyner locht/ eñ
ben ock gheualien op het aertryckе / dat
ons alte samen draecht.
Ende wreenen is ock myn eerste stem- 4
me geweest/gelyck als der anderen/ eñ ben
in windeldoecken opgheuoedt met sorgen.
Want geen Conninck heeft een ander be- 5
ginsel zynder gheboorten:

b Job.1.21
2.Tim.6.7
Eccl.5.14
2 2.Reg.3.7

b Maer sy hebben alle eenerley inganck 6
in het leuen/ende eenen gelyckeu wtganck.
Daeromme soo badt ick/ende my werdt 7
cloeckheydt gheghеuen: c ick riep/ende my
quam de gheest der wijshept.

De wijshept is de hoochste edelste eñ schoonste.

8 d Ende ick hielse weerder dan Coninc-
rycken ende Vorstendommen / ende ryck-
dom hielt ick voor niets teghen haer.
9 Ick en vergelyckte haer gheenen edelen
steen: want alle het gout is teghen haer/ge-
lyck als * snoode zandt/ende silver / is als
dreck teghen haer te rekenen.
10 Ick hadde se lieuer/dan een ghesont ende
schoon lyf / ende verroosse my ten lichte:
want die glantz die van haer gaet / die en
blusschet niet wt.
11 e Wy quam dock allerley goet met haer/
ende ontallycken rijckdom in hare hant.
12 Ick was in allen dinghen wonlyck / dat
f dede, de wijshept : ick my in den selven
voor : ende ick en wistes niet / dat sulckes
van haer quam:
13 Eenvoudichlyck hebbe ick het gheleert/
uuldichlycken dele ick het mede: ick en wil
haren rijckdom niet verberghen.
14 Want sy is den menschen eenen onepnt-
lycken schat : welcke die hem ghebruycken/
worden Gods vrienden/ende zyn aenghe-
naem daeromme dat hen ghegeuen is/ hen
te laten onderwysen.
15 Godt heeft my gegeuen wijslyckē te spre-
ken/ eñ nae sulcker gaue der wijshept/rechte
te dencken/want hy isset/die op den wegh
der wijshept leydet/ ende de wysen regeert.
16 g Want in zyner handt / zyn beyde wy
selfs ende onse reden/ daertoe alle cloecheyt
ende const in allerley h werck.
17 Want hy heeft my ghegeuen gewisse be-
kentenisse alles dincks : dat ick weet hoe de
werelt gemaeckt is/ende de crachte der Ele-
menten.
18 * Der tijt begin/eynde ende middel: hoe
den dach tot ende af neemt:
19 Hoe den tydt des Jaers hem verandert/
ende hoe het Jaer rontomme loopt.
20 Hoe de Sterren staen/den aert der tam-
men ende wilden dieren / hoe de winde soo
machtich is/ende wat de lieden inden sinne
hebben/ mengherley aert der planten ende
cracht der wortelen.
21 Ick weet alles wat heymelijck ende ver-
borgen is/want de wijshept/ die aller const
meester is/leert het my.
22 Want in haer is de Gheest/die daer ver-
standich is/heylich/ eenich/menichfuldich/
scherp / behendich / welsprekende / reyne/
claer/aerchtmoedich/vriendelyck/ernstache
tich/sonder schouwen weldadich/
23 Vrienthout/vaste/gewisse/seker/ eñ ver-
mach alle dinck/ siet alle dinck / ende gaet
door alle geesten/hoe verstandich/louter eñ
scherp sy ock zyn.
24 Want de wijshept is het allerbehendich-
ste/sy vaert ende gaet door alle dinck / soo
gantsch louter is sy.
25 Want sy is een helle glantz der Godtlije-
ker cracht / ende een strale der heerlyckheyt
des Almachtighen: daeromme en can niets
onreyn tot haer comen.
26 i Want sy is een glantz des ewighen Lofs
lichts/ eñ een onbeuleckt spiegel der Godt-
lycker cracht/eñ een beelt zyner goedicheyt.
27 Sy is eenich/ ende doet doch alle dinck:
sy blijft dat sy is/ende vernieuwt doch al-
le dinck ; ende door ghaet gheest in
haer in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

haer in de heylighe zielen/ esi maeckt Gods vrienden ende Propheten.

Want Godt en k bemint niemandt/ hy en blijue dan by der wijsheyt.

28

29 Sy gaet heerlijcker henen dan de Sonne/ ende alle Sterren/ende reghen het licht gherekent/ gaet sy hem wydt voor.

30 Want het licht moet der nacht wijcken/ doch de boosheyt en ouerweldicht de wijsheyt nemmermeer.

Wat hijr. Capittel.

1. Wijsheyt regeert alle dinck. 4. Sy is inde hemelsche raet ende kennisse Godts. 8. Ouerwijsheyt de onderwindinghe van veledinghen. 9. De duechten comende van der wijsheyt. 21. De wijsheyt een gaue Godts.

1 Sprockt geweldichlijcken van eenen ende ten anderen / ende regeert alle dinck wel.

* De selue hebbe ick bemint/ en gheso-
2 cht van mijner jeughet aen/ende dachte se my te bruydt te nemen : want ick hebbe haer schoonheyt lief ghecregheu.

3 Sy is van heerlijcken Adel : want haer wesen is by Godt/ende de Heere aller dinghen heeftse lief:

4 Sy is in den heymelijcken raet inder bekentnisse Gods/ ende een aenghenoet zijner werecken.

5 Is rijckdom een costelijck dinck inden leuen? wat is rijcker dan de wijsheydt die alle dinck doet?

6 Doet her nu cloeckheyt: wie is onder allen een constelijcker meester dan sy?

7 Heeft yemant de ghecrechtichcyt lief? haer arbeydt is onckel deucht : want sy leert alle recht/cloeckheyt/ ghecrechtichcydt ende b sterckheyt, welcke de alder nutsten zijn/in den menschelijcken leuen.

8 Begeert yemant veel dinck te weten: soo can sy c gheraden/ beyde wat gheschiet ende noch toecomstich is : d sy verstaet haer op verborgene woorden/ ende weet de ghetasielen te ontbinden: teecken/ende wonderen weet sy te wijsen/ ende hoe het tot den tijden ende stonden toegaen sal.

9 Ick hebbe het besloten/ haer my ter ghesellinnen te nemen : e want ick weet her/ dat sy my een goet raedgheuer zijn sal / ende een troester in soghen ende treurichcyt.

10 Een jonghelinck heeft door deselue heerlijckheydt by den volcke / ende eere by den ouden.

11 Ick sal scherp bevonden worden int gherichte / ende by den Gheweldighen salmen my verwonderen.

12 Wanneer ick swijghe/so sullen sy na myn bedden/wanneer ick spreke/so sullen sy ophouden: esi wanneer ick wijder spreke/soo f sullen sy de handt op haren mont leggen.

13 Ick sal eenen onsterffelijcken name door haer verkrijgen/ende een ewige ghedachtenisse by mijnen nacomelinghen laten.

14 Ick sal lieden regeren / ende Heydenen sullen my onderdanich zijn.

15 Grouzaine tyrannen sullen hen vreesen/ wanneer sy my hooren: ende by den volcke worde ick goedertieren bevonden/ ende in den crijgh een helde.

16 Soude ick nu te huys/so hebbe ick mijner custe aen haer: want het en is niet verdrietelijck met haer omme te gaen / noch ou-

17 stilich by haer te zijn / maer enckel lust en vreughde.

Suiker bedacht te ick by my /ende nam het ter herte :want die hare gemeynsamen zijn/ die hebben een ewich wesen/ ende die hare vrienden zijn/die hebben reyne wellust.

18 Ende oneyndelijcken rijckdom coemt handen g arbeyde haerder handen/esi cloecheyt doet haer ghesellschap esi spreken: ende eenen goeden roem/door hare gemeynschap ende reden : ick hebbe alomme ghegaen te soecken/op dat ick se tot my brachte.

g Wat is/ haarer leere ende reden.

19 Want ick was een kint van goeder aert/ ende hebbe een fijne ziele bereyghen.

20 Doe ick nu wel opgeroghen was/ wies ick tot eenen onbenlechten ijuer.

21 Doch doe ick ghewaer wert/dat ick niet anders cuysch zijn en conde/ h Godt gheue het my dan(esi dat selunge was oock cloecheyt te bekennen/wiens sulcke ghenade is) tradt ick tot den Heere/ ende badt hem/ende/sprack van gantsch mijnen herten.

h 2. Cor. 7. 7

Dat ix. Capittel.

1. De dichter in Salomons persoon. bidt om wijsheyt te ontfangen. 2. Godt heeft den mensche bereyde / dat hy ouer alle creaturen heerschen soude. 8. De menschen sonder wijsheyt/en sal niet gheeert wesen. 9. De wijsheyt was met Godt als hy de werelt maeckte/ 13. ende 17. De menschen en can den raedt Gods niet weten. 15. Het sterfelijck lichaem beswaert die ziele.

1 O Godt mijnen vaderen/ende Heere alder goedicheydt / a ghy die alle dinck door b woort ghemaeckt/

Een ghebet tot God om wijsheydt te bereyghen.

a Gene. 1. 1
b Gen. 1. 28

2 Ende den menschen door uwe wijsheydt bereydet hebt / b dat hy heerschen soude ouer de creaturen/ die dan b ghemaeckt is/

p Psal. 8. 7

3 Dat hy de werelt regeert soude met heylicheyt ende gherechticheyt/ ende met rechten herten richten.

4 c Geeft my de wijsheyt/die d doorgaens rontomme uwen throon is/esi en verwerpt my niet van uwen kinderen.

c 2. Reg. 2. 9
d Of/ alwege/

5 e Want ick ben b knecht/ende uwer maghet sone/een swack menschе/ende van corten leuen / ende te f slecht in verstande des rechts ende Wets.

e Psal. 84. 16 ende 116. 16
f Of/cleyn

6 Ende wanneer daer alschoon een onder den menschen kinderen volcomen ware/soo en ghelt hy doch niets/so hy sonder de wijsheyt is die van b coemt.

7 g Ghy hebt my vercoren ten Coninck ouer b volck / ende ten richter ouer uwe soonen ende dochteren.

Siet/de wijsheydt coemt alleen van Godt / ende sonder haer en deucht niemant niet.

g 1. par. 28. 5. 2. par. 1. 9

8 Ende heeter my eenen Tempel bouwen op uwen heyligben berghe / ende eenen altaer inder stadt uwer woninghe/ die daer ghelijck ware der heyligher hutten / welcke ghy in voortijden bereyden hetet.

h Ioan. 8. 22
Ioan. 1. 1
Genes. 1.
1. Ioan. 1. 1
Coloss. 1. 15

9 Esi met b uwe wijsheyt / die uwe werken weet: b ende daer by was / doe ghy de werelt maeckte: esi bekennet wat b wel behaecht/ende wat recht is in uwen gebaden.

10 Sentse nederwaert van uwen heyligben hemel/ende uit den throon uwer heerlijckheyt: sendtse bewaert/ dat sy by my zy/esi met my zy / esi met my arbeyde : op dat ick bekenne wat b wel behaghet.

11 Want sy weet alle dinck / ende verstaet her : ende laetse my matichlijck leyden in mijnen werecken / ende my behoeden door hare heerlijckheyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Hoe sullen v mijne wercken aengenaem zijn/ende sal v welck recht richten/en̄ weerdich zijn des throons mijns vaders.

i Want welcker menschе weet Godts raet? oft wie can dencken wat Godt wil?

Want der sterffelijcken menschen ghedachten zijn vnsuyuerlijck/ende onse aenslagen zijn vaerlijck.

Want het sterffelijcke lichaem beswaert de ziele/ende de aerdtsche hutte/onderdruckt den k verstroyden sin.

l Wy en bekennen dat nauwelijck / dat op aerden is / ende bevinden swaerlijcken dat ons onder den handen is/ wie wil dan m doorgronden dat inden Hemel is?

Wie wil uwen raet onderwinden: ten sy dan dat ghy wijsheydt gheuet/ ende sendet uwen heyligen Gheest vt der hoochde:

Ende alsoo het doen op der aerden recht werde / ende de menschen leeren wat v wel behaghet/

Ende door de wijsheyt salich worden.

Dat 9. Capittel.

1. De wijsheydt heeft den eersten menschе bewaert/ en̄ bracht hem vt zijn sonde. 3. Cain en̄ Abel. 4. Noe/Abraham. 6. Loth. 10. Jacob. 13. Joseph. 15. ende 17. het volck Israels. 16. Moses. 21. De wijsheyt opent der stommen mondt.

Wat nut den menschē vt de wijsheyt gheco-men zy.

Adam.

Gene. 1. 27

a Door dat woort Gen. 3. 15. Dat zaet sal v den cop vertreden. etc.

b Gene. 2. 22

Cain.

c Gene. 4. 8

Noe.

b Gen. 6. 7. 8

c Dat was Gods woordt ende beuel / de Arcke te bouwen.

f Of verachtet

Abraham.

g Gene. 21. 1 31. ende 12. 1 4. Esa. 3. 13

h Dat is/ waer sy henen quā/ daer vande sy afgodtsche boose lieden / gheluck als Abrahams leuen aentoochde.

Loth.

i Gene. 19. 17 Luce. 17. 32

k Dat sullen zijn de appelē aen de roode zee: die vt wēdich schoone/ en̄ inwendich vbel assche zijn / Sodoma ghenoemt.

Jacob.

l Gene. 28. 5 32. 3

1 Ick en̄ bekenne niet dat wy Godts raet weten/ ende sijn wijsheyt begrijpen/ ende sijn oordeelen onderzoecken/ dan alleen dat wy sijn woordt ende wercken hooren ende sien/ dat hy ons openbaert: ende dat wy sijn wijsheyt ende raet niet en weten/ dat hy ons niet en openbaert: ende dat wy sijn oordeelen niet en onderzoecken/ dat hy ons niet en leert. Dan̄ hy openbaert ons sijn woordt/ ende leert ons sijn oordeelen/ ende openbaert ons sijn wijsheyt ende raet/ dat wy sijn woordt ende wercken hooren ende sien. Esa. 40. 13. Rom. 11. 34 1. Cor. 2. 16

Hyp. 1. 3 4. Esd. 4. 21

k Sonder Gods woordt dichtet en̄ soect het vernunft wele wijsen en̄ weghen / bestroyt hemseluen also in beelde moeyte/ ende en treffet doch niet.

l 1. Cor. 2. 14

m Of douwlupsteren.

Ende was hy hem/ n doe hy bedroghen wert van dien/die hem ghewelt deden.

m Gene. 30. 30 n Gene. 31. 8

12 Ende maeckte hem seker voor dien / die hem o nae stelden / ende gaf hem ouerwinninghe in eenen stercken camp: op dat hy ondermonde/dat de Godsalichepdt machtiger is dan alle dinck.

o Of laghen

13 * De selue en verliet den bercochts rechtveerdighen niet / maer bewaerde hem voor het woeden der sonde.

Godts / als de Wijsheyt

14 p Ende met hem henen af in den Kercker/en̄ inden banden en verliet sy hem niet/ tot dat sy hem tsceptes dats Coninckrijck/ende de Gueruchepdt ouer die/ die hem ghewelt ghedaen hadden: ende maeckte die tot leughenaers/die hem hoose daer toeghelepdt hadden/ende gaf hem een eewighe heerlijckheydt.

Iacob.

Joseph.

p Gene. 37. 28 Act. 7. 9 * Sene. 37. 21 ende 41. 39 Exod. 3. 8 1. Mac. 2. 53 Israel.

15 q De selue verloste het heylighe volck/en̄ onstraffelijcke zaet/ vanden Heydenen die se plaechden.

q Exod. 1. 20 Moyse.

16 r Sy boer in de ziele des Dienaers des Heeren/en̄ wederstont den gromsamen Coninghen/door wonderen ende teeckenen.

r Exod. 3. 2. 3. 6. 7. 8. 9 Hinderen Israels.

17 Sy beloonde den heyligen haren arbeyt/ ende leyddese door wonderlijcke weghen/ ende des daechs eene beschutminghe/ ende des nachts een vlamme / gheluck als de sterren.

Exod. 14. 21 Exod. 13. 21 pſal. 105. 39 1. Cor. 10. 1 2. Cor. 10. 1

18 t Sy voerdese door de roode zee/ende lepdese door groote wateren.

t Exod. 14. 22 pſal. 77. 13 Exod. 15. 8

19 Doch hare vyanden versoop sy/en̄ vooch dese vt den gront der diepte.

u Exod. 15. 5

20 u Daeromme namen de rechtveerdigen roof vanden godtlooseu / x en̄ prezen mijn heyligen name / Heere / ende loofden een dyzachtelijcken uwe ouerwinnende handt.

Judic. 5. 13. x Exod. 15. 1. pſal. 106. 12

21 Want de wijsheyt opende der stommen monde / ende maeckte der onmondighen tonghen/welsprekende.

Dat 11. Capittel.

1. Cozt verhael der dinghen die het volck Israels ghedaen heeft door de beloftenisse der wijsheyt/ 10. ende 11. Godt straft de zijne saechtelijck/en̄ bermaent se als vaders. 16. De Egyptenaers hebben aengheheden onuernuftige wolcken/ende andere verachtelijcke dieren. 17. De menschе wort ghestraft door de dinghen in welcke hy sondicht. 22. Godt ordineert het al met mate/ghetale ende ghewichte. 24. Godt siet met der menschen sonde door de dinghēren/dat sy hen bereuen souden. 25. Godt en haet niet dan dat hy ghemaeckt heeft.

1 Sy voerde der seluen wercken door de handt des heyligen Propheten.

wercken/ door de Wijsheyt

2 Eñ leydese door een wilde woestijne. men/dat sy Tenten opslogē inder woestijne. 3 a Ende haren vyanden wederstonden/ ende hen wreeckten aen haren wederpartyders.

Exod. 16. 1 pſal. 136. 16. a Exod. 17. 13

4 b Doe hen dorstede/riepen sy v aen/ en̄ de tzee water ghegheuen vt den hoogen tot zsteen/ende lesscheden den dorst/ vt eenen harden steen.

b Exod. 17. 6 pſal. 78. 15 pſal. 104. 41 1. Cor. 10. 4 Deu. 8. 15

5 Ende euen daer door hare vyanden ghestraft werden / daer door gheschiedde hen goet/doe sy noot leden.

plaecht

6 Want ghelijck als gene door den *blae- de verschrocken / dat in der stede des vlietenden waters quam/ tot eener straffe des gebots/datmen de kinders dooden moeste:

* Boetwater in Egypten. Exod. 7. 18

7 Also gaeft ghy desen waters de volheyt

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende gauet daermede te verstaen / doo8
ghenier.doest / hoe ghy de wederpartijders
Plagheder:
c Want doe dese versocht/ende met ghe9
nade verlichter werden / bekenden sy / hoe
de Godtloosen niet tooghe ghenchtet ende
ghequelliet wozden.
Dese hebt ghy boozwaer als een bader10
bermaent eñ gheproeft: doch gene als een
strenghe Coninck/ gestraffet eñ verdoemt.
Ende beyde die daer by waren / ende die11
niet daer by en waren/ werden ghelijck ge-
plaecht.
Want daer quam dobbel leet ouer haer/12
daer toe oock suchten/ soo sy des vozghen
ghedachten.
Want doe sy hoozden dat desen daer13
doo; goet geschiede/doo; welcker sy gequel-
let werden/boelden sy den Heere.
Want dien sy in boortijden verachtelijc14
ken berstooten ende verwozpen hadden/eñ
hem belacheden/
Dese moesten sy hen ten laetsten/doe het15
daer henen quam/verwonderen/ dat haren
dozst so niet en was als der rechtmeerdige.
Also oock voo; de duste gedachten/haers16
onrechtmeerdighen wesens / d doo; welcke
sy bedzoghen/onmerustighe wozmen/ende
verachtelijcke dieren aenbaden/
Sonder ghy onder haer de dolheydt der17
onmerustigher dieren ter wake: op dat sy
bekendt/dat/waermede pemant sondiget/
dat hy daermede oock wozt gheplaghet.
e Want het en sepde nwer almachtigen18
handt niet (die de werelt gheschapen heeft/
ut eenen onghestalten wesen) ouer haer te
schicken/hoopen der beyzen ofte bzmoedi-
ghe leemen.
Ofte van nieuwe geschapen grimmighe19
onbekende dieré/ofte die daer byer spouwé/
ofte met grimmigen roock bluesen/ofte dien
gronsame voncken wt den ooghen stouen.
Die welcke hen niet alleen met verseerin-20
ghe en ronden te niete maken / maer oock
wel met haren verschzickelijcken ghelichte
verwozghen.
Ja sy ronden wel sonder dat/ doo; eenen21
enighen adem vallen / met wake vermol-
ghet/ende doo; den gheest uwer cracht ver-
stroyt wozden.
Doe ghy hebt alle dinck geo;dineert met22
mate/ghetale ende ghewichte: want groot
vermogen is altijt by v/ g ende wie can der
macht uws arms wederstaen?
Want de werelt is voo; v / ghelijck als23
het b tongsken aen der waeghschale/eñ als
een dupp̃e des mozghendauwes/ die op de
aerde valt.
f Maer ghy ontfermt v ouer alle dinck:24
want ghy hebt macht ouer alle dinck/ i en-
de siet met der menschen sonde i doo; de
buyghereu/dat sy hen beteren souden.
Want ghy hebt lief alles wat daer is/eñ25
en hatet niet/wat ghy gemaeckt hebt: want
ghy hebt ghewisselicken niets bereydt/ daer
ghy eenen haet toe hadder.
Hoe conde yets wat bijué/wanneer ghy26
niet en wondt? ofte hoe conde dat onder-
houden wozden/dat ghy niet gheroepen en
hadder?
f Maer ghy verschoonet aller: want sy zijn27
uwe/Heere/ m ghy liefhebber des n leuens.

Dat xj. Capittel.

2. Ende 10. Godt straft superuelijcken die/die
ghenallen zijn. 4. Chanaeen ende andere volc-
keren zijn om harer sonde wille verstroyt 12. Nie-
mant en mach den oozdeele Gods tegen spreken.
13. Daer en is maer een eenich Godt/ die het re-
giment van al heeft. 15. Godt is rechtmeerdich.
18. ende ghewelditch heerschet. 20. Soo Godt
zijne vpanden sachtelijcken handelt eñ verschoont/
hoe veel te meer zijne kinderé. 24. In wat dwa-
linghe sy vallen die hen van Godt afwenden. 26.
Die verharde beunden het oozdeel Gods.

1 Want onmerganckelycken Gheest a is
in allen.
2 Daeromme straft ghy stipuerelijcke
de gene die daer vallen / eñ vermaent se met
tucht/waer sy af sondigé: op dat sy vander
boosheyt los wozde/eñ af v Heere gelouué.
3 b Want doe ghy vpant waret den boz-
ghen inwooneren nwes heylighen landts/
4 Daerom dat sy boose wercken begingen
met tooueren.
5 Ende wondet doo; onser baderé handen
verdelghen/ * de ongoddelijcke offerers/ eñ
onbarmhertighen moo;ders harer Souen/
die daer menschen bleesch verslonden/ ende
grouwelijck bloet sopen / daer sy v Godts-
dienst mede doen wonden:
6 Ende de ghenen die de ouderen waren/
verwozghden de zielen die ghen hulpe en
hadden:
7 Op dat/dat lant/ dat boo; v onder allen
het alder edelste was eñ weerdige woonin-
ghe werde der kinderen Gods.
8 Doe verschoondet ghy dannoch der sel-
uen als menschen/eñ sondet voo; hens uwe
voo;zaners/namelijcken/v heyz de hozselé/
op dat sy de seine metter tijdt ombzachten.
9 Het en was v voo;waer niet onmoghe-
lijck/ de Godtloosen niden strijde der recht-
meerdigen te onderwozpen/ ofte doo; gron-
same ghedierten : ofte sus waer met eenen
harden woozde / altemael te ghelijck om te
bzenghen.
10 c ¶ Maer ghy richtedese met der tijt/ ende c Exod.23.23
lietet hen rupm ter boete: hoewel v niet on- Deut.7.22
bekent en was/ dat sy van hoofer aert wa-
ren/ende hen hare hoofheydt aenghebozen/
ende dat sy hare ghedachten nemmermeer
veranderen en souden.
11 Want sy waren een verualoockt zaet van
aenbeginne:soo dozuer ghy oock niemande
d schauwen/of ghy het hen verganet/ waer b Of/ ontsien/
aen sy ghesondicht hadden.
12 c Want wie wil tot v seggen: Wat doet c Rom.9. 13
ghy?of wie wil uwen gerichte wederstaen: Esaie.44.7
of wie wil v beschuldigen/om de / verdelch- Jere.49.10
de Heydenen/ die ghy ghe schapen hebt? of ende 50.44
wie wil hem tot eenen wzeker teghen v set- f Of/ vermel-
ten / om der onrechtmeerdigher menschen de
wille?
13 Want daer en is gheen Godt/ behalnen * 1. Pet. 5.7
ghy alleene/ * ghy die voo; allen zoghetzo g Siet hoe hy
dat ghy bewijst/ hoe dat ghy niet onrecht alle woorden
en richtet. richter en tree
14 Want v en can noch Coninck/noch g ty- ket teghen de
ran onder ooghen treben/voo; die/ die ghy tyrannen/ hem
straffet. te verheffende.
15 Dewijle ghy dan rechtmeerdich zijt / soo b Ghelijck als
regeert ghy alle dinck recht/eñ achter uwer de tyrannende
¶ Want stept h niet te voege / pemant te ver- dinghen late/
doemé/die de straffe niet verdient en heeft. als mosten sy
hare macht ge
bruycken / den
anderé te schae
den ende te
overcomen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Want uwe sterckte is een heerschappije der gerechticheyt: ende bewijle ghy ouer alle heerschet/ soo verschoont ghy ock aller.

17 Want ghy hebt uwe sterckheyt bewesen aen dien/ die niet en gheloof den/ dat ghy so gantsch machtich waert.

18 Ende hebt b bewesen aen dien / die hen i stout wisten: doch ghy gheweldighe heerscher/ richtet met saechtmoedicheydt / ende regeret ons met vele verschoonen : want ghy vermeucht alles wat ghy wilt.

19 D volck dan leert ghy door sulcke werken / datmen vroom ende gordiertieren sijn sal / ende uwen kinderen gheeft ghy daer mede te verstaen / dat sp van goeder hope sullen zijn / dat ghy k boete door de sonde willet aennemen.

20 Want soo ghy de vyanden uwer kinderen/ eñ die des doots schuldich waren/ met sulcken vertreck eñ verschoonen gestraffet hebt/ ende'genet hen tijdt ende ruym/ dat sp van haer boosheyt conden afflaten:

21 ¶ Met hoe veel grooter bedencken richt ghy uwe kinderen / l met welcker vaderen ghy eedt ende verbondt beter goeder toesegginghe opgherichtet hebt?

22 Daeromme / soo dickwils als ghy onse vyanden plaghet/ soo doet ghy dat ons tot eenen m trucht/ op dat wp uwer goedicheyt met blijte waernemen / oft wp gherichtet werden / dat wp doch op uwe barmhertichevt vertrouwen sullen.

23 Daerom quelt ghy ooc n de onrechtueerdighen : die een onverstandich leuen voerden / met haren epghen grouwelen.

24 Want sp waren soo gantsch verre in der dwalinghe geraeckt / o dat sp ook de dieren/ die by haren vyandē verachtet waren/ voor goden hielden / ghelijck als de onverstandighe kinderen bedroghen.

25 Daerom hebt ghy ock eene p spottische straffe onder hen/ als onder onverstandige kinderen/ ghesonden.

26 Doe nu sodanighe spottische vermaninghe hen niet en bewechde/ bevonden sp de eensluijcke straffe Godts.

27 Want sp werden euen door dat gequelt/ dat sp voor goden hielden : welck hen gantsch seer verdroot/ doe sp dien sagē/ dien sp te vozen niet en wonden kennen / ende moesten hem voor eenen Godt bekennen: Daerom ock de verdoemenisse ten laetsten over hen quam.

Dat vijf. Capittel.

1. Alle menschen zijn van natueren idel/ noch en hebben Godt door zijne wercken niet bekent. 2. Sy hebben de wercken Gods misbruyckt tot afgoderye. 3. De werckman behoort door de wercke bekent te zijne. 10. De afgodendienaers zijn onsalich. 11. De groote onverstandicheydt ende plompheyt der afgodendienaers.

1 Alle menschen zijn voorwaer natuerlijcken idel/ die van Godt niet en weten / a ende aen den sichtlijcken goederen/ dien die het is/ niet en kennen: eñ aen den wercken niet en sien/ wie de meester is:

2 b Maer houden dier een/ het vper / ofte den windt/ ofte snelle sterren/ ofte machtich water/ ofte de c lichten aenden Hemel / die de wereit regeren/ voor goden.

3 Soo sp nu aen der schoonen ghestalt der selver/ een welgheualien hadden/ ende haer also voor goden hielden / soo souden sp lichten gheweten hebben / hoe gantsch veel beter dat die zp/ die ouer sulcke een heere is: Want die aller schoonheydt meester is/ die heeft sulcx alles gheschapen.

4 Eñ so sp hen der macht eñ d cracht der wonderden/ soo souden sp willicken aen den selven gemerckt hebben/ hoe vele machtiger dat die zp/ die sulcx alle t erepdt heeft.

5 Want aen der grooter schoonheyt ende werckē/ can ja de meester der selven/ als zu een beeld/ bekent worden.

6 Hoewel over dese / niet soo gantsch seer te verlaghen is : Want sp connen ock wel e dwalen/ wanneer sp Godt soecken / ende gheerne vonden.

7 f Want als sp met zijner scheppinge om-megaen/ ende haer na dencken / soo worden sp ghenanghen int aensien: dewijle de creatueren so schoone zijn dienen siet.

8 Doch en zijn sp daer mede niet ontschuldighet.

9 Want hebben sp soo vele connen bekennen / dat sp de creatueren conden g hooch achten : waeromme en hebben sp niet veel eer den Heere der selven ghevonden?

10 ¶ Maer dat zijn de onsalige/ ende welcker hope billicken onder de dooden te rekenen is/ die daer menschē maecksel-Godt heeten: als h gout ende silver/ dat constelijck bereet is: ende beelden der dieren/ ofte onnutte steenen / die voor ouden Jaren ghemaeckt zijn.

11 i Als/ wanneer een timmerman/ die wat te arbeyden soeckt/ erghens eenen boom afhouwet/ ende k beslaet ende slichtet den selven wel / ende maket wat consetijcx ende sijns daerban / dies men ghebruyckt ter noodruft uit leuen:

12 De spanen nu van sulcken arbeydt/ ghebruyckt hy om spijse te coken / dat hy sadt wozde.

13 l Ende wat daer dan overblijft/ dat dinck niet nutte en is/ als dat crom hout ende vol tackē is/ dat neemt hy/ eñ besnijt het/ wanneer hy niet te doē en heeft/ met blijte/ ende beeldt het meesterlijcken na zijner conste:

14 Ende maeckt het eens menschen / ofte verachteden dieren beeldt gelijck/ ende vet het niet rooder ende witter beweu/ root ende schoone/ eñ waer een vlecke daer aen is/ die strijckt hy toe.

15 Ende maeckt hem een fijn huys ken ende set het aen de wandt / m eñ bevlijt het/ met yseren/ dat het niet en valle/ so wel versorcht hy het.

16 Want hy weet / dat het hemselven/ niet helpen en can : want het is een beelt, eñ hoeft wel hulpe.

17 n Ende wanneer hy bidt voor zijnen goederen/ voor zijn wijf/ voor zijne kinderē/ so en schaemt hy hem niet/ met eenen leuenloosen te spzeken.

18 Ende roept den ſwacken om gesonthent aen, bidt den doodē om het leuē/ o smeekt den onmuchtighen om hulpe / ende dinckt den ongaen en can / om gheluckſaligheyt p die niet repse.

19 Eñ om zijn gewinſt/ handel ende hantieringhe/ dat sp hem wel q ghelucken/ bidt hy dien/ die heel niets en vermach.

Dat

Ydel eñ onnut zijn alle menschē/ die voor de rechten Godt de creatuere eeren.

a Rom.1.19
b Deut.4.19 ende 17.2
c De lichten/ zijn de Sonne ende Mane.

i Dat is/ soo dat de Egyptenaren/ in de roode zee.

k Luce.24.46 Act.2.38 ende 17.30

l Gen.17.22

m Of/ castijdinghe/

n De Egyptenaers / die de gebieden aenbaden/ welcke de Joden hare vyanden/ verachteden.

o Sap.11.16 Rom.1.23

p Dat was/ dat sp vanden dieren ghelaecht werdē/ die doch hare goden waren/ ende hen helpen souden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat xiij. Capitel.

1. De ydelheyt der afgodendienaers. 3. Wooz-
tichtheyt Godes. 8. De afgoden/ende diesema-
kers/zijn verworpelick. 12. Afgoden oprichten/ds
meeste hoererije. 15. Begijn der afgoderije. De
Afgoderije oorsake van alle quaet.

1 Eghelijcken doet oock die daer sche-
pen wil/ende dooz haerlijcke bloet te
baren ghedenckter / ende a roepet aen
een beel stommer hout/dan het schijp is daer
hy op vaert.

2 Want dat selue is ghemonden/neeringhe
daermede te soecken / ende de meester heeft
het met der conste bereyder.

3 Doch nuze doozsichtichepdt O Vader/
regeert het: b want ghy geeft oock in de zee
weghen/ende midden onder den c wallen/
sekeren loop.

4 Daer ghy mede bewijst/hoe ghy aen al-
len ende helpt cont/wanneer hem oock al-
schoon pemãt d sonder schijp in de zee gaue.

5 Doch/dewijle ghy niet en wilt/dat / dat
gene ledich ligghe/wat ghy dooz uwe wijs-
heyt geschapen hebt: so gheschiet het/ dat de
menschē haer leuen/oock sulckē slechts houte
betrouwen/ eñ behoudē wozdē in dē sche-
pe/daer sij dooz des zees wallen mede dark.

6 e Want oock in dooztijdē/doe de hooch-
moedighe Reuzen omgebzacht werden/doe
bloedt die/aē welckē eē hope bleef de werelt
te bernieerē/in eē schijp /dwelcke uwe hant
regeerde:eñ lieten alsoo der werelt zaet na.

7 Want sulc hout is des segens wel werrt/
daermen recht mede handelt.

8 Maer des bloeet weerdich is dat / dat
met den handen ghesneden wozt/ i soo wel
als die/die het sniet: Dese / daeromme dat
hy het maeckt: Het gene/daeromme dat het
Godt ghenoemt wozt: so het doch een ver-
ganckelijck dinck is.

9 k Want Godt is alle beyderley ghelijcke
haet: den Godlooszen/ende zijnen Godlóo-
sen ghelijckelijck.

10 Ende het werck / sal met zamen den mee-
ster/ghequellet worden.

11 Daeromme worden oock de afgoden der
Heydenen te huys ghesocht : want sij zijn
dat der creaturen Godes/tot eenen grouwel/
ende tot eenen ergernisse/ der menschen zie-
len/ende tot eenen strick/ den onuerstandi-
ghen ghewozden.

12 Want l afgoden oprichten / is de aller-
grootste hoererije: ende de selue is een schadelijck exempel inden leuen.

13 Want aenbeginne en zijn sij niet gegeuen/
sullen oock niet eewich blijuen.

14 Maer dooz enckel leere der menschē/ zijn
sij in de werelt ghecomen / ende daeromme
m verliert / dat de menschen eens cozten le-
uens zijn.

15 Want een bader/soo hy ouer zijnen sone
die hem al te vroech weg ghenomen wert/
leet ende smerte dzoech/liet hy een beelt ma-
ken : ende begonst dien/ die een dooz mens-
sche was / nu voz eenen Godt te houden/
ende stichtede voor den zijnen eenen Godes-
dienst ende offer.

16 Daer na met der tijdt/wert sodane gode-
loose wijse/voor een recht gehouden/ n dats
lien ooch beelden moeste eeren/ wt der ty-
rannen gheboot.

17 Desseluen ghelijcken / welcken de lieden
niet en conden voor haren ooghen eeren/
daeromme dat sij te verre woonden/der sel-
uen aenghelichte lieten sij wt herren landen
afmalen/ende maeckten een loffelijck beelt
des heerlijcken Conincx:op dat sij niet bij-
te / den afwesenden als den teghenwoordi-
ghen/hupchelen mochten.

18 Soo dzeef oock de constenaer ergieric-
heydt/den onuerstandighen sulcken Godes-
dienst te stercken.

19 Want wie den Vorst wonde wel dienen/
die maeckte dat beelt met aller const/op het
allerfijnste.

20 Den hoop nu/die door sulck sijn maeck-
sel/ toruerwecket werdt/ begonst dien voor
renen Godt te houden / die cozts te vozen
voor eenen menschē geeert was.

21 Wt sulcken quam de bedzieghenisse in de
werelt / wanneer den lieden wat hardts
aenlach/ ofte wonden den Tyrannen o ho-
ueren/so gauen sij den steenen eñ houte sulc-
ke name/die doch dē seluen niet en behoort.

22 Daer na en lieten sij hen daer niet aen
bernoeghen / dat sij in Godes bekentenisse
dwaelden: p Maer hoewel sij in eenen wilde
ende bijsteren wesen der onwijsheydt leef-
den/soo noemden sij doch sulcken crijch en-
de quaet/vzede.

23 p Want sij verwozgen dier een/ hare kin-
deren ten offer: ofte plegen Godsdienst/die
niet te segghen en is/ ofte houden woedige
bzasserije na onghewoonlijcker wijse.

24 Ende hebben voorder noch een repn we-
sen/ noch een repn houwelijck: maer q een
r verwozghet den anderen met list/ ofte be-
ledighet hem met ouerspel.

25 Ende by hen gaet dooz malcanderen he-
uen / bloetuergieten / s moozt / dieuerije/
valschept/bedzieghenisse/onrouwe/ vocchen/
mispnoedigheyt/ t onruste der vromen/

26 u Ondanck / der jonger herren ergernisse/
in stomme sonde / bloetschanden / ouerspel/
onreyne.

27 Want den schandtlijcken afgoden die-
nen/is alles boosheydts aenbegin/ oorsake
ende eynde.

28 x Honden sij verdagen/so doense recht
als waren sij onsinnich: Wzophereren sij/so
is het enckel leughen: sij en leuen niet recht/
y sweeren lichtuerdighlijck valsche eeden.

29 Want dewijle dat sij geloouen aen de le-
uentloose afgoden/so en besozgē sij hen gee-
uer schadē/wanneer sij valscheliic sweeren.

30 Doch sal alle beyderleye recht/ ouer haer
comen / beyde dies / dat sij van Godt niet
recht en houden / dewijle sij op de afgoden
achten: eñ dies/dat sij onrecht eñ valscheliic
sweeren/ende en achten niet heylichs.

31 Want der onrechtuerdighen boosheydt
neemt een eynde/niet nae der gewelt die sij
hebben/wanneer sij sweeren: y Maer na der
straffe die sij verdienē met haren sondigen.

Dat xiij. Capittel.

1. Godt is bhendelijc/getrouwe ende lanck-
moedich. 2. Die Godes zijn en sondighen niet.
3. Volcomen ghierechtichepdt/is Godt kennen.
6. De afgodendienaers zijn weerdich verlept te
worden. 7. De wijle man sjor met de afgoden-
dienaers. 11. Afgoderije coomt we daermen Godt
niet en kent. 14. De ppanden des volcx Godes
zijn dul van sinne. 17. De afgodendienaers zijn
heel beter/dan de dinghen selue diese aenbidden.

o Of/ belieuen

Schandelijc ke grouwe-len / die wt der afgode-rije geco-men zijn.

p Iere.7.6 ende 12.31 ende 19.5 2.Reg.16.3 ende 17.17 ende 21.6

q 1.Joan.1.18 Jerem.7.9 ende 9.2 ende 23.10

r Of/boot/ haet/moort. s Iere.7.9 sMalach.3.5 1.Tim.1.10

t Dat sij den vromen alle onruste en pla ge aenleggen.

u Rom.1.27

x Iere.27.10 Ezech.13.6

y Jerem.5.2

Deboosheyt der onrecht-uerdighen neemt een eynde.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

a Psal.106.1 ende 107.1 ende 118.1 b 1.Cor.1.8 ende 10.13 1.Thes.5.24 Exod.34.6

God bekennen / is gherechtichepdt ende leuen.

c Psal. 103.8 Ione.4.2 Ioan.17.3

b Rom.9.20 Esaie.45.9 Iere.18.3

De makers ende dienaers der afgoden/ zijn voor Godt eenen grouwel.

d Genes.2.7 ende 3.19 e Luce.2.10

g Esai.44.12. ende 46.6

* slechter

h Genes.2.

i.alomme/ mineral.

k Of/ loose

l Psal.113.5 ende 134.16 Apoc.19.20

m Sap.13.19 Ierem.20.5.

1 O Goch ghy onse God/ a zijt vriendelijc/ ende b troutwe/ende lanckmoedich/ ende regeret alle dinc met barmhertichepdt.

2 Ende wanneer wp alschoon sondighen/ soo zijn wp doch uwe / ende kennen uwe macht/dewijle wp dan suker weten / soo en sondighen wp niet /. Want wp zijn voor de uwe gherekent.

3 c O dan kennen/is een volcomen gherechticheydt : ende uwe macht weten / is eenen worzel des eewighen leuens.

4 Want ons en verlepden alsoo niet der menschen boose banden/ noch der schilders onnutten arbepdt/namelijcken / een bondt beelt/met menigherley verwen:

5 Welckers ghestalt de onnerstandighen erghert :ende die gheerne quaedt doen / die hebben ooch haren lust/aen dat leuentloose ende doode beelt.

6 Sy zijn ooc sulcker bucht weerdich/beyde diese maken/begheeren ende eeren.

7 d Ende een potbacker / die den weecken leem met moepte arbepdet/ maeckt allerley vaten tot onsen ghebruycke: ende hy maect van eenerley leem/ beyde vaten die tot repne/ ende ooch die tot onrepne wercken dienen : ende waer een pegheliick van den selven sal toeghebruyckt worden/dat staet by den potbacker.

8 Doch dat is een ellendich arbepdt/Want neer hy banden seluen leem eenen metighen Godt maeckt / soo doch hy selfs met lange te voren /e van Aerde ghemaeckt is / ende ouer eenen cleynē tijt daer weder torcoemt/ daer hy van ghenomen is / f wanneer de ziele die hy ghebruyckt heeft/van hem ghenomen wordt.

9 Doch zijne zorghe en staet daer op niet/ dat hy arbeyde / noch dat hy sulck een corte leuen heeft: maer dat hy met den g Goutsmeden ende Ziluersmeden/in de weddinge arbeyde / ende dat hy het den Hoogtgieters na doen menighe:esi hy hout het voor eenen roem/dat hy valschen arbeyt maeckt.

10 Want zijns herten gedachten/ zijn gelijc als asschc / esi zijn hope * sioocder dan aerde/esi zijn leuen verachtlijcker dan leem.

11 Dewijle dat hy dien niet en kent/die hem ghemaeckt heeft / ende hem de ziele die in hem wercket/ ingegoten/ h ende den leuendighen adem ingh hebsasen heeft.

12 Sy houden ooch het menschelijcke leuen voor eenen schimp / ende het menschelijcke wesen voor een Jaermerckt : ghenen voor/ men moet i allenthalven ghewinst soecken/ ooch door boose stucken.

13 Dese weten voor allen/dat sy sondighen/ wanneer sy sulcke k ydele dinghen esi beelden/van aertschen leeme maken.

14 Sy zijn doch dulder ende ellendigher dan een kint/namelijckē/de vyanden wis volck/ welcke sy onderdrucken:

15 Dat sy allerley afgoden der Heydenen/ voor goden houden/ l welcker ooghen niet en sien /noch hare neusen wint halen / noch hare oozen hooren / noch de vingheren aen haren handen voelen connen / m ende hare voeten gantsch.lupe zijn te wandelen.

16 Want een menssche heeftse gemaeckt/esi die den adem van eenen anderen heeft / die heeftse ghebeeldet:maer een menssche en can ja niet maken/dat hem gelijck zy/ende van noch ghelijckewel een Godt zy.

17 Want dewijle dat hy sterflijck is / soo maeckt hy vzylycken eenen doodeu/met zynen godloosen handen / hy is jae beter dan dat/dien hy Godts dienst doet:want hy leuet doch/ maer het ghene nemmermeer.

18 n Daer toe eeren sy ooc de allerschandelijckste dieren:welcke/ somense tegen anderen dieren stellen/ sy zijn veel onnerwijstighe dieren hout/soo zijn sy veel stommer.

19 Want sy en zijn niet lieflijc/gelijc als andere dieren/die fijn aen te sien zijn/ende zijn van Godt noch gheloeft noch o gheseghent.

Dat xbj. Capittel.

1. De straffe der afgodendienaers/is billick/ 2. ende 20. Godt heeft zynen volcke een seltsame spijse ghegheuen. 6. Godt heeft den kinderen Israels een heylsaem teecken gegeuen. 8. Godt verlost van allen quade. 11. Godt straft de zyne/ op dat sy zyner ghedencken souden/ 12. ende 26. Het wooyt des zeeren. 13. Godt heeft de macht beyde ouer het leuen esi den doot. 15. Het is ongelijck de hant des Heeren te ontuliedeu. 24. De creaturen Gods dienē hem/ om de onrechtueerdighe te straffen/ende den zynen wel te doen. 29. De hope des onbancbaren menschen/ sal als den rijm in de winter vergaen.

1 Daerom werden sy met derselver ghelijcken billick ghеplaecht / a esi werden dooy de veelheyt der booser wonmen ghemartelt.

2 Teghen welcker plage dedet ghy uwen volcke goet/ b ende berepdet hen seltsame spijse/namelijcken/Quackelen/ter c neerlye/nae welcker sy belust waren.

3 Op dat/die nae sulcker spijse belust waren/dooy sulcke ghegeuen esi toegeschickede Quackelen/ooch leerden den natuerlijcken noodruft afbreken : de andere nv/ die eenē cleynen tijt connner gheleden hadden/eenen meuwer spijse mede ghenieten sonden.

4 Want het sonde also zijn/ dat den genen die tyrannichlijck handelen sodanige conmer gebeurde/die niet op tehandē en ware/ doch desen alleendijc een onderwijsinge geschiede hoe hare vyanden geplaecht werdē.

5 d Dooywaer ouer dese quamen ooc boose toozinghe dieren/ esi werden gheheten ende verdozuen/van den crommen slanghen.

6 Doch bleef de t oozne eyndelyckeu niet/ maer werden eenen cleynen tijt verschzickt/ ter waerschouwinghe: want sy hadden een e heylsaem f teecken/ op dat sy ghedachten aen het ghebodt uwer Wet.

7 Want die hen tot den selue teecke heerden/die werden gesont/niet dooy dat/dat sy aensaghen/maer dooy v aller Heylandt.

8 Ende aldaer beweser ghy onsen vyanden mede / dat ghy zyt de helper van allen quade.

9 g Doch ghene werden dooy spinnchanen ende vlieghen doot ghestreken/ ende en conden den geene hulpe haers leuens vinden:want sy waren weert/dat sy daer mede geplaecht werden.

10 Doch/uwen kinderen en conden ooch de vergiftige dzaken tandē niet schaden:want uwe barmhertichepdt was daer voor/ ende maecktese ghesont.

11 Want sy werden daerom also gestraffet/ ende sluer weder gheheelet / op dat sy aen uwe woozden leerden gedencken/esi niet te

diep in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

diep inde bergeteenheyt en hielen/ maer bleuen mafgewendet van uwen h weldaden.
Want gheen cruyt ofte plaester heeldese/ maer v woordt / Heere / diewelcke alle dinck heeler.
k Want ghy hebt macht / bende over het leuen ende over tot der Hellen poorten / ende voeret wederom tot der Hellen poorten / ende voeret weder daer wt.
Een mensche nv / so hy penanden doet/ dat doet sijne boosheyt/so en can hy den wt ghenaren gheest/niet wederbrenghen/noch de verscheydene zielen weder halen.
l Doch onmeughelijck is het uwer handt te ontulieden.
m Want de Godlooseu/die v niet kennen en wonden/zijn door uwen machtigen arm gheghesselt/doe sy door onghewoonlijcken reghen/haghel ende water/dien sy niet ontgaen en conden/ verualghet / ende door het vyer n opghegheten werden.
Ende dat was dat allerwonderlijckste/ dat / dat vyer aent allermeeste o int water blandde / welcker doch alle dinck verblusschet: want de wereit streedt voor de rechtveerdighen.
Onderwijlē nv handde de blamme niet/ op dat sy ta de dieren niet en verbranden/ die onder de Godlooseu gesonden waren/maer dat sy selues sien moesten/ hoe sy door Godts ghenchte also vervolghet werden.
Onderwijlen nv handde de blamme niet/ water / boven de macht des vyers / op dat het de onrechtveerdigen ommebrachte.
p Daerentegē geneerdet ghy v volck met Engelspijse ende sondet hen bereydet broot vanden Hemel sonder arbeydt/welcke bermochte q allerley luste te geuen / ende was eenen yeghelijcken na zijnen smake euen.
(Want somen op v wachtet / dat maket uwen kinderen openbaer/ hoe dat ghy zijt) want een yeghelijck maeckte daer van/wat hy woude/daer na als hem lust aen quam/ sijn ofte sy te maken.
r Ende daer bleef ooch de sneeu ende hagel inden vyere/ende en verslonten niet: op dat sy gewaer werde/ dat/dat vyer dat oock in den haghel brande/ ende in regen blijvende/ der vyanden vruchten verdorde.
Dat selue vyer / op dat hen de rechtveerdighen f bekeerden/moeste het zijner eygen kracht verghieten.
Want de creatuere / die v als den schepper dienet/is hefticb tot plaghe/ over de onrechtveerdighen/ende manger haer ter wraeck over die/ die v betrouwen.
Daeroin lier hy haer/ oock op dit mael/ in allerley veranderen / ende diende in der gaue/welcker alle geneerde/na eens yeghelijcken wille/ als hy het behoefde.
Op dat uwe kinderen leerde/die ghy lieue/ verliefhebt / t dat niet de gewassen vruchte/ den mensche geneeren/ u maer v woort onderhoudt die/die aen v ghelooven.
Want dat ghene/dat van den vyere niet verteert en wert / dat wert slechts van eenen x cleynen glantze der Sonnen warm/ y ende versmeltede.
Op dat het condt werde / dannen v/ eer de Sonne opgaet/dancken soude/ende voor v treden/wanneer het licht opgaet.

29 Want eens ondanckbaren hope sal als den ryin in den winter vergaen / ende als een onnut water vervlieten.

Dat xix. Capittel.

1. De ghierichten ofte oordeelen des Heeren zijn groot ende onwtspreckelijck. 2. De ghierichten des Heeren over den onrechtveerdighen. 11. De boose hept veroordeelt haer selues/ door haer selfs ghetuyghenisse. 14. De Godtloose zijn verscheyet door haer eyghen conscientie.

1 Groot ende a onwtspreckelijck zijn uwe ghierichten / Heere / daerom b seylen ooch de dulle lieden.
2 Want doe sy meynden dat heylige volck onder te drucken/c werde sy/als de onrechtveerdigen/der duysternisse gebondenen/ende de der langer nacht gheuangen/ende als de beluchtighen / laghen sy onder de daken besloten/ voor der eewigher wijsheyt.
3 Ende doe sy meynden / hare sonden souden verborgen/ ende onder eenen yzeenden bedeckscl bergheten zijn/werden sy afgrijselijcken verstroyet / ende door † speuckersse verschricket.
4 Want oock de hoecken daer sy inne waren/ en conden sy sonder vzeesen niet bewaren: daer was eē buldoren contom haer/ datse verschrickede/ ende vernaerlijcke laruen verschenen/daer sy hen van ontsetteden.
5 Ende het vyer vermochte niet gheener macht hen te lichten / noch de lichte blammen der Sterren en conden dien ellendigen nacht niet licht maken.
6 Maer hen verscheen wel een self bernende vyer vol verschrickinge: Doe verschrict en sy voor sulcker speuckersse / dat doch niets en was/ ende dachten daer ware noch wat erghers voorhanden/ dan dat sy saghen.
7 d Der ghycheiwerck der † warten const/ lach ooch daer neder / ende het roemen van haerer const wert te schanden.
8 e Want die hen onderwonden / de vzeese ende verschrickinghe van den cranckeu zielen te dryuen/die werden selue cranck / dat men ooch haerer vzeese spottede.
9 Ende wanneerse al schoon geene sulcke verschrickinghe hadde verschrickt/
10 Soo hadden sy doch moeten van vzeese/ vergaen/ doe de dieren onder haer quamen/ ende de slanghen met hoopen also † tzisselden: dat sy ooch in den locht / dier sy doch niet ontberen en conden / niet gheenie en saghen.
11 Want dat een so vertzaget is/dat maeckt sijne eygen boosheyt / die hem overtuyghet ende verdoemet: ende een verschrockē conscientie/ verliet haer altoos des erghesten.
12 f Want de vzeese coemt daer van / dat hem teenemet niet en betrouwet te verantwoorden/noch eenighe hulpe weet.
13 Waer nv wepnich troost is in der herten/ daer maeckt dat selue vertzaghen noch banghet/dan de plaghe selue doet.
14 Die nv/ die te gelijcke de selue naecht slieppen/(welcke een gronwelicke ende een rechte nacht/ ende wt der gronwelycker Hellen boeck ghecomen was.)
15 Dier werden sommighe door gronsame g speuckenisse omgedzeuen/ende sommighe vielen daer neder / dat sy hen des leuens h afdooghen: want een gantsch i snelle ende onverstinghe vzeese quam over haer.

a Exod.11.13 Van der grousamen Egyptischen duysternisse.
b Dat is/ haer aenslaghen tegheu de rechtveerdige gaen te rugghe.
Psal.68. Wy vyanden sepelen/ etc.
c Exod.10.23 Psal.105.28
† Of gespuysgelichte/ geestverroonninghe/
d Exod.7.22 ende 8.7
e Exod 9.11 Daer hadden de roomeniers ooch de vzeesen/ gelijck als de anders Egyptenaers.
† bliesen.
Conscientia mille testes.
f Psal.46.2
g Of/ gespuysen/ ghecstverroonninghe.
h Of/ verwijfseiden.
i Of/ rasschc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Wat/waer een was/die daer in gegrepen wert/die was ghelijck als in renen kercker verloren/sonder pseren bewaert:

Hy ware een ackerman / oft herder / oft renen arbeyder inder woestijne: maer hy moeste / also overrasschet / sulcken ommemijdelijcken nooit dzaghen.

Want sy waren al te maet met eenerleyt kerene der duysternisse gevangen/ wanneer daer een wint dzuy sede/ ofte de vogelen soete songen/ onder den dicken tacken/ ofte dat water met vollen loope ruysschede.

Oft de steenen met stercken builderen vielen / oft de springhende dieren/ die sy niet sien en conden liepen/ ofte de grousame wilde dieren hupleden / oft de wederlupt wt den holen berghen clinckede: so verschrickte het hare/ende maecktese vertzaghet.

De gantsche wereit hadde een claer licht/ ende guick in onerhinderden wercken.

Alleene ouer desen stont eene diepe nacht/ welcker was een beelt der duysternisse/ die ouer haer comen sonde: doch sy waren henselues swarer dan de duysternisse.

Dat xviij. Capittel.

3. God heeft zynen volcke de calomne des vyers gheghenen. 5. Moses is behouden gheweest. 11. De grouwelijcke straffe der Egyptenaers. 17. Het verschricken der Egyptenaers. 21. Aaron wederstaet den toorne Gods.

a Exod. 10.31

Doch a uwe heyligen hadde een groot licht / ende de vyanden hoozden hare stemmen wel/ maer sy en sagen harer ghestalte niet: ende loef dent dat sy dier gelycken niet en leden.

b verdruckt

Ende danckeden/ dat hen die/ die van hen te vozen b beledighet waren / aen hen meer wzeeckten/ ende wenschten/ dat sy ia verre van hen bleuen.

c Exod. 13.21 ende 14.24 Psal. 38.14 ende 105.39 2. Cor. 10.1

c Daerentegen gaeft ghy desen een vyerighe calonne/ die hen den onbekenden wech wyssede/ ende en lierse de Sonne niet verseerighen/ op der heerlijcker repse.

Want de gene warent oock weert/ dat sy des lichts berooft / ende inder duysternisse/ als in den kercker gevangen lagen/ die uwe kinderen ghenanckelijck hielden/ doo2 welcker het onvergancklijcke licht des Wets/ der werelt sonde ghegheuen wozden.

d Exod. 1.16 ende 2.3.14 Act. 7.19

d Ende als sy ghedachten der heyligher kinderen te dooden / (e een nv der seluen/ dat wech gewozpē was/ wert hen ter straffe behouden /) naemt ghy f hen kinderen niet hoopen wech/ ende verdouetse op eenmael inden machtighen water.

e Dat is / Moses.

f Exod. 14

Alle eerstgevozen kinderen in Egypten dooden Godt.

Woozwaer de seiue nacht was onsen vaderen te vozen cont gewozden: op dat sy gewisse waren/ ende hen der toesegginge der heuchden/ daer sy aen gheloof den.

g Exod. 14.27

g Ende v volck wachtede alsoo op den hepl der rechtuerdighen / ende op het verderf der vyanden.

Want euen doe ghy de wederpartijders plaechdet/ maecktet ghy ons/ die ghy tot v rieper / heerlijck.

h Exod. 12 het Paeschlam offerden sy onder hen alleen / sonder de Egyptenaers.

h Ende als v de heylige kinderen der vozmen offerden int verboozgen / ende handelden de Godtlijcke Wet eendzachtelijcken/ doe namen sy het aen als de heyligē beyde goet ende quaet met malcanderen te lyden/ ende de Vaderen soughen den loffanck vooz.

Daerentegen nv clanck der vyanden gantsch onghelijck gheschiep / ende claechlijck weenen hoozdemen hier ende daer ouer de kinderen.

i Gen. 17.1 ende 22.10 Psal. 8.13 ende 104.32 ende 138.8

i Want daer guick ghelijcke wrake / den de ouer den Heere ende den knecht / ende Coninck moeste euen dat seine/ dat de ghemeyne Man/ lyden.

12 Ende sy hadden alle met een ander ontallicke dooden / eenderley doots ghestozuen/ dat der leuendigen niet genoech en waren/ haer te begraue: want in eener ure was henen wech/ wat hare edelste geboozte was.

13 Ende doe sy te vozen niets ghelooven en wouden / dooz de tooueuaers verhinderd/ moesten sy/ k doe de eerste ghebozten alle verwozghet waren/ bekennen/ dat dit volck Gods kinderen waren.

k Exod. 12.29

14 Want doe alle dinck stille was/ ende nystede/ ende euen recht middernacht was.

15 Voer v almachtige woozt af banden Hemel/ wt Conincklijcken troone/ als een heftich krijchsman / midden in dat lande / dat verdozuen wozden sonde:

16 Namelijcken het scherpe swoert/ dat een ernstelijck gebodt brachte/ stont ende maecte het allenthalue vol dooden: ende hoewel het op aerden stondt / roerde het doch tot in den Hemel.

17 Doe verschrickte se gantsch in cozten / het ghelichte grouwelijcker droomen/ ende onuersiens quamen vzeesen ouer haer.

18 Ende de eene lach hier/ de ander daer half doot / dannen wel aen hen lien conde/ wt wat oorsaken sy also stozuen.

19 Want de droome diese verschrict hadde/ wesent wt/ op dat sy niet en verdozuen/ ouwerende waeroin sy also ghelaget waren.

20 Ende op dat niet trefte oock den rechteerdighen des doots aenuechtinghe/ ende daer ghescheide een scheure in der Woestijne / onder den hoop : doch den toorne duerde niet langhe.

21 l Want de onstraffelijcke man / die voor haer streedt / quam m niet haest/ en voerde de wapenen zyns ampts/ namelijcken/ het ghebedt/ ende versoeninghe met den reuchwercke / ende wederstont den toorne / ende maeckte den iammer een eynde/ daer mede bewees hy dat hy v dienaer ware.

22 Hy overwan nv dat verschrickelicke wesen/ niet met lystijcker macht / noch met der wapē en cracht/ maer met dē woorde wierp hy den plagher onder hem/ doe hy vertrede den eedt ende verbondt den vaderen toegheseyt.

23 Want euen doe nv de dooden met hoopen onder malcanderen vielen/ stont hy int middel/ ende stuerde den toorne/ en a weerde de hem den wech tot den leuendighen.

24 Want in zynē langē rock/ was het gantsche o verrieysel/ ende der Vaderen p eere in den vier risen der steenen gegraueu/ en nwe heerlijckheyt/ aenden hoede zyns hoofts.

25 Sulcken stucken moeste de verderuer wijckē/ ende sulcke moeste hy vreesen: Want het was daer aen ghenoech / dat het alleen een versoeckinghe des toozns ware.

Dat xix. Capittel.

1. Toozne sonder barmhertichept ouer den goddouse. 62. De Egyptenaers hebben het volck Gods vervolcht. 7. De wolcks schadelijcke maniere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

cap. 8. De hant Gods heeft het volck Israels beschermt. 12. De Egyptenaers hebben ghestraft geweest, om dat sy de Israeliten, die vreemdelinghe waren, qualijck handelen.

Sinckstuck als vooren.

1 Doch den godtloosen ouerviel den troosse onder barmhertichheyt/tot den eynde: want hy wiste wel te vozen wat sy noch doen souden:

2 Namelijcken a doe sy hen geboden hadden wech te trecken/ende daer toe haer niet blijte laten ghelevden / dat het hen rouwen sonde/ ende bent nalaghen:

3 b Want doe sy noch leet droeghen/ende op den dooden grauen weenden / vielen sy op een ander dwaeslijck voornemen/dat sy vervolgen wouden / als de veltvluchtinghen/ welcke sy doch niet grooten bidden hadden wtghestooten:

4 Waer het moeste also toegaen/op dat sy tot sulcken eynde quamen / als sy verdient hadden/ende moesten bergheren / wat hen ghescheyet was:op dat sy de straffe te vollen verbergheu/die noch voorhanden was:

5 Ende v volck een wonderlijcke reyse gewaer werde / ende gene rene nieuwe wyse des doots vonden.

6 Want de gantsche creatuere/die hare eygen aert hadde / veranderde haer wederom nae nieuw ghebode / dien sy dienet/ op dat uwe kinderen onuerseert bewaert werden.

7 c Daer was de wolcke/ende beschoen het leger: daer te voren water stont/daer sachmē droogh iant voorts comen: daer wert vander rooder zee eene weeh sonder hinderinsse/ ende van der machtigen bloet een groenbelt.

8 d Voor welcke gruck alle dat volck / dat onder uwer hant beschermet wert/ die sulcke wonderlijcke wonderen saghen.

9 Ende ginghen als hengsten onder weyde/ende sprongen als lammeren/ende loofden v/heere diese verlosset hadde.

10 Want sy en dachtē daer niet aen/hoe het hen gegaen hadde in der ellende:hoe de aerde voor gebozen dieren/vliegen voortbrachte/ende het water voor vissehen/ e vorschen niet hoopen gaf.

11 f Ende daer na sagen sy ooch eenen nieuwen aert der vogelen/doe sy lustich waren/ ende om noetlicke spyse badē/ want Quakelen ghanē wt der zee haren lust te voeren.

12 g Ooch quam de straffe ouer de sondaers voor teeckenen / die niet machtighen blixemen gheschieden:want het was recht / dat sy suiker leden om harer boosheyt wille / de wijle dat sy de gasten hadden qualijck ghehandelt.

13 Sommighe/wanneer de genen quamen/ die nerghens heuen en wisten/en namen sy de selue met aen:sommighe wy dwongen de gasten die hen wat goets ghedaen hadden/ tot dienste.

14 (Ende dat niet alleene/ maer daer sal ooch noch een ander wissen ouer haer comen/dat sy de vreemden so onuriendelijck handelen.)

15 Sommighe wy plagheden met grooten smerten / de ghenen die sy met verluchden aenghenomen/ ende stadtrecht hadde medegheburchen laten.

16 h Sy werden doch ooch met blindheyt geslagē/ (gelijck als de gene voor der deure des rechtuerdigen/ inner sulck eener dicker duysternisse ouermallen / dat een yeghelijck socht den weeh na zijner deure.

17 De Elementen ginghen voor malcanderen/ ghelijck als de i snaren op den Psalter voor malcanderē clincken/ende doch te samen luyden / alsmen sulex aen der daer wel liet.

18 Want wat op den lande pleech te zijn/ dat was nit water / ende wat nit water pleech te zijn/dat gruck op den lande.

19 Het vyer was machtich nit water vonen zijne kracht/ ende het water vergat zijne kracht te blusschen.

20 Wederom de blammen en verteerden het vleesch der sterffelicken dieren niet die daer onder gingen/ende en verschrickten de onsterffelijcke k spyse niet/die doch ghelijck als nis/lichtelijcken versmolt.

21 Heere / ghy hebt v volck allenthalven heerlijck ghemaeckt ende ghecereet / ende en hebtse niet verachtet/maer hen alle tijdt/ende allen plaetsen by ghestaen.

i And. selden.

k Het hemels broot welcker vander Sonnen versmeltede etc.

Exod. 16. 21

Eynde des boecx der wijsheyt.

Voorreden Iesus Syrach, op zijn Boeck.

1 Vele ende groote lieden / hebben ons de wijsheyt wt der wet/Propheten ende anderen / die den selven nageuolget hebben/cont gedaen.

Daer dan moet men Israel billicken louen/om haerer wijsheyt ende leere wille.

2 Daerom sullen de ghene/diese hebben ende lesen/niet alleene wijs daer wt worde/maer ooch den anderen dienen / met leeren ende met schrijuen.

3 Mijn grootvader Jesus/ na dat hy hem sonderlicken beniistichde te lesen de Wet/ de Propheten/ende ander boecken meer/die ons van onsen vaderen ghelaten zijn/ende hem wel daerin gheoefent hadde/ nam hy voor/ook yets wat te schrijuen / dan wijsheyt ende goede zeden: op dat de ghene/die geerne leeren ende cloeck worden wouden/ des te verstandiger ende ghescheter souden worden/ om een goet leuen te leyden.

4 Daerom bidde ick v/ ghy willet vriendelijck aennemen/ende met blijte lesen / ende ons te goede houden / of wy so wel niet spreken en connen / als de groote bereemde Orateren.

5 Want wat inder Hebreischer spraken geschreuen is/ dat en luyder so wel niet/wanneermen het in eene ander spraken brenghet.

6 Niet alleene dit mijn boeck / maer ooch des Wets/der Propheten/ ende ander boecke mere luyden gantsch veel anders/wanneer sy in haer spraken ghesproken worden.

7 Als ick nv in Egypten quam ende verrichten tare / ter tijdt des Coninex Ptolomei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ptolomei Euergeris/ende alle zijn leef dagh daerin bleef/ kreech ick tijt/ veel goets diner te lesen ende te schrijuen.

Daerom sach ick het voor goet ende noodich aen/dat ick den vlijt en moeyte daerop wende/ende dit boeck ouersettede.

Ende dewijle dat ick den tijt hadde/ende bequame plaetse/ ende wende vlijt aen/dat ick dit boeck wtmaeckte/ende aen den dach brachte:op dat ock de vreemden/ die leeren willen/hen tot die zeden wennen/ op dat sy na der Wet des Heeren leuen mueghen.

Eynde der voorrede Jesus Syrach.

ECCLESIASTICVS,

Iesus Syrach.

Argument.

HEt Boeck Ecclesiasticus/voort Jesu den sone Syrach voorgheschreuen/ende heeft beladinghen gemeen met de spreucken Salomonis / wtghenomen dat Ecclesiasticus overuloedigher is / ende lichter om verstaen. In het eynde verhaelt hy den lof der heylighen vaderen / ende haers gheloofs. Het welcke mueghelijck de Apostel Paulus heeft aengeleen/ daer hy het elfste Capittel des Hendbrieffs tot de Hebreen schreef: waer in hy ock der ouden Heylighen gheloove ghepreesen heeft / met alleentlick om dat wijt souden weten/maer veel meer/ om dat wy souden arbeyden om na te volghen. Hy heeft het gantsche boeck/met een ghebedt tot Godt besloten.

Dat eerste Capittel.

1. Alle wijsheyt is van Gode. 4. De wijsheyt is voor alle dinghen. 5. Het voort Gods. 8. Een is Godt de alderhoochste/ etcet. 13. De vreese des Heeren. 14. God lief hebben/ 16. en 25. Het begin der wijsheyt. 27. De wijsheyt weeret de sonde. 28. Die sonder vreese is/ en behaeghet Gode niet. 29. Een oetmoedich mensche. 32. De wijsheyt geeft een schat verborghen. 35. Gheloove ende ghedult. 36. Van Gode niet te ghenaken met een valsch herte.

De ghetalen deser veersekens/zijn na der ouder Latijnscher ouersettinghe/ die aen sommighe plaetsen meer gheeft.

Alle wijsheit is van God.
1. Reg. 3. 9 ende 4. 29
Job 28. 12
Jaco. 1. 5
a Rom. 11. 34
Esaie 40. 13
Sapi. 9. 13
1. Cor. 2. 16

Godswoort is de fonteyne der wijsheyt.
b Gene. 1. 1
c Gene. 27. 1
2. Hest. 2. 1
d Esaie 6. 1 ende 66. 1
1. Reg. 22. 19
2. Par. 6. 21
e Sapi. 23. 29.
f Dani. 2. 21

Godts vreese wat die zy/en werct.
g Prou. 14. 26

ALle wijsheyt is van Godt den Heere/ende is by hem eewichlijck. 1

Wie heeft te voren ghedacht/ hoe 2
veel zandts dat in de zee/ hoe veel druppelen inden reghen / ende hoe veel daghen der werelt worden souden?

Wie heeft te voren ghemeten/ hoe hooch 3
dat den Hemel/hoe breet dat de aerde/ende hoe diep de zee zijn soude?

a Wie heeft God opt geleert wat hy maken soude? want zijne wijsheyt is voor alle dinghen. 4

Het woort Godts des Alderhoochsten is 5
de fonteyne de wijsheyt/ ende het eewighe ghebot is haer spruckader.

Wie conde anders weten / hoemen de 6
wijsheyt/ ende cloeckheyt verkrijgen sonde?

Eē is daer/de Alderhoochste/b de Scheper 7
aller dinghen/

c Almachtich/ een gheweldich Coninck/ 8
ende seer verschrickelijck/ d die op zijnen Throone sidt/ een heerschende Godt.

e Die heeft se door zijnen heyligen Geest 9
verrondicht/die heeft alle duick te voren gedacht/gheweten ende ghemeten.

Ende heeft de wijsheyt wtghegoten ouer 10
alle zijne wercken/ ende ouer alle het vleesch na zijner ghenade/ f ende gheeft de wijsheyt dien/die hem lief hebben.

De vreese des Heeren/ is eere ende roem/ 11
vreuchde ende een schoone kroone.

De vreese des Heeren / maeckt het herte 12
vrolijck / ende gheeft vreuchde ende herteninrolijckheyt eewichlijck.

g Wie den Heere vreest / dien sal het wel 13
gaen inder laetster noot / en sal eyntlijcken den seghen behouden.

14 God lief hebben/ dat is de alderschoonste wijsheyt.
15 Ende wiese sier/ * die beminse: want hy sier welcke groote wonderen dat sy doet.
16 h De vreese des Heeren / is dat beginsel der wijsheyt/ende is inden ronde des herten/alleen by den gheloouighen ende waren alleen bi den vruerroerenen vrouwen/ ende men vintse alleen by den rechtueerdighen ende gheloouighen.
17 De i vreese des Heeren / is de rechte Godsdienst.
18 Die bewaert en maect het herte vroom/ ende gheeft vreuchde ende hertenrolijckheyt.
19 k Wie den Heere vreest /dien sal het wel gaen/ende wanneer hy troost behoeft/so sal hy gheseghent zijn.
20 God vreesen/is de wijsheyt/ die daer rijck maeckt/ende l brengt alle goet met hem.
21 Sy vermuller het gantsche huys met hare gaine / ende alle m ghemaken met haren schatte.
22 De vreese des Heeren / is een kroone der wijsheyt/
23 Ende gheeft rijcken vrede ende heyl.
24 Dese wijsheyt maeckt rechte cloecke lieden:
25 Ende wie aen haer vaste hout/ die helpt sy wt met eeren.
26 Den Heere vreesen/is de woortel der wijsheyt / ende haere n tacken groenen eewichlijck.
27 o De vreese des Heeren weeret de sonde.
28 Want wie sonder vreese is / die en haecht Gode niet/ende zijne verbolgentheyt sal hem p stoten.
29 q Waer een oetmoedich mensche verwachtet der tijt/die hem troosten sal.
30 Want hoewel zijne sake eenen tijt lanck onderdruckt woort / so sullen doch de vromen zijne wijsheyt roemen.
31 q Gods woort is den godloosen eenen grouwel.
32 Want het is eenen schat der wijsheydt/ r die hem verborghen is.
33 s Mijn sone/ wilt ghy wijs worde so leert de gheboden/so sal b God de wijsheyt ghe-

(Wijs-

* Of: beleeft

h Psal. 110. 10
Prou. 1. 7
ende 9. 10
Job 28. 28

i Psal. 4. 6

k Psal. 111. 5
ende 128. 2

l 1. Reg. 3. 13
Sapi. 7. 11
m Genesis

n Prou. 15. 4.

o Prou. 16. 6.

p tot meer weegen.

q Esaie 11. 3
Jere. 11. 20
Amos 5. 10
ende 7. 10
r Matt. 11. 25.
2. Cor. 3. 7

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

WANT de vreese des Heeren/is de rechte wijsheyt ende tucht:
Ende t het gheloone/ende u gedult behaghet Godt wel.
x Hiet toe/ dat uwe vreese Godts/gheen huycheliie en zy/ende en dienet hem niet met dobbelder herten.
y Soeckt gheenen roem by den lieden/ voor huycheliie/en siet toe wat ghy spreeckt/ gheloost/ofte voor hebt.
z Ende en werpt v selfs niet op / dat ghy niet en dallet/ende tot schanden worden.
Ende de Heere a uwe treken openbare/ ende storte v openbaer voor den lieden.
Daerom dat ghy in rechter vreese Godts niet ghedient en hebt / ende v herte dobbelder ghewesen is.

Dat ij. Capittel.

1. De dienaers Godts moeten hen bereyden tot aenvechtinghe. 4. Ghedultichevt in allerley droefenisse. 5. De menschen wort voor droefenisse bewesen. 7. Die den Heere vreesen. 12. Die op den Heere hopen/en sullen niet beschaemt worden. 13. De Heere is genadich ende barmhertich. 15. Wee over den dertzaerden. 16. Wee over die die niet volherdich en blijven. 18. Die den Heere vreesen/ gheloouen zijnen woorde. Sy doen wat hen behaget. 20. Sy bereyden haer herte voor hem/ 21. ende beroomoedighen hen voor hem. 23. De barmhertichevt des Heeren.

MYn a kint wilt ghy Godts dienaer zijn so schicket v ter aenvechtinghe.
b Houdt vaste/ ende lydt v/ ende en wanckelet niet/wanneermen v daer van lockt.
Hout v aen Godt ende en wijckt niet/op dat ghy altoos strecker worder.
Alles wat v • overcomt/ dat lijdet/ende weest gedultich in allerley droefenisse.
Want gelyck als het gout door het vyer/ also worden de ghenen/die Godt behaghen/ door het vyer der droefenisse beproeft.
Vertrouwet Godt/ so sal hy v verhelpen: richtet uwe weghen/ c ende hoper op hem.
Ghy die den Heere vreest/ d vertrouwet hem/want het en sal v niet feylen.
Ghy die den Heere vreest/hoper dat beste van hem/so sal v alle tijt genade ende troost e gheboren.
Ghy die den Heere vreest / verwachtet zijner ghenade : ende en wijcket niet/op dat ghy niet te gronde en gaet.
Siet aen de exempelen der ouden / ende merckt.
f Wie is opt te schande gheworden / die op hem ghehoopt heeft ? g wie is opt verlaten/die in der vreese Godts gebleuen is? ofte wie is opt van hem verstnadet/die hem aengheroepen heeft?
Want de Heere is ghenadich ende barmhertich / ende * vergeest de sonde/ende helpt inder noot.
Wee dien/ die aen Godt vertzagen/ ende niet dapper en houden / ende den godtloosen/ b dien hemen ende weder wanckelt.
Wee den i vertzaerden/ want sy en ghelouen niet/daerom en worden sy ook niet beschermt.
k Wee dien / die niet volherdich en blijven.
Hoe wel het hen gaet/ wanneerse de Heere te hups soecken sal?
Die den Heere vreesen / die ghelooven zijnen woorde / I ende die hem lief hebben/ die houden zijne gheboden.
19 Die den Heere vreesen/die doen wat hem wel behaecht/ m ende die hem lief hebben/ die houden de Wet recht.
20 Die den Heere vreesen/die bereyden haer herte/ n ende beroomoedigē hen voor hem.
21 Ende spreken: o Wy willen liever in de handen des Heeren vallen / dan in de handen der menschen.
22 Want zijne barmhertichevdt is iae soo groot als hy selue is.

Dat iij. Capittel.

1. Vader ende moeder eeren. 11. Wes vaders seghen. 13. Wes menschen eere coemt van zijnen vader eeren/ 14. ende 18. Zijnen vader te hulpe comen. 16. De weldaet zijnen Vader bewesen en sal niet vergheten worden. 20. Gormoedichevt. 22. Niet hooghers soecken dan men selue is. 24. Curieus hevt niet te laten. 27. Wie hemselven in vare gheeft. 30. Hoochmoet/ 31. ende 32. Een bermhertich menschē / ende die de Wijsheyt lief heeft. 33. Aelmisse.

1 LIeue kinderen / luystert my uwen Vader / ende leeft alsoo / op dat het v wel gae.
2 a Want de Heere wil den vader van den kinderen gheeert hebben/en wat de moeder den kinderē heet/dat wil hy gehoudē hebbē.
3 Wie zijnen Vader eert / diens sonde en sal Godt niet straffen.
4 Ende wie zijne moeder eert / die versamelt eenen goeden schat.
5 Wie zijnen vader eert/die sal ooch vreuchde aen zijne kinderen hebben/ende wanneer hy bidder/ wort hy verhoort.
6 Wie zijnen Vader eert / b die sal dies te langher leuen/ende wie oot des Heeren wille ghehoorsaem is/ aen dien heeft de moeder eenen troost.
7 Wie den Heere vreest / die eert ooch den vader/ c ende dient zijne ouderen/ende houtse voor zijne Heeren.
8 d Eert vader ende moeder met der daet/ met woorden ende ghedult / e op dat haren seghen ouer v come.
9 Want des Vaders seghen houwet den kinderen hupsen/maer des moeders vloeck/ treckt se ter neder.
10 Besporter uws Vaders gebzeck niet/want het en is v gheen eere.
11 Want den vader eeren/ is uwe eygē eere.
12 Ende uwe moeder verachten/is uwe eyghen schande.
13 Lieue kint/ f versorget uwen vader in zijnen ouderdom : ende en bedroeft hem zijnen niet/so langhe als hy leeft.
14 Ende hout het hem te goede / of hy kindisch worde : ende en veracht hem zijnen niet/daerom dat ghy gheschickter zijt.
15 Want de weldaet den vader bewesen/en sal nemmermeer vergheten worden / ende b sal goet gheschieden/ hoewel ghy ooch een sondaer zijt.
16 Ende uwer sal ghedacht worden in der noot : ende uwe sonden sullen vergaen/ghelijck als het ijs vander Sonnen.
17 Wie zijnen Vader verlaet / die wort ghe schendet : g ende wie zijn moeder bedroeft/ die is vervloeckt vanden Heere.
18 Lieue kint/ h blijft ghecrne in nederighe state/dat is beter/ dan alle dat/daer de werelt na i poogher.

Een bereydinghe des hierden ghebodts.

1 Joan. 14.15 ende 21.23
a Exod.20.12 Deut.5.16
Ephes.6.2
Vader ende moeder eerē. Spr.7.29
b Exod.20.12 Deut.5.16
c Luce 2.50
b Exod.20.12 Deut.5.16 Matt.15.4 Marc.7.10 Ephes.6.2
c Gene. 27.27 ende 49.1 Deut.33.1 Heb.11.20
f Tob.14.15
g Deut.27.16 h Rom.12.16
Wiedet waer ghy coemt/ hooch ende groot te worden als de werelt doet.
i Anders/ tracht.

k Hoe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

k Phil.2.3 k Hoe ghy hooger zijt / te meer v verootmoediget / so sal v de Heere l ghenstich zijn.

l Wet liefde toeghebaen.

Want de Heere is de alderhoochste / † en de doet doch groote dinghen door de ootmoedighen.

† Iudit.13.8
2.Sam.17.45

m Pro.25.28
Rom.12.3

m Staet niet na hoogheren state / ende en derickt niet houen v vermeughen:

n Deut.4.2

n Waer wat v Godt beuolen heeft / dies neemt v doorgaens aen.

Vermetenheyt.

Want het en baret v niets / dat ghy gapet na ghene dat v niet beuolen en is.

o Of / achter

Ende wat tot uwen Ampte niet en behoort / daer laet uwe curieuheyt mee o na.

Want v is alreede meer beuolen / dan ghy cont uytrichten.

p Of nedergeworpen.

Sodanich dincken heeft velen bedroghen / ende hare vermetenheyt heeftse p ghestortet.

q Iud.13.8
2.Reg.19.10 37
2.Mach.9.4

Want wie hem gheerne in hare gheest / die verderft daerinne:

q Ende eenen vermeten menschen gaet het ten laetsten qualijck wt.

Een vermeten menschen maeckt hemseluen vele ongheluck / ende richtet eenen iammer na den anderen aen.

Want hoochmoet en doet nemmermeer goet / ende daer en can niets / dan wat quaets wt comen.

* Cap.iiij. Luther.

* Een vernuftich menschen / leert Godts woort gheerne:

Aelmisse.
Dan.4.24
Tob.4.7
Psal.41.2
Mat.5.7

Ende wie de wijsheyt lief heeft / die hoort gheerne toe.

Ghelijck als het water een vernende vyer wtbluschet / alsso wischt de aelmisse de sonden wt.

Ende de ouerste verghelder / sal dies na maels ghedencken / ende sal hem in onghelucken behouden.

Dat iiij. Capittel.

1. Den armen en saluen in gheenen noot laten. 3. Eene bedroefde herte en saluen niet meer bedroeuen. 4. De bede des ellendighen / 5. ende 8. liefde ende medelijden des armen. 9. Verlost den / die ghewelt gheschiet. 10. De weduwe ende weese. 12. De vruchten spruytende wter wijsheyt. 18. De ghene die wijsheyt volghen / sullen versacht worden. 25. Dobbele schaemte. 26. Hem van gheenen persoon beweghen laten. 31. Zijn sieple bekennen. 33. De waerheyt verdedighen totter doot. 34. Vichtueerdicheyt ende vroetheyt. 35. Gheen Tyran teghen het ghemme. 36. De handt openen / ende de handt ghesloten.

Den Armen saluen hulpe doen.
Deut.15.4.5.7
Mat.25.35
Spr.14.11
Tob.4.7
1.Ioan.3.17

LIeue kint / en laet den Armen gheenen noot lijden / ende en weest niet hardt teghen den noodruftighen.

Verachtet den hongherighen niet / ende en bedroefst den noodruftighen niet / in zijner armoede.

Eenen bedroefden herte en maket niet meer leedts / ende gheuet den noodruftighen de gaue gheringhe.

De bede des ellendighen en ontsegget hem niet / ende en a wendet v aengesichte niet van den Armen.

a Tob.4.5

Wendet uwe ooghen niet van den noodruftighen / op dat hy niet ouer v en claghe.

Want die hem ghemaeckt heeft / die verhoort zijn ghebedt wanneer hy met treuriger herten ouer v claecht.

b Of / lijsachtich Anders / hadersch. Vichtere Ampt.

Weest niet b twistich voor tgerichte / ende houder den richter in eeren.

Hoort den armen geerne / ende antwoordet hem vrientlijck ende saechtmoedichlijck.

9 c Losset dien / dien gewelt gheschiet / van dien / die hem onrecht doet: ende weest onuerschrocken / wanneer ghy oordeelen sult.

c Exod.23.1
Deut.1.17
2.Chro.19.6
Psal.82.3

10 d Wout v teghen de Weesen als een Vader / ende teghen hare moeder / als een huysvrouwe

d Hout v teghen de Weesen als een Vader / ende teghen hare moeder / als een huysvrouwe Heere.

11 Soo sult ghy zijn / als een sone des alderhoochsten: ende hy sal v lieuer hebben / dan v uwe moeder heeft.

Beuelt het wijsheyt.

12 De Wijsheyt verhoocht hare kinderen / ende neemt die aen / diese soecken.

13 Wiese lief heeft / die heeft het leuen lief / ende wiese vlijtighen soeckt / die sal groote vreuchde hebben.

14 Wie aen haer vaste houdt / die sal groote eere verkrijghen / ende wat hy voorneemt / daer sal de Heere gheluck toe ghenen.

Godsdienst eeren is de rechte Godsdienst.

15 e Wie Godts woordt eert / die doet den rechten Godts dienst: ende f wie het lief heeft / dien heeft de Heere oock lief.

e Sap.1.1
f Ioan.14.21
g Pro.3.18

16 Wie der wijsheyt luystert / die can anderen lieden leeren: ende wie hem tot haer houdt / g die sal seker woonen.

17 Wie sonder valscheyt is / die falsse verkrijghen / ende zijne nacomelinghen sullen ghedyen.

18 Ende of hy haer ten eersten anders teghen hem strelt / ende maeckt hem angst ende banghe /

h Tob.2.9
Pro.3.3

19 Ende proeft hem met harer roede / ende verfoeckt hem met harer tuchtinghe / tot dat sy beuint dat hy sonder valscheyt zy:

20 So sal hy dan weder tot hem komen op den rechten weghe / ende hem verheughen.

21 Ende sal hem openbaren hare heymelicheyden.

i Rom.2.11
1.Pet.1.17

22 Waer hy nu valsch bevonden woet / so sal hy hem verlaten dat hy verderuen moet.

23 Lieue kint / t ghebruyckt den tijdt / ende wachtet v voor eenen onrechter sake:

24 Ende en schaemt v niet voor uwe siele het recht te bekennen.

25 Want men can hem alsoo schamen / dat men sonde daer aen doet / ende men can hem ook alsso schamen / dat men ghenade ende eere daer van heeft.

k Pro.3.27
l Mat.5.23
Pro.3.28

26 Laet v geenen persoon beweghen v ter schaden.

27 Noch verschricken v ten verderue:

28 k Waer bekent dat recht is / wanneer men den nieden helpen sal.

29 Want door bekentenisse / woet de waerheyt ende het recht openbaer.

30 l Verzeert niet tegen de waerheyt / maer laet den spot ouer v gaen / so ghy in der sake ghefeylt hebt.

31 Schaemt v niet te bekennen / waer ghy gheseylt hebt / ende en streeft niet tegen den stroom.

32 Dienet eenen sotten niet in zijner sake / ende en siet zijne macht niet aen.

33 m Waer verdediget de waerheyt tot inden doot / so sal Godt de Heere voor v strijden.

m Pro.3.30

34 Weest niet als die / die henselmen met grooten woorden n aenbieden / ende doen doch heel niets daer toe.

n Mat.23.3

35 Weest gheen leeuwe in uwen huyse / ende de gheen tyranne teghen uwen gheslinne.

36 Uwe haut en sal niet opgedaen zijn / altoos te nemen: ende toegheslotten nemmermeer o te ghenen.

o Mat.5.42

Wat

Dat 5. Capittel.

1. ende 10. Men en mach zijn betrouwen in
veckdommen niet setten. 2. Zijnen moetwille niet
volgen. 4. ende 6. De ijstsaemheyt ende barmher-
tichheyt Godts misbruycken. 7. De roosmicheyt
Gods oock de Godloosen. 11. Onbestandicheyt.
15. Eere ofte schande met spreken. 17. De dief en
de achterclapper.

1 Verlaet a v niet op uwen rijckdom/en-
de en ghedencket niet: Ick hebbe ghe-
noech voor mij.

2 bVolget uwen moetwille niet/of ghy het
aschoon vermeucht/ ende en doet niet wat
v lustet.

3 Ende en denckt niet: wie wil het mij
weeren? want de Heere/ de ouerste c weze-
ter/sal het wreken.

4 Denckt niet: Ick hebbe wel meer geson-
dicht/ende mij en is niet booses geschiet:
want de Heere is ghedultich/ doch hy en
sal v niet onghestraft laten.

5 Ende en weest niet so seker/oft uwe sou-
de noch niet ghestraffet en is/dat ghy daer-
om altoos voortaen sondighen woudet.

6 Denckt oock niet: d Godt is gantsch
barmhertich/hy en sal mij niet straffen/ ick
sondighe oock soo veel als ick wil.

7 e Hy can in eenen soo roosmich worden
als hy genadich is/ ende zijnen toorne over
de Godloosen en heeft gheen ophouden.

8 f Waeromme en bertreckt het niet/ v tot
den Heere te bekeeren/ ende en schiet het niet
op/dan eenen daghe ten anderen.

9 Want zijnen toorne coomt gantsch haes-
telijck/en sal het wreken/en sy v verderuen.

10 g Hy onrechtmeerdich goet en verlaet v
niet/want het en helpt v niet/ Wanneer de
eenrechtinghen comen sullen.

11 h Laet v niet eenen pegelijcken wint boe-
ren/en volcht niet eenen pegelijcke wege/
gheluck als de onbestandighe heren doen:

12 i Waer weest bestandich in uwen woor-
de/ende blijft by eenerley reden.

13 Weest bereyt te hooren/ ende antwoor-
der wat recht is/ende en onerhaestet v niet.

14 Verstaet ghy de sake/ soo onderrichtet
uwen naesten: so niet/soo hout uwen mont
toe:

15 Want spreken brengt eere/ ende spreken
brengt oock schande/ en den menschē hen-
ghet zijne eyghen tonghe tot balle.

16 Weest gheen oozenblaser/ k ende en ach-
terclapper niet met uwer tonghen.

17 Een dief is een schandelijck dinck/ doch
een achterclapper is veel schadelijcker:

18 Acht het niet slecht/het zy cleyn oft groot.

Dat 6. Capittel.

1. De gene die onbestandich is in dienstschap/
sal te schande worden. 2. Men en sal niet te cloeck
zijn in alle man te straffen. 4. Een vergiftich mens-
che schadet den seinen. 5. Alle dinck ten besten
verwaghen/ 7. Gheenen dient vertrouwen/ voor
dat men den noot bekent heeft. 10. Tafelbrien-
den het wijf hebbende/ 11. De wijf hept is als eenen
harden ijsersteen. 24. Vermaninghe tot wijsheyt
te volghen/ 31. ende 36. De oude salmen volgen/
ende gheerne Godts woort hooren. 38. De ghebo-
den des heeren.

1 Wert v niet beweghen/ dat ghy uwen
vrienden a graen worpt: Wat sodanich
achterclapper worpt eenlijcken tot
schanden.

2 * b Laet v niet te cloeck duncken/ alle
man te straffen:

3 Dat uwe bladeren niet en verwelcken/en
uwe vruchten niet en verderuen/ ende ooch
eenmael worpt als eenen dozren boom.

4 Want sulck een vergiftich mensche/scha-
det hem selven/ ende worpt zijnen vyanden
eenen spot.

5 c Wederom/wie alle dinck ten besten we
lept/ die maeckt hem veel vrienden/ ende
wie her beste tot der sake spreeckt/van dien
spreeckt men wederom het beste.

6 d Vyant v vriendelijck met alle man/doch
vertrout onder dupsenden/ nauwelijck
eenen.

7 e Vertrouwet gheenen vrient/ ghy hebt
hem dan bekent inder noot.

8 Want vele zijn vrienden/ dewijle dat sy
dies ghenieten comen/ doch inder noot en
blijuen sy niet.

9 Ende daer is menich vrient/ die wordt
haestelick vyant/ ende wiste hy een mooyt
van v/hy sydde het na.

10 f Daer zijn ooch sommighe tafelvrien-
den/ende en blijuen niet inder noot.

11 Dewijle dat het v welgaet/ soo is hy v
gheselle/ende leeft in uwen huyse/ verht als
ware hy ooch huysheere.

12 jDaer gaet het v qualijck/soo staet hy te-
ghen v/ ende en laet hem nerghens vinden.

13 Onthoudet v uwer vyanden/ende wacht-
tet v gelijckewel oock voor uwen vrienden.

14 g Een ghetrouwe vrient/ is eene sterche
bastichept/ wie dien heeft/ die heeft eenen
grooten schat.

15 Een ghetrouwe vrient/en is met geenen
ghelde noch goede te betalen.

16 Een getrouwe vrient is eenen trooste des
leuens/wie God vreest/die krijcht sulck een
vrient.

17 Want wie Godt vreest/ dien sal het wel
slaen met vrienden: ende gheliick als hy is/
so sal oock zijn vrient zijn.

18 h Lieue kint/ laet v de wijsheyt leers van
ienghet op/so wort van v een wijs man.

19 Stellet v teghen haer/gelijck als die daer
acker ende saept/ende verwachtet hare goe-
de vruchten.

20 i Ghy moet eenen cleynen tijt om harent
wille moeyte ende arbeyt hebben/ doch
gantsch haestelijck sult ghy harer vruchten
ghenieten.

21 Bitter is so den ongheboekenen menschē/
ende een roeckeloos mensche en blijft niet
by haer.

22 Want sy is hem eenen harden proef-
steen/ende hy werptse haest van hem.

23 Sy roemen wel veel van der wijsheyt/
doch sy weten wenich daer van.

24 k Lieue kint/luystert mijnen leere/ ende
en verachtet mijnen raet niet.

25 Begheeft uwe voeten in hare * betreen/
ende uwen hals in hare halfyseren.

26 l Buycht uwe schouderen/ en draechtse/
ende en worstelt niet teghen hare banden.

27 m Vondet v tot haer van gantscher her-
ten/ende blijft met allen krachten op haren
weghen.

28 Vernoeynt na haer/ende soecktse/ so sult
ghyse vinden: ende wanneer ghyse erreeht so
en laetse niet van v.

Want

* Cap. vi. Luther.

b Dat zijn de splinterichteyt die in eens anders oogho ed splinter siet/ en hare balck bergheten.

c Die te wijs ende wel gheleert/ die alle dinck ten beste heert.

Syr. 20. 12

d Gelooft niet lichtelick.

e Vrienden in der noot/ dier gaen wijt ende twijnich op ee loot. Hair nu een hart staut zijn/ soo gaet haree vpstick op ee quētju. Deut. 13. 6 ende 33. 9 Mich. 7. 5 Mat. 10. 36 Syr. 37. 1

Een getrouwe vrient/ is een groot schat.

g Pro. 27. 10 Syr. 9. 12

Na de wijsheyt salmen staen.

h Tit. 3. 17 Sapi. 8. 1

i Syr. 21. 2

Een vermaninghe de wijsheyt te hooren.

k Pro. 1. 8 ende 2. 1 ende 3. 1 ende 4. 1 ende 5. 1

* Of, boepen/

l Mat. 11. 29

m Eccle. 2. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Want eyntlijckē sult ghy troost van haer hebben/ende v leet sal v in vreughde veranderē worden.

Ende have hoepen / sullen v een stercke vastichept/ende hare halsyseren/een heerlijc cleet worden.

By heeft een gulden croone / met eenen purpuren hupue.

n Dat selue cleedt sult ghy aen trecken/ende de schoone croone sult ghy opsetten.

n Syr.27.11.

Lieue kint/wilt ghy volgen/ so wort ghy wijs:ende neemt het ter herten/so wort ghy cloeck.

Ist dat ghy geerne lupstert/ so sult ghy sse krijghen:ende ist dat ghy uwe oozen toenepghet/so sult ghy wijs zijn.

o Syr.8.9 Godswoozt saluen hooren.

o Weest geerne by den ouden/ende waer een wijs man is/tot dien hout v.

p Syr.1.5

p Hoozt gheerne Gods woozt/ ende aenmerckt de goede spreucken der wijsheyt.

q Of/allewege.

Waer ghy eenen vernuftighen man siet/ tot dien gaet met blijte / ende gaet q doozgaens met hem wt ende in.

r And. betracht tet.

r Beginnet altoos Gods ghebodt / ende denckt doozgaens aen zijn woozdt: die sal v herre volcomen maken / ende v genen wijsheyt/ als ghy begheert.

Psalm.1.2 Iosue 1.8

Dat vijf. Capittel.

2. ende 7. Vlieden de godloose/ 4. ende 6. Vlieden eergierichept/ 8. Dobbel schult. 10. Bidden ende aelmisse/ 11. ende 12. God verneert ende verhoocht/ 13. ende 14. Ghen leughen dichten/noch hem tot leughen ghewennen. 21. Een wijs ende vroom wijf. 22. Een ghetrouwe dienstknecht. 25. Zijn kinderen leeren. 29. Vader ende moeder eeren. 36. Den armen hantreyckinghe doen. 37. Weldadicheyt/38. ende 39. De bedroefde troosten/ ende de cranche besoecken. 40. Het eynde ghedencken.

Menigherley schoone leeren.

Det niet quaets/ so en geschiet v niet quaets.

Hout v handen onrechts/so en treft v gheen ongheluck.

a Gala.6.9 Iere.4.4 Osee 10.12

a Saeyet niet op den acker der ongerechticheyt/so en sult ghyse niet seuenmoudich maeyen.

Dzinghet v niet inden ampte voor God/ en staet niet na gewelt by den Conincke.

Dzinghet v niet tot hooghe officien. b Eccle. 7.17.

b Laet v niet duncken voor God/ghy zijt ghescickt ghenoech daertoe/ende en laet v niet duncken by den Conincke/ghy zijt wijs ghenoech daer toe.

Wie ghoeue hooch ware / die hangt lieden aen hem/ en maeckt oproer: wie alle saken verberesren en alle onrecht te recht bzengen/ ende meynt / Godt sal zijne sake en goede meynunge aensien.

Laet v niet verlangen richter te zijn/want v voor v vermengen/ en sult ghy niet alle onrecht te rechte bzengen: ghy mochtet v ontsetten voor eenen gheweldighen / ende het recht met schanden dallen laten.

Richter gheenen oproer aen inder stadt/ ende en hanghet v niet aen den ghemeynen man:

Op dat ghy niet dobbel schult dzagen en moet:want gheene en sal onghestraft blijuen.

Dencket ooch niet: God sal mijn groote offer daer voor aensien/ ende wanneer ick den Alderhoochsten God daer voor offere/ sa sal hy het aennemen.

c Wanneer ghy biddet/ so en twijfelt niet/ende en weest niet traech/ aelmissen te gheuen.

c Iaco.1.6 Mat.21.26

Bespottet den bedroefden niet: d want daer is een/ die een beyde vernederen ende verhooghen.

d 1.Sam.2.7

Leughene.

Dichter gheen leughenen teghen uwen broeder/noch teghen uwen vrient.

13 Ghewennet v niet een leughen/want dat is een schadelijcke ghewoonheyt.

14 Weest niet clapperich by den ouden/ e ende wanneer ghy bidt/so en maeckt niet vele woozden.

15 Oft het v suer wozt met uwer neeringhe eñ ackerwercke/ dat en laet v niet verdzieten/f want God heeft het alsó ghescheppen.

16 Verlaet v daer niet op / dat den hoop groot is/ niet dien ghy quaet doet.

17 g Maet gedenckt dat v de straffe niet verre en is.

18 h Daeromme verootmoedicht v van herten: h want vper ende wozmen/ is de wake over de godlooscn.

19 i Ouergheeft uwen vrient niet/ om eenighes goets wille / noch uwen ghetrouwen broeder/om des besten gouts wille.

20 k Scheydet v niet van eenen vernuftighen ende vromen wijue / want sy is edeler dan eenich gout.

21 m Eenen ghetrouwen knecht / ende vlijtighen arbeyder hout wel.

22 Eenen vromen knecht hebber lief/ ende en verhyndert hem niet / soo hy wp woorden can.

23 n Hebt ghy vee/soo neemt het ware/ ende de brengt het v nut in/ so behout het.

24 o Hebt ghy kinderen/so leert se/ende buyght haren hals van ieughet op.

25 Hebt ghy dochteren so bewaert haer lichaem/ende en verwentse niet.

26 p Houwelijckt uwe dochter/ so hebt ghy een groot werck ghedaen/ ende ghesse eenen vernuftighen man.

27 Hebt ghy een vrouwe die v lief is/ so en laet v niet van haer wendē/haer te verstoten/eñ en vertrouwet den hatischen niet.

28 r Eert uwen vader van gantscher herte/ eñ en vergeet niet / hoe suer ghy uwer moeder ghewozden zijt.

29 Ende gedenckt/dat ghy van hen geboren zijt / ende wat cont ghy hen daer voor doen/ dat sy by v ghedaen hebben.

30 Vreest den Heere van gantscher herten/ ende houtt zijne Priesteren in allen eeren.

31 Hebt lief dien/die v gemaeckt heeft/ van allen krachten/s ende zijne dienaers en verlaet niet.

32 Sonnna: Vreest den Heere/ ende eert den Priester/ ende gheeft hem daer deel t als v gheboden is.

33 Wanden eerstelinghen/ende schultofferen ende hefofferen/

34 Ende wat daer meer gheheplicht wordt ten offer / ende allerley heyligh eerstelinghen.

35 u Doet den armen hantreyckinghe / op dat ghy rijckelijck gheseghent wozdet.

36 Ende uwe weldaet v aengenaem make/ voor allen leuendighen menschen: x Do bewijst ook uwe weldaet/aen den y dooden.

37 z Laet de weenende niet sonder troost/ maer treuret met den treurighen.

38 a Wer en zy v niet s'waer de cranckeu te besoecken: want om dies wille sult ghy ghemindt wozden.

29 What ghy doet/ daer bedenckt het eynde inne / soo en sult ghy nemmermeer quaet doen.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Dat viij. Capittel.

1. ende 2. Hier te wisten met den ghewelddigen ende rijcken. 4. Noch met eenen onmutten klappaert. 6. Wy alle hebbē noch schult op ons. 7. De ondtheyt niet verachten. 8. Noch verachten in steenen des wraets. 9. Noch verachten wat de wijse spreken. 14. Een lasteraer. 15. ende 16. Willemen ende bozghen. 17. Niet te richten teghen den richter. 19. Noch twist te hebben met een rooquich mensche. 20. Merrē beere alle man ouerdeelen. 22. Noch zijn

Twister niet met eenē gewelddige/ dat 1
gy hem niet in zijne handē en vallet.
2 Twistet niet met den rijcken/ 2
dat hy v niet en overweghe.
b Want vele laten hem met gelde steken/ 3
en het bewerecht ooc wel der Coningē herte.
Twistet niet met eenen onmutten klap- 4
paert/ dat gy niet hout en dzaecht tot zijnen vyere.
Schimpet niet met eenen grouen men- 5
sche/dat hy v gheslachte niet en schende.
c Wozpt dien zijn sonden niet voor/ die 6
hem beteert / ende denckt dat wy noch alle schult op ons hebben.
d Veracht de ondtheydt niet / want wy 7
dencken onder te worden.
Verzeecht v niet/ dat v vyandt steruet/ 8
e denckt dat wy alle steruen moeten.
f Verachtet niet wat de wijsen spzeken/ 9
maer schicket v na haren spzencken.
Want van hen cont ghy wat leeren / en 10
hoe ghy v houden sult/tegen groote lieden.
Laet v niet cloecker duncken / als de ou- 11
den/ g want sy hebben oock van haren vaderen gheleert:
Want van hen cont ghy leeren / hoe ghy 12
h antwoozden sult/alst van nooden is.
* Blaest den godtloosen zijn vyer niet op/ 13
* dat ghy oock niet mede en vyandet.
Stelt v niet teghen eenen lasteraer / dat 14
zijn woozden niet en verkeere.
i Leenter niet eenen ghewelddigheren dan 15
ghy zijt : ende leent ghy hem/soo achtet als verloren.
k Wozt geen bozge boncn v vermoghen: 16
ende voer ghy dat/ so denckt het te betalen.
Richtet niet met den richter / want men 17
spreeckt het oozdeel als hy wil.
l Wandelt niet met eenen roeckeloosen/ 18
dat hy v niet in onghelucke en brenge: want hy richter aen wat hy wil/so moet ghy dan om zijner dwaesheyt wille schade lyden.
m Twister niet met eenen roozmighen 19
mensche / ende en gaet niet met hem alleen over delt : want hy acht het bloetuergieten als niets: wanneer ghy dan gheen hulpe en heet/ n so verwozghet hy v.
Met den o dwasen en hout geenen raet/ 20
want het en gaet hem niet ter herten.
Want het en gaet hem niet ter herten. 21
Wooz eenen vzeemden en doet niet verbozghens/want ghy en weet niet wat daer van comen mochte.
Openbaert v herte niet alleman / hy 22
mochte v qualijck dancken.

Dat ix. Capittel.

1. Jaloerste. 2. Den wijse met toe laten dat sy beerschap. 3. en 10. Bleuen de boelerisse. 8. Zijn aengelachte afwendē van een schoon vrouwe. 12. Noch sitten by een ghehouwede vrouwe. 14. Den ouden vzient. 15. Den menschen vzient. 17. Den godtloosen. 18. De mensche die macht heeft te dooden. 21. Zijnen naesten kennen. 23. Ghesellschap des vromen lieds. 25. Een clappich mensche.

1 Sijt niet Jaloers ouer v vrome wijf/ 1
a Want suick een hardt oplien / en
brenght niet goets.
2 Laet den wijne gheen macht ouer v/dat 2
sy niet v heere niet en worde.
3 Vermydet de boelersse / op dat ghy niet 3
in hare stricken en vallet.
4 b Wemmer v niet tot de sangersse/ dat sy 4
v niet en vanghe met hare listicheyt.
5 c Siet niet na de maechden/dat ghy niet 5
ontsteken en worder teghen haer.
6 d Hangt niet aen de hoeren/dat ghy niet 6
om het uwe en coemt.
7 Gaept niet alomme inder stadt/ ende en 7
loopt niet door alle hoecken.
8 e Went v aengelichte van schoone vrou- 8
wen/ende en siet niet nae de ghedaente van andere vrouwen.
9 f Want schoone vrouwen / hebben me- 9
nighen verdwaest/ende boose lust ontsteect
10 daer van/ghelijck als vyer. 10
11 Daer van/ghelijck als vyer. 11
12 Sidt niet by eens anders wijf/en en om- 12
helst v niet met haer/ ende en vzaest niet met haer.
13 Op dat v herte niet aen haer en hanghe/ 13
ende uwe sinnen niet verdwaest en worde.
14 g En geeft eenen ouden vzient niet ouer: 14
want ghy en weet niet/of ghy aen de nieuwen soo vele crijghet.
15 Eenē nieuwē vzient/is eenē nieuwē wijn: 15
laet hem out worde/so sal hy wel smaken.
16 h Laet v oock den godtloosen niet bewe- 16
ghen in zijn groote eere : want ghy en weet niet hoe het een eynde nemen sal.
17 i Laet v niet behagen der godtloosen voor- 17
nemen / want sy en worden nemmermeer vroom tot inder hellen toe.
18 Vyant v van dien/ die daer macht heeft te 18
dooden/so en derft ghy v niet besorgen/dat hy v sal dooden.
19 k Maer moet ghy hy hem zijn/soo en ver- 19
grijpt v niet / op dat hy v niet het leuen en neme / wanneer ghy daer aldermunst op vermoept.
20 Eñ weet dat ghy onder de stricke wan- 20
delt/ende gaet op enckele hooghe * spitsen.
21 Leert niet aller neerstichept unen naesten 21
kennen/ k ende wanneer ghy raet behoeft/ so soecht hem by wijse lieden:
22 Eñ beraet v met den verstandighen/ eñ 22
richter alle uwe saken na Godts woozt.
23 * Vyandt ghesellschap met vzomme lieden/ 23
l en weest vzolyck doch in de vreese Godts.
24 ‡ Uyer werck loest den meester / in ende 24
eenen wysen Vorst zijne handelen.
25 Hyer is een vaerlijck duick in eenen regi- 25
mente/om eenen clapper :ende een n onbeschaemt clappaert coeint te schanden.

Dat x. Capittel.

1. Een wijs Regent. 2. Ghelijck de Regent is/ so is het volck. 3. Een boos Coninck. 4. Regiment der Aerden. 6. Ghelucksaligheydt des menschen. 7. Den hoouerdighen is bepde Godt ende der werelt vyant. 10. ende 11. Aerde ende assche. enckel schandelijcken dzeck. 12. Heden Coninck ende wozghen doot. 14. Beghin des menschen hoouerdicheyt. 15. Hoouerdicheyt dzijft tot allen sonden/ 17. ende 18. Godt vernedert de Vorsten ende raept der stouter Heydenen wortelen wt. 21. Wijselt hare namen wt op aerden/ 23. 24. eñ 27. We gene die God vzeesen. 28. Een wijs dienstmeyt. 30. Die arbeyt. 33. De Arme wozt gheeert om zijne cloeckheyt wille.

Hoems hem niet dē vzouwen houden sal.
a Spr. 33. 29
Hoererije te vermijden.
b Prou. 2. 16 ende 5. 3
c Gene. 6. 2. Iob. 31. 1
d Pro. 5. 3. 8
e Mat. 5. 28
f Gen. 34. 1 1 Sam. 11. 2 Iudic. 10. 18 ende 12. 16 ende 13. 9
Oude vzienden de beste.
g Prou. 27. 10 Eccle. 6. 14 ende 7. 20
Godtlooseu.
h Iudic. 9. 3 2. Sa. 15. 11
i Dat is hupcheit hem niet/ ende en hangt hem niet aen.

* Als op hooge tozens daer het vaerlijc is/ ende eenen het swimmen aencoemt.
k Spr. 37. 19 Tob. 4. 15
* Dat is houcolacien. eet en dzinckt: etcet.
l 1. Thes. 5. 19 Phil. 4. 4
‡ Capit. x. Luth. Wan der Gueriehent.
m 1. Reg. 3
n Die vol raets / cloecksheyts ende schrpenis is/ en het woozt alleen hebben wil.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

2 3. Reg. 3. 24

EEn wijs Regent is strenghe / a ende 1
waer een verstandige Overicheyt is/
daer gaet het ordentlijck toe.

b Prou. 29. 12

b Ghelijck als de Regent is / alsoo zijn 2
oock zijne Officiers: ghelijck den Raet is/
alsoo zijn oock de Burghers.

c 2. Reg. 12. 1

c Een boos Coninck verderft landt en 3
de lieden: ende wanneer de gheweldighen
cloeck zijn/soo ghedijet de stadt.

Het regiment op aerden/staet in Godts 4
handen/ die gheeft hen somtyden eenen ge-
schickten Regent.

d Sap. 6. 4
1. Reg. 16. 15
e Als den naesten raet/ ghelijck als Haaman den Coninck te Assyrien. 2. Reg. 5.
f Leui. 19. 17

d Het staet in Godts handen/dat het ee- 5
nen Regente wel ghelucket/die gheeft hem
eenen loflijcken contzelier.

Weecke niet te nauwe alle misdaet/ende 6
een coelet ouwen moet met / wanneer ghy
straffen sult.

Den hooneerdighen is beyde Godt ende 7
de werelt dyant/want sy handelen boos al-
le beyde onrecht.

Ghewelt.
Gierichept.
g Jere. 27. 6
Dan. 4. 14

g Om des ghewelts/onrechts en gierig- 8
heyts wille / coemt een Coninckrijck / dan 9
eenen volcke ten anderen.

Wat verheft haer de arme aerde ende 10
asschen?

Hy is doch enckel schandelijck dzeck/ de- 11
wijle hy noch leeft.

Ende wanneer de Medecijn schoon lan- 12
ge daer aen lappet/ so gaet het doch eyndt-
lijcken also toe: Heden Coninck/ h morgen
doodt.

h Dan. 5. 30

Ende wanneer de mensche doot is / soo 13
eten hem de slanghen ende wormen.

Hooneer-
dye.
i Dat is/ Gods woordt verachtet.

Daer wt coemt alle hooneerdicheydt/ 14
wanneer een mensche van Godt i afvalt/
ende zijn herte van zijnen schepper wijcke.

Ende hooneerdicheyt dzijft tot allen son- 15
den: ende wie daerinne steeckt / die richtet
veel grouwels aen.

Daerom heeft de Heere altijt den hooch- 16
moet ghescheydet/ende eyndelijck neder ge-
stoztet.

Hoochmoet.
k Sap. 6. 7
Luce. 1. 51
ende 14. 11
ende 18. 14

k Godt heeft de hooneerdighe Vorsten 17
vanden stoele nederghesworpen / ende oot-
moedighe daer op ghesettet.

Godt heeft der stouten Heydenen wozte- 18
len wtgheroept/ ende ootmoedige aen hare
stede gheplanret.

1 Gen. 19. 25
4. Esa. 2. 8

l Godt heeft der Heydenen lant omghe- 19
keert/ende te gronde verdozuen.

Hy heeftse verdozuen tot aen/ en verstoort/ 20
en haren name wtgewischt op der aerden. 21

Dat de lieden hooneerdich en grimmich 22
zijn / dat en is van Godt niet gheschapen:
m de mensche en is niet boos gheschapen.

m Gen. 1. 27
Sap. 3. 23
Eccle. 7. 30

Gods vreese

n Bar. 3. 39
2. Joan. 2. 9

j Maer wie Godt vreest/die sal niet eeren 23
bestaen: n maer wie Godts ghebodt over-
treedt, die coemt te schanden.

Ende de gene die daer Godt vreesen/die 24
houden haren Regent in eeren: daerinne
bewaert hyse.

Beyde de rijcke ende arme/beyde groote 25
ende clepne/en sullt haer niet anders beroe-
men/dan o dat sy Godt vreesen.

o Syr. 12. 11
4. Esd. 16. 68
Prou. 14. 7

Het en deucht gantsch niet / dattmen ee- 26
nen armen verstandighen versmaet / ende
eenen rijcken godloosen eeret.

Vorsten / Heeren ende Regenten zijn in 27
grooter eeren/ maer so groot en zijn sy niet/
als die/ p die Godt vreest.

p Mal. 4. 2

28 q Eenen wijsen knechte/moet den Heere a Syr. 5. 5
dienen/ r ende een vermufruch herte/en mis- Dan. 6. 10
nureert daer niet ommc. r 1. Sam. 2. 30

29 Volget niet ouwen eygenen zop in ouwen
ampte: ende en maeckt v niet stout/alsmen
ouwer behoeft.

30 s Het is beter/dat een zijns doens waer- s Prou. 17. 9
neemt/daer hy by bedietet/dan dat hy veel
beel vermete/en een bedelaer daer by blijne.

31 t Mijn kint/in tegenspoet hebt eenen goe- t Syr. 4. 26
den moet/ende verlaet v op v ampt.

32 Want wie aen zijn ampt vertzaecht/we
wil dien helpen: ende wie wil dien by eeren
behouden/die zijn ampt selfs onteert.

33 u De arme wozt geeert om zijner cloeck- u Esd. 4. 48
heyt wille/en de rijcke om zijns goets wille. 1. Esd. 4. 43
Dan. 3. 46

34 Is nu de cloeckheydt loflijck aen eenen Susan. 64
armen/hoe veel meer aen eenen rijcken: en-
de wat eene rijcken qualijck staet/dat staet
veel meer den armen qualijck.

Dat xj. Capittel.

1. De wijsheyt des slechten/bzengt hem tot eeren. 2. Men sal niemant prijsen om zijne groo-ten aensiens wille. 3. De bye. 4. De heere is wonderlijck in zijne wercken. 7. Niemant oor-deelen oermen de saken verstaet. 9. Noch hemsel-uen in geen vzeemde saken vermengen. 12. Ons nutten arbeyt. 13. God aensiet den armen met genaden/ 14. 15. ende 16. Het coemt al van God 18. Rijckdom dooz vzeckheyt/ 19. ende 20. De rijcke is dan zijnder hope bedzogen. 21. In zijn beroepinghe blijnen. 24. De segeninge des Hee-ren. 27. In dooz spoet salmen ghedencken den tegenspoet. 30. Niemant prijsen dooz zijn eynde. 32. Een valsch herte.

1 DE a Wijsheyt des slechten bzengt hem a Sap. 6. 5
tot eeren/ en setter hem by de Vorste. Dan. 2. 48

2 Ghy en sult niemandt prijsen om
zijns grooten aensiens wille/noch niemant
verachten/om zijns slechten aensiens wille.

3 Want een bye is een clepn vogelken/ en-
de gheeft doch de allersoetste vzucht.

4 b Verheft v niet om uwer cleederen wil- b 1. Sam. 16. 7
le/ende en weest niet stout in v c eere: want c Sap. 10. 20
de Heere is wonderlijcken in zijne wercken/ Matth. 6. 29
ende niemant en weet wat hy doen wil. Luce. 12. 27

5 Veel tyzannen hebben neder op de aerde
moeten sitten/en dien is de croone opgeset-
ter/op dien men niet ghedacht en hadde.

6 d Vele groote heeren zijn te miete gewor- d 1. Sam. 7. 7
den/ende gheweldighe Coninghen zijn als- ende 12. 9
deren in de handen gheghenen. e Dan. 2. 21

7 e Verdoemt niemant/eer ghy de saken ver- Ioan. 7. 51
staet: verstaetse eerst / ende straffet dan. Ecclus. 32. 17

8 f Ghy en sult niet oordeelen / eer ghy de ende 22. 13
saken hoort / ende laet de lieden te vozen wat f Prou. 18. 13
spzeken.

9 Vermengt v niet in vzeemde saken/ende
en sit niet by een onrecht oordeel.

10 g Mijn kint/steeckt v niet in menigerley g Eccl. 8. 3
handel: wat so ghy menigerley vooznemt/ Eccl. 7. 19
soo en sult ghy niet veel daer aen winnen. Verdoet
soo en sult ghy niet veel daer aen winnen/ soo en sult ghy niet vuyghen

11 Of ghy schoon seer daer nae staet/soo en vuyghen
vercrijcht ghy het doch niet / ende of ghy
schoon hier ende daer loopt/so en coemt ghy
daer doch niet wt.

12 g Daer is menich / die laet het hem sure g Eccl. 4. 8
wozden/ ende haestet tot rijcdom ende ver-
hindert sleghs hemselven daermede.

13 h Daerenteghen is daer menich / die het arm. h Iacob. 2. 5
laet saechte aencomē: die wel hulpe behoeft/ i Iacob. 5. 7
ende is daer toe swack/ende arm/ i dien sict
God aen met genaden/ende helpet hem wt

der ellen

der ellende / ende hzengt heim tot eeren / soo
dat hen veel daer van verwonderen.
k Het coemt alle van God / gheluck ende
ongeluck / het leuen ende de doot / armoe
de ende rijckdom.
m Den vromen gheeft God goeden / die
daer blijuen ende wat hy voorneemt / dat
ghedijet altijdts.
n Daer is menich / die weck is / esi spaert /
ende wort daer door rijck.
Esi denckt / hy heeft wat voor hem ghe-
bracht / esi spreet: o Nu wil ic een goet leue
hebben / eten esi drincken van mijne goeden.
Ende hy en weet niet dat zijn stonde so
nahs / o ende moet het altemael anderen la-
ten / ende steruen.
Blijft hy Gods woort / esi oeffent v daer
in / q ende blijft in uwe beroepinghe.
Laet v niet verwonderen / dat de godloo-
sen na goet poogen: e verrouwet ghy God /
ende blijft in uwer beroepinghe.
Want het is den Heere seer licht / f eenen
armen rijck te maken.
Godt segent den vromē hare goeden / esi
als den tijt coemt / so ghedijen sy haestelijck.
* Seggher niet: Wat helpt het my / ende
wat hebbe ick daerentusschen?
Segt niet: Ick hebbe ghenoech / hoe cant
my ghebreken.
t Als het v wel gaet / soo denckt dat het v
weder qualijc gaen can: esi als het v qualijc
gaet / so denct dat het v weder wel gaē can.
u Want de Heere can eenen peghelycken
lichtelijck inden doot bergheuen / alsoo yijt
verdient heeft.
Een quade ure maect dattē alle vrienck-
de verghet: ende als de menschē sterft / soo
wordt hy ghewaer hoe hy gheleeft heeft.
Daerom en salt ghy niemande puysen
voor zijn ende: want wat een voor een
man gheweest zy / dat beminnen aen zijne
nacomelinghen.
* Herbergher niet eenen peghelycken in
uwen huyse: want de werelt is vol ontrou-
we ende lift.
Een vaisch herte is ghelijck als een lock-
vogel op het slach / ende loert hoe hy v van-
ghen mochte.
Want wat hy goets sier / dat duydet hy
op her alder eerbysse / esi het allerbeste / scheut
hy op het allerhoochste.
x Van eener boncken / wordt een groot
bper / ende de Godloosen houdet niet op /
y tot dat hy bloet vergiet.
Hoort v voor sulcken schalcken: sy en
hebben niet goets inden sin / op dat sy v niet
een eewighe schande aen en hanghen.
Neemt ghy eenen vreemden niet v in / so
sal hy v onruste maken / esi v uyt uwen ey-
gendomme drijuen.

Wat xij. Capittel.

1. wie daemen goet doen sal / 2. esi 4. Geest
den vromen ende Godtruchtighen / 3. ende 6.
Godt haet den Godloosen. 8. De vrient en wort
in noodt niet bekent. 10. Den vyant en sult
ghy niet vertrouwen.

Wilt ghy wat goets doen / soo siet toe
wien ghy dat doet: so verdient ghy
danck daermede.
a Doet den vromen goet / so sal het v rijc-
lijck vergolden worden: ist niet van hem /
so sy ghesciet het gewisselijck vanden Heere.

3 Maer den boosen schalcken / die niet en
dancken voor de weldaet / en salt niet wel
gaen.
4 c Gheeft den Godtruchtighen / ende en
ontfermt v des godloosen niet: doet goet de
ellendigen / esi en geeft den godloosen niet.
5 Behoudt v broot voor hem / ende en geeft
hem niets / op dat hy daer door niet gesterc-
ket en worde / esi v onderrede: ghy sult noch
eens so vele boosheyt van hem ontfangen /
als ghy hem goets ghedaen hebt.
6 d Want de Alderhoochste is den godt-
loosen vyant / e en sal de godlosen straffen.
7 Als het eenen qualijck gaet / soo en can hem de vy-
ant oock niet verberghen.
9 Want als eenen wel gaet / dat verdriet
zijnen vyant: esi als het eenen qualijck gaet /
so wijcken oock de vrienden van hem.
10 Vertrout uwe vyant nemmermeer: want
gelijck als het yser altijts weder verroestet /
also en laet hy oock zijne treken niet.
11 Ende of hy hem alsschoon neyghet ende
bucket / soo liet doch voor v / ende hoedt v
voor hem: ende of ghy alsschoon aen hem
polijstret / gheliick als aen eenen spieghel /
so blijft hy doch roestich.
12 Treckt hem niet tot v / dat hy v niet weeh
en stoote / esi trede in u stede: sedt hem niet
by v / dat hy niet nae uwen stoel en pooghe /
ende dat ghy ten laetsten op mijn woort
dencken moet / ende dat het v dan rouwe.
13 f Gheliick als wanneer een slanghende
swoerder gheboren wordt / dat en jammert
niemant / also wepnich als dat / soo een niet
wilden ghedierten omgaet / ende van hen
verscheurt wort: also gaet het dien oock / die
den godloosen aenhanghet ende hem in ha-
rer sonde vermenghet.
14 Hy blijft wel een wijle by v: maer wan-
neer ghy strupelet / soo en blijft hy niet.
15 g De vyant gheeft wel goede woorden /
ende beclaecht v seer / ende stelt heim vrien-
delijck / esi oock daer toe wenen:
16 h Maer int herte denet hy / hoe hy v in den
cuyle brenghe: ende esi hy envoin / soo en
can hy vs bloets niet sadt worden.
17 Wil v yemant schade doen / soo is hy de
eerste / ende stelt hem gheliick als wonde hy
v helpen / ende veller v bedroeghelijck.
19 Zynen cop sal hy schudden / ende inde
buyst lachen / v bespotten / ende de neuse op-
werpen.

Wat xij. Capittel.

1. Niet vermengen metten hooneerdigen. 2.
Hoch met het ghesellschap der gheweldigen ende
rijcken / 4. ende 23. De rijcke wort gedragen en
op gheholpen / ende de arme neder gestooten. 10.
Van de eenmondicheyt niet bedroghen laten. 12.
Haemen hem dragen / sal metten gewelddigen. 22.
Een peghelijc hout hem by zijn ghelijcke. 21. De
godloose en heeft geen ghelijckheyt metten vromē.
23. De arme zijn het bolder der rijcken. 30.
Ghelijckenis is goet.

1 Wie perk aenrijpt / die besmet hem
daer mede: 2 ende wie ghesellschap
heeft met den hooneerdighen / die
leert hooneerdije.
3 Waer sal de aerden pot / by den meralen

b Tob. 1. 15
c Psalm. 5. 6
Sap. 14. 9
Prou. 3. 31
d Jude. 14
e Wyanden en vrienden niet vertrouwen.
f Mnd. lesen / noch minder niet twee sonnen te samen / want de een en sal onghestraft niet blijuen.
g Jere. 41. 6
2. Reg. 3. 9
h Psalm. 5. 6
Sap. 14. 9
Prou. 3. 31
Jude. 14
i Wyanden en vrienden niet vertrouwen.
k Tob. 1. 15
l Psalm. 5. 6
Sap. 14. 9
Prou. 3. 31
Jude. 14
m Wyanden en vrienden niet vertrouwen.
n Deut. 7. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

pot: want so sy aen een ander stooten/ soo
bzeeckt hy.
De ryche doet onrecht/ ende pocht noch 4
daertoe/maer de arme moet lyden/ eñ daer
toe danckē.
Der ryckē aenslaghen. So lange als ghy hem nut zijt/ gebruyct 5
hy v:maer wanneer ghy niet meer en cont/
soo laet hy v baren.
Dewijle dat ghy wat hebt / soo teert hy 6
met v/ende het en becommert hem niet/dat
ghy verderft.
Wanneer hy v behoeft/ soo can hy v be- 7
driegen ende lachet v aen/beloeft v vele/ eñ
gheeft v de beste woozden/ende spreeckt:
Behoeft ghy wat? 8
Eñ noodet v eenmael ofte drie bedzieghe 9
lijck te gaste/tot dat hy v om het uwe bzen-
ghe/eñ een laetsten met v spotte : eñ als hy
alschoon uwen noot siet/soo laet hy v doch
baren/ende schuddet den cop ouer v.
Den ghe- Daerom siet toe/ dat v uwe eennoudic- 10
weldigē ge- hept niet en bedzieghe / ende in ongheluck 11
looft niet bzenghe.
voorzichtic- Wanneer v een gheweldich man wil tot 12
heydt. hem trecken/so wepghert v/so sal hy v dies
te meer tot hem trecken.
Bzengt v seluē niet tot hem/dat ghy niet 13
berstooten en wozdet : ontlaet v oock niet
te seer/datmē v ter noot gebruycken mach.
Wepghert v niet / soo hy v wat beweelt: 14
maer en berlaet v daer niet op / dat hy hem
met v so gemeyn maeckt:want hy versoect
v daermede/ ende met zijn bziendelijck ghe-
laet halet hy v wt.
Wanneer hy onghenadich wozdt/soo en 15
blijft het by sulcke bziendelijcke woozden
niet/ ende en schimpet niet met straffen en-
de ghen anckenisse.
Daerom hoedt v/ ende siet wel booz 16.17
v/ leeft in grooter bzeese. 18
Een pegelijck gedierte hout hem by zijns 19
ghelijcken / alsoo sal hem oock een mensche 20
boeghen tot zijns ghelijcken.
b 2.Cor.6.14. b Wat is enen ghelijck als hem een wolf 21
hy de schapē boecht/wanneer hem een god-
loose by de bzomen boecht.
c Hyena/ is eē Dier in Egyp ten / dat leert sēē hont roe- pen by zijnen name/ ghelijck als een mens- sche/ ende eet hem daer na. Ghelijck als c Hyena met den honde ge- 22
meynschap maeckt/ also oock de ryckē met
den armen.
Ghelijck als de Leeuwe het wildt ver- 23
slint in der heyde/alsoo verslinden de ryckē
den armen.
Ghelijck den hoouerdigen onweert is/ 24
wat slecht is / alsoo is de arme den ryckē
oock onweerdt:
Wanneer de ryckē vallen wil/soo helpen 25
hem zijne bzienden op : wanneer de arme
valt so stooten hem zijne bzienden neder.
Der ryckē onrecht/ moet recht zijn. Wanneer een ryck man niet recht ghe- 26
daen en heeft/so zijn daer vele die het d ber-
glimpē: wanneer hy hem met woozdē ver-
gregen heeft/so moetmē het laten recht zijn.
d Dat is/ hen oenen schyn maken. f Maer wanneer een arm man niet recht 27
ghedaen en heeft/so cannent groot achten:
ende of hy schoon wijslijck spreeckt / soo en
heeft het doch gheen stede.
Wanneer de ryckē spreect/ so swijcht een 28
pegelijc/eñ zijn woozt hefmen indē Hemel.
f Maer wanneer de arme spreect/ so sept- 29
men: Wie is die? ende so hy fepit/soo moet
hy het verghelden.
30 c Rijcdom is wel goet/alsmen dien sonder sonde gebruyckt: maer de armoede des Godloosen leert hem veel quaets spreken. c psal.71.9
31 Wat eenen indē sin heeft/ dat sermē hem aen de ooghen aen/het zy goet oft quaet.
32 Heeft hy wat goets inden sin/soo liet hy vzolycken op : maer wie met heymelijcken stucken omgaet/die en can gheen ruste daer booz hebben.

Dat xiiij. Capittel.

1. Wel dien die gheenen boosen raet en geeft
2. Hoch boose conscientie heeft. 6. ende 8. Een afgonstich mensche die hemseluen noch anderen niet goets en gunt. 9. Eē onuersadelijc mensche. 10. Eē nydisch mensche. 12. De doot en vertoest niet. 13. Goet doē booz zijn eynde. 18. Alle vleesch verlijt. 19 Het geslachte des menschen. 22. Wel dien die alle tijdt met Gods woozt ommegaet.

1 WEl a dien/die gheenen boosen raedt en heeft / ende gheen boose conscientie daer van heeft. a psal.1.1 Sirac.19.16 ende 21.13 Jac.1.3 2 Cap. 19.vers.
2 Wel dien/die gheen boose conscientie en heeft/ ende zijn toeuerlaet hem niet ontuallen en is. Luith.
3 * Eenen bzecken en staet het niet wel/ dat hy ryck is:ende wat sal gelt ende goet eenen bzecken honde. Dander ver- tronwe onse schalckheyde der ryckē bzecken.
4 b Wie vele samelt / ende hemselue niet goets en doet/die samelt het anderen lieden/ ende andere lieden sullent verbzassen. b Iere.17.11 Luce.12.21
5 Wie hemselue niet goets en doet/ wat sonde die anderen lieden goet doen? hy en wozt nemmermeer bzolijck van zijnē goede.
6 Daer en is geen schandelijcker dinc/dan dat een hemselue niet goets en gunnet/ eñ dat is de rechte plaghe booz zijn boosheydt.
7 Doet hy wat goets/so en weet hy gewislijck daer niets van/ ende wozt een laetsten onuerduldich daer ouer.
8 Dat is een boos mensche/die niet sien en mach / dat men den lieden wat goets doet/ maer went zijn aengheslichte wech/ ende en ontfermt hem niemants. c psal.57.10
9 c Een onuersadelijc mensche/en laet hem nemmermeer met zijnen deele ghenoeghen/ ende en can van gierichepdt niet ghegeven.
10 Een nydich mensche en siet niet gheerne eten:ende het doet hem wee/ als hy sal eten gheuen. d Deu.15.9
11 d Mijn kint/doet v seluen wat goets van den uwen/ende gheeft den Heere offeren/ die hem toe behoozen.
12 Denckt dat de doot niet en vertoeft:ende ghy weet doch wel/ wat verbondt ghy met den doot hebt. e Syra.4.1 Tobi.4.7 Luce.14.13
13 e Doet dē vyende wat goets booz v eyn- de/ende doet hantrepckinghe den armen na uwen vermeughen. f 3.Esd.9.15
14 f Vergeet den armen niet/ als ghy eenen vzolyckē dach hebt/so sal v ook de vzeug- de toecomen/die ghy begheert. g 2.Cor.9.7 h Mat.25.34
15 Ghy moet doch v sier swert anderen laten / ende uwen arbeydt den erfghenamen ouergheuen. i Deut.12. Ghy sult den Heere uwen God offer / als v hy- mer heet. k Sirac.4.6 1 Pet.1.24 Jacob.1.10 1 Eccle.3.8 Job.14.37
16 g Gheeft geerne/ h so sult ghy weder ontfanghen / ende i heplighet v zielē: want als ghy doot zijt/so hebt ghy wrghereert.
17
18 k Alle het vleesch verlijt / als een cleedt: l want dat is dat oude verbont: Ghy moet steruen.
19 Gelijck als de groene bladeren op eenen schoonen boome / sommighe vallen af/ sommighe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

sommighe wassen weder: also gaet het met den leden oock toe/ m sommighe sternen/ sommighe worden gheboren.

Alle vergancklijck dinck moet een eynde nemen/ eñ die daer mede omnegaen/ die daren oock mede wech.

n Wel dien / n die altijts met Godts woordt omgaet / ende dat seine wtlept ende leert.

Die het ban herten ouerlept/ ende gronderlijck leert verstaen: ende nae de wijsheydt altijts verder vernieut/ ende suppt haer na/ waer sp henen gaet.

Ende kijckt tot harer venster in/ eñ luystert voor haer deure.

Soeckt herberge hart by haren huyse/ eñ richtet aen hare wandt zyne hutte op.

p Hp brenget zyne kinderen oock onder haer dack/ ende blijft onder hare loouinghe.

Daer woondt hp voor der hitte onder beschermt/ eñ het is hp eñ heerlijcke wooninge.

Dat xb. Capittel.

1. Wie den Heere vreest/ ende Godts woordt bant hint wijshept. 9. De godtloose en can niet recht leeren. 10. Rechte leere. 11. Den Heere behaecht niet toe schijnen/ dat men onrecht geleert heeft. 12. Want de Heere haet alle afgoderye ende. 15. De conditie des menschen eer hy formiert. 19. De wijsheydt Godts is groot. 20. Zyne oogben sien op de ghene die hem vreesen.

Wier en dort menichmael dan die Heere vreest/ ende wie hem aen Godts woordt houdt/ die vint se.

Ende sp sal hem te ghemoet comen als een maeghet/ ende sal hem ontfangen als een Jonghe Vrouwe.

a Hp sal hem spijsen met broode des verstaenis / ende sal hem laten b met water der wijsheyt.

Daer door sal hp sterck worden / dat hp bast staen can/ ende sal hem aen haer houden/ dat hp niet te schanden en come.

c Hp sal hem verhooghen boven zynen naesten/ d ende sal zynen mont op doen in der ghemeynte.

Hp sal hem croonen met vreuchde eñ blijschap/ eñ met eenen ewigē name begauen.

e Maer de dwasen en vindense niet / eñ de godloosen en commense niet te sien ersgē.

f Want sp is verre van dē hooverdige/ eñ de huychelaers en weten niet van haer.

Een godtloose en can niet recht leeren: want het en coemt niet van Godt.

Wat tot rechte leere behoort de wijsheyt/ so gheeft Godt ghenade daer toe.

Ghp moet niet seggen: Hebbe ick onrecht geleert: so heeft het g Godt ghedaen: want hp haet/ dat en sonder ghp niet doen.

Ghp en moet niet segghen: h Hebbe ick onrecht ghelecrt: so heeft hp mp bedoghen: want hp en behoeft gheenen godtloosen.

Want de Heere haet alle afgoderye: i eñ wie hem vreest/ die wacht hem daer voor.

k Hp heeft den mensche van aenbeginne ghe schapen/ ende hem den keur ghegheuen.

l Wilt ghp/ so houdt de geboden eñ doet dat hem behaecht in recht vertrouwen.

m Hp heeft v vver ende water voor ghesetet/ greypt welck ghp wilt.

n De menschе heeft voor hem het leuen ende den doot / welck hp wil / dat sal hem ghegheuen worden.

19 Want de wijsheyt Godts is groot/ ende hp is machtich/ ende siet alle dinck.

20 o Ende zyne oogben sien op die/ die hem vreesen/ ende hp weet wel / wat recht ghedaen/ ofte wat hupchelije is.

21 Hp en ghebiet niemant Godloos te zijn/ ende en oorloft niemandt te sondighen.

Dat xbj. Capittel.

1. Niet verblijdt in vele ongeschickte kinderē. 8. Hoor een vroom man een stadt gholpen/ hoor veel godloose verwoest. 9. De Heere heeft de hoverdige ghestraft. 13. De barmhertichept des heeren is groot. 15. Een yegelijc sal geschieden gelijc hp verdient heeft. 16. Niemant en can hem verborgē van den Heere. 21. Wat Godt doē wil en siet niemant/ 26. eñ 27. De wercke des Heeren.

1 Verblijt v niet/ dat ghp veel ongeschickte kinderen hebt / ende en oorlyt daer niet op / dat ghs vele kinderen hebt/ als sp Godt niet en vreesen.

2 Verlaet v niet op hen / ende en betrout niet op haer vermenghen.

3 Want een vroom kint is beter/ dan duysent Godtloose.

4 Eñ het is beter sonder kinderen te sterven/ dan godtloose kinderen te hebben.

5 Een vroom man can een stadt ophelpen: maer of daer afschoon veel godtloosen zyn/ soo woordt sp doch door hen verwoestet.

6 Dies hebbe ick mijn leef daghe veel ghesien/ ende noch meer ghehoort.

7 a Yet hyer verbrandde dē gantschen hoop der godloosen: b ende den toorne ginck aen over de ongheloouighe.

8 c Hp en spaerde de oude Reusen niet/ die met hare sterckheyt te grunde ginghen.

9 d Hp en verschoonde dier niet/ hp weleken Loth een vreemdelinck was/ maer verdoemdese/ om haers hoochmoets wille.

10 Ende verderf dat gantsche landt/ onder alle barmhertichendt/ diet niet sondighen te veel ghemaeckt hadden.

11 e Alsoo heeft hp wel ses hondert duysent wech gherucht/ daerom dat sp onghehoorsaem waren/ hoe sonde dan een eenich ongehoorsame onghestraft blijuen?

12 f Want hp is wel barmhertich/ maer hp is ook toornich: hp laet hem wel versoenen/ ende straft ook grouwelijck.

13 So groot als zyn barmhertichept is/ soo groot is ook zyn straffe / g eñ richtet eenen yegelijcken/ als hp het verdient.

14 De godtloose en sal met zynen onrechte niet ontgaen/ ende des vromen hope en sal niet wt blijuen.

15 Alle weldaet sal hare stede binden/ ende eenen yeghelijcken sal ghescheyden/ ghelijck hp verdient heeft.

16 Segt niet: De Heere en siet na mp niet: wie waecht inden Hemel nae mp?

17 Onder sulck eenen hoop/ en denct hp aen mp niet: wat ben ick teghen sulck een groote werelt?

18 Want h siet/ den gantschen Hemel ouer

19 al/ de zee ende de aerde beuen/ berghen ende dalen daueren/ als hp versoeckt.

20 Sonde hp dan in b herte niet sien?

21 i Naer wat hp doen wil / dat en siet niemandt ende het weder dat voorhanden is/ dat en merckt geen mensche: eñ hp can veel doen/ daer hem niemant voor en hoedt.

22 Ende wie cant wt spreken ende verdra-

Baruch 3.12
1 Esdr. 8.87
Ecclesiast. 1.2
Ecclesiast. 1.3
Ecclesiast. 1.4
Ecclesiast. 1.5
Ecclesiast. 1.6
Ecclesiast. 1.7
Ecclesiast. 1.8
Ecclesiast. 1.9
Ecclesiast. 1.10
Ecclesiast. 1.11
Ecclesiast. 1.12
Ecclesiast. 1.13
Ecclesiast. 1.14
Ecclesiast. 1.15
Ecclesiast. 1.16
Ecclesiast. 1.17
Ecclesiast. 1.18
Ecclesiast. 2.1
Ecclesiast. 2.2
Ecclesiast. 2.3
Ecclesiast. 2.4
Ecclesiast. 2.5
Ecclesiast. 2.6
Ecclesiast. 2.7
Ecclesiast. 2.8
Ecclesiast. 2.9
Ecclesiast. 2.10
Ecclesiast. 2.11
Ecclesiast. 2.12
Ecclesiast. 2.13
Ecclesiast. 2.14
Ecclesiast. 2.15
Ecclesiast. 2.16
Ecclesiast. 2.17
Ecclesiast. 2.18
Ecclesiast. 2.19
Ecclesiast. 2.20
Ecclesiast. 2.21
Ecclesiast. 2.22
Ecclesiast. 2.23
Ecclesiast. 2.24
Ecclesiast. 2.25
Ecclesiast. 2.26
Ecclesiast. 2.27
Ecclesiast. 2.28
Ecclesiast. 2.29
Ecclesiast. 2.30
Ecclesiast. 2.31
Ecclesiast. 2.32
Ecclesiast. 2.33
Ecclesiast. 2.34
Ecclesiast. 2.35
Ecclesiast. 2.36
Ecclesiast. 2.37
Ecclesiast. 2.38
Ecclesiast. 2.39
Ecclesiast. 2.40
Ecclesiast. 2.41
Ecclesiast. 2.42
Ecclesiast. 2.43
Ecclesiast. 2.44
Ecclesiast. 2.45
Ecclesiast. 2.46
Ecclesiast. 2.47
Ecclesiast. 2.48
Ecclesiast. 2.49
Ecclesiast. 2.50
Ecclesiast. 2.51
Ecclesiast. 2.52
Ecclesiast. 2.53
Ecclesiast. 2.54
Ecclesiast. 2.55
Ecclesiast. 2.56
Ecclesiast. 2.57
Ecclesiast. 2.58
Ecclesiast. 2.59
Ecclesiast. 2.60
Ecclesiast. 2.61
Ecclesiast. 2.62
Ecclesiast. 2.63
Ecclesiast. 2.64
Ecclesiast. 2.65
Ecclesiast. 2.66
Ecclesiast. 2.67
Ecclesiast. 2.68
Ecclesiast. 2.69
Ecclesiast. 2.70
Ecclesiast. 2.71
Ecclesiast. 2.72
Ecclesiast. 2.73
Ecclesiast. 2.74
Ecclesiast. 2.75
Ecclesiast. 2.76
Ecclesiast. 2.77
Ecclesiast. 2.78
Ecclesiast. 2.79
Ecclesiast. 2.80
Ecclesiast. 2.81
Ecclesiast. 2.82
Ecclesiast. 2.83
Ecclesiast. 2.84
Ecclesiast. 2.85
Ecclesiast. 2.86
Ecclesiast. 2.87
Ecclesiast. 2.88
Ecclesiast. 2.89
Ecclesiast. 2.90
Ecclesiast. 2.91
Ecclesiast. 2.92
Ecclesiast. 2.93
Ecclesiast. 2.94
Ecclesiast. 2.95
Ecclesiast. 2.96
Ecclesiast. 2.97
Ecclesiast. 2.98
Ecclesiast. 2.99
Ecclesiast. 2.100

o Psal. 33. 18 ende 34. 16 Hebr. 4. 16

Weel ongheraniere kinderen en zyn niet goet

a Syr. 21. 10 Mala. 4. 1 b Num. 11. 1 ende 16. 32 c Gene. 6. 4 ende 7. 12 d Gene. 19. 24

e Num. 24. 20 ende 26. 63 Ongehoorsaemheyt en blijft niet ongestraft. f Syr. 5. 7

g Syr. 21. 30 Prou. 24. 12 Jere. 17. 10 ende 32. 19 Job. 34. 11 Psal. 28. 4 ende 62. 13 Rom. 2. 6 Apoc. 2. 23

h Psal. 18. 8 4. Esd. 10. 12 Judit. 16. 18. Hahu. 1. 5. 2. Pet. 3. 7. 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ghen/als hy oordeelt: maer sodanich dryghen is te verre van de ooghen.

Ende wanneert een roeckeloos mensche hoort/ soo blijft hy doch by zijn dwaelheyt/ ende by zijn dwalinghe.

* Cap. xbij. Luther. Van der wijsheyt. Godts.

* i Prou.1.8 ende 2.4 ende 4.10 ende 5.7 Iob.22.22 k Gene.1.2.3. l Baruc.1.33

* i Mijn kint/hoort my/ende leert wijsheyt/ eñ merckt op mijn woordt met ernste.

Ick wil v een ghewisse leere ghenen/ ende de v claerlijck onderwijsen.

k God heeft vanden beginne zijne werckẽ wel geordineert/ ende eenen pegelijcken zijn eyghen werck ghegheuen.

Ende onderhoutse hoort eñ hoort in sulcker ordeninge/dat sy haer werck altijt doē.

Ende geen dat ander verhindert/ maer zijn altijts zijnen beuele ghehoorsaem.

Voorder heeft hy oock op de aerde ghesien/ende haer met zijne goeden vermult.

m Gene.1. 24 m Eñ maeckt het aertrijck vol gedierten/ de welcke weder onder de aerde comen.

Dat xbij. Capittel.

1. Godt heeft den mensche gheschapen. 2. Eñ hen bestelt den tijt haers leuens. 4 Hy heeft hen gegeuen vreese ouer alle vleesch/ ende heerschappije ouer gedierten ende vogelen. 5. Hy gaf hen vernuft. 9. Heefse geleert/ende de Wet des leuens ghegeuen. 13. Haer wesen is altijts voor hem. 15. Maer is selue Heere ouer Israel. 17. Ock zijn hem alle boosheden onverborghen. 18. Hy bewaert de weldaet des menschẽ. 20. Hy ontfangt in genaden die hen bekeren. 28. De barmhertichepdt des Heeren is groot. 31. Ende wat vleesch ende vleet dichtet, dat is boos.

Van Godt den mensche gheschapen eñ begaeft heeft.

a Gene.1.27 ende 5.1 Sap.2.23 1.Cor.11.7 Coloss.3.10 b Dat is/ eene man/ ende een vrouwe. c Genes.9.2

GOdt a heeft den menschẽ gheschapen 1 van de aerde/ ende maeckt hem weder 2 tot aerde.

Eñ bestelt hen den tijdt haers leuens/eñ 3 scheepse alle beyde/eenen pegelijcken tot zijner b aerdt/ende maeckte se nae zijn beelt.

c Hy gaf hen / dat alle het vleesch hen 4 vreesen moeste/eñ dat sy heerschappen souden ouer de ghedierten ende voghelen.

Hy gaf hen vernuft/sprake/ooghen/ooren 5 ende verstant/

Ende kennisse/ende wees hen beyde goet 6 ende quaet.

Ende heeft voor anderen ghedierten sonderlijck aenghesien/hen te wijsen zijn groote 8 te Maiestept.

Hy heeftse geleert/ende hen een Wet des 9 leuens ghegheuen.

Hy heeft een eewich Verbondt d met hen 10 ghemaeckt.

b Met Israel op den berghe Sinai. Deut.4.5.9

Sy hebben met haren ooghen zijn Maie- 11 stept ghesien/eñ met haren ooren zijn heerlijcke stemme ghehoort.

Ende hy spraeck tot hen: Hoet v voor al- 12 len onrecht/ e ende beual eenen pegelijcken zijnen naesten.

c Exod.20.21 22.23

Haer wesen is altijts voor hem/ende niet 13 verborghen.

f Rom.13.1 f In allen landen heeft hy heerschappije 14 gheordineert.

g Deut.10.15 g Maer ouer Israel is hy selue Heere ge- 15 worden.

Alle hare wercken zijn voor hem open- 16 baer/als de Sonne/ h ende zijne ooghen sien sonder ophouden/alle haer wesen.

h 2.Par.16.9 Psal.33.13 Spr.23.27 Prou.15.3 Hebr.4.13

Ock zijn hem alle boosheden onverborghen / ende alle hare sonden zijn voor hem openbaer. 17

i Spr.29.18 k Of/ Ingeteuch. i Hy bewaert de weldaet des menschen/ 18 gheliick als eenen k zegelringh/ eñ de goede

werckẽ/als eenen ooghenappel.

19 l Ende ten laetsten sal hy opwaken/ m eñ 19 eenen pegelijcken vergelden op zijnen cop/ gheliick hy verdient heeft.

l Mat.25.31 m Jere.17.10 ende 32.19 Iob.34.11 Psal.62.13 Rom.2.6

20 n Maer die hen bekeren / die laet hy tot 20 ghenade comen: ende die haer moedig voor- de/die troostet hy/dat sy niet en vertzagen.

n Act.3.19 Jacob.5.20 Jere.3.12. o Jere.3.14 ende 31.1

21 o So bekeert v nu tot den Heere/ eñ ver- 21 laet v sondelijck leuen.

ende 31.9

22 Bidt den Heere/eñ hout op baudt quade. 22

ende 35.14 Ezech.18.30

23 Houdt v tot den Alderhoochsten / ende 23 went v van onrecht / eñ haet met ernste de

Afgoderije.

24 went v van onrecht / eñ haet met ernste de 24

Afgoderije.

25 p Wie wil den Alderhoochsten louen in p Psalm. 6.6 25

26 der helle? want alleen de leuendighen coñ- 26 nen louen.

ende 88.12 ende 113.17 Esai.38.18

27 De voodt/als die niet meer en zijn/con- 27 nen met louen / daerom loeft de Heere/de-

wijle ghy leeft ende ghesont zijt.

28 * O hoe groote is de barmhertichept des 28 Heeren? q ende laet hem genadich vinden/ die hen tot hem bekeeren.

* Cap.xbij. Luther. Alle dinck gaen.

29 Want wat can doch een mensche zijn/ mer 29 dewijle hy met onsterfijck en is?

q Psal.5.7 Joel.2.13

30 Wat is claerder dan de Sonne? r noch 30 moet sy vergaen.

r Iesa.24.23 Matth.24.29

31 Ende wat vleesch ende vleet dichtet/ dat 31 is een boos duick.

32 Hy siet de onmetelijcke hoochte des He- 32 mels/ maer alle menschẽ zijn aerde eñ as/ meer als/ maer alle menschẽ zijn aerde eñ as.

Psal.103.11

Dat xbij. Capittel.

1. Alles wat de Heere maeckt, is volcomen. 2. Niemandt en can zijne wercken wtspzeken. 3. Noch zijne wonderen begrijpen. 4. Op en zijn niet te verminderen/noch te vermeerderen. 5. Het leuen des menschen houdert Jaren en zijn niets voor den Heere. 9. De Heere is ghedultich. 12. De barmhertichept Godts/ ende de barmhertichept des menschen. 15. Bijgelijck gheuen. 20 Hemselven straffen. 22. Beteringe des leuens niet vertrecken. 24. Alsmen sat is/salmen denken dat men wederom hongheren can. 27. Een wijs mensche is altijt zorchvuldich. 29. De verstandighe houden hen wijselijck.

1 Hier die eewich leeft/ a alles wat die Godt 1 maeckt/ dat is volcomen: De Heere zijn alleen rechtueerdich.

a Gene.1.31 b Spr.30.6 Psal.96.4. ende 145.17

2 b Niemandt en can zijne wercken wtspzeken. 2

3 Wie can zijne groote wonders begrijpen? 3

4 Wie can zijn groote macht meten? wie 4 can zijn groote barmhertichept vertellen?

5 Men en canse noch verminderen noch 5 vermeerderen/ende men en can zijne groote te wonderen niet begrijpen.

6 Maer een mensche/ als hy alschoon zijn 6 alderbeste ghedaen heeft/ so isser noch niet weijer begonnen: ende als hy meynt/ hy hebbe het volbracht/so sept het noch wijder.

7 Want wat is de mensche? Waerroe 7 deucht hy? wat can hy helpen of schaden?

8 c Als hy langhe leeft/ so leeft hy hondert 8 Jaer: gelijck als een droppen waters tegen de zee/ende als een coornken/tegen het zant aen der zee / d soo wepnich zijn zijne Jaren teghen de eewichept.

c Psal.39.6 d Psal.90.4. ende 144.4

9 Daeromme heeft Godt gedult met hen/ 9 ende gier zijn barmhertichept wt ouer hen.

10 Hy siet ende weet het wel/dat sy alle des 10 doodts zijn moeten.

11 Daeromme ontferint hy hem dies te 11 rijckelijcker ouer hen.

12 Eens menschen barmhertichept/ gaet 12 alleenlijck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

alsenlijck ouer zijnen naeste: maer Godts barmherticheydt/ gaet ouer allie de werelt.
f Hy straffet ende castijdt: hy leert ende hoedt/ g ghelijck een herder zijn cudde.
h Hy ontfermt hem ouer alle/ die hen laten onderwijsen/ende Godts woort neerstelicken hooren.
i Myn kindt/ als ghy yemant wat goets doet/ soo en maeckt u niet onnut / ende als ghy wat gheeft/ so en bedroeft hem niet met harde woorden.
i Den dauw coelet de hitte: alsoo is een goet woort beter dan de gaue.
Jae een woort is dickmael aengenamer dan een groote gaue ende een k vriendelijck mensche geeftse alle beyde.
* Maer een dwaes verwijt eenen onbeuffenelijck/ende een onvriendelijcke gaue is verdrietelijck.
m Leert te boeren selfs/eer ghy andere lieden leert: helpet te boeren u seluen/ eer ghy andere lieden u meestert.
o Straffet te boeren u selucn/ eer ghy andere lieden oordeelt / soo sult ghy ghenade vinden als andere ghestraft worden.
Spaert uwe boete niet/tot dat ghy crancq/ woordet/ p maer betert u / dewijle ghy noch sondighen cont.
q Verreeckt niet vroom te worden/ende en verbeydt niet met de beteringhe wa leuens/toren den doot.
r Eer/ wilt ghy Godt dienen/ so laet het u ernst zijn/op dat ghy God niet en versoect.
Directop de roome/ die int eynde comt/ende op de wake/als ghy daer af moet.
Waer alsmen sat is/ so salmē eenwel denckē/dannen weder hongeren can:ende als men rijck is / soo sallmen denckē/ dat men wedet arm worden can.
Want het can door de ouont wel anders worden/dan het des morghens was: ende sulck alle/ghe schiet haest voor Godt/
Een wijs mensche is in alle desen sozchtuldich/ t ende hoedt hem voor sonde / dewijle hy noch sondighen can.
Wise verstandich is / die neemt sulcke wijsheyt aen/ende wiese crijcht/ die loeffse.
Wie sulcke leere ghyeert heeft / die can hem wel wijsluicken houden/ ende wil daer van spreken ter beteringhe.
u Volghet u cr niet uwe boose lusten/maer breeckt uwen wille.
Want soo ghy uwe boose lusten volget/ so sult ghy v selues uwen vyanden tot spotte maken.
Weest ghoen haster / ende en wennet u niet tot slampampen.
Op dat ghy niet een bedelaer en wordet/ en als ghy geē gelt meer inden buydel hebt/ op woecker nemen moetet.

Dat xix. Capittel.

1: Een arbeyder een dronckaert. 2. Wijn en vrouwen. 3. De gens die hooren hanteren. 6. Wie de clapperet haer die wacht hem voor. 7. Wat quaets niet voor segghen. 18. Godts vreese Godts/de gebooden Gods. 19. Archlistichheyt en is gheen wijsheyt. 22. Een scherpsinnich ende doch een schalck. 23. Ernstelijcke straffe/ die niet ende doch enckel bedriegherije.

EEn arbeyder/die hē geerne vol suypt/ die en wordt niet rijck: ende wie een wepnich niet te cade en houdt / die neemt dan daghe te daghe af.
2 b Wijn en vrouwen verdwasen de wijsen: ende die den hoeren aenhanghen die worden wilt/
3 Ende crijgen motten ende c wormen een loome / ende verdozen/den anderen tot een merckelijck exempel.
4 d Wie haest gelooft/die is lichtuerdich/ ende doet hemseluen schade/als hy hem also verleyden laet.
5 e Wie hem verblijdt/dat hy schalckheyt bedrijuen can/die woet verachter:maer wie sulcke ommitte clappers hatet / die voozcoemt schade.
6 f Hoozt ghy wat quaets / dat en segghet niet nae:want s wijghen en schadet niet.
7 Ghy en sult het noch uwen vriende noch vpanden seggen:en openbaret niet/ so ghy het sonder boose conscientie doen cont.
8 Want men hoozt v wel toe/ende merckt daer op/maer men hatet v eenwel.
9 g Hebt ghy wat ghehoozt/dat laet met v steruen/so hebt ghy een gerustе conscientie: want ghy en sult daer noch niet van berstē.
10 Maer een sot breeckt wt/ gelijck als een tijdich kint wt wil.
11 Als een woozt u eenen sot steeckt/so isset euen/als wanneer eens pijl inde dyge steet:
12 h Spreeckt uwē naestē daeromme af/ mijsschien en heeft hy het niet gedaen:ofte heeft hy het gedaen/ dat hy het niet meer en doe.
13 Spreeckt uwen naesten daeromme aen/ mijsschien en heeft hy het niet gheseyden: heeft hy het nu gheseyden/ dat hy het niet meer en doe.
14 Spreeckt uwen vrient daerom aen/want men liecht gheerne vanden lieden: daerom en ghelooft niet alles wat ghy hoozet.
15 Eenen ommaal diemael een woozt/eñ en meynt het doch also met:si wāt wie is daer/ dien niet onderwijlē een woozt en ontuallt:
16 Spreeckt uwen naesten daeromme aen/ eer ghy met hem poecht / ende denckt aen Godts ghebot.
17 Want de vreese Godts maeckt/ dattmen wijsluicken doet in alle sakē/eñ Gods gebot leert cloeckelijcken handlen/in allen handel.
18 Archlistichheyt en is gheen wijsheyt/ende der godlooseu treken/en zijn geen cloechept:
19 Maer het is een boosheyt eñ afgoderije/ ende enckel dwaeschept ende onwijsheyt.
20 k Cleyne cloeckheyt met Gods vreese/is beter dan groote cloeckheyt/met Gods verachtinghe.
21 Daer is menich scherpsinnich/ende doch een schalck: ende can de saken verdzaepen/ als hyse hebben wil.
22 l De selue schalck can het hooft hangen/ ende ernstlijck sien/ ende is doch enckel bedriegherije.
23 Hy slaet de ooghen neder / ende luystert met sulcken oozen/ eñ so ghy geen achtinge op hem en hebt/ soo sal hy v verrasschen.
24 Ende of hy te swack is/ v schade te doē/ soo sal hy v doch/als hy zijnen tijt sier/aengrijpen.
25 Men siet het eenen wel aen / eñ een vermetich mensche merckt dien slechs aen zijn ghelaet.
26 Want zijn kleedinge/ lachen eñ gange/ onderwerpen hem.

b 1. Reg. 12 Prou. 31/4. 2 Gene. 19/32
c Franssoysen/ luysen/ eñ andere crancheyt der bedelaren.
d Ios. 22/12 3. Reg. 13/ 19
e Als Wienspieghel Diuentius de Paepe van Calenberghe etcet.
f Syr. 42/19 Heymelijckheydt verswyghen.
g Syr. 22. 27 ende 27. 17 ende 29. 24
h Leu. 19. 17 Mat. 18/15
Niet haest ghelooven.
i Iacob. 3/2 Syr. 13/ 14 ende 14/1 ende 25/12
Archlistichheyt.
k Prou. 19/17 ende 28/6
l Mat. 6/16
m Syr. 21/30

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat xx. Capittel.

2. Wy straffen/ 6. ende 7. Swygen ende spreken ter bequamer tyt. 8. Wie veel clapt/maeckt hem selven onweert. 13. Een wys man maeckt zyn geschenck weert door schoone woorden. 14. Des sotten geschenck. 20. Den val der boosen. 21. Een grof ende ongemaniert mensche. 24. Eere verliesen. 27. Een dief/ende de leugenaer. 31. Geschencken ende gauen verblinden de oogē der wysen. 32. Verborghen wijsheyt. 33. Beter is de onwijse verborghen dan de wyse.

Straffen.

1 a Spr.31.41. ende 32.13 b Leu.19.17 Luce.17.3

Daer a straffer dickmael een zijnen naesten/te ontrijde/ende dede wyser dat hy swerghe.

2 b Het is beter dzy straffen / dan heymelijcken haet dzaghen: ende wie het in dancke aenneemt/dien brengt het bate.

Ghewelt int gherichte.

3 Spr.30.20

Wie gewelt gebruyckt in het oordeel/die is eenen als een Hofmeester/ die een maecht schent/die hy te bewaren heeft.

4 5

4 c Spr.3.8 ende 32.20 5 Eccle.3.7 Syr.32.6

De een swycht / daeromme dat hy hem niet en can verantwoordē : c een ander swycht/ende verwacht zynen tydt.

6 7

d Een wys man swycht so lange/ tot dat hy zynen tydt siet: maer een haestich sot en can den tydt niet verbeyden.

8

Wie veel clapt / die maeckt hemselven onweert: ende wie hemselven veel ghewelts toeschryft/dien worden gram.

9

e Hatich/ wrang. h.

Het gheluckt menighen in boose saken: maer het ghedyet hem een verderue.

10

Daer gheest een dickwils wat / daer hy het qualyck aenlept : daerenteghen gheeft een dickwils wat / daer hy het gantsch wel aenlept.

11

Wie seer praelt / die verderft daer ouer: maer wie hem dzuckt/die coemt op.

12

Menich coopt uit eerste wel goedē coop: maer daer nae moet hy het diere ghenoech betalen.

13

f Spr.6.5

f Een wys man/ maeckt zijn gheschenck weert met lieflycken woorden: maer wat de sotten schenckē/dat makē sy seine onweert.

14

Des sotten gheschenck/ en sal v niet veel bzomen/want met een ooge gheeft hy/ met seuen ooghen siet hy daer nae/ wat hy daer voor crijghe.

15

g Spr.18.18. ende 41.28

g Hy gheeft wepnich / ende verwijtet seer veel/ende schrept het wt/ gelyck als eenen die wijn uytroept.

16

Heden leent hy/morghen wil hy het weder hebben : dat zijn verdzietelycke heden.

17

h Dat is / Hy en can zijn weldaet niet groot genoech achten.

De sot claecht: Hy en is niemant h ghetrouwe/niemant en danckt my voor mijne weldaet.

18

Ock die mijn brood eten/ die en spreken niet goets van my : O hoe dickwils / ende van velen wordt hy bespotter?

19

Hy valt sorgelycker door sulcke woordē/ dan so hy banden solder viele: also gaet het den boosen/ dat sy doch ten laetsten onversiens vallen moeten.

20

Een grof ongemaniert mensche spreeckt onmoglich telijck / ende clapt altijts voort/ als het hem invalt.

21

Hoemen swyghen ende spreken sal.

Wanneer alschoon een Sot wat goets spreeckt/so en deucht het doch niet: want hy en spreeckt niet ter rechter tydt.

22

Menigen verhindert zijn aenmoedē/ dat hy niet quaets en doet / daer van heeft hy dat voordeel / dat hy gheen boose conscientie en heeft.

23

Menich doet liever het allererchste/dan dat hy zijn eere soude verliesen/ende doet het omme Godtloosen lieden wille.

24

25 Menich dient den anderen in onrechtveerdighe saken/en euen / daermede crijghe hy hem ten vpant.

Leughenen.

26 i De leugen is een verdzietelijcke schantlycke aen eenen mensche/ende is gemeyne by onghemanierde lieden.

i Syr.17.13 ende 25.4

27 Een dief is so boos niet/als een meinsche die hem tot leughenen wennet / maer ten laetsten comen sy alle beyde aen de galghe.

Leughen is boosen dincks.

28 Lieghen is den menschen een schantlyck dinck / ende hy en can nemmermeer tot eeren comen.

k Syr.7.14. Dan.2.49

29 k Een wys man bzengt hem selven tot eeren door zijne wijse reden: ende een cloeck man/is lief ende weert by den Hoftsten.

30 l Wie zynen acker neerstelyck bouwet/ die maert zijnen hoop groot: m en wie hem by den Hoftsten soo houdt / dat hy lief ende weert is/die can veel quaets voorcomen.

l Syr.13.26 ende 20.29 m Syr.4.31 Dan.2.50

31 n Geschencken ende gauen verblinden de wijsen / ende doen hen eenen toom inden mondt/dat sy niet straffen en connen.

n Exod.23.8 Deut.16.19 ende 27.25 Psal.25.10 Sap.6.24 Eccl.20.32

32 o Een wys man/die hem niet en laet gebuycken/ende eenen begrauen schat/waer toe zijn de beyde nut?

o Syr.41.17

33 Het is beter / dat hem de onwijse verberghe/dan de wijse.

Dat xxi. Capittel.

1. Niet te volherden in sondigen. 2. We sonde mijden. 6. Der ellendigen ghebedt wort verhoort. 7. Hem niet laten ghesegghen. 9. Huys bouwen met anderen lieden goet. 11. Der goddooseu wech. 13. De vreese des Heeren. 19. De reden des sotten. 20. Der wijsen woort gelt. 17. De onnutte waffchers clappē/maer de wijse weghen hare woorden. 28. Het herte der sotten is in haren mondt. 31. De oorblasers doen hemselven schade.

Vyn kint/a hebt ghy ghesondicht/so houdt op/ b ende bidt/dat v de voorleden ock vergheuen worden.

1 a Hoor alles sonden tot hem te nemen. b Spr.1.8. ende 3.1. Eccle.2.13 Luce.11.13 c Spr.13.13

2 c Vermydt de sonde/gelyck als een slanghe / want soo ghy haer te nae comet / soo steeckt sy v.

3 Hare tanden zijn als leeuwen tanden/ ende dooden den mensche.

4 Een pegheljcke sonde/ is als een scherp swerrt/ende verwondet / dat het niemande heelen en can.

5 Wie d gewelt ende onrecht doet / die moet ten laetstē een bedelaer worde: ende wie stout is/die coemt ten laetsten van huys ende haue.

d Als de gewelt. Psal.51.7 ende 72.12 Prou.3.34 Deus autem resistit superbis: humilibus autem dat gratiam.

6 e Want so haest als de ellendighe roept/ so hoort het Godt/ ende de wrake sal cassche lijck comen.

e Exod.17 Psal.34.7

7 Wie hem niet en laet ghesegghen / die is alreede op de bane des f godtloosen : wie Godt vreest die neemt het ter herten.

f Godtloosen.

8 Maer wie noch daertoe g rozt, dien siet Godt van verre : ende een cloeck mensche merckt wel/dat hy ondergaen wil.

g Hoffaert/ Dwanghe/ Ongherechtigheyt/ ongheval.

9 Wie zijn huys bouwet met ander lieden goet/die samelt steenen/hem ten grane.

h Syr.16.16 Malach.4.1

10 h De secte der godloosen/is als eenē hoop werck dat niet dyer deerert wort.

11 De Godtloosen gaen/ tis waer/op eenen fynen wegh / wiens ende der hellen afgrondt is.

12 Wie Godts gebot houdt/ die en bolghet zijn eyghen hooft niet; i en Godt niet eenste vreesen is wythept.

i Joh.8.59

k Waer

k Waer gheen bernuft inne en is / die en laet hem niet onderwijsen.
Sommige zijn bernuftich genoech / maer eerbten vele anghelucx daer mede aen.
1 Eens wijsen mans leere / vloeydt daer heenen ghelijck als eenen vloet / ende als een levendighe fonteyne.
m Wes sotten herte / is als eenen pot die daer leket / ende en can gheen leere houden.
Wanneer een bernuftich mensche een goede leere hoort / so prijst hyse / ende bzeyse wt: maer hoorse een moetwillich mensche / so mißaechsese hem / ende werpse achter hem.
De reden des sotten bzuckt / ghelijck als een last op den weghe: maer als een wijs man spreeckt / dat is lieflijck te hoozen.
Inden thaet heeftmen achtinge daer op / wat de wijse spreeckt: ende wat hyn spreect / dat ghelt.
Des sotten reden / slet gelijck als een nedergevallen huys: ende des onverstandigen taet en cannen niet weten / wat het is.
Alsmen den sot onderwijsen wil / so stelt hy hem / gelijck als woudemē hem o boeyen inden handen ende voeten dom.
pMaer een wijs man / acht het voor een guiden cieraet / ende voor een berciertnighe aen den rechten arm.
Een sot loopt eenen byp int huys / maer een bernuftich mensche bermijdet hemselue:
Es sot p kijckt eenē byp ter vēsters in / maer een bernuftich mensche blijft buyten staen.
Het is een onvernuftichept / eenen voor den deure luysteren: een bernuftich mensche / hout het voor een versmaetheyt.
De onnutte Wasschers clappen / dat niet ter saken en dient: q maer de Wijse weghen hare woorden metter gantwaghe.
De sotten hebben haer herte in den monde / maer de Wijse hebben haren mondt int herte.
rEen sot lachet overluyt: een wijs man lachet sterbs een weynich.
Wanneer de Godtloose eenen schalcken bloeckt / so bloeckt hy hemselven.
s De oprblasers doen hemselven schade / ende niemant en heerse geerne by hem.

Dat xvij. Capittel.

1. ende 2. Een lup mensche wien hy gelöeck is / 4. ende 5. Een bernuftighe dochter / ende een wilde dochter. 6. Een reden ter ontijdt / 9. ende 14. Met 20. Een heere zijnes saken gewis / en bzeest voor geē ende 29. Zonen bzient gheeuwe blijuen in arbeyden ende regenspoet. 33. Zijn tonge bedwingē.

Een lup mensche / is gheluck als eenen steen / die in den dzeck lept: wie hem opheft / die moet de handen wederom wasschen.
Een ongheschickt sone / is zijnen Vader een oneere.
Een bernuftige dochter / erfacht wel eenen man / maer es ongeschickte dochter laetmen sitten / ende sp beronneert haren vader.
Ende die daer wildt is / die is beyde den Vader ende den tManne een oneere / ende voor dan alle beyden ghehatet.
Een reden die ter ontijdt geschiet / rijmt als een snarenspel / als een treurich is: straffe ende leere / sallmen ter rechter tijdt ghebruycken.

7 Wie eenen sot leert / die lapt eenen gebrooken pot te samen:
8 Ende doet eneen / gheliick alsmen eenen wt eenen diepen slaep weckt.
9 Wie met eenen sot spreeckt / die spreeckt met eenen slapenden: als het wt is / so segt hy: Wat isset?
10 b Quer eenen dooden pleechmen leet te dzagen / want hy en heeft het licht niet meer: maer over eenen sot sondemen leet dzagen / dat hy gheen verstandt en heeft.
11 tMen sal niet te seer leet dzagen over den dooden / want hy is tot ruste gheconen.
12 tMaer des sotten leuen / is erghet dan de doodt.
13 c Seuen daghen dzaechtmen leedt over eenen dooden / maer over eenen sot ende godlooseu / alle haer leef daghe.
14 d Spreeckt met veel met eenen sot / ende en gaet niet veel omme met eenen onverstandighen.
15 e Houdt v van hem / op dat ghy niet in eenen f noodt ghevaecht / ende van zijnen g dzeck besmet en wordet.
16 Wijckt slechs van hem / so blijft ghy met vreden / ende en coemt niet in angst ende noot door zijne sotheyt.
17 Wat is swaerder dan loot? ende hoe will men eenen sot anders heeten dan loot?
18 h Het is lichter / sant / sout / ende yser te dzagen / dan eenen onverstandigē mensche.
19 Gheliick als i een huys / dat vast in een ander verbonden is / niet en valt van den stormwint:
20 Also ook een herte dat zijner sake gewisse is / k dat en bzeest hem voor geē verschricke.
21 Gheliick als de schoone l plaesteringhe aen een slechte wandt / teghen den reghen / ende eenen tuyn op eenen hooghen berghe / teghen den wint niet en can bestaen:
23 Also staet het bloode herte des sotten / in zijn voornemen / tegen geen verschricken.
24 Wanneermen de ooghe bzuckt / so gaen daer tranen wt: m ende wanneermen eenen het herte treft / so laet hy hem mercken.
25 Wie onder de voghelen wozpt / die verlachtse: ende wie zijnen vrient schent / die verbzeckt de vrientschap.
26 Wanneer ghy alreede een swoert treckt teghen uwen vrient / so en maeckt ghy het so quaet niet / als met lasteren: want ghy cont wel weder vrienden worden.
27 Wanneer ghy hem niet en vermijdet / ende spreeckt met hem: want mē can alle dinck verseenen / wtghenomen de versmaetheyt / verachtinghe / n openbaringhe der heymelijckheyt / ende boose heymelycke laghen: sulcke stucken verlaghen den vrient.
28 Blijft uwen vrient gheeuwe / m zijner armoede: op dat ghy met hem verblijden moeghet / wanneer het hem wel gaet.
29 Houdt v vast by hem / wanneer hem qualijck gaet / op dat ghy zijns gelucx ook ghenieten moeghet.
30 Den roock ende damp gaet voor / wanneer een vyer bzanden wil: also coemt het dan lasteren / tot bloetuergieten.
31 Schaemt v niet uwen vrient te beschutten: ende en bermijt hem niet.
32 Overcoemt v wat quaets van hem / soo sal hem wie het hoort / voor hem hoeden.

Een sot en laet hem niet onderwijsen.

Dooden beweenen.
b Syr. 38.16

c Gen. 50.10.

d Pro. 23.9

e Syr. 12.12
f Goede gesellen ende vrienden bzenghen menighen in angst en noot. g ruptuure.

h Pro. 17.12 ende 27.3
i Mat. 7.24

k pſal. 27.2 ende 112.7 Syr. 34.16
l plaesteremoer tel. oft kalck.

m 1. Cor. 14. 25

Leb. 4.12

Schendt de vrientē niet.

Lasteren die onverseenlick zijn.
Syr. 19.10 ende 27.17
n Pro. 20.16

Weest uwen vrient gheeuwe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

* Cap. 23. Luther. Teghen de valsche tonghen.

* o O dat ick conde een slot voor mijnen mont hanghen/ende eenen vasten seghel op mijnen mont drucken/ op dat ick daer voor niet te valle en quame/ ende mijn tonge mp niet en verdorue.

9 Psalm 11.3

Dat xviij. Capittel.

1. ende 4. De Author des boecx bidt den Heere. 8. De godloose ende lasteraers vallen voor haren mont/ 9 ende 17. Hem tot sweeren niet ghewennen. 12. Wie dickwils sweert 18. Syn Vader ende moeder niet vergheten/ 25. ende 26. De overspeelder. 27. De ooghen des Heeren. 32. De overspeelster/ 37. ende 38. Niet beters dan den Heere vreesen.

Een gebedt teghen de lasteringe ende de valsche leere.

a Mat. 6.9 ende 23.8
b Job 42.3 Syr. 43.4 Heb. 4.12

HEere God a Vader/ende Heere mijns lichaems/ en laet mp niet onder de lasteraers comen/ende en laet mp niet onder hen verderuen.

O dat ick mijne b gedachten conde inden toom houden/ende mijn herte met Godts woort onderwijsen/ende dat ick mijner niet en verschoonde/waer ick feylde:

Op dat ick geen sonde en dede/ende groote dwalinghe suchtede/ende veel quaets beginghe: op dat ick niet ondergaen en dorfte/ voor mijne vpanden / ende hen niet tot eenen spot en worde.

Teghen de boose lusten.

Heere God Vader/ende Heere mijns leuens/ behoet mp voor ontuchtighen gelichte/ende went van mp alle boose lusten.

c 1. Cor. 6.18
2. Thess. 4.3

Laet mp niet in gulsichept ende c onreynheyt vallen/ ende behoet mp voor een onbeschaemt herte.

d Jacob. 1.19
Prou. 17.27

Liene kinderen/leert d den mont houden: want wie dien houdt / die en sal hem niet woorden niet vergripen.

Gelijck als de godlooser ende lasteraers/ende stouten daer door vallen.

Teghen het sweeren.

e Wennet uwen mont niet te sweeren/ende Gods name te lasteren.

2 Exod. 20.7
Syr. 27.15
Mat. 5.35

Want ghelijck als een knecht die dickwils gheesselt wort/ niet sonder straffen is: also en can hp ook niet rein van sonden zijn/ die dickwils sweert/ ende Gods name noemt.

f Psal. 10.7 ende 109.18

Wie dickwils f sweerdt / die sondighet dickwils / ende de plaghe en sal van zijnen huyse niet blijnen.

Sweert hp / ende en verstaet hp het niet/ so sondicht hp euen wel: verstaet hp het/ende veracht hyt/ so sondicht hp dobbel.

g Sonder schade des naesten/

Ende sweert hp g te vergeefs/ so en is hp dan noch niet sonder sonde : syn huys sal hardt ghestraft worden.

h Als de Heydenen sweeren voor afgoden. Leuit. 24.15 Matt. 5.34

Daer is eenen doorluchten h bloeck/ daer voor behoede Godt het huys Jacobs.

Ende de Godtuchtige vermyden sulex/ende en besmetten hen niet met dese sonde.

Wennet uwen mont niet tot lichtuerdich sweeren / want dat coemt wt boosen voornemen.

1 Syr. 3.8

i Vergheet ws vaders ende ws moeders leere niet/ so salt ghp onder de Heeren sitten/ende uwer en sal niet vergheten worden.

Dat ghp v niet en gewennet ter sothept/ende ten laetsten wordet / ghp en waert mont ghedozen/ k ende veruloeckt den dach uwer gheboorte.

k Job. 13.3 Jere. 20.14

Wie hem wennet ten * hoonen/ die en betert hem zijn leef daghe niet.

* Te achterklappen / ende andere lieden te oordeelen.

Ten tweedenmael sondigen/ dat is te veel: ten derden mael vreest de straffinge niet hem.

22 l Wie in der lust ontsteken is / die is als een brandende vyer/ ende en houdt niet op/ tot dat hp hemselven verbrande.

l Job. 10.13 ende 15.16 Prou. 9.9 2. Tim. 1.5 ende 3.15 Romeyn. 2.8

23 Een onreynsch mensche / en heeft gheen ruste aen zijnen lyue / tot dat hp een vyer ontsteeckt.

24 Eenen onreynschen mensche / is alle m spyse soete/ende en laet niet af/tot dat hp het volbrenghe.

m Hp vreet het / ende verteert het / ende verdruckt het / ende en is niet versadicht.

25 Een man die overspel doet/ende hp hem selven denckt: n Wie siet mp?

n Job 22.13 Esay 29.15 Ezech. 8.12 ende 9.9 2. Pet. 3.5 Apoc. 3.17

26 Het is duysterr rontrom mp/ende de wanden verbergen mp/ dat mp niemant en siet: wien sal ick schouwen? de Alderhoochste en achtet op mijne sonde niet.

o Job 22.13 Esay 29.15 Ezech. 8.12 ende 9.9 2. Pet. 3.5 Apoc. 3.17

27 Een sodanich schouwet alle der menschen oogen/ ende en denckt niet/ dat de oogen des Heeren veel claerder zijn dan de Sonne.

28 Ende sien alles wat de menschen doen/ ende sien oock inde heymelicke hoecken.

29 Alle dinghen zijn hem bekent/ eer sp geschapen werden/ also wel / als wanneer sp geschapen zijn.

30 p De selue man sal openbaer in de stadt gestraft worden/ende sal begrepen worden/ als hijt hem aldermanst vermoet.

p Deut. 22.22 Leuit. 20.10 Ezech. 16.38

31 Also sal het oock gaen der vrouwen / die haren man verlaet/ ende eenen er ghenaem van eenen anderen crijcht.

32 q Ten eersten is sp den gebode Gods ongehoorsaem: ten anderen sondiget sp tegen haren man: ten derden/ brenget sp voor haer overspel kinderen van eenen anderen.

q Deut. 22.21

33 Dese sullen wt der Gemeynte werpen/ ende hare kinderen moeten haer outgeleden.

34 r Hare kinderen en sullen niet wortelen/ ende hare tacken en sullen geen vruchte voortbrenghen.

r Sap. 3.16

35 Sp laet een veruloeckte gedachtenisse na/ ende hare schande en worp nemmermeer wt ghedaen.

36 Daer de nacomelingen aen leeren/ dat sp Gode vreesen/ ende dat het beter is/ dan Godt vreesen/ ende niet soeters/dan op Godts ghebodt achten.

Dat xviij. Capittel.

1. Een lof der wijsheyt. 5. De wijsheyt is Godts woort. 7. Haer rentz is inder hoochte. 13. In Jacob woonse 23. 24. ende 25. Gheeft haer selfden reuchte als eenen wijnstock bloemen/ende de ryckte vruchten. 26. Sp roept de menschen tot haer. 30. Wie haer hoort / en sal niet te schande worden. 33. De wet Mosi. 35. Waer wt wijsheyt gheuloten is. 44. De wijsheyt laet haer leere luchten. 47. Sp en heeft met voor haer alleene ghearbeydt.

1 DE a wijsheyt prijst haer selven/ende onder den volcke beroemt sp hier.

a Prou. 8.1 ende 9.1 b Joan. 1.1 1. Joan. 1.1 Apoc. 19.13

2 Sp predickt inder Gemeynte Gods/

3 en prijst haer in zijnen ryckte/en spreet also.

4 b Ick ben Gods woort/ende sweue bouen

5 de gantsche aerde/ghelijck als de wolcken.

6 f Mijn tente is in der hoochte/ en mijnen

7 stoel in de wolcken.

8 Ick alleen ben alomme/ so wijdt als den Hemel is/ende so diep als den afgront is.

9 Alomme in de Zee / alomme op aerden/

10 onder allen lieden/ onder allen Heydenen.

11 Sp allen desen / hebbe ick een woninge gesocht/ dat ick ergens een stede vonde.

12 Doe geboot mp de c Schepper aller dinghen/ende die mp geschapen heeft/ verstelde mp een woninghe/

c Gen. 1.1 Apoc. 19.13

13 Ende sprack: In Jacob sult ghp woonen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ren/ende Israel sal uwe erue zijn.
d Voor der wereldt van aenbegin ben ick geschapen/ende sal eewichlijck blijuen:
e ende hebbe voor hem in der hutten gedient/ ende daerna te Sion een ghewisse stede gecreghen.
f Eñ hy heeft my inde heylighe stadt gesettet/dat ick te Jerusalem regeren soude.
Ick ben ingheworteldt by eenen geeerden volcke/te dat Gods erf deel is.
Ick ben hoogh ghewassen/gelijck als een Ceder op den Libano / eñ als een Cypreſſe op den gheberchte Hermon.
Ick ben opghewassen / gheliick als een palmboom aen het water/ eñ als de roosenboomen die te Jericho wassen.
Als een schoon olyboom/op een veldt: ick ben opghewassen als Platane.
Ick gaf eenen lieffelijcken reucke van my/als caneel/ende costelijcke cruyden/eñ als de beste* f Myrren.
Als Galban/ende Onich/ende f Myrche/ende als de Wieroock inden Tempel.
Ick breyde mijne tacken wt/gheliick als een eycke/ende mijne tacken waren schoon ende iustich.
Ick gaf eenen lieffelijcken reucke van my/als i eenen wijnstock.
Ende mijne bloemen brachten eerlijcke ende rijcke vruchten.
Coemt herwaerts tot my / alle ghy die mijner begheert/ende versadicht v van mijne vruchten.
k Want mijn predike is soeter dan hemelsch/en de mijn gaue soeter dan hemelseem.
l Wie van my eet / dien hongheert altoos na my:ende wie van my dranckt/ dien dorst altoos na my.
Wie my ghehoor gheeft/die en wort niet te schanden:ende wie my volcht/die sal ontschuldich blijuen.
Dit alle is enen het boeck des verbonts/ met den Alderhoochsten Gode ghemaeckt.
Namelijcken/de Wet/m welcke f Moses den hupse Jacobs / tot eenen schat beuolen heeft.
Daer wt de wijsheyt geuloten is/ gelijck als n het water Phyſon/alst groot is/ende als het water Tigris / alst ouervloeyt inden f Meye.
Daer wt het verstant ghevloten is/gheliick als de Euphrates/als sy groot is/o ende als de Jordaen inden Oogst.
Wt de selue is voortgheconen de onderwijsinghe/gelijck als het licht /ende als het water Nilus inden Herfste.
Hy en is noyt ghewest/die het wtgeleert hadde/ende en sal nemmermeer wesen/die het wtgronderen conde.
Want haren sin is rijcker dan eenige zee/ eñ haer woort dieper dan eenigen afgront.
Daer vlieten vele beken van my inden hof/gelijck asmen het water daer heuen in leyder.
Daer watere ick mijnen hof/ende begiete mijne cruytbedden.
Daer worden mijne beke? tot groote wateren/eñ mijne wateren worden een groote zee.
Want mijn leere lichtet soo wijt / als de dagheraet moghen/ende schijnet verre.

Oock gaet mijne leere ppophecije wt/ die daer ewich blijuen moet.
p Daer siet ghy / dat ick niet alleen voor my en arbeyde/ maer voor alle die der wijsheyt begheeren.

Dat xlvi. Capittel.

1. ende 2. Dije dinghen der wijsheyt behaghelijck/3. ende 4. De wijsheyt haer dije soorten van menschen. 6. Wat menschen bequaem zijn am te regeren. 8. Veel versocht hebben. der ouden croone. De eere der ouden. 9. De wijsheyt acht groot/ eñen stucken. 12. De vreese des heeren. 17. 18. 19. ende 22. De hoofheyt der vrouwen. 27. Een clapachtich wijf. 21. ende 22. Een quaet wijf.

Daer zijn dije schoone stucken/ die bepde Gode ende den menschen wel behaghen.
a Wanneer broeders eens zijn/b ende de nabuers malcanderen lief hebben / c ende de man ende wijf hen met malcanderē wel verdraghen.
Daer zijn dije stucken / dien ick van herten waert ben/ende haer wesen verdriet my gantsch seere:
Wanneer een arme hoouerdich is:ende een rijcke gheerne d liecht:ende een out sot een overspelder is.
Wanneer ghy: inder ionghet niet en versamelt / wat wilt ghy in uwen ouderdom vinden?
O hoe fijn staet het wanneer de e grauwe hoofden wijs/ende de ouden cloeck/en de de heeren vernuftich eñ voorsichtich zijn.
Dat is der ouden croone / wanneer sy vele versocht hebben: eñ haer eere is/ wanneer sy Gode vreesen.
Daer zijn negen stucken/ die ick in mijn herte hooch te loven houde / ende het thiende wil ick met mijnen monde ppijsen.
Een man die vreughde aen zijne kinderen heeft:wiet beleeft/dat hy zijne vpanden sier ondergaen:
f Wel dien / die een vernuftich wijf heeft:
g wie met zijne wooxden gheen schade en doet:die niet dienen en derf / dien / die des niet weerdt en zijn:
Wel dien / die eenen ghetrouwen vrient heeft: wel dien / die daer cloeck is/ende die daer leert / daermen het gheerne hoort.
O hoe groot is die/die daer wijs is:maer wie God vreest/boven dien en is niemant:
Want de vreese Gods gaet boven alle dinck.
Wie de selue vast hout / wien cammen
dien vergheliicken?
Daer en is gheen wee soo groot / als het herteleet:daer en is geen list/ boven vrouwen list.
Daer en is gheen toorn / boven het toornen des afgonstigen:daer en is geen wraeckgierichept / boven der vpanden wraeckgierichept.
Daer en is gheen hoofs so listich/als der slanghen hooft: ende en is gheen toorne so bitter/als der vrouwen toorne.
h Ick wonde liever by leuwen ende draken wooncn / dan by een boose vrouwe.
Wanneer sy boos wort / so verandert sy haer ghelaet/ ende wort so misnaeckt als eenen sack.
Daer man moet hem haxer schamen/ende wan-

p Syr. 33. 18

Dije merckelijcke stucken goeder eenicht.
a Gen. 13. 8
b Ro. 12. 10
c Gen. 2. 24
Syr. 40. 23
1. Cor. 6. 16
Dije epsijkelijcke stucken.
d Syr. 2. 16

e Deu. 31. 2
Josue. 23. 2

Thiē loflijcke stucken.
J.
JJ.
JJJ.
JJJJ
V.
f Syr 26. 1
g Syr. 14. 2
ende 19. 1
Jacob. 3. 2

VJ.
VJJ.
VJJJ.
JX.
X.

Vrouwen list/ toorne/ eteet.
h Pro. 21. 19

Een boos wijf.

wanneermen het hem voorwerpt / soo doet
het hem int herte wee.
Alle boosheyt is cleyne/ teghen der vrou- 26
wen boosheyt : haer gheschie wat den god-
loosen gheschiet.
Een clapperighe vrouwe/ is eenen stillen 27
manne/ ghelijck een opgaende zantwech
eenen ouden manne.
i Laet v niet bedriegen/ dat sy schoon is/ 28
ende en begheertse daerom niet.
Wanneer de vrouwe den man rijck 29
maeckt/so is daer enckel twist/verachtinge 30
ende versmaetheyt.
Een boose vrouwe / maect een bedroeft 31
herte/een treurich aenghesichte/ende herten-
leedt.
Een vrouwe/daer de man gheen vreuch- 32
de aen en heeft/ die maeckt hem verdrietich
tot allen dinghen.
k De sonde coemt van eender vrouwen/ 33
eñ om harent wille/moeten wy alle sterven.
Ghelijck alsmen den water geen ruym- 34
te laten en sal/ alsoo en salmen den wijve ha-
ren wille niet laten.
Wil sy v niet na der hant gaẽ/ l so scheyt 35
v van haer.

i Gen.43.2; Spr.42.12; 2.Sa.11.2 ende 13.1
k Gen.3/6
l 1.Tim.2/14
l Dat is/ na de Wet Moses ghesproken: daer van leest Matt.19.7

Dat xxvi. Capittel.

1. Wel dien/ die een deuchtsame vrouwe heeft 2. Een huyselijck wijf. 3. Een deuchdelijck wijf/ een edel gave/ 5. ende 6. Drie dinghen zijn verschrickelijck ende het vierde grouwelijck. 8. Een ialoers wijf. 10. Een quaet wijf. 16. Een vriendelijck wijf/ verblijt haren man/ 17. ende 18. Een vrouwe die swijghen can/ is een gave Gods/ 19. ende 20. Een ghemaniert wijf/ eñ een cuysch wijf/ 22. Een schoon vrouwe. 26. Een strijdtbaer man in armoede laten comen. Een wijs raetsheere ten laetsten verachtet: Eñ wie afvalt vanden rechten gheloove. 27. Een coopman can hem swaerlick hoeden voor onrecht/ ende een kremer voor sonde.

Wel a dien / die een deuchtsaem wijf 1
heeft/ dies leeft hy noch eens so lan-
ghe.
Een huyselijck wijf/ is haren manne een 2
vreuchde/eñ maect hem een fijn gerust leven.
Een deuchdelijck wijf/ is een edel gave/ 3
ende wort dien ghegeven / die Godt vreest.
Hy zy rijck ofte arm / so isset hem eenen 4
troost/ ende maeckt hem alletijt vrolijck.
Drie dinghen zijn verschrickelijck / ende 5
het vierde is grouwelijck.
Verraderye/ oproer/ b ontschuldich bloet 6
vergieten.
Welcke alle ergher zijn dan de doot. 7
Maer dat is het hertenleet/als een vrou- 8
we over de ander ialoers is / ende lastertse 9
by alle man.
Wanneer eener een boos wijf heeft/so is- 10
set even als een ongelijck paer ossen / die
neffens een ander treckẽ sullen: c wiese crij-
ghe/die krijcht een scorpioen.
Een dronken wijf/is een groote plaghe: 11
want sy en can haer schande niet bedecken.
Een hoerachtich wijf / kentmen by hae- 12
ren onschamel ghesichte/ende aen haer ooghen.
d Is v dochter niet schaemachtich/so hout- 13
se hart/op dat sy haren moetwille niet en
drijve/ wanneer sy so vry is.
Wanneer ghy merckt dat sy stoutelijck 14
om haer siet/soo siet/ daer wel op: waer dat
niet/ende sy doet daer over tegen v/ soo laet
het v oock niet verwonderen.
Gelijck als een voetgangher die dorstich 15
is / hangt sy haer tonghe/ ende drinckt het
naeste water dat sy krijcht: ende settet haer/
waer sy eenen stock vindet: Ende neemt
aen/ wat haer/ ghewordden can.
16 e Een vriendelijck wijf/ verblijt harẽ mã:
eñ wanneer sy vernuftichlijc met hem om-
me gaet/ verversschet sy hem zijn herte.
17 Een vrouwe die daer swijgen can/ dat is
18 een gave Gods: een wel gemanierde vrou-
we/ en is niet te betalen.
19 Daer en is niet lievers op aerden / dan
een ghemaniert wijf:
20 Ende en is niet costelijckers / dan een
kuysch wijf.
21 Ghelijck als de Sonne/ als sy opgaet in
den hooghen Hemel des Heeren/ een vercier-
sel is: alsoo is een deuchtsaem wijf/ een ver-
ciersel in haren huyse.
22 Een schoone vrouwe / die daer vroom
blijft/ die is als de clare lampe fop den hey-
lighen candelaer.
23 Een vrouwe/ die eẽ stantachtich gemoet
24 heeft/ die is als de gulden g pilaren / op de
silveren stoelen.
25 * Twee stuckẽ zijn daer/ die my verdrie-
ten: ende het derde maeckt my toornich.
26 Wanneermen eenen strijdtbaren man/
ten laetsten armoede lyden laet: ende de wy-
se raetsheeren/ ten laetsten verachtet: h ende
wie van den gheloove afvalt / tot den on-
rechten gheloove: Desen heeft God ten
sweerde verdoemt.
27 Eẽ coopman can hem swaerlijck hoeden
voor onrecht/ ende een kremer voor sonden.

a Pro.18/22 ende 19.14 ende 21.10; Spr.25/11 ende 26.16
b 4.Re.21/29; Pro.6/17
c Judic.16,16
d Spr.42.11

Een deuchtsame vrouwe/ is alles lofs eñ eeren weert:
Drie verschrickelijcke dinghen.
Boos wijf

Dat xxvij. Capittel.

1. Om goets wille doen vele onrecht. 3. De sonde steeckt tusschen den cooper ende vercooper. 6. In droeffenisse is des menschen sin beproeft. 7. Aen de reden merckt men hoe het herte gheschict is. 9. De gerechticheyt verciert de gene diese verkrijgen. 12. Een Godvruchtich mensche. 14. Dat wysen reden/ 18. ende 19. Synen vrient weert houden/ ghetrouwe zijn/ ende zijn heymelijckheyt niet openbaren/ 25. ende 26. Wie metter ooghe wenckt/ is te schouwen. 29. Wie eenẽ kuyl graeft die valt selfs daerin. 32. Die hem verblijden als den vromen qualijck gaet.

1 Want omme goets wille/ doẽ vele on-
recht: a ende die daer rijck worden
willen / die b wenden de ooghen af.
2 Ghelijck als eenen naghel inden muer/
3 tusschen twee steenen steeckt : alsoo steeckt
oock de sonde tusschen den cooper ende ver-
cooper.
4 Houdt hy hem niet met neersticheyt in de
vreese des Heeren/ so sal zijn huys haest ver-
stoort worden.
5 Wanneermen siftet / so blijft het onreyn-
ne in de seve : alsoo wat de mensche voor-
neemt/ daer cleeft wat onreyns aen:
6 c Ghelijck als den oven den nieuwen pot
beproeft : alsoo beproeft de droeffenisse/ des
menschen sin.
7 d Aen de vruchten merckt men / hoe den
boom gheoeffent is/ alsoo merckt men aen de
reden/ hoe het herte ghe schickt is.
8 Ghy en sult niemant loven/ eer ghy hem
ghehoort hebt: want aen der reden kentmen
den man.
9 Volcht ghy de gerechticheyt na / so sult
ghyse krijghen / e ende haer aentrecken als
eenen schoonen rock.
10 De voghelen voeghen hen tot haers ge-
lijcken

f Hy spreect vanden candelaer ende pilaren/ inden tempel.
g Can. 11.15
* Cap. 27.
a 1.Tim.6.9
c Pro.17.3; 1.Pet.1.7
d Mat.7.16; Luc.6.44
e Spr.6.31; Baru.5.2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

lickenalso hout haer de waerheyt tot dien/
die haer ghehoor gheuen.
Gheliick als de leeuwe op den roof loert/ 11
also grijpt ten laetsten de sonde den quae-
doender.
f Een goduruchtich mensche/spreeckt alle 12
tijdt dat heylsaem is : maer een dwaes is
veranderlijck/ gheliick de Mane.
Wanneer ghy onder den onwijsen zijt/ 13
so merckt wat de tijt lijden wil: maer on-
der den wijsen meucht ghy voortvaren.
Der dwasen reden/is wtermaten verdrie- 14
lijck : ende h haer lachen is enckel sonde/
ende i ketelen hen doch daermede.
k Waermen veel hoort s weers/daer gaen 15
eenen de hayren te berge:ende haer twisten/
maeckt dattmen de oozen toehouden moet.
Wanneer de hooveerdigen met malcan- 16
deren twisten/so volget bloetuergieten daer
na: ende het is verdrietelick te hoozen/wan-
neer sp malcanderen so schelden.
l Wie heymelickheyt openbaert / die ver- 17
liest het gheloone/ ende en sal nemmermeer
enen ghetrouwen vrient crijghen.
Hout uwen vrient weert/ ende hout hem 18
gheloue.
f Maer so ghy zijn heymelickheyt open- 19
baert/so en sult ghy hem niet weder crijgen.
Wie zijnen vrient verliest/ dien geschiet 20
dat so leet/ als dien zijn vyant ontgaet.
Gelijck als wanneer ghy enen vogel wt 21
der hant laet:also isset / wanneer ghy uwen
vrient verlaet/ghy en vangt hem niet weder.
Ghy en doruet hem niet na loopen/hy is 22
te verre henen wech / hy is ontspronghen/
gheliick als een Rhee wt den nette.
Wonden cannen verbinden/scheltwoor- 23
den cannen versoenen.
m Maer wie heymelickheyt openbaert/ 24
niet dien isset wt.
n Wie met den ooghen wenckt/ die heeft 25
wat quaets inden sin/ende en laet hem daer
niet van wenden.
Woor v can hy soetelijck spreken/esi loeft 26
veel wat ghy spreeckt : maer achter uwen
ruggie spreeckt hy anders / ende verkeert v
reden woorden.
Ick en ben gheen dinck soo vyant / als 27
dien/ende de Heere is hem ook vyant.
* Wie den steen inde hoochte werpt/dien 28
valt hy op zijn hooft : Wie heymelicken
steeckt/die verwondet heimelicken.
o Wie eenen cuyl graeft / die valt daer 29
selfs in : wie eenen anderen stricken stelter/
die vanghet heimelicken.
Wie den anderen schade doen wil / dien 30
coemt het selfs ouer zijnen hals/dat hy niet
en weet van waer.
De hooveerdighen gecken ende spotten: 31
maer de wrake loert op hen / gelijck als een
leeuwe.
Die hen verblijden / wanneert den vro- 32
men qualijck gaet/die worden in den strick
ghevanghen:het hertseer falsse vertceren/ eer
sp sterven.
Toorne ende raserije zijn grouwelen/en- 33
de de godloose bedrijfse.

Dat xrviij. Capittel.

1. Hemselven niet wreken .2. Vergheuen wp/ ons sal vergeuen worden. 10. Van twist aflaten. 14. Den toorn des menschen. 24. Twee dinghen

malcanderen contrarie / gaen wt den monde des menschen. 15. De oozblasers ende valsche mon-den. 22. Meer sonder gheuallen dooz boose mon-den/dan dooz het swoert. 26.en 27. De goduruchtige en sal in haren vyere niet brandenimaer die den Heere verlaet / sal daer in vallen. 28. Den monde deuren ende grendelen maken.

1 Wye a hemselven wzeeckt/aen dien sal Wrake.
hem de Heere weder wreken / en sal a Deut.32.35
hem zijne sonden oock behouden. Rom12.19
2 b Vergeeft uwen naesten/wat leedt hy v Vergeeft / so
ghedaen heeft : ende bidtet dan/ so wozden wort v ver-
v nwe sonden oock vergheuen. gheuen.
3 Een mensche behoudt teghen den ande- b Mat.5.25
ren den toorne/ende wil by den Heere gena- ende 6.14
de soecken. ende 18.21.35
4 Hy is onbarmhertich tegen zijnen ghelijc- fMarc.11.25
ken/ende wil vooz zijne sonden bidden.
5 Hy is slechts vleesch ende vloet/ende be-
houdt den toorne:wie wil hem dan zijne son-
den vergheuen.
6 c Denckt aen het eynde/ende laet de vy- c Syr.7.39
7 antschap varen / die den doot ende het ver-
derf soeckt/ ende blijft inde ghebooden.
8 Denckt aen het gebodt/ende laet v dzey- Dzeyghen.
ghen na / teghen uwen naesten.
9 Denckt aen het verbont des alderhooch-
sten/ ende vergheeft de onwetenheyt.
10 d Laet af dat twist so blijft veel sonde na. Vader of
11 Want een toornich mensche richtet twist twist.
aen / ende de godloose * verwerret goede b Syr.8.1
vrienden/ ende hist tegen malcanderen die/ * Of verbij-
die goeden vzede hebben. steert.
12 e Wanneer daer veel houdts is / so wozt Toorne.
des vyers dies te meer : ende wanneer de e Prou.26.20
lieden ghewelddich zijn / so wozt den toorne
dies te grooter:ende wanneer de lieden ryck
zijn / so wozt den toorne dies te heftigher:
ende wanneer den twist langhe duert / soo
vyant het dies te heftigher.
13 Berept zijn tot twist / steeckt vyer aen:
ende bereyt zijn tot kijuen/vergiet bloet.
14 Blaest ghy in het voncken/so wozt daer
een groot vyer van : maer spout ghy op het
voncken/ so blusche het wt:ende beyderley
ram wt uwen monde comen.
15 f De oozblasers esi g valsche boose mon- f Leui.19.26
den zijn vervloeckt: want sy verwerren veel/ Syr. 21.31
die goeden vzede hebben. g Pfal.120.3
16 h Eenen boosen mont maeckt veel lieden Boosen
oneens /esi dzijffse wt eens lants int ander. mont.
17 Hy verderft vaste steden / ende verstoort h Jacob.3.6
18 Vorstendommen.
19 Eenen boosen mondt verstoot redelijcke
i Vzouwen / ende beroofttse alles dies / dat i Na Moses
haer suer ghewozden is. wet: als de
20 Wie hem ghehoor gheeft / die en heeft scheydbrief
nemmermeer ruste / ende en can nergheus galt, soude mi-
met vzeden blijuen. nich wyf son-
21 De gheesselmaeckt stramen/ doch eenen der schuit ver-
boosen mont verderft beens ende alle dinck. stooten zijn/
22 Vele zijn gheuallen dooz de scherpte des doot suicke
swoerts/ doch nergens nae so veel/als dooz boose monden.
boose monden.
23 Wel dien / die vooz de boose monden be-
waert is/ ende van hen ongheplaecht blijft/
ende haer ioch niet dzaghen en derf/ ende in
haer stricken niet ghebonden en is.
24 Want haer iock is Yseren / ende hare
stricken Copieren.
25 Hare plaghe is bitterer dan de doot/ende
ergher dan de Helle.

Doch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Doch sp'en sal den Godtruchtigen niet onderdrucken/ende hp en sal in haren yere niet branden.

Wie den Heere verlaet / die sal daer in vallen/ende daer in branden/ende het en sal niet wtghebluscht worden : het sal hem eenmalen/gheliick als een Leeuwe: ende te miete maken/ als een Luypaert.

Ghy betuptt uwe goeden met doornen/ waeromme en maeckt ghy niet veel meer uwen monde deuren ende grendelen?

k Eccl.11.18 Ghy weecht v gout ende silver/k waer om en weecht ghy ook niet uwe woorden op de goudtwaghe.

Hoedt v / dat ghy niet daer door en liberet/ ende valt door uwe vpanden/ die op v loeren.

Dat xxix. Capittel.

1. ende 2. Synen naesten te leenen. 4. Menige zijn ondanckbaer tegben hare weldoenders. 11. De ondanckbaerheyt en behoort ons niet af te wenden van weldoen. 12. Men moet den armen helpen/ 15. 16. ende 17. Aelmissen sal verlossen van alle ongheluck. 19. Een vroom man wordt bezorgt voor zijnen naesten/ 24. ende 25. Bezorghe worden/ heeft veel rijcke lieden verdoruen. 28. Het sonderlichste tot het leuen des menschen. 29. Het leuen des armen. 31. De vreemdelinck is veel veracht rens onderworpen.

Leenē is een werck der barmhertichept. a Deut.15.7 Luce 6.30

Me zijnen a naesten leenet / die doet een werck der barmhertichept: ende wie goeden heeft / die sal sulck doen.

Leenet uwen naesten / wanneer hp dies behoeft: ende ghy ander / gheeft het weder/ op de besprooken tijdt.

Houdt wat ghy ghesproken hebt/ende en handelt niet bedrieghelijcken met hem / soo dint ghy altijt uwen noordtuft.

b Eccle.8. 15 Menich meynet/b het sp genouden wat hp vorghet:ende maeckt dien onwillich/die hem gholpen heeft.

Hp kusser eenen de hant/ dewijle dat men hem leenet/ende spreeckt soo ootmoedichlick + om des naesten ghelt.

Doch/wanneer hp het sal weder gheuen/ so verreckt hp het/ ende clagher seer/ het sp een s'ware tijdt.

Ende of hp het schoon wel vermach / so gheeft hp noch nauwe de helft weder / ende rekent her gheuen voor een ghewin toe.

Vermach hp nv niet / so vrenget hp ghenen omme tghelt : de selue heeft hemselnen dan eenen vpandt gheeycht/ met zijnen eygen ghelde.

Ende gene betaelt hem met bloerken ende schelden/ende gheeft hem spytighe woorden voor ghelt.

Menich leenet noode / wt gheener boosheer meynnighe / maer hp moet hem vreesen/ hp come om het zijne.

Doch hebbet ghedult met uwen naesten/ c in der noot / ende doet de aelmissen daertoe/dat ghy hem tijdt later.

Helpt den armen omme d des ghebodts wille: ende en laet hem in der noodt niet ledich van v gaen.

Verliest gheerne v gelt/ om ws broeders eñ naesten wille/eñ en begraeft het niet onder eenen steen/daer het doch omme coemt.

e Damelt v eenen schat nae den ghebode des Alderhoochsten:die sal v beter zijn/dan eenich goudt.

15 Legghet f uwe aelmissen aen een soudere- 16lijcke g plaetse:dat selue sal v verlossen van 17allen ongheluicke.

18 Hp sal voor v strijdē tegen uwen vpandt/ beter dan eenighe schilden ofte spiessen.

19 i Een vroom man voert borghe voor zijnen naesten : maer een onbeschaemt mensche/laet zijnen borghe staen.

20 Vergeet der weldaet uwes borgen niet: want hp heeft hemselnen voor v gheset ter.

21 De Godtloose vrenghet zijnen borghe in 22schaden : ende een ondanckbaer menschen 23laet zijnen verlosser steken.

24 Borghe worden / heeft vele rijcke lieden verdoruen / ende gins ende weder gheworpen/gheliick als de baren in der zee.

25 Het heeft groote lieden verdreuen/ dat sp in vreemde landen moesten gaen dwalen.

26 Een godloose/so hp borghe gheworden is/ ende gaet met loose swencken om / dat hp hem daer wt draepe / die en sal der straffe niet ontgaen.

27 Helpt uwen naesten wt / so vele als ghy cont/ende siet voor v/dat ghy niet selfs daer ouer te schanden en comet.

28 k Het is genoech tot desen leuen/wie water ende broot/cleederen eñ huys heeft/daer hp zijnen noodtuft mede bedecken can.

29 m Eleyne neerinighe / onder een eyghen berderen dack / is beter dan een costelijcke tafel onder den vreemden.

30 n Laet het v wel behaghen /. ghy hebbet weynich ofte vele.

31 o Want het is een schandelijck leuen / van hupse te hupse gaen : ende waer een vreemdelinck is/ daer en derf hp zijns mont niet op doen.

32 Hp moet over hem laten gaen/ende eenen yeghelijcken met hem laten drincken / ende gheenen danck daer toe hebben : maer daer toe bittere woorden hooren:

33 o Manneliicken / Gast gaet heuen / ende berepdt de tafel / laet mp met v eenen / wat ghy hebt.

34 Item: Treckt wech/ ick hebbe eenen eerlijcken Gast ghecreghen: ick moet het huys selfs hebben/ mijn broeder treckt tot mp.

35 Dulck is swaer eenen vermoghenden manne / dat hp om der herberghe wille / sulcke woorden hooren moet / ende dannent heen voor werpt/alsmen hem gheleent heeft.

Dat xxx. Capittel.

1. Zijn kint straffen. 8. Een verwent kint. 14. Een arme wel te passe. 15. Ghoen goet voor ghesonthept/. 18. ende 19. De offerhande is den afgoden onnut. 13. Hemselnen salmen goet doen. 24. Hoedt ende twist vercozen het leuen. 26. Een vroolijck heerte.

1 We a zijn kint lief heeft die hout het ten allen tijts onder die roede / op dat hp vermake hier namaels vreuchde af he sal hem daer inne.

2 Wie zijn kint castijdt / die sal hem daeromme verblijden/ ende en derf hem daeromme bp den bekenden niet schamen.

3 c Wanneer een zijn kint onderwijst/ dat verdriet zijnen vpandt/ende verblijdt zijnen vrienden.

4 Want of zijn vader sterft/ so isset doch/ als en ware hp niet ghestoruen : want hp heeft zijns ghelijcken achtergelaten.

5 Doe hp leefde / sach hp zijnen lust / ende hadde vreuchde aen hem : doe hp sterf / en doorste hp niet zorghen.

Want

a Dewijle dat de noot voor handen is.
b Deut.15.7 Luce 6.35 Rom.12.13
c Matt.6.20 Luce 12.33 1.Tim.6.19 Tob.4.11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Want hy heeft eenen beschutter naghelaten / teghen zijne vianden / ende die den vrienden weder dienen can.
Maer wie zijnen kinde te saechte is / die 7
beclaghet zijne stramen / ende verschrickt so dickmaels als hy weent.
Een verweent kint / wort moetwillich / 8
ghelijck als een wildt peert.
Vleyet met uwen kinde / so moet ghy v 9
hier naemaels voor hem vreesen : speelt met hem / so sal het v hier naemaels bedroeven.
Schimpet niet met hem / op dat ghy niet10
met hem hier naemaels treuren moetet / en uwe tanden ten laetsten knirschen moeten.
d Laet hem zijnen wille niet inder ieuget / 11
ende en ontschuldiget zijne dwaesheyt niet.
Buyght hē den hals / dewijle dat het noch
ioneh is: Blout hem den rugge / dewijle dat het noch cleyne is : op dat het niet hardnecksich / ende v onghehoorsaem en worde.
Onderwijst v kint / ende en laet het niet13
vedich gaen / op dat ghy niet over hem tot schanden en worde.
Het is beter / dat eener arm sy / ende wel14
te passe / ende gheson daer by / dan rijck ende ongheson.
Geson ende wel gestelt zijn / is beter dan15
gont / ende een gheson lyf / is beter dan groot goet.
Gheen rijckdom is eenen ghesonden lijf16
ne te vergelijcken: ende geen vreuchde / des herten vreuchde gheliick.
De doot is beter / dan een sieck leuen / ofte17
altijts cranckheyt.
Het is eenen als een goet gherechte / voor18
eenen monde / die met eten en can: ende als de spijse / dienen by eens doodē graf gesetter.
c Want wat is dē afgodē het offer nut: 19
hy en can doch eten noch riecken: so isser met den rincken oock / dien Godt sieck maeckt.
Hy siet het wel met den ooghen / eñ such20
tet daer na: ende is ghelijck als een ghesnedē / die by een magher lept / ende suchtet.
f Maeckt v selven niet treurich / ende en21
plaghet v selven niet / met uwe eyghen ghedachten.
g Want een vrolijck herte / is des menschē22
leuen: en zijn vreuchde / is zijn langhe leuen.
Doet v wat goets / ende troostet v herte / 23
ende dryft de treurichheyt verre van v.
h Want treurichheyt doet vele lieden / en24
de en dient i doch nerghens toe.
Nijt ende toorne vercorten het leuen / en25
de sorghe maeckt out voor der tijt.
Een vrolijck herte smaeckt alle dat wel / 26
wat hy et.

1. ende. 2. Waken ende sorghen om rijcke te worden. 5. Wie ghelt lief heeft / 6. ende 7. Wele corrigeren an ongheual / om des gelts wille. 8. Welden vreden. dieonstraffelijck genouden wort. 12. Hem ghemanieret te houden in zijn eten. 28. Von ooghe. 23. Mate houden in zijn eten. 28. Von goet eerlijcken ghebruycken / 30. ende. 40. Dronckenheyt / 35. ende 36. Den wijn is geschapen om den menschen te verblijden. 41. Zijnen naesten niet schelden by den wijne.

Weken na a rijckdom / verteert het lichaem: ende dacrom sorghen / en laet niet slapen.
Wanneer een lept ende sorghet / so waect hy altijt op / ghelijck als een groote cranckheyt altijts opweckt.

Die is rijck / die daer arbeydet ende vergaemelt gelt: ende houdet op / ende gebruyckt dat oock.
f Maer die is arm / die daer arbeyt / ende het en gedyet niet: ende wanneer hy alreede ophoudet / so is hy doch een bedelaer.
Wie ghelt lief heeft / die en blijft niet son-
der sonde : ende wie vergancklijck dinck soeckt / die sal daer mede vergaen.
b Vele comen tot ongeual / om des gelts wille / ende verderuen daer over voor haren ooghen.
Die hem c offeren / die stort het / ende die
onreclitighen vangt her.
d Wel den Rijcken / die onstraffelijck gevonden wort / ende het ghelt niet en soeckt.
Waer is die ? soo willen wy hem loven: want hy doet groote dinghen onder zijnen volcke.
Die hierin beyroeft / eñ rechtschapen ghevonden is / die wort met recht gheloeft: hy conde wel quaet doen / ende en deden doch niet: schade doen / ende en deden doch niet:
Daerom blijnen zijne goeden / ende de heyligben pryisen zijne almissen.
Wanneer ghy by eens rijcken mans tafel sidt / so en spreeret uwe hele niet op.
Eñ en denckt niet: Hier is so veel te eté:
f Maer d eenckt / dat een ontrouwe ooghe / nijdich is.
(Want wat is nijdigher / dan sulck een ooghe:) ende weenet / als sy eenen siet toegheven.
Grypt niet na allen dat ghy siet / ende en neemt niet dat voor hen in de schotel lept.
e Neemt her by v selven af / wat uwen naeste ghernie oft ongeerne heeft / ende hout v vermaetrichlijck in allen stucken.
Eet als een f mensche / wat v voorgheset-
tet is: ende en eet niet te seer / op dattmen v niet g gram en worde:
Gin der eerbaerheyt wille / hout ghy eerst op / ende en weest geen onmaetadichlick vreter / op dat ghy gheen ongonste en verkrijgher.
Wanneer ghy by heleu sittet / soo en tastet niet eerst toe.
h Een zedich mensche / laet hem met eenen elenden ghenoeghen / daerom en derf hy in zijnen bedde so niet k hijghen.
l Ende wanneer de mage matich gehouden wort / soo slaeptmen saechte / so can een des morghens vroech opstaen / ende is sijn by hem selven.
m Maer een onmaetadichlijck slocker slaept onrustich / ende crijcht het crimpen ende buyck wee.
Wanneer ghy te veel ghegeten hebt / soo staet op / ende gaet wech / ende legghet v te rusten.
* Ydijn kint / hoort my / ende en verachtet my niet / op dat v ten laetsten myne woorden niet te treffen.
n Neemt voor v te arbeyden / soo en weder maert v gheen crancheyt.
o Eenen spijsmilden man loven de lieden / ende segghen: Hy sy een eerlijck man: ende sulck is eenen goeden roem.
Maer van eenen vreeken biltze / spreeckt de ganesche stadt quaet / ende men sept daer eerst aen.

Weest

Rijcke.
Arm.
Gheit.
b Syr. 8.3
c Die dē Mammon dienen / als S. Paulus oock seyt / dat de geestelijcke sijn / ende de ouerige zijn des Mammons pa pen ende dienaers.
b Luce. 6.24 | Syr. 8.3
Tafelrucht.
e Mat. 7.3
f Niet als een swyn / g hatisch by desen.
b Syr. 37. 32
i Dechten / dunnen.
k lijghen.
l Eccle. 5.23
m Syr. 38.4.
* Cap. xxxij. Luther.
n Eccl. 12.11
o Prov. 22.9
De vromeheyt is eenen boosen laster. Ephes. 5.18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Weest gheen wijnsupper: want de wijn verderft veel lieden.

p heedhmoedighe sterke. Wepnich wijn is ghesont.
q Psa. 104. 15 Prou. 31. 6 1. Tim. 5. 23

Het somtijts proeft het ghehechte ijserwerck: also proeft de wijn de p wtvenelighe herten/wanneerse dzoncken zijn.

De q wijn verquickt de menschen het leuen/soomen hem matichlijck dzinct.

Ende wat is het leuen/daer geenen wijn en is?

De wijn is gheschapen/dat hp de menschen sal vzolijck maken.

De wijn ter noodtdzuft gedzoncken/verblijt lijf ende ziele:

Maer soomen dier te veel dzinct/so bzenghet hp hertenleet.

r De dzonckenheyt maeckt eenen dullen sot noch duller: dat hp tozt ende pocht/tot dat hp wel ghebloumwet/ghesiagen ende gewondet wozt.

s Scheldet nwen naesten niet hp den wijne/en en bespot hem niet in zijner bzenchde.

Geeft hem gheene boose woozden/ende en belieghent hem niet met harde woozden.

r Prou. 20. 1 3. Esdr. 3. 18 Judit. 13. 4

Tucht in Collacien.
s Syr. 20. 1

Dat xxxij. Capittel.

4. ende 5. Het behoozt den ouden toe te spzeken/ 10. De iongheling mach ook wel spzeken/ alst hem van nooden is/ 11. ende behoozt wepnich woozden te ghebzupcken/ 13. ende 14. Schaemte maeckt groote gonste. 17. God louen na eten/ 18. ende 20. Dien den Heere vzeest. 21. Een godloos mensche/ 22. ende 23. Een vernuftich man/ en verachtgoedenraet niet. 27. Op God vertrouwen. 28. Wie den Heere vertrout.

Waer hout v/gelijck als sp/ende richt v na hen/soo sidt ghp recht.

Esi gheeft daertoe wat v behoozt/wilt ghp mede litten.

Op dat sp met v vzolijck zijn mougen/en ghp de eere daer van crijghet/dannen v eenen zedighen vziendelijcken man heete.

De outste sal spzeken: want het behoozt hem/als die eruaren is: ende en verhindert de spellieden niet.

Ende wanneermen Liederen singhet/soo en clapt daer niet in/a ende spaert uwe wijsheyt tot eenen anderen tijdt.

Ghelijck als een Robijn in sijnen gonde lichtet/also verciert een gesanck de collacie.

Ghelijck als een Smaragde in schoonen gonde staet/alsо vercieren den Liederen by den goeden wijn.

b Een iongheling mach ook wel eenmael oft tweemael spzeken/alst hem van nooden is.

Ende alsmen hem vzaecht/soo salhy het cozt maken/ende hem houden/als die niet veel en weet/ende lieuer swijghen.

Ende sal hem den heere niet ghelijck achten: ende als een out man spzeeckt/daer niet in clappen.

Donderen vzengt grooten * blixem/ schaemte maeckt groote gonste.

Staet ooch by tyden op/ende en weest niet de laetste/maer gaet haest te huys.

Ende speler aldaer/ende doet wat ghp wilt: doch dat ghp niet quaets en doet/ende niemant en c poechet.

Maer danckt vooz dat alle/dien die v ghescheppen/ende met zijne goederen versadighet heeft.

* Wie dē Heere vzeest/die laet hem geerne onderwijsen: ende wie hem vzoech daertoe schicket/die sal ghenade vinden.

a Eccle. 3. 7
b Syr. 20. 9 Job 32. 6
* De blixem maect vooz het donderen/ alle dinck haestelijck vol lichts: alsoo maect schaemachticheyt haest gonst by alle man/ wāt alle de werelt heeft eenē ionghen mensche lief: wanner hp schaemachtich is: en wederō is alle de werelt vpant der onbeschaemder ieucht.
c Dat is/ het dupsgelm ofte de vzouwe slaet/maer speler/dat is/ weest vzolijck met hen.

*Cap. xxxij. Luther. Godts vzeese.

Dat xxxij. Capittel.

1. Wie den Heere vzeest/dien sal ghen leet ouercomen/2. ende 3. Een wijs man/ende verstandich man/4. Der salue seker zijn/ende daernaer van spzeken. 6. De huychelaer/8. ende 9. De Heere heeft de tijden onderscheyden/11. Alle menschen zijn van der aerden/12. De Heere heeft sommighe gheseghent/verhoocht/verlooct ende vernedert/13. ende 14. De mensche zijn vaer haut des ghenen diese ghemaeckt heeft/15. De Godvzuchtighe en de Godloose/27. Eenen boosen knecht.

Wie a God vzeest/dien en coemt geen leet ouer/maer wanneer hp aenghechten is/so sal hy weder verlost wozden.

Een wijs man/en laet hem Gods woozt niet verleeden: maer een huychelaer sweest/ gelijck als een schip op der verbolghen zee.

Een verstandich mensche hout vast aen Gods woozt/ende Gods woozt is hem seker/gheliick als een clare reden.

Wozt der salue seker/daer na spzeeckt daer van: laet v te vozen wel leeren/so condt ghp antwoozden.

b Des dwasen herte/is gheliick als een radt aen den waghen/ende zijne ghedachten loopen om als de naue.

Ghelijck als de stoothengst sehzeyet te ghen alle merren: alsо hangt de c huychelaer allen besspotters aen/

Ende spzeeckt: Waerom moet den eenen dach heplighet zijn dan den anderen? soo doch de Sonne den eenen dach soo wel maeckt int iaer/als den anderen.

De wijsheyt des Heeren heeft sе alsо onderscheyden.

Ende hp heeft de Jaertijden ende Weedaghen alsoo gheozdineert.

Hp heeft sommighe vpmercozen ende geheplighet vooz anderen daghen.

Gelijck als alle menschen van der aerde/ ende d Adam wt het stof gheschapen is/en de doch de Heere haer onderscheyden heeft/ na zijn menchmuldige wijsheyt/ende heeft menigherley wijse onder hen gheozdinneert.

Sommighe

Sommige heeft hy gesegent/ verhooget/ende tot zynen dienste vercozen/ ende sommighe heeft hy vervloeckt ende vernedert/ende van haren stoele afgheslooten.

e Want sy zyn in zyne hant/ gheliick den leem in des Pottbackers handt: hy maeckt alle zyne wercken als het hem behaecht.

Also zyn ook de menschen/inder handt/ diens/diese gemaeckt heeft/ ende gheeft eenen yeghelicken als het hem goetdunckt.

f Also is het goede tegen het boose/en het leuen tegheu den doot/en de Godtruchtighen tegheu den Godtlooseu gheordineert.

Also siet aen alle wercke des Alderhoochsten/ twee/ twee/ een teghen het ander gheordineert.

Ick ben de laetste opghewaeckt/ als een die in den herfste g naleeft/ende Godt heeft my den seghen daer toe gheghenen/dat ick mijne Wijnperssc ook vol ghemaeckt hebbe/gheliick als mden vollen herfste.

Siet/ h hoe dat ick niet voor my ghearbeydet heb/ maer voor alle die / die ghenne leeren wouden.

Hoort na my/ghy groote heeren/ en ghy regenten inde volcke/neemt het ter herten.

Laet den sone/ i den wyne/ den broeder/ den vriende/ geen macht over v/dewyle dat ghy leeft/ en overgeeft niemande uwe goeden: op dat het v niet en beronwe/en moetse daerom bidden.

Dewyle dat ghy leeft / ende eenen adem hebt / so en onderghevet v ghenen anderen menschen.

Het is beter dat uwe kinderen uwer bedoenen / dan dat ghy hen moetet inde handen sien.

Wyst ghy de oudste in uwe goederen/ende en laet v uwe eere niet nemen.

Wanneer v eynde coemt / dat ghy daer aen moet/ k als dan deplet uwe erue uit.

Den Esel behoort zyn voeder/ de geesel ende last: also den knecht zyn broot/straffe ende arbeyt.

Houdt den knecht ten arbeyde/ soo hebt ghy vruchte van hem: Laet ghy hem ledich gaen/ so will hy een Joncker zyn.

Het Jock en de stricken/buygen de hals: eenen boosen knecht / stocken en cluppelen.

Dwingt hem ten arbeyt/ dat hy niet ledich en gae: ledicheyt leert vele quaets.

Legget hem arbeyt op/ die eenen knecht te behoort: hoort hy v dan niet/so setter hem inden stocks.

Doch en legghet ghenen te veel op/ende hout niet in alle dinghen.

m Hebt ghy eenen knecht/ soo hanthauet hem als v selven: want wie hem wat doet/ die wepnt v lijf ende leuen.

Hebt ghy eenen knecht/so laet hem horen/ ghelick als n waert ghy eyghen woort dich: want ghy behoeft zynert/ ghelijck als ghout ghy hem nu niet wel/o dat hy hem opnaect/ende van v loopt / waer wilt ghy hem weder soecken?

Wat xxxiij. Capittel.

1. Onwijse lieden bedrieghen henselven. 2. Op droomen achten/ 4. ende 9. Eygen prophetie/ende wayninghe/ die niet en is voor Gods inghenen/ 13. ende 14. Een wel gheoefent man/ 14. ende 15. De Godtruchtighe hebben

de rechte geest. 19. De oogen des Heeren sijn op die/ die hem lief hebbe/ 21. en 22. Wie dat onrechtuerdighe goede offert/ dienst offer is een spot. 23. De gaue der godlooseu. 35. De arme heeft niets/ dan te weynich broots. 37. Onnut oft profijtelijck.

1 Onwijse lieden bedrieghen henselven/ met dwaese hope/ende sotten verlaten hen op droomen.

2 Wie op droomen achter/ die grijpt na de schaduwe/ende wil den wint vanghen.

3 Droomen en zyn niet anders/ dan beelden sonder wesen.

4 a Wat onreyn is/ hoe can dat reyn zyn?/ ende wat valsch is/ hoe can dat waer zyn?/

5 b Eyghen prophetie / ende ydelinghe/ ende droomen en zyn niets. ende maken eenen doch swake ghedachten.

6 c Ende soo sy niet en comen door inghe-winghe des Alderhoochsten/ so en houdt daer niets van.

7 Want droomen bedrieghen veel lieden/ en die zyn bedroghen/die daer op bouwen.

8 ¶ Men behoeft gheen d leugenen daertoe/ daemen het ghebodt houde/ende men heeft ghenoech aen Godts woort/ wanneermen het rechte leeren wil.

9 Een wel gheoefent man/verstaet veel/ ende een wel ervaren man / can van wijsheyt spreken.

10 ¶ Maer wie niet gheoefent en is/ die verstaet weynich/ ende de dwalende gheesten richten veel quaets aen.

12 Doe ick noch in dwalinghe was/ conde ick ook veel leeringen/ende was so geleerd/ dat ick het niet al segghen en conde.

13 Eñ ben dickwils in vare des doots daer over gheconen/tot dat ick daer van verlost ghewordeu ben.

14 Nu sie ick / dat de Godtruchtighe den rechten geest hebben/want haer hoope staet op dien/die hen helpen can.

16 e Wie den Heere vreest / die en derf hem nergens voor verschricken noch ontsetten: f want hy is zyn toeverlicht.

17 g Wel dien/die den Heere vreest.

18 Waer op verlaet hy hem ? wie is zyn steunsel?

19 h De ooghen des Heeren sien op die/ die hem lief hebben : hy is een ghewelddich beschutter/een groote sterckte/een voordeck teghen de hitte/een hutte teghen den heeren middach/een behoeder teghen het strijcken/een hulpe teghen den val:

20 Die het herte verblijdt/ ende het aenghesichte vrolijck maeckt/ende gheeft ghesontheyt/her leuen ende den seghen.

21 * i Wie van onrechtuerdigen goede offert/dienst offer is eenen spot: ende sodanigen spot der Godtlooseu/en behaecht Gode ghenheel niets.

23 k De gaben der godlooseu/en behagē de Alderhoochsten geheel niets/ende de sonden en worden niet veel offeren niet versoent.

24 Wie dan des armen goet offert/die doet eenen / als die den sone voor des vaders oogen slachtet.

25 De arme en heeft niets dan eē weynich broots: wie hē dat afrooft/die is eē moorder

26 Wie eenen zyne neeringe neemt/die doet zynen naesten.

27 l Wie den arbeyder zynen loon niet en gheeft/ die is een bloethont.

a De droomen zyn valsch eñ onreyn : wat souden sy dan heyligheu of goetmaken?
b Jere. 23. 25.
c Dan. 7. 1
4. Esd. 11. 1

d Ghy en doet niet de droomē niet vraghen/ wat goet zy te doen: ghy hebt Godts woort.

Wie Godt vreest / die woort verlost uit aller noot.
e Psal. 3. 7 ende 27. 3 ende 112. 7 ende 118. 10
f Psal. 18. 19 ende 91. 9 Prou. 3. 25
g Psal. 112. 2
h Psal. 34. 16 ende 91. 1 Syr. 15. 24 1. Pet. 3. 12
* Cap. 35. Luther.
i Prou. 21. 27 Onrechtuerdich goet.
k Esai. 1. 13 Prou. 15. 8 ende 21. 27

Godt en woort niet offerē niet versoent / maer met eenē onschuldige leuen.
Prou. 15. 8
l Deut. 24. 14 Syrach. 7. 22 Tobi. 4. 14

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

a Sy willen offeren ende bloom zijn/ eñ en laten doch niet af vanden sonden. Dat heer te gelijcke bouwen ende bzeken te ghelijcke biddē eñ bloecken.
a Mat.19.12
b 2.Pet.2.22.

Wanneer een m houtwet/ende dat selue wederommе af bzeeckt/ wat heeft hy daer meer van, dan aerbeyt?

Wanneer een bidt/ eñ wederom bloert/ hoe sal de Heere dien verhoozen?

n Wie hem wasschet wanneer hy eenen doodt aengeroert heeft/ende roert hem weder aen/wat helpet dien zijn wasschen?

o Alsoo is de mensche, die vooz zijne sonden vastet: ende sondiget altijts weder: wie sal diens ghebedt verhoozen/ ende wat helpet hem zijn vasten?

2 Godts ghebodt houden / dat is eenen rijcken offer.

Dat xxxb. Capittel.

1. Welcke de warachtige offerhanden zijn. 5. Aflaten van sonden. 8. ende 9. Des rechtueerdigen offer/ 10. Godt zijn eere gheuen met vzolijcken ooghen. 15. De Heere is een Wreker. 16. Hy hoozt het gebet des/die onrecht lijdt/ 18. eñ 19. De tranen der weduwe. 21. Het gebet der ellendighen. 22. De Heere sal rechtueerdich oozdeelen ende straffen. 23. Sal der onbarmhertigē landenen in stucken slaen. 24. Ende genen eenen gheliicken na zijne wercken. 26. De barmhertichept coemt inder noot ter rechter tijt.

1 Godts gebodt groot achten / dat offer helpet wel.

Wie Godt danckt dat is een recht semel offer: b wie barmhertichept doet/dat is het rechte danckoffer.

2 Aflaten vanden sonden / dat is eenen Godts dienst/die den Heere behaecht: ende ophouden onrecht te doen / dat is eenen rechten soenoffer.

c Maer ghy en sult daerom niet ledich vooz den Heere verschijnen.

Want sulcx moetmen oock doen / om Gods ghebodts wille.

c Des rechtueerdighen offer maeckt den Altaer rijck/ ende zijnen reuck is soete vooz den Alderhoochsten.

Des rechtueerdigen offer is aengenaem/ ende desseluen en wozt nemmermeer vergeten.

f Gheeft Godt zijn eere met vzolijcken ooghen/ende uwe eerstelinghen sonder alle ghebzeck.

g Wat ghy h gheeft/ dat geeft geerne/ ende heyligt uwe Tienden vzolijcken.

i Gheeft den Alderhoochsten daerna als hy v verleent heeft / ende wat v handt vermach/dat gheeft niet vzolijcken ooghen.

Want de Heere/die een vergheldet is/sal het v seuenmaudich vergelden.

k Maeckt geen vercoztnighe van uwer gaue/want het en is niet aenghenaem.

Doeckt gheen voozdeel/wanneer ghy offeren sult: want de Heere is een Wreker/ ende vooz hem en is geen aensien der persoonen.

m Hy helpet den armen/ende en liet geene persoonen aen/ende hy hoozt het ghebedt diens/die onrecht lijdt.

Hy en veracht des weesen ghebedt niet/ noch der weduwen/wanneer sy claghet.

De tranen der weduwen / vlieten wel vander wanghen nederwaerts: maer sy schreyē opwaerts/tegē die/ diese wedzingt.

Wie Godt dient met lust/ die is aengenaem/eñ zijn gebet reyct tot inde wolcken.

n Het ghebedt der ellendigen/dzingt doozde wolcken/ ende en laet met af/tot dat het daer toe coemt/ende en houdt niet op/ tot dat de Alderhoochste daer in siet.

a 2.Sa.15.22
Jerem.7.3

b Phil.4.18
Hebz.13.16

c Exo.23.15
ende 34.20
Deut.16.16
d Gheliick als sy seggen: helpen de goede wercken niet s/ so en willen sy niets doen: waerom sullen ons dan de Papen?
e Gene.4.4
ende 8.21
f Prou.3.9
Deut.36.2
g 2.Cor.9.7
h Den Priesteren ende Leuiten.
i Tobi.4.8

k Leui.22.18.
Deut.15.21.
l Deut.10.17
2.Para.19.7
Acto.10.34
Roma.2.11
m Exod.3.7
Iudit.9.11
Het ghebedt der armen/ ellendighen ende weduwen / verhoozt Godt.
Het roepen der ellendige coemt vooz Godt.
n Tren.3.44
Acto.10.2
Exod.3.7
Tobi.3.18

22 Ende de Heere sal rechte vozbeelen/ ende straffen/ende het niet vertrecken/noch langher lijden/

23 Tot dat hy den onbarmhertighen de lenden o in stucken slae/ ende hem aen stukken hacke/ ende vertroeye alle die/ die lieden wzeke/ ende vertroeye alle die/ die ghenen beleedighen / ende dat ghewelt der onrechtueerdighen neder stozte.

24 p Ende gene eenen peghelijcken na zijne wercken/ende loone hen als sy het verdient hebben.

25 Ende wzeke zijn volck/ende verheughese met zijner barmhertichept.

26 Gheliick als den reghen ter rechter tijde coemt/alst dzooghe is: alsoo coemt de barmhertichept oock inder noodt ter rechter tijt.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Het gebedt der gelooughen tot God tegen de gene die zijn Ghemeynte verdzucken. 21. Het heere des verstandighen. 22. Een bezeeghelijck mensche/ 24. ende 25. De schoonheyt eñ kloeckheydt eens wijfs. 29. Een hupsch vzouwe hebben. 27. De mensche sonder hupsch vzouwe.

1 Eere Almachtighe Godt/ ontfermt v over/ende siet daerin/ eñ verschzickt alle volcken.

2 Heft uwe handt op a over de vzeemden/ dat sy uwe macht sien.

3 4 Gelijck als ghy vooz haren oogen waert bp ons: also vertoont v heerlijcken aen hen/ vooz onsen ooghen.

5 Op dat sy bekennen/gheliick als wy bekennen/ b dat daer geen ander God en zy/ dan ghy Heere alleen.

6 c Doet nieuwe teeckenen / ende nieuwe wonderen.

7 Bewijst v hant/ende uwen rechten arm heerlijcken.

8 Verweckt de grimmicheyt/ende giet den toome wt.

9 Ruckt den tegenpartijder weech/ eñ vernielt den vyant.

10 Ende haest v daermede / * ende denckt aen uwen Eedt / op dat men uwe wonderdaet pijsse.

11 Den toome des vyers/ moetse verteeren/ die so seker leuen/ende die uwen volcke leet doen/moeten vnmers vergaen.

12 Vermozselt dat hooft der Vorsten / die ons haten/ende seghen: Wy zijnt d alleen.

13 Versamelt alle stammen Jacobs / ende lacse uwe Erue zijn/ e gheliick als vanden beghinne.

14 Ontfermt v wus volck/dat van v den name heeft/ ende Israels / f dien ghy noemet uwen eersten sone.

15 Ontfermt v der stadt Jerusalem/daer v heyligdom is/ g ende daer ghy woonet.

16 Richter Sion weder op / dat altaer v woozt weder opga/dat uwe eere inde volcke groot wozde.

17 Vertoont v reghen dien / die vanden beginne v h Eyghendom gheweest zijn/ ende vermillet de Pzophetien/die in uwen name

18 Vergheldet dien/die op v wachten / op dat uwe Pzophetien warachtich bewonden worden.

19 Verhoozt Heere het gebet dier/die v aenroepen/ i na den segen Aaron/over v volck: op dat alle die op aerdē woonen/bekennen/ dat ghy Heere/de eewighe Godt zijt.

* Den

* Den dryck neemt allerley spijse tot
hem: doch is den spijse beter/dan de ander.
Gheljck als een tonghe het wildbraedt
smaeckt: alsmerckt een verstandich hert
de dalsche woorden.
Een bedriegelijck menschc/ can eenen
een ongheluck bringhen: maer een die er
naren is/weert hem daer voor te hoeden.
De moeders hebben alle sonen lief/ ende
een dochter gheraeckt doch somtijts beter
dan de sone.
Een schoon wijf verblijdt haren man/en
een man en heeft niet lieuers:
Als sp daertoe vriendelijck en vroom is/
so en bindtmen des mans ghelijcken niet.
Wie een hupsvrouwe heeft / die brenght
sijn goet tot nut/ ende heeft eenen trouwen
hulper / ende eenen plaet / daer hy hem op
troosten can.
Waer gheenen tuyn en is/ daer wort het
goet verwoestet: en waer gheen hupsvrou-
we en is/daer gaet het den hupsheere ghe-
lijck of hy verdwaelt ginghe.
Gheljck alsmen eenen straetrooner niet
en betrout/die van eener stadt in de ander
stuypt : alsoo en betrouwen oock eenen
manne niet/die geenen nest en heeft/ en ter
herberge trecken moet/waer hy te lact roft.

Wat rrrvij. Capittel.

1. Vrient alleenlijck merten name. 2. Vrient tot vrant worden. 4. Vrienden als wel gaet. 5. Vrienden om des buyks wille. 9. Men sal acht hebben op die raet gheven/ 15. ende 16. Wele de loose van menschen men hanteren sal. 18. Beter mercken dan seuen wachters. 24. Een wijs man/ wijs man leert sijn volc. 28. Een pegelijck heeft sijnen beschicken tgt te leuen. 29. Een wijs man/ heeft sijn sijnde lieden een groot aensien. 30. Hem-selven sijnen. 32. Matichepdt ende ghema-tichept in eten.

Een pegelijck vrient sept wel: Jck ben
oock vrient:maer sommige sijn alleen-
lijck met den name vrienden.
Wanneer vrienden onder een ander vp-
ant worde/so blijft de haet/ tot in de doot.
Och van waer coemt doch dat quaet/
dat alle de werelt so vol valschept is:
Wanneer den vriende wel gaet / soo
berblijden sp hen met hem : wanneer hem
qualijck gaet/so worden sp sijne vpanden:
Sp treuren met hem / omme des buyx
wille: maer wanneer de noodt aengaet / so
houden sp b hen tot eenen schildt.
Vergeet nwen vrient niet/ wanneer ghy
wijsen sijt/ ende denckt aen hem wanneer
ghy rijck worder.
c Een pegelijck raetgheuer wil raden:
maer sommighe raden tot haer eygen nut.
Waer sommighe hoedt v voor de raetgeuers:
bedenckt te vozen/of het goet sy:
Want hy denckt nusschien hemselven te
raden/ende wilt v laten wagen/ en spreet:
Ghy sijt op de rechte bane.
Ende hy staet gheljckewel tegen v/en der
mercke daer op/hoe het gheliicken wil.
d Houdt gheenen raet met dien / die een
quaet vermoeden op v heeft/ ende en neemt
niet te rade/die v benijden.
Gheljck als wanneer ghy een vrouwe
om raet vraghet/hoemen hare vpandinnen
vrientlijck sijn mochte:/ oft eenen vertzaech-
den/hoemen krighen mochte:/
Ofte eenen Coopman/hoe hooch hy uwe
ware teghen de sijne achten wille:/ ofte ee-
nen Cooper/hoe viere ghyse geuen sult:/ ofte
eenen nijdighen/hoemen weldoen mochte:/
ofte eenen onbarmherrighen / hoemen ghe-
nade bewijsen mochte:/
Ofte eenen luyen/van grooten arbeyt de/
ofte eenen dachloonet/die nerghens beseten
is / hoemen wt den arbeyde niet gaen en
moet:/ofte eenen traghen huysknecht/ van
veel bedrijfs :/ sulcke lieden en neemt niet
tot raet.
e Maer hout v altijts tot Godtvreesen-
de lieden/die ghy weet / dat sy Godts ghe-
bodt houden:
Die ghesinnet sijn als ghy sijt die mede-
lijdinghe met v hebben/soo ghy strupchelt:
Ende blijft by haren rade: want ghy en
sult gheenen gheertsweren raet vinden.
Ende sulcker eer / can dickwils wat be-
ter mercken/dan seuen wachters/die boven
op der wacht sitten.
f Doch in allen desen roept oock den Al-
derhoochsten aen / dat hy v doen wel ghe-
lucken/ende niet feylen en late.
g Eer ghy wat beghint / soo vraecht te
vozen/ende eer ghy wat doet/so neemt raet
daertoe.
Want waermen wat nieus voor heeft/
daer moet van dese dier een in comt: Wat
het goet ofte boos wozde/dat leuen ofte de
doot daer wt volghe : ende dit alle regeert
altijts de tonghe.
h Mensch is wel gheschickt andere lieden
te raden/ende en is hemselven niet nut.
i Mensch wil cloeckelijck raden/ende men
en hoort hem doch niet gheerne/ ende blijft
een bedelaer.
Want hy en heeft van den Heere de ge-
nade daer niet toe / ende gheen wijsheyt en
is in hem.
k Mensch is wijs voor eyghen beuindin-
ghe: die doet voorderel niet sijnen rade/ende
treft het.
l Een wijs man/can sijn volck leeren/h en
doet met sijnen rade voorderel / en treft het.
i Een wijs man wort hooch gheloeft/en
alle die hem sien/prijsen hem.
k Een wijs man heeft sijn lieden een
groot aensien/en sijnre naine blijft eewichlijc.
* Mijn kint/proeft wat nwen lijue ghe-
sont is: ende sier wat hem ongesont is/ dat
en gheeft hem niet.
l Want allerley en dient niet allemau/ so
en mach oock alleman niet allerley.
m Overladet v niet met allerley noode-
lijcker spijse/ ende en eet niet te gierichlijck.
Want veel eten maeckt cranck/ ende een
onmaedsich eter crijcht het krimpen.
Veel hebben den doot gegeten:maer wie
matelijck eet/ die leeft dies te langher.

Wat rrrvij. Capittel.

1. Vlien sal de Medicijn eeren/ 2. ende 12. De Heere heeft hem gheschapen/ 2. ende 8. De Medicijne coemt vanden Alderhoogsten/ ende hy geeft alles wat goet is. 6. God heeft sulck consten den menschc gheghenen. 9. God bidden alsmen ziecke is. 16. Vlien sal sorgedragen de doo-de te begraven. 21. Hem in treurichepdt matighen. 22. Ende het eynde bedencken. 23. Aen den dooden denckcn. 25. Wie de Schrifte leeren sal.

Trouwen raet salmen by Godtvreesenden lieden soecken.

Eer en is niet genoech goeds raedt hebben/ God moet oock gelue daer toe geuen/ anders en gaet het ooc niet voort.
Want hy wil oock mede zijn/ en aengeropen worden.
Dat is/ Sonder het gebet/ is goet raedt/ eyghen raet.
Dat heeft eygen aenslagh/ die de Heeren ganch gaen: daer sijn sy/ die vele radt. ende en hebbe doch de genade daer niet toe.

Welcke recht wijs zyn.

Den Artsten als Medicijn salmen eeren.

EEret den Medicijn met behoorlijcker 1
eerwighe / op dat ghy hem hebbet ter
noodt.

Want de Heere heeft hem gheschapen/en 2
de Medicijne coemt van den Alderhooch-
sten: ende de Coninghen eeren hem.

De conste des Medicijns verhoocht hem/ 3
ende maeckt hem groot by Oversten ende
Heeren.

Medicijne en salmē niet verachten.
a Exod.15.25
2.Reg.4.41

De Heere laet de Medicijne wt der aer- 4
den wassen/ende een vernuftich mensche en
verachtse niet.

a Het bitter water wert doch soete / van 5
eenen houte: op dattmen zijne cracht beken-
nen soude.

Ende hy heeft sulcke const den mensche 6
ghegeven/op dat hy ghepresen worde in zij-
ne wonderdaden.

Daer heelet hy mede / ende verdrijft de 7
smerten/ende de Apoteker maect medecijne
daer van.

Somma:Gods wercken en cannen niet 8
alle vertellen/ende hy geeft alles wat goet
is op aerden.

b Esai.38.7
2.Par.16.12

b Myn kint / wanneer ghy cranck zijt/ 9
so en veracht dit niet:maer bidder den Hee-
re/so salhy v ghesont maken.

c Laet af vander sonde / ende maeckt uwer 10
handen onstraffelijck/ende reynicht v herte
van aller miss daet.

Ten eersten/ wordt dit woort: een anderen/ dort voor v bidden: te verstaen/ gedruyckt van den Medicijn.

Offert soeten reucke/ ende semele ten ge- 11
denckoffer/ende gheeft een vet offer/ gelijck
of ghy van hier moestet.

Daer nae laet den Medicijne tot v co- 12
men/want de Heere heeft hem gheschapen:
ende en laet hem niet van v/dewijle dat ghy
zijner doch behoeft.

Bidde helpt meer dan Medicijne/ende de kenckdienaer doet meer dan de Medicijn. Maer men is niet gheerne bloom / daerom en achtmē des biddes ēn der kerckendienaers wepnich.
c Ion.22.10
1.Thess.4.13

De ure can comen/ dat den cranckē al- 13
leen door d ghene gheholpen worde.

Wanneer sy den Heere bidden / dat het 14
met hem beter worde/ende gesontheyt cry-
ghe/langher te leven.

Wodden hebben seer cleyn ghelaet.

Wie voor zijnen Schepper sondicht / die 15
moet den Medecijn in de handen comen.

e Myn kint/ wanneer een sterft soo be- 19
weent hem/ēn claecht/gelyck of v groot leet
geschiet ware:ēn bewindet zijn lichaam be-
hoorlicker wyse/ ende begraeft hem eertyck.

Ghy sult bitterlyck weenen / ēn dan her- 17
ten bedroeft zijn/ende leet draghen/daer na
als hy gewreet is/ ten allerwepnichsten ee-
nen dach ofte twee:

Op dattmen niet qualijck van v spreken 18
en mach: ende troost v oock weder dat ghy
niet treurich en worst.

f Want dan treuren coemt de de doot/ēn 19
des herten treurichheyt/swacket de cracht.

Treurichheyt ende armoede/doet dat her- 20
te wee moder aenrechtinghe / ende g over-
treedt:

Laet de treurichheyt niet in v herte / maer 21
slaetse van v.

Ende dencker h aen het eynde / ende en 22
vergheet dies niet : want daer en is gheen
wedercomen:het en helpt hem niet/ēn ghy
doet v selven schade.

Denckt aen hem/ghelijck als hy gestor- 23
nen is/so moet ghy ook sterven: ghisteren
was het aen my/heden ist aen v.

f Ps.12.2.5 ende 14.3.9 ende 15.13 ende 17.22. Spr.30.21
g Dat is/ hout gheene maet.
h Ghelijck als David dede over zijns kin- des/ēn sprack: Ick moet tot hē: het en coēt niet weder/etc. Gisteren was het aen my/heden ist aen v.
i 2.Esa.12.22

Den troost v selven weder over hem/ nadenmael zijnen gheest van hier gheschepden is,

25 * Wie de Schrift leeren sal / k die en can * Capit. 38
gheenen anderen arbeyt waernemen : ende lichte wigh men leeren sal/die en moet anders niet te doen hebben. lich sal se

26 Hoe can die deleere waernemen/die daer zijne ploegen moet/ ende die geerne de ossen met pinne der sweepen dryft. /ende met dierghelycken wercken omgaet/ende en weet niet anders/ dan dan ossen te spreken? 1.Tim.1.4 Ackermā.

27 Hy moet dencken/ hoe hy ackeren moet/ ende moet spade ende broech den koepen hoeder gheven.

28 Alsoo ook de schrijnwerckers/ende timmerlieden / die dach ende nacht arbeyden/ man. ende snyden beeldwerck/ende doen meerschē hept / menigherley arbeydt te maken : die moet dencken / dat het recht worde / ende broech ende spade daer over zijn/ dat sy het volbrenghen.

29 Alsa een smit/ die moet by zijnen aenbilt zitten zijn/ende zijn spreeden waernemen/ēn wort mat banden vyere/ende arbeydet hem moe- de door de suusse.

30 Wet * hameren slaet hem de ooren wal/ēn * Sy hameren lier daer op / hoe hy het werck recht make. ghelijck

31 Ēn moet dencken / hoe hy het rede ma- ke/ende broech ēn spade daer over zijn/ dat hy het fijn wt arbeyde.

32 Alsoo een potbacker / die moet by zijnen arbeyt zijn/ende de schijue met zijnen voeten omme dryuen / ende moet altoos met zor- ghen zijn werck maken/ ende heeft zijn ge- wisse dachwerck.

33 Hy moet met zijnen armen wt den leem zijn dat sommeren / ēn moet hem moede tot zijnen voeten burcken.

34 Hy moet dencken / hoe hy het fijn ver- glase/ēn broech ēn spade den ouen dagh en.

35 Dese alle troosten hen op haer hant werc/ ēn een yegelijck benijchet hem zijn werck te connen.

36 Wie en can hagrin der stadt niet ontbee- ren : men en ranse nergent i eenen spricken.

37 Sy en comē de in dorpen oft niet waer: in de stadt nemen/noch in der Senenmē regeren.

38 Sy en comen/dat i ēn sant niet hebben/ de Schrift te leeren / noch het recht ende de gherechtichept te prediken: sy en connen de Spreucken niet leeren.

39 Maer mortē de tijdlicke neeringe waer- nemen/ēn en denckenmet wijder / dan dat sy niet haren arbeyde ghewinnen mogen.

Dat xxxix. Capittel.

1. Wie de Wet des Alderhoochsten sal leeren. 7. Sal bidden voor des gantschen volcx sonde/ 8. ende 9. Hy sal merken Gheest der wijsheyt van den Heere begaeft worden/ 10. ende deper- re gheest ghenade daer toe / dat zijn woordē ende leere voortgaen. 11. ende 12. Hy noch sijne off- heyligher Schrift/ 12. ende 13. Hy noch sijne wijsheyt en sal nemmermeer verghoten worden/ 21. ende 39 De wercken des Heeren zijn goet. 22. ende 23. Wat hy voor zijn ghebodt doet: is liefelijck. 29. Zijn doen is den heyligheu recht. 31. Wat sonde de menschē tot zijnen leuen behoeft. 36. Wat sonde bycruchden doen de Creaturen Gods ēn dienen. 41. Wat sonde Wen sal den Name des Heeren loue ēn danckē. leuen Heyligē

1 Maer wie hē daer toe gens * sal dat hy ende de wet des Alderhoochste *Heere, die moet de wijsheyt aller anden / a ons a Of sommige versoecken/ende inden Propheten studeren. Hy maer

Hy moet de gheschiedenissen der * ver- 2
maerden lieden mercken/ ende op die selue
na denken/wat sy bedieden ende leeren.
Hy moet de gheestelijcke Sprueken lee- 3
ren/ende hemselven in de diepe redenen oef-
fenen.
Die can dan den Heere dienen / eñ hy 4
den Heeren zijn.
Hy can hem laten verschicken in vreem- 5
de landen: want hy heeft versocht / wat hy
den lieden deucht ofte niet en deucht.
Eñ dencket / hoe hy vroech sal opstaen/ 6
om den Heere te soecken/ die hem geschapē
heeft/ende bidder voor den Alderhoochsten.
b Hy doet zijnen mont vry op/ende bid- 7
der voor des ganschen volcx sonde.
Ende wanneer dan de Heere alsoo ver- 8
soent is / soo gheeft hy hem den gheest der
wijsheyt cyckelijck.
Dat hy wijsen raedt ende leere / ghewel- 9
dighlijcke ghenen can / c daer hy den Heere
voor danckert in zijnen ghebede.
Ende de Heere geeft ghenade daer toe/10
dat zijnen raet ende leere voort gaen: ende
d overleyt het te bozen by hemselven.
Daer nae sept hy zijnen raedt ende leere11
wt/ende bewijst het met de heylige Schrift.
e Eñ veel verwonderē hem dan zijn wijs-12
heyt / eñ sy en sal nemmermeer ondergaen.
Zijner en vergt nemmermeer vergeten/13
ende zijnen naem blijft voort ende voort.
f Wat hy geleert heeft/dat salmen voor-14
der predicken / ende de Ghemeynte sal hem
yverighen.
Dewijle dat hy leeft/heeft hy eenen groo-15
teren name/dan andere duysent / ende nae
zijnen doodt blijft hem deselue name.
g Ick hebbe noch wat meer te seggheñ:16
want ick ben ghelijck als een volle Mane.
Inspreet na my/ghy heylighe kinderen/17
ende wassit / ghelijck als de roosen aen den
beken gheplanter.
Ende gheeft soeten reuck van v/ gelijck18
als wieroock: bloeyet als de Lelien / ende
vierket wel.
Dinget loflijck / ende loeft den Heere in19
alle zijne wercken.
h Pryset zijnen name heerlijck: danckert20
hem/ ende loeft hem met singhen ende cim-
ghen/ende spreeckt alsoo int danckē:
i Alle wercken des Heeren zijn seer goet/21
eñ wat hy gebiet/dat geschiet ter rechter tijt.
Ende men behoeft niet te seggheñ: Wat22
sal dat? want te haren tijdt comen sy / enen
als ghewenschet: i gelijck als doe hy zijn
ghebodt/het water k stont als mueren/ en-
de voor zijn woort de wateren stonden/ ge-
lijck oft sy erghens in ghenatet waren.
Want wat hy voor zijn gebodt doet/dat23
is oetlijck/ ende men behoeft ouer geen ge-
breck te claghen aen zijner hulpe.
Zijner menschen wercken zijn voor hem/24
l eñ voor zijnen oogē en is niets verborgen.
Hy siet alle dinck/ van den beghinne der25
wereldt aen / tot aen het eynde der wereldt/
ende voor hem en is gheen dinck nieuwe.
Men en behoeft niet te seggen: Wat sal26
dat? want hy heeft een yeghelijck gheschā-
pen/dat het erghens toe dienen sal.
Want zijnen seghen vliet daer henen/ge-27
lyck als een water/ende m drincket de aer-
de/ghelijck als een Sontvloet.
Wederom zijnen toorne treft de Heyde-28
nen/gelijck als wanneer hy een waterrijck
lant verdroogheñ laet.
n Tyn doen is by den heyligheñ recht/ 29
maer de Godtloosen stooten hen daer aen.
o Alles wat van den beginne geschapen 30
is/dat is den vromen goet/maer den God-
loosen schadelijck.
p De menschē behoeft tot zijnen leuen/ 31
water/vver/yser/sout/meel/hennich/melc/
wijn/olye/ende clederen.
q Sulcx alle coemt den vromen te goede/ 32
ende den Godloosen tot schaden.
Ock zijn de winden een deel ter wrake 33
geschapen/ende doen haer stormen doen sy
schade / r ende wanneer de straffe comen
sal/so ruysschen sy/ ende richten den toorne
vt/diens/dieselue geschapen heeft.
s Vyer/hagel / t de honger ende de doot/ 34
sulcke alle zijn ter wrake geschapen.
u De wilde gedierten / scorpioenen/slan- 35
ghen/ende het swerdt/ zijn ock ter wrake
geschapen/ om de godloosen te verderuen.
Met vreuchden doen sy zijn beuel / ende 36
zijn berendt / waer hy haren toe behoeft op
aerden/ende wanneer de ure coemt / soo en
laten sy niet af.
Dat is het/dat ick begonste/ende dachte 38
te schrijuen:
Namelijcken / x dat alle wercken des 39
Heeren goet zijn / ende een yeghelijck te zijn
nen tijdt nut is.
Datmen niet en behoeue te seggheñ: Sy 40
en zijn niet alle goet: want een yeghelijck is
te zijner tijt costelijck.
Daerom salmen den Name des Heeren 41
louen ende dancken / met der herten ende
monde.

Dat xl. Capittel.

1. Des menschen leuen is een ellendich ende jammerlijck dinck. 5. Is alhdts met veel ongheruste vervanghen. 8. Den godtloosen veelmael meer. 12. De waerheyt blijft eewichlijck. 13. De goeden der godloosen. 15. De nacomelingen der godtloosen. 18. Wie hem met zijnen arbeyt geneert/ende hem laet genoegen. 19. Een eerlijck wijf. 20. Vleeschelijcheydt der wijfheyt. 21. Een vriendelijcke reden. 24. Waerachtigheydt. 25. Goeden raet. 26. De vreese des Heeren. 29: eñ 32. Bedelerije. 30. ende 31. Die hem op eens anders tafel verlaet.

1 Het is een ellendich jammerlijck dinc/ 1
met aller menschen leuen / van moe-
ders lijue aen / tot dat sy in de aerde
begrauen worden die ouser aller moeder is.
2 Daer is altoos a sorge/vreese/hoope/ende 2
ten laetsten de doot.
3 So wel by dien/ die in hooger eeren sijdt/ 3
als by den allerleynsten op aerden.
4 So wel by dien/die daer zijden ende een 4
croone draecht/ als by dien / die eenen gro-
uen hedel aen heeft.
5 b Daer is altijts/ c toorne/zeloersheydt/ 5
tegenspoet/ d onrede ende doots bare/nijt
ende twist: eñ wanneer een des nachts op
zijnen bedde rusten eñ slapen sal/soo dallen
eenen menigherley ghedachten in.
6 Wanneer hy schoon een wepnich rustet/ 6
so en is het doch niets: want hy verschrickt
in zijnen droom/ ghelijck of hy de vyanden
saghe comen.
7 Ende wanneer hy opwaeckt/eñ siet dat 7
hy seker

n Gen.14.8
Alle dingen zijn van Gode den ghetoonghen te goede geschapen.
o Hou.8.28
p Syr.29.28
q 1.Tim.4.4
r Mat.25.29
s Syra.40.9
Exod.9.23
t 4.Reg.6.25
4.Esd.15.49
ende 16.20
Jere.24.10
ende 27.8
u Leui.26.22
Jere.8.14
Sap.11.18
Alle wercken Gods zijn goet.
x Gen.1.33
Syr.4.6
a Tegen God ende het toecomende leuen.
b Sap.14.26
c Teghen ende onder de liede in desen leuen.
d Esai.48.22
ende 57.19.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

hy seker is/soo is hem/als die wt der slachtinghe ontcomen is / ende is wt der maten wzolijck/ dat de wzeese niets gheweest en is.

Sulck ouercroemt allen vleesche / beyde 8
den menschen ende beesten/maer den godlooosen seuenmael meer.

c Mooyt/bloetuergietinge/twist/sweert/ 9
ongheluck/ f honger/verderf en plaghe:

Sulck alles is gezondeert tegen de god- 10
looosen : g want om harent wille / moeste ock de Zondtuloet comen.

* h Alles wat wt de aerde coemt / dat 11
moet weder tot Aerde wozden/ i gelijck als alle wateren weder in de zee vlieten.

Alle gheschencken ende onrechtueerdich 12
goet / moeten ondergaen/ k maer de waerheyt blijft eewichlijck.

Der Godlooosen goeden verdzoogen / ge- 13
lijc als een beke/ als hem het donderen verstrecket inden reghen.

Sy zijn wzolijck / soo l langhe als sy ghe- 14
schencken nemen/maer ten laetsten gaen sy doch te gronde.

m De nacomelinghen der godtlooosen en 15
sullen gheene tacken crijghen / ende der onrechtueerdigen wortel/ skact op eenen bloosten n steen.

Ende wanneer sy schoon vocht/ende aen 16
het water stouden/soo wozden sy doch wtgheroept/eer sy rijp wozden.

Doch/wel doen/is als eenen gestegenden 17
Hof/ende barmhertichept blijft eewichlijck.

o Wie hem met zijnen arbeyde gheneert/ 18
ende laet hem ghenoeghen/die heeft een sijn rustsaem leuen: dat heet eenen schat boven alle schatten binden.

Kinderen genereren / ende de stadt bete- 19
ren/maect een eewige gedachtenisse:p maer een eerlijck wijf/meer dan die beyde.

De wijn/ende het snarenspel/ verblijden 20
het herte : maer de q wijsheydt is lieflicker dan die beyde.

Pijpen ende Harpen lupden wel: r maer 21
een vriendelicke redē/is beter dan die beyde.

Owe ooghe siet gheerne dat lieflick ende 22
schoon is:maer een groene zaedt lieuer dan die beyde.

s Een vriendt coemt tot den anderen in 23
der noot/ t maer man endewijf beel meer.

Een broeder helpt dē anderē in der noot/ 24
u maer barmhertichepdt helpt beel meer

Gout ende silver behouden eenen man: 25
x maer beel meer eenen goeden raet.

y Gelt ende goet maeckt moet : z maer 26
beel meer de wzeese des Heeren.

Der wzeese des Heeren en gebzeect niets/ 27
ende sy en behoest gheener hulpe.

a De wzeese des Heeren is eenen ghese- 28
genden Hof/ende daer en is niet so schoon/ als sy is.

Mijn kint/en gheeft b niet tot het b be- 29
delen:het is beter sterven dan bedelen.

Wie hem op eens anderen tafel verlaet/ 30
die en denckt hem niet meer te ghenneren:

Want hy moet hem c besondighen / om 31
vzeemder spijsen wille: maer een vermintich mensche/hoedt hem daer vooz.

Bedelije smaeckt den onbeschaemden 32
monde wel/maer hy sal ten laetsten een boose coztse daer van crijghen.

Dat xli. Capittel.

1. Des doots ghedencken. 5. Den doot niet vreesen/ 6. ende 7. Teghen den doot en helpt geen wepgeren. 8. De kinderen der godlooser. 11. Wee ouer den godlooosen/ 15. ende 16. Eenen goeden name/ 17. 18. ende 19. In vooyspoede salmen inder vreese Gods blijuen. 20. Het en is niet goet te seer schaemachtich zijn. 21. Dinghen daer in de schaemte te wijsen is.

1 O a Doot/hoe bitter zijt ghy / wanneer een mensche aen b denckt/die goede daghen ende ghenoech heeft/

2 Ende sonder zorghe leeft/en dien het wel gaet in allen dingen/en noch wel eté mach.

3 O doot/hoe wel doet ghy by den noodtdruftighen/die daer c wack ende oudt is/

4 Die in allen zorghen streckt/en niets beters te hopen/ noch te verwachten en heeft.

5 Vreest den doot niet.

6 b Denct dat het also vanden Heere gezondineert is/ ouer alle het vleesch / beyde dier/ die vp dis dooz b geweest zijn/ en na b coms sullē.

7 En wat weyghert ghy b teghen Godts wille/ghy leeft thien/hondert/ ofte duysent Jaer: want inden doot en vraechtmē niet/ hoe langhe dat een gheleeft hebbe.

8 * De kinderen der Godtlooosen/ ende die hen tot den Godlooosen ‡ vorghen/ wozden enckel grouwelen.

9 c Der godtlooosen kinderen ersgoet vergaet/ ende hare nacomelingen moeten veracht zijn.

10 De kinderen moeten claghen ouer den godlooosen vader : d want om zijnent wille zijn sy veracht.

11 Wee b Godtlooosen / ghy die den Allerhoochsten Wet verlaet.

12 Ghy leeft ofte sterft / soo zijt ghy vberuloeckt.

13 c Gelijc als alle het gene dat wt der aerde coemt/wederomme tot aerden wozt : alsō sy ook de Godlooosen wt den bloecke tot verdoemenisse.

14 Eens menschen lijden mach hier dueren/ soo langhe als hy leeft : maer der Godlooosen naem moet wtgheroept wozden: want hy en de ucht niet:

15 f Siet toe / dat ghy eenen goeden name behoudt : die blijft ghewisser / dan duysent groote schatten gouts.

16 Een leuen/het sy soo goet alst wil/ g soo duert het eenen cleynen tijdt : maer eenen goeden name blijft eewichlijck.

17. 18 Myne kinderen / wanneer het b wel
19 gaet/so siet toe/en blijft inde vreese Godts.

20 b Warrom schaemt ghy b lieden mijner woozden: want men schaemt hem dickwils/ daer mē hem niet schamē en soude/en men staet dickwils toe/dammen niet toestaē en soude.

21 Vader en moeder/schame hen der horerije/ i een Vorst ende Heere der leughenen:

22 k Een Richter ende raedt des onrechts/ de ghemeynte ende het volck des onzeboozsaemheyts.

23 l Een naeste ende vriendt leedt te doemen nabuere des steeds.

24 Schaemt b/dat ghy niet vlwen arme op den bzoode ouer tafel ligget: schaemt b/dat ghy qualijck bestaet in der rekenschap/ende niet en dancket/wanneermen b groetet.

25 m Schaemt b na den boeren te sien/en b aengesicht van vlwe bloetvrient te wenden.

Schaemt

Schaemt b/het erf deel ende n mogghen/ 26
gaue te ontwenden / o ende eens anderen
wijf te begheeren.
p Schaemt b/ eens anderē dienstmaecht 27
te begeeren/ ende by haren bedde te staen.
q Schaemt b/ uwen vrienden wat voor te 28
worpen / r esi wanneer ghy hem wat geeft/
so en verwijt het hem niet.
s Schaemt b na te seggen/ alles wat ghy 29
gehoort hebt/ c ende te openbaren hemelijc-
ke verrouwde redenen/ also schaemt ghy b
recht/ esi sult allen lieden lief esi weerdt zijn.

Dat xlij. Capittel.

1. Dingen dan welcher wy ons niet en behoo-
ren te schamen/ 9. ende 11. Wat volge een da-
der behoort te hebbē ouer zijn dochter. 14. Eenen
boosen man / ende een vrienden wijf. 15. De
wercken des Heeren zijn in de heylighe schrifte be-
greepen. 16. De Sonne. 18. De Heere alleen on-
derscoet des menschen herte. 20. Hem en is geen
sake verborghen. 21. Hy is eewich. 24. Alle
wercken zijn hem ghehoorsaem.

Der dese stucken en schaemt b niet/ 1
a ende en doet om niemandts wille
onrecht.
Namelijcken/ des b Wets esi verbondts 2
des Alderhoochsten / den Godtureesenden
by recht te behouden.
Trouwelijck te handelen tegen den naes- 3
sten ende gheselen: den vrienden het erf deel
toe te wenden:
c Wlijtich zijn rechte mate ende gewichte 4
te houden: d te weden zijn/ als ghy veel ofte
weynich winnet.
Recht handelen/ met den tydlijcken goe- 5
de/ in coopen ende vercoopen: e de kinderen
met vlijte onderwijsen: f den boosen knecht
wel te ghesselen.
Voor eenē boosen wijue/ her uwe wel be- 6
waren: waer veel toegrijpens is/ alle dinck
wel beluyten.
Wanneer hen moet onder de handē ge- 7
uen/ al wel te tellen ende af te weghen: alle
uytgheuen ende ontfanghen aenschrijuen.
De onuerstandigen ende dwasen onder- 8
wijsen: oock de gantsch onde lieden/ dat sy
niet met den Jongen en twijsten/ also wort
ghy een recht wel ghescheickte mensche/ en-
de by allen lieden gheloeft.
Een dochter die noch onberaden is/ die 9
maeckt den vader veel waken/ esi het soz-
ghen voor haer / benemt hem veel slaeps/
bewijle dat sy Jonck is/ dat sy mochte ver-
ouden: ofte wanneer sy eenen man erijcht/
dat by haer mochte g gram worden:
Ofte/ dewijle dat sy noch maget is/ h dat 10
sy mochte gheschendet / ende in des vaders
huyse swanger worden: ofte wanneer sy
by de manne is/ dat sy haer niet recht hou-
den en mochte/ ofte by geene kinderen met
haer hebben en conde.
i Wanneer b dochter niet schaemachtich 11
en is/ so gantse hardt/ dat sy b niet uwe by-
anden tot eenen spot en make / esi de gant-
sche stadt dan b segge: ende ghy dan eenen
peghelicken schande voozen/ ende b voor al-
le lieden schamen moetet.
k Siet niet om na schoone menschen/ esi 12
en weest niet so geerne by den vrouwen.
Want gelijck als wt den kleederen mot- 13
ten comen / l also coemt van den vrauwen
veel boosen.

14 Yet is seldeer by eenen boosen man te
zijn/ dan by een vriendelijck wijf / m die ee-
nen tot smaet ende tot spot maeckt.
15 * Ick wil ghijsen des Heeren n wercken/ * Cap. xliij. Luther.
ende wat der heyligher schrifte/ zijne wercken Gods wer-
bercondighen/ als ick se ghelesen hebbe. cken zijn on-
16 o De Sonne geeft aller werelt het licht/ begrijpelijc.
ende haer licht is het alderclaerste licht. n Gen. 1.2
17 Yet en is oock den Heyligben van den Sonne.
Heere noch nopt ghegeuen/ dat sy alle zijne o Gen. 1/16
wonderen wtspeken conden / want de Al- 4. Esd. 6/43
machtighe Heere heeftse te groot gemaeckt/ Psal. 19/5
ende alle dinghen zijn te groot / nae haren ende 136/8
waerde te louen. p Of/ door-
18 Hy alleene p onderscoecht den afgront esi grondet.
q den menschen herte / r ende weet wat sy q 1. Reg. 16/7
denckē: f want de Heere weet alle dinck/ Jere. 17/10
ende siet/ tot welcke tijt een yeghelijck ghe- Psal. 7/10
schieden sal. r Job. 42/2
19 s Hy verrondighet/ wat vergangen/ ende Ecclo. 4/12
wat toecomēstich is / ende openbaert wat s Joan. 16/30
verborghen is. ende 21/17
20 u Hy verstaet alle hemmelijckheydt/ ende t Esai. 46/9
hem en is gheene sake verborghen. u Job. 42/2
21 Hy bewijset zijne groote wijsheyt heerlijc/ Esai. 29/20
x ende hy is dan eewichept tot eewichept.
22 Yet can hem noch grooter noch minder x Bar. 1/83
maken/ y ende hy en behoeft gheens raets. y Esa. 4/1
23 Hoe lieflijc zijn alle zijn wercken/ hoe wel Sap. 9/17
men nauwe een boncken daer van beken- Rom. 11/ 14
nen can. 1. Cor. 2/16
24 Sy leuen alle/ esi blijuen voort esi voort/
ende waer toe hy harer behoeft daer zijn sy
alle ghehoorsaem.
25 Daer zijn altijts twee tegen twee/ esi een
teghen een/ z ende wat hy maeckt / daer en z Deu. 32/4
is gheen ghebreck an.
26 Ende heeft een peghelijck gheordineert/
waer toe het sonderlijck nut zijn sal.

Dat xlij. Capittel.

1. Het aensien der heerlijckheyt Gods. 16. Ou-
uersadelijck. 2. De Sonne een wonderwerck. 6.
Waer toe de Heere de Mane gheschapen heeft. 9.
Het hemelsche heyr. 10. De claere Sterren. 12.
Den Regenboge. 17. De donder. 18. De Sup-
denwint esi Noordenwint. 21. Rijm. 22. Cont-
heyt ende ijs/ 25. ende 26. De zee esi hare baer-
ijcheyt. 29. De Heere ist geheel. 37. De Heere
geeft de Godurachtige wetenschap zijner wercke.

1 Eede wie can hem versaden dan zijne
heerlijckheydt te sien? a Men siet zijn Hemel.
hoochte/ aen dat clare a Firmament/ ende a Gene. 1/6
aen den schoonen Hemel. Psalm. 19
2 Wanneer de Sonne opgaet/ soo berron- Sonne.
dicht sy den dach : sy is een wonder werck
des Alderhoochsten.
3 In den b Middach broocht sy de aerde/ b Psal. 19/7
b ende wie can voor harer hitte blijuen?
4 Sy maeckt het heerer/ dan veel oueus/ esi
brandt de berghen / ende blaest eschel hitte
van haer / esi geest suick een claer * schijnsel * Of: hrit-
van haer/ dat sy de oogben verblindet. glantz/
5 Dat moet een groot Heere zijn/ diese ge- c Psal. 19/6
maeckt heeft/ c ende heeftse heeten so snelle
loopen.
6 Esi de d Mane moet in der gantscher d Mane.
werelt schijnen/ tot harer tijt/ esi de Maen- b Gen. 1/14
den onderscheyden/ esi het Jaer volbrijnen. Psal. 104/19
7 e Na der Mane rekeninen de Feesten: e Exod. 12/2
het is een licht dat afneemt/ ende weder toe-
neemt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Hy maeckt de ſMaenden: ſy waſſet ende 8
verandert haer wonderlijcken.
Oock lichter het gantſche hemelſche heyr/ 9
in der hoochde aen het firmament.
Sterren.
f 4. Eſdr. 6. 45. f Ende de clare ſterren verlieren den Ihe- 10
mel: alſoo heeftſe de Heere in der hoochde/
heeten de werelt verlichten.
Door Gods woort houden ſy hare ordē- 11
ninghe/ende en waken haer niet moede.
Regenboge.
g Gen. 9. 9 g Hier den Regenboghe aen/ ende loeft 12
Hemel. dien/die hem gemaeckt heeft: want hy heeft
ſeer ſchoone verwen.
Hy heeft den Hemel ſijn ront ghemaeckt/ 13
h Eſai. 44. 22 ende 44. 24 h ende de handt des Alderhoochſten heeft
Sneeu. hem wtgheſpreydt.
i Job. 37. 7 Door ſijn woordt valt eenen i grooten 14
Pſal. 147. 16 ſneeu / ende hy laet het wonderlijcken door
Bliren. een ander bliremen.
Dat hem den Hemel op doet / ende der 15
wolcken ſwenen / gheliick als de voghelen
vlieghen.
Hy maeckt door ſijn cracht de wolcken 16
dicke/dat daer haghelen wt vallen.
Haghel. k Ynen donder verſchrict de aerde/ l eñ 17
Donder. de berghen beven door hem.
k 4. Eſd. 16. 10 Door ſijnen wille waeydt de Suyden 18
l Pſal. 18. 8 Habu. 1. 5 windt ende Noorden wint.
Windt. Ende gheliick als de voghelen vliegen/ ſoo 19
wenden hen de winden / ende waepen de
ſneeu door een ander: dat ſy haer te hoope
weryt / gelijck als wanneer hen de ſpyncks
hanen neder gheven.
Hy is ſoo wit/dat ſy de oogen blindet/ 20
ende het herte moet hem verwonderen dan
ſulck eenen wonderlijcken reghen:
Rijm. m Hy ſtroyet den Rijm op de aerde/ ge- 21
m Pſa. 147. 16 lijck als zaut: ende als het vrieſt/ ſo worden
Ys. de ijs tacken/ als de ſpitſen aen de ſtocken.
Eñ wanneer den couden Noordenwint 22
waept/ſo wort het water tot ijs: waer wa-
ter is/daer waept hy ouer henen/ ende treet
het water gheliick een harnaſch aen.
Hy verderft de gheberchten/ eñ verbrant 23
de woeſtijnen/eñ verdorret alles wat groen
is/gheliick als een vyer.
Daertegheu helpt eenen dicken neuel / eñ 24
eenē dauwe/na der hitte/ die verquicket al-
le duick weder.
Zee. n Door ſijn woordt keert hy de Zee/dat 25
n Gen. 1. 9 Job. 26. 10 Pſon. 8. 29 Jerem. 5. 22 ſy niet wt en breke/ ende heeft daer Eylan-
den in gheſaept.
Die op de Zee varen/die ſeggen van ha- 26
rer ſorgelijckheyt / ende wy die het hooren/
verwonderen ons.
Wonder in de Zee. o Pſal. 149. 7 Alhaer ſijn ſeltſame wonderen/menigher- 27
ley ghedierten ende o walluſſchen/ door de
ſelue ſcheeptmen varen.
Oorſaeck: Door ſijn woordt beſtaet alle 28
dinck.
Wanneer wy alreede veel ſeggheu/ſo en 29
connen wy het doch niet afrepcken. Corte-
lijcken: Hy is het gheheel.
Ofe wy ſchoon alle dinck hooch prijſen/ 30
wat is dat? hy is noch dorch veel hooghet
dan alle ſijne wercken.
p Pſal. 47. 3 ende 69. 4 ende 145. 3 p De Heere is onwtſprekelijck groot/en- 31
de ſijne macht is wonderlijck.
Loeft ende prijſt den Heere/ ſo hooch als 32
ghylieden vermeucht / hy is doch noch
hooghet.
q Pſal. 106. 2 q Prijſet hem wt allen crachten / ende en 33
laet niet af: noch en ſult ghy het niet ghe-
noch doen.
Jean. 1. 18 r Wie heeft hem gheſien/ dat hy van hem 34
ſpreken conne: wie can hem ſoo hooch prij-
ſen als hy is?
Wy ſien ſijner wercken het minſte deel: 35
want veel grooter ſijn ons noch verborgen.
Want alles wat daer is / dat heeft de 36
Heere ghemaeckt/ende gheeft het den God-
vruchtighen te weten.

Dat xlviij. Capittel.

1. ende 2. Prijs oft lof der Godſaligen ende Vaderen/ende ſeerlije Princen/door de welcke de Heere ſijn macht ende wijſheyt/ op aerden bewe-ſen heeft. 16. Enoch. 17. ende 18. Noe. 20. Abraham. 24. ende 25. Iſaac ende Jacob.

1 Let ons de vermaerde lieden loven/ Loof der 37
ende onſe vaders na een ander. vromen
2 Veel heerlicke dingen heeft de Heere 38
re by hen ghedaen/van den beghinne/ door
ſijne groote macht.
3 Sy hebben hare Coninghen wel gere- 39
geert/ende loflicke daden gedaen: ſy hebben
wijſlick gheraden ende ghepropheteert.
4 a Sy hebben landen eñ lieden geregeert/ a Gen. 14. 17.
met raet ende verſtant der Schrift.
5 Sy hebben ſMuſicam gheleert/ende ge- 40
ſtelcke liederen ghedichtet.
6 b Sy ſijn oock rijck gheweeſt/eñ hebben b Gen. 13. 6 ende 26. 13 ende 30. 43
groote goeden ghehadt/ende in vrede gere-
geert/dewijle ſy hier gheweeſt ſijn.
7 Alſo ſijn ſy alle te haren tijde loflijck ge- 41
weeſt/ende by haren leuen ghepreſen.
8 Eñ hebbē eenen eerlicken naem gelaten. 42
9 Maer de andere en hebbē geenen roem/
c ende ſijn vergaen / gheliick of ſy nopt en c Gen. 5. 21
waren gheweeſt.
10 Ende doe ſy noch leefden/waren ſy euen/
als en leefden ſy niet/ende hare kinderen na
hen oock alſo.
11 Maer geuen hepligen lieden/welcker ge- 43
rechticheyt niet vergeten en wort/is eñ goet
de erue gheblenē/ met t ſamen hare kinderen.
12 Hare nacomelinghen ſijn in den verbon- 44
de ghebleuen.
13 Ende om harent wille / ſijn hare kinder 45
kinderen oock voort ende voort gebleuen/
ende haren lof en ſal niet ondergaen.
14 Sy ſijn in vrede begraven / maer haren d Jos. 24. 30
name blijft eewichlijck.
15 d De lieden ſpreken van harer wijsheyt/ 46
eñ de Ghemeynte vercondicht haren lof.
16 e Enoch behaechde den Heere wel / ende e Gen. 5. 22 Heb. 11. 5 Jud. 14. Sap. 4. 8
is wech genomen: op dat hy der werelt een
vermaninghe ter boete ware.
17 f Noe wert onſtraffelijck bevonden/en- 47
de ter tijt des toorns/heeft hy ghenade ge- f Gen. 6. 9 ende 7. 1 Heb. 11. 7
vonden/ 2 Pet. 2. 5
18 Ende is over behouden op der aerden/ 48
doe de Sondtvloet quam. g Gen. 9. 8
19 g Hy ontfinck het verbondt door der we- 49
relt / dat niet meer alle het vleeſch door de
Sondtvloet wtgheroeyt worden en ſoude.
20 h Abraham de hoochberoemde vader ve- 50
ler volcken/en heeft ſijns gheliicken niet in- h Gen. 17. 4. Abraham. Gen. 17. 4. ende 22. 1 Heb. 11. 17
der eeren.
21 Hy hielt de Wet des Alderhoochſten/en- 51
de God maecte met hem een verbont/i ende i Gen. 17. 10
ſtichtede dat ſelue verbondt in ſijn vleeſch: k Gen. 22. 1
k ende hy wert getrouwe bevonden/doe hy Heb. 11. 17
verſocht werdt. l Gen. 22. 18 Heb. 6. 13
22 l Daerom nie beloefde hem God met 52
eenen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

enen eede: Dat door zijn zaet/de Heydenen
souden ghesegent worden: Ende hy gelijck
als het stoft der aerden vermeert worden.
m Ende zijn zaet verhooghet/ ghelijck de
Sterren: ende eruen worden van de eene zee
tot de ander / ende van den water aen / tot
aen der werelts eynde.
n Ende hy heeft den seluen segen ouer al-
le menschen/ o ende dat verbont ook also
benesticht / met Isaac / om zijns vaders
Abrahams wille: ende heeft het op p Jacob
comen ende blijuen laten.
q Hy heeft hem ghenadichlijck gesegent/
ende de erue gegeuen/ r esi zijn deel afgeson-
dert/ende in de twaelf stammen gedeylt.

Wat xlv. Capittel.

1. Van den vromen ende ghetrouwen Prince Moses. 7. Van Aaron synen broeder. 8. Verciertheyde ende cleedinghe des hoogen Priesters. 23. ende 29. Den vromen Pinehas, ende synes mannelicks daet.

Hy heeft van hem laten comen/ den hey-1
ligen man a Moses/ die aller werelt
lief ende weerde was/ ende dien beyde
Godt ende de menschen * gonstich ware/
diens name hooch gheprezen wort.
Hy heeft hem ook gheeert / als de heyli-2
ge vaders/ ende hooch verheuen / dat hem
de vyanden vreesen moesten/ende liet hem
met woorden veel teeckenen doen.
c Hy maeckte hem heerlijck voor de Co-3
ninghen/ende gaf hem beuel aen zijn volck/
ende wees hem zijne heerlijckheyt.
Hy heeft hem vruerzocht tot eenen heyli-4
gen staet/d om zijner trouwe en saechmoe-
dicheyts wille / en wt alle menschē verzoē.
Hy liet hem hooren zijn stemme / ende5
voerde hem in de duystere wolcken.
e Hy heeft hem tegenwoordich de gebo-6
den gegeue: Namelijck/de Wet des leuens
en der wijsheyt/dat hy Jacob soude het ver-
bont leeren/ende Israel zijne rechten.
f Hy heeft Aaron zijnen broeder wt den7
seluen ghesla chte kent/oock verhoocht/ende
hem ghelijck vruerzoren.
g Hy maeckte een eewich verbondt met8
hem/en gaf hem het Priesterdom inde volc-
ke: hy heeft hem verlijcken en schoon gecle-
det/ en dede hem comen eerlijcken rock aen/
ende tooch hem allerley verciertnghe aen.
Hy vercierede hem met costelijcken gesmijs9
de/ende tooch hem aen het nedercleet/ den
langhen rock/ende den lijstrock.
h Ende huncke vele guldene clorkens en10
de linwaye rontom aen hem: dat hy clonckе/
als hy wt ende in ginghe/
Ende de clanck ghehoort werde in het11
Heylichdom/ op dat zijns volcx voor Godt
ghedacht werde.
Ja de heylige rock met goude/geler zijde/12
en scharlaken gestickt: het machtschildeken
op der borst/ met i den lichte ende rechte/
Constelijck gewracht met den edelen stee-13
nen / daer de namen der twaelf stammen
Israels ingegrauen/ende in gout vast ghe-
maert waren / dooz den steenslijper: op dat
daer ghedacht werde vooz Gode.
Het gulden voorhoofdblat aen den hoet/14
daer de heylichept in gegraue was/ welck
alle heerlijck/costelijck/lieffelick ende schoon
was.

15 Men en heeft desghelijcken nopt vooz
hem ghesien.
16 Ook en moeste ghen ander aentree-
ken/sonder alleen zijne kinderen/ende kints
kinderen/voozt ende voozt.
17 Zijne offeren werden daghelijck twee-
maet volbracht.
18 k Moses wilde hem de handen / ende
salf de hem met der heyligher olye.
19 Met hem weert het verbont ghemaeckt/
dat hy ende zijne sonen / eewichlijcken / soo
langhe als de daghen des Hemels dueren/
hem dienen/Priester zijn/ ende zijn volck in
zijnen name seghenen soude/
20 Hy heeft hem verzozen wt allen leuendi-
ghen/ dat hy den Heere offeren soude/ spuy-
offer ende reuckoffer ten soeten reucke/ende
ghedachtenisse/ het volck te versoenen.
21 l Hy beual hem het ampt zijns woozts/
dat hy Jacob zijn getuyghenisse leeren/ ende
Israel met zijner Wet verlichten soude.
22 m Daer verbleuen hen wel andere tegen
hem / ende benijden hem in der Woestijne:
Namelijck/ die met Dathan ende Abiram
waren/ ende de woedende rotte Korah.
23 Maer de Heere sach het / ende het en be-
haechde hem niet / ende sy werden verslon-
den in grimmighen toozne.
24 Hy bewees een seyckelick wonder aen
hen/ n ende verslindese met zijnen yere.
25 o Hy eerde Aaron noch meer/en gaf hem
een eyt deel / namelicken / alle eerstelinghen
deelde hy hem toe:p vooz allen andren ver-
ordende hy hem ten eersten broots genoech.
26 Want sy souden eren des Heeren offer/
die hy hem ende zijnen zade gaf.
27 q Maer sy en moesten gheen deel aent
landt hebben / noch met den volcke eruen/
maer de Heere was haer deel ende eruе.
28 r Pinehas de sone Eleasar/ was de der-
de in sulcker eere.
29 Die pierde in de vreese Godts: ende doe
het volck afuiel/ stont hy trouwelick/ baste
ende coene/ende versoende Israel.
20 Daeromme wert hem gheghenen s het
verbondt des vredes / dat hy den heylich-
dom ende den volcke voorstaen/ende hy en-
de zijn zaet / de Priesterlicke weerdichedt/
eewichlick hebben soude.
31 t Gheliick als met Dauid wt den stam-
me Juda/ het verbont gemaeckt is/dat al-
leen dan zijnen sonen/ een Coninck zijn sal:
also sullen ook Aaron ende zijn zaet/ de ee-
uen zijn/dattnē onis wijshept leere/ende zijn
volck recht regere / op dat haer zaet ende
heerlickhept met onder en gae / maer voozt
ende voozt by hem blijue.

Wat xlvi. Capittel.

1. Van Josue den hooftman / ende zijne vro-
me daden/9. ende 11. Caleb/13. ende 14. Verlich-
teers dis het volck Godts ghyregeert hebben. 16.
Samuel de Prophect.

IEsus Naue/was een held inde strydt/
a ende een Prophect na Moses:
2 Die daer groote ouerwinninge had-
de voor de vruerzoren Godts / (als zijnen
name mede brenge/) ende wreeckte se aen de
vyanden / van de welcke sy aenghegrepen
werden: op dat Israel zijn erue creghe.
3 b Hy heeft eere vercregen/doe hy de hant
wt reyckte/ende het sweert tooch teghen de
steden.

Jesus Naue
Josue 12.7
a Nu.27.18.
Deut.34.9
Josue 1.2
Jesus heet een
Heplandt ofte
ouerwinner in
den strijde: dien
men anders
Segghemondt
heet / doch on-
rechtelijck.
b Josue 8.10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Wie heeft opt so wijnc edichlick gestaen? 4
Hy vinck de vpanden des Heeren.
a Iosue 10.12 c Om zijnent wille stondt de sonne stille/ 5
ende eenen dach wert so lanck als twee.
Hy riep den alderhoochsten ende Machtighen aen / doe hy zijne vpanden ouer al benaude. 6
Ende de Heere de Groote verhoorde hem/ 7
b Iosue 10.11 liet gantsch d groote haghelsteenen op de vpanden vallen/ ende sloech de teghenstrijders doot/doe sp afstooghen.
Ende de Heydenen werden gewaer/wat 8
dese voor gheschut hadden/ende dat de Heere selfs teghenwoordich in den strijdt ware/ ende hy taechde den gheweldighen nae.

Caleb.

c Ende ter tijdt Mose/dede hy/ende Ca- 9
e Num.13.30 leb/ de sone Iephunne/ een goet werck/doe sp stonden tegen den hoop/ ende beletteden den volcke de sonde/ ende stilden de schadelijcken oproer.
f Nu.14.35 ende 39.64 Deut.1.39 f Daerom zijn sp oock beyde alleen be- 10
houden/onder ses hondert duysent manne/ ende hebb en het volck tot de erue gebracht int lant/daer melck ell hemich inne vloeyt.
g Iosue 14.11 g Ende de Heere behielt Caleb by lyfs 11
crachten / tot in zijn ouderdom / dat hy op tooch op het geberchte/in het lant/ende zijn zaet besat het erue.
Op dat alle kinderen Israels sagen / hoe 12
goet dat het is/den Heere ghehoor gheuen.

Richters.

Ende de richters/ een yegelijck na zijnen 13
name die gheen afgoderije en bedzeuen/ 14
noch van den Heere af en vielen / werden oock ghepzesen.
h Hare ghebeenten groenen noch altoos/ 15
b Syr.49.12 daer sp ligghen:ende haren name wort ghepzesen in haren kinderen / op de welcke hy gheerruet is.

Samuel.

i Ende Samuel de Pzopheet des Hee- 16
i 1.Sa.10.1 ende 16.13 ren van zijnen Gode gheliest / richtede een Coninckrijcke aen / ende saluede Vorsten ouer zijn volck.
k 1.Sa.2.12.3 k Hy richtede de Ghemeynte na de Wet 17
des Heeren / ende de Heere sach Iacob weder aen.
Ell de Pzopheet wert opzecht ell getrou- 18
we bevonden/ ende men bekende/ dat zijne pzopheteringen gewisselick waer werden.
i 1.Sam.7.9 l Hy riep den Heere den Machtigen aen/ 19
doe hy zijne vpanden ouer al benaude / ende ionghe lammeren offerde.
Ell de Heere donderde vanden Hemel af/ 20
ende liet hem hoozen in een groot onweder.
Ende sloech de Vorsten te Tyro/ende al- 21
le Heeren der Philisteen.
m 1.Sa.12.3 m Ende voor zijn ende/ eer hy sterf/ be- 22
tuychde hy voor den Heere/ ende zijnen gesalfden/dat hy van gheenen menschе/gheit/ oock niet eenen schoen ghenomen en hadde / ende gheen menschе en conde hem van yet beschuldighen.
n 1.Sa.28.15 a Dat en bede Samuel niet/ als hy wt Iodelsche verstande mepnet/ maer een Geest in Samuels Rocke. n Ende doe hy nu ontslapen was/ o pro- 23
pheteerde hy / ende verrondichde den Coninck zijn ende : ende liet hem hoozen wt der aerde/ ende pzopheteteerde/ dat de godloose liden souden bergaen.

Dat xlvij. Capittel.

1. Van den Pzopheet Nathan/ 2. Dauid/ 14. Salamo/ 28. Roboam. 29. Ieroboam de sone Nabath.

1 Daer nae ter tijdt Dauids / a pzophe- a 2.Sa.7.1 Pzopheet Nathan.
teerde Nathan.
2 Ende Dauid was onder den kinde- Nathan. Dauid
ren Israels wtuercozen/gelijck als het vette aenden offer/Gode toegheeyghent was. b 1.Sa.17.34
3 b Hy guick met den leeuwen ommc / ge- b 1.Sa.17.35
lijck als of hy met boockens gespeelt hadde/ ende met beyzen / als met lammeren.
4 c In zijner ienghet sloech hy den Reuse c 1.Sa.17.49
doot/ ende nam de versmaethept weech van zijnen volcke.
5 Hy hief zijne handt op / ende wiep met der vinger/ende sloech den stouten Goliath daer neder.
6 Want hy riep den Heere den alderhooch- Heere
sten aen/die sterckte hem zijne hant/ dat hy den stercken krygher verhoorde / ende den hoozne zijns volcx verhoochde.
7 d Hy liet hem pzijsen / als thien duysent d 1.Sa.18.7
manne weert/ell eerde hem met Godlicken segen/dat hy de Coninclicke croone creech.
8 e Hy sloech de vpanden alomme / ende e 1.Sam.14.47
vernielde de Philisteen / ende zijne teghenstrijders: ende brack haren hoozne/ gheluck hy noch hedens daechs ghebzoken is.
9 Hooz een yegelick werck danckte hy den Heyligben den Alderhoochsten / met eenen schoonen Liede.
10 Hy sanck van gantscher den herten/ende hadde dien lief/ die hem ghemaeckt heeft. f 1.Sa.16.23
11 f Hy stichtede sangers by den altaer/ende liet sy zijne soete Liederen singhen.
12 Ende verzoendede de vyerdaghen eerlick te houden/ ende datmen de Iaerfeesten/ heygantsche Iaer ouer eerlick begaen soude/ met louen den Name des Heeren/ende met singhen des morghens in het Heylichdom.
13 g De Heere vergaf hem zijne sonden / ende g 2.Sa.12.13
verhoochde zijnen hoozne eewichlick: ende maeckte een verbont met hem / Dat hat Coninckrijcke ende de Coninclicke stoel in Israel op hem bliuen soude.
14 h Na hem wert Coninck zijnen sloechen h 1.Kon.2.12
sone Salomo / dien de Vader goede rust gemaect hadde/ dat hy in eê vzede regeerde.
15 Want Godt hadde het rontomme/ stille gemaeckt/ op dat hy zijnen name een huys bouwede/ ende een heylichdom oprichtede/ dat voozt ende voozt bleue.
16 O hoe wel leerdet ghy in uwer ienghet/ ende waret vol verstandes / gheluck als hey water het landt bedeckt.
17 Ende hebdet alomme met spzeucken ende leeren vermuller.
18 i Ende uwen name wert vermaert verre i 2.Sa.8.11
in de Eylanden/ende om uwer vzeden wille/waert ghy lief ende weert ghenonden.
19 k Alle Landen verwonderden haer uwer k 1.Sa.18.7
Liederen/spzeucken/gelijckenissen/ende wetleggingen/ende loef den den Heere/die daer heet de Godt Israels.
20 l Ghy vzachtet so veel gouts voor ogen/ l 1.Sa.25.2
als tin/ende so veel silvers/als loor.
21 m O herte hinck aen den vzouwen / ende m 1.Sa.1.5
ghy liet u van haer verdwasen,
22 Ende hinghet uwer eere een schamulke aen / ende maeckter / dat uwe kinderen moesten verwozpen zijn / ende den roozne ouer uwe nacomelinghen ginck ter straffe uwer dwaeshept:
23 n Doe het Coninckrijcke ghedeylt wert/ n 1.Kon.11.29

ende in Ephraim een afgodisch Coninckrijcke opcomt.
o Maer de Heere en wende hem niet van
zijner barmhertichept / ende en veranderde zijn beloefde werck niet.
Esi en vernielde niet gantschelijck zijns
uutercoren nacomelinghen / ende en nam niet weech het zaet zijns lief hebbers.
Maer beyelt noch wat ouer bandt volcke Jacobs / ende eenen wortel van Dauid.
Esi Salomo ontsliep met zijnen vaderen:
Ende liet na van zijnen zade / Roboam / die gheen verstant en hadde / die p het volck met zijnen eyghen sin afvallich maeckte.
q Daertoe Jeroboam den sone Nebath / die Israel ter afgoderije brachte / ende leyde Ephraim in sonden.
Ende haren sonden werden gantsch veel / dat sy ten laetsten wt haren lande verdreuen werden.
Want sy bedachten allerley afgoderije / so langhe / dat de wrake ouer haer quam.

Dat xlviij. Capittel.

1. Van d' Propheet Elias. 13. Eliseus / 19. ende 25.

Ende de Propheet a Elias brack voort / gheluck als een vyer / ende zijn woort brande als een fackel.
Ende brachte diere tijdt ouer hen / ende maeckte haren wepnigher / door zijnen yuer.
b Want door het woordt des Heeren / sloot hy den Hemel toe: c driemael bracht hy vyer af.
O hoe heerlijck zijt ghy gheweest / Elia / met uwen wonderteeckenen? Wie is soo heerlijck als ghy?
d Door het woort des Alderhoochsten / hebt ghy eenen dooden opgheweckt / ende weder wt der hellen ghebracht.
Ghy hebt stoute Coninghen ter neder ghesmeten wt hare bedden / ende te niere ghebaen.
Ghy hebt op den berch Sinai ghehoort de toerechtinghe e straffe / ende in Horeb de wrake.
f Ghy hebt de Coninghen gesmeert / die dare straffen souden / ende Propheten na u.
Ghy zijt wech genomen in een onweder / met eenen vierighen wagen ende peerden.
g Ghy zijt bereydet / dat ghy straffen soudt tot zijner tijdt / te stillen den toorne / eer de gramschepp coemt: het herte der vaderen tot den kinderen te keeren / esi de stammen Jacobs weder te brenghen.
Wel dien / die h lien / ende om uwer vrientschap wille / gheeert zijn sullen.
Want sullen wy het rechte leuen hebben.
i Doe Elias in het onweder wech was / doe quam zijnen Gheest rijckelijck op Eliseum: ende zijner tijt en verschrack hy voor geen Vorsten / esi niemant en conde hem ouerwinnen.
Hy en liet hem niets dwingen / esi doe hy doot was / prophetteerde noch zijn lichaem.
k Doe hy leef de / dede hy teeckenen / ende doe hy doot was / dede hy wonderen.
Hoorp en halp dat altemael niet / dat hem dat volck ghebeterd / ende van haren sonden afghelaten hadde.

17 l Tot dat sy wt haren lande verdreuen / ende in alle landen verstroyt werden / ende een cleyn hoopken ouerbleef / ende een Vorst inden huyse Dauids. — l 4. Re. 19. 23 ende 15. 29
18 Onder welcken sommighe deden / wat Gode behaechde / maer sommighe sondichden gantsch seer.
19 m Ezechias beuestichde zijn stadt / leyde het water daerin / hy liet in den steen graue / ende fonteynen maken. — Ezechias. m 2. Par. 32. 1
20 n Te zijner tijt quam o Sanherib af / ende sandt Rabsacen wt: ende hief zijn hant op teghen Sion / ende roerde met grooten hoochmoede. — n 2. Reg. 18. 1 o 4. Re. 18. 13 2. Par. 32. 1
21 Doe werden hare herten ende handen beuende / ende hen wert banghe / ghelijck als eener vrouwen in kints nooden.
22 Esi sy riepen den barmhertigen Heere aē / esi hieuen hare handen op tot hē / esi de Heylige inde Hemel verhoorde se haestelijck /
23 Ende verlostese voor Esaiam.
24 p Hy sloech het heyr der Assyriers / ende zijnen Enghel vernielde se. — Esaias. p 2. Re. 19. 35
25 Want Ezechias dede wat den Heere wel behaechde / ende bleef stantmastich op den wech Dauids zijns vaders / als hen Esaias leerde: die een groot ende waerachtich Propheet was / in zijne propheryen. — Tob. 1. 21 Esa. 37. 36 1. Mac. 7. 40 2. Mac. 15. 19
26 q Ter selver tijt ginck de Sonne weder te rugghe / ende hy verlengde den Coninck het leuen. — q 2. Re. 20. 11 Esai. 38. 8
27 Hy propheteerde met rijcken geeste / wat ten laetsten gheschieden soude / ende gaf den bedroefden tot Sion troost / daer sy hen voort ende voort mede troosten mochten.
28 Hy vercondichde het toecomstighe ende verborgen / eer het quam.

Dat xlix. Capittel.

1. Vanden godsalighen Coninck Josias. 4. Andere Coninghen. 6. Verlaten de Wet des Alderhoochsten. 7. Haer Coninckrijcke ende heerlijcheyt verlaten sy vreemden volcke. 8. Die verbranden Jerusalem / maken hare straten woest / na Jeremias propheterē. 10. Hezekiel. 12. Dertwaelf Propheten. 13. Zorobabel. 14. Jesus de sone Josedech. 15. Nehemias. 16. Enoch. 17. Joseph. 18. Seth ende Sem.

1 Den naem a Josia / is ghelijck als een edel reuckwerck wt der Apotecken. — Josias. a 2. Re. 22. 2 ende 23. 4 2. Par. 34. 1
Hy is soete / gelijck als hennich in den monde / esi als eē snarenspel by dē wyn.
2 Hy hadde groote ghenade / het volck te bekeeren / ende de grouwelen der afgoderije af te doen.
3 Hy wagede het met gantscher herten op den Heere: Hy richtede den rechten Godsdienst weder aen / doe het lande vol afgoderije was.
4 Alle Coninghen / wtghenomen Dauid / Ezechias / esi Josias / hebbē hen besondicht:
5 Want sy verlieten de Wet des Alderhoochsten / daernae was het met den Coninghen Juda wt.
6 Want sy moesten haer Coninckrijcke anderen laten / ende hare heerlijcheyt eenen vreemden volcke.
7 b Die verbranden de wtuercoren stadt des heylichdoms / ende maeckten hare straten woest / ghelijck c Jeremias ghepropheteert hadde / den welcken sy gantsch quaelijck handelden. — b 2. Reg. 25. 9 Jeremias. c Jere. 1. 11
8 Die in des moeders lijf tot eenen Propheet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Hezekiel.
b Ezech.1.4 12. Prophe-ten.

pheet wtterteren was / dat hy wtroepen/ breken/ende verstoorte/ende wederom oock bouwen ende planten soude.

d Hezekiel/sach de heerlyckheyt des Hee-10 ren in een ghesichte/ dat hy hem wees wt den waghen Cherubim.

Hy heeft ghepropheteert teghen de vyan-11 den/ende troost vercondicht dien / die daer recht doen.

2 Esd.46.11. † Syn in eere sñ weerden. Hyrac.46.15

c Ende der twaelf Propheten gebeenten12 † groenen noch/daer sy liggē: want sy heb-ben Jacob getroostet/ende verlossinge toe-gheseyt/dien sy ghewisselijck hopen souden.

Zorobabel. f Sach.3.2 Esra.3.2 Jesus. g Agge.1.2

f Hoe willē wy Zorobabel pryssen/die ge-13 lijc als eenē rinck aē der rechter hant was:

Ende g Jesus den sone Josedech:welcker14 tot harer tydt den Tempel bouweden/ende het heylige huys des Heeren weder opzich-teden / dat daer blyuen soude tot eener ee-wigher heerlyckheyt.

Nehemias. h Nehe.1.1 ende 7.1

h Ende Nehemias is alle tijt te louen/die15 ons de verdoruen mueren weder op gerich-ter/ende de poorten ghesettet heeft met slo-ten/ende onse huysen weder ghebouwet.

Henoch. i Gen.5.22 Hebr.11.5 Syrac.44.16

Niemant en is op aerden geschapen/ die16 i Henoch gelijck sy: want hy is vander aer-den wech ghenomen.

Joseph. k Gene.41.44 ende 42.6 ende 45.5 ende 50.20

Den k Joseph oock niemant / die daer17 was een heere ouer sijne broederen/ende een behouder sijns volcx: sijn ghebeente wert wederom na huys ghebracht.

Seth. Sem. l Gene.4.25 ende 5.6 ende 9.26 Adam. m Genes.1.27

l Seth ende Sem/sijn onder den lieden in18 grooter eeren geweest: ¶ Maer Adam is ge-eert bouen alles wat daer leeft/m dat hy de eerste van Gode ghescheppen is.

Simon. 2. Mach.4 1. Mach.2.1.

Dat l. Capittel.

1. Van Simon de sone Onie Hooghepriester. 24. Vermaninge om den Heere te louen. 29. Je-sus de sone Syrach/Autheur deses Boecx.

Simon de sone Onie/ de hooghe Prie-1 ster/ die te sijner tyt rontom het huys ganghen bouwede/ ende pilaren daer aen settede.

Ende den gront noch eens so hooch op-2 mueride / ende den ommeganck bouen aen den Tempel weder opmaeckte.

Te sijner tydt was de fonteyne vernal-3 len/die maeckte hy vaste met coper.

Hy sorchde voor de schade sijns volcx/ eñ 4 maeckte de stadt vaste teghen de vyanden.

Hy dede een loffelijck werck / dat hy het 5 volck weder tot rechter ordeninge brachte.

Wanneer hy wt den voorhanck voort-6 ginck/ so lichtede hy als de morghensterre/ voor de wolcken/als de volle ¶ Mane:

Ghelijck als de Sonne schijnt op den 7 Tempel des Alderhoochsten:als de reghen-boghe met sijner schoonder verwen:

Als een schoone roose inden ¶ Meye/ als 8 de lelien aen het water.

Als de wieroockboom inden ¶ Meye/als 9 aengesteken wieroock inden wieroockvate:

Als een gulden schouwer/ met allerley10 edele steenen verciert.

Als eenen vruchtbaren olyboom / eñ als11 den alderhoochsten Cypressenboom.

Wanneer hy hem met den schoonen lan-12 ghen rock bekleede/ende de gheheele verrie-ringhe aentooch / ende tot den heyligen al-taer tradt / soo verrierde hy het gantsche heylichom oueral,

Ende als hy wt der Priesteren handen de13 offerstucken nam/ende by den vyers stont/ dat op den altaer brande: so stonden sijne broeders ruyg wijse om hem/ gheluck als de Cederen op den Libano geplantet/ ende omringden hem/ als palmtacken.

Ende alle kinderen Aarons in hare her-14 rieringhe / ende hadden des Heeren offer in haren handen/voor der gantscher Gemey-te Israels.

Ende hy rechtede zijn anupt wt/ op den 15 altaer / ende dede also den Alderhoochsten den Almachtighen een fyn offer.

Hy streckte zijn hant wt met den dranc-16 offer/ende offerde den rooden wijn.

Ende goot dien aen den bodem des al-17 taers/ tot eenen soeten reucke/ den Alder-hoochsten/die aller Conincx is.

Soo riepen de kinderen Aarons luyde/ 18 ende bliesen met trompetten / ende maeck-ten groot gheluyt / op dat harer ghedacht voorde voor den Alderhoochsten.

So viel also haest alle dat volc met mal-19 canderen ter aerden / op haer aengheschichte/ ende baden den Heere/haren Almachtighen Alderhoochsten Godt aen.

Ende de sanghers loefden hem met 20 Psalmen / ende het gantsche huys clanck vanden soeten gheschalle.

Ende het volck bade den Heere den Al-21 derhoochsten/ dat hy genadich zijn wonder tot dat de Godsdienst wt was/ende sy haer anupt gheeyndicht hadden.

Wanneer hy dan weder afginck/so reck-22 te hy zijne handt wt / over de gantsche Ge-meynte der kinderen Israels/ ende gaf hen den seghen des Heeren met zijnen monde/ ende wenschte hen hept in zijnen Name.

So baden sy wederommie / ende namen 23 den seghen aen vanden Alderhoochsten/

Ende spraken: Een dancket alle Gode/ 24 die groote dinghen doet aen allen enden: die ons van moeders lijue aen/leuendich hout/ende doet ons alle goet.

Hy gheue ons een a vrolick herte/eñ ver- 25 leene alonime vrede te onser tijdt in Israel:

Eñ dat zijne genade altijts by ons blij- 26 ue/ende verlosse ons/so lange als wy leuen.

Tweederley volcken den ick van herten 27 hyant: ende den derden den ick soo gram als eenighen.

b Den Samaciteren/ den Philisteen/en- 28 de den dullen volcke te Sichem:

Dese leere ende wijsheyt/ heeft Jesus de 29 soone Syrach van Jerusalem / in dit boeck geschreuen/ ende wt zijnder herte fulcke lee-re voortghebracht.

c Wel dien/die hem hierinne oefent: en- 30 de wie het ter herten neemt / die sal wijs worden.

Ende soo hy daerna doet/ so sal hy tot al- 31 len dinghen gheschickt zijn: want des Hee-ren licht leydt hem.

Dat ll. Capittel.

1. Der ghebeer Jesu des soons Syrach/ vnde: bende danckseggynghe / 18. ende 19. Hoest om wijsheyt te vercryghen gebeden. 31. Hy roept de onwetende totter wijsheyt. 34. Ende vermaninge hare halsen te ghouen onder haer iock.

Ick a dancke b Heere Conincx / ende 1 loue b/God b mijnen Heyland.

Ick dancke uwen Name/ dat ghy 2 mijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

mijn beschermer ende hulper zijt: ende mijn
hope wt den verderne/
Ende van den stricke der valschen tong
ghen ende leugenaerders verlosset hebt: en
de hebt my gholpen teghen de vyanden.
Ende hebt my verlost/ na uwer grooter en
hoogsprekender barmhertichept/ vā dat hul
len der ghenen / die my op eten wonden:
Ut der handt der ghenen die my na den
leuen stonden/ wt veler droeffenissen / daer
in ick lach:
Wt den vyande die my omvanghen had
de/ midden wt den vyere dat ick daer niet
in en verbrande:
Wt den diepen hasse der hellen / van den
valschen clappaerts ende leughenaers voor
den Coninck/ ende van onrechten oordeele.
Ick was den doot gantsch nae by / ende
mijn leuen was schier ter hellen gesoncken.
Ick was omringt/ ende niemant en halp
my/ ick sochte hulpe by den menschen/ ende
en vant gheene.
Doe dachte ick Heere aen uwe barmher
tichept / ende hoe gy altijt geholpen hebt.
Want ghy helpt alle die op u wachten/
ende verlost se wt de handen der vyanden.
Ick badt tot Godt tegen hare grimmi
hept/ en smeerte om verlossinge badet doot.
Ende riep den Heere mijnen Vader ende
Heerschapper aen/ dat hy my niet en verlie
te onder noot / ende als de stoute vechten/
ende ick gheen hulpe en hadde.
Ick love uwen name sonder ophouden/
ende ick vryse ende dancke u : Want mijn
ghebedt is verhoort.
Ende ghy hebt my verlost wt den verder
ue ende van allen quade.
Daerommē wil ick u Heere dancken en
de loven/ ende uwen name vryssen.
Doe ick noch iouck was / eer ick verlept
weert / socht ick de wijsheyt sonder schoy
uen met mijnen ghebeden.
Inden Tempel badt ick daerommē ende
wijse tot in mijn ende soecken.
Mijn Heere verblijdt hem over haer/ 20
ghelijck als wanneer de druyuen rijpen.
Ick ginck straer tot haer/ ende e bernam
van mijnder jenghet op na haer.
Ick hoorde nae haer / ende nanise aen.
Doe leerde ick wel / ende nam seer toe
door haer: daerommē dancke ick dien/ f die
my wijsheyt gaf.
Ick nam voor my daer na te doen/ ende
my te beneerstighen des goeden : ende ick
en werrt daer door niet te schanden.
Ick poorthde van herten daer nae / ende
was neerstich daer na te doen.
Ick hief mijne handen op na den Hemel/
doe werdt mijn ziele verlicht door de wijs
heyt/ dat ick mijn dwaesheyt bekende.
Ick stondt met ernste nae haer:
Sy ende ick / werden een herte van den
beginne / ende danse reyn : Daerom en sal
ick niet g verwozpen worden.
Mijner herten verlanght nae haer / ende
ick kreech eenen goeden schat.
De h Heere heeft my door haer een nieu
we tonghe ghegeuen/ daer wil ick hem me
de loven.
Maeckt u herwaerts tot my ghy onbe
sochte / ende coemt tot my inde schole.
Ende wat u schilt/ dat comet ghy leeren:
want ghy zijt ghewisselijck seer dorstich.
Ick hebbe mijnen mont opghedaen/ende
ghelaert: denckt nu/ ende i cooper u wijs
heyt/ dewijle dat ghy se sonder gheit hebben
conut.
k Set begeuet uwe hals onder haer iock/
en laet u onderwijsen: men vinse nu na by.
Siet my aen / I ick hebbe eenen cleynen
tijdt moeyte ende arbeyt ghehadt/ende heb
be grooten troost ghevonden.
Leernt de leere aen / ghelijck als eenen
grooten schat silvers / ende behoudese / als
eenen grooten hoop gouts.
Verblijdt u der barmhertichept Godts/
ende en schaemt u zijns lofs niet.
Doet war u gheboden is / dewijle ghy
den tijdt hebt: so sal hyt u wel beloonen/ te
zyner tijdt.

a grondeerde

f Prou.2.6

g Waer wt vercozen / lief en werrt door Godt ende den menschen.
h Mar.16.17

De ronst gaet nu om door: maer het door sal haer weder nae loopen/ en niet bliuen.
i Esaie 55.1

k Spr.6.26
l Mar.11.29
l Spr.6.20

m Gode wozdt beleenen / is door der werelt een schande. in schande/ ende alle daer.

Eynde des boecx Jesu des soons Syrach.

De ouerghebleuen stucken des boecx Esther, vvt den Grieckschen.

Wat Mardocheus ghedroomt heeft.

IN den derden Jare des grooten
Coninck Assuerus / inden eersten
dagh der Maent Nisan / hadde
a Mardocheus/ die een Jode was/
een sone Jairi / des soons Semei/
des soons Kis / van den stamme Ben Ja
mini eenen droom.
Ende woonde in der stadt Susan ; een
eerlick man: ende inden Conincklicken ho
ue wel ontwonden.
Hy was nu der ghenangenen een/ b die
Nebucad Nezar de Coninck te Babel wech
gevoert hadde van Jerusalem met den Co
ninck Jechania/ den Coninck Juda.
Ende dat was zijnen droom: Daer ver
hief hem een ghesschrey ende huylen/ donder
ende aerdbevinghe op aerden.
Als

Als nv Mardocheus op waeckte / naer den droom/dachte hy/ wat God daer mede meynde / ende behielt den droom in zynen herten / ende dachte daer op / tot in den nacht / ende hadde gheerne gheweten / wat hy beduude.

☞ Hier maken andere een scheydinge des voorgaenden stucx/ eñ lesen dat hier volcht / nae het 11. Capit. Esthyer.

Ende Mardocheus sprack: God heeft dit altemael gheschicket.

Ick deucke op mijnen droom/ende het is eenen also gheschiet/ als my gedroomt heeft.

De cleyne fontepne/die eenen groot waterstroom wert/doe de Sonne scheen / ende claer wert / dat is Esthyer/ c die de Coninck tot eener echter vrouwen ghenomen / ende tot eener Coninginne ghemaeckt heeft.

De twee draken / zyn Haman ende ick.

De eene bedupdet de Heydenen / die te samen quamen / ende den name der Joden verdelghen wouden.

c 1. Esth. 2. 17

b Dan. 6. 27

c De ander bedupdet mijn volck Israel/ dat tot den Heere riep : ende de Heere halp zijnen volcke, ende verlossede ons van desen ongelucke: d Hy doet groote teeckenen ende wonderen onder den Heydenen.

Want hy heeft altyt een onderscheyt gehouden / tusschen zijnen volcke ende den Heydenen.

Ende wanneer de stonde ghecomen is/ dat de Heydenen ten alderstoutsten / ende wy ten alderswackSten gheweest zijn/ende dat God heeft willen richten.

So heeft hy aen zijn volck ghedacht/ende zijner erue e de ouerwinninghe gheghenen.

d 1. Mac. 2. 44

Ende dese daghen salmen houden in der Maent Adar / op den veerthienden ende vijfthienden dach der seluer Maent/ in alder vreuchden/ende met grooten vlyte/wanneer het volck te samen coemt / ende sullen eewichlijck also gehouden worden/ in den volcke Israels.

Copije des Mandaets / dat de Coninck Ararxares door het aengeuen Amans des Hofmeesters / heeft in alle zijne landen ghesonden / om de Joden alomme vt te roepen.

Joseph. Antiq. lib. 11. Cap. 6.

☞ Dit stuc mochte ghelesen worden nae het Cap. 3. inde boeck Hester.

Dese brief luyde aldus : De groote Coninc Ararxares/van a India tot aen Moorenlant / Ontbiet den hondert ende seuenentwintichsten Vorsten/met tsamen den onderdanen/zijne groete.

a 2. Hest. 1. 1
2. Hest. 5. 2
b 1. Hest. 1. 1 ende 3. 13
c Iudit. 1. 8
1. Mach. 1. 6

b Hoewel ick een machtich Coninck ben/ eñ de grootste Heere op aerden: so c en hebbe ick my doch in mijner gewelt niet willen verheffen/maer my beuijtiger/genadichlijcken eñ saechtmoedichlicken te regeren/ende den lieñ vrede / dies heen alle man verblijt/ te behouden: op dat een yegelick gerustelijck leuen/ende zijnen handel drijuen mochte.

Hier toe hielt ick mijnen Vorsten eenen raet/hoe suiker gheschieden mochte.

Haman.

Doe dede my Haman/myn alderliefste/ liefste ende troutste raet / die naest den Coninck de hoochste is/cont/hoe dat d daer een volck zy / dat in alle landen verstroyt/ sonderlijcke Wetten hielde/tegen alle landen ende lieden wijse/ende altijts der Coningen gheboden verachte/ daer door sy vrede ende eenichevt in het rijcke/verhinderen.

d 1. Hest. 3. 8

Als wy nv suiker vernomen hebbē/dat hen een eenich volck / teghen de gantsche wereldt setter/eñ zijn eygen wijse houdt/ ende onsen gheboden onghehoorsaem is : daer door sy groote schade doen / ende vrede ende eenicheyt in onsen rycke verhinderen:

Do beneden wy/dat alle de gene/die Haman de oversте Vorst / ende de hoochste naest den Coninck/ onse Vader vereneden sal / met vrouwen ende kinderen / door harer vyanden swoert / sonder alle barmherticheyt omghebracht / ende niemant verschoont en worde : ende dat op den veertthienden dach Adar/der twaelffter Maent/ in desen Jare.

Op dat de ongehoorsamen alle op eenen dach verslagen worden / ende een bestandighe vrede in onsen rycke blyuen mochte.

Dat gebedt dat Mardocheus tot Godt dede Ende leetclaghe ende ghebedt der Coninginne Esthyer.

Ende Mardocheus badt tot den Heere/ ende vertelde zijne wonderwercken/

Ende sprack: Heere God/ghy a zijt de Almachtighe Coninck: alle dinck staet in uwer macht/ b ende uwen wille en can niemant wederstaen/ wanneer ghy Israel helpen wilt.

c Ghy hebt Hemel ende Aerde gemaeckt/ ende alles wat daer inne is.

Ghy zijt aller Heere / d ende niemant en can v wederstaen.

Ghy weet alle dinck / ende hebt het ghesien/ dat ick wt gheener e haerneckthevdt noch hooverdicheyt / den stouten Haman niet en hebbe aenbidden willen.

Want ick ware bereyt / Israel te goede/ ook zijne voeten willichlycken te kussen:

f Maer ick hebbe het ghedaen wt vreesen/ op dat ick niet de eere/die myne Gode behoort/eenē menschen en gane eñ menaar anders en aenbade dan alleen mynen Godt.

Ende nv Heere/ghy Coninck ende Godt Abrahams/ ontfermt v over v volck: want onse vyanden willen ons verdelghen/ g ende de v Erue/die ghy van den beginne gehadt hebt/ wtroeyen.

Verachtet v hoopken niet / h dat ghy wt Egypten verlosset hebt.

Verhoort mijn gebedt/ ende weest mijnen volcke genadich / ende wendet onse treuren in vreuchde: op dat wy leuen / ende mijnen Name prijsen : ende en laet den mont der gheenen die v louen/niet verdelghen.

Ende het gantsche Israel riep wt allen crachten tot den Heere : want sy waren in doots nooden.

Ende de Coninginne a Esthyer/ keerde haer ook tot den Heere / in sulcken doots campe.

Ende leyde hare Coninclijcke cleederen af/ende tooch treurcleederen aen/ ende voor het edele water ende den Balsem/ b stroode sy asschen eñ stof op haer hooft / eñ beroofde haer lyf met vasten: ende aen alle plaetsen/daer sy te vozen volck gewerft was/daer pluckte sy haer haer wt.

Ende badt tot den Godt Israels / ende sprack : Heere/ ghy die alleen onse Coninck zijt/helper my ellendighe/ ick en hebbe gheen anderen helper dan alleene v.

Ende de noot is voor handen.

Ick hebbe van mijnen Vader ghehoort/ Heere/c dat ghy Israel van allen Heydenen wtgesondert/ eñ onse vaderen van outs af tot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

tot eewige Erue aengenomen/ende hebt hen
ghehouden wat ghy ghesproken hebt.
d Wy hebben dooz v ghesondicht/ daer- 6
omme hebt ghy ons ouerghegeuen in onser
vyanden handen.
Heere/ ghy zijt rechtueerdich/ want wy
hebben hare goden ghecert. 7
Maer nu en laet sy hen daeraen niet ge- 8
noegen/dat sy ons in grooten dwange hou-
den: maer hare ouerwinninge/ schyuen sy
ock der macht harer afgoden toe.
Esi willen uwe beloste te niete maken/ 9
ende b Erue wtroepen: ende de mont der
ghener die v louen/ toestoppen: ende de eere
uwes Tempels ende Altaers verdelghen.
Esi den Heydenen den mont op doen/ de 10
macht der afgoden te yytsen/ & esi eewighe
eeren sterflicken Coninck te beroemen.
Heere/ en ghesit uwen Scepter dien niet/ 11
die daer niets zijn/ op dat sy onsen iammer
niet en besporē: maer wendet haer voznē-
men over hen/ende teeckent dien/die dat te-
ghen ons geuechten.
Gedencket aen ons Heere/ende openbaert 12
v in onsen noot: ende stercket my Heere/ghy
Coninck aller goden ende Heerschappen.
Geeret my/ hoe ick dooz den leeuwe spre- 13
ken sal/ esi wendet zijn herte/ dat hy onsen
vyanden gram wozde/ op dat de selue/met
zijnen aenhanghe/ te niete wozde.
Ende h verlost ons dooz uwe handt/ en- 14
de helpt my uwer magher/die ghene ande-
re hulpe en heeft/ dan v alleen.
Ghy die alle dinck weet/ende bekennet/ 15
dat ick geen verachte en hebbe aen der eere/
die ick vp den godloosen hebbe/ oock ghee-
nen lust/ aen der Heydenschen ende vreem-
den vyanghe.
Ghy weet dat ick het doen moet/ esi dat 16
ick niet en achte den heerlicken cieraet/ dat
ick op mynen hoof de dzaghe/ wanneer ick
staet voeren moet: maer houde hem gelyck
als eenen vuylen doeck/ ende en dzaghe
hem niet/wanneer ick den staet niet voeren
en derf.
Oock en hebbe ic nopt met Yamā gegeē/ 17
noch vreuchde gehadt by den Conincklycken
disschen/noch gedzoncken vande offerwyn.
Ende nuwe magher en heeft haer nopt 18
verheughet/ hindert dat ick hier ghebzacht
ben/tot op desen tyt: maer aen v alleen Hee-
re ghy Godt Abrahams.
Verhoozt de stemme der verlatenen/ ghy 19
stercke Godt vanen alle/ ende verlost ons
van der godloosen handt/ende verlost my
wt mynen noden.

De Coninginne Hester verschijnt dooz den Co-
ninck/en steit hem den noot des volcx dooz oogen.

Cnde ten derden daghe a lepde sy hare 4
dagelijckssche clederen af/ende b toock
hare Conincklijcke cieraet aen.
Esi was seer schoon/ende riep Godt den 5
Schichmaker aen/c die daer alle dinck siet.
Ende nam twee maechden met haer/en- 6
de leende haer * vopelijcken op de eene.
Ende de ander volchde haer/ende dzoech 7
haer den lepp na van haren rock.
Ende haer aengesichte was seer schoon/ 8
lieffelijcken ende vzolijck gestalt: maer haer
herte was vol angsten ende zozghe.
Ende doe sy dooz alle deuren henen in 9
quam/ tradt sy teghen den Coninck over/
d daer hy sadt op zijnen Conincklijcken stoel/ b Iudi.10.17
in zijne Conincklijcke clederen/ die van
goude ende edelen steenen waren/ende was
verschickelijck aen te sien.
Doe hy nu de ooghen ophief/ende sachse 10
toornichlijcken aen/ doe wert de Conningi-
ne seer bleeck/ ende sanck [neder] in een on-
macht/ ende leyde het hooft op de magher.
e Doe veranderde God den Coninck zijn 11 e Pro.21.1
herte ter goedichept/ende hem wert banghe 3.Mac.5.26
voor haer/ende spranck van zijnen stoel/en-
de ombinckse met zijnen armen/ tot dat sy
weder tot haer selues quam.
Esi sprackse vziendelijcken aen: Wat is v 12
Esther? ick ben v broeder/ en vreest v niet.
Ghy en sult niet steruen: f want dit ghe- 13 f 1.Heft.3.12
bodt gaet alle anderen aen/maer v niet.
Tredet slechs herwaerts/ g ende hy hief 14 g 1.Heft.5.2
den gulden Scepter op/ ende leyde dien op
hare schonderen/ ende cussedese/ esi sprack:
Segghet aen.
Ende sy antwoozde: h Doe ick v aen- 15 h Gen. 33.10
sach/ dochte my/ ick sach eenen Enghel 2.Sa.19.27
Godts: daerom verschzack ick voor uwer
grooter Maiesteyt.
Want ghy zijt seer verschickelijck/ ende 16
uwe ghestalt is gantsch heerlijck.
Ende als sy so sprack/sanck sy wederom 17
in een onmacht/ ende viel daer neder.
Ende de Coninck verschzack met alle zij- 18
nen dienaren/ende troostense.

Een copie des Mandaments/ dat de Coninck Artaxerres tot voordeel der Joden heeft in alle zijn lant laten wtgaen.

Jaden vyerde Jare des Coninx Pto- 1 Dit
lomei ende Cleopatre/ bzachten Dosi- stuck mach
theus/(die hem voor reni Priester wt- men lesen
gaf/ wt de stamme Leui/)ende Ptolomeus na den epis
zijn sone/ desen bzief der Purim/ esi seyden: de des 8.
Dat Lysimachus een sone Ptolomei den Cap. voor
seluen ouergheseeten hadde te Jerusalem. het 9. Cap.
Joseph. Anti.
Artaxerres de groote Coninck/ a van 1 lib. 11. Cap. 6
Indien/ tot aen Moorenlant/ ontbiet den a 1. Heft. 1.1
honderd esi seuentwintich Vorsten/ met
tsamen den onderdanen/zijne groete.
Wy beminden dat daer veel zijn/ die der 2 Also heeft een
Vorsten genade niet bruycken/esi bouden Marcgraue
die hen wedermaert/ stout esi boose worden: tot Mysien
Also dat sy niet alleene de onderdanē on- 3 gheseyt: Een
derdzucken/ maer ghedencken ock de Hee- Vorst behoort
ren selfs/van dien sy verhoocht zijn/ onder niet te seer
de voeten te treden. vreesen voor
dien, die daer
Esi en doen niet alleene tegē de natuer- 4 beere van hem
lijcke redelickheyt/voor ondanckbaerheyt/ ward als voor
Maer zijn voor hooverdichept/ soo ver- 5 dien/ die hem
blinder/dat sy ock menen/ Godt(die op de voet na-
de vromen siet/)en straffet sulcke ongetrou- volghen: want
wichept niet. die seine wou-
den hem geers
Sy bedzieghen ock vyonne Vorsten/ op 6 ne op den cop
dat sy onschuldich bloet vergieten: esi de ge- treden.
nen die daer trouwelycken ende redelijcken
dienen/ in alle ongheluck bzenghen mogen.
Welcker exempel men niet alleene uyden 7
ouden geschiedenissen en vindet/maer ock
noch daghelijcx beuint/ hoe veel ongheluc
dat sulcke ongetrouwe raetslaghen aen-
richten.
Dewijle ons dan toebehoort daer op te 8
sien/dat daer voortaen vzede in onsen Rijc-
ke blyue:

So

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

So moeten wy/na ghelegenthent der sake/ onderwylen de ghebooden veranderen/ wanneer wy het anders bemerken dan wy berichtet waren/ende niet al te b haestelyck voortvaren.

c Na dien nu Haman/de sone Hamadati/die wt Macedonia/eñ niet vander Perser bloede/ oock niet onser goedighen aert/ maer by ons een gast is:

Dien wy/(gelyck als wy pleghen tegen alle Nacien) d alle ghenade bewesen/ende also verhooghet hebben/ dat wy hem onsen vader noemden/ende van alle man/ als de naeste na den Conincklycken staet wert.

Is hy so stout ghewozden/ dat hy hem understaen heeft/ons om onse Conincklycke ende leuen te brenghen.

c Want hy heeft Mardochum/(die doorzyne getrouwicheyt ende weldaet/onse leuen f verlost heeft/) ende onse onschuldighe medegenoot de Conninginne Esther/ met rsamen haren gantschen volcke/g bal schelycken ende boosliycken verclaghet/ dat sy alle souden vernielt wozden.

Ende als dan/ wanneer die henen wechwaerē/die ons bewaert/heeft hy gedacht ons ook te vermoorden/ende der Persers Rycke/aen de Macedoniers te brenghen.

Wy bemerken nochtans/ dat de Joden/die de verraechde schalck wonde dooden lateu/ontschuldich zyn/

Goede Werken hebben/ h ende kinderen des Alderhoochsten/ Grootsten ende eewighen Gods zyn/die onsen voorvaderen ende ons/ i dit Rycke ghegheuen heeft/ ende noch behoudt.

Daeromme en sullet ghy v niet houden na den k Brief/die Haman by ons te wege ghebracht heeft:

Want om sulcker daedt wille/ is hy met alle zyn ghellachte/ voor der poorte te Susan/ laen de galghe ghehanghen: ende God heeft hem also gantsch haest bergolden/ als hy het verdient heeft.

Maer dit ghebot/ dat wy v nu toeschicken/ sullet ghy in allen steden vercondigen/ dat de Joden hare Wet vry mogē houden.

Ende soomen hen ghewelt doen worde/ ten m derthienden daghe der twaelfster Maent/die daer heet Adar/ so sullet ghyse beschutten/ op dat sy hen aen den schuldighen moghen wreken.

Want den seluighen dach/ heeft hen de Almachtighe God/ tot eener vreuchde ghemaeckt/inden welcken sy/ dat wtvercoren volck/souden ommecomen zyn.

Daeromme sullet ghy lieden ook/ beneuen anderen hyerdaghen/n desen dach hyeren in allen vreuchden.

Op dat het ons/ eñ allen/die den Persen getrouwe zyn/wel gae: eñ een exempel zy/ hoe onghetrouwicheyt ghestraffet wozde.

Maer welcke tamē oft Stadt/ dit gebot niet houden en sal/ die sal met den swerde ende hyere verdelget wozden: also/ dat daer noch mensche/ noch ghedierte/ noch enich voghel nicer inne woonen comme.

Joden anderen Jare/ etc. Ende Mardocheus spyack: Godt/ etc. inden volcke Iscael. Soeckt voor.

Eynde der stucken Esthers.

DE PROPHEET BARVCH.

Argument.

Barvch heeft zyn boeck geschreuen/in de Babylonische gevanckenisse: waer in hy Gode rechte neerbiechtyge troestbaerheyt/om dat hy de Joden/ gelyck sy verdient hadden/ghestraft heeft/eñ belyt de sonde eñ boosheyt dicht zyns volcx hartneckighe onghehoorsaemheyt ende onghetrouwicheyt. Bouen desen/ vaer hy om bergheuinghe der sonden/ende dat God zynen volcke barmhertich zy/ ende ten eynde wederom in haer vaderlant brenge. Eñ beloeft de wederoprechtinge der Israeliten/ op dat hy in haer herte gelooue verwecke. De Hendtzief die Jeremie voorgheschreuen/ ende in het eynde des Boecx Baruchs ghestelt wort/ in een gheschichte ende clare vermanighe/ dat de Joden in Babilonia ghevanghen/ den warachtigen God manende/ dat sy den warachtighen God aenbidden/ ende hem alleens dienen.

Dat eerste Capittel.

3. Baruch leest zyn boeck inde teghenwoordicheyt des Conincx Jechonia/ ende voor den oozen des volcx. 6. De Joden versamelen gelt te hoope/ eñ senden dien dan Jerusalem tot een offerhāde 11. Sy vermaenense te bidden voor den Coninck Nebucad Nezar ende zynen sone. 14. Eñ ook het boec Baruchs te lesen/eñ hare sonden te belyden.

Baruch schryft dit boeck inder ghevanckenisse te Babel.

a Jere. 3 6/4 ende 45/1

Dit zyn de redenen/ die a Baruch de sone Nerie/ des soons Maha-sie/ des soons Sedechie/ des soons Sedei/ des soons Helchie/ in eenē boeck geschreuen heeft te Babel.

Joden vyfden Jare/ ten seuenden dage der Maent/ ter tydt/ b als de Chaldeers Jerusalem gewonnen/ ende met vyere verbrant hadden.

b 2. Re. 2. 5. 8

Eñ Baruch las dit boec voor Jechonia/ den sone Joiakim/dē Conine Juda/eñ voor den oozen alles volcx/ dat daer coe quam.

a Jere. 36. 10

Ende voor den oozen der Vorsten/ ende der Coninghen sonen/ ende voor den Outsten/ende voor allen volcke/beyde cleyn ende groot/ dat daer woonde te Babel/ aen het water Sud.

Ende sy weenden/ vasteden/ende badden den Heere.

Ende vergaderden te hoope/wat een yeder met cruste voor den Heere.

Ende soudent henen na Jerusalem/ tot Joiakim den sone Helchie/ des soons Salom/den Priester/ ende tot den (anderen) Priesteren/eñ tot allen volcke dat met hem was te Jerusalem.

Dat hy hen brachte int lant Juda/ by tyden wt den Tempel wech ghevoert waren/ inden thienden daghe der Maent Sivan: namelycken/de tlluceren baten/ welcke ghemaeckt hadde Zedechia/de sone Josia/ de Coninck Juda.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

a Doe Nebucad Nezar de Coninc te Ba-
bel/weert ghenoert hadde Jechania/ ende de
Ioffren/ ende de ghenaghenen/ende de Ge-
welddighen/ende het lantvolck/van Jerusa-
lem/ende haddese ghebracht na Babel.
Ende sy zeenen tot hen alsoo: b Siet/ wy
senden v ghelt/ daer voor coopt v brantoffer/
sondoffer/wieroock/ ende spysoffer/ ende offert
het op den altaer des Heeren onses Godts.
Ende bidt voor het leuen Nebucad-
Nezars des Coninx te Babel/ende voor het
leuen Balsazers zyns soons / dat hare da-
ghen op aerden zyn mueghen/so langhe als
de daghen des Hemels dueren.
Zo sal ons de Heere genoech/ende goede
daghen ghenen/ ende sullen leuen onder de
schaduwe Nebucad Nezars des Coninx
te Babel / ende onder de schaduwe Balsa-
zers zyns soons / ende hen dienen langhen
tyt/ende ghenade voor hen vinden.
Doch bidt voor ons tot den Heere
onsen Godt: want wy hebben ons versun-
dight aen den Heere onsen Godt/ ende zyne
grammicheyt ende toorne/ en is niet van ons
ghewendet/tot op den hedighen dach.
Ende leest dit boeck: want wy hebben
daerommе tot v lieden ghesonden/ dat ghy
het lesen soudet inden huyse des Heeren/op
de hoochdaghen ende t Jaerghetyden.
Ende spreket: m De Heere onse Godt is
rechtueerdich/ ende wy dragen wel te recht
onse schande: alsoo het dan als nu gaet/dien
van Juda/ende dien van Jerusalem:
Ende onsen Coningen/ende onsen Voo-
sten/ ende onsen Priesteren/ ende onsen Pro-
pheten/ende onsen vaderen:
Om dies wille / dat wy voor den Heere
gesondiget/ende hem niet ghelooft en hebben/
Ende der stemme des Heeren onses Godts
gheen ghehoor ghegheuen en hebben / dat
wy ghewandelt hadden na zynen ghebo-
den/die hy ons ghegheuen heeft.
Ja van dier tyde aen/n doe de Heere onse
vaderen/ wt Egypten lande genoert heeft/
tot op desen hedigen dach/ zyn wy den Hee-
re onsen Godt ongehoorsaem ghewest/ en-
de hebben verachtet zynder stemme gehoor-
saem te zyn.
o Daerommе is nu over ons ghecomen
de straffe ende vlaeck / welcken de Heere
verandicht heeft/ voor zynen knecht Mo-
sen/doe de Heere onse vaderen wt Egypten-
lant voerde/dat hy ons een lant gaue/ daer
melck ende hemich inne vliet.
Ende wy en hebbe der stemme des Heere
onses Godts niet gehoorsaem geweest/als
ons de Propheten sende/die hy tot ons sant:
Maer een yeghelyck ginck na zynen boo-
sen lusten goetduncken/ende dienden vreem-
de goden/ ende deden quaet voor den Heere
onsen Godt.

Dat 3. Capittel.

1 De Joden bekennent/ dat sy om hare sonde
ville gestraft geweest zyn. 11. Sy bidde tot den
Heere/ 17. en 18. Een sogne van goede gheboren.
30. De Joden en hebben de vermaninghen der
Propheten niet ghehoorsaem ghewest.

Ende den Heere a heeft zyn woort ghe-
houden / dat hy tot ons ghesproken
heeft/ ende onsen Richteren / Conin-
gen/ende Vorsten/ die Israel regeren sou-
den/ende tot dien van Israel ende Juda.

2 Ende heeft sulcke groote straffe over ons
gaen laten/ dierghelycken onder den gant-
schen Hemel niet gheschiet en is / als over
Jerusalem ghegaen is:
3 b Ghelyck als inde Wet Mosi gheschre-
uen staet: Dat een menschе/zyns soons en-
de zyner dochter vleesch eten sonde.
4 Ende hy gaffe henen tot knechten/in al-
le Conincrycken/die rontcommе liggen/ tot
eener verstmachtheyt/ende tot eenen vloeck/on-
der alle volckе/die rontcommе ons zyn/ on-
der de welcke haer de Heere verstroyt heeft.
5 Ende sy werden altoos ondergedruckt/
ende en comen niet weder op comen : want
wy hebben ons versondiget aen den Heere
onsen Godt/daerinne/ dat wy zynder stem-
me niet ghehoorsaem ghewest en zyn.
6 c De Heere onse Godt is rechtueerdich/
maer wy ende onse vaderē dragē te recht onse
schande/als het dan regēwoordelyckē gaet.
7 d Alle het ongeluck dat de Heere tegē ons
ghesproken heeft/dat is over ons gecomen.
8 Ende wy hebben den Heere niet gesmeec-
kt/ dat hem een yeghelyck ghekeert hadde
vande ghedachten zyns boosen herten.
9 Ende de Heere heeft over ons gewaeckt
ten ongheluck/het welcke hy over ons heeft
gaen laten : e want de Heere is rechtueer-
dich in alle zyne wercken / die hy ons heeft
ghebodē.
10 f Maer wy en waren zynder stemme niet
ghehoorsaem/ dat wy ghewandelt hadden
na de ghebodē des Heeren/die hy ons ge-
gheuen heeft.
11 g Ende nu Heere/Israels Godt/ ghy die
v volck wt Egyptenlande gheleyt hebt / met
eener stercker hant/met grooter macht/ en-
de hooger ghewelt/voor reeckenen ende won-
deren /ende hebt v eenen Name ghemaeckt/
als hy als nu is.
12 h Wy hebben doch gesondicht/ ende zyn
(eylaren) godloos geweest/ende hebben ge-
daen tegheu alle uwe ghebodē.
13 Och Heere onse Godt/later af van uwer
grammicheydt over ons: want wy zyn seer
i cleyne ghevoorden onder den Heydenen/
daer ghy ons henen verstroyt hebt.
14 k Verhoort Heere onse ghebet ende onse
smeecken/ ende helpt ons om uwent wille/
ende laet ons ghenade vinden by dien / die
ons weeh ghevoert hebben.
15 Op dat de gantsche werelt bekenne/ dat
ghy Heere onse Godt zyt: want Israel en-
de zyn zaet/is doch na v ghenoemt.
16 l Siet Heere dan uwen heyligheu huyse/
ende denckt doch aen ons:mensche Heere v
oogen herwaerts/ende hoort doch.
17 Doet uwe oogen op Heere/ en siet doch:
m want de doodē inder helle/ welcher geest
wt hare lyfve genare is/die en zyssen de heer-
lyckheyt ende gherechtichеyt des Heeren niet.
18 Maer een ziele die seer bedroeft is/ ende
verdoert/ende sammerlyckē daer henē gaet/
ende hare ooghen seer wegheweent heeft/
ende n hongherich is/ die zyst Heere/ uwe
heerlyckheyt ende gherechtichеydt.
19 Ende nu / Heere onse Godt/wy liggheu
voor v met onsen ghebede/ o niet van we-
ghen der gherechtichеyt onser vaderen / ende
onser Coninghen: maer van weghen uwer
barmhertichеyt.

b Deu.28.53
4.Reg.6.28
Leuit.26.29

c Bar.1.15
Dani.6.7
Een Christe
lijcke beken-
tenisse.
d Jere.1.14
ende 4.6
ende 5.15
ende 7.14
ende 8.15.16
e Baru.1.15
f Jere.7.22
g Dan.9.15
h Joan.14.20
Psalm.16.6
Judit.7.20
Leuit.3.42
i Of/dunne/
smal/swoode/
verachteliche
k 2.Par.6.24
l Deu.26.15
Esai.63.15
m Psal.6.6
ende 113.18
Esai.38.18
Sprac.17.28
n Mar.5.6
o Tit.3.5

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

p Jere.27.6 · * Anders/dienden/etc. · Dock der Heydensche ende boosen ouericheydt salmen ghehoorsaem zijn.

20 Nae dien ghy uwe grimmicheydt ende
uwen toorne hebt ouer ons ghelaten / als
ghy door de Propheten uwen knechten ge-
sproken hebt/ende geseyt:
21 p So spreect de Heere: Neycht uwe schou-
deren/eñ * ondergeeft v lieden den Coninc
te Babel/ soo sult ghy in den lande blijuen/
welcke ick uwen vaderen ghegeuen hebbe.
22 Maer so ghylieden de stemme des Hee-
ren niet ghehoorsaem en zijt/v den Coninck
te Babel te ondergheuen:

q Jere.7.33 ende 16.9 ende 25.10 · r Apoc.18.23 · s Leu.26.32 · Esaie.1.7

23 q So wil ick inde steden Juda/ende van
Jerusalem wech nemen / het gheschrey der
vreuchden ende hertenvrolijckheyt/ende de
r stemme des bruydegoms ende der bruyt:
ende s dat gantsche landt sal woest staen/
ende niemant en sal daerinne woonen.
24 Doch wy en waren uwer stemme niet
ghehoorsaem/dat wy ons den Coninc te Ba-
bel onderworpen hadden/daerom hebt ghy
v woort gehouden/dat ghy gesproken hebt
door de Propheten uwe knechten / t dat-
men het ghebeente onser vaderen wt haren
grauen gheworpen ende verstroyt heeft.

t Jere.7.34 · * And. der coude · u Jere.24.10 ende 27.8 · Ezech.6.11

25 Dat sy des daechs in der Sonne / ende
des nachts inden * dauwe gheleghen heb-
ben / ende zijn gantsch jammerlijcken om-
meghecomen/ u door hongher/sweert/ende
gheuanckenisse.
26 Eñ om der misdaet wille des huys Is-
raels/eñ des huys Juda/ hebt ghy v huys
daerinnen uwen Name in aengeroepē heeft/
so verstooren laten/ghelijck het als nu voor
ooghen is.
27 Ende ghy Heere onse God/ hebt gantsch
ghenadichlijcken /ende na aller uwer groo-
ter barmhertichept met ons ghehandelt/

x Exod.34.28

28 x Als ghy door Mosen uwen knecht ge-
sproken hebt/ten daghe doe ghy hem gebo-
det uwe Wet te schrijuen/voor den kinderen
Israels/ende spraket:

y Deut.4.27 ende 28.62

29 Ist dat ghylieden y mijner stemme niet
ghehoorsaem en zijt/so sal ghewisselijcken de-
sen hoop/die een groote veelheyt is/gantsch
cleyne worden/onder de Heydenen/daer ic-
se henen verstroyen wil.

z Exod.32.9 ende 33.3 · * Deut.4.29 ende 30.2

30 Want ick weet doch wel/dat sy my niet
ghehoorsaem en sullen wesen: z want het is
een hardtneckich volck.
31 * Maer sy sullen hen weder bekeerē/ in-
den lande / daer sy geuanckelijck inne zijn/
ende sullen bekennen/dat ick de Heere haer
Godt ben: ende ick wil hen een verstandich
herte gheuen/ende ooren/die daer hooren.
32 Dan sullen sy my prijsen inden lande/
daer sy gheuanckelijck inne zijn/ende sullen
aen mijnen Name gedencken.
33 Ende hen van haren harden necken / eñ
van haren sonden bekeeren: want sy sullen
daer aen gedencken/ hoe het haren vaderen
ghegaen is/ die voor den Heere sondichden.
34 Eñ ick wilse weder brengen in dat lant/
dat ick haren vaderen/Abraham/Isaac/eñ
Jacob/gesworen hebbe/ende sy sullen daer
in heerschen.

‡ Jere.32.40 · Hebr.8.8 · * Jere.24.7 ende 30.22 ende 31.33

35 Ende ick wilse vermeerderen / ende niet
verminderen / ‡ ende wil een eewich ver-
bont met hen maken / * dat ick haer Godt
wil zijn/ende sy mijn volck : eñ en wil mijn
volck nietmeer verdrijuen wt den lande/
dat ick hen ghegheuen hebbe.

Dat iij. Capittel.

1. Ghebedt der Joden/ inhoudende belijdenisse harer sonden. 9. Veemaninghe tot den Joden. 12. De Joden hebbē de fonteyne der wijsheydt verlaten. 16. De Vorsten deser werelt en hebben de wijsheyt niet gheuonden. 27. De Heere en heeft niet vercoren de groote deser werelt. 37. De Heere heeft de wijsheyt gheuonden.

1 Almachtighe Heere/ ghy Godt Israels/
in desen grooten angst ende noodt/
schrey ick tot v.
2 Hoort/ende weest genadich Heere:want
wy hebben teghen v ghesondicht.
3 Ghy regeert van eewicheydt tot eewic-
heyt/maer wy vergaen altoos.
4 Almachtighe Heere/ ghy Godt Israels/
hoort nu het ghebedt Israels/ die de doodt
in den hals steken/ ende het ghebet der ghe-
nen/die teghen v gesondicht/eñ die de stem-
me des Heeren haers Godts/ niet ghehoor-
saem gheweest en zijn : daeromme is oock
de straffe/ a altoos achter ons gheweest.
5 Denckt niet op der misdaet onser vade-
ren/ maer denckt als nu aen uwe hant/en-
de aen uwen Name.
6 Want ghy Heere zijt doch onse Godt/so
willen wy Heere v louen.
7 Want daeromme hebt ghy uwe vreese
in onse herte ghegheuen/dat wy uwen Na-
me aenroepen/ ende v in onser gheuancke-
nisse louen souden: b want alle de misdaet
onser vaderen / die voor v ghesondicht heb-
ben/gaet ons ter herten.
8 Die wy nu zijn in onse gheuanckenisse/
daer ghy ons henen verstooten hebt/tot ee-
ner versmaethept / ten vloecke eñ grouwel/
om aller misdaet wille onser vaderen / die
vanden Heere haren Godt afgeweken zijn.
9 Hoort Israel de gebodē des leuens merct
vlijtelijck daerop / c ende behoutse wel.
10 Hoe coemt het Israel/dat ghy in der Hey-
denen lande versmachtet / dat ghy in eenen
vreemden lande zijt?
11 Dat ghy v verontreyniget onder de doo-
den? dat ghy onder die gherekent zijt/die in
de helle varen?
12 d Dat is de oorsake: Dat ghy de fontey-
ne der wijsheyt verlaten hebt.
13 Waert ghy op Gods wegen gheblenen/
ghy haddet wel doorgaens henen in vrede
ghewoont.
14 So leert nu rechte wijsheydt/op dat ghy
beuindet / wie het zy / die een lanck leuen/
goederen/vrede ende vreuchde gheeft.
15 Wie weet het waer sy woont? wie is in
hare camer gheweest?
16 Waer zijn de Vorsten der Heydenen/die
ouer het Wiltwerck op aerden heerschen?
17 Die daer spelen met de voghelen des He-
mels? e die siluer eñ gout vergaderen daer
de menschen haer betrouwen op setten/ f eñ
en connen des nemmermeer sadt worden?
18 (Want sy vergaderen gelt ende benijti-
ghen hen daerop / ende is doch altemael te
vergheefs.)
19 Sy zijn wtgheroept/ende inde Helle ghe-
uaren/eñ andere zijn in haer stede gecomen.
20 De g nacomelinghen siē / tis waer het
licht wel/ ende woonen op den aertbodem/
eñ en vinden doch den wech niet / daermen
de wijsheyt vindet.
21 Want sy verachtense / daertoe hare kin-
deren/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

deren/zijn oock verdwaelt ghegaen.
In Chanaan en hoozden niet van haer/ te Theman en Ismenese niet.
De kinderen Hagar ondergronden / die waer/wel nae de aertsche wijsheyt: desghelijcken de cooplieden van Meran/ende die van Theman/die hen duncken laten clock zijne: maer sy en vinden doch den weeg niet/daermen de wijsheyt vindet.
O Israel/ hoe heerlijck is het huys des Heeren: hoe wijdt ende hoe groot is de stede zijner woninghe?
Zoo en heeft gheen eynde / ende is onmatich hoogh.
Daer waren in voortijden Reusen/groote ende beroemde lieden/ende groote krijghers.
Die selue en heeft de Heere niet verkoren/ noch hen den weeg der bekentenisse geopenbaert.
Ende dewijle sy de wijsheyt niet en hadden/zijn sy ondergegaen in haer dwaelheyt:
Wie is ten Hemel genaren/en heeftse gehaelt/en wt den wolcken neder ghebracht?
Wie heeft ouer de zee gheschreyt / ende heeftse ghevonden: ende om costelijck gout hier ghebracht?
Somma: Daer en is niemandt die den weeg weet/daermen de wijsheyt vindet.
Maer die alle dinc weet/die kentse/ende heeftse door zijn verstant ghevonden: die den aertbodem bereyt heeft op eewige tijt/ ende dien vervult met allerley ghedierten.
Die het licht laet opgaen/ en wanneer hy het wederroept/so moet het hem gehoorsaemen.
De sterren lichten in haer ordeninghe met vreughden.
En wanneer hyse roept/ soo antwoordt sy: hier zijn wy: en lichten met vreughden/om diens wille die ons gheschapen heeft.
Dat is onse God/ende niemant en is hem te vergelijcken.
Die heeft de wijsheydt ghevonden/ende heeftse ghegheven Jacob zijnen dienaer/ en Israel zijnen ghelieden.
Daer na is sy verschenen op aerden/ ende heeft by den lieden ghewoont.

Wat inh. Capittel.

1. We gene die de wet ende de ghebodenGodts houden. 2. De Joden worden vermaent tot boete. 5. De Heere en heerste met ghestrafte/ op 12. Wet is die Heere die verlossen mach. 21. Vermaninghe in den Joden beloeft. 25. Sy worden die Jerusalem ghevlaecht/ende leedt aenghedaen hebben. 36. Wede vreughde der Joden.

Dese a wijsheyt is het voer bandē gebodenGodts/en b van de Wet die eewich is/ c alle diese houden / die sullen leuen: maer diese ouerreden/die sullen sterven.
Keert d daer wederom tot Israel / ende neemt het aen: wandelet sulcken lichte nae/ dat d verlichtet.
Gheeft niet ouer uwe eere eenē anderen/ ende uwen schat eenen vreemden volcke.
d O salich zijn wy Israel: want Godt heeft ons zijnen wille gheopenbaert.
Vervult/ gy volck Israels.
e Gy lieden zijt den Heydenen vercocht niet ten verderue: maer daerom/dat gy Godt vertoornt hebt/ zijt ghy unen vianden overghegheven.
Want ghy hebbet dien/ die v lieden ghe-
schapen heeft vertoornt/in dien dat ghy niet Godt/ f maer den Duymels gheoffert hebt.
Ghy hebt vergheten des eewigen Gods/ die v lieden gheschapen heeft/ ende Jerusalem die v lieden heeft opghenoet / die hebt ghy bedroeft.
Want sy heeft gesien den toorne Gods/ die ouer v lieden comen soude/ ende gesept: Hoort toe / ghy g inwooners Zion / Godt heeft my groot leet toeghesonden.
Want ick hebbe ghesien de genanckenisse/myner sonen ende dochteren / welcke de Eewighe ouer hen ghebracht heeft.
h Ick hebse met vreughden opghenoet/ maer met weenen ende met hertenleet/hebbe ickse sien weghnoeren.
Niemant en verblijde hem ouer my/ dat ick een Weduwe / ende van velen verlaten ben: ick ben tot eener woestijne ghemaeckt/ om der sonden wille mijner kinderen.
Want sy zijn dā de Wet Gods afgewekē/ en hebben niet bekent zijne Rechten: sy en hebben niet gheleeft na Gods beuelen/ en hebben zijne geboden niet gehouden.
Coemt herwaerts ghy inwooners Zion/ ende verrondicht de gheruanckenisse mijner sonen ende dochteren/ die de Eewighe ouer hen ghebracht heeft.
i Want hy heeft ouer hen ghebracht een volck van verren/een groot welijck volck/ende de van een onbekende spraake.
Die hen niet en ontsien voor den ouden/ noch hen der kinderen en ontfermen / de selue hebben weeg ghenoert de lieue [sonen] der Weduwen/ende de eensame hare dochteren berooft.
Doch hoe can ick v lieden helpen.
Want die dit ongeluck ouer v lieden gebracht heeft / die sal v van uwer vpanden hant * verlossen.
Treckter henen/ghy lieue kinderen/ treckt henen: maer ick ben verlaten eensaem.
Ick hebbe myn vreughdenkleedt wrghetoghen: ick will schepen tot den Eewigen/ altoos ende eewichlijck.
Hebbet eenen goeden moet / kinderen/ k schept tot God/so sal hy v lieds verlossen/ van het ghewelt ende hant der vpanden.
Want ick hope alreede/dat de Eewighe v lieden helpen sal: en ick sal vreughde hebben/vanden heplighen/om der barmherticheyt wille/ die v lieden snellijck gheschieden sal/van onsen eewighen Salichmaker.
l Ick hebbe v lieden troosten laten met treuren en weenen / maer Godt sal v lieden myn weder ghenen / met m vreughde ende blijschap eewichlijck.
Ende gelijck als de inwooners Zion/ nu ghesien hebben uwe genanckenisse: alsoo sullen sy oock haest sien/ de hulpe van uwe Gode/die ouer v lieden comen sal: met groote heerlijckheyt ende eewighen troost.
n Ghy kinderen/ lijdet verduldichlijcken den toorne/die van God ouer v lieden comt: want uwe vpant heeft v vervolcht / ende ghy sult in corten sien zijn verderf / ende op haren halse sult ghy treden.
Myne o teerē (kinderen) moesten gaen/

f Deu. 32. 17 Psal. 106. 37
g Anders/ aenstooters.
h 4. Esd. 2. 2
i Deu. 28. 49 Iere. 5. 15 ende 50. 42
* Of/ bijden.
k Deu. 4. 29 ende. 30. 1 Psalm. 30. 2
l Psal. 12. 5
m Of/ herten vrolijckheyt.
n 2. Sa. 16. 10
o Of/ berwaes den.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

op eenen hooghen wech : ſy zijn wech ghe-
noert/ghelijck als een kudde [beesten/] van
den vyanden gheroofft.

Hebbet eenen goeden moet / ghy kinde-27
ren/ende ſchrepet tot Godt : want die v lie-
den heeft wech doen laten/die en ſal uwer
niet vergheten.

p Rom.6.19 Want p gelijck als ghy v lieden beneer-28
sticht hebt van Godt af te wijcken: q alſoo
q Eſai.55.9 bekeert v lieden nu/ende beneersticht v lie-
den thiennael meer/den Heere te ſoecken.

Want die ouer v lieden deſe ſtraffe heeft29
laten gaen/die ſal v lieden helpen / ende ee-
wighe vreughde brenghen.

Jeruſalem hebbet eenen goeden moet:30
want die ſal v troosten / daer ghy nae ghe-
noemt zijt.

c Jere.50.9 25. r Onſalich moeten zijn/die v gheplaecht/31
leedt gedaen/ ende hen ouer uwen val ver-
blijdt hebben.

Onſalich moeten zijn de ſteden/die uwe32
kinderen gedient hebbē/eñ onſalich moetſe
zijn/die uwe kinderen genanckelijck houdt.

* Aud. Ick ſal afhouwen deſe vreughde diese heeft van ſoo veel baler te zijn / ende haer vrake in / etc. Want ghelijck als ſy ouer uwen val ge-33
verchet/ ende haer ouer uwen verderue ver-
blijdt heeft: alſo ſal ſy bedroeft zijn/wanneer
ſy verwoeſtet wort.

f Job.20.26 Eſai 36.33 ende 66.24 * Eñ ick wil hare macht wech nemen/34
daer ſy haer op verlieten/ ende haren roem
in claghe veranderen.

f Want een vyer ſal ouer haer comen35
banden Eewighen/vele daghen lanck/ en-
de Dupuels ſullen hare wooninge in haer
hebben/langhen tijt.

* Cap.b. Luther. Een troo-ſtinghe tot het volc/ om dat goet dat hem Godt weder gel-den ſal. * Siet rondtomme v Jeruſalem/nae den36
Oosten/eñ ſiet den troost/ die v van Godt
coemt.

Baruc.5.6 2 Eſai.43.3 Mat.8.12 Luce.12.27 Diet/uwe kinderē/die daer wech genoert37
zijn/comen/ jae ſy comen verſamelt / beyde
c vant Oosten ende vant Weſten/ door het
woort des Heyligen/ende vrysen Gods eere.

Dat v. Capittel.

1. De Prophect vermaent Jeruſalem tot vreughde ende blijſchap/ om de verloſſinge haers volcx. 4. De naem welcken de Heere Jeruſalem geven ſal/ 7 ende 8. De Heere ſal de Prophecy ende Leytſman Iſraels weſen.

a Hyp.2.32 ende 47.12 TRecke vor Jeruſalem/v treurcleet/ eñ 1
treet aē het eerlijcke verrierſel eewich-
lijck.

2 Trecket aen den rock der gerechtichept 2
Godts / ende ſettet de croone der heerlyck-
hept des Eewigen op v hooft.

Want Godt ſal uwe heerlijckhept/onder 3
den gantſchen Hemel openbaren.

Want uwen Name ſal van Godt ghe- 4
noemt worden eewichlijck/Vrede/ Gerech-
tichept/Vrijs/ende Godtſalichept.

b Baru.4.36 Eſai.41.17 ende 52.2 c Eſai.60.4 b Maect v op/Jeruſalem/ende treedt op 5
de hoochte/ende c ſiet rontomme v/ na den
Oosten/ende ſiet uwe kinderen / die beyde
banden opganck der Sonnen/ende banden
nederganck verſamelt zijn/ door het woort
des Heyligen/eñ verblijden haer/dat Godt
harer weder ghedacht heeft.

Sy zijn te voete van v / door de vyanden 6
wech ghenoert : maer Godt vrengtſe tot v/
verhoocht met eeren/als kinderē des Vrijs.

b Eſaie.2.11 ende 40.4 Luce.4.5 Want d God wil alle hooge bergen ver- 7
nederen/ende de lange Heuren ende dalen/
den Lande gheliick vermillen: op dat Iſrael
ſeker wandele/ende Godt vreſe.

8 De wouden nu / ende alle welrieckende boomen ſullen Iſrael / uit Godts beuel/ ſchaduwe gheuen.

9 Want Godt ſal Iſrael weder hier brēg-
ghen/met vreughden/door zijnen heerlycken
troost/met barmhertichept/ ende zijne ghe-
rechtichept.

Dat vj. Capittel.

Dit is een wtſchrift des briefs dē welcke Je-remias geſonden heeft aen die/ die gheuancklijck ſouden wechgenoert worden nae Babel banden Coninc te Babel / daer hy hen ſulex inne vercon-dicht/ als hem van Godt beuolen hadde.

1 a Jere.21.10 OMa uwer ſonden wille die ghylieden
tegheu Godt ghedaen hebt / ſult ghy
nae Babel ghenanckelijck wech ghe-
noert worden van Nebucad Nezar den Co-
ninck te Babel.

2 Ende ghylieden ſult te Babel blijuen
moeten eenen langhen tijdt / namelijcken/ b 2. Par. 36. 21. Dan. 9. 2. b vſeuentich Jaer : daer nae wil ick v lieden
van daer weder wt voeren met vreden.

3 c Maer hierentuſſchen ſult ghylieden te Babel ſien/dattmen op dese ſchauderen van-
gen ſal/de Ulieren/gulden/eñ hauren afgo-
dē/voor de welcke den Heydenē vreſen. 4 Daeromme ſiet voor v / dat ghylieden
hen ſulex niet nae en doet/ende den Heydo-
nen niet ghelijck en worden.

5 Ende wanneer ghylieden het volck ſiet/
dat voor ende achter gaet/ de afgoden aen-
bidden: ſo ſpreect in uwer herten: O Heere/
v alleen ſaluren aenbidden.

6 Want mijnen Engel ſal by v lieden zijn/
ende ick wil uwe zielen wreken.

7 Hare tonghe is vanden f werckmeeſter
fijn ghemaeckt/ende ſy g zijn met gout ende eñ
ſilure verciert / ende hebben gheſneden ton-
ghen: maer het en zijn gheen rechte tongen/
h ende en connen niet ſpreken.

8 Sy i verciereuſe met goude/gelijc als een
maget ten danſe/ende ſetten hen croonē op.

9 Ende de Papen ſtelen vanden afgoden
het gout ende ſilver/ende vrengent om met
de hoeren in de hoerhuyſen.

10 Ende verrieren de ſilueren ende gulden/
ende houten afgoden/met cleederen/gelijck
of het menſchen waren.

11 k Maer ſy en connen henſelues niet be-
waren voor den roeſt/ende de motten.

12 Ende wanneermen hen een purpuren
cleet aentreckt/ſo moetmen hen den ſtof af-
wiſſchen/die op hen leyt.

13 Ende hy vraecht een ſcepter inde handt/
ghelijck als een Coninck/ ende en can doch
niemande ſtraffen/ die hem leedt doet.

14 Hy heeft oock een ſweerdt/ende een Bee
inder hant / maer hy en can hemſelues van
de dieuen ende roouers niet verweren.

15 Daer aen ſiermen wel/dat ſy geene godē
en zijn: l daeromme en vreeſtſe niet.

16 Gelijck als een vat/dat een menſche ghe-
bruyckt/ onnutte is als het gebroken wort:
eñ ſo zijn de afgodē: wanneermenſe in ha-
re huyſen ſet/ſo worden ſy vol ſtofs/vande
voeten der ghener die daer henen in gaen.

17 Eñ de Prieſters verwaren der afgoden
Tempel/met deuren/ſloten ende grendelen/
dat ſy vande roouers niet geſtolen en wor-
den: eñ gelijc alsmen eenē genanckelijc ſet-
tet/eñ verwaret hem/die hem af de Coninc
vergrepē heeft/eñ ten doode veroordeelt is.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Sy steken hen lampen ende keersen aen 18
ende dier veel meer / dan sy voor henselven
ansteken/ende sy en sien doch niets: sy zijn
als de balcken inden huyse.
Eñ de wooznen die op der aerden crup- 19
pen / eten hare herten / ende hare cleederen/
ende sy en voelens doch niet.
Onder haren aenghelechte zijn sy swart 20
banden roocke inden huyse.
Ende de Nachtwlen/ Swaluwen/ ende 21
ander vogheleen / setten hen op hare hoof-
den/desgheliicken ock de Katten.
Daer aen comet ghylieden doch mere- 22
ken dattet gheen goden en zijn: daerom en
vreest se niet.
Het gout datmen om hen hangt/ om hen 23
daer mede te verciere / dat en schijnt niet/
wanneermen den roest niet af en wisschet:
ende doenmense ghegoten heeft / en voelden
sy het niet.
Dan allerley costelijcke materien heeft 24
mense gemaeckt/ ende daer en is doch geen
leuen in.
m Dewijle sy niet gaen en connen / soo 25
moetmense op de schouderen draghen: daer
aen de lieden doch sien connen / dat het
schandelijcke goden zijn.
Ock moetense hen harer schanden/ diese 26
eeren / daerom / datse niet van henselven
connen opstaen/ soo sy op de aerde vallen:
noch henselven * verroeren/ sommense opge-
richter henen settet: noch henselven opzich-
ten/sommense neder lept: ende gelijck alsmen
den dooden offer voor set/ alsa sommense hen
voor voor.
n Maer hare Priesters verdoen dat of- 27
fer/dat hen gegeven wort:desgelijcken ock
hare vrouwen bzassen daer van/ende en ge-
uen noch den armen / noch den cranken
daer wat van.
Onreyne vrouwen ende kinderbedzou- 28
wen/roeren hareen offer aen/daer aen ghy-
lieden doch mercken connet / dat het gheen
goden en zijn: o daerom en vreest se niet.
Ende waer van sullen sy goden heeten? 29
want de vrouwen regeren de silueren / gul-
den ende houten afgoden.
Ende de Priesters sitten in hare Tempe- 30
le/met witten choorcleederen/scheeren den
baert af/eñ dzaghen cruynen/sy sitten daer
met blooten hoofde/
Huylen eñ schzeyen voor hare afgodē/ge- 31
lijck alsmen pleech in der doodē * wtuaert.
De Papen stelen hare cleederen / ende 32
cleeden hare vrouwē eñ kinderen daer van.
Eñen doet hen goet ofte quaet/sa en con- 33
nen sy het doch niet verghelden : sy en ver-
mogen noch eenen Coninck in te setten/
noch af te setten.
Sy en connen noch gelt noch goet gene- 34
p gheloeft hen pemant wat / ende en houdt
het niet/so en epsschen sy dat niet.
Sy en connen eens menschē van der doot 35
niet q verlossen/noch eenen swacken helpen
tegben den sterckeren.
Sy en connen geenen blinden siende ma- 36
ken: sy en connen eenen menschē inder noot
niet helpen.
Sy en ontfermen hen der wednwē niet/ 37
ende en helpen den weesen niet.
Want sy zijn houten / r met goude ende 38
siluer verciert/den steenen gheliick/ diemen
wt den bergben houwet : daeromme moe-
ten die te schanden worden dieſe eeren.
Hoe salmense dan voor goden houden/ 39
ofte soo heeten?
Dewijle ock de Chaldeen niet veel van 40
hen en houden : want wanneer sy eenen
stommen sien / die niet spzeken en can / soo
bzenghen sy hem tot Bel/
Ende segghen : De stomme sonde hem 41
aenroepen/gheliick of hy het verstonde: eñ
hoewel sy weten dat daer geen leuen in hem
en is/noch loopen sy hem nae.
t Maer de vrouwen sitten voor der kerc- 42
ken met stricken omghegort/ ende bzengen
* fruyt ten offer. * And. semel.
Ende wanneer pemant/die daer voorby 43
gaet/ eenen henen wech tot hem neemt/ eñ
by haer slaept: soo beroemt haer de selue te-
gē die anderen/dat gene niet weert geweest
en zijn / gheliick als sy / dat haer het gozdel
opgheloost worde.
Alles wat voor hen gheschiet/dat is enc- 44
kel bedzieghezije/hoe salmense dan voor go-
den houden/ofte also heeten?
Vanden t Meesters ende t gontsmeden t Esa. 44. 12
zijn sy gemaect/eñ wat de meesters willen/ ende 46. 5
dat moet daer van worden/eñ niet anders.
Ende de gene dieſe gemaeckt hebben/en 46
connen niet lange leuen:hoe souden dat dan
goden zijn/ die dan hen ghemaeckt zijn?
Daerom gheuen sy den nacomelinghen 47
slechs cgernisse/ ende oorsake tot schande-
lijcke afgoderije.
Want wanneer eens krijch/ofte anders 48
een ongeluck over haer comt/so raetslagen
de Papen onder malcanderen/hoe sy hen te
samen met den afgoden berberghen willen.
Daerom cannen wel mercken/ dat het 49
gheene goden en zijn : dewijle sy henselven/
noch voor den krijghe / noch voor anderen
onghelucke / beschermen en connen : want
het zijn doch slechs v houten/bergulden/en- v Psal. 113. 4
de berstlnerde afgoden. Sap. 13. 10
Apoc. 9. 20
Daerom cannen wt dooztaen beken- 50
nen/dat het bedzieghezije is/ allen Heydenen
ende Conninghen openbaer/ ende gheen go-
den/u maer van menschen handē gemaect/ u Esa. 37. 19
ende gheen Godtheyt en is in hen.
Daerom can alleman wel mercken/dat- 51
ter ghecn goden en zijn.
Want sy en setté geens Conincx in dē lan- 52
de:sy en gheuen den menschē geenen regen:
Eñ en nemen haer geens regerens noch 53
straffens aē/so wepnich als de vogelē/die in
der locht herwaerts eñ derwaerts vliegen.
Wanneer het huys der houten/bergulde 54
eñ berstlnerden afgoden / banden vpere be-
gint te bzanden/ soo loopen de Papen daer
van/ ende bewaren hen selues voor schade:
maer sy verbzandē/gelijc als andere balckē.
Sy en connen noch den Conincx/ noch 55
eenigē krijchs volcke wederstaen : Hoe sal-
mense dan voor goden houden/ofte noemē?
De houten/berstlnerden eñ bergulde af- 56
goden/ en connē henselven niet beschermen
voor de dieuē eñ rooners : want sy zijn hen
te sterck/dat sy se berooven ende wt trecken.
Nemen haer gout / siluer ende cleederen 57
henen wech/eñ connen daer van: so en con-
nen sy henselven niet helpen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Daerom is een Coninck die zijn macht58
bewijsen can/ oft eenen nutte huysraet/dat
in den huyse nut is/ofte een deure / die het
huys bewaert/ofte een houten pilaer in een
Coninclijcke zale/veel beter/dan sulck een
amechtich afgod.

g Gen.1.16 x De Sonne/Mane ende Sterren schij-59
g Bar.3.33 nen/ y ende zijn ghehoorsaem daerinne/dat
hen Godt heet.

Desghelijcken de blixem lichter/datmen60
hem sier: de wint waept in allen landen.

Ende wanneer God den wolcken beuelt61
te loopen ouer de gantsche werelt/ soo doen
sy wat hen Godt heet.

Also oock het vyer van boven af slaet de62
berghen ende wouden/ ende doet wat hem
geboden is:maer de afgoden connen hen-
selven niet verroeren/noch yet doen.

Daerom en salmense niet voor goden63
houden/ofte also heeten:want sy en connen
noch straffen noch helpen.

Dewijle ghylieden dan weet/dat het ge-64
g Baru.6.14. 28. goden en zijn/so en z vreest v niet voor hen.

Want sy en connen den Coninck noch65
veruloecken noch seghenen.

Sy en connen oock geen teecken aen den66
Hemel/den Heydenen sien laten:sy en con-
nen niet licht maken/gelijck als de Sonne/
noch connen schijn gheuen/als de Mane.

67 De onnerustighe ghedierten/ zijn beter
dan sy : die connen doch in eenen cuyl wo-
nen/ende henselven bewaren.

68 Daerom isset al:eens openbaer/ dat sy
gheen goden en zijn.

69 Want gelijck als een schousel in den hof
niet bewaren en can : also en zijn oock haer
houten/verguldē/ ende versilueide afgoden
gheen nut.

70 Ende ghelijck als een bosch in den hof/
daer allerley vogelen op nestelen : ofte ghe-
lijck als een doot is / die in den grane leyt:
also zijn hare houten/verguldē/ endeverē-
silueide afgoden.

71 Oock cannen het daer aen mercken/dat
sy gheen goden en zijn : want het scharlas
ken dat sy om heb ben / wort van den mot-
ten ghegheten/esi sy selven eyndelijcken oock
daer toe / alsoo dat een yeghelijck met haer
spot.

72 Wel dien menschē/die daer rechtueerdich
is/ende gheen afgoden en heeft : die en sal
niet tot spotte worden.

Het ghebedt Asarie, Danielis iij.
vvt den Grieckschen.

26. Het ghebet Asarie/ inhoudende beliddinghe der sonde. 46. De wreedtheyt den Coninck Nebucad Nezars. 47. De vlamme des ouens verbrandt de Caldeen. 49. De Engheldes Heeren/ gaet met de mannen in den ouen.

Asarie ghebedt/ vol gelooffs ende vermoedicheyts.

a Dan.3.23
b 3.Reg.8.15.
c Tren.1.18 Baru.1.15 ende 2.6
d Dan.9.7
e 4.Reg.25
f Psal.105.6 Judic.7.20 Tren.3.42 Baru.2.12

EN de Asaria stont a midden in den24
gloeyenden ouen / ende dede zijnen
mondt op/badt/ende sprack:

b Gheloeft zijt ghylieere/de God25
ons vaderen/esi uwen Name moet
gheprezen ende gheert worden eewichlyck.

c Want ghy zijt rechtueerdich in allen/27
dat ghy ons gedaen hebt:alle uwe wercke
zijn rechtueerdich/ esi wat ghy doet/ dat is
recht/esi alle uwe oordeele zijn onstraffelijc.

d Ghy doet ons recht/dat ghy ons gerich-28
tet hebt/met sulcker straffe/die ghy ouer ons
hebt laten gaen/ e ende ouer Jerusalem/ de
heylige stadt onser vaderen : Jae ghy doet
recht esi wel daer aē/ om onser sondē wille.

f Want wy hebben gesondicht/esi quaet29
ghedaen/daermede dat wy van v gewecken
zijn/ ende allelins teghen v gedaen hebben/

Ende uwe ghebooden niet ghehoorsaem30
gheweest en zijn / noch haer gheachtet heb-
ben/dat wy daer na deden/als ghy ons be-
uolen hebt/op dat het ons wel ginghe.

Daerom hebt ghy recht gedaen/ dat ghy31
sulcx alle ouer ons hebt laten gaen/

Ende ons gheghenen in de handen onser32
vyanden/der godtlooser booser lieden/ en-
de den onrechtueerdighen ende grousaem-
sten Coninck op aerden.

Ende wy en doruen onsen mont niet op33
doen/so zijn wy tot schande ende tot sporte
geworden/voor uwen knechten / ende voor
alle dien/die v vreesen.

Maer en verstoot ons doch gelijckewel34
niet gantschelijcken / om uwes heyligheu
Naēs wille/esi en verwoyt v verbont niet:

35 g Ende en neemt uwe barmhertichevdt g Gen.13.16 ende 28.14
niet van ons/ om Abrahams ws gelieden ende 26.24
vrients wille: ende ws knechts Isaac en-
de Israels ws Heyligheu:

36 h Dien ghy toegheseyt hebt /haer zaet te h Gen.22.17
vermeerderen/gelijck als de sterren aen den ende 26.24
Hemel/ende als het zant aen der zee. ende 28.14

37 Want wy zijn * ringher gheworden dan * Dt. Deuter.
alle Heydenen/ende zijn nu de aller verach- 28.62.
ste op aerden. om onser sonden wille. Ier.42.2

38 i Also dat wy nu geen Vorst/Prophet/ Ezech.4.4
noch Leeraer : esi noch brandoffer/noch da-
gelijcoffer/noch spijsoffer/noch reuwerck
meer en hebben.

39 Esi en hebben gheen stede/daer wy voor
v offeren/ende ghenade vinden mochten.

40 Maer met een bedroeft herte / ende ver-
slaghenen geeste/comen wy voor v / gelijck
als brochten wy brandoffer van Rammen
ende Runderen / ende veel duysent vette
schapen : k also wordet ghy doch onsen off- k 1.Reg.3.4
fer heden/voor v gelden/ ende aenghenaem 1 Psal.50.21
zijn laten : l want ghy en laet die niet te Dan.3.40
schanden worden/die soo op v m hopen. m Psal.21.6

41 Also comē wy nu met gantscher herten/
ende soecken v aenghesichte met vreesen.

42 Daerom en laet ons niet te schanden
worden: maer doet ons Heere na uwer ge-
nade/esi nae uwer grooter barmhertichevt: n Psal.105.45
43 Ende n verlost ons nae uwe wonderda- helpt ons
den/ende gheeft uwen Name de eere:

44 Dat hen schamen moeten/alle die uwen
knechten leedt doen/ende te schanden wor-
den voor uwer grooter macht ende gewelt/
ende hare macht verstoort worde:

45 Op dat sy ghewaer worden/dat ghy zijt
de Heere / o de eenighe Godt / heerlijck op o Dan.3.32 Esa.42.8 ende 45.5
den gantschen aerdboden.

46 Ende de dienaers des Conincx/ dese in den ouen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

den ouen geworpen hadden/en hielden niet op/ende wierpen altoos toe/solpher/peck/ende werck/ende drooghe ryseren:

Dat de vlamme bouen wt den ouen 47 sloech/ by neghen eñ veertich ellen hooghe/

Ende verslont om haer/ ende p verbran- 48 de de Chaldeen/die het afreyckē conde voor den ouen.

p Dan.3.28 q Mac.6.6 Esa.6.24 Ysal.7.16

49 Maer de Enghel des Heeren / ginck met die/ die by Asaria waren/in den ouen/ ende stiet de vlamme des vyers wt den ouen/

50 Ende maeckte het inden ouen / ghelijck als eenen coelen dauw/ q dat haer dat vyer niet eens aen en roerde/ noch haer brande/ ofte beschadichde.

q Esa.43.2 Ysal.66.12

Het Ghesanck der dryer mannen inden vyere.

¶ Argument.

Also machmen oock sien, dat die onbehoorlijck spreken/die seggen/dat de Mannen nauwe soo veel tijts en hadden in den ouen dat sy souden gesonghen hebben. Want op sulcke wijse soudemen oock veel wt de Canonische Schriftuere menghen verwerpen. Men leest voorwaer in Jonas: Ende Jonas badt tot zynen Heere Godt wt het binnenste des vischs. Dit en wort niet ongelooflijck geacht/dewijle de Heere Jonam versterck te: Ende nochtans disputeren ledige menschen/oft de Mannen inden ouen tijt hadden. Het is een seer schoon gesanck/Godt ende zijne wercken prijsende / ende tot desselven of vermanende.

51. De drie mannen ghebenedijen ende louen den Heere .52. Ende vermanen alle Creatueren/ den Heere te louen.

Doe begonsten die drie met mal- 51 canderen te singhen / presen ende loefden Godt / inden ouen / ende spraken:

Geloeft zijt ghy Heere/de Godt 52 onser vaderen / ende moetet ghepresen ende hooch geroemt worden eewichlijck: geloeft zy uwen heerlijcken ende heyligen Name/ ende moet ghepresen ende hooch gheroemt worden eewichlijck.

Gheloeft zijt ghy in uwen heyligen heer- 53 lijcken Tempel/ ende moetet ghepresen ende gheroemt worden eewichlijck.

Gheloeft zijt ghy/ghy a die sittet op den 54 Cherubim/ende siet in de diepte/ende moetet ghepresen ende hooch gheroemt worden eewichlijck.

Geloeft zijt ghy op uwen heerlijcken Co- 55 ninckliycken b stoele/ende moetet ghepresen ende hooch gheroemt worden eewichlijck.

Gheloeft zijt ghy int Firmament des 56 Hemels/ ende moetet ghepresen ende hooch gheroemt worden eewichlijck.

c Alle wercken des Heeren moeten louen 57 den Heere / ende hem prijsen ende roemen eewichlijck.

d Ghy Hemelen / loeft den Heere / prijst 58 ende loeft hem eewichlijck.

Loeft den Heere/e ghy Engelen des Hee- 59 ren/prijst ende roemt hem eewichlijck.

f Alle wateren daer bouen aen den He- 60 mel/loeft den Heere / prijst ende roemt hem eewichlijck.

Alle Heyrscharen des Heeren / loeft den 61 Heere/prijst ende roemt hem eewichlijck.

g Sonne ende Mane / loeft den Heere/ 62 prijst ende roemt hem eewichlijck.

Alle Sterren aen den Hemel / loeft den 63 Heere/prijst ende roemt hem eewichlijck.

Regen ende dauw/loeft den Heere/prijst 64 ende roemt hem eewichlijck.

Alle winden/loeft den Heere/ prijst ende 65 roemt hem eewichlijck.

Vyer eñ hitte/loeft den Heere/ prijst en- 66 de roemt hem eewichlijck.

Koude eñ Somer/ loeft den Heere/ prijst 67 ende roemt hem eewichlijck.

h Storm ende haghel / loeft den Heere/ 68 prijst ende roemt hem eewichlijck.

69 Dach ende nacht/loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlijck.

70 Licht ende duysternisse/ loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlijck.

71 Ys ende vrost/loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlijck.

72 i Rijm ende sneeu/loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlijck. i Psal. 148.8

73 Blixem ende wolcken / loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlijck.

74 De aerde loue den Heere/prijse ende roeme hem eewichlijck.

75 k Berghen ende cleyne bergen/ loeft den Heere/prijst ende roemt hem eewichlijck. k Psal. 148.9

76 Alles wat wt der aerde wasset/dat loue den Heere/prijse ende roeme hem eewichlijc.

77 Ghy fonteynen/loeft den Heere/prijst eñ roemt hem eewichlijck.

78 De zee eñ ghy waterstroomen/ loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlijck.

79 l Ghy Walvisschen/ende alles wat hem in den water ruert/loeft den Heere/prijst eñ roemt hem eewichlijck. l Psal. 148.7

80 Alle vogelen onder den Hemel/ loeft den Heeer/prijst ende roemt hem eewichlijck.

81 Alle wilde ghedierten ende vee/ loeft den Heere/prijst ende roemt hem eewichlijck.

82 Ghy menschen kinderen/ loeft den Heere/prijst ende roemt hem eewichlijck.

83 Israel loue den Heere / prijse ende roeme hem eewichlijck.

84 Ghy Priesters des Heerē/loeft den Heere/prijst ende roemt hem eewichlijck.

85 m Ghy knechten des Heeren / loeft den Heere/prijst ende roemt hem eewichlijck. m psal. 141.5

86 Ghy gheesten ende zielen der rechtueerdighen / loeft den Heere / prijst ende roemt hem eewichlijck.

87 Ghy heylighen / ghy die ellendich eñ bedroeft zijt/loeft den Heere/prijst ende roemt hem eewichlijck.

88 n Anania/ Azaria/eñ Misael / loeft den Heere/prijst eñ roemt hem eewichlijc: want hy heeft ons verlost wt der helle/ende heeft ons geholpen vande dooden:ende heeft ons verlost wt den gloeyendigen ouen/ eñ heeft ons midden in den vyere behouden. n Dani.1.6

89 o Dancket dē Heere/want hy is vriendelijck/ eñ zijne p goedicheyt duert eewichlijc. o Psal.106.1 ende 107.1 ende 118.1 ende 136.1 p Of/goedertierenheyt.

90 q Alle die den Heere vreesen/loeft dē God aller goden/prijst hem/ende roemt/dat zijne goedicheyt eewichlijck duert. b Deu.10.17. Dani.2.47 ende 12.1 Psal.136.2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Susanna ende Daniel.

De Historie van Susanne ende Daniel.

¶ Argument.

DE Historie Susanna / is een seer schoon exempel der trouwe ende cuyschheydt des houwelicx. Daer en wort oock gheleert / dat God de rechtveerdigen ende ontschuldigen beschermt / en̄ de onrechtveerdigen / hoereerders / overspelders en̄ boosdoenders de onrechtveerdige richters straft / en̄ wonderlicken bescherme.

2. Susanna / Joiakims wijf. 8. De twee outste / te weten / de richters / werden met boosen lust tegen haer ontsteken. 19. Hy bespyngen haer in haren hof alleen. 20. Ende begheeren dat sy haren boosen lusten gehoorsaem zijn wilde. 21. Willen haer dwingen door dreygementē. 22. Susanna beluyt liever te sterue̅ dan haer te bewilligē. 34. Hy beschuldigen haer van overspel. 41. En̄ word gheoordeelt te sterven. 42. Haer ghebedt. 45. De Heere verwecktden geest Danielis. 52. De twee ouders worden verwonnen door haren eyghenen mondt. 62. Sy worden ghedoot.

DAer was een man te Babylon 1
met namen Joiakim.

Die hadde een wijf / die hiet Su- 2
sanna / en̄ dochter Helkia / die was seer schoone / ende daertoe Godt-

a Dan.6.7 vruchtich.

Want sy hadde vrome ouderen / a diese 3
onderwesen hadden / na de Wet Mose.

Ende haer man Joiakim was seer rijc- 4
ke / ende hadde eenen schoonen hof aen zy-
nen huyse / ende de Joden quamen

b Of / alle- wech / door- gaens. b altyts by hem te samen / dewijle dat hy de voor-
neemste man was onder hen allen.

Ende daer werden in den selven Jare / 5
twee outsten inden volcke / tot richters ge-
setter / dat waren sulcke lieden / dan welcke de Heere ghesept hadde: hare richters be-
dijuen alle boosheyt te Babylon.

De selue quamē daechlijcx tot Joiakim: 6
ende wie een sake [te richten] hadde / die moest aldaer voor hen comen.

Esi wanneer het volck henen wech was / 7
om den middach / plach Susanna in haers mans hof te gaen.

Ende doe haer de outsten saghen daghe- 8

c Spr.9.9 Judit.10.15 ende 12.15 lijcx daer henen in gaen / c werden sy met boose lust teghen haer ontsteken / ende wer-
den daer over tot sotten /

Ende wierpen de ooghen so gantschelijc- 9
ken op haer / dat sy niet en conden nae den Hemel sien / esi en dachten noch aen Godts voorz / noch straffe.

Ende sy waren alle beyde te gelijcke te- 10
ghen haer ontsteken.

Ende de eene schaemde hem sulcks den 11
anderen te openbaren / ende een yeghelijck hadde gheerne met haer ghebocleert.

Ende wachteden dagelijcx met vlijte op 12
haer / dat sy haer slechs sien mochten.

Esi een sprack tot den anderen: Cy laet 13
ons te huys gaen / want het is middach.

Ende wanneer sy van een ander gegaen 14
waren / soo keerde een yeghelijck daer nae wederom / ende quamen eyen weder te sa-
men. Doe nu de een den anderen waechde / bekenden sy alle beyde haren boosen lust: daer nae werden sy dies met een anderen

* Of / wacht nemen / eens / daer op te * wachten / wanneer sy de vrouwe mochten alleen vinden.

Esi doe sy eyē begnamen dach bestemt 15
hadden / om op haer te loeren / quam Susan-
na met den tween maechden / als hare ghe-
woonheydt was / inden hof / om d haer te d Gen.18.1 1.Sam.1.1 wasschen: want het was seer heet.

16 Esi daer en was gheen mensche meer in den houe / dan alleen dese twee outsten / die henselven hepmelycken versteken hadden / ende op haer loerden.

17 Ende sy sprack tot haren maechden: Ha- let my wasschem ende seepe / ende sluyt den hof toe / op dat ick my wasschen mach.

18 Ende de maechden deden / als sy bevolen hadde / esi sloten den hof toe / ende gingen tot der achter deure henē wt / op dat sy haer brachten wat sy hebben woude: ende sy en werden dier maniē niet ghewaer / want sy hebben henselven versteken.

19 Doe nu de maechden henen wt waren / doe quamen de outsten voort / ende lepen tot haer / ende spraken:

20 Siet / den hof is toegheslote̅ / ende nie- mant en siet ons / ende wy zijn ontsteken in uwer liefde: daerom doet onsen wille.

21 Ende en wilt ghy niet / so willen wy te- gen v bekennen / dat wy eenen jongen ghe- selle alleen by v gheuonden hebben / esi dat ghy uwe maechdē daerom hebt wtgesonde.

22 Doe wert Susanna suchtende / esi sprac: e Och / wat den ick in grooten angste: want e 2.Sam.24.14 soo ick sulcx doe / so ben ick des doots: schuls dich:] esi en doe ick het niet / soo en come ick wt uwen handen niet.

23 f Doch wil ick liever onschuldich in der f Spr.3.31 menschen handen comen / dan tegben den Heere sondighen.

24 Ende hief aen inyde te schreyen: maer de outsten schreyden oock over haer.

25 Ende de eene liep henen na de deure des hofs / ende dedese op.

26 Doe nu het gesinne stucks geschiey hoor- de / liepen sy daer wt inden hof tot der achter- deure / om te sien / wat haer gheschiet ware.

27 Esi de outsten begosten van haren wee gen / alsa dat hen de knechtē van haren wee gen schaemde: want dies gelijckē en was te vozen nopt van Susanna gehoort geweest.

28 Ende des anderen daechs / doe het volck in Joiakims haers mans huys te samen quam / doe quamen oock de twee outsten / vol valscher list teghen Susanna / op dat sy haer ten doode holpen.

29 Ende spraken tot allen volcke: Schickt henen / ende latet Susannam / de dochter Helkie / Joiakims wijf hier halen.

30 Esi doe sy geesscher werde / quam sy met haren ouderen ende kinderen / ende haer gantscher vrientschap.

31 Sy nu was seer teer ende schoone.

32 Daerom hieten dese boose wichten / haer den sluyer afnemen / daer sy haer mede toe- ghewonden hadde / op dat sy hen aen haere schoonheyt verquickten.

33 Ende alle die by haer stonden / ende haer kenden / die weenden om haer.

g Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

34 ¶ Ende de twee outsten stonden op/ mids den onder den volcke/ ende leyden de handen op haer hooft.
35 Maer sy weende/ ende hief hare ooghen op nae den Hemel: want haer herte hadde een vertrouwen tot den Heere.
36 i Ende de outsten begonsten / ende spraken: Doe wy beyde alleen inde hof comen ginghen / doe quam sy daer henen in / met twee maechden/ende sloot den hof toe / ende schickte de maechden van haer.
37 Doe quam een wonck geselle tot haer / die hem verstreken hadde/ en leyde hem by haer.
38 Als wy nu in eenen hoeck in den houe/ sulcke schande sagen/ doe liepen wy haestelick henen toe/ en vondense by malcanderen.
39 Maer des gheselleren conden wy niet machtich worde: want hy was ons te sterc/ ende stier de deure op/ en spranck daer van.
40 Maer haer grepen wy/ ende vraechden/ wie de jonge geselle ware: maer sy en wonde dat ons niet segghen. Sulcx bertoghen wy.
41 Ende het volck gheloof de den tween/ als rechteren ende ouersten inden volcke/ ende verdoemden Susannam ter doot.
42 Maer sy schreyde met luyder stemmen/ ende sprack: Heere ewige Godt/ k ghy die weert alle heymelijckheyt / l ende weest alle dinck te vooren/ eer sy gheschieden.
43 Ghy weest dat dese een valsch ghetuyge/ sse is/ ick moet sterven/ hoewel ick doch dies onschuldich ben / dat sy boosselicken over my gheloghen hebben.
44 m Ende Godt verhoorde haer roepen.
45 Ende doemense heuen voerde ter doot/ dat verwecte hy den Gheest eens jonghelincx/ die hiet Daniel.
46 Die begonst luyde te roepen: n Ick wil onschuldich zijn aen desen bloede.
47 Ende alle het volck wende hem omme tot hem/ ende vraechden hem: Wat sy met sulcke woorden meynde?
48 Doe trade hy onder hen / ende sprack: Sijt ghy dan Israel sulcke dwasen? dat ghy een dochter Israels verdoemt / o ende ghepleden de sake p voorgronder / ende daer af ghewis wort?
49 Keert wedersom voor het gerichte: q want dese hebben een valsch ghetuygenisse tegen haer ghesproken.
50 Ende het volck keerde r haestelijcken wederom/ ende de outsten spraken tot Daniel: Setter v hier by ons / ende onderricht ons/ dewijle dat v God tot sulcken richteramt * roept.
51 Ende Daniel sprack tot den volcke:
52 Brengtse dan een ander / so wil ick eenen pegelijcken in sonderheyt verhooren.
52 Ende doe sy van een ander gebracht waren/ eyssche hy den eenen voor hem/ ende sprack tot hem: Ghy boose oude schalck/ als nu treffen v uwe sonden / die ghy te vozen bedreuen hebt/
53 Doe ghy onrechte oordelen spraeckt/ ende de de onschuldighen verdoemdet/ maer de schuldighen los sprake: soo doch de Heere gheboden heeft: t Ghy en sult den vromen ende onschuldighen niet dooden.
54 Hebt ghy nu dese ghelien/ so segget: Onder welcken boom hebt ghyse by malcander gevonden? Hy antwoorde: Onder eenen u Linden.
55 Doe sprack Daniel: O recht/ de Enghel des Heeren sal v vinden/ ende van malcanderen deylen: x Want met uwer leughenen bzengt ghy v selven om v leuen.
56 Eñ doe dese wech was / hiet hy den anderen oock voor hem comen/ ende sprack tot hem: y Ghy Canaans aert/ ende niet Juda: de schoonheyt heeft v verdwaelt / ende z de boose lust heeft v herte verkeert.
57 Also hebt ghyliedē met den dochteren Israels omgegaen/ ende sy hebben uit vreesen v lieder wille doen moeten / maer dese dochter Juda/ en a heeft in v lieder boosheyt niet bewilligher.
58 Nu segghet op: Onder welcken boom hebt ghyse by een ander ghegrepen? Ende hy antwoorde: Onder eener Eycken.
59 Doe sprack Daniel: O recht/ de Enghel des Heeren sal v treckenen/ ende sal v verhouwen: want met uwer leughenen/ bzengt ghy v selven om v leuen.
60 Doe begonst alle dat volck met luyder stemmen te roepen/ ende presen Godt/ b die den ghenen helpet/ die op hem hopen/ ende vertrouwen.
61 Ende stonden op tegen de twee Outsten/ dewijle hen Daniel met haren eygenen woorden auertuycht hadde.
62 c Eñ dedē hen na de Wet Mose/ gelijck als sy hen aen haren naesten beschuldicht hadden/ d ende doodense: alsso wert des selues daechs het onschuldich bloet verlost.
63 Ende Helkia / met tsamen synen wyue/ loefden God/ om Susannam hare dochter/ met Joiakim haren manne/ ende der gantscher vrientschap / dat daer niet ouerlijer aen haer bevonden en was.
64 Ende Daniel wert groot voor den volcke/ van dien daghe aen/ ende daer na voort ende voort.

s Gen. 3.24.

t Exod. 23.7 Prou. 17.15

u Inden Griecxschen staet onder eene Schino/ dat heet in Latino/ Lentiscus: Ende is de boom daer het gummi uyt biet/ dat men Mastick heet. Dewijle nu dā boom by ons Duytschē niet bekent en is/ so hebben wy den anderen daer voor nemen moeten.

x Deut. 1.11
y Gene. 9.25
z Spr. 9.9
Judit. 10.17 ende 12.15
a Susan. 22

b Psal. 37. 40 Spr. 2.12

c Deut. 19.19 Prou. 10.5 ende 21.28 ende 24.28 ende 25.18
d Psal. 7.16 ende 9.16 Eccle. 10.4 Prou. 26.27 1. Yest. 7.10 Dan. 6.24

Vanden Bel te Babel.

Argument.

DEse stridt Daniels/ ende des Bels Priesteren/ vanden wtwendighen dienst der Afgoden/ bertoont seer duysterlijck den aert der valscher ende warachtiger religie / de schandelijcke listen ende onerlijcke verberginghe der valscher religie/ ende de eerbare eenvoudicheyt/ eerlijckheyt/ ende schoon onerwinninge der warachtiger religie. Die dese Historie als een fabel verwerpen/ die moghen sien/ op wat Auctozen sy steunen: Ick sie dat het een Historie is/ bol menigherlep vruchten ende geleertheyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Vanden Bel te Babel.

1. Daniel is hooghe ende groot in autoziteyt by den Coninck. 2. Den afgodt der Babyloniers/ Bel. 3. Wien dient de Coninck selue / ende aenbidt hem dagheliex. 4. De Coninck Cyrus is bedrogen door de Priesters van Bel. 13. De voorsichtichept Daniels/ om de valscheyt ende bedroch der Priesteren te ontdecken. 19. De Coninck Cyrus belient haer bedrogh/ 21. ende worden gedoot. 24. Daniel weyghert den Draeck aen te bidden. 26. Hy doot den Draeck. 27. De Babyloniers maken oploop teghen den Coninck. 30. Daniel wort inder leeuwen cuyl gheworpen. 32. Habacuc. 33. Daniel is leuende vonden onder den leeuwen. 40. De Coninck verheft ende maeckt den Godt Daniels groot. 41. De vpanden Daniels worden in den cuyle gheworpen / ende van de Leeuwen verslonden.

Cyrus.

NAe den doot Astiagis/ quam het Coninckrijcke aen Cyrum wt Perlia. 65

a Dan.6.28 Ende a Daniel was altoos by den Coninck / ende eerlijcker gehouden dan alle vrienden des Conincx. 1

Bel. Nv hadden die te Babylon eenē afgodt/ die hiet b Bel / dien moesten dagelijcx afseren/ twaelf molder Tarwen / ende veertich schapen/ ende vye Amen wijns. 2

b Esaie 45.20 Jere 50.2 ende 51.44

Eñ de Coninck diende den afgod selfs/ eñ ginck dagelijcx henen af / den seluen aen te bidden: c maer Daniel badt zijnē God aen. 3

c Dan.6.10

Ende de Coninck spzack tot hem: Waerom en bidt ghy den Bel oock niet aen? Hy dan spzack: Ick en diene den afgoden niet/ die niet den handen ghemaeckt zijn/ d maer den leuendighen Godt/ e die Hemel ende aerde ghemaeckt heeft / ende een Heere is ouer alles wat daer leeft. 4

b Deut.6.13 1.Sam.7.3 Mat.4.10 c Psal.146.6 Act.14.14 Apoc.14.7

Doe spzack de Coninck tot hem : Houdt ghy dan den Bel niet voor eenen leuendighen God? siet ghy niet hoe veel dat hy dagheliex eet ende dzinckt? 5

f Spr.30.19 Maer Daniel loech/ eñ spzack: Heer Coninck/ laet b niet verleyden: want dese Bel/ en is binnen niet dan leem/ende buyte metael f ende en heeft noch nopt wat gegeten. 6

Doe werd de Coninck zoznich/ ende liet alle zijne Priesters opsschen/ende spzack tot hen: Sult ghylieden my niet seggen/ wie dit offer verteert/ so sult ghylieden sterven. 7

g Leuit. 24.15 Maer connet ghylieden bewijsen dat Bel sulex verteert/ g so sal Daniel sterven: want hy heeft den Bel ghelastert: Ende Daniel spzack: Ja Heer Coninck/ het gheschiet alsoo als ghy ghespzoken hebt. 8

Daer waren nv tseuentich Priesters des Bels / behalue hare vzouwen ende kinderen / ende de Coninck ginck met Daniel in den Tempel des Bels. 9

Doe spzaken de Priesters desselues: Siet/ wy willen henen wt gaen / ende ghy heer Coninck sult de spijse ende den dzanck selfs daer henen setten / ende de deure nae b toeslupten/ eñ met uwē eygen rinck toesegelen. 10

Ende wanneer ghy des morgens vroech weder coemt/ eñ vindet datter Bel niet altemael verteert en hebbe/ so willen wy geerne sterven/ ofte Daniel sal gedoot worden/ die sulex op ons gheloghen heeft. 11

12 Sy verlieten hem nv daer op / dat sy eenen heymelijcken ganck onder den tafel gemaeckt hadden/ door den seluen ginghen sy alle tydt daer henen in / b ende verteerden wat daer was. b Dan.6.18

13 Doe nv de Priesters henen wt waren/ liet de Coninck den Bel de spijse voorsetten: maer Daniel beual zijnen knechten / dat sy asschen halen souden / ende liete stroyen ouer den gantschen Tempel door den Coninck/ daer na gingen sy henen wt/ ende sloten de deure toe/ ende versegelden se met des Coninex rinck/ ende ginghen daer van: Daniel bet Tempel stroyen asschen. 14

15 De Priesters nv / ginghen des nachts daer henen in nae harer ghewoonheyt/ met haren vzouwen ende kinderen / aten ende dzoncken wt/ alles wat daer was.

16 Ende des morghens seer vzoech/ was de Coninck op/ende Daniel met hem.

17 Eñ de Coninc spzack: Is dē segel onuerseert? Hy antwoozde nv: Ja Heer Coninc.

18 Eñ so haest als de deure opgedaen was: sach de Coninck op de tafel / ende riep met luyder stemmē: Bel/ ghy zijt eē groot God/ ende het en is gheen bedzieghertije met b.

19 Maer Daniel loech / ende hiel den Coninck op/ dat hy daer niet henen in en ginge/ ende spzack: Siet op de vzerde/ende merckt/ wiens zijn dese voetstappen?

20 De Coninck spzack : Ick sie wel voetstappen der mannen/ vzouwen ende kinderen. Doe werd de Coninck zoznich/

21 Ende liet de Priesters grijpen / met haren vzouwen ende kinderē: ende sy moesten hem wijsen de heymelijcke ganghen / daer doo2 sy waren wt ende in gegaen/ende verteert hadden wat op de Tafel was.

Bels Bel. Heer Coninck ghedoot. a Jeremias

Ende de Coninck liet se dooden / ende gaf Daniel den Bel in zijn gewelt: * de selue verstoozde hem ende zijnen Tempel.

Van den Drake te Babel.

a Rom.1.23 Alsdaer was oock eenē groote a Draeke/ dien die te Babel aenbaden. 22

Ende de Coninck spzack tot Daniel: Hoe? wilt ghy dan dan desen oock seggē/ dat hy niets anders/ dan een metalen afgod zy? Siet/ hy leeft doch: want hy eet ende dzinckt / ende ghy en connet niet seggen/ dat het geen leuendich God en zy: daerom so bidt hem aen. 23

b Deut.6.13 c Jere.10.10 Maer Daniel antwoozde: b Ick wil den Heere mijnen Godt aenbidden: c want de selue is de leuendighe Godt. 24

Maer ghy heer Coninck/ veroozloeft het my/ so wil ick desen Draeke ombzengen/ sonder eenich sweert ofte stock . Ende de Coninck spzack : Ja het zy b veroozloeft. 25

26 Doe nam Daniel peck / vet / ende hayr/ ende soot dat te samen / ende maeckte daer koecrkens vā/ ende wierpse den Draeke in den hals/ende den Draeke berstede daer van midden ontwee. Ende Daniel spzack: Siet/ dat zijn uwe Goden.

27 Doe nv die te Babel sulex voozden/ verdzoot het hen seer/ende maeckten eenen oploop tegen den Coninck/ en spzaken: Desse Coninck is een Jode gewozden: want d hy heeft Bel verstoort / ende den Draeck ghedoot/ende de Priesters omgheblacht. Bel.14.20

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ende sy traden voor den Coninck/ende 28
spraken: c Gheft ons Daniel hier/so niet so
willen wy u esschen ganschen huys ombrengen.
Doe nu de Coninck sach/dat sy niet ge- 29
weldt op hem vermochten/moeste hy hen Da-
niel over ghenen.
f Ende sy wierpen hem tot den leeuwen 30
in den cuyle/daer lach hy ses daghen inne.
Ende daer waren seuen leeuwen in den 31
cuyle/dien gafmen dagelicx twee menschen
ende twee schapen: maer dese daghen lanck
en gafmen hen niets/ op datse Daniel eten
souden.
Ende daer was een Prophect Habacuc/ 32
in Judea/ die hadde een pot gesoden/ ende
broot in gheslenden/in een diepe schotel/ en-
de ginck daer mede op het velt/ op dat hy
het den maeyers brachte.
Esi de Engel des Heeren spac tot Haba- 33
cuc: Ghy moet dat eten/dat ghy brachte/ de
Daniel brenghe te Babel/inder leeuwē cuyl.
Ende Habacuc antwoorde: Heere ick en 34
hebbe de stadt Babel noyt ghesien/ ende en
weet niet waer den cuyl is.
g Doe datte hem de Engel by den hoose 35
de/ende voerde hem gelijck als eenen steer-
ken wint/te Babel aen den cuyl.
Ende Habacuc roep/ ende spyack: h Da- 36
niel/ Daniel/ neemt henen het eten dat u
God ghesonden heeft.
Ende Daniel spack: Heere Godt/i ghy 37
dencket doch noch aen my/ ende en verlaet
die niet/die u aenroepen/ende u lief hebben.
Ende hy stont op ende adt: maer de En- 38
gel Gods brachte Habacuc terstont weder
aen sijn plaetse.
k Ende de Coninck quam ten seuenden 39
daghe/ leerde dzaghen over Daniel: Ende
doe hy aen den cuyl quam/ende daer henen
in sach/liet/ doe sadt Daniel midden onder
den leeuwen.
Ende de Coninck riep luyde/ esi spack: 40
O Heere/ghy Godt Daniels/ ghy zijt een
groot God/ l ende daer en is sus gheen an-
der God/dan ghy alleen.
m Ende hy liet hem wt den cuyl nemen: 41
n maer de ander/ die hem wonden ter doot
ghebzacht hebben/ die liet hy in den cuyl
werpen/ ende sy werden alsoo haest voor
zijnen ooghen van den leeuwen verslonden.

Een schoon aendachtich ghebedt Manasse des Conincx Iuda, doe hy te Babylon gheuanckelijck lach.

Argument.

In Manasses beschdenisse/hebben wy een forme van warachtighe beteeringhe/ ende behoorlijcke belijdenisse der sonden voor God.

DHeere Almachtighe Godt/ 2 ons- 1
ser vaderen/Abzahams/ Isaac/en-
de Jacobs/ ende haers gherechten
saets:
b Ghy zijt die Hemel/ende aer- 2
de/ met allen dat daer in is/ ghemaeckt
hebt.
c Ende hebt de zee verseghelt met uwen 3
ghebode/ende hebt de diepte bemaet ende
besegelt/tot eeren uws verschrickelijcken en-
de eerlijcken Naems:
Dat een yegelijck moet voor u verschrie- 4
ken/ d ende hem vreesen voor uwer grooter
macht.
Want uwen troone is ondraechlijc/ ghy 5
de de sondaers vrypght: e maer onuerwyr-
lijck ende onbegrijpelijck is de barmher-
tichept uwer toesegginghe.
Want ghy zijt Heere de Alderhoochste 6
over den gantschen aertbodem/ Hancmoe-
dich/van grooter goedichept/ ende seer ghe-
nadich/ende en straffet de lieden niet gheer-
ne: en hebt na uwer goedichept toeghesept/
8 boete/ tot vergheninghe der sonden.
f Maer dewijle dat ghy zijt een Godt der 7
rechtueerdighen/ so en hebt ghy sulcke boe-
te niet gesettet den rechtueerdigen/ h Abra-
ham/ i Isaac/ ende k Jacob/ die teghen u
niet gesondicht en hebben.
8 l Maer ick hebbe gheso ndicht/ende mij- 12. Reg. 21.3
ner sonden is meer dan des zants aen der
zee is/ende den m gekrommet in swarc yse- m 2. Para. 33
re banden/ende en hebbe gheen ruste. 13
9 Daerom dat ick uwen troone verwerket
hebbe/ende groot quaet voor u gedaen/daer
mede dat ick sulcke grouwelen/ ende so veel
erghernisse aenghenchtet hebbe.
10 Daerom buyghe ick nu de knyen mijns
herten/ende bidde u Heere om ghenade.
11 n Och Heere/ick hebbe ghesondicht: Ja n Psal. 51.6
ghesondicht hebbe ick/ o ende bekenne my- o Psal. 32.5
ne miss daet. Job. 13.23
12 So bidde ick nu/ende smeecke u/ bergeest
het my/ O Heere bergheest het my.
13 Laet my niet in mijnen sonden verder-
uen/ ende en laet de straffe niet eewichlijck
op my blijuen:
14 f Maer wilt doch my ontweerdighen hel- p Esai. 38. 20
pen/ na uwer grooter barmherticheyt: p so Luce. 1. 69
wil ick u altijt louen mijn leef daghe.
15 Want u toeft alle Hemelsche heyr/ ende
u salmen prijsen altoos ende eewichlijck/
Amen.

Epude des ghebets f Manasse.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Dese Caerte is seer bequaem om te comen tot de kennisse des Joodtschen staets / endelijc

gnit dander regeringhe der Griecken / (aen welcke de Caerte dit wp by het boeck Esdre ghemaeckt hebben / eyndicht) tot aen de dagt ende het leuen Jesu Christi.

De 70. weken ghepropheteert door Dan. 9.

Den Enghel des Heeren tot Danielem gesonden soude hem dat ter 70. iaer-weken wesen souden / te weten / t seuentichmael seuen / dweick maken 490. iaren / volgende het woort dat ter ghesproken is / dat Jerusalem herbouwet / ende opgericht soude worden tot aen Christū den Vorst ende Prince. Welc woort gesproken is door den mont Daniels Longamāni dā Persen / JMonarcha int 20. iaer sijnder regeringe / gelijck geschreuen staet Esthe. 2. Daeromme behoorde dat dit tot aē de 70. weken te telle. Hier wel alle Autheuren daerinne niet ouer eē comen: want sommighe beginnen aen het 2. iaer des voorseyden Darij: andere aēt eerste iaer Cyri. Also dat dā aenbeginne der voorseyden weke / tot der tijt toe dat Alexander de JMonarchie ghetuchte / telt men 18. weken ēn 4. iaren / makende 130. iaren. Ende om dese voorseyde weken wa rachtich te bewijsen / volghende de voorgaende propheche Dan. 9. sullē wy die ameten tegen de iaren / in welcke de Coningen dan Sijrien (hier onder een de rechte zijde geteeckent) haer rijck gheeyndicht hebben: eenen yeghelijcken dan hem reghen den anderen.

Der Griecken JMonarchie.

Alexander de groote / Philippi sone Coninck dan JMacedonien / conqueseerde de JMonarchie dan Persen tegen Darium / int 192. iaer Cyri den eersten regeerder / ende transporteerde dese de Griecken. Hy regneerde ses ghesweele iaren / ende sterf int seuende / dele nacomelingen achterlatende / aen dweick hy sijne voorseyde regeringhe (door sijn door / doeder te weren / de Coninckrycken dan Sijrien / Asien / Egypten ende JMacedonien. Wy sullen hier alleenlijck dan sijne nacomelinghen trackteren / die Comingen dan Sijrien wart om dies wille dat ter de schrift dan sprieckt / ende hare relinge maeckt / met de iaren dat de voorseyde Coningen geregneert hebben / beghinnende aenden eersten / gheliickmen siet int eerste boeck der JMachabeen. Ēn sullen hare namen by orden setten / met oock den tijdt die elcken gheregneert heeft / om die te stellen ēn vergelijckē tegen het gerat dat aen de slinckerzijde deser Caerte geset staet: om alsō de 70. weken warachtich te bewijsen / ēn de Sijnsche (ghesch zeuen in Daniele / het gene aengaet de roocomste Jesu Christi) om te berer te verstaen.

Weken	Jaren			Jaren beghinnende dan de eerste Conine dā Sijrien tot aen dē voort dā elc nā Comme.
25	4	1	Seleucus den eersten Conine dan Sijrien diemē hiet Nicanor / begonst sijn rijck te regneren dertien Jaren na den doot Alexandri / ende regneerde 31. Jaren.	
28	2	2	Antiochus Soter besat het rijcke dan Sijrien ēn Asien / ende regneerde negheneithien Jaren.	
30	3	3	Antiochus Theos / begonst sijne regnatie int 51. Jaer / ende regneerde 15. Jaren.	
33	2	4	Seleucus Gallicinus regneerde 20. iaer.	50
33	5	5	Seleucus Ceraunus heeft dzie iaer geregneert.	65
38	6	6	Antiochus de groote / begonst te regneren int 37. iaer / ende regneerde 36. iaer.	85
40	4	7	Seleucus Philopater / regneerde 12. iaer.	88
42	2	8	Antiochus Epiphanes den tyran / waer dan ver haelt wort int eerste boeck der JMachabeen / begonst te regneren int 137. iaer / ende regneerde twaelf iaer.	124
42	4	9	Antiochus Eupator sijnen sone regneerde 2. iaer.	136
44	0	10	Demetrius Soter / begonst int iaer 151. sijn regnatie ende regneerde 10. iaer.	148
44	5	11	Alexander regneerde vijf iaer.	150
45	0	12	Demetrius Nicanor regneerde twee iaer.	160
45	3	13	Antiochus Sedetes en regneerde maer 3. iaer.	165
45	6	14	Tryphon begonst te regneren int iaer 171. ēn regneerde dzie iaren.	167
47	4	15	Antiochus Pius regneerde twaelf iaer.	170
48	3	16	Demetrius Nicanor 12. den voorseyden Coninc wert ghenanckelick ghehouden van den Parthen / (daer na weder in sijn rijck ghestelt) ende regneerde vier Jaer.	173
48	3	17	Alexander begonst te regneren int 190. iaer / ēn regneerde twee iaer.	185
52	4	18	Antiochus Gryphy regneerde 29. iaer.	189
54	0	19	Seleucus den sone Gryphy sijnen Oom / ēn andere dzienden / twist den om het Rycke, thien iaer lanck.	191
56	4	20	Int 231. iaer gaue die dā Syrie het Rycke over aen Tygranes Coninck dan Armenie / om dies wille dat haer den twist (onder de Prince) verdzoot. welcke Tygranes regneerde 18. Jaer.	220
59	4	1	Int 249 iaer / bracht Pompeius den voorseyden Tygranem om / ende leverde Sijrien in handen der Romeynen. Ēn seuenthien iaer daer na worde Julius Cesar dē eersten Keyser dā Romeynen die int Keyserrijck vijf iaer regneerde.	231
67	4	2	Augustus den tweeden Roomschen Keyser / regneerde 56. iaer. Christus is geboren int 41. iaer desselven, in de 65. weke / ende derden iare.	248
70	0	3	Claudius Tiberius Neron dē 3. Keyser / regneerde 23. iaer / ēn int 15 desselven iaers wert Christus geboort / ēn begonst dan dien tijt aen hem geheelsch te openbaren / wesende de 69. weken ēn vijf iaer. Int derde iaer daerna / werdt hy ter doot ghebzacht tot onser verlossinghe. In welcken tijt de t seuentich weken verruit waren.	269

Den staet der Joden.

Nadat het volc des Heeren bedeelt was (door Godt wt der Babylonische gevancknisse / ende in sijn lant gekeert onder het gebiet (ende) bel / en was daer in Judea gheen Coninck / meer dan Princen ende Gouverneurs / meerendeel al wt den stamme Juda / welcke die hier na volghen.

1	Zorob abel regneerde 20. iaer.	
2	Jesu Josephiam 66. iaren.	
3	Joanna Benjesa 33. iaren.	
4	Judas Purcanus 24. iaren.	

Allen desen tijt beloopt 91. iaer / daerende de JMonarchie der Persen.

5	Joseph was Gouverneur int eerste van Alexander de Groote, ende regneerde 21. iaer. In welcke tijden den selen Alexander dē Tempel ēn het Priesterlijcke recht verleende.
6	Abner Semei gouverneerde int selve / ende regneerde elf iaer. Wanneer sijne Princen Ptolomeus (den eersten Coninc van Egypten na Alexander) Jerusalem met list inne / roofde den Tempel ende vande groot ghetal volcx in Egypten.
7	Mathathias Hell gouverneerde 1. iaer.
8	Asse Maath gouverneerde 9. Jaer.
9	Magid Arphaxat regneerde 10. iaer. Sijne tijdt sijn Eleazar den Priester te Taellupdē ofte Guer seerers tot Ptolomeus Philadelphum (den 2. Coninc van Egypten) sone des voorseyden Ptolomeus / om heylighe Schrift te transfereren int Griecxe / welcke spraeke / by de Joodsche ende Griecxe sprake / by den selven Ptolomeus verkoren alder Joden die sijnen bader ghenanckelijck hielt.
10	Igar Eli succedeerde na hem / ende regneerde 8. Jaer.
11	JMathor Haum gouverneerde 7. Jaer.
12	Amos Sijrach 14.
13	Mathathias Silon 10. iaer.
14	Joseph Jesus 66. iaer. In sijnen tijden Ptolomeus Philoparoj dē overdoot van Egypten in Judea, ende bande met 6000. Joden daer na leuende by hem in handen Antioch de Groote den wan / het wederom gaf aen Ptolomeus van wegen dat hy met hem hadde.
15	Janna Hircanus was de 16. Jaer. Hy bont dat hy met hem hadde.
16	Na Janne succedeerde de Priesters gebroot Aristobulus / Joannes sone regneerde een jaer. Hy nam de Croone ēn de Coninckrijck tijtel wederom int. alsoo wel door sijne oock door sijne nacomelinghen.
17	Alexander den Coninck regneerde 27. iaer. Hy ēn lier het rijcke Alexandri sijn hoofdstadt / de welcke besaet het 9. iaer / ende was het Priesterdom Hircani haren sone.
18	Simon sijnen broeder regneerde 8. iaren.
19	Joannes Hircanus sijnē sone regneerde 3. iaer na hare doot regneerde Ptolomeus dan sijnē gheslachte / besat de Coninckrijck / ontzeept ende het Priesterdom / ende bulus den broeder des voorseyde Coninc / oock hem dā sijn Croone / ēn het Priesterdom / ende regneerde in sijn stede 2. iaer.
20	Aristobulus Joannes sone regneerde 1. iaer.
21	Alexander Jannes sone regneerde 27. iaer. Herdoor / ende regneerde 9. iaer / ende was de Pompeius met het heyr der Romeynen in Sijrien in genomen hebbende / voorde selven Aristobulum gevanckelijck / Hircanum Priester / en Antipatrē Idumeer / bader besorger in Judea. Ende 2. iaer na Herodem wert hy Coninck verclaert / ende den sceptre Juda wechghenomen / soo was Christus ghecomen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

HET EERSTE BOECK DER MACHABEEN.

ℱ Argument.

DEt eerste Boeck der Machabeen / is in eenvoudicheyt ende suyverheyt der woorden / eenichsins der Canonischer Schrifturen gelijck / ende stelt seer schoone exempelen des gheloofs voor oogen. Want Matathias de lustighe helde / met sijne voorsienende kinderen / sijn leuendighe exempelen des betrouwens op Godt / der vromicheyt / grootmoedicheyt / matichevdt / standtvastichevdt ende liefde / tot Godt ende tot het Vaderlant. Sy strijden voor haer Vaderlant ende de heylige Wetten / tegen de Godtloosen / ende hebben wonderlijck gheluck / ende en mis slypen haren voorspoet niet. Want voor al soecken sy Godts eere / ende de vernalen religie ende Godts dienst weder op te richten / ende dat ghemeyn regiment / dat seer schandelijck verdorven was / wederom te rechte te brengen / ende te verlieren. Hier mogen de ghene dien voor de behoorlijcke regeeringhe Godts / sulck ampt opgheleyt is / een rechtsnoerighe ende Godtvruchtende wijse van leyghen teghen de ongheloovighe / leeren. In dit boeck sijn menigherley ende wonderlijcke ghevallen ende wtcomsten in de welcke alomme Gods waerheyt / goetheyt / heylicheyt / ghetrouwicheyt / barmherticheyt / rechtveerdicheyt / ende andere deughden / die de Godtvruchtighe Godt toeschrijft / ghetoon worden / daer by de sijne beschermt / ende de teghenstrijders straft. Dit is ganschelijck sulck een boeck / dat hem de Gheloovighen met en conden sonder schade beletten.

Dat eerste Capittel.

1. Alexander Coninck van Macedonien / na dat hy vrijheyt haren gegeven heeft / sterft. 9. Ende na dien door / coemt het rijcke op sijne Hoofden / die het innamen. 11. Antiochus de Edele / ende de rijt in welcken hy ghergeneert heeft. 21. Egypten gewonnen hebbende / treckt door Israel / ende coemt te Jerusalem. 23. Gaet wreedelijck int heylichdom / pilleert ende beroost de Tempel. 44. Dwingt de Joden hare Wetten te verlaten. 47. Set inden Tempel / op het Altaer / eenen grouwel. 59. Hy doetse boecken der Wets verbranden. 63. Wil de besittenisse te niete doen.

ALexander de sone Philippi / Coninck 1
te Macedonia / de eerste Monarcha
uyt Grecia / is ghetogen wt den lan-
de Cyrum / ende heeft groote Krij-
ghen ghenoert.
De vaste steden inghenomen / ende der 2
Persen Coninck Darium ghelaghen / daer
na andere Coninghen in allen landen / ou-
der hem ghebracht.
Ende is altoos voort ghetoghen / ende 3
heeft alle landen ende Coninckrijcken in-
ghenomen / ende niemant en heeft hem te-
ghen hem dorren setten.
Ende hadde een geweldich goet krijchs- 4
volck.
Als hy nv de Coninckrijcken in hadde / 5
weer op stont / ende viel in cranckheyt.
a Doe hy nv mercte dat hy sterven soude / 6
esschede hy sijne Hoofden / die met hem dan
langst aen opghenoet waren / tot hem.
b Ende sterfdese tot Hooftlieden ouer de 7
landen / by sijnen leuen.
Daer na is Alexander ghestoruen / als hy 8
twaelf Jaer gheregeert hadde.
Ende sijnen doot is dat rijcke op sijne Hoof- 9
sten ghecomen / die namen de landen in / een
yeghelijck Hoofman sijn plaetse.
Ende maeckten hen alle tot Coninghen: 10
ende sy ende hare nacomelinghen re-
geerden langhen tijdt: ende daer sijn groote
ongheen tusschen hen gheweest / ende is al-
tenthalven onder gantscher wereldt / beleam-
uiers gheworden.
c Van desen Hoofden een is ghebozen / een 11
schadelijcke boose Wortel / d Antiochus / ghe-
noemt de Edele / e die te Roome een Gij-
selaer gheweest is / voor sijnen Vader den
grooten Antiochum: ende desen Antiochus
de Edele begonst te regeren / inden hondert
ende seuen ess dertichsten Jare des Grieck-
schen Rijcx.
12 Te deser tijt waren in Israel boose lieden / Vele Joden
die hielden het volck aen / ende spraken: Laet laen hen tot
ons een verbont maken met de Heydenen de Heyde-
rontrent ons / ende hare Godts dienst aen- nen.
nemen: f want wy hebben veel moeten lij- f Jere. 44. 18
den / sinde dier tijdt / dat wy ons teghen de
Heydenen ghesetter hebben.
13 Dese meninghe behaechde hen wel.
14 Ende daer werden sommighe van den g 2. Mac. 4. 9
volcke tot den Coninck gesonden / g die be-
nal hen Heydensche wijsen te beginnen.
15 Doe richtedense te Jerusalem de Hey- Heydensche
densche spelhupsen aen. spelhupsen
16 Ende en hielden de besnijdinge niet meer / werden te
ende vielen af vanden heyligben verbonde / Jerusalem
ende hielden hen als Heydenen / h ende wer- toegherecht.
den gantsch verstocket / alle schande ende Joseph. Au-
laster te bedrijuen. tiquit. lib.
17 Als nv Antiochus sijn Rijcke geweldich- 12. Cap. 6.
lijcken in hadde / onderstont hy hem het Co- 1. Mach. 4. 10
ninckrijcke Egypti oock aen hem te brengē / h 1. Esr. 21. 25
op dat hy beyde de Coninckrijcken hadde. Antiochus
18 i Ende toech in Egypten wel gherustet / gewint
met Waghenen / Elephanten / Ruyters en- Egypten.
de vele Schepen / ende krijghede tegen Pto- 12. Mac. 5. 1
lomeum den Coninck Egypti.
19 Maer Ptolomeus vreest de hem / ess bloot / Ptolomeus
ende veel Egyptenaers sijn omgheco mmen. Physmetor.
20 Ende Antiochus heeft de vaste steden in
Egypten ingenomen / ende daer groot goet
gherooft / ende daer van ghebzacht.
21 k Als nv Antiochus in Egypten alsso ge- k 2. mac. 5. 21
wonnen hadde / ess weder na huys toech / in
den hondert ende dzie ess veertichsten Jare. 143. Jaer.
22 l Toech hy voor Israel / ende quam te l 2. Mac. 5. 21
Jerusalem / met eenen grooten volcke. Antiochus
23 Ende ginck m wreuelijck in het heylich- beroost den
dom / ess liet wechnemen den gulden altaer / Tempel / en-
den candelaer / ende wat daer toebehoort: de de de stadt
tafel daer de toonbzoodē op lagen / de beke- Jerusalem.
ren / schalen / de gulden n potlepelen / dē voor- m Met onbe-
hanck / de croonen / ess het gulden verciersel schamder
aen dē Tempel / ess * verstoech het altemael. stoutheyt.
2. Mach. 5. 16
n Hellen / beleis
* Of / stoech in
stucken.
24 Ende nam het silver ende het gout / ende
de costelijcke baten / ende de verborgē schat-
ten / sa veel als hy vandt / ende voerdese met
hem in sijn landt.
25 Ende liet veel lieden dooden / ende laster-
lijcke gheboden wtroepen.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende in gantsch Israel / ende waer sy woonden/ was groot hertenleedt.
De Vorsten treurdē/de Ouden/ Maechden ende Vrouwen/ saghen iammerlijcken.
Mannen ende vrouwen claechden.
Esi het gantsche lant wert bedroeft/ vanwegen der raserye/ die daer in geschiede/ esi het gātsche huys Jacobs was vol iammers.
o 2. Mac. 5.12 o Esi na twee iaren/ sant de Conincx renen Hooftman in Judea/die quam met eenen grooten krychsvolcke voor Jerusalem.
p 1. Mac. 7.10 Ende begheerde: p Men soude hem in laten/so en woude hy hen geen schade doen: maer het was enckel bedriegherye.
q 1. Mac. 7.15 q Doe sy hem nu ghelooft den/ ende lieten hem in/overmidt hy de stadt verradelijcken/ ende verstoock veel lieden van Israel.
Antiochus laet wederom Jerusalem plonderen.
r Ende plonderde de stadt/ende verbranden de huysen/wierp de muren neder.
Ende voerde de vrouwen / ende kinderen/ende het vee henen wech.
Ende de borcht Dauids benesticht hy met stercke muren ende torens.
s 1. Mac. 3.45
De Borcht Dauids wordt benesticht van den Heydenen / ende gehouden 25. Jaer langh.
Ende desetterde dien met eenen godloosen hoope/ die allen moetwille daer op bedreef.
Ende roof den wapenen ende spiessen wt der stadt Jerusalem/ ende besteldense op de borcht.
Esi belepden daer het heylichdom/esi loerden op de lieden/die inden Tempel gingen: ende vielen daer wt der borcht in het heylichdom den Godsdienst te verhinderen.
2. mac. 13.45
t Psalm. 17.3.
t Ende vergoten veel onschuldich bloets by het heylichdom/ende ontheylichdent.
Ende de burghers te Jerusalem vloden wech / ende de vreemden vleuen te Jerusalem/ ende die / die aldaer gheboren waren/ moesten wijcken.
Het heylichdom leyt woest.
Tobie 2.6
Amos. 8.10
Het heylichdom wert woest/u de verdaghen werden ydele treurdaghen / de Sabbath ydel iammer / ende alle haer heerlickheyt wert te niete.
Antiochi ghebodt.
x So heerlijck ende hooch als Jerusalem te voren geweest was/so iammerlijck ende elendich moeste het op dattmael zijn.
Ende Antiochus liet een gebodt wegaen ouer zijn gantsche Conincxrycke / dat alle volcken eendrachtich eenderley Godsdienst houden souden.
Joseph. Antiquit. lib. 12. Cap. 6. 7.
Doe verlieten alle volcken hare Wetten/ende bewillichden in de wyse Antiochi.
Ende vele wt Israel / bewillichden daer oock in / ende offerden den afgoden / ende ontheylichden den Sabbath.
Antiochi brieuen aende Joden/ dat sy der Heydenē afgodendienst aennemen souden.
u 1 Mac. 6.1
u Antiochus sant oock brieuen na Jerusalem/ende in alle steden Juda / daer hy in gebiedt: Dat sy der Heydenen Godsdienst aennemen/
Ende den brandtoffer / spijsoffer / ende sondoffer/in het heylichdom/
Den Sabbath ende andere Feesten afdoen souden.
Het heylichdom wordt ontheylicht.
Esi bevalt datmē het heylichdom/ esi het heylighe volck Israels/ontheylighen soude.
Ende liet Altaren/ Tempelen / ende Afgoden oprichten/ ende swijnen vleesch offeren/ende andere onreyne ghedierten.
Esi de Besnijdenisse verbood hy/esi gebiedt de lieden te weinen/tot allen gronwelē/dat sy Gods Wet ende Recht vergheten / ende andere wijsen aennemen souden.
Ende wie Antiocho niet ghehoorsaem zijn en soude/dien soudemen dooden.
Dit gebot liet hy wtgaen ouer zijn gantsche Conincxrycke/ende verordende Hooftlieden/die het volck dwinghen souden/sulcx te doen.
Dese richteden in Judea Offer aen/ende de gheboden die te houden.
1. Mac. 1.44
2. Mac. 6.1
x Ende vele van den volcke/ vielen van Gods Wet af/tot hen.
2. Mac. 6.10
Allen moetwille dreuen sy in den lande/ ende verraechden het volck Israels / y dat het hem verberghen ende versteken moeste inde spelonckē / gheijck als de beestighen.
y Gen. 11.38
De grouwel der verwoestinghe op Gods altaer setten/ ende liet in allen steden Juda altaren oprichten/
2. Mac. 6.2
De Afgoden werden geoffert.
Dat men openbaer op de straten / ende een peghelijck voor zijnen huyse/ roockte ende offerde.
2. Mac. 6.6
a Ende liet de boecken des Wets Gods verscheuren ende verbranden/
2 Esdr. 14.19
b Ende alle die ghene/ daermen de boecken des verbondts Godts by vant/ ende alle de ghene die Godts Wet hielden/ doodtslaen.
1. Mac. 1.61
Ende dat deden sy met haren krychsvolcke alle Maenden/ wanneer het volck te samen quam in de steden.
b 2. Mac. 6.7
b Ende aen den vijf ende twintichsten dage der Maent/offerden sy op den altaer/ dien sy opgherícht hadden/tegen den altaer des Heeren.
c 2. Mac. 6.10
c Ende de vrouwen / die hare kinderen besneden/ werden ghedoot / als Antiochus gheboden hadde.
d 2. Mac. 6.10
d De Ouden werden in haren huysen verworghet/ende de kinderen daer in opgehanghen.
e Leuit. 11.1
2. Mac. 7.1
Maer veel van den volcke Israels/ waren beschandich / ende en wouden met ons reyns eten.
Esi lieten hen liever dooden / dan dat sy hen verontreynichden/ende en wouden van de heylighe Wet Gods niet afvallen.
Daerom werden sy f onmenschelijcke
Dat. 1. Capittel.
1. Mathathias de sone van Joannis / Ouerpriester. 2. de vijf sonen Mathathie. 7. De claghe Mathathie/ sijnde de ellendicheyt der Joden. 19. Hy veracht het ghebot des Conincx Antiochi ghehoorsaem te zijne. 23. Wen hier offe ypericheyt Mathathie/om de Wet Gods te onderhouden. 28. Vliet na het gebercchte. 38. Veel Joden vlieden de Sabbath te vechte/ tare haer doodt. 41. Mathathias eis de zijne tegen de vyanden. 50. Vermaninge Mathathie tot zijne sonē. 70. De doot Mathathie.
1 Maer was nu eē Priester/ Mathathias de sone Joannis/ des soons Simeons/ van wē den geslachte Joarim/ van Jerusalem/die woonde op den berge Modin.
2 Ende hadde vijf sonen/ Johannan/met den toename Gaddis.
3 Simon / met den toename/ Thassi:
4 Judas/met den toename/ Machabeus:
5 Esi Eleazar/ met den toename Apphus.
eis Jonathan/ met den toename Apphus.
6 Dese iammerde gantsch seer / de groote ellende in Juda ende Jerusalem.
7 Ende Mathathias claechde: Och/dat ick daertoe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

daertoe gheboren ben/ dat ick mijns volcx/
ende der heyligher stadt / verstooringhe sien
moet / ende stille daer toe sitten/ eñ de vp-
anden haren moetwille dijnen laten.
a De vreemde hebben het heylichdom in/ 8
ende den Tempel Gods/is gheliick als een
verdoemt menschc.
Tyn * verciersel heestmē wech gevoert/ 9
de † ouden zijn op de straten verslaghen/
ende de ionge manschap is banden vreem-
den doorsteken.
Het rijcke is allen Heydenen ten deele 10
gheworden/dat sy het plonderen.
Alle zijne heerlijckheyt is wech: het was 11
een Coninginne/nv isset eene Maget.
Siet onse heylichdom / ende onse roem 12
ende vryis/is henen wech: De Heydenen
hebbent verwoestet.
Wie sonde nv noch lusten te leuen? 13
Ende Mathathias b verscheurde zijne 14
cleederen/hy ende zijne sonen/ ende toghen
sacken aen/ende treurden seer.
Doe nv des Antiochi Hooftlieden daer 15
ooch henen quamen / om de ghene die inde
stadt Modin gheuloden waren / ooch te
dinghen van Gods Wet af te vallen/ en-
de te offeren/ ende te roocken.
c Doe vielen vele vanden volcke Israels 16
tot hen: maer Mathathias ende zijne sonen
bleuen bestandich.
Ende de Hooftlieden Antiochi / spraken 17
tot Mathathia : Ghy zijt de voorneemste
ende geweldichste in deser stadt/ ende hebt
vele sonen/ende een groote vrientschap.
Daerom treedt ghy daer ten eersten he- 18
nen / ende doet wat de Coninck gheboden
heeft/ghelijck als alle landen/daertoe oock
de lieden Juda/ die noch te Jerusalem zijn/
ghedaen hebben : so sult ghy ende uwe so-
nen / eenen ghenadighen Coninck hebben/
ende begaeft worden met goude/ ende sil-
uer/ende groote gauen.
d Doe sprac Mathatias luyder: e Wan- 19
neer schoon alle landen Antiocho ghehoor-
saem waren/ende een yeghelijck van zijner
vaderen Wet afviele/ ende bewillighden in
des Coninex gheboot:
So en wil ick / ende mijne sonen ende 20
broeders / noch niet afvallen van de Wet
onser vaderen.
Daer zy God voor: dat en ware ons niet 21
goet/dat wy van Gods woort/ ende Gods
Wet af vielen.
Wy en willen niet bewillighen in het ge- 22
boot Antiochi / ende en willen niet offeren/
ende van onser Wet afvallen / ende ander
wijse aennemen.
Doe hy nv also wtghesproken hadde/ 23
f gaet een Jode henen/voor haren aller oogē/
ende offert den afgoden / op den Altare te
Modin / als de Coninck gheboden hadde.
Dat sach Mathatias / ende het grieck 24
hem voor zijn herte / ende zijnen yver inde
Wet ontbrande.
Ende liep henen toe / ende doode by den 25
Altaer/den Jode/ ende den Hoofman An-
tiochi/ende wierp den altaer om:
Ende yverde om de Wet / g gheliick als 26
Pinehas dede dē Zamri/den sone Salom.
Ende Mathatia schreyede luyde door 27
de ganssche stadt : Wie om de Wet yvert/
ende her verbont houden will / die trecke
met my wt der stadt.
28 Also vloot hy/ ende zijne sonen h op het b 2.mac.5.27
gebercht/ ende verlieten alles wat sy had-
den inder stadt.
29 Ende veel vromc lieden / toghen henen
wt in de woestijne.
30 i Ende onthielde hen daer met hzouwen i Heb.11.38
ende kinderen/ende hare vee: Want de ty-
rannye was al te groot gheworden.
31 Doe nv des Conincx volck te Jerusa-
lem/in der stadt Davids / hoorde/dat hen
sommighe teghen des Conincx ghebot ver-
troden/ ende hen wt den steden ghemaeckt
hadden / hen heimelijcken inder woestijne
te versteken / ende te onthouden ende dat
veel volcx tot hen ghetoghen was.
32 Maeckten sy hen haestelijck op / haer
aen den Sabbath te ouerualien/ende lieten
hen seggben:
33 Willet ghy noch niet ghehoorsaem zijn?
trecket wt/ende doet wat de Coninck ghe-
boden heeft/so sult ghy seker zijn.
34 Daerop antwoorden sy: Wy en willen
niet wt trecken/ en dencken ooch den Sab-
bath niet te onthephghen / ghelijck als de
Coninck ghebiet.
35 Ende die daer binnen / bestoxmden den
Rotzsteen.
36 k Ende die daer binnen/ en weerden hen k 2.mac.6.25
niet / wierpen niet eenen steen daer wt/
maeckten oock den Rotzsteen niet toe.
37 Ende spraken : l Wy willen also ster- l Josue. 1. 16
uen in onser onschult: m Hemel ende aerde m Deu. 4.26
sullen ghetuyghen zijn / dat ghy ons met ende 30.19
ende 31. 28
gheweit ende onrecht ommebzengt.
38 Also werden die daer binnen / aen den Duysent
Sabbath ouerualien / ende hare vrouwen/ Joden wer-
ende kinderen / ende bee omghebzacht/by den aen den
duysent personen. Sabbath
39 Doe Mathathias ende zijne vrienden omghe-
vulex hoorden/dede het hem gantsch wee. bracht.
40 Eñ spraken onder malcanderen: Willen Mathathi-
wy alle soo doen/ als onse broeders / ende as beraetsla-
onis niet weeren teghen de Heydenen/ onse ger hem met
leuen ende Wet te n verlossen: so hebben sy den zijnen.
ons gantsch lichtelijck te verdelghen. n vijen / daer
41 Ende besloten by hen : So wien ons aen van helpen.
den Sabbath aengrijpen sal / so willen wy
ons weeren: op dat wy niet alle omcomen/
gelijck als onse broeders inden spelonicken
vermoort zijn.
42 Ende daer versamelde hen een groo-
te menichte der vromen te hope/die alle be-
standich bleuen in de Wet.
43 Ende alle die voor der tyrannije vloden/
quamen tot hen.
44 o Daerom rusteden sy hen oock / ende o Dan.11.30
versloeghen vele godlooscn ende afvallige
in haren yver ende toorne: De overghble-
vene nv gauen de vlucht/ ende ontquamen
tot de Heydenen.
45 Daerna tooch Mathatias ende zijne
vrienden vaer rondtom in het landt Isra-
els/ende brack de Altaren weder neder.
46 Ende besneet de kinderen die noch on-
besneden waren/
47 Ende greven de godlooscn aen: ende het
heeft hen p wel gheluckt. p wel gelagē:
48 Dat sy de Wet onderhielden tegen alle
macht der Heydenē ende Coningen/dat de
godloo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

godlooſen geene heerſ ouer hen en werden.

Als nv Matathias ſeer out was, ſprack hy voor zijnen voor tot zijne ſonen: Daer is groote tyrannije ende vervolginghe / ende een groote grommichept / ende harde ſtraffe ouer ons gheco men.

Daerom lieue ſonen / ijuert om de Wet / q ende waecht uwe leuen voor het Verbont onſer vaderen.

Ende ghedenckt / welcke daden dat onſe vaderen te haren tyden gedaen hebben / r ſo ſult ghy rechte eere ende eenen ewighen name vercrijghen.

ſ Abraham wert verſocht / ende bleef vaſt in den gheloove: t dat is hem gherekent geworden ter gherechticheyt.

u Joſeph hielt het ghebot in zijner voeſſeniſſe / ende is een heere in Egypten gheworden.

x Phineas onſe vader / ijuerde Gode ter eeren / ende verreech dat Verbont / dat het Prieſterdom op hem blijnen ſoude.

y Joſua richtede het beuel wt / dat hem gheghenen was / daeromme wert hy de oppeſte Voſt in Iſrael.

z Caleb gaf ghetuyghenisſe / ende ſtrafte het volck / daerom heeft hy een ſonderlijcke Erue verreyghen.

a Dauid bleef getrouwe ende rechtſchapen aen Godt / daerom beeruet hy het Coninckrijcke ewichlijck.

b Elias ijuerde om de Wet / ende wert ten Hemel gheuoert.

c Ananía / Azaria / ende Miſael gheloofden / ende werden wt den vpere verloſt.

d Daniel wert van weghen zijner onſchult / verloſt vanden leeuwen.

Alſo bedencket / wat te eenen pegelijcken tijde gheſchiet is / ſo ſult ghy vinden / e dat alle de gene die op Godt vertrouwen / behouden worden.

Daerom en vreeſt v niet voor der godlooſen porchen: want hare heerlijckheyt is vreck ende eenen worm.

f Heden ſweeſt hy nider hoochte / morgen lept hy daer neder / en en is niet meer / wanneer hy weder tot aerden gheworden is / ende zijn voornemen is te niete ghewoorden.

Daerom lieue kinderen / weeſt niet verſchrickt / ende blijft vaſt by de Wet: ſoo ſal v Godt wederom heerlijck maken.

Dwe broeder Simon is wijs / den ſelven lupſtert als eenen vader.

Judas Machabeus is ſterck / ende een Helt / die ſal Hooftman zijn / ende den crijch voeren.

Ende voordert tot v alle de ghene / die de Wet houden / wreeckt dat ghewelt / aen uwen volcke ghedaen.

Eñ betaelt den Heydenē als ſy verdient hebben / ende blijft niet cruſte by de Wet.

Daer na ſeghende hyſe / ende wert verſamelt tot zijnen vaderen.

Ende ſterf inden hondert ende ſes ende beerlichſten iare / ende zijne ſonen begroenen hem in zijner vaderen graf te Modin: ende gantſch Iſrael voeech groot leet ouer hem.

Dat ij. Capittel.

1. Judas Machabeus / ſone van Matathias. 4. Zijne ſterckte ende wtnemenheyt. 21. Hy doet inder ſlacht den Apollonium. 27. Antiochus hoorende de ouerwinninghe Juds / is ſeer bergramt.

Matathias bermaent ende trooſtet zijne ſonen voor zijn doot. Joſeph. An. lib. 12. cap. 8

q Exo. 4. 35
3. Mac. 1. 31
r Prouer. 22. 1
Syr. 42. 7
Eccle. 7. 1
ſ Gen. 22. 9 12.
t Gen. 15. 6
Rom. 4. 5
Gala. 2. 6
u Gen. 39. 8 ende 41. 40
x Num. 25. 7 13.
Syr. 45. 28
y Nu. 27. 18 Joſue. 1. 2

z Nu. 14. 6 Joſue. 14. 13

a 1. Sa. 16. 1 ende 24. 7
2. Sam. 2. 4

b 1. Re. 19. 10
2. Reg. 2. 11
c Dan. 3. 21 91.
d Dan. 6. 23.

e Syr. 2. 12
Pſal. 33. 3 ende 31. 1 ende 71. 1
Eſai. 49. 22

f Pſal. 37. 35

32. Hy gheeft Apollonium laſt / te verlighen teghen de Joden. 38. Apollo ſendt een groot heyr-macht in Judea / onder het laſt Gorgie ende der anderen. 42. Judas ende zijne broeders / maken hen bereyt om wederſtant te doen. 46. Hy verſamelen te Maſpa / ende bidden den Heere met vaſten en de offer handen.

Ende Judas Machabeus quam in zijns vaders ſtede.

Ende zijne broeders / ende alle die die hen tot zijnen vader gehouden hadden / holpen hem teghen de vpanden / ende voorg henſeluet vreuchden.

Eñ Judas verreech hy den volcke groote eere / hy toech in zijne harnaſche / als een Helt / ende beſchermde zijn heyr met zijnen ſweerde.

Hy was vrijmoedich ghelijck als een leeuwe / coen als een ionck bruilende leeuwe / wanneer hy wat iaghet.

a Hy ſochte de afvallighen / ende de godlooſen / die het volck dvongen / van de Wet af te vallen / eñ ſtraffede ſe eñ verbandede.

Dat allenthalven zijne vpanden voor hem verſchrickten ende bloden / ende de afvallighen werden ghedempet / ende hy had de gheluck ende ouerwinninghe.

Dat verdvoot veel Coningen: maer Jacob was het een vreuchde / ende hem een ewich roem ende eere.

Hy toech doo de ſteden Juda / ende verdelchde de godlooſen daer in / dat hy den toorne van Iſrael afwende.

Ende hy was allenthalven inden lande bermaert / dat alle ondergedruckte / tot hem liepen.

Daer teghen vracht b Apollonius een groot heyr te ſamen / vanden Heydenen / ende van Samaria / tegen Iſrael te ſtrijden.

Doe Judas dat hoorde / toech hy teghen hem / eñ hielt eē ſlachtinge met hem / eñ verſloech hem / ende eenen grooten hoop vanden met hem: de overgebleuene nv bloden.

Ende Judas creech den roof / ende nam Apollonij ſweert / dat voerde hy daer na al te zijn leef daghe:

Daerna / doe Seron de Hooftman te Syria / hoorde / dat hen den vromen tot Juda hielden / ende dat daer een groot volck by malcanderen was /

Spvack hy: Ick wil eere behalen / dat ick in den gantſchen Coninckrijcke ghepreſen voorde / ende wil Juda ende zijnen hoop / die des Conincx ghebot veracht hebben / ſlaen. Daeromme ruſtede hy hem / ende een groote macht toech met hem / op dat ſy hen aen Iſrael wreken mochten.

Eñ quamen tot aen Bethoron: doe toech Judas tegen hen met eenen cleynen hoop.

Als ſy nv de vpanden ſagen / ſpraken ſy: Onſer is wepnich / daertoe zijn wy moede van vasten: hoe ſullen wy dan / met ſulcken eenen grooten ende ſtercken hoop ſlaen?

Maer Judas ſpack: Het can wel gheſchieden dat wepnighe eenen grooten hoop ouerwinnen: c want God can eenen ſo wel doo wepnighe ouerwinninghe ghenen / als doo vele.

Want de ouerwinninghe coemt banden Hemel / ende en voort niet doo groote macht hept vercreghen.

Hy verlaten hen op hare groote macht ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ende willen ons/onse byzouwen ende kinde-
ren vermoozden ende verdoluen.
Maer wy moeten ons weerē/ende vooz21
onse leuen ende Wet strijden.
Daerom salse Godt vooz onsen oogheń22
verdelghen: ghy en sult haer niet vreesen.
Doe hy also wrgheſsproken hadde/greep23
hy de vyanden aen / ēr sy hen dies versa-
gen: ende sloech den Seron/ende zyn volck
ende vlieght.
f Ende jaechdese van Bethozon af/tot in24
het blacke velt/ende sloechet * acht hondert
voor: de overghebleuene vloden inder Phi-
listeen landt.
Also quam een vreese in alle volckē ront-25
om/van Juda ende zynen broederen.
Ende in allen landen heydenen van Ju-26
da ende zyne daden: ende her quam ooch
vooz den Coninck.
Doe nu sulck alle Antiochus hoozde/ver-27
grunde hy gantsch seer: schickte wt/eñ lie
vyanden in zynen gantschen Coninckrijc-
ke/ende brachte een groote macht te samen.
Ende greep zyne schatten aen/ende ozdi-28
neerde soudije vooz een jaer/ ende geboot/
dattmen altoos soude gherustet zyn.
Doe hy nu sach/dat hy niet gelts genoech29
en hadde/ ende dat het lant van wegen des
crijchs/dien hy nu lange geuoert hadde te
ghen de Wet/niet veel gheuen en conde:
So zeyde hy hem/ dat hy den grooten30
oncost niet langer en vermochte te dragen/
ghelijck als tot noch toe/ doe hy soudije en-
de gauen wt gheghenen hadde/ meer dan
alle Coninghen vooz hem.
Daerom werdt hy bedzoeft/ g ende tooch31
in Perſen/dat selue lant te schatten/ eñ gelt
op te bzenghen.
h Ende liet inden lande eenen Vozst/met32
namen Lysiam/dien maeckte hy ten hooft-
man/over het gantsche Coninckrijcke/van
den Euphrate aen/tot aen Egypten.
Ende beual hem zynen sone / i den jon-33
ghen Antiochum / dewijle dat hy buyten
lants zyn soude.
Ende hier hem de helfte des crijchsvolcx/34
ende der Elephanten/ ende dede hem beuel
dan allen saken.
Voe van Judea ende Jerusalem/dat hy35
daer meer volcx henen schicken soude / de
vuer ghebleuen lieden in Israel ende Jeru-
salem wt te roepen.
Eñ het lant den vzemden wt te deplen/36
eñ heydenen allenthalven daerin te setten.
Joden hondert ende seuen ende veertich-37
sten jare / toech de Coninck wt van zyner
stadt Antiochia/ ouer de Riuiere Euphra-
tes/henen op in de Ouerste landen.
k Ende Lysias verkoos sonunighe Voz-38
sten des Conincx vrienden/tot Hooftlieden/
namelijcken/ Ptolomeum den sone Dozy-
mens/ Nicanoz ende Gozgiam:
Ende gaf hen heertich dupsent mannen39
te voete / ende seuen dupsent te peerde / dat
sy teghen het lant Judea trecken soudē/eñ de
Joden vytroepē/als de Conincx beuolē hadde.
Als sy nu mer desen heyze wrghetroghen40
waren/legerden sy hen eerstlijcken by Am-
maus op den blacken velde.
Doe sulex de Coopluden inden landen41
vomtom hoozden/quamen sy in het leger/en
brachten veel gelts met hen om de kinderen
Israels te coopen/dat sy hare knechten zyn
souden:ende tot Syria eñ van den anderen
Heydenen/tooch hen meer crijchsvolck toe.
42 Doe nu Judas ende zyne broeders sa- Judas en-
ghen/dat de vermolghinghe grooter wert/eñ siet eñ ders
dat de vyanden aen de landtpalen laghen/ maent de
ende vernamen/ dat de Coninck gheboden zyne.
hadde/gantsch Juda te verdelghen.
43 Waren sy ommeuaert/ende berecnichden
hen/sy wonden haer volck t verlossen/ende t wthelpen/
vooz de heyligheu strijden. bzijen/
44 Daerom brachten sy haer crijchsvolck te
samen: op dat sy by malcanderen waren/
; ende daerop wachteden / wanneermen de
vyanden aengrijpen moeste / ende dat sy
ooch met malcanderen bededen/ om gena-
de ende hulpe van Godt.
45 m ſMaer op die tijdt was Jerusalem Jerusalem
woest/ ende daer en woonde gheen burger is verwoe-
meer / ende het heylichdom was ontheyli- stet/ het hey-
ghet / met den afgodt die daer in ghesetter lichdom ont
was/ende de Heydenen hadden de bozcht heyligher.
in/ ende alle heerlickheyt was van Jacob m 1. Mach. 1.
wech ghenomen/ eñ men hoozde daer noch 32.41.
pypen noch harpen.
46 Daerom quam het volck te ſMispath te
samē/ tegen Jerusalem ouer: n want Israel n 1. Sam. 7. 5
moeste in vooztijdē te ſMispath aenbidden.
27 Aen deser plaetse quamen sy nu ooch te
samen/ vasteden daer / ende toghen sacken
aen/stroyden asschen op haer hoofden/ende
verscheurden hare cleederen.
48 Eñ vzoegen de boecken des Wets daer
vooz: die de Heydenen soecken lieten / hare
afgoden daer ut te schynen ende te malen.
49 Sy brachten ooch de Priesterlijcke cle- o Num. 6. 6
deren daer henen / de eerstelinghen ende
thienden/ende maecten o Nazareos/ wel-
lie haren bestemden tijt houden moesten.
50 Eñ seyzoden claechlijcken inden Tem-
pel: Waer sullen wy dese henen voeren.
51 Want p heylichdom is verontreyniget/
nwe Priesters zyn verlaecht.
52 Ende sier/alle Heydenen versamelen hen
teghen ons / op dat sy ons gantsch verdel-
ghen: ghy weet/ wat sy teghen ons inden
sin hebben.
53 Voe connen wy vooz hen blijuen ? ghy
helpet ons dan/onse Godt.
54 Daerna liet Judas het volck te samen
roepen met der bassuynen:
55 Eñ maeckte een veldtregiment / Quer-
sten/ Hooftlieden ende wepsel-aers.
56 p Oock liet hy wtroepen / dat de ghene/ p Deut. 10. 5
die daer hupsen bouwden / ofte vyzeden/ Judic. 7. 3
ofte wijnberghen planteden / q ofte die hen q Judic. 7. 3
vreesden / dat die weder nae hups trecken
mochten / gheliick als sulcken de Wet ver-
vozloft.
57 Daer na toghen sy vooz/ ende sloeghen
haren legher oock aen Ammaus / teghens
Syrien.
58 Ende Judas vermanende zyn volck/en- Judas ver-
de spzack: Rustet v/ende weest ommeuaert/ maent de
dat ghy morgheu bereydt zijt/te strijden te- zyne.
ghen dese heydenen die ons ende onse hey-
lichdom derken te verdelghen.
59 Het is ons lijdelijcker/dat wy indē strijt
ommomen/dan dat wy sulcken jammer aen
onsen volcke ende heylichdom sien.

Æ t ſMaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

1.mach.6.10 1 Maer wat Godt inden Hemel wil/dat
6 gheschie.

Dat iij. Capittel.

1. De heyderacht Gorgie gelagen door Judam Machabeum. 22. Gorgias verschrickt/ vliet 23. Judas plondert het leger der vpanden. 24. De Joden singen den Heere loffsangen/ en danckē hem. 28. Iplias keert wederom het nauolgende jaer/met een groote heyderacht/in Judea. 29. Judas coemt hem tegen. 29. Heuert hem strijdt/ ende ouerwint hem/ 34. Judas ende de sijne reynighen den Tempel ende het heylichdom/ende bzeken in stucken den Altaer die ontheyligt geweest was. 52. Sy offeren offerhanden/en verblijden hen. 59. Ordineren een seker Feest in elck jaer/ter gedachtenisse des opgherechten Altaers.

Gorgias. Joseph. An. lib.12. cap. 10.

EN Gorgias nam vijf duysent mannen te voete/ende duysent Ruyters de beste / ende ruckede by nacht heymelijcken heuen aen/aen der Joden leger/haer onuerlijens te onermallen.

1

Ende sommige die op der borcht tot een beset gheleghen hadden/ voerden den hoop.

2

Maer Judas was te vozen op met den besten hoope / dat hy eer quame / ende de vpanden ouerrasschede.

3

Ende sloechse / dewijle dat sy noch verstroyt hier ende daer laghen.

4

Doen nu Gorgias aē Judas leger quam/ ende daer niemandt en vant / tooch hy hen na in het gheberchte/ende meynde/ sy waren voor hem gheuloden.

5

Maer Judas haestede hem/dat hy des morghens vroech uit velt quame / met die duysent mannen / die doch gheen harnasch en hadden / dan alleen hare cleederen ende sweerden.

6

Doe sy nu saghen dat de vpanden wel gherustet waren met harnasch / ende hadden eenen stercken replighen tocht / ende waren rechte crijchslieden/

7

Vermaninge Jude aen zijn volck.
a Deut.20.3
b Exod.14.9 30.

Spzack Judas tot zijnen volcke: a Vreest b niet voor desen grooten hoop / ende voor harer macht en verschrickt niet.

8

Gedenckt/ b hoe onse vaders inden vloede zee verlost zijn/ doe hen Pharao met eenen grooten heyre naiaechde.

9

c Matth.6.9
1.Mac.6.49

c Laet ons inden Hemel roepen / soo sal ons de Heere oock genadich zijn/en aen het Verbondt dencken / dat hy met onse vaderen ghemaeckt heeft/ende sal onse vpanden voor onsen oogen verdelghen.

10

Ende alle Heydenen sullen gewaer worden/dat het Godt is / die hem Israel aenneemt/hem helpt ende verlost.

11

De Heydenē werden inde vlucht gheslaghen.

Doe nu de Heydenen sagen/ dat Judas teghen haer quam/

12

Toghen sy oock wt den legher / Judam aen te grijpen: maer Judas liet op trompetten/ende greep de vpanden aen.

13

d.2.mac.8.23.

d Ende de Heydenen werden inde vlucht gheslaghen/ dat sy ouer het vlacke velt vloden/ende de laetste doorsteken werden.

14

Die duysent Heydenen verslaghen.

Want Judas jaechde hen nae / tot Asaroth toe/ende tot aen het velt Edom/tegen Asdod ende Jamnia: ende daer bleuen door by die duysent mannen.

15

Doe nu Judas wederom keerde/ghebootet hy zijnen volcke/

16

Ende spzac: Ghy en sult niet plonderen: want wy moetē noch een slachtinge doen.

17

Gorgias en zijnen hoop / is voor ons in het gheberchte: daerom blijft inder oprdeninge/ende weeret v: daerna/ wanneer ghy de vpanden ghesla ghen hebt/so commt ghy seker ende sonder alle vare plonderen.

18

Doe Judas alsoo spzack/ gaf hem eenen hoop op den gheberchte daer voor.

19

Gorgias.

Ende Gorgias sach/ dat zijne lieden geslaghen waren / ende het legher verbrandt: want hy sach den roock / daer by conde hy afnemen/wat daer gheschiet was.

20

omnicket.

Daertoe sagen sy Judam en zijn crijchsvolck inden vlacken velde / gherustet tot slachtinghe:

21

Daerom verschrickte Gorgias gantsch seer/ende vloot in der Heydenen lant.

22

Also keerde Judas wederomme/ het leger te plonderen / ende creech eenen grooten roof / veel goudts/silvers/ zijden/purpuren/ende groot goet.

23

Daer na togen sy na huys/danckten en loefden Godt met ghesange/ende spzaken:

24

e psal.118. vers 1.3.4. ende 135. vers. 3.

e Dancket den Heere/ want hy is vrientlijck/ en zijne goedichept duert eewichlijck.

Op desen dach/ heeft Israel een heerlijcke ouerwinninghe ghehadt.

25

De Heydenen nu/ die ontcomen waren/ quamen tot Ipliam/ende seyden hem / hoe het hen ghegaen ware.

26

Als Iplias suler hoozde/wert hy seer bedroeft/dat het also niet gelucke en was t'als het de Coninck bevolen hadde.

27

Daerom bzacht Iplias inden nauolgenden jare wederom veel crijchsvolck te samē/ tsestich duysent mannen te voete / ende vijf duysent Ruyters/ de Joden te verdelghen.

28

Dit heyr tooch vt Idumea/ ende legerde hem by Bethzura: daer quam Judas oock henen/met thien duysent mannen.

29

Doe hy nu sach / dat de vpanden sulck een groot volck hadden badt hy, en spzack:

30

Hoe sy v/ghy Heylandt Israels / g ghy die door de hant ws knechts Dauids/ dē grooten Heuse verslaghen hebt/ h ende het gantsch heyr der Heydenen / in de handen Jonathe/Dauids sone/en zijns knechts/ ghegheuen.

31

Ick bidde v / ghy willet dese onse vpanden / oock in de handen ws volcx Israels geuen/ dat sy met harer macht en Ruyters te schanden worden.

32

Gheeft hen een verschrickt en verzaechte herte.

33

Slaet se daer neder/ met den sweerde der ghenen die v hef hebben: op dat v louen en pzijsen alle die/die twen Name kennen.

34

Daer na greep hysse aen/ende Iplias verloos by vijf duysent mannen.

35

Doe nu Iplias sach/dat de sijne vlodende/ ende dat de Joden onverschrickt waren/ende dat sy berept waren/ beyde eerlijck te leuen / of eerlijck te steruen / tooch hy af naer Antiochia / wederom crijchsvolck op te hzenghen/ende teghen de Joden noch sterker te trecken.

36

Ende Judas ende zijne broeders spzaken : Dewijle dat onse vpanden verslaghen zijn/so laet ons henen op trecken / ende het heylichdom weder reynighen.

Judas ende zijn volck trecken naer Jerusalem.
1.mach.3.46

37

Daerom quam het crijchsvolc altemael te samen/ende toghen met malcanderen op den berch Zion.

38

Ende doe sy saghen/dat het heylichdom verwoest

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

verwoestet was / den Altaer ontheyligher/ de poorten verbrandt / ende dat de plaetse rontom met graese bewassen was / gheliick als een woudt offe berch: ende dat der Priesteren cellen verfallen waren.

k Doe verscheurden sy hare cleederen/ende39 de groeghen groot leet/ strooyden asschen op hare hoofden.

Vielen neder op hare aengesichten/ende40 bliesen trompetten/ ende schreyedden in den Hemel.

Ende Judas verroos eenen hoop/de by-41 anden inder boycht te weeren / dat sy niet ontheyligher. wt en vielen / dewijle hy het heylichdom reynighen hiet.

Es nam Priesters daer toe/ die hen niet42 verontreynicht en hadden/maer bestandich in de Wet ghebleven waren.

Dese reynichden het heylichdom / ende43 droegen den grouwel ende de onreyne steenen weeck/aen ontheyighe plaetsen.

Dewijle oock den altaer des brandtoffers44 ontheylicht was/hielden sy eenen raet/ hoe sy het daer mede houden soudden.

Ende vonden eenen goeden raet/ name-45 lijcken: Datmen hem gantsch neder werpen soude/op dat gheen ergernisse van daer en quame/dewijle het de Heydenē ontheylicht hadden.

Daerom weert het gantsch neder gewor-46 pen / ende sy bewaerden de steenen op den berghe by den huyse/ aen een sonderlinghe plaetse/tot dat daer eē Propheet quame/die daer segde/wat men daer mede doen soude.

Ende sy namen andere nieuwe onghe-47 houwen steenen/als de Wet leert/ eñ bouwden eenen nieuwen Altaer / gheliick als die te vozen gheweest was.

Ende bouwedē het heylichdom weder/48 ende de stoelen/ende Priesters cellen inden huyse.

Eñ lieten nieuwe heylige vaten maken/49 den gulden candelaer/den roocaltaer/ eñ de tafel/ende brachten se weder inden Tempel.

Ende setteden het reuwerck op den Al-50 taer/ ende staken de lampen op den candelaer aen/dat sy inden Tempel lichteden.

Op de tafel lepden sy de broden / ende51 hinghen de voorhanghen op/ende ruchteden den Tempel gantsch weder aen.

m Ende aen den vijf ende twintichsten32 dagh der neghender Maent/die daer heet Caßeu/in den hondert ende acht ende veertichsten jare/stonden sy vroech op/

Ende offerden wederom nae de Wet op53 den altaer des brandtoffers.

Dat is het eerste offer gheweest/na dien54 tijdt/ als de Heydenen het heylichdom verontreynicht hadden: ende dit offer werdt weder aengherichter / met ghesanghe / pijpen/harpen ende cymbalen.

Ende alle het volck viel neder op het aen-55 gesichte/baden aen/ende loofden den Heere inden Hemel: die hen gheluck ende ouerwinninghe gheghenen hadde.

n Ende hielden daer Feest des nieuwen56 altaers/acht dagē lanc/eñ offerden daer op brantoffer ende danckoffer met vreughden.

Ende verrierden den Tempel met gulden57 crantzen ende schilden/ ende maerten nieuwe poorten ende cellen.

58 Eñ daer was gantsch groote vreughde onder volcke/dat de schande van hē genomē was/die hen de Heydenē aengelept hadde.

59 o Ende Judas ende zijne broeders/ende o Joan.10.23
alle het volck Israels besloten/datmen jaerlijcx handen vijf ende twintichsten dage der Maent p Caßeu aen / acht daghen lanck bes nieuwen altaers feest houden soude/ met vreughden ende danckseggninghe.

60 Ende sy bouweden hasse inneren ende torens/om het heylichdom/ op den berghe Zion / dat de Heydenen het heylichdom niet inneuen ende verwoesteden en condē/ gheliick als te vozen.

61 Ende Judas leyde daer crijchsvolck in/ het heylichdom te bewaren/ op beneslichde q voor Bethzura/op dat het volck een stercte in hadde/tegen Idumea/daer sy hen in ouerhouden/ende weeren conden.

p Caßeu/ is de Maent November/ na de Ghane/ghereent.

q 1.Mac.6. 26.49. Bethzura.

Wat v. Capittel.

1. Den raetslach der Heydenen teghen de Joden. 3. Judas krijghet teghen alle naeste omligghende Natien. 17. Hy sendt Simon zijnen broeder/die van Galileen te hulpe. 24. Hy gaet die van Galaad helpen. 24. Maecht zijn vyanden op de vlucht. 37. Timotheus vergadert een ander heyr-tracht. 43. Wort verstropt door Judam. 46. Hy neemt de stadt Ephron in. 56. Joseph ende Azaria reghen het verbot Judæ/treckē wt teghen de vyanden/ ende wozen ghesaghen. 67. De priesters wozden inder slacht ghedoodt.

1 Wande krijgen/ die Judas voorder met den Heydenen ghehadt heeft. Joseph. Antiq. lib. 12. Cap. 12.

Doe nu de Heydenen rontom hoozde/ dat den altaer weder opgherichtet/ eñ het heylichdom gereynicht was/ vergrimden sy gantsch seer.

2 Ende namen voor/het gantsche geslachte Jacobs wt te roeyen/ende begonnen/alle Joden aen hare landtpalen te dooden.

3 a Doen Judas tooch in Idumea/tegen de kinderen Esau / ende ouernielse te Arabath / daer sy de kinderen Israels belept hadden / ende sloegh veel Idumeers doot/ ende plonderde sese.

a Ezec.25.12 ende 35.2 2.Mac.2.16

4 Dewijle oock de kinderen Beam/ op der straete omronde eñ moozdt begaen hadden teghen Israel/heeft harer Judas oock ghedacht.

Kinderen Beam.

5 Ende beleydese/ ende verbrandese / ende verbrande hare boycht/niet alle die/ die daer op waren.

6 Daer nae tooch hy teghen Ammon: die waren wel gerustet/eñ hadden veel crijchsvolck/ ende eenen Hooftman Timotheum.

Ammon.

7 Darom hielt Judas veel slachtinghen met hem/ende hadde ouerwinninghe:

Timotheus der Ammonuten hooftman.

8 Ende wan de stadt Jazer / met andere omligghende vlecken: daer na tooch hy weder na huys in Judeam.

9 Oock waren de Heydenen in Galaad op/teghen Israel aen hare landtpalen/haer te verdelgen: maer het volck vloot op de boycht Datheman:

Israel van den Heydenen verdruckt.

10 Ende schreuen aen Judam / ende zijne broeders also: De Heydenen rontom/hebben hen alle versamelt teghen ons / op dat sy ons alle ombringhen.

11 Haer hooftman is Timotheus/ende willen onse boycht/daer wy op ghemoeden zijn/ bestormen.

12 Darom bidden wy / ghy willet ons te hulpe comen / ende ons b verlossen: want onser is weynich/ende de vyandt en hebben der veel onmeghebzacht:

b bijen/wthelpen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende te Tubin by duysent mannen ge-13
doot/ende hare vrouwen/kinderen/ eñ goe-
den weeh ghevoert.

Doemen desen brief las / quamen meer14
Boden vt Galilea/die scheurden hare cle-
deren/ende seyden claechlijcken.

Dat de Heydenen vt allen steden rondt-15
om met macht teghen Galilea ghetoghen
waren/vt Ptolemais/Tyro ende Sydon/
ende dat gantsch Galilea vol vyanden wa-
re/Israel vt te roepen.

* 2.mac.8.10. * Als Judas eñ het volck sulex hoorden/16
hielt men eenen raet/hoe sy haren broederen
in deser noot helpen mochten.

Eñ Judas beual zijnen broeder Simon/17
dat hy hemselven eenen sonderlijcken hoop
verkiesen soude/ende in Galileam trecken/
de broeders daer te verlossen : so wonde hy
ende zijn Broeder Jonathas in Galaad
trecken.

Ende maeckte Joseph den sone Zacha-18
ria / ende Azaria tot hooftlieden / ouer het
overgheblevē volck/dat te huys bleef/ Ju-
deam te bewaren.

c 1.mac.4.61. c Ende beual hen : Sy souden het volck19
regeren/ende niet vt trecken / de vyanden
aen te grijpen/tot dat hy weder quame.

Ende Simon tooch in Galilea/ met drie20
duysent mannen: Judas in Galaad / met
acht duysent.

Doe nu Simon in Galilea quam / hielt21
hy veel slachtinghen met den Heydenen/eñ
overwan:

Simon slaet drie duysent Heydenen. Ende jaechdese tot Ptolemais toor de22
poorte/ dat daer by drie duysent Heydenen
omquamen/ende Simon plonderdese.

Daernae quam hy weder tot zijne broe-23
deren/ in Galilea/eñ tot Arabath/ eñ hiersē
met vrouwen / ende kinderen / met hem in
Judea trecken / eñ brachtese daer henen met
grooter vreughden.

Judas Machabeus. Maer Judas Machabeus ende Jona-24
thas zijn broeder/togen ouer den Jordaen/
inde woestijne/drie dachreysen.

Nabatheers Doe quamen tot hen de Nabatheers/eñ25
ontfingense vriendelijcken/eñ vertelde hen/
hoe het haren broederen in Galaad ginghe.

Ende dat veel gheuanckelijck weeh ghe-26
voert waren nae Barasa / Bosor / Alima/
Casbon/ Mageth/ende Carnaim/ welcke
enckel groote ende vaste steden waren.

Dat oock veel in andere Steden in Ga-27
laad/genanckelijck waren:daerom besloten
sy/dat sy des morghens also haest tegen de
selue vaste steden trecken / ende die bestor-
men wonden.

Ende Judas keerde wederom te rugge/28
een dachreyse/eñ bestormde de stadt Bosor/
eer sy hen dies versaghen / ende namse in/
ende het alle mans namen daerin doorste-
ken/eñ plonderde ende verbrande de stadt.

Daerna reysde hy voort by der nacht na29
der Vorcht/daer zijne broeders belegt waré.

Ende doe hy des morghens daer henen32
quam/sach hy daer eenen machtigen groo-
ten hoop volcx sonder ghetal/die de leederen
ende crychsrustinghe droeghen / ende den
stormm begonnen.

Ende in der stadt was een claechlijck ge-31
schrey/dat het inden Hemel clanck.

Doe vermaende Judas zijn volck / dat32
sy voor hare broeders strijden wonden/ die
die te verlossen.

Ende maeckte drie hoopen/ ende greepse33
hau achter aen inden stormm / eñ lier trom-
petten : ende het volck schreyde luyde/ende
badt tot Godt.

Als nu het heyr Timothei sach / dat Ju-34
das achter hen was/ bladen sy / ende wey-
den hardt ghelaghen / dat hau/ hen dies
daechs by acht duysent doot bleuen.

Daernae tooch Judas nae Maspha/35
stormde/ende namse in/ende liet alle mans
namen daerin dooden/ ende plonderde en-
de verbrande de stadt.

Daerna ghewan hy Casbon/Mageth/36
Bosor/ende de andere steden in Galaad.

d Maer Timotheus brachte wederom37
me een groot heyr te samen / ende legherde
hem tegen Raphon/ op gene zijde der beke.

Daer schickede Judas verspiders he-38
nen/ ende liet sien hoe sterck dat de vyandē
waren/ende hoe sy lagen: Dese seyden hem
weder/dat het een gantsch groot hoop wa-
re/van allen Heydenen rontomme.

Dat sy oock crychs knechten vt Arabia39
by hen hadden/ dien sy soudije genen moe-
sten / ende dat hem het heyr op gene zijde
der beke gheleghert hadde/ ende waren ge-
ruistet ter slachtinghe:daerom tooch Judas
vt teghen hen.

Ende Timotheus seyde tot zijnen hoofs-40
lieden: Wanneer Judas aen de beke coemt/
ende so moedich is/dat hy hier ouer trecken
dorue / soo sullen wy hem niet weder-
staen/maer hy sal ons slaen.

Maer wanneer hy hem vreest/ende niet41
en derf herwaerts ouer de beke comen : so
willen wy ouer het water / eñ hen aengry-
pen/ende slaen.

Doe nu Judas aen de beke quam/ordi-42
neerde hy de Priesters aen het water/ende
gheboot hen/sy souden alle het volck henen
ouer drijuen / dat sy de vyanden holpen
slaen/ende niemant en soude na blijuen.

Doe nu Judas eñ zijn heyr/ also * eerst-43
lijcken ouer het water quamen/ bloden de lieden
vyanden/ ende lieten haer gheweer vallen/
ende quamen in eenen Tempel/in der stadt
Carnaim.

Maer Judas nam de stadt in / eñ ver-44
brande den Tempel / ende alle die darin
waren: ende Carnaim wert verstoort/ende
en conde haer niet beschutten voor Juda.

Daer na liet Judas alle het volck Isra-45
els/dat in Galaad was / clein ende groot/
vrouwen/ ende kinderen/ te samen comen/
datse met hem in Judea toghen.

Ende op den wege/quamen sy voor een Ephron46
groote vaste stadt e Ephron / die aen der wege
heyrstrate lach/daermen doorsie/ende stormt ende
niet by henen trecken en conde.

Nu en wonden de lieden te Ephron/47
Judam niet door laten/ maer maecten hen
in de stadt/ende hielden de poorten toe.

Maer Judas sant tot hen / seyde hen48
vrede toe/eñ badt vriendelijcken / dat men
door liete : want hen en soude gheen schade
vanden zijnen geschieden: hy en begheerde
niet/ g dan alleen door te trecken: maer die
van Ephron en woudense niet in laten.

Doe liet Judas vtroepen int gantsche
heyr/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

heyt / dat het crijchsvolck een ordeninghe
maken soude / ende den stoym aenloopen/
eenen yeghelicken hoop aen zijn plaetse.
Alsoo bestonden sy de stadt den gant-50
schen dach/ende den gantschen nacht/ende
namense in.
Esi Judas liet allemans namen daer in51
doosteken/plonderdese ende verstoordese:
Ende tooch daer doo2 / ouer de boode52
liehamen henen / ende quamen ouer den
Jordaen op het blacke velt.
Ende Judas bzeef het volck boo2t dat53
na bleef / ende troostedese de gantsche repse
ouer/ tot dat hyse int landt Judea bzachte.
Doe h toghen sy op den berch Zion met54
grooter bzeughden/ende offerden bzandtof-
fer/dat hen Godt ouerwinninge ghegeuen/
ende haer inet bzeughden weder te hups ge-
bzacht hadde.
Dewijle nu Judas ende Jonathas in55
Galaad waren / ende Simon haer bzoeder
in Galilea boo2 Ptolemais /
Ende Joseph de sone Zacharie / ende56
Azaria / de Hooftlieden / hoozden van hare
ouerwinninghen/ende groote daden/
Spzaken sy: Wy willen ock eere beha-57
len/esi de Heydenen rontomme aengrijpen.
Ende ghebooden haren crijchsvolcke/dat58
sy souden op zijn/ende toghen nae Jamnia.
Doe tooch teghen haer daer wt/ Gozgi-59
as met den hepze/
Ende sloech Joseph ende Azariam in de60
vlucht/esi jaechdese tot int landt Juda: en-
de Jsrael verloos dien dach veel volcx / na-
melicken/by twee dupsent mannen:
Daeromme/ dat sy Jude esi zijns bzoe-61
ders beuele niet ghehoorsaem en waren/en-
de hen wt eyghen vermetenheyt boozgenc-
men hadden/eenen roem te verreyghen:
Do sy doch de lieden niet en waren/dien62
Godt verleent hadde / dat Jsrael doo2 hen
gholpen werde.
Maer Judas ende zijne bzoeders wer-63
den groot geachtet by den gantsche Jsrael/
ende by allen Heydenen.
Ende waermense noemde/daer werden64
sy ghepresen.
Ende Judas tooch wt met zijnen bzoe-65
deren / teghen de kinderen Esau / teghent
Suydden ende nam Hebzon / ende de volc-
ken rontom in / esi verbzandde hare mueren
ende tozens.
Ende keerde wederom in der Heyde-66
nen lande/na Samaria.
Daer waren veel Priesters omghero-67
men/welcke ock te koen gheweest waren/
ende de handen sonder raet esi beuel aen-
ghegrepen hadden.
Daer na tooch Judas na Asf dod/ in der68
Heydenen landt / k ende wiery der Afgo-
goden altaren neder/ende verbzandde de Af-
goden/ende plonderde de steden / esi quam
weder te hups in het landt Juda.

Dat vij. Capittel.

1. De Coninck Antiochus doo2 ghierichepdt bewoecht / wil de stadt Elimais innemen. 4. Wozdt doo2 die van der Stadt gheweert. 5. Hy ontfangt de tydinghe dat zijne heyrecraht in Judea ghelagen ware. 8. Hy wozdt van dzoeffenisse crancke. 12. Bewijst leedtschap van het quaet dat hy in Jerusalem ghedaen heeft. 14. Zijne saken beschickt hebbende/sterft. 17. Antiochus Eupatoz zijn sone regueert in zijn plaetse. 28. Antiochus aengheseght zijnde doo2 somighe Joden / coemt in Judea met een groote heyrcracht. 23. Judas treckt teghen hem. 34. De wijse om de Elephanten te berwecken ten kreghe. 43. Een loffelijck werck der ghedachtenisse weerdich ghedaen doo2 Eleazar/ 48. De Coninck belegt Jerusalem. 60. Hy maecht vzede met de Joden esi keert wederomme in Antiochien.

1 Doe nu de a Coninck Antiochus/ daer bouen in het Coninckrycke henen ende weder tooch/ hoozde hy dan der beroemder stadt Elimais in Persia/dat daer veel goudts ende silvers/ende grooten rycxdom ware.
2 Ende dat in den Tempel groot goet/ende de gulden cleederen/ harnasch ende schilden waren/die de sone Philippi/ Alexander de Coninck wt Macedonia/daer henen gegheuen hadde.
3 Daeromquam Antiochus boo2 de stadt/ haer in te nemen ende te plonderen : maer die inder stadt / waren ghewaerschouwet.
4 Daerom waren sy op/om hen te weere: esi Antiochus en conde niets bedzijf/maer moeste weder afttrecken / esi keerde wederomme nae Babylon/ met grooten onwille.
5 Daer quam hem de boodtschap / b dat zijn hepz/dat hy in het lant Juda gesonden hadde / ghelaghen ware / ende dat Lysias hadde moeten vlieden.
6 Ende dat de Joden in zijnen leger groot goet/ende veel wapenen ghewonnen/ daer daer sy hen naemaels beter mede ghemuniert hadden/ esi waren machtiger ghewozden.
7 Ende hadden den c grouwel / wt den Tempel te Jerusalem ghewozpen/ende het heylichdom met basten muren weder bewaert / gheliick als te vozen : ende hadden Bethzura ock beuestighet.
8 Doe Antichus suler hoozde verschrickte hy gantsch seer/ende werdt booch bedzoeft/ ende leyde hem neder/ esi d wert van dzoeffenisse cranck/ dat zijn boornemen niet wel gheluckt en was.
9 Esi bleef lange in der selver stadt: want de dzoffenisse wert hoe langer hoe grooter/ esi maecte hē so s'wac/dat hy sterue moeste.
10 Daerom epsschede hy zijne vrienden tot hem/ende spzack tot hen: Ick en can geenen slaep meer hebben/van grooten jammer esi hertenleedt/dat ick hebbe.
11 Och hoe heeft het hem so gantschelijcken met my omnegekeert? so lange als ick ghe-regeert hebbe/hebbe ick bzeughde ende ouerwinninge gehadt/ ende ben by den mijnen ock lief ende weert gheweest:
12 ¶Maer nu ben ick so van herten bedzoeft/ ende beucke aen dat quaet dat ick te Jerusalem ghedaen hebbe, doe ick alle gulden esi silueren dats wt den Tempel weeh boorde/ esi liet onschuldige liedē in Judea dooden.
13 Daer van coemt my nu alle dat onghelucx / ende moet in eenen bzeemden lande van dese treurichept sterben.
14 e Esi hy epsschede eenen zijner vrienden/ Philippum/tot hem dien ordineerde hy ten Hoofmanne ouer het gantsche Coninckrycke.
15 Ende gaf hem de croone/ mantel / ende ringhen / ende beual hem zijnen Sone/den Junghen Antiochum/ op te boeden / esi in het Coninckrycke te setten.

Antiochus en bedzijft niet boo2 Elimais. Joseph. An. lib. 12. ca. 13.
a 2. Mac. 9. 1
b 1. mac. 3. 32
c 3. mac. 1. 50
Antiochus wozdt van grooten leede esi dzoeffenisse cranck/ ende sterft daer ouer.
d Spr. 30. 33
Philippus Antiochi Hoofman.
e 1. mac. 6. 51.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Antiochus sterft.

f Daer nae sterf Antiochus in de selue stadt/in den hondert negen ende veerstichsten Jare. 16

f 2.mac.9.28. Joseph. An. lib.12.ca.14.

Doe nu Lysias hoorde dat de Coninck doot was/maeckte hy ten Coninck/den sone Antiochi des Edelen / g den Jonghen Antiochum / wiens Tuchtmeester hy gheweest was/ende noemde hem h Eupator. 17

Antiochus Eupator/ des Edelen sone / wordt Coninck.

g 1.mac.3. 33 h 1.mac.2.21.

Nu beden de Heydenen/die de borcht op Sion noch in.hadden / den volcke Israels in het heylichdom/ veel schaden : want sy hadden een goede basticheyt. 18

Judas Machabeus belegheert de borcht Sion.

Daerom nam Judas voor hem/ haer te beleggen/op dat hyse verdelghen mochte. 19

Eñ het volck quam te samen/in de hondert ende vijfticsten jare/ende brachten daer voor alderley crijchsrustinge eñ gheschutte. 20

Ende sommighe Heydenen quamen van de borcht/op dat sy tot den Coninck togen/ om hulpe te soecken. 21

Tot desen gaven hen veel afvallighe wt Israel / ende toghen met hen tot den Coninck/ende spraken : Waerom en wilt ghy niet straffen/ende onse broeders wreken? 22

Want wy wonden uwen vader onder danich/eñ zijnen geboden gehoorsaem zijn. 23

Doe viel ons volck van ons af/eñ wanneer sy onser eene greven / soo doodden sy dien/ende deylden onse erue onder hen. 24

Ende en plaechden niet alleen ons/maer bedreuen sulcx inden gantschen lande. 25

Ende nu hebben sy de borcht te Jerusalem belept/om haer in te nemen/ eñ hebben het heylichdom/ i eñ Bethzura benestiget. 26

i 1.Mach.4. 61.ende 6.49

So ghy v niet haesten en willet/ om hen te weeren/so sullen sy stercker worden/ende meer schade doen/ ende en sullense niet meer bedwinghen connen. 27

k 2.mac.13.1 Antiochus brengt een groot volck te samen/ de Joden te over trecken.

k Doe de Conine sulcx hoorde/vergrimde hy gantsch seer/eñ liet te samen epsschen zijne Oversten / ende Hooftlieden over het voetvolck/ende over die Ruyters. 28

Ende nam vreemde knechten aen wt de Eylanden/ 29

2.Mac.13.1. Joseph. Antiq.lib. 12. Cap. 14.

Ende bracht te samen / hondert duysent mannen te voete/twintich duysent te peerde/ende twee ende dertich Elephanten/ten krijghe gheweurt. 30

l 1.Mac.4. 61.ende 6. 49

Dit heyr tooch door Idumea: ende doe sy aen het lant quamen/belepden sy l Bethzura/ende maeckten daer voor menigherley crychsrustinge ten storme : maer de Joden vielen daer wt / ende verbranden de crychsrustinghe/ende streden ridderlijcken. 31

Eñ Judas tooch af van der borcht Zion / ende quam met den heyre tot Bethzachara teghen des Coninex legher. 32

Doe was de Conine des morgens vroech op voor den dage/ ende voerde het heyr aen de heyrstrate voor Bethzachara / ende liet de slachordeninghe maken / ende op trompetten. 33

Gebruyc der Elephanten in den krijghe.

m 3.mac.5.1.

Ende m de Elephanten met rooden wijne ende moerbeiensappe besprupten / om die aen te vueren ende te vertoonen. 34

Ende verdeylden de Elephanten onder den hoop: alsoo dat telcken tot eenen peghelijcken Elephant / duysent mannen te voete/in yseren helmen ende harnasch / eñ vijf hondert peerden verordent worden. 35

n Of/hielden wacht.

Dese n wachteden also op de Elephanten/dat sy niet van hen en weken/eñ waermen de Elephanten henen wende / daer moesten sy oock henen. 36

Ende een peghelijck Elephant droech tenen houten torren / daer twee ende dertich krijghers in waren / ende een Moorman/ die de beesten regeerde. 37

Den overghebleven ruyters tocht/ordineerde hy op beyde zijde/ om het voetvolck te bewaren / dat het niet van malcanderen ghevaren en werde. 38

Ende doe de Sonne opginck / eñ schenen op de gulden schilden/ lichtede het gantsche ghebergte daer van/ gheliick oft het enckel vper ware. 39

Ende des Coninex heyr tooch een deel op den ghebergte / een deel beneden inden blacken velde / in goeder ordeninghe ende voorsichtichevt. 40

Ende wiese hoorde/ die ontsettede haer voor dat grousaem gedruysch/eñ der groter verheydt / ende rumoer/ dat sy met den harnasch eñ yser maeckten / want het was een gantsch groot eñ wel gherustet volck. 41

Eñ Judas tooch oock tegen hen / met sijner ordeninge/om hem te weeren/ eñ sloegh ses hondert doot van des Coninex heyre. 42

Eñ een ghenaemt Eleazar/de sone Saura/ merckte eenen Elephant/ die was hooghe ghet ende beter gherustet/dan de andere/eñ meynde dachte de Coninck ware daer op. 43

Ende waerlhe hem selven/op dat hy het volck Israels verlossede/ ende eenen eewighen name vercrreghe. 44

Ende liep met grooter coenheydt henen toe/ende dyong voor de vranden/ende doode harer veel op beyde zyden. 45

Eñ o maerte hem onder den Elephant/ ende stack hem/dat de Elephant ommel op hem/ende sterf/ende viel hem oock doot. 46

Dewijle nu de Joden sagen/dat des Coninex heyr sulck een groote macht was/weken sy ter zijden af/ ende verlieten de vranden op dat mael. 47

Daerom tooch des Coninex heyr voort na Jerusalem/ende quam in Judea. 48

p 1.Mach.6. 61.ende 6.49

p Maer die in Bethzura/en conden om des hongers wille niet langher daer in blijnen: want het was het seuende jaer / dat men de velden moeste in rusten laten : ende de sy vercregen ghelepde vanden Coninck/ dat sy seker wt gaen mochten. 49

Doe nam de Coninck Bethzura in/ende Antiochus lepde daer crychsvolck in/ om deselue sterc te te bewaren. 50

Ende tooch voort nae Sion / eñ belepde de heet heylichdom eenen langen tijt/ eñ richte het ghe de daer teghen op allerley gheschut. 51

Ende het volck Israels in het heylich dom/weerde hem veel daghen/ende maecte ingh ten oock geschut ende crychsrustinge tegen de vranden. 52

Maer het en hadde oock niet te eten/dewijle dattet het seuende jaer was/ ende de vreemde Joden/die wt der Heydenen lande in Judea/om sekerheyt wille ghenoert waren/hadden alle den voorraet verteert. 53

Eñ der heylighen werden seer weynich/ want sy stonden van honger: daerom moesten sy van een ander trecken / ende hen in andere steden verdeylen. 54

Midde-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Philippus. 1 mac.6.14

Middeler tijdt vernam Lysias / dat 55
Philippus/q dien des Conincx vader/An-
tiochus / den jonghen Coninck ende zijn
rijcke/by zijnen leven bevolen hadde/
Weder ghecomen was wt Persen ende 56
Meden/met den crijchsvolcke/ dat de Co-
ninck daer henen ghevoert hadde/ende dat
hem Philippus des regiments aenmaen:
Daerom spoedde hy hem wech wt Judea/ 57
weder int Conincklijcke: ende spraeck tot
den Coninck ende tot den hooftlieden: Wy
lyden hier noot/ende en hebben niet te eten/
ende verliesen veel lieden / ende dese plaetse
is seer vast: so wy doch te huys wel noodi-
ger saken te doen hebben / om vrede inden
Conincklijcke te behouden.
Laet ons vrede met desen volcke maken/ 58
ende toelaten/dat sy haer Wet houden/ge-
lijck als te vozen.
Want sy vertoomen ende krijgen alleen 59
daerom / dat wy hen haer Wet af doen
willen.
Dese meyninge veniel den Coninck/en 60
den Hoffen wel/ende de Coninck schickte
tot hen eenen/ om vrede met hen te maken.
Maer doe sy wt der sterckte daer wt 61
quamen/tooch de Coninck daer henen in.
Ende doe hy sach dat het so vast was / en 62
hielt hy zijnen eedt niet / maer gheboodt de
muecren rondtom weder neder te worpen.
Daer na tooch hy r snellijck wech na 63
Antiochia/hoe vernam hy/dat hem Philip-
pus daer op ghewozpen hadde voor eenen
Coninck: met dien krijchde hy / ende nam
de stadt wederomme in.

Dat vij. Capittel.

1. Demetrius de sone Seleuci/maeckt hemsel-
ven Conine van Syrien. 3. Hy doet Antiochum
ende Lysiam dooden. 5. Hy wort verwerckt door
Alcimum eghen de Joden te krijghen. 8. Hy
sendt Bacchidem in Judea met een heyrecracht.
16. De doet der vromen: 19. Bacchides treckt
wederomme torten Coninck. 21. Alcimus tzam-
men Alcimi. 26. Nicanor wort gesonden om
der Joersche volck te mieren te doen. 33. De la-
steringe ende vaischept Nicanoris. 37. Der ghe-
lijck der Priesteren. 40. Judas ghebiet er by den
slach aen gaet. 42. Nicanor wort verslagen, en-
de zijn heyr te niete ghebracht.

Demetrius Soter sone Seleuci sone Antiochi. 1. mac. 7.1. 2. Mach. 14.1. Iosephus. 12. 10. 13.

IN den hondert een ende vijftichsten 1
jare/quam a Demetrius Seleuci sone
van Romen / wederom in zijn Co-
ninckrijcke / ende nam in een stadt aen de
zee met weynich volcx / ende regeerde daer
als een Coninck.
Ende doe hy in de hooftstadt Antiochia 2
quam / greep het krijchsvolck Antiochum
ende Lysiam/om deselve Demetrio te ouer-
leveren.
Doe nu sulcx Demetrio gesept wert/ver- 3
dros hy Lysiam en soudese voor zijne oogen niet
laten come: daerom doodese dat crijchsvolck.
Doe nu Demetrius het rijcke in hadde/ 4
quamen tot hem vele godloose ende afual-
lige lieden wt Israel: ende de voornemste
onder hen/was Alcimus/die waer gheerne
hooghe Priester ghewozden.
Dese verclaechden Judam ende haer ey- 5
gen volck/ende spraken: Judas ende zijne
broeders/hebben alle de gene/die v wonden
ghehoon: saem zijn/onmneghebzacht/ofte wt
dissen lande verjaecht.

6 Daeromme sendt daer pemandt henen/ Juda wordt
dien ghy vertrouwet: ende laet het besien/ verclaecht
hoe sy ons ende des Conincx landt verdoo- voor Deme-
uen hebben / ende laetse straffen / ende alle trio.
haren aenhanck.
7 Daeromme maeckte de Coninck Bac- Bacchides
chidem zijnen vrient / die in den rijcke ghe- des Deme-
weldich was / ende dien de Coninck veel trij Hoofs-
vertrouwede/en hooftmanne over het gant- man.
sche lant/op dese zijde des Euphratis.
8 Ende schickte met hem henen den afual- Alcimus
ligben Alcimum/dien hy ten hooghen Prie- hooge Prie-
ster ghemaeckt hadde / ende beual hem het ster ghewoz-
volck Israels te straffen. den.
9 Ende sy toghen in het landt Juda/ met
eenen grooten heyre/ende sonden voorschap
tot Juda ende zijnen broederen / van vrede
te handelen: ende strijden hen / ghelijck als
wonden sy vrede met hen houden / b maer b 1. Mac. 1. 31
het was bedzieghelijck.
10 Daerom en gheloofde hen Judas niet:
want hy sach dat sy wel ghereet waren/
ende een groot heyr met hen voerden.
11 Maer veel Priesters quamen tot Alci-
mum ende Bacchidem.
12 Ende veel van den vromen in Israel/die Alcimus de
hen wt alle goet tot Alcimum betrouden/ menedige/
ende vrede begheerden/ handelt ver-
13 Ende spraken: Alcimus is een Priester/ raderlijck.
wt den geslachte Aaron/by en sal ons geen
ontrouwe bewysen.
14 Ende Alcimus sepde hen vrede toe/ ende
dede eenen eedt/en spraeck: Wy en willen v
lieden en uwen vrienden niet beschadighen.
15 c Doe sy hem also geloofden/ het by tse- c 1. Mac. 1. 32
tich van hen grijpen/ ende doodde se alle op
eenen dach/ als de Schrift spreeckt.
16 d Het vleesch uwer heyligen/ hebbe sy de d Psal. 79. 2
gebieten ghegeven/ sy hebben bloet verga- 2. Mac. 2. 38
ten rondtom Jerusalem/gelijck als water/
ende daer en was niemant diese begroef.
17 Daeromm quam een gantsch groote vreese
ende verschrickinghe in het volck / welcke
claechden / dat daer noch gheloone noch
trouwe in Alcimo en was/want hy en hielt
zijnen eedt niet.
18 Ende Bacchides tooch wech van Jeru-
salem/ende belegde Bethzecha: ende sandt
wt/ende lieten vele grijpen/ die hen te vozen
aen hem ghegeven hadden/en dan weghen
der ontrouwe/weder van hem bladen: ende
liet haer veel doodt/ die wierp hy in eenen
grooten cuple.
19 Daer na beual Bacchides het lant Alci- Alcimi tyz-
mo/ ende liet crijchsvolck by hem / ende hy rannije.
tooch weder tot den Coninck. * Iud. Alle die
20 Ende Alcimus nam voor hem met ghe- het volck be-
welt hooghe Priester te worden. voerde/ vergas-
21 Ende * hinck aen hem alle afualligen in derde met hē/
Israel/ende vrachte het lant Juda met ge- ende, etc.
weldt onder hem/ ende plaechde het volck
Israels seer hardt.
22 Doe nu Judas sach/dat Alcimus/ ende
de afualligen wt Israel/ veelgroote schade
in Israel deden/* * In ende veel
meer, dan de
Heydenen.
23 Tooch hy wederom omeral/door het gant- Judas straf
sche landt Juda / ende straffede de afualli- fer de afual-
ghen/ende keerdese/dat sy inden lande niet ligbe Joden.
meer also herwaerts ende derwaerts trec-
ken en dorsten.
24 Doe nu Alcimus sach / dat Judas met

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Alcimus verzÿn volck weder gelweldich was/eñ dat hy
claecht Ju- hen niet wederstaen en conde/tooch hy we-
dam noch eē der tot den Conninck/eñ beclaechde se hardt.
mael by De- Daeromme sant de Conninck eenē groot25
metrio. Vorst e Nicanor daer henen/die den volcke
Nicanor De Israels seer f gram was/ende geboot hem
metry Vooft het volck Israels gantsch te * vernielen.
man/ Eñ Nicanor tooch met eenen grooten26
Joseph. An- heyre nae Jerusalem/ende schickte woden
tiq. lib. 12. tot Juda ende zÿnen broederen bedrieghe-
Capit. 16. lycken/die hen stellen souden/ ghelÿck als
22.mac.15.1 wonde hy hzede met hem houden/
f Of/batisch/ Eñ spzaken: Wy willen hzede met mal-27
byandisch. randeren houden/ick ende ghy / ende wil
* Of/verdel- met ‡ geringen volcke hzeedtsaem tot b co-
ghen. men/op dat ick b aenspzeken mach.
‡ Of/ cleynen. Alsoo quam Nicanor tot Juda/ende sp28
Nicanors ontfingen ende spzaken hen onder malcan-
boose aen- deren hzeedsaem aen:maer het was bestelt/
slaghen. datmen Judam daer banghen soude.
Dit wert Jude te kennen gegeuen/dat29
Nicanor daerom tot hem ghecomen was/
om hem met deser bedriegerije te banghen:
daeroin hoede hy hem daer vsoz / ende en
wonde niet meer tot hem comen.
Eñ doe Nicanor merckte/dat zÿn voor-30
nemen was openbaer gewozden/ tooch hy
teghen Judam/ende hieldt een slachtinghe
met hem by Caphar Salama.
Nicanor ber Daer berloos Nicanor vÿf duysent man-31
liest vÿf duy nen / ende zÿn heyr mueste vlieden op Da-
sent manne. uids berch.
Daer na quam Nicanor voe tot het hey-32
lichdom/op den berch Zion:eñ de Pziesters
eñ de outsten ginghen wt om hem hzeedt-
saem te ontfangen/eñ hem te wÿsen/ dat sp
voor den Conninck groot offer deden.
Maer Nicanor bespottese met haren33
Gods dienst/ende lasterde/ende ontheylich-
de den offer/
Nicanor Ende f swoer eenen eedt/eñ spzack: g So34
sweert eenē ghylieden nip Judam ende zÿn heyr niet
eedt dē Tem ouer en leuert in mÿnen handen/ so wil ick
pel te verbzā- dit huys verbzanden/so haest als ick gelu-
den. kelycken weder hier come:ende tooch wech
g2.mac.14.31 met grooter grimmicheyt.
Maer de Pziesters gingen henen in/en-35
de traden voor den altaer inden Tempel/eñ
weenden/ende spzaken:
Ghebedt der Och Heere/ h dewÿle ghy dit huys ver-36
Pziesteren. cozen hebt / datmen b hier aenroepen/ende
h 2.Par.7.16 ban b pzediken sal:
Soo bidden wp / ghy woudet aen desen37
Nicanor ende zÿnen heyre wzake doen / eñ
daer aen ghedencken/ dat sp b heylichdom/
ende b gelastert hebben/ eñ willerse wt den
lande verjaghen ende verdelghen.
Eñ Nicanor tooch van Jerusalem wech/38
ende legerde hem by Bethozon: daer quam
noch een heyr wt Syria tot hem / om hem
te helpen.
Maer Judas legerde hem teghen hem/39
by Adasar/ met drie dupsent mannen/ende
badt tot Godt/ende spzack also.
Judas ghe- Heere God/ i doe b de bodē des Conincx40
bedt. Sennacherib lasterden / doe sondet ghy een
11.Reg.19.35. nen Engel wt/ die sloech hondert ende vÿf
Tobi.1.21 ende tachtentich dupsent mannen doot.
Syr.48.24 Also slaet dese onse vpanden heden voz41
Esai.37.36 onsen ooghen/eñ richter desen Nicanor na
2.Mac.8.19 zÿner grooter mis daet: op dat andere liedē
bekennen / dat ghy hem daeroin ghestraft
hebt/dat hy b heylichdom ghelastert heeft.
42 Ende aen den derthienden daghe der
Maent k Adar / hielden sp een slachtinghe
met malcanderen / Ende Nicanor quam
ten aller eersten om.
43 Ende doe zÿn heyr sulcr sach/wierpen sp
de wapenen van hen/ende bloden:
44 Maer Judas saechde hen na/een dach-
repse/van Adasar tot Gasa toe/ende lier de Trompetten blasen/
45 Dat het volck wt allen blecken rontom
op den lande/tot hem wt liep / ende volgde
vpanden slaen: ende sp quamen tot Juda/
ende hielden hen weder tot hem/also wredt
het heyr Nicanors ghelagen/ende niemant
en quam daer van.
46 Ende Judas plonderdese / ende boerde Nicanor
den roof met hem wech: ende de m Nica-
nor liet hy den cop af houwen/ende de rech-
ter hant/ n die hy ten verde wtgherecht had-
de/doe hy lasterde/ende den heylichdomme houwen.
dzeychde: ende liet beyde den cop ende de
hant mede wech voeren/ende te Jerusalem
ophanghen.
47 Doe wert het volck weder seer vzolijc/eñ
vierden desen dach met grooter vzeughden.
48 Ende verordineerden/datmen iaerlijcks
desen dach/ namelycken / den derthienden
dach der Maent Adar/vieren soude.
49 Also wert weder vzede inden lande Ju-
da/eenen cleynen tijt.

Dat vÿf. Capittel.

1. Judas sent tot de Romeynen/om haer bon-
dt. 17. Eupolemus eñ Jason/ Ambassadeurs/
comen te Roomen/ 21. ende 22. Sp worden wel
ontfanghen van den Raedt. 23. De condicie des
vredes ende gemeynschap tusschen de Joden en-
de den Romeynen.

1 JUdas nu/ hoorde/ dat de Romeynen seer machtich waren / ende vreemde mensch volcken gheerne in beschutringhe nam/ die hulpe by hen sochten / ende dat sp goer ruymen/ die hulpe by hen sochten / ende dat sp goer trouwe ende gheloone hielden.
2 Want hy hoorde/hoe eerlijcke dadē/ dat sp gedaen hadde tegen de Gallos/welcke sp bedwongē/eñ onder hen gebracht hadden.
3 Doe welcke groote krygen/dat sp in Hi-
spania genoert hadde/ eñ de berchwerckē ingenomen/daermen gout eñ silver graeft.
4 Ende dat sp veel landen verre van hoo-
men/ met grooter vernunft ende ernste ghe-
wonnen hadden/eñ behielden: dat sp oock veel gheweldighe Coninghen / die m haer
lant gheroghen waren / ghelaghen eñ ver-
iaecht hadden / ende hare Conincrijcken
onder hen ghebracht.
5 Ende dat sp menighelijck den Conincx
van Kitim/Philippum/ende daer na zÿnen
sone Persen overwonnen hadden.
6 a Oock van den grooten Antiocho den
Coninck in Asia/ die teghen de Romeynen
gheroghen was/met hondert ende twintich
Elephanten/ * met grooten replighen ruy-
ghe ende waghenen: maer de Romeynen
hadden zÿn heyr ghelagen/ ende hem ghe-
dwongen/ dat hy om vzede bidden moeste.
7 Ende hadden hem/ ende zÿnen eruen na
hem / eenen grooten Tribuyt opghelecht/
dien sp jaerlijcx den Romeynen geuen moe-
sten : daertoe moeste hy den Romeynen
Gÿselaers senden.

Syna-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Sy namen hem oock Jonien/ Assen/ en 8
de Lybien/ de edelste landen/ ende gauense
den Coninck Sunieni.
Oock storten hen de Griecken/ met groo 9
ter macht teghen hen.
Maer sy schickten eenen Hoofdman te 10
gen de Griecken/ die sloechse/ ende nam het
land in/ ende liet inden steden de inwoeners ne
der werpen/ dat sy moesten vryde houden/
ende ghehoorsaem syn.
Sulcken ernst bewesen sy tegen alle hare 11
vyanden/ dat sy alle de ghene bedwongen/
die haer teghen hen setteden.
Maer met den vrienden ende Bontghe 12
noten hielden sy goeden vryde / ende hiel
den gheloone / ende waren machtich / ende
ghenoeghe in allen landen.
Wien sy holpen / die wert beschuttet/ en 13
de by synen Coninckrijcke behouden: maer
wien sy straffen wouden/ die wert van lant
ende luden verjaecht.
Ende daer was sulcke deucht by hen/ dat 14
hem niemant ten Coninck en maeckte:
Sy en hadden oock gheenen Coninck/ 15
maer eenen Raet / dat waren vye hondert
ende twintich mannen/ die regeerden wel.
Ende iaerlijcx vercoosmen eenen Hooft 16
man / die in alle haren landen te ghebieden
hadde : dien moesten sy alle ghehoorsaem
syn: ende daer en was gheene hoouerdicheyt/
nyt/ noch tweedracht by hen.
Ende Judas b verkoos Eupolemum/ 17
den sone Joannis / des soons Jacob/ ende
Jason/ Eleazars sone/ ende santse na Roo
men / om met den Romeynen vrientschap
ende een verbont te maken.
Dat sy hem holpen/ dat het Coninckrijcke 18
der Israels niet onderghedruckt en werde
banden Griecken.
Desen toochten na Roomen eenen langen 19
weech / ende quamen voor den Raet / ende
spraken also:
Judas Machabeus/ende zijne broeders/ 20
ende het Joodsche volck / hebben ons tot v
lieden gheschonden/ om eenen vryde ende ver
bont met v te maken / dat ghy ons in be
schutminghe nemen wouder / als vrienden
ende Bontghenooten.
Dat behaechde den Romeynen wel. 21
Ende sy lieten dat verbont in * metalen tafe 22
len schrijuen/ welcke sy na Jerusalem schick
ten/ tot eener gedachtenisse des gemaeckten
vredes ende verbonts / ende luyde also:
Godt gheue den Romeynen ende Joden 23
ghelucx ende vryde / te lande ende te water/
ende behoedese voor krijch ende vyanden
eewichlijck.
Doch / soo de Romeynen krijch hebben 24
sullen te komen/ ofte in haren landen ende
ghebieden:
So sullen de Joden den Romeynen trou 25
welijcken hulpe doen / daer nae als het de
noot vordert.
Ende en sullen der Romeynen vyanden/ 26
gem spijse/ wapenen/ geit/ schepen/ en ander
dinck toeschicken: dit begeerden de Romey
nen van de Joden : ende de Joden sullen
sulcke stucken trouwelijcken houden / son
der alle bedzoch ende erghelist.
Daerenteghen oock / so de Joden krijch 27
gebben sullen / soo sullen hen de Romeynen
trouwelijcken helpen / daer nae als het de
noot vordert.
28 Ende en sullen der Joden vyanden/ geen
spijse/ wapenen/ gheit/ schepen / ofte ander
dinck toeschicken : dat segghen den de Ro
meynen toe/ ende willen sodanich verbont/
trouwelijcken ende sonder bedzoch houden.
29 Also is het verbondt tusschen den Ro
meynen ende Joden ghemaeckt.
30 Maer soo namaels / dit ofte ghene deel/
meer stucken bedachten / daer toe te setten/
ofte wat te veranderen / ofte daer van te
doen / dies sal een yegelijck deel macht heb
ben : ende wat sy daer toe setten/ ofte daer
van doen sullen/ dat sal altemael stede ende
vast ghehouden werden.
31 Dat oock de Coninck Demetrius/ aenden Der Romey-
Joden gewelt ghevzuyckt/ daer hebben wy nen schrijft
hem also van geschreue: waeromme placht aen Deme-
ghy onse vrienden ende bontghenooten? trium.
32 So sy meer ouer v claghen sullen/ so moe
ten wijse beschutten/ ende willen v te lande
ende te water aengrijpen.

Dat ix. Capittel.

1. De Coninck Demetrius sendt Bacchidem wederom in Judea. 5. Judas coemt hem teghen. 6. Veel Joden verschricken/ trecken hen af vanden heyre. 10. Judas leuert synen vyanden slach. 18. Judas wert ghedoot inden slach. 20. Het volck Israel beclaecht hem. 30. Jonathan zijn broeder wort in zijn plaetse verkoren. 37. Sy wzeeckt hem aen den kinderen Jambri. 47. Sy leuert Bacchi dem slach. 55. De elendige doot Alcimi. 57. Bac chides wederom ghekeert totten Coninck/ coemt wederom in Judea. 60. Den aenslach Bacchidis teghen Jonathan/ wort ontdeckt. 67. Bacchides wort ghenaghen door Simonem/ de broeder Jo nathe. 71. Sy maeckt vzede met Jonathan/ ende liseert wederomme.

1 In dieder tijdt doe Demetrius ver
nam/ dat Nicanor met synen heyre
ghenaghen/ende omgecomen was/
sandt sy wederom in Judeam dese twee/
Bacchidem ende Alcimum / ende met hen
zijn alderbeste krijchsvolck/ dat vider slach
tingen plach op der rechterzyden te staen.
2 Dese toghen na Galgala/ ende beleyden
ende namen in Masloth in Arbela / ende
dooden daer veel lieden.
3 Daer nae in den hondert ende twee ende
vijfthichsten Jare/in der eerster Maent/ to
ghen sy na Jerusalem.
4 Ende van daer nae Berea/ met twintich
duysent mannen te voete / ende twee duy
sent te peerde.
5 Ende Judas legherde hem by Laisa/met
vye duysent mannen.
6 Maer doe zijn volck sach / dat de vyan
den sulck een groote macht hadden / ver
schrickten sy/ende vloden daer van: dat daer
niet meer by Juda en bleven/ dan acht hon
dert mannen.
7 Doe Judas dit sach/dat zijn heyr niet by
malcander en bleef / ende de vyanden doch
op hem vzongen wert hem bange: ende doe
hy sach dat hy gheen ruymte en hadde/ zijn
volck te troosten / ende weder te samen te
brenghen.
8 Sprack hy in desen angste tot den ouer
gebleuenen: Wel op/ esilaet ons versoecken/
of wy de vyanden aengrijpen ende slaen
conden.
9 Doch sy en wouden niet / ende weerden

Alcimus en de Bacchi des wonden weder in Ju deam gesonden.
1. Mac. 7. 7. 8 Joseph. An tiq. lib. 12. Cap. 17.
152. Jaer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hem/ende spraken: Wet en is niet mogelijck/ dat wy dat beschicken: maer laet ons op dit mael wijcken / ende weder aftrecken / ende onse broeders die van ons gheloopen zijn/ weder te samē brengen: dan willen wy wederomme aende vyanden trecken/ende haer aengrijpen: als nu is onser veel te wepnich.

¶Maer Judas sprack: Dat sy verre/dat wy souden vlieden: is onse tijt ghecomen/ so willen wy ridderlijcken sterven/ om onser broederen wille / ende onse eere niet laten te schanden worden.

Ende de vyanden waren op/ende maecten hare ordeninge also: De eerste waren de schutters / ende de beste krijghers stonden voor aender spitze: de ruyters warē gedeylt in twee hoopen/op wegelijcker zyden een.

De hooftman Bacchides was op der rechter zyden. ¶Met deser ordeninge toghen sy daer henen/ met grooten gheschreye/ende trompetringhe.

Doe liet Judas ook op trompetten/ende tooch aen hen/ende hielt een slachtinge met hen/banden morgen aen/ tot op den avont/ dat de aerde beef de vandē groote rumoere.

Doe nu Judas sach/dat op der rechter zyden Bacchides selue/ met tsamen der grootster macht was/doe greep hy aldaer aē/ hy/ ende de andere/ die haer lenen waechden:

Eñ verschicktense/ eñ sloegen den seluen hoop op der rechter zyden inde vlucht/ende iaechden hen na/tot aendē berch by Asdod.

Doe nu die op der slincker zydē/ sulcx sagen/ dat Judas genē na iaechden/iaechden sy Juda ook na: doe moeste hem Judas teghen dese keeren/ende weerde hem langhe.

Judas roemt om in de slachtinghe.

Ende daer gheschiede een harde slachtinghe/ dat daer vele verwondet werden/ ende ommē quamen/op beyden zyden/

Tot dat Judas ook ten laetsten ommequam: doe bloden de overghebleuene.

Ende Jonathas ende Simon/namen het lichaem haers broeders Jude/ ende begroeven hem in zijner vaderen a graue.

a Anders/graue. in der stadt Modin.

Ende alle het volck Israel droech leet om Juda langhen tijdt: ende verlaechden hem seer/ ende spraken:

Och / dat de Heldt omghecomen is/ die Israel beschut tet ende gheurijet heeft.

Dit is de Historie van Juda: maer hy heeft anders noch veel meer grooter daden ghedaen/welcke om der veelheyt wille/ niet alle beschreuen en zijn.

Ioseph. Ant. lib. 13. cap. 1. Na den doot Jude werden de godtlooste ende afvallighe lieden weder gheweldich in den gantschen lande Israels.

Ende te deser tijdt was grooten honger inden lande/dat hem alle het volck Bacchidi over gaf.

Doe verkoos Bacchides godloose mannen/die maeckte hy tot amptlieden:

Ende liet allenthalven Judas aenhanck ende vrienden soecken/ende voor hem brengen/op dat hy hem aen hen wreeckte / ende zynen moetwille aen hen ghebruyckte.

Droeffenisse eñ iammer in Israel.

Ende daer was in Israel sulcke droefenisse ende iammer / desgelijcken niet gheweest en is/sindert dat men gheene Propheten ghehadt en heeft.

Daeromme quam Judas aenhanck te samen/ende spraken tot Jonatha:

29 Na wy broeders Juda doot/ en hebben wy niemant meer zijns ghelijcken / die ons beschutte tegen onse vyanden/ende Bacchidem/die ons vervolghen. Jonathas

30 Daeromme verkiesen wy v in zijn stede/ tot eenen Vorst ende Hooftmanne / om onsen krijch te voeren. Wat v lust

31 Alsc wert Jonathas haer Vorst/ende regerder in zijns broeders stede. Dat is/

32 Doe Bacchides sulcx ghewaer werdt/ liet hy hem soecken/ op dat hy hem ommebrachte.

33 Als nu Jonathas eñ Simon zijn broeder sulcx merckten / bloden sy / ende alle die by hen waren in de Woestijne Thecoa / ende sloeghen eenen legher aen de b Zee Aspar. b Asphar. waue.

34 Sulcx vernam Bacchides/ende maeckte hem op/ende tooch tegen hen. Jonathas

35 Nu hadde Jonathas zijnen broeder Joannem eenen Hooftman/tot zijnē vrienden/ den Nabatheen ghesonden/ om hen te bidden / dat sy hare haue ende goeden in hare stadt namen/ ende bewaren wonden. Hooftman Wat sy

36 ¶Maer de kinderē Jambri togē wtē Magadaba/ eñ overvielen Joannem ende grepen hem/ ende namē hem alles dat hy met hem voerde/ende brachtent in hare stadt. Bedwelmen Joannes

37 Daer na wert Jonathe ende Simoni zijnen broeder gheboodtschapt / dat de kinderen Jambri een groote bruyloft aenrichteden/ ende souden de bruyt halen van Nadabath met grooter pomperije: want sy was eens Vorsten dochter wt Canaan. Dat is/

38 Nu gedachtē Jonathas/ eñ Simon dat dese haren broeder Joannem gedoodet hadden: daerom toghen sy henen op/ ende verbergden haer aen den berghe/ ende loerden op de kinderen Jambri.

39 Doe nu de bruydegom daer henen tooch/ met zijnen vrienden/eñ met veel volcx/ ende met goederen/met pijpen ende trommelen ende rosselijcken c cieraet. f. met groote pracht.

40 Doe vielen Jonathas ende Simon / wt den gheverchte hen wt / ende grepense aen/ ende sloegender vele doot/dat de andere met gheverchte ontvlieden moesten / ende roofden alle hare goeden.

41 Doe wert van der bruyloft een hertenleet/ende van den pijpen wert een huylen.

42 Alsoo wreeckten sy de moort aen haren broeder begaen/ ende keerden wederomme/ ende toghen aen den Jordaen. Bacchides

43 Nu quam Bacchides voor aendē Jordaē/ met eenen grooten heyre op den Sabbath.

44 Doe sprack Jonathas tot zijnen volcke: Wel op/ ende ruster v lieden ter slachtinge: want nu en connen ghylieden hier niet stille ligghen/ ghelijck als te vozen.

45 Want de vianden zijn voorhanden/ende wy moeten ons weeren / dewijle wy doch niet ontcomen en connen/ want wy hebben voor ende achter ons vyanden: so is de Jordaen op der eener zijden / op der anderen/ zijn d Marassijen ende gheberchten. b Anders/ Jordaen c t. d Marassijen

46 e Daerom stellet ghy lieden schepen in den Hemel / op dat ghy van den vyanden f verlost wort. e. Exodi. 14. f. verlost

47 Ende sy grepen aen / ende Jonathas sloech nae Bacchidem: maer Bacchides weeck te rugghe.

48 Doe sprack Jonathas ende zijn volck mit g

in de Jordaen / eñ quamen ouer het water: eñ Bacchides volck en was soo coene niet/ dat sy hen int water ghegheuen hadden.
Ende daer quamen op desen dach omme49 ban den heyre Bacchides/duysent manns.
Daeromme tooch Bacchides weder af/50 ende quam te Jerusalem: ende begonst de steden in den lande te beuestighen: hy liet poorten ende hooghe muren bouwen om Jericho/Emao/Bethoron/Bethel/Thamnata/Phara/ende Topo:
Ende leyde daer crijchsvolck in/ tot eer-51 uer beserringhe/die Israel plaghen souden.
Desghelijcken liet hy beuestigen Bethsura/Gaza/ende de hoycht te Jerusalem/ende leyde daer ock crijchsvolck in/ende verscheyde spijse.
Ende nam der voornemsten lieden kin-53 deren tot Gyselers/ ende behielse op der hoycht te Jerusalem.
Jnden hondert ende vijstichsten ja-54 re/in de tweede Maent/gheboot Alcimus/ ock den binnensten vander des voorhofs/ den aldermaesten by den Tempel/ welcke de heylighe Propheten hadden laten bouwen/neder te worpen.
Eñ doemen sulcx begonst/ strafte Godt55 Alcimum/dat/ dat begonnen werck weder verhinderd werr: want de sicht roerde hem/ dat hy niet spreken en conde/ noch yets wat ordineren ende beschicken van synen saken.
Ende sterf also met grooter smerte. 56
Doe nu Bacchides sach / dat Alcimus57 doot was / tooch hy weder wech tot den Coninck: doe werr het vrede ende ruste in den lande twee iaer lanck.
Doch de afstallighe inden lande hielden58 emen raet/ende spraken: Jonathas ende synen aenhanck sitten stille / ende hebben vrede/ende zijn seker: laet ons Bacchidem weder roepen/die condese nu in eener nacht alle vanghen.
Also togen sy tot Bacchidem/ende spr-59 den hem haren raet.
Doe maeckte hem Bacchides op / met 60 eenen grooten heyre/ende sant hyeuen heymelicken tot synen aenhanck inden lande Juda/dat sy Jonathan / ende alle die by hem waren/vanghen souden: Maer desen aenslach werr Jonathe * gheboodschapt: Daeromme en bedeuen sy niets.
Maer Jonathas greep by vijstich/ de61 voornemsten der afstalligen vanden lande/ende liesse dooden.
Daerna weken Jonathas ende Simon/62 ende haer volck inde woestijne / in een verstoode vierke Bethbesen/ die bouwede hy wederomme/ ende maeckte se vaste.
Doe nu Bacchides sulcx vernam / was63 op/met synen heyre / eñ liet de Joden oock op bieden/
Ende tooch voor Bethesen/ende belegde64 het langhen tijt / ende bestoonde het/ ende maeckte gheschutten ende crijchsruystinghe daer voor.
Maer Jonathas benal de stadt synen65 broeder Simoni / ende hy tooch met eenen hoop daer vyt.
Ende stoech de Odaren ende synre broe-66 deren/ ende de kinderen Phareseron in hare buyrt: de wyle het hem nu also geluckte/ liepen meer liedt tot hem dat hy stercker werr.
67 Middeler tijt viel Simon oock vt der stadt/in der vpanden legher/ende verbranden de crijchsruystinghe / ende sloech Bacchidem in de vlucht. Simon slaet Bacchidem inde vlucht.
68 Ende Bacchides moende hem seer dat synen aenslach ende tocht te vergeefs was.
69 Ende vergrimde ganssch seer ouer de afstalligue Joden/die hem gheraden hadden/ ende liet harer veel dooden: eñ ruystede hem weder weeh in zijn lant te trecken.
70 Doe Jonathas sulcx vernam/ schickte hy boden tot hem/ vrede met hem te maken: ende badt hem/dat hy den roof ende de gevanghenen weder los ghenen woude. Bacchides maeckt vrede met Jonatha.
71 Dat behaechde Bacchides seere/ende dede sulcx als Jonathas begheerde/ ende swoer hem eenen eet: Dat hy hem zijn leefdaghe niet meer beleedighen en woude.
72 Ende gaf hem den roof ende de ghevanghenen vt Juda weder los/ende keerde ommc/ende tooch in zijn lant/ende en quamen niet weder in het lant Juda.
73 Alsso werr het weder vrede in Jsrael: ende Jonathas woonde te Machmas / ende regeerde daer ouer het volck/ende verdelchde de afstalligue vt Jsrael.

Dat 1. Capittel.

1. Alexander de sone Antiochi des Edels/ regneert in Ptolomais/3. ende 15. Demetrius ende Alexander begeeren hzientschap met Jonathan. 18. Alexanders bzief aen Jonathan. 46. Jonathan ontfangt de hzientschap Alexandzi. 49. Demetrius in den slachr ouerwonnen door Alexandzum. 51. Alexander maect verbont met Ptolomeo den Coninck Egypti/ende trouwet zijn dochter. 60. Jonathan wort eerlijcken ontfangt van Alexandzo. 69. Apollonius wort van Demetrio in Judea gheschonden/ om hen te beerghen. 78. Hy wordt door Jonatha / ende zijnen broeder Simoni / in den slachr ouerwonnen. 84. De stadt Asdod verbzant met den Tempel Dagons door Jonathan.

1 Jnden hondert ende sesthsten iare/ quam Alexander/Antiochi des Edelen sone / ende nam de stadt Ptolemais in/ende regeerde daer. Alexander/ Antiochi des Edelen sone.
2 Doe nu Demetrius sulcx vernam/bzacht hy een groot heyr te samen / ende tooch tegheu Alexandzum / om hem te beriaghen. Joseph. An. li. 12. ca. 2. 3.
3 Daerom schreef Demetrius aen Jonathan/eñ seyde hē toe: Hy woude vrede met hem houden/eñ woude hem alle goet doen. Demetrij schrifte aen Jonathan.
4 Want hy dachte: a Het is beter / dat ick hem te vozen aen my bzenge/eer hy hem tot Alexandzum gheest/tegen my. a 1. mac. 9. 53
5 Daerom / dat ick synen broeder omgebracht/ daertoe hem ende zijnen volcke/ veel leets ghedaen hebbe.
6 Ende Demetrius schreef aen Jonathan/ ende verloefde hem crijchsvolck aen te nemen/ende te houden / ende crijchsruystinghe te maken/ende dat hy zijn bourgenoote zijn soude/ende beual dattnen de Gyselaers op der hoycht / den Jonathe weder los ghenen soude.
7 Daerom quam Jonathan te Jerusalem/ ende liet dese bzieuen voor allen volcke ende voor dien/die op der hoycht waren/lesen.
8 Doe sy nu hoorden/ dat hem de Comne verooyloof de crijchsvolck aen te nemen/ ende dat hem de Coninck voor eenen bondgenoote hielt/ doe vzeesden sy hen seer voor hem:

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende gauen hem de Gijſelaers los/ende Jonathas gaſſe haren onderen weder.

Alſoo begonſt Jonathas te Jeruſalem te woonen/ende de ſtadt weder te bouwen ende te verbeteren.

Eñ liet de muren weder opzichtē/ende den berch Zion weder beneſtigen/met goeden ſtercken muren/ van enckel gehouwen ſteenen/ alſo wert Jeruſalem weder vaſt gebouwet.

Ende de Heydenen inden blecken die Bacchides hadde laten vaſt maken.

Vloden daer wt henē wech/in haer lant.

Alleen Bethzura behielden ſy in/ ende daer liepen de afualligher henen: want al daer hadden ſy hare onthoudeniſſe.

Doe nv Alexander vernam/ dat Demetrius by Jonatha vrientſchap ſochte/ende hoozde de loffelijcke daden/ die Jonathas ende zijn broeders ghedaen hadden/

Syzack hy: Des redelijcken mans ghelijcken en vintmen niet: daeromme willen wp hem ſchzijuen/ dat hy onſen vzient ende vontghenoote wozde:

Ende ſchzeef hem alſoo.

Alexander ſchzijft aen Jonathan.

De Coninck Alexander/ ontbiet zijnen broeder Jonatham zijne groete.

Wy hoozen v pzijſen/ hoor̄ē treffelijckē man/eñ weert dat ghy onſe vzient zijt.

Daerom ſetten wp v ten Hooghenpziester ouer v volck/ ende ſult des Conincx vzient heeten: ende ſchicken v hier mede een purpuren/ende gulden Croone: Daerom wondet ghy v trouwelijcken tot ons houden/ende onſe vzient blijuen.

Alſoo toech Jonathas dat Pziesterlijcke cleet aen/inden hondert ende tſeſtichſten Jare/ in der ſeuender ſMaent/op der Loofhutten feeſte: eñ vzachte een heyr te ſamen/ ende liet veel krijch ſtuſtinghe maken.

Joſep. Ant. lib. 13. cap. 3

Doe nu Demetrius ſulcx vernam/wert hy ſeer bedzoeft/

Dat Alexander de Jodē van hem afwēdede/tot hem/ende daer doox ſtercker wert.

Eñ dachte: Hy wonde hen ook vziendelijcken ſchzijuen/ ende eere ende goer geloue/op dat ſy hem hulpe toeſepden.

Demetrij ander. ſchzift aen Jonathan.

Ende ſchzeef hen alſoo: de Coninck Demetrius ontbiet den Joden zijne groete.

Wy hebbent gheerne ghehoort/ ende het is ons een groote vzenchde/ dat ghylieden niet van ons af en valt tot onſen vyanden/ maer met aller trouwen by ons blijuet.

Daerom bidden wp/ ghy lieden willet alſoo voortaen trouwelijcken by mp blijuen/ende v niet van ons af wenden laten.

Deſe uwe trouwicheyt willē wp vergelden/ende v van veel laſten vzijen/ende meer vzijheyt gheuen/ende ghenade doen.

Ende gene als nv/ allen Joden vzij/den Tribupt/den chijns van Soute/de b croonſteure/den derden ſchepel van coozne/ ende de helfte die mp van c frupte toebehoort.

b Of croonde/ c Of Oeſt/

Van deſe laſten/ſal nv voortaen het lant Juda/ eñ de dzie Hoochdijen/ die daer toe behoozen/inden landen Samaria ende Galilea/ gheuryet zijn alle tijt.

b 1. Mach. 11 28

Eñ Jeruſalem ſal heylich/ ende vzij zijn van alle laſten/tribupt ende thienden.

Ick wil ook de bozcht te Jeruſalem weder laten rupmen/eñ den hooghen Pziester ouergeuen/dat hyſe inneme/ eñ lieden daer op legghe/ wie hy wil/om die te bewaren:

Ende alle ghenanghen Joden in mijnen Conincrycke/ ſullen los gelaten worden/ ende vzij zijn: ende ſy ende haer vee/ ſullen vande ſchattinghe beurijet zijn.

Oock ſullen ſy de vzijheyt hebben/in alle mijnen Conincrycke/ hare Sabbathen/ Nieuwemaenden/ eñ andere beſtemde feeſten te houden.

Ende die dagen voor ende nae den feeſten/vā alleman onverhindert zijn aen haren Godsdienſt.

Ende men ſal dertich duyſent mannen in Judea verkieſen/ dien wil ick ſoudie geuen/ gheljck als mijnen anderen crijchſvolcke/ ende die ſullen inde vaſte ſteden des Conincx verozdineert wozden.

Ende wt hen ſullen ſommighe verzoren wozde/die de Coninc in zijne grootſte hauen ſal: de Joden en ſullen ock ghen vzeemde/ maer eygene Hoofdlieden hebben wt hen verozen/op dat ſy na re Wet handē moghen/ gheljck als inden lande Juda.

Eñ de dzie Hoochdijen inden lande Samaria eñ Galilea/ die tot Judeam behooren/en ſullen niemant onderdaen zijn/ dan alleen den hooghen Pziester: op dattuen weet/ dat hy alleen een Heere daer ouer zy.

De ſtadt Ptolomais/ende het lantſchap daer rontomme/dat daer toebehoort/ geeft den Tempel te Jeruſalem/t tot den onroſt die op het offer gaet.

Ick wil ook Jaerlijer vijfthiē duyſent ſikel ſilners/ van mijner eyghen opbeurnige/beſchickē tot den gebouwe des Tempels.

Ende wat ick van outs af/ wt mijnen ampten ſchuldich gheweeſt ben/ tot den Tempel te gheuen/ dat ſal hen voortaen ghegheuen wozden.

Eñ de vijf duyſent ſikel ſilners/ die mijne Amptliedē van des Tempels opbeurnighe ontwendet hebben/ die ſullen den Pziesteren jaerlicr wedercomme volghen.

Oock ſal den Tempel deſe vzijheyt hebben: Wie in mijnen ganſchen Conincrijcke/een ſtraffe verdient heeft/ ende vlucht inden Tempel/ die ſal daer ſeker zijn/ met lijf ende met goede.

Tot den ghebouwe ende beteringhe des Tempels/ende der muren ende tozrens te Jeruſalem/ende anders inden lande.

Wil de Coninck den oncoſt ock ſtaen/ van zijner eyghener opbenringhe.

Doemen nu deſen brief/ Jonathe ende den volcke las/en wonden ſy hem niet betrouwen/ ende en namen niet aen: g want ſy wiſten wel/wat ontrouwe ende greuſame tyzannije/hy te vozen tegben Iſrael gebruyckt hadde.

Ende beſloten Alexandzo hulpe te doen/ die te vozen vzientſchap by hen geſocht hadde/ende bzede toegheſept: Deſen beden ſy hulpe alle zijn leef daghe.

Doe nv Alexander ende Demetrius re ghen malcanderen toghen/ ende hen onder malcanderen aengrepen/

Doe vloot Demetrius heyren Alexāder haeſtede hē na/eñ dede eē grouſame ſlachtinge/van den mozgē aen/tot aendē auont.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende Demetrius wert desselfden daechs verslaghen.

Daer na sant Alexander boden tot Ptolomeum den Coninck in Egypten/ met desen woorden:

Dewijle ick wederin mijn rijcke gheco-
men ben/ ende sitte op den Coninckl̃yckē stoele mijnder vaderen/ende hebbe het regiment wedder aen my gebracht:

Ende hebbe Demetrium verjaecht/ ende mijn Erflandt weder ghewonnen:

So begeere ick vrientschap met v te maken/ende bidde v/ ghy willet my uwe dochter ten houwelijck gheuen: soo wil ick my teghen v/ als v soone houden/ ende danckbaer zijn/ ende haer een Coninckl̃yckē lijftucht gheuen.

Daer op antwoorde Ptolomeus / ende wenschede Alexandro geluck/ dat hy weder in zijns vaders lant ghecomen was / ende zijn Coninckrijcke ghewonnen hadde:

Ende seyde hem toe / dat te doen/ als hy begheert hadde: ende begeerde/dat hy woude tot hem te Ptolomais comen/daer wouden sy hem onder malcanderen selfs aenspreken/ ende dat houwelijck verspoeck volbrengen.

In den hondert ende twee ende tsestichsten Jare / tooch Ptolomeus met zijner dochter Cleopatra wt Egypten/ ende quamen te Ptolomais.

Daer quam oock de Coninck Alexander tot hem: ende h Cleopatra wert Alexandro te houwelijck ghegeuen/ende de bruyloft wert met grooter Coninckl̃yckēr pomperije ghehouden.

Eñ de Coninck Alexander schreef Jonathe/ende begheerde dat hy tot hem quame.

Doe quam Jonathas met grooter heerlijckheyt tot Ptolomais/tot beyden Conninghen/ende schenckte hen/ ende haren vrienden / costelijcke gauen van goude ende silueer/ende vant ghenade by hen.

Eñ sommige afvalligen wt Jsrael quamen daer heñ/om Jonathan te verclagen: maer de Coninck en woudese niet hooren.

‡ Maer beual/dat Jonathas zijne cleedē afleggen/ ende ‡ een purpuren aentrecken soude:dwelck also gheschiede.

Doe stierde hem de Coninck by hem/en-
de beual zijnen Hoofden / dat sy met hem in der stadt comminne trecken souden / ende vroepen laten / dat hem niemant verclaghen/ ofte anders bespraken en soude.

Doe nu zijne verclagers sagen/ dat hem de Coninck soo hooch eerde / ‡ dat hy hem hadde een purpuren [cleet] heeten aentrecken/ ende suiker van hem vroepen liet/ doe vloden sy alle daer van.

Ende de Coninck dede hem groote eere/ ende liet hem schrijuen onder zijne voornemste vrienden / ende maeckte hem ten Hoofstmanne/ende ten naesten rade.

Daer na tooch Jonathas wederom na Jerusalem met vreughde/ ende in goede vrede.

Jnden hondert ende vijf ende tsestichsten Jare/quam de Coninck Demetrius/des vorigen Demetry sone/wt Creta/in zijn Erfconinckrijck.

Doe verschrickte Alexander gantsch seer/ ende leyde hem te Antiochien.

69 Doch Demetrius tooch k Apollonium den Hooftman in neder Syria / tot hem/ die vergaderde een seer groot volck/ die bjachte hem krijchsvolck te samen/ ende legherde hem te Jamnia. Apollonius Demetry Hoofman. k 1. mac. 11. 8

70 Ende sant tot Jonathan den hooghen Priester / ende liet hem segghen: Niemant en doet ons wederstant / dan ghy alleene/ ende maket datmen my verachtet: ghy trotzet wel inden gheberchte.

71 ¶ Maer wilt ghy een redelijcke daet doen/ so trecket af vit blacke velt / eñ laet het ons daer met malcanderen versoecken.

72 Wanneer ghy wagen sult/hoe sterck dat wy zijn/ick ende de andere/ die my tot trecken ende helpen: so salmen v segghen: Ghy en sult niet blijuen comen voor deselieden/ van welcken uwe vaders tweemael in uwen eyghen lande ghesla ghen zijn.

73 Veel wepnigher condt ghy vit blacke velt / voor sulcken grooten volck te peerde ende voete/bestaen/daer gheene bergen ende steenrotzen en zijn / daermen conde henen vlieden.

74 Doe Jonathas sulck roems hoorde/wert hy toornich/eñ vercoos thien duysent mannen/ende tooch vit van Jerusalem:ende zijn broeder Simon quam tot hem / om hem te helpen/ende leyden hen voor Joppe. Jonathas ruster hem tegen Apollonium.

75 ¶ Maer die in der stadt Joppe / en lieten hem niet in :want Apollonius hadde volck daer in ghelept/ tot eener besettinghe/ daerom beslotendese Jonathas.

76 Doe verschrickten die in der stadt / ende deden de poorten op: Alsso nam Jonathas de stadt Joppe in. Jonathas ghewint Joppe.

77 Doe Apollonius dit vernam / leyde hy hem voor Joppe/met drie duysent Ruppters/ ende met een groot voetvolck / ende streide hem/gelijck als wonde hy wech nae Asdod trecken:op dat hy Jonathan wt lockede op het blacke velt: want hy hadde eenen grooten * Ruppters tocht/daer op verliet hy hem. * Of slepliger tucht.

78 Jonathas ‡ haestede hem na/ na Asdod/ ende tooch voorsichtich daer henen/in zijner ordeninghe gherusster ter slachtinghe. ‡ snelde.

79 ¶ Maer Apollonius hadde hepmelijcke te rugghe in den legher / duysent Ruppters ghelaten.

80 Hy merckte Jonathas / dat daer lieden achter hem hepmelijcken verborgen waren: daeromme doe sy aen zijn volck quamen/ hielt Jonathas in zijner ordeninghe.

81 Doe schoten de Ruppters den gantschen dach/van den morgen tot aen den avont op het volck/tot dat hare peerde moede werden.

82 Daer nae nam Simon zijn heyr / ende greep de vyanden aen. Doe vloden de Ruppters / want sy waren moede / ende werden hier ende daer inden velde verstropt.

83 Ende vloden na Asdod / ende haesteden nae den Tempel des m Afgodts Dagon/ om haer leuen te n behouden. m Jud. 16. 23 1. Reg. 5 n Of. beurgen/

84 ¶ Maer Jonathas plonderde de stadt Asdod/eñ de vlecke rontomme/eñ stackte aen: o Hy verbrande ook der Afgoden Tempel/ met allen die daer in ghevloden waren. o 1. mac. 11. 5

85 Ende de somma der verslaghenen ende verbrandē / waren te samen by acht duysent mannen. Acht duysent Heydenen ghesla gen.

86 Daer na tooch Jonathas met den heyre voor Ascalon: daer quamen hem de burgers wt

wt der stadt te gemoet/ en̄ gauen hen ouer/
en̄ ontfingen hem met grooter heerlickheyt.
Also tooch Jonathas weder na Jerusa- 87
lem/met zijnen heyr ende den roome.
Ende doe Alexander sulcx hoorde/ eerde 88
hy Jonathan noch hooghet:
Ende sandt hem eenen gulden gordel/ 89
gelijck alsmen eens Conincx geboren vrien-
den gheeft:daer toe schenckte hy hem Acca-
ron/ ende wat daer toe behoort/ ten eygen-
domme.

Dat xj. Capittel.

1. De ongheterouwicheyt Ptolomei/ Coninck van Egypten/teghen Alexandzum/zijner dochter man. 16. Alexander doet Ptolomeum ouerwonnen vliet in Arabien. 17. De doot Alexandzi. 21. Jonathas wort verclaecht doot sommighe afual-lighe Joden. 24. Hy vint ghenade by den Coninck Demetrio. 26. Die benesticht hem in zijnen hoo-ghen Priesterampte. 32. Copie des briefs des Conincx/tot Lastthenem/ tot voordeel der Joden. 44. Jonathas sent duze duysent kruychs knechten/ den Coninck Demetrio te hulpe. 48. De groote slachtinghe / die de Joden deden in Antiochien. 53. Demetrius en hout Jonathan zijne belofte niet. 54. Antiochus de sone Alexandzi regneert in Syzien. 57. Hy soeckt de vzientschap Jonathe. 60. Na dat Jonathas diuersche steden verregen heeft/ ouerwint hy het heyr der Capitepnen Demetrij/ inder slacht.

Ende de Coninck in Egypten/brachte 1
volck te samen/ so veel als des zants
aen der zee is /ende veel schepen / ende
sochte het rijcke Alexandzi/ mer bedziegerije
tot hem te brengen/op dat hy beyde de Co-
nincknycken hadde.

Ptolomeus treckt tegen Alexandzum zijner doch-ter man/ en-de onderstot hem desse-lzigen rijcke aen hem te brenghen. Josep. Ant. lib.12.cap.7. a1.1Mach.10 84

Daerom tooch hy in Syzien / met desen 2
schijne/als quame hy als een vzient:doe de-
denen hem alle steden op / ende tooch hem
te ghemoete / ende ontfinghen hem heerlije-
ken/ghelijck Alexander beuolen hadde / de-
wijle hy zijns wijfs vader was.
Doch in wat stadt Ptolomeus quam/ 3
daer lier hy eenen hoop krijchsvolck in / tot
eener besettinghe.
Ende doe hy te Asf dod quam / wesen sp 4
hem/a hoe Jonathas den Tempel Dagon/
daer toe de stadt verbzant ende verwoestet
hadde/ende hoe de doode lichamē hier ende
daer verstropt lagen / en̄ berchf stems opge-
wozpen waren aendē wech / daermē de be-
grauenen met hoopē onder begranē hadde.
En̄ seyden den Coninck / dat Jonathas 5
dese schade gedaen hadde: op dat sp hem e-
nen ongenadigen Coninck maeckten; doch
de Coninck swoech daer stille toe.
Ende Jonathas tooch oock den Coninck 6
te gemoete/ nae Joppe:daer spzaken sp hen
onder malcanderen aen / ende bleuen daer
den nacht ouer by malcanderen.
Ende Jonathas gheleyde den Coninck/ 7
tot aē het water/genaemt Eleutherus:daer
na tooch hy weder te huys na Jerusalem.
Ende de Coninck Ptolomeus nam de 8
steden in/ tot aen Seleucia aen de zee/ ende
sochte Alexandzum te verdzijuen.

Ptolomeus, klaer hem tot Demetrio/ ande gheeft hem Cleopa-tra.

Ende sant boden na Demetrium/dat hy 9
tot hem comen soude / om een verbont met
hem te maken: so woude hy hem zijne doch-
ter geuen die Alexander hadde/ende woude
hem helpen/ dat hy Coninck werde.
Ende spzack: Hjet hadde hem gherouwet/10
dat hy Alexandzo de dochter gheghenen
hadde.
Ende gaf Alexandzo schult / dat hy hem 11
hadde nae den leuen / ende Conincklycke
* ghepooghet.
Hy bewees oock zijnen haet openbaer/ 12
ende wende hem van Alexandzo/ b en̄ nam
hem de Dochter weder/en̄ gaf se Demetrio.
Ende doe Ptolomeus te Antiochia 13
quam/setrede hy beyde de Croonen op/des
rijcx Egypti/ende des rijcx Asie.
Ende Alexander was op dat mael in Ci- 14
licia: want sommighe steden waren aldaer
van hem afgheuallen.
Doe hy nv van Ptolomeo hoorde/tooch 15
hy tegen hem/om met hem te krijghen:maer
Ptolomeus was sterck gerustet / en̄ tooch
hem teghen/ ende veriaechde hem:
Ende Alexander vloot in Arabien/op dat 16
hy daer seker ware : doch de Coninck Pto-
lomeus was seer machtich.
Daerom liet Zabdiel de Arabier / zijnen 17
gast/ den Alexander den cop af houwen/
ende sant/dien den Coninck Ptolomeo.
Ende Ptolomeus sterf ten derden dage 18
daer na: doe werden de kryghers die Pto-
lomeus in de steden gelept hadde/oock om
ghebracht banden volcken in den steden.
Also nam Demetrius het rijcke in/inden 19
hondert ende seuen ende tsestichsten Jare.
Te deser tijt brachte Jonathas zijn volck 20
inden lande Juda te samen/om de bozgt te
Jerusalem weder in te nemen / en̄ liet bol-
wercken en̄ geschutte daer voor opzichten.
Doe toghen sommighe afuallighen tot 21
den Coninck Demetrium / ende verclaeck-
den Jonathan/ende seyde/dat hy de bozgt
belept hadde.
Doe wert de Coninck seer toornich/ende 22
tooch haestelycken nae Ptolemais / ende
schreef Jonathe/dat hy de bozcht niet bolg-
gen en soude:ende soude haestelijck tot hem
te Ptolemais comen / daer woude hy mit
hem / van sommighe saken spzeken.
Doe nv Jonathe dese boodschap quam/ 23
en liet hy niet af/bander belegeringe:en̄ bes-
roos sommige outsten in Jsrael/ende Pries-
sters/die met hem trecken souden:en̄ maec-
te hem op/ ende waechde zijn leuen.
Ende nam beel costelijcke cleynodien 24
met hem/ van goude/ ende silver/ende cle-
deren/ ende toghen nae Ptolemais/tot den
Coninck / ende vant ghenade by hem.
Doe hem nv de afuallighen zijns volcx 25
verclaechden/
Hielt hem de Coninck eerlijck/ c ghelijck 26
als hy te vozen ghehouden was / ende dede
hem groote eere/voor alle zijnen Vzienden.
Ende benesticht de hem in zijnen hoogen 27
Priesterampte/ ende in alle ander eere / die
hy dus lange gehadt hadde/ ende hielt hem
voor zijnen voorneemsten vzient.
Jonathas badt oock den Coninck / dat 28
hy den gantschen Judea / d ende de drie
Voorhdijen in Samaria ende Galilea/ van
den tribupt vzij ghenen wonder:ende boodt
hem/ voor dese vzijheyt te gheuen/ drie hon-
dert Centener goudts.
Dat behillichde de Coninck / ende gaf 29
Jonathe vzienen daer op/ die luyden also.
De Coninck Demetrius/ ontbiet zijnen 39
broeder Jonathe/ ende den Joodtschen volc-
ke/zijne groete:

Wy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Wy senden u een wtschrift des briefs/ dien wy aen onsen bader Lastenio/ nuwent halmen geschreuen hebben/ op dat ghy sulex weten moecht.

32 De Coninck Demetrius/ onbiedt Lastenio sinen bader/ sijne groete:

33 Wy dencken onse vrienden/ ende trouwen dat gezonden den Joden/ goet te doen/ van weghen haren trouwicheyt ende vrientschap tegben ons.

34 Daeromme beuestigen wy dat de Prieesters te Jerusalem/ het gantsche Judea/ende die drie steden Lyda ende Ramatha/ende de die steden Lyda ende Ramatha/ende haer toebehoort in hebben sullen:

35 Wy gheuen hen oock vry/ alles/ dat sy tegen den Coninck hebben laetlijer gheuen moeten/ coorne/ fruyt/ thienden/ tributy/ sorcrijns ende * croonsture.

36 Van alle dese [lasten] sullen sy nu voort aen gheuryet zijn/ ende sulcke vryheyt sal hen stede ende vast gehouden worden.

37 Deses briefs wtschrift/ salmen Jonathe gegeuen/ datmense op den heyligen berge aenschrijuen/ als een eerlijck/ ende openbare plaetse.

38 Doe nu de Coninck Demetrius sach/ dat in den gantschen Coninckryeke vrede was/ ende dat hem niemant meer teghen hem en stonde/ doe verliet hy het crijchs volck/ dat sijnen Coninckrijcke te huys behoorde/ eenen yeghelicken weder in zijn stadt: maer het beende crijchs volck/ dat hy inden eylanden hier ende daer aengenomen hadde/ behielt hy by hem: daeromme wert hem het inlandsche volck seer gram.

39 Doe nu Tryphon eē Hoofman/ die voortijden Alexandri vrient geweest was/ sach/ dat het crijchs volck eenen haet teghen den Coninck Demetrium hadde/ tooch hy tot den Arabier Emalkuel/ die den iongen Antiochum/ den sone Alexandri optooch.

40 Desen leyde hy voor/ dat hy hem den ioncheyt wederomme in zijns baders ryeke setten: gelijck ouergeuen soude/ so wonde hy hem ende seyde den Arabier/ hae/ ende waeromme het crijchs volcke/ den Coninck Demetrium haetten: ende bleef alsoo renen tijt lanck by den Arabier.

41 Middeler tijt schreef Jonathas den Coninck Demetrio/ eñ badt hem/ dat hy dien/ die op der Bozcht laghen/ wonde ghebieden te wijcken/ ende hem de Bozcht ruymen/ ende ouer te gheuen: want sy deden Israel veel schaden.

42 Doe schreef Demetrius Jonathe alsoo: Niet alleen dit/ dat ghy beyheert/ maer veel meer eere ende goedts/ wilick u/ ende uwen volcke doen/ soo haest als ick can.

43 Waer als nu ben ick in grooter hare: daeromme doet so wel by nuy/ ende schicket nuy hulp: want nuyn crijchs volck is van nuy afghevallen/ ende set hem teghen nuy.

44 Daeromme schickte hem Jonathas drie duysent goede crijghers: die quamen te Antiochia tot den Coninck/ ende de Coninck weer van haver toecomst seer verblijdt.

45 Nu vrchtede het volck inder stadt eenen oploop aen/ by hondert eñ twintich duysent mannen/ eñ wouden den Coninck doot slaē.

46 Waer de Coninck vloot op zijne Bozcht: doe nam het volck de straten in/ ende wonden de Bozcht bestormen.

47 Daerom eyschede de Coninck de Joden tot hem/ om hem te beschutten: doe liepen de Joden alle tot den Coninck ende verdeylden hen in dzie straten:

48 Ende versloeghen desseluen daechs hondert duysent mannen/ ende staken de stadt aen/ ende plonderdensē. Alsoo verlosten sy den Coninck.

49 Doe nu het volck inder stadt sach/ dat de Joden der stadt machtich gewozden waren/ verzaechden sy/ eñ riepen tot den Coninck.

50 Ende baden om vrede/ dat de Joden ophouden mochten het volck te dooden/ ende de stadt met gantsch woeste en maecken.

51 Doe werdt het vrede/ ende de Joden leyden hare wapenen van hen/ ende werden hoogh geeert banden Coninck/ beroemt inden gantschen ryeke/ ende toghen weder te huys na Jerusalem/ ende vrochten groot goet met hen/ dat sy inden crijch ghewonnen hadden.

52 Doe nu Demetrius weder seker was/ ende het ryck met vreden in hadde/

53 Doe en hielt hy Jonathe der dingen geē/ die hem toegesept hadde/ ende wende hem gantschelycken van hem: Ende was hem ondanckbaer voor zijne weldaet/ ende bewees hem alle ontrouwe.

54 Niet lange daer na quam Tryphon wederomme/ met den ionghen Antiocho: dese Antiochus werd Coninck/ ende settede de croone op.

55 Eñ alle het crijchs volck dat Demetrius verlaten hadde/ quam tot hem: doe sy nu met Demetrio streden/ sloegen sy hem in de vlucht/ ende verlaechden hem.

56 Ende Tryphon nam de Elephanten/ ende ghewan Antiochien.

57 Ende de ionghe Antiochus schreef Jonathe/ ende beuestichde hem in zijnen Hooghen Prieserampre: ende bewillichde/ dat hy de vier steden besitten ende behouden soude: ende des Coninex vrient zijn.

58 Ende sandt hem gulden baten/ ende verloof den hem gont ouer tafel te gebruycken/ ende purpuren/ ende eenen gulden gordel te draghen.

59 Ende Simon den broeder Jonathe/ maeckte hy ten Hoofmanne ouer het lant/ van Tyro aen/ tot aen Egypten.

60 Doe nu Jonathas wtrooch ouer den Euphraten/ eñ contomme heuen in de stedē quam/ doe tooch hem toe/ alle het crijchsvolck in Syria/ om hem te helpen. Ende doe hy voor Ascalon quam/ ginghen hem de burghers te ghemoete/ ende ontfinghen hem eerlijcken/ ende gauen hen ouer

61 Daer na tooch hy voor Gaza: maer die van Gaza en wouden hem niet in laten: daeromme beleyde hy de stadt/ ende verbrande de Voorsteden rontomme/ ende plonderdese.

62 Doe baden die van Gaza om vrede: ende Jonathas maeckte eenen vrede met hen/ ende nam somnighe van hare kinderen tot gijselaers/ ende schichtese na Jerusalem: maer hy tooch voort door het lant tot Damascum.

63 Doe hy nu hoorde/ dat des Coninex Demetrius Hooftlieden met eenen grooten heyre/ in Kedes in Galilea gecomen waren/ om

Demetrius en houdt Jonathe geē gheloone.

Antiochus des Alexandri sone.

Demetrius wozdt verlaechr.

Tryphon. 1.mach.11.39 ende 12.38

Vyendelycke schriften des ionghen Antiochi/ aen Jonathan.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

om de landen in te nemen / die hem de Co-
ninck ingheghenen hadde.

64 Doe tooch hy tegen hen: ende liet zijnen
broeder Simon inden lande /

65 Die tooch voor Bethzura/ ende belepde
het langhen tijdt soo hardt/ dat sy niet wt
vallen en dorften.

66 Daeromme baden sy om vrede: ende Si-
mon maeckte vrede met hen: ende liet sy
wt trecken/ende nam de stadt in/ende lepde
daer crijchs volck in tot eener besettinghe.

67 Ende Jonathas tooch met zijnen heyre
aen de zee Genesara / en was des morgens
vroech op/ en quā in het blacke velt Yazar.

68 Doe voghen de Heydenen tegen hem in:
den blacken velde/ende hadden eenen hoop
heymelijcken verborghen inden gheberchte:

69 Doe nu Jonathas den anderen hoop
aengreep/ viel den verborghen hoop wt/wt
den gheberchte/ende greep oock aen.

70 Doe vloot het gantsche heyr Jonathe/
ende daer en bleef niemant / dan alleen de
Hooftlieden / Mattathia/de sone Absalom:
ende Judas/ de sone Calphi.

71 f 1.mac.2.14 Doe scheurde Jonathas zijne cleedere/
wijf 4. 39 ende stroyde aerde op zijn hooft/ende badt:

72 g 1.Re.14.15 g Ende tooch wederom aen de vyan-
den/ ende floechse in de vlucht.

73 Doe nu zijn volck/dat te vozen geuloden
was/ sulcx sach / keerden sy wederom Jo-
nathe te helpen / ende iaechden de vyanden
nae/tot aen Kedes in haren legher: ende sy
maeckten daer oock eenen legher.

74 Ende daer zijn dies daechs omgheco-
men/by die duysent Heydenen: daer nae
tooch Jonathas weder na Jerusalem.

Dat xij. Capittel.

1.ende 2. Jonathan vernieut de vrientschap ende het verbont der Joden met den Romeynen/ ende die van Sparta. 5. ende 19. Copie des briefs Jonathans/ tot die te Sparta: ende van die te Sparta tot Jonathan. 35. Jonathan hout raet/ om sommighe steden in Juda te stercken/ ende de stadt Jerusalems te repareren ende best te ma-
ken. 41. Hy weerstaet het voornemen Tryphonis. 44. De ongherrouwicheyt Tryphonis tegen Jonathan.

Het verbont mettet Ro-meynen ge-maeckt/ Cap. 8 wort ver-Josep. An. lib. 13. ca. 8 a 1. mac. 8. 17 2. Mac. 4. 11

1 Doe nu Jonathas sach / dat hy nu
in rusten gheregen hadde / 2 herroos hy
sommighe/die hy na Roomen sandt/
om het verbont met den Romeynen te
vernieuwen ende wederom op te richten.

2 Hy schreef oock tot die van Sparta/ende
andere plaetsen meer.

3 Doe nu de Gheschickeden te Roomen
quamen/gingen sy voor den raet ende spraken:
Jonathas de hooge Priester/ en het Joot-
sche volck/hebben ons hier ghesonden / om
het verbont dat tusschen ons in voortijden
ghemaeckt is/ wederom te vernieuwen.

4 Ende de Romeynen gaven hen brieven
ende ghelep/dat sy seker wederom na huys
toghen.

5 Ende Jonathas schreef tot dien van
Sparta also:

6 Jonathas de hooghe Priester / ende de
Outsten des volcx/ende de Priesters/ ende
het Jootsche volck / ontbieden haren broe-
deren dien van Sparta/hare groete.

7 Voor sommighe iaren heeft uwe Co-
ninck Areus / aen onsen hooghen Priester
Oniam gheschreven / dat ghy lieden onse
broeders zijt/ ghelijck als den brief luyt.

Jonathe schrijft aen die van Sparta. Areus is de derde Coninck te Sparta ge-weest/ voor de laetsten / ende heeft groote schyghen ghe-noert/ met den Coningen van Macedonia/ ende gheluck ghehadt.

8 Ende Onias ontfinck uwe Gheschick-
keden eerlijcken / ende nam de vrientschap
ende het verbont aen/ daer inden brief van
ghescheenen was.

9 Hoe wel wy als nu geener vrientschap hil-
pe en behoeven / ende troost hebben aen
Gods woort/dat wy dagheliker lesen:

10 So senden wy doch ghelijckewel boot-
schap tot v lieden / om de broederschap ende
vrientschap tusschen ons te vernieuwen/ ende te beneestigen/op dat wy derselven niet
en vergheten: want het is nu eenen langen
tijdt/dat ghy tot ons ghesonden hebt.

11 Daeromme weret / dat wy altijt ende
alle dagen/ wanneermen offert / in onsen ghebede ende
offer/uwer ghedencken / als het ooch be-
taemt/der broederen te ghedencken:

12 Ende uwe eere ende welnaert/ is ons
een vreughde.

13 ¶Maer wy hebben middeler tijdt groote
noot ghehadt / ende swaere crijghen ghehadt
met den Conninghen rondtomme.

14 ¶Maer wy en hebben v / ende ander onse
vrienden ende bontghenooten / niet willen
bemoeyen in dese onse crijghen.

15 Want wy hebben hulpe vanden Hemel
ghehadt / ende Godt heeft ons beschermt
teghen onse vyanden/ ende de vyanden ons
verghedruckt.

16 Doch/dewijle wy als nu dese onse Ghe-
schickeden/ Numenium/den sone Antiochi/
ende Antipatrum/den sone Jasonis/tot de
Romeynen senden om de vrientschap ende
het verbont met hen wederom te vernieuwen.

17 So hebben wy hen daer by ghesonden/ dat
sy oock tot v lieden trecken souden/ende v lie-
den onse groete segghen / ende desen brief
overleveren / om onse broederschap te ver-
nieuwen.

18 Ende bidden om een antwoort.

19 Dit is nu de wtschrift des briefs/ dien
ons Areus de Coninck te Sparta / voortijts
den ghesonden heeft.

20 Areus de Coninck te Sparta / ontbiet
den Hooghen Priester zijne groete.

21 Wy vinden in onse schriften/ dat die
van Sparta/ende de Joden/broeders zijn/
dewijle alle beyde volcken van Abraham
afcomen.

22 Na dien wy nu sulcx weten/bidden wy/ghe-
willet ons schrijven / hoe het v lieden gaet.

23 Ende soo het v behaecht / so sal onse vre-
haute/ende goet/ende wat wy vermoghen/
zijn ghelijck als ware het unwe eyghen: ende
het unwe sal zijn / ghelijck als ware het onse
eyghen. Dit hebben wy bevolen/v lieden te
kennen te ghenen.

24 Daer na hoorde Jonathas/ dat Demo-
trius Hooftlieden / wederom met groter
macht/dan te vozen/quamen/ende wonden hem
teghen hem trecken.

25 Daerom tooch hy wt van Jerusalem/ ende
teghen hen in het lant Hemath: want hy en
wolde niet verbeyden/ tot dat sy hem eerst
in zijn lant vielen.

26 Doe hy nu verspieders in der vyanden
legher sant/quamen sy ende seyden / dat de
vyanden besloten hadden/inder nacht hen
te overvallen.

27 Daerom gheboot Jonathas zijnen heyre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

des auonts/dat sy waken/ende de gantsche nacht in het harnasch/ esi gerusters zijn soudaende ordineerde lieden/ rontomme den legher/in de schiltwacht.

28 Doe nu de vyanden saghen / dat Jonathas ende sijn volck vp hare hoede waren/ende ter slachtinghe gherust was / quam hen een vreese aen / dat sy opbraken ende wech toghen: ende op datmen suler niet merckten en soude/ lieten sy veel vyeren in den leger/hier ende daer maken.

29 Daerom en dachte Jonathas niet / dat sy wech togē tot des morgens vroech: wāt hy sach de vyeren hier esi daer in den leger.

30 Des morgens nu sachde hy hen na/ende de en condese niet achterhalen/want sy waren alreede ouer het water Eleutherum.

31 Doe keerde hem Jonathas na Araben/ welcke heeren Zabdei/sloech ende plonderde sese.

32 Ende keerde weder nae Damasco/ ende ouerweidichde dat lant rontomme.

33 Maer Simon tooch na Ascalon/esi in de hafte stedē daerby:daernae keerde hy hem na Joppe:wāt hy vernam/dat sy hen wouden Demetrius Hooftlieden ouergheuen.

34 Daerom behinderde hy suler/ende nam Joppe in/ ende leyde daer crychsvolck in/ om de stadt te bewaren.

35 Daer nae quam Jonathas weder te hups ende hielt eenen raet met den outsten inden volcke / datmen sommighe steden in Juda hast maken soude/

36 Ende de muren te Jerusalem hooger maken/esi tusschen der hozcht esi der stadt/ eenē hogen muer bouwen/op dat de stadt vander hozcht afgheschondert werde/ dat die op der hozcht niet wt in de stadt vallen en conden / ende datmen hen niets coeuoeren ende verkoopen en conde.

37 Doe nu het volck te samen quam / ende begonsten te bouwen: dewijle de muer ouer der beke teghent Costen / vernallen was/ bouwedē sy dat seliughe stuck weder/ dat daer heet Caphnatha.

38 Ende Simon bouwede de hozcht Adida/ te Sephela/ende maeckte hem vaste / ende 1. Mac. 11. beualede dien met eener stercker poorte.

39 b Nu hadde Tryphon voor/het Coninc rijcke Asie tot hem te brenghen/ esi de croone op te setten / ende den Jonghen Antiochum/den Coninck te dooden.

40 Maer dewijle hy hem besorchde/dat Jonathas suler soude verhinderen / esi teghen hem trecken/poochde hy ook daer na/ hoe dat hy Jonatham vanghen ende ombrengen mochte:daerom tooch hy na Bethsan.

41 Doe quam Jonathas daer ooch henen/ met veertich duysent mannē wel gerusters.

42 Doe nu Tryphon sach/dat Jonathas een groote macht vp hem hadde / vreesde hy hem/ende en dorste niets openbaer teghen hem voornemen:

43 Maer ontfinck hem heerlijcken / esi benal hem zijnen vyenden eerlijck te houden/ ende gaf hem gheschencken: ende gheboodt zijnen heere / dat sy Jonathe ghehoorsaem zijn souden/ghelijck als henselues.

44 Esi spraeckt tot Jonatha: Waerom maeckt gy den volcke sulcke moeyte / dewijle wy doch ghenen crijch te samen en hebben?

45 Laetse weder nae hups trecken ; allene verkiest b wepnich lieden/die by v blijue: en/ ende treckt met my nae Ptolemais : dese stadt wil ick v in genen/ esi de andere vaste steden / esi wil v alle crijchsvolck esi amptlieden beuelen : want ick moet weder wech trecken : oock ben ick alleen derhalue als nu hier ghecomen : daeromme wonder ghy doch niet mp trecken.

46 Jonathas ghelooft de hem / ende liet zijn volc vā hem na huys trecks/int lant Juda.

47 Ende behielt alleen drie duysent by hem: daernan schickte hy twee duysent in Galileam/ ende het een duysent mocht met hem.

48 Doe nu Jonathas in de stadt Ptolemais quam / liet Tryphon de poorten toeslupten/ ende nam Jonatham gefanghen/ ende liet zijne lieden doorstreken. Tryphon neēt Jonathan bedrieghlick ghefanghen.

49 Ende schickte voetvolck esi ruyters in Galileam / op het wijt velt / om het ander crijchsvolck Jonathe ooc ommc te brengen.

50 Doe sy nu vernamen/dat Jonathas gefangen/ ende c omgheromen was met zijnen lieden / vermaenden sy hen onder malcanderen/ende ruysten hen ter slachtinge/ ende toghen ruer teghen de vyanden. c 1. Mach. 13. 4. 23.

51 Doe nu de vyanden saghen/ dat het hen haer leuen gelden soude/dewijle dat hen desse weeren wonden/keerden sy wederom/esi toghen wech.

52 Doe tooch het volck oock wederom nae huys/int lande Juda/met vreden/ ende beclaechden Jonathan ende de anderen / die met hem omgheromen waren : esi gantsch Israel dzoech groot leedt om Jonathan.

53 Ende alle Heydenen rontomme/begansten het volck te ouermallen/ende te plagen.

54 Esi spraken: Sy en hebben geen Hooft/ ende gheen beschutringhe meer: nu willen wijse ouertrecken/ende hen uytroepen/ende hāren name op aerden verdelghen.

Dat xiij. Capittel.

1. Simon coemt in Jonathas zōns broeders stede. 12. Tryphon jaeft te coms in Judea/met eē groot heyr. 14. De bedriegerije Tryphonis. 23. De doot Jonathe. 27. Simon bouwet eenen costelicken grafsteen / voor Jonathan zijnen broeder. 31. Antiochus bedrieghelick ghedoot door Tryphon. 36. Demetrij brieuen Simon/ tot voorseet der Joden/ 43. ende 49. De stadt Gaza met de vorcht te Jerusalem/ ghewonnen door Simon. 54. Simon maeckt Joannem zijnen soone Hoofman ouer alle het crijchsvolck.

1 Doe nu Simon hoorde/dat Tryphon een groot heyr vp malcanderen hadde/ om teghen het lande Juda te trecken/ende het te verderuen: Simon wort tot eenen Hooftman aengenomē/ in zijns broeders stede. Joseph. Anti. lib. 13. cap. 19.

2 Ende sach/dat het volck seer beangst esi banghe was/quam hy te Jerusalem / ende troostede het volck/

3 Ende spzack: Gy weet/wat swaere krijghen/dat ick esi mijn broeders/esi mijn vader/voor de Wet ende het Heylichdom ghoert hebben/ esi hebben den noot gheslen/ daer gantsch Israel in ghewerest is.

4 a Jn welcke/om Israels wille/ alle mijne broeders omgheromen zijn/ende daer en leeft niemant meer van/dan ick alleen. a 1. Mach. 6. 46. ende 9. 18 ende 12. 48 ende 13. 23

5 Nu en begheere ick mijns leuens niet te verschoonen/in deser dzoefenisse: want ick en ben niet beter dan mijne broeders/esi en begheere het niet beter te hebben/dan sy:

6 Maer wil mijn volck/onse heylichdom/ende onse vzouwen ende kinderen wreken:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

want alle Heydenen rontomme/zijn op ons
bergrimmet/ende versamelen hen te hoope/
om ons te verdelghen.
Van desen trooste / creech het volck we- 7
der een herte/ende battede eenen moet:
Ende antwoordden daerop/eñ schreyden: 8
Ghy sult onse Hooftman zijn/u Judas eñ
Jonathas uwer broederen stede/
Om onsen krijch te voeren/ende wy wil- 9
len v gehoorsaem zijn/ in allen dat ghy ons
heet.
Doe riep Simon het crijchsvolck te sa- 10
men:ook bevalhy / datmen de mueren te
Jerusalem haestich reede maken moest/op
dat de Stadt gantsch rondtomme wel be-
waert/ende vast ware.
Ende schickede Jonathan/ den sone Ab- 11
solomi/met eenen heyre nae Joppe: eñ Jo-
nathas dreef de vyanden wt Joppe / ende
hy behielt de stadt inne.
Doe tooch Tryphon van Ptolemais wt/ 12
met grooter macht/in te vallen int lant Ju-
da / ende voerde Jonathan ghenanckelijck
met hem.
Maer Simon tooch teghen hem / ende 13
legherde hem voor aen den blacken velde/
by Addus.
Doe nu Tryphon vernam/dat Simon in 14
zijns broeders Jonathas stede/ Hooftman
gewordē was/ eñ dachte met hem te slaen.
Doe sant hy boden tot Simon/ ende liet 15
hem seggen: Ic hebbe Jonathan van wegē
eener somme gelts/die hy den Conine wt dē
ampten schuldich ghebleuen is/ behouden.
Wilt ghy my nu hondert Centener schic- 16
ken/eñ zijne twee sonen tot Gijselaers genē/
dat hy met van ons af en valle / noch hem
daer na tegen ons en sette/ wanneer hy los
ghewordē is:so wil ick hem v los gheuen.
Hoewel nu Simon wel merckte/ dat het 17
enckel bedriegerije was/beschickte hy dan-
noch gelijckewel/dat den Tryphon/dat gelt
ende de kinderen gheschicket werden.
Op dat het volc niet over hem en claech- 18
de / dat Jonathas hadde daerom moeten
omcomen/dat hy hem niet en hadde willen
verlossen.
Daerom schickte hy den Tryphon / der 19
kinderen/met de hondert Centeneren:maer
Tryphon en hielt gheen gheloove / ende en
wonde Jonathan niet los gheuen.
Daerenbouen tooch oock Tryphon voort/ 20
op dat hy int lant quame/eñ een schade doē
mochte:ende tooch by den lande henen / op
der heyrstrate/die nae Ador gaet: maer Si-
mon was hem/met zijnen heyre doorgaens
op der zijden/ende waer hy henen in vallen
wonde/daer verhinderde hem Simon.
Oock sonden die op der borcht eenē bode 21
tot Tryphon/ dat hy door de woestijne tot
hen trecke sonde/eer hem Simon daer voor
hoede/eñ sonde hen spijse laten toenoeren.
Daerom wonde Tryphon met zijnen 22
gantschē Kruptersrocht/haestelijck op zijn/
eñ tot hen comen:Maer in der selver nacht
viel eenen seer dierpen sneeu/die verhinderde
hem/dat hy niet en quam : daer nae keerde
hy om/ende tooch in Galaad.
Ende by Baschama/liet b hy Jonathan 23
met zijnen sonen dooden / die werden daer
begraven.
24 Daer na tooch Tryphon weder wech in
zijn landt.
25 Doe sandt Simon daer heuen/ ende liet
zijns broeders lichaem halen / eñ leyde hem
in haers vaders graf te Modin.
26 Ende gantsch Israel treurde langhen
tijdt/claechlijcken over Jonathan.
27 Ende Simon liet een hooch graf van ge-
houwene steenen maken/zijnen vader, ende
zijnen broederen:
28 Ende seuen Pilaren daer op setten / een
by den anderen/den vader/der moeder/ende
den vier broederen.
29 Ende liet groote Pilaren daer rondtom
maken/ daer by haer harnasch aen hinghe/
tot eener eewiger gedachtenisse:ende boven
den harnasschē liet hy gheheuwene schepen
setten/dienen oy de zee vlen conde.
30 Dit grafte Modin/ staet noch op desen
hedighen dach.
31 Maer Tryphon voerde den Jonghen Tryphon
Antiochum/bedriechlijcken herwaerts ende
derwaerts inden lande/tot dat hy hem hey-
melijcken doode.
32 Daer na setrede hy hemselven de croone
op/ende werr Coninck in Asia/eñ plaechde
het lant Juda gantsch seer.
33 Maer Simon bouwede eñ benestichde
veel stedē indē lande Juda/met dicke mue-
ren ende hooghe torens/ende stercke poor-
ten/ende beschicte spijse in de sterckē steden.
34 Ende schickte Legaten tot den Coninck
Demetrium/ ende badt om vryslatinge der
lasten/ die hem Tryphon opgheleyt hadde:
want Tryphon bedreef enckel roof ende
moort in den lande.
35 Daerop antwoorde Demetrius / ende
schreef also:
36 De Coninck Demetrius / ontbiet den
hooghen Priester Simoni/ende den Oude-
sten/eñ den Jodischen volcke/ zijne groete.
37 De gulden croone met tsamen de pal-
men/die ghy my gesonden hebt/hebben wy
ontfanghen: ende zijn bereyt/eenen goeden
vrede met v te maken/ende den ampthee-
ren te schrijuen: Dat sy v bry gheuen/allen last/
die wy v te voren/ vry te gheuen / toegheseyt
hebben.
38 Eñ wat wy v toegheseyt hebben/dat sal
tronweliick/altijt ende vast gehouden wor-
den:alle sterckten die ghy ghebouwet hebt/
die sult ghy behouden ende in hebben.
39 Ende vergeuen v/wat ghy misdeden tijt/
tegen ons gedaen hebt: de croonsture/eñ
ander tribupt / die Jerusalem heeft moeten
gheuen/die gheuen wy v vry.
40 Ende die ons dienen willen / die willen
wy aennemen : ende daer sal tusschen ons/
goeden vrede ende eenicheyt zijn.
41 Inden hondert ende tseuentichsten Jare
werd Israel eerst weder vry / vanden Hey-
denen/
42 Ende men begonst te schrijuen in haren
brieuen ende geschiedenissen/also: d In den
eersten Jare Simonis des hooghen Prie-
sters ende Vorst der Joden.
43 Te deser tijt belegde Simon de stadt Ga-
za/ende richtede bolwercken ende geschut-
ten daer voor op/ende besloynde de stadt/
ende nam eenen toren in.
44 Eñ de selue die op dien toren quamen/
sprongen

Hondert Centener ofte Talenta / maken zesticb duysent croonen.

Jonathas met zijn twee sonen wordt ghedoot.
b 1. Mac. 12. 48.

c croonschatz

d 1. Mac. 13. 27.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

spronghen in de stadt: doe verschrickte het volc in der stadt/ende bertzaechde gantsch/
Ende lieppen met vrouwen ẽ kinderen op de muieren/ ende verscheurden hare clee-
deren/ende schreyden luyde/ende baden ge-
nade/

Ende spraken: Straft ons niet na onser doosheyt/maer weest ons genadich/so wil-
len wp geerne ghehoorsaem zijn.

Dit sammerde Simon / dat hyse niet en doode: maer hp geboot hen/ wech te trecke/ uyt der stadt: ende liet de huysen wederom-
ingen/daer sp de afgoden in gesetter hadde/ daer nae toech hp henen in de stadt / ende danckte ende loofde Godt.

Ende liet alle grouwelen weech doen ende wroeyen/ende settede daer lieden in/die Godts Wet hielden: ẽ maecte de stadt vast/ ende bouwede hemselven een huys daerin.

Ẽ die op der hoycht te Jerusalem/ was ren belept/ dat daer niemant wt ofte in co-
men/ende daer noch coopẽ noch vercoopen en conde / ende leden sulcken grooten hon-
ger/datter veel van honger sterue moesten.

Daerom riepen sp tot Simon/ ende ba den om vrede/ende ganen hen op. Doe de hen Simon genade/ende liet se leue: maer sp moesten wech vander hoycht/ẽ Simon liet de hoycht weder reynighen van allen grouwelen.

Ende nam haer in/aen den drie ẽ twin tichsten daghe der tweeder ſMaent/ in den hondert ende een ende seuenentachsten Jare/ ende toech daer op met loffsanghe / ende palmtacken/ende alderley snaren spel/ ende danckten Godt/dat sp deser grooter tyran nye/wt Israel waren los ghewozden.

Ende ghebood/datmen dien dach/Jaer hier met vyenchden houden sonde.

Ende op den berge/bouwede hp muieren rontom den Tempel/onder der hoycht/ende maeckte hem noch baster / ẽ woonde daer bouen/hp/ẽ de gens die hp op hem hadde.

Ende dewijle dat hp sach / dat zijn sone Joannes een vrechtich man was/maecte hp hem ten hoofman ouer alle het crijchsvolc/ ende liet hem te Gaza woonen.

Dat xiij. Capittel.

1. De Coninck Demetrius wort ghenaughen door der Mheden Coninck. 4. Het lant Juda is in groter vzede ẽ ruste/onder het regiment Simonis. 16. De Romeynen ende Spartiten vernieuwen het verbont met den Joden. 20. Den sendt Romanum nae Roomen.

In den hondert ende twee ende tsenen tichsten Jare/ruste hem de Coninck Demetrius/ẽ toech in ſMeden/ om hulpe teghen Typphon.

Doe nu Arsaces de Coninck in Persen ende ſMeden/vernam/ dat Demetrius int Coninckrijcke ghetoghen was/ schickte hp enen hoofman tot teghen hem / ende be-
hal/dat hp hem ghenaugen ende leuendich voer hem bringhen sonde.

Desen hoofman vloech Demetrius vole/ ende greep hem/ende vzacht hem zijnen Co-
ninc Arsaci. Doe hielt hem Arsaces genaec-
lijck/ende liet hem bewaren.

Doe quam het lant Juda tot ruste/ende daer bleef goeden vzede/so lange als Simon leefde: ẽ Simon regeerde gantsch wel/ ẽ dede den lande veel goets/dat sp hem geer-
ne ten heere hadden/alle zijn leefdaghe.

5 Oock nam hp met grooter eeren de stadt Joppe in/ ende de hauen daer hp / daer hp wt scheyen conde op de zee/ in de eplanden.

6 Ende gewan zijnen volcke meer landen/ ende maeckte de landtpalen wijder.

7 a Ende verloste vele/die te vozen onder- a Psal.82.4
druckt ende ghenaughen waren: hp hadde Gaza in/ẽ Bethzura/ ẽ den berch te Je-
rusalem/ẽ heefse weder gherepnicht/ende niemant en dozste hem teghen hem setten.

8 Een yeghelijck bouwerckte zijn velt in goeden vzede / ẽ het lant was vruchtbaer/ ende de boomen vzoeghen wel. Israel heeft goede vzede.

9 De Outsten saten inden Regimente onerhindert/ende hielden goede ordeninghe: ende de burghers beterden hen seer/aen haer neeringhe/ende bestelden wapenen ende voorraet ten krijghe.

10 Simon bestelde oock voorraet van coo-
ne in de steden/dat sp teenoot genoechsaem versorghet waren / ende was bernaemt in der gantscher werelt.

11 b Hp hielt vzede inden lande / dat daer enckel vzenchde in Israel was. b 1.Reg.4.24 Leuit.26.6

12 Ende een yegelijck besat zijnen wijnberch ende zijne hoven met vzeden/ende en dozste hem niet vzeesen:

13 Want niemant en dozste tegen haer trec-
ken/ende de Coninghen in Syria en conden hen op die tijt niet meer schade doen.

14 c Ende hp hielt Recht inden lande/ ende beschuttede de Armen onder zijnen volcke/ voor ghewelt/ende strafte alle onrecht ende verdelchde de Godtloosen. c Esaie.1.17 Jere.21.12 ende 22.3

15 Het heplichdom richtede hp oock weder-
om heerlijck aen/ende liet meer heylige din-
ghen daer in maken.

16 Ende doenen te Roomen ende te Spar-
ta hoorde/dat Jonathas omgecomen was/ was het yeghelycken leedt. De Romeynen vernieuwet het verbondt met Simon.

17 Doe in de Romeynen hoorden/ dat Si-
mon zijn broeder hooghe Priester was/en-
de het landt in hadde/ende de vyanden verjaecht hadde:

18 Doe vernienden sp het verbont/ dat sp te vozen met Juda c ende Jonatha zijnen broederen gemaeckt hadden/ ende schreuen in kmetalen Tafelen/ende sondent hem. c 1.Mach.8. 20.21. 21.1Mac.12.1 f Of/eerinen.

19 Dese schrift lasmen te Jerusalem voor den volcke.

20 Oock schreuen die van Sparta/ aen Si-
mon/also: Den Raet ende burgers te Spar-
ta/entbieden den hoogen Priester Simon/ ende den Outsten/ende den Priesteren/en-
de den Jodischen volcken/ hareen broederen/ hare groete. De schrift dier dan Sparta aen Simon:

21 Uwe Gheschickeden zijn tot ons gheco-
men/ẽ hebben ons aenghesproken/ẽ ver-
telt: Dat ghy uwe vyanden tondergebracht hebt/met grooter eeren/ẽ nu goeden vzede hebt: dat is ons een groote vzeychde.

22 Wp hebben oock in onse openbare stadt-
boeck schzijuen laten/wat sp verwonne heb-
ben/alsso: Der Joden Gheschickeden Nu-
menius de sone Antiochi/ ende Antipater de sone Jasonis/zijn tot ons ghecomen/om de vzientschap tusschen de Joden ende ons te vernieuwen.

23 Ende wp hebben besloten / datmen desse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Gheschickeden/eerlijcken ontfanghen/ende hare redenen in onse stadtboeck soude latē schrijuen/ tot eener eewigher gedachteniſſe. Dese antwoordt schreuen sy den hooghen Priester Simon.

g 1. Mac. 14. 22.

g Daer na sant Simon Numenium wē24 der na Roomen/ om eenen grooten gulden schilt daer henen te brengen/duysent h pont swaer/ende het verbont te vernieuwen.

h Duysent Mine maken thien duysent croonen.

Doe nu de Romeynē de boodschap hoor25 den/spraken sy: Wy sullen billick Simon eñ zijne kinderen/een eere doen.

Want hy ende zijne broeders / hebben26 hen ridderlijck gehouden/ende Israel beschuttet/eñ de vyanden verdreuen. Daerom bewillichden de Romeynen/dat de Joden souden vry zijn/eñ dit lieten sy in metalen Tafelen schrijuen/datmē het aen de Pilaren op den berghe Sion aenslaen soude.

Dese naulghende schrift heeftmen ghe27 maeckt/aendē achtienden dage der Maent i Elul / inden hondert ende twee ende tseuentichsten Jare/ k in den derden Jare des hooghen Priesters Simon/te Saramel:

i Ja de Maet Augustus/ k 1. Mac. 13. 14. 42.

In der grooter versamelinge der Outste/28 der Priesteren/eñ des volcx / wt den gantschen lande Juda: Alleman zy cont eñ openbaer/dat inden grooten swaren krijgen/die in onsen landen gheweest zijn/

Simon de sone Mattathie / wt den ghe29 slachte Jarib/eñ zijne broeders/ haer leuen gewaecht/eñ de vyanden haers volcx/ wederstant ghedaen hebben: op dat het heylichdom ende Godts Wet/ niet verdelghet en werde / eñ haren volcke groote eere bereghen hebben.

Want Jonathas brachte het volck we30 der te samen/ende batede het Regiment/eñ wert hooghe Priester.

k 1. Mach. 13. 22. 23.

l Doe hy nu sterf/ doe quamen de vyan31 den weder/ ende wonden het landt verderuen/ende het heylichdom verwoesten.

Doe maeckte hem Simon op/ eñ voerde32 den crijch tegen onse vyanden/ende beschicte onsen heyre wapenen/ eñ gaf hen soudie: van zijnen eyghen gelde ende goede.

Wet ende ordeninghe onder Dismon.

Ende beuestichde de steden inden lande33 Juda / ende Bethzura aen de landtpalen/ daer de vyanden te voren hare wapenen eñ krijchsrustingen in hadden/ende leyde daer Joden in/tot eener besettinghe.

Hy beuestichde ook Joppe tegen de zee/34 eñ Gaza tegen Asdod: want Gaza was te voren der vyanden * veste gheweest: maer Simon nam het in / eñ settede daer Joden in/eñ maeckte aldaer een goet Regiment.

* Of/ vastichept/ sterckte/

Simon verkoren ten Vorst.

Dewijle nu het volck/de groote ghetrou35 wicheydt Simonis bevonden hadde / ende wiste de weldaer / die hy den volcke dede/ vercoos hem het volck tot haren Vorst eñ hooghe Priester/van wegen zijner vromicheyt eñ trouwicheyt / die hy den gantschen volcke bewees/ ende oueral bliyt dede / om zijnen volcke goet te doen.

Want te zijner tijt gaf Godt gelück door36 zijne handen / dat de Heydenen wt onsen lande / ende van Jerusalem / ende wt der borcht verdreuen werden : daer sy hen op onthielden / ende vielen wt/eñ verstoorden het heylichdom/ ende verworsleden de reynen Godts dienst.

37 Maer Simon nam de borcht in/eñ leyde daer Joden in/om de stadt Jerusalem/ende het lant te beschutten/ ende bouwede de mueren te Jerusalem hooghet.

Vernieut.

38 Ende de Coninck Demetrius/beneficiede hem/in des hooghen Priesters ampt/

39 Ende hielt hem voor zijnen vrient / ende dede hem groote eere.

40 Want hy vernam/ dat de Romeynen der Joden boodschap/ eerlijcken gheboort hadden / ende hadden een verbont met hen ghemaeckt/ende haer in hare beschuttinghe genomen.

41 Eñ dat het Jodische volck/eñ hare Priesteren bewillicht hadden/ dat Simon haer Vorst eñ hooghe Priester zijn soude/altoos ende eewichlyck/so lange/tot dat Godt hem m den rechten Prophect verwerkte.

m Ber. 14. 41. Act. 3. 22. ende 7. 37.

42 Dat hy oock Hooftman zijn soude: eñ soude het Heylichdoom bewaren/eñ amptlieden setten inden lande/eñ alle krijchsrustinghen ende sterckten in zijne macht hebben.

43 Ende een yegelijck sal hem ghehoorsaem zijn/ ende alle ghebeden sullen in zijnen name wtgaen / ende sal purpuren [cleederen] ende gulden stucken draghen.

44 Dit alle sal trouwelijck ende vast gehouden worden/van den gantschen volcke/ ende allen Priesteren / ende niemant en sal hem daer tegen setten: Oock en sal niemant macht hebben/het volck te samen te roepen in den lande/ofte purpuren [cleederen] ende gulden gordelen te draghen/ dan hy alleen.

45 Wie nu daer tegē handelt/ofte voor hem neemt/ dese ordeninghe te breken/ ofte af te doen/die sal inden ban zijn.

46 Alsso gelooft de het gantsche volck/Simoni ghehoorsaem te zijn.

47 Ende Simon bewillichde daer in/ ende wert hooge Priester/ende Vorst der Joden.

48 Ende het volck beual/datmē dese schrift in metalen tafelen schrijuen soude/ eñ soude de selue/op den omganck/in den Tempel ophanghen/aen een openbare plaetse.

49 Ende een wtschrift daer van/in de schatkisten legghen/ datse Simon ende zijne naecomelinghen altijt wisten te vinden.

Dat vb. Capittel.

1. Antiochus de sone Demetrij / schrijft tot Simon hooge Priester. 2. Coppe des briefs Antiochi. 15. De Romeynen schrijuen tot diuersche Conynghen tot voordeel der Joden. 16. Coppe der brieuen der Romeynen. 25. Antiochus belegt Trypho/ende Dora. 27. Vreest her verbont/dat hy met Simon ghemaeckt hadde. 28. Sendt tot hem/ om de stadt Joppe ende Gaza te ghercggen. 33. De antwoorde van Simon / tot den Ambassadeur des Conincx. 37. Trypho vlucht. 38. Antiochus sent Cendebeum in Judea / om te krijghen teghen de Joden.

1 Ock schreef de Coninck Antiochus Demetrij sone/ wt de Eylanden aen Simon/eñ aen het Jodische volc alsso:

Antiochus Demetrius.

2 De Coninc Antiochus ontbiet den hooghen Priester Simon/ ende den Jodischen volcke/zijne groete.

3 Na dien nu sommighe oproerische/ mijn Erfconincrijcke genomen hebben/ so denke ick het weder in te nemen/ende weder op de rechte eruen te brengen: ende hebbe daerom vreemt crijchsvolck aengenomen/ ende scheepen laten maken.

4 Ende wil in het Coninckrijcke trecken/ op dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

op dat ick de oprorerischen straffe/die groo-
te schade in mijnen Coninckryche doen/ ende
veel steden woest gemaeckt hebben.
Daerom gheue ick d'vry / alles wat d' de
Coninghen te vozen vry gheghenen hebben.
Ende gene d' macht / epghen stunte in
mijnen lande te slaen.
Ende Jerusalem / ende het Heylichdom
sullen vry zyn : ghy sult oock behouden al-
le sterckten / die ghy ghebouwet / ende tot
nu toe in gehadt hebt/ ende alle erfschuldin-
ghen die ghy ghemaeckt hebt.
Ende gene d' vry/alles/wat men den Co-
ninck schuldich is/ofte anders den Coninc
toebehoozt/ van deser tijdt aen / vooz ende
vooz.
Ende soo wy onse Coninckryche weder
in crighen/so willen wy d'ende mijnen volc-
ke/ende den Tempel/noch grooter eere doen/
dat ghy in den gantschen Coninckryche/
sullet * vernaemt worden.
In den hondert ende vier ende tseventich-
sten jare / quam Antiochus weder in zijn
Erflant : ende alle het crijchsvolck viel dan
Typhon af/tot hem / ende daer bleuender
seer wepnich by Typhon.
Doe hem nu de Coninck Antiochus naeij
tooch/sloot hy na Doza/aen de zee.
Want hy sach dat het niet hem wt was/12
ende dat het crijchf volck van hem af viel.
Maer Antiochus tooch hem na/na Do-13
za met houdert ende twintich duysent man-
nen te voete/ende acht duysent te peerde:
Ende beleyde de stadt / te lande ende ter14
water/dat daer niemant wt ofte in comen
en conde.
Op dese tijdt quamen van Roomen/15
a Lumenius/ende de anderen die met hem
wtgheszanden waren/ende brachten brieuen
aen de Coningen ende heerschappijen/welc-
ke also luyden:
Lucius Consul te Roomen / ontbiet den16
Coninck Ptolomeo/zijne groete.
b Simon de hooghe Priester / ende het17
Jodische volck/hebben Legaten tot ons ge-
sonden/om de vriendtschap c ende het ver-
bont tusschen ons te vernieuwen.
Ende hebben ons daer by gheschicket/18
eenen gulden schilt van duysent ponden.
Waeromme schrijuen wy aen de Coun-19
gen/ende andere heerschappijen/ dat sy niet
tegen de Joden doen en sullen/en tegs haer/
ende hare steden en landen niet en krijgen:
dat sy ooc niemant tegē haer helpē en sullē/
Want wy hebbē den schilt/van hen aen-20
ghenomen.
Soo oock yemmige ongehoorsame wt ha-21
ren landen tot d' geuloden waren/so wilt de
selnighe den hoogen Priester Simon/weder
toeseslicken/dat hyse na zijner Wet straffe.
Also hebben wy oock geschreuen aen den22
Coninck Demetrium / aen Attalum / aen
Aretam/aen Arsaces / ende in alle landen.
Ende Sampsaci / ende dien te Sparta/23
na Delo/Mindo/Sicyon/Caria/Samos/
Pamphilia/Lycia / Halicarnasso/ Rhodis/
Faselis/Co/ Side/ Gortyna/ Gnido/ Cy-
pro/ende Cyrene.
Ende deser brieuen wtschrift hebben wy24
ghesonden / den hooghen Priester Simon/
ende den Joodischen volcke.

25 Middeler tijdt/ brachte Antiochus noch
een ander heyr vooz Doza / de stadt harder
te belegghen/ende maeckte crijchsrustingen
daer vooz : ende bestoodde de stadt crachtich / soo dat Typhon daer inne besloten
was/ende en conde noch in noch wt comē.
26 Ende Simon schickede den Antiocho te
hulpe/twee duysent mannen / goet wtghe-
lesen volck / ende veel gouts / ende silvers/
ende wapenen.
27 Maer Antiochus en nam suler niet aen/ Antiochus
ende en hielt niet/wat hy te vozen torgesept en houdt Si-
hadde/en wende hem gantsch van Simon. mon niet
28 Ende sandt zijner vrienden eenen / ghe- zijn toesegh-
noemt Athenobium tot hem / dat hy met ghen.
hem handelen soude/ende also seggen: Ghy Athenobius
hebt Joppe ende Gaza / ende de bozcht te
Jerusalem ingenomen/welcke alle tot mij-
nen Coninckrijcke behoozt.
29 Ende hebt het lant * rontomme verhee- * Of/ouerwel-
ret/en groote schade in mijnen Coninckrije- dicht.
rije gedaen / en my mijn erflant ghenomen.
30 Daerom eyssche ick dese steden weder
van d' die ghy my ghenomen hebt/ende al-
len tribupt der steden/ die ghy inne hebbet/
buyten den lande Juda.
31 En so ghy my suler niet weder toe stel- Dit alles
len en wilt/ so gheeft my vooz de steden vijf hoope ghere-
hondert centener silvers/ende vooz de scha- nt / maecht
de ende tribupt/oock vijf hondert centener: soo tonnen
ende so ghy dit oock niet en benckt te doē/ gouts.
so willen wy tegheu d' krijghen.
32 Doe nu Athenobius des Coninc vrient/
te Jerusalem quam/ende sach het heerlijcke
wesen Simonis/ ende den cieraet met gou-
de ende silver/ende hoe hy anders gherustet
was/doe verwonderde het hem seer/en hielt
hem vooz/wat hē de Comic bevolē hadde.
33 Daer op gaf hem Simon dese antwooz- Simonis
de: d Het lant / dat wy weder inghenomen antwoort aē
hebben/dat is onse vaderlijcke erue/ende en Antiochum.
behoozt anders niemant toe: doch onse vy- d Judic. 11.13
anden hebbent eenen tijdt langh / met ghe-
welt ende onrecht in ghehadt.
34 Daerommē hebben wy nu het onse/we-
der tot ons ghevzacht/ende niemant het zij-
ne ghenomen.
35 Dat ghy nu daer ouer claecht / dat wy
Joppe ende Gaza inghenomen hebben/dat
heeft dese oorsake : Men dede onsen lande
ende onsen volcke groote schade daer wt:
doch willen wy daer vooz ghenen/houdert houdert Ta-
centener. Daer op en gaf Athenobius geen lenten/ maken
antwoort. ysselich dup-
36 Maer wert toornich / ende tooch weder sent kroonen.
daer van/tot den Coninck/ende seyde hem
Simonis antwoort/en van zijner heerlijck-
heyt/ende wat hy ghesien hadde. Doe ver-
grimmede de Coninck gantsch seer.
37 c Typhon nu maeckte hem daer van/ Typhon
op het water/ende vlodt na Ozthosia. vliet vooz
38 Doe maeckte de Coninck / Cendebeum Antiocho.
ten Hooftmanne/ouer het landt aen dese/ 21. mac. 11.39
ende liet hem een crijchsvolck te voete ende Cendebeus.
te peerde. Antiochi
39 En beual hem, dat hy hem legeren soude hooftman.
aen de lauwaijen Judee / en soude daer be-
vestigen de stadt Cedzon/ ende een sterckte
bouen aen het gebercht/ende soude den Jo-
den int lant vallen: maer de Coninck jaeghde den Typhon nae/ om hem te vanghen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Doe nu Cendebeus tot Jamnia quam/ 40
greep hy de Joden aen/verheerde haer lant/
ende liet veel volcx omtzenghen: ende greep
veel lieden/ende voerdese wech.

Cedron. f 1.mach.16.9 f Eñ bouwede de stadt Cedron/eñ leyde 41
daer crijchsvolc in/ dat sy daer aen de lant-
palē soudē wt balk/ eñ de heyrstratē woest
maken / als de Coninck bevolen hadde.

Dat vijf. Capittel.

1. Simon sendt zijn twee sonen voor Cendebeum. 6. De stouthept Joannes de sone van Simon. 8. Cendebeus wort in de vlucht geslaghen/ ende zijn heyr verstroyt. 11. Ptolomeus de sone Abobi. 13. De verraderije Ptolomei / tot Simon ende zijn kinderen.

Joannes Simonis sone. 1.mach.13.54 Joseph. An. lib.13. Cap. 12. a 1.Mac. 16. 19. Simon vermanet zijne Sonen.

DAerom a tooch Joannes van Gaza 1
henen op / tot zijnen vader Simon/
ende seyde hem aen/ dat hem Cende-
beus int lant ghevallen was / ende hadde
schade ghedaen.

Doe epsschede Simon zijne twee outste 2
sonen tot hem/ Judam ende Joannem / eñ
spzack tot hen: Ick ende mijne vroeders/eñ
mijns vaders huys/ hebben van jeuget op/
tot op dese tijdt/ krijghen ghevoert/ teghen
de vyanden des volcx Israels / ende Godt
heeft ons gheluck gheghenen / dat Israel
dickwils door onse handen b verlost is. b Of/ wt gehol-pen/verlosser. 2.mac.13. 4.

Dewijle ick dan nu out ende swack ben/ 3
so sullet ghy in mijne ende mijner broederen
stede treden / ende sullet wt trecken eñ voor
uwe volck strijden: Godt moet v van den
Hemel helpen/ende by v zijn.

Ende hy liet inde lande verkiesen/twin- 4
tich duysent mannen/ende sommige Ruy-
ters: met desen hoop toghen Joannes ende
Judas teghen Cendebium/ ende lagen dien
nacht ouer te Modin.

Des morghens nu / doe sy van Modin 5
in het blacke velt quamen/ tooch een groot
heyr te voete eñ te peerde/ teghen haer daer
henen: nu daer was een beke tusschen bey-
de de heyren.

Doe tooch Joannes aen de beke / ende 6
keerde hem tegen de vyanden: maer doe hy
sach/ dat hem het volck daer voor ontsach/
hem int water te gheē/ doe waeghde hy hem
daer eerst henē in/eñ quam ouer het water.
Doe den hoop dit sach/ volchdē sy hem na.

Daer na maecte Joannis zijne ozdenin- 7
ghe ter slachtinge / eñ ozdineerde Ruyters
by het voetvolck: maer de vyanden hadden
eenen veel machtigheren Ruyters * tocht. * Of/ repsigen tuych.

Doe nu Joannes de trompetten liet op- 8
blasen / met der Priesters basuynen/ eñ de
vyanden aengreep / doe gaf Cendebeus de
vlucht/met zijnen heyre/eñ daer werden de
ie verwondet ende doorsteken: de overghe-
blevene nu vloden in een vaste vlecke. Cendebeus verliest den slach.

In deser slachtinghe werdt Judas Jo- 9
annis broeder/ook verwondet: maer Jo-
annes jaechde den vyanden na / tot aen de
c 1.mac.15.40 c stercte Cedron.

Ende de vyanden vloden op de sterckte/ 10
op den lande by Azod: doe verbranden Jo-
annes de selue sterckte/ dat de vyanden by
twee duysent mannē omme quamen. Daer
na tooch Joannes weder na huys/ met lant
Juda met vreden.

Twee duysent mannen verslagen.

Ende daer was een Hooftman over het 11
lant Jericho / met namen Ptolomeus / de
sone Abobi/die was seer rijck.

Ptolomeus Simonis sone.

Ende de hooghe Priester Simon hadde 12
hem een dochter gheghenen.

dochter man.

Daerom was hy stout/eñ poochde daer 13
nae/dat hy een heere in den lande werde/eñ
sochte den Simon ende zijne sonen/ met list
om te vanghen. Joseph. lib.13.cap.17

Doe nu Simon inden lande Juda tour- 14
om tooch/om de Regimenten te bestellen ende
te bestellen/ende te Jericho quam met twee
sonen/ Mathathia ende Juda/inden hondert
ende seuen ende tseuentichsten Jare / inder
elfster Maent die daer heet d Sabath. b Maent Februarius. d Maent Februarius.

Doe ontfinckse de Sone Abobi/ op zijne 15
vorcht/die daer heet Doch/ende richtede hem
een heerlijcke maeltijt aen: maer her was
enckel bedziegerije: want hy verbeerch daer
heymelijcken crijchsvolck op.

Ende doe Simon ende zijne sonen dro- 16 c 1.Mac.16.11
lijck waren/ende wel ghedroncken hadden/
maeckte hem Ptolomeus op met zijnen
knechten/ende namen hare wapenen / ende
vielen tot Simon in/daer sy saten/ende sloe-
gen hem met tsamen zijne twee sonen ende
knechten doot.

De schandelijcke ontrouwe bede Ptolo- 17
meus in Israel / ende bewees hem sulcke
boosheyt voor zijne weldaet.

Daer na schreef hy sulcx den Coninc An- 18
tiocho/ende badt dat hy hem crijchsvolcke te
hulpe senden wonde/ om het lant eñ de ste-
den met hare toebehoorten in te nemen. 2.mac.10.13

Hy sant ook eenen hoop na Gaza/ende 19
Joannem om te vanghen/ ende schreef aen
de Hooftlieden/ dat sy tot hem comen sou-
den/ so wonde hy hen groote soudije eñ ge-
schenken geven.

Ook schickede hy crijchsvolck wt/ om 20
Jerusalem eñ het heyligdom in te nemen/
Maer een Bode quam te vozen tot Ga- 21
za/die sende Joanni/dat zijn vader ende zij-
ne broederen ommeghecomen waren/ende
dat het bestelt was/datmen hem ook om-
medzenghen soude.

Doe Joannes sulcx hoozde ontsettede 22
hy hem seer/ende liet de lieden grijpen / die
daer wtgeschicket waren: om hem omme te
brengē: eñ doe hy bevant dat sy hem wou-
den vermoozt hebben/liet hyse doden. Joannes Simonis sone.

Wat nu Joannes daer na meer gedaen 23
heeft/ende de krijghen die hy genoert heeft/
ende hoe hy gheregeert ende ghebouwet
heeft:

Dat is altemael beschreven in senen son- 34
derlijcken Boeck/ van der tijdt zijns Regi-
ments/ so langhe als hy nae zijnen vaders
hooghe Priester gheweest is.

¶ Ende des eersten Boecx der Machabeen.

HET TWEEDE BOECK der Machabeen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ℳ Argument.

Dat derdde Boeck der Machabeen / en comt met gheenen anderen Boecken in wijse van schrijuen overeen / ende de ouden en hebbent soo hooghe niet gheacht als het eerste: daer in worden veel historien verhaelt / die inden eersten boeck met stupueder eenuoudicheyt beschreuen zijn. Nochtans leestimonieren de bouwlieden / de waerheyt der seuen broederen / ende des Ouden Eleazari gheloouen. Godtsalicheyt / ende stantastichept / allen menschen weerdich naer te volghen / gheliick ooch Cornelius Cyprianus / die inden vervolginghe tot de martelijse / vrolijck doorbrengt.

Dat eerste Capittel.

1. Die Joden die in Jerusalem zijn / schrijuen totten Joden in Egypten. 2. Sy bidden voor haer. 9. Ende vermanen haer de Kerckwijnighe te houden. 11. Sy danckenGod dan dat hy hen verlost heeft uit grooten noot. 15. De doot des Coninx Antiochi. 20. Sy verhalen hoe Nehemias het vyer vanden Altaer / dwelck de Prophoet Jeremias verborghen hadde. 24. Nehemie ghebet.

Uwp Joden uwe Broeders / wp 1
die te Jerusalem / en inden gantsschen Jodischen lande zijn / wenschen d Joden onse broeders / ghp die in Egypte zijt / Gelucx en Heyl.
Godt seghene v lieden / ende dencke aen 2
zijn verbondt / dat hy Abrahams / Isaac / ende Jacobs / zijnen trouwen knechten toe gesept heeft:
a Ende ghene v lieden een rechtschapen 3
herte / dat ghp in zijner wet dapste ende bestandich blijft.
Ende verleene v lieden / dat ghy blijtich 4
zijt in zijnen gebooden / ende trooste v lieden.
Hy verhoore uwe gebet / ende zp v lieden 5
ghenadich / ende en late v niet in der noot.
Also bidden wp altijts voor v lieden. 6
Wp hebben aen v lieden gheschreuen in 7
onser hoochster noot / doe Jason ende zijnen aenhanck vanden Heyligben lande / en vanden Coninckrijcke afvallich weert.
Ende verbrandde onse poorten / ende ver- 8
goten onschuldich bloet. Doe baden wp / en de Heere verhoorde ons / ende wp offerden hem Semelmeel / en staken de lampen aen / ende legden Thoombrooden op.
b Ende beghceren nu / dat ghylieden wil- 9
let de Kerckwijnighe met ons houden / der Maent Caslen. Datmen inden hondert en negenen seshichsten Jare / ter tijdt des Coninex Demetrij.
Wp te Jerusalem / ende in gantsch Ju- 10
dea / met thanen den outsten / en Joannes / wenschen Aristobulo / des Coninex Ptolomei Sehoolmeester / die van den Priesterlicken stamme is / en den anderen Joden / die in Egypten zijn / Sheluck ende Heyl.
Wp danckenGodt billicken / dat hp ons 11
soo grooten noot verlost heeft / wp die ons tegen sulck eenen machtighen Coninck moesten.
Want Godt heeft onse vpanden / wt de 12
heylige stadt werch gheworpen / tot in Persien.
Aldaer werd den Coninck met zijnen on- 13
uerwinnelicken heyre / inden Tempel Nanee vermoordet / wt list der Priesteren Nanee.
Want doe Antiochus daer henen quam / 14
met zijnen zijnen vrienden / tot der Godinne c Diana / gheliick oft hyse wonde brijen / ende alle het goudt wt den Tempel ten Zijndtschatte nemen.
Ende doe het de Priesters Nanee voor- 15
ghehen / ende hp met sommighen in de Capelle gegaen was / doe sloten sp de Kercke acht er hem toe.
Ende wierpen hem ende alle die met hem 16
waren / met steenen doot: daer na verhieuwen sp se in stucken / ende wierpen se wt.
Godt hebbe altijt lof / dat hy de godloosen 17
also heeft verdeyghet.
Daerom dewijle wp op den vijf ende 18
twintichsten dach der Maent Caslen / de reynighe des Tempels denckenten houden: so hebben wp het v lieden willen te weten doen / op dat ghy ock met ons dat selue Feest houdet / gheliick als men den dach houdet / daer Nehemias het vyer inne ghewonden hadde / dat hy den Tempel en den altaer beuwede / ende weder offerde.
Want doe onse vaderen weeh gheuoert 19
werden in Persien / hebben de Priesters d het vyer vanden altaer / in eenen diepen drooghen cupl verborghen / ende behouden / dat het niemant ghewaer en wert.
Als nu na sommighe Jaren / Nehemias 20
nae den wille Godts / vanden Coninck te hups ghesonden was / schickte hy derselver Priesteren nacomelingen / die dat vyer verborghen hadden / henen / dat sp het weder soechten: maer als sp ons berichtet hebbe / so en hebben sp geen vyer / maer een dick water gheuonden.
Dat selue heeft hy haer heeten op putten 21
ende brenghen. Doe nu alle dinck ten Offer toegerichter was / heeft Nehemias benoleni: Sp souden dat water op het hout / ende op het offer / dat op den houte lach / ghieten.
Als sp dat seluige ghedaen hadden / ende 22
de Sonne wel opgecomen was / en de wolcken bergaen waren / e doe ontstack hem een groot vyer: dies verwonderden sp hen alle.
Doe begonsten de Priesteren en het vole 23
te bidden / tot dat den offer verbrant was: ende Jonathas sanck voor / maer de anderen spraken hem na met Nehemia.
En dit was het ghebet Nehemie: Heere 24
onse Godt / f ghp die alle dinck ghescheppen hebt / ende zijt berschickelijck / sterck ende rechtueerdich / ende barmhertich / ende allerde rechte Coninck ende Ghesalfde.
g Ghp die alleen alle ganen gheeft / ghp 25
die alleen Rechtueerdich / Almachtich ende ewich zijt: ghp die Israel verlosset van alle quade / ghp die onse vaderen verkozen / ende gheheyligt hebt.
Neemt dat offer aen / voor het gantsche 26
volck Israels / ende bewaert die / ende heyligbet v erue.
Bzengt ons verstroyde weder te samen: 27
verlost de ghene / die den Heydenen dienen moeten / ende siet ons verachteden aen / ende peghelijck eenen grouwel voor heeft: op dat doch de Heydenen gewaer worden / dat ghy onse Godt zijt.
Straft die / die ons onderdrucken / en ons 28
met grooten poreyhe / alle schande aen doen.

Vanden ber bozgen vpe re door de Priesteren. d Leuit. 6. 9 ende 10. 1 ende 16. 12

Vper ghebedt Nehemie. e Gene. 1. 1 Psal. 1. 7

g Psal. 68. 10 Ephes. 4. 8 Rom. 12. 3 1. Cor. 12. 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Plantet v volck weder aen v heyligh29
b Deut.30.1 plaetse/ h als ſMoses gheſept heeft.
2.Mac.2.18 Daerna ſongen de Priesteren loffsangen30
daer toe/tot dat het offer verteert werdt.
Daer na hiet Nehemias het ouergheble=31
uen water/op de groote steenen gieten.
1.Reg.18.38 i Daer guick oock een blamme op: maer32
ſp wert verteert dā der blammē des vyers/
op den altaer.
Dit is in corten luydbaer ghewozden/eñ33
booz den Conincx der Perssen ghecomen:
Hoe dat aen der stede/daermē het vyer ver=
hoghen hadde/water gevonden/ende dat=
selue de offeren aengheseten hadde.
Doe verschte het de Coninck oock/eñ34
liet de stede wtsonderen ende beuryden.
Ende gaf veel gouts daer toe. 35
Ende Nehemias ghesellen noemden de36
stede/Nechyar/op Duytsch / Reynighe:
sommighe heerense oock Nephthar.

Dat ij. Capittel.

1. De Prophect Jeremias hadde den Joden die in Babylonien gevoert werden/ vermaent de Wet des Heers te houden. 4. De Arcke des verbonts door Jeremiam verborghen. 13. Nehemias verſamelt der Propheten boecken in een liberije. 24. Jason heeft de ihstorie van Juda ſMachabeo/ende zynen broeders beschreven. 29. Het twerde boeck der ſMachabeen / is een cor=tinghe der Hiſtorie Jasonis.

Hoe Jere=mias de hut te ende lade verborghen heeft.

MEn vindt oock inde schriften / dat 1
Jeremias de Prophect/ den genen/
die wech ghevoert werden/ghehee=
ten heeft/ dat sp het vyer soudē met hen ne=
men/ a daer te vozen van ghesept is.
b Eñ hen de Wet weder ghegeuen ende 2
benolen heeft:op dat sp doch des Heeren ge=
bot niet en vergaten / eñ hen niet en lieten
verleyden/wanneer sp de gulden ende sluer
en afgoden/ende hare verciersele/saghen.
Ende heeft hen dierghelycke veel meer 3
benolen/dat sp de Wet wt haren herten niet
en wouden laten.
Oo stont dat ooc in der selver schrift/dat 4
de Prophect / nae Godtlycken beuele / hen
geheeten heeft:Dat sp de hutte der getuych=
nisse/ende de kiste/ sonden met hen nemen.
c Als sp nu aen den berch quamen / c daer
ſMoses op gheweest / ende het Erflandt
Godts ghesien hadde.
Want Jeremias eenen cupl / daerin ver= 5
berch hy de hutte / ende de kiste / ende den
altaer des reuckoffers/ ende maecte het hol
daer na toe.
ſMaer sommighe die oock mede gingen/ 6
wouden de stede mercken ende teeckenen:
maer sp en condense niet vinden.
Doe dat Jeremias vernam/strafte hyse/ 7
ende spack: Dese stede/en sal gheen mens=
sche vinden noch weren / tot dat de Heere
zyn volck weder te hoope brenghen / ende
hen ghenadich zyn sal.
Dan salse hen de Heere wel openbaren: 8
ende men sal dan des Heeren heerlickheyt
sien in eener wolcke/ d gelyc als hy teſſMo=
ses tyden verscheen : e ende gelyck als Sa=
lomo badt/ dat hy de stede heyligē woude.
Ende Jeremias vertelde hen oock / hoe 9
Salomo gheoffert hadde/doe de kercke ge=
wyet/ende den Tempel reede werdt.
f Oock hoe ſMoses den Heere ghebeden 10
hadde/eñ het vyer van den Hemel/het offer
verteert hadde : g Also badt Salomo oock/
ende het vyer verteerde oock het brantoffer.
11 Ende als ſMoses ghesept hadde / h dat
zyn offer sy van den vyere verteert gewoz=
den/ende niet ghegeten.
12 Alsoo heeft Salomo oock acht daghen ge=
offert.
13 Dit alle bintmen inde schriften / die te
Nehemias tyden ghescheuen zyn:ende ge=
lyck als hy/der Conninghen/Propheten/ eñ
Dauids boecken / ende de brieuen der Co=
ningen van dē offeren/weder te samen ghe=
socht/ende een liberije aengherichtet heeft:
14 Alsoo heeft Judas oock gedaen/ende wat
boecken daer/dewyle de kryghen in den lan=
de ghewreest zyn/ vergaen waren/weder te
samen ghebracht: ende wy hebbense hier.
15 Wilt ghyse nu lesen / soo laetse van ons
halen.
16 Dewyle wy nu soodanich feest houden
willen / so hebben wy het v lieden willen
schryuen:want het behoort v/dat ghyheden
het oock houdet.
17 Wy dan hopen tot Godt / dat de Heere/
dis zynen volcke helpet / ende ons dat ende
weder gheeft: namelycken/ het ryckx / ende
het Priesterdom/ i als hy in de Wet toege=
seyt heeft.
18 Dal hem onser in corten ontfermen: ende
sal ons wt der wyder werelt/aen de heylige
stede weder te samen brenghen/
19 Ghelyck hy ons alreede wt grooten on=
ghelucke verlost/ ende de steden gereynicht
heeft.
20 ſMaer de Hiſtorie van Juda den ſMac=
chabeer / ende zyne broeders / ende van het
reyniginghe des hooghen Priesters / ende
hoemen den Altaer ghewyet heeft:
21 Ende vanden crych teghen Antiochum
den Edelen/ k ende zynen sone Eupator:
22 Ende van den teeckenen van den Hemel/
die den ghenen die het Jodendom redelyck
beschutten hebben / gheopenbaert zyn / dat
ghy een so clepnen hoop/het gantsche landt
gheplondert / ende een groote menichte der
Heydenen in de vlucht ghesla gen/ende hen
nae gheiaecht hebt.
23 Ende voozder banden Tempel/ hoemen
hem weder ghebouwet heeft/alsmen in al=
reede allenthalven daer van weet / ende de
stadt hare vryheyt weder vercreghen heeft/
Dat alle andere wetten afghedaen zyn/ eñ
alleen des Heeren [Wet] sal gehoudē woz=
den/die ons nu wel wil/ende ghenadich is.
24 Dit ende andere dingen meer / daer Ja=
son vyf boecken van gemaect heeft/dat deuc=
hē wy hier op het cortste te samē te trecken.
25 Want wy sien/ dat het ghetal dooz mal=
canderen ghemengt is / dat het ſmaer zyn
wil/de Hiſtorien / dewyle sp alsoo op eenen
hoop ligghen/recht te baten.
26 Daerom hebben wy het alsso willen ma=
ken / datmen het gheerne lese / ende lichter
behouden conde / ende eenen yeghelycken
mach mutte zyn.
27 Ende tis waer/wy mercken/dat het ons
wel ſwaer wozden wil / dat wy ons der
moeyte aengenomen hebben:want daer be=
hoort veel arbeyts/ende grooten vlyt toe.
28 Gelyck als het sonder arbeyt niet toe en
gaet/die een maeltyt berepden/eñ de gasten
goet doen wil : nochtrans en willen wy
dat sy

b Deut.30.1
2.Mac.2.18
1.Reg.18.38
Deut.34.1
b Exod.13.21
c 1.Reg.8.22.
2.Par.6.21
f Deut.9.23
ende 10.16
g 1.Par.7.1
2.Reg.8.10
h Leuit.9.24
Judas ſMachab.
1.mac.6.
2.mach.10.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

dat selue niet aensiet/ende dese moepte/den anderen daermede te dienen/ geerne op ons nemen.

Inde Hystozien aen haer selues/en willen wy niets veranderen/ maer bliue laten/ gelijck als sp te vozen geschreuen zijn: wtgenomē/ dat wyse willen cozten te samen trecken.

Ende gheliick als een timmerman/ wanneer hy een nieu huys bouwet / niet wylder en denckt / dan dat hy het also make / dat het een bestant hebbe : maer hoe men het schilderen ende verrieren sal/ daer laet hy een anderen vooz soghen.

Also willen wy ock doen / ende willen dien/ die de Hystozien ten eersten gestruyen heeft / daer vooz laten soghen / hoe hy alle dinck ghesyzoken / ende alle stucken niet dlijte wt ghearbeydet heeft.

Maer wy en willen niet meer doen/ dan op het aldercozste de somme vermaten.

Ende willen nv tot der Hystozien grijpen/ ende dit also ten inganghe ghesept hebben: op dat de voozreden niet grooter en wozde/ dan de gantsche Hystozie.

Dat iij. Capittel.

1. De bzomicheyt ende quer des hoogen Priesters Onias. 4. Simon vanden ghestachte Ben Jamins. ten vpant Onie. 6. Seleucus de Coninck Alex/ sent tot Heliodozum / in Jerusalem/ om de schat des Tempels te hebben. 10. Onias doet wat hy mach om het voznemen Heliodozi te beletten. 23. Heliodozus willende de gheboden des Coninex uytrichten / wozt swaerlijck van Godt ghestraft. 32. Onias offert Offerhanden/ende bidt vooz Heliodozum. 35. Heliodozus offert den Heere/ ende keert daer na den Coninck/ende verteit de wonderen Gheests/in zijnen persoone ghedaen.

Alsmen nv weder in gaeden vede te Jerusalem woonde / ende de Wet zijn in den swanghe guick / dewijle dat de hooghe Priester Onias so vzoom was/ ende so vlijtighen daer ouer hielt.

Werden ock de Coninghen bewoghen/ de stadt te eeren / ende schicketen heerlijcke ghesehencken inden Tempel.

Also dat Seleucus de Coninck in Asia/ tot zijnen ampten berozdenen liet/ alle onkost/ dienten ten offer behoef de.

Nv was daer op dalmael een voocht des Tempels/ die hiet Simon/ een Ben Jamiter/die was des Hoogenpriesters vpant/ daeromme dat hy hem zijnen moetwille in der stadt niet toelaten en wonde.

Eft dewijle Onias te machtich was/ tooch hy tot Apollonium des Thraser sone/ den Hoofman in neder Syzia ende Phenice/

Ende seyde hem / hoe de Godtskiste te Jerusalem / ouer de mate rijck van gheldewaer/ ende gantsch veel ouerich hadde/ dies men ten offer niet en behoefde/ ende de Coninck mochte het wel tot hem nemen.

Doe nv Apollonius tot den Coninck quam/ seyde hy hem/ wat hem Simon van den gheldе ghesept hadde . Doe verozdende de Coninck Heliodozum zijnen Camerlinck daertoe / ende gaf hem beuel / hy soude dat selue ghelt tot hem bzenghen.

Heliodozus maeckte hem in cozten op/ ende wende vooz/ hy moeste reyse opnemen in neder Syzia ende Phenice : maer zijne meninghe was/ dat hy des Coninex beuel wonde verrichten.

Als hy nv te Jerusalem quam/ ende hem de hooge Priester ontfangen hadde/ verteelde hy hem/ wat hem zijn Heere bevolen hadde/ ende waeromme dat hy daer was ende waerhyde/ oft het also ware/ ofte niet:

Doe antwoozde hem de hooge Priester: Het is een seeckers by ons tot trouwer handt gheleyt/ so dat het Weduwen ende Weesen toebehoozt.

Het ander is des Tobias Hircani/ welcke een treffelijck man was : ende het en was geenerley wijs also/ als de verrader Simon gheseyt hadde : want het en was niet meer dan vier hondert centener silvers / en twee hondert centener goults.

So ware het doch eene groote * wzeuel/ dattmen het so henen weck nemen / ende de ghene die het hare den heyligen Tempel/ die in der gantscher wereit so hooch gheeert ende beminet was / betrouwet hadden/ om het hare bedzieghen soude.

Maer Heliodozus bleef by den beuele des Coninex/ hy moeste het met hem nemē.

Ende quam op eenen bestemmeden dach inden Tempel/ ende wonde het besien : doe verhief hem een groot iammer in der gantscher stadt.

c De Priesteren lagen in haren heyligen cieraet/ vooz den Altaer / ende riepen Godt inden Hemel aen/ d die daer selues gebeden heeft: Dattmen het ghene/ dat hp eenen tot getrouwer hant gelept is/ niets betrouwen en sal : dat hy den lieden het hare / dat sp aen die plaetse / als tot ghetrouwer hant gelept hadden/ behouden wonde.

Maer de hooghe Priester hielt hem so barmhertichlijck / dat hem niemant sonder groote medelydinge aensien en conde: want men sach het aen hem / dewijle hy hem in het aenghesichte so ontuerwet hadde / dat hy in grooten angste was.

Want hy was so gantsch verschricht/ dat hy gantschelijck beef de/ daer wt men lichtelijck speuren conde/ hoe qualijck dat hem te moede was.

Ende de lieden hier ende daer in de huysen / liepen te samen / ende baden met inalanderen : dewijle dat sp saghen dat den Tempel in verachtinghe comen soude.

Ende de vrouwen togen sacken aen/ ende liepen op der straten contomme: ende de maechden / die anders onder de lieden niet en gingen/ liepen onder de poozten/ eñ op de muren/ sommighe laghen in de vensteren/

Ende hienen altemael hare handen op/ ende baden.

Het was allebyderley ontfermelijc/ bende dat het volck so gheweel verschzickt/ ende de hooghe Priester so beangstet was.

Ende dewijle sp also den Almachtighen Godt aenriepen / dat hy het goet der gener/ die het daer henen/ als tot trouwer hant gelept hadden behouden wonde.

Dachte Heliodozus zijn voornemen wt te richten: ende als hy byder Godtskisten stont met den krijchs knechten.

Doe bede de almachtige God een groot teecken / dat hy / ende alle die by hem waren/ hen voor der macht Gods ontsetteden/ ende in een groote vzeese ende verschzickinghe vielen.

Want sp saghen een peert/ dat wel ver-

* Of. stouts onbillicheyt.

Heliodorus eyssehet den schat des Tempels.

c 3. mac. 7. 13

d Exod. 22. 5

e 3. mac. 1. 27

fluce 21. 1

Heliodorus wort van Godt ghestraft.

g 2. Mach. 10 29. ende 11. 8 3. Mach. 6. 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

tiert was/ daer sadt een verschickelijck ruyter op: dat liep met aller macht tot Heliodorum in/ ende spranck op hem met de voorste twee voeten: ende de ruyter op den peerde/ hadde een gantsch gulden Harnasch aen.

Sy saghen ock twee jonge ghesellen/ die sterck ende schoon waren/ ende gantsch wel
b 2.mac.5.18 gecleedet/ b die stonden den Heliodoro tot
3.Mach.2.20 beyden zyden/ ende storgen met aller macht op hem.

Dat hy van amechtichevdt ter aerden sanck/ ende hem het sien verginck:

Doe namen sy hem/ die mentwelinex met grooten prale/ ende alle zijne krijchsknechten/ inde schatcamer gegaē was/ ende droegen hem op eenen stoel henen wt/ ende zijn ghewelt en halp hem gheheel niets.

So dattnen openbaer de cracht des Heeren mercken moeste: ende hy lach also voor doot/ ende en sprack niet een woort.

Ende de Joden loef den God/ dat hy zijnen Tempel also gheeert hadde: ende den Tempel die te vozen vol vreesen ende verschickinge geweest was/ wert vol vreuchde ende herteuvolijckheyt/ na desen teecken des Almachtighen Gods.

Onias offert ende bidt voor Heliodorum.

Maer sommige vrienden Heliodori/ quamen ende baden Oniam/ dat hy doch den Heere bidden woude/ dat hy Heliodoro/ die nu lach ende snackte nae zijn ziele/ het leuen schencken woude.

Dewijle hem nu de hooghe Priester besorchde/ dat de Coninck soude eenen erchwaen op de Joden hebben/ als hadden sy Heliodoro wat gedaē/ offerde hy voor hem/ op dat hy ghesont werde.

Ende dewijle dat hy badt/ verschenen de twee jonge gesellen weder/ in harer voriger cleedinghe/ ende seyden tot Heliodorum: Dancket den hoogen Priester vlijtichlijck:
1 Act.27.24 i want om zijnent wille/ heeft v de Heere het leuen geschoncken.

Ende vervondicht allenthalven de groote cracht des Heeren/ dewijle ghy van den Hemel af/ ghestraft zijt. Ende doe sy dit ghesproken hadden/ verswonden sy.

Ende Heliodorus offerde den Heere/ ende de gheloof den hem deed/ dat hy hem het leuen hadde weder ghegheuen/ ende danckte Oniam: ende reysde daer na weder tot den Coninck.

Ende seyde het eenen yegelijcken/ hoe hy met zijnen ooghen/ de wercken des Alderhoochsten Gods ghesien hadde.

Als hem nu de Coninck vraechde/ wien hy meynde/ dien hy na Jerusalem schicken sonde/ die wat wtrichten mochte/ doe antwoorde Heliodorus:

Wanneer ghy eenen vyant hebt/ ofte eenen/ die v wt den Rijcke deuckt te stooten/ dien schicket daer henen: wanneer de seluighe ghestraft wort als ick/ende met den leuen daer van coemt/ so moecht ghy hem wel weder aenmenen: want Godt is crachtichlijck in dier stede.

Ende die zijne wooninghe in den Hemel
k Of beschrijft heeft/ die sie daer op/ ende k verlost se: ende diese beschadighen willen/ die straft hy/ende slaetse doot.

Dit zy ghenoech van der schatcamer ende Heliodoro.

Dat iij. Capittel.

1. Het quaetspreken Simonis tegen Oniam. 7. Jason de broeder Onie/ coopt het Overpriesterschap. 10. De stoothept Jasonis. 26. Hy wort doot Menelaum van zijn Hoogepriesterampt verstooten. 29. Epimachus Menelai broeder. wort Hoogepriester. 32. Menelai wandelinge. Staet na den doot Onie. 34. Onias wort doodeken door Andronicum. 37. De Coninck Antiochus daersni grām zijnde/ doet Andronicum straffen. 40. De Gheneynte staet op tegen Epimachum/ ende gruppen hem. 47. Menelaus beschuldighers verooydeelt/ ende ghedoot.

Simon. 2.Mach.4

I Maer a Simon die den schat ende zijn vaderlandt/ also verraden hadde/ spraek van Onia alle quaet/ hoe hy hy sulck ongheluck aengerichtet hadde/ dat Heliodoro gheschiet was.

2 Ende gaf hem schult/ dat hy dat nae poorhyde/ een Heere in den lande te wesen: so hy doch der stadt alle goet dede/ ende zijn volck met trouwichept mepnde/ ende hiel quer de Wet Godts.

3 Doe nu den haet ende nijt so groot was/ dat des Simonis aenhanch/ sommige daer quer doot sloeghen.

4 Ende Onias sach/ dat beel ongelucx uit sulcker onmerichept comen sonde/ dewijle dat Apollonius de Hooftman in neder Syrria/ also woede/ ende des Simonis moetwille sterckte:

5 Maeckte hy hem op tot den Coninck niet om het volck te vercleaghen/ maer den lande ende luden te goede.

6 Want hy sach/ wanneer de Coninck daer niet toe doen en soude/ so ware het onmogelick langhs tijt wede te behouden/ noch Simonis moetwilligheyt te wederstaen.

7 Doe nu Seleucus ghestoruen was/ ende het regiment op b Antiochum den Edelen quam/ stont e Jason des Onias broeder/ na het ampt des hooghen Priesters.

8 En seyde den Coninck toe/ wanneer hy het te wege brachte/ drie hondert ende tsich Centener silvers/ ende boven der ophenringhe/ tachtentich Centener.

9 Ende dacrenboven seyde hy hem toe/ oock anders noch te verschaffen/ hondert ende vijftich Centener/ d wanneer men hem toelaten woude/ dat hy daer speelhuysen aenrichten ende die te Jerusalem/ naer der Antiochener wijse leeren mochte.

10 Doe sulcx de Coninck bewilighde/ ende Jason het Priesterdom verkreech/ doe voerde hy alsoheel zijne lieden op de Hellenische wijse.

11 Ende de goede loflijcke wijse van den ouden Coningen/ geordineert/ stede hy ganselijck af/ ende schelijcken af/ door Joannem des Eupolemi vader/ die na Roomen gesonden was/ om met den Romeynen een verbont te maken: en verdelchde de oude eerlijcke ordeninghen: ende richtede andere onerlijcke wijsen aen.

12 Onder de Borch hy boudede op den hups/ ende herzondede/ dat hem de sterckste ionghe ghesellen daer in oefenen moesten.

13 Ende dat Heydensche wesen nam also de overhant/ dat de Priesteren/ des offerens noch des Tempels/ niet meer en achteden.

14 Maer liepen in het speelhups/ ende andere ghen hoemen den bal sloech/ ende spelen Dzeef.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Eñ lieten alſo hāer vaderen zeden vaer-
15 ende hielden de Heydenſchs ſeer coſtelijck.
Sy moeſtent oock wel betalen/ende den
16 gheenen/ dien ſy ſulcke ſpelen wonden na
doen/die ſchickte God ouer haer/ ende moe-
ſtenſe ſtraffen.
Want niet onſes Heeren Gods woorde/
17 en is niet te ſchimpen/het vint hem doch ten
laetſten wel.
Doemen int het groote ſpel te Tyro hielt/
18 ende den Coninck ſelues daer was.
Handt de Hooft wicht Jaſon/ſommighe
19 Antiochenen wt/ geluck als waren ſy van
Jeruſalem/dat ſy dat ſpel oock aenſaghen:
ende ſant by hen henen / drie hondert drag-
mas/ dārmen Hercule daer van offerde:
maer dien ſulcx benoden was/ die ſagen dat
het hen niet ſchickenen ſoude/ende en wou-
den der haluen daer niet toe ghebruycken/
maer erghens anders anwenden.
Daerom hoewel hy het tot Hercules of-
20 fer ghefonden hadde / ſo beſtelden ſy doch
ſchipmſtinghe daer voor.
Dewijle wt Ptolomeus Philometor/ de
21 longhe Coninck in Egypten/ zijnen eerſten
Ruyterdach wtgeſchenen hadde/ doe ſchick-
te Antiochus den Apollonium/ Meneſtei-
ſone/op den ſelnighen Ruyterdach/ in Egyp-
ten/ende doe hy vernam datmen hem niet
hebben en wonde tot eenen Voogdonder/
toech hy weder te rugghe / ende dachte hoe
hy zijn Rijcke in vrede behouden mochte/
ende quam tot Joppe/ende van daer na Je-
ruſalem.
Ende wert van Jaſon/ eñ der gantſcher-
22 ſtadt heerlijck ontfanghen / ende inghelept
met fackelen ende grooter triumphe. Daer
na toech hy weder te Phenicen.
Maer na drie iaren ſchickte Jaſon/ Me-
23 nelaum/des voorgedachten Simonis broe-
der/henen/ſdat hy den Coninck gelt brach-
te/ ende hem van ſommighe noodige ſaken
bernaende.
Ende doe hy by den Coninck in genade
24 quam / hupchelde hy hem/ende brachte het
Voogheyneſterdom aen hem ſeluen / ende
gaf den Coninck drie hondert Centener ſil-
uers meer/dan Jaſon.
Ende quam alſo met des Coninx beuel/
25 weder te Jeruſalem/ ende en handelde niet
als een hooghe Prieſter/maer als een woe-
dende Tyran/ende als een grouſame wilde
Beeſte.
¶ Alſo wert Jaſon/die zijnen broeder van
26 zijnen ampte afgeſtooten hadde/weder voor
enen anderen daer van geſtooten/ ende
moeſte inder Ammoniter lant vlieden.
Ende Menelaus behielt het Regiment/
27 maer doe hy dat gelt / dat hy den Coninck
toeghelept hadde/niet en conde opbringen/
doe het Sofſtratus de Hooftman op der
Burcht van hem opſchre.
Selfs als hem de Coninck beuolen had-
28 de: uerſe de Coninck alle beyde voor hem
roepen:
Ende ſettede Menelaum af/ende veror-
29 dende zijnen broeder Ipſimachum / in zijn
ſtede:ende Sofſtratum ſettede hy ten amp-
manne in Cypren.
Doe her nv alſo beſtelt was/richteden de
30 Thaſers ende Malloters eenen oploop
aen: daerom / datſe de Coninck zijnen by-
wijue gheſchencket hadde.
31 Doe maeckte hem de Coninck haeſtelijck
op/ dat hy den oploop ſtilde/eñ lier de Hooft
Andronicum/ daer tot eenen Stadthouder.
32 Doe dat Menelaus gewaer wert dach-
te hy/dat hy gheleghenthept hadde/ dat hy
wederom tot zijnen outen ſtate comen con-
de/ ende ſtal ſommighe Clepnodien wt den
Tempel/ende ſchanckte den Andronico/ en-
de verrochte ſommighe na Tyro / ende in
andere omligghende ſteden.
33 Doe dat Onias gewaer wert/gaf hy hem
aen een beruchte ſtede te Daphne: die voor
Antiochia leyt/ende ſtrafte hem.
34 Maer Menelaus quam tot Androni-
cum alleene/ende vermaende hem/ dat hy
Oniam grijpen ſoude. Dat dede hy / ende
ginck tot hem / ende overredede hem met
liſticheyt/gaf hem oock zijne hant/eñ eenen
Eedt daer op / dat hy wt der vyāthept tot
hem quame: wāt hy wiſte dat hem Onias
niet goets tot hem en verſach: Ende doe hy
hem alſo overreder hadde/ doorſtac hy hem
teghen alle recht.
35 Dat en dede niet alleen den Joden wee/
maer het verdroot oock veel Heydenen/ dat
hy den vromen man / ſo onbillicken omge-
bracht hadde.
36 Doe nv de Coninck alle ſaken in Cilicia
beſchepden hadde/eñ weder na huys toech/
lieten hem de Joden in allen ſteden aen/
ende oock ſommige Heydenen/ende claech-
den hem / dat Onias onſchuldichlijck ver-
moort was.
37 Ende Antiochus becommerde hem van
herten ſeer daerom:ende het iammerde hem
dat de eerlijcke vrome man / ſo iammerlij-
cken omgecomen was.
38 Ende vergrimmede over Andronicum/
ende liet hem het purpuren cleet/met tſamē
den andereē cieraet/wtrecken/ende hem alſo
onder gantſcher ſtadt contomme voeren/
ende ten laetſten op der ſelver ſtede richten/
daer hy Oniam doorſteken hadde. Alſo
heeft hem Gode na zijner verdienſte weder
gheſtraft.
39 Als nu Ipſimachus/ wt rade zijns broe-
ders Menelai/ veel wt den Tempel geſtolē
hadde / ende het gheſchiede onder den lieden
gemeē was/verſamelde haer de Gemeynte
tegen Ipſimachum/ doe der gulden Clep-
nodien nit hele veel ghenomen waren.
40 Doe haer nu des Gemeynte verſamelt had
de/ende ſeer toornich wert/ruſtede Ipſima-
chus drie duyſent mannen/ eñ wonde hem
niet ghelwelt beſchutten : ende ſettede over
haer eenen outen liſtighen Hooftman.
41 Doe dit de burghers ſagen/ namen ſom-
mige ſteenen/ ſommige ſtercke ſtocke/ſom-
mige wierpenſe met aſſchen onder de oogē.
42 Dat harer gantſch veel verwondet/ ende
ſommige gantſch daer neder geſlagen wer-
den / ende de anderen alle daer van liepen/
ende den Reeckenrooner I grepen ſy by de
Schatcamer.
43 Daer na namen ſy hem met eechte voor.
44 Ende dewijle dat de Coninck / te Tyro
gecomen was/ lieten ſy voor die des raets
Geſchickeden/ den handel voor hem draghē/
dat hy een oordeel daer over ſpreken ſoude.

Als

Menelaus. Andro-nicus.

Onias.

Antiochus laet Andro-nicum rich-ten.

1 Gene. 9. 6

Ipſimachus word gedan-ghen.

I And. dooden ſy etc. Eñ voor ſulcke dingen begonſt het ge-richte te ghen Menelaum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

m Of/ouer-tupcht.

Als het nu Menelaus [illegible] betoont wert/ge-45
lueft de hy Ptolomeo veel gelts / waert dat
hy hem by den Coninck los bidden coude.

Ptolameus bidt Menelaum wt.

Doe ginck Ptolomeus alleen tot den Co46
ninck in zijne Sale/daer hy hem in roerde/
ende onterredede den Coninck.

Dat hy Menelaum/die doch alle onge-47
luck aengherichtet hadde / los liet ende de
arme lieden ten doode beroodeelde / die
doch oock by den Tateren wel onschuldich
ghevonden ende bekent souden worden.

Also werden de ghene/die des volcx ende48
des Tempels sake op het alder trouwelyck-
ste gehandelt hadden/ onschuldichlijck ver-
woocht.

Dat dede sonnighe te Tyro wee / ende49
lieterse eerlijck ter aerden brenghen.

Maer Menelaus bleef by de ampte/wt50
hulpe sonniger gheluckigen in het Hof/ die
zijner genieten/ende wert so langer so erger/
ende leyde den burgheren alle plaghe aen.

Wat 6. Capittel.

1. Wonderlijcke gesichten gesien door die van Ierusalem. 5. Jasons hinderlistichept tegheu de inwoonders Ierusalems / 10. De doot Jasons onmoetelijck. 11. De stadt Ierusalems inghenomē door Antiochum. 13.14. De groote moojt der Joden door Antiochum. 15. ende de Tempel door hem beroost. 21. De verwaentheyt Antiochi. 24. Hy schickt Appollonium tegen de Joden. 25. De verheydt ende schelmerije Apollony. 27. Judas Machabeus vliet inde wilderniſſe.

2 1.mac.1.18 Een gesichte wort in der locht gesien. b 2.Reg.7.6 Esais.13.4

Dade selue tijt/ toech Antiochus ten 1
tweeddenmael in Egypten.

b Ende men sach in der gantscher 2
stadt/ veertich daghen lanck na malcander
deren/in der locht / Ruyters in gulden har-
nasschen/met langen Glasien in eener slach-
oordeninghe.

Ende men sach/hoe sy te samen quamen: 3
ende hen schuen met den Glasien ende schil-
den weerdē: ende hoe sy de sweerden togen/
ende teghen malcanderen schoten/ende hoe
het gulden harnasch blinckerde/ ende dat sy
menigherley harnasch hadden.

Doe badt alleman / dat het doch niet 4
quaets bedupden en mochte.

Jasons hinderlijcke listighe stucken.

Maer daer werdt een valsch gheschrey/ 5
hoe dat Antiochus soude doot zijn. Doe nā
Jason bp dupsent mannen tot hem / ende
greep de stadt aen/ eer sy hen dies versagen:
ende als hy de mueren met den zijnen op-
gheclommen/ ende de stadt ingheuomen
hadde/bloot Menelaus op de wacht.

Ende Jason verwoechde zijne burghers 6
iammerlijcken/ ende en dachte niet/ dewijle
dat hem also geluckte tegen zijne vrienden/
dat het zijn groote ongheluck ware: Maer
liet hem duncken hy hadde gelück tegen zij-
ne vpanden/ ende niet teghen zijne burgers.

Hy en conde nu gheluckewel het Regi- 7
ment niet innemen/maer creech zijnen loon/
als hy verdient hadde/ende bloot met
schanden weder in der Ammoniter lant.

2 2.mac.4.26 Creta Coninck in Arabien.

Daer wert hy ten laetsten verraecht/ voor 8
Creta der Arabier Coninck / dat hy van ey-
ner stadt in de andere moeste vlieden / ende
nerghens seker en was/ oock was hem alle
man vpant / als eenen die van zijner Wet
afvallich was / ende alleman veruloeckte
hē/als eenen verrader eñ vpant zijns vader-
lants/eñ is also in Egypte verstoote woꝛde

Jason sterft te Lacedemonien.

Ende gelijck als hy veel lieden wt haren 9
vaderlande verdreuen hadde/ so moeste hy
oock selue in ellende steruen/te Lacedemon/
daer hy hem verhoopte te ontrouwē/dewijle
dat sy niet malcanderen vrienden waren.

Maer gheluck als hy vele onbegrans 10
wech gewoꝛpen heeft: also is hy oock wech
gheslozen / dat niemant leet om hem ghe-
draghen en heeft / ende en heeft alleene dat
gheluck niet ghehadt / dat hy in zijnen va-
derlande ware begraven woꝛden / maer hy
en heeft oock in der vreemden lande / ghen
gräfcommen hebben.

Als suker woꝛ den Coninck quam / dach- 11
te hy / dat gantsch Judea soude van hē af-
vallen : eñ toech in grimmicheyt in Egyp-
ten/d ende nam Ierusalem met gheweld in.

Eñ liet den cruyst knechten dat sy soudē 12
verslaen/ sonder alle baermherticheyt/wat sy
op der straten ende in de huysen vonden.

Doe verwoꝛchdenen alle met een ander/ 13
ionck ende oudt / mannen ende vrouwen/
kinderen ende ionckvrouwen / Ja oock de
kinderen in de wieghen.

Dat also in drie dagē/tachtentich dupsent 14
menschen quamen/veertich dupsent gevangen/
eñ by tachtentich dupsent verrocht werde.

Maer Antiochus en liet hem daer af niet 15
ghenoeghen / maer greep oock de allerhey-
lichste stede op aerden aen/ende Menelaus
de verrader brachte hem daer heinen in.

f Doe roofde hy met zijnen veruloeckten 16
handen/ de heylighe Vaten/ ende alles wat
de andere Coninghen tot den Tempel ghe-
geuen hadden / tot berciernige ende eeren/
dat raepte hy met zijnen sondighen handen
henen weck.

Ende verhief hem seer/ende en sach niet/ 17
dat de Heere suiker verhengde over die/die in
der stadt waren / om haren sonden wille.

g Dat was de oorsake/ dat Godt de hey- 18
lighe stede / so schandelijcken liet/
anders soude het Antiocho enen ghegaen
zijn/als den Heliodoro/h die van den Coninc
Seleuco wt gesonden was/ de Schatcame-
ren te besien / ende werdt so wel daer mee
ghelaghen/dat hy moeste van zijnen i wa-
nelijcken voornemen af laten.

19 Want Godt en heeft het volck niet wa-
rerozen/om der stede wille/maer de stede/
om des volcx.

20 Daerom moeste den heyligheu Tempel
selue oock swere liden/ doe het volc gestraft
wert / ghelijck als hy oock wederom des
volcx ghenade: want ghelijck als den Tem-
pel / vande vpanden inghenomen werde/
doe de Heere voorwaer was: also is hy oock
weder ter eeren: Ende te rechte ghecomen/
doe hen de Heere weder ghenadich wert.

21 De sonnde nu alles dies/dat Antiochus
wt den Tempel gherooft hadde/is achtien
hondert Centener silvers / die nam hy met
hem / ende toech fluer na Antiochien/
met sulcker stoutheyt ende hooueerdicheyt/
dat hy dachte/ hy wonde nu de aerde na-
ken/dannen daerop scheepen soude/ghelijck
als op der zee/ende de zee/ dannen daer op
wandelen soude/ghelijck als op der aerden.

22 Ende liet na hem te Ierusalem sommi-
ge amptlieden/boose schalcken/Philippum
wt Phrygia / die noch ergher ende boosder
was/dan zijn heere.

Te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

te Garizim/Sudzonicum/est tot die bep-
23 dan/ Menelaum/ die noch erger was/ dan die andere alle/om zijn eygē volck te plagē.
Dewijle nv Antiochus den Joden so seer
24 bpant was/ le schickte hy hem den schenlicken hoene Apollonium / met twee ende twintich duysent mannen/int lant/ende geboot hem/ hy soude alle volwassen mannen verworghen/ maer de vrouwen / ende het ionghe volck vercoopen.
Als hy nv voor Jerusalem quam / hielt
25 hy hem vreedtsaem / tot op den Sabbathdach/daer de Joden in vieren: doe gheboot hy zijne lieden/dat sy hen haestelijck souden wapenen.
Als nv allenxen toeliep/ende sien woude
26 wat daer voordē soude/ liet hyse alle doorsteken/ ende quam also met den gantschē hope in de stadt/ en verstoech een groote veelheyt.
Maer Judas Machabeus maeckte
27 hem daer van/met negben broederen/ in de wildernisse ende het gheberechte / ende ontvlieh hem daer / met alle dien / die hen tot hem begeben hadden/ m van den cruyderen/ op dat hy met en moeste onder den onreynen Heydenen leuen.

Dat vij. Capittel.

1. Antiochus dwingt de Joden de Wet des Heeren te verlaten. 2. Hy verontreynicht den Tempel te Jerusalem. 7. Hy dwingt de Joden tot onreplicken offerhanden. 10. Twee vrouwen om het besnijden harer kinderen gestraft. 11. Sommige Joden op den Sabbath omgebracht. 12. Vermaninge tot de lesers, waerom Godt de zijne straft. 18. De vermaerde volstandicheyt Eleazari.

Net lange daer na/a sant de Coninck 1
eenen ouden man van Antiochia/dat hy de Joden dwinghen soude/dat sy van haeer Vaderen Wet af vielen / ende Godts Wet niet meer en hielden.
Ende dat hy den Tempel te Jerusalem/ 2
verontreynighen soude / ende hem heeren: Dat Jouis Olympij Beecke: en den Tempel te Garizim/ Jouis/ Xenij Beecke/ dewijle vreemde lieden aldaer woonden.
Maer sulck een verwoest wesen / dede 3
eenen yeghelicken seer wee.
Want de Heydenen swelchden ende 4
haasten inden Tempel/ ende bedzeuen allerley onreyne met den vrouwen in der heylighen stede/ ende droegen daer veel dinghen in/dat hen niet en betaemde.
Men offerde op den Altaer/ offeren in 5
de Wet verboden:
Ende en hielt noch den Sabbath / noch 6
andere gewoonlijcke hyerdagen: ende daer en doffte hem gantscheijck niemant laten mercken/dat hy een Jode was.
Maer men dzeffe met gewelt/alle maen- 7
den tot den offer/wanneer des Coninex geboorten dach was : wanneermen nv des Bacchi Feest hielt/e so dwanckmen de Joannzen moesten omgaen.
Men hadde ock wt des Ptolomei aen- 8
bringhen een ghebodt laten wtgaen/aen de steden der Heydenen/ die rontomme Jerusalem waren: dat sy de Joden allenthalven tot den Offer dwinghen souden.
Ende so sommighe daer vast by bleuen / 9
dat sy het met den Heydenen niet houden en wouden/ die soudemen stuck voorsteken.
Daer sachmen eenen grooten iammer. Twee vrouwen ommen ghebzacht
10 d Twee vrouwen werden daer voor ghebzacht / daerom dat sy hare sonen besneden hadden / dien hantmen de kinderen aen de borsten/ ende voerdese rontom in der gantscher stadt/ende wierpense ten laetsten over de muren henen af. d 1. mac. 1. 62
11 e Sommige hadde hen op het naeste versteken inde holen / op dat sy den Sabbath houden mochten: de selue/ als het Philippo aengeseyt wert/verbzandemen: f want sy en wouden hen niet weeren/op dat sy hen aenden Sabbath niet en bergrepen. e 1. mac. 2. 36 f 1. mac. 2. 36
12 Ick moet nv hier den leser vermanen/dat hy hem niet en erghere over desen iammer: maer ghedencke/ dat hen de straffe niet ten verderue / maer ons ter waerschouwinghe gheschiet sy. Een vermaninghe tot den leser
13 * Want dat is een groote ghenade / dat Godt de sondaers stuert / dat sy niet voort en gaen / ende is in corten achter hen met der g straffe. * Prou. 3. 12 g Prou. 3. 11
14 Want onse Heere Godt en siet ons niet so langhe nae / als den anderen Heydenen/ die hy laet henen gaen/tot dat sy hare mate der sonden vervullet hebben / dat hyse daer na straffe:
15 Maer weert ons/ dat wy het niet te veel en maken/ende hy hem ten laetsten aen ons niet wreken en moete.
16 Daeromme en heeft hy zijne barmhertichept noch nopt gantscheliicken van ons genomen: ende oft hy ons alreede met eenen ongheluckе ghetuchtigher heeft / so en heeft hy doch gheliickewel zijn volck niet gantsch verlaten.
17 Dit hebbe ick tot eener vermaninghe willen segghen: nv willen wy weder op de Hystozien comen.
18 Daer was van de voornemste Schziftgheleerden een/ Eleazar/ een oudt bedaecht ende nochtans een seer schoon man/den selnen bzaken sy met ghewelt den mondt op/ h dat hy swijnen vleesch eten soude. Eleazar. De Joden wozden gedwongen swijnen vleesch te eten. h Leuit. 11. 7 Deut. 14. 8
19 Maer hy wonde liever eerlijck steruen/ dan so schandelijck leuen / ende leet het verduldichlijck.
20 Ende doe hy ter martelije ginck/ straffede hy de ghene die daer verboden vleesch aten/ wt lief de des tijdtlijcken leuens.
21 Die nv daer toe ghezoudeert waren/ dat sy de lieden tot swijnen vleesch teghen de Wet dzingen souden / dewijle sy hem eenen langhen tijt ghekent hadden/namen sy hem op een zijde/ ende seyden: Sy wouden hem vleesch brenghen / dat hy wel eten moeste/ maer hy soude hem ghelaten / gelijck of het ghecffert swijnen vleesch ware/ende soude het den Coninck te wille eten.
22 Op dat hy also bpden leuen bleue / ende de oude * kennisse gheniete. * Of conduschap.
23 Maer hy bedachte hem also / als ook dan zijnen grooten ouderdom/ende ysgrauwen coppe/ock zijnen goedē wesen/dat hy van ieuget op ghewoert hadde/betaemde/ende der heyligher Godtlicker Wet ghelijck was/ en sepde claer wt: Schickt my liechts voort weck onder de aerde/ mit graf. Eleazar wil liever sterue/ dan Godts Wet oneerre den.
24 i Want het soude mijnē ouderdom quaelijck betamen/dat ick also huychelen soude: dat de ionghe ieughet ghedencken moeste: i 1. Thess. 5. 22

Eleazar/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eleazar / die nv vierentwintich Jaer oudt is/ sy oock een Heyden ghewozden.

Eñ so alsoo dooz mijn huychelije verleydet werden/dat ick my also vooz de lieden stelde/ ende mijn leuen/sulck eenen cleynē tijt/dien ick noch te leuen hebbe/also * verschoonde: dat ware my een eewighe schande.

Ende dus waer/wat hebbe ick doch daer van / wanneer ick schoon als nv der menschen straffe also ontuolde / k dewijle ick doch Godts handen / ick sy leuendich ofte doot/niet ontlieden en can?

Daerom wil ick als nv vrolijckē sterue/ als het my ouden manne wel betaemt.

Ende der ieuget een goet exempel na laten/ dat sy gewillichlijck ende vrijmoedichlijck/ om der heerlijcker heyliger Wets wille/ steruen. Doe hy dese woozden also ghesproken hadde / brachtemen hem aen de martelije.

De gene nv/die hem leyden/ende hem te vozen vriendelijck geweest waren/vergrimden op hem/ om der woozden wille: want sy meynden/ hy hadde het wt l verwaentheyt gheseyt.

Ende als sy hem nv ghesla̅ghen hadden/ dat hy nv sterue moeste/ suchtede hy/ende sprack: De Heere dien niets verbozghen en is/die weet het/dat ick de slagen ende groote smerte / die ick aen mijnen lijue dzaghe/ wel hadde moghen voozby gaen / wanneer ick gewilt hadde:maer na der ziele lijde ick se gheerne/ om Gods wille.

Ende also verschiet hy:/ eñ heeft met zynen doot een troostelijck exempel na gelatē/ dat niet alleen de ienghet/maer oock eenen yeghelijcken ter deucht vermanen sal.

Dat vij. Capittel.

1. Seuen ghebzoeders met tsamen de moeder/ wzeedelijck ghepijnicht ende ghemartelseert dooz Antiochum/ 20. ende 27. De verwonderlijcke volstandichept der moeder.

Seuen bzoeders met tsamen hare moeder wozden gemartelt ende gedoot.

a Hab. 11.36
b Leu. 11.7.26
Deut. 11.7

I.

DAer waren oock seuen bzoeders / met hare moeder genangen/eñ a met geselen ende rieme̅n ghegheesselt / ende ghedzonghen banden Conincx/dat sy swijnen vleesch eten souden / b dat hen in de Wet verboden is.

Doe seyde de outste onder hen also: Wat wilt ghy veel vzagen/ende van ons weten? wy willen eer sterue̅ / dan yet teghen onse vaderlijcke Wet handelen.

Doe vergrimde de Coninck / eñ geboot: Men soude haestelijck pannen ende ketelen oner het vyer setten.

Doemen dat ghedaen hadde/geboot hy: Men soude den outsten de tonghe wt snijden/ende de handen ende voetē af houwen/ dat het de andere bzoeders/ ende de moeder aensaghen.

Als hy nv also stomp afghecozt was/ liet hy hem ten vyere vzenghen / ende in der pannen vzaden: ende doe de vlamme allenthalue in de panne sloech / vermaenden sy henseluen onder malcanderen met tsamen der moeder/ dat sy soudē onvertzaecht sterue̅/ende seyden:

Godt de Heere sal het recht aensien/ende ons ghenadich zijn/als Moses betuycht in zynen ghesange: c Ende hy is zijnen knechten ghenadich.

c Deut. 32.36

II.

Als de eerste so verscheyden was/ vzacht men den anderen oock henen/op dat sy haren moetwille met hem bedzeuen: ende toghen hem hupt ende hapt af/ ende vzaeten den hem: Of hy swijnen vleesch eten wilde / ofte het gantsche lijf / met allen vdmaten martelen laten:

8 Maer hy antwoozde op zijn spzake/ende seyde: Ick en wils niet doen. Doe namen sy hem / ende martelden hem / gheliick als den eersten.

9 Als het nv met hem in zijnen laesten was/ spzack hy: Ghy vervloeckte menschen/ ghy neemt my wel het tijtlijcke leuen/maer de Heere aller werelt/sal ons/wy die om zijner Wet wille sterue̅/ d weder opwecken tot eenen eewighen leuen.

b Ioan. 5.21
2. Thes. 4.16
1. Cor. 15.52

III.

10 Daer na namen sy den derden/eñ beuen oock haren moetwille met hem: ende doe sy het van hem epschten/ reckede hy de tonghe vzy wt/ende streckte de handen heuen.

11 Ende spzack vrijmoedichlijcken: Desen lidmaten heeft my Godt dan den Hemel gegeuen:daerom wil ick se gheerne weder varen laten / om zijner Wet wille: want ick hope/ hy salse my wel weder gheuen.

12 De Coninck nv ende zyne dienaers/ verwonderden hen/ dat de Jongelinck so vrijmoedich was / ende de martelye so gheheel niets en achtede?

IIII.

13 Doe dese oock doot was / pijnichden sy den vierden oock/ ende gheesselden hem.

14 Ende doe hy nv sterue̅ wonde / spzack hy: Dat is eenen grooten troost / dat wy hopen: Wanneer ons de menschen verwoghen / dat ons Godt weder opwecken sal: maer ghy en sult niet weder opgheweckt wozden/ e ten leuen.

e Ioan. 6.40

V.

15 Daer nae namen sy den vijfsten / ende gheesselden hem oock / die sach Antiochum aen/ ende spzack tot hem:

16 Ghy zijt een menschē/ende moet sterue̅: maer dewijle ghy geweldich op aerden zijt/ so doet ghy wat ghy wilt : dat en sult ghy doch niet in den sin nemen/f dat ons Godt gantschelijcken verlaten heeft.

f 1. Sam. 12.22
Psal. 118.8

VI.

17 Vertreckt het een cleyne wijle/so sult ghy gewaer wozden/hoe machtich dat Godt is/ g die v ende nwe ghelachte/ plaghen sal.

g 1. Sam. 2.6

VII.

18 Nae desen vzachten sy den sesten oock voozt/de selue seyde oock/doe hy nv sterue̅ soude: Ghy en sult my so niet bedzeghen: h Want wy hebben dit lyden wel verdient/ daerom dat wy ons aen onsen Godt verschuldicht hebben/ende hy handelt verschrickelijcken met ons.

h 1. Mac. 2.61

19 Maer het en sal v so niet i altijdt gheluc ken/dat ghy also teghen Godt raest.

i Ezech. 2.8
Act. 9.16

20 Maer her was een groot wonder / aen der moeder / ende is een exempel / dat wel weert is/datmē het van haer schzijue: want sy sach hare soue̅ alle seuen op eenen dach/ na malcanderen martelen/ende leet het met grooter gheduldicheyt/om des hopens wille/die sy tot Godt hadde.

De moeder

21 Die maeckte se so moedich / dat sy eenen sone nae den anderen op hare spzake troostede/ende baettede een manlijck herte/ende spzack tot hen:

22 Ick ben iae uwe moeder / ende hebbe v lieden ghebaert : maer den adem ende het leuen en hebbe ick v lieden niet ghegheuen/ noch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

noch uwe ſtadtmaten alſo ghemaeckt.
Daerom ſal die / l die de werelt ende alle menſchen ghe-
ſchapen heeft / blieden den adem ende het leuen ghenadichlijcken we-
der geuen / m ghelijck als ghylieden het als-
mu om zijner Wet wille / waghet ende va-
ren later.
Doe Antiochus dit hoorde / mepnde hy
ſp verachtede ende beſpottede hem op hare
ſprake: ende nam den iongſten ſone voor
hem / die noch overgebleuen was / ende ver-
maende hem met goede woorden / ende ſey-
de hem tot met eenen eede: Wanneer hy
dan zijne vaderlijcke Wet afreden wonde /
ſo ſoude hy eenen ghenadighen heere aen
hem hebben / ende wonde hem rijcke / ende
eenen heere van hem maken.
Doe hy hem nu niet en wonde overreden
laten / liet de Coninck de moeder voor hem
comen / ende vermaendeſe / dat ſy doch den
ſone wonde overreden / op dat hy by den
leuen behouden werde.
Doe hyſe met veel woorden gebeds had-
de / ſeyde ſy tot hem: Sy wonde het doen.
Maer ſy ſpottede ſlechs met den Tyran:
want ſy guick tot den ſone / en ſpraek hey-
melijcken / op hare ſprake met hem / ende
ſeyde: Ghy mijn lieue kint / dat ick neghen
Maenden onder mijnen herten ghedragen /
ende drie Jaren ghevoedet / ende met groo-
ter moeyte opghenoet hebbe / ontfermet v
doch over mij:
Siet aen Hemel ende aerde / ende alles
wat daerin is: en dit heeft God altemael van
niets ghemaeckt / ende wy menſchen zijn
oock alſo ghemaeckt.
Daerom en o vreeſt v niet voor dē Hene-
ker / maer ſtreft ghecrne / ghelijck als uwe
broeders: op dat v de ghenadige Godt / met
uwen broederen / p weder leuendich ma-
ke / ende mp weder ghene.
Doe de moeder met den ſone noch alſo
ſpraek / ſpraek de Jonghelinck: Waer nae
wachtet ghy lieden? En denckt doch niet /
dat ick den Tyran hierin wil ghehoorſaem
zijn: maer ick wil de Wet houden / q die on-
ſen vaderen door ſ Moſen ghegheuen is.
Ende ghy / ghy die den Joden alle leet
aendoet / r ghy en ſult onſen Heere God niet
ontloopen.
/ Wy lijden om onſer ſonden wille / dat
is waer.
Ende of wel de leuendige God / t een wij-
le op ons toornich is / ende u ons ſtraffet
ende tuchticht: ſo ſal hy doch zijnen knech-
ten wederom ghenadich worden.
Maer ghy godloſe vervloeckte menſche /
verheft v om uwer ghewelt niet te ſeer / en-
de en verlaet v niet op de ydele hope / dat
ghy de kinderen Godts vervolghet:
Want ghy en zijt den ghenchte des Al-
machtighen Godts / x die alle dinck ſiet / y
noch niet ontloopen.
Mijne broeders / die hen eenen cleynen
tijt hebben laten martelen / z die verwach-
ten nu dat eewighe leuen / a nae der belofte
Godts: maer ghy ſult na den oordeele Gods
gheſtraffet worden / gelijck als ghy na uwen
hoochmoede verdienet hebt.
Ende ick wil mijn lijf en leuen / om mij-
ner vaderen Wet wille / benen ghenen / ghe-
lijck als mijne broeders / en tot Gode ſchre-
en / dat hy zijnen volcke in cozten genadich
worde / b maer ghy ſult noch ſelues / door
groote martelije ende quale moeten beken-
nen / dat hy alleen de rechte Godt zy.
Maer Godts toorne / ſal aen mp en mij-
nen broederen ophouden / welcke billichen /
over onſe gantſche volck ghegaen is.
c Doe dit de Coninck hoorde / werdt hy
dul ende wrſinnich / en liet hem noch ſeerder
martelen / dan de andere: want het verdroot
hem / dat ſy hem noch daerroe beſpotteden.
Alſo is deſe oock zijn heuen ghekomen /
ende heeft alle zijnen trooſt op God ghe-
ſet.
Ten laetſten werdt de moeder oock ghe-
richter.
Dit zy nu ghenoech vande Heydenſche
offeren / ende der grouwelijcker martelije.

Dat viij. Capittel.

1. Judas Machabeus verſamelt een Heyr / tot beſchuttinge zijns lants. 2. Hy bidt God / dat hy zijns volcx erbarme. 5. Dyonichepst Judæ. 9. Nicanor wort in Judea geſonden / om Judam te wederſtaen. 16. De vermaninghe Jude aen de zijne. 23. Eleazar doet het Wetboeck leſen tot Judam ende de zijne. 24. Overwint Nicanozem in den nacht. 27. De Joden na de overwinninghe / vperen den Sabbath / ende louen den Heere. 30. Timotheus ende Bacchides worden geſlaghen inder ſlacht door Judam. 32. 33. Philarchus ende Caliſthenes worden door de Joden ghedoot.

1 Nv dan / Judas ſ Machabeus ende zijne ghe-
ſellen / ginghen heymelijcken hier ende daer in de vlecken / ende rie-
pen te ſamē / hare vrientſchap / ende alle die / die noch by der Joden gheloone ghebleuen waren / alſo dat hy by ſes duyſent mannen te hoope bzachte.
2 Ende ſy riepen God aen / dat hy dat ar-
me volck / dat dan allenan geplaecht wert / aenſien wonde / ende hem ontfermen wonde over den Tempel / welcke de godtloſe menſchen ontheplicht hadden:
3 Eñ over de verdoymen ſtadt / die gantſch
woeſte werdt.
4 a Ende dat hy dat ontſchuldighe bloedt / dat tot hem riep / hoorē / ende der ontſchuldighen kinderkens / die teghen alle recht doorſteken waren / ghedencken wonde / ende de laſterunghe zijns Naems wreken.
5 b Ende ſ Machabeus met zijnen hoope / plaechde de Heydenen gantſch ſeer: want de Heere liet af van zijnen toorne / ende werdt hen weder ghenadich.
6 Hy overuiel de ſteden ende vlecken / eer
ſy hen dies verſagen / ende ſtackte aen: ende nam de aller bequaemſte plaetſen in / eñ de-
de den vyanden groote ſchade.
7 Ende alderneeſt dzeef hy dat by nachte / alſo dannen wijdt ende dzeet van zijne da-
den ſeyde.
8 Doe nu Philippus ſach / dat hy ſo lan-
ger ſo ſtercker werr / ende wijſe dat het hem ſo gheluckte / ſchreef hy aen Ptolomeum / den hooftman in neder Syria / eñ Phenice / om hulpe: want dē Coninck lach veel daer aen.
9 c Doe ſchickte Ptolomeus zijnen alder-
beſtē vrient Nicanor / des Patrocli ſone hen-
nen / met twintich duyſent mannen / dat hy de Joden gantſchelijcken vvroeghen ſoude: eñ gaf hē eenen hooftman te hulpe / met na-
men Gorgias / die een ervaren crijger was.

Maer

Judæ. 2.
b 2. mach. 9.5
c Dan. 3.10
De moeder wort oock gherichter na dē ſonen.
Judas ſ Machabeus troo-ſtet de Jo-den.
Philippus
Nicanor.
c 1. mac. 3. 38

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Nicanor vercoopt noch de huyt/ eer hy den Heyr steket.

Maer Nicanor dachte/ hy wonde van den ghenanghenen Joden/ dat ghelt inco-
men/dat de Coninck den Romeynen Jaer-
lijcx ghenen moeste/ namelijcken twee duy-
sent Centener.

Daerom schickte hy also haest in de ste-
den aen der zee hier ende daer/ ende liet wt
roepen/dat hy de Joden vercoopen wonde:
tnegentich Joden voor een Centener: want
hy en dachte niet / dat hem de straffe van
Godt so nae was.

Doe nu Judas hoorde vanden heyre/dat
Nicanor voerde / hielt hy het zijnen Joden
voor/ die hy hem waren / hoe daer een heyr
comen soude.

Die nu vertzaecht waren / eñ en hadden
dat vertrouwen niet tot Godt/dat hy straf-
fen soude/die liepen daer van / ende bloden.

Der Joden ghebedt tot Godt.

Maer de andere vercochten alles wat sy
hadden / eñ baden den Heere/dat hyse doch
verlossen wonde / die Nicanor alreede ver-
cocht hadde/eer hyse ghenanghen hadde.

Ende en wonde hy het niet om haren
wille doen / dat hy het doch dede / om des
Verbonts wille/ dat hy met haren vaderen
ghemaeckt hadde/ende om zijns heerlijcken
grooten Naems wille / daer sy na genoemt
waren.

d 1.mac. 5.16

Judas ver-maent ende stercket de zijne.

2 Deu.20.3
2.Par.20.15
1.Mach. 4.8

d Als nu Machabeus zijne liede te hoo-
pe gebracht hadde/by ses duysent/vermas-
de hyse ten eersten : Dat sy hen voor de vy-
anden niet en ontsetteden/noch en vreesden
voor den grooten hoope der Heydenen / die
haer tegen recht ende onbillickheden plaech-
den/ maer souden hen manlijck weeren.

Ende ghedencken aen de versmaethept/
die sy der heyligher stede aenghelept/ ende
hoe sy de stadt ghesmaet ende ghplaecht/
ende de Wet afghedaen hadden.

f Jere.17.5
Psal.20.8

f Sy verlaten hen / (sprack hy/) op haren
harnasch/ende zijn vol hoochmoets: Maer
wy verlaten ons op den Almachtigē God/
die daer can in eenen oogenblicke/ niet al-
leen dien / die als nu teghen ons trecken/
maer de gantsche werelt daer neder slaen.

Hy vertelde hen nu oock alle historien/
hoe Godt dickwils so ghenadichlijck haren
vaderen gheholpen hadde:g hoe Sennache-
rib / met hondert ende vijf ende tachtentich
duysent mannen / in eener nacht omghero-
men was.

g 2.Mac.15.35
Esaie.37.36
Job.1.21
Spr.48.24
1.mac.7.40

Hoe het inder slachtinge te Babylon/te-
ghen de Galaten toegegaen was: hoe sy al-
le in grooten noot ghecomen waren / acht
duysent Joden / ende vyer duysent Mace-
doniers: hoe de Macedoniers van vreese
stille ghehouden/ende acht duysent Joden/
alleen met der hulpe Godts / hondert ende
twintich duysent mannen verslaghen/ ende
groot goet daer door vercreghen hadden.

Doe hy hen met sulcke woorden/een her-
te gemaeckt hadde/dat sy om der Wet/en-
de haers Vaderlants wille/ gheerne sterven
wouden.

Judas ordineert zijn volck.

Maeckte hy vier hooyen/ ende ordineer-
de zijne broederen voor aen der spitzen / dat
syse leyden souden:namelijcken/Simonem/
Josephum/eñ Jonathan/ eñ dede by eenen
peghelijcken/ vijfthien hondert mannen.

Daer na liet hy Eleazarum het heylighe
Boeck lesen / ende gaf hen een teecken/
dat hen God helpen soude: h ende tooch als
so voor aen de spitzen/voor den anderen hē-
nen/ende greep Nicanorem aen.

h 1.mac.3.19
2.mac.8.16
Judith 14.

Ende de Almachtighe Godt stont hen
by / dat sy het gantsche heyr in de vlucht
sloeghen/en de veel verwondeden / ende by
neghen duysent versloeghen.

Ende iaechden dien na / die daer ghero-
men waren / dat sy de Joden coopen wou-
den/ende namen hen het ghelt.

Doch moesten sy gelijckewel weder om
keeren / want het was den anent voor den
Sabbath: Dat was de oorsake/dat sy op-
hielden ghenen na te iaghen.

Daer na plonderden sy / ende namen de
harnasschen ende dat gheweer/ ende hielden
Sabbath / ende loef den ende paesen Godt/
diese op dien dach * verloft/ ende weder be-
gonnen hadde/zijne ghenade te bewysen.

* Gal. 4.10.
Coloss. 2.16.

i Nae den Sabbath deylden sy den roof
wt/onder den Armen/ Weduwen eñ Wee-
sen/ ende het overgheblevene behielden sy
voor hen ende hare kinderen.

Ende sy hielden een gemeyn ghebedt/dat
doch de barmhertighe Godt / zijnen toorne
gantschelijck wouden af wenden.

Daer na hielden sy veel slachtingen met
k Timotheo ende Bacchide / ende verloo-
gen bouen twintich duysent mannen / ende
namen de sterckten in / ende deylden den
roof ghelijck wt/onder hen/ ende verdeenen
Weesen/Weduwen/ende de Ouden.

Timotheus.
Bacchides.

Ende doe sy gheplondert hadden/bracht-
ten sy de wapenen op de sterckten eñ voer-
den oock grooten roof na Jerusalem.

1 Mach. 9.1.
Plutarchus
Ende 1 brachten eenen hooftman by Ty-
motheo om eenen Godloosen man / die de
Joden seer ghplaecht hadde.

Dat is.

* Ende als sy te Jerusalem de overwin-
ninghe heerlijcken begingen/ verbranden sy
die/ die des Tempels deuren verbrant had-
den:namelijcken/ Calistheneñ / die hem in
een huys hadden versteken: ende vergolden
hen hare hoosheyt.

Joannes Hircanus.

Maer de schandelijcke Nicanor/die duy-
sent cooplieden/de Joden te coopen/besteit
hadde/

Werdt door hulpe des Heeren veroot-
moedicht/ van dien / die hy voor niets en
achtede:ende moeste zijn eeren cleet aflegg-
bloot op de zee/ende quam alleen met groo-
ter schande/dewijle hem zijn heyr verslagen
was/ te Antiochia.

Ende die den Romeynen gheloeft hadde/
hy wonde hen/ wāneer hy Jerusalem inna-
me/een schattinghe genen:die moeste nu be-
kennen/God ware een Beschermer der Jo-
den/eñ dat sy/ so sy zijne Wet hielden / van
niemande en conden verseerighet worden.

Dat ix. Capittel.

1. Antiochus van Persen wederghekeert/ wil op de Joden zijn schande wreken. 5. Hy wordt vanden Heere door een ongeneselijcke crancheyt ghestaghen. 13. Hy bidt tot den Heere. 19. Hy belooft hem met den Joden te vereenighen. 28. Het boeck bevelen Antiochi totten Joden.

Antiochus moet met schanden weder wt Persien treē-ken.

1 Maer desen tijt moeste Antiochus met schanden weder wt Persien trecken.

2 Want als hy na Persepolim ghetoghen was / ende hadde hem daer onderstaen de

1.mach.6.1

de Heecken te plonderen/ende de stadt in te
nemen/waren de burgers op/ende weerden
hen/ende dienen Antiochum te rugghe/dat
hy niet schanden moeste aftrecken.
Als hy nu te b Ethbathana was/ quam 3
het hoor hem / hoe het Nicanor c ende Ti-
mothen ghegaen was.
Doe begrunde hy/ en dachte de smaet- 4
heyt aen den Joden te wreken: ende boer
dach ende nacht / op dat hy d oth in corten
tyden quame: want Godts toorne dreef
hem/ dat hy soo hoochmoedich ghesproken
hadde: Doe haest als hy te Ierusalem qua-
me/soo wonde hy dan der stadt eenen doo-
denkuyl maken.
d Daerom strafte hem de Almachtighe 5
Heere/de God Israels/ e die alle dinck siet/
met een heymelijcke plaghe / die niemandt
beelen en conde: want soo haest als hy dat
gesproken hadde/ quam hem soleken een suy-
dinghe inden lijue / ende suicken een groot
* kuypen inden darmen/ darmen hem niet
helpen en conde.
Ende voorwaer / hem gheschiedde enen 6
recht / f daerom dat hy andere lieden met
menigherley / ende te vozen ongehoorder
maniere/gheplaecht hadde: noch en liet hy
van zijnen hoochmoede niet af.
Maer werdt noch * rasender/ en bzande 7
van boosheyt regen de Joden/ende haeste
hem: ende int rennen viel hy so hardt van
den waghen/ dat het hem in alle zijne lidt-
maten scheurde.
Doe moeste die / (die hem te vozen dan 8
grooter hoogheerdije duncken liet/hy wonde
der zee gebieden/en de berghen op malcan-
deren setten/) van eenen eenigen balle/ hem
op eenen hoop bare dzagen laten/ dat peghe-
lick wyp aen hem sach/de macht Godts.
Ook wiessen g Maepen wt den ber- 9
ghen/ uitcorten lijue/ende verwijdde met grooter
fuerten/dat daer gantsche stucken van zij-
nen lijue vielen: ende stanck so seer/dat nie-
mant voor den stancke blijuen en conde.
Ende die hem te vozen duncken lier/dat 10
hy aen den hemel coerde/dien en conde nie-
mant verdzaghen / om des onlydelijcken
stancx wille.
Doe moeste hy van zijnen hoochmoeden 11
afaten/ende hemselnen bekennen / dewijle
hy van Gode also aenghegrepen was/ende
de smerten altoos grooter werden.
Esi en conde een laetsten den stanck sel- 12
ue niet meer verdzaghen. h Doe spzack hy:
Het is doch recht/ dat men hem voor Godt
verootmoedighe / ende dat een sterffelijck
menschc so vernieten niet en zy/dat hy hem
duncken late: Hy zy Gode ghelyck.
Ende de doof wicht hief aen / / en badt 13
tot den Heere / die hem nu niet meer over
hem ontfermen en wonde.
Ende ghelooft de/ dat hy de heylige stadt/ 14
i die hy te vozen dachte te verdelghen/ende
eenen doodenkuyl daer van te maken/wont-
de hy laten.
Esi de Joden/ die hy te vozen niet weert 15
en achtede/dat sy souden begraven worden/
maer haer den voghelen ende ghedierten
wonde te verslinden ghenen: die wonde hy
bey laten/gelyc als de burgers te Attehenen.
Ende den heyligben Tempel/ dien hy te 16
vozen beroost hadde / wonde hy met alder-
ley cieraet weder cieren/ende veel meer hey-
liges dinct daer in geuen/dan daer te vozen
gheweest was:ende wat Jaerlijer in de of-
feren verdaen wert/ dat wonde hy van zij-
nen eyghen renten ghenen.
Daer toe wonde hy selue een Jode wor- 17
den/ende aen allen eynden de macht Gods
pzysen ende vercondighen.
Ende doe de cranckheyt niet en wonde 18
afaten:want Godts rechtueerdigen toorn/
was te hart over hem ghecomen : doe ver-
zwyffelde hy aen zijn leuen/ ende schzeef de-
se ootmoedighe schzift aen de Joden / ghe-
lyck nauolghet:
Antiochus de Coninck ende Vorst/ ont- 19 Antiochus
biet den vzomen Joden/zijne groete. schrijft aen
So ghylieden met rsamen uwen kinde- 20 de Joden.
ren wel ende ghesont zijt / ende het v wel
gaet: Dies dancke ick Godt: maer ick ben
seer cranck.
Dewijle ick gheerne wonde eenen ghe- 21
meynen vzede behouden/ gelyck het dan de
noot eyschet / nae dien ick op der reyse wt
Perssien/cranck ghewozden ben:
So dencke ick genadichlijcken aen uwe 22
trouwe ende vzientschap / hoewel ick hope/
het sal beter met my wozden.
Ende nademael mijn vader/als hy in de 23
Ouerlanden ouertoogh/ eenen Coninck na
hem maeckte:
Op dat men wiste/(wanneer daer ergens 24
een ongheluck ghemiele/ of anders omrede
wert) wie heere zijn soude/ ende het rijcke
niet dan malcanderen en quame:
Alsoo ick oock/dewijle dat ick sie/dat de 25
onluyghende Vorsten / nae mijn Coninck-
rijcke * poogen/wanneert my qualijck gin- * An. trachten.
ghe: soo hebbe ick mijnen sone Antiochum/
den Coninck ghemaeckt / dien ick v lieden
dickwils trouwelijck beuolen hebbe / wan-
neer ick in de Ouerlanden gheroghen ben:
den seluen beuele ick v nu oock.
Derhalben vermane ende bidde ick v 26
lieden/om alter weldaden wille/die ick allen
int gemeyne/ende insonderheyt tegen eenen
yeghelijcken/bewesen hebbe : Dat ghy my/
ende mijnen sone/voorzaen vziendelijck en-
de trouwe zijn wilt.
Want ick verhope my dies tot hem / hy 27
sal hem ghenadichlijck ende vziendelijck te-
ghen v houden/ende mijne wijse volghen.
Alsoo sterf de moozder ende Godslaste- 28 Antiochus
raer Antiochus / in grooten smerten/ (ghe- sterft.
lyck als hy anderen lieden ghedaen hadde) 1 Mach. 8.26
in eenen vzeemden lande/ende inder wilder- 1 mac. 6.16
nisse/eens jammerlijcken doots.
Ende Philippus/die met hem opgenoet 29 m Of, befchie-
was/ m dachte hem ter Aerden : ende de- te.
wijle hy hem voor des Antiochi sone vzees-
de/ bloot hy in Egypten / tot den Coninck
Ptolomeum Philometozem.

Dat 2. Capittel.

1. Machabeus neemt Ierusalem wederom in. 3. Hy repuicht den Tempel. 6. Het volck houdt Feest ander Hepninghe des Tempels. 8. Het woz ghebooden darmense alle Jaren houden sal. 10. Antiochus Eupator/ de sone Antiochi des Edelen / coemt in zijns vaders plaetse. 12. Ptolomeus ghenoemt Macron/ vyant der Joden/ 15. ende 16. De Joden worden ouer-wonnen door de Joden. 24. Timotheus coemt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

weberom in Judea met een groot heyr. 25. Judas den Naem des Heeren aengeroepen hebbende/gaet hem teghen. 28. Hy leuert hem stryde/ 29. ende 30. Vyf mannen verschijnen den Hemel/ de welcke de Joden te hulpe comen. 31. Het heyr Timothei wort verslagē. 37. De doot Timothei.

Judas neemt Jerusalem weder in/ende reynicht den Tempel.

1.mac.4.36
a 1.mac.4. 37
b Exod.20.25
Deut.27.5
Josue.8. 31
2.mac.4.47

ALso gaf Godt Machabeo ende zynen hoope den moet/ dat sy den Tempel ende de stadt weder inname.

Ende verstoorden de andere Altaren ende Kercken/die de Heydenen hier ende daer op de straten hadden op gherichter.

Ende na dien sy den Tempel gereynicht hadden/maeckten sy eenen b Altaer/ ende namen vyer steenen/ende sloegen dyer/ en offerden weder/twelck in twee Jaren ende ses Maenden niet gheschiet en was: ende offerden Reucoffer: ende staken de Lampen aen/ende leyden de Toonbrooden op:

Doe nu sulcx alle geschiet was/ vielen sy op hare aengesichten neder voor den Heere/ en baden: Dat hyse doch niet meer in sulcken jammer woude laten comen: maer of sy hen meer aen hem versondighen souden/ dat hyse dan genadichlijcken straffen/ende niet inder Godtslasteraers der grousamen Heydenen handen/gheven en wonde.

Ende Godt schickte het alsoo/dat op dien dach den Tempel gherepnicht werdt/ c op welcken heur de Heydenen herontreynicht hadden/namelijcken/ op den vijf en twintichsten dach der Maent Casleu.

c 2.mac.4.52

Ende sy hielden met vreughden/acht dagen dyeren/gelijck als een feest der Loouerhutten: ende dachten daer aen/ dat sy eenen cleynen tijt te vooren/ haer Loofhuttenfeest/ inder wildernissen en inde holen/gelijck als de Jonghe Dieren/ghehouden hadden.

Ende dyeroghen d mepen ende groene tacken/ende palmen/ en loefden Godt/ die hen ouerwinninghe ghegeuen hadde/zynen Tempel te reynighen.

b 1.Mac. 13. 51.

Sy lieten oock een gebodt wtgaen/ voor het gantsche Jodische lant/ datmen die daghen/Jaerlijcx dyeren soude.

d 1.Mac.6.16
2.mach.9.28

e Alsoo heeft Antiochus de Edele een eynde.

Antiochus Eupator.

Nu volghet van Antiocho f Eupatore des godlooseu Antiochi sone/wat daer voor krijghen onder hem gheweest zyn.

f 2.mac.6.17

Doe Eupator Coninck werdt/settede hy Ityliam/die te vooren ee hooftman in Phenicia en Syria was/tot eenen ouersten Voyst.

Ptolomeus Macron.

Maer Ptolomeus Macron/ die de Joden gheerne by rechte behouden hadde/ dewijle sy nu lange so veel ghewelts ende onrecht gheleden hadden/dear beyde/datmense soude met vreden laten.

Derhalven verclaechden hem zyne vrienden by Eupatore/ende hieten hem openbaer een verrader/ daerom dat hy de Eylanden Cypren/die hem Philometor benolen hadde/ Antiocho den Edelen opghegeuen hadde/ ende moeste een minder ampt hebben: doe begramde hy hem so seer: dat hy hemselven met verghift ombracht.

Gorgias.

Doe nu Gorgias ouer de selue plaetse Hooftman werdt/nam hy crychs knechten aen/ende stelde hem sonderlijcken tegen de Joden.

Desselfden ghelijcken onderstonden hen ook de Edomiters/ waer sy vermochten/ daer dienen sy de Joden wt de sterckten/en gheleghene blecken/ ende namen tot hen de afvallighe Joden/ die wt Jerusalem verjaecht waren.

Judas Machabeus

g Doe maeckte hem Machabeus ende zynen hoop te samen/ ende baden/ dat hen Godt woude bystaen: en vielen den Edomiteren inde vaste blecken/

Ende namense met gewelt in/ ende verwoerdden alle/ die hen op de muren ter tegenweer stelden/ ende wien sy anders aenquamen/tot in de twintich dupsent.

En hen onruloden op twee stercke Toorens/by neghen dupsent/ die hen tegen bestorm gherustet hadden.

Doe begroedende Machabeus Simonem/Josephum/en Zacheum daer toe/ende liet hen soo veel volcx/ dat sy sterck gheuoech waren om te stormen: maer by tooch voort voor andere steden.

Maer dien hoop die by Simon was/liet hem van dien/die op den toren waren/met gelt bewegen/ende namen vijf ende dertich dupsent gulden van hen/ ende lietense daer van comen.

Doe dat Machabeus ghewaer werdt bzacht hy de Hooftlieden te samen/ ende claechdese aen/ dat sy hare broeders om gelts wille verkocht/ende de vpanden hadden laten wech comen.

Ende liet se dooden als verraders/ ende bestormde also haest de twee torens.

Ende het geluckte hem/en verwoerdden in de twee sterckten/ meer dan twintich dupsent mannen.

Maer Timotheus/ h dien de Joden te vooren ghelagen hadden/i ruste hem met veel vreemde volcken/ ende versamelde eenen grooten Kupters tocht/wt Asien/ende quam inder menighe/ dat hy de Joden gantsch verdelghen wonde.

Timotheus

Ende doe hy aent landt quam/ k badt Machabeus ende zynen hoop tot den Heere/ende stroyden asschen op hare hoofden/ ende toghen sacken aen.

Ende vielen neder voor den Altaer/ende baden/ dat hen Godt ghenadich/ en haren vpanden onghenadich zijn woude: en tegen haer setten wonde/die hen tegen haer setten/ l als in de Wet gheschreuen staet.

Deut.20.10

Doe sy nu also gebeden hadden/namen sy hare ghewceren/ende toghen eenen goeden wech van der stadt heuen wt/ tot dat sy aen de vpanden quamen.

Ende also haest als de Sonne opguinck/ dzongen sy te samen/hoewel dat het een ongheluck heyr was: m want de Joden hadden een vrolijck toeuerlicht/ tot den Heere/ (welcker een gewisse teecken der ouerwinninghe is/) maer ghene hadden begonnen wt ydel hoochmoet ende vermetenheyt.

Als nu de slachtinghe op het alderernstichste was: n verschenen de vpanden van den Hemel/ vijf heerlijcke mannen op peerden/met gulden toomen/ die voor den Joden henen toghen.

Ende twee hielden by Machabeo/ende beschutteden hem met haren gheweere/ dat hem niemant verwondē en conde/en schoten pijlen en donderstralen onder de vpanden/dat sy geblindet en vluchtich werden.

Ende

Ende daer werden ghehangen/twintich 37
dupsent ende vijfhondert te voete / ende ses
hondert ruyters.

Maer Timotheus ontuloot na Gezara/32
in een vaste vlecke / welcke de Hooftman
Chereas in hadde.

Doe leyde hem Machabeus ende zijnen 33
hoop vier daghen daer voor.

Maer die in dier vlecke/verlieten hen daer 34
op/dat sy so hooch lach/ende lasterden ende
bloeckten onder de mate seer.

Doch aen den vijfsten dage/vergrimmede 35
den twintich ionghe mannen/om der lastes
ringen wille/ ende liepen mannelijcken met
eenen stormе aen de muren / ess verwoych
den in grimmicheyt/wat hen tegen quam.

Dien volchden de anderen / ende clom 36
men in de vlecke / ende staken den vyren
aen / ende verbranden de Godtlasteraers:
sommighe hienden de poorten op/dat den
gantschen hoop daer in comen conde/ ende
namen alsо de stadt in.

Ende verslaegen Timotheum/die hem in 37
eenen poel verstreken hadde / ende Cheream
zijnen broeder/ende Apollophanem.

Als sy sulex alle uytgerichter hadden/pre 38
sen sy den Heere met loffanghen/ die Israel
sulcke groote weldaet bewesen/ ende hen de
ouerwinninghe gheghenen hadde.

Dat xj. Capittel.

1. Lysias met tachtentich dupsent mannen/
trecht teghen de Joden. 7. Judas vermaent de
zijne op te zijne int perijckel/ om de broederen. 8.
Een ruyter in wit berleet / verschijnt Juda. 11.
Lysias heyt wort ghelaghen. 13. Lysias sendet de
ouerwinnelijcheyt der Joden/maecht vrede met
hen. 16. De brief Lysie aen den Joden. 22.
De brief des Conincx tot Lysiam/ den Joden ten
besten. 34. De ytienen der Romeynen tot den
Joden.

Ende Lysias/des Conincx Voozmon 1
der ess oom/a ess ouerste Raet/dit alle
gewaer wert/dede het hem seer wee.

Ess bracht te samen/tachtentich dupsent 2
manen ende den gantschē Ruyters tocht/
ende trock in dier meyninge tegē de Joden/
dat hy de Heydenen in de stadt setten/

b Ende den Tempel tot zijnen Jaerlijc 3
ken nutte ghebruycken wonde/ ghelijck als
andere Heydensche Kercken/ ende het Prie
sterdom Jaerlijcx verzetten.

Maer hy en dachte niet dat Godt noch 4
maeninger was : c maer verliet hem op den
grooten hoop dien hy te peerde ende te voe
te hadde ende op tachtentich Elephanten.

Als hy nu in Judeam quam / leyde hy 5
hem voor een vlecke/ d Bethzura genaemt/
dat van Jerusalem by vijf deit weechs lach/
in eenen gheberchte.

Doe nu Machabeus ende de zijne hoor 6
den/dat hy de vlecke beschoude/e baden sy/
ende den gantschen hoop/ met suchten ende
tranen/den Heere/dat hy eenen goeden En
gel wesenden wonde/die Israel holpe.

Ess Machabeus was de eerste/ die hem 7
ruste: ende vermaende de anderen/dat sy
hen met hem wagen/ ende haren broederen
helpen wonden : ende toghen alsо vyfmoe
dichlicken wt/ met malcanderen.

Ende alsо haest als sy wt der stadt Jeru 8
salem wt quame/f verscheen hem een Ruy
ter/in een wit cleet / ende gulden harnasch/
ende toogh voor hen henen.

9 Doe lofden sy alle den barmhertighen
God/ende werden coene/dat sy hare vyan
den slaen wonden/ wanneer sy oock schoon
de alderbooste ghedierten waren / ende yse
ren muren voor hen hadden.

10 Met suicken moede trock het gantsche Judas
heyr voort/ met haren hulper / den welcken Machabe
hen de barmhertighe God/ van den Hemel us ouerwint
ghesonden hadde. den Lysiam

11 Ende grepen hare vyanden aen/ ghelijck 11000. Hey
als leeuwē/ ess verslooghen harer elf dupsent denen voete/
te voete/ende sesthien hondert te peerde. ende 1600.
te peerde/

12 Ende dzeuen de andere alle in de vlucht/ wozden ver
so dat den meesté hoop die daer van quam/ slaghen.
verwondet wert .: ende Lysias bloot oock
oock selue schandelijcken/ende ontquam.

13 Doch Lysias was een vermustich man:
doe hy nu de slachtinge die hy verloren had
de/by hemselue bedachte/ ende sach dat het
Jodische volck onouerwinnelijck was / des
wijle hen Godt de almachtige alsо bystont:

14 Schickte hy tot hen/ende boodt hen vre Eenen bzeef
de aen/op redelijcken middel/ende seyde hen wort nyghe
daer beneuen toe/ hy woude den Coninck richtet mes
daer toe bzenghen/dat hy haer gode vzient Juda.
soude werden.

15 Machabeus liet het hem wel behaghen:
want hy sach/ dattet het beste was:ende de
Coninck verwillichde in het verzoech / dat
Lysias met Machabeo ende den Joden
ghemaeckt hadde.

16 Ende den brief / welcken Lysias aen den Lysias brief
Joden schreef / luyde alsо : Lysias ontbiet aende Joden
den Joden zijne groete.

17 Joannes ende Absalon nuwe Gheschicke
den/hebbē eenen brief gebzacht/ ess gebeden/
om de sake/daer sy om wtgesonden waren.

18 Wat nu den Coninck aen te dzagen ge
weest is/dat hebbe ick gedaen:ende hy heeft
alles wat mitte ess mogelijck is/bewillicht.

19 Ist dat ghy nu ghetrouwe zijt/ende ghe
loone houdet / so wil ick my oock voozt aen
benijtigen/dat ick tot uwen besten zy.

20 Ende dan eenen pegelijcken Artijckel in
sonderheyt/hebben nuwe ende mijne Geschie
keden bericht/ b dzeder te onderrichten.

21 Hier mede Gode bevolen. Datum inden
houdert ende acht ende veertichsten Jare/
aen den vier ende twintichsten daghe der
Maent Dioscon.

22 Des Conincx brief luyde alsо: Coninck Antiochi
Antiochus / ontbiet zijnen broeder Lysia/ Eupatoris
zijne groete. brief aen Ly
siam.

23 Nademael onse vader dan hier gesche 2 Mach 9.28
den/ende een Godt ghewoden is / so en is
ons niet lieuers / dan dat daer bzede in on
sen rijcke zy : op dat een pegelijck het zijne
waernemen conne.

24 Nu hoozen wy/dat de Joden niet en heb
ben willen verwilligen / in de veranderin
ghe haers Godsdiensts/ op de Heydensche
wijse / maer willen by haer en ghelooue bly
uen / ende bidden dezhalven / dat men se u
daer by laten blijuen.

25 Dewijle wy het nu voor goet aensié/dat
dit volck oock in bzede leue/ende stille zy:so
is onse meyninge/dattuen hen haren Tem
pel weder in ghene/ende hen by haren regi
mente ende wesen/ als het hare voozvaders
ghehouden hebben/late blijuen.

26 Darrom wondet ghy sommighe tot hen
senden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

senden/ende wyde met hen maken: op dat sy/wanneer sy onse meyninghe weten / seker zyn / ende hare wijse sonder alle sorghe waernemen moghen.

Des Coninx brief aen de Joden.

Des Coninx brief aen de Joden/ luyde27 alsoo: De Coninck Antiochus/ontbiet den Raede ende der Ghemeynte der Joden/ zyne groete.

Wanneert v alle wel ginge/dat hoorden28 wy gheerne: ons gaet het noch wel.

Menelaus heeft ons berichtet / hoe dat29 ghy begheert in onse landt te repsen / ende uwen handel by ons te doeren.

Daerom sullen alle de Joden/die tusschē30 dit/ende den derthichsten daghe Apzilis repsen sullen/een wyp seker gheleyde hebben.

Yen te houden met eten/ eñ anderē doē/31 na haren Wet/gelijck als te voren: ock en sal niemant gheen leet geschieden / om des willen/ dat tot noch toe tegē ons gedaē is.

Tot getuyghenisse van desen / hebben wy32 Menelaum tot v willen schicken / om v wyeder bericht daer van te doen.

Vier mede Gode bevolen. Juden hon-33 dert ende acht ende veerthichsten Jare/ aenden vijfthienden daghe Apzilis.

Der Romeynen brief aē de Joden. * And. Memmius.

Voor schzeuen de Romeynen den Joden/34 gelijc als volcht: Quintus * Mutius/ende Titus Manlius/ der Romeynen Geschickeden/ontbieden den Joden hare groete.

Alles wat v Lysias des Coninx oom/35 toegestaen heeft/dat bewilligen wy ock.

Dewijle hy het nu voor goet aensiet: dat-36 men sommige Artyckelen voor den Coninck brengen late/ so beraetslaecht v onder malcanderē/eñ sent met dē alderēerstē yemant tot ons/ dat wy ons met malcander vereenigē: want wy trecken als nu na Antiochien.

Daerom haest v seer/ende schicket som-37 mige herwaerts/op dat wy weten/hoe ghy gheslint zijt.

Vier mede Gode bevolen. h 38

h An. Datum indē hondert/ etc/Apzilis. Cap. vj. Doe dit/etc.

Dat vj. Capittel.

1. Lysias keert wederom totten Coninck. 2. Apollonius ende andere / quellen de Joden. 3. De verradenysse van die van Joppe/totten Jodē. 6. Judas wzeckt het leet/ zynen broederen gedaen. 11. Hy overwint de Arabers. 16. Ongeloofsche slachtinge ghedaen door Judam/ op de inwoonders der stadt Caspin. 20. Judas treckt tegen Timotheum/ende slaet hem/ 24. ende 25. Timotheus wort ghevanghen/ door Dositheum ende Sosipatrum/ende daer na verlost. 32. Gozgias hooftman der Idumeen / wordt overwonnen in der slachtinghe/door Judam. 42. Judas vermaent het volc/haer dander sonde te wachtē.

148. Jaer.

Jnden hondert ende acht eñ veerthich- 1 sten Jare/aen den vijfthienden daghe Apzilis/doe dit verdzach also besloten was/toorh Lysias tot den Coninck: ende de Joden namen hare Ackerwerck waer.

Maer de hooftliedē aen der selver plaet- 2 sen/Timotheus ende Apollonius/des Edelen Apollonij sone/ende Jeronymus / ende Demophon / met tsamen Hieronymum den Hooftman in Cypzeren/ en lieten hen gheenen vzede noch ruste.

Een verradelijcke daet te Joppe.

Ende die tot Joppe/deden een verrader- 3 lijcke dact: want sy overreedden de Joden/ die by hen woondē/dat sy met haren vzouwen ende kinderen / met hen in de scheepen die van hen bestelt waren/ treden wouden/ als hare goede vzienden.

4 Doe nu de Joden sulex beden/als het in der stadt besloten was/ ende en besorchden haer voor gheenen ontrede / ende sy op de zee quamen/verdzenckten syse alle/by twee hondert personen.

5 Als nu Judas hoorde / hoe gronwelijcken datmen met zynen vzoederen ghehandelt hadde/gheboot by zyne lieden op.

6 Ende riep tot Godt den a rechtveerdi- Judas straffet die ghen Richter/ende tooch teghen die/die zyne vzoeders vermoordet hadden/ende sack by nachte de hauen aen / ende verbzande de scheepen altemael: ende wat daer voor lieden inder hauen waren/ die verwoestede hy met den swerde.

tot Joppe. a Psal. 7. 12. Jere. 11. 20 ende 9. 5 2. Tim. 4. 5 2. Macc. 12. 6

7 Dewijle nu de stadt toegheslotē was/ tooch hy af / in dier meyninghe / dat hy in corten weder comen / ende de Stadt sucht maken wonde.

8 Yem werdt ock ghesept/ hoe dat die tot Jamnia/desgelijcx teghen de Joden/die by hen woonden/voorghenomen hadden.

9 Daerom biel hy ock by nacht tot hen in / ende verbzande hen de hauen/ ende alle schepen: alsoo/datmen dat vyer te Jerusalem sach/dat doch twee hondert eñ veertich veldt weechs daer van lach.

10 Daer nae tooch hy wegen velt weechs voort/teghen Timotheum: doe vielden by vijf dupsent Arabers eñ vijf hondert Ruyters op hem/ende sloeghen tegen hem/ende hielden een groote slachtinghe met hem.

11 Eñ Judas met zynen hoop/ behielt door Judas met Godlijcke hulpe den strijdt: ende dewijle de Arabers daer neder [verslagē] lagen/baden sy om vzede: eñ seyden hem toe/sy wouden hem dee geven/eñ ock anders hulpe doen.

12 Judas dachte / als het dan ock waer was/sy mochten hem wel nutte zijn / ende seyde hem vzede toe: ende doe sy het hen onder malcanderen te loeft hadden/toghen sy weder na huys.

13 Hy viel ock in een stadt / die met bug- Judas gaet gen wel bewaert/ ende met eenen muer be- wint Caspinesticht was / daer menigherley volck in pin. woonde/ende hiet Caspin.

14 Ende die in der Stadt / verlieten hen op hare vaste muren / ende grooten voorraet van spyse / ende en vzaechden niet veel nae Juda ende den zynen : Jae sy bespottense noch daer toe/ende lasterdense/ ende bloecten hen gantsch seer.

15 Doe riep Judas ende zijnē hoop/tot den Machighen Heere der gantscher werelt/ b die ten tyden Josua/sonder alle ertzschrinynghe / diemen ten stormen ghevzucken/ Jericho neder gheworpen hadde/ende liepen met grimmichept aen de muren:

b Josu. 6. 20

16 Eñ namen alsoo de stadt in/eñ verwoz- * Hoys. wil den ontallijcke veel menschen: so dat de * zee die daer by lach/ende wel twee velt weechs breet was/oock sach als enckel bloet.

17 Daer na togē sy voorder/ seuē hondert eñ vijftich velt weechs/eñ quamē te Tharacy/ tot den Joden/dienen Tubianers heer.

18 Maer sy en vonden Timotheum niet: want hy hadde hem daer van ghemaeckt/ ende daer niets wtgherichter/ wtghenomen alleen/ dat hy in een vlecke / een sterche besettinghe ghelept hadde.

19 Doe maeckten hen twee Hooftlieden wt Macha-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Machabei hoopen op: namelijcken/Dosi-
theus/eñ Sosipater/ende wrachten die alle
ammie die Timotheus daer ter beserringhe
gelaten hadde/meer dā thien dupsent manne.
Ende ſMachabeus ordineerde zijn volc/20
ende deylde het in sommighe hoopen / ende
toech tegen Timotheum/ die daer hondert
ende twintich dupsent voetknechten / ende
vijfthien hondert Ruyters by hem hadde.
Doe nu Timotheus ghewaer wert / dat21
Judas teghen hem toech/schickte hy zijn vrou-
wen ende kinderen / ende wat ten krijghe
niet en dochte/in een [vaste] plecke Carnai-
on/dat uit enghe gheberchte lach/ alſo dat-
men het niet belegghen en conde.
Als hy nu den eerſte hoop des ſMacha-22
bei ende wert / quam den vianden een
vreese ende verſchrickinghe aen, dewijle dat
die teghen haer was/ ende hem sien liet/die
daer alle dinck siet; ende begonſten te vlie-
den/de een hier/de ander daer henen / ſo dat
ſy henſelven onder malcanderē beſchadich-
den ende verwondeden.
Ende Judas duchede nae / ende ſtoech23
de Godtloosen / ende wrachte haerer by der-
tich dupsent omme.
Ende Timotheus quam Dositheo ende24
Sosipatro in de handen/ende badt hen ſeer/
dat ſy hem niet en dooden : want hy hadde
veel haerer broederen ende wroeders [ghenan-
ghen] die oock ſterven moeſten/ ſo hy ghe-
dooedet werde.
Doe hy hem nu verbozget hadde/dat hy25
ſeher op eenen beſtenden dach/ onbeleedi-
ghet ouerlieueren wonde / lieten ſy hem om
harer broederen wille los.
Daer na tooch ſMachabeus nae Carna-26
on ende Atargation / ende verwozchde by
vijf ende twintich dupsent menſchen.
Na deſen dage eñ ſlachtinge/ tooch Ju-27
das tegē de vaſte ſtadt d Ephron/in wel-
ken Lysias/ende anders veel volcx was: de
Jonghe manſchap uit / die booz de Stadt
ſtonden / weerden hen redelijcken : want
ſy hadden geſchut ende gheweer ghenoech.
Doe e riepen ſy tot den Heere / die met28
macht der vianden ſterckheyt verbzeeckt/
ende namen de ſtadt in/ ende verwozhden
vijf ende twintich dupsent menſchen.
Daer na toghen ſy van daer/teghen der29
Dopten ſtadt/ die ſes hondert beldt weechs
van Jeruſalem lept.
Maer dewijle de Joden/die by den Scy-30
ten woonden / hen ghetrupghenisſe ganen/
hoe dat ſy hen alle vrientſchap in de ſware
tyden beweſen hadden:
Hielden ſy hen oock vriendelijck teghen31
hen/ende dancten hen daer booz: eñ badē/
dat ſy voortaen tegen haer volck ſo weldā-
dich zijn wouden: ende toghen alſoo weder
na Jeruſalem / ende quamen euen op den
Pinxter dach weder te huys.
Ende na den Pinxter [dach/] togen ſy te-32
ghen Gozgiam/der Edomiter Hoofman.
Die begheghende hen met drie dupsent33
voetknechten/ende vier hondert Ruyters.
Eñ doe het aen de ſlachtinge ginck/qua-34
men daer een wepnich Joden omme.
Ende Dositheus een ſterck Ruyter/van35
des Bacenors hoopen/greep Gozgiam/ eñ
hielt hem by den ſMantel/ende voerde hem
met gheweldt / ende wonde hem leuendich
vangen:maer een Ruyter wt Thracien liep
tot hem in / ende hieuw hem den arm af/
alſo dat Gozgias ontquam na Idarea.
Judas roept den Heere aen.
36 Doe hem nu des Gozgias hoop langher
weerde/ ende noodt booz handen was/ riep
Judas tot den Heere / dat hy hem helpen/
ende booz hem ſtrijden wonde.
37 Ende riep zijne lieden aen op Hebzeiſch/
ende begonſt een ghelanck: doe wende hen
Gozgias volck ouerſtiens in de vlucht.
38 Ende Judas tooch met zijnen volcke in
de ſtadt Odollam : ende dewijle dat het in
der Pinxterweke was / remichden ſy hen
na de Wet/eñ hielden den Sabbath aldaer.
39 Des anderen daechs daer nae/ quamen
ſy tot Juda/op dat ſy hare dooden haelden/
gelijck als men plach/ ende by hare vaders
begroeuen.
40 Doe ſy nu wt togen/vonden ſy by eenen
pegelijcken verſlaghenen/onder het hemde/
clepnoden van den afgoden wt f Jamnia/ f 1.mac.12.8
g welcke den Joden in de Wet verboden g Deut.7.25
is : doe werdt het openbaer booz eenen pe- Joſue.7.1
ghelijcken / waeroin dat deſe verſlaghen
waren.
41 Doe danckten ſy Godt den h rechtueer- h Pſal.7.12
dighen richter/ die dat hemelijcke alſo aen ende 9.5
den dach gebzacht hadde:ende baden hem/ Jere.11.26
hy en wondeſe doch om der ſonden wille/ 2.Tim.4.8
niet alle verdelghen. 2.Mac. 12.6
42 Eñ Judas vermaende den hoope troo-
ſtelijcke/dat ſy hen voortaen/ booz den ſon-
den bewaren wouden : dewijle dat ſy booz
haren ooghen ſagen/dat deſe om harer ſon-
den wille/verſlaghen waren.
43 Daer na hiet hyſe eenen * ſchat te ſamen * ſtuere/bede
legghen / twee dupsent Dzachmas ſilvers:
die ſandt by na Jeruſalem/ten ſondoffer:eñ
dede ſijn ende wel daer aen/ dat hy vander
opſtandinghe een vermaninghe dede.
44 Want wanneer hy niet ghehoopt en i Dan.12.12
hadde/dat die/die verſlaghen waren/i Wes- Joan.5.25
der opſtaen ſouden/ ſo ware het te vergeefs/ 1.Cor.15.52
ende een dwaelheyt gheweeſt/booz de doo- 2.Theſſ.6. 13
den te bidden.
45 Maer dewijle hy bedachte/dat de gene/
die met recht geloone ſterven/vzuchde ende
ſalichept te hopen hebben.
46 Do iſſer eene goede eñ heylige meynin-
ghe gheweeſt.
47 Daerom heeft hy oock booz deſe dooden
ghebeden / op dat hen de ſonde verghenen
wozde.

Dat xij. Capittel.

1. Antiochus Eupator coemt in Judeen met een ſeer groot heyr. 3. Menelaus wort beſchuldicht by den Coninck. 5. De doodt Menelai. 10. Judas ghebiet den volcke/ nacht ende dach. den Heere te bidden. 15. Hy beſpringt by der nacht het heyr deſ Coninex / ende doodtter een groot gheval. 21. Nobolius een verrader. 22. De Coninck Antiochus wordt inden ſtadt ontfangen. 27. Hy maect vzede met den Joden/eñ offert offerhanden inden Tempel.

I Nden hondert neghen eñ veertichſten Antiochus
Jare / quam het booz Juda / ende de Eupatorem
zijnen/dat a Antiochus Eupator/met ſtert hem re-
eener grooter macht tegen Judeam tooch/ ghen Juda.
ende Lysias zijn Voogmonder ende ouerſte a 1.mac.6.28
raet met hem.
2 Ende hadden hondert eñ thien dupsent
Griecksche voetknechten/ende vijf dupsent

Z ij ende drie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende drie hondert te peerde / twee en twintich Elephanten/ende drie hondert waghenen met yseren tacken.

Daer toe hadde hem oock Menelaus tot hen gheghenen/ende vermaende Antiochum met grooter hypchelije/ ten verderue zijns vaderlants/ op dat hy daer door / het hooghe Priesterampt verrege.

b 1.Tim.6.15 Apoc.17.14 ende 19.16 c 2.mac.4.25

Maer de b Coninck aller Coninghen/ verweckte Antiochi moet/dat hy den afvallighen schalck straffede:want Lysias seyde hem/c hoe dat hy een oorsake ware alle des onrede/daeromme liet hy hem nae Berea voeren/ende hem nae haer lants wijse/aen der selver plaetse dooden.

Menelaus wordt gheraephaeckt.

Want daer was eenen Toren / vijftich ellen hooge/vol asschen/ende op der asschen een omme-loopende ende ghetacker radt/

Daer raephaeckten de Godts laesteraers ende groote hoop daders mede.

Sulck eenen doot / moeste de afvallighe Menelaus oock sterven / ende niet begraven worden.

Ende hem gheschiede recht:want dewijle hy hem so dickmaels aen des Heeren Altaer/ daer dat heylighe over ende assche op was/versondicht hadde : soo heeft hy oock op der asschen moeten ghedoodet worden.

Antiochi Epatorjs grouwsaemheyt.

De Coninck nu / was seer vergrimmet op de Joden/ende dachte so grouwelijcken met hen om te gaen/ghelijck als zijn vader met hen omghegaen hadde.

Judas vermaent de zijne/ten gebede.

d 1.mac.4.10. ende 9.46 2.mac.10.16 2.Par.20.3

Dat wert Judas ghewaer/ende gebootden gantschen volcke/ d sy souden dach ende nacht den Heere aenroepen / dat hy hen nu oock/ghelijck als menichmael te voren/ teghen die helpen wonde / dese des Wets/ des vaderlandts/ende des heyligh en Tempels/beroven wonden.

Ende dat hy dat volck/dat hem nu nauwelijck een wepnich verhaelt hadde/niet en wonde in der verstoorckten Heydenen handen gheven.

e Judic.6.13 ende 7.19

e Doe sy nu sulcx eendrachtelijcken metmalcanderē deden/en baden den barmhertigen Godt met weenen en vasten/en lagen drie gantsche dagen op de aerde / doe troostese Judas ende hietse tot hem comen.

Ende doe hy ende de Oudtsten by malcanderen waren / beraetslaechde hy hem met hen/hy wonde/eer de Coninck met zijnen heyze in Judeam quame/ende de stadt inname/ hem teghen trecken / ende de sake met Godts hulpe enden.

Ende beual hen alsoo Gode/ en vermaende zijn volck / dat sy bynnoedich tot inden doot strijden wonden / om te behouden de Wet/den Tempel/ de stadt/ het vaderlant ende regnement.

Machabei lose.

Ende legherde hem by Modin/ende gafhen dese woorden tot een lose: Godt geeft overwinninghe. Daer nae maeckte hy hem op inder nacht/met den alderbesten crijchsknechten / ende viel den Coninck in zijnen leger/ en versloech by * over duysent mannen/ f ende de voorste Elephanten/met tsamen allen/die in de torens daer op waren.

* And. twee An. veerthien f 2.mac.6.43

Daer mede brachten sy een groote verschrickinge ende vreese in den gantschen legher.

Ende togen eerlijcken en gheluckelijcken daer van/ des morgens doe den dach aenbrack:want God was haer hulper geweest.

De Coninck nu/ als hy versocht hadde/ dat de Joden so koen waren / wendede hy hem/en tooch door onweeghsame plaetsen.

Ende leyde zijn volck voor de stercte der Joden/ g Bethzura/daer gheen besettinghe in en was : Maer hy wert daer ook in de vlucht geslagen/ ende en richtede niets wt/ ende leet schade.

g 1.mac.4.61. ende 6.31.49. 2.Mac.11.5

Want Judas schickte alle noodtzust in de sterckten.

Maer daer was een onder den Joden/ met name Rodokus/ die verriet den vpanden alle heymelijckheyt: maer men * werdt zijner gewaer/ende greep hem/ende † jaechde hem wech.

* vercreegh. † Jud. Vanden hem in de ghemeenschap.

Daer nae wert de Coninck anders ghesint/ende maeckte vrede met dien te Bethzura/en tooch daer van/ende ioech teghen Judam/ende verloos de slachtinghe.

Ende dewijle hy beleyden hadde / dat Philippus afghevallen was / h dien hy te Antiochia tot eenen stadthouder ghelaten hadde/verschrickte hy seer:ende liet met den Joden handelen / ende verdroech hem met hen:ende swoer het verdrach te houden/ende wert alsoo haer vrient:ende offerde/ende eerde den Tempel / ende hielt hem vriendelijck teghen de stadt.

h 1.mac.6.14

Ende nam Machabeum aen tot eenen vrient/en maeckte hem ten Hooftman/van Ptolemaida aen/tot aen de Gerreners.

Maer als de Coninc te Ptolemais quam/ en sagen de Ptolemaiers het verdrach niet gheerne : want sy besorchden hen / men en soude hen gheen gheloove houden / ghelijck als sy gheen geloove ghehouden en hadden.

Doe tradt Lysias openbaer op / en ontschuldichde den Coninck/en overredese/dat sy te vreden werden/ende stildese/dat sy hen alles goets tot hem boozlien soude:daer na repse de hy weder te rugghe nae Antiochien. Also isset met deses Coninex repse ende verdercoemste toeghegaen.

Dat xiij. Capittel.

1. Demetrius de sone Seleuci. 3. Alcimus beschuldicht Judam by Demetrium. 12. Demetrius sendt Nicanorem is Judeen/ met bevel/ dat hy Judam doode soude. 18. Nicanor maeckt vrede met Judam. 26. Alcimus beschuldicht Nicanorem / by den Coninck Demetrium. 28. Nicanor verureemt hem bander vrientschap Jude. 30. Judas bertrecht hem van het bywesen Nicanoris. 33. De lasteringhe Nicanoris/ teghen den Tempel Godts. 35. Het ghevalde der Priesteren/hoorende de dreyghementen Nicanoris. 37. Rhazis wort beschuldicht/ by Nicanorem/ 41. ende 46. De doot Rhazis.

In dzie jaren daer na/vernam Judas Demetrius sone / met grooten volcke / ende veel ne / verstaen Schepen/te Tripol aengheroomen was/ Antiochum ende dat landt inghenomen/ en Antiochum / met tsamen Lysiam zijnen Voogt monder/verslaghen hadde.

1 Mac.1.1 a 1.mac.7.4

Eñ Alcimus/ die te voren hooghe Priester gheweest/ende ter tijt der vermolginge/ schandelijcken afghevallen was : ende nu dachte / dat hy noch by den leuen bliuen/ noch weder tot het hooghe Priesterampt cōmen en mochte.

Tooch tot den Coninck Demetrium/in den hone-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

den hondert ende een ende vijftichsten Jare: ende wachte hem een gulden croone/ende palm/ende olyracken/die in den Tempel behoorden: ende den eersten dach vertrooch hy het/tot dat hy zijnē tijt sach/ die hem behulpelijck ware/tot zijner raserije.

5 Doe hem nu Demetrius inden raet roepen/ende vragen liet: Hoe het gheselt ware met de Joden/ende wat sy hoop hadden:

6 Doe antwoorde hy alsoo: De Joden die hen de tyranen noemen / welckers Hooftman Judas ✠Machabeus is / verwecken altijts krijch ende oploop/ende en laten den rijcke gheenen vrede.

7 Hebben oock my van mijne vaderlijcke heerlijckheydt/ namelijcken / des Priesterdoms beroost / daerom ben ick hier henen gheromen.

8 Ten eersten/den Coninck te goede/ ende dat ick het trouwelijcken mepne: te andere/ dat ick oock mijnē volcke geerne wonde raet beschicken: want met sulcker onordeninge/ salonse gantsche ghesachte ondergaen.

9 Daerom wonde doch de Coninck de saken sien/ende na zijner hoochgeloefde goedertierenheydt/den landen ende onsen gantschen ghesachte/ in deser sake raden ende helpen.

10 Want dewijle dat Judas leeft/ soo en ist niet moghelijck/ dat daer vrede inden lande worde.

11 Doe hy suiker ghesproken hadde/ bergrimden de andere oock tegen Judam/ende verwecken Demetrium den teghen hem.

12 Dat hy alsoo haestelijck Nicanor / den Hooftman ouer der Elephanten heyr / tot hem riep /ende hem ten Hooftmanne tegen de Joden verordende.

13 Ende bevalhem / dat hy Judam ombrengen/ende zijnen hoop verstroyen/ende Alcimum ten hooghen Priester setten soude.

14 Doe versamelden hen tot Nicanor / alle de Heydenen/die Judas wt den lande verjaecht hadde/ ende hoopten/ der Joden ongheluck soude haer gheluck zijn.

15 Als nu Judas ende de zijne hoorden dat Nicanor teghen hen tooch/ ende de Heydenen hen altenhalven met hoopen tot hem gauten/ b bestroyden sy hen met asschen/ ende riepen Godt aen/ die zijn volck vander werelt aen onderhouden / ende zijn hooyken openbaer gheholpen hadde.

16 Doe hen nu haer Hooftman opboodt/ maeckten sy hen op / ende greepen de vyanden aen/by den vlecke Dessa.

17 Ende Simon/Judas broeder/greep Nicanozim aen / ende Nicanor hadde schier geslagen geweest/ dewijle hem de vyanden aengrepen/eer hy harer ghewaer wert.

18 Doe nu Nicanor hoorde/dat Judas suiker schoone lieden by hem hadde / die tijf ende tienen/ kaenlijcken waerdyen booz haer vaderlandt/ vreesde hy hem/ ende en woude ghen slachtinghe met hem houden:

19 Maer sant Possidonium/Theodotum/ ende Matathiam/tot hem / om vrede met hem te maken.

20 Doe sy nu langhe daer ouer raetslaeghen / ende haer Hooftman den volcke alle sake booz hielt/ en sy der sake eens werden/ bewilligheden sy in het verzach:

21 Ende bestenmeden eenen dach/ daer die beyde alleene inne te hoope comen souden: doe nu den dach quam / setteden men eenen pegheliicken eenen stoel.

Vrede wort ghemaeckt.

22 Ende Judas berozdende sonnighe in haren harnasche/met verre daer van: op dat hem de vyanden niet onmerckens een boos stuck en bewesen: ende syzaken haren noot met malcanderen.

23 Ende Nicanor bleef eenen tijdt lanck te Jerusalem/ ende en nam niets booz teghen haer/ende liet zijn crijchsvolck af trecken.

24 Ende hielt Judam eerlijcken booz den lieden / ende vertroonde hem vriendelijck te ghen hem.

25 Vermaende hem ooc/dat hy een wijf nemen/ ende kinderen genereren soude: alsoo nam Judas een wijf / ende hadde goeden vrede/ende nam zijner neerinahe waer.

Alcimus verclaecht den Nicanorum.

26 Doe nu Alcimus sach / dat dese beyde eens niet malcanderen waren / ende vrede gemaert hadde/ tooch hy wederom tot Demetrium/ en verclaechde den Nicanor/ dat hy ongheroouwe gheworden was: want hy hadde Judam des Coninckrijcx vyant/ in zijn stede ten hooghen Priester ghemaeckt.

27 Doe werde de Coninck door des booswichts leugenen beweecht/ en seer toornich/ en schreef den Nicanor/ dat het hem geheel niet en behaechde/dat hy vrede met den Joden gemaeckt hadde: ende gheboot hem/ hy sonde met haeste den ✠Machabeum vanghen/ende na Antiochien schicken.

28 Als nu Nicanor sodanich beuel ontfinc/ wert hy bedroeft / ende en was niet wel te vreden/dat hy geen geloone houden en sonde/ so doch Judas niet misdaen en hadde.

29 ✠Maer dewijle hy doch tegen dē Coninck niet doen en dorfte / dachte hy hem met list te vanghen.

30 Doe nu ✠Machabeus merckte / dat hy hem onvriendelijcker teghen hem hielt/dan te vozen/ ende liet hem wel bedencken / het en bedupde niet goets / nam hy sonnighe tot hem/ende verberch hem booz hem.

31 Als nu Nicanor sach/ dat hem ✠Machabeus cloeckelijcken booz comen was / ginck hy henen op inden schoonen heyligen Tempel / ende gheboodt den Priesteren die daer offerden / sy sonden hem den man daer wt ghenen.

Nicanor sweert / hy wil de Tempel verstooren.

32 c ✠Maer doe sy diere ende hooch swoeren/ sy en wisten niet waer hy was/doe reyckte hy zijn rechterhant op na den Tempel/

33 Ende swoer/segghende: So ghy my den Judam niet ghebonden ouer en leuert/ soo wil ick dit Godtshuys sticke maken / ende den Altaer om werpen / ende Bacchо een schoone kercke daer weder in de stede setteren. Eñ doe hy dit ghesproken hadde/ginck hy daer van.

Der Priesteren gebet booz de Tempel.

34 d Eñ de Priesters repeliren haren handen op na den Hemel/eñ riepen dien aen/die altijt onse volc beschutret heeft/ ende syzaken:

35 Heere / hoewel ghy ghenis dinck en behoeft/soo heeft her v ghelijckewel behaecht/ dat uwen Tempel/daer ghy in woont/ onder ons zijn sonde.

36 Daerom ghy heyligha Godt / die alleen toebehoozt alles wat heylich is / bewaert voortaen v huys / dat wy nieuwelijcken gherepnicht hebben / op dat het niet weder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

verontreynicht en woꝛde: ende ſtueret den
halſchen toughen.

Ende Nicanoꝛ wert bermeldet/ hoe dat 37
een banden oudſten te Jeruſalem/ met na-
men * Rhazis/ een man was/ die de bader-
lijcke Wet lief/ eñ allenthalue een goet lof/
eñ ſulcke gonſt onder zijnẽ Burgerẽ hadde/
dat hem een pegelijck/ der Jodẽ bader hiete.

Hy was oock booꝛ deſer tijdt/ daerom 38
verclaecht ende vermolcht geweeſt/ eñ had-
de lijf ende leuen/ manlijck ghewaecht/ ouer
den Jodiſchen gheloone.

Rhazis een Jode/ woꝛdt beleghert. Doe nu Nicanoꝛ hen bewijſen woude/ 39
hoe gantſch bpant dat hy den Joden was/
ſchickte hy meer dan drie honder crijchs-
knechten henen/ die hem banghen ſouden.

Want hy meynde/ wanneer hy hem ge- 40
naughen hadde/ ſo ſonde hy hen een groote
ſchade doen.

Doe ſy nu de deure des toꝛrens/ daer hy 41
op was/ beſtoꝛmden/ en de bper bzenghen
hieten/ eñ de deure aenſteken: eñ hy merete
dat hy gheuanghen was/ doe woude hy
c * hemſelue doozſteken:

* Judic. 9. 54
1. Reg. 31. 4
* Dit ſtuc verdoemt S. Auguſtinus billick. Daerom en heeſt oock dit boec niet gegolden bpdẽ ouden baderẽ: hoe wel oock anders veel Judaiſerens daerinne is.

Want hy woude lieuer eerlijckẽ ſterue/ 42
dan den godlooſen in de handen comen/ eñ
van hen ſchandelijcken beſpot woꝛden.

Maer inden angſte en trefte hy hemſel- 43
uen niet recht. Doe ſy nu met hoopen tot
hem inuielen/ ontliep hy op de mueren/ en-
de ſtoꝛtede hemſeluen manlijcken henen af/
onder het volck.

Ende ſy weken hem/ op dat hy rupm 44
hadde: ende hy viel op zijne lendenen.

Maer hy leefde ghelijckewel noch/ ende 45
maecte hem in grimmichept op/ hoewel hy
ſeer bloedde/ ende hem de wonden wee de-
den/ ende liep booꝛ het volck wech.

Ende tradt op eenen hoogen rotzſteen: 46
ende doe hy hem gantſch verbloedt hadde/
nam hy noch de darmen wt zijnen lijne/ eñ
wierpſe onder de crijchſ knechten: ende riep
tot Godt/ die ouer het leuen ende den geeſt
een Heere is/ hy wonde hem dit alle weder
gheuen: ende ſterf alſo.

Dat xb. Capittel.

1. Nicanoꝛ noemt booꝛ/ Judam op den Sabbath te beſpzinghen. 3. De laſteringe Nicanoris. 8. Judas bermaent de zijne goeden moet te hebben. 19. Wie in Jeruſalem zijn zijn in zorge ende bzeeſe. 22. Het ghebedt Jude Machabei/ eer hy hem ten ſtrijde geeft. 27. eñ 28. Het heyr Nicanoris woꝛt verſlagen/ ende hy ghedoot. 30. Judas gebiet dat het hooft ende den arm Nicanoris afghehouwen woꝛde. 33. Hy ſuyt hem de tonghe wt/ eñ gebiet ſe den vogelen te geuen. 37. De Joden beſluyten eenen dach in elcken Jaers bpteen/ om der ouerwinninghe wille. 39. Den Auteur des boecx verontſchuldicht hẽ aen de leſer.

a 2. mac. 7. 23

a Ende doe Nicanoꝛ hoozde/ dat Ju- 1
das met den zijnen/ heim in Samarien
onthielde/ dachte hy: Hy woudeſe des
Sabbaths/ ſonder alle bare/ aengrijpen.

Eñ doe hem de Joden/ die hy ghedwon- 2
gen hadde/ mede henen te trecken vermaen-
den/ hy woudeſe doch ſo jammerlijcken niet
omzeynghen/ maer den heyligen dach daer
aen verſchoonen/ dien Godt ſelue gheeert
ende geheylicht hadde.

b 1. Ge. 20. 23. Doe bzaechde haer de Ertzboſ wicht: 3
Die den Sabbath ghebooden heeft/ b Iſſet
de Heere inden Hemel:

Ende doe ſy hem antwoozden: Jae het 4
is de lenendighe Heere: hy is de Heere inden
Hemel/ c die den ſeuenden dach te bpteren
gheboden heeft.

c Exod. 20. 8
Deut. 5. 12

5 Doe ſpzac hy daerop: So ben ick de hee- Nicanoꝛ roemt hem
re op aerden/ ende ghebiede d lieden: Gy heere op aerden te zijn.
ſullet d ruſten/ ende des Connicr beuel wt
richten: maer hy en conde zijn voornemen
niet volbzenghen.

6 Ende Nicanoꝛ roemde ende poechede/
ende was ghewiſſe/ dat hy groote eere be-
halen woude teghen Judam:

7 Maer Machabeus hadde een vaſt be- Judas ver-
troulwen ende hopen/ dat de Heere hem ſou- ſtet ende ver-
de bpſtaen. maent de zijn

8 Ende trooſtede die/ die hy hem waren/ ne.
ſy en ſonden hen booꝛ de Heydenen/ die te-
ghen haer togen/ met bzeeſen: maer gedenc-
ken aen de hulpe/ die hen boozmaels dick-
wils vanden Hemel af geſchiet was/ ende
nu oock op de toecomende ouerwinninghe
ende hulpe/ die hen de Heere ſchicken ſoude/
hopen.

9 Ende trooſteſe alſo wt der Wet/ eñ den
Pzopheten/ eñ vermaendeſe der gheluckſa-
lighen ſlachtingen/ die ſy te bozen ghedaen
hadden/ ende maeckte hen alſo een herte.

10 Ende doe hyſe alſo vermaent hadde/ ver-
telde hy hen oock/ hoe hen de Heydenen be-
ſondicht hadden/ ende teghen haers eedts
verbondts deden.

11 Ende ruſtede hem alſo/ niet met trooſt
op ſpieſſen oft ſchilden/ maer met trooſt op
Godes woꝛdt. d Hy ſeyde hen oock een
gheſichte/ dat gelooueliſck was/ dat hy geſe
hadde/ daer ſy alle eenen moet van creghen.

b Judic. 7. 13
Twas ghelijck Gedeon hoorde te velt Midian.

12 Ende dat was dit ghelichte: Onias de
hooghe Pzieſter/ die een treffelijck/ eerlijck/
goedertieren/ ende welſpzekende man ghe-
weeſt was/ die hem van jeughet op/ in aller
deucht beuliticht hadde/ die recte zijne hant
wt/ ende badt booꝛ het gantſche volck der
Joden.

13 Daer nae verſcheen hem een ander oudt
heerlijck man/ in coſtelijcken cleederen/ ende
met een ſeer heerlijcke ghedaltenijſſe.

14 Ende Onias ſpzack tot Juda: Deſe is
Jeremias de Pzopheet Godts/ die uwe bzoe-
ders ſeer lief heeft/ ende bidder doozgaens
booꝛ het volck ende de heylighe ſtadt.

15 Daerna dede Jeremias/ met zijnen han-
den den Juda een gulden ſweert/ eñ ſpzack
tot hem:

16 Neemt henen dat heylighe ſweert/ dat b
Godt gheeft/ daer ſult ghy de vpanden me-
de ſlaen.

17 Doeſe nu Judas met ſulcke ſchoone
woꝛdden/ die eenen een herte eñ moedt ma-
ken/ ghetrooſtet hadde/ doe beſloten ſy: Dy
en wouden gheenen leghter maken/ maer
ſtracx aen de vpanden trecken/ ende haer
manlijcken aengrijpen/ ende der ſake een
epnde maken/ want de ſtadt/ den Godts-
dienſt/ ende den Tempel/ ſtonden in bare.

18 Ende tis waer/ bzouwen ende kinderen/
broeders ende bzienden/ en achteden ſy ſoo
groot niet: maer hare groot ſte zorghe was
booꝛ den heylighen Tempel.

19 Ende die inder ſtadt bleuen/ die waren
in grooter zorghe booꝛ haer crijchſvolck.

20 Doe het nu ten treffen gaen ſoude/ eñ de
vpanden hen verſamelt/ eñ hare oꝛdenninghe
ghemaeckt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

gemaect hadden/ ende de Elephanten als hare stede gezadineert/ ende den Kuypers toch/ te beyden zyden aenghehanghen hadden:

Ende Machabeus de vianden/ ende hare menigherleye rustinghe/ ende de schicklijcke dieren sachte doe reckede hy zyne handen op na den Hemel/ ende badt den wonderlijcken Godt/ die alle dinck siet: want hy wilde wel/ dat de ouerwinninghe niet en quame door harnasch/ maer dat soo God gaue/ wien hyse gonde.

Ende badt also: Heere/ g ghy hebt inwen Enghel ter tyt Ezechie der Joden Coninck/ wtghesonden/ ende deselue verstoort in Sennacheribs leger/ hondert ende vijf en tachentich duysent mannen:

So sender nu oock/ ghy Heere inden Hemelsche/ gode den Enghel voor ons heren/ de vianden te verschricken:

Laet die verschricken voor uwen sterckenarme/ die met Gods lasteringhe / teghen u heylige volck trecken: ende daermede hielde Judas op.

Also tooch Nicanor ende zynen hoop heymen met trompetten en grooten gheschreye.

Maer Judas ende de zyne / greepen de vianden aen/ met den ghebede/ ende riepen tot Godt.

Met den handen sloeghen sy/ maer met den herten schreyden sy tot Godt/ ende versloeghen by vijf ende dertich duysent mannen: ende sy verblijden hen seer / dat hem Godt so ghenadichlijcken bewesen hadde.

Doe nu de slachtinge gheeyndicht was/ ende sy weder af togen/ b kenden sy Nicanorem by den harnasschen/ dat hy oock verslaghen was.

Doe verhief hem een groot geschrey en de zuchten / ende loof den Godt op hare spraake.

Ende Judas die lijf ende goet voor zijn volck ghewaecht / ende van jeughet op/ zijnen volcke veel goets ghedaen hadde/ ghebood/ men soude Nicanors doot/ en dat hooft/ ende hant met t samen der schouder af houwen/ ende mede na Jerusalem voeren.

Als hy nu daer henen quam/ riep hy zijn volck te hoope/ ende schickede de Priesters voor den Altaer/ ende sandt na den vianden op de borcht.

Ende weers des Nicanors hooft/ en des lasteraers hant/ die hy teghen dat heylighe huys des Almachtighen wrgherecht/ ende hem hoogh vermeten hadde.

Hy sneet oock den Godtloosen Nicanors de tonge af / ende hietse in stucken verhouwen voor de voghelen: ende de hant/ die hy so onmenschlijcken gheruymt hadde/ tegen den Tempel ouer/ op hanghen.

Ende het ganssche volck loofde Godt in den Hemel/ ende spraken: Gheloeft sy die/ die zyne stadt bewaert heeft / dat sy niet en is beroutrouwicht gheworden.

k Ende hy stack Nicanors hooft/ op een stake / dat het allenan van der borcht sien conde / tot een openbaer teecken / dat hen de Heere gheholpen hadde.

Hyer wert oock eendrachtelijcken van al soo besloten: dat men sonde dien dach niet bergheren/ maer vieren:

Namelijcken/ den derthienden dach der twaelfster Maende / die daer Adar op Syrisch heet/ eenen dach voor des Mardochei Feeste.

So wil ic nu dit boeck hier mede beslupten/ nademael Nicanor ommegecomen is/ ende de Joden de stadt weder ghewonnen hebben.

Ende hadde ic het niet lustlick gemaect dat sage ick geerne: maer is het te slecht/ so hebbe ick doch gedaen/ so veel als ick vermochte.

Want alle tyt wijn ofte water te dincken/ dat en is niet lustrich/ maer onderwylen wijn / onderwylen water dincken / dat is lustrich: also is het oock lustrich/ so men menigherley leest. Dit zy het ende.

¶ Ende des tweeden Boecx der Machabeen.

HET DERDE BOECK der Machabeen.

¶ Dat eerste Capittel.

Hier in wordt bewesen de gronwetlicke straffe der Godtlasterlijcker vermetenheyt Ptolomei. Item wat quaet dat hy namaels tegē de Joden voorgenomen heeft: het welc doch God genadichlijc verhindert/ en tot goeden ende ghebracht heeft: ons daerby te kennen gevende/ dat des Connincx en alle menschen herten in zijne hant staen.

De Philopater a bernam/ dat hem Antiocha sommighe plaetsen die hy in hadde/ ontnomen ware:

So heeft hy alle zijn crijchsvolc dat daer te voete ofte te peerde was/ ontboden:

Ende doen Arsinoen zijn suster met hem genomen/ ende wtgetoghen tot de landouwe by Raphia daer/ Antiochi crijchslieden haren legher hadden.

En een met name Theodotus/ soeckende de sake met listicheyt te volbrenghen/ heeft wt de crijchslieden die hem van Ptolomeo bevolen waren/ de alder geweldichste met hem ghenomen.

Ende is des nachts na Ptolomei Tente ghecomen/ om hem te dooden/ ende also des crijchs een ende te maken.

Maer Dositheus de sone Drimpli/ een ghebozen Jode/

Doch dan de Wet ende baderlijcke Instettinghen afnaliick ghewoorden/ hadde hem wech genomen/ en eenen onedelen menschen in desselues plaetse/ inden Tabernakel ghestelt / welcke oock voor hem ghedoot weer.

Ende als daer een strenge slachtinghe toeginck/ en Antiochus steerckelijcker streedde/

So quack Arsinoe alsinne inden heyre met den hayre omdaen / ende badt barmherticlijck met tranen dat sy haer/ haer een huys deren ende Wynen souden stoutelijck te bruycken / ende beloefde hen / soo sy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ouerwonnen/twee pont gouts te gheuen.

Also is het geschiet/dat de ypanden ver-10
slaghen/ende vele gheuanghen werden.

Daer nae/ den bedrieghelijcken aenslach 11
ouerwonnen hebbende/heeft hy voorgenomen tot de omliggende steden te comen/
ende die met zijne woorden te beuestigen:

13.Mac.3.16 Dit heeft hy gedaen/ b ende de Tempe- 12
len met gauen beschoncken/ ende alsoo den
ondersaten moet gheghenen.

Maer doe nu de Joden / oude mannen 13
wt haren raet gesonden hadden tot Philopatozem/om hem te groeten/beschenckē/ēn
van der ouerwinninge gelück te wenschen:

So heeft hy meerder begeerte gecreghen/ 14
om op het alderereerste tot hen te repsen.

Soo is hy dan te Jerusalem gecomen/ 15
ende heeft den Allermachtichsten Gode geoffert/ende gedanckt/ ēn wat te dier plaetse betaemde/ghedaen.

c Marc.13.2 Ende doe hy in de plaetse quam / c ende 16
hem van de constige vercieringhe ontsette/
ende de bequame timmeragie des Tempels
verwonderde/nam hy seer begheerich voor/
oock in het binnenste te gaen.

Ēn als hem de Joden sepden / dat sulcx 17
niet en betaemde/dewijle het selfs den ingezetenen/ Jae oock selfs den Priesteren niet
gheoorloeft en was/wtgenomen den eni-
d Exod.30.10 ghen oppersten Priester/ d ende dat alleni-
Leui.16.34 Hebr.9.7 lijck eenmael des Jaers.

Soo en heeft hy hemseluen door sulcker 18
woorden niet laten bewegen: ende hoe wel
men hem de Wet voor las/ soo en heeft hy
nochtans niet opgehauden daer henen te
dringē/seggende/dat hy daer moeste ingaē.

Ēn of alschoon die eere anderen gewe- 19
ghert was/dat het hem niet en behoorde alsso te gheschieden.

Ende vraechde oock / waeromme hem/ 20
als hy in eenighe andere Tempelen guick/
niemant der gener die tegenwoordich waren/en verhinderde?

Ende doe daer een onnoozlichtichlijcken 11
antwoordde / dat het qualijck ghedaen
was:

Antwoordde hy: Of het schoon om eenige 22
oorsake niet geschict en ware/hy sonde daer
in gaen/het ware hem lief ofte leedt.

So hebben dan de Priesters met alle ha- 23
re cleedinge henselnen nedergewozpen/ende
den grooten Godt ghebeden / dat hy nu in
den noot te hulpe quame/ēn der gheuer die
wilden quaet doen/ghewelt verhinderde.

Ende als sy alsso met huplen ēn schreyen/ 24
den Tempel vernulden/

Werde de andere/die in de stadt waren/ 25
beroert/ende zijn wtgheloopen/niet wetende wat daer gheschiet ware.

Oock de dochteren die in de cameren be- 26
sloten waren/ ende de kinderbeddige vrouwen zijn wtgelaopen/hebben hare hoofden
met stof ende asschen bespreyngt/ende de straten met weenen ende claghen vervult.

Ende die haer wemich te bozen verciert 27
ende berept hadden om den Coninck tegen
te gaen/hebbē hare betamelijcke beschaemthept vergeten/ ende e verstoorlijck achter
e 2.mac.3.19 de stadt gheloopen.

De moeders ende voesters/ hare eygene 28
Jongen ende voesterkinderkens verlaten-

de/zijn hier ēn daer/dese door de huysen/die
door de straten /, onbetamelijcken in het
hoochste des Tempels te hoope gelaopen.

29 Ende die daer versamelden/ baden me- 29
nigherley/teghen het ghene dat de Coninck
onbetamelijcken wilde doen.

30 Boven desen/sommighe burgers beroert 30
zijnde / hebben stoutelijck / hem niet laten
gantschelijck doordringen/om zijn voorne-
men te volghen.

31 Maer hebben gheroepen datmen de wa- 31
pen aengrijpen/f ende manlijck voor de ba- f Sup.4.34
derlijcke Wet steruen sonde/ ēn alsso groote 1.Mac.3.17
verbitteringhe te dier plaetse ghemaeckt.

32 Maer door de Priesters ēn ouderste zijn 32
sy daer af ghebracht/ ende wederom tot de
plaetse des ghebeds gecomen.

33 Ende hierentusschen heeft dat ghemeyn 33
volck neerstich gheweest inden ghebede.

34 Ēn de oude contsom den Coninck saen- 34
de/hebbē menichlins versocht/zijn hooneer-
dich ghemoet van sulcken voornemen af te
wenden.

35 Maer hy hartneckichlijck dat alles ver- 35
smadende / heeft dies te min ghearbeydt
daerin te gaen/meynende te volbrengen dat
hy eenmael ghesproken hadde.

36 Dwelck sock die/ die aen zijn zyde ston- 36
den/hebben hen gekeert tot dien / die alle de
macht heeft / ēn hebben mede met de ouse/
dien aengeroepen/dat hy sonde indē tegen-
woordigen noot helpen/ēn sulcke ongeoor-
loof de hooneerdighe daet verhinderen.

37 So dat wt dat veel schrepen des bange- 37
sten volcx/een onwtspreckelijck geroep was.
Want het en schenē/niet alleniick de men-
schen/ maer oock de muren / ende oock de
gantsche gront gelupt te gruē: als daer een
pegelijck heuer wenschte te steruen/dan dat
die plaetse sonde ontheylicht worden.

Dat 6. Capittel.

1 Ende de voorwaer/ a Simon de Priester/ a Sup.3.1
heeft zijne knpen teghen het binnenste
des Tempels ghebogen/zijne handen
voegelijck wtgerecht/ende aldus gebeden:

2 O Heere/ Heere/ Coninck des Hemels/ 2
ēn Heerschapper aller geschapenen dingen/
Allerheylichste in den Heyligen/ b Almach- b Deut.6.4
tighe/eenighe/opperste Heere/ aenlier ons/ Gene.17.1
wp dis van den Godloosen ende onrepnen/ Apoch.1.8
c die door stoutichept ende macht hem ver- c Psal.20.8
hooneerdighet/ouerallen worden. Judit.1.4 ende 9.8

3 Want ghy hebt alle dinck geschapen/ 3
ghy zijt een rechtueerdich Heerst/ hebt alles
dinck gewelt: ghy zijt een Richter der gener
die ghewelt ende hooneerdichept hebbynen.

4 Ghy hebt voorzijds die/die onrechtueer- 4
dichepdt dzeuen/ d onder de welcke ook de d Gene.6.4
sterusen waren/ die op haer sterckhept ende
stoutichept betrouweden / met e de groote e Gene.7.21
Sontuloet wech ghewischt.

5 f Ghy hebt de hoochmoedighe Sodomi- 5
ten/welcker boosheydt openbaer was/ den f Gen.19.24
nacomelingen tot een exempel met yper ēn Luce.19.29
sulphur verbrandt.

6 Ghy hebt teghen den g hartneckighen 6
Pharao/ h die d heylighe volck Israel niet g Exod.7.89
dienst verdruckte/uwe macht beweesen/ en- ende 10.11
de hem met veel ende menigherley straffen h Exod.1.13
gheoeffent / door de welcke uwe groote ende 14.19
macht openbaer werdt.

i Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

7 i Ende doe hy met wagenen ende groote heyteracht v volck vernolchde / hebt ghy hem in het diepte der Zee versoncken.

8 ¶Maer die op v Heere aller dinghen / vertrouden/hebt ghy ghesont daer door gelept: k ende dese hebben uwe Almogenthept gepresen / bekennende dat dit alles doer uwe handt gheschiet was.

9 Ghy Coninck / Schepper der onsynnige lieker ende ongheneten wereit / hebt dese stadt vercozen / ende dese plaetse / hoe wel ghy ghenes dincx behoefde / tot uwer vereeringhe vercozen/ ende met eerlijcke versteynringhe verciert/ ende eerlijck gemaeckt/ tot lof ende yghs uwes grooten Naems.

10 Ende hebt wt liefde des huys Israels/ beloeft ons te verhoozen/so wanneer wp in dese plaetse quamen bidden / als ons om onser mis daden wille/ l benauthept benangen hadde.

11 ¶Ay/ ghy zijt doch ghetrouwe/ ende waerachtich: Want ghy hebt onsen verdruckten ouderen dickmael in haer verdruckinghe hulpe gedaen/ende hen wt grooten noot verlost.

12 Ende zijn wp oock/ O heylige Coninc/ om onse groote ende vele sonden verdruckt/ onsen vyanden onderworpe/ ess bergaen in onse ellendicheyt/ om onser onmacht wille.

13 Ende dese vermeten ende onreyne Coninck/ wil dese heylige plaetse onheyligen/ die uwen eerlycken Name gehepligt is op der aerden/want anders is de opperste Heyligel uwe woonstede/tot welcke ghen mensche en can comen.

14 ¶Maer dewijle ghy dese plaetse heyligende/ v volck goetwillichlijck uwer eerlickheyt hebt deelachtich ghemaeckt:

15 En wilt ons de ontreynicheyt deser mensehen niet toerekenen/noch om haer ontreyninghe straffen/ op dat de boosen in haer herte niet en verheugen/ noch niet hooueerdigher toughen en segghen:

16 Dat sy dit heylighe huys vertreden hebben/gelijck de Tempelen die ghy hatet/vertreden worden.

17 Wischt wt onse sonden/ neemt weeh onse mis daden/ende bewijst uwe barmhertcheyt te desen tijde.

18 ¶Maeckt dat ons haestelijck uwe barmhertcheyt ouercome/ende maeckt ons vzede/ op dat der vermallenen mondt/ende der ghezoekenen herte/v loue ende yzijse.

19 Doe heeft daer Godt de Allerheylichste in allen Heyligen/ n die alle dinck aenlier/ o dat recht ghebedt verhoozt/

20 Ess dien/ die hem doer gewelt ess vermetenheyt verheue hadde/ dan allen zyden gelijck de wint dat riet/ p ghes wongen ende gewaept/ende also gegeesselt/dat hy nv onmer ter aerden lach/met lammen leden.

21 Ende inde rechtueerdige straffe also verwerret was / dat hy oock niet en conde spreken.

22 Waeromm zijne vrienden ende Trauwanten/ die haestighe ende onmozsiene straffe zijns lichaems / daermede hy overvallen was / aensiende/ ende vreesende dat hem oock het leuen soude ghenomen/mer grooter vreese verslaghen zynde / hem terstont wt ghetrocken hebben.

23 Ende als hy daer na wederom tot hemselven gecomen was/so en heeft hy/hoe wel hy gecastyt was/hemselven niet ghebeterd/ maer is sware dingen dzepende/ dan daer gheroghen.

24 Ende als hy in Egypten ghecomen is/ heeft hy door vermeerderinge zynder boosheyt / ende oock door zijne voorsieningen medehulpers ende medeghesellen / die van alle rechtueerdicheyt afgheweken waren/ hem selven niet alleenlijck tot ontallijcken male moetwille ouergheheuen / mer is oock tot sulcken vermeten roeckeloosheydt gheromen/ dat hy alomme tasterinnghe slepde: ende dat bole zynder vrienden / des Coninxs ghenoelen sende / oock zijnen wille nauolchden.

25 Ess als de Coninck voorgenomen hadde/ den Jodischen volcke openbare schande aen te doen / heeft hy in een kalomnie / die hy in eenen tozen/ by den Houe opgherecht hadde/doen met letteren suijden:

26 Dat niemant / die niet offeren en wilde/ in de Egyptische Tempelen gaen sonde:ende dat alle de Joden souden beschreuen/ende tot eyghen ghemaeckt worden:

27 Ende dat alle die dit wederspraken/ souden gheweldichlijck ghedoot worden:

28 ¶Maer dat dien / die hare namen in het aenschzijnen ghegeuen ende beleden hadden/ souden in hare lichamen / tot een vranttecken/het teecken Bacchi/namelick/een veytbladt ghebzant worden . Ende wilde dat dese de q voorgenomde inseninghe souden ghebzuycken.

q Dat is/ dat sy soude eygen en slauen zijn/ ende niet ghedoot worden.

29 Ende op dat hy niet en schene op allen vertoomt te zijne/so heeft hy daer onder aen ghesch zijnen : Do haren eenighe lieuer hadden onder die te wandelen / die hen tot den Heyligen dienst beghenen hadden/ dat die dat selue recht souden ghenieten / dat r de burghers van Alexandzia hadden.

r 3.mac.3.20

30 s Also hebben daer sommige in de steden haer stadts Heligie verlatende / hen selues lichtelijck tot des Coninxs Heilige begeuen/ gelijck of sy groote eere souden vercrijgen/ wt de ghemeynschap die sy met den Coninck souden hebben.

s 2.mac.2.16

31 t ¶Maer veel by haer vzoom gestoet blijuende/en zijn vander Godsalichept niet afgheweken / ende hebben door haer leuen ghelt gheboden / om henselnen te beurtsen/ dat sy hare namen niet en souden ouerghenuen / goede hope hebbende / dat sy souden hulpe vercrijghen.

t 1.¶Mac.2.16 2. Mac.6.18

32 Ende die / die van hen afscheyden / verstoockten sy/ende u hielden se voor vyanden haers volcx / x ende ordense wt van haer ghemeyn handelinghe ende ghebzuyck.

u ¶Mat.18.17 1 1.Cozi.5.10 2.Thes.3.6.14

Dat xij. Capittel.

1 Als de Godloose Coninck dit vernam/ werdt hy soo seer toornich/ dat hy zijn toornicheyt niet alleelijc te Alexandzia/ maer oock veel swaerlijcker teghen die/ die elders in het lant woonden / bewesen heeft: ende ghebooden dat sy terstondt alle in een plaetse souden vergadert / met de alderswootste straffe ghedoot worden.

2 Dewijle dit ghesch zijnde / is het ghemchte der Joden seer schadelijck ouer al ghegaen/ waer door de liede/die tot der Jode verder-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

uinghe eendrachtich waren/ oorsake namen hen also teghen die te draghen/ ghelijck of dat volc verhinderde/ dat de Wetten onder hen niet en conden ghehouden worden.

Nochtans bleven de Joden in goetwillichept ende ghetrouwicheyt teghen de Coninghen onbeweghelijck: 3 Maer dewijle sy God dienden/ ende na zijne Wetten leefden/ so hebben sy sommighe wtghedaen/ ende van hen verdreven: Om welcke sake sy van sommighe/ als vyanden gheacht werden/ hoewel sy het gheneyn leven met goede ende rechtueerdighe daden vercierende/ by allen menschen prijselijck waren.

So en wert dan de goede fame der Joden 4 die alomme verbreyt was/ nu van de Heydenen nerghens ghemeldet noch gheacht:

Maer dat gheschil/ dat de Joden in het 5 aenbidden/ ende in de gebruycken hadden/ hebben sy met der tonghe verheven/ ende verbittert.

Segghende/ dat de Joden noch den Co- 6 ninge/ noch der Griecksen zeden vrienden waren/ maer vyanden/ ende seer teghen de gheneyne weldaet stonden: Alsa hebbe syse swaerlijck beschuldicht.

Maer daer waren Griecken onder stadt/ 7 dien geen onrecht gheschiet en was/ welcke siende dat daer eenen onverstendigen oproer/ ende onbedachten oploop teghen die menschen gheschiede/ dewijle sy hen gheen hulpe doen en conden:

Want het een gantsche tyrannische han- 8 del was:

So hebben syse ghetroost/ groot mildha- 9 gen hebbende/ ende hoepten sulcker dingen veranderinghe.

Segghende/ dat sulcke roeckeloose licht- 10 veerdighe oproeringhe niet en conde staen.

Sommighe ghebueren ende vrienden/ en- 11 de die in hanteringe hare medegesellen waren/ hebben heymelijck sommige tot hen genomen/ ende beloeft hulpe te doen/ en niet alle neerstichept te beschermen.

Maer de Coninck door den tegenwoor- 12 dighen voorspoet hooveerdich/ ende de magenthept des grootsten Gods niet aenmerckende/ maer mepnde dat de selue raet hem altijts sonde ghelucken/ heeft tegen de Joden dit Mandament gheschreven:

1 Mac. 2. 1

a Wy Coninck Ptolomeus Philopater/ 13 wenschen allen Hooftlieden ende erfchlieden die in Egypten/ ende in een peghelijcke plaetse zijn/ gheluck ende gesonthept: want het gaet wel met ons/ ende onse saken.

Nademael wy de reyse in Affam gedaen 14 hebben/ ghelijck ghy lieden selue weet/ ende de goden ons daerin onverhinderlijcke hulpe gedaen hebbe/ so dat sy door onse macht na onsen wille vollbracht is:

So heeft het ons goet ghedacht/ de volc- 15 ken die in Celosyria ende Phenicia woonen/ niet door ghewelt der wapenen/ maer met goedichept ende veel vriendelijckhept te handelen/ ende hen veel weldaden te doen.

Ende als wy der steden Tempelen vele 16
3. Mac. 2. 22 reenten gegeven hadden/ b zijn wy bewecht gheworden/ om ook te Jerusalem te comen/ om dier boosen meesche (die haer rasen nemmermeer af en laten) Tempel te vereeren.

Maer sy hebben ons wel met den woor- 17 den vriendelijck ontfanghen/ maer waren inder daet qualijck tot ons ghesint: ende als wy wilden in het binnenste des Tempels ingaen/ ende dat met vtnemende ende schoone gauen verrieren/ so hebben sy door haren oude hoochmoet beweecht zijnde/ ons verhinderd daer in te comen/ onse macht niet bekennende: om der vriendelijcheyt wille/ die wy allen menschen bewijsen.

Ende haer vyantlijck gemoet tegen ons 18 openlijck bewijsende/ gelijck of wy hen gheen ander volck meer en ware/ hebben door hooveerdichept teghen Coninghen/ ende de vermeterenheyt teghen dien/ die hen goet ghedaen hebben/ niet dat behoorlijck ende recht was/ willen lyden.

Nochtans/ hoewel dese teghen ons ghe- 19 raest hebben/ so hebben wy/ na de ouerwinninge/ in Egypten wederghecomen zijnde/ teghen alle menschen vriendelijckheyt ghebruyckt/ ende ghedaen dat betaemde.

Ende in sulcke sake haren gantschen ge- 20 slachte bewijsende/ dat wy het onghelijck vergheten wilden/ hebben wy/ (om des verbonts/ ende om beler saken wille/ die hen banden begonnen/ door de eenvoudicheyt betrout zijn/) bestaen haer conditie te be- c 3 Mac. 2. 28
anderen/ ende c hen willen het burgerschap der stadt Alexandria geven/ ende tot de gemeynschap des ewighen Priesterdoms annemen.

Maer sy altijts tot quaet ghenegen/ heb- 21 ben de sake anders bedupt/ ende door een ghebozen boosheyt/ het goet verwozpen:

Ende met allerenlijck de stadt schandelijc 22 versmaet ende ghewepghert: maer ook die weynige/ die wy hen wel ende oprechtelijck tot ons ghelint waren/ versmadelijck verstooten: Altijdts hopende/ dat wy in corten souden door een seer schandelijck leven/ des voorspoets een ende ghecrijghen.

Daeromme/ wy sulcke teeckenen seer se- 23 ker houdende/ dat dese allesins qualijck tot ons gelint zijn/ ende toeslende dat wy met namaels door onvoorsiene oproer/ dese verraders ende wreede vyanden te eenigen tijde op onsen rugghe en ghecrijghen.

Heuet ons goet gedocht te ghebieden/ 24 dat terstont ten seluen daghe als desen brief sal ontfanghen zijn/ alle die te kennen gegeuen zijn met wijuen ende kinderen/ allesins met gheweldige straffinge met yseren banden ghebonden/ tot ons ghesonden worden/ tot onverbiddelijcke ellendicheyt/ en tot eenen schandelijcken doot/ die den vyanden betaemt.

Want so haest als dese sullen ghestraft 25 zijn/ mepnen wy dat onse saken sullen voorspoedelijck seer wel ende vast/ ende in goeden stande ghestelt worden.

Ende wie eenen Jode/ vanden meesten tot 26 den minsten/ Ja tot de suygende kinderkens beschermt/ die sal met zijnen gantschen huysghesinne/ schandelijck met grooter ongenade ghestraft worden.

Maer wie eenen Jode openbaert ende 27 aenbrenghet/ dese sal desselfden goet ontfanghen.

Ende daerboven wy des Coninck schat/ 28 twee duysent dragmen silvers/ ende sal vry ghemaeckt worden.

Ende

Ende alle plaetse waer in bewonden wort een Jode aenghenomen/ofte verborghen te zijne/ die sal verwoest/ ende verbrant/ ende allen menschen in der eewicheydt alleenlijs onnut ghemaeckt worden.

Aldus luyde de Copije des Mandaméts.

Dat iij. Capittel.

Ende in wat plaetsen dit Mandament ghebracht wert/ daer vielden de Heydenen een ghemeyne maeltijt met blijschap ende verheuginghe / als den haet die over langhen tijdt in haer herte verhart was/nu openbarende.

Maer de Joden waren in seer bittere druck ende ganen seer clagelijck gelupt met weenen / haer herte was allenlijs vol suchtens/dat ommoghen ende haestich verderff / dat hen door des Coninx sententie overquam/ beschreyende.

Daer en was gheen landt / gheen stadt/ noch bewoonde plaetsen / noch gheenen weech / die niet vermilt en wert met haer suchten ende weenen.

Want sy werden met een so bitteren sententie aller Stadthouderen versonden/ dat ock sommige harer vyanden/ om de ongewoone straffe / de ghemeyne ellendicheyt voor oogen houdende/ende de onsekere veranderinghe des leuens bedenckende / haer seer ellendighe versendinghe beweenden.

Want daer wert ghelepdet een menschen onder mannen / met grauwen hayre bedeckt.

Der welcker beenen / die van ouderdeydt traghe ende crom waren/ door het ghewelt dich dzijuen / met sware dzeyghinghen/ tot rassicheydt op den weeh / inu dzuckt werden.

Ende de dochters die haer onlancx tot den houwelijcken stant beghenen hadden/ ontfinghen dzeef heyt voor vzeuchde.

Een werden ghelept met openen hoofde/ haer hayr dat met weirieckede salue gewassehen was / nu met asschen bestroyt zynde.

Ende hebben voor wolsche Bayloniers bekens/te samen clagingben begonnen:

Als die door der Heydenen bespottingen verscheurt/ende ghebonden/ opentlijck met gewelt tot in het schip getrocken werden.

Desgelijcx hare mannen / voor de krantzen/ stroppen om den hals hebbende/ hebben in hare ienchdelijcke Jonckheydt/ voor Feest ende ruste der Jongheren / de overghebleuen daghen dzuplost / in dzeefheyt ghebzupckt/ den doot nu voor ooghen sende.

Sp werden wech ghevoert als Beesten/ met yseren banden gherrocken:

Sommige werden met den halse aen der schepen voorden ghehecht/sommighe onder het schip met vaste boeyen aen de beenen vast ghemaeckt / ende een dichte lupcke over haer hoofd gesloten/ so dat sp de oogen ganselp verblindet hadden/ ende als verradersde/de gantsche schipnaert dzerende / ghehandelt waren.

Als sp nu also nae des Coninx beuel/ met scheepen aenghebzacht waren/ gheboot de Coninck / dat mense in Tenten op dat ouergroote Rijdtuelt/ dat voor de stadt is/ soude leggen/als in een seer bequame plaetse/ allen die nae de stadt quamen / ende die uit de stadt repsden / om dat exempel der straffe te sien:

Ende en heeftse niet ghelweerdicht de gheupnschap zyns volcx / noch het begryp der stadt nieuwen te laten ghemieten.

Als dit nu aldus geschiet is/ende de Coninck hoozde/ dat sommighe Joden uit der stadt heymelick zijn tot haer volck wtgecomen/ ende haerer broederen grouwelijcke ellende dickmael beweent hebben:

Is hy seer toornich gewozden/ ende heeft ghebooden/ dattmen ock die selue soude/ gelijck als de andere/ voorsichtichlijck handelen / ende de straffe aen hen ghenuttus verminderen.

Heeft ock ghebooden/ datmen dat gantsche volck soude met hare name beschryue.

Want hyse nu niet en wilde met de wepnich te voze berozdende arbeydelicke dienstbaerheyt quellen:

Maer met wtghesochte straffe / alle op eenen dach verderuen.

So werden sp dan met bittere neerstichept beschreuen: ende alsmen haer toe gheseten hadde/ van der Sonnen opganck/ tot der Sonnen nederganck/ a veertich daghen lanck/so en was de beschryuinghe noch niet volepndicht. a 2.mac.6.37

Hierentusschen heeft de Coninck vol grooter ende ghedurigher blijschap voor alle Afgoden maeltijden ghehouden/ zijn herte wydt van der waerheyt dwalende:

Ende met zijnen lasterlijcken monde/pzijsende b de sonne ende onbehulpsame beelden / ende teghen den opperste Godt spzekende dat niet en betaemde. b Psal. 113.5 ende 134.16 Dan.5.23 2.Pet.3.8

Ende als na den voornoemden tijdt/ de Schryuers den Coninck bootschapten/ dat sp der beschryuinghe der Joden niet en conden langher ghenoech doen/ om harer ouergrooter menichten wille/dewijle harer noch veel in allen landen/ sommige in allen huysen / sommighe in sekere plaetsen vergadert waren/ so dat de sake allen Stadthouderen in Egypten onmoghelijck ware.

So heeftse de Coninck swaerlijck ghedzeycht/ gelijc als of sp gantz ontfangē hadden/ om der selver beslossinghe te soecken.

Mochtans quam het soo verre / dat het hem claerlijck bewesen wert/ als sp met clare argumenten betuchden/dat sp noch papier noch penne meer en hadden / om daer toe te ghebzupcken.

Dit was een crachtich werck der ouerwinnelycker voorsienicheyt Godts / die wt den Hemel den Joden hulpe dede.

Dat v. Capittel.

Doe heeft de Coninck met sware toornicheyt ende onuersoenlicke vergrammige benaugen zynde / Hermonem den opperste over de sorghe der Elephanten/tot hem gheroepen/ ende ghebooden/dat hy ten naestvolghenden daghe / soude alle Elephanten(die uit gheual vijf hondert waren) beel wierooex a met overuloedighen louteren wijn te dzincken ghenen/op dat sp door dien overuloedigen dzanck / wilt ende wzeedt zynde/ tot de doodinghe der Joden voortghebzacht werden. a 1. mac.6.34

2 Ende als hy dit beuel ghegeuen hadde/ heeft

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

heeft hy de voornemste zijner vrienden ende zijner krychslieden te samen geroepen/ ende teghen de Joden vpantlijck ghemoet / ende hem tot goeden ciere maken/ begheuen.

Hermon de meester der Elephanten/heeft 3 dat beuel/wel volbracht.

Ende de dienaers zijn teghen den auont 4 wtghegaen / ende hebben der ellendighen handen ghebonden / ende voort besorcht/al wat aen hen te doen was:

¶Meynende / dat dat volck moeste des 5 morghens alle te samen verdoruen worden.

¶Maer de Joden/ die alonune met swa- 6 re banden gebonden zijnde / den Heydenen schenen dan alle hulpe ende bescherminghe berooft te zijne.

Hebben alle den almachtighen Heere/ha- 7 ren barmhertighen Godt/ ende Vader/ die bouen alle macht is / sonder ophouden met tranen aengheroepen:

Biddende dat hy den Godloosen raet te- 8 gen hen wilde afkeeren/ ende wt dat groo- te verderf/het welcke onuerhinderlick voor haren ooghen was/verlossen.

9. Psal.21.6 b Ende haer ghedurich gebedt clum op 9 in den Hemel.

¶Maer Hermon die de weede Elephantē 10 nu met oueruloedighen wijn berunit / ende met wieroock versadicht hadde / quam des morghens tot des Conincx hof/ om de sake den Coninck te kennen te gheuen.

¶Maer die van den beghinne der werelt 11 aen/dat schoon geschepsel/ dach ende nacht beschickt/ende eenen yegelijcken geeft wien

2. 1. Reg.26.7 hy wil/ c heeft den Coninck eenen slaep in ghesonden/ ende de werckinghe des Heeren heeft hem soo soete ende vast doen slapen/ dat hem zijn voos voornemē seer misraect/ ende zijn onuersaenlijcke sententie / groote- lijcx verachtert is.

Als nu de Joden sagen/dat de verorden- 12 de tijt voorby was/ hebben sy haren Hepli- ghen ende persornlijcken Godt ghepresen/ ende wederom gebeden/dat hy de mogent- heydt zijner gheweldigher handt soude den Heydenen toonen.

Doe het nu ontrent half vre thiene was/ 13 ende de wachtmeester sach dat de genoode daer waren/is hy tot den Coninck gegaen/ heeft hem naulwelick connen opwecken/en- de verrondicht dat de tijdt der maeltijt nu voorby ginck/ dewijle hy met hem spraek:

Waer door de Coninck vermaent zijnde/ 14 is voorgheconen/ende heeft de gene die ter maeltijt gheconen waren/doen aensitten.

Ende als sy gheseten waren / heeft hyse- 15 vermaent dat sy souden goede ciere maken/ ende hen tot vrolijckheyt begeuende/den te- ghenwoordighen tijdt der maeltijdt eeren.

¶Maer doe het door woorden lanck wert/ 16 heeft de Coninck Hermonem tot hem ghe- roepen:ende hem bitterlijcken met dreygin- ghen gheuraecht / waeroin de Joden noch dien dach waren leuende ghelaten:

Ende doe Hermonem verclaerde/ dat hy 17 den voorleden nacht/des Conincx beuel vol- bracht hadde / ende zijne vrienden dat selue betruchden/heeft hy wreeder dan Phalaris gheantwoort.

Sy moghen daer van den hedigen slaep 18 danckē:maer bereyder ghy op de selue wy- se de Elephanten/ sonder vertoruen/teghen morghen tot der hooser Joden verderf.

19 Als alle die daer teghenwoordich waren/ verblijt/dit beuel des Conincx gepresen had- den/ is een yeghelijck na zijn huys gegan.

20 d Maer sy den tijt des nachts niet so veel tot slaep en ghebruyckten / als om allerley bespottinghen/ te bedencken/ om den ellen- dighen/ghelijck sy meynden aen te doen. b Mich.2.1

21 So dan / so haest als den haen des mor- ghens eerst craeyde / begonste Hermonem de ghewapende beesten in de groote plaetse te brenghen:

22 Eñ het volc wt de gantsche stadt tot dat ellendige schouspel te vergaderen/begeerich- lijcken het licht des daechs verwachten.

23 ¶Maer de Joden waren dien gantschen tijt suchtende/ ende met gebeden ende wee- moedighen ghesange/ ende opheffinghe der handen na den Hemel/den opperste Godt aenroepende / dat hyse wederomme wilde haestelijcken helpen.

24 Eer nu de Sonne wel op was:dewijle de Coninck zijne vrienden ontsinck/segne Her- mon ende riep tot den heyze / bedupende dat des Conincx wille berept was.

25 Het welck de Coninck hoorende / werdt hy door dat vreesselijck wrgaen / verwon- dert/als die alle dinck vergeten hadde/ende vraechde wat daer was / waerom hy sulck so ernstelijcken dede:

26 e ¶Maer dit was een craghtich werck e Psal.21.6. 2. Psal.3.9 Godts/ de Heere is ouer alle dinghen/ ende den Coninck f hadde doen vergeten/dat hy f Daniel.2.28 te voren bedacht hadde.

27 Ende doe Hermon ende alle de vrienden seyden:

28 O Coninck/de beesten ende het heyr/zijn achtervolghende nwen gheweldighen wil- le/ berept.

29 Wert hy om deser woorden wille / vol g waerder toornicheyts / g door de voorlee- ninghe Gods de sake gheheel vergeten heb- bende/ ende seyde met strenghen ende dreyg- ghenden aenschijne: g Jos.1.18

30 Alle oude eñ ionge/ die den wreeden hoo- sten/dese ouervloedige spijse berept hebben/ sullen staen inde plaetsen der ontschuldigen Joden / die hare oprechte ende stantuastige trouwe teghen my ende mijne ouders/we- nementlijcken bewesen hebben.

31 Hoewel om de gonste der t samen opnoe- dinghe/ ende des ruyts/ en wert daer nie- mant van hen van den leuen berooft.

32 Also moeste Hermon onuerlene ende vreesselijcke dreyginghen hooren / ende zijn ghelaet ende aengheliche wert ontset.

33 Ende een yegelijck der vrienden maeck- ten hen droeuich van daer/ende lieten de ge- ne die daer vergadert waren / henen gaen/ eenen yeghelijcken tot zijne hantieringhe.

34 Ende de Joden verstaen hebbende/ wat de Coninck gheseyt hadde/hebben God den Heere / h den Coninck alder Coninghen ghepresen / van den welcken sy dese hulpe verreghen hadden. h Apoc.19.16. 1. Tim.6.15. Apoc.19.16

35 ¶Maer doe de Coninck/ ghelijck te voren wederom maeltijdt aenghericht / ende zijn volck tot vrolijckheyt vermanet hadde/

36 Riep hy Hermonem tot hem/ ende seyde dreyghende.

O ghy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

O ghy ellendighe / hos dickmael moet-
37 men d dat selue ghebieden?
Berept minners nu eenmael de Elephan-
38 ten tegen morgen/ om de Joden te dooden.
De vrienden die daer mede aensaten/ des
39 Conincx onghestadighen moet bewonde-
rende/hebben aldus ghesproken:
O Coninck/hoe lange wilt ghy ons ver-
40 soecken als onuerstandighe?
Dewijle ghy nu de derde reyse ghebiedet
41 de Joden te verderuen/en weder om uwen
raet/als hy soude volbracht worden/veran-
dert/te niete makede dat ghy verordet hadt:
Voorwaer de stadt is om deser saken wil-
42 le/door ons verkerheyt in roeringhe/en dat
men loopinghen/ende daer is groote vreese.
De ouerwrede wtlinnighe Coninck/de
43 veranderingen zijns gemoets tot verschoo-
ninghe der Joden niet achtende/ heeft met
enen seer ouerwillighen eede ghesworen/
dat hyse soude sonder enich vertoeuen met
die wreede beesten verderuen ende dooden.
Ende daer nae in Judeam repsen / ende
44 dat lant in vozen / met den spere en swee-
de verderuen.
Ende aldaer dat heylige der Joden/i daer
45 hy niet en hadde moghen ingaen/haestelijck
met spere verbranden/met de ghene die daer
altijts offeren.
Doe syn zijne vrienden ende magen hy-
46 lijck van daer ghegaen/
Ende hebben alle bequaemste plaetsen
47 der stadt door den heyre verordent/ tot ghe-
wonlijke bewaringhe.
Ende de Maester der Elephanten/heeft
48 de Beesten met welrieckenden dranck/ende
wijn met wieroock vermengt/hy na rasen-
de ghemaeckt/ ende gronwelijcken torbes-
repe.
Ende doe nu inden dagheraet de stadt
49 by de rydtplaetse / met ontallijcke menichte
vermist was/
Ja hy in des Conincx hof ghegaen/ende
50 heeft den Coninck tot de voorghenomen sa-
ke opghewecket.
Doe is hy met godtlooser heete/ende vol
51 swaren toozens/met alle macht met de bees-
ten wtgheconen/met wzeeden ghemoede/
ende begheerende met zijnen oogen dat el-
lendighe ende iammerlijcke verderf der Jo-
den te sien.
Als nu de Joden by der poorten dat stof
52 banden hoeten der Elephanten die wt qua-
men/ ende des ghewapenden heyrs dat na
volghde / ende des volcx saghen / ende dat
gronwelijcke ghetuymel hoozden:menden
sy / dat het nu de laetste vre haers leuens/
ende het eynde der ellendighe verwachtinge
ware:
Ende hebbe hen tot malcanders ouer-
53 minghe ende verclaminghe gheweut / mal-
kanderen in de armen ghegreben/ende ghe-
cuist/deen vzient den anderen/de vaders den
sonen / de moeders den dochteren aen den
hals ghehanghen.
Alhiere hebbe de ionge kinderkens af de
54 borst gelept/ om de laetste melck te trecken.
Wederom der hulpe die hen te bozen wt
55 den hemel geschiet was/gedachtich zijnde/
hebben de kinderkens / van den borsten ge-
haen/ zijn eendzachtichlijck neder gevallen/
ende hebben met luyder stemme geroepen/
den Almachtigē God biddende/dat hy wil-
de hen ontfermhertichlijck bystaen / die nu
tot aen de deure des doots gecomen waré.

Wat vi. Capittel.

1 Eyde een wtnemende man ghenoemt
Eleazarus:een wt den Priesters dies
lants/nu ont ghewozden/ende met al-
lerley deuchdelijcken leuen verciert/ heest de
ouden die rontom hem waren / ghestut/en-
de aldus ghebeden:
2 a O machtige Coninck / ess opperste al- a Syr.1.7
moghende God/die alle ghescheppen dingen
ghenadichlijck regeert / aensiet Abrahams
zaet/ende des heyligen Jacobs gelachte/
b het volck dat v eygentlijck toecoeomt/ende b Deut.32.9
gheheylicht is/het welcke nu vreemdelinck
in een vreemt landt onrechtuoerdichlijcken
vergaet/O Vader.
3 c Ghy hebt voortijden Pharao den Co- c Exo.14.28
ninck deses Egyptischen lants / die ryecke
van waghenen/ met wzeede hartneckicheyt
ende vermerenheyt der tonghe / hoochmoe-
dich was / met zijnen hooueerdighen heyre
in de zee verdoruen / ende het Israelitische
volck niet den lichte uwer barmhertichcheyt
verlicht.
d Den machtigen Coninck der Assyriers d Esai.37.36
4 Sennacherib / die op zijn groot ontallijck 4.Reg.19.35
volck roemde/ende nu met den swaerde het 1.mac.15.22
gantsche lant onder zijn heerschappie ghe-
wracht hadde/ hebt ghy Heere / doe hy hem
teghen uwe heylige stadt verhief/ ende met
gronwelijcken hoochmoet en vermerenheyt
lasterlijck spzack/ghebzoken/ende veel volc-
ken v moghenheyt openlijck bewesen.
5 e De dzie vrienden in Babylonia/die/op e Dan.3.92
dat sy geene ydele afgoden en dienden/haer
leuen blijmoedichlijck den heere ouergege-
uen hebben / hebt ghy den yerighen onen
vercoelende / soo bewaert/dat niet een hayr
aen hen ghescheut en wert/
6 f Ende de blamme onder de vyanden ge- f Dan.3.22
sonden.
7 g Ghy hebt Danielem / die door nijdi- g Dan.3.22
ghe beschuldinghen was inder Leeuwen
kuyl ghewozpen/om van de wzede beesten
verslonden te wozden / ghesont weder wt-
ghebzacht:
8 h Ende Jonam / als hy langhe ghenoech h Jon.2.1.10
in des Walusschs buyck ghewoeckt hadde/
wederomme ghesont den zijnen vertoont/
O Vader.
9 Ende wilt oock nu/ O genadichste aen-
schouwer aller dinghen / niet vertoeuen/ v
selues den ghelachte Israels haestelijck te
vertoonen / het welcke van de gronwelijcke
ende boose Heydenen onrechtuoerdichlijck
ghehandelt wort.
10 Ist dat onse leuen is in vreemde lande
met ongodlijcheydt besmet ghewozden/ soo
verlost ons doch wt der vyanden handen/
ende verderft ons/O Heere met wat ander
verderf het v behaghet:op dat de Heydenen/
die ydelheydt bedencken/ hen van den ver-
derue der ghener die ghy lief hebt/ niet yde-
lijck en verblijden.
11 Ende segghen: Waer Godt selue en heeft-
se niet connen verlossen.
12 Daerom/O eewighe Godt/ ghy die op
de opperste sterckheyt ende mogheyt heyt/

hebt/ aensiet ons nu/ende ontfermt v onser/ wy die dooz booser menschen oorechtueerdich ghewelt / ghelijck verraders ghedoot worden.

13 ¶Maeckt dat de Heydenē haer heden verschricken van uwe moghenthept/ ende ghetuyckt uwe sterckte/ tot weluaert des geslachtes Jacobs.

14 D bidden alle de kinderen in grooter menichte/ ende hare ouders met tranen . Laet het allen menschen openbaer worden / dat ghy ons bystaet / ende b aenschijn van ons

b Deu.4.29 ende 30.3 niet afghewendet en hebt : d maer ghelijck ghy beloeft hebt/dat ghy ons niet selues inder vpanden lant en sondet verlaten / alsoo vollzengt het/ O Heere.

15 Doe Eleazarus een ende maeckte dan aldus te bidde:was de Comme/met de beesten/esi het gantsche hepz by de rydt plaetse.

16 Als de Joden dat saghen / hebben sy een groot gheroep na den Hemel opgheheuen/ so dat de omligghende vallepen beunden/ ende her gantsche hepz tot veel tranen beweecht wert.

17 Doe heeft de wtnemende/Heerlijcke/ Almachtighe ende warachtige God/ zijn heplighe aenschijn vertoont/ ende de poozten des Hemels opghedaen : Wt welcke twee

22.mac.3.27 ende 10.29 ende 11.8 cierlijcke ende verschrickelijcke e Enghelen neder gheromen zijn / ende van allen gesien werden/ sonder alleen dan den Joden.

18 Dese hebben wederstant ghedaen / ende dat vandische hepz vol verwerringhe ende verschrickinghe gheinaert/ ende met boeyen verstrickt/ so dat sy hen niet roere en condē.

19 Doe wert des Coninx lichaem door verschrickinghe ontset/ ende vergat zijn toozninghe vermetenheyt.

f Dan.3.20 20 f De beesten werden tot het volghende ghewapende hepz omghekeert/ende vertraden ende vernielden dat.

g Prou. 16.7 21 g Also is des Coninx toozmicheyt veranderd in ontferminge/ ende om te beweenen/ dat hy te vozen voozghenomen hadde:

22 Want als hy het geroep hoozde / ende zijn volck alle sach verslaghen ten verderue / so heeft hy weenende/ ende toozmichlijck dzeygende/zijne vrienden ghestraft / seyghende:

23 Ghy mis tuyckt des Coninx / ende zijt wzeeder dan tyzannē / esi soect oock my/ick die v alle goet gedaen hebbe/ het rijcke ende het leuen te benemē/heymelijck aenrichtende/dat dē rijcke geenlins voozderlijck en is.

24 Wie heeft dese/die de sterckten onses rijcx ghetrouwelijck bewaerden/eenen pegheliicken wt zijn plaetse ghestooten/ende buyten haer verdienste hier versamelt.

25 Wie heeft dese / die van den beginne aen in goetwillicheyt tot ons/ alle volcken alleens te bouen ghegaen zijn / ende dickmael hen selues in seer vzeeselijcke perijckelen gewaecht hebbē/ sulcker booser straffe onderwozpen?

26 Ontbindt de onrechtueerdighe handen/ ontbintse/esi sentse ghesont wederom eenen pegheliicken tot het zijne / ende biddet/dat sy de voozgaende daet verghenen.

27 Laet los de kinderen des Almachtighen/ Hemelschen ende leuendigen Gods/die van onser ouderen tijt aen tot nu toe/ den stant onses regiments bewaert onderstoort.

28 Dit seyde de Coninck . Ende sy terstont ontbonden zijnde/ als sy nu nieuwelijcx den doot ontcomen waren/hebben den heyligen Godt/haren verlosser/ gheprezen.

29 Daer na heeft de Coninck / wederom in de stadt gheromen zijnde/ den rentmeester tot hem geroepen/ende geboden/wijn/ende wat tot maeltijden diende/den Joden te ghenen/seuen daghen lanck:

30 Verozdende/ dat sy te dier plaetse daer sy niemden te steruen/ souden den dach haerer verlossinghe houden.

31 Doe hebbē sy / die te vozen versmaethept leden / ende der doot na by / Ja nu tot den doot inghegaen waren / vooz de bitter ende dzeuuige doot vzolijcke maeltijt gehouden/ vermaut met blijschap : Ende de plaetse tot haer verderf ende begranninghe verozdent/ met saten beteeckent.

32 Ende haer seer dzeuighe claechliet verlatende/ hebben haer vaderlantsche liet opgheheuen / haren Salichmaker ende wonderlijcken God pzijsende : ende alle treuren ende weenen verlaten / ende h eenen dans/ tot een beteeckeninghe der vzeedtsamer blijschap inghestelt.

33 Desgheliex heeft ook de Coninck hier om een groote maeltijt gehouden/ ende om de onuerwachte verlossinghe / God sonder ophouden grootelijck gheprezen.

34 ¶Maer die de Joden voozmaels ten verderue/ ende tot spyse der voghelen met blijschap verozdent/ ende beghenen hadden/die suchteden nu/ dewijle sy in schande waren/ ende haer vperige vermetenheyt met oneere wtghebluschet wert.

35 De Joden dan ghelijck nu ghesept is/ gebruyckten de voozseyde dantinge ende feeste/blijde verheninghen ende dantinghen: ende maeckten daer dan een gemeyne wet/ die in alle hare wtwooninghen/ sonde oock onder de naconers blijnen : ende verozdenden/dat de voozmoemde dagen der blijschap sonden gbehouden wozden / nier om eenige vruckerije/ ofte vzasserije / maer om de verlossinghe die hen Godt gheheuen hadde.

36 Daer na zijn sy tot den Coninck gegaen/ oozlof begheerende/om een pegheliick zijns weechs te gaen.

37 i Haer beschrijninghe wert ghehouden/ ban den vijf ende twintichsten daghe des ¶Maents Pascho/ tot den vierden dach des ¶Maents Epiph/ veertich daghen lanck.

38 Ende daer wert gheatbeyt om haer te verderuen/ bande vijfften dage der ¶Maent Epiph / tot aen den seuenden desselues ¶Maents/ die dagen lanck/in de welcke de opperste Heerschapper zijn barmhertcheyt grootelijck vertoonende / haer al te samen onuerseert bewaerde.

39 Ende sy hebben feest ende maeltijt gehouden / waer toe de Coninck alle noodsakelijcke dinghen gaf/ tot den vierthienden dach des voozmoemden ¶Maents / in welcken doch sy tot hem om oozlof gegaen zijn.

40 De welcke de Coninck heeft gheweesen/ ende tot de stadthouders eener pegheliicker stadt/desen onderghescheenen brief ghesonden / waer in de groote beweginghe zijns herten vertaret is.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Dat vij. Capittel.

Wy Coninck Ptolomeus Philopa- 1
ter/wenschen den stadthouderen al-
omme in Egypten/ende allen ouer-
sten in den regimente / salicheyt ende wel-
uaert: Want het gaet met ons ende onsen
kinderen wel.
Doe de groote Godt ons in onse saken 2
voorspoet na onsen wille ghegheuen hadde/
Hebben sommighe vrienden / ons dick- 3
maels strenghelijck aencomende / daer toe
ghebracht / dat wy de Joden die in onsen
rijcke zijn/souden in een plaetse vergaderen/
ende als vyanden / met onghewoonlijcke
straffe dooden:
Segghende/dat om den haet/welcken de 4
Joden hebben teghen alle Heydenen / onse
rijcke nemmermeer en soude ruste hebben/
eer dat ghescheit ware.
Ende als syse ghebonden / met grooter 5
quellinghe hier gebracht hadden/gelijck sla-
uen/ia gelijck verraders/hebben syse sonder
eenighe ondersoeckinghe ofte verhooringhe
harer sake / ghesocht te dooden / meer dan
Scytische wreetheyt ghebruyckende.
Ende als wijse/hierom bitterlijck beschol- 6
den hebben / na onse gherechticheyt die wy
teghen alle menschen ghebruycken / hebben
wy de Joden door onse ghenade nauwelijc-
ken connen in het leuen behouden.
Maer hebben sekerlijcken beuonden/dat 7
de Hemelsche Godt de Joden beschermt/
ende als een Vader zijne kinderen/ alleuns
gheholpen heeft.
Oock ouerdenckende de stantuastighe 8
goetwillige vrientschap/die sy ons/ (gelijck
oock voortijden onsen voorouderen) bewe-
sen / maken wijse te rechte vrij van alle be-
schuldinghe hoedanich sy zy: ende gebieden
eenen yegelijcken / dat hyse late tot het hare
comen/in wat plaetse het zy/ dat hen gant-
schelijck niemant hinderlijck en zy / noch
oock yet en verwijte dies / dat sy onrecht-
ueerdichlijcken gheleden hebben.
Want wetet / a ist dat wy yet quaets 9
booselijck tegen haer beginnen/ ofte hen ee-
nichuns bedroeuen / dat het niet een men-
sche / maer de opperste Godt ende Heer-
schapper aller mogentheyt/sal toornichlijck
alleuns altijts ende onuerhinderlijck wre-
ken. Vaert wel.
Als sy desen brief ontfanghen hadden/en 10
zijn sy niet terstont wech gereyst/maer heb-
ben oock van den Coninck begheert/dat de
Joden die den heyligen God ende zijn Wet
onbedwonghen b verlaten hadden/ moch-
ten van hem/ na harer verdienste ghestraft
worden.
Om dat die / die om des buycx wille/ de 11
de gheboden Gods ouerghetreden hadden/
nemmermeer en souden den Coninck ghe-
trouwe wesen.
12 Dewijle de Coninck achtede/dat het wa-
rachtich was ghelijck sy seyden: heeftse ge-
presen/ende macht ghegheuen/ de ghene die
de Wet Godts verlaten hadden / vrijelijck
in alle plaetsen zijns rijcx te dooden/ sonder
eenighen middel der Coninckliycker macht/
ofte ondersoeckinghe.
13 Doe hebben sy den Coninck (ghelijck het
betaemde/) bedancket: ende hare Priesters
ende de gantsche menichte / hebben Halle-
luya gheroepen/ ende zijn met vreuchde he-
nen ghegaen.
14 Ende hebben also op den wech/ de ouer-
treders haers volcx ghestraft / ende tot ex-
empel gedoodet/ ia hebbender op dien dach
meer dan drie hondert ghedoodet / ende
maeckten vreuchde ende blijschap/ de godt-
loosen doodende.
15 Maer die totter doot toe hadden Godt
aengehangen/zijn wt der stadt gegaen/met
alderley seer welrieckende bloemē becroont/
met blijschap ende iuychen / met Hymnen
eñ seer soeten gesange/ de volcomen vreucht
harer verlossinghe vercreghen hebbende.
16 Ende als sy gecomen waren tot de stadt
Ptolomais / om der plaetsen natuere ghe-
noemt / Rodophoros / (dat is / Roosen-
vruchtbaer /) daer sy van den schepen ver-
wacht werden/hebben sy wt gemeynen ra-
de/daer seuen daghen lanck maeltijt gehou-
den/dewijle de Coninck goetwillichlijck al-
len nootdruft tot de reyse eenen yegelijcken
beschickte/ tot dat sy te huys quamen.
17 Also zijn sy ghesont henen ghereyst / met
behoorlijcke verblijdinge/ ende hebben goet
gheacht/daer oock de blijde dagen/ten tijde
harer pilgrimagie te houden.
18 Ende als sy daer een ghedachtenisse ca-
lomne opgherichtet hadden/ zijn sy te lande
ende te water/ gesont/vrij eñ blijde gereyst.
19 Ende door des Conincx beuel/ is een ye-
ghelijck onuerseert / wederom in zijn huys
ghestelt/
20 Meerder macht dan te voren/tegen hare
vyanden/ met eere ende verschrickinge ver-
creghen hebbende:
21 Ende en zijn gantschelijcken door nie-
mant/ van haren goede berooft gheweest.
22 Want sy hebben alle wt de voorgangen
beschrijninghe/alle haer goet weder ghecre-
ghen / so dat alle die/die yet van den haren
hadden / dat selue hen met grooter vreese
weder gauen:
23 Dewijle de opperste Godt met groote
daden/haer salicheyt volbrachte.
24 De Verlosser Israels is te prijsen in der
eewicheyt/ Amen.

Eynde des derden Boecx der Machabeen.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Roomsche Keysers. Stadthouders in Judeen.

Julius Caesar deese stelt keyser regneerde 5. Jaer.

Antipater wert benesticht stadthouder ouer Judeen/inden eersten Jare Julius Caesar.

De selue Antipater werdt vergheuen int 5. Jaer/na dat hy zijne twee kinderen Herodem ende Phaselium in de regeeringe van Judeen ende Galileen/gheselt hadde.

Augustus de tweede regneerde 56. Jaer.

In den 11. Jare Augusti / wert Herodes verclaert Coninck te zijn ouer het geheel Joodsche lant/door den Raet van Roomen / ende die Jaer daer nae quam hy in de belittinghe des seluen Rijcx/ende regneerde 37. Jaren na de voorseyde verclaringhe / te weten 31. Jaer met ghewelt ende vrzamnye/ ende 6. Jaer als een wettelijck Coninck.

Inden 48. Jare wert het Joodsche lant gedeylt in vier heerlijckheden / Tetrarchie ghenaemt / om Herodis vier kinderen wille / als Eusebius is schrijuende. Archelaus hadde Judeen ende Samarien: Antipas toegenaemt Herodes hadde Galileen: Philippus Iturea ende Trachonites: ende Lysias / Abilenen.

Na dat Archelaus 9. Jaren hadde gheregneert in zijn Tetrarchia van Judea/wert hy achterhaelt van boose daden ende als ballinck verstonden in Vienne in Dauphine / alwaer hy ock is gestoruen/ende Copinius is stadthouder ghestelt inde voorseyde Tetrarchia ten 56. ende laetsten Jare Augusti / ende die regeerde daer na drie Jaren.

Tiberius de derde Keyser regneerde 23. Jaer.

Ten derden Jare Tiberij/succedeerde Marcus in de regeeringhe Copinij.

Nae hem volchde in den 5. Jare Annius Ruffus / ende in den seuenden Jare volchde Ruffus Valerius Gratus / welcke Valerius 7. Jaer regeerde.

Inden 14. Jare des voornoemden Tiberij/welck was in den 29. Jare der gheboorten Christi/succedeerde Valerio / Pontius Pilatus/ ende regeerde 9. Jaer.

Inden 23. Jare / ende laetsten Jare Tiberij/wert Marcellus gheconmitteert in Pilati plaetse/welcke van eenige boose daden beschuldicht zijnde/ wert na Roomen ghesonden om hem te verantwoorden/dese voorseyde Marcellus en regerde maer een Jaer.

Caius Caligula de vierde Keyser regneerde 4. Jaer.

Inden eersten Jare Caij / wert P. Petronius benesticht int gouuernement van Judea/ ende Marcellus wederom herroepen.

Inden seluen Jare wert Agrippa (de sone van Alexander/die Herodes hadde doen dooden) gestelt een Coninck ouer de twee Tetrarchien/die Philippus ende Lysius zijne Oomen beseten hadden ende ouleden gestoruen waren.

In den vierden Jare voerde hem Caius noch tot Galileen/ dat van zijn Oom Herode ghenaemt Antipas/ghergeert wert.

Claudius de vijfde Keyser regneerde 14. Jaer.

Inden eersten Jare Claudij/wert Agrippa benesticht in zijn drie Tetrarchien / ende daer en bouen wert hem noch daer toe ghedaen de Tetrarchie van Judeen/ende so hadde hy wederom alle het rijck zijnes grootvaders Herodis/ende sterf inden vierden Jare Claudij/na dat hy 7. Jaer ghergneert hadde.

Agrippa zijn Sone en volchde hem so niet terstont in de regeeringhe/ om zijne ionckheyt wille / maer het rijcke werdt ghergeert van Mombaers in zijn plaetse / onder den naem der Romeynen. De eerste nu die het regeerde, was Cuspius Fadus/ende gouuerneerde drie

Wat middeler tijdt gheschiet

Hircanus de broeder Aristoboli / van den geslachte der Machabeen/ berooft wordende van de werelijcke regeringhe/behout ghelijckewel de Priesterlijcke bedieninghe.

Inden 18. iare Augusti/ soo verercerd Antigonus weder het Coninckrijck ende het Priesterschap/ door hulpe des Coninex van Parthen/ ende gebruyckte het selue vijf achtervolghende iaren.

Inden 42. Jare Augusti/ende ten 32. Jare Herodis/na dat Eusebius daer van schrijft/is Jesus ghebozen te Bethlehem / ende wenich tijts daer na/ dat hy vereeringhe vanden wijsen wt Gosten ontfangen hadde/ die om hem aen te bidden ghecomen waren/ wert hy in Egypten ghevoert/alwaer hy bleef tot na Herodis doot Mat. 2. 12.

Inde 44. iare/ werden de cleyne kinderen door Herodem ghedoot door het gheheele lant van Bethlehem/ Mat. 2. 16.

Inden 48. iare der regeringe Augusti/ende des eersten Archelai/ quam Jesus wederom van Egypten/ende woonde in Galileen.

Inden 53. iare/Jesus out zijnde 12. Jaren/ leerde inden Tempel.

Inden 15. iare Tiberij / predickte Joannes de dooper/ende doopte Jesum Christum/ende nier langhe daer na wert hy van Herode Antipas die Tetrarcha van Galileen was / onthalst. Ende Jesus begonste dat Euangelium te predicken met teeckenen ende miraculen.

Inde 18. Jare wert Jesus gedoot/verrees/ daer na clam hy op ten Hemel / ende sant den heyligen Gheest zijnen Apostelen/ ende Discipulen. De welcke daer nae het Euangelium door de gantsche werlt verrondichden/na den bevele dat hy hen ghedaen hadde.

Herodes de Tetrarcha van Galileen / door sonninghe zijner rontius broeuen beschuldicht zijnde/wert berooft van zijn Tetrarchia/ende door ballinck te Lyons ghesonden/alwaer hy ghestoruen is inden tweeden iare Caligule.

Inden derden iare Caligule/ doodde Pilatus hem seluen / na dat hy veel ellendicheyt gheleden hadde.

Herodes Agrippa dede dooden S. Jacob de broeder Joannis / ende Petrum in de ghevanckenisse legghen: ende wenich tijts daer na/ wert hy vanden Enghel des Heeren ghe slaghen/ Act. 12. 2. ende sterf inden derden iare des Keysers Claudij.

Inden vierden iare deses Keysers/ghebeurde de groote diere tijt/die van Agabo voorseyt was/ Act. 11. 28. de welcke haer ouer het gheheele lant wtspreyde/inden sesten iare.

Het Concilium der Apostelen wert gehouden binnen de stadt van Jerusalem/inden na-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Keysers. Stadthouders in Iudeen. Wat middeler tijdt gheschiet is.

Jaer. Daer na Tiberius Alexander dzie Jaer. Daer na Cumanus twee Jaren/ende na dien aenueerde de voorseyde Agrippa het regiment der voorseyder Tetrarchien/die Philippus en de Lysias ghehadt hadden. Felix de successo; van Cumani/gouerneerde dzie Jaer de welke wrgingen in den lesten Jare deses Claudij.

Portius Festus wert gestelt inde regeeringhe in de plaetse van Felix/inden eersten Jare Neronis/ ende regeerde dzie Jaren.

Int selue Jaer aenueerde Agrippa de iongh/ het regiment van Galileen.

Albinus succedeerde nae Festum/ ende regeerde vijf Jaren/ende Cestius Florus volchde Albinum/ ende regeerde totter tijdt toe dat Vespasianus teghen de Joden wt ghesonden wert: dwelck was in den dertiensten Jare Neronis.

Vespasianus in Judea wesende / werdt verclaert Keyser te zijn van zijn Armeye. Ende daerom liet hy het beuel der seluer zijnen Sone Tito / ende quam binnen Roomen om het Rijck te besitten.

Inden tweeden Jare Vespasiani/wert den gheheelen staet der Joden vernielt ende ghedestrueert / ende also heeft het rijcke der Yeroditanen een eynde ghenomen / ende het gheheele voorseyde gouernement.

ghenden iare zijns Rijcx/ daer verhael afghemaeckt is/Act. 15.6

In dit selue iaer werden de Joden wt Roomen gheiaecht.

Inden 14. ende lesten Jare deses Keysers/ wert Paulus ghevangen binnen Jerusalem/ ende voor Felix den stadthouder ghebzacht/ Act. 22.

Inden seuenden iare Neronis/wert S. Jacob Alphei sone / diemen seyde een broeder te zijn onses Heeren Jesu Christi/ binnen Jerusalem ghedoot vanden Joden.

Inden twaelfsten iare begonsten de Joden haer te rebelleren tegen de Romeynen/tegē de welcke Vespasianus van Nerone ghesonden wert.

Inden 13. iare wert de kercke des Heeren die binnen Jerusalem vergadert was/ van God vermaent te vertrecken ouer de Jozdaē/ in de stadt van Pella.

Int volghende iaer nae het ouerlijden Neronis/ was daer eenen vermaerlijcken ende schickelijcken vrijch in Galileen tegen de Joden/ wt oorsake haerder rebellije/en des iaers daer na/ dwelck was int eerste iaer Vespasiani/ wert Jerusalem beleghert van Tito Vespasiani sone.

Inden 2. Jare Vespasiani wert Jerusalem ingenomen ende van de Romeynen gedestrueert/te weten/veertich iaer na Christi doot.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

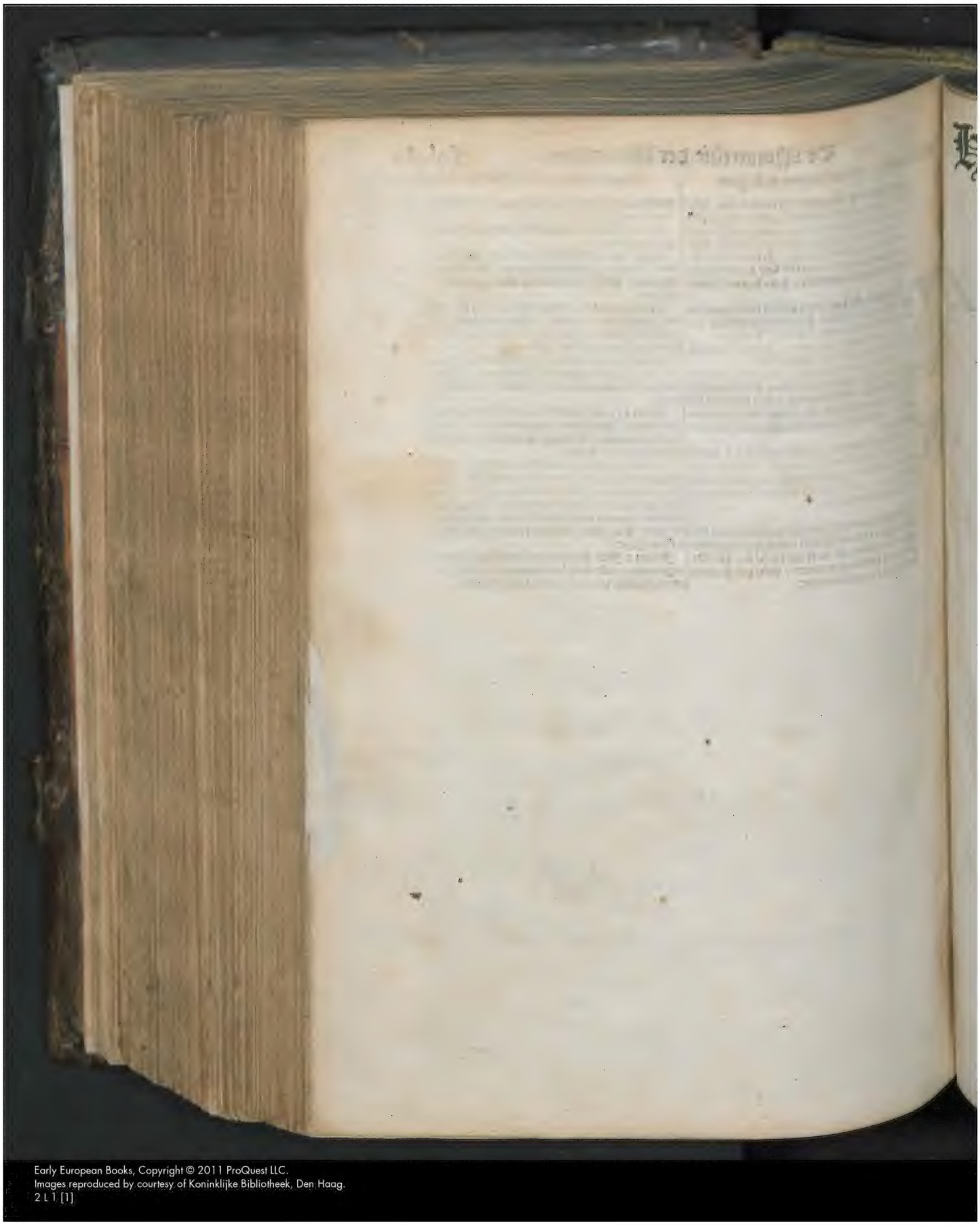

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Het Nieuwe Testament/

Dat is,

Het Nieuwe [illegible]

Het 1.

TOT

By Peeter verhaghen, in.

Anno. M.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De Boecken des Nieu-
wen Testaments / met den
ghetale der Capittelen.

I. S. Matheus Euangelie. Cap. xxviij.
Cap. xvj
Cap. xxiij.

Cap. v.
Cap. v.
Cap. iij.
Cap. v.
Cap. I.
Cap. I.
Cap. I.
Cap. xxij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

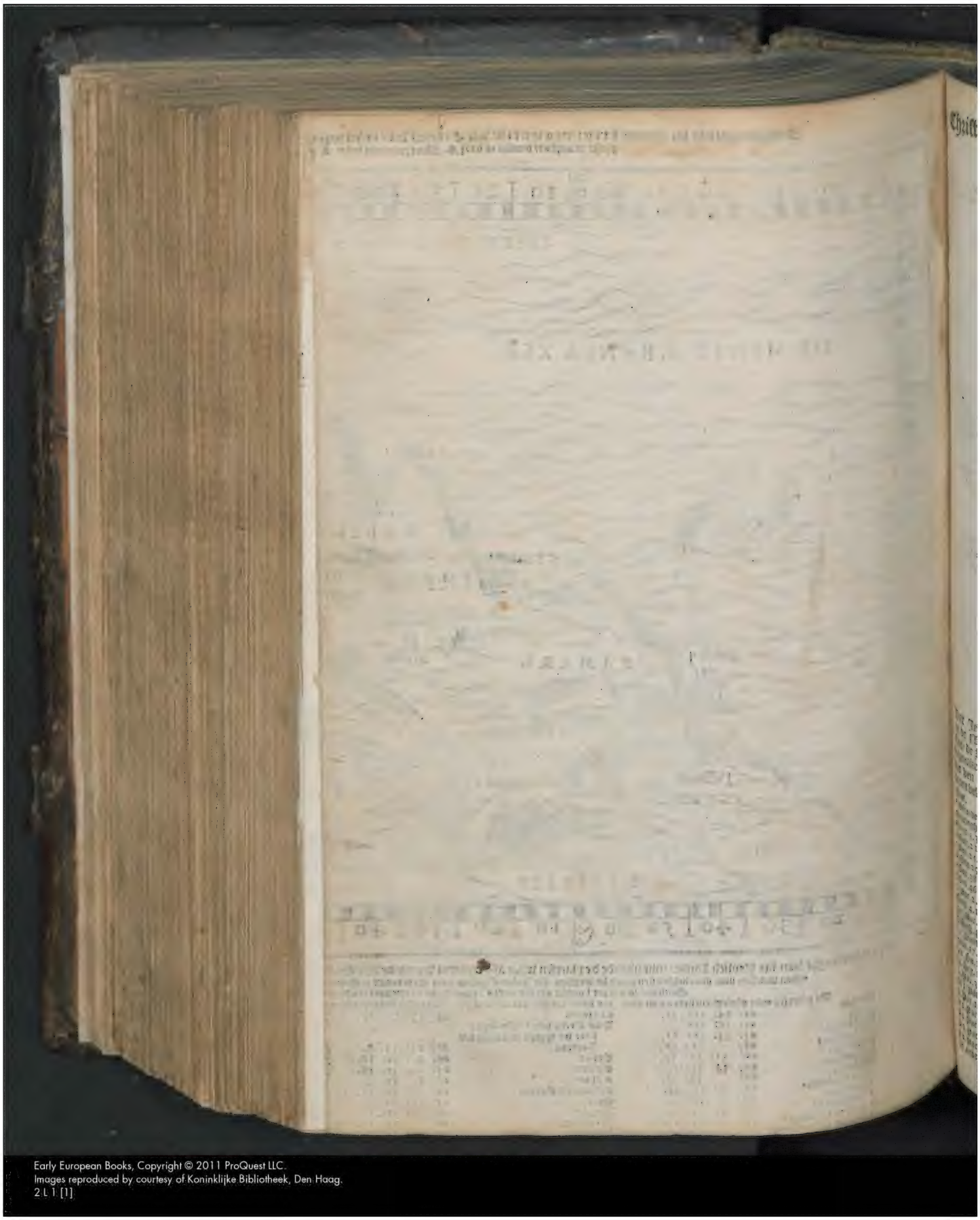

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

HET HEYLIGE EVANGELIVM, BESCHREVEN door Mattheum.

¶ Argument.

OVder de Schrijuers des nieuwen Testaments/ zijn in de eerste plaetse de Euangelisten/ dat is/ de Beschrijuers der Historie des Euangelium. Dit woort Euangelium/ wort hier gebruyet voor een blijde boodschap/ dat is/ voor de vercondinghe eender/ geluckiger ende salugher sake/ te weten/ dat de Hemelsche Vader ons zijnen Sone ghegeuen heeft/ ende met hem al wat tot een salich leuen dient. Want de Enghel des Heeren roept by Lucam tot de Herders/ seggende: En bjeest v niet/ want siet/ ich Euangelizere v een groote blijschap/ die den gantschen volcke aercoemt/ want v is heden een Salichmaker gebozen/ die is Christus Jesus. So wort ons dan doo; het Euangelium blijschap ende ghenuchte/ hoop des herten vercondicht: die welcke daer in gheleghen is/ dat Godt zijnen Sone ghegheuen heeft/ tot vergiffenisse ende verlossinghe der gantscher Werelt. Waerom Paulus ooch seyght/ dat het Euangelium is de mogherheyt Gods allen Gheloouighen ter salichheyt. Want de mogherheyt Godts ofte de arm Godts/ is de Sone Godts Jesus Christus onse Heere/ die allen Gheloouighen genoechsaem is/ om rechtuerdicheyt ende salicheyt te gheuyghen. Hierom worden die Euangelisten ghenaemt/ die dese salue der rechtuerdicheyt ende salicheyt beschrijuen/ te weten/ hoe Christus zy inde Werelt ghecomen/ het gheloouige ende betenisse ghebeert/ ende de Werelt van den Duyuel ende alle ongherechtigheyt verlost hebbe: Sulcke Schrijuers worden daer hiere getelt onder de welcke de twee; namelijck/ Mattheus ende Joannes selue ghesien hebben/ dat sy beschrijuen/ Jae zijn ten meesten deele selue mede in die dinghen gheweest/ die sy beschrijuen: want sy zijn van den Heere Christo Jesu tot Apostelen vercozen/ ende onder de woo;steenighe gheweest.

ENde Mattheus de eerste/ heeft (ghelijck sommighe meynen) ten neghenden Jare na de Hemelvaert des Heeren/ de Historie van de salue des Heeren ghescheuen/ ende in het licht gebracht. Hy gebruyet een schoon Historische ordeninge/ met wonderlijcke ghescheicktheyt ende claerheyt de gheboorte Christi/ ende wat voor zijn openbaringhe ende de bedieninghe zijns ampts ghescheiet is/ beschrijuende. Daer nae als hy int zijn ampt heeft begonnen te bedienen/ hoe ende hoedanighe Discipulen hy vercoren heeft/ wat ende hoe hy gheleert heeft. Item wat grooter wonderduden hy ghedaen heeft/ wat groter weldaden hy den Volcke ghedaen heeft/ wat hy int openbare/ ende wat hy int hemelijcke gedaen heeft: hoe hy met sijne vyanden/ met sijne vrienden/ met de ; wackle fondaers/ ende met de hardnerlijge verachters gehandelt heeft. Voorts desen verclaert hy mer wat deuchden hy begaeft was/ wat exempel dees leuens hy ghegheuen heeft/ wat groote/ autozitept hy hadde/ Ten laetsten/ hoe hy van zijnen Discipel zy den Joden verraden/ ende vanden Joden overghegeuen den Heydenen/ ende seer weerdelijck gehandelt/ anderen epnde ghecruyst/ ghestruen ende begrauen/ ende ten derden daghe weder opghestaen zynde/ hem seluen wederom leuendich den zijnen bertoont heeft ende daer nae ten Hemel opghecommen is/ ende de Apostelen in de gantsche Werelt ghesonden heeft/ om alle menschen te vercondighen dat hen voor den voor-Christ/ salicheyt vercreghen was/ ende dat sy de Gheloouighe soude Gode heyligen.

¶ Dat eerste Capittel.

1. De tijdtlijcke gheboorte Jesu Christi/ 20/ ontfanghen vanden heyligen Gheest/ 21. ghebieden hande magher Maria welcke van Joseph ondertrouwt was/ 23. Jesus Salichmaker/ ghenaemt Emmanuel.

HEt Boeck des * geslachtes Jesu Christi/ des soons a Dauids/ des soons Abrahams.
b Abraham genereerde Isaac. c Isaac ghenereerde Jacob. d Jacob genereerde Judam ende zijne broeders.
e Judas genereerde Phares ende Zara wt Thamar. f Phares genereerde Esrom.
g Esrom genereerde Aram.
h Aram genereerde Aminadab. Aminadab genereerde Naasson. Naasson genereerde Salmon.
i Salmon genereerde Booz wt Rachab. k Booz genereerde Obed wt Ruth. Obed genereerde Jesse.
l Jesse genereerde Dauid den Coninck. m Dauid de Coninck genereerde Salomon wt den wijue die Vrie was.
n Salomon genereerde Roboam. Roboam genereerde Abia. Abia genereerde Asa.
o Asa genereerde Josaphat. p Josaphat genereerde Joram. q Joram genereerde Oziam.

1 Gen. 22.18 ende 26.4 ende 49.10 Psal. 132.11 Esa. 11.1 Jer. 23.5 Luc. 1.32 Act. 2.30 Rom. 1.3 2 Tim. 2.8
a 2. Reg. 7.12 Psal. 89.4 ende 132.11 Luc. 1.32 Act. 2.30 Rom. 1.3 2 Tim. 2.8
b Gen. 12.3 ende 22.18 Act. 3.25 Gal. 3.8 16
2 c Gen. 21.3 ende 25.26
d Gen. 29.35 ende 49.10
3 e Gen. 38.29 1. Par. 2.4
f Ruth. 4.18 1. Par. 2.5
g Ruth. 4.19 1. Par. 2.9
4 h Ruth. 4.20 1. Par. 2.10
5 i Ruth. 4.21 1. Par. 2.11 12
k Ruth. 4.22 1. Par. 2.12 13
6 l 1. Sam. 16.1 1. Par. 2.13 15
m 2. Sam. 12.24 1. Par. 3.5
7 n 1. Reg. 11.43 ende 14.21 2. Par. 9.31 ende 12.13
8 o 1. Reg. 15.8 2. Par. 14.1 ende 16.8
p 1. Reg. 22.41 2. Par. 17.1 ende 20.31
q 2. Reg. 8.16 2. Par. 21.1

9 r Ozias genereerde Joatham. s Joatham genereerde Achaz. t Achaz genereerde Ezechiam.
10 u Ezechias genereerde Manassen. x Manasses genereerde Amnon. Amnon genereerde Josiam.
11 y Josias genereerde Jechonia ende zijn broeders in dee z Babylonischer ouerhoeringe.
12 Ende na der Babylonischer ouerhoeringhe / a Jechonias genereerde Salathiel.
b Salathiel genereerde Zozobabel.
13 Zozobel genereerde Abiud. Abiud genereerde Eliacim. Eliacim genereerde Azor.
14 Azor genereerde Sadok. Sadok genereerde Achim. Achim genereerde Elmd.
15 Elmd genereerde Eleazar. Eleazar genereerde Matthan. Matthan genereerde Jacob.
16 Jacob genereerde Joseph den man Marie/ wt welcker is * gheboren/ die Jesus/ die daer ghheeten wort Christus.
17 Alle die geslachte va Abraham tot Dauid/ zijn veertich geslachten. Ende va Dauid tot de Babylonische ouerhoeringe/ zijn veertich geslachten. Ende van de Babylonische ouerhoeringe tot Christum/ veertich geslachten.
18 c Ende het gheck mer der gheboorte Jesu Christi aldus toe: Als Maria zijn moeder Joseph ondertrouwt was/ eer sy te samen quamen/ weer sy bevonden bemucht wt den heyligen Gheest.

r 2. Par. 26.21
s 2. Par. 27.9
t 2. Par. 28.27
u 2. Reg. 20.21
x 2. Reg. 21.18
y 1. Par. 3.15 14.
z 2. Reg. 23.34 ende 24.1 2. Par. 36.4
a 2. Reg. 24. 14 a.1. Par. 3.17
b 1. Esd. 3.2 ende 5.2 Hagge. 1.2

* Ofte/ ghegerert

De gheboorte Jesu Christi. c Luce. 1.27

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eñ Joſeph haer man / b dewijle hy recht-
b Deut.24.1 neerdich was, en begeerdeſe niet d te ſchan-
c Oſte/dan hem ſchepden. de te maken/ſo wilde hyſe heymelijck c ver-
laten.

Ende als hy dat inden ſin hadde/ſiet/ſo
verſcheen hem de Engel des Heeren inden
droom/ſeggende: Joſeph ghy ſone Dauids/
vreeſt niet ſMariam [voor] d wijf te ne-
men/ want dat in haer ghe-jenereet is / dat
is wt den heyligen Gheeſt.

f Luce.1.31 Ende ſy ſal eenen ſone baren/ f ende ghy
g Acto.4.12 ſult zijnen naem heeren Jeſus / g want hy
* Of/ſalich maken. ſal zijn volck * behoeden van hare ſonden.

(Ende dit is altemael ghe-ſchiet / op dat
bermuit worde/ dat van den Heere ghe-ſproken is door den Prophect/die daer ſept:

h Eſaie.7.14 i And.zy ſullen h Siet een maghet ſal beſwanger worden/
ende ſal eenen ſone baren / eñ i ghy ſult zij-
nen Naem heeten Emmanuel / dat is te
ſegghen: Godt met ons.)

Joſeph dan ontwreckt van zijnen ſlape/
dede gelijck hem de Enghel des Heeren be-
volen hadde/ende nam zijn wijf met hem.

Eñ en bekendeſe niet tot ſy dat haer eerſt-
ghebozenen ſone ghebaert hadden: ende hier
zijnen Name Jeſus.

Dat ij. Capittel.

1. Chziſtus ghebozen/ 2. is aengebeden/van de Wijſe/ 13. ende door de vermaninge des Engels ghedragen in Egypten/om Herodis wreet-heyts wille/ 16. dewelcke de cleyne kinderkens doodt/ 19. dan waer hy na de doot Herodis we-der ghekeert zijnde in het landt Iſraels, woont in Nazareth.

a Luc.2.16 DOe nu Jeſus a ghebozen was te
Bethlehem int Joodſche landt / ten
tijde des Conincks Herodis / ſiet/
b Gri. Magi. Magi waren
nae volc in Mhe-dia/ſa Herodo-tus ſchrijft. Eñ de perſen noe-den ock hare Prieſters ende Wijſen Ma-gos.
daer quamen b Wijſe van Oosten tot Je-
ruſalem.

Segghende : Waer is de Coninck der
Joden/ die ghebozen is? Want wp hebben
zijn Sterre ghe-ſien int Oosten/ende zijn ge-
comen om hem aen te bidden.

De Coninck Herodes dit ghehoozt heb-
bende/wert beroert/ende gheheel Jeruſalem
met hem.

Ende hy verſamelde alle de Overſte-
ſtees ende Schrijfgheleerde des volcks/en-
de onderuraechde van hen waer * Chziſtus
ſoude ghebozen wozden?

Dp ſeyden hem: Te Bethlehem int Joot-
ſche landt / want alſoo is ghe-ſchzeven booz
den Prophete:

c Mich.5.2 Joan.7.42 c Eñ ghy Bethlehem int Joodſche lant/
zijt gheenſins de cleynſte onder de Vorſten
Juda: want wt d ſal de Leydſman booz
d Ofte hoeden gelijc een Her-der zijn cudde. comen/die mijn volck d regeren ſal.

Doe riep Herodes de Wijſe heymelijck/
ende onderſoechte van hen te wat tijde de
Sterre hen verſcheenen was.

Ende ſandese nae Bethlehem / ſegghen-
de: Gaet henen bewaert/ ende onderſoeckt
neerſtelijck vanden kindekenende als ghy
ſult ghevonden hebben / later my weten/
op dat ick ock come / ende dat ick aen-
bidde.

Ende ſy den Coninck ghehoozt hebben-
de zijn henen ghegaen : Ende ſiet/de Ster-
re die ſy int Oosten ghe-ſien hadden/ ginck
booz hen/tot dat ſy quam ende ſtont bouen
de plaetſe daert kindeken was.

Doe ſy nu de Sterre ſagen/verureuchden
ſy hen ſeer met grooter vreuchden.

Ende in het huys comende / vonden ſy
dat kindeken met ſMaria zijn ſMoeder/
e ende nedervallende aenbadent : Ende
hare ſchatten opghedaen hebbende / offer-
den ſy hem gaven/Sout / ende Wieroock/
ende ſMyrrhe.

e Pſal.72.11 Eſaie.60.6

Ende van Godt vermaent inden droom
datſe niet en ſouden wederkeeren tot Hero-
dem / keerden ſy wederom eenen anderen
wech nae haer landt.

Doe ſy nu henen ghetoghen waren/
ſiet / de Enghel des Heeren verſcheen Jo-
ſeph inden droom / ſegghende : Staet op/
ende neemt dat kindeken ende zijn moeder/
ende vliedt in Egypten/ ende blijft daer tot
dat ick d ſegghe : want het is booz han-
den / dat Herodes dat kindeken ſoecken ſal
te dooden.

Ende hy ſtont op/ ende nam dat kinde-
ken ende zijn moeder inder nacht/eñ week met Joſeph van
henen nae Egypten. de Moeder

Ende was daer tot den doot Herodis/in Egypten.
op dat bermuit worde / dat van den Heere
ghe-ſproken is booz den Prophete/ſegghen-
de : f Wt Egypten hebbe ick mynen Sone f Oſee.11.1
geroepen.

Doe nu Herodes ſach/dat hy bedroghen
was van de Wijſe/ werdt hy ſeer toornich:
ende zijn volck ghe-ſonden hebbende/ doodt
de alle de kinders te Bethlehem/ende in al-
le hare palen/van twee Jaren aen/ eñ daer booz de tijt
onder / nae den tijdt dien hy van de Wijſe deren.
ber nomen hadde.

Doe wert bermuit dat vanden Heere ge-
ſproken is / booz den Prophcet Jeremiam/
ſegghende:

g Jer.31.15

g In Rama is een ſtemme gehoort/ veel
clagens/eñ weenens/ende hyplens/Rachel
bewreenende haer kinders: eñ en heeft haer
ſelven niet willen laten troo-ſten/ om dat ſy
niet en zijn.

Doe Herodes nu ghe-ſtoruen was / ſiet/
de Enghel des Heeren verſcheen Joſeph in
den droom in Egypten/

Segghende: Staet op/ neemt het kinde-
ken/ende zijn moeder / ende gaet henen in
lant Iſraels / want ſy zijn ghe-ſtoruen / die
des kindekens ziele ſochten.

Ende Joſeph opghe-ſtaen/ nam dat kin-
deken/ende zijn moeder/ende quam in lant
Iſraels.

ſMaer doen hy hoorde dat Archelaus in
Judea regneerde/in Herodes zijns vaders
plaetſe/vreeſde hy daer henen te gaen: maer
van Godt vermaent in den droom/weerck
hy henen in de deelen des Gallileeſchen
landts.

Ende daer ghecomen zijnde/ woonde hy
in de Stadt ghenaemt Nazareth : op dat
bermuit worde dat booz de Prophcten ghe-
ſproken is/ [namelijc/] h Hy ſal Nazarenus h Judic.13.5
gheheeten worden.

Dat ij. Capittel.

1. Joannes in de wildernisſe predickt behee-ringhe/ 3. ende de toecomſt des Heeren, 6. ende het volck doopende/ 7. ſtraft de Phariſeen/ 11. ghevende ghetuyghenisſe van Jeſu Chriſto/ 13. Den welcken hy ock doopt.

Joannes de Dooper

a Matt.3.1 Luce.3.2 Joan.1.29 ende 3.23

1 ENde a in de daghen quam Joannes
de Dooper/predikende in de Woeſtij-
ne des Joodſchen Landts/

Ende ſeg-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende segghende: b Beteert v: Want het Coninckrijcke der Hemelen is na by.
Want dese is de ghene daer de Prophect Esaias van gesproken heeft/seggende: c De stemme des gheenen die roept in de Woestijne/is: Bereydt den wech des Heeren/maeckt sijne paden recht.
d Ende dese Joannes hadde sijn cleedinghe van Kemels haren/ende eenen lederen gordel om sijn lenden: ende sijn spijse was e Sprinckhanen/ende f wildt honich.
g Doe quamen tot hem/Jerusalem/ende de gantsche Joodtsche Landt/ende het gantsche Land ontrent den Jordaen.
Ende werden van hem ghedoopt in den Jordaen/ h bekennende hare sonden.
Ende doe hy sele Phariseen/Sadduceen sach tot sijnen Doop comen/ seyde hy tot hen: i Ghy adderen ghebroetsel/ wie heeft v lieden gewaerschout/ dat ghy soudt vlieden van den toecomenden toorne?
k Draecht dan vruchten/ die der bekeeringhe weerdich is.
Ende en denckt niet by v selven te seggen: l Wy hebben Abraham tot eenen vader. Want ick segge v: dat Godt machtich is ock uyt dese steenen kinderen Abraham te verwecken.
Ende nu is ock de Bijle aen den worteel der boomen gelept: daerom alle boom die geen goede vruchten en draecht/sal afgehouwen/ende uyt het vyer gheworpen worden.
m Ick u* doope v wel met water tot bekeeringhe: maer hy die na my coemt/is machtiger dan ick: wiens schoenen ick niet weerdich en ben te draghen/ o die sal v met den heyligen Gheest ende met vyer doopen.
p De welcke sijnen Wan in sijne handt heeft/ende sal sijnen dorschvloer doorsuyveren/ende sijn tarwe in sijn schuere samelen/ende het caf met onuerbluschelycken vyere verbranden.
q Doe quam daer Jesus van Galilea tot den Jordaen/ tot Joannem/ om van hem ghedoopt te worden.
Ende Joannes weygerde hem seere/seggende: Ick hebbe noot van v ghedoopt te worden/ende coemt ghy tot my?
Ende Jesus antwoordende/ seyde tot hem: Later [nu wesen:] want aldus betaemt ons alle gerechticheyt te volbrengen. Doen liet hy hem [gheworden.]
Als doe Jesus ghedoopt was/ quam hy terstont op vanden water: ende siet/de Hemelen werden hem geopent/ende r sach den Gheest Gods neder dalen/gelijck een Duyve/ende op hem comen.
Ende siet/ een stemme uyt de Hemelen/ seggende: s Dese is myn wel lieve Sone/ in den welcken ick myn welbehagen ghenomen hebbe.

Dat iij. Capittel.

2. Jesus gheuast hebbende/ 3. wert versocht van den Sathan/ 11. ende ghedient van den Enghelen/ 13. daer nae wonende nae Galileen/ woont hy te Capernaum/ 17. begint te predicken/ 18. roepende Petrum ende Andream. 21. Jacobum ende Joannem/ 23. gaet het gantsche Galilea omme/ verkondigende het Euangelium/ ende heylende alle creancks.

1 Doe ward Jesus van den Geest gelept ende Woestijne/om van den Duyvel versocht te worden.
2 Ende doe hy t veertich daghen ende veertich nachten gheuast hadde/ hongerde hem t ten laetsten.
3 Ende de Versoecker quam tot hem/ende sprack: In dien ghy Gods Sone sijt/ so gebiet dat dese steenen broden worden.
4 Doe antwoorde hy/ende seyde: Daer is geschreuen: de menschen en sal niet van den broode alleenlijck leuen/ maer alle woorde dat uyt den monde Godts gaet.
5 Doe nam hem de Duyvel mede nae de heylige Stadt: ende stelde hem op de u tinne des Tempels:
6 Ende seyde tot hem: In dien ghy Gods Sone sijt/ soo worpt v selven nederwaert: want daer is geschreuen: f Hy sal sijnen Enghelen bevelen van v/ende sy sullen v op de handen draghen/ op dat ghy uwen voet nerghens aen eenen steen en stoot.
7 Jesus seyde tot hem: Wederom daer is geschreuen: g Ghy en sult den Heere uwen Godt niet versoecken.
8 Wederom nam hem de Duyvel mede op eenen seer hooghen Berch/ende toonde hem alle de Coninckrijcken der Werelt/ende hare heerlijckheyt:
9 Ende seyde tot hem: Alle dese dinghen sal ick v geven/ in dien ghy nedervallet ende my aenbiddet.
10 Doe seyde Jesus tot hem: Gaet wech h Sathan/ Want daer staet geschreuen: i Den Heere uwen Godt sult ghy aenbidden/ende hem alleene dienen.
11 Doe verliet hem de Duyvel/ ende siet/ de Enghelen quamen/ende dienden hem.
12 k Ende doe Jesus hoorde dat Joannes ghevanghen was/ weeck hy weder nae Galileam.
13 Ende verlatende Nazareth/ l quam hy/ ende woonde te Capernaum/ die aen der Zee gheleghen is/in de eynden Zabulon ende Naphthali.
14 Op dat vervult worde dat gheseyt is door den Propheet Esaiam/ seggende:
15 m Het Landt Zabulon/ ende het Landt Naphthali/ aen den wech der Zee ouer den Jordaen/ de Galilea der Heydenen.
16 Dat volck dat in duysternisse sadt/ heeft een groot licht gheseen: ende den ghenen die saten in de landouwe ende schaduwe des doots/ dien is een licht opghegaen.
17 n Van dier tijdt aen begonst Jesus te prediken/ ende te seggen: o Beteert v lieden. Want het Coninckrijcke der Hemelen is na by.
18 p Ende wandelende aen de Galileesche Zee/ sach hy twee broeders/ [namelijck] Simonem/ die daer heet Petrus ende Andream sijnen broeder het net in de Zee worpen: (want sy waren Visschers.)
19 Ende hy seyde tot hen: Volghet my na/ ende ick sal v q Visschers der menschen maken.
20 r Ende sy verlieten terstont hare Netten/ende volchden hem.
21 s Ende als hy van daer voort ginck/ sach hy twee andere broeders/ Jacobum den sone Zebedei/ ende Joannem sijnen broeder

Christus verjocht.
a Mar.1.12 Luce.4.1
b Ex.34.28 1.Reg.19.8
c Ofte/ daer nae.
Christus verwint den Duyvel met der Schrift.
d Deut.8.3 ende 32.47 Sap.16.26
e Ofte/het baenlinck.
De Duyvel bevgt Schrift voort.
f Psal.91.12
g Deut.6.16
h Dat is/ Duyvel.
i Deut.6.13 ende 10.20 1.Sam.7.3
Christus predickt bekeeringhe/ ende dat hy gesonden is.
k Marc.1.14 Luce.4.14 Joan.4.43.
l Luce.4.31
m Esa.9.1
n Mar.1.14
o Mar.1.2
p Marc.1.15
p Mar.1.16 Luce.5.1
Petrus ende Andreas/ Jacobus ende Joannes worden gheroepen.
q Jer.16.16 Ezech.47.9
r Mar.19.27 Mar.10.28. Luce.3.10 ende 18.28
s Mar.1.19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 1 1 [1]

in een schipken met haren vader Zebedeo/ hare Netten vermaken/ende riepse.

Ende sy verlieten terstont dat schipken/ende haren vader/ende volchden hem.

Chzistus predickt het Euangelium/ende heelt de cranckeu.

Ende Jesus ommeginck geheel Galilee/ende leerende in hare Vergaderinghen/ende predikende het Euangelium des Conincrijcx/ende heelende allerley sieckten en cranckheden onder den volcke.

Ende zijn gherucht ginck tot in gheheel Syrien Landt/ ende sy brachten hem toe alle cranckeu/ met menigerley sieckten ende qualen benanghen/ ende t die van de Duyuelen ghequelt waren/ende des Maensuchtige/ende de Sichtige: ende hy maecte se ghesont.

u Ende hem volchden veel scharen nae/ van Galilea/van x de thien steden/van Jerusalem/van Judea/ende van over den Jordaen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere op den Berch/ 2. verclaert wie de ghelucksighe zijn/ 17. ende welck dewaerachtighe sin is vander Wet Godts.

Chzistus predickt op den Berch

Ende Jesus de scharen siende/ clam hy op eenen Berch/ ende als hy neder gheseten was/quamen zijne Discipulen tot hem.

Ende zijnen mont open doende leerde sese/seggende:

Salich zijn de arme van gheeste: want haer is het Conincrijcke der Hemelen.

Salich zijn de truerighe: want sy sullen vertroost worden.

Salich zijn de sachtmoedighe: want sy sullen het Aerdtrijcke beerven.

Salich zijn die hongheren ende dorsten nae de gherechticheyt: want sy sullen versaedt worden.

Salich zijn de barmhertighe: want sy sullen barmhertichcheyt verkrijghen.

Salich zijn die/die reyn van herten zijn: want sy sullen Godt sien.

Salich zijn de vreedsame: want sy sullen Godts kinderen gheheeten worden.

Salich zijn die/ die om de gherechticheyt verdolch lijden: want het Conincrijcke der Hemelen behoort hen toe.

Salich zijt ghylieden/ als v de menschen versmaden ende vervolghen/ende alle quaet teghen v spreken/ lieghende om mijnent wille.

Verblijdt ende verheucht v/ want uwe loon is groot in de Hemelen: want alsoo hebben sy vervolcht de Propheten die voor v lieden gheweest zijn.

Ghy zijt het sout der Aerden/ so nu het sout t crachteloos wort/ waer mede salmen dan souten? Het en dooch nergheus toe meer dan om wtgheworpen/ende van den menschen vertreden te worden.

Ghy zijt dat licht der Werelt: een Stadt die op eenen Berch lept/en can niet verborghen worden.

Noch en licht en wort oock niet ontsteken/ende onder een Coppenmate gheset/ maer op den Candelaer/ende het licht allen die in den huyse zijn.

Laet also uwe licht lichte voor de menschen dat sy uwe goede wercken sien/ende uwen Vader loven die in de Hemelen is.

Chzistus predickt de Wet

Meynt niet dat ick ghecomen ben om Chzistus de Wet ofte de Propheten te ontbinden: ick ben niet ghecomen om die te ontbinden/ maer te vervullen.

Want ick segghe v lieden voorwaer: Tot dat Hemel en Aerde vergaet/en sal niet de minste letter/ noch een titel van der Wet vergaen/tot dat het al gheschiet zy.

Soo wie dan een van dese alderminste gheboden ontbint/ende de menschen alsoo leert/ die sal de alderminste geheeten worden int Conincrijcke der Hemelen: Maer dese doet/ ende [de menschen] leert/ die sal groot geheeten worden int Conincrijcke der Hemelen.

Want ick segge v lieden dat/ ten sy dat uwe gherechticheyt overvloedigher sy dan der Schriftgheleerden ende Phariseen/ soo en sult ghy int Conincrijcke der Hemelen niet comen.

Ghy hebt ghehoort dat tot den Oude gesept is: t Ghy en sult niet dooden: Ende wie doot/ die sal weerdich zijn ghestraft te worden doort oordeel.

Maer ick segghe v: dat/ wie tonrecht op zijnen broeder toornich is/ die sal des oordeels schuldich zijn: Ende wie tot zijnen broeder sept Racha/ die sal weerdich zijn ghestraft te worden door den Raet: ende wie sept ghy dwaes/ die sal weerdich zijn ghestraft te worden doorhet Hellsche vyer.

Daerom/wanneer ghy uwe gaue op den Altaer offert/ende daer ghedachtich worde/ dat v broeder wat teghen v [wrstaende] heeft.

Soo laet daer v gaue voor den Altaer/ ende gaet versoent v erst met uwen broeder/ende coemt dan/ende offert dan uwe gaue.

Weest haestelijck goetwillich uwe wederpartije/ dewijle ghy noch met hem op den wech zijt: Op dat v uwe wederpartije niet den Rechter over en leuere/ ende den Rechter v den Dienaer overgheue/ ende ghy uden Karcker gheworpen worder.

Ick segghe v voorwaer/ ghy en sult daer niet wt comē/tot dat ghy den laetsten quadrantpenninck betaelt hebt.

Ghylieden hebt ghehoort dat tot den Ouden gesept is: Ghy en sult gheen Overspel doen.

Maer ick segge v lieden/wie een Vrouwe aenziet/ om die te begheeren/die heeft alreede in zijn herte overspel met haer ghedaen.

Indien dan v rechter oogh v verhinderd/ soo trecktse wt/ ende worptse van v: want het is v beter dat een uwer leden verderue/dan dat v gheheel lichaem in de Helle ghe worpen worde.

Ende indien v rechterhandt v verhinderd/snijdtse af/ende worptse van v: want het is v beter dat een uwer leden verderue/ dan dat v gheheel lichaem in de Helle ghe worpen worde.

Daer is oock gheseyt: Soo wie zijn wijf verlaten sal/ die gheue haer eenen Scheyt-brief.

Maer ick segghe v lieden/ dat: soo wie zijn wijf verlaten sal/het en zy om hoererije/ die maeckt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

die maeckt dat sy overspel doet: ende wie de verlatene trout/die doet overspel.

Wederom hebt ghylieden gehoort/dat 33 tot de Oude gheseyt is: e Ghy en sult geenen Eedt breken/ maer ghy sult den Heere uwen Eedt betalen.

f Maer ick segghe u lieden: f sweert geen- 34 sins/ noch by den Hemel/ g want hy den Throon Godts is:

Noch by de Aerde/ want sy is de Voet- 35 banck synder voeten: noch by Jerusalem/ want sy is de Stadt des grooten Conincks:

Noch by u hooft en sult ghy niet swee- 36 ren/want ghy en vermeucht niet een hayr wit oft swart te maken.

h Maer u woordt sy/Ja/ Ja: Neen/ 37 Neen: Wat daer boven is/dat is uyt den quade.

Ghylieden hebt gehoort/ dat daer ghe- 38 seyt is: iOoge om ooghe/ Tant om tant.

k Maer ick segghe u lieden: Wederstaet 39 den quade niet: l Maer soo yemant slaet aen u rechter wanghe/soo biet hem ook de ander.

m Ende soo yemant met u te rechte gaen 40 wilt/ende uwen rock nemen/laet hem ook uwen mantel.

Ende soo u yemant dwingt een mijle te 41 gaen/gaet twee (mylen) met hem.

n Gheeft den ghenen die u bidt: ende en 42 keert u niet vanden ghenen die van u borghen wil.

Ghylieden hebt gehoort/ dat daer geseyt 43 is: o Ghy sult uwen naesten lief hebben/ ende uwen vyant sult ghy haten.

p Maer ick segghe u lieden: Hebt uwe 44 vyanden lief: segghentse die u vermoecken/ doet wel den genen die u lieden haten/ p en bidt voor de ghene die u verdrucken en vervolghen:

q Op dat ghy kinderen zijt uws Vaders 45 die inde Hemelen is: want zyn Sonne doet hy opgaen over de boose ende goede/ ende reghent over de rechtveerdighe ende onrechtveerdighe.

r Want soo ghylieden lief hebt/ die u 46 lief hebben/wat loon sult ghy hebben: doen de Tollenaers ook niet het selue?

Ende indien ghylieden uwen broeder al- 47 leenlijck s vriendelijck zijt/ wat doet ghylieden t sonderlincks? doen niet de Tollenaers ook alsoo?

u Soo weest ghylieden dan volmaect/ 48 ghelijck uwe Vader volmaeckt is/ die inde Hemelen is.

Dat vj. Capittel.

1. Hoemen sal aelmoessen doen/ 5. ende bidden. 16. ende vasten/ 25. ende zijn besorghen voor ghoet sorren/ 33. dat gheen aerdtsche ontschuldicheyt zijnen dienst en verhindere.

Sier toe dat ghylieden uwe aelmoessen 1 niet en doet voor de menschen / om van hen ghesien te worden: anders/ so en sult ghy gheenen loon hebben by uwen Vader die inde Hemelen is.

Daerom / wanneer ghy aelmoessen 2 doet / doet gheen Trompet voor u blasen/ ghelijck de genepnsde doen in hare Vergaderinghen ende op de straten / om van de menschen geeert te worden: voorwaer segge ick u lieden/ sy ontfanghen haren loon:

3 a Maer als ghy aelmoessen doet / soo en laet u slincker hant niet weten/ wat u rechter hande doet:

4 Op dat u aelmoesse verborghen zy: ende u Vader die int verborgen aenschiet/ b salt u int openbaer vergelden.

5 Ende wanneer ghy bidt / soo en weest niet ghelijck de ghenepnsde: want die begheeren in de Vergaderinghen ende op de hoecken der straten te bidden / om van de menschen ghesien te worden: voorwaer segghe ick u/sy ontfanghen haren loon.

6 c Maer als ghy bidt / gaet in u secreetcamer / sluyt u deure toe / ende bidt uwen Vader die int verborghen is: ende u Vader die int verborghen siet / salt u int openbaer vergelden.

7 d Ende als ghylieden bidt/ soo en weest niet veel sprekende / ghelijck de Heydenen: want sy meynen door haer veel spreken verhoort te worden.

8 Wordet dan desen niet ghelijck: want uwe Vader weet wat u lieden van noode is/eer ghy hem bidt.

9 e Soo sult ghylieden dan aldus bidden: Onse Vader die inde Hemelen zyt / Uwen Naem worde geheylight.

10 Uw Rijcke come. Uwen wille gheschiede op der Aerden/gheljck in den Hemel.

11 Onse daghelijcx broot gheeft ons heden.

12 Ende vergheest ons onse schulden / ghelijck wy ook onse schuldenaren vergheuen.

13 Ende en leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons vanden f boosen. Want f uwe is dat Rijcke/ende de macht / ende de heerlyckheyt inder eewichept/ Amen.

14 g Want in dien ghylieden den menschen hare mis daden vergheeft: soo sal u lieden ook uwe Hemelsche Vader vergheuen.

15 h Maer indien ghylieden den menschen hare mis daden niet en vergheeft: soo en sal ook uwe Hemelsche Vader uwe mis daden niet vergheuen.

16 i Ende als ghylieden vast / weest niet doormch siende gelijck de genepnsde: want sy verstellen haer aenghesichten: om dat sy den menschen souden schynen te vasten. Voorwaer ick segghe u lieden/sy ontfangen haren loon.

17 j Maer als ghy vastet/so salft u hooft/en de wasche u aenghesicht:

18 Op dat ghy den menschen niet en schijnet te vasten/maer uwe Vader die int verborghen is: ende u Vader die int verborgen siet/salt u int openbaer vergelden.

19 k Vergadert u lieden gheen schatten op der Aerden / daer de l Motte ende de roest schendet / ende daer de Dieuen doorgrauen ende steelen.

20 l j Maer vergadert u lieden schatten in den Hemel/daer noch den l Motte noch de roest niet en schendet / ende daer de Dieuen niet doorgrauen noch en steelen.

21 Want waer uwe schat is/ daer sal ook uwe herte zyn.

22 m De leerse des lichaems is de ooghe: Indien dan u ooghe eenoudich is/soo sal gheheel u lichaem luchtich wesen.

23 j Maer indien u ooghe boos is / soo sal

Ghe. 1.Corin.10.7. Exod.32.6. 1.Corin.6.9.12. Gene.1.11. 1.Thes.1.10.

a Rom.12.8

b Luce.14.14

Hebr.6.13. Esaie.66.1. Mat.23.22.

Gheloben.

Gheloben.

c 2.Reg.4.34. Actor.10.9

Gheheedt.

d 1.Reg.18.26. Esaie.1.15

e Luce.11.2

f Mat.13.19. Synen naesten berghen.

g Mar.11.25. Spr.28.2. Coloss.3.13. 18.35

h Mat.18.35. Jacob.2.13

Vasten.

i Esai.58.3. Matth.9.14. Marc.2.18. Luce.1.33

Schat.

k Spr.29.23. Prou.23.4. Zach.5.1. Prouerb.1.9. 1.Luce.12.33. 1.Tim.6.19

m Luce.11.34

gheheel v lichaem duyster wesen . Indien dan het licht dat in v is / duysterheyt is/ hoe groot sal dan de duysternisse selue wesen?

16 Luc.16.13 n Niemant en can twee Heeren dienen: want of hy sal dē eenen haten/ eñ den anderen liefhebben: of hy sal den eenen aenhanghen/ende den anderen verachten: ghylieden en condt niet Gode dienen / ende den Rijckdom.

Sorchvuldicheyt. o Luce.12.22 Phil.4.6 1.Tim.6.8 1.Pet.5.7 Psal.54.23 p Griec / ziele q Job.39.1 Psal.149.9

Hierom segge ick v lieden: o Sorcht niet voor uwe p leuen/ wat ghy eten ende drincken sult: noch voor uwe lichaem/ waer mede ghy v cleedē sult: Is niet her leuen meer dan de spyse / ende het lichaem meer dan de cleedinghe?

q Aensiet de voghelen des Hemels: want sy en saeyen niet/ noch en maeyen niet/ noch sy en vergaderen niet in de schueren: ende uwe Hemelsche Vader voedtse: en gaet ghy die niet veel te houen?

Wie isser doch onder v lieden / die sorchmodich/ muldelijck denckende/ sonde connen een elle tot zijn groote doen?

Ende wat zijt ghylieden sorchmuldich voor cleedinghe? Leert dan de lelien op de

r Ofte/ woude niet vermoegt

Velden / hoe sy wassen / sy en r arbeyden niet/ noch en spinnen niet:

Nochtans segghe ick v lieden/ dat oock Salomon in alle zijne herrlickheydt / soo niet bekleedt en is gheweest / gheljck een van dien.

Indien dan Godt het gras des velts/ dat heden is/ ende morgen inden Ouen gheworpen wort/ also becleet/ sal hy v niet veel meer doen/ O ghy cleyn gheloouighe?

Daerom en weest niet sorchmuldich/ seggende: Wat sullen wy eten/ of wat sullen wy drincken/ of waer van sullen wy bekleet zijn?

Want alle dese dinghen soecken de Heydenen. Want uwe Hemelsche Vader weet dat ghy alle dese dinghen van noode hebt:

s 1.Reg.3.13 Psal.37.25 ende 54.23 Sap.7.11

s Maer soeckt eerst het Rijcke Godts/ ende zijne gherechticheydt / ende alle dese dinghen sullen v lieden toegheworpen worden.

Daerom en weest niet sorchmuldich voor den morgen / want de morgen sal voor het zijne sorghen/ de dach heeft genoech aen zijn verdriet.

Dat vij. Capittel.

1. Men sal niet lichtueerdelic oordeelen. 6. De heylighe dinghen salmen wijsselijck bedienen: 7. Men sal bidden. soecken. cloppen/ 15. ende wtroeyenende de valsche Prophetē/ 21. beneelt hy de bedieninghe zijns woorts.

Oordeelen a Luce 6.37 Rom.2.1 1.Cor.4.5 b Mar.2.25 Luce.6.38

Oordeelt a niet/ op dat ghylieden niet gheoordeelt en wort.

b Want met sulcken oordeel als ghylieden oordeelt/ sult ghy geoordeelt worden: Ende met sulcker mate als ghy meet/ sal v lieden wederom ghemeten worden.

* Ende waerom aensiet ghy den splinter in uws broeders ooghe: ende den balck in uwe ooghe en bemerckt ghy niet?

Of/ hoe segt ghy tot uwen broeder: Laet my dat splinter wt uwe ooghe wegen: ende siet in v ooghe is eenen balck?

c Pro.18.17

c Ghy gheuchs de / wegt eerst dien balck wt uwe ooghe: ende dan sult ghy besien om den splinter wt uws broeders ooghe te wegen.

b Psal.9.8

6 b En gheeft het Heylighe den Honden niet / noch en werpt oock v lieder Peerlen voor de Swijnen niet: op dat sy de selue met hare voeten niet en vertreden / ende henselnen omme keerende / v lieden verscheuren.

ende 23.9

Bidden. e Mat.21.22 Marc.11.24 Luce.11.9 Joan.14.13 ende 16.24 Jacob.1.6 1.Joan.3.22 ende 5.14 Jere.29.12 * Psal.8.18

7 e Bidder/ ende v lieden sal gegeuen worden: soeckt/ ende ghy sult vinden: clopt/ende de v lieden sal gheopent worden.

8 Want wie daer bidt/ die ontfangt: * ende de wie soeckt/ die vindt: ende den genen die clopt/ sal opghedaen worden.

9 Isser onder v lieden een mensche/ den welcken / soo hem zijn sone bidt om Broot/ sal hy hem eenen Steen gheuen?

10 Of/ so hy hem om Visch bidt/ sal hy hem een Slanghe gheuen?

f Gen.1.5 ende 8.21

11 Indien ghylieden dan f die boos zijt/ weet uwe kinderen goede gauen te geuen: hoe veel te meer sal uwe Vader die inden Hemelen is goede gauen gheuen den genen die hem begheeren?

g Luce.6.31 Matth.7.12

12 g Hierom/ al wat ghylieden wilt dat v de menschen doen sullen/ doet ghylieden hen dat oock: want dat is de Wet ende de Propheten.

h Luce.13.24

13 h Gaet in door de enghe poorte: want de poorte is wijdt/ende den weeh is breet / die tot der verdoemenisse aftept/ ende dele zijnder die door de selue ingaen.

14.Sb.17 ende 5.15

14 i Want de poorte is enghe/ende de weeh is smal/die tot den leuen leyt/ende weynich zijnder die hem vinden.

k Deut.13.1 Jere.23.16 1Mat.24.4 Rom.16.17 Ephes.5.6 Coloss.2.8 1.Joan.4.1

15 k Wacht v voor de valsche Propheten/ die in schaeps cleederen tot v lieden comen/ maer inwendich zijnt gryppende Wolfen.

16 Aen hare vruchten sult ghyse kennen. Cannen Wijndruyuen vande Doornen lesen/ of Ygghen vande Distelen?

1.Mat.12.33

17 l Also een pegelijc goet Boom in draecht goede vruchten: ende de verdorven Boom draecht quade vruchten.

in Grieck/ macckt.

18 Een goet Boom en can gheen quade vruchten draghen: noch eenen verdoruen Boom goede vruchten.

n Mat.3.10 Luce.3.9 Jere.11.16

19 n En pegelijck Boom die gheen goede vruchten draecht/ wort afgheholwen/ende int vyer ghelworpen.

20 Daerom soo sult ghyse aen hare vruchten bekennen.

o Mat.7.16 Luce 6.43

21 o Niet een pegelijck die tot my seyt: Heere/ Heere/ sal int Coninckrycke der Hemelen comen: maer die daer doet den wille mijns Vaders die inde Hemelen is.

ende 13.23 Rom.2.13 Jacob.1.22

22 p Vele sullen te dien dage tot my seggen: Heere/ Heere/ en hebben wy niet door uwen Naem gheprophetheert / ende door uwen Naem duyuelen wtgeworpen / ende door uwen Naem veel * crachten ghedaen?

p Jer.14.14 ende 27.15 Luce 13.25 * Ofte crachtige daden.

23 Ende dan sal ick hen belyden: q Ick en hebbe u lieden nopt gekent: r Wijckt wech van my ghylieden die ongherechticheydt doet.

q Mat.25.12 r Psalm.6.9 Jere.4.27 Luce.6.46

24 f Daerom soo wie dese mijne woorden hoort/ ende de selue doet/ dien sal ick eenen voorsichtighen manne ghelycken / die zijn huys op een steenrotze ghetimmert heeft

Rom.2.13 Jacob.1.22

25 Ende daer is plasreghen ghevallen/ ende

daer zijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

daer zijn waterstroomen ghecomen / ende de winden hebben ghewaeyt / ende zijn tegheu dat huys gevallen: ende het en is niet ghevallen / want het was op een steenrotze ghefondeert.

Mar. 4.13
Luc. 6.49

f Ende so wie dese mijne woorden hoort / ende de selue niet en doet / die sal eenen dwasen manne gheleken worden / die zijn huys op het zant ghetimmert heeft:

Ende daer is plasregen ghevallen / ende de waterstroomen zijn gheromen / ende de winden hebben ghewaeyt / ende teghen dat huys geslaghen / ende het is ghevallen / ende zijnen val is groot gheweest.

1.Mar. 1.22
Luc. 4.32

g Ende het is gheschiet / doe Jesus dese woorden gheeyndicht hadde / so werden de Scharen verschrickt ouer zijn leere.

Want hy leerdese als macht hebbende / ende niet als de Schrifgheleerde.

Dat viij. Capittel.

1. Christus na dat hy den Melaetschen gereynight hadde / 5. gheneest den knecht des hoofts Mans ouer hondert / 14. de schoonmoeder Petri / 16. ende veleandere / 19. verwoyende eenen Schriftgheleerden / 21. roept hy eenen anderen Discipel / 23. daer nae int Schipken antwerckt synde / 26. ghebiet hy den Winde ende de Zee / 28. ende de Duyuelen uytgaende verooyloost hen in de Swynen te varen.

Als hy nu van den Berch af quam / volchden hem veel Scharen na.

a Ende siet / daer quam een Melaetsch / laetsch [menschе] ende b aenbadt hem / seggende: Heere / so ghy wilt / cont ghy my reynighen.

Ende Jesus stekende de handt uyt / taste hem aen / ende sepde: Ick wil wort ghereynight. Ende terstont wert hem de melaetschept ghereynight.

Ende Jesus sepde tot hem: Siet dat ghy dit niemant en seggher: maer gaet heuen ende verthoont v den Priester / ende offert de gaue c die Moses geboden heeft / hen tot een ghetuyghenisse.

d Doe nu Jesus te Capernaumingheghegaen was / tradt tot hem een Hoofman ouer hondert / hem biddende /

Ende seggende: Heere / mijn knecht ligt te huys gheuallen / ende seer ghequelt.

Ende Jesus sepde tot hem: Ick sal comen ende hem ghesont maken.

Ende de Hoofman antwoorde / seggende: Heere / ick en ben niet weerdich dat ghy e in mijn huys comet / f maer segt alleenlick t het woort / ende mijn knecht sal ghesont worden.

Want ick ben een menschе onder de Ouerheyt [gheset] ende hebbe onder my crijchslieden: ende ick segge tot desen: Gaet heuen / ende hy gaet: ende tot den anderen: Coemt ende hy coemt: tot mijnen Dienstknecht: Doet dat / ende hy doet het.

Doe Jesus [dit] hoorde / was hy verwondert / ende sprack tot de ghene die hem na volchden: Voorwaer segge ick v / Ick en hebbe soo groot gheen gheloue in Israel ghevonden.

g Ende ick segge v lieden / datter vele sullen van Oosten ende Westen comen / ende niet zijn met Abraham / Isaac / ende Jacob in het Coninckrijcke der Hemelen aensitten:

h Ende de kinderen des Coninckrijcx / sullen wtgheworpen worden / in de wersteduysternisse: daer weeninge wesen sal / ende knersinghe der tanden.

Ende Jesus sepde tot den Hoofman: Gaet heuen / ende gheluyck ghy ghelooft hebt / also gheschiede v. Ende zijn knecht is ghesont gheworden te dier selver ure.

14 h Ende Jesus gheromen zijnde in het huys Petri / sach zijns wijfs moeder liggen met de coorse.

Petri wijfs moeder met der coorse.

15 Ende hy roerde haer handt aen / ende de coorse verliet se: ende sy stont op / ende dienede hen.

i Mar. 1.29
Luce 4.38

16 i Ende alst nu laet gheworden was / brachten sy hem vele k beseetene toe: ende hy heeft de [oneyne] gheesten wt mer den woorde / ende alle de cranckeu maeckte hy ghesont.

l Mar. 1.32
Luce 4.40
k Griecx / besetene.
Dupuels.

17 Op dat vervult soude worden / dat gheseyt is door den Prophect Esaiam / seggende: m Hy heeft onse swackheden ghenomen / ende onse siekten ghedraghen.

m Esaie 53.4
1. Pet. 2.24

18 Ende Jesus siende veel Scharen omme hem / beual op dander zijde te varen.

19 n Ende daer quam een Schriftgheleerde tot hem / ende sepde: Meester / ick sal v volghen waer ghy heuen gaet.

n Luce 9.57

20 Ende Jesus seyde tot hem: De Vossen hebben holen / ende de Voghelen des Lochts nesten: l Maer de Sone des menschen en heeft niet waer hy het hooft neder legghe.

Christi armoede.

21 Ende een ander wt zijne Discipulen seyde tot hem: Heere / laet my eerst toe / dat ick gae / ende mijnen vader begrane.

22 Ende Jesus sepde tot hem: Volcht my nae: o ende laet de doode hare dooden begrauen.

Beroepinghe.
o 1 Cor. 7. 11

23 p Ende als hy int Schipken ghetreden was / zijn hem zijne Discipulen nae gheuolcht.

p Mar. 4.35
Luce 8.22

24 Ende siet / daer wert een groote beroerte inde Zee / so dat het Schipken vande baren bedeckt wert: ende hy slief.

Beroerte in der Zee.

25 Ende de Discipulen ghinghen tot hem / ende weckten hem op / seggende: Heere / behoet ons: [want] wy vergaen.

26 Ende hy sepde tot hem: Wat zijt ghy lieden beureest ghy cleyn ghelooughe? q Doe stondt hy op / ende bestrafte de winden / ende de Zee: ende daer wert groote r stilte.

Ghelooue.
q Job. 26.8
Psal. 107.25
Esaie. 15.20
r Oste gherustichept.

27 Ende de menschen verwonderden hen / seggende: Welck een is dese: dat hem oock de Winden ende de Zee ghehoorsaem zijn.

28 s Ende als hy gecomen was een ander zijde inder Gergesenen lant / soontmoeteden hem twee Beseetene / comende wt de grauen / ende waren seer wreet / so dat niemant door dien seluen weg en conde gaen.

De Beseetene worden ghenesen.
s Mar. 5.2
Luce 8.26

29 Ende siet / sy riepen seggende: Jesu ghy Sone Godts / wat hebt ghy met ons te doen? zijt ghy hier gecomen om ons te quellen eer het tijt is?

30 Ende verre van daer was een kudde veler Swynen weydende.

31 Ende de Duyuels baden hem / seggende: Indien ghy ons wtworpet / so laet ons heuen gaen in de kudde der Swynen.

De Duyuels baren inde Swynen.

32 Ende hy sepde: Gaet heuen. Ende wtvarende / gingen sy heen inde kudde der Swynen. Ende siet / de gantsche kudde der Swynen / die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

nen/stortede met eenen stroom van boven af in de Zee ende stroomen uit water.

Ende de Herders vloden: ende doe sy in de Stadt gecomen waren / voorschapten sy alle dese dinghen/ ende het geen dat den besetenen gheschiet was:

Ende siet/ de gantsche Stadt ghinck wt Jesu te ghemoete: ende als sy hem ghesien hadden/ t baden sy hem/dat hy wech ginghe wt hare palen.

a Act.16.39

Dat iv. Capittel.

2. Jesus den gichtighen ghenesen/ 9. ende Matthæum gheroepen hebbende. 10. gaet met hem te gaste/ 11. waer van de Phariseen murmureren. 14. Ende na dat hy den Discipulen Joannis ghenoech gedaen heeft aengaende het vasten/ 20. gheneest hy een vrouwe van den bloetganck/ 23. verwecht een dochter/ 27. maeckt twee blinden siende/ 32. verlost den stommen besetenen/ 36. ende beneelt te bidden voor de voordernisse des Euangeliums.

Een gichtighe wort ghenesen.

a Mar.2.3
Luce 5.18
Joan.5.5
Act.9.33

ENde int Schuyken ghetreden zijnde/ 1 voer hy ouer/ende quam in zijn stadt.

a Ende siet/sy brachten tot hem eenen gichtighen [menschen] op een bedde liggende:

Ende Jesus haer gheloone siende/ sepde 2 hy tot den gichtighen: Soone/ hebt goeden moet/ uwe sonden zijn v vergheuen.

b Job.4.4
Psal.32.5
Esaie 43.25

Ende siet / sommighe vt den Schrift- 3 geleerden sepden in haer selues: b Dese lastert:

Jesus bekennende hare ghedachten/ sepde: 4 Waerom denckt ghylieden quaet in uwe herten?

Vergheuinghe der sonden.

Want welck is lichter te segghen: Uwe 5 sonden zijn v vergheuen: ofte te segghen/ Staet op/ende wandelt?

Ende op dat ghy weten dat de Sone des 6 menschen / macht heeft op der Aerden de sonden te vergheuen/ [doe sepde hy tot den gichtighen] Staet op / ende neemt v bedde op, ende gaet heuen in v huys.

Ende hy stont op/ ende ghinck nae zijn 7 huys.

De Scharen dat siende/ verwonderden 8 hen / ende loefden Godt die sulcke macht den menschen ghegheuen hadde.

Matthæus wort geroepen.

c Mar.2.14
Luce 5.27

c Ende Jesus van daer voorby gaende/ 9 sach eenen menschen in het Tolhuys sitten/ ghenaemt Matthæus: ende [Jesus] sepde tot hem, Volcht my na. Ende hy stont op/ ende volchde hem na.

Ende het gheschiede/doe Jesus int huys 10 [Matthei] ter tafel sadt / siet / veel Tollenaers ende Sondaers die daer quamen/ saten mede aen met Jesu ende zijne Discipulen.

d Geest/ Verraer. Barmhertsicheyt.

Ende de Pharizeen [dat] siende/sepden 11 tot zijne Discipulen: Waerom eet uwe d Meester met de Tollenaren ende Sondaren?

Maer doe Jesus dat hoorde / sepde hy 12 tot hen: die gesont zijn en behoeuen geenen Medetsmeester/ maer die cranck zijn:

Gaet dan heuen ende leert wat dat is: 13 e ick wil barmhertichevt / ende niet Offerhande: f Want ick en ben niet gecomen om te roepen de rechtueerdighe / maer de Sondaers tot bekeeringhe.

g Doe quamen de Discipulen Joannis 14 tot hem/ segghende: Waerom vasten wy/

Vasten.

ende de Pharizeen dickmaels/ende uwe Discipulen en vasten niet?

5 Jesus sepde hen: h Connen oock de 15 bruylofts kinderen treurich zijn/ so langhe de Bruydegom by hen is? Maer de daghen sullen comen/ dat de Bruydegom van hen sal gheweert worden / ende dan sullen sy vasten.

h 2.Cor.11.2

Oock niemant en sedt eenen lap rou on- 16 gheuolt laken op een oudt cleedt/ want de lap scheurt van den cleede/ ende de scheure wort erger.

i Act.15.4
Sap.1.4

Ende men doet oock den nieuwen wijn in 17 gheen oude ledersacken: anders so bersten de ledersacken/ ende de wijn wort vergestort/ende de ledersacken verderuen: maer men doet den nieuwen wijn in nieuwe ledersacken / ende sy beyde worden te samen behouden.

k Mat.9.18
Luce 8.41
Hebr.11.28

k Ende doe hy dese dinghen met hem 18 sprack / siet / een Overste quam ende vielt voor hem neder/seggende: Myn dochter is nu gestoruen / maer coemt / ende legt uwe hant op haer/ende sy sal leuen.

Dese Overste.
Leuen.
Wort leuen.
Wecken.

l Mat.9.23
m Mat.8.15
n Mat.8.25
Die Discipulen.

Ende Jesus opstaende volchde hem na/ 19 ende zijne Discipulen.

m Ende siet / een vrouwe die twaelf Jaren 20 den n bloetganck ghehadt hadde/tradt van achter tot hem/ende roerde den zoom zijns cleets aen.

Vrouwe.
Den Bloetganck.
Zoom.

Want sy sepde in haerselues: Indien ick 21 alleenlijck zijn cleet aenroere ick sal ghesont worden.

Gaudy.
Ghesont.

Ende Jesus hem omkeerende/ende haer 22 siende/sepde: Dochter/hebt goeden moet/v ghelooue heeft v behouden. Ende de Vrouwe werd ghesont te dier selver ure.

o Mat.9.18
Luce 8.41

o Ende als Jesus in des Oversten huys 23 gecomen was/ ende de Pypers/en de woelende schare gesien hadde/ sepde hy tot hen:

p Joan.11.11
Slaepen.

Wijckt van hier: want dat Dochterken 24 en is niet doot/ maer het p slaept. Ende sy belachten hem.

Als nu dat volck wtgedreuen was/ginck 25 hy in/ ende greep haer hant: ende het dochterken stont op.

Twee Blinde.

Ende dit gherruchte ginck in dat ghehele 26 Landt.

Ende doe Jesus van daer voorby ginck/ 27 volchden hem twee Blinde/ roepende ende segghende: O ghy Sone Davids/ontfermt v ons.

Ende doe hy in huys gecomen was/ginc 28 gen de Blinde tot hem. Ende Jesus sprack tot hen: Ghelooft ghy dat ick machtich ben dat te doen? Sy sepden tot hem: Ja Heere.

q Mat.12.16
Luce 5.14

Doe raeckte hy haer ooghen / seggende: 29 V gheschiede na uwen ghelooue.

Ende haer ooghen zijn gheopent: q ende 30 Jesus verbood hen/segghende: Siet toe dat

r Mar.5.30

hier niemant en were.

Maer sy wtghegaen zijnde/r maeckten 31 hem wtroeren in dat ghehele Lant.

Ende doe sy wech gingen/siet/so brachten 32 men tot hem eenen menschen die stom ende besetten was.

Ende doe de Duyuel wtgedreuen was/ 33 sprack de stomme: ende de scharen verwonderden hen/segghende: Noyt en is sulck gesien in Israel.

Stom.
Wort ghesien.

Maer de Pharisen sepden: t Hy dryft 34

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

de Duyuelen wt / door den Oversten der Duyuelen.

2 ¶ Ende Jesus ginck om in alle Steden/ende Vlecken/leerende in haer Vergaderinghen/ende predikende het Euangelium des Coninckrijcx/ ende gheneesende alle siecktens/ende qualen onder den volcke.

t Ende siende de scharen / wert hy met barmhertichevt bewoert ouer hen / om dat sy verstroyt ende verspreyt waren / v gheluck Schapen die gheenen Herder en hebben:

Doe seyde hy tot zijne Discipulen: 3 De Oogst is groot / maer de Arbeyders zijn weynich.

a Daerom bidt den Heere des Oogsts / dat hy arbeyders in zijnen Oogst wt seynde.

Vier Capittel.

1. De twaelf Apostelen worden gesonden ouer het Joodsche Lant/ 16. den welcken Jesus vele verdruckinghen voorsept / om des Euangeliums wille: 23. hen niet te vreesen moet gheuende/ om in de beleyde waerheyt te volherden.

Ende zijne a twaelf Discipulen tot hem gheroepen hebbende / gaf hen macht ouer de onreyne Gheesten / dat sy die wt dzijuen souden/ ende allerley quale gheneesen. 1

Ende de namen der twaelf b Apostelen zijn dese: De eerste is Simon / gheuaemt Petrus / ende Andreas zijn broeder : Jacobus Zebedei / [soon] ende Joannes zijn broeder. 2

Philippus ende Bartholomeus : Thomas ende ¶Matthéus/die [gheweest hadde een] Tollenaer/Jacobus Alphei soon/Jude Lebbeus/toegheuaemt Thaddeus: 3

Simon de Cananiter/ende Judas Iscarioth/die hem ook verriet. 4

Dese twaelue sandt Jesus wt/ende gheboot hen/ seyghende : En gaet niet e na de Heydenen / noch en gaet niet inde Steden der Samaritanen. 5

d ¶Maer gaet liever tot de verlozen Schapen des huys Israels: 6

e Ende gaende/predickt/seyghende : Het Coninckrijcke der Hemelen is na by gheco-men. 7

Geneest de crancke/ reynicht de melaersche/verwecket de doode/ dzijt de Duyuelen wt : f Ghy hebbet voor niet ontfanghen/ gheuet ook voor niet/ 8

g Ende en besit b noch goudt / noch silver/noch metael in uwe buydels: 9

Noch ook geen male tot den weeh/noch twee rocken/ noch schoenen / noch 1 ¤ stock: is want de Arbeyder is zijn voetsel weerdich. 10

i Ende tot wat Stadt oft Vlecke dat ghy ingaet / onder soect wie daer in weerdich is: ende blijft daer tot dat ghy van daer gaet. 11

Ende als ghy in eenich huys gaet / so groet dat seine. 12

Ende in dien het huys weerdich is/ so come uwe vrede daer ouer : maer in dien het niet weerdich en is / so keere uwe vrede weder tot v. 13

¶ Ende so wie v niet ontfanghen en sal/ noch uwe woorden niet hooren en sal : wtgaende wt dien huyse of Stadt / u schudder het stof van uwen voeten. 14

o Voorwaer ick segge v: Het sal den Lande 15 de van Sodoma ende Gomorrha verdraghelijcker wesen in den dach des oordeels/ dan dier Stadt.

16 p Siet/ick sende v als schapen midden onder de Wolven: Daerom weest voorsichtich ghelijck de Slanghen/ ende oprnoosel als de Duyuen:

17 Ende wacht v voor de menschen: q Want sy sullen v ouerleueren in de Raedthuysen/ ende in hare Vergaderinghen sullen sy v gheesselen.

18 Ende ghy sult ook voor Vorsten ende Coninghen gheleyt worden om mijnent wille/ hen ende den Heydenen tot een ghetuyghenisse.

19 r ¶Maer als sy v ouerleueren sullen / en sorcht dan niet/ hoe/of wat ghy spreken sult: want het sal v in die vre gheseuen worden/ wat ghy spreken sult.

20 Want ghy en zijt niet die daer spreeckt/ maer de Gheest vns Vaders die ſ door v spreeckt.

21 t Den broeder sal den anderen ouerleueren totter doot/ende de Vader het kint: ende de kinderen sullen opstaen tegen de Ouders/ende sullense dooden.

22 Ende ghy sult gehaet worden van alle menschen om mijnen Name : u ſ Maer die volstandich sal bliuen totten eynde / die sal salich worden.

23 r Als sy v in een Stadt vervolghen / so vlieet in een andere: Want voorwaer segghe ick v / ghy en sult de Steden Israels niet ‡ door ghegaen hebben : oft de Sone des menschen sal gheconen zijn.

24 p De Discipel en is boven den ¶Meester niet / noch de Dienaer boven zijnen Heere.

25 Het is den Discipel ghenoech / dat hy is gelijck zijn meester: ende den Dienstknecht/ dat hy is ghelijck zijn Heere. Hebben sy den Huysheere ɜ Beelzebub geheeten/hoe veel te meer zijne Huysghenoten?

26 a Hierom so en weest hen niet : b Want daer en is niet soo bedeckt / dat niet ontdeckt en sal worden / noch daer en is niet soo verborghen/dat niet ghemaect ghe-weten en sal worden.

27 Wat ick v segghe in de duysternisse/ segt dat uit licht : ende dat ghy hoort in de oore/ dat predickt op de huysen.

28 c En weest [v] niet voor de ghene die het lichaem doden / ende de ziele niet en connen doden: maer weest dien meer/die machtich is/beyde ziele ende lijf te verderuen in de Helle.

29 Worden niet twee ¶Musschkens om een penninckxken verkocht ? Nochtans en valt niet een van desen op de Aerde sonder uwen Vader.

30 * Ende v zijn ook al de hayren des hoofts ghetelt.

31 Daerom en weest niet/ ghy zijt meer dan veel ¶Musschkens.

32 d Soo wie my dan beyden sal voor de menschen / dien sal ick ook beyden voor mijnen Vader/ die in de Hemelen is.

33 ¶Maer so wie my verloochenen sal voor de menschen/dien sal ick ook verloochenen voor mijnen Vader / die in de Hemelen is.

Denckt

Vervolghinghe.

p Luce.10.1

q ſMat.14.9 Luce 21.12 Joan. 15.20 ende 16.2 Apoca. 2.10

r ſMar.13.11 Luce 12.11 ende 21.14

ſ Grieck/in

t ſDeuth.7.2.3 4.Esdre.5.9 Luce.21.16

u ſMat.24.13 ſMar.13.13. Luce.21.19 Apoc.2.7 ende. 3.10

r ſMat.2.13 ende 4.12 ende 12.15 Act.8.1 ende.14

‡ Grieck/ ghevondt.

p Luce.6.40 Joan.13.16 ende 15.20

ɜ ſMat.9.34 ende 2. 24 ſMar.3.22 Luce.11.15

Joan.8.48

a Esaie 8. 12 Jerem.1.8 4.Esdre.15.3

b ſMar.4.22. Luce 8.17 ende 12.2 Job 12.22

Vyeesen.

c Luce 20.4 Esaie 51.6 Jere. 1.8 4.Esdre. 15.3

* 1.Sa.14.4. Christum beyden

b ſMat.7.3 Luce 6.26 ende 12.8 2.Tim.2.12 1.Joan.2.8

e Luce 12,51. e Denckt niet dat ick gheromen ben om3 ✠
vrede te senden op de Aerde: ick en ben niet
gheromen om vrede / maer om het swoert
te senden.

f Mich.7.6 f Want ick ben gheromen om den men=35
sche twistich te maken teghen zynen vader/
ende de dochter teghen haer moeder/ ende des
g Joan.13.18 soons wijf teghen haers mans moeder.
Psal.41.10 g Ende de vyanden des menschen/ sullen36
ende 55. 13 zijn zijne Huysghenoten.
Luc de. h Wie zynen vader of zijn moeder lieuer37
h Luc.14.26 heeft dan my/ die en is mijns niet weerdich:
Ende wie zynen sone of zijn dochter lieuer
heeft dan my/ die en is mijns niet weer=
dich.

i Mat. 16.24 i Ende wie zijn cruyce niet op en neemt/38
Marc.8.34 ende my na volcht/ die en is mijns niet weer=
Luce.9.23 dich.
ende 14.27
k Mat.16.25 k Wie zijn leuen sal behouden hebben/die39
Marc.8.35 sal het verliesen: ende wie zijn leuē sal verlo=
Luce 9.24 ren hebben om mijnent wille/ die sal het be=
ende 17. 33 houden.
Joan. 12.25.
l Luce 10.16 l Wie v ontfangt/die ontfangt my/ ende40
Joan. 13.20 wie my ontfangt/ die ontfangt hem die my
Ioan. gheſonden heeft.
m 1. Reg.17 m Wie eenen Prophecet ontfangt in den41
20.ende 18. 4 nae: n eens Prophēten/die sal eens Prophe=
2. Reg.4.8 ten loon ontfanghen: ende wie eenen Riecht=
ueerdigen ontfangt in den naem eens Riecht=
ueerdighen/ die sal eens Riechtueerdighen
loon ontfanghen.

n Mat.23.40 n Ende wie een van desen clemen te drine=42
Marc.9.41 ken gheeft eenen Beker coudts waters/ al=
Hebr. 6.10 leenlijck in den name eens Discipels: Voor=
waer segge ick v lieden/ hy en sal zijnen loon
niet verliesen.

Dat 11. Capittel.

1. Joannes gheuanghen zijnde/ sent zijne Disci=
pulen tot Iesum/ 7. de welcke Joannem gheprey=
sen hebbende/ 16. dzepcht ende verdoemt de ver=
achters zijns woorts/ 25. daer nae Godt danc=
kende/ 27. verclaert wat macht hy van hem
heeft.

Christus predickt. ENde het is gheschiet/ doe Iesus ghe= 1
eyndicht hadde zijnen twaelf Disciepu=
len ghebooden te ghenen/ ginck hy van
daer voort/ om te leeren ende te predicken in
Joannes sende tot Christum a Luce 7.18 hare Steden.
a Ende Joannes in de ghevanckenisse 2
gehoort hebbende de wercken Christi/ sandt
twee van zijne Discipulen/
Ende seyde tot hem: Zijt ghy die gene die 3
comen sonde/ of verwachten wy eenen an=
deren?
Iesus antwoorde/ ende seyde hen: Gaet/ 4
ende bootschapt Joanni/ wat ghy hoort en=
b Esai. 29.18 de siet.
ende 35.5 b De Blinde sien/de Crepele wandelen/ 5
ende 61.1 de Melaetsche zijn ghereynicht / ende de
Doone hoozen/de Doode zijn opgheweckt/
ende de Arme ontfanghen dat Euange=
lium.
c Ofte/ghelue= Ende r salich is hy/die aen my niet ghe= 6
lick. erghert en wordt.
Christi ghe= d Ende doese weeh ginghen/begonst Ie= 7
tuyghenisse sus tot de scharen te segghen van Joanne:
van Joanne wat zijt ghy wtghegaen in de Woestijne
b Luce 7.24 te sien? Een Riet dat van den winde ghe=
schoort wort?
Maer wat zijt ghy wtghegaen te sien? 8
Eenen menschē met saechten cleederen be=
kleet? Siet/die saechte cleederen dragen/zijn
in der Coninghen huysen.
Maer wat zijt ghy wtghegaen te sien? 9
Eenen Prophecet? Jae ick segghe v oock
meerder dan een Prophecet.
Want dese isset/ van welcken gheschre= 10 c Mala.3.1
uen is: c Siet/ ick sende mijnen Engel voor Mat.11.10
v angheslichte/die uwen weeh bereyden sal Luce 7.27
voor v.
Voorwaer ick segghe v lieden / onder de 11
ghene die van Vrouwen ghebozen zijn/ en
is niemant opgheslaen/die grooter zy dan
Joannes de Doopers nochtans die de min=
ste is in het Conincrijcke der Hemelen / is
meerder dan hy. f Luce 16.16
f Eñ van de daghen Joannis des Doo= 12
pers aen tot nu toe/ lydt het Conincrijcke
der Hemelen gewelt/ende die ghewelt doen/
die nemen het in.
Want alle de Prophecten / ende de Wet/ 13 De Wet en Prophecten. Elias.
hebben tot Joannem ghyprophecteert. g Mala.4.5
g Ende so ghy het wilt aennemen / hy is 14 Luce 1.17
Elias die comen sonde.
Wie oozen heeft om te hoozen / die hooze. 15
Maer wien sal ick dit ghesiachte ghelije= 16
ken? Het is ghelijck de kinderen die op de
Marckten sitten / ende tot haren ghesellen
toe roepen/
Segghende: Wy hebben v lieden metter 17
fluyte ghespeelt/ ende ghy en hebt niet ghe=
danst: wy hebben v lieden claechlieden ghe=
songhen/ende ghy en hebt niet ghweent. Christus
Want Joannes is gheromen / niet etende 18 ende Ioan.
noch drinckende/ eñ sy segghen: Hy heeft den Duyuel. h Mat.3.4. Luce 1.15
De Sone des menschen is gheromen/ 19
etende ende drinckende/ eñ sy segghen: Siet
daer een mensche die een vraet ende wyn
supper is/ende een vrient der Tollenaren eñ
Sondaren. Nochtans is de wijs heyt ghe=
rechtueerdicht ghewest van haer kinderen.
i Doe heeft hy den Steden daer zijne 20 Christus verwijt den ongheloo=
crachten veel ghschiet waren/ begonnen [al= ghen Steden
dus] te verwijten/ om dat sy haer niet be= k Luce 10.13
keert en hadden:
Wee v Chozazin/wee v Bethsaida: want 21
hadden in [de Steden] Tyro ende Sidon
de crachten ghedaen ghewest/ die in v ghe=
daen zijn/ sy hadden voortijden in den k sac=
ke ende asschen [sittende/] haer bekeert.
Doch segghe ick v: Het sal Tyro ende Si= 22 h De Ioden als sy goet leer hoorden ende daer crachten
don verdraghelijcker wesen inden dach des ghesiet hebben
oordeels/ dan v.
Ende ghy Capernaum/ die tot den Hey= 23
mel verheuen hebt gheweest/ghy sult totter
Hellen vernedert worden: Want I hadden
onder de Sodomiten de crachten ghedaen
ghewest/ die in v ghedaen zijn/ sy waren
tot op desen dach ghebleuen.
Doch segge ick v/ het sal den Lande van 24
Sodoma verdraghelijcker zijn in den dach
des oordeels/dan v.
In Te dier selver tijt antwoorde Iesus/ 25
ende seyde: Ick n danche v Vader/Heere des
Hemels ende der Aerden / dat ghy dese dinc
ghen voor de o Wyse ende Verstandighe
verborgen hebt/ende hebt de selue den cley=
nen gheopenbaert.
Ja Vader/ want het heeft v also be= 26
haecht.
p Alle dinck is my overgheghenen van 27
mijnen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

mijnen Vader: q ende niemant en kent den Sone/ dan de Vader: noch den Vader en kent niemant/ dan de Sone/ ende dien het de Sone sal willen openbaren.

28 Coemt tot mp alle die vermoeyt ende beladen zijt/ende ick sal v verquicken.

29 Neemt mijn iock op v/ende leert van mp/ dat ick saechtmoedich ben / ende ootmoedich van herten: r ende ghy sult ruste vinden voor uwe zielen.

30 [Want mijn iock is lieflijck/ende mijn last is licht.

Dat 12. Capittel.

1 Christus nae dien hy zijne Discipulen ontschuldicht hee ft/ 10. gheneest eenen menschen die een verdorde haut heeft/ 22. dryft oock de Duyvel uyt/ 25. ende straffende de ongelooveghe der boosen/ 38. die een teeken begheerden/ voorseyt den haer eynde.

1 TEn dien tijdt ghinck Jesus op den Sabbath door het ghesaende/ ende zijn Discipulen waren hongherich/ ende begonden Aren te pluycken ende te eten.

2 De Phariseen dat siende/seyden tot hem: Siet daer uwe Discipulen doen/ b dat niet ghepoorloeft en is op den Sabbath.

3 ¶ Maer hy seyde hen: En hebt ghylieden niet ghelesen/ c wat David dede doe hem hongherde ende die met hem waren?

4 Hoe hy in dat huys Godts ghinck / en de de d Thoonbrooden adt / die hem niet ghepoorloeft en waren te eten / noch den genen die met hem waren / dan e alleenlijck den Priesteren.

5 f Of en hebt ghy niet gelesen in de Wet/ dat de Priesters den Sabbath ontheyligen inde Tempel op de Sabbathen/ende nochtans onschuldich zijn?

6 Ende ick segge v: dat hier een is/g meerder dan den Tempel.

7 Ende waert dat ghy wist wat dat zy: h Ick wil barmhertichept ende niet Offerhande: ghy en soudt de onschuldighe niet verdoemt hebben.

8 i Want des menschen Soon is Heere/ ook oock oner den Sabbath.

9 k Ende als hy dan daer ginck/quam hy in haer Vergaderinghe.

10 Ende siet/ daer was een mensche die een dorre hant hadde / ende sy vraechden hem/ seghghende: l Ist ooch ghepoorloeft op den Sabbath te genesen? (op dat sy hem mochten beschuldighen.)

11 Doe seyde hy tot hen: Wie sal daer zijn een mensche onder v lieden/ die een Schaep hebben sal / ende soo dat op den Sabbath * in eenen put viele / en soude hy dat niet aengrijpen/ende opheffen?

12 m Ende hoe veel is nu een mensche veeger dan een Schaep? So ist dan ghepoorloeft op den Sabbath goet te doen.

13 Doe seyde hy tot dien mensche: Streckt uwe haut ut. Ende hy streckte se ut: ende sy wert weder ghesont gheinck de ander.

14 n Doe ginghen de Phariseen ut / ende hielden raet tegen hem/hoe sy hem ter doot brenghen mochten.

15 Maer Jesus dat wetende/ o ontweeck van daer: ende hem volghden vele scharen na/ ende hy heeldese alle.

16 p Ende verboodt hen scherpelijck dat sy hem niet openbaer maken en souden.

17 Om dat vervult soude worden/ dat daer ghesproken was door Esaiam den Propheet/ seggende:

18 q Siet/ mijn knecht welcken ick vercoren hebbe: mijn beminde / in den welcken mijn ziele haer welbehaghen ghenomen heeft. Ick sal mijnen Gheest op hem storten/ ende hy sal den Heydenen dat r oordeel verkondighen.

19 Hy en sal niet kijven/ noch roepen/ noch daer en sal niemant zijn steamme opter straten hooren.

20 Het ghebroken riet en sal hy niet breken/ ende het rouckende vlas en sal hy niet wtlesschen / tot dat hy het oordeel wtbrenghe tot ouerwinninghe.

21 Ende de Heydenen sullen in zijnen Name hopen.

22 s Doe wert tot hem ghebracht een besetten mensche / die blint ende stom was/ ende hy maeckte ghesont / soo dat de blinde ende stomme spraeck/ende sach.

23 Ende alle de scharen werden verschrict/ ende seyden: Is dese niet de Sone Davids?

24 ¶ Maer de Phariseen dat ghehoort hebbende/ seyden: t Dese en dryft de Duyvelen niet wt/dan door Beelzebub den Oversten der Duyvelen.

25 Ende Jesus bekennende hare ghedachten/ seyde tot hen: Een yeghelijck conincrijck dat teghen hemselven gedeylt is/ wort verwoest: Ende een yeghelijcke Stadt oft huys teghen hemselven gedeylt/ en sal niet [laughe] staen.

26 In dien nu de Sathan den Sathanam wtdryft/ soo is hy teghen hemselven ghedeylt: hoe sal dan zijn Rijcke bestaen?

27 Ende indien ick de Duyvelen door Beelzebub wtdryve / door wien drijven de uwe Sonen wt ? Daerom sullen sy uwe Richters wesen.

28 ¶ Maer indien ick de Duyvelen door den Geest Godts wtdryve/ so is dat Coninckrijck Godts tot v lieden ghecomen.

29 Of hoe can yemandt tot eens ¶ Machtighen huys ingaen / ende zijn u vaten wechroonen/ten sy dat hy eerst den ¶ Machtigen ghebonden hebbe / ende als dan sal hy zijn huys beroouen.

30 Wie met mp niet en is/ die is tegen mp: Ende wie met mp niet en vergadert / die verstroyt.

31 * Hieromm segghe ick v lieden: Alle sonde ende lasteringhe sal den menschen vergheven worden. : ¶ Maer de lasteringhe teghen den Gheest / en sal den menschen niet vergheven worden.

32 x Ende so wie syncken sal tegen den Sone des menschen / het sal hem vergheven worden: y ¶ Maer so wie spyncken sal teghen den Heyligen Gheest / het en sal hem niet vergheven worden / noch in desen z Werelt/ noch in de toecommende.

33 ¶ Maeckt den boom goet/ende zijn vrucht goet: of maeckt den Boom quaet/ende zijn vrucht quaet: want uyt de vrucht wort den Boom bekent.

34 Ghy Adders ghebroetsel/hoe soudt ghy lieden connen goet spyncken / dewijle ghy quaet.

p ¶Mar.9.30 Luce 5.14 Christus der Heydenen hope.
q Esai 42.1 ¶Mat.3.17 ende 17.5 ¶Mar.1.11 Coloss.1.15 2. Pet.1.17
r Waer de suverstrie ghewoert / ende den rechten Godt dienst geplant wort/ daer regneert ende oordeelt Godt. ¶Mat.9.32
s Luce 11.14 De stomme besetten wort gesondt.
Lasteringhe.
t ¶Mat 9.34 ¶Marc.3.22 Luce 11.15
Christus ontschuldicht hem selven.
u Alle huysraet/ende wapenen/ ende instrumenten/ worden op Heydensch/ Baten ghenaemt.
* ¶Mac.3.28 Luce 12.10 1. Joan.5.16
x 1.Sa.2.28
y Num.15.30
z Oste/Eeuwe
Goet oft quaet spyncken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

quact sijt: a Want wt de ouervloedicheyt
des herten spreeckt de mont.

Een goet mensche brengt goet voort wt 35
den goeden schat sijns herten: en een boos
mensche / brengt boos heydt voort / wt den
boosen schat.

f Maer ick segghe v lieden / dat de men- 36
schen in den daghe des * oordeels reken-
schap gheven sullen / van eenen yeghelij-
ken b ommitten woorde dat sy ghespraken
sullen hebben.

c Want wt uwe woorden sult ghy ghe- 37
rechtveerdicht worden: ende wt uwe woor-
den sult ghy verdoemt worden.

d Doe antwoorden sommighe wt de 38
Schrifturgheleerde ende Phariseen / seggh-
de: JMeester / wy willen van v een teec-
ken sien.

Den welcken hy antwoorde / ende seyde: 39
Dit boose ende overspelighe ghelachte be-
gheert teecken: ende hen en sal gheen teec-
ken ghegeven worden / anders dan dat teec-
ken Jone des Propheten.

e Want gelijck Jonas was inden buyck 40
des Walvisschs drie dagen ende drie nach-
ten: alsso sal de Sone des menschen wesen
in het herte der Aerden / drie daghen ende
drie nachten.

De mannen van Ninive sullen opstaen 41
in het oordeel met desen ghelachte / ende
sullen verdoemen: f want sy hebben hen
bekeert door de predickinghe Jone: Ende
siet / hier een te deser plaetse / die meer is
dan Jonas.

De Coninginne van den Suyden sal op- 42
staen in het oordeel met dit ghelachte / en-
de sal verdoemen: g Want sy quam van
de eynden der Aerden / om Salomons wijs-
heyt te hooren: Ende siet / hier een te deser
plaetse / die meer is dan Salomon.

h Wanneer de onreyne Gheest wt den 43
mensche wtghenaren is / soo doorwandelt
hy door dorre plaetsen / soeckende ruste / en-
de en vindse niet.

Dan seyt hy: Ick sal wederkeeren tot 44
mijn huys daer ick wtghegaen ben. En-
de als hy daer gheromen is / vindt hijt
ledich / met besemen ghekeyrt / ende ver-
siert.

Dan gaet hy / ende neemt met hem seven 45
ander Gheesten / die booser zijn dan hy sel-
ve: i ende comen daer in / ende bewoonent
daer: ende het laetste dies menschen wort
erger dan het eerste: Alsoo salt oock desen
boosen ghelachte wesen.

Doe hy noch tot de scharen sprack / siet / 46
zijn moeder ende zijne broeders waren bui-
ten / begheerende v te spreken.

Ende een seyde tot hem: Siet daer / v 47
moeder ende uwe broeders zijn daer bui-
ten / begheerende v te spreken.

Hy antwoorde / en seyde tot den ghenen 48
diet hem ghesept hadde: Wie is mijn moe-
der / ende wie zijn mijne broeders?

Ende streckende zijn handt over zijne 49
Discipulen / seyde: Siet mijn moeder / ende
mijne broeders.

k Want so wie den wille mijns Vaders 50
doet die inde Hemelen is / dat is mijn broe-
der / ende suster / ende moeder.

Dat xiij. Capittel.

1. Jesus by der Zee / 3. door de ghelijckenisse van den Saeyer / 24. van den zade / 31. ende mostaert corren / 33. van den heefdeech / 44. van den verborghen schat / 45. van den Coopman / 47. ende de door het Nette ghewerpen inde Zee / 51. leert hoevanich het Conincryche der hemelen sy.

1 TE dien a dage / Jesus wt den huyse a Mat. 13. Luce 8. 4.
ghegaen sijnde / sadt by der Zee.

2 Ende tot hem vergaderden vele
Scharen / so dat hy in een schipken ghinck
sitten: ende alle de scharen stonden op den
Oever.

3 Ende hy sprack tot hem vele dinghen De ghelijckenisse van den zade.
door ghelijckenissen / seggende: Siet / een
Saeyer ginck wt om te saeyen.

4 Ende als hy saeyde / is een deel des saets
by den weghe ghevallen: ende de Voghelen
des Hemels zijn gheromen / ende hebbent
ghegheten.

5 Ende het ander is gevallen in steenach-
tighe Aerde / daer het niet veel Aerde en
hadde: ende het ginck terstont op / om dat
het gheen diepte der Aerden en hadde.

6 Ende de Sonne opghegaen zijnde / so ist
verbrant gheworden / ende daerom dat het
gheenen wortel en hadde / ist verdorret.

7 Ende het ander is ghevallen onder de
doornen: ende de doornen zijn ghewassen /
ende hebbent versmacht.

8 Ende het ander is ghevallen in goede
Aerde: ende heeft vrucht gheghenen / dese
[graen] hondertfout / dander tseestichfout /
ende dander dertichfout.

9 Wie oren heeft om te hooren / die hoore. b Mat. 11. Luce 8.
10 b Ende zijne Discipulen tot hem comen-
de / seyden hem: Waerom spreeckt ghy tot
hem door ghelijckenissen?

11 Hy antwoorde / ende seyde hen: c Daer- Waerom Christus door ghelijckenissen spreeckt.
om datter v lieden ghegheven is de ver-
borghenheden des Conincrijcx der He-
melen te verstaen: d maer desen en is dat
niet ghegheven.

12 e Want wie daer heeft / dien sal gegeven
worden / ende hy sal overvloedich worden:
maer wie niet en heeft / van hem sal ghe-
nomen worden oock dat hy heeft.

13 Daerom spreke ick tot haer door ghe-
lijckenissen / om dat sy siende niet en sien /
ende hoorende niet en hooren / noch oock en
verstaen.

14 Soo wort dan de Prophecije Esaie in
hen vervult / die daer seyt: f JMet g oren
sult ghylieden hooren / ende niet verstaen:
ende met den ooghen sult ghy sien / ende niet
bemercken.

15 Want het herte deses volcx is vet ghe-
worden / ende sy hebben swaerlijck ghehoort
met haer oren / ende haer ooghen hebben
sy toeghesloten / op dat sy niet en sien met
de ooghen / ende met den oren hooren en-
de met de herten verstaen / ende dat sy hen
niet en bekeeren / ende dat ick se ghesondt
make.

16 h JMaer uwe ooghen zijn salich / want
sy sien: ende uwe oren / want sy hooren.

17 Want voorwaer ick segghe v lieden / dat
k vele Propheten ende rechtveerdighe heb-
ben begheert te sien dat ghy siet / ende en
hebbent niet gesien: ende te hooren / dat ghy
hoort / ende en hebbent niet ghehoort.

i Voort

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

1 Hoort ghy dan de ghelijckenisse des Saepers.
19 Als yemant dat woort van den Conincrijcke hoort/ende niet en verstaet/dan coemt de boose / ende neemt wech dat in zijn herte ghesaeyt is: Dit is de ghene die bij den wegh besaeyt is.
20 Maer die in de steenachtighe Aerde besaeyt is / dat is de ghene die dat woordt hoort / ende terstondt met blijschap ontfangt.
21 Ende hy en heeft gheenen worzel in hem selven/maer is ongestadich: Ende als daer verdruckinghe coemt / of vervolginghe om het woort / soo wort hy terstont gheergiert.
22 Ende die onder de Doornen besaeyt is: dat is de ghene die dat woort hoort / maer de zorchvuldicheyt deser Werelt/ ende de verleydinghe des rijckdoms verstickten dat woort / ende het wort onvruchtbaer.
23 Ende die in de goede Aerde besaeyt is: dat is de gene die dat woort hoort ende verstaet / ende eyndelijck vruchtbaer is / ende draecht/ het een hondert/ het ander tseslich/ ende het ander dertich.
24 Een ander ghelijckenisse heeft hy haer voorgheleyt/ segghende: Het Conincrijck der Hemelen is ghelijck een menschе die goet zaet in zijnen Acker ghesaeyt hadde.
25 Ende als de menschen sliepen/quam zijn vyant/ ende saeyde * oncruyt midden inde Tarwe/ ende ginck wech.
26 Ende als het cruyt opghewassen was/ ende vruchт droegh/ doen sachmen ock dat onсruyt.
27 Woe ginghen de Dienstknechten des Huysheeren / ende seyden hem: Heere / en hebt ghy niet goet zaet in uwen Acker ghesaeyt? Van waer heeft hy dan dat onсruyt?
28 Ende hy seyde tot hen: De vyantsche menschе heeft dat gedaen. Ende de Dienstknechten seyden tot hem: Wilt ghy dan dat wy gaen/ ende dat versamelen?
29 Hy seyde: Neen: op dat ghy lieden dat onсruyt vergaderende/niet ock te ghelijcke de Tarwe uyt en pluckt.
30 Laetse beyde te samen opwassen tot den Oogst: ende inden tyt des Oogsts sal ick tot de Maepers segghen: Vergadert eerst dat onсruyt / ende bindet in busselen/om te verbranden: maer de Tarwe vergadert in mijn Schuere.
31 Een ander ghelijckenisse heeft hy hen voorgheleyt/ segghende: Het Conincrijcke der Hemelen is ghelijck een Mostaertzaet/ dwelck een menschе heeft ghenomen / ende in zijnen Acker ghesaeyt.
32 Het welck het minste is onder alle de zaden: Maer wanneert opghewassen is/ dan isset het grootste onder de Hoefcruyden/ ende het wort een Boom / alsо dat de Voghelen des Hemels comen / ende nesten in zijne tacken.
33 Een ander ghelijckenisse spraeck hy tot hen/segghende: p het Conincrijcke der Hemelen is ghelijck eenen Deesem / welcken een Vrouwe nam / ende verborch hem in drie maten Meels / tot dat het al ghesuert was.
34 q Alle dese dinghen heeft Jesus tot de scharen ghesproken in ghelijckenissen: ende sonder ghelijckenisse en heeft hy hen niet gesproken.
35 Op dat vervult worde/ dat gesproken is door den Propheet/ seggende: r Ick sal mijnen mondt op doen in ghelijckenissen: Ick sal uytspreken dat verborghen is gheweest vanden beginne der Werelt.
36 Als nu Jesus de scharen ghelaten hadde/ quam hy in huys: Ende zijn Discipulen quamen tot hem/ seggende: Verclaert ons de ghelijckenisse vanden onсruyde des Ackers.
37 Ende hy antwoordende/ heeft tot hen gesept: Die dat goede zaet saept / is de Sone des menschen.
38 De Acker is de Werelt/ ende het goede zaet / zijn de kinderen des Conincrijcx/ ende het * onсruyt / zijn de kinderen des boosen.
39 De vyant diese saept/is de Duyvel. s De Oogst/ is de volendinge des Werelts. De Maepers/de Enghelen.
40 Ghelijckerwijs dan het onсruyt vergadert wort/ende met vyer verbrant: alsо sal ock in de volendinghe deser Werelt gheschieden.
41 De Sone des menschen sal zijne Enghelen senden/ ende [sy] sullen uyt zijnen Conincrijcke vergaderen alle ergherniſſe/ende de ghene die onghерechticheyt doen:
42 Ende sullense in den vyerighen Ouen worpen: t Daer sal weeninghe zijn/ ende knerselinghe der tanden.
43 u Dan sullen de Rechtveerdighe blincken/gelijck de Sonne int Conincrijck haers Vaders. Wie oyren heeft om te hooren die hoore.
44 Wederom dat Conincrijck der Hemelen is ghelijck eenen schatte in den Acker verborghen/ welcken een menschе vant/ ende verborchde / ende van blijschappe die hy daer in hadde / x ginck ende vercocht / al wat hy hadde / ende cochte dien Acker.
45 Wederom/ het Conincrijck der Hemelen is ghelijck eenen Coopman/die syoone Peerlen sochte.
46 De welcke/als hy eene costelijcke[Peerle]ghevonden hadde /ginck / ende vercocht al wat hy hadde/ende cochte dien.
47 Wederom/dat Conincrijck der Hemelen is ghelijck een Nette / dat ghewozpen is in de Zee / ende allerley maniere van Visschen versamelt.
48 Het welcke / als het vol was / de Visschers opgheroghen hebben aen den Oever: ende sittende/hebben sy wtgheleſen dat goede in hare baten / maer het quade wierpen sy wt.
49 Alsо salt in de volendinghe der werelt wesen: de Enghelen sullen wtgaen / ende de boose midden uyt de Rechtveerdighe wt scheyden.
50 Ende sullense in den vyerighen Ouen worpen: y daer sal wesen weeninghe ende knerselinghe der tanden.
51 Ende Jesus seyde tot hen: Hebt ghy dit al ver-

q Mar. 4. 33

Waerom hy in ghelijckenissen spreeckt.
r Psal. 78. 1
Wtleggинge der ghelijckenisse van de onсruyde

s Joel. 3. 13
Apoc. 14. 15

t Mat. 8. 12 ende. 22. 13 ende 24. 51 ende 25. 30
Luce. 13. 28
u Dan. 12. 3
Sap. 3. 7 ende 5. 1
1. Cor. 15. 42.
Verborghen schat.
x Phil. 3. 7

Peerle.

De ghelijckenisse van den Nette wort wtgheleyt.

y Mat. 8. 12 ende 13. 42 ende 22. 13 ende 24. 51 ende 25. 30

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

al verstaen? Sy seyden tot hem: Ja Heere.

Ende hy seyde tot hen: Daeromme een ye- 52
ghelick Schriftgheleerde ghelert 2 tot den Conincryche der Hemelen / is ghelijck eenen Huysheere die uyt zynen schatte nieu ende out voortbringt.

a Ende het is geschiet / als Jesus dese ge- 53
lijckenissen volendt hadde / tooch hy van daer.

Ende ghecomen in zijn Vaderlant / leer- 54
dese in hare Vergaderinghen / so dat sy hen verschrickten / ende seyden: Van waer [coemt] desen dese wijsheyt / ende [dese] crachten?

b Is dese niet de sone des Timmermans? 55
En is niet zijn moeder ghenaemt Maria? Ende zijne broeders / Jacobus ende Joses / ende Simon / ende Judas?

Ende zijne susters / en zijn sy niet alle by 56
ons? Van waer [coemt] dan desen dit alles?

Ende sy waren aen hem geergert. Maer 57
Jesus seyde tot hen: c Gheen Prophet en is sonder eere / dan in zijn Vaderlant / ende in zijn huys.

Ende hy en heeft daer niet veel crachten 58
ghedaen / om haers ongheloofs wille.

Dat xiij. Capittel.

1. Na dat Joannes doot was / vermenichuldicht Jesus de vijf broden ende twee visschen / 25. daer na wandelt hy op het water / 27. ende bekent zijnde van velen Gods Sone te zijn. 35. gheeft vele cranckeu ghesontheyt.

a Marc. 6. 13 Luce 9. 7 Herodis doodeel van Jesu.

TEnde dier tijt hoorde a Herodes de Vier- 1
ooyst het ghemichte van Jesu:

Ende seyde tot zijne knechten: dese 2
is Joannes de Dooper: Hy is opghestaen van de doode / ende daeromme wercken de crachten in hem.

b Marc. 6. 18 Luce 3. 19 Waeromme Joannes ghevangen was. c Leui. 18. 16.

b Want Herodes hadde Joannem ghe- 3
vangen / ende ghebonden / ende in den Karcker gheset / om Herodias / de huysvrouwe Philippi zijns broeders.

Want Joannes seyde tot hem: c Het en 4
is d niet ghoorloeft haer te hebben.

Ende hy begheerde hem te dooden / maer 5
hy vreesde het volck: d want sy hielden hem voor een Prophect.

d Mat. 21. 26 Mar. 6. 21 e Mar. 6. 22. Gen. 40. 20

c Ende doe Herodis gevoorzten dach ge- 6
handen wert / dansde Herodias dochter in het midden / ende het behaechde Herodi.

f Judic. 11. 30

Waeromme hy f met eede beloefde haer te 7
ghenen / wat sy begheeren soude.

Ende sy te voren onderwesen van haer 8
moeder / seyde: Gheest my hier in een schotel het hooft Joannes des Dooperes.

Ende de Coninck wert droeuich: noch- 9
tans om den eedt / ende de ghene die met hem ter tafel saten / gheboot hyt haer te ghenen.

Joannes wort onthooft.

Ende sant [den Scherprichter / ende ont- 10
hals de Joannem in den Karcker.

Ende zijn hooft wert ghebracht in een 11
schotel / ende den Dochterken ghegheuen: ende sy broecht tot haer moeder.

Doe zijn zijne Discipulen toegegaen / en- 12
de hebben het lichaem / wechghenomen ende begrauen: ende ghingen / ende bootschapten Jesu.

Jesus wijckt. g Mar. 6. 31 Luce 9. 10

g Doe Jesus dat hoorde / weeck hy van 13
daer heenen te schepe tot een woeste plaetse alleene: ende als dat de scharen hoorden / volchden sy hem nae te voete tot de Steden.

h Joan. 6. 1

h Ende Jesus wtgaende / sach veel volcx / 14
ende werdt bewoecht met barmhertigheydt over hen / ende heelde hare cranckeu.

Ende doemt nu late ghewoorden was / 15
quamen zijne Discipulen tot hem / ende seyden: Dese plaetse is woest / ende de tijdt is nu voorghegaen / laet de scharen gaen / dat sy gaen in de dorpen / ende hen selven spijse coopen.

i Marc. 6. 37

i Maer Jesus seyde hen: Sy en hebben 16
gheenen noot wech te gaen / k geeft ghy hen te eten.

k Luc. 9. 13

Ende sy seyden tot hem / 1 wy en hebben 17
hier niet dan vijf broodeu / ende twee vissche.

Doe seyde hy / Brengt my die hier. 18
Ende als hy den scharen ghebeeten had- 19
de op het gras te sitten / ende de vijf broden / ende de twee vissche genomen hadde / sach hy op nae den Hemel / en ende danckte / ende gaf hyse den Discipulen: ende de Discipulen gauense den scharen.

Ende sy aten alle / ende werden versaet: 20
ende sy namen op het overschot der brocken / twaelf volle corven.

Ende die daer ghegeten hadden / waren 21
ontrent vijf duysent mannen / behalven de vrouwen ende de kinderen.

n Ende terstont dwanck Jesus zijne 22
Discipulen int schipken te climmen / ende voor hem over te varen / dewijle hy de scharen dan hem liet.

o Als hy nu de scharen van hem ghe- 23
ten hadde / ginck hy op den Berch alleene / om te bidden. Ende doe het nu laet ghewoorden was / was hy daer alleen.

Ende het schipken was nu midden in de 24
Zee / ghequelt van de haren / want de wint was hen teghen.

Ende ter vierder wake des nachts / ginck 25
Jesus tot hen / wandelende op de Zee.

Ende doe hem zijne Discipulen saghen 26
op de Zee wandelen / werden sy verert / seggende: Het is een schijnsel / ende creesschen wt van vreese.

Maer terstont sprackse Jesus aen / seg- 27
gende: hebt goeden moet / ick bent / en vreest niet.

Doe antwoorde hem Petrus / ende sey- 28
de: Heere / indien ghy het zijt / so ghebiedt my tot p te comen op het water.

Ende hy seyde: Coemt. Ende Petrus 29
wt het schipken ghetreden / wandelde op de wateren / om tot Jesum te gaen.

Maer den stercken wint siende / vreesde 30
hy: ende als hy begonst te sincken / riep hy / seggende: Heere / behoet my.

Ende terstont Jesus de hant wtstecke- 31
de / heeft hem aenghegreepen / ende tot hem ghesept: Ghy cleyngheloovighe / waer toe hebt ghy ghewanckelt?

Ende doe sy int schipken gegaen waren / 32
stilde de wint.

Ende die int schipken waren / quamen 33
ende baden hem aen / seggende: Waerachtelijck ghy zijt Gods Sone.

p Ende als sy over ghescheept waren / 34
quamen sy in het Lant Genezareth.

Ende

Ende als die mannen van dier plaetse hem bekenden / sonden sy in dat gheheele ontliggende Lant / ende brachten tot hem alle de ongheseude.

35 36

Ende baden hem / dat sy alleenlijck zijns cleeds zoom raken mochten: ende alle die hem raeckten / werden ghesont.

Dat xv. Capittel.

1. Christus verdoemt de ghebooden der menschen / ende haer gheuenstheyt. 17. bewijsende wat den menschen ontreynicht / 22 verlost de dochter der Cananeescher vrouwe / 32. ende verset hier duysent mannen met seuen vrooden en wepnich vischen.

DOe a quamen tot hem de Schrift- 1
gheleerden / ende Pharisæen van Jerusalem / segghende:

Waerom overtreden uwe Discipulen de Insettinghe der Ouderen? Want sy en wasschen hare handen niet / als sy broot eten.

2

Hy antwoorde / ende seyde hen: Waerom overtreedt ghy ock dat ghebodt Godts door uwe Insettinghe?

3

b Want God heeft ghebooden / seggende: Eert uwen Vader ende uwe ♀Moeder. c Ende wie zynen Vader oft zyn ♀Moeder bloeckt / die sal de doot sterven.

4

♀Maer ghy segt / so wie daer sept tot zynen Vader oft tot zyn ♀Moeder: Soo wat gaue van my geoffert wort / sal u te nutte comen / al ist dat hy Vader ende ♀Moeder onteert / sal onschuldich wesen.

5 6

d Ende ghy hebt Godts gebodt te niete ghemaeckt / om uwe Insettinghe.

Ghy Geuenste / wel heeft Esaias van u ghyprophetеert / segghende:

7

e Dit volck coemt my by metten monde ende eert my metten lippen / maer haer herte is verre van my.

8

♀Maer te vergheefs eeren sy my / lerende voor leeringhen / ghebooden der menschen.

9

Ende als hy de schare tot hem gheroepen hadde / seyde hy hen: Hoort ende verstaet.

10

f Dat te monde ingaet / en ontreynicht den menschen niet: maer wat ten monde wt coemt / dat ontreynicht den menschen.

11

Ende zijne Discipulen bycomende / seyden hem: Weet ghy niet bekent / dat de Pharisæen dit woort hoorende / gheerghert zijn gheweest?

12

Hy antwoorde / ende seyde: h Alle planting die myn Hemelsche Vader niet geplant en heeft / sal wtgheroeyt worden.

13

Laetse staen / i sy zijn blinde Leytliedenen der blinden / ende indien de een blinde den anderen blinden leyt / soo sullen sy beyde in den graeft vallen.

14

Petrus antwoordende / seyde tot hem: Verclaert ons dese ghelijckenisse.

15

Jesus seyde: Zijt ghy ock noch sonder verstant?

16

Ende verstaet ghy noch niet / dat / soo wat ten monde ingaet / dat het tot den buyck ingaet / ende wort door den stoelgauck wtgheworpen:

17

♀Maer dat ten monde wt coemt / dat coemt wt het herte / ende dat ontreynicht den menschen.

18

19 k Want wt het herte comen boose ghedachten / ♀Moort / Overspel / Hoererijen / Dieuerijen / Valsche ghetuyghenissen / Lasteringhen.

k Gen. 6. 5 ende. 8. 21. Jere. 17. 9 Pro. 6. 14

20 Dese zijnt / die den menschen ontreynigen: maer niet ongewassen handen te eten / dat en ontreynicht den menschen niet.

21 l Ende Jesus van daer gaende / is gheweken tot de eynden Tyri ende Sidonis.

l ♀Mar. 7. 24

22 Ende siet / een Cananeesche Vrouwe (van die eynden wtgegaen) riep / seggende tot hem: Heere Dauids Soone / ontfermt u myner / myn dochter is deerlijck van den Duyuel ghequelt.

De Cananeusche Vrouwe.

23 Ende hy en antwoorde haer niet een woort. Doe zijn zijne Discipulen toeghetreden / ende hebben hem ghebeden / seggende: Verlaet se / want sy roept ons nae.

24 ♀Maer hy antwoordende / seyde: m Ick en ben niet ghesonden / dan tot de verlozen schapen des huys Israels.

Christus den Joden ghesonden. m ♀Mat. 10. 6 Act. 13. 46

25 Ende sy quam / ende aenbadt hem / seggende: Coemt my te hulpe.

26 ♀Maer hy antwoorde / ende seyde: Het en is niet goet / het broot der kinderē te nemen / ende den hondekens toe te worpen.

27 Ende sy seyde: Ja Heere: Want de hondekens eten dā de broeckens / die van haer der Heeren Tafel vallen.

28 Doe antwoordde Jesus / ende seyde tot haer: O vrouwe / groot is u ghelooue / u gheschiede ghelijck ghy wilt: Ende haer dochter is ghesont wordē van dier vren aen.

Ghelooue.

29 Ende als Jesus van daer gegaen was / quam hy by de Galileesche Zee: ende clam op eenen Berch / ende sadt daer neder.

30 n Doe quamen dese scharen tot hem / hebbende met hen kreupele / blinde / stomme / lamme / ende veel andere: ende worpense voor de voeten Jesu: Ende hy heelde se.

n ♀Mat. 11. 2 Luce. 7. 22 Esai. 29. 18 ende. 35. 5

31 Soo dat de scharen hen verwonderden / siende de stomme spreken / de lamme ghesont / de kreupele wandelende / ende de blinde siende: Ende sy preesen den God Israels.

32 o Ende Jesus zijne Discipulen roepende / seyde: Ick worde bewert met barmhertigheyt ouer de scharen: want sy nu dry daghen by my ghebleuen zijn / ende en hebben niet te eten: en ick en wille niet vasten de laten gaen / op dat sy op den weeg niet en bezwijmen.

o ♀Mar. 8. 2

33 Ende zijne Discipulen seyden tot hem: Waer crijghen wy soo veel broots in de Woestijne / om soo groote scharen te p spijsen?

p Oste / sadigē

34 Ende Jesus seyde tot hen: Hoe veel broden hebt ghy? Sy seyden: Seuen / en de weynich Vischkens.

35 Doe gheboodt hy den scharen neder te sitten op der Aerden.

36 Ende de seuen broden ende de Vischkens ghenomen hebbende / q danckte hy / en de brackse / ende gaftse zijnen Discipulen: ende de Discipulen gauense den volcke.

q ♀. Sa. 9. 13 r Oft / ghespijst

37 En sy aten alle / ende werden r versaet / en sy namen op dat vande broecken overghebleuen was / seuen volle corues.

4000. Mannen met seuen broden ghespijst.

38 Ende die daer ghegeten hadden / waren

vier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

vier duysent mannen/sonder de vrouwen/ende kinderen.

39 Ende als hy de scharen hadde gelaten/ stradt hy in een schiphen / ende quam in de palen Magdala.

Dat xbj. Capittel.

1. Den Phariseen die teeckenen begheeren/4. sal het teecken van Jonas ghegheuen worden/6 der weltker leeringhe verdoemt is. 13. De Discipulen belijden Christum. 18. die de Gemeynte macht gheuende/ 21. zijn lijden voorsept/ende bewijst hoedanich sy zijn moeten die hem willen volghen/ 27. voorsegghende ooch zijn laetste toecomste.

Teeckenen begheerren.
a Mat.12.38 Marc.8.11 Luce.11.29 Joan.6.10
b Luce.12.54

1 Ende als de Phariseen ende Sadducren daer ghecomen waren / soo verfochten sy hem / begheerende dat hy hen een teecken wt den Hemel wonde thoonen.

2 Maer hy antwoordde / ende seyde tot hen: b Des auonts segt ghy: Schoon weder: want de Hemel is root.

3 Ende des smorgens [segt ghy/] Heden onweder: want de Hemel is root en droeuich. Ghy gheuenyns de/ condt ghy het aensichte des Hemels onderscheyden: ende en condt ghy de teecknen der tyden niet [onderscheyden:]

c Het boose ende ouerspelighe geslachte soeckt een teecken: Maer hen en sal gheen teecken ghegeuen worden/ dan dat teecken d Jone des Propheten. Ende hy verliet se/ ende ginck weck.

4 Maer.12.39

5 Ende doe zijne Discipulen op de andere zijde gheromen waren/ hadden sy vergheten brooden mede te nemen.

Deessem der Phariseen.
e Mar.8.15 Luce.12.1

6 Ende Jesus seyde tot hen: Siet toe/ ende wacht v vanden deessem der Phariseen ende Sadoucceen.

7 Ende sy ouerleyden onder malcanderen / seggheide: Het is/om dat wy gheen brooden [mede] ghenomen en hebben.

8 En Jesus dat bekennende/ seyde: Ghy cleynghelooue / wat ouerlegt ghy onder malcanderen/dat ghy gheen brooden [mede] ghenomen en hebt?

f mat.14.17 marc.6.38 Luce.9.13 Joan.6.9

9 f Verstaet ghy noch niet? noch en gheuenckt ghy niet van de vijf brooden/ ghegheuen onder vijf duysent [mannen/] ende hoe veel korven ghy opnaemt?

g mat.15.34

10 g Noch der seuen brooden / ghegheuen onder vier duysent [mannen/] ende hoe veel korven ghy opnaemt?

11 Hoe/en verstaet ghy niet dat ick v van den broode niet gheseyt en hebbe/ dat ghy v wachten sout vanden deessem der Phariseen ende Sadduceen?

12 Doe verstonden sy dat hy niet gheseyt en hadde/dat sy hen souden wachten van den deessem des broots; maer van de leere der Phariseen ende Sadducren.

h mar.8.27 Luce.9.18

13 h Ende doe Jesus gheromen was inden deelen Cesaree Philippi/ vraechde hy zijne Discipulen/seggende: Wie seggen de menschen dat ic ben? die Sone des menschen.

*mat.4.1 Waer door Christus ghehouden was vande volcke.

14 Sy seyden: * Sommighe/ Joannes den Doopere: sommighe/ Elias: sommige / Jeremias: ofte een vanden Propheten.

15 Hy seyde tot hen: Maer wie segt ghylieden dat ick ben?

i Joan.6.69 Christus is de Sone Godts.

16 i Simon Petrus antwoordde / ende seyde: Ghy zijt Christus de Sone des leuendighen Godts.

17 Ende Jesus antwoordende / seyde tot hem: Salich zijt ghy Simon Jona Sone/ want vleesch ende bloet en heeft v dat niet gheopenbaert / k maer mijn Vader die in de Hemelen is.

k 1 Joan.1.46 1 Cor.2.11

18 Ende ick seggha v oock/ dat ghy zijt Petrus / ende m op dese n Petra / salick mijn Gemeynte timmeren/o ende de poorten der Hellen en sullense niet ouerweldighen.

l mat.11.25 m Gen.28.18 n Dat is/ fel ost steenraye. o Esai.28.16 p mat.18.18 Joannes 20.23

19 p Ende ick sal v de sleutelen des Conincrijcx der Hemelen gheuen: ende wat ghy binden sult op der Aerden / dat sal in den Hemel ghebonden wesen : Ende wat ghy ontbinden sult op der Aerden/ dat sal inden Hemel ontbonden wesen.

20 Doe verboot hy zijnen Discipulen dat Christus zijt niemanden segghen en souden/ dat hy Jesus Christus ware.

Christus Discipulen verbiet.
q mat.17.22 marc.8.31 Luce.9.22

21 q Van dier tijt aen / begonste Jesus zijnen Discipulen te kennen te gheuen / dat hy moeste gaen nae Jerusalem / ende veel lijden van de Ouderlinghen ende Overpriesteren/ende Schrifigheleerden/ende doot worden/ende ten derden daghe opgheweckt worden.

22 Ende Petrus hem bezijden ghenomen hebbende/begonst hem te straffen/seggende: Heere werst v ghenadich / dit en sal v gheenlins gheschieden.

r 2. Reg.2.23 f Ge gaende achter mij. mat.10.38 marc.8.34 Luce.9.23 ende.14.27 Cruyce.

23 Maer hy keerde hem om/ende seyde tot Petrum: Wijcket weech van my Sathana/ want r ghy zijt my hinderlijck: want ghy en f verstaet niet dat Godts is/maer dat der menschen is.

24 Doe seyde Jesus tot zijne Discipulen: t So my yemant wilt nacomen/ die verlake hemselven/ende neme zijn cruyce op/ende volghe my na.

Hemselven verlaten.

25 u Want so wie zijn leuen wil behouden/ die salt verliesen ; Maer wie zijn leuen verliesen sal om mijnent wille / die salt vinden.

u mat.10.39 marc.8.35 Luce.9.24 ende.12.25 Joan.12.25

26 Want wat wort een menschen ghebaten/ of hy de ghehele Werelt wonne / ende de zijn ziele verliest ? x Oft wat sal een menschen gheuen / daer hy zijn ziele mede weder lasse?

x psal.48.9 mat.8.20 ende.9.58 2 Cor.8.9 1 Pet.1.18 1 Joan.2.15

27 y Want de Sone des menschen sal comen in de heerlijckheyt zijns Vaders met zijne Engelen : z ende dan sal hy eenen yeghelijcken vergelden nae zijne wercken.

y mat.24.30 ende.21.27 z psal.61.13 mat.16.27 ende.2.10 ende.22.12 1 Cor.3.8 2 Cor.5.10 Galat.6.8 1 mar.4.12 Luce.9.26

28 i Voorwaer segghe ick v/ daer zijn sommighe van die hier staen/ die den doot niet smaken en sullen/ tot dat sy den Sone des menschen sullen sien comen in zijn Conincrijcke.

Dat xbij. Capittel.

1. Jesus wordt verandert voor hy van zijne Discipulen/ 10. sept hen dat Joannes is Elias: 14. gheneest den maenlijcken/ 20. verclaerdes de kracht des gheloofs/ 22. ende zijn doot ende opstandinghe voorseyde hebbende/ 24. betaelt tribuyt voor hem ende voor Petrum.

6 mar.9.1 Luce.9.28

29 Ende na ses daghen nam Jesus Petrum/ ende Jacobum / ende Joannem zijnen broedre / ende leyddese wech alleen op eenen hooghen Berch.

De verandering Christi.

30 Ende hy is verandert ghewoorden voor hen/ ende zijn aenghelicht wert blinckende ghelijck de Sonne: ende zijne cleederen zijn wit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

wit gheworden ghelijck het richt.
Ende siet/van hen worden gesien Moses ende Elias met hem sprekende. 3
Doe antwoordde Petrus / ende seyde tot Jesum: Heere/ het is goet dat wp hier zijn: soo ghy wilt/ laet ons hier dry Tabernaculen maken/d eenen/ende Moysi eenen/ ende Elie eenen. 4
Doe hy noch sprekende was / siet / een luechtighe wolcke beschaduwede: ende siet / een stemme wt de wolcke / seggende: e Dese is mijn wel lieue Sone/inden welcken ick mijn welbehagen ghenomen hebbe: Hoort hem. 5
Doe dat de Discipulen hoorden/ vielen sy op hare aenlichten ende vreesden seere. 6
Ende Jesus quam en raeckte se/seggende tot hen: Staet op/ende en vreest niet. 7
Ende doe sy hare oogen opgheheven hadden/ en saghen sy niemant dan Jesum alleene. 8
d Ende doe sy den Berch neder gingen/ gheboot hy hen/seggende: En segt niemant dit gesichte/tot dat de Sone des menschen van den doden opstaet. 9
e Ende sijne Discipulen vraeghden hem/ seggende: Wat seggen dan de Schrifthgheleerde/dat f Elias eerst comen moet? 10
Ende Jesus antwoordende/seyde hen: Elias sal wel eerst comen / ende sal alle dingen te rechte brenghen. 11
Maer ick segge v/ dat Elias nu gheco- 12
men is/ende sy en hebben hem niet gekent: maer sy hebben g hem gedaen wat sy wilden: Alsoo sal ock de Sone des menschen van hen lyden.
Doe verstonden de Discipulen / dat hy 13
hen van Joanne den Doopere seyde.
h Ende als sy tot de schare ghecomen waren/ quam tot hem een menschе i bupgende/ de [voor] hem de knyen/seggende: 14
Heere / ontfermt v over mijnen Sone/ want hy is maenlieck/ ende wort deerlijck gequelt: so dat hy dickwils valt in vyer/ ende dickwils int water. 15
Ende ick hebben voor uwe Discipulen gebracht/maer sy en hebben hem niet connen ghenesen. 16
Ende Jesus antwoordende / seyde: O ongeloouich ende verkeert ghelachte/ hoe lange sal ick met v wesen ? hoe langhe sal ick v lyden? brengt en hier. 17
Ende Jesus strafte k den Duyuel/ende hy ginck tot van hem: ende het kint wert ghenesen van dier uyen ure. 18
l Doe ginghen zijn Discipulen tot hem in 19
alleen/en seyden: Waerom en conden wp hem niet wtdrijuen?
Ende Jesus seyde tot hen: Om wts on- 20
gheloofs wille: m want voorwaer segge ick v/ dat indien ghy gheloouе hebt/soo groot als een mostaert zaet / ghy sult tot desen Berghe seghen: Gaet henen van hier derwaerts/ende hy sal gaen: ende niet en sal v onmoghelijck wesen.
Maer dese aert en vaert niet wt / dan 21
door bidden ende vasten.
n Ende doe sy o in Galilea verkeerden/ 22
seyde Jesus tot hen: Het sal gheschieden/ dat de Sone des menschen sal overgheleuert worden inder menschen handen.
23 Ende sy sullen hem doden/ ende ten derden daghe sal hy opgewecket worden. Ende sy zijn seer bedroeft ghewoorden.
24 Ende als sy gecomen waren te Capernaum / doe ghinghen tot Petrum die dat p Didragma ontfingen/ende seyden hem: Uwen Meester / en betaelt hy het Didragma niet?
25 Hy seyde: q Ja. Ende doe hy int huys gheconen was / voorquam hem Jesus/ ende seyde: Wat dunckt v Simon ? De Conynghen der Aerden / van wien nemen sy Tol of schattinghe? van haer kinderen/ ofte van de vreemde?
26 Petrus seyde hem: Van de vreemde. Doe seyde hem Jesus: So zijn dan de kinderen vry.
27 Maer op dat wijse niet en ergeren / soo gaet henen tot de Zee/ende werpt den angel: ende den visch die eerst op coemt / dien neemt/ende als ghy zijnen mondt sult opghedaen hebben / sult ghy eenen r Stater vinden: dien neemt / ende geeft voor mp ende v.

p Ex Didragma was ontrent het vijfte deel eender Fransscher croone/ na der ghelecrden reckeninge / ende het was by de Joden een half sickel/ dwelck de Joden den Heere moesten geuen. Exo. 30 13. maer nu nauen des Keysers ghepreeght als schattinghe.
q Mar. 2.21 Rom. 13.7
r Een stater was vier drachma.

Dat xviij. Capittel.

1. Christus vermaent de sijne tot ootmoedicheyt/ 6. verbiet yemant te ergheren. 10. thoont wat sorghe Gode voor de sijne draecht. 15. Ende ghenr een wijse om de sondaers te straffen in de Ghemeynte/ 18. ende macht om te binden ende te ontbinden/ 23. verboemt op een gelijckenisse alle eyghen wrake.

1 TEn dier selver vre ghinghen de Discipulen tot Jesum/seggende: Wie is de meeste int Conynckrijcke der Hemelen? De meeste int Conynckrijcke der Hemelen.
2 Ende Jesus een kindeken tot hem gheroepen hebbende/ stelde dat midden onder hen/ a Mar.9.32 Luce.6.46 ende.22.24 b Mar.9.14
3 Ende seyde: Voorwaer segge ick v/ v ten sy dat ghy v bekeert/ende wort als de kinderkens/soo en sult ghy int Conynckrijcke der Hemelen niet comen. 1.Cor.14.20 1.Pet.2.2 Gommoedicheyt.
4 c Daerom/so wie hem selven vernedert ghelijck dit kindeken/ is dese is de grootste int Conynckrijcke der Hemelen. c Jacob.4.10 1.Pet.5.6
5 d Ende so wie sulck een kindeken ontfangt in mijnen Name/die ontfangt mp. d Mare.9.37 Luce.9.48 Joan.13.20
6 e Ende soo wie een van desen cleynen die aen mp ghelooven / vererghert / het ware hem beter dat eenen f grooten mensteen aen zijnen hals ghehangen worde/ ende dat hy verdroncken worde in de diepte der Zee. Erghernisse. e Mar.9.42 Luce.17.2 f Groter/Gr. molensteen.
7 Wee der Wereldt van de erghernisse: g want het is noodich datter erghernissen comen: Nochtans wee dien menschе door den welcken erghernisse coemt. g 1.Cor.11.19
8 h Indien v hant/ofte v voet v i erghert/ snijdt se af/ende worpt se weck van v/want het is v beter totten leuen in te gaen/ kreupel ofte lam zijnde / dan twee handen ofte twee voeten hebbende/in dat ewighe vyer ghewozpen te worden. h Deu.12.6 Mar.5.30 Mar.9.43 Rom.16.17 i Ofte/maer.
9 Ende so v ooge v ergert/steertse wt/ en worpt se weck van v : want het is v beter met eener ooge totten leuen in te gaen/dan twee ooghen hebbende/ in dat helsche vyer ghewozpen te worden.
10 Siet toe / dat ghy niet een van desen cleynen en verachtt : Want ick seggh v/ k dat hare Enghelen in de Hemelen altijt sien. k Pfal.34.8

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

tijt sien het aengesichte mijns Vaders/die in de Hemelen is.

Christus Salichmaker.
l Luce.19/10
m Luce.15.3

l Want des menschen Sone is gecomen om salich te maken dat verlozen was.

m Wat dunckt v / of een man hondert schapen heeft/ende een van den seluen verdwaelt is/en sal hy niet de negen ende tnegentich verlaten/ende gaen op de Bergen/ om dat dwalende te soecken?

Esi indien het geschiet / dat hy het vint/ voorwaer seggeick v/hy verblijt hem meer daer over/dan over de negen ende tnegentich die niet ghedwaelt en hebben.

Also en ist niet den wille uwes Vaders die in de Hemelen is/dat een van dese cleyne verlozen gae.

Straffe.
n Luce.17.3
Jac.5.19
Leuit.19.17
Prou.17.10
Hyl.19.13
o Mat.15.30
Deu.17.6
ende.19.15
Joan.8.17
2.Cor.13.1
Heb.10.28
p 2.Thes.3.14
q 1.Cor.5.8
De Ban.
r Mat.6.19
Joan.20.23
Voor den broeder bidden om ghenade.

n Maer indien v broeder aen v sondicht/ soo gaet henen/ende straft hem tusschen v ende hem alleene: indien hy v hoort/so hebt ghy uwen broeder ghewonnen.

Ende indien hy [v] niet en hoort / soo neemt noch een ofte twee met v : o op dat alle woort bestae in den mont van twee ofte drie ghetuyghen.

Indien hy hen gheen gehoor en gheeft/ p soo segt het der Ghemeynte: ende indien hy oock der Ghemeynte gheen ghehoor en gheeft/ q so houdt hem als een Heyden ende Tollenaer.

r Voorwaer ick segghe v / wat ghy op der Aerden binden sult / dat sal in den Hemel gebonden wesen: ende wat ghy op der Aerden ontbinden sult / dat sal inden Hemel ontbonden wesen.

Wederomme segghe ick v / dat so daer twee onder v eens zijn op der Aerden/ van eenich dinck dat sy begheeren sullen / dat sal hen gheschieden van mijnen Vader/die in de Hemelen is.

s Luc.24.35.26
Den bekeerenden broeder moetmen altijt vergeuen.
t Luce.17.4

s Want waer twee ofte drye vergadert zijn in mijnen Name/daer ben ick midden onder hen.

Doe tradt Petrus tot hem/ ende seyde: Hoe menichmael sal ick mijnen broeder vergheuen / als hy aen my sal sondighen? t Tot seuenmael?

u Mat.6.14
Mar.11.25
Colloss.3.13
Hyl.28.2

Jesus seyde hem: Ick en segghe v niet tot seuenmael/ maer u tot tseuentich mael seuen mael.

Daeromme is het Coninckrijcke der Hemelen vergheleken eenen Coninck / die daer rekenschap met zijne Dienaren houden wilde.

Esi doe hy begonst te rekenen/wert hem een schuldenaer toegebracht die hem schuldich was thien duysent talenten.

x Mat.5.25

x Ende als hy niet en conde betalen/bemaal zijn heere datmen hem soude vercoopen/ende zijn wijf/ esi zijne kinderen/esi al wat hy hadde/ende de schult betalen.

Doo viel dan de Dienstknecht neder/ ende aenbadt hem/seggende; Heere/weest lanckmoedich over my/ ende ick salt v betalen.

Ende de heere dese Dienstknechts beroert zijn met barmhertichept / heest hem los ghelaten / ende de schult quijt gheschulden.

y Maer als de Dienstknecht wtghegaen was / heeft hy ghevonden eenen zijner mededienstknechten / die hem hondert penninghen schuldich was: dien greep hy/ esi track hem by der keelen/ seggende: Betaelt dat ghy schuldich zijt.

So viel dan zijn mededienstknecht voor zijne voeten neder/ende badt hem/seggende: Weest lanckmoedich over my/ende ick salt v al betalen.

Ende hy en wilde niet: maer ginck ende wierp hem inden Karcker / tot dat hy de schult soude betaelt hebben.

Als zijne mededienstknechten ghesien hadden dat daer gheschiet was/ zijn sy seer bedroeft ghewoorden: ende als sy gekomen waren / verclaerden sy haren heere al dat gheschiet was.

Doe riep hem zijn heere/ende seyde hem: Ghy boose Dienstknecht / alle dese uwe schult hebbe ick v quijt gescholden/ om dat ghy my ghebeden hebt.

Behoordet ghy oock uwes mededienstknechts niet te ontfermen/ gelijck ick oock uwer ontfermt hebbe?

Ende zijn heere toornich zijnde/ leverde hem den Pynders over/ tot dat hy alle de schult soude betaelt hebben.

y Matt.5.11
Jacob.5.11

z Also sal oock mijn Hemelsche Vader v lieden doen / ten zy dat ghy van herten bergheeft / eenen yeghelijck zijnen broeder zijn misdaet.

Dat xix. Capittel.

8. Jesus leert om wat oorsake het wijf mach verlaten worden/ 10. ende dat hem selven te connen onthouden / een gaue Godts is/ 14. hy ontfangt de cleyne kinderkens : 18. ende de Wet Godts bevestigende/ 23. bewijst hy dat de rijcke seer qualijck connen salich worden : 28. ende zijnen Discipulen dier al verlaten hebben om hem na te volghen/beloeft hy het eewighe leuen.

a Mat.19.1

1 Ende a het is gheschiedt / doe Jesus dese woorden ghesproncken hadde/ toech hy wt Galilea / esi quam over den Jordaen in de palen des Joodtschen Landts.

2 Ende vele scharen volchden hem nae: ende hy heeldese daer.

3 b Doe ginghen de Phariseen tot hem/ verzoeckende hem/ ende seggende: Is het den menschen ghoorloft zijn wijf te verlaten om allerley oorsaecke?

4 Hy antwoorde/ esi seyde hen: Esi hebt ghy niet gheleseu / d die vanden beginne [den mensche] ghemaeckt heeft/ dat hyse man ende wijf ghemaeckt heeft?

5 e Ende seyde: Hierom sal de mensche vader ende moeder verlaten / ende zijnen f wijue* aenhanghen / ende die twee sullen een vleesch wesen.

6 So en zijn sy nu niet meer twee / maer een vleesch. g Daeromme / wat Godt te samen h gheioecht heeft/ dat en verscheyde gheen mensche.

7 Sy seyden tot hem: i Waerom heeft dan Moses gheboden eenen Scheyterief te gheuen/ende haer te verlaten?

8 Hy seyde tot hen: Om wat herten hardicheyt heeft v Moses toegelaten uwe wijuen te verlaten: maer van den beginne en heuet also niet gheweest.

9 k Ende ick segghe v / dat wie zijn wijf verlaet/anders dan om hoererye/ ende een ander trout/die doet overspel: ende wie de verlatene trout/die doet overspel.

Zijne

Zijne Discipulen seyden tot hem: Staet 10
de sake des menschen niet den wijne also/ 23
soen ist niet goet te trouwen.
Hy seyde: Alle menschen en vaten dit 11
woort niet/maer dien het ghegheuen is.
Want daer zijn in ghesnedene/ die van 12
moeders lijne also geboren zijn: ende daer
zijn ghesnedene/ die van den menschen ge-
sneden zijn: ende daer zijn ghesnedene die
henselmen ghesneden hebben om het Co-
uinckrijcke der Hemelen. Wie dit baten
can/die bate het.
Doe werden daer kinderkens tot hem 13
ghebracht / dat hy de handen op hen leg-
gen ende bidden soude. Ende de Discipu-
len straftense.
Ende Jesus seyde: Laet de kinder- 14
kens / ende en verbiet hen niet tot my te
comen: want het couinckrijcke der Hemc-
len behoort den sulcken toe.
Ende als hy hen de handen opghelept 15
hadde/is hy van daer ghegaen.
Ende siet/daer tradt een tot hem/en 16
de seyde: Goede Meester/wat sal ic goets
doen/op dat ick het eewighe leuen hebbe?
Ende hy seyde tot hem: Wat naemt 17
ghy my goet? Daer en is niemant goet/
dan de eenighe Godt. Maer wilt ghy een
ewigen leuen ingaen/houdt de ghebeden.
Hy seyde hem: Welcke? Ende Jesus 18
seyde: Ghy en sult niet dooden: Ghy en
sult gheen ouerspel doen: Ghy en sult niet
stelen: Ghy en sult gheen valsche ghetuy-
genisse gheuen.
Ghy sult uwen Vader ende 19
eeren/ende uwen naesten lief hebben/ge-
lijck v selues.
De Jonghelinck seyde tot hem: Alle 20
dese hebbe ic gehouden van mijnder iong-
heyt aen: wat ghebreeckt my noch?
Jesus seyde hem: Soo ghy wilt vol- 21
maeckt wesen / gaet / vercoopt wat ghy
hebt/ende ghenet den Armen / ende ghy
sult eenen schat inden Hemel hebben/ ende
coemt volcht my nae.
Doe de Jonghelinck dit woort gehoort 22
hadde/is hy droeuich wecht gegaen: want
hy hadde veel goets.
Ende Jesus seyde tot zijne Discipulen: 23
Voorwaer segghe ick v lieden / u dat een
rijck [mensche] swaerlijck sal in het Co-
uinckrijcke der Hemelen comen.
Ende wederom segge ick v lieden: Het 24
is lichtelijcker dat een Cabel doorgae
door eender naelden ooghe / dan dat een
rijcke ingae int Couinckrijcke Gods.
Als zijne Discipulen dat hoorden/ wer- 25
den sy verslaghen/seggende: Wie can dan
salich worden?
Ende Jesus sachse aen / segghende tot 26
hen: Bij de menschen is dat onmogelijck/
maer by Godt is alle dinck mogelijck.
Doe antwoorde Petrus / ende seyde 27
hem: Siet / wy hebbent al verlaten / ende
zijn v nagevolcht: wat sal ons dan wesen?
Ende Jesus seyde tot henlieden: 28
voorwaer segghe ick v/ dat ghy die my
nae ghevolcht zijt/ in de wedergheboorte/
als de Sone des menschen sal sitten in
den Throon zijnder heerlijckheyt/ sult ghy
lieden ook sitten op twaelf Throonen/
oordeelende de twaelf geslachten Israels.
29 Ende soe wie huysen/ of Broeders/ of Susters of Vader/ of Moeder/ of wijf/ of kinderen/ of ackers verlaet om mijnen Name/ die sal hondertfout ontfanghen/ ende het eewighe leuen beerven.
30 Maer vele die de eerste zijn / sullen de laetste wesen: ende de laetste sullen de eerste wesen.

b Deut. 33. a. 9
c Job 42. b. 12
d Mat. 20. b. 16. Mar. 10. b. 31 Luce 13. b. 30.

Dat xx. Capittel.

1. Door de ghelijckenisse vanden wijngaert bewijst Jesus de ghelegenheyt des Couinckrijcx der Hemelen/ 17. voorseyt zijn Doot ende Verrijsenisse/ 22. wederseynt de zijne tot het Cruyce/ 25. de selue afreckende van alle eergierigheyt/ 30. ende voorby gaende/ verlicht hy twee blinden.

1 Want het Couinckrijcke der Hemelen is ghelijck eenen Huysheere/ die des smorgens vroech wtginck om Arbeyders te hueren in zijnen Wyngaert.
2 Ende als hy met de Arbeyders eens gewoorden was voor eenen Penninck des daechs/ sant hyse in zijnen Wyngaert.
3 Ende wtgaende ontrent de derde wre/ sach hy andere op de marckt ledich staen:
4 Ende hy seyde tot hen: Gaet ghy ock in mijnen Wyngaert: ende wat recht is/ sal ick v gheuen.
5 Ende sy ginghen. Wederom wtgaende ontrent der sester/ ende der neghenster wren/ dede hy desgelijcx.
6 Ende wtgaende ontrent der elfster uren / heeft hy andere ghevonden ledich staende/ ende seyde tot hen: Wat staet ghy hier den gheheelen dach ledich?
7 Sy seyghen hem: Want ons niemant ghehuert en heeft. Hy seyde tot hen: Gaet ghy ock in mijnen Wyngaert / ende ghy sult ontfanghen wat recht is.
8 Ende als het nu late ghewoorden was/ seyde de Heere des Wyngaerts tot zijnen a Ontfanghers: Roept de Arbeyders/ ende betaelt hen den loon: beghinnende van de laetste tot de eerste.
9 Ende als sy ghecomen waren / die ontrent der elfster uren ghehuert waren/ ontfinghen sy eenen pegelijck eenen penninck.
10 Ende de eerste oock comende / meynden dat sy meer ontfanghen souden: maer sy ontfinghen oock een pegelijck eenen penninck.
11 Ende doe sy dien ontfanghen hadden/ murmureerden sy teghen den Huysheere.
12 Seggende: Dese laetste hebben een ure ghearbeyt/ ende ghy hebtse ons gelijck gemaeckt/ die wy den last des daechs / ende de hitte ghedraghen hebben.
13 Ende hy antwoordende seyde tot eenen van hen: Vrient/ick en doe v geen wreecht: en zijt ghy niet met my eens ghewoorden om eenen penninck?
14 Neemt weech dat uwe is/ ende gaet henen. Ick wil desen laetsten ock gheuen gelijck als y.
15 b Oft en ist my niet ghevoorloft te doen wat ick wil in mijn goet? Is vooge boos/ om dat ick goet ben?
16 c Also sullen de laetste/ de eerste zijn: ende de eerste/ de laetste. d Want vele zijnder gheroepen ende weynich uytverkoren.

De arbeytslieden worden tot den Wyngaert gheluert.

a Oste/ Bewaerder

b Rom. 9. c. 21 Ou. de pooste.
c mat. 19. b. 30 d mat. 20. b. 10 Luce 13. b. 30. d mat. 22. b. 14

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat xxj. Capittel.

1. Jesus comende in Jerusalem/ 8. wort ontfanghen banden volcke/ 12. dryft de Coopluyden wt den Tempel. 14. heelt de siecke: 15. ontschuldicht de ghene die hem lof songhen/ 18. eyst den Wijgheboom verdoruen/ 21. bewijst de cracht des gheloofs/ 28. ende beschrijft een spreke door twee ghelijckenissen/ wat straffe comen sal ouer de gene die den Sone Gods verworpen.

1 Ende a als sy by nae Jerusalem waren/ en comen waren te Bethphage/ aen den Olijf berch/ doe sant Jesus twee Discipulen/ 2 segghende tot hen: Gaet henen in dat bleck dat voor v leyt/ ende terstont sult ghylieden een Ezelinne vinden ghebonden/ ende een Veulen met haer/ ontbintse/ ende brengtse my. 3 Eñ indien v lieden yemant yet seyt/ soo sult ghy segghen: De Heere heeft dese van noode: ende hy salse terstont senden. 4 Dit is al gheschiet/ op dat vervult worde dat ghesproken is door den Prophect/ die daer seyt: 5 b Segt der dochter Sion: Siet/ b Coninc coemt v saechtmoedich/ sittende op een Ezelinne/ ende op een Veulen des Lockdraghenden Ezels. 6 De Discipulen gingen/ ende deden gelijck Jesus hen gheboden hadde. 7 Ende sy hebben de Ezelinne ende het Veulen gebracht/ ende c hebben hare cleederen daer op ghelept/ ende hem d daer bouen opgheset. 8 Ende een groote schare spreydden hare cleederen op den wech/ de andere snieden tacken van de boomen/ ende spreydense op den wech. 9 Ende de scharen die voor ghingen ende na volchden/ riepen/ segghende: e Hosanna den Sone Dauids: Gheprefen zy die daer coemt in den Naem des Heeren. Hosanna in de alderhoochste plaetsen. 10 Eñ als hy te Jerusalem in quam/ wert de gheheele stadt beroert/ segghende: Wie is dese? 11 Ende de scharen seyden: Dese is Jesus de Prophect van Nazareth in Galilea. 12 f Eñ Jesus ginck inden Tempel Gods/ ende dreef wt alle g die coopende ende vercoopende waren inden Tempel/ ende de tafelen der Wisselaren/ ende de stoelen der ghener die de Duyuen verrochten/ keerde hy omme. 13 Ende hy seyde tot hen: Daer is ghescreuen: h Mijn huys sal een huys der bedinghe ghenoemt worden/ i ende ghy lieden hebt dat tot eenen Moordtcuyl ghemaeckt. 14 Ende daer gingen blinde ende creupele tot hem inden Tempel/ ende hy heelde se. 15 Als nu de Overpriesters ende Schriftgheleerde de wonderlijckheden saghen/ die hy ghedaen hadde/ ende de kinderen inden Tempel/ roepende/ ende seggende: Hosanna den Sone Dauids/ namen sy dat onweerdelijck. 16 Ende seyden tot hem: Hoort ghy wat dese segghen? Jesus seyde tot hen: Ja/ En hebt ghy nopt ghelesen: k Wt den monde der sprakeloosen ende suygenden hebt ghy den lof berept?

17 Ende

a Mat. 16. c. 21. en. 17. c 22 Marc. 8. b. 31 ende. 9. b. 31, ende. 10. d. 32 Luce 9. c. 22 ende. 18. 31 ende. 24. 7 Christus voorseyt zijn lijden.

f Mat. 27. 1 Luce. 23. 1 Joan. 18. 28 Act. 3. 13

g Mat. 20. 15 De kinderen Zebedei.

b Rom. 8. 16

i Luce. 22. 30

k Mat. 25. 34

l Mat. 20. 42 Luce. 22. 25

m 1. Pet. 5. 3

n Marc. 9. 35 ende. 10. 43 Christus is onse Dienaer.

o Joan. 13. 14 Phil. 2. 7 p Ephes. 1. 7 Colloss. 1. 14 1. Tim. 2. 6

q Mat 20. 46 Luce. 18. 35 Twee blinde worden liende.

Eñ Jesus opgaende nae Jerusalem/ nam de twaelf Discipulen alleen inden weech/ ende seyde tot hen: Siet/ wy gaen op nae Jerusalem/ ende de Sone des menschen sal den Overpriesteren ende Schriftgheleerden overgheleuert worden/ ende sy sullen hem ter doodt veroordelen. f Ende sy sullen hem den Heydenen overleueren/ om te bespotten/ ende te geesselen/ ende te cruycen/ ende ten derden daghe sal hy opstaen. g Doe quam de moeder der kinderen Zebedei tot hem met hare sonen/ aenbidende hem/ ende begheerende wat van hem. Ende hy seyde haer: Wat wilt ghy? Sy seyde hem: Segt dat dese myne twee Sonen sitten/ de een ter rechter handt/ ende de ander ter slincker hant in v Coninckrijcke. Jesus antwoorde/ ende seyde: h Ghy en weet niet wat ghy begheert: Condt ghy den Dinckbeker drincken dien ick drincken sal? Ende met dien Doop ghedoopt worden i daer ick mede ghedoopt worde? Sy segghen hem: Wy connen. Doe seyde Jesus tot hen: Mijnen Dinckbeker sult ghy wel drincken/ ende met den Doop daer ick mede ghedoopt worde/ sult ghy ghedoopt worden: maer te mijner rechter ende slincker handt te sitten/ dat en staet my niet te gheuen/ maer [het sal ghegeuen worden] den k genen diet van mijnen Hemelschen Vader bereyt is. Ende als de [ander] thiene dat hoorde/ namen zijn onweerdelijck van de twee broederen. Ende alsse Jesus by gheroepen hadde/ seyde hy: l Ghylieden weet dat de Overste der Heydenen ouer de selue heerschen/ ende die groot zijn/ ghebruycken macht teghen hen. m Also en salt onder v lieden niet wesen: maer wie onder v lieden wil groot worde/ die zy uwe Dienaer. n Ende wie onder v lieden wil de eerste zijn/ die zy uwe Dienstknecht. o Ghelijck de Sone des menschen niet en is ghecomen om ghedient te worden/ maer om te dienen/ p ende zijn ziele te gheuen tot ranssoeninghe voor vele. q Ende doe sy van Jericho wtgingen volchde hem een groote schare na. Ende siet/ twee blinde sittende by den weech als sy ghehoort hadden dat Jesus voorby ginck/ riepen sy/ segghende: Heere Dauids Sone ontfermt v onser. Eñ de scharen straftense/ op dat sy swijghen souden/ maer sy riepen dies te meer/ segghende: Heere Dauids Sone ontfermt v onser. Ende Jesus stille staende riepse/ ende seyde: Wat wilt ghylieden dat ick v doe? Sy segghen tot hem: Heere dat onse oghen gheopent worden. Ende Jesus beroert met barmhertichevent/ raeckte haer oghen: ende terstont werden hare oghen siende/ ende sy volchden hem nae.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende hy verliet se/ esi ginck wt der stadt 17
Marc.11.11 tot Bethania/ende herberchde daer.
Des morgens als hy weder nae der 18
Sinnebeelde dreut verr. stadt wederkeerde/hongherde hem.
Ende siende eenen vigheboom aen den 19
weech/ginck hy tot hem/ende en vant daer niet op dan alleenlijck bladeren / ende sey de tot hem: Wt b en wo:de ghen vrucht meer vnder eewicheyt. Ende de vigeboom verdorde terstont.
De Discipulen dat siende/ verwonder 20
den hen/segghende: Hoe is de vighboom so haest verdoruet?
Matth.17.20 Jesus antwoordende / seyde tot hen lie 21
Luc.17.6. Figenaere. den: Voorwaer segghe ick v: in vadt ghy gheloue esi en twijfelet niet/ soo en sout ghy niet alleenlijc doen dat den vijgeboom [ghe]schiet is/] maer so ghy ock tot desen Berghe seyt: Voert opghehouen/ende in de Zee gheworpen/het soude gheschieden.
1 Ioh.5.14. Matth.7.7 Luc.11.9 Iacob.1.5 Iohan.14.13 Iohan.15.7 1 Ioh.3.22 Luc.11.27 Luc.7.14 Matth.21.27 Luc.20.2 Ioh.1.25 Ioh.3.26 Ioh.10.41 Ioh.5.33 Ioh.1.19 Ioh.1.7 Ioh.1.15 Ioh.3.27 Ioh.3.30 Ioh.5.36 Ioh.10.25 Ioh.14.11 Ioh.15.24 Act.4.7 Act.19.15 Matth.21.23 Luc.20.1 Ioh.2.18 Ioh.6.30 Ioh.7.31 Ioh.9.16 Ioh.11.47 Ioh.12.37
n Ende al wat ghylieden begheert in u 22
wen ghebede/gelouende/ghy sult het ontfanghen.
De Ioden verwijten de Heydenen aenghenomen. a Psa.118.22 Esaie.8.14 ende.28.16 Mar.12.10 Luce.20.17 Rom.9.33 1.Pet.2.6 b Ero.32.19 4.Esd.1.14 Mat.8.12 c Esai.55.5 d Esaie.8.15 Zach.12.3 e Dan.2.34 f Luce.20.19
a Als hy inden Tempel gecomen was/ 23
quamen tot hem daer hy leerde / de Ouerpriesters ende Ouderlingen des volcx/ seggende: p Door wat macht doet ghy dit? Ende wie heeft v dese macht gheghenen?
Jesus antwoordende/seyde tot hen: Ic 24
sal v lieden ock een q duinck vraghen/ende indien ghy my dat segt / soo sal ick v ock segghen door wat macht ick dit doe.
De Doope Joannes van waer was 25
hy/wt den Hemel/of wt de menschē? Doe overleyden sy by henselven / ende seyden: Segghen wy wt den Hemel/ so sal hy ons seggen: Waerom en hebt ghy hem dan niet ghelooft?
Ende segghen wy/wt de menschen/ soo 26
vreesen wy de schare/ r want sy houden alle Joannem voor eenen Propheet.
Ende sy antwoordden Jesu / segghende: 27
Wy en weten niet. Ende hy seyde tot hen lieden: Soo en segghe ick v ock niet/door wat macht ick dit doe.
Ende wat dunckt v lieden? Een men 28
sche hadde twee sonen/ ende ginck tot den eersten/ende seyde: Sone/gaet heden/ende werct heden in mijnen wijngaert.
Hy antwoorde / ende seyde: Ick en wil 29
niet/ ende daer na bereun hebbende / ginck hy henen.
Ende hy ghinck tot den anderen / ende 30
seyde desgelijcx. Die antwoorde/ ende seyde: [Ick [ga] heere: ende en ginck niet.
Wie van dese twee / heeft den wille des 31
Vaders ghedaen? Sy segghen hem: De eerste. Jesus seyde tot henlieden: Voorwaer segghe ick v / de Tollenaers ende de Hoeren sullen v voorgaen int Coninckrijcke Godts.
Tollenaers ende Hoeren. Matth.3.4 Luc.7.33 De Ioden in de wijn gaerde Gods/ worden verworpen. Matth.3.9 Ioh.8.39 Rom.11.1 Matth.21.41 Matth.22.10
t Want Joannes is tot v lieden gheco 32
men inden weech der gherechticheyt / ende ghy en hebt hem niet ghelooft: de Tollenaers ende de Hoeren hebben hem ghelooft: ende ghy dat siende/en hebt geen berou ghehadt daer nae/ dat ghy hem soudt ghelooft hebben.
Hoort een ander ghelijckenisse / u daer 33
was een Huysheere die eenen wijngaert plantede / ende maeckte eenen tuyn daer rontomme/ esi ghegraven hebbende/maecte hy een wijnperssse daer in/ ende timmerde eenen toren / ende verhuerde dien den Lantlieden/ ende is in vreemde landen gegaen.
34 Esi als nu de tijt der vruchten naeckte/ sant hy sijn Dienstknechten tot de Lantlieden/om sijne vruchten te ontfanghen.
35 Doe namen de Lantlieden sijne Dienstknechten / ende hebben den eenen ghesla ghen/ den anderen ghedoodt / den derden ghesteenicht.
36 Doe sandt hy wederom andere Dienstknechten wt / meer dan de eerste : ende sy deden hem desgheliker.
37 Ten laetsten sant hy sijnen sone tot hen/ seggende: Sy sullen mijnen sone ontsien.
38 Ende als de Lantlieden den sone sagen/ seyden sy onder malcanderen: r Dit is de erfgename/ p coemt laet ons hem dooden/ ende sijne erue besitten.
39 Ende sy namen hem / vzeuen hem wt den wijngaert/ende dooden hem.
40 Als nu de Heere des wijngaerts comen sal/wat sal hy dien Lantlieden doen?
41 Sy seggē tot hem: Hy sal de quade quaelijck 3 handelen/ende den wijngaert sal hy anderen Lantheden verhueren/ die hem de vruchten te hare tyden sullen ghenen.
42 Jesus seyde tot hen: En hebt ghy noyt gheleseu inder Schrift : a De steen die de Timmerlieden verworpen hebben / die is ghewoorden tot een Hoofst des hoecx: dat is vanden Heere gheschiet/ ende het is wonderlijck in onsen ooghen?
43 Daerom segghe ick v lieden: b Het Co ninckrijcke Godts sal v wech ghenomen/ c ende den volcke ghegheuen worden / dat zijne vruchten voortbringt.
44 d Ende soo wie op desen steen valt die sal ghebroken worden : ende e op wien hy valt/dien sal hy vermorselen.
45 f Als de Ouerpriesters ende de Phariseen desse zijne ghelijckenissen hoorden / bekenden sy dat hy van hen sprack.
46 Ende soeckende hem te vanghen/ vreesden sy de schare/ want sy hielde hem g voor een Propheet.

Dat xxij. Capittel.

1. Door de ghelijckenisse van de Bruyloft. 7. thoont Jesus de verwerpinghe der ongheloovighe Joden: 15. beuestight de Ouerheyt / 23. bewijst de opstandinghe tegheu de Sadduceen/ 25. leert welck de summa der Wet sy. 42. ende bewijst by der Schrift dat hy de Messias is.

1 Ende Jesus antwoordende/ heeft wederom ghespraken tot henlieden/ door ghelijckenissen/ende gheseyt:
2 Het Coninckrijcke der Hemelen is ghelijck een Coninck/die zijnen sone een bruyloft bereyt hadde.
3 Ende sandt zijne Dienstknechten wt om de ghenoodde ter bruyloft te roepen/ende sy en wilden niet comen.
Ghelijckenisse der bruyloft.
4 Wederom sant hy andere Dienstknechten/segghende: Segt den ghenooden: Siet/ ick hebbe mijn maeltijt bereyt/ mijn Ossen ende ghemeste beesten zijn ghevlacht/en het is al bereyt/coemt ter bruyloft.
5 Ende sy hebbent veracht/ende zijn henen ghegaen /de een tot zijnen Acker/ de ander tot zijn coopmanschap.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende de andere namen de Dienstknech 6
ten genangen/ deden haer smaetheyt aen/
ende doodense.

Als de Coninck dat hoorde / wert hy 7
seer toornich/ende sandt zijne heyrscharen/
ende verdorf die Doodslaghers / ende ver-
brandde haer Stadt.

Doe seyde hy tot zijn Dienstknechten: 8
De bruyloft is bereyt/ende de ghenoodde
en waerens niet weerdich.

Roepinge der Heyde-nen. Daerom gaet in de wtganghen der 9
weghen / ende roept ter Bruyloft alle die
ghy vint.

Ende de Dienstknechten ghinghen wt 10
inde weghen/ende vergaderden alle de ge-
ne die sy vonden/quade ende goede/ so dat
*Gri. aenlig-ghende de Bruyloft vervult wert met *aenlitten-de gasten.

Ende als de Coninck was in ghegaen 11
om de aenlittende gasten te aenschouwen/
sach hy daer eenen menschе die niet ghem
bruylofts cleet becleet en was.

Ende hy seyde tot hem: Vrient/hoe zijt 12
ghy hier in gecomē sonder bruylofts cleet?
ende hy swoech stille.

Doe seyde de Coninck tot zijnen Die- 13
naren: Bindet hem handen ende voeten/
ende neemt hem/ende worpt hem wt in de
a Mat.8.b.12. ende 13.c.42. ende 24.f.51. ende 25.b.30. Luce.13.c.28. wterste duysternisse/a Daer sal wesen wee-ninghe ende knersselinghe der tanden.

b Want vele zijnder gheroepen / maer 14
weynich wtvercoren.

b Mat.20.b.16. c Doe ginghen de Phariseen ende hiel- 15
den raedt/ hoe sy hem vangen mochten in
c Marc.12.b.13. zijn woorden.

Luce.20.c.20. Sy versoec-ken Chri-stum vā des Keysers tri-bupt. Ende sonden wt tot hem hare Disciplen 16
len met de Herodianen/ seggende: Meester/wy weten dat ghy warachtich zijt/ ende
leert den wech Godts inder waerheyt / ende en besorcht niemant / want ghy en siet den
persoon der menschen niet aen.

†Ofte, tzijns Daerom segt ons/wat dunckt v? is het 17
gheoorloft den Keyser †schattinghe te ge-nen/oft niet?

Jesus bekennende hare boosheyt/seyde: 18
Ghy gheuenste lieden/ wat versoeckt 19
ghy my? thoont my de †schattingmunte:
†Ofte/tzijns munte. ende sy brachten hem eenen *penninc voor.

*Het was ee-nen silueren penninck / dye stuyuers ende eenen halven weerdich. Ende hy seyde tot hen: Wiens is dit 20
beelt ende opschrift? C

b Mat.17.c.25. Rom.13.a.7. Sy seggben tot hem: Des Keysers. Doe 21
seyde hy tot hen: b Soo gheeft den Key-ser / dat des Keysers is / ende Gode / dat
Godts is.

Als sy dit hoorden / verwonderden sy 22
hen: ende hem verlatende/zijn sy wech ghe-gaen.

Vande ver-risenisse. c Te dien seluen daghe/quamen tot hem 23
de Sadduceen / die seggben datter gheen
c Mar.12.b.18 Luc.20.c.27. Act.23.a.8. opstandinghe [der dooden] en is / ende
vraechden hem/

f Deut.25.a.5 Seggbende: Meester / f Moses heeft 24
gheseyt: Indien yemant sterft/ geen kinde-ren hebbende/ soo sal zijn broeder zijn wijf
trouwen/ende zijnen broeder zaet verwecken.

Nu waren by ons seuen Broeders/en- 25
de de eerste [een wijf] gherout hebbende
sterf/ende geen zaet hebbende/liet zijn wijf
zijnen broeder.

Desgelijcx ook de tweede/ ende de der- 26
de/tot den seuensten toe.

Ten laetsten van al/ is ook de vrouwe 27
ghestorben.

In de opstandinghe dan/wiens wijf sal 28
sy wesen van de seuen? want sy hebbense
alle ghehadt.

Jesus antwoordde / ende seyde: Ghy 29
dwaelt / niet wetende de Schrift / noch de der
ghen.
macht Godts.

Want in de opstandinghe en trouwen 30
sy niet / noch en worden oock niet te hou-welycke ghegheuen: maer sy zijn g gheliick
Enghelen Godts inden Hemel.

Ende van de opstandinghe der dooden/ 31
En hebt ghy niet ghelesen dat van Godt
tot v lieden gheseyt is/die daer seyt:
h Ick ben de Godt Abrahams/ ende de 32
Godt Isaacx/ende de Godt Jacobs/ Godt
en is gheen Godt der dooden/ maer der le-uendighen.

Ende als de scharen dit hoorden/verwon- 33
derden sy hen van zijner leere.

i Ende de Phariseen ghehoort hebben- 34
de/dat hy den Sadduceen den mont ghe-stopt hadde/zijn sy te samen vergadert.

k Ende een Schriftgheleerde wt hen/ 35
vraechde / hem beproeuende / ende seg-ghende:

Meester/welck is het groot ghebodt in 36
de Wet?

Jesus antwoordende / seyde tot hem: 37
l Ghy sult lief hebbē den Heere uwē God/
wt alle uwer herten/ende wt alle uwer lie-len/ende wt alle uwen verstande.

Dat is het eerste ende het groot ghebot. 38
Ende het tweedde desen gheliick / is: 39
m Ghy sult lief hebben uwen naesten ghe-lijck v seluen.

In dese twee gheboden hanget de gan- 40
E sche Wet/ende de Propheten.

n Als nu de Phariseen vergadert was 41
ren/vraechde hen Jesus/

Ende seyde: Wat dunckt v lieden van 42
Christo? Wiens Sone is hy? Sy seggben
hem: Dauids.

Hy seyde tot hen: Hoe noemt hem dan 43
Dauid door den Geest / Heere/ seggende:

o De Heere heeft gheseyt tot mijnen Hee- 44
re: Sidt te mijner rechterhant / tot dat ick
uwe vyanden sette tot een voetbanck
uwer voeten.

Jn dien hem Dauid Heere noemt/ hoe 45
is hy dan zijn sone?

Ende niemant en conde hem een woort 46
antwoorden: ende niemant en dorste hem
van dien daghe meer vraghen.

Dat xxij. Capittel.

1. Christus leert datmen doen sal nae de leere ende niet na de werchen der Scriben ende Pharisee-ne/ 5. die ghenepust zijn/ 6. ende eergierich/ 8. datter een Meester is/ 9. ende een Vader Godt/ 10. ende een Leeraer Christus. 13. Verondicht ongheluck den Schriftgheleerden/etc. 16. blinde leydslieden/die het Conincrijck sluyten/15. wan-nen eenen bzeemden/ 18. leeren qualijck tweeren/ 23. het swaerste der Wet latende. 25. 27. Dol-roofs/ende eerheyt/ 29. Hoorders gheliick haer vaders/ 34. ende om der vervolginghe wille/37. voorseyt hy den val Jerusalems.

De Schrift-ben pal-tiseen de Godts ver-leerden, dunckt sy waren.

1 DE spraeck Jesus tot de scharen/ende
Al tot zijne Disciplen/seggbende:
2 a Op Moses stoel zijn geseten de
Schriftgheleerde ende Phariseen.
3 b Dacrom al wat sy v lieden ghebieden
te hou-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

te houden/houdt dat/ende doet het/doch na
Luce.11.b.17 hare wercken en doet niet: c want sy segh-
Luce.11.c.46. gen/ende en doent niet.
Luce.20.b.10.
Luce.6.a.1. d Want sy binden swaere ende ondra- 4
ghelijcke lasten/ende leggense op de schou-
deren der menschen / maer selue en willen
sy die niet aenroeren met haren vingher.
Ende alle hare wercken doen sy/om van 5
Deute.6.a.8. de menschen gesien te worde/want sy ma-
Deute.22.b.12. ken hare e gedenckbrieuen breet: ende ma-
Num.15.b38 ken groote zoomen aen hare cleederen.
Luce.20.b39 f Sy begheeren de voorsittinghen inde 6
Luce.11.c.43. maeltyden / ende dat voorghestoelte inde
Luce.20.c.46. Vergaderinghen.
Vergaderinghen
Luce.3.a.1 Ende sy worden gheerne ghegroet op 7
Luce.11.b.43 marckten / ende vanden menschen g ghe-
Ioan.1.b.38 naemt h Rabbi.
Doch ghylieden en sult v niet Rabbi la- 8
ten noemen / want een is uwe sMeester/
Christus/ende ghylieden zijt alle broeders.
Matth.23.a.9. Ende en sult niemant Vader noemen op 9
der Aerden: want een is uwe Vader die
inde Hemelen is.
Ende ghylieden en sult v niet laten sMee- 10
ster noemen / want een is uwe sMeester/ Ps
Matth.20.c.26 Christus.
h De meeste onder v / sal uwe Dienaer 11
Iob.12.c.29 zijn.
Iacob.4.c.10 i Ende so wie hemselven verheft/die sal 12
Luce.14.b.11 vernedert worden: ende wie hem selven ver-
Luce.18.b.14 nedert/ die sal verheuen worden.
Luce.20.a.46 m Wee v Schriftgeleerden ende Phariseē/13
Luce.11.a.1.
Luce.11.f.52 geneynst de/want ghy sluyt het Coninck-
ryeke der Hemelen voor de menschen/ghy
en gaet daer niet in / ende die daer ingaen
Matth.12.c40 souden/en laet ghy niet ingaen.
Luce.24.c.46.
Ioan.8.a.6. n Wee v Schriftgeleerde ende Phariseen/14
Luce.11.a.47 gheneynst de / de huysen der Wedulwen eet
ghy op/ende dat onder een decksel van lan
ge gebeden. Daerom sult ghylieden meer-
der verdoemenisse ontfanghen.
Wee v Schriftgeleerden ende Phariseen/15
Act.2.amen. gheneynst de/want ghylieden omgaet Zee
ende Landt/om eenen o Joden ghenoot te
maken/ende als hijt geworden is/so maect
Proselyten by sTempel. ghy hem een soon der Hellen / twee mael
meer dan ghy zijt.
Wee v ghy blinde Leytslieden/ die daer16
segt: Soo wie sweeren sal by den Tempel/
dat en is niet: en so wie sweeren sal by den
Goude des Tempels/die is schuldich.
Ghy dwase ende blinde/ welck is meer17
der/dat Gout/of de Tempel die dat Gout
heylich maeckt?
pOut Testa. Ende soo wie/[segt ghy lieden/] sweeren18
sal by den Altaer/dat en is niet / ende wie
pOut Testa. sweeren sal by den p Offer die daer op is/
die is schuldich.
Ghy dwase ende blinde/welck is meer19
der de q Offer/of den Altaer / die den Of-
fer heylich maeckt?
Daerom/soo wie sweert by den Altaer/20
Leuit.6.b.13 die sweert by den seluen / ende by al dat
Num.6.a.1. daer op is.
Ende soo wie sweert by den Tempel/21
Exod.6.b33 die sweert by den seluen / ende by dien die
Deut.6.a.13. daer in woont.
Matth.5.c.34. Ende so wie sweert by den Hemel die22
Act.7.c.49. sweert by den Throon Gods/ende by hem
Luce.11.c.42 die daer op sitt.
r Wee v Schriftgheleerden ende Pha-23
riseen / ghy gheneynst de / want ghylieden
verthient sMunte/Anys/ ende Comyn: en
hebt achter gelaet het swaerste in de Wet/
[namelijc/] oordeel/barmhertichevt / ende
r gheloone. Dit moestmen doen: ende dat
niet achterlaten.
24 Ghy blinde Leytslieden / die daer een
sMugghe wtsyghet / ende verslint eenen
Kemel.
25 p Wee v Schriftgeleerden ende Phari- p Luc.11.b.39
see/gheneynst de / die daer het buytenste des
Dinckbats ende des Schotels reynicht:
ende binnen zijn sy vol roofs ende onma-
tichevts.
26 Ghy blinde Phariseen/ s reynicht eerst s Tit.1.b.15
het binnenste des Dinckbats / ende des Ghewitte
Schotels / op dat ock het buytenste reyn grauen.
worde.
27 a Wee v Schriftgheleerde ende Phari- a Luc.11.c.44
seen/gheneynst de / want ghy zijt gelijck de
ghewitte grauen / die van buyten schoon
schijnen/ ende van binnen zijn sy vol doos-
de beenen/ende alle onreynicheyt.
28 Alsoo schynt ghy ock van buyten den
menschen rechtveerdich / ende van binnen
zijt ghy vol gheneynstheyts ende onghe-
rechtichevts.
Der Pro-
pheten gra-
uen timme-
ren.
29 b Wee v Schriftgheleerde ende Phari- b Luc.11.c.47
see/geneynst de/want ghy timmert de gra-
uen der Propheten / ende verciert de gra-
uen der Rechtveerdighen.
30 Ende segt: Hadden wy te onser vade-
ren daghen gheweest/wy en souden doch
niet gheweest hebben hare mede ghesellen
in het bloet der Propheten.
31 Aldus geeft ghylieden over v selven ge- c Acto.7.f.52.
tuygenisse / c dat ghy kinderen zijt der ge- 1.Tes.2.b.15.
nen die de Propheten gedoot hebben. Propheten
vermoolghen.
32 Vermult ghylieden ock de mate uwer
vaderen.
33 Ghy Slangen / ghy Aderen gebroetsel/
hoe sult ghylieden de Helsche verdoeme-
nisse ontgaen?
34 d Daerom siet / ick e sende tot v lieden d Luc.11.c.49
Propheten / ende Wyse/ende Schriftghe- e Wat 10 b16
leerde / en sommige van hen sult ghy dou- Luce.10.a.3.
den/ende cruycen/ f ende sommige van hen Ioan.16.a.2.
sult ghy gheesselen in uwe Vergaderin- Act.7.g.60.
ghen/ende vervolghen van deen Stadt in Hebze.11.b.34
dander. f Act.5.e.41.
35 Op dat op v lieden come alle dat recht- g Gen.4.a.8
veerdige bloet dat opter aerden vergestort Hebz.11.a.4.
is/ g vanden bloede des rechtveerdighen Ioz.Pa.24c.21
Abels/ tot h het bloet Zacharie/des soons
Barachie/welcken ghylieden gedoot hebt/
tusschen den Tempel ende den Altaer.
36 Voorwaer segge ick v/dat sal op dit ge
slachte comen.
37 i O Jerusalem/Jerusalem/die de Pro- i Luc.13.b.34
pheten doodet / ende steenichste die tot v
ghesonden zijn: k Hoe menichmael hebbe k 4.Esd.1.c28
ick uwe kinderen willen vergaderen/ ghe-
lijck een Hinne haer Kieckenen vergadert
onder hare vlieughelen / ende ghy en hebt
niet gewilt.
38 l Siet/v lieder huys wordt v woest ge- l Psa.69.c.26
laten. Act.1.c.20.
39 Want ick segghe v lieden: Ghy en sult Esai.1.a.7.
my van nu aen niet meer sien/ tot dat ghy Iere.7.b.33.
segt: m Ghebenedijt sy hy / die daer coemt Ioz.3.b.12
inden Naem des Heeren. m psa.118.26

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat xxiiij. Capittel.

3. Christus gheuraecht. 24. Waerseydt wat teeckenen voor zijn toecomst sullē gaen. 42. Vermaent de zijne tot waken/ 48. Dreygende de gene die de lanckmoedicheyt Gods misbruycken.

a Mar. 13.1 Luce 21.5

ENde a Jesus wtgaende van den Tempel/ ginck heenen/ende de Discipulen quamen tot hem / om hem de timmeragie des Tempels te thoonen.

Eñ Jesus seyde tot henlieden: Siet ghy2 dit niet altemael? Voorwaer seggh ick v: b Hier en sal niet eenen steen op den anderen ghelaten worden/die niet afgheworpen en sal worden.

Der Joden verwoestinghe.

b Luce 19.44
1. Reg. 9.8
Mich. 3.12
c Mare. 13.1
Luce 21.7
d Act. 1.6

c Als hy op den Olijfberch gheseten3 was / ghinghen zijne Discipulen tot hem bezijden/ seggende: d Segt ons/ wanneer sal dit wesen? ende welck sal dat teecken uwer toecoemst wesen/ ende der eyndinge der Werelt.

Van de toecomst Christi.

e Jere. 29.8
Ephes. 5.6
Coll. 2.18
2. Thess. 2.1
1. Joan. 4.1
f Jerem. 14.14 ende 22.23
g grieck/ Ghesalfde.

Jesus antwoorde/ ende seyde:e Siet dat 4 v niemant en verlepde:

Want vele sullen comen in mijnen Name/ seggheude: Ick ben g Christus/ ende sullender vele verlepden.

Ghy sult hooren oorlogen/ende gherucht6 ten der oorlooghen: Siet dat ghy niet verschrickt en wort/ want het moet al geschieden: maer noch en ist gheen eynde.

*Esa. 19.2
4. Esdr. 13.31 ende 15.15

* Want het een volck sal tegen dat an-7 der opstaen/ende dat een Coninckrijck teghen dat ander : ende daer sullen zijn Pestilentien ende diere tijden/ ende Aertbeuinghen/hier ende daer.

Eñ dit alles is een beginsel der smerten.8

*mat. 10.17 mar. 13.9. Luce 21.11 Joan. 15.17 ende 16.2 Apoc. 2.10

* Dan sullen sy v ouerleueren in der-9 dziet/ende sullen v dooden/ ende ghylieden sult ghehaet worden van alle volcken om mijns naems wille.

Ende dan sullender vele gheerghert10 worden/ ende malcanderen verraden ende haten.

Ende vele valsche Propheten sullen op-11 staen/ende sullender vele verleyden.

h 4. Esd. 5.2 ende 14.16

h Ende dewijle dat de ongerechtichevt12 vermenichfuldicht sal worden / soo sal de liefde in velen vercouden.

i Mat. 10.22 matt. 13.13 Luce 22.19. Apoc. 2.7 ende 3.10

i Maer wie volstandich blijft totten13 eynde/die sal salich worden.

Ende dit Euangelium des Coninckrijcs14 sal door de gheheele Werelt ghepredickt worden / tot ghetuyghenisse allen volcke: ende dan sal het eynde comen.

Der Joden verwoestinghe.

k mare. 13.14 Luce 21.20 l Dan. 9.27 *Hy betreckent dat de destructie soo subijt sal ghescheyden dat men geens tijts hebben en sal om te vluchten.

k Wanneer ghy dan sien sult den geon-15 wel der verwoestinge/daer van gesproken is l door den Prophect Daniel/staē inde heylighe plaetse/ (die dat leest/die verstae het.)

Als dan/ wie in Judea is / die * vlieden16 op de Bergheu.

m Act. 1.14

Eñ wie op het dack is/ die en come niet17 af om yet op te nemen dat in zijn huys is.

n Mat. 24.19

Eñ wie op den acker is/die en keere niet18 wederomme/om zijne cleederen te halen.

Wee den vrouwen die kint dragheu/en19 de die soghen in die daghen.

Bidtet dat uwe vlucht niet en geschiede20 inden winter/ in noch op den Sabbath.

o Dan. 12.1

n Want dan sal groote verdruckinghe21 wesen/ desgheliick niet gheweest en is vanden beghinne der Werelt aen tot nu toe/ noch oock wesen en sal.

22 Ende en werden dese daghen niet verkort/daer en soude gheen vleesch behouden te worde. Maer om der uytverccoorenen wille/ sullen de daghen verkort worden.

Men moet niet vanden heylighen valschelijck segghen Christus is hier.

23 Indien dan yemant tot v lieden seyt: o Siet / hier is Christus/ oft daer/ en ghelooves niet.

o mat. 24.23 Luce 21.8

24 p Want daer sullen valsche q Christi/ ende valsche Propheten op staen / ende sullen groote teeckenen ende wonderlijckheden doen/ alsoo dat sy oock/ (waert moghelijck) de uytverccoren verleyden souden.

p 1. Tim. 4.1 Deut. 13.1 q Mat. 24. Spreuke.

25 Siet / ick hebt v lieden te voren gheseyt.

26 Hierom/indien sy tot v segghen : Siet/ hy is inde Woestijne / soo en gaet niet uyt: Siet/ hy is in de binnecamereu/ en gelooft het niet.

Christus

27 Want gheliick de Blixem van den Oosten wtgaet/ende schijnt tot inde Westen/ also sal oock de toecoemste des Soons des menschen wesen.

r Dan. 7.13. Luce 17.24

28 r Want waer een doot Lichaem is/daer sullen de Arenden vergaderen.

s mat. 24.29 Luce 21.25

29 s Terstont nae de verdruckinghe dier daghen/sal de Sonne verduystert worden/ ende de Maue en sal haer schijnsel niet geuen/ende de Sterren sullen van den Hemel vallen / ende de crachten der Hemelen sullen beroert worden.

Esay. 13.9 Joel 3.15 Apoc. 6.12

30 t Ende dan sal het teecken des Soons des Menschen verschijnen in den Hemel: ende dan sullen alle geslachten der Aerden huplen/eñ sullen den Soone des Menschen sien comen in de Wolcken des Hemels: met groote cracht ende Heerlijckheyt.

t Dan. 7.13 mat. 16.27 ende 24.30 mar. 13.26 Luce 21.27 Act. 1.11 2. Thess. 1.10 Apoc. 1.7

31 Ende hy sal zijne Enghelen wtsenden: u met der basuynen ende grooter stemme: ende sy sullē zijne wtuerroorene vergaderen van de vier winden / v van deen eynde des werelts tot den anderen.

u 1. Cor. 15.52 1. Thess. 4.15 x Sonde. Luce des wtuerkoorens zijn mat. 13.39 y mat. 13.29 Luce 21.29

32 p Leert vanden Wijchboom een ghelijckenisse: Als nu zijne racken teer worden/ ende de bladeren wtspruyten / dan weet ghy dat de Somer by is.

33 Alsoo oock/ als ghy dit alles sien / weet dan/dat het nahy is in de deuren.

34 Voorwaer ick segghe v/dit geslachte/en sal niet vergaen / tot dat dit alles ghesciet.

z mat. 24.35 Psal. 102.27 Esay. 51.6 Hebr. 1.12. 2. Pet. 3.10 a Act. 1.7

35 z Hemel ende aerde sullen vergaen/ doch mijne woorden en sullen niet vergaen.

36 a Eñ van dien dage ende van dier uren en weet niemant / noch oock de Enghelen der Hemelen:dan alleen mijn Vader.

b Luce 17.26 Gene. 6.5. 1. Pet. 3.20

37 b Ende ghelijck als de dagen Noe waren/alsoo sal oock de toecoemste des Soons des menschen wesen.

c Gene. 7.7

38 Want ghelijck sy in die daghen voor de Diluuie waren / etende/ drinckende/ trouwende/ende tot houwelijck wrghenende/ c tot dien dach dat Noe inde Arke ginck.

39 Ende en bekendent niet tot dat de watervloet quam/ende nanse alle weeh:alsoo sal oock de toecoemste des Soons des menschen wesen.

d Luce 17.34 1. Thess. 5.3

40 d Dan sullen daer twee in den Acker wesen/de een sal aenghenomen worden/ende de de ander sal verlaten worden:

Dat niet moet weten.

41 Daer sullen twee malen in de Mouten/ de eene wort aenghenomen/ ende de ander verlaten.

e mat. 13.13 mar. 13.33 Luce 12.40. ende 21.34. 1. Thess. 5.

42 e Daerom waeckt / want ghy en weet niet

niet in wat ure de Heere comen sal.
f Ende weet dit / hadde de Huysheere43
geweten / te wat tyde de Dief comen sou-
de / hy soude voorwaer gewaeckt hebben /
ende en hadde zijn huys niet laten door-
grauen.
Daerommе weest ghy oock bereyt / want44
ter ure die ghy niet en meynt / sal de Sone
des menschen comen.
g Wie is nu een ghetrouwe ende voor-45
sichtich Dienstknecht / die zijn Heere over
zijn huysghelin ghestelt heeft / om hen spij-
se te gheven ter beganner tijt.
Salich is die Dienstknecht / dien zijn46
Heere bevint also doende als hy coemt.
Voorwaer segghe ick v / hy sal hem over47
alle zijne goeden setten.
Maer indien de boose Dienstknecht48
in zijn hertte sept: Mijn Heere vertreckt
te comen:
Ende begint zijne mede Dienstknech-49
ten te slaen / ende te eten ende te drincken met
den dronckaerts:
So sal de Heere deses Dienstknechts co-50
men / ten daghe als hy hem niet en ver-
wacht / ende ter ure die hy niet en weet.
Ende sal hem in stucken houwen / ende51
zijn deel sal hy met de gheveynsde stellen.
h Daer sal weeninghe ende knersselinghe
der tanden wesen.

Dat xxv. Capittel.

1. Bij de gelijckenisse van de Maechden / 14.
en Talenten / 19. leert Jesus eenen yeghelijcken
zijn beroepinghe volgh / 31. Daer beschrijvende
het laetste oordeel / 34. vermaent hy eenen yege-
lijcken tot werchen der liefde.

Dan sal het Coninckrijcke der Hemе-1
len gelijck worden / thien Maech-
den / de welcke hare Lampen namen /
ende ghinghen den Bruydegom te ghe-
moete.
Ende de vijve waren voorsichtich / ende2
de andere vijve waren dwaes.
De dwaese namen hare Lampen / ende3
en namen gheen Olie met haer.
Maer de voorsichtighe namen hare4
Lampen / ende oock de olye in haer vatten.
Es doe de Bruydegom vertorfde te co-5
men / werden sy alle slayerich / ende sliepen.
Ende ter middernacht wert daer een6
gheroep [ghehoort:] Siet / de Bruydegom
comt / gaet uyt hem te ghemoete.
Doe stonden alle de Maechden op /7
ende verciereden hare Lampen.
Ende de dwaese seyden tot de voorsichti-8
ghe: Gheft ons van uwe Olye / want onse
Lampen gaen uyt.
Doe antwoorden de voorsichtige / seg-9
ghende: Ghenuins / op dat niet ons ende v
lieden en ontbreke: * Gaet liever tot de ver-
coopers / ende coopt voor v selven.
Als sy henen ghinghen te coopen / quam10
de Bruydegom: ende die bereyt waren /
ghinghen met hem in ter bruyloft / ende de
deure wert toorghesloten.
Daer na comen oock de andere Maech-11
den / segghende: Heere / Heere / doet ons
open.
Ende hy antwoorde / ende seyde: Voor-12
waer segghe ick v lieden / a ick en kenne
v niet.
b Daerom waeckt / want ghy en weet13
noch den dach noch de ure in de welcke de
Sone des menschen comen sal.
14 c Want het is ghelijck een menschе die
buyten lants reysende / riep zijne Dienst-
knechten / ende gaf hem zijn goet over.
15 Den eens gaf hy vijf b talenten: den an-
deren twee: den derden een: eenen yegh-
lijcken na zijn vaghen vermoghen / ende
reysde terstont buyten lants.
16 Doe ginck hy die vijf Talenten ontfan-
gen hadde / leyde die te wercke / ende c wan
ander vijf Talenten.
17 Desghelijcx hy die twee ontfangen had-
de / wan oock andere twee.
18 Maer hy die een ontfanghen hadde /
ginck henen / ende maeckte eenen cuyl inde
Aerde / ende verberch het geit zijns Heeren.
19 Ende na langhen tijt coemt de Heere
deser Dienstknechten / ende houdt reken-
schap met hen.
20 Ende die de vijf talenten ontfanghen
hadde / quam ende braeht noch ander vijf
Talenten / seyggende: Heere / vijf Talenten
hebt ghy my ghegheven / ende siet andere
vijve hebbe ick daer mede ghewonnen.
21 Doe seyde de Heere tot hem: Wel goede
ende ghetrouwe Dienstknecht / f ghy hebt
over weynich ghetrouwe gheweest / over
vele sal ick v setten: gaet in tot de vreuchde wes
Heeren.
22 Doe quam oock die de twee Talenten
ontfanghen hadde / ende seyde: Heere / ghy
hebt my twee Talenten overghegheven /
siet twee andere hebbe ick daer mede ghe-
wonnen.
23 Zijn Heere seyde tot hem: Wel goede
ende ghetrouwe Dienstknecht / over weyn-
nich hebt ghy getrouwe geweest / over vele
sal ick v setten / gaet in tot de vreuchde wes
Heeren.
24 Doe quam hy oock die dat een Talent
ontfanghen hadde / ende seyde: Heere / ick
kenne v dat ghy een hart man zijt / maeyen-
de dat ghy niet ghesaeyt en hebt / ende ver-
gaderende / daer ghy niet ghestroyt en
hebt:
25 Ende ick vreesende ghinck henen ende
verberchde v Talent inde aerde: Siet daer /
ghy hebt dat uwe is.
26 Doe antwoorde zijn Heere / ende seyde
tot hem / Ghy boose ende traghe knecht /
ghy wist dat ick maeye daer ic niet ghe-
saeyt en hebbe / ende vergadere daer ic niet
ghestroyt en hebbe.
27 Soo moest ghy dan mijn ghelt den
Wisselaers ghedaen hebben / ende ick co-
mende / hadde het mijne ontfanghen met
woecker.
28 Daerom neemt dat Talent van hem / en
gheeft het hem die thien Talenten heeft.
29 g Want een yeghelijck die daer heeft /
dien sal ghegheven worden / ende hy sal
overvloedich hebben: Ende wie niet en
heeft / van dien sal ock het ghene dat hy
heeft / weghenomen worden.
30 Es den onnutten Dienstknecht worpt
uyt inde wterste duysternisse / h daer sal
wesen weeninghe ende knersselinghe der
tanden.
31 i Ende als de Sone des menschen sal
comen in zijn heerlyckheyt / ende alle zijne
hey-

c Mar.13.34 Luce 19.12.
b Een Talent machte zijn ontrent seshan dert gouden croonen.
c Geteer / maeckte.
De getrouwe Dienstknecht.
f Mat.24.45 Luce 12.42
De ongetrouwe Dienstknecht.
g Mar.13.12 Mar.4.24. Luce 8.18 ende 9.26
h Mat.8.12 ende 13.42 ende 24.51. Luce 13.28 Wterste oordeel.
i Mat 16.27 ende 26.64 Mar.14.62 Luce 21.27 Act.1.11 1. Thess.4.16 2. Thess.1.10 Apoc.1.7

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

heylighe Engelen met hem/ dan sal hy sitten op den Throon zijnder heerlijckheyt.

32 Ende alle volcken sullen voor hem vergadert worden/ k ende hy salse van een ander scheyden/ gelijck de Herder de Schapen van de Bocken scheyt.

33 l Ende de Schapen sal hy te zijner rechterhant setten / ende de Bocken te zijnder slinckerhant.

34 Dan sal de Coninck seggen tot de gene die te zijner rechterhant zijn sullen: Coemt ghy gheseghende mijns Vaders / besit dat Coninckrijcke dat v bereyt is van den beginne der Werelt.

35 m Want ick ben hongherich gheweest/ ende ghy hebt my ghespijst: Ick ben dorstich gheweest/ ende ghy hebt my te drincken gegeue: n Ick was een vreemdelinck/ ende ghy hebt my gheherbergt:

36 Ick was naeckt/ende ghy hebt my bekleet: o Ick ben cranck gheweest/ ende ghy hebt my besocht : p Ick ben ghevangen geweest ende ghy zijt tot my gecomen.

37 Dan sullen hem de Rechtveerdige antwoorden/ende seggen: Heere/wanneer hebben wy v hongerich gesien/ende hebben v ghespijst : ofte dorstich / ende hebben v te drincken ghegheuen?

38 Ende wanneer hebben wy v een vreemdelinc gesien/ende hebben v geherbergt? of naeckt/ende hebben v bekleet?

39 Of wanneer hebben wy v cranck/of in de ghevanckenisse ghesien/ ende zijn tot v gecomen.

40 Ende de Coninck sal antwoorden/ende hen seggen: Voorwaer segge ick v lieden: q So wanneer ghy eenen van desen mijnen minsten Broederen ghedaen hebt/dat hebt ghy my ghedaen.

41 Dan sal hy oock seggen tot de ghene die ter slinckerhandt zijn sullen: r Gaet weech van my ghy vervloeckte / s in dat eewighe vier / dat bereyt is den Duyvel/ ende zijnen Enghelen/

42 Want ick den hongerich geweest/ende ghy en hebt my niet te eten ghegeuen: Ick lien dorstich gheweest / ende ghy en hebt my niet te drincken ghegheuen.

43 Ick was een vreemdelinck / ende ghy en hebt my niet geherbergt: Ick was naeckt / ende ghy en hebt my niet bekleet: Ick was cranck/ende inde gevanckenisse/ ende ghy en hebt my niet besocht.

44 Dan sullen sy oock hem antwoorden/ende seggen: Wanneer hebben wy v hongerich/of dorstich/ of een vreemdelinck / of naeckt / of cranck/ of inde ghevanckenisse ghesien/ende en hebben v niet gedient?

45 Dan sal hy haer antwoorden ende seggen: t Voorwaer segghe ick v lieden/ wat ghy een van desen minsten niet gedaen en hebt/dat en hebt ghy oock my niet gedaen.

46 u En desse sullen gaen inde eewige pijne ende de rechtveerdige in dat eewige leven.

Dat xxvj. Capittel.

4. De Joden houden raet om Jesum te doden / 7 de welcke entschuldight de vrouwe regen de murmureerders / 20. Eende met zijne Discipulen / 26. sadt hy het Auontmael in / 31. voorsent de toecommende ergherenisse / 26. van den Verraer / 47. ende verraden hunde van Iudas / 56. ende verlaten van alle zijne Discipulen / 59.

is genoechsaemlijck beschuldicht voor Caiphas/ 62. daer nae als hy hemselven hadde den Sone Gods gheseyt/ 63. wort hy gheoordeelt der doot weerdich/ende bespoghen/ende ghesla ghen/ 69. ende verloochent van Petro.

1 Ende het gheschiede / als Jesus alle desse woorden geeyndicht hadde/ seyde hy tot zijne Discipulen:

2 a Ghy weet dat na twee dagen Paeschen wort / ende de Sone des menschen sal overgheleuert worden/ om ghecruyst te worden.

3 b Doe vergaderden de Overpriesters ende Schriftgeleerden / ende de Ouderlingen des volcx inde Sale des Overpriesters/ die gheneemt wert Caiphas.

4 En hielden te samen raet/hoe sy Jesum met listen vanghen mochten ende doden/

5 f Maer sy seyden niet op den Feestdach/ op dat daer geen oproer en geschiede inden volcke.

6 c Doe nu Jesus in Bethania was/ten huyse Simonis des Melaetschen:

7 Quam tot hem een vrouwe met een d glas costelicker salue/ en heeftse wtgestort op zijn hooft/ daer hy ter Tafel satt.

8 Als de Discipulen dat sagen/ namen zijt onweerdelick/ende seyden: Waer toe dient dit verlies?

9 Want dese Salue mocht diere vercocht/ ende den armen gheghenen worden?

10 Ende Jesus dat bekennende / seyde tot hen: Waerom zijt ghylieden der vrouwen moeyelijck / want sy heeft een goet werck aen my ghewrocht.

11 e Want de arme hebt ghy altijts by v lieden/maer my en hebt ghy niet altijts.

12 Want dat sy dese Salue op mijn Lichaem ghegoten heeft/ dat heeft sy ghedaen om my te begrauen.

13 Voorwaer segghe ick v lieden: Waer dit Euangelium gepredickt sal worden in de gheele Werelt / daer sal men oock seggen tot haer gedachtenisse/ wat sy gedaē heeft.

14 f Doe ginck een vande twaelue/genaemt Judas Iscariothy tot de overpriesters/

15 Ende seyde : Wat wilt ghylieden my gheven / ende ick sal hem v overleveren? Ende sy setteden hem dertich silveren penninghen.

16 Ende van dier tijt aen socht hy gelegenheyt op dat hy hem overleveren mochte.

17 g Ende op den eersten dach v des soeten broots quamen de Discipulen tot Jesum/ende seyden hem: Waer wilt ghy dat wy v bereyden het Paescha te eten?

18 Ende hy seyde: Gaet heten inde Stadt tot sulck een f Man / ende segt hem : De f Meester spot: f Mijn tijt is nae by: by v h will ick mijn Paescha houden met mijne Discipulen.

19 Ende de Discipulen deden gelijck haer Jesus beuolen hadde/ende bereyden dat Paescha.

20 i Ende als het auont gheworden was/ sadt hy ter Tafel met de twaelue.

21 Ende als sy aten/ sende hy: Voorwaer segghe ick v lieden / k een van v sal my bereaden.

22 Ende sy seer droevich geworden zijnde / hebben een yeghelijck beginnen te seggen: Ben ick Heere?

23 Hy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

hy antwoorde / ende seyde: i Die zijn hant met my inde schotel ingedoopt heeft / die sal my verraden.
De Sone des menschen gaet ghelijck het van hem ghescheuen is : ende wee den menschē doo⁊ welcken de Sone des menschen verraden wo⁊t: het hadde dien menschē goet gheweest niet geboren te zyn.
Doe antwoorde Judas die hem verriet / ende seyde: Wen ick m Rabbi ? hy seyde tot hem: Ghy hebt het gheseyt.
n Ende als sy aten / nam Jesus het broot / ende als hy ghedanckt hadde / brack hyt / ende gaft synen Discipulen / ende seyde: Neemet / eet / dit is myn Lichaem.
Ende hy nam den Dyncksbeker / ende danckte / ende gaffen hen / ende seyde: Dynct alle daer wt.
Want o dit is myn bloet des Nieuwen Testaments / dat voo⁊ vele vergoten wo⁊t tot vergheuinghe der sonden.
Ende ick segge v lieden: Ick en sal van nu voo⁊t niet meer van dese vrucht des Wijnstocx dincken / tot op dien daeg / wanneer ick dat nieuwe dincken sal in mijer Coninckrijcke mijns Vaders.
p Ende als sy den Loffsanck ghesproken hadden / ghingen sy wt na den Olijf berch.
Doe seyde Jesus tot hen : Ghy sult alle aen my ghecrghert wo⁊den in dese nacht / want daer is ghescheuen : q Ick sal den yeder slaen / ende de Schapen der Kudden sullen verstroyt wo⁊den.
r ¶ Maer na dat ick sal opgestaen wesen / sal ick v voo⁊gaen na Galileam.
Ende Petrus antwoo⁊dende / seyde tot hem : s ¶ Want sy oock alle aen v gheergert wo⁊den / soo en sal ick nochtans nemmermeer gheergherт wo⁊den.
Jesus seyde tot hem: t Voo⁊waer ick seg ghe v / dat ghy in deser nacht / eer de Haen craeyt / my driemael versaken sult.
Petrus seyde tot hem : u Al waert dat ick met v steruen moeste / so en sal ick v niet versaken . Desgheliick seyden oock alle de Discipulen.
x Doe ginck Jesus met hen in een plaet se ghenaemt Gethsemane / ende seyde tot synen Discipulen: Sidt hier / tot dat ick gae / ende bidde daer.
Ende tot hem genomen hebbende Petrum / ende de twee sonen Zebedei / begonst hy droevich ende weemodich te wo⁊den.
Doe seyde hy tot hen : y ¶ Myn siele is bedroeft totter doot : blijft hier / ende waeckt met my.
Ende een weynich voo⁊ghegaen viel hy op sijn aengheslichte / biddende / ende seggende: z ¶ Myn Vader / m dient mogelijck is / laet desen Dyncksbeker van my gaen / a nochtans niet ghelijck ick wil / maer ghelijck gijp wilt.
Ende hy quam tot de Discipulen / ende vantse slapende / ende seyde tot Petrum / En cront ghylieden dan niet een ure met my walcken?
Waeckt ende bidt / op dat ghy niet in verseeckinghe en comt: b Want de Geest is ghewillich / maer het vleesch is cranck.
Wederom ginck hy andermael heen / ende badt / seggende: ¶ Myn Vader / indien het niet mogheliick en is dat dese Dyncksbeker van my gae / ten sy dat ick hem drincke / uwen wille gheschie.
Ende hy quam weder ende vantse wederom slapende: want haer ooghen waren bes waert.
Ende hy liet se / ende ginck wederom heen / ende badt ten derdemale / seggende de selue woo⁊den.
Doe quam Jesus tot synen Discipulen / ende seyde tot hen : Slaept nu / ende rustet / Siet / de ure is na by / dat de Sone des ¶ Menschen sal overgheleuert wo⁊den inde handen der sondaren.
Staet op / laet ons gaen / Siet / hy is na by die my verraedt.
c Ende als hy noch spraek / Siet daer / Judas een der twaelven / quam / ende met hem een groote schare met swaerden / ende stocken / van de Overpriesteren ende Oudersten des volcx.
Ende die hem verriet / hadde haer een teecken ghegheuen / ende gheseyt: Dien ick kussen sal / die ist / grijpt hem.
Eñ terstont comende tot Jesum / seyde hy: Weest gegroet d Rabbi / e eñ custe hem.
Ende Jesus seyde tot hem: Vrient / waer stum / hem toe zijt ghy hier ghecomen ? Doe quamen tusseñde / sy / ende sloeghen de handen aen Jesum / ende namen hem ghenanghen.
Ende siet / een vanden ghenen die met Jesu waren / reckte de handt wt / ende track zijn swaert wt / ende slaende den Dienstmaecht des Overpriesters / hieu hem zijn oo⁊e af.
Doe seyde hem Jesus: Keert v swaerdt in zijn plaetse: f want alle die het swaerdt nemen / vergaen met den swaerde.
Of meynt ghy / dat ick nu niet en can mijnen Vader bidden / ende hy sal my meer dan twaelf Legioenen Engheleu gheuen?
Hoe souden dan g de Schriften vervult wo⁊den [die daer segghen /] dat het alsoo gheschieden moet?
h Te dier uren spraek Jesus tot de scharen: Sijt lieden zijt wtgegaen gheliick tot eenen ¶ Moo⁊der / met swaerden ende stocken / om my te vanghen: daghelijcx sadt ick by v lieden / leerende inden Tempel / ende ghy en hebt my niet ghenanghen.
¶ Maer dit is al gheschiet / op dat de Schriften der Propheten souden vervult wo⁊den. i Doe verlieten hem alle de Discipulen ende vluchteden.
k Ende die Jesum ghenanghen hadden / brochten hem tot Caiphan den Overpriester: daer de Schriftgheleerde ende de Oudersten vergadert waren.
Ende Petrus volchde hem van verre / tot den Pallepse des Overpriesters : ende inghegaen wesende / sadt hy met de Dienaren / op dat hy het eynde saghe.
l Ende de Overpriesters / ende de Oudersten eñ de gheheele Raet / soghten valsch getuygenisse teghen Jesum / op dat sy hem doodeu mochten / ende en vonden niet.
Ende hoe wel daer veel valsche getuyghen toegecomen waren / so en vonden sy niet.
Ten laetsten quamen daer twee valsche getuygen / ende seyden : Dese heeft gheseyt: m Ick

Matt. 26.10 Joan. 12.2. Matt. 3.26
Luc. 22.48
Matt. 26.14
Matt. 26.23 Luc. 22.19 1. Cor. 11.23
Insettinge des Auondmaels.
Exod. 24.8 Hebr. 9.14
Luc. 22.16
Matt. 14.25 Luc. 22.18
Apostelen.
Joan. 16.32 Matt. 28.7 Marc. 14.28 Marc. 16.7
Matt. 28.10
Petrus.
Luc. 22.33
Joan. 13.37
Joan. 21.18
Joan. 13.31
Christus Passie.
Joan. 12.27 Joan. 18.1
Luc. 22.39 Joan. 18.1
Christus Discipule en Lichaem.
Marc. 14.32
Matt. 4.24
Matt. 9.36
Matt. 16.21
Matt. 17.22
Matt. 20.17
Matt. 26.45
Marc. 14.41
Luc. 22.46
Joan. 13.1
Matt. 26.36
Marc. 14.32
Luc. 22.39
Joan. 18.1
Matt. 26.39
Marc. 14.35
Luc. 22.41
Matt. 6.13
Joan. 17.11
Joan. 18.11
Matt. 26.42
Marc. 14.39
Luc. 22.42
Joan. 18.11
Matt. 26.43
Marc. 14.40
Luc. 22.45
Matt. 26.44
Marc. 14.41
Matt. 26.45
Marc. 14.41
Luc. 22.46
Matt. 26.46
Marc. 14.42
Joan. 14.31
Matt. 26.47
Marc. 14.43
Luc. 22.47
Joan. 18.3
Matt. 26.48
Marc. 14.44
Luc. 22.47
Joan. 18.3
Matt. 26.49
Marc. 14.45
Luc. 22.47
Joan. 18.3
Matt. 26.50
Luc. 22.48
Joan. 18.4
Matt. 26.51
Marc. 14.47
Luc. 22.49
Joan. 18.10
Matt. 26.52
Joan. 18.11
Matt. 26.53
Matt. 26.54
Matt. 26.55
Marc. 14.48
Luc. 22.52
Joan. 18.20
Matt. 26.56
Marc. 14.49
Luc. 22.53
Joan. 18.20
Matt. 26.57
Marc. 14.53
Luc. 22.54
Joan. 18.13
Matt. 26.58
Marc. 14.54
Luc. 22.54
Joan. 18.15
Matt. 26.59
Marc. 14.55
Marc. 15.1
Luc. 22.66
Matt. 26.60
Marc. 14.56
Matt. 26.61
Marc. 14.57
Joan. 2.19

Christus voor Caiphas.
Matt. 26.57
Marc. 14.53
Luc. 22.54
Joan. 18.13
Matt. 26.58
Marc. 14.54
Luc. 22.54
Joan. 18.15
Matt. 26.59
Marc. 14.55
Marc. 15.1
Luc. 22.66
Matt. 26.60
Marc. 14.56
Matt. 26.61
Marc. 14.57
Joan. 2.19

Petrus verloochent Christum.
Matt. 26.69
Marc. 14.66
Luc. 22.55
Joan. 18.16
Matt. 26.70
Marc. 14.68
Luc. 22.57
Joan. 18.17
Matt. 26.71
Marc. 14.69
Luc. 22.58
Joan. 18.25
Matt. 26.72
Marc. 14.70
Luc. 22.59
Joan. 18.26
Matt. 26.73
Marc. 14.70
Luc. 22.59
Joan. 18.26
Matt. 26.74
Marc. 14.71
Luc. 22.60
Joan. 18.27
Matt. 26.75
Marc. 14.72
Luc. 22.61
Joan. 18.27

Christus voor Pilatus.
Matt. 27.1
Marc. 15.1
Luc. 23.1
Joan. 18.28
Matt. 27.2
Marc. 15.1
Luc. 23.1
Joan. 18.28
Matt. 27.3
Matt. 27.4
Matt. 27.5
Matt. 27.6
Matt. 27.7
Matt. 27.8
Matt. 27.9
Matt. 27.10
Matt. 27.11
Marc. 15.2
Luc. 23.3
Joan. 18.33
Matt. 27.12
Marc. 15.3
Luc. 23.5
Joan. 18.33
Matt. 27.13
Marc. 15.4
Luc. 23.6
Joan. 18.34
Matt. 27.14
Marc. 15.5
Luc. 23.9
Joan. 18.36
Matt. 27.15
Marc. 15.6
Luc. 23.13
Joan. 18.38
Matt. 27.16
Marc. 15.7
Luc. 23.18
Joan. 18.39
Matt. 27.17
Marc. 15.8
Luc. 23.18
Joan. 18.40
Matt. 27.18
Marc. 15.9
Luc. 23.20
Joan. 19.1
Matt. 27.19
Marc. 15.10
Luc. 23.22
Joan. 19.4
Matt. 27.20
Marc. 15.11
Luc. 23.23
Joan. 19.6
Matt. 27.21
Marc. 15.12
Luc. 23.24
Joan. 19.7
Matt. 27.22
Marc. 15.13
Luc. 23.25
Joan. 19.8
Matt. 27.23
Marc. 15.14
Luc. 23.26
Joan. 19.9
Matt. 27.24
Marc. 15.15
Luc. 23.27
Joan. 19.10
Matt. 27.25
Marc. 15.16
Luc. 23.28
Joan. 19.11
Matt. 27.26
Marc. 15.17
Luc. 23.29
Joan. 19.12
Matt. 27.27
Marc. 15.18
Luc. 23.30
Joan. 19.13
Matt. 27.28
Marc. 15.19
Luc. 23.31
Joan. 19.14
Matt. 27.29
Marc. 15.20
Luc. 23.32
Joan. 19.15
Matt. 27.30
Marc. 15.21
Luc. 23.33
Joan. 19.16
Matt. 27.31
Marc. 15.22
Luc. 23.34
Joan. 19.17
Matt. 27.32
Marc. 15.23
Luc. 23.35
Joan. 19.18
Matt. 27.33
Marc. 15.24
Luc. 23.36
Joan. 19.19
Matt. 27.34
Marc. 15.25
Luc. 23.37
Joan. 19.20
Matt. 27.35
Marc. 15.26
Luc. 23.38
Joan. 19.21
Matt. 27.36
Marc. 15.27
Luc. 23.39
Joan. 19.22
Matt. 27.37
Marc. 15.28
Luc. 23.40
Joan. 19.23
Matt. 27.38
Marc. 15.29
Luc. 23.41
Joan. 19.24
Matt. 27.39
Marc. 15.30
Luc. 23.42
Joan. 19.25
Matt. 27.40
Marc. 15.31
Luc. 23.43
Joan. 19.26
Matt. 27.41
Marc. 15.32
Luc. 23.44
Joan. 19.27
Matt. 27.42
Marc. 15.33
Luc. 23.45
Joan. 19.28
Matt. 27.43
Marc. 15.34
Luc. 23.46
Joan. 19.29
Matt. 27.44
Marc. 15.35
Luc. 23.47
Joan. 19.30
Matt. 27.45
Marc. 15.36
Luc. 23.48
Joan. 19.31
Matt. 27.46
Marc. 15.37
Luc. 23.49
Joan. 19.32
Matt. 27.47
Marc. 15.38
Luc. 23.50
Joan. 19.33
Matt. 27.48
Marc. 15.39
Luc. 23.51
Joan. 19.34
Matt. 27.49
Marc. 15.40
Luc. 23.52
Joan. 19.35
Matt. 27.50
Marc. 15.41
Luc. 23.53
Joan. 19.36
Matt. 27.51
Marc. 15.42
Luc. 23.54
Joan. 19.37
Matt. 27.52
Marc. 15.43
Luc. 23.55
Joan. 19.38
Matt. 27.53
Marc. 15.44
Luc. 23.56
Joan. 19.39
Matt. 27.54
Marc. 15.45
Luc. 24.1
Joan. 19.40
Matt. 27.55
Marc. 15.46
Luc. 24.2
Joan. 19.41
Matt. 27.56
Marc. 15.47
Luc. 24.3
Joan. 19.42
Matt. 27.57
Marc. 16.1
Luc. 24.4
Joan. 20.1
Matt. 27.58
Marc. 16.2
Luc. 24.5
Joan. 20.2
Matt. 27.59
Marc. 16.3
Luc. 24.6
Joan. 20.3
Matt. 27.60
Marc. 16.4
Luc. 24.7
Joan. 20.4
Matt. 27.61
Marc. 16.5
Luc. 24.8
Joan. 20.5
Matt. 27.62
Marc. 16.6
Luc. 24.9
Joan. 20.6
Matt. 27.63
Marc. 16.7
Luc. 24.10
Joan. 20.7
Matt. 27.64
Marc. 16.8
Luc. 24.11
Joan. 20.8
Matt. 27.65
Marc. 16.9
Luc. 24.12
Joan. 20.9
Matt. 27.66
Marc. 16.10
Luc. 24.13
Joan. 20.10
Matt. 28.1
Marc. 16.11
Luc. 24.14
Joan. 20.11
Matt. 28.2
Marc. 16.12
Luc. 24.15
Joan. 20.12
Matt. 28.3
Marc. 16.13
Luc. 24.16
Joan. 20.13
Matt. 28.4
Marc. 16.14
Luc. 24.17
Joan. 20.14
Matt. 28.5
Marc. 16.15
Luc. 24.18
Joan. 20.15
Matt. 28.6
Marc. 16.16
Luc. 24.19
Joan. 20.16
Matt. 28.7
Marc. 16.17
Luc. 24.20
Joan. 20.17
Matt. 28.8
Marc. 16.18
Luc. 24.21
Joan. 20.18
Matt. 28.9
Marc. 16.19
Luc. 24.22
Joan. 20.19
Matt. 28.10
Marc. 16.20
Luc. 24.23
Joan. 20.20
Matt. 28.11
Luc. 24.24
Joan. 20.21
Matt. 28.12
Luc. 24.25
Joan. 20.22
Matt. 28.13
Luc. 24.26
Joan. 20.23
Matt. 28.14
Luc. 24.27
Joan. 20.24
Matt. 28.15
Luc. 24.28
Joan. 20.25
Matt. 28.16
Luc. 24.29
Joan. 20.26
Matt. 28.17
Luc. 24.30
Joan. 20.27
Matt. 28.18
Luc. 24.31
Joan. 20.28
Matt. 28.19
Luc. 24.32
Joan. 20.29
Matt. 28.20
Luc. 24.33
Joan. 20.30
Luc. 24.34
Joan. 20.31
Luc. 24.35
Joan. 21.1
Luc. 24.36
Joan. 21.2
Luc. 24.37
Joan. 21.3
Luc. 24.38
Joan. 21.4
Luc. 24.39
Joan. 21.5
Luc. 24.40
Joan. 21.6
Luc. 24.41
Joan. 21.7
Luc. 24.42
Joan. 21.8
Luc. 24.43
Joan. 21.9
Luc. 24.44
Joan. 21.10
Luc. 24.45
Joan. 21.11
Luc. 24.46
Joan. 21.12
Luc. 24.47
Joan. 21.13
Luc. 24.48
Joan. 21.14
Luc. 24.49
Joan. 21.15
Luc. 24.50
Joan. 21.16
Luc. 24.51
Joan. 21.17
Luc. 24.52
Joan. 21.18
Luc. 24.53
Joan. 21.19
Joan. 21.20
Joan. 21.21
Joan. 21.22
Joan. 21.23
Joan. 21.24
Joan. 21.25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

m Joan.2. 19 m Ick can den Tempel Gods afbreken ende in drie daghen den selven optimmereren.

n Mar.14.59 o Oste/wat. n Ende de Overpriesters opstaende/ seyde tot hem: Antwoordt ghy niet? o Waerom betuyghen dese teghen v?

Besweren. Ende Jesus swoech stille. Ende de Overpriester antwoordende / seyde tot hem: Ick besweere v by den leuendighen God/dat ghy ons segget/of ghy zijt Chzistus de Sone Gods?

Chzistus betuycht dat hy Chzistus is. p Mat.16.27 ende 24.30 ende 25.31 marc.14.66 luce 22.69 Act.7.11 1. Thess.4.16. 2. Thess.1.10 Apoc.1.7 Dan.7.9. q Leui.24.16 Hy wort besproghen. r Esai.50.6. s Joan.19.2 Job.16.10 t Luce 22.64 u mac.14.66 luce 22.55. Joan.18.16 x Of/Duchterken. Petrus verloochent Chzistum.

Jesus seyde tot hem: Ghy hebt het ghesept: p Doch segghe ick v lieden / dan sult ghy den Sone des menschen sien / sittende ter rechter handt der cracht [Gods/] ende comende op de Wolcken des Hemels.

Doe scheurde de Overpriester zijn cleederen/seggende: Hy heeft ghelastert/ wat behoeuen wy meer ghetuyghen? Siet nu hebt ghy zijne lasterynge gehoort.

Wat dunckt v? Doe antwoorden sy ende seyden: q Hy is de doot schuldich.

r Doen spoghen sy in zijn aengelicht/ende sloeghen hem met buysten.

s Andere sloegen hem in zijn aengelicht/ seggende: t Prophteert ons Chziste/wie ist die v ghesla ghen heeft?

u Ende Petrus sadt buyten inde Sale/ende een x Dienstmaechdeken quam tot hem/ende seyde: Ende ghy waert oock met den Jesu van Galilea.

Ende hy verlaeckte voor hen allen: Ick en weet niet wat ghy segt.

Ende hy versaeckte wederom met eeden / seggende: Ick en kenne den menschen niet.

Ende een weynich tijts daer nae / quamen de ghene die daer teghenwoordich waren/ende seyden tot Petrum: Voorwaer ghy zijt oock mede van dien/want v spraeke maeckt v openbaer.

Doe begonst hy te vermoecken/ ende te swceren: Ick en kenne den menschen niet.

Ende terstont craeyde de Haen: Ende Petrus wert gedachtich des woorts Jesu/ die tot hem ghesept hadde: y Eer de Haen craeyen sal/ sult ghy my dzemael versaken. Ende ghinck ut/ ende weende bitterlyck.

y Mat.26.33 marc.14.30 luce 22.61 Joan.13.38

Dat vij. Capittel.

1. Ma dat Chzistus ten anderen mael voor den Raet ghetuyeest hadde/ 3. Judas berout ende verhangt hem/ 6. wiens uytdergheghenen ghelt gegeuen wort tot een begraefplaetse der vreemdelingen/ 19. daer na wert Pilatus vermaent van zijn Huysvrouwe/dat hy met Chzisto niet en soude te doen hebben/20. hy verlost Barrabam/ 22. ende met aller bewillinghe/ 25. Jesum die beschuldicht/ bespot/ ghegheesselt/ ende met doornen ghecroont was/ verdoemt hy/ 35. om ghecruyst te worden/ 38. met twee moorders/ 45. ende in de doot Jesu gheschiede veel miraculen/ 57. Ten laetsten wort zijn lichaem heerlyck begraven van Joseph/62. ende het graf bewaert.

Mat.27.1 luce 23.1 ende 23.2 Joan.8.28 Psalm.2.3

Ander A Als de morghenstont ghecommen was/ so hebben alle de Overpriesters ende Ouderlinghen des volcx/ raet gehouden teghen Jesum/ om hem te dooden,

2 Ende leyden hem heen ghebonden/ Chzistus ende gauen hem over b Pontio Pilato den Stadthouder.

3 Als Judas die hem verraden hadde/ ghesach dat hy verdoemt was / berouder hem / ende heeft de dertich silueren penninghen den Overpriesteren ende den Ouderlinghen wedergheb racht/

4 Seggende: Ick hebbe gesondicht/verradende dat onnoosel bloet. Maer sy seyden: Wat gaet ons dat aen? daer sult ghy toesien.

5 Ende na dat hy de silueren penninghen ghewozpen hadde in den Tempel / ghinck hy van daer/ende c ginck henen / ende verwozchde [hemseluen.]

6 Ende de Overpriesters namen die silueren penninghen/ende seyden: Wet en is niet geoorloft dese penningen in de Godskiste te leyghen / dewijle het een loon des Bloets is.

7 Ende eenen raet ghehouden hebbende / cochten sy daer mede den Potbackers Acker / tot der vreemdelinghen begrauinghe.

8 Daerom weert dien Acker ghenaemt d Acker des bloets/ tot op desen dach.

9 Doe wert vervult dat daer ghesept was / door den Prophet Jeremiam/ seggende: e Ende sy hebben ghenomen dry silueren penninghen/ f daer de verachte mede ghecocht was / dien sy cochten van den kinderē Israel/

10 Ende sy hebbense ghegheuen voor den Potbackers Acker / ghelyck my de Heere beuolen hadde.

11 g Ende Jesus stont voor den Stadthouder / ende de Stadthouder vraechde hem/ seggende: Zijt ghy de Coninck der Joden? Jesus seyde hem: Ghy segt het.

12 Ende beschuldicht zijnde van de Overpriesters ende Ouderlinghen/en antwoorde niet.

13 Doe seyde Pilatus tot hem: Hoort ghy niet / hoe veel ghetuyghenissen sy teghen v ghenghen?

14 h Maer hy en antwoorde hem niet op eenich woort: so dat de Stadthouder seer verwondert wert.

15 i Ende op de Hoochtijt was de Stadthouder ghewoon/den volcke eenen ghenaghen toe te laten/dien sy wilden.

16 k Ende hy hadde doe eenen welbekenden ghenaghen/genaemt Barrabas.

17 Daerom als sy vergadert waren/seyde Pilatus tot hen: Welcke wilt ghy dat ick v bij late? Barrabam/ of Jesum/die ghenaemt is Chzistus?

18 Want hy wiste dat sy hem door nijdicheyt overgeleuert hadden.

19 Ende als hy op den Richterstoel sadt/so heeft tot hem zijn Huysvrouwe ghesonden/ seggende: Hebt niet te doen met desen Rechtueerdighen: Want ick hebbe heden inden droom vele geleden.

20 l Maer de Overpriesters ende Ouderlingen hebbē de schaer in onderwesen/dat sy Barrabam begheerden sonden/ ende Jesum dooden.

21 Ende de Stadthouder antwoorde ende seyde tot hen: Welcken wilt ghy van desen twee/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

desen tweem dat ick b wy late ? Ende sy
seyden: Barrabam.
Pilatus seyde tot hen: wat sal ick dan 22
doe met Jesu/die genaemt wort Christus?
sy seyden alle tot hen: Laet hem crupcigē.
Doe seyde de Stadthouder: Wat heeft 23
hy dan quaets gedaen ? Ende sy riepen te
meer/ seggende: Laet hem crupcighen.
Als nu Pilatus sach/ dat hy niet en vor- 24
derde maer dat daer meerder onroer wert/
heeft hy water genomen/ ende sijn handen
voor het volck gewasschen/ seggende: Ick
ben ontschuldich van den Bloede deses
Rechtveerdighen: Siet ghylieden toe.
Ende het gantsche volck antwoorde/ 25
seggende: Sijn bloet sy op ons/ ende op
onse kinderen.
Doe heeft hy haer Barrabam vrij gela- 26
ten/ ende Jesum gegeesselt hebbende/ lever-
de hem over/ op dat hy gecruycight werde.
p Doe namen de kriechsknechten des 27
Stadthouders / Jesum in het Richthuys/
ende vergaderden by hem de gantsche
Bende.
Ende hem ontkleet hebbende/ deden sy 28
hem eenen purpuren mantel aen.
Ende settenden op sijn hooft een Croo-
ne / die sy van Doornen ghenlochten had-
den/ ende eenen Rietstock in sijn rechter
hant: ende boghen hare knyen voor hem/
ende bespotteden hem/ seggende: Weest
ghegroet Coninck der Joden.
Ende op hem ghespoghen hebbende/ 30
namen sy eenen Rietstock / ende sloeghen
op sijn hooft.
Ende doen sy hem bespot hadden / hek- 31
den sy hem den mantel wtghetoghen/ ende
deden hem sijne cleederen aen/ ende leyden
hem henen om te crupcen.
p Ende wtgaende/ vonden sy eenen man 32
van Cyrenen / ghenaemt Simon: Desen
dwongen sy/ dat hy sijn Cruyce droeghe.
q Ende als sy quamen inde plaetse ghe- 33
naemt Golgatha / dat is ghesept / Hooft-
stedeplaetse.
Gaven sy hem te drincken / Edick met 34
Galle ghemengt: ende als hijt ghesmaeckt
hadde/ en wilde hijt niet drincken.
r Als sy hem ghecruyst hadden/ deylden 35
sy sijne cleederen / het Lot worpende: op
dat vervult worde/ dat ghesproken is door
den Prophect / segghende:] s Sy hebben
mijne cleederen onder hen ghedeylt / en-
de hebben het Lot op mijne cleedinghe
ghesworpen.
Ende sy bewaerden hem daer sittende. 36
t Ende setten den sijn beschuldinghe bo- 37
ven sijn hooft geschreven: DESE IS
IESVS / DE CONINCK
DER IODEN.
u Der werden daer ock twee Moor- 38
denaers met hem ghecruyst: De een ter
rechter/ ende de ander ter slincker zyde.
x Ende die daer voorby ginghen/ laster- 39
den hem/ schuddende hare hoofden.
Ende seggende: y Ghy die den Tempel 40
afbreeckt / ende in drie daghen opverbert/
helpt v selven. Is ghy Gods Sone/ soo
coemt af vanden Cruyce.
Desghelycx bespotteden hem ock de 41
Overpriesters met den Schriftgheleerde/
ende Ouderlinghen / ende Phariseen/ seg-
ghende:
Hy heeft andere gheholpen / hy en can 42
hy hem selve niet helpen? Is hy de Conine
Israels/ so laet hem nu vanden Cruyce af-
comen/ ende wy sullen hem gheloouen.
Hy heeft op Godt betrout: dat hy hem 43
nu verlosse/ indien hy a hem aengenaem is:
want hy heeft ghesept: Ick ben Godts
Sone.
Dat selve verweten hem ock des Moor- 44
denaers die met hem ghecruyst waren.
b Ende van der sester uren wert daer 45
duysternisse over de gheheele Aerde / tot
der negenster ure toe.
Eñ omtrent der negenster ure/ c riep Je- 46
sus met luyder stemme/ seggende: Eli/ Eli
Lamasabachtani/ dat is/ Mijn God/ mijn
God/ waerom hebt ghy mij verlaten?
Ende sommighe van die daer teghen- 47
woordich waren / dat ghehoort hebbende/
seyden: Dese roept Eliam.
d Ende terstont liep daer een van hen/ 48
enam een spongie/ die vulde hy met edick:
ende stackse op eenen Rietstock/ ende gaf
hem te dincken.
De ander seyden: Houdt op/ laet ons 49
sien oft Elias hem sal comen verlossen.
Eñ Jesus wederom met luyder stem- 50
me roepende/ gaf den Gheest.
f Ende siet/ g de voorhanck des Tem- 51
pels scheurde in tween/ van boven tot be-
neden: ende de Aerde beefde/ ende de steen-
rootzen cloven.
Ende de graven werden geopent/ ende 52
veel lichamen der heyligher die ghesla-
pen hadden/ stonden op:
Eñ ginghen wt de graven na sijne ver- 53
rijsenisse/ eñ quamen in de heylige Stadt/
ende werden van veler ghesien.
h De Hooftman over hondert / ende 54
die met hem Jesum bewaerden/ siende de
Aertbeuinge/ ende wat daer geschiet was/
vreesden sy seer / segghende: Waerachtich
dese was Gods Sone.
i Daer waren ock veel vrouwen k van 55
verre aensiende die Jesum gheuolcht wa-
ren van Galilea/ l hem dienende.
Onder welcke was] Maria Magda- 56
lena/ eñ Maria de moeder Jacobi eñ Jo-
ses/ ende de moeder der kinderen Zebedei.
m Ende als het auont gewoorden was/ 57
quam een rijck man van Arimathea / met
name Joseph/ die ock Jesus discipel was.
Dese quam tot Pilatum/ ende begeerde 58
het lichaem Jesu. Doe beual Pilatus dat
men hem dat lichaem gheuen soude.
Ende Joseph nam het lichaem / ende 59
wandt dat in een suyuer syn linwaet.
n Ende leyde het in sijn nieuwe graf/ 60
dat hy weghehouwen hadde in een steen-
rotze/ ende eenen grooten steen aen de
deure des Grafs gheweltelt hebbende/
ginck hy henen.
] Maria] Magdalena / ende de andere 61
Maria waren daer sittende teghen over
het graf.
Eñ des anderen daechs/ die daer is na 63
den dach der voorbereydinghe [des Sab-
baths/] quamen de Overpriesters ende de
Phariseen te samen tot Pilatum.

63 Seggen-

Liden Christi. Joseph begraeft Christum. Het eynde der Godlijcker miraculen. Die vrouwe die Christo ghedient hebben.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Segghende: Heere/ wy zijn indachtich/ 63
dat dese verleyder noch leuende gesproken
heeft: a Ick sal nae drie daghen wederom
opstaen.

Daerom beuelt dat het graf bewaert 64
worde / tot den derden dach: op dat zijne
Discipulen niet misschien en comen in der
nacht / ende stelen hem / ende segghen tot
den volcke: Hy is opghestaen vande doo-
den: Ende de laetste dwalinghe sal erger
zijn dan de eerste.

Ende Pilatus seyde tot hen: Ghy hebt 65
wachte/ gaet henen ende bewaert hem ge-
lijck ghy weet.

Doe gingen sy/ ende bewaerdē het graf/ 66
verseghelende den steen metter wacht.

a ſMat. 16.23
ende 17.23
ende 20.19
ſMarc. 8.31
ende 9.31
ende 10.34
Luce 9.22
ende 18.33.
ende 24.6.
Het graf
Christi wort
van den
Ioodsch-
knechten be-
waert.

Dat xxviij. Capittel.

1. De opstandinghe Christi wort den vrouwen vercondicht. 9. den welcken hy hemselven open-baert/ 11. Ende de Wachters dese dinghen boot-schappende/ 12. worden met ghelt verualscht/ 18. Daer na Jesus zijn Discipulen sendende over de werelt om te predicken ende doopen/ 20. beloeft hen zijn ewighe hulpe.

Den vrou-
wen gaen
het graf be-
sien.

a ſMat. 16.1
Luce 24.1
Joan. 20.1
b Ofte/ daer
was ghesepul-
tre etc.

IN het laetste des Sabbaths/ als der eerste [dach] der weke begonste te lichten/ quam ſMaria ſMagdalena/ ende de ander ſMaria/ om het graf te besien.

Ende sier / daer gheschiede een groote 2
Aerdtbeuinghe: Want de Enghel des Heeren daelde neder van den Hemel/ ende quam toe/ ende wentelde den steen vander deure / ende satt daer op.

Een Engel
boodschapt
de opstan-
dinghe
Christi.

a ſMarc. 16.6
Luce 24.4
b ſMat. 16.21
ende 17.23.
ende 20.19.
ſMarc. 8.31
ende 9.31
ende 10.34
Luce 9.22
ende 18.33
ende 24.6

Esi zijn geda ente was gelijc een blixem/ 3
ende zijn cleedinge wit/ ghelijck de sneeu.

Ende door vreese van hem / zijn de 4
Wachters verschrickt ghewordē: ende werden als doode.

ſMaer de Enghel antwoordē ende sey- 5
de tot de vrouwen: En vreest v lieden niet/ want ick weet dat c ghy Jesum den ghe-cruysten soeckt:

Hy en is hier niet/ want hy is opgestaen/ 6
d gelijck hy ghesept heeft: Coemt hier/ siet de plaetse daer de Heere gheleghen heeft.

Ende gaet haestelijck / ende segt zijnen 7
Discipulen/ dat hy vanden dooden opghe-staen is: ende siet/ hy gaet voor v in Gali-leam/ daer sult ghy hem sien. Siet/ ick hebt v lieden ghesept.

8 e Esi sy gingen haestelijck van den gra-
ue met vreese ende groter blyschap/ en liefen
pen ende boodschapten zijnen Discipulen.

9 Ende als sy ginghen om zijnen Disci-
pulen te boodschapen/ sier/ Jesus is haer te
ghemoete gecomen/ seggende: Weest ghe-
groet: ende sy zijn toegecomen/ ende hebben
zijne voeten ghehouden / ende vielen voor
hem neder.

10 Doe seyde Jesus tot haer: Weest niet/
gaet henen / ende boodschapper mijnen
Broederen/ dat sy in Galileam gaen/ f daer
sullen sy my sien.

11 Als sy nu ghegaen waren/ sier/ sommi-
ghe vande wachters quamen in de Stadt/
ende boodschapten den Overpriesteren al
dat daer gheschiet was.

12 Doe vergaderden sy met de Oudersin-
ghen: ende raet ghehouden hebbende / ga-
uen sy de Krijchs knechten gelts ghenoech/

13 Segghende: Segt dat zijne Discipulen
zijn des nachts ghecomen / ende hebben
hem ghestolen dewijle ghy sliept.

14 Ende indien dat verhoort wort by den
Stadthouder/ wy sullen hem wijs maken/
ende v lieden sonder sorghe maken.

15 Ende sy het ghelt ghenomen hebbende/
deden ghelijck sy ghelert waren. Ende dit
woort is verbreyt by den Joden / tot den
dach van heden.

16 Ende de elf Discipulen ghinghen na
Galileam/ op den Berch g daer Jesus hen
bevolen hadde.

17 Ende als sy hem saghen / vielen sy voor
hem neder/ ende sommighe twijfelden.

18 Ende Jesus by hen comende spraek
met hen / segghende: h ſMy is ghegheven
alle macht in Hemel ende op Aerden.

19 i Daerom gaet/ k ende leert allen / vol-
ken: hen doopende inden Naem des Va-
ders/ ende des Soons/ ende des heyligen
Gheests/ henleerende onderhouden/ al wat
ick bevolen hebbe . Ende siet/ m ick ben
met v alle de daghen / tot de volmaecktheyt
der werelt.

Dat rerste Capittel.

1. Joannes predikende en doopende inde woe-stijne 7. geeft getuygenisse van Jesu/ 9. ende doopt hem/ 12. daer na Jesus versocht vanden Sathan 14. vercondicht het Euangelium in Galilea/ 16. roept tot hem de Visschers/ 23. genesen de beseten 29. ende de swaeghermoeder Petri/ 32. endemeer andere/ 40. ende reynight den Melaetsschen.

Joannes de
Doopet.

a ſMala. 3.1
ſMat. 11.10
Luce 7.27.
b Grie. Engel

HEt begin des Euangelij Jesu 1
Christi des Soons Godts.

Ghelijck ghescreuen is in de 2
Propheten: a Siet ick sende mijn
Bode voor v aengelichte/ die uwen weg bereyden sal voor v/

3 c De stemme des ghenen die daer roept
inde Woestijne / [is:] Bereet den weg
des Heeren/ maeckt zijne paden rechte.

4 d Joannes was inde Woestijne Doo-
pende / ende predikende den Doop der be-
keeringhe/ tot vergheuinghe der sonden.

5 e Ende daer gingen vr tot hem ghelijck
Jodenlant/ ende die van Jerusalem/ ende
werden alle van hem ghedoopt inden Jor-
daen/ belijdende haer sonden.

6 f Ende Joannes was bekleet met Ka-
mels haycren / ende hadde eenen Ledderen
Gordel/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

godel onnne zijne lenden: ghelijck ait Spijnehanen ende wilde honich.

b Ende predickte/seggende: Daer coemt 7 een naemp / die stercker is dan ick/ wiens schoenriemen ick niet weerdich en ben / nederbuyghende te ontbinden.

c Ick hebbe b wel ghedoopt met water: 8 maer hy sal b doopen met den Heyligen Gheest.

Ende het gheschiede in die daghen / dat 9 Jesus van Nazareth quam uyt Galilea/ ende werd van Joanne ghedoopt in den Jordaen.

d Ende terstont als hy op quam van den 10 water/ sach hy de Hemelen opengaen / ende den Gheest gelijck een Duyve neder comen op hem.

e Ende daer gheschiede een stemme uyt 11 de Hemelen/ seggende: Ghy zijt mijn wel lieve Soone/ in den welcken ick mijn welbehagen ghenomen hebbe.

f Ende terstont dreef hem de Gheest uyt 12 in de Woestijne.

Ende hy was daer in de Woestijne veer- 13 tich daghen beproeft van den Sathan: ende was oock by de wilde Beesten / ende de Engelen dienden hem.

g Ende nae dat Joannes overgheleverd 14 was / quam Jesus in Galileam/ predikende het Euangelium des Conincrijcks Godts/

Ende seggende: De tijt is vervult/ende 15 het Conincrijcke Godts is nae hy gheschien. h Beteert ij/ en gelooft den Euangelio.

i Ende wandelende hy de Galileesche 16 Zee/ sach hy Simonem/ ende Andream zijnen broeder/ haer set in de Zee werpende/ (want sy waren Visschers.)

Ende Jesus seyde tot hen: Coemt nae 17 mij/ende ick sal k maecken r Visschers der menschen te worden.

l Ende terstont verlatende hare Netten/ 18 volchden sy hem.

t Ende van daer een weynich voorghe- 19 gaen [wesende/] sach hy Jacobum den sone Zebedei / ende Joannem zijnen broeder ook in't schipken hare Netten vermaken.

Ende hy riepse terstont: Ende sy verla- 20 tende haren Vader Zebedeum in het schip ken met den Huerlingen/volchden hem na.

u Ende sy ginghen te Capernaum/ ende 21 terstont op de Sabbathen ghinck Jesus in de x Vergaderinge/ende leerde.

y Ende sy verschrickten over zijne leere: 22 want hy leerde als macht hebbende / ende niet als de Schrifgheleerden.

z Ende daer was in hare Vergaderinge 23 een menschе met eenen onreynen Gheest/ de welcke uyt riep/

Seggende: Ey a wat hebt ghy met ons 24 te doen / Jesu van Nazareth? Zijt ghy ghecomen om ons te verderven? Ick weet wie ghy zijt/ [namelijck/] de Heylige Godts.

Ende Jesus strafte hem / seggende: 25 Swijght stille/ende gaet uyt van hem.

Ende de onreyne Gheest hem schenende 26 de / ende roepende met luyder stemmen/ ginck uyt van hem.

Ende sy verschrickten hen alle / soo dat sy 27 malcanderen vraechden / seggende: Wat is dit? Wat nieuwe leere is dese / dat hy oock met macht den onreynen Gheesten ghebiet/ende zijn hem ghehoorsaem?

28 Ende zijn ghercuchte ghinck terstont uyt in dat gheheele omliggende Landt van Galilea.

29 b Ende van stonden aen ginghen sy uyt de Vergaderinge/ende quamen in het huys Simonis / ende Andree / met Jacobo ende Joanne.

30 Ende Simonis wijfs moeder lach met de coortsen: ende sy seyden hem terstont van haer.

31 Ende tot haer gaende / ende vattende haer hant/heeft hyse opgheheven/ ende de coortse heeft haer terstont verlaten: ende sy diende hen.

32 c Des auonts als de Sonne onder was/ brachten sy tot hem alle crancken / ende die van den Duyvel gequelt warren.

33 Ende de gheheele Stadt was vergadert voor de deure.

34 Ende hy genaesser vele/die van menigerley sieckte cranck warren: ende dreef veel Duyvelen uyt/ende en liet de Duyvelen niet spreken / d dat sy hem kenden.

35 e Des smorghens noch seer vroech stont Jesus op / ende ghinck uyt / ende hy ghinck henen nae een woeste plaetse/ ende badt aldaer.

36 Ende Simon/ende die met hem waren/ volchden hem na.

37 Ende als sy hem vonden / seyden sy tot hem: Sy soecken d alle.

38 Ende hy seyde tot hen: Laet ons in de naeste plecken gaen / op dat ick daer oock predike/ f want daer toe ben ick uytgegaen.

39 Ende hy predickte in hare Vergaderinghe in gheheel Galilea / ende dreef de Duyvelen uyt.

40 g Ende daer quam een ſMelaetsch mensche tot hem/ biddende hem/ende knielende voor hem/ ende seggende: So ghy wilt/ ghy condt my reynighen.

41 Jesus beroert zijnde met barmhertichheyt/ stack zijne hant uyt/raeckte hem/ ende seyde hem: Ick wil/wort ghereynicht.

42 Ende als hy dat ghesproken hadde / terstont ginck de melaetscheyt van hem wech/ ende hy wert ghereynicht.

43 Ende als hy hem ghedreycht hadde/ sant hy hem terstont uyt/

44 Seggende: Siet toe dat ghy dit niemant en seggen: maer gaet henen/ ende verthoont h den Priester / ende offert voor uwe reyninghe / het gene h dat ſMoses beuolen heeft/ hen tot een ghetuyghenisse.

45 ſMaer als hy wtghegaen was/ begonste hy vele dinghen te openbaren / ende dat woort te verbreyden: so dat Jesus niet meer ot mochte openbaerlijck inde Stadt comen / maer was buyten inde woeste plaetsen: ende sy quamen tot hem van allen enden.

Dat ij. Capittel:

3. De siechtlieche wort genesen te Capernaum/ 14. Matheus wordt ghеroepen van Jesu/ 18. die de zijne ontschuldicht / aengaende het vasten/ 23. ende den Sabbath.

1 Ende na sonnighe dagen quam hy a matth.9.1 wederom in Capernaum/ esi het wert luce.5.17 gehoort dat hy in een huys was.

Ende

Mieuwe leere.

b ſMatt.8.14 luce.4.38

Petri schoonmoeder wordt ghesont.

Vele worden geheelt. c ſMat.8.16 luce.4.40

Christus was den Duyvelen bekent. d Gste/want e Luce.4.42

Ghebedt.

Predickt in de Vergaderinghe. f Esai.61.1 luce.4.18

De melaetsche wordt gesuyvert. g ſMat.8.2 luce.5.12.

h leuit.13.2 ende.14.1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eñ terstont vergaderden vele tot hem/ alſo dat ooch die plaetſen ontrent der denren hen niet meer en conden begrijpen/ende hy ſpraeck hen het woort.

2

De Gichtighe wordt ghesont.

Ende daer quamen [ſommige] tot hem/ brenghende eenen gichtlieck/die van vieren ghedraghen wert.

3

Ende als ſy niet en conden hy hem comen/ouermidts de ſcharen/ ontdeckten ſy het dack der plaetſen daer hy was: ende als ſy het doorghebroken hadden/ lieten ſy het bedde daer de gichtlieck op lach/neder met coorden.

4

Christus vergheeft de ſonden.

Ende Jeſus haer ghelooue ſiende/ ſeyde tot den gichtlieck: Sone/uwe ſonden zijn v vergheuen.

5

Eñ daer ſaten ſommighe van de Schrifgheleerde/ende ouerdachten in haer herte:

6

v Of/ ongodtsheit?
x Job.14.4
Pſal.32.5
Eſaie.43.25

Wat ſpreeckt deſe alſo v lasteringe? Wie is hy/die x de ſonden vergheuen mach/ dan alleen Godt?

7

Ende Jeſus terstont in zijnen gheeſt bekent hebbende/ dat ſy alſoo in haerſelven ouerdachten/ſeyde tot hen: Wat ouerdenct ghy deſe dinghen in uwe herten?

8

Welck is lichter te ſeggen tot den gichtlieck: Uwe ſonden zijn v vergheuen: ofte te ſegghen: Staet op/ende neemt v bedde/ ende wandelt?

9

Ende op dat ghy mercht weten/ dat de Sone des menſchen macht heeft de ſonden op der Aerden te vergeuen/ (ſeyde hy tot de Gichtlieck:)

10

Ick ſegghe v: Staet op/ neemt v bedde op/ende gaet heuen in v hups.

11

Ende terstont is hy opgeſtaen/ ende zijn bedde ghenomen hebbende/ ghinck hy wt in haerer aller teghenwoordicheyt/ſoo dat ſy hen alle verwonderden/ ende preſen Godt/ ſeggende: Wy en hebben noyt deſgheliicks gheſien.

12

v Mat.9.9
Luce.5.27

Matthéus wort ghe-roepen.

v Ende hy ghinck wederom wt by der Zee/ende alle de ſcharr quam tot hem/ende hy leerdeſe.

13

Ende voorby gaende/ ſach hy Leui [den ſone] Alphei ſitten op den Tol: ende ſeyde tot hem: Volcht my na: Ende hy ſtont op/ ende volchde hem nae.

14

Ende het gheſchiede/als hy ter Tafel ſatt in deſſelven hups/ datter ooch vele Tollenaren ende Sondaren mede aenſaten met Jeſu ende zijne Diſcipulen. Want daer waren der vele/ die hem na ghevolcht waren.

15

Ende de Schrifgeleerde ende Phariſeen ſiende/ dat hy att met de Tollenaren ende Sondaren/ ſeyden ſy tot zijne Diſcipulen: Waerom eet ende drinckt hy met de Tollenaren ende Sondaren?

16

Ende Jeſus dat ghehoort hebbende/ ſeyde tot hen: Die geſont zijn/ en behoeuen den Medecijnmeeſter niet/ maer die cranck zijn: x Ick en ben niet ghecomen om te roepen de Rechtueerdighe: maer de Sondaren tot bekeeringhe.

17

Rechtueerdighe Sonbaers.
x Mat.9.13 ende.11.31 Luce.5.32 ende.19.10 1.Tim.1.15

f Ende de Diſcipulen Joannis ende der Phariſeen daſteden/ ende ſy quamen ende ſeyden tot hem: Waerom daſten de Diſcipulen Joannis ende der Phariſeen/ ende uwe Diſcipulen en daſten niet?

18

f Mat.9.14 Luce.5.33

Jeſus ſeyde tot hen: g Connen de kinderen des bruyloffs kinderen daſten/ dewijle de Bruydegom by hen is? Soo langhe tijt als ſy den Bruydegom by hen hebben/ en connen ſy niet daſten.

19

g Eſaie.62.5
2.Cor.11.2

Chriſtus voorſeyt dat zijne Diſcipulen nae zijn doodt ſullen daſten.

20 Maer de daghen ſullen comen/ dat de Bruydegom van hen ſal genomen wesen: ende dan ſullen ſy daſten in die daghen.

21 Niemant en lapt eenen lap van ongewalt laken in een oudt cleet/ anders ſo ſcheurt die nieuwe lap van het oude/ende de ſcheure wort erger.

22 Ende niemandt en doet y nieuwen wijn in oude lederſacken: anders de nieuwe wijn ſcheurt de oude lederſacken: ende de wijn wort wtgeſtort/ende de lederſacken verderuen: Maer nieuwen wijn moetmen in nieuwe lederſacken doen.

23 i Ende het geſchiede/ dat hy op den Sabbath doorr het geſaepde ginc/ eñ ſijne Diſcipulen begonſten in te gaen aaren te plucken.

24 Ende de Phariſeen ſeyden tot hen: Siet/ waerom doen ſy op den Sabbath dat it niet gheoorloeft en is?

25 Ende hy ſeyde tot hen: Hebt ghy nooit gheleſen/ wat Dauid dede/als hy in noode was/ende hem hongerde/ende die met hem waren? [te weten/]

26 Hoe hy gegaen is in dat hups Gods ten tijde Abiathars des Overſte prieſters/ende gheeten heeft de Thoonbroodden/ die niemant gheoorloeft waren te eten/ m dan den Prieſteren/ende heeftſe ooch ghegeuen den ghenen die met hem waren.

27 Ende hy ſeyde tot hen: De Sabbath is ghemaeckt om den menſche/ ende niet de menſche om den Sabbath.

28 n Soo is dan de Sone des menſchen een Heere oock over den Sabbath.

Dat ij. Capittel.

1. De verdorde handt ghenesen zijnde/ 6. de Phariſeen ſoecken Chriſtum te doodden/ de welcke wijckende nae de Zee ghen eeft vele ſiechen/ 14. verordent twaelf Apoſtelen/ende ſentte wt te predicken/ 21. daer nae ghearcht ſoo te zijne/ 23. beweſt dat hy teghen den Sathan is/ 28 war ſonde onvergheuelijck is/ ende wie zijn moeder ende broeders zijn.

1 Ende a hy ginck wederom in de Vergaderinghe: ende daer was een man/ hebbende een dorre handt.

a Mat.12.9 Luce.6.6

2 Ende ſy wachteden op hem/ of hy dien ſen op den Sabbath gheneſen ſoude/ op dat ſy hem beſchuldighen mochten.

3 Ende hy ſeyde tot den menſche/ die de dorre hant hadde: Staet op int midden:

4 Ende ſeyde tot henlieden: Is het ghoorloeft op den Sabbath goet te doen/ of quaet te doen? dat b leuen te behouden/ of te verderuen? Ende ſy ſwegen ſtille.

b Of ſlaen.

5 Ende als hyſe rondtom aenghenen hadde met toornicheyt/ bedroeft zijnde over de verblintheyt haerder herten/ ſeyde hy tot den menſche: Strecke v handt wt: ende hy ſtrecktere wt/ c ende zijn hant ware wederom ghelijck de ander.

c Marc.3.5

6 d Ende de Phariſeen wtgegaen zijnde/ hebben terſtont met de Herodiaenen raedt ghehouden teghen hem/ hoe ſy hem doodden mochten.

d Mat.22.15 Marc.3.6

7 Ende Jeſus wreck van daer met zijne Diſcipulen na der Zee toe/ e en hem volchde de een groote menichte van Galilea/ ende van Judea.

e Mat.4.25 Luce.6.17

Ende

Ende van Jerusalem / ende van Idumea / 8
ende van over den Jordaen / ende die om-
trent Tyrum ende Sidon [woonden/] een
groote menichte/gehoort hebbende de groo-
te dinghen die hy dede/quamen tot hem.
Ende hy beual synen Discipulen/dat sy 9
hem een schepken by houden souden om der
scharen wille/ dat sy hem niet en souden
dringhen.
Want hy hadde veelder vele gheseert / so 10
dat hem alle die gheplaecht waren / ouer-
vielen/op dat sy hem aenroerden.
Ende de onreyne geesten/ als sy hem sa- 11
gen/vielen voor hem neder ende riepen/seg-
ghende:Gy zyt Godts Sone.
Maer hy verboodt hen scherpelijck met 12
vele woorde/ dat sy hem niet openbaer ma-
ken en souden.
f Ende hy clam op den Berch/ende riep 13
hem die hy wilde:ende sy quamen tot hem.
Ende hy ordineerde twaelue/ om met 14
hem te zijn:ende om dat hyse soude wtsen-
den om te predicken:
Ende dat sy macht hebben souden de 15
seeckten te ghenesen/ ende de Duyuelen wt
te worpen.
Ende hy gaf Simoni den naem Petrus/ 16
Ende Jacobum den [sone] Zebedei/en- 17
de Joannem den broeder Jacobi : ende gaf
hen namen/Boanerges/ dat is/ des Don-
ders soneu.
Ende Andream / ende Philippum / en- 18
de Bartholomeum/ende Mattheum/ende
Thomam/ende Jacobum Alphei [sone/]
ende Thaddeum / ende Simonem van
Cana.
Ende Judam Iscarioth / die hem ook 19
verriet.
Ende sy quamen te huys/ende de schare 20
vergaderde wederom/ so dat sy geen g ghe-
leghentheyt hadden broot te eten.
Als synre vrienden dit hoorden/gingen sy 21
wt om hem vast te houden:want sy seyde:
Hy is verwonnen.
Ende de Schrifturgheleerden die van Jeru- 22
salem afgecomen waren / seyden : h Hy
heeft den Beelzebub/ende door den Overste
der Duyuelen/werpt hy de Duyuelen wt.
Ende als hyse tot hem geroepen hadde/ 23
spraeck hy tot hen in ghelijckenisse : Hoe can
de Sathan den Sathan in wtdrijuen?
Want in dien een Coninckryck teghen 24
hem selven ghedeylt is/ soo en can dat Co-
ninckryck niet staende blijuen.
Ende in dien een huys tegen hemselven 25
ghedeylt is/ soo en can dat huys niet staen-
de blijuen.
Ende in dien de Sathan teghen hemsel- 26
uen opgheresen ende ghedeylt is / so en can
hy niet staende blijuen : maer heeft een
eynde.
Niemant en can in eens sterckes huys 27
gaen ende zijne vaten rooven / ten zy dat
hy eerst den sterckes binde / ende dan zyn
huys berooue.
Voorwaer seggheick v lieden/ k dat alle 28
sonden den kinderen der menschen sullen
vergeuen worden: ende de lasteringen daer
sy Godt mede sullen ghelastert hebben.
l Maer wie den heyligen Gheest laste- 29
ren sal/ die en sal gheen vergheuinghe heb-
ben inder eewicheyt: maer sal der eewigher
m verdoemenisse schuldich zijn.
Want sy seyden : Hy heeft eenen onrey- 30
nen Gheest.
n Soo quamen dan zijn moeder ende zijne 31
broeders / ende buyten staende / sonden tot
hem/ende lieten hem roepen.
Ende de schare sat omme hem:ende men 32
seyde tot hem : Siet / u moeder / ende uwe
broeders / ende uwe susters daer buyten/
vraghen na v.
Hy antwoorde hen / seggheude : Wie is 33
mijn moeder/of mijne broeders?
Ende rontomme overen hebbende die 34
omme hem saten/seyde hy:Siet/mijn moe-
der ende mijne broeders.
o Want wie den wille Godts doet / die 35
is mijn broeder/ ende mijn suster/ende mijn
moeder.

m Geest/
vorbeels.
n Matt.12. 46
Luce.8.19

Dat iij. Capittel.

2. Door beelderlep ghelijckenissen / 3. vanden saeyer/ 21. vande keerse/ 26. van den sade/30. van den Mosterd saede / bewijst Jesus de ghelegentheyt des Coninckrijcx Godts/ 39. daer na ontwaeckt hy zijne Discipulen / ende ghebiedende den wint ende der Zee/ zijn sy hem gehoorsaem.

1 Ende hy begonst wederom te leeren a Matt.13.2
by der Zee / ende een groote schare is Luce.8.4
by hem vergadert / alsoo dat hy in een
schipken getreden zijnde / op de Zee sat/
ende de schare was op het lande aen de
Zee.
Christus
2 Ende hy leerde hen vele in gelijckenissen: leert door ge
ende in zijn leeringhe spraeck hy tot hen: lijckenissen.
3 Hoort / siet / een Saeyer ghinck wt te Vanden
saeyen. Saeyer.
4 Ende het geschiede als hy saeyde / een deel
[des saedts] viel by den weeg/ende de vo-
gelen des Hemels quamen ende aten dat op.
5 Ende het ander viel op strenachtige Aer-
de/ daer het niet veel Aerde en hadde : ende
het is terstont opghegaen/want het ghene
diepte hem Aerde en hadde.
6 Ende als de Sonne opgegaen was / ist
verhittict : ende want het ghenen wortel en
hadde/soist verdorret.
7 Ende het ander viel onder de doornen/
ende de doornen zijn opgewassen/ ende hebbent
verstickt/ende het en gaf gheen vrucht.
b Mat.13.8
8 Ende het ander viel op de goede Aerde/ Luce.8.9
ende gaf vrucht die opwies ende roemde/ De kennisse
ende het een vroegh verruch/het ander t'sestich/ des Euan-
het ander hondert. gelium is
9 Ende hy seyde : Wie oogen heeft om te Godts ga-
hooren/die hoore. ue.
10 b Ende als hy alleen was / die by hem 1.Cor.3.14
waren met de twaelue / vraeghden sy hem Ghelyckes-
van de ghelijckenisse. nisse.
11 Ende hy seyde tot hen : * U ist ghe- c Sap.2.22
ghe- 1.Cor.3.14
uen te weten de verborgenthept des Co- b Esaie.6.9
ninckrijcx Godts : c maer den ghenen die Ezech.12.2
buyten zijn / gheschieden alle dinghen door Matt.13.13.14
ghelijckenissen. Luce.8.10.
12 d Op dat sy siende/sien/ ende niet en be- Joan.12.40
kennen:ende hoorende/hooren/ ende niet en Actor.28.26.
verstaen : op dat sy hen niet en bekeeren/ esi Rom.11.8
hen de sonden vergeuen worden. De gelijcke-
13 Ende hy seyde tot hen : Weet ghy dese nisse vanden
ghelijckenisse niet ? Ende hoe sult ghy alle saeyer/ wort
de ghelijckenissen verstaen? vergeleyt.
14 e De Saeyer saeyt het woort. e Matt.13.19
Luce.8.11

C ij Ende

Ende dese zijn die by den weghe besaept 15
worden/[namelijck/]daer in het woort ge-
saept wort: Ende als zij ghehoort hebben/
soo coemt de Sathan terstont/ ende neemt
weech het woort dat in haer herte ghe-
saept is.

Ende dese zijnt desghelijcks / die op het 16
steenachtighe besaept worden/[namelijc/]
die het woort met blijchden nemen/als
sy dat hooren.

Ende en hebben gheenen wortel in haer 17
selven/maer zijn ongestadich. Daer na/als
druck ende vervolginge coemt om het woort/
dan zijn sy terstont gheergheert.

Ende dese zijnt die inde doornen besaept 18
worden/[namelijc/]die het woort hooren:

Hoochmu-
dicheyt.
Begheer-
lijckheyt.
f Mat. 19. 23
marc. 10. 23
Luce. 18. 24
2. Tim. 6. 17

f Maer de sorchvuldicheydt deser We- 19
relt/ende dat bedroch des rijckdoms / ende
andere begheerlijckheden comen in/ ende ver-
sticken dat woort/ende het wort onvrucht-
baer.

Ende dese zijnt die op de goede Aerde be- 20
saept worden/[namelijck/] die het woordt
hooren ende ontfanghen/ende brengen vruch-
ten voort / het eene dertich / het ander tseff-
tich/het ander hondert.

g matth. 5. 15
Luce. 8. 16
ende. 11. 32
h Of, candelaer.
1 matt. 10. 26
Luce. 8. 17
ende. 12. 2
Joh. 12. 22
h Of, ghewor-
den.

g Ende hy seyde tot hen: Voert doch een 21
keerse ontsteken / om onder een cozen bat/
of te onder een bedde te setten ? ende niet op
den h luchter te setten?

i Want daer en is niet verborghen / dat 22
niet ghecpenbaert en sal worden: noch daer
en is niet k gedaen om verborghen te zijn/
maer om dat het int openbaer soude co-
men.

Soo pemant oozen heeft om te hooren/ 23
die hoore.

Ende hy seyde tot hen: Siet toe wat ghy 24
hoort: l In wat mate ghy meet/ sal v ge-
meten worden: Ende v die daer hoort / sal
torghewozpen worden.

m Want wie heeft/dien sal gegeuen wor- 25
den: en wie niet en heeft/ook dat hy heeft/
sal van hem ghenomen worden.

Ende hy seyde: Also is het Coninckrijc- 26
cke Godts / gheljck of een man zijn zaet in
de Aerde saeyde:

Ende dan slieppe/ende opstonde nacht en 27
dach/ende het zaet wt spoote/ en kiemde wer-
de/dat hyt niet en wiste.

Want de Aerde brengt van haer selven 28
vrucht: eerst loof / daer nae de aren/ daer
na volle cozen in de aren.

Ende alsnu de vrucht voortgebracht is/ 29
terstont sendt hy de sickel daer in/ want de
Oogst is voorhanden.

n matt. 13. 31
Luce. 13. 18

n Ende hy sende: Waer by sullen wy het 30
Coninckrijcke Godts ghelicken ? of met
wat ghelijckenisse sullen wy het gelicken?

Wanden
Mostaert
zade.

Het is den Mostaert grane ghelijck/ het 31
welcke wanneer het ghesaept wort in de
Aerde/dan is het minder dan alle de andere
zaden die opter Aerden zijn.

Ende als het ghesaept is/ dan coemt het 32
op/en wort meerder dan alle ander Mostaert
cruyden ende maeckt groote tacken so dat
de voghelen des Hemels onder zijne scha-
duwe comen nestelen.

o matt. 13. 34

o Ende door sulcke vele ghelijckenisse 33
sprack hy hen het woort/nae dat sy het hoo-
ren conden.

34 Ende sonder ghelijckenisse en sprack hy
tot hen niet: maer verclaerde alle dinghen
zijnen Discipulen bysonder.
p matth. 8. 23
Luce. 8. 22

35 p Ende alst anoint gheworden was/ sey-
de hy tot hen: Laet ons over varen.

36 Ende achterlatende de scharen namen sy
hem mede gelijt hy int schipken was/Daer
waren oock noch ander schipkens by hem.

37 Ende daer wert een groote storm van De Diui-
winde/ende de baren sloeghen in het schip- nitate
ken/so dat het nu vol wert. noodt de

38 Ende hy was nu in het achterste des Chris⁹
schipkens/slapende op een oxkussen/en sy
wekten hem/ ende seyden hem: Meester/ slaept
gaet het v niet aen/dat wy vergaen?

39 Ende hy ontweckt zijnde/ q verboot den De winde
windt scherpelyck / ende seyde tot der Zee: ende de Zee
Weest stille/Swijcht: ende de wint cuystede/ zijn Chris⁹
ende daer wert een groote stilhept. gebiedende.
q Psal. 106. 8
Nahum. 1. 4
Matth. 14. 32
r Matth. 8. 26
Marc. 4. 39

40 Ende hy seyde tot hen: Wat zijt ghy al-
dus beureest: Hoe? en hebt ghy gheen ghe-
loove? Ende sy hadden groote vreese / ende
seyden r onder malcanderen: Wie is doch
dese? dat hem ook de wint ende de Zee ge-
hoorsaem zijn?

Wat v. Capittel.

1 Jesus de Duyuelen wt den menschen dijuen-
de/ 11. laet hen toe in de Swijnen te gaen/ 24.
daer na een bezeuwe banden bloetganck ghenesen
hebbende/ 34. verweckt hy de dochter Jairi.

1 Ende a sy quamen over op landen zij- a Matth. 8. 28
de van der Zee / in der Gadarenen Luce. 8. 26
Landt.

2 Ende als hy wt het schipken ghegaen
was / quam hem terstont te ghemoet een
mensche wt de grauen met eenen onreynen
Gheeste.

3 De welcke zijn wooninghe in de graven
hadde/ende niemant en conde hem binden/
ook met gheene ketenen.

4 Want hy hadde menichmael met boeyen/
ende met ketenen ghebonden gheweest/ en
de de ketenen waren van hem in stucken
ghebrooken/ende de boeyen gebrijselt/en nie-
mant en conde hem temmen.

5 Ende hy was alle tijt dach ende nacht
op de bergen/en inde graven / roepende en
slaende henselven met steenen.

6 Als hy Jesum van verre sach/ liep hy/en
viel voor hem neder.

7 Ende riep met luyder stemmen/ seggen- De duyuel
de: Wat hebbe ic met v te doen/ Jesu des bekent Christ⁹
Alderhoochsten Gods Sone ? Ic besweer- staen.
re v by Godt/ dat ghy my niet en pyniget.

8 (Want Jesus seyde tot hem: Gaet wt
ghy onreyne Gheest wt den menschen.)

9 Ende hy vraechde hem: Hoe zijt ghy ge- b Legio wast
naemt? Hy antwoorde/ende seyde: s Mijnen een gheschrift
naem is b Legio/want onser zijn vele. voor vijf
duysent
knechten
10 Ende hy badt hem seer / dat hy hem wt
dien Lande niet dijuen en soude.

11 Ende daer by de Berghen was een groo-
te cudde Swijnen weydende.

12 Ende alle de Duyuelen baden hem/ seg-
gende: Sent ons tot de Swijnen dat wy in
die varen.

13 Ende Jesus liet hen dat terstont toelate
de onreyne Gheesten wreghen aren zijnde/
voeren in de Swijnen/ ende de cudde stoote
crachtelijck van boven af in de Zee. (Daer
waren in de cudde Swijnen omtrent twee duysent/) en verdron-
cken alle in de Zee.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende de f'wijnherders vluchtedē/ende 14
boodschapten inde Stadt / ende op de vel-
den: eñ sy quamen wt om te sien wat daer
gheschiet was.
Ende sy quamen tot Jesum/ ende sagen 15
den besetenen/ die het legioen gehadt had-
de/sittende bekleedt/ende verstandich: ende
sy vreesden.
Ende die het ghesien hadden/ verteldē 16
hen wat den besetenen geschiet was/ ende
van de Swijnen.
Doe begonsten sy hem te bidden/ t dat 17
hy van hare palen gaen wilde.
Ende als hy in het schipken d ghetreden 18
was/badt hem de gene die besetē geweest
hadde/dat hy mochte met hem zijn.
Ende Jesus en liet het hem niet toe/maer 19
seyde hē: Gaet henen in v huys/tot de uwe/
ende boodschapt hen/ hoe groote dinghen v
de Heere ghedaen heeft/ende [hoe hy] uwer
ontfermt heeft.
Ende hy ginck / ende begonste te predi- 20
ken in de thien Steden/hoe groote dingen
hem Jesus ghedaen hadde:so dat sy hen al-
le verwonderden.
f Als Jesus nu wederom ouer ghenaren 21
was in het schipken op de ander zyde/ so is
daer een groote schare by hem vergadert/
ende hy was by der Zee.
Ende sier / daer quam een Overste der 22
g Synagogen/ genaemt Jairus/ende hem
siende/viel hy hem ten voeten/
Ende badt hem seere / seggende: J'Myn 23
dochter leyt in het wterste: Ick bidde v dat
ghy comet/ ende de handen op haer legget/
op dat sy/ghesont worde/ende leue.
Ende hy ginck henen met hem/ende een 24
groote schare volchde hem / soo dat sy hem
dronghen.
(h Ende daer was een vrouwe die twaelf 25
Jaer lanck den bloet ganck gehadt hadde.
Ende veel geleden hadde van vele J'Me-
decynmeesters : ende hadde alle haer goet
[daer aen] te coste gheleyt/ende gheen hul-
pe gevonden/ maer het was met haer meer
erger gheworden.
Als sy van Jesu gehoort hadde/is sy ge- 27
comen onder de schare van achter / ende
raeckte zijn cleedt.
Want sy seyde: Indien ick alleenlijc zijn 28
clederen raecke / ick sal gesont worden.
Ent terstont is de fonteyne haers bloets 29
verdrooght:ende sy gheuoelde aen haer lijf/
dat sy van der plaghe genesen was.
Ende Jesus bekende terstont in hemsel- 30
uen de cracht die van hem wtgegaen was/
ende keerde hem omme in de schare/seggen-
de: Wie heeft mijne clederen gheraeckt?
Doe seyden zijne Discipulen : Ghy siet 31
dat de schare v dringhet ende segt ghy: Wie
heeft my gheraeckt?
Ende hy sach rontomme/om haer te sien 32
die dat ghedaen hadde.
Ende de vrouwe met vreese ende beuen 33
bekennende dat in haer gheschiet was / is
ghecomen/ ende hem ten voeten ghevallen/
ende seyde hem alle de waerheyt.
Ende hy seyde tot haer: Dochter/v ghe- 34
loue heeft v gheholpen / gaet met vreden/
ende weest ghenesen van uwer plaghen.)
i Als hy noch sprack/ quamen sommige 35
van den Oversten der Synagoghen / ende
seyden: D dochter is ghestoruen wat quelt
ghy den J'Meester langher?
Ent Jesus terstont gehoort hebbende dat 36
woort dat gesprot were/seyde tot den Over-
sten der Synagoghen: Vreest niet/ [maer]
gheloost alleenlijck.
Ende en liet niet toe dat hem yemant na- 37
volchde / dan Petrus ende Jacobus / ende
Joannes de broeder Jacobi.
Ent hy quam in het huys des Overste 38
der Synagogen/ ende sach de woelinge die
daer seer weenden ende huylden.
Ende ingaende / seyde hy tot henlieden: 39
Wat zijt ghy beroert / ende wat weent
ghy? Het dochterkē en is niet doot/ k maer
her slaept.
Ende sy belachten hem / ende hy dreef- 40
se alle wt/ende nam by hem den vader ende
moeder des dochterkens/ ende de ghene die
by hem waren/ende ginck in daer het doch-
terken lach.
Ende hy greep dat dochterken byder 41
handt/ende seyde : Talitha kumi/ dat is in
Duytsch : Ghy Dochterken/ ick segghe v:
Staet op.
Ende terstont stont dat Dochterken op/ 42
ende wandelde/ want het was twaelf Jaer
oudt/ ende sy verschrickten met groote ver-
schrickinghe.
Ende hy gheboot hen seere/ dat niemant 43
dat weten en sonde/ende seyde datmen haer
te eten ghenen soude.

Dat vij. Capittel:

1. Christus leert in zijn lant/ 7. sent de twaelf
ue/mer macht/ 14. Herodes ende andere hebben
verschepden meninghen van hem/ 17. Joan-
nes de Dooper is ghedoot/ 29. ende begrauen.
34. Daer nae als Jesus de scharen gheleert had-
de/ 35. verzaedt hy/s inde Woestijne met vijf
broden ende twee visschen/ 47. ten eynde wan-
delende op de wateren / openbaert hy hem selven
zijnen Discipulen. 54. Daer na geneest hy veel
crancken.

1 Ende a van daer wtgegaen zijnde / is Christus
hy ghecomen in zijn Vaderlant/ende zijn vader-
zijne Discipulen volchden hem. lant predi-
2 Ende als de Sabbath comen was / be- kende / wort
gonste hy in de vergaderinghe te leeren. niet ontfan-
Ende vele die hem hoorden / verschrick- ghen.
ten / seggende : Van waer comen hem a Mat.13. 13
dese dinghen ? Ende wat wijs heydt is luce.4.16
dese die hem gheghenen is / ende [dat]
sulcke crachten door zijne handen ghe-
schieden?
3 b Is dese niet de Timmerman / de sone b Joan.6.42
J'Marie / ende de broeder Jacobi ende Joses/
ende Jude/ende Simons? Ende en zijn zij-
ne susters niet hier by ons? Ende sy wer-
den aen hem ghercghert.
4 Ende Jesus seyde tot hen : c Ghen Prophect.
Prophect en is sonder eere/ dan in zijn Va- c J'Mat.13. 57
derlant/ende onder zijne J'Magen/ ende on- J'Marc.3.23
der zijn huysghesin. luce.4.24
5 Ende hy en conde daer gheen crachten Joan.4.44
doen/dan weynige sieken leyde hy de han-
den op/ende maeckte se ghesont.
6 Ent hy verwonderde hem van haer on- b Mat.9.26
gheloouicheyt / d ende ginck omme door de De Apostē
onliggende Vlecken/leerende. len worden
7 e Ende hy riep tot hem de twaelue/ ende ghesonden.
begonste se wt te senden/twee ende twee:en J'Mat.10.1
gaf hen macht over de onreyne Gheesten. luce.6.13
ende 7.2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende gheboodt hen/dat sy niet nemen en 8
souden tot den wech / dan alleenlijck eenen
staf: gheen male/ gheen broot / gheen gelt
inden buydel:

f Act.11.8 f Maer ghescheyent te wesen niet solen: 9
eñ met bekleet te worde met twee rocken.

Ende hy seyde tot hen: So waer ghy in 10
huys gaet/daer blijft tot dat ghy dan daer
wech gaet.

g Mat.10.14 Luce.9.5 h Act.13.51 ende.18.6 i Mat.10.15 Luce.10.12 g Ende soo wie h niet en ontfangt noch 11
en hoort / wtgaende van daer / h schudder
het stof dan uwe voeten / hen tot een ghe-
tuyghenisse. i Voorwaer segghe ick u / het
sal den Sodomiten of Gomorriten in den
daghe des oordeels verdraghelicker wesen/
dan dier Stadt.

Ende sy wtghegaen zijnde / predickten 12
bekeringhe.

Bekeerin-ghe. k Jac.5.14 Ende sy worpen veel Duyvelen wt/en- 13
de k salfden veel siecken met Olye / ende
maecktense ghesont.

l Mat.14.1 Luce.9.7 l Ende de Coninck Herodes hoordet/ 14
(want zijnen Naem was openbaer ghe-
worden) eñ seyde: Joannes die daer doop-
te/is vanden dooden opghestaen / eñ daer-
om wercken die crachten in hem.

Waer voor Christus gheacht was. Andere seyden: Hy is Elias/Andere: Hy 15
is een Prophect/of gelijck een van de Pro-
pheten.

m Mat.14.3 Luce.3.19 ende.9.9 n Leuit.18.16. 20. m Maer als het Herodes hoorde/seyde hy: 16
Dese is Joannes dien ick onthooft hebbe/
die is vanden dooden opghestaen.

Waerom Joannes ghevanghen was. Want de selue Herodes hadde geson- 17
den/ende Joannem doen vangen/ ende in-
den Karcker ghebonden / om Herodias de
huysf vrouwe zyns broeders Philippi / om
dat hyse ghetrout hadde.

Want Joannes seyde tot Herodes: Het 18
en is u niet ghecorloft wse broeders wijf te
hebben.

Ende Herodias leyde hem lagen/eñ wil- 19
de hem dooden: maer [sy en] conde niet.

De Coninc vreef de Jo-annem. o Mat.14.5 ende.21.26 Want Herodes vreef de Joannem/ we- 20
tende dat hy een o rechtveerdich eñ heylich
man was/ende hielt veel van hem: ende als
hy hem ghehoort hadde / dede hy veel din-
ghen/ende hoorde hem ghecrne.

p Mat. 14.6 Gene.40.20 Maer als daer een weligheleghen dach 21
ghecomen was/dat Herodes p op den dach
synder gheboorten een maeltijt gaf synen
Oversten / eñ den Oversten ouer duysent/
ende voornemsten van Galilea:

Dansen. Doe ghinck der selue Herodias dochter 22
in/ ende danste . Ende als het Herodi ende
den genen die met hem ter Tafel aensaten/
behaecht hadde / seyde de Coninck tot het
Dochterken: Begheert van my wat ghy
wilt/ende ick salt u gheuen.

q Judic.11.30 Ende hy q sweer haer/seggende: Wat 23
ghy van my begeeren sult / dat sal ick u ge-
uen: Ja tot de helft myns Coninckrijcx.

Ende sy wtgegaen zijnde/seyde tot haer 24
moeder: Wat salick begheeren? Ende sy
seyde: Het hooft Joannis des Doopers.

r Grieck/wil Ende sy terstont haestelijck ingaende 25
tot den Coninck / heeft begheert / seggen-
de: Ick r begheere dat ghy my nu terstont
ghenet/het hooft Joannis des Doopers in
een Schotel.

Ende de Coninck droevich ghewordē 26
om den Eedt/ende om die mede ter Tafel
aensaten/wildet haer niet weygheren.

27 Ende de Coninck sandt terstondt den
Scherprichter/ende gheboot zijn hooft in te
brenghen. Ende die ginck henen/ ende on-
thoofde hem in den Karcker.

28 Ende brachte zijn hooft in een schotel/en- Joannes hooft wort
de gaf het den Dochterken/ende het Doch- der Dan-
terken gaf het zijner moeder. sersse ghe-

29 Ende als zijne Discipulen [dit] hoorden/ sersse ghe-
ghinghen sy/ende namen zijn lichaem/ende ghe-
lepden in een graf.

30 s Ende de Apostelen zijn tot Jesum ver- s Luce.9.10
gadert/ende voortschapten hem alles/ beyde De Apostelen
de wat sy ghedaen hadden/ende wat sy ge- keeren weder
leert hadden. tot Jesum

31 Ende hy seyde tot hen : Coemt ghy in
een woeste plaetse allecn/ende rust een wey-
nich: want daer waren der vele die aenqua-
men ende henen ghinghen/soo dat sy gheen
gheleghenthcyt hadden om te eten.

32 t Ende sy voeren henen nae een woeste t Mat.14.13 Luce.9.10 Joan.6.1
plaetse met een Schipken alleen.

33 Ende de scharen saghense henen varen/
ende vele bekenden hem: ende liepen te voete
wt alle steden derwaert/eñ voorghingense/
ende zijn te samen tot hem ghecomen.

34 Ende Jesus wtgegaen [zijnde/] sach een Jesus het
groote schare : ende hy wert bcroert met hare Wee-
barmhertichcpt ouer hen : want sy waren u Num.27.17
n ghelijck Schapen/ghenen Herder hebben/ 2 Par.18.16
de. Ende hy begonst hen veel te leeren. Mat.9.36

35 r Eñ als nu den dach by nae ouer was/ r Mat.14.15
gingen zijne Discipulen tot hem/ segghen- Luce.9.12
de: Dese plaetse is woest/ ende den dach is
nu berre comen:

36 Laetse dan u/datse henen gaen in de om-
liggende Dorpkuysen ende Vlecken / ende
hen selven broot coopen/want sy en hebben
niet te eten.

37 Ende hy antwoordende / seyde tot hen:
Gheeft ghy hen te eten . Ende sy seyden
hem : Sullen wy gaen / ende coopen broot
voor houdert penninghen broots/ende hen
ghenen te eten?

38 Ende hy seyde tot hen: Hoe veel broden Mat.15.34
hebt ghy? Gaet henen/ende beliet het. Ende Luce.9.13
de als sy het bekent hadden/seyden sy: Vyf Joan.6.9
ue/ende twee Visschen.

39 Eñ hy gheboot hen/dat sy alle souden by
Tafelen neder setten/ op het groene gras.

40 Ende sy saten neder/ gedeylt by hondert
den/ende by vijftighen.

41 Ende als hy de vijf broden ende twee
Visschen ghenomen hadde/ sach hy op nae
den Hemel/ende s danckte/eñ brack de bro- s Danckte
den / ende gaffe zijnen Discipulen / dat ghine.
hyse hen voorlegghen souden: ende de twee
Visschen deylde hy onder hen allen.

42 Ende sy aten alle / ende werden ver-
saet.

43 Eñ sy namen op van de brocken/ twaelf Twaelf
volle corven: ende vanden Visschen. mandē vol
44 Ende die daer ghegheten hadden/ was broots
ren ontrent vijf duysent mannen. duysent
45 a Ende terstont dedwanck Jesus zijne man met
Discipulen in een Schipken te gaen / ende vrouwen
voor hem ouer te varen na Bethsaida / de- eñ kinde-
wijle hy de scharen verliete. ren.

46 Ende als hyse ghelaten hadde/ b ghinck a Mat.14.22 Joan.6.15 b Mat.14.23
hy op eenen berch om te bidden.

47 Ende als het nu avont werdt/ was dat Luce 6.12
Schip-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Schijnen midden in de Zee / ende hy was alleene op het Lant.

Ende sachte sere arbeydden in het voort-
varen / want de wint was hen teghen. Ende
de ontrent der vierder wake des nachts /
quam hy tot hen / wandelende op de Zee /
ende wilde voorby gaen.

Ende als sy hem saghen wandelende op
de Zee / meynden sy dat het een schijnsel
ware: ende riepen.

Want sy saghen hem alle / ende waren
beurest: ende terstont sprack hy met hen /
ende seyde hen: Weest wel gemoet / ick ben /
en weest niet.

Ende hy quam tot hen int schijnen / en
de de wint stilde / ende sy waren boven ma-
ten seer verschrickt in haer selven / ende wa-
ren verwondert.

Want sy en hadden niet verstaen
van de Brooden: want haer herte was
verblint.

r Ende als sy over gheuaren waren /
quamen sy in het Landt Genezareth / ende
voeren aen.

Ende als sy wt het schijnen ghegaen wa-
ren / terstont hebben sy hem gekent.

Ende loopende door dat geheel omlig-
ghende Lant / begonsten sy de crancken op
bedden om te dragen / waer sy hoorden dat
hy was.

Ende waer hy in quam in Wercken / of
Steden / of Dorpen / daer legden sy de
crancken op de straten / ende baden hem /
dat sy doch den zoom zijns cleeders raecken
mochten. Ende alle die hem raeckten / wer-
den ghesont.

Dat vj. Capittel.

6. De ghebooden der menschen zijn verdoemt / 24. de dochter der Cananeesche vrouwe wort ge-
nesen / 32. ende ooch de doove stomme. Waer wt
blijckt Jesum groot achten.

ENde a tot hem vergaderden de Pha-
riseen / ende sommighe Schrifthge-
leerde / die van Jerusalem ghecomen
waren.

Ende siende dat sommighe van zijne
Discipulen broodt aten met b ghemeyne /
dat is / met onghewasschen handen / straf-
ten zijt.

Want de Phariseen / ende alle de Joden
en eet niet / ten zy dat sy de handt c menich-
maet wasschen / ende houden de Insettinge
der Ouderlinghen.

Ende als sy van der Marckt comen / so-
en eten sy niet / eer sy gewasschen zijn. Ende
vele andere dinghen / die sy aenghenomen
hebben te houden / als d de wasschinge van
Drinckvaten / Kruycken / Koperen Vaten /
ende e Tafelen.

Daer nae vraechden hem de Phariseen
ende de Schrifthgheleerde / seggende: Waerom
en wandelen uwe Discipulen niet nae de
Insettinge der Ouderlingen / maer eten het
broot met ongewasschen handen?

Doe antwoorde Jesus / ende seyde tot hen:
Wel heeft Esaias ghesproken ghecrecteert / van u ge-
neynt de: gelijck ghescheenen is: d Dit volck
eert my met den lippen / maer haer herte is
verre van my.

e Te vergheefs eeren sy my / leerende lee-
ringen / [welck zijn] geboden der menschen.

8 Want verlatende het ghebot Godts / houdt ghy de Insettinge der menschen / [als] wasschinghen der Kruycken ende Drinck-vaten / ende vele andere diergelijcke dinghen doet ghy.

9 Ende hy seyde tot hen: Wel verworpt ghylieden het ghebodt Godts / op dat ghy uwe Insettinghe houdt.

10 Want Moses heeft ghesept: f Eert uwen Vader ende uwe Moeder. Ende g wie zijnen Vader oft Moeder vloeckt / die sterue de doot.

11 Maer ghy segt: Soo een mensche sept tot zijnen Vader ofte Moeder: Korban / dat is / so wat gaue die van my [gedaen sal wor-den] / sal u te mitte comen / die doet wel.

12 Ende ghy en laet hem niet meer daer boven doen zijne vader of zijne moeder:

13 h Ende maeckt Godts woordt te nicte door uwe Insettinge / die ghy ingheset hebt: ende diergelijcke dinghen doet ghy vele.

14 i Ende nae dat hy de gantsche schare tot hem gheroepen hadde / seyde hy: Hoort my alle / ende verstaet:

15 k Daer en is niet buyten den mensche / dat alst in hem coemt / hem can t'onreyni-gen. Maer dat van hem wtgaet / dat ist dat den mensche m ontreynicht:

16 So yemant oozen heeft om te hoozen / die hooze.

17 n Ende als hy van der schare in huys ge-gaen was / vraechden hem de Discipulen vander ghelijckenisse.

18 Ende hy seyde tot hen: Zijt ghylieden oock alsoo sonder verstant? En weet ghy niet / dat al wat van buyten inden mensche coemt / hem niet ontreynigen en can?

19 Want het en gaet in zijn herte niet / maer in den buyck / en gaet wt in den stoelgangk / suyuerende alle de spijse.

20 Ende hy seyde tot hen: Dat wtgaet van den mensche / dat ontreynicht den mensche:

21 o Want van binnen wt der menschen herte comen boose gedachten / overspel / hoe-verije / doodslaghen.

22 Dieuerije / gierichept / boosheyt / bedrie-gherije / onevrbaerheyt / quadeooge / lasterynge / hoouerdicheyt / onwetenheyt.

23 Alle dese boose dinghen comen van bin-nen / ende ontreynighen den mensche.

24 p Ende opstaende van daer / ghinck hy ontrent de palen Tyri ende Sidonis: ende in een huys gegaen zijnde / en wilde niet dat het yemant wiste / maer het en conde niet verborghen zijn.

25 Want een vrouwe wiens dochterken ee-nen onreynen geest hadde / van hem gehoort hebbende / quam ende viel hem ten voeten.

26 (Dit was een Grieckse vrouwe / ghe-bozen wt Syrophenicien /) ende badt hem dat hy den Duyuel sonde wtwerpen van haer dochter.

27 Maer Jesus seyde tot haer: Laet eerst de kinderen versadicht worden: Want het en is niet q goet dat men het broot der kinderen neme / ende voor de Hondekens werpe.

28 Op antwoorde / en seyde hem: Ja Heere: want de hondekens eten onder de Tafel van de kruymkens der kinderen.

29 Ende hy seyde tot haer: Om dese woordts wille / gaet henen / de Duyuel is wt

Onders eeren.
f Exo.20.12 Deut.5.16 Syr.3.9 Ephe.6.1
g Exo.21.17 Leui.20.9 Deut.27.16 Pro.20.20
h Matt.15.6 1.Tim.4.3 2.Tim.3.2
i Mat.15.10
k Acto.10.15 Rom.14.17.20 Tit.1.15 1 Grieer / ghe-mepn maken.
m Grieer / ghe-mepn maecht.
n Mat.15.15
Wat den menschen ontreynicht.
o Gen.6.5 ende.8.21 Jere.19.9 Pro.6.14
p Mat.15.21
De Cana-neische vrouwe bidt voor haer beseten dochter.
q Grieer / Ons

wt uwe dochter ghenaren.

Ende als sy te huys quam / bevant sy den Duyvel wtgheuaren / ende de dochter ligghende op het bedde.

e ℳat.15.29 e Ende Wederom wtgegaen zijnde van de palen Tyri en Sidonis / quam hy nae de Zee van Galilea: midden door de palē der thien Steden.

f Griecx/Decapolis. z ℳat.9.32 Luce.11.14 De doone stomme wort gheneesen.

En sy brachten hem t eenen doonen / die oock qualijck spreken conde / en baden hem dat hy hem de hant op leyde.

Ende hy hem wech genomen hebbende van der schare aen deen zijde / stack hem zijne vingheren in zijne oozen / ende ghespoghen hebbende / raecte zijn tonghe.

Ende nae den Hemel opsiende / suchtede hy / ende seyde tot hem: Ephata / dat is / Wort gheopent.

Ende terstont werden zijne oozen geopent / ende de bant zijner tonghe wert los / ende hy spack rechte.

Ende hy beual hen dat zijt niemant seggen en souden: maer hoe hyt hen meer verboden hadde / hoe zijt meer vercondichden.

h Gene.1.31 Eccl.39.22 h Ende sy verschzicten houtmaten / seggende: Hy heeft het al wel gedaen / de doone maeckt hy hoozende / ende de stomme spzekende.

Dat viij. Capittel.

1. Chzistus spijst hier dupsent mannen met seuen bzooden en wepnich bischkens / 11. antwoozt den Phariseen / die teecken begheeren vanden Hemel / 15 / verdoemt haer leere ende gheuepnisthepe / en ook de Herodis / 22. ende nae dat hy den blinden heeft gheneesen / 27. ende van zijne Discipulen bekent is te zijne de Sone Godts. 31. straft Petrum / die hem wilde vande doot verhinderen / 34. daer hy segghende / hoe noodsakelijck de vervolginghe is.

Met seuen bzoden wozden vier dupsent mannen ghespijst. a ℳat.15.32

In a die daghen als daer een gheheel groote schare was / ende niet en hadden te eten / riep Jesus zijne Discipulen tot hem / ende seyde tot hen:

ℳy iammert der scharen / want sy nu drie daghen by my blijuen / ende en hebben niet te eten.

Ende indien ickse late vastende nae haer huys gaen / soo sullen sy inden weghe versmachten / want sommige van hen zijn van verre gheconen.

En zijne Discipulen antwoozden hem: Waer van sonde pemandt dese hier inde Woestijne connen versadigen met bzoot.

Ende hy vraechde hen: Hoe veel bzooden hebt ghy? Sy seyden hem: Seuen.

Danckseginghe. Doe geboot hy der scharen neder te sitte op de Aerde / ende nam de seuen bzooden / danckte en brackse / ende gaf se zijnen Discipulen / dat zijse souden voozleggen / ende sy leydense den scharen voor.

Sy hadden ook wepnich cleyn vischkens / ende als hy ghebanckt hadde / beual hy die ook voor te legghen.

Ende sy aten ende werden versadicht / ende hebben opgenomen seuen corven overghebleuen bzocken.

En die daer gegeten hadden / waren ontrent vier dupsent: ende hy liet se van hem.

Ende terstont in het schipken ghegaen zijnde / met zijnen Discipulen / is hy gheconen in de deelen Dalmanitha.

Ende de Phariseen quamen wt / ende begonsten met hem te twisten / b soeckende van hem een teecken vanden Hemel / hem bezoonende.

Ende hy versuchtende in zijnen gheeste / seyde: Wat soeckt dit ghesiachte een teecken? Voozwaer segge ick u / desen ghelachte en sal geen teecken gegeuen worden.

Ende als hyse ghelaten hadde / is hy wederom in het schipken ghetreden / ende voer over.

Ende sy hadden vergeten bzooden te nemen / ende en hadden niet meer dan een bzoot met hen in het Schipken.

Ende hy gheboot hen / segghende: c Siet toe / wacht u van den Oeffsem der Phariseen / ende van den Oeffsem Herodis.

Ende sy overlepden / spzekende tot malcanderen: Wy en hebben geen bzooden.

Ende Jesus dat bekennende / seyde tot hen: Wat overlegt ghy dat ghy geen bzooden en hebt? ℳerct ghy noch niet / noch en verstaet ghy niet? Hebt ghylieden noch u verblint herte?

Oogen hebbende / ende siet ghy niet? Ende de oozen hebbende / en hoort ghy niet? Ende en gedenckt ghy niet / d als ick vijf bzooden brack onder vijf dupsent [mannen] hoe veel volle korven bzocken ghy op naemt? Sy seggben hem: Twaelue.

e Ende als de seuen [bzooden ghebzoken werden] onder vier dupsent [mannen] hoe veel volle korven bzocken naemt ghy op? Sy seyden: Seuen.

Doe seyde hy tot hen: Hoe en verstaet ghylieden niet?

Ende hy quam tot Bethsaida: ende sy bzachten hem eenen blinden / ende baden hem / dat hy hem raechte.

En des blinden hant genomen hebbende / leyde hy hem wt het bleck / ende spoogh op zijne ooghen / ende leyde de handen op hem / ende vraechde hem of hy wat sach.

Ende die man opsiende / seyde: Ick sie menschen / want ick sie [donghen] als boomen / wandelende.

Daer nae leyde hy wederom de handen op zijne ooghen / ende maeckte hem siende. Ende hy wert wedet te rechte ghebzacht / ende sachse alle claerlijck.

Ende Jesus sandt hem nae zijn huys / seggende: En gaet in het bleck niet / noch en segt het ook niemande inden blecke.

f Ende Jesus ende zijne Discipulen ginghen na de blecken Cesaree Philippi. Ende inden weeh vraechde hy zijne Discipulen / segghende tot hem: Wie / segghen de menschen dat ick ben?

Ende sy antwoozden: g Joannes de Doopet: ende sommighe / Elias: en sommighe / een vande Propheten.

Ende hy seyde tot hen: En ghylieden wie segt ghy dat ick ben? Petrus antwoordde / seyde tot hem: h Ghy zijt Christus.

En hy verboot hē scherpelijc / dat sy [dat] niemande van hem seggben en souden.

i Ende hy begonste dese te leeren / dat de Sone des menschen vele moeste lijden / en van de Oudersten ende Overpriesteren en Schzifgeleerde verworpen en gedoot worden / ende na drie dagen wederom opstaen.

En hy seyde hen die reden k opp wt: ende Petrus nam hē / en begonst hem te straffen.

ℳaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Maer hy hem ommekerende / ende zijne Discipulen aensiende / strafte Petrum / seggende: t Gaet achter my Sathan / want ghy en verstaet niet dat Godts is / maer dat der menschen is.

Ende de Scharen met zijne Discipulen tot hem geroepen hebbende / seyde hy tot hen / So wie m my wil na volghen / die verlake hemselven / ende neme zijn cruyce op / ende volghe my na.

n Want wie zijn o leuen wil behouden / die salt verliesen: Ende so wie zijn leuen verliesen om my ende om des Euangeliums wille / die salt behouden.

Want wat sal het den menschе baten / of hy de gheheele Werelt winne / ende zijn ziele schade lede?

Of wat sal de menschе gheuen y daer hy zijn ziele mede wederlosse?

q Want soo wie hem mijns ende mijner woorden sal geschaemt hebben in dit overspelich ende sondich geslachte: diens sal hem de Sone des menschen oock schamen / als hy sal comen met zijne heylige Engelen inde heerlyckheyt zijns Vaders.

Dat 17. Capittel.

1. Jesus verandert hemselven voor zijne Apostelen: 17. Verlost eenen menschе van boosen gheest. 31. Voorseyt den zijnen zijn doot ende verrijsenisse. 35. De ydelicheyt by vermaent tot ootmoedicheyt / ende dan ergherniſſe.

ENde a hy seyde tot hen: Voorwaer I segge ick v lieden / daer zijn sommige van die hier staen / die den doot niet smaken en sullen: tot dat sy het Coninckrijck Gods met cracht sien comen.

b Ende na ses dagen nam Jesus Petrum 2 ende Jacobum ende Joannem / ende leyde se op eenen hooghen Berch beziden alleen: ende hy werd verandert voor hen.

Ende zijne clederen werden blinckende / 3 seer wit gelijck als de sneeu / sulcke als geen Wolder op der aerden can so wit maken.

Ende dan hen werd gesien Elias / ende 4 Moses / ende spraken met Jesu.

Ende Petrus antwoorde / seggende tot 5 Jesum: Rabbi / het is goet dat wy hier zijn / laet ons dan drie Tabernaculen maken / v eenen / ende Moysi eenen / ende Elie eenen.

Want hy en wiste niet wat hy seyde: 6 want sy waren verzaecht.

Ende daer quam een Wolcke diese be- 7 schaduwde / ende een stemme quam uyt der Wolcke / seggende: c dese is myn wel lieue Sone / d hoort hem.

Ende terstont alsomme siende en saghen 8 sy niemant dan Jesu alleene met hen.

e Ende als sy vanden Berge af quamen / 9 verboot hen Jesus dat sy niemande seggen en soude wat sy gesien hadden / eer de Sone des menschen van de dooden opghestaen ware.

Ende dit woort hebben sy behouden / 10 ende vraechden onder malcanderen: Wat is dat / vande dooden opstaen?

Ende sy vraechden hem seggende: Wat 11 ist dat de Schrifgheleerde seggen / f Dat Elias eerst comen moet?

Ende hy antwoordende / seyde tot hen: 12 Elias sal eerst comen / en alle dinck te rechte brengen. Ende g [het sal geschieden] gelijck geschreven is van den Sone des menschen / dat hy veel lyden sal / ende veracht worden.

13 Maer ick segge v lieden dat ock Elias gheromen is / (ende sy hebben hem gedaen al wat sy ghewilt hebben /) h gheliick van hem gheschreven is.

14 Ende als hy by de Discipulen gecomen was / sach hy een groote Scharе omme hen / ende de Schrifgheleerde twisteden met hen.

15 Ende terstont als alle de Scharen hem sagen / warren sy verbaest / ende tot hem loopende / hebben sy hem ghegroet.

16 Ende hy vraechde de Schrifgheleerde: Waer van twister ghy met hen?

17 i Ende een vt de Scharе antwoorde seggende: Meester / ic hebbe tot v gebracht mijnen sone / die eenen stommen Gheest heeft.

18 Ende waer hy hem aengrijpt so scheurt hy hem / ende schuymt ende knerst met zijne tanden en verdorret: Ende ick hebbe tuwen Discipulen gesept / dat sy hem souden wtwerpen / ende sy en hebben niet ghecomen.

19 Ende hy antwoorde hem / ende seyde: O ongheloouich geslachte / hoe lange sal ick by lieden wesen? Hoe langhe sal ick v lieden lyden? Brengt hem tot my.

20 Ende sy brachten den selven tot hem: ende als sy hem sach / terstont scheurde hem de Gheest / ende hy vallende op de Aerde / wentelde schuymende.

21 Ende hy vraechde zijnen Vader: Hoe veel tijts ist dat hem dit gheschiet is? Ende hy seyde hem: Van kinde af.

22 Ende dickwils worpt hy hem int vier / ende int water / om hem te verderuen: Maer so ghy yet vermeucht / coemt ons te hulpe / ende ontfermt v ouer.

23 Ende Jesus seyde tot hem: So ghy cout gheloouen / k alle dinck is den gheloouigen moghelijck.

24 Ende terstont riep des kints Vader met tranen / seggende: Ick gheloue Heere: Coemt mijnen ongheloouicheyt te hulpe.

25 Ende Jesus siende dat de schare te hoop liep / verboot hy den onreynen Gheest / seggende hem: Ghy stomme ende dooue geest / ick beuele v / daert wt dan hem / en daert voortaen niet meer in hem.

26 Ende de Geest roepende / ende hem seer scheurende / voer wt / ende [her kint] was als doot / so dat dele seyden: Hy is ghestoruen.

27 Ende Jesus nam hem bydet hant / ende rechtede hem op: ende hy stont op.

28 l Ende als hy in huys ghegaen was / vraechden hem zijne Discipulen / beziden / seggende: Waerom en conden wy hem niet wtwerpen.

29 Jesus seyde hen: dese aert en can nergens door wtvaren / dan door bidden en vasten.

30 m Ende als sy van daer ginghen / reysden sy door Galileam / ende hy en wilde niet dat het yemant wiste.

31 Want hy leerde zijne Discipulen / ende seyde hen: De Sone des menschen sal overgheleuert worden in der menschen handen / ende sy sullen hem doodē: ende gedoot zijnde / sal hy ten derden daghe weder opstaen.

32 n Maer sy en verstonden die reden niet / ende vreesden hem te vraghen.

33 n Ende als hy te Capharnaum quam / ende

Matth. 12. Luyce.

a Matt. 10. 38 Marc. 8. 34 Luce 9. 23 Matt. 16. 24. Matt. 10. 11 Matt. 16. 25 Matt. 10. 39 Matt. 17. 33 Luce 17. 33 Matt. 24. 24 Marc. 13.

Matth. 19. 31 Matt. 20. 16 Matt. 23. 12 Matt. 18. 4

Matt. 16. 28 Luce 9. 27

Matt. 17. 1 Luce 9. 28

Matt. 17. 2 Luce 9. 29

Matt. 17. 5 Luce 9. 35

Matt. 17. 9 Luce 9. 36

Matt. 17. 10 Matt. 11. 14 Matt. 17. 12 Matt. 17. 13

Matt. 17. 14 Luce 9. 37

Matt. 17. 15 Matt. 4. 24 Matt. 8. 2 Matt. 9. 18 Matt. 20. 20 Matt. 17. 17 Luce 9. 41

Matt. 17. 18 Luce 9. 42 Matt. 17. 19 Matt. 21. 21 Luce 17. 6

Matt. 17. 20 Luce 17. 5

Matt. 17. 21

Matt. 17. 22 Matt. 20. 17 Luce 9. 43 Luce 18. 31 Matt. 26. 2 Matt. 16. 21 Luce 9. 22 Matt. 17. 23 Luce 18. 33 Luce 24. 7

Matt. 17. 24 Exod. 30. 13

Matt. 17. 25 Matt. 22. 17 Matt. 17. 26

b Mala. 4. 5

Die den stommen Gheest hadde / wort gheuesen.

c Matt. 17. 14 Luce 9. 39

Christus straft den ongheloouighen Vader des beseten Soons.

Gheloouie.

h Luce 17. 6

i mat. 17. 15

Gebedt met vasten.

Christus voorseyt zijn lyden.

m mat. 16. 21 ende 17. 22. ende 20. 18 mar. 8. 31. Luce 9. 22 ende 18. 31 ende 24. 7 n mat. 18. 1 Luce 9. 46 ende 23. 24.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

esi in huys gegaē was/ vraechde hyse: wat overlept ghy onder malcāders op de wech?

Ende sy swegen: want sy hadden onder malcanderen overlept/ wie de meeste ware.

Wie de meeste is onder de Apostelen
o Mat. 20.27
Marc. 10.43

Ende als hy gheseten was / riep hy de twaelue / ende seyde tot hen: o So yemant wil de eerste wesen / die sy de alderlaetste/ ende aller Dienstknecht.

Ende hy nam een kindeken / ende stelde dat midden onder hen / ende omminck het met zyne armen/ ende seyde tot hen:

p Mat. 18.5
Luce 9.48
Joan. 13.20

p So wie een van sodanige kinderkens ontfangt in mijnen Name / die ontfangt my: ende die my ontfangt / die en ontfangt my niet / maer den gheen die my ghesonden heeft.

q Luce 9.49

q Joannes antwoorde hem / seggende: Meester/ wy hebben eenen gesien in uwen Name de Duyuelen wt dyuen / welcke ons niet en volcht: ende wy hebbent verboden/ om dat hy ons niet na en volcht.

Crachten doen in den Naem Christi.
r 1. Cor. 12.2

Ende Jesus seyde: En verbiet hem niet/ want daer en is niemandt die een crachtich werck doet in mijnen Name/ ende haestelijck van my quaet spreken can.

f * Anders/ b.
t ‡ Anders/ b.

Want wie tegheu ons f * niet en is die is voor t ‡ ons.

Het gheuen in Christi Name.
u Mat. 10.42

u Want wie v lieden eenen Beker waters drincken geeft in mijnen Name/ om dat ghy Christi zijt/ voorwaer segghe ick v lieden/ hy en sal zijnen loon niet verliesen.

De geloovighe ergeren.
x Mat. 18.6
Luce 17.2

x Ende so wie verergeren sal eenen van desen cleynen die aen my gheloouen / dien waert beter dat eenen Meulensteen aen zijnen hals ghedaen werde / ende hy in de Zee ghelworpen werde.

y Mat. 5.30
ende 18.8
Marc. 13.6
z Of: maeckt te struykelen.

y Ende in dien uwe hant z ergert/ snijtse af: het is v beter met eender hant tot het leuen in te gaen/ dan twee handen hebbende/ henen te gaen inde Helle/ in dat onwtbluschelijcke vier:

a Esai. 66.24
Jud. 7.17

a Daer haren worm niet en sterft/ ende het vier niet wtgheblusscht en wort.

Ende in dien uwe voet v ergert / snijdt hem af: het is v beter crepel tot het leuen in te gaen/ dan twee voeten hebbende / ghelworpen te worden inde Helle/ in dat onwtbluschelijcke vier:

Daer haren worm niet en sterft/ ende dat vier niet wtgheblusscht en wort.

Ende indien uweooge v ergert/ steecktse wt: Het is v beter een ooghe hebbende in het Coninckrijcke Godts te comen / dan twee oogen hebbende / in het Helsche vyer ghelworpen te worden:

Daer haren worm niet en sterft/ ende het vier niet wtgheblusscht en wort.

Want een yeghelijck sal met vier gesouten worden: b Ende alle Offer sal met sout ghesouten worden.

b Leu. 2.13.

c Het sout is goet/ maer indien het soudt ontsout wort/ waer mede salmen dat smakelijck maken? Hebt sout in v selven/ v ende hebt vrede onder malcanderen.

f Mat. 5.13
Luce 14.34.
g Rom. 12.18
Hebr. 12.14

Dat x. Capittel.

1. Van houwelijck te scheyden/ 11. faluchept der kinderen/ 27. middel ende swaricheyt der salichept/ 29. loon der ghener dier al verlaten om Christi wille/ 32. van zijn verdruckinge/ doot/ ende opstandinghe. 39. van crupce ende verdruckinghe/ 46. Barmenus wort ghende.

1 Ende a van daer op ghestaen / (zijnde) is hy gheromen inde palen des Joodtschen lants / door het lant over den Jordaen: ende de Scharen versamelden wederom tot hem / ende hy leerdese wederom na zijne ghewoonte.

a Mat. 19.1

2 Ende de Phariseen quamen ende vraechden hem: Ist den manne gheoorloofst zijn wijf te verlaten? hem bezoenende.

3 Ende hy antwoorde/ende seyde tot hen: Wat heeft v Moses ghebodē?

Mannich mannigen

4 Sy seyden: v Moses heeft toeghelaten eenen Scheydtbrief te schryuen/ ende haer te verlaten.

5 Jesus antwoorde / ende seyde tot hen: Om uws herten herdichepts wille / heeft hy v lieden dat ghebodt ghescheuen:

6 c Maer van den beghinne der Scheypinghe/ heeft se God Man ende Wijf ghemaeckt.

7 d Daerom sal de Menschе zijnen Vader ende moeder verlaten / ende sal zijnen Wijue e aenhanghen.

8 Ende sy twee sullen een vleesch wesen/ soo dat sy nu niet meer twee en zijn / maer een vlieesch.

9 f Daerom wat God te samen gheroeche heeft/ dat en scheyde gheen Mensche.

10 Ende in huys vraechden hem zijne Discipulen wederom van dat selue.

11 Ende hy seyde tot hen: g Soo wie zijn Wijf verlaet / ende trout een ander / die doet Overspel h met haer.

12 Ende so een wijf haren Man verlaet/ ende trout eenen anderen/ die doet Overspel.

13 i Ende sy brachten kinderkens tot hem/ dat hyse raken soude: ende de Discipulen straften de aenbrenghers.

14 Als Jesus dat sach / nam hyt onwerdelijck/ ende seyde tot hen: Laet de kinderkens tot my comē/ ende en weert hen niet/ k want sulcker is het Coninckrijcke Godts.

15 Voorwaer seggha ick vlieden: Soo wie het Coninckrijcke Godts niet en ontfanght gheliick een kindeken/ die en sal daer niet in comen.

16 Ende hy ommincksе in zijne armen/ ende leyde de hant op hen/ ende seynde.

17 l Ende als hy wtghegaen was op den wech/ so liep een tot hem/ ende vielle hem aen de knien/ vraechde hem: Goede Meester / wat sal ick doen / dat ick het eewighe leuen besitte?

18 Ende Jesus seyde tot hem: Wat noemt ghy my goet? [daer en is] niemant goet dan een [namelijck/] God.

19 Ghy weet de ghebodē/ m Ghy en sult geen Overspel doen/ Ghy en sult niet doodslaen / Ghy en sult niet stelen/ Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse ghenen / Ghy en sult niet bedrieghen: Ghy sult uwen Vader ende uwe Moeder eeren.

20 Hy antwoorde / ende seyde: Meester/ dese hebbe ick alle gehouden van mijner iongheyt aen.

21 Ende Jesus hem aensiende / hadde hem lief/ ende seyde tot hem: n Een [dinck] ontbreeckt v/ gaet henen/ vercoopt al wat ghy hebt/ en gheuet den armen/ en ghy sult eenen schat in den Hemel hebben. Ende coemt/ neemt v cruyce op/ ende volcht my na.

Ende

Ende hy wert bedroefst om dies woorts wille/ende ghinck treurich henen / want hy besaet veel goets.

22

Ende Jesus sach rontomme/ ende seyde tot zijne Discipulen: o Hoe swaerlick sullen die / die rijckdom hebben/ in het Coninckrijcke der Hemelen comen.

23

Ende de Discipulen verwonderden hen van dese zijne woorden. Maer Jesus antwoorde wederom/ ende seyde tot hen: Kinderen/hoe swaerlick comen die op het goet haer betrouwen setten / int Coninckrijcke Godts comen.

24

Het is lichter eenen p Kemel door een naelden ooghe te gaen/ dan den rijcken in het Coninckrijcke der Hemelen te comen.

25

Ende sy verschrickten noch meer / seghende tot malcanderen: Wie can dan salich worden?

26

Maer Jesus sachse aen/ ende seyde: Bij den Menschen ist onmoghelyck / maer niet bij Godt: q Want alle dinghen zijn mogelijck bij Godt.

27

r Ende Petrus begonst tot hem te seghen: Siet / wij hebbent al verlaten/ ende zijn v nagheuolcht.

28

Ende Jesus antwoordende/seyde: Voorwaer segge ick v lieden: Daer en is niemant die achtergelaten heeft/huys of broeders/of susters/ of Vader/ of Moeder/ of Wijf/ of Kinderen/ of Ackers/ om my/ ende om des Euangeliums wille/

29

Die niet hondertfout en ontfangt in desen tegenwoordigen tijt/huysen/ende broeders/ende Susters / ende Moeder / en kinders/ ende ackers met de * vervolgingen/ende in de toecomende Werelt/het eewighe leuen.

30

Maer vele eerste/ sullen de laetste wesen: ende de laetste/ de eerste.

31

t Ende sy waren op den wech/ende ginghen op na Jerusalem: ende Jesus ghinck voor hen/ende sy waren verbaest/en volchden hem nae met vreese. Ende hy nam de twaelue wederom/ende begonst hen te seghen wat hen gheschieden soude/

32

[Seghende:] Siet/wy gaen op na Jerusalem/ ende de Sone des Menschen sal den Overpriesteren ende Schriftgeleerden overgheleuert worden / ende sy sullen hem verdoemen tot den doot / ende den Heydenen overleueren.

33

Ende sy sullen hem bespotten ende geselen / bespuwen ende doden: ende ten derden daghe sal hy weder opstaen.

34

u Ende tot hem quamen Joannes ende Jacobus / de Sonen Zebedei / seghende: Meester/ wy willen dat ghy ons doet/ dat wy begheeren.

35

Hy seyde tot hen: Wat wilt ghylieden dat ick v doe?

36

Sy seyden hem: Gheeft ons dat wy sitten in uwe heerlickheyt/ de eene aen v rechterhandt: dander aen v slinckerhandt.

37

Jesus seyde tot hen: Ghy en weet niet wat ghy begheert: condt ghylieden den Dinckbeker dincken dien ick dincke? ende ghedoopt worden met den Doope / r daer ick mede ghedoopt worde?

38

Sy seyden hem: Wy connent. Jesus seyde tot hen: den Dinckbeker dien ick dincke suit ghy wel dincken/ ende ghy suit met den Doope ghedoopt worden daer ick mede ghedoopt worde:

39

40 Maer aen mijnder rechter ofte slinckerhandt te sitten / dat en staet my niet te geuen: Maer [het sal gheghenen worden] p dien het bereyt is.

p matt. 25. 34.

41 Ende als de thiene dit hoorden / begonsten sy dat onweerdelijck te nemen van Jacobo ende Joanne.

42 Ende Jesus riepse tot hem / ende seyde tot hen: 3 Ghy lieden weet dat de gheene a dient behaerlyt de Heydenen te regeren/ die voeren Heerschappije ouer hen / ende de Machtighe voeren ghewelt ouer hen.

z mat. 20. 25. Luce 22. 25. a Of/ die schynen.

43 b Alsso en salt onder v lieden niet wesen/ maer die onder v lieden de meerste wil wesen/ die sal uwe Dienaer wesen.

Dienaer des woorts. b 1. Pet. 5. 3.

44 Ende soo wie onder v lieden de eerste will worden/die sal eens yegheliex Dienstknecht wesen.

Christus is Dienaer en de Salichmaker.

45 Want de Sone des menschen en is niet ghecomen/ c om ghedient te worden/ maer om te dienen / d ende zijn leuen te gheuen tot verlossinghe voor vele.

c Joan. 13. 14. Phil. 2. 7. b Ephes. 1. 7. Coloss. 1. 14. 1. Tim. 2. 6. d mat. 20. 19. Luce 18. 33.

46 Ende sy quamen te Jericho: e Ende als hy wt Jericho ginck / ende zijn Discipulen/ ende een groote Schare / soo sadt de blinde Bartimeus de Sone Timei aenden weech bedelende.

47 Ende als hy hoorde dat het Jesus van Nazareth was/begonst hy te roepe/ende te seggen: O Jesu Davids sone/ ontfermt v mijnder.

48 Ende vele straften hem dat hy swijgen soude: Maer hy riep veel te meer: Sone Davids ontfermt v mijnder.

f Grieck. seyde.

49 Ende Jesus stilstaende / f gheboot dat men hem roepen soude: ende sy riepen den blinden / ende seyden hem: Hebt goeden moet: Staet op/hy roept v.

50 Ende hy zijnen mantel afgeworpe hebbende/is opgestaen/ende tot Jesum gecomen.

51 Ende Jesus antwoordende/seyde tot hem: wat wilt ghy dat ick v doe? De blinde seyde tot hem: g Rabboni/dat is seende worde.

g Dat is/ Leeraer/ meester. Gheloone.

52 Ende Jesus seyde tot hem: Gaet henen v geloone heeft v geholpen. Ende terstont wert hy siende / ende volchde Jesum op den wech.

Dat 13. Capittel.

1. Christus doet zijn incomste te Jerusalem/ 15. jaecht de Coopluden wt/ 17. ende betoont de cracht des gheloofs/ 14. de maniere van wel te bidden/ 18. ende wie wat maecht hy suler doet.

a mat. 21. 1. luce 19. 29.

1 Ende a als sy by Jerusalem quamen tot Bethphage ende Bethania / by den Olijf berch/ sandt hy wt twee zijner Discipulen/

2 Ende hy seyde tot hen: Gaet henen in dat bleck dat regen v ouer is: ende terstont als ghylieden daer coemt / suit ghy binden een Deuken gebonden/op welck geen Mensche gheseten en heeft: ontbint dat / ende brenghet hier.

3 Ende in dien v lieden yemant waechde: Waerom doet ghy dat? so segt: De Heere heuet dan noode. Ende hy salt terstont herwaerts senden.

4 Sy ginghen ende vonden het Deuken ghebonden aen der deuren / buyten op een wechscheydinghe/ende ontbondent.

5 Ende sommighe van die daer stonden/ seyden: Wat maeckt ghy lieden dat ghy dat Deuken ontbint?

Doe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Doe seyden sy ghelijck hen Jesus beno- 6
len hadde/ende sy hetense gaen.

Christus rijt te Jerusalem in/ op eenen Esel.
b Iaan.12.14
2.Reg.9.13

b Ende sy brachten het Veulen tot Je- 7
sum / ende wierpen hare clederen daer op/ ende hy is daer op gheseten.

Ende vele spreydden haer clederen op 8
weeh/ander sneden meynen dan de boomē/ ende stroydense op den weeh.

Ende die voorby ghinghen / ende die na 9
volchden/riepen/ seggende: c Hosanna/ d Ghebenedijt sy die daer coemt inden Name des Heeren.

epsal.18.26
d Oft: gheluc- kich.

Gepresen sy dat Coninckrijcke ons Va- 10
ders Dauids/dat daer coemt inden Naem des Heeren / Hosanna in de hoochste [plaetsen.]

Christus in den Tempel.
e math.21.12
luce 19.45
Joan.2.14

e Ende Jesus quam te Jerusalem in/ en 11
ginck inden Tempel: Ende als hijt al overlien hadde/ ende het nu auondt was/ ginck hy wt met den twaelven na Bethanien.

De onvruchtbaer Bijgeboom wort verdorret.
f math.21.18

f Ende des anderen daechs / als sy wa- 12
ren Bethanien quamen/hongerde hem.

Ende sy siende van verre eenen Bijgeboom 13
bladeren hebbende/ginck [om te sien] of hy daer wat op vinden sonde: en als hy tot den selven ghecomen was / en vant hy niet dan bladere/want het en was der bijē tijt niet.

Ende Jesus antwoordende / seyde tot 14
hem: Nu en ete voortaen niemant vrucht van v inder eewicheyt. Ende sijne Discipulen hoorden dat.

De coopers en vercoopers wt den Tempel gedreven.
g matt.21.12
luce 19.45
Joan.2.14

Ende sy quamen te Jerusalem / g ende 15
Jesus inden Tempel ghegaen / begonst de Coopers ende Vercoopers wt te dryuen wt den Tempel/ ende de Tafelen der Wisselaren / ende de Stoelen der Duyuen vercoopers heeft hy omme ghekeert.

Ende en liet niet toe dat yemant eenich 16
vat door den Tempel droeghe.

Gods huys is een Bedehuys.
h 1.Reg.8.29
Esaie 56.7
i Jere. 7.11

Ende hy leerde/seggende tot hen: En is 17
daer niet geschreuen: h JMijn huys sal een Bedehuys heeten allen volcken? iJ Maer ghy lieden hebt dat [tot] eenen JMoordtkuyl ghemaeckt.

k Joan.7.19

De Schrifgeleerde en Overpriesters dit 18
hoorende: k socht hoe sy hem doodē mochten. Want sy vreesd hē/ om dat de gantsche schare verwonderde van zynder leere.

En als nv anont gewoorden was/ ginck 19
hy wt de Stadt.

Ende des smorghens voorby gaende/sa- 20
ghen sy den Vijgheboom verdorret van de wortel aen.

Ende Petrus [des] ghedachtich zijnde/ 21
seyde tot hem: l Rabbi/ siet/ de Vijgheboom dien ghy vervloeckt hebt is verdorret.

Geloone aē God.
1 mat.16.20
ende.21.21
luce.17.9
Ghebet.
m Jer.29.12
mat.7.7
Luce.11.6
Joan.14.13
ende.16.24
Jaco.1.6
2.Joan.3.22
ende.5.14
n mar.6.14
Coloss.3.13
Syr.28.2

Jesus antwoordende / seyde tot hen: 22
Hebt gheloone aen Godt.

l Want voorwaer segghe ick v lieden: 23
So yemant tot desen Berch seyt: Wort opgheheuen/ ende inder Zee gewoorpen / ende niet en twijfelt in zijn herte / maer ghelooft dat het gene dat hy seyt/ gheschieden sal: so salt hem ghewoorden wat hy seyt.

Daerom segghe ick v lieden: m Al wat 24
ghy biddende begheert / ghelooft dat ghyt ontfanghen sult / ende het sal v lieden ghewoorden.

n Ende wanneer ghy staet om te bidden/ 25
so vergeeft indien ghy wat teghen yemant hebt / op dat ock uwe Vader die inde Hemelen is/ v lieden uwe misdaden vergene.

o mat.11.25

26 o Want indien ghy niet en vergheeft/ so en sal ock uwe Vader die inde Hemelen is/uwe misdaden niet vergheuen.

p mat.21.23
luce 20.1

27 p Ende sy quamen wederom te Jerusalem: ende als hy inden Tempel wandelde/ quamen tot hem de Overpriesters/ ende Schrifgheleerde/ende Oudtelinghen/

q Ende.11.28

28 Ende seyden tot hem: q Wt wat macht doet ghy dit? Ende wie heeft v dese macht ghegheuen dit te doen?

r Ende.11.30

29 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hen: Ick sal v ock een r dinck vraghen: ende antwoort my / ende ick sal v ock seggen wt wat macht ick dit doe.

Joannis Doop.

30 De Doop Joannis / was hy wt dē Hemel/of wt de menschen? Antwoort my.

31 Sy overleyden by hen selven / seggende: Indien wy seggen: Wt den Hemel/so sal hy seggen: Waerom en hebt ghy hem dan niet ghelooft?

32 Ende indien wy seggen: Wt de menschen/ f so vreesen wy het volck. t Want sy hielden alle dat Joannes warachtich een Propheet ware.

33 Ende sy antwoordden/seggende tot Jesum: Wy en weten niet. Ende Jesus antwoordende/seyde tot hen: So en segghe ick v lieden ock niet wt wat macht ick dit doe.

Dat xxj. Capittel.

1. Hy dzeycht zijne vpanden doog geschenisse met het oordeel Godts/ 14. belooft dathmen der Overheyt ghehoorsaemheyt schuldich is/ 25. de opstandinge der dooden/ 29. de summe der Wet/ 35. ende zijne Godlijcke macht/ 38. daer na verdoemt hy de eergierichheyt der Schrifgheleerden/ 41. ende pryst de gaue der weduwe.

1 Ende a hy begonst doog gelijckenissen Dien dit tot hen te segghen: b Een mensche Godts planteede eenen Wijngaert/ en maecte gaet ende daer eenen Tuyn rontomme / ende groef eenen put tot een Wijnperssse/ en timmerde eenen Toren/ en heeft hem den Lantlieden verhuert/ende reys de buyten Lants.

a mat.13.34
luce 20.9
b Esaie.5.1
Jere.2.21
ps 80.9

2 Ende als het tijt was / sandt hy eenen Dienstknecht tot de Lantlieden/ op dat hy vanden Lantlieden ont finge van de vrucht des Wijngaerts.

3 JMaer sy grepen hem/ende sloegen hem/ ende sonden hem ledich heuen.

4 Ende hy sandt wederom eenen anderē Dienstknecht tot hen / ende dien steenighden sy/ ende braken hem het hooft/ en sonden hem heuen met smaetheyt.

5 En wederom sandt hy eenen anderen/ dien dooden sy. Ende vele andere/sommighe sloegen sy/ende sommighe dooden sy.

6 En noch eenen Sone hebbende / die hy lief hadde / dien sandt hy ock ten laetsten tot hen/seggende: Sy sullen mijnen Sone ontsien.

7 Ende die Lantlieden seyden onder malcanderen. c Dese is de Erfghename/coemt laet ons hem dooden / ende de erue sal onse wesen.

c genes.37.20
psal.2.1
matth.26.3
ende 27.1
Joan.11.53

8 En sy namen hem / ende doodden hem/ ende wierpen hem wt den wijngaert.

9 Wat sal dan de Heere des wijngaerts doen? Hy sal comen / ende verderuen die Landtlieden: ende zijnen wijngaert sal hy anderen ghenen.

10 Hebt ghy lieden ock dese Schrift niet ghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Christus de ghelesen / d. Den steen dien de Timmerlieden / is tleden verworpen hebben / die is het Hooft des Hoecx ghewoden.
Dat is van den Heere geschiet / ende het is wonderlijck in onsen ooghen.
Ende sy socchten hem te vanghen / maer sy vreesden de schare: Want sy bekenden / dat hy op henlieden die ghelijckenisse gheseyt hadde. Ende sy verleten hem / ende ghingen weck.
e Ende sonden tot hem sommighe vt de Phariseen ende Herodianen / op dat sy hem in zijne woorden vanghen mochten.
Ende sy quamen ende seyden tot hem: Meester / wy weten dat ghy waerachtich zijt / ende en vraecht na niemande: Want ghy en siet den persoon der menschen niet aen / maer ghy leert den weeck Gods inder waerheyt. Is gheoorloost den Keyser schattinghe te gheuen of niet? Sullen wy gheuen of niet gheuen?
Ende hy merckende hare geueynsheyt / seyde tot hy: Wat beproeft ghy my? Brengt my eenen penninck / op dat ick hem sie.
Ende sy brachten [eenen:] Ende hy seyde tot hen: Wiens is dit beelt / ende de opschrift? Sy seyden tot hem: Des Keysers.
Ende Jesus antwoordende / seyde tot hen: f Gheest den Keyser dat des Keysers is: ende Gode dat Gods is. Ende sy vanden hem verwondert.
g Ende de Sadducen quamen tot hem, die welcke seggen dat daer geen opstandinghe [der dooden en is /] ende vraechden hem / seggende:
f Meester / h Moses heeft ons gheschreuen: Indien emmants broeder sterft / ende laet een wijf achter / ende gheene kinderen: dat zijn broeder des selven wijf nemen sal / ende zijnen broeder zaet verwecken.
Daer waren seuen broeders / ende de eerste nam een wijf ende sterf ende / en heeft ghen zaet ghelaten.
Ende de tweede heeft se ghenomen / ende is ghestoruen / ende en heeft oock ghen zaet ghelaten. Ende de derde gelijck de derde.
Ende die seuen hebben de selue ghenomen / ende en hebbe geen zaet ghelaten / es ten alderlaetsten is dat wijf oock ghestoruen.
Hieromme in de opstandinghe der dooden / als sy sullen weder opstaen / wiens wijf sal sy zijn onder hen / want die seuen hebbense te wijue ghehadt?
Ende Jesus antwoordende / seyde tot hen: dwaelt ghy lieden niet / daeromme dat ghy de Schriften niet en weet / noch de cracht Gods?
Want als sy van de doode sullen opgestaen zijn / dan en sullen sy niet trouwe noch getrout worden: maer sullen wesen i gelijck de Engelen die in de Hemelen zijn.
Ende van de dooden / dat sy opgewerckt worden: Hebt ghylieden niet gelesen in den boeck f Mose / hoe Godt wt den Doornebosch tot hem gesproken heeft / seggende: k Ick ben de God Abrahams / es de God Isaacx / ende de God Jacobs.
Hy en is ghen Godt der dooden / maer den Godt der leuenden. Daerom dwaelt ghy seere.
l Ende een van den Schriftgheleerden

diese hoorde beuraghen / ende sach dat hy hen wel ghenteworet hadde / quam toe / ende vraechde hem: Welck is het m meeste ghebot van allen?
Jesus heeft hem ghenntwoort: Dat eerste van allen den ghebooden / [is:] n Hoort Israel: De Heere onse Godt / is een eenich Heere.
Ende ghy sult den Heere uwen God lief hebben / wt gheheel p herte / ende wt gheheel uwe ziele / ende wt gheheel uwen verstande / ende wt gheheel uwe cracht. Dat is het eerste ghebot.
Ende het tweede desen gelijck / is dit: o Ghy sult uwen naesten lief hebben / gelijck q selven. Daer en is gheen ander ghebot meerder dan dese.
Ende de Schriftgeleerde seyden tot hem / Meester / ghy hebt wel met der waerheyt ghesept / dat daer een Godt is / ende gheen ander en is dan hy.
Ende dat den seluen lief te hebben / wt geheelen herte / ende wt gheheelen verstande / ende wt gheheele zielen / ende wt gheheelen cracht: ende zijnen naesten lief hebben ghelijck hem selven / meer is dan alle Brandtoffers ende Slachtoffers.
Ende als Jesus sach dat hy wijselick ghenntwoert hadde / seyde hy: Ghy en zijt niet verre vanden Coninckrijcke Godts: ende niemant en dorste hem yet meer vraghen.
p Ende Jesus antwoorde ende seyde / leerende in den Tempel: Hoe segghen de Schriftgheleerde / Dat Christus Dauids Sone is?
Want Dauid selue heeft door den heyligen Gheest gheseyt: q De Heere heeft ghesent tot mijnen Heere / sidt te mijner rechterhant / tot dat ick uwe vianden tot een voetbanck uwer voeten setten sal.
Dauid dan selue heet hem Heere: ende hoe is hy zijn sone? Ende de menichte der scharen hoorden hem ghern.
r Ende hy seyde tot henlieden in zijner leere: Siet toe voor de Schriftgheleerde / die ghern wandelen in langhe clederen / ende ghern ghegroet zijn op de s Marcten / ende ghern gheseten zijn op de t Bergaderingen / ende dat voorsitten in de maelijden lief hebben.
s De welcke der Weduwen huysen verslinden ende dat door een decksel van langhe ghebeden. Dese sullen meerder verdoemenisse ontfanghen.
t Ende Jesus sittende teghen over de u Offerkiste / sach hoe de schare gheit wierp in de Offerkiste / ende veel rijcke wierpen vele daer in.
Ende daer quam een arme Weduwe / ende wierp twee cleyne stuckelinckens daer in / het welck is een quadraut.
Ende Jesus zijne Discipulen tot hem ghevorpen hebbende / seyde tot hen: Voorwaer segghe ick v: x Dese arme Weduwe heeft meer in ghevorpen / dan alle die vande Offerkiste ghevorpen hebben.
Want sy hebben alle van haer overschot daer inghevorpen / maer dese heeft van haer armoede daer in ghevorpen al wat sy hadde / gheheel haren leefcocht.

Dat

Hier alderneerste ghebodt.
m Deuter. 6.5 ende 10.12 ende 30.6
o Leuit. 19. 18 matt. 22.39 Rom. 13.9 galat. 5.14 Jacob. 2.8
De liefde Godts ende des naesten gaet alle offerhande te bouen.
Christus is Dauids Sone.
p Matt. 22.41 luce 20.41
q Psal. 110.1 Act. 2.34 1. Cor. 15.25 hebr. 1.13 ende 10.13
r Matt. 23.5 luce 11.43 ende 20.46
s Matt. 23.14 luce 20.46 2. Tim. 3.6 Tit. 1.11
t Luce 21.1
u 2. Reg. 12.9
De arme weduwe werpt twee cleyne stuerlens in de Gods kiste die meerder een negemanieren weert zijn.
x 2. Cor. 8.12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat xiij. Capittel.

1. Wat voor de laetste toecomste Christi geschieden moet. 33. ende hoemen hemselven moet voor bereyden.

a ℣Mat.24.1 Luce.21.5

Als hy a wt den Tempel ginck/ seyde 1 hem een van sijne Discipulen: ℣Meester / siet welcke steenen / ende welcke Timmeragie.

Ende Jesus antwoorde / segghende tot 2 hem: Siet ghy dese groote Timmeragie? b daer en sal niet eenen steen op den anderen ghelaten worden / die niet afgheworpen en sal worden.

b Luce 19.44. 3.Reg.9.8 ℣Mich.3.12

c Ende als hy op den Olijf berch sat/ 3 teghen over den Tempel/ Petrus ende Jacobus / ende Joannes / ende Andreas/ baeckden hem besijden/ seggende:

c Mat.24.3 Luce 21.7

* Segt ons wanneer sullen dese dinghen 4 geschieden? ende wat teecken [sal daer wesen] wanneer dit alles volcomt sal worden?

Teeckenen die de toecomst Christi voorgaen

* Act.1.6

Ende Jesus antwoordende hem/ begon- 5 ste te segghen: d Siet toe dat v lieden niemandt en verleyde:

d Jerem.29.8 Ephes.5.6 Col.2.18 2.Thess.2.2 1.Joan.4.1

Want vele sullender comen e in mijnen 6 Naem/ seggende: Ick ben [Christus] ende sullender vele verleyden.

e Luce 21.8

Ende als ghy sult hooren oorloogе ende 7 gheruchte van oorloogh/ soo en vreest niet/ want het moet gheschieden: maer het en is noch gheen eynde.

Ende als ghy sult hooren oorloogе ende 7 gheruchte van oorloogh/ soo en vreest niet/ want het moet gheschieden: maer het en is noch gheen eynde.

f Want het een volck sal teghen het an- 8 der opryssen / ende het een Coninckrijck teghen het ander / ende daer sullen Aertbeuingen zijn in verscheyden plaetsen/ ende daer sullen diere tijden wesen/ ende beroerte: dese [dinghen] zijn het begin der smerten.

f Esaie 19.2 2.Esd.13.31 ende 15.15

g Siet ghylieden toe voor v selue: want sy 9 sullen v overleueren in de Raethuysen/ ende in de Vergaderingen sult ghylieden gegeesselt worden / ende voor Stadthouderen ende Coningen sult ghy lieden gheleyt worden/ om mijnent wille/ hen tot een ghetuyghenisse.

Vervolginghe om des Euangelij- ums wille.

g ℣Mat.10.17 ende 24.9 Luce 21.11 Joan.15.19 ende 16.2 Apoc.2.10.

Ende het Euangelium moet eerst onder 10 alle volcken ghepredickt worden.

Het Euangelium sal ghepredickt worden alle volcken.

h ℣Mat.10.19 Luce 12.11 ende 21.14 i Ezech.38.21 ℣Mich.7.1 4.Esd.5.9

h En wanneer sy v leyden sullen om over 11 te leueren/ so en sorcht te voren niet wat ghy lieden segghen sult / noch en bedenckt niet/ maer dat v gegeuen sal worden te dier ure/ dat spreeckt: Want ghylieden en zijt niet die daer spreeckt/ maer de heylighe Gheest.

i En de een broeder sal den anderen voer- 12 der overleueren inden doot/ ende de Vader het kint: ende de kinderen sullen opstaen tegheu hare ouderen/ ende sullense doden.

Ende ghy sult ghehaet worden van alle 13 [menschen] om mijns Naems wille: k maer wie volstandich blijft totten eynde/ die sal salich worden.

k ℣Mat.10.22 ende 24.13 Luce 21.19 Apoc.2.7 ende 3.10

l Ende als ghy lieden sult sien den gron- 14 wel der verwoestinghe (daer in Daniel de Propheet van gheseyt heeft/) staende daer hy niet en behoort (dier leest/ die verstae het/) als dan wie in Judea is/ die * vliede op de Berghen.

l ℣Mat.24.15. Luce 21.20 m Dan.9.27

De verwoestinge Jerusalems.

* Om dies wille dat de destructie seer strange sal zijn

Ende die inden Acker is/ die en keere niet 15 wederom te rugge om zijn cleet te nemen:

Ende wee den beurighen [Vrouwen] 17 ende den soogheuden in die dagheu.

Ende bidt dat uwe vlucht niet en ghe- 18 schiede inden Winter.

Want in die dagen sal sulcke verdruc- 19 kinge wesen / desgelijcx niet gheweest en is van het beginne der creaturen die God ge- schapen heeft/ tot nu toe/ noch wesen en sal.

Ende so de Heere die dagen niet verco- 20 hadde/ geen vleesch en soude salich worden: maer om der uytvercorenen wille die hy uytvercoren heeft/ heeft hy die dagen verco-

Ende als dan lieden dan yemandt seyt: 21 Siet/ hier is Christus/ of siet daer: en ghelooft het niet.

Valsche Christi en valsche Propheten.

Ende sullen teeckenen ende wonderlijckheden doen/ om te verleyden/ den waere mogelijck/ ook de uytverco- 22 ren.

Siet ghylieden dan voor v/ siet ick heb' v lieden alles voorseyt. 23

Ende in die dagen na de verdruckinge 24 sal de Sonne verduysteren worden / ende de Mane en sal haer schijnsel niet gheuen.

Ende de Sterren des Hemels sullen uyt 25 vallen / ende de crachten die in de Hemelen zijn/ sullen beweecht worden.

Ende dan sullen sy den Sone des men- 26 schen sien comen in de Wolcken/ met groo- ter macht ende heerlijckheyt.

Ende dan sal hy sijne Enghelen senden/ 27 ende sal zijne uytverco zene vergaderen van de vier winden / van den uyterstien der aer- den/ tot den uyterstien des Hemels.

Leert de gheljckenisse van den Vijghe- 28 boom: Als sijne tacken teer worden / ende bladeren voortbringhen/ so weet ghy dat de Somer by is.

Also ghylieden ook/ wanneer ghy sulcx 29 siet gheschieden / soo weet dat het na by in der deuren is.

Voorwaer seghe ick v lieden / dit ghe- 30 slachte en sal niet vergaen/ tot dat dit alles gheschiet zijn sal.

Hemel ende Aerde sullen vergaen/ maer 31 mijn woorden en sullen niet vergaen.

Ende van dien dage ende ure/ en weet 32 niemant/ noch ook de Enghelen die inden Hemel zijn / noch de Sone / dan [alleen] de Vader:

Siet toe/ waeckt ende bidt: Want ghy 33 en weet niet wanneer de tijdt is.

[Het is] ghelijck een menschе die buy- 34 ten lants reyst / ende verlaet zijn huys/ ende gaf zijnen Dienstknechten macht/ en eenen yeghelijcken zijn werck / ende bevaal den Deurwachter te waken.

Waeromb waeckt [want ghy en weet niet 35 wanneer de Heere des huys comen sal/ des auonts/ of ter middernacht / of ontrent het Hanen gerasp/ ofte inden moggen/ tsont.]

Op dat hy niet onverseens en come/ en- 36 de v lieden vinde slapende.

Ende dat ick tot v lieden seghe/ dat seg- 37 ghe ick tot allen Wakt.

Dat xiij. Capittel.

1. Raetslach teghen Christum. 6. verantwoordinghe voor een vrouwe van de wrgeestrafte salue/ 22. Insettinge des Nachtmaels/ 27. Twachtighe der Discipulen/ 43. Judas verraderije/ 68. Petrus verloochenninghe ende berow/ 49. Verginghe Christi/ 57. sijn beschuldinghe/ 65. ende ghewelt hem aengheddaen.

Ende

Ende a na twee daghen was het Paesha/ ende de Feeste des soeten broots/ ende de Overpriesters ende Schriftgheleerde zochten hoe sy hem met listen dainghen ende doden mochten:
Ende sy seyden: Niet op de Feestdach/ op dat daer gheen oploop in den volcke worde.
b Ende als hy te Bethanien was/ in Simons des Melaetschen huys/ ende ter Tafel sat/ quam een vrouwe met een * glas costelicker ende ontrenalschter Narden salven/ ende het glas brekende/ goetste hem die uyt den hooft.
Ende daer waren sommighe die dat onwerdelijck namen by haer selven seyghende: Waer toe is dit verlies der salven gheschiet?
Want sy conde meer dan voor drie hondert penninghen vercocht/ ende den armen ghegheven worden: ende sy murmureerden teghen haer.
Maer Jesus seyde: Laetse [met vreden] waer zijt ghy haer inoperlijck? Sy heeft een goet werck aen my ghewracht.
c Want de armen hebt ghy lieden altijts met v/ ende wanneer ghy wilt/ condt ghy hen goet doen: maer my en sult ghylieden niet altijt hebben.
Sy heeft ghedaen dat sy conde/ sy is voor ghecomen om mijn lichaem te salven ter begrauynghe.
Voorwaer segghe ick v lieden/ waer dit Euangelium ghepredickt sal worden in de gheheele Werelt/ daer sal ock gheseyt worden wat sy ghedaen heeft/ tot haerder ghedachtenisse.
c Ende Judas Iscariotb/ een van de twaelue ginck henen tot de Overpriesters om hem henlieden † te verraden.
Als sy dat hoorden/ werden sy verblijt/ ende beloofden hem gheit te gheven. Ende hy socht hoe hy hem bequamelick * overleveren mochte.
g Ende op den eersten dach by des soeten broots/ alsmen het Paesha slachtede/ seyden zijne Discipulen tot hem: Waer wilt ghy dat wy henen gaen bereyden/ dat ghy het Paesha eet?
Ende hy sandt uyt twee van zijne Discipulen/ ende seyde tot hen: Gaet inde Stadt/ ende u sal te gemoet comen een menschen-draghende een kruycke waters: Volcht hem na.
Ende so waer hy in gaet/ segt tot den Heere/ de Meester seyt: Waer is de Gastcamer/ daer ick het Paesha met mijne Discipulen eten sal?
Ende hy sal v thoonen een groote Sael/ ghestyert ende bereyt/ daer sult ghy lieden voor ons bereyden.
Ende zijne Discipulen ginghen uyt/ ende quamen inde Stadt/ ende vonden ghelick hy hen ghesepe hadde: ende bereyden het Paesha.
i Ende als het nu auondt ghewoorden was/ quam hy met de twaelue.
Ende als sy ter Tafelen saten/ ende aten/ seyde Jesus: Voorwaer segghe ick v lieden:
k Een van v die met my eet/ sal my verraden.
Ende sy begonsten bedroeft te worden/ ende een na den anderen tot hem te seggen:
Ben ick? Ende een ander: Ben ick?
Jesus antwoorde/ ende seyde tot hen: [Het is] een van den Twaelven die met my inde schotel doopt.
De Sone des menschen gaet henen gelijck van hem gheschreven is: maer wee dien menschen/ door wien de Sone des menschen verraden wort. Het ware dien menschen goet/ waer hy niet gheboren.
l Ende als sy aten/ nam Jesus het broot: ende als hy ghedanckt hadde: heeft hy dat ghebroken: ende hen ghegheven/ ende ghesept: Nemtet/ eet: dit is mijn lichaem.
Ende nam den Druckbeker/ ende ghedanct hebbende/ heeftent hen ghegheven: ende sy dronken alle daer uyt.
Ende hy seyde tot hen: Dit is mijn bloet des Nieuwen Testaments/ dat voor velen vergoten wort.
Voorwaer segghe ick v lieden/ ick en sal van nu voortaen niet meer van der vrucht des Wijngaerts drincken/ tot op dien dach/ wanneer ick sse nieu drincken sal in het Coninckrijcke Gods.
Ende als sy den Loffanck ghesept hadden/ ginghen sy uyt na den Olijfberch.
m Ende Jesus seyde tot hen: Gy sult in deser nacht alle aen my gheergert worden. Want daer is ghescreven: n Ick sal den Herder slaen/ ende de Schapen sullen verstroyt worden.
† Maer na dien ick opgheweckt sal wesen/ sal ick v lieden voorgaen in Galileam.
Ende Petrus seyde tot hen: Of sy ock alle gheergert worden/ soo en sal ick nut [gheergert worden.]
Ende Jesus seyde tot hen: Voorwaer segghe ick v/ dat ghy my heden in desen selven nacht/ driemael verlaken sult/ eer de Hane twermael craeyen sal.
o Ende hy seyde noch veel meer: Al moeste ick met v sterven/ so en sal ick v niet verlaken: Desghelijer seyden sy ock alle.
p Ende sy quamen in een plaetse ghenaemt Gethsemane: ende hy seyde zijnen Discipulen: Sidt hier/ tot dat ick henen gae ende bidde.
Ende hy nam Petrum/ ende Jacobum/ ende Joannem met hem/ ende begonste verschruet ende weemoedich te worden.
Ende seyde tot hen: q Myn ziele is bedroeft tot der doot: blyft hier/ ende waeckt.
r Ende een weynich voort gegaen [zijnde/] is neder ghevallen in de Aerde/ ende badt: So het moghelijck ware/ dat die ure van hem voorby ginghe.
Ende hy seyde: Abba/ O Vader/ alle [dinck] is v mogelijc: Neemt desen Dranck van my weck: † doch gheschiede niet wat ick wil/ maer wat ghy wilt.
Ende hy quam/ ende vantse slapende ende seyde tot Petrum: Simon/ slaept ghy? Condt ghy niet een ure met my waken?
Waeckt ende bidt/ op dat ghy inden verloeckinghe en comet: t De gheest is ghewillich/ maer het vleesch is cranck.
Ende wederom henen gegaen [zijnde/] badt hy/ ende seyde de selve woorden.
Ende wederom gheheert/ vant hyse wederom slapende/ want hare oogen waren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hooren bij waert / ende en wisten niet wat
hy hem antwoorden souden.
Ende hy is ten derden mael gekomen / ende 41
4 * Gr. Het is nu genoeg, het is gedaen. seyde tot hen: * Slaept voortaen ende rust /
siet, t is ghenoch, de ure is gekomen: siet /
de Sone des menschen wort * overgeleuert
in der Sondaren handen.
Staet op / laet ons gaen / siet / die my * 42
* Of overleuert. verraet / nakt.
u Mat.26.47 Luc 22.47 Joan.18.3 u Ende terstont als hy noch sprack / 43
quam Judas een van de twaelfue / ende een
groote schare met hem / met swerden ende
stocken / vande Overpriesters ende Schrift-
ghelerde / ende Ouderlinghen.
Ende die hem verriet hadde hen een ge- 44
mepn trecken ghegeuen / ende gheseyt. Dien
ick cussen sal / die ist / vangt hem / ende leyt
hem voorsichtelyck.
Judas verraet Christum cussende. Ende als hy geromen was / terstont tot 45
hem gaende / seyde hy: Rabbi / Rabbi / ende
x custe hem.
Ende sy hebben hare handen aen hem ge- 46
x Sa.20.9 slaghen: ende hem ghevanghen.
De ooze af ghehouwen. Ende een van die daer by stonden / track 47
zijn swoert uyt / ende sloech des Overpries-
sters Dienstknecht een / ende hieu hem de ooze af.
Ende Jesus antwoordende seyde tot 48
hen: Ghylieden zijt wtghegaen met swoer-
den ende stocken / als tot eenen Moordе-
naer / om my te vanghen.
Ick was dagheliger by v lieden in den 49
Tempel leerende / ende ghy en hebt my niet
ghevanghen. Maer [dit geschiet] op dat
De Schrift wort vervult y psal.22.7 ende 69.10 Esaie 53.10 Luce 24.25 1 Joh.19.13 Psalm.88.9 de y Schriften vervult worden.
z Ende [zijn Discipulen] verlieten hem 50
alle / ende vloden.
Ende een Jonghelinck volchde hem na / 51
gheclect met Linnwaet over het bloote Lijf /
ende de Jonghelinghen greepen hem aen.
Ende hy verliet het Linnwaet / ende vloot 52
naeckt van hen.
a Mat.26.37 Luce 22.54 Joan.18.24 a Ende sy leyden Jesum tot de Over- 53
priester: ende daer vergaderden met hem Al-
le de Overpriesters ende Ouderlingen / en-
de de Schriftgheleerde.
Ende Petrus volchde hem van verre na / 54
tot in de Sale des Overpriesters / ende hy
was mede sittende met den Dienaren /
hem warmende.
Valsch ghetuyghenisse. b Ende de Overpriesters / ende de geheele 55
Raet / socht en ghetuyghenisse tegen Jesum
b Mat.26.59 Act.6.13 om hem te dooden / ende en vonden gheen.
Want vele getuychden valscheljck tegen 56
c Ghe. waren niet ghelyck. hem / ende de ghetuyghenissen c en quamen
niet over een.
Ende sommige stonden op / ende getuych- 57
den valscheljck tegen hem / seggende:
b Joan.2.19 Wy hebben hem hooren seggen: b Ick sal 58
desen Tempel / die met handen gemaeckt is /
afbreken / ende in drie dagen enen anderen
sonder handen gemaeckt / op timmeren.
Ende noch en quamen hare ghetuyghe- 59
nissen also niet over een.
c Mat.26.69 c Ende de Overpriester uit midden op- 60
staende / vraechde Jesum / seggende: Ant-
woort ghy niet? Wat betuyghe dese tegen u?
Jesus swycht. f Esaie 53.7. Act.8.32 f Ende hy swoech stille / ende en ant- 61
woorde niet. Doe vraechde hem de Over-
priester wederom / ende seyde hem: Zijt
ghy die Christus de Sone des gheseyden
[Godts?]
62 Ende Jesus seyde: Ick bent: g Ende ghy
lieden sult den Sone des menschen sien sit-
ten ter rechterhant der cracht [Godts: ende
comen met de wolcken des hemels.
63 Ende de Overpriester scheurde sijne cle-
deren / ende seyde: Wat behoeven wy meer
ghetuyghen?
64 Ghy hebt ghehoort de Lasterynghe: Wat
dunckt u? Sy veroordeelden hem alle des
doots schuldich te zijn.
65 Ende sommighe begonsten op hem te
spouwen: ende zijn aenschijt te bedecken en-
de met vuysten te slaen / ende tot hem te
segghen: Propheteert [ons:] ende de Die-
naers gaven hem kinnebackslaghen.
66 i Ende doe Petrus beneden in de Sale
was / quam een van des Overpriesters
Dienstmaechden:
67 k Ende als sy Petrum sach warmende /
sach sy hem aen / ende seyde: Ghy waert
ock met Jesu van Nazareth.
68 Ende hy heuet verlaeckt / seggende: Ick
en kenne [hem niet /] noch en weet noch
niet wat ghy segt. Ende hy guyck inde voor-
sael / ende de Haen craeyde.
69 Ende als hem de Dienstmaecht weder-
om sach begonst sy te segghen tot de ghene
die daer stonden: Dese is ook van dien.
70 Maer hy verlaeckte wederom. Ende
een weynich daer na / seyden wederom tot
Petrum die daer by stonden: Voorwaer
ghy zijt van dien / want ghy zijt een Gali-
leer / ende uwe sprake coemt ouer een.
71 Ende hy begonst te vloecken ende te
sweeren / [seggende:] Ick en kenne den
menschе niet daer ghy van segt.
72 Ende de Haen craeyde andermael / ende
Petrus werdt ghedachtich des woordts
dat hem Jesu ghesepdt hadde: l Eer de
Haen tweemael craeyen sal / sult ghy my
driemael verlaken. Ende hy begonst te
weenen.

l Mat.26.34 Luce 22.34 Joan.13.38

Dat 15. Capittel.

1. Christus beschuldicht synde / swycht / 15. wort veroordeelt / ende Barrabas los gelaten / 18:29.31. voort ende na dat hy gecruyst is wort hem beclaus gheslaen ghedaen. 34. Hy coopt met synen Vader / 37. ghevst den Gheest. 39. wort bekent de Sone Godts te zijn / 46. ende wert begraven.

1 Ende a terstont des smoggens hielden
de Overpriesters raedt met de
Ouderlinghen ende Schriftgeleerde /
ende den geheelen Raet / ende leyden Jesum
gebonden heenen / ende hebben hem b Pilato
overgheleuert.
2 Ende Pilatus vraechde hem: Zijt ghy
den Coninck der Joden? Hy antwoordе /
ende seyde: Ghy segt het.
3 Ende de Overpriesters beschuldichden
hem in vele dinghen.
4 c Ende Pilatus vraechde hem wеder-
om / seggende: En antwoordt ghy niet?
Siet / hoe vele zij tegen u betuyghen.
5 Ende Jesus en heeft daer na niet meer
geantwoort / so dat Pilatus verwonderde.
6 Ende op het Feest liet hy henlieden ee-
nen ghevangheuen los / dien sy begheerden.
7 d Ende daer was een ghenaemt Bar-
rabas / ghevanghen met de oproerighe / die
inden oproer een moort ghedaen hadde.
8 Ende de Schare riep / ende begonst te
be-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

begheeren/ [dat hy hen doen soude/] ghelijck hy hen altijt ghedaen hadde.

Ende Pilatus antwoorde hen/ende seyde hen: Wilt ghy dat ick b den Coninck der Joden los late?

Want hy wiste [wel/] dat hem de Overpriesters door nijdt overgheleuert hadden.

c Ende de Overpriesters verwerkten de scharen/ [dat sy begheeren souden/] dat hy hen liever Barrabam los liete.

Ende Pilatus antwoorde wederom/ende seyde tot hen: Wat wilt ghy dan dat ick hem doe / dien ghy Coninck der Joden noemt?

Sy riepen wederom: Cruyst hem.

Pilatus seyde tot henlieden: Wat heeft hy doch quaets ghedaen? Ende sy riepen dies te meer: Cruyst hem.

Ende Pilatus willende der Scharen ghenoech doen/ heeft hen Barrabam los ghelaten: ende als hy Jesum ghegheesselt hadde heeft hy hem overgeleuert om ghecruyst te worden.

f Ende de Crijchs knechten leyden hem binnen in de sale/welcke is het Richthuys/ ende riepen het gantsche hoot te samen.

Ende deden hem een purpuren cleet aen/ ende leyden om hem een doornen croone/ die sy gheulochten hadden.

Ende begonsten hem te groeten/ [seggende:] Weest ghegroet/ O Coninck der Joden.

Ende sloegen zijn hooft met eenen riet stock/ende bespogen hem/ende vallende op hare knyen * deden hem eere.

Ende als sy hem bespot hadden / deden sy hem dat purpuren cleet uit / ende deden hem zijne eyghen cleederen aen: ende leyden hem uit om te cruycen.

g Ende eenen [ghenaemt] Simon van Cyrenen/ (die daer voorby quam van den acker/de vader Alexandri ende Rufi) bedwongen sy/dat hy zijn Cruyce draghen soude.

h Ende sy brochten hem tot Golgotha/ dat is te seggen de Hoofstscheel plaetse.

Ende sy gaven hem te drincken wijn met Myrrhe ghemengt / ende hy en naimt niet.

i Ende als sy hem ghecruyst hadden / deylden sy zijne cleederen / worpende het lot daer over/ [om te weten] wat een yegelijck weg nemen soude.

Ende het was drie uren als sy hem cruysten.

l Ende het opschrijft zijnder beschuldinghe was daer op ghescheuen: DE CONINCK DER JODEN.

Ende sy cruysten hem met twee schooverdemaers: eenen te zijner rechterhandt / ende eenen te zijner slinckter handt.

Ende de Schrift is vervult die daer seyt: en hy is met den quaetdoenders gherekent.

n Ende die daer voorby ginghen/lasterden hem / schuddende hare hoofden / ende seggende: Tsy o/ o die den Tempel af breeckt ende in drie dagen wederom op timmert.

Helpt d selven / ende coemt af van den Cruyce.

Desgelijcx bespottede hem ook de Overpriesters met de Schrifthgeleerde/ ende seyden tot malcanderen: Hy heeft andere ghe-

holpen/hemselven en can hy niet helpen.

Christus de Coninck der Joden / come nu af vanden Cruyce / op dat wy het sien ende gheloouen. Ende ook die met hem ghecruyst waren/bespaddichden hem.

Duysternisse in de doot Christi.

p Ende als het de seste ure gheworden was/quam daer duysternisse over het gheheele Aertrijck/tot der negenste uren.

p Mat.27.45 Luce.23.44 q Psa.22.1

Ende ter negenster uren riep Jesus met luyder stemme / ende seyde: q Eloi / Eloi/ Lama Sabachtani/ hetwelck is de duyte wort: ſ Mijn Godt/mijn Godt/waerom hebt ghy my verlaten?

Hem wort edick te drincken gheuen.

Ende sommighe die daer by stonden dit hoorende/seyden: Siet hy roept Elham.

r Joan.19.29 Psal.69.22

Ende Jesus een groote stemme gheghenen hebbende/gaf den gheest.

ſ Ende t de voorhaire des Tempels scheurde in tween/van boven aen tot beneden wt.

ſ matth.27.51 Luce.23.45 t 2. Par.3.14. u matt.27.54 Luce.23.47

u Ende als de Hoofman over hondert/ die teghen hem over stont/sach dat hy alsoo met luyder stemmen den gheest gheghenen hadde/seyde hy: Waerachtelijck dese mensche was Godts Sone.

Vrouwen die Christo den woort dienst toegedient hadden.

v Daer waren ook vrouwen p van verre aensiende: onder de welcke was ſ Maria Magdalene/ende ſ Maria des cleynen Jacobs/ende Joses moeder/ende Salome.

v matt.27.55 Luce.23.48 p Psal.38.12. z Luce.8.2 a matt.27.57 Luce.23.50 Joan.19.38

De welcke ook/als hy in Galilea was/ hem naghevolcht waren / z ende ghedient hadden: ende dese andere die met hem te Jerusalem opgheconen waren.

Joseph begraft Christum.

a Ende als het nu avont gheworden was/ (dewijle het den dach der voorbereydinghe was/welck is voor den Sabbath.)

Joseph van Arimathea eē eerbaer raetsheere/die ook selue het Coninckrijcke Gods verwachtede / quam / ende quick stoutelijck tot Pilatum/ende begeerde het lichaem Jesu.

Ende Pilatus verwonderde hem/of hy nu ghestoruen was / ende riep den Hoofman over hondert/ende vraechde/of hy langhe doot gheweest ware?

Ende als hijt van den Hoofman over hondert vernomen hadde / gaf hy Joseph het lichaem.

b Mat.27.59 ende 26.12 Luce.23.53

Ende dese cocht fijn lijnwaet/ ende hem afgenomen hebbende/ heeft hem in dat fijn lijnwaet ghewonden. b Ende leyde hem in een graf/dat in een steenrotze wtgehouwen was: en wentelde eenen steen voor de deure des grafs.

Ende ſ Maria Magdalene / ende ſ Maria [de moeder] Jose / aensaghen waer hy gheleyt wert.

De vrouwē gaen nae het graf.

a Mat.28.1 Luce.24.1 Joan.20.1

Dat xvj. Capittel.

9. Christus verthoont hem na zijn opstandinghe/ 14. ende straft de ongheloouicheyde zijner Discipulen/ 19. de welcke na zijn opclimminge/ achtervolghende zijn ghebodt ende belofte/ 20. predicken ende beuestighen het Euangelium met teeckenen.

Ende a als de Sabbath voor by was/ hadden ſ Maria Magdalene/ende Jacobi / ende Salome specerije ghecocht/op dat sy quamen/ ende hem salfden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eñ zijn seer vroech op den eersten dach der Sabbathen gheeomen tot den graue/ als de Sonne opgunck.

Ende seyden tot malcanderen: Wie sal ons den steen van der deure des grafs afwentelen?

(Ende als sy opsaghen/saghen sy dat de steen afgewentelt was/) want hy was seer groot.

b Joan.20.11 b Ende int graf gegaen zijnde/hebben sy gheseten eenen Jongelinck/ghecleedt ter rechter hant/ bekleet met eenen langhen witten kleede: ende werden bevaert.

De Enghel verrondicht de verrijsenisse.
c Mat.28.5
Luce.24.4
d Actor.1.9
1.Cor.15.6
e Mat.26.32 ende 28.10
f Mar.14.28
f Mat.28.8
Luce.24.9
Joan.20.18

Ende hy seyde tot haer: En vreest niet/ c ghy soect Jesum van Nazareth den ghecruysten: Hy is opgestaen/hy en is hier niet: siet de plaetse daer sy hem gelept hadden.

f Maer gaet henen/segt synen Discipulen/eñ Petro/ dat hy voor u gaet in Galileam/ d daer sult ghy hem sien/ e ghelijck hy u gheseyt heeft.

Christus wort ghesien van Magdalena.
g Joan.20.14
h Luce.8.2

f Ende sy wtgaende/zijn haestelijck van den graue gheloden/ want beuinghe ende verschrickinge hadde haer bevanghen/ende en seyden niemanden vet/ want sy waren bevreest.

Als Jesus opgestaen was/des sinorgens vp den eersten dach des Sabbaths/ g wert hy eerst ghesien van Maria Magdalena/ h wt welcke hy seuen Duyuelen wtgeworpen hadde.

Sy ginck/ende bootschapte den gheenen die met hem gheweest hadden/ de welcke treurden ende weenden.

Eñ als sy hoorden dat hy leefde/ eñ van haer gesien was/ en gheloofden zijt niet.

Christus verschijnt aen twee discipelen.

12 i Eñ daer na is hy in een ander gedaante gheopenbaert tween anderen van hen/ daer sy wandelden/ ende int velt gegaen waren.

13 Dese ginghen oock henen/ en boodschapten den anderen/ ende noch en gheloofden sy oock niet.

Christus verschijnt den elfen.

14 k Ten laetsten is hy gheopenbaert den elfen/daer sy aen de Tafel saten/ ende verweet hen haer ongelooue ende harden hert dat sy hier gheloofd en hadden den geenen die hem gheseen hadden wedder opgestaen.

15 Ende seyde tot hen: l Gaet in de gantsche Werelt/predickt het Euangelium allen creaturen.

16 Die gheloouen sal/ende gedoopt sal zijn/ die sal salich worden. m Ende die niet en sal gelooft hebben/sal verdoemt worden.

17 Ende den geenen die gelooouen/ sullen desse teekenen na volghen: n In mijnen Name sullen sy Duyuelen wtwerpen/ o sy sullen met nieuwe toughen spreken.

18 p Sy sullen Slangen verdrijuen/ ende so sy yet doodelijcx drinckē/dat en sal hen niet schaden. q Op de crancke sullen sy de handen leggen/ende sy sullen gesont worden.

Christus wort ghenomen ten Hemel.
19 r Ende nae dat de Heere alhus met hen ghesproken hadde/werr hy opgenomen ten Hemel/ende is gheseten ter rechterhant Godts.

Ende sy wtghegaen zijnde/ predickten overal/ s ende de Heere wrocht mede/ ende bevestichde het woort met navolghende teeckenen.

HET HEYLIGE EVANGElium, beschreuen door Lucam.

Argumente.

Lucas en was ghen Apostel/ maer een Discipel der Apostelen/ ende een oprecht mebeghelde Paulli voornamelijck. Hy heeft twee Boecken gheschreuen/ van de Euangelische Historie. In den eersten heeft hy de woorden ende wercken Christi vermaert/ghelijck Matthæus ende Marcus/ wtghenomen dat hy sommighe dinghen breeder verhaelt. Joden anderen boeck verciert hy/ hoe Christus de Wereld verlaten heeft: waer/ te wat plaetse/ ende hoe de beloefde heylighe Gheest ghekomen sy. Wat ghestalt sy de Ghemeynte Christi ghehadt heeft/ hoe hy toeghenomen ende groot gheworden is/ wat ghestalt sy hadde: wat de Apostelen leerden/ wat ghelooyden die onder Ghemeynte hadde/ welcke de warachtighe Religie/leere/ende Gheloouē sy/hoedanich de valsche leere ende valsche Propheten zijn/hoedanich de warachtighe propheten zijn/hoedanich haerer beyder aert is/ wat tonsten sy ghebruycken/ wat schijn sy hebben: hoedanich den Wereldts werck zy/ wat moet/ voorgenick ende eynde de vervolghers hebben. Item hoe de Wereld het Euangelium aengenomen heeft. Want daer wort beschreuen van de daden ende Sermonen Petri ende anderer Apostelen van Pauli der Apostels oprechte ende gerechtighe. Hiervm heeft die Boeck desen naem ghecreghen/dat het de handelinghen der Apostelen ghenaemt wort. De gantsche Euangelische ende Apostolische Historie vermaert ontrent tsestich Jaren. Want ten achtiensten Jare des Keysers Tiberij was Christus dit ende dertich Jaren oudt/ ende is in dat selue Joer geerruyst/ ende van haer wort tot den vierden Jare Neronis/telleren acht ende twintich Jaren. Ende Paulus is ten tweeden Jare Neronis ghebonden te Roome ghebracht/ende heeft daer twee Jaren in vyle bewaringhe ghesleten/ ende dusverre heeft Lucas zijn Historie vervolcht/ de welcks ghelijcx heeft hier ende tachtentich Jaren/ende de is in goeden vrede ghestoruen/ende in Bithynia begraven.

Dat eerste Capittel.

5. Het ghelachte/ 6. heyligheyt/ 7. ende tegenspoet Zacharie ende synder huysvrouwen/18. de ongheloouichheyt ende straffe desselven/ 28. de spraake des Enghels ende Elizabeth met Maria/ 46. de Loflanck Marie/ 57 de gheboorte ende beschuddenisse Joannes/ 64. het wonderlijck ghenesen ende danckseggingē Zacharie zijns vaders.

NAdien dat hen vele anderwonden hebben in orden te stellen het verhael der dingen die onder ons volcomelijck bewesen zijn/

2 Gheluck sy ons overgeleuen hebben/ diese vanden beginne selue ghesien/ ende Dienaers des woorts gheweest hebben.

3 Soo heeft het my/ die alle dinghen van boven aen/ a neerstelijck b ondersocht hebbe/oock goet ghedocht/ ozdentlijck tot u te schrijuen/ mijn beste Theophile:

4 Op dat ghy meucht bekennen de versekerheyt der dinghen/daer ghy van onderwesen zijt.

5 IN de daghen Herodis des Conincx ende van Judea/was daer eē Priester/met beyname

a Of voort schrijuen.
b Oft voort bevonden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

name Zacharias / hant d der d Dachoordenunge Abie: ende zijn wijf van de daechteren Aaron: ende haren naem was Elizabeth.
6 Sy waren beyde verchtmeerdich voor God wandelende in alle ghebooden ende e rechtveerdichmakingen des Heers onstraffelic.
7 Ende sy en hadden geen kint: want Elizabeth was onvruchtbaer / ende [sy waren] beyde wel bedaecht.
8 Ende het is geschiet/als hy zijn Priesterampt bediende voor God in de ordinancie zijnder f Dachoordenunghe/
9 (Nae de ghewoonte der Priesterschicker bedienunghe/ was het lot op hem gevallen/ dat hy g soude ingaen in den Tempel des Heeren/ om te roocken.)
10 h Ende alle de menichte des volcx bidden/ was biddende ter i uren der roockunghe.
11 Do weert van hem de Enghel des Heerenen gesien/staende ter rechter zyden des Roockaltaers.
12 Ende Zacharias hem siende / werdt bevroert/ende vreese is op hem gevallen.
13 Ende de Enghel seyde tot hem: En vreest niet Zacharia/want u ghebedt is verhoort/ende Elizabeth u wijf sal u eenen sone baren/ ende ghy sult zijnen naem noemen Joannes.
14 Ende u sal blijschap ende verheytinghe wesen / ende vele sullen in zijn gheboorte verblijden.
15 Want hy sal groot wesen voor den Heere/ende wijn ende u stercken dranck en sal hy niet drincken : ende sal met den heylighen Geest vervult worden/ oock van zijns moeders lijne aen.
16 o Ende sal der kinderen Israels vele tot den Heere haren God bekeeren.
17 p Ende hy sal voor zijn aenschijn gaen/ende hy sal voor zijn aenschijn gaen/ met den gheest ende cracht Elie/ * om de herten der Vaderen tot den kinderen te bekeeren/ende de ongehoorsame tot de voorsichticheyt der rechtveerdigen/ om den Heere te bereyden een weligheschicket volck.
18 Ende Zacharias seyde tot den Enghel: Waer by sal ick dit weten? q want ick ben out/ende mijn wijf is seer bedaecht.
19 Ende de Enghel antwoorde/ ende seyde tot hem: Ick ben Gabriel / r die voor Godt stae/ende ben wtgesonden om met u te spreken/ende u dit te Evangeliseren.
20 Ende siet/ghy sult stom wesen/ende niet connen spreken tot op den dach dat dit geschieden sal/om dat ghy mijne woorden niet gheloofte en hebt / de welcke sullen vervult worden in haren tijt.
21 Ende het volck verwachtede Zachariam/ende waren verwondert / dat hy so langhe vertoef de in den Tempel.
22 Ende als hy wt quam / en conde hy tot hen niet spreken : ende sy bekenden dat hy een gheesticte in den Tempel gesien hadde. Ende hy wenckte hen toe ende bleef stom.
23 Ende het gheschiede/ als de dagen zijner bedieninge vervult waren/ginck hy na zijn huys.
24 Ende na die daghen wert Elizabeth zijn wijf beruert : ende sy verbergh haer vijf maenden/seggende:
25 Alsoo heeft my de Heere ghedaen / in de dagen/in de welcke hy my aengesien heeft/ op dat hy mijne versmaedtheyt onder den menschen wech name.
26 Ende in de sesde maent wert de Enghel Gabriel van Gode ghesonden nae een stadt in Galilea/genaemt Nazareth.
27 s Tot een s Maecht die ondertrout was eenen s Manne / ghenaemt Joseph/van den huyse Davids. Ende de naem der Maeght was s Maria.
28 Ende als de Enghel tot haer ingecomen was/seyde hy: Weest ghegroet ghy t begenadichde/de Heere is met u/ ghy ghesegende onder den vrouwen.
29 Doe sy hem sach/ verschrickte sy van sijne woorden/ ende overleyde voorwaer dese groetinghe ware.
30 Ende de Engel seyde tot haer: En vreest niet s Maria/want ghy hebt genade by God ghevonden.
31 u Ende siet/ghy sult v berucht worden/ ende eenen Sone baren/ w ende zijnen Name heeren Jesus.
32 x Dese sal groot wesen/ ende sal de Sone des Alderhoochsten genaemt worde. a Ende de God de Heere sal hem den Throon zijns Vaders Davids geven.
33 b En sal hy sal over het huys Jacobs regneren in der ewicheyt/ ende zijns Conincrijcx en sal geen eynde wesen.
34 s Maria seyde tot den Engel: Hoe sal dat c gheschieden ? want ick gheenen man en bekenne.
35 De Enghel antwoorde / ende seyde tot haer: De heylighe Gheest sal over u comen/ ende de cracht des Alderhoochsten sal u overschaduwen. Daerom oock dat heylige dat [uyt u] gheboren sal worden/sal Gods Sone gheneamt worden.
36 Ende siet / Elizabeth u Nichte is oock selve beruchte met eenen Sone in haer ouderdom : ende dese s Maent is haer de seste/ die onvruchtbaer genaemt was.
37 d Want ghen e dinck en sal by Godt onmoghelijck wesen.
38 En s Maria seyde: Siet de Dienstmaecht des Heeren/ my gheschie na uwen woorde: Ende de Enghel ginck dan haer.
39 Ende s Maria opghestaen in die dagen/ reysde met haeste nae her gheberechte/in een Stadt Jude.
40 Ende ginck in het huys Zacharie/ ende groete Elizabeth.
41 Ende het gheschiedde / als Elizabeth de groetinghe Marie hoorde/ so huppelde het kindeken in haren buyck : ende Elizabeth werdt vervult met den heyligen Gheest.
42 Ende riep wt met luyder stemmen/ende seyde : Ghesegheent zijt ghy onder de vrouwen/ ende ghesegheent is de vrucht uwes buyex.
43 Ende dan waer coemt my dit / dat de moeder mijns Heeren tot my coemt?
44 Want siet/ so haest als de stemme uwer groetinghe tot mijne oyren gheconen is/ heeft het kindeken dan vreuchden ghehuppelt in mijnen buyck:
45 f Ende salich [is sy] die ghelooft heeft/ want het sal volbracht worden dat haer dan den Heere ghesept is.
46 Ende s Maria seyde: s Mijn siele verheft den Heere/

De Enghel tot s Maria ghesonden.
e Mat.1.18
t Dat is/ dien ghenade ghesegent is.
u Esai.7.14
x Gri.ontfanghen inden buyck.
p Mat.1.21 Luce.1.2.
z Esa.54.5
a 1.Sa.7.12 Esai.9.7 Psal.132.11. b 1.Pa.22.10 Psal.45.7 ende.89.37 Jere.23.6 Dan.3.33 Mich.4.7 Hebre.1.8
c Gri.wesen Gods Sone
b Job.42.2 Zach.8.6 Sap.11.22 Mar.19.26 Luce.18.27
e Gri.woort
s Maria besoeckt Elizabeth.
f Luce.11.28. De Psalm s Marie/ waer mede sy vertroost

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

dat de beloofde Salichmaker geboren is.

47 Ende mijnen gheest verheucht in Godt
mijnen Salichmaker:
48 Want hy heeft de nederheydt zijnder
Dienstmaechde aengesien. Want siet van nu
voort sullen my salich noemen alle geslachten.
49 Want hy heeft my groote dinghen ghe-
daen die machtich is / ende zijnen Naem
[is] heylich.
50 g Ende zijne barmhertichheyt duert van
ghenachten tot ghenachten / den gheenen die
hem vreesen.
51 h Hy heeft ghewelt ghedaen door zijnen
arm / hy heeft verstroyt de hooverdige in
haers herten ghedachten.
52 Hy heeft de i Machtighe van den Thro-
ne afgheworpen / ende de k nederighe heeft
hy verheven.
53 l De hongherighe heeft hy met goeden
vervult / ende de rijcke heeft hy ledich
weech ghesonden:
54 n Hy heeft Israel zijnen knecht opghe-
holpen / op dat hy der barmhertichheydt ghe-
dachtich ware,
55 o (Ghelijck hy ghesproken heeft tot on-
se Vaders / Abraham / ende zijnen zade in
der eewicheyt.)
56 Ende p Maria bleef by haer ontrent drie
Maenden / ende keerde weder tot haer huys.
57 Ende de tydt Elizabeths ward vervult /
dat sy baren soude: ende sy baerde eenen sone.
58 Ende de ghebueren ende hare q Maghen
hoorden dat Godt zijne barmhertichheydt
grootelijck aen haer bewesen hadde: p ende
waren met haer verblydt.
59 Ende het geschiede / dat sy ten q achsten
daghe quamen het kindeken te besnijden /
ende noemden hem naer den name zijns vaders
Zachariam.
60 Ende zijn moeder antwoorde / ende sey-
de: Neen / maer het sal r Joannes ghe-
noemt worden.
61 Ende sy seyden tot haer: Daer en is nie-
mant in d maetschap die met desen naem
ghenaemt wort.
62 Ende sy wenckten zijnen vader / hoe hy
hem wilde ghenaemt hebben.
63 Ende hy eyschte een tafelken / ende schreef /
ende seggende: Joannes is zijnen naem. Ende
sy verwonderden hen alle.
64 Ende terstont ward zijnen mont ende ton-
ge geopent: ende hy sprack / Godt prijsende.
65 Ende daer quam een vreese over alle die
daer ontrent woonden: ende alle dese din-
gen werden in dat ghebeele gebergte des
Joodtschen Lants verret.
66 Ende alle de ghene die het hoorden na-
ment ter herten / seggende: Wat sal doch
dit kindeken wesen? t * Ende de hant des
Heeren was met hem.
67 En de Zacharias zijn vader ward vol met
den heyligen Gheest: ende prophereerde /
seggende:
68 n Gheprezen sy de Heere de Godt Isra-
els / want hy heeft besocht ende verlossinge
ghedaen zijnen volcke:
69 r Ende heeft ons opgherecht een hoorn der
salichevt in huys zijns knechts Davids:
70 Ghelijck hy ghesproken heeft door den
mondt zijner heyligher Propheten / die van
den beginne der Werelt gheweest zijn / [na-
melijck:]
71 s Dat hy ons verlossen soude van onse
vyanden / ende van der hant aller die ons haet.
72 Om barmhertichheyt te bewijsen aen on-
se vaderen / ende ged achtich te wesen zijns
heylichs Verbonts.
73 a Ende des Eedts dien hy tot Abraham
onsen Vader gesworen heeft: [namelijck /]
74 dat hy ons soude gheven:
b Dat wy verlost zijnde uyt de handt on-
ser vyanden / hem dienen sonder vreese.
75 c In heylicheyt ende gherechtigheyt voor
hem / alle de dagen onses leevens.
76 d Ende ghy kindeken / sult een Prophet
des Alderhoochsten genaemt worden: Want
ghy sult voor den aenghesichte des Heeren
voorgaen / zijne weghen te bereyden.
77 e Om te geven zijnen volcke kennisse der
salichevt / in vergeuinghe der sonden.
78 Door de herrelijcke barmhertichheyt on-
ses Godes / waer in ons besocht heeft f de
g Opganck uyt der Hoochden.
79 h Op dat hy soude i schynen den genen
die sitten in duysternisse ende schaduwe
des doots / om onse voeten te richten in den
weech des vreden.
80 Ende het kindeken wies op / ende ward sterck
in den Gheest / ende was in de Woestijne tot
den dach zijnder verthooninge tot Israel.

Dat ij. Capittel.

6. Christus gheboren / 9 vercondicht den Herderen / 21. besneden / 25. voor den Heere ghebracht / 28. van Simon / ende armen ghenomen / 36. ghepresenteert voor Anna / 40. sterck gheworden / 46. gheuonden int midden der leeraren / 51. ghehoorsaem zijnen Ouderen / 52. voortschrijdende in wijsheyt ende Ouderdom.

De ghebo-orte Christi.

1 Ende het geschiede / dat in die daghen
daer een ghebodt uyt ginck van den
Keyser Augusto / dat de gheheele We-
relt beschreven soude worden.
2 Dese eerste beschrijvinge geschiede / als
Cyrenius in Syria Stadthouder was.
3 Ende sy gingen alle om beschreven te wor-
den / een yeghelijck in zijne Stadt.
4 Ende Joseph quam ook op uyt Galilea
van der Stadt Nazareth / in het Joodtsche
Lant / a tot der Stadt Davids / ghenaemt
Bethlehem / om dat hy van den huyse ende
ghelachte Davids was:
5 Om beschreven te worden met Maria
zijnen ondertrouden wijve / de welcke be-
vruycht was.
6 Ende het geschiede / als sy daer waren /
dat de daghen vervult worden / dat sy ba-
ren soude.
7 b Ende sy baerde haren eerstgeboren so-
ne / ende wandt hem in doecken / ende leyde
hem neder in de kribbe / om dat daer gheen
plaetse en was voor hem in de herberghe.
8 Ende daer waren Herders in den selven
Lantgrepe by de huysen op den velde / ons-
dende de nachtwake over hare Kudden.
9 Ende siet / de Enghel des Heeren stont by
hen / ende de claerheyt des Heeren omschenen
ende sy vreesden met grootre vreesen.
10 Ende de Engel seyde tot hen: Ontvreest
niet / want siet / ick Euangeliseere v lieden
groote blijschap / die welcke alle den volcke
wesen sal.
11 [Namelijck /] dat heden v gheboren is
de Salichmaker / die daer is Christus de
Heere, in de Stadt Davids.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ende dit sp v voor een teecken: Gy sult 12 binden het kindeken in doecken ghewonden/ende in de cribbe gheleyt.

Ende terstont was daer met den Enghel 13 een menichte der Hemelscher Heyrscharen/ die God loefden/ende seyden:

Eere zy God in de hoochste [Hemelen/ 14 e ende vrede d † op der Aerden / in de menschen een goet behaghen.

Ende het gheschiede/als de Engelen van 15 hen wech gheuaren waren in den Hemel/ seyden de Herders tot malcanderen: Laet ons henen gaen tot Bethlehem / ende sien dit woort dat daer gheschiet is / het welcke ons de Heere heeft cont ghedaen.

Ende sy quamen met haeste / ende von- 16 den Mariam ende Joseph/ende het kindeken ligghende in der kribben.

Ende als sy het gesien hadden / verbreyden 17 sy het woort dat hen van desen kindeken gheseyt was.

Ende alle dien hoorden / verwonderden 18 van het ghene dat van de Herders tot hen gheseyt wert.

Ende Maria behielt alle dese woorden/ 19 overleggende die in haer herte.

Ende de Herders keerden wederom lo- 20 uende ende ysyssende Godt over al / dat sy gehoort ende gesien hadden/ gelyck het hen gheseyt was.

c Ende als de acht daghen vervult was 21 ren/ dannen het kindeken besnyden sonde/ ward synen Naem genaemt Jesus: welck ghenaemt was van den Enghel/ eer hy in den lichame ontfanghen was.

Ende als die dagen haerder reynighe 22 vervult waren / g nae de Wet Mosis/ brachte sy hem te Jerusalem/op dat sy hem stelden voor den Heere.

(Ghelyck ghescreuen is in de Wet des 23 Heeren: h Een yeghelyck mannetken dat de moeder opent / sal den Heere heylich ghenoemt worden:)

Ende op dat sy de offerhande gaue nae 24 het gene dat in de Wet des Heeren ghesept is/ i een paer Torteldupuen/ of twee Dupuen jonghen.

Ende siet daer was een mensche te Jeru- 25 salem/ghenaemt Simeon: Ende dese mensche was rechtveerdich/ ende Godtvreesende/verwachtende de vertroostinge Israels: ende de heylighe Gheest was op hem.

Ende hem was van Gode vercondicht 26 door den heyligen Gheest/ dat hy den doot niet sien en sonde/eer hy k den Christum des Heeren ghesien hadde:

Ende hy quam door den Gheest in den 27 Tempel: ende als de Ouders het kindeken Jesum in brachten in den Tempel/om voor hem na de gewoonheyt des Wets te doen.

Soo nam hy het ook in sijne armen/en 28 de danckte Godt/ende seyde:

Heere/ l nu laet ghy uwen Dienstknecht 29 in vrede na uwen woorde.

Want mijne oogen hebben uwe salic- 30 heyt ghesien/

m Die ghy bereyt hebt voor aller volcken 31 aensicht:

n Een licht tot verlichtinghe der Heyde- 32 nen / ende tot een heerlickheydt uws volcks Israels.

33 Ende sijn vader ende sijn moeder verwonderden van het gene dat van hem gheseyt wert.

34 Ende Symeon seynde se/ ende seyde tot Mariam sijn moeder: o Siet dese wordt gheset tot eenen val ende opstandinge veler in Israel: ende tot een teecken / p dat wederspoken wort. Weder val ende veler opstandinge is Christus. o Esaie.8.14. Rom.9.32. 1.Pet.2.8 p Act.28.22

35 (Ende een Sweert sal v eyghen ziele doorduynghen/) op dat de ghedachten veler herten ontdeckt worden.

36 Ende daer was oock Anna de Prophetisse/een dochter Phanuels/uyt den gheslachte Asser/dese was seer out/ende hadde gheleeft met haren manne/seuen Jaer/van haren maechdom aen. Anna Prophetisse.

37 Ende sy was een Wedulwe/omtrent vanvierentachtentich Jaren / de welcke niet en quam uyt den Tempel/Gode dienende met vasten ende bidden nacht ende dach.

38 Dese te dier selver uren daer gecomen synde/heeft oock den Heere q beleden/ende spraek van hem tot allen die de verlossinghe in r * Jerusalem verwachtenden. q Of/gepresen. r * And. Israel

39 Ende als sy al volbracht hadden na de Wet/keerden sy wederom na Galileam/tot haer Stadt Nazareth.

40 Ende het kindeken wies op/ende werdt sterck inden Gheest/ende wert vervult met wijsheyt / ende de ghenade Godts was op hem. Het kint Jesus Christus.

41 Ende sijn ouders ginghen alle Jaer te Jerusalem/op het Feest des s Pascha. s Exo.23.17 Leuit.23.5 Deut.16.1

42 Ende als hy twaelf Jaer oudt ghewoorden was/ende sy na Jerusalem opgegaen waren/nae de ghewoonheyt des Feestdaechs.

43 Ende als de dagen volcomt waren/ende sy wederomme keerden/soo bleef het kint Jesus te Jerusalem/ende Joseph ende t † sijn moeder en wistent niet. t † And. sijne Ouders.

44 Ende sy meynden dat hy in het ghesel schap op den wech was/ ginghen een dachreyse/ende sochten hem onder de Maghen/ ende onder de bekende.

45 Ende als sy hem niet en vonden / keerden sy wederom naer Jerusalem/hem soeckende.

46 Ende het geschiede/ na drie dagen vonden sy hem inden Tempel sittende midden onder de Leeraers / hoorende hen / ende vraghende hen. Het kint Jesus hoort ende vraecht/ende antwoort de Leeraers.

47 u Ende alle die hem hoorden/ verwonderden van sijnen verstande/ende antwoorde. u * Matt.7.28 Marc.1.22 Luce.4.22.32 Joan.7.15

48 Ende als sy hem sagen/waren sy verwondert/ende sijn moeder seyde tot hem: Kint/ waerom hebt ghy ons alsoo gedaen: Siet/v vader ende ick/hebben v met smerten gesocht.

49 Ende hy seyde tot hen: Wat [ist] dat ghy mw ghesocht hebt? En wist ghylieden niet dat ick sijn moet in de dinghen die mijns Vaders sijn? x Luce.2.49 ende.18.34.

50 y Ende sy en verstonden dat woort niet/ dat hy tot hen sprack.

51 Ende hy ginck af met hen / ende quam tot Nazareth: ende was hen onderdanich. Ende sijn moeder bewaerde alle dese woorden in haer herte.

52 z Ende Jesus wies op in wijsheyt ende ouderdom/ende genade by Godt ende de menschen. y † Luce.2.20 Luce.1.80

Derde Capittel.

2 De bereydinghe / 3. ende neerstichevdt Joannis in sijn Ampt/ 20. sijn ghevanghen/ 22 De Doop/ 23. ouderdom/ 24. ende ghestachte Jesu Christi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a Acto. 4.6 Joannes vermaent tot bekeeringhe / verkondigende dat Christus gheco-men sy.

b Mat. 3.1
f Mar. 1.4
c Esai. 40.3
f Mat. 3.3
f Mar. 1.3
Joan. 1.23

Jnden vijfthienden Jare des Keyser-doms des Keysers Tibery / als Pon-tius Pilatus Stadthouder was o-uer Judea / ende Herodes een Viervorst in Galilea / ende Philippus zijn broeder een Viervorst in Jturea ende Trachonitischen lande / ende Lysanias eē Viervorst in Abilene.

a Onder de twee Overpriesters Anna ende 2
Caypha / gheschiede het woort des Heeren tot Joannem den Sone Zacharie inder Woestijne:

b Ende hy quam in alle het Lant omtrent 3
den Jordaen / prediktende den Doop der bekeeringhe / tot vergeninge der sonden.

Ghelijck gheschreven is inden Boec der 4
woorden Esaie des Propheten / die daer seyt: c De stemme des ghenen die roept in de Woestijne / [is] bereyt den wech des Hee-ren / maeckt zijne paden recht.

Alle Dal sal vervult worden / ende alle 5
Berch ende Heuvel sal vernedert worden / ende wat crom is / sal recht worden / ende de ruesse weghen sullen gelicht worden.

Ende alle vleesch sal de salicheyt Godts 6
sien.

Doe seyde hy dan tot de scharen die tot 7
hem quamen om van hem gedoopt te wor-den: b Ghy Adders ghebroedsel / wie heeft u lieden gewaerschout te vlieden van den toe-comenden toorne?

Draecht dan vruchten die de bekeeringe 8
weerdich zijn / ende en begint niet te seggen by u selven: e Wy hebben Abraham [tot] eenen Vader: Want ick segghe u / dat Godt machtich is / uyt dese steenen Abraham kin-deren te verwecken.

Ende de Byle is nu alreede gheleyt aen 9
den wortel der boomen. f Derhalven / alle boom die geen goede vruchten en draecht / sal afghehouwen ende in het vyer ghewor-pen worden.

Ende de scharen vraechden hem / seggen-10
de: g Wat sullen wy dan doen?

Hy antwoorde / ende seyde: h Die twee 11
clederen heeft / deyle hem mede die ghene en heeft: ende die spijse heeft / die doe ock des-ghelijer.

Tollenaers.

Ende daer quamen ock Tollenaers om12
ghedoopt te worden: ende seyden tot hem: i Meester / wat sullen wy doen?

Hy seyde tot hen: En eyscht niet meer13
dan u gheset is.

Crijchs-knechten.

i Of / dringt niemanden met af.

Hem vraechden ock de Crijchslieden seg-14
gende: Ende wy / wat sullē wy doen? Hy sey-de tot hen: i En doet niemanden overlast / noch en beschuldicht niemant valschelijck: ende weest te vreden met uwe besoldinge.

Als nu het volck verwachtede / ende alle 15
in harre herten overlepden van Joannne / of hy ock Christus niet en ware:

Wat ghetuyghenisse Joannes van Christo.

h Mat. 3.11. Marc. 1.8 Joan. 1.26 Acto. 1.5 ende 11.16 ende 19.4 i Esa. 44.3 Joel. 3.28 Acto. 2.4 ende 11.15

Antwoorde Joannes tot hen allen / seg-16
gende: k Ick doope u wel met water: maer daer coemt een stercker dan ick / dien ie niet weerdich en ben zijnen schoenrient te ont-binden: l die sal u dooper met den heyligen Geest / ende [met] vyer.

Wiens wan in zijne hant is / ende sal zij-17
nen dorschvloer doorsuyveren: ende de tarwe sal hy in zijn schuere vergaderen / maer het caf sal hy met onuytblusschelijcken vyere verbranden.

Ende ock noch vele andere dingen ver-18
manende / Euangeliseerde hy den volcke.

Maer Herodes de Viervorst van 19
hem ghestraft were / om Herodias Philippi zijns broeders wijf / ende van alle boose-den die hy dede.

Boven dat alle heeft hy noch dit toe ghe-20
daen / dat hy Joannem in de ghevanckenis-se sloot.

n Es het geschiede / als alle het volck ge-21
doopt weert / ende Jesus ock gedoopt was / ende bade / dat de Hemel ghevoent weert.

Ende de heylige Gheest neder quam in 22
lichamelijcker gedaente / gelijck eener Duy-ve op hem: Ende een stemme quam uyt den Hemel / seggende: o Ghy zijt myn wel beme-Sone / in u y b hebbe ick myn welbehagen ghenomen.

Ende Jesus begost ontrent dertich Ja-23
ren out te zijn / ende was (also men meynde) de sone Joseph / die was de sone Heli.

Die was [de sone] f Matthat / die was de 24
sone Leui / die was [de sone] f Melchi / die was [de sone] Janna die was de sone Jo-seph.

Die was de sone f Matthathia / die was 25
de sone Amos / die was de sone Naum / die was de sone Esli / die was / de sone Nag-ge.

Die was de sone f Maath / die was de so-26
ne f Mathathia / die was de sone Semei / die was de sone Joseph / die was de sone Ju-da.

Die was de sone Johanna / die was de 27
sone Resa / die was de sone Zorobabel / die was de sone Salathiel / die was de sone Neri

Die was de sone f Melchi / die was de so-28
ne Addi / die was de sone Kosam / die was de sone Elmodam / die was de sone Er /

Die was de sone Joseph / die was de so-29
ne Eliezar / die was de sone Jorim / die was de sone f Matthia / die was de sone Leui /

Die was de sone Simeon / die was de so-30
ne Juda / die was de sone Joseph / die was de sone Jonam / die was de sone Eliakim /

Die was de sone f Melea / die was de sone31
f Menam / die was de sone f Matthata / die was de sone Nathan / die was de sone Da-uid /

Die was de sone Jesse / die was de sone32
Obed / die was de sone Boos / die was de sone Salmon / die was de sone Naasson.

Die was de sone Aminadab / die was de33
sone Aram / die was de sone Efrom / die was de sone Phares / die was de sone Juda /

Die was de sone Jacob / die was de sone34
Jsaac / die was de sone Abraham / die was de sone Thara / die was de sone Nachor /

Die was de sone Sarug / die was de so-35
ne Ragau / die was de sone Phalec / die was de sone Heber / die was de sone Sala.

Die was de sone Kainan / die was de so-36
ne Arpharad / die was de sone Sē / die was de sone Noe / die was de sone Lamech.

Die was de sone f Mathusala / die was37
de sone Henoch / die was de sone Jared / die was de sone f Mahalaleel / die was de sone Kainan.

Die was de sone Henos / die was de so-38
ne Seth / die was de sone Adam / die was een sone Godts.

Dat

a Esa. 40.3 marc. 1.3 Luce 3.5 Col. 1.13 2. Petr. 1.19 b alle soon was te wynen. Joan. 3.16 ende 17.24 Ephes. 1.6 c Verbond der Wet. Christi.

Een beschrijvinge tot verclaringhe der swarichevt die men vermint inden Euangelio Matthei ende Luce/aengaende het gheslachte Jesu Christi des soons Davids/ ende een naulogen door het recht tot den selven. Mitsdie welcke beschrijvinge begint van Davids tijt tot hooger/ontrent dat die swarichevt alleene is gheleghen in zyne nacomelingen.

Om d'verstant te becomen van dese beschrijvinge/ so staet te mercken/dat de Euangelisten S. Matheus ende S. Lucas/ beschrijvinge maken van twee verscheyden manieren des Gheslachtregisters onses heeren Christi Jesu: oorsake daer toe/ dat is/ om te bewijsen/ dat hy van wegen der Propheten Schriften is hergecomen van den coninclijcken Davids/ ende dat hy oock rechtelijck zynen stoel mochte. Dewelcke beyden/ soo aen doene leydt hier nae S. Matheus de gheslachtregisters op de kinderen/ ende S. Lucas verhaelt/ dat hy Christus is op de kinderen/ ende verhaelt de oplijninghe van de kinderen tot de Davidsche al een dinck/ maer op dat wy Lucam niet en verstaen te bitter onden beschrijven/ soo hebben wy hier boven/ ende beneden/ de gheslachten/ die Matheus ghestelt/ ghestelt is/ op dat men also verstaen mach het verschil tusschen de twee gheslachten/ ende verclaringhe der selver. Maer om te beginnen bouen: soo beschrijft Matheus de gheslachtregisters/ hoewel noch niet als Christo niet en behoort/ dan alleen van Joseph/ dat hy is de man Mariæ/ uyt welcke Maria/ dat soon van de Maget Maria/ dat is Jesus Christus/ is geboren/ dat soo wel neen als Joseph/ van Davids huys ende stam/ ende van Abraham/ ghesproten worden/ ouermidts dat Joseph ghemeynlijck onder de Joden/ voor Christus ouders ghehouden worden/ ouermidts dat hy Christus vader te wesen van Joseph/ die Maria/ de moeder Jesu/ ghetrouwt hadde/ dat oock ghemeynlijck onder de Joden/ voor Christus vader ghehouden wort/ ouermidts dat hy Maria man was/ mits dat Maria/ van haers selfs herkomen/ van Davids stam ende huys was/ soo salmen beuinden/ als wy dat beyden sullen wt de Schriften verclaren.

Ende dat wy dese beschrijvinge te beter mogen ordineren/ soo willen wy eerst stellen de twee gheslachtregisters/ die Matheus ende Lucas ons hebben ghelaten/ ende daer nae de verclaringhe der selver.

S. Matthæus gheslachtregister.		S. Lucas gheslachtregister.
	Davids bloeyt te voort.	
Salomon.		Nathan een broeder des Coninx Salomonis.
Roboam.		Matthatha.
Abia.		Menna.
Asa.		Eliachim.
Josaphat.		Jona.
Joram.		Joseph.
Ochosias.		Juda.*
Amasias.*		
Azarias.*		
Joathan.		
Achas.		
Ezechias.		
Manasses.		
Amon.		
Josias.		
Jechonias.*		
Joachim.*		
Jechonias		
Salathiel.		
	Simeon die genaemt is Joas/ bracht voort	
Abiud.		
Eliachim.		
Azor.		
Sadoc.		
Achim.		
Eliud.		
Eleazar.		
Matthan.		
Jacob.		
Joseph/ den belooften man Mariæ die de Maget ende moeder onses Heeren Jesu Christi.		
	Zorobabel die voort bracht.	
		Resa die 66 Jare regneerde.
		Joanna 53
		Juda 14.
		Joseph 8.
		Semei 11.
		Matthathias 12.
		Nahat 9.
		Nagge 10
		Heli 6.
		Nahum 7.
		Amos 14.
		Matthathias 10.
		Joseph 66.
		Janne 16.
		Melchi.
		Leui.
		Matthath
		Heli/ ghenaemt Joachim Mariæ moeder Christi.
	Jesus Christus.	

Die afcoemste Salomonis hiel op in Ochosia: waerom oock t'sijden in Matheus gheslachte wert ouer ghebracht aen Joas den soone Juda.

Die wtgheromen zijn van Joas so wel aen de vlinckre zijde als aen de rechte/ aenfanghen verscheydenheyt van namen in eenen selven persoone. Daerom aenmerct/ dat de persoonen die nemder sluchtige zijde dooz Matheum zijn gheloemt. Dat zijn die selue die dooz S. Lucam anders genoemt zijn ter rechter zijde / tot aen Salathiel toe.

Zorobabel na de wedercoemste in d'Lande des Ioodschen volcx/ verlost wesende van de ghevanckenisse van Babylonie/ hadde de regeringe ouer selue volck 48. Jaer / ende hier bel kinderen achter/onder welcke Resa oft Abiud de voornoemste waren. Dese uernement ende de regeringhe ouer volck / behielt Resa ende zyne nacomelingen tot Janne ror: ra daer van is voortgebracht de Maget Maria/ also het gheslachtregisters Lucæ zeutert/ ende Joseph haer man is voortkent/ende Joseph haer man is voortgecomen vanden voorseyden Zorobabel / dooz Abiud de broeder Resa/ aliss S. Matthæus in zijn beschrijvinge der gheslachten is verhalende.

* Juda hercomende van Nathan brachte voort Simeon ghenoemt Joas/ de welcke tot de Coninclijcke weerdicheyt quam ouermits dat Salomons zaet oste geslachte ontbrack en ophiel in Ochosia: en daerom moeste het Rijcke comen op de nacomelingen des voorseyden Nathans / nae de ordinantie Davids / die van Philo verhaelt wordt / te weten / dat de Coninclijcke der kinderen Persabe (dweleke waer Salomon) nit hem soude regieren. Ende soo daer mannen van zijnen lijue ontbraken / soo soudet alsdan heeren op den anderen Coninclijcken/ dweleke was Nathan: ende daeromt wert Nathan Thisrar dat is / des Princen broeder ghenoemt / ende de ghene die van hem voortghebracht werden Thisrarim / dat is te seggben / Broeders des Princen/ en oor Matthatim/ dweleke beduyt / ghebeuren om te succederen/ oste daer na het Rijck te besitten. Dese selue Philo verhaelt oock dat de nacomelinghen Nathans so gheeert werden vanden Coninc Josaphat/ dat sy de selue de broeders zijnes soons Joram noemde/ ende de hare kinderen/broeders Ochosie zijn. Item: ende dat in de redene waeromt de Schrift oock segt/ dat Joas was de sone Ochosie/ hoewel hy zijn naturelijck soon niet en was/ maer Judas soone/wt Nathan gheboren.

* Overmits (alsoor schijnt) dat S. Lucas gheen minste en maeckt van de geslachten Mariæ maer veel eer van Josephs herkomst (want hy segt in dese woorden/ dat Jesus gheacht wert een sone Josephs te zijn/ die daer was een soone Heli) soo moetmen verstaen/ daermen hier voor den naem one/ seggben wil geslachte oft afcoemste/ en dat S. Lucas wil seggben/ dat Joseph voortgebracht zy van Heli / nademael hy tot eender huysvrouwe genomen hadde Mariam de dochter. die een dochter des voorseyden Heli was: welcke maniere van spreken noch niet en is in de schrift: want men vindt dat Moemi Huthzijn dochter noemt / de welcke maer zijn Schoondochter en was / namelijck / zijns soons huysvrouwe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat iiij. Capittel.

2. Jesus gheuast/ende den Dupuel ouerwonnen hebbende/ 14. beginet te predicken .22. Waer uit hy van veelen ghepresen wort/ 28. ende in sijn vaderlant verdoolt/ 33. gheneest eenen besetten 38. de schoonmoeder Petri / ende andere/ 43. om ghesent te wesen/ waertoe hy ghecomen sy.

Christus wort versocht van den Dupel.

IEsus a Jesus vol des heyligē Geests/ keerde weder van den Jordaen: ende de wert van den Gheest ghedreuen in de Woestijne,

Ende wert veertich dagen versocht van den Dupuel / ende en b at niet in die daghen / ende als die ghecrijpdicht waren / ten laetsten so hongherde hem.

Ende de Dupuel seyde tot hem: Indien ghy Godts Soue sijt/so segt tot dese steen dat hy broot worde.

Het leuen is gelegen in den woorde Godts.

Ende Jesus antwoordde hem/ seggende: Daer is gheschreuen: c De mensche en sal niet by den broode alleentlijck leuen / maer by allen woorde Godts.

Esi de Dupuel leyde hem op eenen hooghen Berch/ esi thoonde hem in eenē oogenblick alle de Coninckrijcken der Werelt.

Ende de Dupuel seyde tot hem: Alle dese macht ende heerlijckheyt wil ick v gheuen: Want sy is my overgegeuen/ende ick geefse wien ick wil.

Aenbidden.

Daerom indien ghy [nedervallet/] ende my aenbidder/dit sal uwe wesen.

Godt alleen salmen dienen.

Jesus antwoordende / seyde hem: Gaet van my Sathan/ want daer is geschreuen: d Ghy sult den Heere uwen Godt aenbidden/ende hem alleene dienen.

Ende hy leyde hem in Jerusalem / ende sette hem op de tinne des Tempels/ esi seyde tot hem: Indien ghy de Sone Gods sijt/ so werpt v selven van hier af nederwaerts.

Want daer is geschreuen: Hy sal sijnen Engheien van v bevelen / dat sy v bewaren.

Ende dat sy v op de handen draghen/op dat ghy te gener tijt uwen voet aen eenen steen en stoot.

Jesus antwoordende / seyde tot hem: Daer is geseyt: e Ghy en sult den Heere uwen Godt niet versoecken.

Ende als de Dupuel alle versoeckinghe volepnt hadde: weerck hy van hem eenen tijt lanck.

f Esi Jesus keerde weder door de cracht des Gheests in Galileam: ende het gherucht van hem is wtgegaen over het gheele omligghende Landt.

Ende hy leerde in hare Vergaderingen/ ende was van allen ghepresen.

g Ende hy quam te Nazareth/ daer hy opgenoet was: ende ginck na sijn gewoonte op de Sabbath dagen in de Vergaderingen/ h ende stont op om te lesen.

Ende hem wert gegeuen dat Boeck des Propheten Esaia: ende als hy het Boeck opghedaen hadde / vant hy de plaetse daer ghescreuen was:

De Gheest des Heeren [is] op my/ daer om dat hy my gesalft heeft. Ende heeft my ghesonden/ om den Armen te Euangelizeren / ende te ghenesen die ghebroken sijn van herten.

*Om den ghevangenen de verlossinghe te predicken / ende den blinden dat ghesichte: om de verslaghene tot de vryheyt te brenghen : om te predicken het aenghenaem Jaer des Heeren.

Ende als het Boeck toeghedaen/esi den Dienaer overghegheuen hadde/sadt hy neder. Ende de oogen van allen die inde Vergaderinghe waren/saghen op hem.

Ende hy begonst tot hen te seggha: Heden is dese Schrift in uwe oren vervult.

Ende sy alle gaven hem ghetuyghenisse i ende verwonderden van de aenghenaemheyt der woordē/die wt sijnen monde quamen/esi seyden: k Is dese niet Josephs sone?

Ende hy seyde tot hen: Ghy sult voorwaer tot my dit l spreeckwoort segghen: Medecijnmeester heelt v selven: Al wat wy ghehoort hebben dat in Capernaum ghescheiden is/doet dat oock hier in uwen Vaderlande.

Ende hy seyde: Voorwaer segghe ick v/ m dat geen Prophect aenghenaem en is in sijn Vaderlandt.

Maer ic segge v inder waerheyden Daer waren veel Wedūwen in Israel/ in de dagen Elie/ als den Hemel drie Jaren esi ses Maenden gesloten was/so dat daer groote dierte was in het gheheele Landt.

Ende tot gheene van haer en was Elias gheseonden / dan tot eenen Weduwe in Sarepta Sidonis.

o Ende daer waren veel Melaetsche in Israel onder den Propheet Elizeo / ende gheen van hen en werde gherepnicht / dan Naaman van Syrien.

Ende sy werden alle inde Vergaderinge vervult niet toorne/als sy dit hoorden.

Esi stondē op/ esi dreuen hē wt der stadt/ esi leydē hē op het hoochste des bercks/waer op hare Stadt gheimmert was/ op dat sy hem sonden van boven neder worpen.

Ende hy door midden van hen doorghegaen synde/guinck henen.

p Esi quam af te Capernaum/de Stadt Galilee/ende leerdese op de Sabbath dagen.

q Esi sy verwonderden hen over sijne leere/want sijn woort was met macht.

r Esi inde Vergaderinghe was een man/ hebbende eenen gheest eens onreynen Duyuels/ende riep wt met luyder stemme/

Seggende: Ey/wat hebben wy met v te doen/Jesu van Nazareth? Tijt ghy ghecomen om ons te verderuen? Ick kenne v wie ghy sijt/[namelijck/] de Heylighe Godts.

Esi Jesus strafte hem/esi seyde: Swijcht/ende gaet wt van hem. Ende de Duyuel wierp hem in het midden / ende voer wt van hem/sonder hem te schaden.

Ende daer quam een verschrickinge over allen/ende sy spraken te samen tot malcanderen/segghende: Wat woort is dit? want met gewelt ende cracht ghebiet hy den onreynen Geesten/ende sy varen wt.

Ende het gherucht van hem guinck tot in allen plaetsen des omliggenden Lants.

s Ende als Jesus was opgestaen wt der Vergaderinghe / quam hy in het huys Simons / ende Simons wijfs moeder was met eener grooter cortsen benanghen/ ende sy baden hem door haer.

Ende hy stont over haer/ ende strafte de cortsen/ende de corts verliefde/ende sy stont haestelijck op/ende diende hen.

t Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

1 Ende als de Sonne onder was / alle die
40 sieken hadde met menigerley sieets / brach-
ten se tot hem: ende hy leyde eenen yegelicken
de handen op / ende maeckte se gesont.

41 u Daer voeren ock Duyuelen wt veele
roepende / ende seggende: Ghy zijt Christus
de Sone Gods. Ende hy strafte se / ende en
liet se niet spreken / x want sy wisten dat hy
Christus was.

42 y Ende als het dach gheworden was / gin-
ck hy wt / ende quam nae een woeste
plaetse: ende de Scharen sochten hem / ende
quamen tot hem / ende hielden hem dat hy
van hen niet gaen en soude.

43 Ende hy seyde tot hen: Ick moet ock den
anderen Steden het Coninckrijcke Gods
Euangelizeren: Want hier toe ben ick wt-
ghesonden.

44 Ende hy predickte in de Synagogen Gallee.

Dat v. Capittel.

1. Christus leert wt het schipken / 4. treckt Simonem ende zijne medegesellen tot hem door den vanck der Visschen. 12. gheneest eenen Melaetschen / 18. ende eenen ghichtigen / 27. roept Leui ende de Sondaers. 33. Ende ontschuldicht de zijne aengaende het vasten.

1 Ende a het geschiede als hem het volck
ouerviel / om het woort Gods te hoo-
ren / ende hy stont by der Zee Genezareth.

2 Ende sach twee schipkens by der Zee
staen / ende de Visschers waren der wegh-
gaen / ende spoelden hare Netten.

3 Ende hy ginck in een van die schipkens / het welcke Simonis was / ende badt hem / dat hijt wat van den Lande af stuerde: ende sittende / leerde hy de Scharen wt het Schipken.

4 Ende als hy af liet te spreken / seyde hy tot Simon: b Stiert af na de diepte / ende woppt uwe Netten wt om te vanghen.

5 Ende Simon antwoorde / ende seyde tot hem: c Meester / wy hebben den gheheelen nacht gearbeyt / ende niet ghevangen: doch op u woort sal ick het Net wt woppen.

6 Ende als sy dat ghedaen hadden / vinghen sy een groote menichte van visschen: ende haer Net scheurde.

7 Ende sy wenckten hare medegheselle / die in het ander schipken waren / dat sy quamen / ende hen holpen: Ende sy quamen / ende vulden beyde de schipkens / so dat sy soncken.

8 Als Simon Petrus dat sach / viel hy Jesu aen de knien / seggende: Heere / gaet wt van my want ick ben een sondich mensche.

9 Want verschrickinge hadde hem ende alle die met hem waren / ouer den vanck der visschen die sy gevangē hadden:

10 Desgelijcx ock Jacobus ende Joannes / de kinderen Zebedei / die Simonis medegheselle waren / ende Jesus seyde tot Simon: Ende wreest niet: Van nu voort sult ghy d menschen vanghen.

11 Ende als sy de schipkens te Lande ghestiert hadden / e verlieten zijt al / ende volchden hem nae.

12 f Ende het geschiede / als hy in een Stadt was / siet / daer was een man vol melaetscheyt / de welcke / als hy Jesum sach / viel hy op zijn aensicht / ende badt hem seyghende: Heere / so ghy wilt / cont ghy my reynighen.

13 Ende hy streckte de hant wt / ende raerde hem / seyghende: Ick will wort gereynicht. Ende terstont scheyde de melaetscheyt van hem.

14 Ende hy geboot hem / dat hijt niemande seggē en soude: maer / seyde hy: g Gaet heen / verthoont u selven den Priester / ende offert voor uwe reyninghe / g gelyck f Moses geboden heeft / hen tot een ghetuyghenisse.

15 Ende het gherucht van hem wert dies te meer verbreyt: ende vele scharen quamen te samen / om hem te hooren / ende van hem genesen te worden van hare crankheden:

16 h Maer hy ontweech inde Woestijne / ende badt.

17 Ende het ghescheide op eenen dach dat hy leerde / ende daer saten Pharizeen ende Leeraers des Wets / die wt alle Vlecken Galilee ende Judee / ende van Jerusalem gecomen waren: ende de cracht des Heeren was [daer /] om hen ghesont te maken.

18 h Ende siet / [sommige] manne brachten op een bedde eenen mensche die ghichtlieck was / ende sochten hem in te brenghen / ende voor hem te legghen.

19 Ende niet vindende waer sy hem inbrenghen mochten / ouermidts de Schare / soo clommen sy op het dack / ende lieten hem door de tichelen neder met den bedde / in het midden voor Jesum.

20 Ende als hy haer gheloone sach / seyde hy tot hem: i Mensche / uwe sonden zijn v vergheuen.

21 Ende de Schriftgeleerde ende de Phariseen begonsten te overleggen / seggende: Wie is dese / die daer k lasterinnghe spreeckt? l Wie can de sonden vergheuen dan Godt alleen?

22 Als Jesus haer ghedachten bekende / antwoorde hy / ende seyde tot hen: Wat overlegt ghy in uwe herten?

23 Welck is lichter te segghen: Uwe sonden zijn v vergheuen: of te segghen: Staet op ende wandelt?

24 Ende op dat ghy weet dat de Sone des menschen macht heeft op Aerden de sonde te vergeuen / (seyde hy tot de ghichtlieckē:) Ick segghe v: Staet op / neemt v beddeken op / ende gaet in v huys.

25 Ende hy terstont opstaende / voor hen allen / nam op [zijn bedde /] daer hy opgheleghen hadde / ende ginck henen in zijn huys / Godt prijsende.

26 Ende sy werden alle met verschrickinge benaughen / ende presen Godt: ende werden vol vreese / / seggende: Wy hebben heden ongelooffelijcke dinghen ghesien.

27 m Ende daerna ginck hy wt: ende sach eenen Tollenaer / ghenaemt Leui / sittende op den Tol / ende seyde tot hem: Volcht my nae.

28 Ende hy opstaende / verliet het al / ende volchde hem nae.

29 n Ende Leui bereyde hem een groote maeltijdt in zijnen huyse: ende daer was een groote Schare van Tollenaren / ende andere die met hem ter Tafel aensaten.

30 Ende hare Schriftgheleerden ende Phariseen murmureerden tegen zijne Discipulen / seggende: Waer om eet ende druncket ghy met de Tollenaren ende Sondaren?

31 Ende Jesus antwoorde / ende seyde tot hen: Die gesont zijn / en behoeuen des o Medecijnmeesters niet / maer die cranck zijn:

32 p Ick en ben niet gecomen om de Rechtveer-

a Matth. 21.6 Marc. 1.16
b Die Visschers / Petrus met Jacobus ende Joannes wert hem gheroepen.
c Meester / Heere.
d Mensche / Kinder.
e Matth. 16.16 Marc. 8.29 Luce 9.20 Joan. 1.41 Matth. 4.19 Marc. 1.17
f Matth. 8.2 Marc. 1.40
g Leuit. 13.2 ende 14.2
h Christus in de Woestijne.
De gichtsieckē wort gheneesen.
i Grieck / setten
k Of / ongodlick.
l Job. 14.4 Psal. 32.5 Esaie 43.25
Melaetschē wort gheroepen.
m Matth. 9.9 Marc. 2.14
n Luce 15.1
Rechtveerdighe.
o Sondaers. Luce 19.10 1. Tim. 1.15

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

neerdighe te roepen/maer de Sondaers tot bekeeringhe.

o Matt.9.14. marc.1.18

p Eñ sy senden tot hem: Waerom vasten Joannis Discipulen dickwils/ende bidden dese/desgelijcx ock der Phariseen Discipulen/eñ uwe Discipulen eten ende dzincken?

q Esaie 65.5 2.Cor.11.2.

Hy seyde tot hen: q Cont ghy de Bruylofts kinderen/so lange als de Bruydegom met haer is/ doen vasten?

Hy voorseyt der Apostelen druck eñ vasten/nae sijne Hemelvaert.

Maer de daghen sullen comen / als de Bruydegom van hen sal wechghenomen sijn/ dan sullen sy vasten in die daghen.

Ende hy seyde tot hen een ghelijckenisse: Niemant en sedt eenen lap van eenen nieuwen cleede / aen een oude cleede : anders scheurt ock het nieuwe [dat oude/] ende de lap van den nieuwen en coomt niet den ouden niet ouer een.

r Hap.1.4. Act.2.4.

Eñ niemant en doet r nieuwen Wijn in oude ledersacken: anders/de nieuwe Wijn scheurt de ledersacke/ende wort wtgestort/ende de ledersacken verderuen.

Maer men moet nieuwen Wijn in nieuwe ledersacken doen / ende sy worden beyde te samen behouden.

Ende niemandt die den ouden dzinckt/ wil terstont nieuwen: Want hy seyt/de oude is beter.

Dat vj. Capittel.

1. Christus beschermt also wel het werck sijner Discipulen / als het sijne / aengaende den Sabbath 12. gewasche hebbende inden ghebode/ verklaert ende neemt sijne Apostelen/ 18. gheneest de Scharen. 20. Ende leert se waer in het gheluck of ongheluck gheleghen is/27. ende sijne vyanden lief te hebben/37. ende niet lichtveerdelijck te oordeelen/41. ende alle gheuenpnsthept te vlieden.

a Matt.12.1 Marc.2.23 Deut.23.25 b Dat is op den seuenden Sabbath / die so hooge was/ als den eersten. Leui.23.6. c Exod.20.10

HEt a ghebeurde op eenen b tweeden eersten Sabbath/dat hy door het ghesaeyde ginck / ende sijne Discipulen pluckten Aren/ende aten se [die] wrijuende in hare handen.

Ende sommighe der Phariseen seyden tot hen: Waerom doet ghy c dat niet ghedooft en is te doen op den Sabbath?

b 1.Sa.21.8

Ende Jesus antwoorde hen/ende seyde: En hebt ghylieden ock niet gelesen wat d Dauid dede/doe hem hongherde/ende den ghenen die met hem waren?

Doe hy in het huys Gods ginck/eñ de Thoonbrooden nam/ende at se / ende gaf se ock den genen die met hem waren: welcke [broden] niemant gedooft en waren te eten/e dan alleenlijck den Priesteren.

e Exod.29.34 Leui.8.31 ende 24.9 f Matt.12.8 marc.2.28. g Matt.12.9 marc.3.1. De dorre hant wort ghesont. Christus wiste de gedachten. h * Andere/ Ick sal u vraghen: wat is ghedooft op den Sabbath/ etc. Of/ Wat/ Ist ghedooft/ etc.

Ende hy seyde tot henlieden: f De Sone des menschen is een Heere ock ouer den Sabbath.

g Ende het ghebeurde op eenen anderen Sabbath/dat hy in de Vergaderinge ginc/ende leerde. Ende daer was een mensche/ wiens rechterhandt dorre was.

Ende de Schrifgheleerde ende Phariseen wachteden [op hem/] of hy ock op den Sabbath heelen sonde / op dat sy een beschuldinghe teghen hem vonden.

Ende hy kende hare ghedachten : ende seyde tot den mensche / wiens hant dorre was: Hest u op/ende staet int midden. Ende hy opgestaen zijnde/ [bleef staen.]

Ende Jesus seyde tot hen: h * Ick sal u lieden wat vraghen: Ist ghedooft op den Sabbath goet te doen / oft quaet te doen?

Het leuen te behouden / of te verderuen?

10 Ende hy sachse rontomme aen/ende seyde tot den mensche/Strecht u hant wt. Ende hy dede alsso: t ende zijn handt werd wederder ghesont ghestelt ghelijck de ander.

t 1.Kon.13.4

11 Ende sy werden vol onsinnicheyts / ende spraken met malcanderen / wat sy Jesu doen sonden.

12 k Eñ het geschiede in die dagen / dat hy wtginck op den berch om te bidden / eñ hy bleef ouer nacht in zijnen ghebede tot God.

k Matt.14.23 Marc.6.46 Luce 6.12

13 l Ende als het dach was / riep hy zijne Discipulen/ende vercoos wt haer twaelue die hy ock m Apostelen noemde.

l Matt.10.1 Luce 9.1 m Wat in Matthæus ghenoemt Thaddeus.

14 [Namelijck/] Simon/die hy ock noemde Petrum / ende Andreas zijn Broeder: Jacobus ende Joannes: Philippus ende Bartholomeus:

15 Matthæus eñ Thomas: Jacobus Alphei [sone/] ende Simon ghenaemt Zelotes:

n Matt.10.4

16 Judas Jacobi/ende Judas n Iscarioth/ [die ock de verrader was.]

o Matt.4.25

17 o Eñ hy afgeromen met hen/stont op een blacke plaetse/eñ de Schare zijner Discipulen / ende een groote menichte des volcx/ van gheheel Judea/ ende Jerusalem/ende van Tyro ende Sydon aen der Zee.

Matt.5.1

18 De welcke gheromen waren om hem te hoozen/ ende van hare cranckheden ghenesen te worden: ock die van onreine Gheesten gequelt waren: ende sy werden gesont.

19 Ende alle de Schare sochte hem te raken/ want daer ginck cracht wt van hem / ende heeldese alle.

p Matt.4.2.

20 p Ende hy sloech zijne oogen op ouer zijne Discipulen/eñ seyde: Salich zijt ghy arme/want uwe is het Coninckrijck Godts.

Bedruckter om Christi wille.

21 q Salich zijt ghy / die nu hongher lyde: Want ghy sult versaet worden. r Salich zijt ghy/die nu weent: Want ghy sult lachen.

q Esaie 61.3 r Esaie 61.2 ende 66.10 f Matt.5.4 Luce 6.25 Rom.12.15 1.Cor.12.26

22 s Salich zijt ghy / als v de menschen haten/ende t afscheyden/ende versmaden ende uwen naem als quaet verwerpen / om des menschen Soons wille:

s Esaie 66.5 Matt.5.11 Luce 6.22 1.Pet.4.14 t Act.5.41 Hebr.10.34 Iac.1.2 1.Pet.1.6 ende 4.13

23 u Verblijdt v in dien daghe / ende verheucht v/ want siet uwen loon is groot in den Hemel. x Want desgheliex deden hare Vaders den Propheten:

u Act.5.41 x Matt.5.12 Marcke in Matthæo voor Werpe. y Amos 3.8 Esay.51.18 z Esaie 65.15 a Esaie 66.5 Matt.5.10 ghemaeckt. b Jacob.5.9 ende 1.1 c Menschen los. Lydtsaem heydt. c Exod.23.2 Psal.52.6 d Matt.5.44 Rom.12.20 1.Cor.4.12 e Act.7.60 f Matt.5.39 Rom.12.19 1.Thes.5.15 1.Pet.3.9 g Tob.4.7 Syr.4.1. g Tob.4.16 Matt.7.12 h Matt.5.46

24 Dacrentegen/wee v p ghy rijcke: Want ghy hebt uwen troost.

25 z Wee v die a verseet zijt: Want ghy sult hongeren. Wee v ghy die lacht: b Want ghy sult treuren ende weenen.

26 Wee v als v de menschen ysen/ want desgeliex deden hare Vaders den valschen Propheten.

27 Maer ick segghe v die toe hoort: e Hebt lief uwe Vyanden: doet wel den ghenen die v haten.

28 Seghent de ghene die v vervloecken: d Bidder voor de ghene die v overlast doen.

29 e Wie v den deen wanghe slaet/ die biet oock dander: ende wie v den mantel neemt/ die en weyghert oock den rock niet.

30 f Gheeft eenen yeghelycken wie v bidt. Ende wie v het uwe neemt /, en eyscht het van hem niet weder.

31 g Eñ gelijck ghy wilt dat v de menschen doen sullen/doet ghy hen ock desgheliex.

32 h Want in dien ghy lief hebt / die v lief hebben/wat danck hebt ghy? Want de sondaers

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

daers hebben wck lief die hen lief hebben.
Ende indien ghy den gheuen goet doet 33
die v goet doe/wat danck hebt ghy lieden?
Want de Sondaers doen ock het selue.
i Ende indien ghy lieden den gheuen leent/ 34
vanden welcke ghy hoopt wederom te ontfangen/ wat danck hebt ghy lieden? want de sondaers leenen ock den sondaren / op dat sy dergelycke/weder ontfanghen.
Maer hebt uwe vyanden lief ende doet 35
wel / ende leent sonder yet daer van te hopen/ende uwen loon sal groot wesen/ ende ghy lieden sult kinderen des Alderhoochsten wesen: want hy is goedertieren / over de ondanckbare ende boose.
Daerom weest barmhertich / gheluck 36
ock uwe Vader barmhertich is.
l Oordeelt niet / ende ghy lieden en sult 37
niet ghe oordeelt worden. Verdoemt niet/ so en sult ghy lieden niet verdoemt worden. Vergeest/ende v lieden salvergeuen worde.
m Gheeft / ende v lieden sal ghegheuen 38
worden: een goede gedruckte/ende geschudde/ ende ouervloedighe mate / sullen sy in uwen schoot gheuen: n Want met der selfder maten/ daer ghy mede meet/ sal v lieden weder ghemeten worden.
Ende hy seyde hen een ghelijckenisse: 39
o Can ock de blinde den blinden leyden/ en sullen sy niet beyde in de gracht vallen?
p De Discipel en is boven zijnen Meester 40
niet maer q sy wie een volcomen [Discipel is/] sal wesen ghelijck zijn Meester.
r Wat siet ghy den splinter / die in wts 41
broeders ooge is/ende den balck / die in v eygben ooghe is/en bekent ghy niet?
Of/hoe cont ghy tot uwen broeder segge: 42
Broeder/laet my den splinter die in v ooge is wt doen / die ghy selue den balck die in uwe eygen ooghe is niet en siet? Ghy gheuenst de/werst eerst den balck wt uwe ooge, ell dan sult ghy wel sien, den splinter die in wts broeders ooghe is wt te werpen.
t Want her en is gheen goet boom / die 43
quade vruchten draecht / noch geen quaet boom/die goede vruchten draecht.
Want ē yeglick boom wert wt zijne 44
vruchte bekent: n Want men bergadert geen Vyghen van de Doornen / noch men suyt gheen Wijndruyuen van Bremen.
r Een goet mensche brengt goet voort/wt 45
den goeden schat zijns herten: ell een quaet mensche brengt quaet voort/ wt den quaden schat zijns herten. Want wt de overvloedicheyt des herten spreect zijnen mont.
u Wat noemt gy lieden my Heere/ Heere 46
te/ende en doet niet het gene dat ick segge?
Wie tot my coemt/ende mijne woorden 47
hoort/ende die doet: ick sal v thoonen wien hy ghelijck is:
Hy is gelijck een mensche die een huys 48
timmerde/ ende groef ende verdiepte/ende leyde het fondament op de steenrotze: als nu dan een opvloet quam/ ende de stroom creghen dat huys sloech / en conde hyt niet bewegen: Want het was op een steenrotze ghefondeert.
Maer wie [mijne woorden] ghehoort/ 49
ende niet ghedaen en sal hebben / die is gelijck een man / die zijn huys timmerde op de Aerde/ sonder fondament: ende de waterstroomen sloeghen daer teghen: ende het viel terstont/ende de val des selven huys was groot.

Dat. iij. Capittel.

a Jesus gheneest den knecht des Hoofmans ouer hondert: 12. Verweet den soon der Weduwe/ 22. antwoordt den gheuen die Joannes tot hem sandt/ ende pryst hem. 31. Straft de ongeloouicheyt der Joden/ 37. ende bergheest eenen vrouwen de sonden in Simons huys.

Als hy nv alle zijne woorden volexpidt 1
hadde in de oren des volcx / a ginck hy in tot Capernaum.
Ell een Dienstknecht eens Hoofmans 2
over hondert/ was tot op het sterue cranc/ den welcken hy lief hadde.
Ende als hy van Jesu hoorde/ sandt hy 3
tot hem de Ouderlinghen der Joden/ bidde hem dat hy quame/ell zijnen Dienstknecht ghesont maechte.
Ende als dese tot Jesum quamen ba- 4
den sy hem neerstelick / segghende: Hy is weerdich dat ghy hem dat doet.
Want hy heft onse volck lief/ell hy heeft 5
selue ons een b Synagoghe gheimmiert.
Ell Jesus ginck met hen. Ell doe hy nv 6
niet verre vanden huyse en was / sandt de Hoofman vrienden tot hem/ seggende: Heere/en vermoeyt v niet/want ick en ben niet weerdich dat ghy onder mijn dac in comet.
Daeromme en hebbe ick ock my sel- 7
uen niet weerdich gheacht tot v te comen: maer c spreect het woort/ ende mijn knecht sal ghesont worden.
Want ick ben een mensche onder de d 8
Overichept ghestelt/ ende hebbe onder my Knechtsknechten / ell segghe tot den desen: Gaet/ende hy gaet / ende tot den anderen: Coemt/ell hy coemt: ell tot mijnen Dienstknecht: Doet dat/ende hy doet het.
Jesus dit hoorende / verwonderde hem 9
zijner/ ende hem omkeerende/ seyde tot der Schare die hem na volchde: Ick segghe v lieden, ick en hebbe so grooten gheloouе in Israel niet gheuonden.
Ende die gesonden waren / wederom te 10
huys comende / vonden den Dienstknecht die cranck gheweest hadde/ghesont.
Ell het gheschiede daer na/dat hy ginck 11
na een stadt genaemt Naim/ende vele van zijne Discipulen / ende een groote Schare ginghen met hem.
Ell als hy by de poorte des stadts quā/ 12
siet/so wert daer een doode wtghedragen/ die een eenich gheboren sone zijns moeders was/ ell sy was Weduwe/ ell [daer was] een groote schare wt der stadt met haer.
Ende doe de Heere haer sach/wert hy be- 13
roert met barmherticheyt over haer / ende hy seyde tot haer: Weent niet.
Ende quam by/ende raerte de bare/ ende 14
de dragers stonden stille: Ende hy seyde: Jongheluick/ick segghe v: e Staet op.
Ende de doode sadt op/ ende begonst te 15
spreken. Ende hy gaf hem zijner moeder.
Ell een vreese heeft hen allen benangen/ 16
ende prisen God/ segghende: f Daer is een groot Prophect onder ons opgheslaen / g ende Godt heeft zijn volck besocht.
Ende dit woort van hem/ wert verbreyt 17
in geheel Judea: ende in alle den omleggenden lande.

Ende de

a Mat. 8.5
b Dat is/ Gebedthuys/ ofte kercke.
c Grieksegt met den woorde
d Of macht.
e Act.9.40
f Luce 24.19 Joan.4.19 ende 6.14 ende 9.17
g Luce 1.68

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Joannes sendt sijne Discipulen tot Christum
b mat.11.2

h Eñ de Discipulen Joannis bootschappen 18
ten Joanni van alle dese dinghen.
Eñ Joannes riep twee van sijne Disci- 19
pulen / eñ sandtse tot Jesum / seggende: Sijt
ghy die daer comen soude / oft verwachten
wy eenen anderen?
Als dese mannen tot hem quamen / sey- 20
den sy: Joannes de Dooper heeft ons tot
b wtghesonden / segghende: Sijt ghy die
daer comen soude / of verwachten wy eenen
anderen?
Te dier seluer ure heelde hy vele van sie- 21
ken ende plagen / ende boose Geesten / ende
velen blinden gaf hy het gesichte.
Ende Jesus antwoorde / ende seyde: 22
Gaet ende bootschapt Joanni wat ghy lie-
i Esaie.29.18 ende.35.5 ende.61.1. den gesien eñ ghehoort hebt: i dat de blinde
sien / de crepele wandelt / de melaetsche ge-
reynicht worden / de doone hoorē / de doo-
de op staē / de arme worde geeuangelizeert.
Ende salich is hy / die aen my niet geer- 23
gert en wort.
Het ghetuy- ghenisse Christi van Joanne.
k Mat.11.7 l Grieck / Engelen.
k Ende als de Bode l Joannis wech ge- 24
gaen waren / begonst hy tot de scharen te
spreken van Joanne: Wat sijt ghy lieden
wtghegaen inde woestijne om te sien? een
riet dat vanden winde beweecht wort?
Maer wat sijt ghy lieden wtgegaen om 25
te sien? eenen mensche met sachte cleederen
bekleet? Siet / die in cierlijcke cleedinghe en-
de wellust leuen / sijn in der Conynghen
Hoven.
Maer wat sijt ghy lieden wtgegaen om 26
te sien? eenen Propheet? Ja ick segghe v
lieden / oock meer dan een Propheet.
m Mal.3.1 Mar.1.1 n Dat is / bode
Hy is de ghene / daer van geschreuen is: 27
m Siet / ick sende mijnen n Enghel voor v
aengesichte / die uwē wech bereyde voor v.
Want ick segghe v lieden: Onder die 28
van vrouwen gheboren zijn / en isser geen
meerder Propheet / dan Joannes de Doo-
per: maer die minder is in het Conincrijc-
ke Gods / is meerder dan hy.
Ende alle het volck / ende de Tollenaers 29
die met Joannis Doop gedoopt waren /
dit hoorende / rechtueerdichden Godt.
Maer de Phariseen / ende de Geleerde in 30
der wet / van hem niet gedoopt zijnde / heb-
ben teghen hen seluen den raet Gods ver-
smaet.
o Mat.11.16
o Ende de Heere seyde:] Wien sal ick 31
dan de menschen van desen geslachte ghe-
lijcken / ende wien zijn sy ghelijck?
Sy zijn ghelijck de kinderen / die op de 32
marckt sitten / ende roepen tot malcande-
ren / ende seggen: Wy hebben v op de fluy-
te ghespeelt / ende ghy en hebt niet gedanst:
Wy hebben v claechheden ghesongen / ende
ghy en hebt niet geweent.
Joannes.
p Mat.3.4 Mar.1.6
p Want Joannes de Dooper is gheco- 33
men / noch broot etende / noch wijn drin-
ckende: ende ghy lieden segt: Hy heeft den
Duyuel.
Christus.
Christus eet met Simō de Pharisens.
q mat.26.6 mar.14.3 Joan.12.2
De Sone des menschē is gecomen eten- 34
de ende drinckende: ende ghy lieden segt:
Siet daer een mensche / die een vraet / ende
wijnsupper is / ende een vrient der Tollena-
ren ende Sondaren.
Maer de wijsheyt is gerechtueerdicht 35
van alle haer kinderen.
q Ende een vande Phariseen badt hem / 36
dat hy met hem ate: ende hy ginck in des
Pharizeen huys / ende sadt aen.
Eñ siet / een vrouwe inde stadt / de wel- 37
cke eē Sonderesse was / als sy vernam dat
de / dat hy in des Pharizeen huys ter Ta-
fel sadt / bracht sy een glas met salue.
Eñ staende van achter aen sijn voeten / 38
begonste weenende sijn voeten nat te ma-
ken met hare tranen / eñ sy dyoochdese met
den hayre haers hoofts: ende custe sijn voe-
ten / ende salfdese met der salue.
Eñ dit siende de Pharizeus die hem ge- 39
noot hadde / spraeck by hemseluen / seggende:
s Waer dese een Propheet / so soude hy doch
wel weten wie / eñ wat sy voor een vrou wa-
re / die hem raect: want sy is een Sonderesse.
Ende Jesus antwoorde / ende seyde tot 40
hem: Simon / ick hebbe v wat te segghen.
Hy seyde: Meester / Segt.
Eē Woecner / [seyde Jesus] hadde twee 41
schuldenaers / eñ de een was hem vijf hon-
derd ypkinge schuldich / eñ de ander vijftich.
Als sy niet en hadde om te betalen / 42
schanck hy het hen beyden quijte. Segt nu:
Wie vā dese twee sal hem meest lief hebbē?
Simon antwoorde eñ seyde: Ick meyne 43
dien hy meest quijt geschouckt heeft. Eñ hy
seyde tot hem: Ghy hebt recht gheoordeelt.
Eñ hy gekeert zijnde tot de vrouwe / sey- 44
de tot Simon: Siet ghy dese vrouwe? Ick
den in v huys gecomen / eñ ghy en hebt my
geen water gegeuen tot mijne voeten: maer
dese heeft mijne voetē met tranen genet / eñ
met den hayre haers hoofts gedroocht.
Ghy en hebt my gheen cus ghegeuen: 45
Dese van dat sy hier in gecomē is / en heeft
niet af ghelaten mijne voeten te cussen.
Ghy en hebt mijn hooft niet gesalft met 46
Olye. Dese heeft mijn voeten met Salue
gesalft.
Daerom segge ick v: Haer zijn vele son- 47
den vergheuen / want sy heeft seer lief ghe-
hadt: Maer die weynich vergheuen wort /
die heeft weynich lief.
Ende hy seyde tot haer: De sonden zijn 48
v vergheuen.
Eñ die daer tsamen ter Tafel saten / be- 49
gonsten te seggen by hen seluen: Wie is
dese / die ock de sonden vergheeft?
Eñ hy seyde tot der vrouwe: V geloone 50
heeft v ghe holpen / gaet henen in vrede.

Dat vijf. Capittel.

1. Onder de gelijckenisse des zaets / 16. ende dat ontstekē lichts / prijst hy sijn woort / 21. be- kennende de ghene voor sijne Jwaghen / die dat selue bewaren / 24. stilt den rempoest / 27. verdrijft de Duyuelen uyt den mensche in de Swijnen 43. ghenesēt een vrouwe van den bloetuloedt / 50. verwerft de dochter Jaire.

Ende het gheschiede daer na / dat hy 1
reyst de door steden eñ vlecken / ydi-
kende ende euangelizerende het Co-
ninckrijcke Gods / eñ de twaelue met hem.
Ende sommighe vrouwen / die van boose 2
geesten ende crancheden ghenesen waren /
[namelijc /] Maria / genaemt Magdalene /
a wt welcke seuen Duyuelen wtghegaen
waren:
Ende Joanna het wijf Chuse / des he- 3
soghers Herodis / ende Susanna / ende vele
andere die hem dienden van hare goeden.
Als nu een groote Schare vergadert 4
was /

Christus verceert dese het Coninc- rijcke Gods.
a mat.15.8 Dyenden die Christo dienden van haer goeden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

was / ende wt alle steden tot hem gingen/
spraeh hy door gheliickenisse.
Een Saeyer ginc wt/ zijn zaet te saeyen: 5
ende dewijle hy saeyde / viel het een by den
weech/ende het wert vertreden/ ende de vo-
ghelen des lochs aten dt op.
Het ander viel op de steenrotze/ ende als 6
het voortgheroomen was/verdzoochdet/om
dat het gheen vochticheyt en hadde.
Het ander viel midden onder de Door- 7
nen: ende de Doornen wiessen tsamen op/
ende verstickten dt.
Het ander viel op een goede Aerde: ende 8
als het opgewassen was/ bracht het hon-
dertvoudighe vucht. Dit segghende / riep
hy: Wie oozen heeft om te hoozē/ die hooze.
b Ende zijne Discipulen vraeghden hem / 9
ende seyden/wat dese ghelijckenisse ware.
Ende hy seyde : e Vwis het ghegheuen te 10
verstaen de verborgentheden des Coninck-
rijcx Gods / f maer den anderen in gelij-
ckenissen/ g op dat sy siende/ niet en sien/ ende
hoozende/ niet en verstaen.
h Dit is dan de ghelijckenisse: Het zaet 11
is het woort Gods.
Die by den weeh zijn / dat zijn de gene 12
die het hoozen: daer na coemt de Duyuel/ ende
neemt het woort wt hare herte / op dat sy
niet en souden ghelooven/ende salich worden.
Ende die op de steenrotze [zijn / dat zijn] 13
die het woort met vreughde ontfangen/ als
sy dat hooren: ende dese en hebben geene woz-
tel: ende gelooven voor eenen tijt/ ende ter tijt
der verzoeckinghe/ vallen sy af.
Ende dat onder de Doornen valt / zijn 14
de gene die het hoozen/maer henen gaende:
i worden sy verstickt door de zorchmuldic-
heyt/ ende rijckdom/ende wellusten des le-
vens/ende en voldraghen geen vucht.
Ende dat in de goede Aerde valt / zijn 15
de gheene die het woort hoozen / ende in een
goet ende hoerte bewaren / ende in k volstan-
dicheyt vruchten draghen.
l Niemant als hy een keersse ontsteken 16
heeft/verdekt die met een dat/noch set se onder
een bedde: maer set se op den m luchter / op
dat de gene die daer in comen/het licht sien.
n Want daer en is niet verborgen/ dat 17
niet openbaer en sal worden / noch hem-
melick/ dat niet bekent en sal worden/ ende
uyt openbaer comen.
Daeromm siet hoe ghy liedē hoort: o Want 18
so wie daer heeft / dien sal gheghenen wor-
den: ende so wie niet en heeft/ dien sal ock
het gheene dat hy * meynt te hebben/ ghe-
nomen worden.
p Ende zijn moeder ende broeders qua- 19
men tot hem/ ende en conden om der scha-
ren wille by hem niet comen.
Ende hem wert ghebootschapt/ende ge- 20
seyt : D moeder ende uwe broeders staen
buyten/ende willen v sien.
Ende hy antwoorde/ende seyde tot hen: 21
q Mijn moeder ende mijn broeders zijn dese/
die Gods woort hooren/ende dat selue doen.
r Ende het gheschiede op eenen dach/dat 22
hy in een schip ghinck / ende zijne Dis-
cipule met hem: Ende hy seyde tot hen: Laet
ons op dander zyde des Meers varen. Ende
sy voeren af.
Ende dewijle sy scheepten / sliep hy: 23
ende daer quam eenen stormwindt op het
Meer/ ende sy werden vol [waters] ende
waren in noot.
Christus ghebiet den winden.
24 Ende doe ginghen sy tot hem/ ende weck-
ten hem/seggende: Meester/ Meester/wy
vergaen. Ende hy stont op/ende strafte den
wint/ ende de waterbaren : ende sy hielden
op/ende daer wert een stilte.
25 Ende hy seyde tot hen: Waer is v ghe-
loove ? Ende sy vreesden/ende waren ver-
wondert/segghende tot malcanderen: Wie
is doch dese ? s dat hy ock den winde en- s Job.26.8
de den wateren ghebiet / ende sy zijn hem Psal.107.25
ghehoorsaem? Esaie.51.20
26 t Ende sy scheepten na der Gadarenen t Mar.8.28
Lant/het welcke teghen over Galilea is. Mar.5.1
27 Ende als hy nu wtghegaen was op het
Lant / quam hem te ghemoete een man wt
der Stadt/die van langhe tijt met Duyue-
len hadde beseten gheweest / ende en wert
met gheene cleedinghe bekleet/noch en bleef
in ghenen huysen/ maer inde graven.
28 Ende als hy Jesum sach/riep hy wt / en Die beseten
viel voor hem / segghende met luyder stem- wordt ghe-
men: Wat hebbe ick met v te doen Jesu sont.
Sone Gods des Alderhoochsten? Ick bid-
de v dat ghy my niet en pijnighet.
29 (Want hy gheboodt den onreynen
Gheeste/ dat hy vanden menschē wtvaren
soude) want hy hadde hem langhe tijt be-
naeghen : ende hy werdt met keetenen ghe-
bonden/ende met boeyen bewaert/maer hy
brack de banden/ ende wert van den Duy-
uel ghedreuen inde Woestijne.
30 Ende Jesus vraeghde hem / ende seyde:
Wat is uwen naem ? Hy seyde : Legio.
Want daer waren veel Duyuelen in hem
ghevaren.
31 Ende sy baden hem / dat hy hen niet be-
uelen en soude inden afgront te varen.
32 Ende daer was een cudde beesten swijnen
weydende op den Berch / ende de Duyue-
len baden hem dat hy hen liete inde selue
varen: ende hy lietet hen toe.
33 Doe voeren de Duyuelen wt banden
menschē/ende voeren inde swijnen: ende de
cudde storte van boven af met eenen stoom
in het Meer/ ende sy verdronchen.
34 Ende als de Heerders saghen dat daer
gheschiet was/ vloden sy: ende henen ghe-
gaen zijnde/ voortschaeren zijt inden Stadt/
ende op den Lande.
35 Ende sy ginghen wt om te sien dat daer
gheschiet was / ende quamen tot Jesum/
ende vonden den menschē daer de Duyue-
len wtghevaren waren / sittende ghekleet/
ende verstandich by de voeten Jesu : ende
sy vreesden.
36 Ende die het ghesien hadden / verco-
dichden hen / hoe de besene was verlost ge-
worden.
37 Ende de ghheele menichte des ombrin- De Gada-
ghende Lants der Gadarenen/u baden hem renen ver-
dat hy van hen wech ginge want sy waren wopen
met grooter vreese benaeghen : doe ginck hy Christum.l
in het schepken/ende keerde wederom. u Act.16.39
38 x Ende de man van welcken de Duy- x Mar.5.18
uelen wtghevaren waren / badt hem y dat y Genes. 19
hy by hem zijn mochte: Maer Jesus sende 20 Marc. 19.20
hem van hen/segghende:
39 Keert wederom in v huys / ende verteilt
hoe groo-

De weldaden Gods moetmen vercondigen

hoe groote dingen b God ghedaen heeft. Ende hy ginck heen door de geheele Stadt/ predikede al wat hem Jesus gedaen hadde.

Ende het geschiede als Jesus weder40 om keerde/ heeft hem de schare ontfangen/ want sy verwachteden hem alle.

§ Mat. 9.10 Marc. 5.22

§ Ende siet/ daer quam een man genaemt41 Jairus / ende hy was een Overste der Synagoge/ ende is Jesu te voete ghevallen / biddende hem dat hy in zijn huys quame.

Want hy hadde een eenighe dochter ontrent twaelf Jaer out / die sterfende was. Ende als hy derwaerts ginck/ heeft hem de schare verdronghen.

42

De vrouwe wort van haren bloet ganck ghenesen.

a Mat. 9.20 Marc. 5.25 b Ieui. 15.25 c Ge. leestocht d Ge. stont de vloet haers bloets.

a Ende ee vrouwe die twaelf Jaer b de43 bloetvloedt ghehadt hadde/ ende hadde alle haer c goet aen de Medecynmeesters te cosste gheweet / ende en conde van niemanden gheheelt worden.

Dese quam van achter tot hem / ende44 raecte den zoom zijns cleets: ende terstont d is de vloet haer bloets opgehouden.

Ende Jesus seyde: Wie heeft my geraect?45 Ende als zijt alle nuysaecten/ seyde Petrus ende die met hem waren: Meester/ de scharen dringhen ende benauwen b / ende segt ghy wie ist die my gheraeckt heeft?

Van Christo gaen cracht aen wt.

Ende Jesus seyde: Pemant heeft my ge-46 raect: want ick hebbe bekent/ dat een cracht van my is wtgegaen.

Ende de vrouwe siende dat het [heim] 47 niet verborghen en was/ quam sy bevende/ ende viel voor hem neder / ende verclaerde hem voor alle den volcke / om wat oorsake sy hem gheraect hadde/ ende hoe sy terstont ghesont geworden was.

Ende hy seyde tot haer: Dochter/ betrout/48 b gheloove heeft v geholpen: gaet in vrede.

Het geloove maect salich

c Mat. 9.23 Marc. 5.35

c Dewijle hy noch sprac/ quam daer een49 van den Oversten der vergaderinge / hem seggende: Uwe dochter is gestorven / wilt den Meester niet moeyelijck wesen.

Christus eyscht geloove.

Als Jesus dat hoorde / antwoorde hy50 hem/ ende seyde: En vreest niet/ gheloost alleenlijck/ ende sy sal gesont worden.

Ende als hy in het huys quam / en liet hy51 niemandt daer in comen dan Petrum/ Jacobum ende Joannem/ ende des kints vader ende moeder.

Ende sy beweenden ende beclaechden se52 alle/ ende hy seyde: En weent niet/ sy en is niet gestorven/ f maer sy slaept.

f Joan. 11.11 De doot wort door Christum in slaep verandert.

Ende sy belachten hem / wetende dat53 sy gestorven was.

Ende hy dreefse alle wt / ende haer hy54 der hant genomen hebbende/ riep ende seyde: Dochter staet op.

Ende haren gheest keerde weder / ende55 sy stont terstont op: ende hy beual dat men haer te eten gheuen soude.

Ende haer ouders verschrickten hem: en56 hy ghebiedt hen dat zijt niemande segghen en souden wat daer gheschiet was.

Dat. ix. Capittel.

1. De wtsendinghe der twaelven/ 12. de verantwoordinghe der vijf broden ende twee vissen/ 19. verscheyden meninghen van Christo/ 22. van zijn lijden ende opstandinghe/ 23. wat den menschen noodich is om Christum te volgen/ 28. zijn veranderinghe/ 38. de verlossinghe des besetens / 48. van vernederheyt/ 52. hoe een Christus aller menschen salicheyt begheert.

1 Ende a hy riep de twaelf Discipulen te samen / ende gaf hen ghewelt ende macht over alle Duyvelen / ende om siecken te gheneesen.

2 b En sandese wt om te predicken het Coninckrijcke Godts/ ende de cranken ghesont te maken.

3 Ende seyde tot hen: c Neemt niet tot de weech / noch d t stocken / noch male / noch broot/ noch ghelt/ noch twee rocken.

4 En tot wat huys ghylieden ingaen sult daer blijft e tot dat ghy van daer wt gaet.

5 f En wie b lieden niet en ontfangt / gaet wt van die stadt/ en schudt het stof dat uwe voeten/ tot een ghetuyghenisse tegen hen.

6 Ende sy wtghegaen zijnde/ hebben door de dorpen omme ghegaen / euangeliserende ende ghesont makende over al.

7 g Herodes de Viervorst verhoorde al wat dan hem gheschiede/ ende h was vol-vreesmoedich / darom dat van sommighen gheseyt were / dat Joannes van den doden was opghestaen.

8 En van sommighe/ dat Elias gheopenbaert was: ende van anderen/ dat een van den ouden Propheten opghestaen was.

9 En Herodes seyde: Ick hebbe Joannem onthooft / wie is nu dese van welcken ick sulck hoore? Ende sachte hem te sien.

10 i En de Apostelen wederom ghecomen i zijnde / vertelden hem al wat sy ghedaen hadden: k Ende als hyse tot hem genomen hadde / weeck hy bezijden / in een woeste placetse der Stadt/ gheheeten Bersaida.

11 Ende als de scharen dat bekenden/ volghden sy hem nae: ende hy ontfinckse/ ende sprack tot hen van den Coninckrijcke Godts/ ende heeldese die heelinge van node hadden.

12 Ende de dach begonst te vallen: en de twaelue tot hem comende/ seyden hem: Laet de Schare van v/ dat sy gaen inde Vlecken ende Dorpen/ die rontom zijn/ en herberghe ende spijse vinden: want wy zijn hier in een woeste plaetse.

13 m En hy seyde tot hen: Geeft ghy hen te eten. Sy seyden: n Wy en hebben niet meer dan vijf broode en twee vissen/ ten sy dat wy gaen en coopē spijse voor alle dit volck.

14 Want daer waren ontrent vijf duysent mannen: Ende hy seyde tot synen Discipulen: Doetse nieder sitten by vijftigen in elcke sate.

15 Sy deden alsoo / ende dedense alle nieder sitten.

16 Ende hy. de vijf broden ende twee vissen ghenomen hebbende/ sach op na den Hemel/ o ende p seghendese/ ende brackse/ ende gaffe den Discipulen om der Schare voor te legghen.

17 q En sy aten alle/ ende werden versadicht/ en daer wert op genomen/ dat hen banden mannen bracken ouergebleuen was/ twaelf corven.

18 q Ende het gheschiede doe hy biddende vp alleen was / dat zijne Discipulen met hem waren/ ende hy vraechdese/ seghghende: Wie segghen de Scharen dat ick ben?

19 Sy antwoordden ende seyden: r Joannes de Dooper: ende sommighe / Elias: ende sommighe / dat een Prophect handen ouden op ghestaen is.

Ende hy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ende hy seyde tot hem: Wie segt ghyluc:20
den dat ick ben? Petrus antwoorde / ende
seyde: ſ De t Ghesalfde Godts.
Ende hy dreychdese/ende gheboot dat sy21
dat niemant seyghen en souden.
Seyghende: u De Sone des menschen22
moet dele lyden/ ende van de Ouderlingen
ende Overpriesteren ende Schriftgeleerden
verworpen ende ghedoot worden: ende ten
derden daghe wederom opstaen.
Hy seyde oock tot hen allen: x Soo myn23
yemant wil nacnolghen / die verſake hem-
selven/ende neme daghelijcx zijn cruyce op/
ende volghe my nae.
y Want wie zijn z leuen behouden wil die24
salt verliesen: ende so wie zijn leuen verliest
om mijnent wille/die salt behouden.
Wat batet doch den menschc / dat hy de25
gheheele Werelt wonne / ende hem selven
verlooe ofte schade dede?
* Want soo wie hem mijns ende mijner26
woorden schaemt / dien sal hem de Sone
des menschen schamen als hy comen sal in
zijne heerlijckheyt / ende des Vaders/ ende
der Heyligher Enghelen.
a Ick seyghe v lieden waerlijck daer zijn27
sommighe hier staende / die den doot niet
smaken en sullen / tot dat sy het Coninck-
rijcke Godts sien.
* Ende het gheschiede ontrent achy da-28
ghen nae dese woorden / dat hy mede nam
Petrum ende Jacobum / ende Joannem/
ende clam op eenen Berch/om te bidden.
Ende als hy badt, wert de gedaente zijns29
aengesichts verandert / ende zijne cleederen
wit/ [ende] blinckende.
En siet/twee mannen spraken met hem/30
de welcke waren ſ Moses ende Elias.
De welcke daer gesien werden in b heer-31
lickheyt/ende seyden [van] zijnen wtganck
dien hy soude volbrenghen te Jerusalem.
Ende Petrus/ ende die met hem waren/32
waren met slape bes waert:ende als sy ont-
waeckten/sagen sy zijne heerlijckheyt/ende
de twee mannen die met hem stonden.
Ende het geschiede als sy van hem wech33
gingen/seyde Petrus tot Jesum: ſ Meester/
het is goet dat wy hier zijn: ende laet ons
hier drie Tabernaculen maken/ d eenen/en-
de ſ Moysi eenen / ende Elie eenen: niet we-
tende wat hy seyde.
Welwijle hy dat seyde / quam daer een34
Wolcke ende beschaduwde: ende sy weer-
den als sy inde Wolcke quamen.
Ende een stemme quam wt de Wolcke/35
seyghende: t Dese is myn wtvoene Sone:
d Hoort hem.
Ende als dese stemme geschiede / weert36
Jesus alleen gheuonden. Ende sy ſwegen/
ende en hebben in die daghen niemanden
niet gheseyt wat sy ghesien hadden.
e Ende het geschiede des daechs daer na/37
als sy den Berch af quamen/ so is hem een
groote Schare te ghemoet gecomen.
Ende siet / een man wt der Schare riep38
wt/ seyghende: ſ Meester/Ick bidde v/ acn-
siet doch mijnen Sone / want hy is myn
eenich f kint:
Ende siet / de Gheest neemt hem / ende39
terstont cruyght hy/en scheurt hem/g schuy-
mende/ende en wijckt nauwelick van hem/
waneer hy hem verscheurt heeft:
Ende ick hebbe uwen Discipulen ghe-40
beden dat sy hem wtwerpen souden / ende
sy en conden niet.
Ende Jesus antwoorde seyghende: O41
ongheloouich ende verkeert ghestachte: Hoe
langhe sal ick by v wesen / ende v lieden ly-
den? Brengt uwen Sone hier.
Ende noch als hy hy hem quam/pinckt-42
te hem de Duyvel/ ende scheurde hem: en-
de Jesus straffte den onreenen Gheest/ en-
de maeckte het kint ghesont: ende gaft zij-
nen Vader weder.
Ende sy verschrickten alle van de groot-43
dadighe cracht Godts. Ende als sy hen alle
verwonderden van allen dat Jesus dede/
seyde hy tot zijne Discipulen:
Vaet dese woorden in uwe oozen / h44
want het sal gheschieden / dat de Sone des
menschen sal overgheleuert worden in de
handen der menschen.
i Maer sy en verstonden dit woort niet/45
ende het was van hen verborgben / dat sy
het niet en begrepen: ende sy vreesden hem
van desen woorde te vraghen.
k Daer quam oock een overleggbinghe46
in hen/wie van hen de meeste ware.
Ende Jesus bekennende dese overleg-47
ginghe haers herten/nam een kindeken/en-
de stelder by hem.
l Ende seyde tot hen: So wie dit kinde-48
ken ontfangt in mijnen naem/die ontfangt
my: m ende soo wie my ontfangt / die ont-
fangt hem die my gesonden heeft. n Want
wie de minste onder v allen is die sal groot
wesen.
o Doe antwoorde Joannes/ende seyde:49
ſ Meestre/wy hebben eenen gesien in uwen
Name Duyvelen wtwerpen/ende wy heb-
ben hem verhinderr/ want hy [v] niet ons
niet en volcht.
Jesus antwoorde hem: En verhindert50
[hem] niet: p Want wie niet teghen ons
en is/die is voor ons.
Ende het gheschiede q als de dagen ver-51
mult worden/ dat hy sonde van hier ghenu-
men worden/ soo stelde hy zijn aengheslcht
om na Jerusalem te gaen.
Ende hy sandt Boden uyt voor zijn aen-52
sichte / de welcke ginghen henen/ende qua-
men in een Wleck der Samaritanen om
voor hem [herberghe] te bereyden.
Ende sy en ontfinghen hem niet / ſ om53
dat zijn aengheslcht ghestelt was te reysen
nae Jerusalem.
Ende als zijne Discipulen Jacobus en-54
de Joannes saghen/ seyden sy: Heere/ wilt
ghy dat wy seyghen / dat het vier van den
Hemel neder dale/ ende verslinde dese/t ge-
lijck oock Elias dede?
ſ Maer Jesus hem ommekeerende straf-55
te/ seyghende: Ghylieden en weet niet van
wat gheeste ghy zijt.
u Want de Sone des menschen en is niet56
gheeomen om te verderuen de zielen der
menschen/maer om te behouden. Ende sy
ginghen in een ander Wleck.
x Ende het gheschiede doe sy mer weeh57
ginghen/seyde een tot hem: Heere/ick sal v
volghen waer ghy henen gaet.
Ende Jesus seyde tot hem: De Vossen58
heb-

De besetene wort ghe-holpen.

Christus vermaent d Apostelen van zijn doo

b mat. 17.21. marc. 9.31

i Luce 2.49 ende 18.34

De Apostelen handelen wie de nieuwste zy.

k mat. 18.1 marc. 9.33. Luce 22.24

l mat. 18.5. marc. 9.37. Joan. 13.20

m Luce 10.16 Joan 13.20

n mat. 23.11 Luce 14.11 ende 18.14

o marc. 9.38

p mat. 12.30 Luce 11.23

q Grieck/als de dagben zijne wedernemings of opneminghe vervult werden.

r Grieck/ strect/

s De Samaritanen en ontbieden niet te Jerusalem/ maer in Samaria op de Berghen. Joan. 4.20

t 2. Reg. 1. 10 12.

Christus is een behoeder ende niet een verderuer.

u Joan. 3.17 ende 12.47

x mat. 8.19.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Christi aenmoedinge.

hebben holen/ende de Vogelen des Hemels nesten: maer de Sone des menschen en heeft niet waer hy zijn hooft neder legghe.

Die Christum wil nachvolghen / die maet het al verlaten.
y Leu.21.12 Mat.8.22 z 1.Reg.29.20 a Psa.26.11 Heb.6.5. 2.Petr.2.20

Ende hy seyde tot eenen anderen: Volcht my na. Eñ hy seyde: Heere/laet my toe/dat ick eerst henē gae/eñ myñe vader begrane.

Jesus seyde tot hem: y Laet de doode haer doode begranē/ maer ghy/ gaet henen eñ vercondicht het Coninckrycke Godts.

Ende daer seyde oock een ander: Heere/ick sal v volghen/ maer laet my toe dat ick eerst een afscheyt make met den ghenen die in mijnen huyse zijn.

Jesus seyde tot hem: a niemant en is bequame tot den Coninckrycken Gods/ die zijne hant aenden ploech slaet/ ende achterwaerts siet.

Wat. Capittel.

1. Christus ordineert ende sendt de tseventich/ 13. verloeckt de herruchighe/ 16. verroost de zijne/ende leert welck de middel der Salicheyt zy/ 29. ende wie onse Naesten zy/ 38. ende payst Mariam boven Martham.

De tseventich Discipulen worden gheschonden.
a Mat.9.37 Joan.4.35. b 2.Cheff.3.1

Ende nae desen ordineerde de Heere oock noch tseventich andere/eñ sanse wat/ twee eñ twee voor zijn aenschicht/ in alle steden ende plaetsen daer hy soude comen.

c Oft / wtschoorē/ wtbyuen. d Mat.10.6

Eñ hy seyde tot hen: a Den Oogst [is] groot/eñ de Arbeyders zijn weynich: b daerom bidt den Heere des Oogsts/dat hy Arbeyders in zijnen Oogst c wt sende.

e Mat.10.9 Marc.6.8 Luce 9.3 ende 22.35 Groetinghe. f 2.Reg.4.29 g Mat.10.22. Mar.6.10

d Gaet henen/siet/ ick sende v lieden als Lammeren midden onder de Wolven.

e Draecht gheenen buydel / noch male/ noch schoenen / ende f en groet niemant op den weghe.

g In wat huys ghy lieden ingaet / segt eerst: vrede [sy] desen huyse.

h Spr.29.22 1.Cor.10.27 Arbeyt is loons weert. i Leu. 19.13 Deut.24.14 ende 25.4 Tob.4.15 1.Cor.9.4. 1.Tim.5.18

Ende indien daer een soon des vredes is/ so sal uwen vrede op hem rusten: anders so sal uwen vrede tot v lieden wederkeeren.

h Eñ blijft inden selven huyse etende eñ drinckende wat van hē [voorgeset wort:] i Want een Arbeyder is zyns loons weert. En gaet niet vandē eenē huyse in het ādere.

k Mat.10.14 Marc.6.11 Luce 9.5 l Act.13.51 ende 18.6.

Ende in wat Stadt ghy coemt / ende sy v ontfanghen/ eet sulcx als v lieden voorgeleyt wort.

Ende heelt de cranckе die daer in zijn/ ende segt hen: Het Coninckrycke Godts is tot v lieden na by gheconen.

k Ende waer ghy lieden in een Stadt coemt / ende sy v niet en ontfanghen / daer wtgaende op hare straten/ segt:

Verachtinge der verroondinghe des woorts Gods. m Mat.11.23

l Oock den stof die van uwe Stadt aen ons hanght/schudden wy v lieden [van ons] af: nochtans weet dit/dat het Coninckrycke Gods tot vlieden na by gheconen is.

Ick segghe v lieden/dat den Sodomiten verdraghelijcker wesen sal in dien daghe/ dan dier Stadt.

m Wee v Chorazin / wee v Bethsaida/ want waren in Tyro eñ Sidone die crachten gheschiet / die in v gheschiet zijn/ sy souden voortijden in sack ende asschen ütteude/bekeert gheworden hebben.

Daerom sal het Tyro ende Sidoni verdraghelijcker wesen in het oordeel/ dan v.

Ende ghy Capernaum / die tot den Hemel verheven zyt/ sult tot der Hellen vernedert worden.

n Wie v lieden hoort/ die hoort my: Wie v lieden verwerpt / die verwerpt my: y Ende wie my verworpt/die verworpt ock den ghenen die my gheſonden heeft.

o Luc. 10. 16 Joan. 13. 20 De Discipulen keerden wederom met blijschap/segghende: Heere/de Duyuelen worden ons ock in uwen Naem onderworpen.

p Luc. 10. 21 Eñ hy seyde tot hen: q Ick sach den Satham vallen wt den Hemel/als eenē bliksem.

q Apoc. 12. 9 Siet/ r ick gheue v macht op Slanghen ende Scorpioenen te treden: ende tegen alle macht des vyants: ende gheen dinck en sal v schaden.

r Marc. 16. 18 Nochtans en verblijdt v lieden daer in niet/ dat de Gheesten v onderworpen worden: maer verblijdt v/ dat uwe namen gheschreven zijn in den Hemel.

s Mat. 11. 25 In selver ure verheuchde hem Jesus inden Gheest / ende seyde: Ick t danche v Vader/Heere des Hemels ende der aerden dat ghy dese dinghen voor de u Wyse ende verstandighe verborghen hebt / ende hebt den cleynen geopenbaert/ Ja Vader/ want het heeft v also behaecht.

t Mat. 11. 27 Ende hy omgekeert tot zijnen Discipulen/ seyde: Alle dinck is my van mijnen Vader overgegeuen: ende niemant en weet wie de Sone is/dan de Vader: ende wie de Vader is / dan de Sone / ende dien het de Sone sal willen y openbaren.

u Mat. 13. 16 Ende [andermael] omgekeert zijnde tot de Discipulen bezijden / seyde hy: z Salich zijn de ooghen die sien dat ghylieden sier.

z Mat. 13. 16 Want ick segge v lieden/ a dat veel Propheten ende Conninghen hebben begheert te sien dat ghylieden siet/ende en hebbent niet ghesien: ende te hooren dat ghylieden hoort/ ende en hebbent niet ghehoort.

a 1. Pet. 1. 10

b Mat. 22. 35 Ende siet / een Schrifthgheleerde stont op / versoeckende hem / ende seghende: Meester/wat sal ick doen/dat ick het eewighe leuen besitten mach?

c Deut. 6. 5 Ende hy seyde tot hem: Wat is in de Wet gheschreuen? Hoe leest ghy?

d Leu. 19. 18 Hy antwoorde / ende seyde: c Ghy sult den Heere uwen God lief hebben uyt gheheel v herte / ende uyt gheheel uwe ziele / ende uyt gheheel uwe cracht/ eñ uyt gheheel v verstant: d ende uwen naesten ghelyck v selven.

e Luc. 10. 25 Ende hy seyde hem: Ghy hebt wel gheantwoort: doet dat/ende ghy sult leuen.

f Mat. 22. 35 Ende hy willende hemselven rechtueerdighen/seyde tot Jesum: Ende wie is dan myn * Naesten?

g Jesus antwoorde ende seyde: Een mensche quam af van Jerusalem nae Jericho/ ende viel onder de f Moordenaers/ de welke hem ock zyne cleederen wtgetogen/ ende hem gheslaghen hebbende/ zijn henen ghegaen/ende lieten hem half doot ligghen.

h Exod. 29. 30 Ende het gheschiede dat een Priester by ghevalle den selven wech af quam / ende als hy hem sach/ ginck hy voorby.

i Deut. 14. 21 Desgheliker ock een Leuijt / als hy by die plaetse quam/na dien hy by hem gheresmen was/ende hem ghesien hadde/is voorby gegaen.

k Luc. 10. 33 Maer een Samaritaen reysende / quam by hem/ende als hy hem sach/ werd hy met barmhertichept beweecht.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Ende tot hem gaende / verbant [hem] 34
zijne wonden / gietende daer in Olye ende
Wijn : ende leggende hem op zijn eyghen
beeste/voerde hem in de herberge/en droeg
zorghe voor hem.
Des anderen daechs als hy wech reysende 35
soude / toech hy twee penninghen uyt/ ende
gaffe den Weert/en seyde tot hem: Draecht
zorghe voor hem : ende wat ghy meer suit
uytgheven/dat sal ick d betalen/als ick we-
dercome.
Wie dan van desen dryen duncket d de 36
naeste ghewest te zijne/den ghenen die on-
der de Moordenaers ghevallen was?
Hy seyde : Die barmhertichevt aen hem 37
gedaen heeft. So seyde dan Jesus tot hem:
Gaet henen/ende doet ghy ock desgelijer.
Ende het gheschiede daer hy reysende / dat 38
hy in een sleck quam:ende een Vrouwe ge-
naemt Martha/ontfinc hem in haer huys.
Deese hadde een suster genaemt Maria/ 39
de welcke ock strende aen de voeten Je-
su/hoorde zijne woorden.
Ende Martha was seer beconmert met 40
veel dienens / ende tradt toe / ende seyde:
Heere/waecht ghy daer niet nae / dat mijn
suster mij laet alleen dienen? Segt haer dat
sy mij helpe.
Ende Jesus antwoorde / ende seyde tot 41
haer: Martha/ Martha/ghy zijt sorchvuul-
dich/ende ontrust in vele dinghen.
Maer een dinc is noodich: Maria heeft 42
het goede deel uytvercoren:e het welcke van
haer niet en sal wech ghenomen worden.

Dat xj. Capittel.

1. Christus leert wel bidden/ 14. gheneest een
stommen besetten/ 17 vercondicht den hafte-
naers haren val/ 28. prijst de goetsliicke maech-
schap boven de vleeschelijcke maech-
schap boven de vleeschelijcke/ 29. straffe die
teeckenen begheeren/ 34. begheert alle ermon-
dicheyt/ 42. ende verwijt de Pharizeen/ 53.
waerom hy van hen bespiedt weert.

Ende het geschiede doe hy in een plaet- 1
se was biddende / als hy afghelaten
hadde/seyde een van zijne Discipulen
tot hem : Heere / leert ons bidden / gheliick
oock Joannes zijne Discipulen geleert heeft.
Ende hy seyde tot hen : * Wanneer ghy- 2
lieden bidt/ soo segt : Onse Vader/die daer
zijt in de Hemelen/Dwen Naem worde ge-
heylicht : D Coninckrijcke come / Dwen
wille gheschiede op der Aerden ghelijck in-
den Hemel.
Gheest ons daghelijcx onse a dagelijcke 3
broot.
Ende vergheest ons onse sonden/want wy 4
oock eenen yegelijcken die ons schuldich is/
vergheven . Ende en leyt ons niet in versoec-
minge/maer verlost ons vanden boosen.
Ende hy seyde tot hen: Wie dan d lieden 5
sal daer eenen vrient hebben / ende ter mid-
dernacht tot hem gaen/ende seggen: Vrient/
leent mij drie broden:
Want een vrient is van den weghe tot 6
mij gecomen/ende ick en hebbe niet dat ick
hem voorsette.
Ende die van binnen antwoordde ende 7
seyde: weest mij niet moeyelijck : Slet / de
deure is ghesloten / ende mijne kinderkens
zijn met mij in de slaepcamer: ick en can niet
opstaen/ende u geven.
Ick segghe u lieden / of hy ock schoon 8
niet op en staet/ende hem gheeft/om dat hy
zijn vrient is / nochtans om zijne onbe-
schaemtheyts wille sal hy opstaen/ en hem
ghenen so veel als hyer behoeft.
9 Ende ick segghe u lieden : b Bidt/ende u b Jere.29.12
sal ghegheven worden:soeckt / ende ghylie- matth.7.7
den sult vinden: clopt/ ende u lieden sal op- ende 21.22
ghedaen worden. marc.11.24
10 Want so wie begeert/die ontfangt : ende Joan.14.13
so wie soeckt/die vindt:ende den ghenen die ende 16.24
clopt/wort opghedaen. Jacob.1.5
11 Ende wat dader isser onder u lieden/ 1.Thes.4.9
welcke/soo zijn sone Broot begeert/hem ee- 1.Joan.3.22
nen Steen ghenen sal? of/soo hy om eenen ende.5.14
Visch bidt/die hem voor den Visch een slan-
ghe ghenen sal?
12 Of/in dien hy een Ey begheert / die hem
een Scorpioen geven sal?
13 Indien dan ghylieden die boos zijt/ weet
uwen kinderen goede gaven te ghenen: hoe
veel te meer sal uwe Vader c in den Hemel c Grieck. we
den d * heyligen Gheest geven / den ghe- d * And. goedt
nen die hem begheeren? Hy wort
14 e Ende hy wiery eenen Duyvel wt/ die den stommen
stom was:ende het gheschiede als de Duy- Duyvel wt.
vel wtghevaren was/so sprack de stomme/ e marc.6.32
ende de Scharen verwonderden hen. ende 11.22
15 Ende sommighe van hen seyden : f Hy f matth.9.34
wort de Duyvelen wt g door Beelzebub ende 11.22
den Oversten der Duyvelen. f Marc.3.22
16 Andere versochten hem/ende begheerden g Grieck/ so
van hem een teecken tot den Hemel.
17 Ende hy bekennende hare ghedachten/ h marc.12.25
seyde tot hen : h Alle Conincrijcke dat te- marc.3.24
ghen henselven gedeylt is/ wort verwoest/
ende het een huys valt op het ander.
18 Ende indien ock de Sathan teghen hem
selven ghedeylt is/hoe sal zijn Rijcke staen?
Want ghylieden segt dat ick de Duyvelen
door Beelzebub wtdrijve.
19 Indien ick de Duyvelen wtdrijve door
Beelzebub/ waer door drijvense uwe i kin- i Grieck/ soons
deren wt ? Hyerom sullen sy uwe Rechters
wesen.
20 Maer indien ick door den vinger Gods
de Duyvelen wtdrijve / soo is dan het Co-
ninckrijcke Godts tot u lieden ghecomen.
21 Wanneer een sterck gewapende zijn Hof
bewaert/so blijft het ghene dat hy besit met
vreden.
22 Maer als daer k een overcomt die sterc- k Colo.2.15
ker is dan hy/ende hem verwint/soo neemt
hy hem zijne wapen / in de welcke hy ver-
trouwde/ende deylt zijnen roof wt.
23 l Wie met mij niet en is/die is tegen mij: l matth.12.30
ende wie met mij niet en vergadert/die ver-
stroyt.
24 m Wanneer de onreyne gheest vanden m matt.12.43
menschе wtgheghaen is / wandelt hy door n Grieck was
n droge plaetsen / soeckende ruste / ende als verloose.
hy die niet en vint/seyt hy: Ic sal wederkee-
ren in mijn huys daer ick wtgevaren ben.
25 Ende als hy coemt/vindt hyt met besse-
men ghekeert ende verciert.
26 Dan gaet hy ende neemt met hem seven
andere Gheesten booser dan hy selve is/
ende ingaende woonen sy aldaer / o ende o Joan.5.14.
het laetste diens,menschen wort erger dan Hebr.6.5
het eerste. ende 10.26
27 Ende het geschiedde als hy dit seyde/ 2.Pet.2.20
dat een vrouwe wt der Scharе haer stem-

E me ver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1].

p Of/salich

Wie dese salich zijn.
q Matt.7.21
Rom.2.13
Jacq.1.22
r Mat.12.38 ende 16.1
s Marc.8.1.
Joan.6.30
t. Cor.1.22.
s Jone.2.2
Teghen de verachters der predickinge Christi.
21.Reg.10.1.
2.Par.9.1

u Jone.3.5
* Grieck./ in

x Mat.5.15
Marc.4.21
Luce.8.16
y Ofte/candelaer.

z Mat.6.22

a And/of hoe licht/etc.

Christus eet ongewassen met de Phariseen.
b Marc.7.3
Warmen meest repnighen sal.
c Mat.23.25
d Tit.1.15
e Ofte/uwe binnenste is vol roofs ende hoofs heyts.
f Esai.58.7.
Dan.4.24
Tob.4.11 ende 12.9
Luce.12.33
g mat.23.23
h1.Sa.15.22
Spr.4.17
Osee.6.7
Mich.6.8
matth.9.13 ende 12.9
i matth.23.7.
marc.12.39
Luce.20.46
k Gri.hebt lief
l marth.23.26
Teghen de Wetgheleerde.
m matt.23.4.
Act.15.10
Esai.10.1

me verheffende / seyde tot hem : y Ghelucksich is de buyck die d gedraghen heeft/ende de borsten die ghy ghesoghen hebt.

28 Ende hy seyde : q Ja wel salich zijn sy/ die Godts Woort hooren/ en dat bewaren.

29 Ende als de Scharen aendronghen / begonst hy te seggen : r Dit is een boos geslachte/het soeckt een teecken / ende hen en sal gheen teecken gegeuen worden/anders dan het teecken s Jone des Propheten.

30 Want gelyck Jonas den Ninuiten een teecken gheweest is: also sal ock de Sone des menschen zijn desen gheslachte.

31 De Coninghinne wt den Suyden sal in het oordeel opstaen met de menschen van desen geslachte/ en sal se verdoemen/ t want sy quam van de eynden der Aerden / om te hooren de wijsheyt Salomonis : ende siet/ hier is meer dan Salomon.

32 De mannen van Ninive sullen opstaen in het oordeel/ met dit gheslachte / ende sullent verdoemen : u want sy bekeerden hen *door de predickinge Jone: ende siet/ hier is meer dan Jonas.

33 x Niemant en ontsteeckt een keerse/ en de sette int verborghen / oft onder een cozen mate : maer op den y luchter/ op dat de gene die daer in comen/het licht sien mogen.

34 z De keersse des lichaems is de ooghe. So dan uwe ooge eenoudich is/so sal gheheel d lichaem claer wesen : maer indien sy boos is/so sal ock d lichaem duyster wesen.

35 Siet dan toe a dat het licht welck in uis/niet duysternisse en sy.

36 In dien dan d gheheel lichaem luchtich is/geen deel hebbende dat duyster sy/so salt gheheel luchtich zijn / ghelijck als de keersse met haer schijnsel d verlicht.

37 Dewijle hy [noch] sprack/badt hem een Phariseus / dat hy met hem het middachmael ate: Ende hy ingegaen synde/sat aen.

38 Eñ als de Phariseus dat sach/ verwonderdet hē/ d dat hy niet eerst voor de maeltijt hem ghewassen en hadde.

39 Eñ de Heere seyde tot hem: e Ghy Pharisen / ghy reynicht nu het buytenste des drinckats eñ der schotel : d maer e het binnenste is vol van uwen rooue eñ boos heyt:

40 Ghy dwasen/die het buytenste gemaect heeft. en heeft hy ock niet het binnenste gemaeckt?

41 f Gheeft dan aelmoessen [van] dat binnen is/ende siet alle dinghen zijn d reyn.

42 g Maer wee d ghy Phariseen: want ghy berthient Munte ende Rute / ende alderhande Moescruyt : ende h het oordeel ende liefde Godts gaet ghy voorby. Dit moest men doen/ende het gene niet achterlaten.

43 i Wee d ghy Phariseen : want ghy k begeert het voorgheslaeten in de Vergaderingen/eñ gegroet te worden op de Marckten.

44 l Wee d ghy Schriftgeleerde eñ Pharisen/gheuenuis de : want ghyluyden zijt gheliick de grauen die niet en siet/waer ouer de menschen wandelen / eñ en weten niet.

45 Ende een wt de Wetgeleerden antwoorde/ende seyde tot hem : Meester / met desen woorden doet ghy ons smaethept aen.

46 m Eñ hy seyde : Wee d lieden ock ghy Wetgheleerde: want ghy belaster de menschen met ondraghelijcke lasten / ende ghylieden selue en ghenaeckt de lasten niet met eenen vingher.

47 n Wee d lieden / want ghy timmert de grauen der Propheten / ende uwe vaders hebbense ghedoot.

48 Voorwaer ghylieden o betuycht [dat] ende bewillicht mede in de wercken uwer vaderen : want sy hebbense ghedoot / ende ghy timmert hare grauen.

49 p Daerom heeft ock de wijsheyt Gods gheseyt: q Ick sal Propheten ende Apostelen tot hen wtsenden / ende van dien sullen sy [sommighe] dooden/ ende sommighe wt drijuen.

50 Op dat gheeyscht mach worden van desen geslachte/ het bloet aller Propheten dat wtghestort is van de scheppinghe der Werelt aen.

51 Vanden bloede Abels / r tot het bloet s Zacharie/die daer ghedoot was tusschen den Tempel ende den Altaer. Ja ick segghe d lieden/het sal gheeyscht worden van desen gheslachte.

52 t Wee d ghy Schriftgeleerden/want ghy liedē hebt den sleutel der wetenschap wt genomen/ende en zijt daer selue niet ingegaen/ ende die daer in gingen/hebt ghylieden verhyndert.

53 Ende als hy vder tot hen seyde / begonsten de x Schriftgheleerde ende Pharisen hem y * hardelijck te dringen/ ende z te verwecken te spreken van vele dinghen.

54 Hem laghen legghende/ ende soeckende yet wt zijnen monde te vanghen om hem te beschuldighen.

Dat xij. Capittel.

1. Christus vermaent ghenepnsthept te schouwen/ 8. zijnen Naem te belyden/ 13. buyten zijn beroepinghe niet te gaen/ 15. gierichepdt te schouwen/ 22. ende sorchvuldichept des leuens/ 31. te staen na de rechtueerdichept/ 54. bescheydenheyt/ 56. voorsichtichepdt. ydelheyt/ schepdenheyt/ 58. ende eendrachticheyt.

1 Ende als a daer een d ontallijcke groote Schare ouer hoop vergadert waren/ soo dat sy malcanderen vertraden/ begonst hy te segghen tot zijne Discipulen : Voor al wacht d lieden voor den seurdeech der Phariseen/ de welcke is gheuenstheyt.

2 r Want daer en is niet bedeckt dat niet openbaer en sal worden / noch verborghen dat niet gheweten en sal worden.

3 Daerom al wat ghylieden in duysternisse gheseyt hebt/ dat sal int licht gehoort worden : Ende wat ghylieden binnen in de kamer in de ooze gesproken hebt/ dat sal op de daken ghepredickt worden.

4 Ende ick seggh d mijne vrienden: d En vreest se niet die het lichaem dooden / ende daer na niet meer doen en connen.

5 f Maer ick sal d thoonen welcken ghylieden vreesen sult : vreest hem / die na dat hy gedoot heeft/ ock macht heeft in dehelle te worpen. Ja segge ick d lieden/vreest dien.

6 e En vercoopt men niet vijf f Musschkens voor twee penninckens : Eñ daer en wort niet een van dien voor Godt vergheten.

7 f Jae ock de hayren uws hoofts zijn alle gheteelt . Daerom en vreest niet / want ghy gaet veel f Musschen te boven.

8 g Ick seggh d lieden : Soo wie my bekennen

lyden sal voor den menschen / de Sone des menschen sal hem oec beliyden voor de Engelen Godts.

b ¶Waer wie mp versaken sal voor den menschen/die sal versaeckt worden voor de Engelen Godts.

i Ende so wie een woort spreeckt teghen den Sone des menschen het sal hem vergeuen worden : k maer wie gelastert sal heuen teghen den heylighen Gheest / dien en sal het niet vergheuen worden.

l Ende wanneer sp v lieden brengen sullen in de Vergaderingen/ en voor de Oversten ende voor de Geweldighe/ en weest niet zorghuuldich / hoe oft wat ghylieden antwoorden sult/of wat ghy spreken sult.

Want de heylighe Gheest sal v leeren in de selue ure wat ghy spreken moet.

Endeen wt der Scharen seyde tot hem: Meester / segt mynen broeder dat hy met my het erfgoet deele.

Ende hy seyde hem: ¶Menschˆ wie heeft my een Rechter oft Depler ouer v lieden gheſtelt.

Esˆ hy seyde tot hem: Siet toe/esˆ wacht v lieden dan gierichept/ m want n niemant en leeft dan zijne goeden/ oock als [sy] hem ouer vloeyen.

Ende hy seyde tot hen een ghelijckenisse/ ende sprack: Eens rijcke mans lant droech veel vruchten.

Esˆ hy overleyde by hem selven / seggende: Wat sal ic doen? Want ick en hebbe niet waer in ick mijne vruchten vergadere.

Ende seyde: Dit sal ick doen: Ic sal mijne schueren af breken / esˆ sal meerdere timmeren / ende daer in sal ick vergaderen alle mijne gewassen vruchten/esˆ mijne goeden.

Esˆ ick sal tot mijn ziele seggen : o Ziele/ gy hebt veel goets dat vergadert is voor vele Jaren / rust / eet / drinckt / ende weest vrolijck.

Esˆ Godt seyde tot hem: p Gy dwaes/ in desen nacht sal v ziele dan v gheepscht worden : q ende wiens sal het zijn dat gy bereyt hebt?

Alsoo [is hy] die r * hemselven schatten voor sich lept/ende niet rijck en is in Godt.

Esˆ hy seyde tot zijne Discipulen: ſ Daer om segghe ick v lieden / en weest niet sorchuuldich voor uwe ziele/ wat ghy eten sult/ noch voor uwe lichaem/ wat ghylieden aen doen sult.

Het leuen is meerder dan de spijse / ende het lichaem [is meerder] dan de cleedinge.

t Aenmerct de Rauen/ sp en saepen niet: noch sp en maeyen niet / sp en hebben oock noch Kelder noch Schuere/ende Godt voetse : hoe veel meer gaet ghylieden de Voghelen te boven.

r Ende wie van v lieden can met zijne sorchuuldicheyt een elle tot zijn groote toe doen?

Indien ghylieden dan het minste niet en vermuecht/ waerom zijt ghy voor de ander [dinghen] sorchuuldich?

Aenmerckt de Lelien / hoe sp wassen / sp en arbeyden niet/noch en spinnen niet: esˆ ick segghe v / dat oock Salomon in alle zijne heerlicheyt niet en heeft becleet geweest/ ghelijck een van desen.

28 Jn dien dan Godt het gras/(dat heden op den Acker is/ende morghen in den ouen ghewozpen wort) also becleet/hoe veel meer v lieden/ghy cleyn gheloouighe?

29 Ende ghylieden/en vraecht niet wat ghy eten of wat ghy drincken sult/ende s en weest oock niet wanckelmoedich:

30 Want alle dese dinghen begheeren de Volcken des Werelts: maer uwe Vader weet dat ghy dese behoeft.

31 a ¶Maer soeckt lieuer het Coninckrijcke Godts / ende alle dese dinghen sullen v toeghewozpen worden.

32 En vreest niet ghy cleyn kuddeken: want het is wts Vaders welbehaghen/ v dat Coninckrijcke te gheuen.

33 b Vercoopt dat ghy besit/ ende geeft aelmoessen : c ¶Maeckt v lieden d buydels/die niet en verouden/ eenˆ schat die niet en vergaet / inden Hemel / daer de Dief niet en coemt/noch ock de ſ Motten niet en schent.

34 Want waer uwen schat is/daer sal ock uwe herte wesen.

35 e Laet uwe lendenen opgeschort zijn/ende de de keerssen brennende.

36 Ende [weest] ghy gelijck den menschen die haren Heere verwachten / wanneer hy wederom comen sal van der Bruyloft / op dat wanneer hy coemt ende clopt / sp hem terstont moghen op doen/

37 f Gelucksich zijn die Dienstknechten die de Heere als hy coemt/vint wakende/voorwaer ick segghe v lieden/dat hy hem sal opschorten/ende laten doen aenlitten/esˆ voorgaende/sal hy hen dienen.

38 Ende so hy coemt in de tweede wake/esˆ in de derde Wake/ende vindtse [alsoo doende] g gheluckich zijn die Dienstknechten.

39 h Ende weet dit : Hadde de Huysheere geweten te wat vre de Dief sonde gheconmen hebbe/hy sonde doch gewaect hebben/ esˆ en hadde zijn huys niet laten doorbreken.

40 i Soo weest dan ghylieden. oock bereyt/ want de Sone des menschen sal comen te wat ure ghylieden niet en meynt.

41 Ende Petrus seyde hem: Heere/segt ghy dese ghelijckenisse tot ons/ of ock tot allen?

42 Ende de Heere seyde: k Wie is doch een getrouwe ende voorsichtich Huysregeerder/ den welcken de Heere ouer zijn huysghesin sal setten / op dat hy hen tot bequamer tijt de ghesette spijse gheue?

43 Gheluckich is de Dienstknecht / welcke Heere als hy coemt/vint also doende.

44 Jck segghe v lieden waerlijcken / hy sal hem ouer alle zijn goet setten.

45 ¶Maer indien de selue Dienstknecht in zijn herte seyt : ¶Mijn Heere vertoeft te comen: ende begint te slaen de Knechten ende Dienstmaechden/ende te eten ende te drincken/ende zich te vroncken te worden.

46 So sal de Heere deses knechts comen in dien daghe /inden welcken hy hem niet en verwacht/ende ter vren die hy niet en weet: ende sal hem l in tween houwen/esˆ sal zijn deel setten met den ongetrouwen.

47 m Esˆ de Dienstknecht die bekent heeft den wille zijns Heeren/ende [hem] niet bereyt en heeft/ende niet ghedaen en heeft naer zijnen wille / die sal veel geslaghen worden.

48 ¶Maer die [den wille zijns Heeren] niet des-

s Of. becommeert v niet niet het ghene dat hout v aen/ of dat ghy niet en hebt/ of begeert v niet met den loop der Heeren.
a 1. Cor. 3. 13
ſ Psal. 37. 25
Sap. 7. 11
Teghen gierichept.
b ¶Mat. 19. 21
Luce. 16. 9.
c ¶Mat. 9. 19
1. Tim. 6. 19
d Oste/ sacken

Vermaningˆ ghe tot waken.
e Ephe. 6. 14
1. Pet. 1. 13

f Oste/ salich

g Oste/ salich
h ¶Mat. 24. 43
1. Thess. 5. 2
2. Pet. 3. 10
Apo. 3. 3
ende 16. 15
i ¶Mat. 14. 44
ende 25. 13
¶Mar. 13. 33
Luce. 21. 33
1. Thess. 5. 6

k ¶Mat. 24. 45
ende. 25. 21
1. Cor. 4. 2

Tegen luyheyt ende onachtsaemheyt.

l Of / offschaeden/ afsnyden
De Dienstˆknecht die den wille zijns Heeren weet.
m Jaco. 4. 17.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

niet bekent en heeft/ende heeft ghedaen dat der slaghen weert is/ die sal wemnich geslagen worden. Ende soo wien vele ghegeuen is/ van dien sal vele ghepeyscht worden: ende soo wien vele vertrout is / van dien sallen ouerloedelijcker eyschen.

n Of/ dan dat het nu ontsteken sy.
o Mat.20.22

Jck ben ghecomen een vyer op der Aerden te worpen / ende wat wil ick/n in dien het nu ontsteken is?

o ſMaer ick moet met eenen Doop ghedoopt worden: ende hoe banghe is my / tot dat [het] volbracht sy.

Tweedracht om het Euangelium.
p Mat.10.34
q Mich.7.6
r Ofte/ verscheydinghe.
ſGrl. verdeylt of verscheyde.

p ſMeynt ghylieden dat ick gecomē ben om vrede te geuen op der Aerden: Jck segghe v lieden: Neen/ q maer r tweedracht.

Want van nu aen/ sullender vyue in een huys tweedrachtich wesen: drie tegen twee/ ende twee teghen drie.

De vader sal tegen den sone ſtweedrachtich wesen/ende de sone tegen den vader: de moeder teghen de dochter / ende de dochter teghen de moeder: des mans moeder tegen zyn wijf/ ende des mans wijf teghen zyn moeder.

s Mat.16.2

Hy seyde ock tot de Scharen: t Als ghy een wolcke siet opgaen van den Westen/ terstont segt ghy: Daer coemt reghen: ende het gheschiet alſo.

Eñ als [ghy siet] den Suydwint waeyē/ soo segt ghy: Het sal heet worden: ende het gheschiet.

Ghy gheueynſde/ ghylieden weet de ghedaente des Hemels ende der Aerden te beproeuen / ende hoe en beproeft ghylieden deſen tijt niet?

t Grieex/ van u wt v selven wat recht is?

Ende waerom en oordeelt ghy ock niet van u wt v selven wat recht is?

x Mar.c.5.25 Pso.25.8 Syr.8.1
y Of soo doet ghy.

x Wanneer ghy nu heuen gaet met uwe wederpartije tot de Overicheydt / y so doet neerstichept op den weg/ om van hem ontslaghen te worden / op dat hy v niet voor den Richter trecke / ende de Richter v den Dienaer ouerleuere / ende de Dienaer v in de ghenanckenisse worpe.

Jck segghe v: Ghy en sult van daer niet wt comen / tot dat ghy het laetſte stuckelincxken betaelet.

Dat xiij. Capittel.

3. Jesus vermaent tot beteringhe/ 11. ghenesst de crumme Vrouwe/ 18. en bewijst hoedanich het Conincrijcke Godts is/ 24. het cleyne gheral der salighen/ 31. de vpele listen Herodis/ 34. de weder spannichept en straffe Jerusalems.

Ende daer waren in de selue tyt sommige tegenwoordich/die hē bootschapten vā de Galileischen/wiens bloet Pilatus met hare offerhande gemengt hadde.

Chzistus vermaent tot bekeringhe.

Ende Jesus antwoorde/ ende seyde tot hen: ſMeynt ghylieden dat deſe Galileische sondaers geweeſt zyn boven alle de andere Galileische/om dat sy dat geleden hebben?

Jck segghe v lieden: Neen/ maer in dien ghylieden v niet en beterrt/ soo sult ghy alle desgheliex vergaen.

Of meynt ghylieden dat de achthiene/ op welcke de toren te Siloe viel/ende doodese/ sondaers waren / boven alle menschen die te Jerusalem woonen?

Jck segghe v lieden: Neen / maer ten zy dat ghy v lieden bekeert/ soſult ghy alle desgheliex vergaen.

Ende hy seyde deſe gheliexenisse: Een hadde gheplant eenen Vijchboom in zynen Wijngaert: ende quam / ende socht vrucht daer op/ende en vant geene.

Eñ seyde tot den Wijngaerdenier: Siet/ dit is nu drie Jaer ghecomen / soeckende geen vrucht op desen Vijchboom / ende en hebbe en ghheen ghevonden: houwet hem af/waer toe belaet hy ock onnutteliex de Aerde?

Hy antwoorde/ende seyde tot hem: Here/laet hem ock noch dit Jaer/tot dat ick omme hem grave/ende mest legghe:

Ende indien hy vrucht dzaeght / [laet hem:] ende indien niet/so sult ghy hem naemaels af houwen.

Ende hy leerde op de Sabbathdagen in een * Vergaderinghe:

Ende siet/daer was een vrouwe de welcke a hadde eenen geest der cranckheyt ghedaen / achtien Jaer / ende sy was te samen ghecrompen/ ende en conde haer gheenins sin opzechten.

Ende Jesus haer siende/ riepse tot hem/ ende seyde: Vrouwe / ghy zijt verlost van uwe cranckheyt.

Ende leyde de handen op haer: en sy wert terstont gherecht/ende loefde Godt.

Eñ de Overſte der Synagoge ontweerdelijck nemende / dat Jesus op den Sabbath gesont ghemaeckt hadde/ antwoorde/ ende seyde tot de Scharen: b Daer zijn ſes dagen in welcke men behoort te wercken/so coemt dan in die [dagen] om gheheelt te worden/ende niet op den Sabbathdach.

So antwoorde hen de Heere/ ende seyde: Ghy gheueynſde: c en ontbint niet een yegelijc dā v op den Sabbath/zynen Osse ofte Esel vā der kribbe/ eñ leyt hē dat hy dencke: doen zel dā der kribbe/ eñ leyt hē dat hy dencke: doen

Ende deſe Dochter Abrahae/ die de Satha[n] [siet] achthien Jaren gebonden hadde/ moeste deſe niet los gemaeckt worden van deſen haren bande/op den Sabbathdach?

Als hy dit seyde/werdē sy alle beschaemt die hem tegen stonden. Ende alle het volck verblijde hem over de heerlycke dingen die van hem gheschieden.

d Eñ hy seyde: Wien is het Conincrijck Godts gelijck? eñ wien sal ick dat gelijcken?

Het is gelijck een ſMostaertzaet/dat een menſche nam/ende wierp het in zijnen hof: ende het wies op/eñ wert een groot boom/ ende de voghelen des Hemels neſtelden in zijne tacken.

e Andermael seyde hy: Wien sal ick het Conincrijcke Godts ghelycken?

Het is gelijck een suer deech/ welcken een vrouwe nam/ ende deckte hem in drie mate ſmeels/ tot dat het al suer gheworden was.

f Ende hy ghinck door Steden eñ Vlercken/leerende ende gaende na Jerusalem.

Ende een seyde tot hem: Here / zijnder oock weynich die salich worden? Ende hy seyde tot hem:

g Arbeyt om door de enghe poorte in te gaen/want ic segge v lieden/ dat vele sullen soecken in te gaen/ eñ en sullen niet connen.

Want nae dat de Vſpf heere sal opghestaen zijn / ende de deure ghesloten hebben/ ende ghylieden sult beghinnen buyten te staen/ende aen de deure te cloppen/ seggende: * Heere / Heere / doet ons open / ende hy antwoordende/sal tot v segghen: Jck en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

kenne v lieden niet van waer ghy zijt.
Als dan sult ghy beghinnen te segghen: 26
Wy hebben in uwe tegenwoordicheyt gegeten ende ghedroncken / ende ghy hebt in onse straten gheleert.
h Ende hy sal seggen: Ick segge v lieden / ic en 27
weet v niet van waer ghy lieden zijt: i Wijcket alle van my / die ongherechticheyt werckt.
Daer sal wesen weeninge ende inerstin- 28
ge der tanden / wanneer ghy lieden sult sien Abraham / ende Isaac / ende Jacob / ende alle de Propheten in het Coninckrijcke Gods / ende v buyten worghewoppen.
k Ende sullen comen van Oosten / ende 29
Westen / ende Noorden / ende Zuyden / ende sullen aenliggen in het Coninckrijcke Godts.
l Ende siet / sy zijn de laetste / die de eerste 30
sullen wesen: ende sy zijn de eerste / die de laetste sullen wesen.
Te dien selven dage / quamen sommighe 31
Pharisæen tot hem / ende seyden hem: Gaet uyt / ende maeckt v van hier: want Herodes will v doden.
Ende hy seyde tot hen: Gaet / ende segt dien 32
Vosse: Siet / ick worp Duyvelen uyt / ende ic make gesont heden ende morghen / ende ten derden dage ic neme ick een eynde.
Nochtans moet ick heden / ende morgen / 33
ende guermorghen wandelen: want het en gheschiet niet / dat een Prophect ghedoot worde buyten Jerusalem.
O Jerusalem / Jerusalem / ghy die doo- 34
det de Propheten / ende steenight de ghene die tot v ghesonden zijn: p Hoe menichmael hebbe ick uwe kinderen willen vergaderen / ghelijck een q Hinne haer ghevoersel onder de vleugelen: ende ghylieden en hebt niet ghewilt.
Siet / uwe huys wort v lieden woest 35
verlaten. Ende ick segghe v lieden / ghy en sult my niet sien / tot [dat de tijt] sal comen dat ghylieden sult segghen: s Ghesegent zy / die daer coemt inden Naem des Heeren.

Dat xiiij. Capittel.

2. Christus ghenesst den waterzuchtighen / 7. vermaent tot ootmoedicheyt / 12. de arme te gaste te nooden / 16. ende hem met ernst te volgen: als hy ons noot.

Ende het gheschiedde / dat hy quam in 1
het huys eens Oversten der Pharisæen / op de Sabbath / om broot te eten / ende a sy wachteden op hem:
Ende siet daer was een waterzuchtich 2
mensche voor hem.
Ende Jesus antwoorde / ende seyde tot 3
de Schriftgeleerde ende Pharisæen / seggende: Is het gheoorloeft op den Sabbath gesont te maken?
Hy swegen / ende hy nam hem / ende mae- 4
te hem gesont / ende liet hem gaen.
Ende hen antwoordende / seyde: Wie isser 5
onder v lieden / b so zinen Esse ofte Exel in den put valt / die hem niet terstont uyt troken en sal op den Sabbathdach?
Ende sy en konden hem daer op gheen 6
antwoort weder gheven.
Hy seyde oock een ghelijckenisse tot de ge- 7
noode / aenmerckende hoe sy de voorsaetlinghe verceren / ende hy seyde tot hen:
Wanneer ghy van yemande ter bruyloft 8
genoot zijt / so en set v niet in de eerste plaetse: op dat daer niet misschien een heerlicker dan ghy / van hem ghenoodt zy:
Ende hy come / die v ende dien ghenoot 9
heeft / ende v segge: Gheeft desen plaetse: ende de ghy dan niet schaemte begint de laetste plaetse te houden.
c Maer wanneer ghy genoodt worder / 10
set v in de laetste plaetse: op dat / wanneer hy coemt die v genoot heeft / v segge: Vrient gaet hoogher op. Als dan salt v eere wesen voor de ghene die met v ter Tafel aensitten.
d Want so wie hemselven verheft / die sal 11
vernedert worden: Ende wie hemselven vernedert / die sal verheven worden.
Ende hy seyde oock tot den genen die hem 12
ghenoot hadde: Wanneer ghy een Middachmael ofte Avontmael maket / soo en noot niet uwe vrienden noch uwe broeders / noch uwe magen / noch uwe rycke ghebueren: op dat sy v niet te eenigher tijt weder en nooden / ende v vergeldinghe gheschiede.
Maer wanneer ghy een Maeltijt ma- 13
ket / soo noot de arme / ghebreckelijcke crenpele / ende blinde.
Ende ghy sult f gheluckich wesen / om 14
dat sy v niet en hebben te vergelden: want het sal v vergolden worden in de opstandinghe der rechtveerdighen.
Als dit ghehoort hadde een die mede ter 15
tafel aen sat / seyde hy tot hem: g Gelucklich (is hy /) die broot eten sal in het Coninckrijcke Godts.
Ende hy seyde tot hē: h Een mensche maec- 16
te een groot Avontmael / ende nooder vele.
Ende sant synen Dienstknecht ter uren 17
des Avontmaels / om den genooden te seggen: Coemt / want het is nu al bereyt.
Ende sy begonsten [hen] alle niet den an- 18
deren te excuseren. De eerste seyde hem: Ick hebbe eenen Acker gecocht / ende het is my noodich dat ick uytgae / ende hem besie / ick bidde v / doet mijne ontschult.
De andere seyde: Ick hebbe vijf paer Ossen gecocht / ende ick gae beproeven / ick bidde v / doet mijne ontschult.
Ende de ander seyde: Ick hebbe een wijf 20
ghetrout / ende daeromme en can ick niet comen.
Ende de Dienstknecht weder gheromen 21
zijnde / voorschapte dit zynen heere. Doe wert de Huysheere toornich / ende seyde tot zynen Dienstknecht: Gaet haestelijck ut in de straten ende wincken der Stadt / ende brengt de arme / ende ghebreckelijcke / ende crenpele / ende blinde hier in.
Ende de Dienstknecht seyde: Heere / het 22
is geschiet ghelijck ghy beuolen hebt / ende daer is noch plaetse.
Doe seyde de Heere tot den Dienstknecht: 23
Gaet ut in de weghen ende tunnen / ende dwingt se in te comen / op dat mijn huys vol worde.
Want ick segghe v lieden: dat niemant 24
van die mannen die ghenoot waren / mijn Avontmael smaken en sal:
Ende hy seyde tot hen: 25
Ende hy ommegheerst zijnde / seyde tot hen:
So yemant tot my coemt / ende niet en 26
haet zijnen vader ende moeder / ende wijf / ende kinderen / ende broeders / ende susters / ende oock zyn eyghen leuen / die en can mijn Discipel niet wesen.

dat die hem selven verheft / sal vernedert worden.
c Pro. 25. 6.7
d Job. 22. 29 Pro. 29. 23 Mat. 23. 12 Luce. 18. 14 Jacob. 4. 6. 1. Pet. 5. 5 2 Esd. 8. 12. 3. Esd. 9. 52 Pro. 3. 9 Tob. 4. 7
f Of / salich
g Of / salich
h Esai. 25. 6 Mat. 22. 2 Apo. 19. 9
De Joden ghenoot tot den gelooue in Christum / weygheren te comen.
i Grieck / te weygeren / of / af te segghen /
Wie Christi Discipel wil wesen / die moetet al verlaten, ende 33. 9
k Matt. 13. & Mat. 16. 24

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Predicatie.

Euangelium Vanden verlozen Soñ.

Luc.10.38 vnde 16.24 Mat.8.34 Luc.9.23 Wien berlin ns/ eer men beginne.

1 Ende so wie niet en draecht sijn cruys/ende volcht my nae/ die en can myn Discipel niet wesen.

2 Want wie isser van v lieden / die eenen toren timmeren wil / die niet te voren en sitt/ ende ouerslaet de costen/of hy heeft dat noodich is tot der volmakinghe.

3 Op dat so hy het fondament leyt/en niet en can volendigen / alle de ghene die het sien/hem niet en beginnen te bespotten/

4 Seghende: Dese mensche heeft begonnen te timmeren / ende en heeft het niet connen volendigen.

5 Of / wat Coninck isser die gaet om te strijden teghen eenen anderen Coninck/ en niet eerst nedersittende hem beraedt / of hy machtich is met thien duysent te gemoet te comen teghen den ghenen/die met twintich duysent tegen hem coemt?

6 Anders so sent hy sijne Boden wt dewijle hy noch verre is / ende begeert dat tot der vrede dient.

7 Alsoo ock een yeghelijck van v lieden/die niet en versaect al wat hy heeft / die en can myn Discipel niet wesen.

m Mat.5.13 n Marc.9.50

8 Het Sout is goet/maer indien het Sout smakeloos gheworden is / waer mede salment smakelijck maken?

9 Het en is noch tot der Aerden / noch tot den meste bequaem: men werpet wech. Wie oren heeft om te hooren/die hoore.

Dat.vb. Capittel.

1. Hoez de ghelijckenisse des verlozen Schaeps/ 8. ende des Penninck/ 11. ende des verlozen Soons/noot Christus tot bekeringhe.

De Sondaers hoos Christum. a Mat.9.10 f Marc.2.15 Luc.5.29

Dē Ende a tot hem quamen alle Tollenaers ende Sondaers / op dat sy hem hoorden.

2 Ende de Phariseen ende Schrifgeleerde murmureerden / seghende: Dese ontfangt de Sondaers/ende eet met hen.

Gelijckenisse van een verlozen Schaep. b Mat.18.12

3 Ende hy sprack tot hen dese ghelijckenisse/seghende:

4 What mensche isser onder v lieden / die houdert Schapen heeft / ende een van dien verliest/laet hy niet de neghen ende tnegentich in de Woestijne/ ende gaet na dat verlozen/tot dat hyt vinde?

5 Ende als hyt ghevonden heeft/verblijdet de hem/leyt hyt op sijne schouderen.

Blijschap ouer den bekeerden Sondaren. * 1.Pet.2.10.

6 Ende te huys comende / roept hy te samen sijne vrienden ende ghebueren seggende tot hen: Verblijt v met my/want ic hebbe mijn schaep gevondē/* dat verlozē was/

g Luc.5.32

7 Ick segge v lieden/ dat daer also sal blijschap wesen in den Hemel ouer eenen [Sondaer] die hem bekeert / meer dan ouer c negen ende tneghentich Rechtveerdighe die geen bekeeringhe en behoeuen.

8 Oft wat vrouwe isser/hebbende thien penningen / in dien sy eenen penninck verliest/ ontsteeckt sy met een keerse / ende keert het huys/en soect neerstelijc tot dat sy hē vint?

9 Ende als sy hem ghevonden heeft/ roept sy te samen haer vriendinnen ende ghebueren seggende: Verblijdt v met my/want ick hebbe den penninck ghevonden dien ick verlozen hadde.

10 Also segge ick v lieden/sal daer blijschap wesen voor de Engelen Gods/ouer eenen Sondaer die hem bekeert.

11 Ende hy sepde: Een mensche hadde twee soonen/

Vanden verlozen soone.

12 Ende de jongste van hen sepde tot synen vader: Vader/gheeft my het deel des goets dat my toecomt. Ende hy deylde hē het goet.

Wet Mosaicum van 't goet.

13 Ende niet veel daghen daer nae / ast de jongste soone al versamelt hadde/ reysde hy wech in verren Lande: ende daer leefde hy sijn goet doorgebracht met eenen overdadighen leuen.

14 Ende als hijt al verteert hadde/soo is daer geworden d een groote diere tijt inden selven lande/ende hy begonst gebreck te lijden.

15 Ende is gegaen/en heeft hem ghevoecht by eenen Burger des selven Lants: Ende die heeft hem gesonden in sijnen Acker/om de Swijnen te weyden.

16 Ende hy begeerde sijnen buyck te vullen met den draf dat de Swijnen aten: ende nemant en gaf hem.

Calfshuys alias gheert bet. e Mat. vulden

17 Ende tot hemselven gecomen zijnde/sepde hy: Hoe veel huerlinghen myns vaders overvloeyen van broode/ ende ick e * verga hier van honger.

18 Ick sal opstaen / ende tot mijnen vader gaen/ende hem seggen: Vader/ick hebbe gesondicht teghen den Hemel ende voor v:

19 Ende en ben niet weerdich v soone ghenaemt te worden: maeckt my als een van uwe huerlinghen.

20 Ende hy stont op / ende ginck na sijnen vader. f Ende als hy noch verre van daer was/sach hem sijn vader/ende werd bewert met barmhertichept/esi [tot hem] loopende/ viel hem aen den hals/ende custe hem.

f Act.2.39. Ephe 2.13.14.

21 Ende de soone sepde tot hem: Vader/ ick hebbe gesondicht tegen den Hemel/ esi voor v/ende en ben niet meer weerdich v soone genaemt te worden.

22 Ende de Vader sepde tot sijne Dienstknechten: Brengt hier dat beste g cleet/ende doet het hem aen: ende gheeft hem eenen ringhe aen sijne hant/ende schoenen aen sijne voeten:

g Gheen Bedienaers, maer de beste cleedinghe, tot den Kinde.

23 Esi brengt hier dat gemest Calf/esi slachtet: ende laet ons eten ende vrolijck zijn.

24 Want dese mijne soone was doot/ende is weder leuendich ghewoorden: hy was verloren/esi hy is gevonden. Ende sy begonsten vrolijck te zijn.

Der Joden figure.

25 Esi zijn oudste soone was in den Acker/ ende als hy quam: esi den huyse ghenaecte/ hoorde hy het gesanck ende het ghedans:

26 Ende riep eenen van den knechten/ ende vraechde hem wat dat ware?

27 De welcke sepde tot hem: D broeder is gecomen: ende d vader heeft dat ghemeste Calf gheslacht/om dat hy hem ghesont weder ontfanghen heeft.

28 Esi hy werd toornich / esi en wilde niet in gaen. Doe ginc zijn vader wt esi badt hem.

h Gen.16.6. Exo.21.20. Leui.24.20. Deut.19.21. Iacob.

29 Ende hy antwoorde / ende sepde tot zijnen Vader: Siet / h ick hebbe v so veel Jaren ghedient/ende en hebbe nopt v ghebodt overghetreden: ende ghy en hebt my nopt eenen Bock ghegheven / dat ick met myne vrienden vrolijck ware.

i Mat.9.15. Luc.5.34.

30 Maer als dese d soone gecomen is/die i v goet met Hoeren voorghebracht heeft / soo hebt ghy hem dat ghemeste Calf gheslacht.

31 Esi hy sepde tot hem: Kint/ ghy zijt altijt

mee

met my/ende al wat mijne is/is uwe.
¶ Men behoorde vrolijck ende blijde te zijn/32
om dat dese v broeder doot was / ende is
weder leuendich geworden: hy was verlo-
ren/ende is ghevonden.

Dat xvj. Capittel.

1. Christus vermaent tot voorsichtichept/ 14.
straft de ghierichept der Phariseen. 18. beue-
stight het heylige houwelijck/ 19. ende vermaent
tot miltichept.

ENde hy seyde ock tot zijne Discipu- 1
len: Daer was een rijck man/de welc-
ke hadde eenen a Rentmeester: ende
dese wert by hem beschuldicht/ dat hy zijne
goeden door brachte.
Ende hy riep hem/ ende seyde tot hem: Wat 2
hoore ick dit van v? Doet rekenschap van
uwe regeringe: want ghy en sult [voortaen]
niet meer moghen regeren.
Ende de Rentmeester seyde in hemselven: 3
Wat sal ick doen? want myn Heere dese
regeringhe van my neemt? Ick en can niet
graven/ende ick schame my te bedelen.
Ick weet wat ick doen sal/op dat/wan- 4
neer ick van de regeringe sal afgeset wesen/
sy my in hare huysen ontfanghen.
Ende hy riep tot hem eenen yeghelicken 5
van de schuldenaers zijns Heeren/ende sey-
de tot den eersten: Hoe dese zijt ghy mijnen
Heere schuldich?
Hy seyde: Honderd b Tonnen Olye. En: 6
de hy seyde hem: Neemt daer v ghescheyfte/
ende sit haestelijck ander/ ende schrijft ovtrich.
Daer nae seyde hy tot eenen anderen: 7
Ende ghy/hoe veel zijt ghy schuldich? Hy
seyde: Honderd mudden Tarwe. Ende hy
seyde tot hem: Neemt daer v ghescheyfte/
ende schrijft tachtentich.
Ende de Heere prees den onrechtveerdi- 8
ghen Rentmeester/ dat hy voorsichtichlijck
ghedaen hadde. Want de kinderen deses
werelts zijn voorsichtigher dan de kinde-
ren des Lichts in haren ghestachte.
c Ick segghe v lieden ock: ¶ Maeckt v 9
vrienden vanden d onrechtmeerdigen rijck-
dom/op dat/wanneer v lieden ontbreken
sal/sy v lieden moghen ontfanghen in de ee-
wighe woonsteden.
Wie in het cleynste ghetrouwe is/ die is 10
ock in het groote ghetrouwe: ende wie in
het cleynste onrechtveerdich is/ die is ock
in e het groote onrechtveerdich.
Dacrom/indien ghylieden inden onrecht- 11
veerdigen f rijckdom niet ghetrouwe ghe-
weest en zijt: wie sal v lieden het warachti-
ghe (goet) gheuen?
Ende indien ghy in het vreemde niet ge- 12
trouwe ghe weest en zijt: wie sal v lieden het
uwe ghenen?
g Geen huysknecht en can twee Heeren 13
dienen/want of hy sal den eenen haten/en-
de den anderen lief hebben: of hy sal den ee-
nen aenhangen/ende den anderen verach-
ten: Ghy en cont Gode ende den h Mam-
mon niet dienen.
Alle dit hoorden ock de Phariseen die 14
ghelt-ghierich waren/ende sy beschumpten
hem.
Ende hy seyde tot hen: Ghylieden zijt 15
die v selven rechtveerdicht voor de men-
schen: i maer Godt kent uwe herten.
k Want wat hooge is l onder de menschen/ 16
dat is een grouwel voor Godt.
De Wet ende de Propheten [zijn] tot
Joannem: ende van dien tijt aen wert dat
Coninckrijcke Godts geen-angelizeert/ende
een yeghelijck doet daer ghewelt op.
m Ende het is lichter dat Hemel ende 17
Aerde vergae/ dan dat een tittelken vander
Wet valle.
n So wie zijn wijf verlaet/ende een ander 18
trout/die doet overspel: ende so wie de verlate-
ne van den manne trout/ die doet overspel.
Dan den rycken/ende armen Lazaro. 19
o Daer was een Rijck man / die bedeet
wert met purpur ende zijde/ende leefde dage-
lijcx wolijck ende cierlijck.
Dan den 20
Ende daer was een Bedelaer genaemt
Lazarus / de welcke lach voor zijn poorte/
vol sweeren.
21 Ende begeerde van de cruymkens die van
des Rijcken Tafel vielen/versadicht te wor-
den: p doch quamen de honden/ ende leck-
ten zijn sweeren.
22 Ende het gheschiede dat dese Bedelaer
sterf/ ende wert ghedragen van de Enghe-
len in Abrahams schoot.
23 Ende de Rijcke sterf ooc/ende wert begra-
ven. Ende als hy inde Helle zijn ooghen opsloech/
daer hy in de pijne was/q sach hy Abraham
van verre/ende Lazarum in zynen schoot.
24 Ende hy riep/ende seyde: Vader Abraham/
ontferm v mijner/ende sent Lazarum/ dat
hy het uyterste zijns vingers in het water
doppe ende verkoele mijn tonge: r want ick
ghepijnicht worde in dese vlamme.
25 Ende Abraham seyde: Kint/ ghedenct dat
ghy s v goet ontfangen hebt in uwe leven/
ende Lazarus desgheliker het quade. Ende nu
woxt hy ghetroost/ende ghy ghepijnicht.
26 Ende boven alle dese/ is tusschen ons
ende v een groote t wonde vervesticht: soo dat
de ghene die van hier tot v afvromen wil-
len/ niet en connen: noch ock die van daer
tot ons willen over comen.
27 Ende hy seyde: So bidde ick v dan Va-
der/ dat ghy hem sendet tot mijns Vaders
huys:
28 Want ick hebbe vijf broeders/ dat hy hen
betrunghe/dat sy ock niet en comen in dese
plaetse der pijnen.
29 Abraham seyde hem: t Sy hebben Mo-
sen ende de Propheten/laetse die hooren.
30 Maer hy seyde: Neen Vader Abraham:
maer indien daer een vanden dooden tot
hen ginghe/so souden sy hen bekeeren.
31 Ende hy seyde tot hem: Indien sy u Mo-
sen ende de Propheten niet en hooren: so en
souden sy ooc niet u gelooven/ al waert dat
daer een van den dooden opstonde.

Dat xvij. Capittel.

1. Van ergernisse te schouwen/ 3. zijnen naes-
sten te vergeven. 6. de cracht des gheloofs/ 10.
de nietichept des menschen/ 12. ghenesinghe der
thien melaetschen. 20. Van de toecomste des
Coninckrijcx Godts door Christum.

1 ENde a hy seyde tot de Discipulē: Het Van erger-
is onmogelijck dat daer gheen erger- nissen.
nissen en comen: nochtans wee den
ghenen/door welcken sy comen.
2 Het ware hem beter/ dat eenen s waren
b Meulensteen aen zijnen hals ghehangen
worde/ende inde Zee ghesworpen worde/
dan hy ergherde eenen van desen cleynen.

k Matt. 5. 20. 6. 7
l Grieex/in
m Matt. 5. 18.
Esa. 40. 8
ende 51. 6
Psal. 102. 29
n Mar. 5. 32
ende 19. 9.
1. Mar. 10. 11
1. Cor. 7. 10
o And. ende hy
seyde ock een
ander verghe-
lijckinghe.
Daer was
een.
p Of maer
ock
q Grieex / Hel.
r Esaie. 66. 24
Marc. 9. 44
Job. 21. 13
s Mat. 18. 6
Marc. 9. 42
t Grieex. Een
groote kloof.
u Grieex/ hem
niet laten ghe-
seggen.
Moses ende
de Propheten.
v Esai. 14. 16
Joan 5. 39
Act. 17. 11
a Mat. 18. 7
Marc. 9. 42
b Grieex. Esels
meulensteen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat wy onsen naesten moeten vergheuen.

c Matth.18.15 Luc 17.3 Pro.17.10 Syr.19.13 Jacob.5.9

d Matth.17.20 ende.21.21

e Gre. Sicamino, ende het is een seker boom in Egipten.

Dat wy alle onnutte Dienstknechten zijn.

De thien melaetsche worden gherepnicht.

f Leu.13.2 ende.14.2 Matth.8.4 Luc.5.14

De Samaritaen danct Godt voor de repninge.

g Of, daer zijn/etc.

Wanneer het Conincrijcke Godts coemt.

h Matth.24.23 Matth.13.11 Luc.21.7

* Of ander v.

Hoet v selven: c Indien v broeder tegen v sondicht/so straft hem: en indien hy hem bekeert/so vergheuet hem.

Ende indien hy seuenmael des daechs tegen v sondicht/ en seuenmael des daechs hem tot v bekeert/ende sept: Het is my leet/ so sult ghy het hem vergheuen.

Ende de Apostelen seyden tot den Heere: Vermeerdert ons het gheloue.

Ende de Heere seyde: d Hadt ghylieden gheloue [so groot] als een Mostaert zaet/ ghylieden sout tot desen e Boom segghen: Wort ontwortelt/ ende wort in de Zee ghe-plant: ende hy soude v ghehoorsaem wesen.

Wie isser onder v lieden/die eenen dienst-knecht heeft ploeghende/of de Beesten hoe-dende/die hem/wanneer hy weder coemt wt den Acker/terstont sept: Gaet door/ende sit aen de Tafel?

Maer en sept hy hem niet [eerst:] Bereyt my het Auontmael/ en schort v op/en dient my/tot dat ick ghegeten ende ghedroncken hebbe: en daer na sult ghy eten en drincken?

Danct hy ook den selven Dienstknecht/ dat hy gedaen heeft dat hem beuolen was? Ick meyne/ Neen.

Also ghylieden ook/als ghy sult gedaen hebben al wat v lieden beuolen is/ soo segt: Wy zijn onnutte Dienstknechten/wy heb-ben gedaen dat wy schuldich waren te doen.

Ende het geschiede/ als hy na Jerusalem reyst/de/dat hy midden door Samarian en-de Galileam trock.

Ende als hy in een Sleck quam/zijn hem thien melaetsche mannen te gemoet gheco-men/de welcke stonden van verre:

En sy verhieuen haer stemme/ seggende: Jesu [Meester/ontfermt v onser.

En als hyse sach/seyde hy tot hen: Gaet/ ende f verthoont v den Priesteren. Ende het geschiede/doe sy henen ginghen/werden sy gherepnicht.

Ende een onder hen/siende dat hy gesont ghewonden was/keerde wederom/ prysen-de Godt met luyder stemmen:

Ende viel op zijn aensicht voor zijne voe-ten/ hem danckende. Ende dese was een Samaritaen.

Ende Jesus antwoorde/en seyde: Zijn der niet thiene gherepnicht? Ende waer zijn die negen.

g Zijn daer gheene gevonden wederkee-rende om Gode eere te gheue/ dan dese vreem delinck?

Ende hy seyde tot hem: Staet op/en gaet henen/v geloue heeft v gheholpen.

En als hy van de Phariseen gheuraecht wert/wanneer het Conincrijcke Godts co-men sonde? Antwoorde hy hen/ ende seyde: Het Conincrijcke Gods en coemt niet met waterlicken ghebare:

Noch men en sal niet seggen: h Siet hier/ of siet daer: want het Conincrijcke Godts is * binnen v.

En hy seyde tot zijne Discipulen: De da-gen sullen comen/dat ghy sult begheeren eenen van de dagen des Soons des menschen te sien/ende ghy en sulten niet sien:

En sy sullen v lieden segghen: Siet hier/ of siet daer: en gaet niet henen/ noch en volcht niet.

Want gelijck den blixem van den eenen ende des Hemels blixemt/ende schijnt tot den anderen ende des Hemels: alsoo sal ook de Soone des menschen wesen in zijnen daghe.

i Maer hy moet eerst vele lijden/en ver-worpen worden van desen ghelachte.

k En ghelijck het geschiede in die dagen Noe: alsoo salt ook wesen in de daghen des Soons des menschen:

Sy aten/sy dronken/ sy trouden/ sy ga-uen te houwelijc/tot op dien dach dat Noe in de Arcke ginck: en de watervloet quam/ ende verderfse alle.

Desgelijcx ook als het geschiede in de dagen Loths: Sy aten/sy dronken/sy coch-ten/sy vercochten/sy planteden/ sy timmerden/

l Ende ten daghe als Loth wt ginck wt Sodoma/soo regendet Vyer ende Swlpher van den Hemel/ende verderfse alle.

Alsoo salt in dien daghe wesen/ wanneer de Soone des menschen in gheopenbaert sal worden.

In dien selven daghe wie op het dack zijn sal/ende zijn n huysraet in huys: die en come niet neder om dat te halen. Ende wie inden Acker zijn sal/die en kere ook desgelijcks niet na het gene dat achtergelaten is.

o Ghedenckt des wijfs Loths.

p Die wie zijn ziele soeckt te behouden die salse verliesen: ende wiese verliest/die salse le-vendich maken.

q Ick segghe v lieden/in die selve nacht sullen twee op een bedde wesen/ de een sal aenghenomen/ende de ander sal achter ghe-laten worden.

Twee sullen te samen malen: de een sal aenghenomen worden/ ende de andere sal achter ghelaten worden.

Een sy antwoorden/en seyden hem: r Waer Heere?

Hy seyde tot hen: r Waer het [= lichaem is/daer sullen de Arenden vergaderen.

Dat xviij. Capittel.

3. Door het exempel der Weduwe/ 10. ende des Tollenaers/ leert hy de maniere van bidden/ 15. daer na van de salicheyt der kinderen/ 18. van den middel ende swaericheyt der salicheyt/ 29. van den loon der zijner/ 21. ende van zijn cruyce/ 35. daerna maeckt hy eenen blinden sende.

Hy seyde ook tot hen een ghelijckenisse [daer van/] a dattien altijts bidden moet/ende niet bedroeft worden.

Ende seyde: Daer was een Richter in een-er Stadt/die Godt niet en vreesde/ noch den menschen en ontsach.

Ende daer was een Weduwe in die sel-ue stadt/de welcke quam tot hem/seggende: Doet my recht van mijne Wederpartije.

Ende hy en wilde langhe tijt niet. Daer na seyde hy in hemselven: Hoewel ick Godt niet en vreese/noch den menschen en ontsie.

Nochtans/ om dat dese Weduwe my moeyelijck is/sal ick haer recht doen/op dat sy niet ten laetsten come/ en my * schaem-te aen doe.

Ende de Heere seyde: Hoort wat de on-rechtveerdighe Rechter seyt.

b Sal God dan niet wreken zijne uytver-coorene/die dach ende nacht tot hem roepen/ hoewel hy lanckmoedich is over hen?

Ick segge v/dat hy hen haestelijck wra-ke doen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

ke doen sal. Doch als de Sone des menschen comen sal / sal hy oock gheloove vinden op der aerden?

Ende hy sepde(oock tot sommige die op 9
hemseluen betrouden / dat sy rechtueerdich waren / ende verssmaden de andere /) dese gheliicenisse:

Twee menschen gingen op in den Tem- 10
pel om te bidden: de een was een Pharisëus/ende de andere een Tollenaer.

De Pharisëus staende / heeft dit ghebe- 11
den by hemseluen: O Godt / ick danckse v / dat ick niet en ben / als de andere menschen: Roouers / Ouerechtueerdighe / Ouerspreeders / of oock als dese Tollenaer.

Ick vaste tweemaal / v mijne weken 12
Ick ghene thiende van alle het ghene dat ick besitte.

Ende de Tollenaer stont van verre: ende 13
en wilde oock niet de oogen na den Hemel opslaen: maer sloech op zijn borst / en sepde: O Godt / weest my Sondaer ghenadich.

Ick segghe v lieden / dese quam gherecht- 14
uerdicht in zijn huys / meer dan de ander. e Want soo wie hemseluen verheft / die sal vernedert worden: ende wie hemselven vernedert die sal verheuen worden.

f Ende sy brachten oock jonghe kinder- 15
kens tot hem / dat hyse rake sonde: ende als de Discipulen dat saghen / straften syse.

g Maer Jesus riep de kinderkens tot hem / 16
ende sepde: Laet de kinderkens tot my comen ende en verhinderter se niet: q Want alsulcker is het Coninckrijcke Godts.

Voorwaer segge ick v lieden: So wie het 17
Coninckrijcke Godts niet en ontfangt als een kindeken / die en sal daer niet in comen.

h Ende een Oueríte vraechde hem / seg- 18
ghende: Goede Meester / wat sal ick doen / dat ick het eewighe leuen besitte.

Jesus sepde tot hem: Wat heet ghy my 19
goet? Maer en is niemandt goet dan een / [namelijck /] Godt.

Ghy weet de gheboden: i Ghy en sult gen 20
Overspel doen: Ghy en sult niet doodslaen: Ghy en sult niet stelen: Ghy sult gheen valsche ghetuyghenisse ghenen: k Ghy sult v Vader ende uwe Moeder eeren.

Ende hy sepde: Alle dese hebbe ick dan 21
myne Jonckheyt aen gehouden.

Als Jesus dat hoorde / sepde hy tot hem: 22
Een ghebreckt v noch: vercoopt al wat ghy hebt / ende gheuet den armen / so ende ghy sult eenen schat in den Hemel hebben: ende coemt volcht my nae.

Als hy dat hoorde / wert hy seer droeuich: 23
want hy was seer rijcke.

Ende Jesus siende hem dat hy droeuich 24
gheworden was / sepde: l Hoe swaerlijck sullen die goet hebben / in het Coninckrijcke Godts gaen.

Want het is lichter dat een a Cabel gae 25
door een Naelden ooghe / dan dat een rijcke int Coninckrijcke Godts ingae.

Ende die dat hoorden / sepden: Wie can 26
dan salich worden?

Ende hy sepde: p Wat by de menschen 27
onmogelijck is / dat is by Godt mogelijck.

q Ende Petrus sepde: Siet / wy hebben 28
alderlaten / ende zijn v nagheuolcht.

Ende hy sepde tot hem: Voorwaer segge 29
ick v lieden: Daer en is niemandt die verlaten heeft / huys / of ouders / of broeders / of wijf / of kinderen / om het Coninckrijcke Godts / r Deu. 33. 9

30 s Die niet en ontfangt veel meer in dese tijt / ende in de toecomende Werelt het ewighe leuen. s Job. 42. 12.

31 t Ende hy nam de twaelue / ende sepde tot hen: Siet / wy gaen op na Jerusalem / ende al dat geschreuen is door de Propheten / sal [aen] den Sone des menschen volbracht worden. t Matt. 16. 22 ende 17. 22 ende 20. 17 marc. 8. 31. ende 9. 31 ende 10. 32 Luce 9. 22 ende 24. 6

32 u Want hy sal den Heydenen overgheleuert worden / ende hy sal bespot worden / ende hy sal schandelijck ghehandelt worden / ende hy sal bespoghen worden: u Psalm. 22. 8 Esaie 53. 7 v Matt. 27. 2 Luce 23. 1.

33 Ende als sy hem ghesleesen sullen hebben / sullen sy hem doden. Ende ten derden daghe sal hy weder opstaen. Joan. 18. 28. Act. 3. 13

34 Ende sy en verstonden niet van die dinghe / maer dit woort was voor hen verborgen / ende en bekende niet wat daer gesept was.

35 y Ende het gheschiede als hy by Jericho quam / daer sadt een blinde by den wech / bedelende. y Mat. 20. 24 marc. 10. 46

36 Ende als hy de Scharen hoorde voorby gaen / vraechde hy wat dat ware.

37 Ende sy sepden tot hem / dat Jesus van Nazareth daer voorby ginck.

38 Doe riep hy / ende sepde: Jesu Dauids Sone ontfermt v mijner.

39 Ende die voorby ginghen / straften hem / dat hy swijgen sonde. Ende hy riep veel te meer / Sone Dauids ontfermt v mijner.

40 Ende Jesus staende beual hem tot hem te brengen. Ende als hy by gecomen was / vraechde hy hem /

41 Ende sepde: wat wilt ghy dat ick v doen sy sepde: Heere dat ick sien mach.

42 Ende Jesus sepde tot hem: Woet siende: v gheloove heeft v gholpen. De blinde woet siende.

43 Ende terstont weert hy siende / ende volchde hem na / ende prees God: ende alle het volck dat siende / gauen Gode lof.

Dat vir. Capittel.

2. Zacheus gheroepen / 12. ghelijckenisse dat de Talenten / 29. Jesus rijdt te Jerusalem in / 41. ende voorsept weenende hare verworstinghe / 45. dijfft de Coopluyden uyt den Tempel / 47. ende sijn doot woet ghesocht.

1 Ende hy inghegaen sijnde / ginck door Jericho: Christus gaet tot Zacheum den Tollenaer ter herbergen.

2 Ende siet een man ghenaemt Zacheus / die een Overste der Tollenaer was / ende die selue was rijcke.

3 Ende hy socht Jesum te sien / wie hy ware / ende en conde niet om der Scharen wille / want hy was cort van persoone.

4 Ende voorloopende is hy ghecommen op eenen wilden Vijchboom / om hem te sien / want hy moeste aldaer doorgaen.

5 Ende als Jesus tot die plaetse quam / ende op sach / soo sach hy hem / ende sepde tot hem: Zachee / daelt haestelijck af: want ick moet heden in uwen huyse blijuen.

6 Ende hy daelde haestelijck af: ende ontfinck hem met blijschap.

7 Ende alle die dit saghen / murmureerden / seggende: Hy is tot eenen sondighen man inghegaen ter herberghe. De bekeeringhe ende betermighe Zachei.

8 Ende Zacheus staende / sepde tot den Heere: Siet Heere / de helft van mijnen goede ghene

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

gheue ick den armen : ende in dien ick ye-
mande yet bedriegelijck aftroonden hebbe/
dat gheue ick vier dobbel weder.

Ende Jesus seyde tot hem: Heden is de- 9
sen huyse salicheyt gheschiet /naer dien hy
a oock een soon Abrahe is.

b Want de Sone des menschen is geco- 10
men te soecken ende c salich te maken dat
verloren was.

Ende als sy dat hoorden/seyde hy daer- 11
enbouen een gheliickenisse /daerom dat hy
by Jerusalem was / ende dat sy meynden
dat het Coninckrijcke Gods terstont soude
openbaer worden.

b Do seyde hy dan: Een Edelman reys- 12
de in verren Lande/om voor hem seluen een
Coninckrijck aen te nemen / ende weder te
comen.

Ende gheroepen hebbende zijn thien 13
Dienstknechte/gaf hem thien ponde/en sey-
de tot hen:Doet weerinne tot dat ick come.

Ende zijne Burgheers haetten hem/ende 14
sonden hem boden naer/seggende: Wy en
willen niet dat dese ouer ons e regnere.

Ende het geschiede dat hy weder quam/ 15
als hy het Coninckrijcke verkregen hadde/
ende beual dat die Dienstknechten souden
tot hem geroepen worden / dien hy het gelt
ghegheuen hadde/om dat hy weten soude/
wat een yeghelijck ghehandelt hadde.

Ende de eerste quam/ende seyde: Heere/ 16
d pont heeft thien ponden ghewonnen.

Ende hy seyde hem : Wel ghy goede 17
Dienstknecht/om dat ghy zijt in het minste
ghetrouwe gheweest / soo hebt macht ouer
thien Steden.

Ende de ander quam/ende seyde: Heere/ 18
d pont heeft vijf ponden ghewonnen.

Ende hy seyde oock tot desen:Ende ghy 19
weest ouer vijf Steden.

Ende een ander quam/seggende:Heere/ 20
siet daer d pont/dat ick in eenē f weerdoeck
wech gheleyt hadde:

Want ick vreesde d / om dat ghy een 21
hart mensche zijt: ghy neemt wech dat ghy
niet gheleyt en hebt : ende ghy maeyt dat
ghy niet gheseyt en hebt.

Eñ hy seyde tot hem: Ghy boose Dienst- 22
knecht/ f uyt uwen monde sal ick d oordeelt:
Ghy wistet dat ick een hart mensche ben/
nemende wech dat ick niet geleyt en hebbe/
ende maeyende dat ick niet geseyt en hebbe:

Eñ waerom en hebt ghy dan mijn gheld 23
niet gheghenen g in de Wisselbanck ? ende
ick comende/ hadder hoch niet woerder we-
der gheeyscht.

Ende hy seyde tot den genen die daer by 24
stonden : Neemt van hem dat pont / ende
gheuet den ghenen die thien pont heeft.

Ende sy seyden tot hem: Heere / hy heeft 25
thien ponden.

[Maer hy seyde:] b want ick segge d/dat 26
eenen yeghelijck die daer heeft/ sal gegeuen
worden: ende van dien die niet en heeft / sal
ock wech genomen worden dat hy heeft.

Ende oock dese mijne vyanden/ die niet 27
en wilden dat ick ouer hen regneren soude/
brengtse hier/ende dootse voor my.

Ende dit gheseyt hebbende / ghinck hy 28
voort op naer Jerusalem.

i Ende het gheschiede / als hy by Beth- 29
phage eñ Bethania quam/aen den Berch/
gheheten der Olijue [Berch/] sant hy twee
van zijne Discipulen uyt/

Seggende:Gaet henen in dat Vlec dat te- 30
gē [d tegē] over leyt: als ghy daer in comt/
sult ghy vinden eē Veulen gebonden/
op welcken nopt geen mensche gheseten en
heeft: ontbint dat/ende brenghet hier.

Eñ indien d yemant vraecht: waer 31
om ontbint ghyt ? So sult ghy also tot hem
seggē:om dat het de Heere van noode heeft.

Eñ die uytgesonden waren/zijn uytgegaen/ 32
ende vonden ghelijck hy hen gheseyt hadde.

Ende als sy het Veulen ontbonden/sey- 33
de de Heere des Veulens tot hen : Waer
om ontbint ghylieden dat Veulen ?

Sy seyden : Om dat de Heere des van 34
noode heeft.

k Ende sy leyden het Jesum : ende 35
wierpen haer kleederen op het Veulen:ende
sett en Jesum daer op.

Ende als hy voort toech/spreyden sy ha- 36
re kleederen inden weeh.

Ende als hy nu by den nedergaenck des 37
Olijfberchs quam/begonst alle de menich-
te der Discipulen met blijschap God te
prijsen / met luyder stemme / van alle die
crachtighe daden die sy ghesien hadden.

Ende seyden: In gesegent sy de Coninck 38
die daer coemt in den Naem des Heeren:
In Vrede [sy] inden Hemel/ ende heerlijck-
heyt inde hoochste [plaetsen.]

Ende sommighe Phariseen van der 39
Schare / seyden tot hem : l Meester / straft
uwe Discipulen.

Ende hy antwoorde/ ende seyde tot hem 40
Ick seggha d lieden : Indien dese swygen/
e so sullen de stemen roepen.

Ende als hy na by quam/ende de Stadt 41
sach/weende hy ouer haer/ seggende:

O waere dat ghy doch wistet ten minste 42
te dese uwe dage/dat tot uwer vrede [dient:]
m Maer nu ist van uwen oogen verborgen.

Want daer sullen dagen comen ouer d 43
dat uwe vyanden een Bolwerck omme d
leggheu sullen / ende sullen d omringen/
ende sullen d van alle zyden benauwen.

n Ende sullen d ter Aerden vlechten/ende 44
uwe kinderen in d : ende sy en sullen in d
den enen steen op den anderen niet laten:
Daerom dat ghy den tyt uwer besoeckinge
niet bekent en hebt.

o Ende hy ginck in den Tempel / ende 45
begonste de tot te werpen / die daer in ver-
ten ende vercochten:

Ende seyde tot hen: Daer is geschreven: 46
r Mijn huys is een huys der bedinghinge/
maer ghylieden hebt dat tot eenen moord-
cuyl ghemaeckt.

t Ende hy leerde dagelijcx inden Tempel. 47
Ende de Overpriesters ende Schrifthe-
leerde/ende de voornemenste des volcx
ten hem te doden.

Ende sy en vonden niet hoe sy dat doen 48
souden : Want alle het volck hoorde hem/
ende hinck hem aen.

Dat xx. Capittel.

2. Christus verwerpt sijner vyanden practijcken
met een ander ghelijcke/ 9. bewijst haer verderfe-
nisse/ 20. de macht der Phrineen/ 27. de verroe-
nisse/ 41. zijn Godlijcke macht/ 45. daer na straft
hy de vergierichheyt der Schrifthe-leeraren.

Ende

a Of het ock een kint Abrahe is.
b Mat. 10.6 ende 15.24 ende 18.11 Act. 13.46
c Grieck/te behouden.
b Mat. 25.14 Marc. 13.34.
d Grieck/ Cruinck zy.
Getrouwe Dienstknechten.
De onghetrouwe Dienstknecht.
f 2 Sam. 1.16 Mat. 12.37
g Grieck/ter Tafel.
h Mat. 13.12 ende 25.29 Mar. 4.24 Luce 8.18.
De vianden Christi worden gedoot.
i Mat. 21.1 Marc. 11.1.
k 2 Reg. 9.13
l Luce 12.1
m Psal. 118.26
n Isaie 29. Luce 21.20
o Psal. 2.12
Christus weent over Jerusalem.
p Mat. 21.12 Marc. 11.15 Joan. 2.14
q Mat. 26.55 Marc. 14.49 Luce 22.53 Joan. 18.20
r Mat. 21.13 Joan. 2.16
s Jeremie 7.11
t Luce 19.47 ende 21.37

1 Ende het gheschiede op een van die dagen/ als hy in de Tempel het volck leerde ende Euangeliseerde/ dat haem de Oversten ende Schriftgheleerde met de Ouderlinghen aenquamen.

2 Ende spraken tot hem/ seggende: Segt ons/ b in wat macht ghy dese dinghe doet/ of wie hy sy/ die u dese macht gegeven heeft?

3 Ende hy antwoorde/ende seyde tot hen: Ick sal u oock een c woort vraghen/ ende segghet my.

4 De Doop Joannis/ was hy wt den Hemel/ of wt de menschen?

5 Ende sy dachten by hen selven/ seggende: Segghen wy: Wt den hemel/ so sal hy seggen: Waerom en hebt ghy lieden hem dan niet gheloofft?

6 Eñ seggen wy: Wt den menschen/ so sal ons alle het volck steenigē. Want sy houden voorwaer dat Joannes een Prophect is.

7 Ende antwoorden sy/ dat sy niet en wisten van waer hy was.

8 Doe seyde Jesus tot hen: Ende ick segge u oock niet/ d door wat macht ick dese dinghen doe.

9 e Eñ hy begonst te seggen tot dē volcke dese gelijckenisse: Een menschē plantede een Wijngaert/ eñ verhuerde hem dē Lantlieden/ende was buyten Lants langhe tijt.

10 Ende ter bequamer tijt sandt hy eenen Dienstknecht tot den Lantlieden/ op dat sy hem van de vrucht des Wijngaerts gaven: Ende de Lantlieden sloegen hem/ende sonden hem ledich wt.

11 Ende haer en boven sandt hy noch eenen anderen Dienstknecht: ende desen sloegen sy oock/ ende handelden hem schandelijck/ ende sonden hem ledich wt.

12 Ende daernaer sandt hy noch den derden: Ende sy wonden desen oock/ ende wierpen hem wt.

13 Ende de Heere des Wijngaerts seyde: Wat sal ick doen? Ick sal mijnen lieven Sone senden: f Misschien als sy hem sien/ sullen sy hem ontsien.

14 Maer als de Lantlieden hem saghen/ bedachten sy by hen selven ende seyden: f Dese is de Erfghenaeme/ g coemt laet ons hem doden/ op dat de Erue onse worde.

15 Ende sy hebben hem wt den Wijngaert ghesworpen/ ende ghedoot. Wat sal dan de Heere des Wijngaerts hen doen?

16 Hy sal comen/ ende verderuen die selue Lantlieden ende sal den Wijngaert anderen gheven. Als sy dat hooreden/ seyden sy: Dat sy verre.

17 Ende hy sachse aen/ ende seyde: Wat is dan dat daer ghescreven is: h De Steen dien de Timmerlieden verworpen hebben/ dese is het Hooft des Hoecx geworden?

18 i Soo wie op desen Steen valt/ die sal gebroken worden: k Ende op wien hy valt/ dien sal hy verpulueren.

19 Ende de Overpriesters ende Schriftgheleerde sochten te dier selver uren de handen aen hem te slaen/ maer sy vreesden het volck/ want sy wisten dat hy dese gelijckenisse op haer gheseyt hadde.

20 l Ende sy namen acht op hem/ ende sonden m lageleggers/ die hen selven vroomen souden rechtveerdich te zijn op/ dat sy hem inde woorden vingen/ eñ overleverden der Overichept/ eñ macht des Stadthouders.

21 Eñ sy vraechden hem/ seggende: n Meester/ wy weten dat ghy oprechtelijck spreect eñ leert/ ende dē mensch niet aen en siet/ maer leert dē weg Gods in der waerheyt:

22 Is het ons geoorloft den Keyser schattinghe te gheven/ of niet?

23 Als sy hare listicheyt bekende/ seyde hy tot hen: Wat versoect ghy my?

24 Thoont my eenen penninck: Wiens beelt ende opschrift heeft hy? Sy antwoorden/ende seyden: Des Keysers.

25 Ende hy seyde tot hen: o Gheeft dan dē Keyser wat des Keysers is: ende Gode/ wat Gods is.

26 Ende sy en conden zijn woort niet straffen voor den volcke: ende verwonderet zijn de van zijn antwoorde/ sweghen stille.

27 p Eñ tot hem quamen sommighe Sadducen/ de welcke verzaken dat er een opstandinge is/ eñ vraeghden hem/ seggende:

28 q Meester/ Moses heeft ons geschreue: So yemants broeder een wijf hebbende/ ende sonder kint sterft: dat zijn broeder het wijf nemen sal/ ende zijnen broeder zaet verwecken.

29 Daer zijn nu seuen broeders geweest/ eñ de eerste nam een wijf/ eñ sterf sonder kint.

30 Ende de tweede nam dat wijf/ ende hy sterf oock sonder kint.

31 Ende de derde namse/ ende desgelijcken oock sy alle seuen/ ende en hebben geen kinderen achter ghelaten/ ende zijn gestorven.

32 Eñ ten alder laetsten sterf oock het wijf.

33 Nu/ inder opstandinghe dan/ wiens van desen sal sy wesen? want sy alle seuen hebbense te wijue ghehadt.

34 Ende Jesus antwoorde/ ende seyde tot hen: De q kinderen deser Werelt trouwen/ ende gheven wt te houwelycke:

35 r Maer die weerdich sullen gheacht wesen/ die Eenwe ende opstandinghe wt de dooden te verwerven/ die en sullen noch trouwen/ noch te houwelijcke gheven/

36 Want sy en connen niet meer sterven: want sy zijn den s Engheien gheliick: ende zijn kinderen Gods/ dewijle sy kinderen der opstandinghe zijn.

37 Ende dat de dooden opstaen/ heeft oock t Moses bethoont by den Doornenbosch/ als hy dē Heere noemt dē God Abrahams/ eñ den God Isaacx/ eñ dē God Iacobs.

38 Ende God en is niet [een God] der dooden/ maer der leuenden/ want sy leuen hem alle.

39 Ende sommighe der Schriftgheleerden antwoorden/ ende seyden: u Meester/ ghy hebt wel gheseyt.

40 Ende sy en doorsten hem niet meer yet vraghen.

41 x Ende hy seyde tot hen: Hoe seynen dat u Christus zy een Sone Dauids?

42 Ende Dauid selue in de Psalmboeck seyde: y De Heere heeft gheseyt tot mijnen Heere/ sit te mijnder rechterhant:

43 Tot dat ick uwe vyanden legghe tot een voetbanck uwer voeten.

44 So noemt hem dan Dauid Heere/ ende hoe is hy dan zijn Sone?

45 Ende daer alle het volck toehoorde/ seyde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

y ✠Mat.23.1 mar. 12.39 Luce 11.43 z Gr. beminne de groetingen. a ✠Mar.23.14 ✠Mar.12.40 2 Tim.3.6 Titi.1.11 c ✠Mar.11.41

sepde hy tot zijne Discipulen:

46 y Wachtt v lieden voor de Schriftgeleerden/ die willen wandelen in lange cleederē/ ende hebben seer gheerne die z begroetingen op de marckten / ende het voorgheste ende Vergaderinghen / ende het voor aen sitten in de ✠Maelstyden.

47 a De welcke verslinden der Weduwen huysen/ende veynsen lange gebeden: Dese sullen meerder verdoemenisse ontfanghen.

Dat xxi. Capittel.

1. Christus thoont de weerdicheyt der gaue der Weduwe / 7. ende voorsept de verwoestinghe Jerusalems/ 25. ende dat ghescheden sonde voor zijn toecomste.

b 1.Reg.12.9 de arme Weduwe mildicheyt c 2.Cor.8.12 d Gri.dan dat haer ouerschoot. e Of / in de gaue Gods. f Gri. gebreck g ✠Mat.24.1 Mar.13.1

1 Ende a opsiende/ so sach hy de Rijcke hare gauen inde b Offerkiste worpen.

2 Hy sach ock een arme Weduwe/ twee stuckelincxkens daer in worpen.

3 Ende sepde: Waerlick ick segge v lieden: c Dese arme weduwe heeft meer in ghe worpen/dan alle de andere.

4 Want alle die hebben d van haren ouerdoet ghe worpen e tot Gods gauen: maer dese heeft van f hare armoede alle haren leefrocht die sy hadde/ingeworpen.

5 g Ende als daer sommighe seyden van den Tempel/ dat hy met schoone steenen ende gauen verciert was/seyde hy:

6 h De daghen sullen comen/in de welcke van alle dat ghy lieden hier siet/ niet eenen steen op den anderen en sal ghelaten worden/die niet afghebroken en sal worden.

7 Ende sy vraechde hem/en seyden: ✠Meester/wanneer sal dat geschiedē? en wat teecken [salder zijn] wanneer dit geschiedē sal?

8 i Ende hy sepde : Siet toe dat ghy niet verlept en worde: k Want daer sullender vele comen in mijnen Name/segghende: Ick ben Christus : Ende die tijt naket: daerom l en volcht hen niet na.

9 Als ghy lieden sult hooren van Crijch ende oproer/ soo en verschrickt v niet: want dat moet eerst geschieden: ✠Maer noch en is terstont gheen ende:

10 Ende hy seyde tot hen: m Het een volck sal teghen het ander opstaen / ende het een Coninckryck teghen het ander.

11 Ende daer sullen groote Aerdbeuinghen wesen hier ende daer/ende n diere tijt / ende pestilentie. Ende verschrickelijcke dinghen/ ende groote teeckenen sullender vanden Hemel gheschieden.

12 o ✠Maer eer dit alle [gheschiet/] sullen sy hare handen aen v lieden slaen / ende sullen v vervolghen/ leuerende v lieden in de Vergaderinghen / ende ghevanckenissen / ende tot Coningen ende Stadthouders leyden de om mijns ✠Naems wille.

13 Ende het sal v gheschieden tot een ghetuyghenisse.

14 Soo neemt voor v lieden in uwe herten/ niet te p sorgen/ q wat ghy lieden antwoorden sult.

15 r Want ick sal v mont ende wijsheyt ghenen / den welcken sy niet en sullen connen teghenspreken noch teghenstaen/ alle die hen teghen v setten.

16 ✠Ghy sult ock ouergheleuert worden van [uwe] ouders/ende broeders/ende maghen/ ende vrienden/ende sy sullen [sommighe] van v doden.

Teeckenen voor het eynde der Werelt i ✠Mat.24.4 Jere.29.8 Ephes.5.6 Coloss.2.18 2.Thes.2.2 1.Joan.4.1 k Jere.14.14 ende 23.21 l Ge.gaet achter hen niet. m Esaie 9.1 4 Ezech.13.35 ende 15.12 n Gri.honger.

Vervolginge om Christi wille. o ✠Mat.10.17 ende 24.9 marc.13.9 Joan.16.2 Apoc.2.10 p Gri.te bozen bedencken q Of/ hoe ghy v verschonen/ of ontschuldighen sult. r Exod.4.12 Esaie 54.17 marc.10.19 Act.6.10 ✠Ezech 28.21 amch.7.5 4.Esdr.5.9

17 Ende ghy sult van eenen yeghelicken gehaet worden om mijns ✠Naems wille:

18 t Ende een hayr vt uwen hooffde en sal niet vergaen.

19 u Besittet uwe zielen door uwer ghedultigheyt.

20 p Ende als ghy lieden sult sien/ dat Jerusalem met heyr-crachten omringt wort/ so weet dan dat hare verwoestinghe na by ghecomen is.

21 Als dan/wie in Judea is/die vliede op de berghen : ende wie midden daer in is/ die wijcke daer vt: ende wie in de velden is/die en come daer niet in.

22 Want dit zijn die daghen der wrake/ op dat het al vervult worde dat geschreuen is.

23 Wee den vrouwen die beurucht zijn ende den soogenden in die daghen: Want daer saleen groote benauwtheydt wesen op der Aerden/ende toornicheyt over dit volck.

24 Ende sy sullen door de x scherpte des ✠weerts vallen / ende ghevanghen ghevoert worden onder alle volcken: a Ende Jerusalem sal vanden Heydenen vertreden worden/ tot dat der Heydenen tijden vervult worden.

25 b Ende [dan] sullen daer teeckenen wesen in de Sonne/ende inde ✠Mane/ende in de Sterren/ende op der Aerden benghenheyt der volcken/ door vnstroosticheyt.

26 Als de Zee en watervloet sal brieschen/ ende de menschen sullen verdwijnen door de vreese ende verwachtinghe der dingen/ die der Werelt overcomen sullen. Want de crachten der Hemele sullē beweecht worden.

27 c Ende dan sullē sy den Sone des menschen sien comen in eener wolcken / met groote cracht ende heerlickheyt.

28 Esi als dese dingen beginnen te geschieden/so siet op/ende heft uwe hoofden op : daerom dat uwe verlossinghe is na by.

29 e Ende hy sepde haer een ghelijckenisse: ✠Aensiet den Vijchboom esi alle boomen.

30 Als sy nv wtbrecken/ dan siet ghylieden bekent wt v selven dat de Somer na by is.

31 Also ock ghylieden / als ghy dese dinghen siet gheschieden/weet dat het Coninckryck Gods na by is.

32 Voorwaer segghe ick v lieden: Dit ghenslachte en sal niet vergaen/ tot dat dit al gheschiet.

33 g De Hemel esi de Aerde sullen vergaen/ maer mijne woorden en sullē niet vergaen.

34 h Ende wacht v selven / dat uwe herten niet te eeniger tijt beswaert en worden met gulsticheyt ende dronckenschap/ende sorghe uuldicheyt deses leuens / ende dat v lieden de dach niet haestelick en ouercalle.

35 i Want ghelijck een valstrick sal hy comen ouer alle die ghene die op ✠t ghebeel der Aerdbodem wonen.

36 l Daerom waecht te aller tijt/biddende/ dat ghylieden meucht weerdich ghemaeckt worden te ontvlieden alle dese dinghen die ghescheden sullen: ende te staen voor den Sone des menschen.

37 m Esi hy leerde des daechs in den Tempel/ende des nachts ginck hy vt/ende herbergde op den Berch/die ghenaemt is der Olijnenberch.

38 Esi alle het volck quam vroech tot hem inden Tempel/om hem te hooren.

Dat

Dat xxij. Capittel.

2. Hy sochten Christum te dooden/7. het houden des Paschа. ende des Nachtmaels/ 24. bermaninghe tot sijne Discipulen/ 41. sijn ghebedt ende bangicheyt/47. verraderye Jude. 55. bestonden ende beleeringhe Peters/67. het banghen ende de sijne belijdinghe Jesu.

EN de a het b Feest des ongesuerden 1
broots naeckte/ (welcke ghenaemt is
Paschа.
c Ende de Overpriesters ende Schrift- 2
gheleerden / sochten hoe sy hem mochten
dooden: want sy vreesden het volck.
Ende de Sathan was ghenaren in Ju- 3
dam die toegenaemt was Iscarioth/ ende
was een c van den twaelven.
De welcke ginck henen/en sprack met de 4
Overpriesteren en Hooftmannen [des volcx]
hoe hy henlieden hem ouerleueren soude.
Ende sy verblijden hen / ende quamen 5
ouer een/hem ghelt te gheuen.
Ende hy beloofdet/ende socht bequaem- 6
heyt/op dat hy hem hen ouerleueren mocht
te sonder oproer.
f Ende de dach des ongesuerden broots 7
quam/ende welcke men der Paschа slach-
ten moeste.
Ende [Jesus] sant Petrum ende Joan- 8
nem uyt/ segghende: Gaet / bereyt ons het
Paschа/op dat wy dat eten.
Ende sy seyden tot hem: Waer wilt ghy 9
dat wyt bereyden?
En hy seyde tot hen: Siet/als ghylieden 10
inde Stadt sult comen/sal v een menschе te
gemoet comen/dragende een cruycke waters:
volcht hem na int huys/ daer hy ingaet.
Ende segt tot den Huysheere des huys: 11
De Meester sept v: Waer is de Herberge/
daer ick het Paschа met mijne Discipulen
eten sal?
Ende hy sal v lieden een groote toebereyt 12
de Opperssael wysen/bereydet alsdaer.
Ende sy ginghen henen / ende vonden 13
gheliickerwijs hy hen ghesept hadde: ende
bereyden het Paschа.
g Ende als de ure gheconnen was / sadet 14
hy aen de Tafel/ ende de twaelf Apostelen
met hem.
Ende hy seyde tot hen: Myn heeft groo- 15
telijcx verlanght dit Paschа met v lieden te
eten/eer ick lijde.
Want ick segge v lieden/ dat ick van nu- 16
mmer daer niet meer van eten en sal/tot dat
het vervult worde in het Conincrijcke
Gods.
Ende hy nam den Danckbeker/dancte/ 17
ende seyde: Neemt desen/ ende deelet on-
der v lieden.
Want ick segge v lieden/ dat ick niet drin- 18
cken en sal van der vrucht des Wijngaerts/
tot dat het Conincrijcke Gods come.
h Ende hy nam het broot/ dancte ende 19
brack het/ende gaft hen/segghende: Dat is
mijn lichaem dat voor v lieden ghegheuen
wort: doet dat tot mijnder ghedachtenisse.
Desgelijcx oock den Danckbeker na het 20
Nachtmael seggende: Dese Danckbeker [is]
het Nieuwe Testament in mijnen bloede/
het welck voor v lieden vergoten wort.
Doch siet / de hant mijns 21
is met my ter Tafel.
Ende de Sone des menschen gaet/na ge- 22
lijck daer besloten is: Nochtans wee dien
menschе/door wien hy verraden wort.
Ende sy begonsten malcanderen te vra- 23
ghen / wie het doch van hen ware / die dat
doen soude.
Ende daer wert oock twist onder hen/wie 24
van hen soude schijnen de meeste te zijn.
Maer hy seyde tot hen: De Coningen 25
der Heydenen voeren Heerschappije ouer
hen/ende die gewelt ouer hen hebben/wor-
den genadighe Heeren ghenoemt.
Maer ghylieden niet alsо: maer de 26
grootste onder v / die zy ghelijck de minste/ende die regeert/als een die dient.
Want wie is meerder / die aen de Tafel 27
sidt/of die dient? Is't niet die aen de Tafel
sidt? Maer ick ben midden onder v lieden
als een die dient.
Ende ghylieden zijt de gene die met my 28
ghebleuen zijt in mijnder verdoecktinghen.
Ende ick * ordineere v lieden het Co- 29
nincrijcke/ghelijckerwijs mijn Vader my
dat gheordineert heeft.
Op dat ghylieden eet ende drincket aen 30
mijn Tafel in mijn Conincrijck: ende sidt
op Thronen / oordeelende de twaelf ghe-
slachten Israels.
Oock seyde de Heere: u Simon/Simon/ 31
siet / de Sathan heeft v begheert te siften
als Tarwe.
Maer ick hebbe voor v gheboden / dat v 32
geloove niet af en late. En ghy wanneer
ghy bekeert zijt/so sterckt uwe Broeders.
Ende hy seyde hem: Heere / ick ben be- 33
rept met v inde ghevanckenisse ende in den
doot te gaen.
En hy seyde: Ick segge v Petre/de Haen 34
en sal heden niet craeyen / eer ghy dricmael
sult versaeckt hebben/dat ghy my kennet.
En hy seyde tot hen: Als ick v lieden wt 35
sant sonder s buydel/en male/en schoenen/
heeft v yet ghebroken? Sy seyden: Neen.
So seyde hy tot hen: Maer nu/wie eenen 36
buydel heeft/die neme hem: desgelijcx oock
een Male: ende wie geene en heeft die ver-
coope zijn cleet/ende coope een Sweert.
Want ick segghe v lieden / dat noch het 37
gene dat geschreuen is/moet in my volbracht
worden/ [namelijck:] a Ende hy is met de
quaetdoenders gherekent. Want wat van
my [gheschreuen is/] heeft ende.
En sy seyden: Heere/siet/hier twee swee- 38
den. Ende hy seyde tot hen: Het is genoech.
b Ende hy ginck wt/ende ginck na zijne 39
gewoonheyt na den Olyfberch / ende zijne
Discipulen volchden hem nae.
Ende als hy aen die plaetse ghecomen 40
was/ seyde hy tot hen: Bidder/ op dat ghy
niet in verdoecktinghe en coemt.
c Ende hy wert van hen d ghescheyden 41
ontrent eenen steenworp / ende knielde ne-
der ende badt.
Segghende: Vader/ soo ghy wilt neemt 42
desen Dranckbeker van my wech: nochtans
niet mijnen/e maer uweu wille gheschiede.
Ende hen wert ghesien eenen En- 43
ghel wt den Hemel hem versterckende.
Ende in banghen aenuechtinghe we- 44
sende/ badt hy g dies te vierigher. Ende zijn
sweet wert ghelijck druppelen bloets ‡
op der Aerden afloopende.

Ende

a Wie de meeste zy
Apostelen.
n Mat. 20. 26
Marc. 10. 42
o Grieck/ welbabera/
p 1. Pet. 5. 3
q Luce. 9. 48
* Gr. toorsiet.
r Joan. 13. 14
Philip. 2. 7
f Luce 12. 32
* Of/ beseth.
t Mat. 19. 28
Dap. 3. 8
Apoc. 3. 21
u 1. Petr. 5. 8
r Of/ ophouds
vergas/
De Apostelen en ghestrack niet.
p Mat. 10. 9
Marc. 6. 8
Luce 9. 3
z Of/ sack.
a Esai. 53. 12
Christus in den Hof.
b Mat. 26. 36
Mar. 14. 32
Joan. 18. 2
c Mat. 26. 39
d Grieck: afgheruckt/
Christi ghebedt.
e Joan. 6. 38
f Joan. 12. 27
g Of/ telanger.
h ‡ Anders/ dat op der Aerden afloopt.

Ende als hy van den gebede opgestaen was / quam hy tot zyne Discipulen / ende vantse slapende van droef heyt.

Ende seyde tot hen: Wat slaept ghy lieden? Staet op/ ende bidt/ op dat ghy niet in verseeckinghe en comet.

Judas verraet Chzistum ende sende
i ℣Mat. 26.46 ℣Mar. 14.43 Joan. 18.3

i Ende als hy noch spzack/siet/een Schare/ende een van de twaelue ghenaemt Judas / i ginck hen voor/ en quam by Jesum om hem te cussen.

Ende Jesus seyde tot hem: Juda/ verraet ghy den Sone des menschen met eenen cusse?

Ende die by hem waren/siende wat daer voor handen was / seyden tot hem: Heere/ sullen wy met den sweerde slaen?

℣Malchus oor afghehouwen.
k Of/ laet af/ dus verre/ [moest wesen]

Ende een van hen sloech des Overpriesters Dienstknecht / ende hiet hem zyn rechter oore af.

Ende Jesus antwoorde / ende seyde: k Laetse [gheworden] dus verre. Ende racckte zyn oore aen/en de heelde hem.

l ℣Mat. 26.55 ℣Marc. 14.48

l Ende Jesus seyde tot de Overpriesters en Hoofdmannen des Tempels/en Oudersten die tot hem ghecomen waren: Ghylieden zijt wtghegaen met sweerden ende stocken als tot eenen ℣Moordenaer.

Als ick daghelijcx by v lieden was in den Tempel / soo en hebt ghy uwe handen aen my niet wtgheslaken: maer dit is uwe ure ende macht der Duysternisse.

m ℣Mat. 26.50 ℣Marc. 14.53. Joan. 18.24

m Ende sy leyden hem ghevangen/ende brachten hem tot des Overpriesters huys. Ende Petrus volchde van verre.

n ℣Mat. 26.69 ℣Marc. 14.54 66 Joan. 18.16

n Ende als sy midden in der Sale vier ontsteken hadden/ende te samen saten/sadt Petrus midden onder hen.

Ende een Dienstmaecht siende hem by den lichte sitten/als sy hem wel besien hadde/seyde sy: Dese was ock met hem.

Petri verloochenninge

℣Maer hy versaecte hem/ seggende: vzouwe / ick en kenne hem niet.

Eñ een weynich daer na/ een ander hem siende/seyde: Ghy zijt ock een van dien. Eñ Petrus seyde: ℣Mensche ick en ben niet.

Ende ontrent een ure daer na/versterckte dat een ander / seggende: Inder waerheyt/dese was ock met hem: Want hy is ock een Galileysch [man.]

Ende Petrus seyde: mensche ick en weet niet wat ghy segt. Ende terstont als hy noch spzack/craeyde de Hane.

Chzistus aensiet Petrum.
o ℣Mat. 26.34 75. ℣Mar. 14.70 Joan. 13.38

Ende de Heere hem omme keerende/sach Petrum aen: ende Petrus wert gedachtich des woorts des Heeren/ [namelijck/] hoe hy hem gesept hadde/o eer de Hane craeyen sal/ sult ghy my dziemael versaken.

Ende Petrus ghinck wt ende weende bitterlijck.

p ℣Mat. 26.67 marc. 14.64 q Joan. 19.2 Joo. 16.10 Esaie 50.6

p Ende de mannen die Jesum hielden/ bespotteden hem/ q slaende [hem.]

Ende als sy hem overdeckt hadden/sloeghen sy zyn aensicht / ende vraechden hem/ seggende: Pzopheteert/ wie ist die v ghesla ghen heeft?

Ende vele andere lasteringhe seyden sy tegen hem.

r ℣Mat. 27.1 ℣Marc. 15.1 Luce 22.66 Joan. 18.28 Psalm. 2.2

r Eñ als het dach geworden was/ werden de Oudersten des volcx vergadert/ ende de Overpriesters eñ Schziftgeleerde/ ende brochten hem in haren Raet/

67 Seggende: zijt ghy ℣Christus? segghet ons. Eñ hy seyde tot hen: Indien ick v lieden segghe/ so en sult ghy niet gheloouen:

68 Indien ick v heden ock vraege/ so en sult ghy my niet antwoorden noch los laten.

69 t Van nu voortaen sal de Sone des menschen sitten ter rechter handt der cracht Gods.

70 Ende sy seyden alle: Zijt ghy dan de Sone Gods? Ende hy seyde tot hen: Ghylieden segget dat ickt ben.

71 Ende sy seyden: Wat behoeven wy meer ghetuyghenisse? Want wy hebben selve wt zynen monde ghehoort.

Dat xxiij. Capittel.

1. Chzistus hardelijck gehandelt voor Pilatus ende Herodes/ 18. dan Barrabas/ 26. dan Simon van Cyrenen/27. de weeninghe der vrouwen/33. dan zyn cruycinghe / ende dan de twee ℣moordenaers/34 zyne vziendelijckheyt tot zyne vzienden. 40. hy bekeert eenen ℣moordenaer ende meer andere in zynen doot / 50. ende was begrauen.

1 Ende a de geheele menichte stont op/ ende leyden hem tot Pilatum/

2 Eñ begonsten hem te beschuldigen: seggende: Wy hebben desen bevonden/ dat hy het volck verkeert: b eñ verbiet de Keyser schattinghe te gheven / c segghende dat hy selve d Chzistus de Conincx is/

3 e Ende Pilatus vraechde hem/ seggende: Zijt ghy de Coninck der Joden? Hy antwoorde hem/ende seyde: Ghy segt het.

4 Ende Pilatus seyde tot de Overpriesters ende de Scharen: Ick en vinde ghen schult in desen mensche.

5 Ende sy versterckten meer/ seghende: Hy maect het volck oproerich/leerende door gheheel Judea / beghinnende van Galilea/ tot hier toe.

6 Als Pilatus van Galilea hoorde/ vraechde hy of de mensche een Galileer ware.

7 f Ende als hyt vernomē hadde/ dat hy int Herodis Heerschappie was/so sant hy hem tot Herodem / de welcke ock selve in dien daghen te Jerusalem was.

8 * Eñ als Herodes Jesum sach/ verblijde hy seer: Want hy hadde hem overlange ghe begeert te sien/daerom dat hy veel van hem gehoort hadde: ende hoopte dat hy eenich teecken van hem soude sien gheschieden.

9 Ende hy vraechde hem met vele woorden: maer hy en antwoorde hem niet.

10 Ende de Overpriesters ende Schziftgeleerden stonden daer by/ ende beschuldighden hem stercklijck.

11 Ende als hem Herodes met zyne h Heyr de veracht ende bespot hadde/ dede hy hem een wit cleet aen/ende sandt hem weder tot Pilatum.

12 Ende in dien selven dage werden Pilatus ende Herodes ghevrienden met malcanderen / want daer te vozen vyantschap tusschen hen was.

13 i Ende als Pilatus de Overpriesters ende de de Overste / ende het volck by een ghe roepen hadde/seyde hy tot hen:

14 Ghy lieden hebt desen mensche tot my gebzacht/als eenē die het volck verkeerende is/eñ siet/ick hebbe hem voor v lieden ondervraecht/en vinde in hem geen schult daer van ghylieden hem mede beschuldicht:

Ja

Jaweth Herodes oock/ want ick hebbe 15
b lieden tot hem ghesonden: ende siet/hem is
niet ghedaen dat de doodt weerdich is.
Daerom sal ick hem castijden/ende ont- 16
laen.
i Ende hy moeste hen op elcke Feeste 17
[des Paesche] eenen los laten.
Ende alle de menichte riep/segghende: I 18
Weech met desen/ ende laet ons Barra-
bam los.
De welcke was om eenen oproer/ die in 19
de Stadt geschiet was/ende om eenen doot-
slach/in de ghenanckenisse gheworpen.
Do sprackse Pilatus weberom aen/wil- 20
lende Jesum los laten:
Maer sy riepen teghen / segghende : 21
Cruyst hem.
Ende hy seyde derdemael tot hen : Wat 22
heeft dese doch quaets ghedaen ? Ick en
hebbe gheen schuldt des doots in hem ghe-
vonden: Daerom sal ick hem castijden/en-
de los laten.
Maer sy hielden aen met luyder stem- 23
men / ende eyschten dat hy soude gecruyst
worden. Ende hare ende der Overpriesters
stemmen werden gheweldich.
Ende Pilatus vordeelde dat haren 24
eysch gheschieden soude.
Ende liet los den ghenen die om den op- 25
roer ende dootslach inde ghenanckenisse
ghevvorpen was/den welcke sy begeerden:
ende Jesum gaf hy over [tot] haren wille.
n Ende als sy hem wech leyden/namen 26
sy eenen Simon van Cyrenen/die vanden
Acker quam / ende leyden hem het Cruyce
op/dat hyt achter Jesum droeghe.
Ende hem volchde een groote menichte 27
volcx/ ende vvouwen / de welcke hem oock
beclaechden ende beweenden.
Ende Jesus omghekeert tot haer/seyde: 28
Ghy dochters van Jerusalem / en weent
niet over my/maer weent over v selven/en-
de over uwe kinderen.
Want siet/de dagen comen/inde welcke 29
men seggen sal: o Salich zijn de onvrucht-
bare/ en de buycke die niet gebaert en heb-
ben/ en de borste die niet gesoocht en hebbe.
Dan sullen sy beginnen te segghen tot de 30
Berghen: y Valt op ons: ende tot de heu-
velen bedeckt ons.
q Want in dien sy dit doen* in den groe- 31
nen houte/wat sal in den dorren geschiede?
r Ende daer werden oock twee andere 32
misdaders gheleyt/om met hem ghedoot te
worden.
s Ende als sy quamen op de plaetse/ghe- 33
naemt Hoofdscheel plaetse / daer cruyssten
sy hem/en de misdaders: den een ter rech-
ter/ende den anderen ter slincker hant.
Ende Jesus seyde: t Vader/ vergheuet 34
hen/want sy en weten niet wat sy doen . u
Ende sy depilden zijne cleederen/ werpende
het lot [daer om.]
Ende het volck stont ende aensacht: de 35
Overpriesters x bespotteden hem oock met
hen/segghende: Hy heeft andere ghevolpen/
Christus die uytverkoren Gods.
Ende de Crijchs knechten quamen oock 36
tot ende bespotteden hem/hem Edick bie-
dende.

37 Ende seggende: Indien ghy de Coninck
der Joden zijt/so helpt v selven.
38 z Ende daer was oock een opschrift bo- z mat.27.37
ven hem gheschreven met Griecksche / La- mar.15.26
tijnsche/ en Hebreusche letteren : DESE Joan.19.19
IS DE CONINCK DER
JODEN.
39 Ende een vande Misdaders die daer D'een
ghehanghen waren/lasterde hem/ ende sey- Jhoordes
de: Indien ghy Christus zijt/ so helpt v sel- naer lastert
uen ende ons. Christum.
40 Maer de ander antwoordende strafte
hem/segghende: Vreest ghy ook God niet/
daer ghy in het selve oordeel zijt?
41 Ende wy doch ten rechten / want wy ont-
fangen wat onse Wercken weert zijn: maer
dese en heeft niet onbehoorlijcx ghedaen.
42 Ende hy seyde tot Jesum: Heere/ghedenct De ghelooo-
mijner als ghy in v Coninckrijcke comet. nighe moet
43 Ende Jesus seyde tot hem : Voorwaer denaer wort
segghe ick v/ Heden sult ghy met my inden salich.
Paradijse wesen.
44 a Ende het was ontrent der sester uren/ a mat.27.45
ende daer quam duysternisse over de gant- mar.15.33
sche Aerde/totter negheuster ure.
45 Ende de Sonne werd verduystert / ende
de voorhanck des Tempels scheurde mids-
den [in twee.]
46 Ende Jesus riep met luyder stemmen/ende Christus
seyde: b Vader in uwen handen sal ick my- sterft.
nen Geest c beuelen. Ende als hy dat gheseyt b psal.31.6
hadde/so heeft hy den gheest ghegeven: Act.7.60
c Of te bewa
47 d Ende als de Hooftman over hondert/ ren setten.
sach dat daer gheschiede / prees hy Godt/ d mat.27.13
ende seyde: Waerlick dese menische was mar.15.39
rechtveerdich.
48 Ende alle de Scharen die daer te samen
comen waren tot deser aenschouwinge/
aenschouwende dat daer geschiede/ sloegen Leet wesen
hare borsten/ende keerden wederom.
49 Ende alle zijne bekenden stonden van ver-
re/ende de vrouwe die hem uyt Galilea me-
de naghevolcht waren/ siende dit aen.
50 e Ende siet/ een man met name Joseph/ Joseph van
die een Raetsheere was/ een goet ende recht- Armathea
veerdich man. e mat.27.57
51 Dese en hadde niet bewillicht in haren marc.15.43
raedt ende daet/ [ende was] van Armathea/ Joan.19.38
een Joodsche Stadt / de welcke oock selve
verwachtede het Coninckrijcke Gods:
52 Dese ginck tot Pilatum/ ende begeerde
het Lichaem Jesu.
53 Ende hy nam hem af/ ende wandt hem in Christus
sijn linwaet/ f ende leyde hem in een graf/ dat wort begra
in een Steenrotze wt gehouwen was/ daer ven.
noyt niemant in gheleyt en was. f mat.12.40
54 Ende het was de dach der voorberey- ende.26.12
dinghe/ende de Sabbath quam aen. ende 27.57
55 Ende de Vrouwen die na volchden/ g (de marc.15.46
welcke met hem ghecomen waren wt Ga- g luce.8.2
lilea) besaghen het graf / ende hoe zijn lich-
aem gheleyt was.
56 Ende sy weder ghekeert zijnde / berey-
den specerije ende salue / ende op den Sab-
bath hebben sy ghерust na der Wet.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Christus opghestaen / verthoont hem den Vrouwen/ 13. den tween op den weeh/ 36. allen zijnen Discipulen / 44. ende als hyse onderweesen heeft / 50 hy opghenomen ten Hemel / 53. haren dagheliycksche oefeninghe.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a Mat.28.1 marc.16.1 Joan.20.1
b Dat is/ des daechs na den Sabbath.

c Of/ twijfelde De Engelē spreken de vrouwē aen
d Grieck/ met
e Mar.16.21 ende 17.22 ende 20.18 marc.8.31 ende 9.31 ende 10.33 luce 9.22 ende 18.31
De vrouwē boodschappē den Apostelen dat Christus verresen is.
f Mat.28.8 marc.16.8

Petrus loopt na den graue.
g Joan.20.3

h Mar.16.12
i Hier ende alwaer ich stadien/ maken een vre garms.

k Mat.18.20 luce 24.35

l Grieck/ ende weet niet.

m Luce 7.16 Joan.4.19 ende 6.14

n Acto.1.6

o Mat.28.8 marc.16.10 Joan.20.18

1 Ende a op de eerste dach der b Sabbathen ser vroech / gingen sy tot den graue / dragende de specerijen die sy bereyt hadden / ende sommighe met haer.
2 Ende vonden den steen vanden graue afgheweentelt.
3 Ende inghegaen zijnde / en vonden sy het lichaem des Heeren Jesu niet.
4 Ende het geschiede/ als sy daerom c verzaecht waren : siet/ so stonden twee mannen by haer in blinckende clederen.
5 Ende als sy vervaert waren / ende het aensicht na der Aerden boghen / seyden die [mannen] tot haer: Wat soeckt ghy den leuendighen d by den doodē?
6 Hy en is hier niet / maer hy is opghestaen. e Gedenct hoe dat hy v lieden gesept heeft/ als hy noch in Galilea was/
7 Seggende: De Sone des menschen moet overgeleuert worden in der sondigen menschen handen/ ende gecruyst worden/ ende ten derden daghe weder opstaen.
8 Ende sy ghedachten zijner woorden.
9 Ende f wederom gekeert zijnde van den graue/ boodschapte alle dit den elfen/ ende alle den anderen.
10 Het was Maria Magdalena / ende Joanna/ ende Maria Jacobi / ende andere met haer/ die dit tot de Apostelē seydē.
11 Ende hare woorden schenen hen als ydele clappinge/ ende sy en geloofden haer niet.
12 g Ende Petrus stondt op/ ende liep tot den graue / ende nederbuckende sach hy de lijnen doecken alleen ligghen / ende ginck wech / verwonderende by hem selven dat daer gheschiedt was.
13 h Ende siet/ twee van hen gingen te dien selven dage na een vleck dat tseslich i stadien dā Jerusalem was/ genaemt Emaus.
14 Ende sy spraken onder malcanderen/ van alle dese dinghen die gheschiet waren.
15 Ende het gheschiede / dewijle sy tsamen spraken ende beraechden / k dat Jesus by quam / ende met hen ginck:
16 Ende hare ooghen werden ghehouden/ dat sy hem niet en bekenden.
17 Ende hy seyde tot hen: Wat redenen zijn dit/ die ghy wandelende/ onder malcanderen handelt/ ende zijt droevich?
18 Eñ een genaemt Cleophas/ antwoorde/ ende seyde tot hem: Tyt ghy alleen een vreemdelinc te Jerusalem/ l die niet en weet wat daer in dese daghen gheschiet is?
19 Ende hy seyde tot hen: Wat? Sy seyden hem: Van Jesu van Nazareth/ m de welcke een Prophect was / crachtich in wercken ende woorden/ voor Godt ende den volcke.
20 Ende hoe hem onse Overpriesters ende Overste overgeleuert hebben tot den oordeele des doots/ eñ hebben hem ghecruyst.
21 Ende wy hoopten/ dat hy was de ghene n die Israel verlossen soude: ende oock boven dit alles / ist heden de derde dach dat het gheschiet is.
22 o Maer oock hebbē ons sommige van onse vrouwen verschict / de welcke vroech in dē morgenstont tottē graue geweest zijn.
23 Ende als sy zijn lichaem niet en vonden/ quamen sy/ seggende: Dat sy oock een gesichte der Enghelen ghesien hadden/ die seggen dat hy leeft.
24 Ende sommighe van die met ons waren / zijn tot den graue ghegaen / ende bevonden ghelijck oock de vrouwen gheseyt hadden/ maer hem en saghen sy niet.
25 Eñ hy seyde tot hen: O onverstandige eñ trage van herten/ om te gelouuē alle het gene dat de Propheten ghesproken hebben.
26 p Moeste Christus niet dit lijden/ ende tot zijne heerlijcheyt ingaen?
27 q Eñ hy begonst van Mose ende alle de Propheten/ eñ leyde hen wt v in alle schriften/ wat van hemselven [geschreuen was.]
28 Ende sy quamen by dat vleck daer sy henen ginghen/ ende hy gheliet hem gelijck of hy verder gaen soude.
29 r Ende sy dwonghen hem / seggende: Blijft by ons/ want het is by den avonde/ ende de dach is ghedaelt. Ende hy ginck in/ om by hen te blijnen.
30 Ende het gheschiede als hy met hen ter Tafel gheseten was / nam hy het broot/ danckte/ ende brack het/ ende gaft hen.
31 Ende hare ooghen werden gheopent/ ende sy kenden hem. Ende hy s begaen wt haren ooghen.
32 Ende sy seyden tot malcanderen: Brande onse herten niet in ons/ als hy met ons spraek op den wech / ende als hy ons de Schriften opende?
33 Ende sy stonden op te dier selver vre/ ende keerden wederom na Jerusalem / ende vonden tsamen vergadert de elue/ ende die met hen waren/
34 Seggende: De Heere is waerlick opghestaen/ ende is van Petro ghesien.
35 Ende sy [oock] vertelden dat mē wech [ghschiet was/] ende hoe hy van hen bekent wert in het breken des broots.
36 u Ende als sy dit seyden / stonde Jesus selve midden onder hen/ ende seyde tot hen: Vrede zy [met] v lieden.
37 Ende sy verraert ende verschrict zijnde/ meynden dat sy eenen Geest saghen.
38 Ende hy seyde tot hen: Wat zijt ghy lieden beroert? ende waerom climmen die ghedachten in uwe herten?
39 Aenschout mijne handen ende mijne voeten/ want ick ben selue. Taft my/ eñ siet/ want een Geest en heeft noch vleesch noch beenderē/ gelijck ghy lieden siet dat ick hebbe.
40 Ende als hy dit ghesept hadde/ toonde hy hen de handen ende voeten.
41 Eñ als sy noch van blijschap niet en geloofden/ eñ hen verwonderden/ seyde hy tot hen: x Hebt ghy hier wat te eten?
42 Ende sy gaven hem een stuck gebraden visschs/ ende van honichraten.
43 Ende hy nam/ ende at het voor hen.
44 Eñ seyde tot hen: y Dit [zijn] de woorden die ick tot v lieden sprack/ als ick noch by v was / [namelick /] dat het noodich was alles vervult te worden / al wat van my gheschreuen is in de Wet Moyses ende Propheten/ ende Psalmen.
45 Toe opende hy haer verstant/ dat sy de Schriften verstonden.
46 Ende seyde tot hen: z Also isser gheschreuen/ ende also moeste Christus lijden/ ende ten derden daghe weder op staen van de dooden:
47 Ende in zijnen Name bekeeringhe ende

a prophe-

a vergeninge der sonden gepredict worde in
onder alle volcke/ c beginnende vā Jerusalē.
d Ende ghy lieden zijt hier van ghetuyghen. 48
Ende siet/ ic sal de belofte mijns Vaders 49
op u lieden senden/ e Blijft ghy lieden dan
in de Stadt Jerusalem/ tot dat ghy aenge-
daen wort met cracht van den Hoochsten.
g Ende hy leyddese wt tot Bethania/ ende 50
hief zijne handen op/ ende seghendese.
h Ende het gheschiede als hyse segende/ 51
dat hy van hen scheyde/ ende voer op nae
den Hemel.
Ende sy aenbaden hem/ ende keerden we- 52
derom na Jerusalem met groter blijschap.
Ende sy waren alle tijt inden Tempel/ 53
Godt louende ende prijsende/ Amen.

h Mar. 16.19
Acto. 1. 9.

HET HEYLIGE EVANGELIUM, beschreuen door Ioannem.

¶ Argument.

Joannes heeft seer late (ghelijckmen seydt) zijn Historie vanden Woorde dat vleesch ghewordē was/ ghescheuen/ ende in het licht ghebracht. Hy hadde sonder twijfel ghesien wat Matheus ghescheuen hadde. Soo heeft hy dan ghedacht sonnighe leere ende Sermoonen Christi daer by te stellen/ ende die dinghen die Matheus scheen weghelaten/ ofte te cort beschreuen te hebben. Daerom saemen wt dese twee Historien te samen ghenoecht/ een seer volcomen Historie hebben/ van alle schoone dinghen die Christus ghedaen ende ghesproken heeft.

¶ Dat eerste Capittel.

1. De Godthept/ 14. menschept ende ampt Jesu Christi. 19. Het ghetuyghenisse Joannis/ 39. ende van andere door Jesum ghenoopen.

Inden beginne was het Woort/ 1
ende het Woort was by Godt/ende
dat Woort was Godt.
Dit was inden beginne by Godt. 2
a Alle dinghen zijn door dat selue 3
ghemaeckt/ende sonder dat selue en is niets
ghemaeckt [van] dat ghemaeckt is.
b In den seluen was het leuen/ c ende het 4
leuen was het licht der menschen.
d Ende het licht schijnt in de duysternisse: 5
ende de duysternisse en heeft dat [licht]
niet begrepen.
e Daer weert een mensche van Godt ge- 6
sonden/wiens naem was Joannes.
Dese quam tot ghetuyghenisse/ om dat 7
hy van den lichte soude ghetuyghen/op dat
sy alle door hem ghelooven soudden.
Hy en was dat licht niet/ maer was ge- 8
sondē/op dat hy soude vā dē lichte getuyghē
f Dat warachtige licht was dese die alle 9
menschen verlicht/ comende in de Werelt.
Hy was in de Werelt: g ende de Werelt 10
is door hem ghemaeckt: ende de Werelt en
heeft hem niet ghekent.
Hy is gecomen h tot de sijne/ ende de sijn- 11
ne en hebben hem niet aenghenomen.
i Maer alle die hem aenghenomen heb- 12
ben/dien heeft hy macht ghegheuen kinde-
ren Godts te worden/ [namelijck/] die in
sijnen Naem ghelooven.
De welcke niet wt den bloede/ noch wt 13
den wille des vleeschs/ noch wt den wille
des mans/maer wt Godt ghebooren sijn.
k Ende het Woort is vleesch gheworden/ 14
ende heeft onder ons gewoont: en/ende wy
hebben zijne heerlijckheyt ghesien/ een heer-
lijckheyt als des Eenichghebooren van den
Vader) vol ghenaden ende waerheyts.
(o Joannes getuycht van hem/ en roept/ 15
seghende: Dese ist dien ick seyde: Die na
my coemt/ende voor my gheweest is/want
hy was e eer dan ick.
q Ende van zijne volheyt hebben wy alle 16
ontfanghen/ende ghenade voor ghenade.
r Want de Wet is door Mosen gheghe- 17
uen/maer de Ghenade ende de Waerheyt
door Jesum Christum ghe worden.
18 f Niemant heeft opt Godt ghesien: de f Exo. 33. 20.
Eenich gebooren Sone/die inden schoot des Deut. 5. 12
Vaders is/die heeft [ons] verclaert. 1. Tim. 6. 16
19 t Ende dit is de getuyghenisse Joannis/ 1. Ioan. 4. 12.
als de Joden wtsonden van Jerusalem t Ioan. 5. 33.
Priesters ende Leuiten/ om hem te vragen:
Wie zijt ghy?
20 Hy beleedt het/ ende en versaechtet niet/ Het ghetuy-
ende beleedt/ u segghende: Ick en ben die genisse Jo-
x Christus niet. annis van
21 Ende sy vraechden hem: Wat dan? Zijt Christo.
ghy Elias? Ende hy seyde: Ick en bens u Act. 13. 23.
niet. Zijt ghy p die Prophect? Ende hy x Dat is/ De
antwoorde: Neen. Ghesalfde.
22 So seyden sy dan tot hem: Wie zijt ghy? p Deu. 18. 18.
op dat wy antwoort gheuen moghen den
ghenen die ons gesonden hebben: Wat segt
ghy van u seluen?
23 Hy seyde: z Ick ben de stemme des ghe- z Esai. 40. 3.
nen die roept in de Woestijne: a Maeckt a Mat. 3. 3.
recht den weeg des Heeren/ghelijck Esaias Marc. 1. 3.
de Prophect gheseyt heeft. Luce. 3. 4.
24 Ende die ghesonden waren/ waren wt
de Pharisen.
25 Ende sy vraechden hem/ ende seyden tot
hem: Wat doopt ghy dan/ in dien ghy die
b Christus niet en zijt/ noch Elias/ noch b Dat is/ Ge-
c die Prophect? salfde.
26 Joannes antwoorde hen/ en seyde: d Ick c Deu. 18. 28.
doope inden water: maer hy staet midden d Mar. 3. 11.
onder u lieden/dien ghy niet en kent. Marc. 1. 7.
27 Hy ist die na my coemt/de welcke e voor Luce. 3. 16
my gheweest is: wien ick niet weerdich en Actor. 1. 5.
ben zijnen schoenriem te ontbinden. ende 11. 16
28 Dit geschiede in f Bethabara over den ende 19. 4
Jordaen/daer Joannes doopte. e Of/weerdi-
29 Des anderē daechs sach Joannes Jesum ger is dan ick
tot hē comen/en seyde: Siet g dat Lā Godts f And. Bethe
dat de sonde des Werelts wech neemt. nia.
30 Dese ist daer ic van seyde: Na my coemt g Esai. 53. 5
een Man/de welcke h voor my geweest is/ 1. Cor. 5. 7
want hy was i eer dan ick. 2. Ioan. 1. 36.
31 Ende ick en kende hem niet: maer op dat hy h Of/ weerdi-
Israel soude geopenbaert worden/daerom ger is dan ick
ben ick ghecomen te doopen in den watere. i Of/meerder
32 k Ende Joannes getuychde/ seggende: Ick Joannes
hebbe gesien den Geest nederdalen/ghelijck getuycht
een Duyve wt den Hemel/ en bleef op hem. dat Christus
33 Ende ick en kende hem niet: maer die geroepen is.
k Mat. 3. 16.
Marc. 1. 10.
Luce 3. 22.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Hoe Joannes Christum kent.

my gesonden heeft om te doopen inde water/die sende tot my: Op wien ghy sult den Geest sien neder dalen/ende op hem blijuen/ die selue ist/die in den heyligē Geest doopt.

34 Ende ick hebt gesien/ende betuycht/dat dese de Sone Godts is.

Chistus het Lam Gods.
1 Exod.12.3
Esaie.53.7
Jerem.8.32
Joan.1.29

35 Des anderen daechs stont Joannes weder om/ende twee van zijne Discipulen:

Joannis Discipulen volghen Christum.
m Gri.wt ge-zept.
n Griec.blijft ghy?

36 Ende als hy Jesum sach wandelen/ sepde hy: Siet het Lam Godts.

37 Ende die twee van zijne Discipulen hoorden hem [dat] spreken/ende volchden Jesum.

o Dat is: twee uren voor auont: want de dach hadde twaelf uren/ rekenende vā der Sonnen opganck aen/ tot der Sonnē onder ganck.

38 Ende als hem Jesus omkeerde/ende sach dat sy [hem] volchdē/sepde hy tot hem: Wat soeckt ghylieden? Sy seyden tot hem: Rabbi/dat is/ m verduytscht/te seggen: Meester/ waer n woont ghy?

Christus.
p Mat.16.18
q Gri. Petrus

39 Hy sepde tot hen: Coemt/ende siet. Sy gingen/ende saghen waer hy woonde/ende bleuen dien dach by hem. Het was ontrent o de thiende ure.

Philippus
r Joan.12.21
s Joan.21.2

40 Andreas de broeder Simonis Petri was een van dese twee die het van Joanne ghehoort hadden/ende hem nauolchden.

41 Dese vant eerst Simonem zijnē broeder/ende sepde tot hem: Wy hebben gevondē de Messiam/dat is verduytscht/de Gheselfde.

42 Ende hy brachte hem tot Jesum. Ende als hem Jesus aensach/ sepde hy: Ghy zijt Simon/ de sone Jona: p Ghy sult ghenaemt worden/Cephas/dat is wtgelept/ q Steen.

43 Des anderen daechs wilde Jesus wtgaen na Galileam/ende vant Philippum/ende sepde tot hem: Volcht my nae.

44 r Ende Philippus was van Bethsaida/wt der stadt Andree ende Petri.

45 Philippus vant s Nathanael/ende sepde tot hem: Wy hebben dien ghevonden/van welcken t Moses in de Wet/ende u de Propheten gheschreuen hebben [namelijck] Jesum van Nazareth/den sone Joseph.

t Gene.3.15 ende 12.18 ende 26.4 ende 49.10 Deut.18.15 2.Sam.7.12. u Psa.132.11 Esaie.4.2 ende 7.14 ende 9.6 ende 40.10 Jerem.23.5 ende 33.14 Ezech.34.23 ende 37.22 Dan.9.24 Mich.7.20

46 Ende Nathanael sepde tot hem: s Nach van Nazareth wat goets comen? Philippus sepde tot hem: Coemt/ende siet het.

47 Jesus sach Nathanael tot hem comen/ende sepde van hem: Siet waerlijck een Israelijt in welcken gheen bedroch en is.

48 Nathanael sepde tot hem: Waer van kendy my? Jesus antwoorde/ende sepde tot hem: Eer v Philippus riep/daer ghy onder den Vighenboom waert/sach ick v.

49 Nathanael antwoorde/ende sepde tot hem: x Rabbi/ghy zijt de Sone Gods/ghy zijt de Coninck Israels.

50 Jesus antwoordde/ende sepde tot hem: y Ghy ghelooft om dat ick v ghesept hebbe: Ick sach v onder den Vighenboom: ghy sult grooter dinghen dan dese sien.

51 Ende sepde tot hem: Voorwaer voorwaer/ segghe ick v: z Hier na sult ghy den Hemel geopent sien/ende de a Engelen opclimmende ende nederdalende op den Sone des menschē.

x Ende Philippus was van Bethsaida/ wt der stadt Andree ende Petri.
y Gi. Ende ghy hebt ghelooft.
z Gen.28.12. a Mat.24.30 ende 28.18

Dat .ij. Capittel.

v. Christus verandert water in Wijn/17. bzijft de Vercoopers wt den Tempel/ 19. voorsept zijn doot ende opstandinghe/ 23. ende bekeerte vele/ 24. en betraut de menschen niet.

1 Ende ten derden daghe wert daer een Wuploft [ghehouden] in Cana Galilee: ende de moeder Jesu was daer.

2 Ende Jesus was oock ghenoot/ende zijne Discipulen/totter Wuploft.

Waer wort tē wijn verandert in de Wuploft.

3 Ende als daer wijn ghebrack/sepde de moeder Jesu tot hem: Sy en hebben gheen wijn.

4 Ende Jesus sepde tot haer: Vrouwe/ a wat hebbe ick met v te doen? Myn ure en is noch niet ghecomen.

5 Zijn moeder sepde tot de Dienaers: Wat hy v lieden sept/dat doet.

6 Ende daer waren ses steenen waterbaten gheset/b nae der Joden reynighe/ende hielden elck twee ofte drie c Metreten.

7 Jesus sepde tot hen: Vult de waterbaten met water. Ende sy vulden se tot bouē.

8 Ende hy sepde tot hen: Schept nu/ende draget tot den Opperdischmeester: Ende sy droeghent.

9 Ende als de Opperdischmeester dat water dat wijn ghewoorden was/gheproefft hadde/ende en wiste niet van waer [de wijn] gecomen was/ (maer de Dienaers die het water geschept hadden/die wistent/) soo riep de Opperdischmeester den Bruydegom/

10 Ende sepde tot hem: Alle man set eerst den goeden wijn/ende alsmen wel ghedroncken is/dan den minsten: [maer] ghy hebt den goeden wijn tot nu toe behouden.

11 Dit beghin der teeckenen dede Jesus in Cana Galilee/ende openbaerde zijne heerlijcheyt: ende zijne Discipulen ghelooftden in hem.

12 Daer na quam hy af nae Capernaum/ hy ende zijn moeder/ende zijne broeders/ ende zijne Discipulen/ende en bleuen daer niet vele daghen.

13 Ende het Pascha der Joden was na by/ ende Jesus ginck op nae Jerusalem.

14 d Ende hy vant inden Tempel die daer vercochten Ossen/ende Schapen/ende Duyuen/ende die Wisselaers sitten de.

15 Ende hy maeckte een gheesel van suerkens/ende dreefse alle wt den Tempel/ oock de Schapen ende Ossen: ende der Wisselaren gelt stortte hy wt/ende keerde de tafels omme.

16 Ende sepde tot de gene die daer Duyuen vercochten: Weert dit van hier weg/ende en maecket niet van mijns Vaders huys/ een Coophuys.

17 Ende zijne Discipulen werden ghedachtich/ dat daer gheschreuen is: e De yuerige liefde vā mijns huys heeft my verslonden.

18 Doe antwoordden de Joden/ende sepden tot hem: f Wat teecken bewijst ghy ons dat ghy dat doen mueght?

19 Jesus antwoorde/ende sepde tot hem: h Breeckt desen Tempel/ende in drie dagen sal ick hem oprechten.

20 Doe sepden hem dan de Joden: Des ende deerlijck Jaer langh wert desen Tempel ghetimmert/ende sult ghy hem in drie dagen oprechten?

21 Maer hy sprack vanden Tempel zijns lichaems.

22 Als hy nu opghestaen was van de doode/ werden de Discipulen zijns ghedachtich/dat hy dat ghesept hadde: ende sy ghelooften de Schrift/ende den woorde dat Jesus ghesproken hadde.

23 Ende als hy te Jerusalem was/ op het Pascha in het Feest/vele ghelooft den in zijnē Naem/die de teeckenen sagē die hy dede.

24 Maer Jesus en betrouwde hemseluen niet/daerom dat hyse alle kende:

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Esi dat hy niet en behoef de dat peinant 25
ghetuygenisse gaue van den menschе/want
hy wiste wat inden menschе was.

Dat iij. Capittel.

1. Christus onderwijst Nicodemum van de we-
dergeboorte/ 14. vanden gheloue/ 16. ende
vande liefde Gods tot der Werelt/ 27. Joannes
ghetuyghenisse van Jesu.

Nicodemus
comt tot
Christum
des nachts
en geleert
Joan.19.39
Joan.7.50
Joan.19.39
Joan.16/ kore-
Joan.3.16
Alle wa bouen

Dwaer
ende Gheest
ghebozen
Joan.3.5.
1 Joan.5.6

1 Cor. de Gods

1 Joan.6.12
Matt. 9.36.

Joan.7.16
Joan.8.28
Joan.12.49
Joan.14.24.

Ten Hemel
gekomen.
Gen.5.24.
Hebr.6.62.
Ephes.4.9.
2 Reyes.2.
Dan.7.9.
Apoc.18.4
Apoc.8.28
Apoc.14.14

1 Cor.1.8
Apoc.2.25.
1 Joan.4.9.
1 Joan.5.10
Joan.3.36
Joan.6.47
1 Joan.5.10.
1 Joan.4.14.

a Of falsch.
b Schrift/ ghe-
schapen.

Ese was een menschе wt den 1
Pharisеen/ ghenaemt a Nicodemus/
een Oversте der Joden.
b Dese quam des nachts tot Jesum/ en 2
seyde: c Rabbi/ wy weten dat ghy zijt een
Leeraer/van Gode gheкomen: d want nie-
mandt en can dese teeckenen doen/die ghy
doet/ten zy dat Godt met hem zy.
Jesus antwoorde/en seyde tot hē: Voor- 3
waer voorwaer segghe ick v: Ten zy dat pe-
mant e anderwerf ghebozen wozde/ soo en
can hy het Coninckryche Gods niet sien.
Nicodemus seyde tot hem: Hoe can een 4
menschе gebozen wozden als hy out is? can
hy weder in zijns moeders buyck gaen/en-
de ghebozen wozden?
Jesus antwoorde: Voorwaer voorwaer 5
segge ick v: f Ten zy dat pemant ghebozen
wozt wt den water ende Geest/so en can hy
ten Coninckrijcke Gods niet ingaen.
g Wat wt den vleesche ghebozen is dat 6
is vleesch: ende wat wt den Gheest gebozen
is/dat is Gheest.
Verwondert v niet/ dat ick v gheseyt heb- 7
be: Ghy moet andermael gebozen wozden.
De h wint blaest werwaert hy wil/ende 8
ghy hoozt zijn stemme: maer ghy en weet
niet van waer hy coemt/ noch waer hy he-
nen vaert. Also is een yeghelijck die wt den
Gheest ghebozen is.
Nicodemus antwoorde/ ende seyde tot 9
hem: i Hoe can dat gheschieden?
Jesus antwoorde/ ende seyde tot hem: 10
k Zijt ghy een Leeraer Israels/ ende en
weet ghy dit niet?
l Voorwaer voorwaer segghe ick v: Wy 11
spreken dat wy weten/ ende ghetuygen dat
wy gesien hebben/ende ghylieden en neemt
onse ghetuyghenisse niet aen.
Indien ick v ierden Aertsche dingen ghe- 12
seyt hebbe/ende ghy die niet en gelooft/ hoe
sout ghylieden ghelouen/als ick v Hemel-
sche dinghen seyde?
m Ende niemant en isser opgevaren ten 13
Hemel/dan die vanden Hemel neder ghe-
comen is/ de Sone des menschen die inden
Hemel n is:
o Ende gelijck p Moses de Slange inder 14
Woestijne verhoocht heeft/ q also sal de So-
ne des menschen verhoocht wozden.
Op dat een yeghelijck die in hem ghe- 15
looft/niet en verderve/maer het eewighe le-
uen hebbe.
r Want alsoo lief heeft Godt de Werelt 16
gehadt/dat hy zijnen Eenichgebozen Sone
ghegheuen heeft/ r op dat een yeghelijck die
in hem gheloost/niet en verderve/maer het
eewighe leuen hebbe.
f Want Godt en heeft zijnen Sone in de 17
Werelt niet ghesonden/ op dat hy de We-
relt verdoemen soude: maer op dat de We-
relt doo hem t behouden wozde.
Wie in hem gheloost/ die en wozt niet 18
v verdoemt: maer die niet en gheloost die is
nu verdoemt/want hy en heeft niet gheloost
inden Naem des Eenichgebozenen Soons
Godts.
Gheloone
in Chaldæa.
Verdoeme-
nisse.
19 Esi dit is de x verdoemenisse/ dat y het
licht in de Werelt gecomen is/ esi de men-
schen hebben de duysternisse lieuer gehadt/
dan het Licht: om dat hare wercken boos
waren.
x Grieck/ghe-
richte.
y Joan.1.5
20 Want soo wie quaet doet/ die haet het
Licht/esi en coemt tot dē Lichte niet/op dat
zijne wercken niet ghestraft en wozden.
Wercken.
21 z Maer wie de waerheyt doet/die coemt
tot de Lichte/op dat zijne wercken geopen-
baert wozden/a want sy in Gode gedaen zijn.
z Ephes.5.8
a Of/dat
Christus in
Judea.
22 Daer nae ginck Jesus ende zyne Disci-
pulen in het Joodsche Lant: ende verkeerde
daer met hen/ b ende doopte.
b Joan.4.1
23 c Esi Joannes doopte ock in Ennon/
by Salim/om dat daer veel waters was/esi
sy quamen daer/ ende werden ghedoopt.
Joannes
Doopt.
c Mat.3.6
d Marc.1.5
24 Want Joannes en was noch niet in de
ghevanckenisse ghelwozpen.
e Luce.3.7
25 Da wert daer een vraghe onder de Dis-
cipulen Joannes met den Joden/ banden
repninghe.
Reyninghe.
26 d Ende sy quamen tot Joannem/ ende
seyden tot hem: e Rabbi/die met v over den
Jordaen was/ den welcken ghy ghetuyge-
nisse gaeft/ siet/die doopt/ende sy comen al-
le tot hem.
d Mat.3.14
f Marc.1.7
Luce.3.16
Ioan.1.6
15.26.30.34.
e Dat is/
Leeraer.
27 Joannes antwoordde/ ende seyde: De
menschе en can niet ontfanghen/so het hem
wt den Hemel niet ghegheuen en zy.
Joannes
bewijst zijn
28 Ghy selue zijt myne ghetuyghen/dat ick
gheseyt hebbe: f Ick en ben die * Christus
niet/maer g ben vooz hem wrghesonden.
ken/dat hy
niet Christus
is.
29 Wie de Bruyt heeft/ die is de Bruyge-
gom: esi de vrient des Bruydegoms die daer
staet ende hem hoort/ verblijt hem met blij-
schap om de stemme des Bruydegoms:
So is dan dese myne blijschap vervult.
f Joan.1.20
* Wat is/ de
Ghesalfde.
g Mal.3.1
Mat.11.10
Marc.1.2.
30 Hy moet wassen/ende ick h afnemen.
Luce.7.27
31 i Die van bouen coemt/is bouen alle: die
van der Aerden is/is van der Aerden/ ende
spreeckt van der Aerden: die wt den Hemel
coemt/is bouen alle:
Ioan.1.30
h Oft/ minder
wozden.
i Joan.8.23
32 Ende wat hy gesien ende gehoozt heeft/
dat ghetuycht hy/ ende zijn ghetuyghenisse
en neemt niemant aen.
h Oft, wt sich
33 Wie zijn ghetuyghenisse aengenomē heeft/
die heeft besegelt/ dat Godt warachtich is.
i Rom.3.4
34 Want den welcken Godt gesonden heeft/
die spreeckt Godts woozden/ m want Godt
gheest (hem) den Gheest n sonder mate.
m Ephe.4.7
n Grieck/ mit
wt mate.
35 De Vader heeft den Sone lief/ o esi heeft
alle dinghen in zijne handen ghegheuen.
o Mat.11.27
ende.28.18
Luce.10.22
36 p Wie inden Sone gheloost/ die heeft het
eewighe leuen: ende wie den Sone q † ont-
gehoorsaem is/die en sal het leuen niet sien:
maer den toorne Godts blijft op hem
p Joan.3.16.
ends 6.47
1.Ioan.5.10.
q † Aud. niet
gheloost.

Dat iij. Capittel.

7. Christus spreeckt metter Samaritaenscher vrouwe/ 34. Hyn overige liefde tot zijnen Va-
der/ende zijnen Goest/ 39. bekeeringhe der Sa-
maritanen/ 46. ende heelinghe des soons des
houelincr.

1 Als nu de Yeere bekende dat de Pha-
risеen gehoort hadden/dat Jesus meer
Discipulen maecte a ende doopte dan
Joannes:
a Joan.3.22.
2 (Hoewel Jesus selue niet en doopte/
maer zijne Discipulen.)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Doe verliet hy Judeam/ende ginck weder na Galileam. 3

Ende moeste door Samarien gaen. 4

So quam hy dan in een Stadt Samarie 5
b Gen.33.19 ende 48.22 Josue 24/32 genaemt Sichar: hy de b Erue welcke Jacob gaf Joseph zijnen sone.

c Of/fontepne. Ende daer was Jacobs c waterput. Jesus dan vermoept van gaen/sat also op den 6
d Dat is, middach. waterput. Het was ontrent d der sester yre.

Ende daer quam een vrouwe van Samarien/waterputten. Jesus seyde tot haer: 7
Gheeft my te drincken.

Want zijne Discipulen waren wech ge- 8
gaen in de Stadt/om spyse te coopen.

Ho seyde de Samaritaensche vrouwe tot 9
hem: Hoe/begeert ghy die ghy een Jode zijt/ drincken van my/ die een Samaritaensche vrouwe ben? e Want de Joden f en hebben geen gemeynschap met de Samaritanē.

e Joan 8.48 f Gri. en ghebruycken de Samaritanē niet.

Jesus antwoorde/ ende seyde tot haer: 10
Ho ghy wistet de gaue Godts/ ende wie hy is/die tot g sept: Geeft my te drincken/ghy soudet van hem begheert hebben/ ende hy soude g ghegeuen hebben h leuende water.

Leuende water.

De vrouwe seyde tot hem: Heere/ghy en 11
g Jere.2.13 hebt niet waer mede ghy putten mencht/ ende de put is diepe: van waer hebt ghy dan dat leuende water?

Zijt ghy meerder dan onse vader Jacob/ 12
die ons desen put ghegheuen heeft: ende hy heeft vt desen putte ghedruncken/ ende zijne sonen/ende zijne beesten?

Jesus antwoorde/ ende seyde tot haer: 13
Hoe wie van desen Water druckt/ die sal weder dorsten.

h Joan.3.16 ende 6.27.54 i Joan.7.38 h Maer hoe wie drinckt van den water 14
dat ic hem geuen sal/ die en sal inder eewicheyt niet dorsten: i maer het water dat ick hem sal gheuen/ dat sal in hem worden een Fonteyne des springhenden waters in dat eewighe leuen.

De vrouwe seyde tot hē: Heere/geeft my 15
dat selue water/ op dat my niet en dorste/ ēn dat ick niet meer hier en come te putten.

Jesus seyde tot haer: Gaet henen roept 16
uwen man/ende coemt hier.

De vrouwe antwoorde/ende seyde: Ick 17
en heb gheenen man. Jesus seyde tot haer: Ghy hebt wel ghesproken: Ick en heb geenen man.

k Iuge.17.16 ende 24.19 Joan.6.14 l Deut.12.5 1.Reg.9.3 2.Par.7.12 m Aenbidden/ is in desen handel de gehoele Godtsdienst in de Wet van Gode ingheset/ de welcke moeste gheschieden in een seker plaetse in haer Lant. n 2.Ge.17.29 o Gen.12.3 ende 18.18 ende 22.18 ende 26.4 Hebr.7.14 p 2.Cor.3.17. Want ghy hebt vijf mannen gehadt/en 18
de dien ghy nu hebt en is p man niet: dat hebt ghy niet der waerheyt gheseyt.

De vrouwe seyde tot hem: Heere/ k ick 19
sie dat ghy een Prophect zijt.

Onse vaders hebbē op desen Berch aen- 20
gebeden: ēn ghylieden segt l dat te Jerusalem de plaetse is daermē moet m aenbiddē.

Jesus seyde tot haer: Vrouwe/ ghelooft 21
my/de ure coemt/dat ghylieden noch op desen Berghe/ noch te Jerusalem den Vader aenbidden sult.

n Ghylieden aenbidt dat ghy niet en 22
weet: wy aenbidden dat wy weten: o Want de salicheyt is vt den Joden.

Maer de ure coemt/ende is nu/ dat de 23
warachtige aenbidders den Vader aenbidden sullen inden Gheest ende Waerheyt: want ook de Vader/ soeckt sulcke die hem [also] aenbidden.

p Godt is een Gheest/ende die hem aen- 24
bidden/ moeten hem inden Gheest ende q Waerheyt aenbidden. q Ghy ghelooft niet recht.

De vrouwe seyde tot hem: Ick weet dat 25
de Messias comen sal/ die ghenaemt is r Christus: als die sal ghecomen zijn/ dan sal hy ons alle dinghen vercondighen.

r Vut is de Ghesalfde. (Joan 1.41)

Jesus seyde tot haer: s Ick bent/die niet 26
t spreke.

s Ick ben hy. t Ick ben hy die met u spreke.

Ēn onder desen quamen zijne Discipule/ 27
ēn verwonderden hen/dat hy met een vrouwe sprac: nochtans en seyde niemant: Wat vraecht ghy? of/wat spreect ghy met haer?

Soo verliet dan de vrouwe haer water- 28
vat/ende ginck henen in de Stadt/ende seyde tot de lieden:

Coemt/siet eenen menschē/ die my ghe- 29
seyt heeft/al wat ick ghedaen hebbe: Is dese niet die t Christus?

t Wat is de Ghesalfde?

Doe gingen sy vt der Stadt/ ende qua- 30
men tot hem.

Hier en tusschen baden hem de Disci- 31
pulen/ende seyden: u Rabbi eet.

u Dat is Meester.

Ende hy seyde tot hen: Ick hebbe spyse 32
te eten/die ghylieden niet en weet.

Doe seyden de Discipulen tot malcan- 33
deren: Mach hem yemandt te eten ghebracht hebben?

Jesus seyde tot hen: Myn spijse is/dat 34
ick doe den wille des genen die my ghesonden heeft/ende zijn werck volbrenghe.

De spijse Christi.

Segt ghylieden niet: Het zijn noch vier 35
Maendē/ēn dan coemt dē Oogst? Siet/ic segge v lieden/heft uwe ogen op/ ende siet de Landen/r want sy zijn wit tot dē Oogst.

Oogst. r Matt. 9.37 Luce.10.2

Ende wie maept die ontfangt loon/ende 36
vergadert vrucht tot den eewighen leuen/ op dat ook de Saeyer te ghelijck verblyde/ ende de Maeyer.

Want hier in is dat woort warachtich/ 37
dat de een saept/ende de ander maept.

De Samaritanen ghelooven in Christum.

Ic hebbe v lieden wtgesonden te maeyen 38
dat ghy niet bearbeyt en hebt: Andere hebben ghearbeyt/ende ghylieden zijt tot haren arbeyt inghegaen.

Ende vele Samaritanen vt dier selver 39
stadt gelooftden in hem/om de woorden der vrouwen/die daer berychte: Hy heeft my ghesept al wat ick ghedaen hebbe.

Als nu de Samaritanen tot hem qua- 40
men/so baden sy hem/dat hy by hen blyuen soude. Ende hy bleef daer twee daghen.

Ende veel meer [lieden] ghelooft den om 41
zijns woorts wille/

Ende seyden tot der vrouwen: Wy en 42
gheloouen [nu] niet meer om uwer woorden wille/ p want wy hebbent selue ghehoort/ende weten dat dese warachtelijck is z Christus/de Saliehmaker der Weerlt.

p Joan.17.8. z Wat is de Ghesalfde

Ende na twee dagen ginck hy van daer/ 43
ende ginck nae Galileam.

Want Jesus betuychde selue/ a dat een 44
Prophect in zijn eyghen Vaderlant ghen eere en heeft.

a Matt.13.57 Marc.6.4 Luce.4.24 Christus wort by de Galileers ontfangen. b Joan 2.1.

Als hy nu in Galilea quam/ ontfinghen 45
hem de Galileesche/die alle dinghen ghesien hadden/die hy te Jerusalē dede in het Feest. Want sy waren ook tot het Feest gegaen.

Do ginck Jesus weder tot b Cana Ga- 46
lilee daer hy het Water tot Wijn gemaeckt hadde. Ende daer was eens Conincx Sone luick/wiens sone te Capernaum crane was.

Dese

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dese als hy ghehoort hadde / dat Jesus wt Judea in Galileam gecomen was/ginc tot hem/ende badt hem / op dat hy af quame/ende zinen sone gesont maecte / want hy was doot cranck.

So seyde Jesus tot hem : c Ten zy dat ghylieden teeckenen ende wonderlijcke dingen siet/so en suit ghylieden niet ghelouen.

Des Coninex Houelincx seyde tot hem: Heere/coemt af/eer mijn kindeken sterft.

Jesus seyde tot hem : Gaet/ d sone leeft.

Ende die menschе ghelooft de woorde dat hem Jesus seyde/ende ginck heuen.

Ende als hy nu af ginck / quamen hem zijne Dienstmenchten te ghemoete/ en boodschapten/ heum/ seggende: Dy kint leeft.

Do vraechde hy van hen de vre/ in welke hy verer met hem ghesworden was . Ende sy zeyden hem : Gisteren te seuen uren doe verliet hem de coorse.

Doe bekende de vader / dat het in de selue ure [was/] in welcke Jesus tot hem seyde: Dy sone leeft. Ende hy geloof de/ende geheel zijn huysghesin.

Dit weerde teecken dede Jesus weder om/doe hy wt Judea in Galileam ginck.

Dat. b. Capittel.

§. De siechtsieche woet ghenesen van Jesu/10. de welcke daerom vervolcht woet van de Joden/ 19. maer hy bewijst dat zijn werck we Godt is/ 35. ende na dat hy gherupgenisse gegeuen heeft van Joanne/ sendt hy zijne wederpartijders tot zijne werchen/ende tot de Schrift.

Eer nae was a een Feest der Joden: ende Jesus ginck op na Jerusalem.

Ende daer is te Jerusalem aen de schaepsplaetse een Baedwater / ghenaemt int Hebreisch/ Bethesda/ eñ heeft vijf voorhuysen.

In dese lach een groote menichte van crancke/blinde/crepele/verdorde/verwacht ende de beroeringhe des waters.

Want de Engel quam neder ter seluerder tijt in dat Baedwater / ende beroerde het water: ende die dan eerst na de beroeringhe des waters in quam/ die werd gesont/ van wat sieckten hy ock benanghen was.

Ende daer was een menschе/die acht eñ dertich Jaren cranck gheweest hadde.

Als Jesus desen sach liggen/eñ bekende dat hy nu lange tijt cranck gheweest was/ seyde hy tot hem: wilt ghy gesont worden?

De cranche antwoorde hem: Heere / ick en hebbe gheenen menschе die my in het Baedwater brenghe/ als het water geroert wort. Ende dewijle dat ick come / so coemt een ander voor my neder.

Jesus seyde tot hem : * Staet op/neemt b bedde op/ende wandelt.

Eñ terstont werd de menschе gesont: eñ nam zijn bedde op/ ende wandelde : b Ende het was Sabbath in dien selue daghe.

Daerom seyden de Joden tot hem die gesont gewoorden was : c Het is Sabbath/het en is d niet geoorloft het bedde te draghen.

Hy antwoorde hen : Die my gesont ghemaeckt heeft/die heeft my ghesept : Neemt b bedde op/ende wandelt.

Doe vraechden sy hem : Wie is die menschе die ghesept heeft : Neemt b bedde op/ ende wandelt?

Ende die ghesont ghemaeckt was / en wiste niet wie hy was / want Jesus was (hem) d ontgaen wt der Schare/die ter selver plaetse was.

Daer na vant hem Jesus inden Tempel/ ende seyde tot hem : Siet / ghy zijt ghesont ghesworden/ e en sondicht niet meer / dat d niet erghers en gheschiede.

De menschе ginck heuen / eñ boodschapte den Joden / dattet Jesus was/die hem ghesont ghemaeckt hadde.

Ende hierom vervolchden de Joden Jesum/ende sochten hem te dooden/ om dat hy dat op den Sabbath gedaen hadde.

Eñ Jesus antwoorde hen: f Myn vader werckt tot nu toe/ende ick wercke oock.

g Daerom dan sochten de Joden dies te meer hem te dooden / want hy niet alleene den Sabbath en brack/ maer ooc/ h om dat hy gheseyt hadde/dat Godt zijn Vader ware/ hemseluen Gode ghelijck makende.

Do antwoorde Jesus/ende seyde tot hem: Voorwaer voorwaer segghe ick d lieden: i De Sone en can van hemseluen niet doen/ dan wat hy zijnen Vader heeft sien doen: k Want soo wat die doet/ dat doet oock de Sone desghelijcx.

Want de Vader heeft den Sone lief/ l eñ thoont hem al wat hy doet : ende sal hem grooter werchen thoonen dan dese / op dat ghylieden d verwonderen meucht.

Want ghelijck de Vader de dooden opweckt / ende leuendich maeckt : alsoo oock maeckt de Sone leuendich wien hy wil.

Want de Vader en oordeelt niemant: maer heeft alle oordeel den Sone ghegeuen/

Op dat sy alle den Sone eeren / ghelijck sy den Vader eeren . Wie den Sone niet en eert / die eert den Vader niet die hem ghesonden heeft.

n Voorwaer voorwaer segge ick d lieden: Wie mijn woort hoort/ende ghelooft hem/ die my ghesonden heeft/die heeft het eewige leue/o eñ en coemt in de verdoemenisse niet/ maer is van de doot voorgegaē in het leuē.

Voorwaer voorwaer segge ick d lieden/de ure coemt / eñ is nu/ dat q de dooden sullen hooren de stemme des Soons Gods / ende diese sullen gehoort hebben/die sullen leuen.

Want ghelijck de Vader het leuen heeft in hemselue/alsoo heeft hy oock den Sone ghegeuen het leuen te hebben in hemseluen.

Eñ heeft hem oock macht ghegeuen r te oordeelē: s Want hy eens menschē Sone is.

Verwondert d lieden dies niet/ want de ure sal comen / in de welcke t alle die in de grauen zijn/zijn stemme hooren sullen:

Ende sullen wtgaen/dis goet ghedaen hebben/ter opstandinghe des leuens: Ende die quaet ghedaen hebben/ ter opstandinge der verdoemenisse.

Ick en can van my seluen niet doen: Alsa ick hooze/so oordeele ick / eñ mijn oordeel is rechtueerdich . Want ick en soecke mijnen wille niet/ maer den wille des Vaders / die my ghesonden heeft.

x Judien ic van my seluen getuyge/ so en is mijn gherupghenisse niet v waerachtich.

Een ander isser die van my gheruycht/ ende ick weet dat die getuygenisse waer is/ die hy van my gheruycht.

b Of aenmerckt/ ofte / hielt hem als een droomelinck voor der Scharen die/etcet.

Crancheydt des lichaēs is om der sonden wil.

e Matt.12.45 Joan.8.11 Hebre.6.5 ende.10/26 2.Pet.2.20

Christus Gods Sone.

f Joan.14.10 g Joan.7.19. h Matt.17.43 Sap.2.18 Joan.10/33

Christus schijnet af den Vader toe.

i Joan.9.4 k Esai.54.5 Joan.10.30 ende 14.9 ende 17/5 l Joan.1.2 ende7/16 ende 8/28 ende 14/24

Oordeel. m Matt.11.27

n Joan.8.51. Hier eewige leuen.

o Luce.23.42. p Grieex/ghenichte.

q 1.Pet.4.6

r Grieex / ghenichte te doen. s Of dat hy eens menschen Soon is/en verwondert u lieden dies niet.

t 1.The.4.16 u Dan.12.2 Matt.25.46

x Joan.3.14 y Ofte/bequaem/behoorlijck.

De Vader gheruycht van Christo.

z Esai.42.1 matth.3.17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a Joan.5.39 a Ghy hebt tot Joannem gheſonden/en-33
de hy heeft der waerheyt ghetuyghenisse ge-
ghenen.

Doch en neme ick gheen ghetuyghenisse34
van den menſche:maer ick ſegge dit/op dat
ghylieden ſalich wort.

Hy was een lieerſse bernende ende lich-35
tende / ende ghy wildet u een wijle in zijn
licht verblijden.

De werken Christi ghetuygen van hem.
b Joan.5.9
c Joan.10.25

b Ende ick hebbe een meerder ghetuyge-36
nisse dan [her ghetuyghenisse] Joannis:
c want de wercken die my de Vader ghege-
uen heeft om te volbrenghen:die ſelue werc-
ken die ick doe/ghetuyghen van my dat de
Vader my ghesonden heeft.

d Ende de Vader die my ghesonden heeft/37
heeft ſelue van my getuycht. Ghylieden en
hebt noyt noch zijne ſtemme gehoort/e noch
zijn ghedaente ghesien.

Ende zijn woort en hebt ghylieden niet38
in u blijuende : want ghylieden en gelooft
hem niet die my ghesonden heeft.

f g Ondersoeckt de Schriften/want ghy39
meynt het eewighe leuen daer in te hebben/
h ende de ſelue zijnt die van my ghetuygen.

Ende ghylieden en wilt tot my niet co-40
men/op dat ghy het eewighe leuen hebt.

Ick en neme gheen eere van menſchen:41

Maer ic kenne u lieden/dat ghy de lief-42
de Godts in u niet en hebt.

Ick den gheconen in den Naem mijns43
Vaders/en ghylieden en ontfangt my niet:
So daer een ander coemt in zijnen eygenen
naem/dien ſult ghy ontfanghen.

i Hoe comt ghylieden gheloouen/die van44
malcanderen eere neemt / ende de eere die
van Godt alleen coemt / die en ſoeckt ghy-
lieden niet?

Meynt niet dat ick u verclagen ſal voor45
de Vader: daer is een die u liede verclaecht/
[namelijck/] Moses/daer ghy op hoopt.

Want waert dat ghylieden Moſi gelooft46
hadt/ſo ſoudt ghy my ock gelooft hebben:
k want hy heeft van my gheſchreuen.

Maer ſoo ghylieden nu zijn Schriften47
niet en gelooft / hoe ſult ghy mijne woor-
den gheloouen?

Dat vij. Capittel.

5. Hy ſpijſt de Schare/ 15. ende blijdt ſe die hem wilden Coninck maken/ 48. zijne leere van het geeſtelijcke eten zijns vleeſchs/ 60. ende hoe die aenghenomen is.

a Grieer / Zee Galilee Tiberiadis.

Naer na ginck Jeſus ouer de a Zee af 1
der Stadt Tiberias in Galilea:

Ende een groote Schare volchde 2
hem na / om dat ſy zijne teeckenen ghesien
hadden/die hy deede ouer de crancken.

Ende Jeſus is op den Berch gegaen/en- 3
de ſadt daer met zijne Diſcipulen.

b Ende het Paſcha/de Feeſt der Joden 4
was na hy.

Als Jeſus dan zijne oogen op hief/ ende 5
ſach dat daer een groote Schare tot hem
gheconen was / ſeyde hy tot Philippum:
Waer van ſullen wy brooden coopen / op
dat deſe eten moghen?

(Ende dit ſeyde hy om hem te beproeuen: 6
want hy wiſte wat hy doen ſoude.)

Philippus antwoorde hem: Voor twee 7
hondert penningen broots en zijn deſe niet
ghenoech/op dat een yeghelijck van hen een
weynich neme.

8 Een van zijne Diſcipulen / Andreas de broeder Simonis Petri/ſeyde tot hem:

9 Hier is een Joncxke dat vijf gerſten broo- c 2. Reg. 4. 42
den heeft/ende twee Viſchkens: maer wat
is dit onder ſo vele?

10 Ende Jeſus ſeyde:Doet de menſchen d neer- d Genesis 1. 9
derſitten . Ende daer was veel gras te dee- Deuteron.
plaetſen. Soo ſaten dan de mannen neder/
ontrent vijf duyſent in ghetale.

11 Ende Jeſus nam de brooden / e dancte Vijf duy-
ende deylde ſe den Diſcipulen / ende de Di- ſent mannen
ſcipulen den ghenen die neder geſeten wa- worden ghe-
ren: deſgheliicx ock van de Viſchkens/al- ſpijſt met
ſo vele als ſy wilden. vijf broodten
ende twee
viſſchen.

12 Als ſy nu verſadicht waren/ ſeyde hy tot e Of / als ſy
zijne Diſcipulen : Vergadert de ouergeble- gesadicht
uen brocxſ/op dat daer niet verloren en gae. waren.

13 Sy vergaderdenſe dan/en vulden twaelf f Exod. 16. 19
corven met brocken / van den vijf gerſten Deut. 24. 19
broodden die daer ouergebleuen waren/ den Wonder.
ghenen die ghegheten hadden.

14 Als nu de menſchen ſaghen dat teecken f Dese ende 24. 19
dat Jeſus gedaen hadde/ſeyden ſy : f Deſe Joan. 4. 19
is waerlijck de Prophet / die in de Werelt
comen ſoude.

15 Als nu Jeſus bekende/dat ſy ſouden co- g Hy wilde
men om hem te nemen/ op dat ſy hem Co- Christus
nincx maecken / g ontweeck hy wederom Coninck
op den Berch alleen. maken.

16 g Ende als het anont wert /gingen zijne g Matt. 14. 23
Diſcipulen af tot der Zee. Marc. 6. 47

17 h En gingen in het Schipken ende qua- h Matt. 14. 23
men over de Zee na Capernaüm. Marc. 6. 47

18 Ende het was nu duyſter gheworden/
ende Jeſus en was tot hen niet gheconen.
Ende de Zee verhief haer op / door eenen
grooten waependen wint.

19 Als ſy dan gheroeyt waren ontrent vijf De Diſcipu-
ende twintich oft dertich i Staden/ ſaghen len in de Zee
ſy Jeſum op de Zee wandelen/en het Schip- gequelt van
ken by comen : ende ſy vreeſden. den Winde.

20 Maer hy ſeyde tot hen : Ick bent / en i Een. Ioan.
vreeſt niet. 10. 36. 41.
14. 10. 11.

21 So k wilden ſy hem dan in het Schipken k Hy comt
nemen : ende het Schipken quam terſtont ſonder ſchip
te Lande/daer ſy na voeren. tot de gene
ſy hem dat
ghieren.

22 Des anderen daechs / als de Schare die
ouer de Zee ſtont/ghelien hadde / dat daer
geen ander Schipken en was/dan dat eene
daer zijne Diſcipulen in ghetreden waren:
ende dat Jeſus niet zijne Diſcipulen in het
Schipken gegaen was/ maer dat zijne Di-
ſcipulen alleen weech ghenaren waren:

23 (Maer daer quamen andere Schipkens
van Tiberias / by der plaetſen daer ſy het
broot gegeten hadden/als de Heere gedanct
hadde.)

24 Als dan de Schare ſach/ dat Jeſus daer
niet en was/ noch zijne Diſcipulen/ traden
ſy in de Schipkens/en quamen nae Caper-
naüm ſoeckende Jeſum.

25 Ende als ſy hem vonden ouer de Zee / Wat is / Ende
ſeyden ſy tot hem: Rabbi / wanneer zijt raet.
ghy hier ghecomen? Sy ſoecken
Christum
om des
broots wil-

26 Jeſus antwoorde hen/ende ſeyde:Voor- len
waer voorwaer ſegghe ick u lieden / ghy en ſoecht my niet om dat ghy teecheuen ghe- Joan. 2. 16
ſien hebt maer om dat ghy van de broodten
ghegheten hebt/ende verſadicht zijt.

27 Werct niet [om] de ſpijſe die vergaet/ende maer [om] de ſpijſe die tot in het eewighe leuen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

leuen blijft: welcke v de Sone des menschen geuen sal. n Want desen heeft Godt de Vader verseghelt.

28 So seyden sy dan tot hem: Wat sullen wy doen/op dat wy Gods wercken wercken?

29 Jesus antwoorde/ende seyde tot hen: o Dit is Gods were/dat ghylieden gelooft in hem dien hy ghesonden heeft.

30 Soo seyden sy tot hem: p Wat teecken doet ghy dan/op dat wy sien/ende v ghelooven? Wat wercket ghy?

31 q Onse Vaders hebben het Manna gegeten in de Woestijne/gelijck daer ghescreuen is: Hy gaf hen broot uit den Hemel te eten.

32 Doe seyde Jesus tot hen: Voorwaer voorwaer segge ick v lieden: Moses en gaf v dat Broodt niet dat ut den Hemel is/maer mijn Vader gheeft v lieden dat warachtighe Broot ut den Hemel.

33 Want het Broot Gods is hy/die uit den Hemel coemt/ende gheeft der Werelt het leuen.

34 Doe seyden sy tot hem: Heere/geeft ons alle tyt dit Broot.

35 Jesus seyde tot hen: Ick ben dat Broot des leuens: r Wie tot my coemt/die en sal niet hongeren/ende wie in my ghelooft/die en sal nemmermeer dorsten.

36 Maer ick hebbe v lieden geseyt/dat ghy my oock gesien hebt/ende en gelooft niet.

37 Al wat my mijn Vader geeft/dat sal tot my comen: ende die tot my coemt/en sal ick niet uytwerpen.

38 Want ick ben ut den Hemel ghecomen/niet om mijnen wille te doen: maer des ghenen die my ghesonden heeft.

39 Ende dit is de wille des Vaders die my ghesonden heeft/u dat ick van alle dat hy my gegeuen heeft/niet en verliese/maer dat opwecke ten wtersten daghe.

40 Ende dit is den wille des genen die my ghesonden heeft/x dat een yegelyck die den Sone siet/ende in hem gelooft/het eewighe leuen hebbe: ende ick sal hem opwecken ten wtersten daghe.

41 Doe murmureerden de Joden daer van/dat hy gheseyt hadde: Ick ben dat Broot/die ut den Hemel afgheromen ben.

42 y Ende sy seyden: Is dese niet Jesus de Sone Josephs/wiens vader ende moeder wy kennen? Hoe seyt dese dan: Ic ben ut den Hemel neder ghedaelt?

43 Doe antwoorde Jesus/ende seyde tot hen: En murmureert niet onder malcanderen.

44 z Niemant en can tot my comen/ten sy dat hem troecke de Vader/die my gesonden heeft: ende ick sal hem verwecken ten wtersten daghe.

45 Daer is ghescreuen in de Propheten: a Ende sy sullen alle van Gode geleert wesen. Soo wie dan van den Vader ghehoort ende gheleert heeft/die comt tot my.

46 b Niet dat yemant den Vader ghesien heeft: dan die van Gode is/die heeft den Vader ghesien.

47 Voorwaer voorwaer segghe ick v/c die in my ghelooft/heeft het eewighe leuen.

48 Ick ben het Broot des leuens.

49 d Uwe Vaders hebben het Manna gegeten in der Woestijne/ende zijn gestoruen:

50 Dit is het Broot dat vanden Hemel afcoemt/op dat/die daer af eet/niet en sterue.

51 Ick ben dat leuendighe Broot/die van den Hemel gecomen ben: e So yemant eet van desen Broode/die sal inder eewigheyt leuen: f Ende het Broot dat ick ghenen sal/is mijn vleesch/welck ick geuen sal voor het leuen der Werelt.

52 Doe streden de Joden onder malcanderen/ende seyden: g Hoe can ons dese zijn vleesch te eten gheuen?

53 Doe seyde Jesus tot hen: Voorwaer voorwaer segge ick v lieden: Ten sy dat ghy eet het vleesch des Soons des menschen/ende drinckt zijn bloet/so en hebt ghylieden ghen leuen in v.

54 h Wie mijn vleesch eet/ende mijn bloet dranckt/die heeft het eewige leuen: ende ick sal hem verwecken ten wtersten dage.

55 Want mijn vleesch is waerlijck spijse/ende mijn bloet is waerlijck dranck.

56 Wie mijn vleesch eet/ende mijn bloet dranckt/die blijft in my/ende ick in hem.

57 Ghelijckerwijs my de leuende Vader gesonden heeft/ende ick leue door den Vader: alsoo oock/wie my eet/die selue sal leuen door my.

58 Dit is het Broot dat wt den Hemel gecomen is: niet ghelijck uwe Vaders het Manna ghegheten hebben/ende zijn ghestoruen: Wie dit Broot eet/sal inder eewigheyt leuen.

59 Dit seyde hy in de Vergaderinge leerende te Capernaum.

60 Vele dan van zijne Discipulen dat hoorende seyden: Dit is een harde reden: wie cansse ghehoozen?

61 Ende Jesus i by hemselven wetende dat zijne Discipulen daer van murmureerden/seyde hy tot hen: Erghert v lieden dit?

62 k [Wat salt zijn] dan/so ghylieden den Sone des menschen siet opclimmen/daer hy eerst was?

63 Het is de Gheest die leuendich maeckt/het vleesch en is niet nut. De woorden die ick tot v lieden spreke/zijn Gheest en leuen.

64 l Maer daer zijn sommighe onder v die niet en gelooven. Want Jesus wiste van den beginne/wie sy waren/die niet en gheloofden: ende wie hy was die hem verraden sonde.

65 Ende hy seyde: m Daerom hebbe ick v lieden gheseyt/dat niemant tot my comen en can/ten sy dat het hem ghegeuen zy van mijnen Vader.

66 Van doen aen gingen vele van zijne Discipulen te rugghe/ende wandelden niet meer met hem.

67 So seyde Jesus tot de twaelue: Wilt ghy oock niet weg gaen?

68 Doe antwoorde hem Simon Petrus: Heere tot wien sullen wy henen gaen/ghy hebt de woorden des eewighen leuens.

69 n Ende wy hebben gelooft ende bekent/dat ghy zijt die o Christus/de Sone des leuenden Godts.

70 Jesus antwoorde hen: p Hebbe ick niet v twaelue uytverkozen: Ende een van v lieden is een Duyuel.

71 Dat seyde hy van Juda Simonis Iscarioth: want dese sonde hem verraden/ende die was een van de twaelue.

Het vleesch Christi eten ende zijn bloet drincken.

De Discipulen worden aen hem geergherd/ende wijcken van hem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat vij. Capittel.

3. Chzistus straft de eerghierichept zijner magen/ 12. verschepden meninghen van hem/17. hp bewijst den middel om de waerheyt te bekennen/ 20. hem wort ongelijck ghedaen/31. sommige en ongheloouichept, ende sommiger ghelooucichept. 37 hp roept se met luyder kiesen tot den leuen dighen water/ 45. wort beschermt dooz de Scharianten/ ende dooz Nicodemum.

Jesus vliet van de Joden die hem wilden dooden.

a Leu.23.34. b Sp moesten op dit Feest seuen daghen in loouerhutten woonen/ tot een gedachtenisse dat sp in hutte woonden/ nae der verlossinghe wt Egypten.

c Ofte/ datmē openbaerlijck van hē spreke.

d Joh.15.19.

e Joan.8.20

f Joan.11.56 g Joan.9.16. ende 10.19.

Des volcx oordeel van Chzisto.

h mat.21/46. Luce.7.16 Joan.6.14 ende 7.40 i Joan.12.42 *Of/openbaerlijck/

Chzistus schrijnet al zijnen Vader toe.

k Joan.3.11. ende 8.28 ende 12.49 ende14/10.24 l Exod.24.3 Acto.7.53 m Gr. doet n mat.12/14 f Marc.3.6 Joan.5.18 ende 10/39 ende 11.53 o Joan.8.48 ende 10.20

p Leu.12.3 q Gen.17.10.

1 NAde daer na wandelde Jesus in Galilea/ want hy en wilde in Judea niet wandelen/ om dat hem de Joden sochten te dooden.

2 a Ende der Joden Feest/ [namelijck de Feeste] der b Hutten settinghe was na by.

3 Daerom seyden zijne broeders tot hem: Gaet henen van hier/ ende gaet in Judeam/ op dat ooc uwe Discipulen oc sien uwe wercken die ghy doet.

4 Want niemant en doet pet int verborgen/ die soeckt c openbaer te wesen. So ghy sulcx doet/ so maect v selven openbaer voor de Werelt.

5 Want ooc zijne broederen en gelooft den in hem niet.

6 Soo seyde dan Jesus tot hen: d Mijnen tijt en is noch niet ghecomen: maer uwen tijt is altijts bereyt.

7 d De Werelt en can v lieden niet haten: maer my haet sy/ want ick betuyghe van haer/ dat haer wercken quaet zyn.

8 Gaet ghy op tot dit Feest: ick en gae noch niet op tot dit Feest/ e want mijnen tijt en is noch niet vervult.

9 Ende doe hy hen dit gesept hadde/ bleef hy in Galilea.

10 Eñ als zijne Broeders opgegaen waren/ doe ginck hy oor op tot het Feest/ niet openbaerlijck/ maer als bedeckelijck.

11 Soo sochten hem de Joden in het Feest/ ende seyden: f Waer is dese?

12 g Ende daer was groote murmelinghe van hem onder de Scharen: want de een seyde: h Hy is goet: ende de andere seyden: Neen/ maer hy verleyt het volck.

13 i Nochtans en spraeck niemant * bly wt van hem/ om dat sy de Joden vreesden.

14 Als nu het Feest half voorleden was/ quam Jesus op inden Tempel/ ende leerde.

15 Ende de Joden verwonderden hen/ seggende: Hoe weet dese de ghescheyften/ daer hy se niet geleert en heeft?

16 Jesus antwoorde hen/ eñ seyde: k Mijn leere en is mijne niet/ maer des ghenen die my ghesonden heeft.

17 So yemant wil desselven wille doen/ die sal van deser leere bekennen/ of sy wt Gode is/ of/ oft ick van my selven spreke.

18 Wie van hemselven spreect/ die soect zijn eygen eere: maer die de eere soect des genen die hem ghesonden heeft die is waerachtich/ ende geen onrechtueerdicheyt en is in hem.

19 l Heeft niet Moses v de Wet ghegeuen/ ende niemant van v m en hout de Wet? n Waerom soeckt ghy my te dooden?

20 De Schare antwoorde/ eñ seyde: o Ghy hebt den Duyuel/ wie soeckt v te dooden?

21 Jesus antwoorde/ eñ seyde tot hen: Een werck hebbe ick gedaen/ ende ghy verwondert v alle.

22 Daerom/ Moses heeft p v de Besnijdinge gegeuē/ (niet dat sy wt Mose is/ q maer wt den Vaderen/) ende [nochtans] besnijt ghylieden den mensche op den Sabbath.

23 So een mensche de Besnijdinge ontfangt op den Sabbath/ r op dat de Wet Moses niet ghebroken en worde: wort ghylieden toornich op my/ dat ick den geheelen mensche op den Sabbath ghesont gemaeckt hebbe?

24 s Eñ oordeelt niet na den aensien/ maer oordeelt een rechtueerdich oordeel.

25 Doe seyden sommighe wt den Jerosolimiten: Is dese niet dien sy soecken te dooden?

26 Ende siet/ hy spreect openbaerlijck/ ende sy en seggen hem niet: Bekennen de Oversten waerlijc/ dat dese t Christus sy?

27 u Maer wy weten desen van waer hy is: ende als Chzistus sal comen/ en sal niemant weten van waer hy zy.

28 Jesus riep dan in den Tempel/ leerende/ ende seggende: Ende ghylieden kent my/ ende weet van waer ick ben: Ende ick en ben van my selven niet ghecomen/ maer hy is warachtich die my ghesonden heeft/ dien ghylieden niet en kent.

29 x Maer ick kenne hem/ want ick ben van hem/ ende hy heeft my ghesonden.

30 y Doe sochten sy hem te vanghen: maer niemant en sloech de hant aen hem: Want zijn ure en was noch niet ghecomen.

31 z Ende vele wt der Schare geloofden in hem/ ende seyden: Als Chzistus comen sal/ sal hy ooc meer teeckenen doen/ dan dese ghedaen heeft?

32 De Phariseen hoorden de Schare/ dit van hem murmureren ende mozren: ende de Phariseen eñ Overpriesteren sonden Dienaren/ dat sy hem vanghen souden.

33 Doe seyde Jesus: a Noch een cleyne tijt ben ick by v lieden/ ende gae henen tot hem die my ghesonden heeft.

34 b Ghylieden sult my soecken/ ende niet vinden: ende waer ick c zijn sal/ daer en cont ghy niet comen.

35 Doe seyden de Joden tot malcanderen: Waer sal dese gaen/ dat wy hem niet vinden en sullen: Sal hy oor tot de d verstroyde Hevdenen gaen/ ende de Heydenen leeren?

36 Wat woort is dit/ dat hy sept: Ghylieden sult my soecken/ ende niet vinden: Ende de waer ick ben/ daer en cont ghylieden niet comen?

37 Eñ op den laetsten dach/ e [welc was] de groote dach des Feests/ stont Jesus en riep wt/ seggende: f So yemant dorstet/ die come tot my/ ende drincke.

38 g Wie in my gelooft/ gelijck de Schrifft spreeckt/ stroomen des leuenden waters sullen wt zijnen buycke vloyen.

39 (Dit seyde hy van den Geest/ den welcken sy ontfanghen souden/ die in hem gheloofden: want de heylighe Gheest en was noch niet [ghegeuen/] Want Jesus en was noch niet h verclaert.)

40 Vele dan wter Schare/ als sy die woorden hoorden/ seyden: i Dese is waerlijc een Prophect.

41 Andere seyden: k Dese is t Chzistus. Andere seyden: Sal dan Chzistus wt Galilea comen?

42 m En sept de Schrift niet/ dat Chzistus comen sal wt den zade Dauids/ eñ van den n Wercke Bethlehem/ daer David dā was.

Soo

So wert daer dan tweedracht onder de43
Scharen/om zijnent wille.
Ende sommighe van hen wilden hem44
vangen: maer niemant en sloech de han-
den aen hem.
Doe gingē de Dienaers tot de Overpie-45
sters en Phariseen / welck tot hen seyden:
waerom en hebt ghyledē hē niet gebracht?
De Dienaers antwoorden: Noyt mensch46
sche en heeft alsoo gheſproken / ghelijck dese
mensche.
Doe antwoorden hen de Phariseen: Zijt47
ghylieden ock verleyt?
o Heeft yemant vanden Overſten ofte48
vanden Phariseen in hem gheloofft?
Maer dese Schare die de Wet niet en49
weet/is vermaledijt.
Nicodemus seyde tot hen: (de welcke50
p by nachte tot hem quam / die een van
hen was.)
q Oordeelt ock onse Wet eenen men-51
sche / eer sy van hem hoore / ende bekenne
wat hy doet?
Sy antwoorden / ende seyden tot hem:52
Zijt ghy ock van Galilea? Onderſoecht
ende siet/ dat van Galilea gheen Prophect
opgheſtaen en is.
r Ende een yegelijck is tot zijn huys53
ghegaen.

Dat viij. Capittel.

3. Christus laet de Overſpelighe by gaen. 14. bewijst dan waer hy is gheromen / ende waer hy henen gaet / 31. welck het warachtighe bolck Godts is / 34. wie warachtelijck vry of dienst-baer is/ende haren loon/44. dat zijn ſpanden wt den Duyvel zijn/ 59. ende dan hen verwijlt zijn de ontwijckt hy.

Ende Jesus ginck tot den Olijf berch/ 1
Ende des smorgens a t quam hy wes- 2
der inden Tempel/ende alle het volck
quam tot hem: ende hy sadt/ende leerdese.
Ende de Schrifftgheleerden ende Phari- 3
seen brachten tot hem een vrouwe in over-
spel benonden.
Ende ſtelden se in het midden / ende seyg- 4
den tot hem: u Meester/ dese vrouwe is ghe-
grepen in Overspel/ met versche daet.
b Ende x Moses heeft ons inde Wet ge- 5
boden / de sulcke te ſteenighen: Wat segt
ghy dan?
Ende dit seyden sy/ hem versoeckende/ op 6
dat sy [wat] hadden/ om hem te beſchuldi-
gen. y Maer Jesus booch hem neder / ende
schreef met den vinghet inde Aerde. c t
Ende als sy hem bleven vragende/ verh- 7
rede hy hem op / ende seyde tot hen: d Wie
onder v sonder sonde is/ die worpe den eer-
ſten ſteen op haer.
Ende hy booch hem wederom neder/ en- 8
de de Schreef inde Aerde.
Ende als sy dit hoorden / ende van hare 9
conſcientie overwonnen werden/ gingen sy
wt/ de een na den anderen/ begunnende van
de outſte/ tot de laetſte: Ende Jesus bleef
alleene/ende de vrouwe int midden ſtaende.
Als dan Jesus hem opgherichte/ende nie- 10
mant en sach dan de vrouwe / seyde hy tot
haer: Vrouwe / waer zijn uwe beſchuldi-
gers? Heeft v niemant verdoemt?
Sy seyde: Niemant Heere. Ende Jesus 11
seyde tot haer: Ick en verdoeme v ock niet:
Gaet/ ende e en ſondicht niet meer.

t Joan. 1.14.

Doe ſpraeck Jesus wederom tot hen/ 12
seggende: f Ick ben het licht der Werelt: Christus is het licht der Werelt.
wie my nae volcht/die en sal in de duyſter-
nisse niet wandelen / maer sal het licht des
leuens hebben.
Doe seyden de Phariseen tot hem: Ghy 13
ghetuycht van v ſelven/ v ghetuyghenisse en
is niet g warachtich.
Jesus antwoorde / ende seyde tot hen: h 14
Al ist dat ick van my ſelven ghetuyghe/ ſo
is mijn ghetuyghenisse warachtich: Want
ick weet van waer ick ghecomen ben / en-
de waer ick heenen gae: maer ghylieden en
weet niet van waer ick comen ben / ende
waer ick henen gae.
Ghylieden oordeelt nae den vleesche / ick 15
en oordeele niemant.
Ende of ick oordeele / mijn oordeel is 16
waer: want ick en ben niet alleene maer ick
ende de Vader die my gheſonden heeft.
i Ein in uwe Wet is geſchreven/ dat tweer 17
menſchen ghetuyghenisse warachtich is.
Ick ghetuyghe van my ſelven/ k ende de 18
Vader die my gheſonden heeft / ghetuycht
van my.
Doe seyden ſy tot hem: Waer is v Va- 19
der? Jesus antwoorde: l Ghy en kent noch
my/noch mijnen Vader: m Waert dat ghy
my kender/ ſo ſout ghy ock mijnen Vader
kennen.
Dese dingen ſpraeck Jesus by de Offer- 20
kiſte / leerende in den Tempel/ n ende nie-
mant en heeft hem gheuanghen/ want zijn
uyr en was noch niet ghecomen.
Sp seyde Jesus wederom tot hen: o Ick 21
gae henen / ende ghylieden ſult my ſoecken/
ende ſult in uwe ſonden ſterven. Daer ick
heenen gae/en cout ghy lieden niet comen?
Doe seyden de Joden: Sal hy dan hem- 22
ſelven doden/ dat hy seyt: Waer ick heenen
gae/en cont ghylieden niet comen?
Ende hy seyde tot hen: p Ghylieden zijt 23
van beneden/ick ben van boven: Ghylieden
zijt van deſer Werelt / ick en ben niet van
deſer Werelt.
Ick hebbe v lieden dan gheſeyt / q dat 24
ghy in uwe ſonden ſterven ſult: want ten
ſy dat ghy gheloofft dat ick ben/ ſo ſult ghy
in uwe ſonden ſterven.
Doe seyden ſy tot hem: Wie zijt ghy? 25
Ende Jesus seyde tot hen: * Eyet ghene dat
ick v lieden vanden eerſten aen ſegghe.
Ick hebbe vele van v lieden te ſeggben/ 26
en te oordeelen: maer die my geſonden heeft/
is warachtich: r ende wat ick van hem ge-
hoort hebbe, dat ſpreke ick in de Werelt.
Sy en bekenden niet/ dat hy hen vanden 27
Vader ſeyde.
Doe seyde Jesus tot hen: ſ Wanneer 28
ghylieden den Sone des menſchen ſult ver-
hoocht hebben / dan ſult ghy bekennen dat
ick ben / ende dat ick niet en doe van my
ſelven / t maer ſpreke dit gheliick my myn
Vader gheleert heeft.
u Ende die my gheſonden heeft/ is niet 29
my. De Vader en heeft my niet alleen ge-
laten; Want ick doe altijts dat hem wolbe-
haghelijck is.
x Als hy dit ſpraeck / gheloofden vele 30
in hem.
Doe seyde Jesus tot de Joden die in hem 31
ghe-

Christus is het licht der Weerelt.
f Joan. 1.9 ende 9.5 ende 12.35.46
g Of bequaem behoorlijck.
h Joan. 5.32
Oordeelen.
i Num. 35.30 Deut. 17.6 ende 19.15 ſMat. 18.16 2. Cor. 13.1. Heb. 10.28
k ſMat. 3.17 ende 17.5. ſMarc. 1.11 ende 9.7. Luce 1.22. ende 9.35 Joan. 1.33. ende 5.37 ende 6.27. 2. Pet. 1.17
l Joan. 14.7
m Joan. 14.9
n Joan. 7.8.
o Joan. 7.34. ende 13.33
Christus is Godt.
p Joan. 3.31 De Wer.
q Mar. 16.16 Joan. 3.18. ende 12.48
* Of/geheelick her ghene dat ick v ſegge: Of vanden begine ne dat ick v ſegghe.
r Joan. 15.15
ſ Num. 21.9 2. Reg. 18.4 Joan. 3.14 ende 22.32
t Joan. 3.11 ende 7.16. ende 12.49.
u Joan. 14.10 ende 16.32
x Joan. 7.31

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Vrijheyt.
2 Cor.3.16
Gal.5.1
1 Pet.2.16

Kinderen Abrahe.

b Joan.3.11 ende 7.16 ende 12.45 ende 14.10.24

c Rom.2.28 ende 9.7

Kinderen Godts.

d Of/verstaet

Kinderen des Duyvels.
e 1. Joan.3.8
f Gene.3.4 Hop.2.24 2.Cor.11.3 1.Ioan.3.8
g Of, wt hem selven. Leughent.
h Of/Ouerwint.

Godts woort hooren.
i Joan.10.27
2.Ioan.4.6
Lasteringe.

Antwoort.

Godts woort bewaren.
k Joan.5.24

Predicatie. Euangelium Godthept Christi.

1 Soo seyde Jesus tot de Joden die in hem ghe-
loofden: Indien ghy lieden in mijne
woorden blijft/soo zijt ghy waerlijck mijne
Discipulen:
2 Ende sult de waerheyt bekennen/ende
de waerheyt sal u lieden vry maken.
3 Sy antwoordden hem: Wie zijn het zaet
Abrahe/ende en hebbe nopt niemande gediert.
Hoe segt ghy: Ghylieden sult vry worden.
4 Jesus antwoorde hen: Voorwaer voor-
waer segghe ick u lieden: Soo wie sonde
doet/ die is der sonden Dienstknecht.
5 Ende de Dienstknecht en blijft niet ewe-
lijck inden huyse: de Sone blijft eewelijck.
6 a Indien dan de Sone u lieden vry maect/
so zijt ghylieden waerlijck vry.
7 Ick weet dat ghy lieden Abrahams zaet
zijt: maer ghy soeckt my te doodden/ om dat
mijn woort in u lieden geen plaetse en heeft.
8 b Ick spreke wat ick by mijnen Vader
ghesien hebbe: Ghy lieden doet oock dat
ghy by uwen Vader ghesien hebt.
9 Sy antwoordden/ ende seyden tot hem:
Abraham is onse Vader. Jesus seyde tot
hem: c Waert ghy Abrahams kinderen/ghy
lieden sout Abrahams wercken doen:
10 Maer nu soect ghy my te dooden/ eenen
mensche d die u de waerheyt gheseyt heb-
be/ die ick van Gode gehoort hebbe: Dit
en dede Abraham niet.
11 Ghy lieden doet de wercken uwes Va-
ders. Doe seyden sy tot hem: Wy en zijn
wt gheen hoererye gheboren: Wy hebben
eenen Vader/[namelijck/] Godt.
12 Jesus seyde tot hem: Waer Godt uwe Va-
der/so sout ghy my doch lief hebben: want
ick den van Gode wtgegaen ende gecomen.
Want ick en den met van my selven gero-
men/maer hy heeft my ghesonden.
13 Waerom * en kent ghylieden mijn spra-
ke niet? Om dat ghy mijn woort niet en
cont hooren:
14 e Ghylieden zijt wt den vader den Duy-
vel/ ende wilt de lusten uws vaders doen.
f Die was een Menschmoorder van den
beginne/ ende en is inde waerheyt niet ge-
bleven/ want de waerheydt en is in hem
niet: Als hy leughen spreeckt/ dan spreeckt
hy g van zijn eygen. Want hy is een leuge-
naer ende de vader der selver [leughen.]
15 Ende [ghy] om dat ick u lieden de waer-
heyt segghe en ghelooft ghy my niet.
16 Wie van u lieden h straft my van son-
de? soo ick u lieden de waerheyt segghe/
Waerom en ghelooft ghylieden my niet?
17 i Wie van Gode is/ die hoort die woor-
den Gods: Hierom en hoort ghylie niet/om
dat ghylieden van Gode niet en zijt.
18 Doe antwoordden de Joden/ende seyden
tot hem: En seggen wy niet wel/dat ghy een
Samaritaen zijt/ende den Duyvel hebt?
19 Jesus antwoorde: Ick en hebbe de duy-
vel niet/ maer ick eere mynen Vader/ ende
ghylieden smeert my.
20 Ick en soecke mijn eere niet: Daer is een
die soeckt/ende oordeelt.
21 k Voorwaer voorwaer segge ick u lieden/
so yemant mijn woort houdt/ die en sal den
doot niet sien inder eewicheyt.
22 Soo seyden de Joden tot hem: Nu beken-
nen wy dat ghy den duyvel hebt: Abraham
is gestorven/ende de Prophecten/ ende segt ghy:
23 So yemant mijn woort bewaert/ die en sal
de doot niet smaken inder eewicheyt?
24 Zijt ghy meerder dan onse Vader Abra-
ham/ de welcke gheslorven is? Ende de Prophecten
Prophecten zijn gheslorven: Wien maeckt
ghy u selven?
25 Jesus antwoorde: Jn dien ick my sel-
uen u vereere/ so en is mijn u eere niet: mijn
Vader ist die my vereert/ dien ghy segt dat
hy uwe Godt is.
26 Ende ghylieden en kent hem niet/ maer
ick kende hem. Ende soo ick segghe dat ick
hem niet en kenne/ so sal ick een leughenaer
zijn ghelijck als ghylieden [zijt:] Maer ick
kenne hem/ ende houde zijn woort.
27 Abraham uwe Vader heeft p hem ver-
heucht op dat hy mijnen dach sien soude: en
hy heeftem gesien/ende is verblijt geweest.
28 Doe seyden de Joden tot hem: Ghy en
hebt noch gheen vijftich Jaren/ ende hebt
ghy Abraham ghesien?
29 Jesus seyde tot hem: Voorwaer voorwaer
segghe ick vlieden: Eer Abraham werr/ so
ben ick.
30 q Doe namen sy stenen op/ dat sy op
hem worpen: Ende Jesus verborch hem/
r ende ginck wt den Tempel.

Dat ix. Capittel.

1. Het eynde der gesontmakinge 30. de openbarlijcke belijdinghe des Blintgheborenen, 39. Wat Blinde Christus hiende maeckt.

1 Ende voor by gaende/ sach hy eenen
menschen/ blint vander geboorten aen.
2 Ende sijne Discipulen vraeghden hem/
seggende: Rabbi/wie heeft gesondicht? de-
se, of zijne Ouders/dat hy blint geboren is?
3 Jesus antwoorde: Noch dese heeft ghe-
sondicht/noch zijne Ouders: a maer op dat
de wercken Gods in hem souden gheopen-
baert worden.
4 b Ick moet wercken de wercken des ge-
nen die my gesonden heeft/ so lange als het
dach is: de nacht die coemt/ wanneer me-
mant wercken en can.
5 So langhe ick in de Werelt ben/ ben ick
c het licht der Werelt.
6 Als hy dit geseyt hadde/ spoogh hy op der
Aerden/ ende maecte slyck wt dat speesel/ende
smeerde dat slyck op de oogen des Blinde.
7 Ende seyde tot hem: Gaet henen wascht
u/in het Vadwater Siloe/welck wtgelept
wort/ wtgheset. Doe ginck hy henen
ende wiesch hem/ende quam siende.
8 De gebueren dan/ ende die hem te vooren
ghesien hadden dat hy d † blint was/ seyden:
Is dese niet die daer sadt ende bedelde?
9 De andere seyden: Hy ist. De andere: Hy
is hem ghelijck. Hy seyde: Ick ben.
10 Doe seyden sy tot hem: Hoe zijn uwe
oogen gheopent?
11 Hy antwoorde ende seyde: De menschе
die Jesus ghenaemt is/ maeckte slyck/ende
besmeerde mijne oogen/ ende seyde tot my:
Gaet henen tot het Vadwater Siloe/ende
wascht u. Ende ick ginck henen/ ende wiesch
my/ende wert siende.
12 Doe seyden sy tot hem: Waer is die? Hy
seyde: Ick en weets niet.
13 Sy brachten hem tot de Phariseen/hem/
[namelijck/] die te vooren blint gheweest
hadde.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

c Est het was Sabbath / als Jesus het lijck maecte / en hem zijne ooghen opende.
Doe vraechden hem oock de Pharisæen wederoom / hoe hy siende geworden was. Ende hy seyde tot hen: Hy leyde slijck op mijne ooghen / ende ick wiesch my / ende ick sie.
Doe seyden sommighe van den Pharisæen: Desen mensche en is van Gode niet: want hy en houd den Sabbath niet. Andere seyden: f Hoe can een sondich mensche sulcke teecknen doen? g Ende daer was tweedracht onder hen.
Sy seyden wederom tot den Blinden: Wat segt ghy van hem / dat hy uwe ooghen geopent heeft? Doe seyde hyt: Hy is een Prophect.
Doch en gheloofden de Joden niet van hem / dat hy blint geweest hadde / ende siende was geworden / tot dat sy gheroepen hadden de Ouders des ghenen die siende geworden was.
Ende vraechden hen / seggende: Is dese uwe sone / welcken ghy segt dat hy blint geboren is: Hoe siet hy dan nu?
Zijne ouders antwoordden hen / ende seyden: Wy weten dat dese onse sone is / ende dat hy blint gheboren is:
Maer hoe hy nu siet / en weten wy niet: of wie zijne ooghen geopent heeft / en weten wy niet. Hy heeft [zijne] ouderdom / vraecht hem / hy sal van hem selven spreken.
Dit seyden de Ouders / daerom dat sy de Joden vreesden: want de Joden hadden nu ouer een ghedragen / so hem yemant beleede dat hy Christus ware / dat die wt de vergaderinge soude geworpen worden.
Daerom seyden zijne Ouders: Hy heeft [zijn] ouderdom: vraecht hem.
Doe riepen sy andermael den menschen die blindt geweest hadde / ende seyden hem: Geeft Gode eere: wy weten dat desen mensche een sondaer is.
So antwoordde hy / ende seyde: Of hy een sondaer is / en weet ick niet: een [duick] weet ick / dat ick blint was / ende nu sie ick.
Ende sy seyden wederom tot hem: Wat dede hy u? e Hoe heeft hy uwe ooghen geopent?
Hy antwoorde hen: Ick hebt u nu gheseyt: ende ghy l en hebbet niet gehoort: wat wilt ghy wederom hooren? Wilt ghy lieden oock zijne Discipulen worden?
Doe beschimpten sy hem / ende seyden: Weest ghy zijn Discipel / wy zijn Mosis Discipulen.
Wy weten dat God met Moses gheseyden heeft: maer desen en weten wy niet van waer hy is.
De mensche antwoorde / ende seyde tot hen: Dit is een wonderlijck dinck dat ghy hieden niet en weet van waer hy is / ende [nochtans] hy heeft mijne oogen geopent.
Wy weten nu dat God de sondaren niet en hoort: maer so yemant Godvruchtich is ende zinen wille doet / dien hoort hy.
Het en is vanden beginne der Werelt aen niet gehoort dat yemant eens blint gheboren ooghen geopent heeft.
h Soo dese van God niet en ware / soo en hadde hy niet connen ghedoen.
Sy antwoorden ende seyden tot hem:

Ghy zijt gheheel in sonden gheboren / ende leert ghy ons? ende sy wierpen hem wt.
Jesus hoorde dat sy hem wtgheworpen hadden: ende doe hy hem vant / seyde hy tot hem: Gheloofst ghy inden Sone Gods?
Hy antwoorde / ende seyde: Wie is hy Heere op dat ick in hem gheloove?
Ende Jesus seyde tot hem: Ei ghy hebt hem ghesien / ende hy is het die met u spreect / die ist.
Ende hy seyde: Ick gheloove Heere. Ende aenbadt hem.
Ei Jesus seyde: i Tot een oordeel ben ick inde Werelt gecomen / q op dat die niet en sien / siende worde: ei die sien / blint worde.
Ei dat hoorden sommige vanden Pharisæen / die by hem waren / ende seyden tot hem: Syn wy ock blint?
Jesus seyde tot hen: Waert ghylieden blint / so en sout ghy doch gheen sonde hebben: maer nu segt ghylieden: Wy sien / daer om blyft uwe sonde.

Dat 10. Capittel.

1. Christus bewijst dat hy de goede Herder is / 27. welck de natuere ende eyghenschept zijner Schapen zy / 24. ei dat hy die Christus is / 31. waerom hy vande sommighe vervolcht / ende vande sommighe aenghenomen is.

Voorwaer voorwaer segghe ick u lieden: Wie niet door de Deure ingaet inde Schaepstal / maer ander weerts inne climt / die is een Dief ei Moordenaer.
Maer die door de Deure ingaet / die is een Herder der Schapen.
Desen doet de Deurwaerder op / ende de schapen hooren zijn stemme: ende hy roept zijne Schapen by namen / ende leydse wt.
Ende als hy zijne Schapen wt gelaten heeft / soo gaet hy voor hen / ende de Schapen volghen hem na / want sy kennen zijn stemme.
Ei een vreemden en sullen sy niet na volgen / maer sullen van hem vlieden: Want sy en kennen der vreemder stemme niet.
Dese † ghelijckenisse seyde Jesus tot hen: ende a en wisten niet wat het was dat hy tot hen seyde.
So seyde Jesus wederom tot hen: Voorwaer voorwaer segge ick u lieden: Ick ben de Deure der schapen.
b Alle die voor my gecomen zijn / die zijn dieven ende Moordenaers: maer de schapen en hebbense niet gehoort.
* Ick ben de Deure / so yemant door my ingaet / die sal behouden worden: ei hy sal ingaen ende wtgaen / ende Weyde vinden.
De Dief en cecmt niet dan om stelen / ende doden / ende verderuen: Ick ben gecomen / op dat sy het leuen hebben / ende overvloedich hebben.
c Ick ben de goede Herder: de goede Herder stict zijn d leuen voor de schapen.
e Maer de Huerlinck / ende die ghene Herder en is / wiens de schapen niet eyghen en zijn / siet den Wolf comen / ende verlaet de schapen / ende vliedt: ende de Wolf grypt de schapen / ende verstroyt se.
Ende de Huerlinck vliedt / om dat hy een Huerlinck is / ende en heeft gheen soorghe voor de schapen.
Ick ben de goede Herder / ende f ick ken ne mijne Schapen / ende g ben van de mijne bekent.

De Pharisæen worden beschelt.

o Joan. 4. 26

Christus stelt zijn voorbeel voor den Pharisæen van.

p Joan. 3. 19 ende 12. 47. q Mat. 13. 13

Christus is de Deure des schaepstals / ende de goede Herder.

† Of by spreuke.
a Of, bekenden

b Hy spreeckt van de ghene die hen selven voor een deure des Schaepstals opworpen / gelijck de Paus ende de zijne: alle Prophecten hebben Christum voor een deure aengewesen.

* Joan. 14. 6
c Esa. 40. 11
Ezech. 34. 23
Heb. 13. 20
1. Pet. 5. 4
d Grieex / ziele
e Zac. 11. 16

f 2. Tim. 2. 19
g Of / wordt

h Ghelijck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

h Mat.11.27 Luce.10.22 Joan.6.46 ende.7.29 ende 8.19
i Grieck/ ziele
k Of vergaderen
l Ezec.37.22
m Esa.53.12
n Gri. stelle/
o Joan.2.19
Tweedracht van Christo.
p Joan.7.12 ende.9.16
q Joan.7.20 ende.8.48
r Dit was een Feest die sy hielden ter gedachtenisse dat den Tempel ghereynicht ende vernieut was van de verwoestinge Antiochi.
s 1.Mac.4.59

h Ghelijck my de Vader kent/ alsoo ken- 15
ne ick oock den Vader:ende stelle myn i le-
uen voor de Schapen.
Ende ick hebbe noch andere Schapen/ 16
die van desen stalle niet en zijn/ die moet ick
oock k toebrenghen / ende sy sullen mijne
stemme hooren / l eñ het sal een Schaepstal
worden/ende een Herder.
Daerom heeft my de Vader lief/ m om 17
dat ick mijn leuen n late/op dat ickt weder
om neme.
Niemandt neemt dat [leuen] van my: 18
maer ick late het van my seluen. o Ick heb-
be macht dat te laten / eñ ick hebbe macht
dat wederom te nemen. Dit ghebodt hebbe
ick van mijnen Vader ontfanghen.
p Doe wert daer wederom tweedracht 19
onder den Joden/om dese woorden.
Want vele van hen seyden: q Hy heeft 20
den Duyuel/ende is wtsinnich/ wat hoort
ghy lieden hem?
Andere seyden: Dit en zijn geen woorden 21
eens beseten: can oock de Duyuel der blin-
den ooghen openen?
Ende het wert r Kerckuieuwinge te Je- 22
rusalem/ende het was winter.
Ende Jesus wandelde in den Tempel 23
f in het Voorhuys Salomonis.
So omringden hem de Jodẽ/eñ seydẽ tot 24
hem: Hoe lange hout ghy onse ziele op? So
ghy Christus zijt/segget ons t claerlijck?
Jesus antwoorde hen: Jck hebt v lieden 25
ghesept/ ende ghy en gheloouet niet. u De
wercken die ick doe in mijns Vaders na-
me/dese betuyghen van my.
Maer ghy en ghelooft niet: want ghy en 26
zijt van mijne Schapen niet / ghelijck ick v
ghesept hebbe.
x Mijne Schapen hooren mijn stemme/ 27
ende ick kense/ende sy volghen my na.
Eñ ick geue hen het eewighe leuen / y eñ 28
sy en sullen niet vergaen inder eewicheyt/eñ
niemant en salse wt mijner hant grijpen.
De Vader diese my ghegeuen heeft / die 29
is meerder dan alle: ende niemant en canse
wt mijns Vaders handen grijpen.
z Jck ende de Vader zijn een. 30
a Doe namen de Joden wederom stee- 31
nen op/ om hem te steenighen.
Jesus antwoorde hen : Jck hebbe v vele 32
goede wercken ghetoont wt mijnen Va-
der : om welck van dien wercken steenicht
ghylieden my?
De Joden antwoorden hem/ eñ seyden: 33
Om des goedẽ wercx wille en steenigẽ wy
v niet: maer om de b lasteringhe/eñ om dat
ghy een mẽsche zijnde/ v seluẽ God maket.
Jesus antwoorde hen : Js niet in uwe 34
Wet ghescreuen: c Jck hebbe gesept: Ghy
zijt Goden?
So [de Schrift] die Goden genaẽt heeft/ 35
tot welcken het woort Gods geschiet is/ eñ
de Schrift en can niet ghebroken worden.
Segt ghy [tot my/] dien de Vader ghe- 36
heylicht heeft / ende gesonden inde Werelt:
Ghy lastert/om dat ick ghesept hebbe: Jck
ben Gods sone?
d Doe ick de werckẽ mijns Vaders niet/ 37
so en ghelooft my niet.
Eñ so ickse doe / hoe wel ghylieden my 38
niet en ghelooft/so ghelooft de wercken: op

t Of vrijelijck?
u Joan.5.36
Waerom de Joden niet en gheloouen,
x Joan.8.47
y Joan.6.39 ende.17.13 ende.18.9
z Esa.54.5 Joan.5.10 ende.14.9 ende.17.5
a Joan.8.50 ende.11.8
b Joan.5.18
De wercken Christi bewijsen dat hy God was.
c Psal.82.6
d Joan.15.24

dat ghy meucht ghelooven ende bekennen/
dat de Vader in my is/ende ick in hem.
39 e Doe sochten sy hem wederom te van-
ghen/maer hy ontginck wt haren handen.
40 Ende hy ginck wederom henen ouer den
Jordaen/tot de plaetse f daer Joannes eerst
doopte/ende bleef aldaer.
41 Ende vele quamen tot hem/ende seyden:
Joannes en dede geen teecken: maer al wat
hy van desen ghesept heeft/dat is g waer.
42 Ende vele ghelooffden daer in hem.

Dat xi. Capittel.

11. Christus Lazarum verweckt hebbende / 25. bewijst dat hy is het leuen/eñ de opstandinge/ 47. de raetslach der Joden teghen Jesum / 49. de prophecye Caiphe/ 54. Jesus vliedt.

1 Ende daer was een cranck/ met name
Lazarus van Bethania/wt den vlecke
Marie/ende haerder suster Marthe.
2 a (Ende Maria was de ghene die den
Heere ghesalft hadde met salue / ende zijne
voeten ghedrooght met haren hayre: wiens
broeder Lazarus cranck was.)
3 So sonden dan zijne susters tot hem/seg-
ghende: Heere/ siet/ dien ghy lief hebbet/ is
cranck.
4 Als Jesus dat hoorde / seyde hy : Dijn
cranckheyt en is tot den doot niet : b maer
ter eeren Godts / op dat de Sone Godts
daer door c verclaert worde.
5 Ende Jesus hadde Martham lief/ende
haer suster/ende Lazarum.
6 Als hy nv hoorde dat hy cranc was/bleef
hy ter plaetsen daer hy was/twee dagen.
7 Eñ daer na seyde hy tot zijne Discipu-
len: Laet ons weder na Judeam gaen.
8 Sijne Discipulẽ seyden tot hem: d Rab-
bi/e de Joden hebbẽ v nv gesocht te steeni-
ghen/ende gaet ghy wederom derwaerts?
9 Jesus antwoordde : En zijnder niet
twaelf vren inden daghe? So yemant indẽ
daghe wandelt/die en stoot hem niet: want
hy siet het licht deser werelt.
10 Maer so yemant inder nacht wandelt/
die stoot hem : want daer en is gheen licht
in hem.
11 Dat sprack hy: ende daer na seyde hy tot
hen: f Lazarus onse vrient slaept/ maer ick
gae om hem te ontwecken.
12 Doe seyden zijne Discipulen : Heere/ in
dien hy slaept/so sal hy ghesont worden.
13 Maer Jesus sprach van zijn doot: ende
sy meynden dat hy sprack vanden slape
des vaeck.
14 Doe seyde Jesus hen g opentlick: Laza-
rus is ghestoruen:
15 Eñ ick ben blijde om uwẽt wille/ dat ick
daer niet gheweest en ben/ op dat ghy ghe-
looft: Maer laet ons tot hem gaen.
16 Doe seyde Thomas / ghenaemt Didy-
mus/ tot zijne mede Discipulen : Laet ons
oock gaen/op dat wy met hem steruen.
17 So quam Jesus/ende beuant dat hy nv
vier dagen inden graue ghelegen hadde.
18 Ende Bethania was by Jerusalem/om-
trent vijfthien h Stadien.
19 Eñ vele vanden Joden waren gekomen
tot Martham ende Mariam / om dat sy
haer troosten souden van haren broeder.
20 Als dan Martha hoorde dat Jesus
quam/ginck sy hem te ghemoet/ende Ma-
ria sadt in huys.
So sey-

e Luce.4.29 Joan.8.59
f Joan.1.28 ende.3.23
g Griec. warachtich
Lazarus cranck.
a Mat.26.6 Marc.14.3 Luce.7.37 Joan.12.3
Oorsake der cranckheyt Lazari.
b Joan.9.3
c Of, verheerlijckt
d Dat is, Meester/
e Joan.8.59 ende.10.31
De dach heeft xij. vren.
f Mat.9.24 Marc.5.39 Luce.8.52
g Of vrijmoedelijck
h Stadium was 625. voeten, of 125. schreden: 24 Stadien maken een duytsche mijle, of 8 Stadien een Engelsche mijle.

Doe seyde Martha tot Jesum: Heere/21
hadt ghy hier gheweest / mijn Broeder en
ware niet gheſtoruen:
Maer ick weet oock nu/ ſo wat ghy be-22
geert van Gode/dat het v God geuen ſal.
Jesus seyde tot haer: U Broeder ſal we-23
der opſtaen.
Doe seyde Martha: Ick weet dat hy24
opſtaen ſal in de opſtandinghe i ten wer-
ſten daghe.
Jesus seyde tot haer: Ick ben de opſtan-25
dinge ende k het leuē. I Wie in mij gelooft/
die ſal leuen / al waer hy oock gheſtoruen.
En ende ſo wie daer leeft/ende in mij ge-26
looft/ die en ſal inder eewicheyt niet ſterue.
Gheloeft ghy dat?
Sy seyde tot hem: Ja Heere/ n ick geloo-27
ue dat ghy zijt Chriſtus de Sone Godts/
die inde Werelt comen ſoude.
Ende als ſy dat geſeyt hadde/ ginck ſy he-28
ne/ ende riep Mariam haer ſuſter heymelijc/
ſeggende: de Meeſter is hier/ende roept v.
Als deſe dat hoorde/ ſtont ſy haeſtelijck29
op / ende quam tot hem.
Want Jesus en was noch in het dlee niet30
gecomen: maer was ter plaetſen daer hem
Martha te ghemoete gheco men was.
De Joden dan die by haer in huys waré/ 31
ende haer vertroſteden / als ſy ſaghen dat
Maria haeſtelijck op ſtont/ende ginck/
volchden ſy haer na/ſeggende: Sy gaet he-
nen nae het graf/ op dat ſy daer weene.
Als Maria quam daer Jesus was/ende32
haer ſach/viel ſy hem ten voeten/ende seyde
tot hem: Heere/hadt ghy hier geweeſt/mijn
broeder en ware niet gheſtoruen.
Als nu Jesus haer ſach weenen / ende33
[oock] de Joden weenen die met haer
quamen / wert hy verſtoort in den Gheeſt/
ende beroerde hemſeluen/
Ende seyde: Waer hebt ghylieden hem34
gheleyt? Sy seyden tot hem: Heere/coemt/
ende ſiet [her.]
Jesus weende. 35
Doe seyden de Joden: Siet/ hoe lief had-36
de hy hem.
Ende sommighe van hen seyden: Deſe37
p die des Blinden ooghen gheopent heeft/
en conde hy niet maken / dat deſe niet ghe-
ſtoruen en hadde?
Jesus dan weder om in hem ſelue ghe-38
ſtoort zijnde/ quam tot den grafte: ende het
was een Spelonckē/ ende eenen ſteen was
daer opgheleyt.
Jesus seyde: Neemt den Steen weck.39
Martha de ſuſter des gheſtoruenen/ ſeyde
tot hem: Heere/hy ſtinckt nu/want hy heeft
vier daghen [daer gheleghen.]
Jesus seyde tot haer: Hebbe ick u niet40
gheſeyt: So ghy gheloofſt/ ghy ſult de heer-
lickheyt Godts ſien?
Sy namen dē ſteen af (van der plaetſe) 41
daer de geſtoruene gelept was. En Jesus
hoech zijne ooghen opwaerts/en seyde: Va-
der/ick danckе v/dat ghy my gehoort hebt.
En ick weet dat ghy my altijts hoort: 42
maer q om der ſcharen wille die rontom
ſtaet/hebbe ick [dit] gheſeyt: op dat ſy my
gelooven/dat ghy my geſonden hebt.
Als hy dit geſeyt hadde/riep hy met luy-43
der ſtemmen: Lazare/coemt uit.
Ende de geſtoruene quam uit/gheben-44
den aen handē ende voeten met graef doec-
ken / ende zijn aenſicht met eenen ſweet-
doeck omme wonden. Jesus seyde tot hen:
Ontbint hem/ende laet hem gaen.
Vele dan der Joden die tot Mariam ge-45
comen waren/ ende aenſchouwt hadden wat
Jesus ghedaen hadde/gheloofden in hem.
Maer sommige van hen gingen henen46
tot de Phariſeen/ ende seyden tot hen/ wat
Jesus ghedaen hadde.
r So vergaderden de Overpriesters ende47
Phariſeen den Raet/ende seyden: Wat doen
wy? want deſe menſche doet veel teeckenē.
Laet wy hem alſo/ſo ſullen ſy alle in hem48
gelooven: en de Romeynen ſullen comen en
nemen onſe plaetſe/ende onſe volck wech.
Ende een van hen [genaemt] Caiphas/49
die des ſelues iaers Overpriester was/ ſey-
de tot hen: Ghylieden en weet niet.
Noch ghylieden en overlegt niet/t dat het50
ons nut is / dat een menſche ſterue voor de
volcke: en dat niet het geheel volc en vergae.
Ende dit en ſeyde hy van hem ſeluen51
niet: Maer dewijle hy des ſelues iaers
Overpriester was / prophēteerde hy / dat
Jesus ſteruen ſoude voor het volck:
Ende niet alleen voor dat volck / maer52
oock / op dat hy de verſtroyde kinderen
Godts in een vergaderen ſoude.
Van dien daghe aen / hielden ſy t ſamen53
raet om hem te dooden.
So en wandelde Jesus niet meer u open-54
baerlijck onder de Joden: maer ginck van
daer in een plaetſe by der Woeſtijne/ in een
ſtadt ghenaemt Ephraim: ende daer ver-
keerde hy met zijne Discipulen.
En der Joden Paſcha was na by/en vele55
uit dier plaetſe gingē op na Jeruſalem voor
het Paſcha/op dat ſy hen reynichden.
x So ſochten ſy Jesum/ ende ſeyden on-56
der malcanderen / in den Tempel ſtaende:
Wat dunckt v dat hy niet gheco men en is
op het Feeſt?
y Ende de Overpriesters en Phariſeen57
hadden een ghebodt gheghetten/ ſo yemant
wiſte waer hy ware/ dat hyt te kennen ga-
ne/ op dat ſy hem vanghen mochten.

Wat xij. Capittel.

1. Chriſtus onſchuldicht het weere Marie/14. ſpot te Jeruſalem in op eenen Ezel/20. ſommige Grieckē begeeren hem te ſien/28. de Vader geeft ooch getuygenisse van hem/36. ende vermaenet de eenen yegheliefden tot gheloove/37. dint wederſpannicheyt in veelen.

1 Es a daghen dan voor het Paſcha/
quam Jesus tot Bethania/ daer La-
zarus was/de geſtoruene/welcke hy
opgheweckt hadde vande dooden.
2 So bereyde ſy hem daer een Auontmael/
en Martha diende: en Lazarus was een
der genen die met hem ter Tafel aenſaten.
3 Doe nam Maria een pont onnerualſch-
ter coſtrijcker Nardenſalue/ ende ſalfde de
voeten Jesu/ende droochde zijn voeten met
haren hayre: ende het huys weer vol vande
reucke der ſalue.
4 So seyde een van zijne Diſcipulē/Judas
Simonis Iſcarioth/die hem ſoude verradē:
5 Waerom en is deſe ſalue niet vercocht
om drie hondert penninghen/ ende den Ar-
men gheghenen?

Ende

Lazarus wort opgheweckt.

Sommighe Joden ghelooven in Chriſtum.

r Mat.26.3 Marc.14.1 Luce 22.2 pſalm 2.2 Act.4.27

Der Prieſteren ende Phariſeen raetſlach tegē Chriſtum

Joan.12.19

Caiphas prophēteert.

t Joan.18.14

Der Joden ende Heydenen ſalicheyt is Chriſtus.

Jesus vliet vande Joden.

u Of/bylijck

x Joan.7.9

De Prieſters ende Phariſeen doen Chriſtum vanghen.

y Joan.9.22 ende 12.42.

Chriſtus is tot Martha ter maeltijt met Lazaro.

a Mat.26.6 Marc.14.3 Luce 7.37 Joan.11.2

Maria ſalft de voeten Jesu.

Bedeckte gierichcyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende dit seyde hy/niet dat hy sorge voor den armen hadde/maer om dat hy een dief
Joan. 13.29 was/ende b hadde de borse/ende dzoech het ghene dat gheghenen werr:
c‡ And.op dat sy dat bewars etc. Soo seyde Jesus: Laetse [met vreden] 7
c‡ so heeft dit bewaert tot den dach mijner begrauinghe.
Want de Armen hebt ghylieden altijt met 8
v/ maer my en hebt ghylieden niet altijt.
So vernamen een groote schare der Jo- 9
b Grieck/is/ den/dat hy daer d was/ en en quamen niet
e Joan.11.44 om Jesus wille alleenlijck / maer oock / op dat sy Lazarum sien souden / e welcken hy vande dooden opgheweckt hadde.
De Pzie- sters willen oock Laza- rum dooden Ende de Overpriesters hielden raet/ dat 10
sy oock Lazarum dooden.
Want om zijnent wille ghinghen vele 11
Joden henen ende gheloofden in Jesum.
f Matt.21.8 f Des anderen daechs hoorde een groote 12
g Marc.11.8 Schare die op het Feest gecomen was/
h Luce 16.36 dat Jesus na Jerusalem quam.
Ende namen Palmtacken/ende gingen 13
g Psa.118.26 wt hem te gemoete/ende riepē: g Hosanna/
h Of/ gepresen h gesegent zy die daer coemt in den Naem des Heeren/de Coninck Israels.
Jesus rijdt op eenen Ezel te Je- rusalem. Ende Jesus vant een Ezelken/ende sadt 14
i Esaie.26.11 daer op/ ghelijck geschreuen is:
Zach.9.9. i Vreest niet ghy Dochter Sion: siet v 15
Coninck coemt/ sittende op een Veulen eenes Ezelinnen.
Eñ dit en verstondē sijne Discipulē eerst- 16
maelniet: f Maer als Jesus verclaert was/ doe gedachtē sy/dat sulcx van hem geschreuen was/eñ dat sy hem sulcx gedaē hadde.
So gaf de schare getuyghenisse / die met 17
hem was / als hy Lazarum wt den grane riep/ ende hem vande dooden opweckte.
Daer om quam hem oock de schare te 18
ghemoet/ want sy ghehoort hadden/dat hy dat teecken ghedaen hadde.
k Grieck/ tot So seydē dan de Pharisēn k onder mal- 19
l Joan.11.47 canderen: l Ghylieden siet / dat ghy niet en vorderr: siet/de werelt is hem na ghegaen.
Ende daer waren sommighe Griecken/ 20
m Act.8.26 onder de ghene die m opgheromen waren om te aenbidden op het Feest.
n Joan.1.44 Dese dan ginghen tot Philippum/ n die 21
o Gri.willen/ van Bethsaida wt Galilea was / ende baden hem/seggheude: Heere/wy o begheeren Jesum te sien.
Philippus quam / ende seydet Andzee/ 22
ende Weder om Philippus ende Andzeas seydent Jesu.
Ende Jesus antwoorde hen/ seggheude: 23
p Joan.13.32 ende 17.2 q Of: vereer- ighet. De ure is gheromen / p dat de Sone des menschen q verclaert worde.
Voorwaer voorwaer segge ick v lieden: 24
*1.Cor.15.36 * Ten so dat het Tarwen coren inde Aerde valle/eñ versterue/so blijft het alleē: maer in dien het sterft/so dzaecht het veel vucht.
r Matt.10.39 ende 16.25 Marc.8.34 Luce 9.24 ende 17.33 * Grieck/ziele s Joan.14.3 ende 17.24. r Wie * zijn leuen lief heeft/die salt ver- 25
lieseu: Ende wie zijn leuen haet in dese Werelt/die salt ten ewighen leuen bewaren.
So my yemant dient/die volghe my na/ 26
s en waer ick ben/daer sal oock myn dienaer wesen: ende so my yemant dient/ de Vader sal hem eeren.
t Matt.26.37 Marc.14.34. Luce22.44 t Nv is mijn ziele beroert / ende wat sal 27
ick seyghen? Vader/helpt my wt deser ure: maer daerom ben ick in dese ure gecomen.
Vader/verclaert uwen Naem. So quam 28
daer een stemme wt den Hemel/ [seggheude:] Ende ick hebbe hem verclaert/ende sal hem weder verclaren.
De schare dan die daer stont/ende [dat] 29
ghehoort hadde/ seyde/dat een donderslach gheschiet was. Andere seydē: Een Engel heeft niet hem ghesproken.
Jesus antwoorde / ende seyde: u Dese 30
stemme en is om mijnent wille niet ghe- schiet/maer om uwent wille.
Oversте deser werelt wtgeworpen worden. 31
x Nu is het oordeel der werelt: y nu sal de
z Ende wanneer ick sal verhoocht wesen 32
vander aerden/so sal ick se alle tot my setten.
trecken.
Dit seyde hy / betеeckenende wat doot 33
hy sterven sonde.
De schare antwoorde hem: Wy hebben 34
wt der Wet gehoort/ a dat Christus in der eewicheyt blyft: ende hoe segt ghy / dat de Sone des menschen moet verhoocht worden: Wie is dese Sone des menschen?
Doe seyde Jesus tot hen: b Een cleyne 35
tijt is het licht by v lieden / c wandelt soo langhe als ghylieden het licht hebt / op dat v lieden de duysternisse niet en bevanghe. Want wie in duysternisse wandelt / die en weet niet waer hy henen gaet.
Dewyle ghylieden het licht hebt/ gelooft 36
in het licht / op dat ghylieden kinderen des lichts worden meucht. Dit seyde Jesus/ ende ginck weg ende verberch hem.
Ende hoewel hy soo veel teeckenen voor- 37
hen ghedaen hadde / soo en gheloofden sy niet in hem:
Op dat het woort Esaie des Propheten 38
vervult worde/dat hy gesproken heeft: d Heere/wie heeft onse e woorde gelooft/eñ wien is den arm des Heeren gheopenbaert?
Daerom en conden sy niet ghelooven/ 39
want Esaias wederom seyt:
f Hy heeft hare oogen verblint/ende haer 40
herte verhart/ op dat sy met de oogē niet en sien/eñ met der herten verstaen/ eñ bekeren worden/ende dat ick se ghesont make.
Dit seyde Esaias/ als hy zijne heerlijck- 41
heyt sach/ende sprack van hem.
Nochtans gelooftden oock vele vanden 42
Oversten in hem: maer om der Phariseen wille en beleden zijt niet/h op dat sy met wt der vergaderinghe ghewozpen en werden.
Want sy hadden de eere der menschen 43
lieuer/dan de eere Godts.
Ende Jesus riep/ende seyde: Wie in my 44
gheloofft / die en gheloofft in my niet / maer in den ghenen die my ghesonden heeft.
k Ende wie my siet/die siet den gene die 45
my ghesonden heeft.
Ick ben een licht in der Werelt ghere- 46
men/op dat/ so wie in my gheloofft/ niet in duysternisse en blijue.
Ende so yemant mijne woorden hoort/ 47
ende niet en gheloofft/ ick en verdoeme hem niet: n want ick en ben niet gheromen om de Werelt te o verdoemen / maer om de Werelt salich te maken.
p Wie my verwerpt/ eñ mijne woorden 48
niet en ontfangt/die heeft eenē die hem oordeelt: het woort dat ick gesproken hebbe/ dat sal hem oordeelen ten vtersten daghe.
q Want ick en hebbe wt my selven niet 49
ghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

ghesproken/maer De Vader die my gesonden heeft/ die heeft my een gebodt gegeven/ wat ick spreken/ende wat ick seggen sal.

Ende ick weet/ dat sijn ghebodt het eewige leuen is. So wat ick dan spreke/ dat spreke ick gelijck my mijn vader gesept heeft.

Dat xiij. Capittel.

5. Christus de voeten sijner Apostelen gewaschen hebbende/ 13. vermaenste tot oetmoedicheyt ende liefde/ 21. ende voorseyt de sonde Iudee/ 38. ende Petri.

Ende a voor het Feest des Paesche/ Jesus wetende dat sijn ure ghecomen was/ dat hy van dese Werelt sonde gaen tot den Vader/ na dien hy het gehadt hadde de sijne/ die inde Werelt waren/ so heeft hyse lief ghehadt tot den eynde toe.

Ende als het Auontmael gedaē was/ b doe nd de Duyuel Iude Simonis Iscarioth/ in het herte gegeue hadde/ hem te verradē.)

Jesus (wetende dat hem de Vader alle dinghen in sijne handen ghegheuen hadde/ c ende dat hy van Gode wtgegaen was/ d ende tot Godt heuen ginck:)

Stont op vanden Auontmale/ ende leyde sijne cleederen af/ ende nam eenen lijnen doeck/ ende omgorde hem:

Daer nae goot hy water in een becken/ ende begonst de voeten sijner Discipulen te wasschen/ ende te droogen met den lijnen doeck/ daer hy mede omgort was.

Soo quam hy dan tot Simon Petrus/ ende die seyde tot hem: e Heere/ sult ghy my de voeten wasschen?

Jesus antwoorde/ ende seyde tot hem: Wat ick doe/ dat en weet ghy nier/ maer ghy sult het hier namaels weten.

Petrus seyde tot hem: Ghy en sult mijne voeten niet wasschē in eewicheyt. Jesus antwoorde hem: Ist dat ick d niet en wasschē/ so en sult ghy gheen deel met my hebben.

Simon Petrus seyde tot hem: Heere/ niet alleen de voeten/ maer oock de handen ende het hooft.

Jesus seyde tot hem: Wie ghewasschen is/ en behoeft niet dan de voeten te wasschen: maer hy is gheheel reyn. f Ende ghy lieden sijt reyn: maer niet alle.

g Want hy wiste den ghenen die hem verraden sonde/ daerom seyde hy: Ghy en sijt niet alle reyn.

Als hy nu haer voeten gewasschen hadde/ ende sijne cleederen ghenomen/ sadt hy weder aen de Tafel/ ende seyde tot hem: Weet ghy wat ick d ghedaen hebbe?

Ghy noemt my f Meester ende h Heere/ ende ghy spreeckt wel: want ick bent.

Indien dan ick uwe voeten gewasschen hebbe/ die de Heere ende f Meester ben/ i so sijt ghy oock schuldich malcanderē de voeten te wasschen.

k Want ick hebbe d lieden een exempel ghegheuen/ op dat ghelijckerwijs ick d ghedaen hebbe/ ghylieden oock doen soudt.

Voorwaer voorwaer segge ick d lieden: De Dienstmeecht en is niet meerder dan sijn Heere/ noch nu de ghesondene meerder dan die hem ghesonden heeft.

Ist dat ghylieden dit weet/ soo sijt ghy salich/ist dat ghyt doet.

Ick en spreke niet van d allen: ick weet welcke ick vorneroē hebbe: maer op dat de Schrift vervult worde: o Die met my broot eet/heeft tegē my sijne versenen opgetoghen.

19 p Van nu segge ick d lieden/ eer het geschiet/op dat/ als het geschiet is/ gy ghelooven mocht/dat ick ben.

20 Voorwaer voorwaer segge ick d lieden/ q wie daer ontfangt dien ick senden sal/ die ontfangt my: ende wie my ontfangt/die ontfangt hem die my gesonden heeft.

21 r Als Jesus dit gheseyt hadde/ werd hy beroert inden Geest/ ende betuyghde/ ende seyde: Voorwaer voorwaer segge ick d lieden: Een van d sal my verraden.

22 Doe saghen de Discipulen op malcanderē/ twijffelende van wien hy [dat] seyde.

23 s Ende daer was een vande Discipulen ter Tafel sittende/ inden schoot Jesu/ welcken Jesus lief hadde.

24 Soo wenckte Simon Petrus desen/ dat hy vragen soude/ wie hy waer daer hy van spraeck.

25 Ende die viel op de borst Jesu/ende seyde hem: Heere/wie ist?

26 Jesus antwoorde: Die ist/ dien ick de inghedopte bete gheuen sal. Ende als hy de bete inghedopt hadde/gaf hyse Jude Simonis Iscarioth.

27 Ende na dien bete voer de Sathan in hem. Soo seyde Jesus tot hem: Dat ghy doet/ doet dat haestelick.

28 Ende niemant en wiste van die ter Tafel aensaten/ waer toe hy hem dat seyde.

29 Want sommige meenden/ dewijle t Judas de buydel hadde/dat hem Jesus geseyt hadde: Coopt wat ons noodich is tot het Feest/of dat hy den armē wat gēs sonde.

30 Als hy dan die bete ghenomen hadde/ ginck hy terstont wt/ ende u † het was nacht.

31 Als hy wtgegaen was/seyde Jesus: nu is de Sone des menschen y verclaert/ ende God is in hem verclaert.

32 Is Godt in hem verclaert/ soo sal hem God oock verclaren in hemselven/ p ende sal hem terstont verclaren.

33 Minderkens/ noch een wenich ben ick by d. z Ghy sult my soecken/ende gheliick ick den Joden gheseyt hebbe/ daer ick henen gae/ en condt ghy niet comen/also segghe ick d lieden nu oock.

34 a Een nieu ghebodt gheue ick d/dat ghy malcanderen lief hebt/ gelijck ick d lief ghehadt hebbe.

35 b Hier aen sal een yeghelijck bekennen/ dat ghy myne Discipulen sijt/ so ghy lief de hebt onder malcanderen.

36 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/ waer gaet ghy henen? Jesus antwoorde hem: Daer ick henen gae/ en condt ghy my nu niet volghen/ c maer ghy sult my naemaels volghen.

37 Petrus seyde tot hem: Heere/ waerom en can ick d nu niet volgen: d Ick sal mijn leuen voor d setten.

38 Jesus antwoorde hem: Sult ghy b leuen voor my setten? e Voorwaer voorwaer segghe ick d/ de Yaen en sal niet craepen/ tot dat ghy my driemael versaect sult hebben.

Dat xiij. Capittel.

1. Christus vertroost de sijne. 12. vermaenste tot ghehoorsaemheyt ende bedinghe. 13. bewijst hen sijn ampt/26. ende laet hen sijnen Geest/ ende sijnen vrede.

Uwe

o Psal. 41. 10
Mar. 2 6. 23
1. Joan. 2. 19
p Joan. 14. 29
ende. 16. 4
Eenen Voorde Christi ontfangen
q Mat. 10. 40
Luce. 10. 16
r Mat. 26. 21
Mar. 14. 18
Luce. 22. 21
Act. 1. 17
1. Joan. 2. 19
s Joan. 20. 2
ende 21. 7. 20
t Joan. 12. 6
u † And. het was nacht/ als hy wt ginck/Jesus seyde/ etce.
x Of/ verreerijcht:
y Joan. 12. 33
ende. 17. 1
z Joan. 7. 34
ende 8. 21
a Leui. 19. 18
Mat. 22. 38
Joan. 13. 12
Ephes. 5. 2
1. Theff. 4. 9
1. Pet. 4. 8
1. Joan. 3. 23
ende 4. 21
b 1. Joan. 2. 5
c Joa. 21. 18
2 Pet. 1. 14
b mat. 26. 35
Mar. 14. 29
Luce. 22. 33
c Mar. 26. 34
Mar. 14. 30
Luce. 22. 34

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a ‡ And. eñ hy seyde tot zijne Discipulen: Uwe herte/ etcet.
b Of/ ghelooft in Godt / ende ghelooft in my. Of ghelooft ghy in Godt / so ghelooft oock in my.
c Of/ so sal ick
d Joan. 12.26 ende 17.24

e Hebr. 9.8
f Esaie. 53.9
1 Pet. 2.22
g Joan. 1.4 ende 11.25
h Joan. 10.9

Christus eñ de Vader zijn een.
i Joan. 10.30

k Joan. 16.32
l Joan. 7.16 ende 8.28 ende 12.49 ende 14. 24 ende 16.15
m Joan. 5.17
* Gr. blijft.

n Mat. 21.21 Luce. 17.6
o Jere. 29. 12 Mat. 7.7 Mar. 11.24 Luce 11.9 Joan. 15.7 ende 16.24 Jac. 1.5 1. Joan. 3. 22
p Of. vereerlijckt.
q Joan. 14.21 23 ende 15.10 1. Joan. 5.3 Spr. 2.21
De hepligh Geest is een Troester.

r Mar. 28.20

s Gr. siet my

Christum lief hebben
t Gr. die sal van mijnen Vader geliest worden.

1 A Ende ick seyde v dinghen/ op dat v niet en ergert.
2 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
3 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
4 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
5 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
6 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
7 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
8 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
9 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
10 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
11 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
12 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
13 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
14 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
15 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
16 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
17 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
18 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
19 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
20 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
21 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.
22 Sy sullen v in de Sinagogen stellen: ende sullen v niet en ergert.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

10 g Soo ghylieden mijne gheboden houdt/ so
sult ghy in mijne liefde blijuen: ghelijck ick
ock mijns Vaders ghebooden ghehouden
hebbe/ende blijue in zijne liefde.
11 Dit hebbe ick tot v lieden ghesepte/op dat
mijne blijschap in v blijue/ende uwe blij-
schap vervult worde.
12 h Dit is mijn ghebodt/dat ghy malcan-
deren lief hebt/gelijc ick v lief gehadt hebbe.
13 i Niemant en heeft meerder liefde dan de-
se/dat yemandt zijn leuen sette voor zijne
vrienden.
14 k Ghylieden zijt mijne vrienden/ so ghy
doet wat ick v ghebiede.
15 Ick en noeme v lieden niet meer Dienst-
knechte/want de Dienstknecht en weet niet
wat zijn Heere doet: maer ick hebbe v vrien-
den genoemt/ l want al wat ick van mijnen
Vader gehoort hebbe/hebbe ick v cont gedaē.
16 Ghylieden en hebt mij niet verkoren/
maer ick hebbe v verkoren/ende ick heb-
be v ghesteit/ m dat ghy henen gaet/ende
vruchte draecht/ende dat uwe vrucht blijue:
op dat/so wat ghy van den Vader begheert
in mijnen Name/hy v dat gheue.
17 Dit beuele ick v/ dat ghy malcanderen
lief hebt.
18 n Soo v lieden de Werelt haet/y so weet
dat sy mij eer dan v gehaet heeft.
19 q Hadt ghylieden vander Werelt geweest/
de Werelt soude het hare lief hebben: Mā/
omt dat ghy van der Werelt niet en zijt/
maer ick hebbe v uyt de Werelt verkoren/
daeromt haet v de Werelt.
20 Ghedenckt des woorts dat ick v gesept
hebbe: r De Dienstknecht en is niet meer-
der dan zijn Heere: ist dat sy mij vervolcht
hebben so sullen sy v ock vervolghen: heb-
ben sy mijn woort ghehouden/ soo sullen sy
ock het uwe houden.
21 s Maer alle dit sullen sy v lieden doen
omt mijns Naems wille/want sy en kennen
hem niet die mij gheſonden heeft.
22 t Ware ick niet gekomen/ ende en hadde
ick [niet] hen niet gheſproken/ soo en had-
den sy gheen sonde: maer nu en hebben sy
geen decksel voor hare sonde.
23 Die mij haet/ die haet ock mijnē Vader.
24 u Hadde ick niet de wercken gedaen on-
der hen/ die niemant anders ghedaen en
heeft/so en hadden sy gheen sonde: maer nu
hebben sy se gheſien: ende hebben mij/ ende
ock mijnen Vader gehaet.
25 x Maer [dit is] op dat het woort vervult
worde/dat in hare Wet geschreuen is: r Sy
hebben mij sonder oorsake gehaet.
26 y Maer als de Trooster sal gekomen
zijn/ z dien ick v vanden Vader senden sal/
de Gheest der waerheyt/die vanden Vader
uytgaet/die sal ghetuyghen van mij.
27 *Ende ghylieden ghetuycht ock/ want
ghy zijt van den beginne met mij geweest.

Dat xvj. Capittel.

2. Christus vermaent vanden toecomenden
crupce/ 10. ende droefheyt/ 22. ende vertroostse
door de vruecht zijner wederoomste/ 7. van den
heyligheen Geest/ 23. van hare bedinghe/ 33. en-
de van zijne overwinninghe.

1 Dit hebbe ick tot v lieden ghesproken/ op dat ghy niet gheergert en wort.
2 a Sy sullē v uyt de Vergaderinge
worpen: Ja de ure coomt/dat so wie v doo-
den sal/sal é menen Gode dienst d te doen.
3 e Ende dit sullen sy v lieden doen/ omt
dat sy noch den Vader/ noch mij niet ghe-
kent en hebben.
4 f Maer dit hebbe ic tot v lieden gesproo-
ken/op dat ghy/ wanneer de ure sal gheco-
men zijn/dies mencht gedencken/dat ick v
lieden geseyt hebbe: en dit en hebbe ic van-
den beginne niet geseyt/want ick by v was.
5 Maer ick gae mij henen tot den genen die
mij ghesonden heeft: ende niemant van v
en vraecht mij/ g waer ick henen gae.
6 Maer om dat ick v lieden dit geseyt heb-
be/so heeft droefheyt uwe herte vervult.
7 Maer ick segghe v lieden de waerheyt/
het is v goet dat ick henen gae: want so ick
niet henen en gae/so en sal de Trooster tot v
niet comen: h ende so ick henen gae/soo sal
ick hem tot v lieden senden.
8 Ende als die sal gecomen zijn/ sallyp de
Wereldt i straffen van Sonde/ ende van
Ghe rechticheyt/ende van Oordeel.
9 Van Sonde: Om dat sy in mij niet k† en
gheloouen.
10 Van Ghe rechticheyt: Om dat ick tot den
Vader gae/ ende ghylieden en sult mij niet
meer sien.
11 l Van Oordeel: Om dat de Overste deser
Werelt veroordeelt is.
12 Ick hebbe v lieden noch vele te segghen/
maer ghy en cont het nu niet draghen.
13 Maer als die sal gecomen zijn/ de Geest
der waerheyt/ m hy sal v lieden in alle waer-
heyt leyden. n Want hy en sal van hem sel-
uen niet spreken: maer wat hy sal ghehoort
hebben/dat sal hy spreken/ en de toecomen-
de [dinghen] sal hy v lieden verkondighen.
14 Die sal mij o verclaren/want hy sal van-
den mijne nemen/ en v lieden verkondighen.
15 p Al wat de Vader heeft/ dat is mijne:
daerom segghe ick/ dat hy vanden mijnen
sal nemen/ende v lieden verkondighen.
16 q Eē wepnich [tijts] en sult ghylieden mij
niet sien: en weder een wepnich [tijts] sult
ghy mij sien: want ick gae tot den Vader.
17 Doe seyden sommige van zijne Discipu-
len tot malcanderen: Wat is dit/ dat hy
ons seyt: Een wepnich [tijdts] en sult ghy
mij niet sien: en weder/een wepnich [tijts]
sult ghylieden mij sien: Ende/want ick gae
tot den Vader.
18 Sy seyden dan: Wat is dat/ dat hy seyt:
Een wepnich [tijts:] Wy en weten niet
wat hy seyt.
19 Doe bekende Jesus dat sy hem wilden
vragen/ende seyde tot hen: Vraecht ghylie-
den daer van onder malcanderen/ dat ick
gheseyt hebbe: Een wepnich [tijts] en sult
ghy mij niet sien/ende weder/ een wepnich
[tijts] sult ghy mij sien?
20 Voorwaer voorwaer segge ick v lieden/
ghy sult weenen ende huylen/ende de We-
reld sal haer verblyden: ghy sult droevich we-
sen/maer uwe droefheyt sal in blijschap ver-
andert worden.
21 r Een vrouwe als sy baert/ heeft droeffe-
nisse/want haer ure gecomen is: ende wan-
neer sy het kindeken ghebaert heeft/ dan en
ghedenckt sy de bangicheyt niet meer/ om
der blijschap wille/dat daer een mensche ter
Werelt ghebozen is.

c Of schōnen d Gheer/toste te dzaghen/ offeren.
e Ioā. 15.21 1. Cor. 2.8
f Ioan. 13.19 ende 14.29
g Grieck. waer gaet ghy?
Heyligh Gheest is de Troosser.
h Luce. 24.49. Ioan. 14.22. ende 15.26.
i Of/ouerwinnen
k Au. gelooft hebben.
l Ioan. 12.31 Coloss. 2. 15.
Heyligh Gheest Leeraer.
m Ioā. 14. 20
n Ioā. 12.49.
o Of/bereeschen.
p Ioan. 17.19
q Ioan. 7. 33.
Droef heden in het predisken des Euangelij.
r Esa. 26.17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

f Joan.20.20

Bidden in den Naem Chriſti.
z Jer.29.12
Mat.7.7
ende 21.22
Marc.11.24
Luce.11.9
Joan.14.13
ende 15.7
Jac.1.5.
1.Joan.3.22.
ende 5.14.
y Of/ onbedecktelijck.

x Joan.17.9.

p Joan.13.3

z Of/onbedeckteliick.
a Joan.21.17

b Of/ghy ghelooft nu.
c Mat.26.31
Marc.14.27.
Zach.13.7
d Of/tot de zijne/
e Joan.8.29
ende 14.10
f Eſai.9.6
Rom.5.1
Epheſ.2.13
Col.1.20

Chriſti ghebedt.
a Joan.12.23
ende 13.32
b Of/verceerlijcht
c Mat.11.27
ende 28.18
Luce.10.22
Joan.3.35
1.Cor.1.25
Phil.2.10
Hebr.2.8
Pſalm.8.7
d Eſa.53.11
Jere.9.23
e Joan.19.30
f Of/verceerlijcht
g Joan.10.30
ende 14.9
h Of/verceerlijcht

Ende ghylieden dan/hebt nu ock droef- 22
heniſſe/maer ick ſal v weder ſien / ſ eñ uwe
herte ſal hem verblijden / ende niemant en
ſal uwe blijſchap van v wech nemen.
Ende in dien dage en ſult ghylieden my 23
niet vragen. t Voorwaer voorwaer ſegghe
ick v/wat ghylieden den Vader ſult bidden
in mijnen Name/dat ſal hy v gheven.
Tot noch toe en hebt ghylieden niet gebe- 24
den in mijnen Name: Bidt/eñ ghy ſult ont-
fangen/ op dat uwe blijſchap volcomen zy.
Dit hebbe ick door ghelijckenissen tot v 25
lieden ghesproken/de ure coemt/dat ick niet
meer door ghelijckenissen tot v syzelen en
ſal / maer ſal v lieden u vyt wt van mijnen
Vader vercondighen.
Indien daghe ſult ghylieden in mijnen 26
Name bidden: ende ick en segge v niet dat
ick den Vader voor v bidden ſal:
Want de Vader ſelue heeft v lieden lief/ 27
om dat ghy my lief gehadt hebt / y eñ hebt
gelooft/dat ick vandē Vader vtgegaen ben.
p Ick ben vanden Vader vtgegaen/ eñ 28
ben in de Werelt gecomen: Wederom ver-
late ick de Werelt/ende gae tot den Vader.
Zijne Diſcipulen ſeyden tot hem : Siet/ 29
nu ſpreeckt ghy z vyt wt/ ende en segt geen
ghelijckenisse.
Nu weten wy a dat ghy alle dinghen 30
weet/ eñ en behoeft niet dat v yemant vra-
ge: Hierom gheloouen wy/ dat ghy vanden
Vader vtgegaen zijt.
Jesus antwoorde hen : b Gelooft ghylie- 31
den nu? c Siet/de ure coemt/ende is nu ge-
comen/dat ghy ſult verſtroyt worden / een
pegelijck d int zijne/eñ my alleene verlaten:
e Ende nochtans en ben ick niet alleen/ 32
want de Vader is met my.
Dit hebbe ick v lieden geſeyt/ f op dat ghy 33
vrede in my hebbet: In de Werelt hebt ghy
verdruckinghe/maer hebt goeden moet/ ick
hebbe de Werelt overwonnen.

Dat xvij. Capittel.

1. Het ghebet Chriſti tot zynen Vader/ ſo wel voor hem/als voor zyne Apoſtelen/ ende alle ghe-loouighe.

Dit ſpraeck Jesus/ende hief zijne oogen 1
op na den Hemel/ende ſeyde: Vader/
a de ure is gecomen / b verclaert uwe
Sone/op dat ock v Sone v verclare.
c Ghelijck ghy hem macht gegeven hebt 2
over alle vleesch / op dat hy allen den ghe-
nen die ghy hem ghegheven hebt/ het eew-
ghe leuen gheue.
d Eñ dit is het eewige leuē dat ſy v ken- 3
nen alleen dē eenigen waerachtigē Godt/eñ
Jesum Chriſtum/ welcke ghy geſonde hebt.
e Ick hebbe v f verclaert op der Aerden: 4
ick hebbe volemt het werck / dat ghy my
gheghenen hebt te doen.
g Ende nu h verclaert my ghy Vader by 5
v ſelven / met de claerheyt die ick hadde by
v/eer de Werelt was.
Ick hebbe uwē Naem den menſchen ge- 6
openbaert, die ghy my vander Werelt gege-
uen hebt: Sy waren uwe/eñ ghy hebtſe my
gegeuen/ eñ ſy hebben v woort gehouden.
Nu hebben ſy bekent/dat al wat ghy my 7
gheghenen hebt/van v is.
Want de woorden die ghy my gegeuen 8
hebt/hebbe ick hen gegeuen: eñ ſy hebbenſe
ontfanghen / i eñ hebben warachtelijck be- i Joan.16.27.
kent/dat ick van v wtgegaen ben/ eñ heb-
ben gheloofft/dat ghy my gheſonden hebt.
9 Ick bidde voor hen : Ick en bidde niet Chriſtus
voor de Werelt/ maer voor de gene die ghy bidt voor
my gheghenen hebt/want ſy zijn uwe. de Apoſte-
10 k Ende al wat myn is/dat is uwe: ende len.
wat uwe is / dat is myne / ende ick ben in k Joan.16.15
hen I verclaert. I Of/ontvonghelijck.
11 Ende ick en ben niet meer in de Werelt:
maer deſe zijn in de Werelt / ende ick come
tot v/ Heylighe Vader/bewaertſe in uwen
Name die ghy my gheghenen hebt / op dat
ſy een zijn/ghelijck als wy.
12 m Als ick met hen in de Werelt was/doe m Joan.6.39
bewaerde ick ſe in uwē Name : n die ghy my ende 10.28
gegeuē hebt/hebbe ick bewaert / eñ niemant n Eſai.8.18
dāē en is verlorē/dan de ſone der verderf- Hebr.2.13
fenisse /o op dat de Schrift vervult worde. o Pſa.41.10.
13 p Maer nu coome ick tot v / ende ſpreke dit
in de Wereldt / op dat ſy mijne volcomen De Apoſto-
blijſchap in henſelven hebben. len ghebeet
14 Ick hebbe hen v woort ghegeuen / p ende in de werelt.
de Werelt heeftſe ghehaet: want ſy en zijn p Joh.15.19.
Werelt niet en zijn/ghelijck ick van de We-
relt niet en ben.
15 Ick en bidde niet dat ghy hen wt der
Werelt neemt: maer dat ghy hen bewaert
vanden boosen.
16 Sy en zijn vander Werelt niet/gelijck ick
vander Werelt niet en ben. q W woort q Joan.8.47.
17 Heylichteſe in uwe waerheyt : q W woort
is de waerheyt.
18 r Ghelijck ghy my gheſonden hebt in de r Joh.20.21
Werelt/alſo hebbe ick hen ock in de werelt
gheſonden. ſ 1.Cor.2.10.
19 ſ Eñ ic heylige my ſelue voor hen/op dat 1.Theſſ.4.7
ſy ock geheylicht worden inder waerheyt.
20 Ende ick en bidde niet alleen voor hen/ Chriſtus
maer ock voor de gene/die door haer woort ghelooue voor alle
in my gheloouen ſullen:
21 Op dat ſy alle een zijn: ghelijck ghy Va-
der in my/ende ick in v / t op dat ſy ock in t Gal.3.28.
ons een zijn/op dat de Werelt gelooue/ dat
ghy my gheſonden hebt.
22 Ende ick hebbe hen gegeuen de claerheyt
die ghy my gheghenen hebt / op dat ſy een
zijn/ghelijck wy een zijn.
23 Ick in hen / eñ ghy in my/op dat ſy vol-
maect zijn in een: eñ op dat de Werelt beken-
ne/ dat ghy my gheſonden hebt/eñ hebtſe lief
ghehadt/ghelijck ghy my lief ghehadt hebt. u Joh.12.26
24 Vader/ u ick will dat waer ick bē/ooc die ende 14.3
by my zijn/die ghy my gegeuē hebt/ op dat
ſy mijne claerheyt aenſchouwen / die ghy
my gheghenen hebt: want ghy hebt my lief
ghehadt/eer des Werelts gront gheleyt was.
25 Rechtveerdighe Vader / v de Werelt en x Joh.14.17.
heeft v niet bekent/ maer ick hebbe v bekent/ y Joh.16.3.
y ende deſe hebben bekent/dat ghy my ghe- ende 17.8.
ſonden hebt.
26 Ende ick hebbe hen uwen Naem bekent
ghemaeckt/en ſallen bekent maken/ op dat
de liefde daer ghy my mede lief ghehadt
hebt/ in hen zy/ende ick in hen.

Dat xviij. Capittel.

1. Jesus ghevanghen zynde door de verraderije Judæ/ lieert zijne vpanden te rugghe/ 11. ſtraft Petrum/ 13. ende wort ghelept van Annas tot Caiphan/ 17. waer hy van Petro beloochent wert/ 22. eñ geſlaghē van eenē Dienaer/ 36. bewyſt door Pilatum welck zyn Coninckrijck en ampt is.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Christus in den hof.
a Mat. 26. 36 Marc. 14. 32. Luce. 22. 39

ALs a Jesus dit gesept hadde/ginck hy 1
uut met zyne Discipulen ouer de Cedersbeke/daer eenen Hof was/ daer hy
in ginck/ende zyne Discipulen.

Judas verraet Christum.
b Mat. 26. 47 Marc. 14. 43. Luce. 22. 47

Ende Judas die hem verriet/ wiste ooc 2
die plaetse/want Jesus daer in dickwils vergaderde met zyne Discipulen.
b Als Judas nu genomen hadde de Ben- 3
de Knechten/ende Dienaren van de Overpriesters ende Phariseen/quam hy bewaerts met Fackelen/Lanteernen / ende wapenen.
Jesus dan wetende al het gene dat hem 4
toe comen soude / ginck wt / ende seyde tot en: Wien soeckt ghy?
Sy antwoordden hem: Jesum van Naza- 5
reth. Jesus seyde tot hen: Ic bent. Ende Judas die hem verriet/ stont ooc met hen.
Als hy hen dan seyde: Ick bent/ginghen 6
sy te rugghe/ende vielen ter Aerden.
Doe vraechde hy hen wederom: Wien 7
soeckt ghy? Sy seyden: Jesum van Nazareth.
Jesus antwoorde: Ick hebbe v ghesept 8
dat ick hen: Soeckt ghy my / soo laet dese henen gaen.

*Zum. 6. 39. ende 10. 26 Mat. 17. 12 Petrus
Op dat het woort vervult woorde dat hy 9
seyde: Vit den ghenen * die ghy my ghegeuen hebt/en hebbe ick niet eenen verloren.
Do hadde dan Simon Petrus eē swoert/ 10
ende trock dat wt / ende sloech des Overpriesters Dienstknecht / ende hiem de rechte ooze af: ende des Dienstknechts naem was Malchus.
Malchus.
Doe seyde Jesus tot Petrum: Steeckt 11
v Swoert in de scheede: Dat ick den Dranck niet drincken/dien my myn Vader gegheuen heeft?

Christus wort gelept voor Annam ende Caiphan.
c Mat. 26. 56 Mar. 14. 53 Luce. 22. 54 Joan. 3. 1 d Mat. ende Luce. hier hem
De Wende dan/ ende de Hooftman ende 12
dienaers der Joden namen Jesum/ende bonden hem
c Ende leydden hem eerst tot d Annam: 13
(want het was Caiphas wijfs vader / die des selven Jaers Overpriester was. e)
f Ende het was Caiphas/die den Joden 14
riet/dat het nut was dat een mensche voor het volck storue.

Petrus volcht Jesum.
g Mat. 26. 58 Luce. 22. 54 Joan. 1. 40
g Ende Simon Petrus volchde Jesum/ 15
ende een ander Discipel / welcke Discipel den Overpriester bekent was / ende ginck met Jesu in des Overpriesters Palleys.
Petrus ende Johannis
Esi Petrus stont buyten aen der deure. 16
So is de ander Discipel wtghegaen die den Overpriesters bekent was/ ende sprac met der deurwaerster/ ende bracht Petrum in.
Petrus verloochent Christum.
Doe seyde de Dienstmaecht [namelijck] 17
de Deurwaerster tot Petrum: Zijt ghy niet ooc van deses menschen Discipulen? Hy seyde: Ick en ben niet.
Esi de Dienstknechten ende Dienaers 18
stonden esi hadden een roolmyer gemaeckt/ want het was cout/ende sy warmden hen:
Esi Petrus stont met hen/esi warmde hem.
Caiphas Overpriester.
De Overpriester dan / vraechde Jesum 19
van zyne Discipulen/ ende van zijne leere.
Jesus antwoordde hem: h Ic hebbe vry 20
wtghesproken tot der Werelt/ick hebbe alle tijt geleert in de h Synagoge/esi inde Tempel/daer de Joden alle tijt vergaderde/ende en hebbe niet int verborghen ghesproken:
Wat vraecht ghy my? Vraecht de ghene 21
die yer ghehoort hebben/wat ick hen gesept hebbe: siet/dese weten wat ick gesept hebbe.
Esi als hy dit gesept hadde/een van de 22
Dienaren/ die daer by stont/ I gaf hem eenen kinnebackslach/segghende: Antwoort ghy also den Overpriestere?
Jesus antwoordde hem: Hebbe ick qualijc 23
ghesproken/soo betuycht vanden quade:ende hebbe ick wel gesproken / waeromme slaet ghy my?
Annas.
Caiphas.
Annas hadde hem gebonden ghe- 24
sonden tot Capp̄ham den Overpriester.
Petrus verloochent Christum.
Ende Simon Petrus stont/esi warm- 25
de hem/sa seyden sy tot hem: Zijt ghy niet ooc van zijne Discipulen? Hy verseackert ende seyde: Ick en ben niet.
Een van des Overpriesters dienstknech- 26
ten die maechschap was hande genen dien Petrus de ooze af gehouwē hadde/seyde hē: Hebbe ick v niet gesien met hem inde Hof?
Petrus loochent Christum.
So verseackte Petrus wederom. o En- 27
de terstont craeyde de Haen.
Christus voor Pilatum.
Op doe leyden sy Jesum van Caiapha in 28
het Richthuys: Ende het was vroech: q esi sy ginghen niet in het Richthuys/op dat sy niet onreyn en werden / maer het Paschaeten mochten.
Christus voor Pilatum.
So ginck dan Pilatus tot hen wt/ ende 29
seyde: Wat beschuldinge brenght ghy teghen desen menschen?
Op antwoordden / ende seyden tot hem: 30
Waer dese gheen Misdader/ so en hadden wy hem v niet overgheleuert.
So seyde Pilatus tot hem: Neemt ghy 31
hem/ ende oordeelt hem na uwe Wet. Soo seyden de Joden tot hem: Yet en is ons niet gheoorloft yemant te dooden.
Op dat het woort Jesu vervult worde 32
r Op dat het woort Jesu vervult worde dat hy seyde / betreckende wat doot hy steruen soude.
Doe ghinck Pilatus wederom in het 33
Richthuys/ende riep Jesum / ende seyde tot hem: Zijt ghy de Coninck der Joden?
Jesus antwoordde hem: Segt ghy dit van 34
v selven? oft hebbent v andere van my gheseyt?
Pilatus antwoordt: Ben ick een Jode? 35
W eygen volck/esi de Overpriesters hebben v my overgeleuert/ wat hebt ghy ghedaen?
Yet Coninckrijcke Christi
Jesus antwoordde: t Myn Coninckrijcke en is van deser Werelt niet: Waer myn Coninckrijcke van deser Werelt/ so souden mijne Dienaers [voor my] strijden/ op dat ic den Jode niet overgeleuert en worde: maer nu en is myn Coninckrijcke niet van hier.
Doe seyde hem Pilatus: Zijt ghy dan 37
een Coninck? Jesus antwoordde: Ghy segt het/dat ick een Coninck ben: ick ben hier toe gheboren/ende ben hier toe in de Werelt gecomen/op dat ick der waerheyt ghetuygenisse ghene: Wie wt der waerheyt is / die hoort mijn stemme.
Christus onschuldich.
Pilatus seyde tot hem: Wat is de waer- 38
heyt? Ende als hy dat gesept hadde/ ginck hy wederom wt tot den Joden/ ende seyde tot hen: u Ick en vinde geen schult in hem.
Esi ghy hebt een gewoonheyt/dat ick v 39
op het Paschā eenē los late: Wilt ghy dan/ dat ic v lieden de Coninc der Joden los late?
Doe riepen sy alle wederom/segghende: 40
y Niet desen/maer Barrabam. z Esi Barrabas was een Moordenaer:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dese Caerte is seer profijtelick ende noodich om dit 18. Capittel Ioannes te beter te verstaen, als oock dat 26. Capittel Matthei, ende dat 14. Marci, ende oock dat 22. Capittel Lucæ.

Het begin sel der dagen.	Na de Joden reliekeninghe.	Hadde de dach 24. uren/ de nacht mede gheteit / ende begonst des auonts als de Sonne onder ginck/ tot den anderen daechs op de selue tijt.
	Nae onse rekening.	Heest de dach oock 24. uren/ de nacht mede gherekent / ende beghint des middernachts eyndigende des middernachts op de selue ure.

De naemen der dagen									
	Na der Joden wyse.	Den eersten dach des Sabbaths oft der weke.	Den tweeden des Sabbaths oft der weken.	Den derden des Sabbaths oft der weken.	Den vierden des Sabbaths oft der weken.	Den vijfden des Sabbaths oft der weken.	Den sesten des Sabbaths oft der weken.	Den Sabbath / dat is den dach der rusten.	Den eersten dach des Sabbaths oft der weke.
	Nae onse maniere.	Sondach.	Maendach.	Dijnsdach.	Woensdach.	Doderdach.	Wijdach.	Saterdach.	Sondach als boven.

Sommige daghen inder Maent Meerte inden Jare dat onse Heere geleden heeft/	10	11	12	13.	14	15	16	17
	Quam Jesus op den Ezel binnen Jerusalem gereden.	Wert de Vijchboom vervloecht	Wert het noenmael by Simon de melaersche gehouden.	Wert Jesus van Juda verkocht.	De bereydinge van Paeschen nae de Wet.	De bereydinge van Paeschen nae de Joden.	De dach der Feesten van Paeschen na de traditien der Joden.	Jesus wert ruyt inden nacht hoe de mogelijc hem sal connen vinden.

Om de swaricheyt (diemen in de bedieninghe der feesten van Paeschen is beuindende) een wepnich te verlichten/ belangende den dach der Voorbereydinge desselues Feests/ ende oock der tijden in dwelck het lichaem ons Heeren Jesu Christi in den graue gherust heest: So hebben wp in dese onse beschrijuinghe tghebruyck ende de maniere van doen der Joden in desen deele voorgheslelt / midtsgaders oock de maniere die by ons desen aengaende ghebruyckt wort/ in het tellen/ ende begrinnen des tellens/ ende oock in het noemen der dagen der weken: ende daer by gheuoecht seker dagen der Maent Meerte/ inden Jare in de welcke onse Heere Jesus Christus gheleden heeft/ om in de selue te bewijsen het verstant des verschils. In het welcke voor eerst aen te mercken is / dat de Heere Jesus zijn Paeschfeest niet ghehouden en heeft op den eersten dach alst de Joden hielden: maer dat hy die ghecomen was/ niet om de Wet te breken/ maer om van stuck tot stuck te volbrenghen/ die het Paeschlam ghenut heeft met zijn Discipulen op den seluen tijt die inde Wet daer toe is gheordineert gheweest/ (Exod. 12.) welck is den veertienden daghe der eerster Maent (namelijcken Martij) nae den auont/ Want als doen ginck de Feeste oock in: de welcke viel in dien Jare des Vijdaechs/ dwelck was des Sabbaths auont. Op welcken daghe oock hy/ die het ware Paeschlam was/ is opgheoffert/ op dat alsoo de waerheyt in zijn figuere accoorderde. Maer de Joden hielden het voorseyde Feest des anderen daechs t'auonts na der Sonnen onderganck/ als Jesus Christus int graf lach / want sy hadden dese wijse van doen van hare voorouders ontfanghen/ die dat selue Feest welcke op den Vijdach quam/ nae de Wet verlengt hadden tot op den anderen dach.

De Discipulen bereyden het Paeschlam dat Jesus met hen at/ na d'auont deses daechs/ op welcken auont de Feest begonst.

Jesus hebbende het Paeschlam gegeten met zijn Discipulen/ stelde het Sacrament des auontmaels in/ wort van Juda gheruft: is gecruyst/ gestoruen/ en begrauen.

Jesus Christus rust des selfden gheheelen dach int graf.

Deze drie daghen zijn de feeste/ in welcke Jesus int graf heeft gheleghen. Want hy wert daermede gheeydt des Vijdaechs voor den auont: welcken dach voor een deel gherekent wort/ in mende een deel des selfden voor den gheheelen dach/ na de maniere van doene die in de Schrift niet veerre en is / by de Griecken gheuoemt Synecdoche. Daer nae bleef hy den gheheelen Saterdach oock daer in (dwelck was den Sabbath dach:) dit zijn int gheheel twee daghen. Eyndelijcken is hy dien nacht daer in gebleuen / in den welcken den eersten dach begonst / ost den eersten dach der Sabbathen/ die wy Sondach noemen/ in welcken nacht hy verresen is: ende alsoo neemende een deel voor gheheel / gheluck gheschiet is / was Christus drie daghen in den graue.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat xix. Capittel.

1. Pilatus niet connende de vulliehept der Joden tegen Jesum ouerwinnen/ cruyst hem met zijnes beschuldinge tusschen twee schoordenaers/ 23. zijne cleederen worden ghedeylt/ 26. hy beneelt zijne moeder Joannu/ 28. begheert te drincken/ 30. sterft/ 33. en wort doorsteken in de zijde/ 38 ghenomen vanden Cruyce/ende begraven.

Christus wort gheveynst en gecroont met doorne. Mat.27.27 Marc.15.6

DE a nam Pilatus Jesum/ en gheesselde hem. 1

Ende de Crijchsknechten vlochten 2 een croone van doornen/ en setten se op zijn hooft/ en dedē hem een purpuren cleet aen/ En seyden: Weest gegroet Coninck der 3 Joden. Ende gauen hem kinnebacklaghen.

Doe quam Pilatus wederom wt / ende 4 seyde tot hem: Siet/ ick brenghe hem wt tot u/ op dat ghy bekennet/ dat ick in hem geen schult en vinde.

Also quam Jesus wt/ ende droech de door- 5 nen croone/ ende het purpuren cleet. Ende Pilatus seyde tot hen : Siet de menschē.

De Joden hatten Christum ghecruyst hebbē. Mat.14.16. Joan.5.18 10.31

Als hem dan de Overpriesters ende de 6 Dienaers sagen/ riepē sy/ en seyden: Cruyst [hem] cruyst [hem.] Pilatus seyde tot hen: Neemt ghy hem ende cruyst [hem:] want ick en vinde gheen schult in hem.

De Joden antwoorden hem: b Wy heb- 7 ben een Wet / ende nae onse Wet moet hy sterven / c want hy heeft hemselven Gods Sone ghemaeckt.

Doe nu Pilatus dit woort hoorde/ vreesde 8 hy te meer:

Ende quam wederom in het Richthuys 9 ende seyde tot Jesum : Van waer zijt ghy: Ende Jesus en gaf hem gheen antwoorde.

Des Overheyts macht is van Godt.

Soo seyde Pilatus tot hem : Spreeckt 10 ghy tot mij niet ? Weet ghy niet / dat ick macht hebbe u te cruycen / en hebbe macht u los te laten?

Jesus antwoorde: Ghy en soudet gheen 11 macht hebben tegen mij/ waerse u niet van bouen gheghenen: Daerom/ die mij ouergheleuert heeft/ die heeft meerder sonde.

Van dier tijt af / socht Pilatus hem los te laten: maer de Joden riepen/ende seyden: Laet ghy desen los/ soo en zijt ghy des Keysers vrient niet. d [Want] so wie hemselue Coninc maeckt/ die wedersprecet den Keyser.

Luc.23.2 Joan.19.12

Als Pilatus dat woort hoorde / brachte 13 hy Jesum wt/ ende satt op den Richtstoel/ in de plaetse ghenaemt e. Lithostratos/ende in het Hebreusch Gabbatha.

Joan.19.13 Parasceue. Ende het was de [dach der] Voorbere- 14 dinge des Pascha/ontrent der f sester uren/ en hy seyde tot den Joden: Siet uwe Coninc.

Luc.23.18. Joan.19.15. Act.21.36

Eñ sy riepen: Neemt wech/ neemt wech/ 15 cruyst hem. Pilatus seyde tot hen : Sal ick uwen Coninck cruycen? De Overpriesters antwoorden : g Wy en hebben gheen Coninck dan den Keyser.

Mat.27.26 Marc.15.15. Luc.23.24 Joan.19.1 Act.12.4

h Doe gaf hy hem dan hen ouer/ op dat 16 hy gecruyst worde: Ende sy namen Jesum/ ende leyden hem wech.

Mat.27.31. Marc.15.20. Luc.23.26.

i Eñ hy droech zijn cruyce / en ginc na de 17 [plaetse] genaemt Hooftscheel plaetse/ welcke int Hebreusch ghenaemt is Golgotha.

Esaie.53.12. Mat.27.38 Marc.15.27 Luc.23.33

Daer cruysten sy hem/ en met hem tweer 18 andere/ op elcke zijde eenen/ ende Jesum in den midden.

k Ende Pilatus schreef ock een op- 19 schrift/ ende sette dat op het Cruyce / ende daer was geschreuen: JESVS DE NAZARENEN DE CONINCK DER JODEN.

Mat.27.37 Marc.15.26 Luc.23.38 Joan.19.19

20 Dit opschrift lasen vele Joden : want de plaetse daer Jesus ghecruyst wert/ was by der Stadt : ende het was ghescreuen / int Hebreusche/ Griecksche/ende Latijnsche.

21 Soo seyden de Overpriesters der Joden tot Pilatum : En schrijft niet/ de Coninck der Joden: maer dat hy ghesept heeft : Ick ben de Coninck der Joden.

22 Pilatus antwoorde: Dat ick geschreuen hebbe/ dat hebbe ick ghescreuen.

De cleederen Christi werden ghedeylt.

23 l De Crijchsknechten dan/ als sy Jesum gecruyst hadden/ namen zijne cleederen (ende de maeckten vier deelen/ eenen peghelycken Crijchsknecht een deel) ende den rock. Ende den rock was sonder naet/ dan bouen aen te samen gewracht ouer al.

l Mat.27.35. Marc.15.24 Luc.23.34

24 So seyden sy tot malcanderen: Laet ons hem niet scheyden: maer laet ons daer ouer tobē/ wiens hy wesen sal. Op dat de Schrift vervult worde/ die daer sept : m Sy hebben mijne cleederen onder hen ghedeylt/ende op mijne cleedinghe hebben sy het lot ghewor- pen. Dit deden dan de Crijchsknechten.

m Psa.22.19

25 n Eñ by den Cruyce Jesu/ stonden zijne moeder/ende zijns moeders suster f Maria/ o Cleophas [wijf] en f Maria Magdalena.

n Mat.27.55 f Marc.15.40 Luc.23.49 o Ano. Clopa

26 Doe nu Jesus zijne moeder sach / ende den Discipel by staende/ dien hy lief hadde/ seyde hy tot zijn moeder : Vrouwe / siet uwen sone:

Christus beneelt zijn moeder Joannu.

27 Daer na seyde hy tot den Discipel: Siet p moeder . Ende van dier uren aen/ nam se de Discipel p tot hem.

p Ofte/ in zijn q Psal.69. 22

28 Hier na/ als Jesus wiste dat het nu volbracht was / q op dat de Schrift soude vervult worden/ seyde hy: f My dorst.

r Mat.27. 28

29 r So stont daer een bat vol Edick/ eñ sy bulden een Spongie met Edick/ eñ leydense omme p sope/ eñ brachtense aen zijns mons.

Christus sterft. f Joan.17.7

30 Als Jesus dan den Edick genomen hadde seyde hy: f Het is t volbracht: eñ buychde het hooft/ende gaf den gheest.

t Of / vervult u Deu.22.22.

31 De Joden dan u (op dat de lichamen niet aen den Cruyce en bleuen op den Sabbath/ dewijle het [de dach der] Voorberedinghe was/ want het was de groote dach des Sabbaths) baden Pilatum / dat hare beenderen soudē ghebroken/ende weech genomen worden.

De Moordenaers beenderen worden ghebroken.

32 Doe quamen de Crijchsknechten / ende braken den eersten de beenderen/ende den anderen die met hem ghecruyst was.

33 f Maer als sy tot Jesum quamen / ende saghen dat hy nu doot was/ so en braken sy zijne beenderen niet.

De zijde Christi wort doorsteken.

34 f Maer een van de Crijchsknechten doorstack zijn zijde met eener Speere/ ende terstont quam daer bloet ende water wt.

35 Ende die het ghesien heeft / die heeft het bewijcht/ende zijn getuygenisse is warachtich/ende hy weet dat hy waer sept/ op dat ghy ock ghelooft.

Exo.12.46 f Num.9.12 Psal.33.21

36 Want dit is gheschiet/op dat de Schrift vervult worde/ [namelijck:] x Gijn en sult zijn beenderen niet breken.

x Zach.12.10 Joseph van Arimathea.

37 Eñ wederom sept een ander Schrift: y Sy sullen sien in wien sy ghesteken hebben.

y Mat.27.57 f Mar.15.43 Luc.23.50

38 z Daer nae Joseph van Arimathea (een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Discipel Jesu/ maer bedeckt / om de vreese der Joden/) badt Pilatum dat hy mochte het lichaem Jesu wech nemen: ende Pilatus verooxloef det [hem.] Daer ginck hy/ ende nam het lichaem Jesu wech.

Nicodemus
a Joan.3.1 ende 7.50

39 a Ende daer quam oock Nicodemus die voormaels by nachte tot Jesum gecomē was / brenghende een vermenginghe van Myrrhe en Aloes/ ontrent hondert ponde.

Chzistus wort begraven.

40 Sy namen dan het lichaem Jesu/en bonden met graf doecken/en specerije/ gelyck der Joden ghewoonte is van begraven.

41 En ter plaetsen daer hy gheerupst was/ was een hof/ en in den hof een nieu graf/ daer noch niemant in gheleyt en was.

42 Daer leyden sy dan Jesum/om de voorbereydinge wille der Joden/ want het graf was na by.

Dat xx. Capittel.

1. Ghetuygenisse der opstandinghe Chzisti/ 22 de macht der Apostelen/. 26. de onghelooviclheyt ende belydinge Thome/ 31. waerom dat Euangelium beschreuen is.

a Matt. 28.1 Marc.16.1 Luce.24.1 b Of/ der weduwe.

1 ENde a op den eersten [dach] b der Sabbathen/ginck Maria Magdalene/vroech alst noch duyster was/na het graf: ende sach den steen vanden graue wech ghenomen.

2 So liep sy / en quam tot Simon Petrus ende tot den anderen Discipel / c die Jesus lief hadde/en seyde tot hem: Sy hebben den Heere wt den graue wech genomen/en wy en weten niet waer sy hem gheleyt hebben.

Joan.13.23 ende 21.20

b Luce.24.12 Petrus ende Joannes loopen nae het graf.

3 d Doe ginghen Petrus / ende de ander Discipel/ende quamen tot den graue.

4 En sy liepen beyde te gheliicke/ maer de ander Discipel liep voor henen/snelder dan Petrus/ende quam eerst tot den graue.

5 Ende doe hy neder buckte / sach hy de doecken liggen/ nochtans en ginck hy daer niet in.

6 Soo quam Simon Petrus hem volgende / ende ginck ten graue in / ende sach de doecken die daer laghen.

7 Ende den sweet doeck die op zijn hooft gheweest hadde/en sach hy niet by de linnen doecken ligghen / maer verscheyden in een plaetse gherolt.

8 Doe ginck oock de ander Discipelin/die eerst tot den graue comen was/ende sacht/ ende gheloofdet.

De Apostelē en weten dā der opstanghe niet.
e Psa.16.10 Actо.2.31 ende.13.35

9 Want sy en wisten noch de Schzift niet/ e dat hy vanden dooden moeste opstaen.

10 Doe gingen de Discipulen wederom na huys.

11 f Ende Maria stont buyten aen het graf weenende: als sy nu weende / buyghde sy haer in het graf:

12 Ende sach twee Enghelen in witte [clederen] sitten/eenen ten hoofde/en eenen ten voeten/daer het lichaem Jesu gelegē hadde.

13 Ende die seyden tot haer: Vrouwe / wat weent ghy? Sy seyde tot hen: Om dat sy mynen Heere wech genomen hebben / en ic en weet niet waer sy hem gheleyt hebben.

14 Ende als sy dit seyde/keerde sy haer ruggelinghe/ende sach Jesum staen: ende sy en wiste niet dat het Jesus was.

Jesus spreect Magdalenam aen.

15 Jesus seyde tot haer: Vrouwe/wat weent ghy? Wien soect ghy? Sy meynde dat het de Hovenier was/ende seyde tot hem: Heere/hebt ghy hem [wech] ghedraghen / soo segt my waer ghy hem gheleyt hebt / endeick sal hem halen.

16 Jesus seyde tot haer: Maria. Sy keerde haer omme/ende seyde tot hem: Rabboni/ dat is te segghen/ Meester.

17 Jesus seyde tot haer: En raeckt my niet/ want ick en ben noch niet opgheuaren tot mynen Vader: maer gaet henen tot g mijne broederen/ ende segt hem: h Ick vare op tot mynen Vader / ende uwen Vader/ en mijnen Godt/ende uwen Godt.

g Matt.28.10 h Psal.21.23

18 i Maria Magdalene ginck/ ende boodschapte den Discipulen/dat sy den Heere gesien hadde/en dat hy haer dit geseyt hadde.

i Matt.28.8 Marc.16.9 Luce.24.8

19 k Als het dan avont was / te dien selven dage/den eersten der Sabbathen/ ende de deuren gheloten waren/daer de Discipulen vergadert waren / wt vreese der Joden/ quam Jesus / ende stont int midden / ende seyde tot hen: Vrede zy v lieden.

k Luce.24.36 1.Cor.15.5 Wat is dese welke in Joan.20.26

20 Ende als hy dit gheseyt hadde / toonde hy hen zijne handen / ende zijn zyde/ in soo verblyden hen de Discipulen dat sy den Heere saghen.

l Luce.24.41 Luce.4.18

21 Soo seyde hy hen wederom: Vrede sy v lieden / n ghelyck my de Vader ghesonden heeft/alsso sende ick v.

Joan.17.18 Den Apostelen wort de heylige geest gegeven / en de sleutelen. Thomas.

22 Ende als hy dit gheseyt hadde: blies hy op hen/ ende seyde tot hen: Ontfanget den heyligen Gheest.

23 o Wien ghylieden de sonden vergheeft/ dien worden se vergheuen: ende wien ghyse houdt/dien zijnse ghehouden.

o Mat.16.19 ende 18.18

24 Ende Thomas een van de twaelue/ genaemt Didymus/en was met hen niet als Jesus ghecomen was.

25 So seyden dan de andere Discipulen tot hem: Wy hebben den Heere ghesien. Ende hy seyde tot hen: Ten zy dat ick in zijne handen de plaetse der naghelen sie / en mijnen vinghet steke in de plaetse der naghelen/ ende steke mijne hant in zijn zyde/ so en sal ick het niet ghelooven.

26 Ende acht daghen daer na/ waren zijne Discipulen wederom binnen / en Thomas met hen: [ende] Jesus quam/als de deuren gheloten waren/ende stont int midden/en de seyde: Vrede zy v lieden.

Thomas by name Didymus. Joan.11.16

27 Daer na seyde hy tot Thomam: p Brengt uwen vinghet hier/ ende siet mijne handen/ ende brengt uwe hant/en p steeckt se in mijne zyde: ende en weest niet ongheloovich/ maer gheloovich.

p 1. Joan. 1.1

28 Ende Thomas antwoorde / ende seyde tot hem: Myn Heere ende myn Godt.

29 Jesus seyde tot hem: Want ghy my gesien hebt Thoma / soo hebt ghy ghelooft. q Salich zyn die / die niet ghesien en hebben/ende doch ghelooft hebben.

q 1. pet. 1.8 2 Cor. ghelooven hier. 5.7 Joan.20.29

30 r Jesus dede oock veel ander teeckenen voor zijne Discipulen / die in desen Boeck niet ghescheuen en zijn.

Jesus en Christus

31 s Maer dese zijn ghescheuen / op dat ghy gelooft dat Jesus is t Christus de Sone Gods: ende op dat ghylieden ghelouende het ewighe leuen hebbet in zijnen Name.

t Mat. 16.16 Ghesalfde.

Dat xxi. Capittel.

1 Hy openbaert wederom zijn opstandinge/ 15. ende beuelt Petro zijn Schapen/ 18. voorseyt hem zijn doot/ende roept hem/ 25. het groot ghetal der Miraculen Chzisti.

Daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Christus openbaert sijn Persoo onde den anderen Discipels.

a Joan. 1.43. b Mat. 4.21 Marc. 1.19

HEr na openbaerde Jesus hem wederom den Discipulen / aen de Zee Tiberiadis / ende hy openbaerde hem aldus.

Daer waren te samen Simon Petrus / ende Thomas genaemt Didymus / ende Nathanael van Cana Galilee / ende b de soone Sebedei / ende twee andere van sijne Discipulen.

Ende Simon Petrus seyde tot hen: Ick gae Visschen. Sy seyden tot hem: Wy gaen oock met u. Sy gingen uyt / ende traden terstont in het Schepken / ende in dien nacht en vinghen sy niet.

Ende doe nu de morgen gecomen was / stont Jesus op de Oever / nochtans de Discipulen en wisten niet dat het Jesus was.

Doe seyde Jesus tot hen: Kinderkens / hebt ghy eenige toespyse? Sy antwoorden hem: Neen.

a Luce. 5.4

Ende hy seyde tot hen: c Worpt het Net ter rechter zijden des Schepkens / ende ghy sult vinden. Doe wierpen zyt / ende en konden niet meer trecken / om de menichte der Visschen.

Menichte der visschen.

b Mat. 13.23. Luce 20.2

Do seyde de Discipel / d welcken Jesus lief hadde / tot Petrum: Het is de Heere. Doe nu Simon Petrus hoorde dat het de Heere was / omme-gorde hy sijn opperclecdt (want hy was naeckt) ende wierp hemselven in de Zee.

Eñ de andere Discipulen quamen met het Schepken (want sy en waren niet verre vanden lande / maer ontrent twee hondert ellen) treckende het Net met den visschen.

Ende als sy uyt traden op het landt / sagen sy een coolvyer ligghen / ende visch daer op gheleyt / ende broot.

c Jesus seyde tot hen: Brengt van den visschen die ghy nu ghevanghen hebt.

Simon Petrus guick op / ende track het Net aen Lant vol groote visschen / hondert ende drie eñ vyftich. Eñ hoewel datter soo vele waren / so en scheurde het Net niet.

Jesus seyde tot hen: Coemt / eet het middachmael. Ende niemant van de Discipulen en doorste hem vragen: Wie zijt ghy? dewijle sy wisten dat het de Heere was.

[1] Vide. ed doe eñ f * gaf het hen / ende desgheliker den visch.

Do quam dan Jesus / eñ nam het broot / gaf het hen / ende desgheliker den visch.

Dit was nu het derdemael dat Jesus hem synen Discipulen openbaerde / na dat hy vanden doode opgestaen was.

Als sy dan het middachmael gedaen hadden / seyde Jesus tot Simon Petrus: Simon ‡ Jona [soon] hebt ghy my lieuer dan desse? Hy seyde tot hem: Ja Heere / ghy weet dat ick u lief hebbe. Hy seyde tot hem: Weydet mijne Lammeren.

‡ And. Joannis.

Hy seyde andermael: Simon Jona [soon] hebdy my lief? Hy seyde tot hem: Ja Heere / ghy weet dat ick u lief hebbe: Hy seyde tot hem: g Hoet mijne Schapen.

h Dat is / sijt een Herder mynder Schapen.

Hy seyde derdemael tot hem: Simon Jona [soone] hebt ghy my lief? Petrus wert bedroeft dat hy derdemael tot hem seyde: Hebt ghy my lief? eñ seyde tot hem: h Heere / ghy weet alle dinck / ghy weet dat ick u lief hebbe. Jesus seyde tot hem: Weydet mijne Schapen.

g Joan. 16.30

i Voorwaer voorwaer segghe ick u: Als ghy jonger waert / so gordede ghy u selven / ende wandelde waer ghy wildet: maer als ghy sult out wesen / sult ghy uwe handen wtstrecken / eñ een ander sal u gorden / ende leyden waer ghy niet en sult willen.

Petri doot wort voorsept.

i Joan. 16.36 Acto. 12.4 2. Pet. 1.14.

Dit seyde hy / betreeckende met wat doot hy Godt k verclaren soude. Ende als hy dit gesproken hadde / seyde hy tot hem: Volcht my nae.

k Of / verclaren.

Als Petrus hem omkeerde / sach hy l den Discipel volghen welcken Jesus lief hadde / welck oock in het Auontmael op zijn borst viel / ende seyde: Heere / wie ist die u verraet?

Joannis. l Joan. 13.23 ende 20.2 ende 21.7

Als Petrus desen sach / seyde hy tot Jesum: Heere / wat sal dese?

Jesus seyde tot hem: Of ick wil dat hy blijue tot dat ick come / wat gaet het u aen? Volcht ghy my nae.

Doo guick dan dit woort wt onder den Broederen / dat die Discipel niet m sterven en soude. Ende Jesus en hadde hem niet gesept / n dat hy niet sterven en soude: maer / of ick wil dat hy blijue tot dat ic come / wat gaet het u aen?

m Gri. sterft

n Gri. dat hy niet en sterft

Dit is de Discipel die van dese [dingen] ghetuycht / ende dit gheschreven heeft: ende wy weten dat zijn ghetuyghenisse warachtich is.

o Joan. 20.30

Ende daer zijn vele andere [dinghen] die Jesus gedaen heeft / welcke soo[ma]nige elc bysonder beschreven / ic meyne dat de Werelt de geschreven Boecken niet bat en soude / Amen.

DE HANDELINGHEN DER Apostelen, beschreuen door Lucam.

p Mar. 16.14 Joan. 20.19 ende 21.2 1. Col. 15.5

b Luc. 24.49

c Joan. 14.26 ende 15.26 ende 16.7

f Mat. 3.12 Marc. 1.8 Luce. 3.16 Joan. 1.26 Act. 11.16 ende 19.4

g Esa. 44.3 Joel. 2.28 Acto. 2.4 ende 11.15

Dat eerste Capittel.

4. De vermaen Christi met de Apostelen / 9. zijn opvaert / 12. waer mede de Discipulen hen beseh houden / verwachtende den Heyligen Geest. 16. Het beclaesen Matthei.

DEn a eersten Boeck hebben wy gemaeckt / O Theophile / van alle het ghene dat Jesus heeft begonnen / beyde te doen ende te leeren:

Tot dien daghe / doe hy opghenomen were / na dien hy b bettel gheghenen hadde door den heyligen Geest / synen Apostelen die hy uytverchoren hadde:

3 c Den welcken hy oock hemselven / nae zijn lyden / levende voorghestelt heeft / door vele ontwijffelijcke teeckenen: eñ wert van hen gheseen / veertich daghen lanck / sprekende vanden Coninckrijcke Godts.

4 d Ende als hyse vergadert hadde / beual hy hen / dat sy van Jerusalem niet wijcken en souden / maer verwachten de belofte des Vaders / e welcke ghylieden [seyde hy] van my ghehoort hebt.

5 f Want Joannes doopte inden water / g maer ghylieden sult inden Heyligen Geest gedoopt worden / niet lange na dese dagen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Als sy nu te samen ghecomen waren/ 6
b Mat.24.3 vraechden sy hem/segghende: b Heere / suldt ghy op desen tyt [den volcke] Israel het Coninckrijcke weder oprechten?
i Mat.24.36 Ende hy seyde tot hen: i Het en behoort 7
v lieden niet toe/te weten de tyden oft stonden/die de Vader in zijn eyghen macht gestelt heeft:
k Act01.2.4 k Maer ghylieden sult ontfanghen de 8
kracht des heyligen Geests/die op v comen sal/ l en sult mijn getuygen wesen te Jerusalem: ende in gheheel Judea/ ende Samaria/ende tot het wterste der Aerden.
l Luce.24/ 49 Joan.1 5.27. Act0.2.32 Efai.2.2
m Mar. 16. 19 Luce.24.50 Christus vaert ten Hemel. m En als hy dit ghesept hadde/wert hy 9
opgenomen daer zijt saghen/ en een wolcke nam hem wech van haren ooghen.
Ende als sy hare ooghen nae den Hemel 10
hielden/dewijle hy opvoer/siet/soo stonden by hen twee mannen in witte cleederen:
De welcke seyden: Ghy mannen van 11
Galilea/wat staet ghy/ en siet op na den Hemel: Dese Jesus/die van v lieden wechghenomen is inden Hemel / n sal alsoo comen/ gelijc ghy hem ten Hemel hebt sien opvaren.
n Dan.7.10 Mat.24.30 Marc.13.26 Luce.21.27 1.Thes.1.10 2.Thes.1.10. Apoc.1.7
Doe keerden sy wederom na Jerusalem 12
van den Berghe ghenaemt den Olijfberch/ die by Jerusalem is/ hebbende o een Sabbaths reyse.
o Dat was twintich duysent stappen/ twee derdedeelen van een dage gaens.
Ende als sy in ghecomen waren/gingen 13
sy op de Oppersael/daer sy hen onthielden/ Petrus/ende Jacobus/ende Joannes/ende Andreas/Philippus ende Thomas / Bartholomeus ende Matthens/ Jacobus Alphei [sone] ende Simon Zelotes/ende Judas Jacobi [broeder.]
Alle dese bleven eendrachtelijck int bid- 14
den ende smeecken te samen / met de vrouwen/ende Maria de moeder Jesu/ende zijne p broeders.
p Joan.20.17
Ende in die daghen stont Petrus op/mid- 15
den onder de Discipulen / ende seyde: (daer was ontrent een Schare van hondert ende twintich menschen vergadert.)
Ghy mannē broeders: Dese Schrift moet 16
q Psal.41. 10 Mat.26.23 Joan.13.19
ste vervult worden / q welcke de heylighe Gheest door den mondt Davids voorsept hadde van Juda / die de Leydsman was
r Mat.16.47 Marc.14.41 der ghenen die Jesum vinghen.
s Mat.10.4 Marc.3.18 Luce.6.16
s Want hy was mede met ons gerelt/ en 17
t hadde een deel deses Diensts verreghen.
r Gri. hy hadde het lot dies dienst verreghen.
So heeft dan dese u verworven den Acker 18
van den loon der onrechtveerdicheyt / x en hy is p verworcht/ en middē in twee geborsten/ende alle zijn ingewandt is wtgestort.
u Of, besoten
x Mat.27.5. 2.Sa.17.23
Ende het is condt gheworden/ allen die te 19
Jerusalem woonen: also dat sy dien Acker noemen in haer eyghen taal/ Akeldema/dat is/den Acker des bloets.
y Gri.met den hoofde neder-waert ghe-worden.
Want daer is ghescheven inden Boeck 20
der Psalmen: z Zyn woonstede worde woest/ ende daer en zy niemant die daer in woone/en ee ander neme zijn a bedieninge.
z Psal.66.26. Psal.109.8
a Gri. Opsienerschap.
b Act.6.3
c Gri.ghegaen hebben.
d Gri.onder ons wt en in gegaen heeft.
e Act0.6.6
Soo is het dan noodich van den man- 21
nen die met ons c verkeert hebben/ alle den tijt in welcken Jesus d zijn ampt onder ons bedient heeft.
Vanden Doop Joannes aen/tot den da- 22
ge in welcken hy van ons wech ghenomen is: dat een van desen met ons zijner opstandinghe ghetuyghe worde.
e Ende sy stelden der twee/ [namelijck/] 23
Joseph ghenaemt Barsabam/ wiens toe-naem was Jesus: ende f Matthiam.
f 1.Sa.16.7 1. Mar.28.9 ende 29.17 Psal.7.10 Jer.11.20 ende 17.10 ende 20.12 Apoc.2.23 f Matthias.
Ende sy baden/segghende: f Ghy Hee- 24
re/kenner aller herten/verthoont ons welken van desen twee ghy wtvercoren hebt/ dat hy ontfanghe het deel deser bedieninghe ende Apostelschaps/ daer Judas afgheweken is/dat hy ghinghe in zijn plaetse:
Ende sy gaven het lot / ende het lot viel 25
op Matthiam: ende hy werd met gemeyne bewillinghe vercoren tot de elue.

Dat 2. Capittel.

2. De Apostelen den heylighen Gheest ontfanghen hebbende / verschricken hare toehoorders/ 14. Petrus de Bespotters ghestut hebbende/ bewijst door de sichtbaerlijcke ghenade des heyligen Gheests/ dat Christus ghecomen is. 41. Door groote menichte die bekeert waren / 42. menigerley ghenade der ghelooviger.

Ende als a de b Pinckerdach vervult 1
wert / waren sy alle eendrachtelijck te samen.
a Len.23.15 b Gen.16.9 Gheest/ bekerlinge
De heylighe Gheest op de Apostelen.
Ende daer wert suellijc een ghelupt van 2
den Hemel/als eens crachtighen ghedreuen wints/ende vervulde het geheele huys daer sy saten.
Ende van hen werden ghesien gedeylde 3
tonghen/als van vyer/ en sadt op eenen yeghelijcken van hen.
c Mat.3.11 Mar.1.8 Luce.3.16 Joan.1.26 ende 33. Act.1.5 ende 10.47 Act01.11.15 b Mat.16.16 Act0.10.46
c Ende sy werden alle vervult met den 4
heylighen Gheest/ende begonsten d te spreken met andere tongen/na dat hen de Geest gaf wt te spreken.
d Of, swetten.
Ende daer waren te Jerusalem Joden 5
woonende / Godtvruchtighe mannen wt allen volcke dat onder den Hemel is.
Ende als dese e stemme gheschier was/ 6
quam de menichte te samen / ende wert beroert / want een yeghelijck hoorde in zijn eyghen spraake spreken.
e Of, gheruchte.
Ende sy verschrickten alle/ende verwon- 7
derden/seggende onder malcanderen: Siet/ en zijn niet alle dese die daer spreken van Galilea?
Ende hoe hooren wy [hen spreken] een 8
yeghelijck in zijn eyghen spraake daer wy in ghebozen zijn?
Parthers ende Meders/ende Elamiten/ 9
ende Inwooners van Mesopotamia/ Judea/ende oock Cappadocia/ Pontus/ ende Asia:
Ende Phrygia/ende Pamphilia/ Egy- 10
ptus/ende der deelen Lybie bij Cyrenen/ende de vtlandische Romeynen.
Joden/ende f Jodengenooten/ Cretische 11
ende Arabische: wy hooren se in onse talen/ de groote daden Gods spreken.
f Grieck / ouercomelinghen
Ende sy verschrickten hen alle/ende wer- 12
den twijffelmoedich/seggende tot malcanderen: Wat wil doch dit zijn?
Ende andere spotteden / seggende: Sy 13
zijn vol g Most.
g Of, soet.
Doe stont Petrus met de elue/ende ver- 14
hief zijn stemme/ en sprack tot hen/ seggende: Ghy Joodsche mannen / ende alle die te Jerusalem woont/ dit zy v lieden bekent/ en laet mijne woorden tot uwe oozen in gaen:
Want dese en zijn niet dronckē / gelijck 15
ghy meynt/ dewijle het h de derde ure van den daghe is:
h Dan. 9. 21
Maer dit is / dat ghesept is door den 16
Propheet Joel:
De Apostelen vervult met den heyligen Gheest/ beginnen te spreken.
g Of, soeten.
h Want nu onse vrienden trouw negotien doen wy noch niet dagh.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

17 i Ende het sal inde laetste dagen geschieden/ (seyt Godt:) Ick sal wtstorten van mijnen Geest op alle vleesch: ende uwe sonen/ende uwe dochters sullen propheteren/ende uwe Jongelingen sullen gesichten sien / ende uwe Ouderlinghen sullen Droomen droomen.

18 Ende op mijne Dienstmaechden/ende op mijne Dienstmaechden / sal ick in dien dagen van mijnen Geest wtstorten/ende sy sullen prophetereen.

19 Ende ick sal wonderheden geuen boven in den hemel/ende teeckenen beneden opter aerden/bloet ende vier ende roockdamp.

20 De Sonne sal verkeert worden tot duysternisse/ende de Maene tot bloet: eer dat die groote ende doorluchtigen dach des Heeren coemt.

21 Ende het sal geschieden / soo wie den Naem des Heeren aenroept / die sal m salich worden.

22 Ghy Israelitische Mannen / hoort dese woorden: Jesum van Nazareth/ den man van Godt/bethoont n onder vlieden / door crachten ende wonderheden / ende teeckenen/ die Godt door hem ghedaen heeft midden onder v/gheliick ghylieden oock selue weet.

23 Desen / die door o beschepden raet ende voorsichtichept Gods overgegeuen was/ p hebt ghylieden genomen door de handen der onrechtueerdighen/ ende ghenagelt aen [het Cruyce/] ende ghedoot.

24 q Welcken Godt opgewckt heeft/ende de smerten des doots ontbonden/ nae dien dat het onmogelijck was/ dat hy van haer sonde gehouden worden.

25 Want Dauid sept van hem: r Ick sach den Heere altijt voor mijn aenlicht : want hy mij ter rechter zyden is / op dat ick niet bewecgt en worde:

26 Hierom is mijn herte vrolijck:ende mijn tonge heeft haer verheucht: ende daerenboven sal ock mijn vleesch in hope rusten.

27 Want ghy en sult mijn ziele in de Helle niet verlaten : noch en sult f niet toelaten/ dat d Heylighe verrottinghe sie.

28 Ghy hebt mij de weghen des leuens bekent gemaeckt/ ghy sult mij vervullen met vreuchden t door uwe aenlichte.

29 Ghy mannen broeders: Ick mach vrijelijck tot v spreken van den u Voorvader Dauid/t dat hy gestorue is/ en begraven/ ende sijn graf is by ons tot op desen dach.

30 Dewijle hy dan een Prophect was / en wiste p dat God hem met eeden gesworen hadde/dat tot de vrucht sijner lende/(soo vele het vleesch aengaet)3 Christus opstaen sonde/ende op sijnen Throon sitten:

31 So heeft hyt voorsiende gesproken van der opstandinghe Christi/ a dat sijn ziele in der Helle niet verlaet en is/noch sijn vleesch gheen verrottinghe gheseen en heeft.

32 Desen Jesum heeft Godt verwect:b des sijn wy alle gheruyghen.

33 c Hae dien hy dan door de rechterhandt Godts verhoocht is / ende de belofte des heylighen Gheests van den vader ontfangen heeft/so heeft hy/ wtgestort dit dat ghy nu siet ende hoort.

34 Want Dauid en is niet inde hemels opgevaren: maer hy sept:d De Heere heeft gesept tot mijnē Heere: sidt te mijner rechterhandt/

35 Tot dat ick uwe vyanden sette / tot een voetbanck uwer voeten.

36 Soo wete dan nv alle het huys Israels sekerlijck/dat Godt desen Jesum/ dien ghy gecruyst hebt/ [tot eenen] Heere ende Christum ghemaeckt heeft. Jesus is Christus.

37 e Als sy dit hoorden / werden sy verslaghen int herte/ende seyden tot Petrum ende de ander Apostelen : g Wat sullen wy doen/ mannen broeders? Vele worden bekeert door de woorden Petri.

38 Ende Petrus seyde tot hen : Bekeert v lieden / ende een yeghelijck van v late hem doopen inden naem Jesu Christi / tot vergiffenisse der sonden: ende ghy sult de gaue des heyligen Geests ontfanghen. Bekeeringe. Doop.

39 h Want v lieden is dese belofte [gedaen/] ende uwen kinderen/ ende allen den genen die verre zijn / soo vele alsser de Heere onse Godt toeroepen sal. Vergeuinge der sonden.

40 Ende met vele andere woorden betuychde hy/ende vermaendese/[eggende: Wordt i behouden van k desen boosen ghslachte.

41 Die nv sijn woort gheerne ontfinghen/ worden ghedoopt:ende daer werden te dien seluen daghe toeghedaen/ omtrent drie duysent zielen.

42 Ende sy bleuen l bestandich in de leere der Apostelen/ende in m bedelinge/ende in de breekinghe des broots/ende in de ghebeden. Leere. Ghemeynschap/broodtbreekinghe. Bedinghe.

43 Ende allen menschen quam vreese aen/ o ende daer geschieden vele wonderheden ende teeckenen door den Apostelen. .

44 p Ende alle die ghelooft den waren by malcanderen/ ende hadden alle [dinghen] ghemeyn.

45 Sy vercochten hare goeden ende haren/ q ende deelden die onder allen / nae dat eenen yeghelijcken van noode was.

46 Ende dagelijcx eendrachtelijck r bestandich blijnende in den Tempel/ende te huys/ broot brekende/ aten sy te samē met verheuginge ende eenoudicheyt des herten.

47 Godt prijsende / ende hadden t ghenade by gheheel den volcke.u Ende de Heere dede dagelijcx tot der Ghemeynte/ die x salich werden.

Wat ij. Capittel.

2. Het volck verwondert van de heelinghe des creupelen/12. ende tot Christum ghebracht door Petrum/19. hen predikende boete/tot vergeuinghe des sonden.

1 PEtrus ende Joannes ginghen ghelijck op nae den Tempel / ter uren der bedinghe/ter negheniter [uren.]

2 a Ende een man die creupel was / van moeders lijue aen/ wert gedragen/welcken sy dagelijcx setten door de deure des Tempels/ghenaemt de Schoone/ op dat hy aelmoessen begerde vanden ghenen die inden Tempel ginghen. De creupel ghebozen/ wort gesont in Christi Naem.

3 Als hy Petrum ende Joannem sach/dat sy inden Tempel souden gaen/so begheerde hy almoessen.

4 Ende Petrus sach hem aen/met Joanne/ ende seyde: Siet ons aen.

5 Ende hy sachse aen / verhopende wat van hen te ontfanghen.

6 Ende Petrus seyde : Silver ende gout en hebbe ick niet : maer wat ick hebbe/dat gheue ick v : b In den Naem Jesu Christi van Nazareth/staet op/ende wandelt.

7 Ende hy greep hem byder rechterhandt

a Act.2.28 Psal.64.3 Psal.11.19 Psal.16.27 Psal.73.10 Psal.7.38 Psal.2.36

Deuteron. Gen.3.32 1 Corinth.13 1 Corinth.

Jesus is Christus

1 Of tot b lieden/ Psal.130

Jesus Christus

Psalm 16.8.

1 Corinth/niet Romen.

1 Corinth/niet

1 Corinth/Psalm 2.1. Psalm 2.10 Psalm 2.36

Psalm 32.11 Psalm 7.12 Psalm 69. Psalm 131.3 Psalm 2.8

Psalm/dat hy Psalm 16.10 Psalm 131. Psalm 16.10 Psalm 131.27 Psalm 2.8. Psalm 2.9

1 Psalm 110.1 1 Corinth 15.25 1 Corinth 1.20 Psalm 1.13

a Act.14.7

b Act.4.10.

1 Of. bolstandich.

m Of. Ghemeynschap/

n Dat is/de breekinghe des spijsen/of. gaf bijnehept.

o Mar.16.17 Act.5.12 p Act.4.32 Deut.15.4 q Esaie 58.7 Tob.4.20

r Of. ghedueerich/

s Act.20.7

t Dat is/ ionste saueur.

u Act.5.14 ende 11.21

x Oetert/ behouden.

ende rechtede hem op: ende terstont werden zijne voeten ende verssenen vaste.

De creupel wort ghesont/ende springt God danckende.

8 Ende hy spranck/stont/ende wandelde/ ende hy ginck met hen ten Tempelin/springhende ende danckende Godt.

9 Ende alle het volck sach hem wandelen/ ende Godt dancken.

10 Ende sy bekenden dat hy de gene was/ die om aelmoessen / sadt aen de Schoone poorte des Tempels . Ende sy werden vol verwonderinghe ende verschrickinge/ over het ghene dat hem gheschiet was .

11 Als nv de creupele die ghesont gemaeckt was/ [aen] Petrum ende Joannem hielt/ liep alle het volck verwondert tot hen / in het c Voorhuys ghenaemt Salomonis.

1. Reg. 6. 3 Joan. 10. 23 Act. 3. 12

12 Ende als Petrus dat sach / antwoorde hy den volcke: Ghy mannen van Israel/ wat verwondert ghy v hier in / of wat siet ghy op ons/ gelijc of wy desen hadde doe wandelen door onse macht ofte Godsalicheyt?

a Act. 3. 31 Phil. 2. 9 a Of/verceerlijckt.

13 d De God Abrahams/ende Isaacx/ende Jacobs/de God onser Vaderen heeft zijnen Sone Jesum e verclaert: welcken ghy overgelevert en verloochent hebt voor het aelschte Pilati/als hy hem oordeelde los te laten.

f Mat. 27. 20 Marc. 15. 11 Luce 23. 28 Joan. 18. 40

14 f Maer ghy verloochendet de Heyligen/ ende Gherechtighen / ende begheerdet den man die een doodslagher was / v gheschenen te hebben.

Ghevvygen der opstandinghe. g Act. 1. 8 ende 2. 32 Gheloove.

15 Ende den Vorst des leevens doodet ghy/ lieden/welcken Godt opgewreckt heeft van den dooden: g des zijn wy ghetuyghen.

16 Ende door het gheloove in zijnen Name/ heeft zijnen Naem/ desen/dien ghy siet ende kent / ghesterckt: ende het gheloove door hem / heeft desen volle gesonthept gegeven/ in uwer aller teghenwoordichept.

Onweten-heyt. h Joan. 16. 3 1. Cor. 2. 8 1. Tim. 1. 13 i Luce 24. 27 Esaie 50. 6 ende 53. 5 k Spr. 17. 20

17 Ende nv Broeders/ ick weet h dat ghy dat door onwetenheyt ghedaen hebt / gelijck oock uwe Overste:

18 i Maer God/ t wat hy voorsept herst door den mont aller zijner Propheten/dat Christus lyden soude/ dat heeft hy also vervult.

19 k Doe bekert v lieden dan / ende bekeert v/ op dat uwe sonden moghen uytghedaen worden.

l Of na dien de tyden der vercoelinghe, etc. gecomen zijn/ ende hy gesonden heeft. m† Anders/ te voren bethoont/ n Of/welcke den hemel moet houden/

20 l Op dat de tyden der vercoelinghe comen van den aenschijne des Heere/ ende dat hy sende die v m † te voren gepredickt is/ Jesum Christum.

o Deut. 18. 15 18. Joan. 1. 45 Act. 7. 37 p † Mat. 17. 5 ende 23. 8

21 n Welcken de Hemel moet ontfanghen/ tot der tijdt dat het al weder opgherecht worde/wat Godt gesproken heeft door den mont aller zijner heyligher Propheten/van der ewicheyt aen.

q Of/Testaments/ r Gene. 12. 3 ende 18. 18 ende 22. 18 ende 26. 4 ende 49. 10 Spr. 44. 31 Galat. 3. 8

22 Want o Moses heeft totten Vaderen ge-
sept: o De Heere uwe Godt sal v eenen Propheet verwecken uyt uwen broederen/ gheliyck als my: p dien sult ghy hooren in allen wat hy tot v spreken sal.

23 Ende het sal geschieden/ dat alle siele die desen Propheet niet en hoort/die sal uyt den volcke vernielt worden.

24 Ende oock alle de Propheten/ so veel als-
ser van Samuel aen/ende daer na gesproken hebben / die hebben oock dese dagen voorsept.

25 Ghy zijt Kinderen der Propheten / ende des q verbonts / dat Godt tot onse Vaderen besteit heeft / seggende tot Abraham : r Ende in uwen Zade sullen alle

ghellachten der Aerden ghesegent worden.

26 God heeft Jesum zijn kint v lieden eerst verweckt / ende ghesonden om v lieden te seghenen/op dat een yeghelijck hem afkeere van zijne boosheden.

Dat iij. Capit tel.

1. De Apostelen verclaert zijnde wat der genaeckenisse/ verroondighen het Euangelium/ 24. ende bidden om de voorderinghe des seluen/32. de eenicheyt ende liefde der Ghemeynte.

Pentecoste Joannes ghevangen hauden Phariseers ende Oversten des Tempels

1 Ende dewijle sy tot den volcke spraken / quamen de Overpriesters ende de Hooftman des Tempels / ende de Sadducen oock by hen.

2 Ende het verdroot hen seere / dat sy het volck leerde/ en verrondichden inden Naem Jesu de opstandinghe uyt den dooden.

3 Ende sloeghen de handen aen hen / ende settense inde a ghenaeckenisse / tot op den anderen dach: want het was nv auont.

a Of/ Gevangenisse/ waermede

4 Ende vele onder de gene die het woort gehoort hadden/gheloofden / ende het ghetal der Mannen werd ontrent vijftduysent.

5 Ende het geschiede des anderen daechs/ dat vergadert werden hare Overste / ende Ouderlinghen / ende Schrifterheerden in Jerusalem.

6 Ende Annas de Overpriester/ en Caiphas/ ende Joannes/ ende Alexander/ en alle die vander Overpriesters ghellachte waren.

7 Ende stelden se int midden/ en vraechden [hen/] seggende: b Door wat macht ofte * door wat naem hebt ghy dit ghedaen?

Joannes en de Joannem bruyden dat Christus als leren de Sadducen lichtelijck in

8 Petrus met den heyligher Gheest vervult/ seyde tot hen: Ghy Overste des volcx/ ende Ouderlinghen Israels/

b Act. 3. 6. Mat. 21. 23 Act. 7. 27. * Grieks in † Of ghenoemt heeft/ of ghenaempt heeft/ by wien

9 So wy heden c ondersocht worden van der weldaet aenden menschen ghebraect/ daen/ [namelijck] d waer door hy gesont ghewoorden is:

Grieks wat

10 So sy v allen/ ende alle den volcke Israels bekent/ e dat f door den Naem Jesu Christi van Nazareth / welcken ghy ghecruyst hebt / welcken Godt van de dooden opgheweckt heeft/ door desen [seyghe ick/] staet dese hier voor v ghesont.

d Act. 3. 6. e Grieks. 4. f Phil. 2. 8. 9 Esaie 28. 16 Mat. 21. 42 Marc. 12. 10 Luce 20. 17 Rom. 9. 33 1. Pet. 2. 6 h Mat. 1. 21 Act. 10. 43

11 g Dese is de Steen / die van v Timmerlieden veracht is/ ende het Hooft des hoecx ghewoorden is:

12 Ende daer en is in geens anderen salichevt: h Want daer en is oock gheenen anderen Naem onder den Hemel den menschen gegeven/waer in wy moeten salich worden.

13 Als sy dan de lijmoedicheyt Petri ende Joannis saghen/ende bevonden dat sy ongeleerde ende slechte menschen waren/ waren sy verwondert : ende kenden se [wel] dat sy met Jesu gheweest waren/

14 Ende als sy sagen den mensche die gesont ghewoorden was by hen staen/ en hadden sy niet daer teghen te segghen.

15 Doe hieten syse wtgaen uyt den raet/ende spraken met malcanderen/seggende:

16 i Wat sullen wy dese menschen doen? want daer is een bekent teecken door heu geschiet/ esi is openbaer allen die te Jerusalem woonen/ende wy en connen niet loochenen.

i Joan. 11. 47

17 Maer op dat het niet meer verbreyt en worde onder het volck / so laetse ons scherpelijck dreyghen dat sy niet meer eenighen menschen/ in dien Naem en spreken.

Den Hoven verbiet Jesum te

18 Ende sy riepen se/ende gheboden hen dat sy geen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dien moet sy gheensins spreken noch leeren en souden
Gode meer in den Naem Jesu.
woor:
wat zijn/ 19 Maer Petrus ende Joannes antwoor-
den den/ende seyden tot hen: Is Oordeelt ghy/
of het voor Godt recht zy/ dat wy meer te
hooren dan Godt?
20 Want wy en connen niet laten/ dat wy
niet spreken en sauden/ wat wy ghesien en-
de ghehoort hebben.
21 Esi sy dreyghdense scherpelijck/esi lietense
gaen/ niet vindende hoe sise pijnighen sou-
den/om des volcx wille/want sy loofden al-
le Godt over het gene dat gheschiet was.
22 Want de menschе was over de veertich
Jaren out/aen welcken dit teecken der ge-
sontmakinghe gheschiet was.
23 Ende sy ontslaghen zijnde/ ginghen in
tot den haren/ ende vercondichden al wat
de Overpriesters ende Oudersinghen tot
hen ghesept hadden.
24 Ende als sijt hoorden/ hieuen sy een-
drachtelijck een stemme op tot Godt/ ende
seyden: Heere/ghy zijt de Godt die den He-
mel/ ende de Aerde/ ende de Zee/ ende al
wat daer in is/ghemaeckt hebt:
25 Die door den mont Davids was knechts
gesept hebt: * Waerom zijn de Heydenen in
ghestoort gheweest/ende de volcken hebben
ydele dinghen bedacht?
26 De Coninghen der Aerden zijn te sa-
men ghestaen/ ende de Overste zijn te sa-
men by een vergadert/ tegheu den Heere
ende zijnen Christum.
27 Want inder waerheydt zijn in dese
stadt vergadert tegen v heylich kint Jesum
dat ghy ghesalft hebt/Herodes/ ende ook
Pontius Pilatus/ met de Heydenen ende
de volcken Israels.
28 Om te doen al wat uwe q hant ende
uwen Raet te voren r beschreyden hadde te
gheschieden.
29 Ende nu Heere/aensiet hare dreygingen/
ende geest uwen Dienstknechten v woor-
acht alle vrymoedicheyt te spreken:
30 Door u het uitstrecken uwer hant tot
gesontmakinge/ende [door het] geschieden
der teeckenen ende wonderheden door den
Naem was heylighen kints Jesu.
31 Ende als sy ghebeden hadden/ wert de
plaetse daer sy in vergadert waren beweecht/
ende sy werden al vervult van den heyligen
Gheest/ende spraken het woort Gods vry-
moedichlijck uit.
32 Esi de menichte der Gelooving was een
herte ende een ziele: ook en seyde niemant
dat yet van zijnen goede zijn eygen ware/
maer alle dinghen waren hen ghemeyne.
33 Ende de Apostelen gaven met grooter
kracht ghetuygenisse vander opstandinghe
des Heeren Jesu. Ende daer was groote
ghenade over hen allen.
34 Want daer en was ook niemandt on-
der hen/die gebreck hadde: want so vele al-
ser landt of huysen hadden/ die verkochten
sy/ende brachten den prijs des verkochten
[goets] esi leydet aē de voetē der Apostelē.
35 * Ende emen peghelycken wert ghehe-
uen na dat hy noodt hadde.
36 Joses dan/ die vande Apostelē genaemt
was Barnabas/dat is te seggen/een Sone
des troosts/een Leuijt/gebozē wt Cypren/
37 Hadde eenen Acker/ende verkocht dien/
ende brachte den prijs ende leyden voor de
voeten der Apostelen.

Dat 5. Capittel.

1. De haestighe doot Ananie/ ende zijner huysf-
trouwen/ 17. het vanghen ende verlossen der
Apostelen/ 29. hare vrymoedige beklaginge ende
ghebenedijnghe/ 41. niet tegenstaende alle beschim-
pinghe ende dreygінghe.

1 Ende een man genaemt Ananias/ met
Saphyra zijnen wijue/ verkocht een a
haue:
2 Ende b ontrack wat vanden prijse/ met
medeweten zijns wijfs: Ende brachte een
deel/ ende leyde een deel voor de voeten der
Apostelen.
3 Ende Petrus seyde: Anania/ waerom
heeft de c Sathan b herte vervult/ dat ghy
lieghen soudet den Heyligen Gheest/ende
ontrecken vanden prijse des Ackers?
4 Bleef hy niet ghetrouw/ Esi doen hy
vercocht was/was hy niet in uwer macht?
Waerom hebt ghy dese daet in uwe herte
voorgenomen? Ghy en hebt niet den men-
schen gheloghen maer Gode.
5 Als Ananias dese woorden hoorde/ viel
hy neder/ende gaf den geest op. Ende daer
quam groote vreese over alle de ghene die
dit hoorden.
6 De Jonghelinghen stonden op/ende na-
men hem weeh/ende dzoeghen hem wt/ en-
de begroeuen hem.
7 Ende het geschiede ontrent drie uren daer
na/dat ook zijn wijf in quam/niet weten-
de wat daer ghеschiet was.
8 Ende Petrus d seyde tot haer: Segt nu/
oft ghy den Acker so veel vercocht hebt? Sy
seyde: Ja/so veel.
9 Esi Petrus seyde tot haer: Wat zijt ghy
eens ghеworden/ te verfoecken den Gheest
des Heeren? Siet/daer de voeten der gener
die uwen man begrauē hebben/[zijn] voor
de deure/ende sullen v wtdzaghen.
10 Ende sy viel terstondt neder voor zijne
voeten/ende gaf den geest op: ende de Jon-
ghelinghen ingheкomen zijnde/ vondense
doot/ende dzoeghense wt/ ende begroeuen-
se by haren man.
11 Ende daer quam groote vreese over
de gheheele Ghemeynte/ ende over alle die
dit hoorden.
12 e Esi daer geschiedē vele teeckenen ende
wonderheden inden volcke/door de handen
der Apostelen: (Esi sy waren alle eendrach-
telijck inden g Voorhuyse Salomonis.
13 Ende van den anderen en derfde hem
niemant tot hem voeghen/ maer het volck
h hielt vele van hem.
14 i Ende daer werden meer gheloovighen
den Heere toeghesет/menichte van mannen
ende vrouwen.)
15 Alsо dat sy de crancken op de straten wt
dzoeghen/ende leydense op bedden ende ba-
ren/op dat als Petrus quame/ten minsten
zijne schaduwe yemant van hen beschadu-
wen mochte.
16 Ende daer quam ook de menichte der
omligghenden steden tot Jerusalem/ bren-
ghende crancken/ ende k die van onreyne
gheesten ghepijnicht waren: ende sy wer-
den alle ghesont.
17 Ende de Overpriester stont op/ende alle
die met

a Ananias sterft om de lieghen.
a Of/beslt
b Of/bedroch
c dat is/tyrant
b Grieer/ant-woorde
Ananias wijf sterft oock door den lieghen.
e Mar.16.17 Act.2.43
f Grieer/een-moedelijck
g 1.Reg.6.3 Jean.10.23 Act.3.11
h Gri. maecte-se groot.
i Act.2.47
k Mar.16.18 Act.8.7 ende16.18 ende19.12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

die niet hem waren/ welcke is de Secte der Saduceen/ende werden vol toorens:

De Priesters vol nijdts / ende Sadduceisch gesint/ worpen de Apostelen in den Karcker

18 Ende sloegen hare handen aen de Apostelen/ende setten se inde gemeyne i gevancknisse.

l Of/ Griecx/ bewaernisse.

m Act. 12.7 ende 16.26

19 m Maer de Enghel des Heeren dede de deure der ghevanckenisse inder nacht op/ ende leydese wt/ ende seyde:

20 Gaet henen/ staet en spreect inden Tempel totten volcke alle de woorden deses levens.

21 Als sy dit ghehoort hadden / ginghen sy des smorghens hoogh inden Tempel/ ende leerden. Ende de Overpriester quam/ ende die met hem waren/ ende riepen den Raet/ ende alle de Oudersten der kinderen Israels te samen: ende sonden na de ghevanckenisse/ om hen te halen.

22 Ende als De Dienaers daer quamen/ en vonden sy se inde ghevanckenisse niet: so keerdē sy wederom/ende boodschaptent/

23 Seggende: Wy vonden den Karcker met n aller sekerheyt toegheslooten / ende de Wachters buyten voor de deure staen: ende doe wy die op deden en vonden wy niemandt daer in.

n Of/ neerschuchtheyt.

24 Doe de Overpriester / en de Hooftman des Tempels/ ende de Overpriesters dese woorden hoorden/ waren sy twijfelmoedich over hen/ wat daer wt comen mochte.

25 Doe quam daer een die hen bootschapte/ segghende: Siet / de mannen die ghy in de ghevanckenisse ghelevdt hebt / staen inden Tempel/ ende leeren het volck.

De Apostelen worden ghevanghen inden Tempel/ daer sy leeren.

26 Doe ginck de Hooftman [des Tempels] met de Dienaren henen/ en brachtense sonder gewelt: o Want sy vreesdē het volck/ op dat sy niet en soudē gesteenicht worden.

o Mat. 21.26

27 Ende als sy se brachten/ stelden sy se voor den Raedt: ende de Overpriester vraechde hen/ ende seyde:

p Act. 4.18

28 p Hebben wy v niet scherpelijck gheboden / dat ghy niet en soudt leeren in desen Naem? ende siet/ ghy hebt Jerusalem vermuilt met dese uwe leere / ende wilt desses menschen bloet op ons brenghen.

Gode ghehoorsaem zijn.

29 Petrus ende de Apostelen antwoorden/ ende seyden: q Men moet Gode meer ghehoorsaem zijn dan de menschen.

q Act. 4.19

r Act. 2.23

30 De Godt onser Vaderen heeft Jesum opgheweckt/ r welcken ghy hebt ghemoort/ ende aen het hout ghehanghen.

f Act. 3.18 Philip. 2.9

31 f Desen heeft Godt door sijn rechterhant verhoocht/ tot enen Vorst ende Salichmaker/ om Israel bekeeringhe ende vergevinghe der sonden te gheven.

s Joan. 15. 26 27

32 s Ende wy zijn hem ghetuyghen u van desse woorden: ende oock de heylighe Geest/ welcken God ghegheven heeft den ghenen die hem ghehoorsaem zijn.

u Of/ van dat wy seggen:

33 Als sy dit hoorden barstedē sy [van tooricheyt:] ende hielden raet/ hen te dooden.

Gamaliels raedt.

34 t Maer daer stont op inden Raet een Pharisens/ ghenaemt x Gamaliel/ een Leeraer des Wets/ groot gheacht van alle den volcke/ ende ghebood dat de Apostelen wat souden wtgaen.

x Act. 22.3

35 Ende sprac tot hen: Ghy Israelitische mannen/ siet voor v [aengaende] desen menschen/ wat ghy te doen hebt.

Thendas.

y Act. 21.38

36 y Want voor desen dagen stont Thendas op / seggende dat hy wat groots ware / welcken aenhinck een ghetal mannen/ ontrent vier hondert: hy is ghedoot/ ende alle die hem ghehoorsaemt zijn verstroyt/ ende tot niet ghewordē.

Judas Galileus.

37 Na desen stont op Judas Galileus/ inde daghen der beschrijvinghe/ ende maecte veel volcx afvallich tot hem : ende die is oock vergaen/ ende alle die hem ghehoorsaemt / werden verstroyt.

z Act. 5.36 Gheest. 19. a Mat. 21. 25 Joan. 11.2

38 Ende nu segghe ick v/ houdt af van desse menschen/ ende laetse [varen:] z Want is desen raet of dit werck wt menschen / so sal het ghebroken worden:

a Act. 4.6 ende 7.9

39 a Maer is het wt Gode/ soo en condt ghy dat niet breken/ op dat ghy niet te eenigher tijt bevonden a en voort tegē God te strijdē.

b Of/ sy sullen hen van hem ghescheyden.

c Mat. 21. 34

40 Soo b vielen sy hem toe / ende als sy de Apostelen ingheroepen c ende ghegheesselt hadden/ verboden sy [hen/] dat sy nict meer inden Name Jesu spreken en souden / ende lieten se gaen.

De Apostelen ghestelt tot Christi lijden.

41 d Soo ginghen sy dan verblijdt van des Raets aensichte / om dat sy weerdich ghewest waren voor sijnen Naem versmaeyhept te lijden:

e Mat. 5.12

42 Ende sy en hielden niet op daghelijcx inden Tempel ende te huys te leeren ende te Evangelizeren Jesum Christum.

Dat vi. Capittel.

1. De verkiesinghe der seuen Diaconen/ 8. de ghenaden Stephano/ 11. de valsche beschuldinghe regen hem ghemaect.

Diaconen verordent/ die den Wijven dienden ende Tafelen dienden/ ofte de Apostelen predicten.

a Of/ verlegent b Gen. 18. 19 c Act. 1. 21. ende 10. 3. Deut. 1. 13. d Tim. 2. 7. e 1. Tim. 3. 8. de mannen

1 EN in die daghen als de Discipulen vermenichmuldichden/ quam daer een murminghe der Griecken tegen de Hebreen/ om dat hare Wedunven in de daghelijcksche bedieninghe [der Armen] a veracht werden.

2 De twaelve dan/ riepen de menichte der Discipulen / ende seyden : b Het en is niet goet dat wp het woort Gods verlaten/ ende de de Tafelen bedienen.

3 c Daerom broeders/ siet onder lieden 11. 1 seuen d mannen/ die goet getuygenisse hebben/ vol des heyligen Geests en wijsheyts/ die wy machten setten tot desen wercke.

4 Ende wy sullen aenhouden inden ghebede/ ende inde bedieninghe des Woorts.

5 Ende dit woordt behaechde der ghehelder menichte: ende sy vercoren Stevphanum/ eenen man vol gheloofs ende Heylighen Geests, ende e Philippum/ ende Prochorum/ ende Nicanorem/ ende Timonem/ ende Parmenan / ende f Nicolaum / den * Aencomelinck van Antiochien.

e Act. 21.8

f Apoc. 2. 6 Of Joannes ghenaemt

6 g Dese stelden sy voor de Apostelen/ ende als sy ghebeden hadden/ h leyden sy hen de handen op.

g Act. 1. 23 h 1. Tim. 4. 14 ende 5. 22 2. Tim. 1. 6.

7 Ende het woort Gods wies/ ende het getal der Discipulē vermenichmuldichde te Jerusalem seere: ende een groote schare der Priesteren werden i den gheloove ghehoorsaem.

Daer zijn Priesters den ghehoorsaem.

8 Ende Stephanus vol gheloofs ende cracht/ dede wonderheden ende groote teeckenen onder den volcke.

i Dat zijn Priesters ghelooven

9 Ende daer stonden op sommige wt der k Synagoghe/ ghenaemt Libertijnen/ ende Cyrenen/ ende Alexandrijnen/ ende der ghener die wt Cilicia / ende Asia waren / ende twistedē met Stephano.

k Dat zijn Schole oft Collegie.

Ende

10 1 Ende sy en conden niet wederstaen der wijsheyt ende den Geest daer door hy sprack.
11 In doe maeckten sy mannen wt/die seyden: Wy hebben hem lasterlycke woorden hooren spreken tegen ſMoſen ende Godt.
12 Ende sy verroerde het volck ende de Oudersten/ende de Schriftgeleerden/ende quamen hem aen / ende grepen hem [weer/] ende brachten hem voor den Raet.
13 Ende stelden daer valsche ghetuyghen/ welcke seyden: Dese mensche en houdt niet op / lasterlycke woorden te spreken teghen dese heylige plaetse/ende de Wet.
14 Want wy hebben hem hooren seggen/ dat Jesus van Nazareth dese plaetse sal verderuen/ende veranderē n de instettingen/ die ons ſMoſes ghegheuen heeft.
15 Ende sy hem aensiende alle die in den Raet saten/sagen sy zijn aensichte als eens Enghels aensichte.

Dat vij. Capittel.

1. Stephanus ontschuldicht hemselven/ ende straft zijne tegensprekers/ 54. ende daer na wort hy van hen gesteenicht/met de bewillinge Pauli.

1 Ende de Overpriester seyde: Is dan dat alsoo?
2 ſMaer hy seyde: Ghy mannen broeders ende Vaders/ [hoort toe:] De Godt der heerlickheyt wert gesien van onsen vader Abraham / als hy in Mesopotamia was/eer hy woonde in Charran.
3 Ende hy seyde tot hem: a gaet wt uwen Lande ende wt b ſMaechschap/ende roeimt in het Lant dat ick u wysen sal.
4 Doe ginck hy wt den Lande der Chaldeen/ ende woonde in Charran. Ende van daer na de doot zijns vaders/ brachte hē [God] over in dit Landt/daer ghy nu in woont.
5 Ende en gaf hem gheen erf deel daer in/ oock niet eenen voetstap [breet:] b ende hadde hem beloost hy soudet hem gheuen te besitten/ ende zijnen Sade nae hem / doe hy noch gheen kint en hadde.
6 ſMaer Godt sprack alsoo: c d Dat zijn zaet sonde vreemdelinck zijn in eenē vreemden lande/ ende dat zijt soudē dienstbaer maken/ende mit handelen e vier hondert Jaer.
7 Ende dat volck welcken sy dienen sullen/ sal ick oordeelē/ sept God: f ende daer na sullē sy wtgaen/ende my dienen in deser plaetse.
8 g Ende hy gaf hem het Verbont der Besnijdenisse: ende alſo h heeft hy Isaac gegenereert /ende besneet hem ten achsten dage: i ende Isaac/ Jacob: ende k Jacob de twaelf Woonaderen.
9 Ende de Woonaders waren nijdich tegen Joseph/ ende vercochten hem in Egypten/ende Godt was met hem:
10 Ende verloste hem wt alle zijne verdruckinge / ende gaf hem genade ende wijsheyt voor Pharao den Coninck van Egypten/ ende [die] stelde hem [tot] eenen Heere over Egypten/ende gheheel zijnen huyse.
11 In Ende daer quam n een diere tijt over heer gheheel Lant van Egypten/ ende Chanaan/ende groote verdruckinghe/ende onse Vaders en vonden gheen spijse.
12 o ſMaer als Jacob hoorde dat in Egypten was/sandt hy onse Vaders erstmael.
13 p Ende in de tweede reyse wert Joseph van zijne Broeders bekent: ende het ghesla chte Josephs wert Pharaon gheopenbaert.
14 Ende Joseph sant boden / ende ontboot zijnen vader Jacob/ende alle zijn geslachte/ in vijf ende tseventich zielen.
15 q Ende Jacob quam af in Egypten/ r ende hy sterf/ ende onse Vaders.
16 s Ende werden overgebracht in Sichem/ ende ghelept in het graf/ t welck Abraham gheco cht hadde met silver / van de Soonen Emor/ des [Soons] Sichem.
17 ſMaer als nu de tijt der beloften nae by was/ dien God Abrahe ghesworen hadde/ u wies het volck ende vermenichfuldichde in Egypten:
18 Tot dat daer een ander Coninck opstont/ die Joseph niet ghekent en hadde.
19 Dese guyck listichlijcken met onsen geslachte omme/ ende mis handelde onse Vaderen/ so dat sy de ionge kinderkens werpwoppen [moesten/] op dat sy niet te lijue en souden blijuen.
20 x In de selue tijt wert ſMoses geboren/ende was Gode behagelijck/ende wert drie maenden opgheuoet in zijns vaders huys.
21 Ende als hy weer gewoppen was/ nam hem de dochter Pharaonis op/ ende voede hem op/haer seluen tot eenen Soon.
22 Ende ſMoses wert gheleert in alle wijsheyt der Egyptenaren/ende was machtich in woorden ende wercken/
23 y ſMaer als hy veertich Jaren oudt wert/ quam hem z in zijnen sin/ zijne broeders de kinderen Israels te besoecken.
24 Ende doe hy sach eenen onrecht lijden/ beschermde ende wreerde hy den ghene dien overlast gheschiede/ ende sloech den Egyptenaer.
25 Ende hy meynde dat zijne broeders verstonden/ dat God hen door zijne hant verlossinge gheuen sonde: maer sy en verstondens niet.
26 Ende des anderen daechs wert hy ghesien van hen/ doe sy streden: ende beweechdese tot vrede/ seggende: Ghy mannen/ghy zijt broeders/ waerom doet ghy malcanderen ongheliick.
27 Ende die zijnen naesten ongelijck dede verstiet hem/ seggende: a Wie heeft dt [tot] eenē Oversten ende Richter over ons ghesett?
28 Wilt ghy my ock dooden /ghelijck ghy gisteren den Egyptenaer dedet?
29 Door dese woort ſMoses b ont dat woort/ ende wert vreemdelinck indē lande ſMadian: ende genereerde daer twee Soonen.
30 c Ende als veertich Jaren d vermilt waren / wert van hem ghesien de Enghel des Heeren in de Woestijne des Berchs Sina/ in eenen vlammigē viere des Vaechbosches.
31 Ende als ſMoses dat sach/ wert hy verwondert van dat gesichte: ende als hy daer henen ghinck om te besien / gheschiede een stemme des Heeren tot hem/
32 e [Seggende:] Ick ben de Godt uwer Vaderen/ de God Abrahams/ende de God Isaacs/ende de Godt Jacobs. Ende ſMoses wert vervaert/ ende en dorst het niet aenmercken.
33 Doe seyde de Heere tot hem: f Doet wt de schoenē van uwe voeten: want de plaetse daer ghy in staet/ is heylich Lant.
34 g Ick hebbe merckelijck ghesien de verdruckinghe mijns volcx in Egypten. Ende haer

a Exod. 2. 14
b Hier. 23. 23 Act. 4. 7 ende 7. 35
b Grieck/in
c Exod. 3. 2
d Grieck. vol werden
De Enghel verschijnt
ſMoses in den Vaerschbosch.
e Exod. 5. 6 Mat. 21. 32 Hebr. 11. 16
f Ioan. 5. 15
Heylich Landt.
g Gri. Gende ghesien/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

haer suchtē hebbe ick gehoort / ende ben nedder gecomen hen te verlossen: eñ nv coemt hier/ick wil v na Egypten senden.

Desen selven JMosen/welcken sy versaect hadden / segghende: Wie heeft v tot eenen Oversten ende Richter gestelt? Desen sant Godt tot eenen Oversten ende Verlosser/ door de hant des Engels/ die van hem gesien wert in den Yaechbosch.

h Exod.7.9 10.11.14 i Exod.16.1

h Dese leydese wt/ende dede wonderheden ende teeckenen in Egypten lant / ende in de Roode Zee / i ende in de Woestijne veertich Jaren.

Dese is die JMoses / die tot de kinderen Israels gesept heeft: k De Heere uwe God sal v eenen Prophect verwecken wt uwen Broederen/ghelijck als my: l dien sult ghy hooren.

k Deut.18.15 18 Joan.1.45 Act.3.22 l JMat.17.5 m Exod.19.3 n Gala.3.19

m Dese is de ghene die in de Gemeynte in de Woestijne met n den Enghel was/ die tot hem spraek op den Berch Sina/ende met onse Vaderen: welcke ontfinck de leevende woorden/om die ons te gheven.

Welcken onse Vaders niet en wilden gehoorsaem zijn/maer verwierpē hem/ eñ keerden met hare herten weder na Egypten/

o Exod.32.1

Seggende tot Aaron: o JMaect ons Goden die voor ons henen gaen: want wy en weten niet wat desen JMoli geschiet is/ die ons wt den Lande Egypti gevaert heeft.

Joden Afgod ndienaers.

Ende sy maecten een Calf in die dagen/ eñ brachten Offer tot het Beelt: ende waren vblijck in de wercken harer handen.

p Rom.1.24 q Dat is: de Sterren.

p Ende God keerde hem [van hen/] eñ gaffe over dat sy den q Heyre des Hemels dienden: gelijck geschreven is inden Boecke der Propheten: r Hebt ghy my / O huys Israels / veertich Jaren in der Woestijne slachtinghe ende Offerhanden gheoffert?

r Amos. 5.25

JMoloch.

Ja ghy hebt des JMolochs Tabernakel opghenomen / ende de Sterren ws Godts Remphan de gelickenisse die ghy gemaect hebt om te aenbidden: ende ick sal v s verwerpen over ghene zyde van Babylonien.

s Grieck/ verhuyst.

De Tabernakel.

Den Tabernakel der getuygenisse was onder onse Vaderen inder Woestijne/ ghelijck t hy geordineert hadde/ die JMosi sepde/ dat hy dien maken soude na het Voorbeelt dat hy gesien hadde.

t Exod.25.40 Hebr.8.5

u Welcken oock onse nacomende Vaders mede gebracht hebben/ comende met Jesu in x het Land dat de Heydenen besaten/ die God voor onser Vaderen aenlichte verdreef/ ende tot de dagen Davids.

u Josue.3.15

x Grieck/ de besittinghe.

y De welcke ghenade vant voor Godt/ 46 z ende begheerde te vinden eenen Tabernakel den Gode Jacobs.

y 1.Sa.16.1 Psal.89.21 Act.13.22 32.Da.7.2 1.Par.17.1 Psal.132.5 a 3.Reg.6 1.Par.17.12 b 1.Reg.8.17 Act.17.24 c 2.Par.6.33 Esaie 66.1 JMat.5.34 ende 23.21

a Ende Salomon timmerde hem een huys. 47 b JMaer de Allerhoochste en woont niet 48 in Tempelen met handen ghemaeckt/ ghelijck de Prophecr seyt:

c Den Hemel is mijnen thoon/ ende de 49 Aerde de voetbanck mijner voeten: wat huys sult ghy my timmeren / seyt de Heere: of welck [is] de plaetse mijner ruste?

Heeft niet mijn hant dit al ghemaeckt? 50

Ghy harmeckige ende d onbesneden van 51 herten ende ooren / altijts wedrstaet ghy lieden den geyghen Gheest: ghelijck uwe Vaders: also ghylieden oock.

Wat Propheten en hebben uwe Vaders 52 niet vervolcht? ende sy hebbense ghedoodt/ die voorghebootschapt hebben van de toecomste des Rechtveerdighen/ wiens verraders ende moordenaers ghy lieden nv gewoorden zijt.

d Stad 2.1 Joan.7.19 Romeyn.

53 e Ghylieden die de Wet ontfangen hebt f door den dienst der Enghelen / ende en hebtse niet g gehouden.

e Gene 2.2. f Exod.20.1 Deuteron.33. g Galat. 5.3.

54 Als sy dit hoorden/versteden hare herten/ ende sy knerssten met de tanden over hem.

Verdriet.

55 JMaer hy vol des heyligen Geests/sach de heerlijckheyt Godts / ende Jesum staende ter rechterhandt Godts/

Stephanus siet de heerlijckheyt Godts. Stephanus siet Jesum ter rechterhandt Godts staen.

56 Ende seyde: Siet/ick sie de Hemelen geopent / ende den Sone des menschen ter rechterhant Godts staen.

57 JMaer sy roepende met luyder stemme/ stopten hare ooren / ende overvielen hem h eendrachtelijcke.

h Gene. 39.14 1.Reg.21.11 Luce 13.31 Act.6.12

58 Ende i wierpen hem ter Stadt wt/ ende steenichden hem: k ende de ghetuygen leyden hare cleederen af / aen de voeten eens Jonghelincx ghenaemt Saulus.

i Leuit.24.14 Deuteron.13.10 17.7 k Act.22.20

59 Ende sy steenichden Stephanum/ welke aenriep / ende seyde: l Heere Jesu ontfangt mijnen Gheest.

l Psal.31.6 Luce 23.46

60 Ende hy knielde neder / ende riep met luyder stemmen: m Heere/ n en reken hen dese sonde niet. Ende als hy dat gheseyt hadde/ ontsliep hy.

m Mat.5.44 Luce 6.28 1.Cor.4.12 n Matt.18.21

Dat vijf. Capittel.

13. Simon de Coonenaer weert ghedoopt/20. ende van Petro gheestraft om sijne gierichcheyt ende de gheuenysthepts wille/27. oock de Camerlinck der Coninginne Candaces/ 37. nae dien hy ghelooft hadde in Jesum Christum, wort van Philippo ghedoopt.

1 Ende a Saulus b bewillichde oock in sijnen doot. Ende daer-weert te dien daghe groote vervolginghe teghen de Gemeynte die in Jerusalem was: c ende sy werden alle verstropt inde Landen Judee ende Samarie behalven de Apostelen.

a Act.22.20 b Luce 11.48 c Act.8.1. 11.19

2 Ende [sommighe] Godtrichtige mannē dregen Stephanum te samē/ ende d maeckten een groote e clage over hem.

d Act.8.2 e Act.8.1

3 f Eñ Saulus verwoestede de Gemeynte/ gaende in alle de huysen: ende treckende mannen ende vrouwen/ leverde sse over inde ghevanckenisse.

f Act.9.1 ende 22.4 Gala.1.13 1.Cor.15.9 1.Tim.1.13

4 g Sy dan die verstroyt waren / ginghen alomme/ende vercondichden het woort.

g Act.8.4 ende 11.19 1.Pet.4.12 Philippens.

5 Ende Philippus quam af in de Stadt Samarie/ende predickte hen Christum.

Sammarie.

6 Ende de Scharen namen eendrachtelijck waer dat van Philippo gheseyt wert/hoorende ende siende de teeckenen die hy deede.

Simon.

7 h Want de onreyne Geesten voeren wt van vele besetene / roepende met luyder stemmen: ende vele i lamme ende crepele werden gheson ghemaeckt.

h Mat.8.16 Marc.1.32 Luce 4.41 i Act.3.2 ende 14.8

8 Ende daer werd groote blijschap in die Stadt.

9 Ende een man ghenaemt Simon/ hadde te voren in die Stadt k plegende gewelt/ ende verwonderde het volck van Samaria/ wesende mach makende/ segghende dat hy wat groots was:

Simon JMagus. k Act.13.6

10 Welcken sy alle waermannen / van den cleynsten tot den grootsten/ seggende: Dese is de groote macht Godts.

Ende

Ende sy namen hem waer/ daerom dat 11
hyse langhe tyt met tooverye wtsinnich ge-
maeckt hadde.

Maer doe sy gheloofden Philippo / die 12
handen Coninckrycke Gods vercondichde/
ende handen Name Jesu Christi / werden
sy ghedoopt/mannen ende vrouwen.

Eñ Simon gelooft de ock selue/ende ge- 13
doopt synde/bleef by Philippum/ende als
hy de teeckenen ende groote crachten sach
die daer gheschieden/verschrichte hy hem.

Eñ als de Apostelen te Jerusalem hoor- 14
den dat Samaria het woort Gods ontfan-
ghen hadde / sonden sy tot hen / Petrum
ende Joannem.

De welcke quamen af / ende baden voor 15
hen/dat sy den heyligen Geest ontfingen.

Want hy en was noch niet op eenighen 16
hare hen gecomen/maer sy waren alleenlick
ghedoopt/inden Naem des Heeren Jesu.

Doe l leyden sy de handen op hen / ende 17
sy ontfinghen den heyligen Gheest.

Als dan Simon sach/dat door de opleg- 18
inghe der handen der Apostelen/ de hey-
lighe Gheest ghegeuen weer/

Soo boodt hy hen gelt/seggende: Geeft 19
my ock de macht/op dat / soo wien ick de
handt opleghe / hy den heyligen Gheest
ontfanghe.

Maer Petrus seyde tot hem: U ghelt sy 20
met v tot verderfenisse / om want ghy ghe-
meynt hebt dat de gaue Godts door ghelt
vercregen wort.

Ghy en hebt noch deel noch lot in desen 21
woorde: want v herte en is niet recht voor
Gode.

Daerom bekeert v van dese uwe boos- 22
heyt/ ende bidt Godt/of v dit gedachte ws
herten vergheuen worde.

Want ick sie dat ghy zijt in bitter galle/ 23
ende t samenknoopinge der ongerechticheyt.

Ende Simon antwoorde/ende seyde: u 24
Bidt ghy den Heere voor my / op dat niet
op my en come/daer ghy van ghesept hebt.

Als sy nu alomme het woort des Hee- 25
ren betuycht ende gesproken hadden / keer-
den sy wederom na Jerusalem / ende ver-
condichden het Euangelium veler plecken
der Samaritanen.

Ende de Enghel des Heeren spraeck tot 26
Philippum segghende: Staet op ende gaet
heuen tegent Suyden/op den weeh die van
Jerusalem af coemt/na [de Stadt] Gasa/
welcke woest is.

Ende hy stont op / ende ginck heuen. 27
Eñ siet/ een Moorman/ die een y Camer-
linck was/ ende een machtighe Candaces/
der Coninginne van Ethiopien : welcke
quer haren schat was / q die was comen te
Jerusalem/ om aen te bidden:

Eñ keerde wederom / sittende op zijnen 28
wagben: ende las den Propheet Esaiam.

Ende de Gheest seyde tot Philippum: 29
Gaet toe/ende voecht v by desen wagen.

Eñ Philippus liep tot/ende hoorde hem 30
lesen den Propheet Esaiam / ende seyde:
Verstaet ghy oock wat ghy leest?

Ende hy seyde: Hoe soude ick connen/ten 31
ware dat my yemandt onderwese? Ende
badt Philippum/ dat hy soude op comen/
ende by hem sitten.

32 Ende de plaetse der Schrift die hy las/ r Esaie 53.7
was dese: r Hy is gelyck een Schaep ter
slachtinge gebracht/ ende als een Lam voor
synen Scheerder stemmeloos/ alsso en heeft
hy synen mondt niet opghedaen.

33 Sijn oordeel is in sijne nederheyt f wech- f Of verheuen
genomen: ende wie sal zijn t Eenwe vertel- t Of: geslachte
len? want sijn leuen wert van der Aerden
werghenomen.

34 Ende de u Camerlinck antwoorde Phi- u Of/geseyde
lippo / ende seyde: Ick bidde v/ van wien
seydt de Propheet dat? van hem seluen/ of
van eenen anderen?

35 r Ende Philippus dede zijnen mont op/ r Luce 24.45
ende beginnende van dier Schrift aen/ver- 46
condichde hem Jesum.

36 Ende daer sy over weeh voeren/quamen
sy aen een water: ende de Camerlinck sey-
de: Siet daer water / y wat verhinderet my y Act. 10.47
ghedoopt te worden?

37 Ende Philippus seyde: Gelooft ghy wt Des Camer
gheheelder herten / so ist gheoorloft? Hy linex ghe-
antwoorde/ ende seyde: Ick gheloone dat loone.
Jesus Christus zy de Sone Gods.

38 Ende hy gheboot den waghen stille te
houden / ende sy daelden beyde in het wa-
ter/ Philippus ende de Camerlinck: ende
hy doopte hem.

39 Ende als sy z vanden water op quamē/ z Of/ wt
nam de Gheest Philippum weeh/ ende de
Camerlinck en sach hem niet meer: want
hy reyst de vrolick zijnen weeh.

40 Eñ Philippus wert gheuonden te Azo-
ten / ende ginck alomme/ vercondighende
het Euangelium allen steden/ tot dat hy te
Cesarien quam.

Dat ix. Capittel.

1. Saulus na dat hy de Gemeynte vervolcht heeft. 4. wordt van Christo gheroepen / om zijn Apostel te zijn. 32. Ende Petrus geneest Eneam den gichtbrocken/ 36. ende verwecht de dochter in Joppe.

Ende Saulus a noch blasende dree- a Act. 3.8
ginghen ende moort teghen de Disci- ende 23.4
pulen des Heeren/ginck tot dē Over- ende 26.9
priester. Galat. 1.13
1. Cor. 15.9
1. Tim. 1.13

2 Eñ begeerde van hen brieuen na Damas- b Dat is/Col-
cum/ tot de b Synagogen: op dat hy man- legien. Scha-
nen eñ vrouwē/ so hy eenige van *deser Lee- len Vergaru-
re vonde/ gebonden na Jerusalem brachte. ghen/
*Geleer/de-
3 c Eñ als hy reyst de/ ist geschiet dat hy by sen weghe.
Damascum quam/ ende hem onmiesloech/ Christus
d suellick een licht vanden Hemel. bekeert

4 Ende ter Aerden ghenallen zijnde/ hoor- Saulum
de hy een stemme tot hem seggben: Saul/ c Act. 22.6
Saul/wat vervolcht ghy my?

5 Ende hy seyde: Heere/wie zijt ghy? Ende b 1. Cor. 15.8
de Heere seyde: Ick ben Jesus / welcken 2. Cor. 12.2
ghy vervolcht: f Dyer is v hart/de verssenen e Act. 26.12
teghen den packel te slaen. f Act. 5.39

6 Ende hy bevende ende verzaecht/seyde: g Luce 3.10
Heere/ g wat wilt ghy dat ick doe? Ende Act. 2.37
de Heere [seyde] tot hem: Staet op/ ende ende 16.19
gaet in de stadt: ende v sal [daer] gheseyt
worden/wat ghy doen moetet.

7 Ende die mannē die met hem over weeh y Dan. 10.7
reyst den/stonden verwondert/ y want sy de
stemme hoorden/ endeniemant en saghen.

8 Eñ Paulus verhief hem op vander Aer-
den/eñ als hy zijne ooghen op dede/en sach
hy niemant/ eñ sy leyden hem by der hant/
ende brachten hem in Damascum.

Ende hy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende hy was drie daghen sonder sien/ 9
ende en at niet/noch en dranck niet.

Ananias. Ende daer was een Discipel in Da- 10
masco ghenaemt Ananias: Ende de Heere
seyde tot hem in een ghesichte: Anania. Ende
de hy seyde: Siet/ [hier ben] ick Heere.

Ende de Heere [seyde] tot hem: Staet op 11
en gaet inde straete/ genaemt de Rechte: en
vraecht ten huyse Jude na [een] genaemt
f Act. 21. 39 ende 22.3 Saulus i van Tarsen/ want siet hy bidt.

(Ende hy heeft door een ghesichte gesien 12
eenen man/ met name Ananias incomen/
ende hem de handen oplegghen/ op dat hy
weder siende worde.)

Ende Ananias antwoorde: Heere/ ick 13
hebbe van velen ghehoort van desen man/
k hoe veel quaets hy uwen Heyligen in Je-
rusalem ghedan heeft:

Ende heeft hier macht van de Overprie- 14
sters/te l hangen alle die uwen Naem aen-
roepen.

Ende de Heere seyde tot hem: Gaet he- 15
nen/ m want dese is my een wtvercoren
vat/ om mynen Naem te draghen voor de
Heydenen/ende Conninghen/ende kinderen
Israels.

n Want ick sal hem thoonen/hoe vele hy 16
lijden moet om mynen Naem.

o Ende Ananias ginck henen/ende quam 17
in dat huys: Ende legghende de handen op
hem/ seyde: Saul broeder/de Heere heeft my
ghesonden: [namelijck/] Jesus die p u ge-
openbaert is inden wech dien ghy quamet/
op dat ghy weder siende/ende met den hey-
ligen Gheest vervult worder.

Ende terstont vielen van zyne ooghen 18
gelijck vischschellen/ ende hy werd terstont
weder siende: en stont op/en werd gedoopt.

Ende nam spyse/ ende werd versterckt: 19
ende Saulus was sommighe daghen by
de Discipulen die in Damasco waren.

Ende hy predicte terstont Christum in de 20
Vergaderinge dat dese de sone Gods was.

Ende sy verschrickten alle diet hoorden/en 21
de seyden: Is niet dese/ die te Jerusalem
vernielde de ghene die desen Naem aenrie-
pen: ende is daer toe hier gecomen/ om dat
hyse ghebonden tot de Overpriesters soude
brenghen?

Ende Saulus werd meer en meer versterckt/ 22
en verroerde de Joden die te Damasco woon-
den/bewysende dat dese q Christus ware.

Ende na vele daghen hielden de Joden 23
raedt te samen/om hem te dooden.

r Maer hare lagen werden Paulo bekent/ 24
r ende sy bewaerden de poorten dach ende
nacht/op dat sy hem dooden.

So namen hem dan de Discipulen des 25
nachts/ f ende deden hem door den muer/
ende lieten hem met coorden af in enen corf.

t Ende als Paulus te Jerusalem geco- 26
men was/verpoocht hy hem by de Discipu-
len te voegen: maer sy meesden hem alle/met
geloovende dat hy een Discipel ware.

u Maer Barnabas nam hem/en bracht 27
hem tot de Apostelen: ende verteide hen hoe
hy den Heere inden wech ghesien hadde/ die
met hem ghesproken hadde/ ende dat hy te
Damasco x vrymoedelijck ghesproken hadde in-
den Name Jesu.

Ende hy was met hen wt ende ingaen- 28
de te Jerusalem/ ende handelde vrymoe-
dichlijck in den Name des Heeren Jesu.

Hy spraek ook en y handelde met den 29
Griecken: maer dese pochten hem te doodt.

Ende doe de broeders dit ghewaer wer- 30
den/ghelepden sy hem af tot Cesarien/ en-
de sonden hem na Tarsen.

So hadde dan de Ghemeynte vrede door 31
gheheel Judeam/ende Galileam/ende Sa-
mariam/ende werden gesticht/ende werdt
vermenicht/ wandelende in de vreese des
Heeren/ende troost des heyligen Gheests.

Ende het gheschiede/ doe Petrus alom- 32
me doorreysde/ dat hy ook quam tot de
Heyligen die te Lidda woonden.

Ende alhaer vant hy eenen man/ ghe- 33
naemt Eneas/die acht Jaer te bedde ghe-
leghen hadde/ende was z lam.

En Petrus seyde tot hem: Enea/Jesus 34
Christus make v gesont: staet op/en maect
selue v bedde. Ende hy stont terstont op.

Ende hem saghen alle die te Lidda ende 35
Saron woonden/de welcke hen bekeerden
tot den Heere.

En te Joppe was een Discipulinne met 36
Name Tabitha/welck is te seggen: b Dor-
cas/dese was vol goede wercken/ ende ald-
moessen die sy dede.

En het gheschiede in die daghen/ dat sy 37
cranck wert ende sterf. En als syse gewas-
schen hadden/lenden syse inden Oppersael.

Ende want Lidda by Joppe was/ door- 38
den de Discipulen dat Petrus daer was/
ende sonden twee mannen tot hem/ ende
baden hem/ dat hy c niet en soude verto-
uen tot hen te comen.

So stont Petrus op/ende ginck met hen: 39
ende als hy daer ghecomen was/ leyden sy
hem op de Oppersael: en alle de Wedu wen
stonden by hem weenende/ ende toonende
hemde rocken ende cleederen die Dorcas
ghemaeckt hadde/ als sy by hen was.

En alsse Petrus alle hadde wtgedreven/ 40
knielde hy neder/ende badt: en keerde hem wat ooghen
tot den lichame/ende seyde: Tabitha/staet weder
op: Ende sy heeft haer ooghen opgedaen/en als sy
Petrum ghesien hebbende/ sadt sy op.

En hy haer de hant geleende/ verheffe op/ 41
en de Heyligen ende Wedu wen gheroepen
hebbende/ stelde se [hen] leuende.

En dit werd bekent ghemeen Joppe door/ 42
ende vele ghelooft den inden Heere.

En het geschiede/dat hy vele dagen te Jop- 43
pe bleef/by eenen Symon Leerbereyder.

Dat 10. Capitael.

9. Petrus door een ghesichte vermaent/ 34
ende versekert van de roepinge der Heydenen: 36
vercondicht Christum Cornelio/44. ende belooft
hem met den synen.

1 Ende daer was een man te Cesaria Des Heyls
ghenaemt Cornelius/ een Hoofman mans
over hondert/ van der Bende die ge- nely Cohort
naemt wert de Italiaensche. falschen.

2 Godsalich ende Godvruchtich met ghe-
heel synen huysgesinne/ ende veel aelmoes-
sen gheuende den volcke/ende God bidden-
de alle tijt.

3 [Dese sach] in een gesichte/ openbaerlick
ontrent der negenster vren des daeches/den
Enghel des Heeren tot hem in comen/ende
tot hem seggende: Cornely.

4 Ende hy hem aensiende/ wert vervaert/
ende

Anias vreest Paulum.
k Act. 9. 1 Galat. 1. 13 1. Cor. 15. 9 1. Tim. 1. 13 l Gen. binden

Paulus een wtverco- ren vat?
m Act. 13. 2 ende 22. 21 Rom. 1. 1 Galat. 1. 15 ende 2. 8 Epheſe 3. 8 2. Tim. 2. 7

2. Tim. 2. 11
n Act. 21. 11
2. Cor. 11. 23
o Act. 22. 12
p Ofte van u zas gheſien ghe- weeſt.

Paulus wort weder siende / ende gedoopt / en predict Chri- stum.

q Dat is/de Gheſalfde.

De Joden soecke Pau- lum te doo- den.
r 2. Cor. 11. 32
f Josue. 2. 15
2. Sa. 19. 12
s Act. 22. 17

De Disci- pulen en gheloouen niet dat Paulus ge- looverh is.
u Act. 11. 25
x Of open- baerlijck.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende seyde: Wat ist Heere? hy seyde tot hem: 5 Uwe gebeden ende aelmoessen zijn voor Godt in gedachtenisse op gheresen.
Ende nu sent mannen in Joppe/ ende laet roepen eenen Simon/ met toenaem Petrus.
Dese is ter herbergen/ by eenen Simon/ Lederbereyder/ wiens huys is aen der Zee: dese sal u segghen wat ghy doen moet.
Als nu de Enghel die met Cornelio sprac/ 7 wech ghegaen was/ riep hy twee van zijne huysknechten/ ende eenen Godsaligen Crijchsknecht van de gene die altijts by hem waer.
Ende als hyt hen al verteelt hadde/ sandt 8 hyse na Joppe.
Ende des anderen daechs als sy reysden/ 9 ende by der Stadt quamen/ clam Petrus opt huys om te bidden/ omtrent der seste uren.
Ende hy wert hongerich ende begeerde te eten. 10 Ende dewijle sy hem [wat] bereyden/ viel over hem een verrechnighe der sinnen:
Ende sach den Hemel gheopent/ ende een 11 tuych tot hem neder comen/ gelijc een groot linnen laken: aen de vier hoecken ghebonden/ ende neder ghelaten op der Aerden.
Waerin waren alle viervoetige [dieren] 12 der Aerden/ ende wilde/ ende cruypende dieren/ ende ghevogelte des Hemels.
Ende daer gheschiede een stemme tot hem: 13 Staet op Petre/ slachtet/ ende eet.
Maer Petrus seyde: Ghenaden Heere/ 14 want ick en hebbe nooyt yet ongheoorlochts ofte onreyns ghegeten.
Ende de stemme seyde wederom ander- 15 maet tot hem: Dat God gereynicht heeft/ en sult ghy niet ghemeyn oft onreyn maken.
Ende dit gheschiede driemaet: ende het 16 tuych wert weder opghenomen inden Hemel.
Als nu Petrus in hemselven twijffelde/ 17 wat dat gesichte wesen mochte/ dat hy ghesien hadde: siet/ de mannen die van Cornelio gesonden waren/ hadden gevraecht na het huys Simons/ ende stonden voor de poorte.
Ende [eenen] gheroepen hebbende/ vraech- 18 den/ of Simon met toenaem Petrus/ daer ter herberghe ware.
Ende dewijle dat Petrus op dat gesichte 19 dachte/ seyde de Gheest tot hem: Siet drie mannen soecken u:
Staet op/ gaet af/ ende reyst met hen/ 20 niet twijfelende/ want ick hebse ghesonden.
Doe ginck Petrus af tot de mannen die 21 van Cornelio tot hem gesonden waren/ ende seyde: Siet ick ben de gene dien ghy soecht: wat is de oorsake daer ghy om gecomt zijt?
Doe seyden sy: Cornelius een Hooftman 22 over hondert/ een rechtveerdich ende Godtvreesende man/ die oock getuyghenisse heeft van alle den volcke der Joden: dese is van Godt vermaent door den heyligen Engel/ dat hy u soude ontbieden tot zijnen huyse/ ende u woorden hooren.
So riep hyse in/ ende herberchdese: ende 23 des anderen daechs ginck Petrus met hen uyt/ ende sommige broeders van Joppe ginghen met hem.
Ende des anderen daechs quamen sy tot 24 Cesaream: Ende Cornelius verwachtese/ zijn vrienden ende sonderlichste vrienden te samen gheroepen hebbende.
Ende als het gheschiede dat Petrus in 25 quam/ ginck hem Cornelius te ghemoet/ ende vallende tot den voeten/ aenbadt hem.
Maer Petrus rechtede hem op/ seggende: 26 Staet op/ ick ben oock selve een menschel.
Ende hy is ingegaen/ sprekende met hem/ 27 ende heeftse vele genonden die te samen gecomen waren.
Ende seyde tot hen: Ghy weet dat 28 het ongeoorloft is eenen Joodschen manne hem te voegen/ of te gaen tot eenen vreemden: Maer l God heeft my getoont dat ick geen mensche gemeyn of onreyn noemen sonde.
Daerom ben ick sonder wederseggen ge- 29 comen als ick ontboden was. Ick vraghe dan waerom ghy my ontboden hebt?
Doe seyde Cornelius: Over vier daghen 30 vastede ick tot deser uren/ ende ter negenster uren badt ick in mijnen huyse:
Ende siet daer stont een man voor my in 31 blinckende clederen/ ende seyde: Cornelij/ u ghebedt is verhoort/ ende uwe aelmoessen zijn voor Gode in ghedachtenisse
So sent nu nae Joppe/ ende ontbiet Si- 32 monen/ die toegenaemt wort Petrus: dese is ter herbergen/ inden huyse Simonis des Lederbereyders aen der Zee/ de welcke hier gecomen zijnde/ sal met u spreken.
So sant ick terstont tot u/ ende ghy hebt 33 wel ghedaen/ dat ghy hier gecomen zijt. So zijn wy dan alle hier voor Godt/ om te hooren al wat u van Godt beuolen is.
Ende Petrus dede zijnen mont open/ ende 34 seyde: In waerheyt ick inder waerheyt/ dat Godt geen n wtnemer der persoonen en is.
o Maer in allen volcke/ wie hem vreest/ 35 ende gherechticheyt werckt/ die is hem aenghenaem.
p Het welcke hy heeft te kennen gegeven 36 den kinderen Israels/ q verkondigende vrede door Jesum Christum/ die Heere over al is.
Ghy weet r de sake die geschiet is door 37 geheel Judeam/ s beginnende van Galilea/ na den Doop die Joannes predichte:
t Hoe dat God Jesum dē Nazareth heeft 38 ghesalft met den heyligen Gheest/ en met cracht: welck omgewandelt heeft/ weldoende ende ghesontmakende alle die van den Duyvel onderweldicht waren: want Godt was met hem.
Ende wy zijn ghetuyghen van alle dat 39 hy ghedaen heeft inder Joden Lant/ ende te Jerusalem: welcken sy ghedoot hebben/ ende aen een hout ghehanghen.
u Desen heeft Godt den derden dage ver- 40 wekt/ ende ghegeven openbaer te worden:
Niet allen den volcke/ maer ons/ die wy 41 te voren van Gode tot getuyghe vercoren waren/ ons/ die met hem gegeten ende gedroncken/ nae dat hy van de doodt opgestaen is.
x Ende heeft ons geboden den volcke te 42 predicken/ ende te betuyghen/ dat hy is de gene die van Gode gestelt is y een Richter der leuendighen ende dooden.
z Desen geven alle de Propheten getuy- 43 ghenisse/ a dat so wie in hem ghelooven sal/ vergheuinge der sonden door zijnen Name ontfanghen sal.
Als Petrus noch dese woorden spraek/ 44 soo viel de heylighe Gheest op alle die het woort hoorden.
Ende de ghelooighe wt de b Besnijdenisse/

Petrus en will niet aenghebeden zijn.
l Act. 14.15 Apoc. 19.10 ende 21.9
k Exo. 23.32 ende 34.15 Deut. 7.2 Joan. 4.9 ende 18.28 Actu. 11.3
Alle menschē zijn repn door Christum.
l Act. 15.6 Ephe. 3.6
m Gri. sonder wederseggen.

n Deu. 10.17. 2. Par. 19.7 Job. 34.19 Sap. 6.8 Psal. 35.16 Rom. 2.11 Gala. 2.6 Ephes. 6.9 Col. 3.25 1. Pet. 1.17
o Esai. 56.6
p Grieck. het woort dat hy gesonde heeft.
q Esai. 9.6 Joan. 16.33 Rom. 5.1 Coloss. 1.20
r Grieck. het woort dat
s Luce. 4.14 t Psal. 45.8 Esai. 61.1 Luce. 4.18
u Actu. 2.24 Marc. 16.14. Luce. 24.34 Joan. 20.19 1. Cor. 15.5
x Mat. 28.19 Marc. 16.15 Joan. 16.16
y Actu. 17.31
z Gen. 3.15 ende 22.18 ende 26.4 ende 49.10 Deut. 18.15 Psal. 132.11 Esai. 4.2 ende 7.14 ende 9.6 ende 40.10 Jere. 23.5 ende 33.14 Ezech. 24.23 ende 37.24 Dan. 9.24 Mich. 7.20
a Actu. 15.9
b Dat is/ Joden/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2.L.1.[1].

nusse/ die met Petro ghecomen waren/ verschrickten/dat de gaue des heyligen Geests ock op de Heydenen wtghestort wert.

a Actor.2.4 Mar.16.17 b Of/ pijpen

r Want sy hoordense met tonghen spreken/ ende Godt d groot maken. Doe antwoorde Petrus:

a Actor.8.35 ende 11.17

e Can ock yemant het water weeren/ dat dese niet gedoopt en worden/ de welcke den heyligen Geest ontfangen hebbē/ gelijc wy?

Ende hy beual dat sy in den Name des Heeren. Doe baden sy hem/ dat hy sommighe dagen [by hen bleue.]

Dat xj. Capittel.

1. De ontschuldinghe Petri aengaende de roepinge der Heydenen/ 19. beuesticht van der Gemeynte/ 21. Barnabas wort gesonden tot Antiochien/ 28. die diere tijt voorseyt door Agabus/ 30. ende het behulp daer reghen.

Ende de Apostelen ende broeders die in Judea waren/ hoorden dat de Heydenen ock het woort Godts aenghenomen hadden.

Ende als Petrus opghecomen was te Jerusalem/ sy twistichden sy regen hem die wt der Besnijdenisse waren.

a Gen.23.32 ende 34.15 Deut.7.2 Joan.4.9 ende 18.28

Segghende: a Ghy zijt inghegaen tot de onbesnedene/ende hebt met hen ghegheten.

b Acto.10.9 Petrus ghestraft van de ghelooinighe Joden/ om dat hy Christum dē Heydenē bercondicht hadde/ bewijst dat den Heydenē de genade ghe schiet is.

Doe begonst Petrus/ende leyder hen ordentlijcken wt/ segghende:

b Ick was in der Stadt Joppe/ bidde: nde: ende sach in een vertreckinge der sinnen een gesichte/ [namelijc/] een vat/ gelijck een groot linnen laken/ by de vier hoecken neder gelaten wt de Hemel/ en quam tot mp toe:

Ende als ick dat aensach/ wert ick gewaer/ende sach viervoetige Dieren der Aerden/ende wilde/ende cruppende Dieren/ en Voghelen des Hemels.

Ende hoorde oock een stemme/ die tot mp seyde: Staet op Petre/ slachtet ende etet.

Doe seyde ick: Neenlins Heere/ want daer en is nopt yet c ghemeyns oft onreyns re mijnen monde inghegaen.

Ende de stemme antwoorde mp andermael vanden Hemel: Dat Godt gerepnicht heeft/ en sult ghy niet ghemeyn d maken.

b Of/ houden.

Esi dit geschiede driemael/ ende het wert alles weder opghetrocken ten Hemel.

Esi siet/ terstont quamen daer drie mannen ouer in het huys daer ick in was/ ende waren van Cesarea tot mp ghesonden.

a Acto.10.19 ende 15.7 f Of/ twijfelen:

e Esi de Geest seyde tot mp/ dat ick met hen reysen soude sonder f wegeren: esi dese ses broeders gingen ock met mp: ende wp ginghen in des mans huys.

De welcke ons vertelde/ hoe dat hy ghesien hadde eenē Engel in zijnen huyse staen/ ende tot hem seggende: Sent mannen nae Joppe/ende ontbiet Simonem/ die Petrus toegenaemt is.

g Gri. woordt tot d spreken/ h Actor.2.4 ende 19.6 i Matt.3.11 Marc.1.8 Luce.3.16 Joan.1.26 Actor.1.5 ende 2.4 ende 9.4 k Esai.44.3 Joel.2.28 l Acto.15.9

Die sal g het b segghen/ waer door ghy/ ende alle v huys sult salich worden.

h Ende doe ick begonst te spreken/ viel de heylige Geest op hen/ ghelijck als [hy] ock inden beginne op ons [viel.]

Doe dachte ick op het woort des Heeren/ [namelijc/] hoe dat hy gesept heeft: i Joannes doopte met water/ k maer ghyliedē sult inden Heyligen Geest ghedoopt worden.

l Nadien dan Godt hen ghelycke gaue gegeuen heeft/ gelijck als ons/ doe wp in Jesum Christum ghelooft hebben/ wie was ick doch/ die Godt soude moghen m weeren.

m Of/ verhinderen

Als sy dit ghehoort hadden/ sweghen sy stille/ ende yzesen Godt/ seggende: So heeft dan Godt ock den Heydenen bekeeringhe ghegheuen tot den leuen.

n Esi de ghene die verstroyt waren door de verdruckinge die om Stephani wille geschiede/ doorwandelden Phenicien/ en Cypzen/ en Antiochien/ en spraken het woort tot niemant/ dan alleenlijck totten Joden.

Den Heydenen is het ryngie gepredicht. n Actor.8.4

Maer daer waren van hen sommighe Cypzische/ ende Cyrenensche [mannen/] de welcke als sy te Antiochien ghecomen waren/ spraken tot den Griecken/ bercondigende den Heere Jesum.

Christus predicht. o Acto.5.42 ende 5.14

o Ende de handt des Heeren was met hem: ende een groot ghetal wert gelooulich/ ende bekeerden hen tot den Heere.

p Gri. woort

Ende daer quam een p gerucht van desen tot de oozen der Gemeynte/ die te Jerusalem was: ende sy sonden Barnabam wt/ dat hy henen ginghe tot Antiochien.

De welcke als hy daer ghecomen was/ ende ghesien hadde de genade Godts/ wert hy verblijdt/ q ende vermaendese alle/ dat sy met een voornemen des herten by den Heere sonden blijuen.

q Actor.13.43 ende 14.22

Want hy was een goet man/ en vol des Heyligen Geests en gheloofs: en daer wert een groote schare den Heere toeghedaen.

Barnabas. r Acto.9.27

r Ende Barnabas guyck tot Tarsen/ om Saulum weder te soecken.

Ende als hy hem ghevonden hadde/ soo leyde hy hem tot Antiochien. Ende het geschiede dat sy een gheheel Jaer in de Gemeynte t samen quamen/ ende leerden veel volcx: ende dat de Discipulen te Antiochien eerst Christenen ghenaemt werden.

Christenen.

Esi in die selue dagen quamen oock Propheten van Jerusalem tot Antiochien.

Agabus. t Actor.21.10. u Gri. gauen te kennen

Esi een onder hen/ ghenaemt Agabus/ stont op/ende gaf te kennen door de Geest/ dat daer t een groote diere tijt ouer het gheheel Aerterijcke comen soude: de welcke ock gheschiede onder den Keyser Claudio.

Diere tijt.

Ende onder den Discipulen beslaet een yeghelijck nae dat hy vermochte/ te senden een u hantreyckinghe den broederen die in Judea woonden.

dienst.

Het welck sy ock deden/ sendende tot de Ouderlinghen/ door de handen Barnabe ende Saul.

Dat xij. Capittel.

1. De Ghemeynte wort vermeerdert door Herodem/ 2. Jacobus gedoot/ 3. Petrus gevangē/ 7. ende door den Engel verlost. 20. de bercommige Herodes met de Tyriers/ ende Sidoniers/ 21. zijn hoochmoet ende straffe/ 24. Joannes Marcus aengenomen van Paulo ende Barnaba/ wederkeerende van Jerusalem.

Herodes doet Jacobum. a Matt.4.21

Herodes wordt Petrum in de ghemeinche hafte.

b Joan.21.18 c Dese beyde maer vier Crijchslieden.

Ende dier seluer tijt begonste Herodes de Coninck sommige vander Gemeynte te verdrucken:

Ende doodde a Jacobum den broeder Joannis met den Sweerde.

Ende doe hy sach dat het den Joden wel behaechde/ nam hy voort/ ock Petrum te vangen/ (ende het waren de dagen des onghesuerden broots.)

b Den welcke ock gevangen hebbende/ settede hem in de ghemanckenisse/ ende beual hem ouergegeuen c vier vierdelingen Crijchslieden/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

knechten/ dat sy hem bewaerden: ende wilde hem na het Pascha den volcke voorthengē.

So wert dan Petrus in de genauckenisse gehouden: ende van de Ghemeynte wert een 5 d gestarick gebet tot God gedaē voor hem.

Ende als Herodes hem nu soude voort brengen: dien seluen nacht liep Petrus tusschen twee Crijchs knechten/ gebonden met twee ketenen: ende de Wachters voor de deure/bewaerden den Kercker.

Ende sier de e Engel des Heeren quam 7 daer/ende daer scheen een licht in de woninge/ende sy sloech Petrum aen de syde/ ende verclaerde hem op/seggende: Staet op haestelijc. Ende de ketenē vielen hem van de handē.

Ende de Engel seyde tot hem: Omgort 8 v/ende f doet uwe schoenē aen. Ende hy dede also. Ende hy seyde tot hem: Vanght uwen mantel omme v/ende volcht my nae.

Ende hy wtgaende volchte hem na: ende 9 en wiste niet dat het warachtich was / dat door den Enghel geschiede: maer meynde dat hy een ghesichte sach.

Ende als sy door de eerste ende tweede wach- 10 te gegaen waren / so quamen sy aen de yserē Poorte die totter Stadt leyt/de welcke hen van selfs geopent wert. Ende sy wtgegaen synde gingen een straet voort: ende terstont scheydde de Enghel van hem.

Ende Petrus tot hemseluen gecomē synde 11 seyde: Nu weet ick warachtelijck/ g dat de Heere synen Engel wtgesonden heeft/ende my verlost heeft wt der hant Herodes/ende wt alle de verwachtinge des Joodschē volcx.

Ende als hy hem bedachte / quam hy tot 12 het huys Marie/des moeders Joannis/die toegenaemt wordt Marcus / h daer vele [broeders] waren vergadert/ ende biddende.

Ende als Petrus aen de deure der poorten 13 geklopt hadde/so ginc daer een Dienstmaecht voort/om te lupsteren/ghenaemt Rhode.

Ende als sy de stemme Petri bekende/14 so en dede sy de poorte niet open van blijschap / maer liep binnen / ende boodschapte dat Petrus voor de poorte stont.

Ende sy seyde tot haer: i * Tyt ghy ont- 15 sinnich? ende sy bleef daer by dat het alsoo ware. Sy seyden: Het is sijn Enghel.

Ende Petrus bleef cloppende: ende als 16 sy opghedaen hadden/saghen sy hem/ ende verschrickten.

Ende als hy hen metter hant ghewenckt 17 hadde/dat sy swijgen souden/so vertelde hy hen hoe hem de Heere wt der genauckenisse gelept hadde / ende seyde: Boodschapt dit Jacobo/ ende den broederen. Ende hy ginck wt/ende k reyst de na een ander plaetse.

Ende als het nu dach wert/en was daer 18 geen cleyne beroerte onder de Crijchs knechten/wat l van Petro gheschiet ware.

Ende als Herodes hem ghesocht hadde/ 19 ende niet en vant/ende de Wachters ondersaecht hadde/dede hyse wech leyden. Ende hy is van Judea af gegaen na Cesaream/ ende heeft daer in ghewoont.

Ende Herodes hadde inden sin teghen 20 Tyrum ende Sidonien te crijghen/ maer sy quamen eendrachtelijck tot hem/en ghecregen Blastum des Conincx Camerlinck op haer zijde/en begeerden vrede / om dat haer lant gespijst wert vā des Conincx [Lande.]

21 Ende op eenen ghestelden dach/ Herodes de Coninclijcke n cleederen aengedaen hebbende/ende op den Richtstoel sittende/ dede een reden tot hen.

22 Ende het volc riep: [Dat is] Gods stem- me/ende niet eens menschen.

23 Ende terstont sloech hem de Engel des Heeren / om dat hy niet Gode de eere en gaf/ende wert van de o wormen ghegeten/ ende gaf synen gheest op.

24 Ende het p woort Gods wies/ende vermenichuuldichde.

25 Ende q Barnabas en Saulus keerden wederom r ‡ vā Jerusalem: als sy de dienst volbracht hadden/ Joannem met toename Marcus/met hen ghenomen hebbende.

Het xiij. Capittel.

1. Paulus en Barnabas geroepen tot de Heydenen/ 7. de bekeeringe Sergij des Stadthouders/ 11. ende verblindinghe van Elymas/ 16. de predicatie Pauli ende Barnabe/ 42. der Heydenen gheloone/ 46. ende verwerpinge der Joden/ 48. sy gheloouen die ten leuen verordent zijn.

1 Ende daer waren in de Gemeynte die te Antiochien was/a sommighe Propheten ende leeraers/namelijck/Barnabas/ende Simeon/ghenaemt Niger/ende Lucius van Cyrenen / ende Manahen/ die met Herode den Viervorst opgheuoet was/ende Saulus.

2 Ende doe sy den Heere dienden/ende vaste- den/seyde de heylighe Geest: b scheydet my Barnabam ende Saulum wt totten werken daer ickse toegheroepen hebbe.

3 c Doe [dan] als sy ghevast ende gebeden/ende de handen opgelept hadden/lieten syse [gaen.]

4 Dese dan van den heylighen Geest wtgesonden/quamen af tot Seleuciam/ ende van daer scheepten sy af na Cyprē.

5 Ende als sy te Salamine quamen / soo vercondichden sy het woort Godts in de Vergaderinghen der Joden. Ende hadden oock d Joannem tot [eenen] Dienaer.

6 Ende als sy het Eylant doorgereyst waren/tot Paphos toe/ e vonden sy eenen Jode/die een Toouenaer ende valsch Prophect was/ghenaemt Bar-Jesus.

7 De welcke was by Sergius Paulus den Stadthouder / eenen verstandighen man: welcke ontboot Barnabam ende Saulum/ ende f sochte het woort Gods te hooren.

8 Maer g Elymas [dat is] de Toouenaer/ (want alsoo wort synen naem ouergheset/) wederstont hen: soeckende den Stadthouder van den gheloone af te keeren.

9 Maer Saulus (de welcke ook Paulus [genaemt was/]) vervult vanden heyligen Geest / synne oogen op hem houdende/seyde:

10 O ghy kint des Duyuels / vol alles bedrochs ende listicheyts/ende vyant aller gerechticheyt/ sult ghy niet ophouden de rechte te weghen des Heeren te verkeeren?

11 Ende nu siet/de hant des Heeren teghen v/ende ghy sult blint wesen/ ende eenen tyt lanck de Sonne niet sien. Ende terstont viel op hem douckerheyt/ende duysternisse / ende hy rontomme gaende sochte die hem mochten metter hant leyden.

12 Als de Stadthouder sach dat daer ghe- schiet was/geloof de hy /verwondert zijnde in de leere des Heeren.

Herodes wort ieniet- dicx dan d wonnen ge- ghereen.

n Dpp. 11. 4

o 2. Mac. 9. 9

p Esa. 53. 11

q Acto. 11. 30
r ‡ And. van Jerusalem na Antiochien/

Dienaers der Gemeynte in Antiochia.

a Act. 14. 26

Paulus ende Barnabas tot den dienste der Heydenen.

b Acto. 9. 15
ende 22. 21
Rom. 1. 1
Gal. 1. 15
ende 2. 8
Ephes. 3. 5
2. Tim. 2. 7
1. Tim. 1. 11
c Acto. 6. 6
ende 8. 17
ende 9. 17
d Acto. 12. 25
e Acto. 8. 9
ende 13. 6

f Of/ begeerde
g Exo. 7. 11

Sergius Paulus wort gelouich.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Eñ Paulus/ eñ die met hem waren/ van Papho gheſcheept zijnde / quamen tot de [ſtadt] Perge in Pamphilia. h ſMaer Joannes weeck van hen/ eñ keerde weder na Jeruſalem.

Ende ſy van Perge voortghegaen/ quamen te Antiochia/ in [den Lande] Piſidia/ eñ op den Sabbathdach in de i Synagoghe ghegaen zijnde/ ſaten neder.

Eñ na het leſen der Wet eñ der Propheten/ ſonde de Overſte der Synagoge tot hen/ ſeggende: manne broeders/ ſo eenige trooſtelijcke redē in v lieden is tot dē volcke/ ſo ſpreect.

Doe ſtont Paulus op/ ende als hyſe met der hant hadde doen ſwijghen/ ſeyde: Ghy Iſraelitiſche mannen/ ende die Godt vreeſt/ hoort toe:

k De Godt deſes volcx Iſraels/ heeft onſe vaderen verkoren/ eñ heeft dit volck verhoocht/ als ſy vreemdelinghen waren in den Lande Egypti/ l ende heeft ſe met in wtghereckten arme daer wtgheleyt.

n Eñ verdroech hare manieren ontrent dē tijt van veertich Jaren inder Woeſtijne.

Eñ als hy de ſeuen volcken inden Lande Chanaan verdoruē hadde/ o deylde hy hen der ſelver Lant wt met den lote.

p Ende daer na gaf hy hen Richters ontrent vier hondert ende vijftich Jaren lanck/ tot op den Propheet Samuel.

q Ende daer na begheerden ſy eenen Coninck / ende Godt gaf hen Saul den Sone Cis/ eenen man wt den ghelachte Beniamin/ veertich Jaren lanck.

Eñ als hy dien afgeſet hadde/ r verwecte hy hen Dauid tot eenen Conine /welcke hy oock getuygenisſe gaf/ eñ ſeyde: ſ Ic hebbe gevondē Dauid/ dē ſone Jeſſe/ eenē man na mijn herte/ die alle mijnē wille doen ſal.

t Van deſes zaet / heeft Godt nae de belofte Iſraels/ verwecket den Salichmaker Jeſum.

u Als Joannes eerſt alle den volcke Iſraels ghepredickt hadde den Doop der bekerīnghe v voor zijne toecomſt.

Eñ als Joannes zijns loops vervult hadde/ ſeyde hy: Wien ghylieden meynt dat ick bē/ y ic en ben [die] niet: maer ſiet/ hy coemt na my / z wien ick niet weerdich en ben zijn ſchoenen te ontbinden.

Ghy manne broeders/ kinderē des geſlachts Abrahe/ eñ die onder vliedē God vreeſen/ a tot v is het woort deſer ſalicheyt geſondē.

Want ſy die te Jeruſalem woonen/ ende hare Overſten/ b als ſy deſen niet en bekenden/ hebbē ſy oock de ſtemmen der Propheten/ die op de Sabbathen gheleſen worden/ [hem] vervoerende vervult.

c Eñ gheender hande oorſake des doots in hem vindende/ baden ſy Pilatum dat hy ghedoot werde.

Ende als zijt al vervult hadden dat van hem geſchreven was / namen ſy hem van den houte ende legden hem in een graf.

d ſMaer Godt heeft hem van de doden op ghewreckt.

e De welcke is gheſien ghedurende vele dagen/ van de ghene die met hem opghegaen waren van Galilea tot Jeruſalem/ de welcke zijne ghetuyghen zijn tot den volcke.

Ende wy vercondighen v lieden/ dat die ſbeloſte die tot onſe Vaderen gheſchiet is.

33 Godt haren kinderen/ [dat is/] ons vervult heeft/ verweckt hebbende Jeſum: ghelijck oock inden tweeden Pſalm geſchreven ſtaet: g Ghy zijt mijn Sone / heden hebbe ick v ghebaert.

34 Ende dat hy hem alſoo vanden doden heeft opgewect/ dat hy niet meer en ſal wederkeren tot den grave/ heeft hy aldus geſeyt: h Ick ſal v lieden de heylige ende trouwe [beloften] Dauids ghelien.

35 Daeromme ſeyt hy oock in eenen anderen [Pſalm:] i Ghy en ſult niet toelaten dat v Heylighe verrottinghe ſie.

36 k Want Dauid / als hy zijnen tijt den raet Gods ghedient hadde / is ontſlapen/ ende by zijnen vaderen gelept/ eñ heeft verrottinghe ghelien.

37 l Maer dien Godt opghewreckt heeft/ die en heeft gheen verrottinghe ghelien.

38 Soo ſy v lieden dan kondt/ ghy mannen broeders/ l dat v vergenuge der ſonde verkondicht wort door deſen: m ende van allen daer ghyliedē niet van en conder in de Wet Moſis gherechtveerdicht worden.

39 n Soo wie aen deſen gheloofft / die wort gherechtveerdicht.

40 Soo ſiet dan toe/ dat op v lieden niet en come/ dat inden Propheten geſeyt is:

41 o Siet ghy verachters/ ende verwondert v lieden/ eñ p vergaet : want ick werche een werr in uwe dagen/ een werck dat ghylieden niet geloonen en ſult/ alſt v yemant vertelt.

42 Eñ doe q * de Joden wtgegaen waren wt der Vergaderinghe/ baden de Heydenen dat ſy hen r den naeſtē Sabbath deſe woorden ſonden ſpreken.

43 Ende als de Vergaderinghe opghebroken was/ volchden Paulum eñ Barnabam vele Joden eñ Godtvruchtige ſ Jodenghenooten/ welcke ſy aenſpraken/ ende t rieden hen in de ghenade Gods te blijven.

44 Ende op den naevolghenden Sabbath/ quamen te ſamen by naē gheheel de Stadt/ om het woort Godts te hoozen.

45 Ende als de Joden de Scharen ſagen/ werden ſy vol nijts/ ende wederſpraken het ghene dat van Paulo geſeyt wert/ teghenſprekende ende laſterende.

46 Ende Paulus ende Barnabas vermoedichept ghebuyckende ſeyden : u Het was noodich dat tot v lieden eerſt het woort Gods geſproken werde : x maer na dien ghy dat verſtoot / ende oordeelt v ſelven onwerdich des eewigen levens te weſen/ ſiet/ ſo keeren wy ons tot den Heydenen.

47 Want alſo heeft ons de Heere bevolen/ [ſeggende:] y Ic hebbe v geſet tot een licht der Heydenē/ op dat ghy een ſalicheyt woordt het wterſte der Aerden.

48 Eñ als de Heydenen dat hoozden / verblijden ſy hen/ eñ preſen het woort des Heeren: ende daer ghelooft den ſo vele/ alſſer ten ewighen leven ghevordineert waren.

46 Ende het woort Gods wert door het gheele Lant wtgebreyt.

50 ſMaer de Joden verweckten Godtvreeſende ende eerbare Vrouwen/ ende de voornemſte van der Stadt/ z eñ verweerden vervolginge tegen Paulum ende Barnabam/ ende wierpenſe wt van hare palen.

*Ende ſy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

* Ende sy schudden het stof van hare voe- 51
ten op hen/ende quamen tot Iconien:
Ende de Discipulen werden vol vreech- 52
den ende heyligher Gheesten.

Dat xiij. Capittel.

2. Paulus ende Barnabas vervolcht van de ongeloovige Joden/ 6. vlieden na Lystren ende Derben/ 7. ende om de heylige eens creupelen/ werden sy van beden ghesacht Goden te zijn. 15. De welcke sy ten rechten wege vzengen/ 19. maer het volck door sommighe aengheroomen Joden opgheroert/steenighen Paulum.

Ende het gheschiede te Iconien/dat sy 1
in de Vergaderinghe der Joden gin-
ghen/ende soo spraken/dat daer een gro-
te menichte van Joden ende Griecken ghe-
loovich wert.

Maer de Joden die a ongehoorsaem wa- 2
ren/verwerckten ende verbitterden de zielen
der Heydenen teghen de broederen.

Soo verkeerden sy dan daer langhen tijt/ 3
b vrymoedichlijt gebruyckende inde Heere/
c die den woorde zijner ghenaden ghetuyge-
nisse gaf/ende dede teeckenen ende wonderen
geschieden door hare handen.

Ende de menichte der Stadt wert ghe- 4
deylt/ende sommige waren met den Joden/
ende sommighe met den Apostelen.

Ende als daer een oploop geschiet was/ 5
van de Heydenen ende Joden met hare
Oversten/om hen d smaetheyt aen te doen/
ende te steenighen.

Hebben sy dat verstaen/ende zijn gevlo- 6
den e in de Steden Lycaonie/Lystrai/Der-
ben/ende [in] het omliggende Lant:

Ende vercondichden daer het Euangelium. 7
f Ende te Lystren sadt eē man/onmachtich 8
in de voeten/ende was creupel/van moeders
lijue aē/so dat hy nopt gewandelt en hadde.

Dese hoorde Paulum spreken: de welcke 9
als hy hem aensach/ende merckte dat hy ge-
loovie hadde * salich te worden/

Seyde met luyder stemmen: Staet op- 10
recht op uwe voeten: g ende hy sprack op
op ende wandelde.

Ende als de Scharen saghen/wat Pau- 11
lus ghedaen hadde/hieuwen sy haer stem-
me op/seggende in Lycaonisch: h De Go-
den zijn den menschen ghelijck ghewozden/
ende tot ons neder ghecomen.

Ende sy noemden Barnabam Iuppiter/ 12
ende Paulum i Mercurius/ om dat hy het
woort voerde.

Ende Iuppiters Priester/ die voor hare 13
Stadt was/ als hy gherancste Ossen voor
de poorten ghebracht hadde/ wilde offeren/
te samen met den Scharen.

Maer als de Apostelen Barnabas ende 14
Paulus dat hoorden: scheurden sy hare cle-
deren/ende sprongen onder de Scharē/roepende/

Ende seggende: Ghy mannen/ i waerom 15
doet ghylieden dit? wy zijn ock menschen/
den selven lijden onderworpen/ gelijck ghy/
vercondigende v lieden: dat ghy v soudt be-
keeren van dese ydele [Afgoden] tot den le-
uendighen Godt/ k die den Hemel/ende de
Aerde/ende de Zee ghemaeckt heeft/ende al
wat daer in is.

Die in voorleden tijden alle de Heydenen 16
l heeft laten in wandelen in hare weghen.

n Hoewel hy hemselven niet onbetuycht 17
gelaten en heeft: ons goet doende/ende ons
regen van den Hemel/ende vruchtbare tij-
den gheuende/ende o * onse herten vervul-
lende met spijse ende vrolijckheyt.

18 Ende dit seggende/en conden sy de Schare
nauwe stillen dat sy hen niet en offerden.

19 Ende daer quamen Joden van Antiochien
ende Iconien/ende overreeden de Scharen/
ende p steenichden Paulum/ende sleepten hem
ter Stadt uyt/meynende dat hy doot was.

20 Maer als hem de Discipulen omringt
hadden/stont hy op/ende ginck in de Stadt:
ende des anderen daechs ginck hy met Bar-
naba wt na Derben.

21 Ende als sy dier Stadt het Euangelium
gepredickt/ende vele gheleert hadden/keer-
den sy weder na Lystren/ende Iconien/en-
de Antiochien.

22 Versterckende de zielen der Discipulen/
q ende hen vermanende in den gheloove te
volherden/ende [seggende:] Je dat wy door
veel verdruckinghen moeten in het Coninc-
ryck Godts ingaen.

23 Ende als sy in de Ghemeynten hadden
Ouderlinghen gecozen/ende ghebeden met
vasten/beuolen sy se den Heere/in welcken
sy ghelooft den.

24 Ende Pisidiam doorreysende/ quamen
sy in Pamphilien.

25 Ende als sy te Perge het woort gesproken
hadden/quamen sy af nae Attalien.

26 Ende van daer scheepten sy af r na Antio-
chien/van waer sy der genade Gods beuolē
waren tot de wercke dat sy volbracht hadde.

27 Als sy daer gecomen waren/ende de Ghe-
meynte vergadert hadden/vercondichden
sy wat Godt al met hen ghedaen hadde/ende
dat hy den Heydenen de deure des gelooffs
gheopent hadde.

28 Ende sy verkeerden daer langhe tijt met
de Discipulen.

Dat xv. Capittel.

4. Vereeninghe van den twist ouer de Besnij-dinghe/ 22. gesonden tot de Gemeynten der Heydenen/37. de scheydinghe Pauli ende Barnabe/ om Ioannes ſMarcus wille.

1 Ende sommige afcomende vā Iudea/
leerden de broederen/ a [segghende:]
Ten sy dat ghy besneden wordt b nae
ſMoſis Wet/ soo en condt ghy niet c salich
worden.

2 Doe daer nu oproer gecomen was/ ende
geē cleyne twistinge Paulo ende Barnabe te-
gē hen/ordineerde sy d dat Paulus ende Bar-
nabas/ende sommige andere van hen souden
opreysen na Ierusalem/tot de Apostelen ende
Ouderlinghen/om deser vraghen wille.

3 Sy dan van der Gemeynte belept zijnde/
reyst den door Phenicien ende Samarien/ver-
tellende de bekeeringhe der Heydenen/ende
maeckte groote blijschap allen de broederē.

4 Ende als sy te Ierusalem quamen/wer-
den sy van der Gemeynte ontfanghen/ende
van de Apostelen/ende van de Ouder-
linghen: ende sy vercondichden alles wat
Godt met hen ghedaen hadde.

5 Ende daer stonden op sommige van der
secte der Pharisen/die gheloovich gewoz-
den waren/seggende: ſMen moetse besnijdē
ende ghebieden de Wet ſMoſis te houden.

6 Ende de Apostelen ende Ouderlingen qua-
men te samē/om op e dese sake te mercken.

7 Ende als daer nu groote twistinghe
was

a Act. 11. 19

Paulus ge-
steenicht.
2 Cor. 11. 25

Gheloove.
Verdruc-
kinghe.
g Acto. 11. 23.
ende 13. 43
r Luce. 24. 26
2. Tim. 3. 12

f Grl. gheloofft
hadden.

t Acto. 13. 2

ſMisver-
stant van
der Besnij-
dinghe.
a Gal. 5. 2.
b Gen. 17. 10.
c Grl. behoudē
d Gal. 2. 1.

e Grieck/dis.
woort te. ken-

was / soo stont Petrus op / ende seyde tot
f Acto.10.29 ende 11.12 hen: f Ghy mannen broeders/ghy weet dat
Godt ouer langhe dagen onder ons/[my]
verkozen heeft / dat de Heydenen dooz mijnen mont / het woozt des Euangeliums
hoozen/ende gheloouen souden.
g 1.Par.28.9 ende 29.17 2.Sam.16.7. Psalm.7.10 Jer.11.20 ende 17.10 ende 20.12 h Acto.10.28 ende 19.6 i Acto.11.17 k actoz.10.43 l Mat.23.3 m Eph.2.5.8 Tit.3.4
Ende Godt de g kender der herten/ h getuychde ouer hen / gheuende hen den heyligen Gheest/gheliick als ock ons.
i Ende en maeckte geen onderscheyt tusschen hen ende ons/als k hy hare herten gerepnicht hadde dooz den ghelooue.
Wat versoeckt ghylieden dan nu Godt/ l om den Discipulen een Jock op den hals te legghen/ dwelck noch onse vaders / noch wy en hebben connen dzaghen?
m Maer wy gheloouen dooz de ghenade des Heeren Jesu salich te wozden / gheliickerwys sy ock [doen.]
Do swoech de gheheele menichte stil/ende hoozden Barnabam ende Paulum vertellen/ hoe groote teeckenen ende wonderheden/Godt dooz hen gedaen hadde onder de Heydenen.
Ende als sy sweghen/antwoorde Jacobus / seggheude: Ghy mannen broeders/ hoozt my:
Simon heeft vertelt hoe Godt eerst [de Heydenen] heeft besocht/ om zynen Name een volck aen te nemen wt den Heydenen.
Ende hier mede connen de woozden der Propheten ouer een: gelijck gheschreuen is:
Prophecije van de salicheyt der Heydenen.
n amos.9.11.
n Maer nae sal ick wederkeeren/ ende sal weder op timmeren den Tabernakel Dauids/die vernallen is/ende zyn vernallinge sal ick weder op timmeren / ende sal hem weder opzichten:
o Of/na den Heere dzagen/
Op dat die ouergebleuen menschen o den Heere soecken / ende alle de Heydenen/ouer welcken mijnen Naem aengheroepen is/ spzeeckt de Heere/die dit al doet.
Gode zyn alle zyne wercken van der eewicheyt aen bekent.
Daerom oordeele ick/datmen den genen die vanden Heydenen tot Godt bekeeren/ niet onrust maken en sal:
p Exod.20.3. q 1.Thes.4.3 x Gen.9.4 Leui.17.14
Maer datmen hen behoozt te schzijuen/ dat sy hen onthouden van de p besmettinghen der Afgoden/ q ende van hoererije/ ende van verstickten/ r ende van bloede.
De Wet Mosis wert op alle Sabbathen gheleseu.
Want Moses heeft van oude tyden aen/ in allen Steden die hem prediken/ende wozt op alle Sabbathen in de Vergaderinghen gheleseu.
Doe dochte het den Apostelen ende den Ouderlingen met geheel der Vergaderinge goet/[sommige] mannen wt hen te verkiesen/en met Paulo ende Barnaba te sende na Antiochien/ [namelijck/] Judam met den toenaem Barsabas/ende Sylam / de welcke mannen voozgangers waren onder de broederen: ende dooz hen [aldus] te schzijuen:
De Sendbrief der Apostelen.
Wy Apostelen/ende Ouderlinghen / ende broederen [wenschen] den broederen wt den Heydenen in Antiochien/ende Syrien/ende Cilicien salicheyt.
f Gala.2.4
Om dat wy gehoozt hebbe f dat sommige die van ons wtgegaen zyn/ sonder lieden met woozden verstoozt hebben/ ende onze zielen wanckelende ghemaeckt/ seggende dat ghy moest besneden wozden/ ende de Wet houden/welcken wy dat niet beuolen en hebben,
Daerom heeft ons eendzachtelijck vergadert/goet gedocht/mannen wt te kiesen/ ende tot v lieden te senden met onsen lieuen Barnaba ende Paulo.
t acto.13.50 ende 14.19
Welcke menschen t hare zielen overgheuen hebben dooz den Name ons Heeren Jesu Christi.
Soo hebben wy dan ghesonden Judam ende Sylam/ welcke v lieden ock dit selue met woozden verkondighen sullen.
Want het heeft den heyligen Gheest en ons goet gedocht/ v lieden geen laste meer op te leggen/ dan dese noodsakelijcke dinge:
u Gen.9.3 Deut.12.23 1.Cor.10.14 ende 11.25
[Namelijc/] dat ghy v onthout /u van de Afgode offer/en x van bloede/en van verstickten/ y en van hoererije: dan welcke so ghy v liedē onthout/so doet ghy wel. Daer wel.
x Gen.9.4 y 1.Thes.4.3
Dese dan werd ghelaten zynde/ quamen te Antiochien: ende als sy de menichte vergadert hadden/ gauen sy den brief ouer.
Ende als sy dien gelesen hadden/ verblijden sy hen van der vertroostinghe.
Ende Judas ende Sylas/ die ock selue Propheten waren/ vermanenden de broederen met vele woozden/ ende versterckense.
En als sy [daer] eenen tijt lanck geweest hadden/ werden sy met vzeden vande broederen henen ghelaten tot den Apostelen.
Maer het docht Sylā goet / daer te blijuen.
En Paulus ende Barnabas woonden te Antiochien/leerende ende verkondigende met vele andere het woozt des Heeren.
Ende na sommige dagen seyde Paulus tot Barnabam: Laet ons nu weder keeren/ ende onse broeders in alle Steden besoeken/daer wy het woozt des Heeren verkondicht hebben/hoe sy hen hebben.
z Col.4.10 2 Tim.4.11 Philem.24
Ende Barnabas riedt/ dat sy Joannem toeghenaemt z Marcus/ mede nemen souden.
* Acto.13.13
Maer Paulus en achtedet niet recht te zyne/dat sy dien met hen nemē souden/ *die van Pamphilia aen / van hen afgheweken was/ende niet hen niet en was ghegaen tot den Wercke.
So is dan [onder hen] een verbitteringe gewozden/ also dat de een van den anderen afweeck: en dat Barnabas Marcum niet hem nemende/na Cyprum scheepte.
Ende Paulus nam tot hem Sylam/ en repse de heuen der ghenaden Godts van den broederen beuolen.
Ende hy doozwandelde Syriam en Ciliciam/de Ghemeynten versterckende.

Dat 16. Capittel.

1. Paulus Timotheum besnieden hebbende/ neemtem met hem. 6. Sy wozden dooz den Geest verhindert te predicken in deen Lant/ 9. ende geroepen in een ander. 14. De bekeeringhe Lydie. 16. Paulus ende Silas gevangen om de Waersegghersse. 19. Sy slaen Paulum en Silam/ende leggen hen in de Kerckwaerden/ 35. ende als Romeynen wozden sy los.

Hade hy quam tot Derben ende Lystram: En siet / daer was een Discipel / met namen a Timotheus / zoon eener gheloouigher Joodtscher vrouwen sone/ende eens Grieckschen baders:
a Rom.16.21 Phil.2.19 1.Thess.3.2 1 Acto.6.3 b Gen.24.29 c Gen.10.2
2 b De welcken goet ghetuygenisse gheschiede wert van den broederen te Lystren ende Iconien.

Desen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Desen wilde Paulus hebben met hem te 3
reysen: en nam hem aen/ en besneet hē/ om
der Joden wille/ die in die plaetse waren: want
sy wisten alle dat sijn vader een Grieck was:
Ende sy de Steden doorreysende/ gaven 4
hen te houden de ordeninghen/ * die van den
Apostelen ende Ouderlinghen te Jerusalem
gheordineert waren.
So werden dan de Gemeynten versterct 5
in den gheloove: ende werden alle dage over-
vloedigher in ghetale.
Ende als sy her Lant van Phygia ende 6
Galilea doorreyst hadden/ ende door den
Heyligen Gheest ‡ verhindert werden/ het
woort in Asia te spreken.
Als sy nu Mysiam gecomen waren/ ver- 7
zochten sy door Bithyniam te reysen: en de
Geest en liet hen dat niet toe.
‖ Maer doen sy Mysiam doorghegaen 8
waren/ quamen sy af tot Troas.
Ende van Paulo wert inder nacht een 9
gesichte gheleen/ [te weten:] Daer was een
Macedonisch man staende/ ende hem bid-
dende/ ende seggende: Coem over in Ma-
cedonien/ ende coemt ons te hulpe.
Als hy dan dit gesichte gesien hadde/ soch- 10
ten wy terstont te reysen na Macedonien/
verseckert zijnde/ dat ons de Heere geroepen
hadde/ om hen het Euangelium te predikē.
So scheepten wy dan van Troas af/ en 11
quamen rechts loops na Samothracen: en
de des anderen daechs tot Neapolis:
Ende van daer tot Philippis/ welcke is 12
de eerste Stadt des deels Macedonie/ [en
is] een vrije Stadt. Ende wy verbleerden in
die Stadt sommighe daghen.
En op den Sabbathdach gingen wy wt 13
buyten der poorte/ aen eenen waterstroom/
daernen ghewoon was te bidden: ende als
wy gheseten waren/ spraecken wy met den
Vrouwen/ die daer t samē gecomen waren.
Ende een Vrouwe met namen Lydia/ een 14
Purpur vercoopster/ van der Stadt Thya-
tiren/ Godt vreesende/ hoorde [ons/] wiens
herte de Heere opende/ dat sy aenmerckte
wat van Paulo gheseyt wert.
En als sy gedoopt was/ ende haer huys/ 15
badt sy [ons/] seggende: So ghy my geacht
hebt den Heere t getrouwe te zijne/ so coemt
in mijn huys/ en blijft: ‖ En sy dwanc ons.
Ende het gheschiede/ als wy tot het ghe- 16
bet gingen/ dat een Dienstmaecht ons ont-
moetede/ die eenen h waerseggende Gheest
hadde/ ende haren Heere i groot gewin aen-
bracht met waersegghen.
Dese volchde Paulum ende ons nae/ en 17
riep/ seggende: Dese menschē zijn Dienaers
des hoochsten Gods/ de welcke k * v lieden
den weech der salicheyt vercondighen.
Ende dit dede sy vele daghen: ‖ Maer het 18
verdroot Paulum/ ende hy keerde hem/ en-
de seyde tot den Geest: Ick gebiede v inden
Name Jesu Christi/ dat ghy van haer wt
vaert. ‖ Ende hy voer wt ter selver uren.
Ende doe haere Heeren sagen/ dat de hope 19
haers gewins wtgheraen was/ in namen
sy Paulum ende Sylam/ ende trocken se op
de ‖ Marckt tot de Overheden.
Ende sy brachten se voor de Hoofdman- 20
nen/ seggende: n Dese menschen beroeren
onse Stadt/ ende zijn Joden.

21 Ende verkondigen zeden die ons niet ge-
oorloft en zijn aen te nemen/ noch te doen/
dewijle wy Romeynen zijn.
22 Ende de Schare viel mede tegen hen/
ende de Hoofdmannen hare clederen ghe-
scheurt hebbende/ bevalense te o geesselen. o 1. Cor. 11. 25
1. Thess. 2. 2.
23 Ende als sy hen vele slagen p ghegeven p Grī. opgelept
hadden/ so wierpen sy se inde ghevanckenis-
se/ ende bevalen den Stockwaerder dat hy se
veerlijck bewaren soude.
24 De welcke sulck een ghebodt aenghe-
nomen hebbende/ wierpse inden binnensten
karcker/ en stoot hare voeten vast inde stock.
25 Ende ter middernacht q baden Paulus q Acto. 4. 31
ende Sylas/ ende loofden Godt met sange/
ende de r ghevanghenen hoordense. r Grī. ghehoor-
dene.
26 En daer quam snellijck een groote Aert- f Acto. 5. 19
beuinghe/ so dat de fondamenten des Kar- ende 12. 7
kers bewoecht werden/ ende t terstont wer-
den alle de deuren opghedaen.
27 Als dan de Stockwaerder wt den slaep
ontspranck/ ende sach de deuren des Kar-
kers opghedaen/ track hy zijn t weert wt/
ende soude hemselven gedoot hebben/ mey-
nende dat de ghevanghenen wtgheloopen
waren.
28 ‖ Maer Paulus riep/ met luyder stemme/
seggende: Doet v selven geen quaet/ want
wy zijn alle hier.
29 Doe eyschte hy licht/ ende spranck in/ en-
de was bevende: ende viel Paulo ende Syle
ten voeten:
30 Ende leydese wt/ ende seyde: [Lieue] De Stock-
Heeren/ t wat moet ick doen/ dat ick salich bewaerder
worde? ghelooft in
31 Ende sy seyden: u Ghelooft inden Heere Christo met
Jesum Christum/ ende ghy sult salich wor- gheheel zyn
den/ ende v huys. huysghelin.
32 En sy spraken hem het woort des Hee- t Luce. 3. 10
ren/ en alle die in zijnen huyse waren. Acto. 2. 37
ende 9. 6
33 Ende hy namse tot hem te dier seluer ure u Joan. 3. 16.
des nachts/ en wiesch hen de strame af/ en 36. 6. 47
wert ghedoopt/ ende alle de zijne terstont. 1. Joan. 5. 10.
34 Ende hy leydese in zijn huys/ en x stelde x Luce. 5. 29
hen de Tafel voor: ende verheuchde hem/ dat ende 19. 6
hy met geheel zijnen huyse aen Godt ghe-
loovich ghewoorden was.
35 Als het nu dach ghewoorden was/ sonden p Grī. roeden
de Hoofdmannen p Stadtdienaers/ seggen- brengers/
de: Laet die menschen los.
36 Ende de Stockwaerder verkondichde
dese woorde Paulo/ [seggende:] De Hoofd-
mannen hebben ghesonden/ dat ghy heden
sout los worden: soo gaet dan nu wt/ ende
gaet in vrede.
37 ‖ Maer Paulus seyde tot hem: Sy hebben Paulus een
ons/ die wy Romeynen zijn/ onveroordeelt Romeyn.
openbaerlijck ghegeesselt/ ende in den Kar-
ker ghevvorpen/ ende voorsense ons nu hey-
melijck wt? [Neen/] alsoo niet/ maer laetse
selve comen/ ende ons wtleyden.
38 De Stadtdienaers bootschapten dese
voorden den Hoofdmannē: en sy vreesden/
hoorende dat sy Romeynen waren.
39 Ende quamen/ en baden hen [te vrede te ‡ And. baden
zijn/] ende leydense wt/ ende ‡ begheerden hen
dat sy wt der Stadt gaen souden: ‖ Mat. 8. 34
40 Ende wtgegaen zijnde/ wt den Karcker/
ginghen sy in tot Lydiam. Ende doe sy de
broeders ghesien hadden/ troosteden sy se/ en
ginghen wt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat xvij. Capittel.

4. In Thessalonica worden sy ontfangen van sommighen/ende verworpen van sommigen. 11. De vyerichept der Berreensen in de Schrift. 16. De handelinghe Pauli te Athenen/ 34. ende de vlucht daer van.

Paulus verkondicht Jesum in Thessalonica.

ENde doe sy door Amphipolim / ende Appollonium gheroghen waren/ quamen sy tot Thessalonica/daer een Synagoge der Joden was. 1

Ende Paulus ginck na zijner gewoonheyt tot hen in/en handelde [met] hen vzie Sabbathen lanck wt de Schriften: 2

a Luce.24.46. Mat.16.21 Psalm.22.7

Hen openende ende voorleggende/ a dat Christus lyden moeste/en opstaen van den dooden: ende dat dese Christus sy/dien ick/ [seyde hy/] b lieden verkondighe. 3

b Act.28.24

c Gr.toegelot:

b Ende sommighe van hen gheloofden/ ende werden Paulo en Syle c toegevoecht: ende ock een groote menichte van Godtvreesende Griecken/ende van de voornemste vrouwen niet weynich. 4

De ongheloovige Joden willen Paulum dooden.

JMaer de Joden die ongehoorsaem waren/door nydichept bewrocht zijnde/namen tot hen sommighe boose mannen vt de JMarckt boomen / en maecten dat het volck te hoope liep / ende stelden de Stadt in oproer: ende Jasons huys aenvallende/ sochten se/te brenghen onder het volck. 5

Jason wort beschuldicht dat hy Paulum gheherberecht heeft.

d Act.16.20

Ende als syse niet en vonden/trocken sy Jason : ende sommighe broederen tot de Overste der Stadt/ roepende : d Dese zijn de ghene/die de Werelt beroert hebben/ ende de zijn hier gheccomen. 6

Welcke Jason ontfanghen heeft : ende dese doen alle teghen des Keysers ordinantien/seggheude : e Dat daer een ander Coninck is/[namelijck/] Jesus. 7

e Luce.23.2 Joan.19.12

Esi sy beroerden het volck/ende de Oversten der Stadt/ die dit hoorden. 8

JMaer als hen van Jason ende den anderen genoech ghedaen was/ lieten syse gaen. 9

Ende de broederen sonden terstont des nachts Paulum ende Sylam nae Berreen: ende als sy daer gheccomen waren/ginghen sy in de Vergaderinghe der Joden. 10

Esi dese waren edelder dan die te Thessalonica waren/ esi ontfinghen het woort met alle ghenyghenthept/ f ondersoeckende dagelijcx de Schriften/of die also g lyden. 11

f Esa 34.16 Luec.16.29 Joan.5.39

g Gr.hadden.

Soo gheloof menigher dan vele wt hen / esi van eerlijcke Grieckschen Vrouwen / ende JMannen niet weynich. 12

JMaer als de Joden van Thessalonica gheware werden/dat het woort Gods ock te Berreen van Paulo verkondicht wert/so quamen sy daer ock/ ende h verroerden het volck. 13

h 1.Thes.2.14

Ende doe sonden de broeders Paulum terstont wt/ dat hy ginghe als nae de Zee: maer Silas ende Timotheus bleven daer. 14

Ende die Paulum ghelepden / brachten hem tot Athenen toe: ende veurl ontfangen hebbende aen Sylam ende Timotheum/dat sy op het haestichste tot hem comen souden/ i rep sy den sy wech. 15

i Act.18.5

k Gr.verbitterr.

Paulus verkondicht Christum te Athenen.

Ende dewijle Paulus te Athenen verwachte/wert zijnen gheest in hem k ontsteken: ende dat die Stadt den Afgoden onderworpen was. 16

Soo handelde hy dan in de Synagoge met de Joden/ende [met de] Godtvruchtighe/ende alle daghe op de JMarckt/ met de ghene die hem aenquamen. 17

Ende sommighe Epicureische esi Stoische Philosophen streden teghen hem: ende sommighe seyden: Wat will dese [kappaert seggen?] Andere [seyden:] Hy schijnt te zijn een verkondiger van vreemde Goden: om dat hy hen Jesum / ende die opstandinghe verkondichde. 18

Gr/ bruyt laer/of woorp sapper.

Ende sy namen hem / ende leyden hem op de Richters plaetse/seggende: JMoghen wy niet weten wat dit voor een nieuwe leere sy/die van b ghesproken wort? 19

Want ghy brengt wat vreemts in onse oren : Soo willen wy nu weten wat die zijn wil. 20

(Alle de Atheners ende Wtlanders die daer verkeerden/ in leyden nergens op tot dan om wat nieus te seggen/ of te hooren.) 21

m Gr.hinden nerghens van of en houden nerghens om.

Esi Paulus staende midden in de Richters plaetse/seyde: Ghy Athenische mannen / ick sie dat ghy in allen als de Godtsdienstichste zijt. 22

Want voorby gaende/ esi aenschouwende uwe Godts diensten/ vant ick ock eenen Altaer in welcken gheschreven was: Den onbekenden Godt. Desen dan/ dien ghylieden onwetende dient/verkondighe ick v. 23

n De Godt die de Werelt gemaect heeft/ esi al wat daer in is: dese/ want hy een Heere is des Hemels ende der Aerden/ o woont niet in Tempels met handen ghemaeckt: 24

n Gen.1.1 Psalm.33.6 ende 124.8 ende 146.6 2.Mac.6.23 Sirac.60.1 Act.14.14 Apoc.14.7

o Act.7.48 p Gr.handen.

Noch oock niet gheener menschen handen gedient/ als of hy eenich dinck behoefde : want hy selue gheeft p * allen het leuen/ende adem/ q ende alle dinck: 25

Halum

q 1.Tim.6.17

Esi heeft van eenen bloede alle ghelachten der menschen gemaect op den gantschen r Aertbodem te woonen / gheordineert hebbende sekere s ghelegentheden der tyden/ ende eynden haerder woninghe die hy gheset heeft: 26

r Gr.aenghesichte der Aerden. s Dan.3.8

Op dat sy den Heere soecken souden/ of sy hem doch ghevoelen/ ende vinden mochten / hoe wel hy niet verre en is van eenen yeghelijcken onder ons. 27

Want in hem leven ende swemen / ende zijn wy / ghelijck ock sommighe t Poeten onder v gheseyt hebben: want wy zijn ock zijn ghelachte. 28

t Aratus.

u Esa.40.18

Wy dan die Godts ghelachte zijn/en moeten niet meynen dat de Godtheyt den goude/silver/of steene/door menschē conste/ ende bedenckinghe ghesneden / ghelijck zy. 29

x Luce.24.47.

x Ende dese tyden der onwetenheyt/ heeft Godt overghesien/ ende verkondicht nu alien menschen alomme/ dat sy hen bekeers. 30

Bekeeringe.

p Act.10.43 z Gr.in eyghe verdoeminge. a Gheet.in b Of/ bestraft de verkeerdheyt.

y Om dat hy eenen dach gheset heeft/ op welcken hy den Aertbodem sal z rechtveerdelijck richten/ a door den man/ dien hy bescheyden heeft eenen yeghelijcken b het gheloove gevende/ dewijle hy hem dande doorden opgheweckt heeft. 31

Als sy van de opstandinghe der dooden hoorden/sommighe hielden daer haren spot mede/ sommige seyden: Wy sullen v weder hier van hooren. 32

Ende alsoo ginck Paulus midden van hen wt. 33

Esi sommige mannen hingen hem aen/ ende gheloofden : onder welcker was ock Dionisius 34

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Dionisius e Areopagita/ ende een wijf/ we-
met name Damaris/ ende andere met hen.

Dat xviij. Capittel.

1. Paulus te Corinthen woonende/ ende met sijne handen werckende/ 5. vercondicht den Jo-
den/dat Jesus is Christus/ het welck sommighe
geloouen/ende sommige niet/19. van daer coemt
hy te Ephesen/ 21. daer na te Cesarien/ende An-
tiochien/ 24. ende Apollos arbeyt te Ephesen
voorspoedelijck in het werck des Heeren.

Hier na scheyde Paulus van Athenen/ 1
ende quam tot Corinthen.
Ende vant eenen Jode/ met namen 2
a Aquila/geboren in Ponto/ ende onlangs
wt Italien ghecomen met Priscilla sijnen
Wijue/(daeromme dat Claudius gebeden
hadde/dat alle de Joden wt Roomen gaen
souden) ende quam tot hen.
Ende om dat hy van den seluen hant- 3
wercke was/bleef hy by hen/ ende arbeyde
(want sy waren Tabernakelmakers van
hare handwerck.)
Ende hy handelde op alle Sabbathen in 4
de Synagoge/ ende vermaende beyde Jo-
den ende Grieken.
b Ende als Sylas ende Timotheus van 5
Macedonia ghecomen waren/ werd Pau-
lus * benaut door den Gheest/ betuygende
den Joden dat Jesus/Christus is.
Ende als sy hem wederstondé/en lasterde/ 6
c schudde hy sijne cleederen / ende seyde tot
hen:uwe bloet sy op uwe hoofden: ick ben rein/
ende gae van nu voort tot de Heydenen.
Ende van daer ghegaen synde/ quam hy 7
in het huys van eenen ghenaemt Justus/
die Godtvruchtich was / ende sijn huys
was naest der Synagoge.
Ende Crispus de Overste vander Synago- 8
ge/ gelooft de [in] den Heere met gheheel sijnt
huyse/ende vele vande Corinthen (hem) hoo-
rende/gheloofden ende werden ghedoopt.
e Ende de Heere seyde tot Paulum in 9
een gesichte by der nacht: Vreest niet maer
spreeckt/ende en swijcht niet:
Want ick ben met d ende niemant en 10
sal u aencomen om quaet te doen:want ick
hebbe veel volcx in dese Stadt.
Ende hy sadt daer een Jaer/ende ses maenden/ 11
lerende onder hen het woort Godts.
Maer als Gallio Stadthouder van 12
Achaia was / stonden de Joden eendracht-
lijck teghen Paulum op / ende brachten
hem voor den Richtstoel/
Seggende: Dese raet den menschen God 13
te dienen teghen de Wet.
Ende als Paulus sijnen mont soude open 14
doen/ seyde Gallio tot den Joden: f Waer
dat eenich ongherijck oft quaet rept [ghe-
daen/] O Joden/ soo ware het doch reden
dat ick u lieden g hoorde.
Maer indien daer h twist is van uwe re- 15
den/ oft name/ oft Wet/ so siet ghy selue toe:
want ick en wil daer ouer gee Richter zijn.
Ende hy dreefse weech van den Richtstoel. 16
Doe namen alle de Grieken / Sosthe- 17
nem / den Oversten der Synagoge / ende
sloeghen hem voor den Richtstoel : ende
Gallio en hadde daer gheen acht op.
Ende als Paulus daer noch vele dagen 18
gebleuen hadde/nam hy oorlof aen de broe-
deren/ende scheepte weech nae Syrien/ ende
Priscilla ende Aquila met hem/ als hy sijn
hooft te Cenchrea geschoren hadde: want i Num. 6.9
hy hadde een belofte [ghedaen.] Act. 21.23
Ende hy quam te Ephesen/ ende verliet- 19
se daer/ maer hy ginck inde vergaderinghe/
ende handelde met de Joden.
Ende als sy hem baden dat hy daer lan- 20
gher bliuen soude/ en bewilligde hyt niet:
Maer nam oorlof aen hen / seggende: 21
Ick moet voor alle dinck / de toecomende
Feeste te Jerusalem houden : maer ick sal k 1. Cor. 4. 19
wederom keeren tot u lieden / so het Godt Heb. 6. 3
wil. Ende scheet van Epheso. Jacob. 4. 15
Ende als hy was afgheco men te Cesa- 22
rien/ende opghegaen was [te Jerusalem/]
ende de ghemeynte ghegroet hadde / is hy
afgheco men tot Antiochien.
Ende als hy daer wat tijts geweest had- 23
de/ginck hy wech / ende doorginck ordent-
lijck het Galatische Lant/ende Phrygiam/
ende versterckende alle de Discipulen.
Een te Ephesen quam een Jode genaemt Apollos
l Apollos/ gheboren van Alexandria/een wel- leert Chri-
sprekende man/ een machtich inde Schrifte. stum.
Dese was inden wech des Heeren onder- 25 1. Cor. 1. 12
wesen: een vierich synde van gheeste/ spraeck
ende leerde neerstelijck van den Heere/ al-
leenlijck wetende den Doop Joannis.
Ende begonst vrymoedichlijck te spre- 26
ken inde Synagoge: een als hem m Aquila m Rom. 16. 3
ende Priscilla ghehoort hadden / namen sy
hem aen/ende leyden hem den wech Gods
beschedelijcker wt.
Een als hy wilde na Achaiam gaen/ n ver- n ¶ Anders/
maenden de broeders / ende schreven tot de werden de
Discipulen/dat sy hem annemen souden. Broeders
Dese quam / ende hielp seer o profijtelijck den ghenen die ghelooft 28 o 1. Cor. 3. 6
hadden door de genade: want hy overwan
de Joden sterckelijck int openbaer: bewijsen-
de metter Schrifte/ dat Jesus sy Christus.

Dat xix. Capittel.

1. Paulus coemt weder te Ephesen/ 6. be-
uestight het Euangelium met teeckenen / 13. de
Beswerders worden vanden duyuel besprongen/
19. de boecken vande vele consten verbrant/24.
ende groten oproer gemaeckt door Demetrius/
om der grooter Dianen wille.

Een Ende het geschiede dewijle a Apollos 1 a 1. Cor. 1. 12 Paulus
te Corinthen was / dat Paulus de leert te
Overlanden doorgeyst hebbende / te Ephesen.
Ephesen quam: ende daer sommighe Dis-
cipulen gheuonden hebbende/
Seyde hy tot hen: Hebt ghy den heyligen 2
Geest ontfangen/ na dat ghy gelooft hebt:
Sy seyden tot hem: Wy en hebbé selfs niet
ghehoort/ of daer een heylighe gheest zy.
Ende hy seyde hen: Waer in zijt ghylie- 3 b Doopt hebt
den b ghedoopt: Sy seyden: In den Doop leeren: ende
Joannis. Doop voor
Doe seyde Paulus: c Joannes d doopte 4 leere: als
den Doop der bekeeringhen/ seggende den f Matthe. 21
volcke/ dat sy gelooven souden in den ghe- f Marc. 11. 30
nen die na hem comen sonde/ dat is/ in Je- Luce 10. 4
sum Christum. Act. 13. 24
Ende als sy dit hoorden/ werden sy ghe- 5 ende 18. 25
doopt inden Name des Heeren Jesu. ende 19. 4
Ende als Paulus hen de hant opgelept 6 c Mat. 3. 12
hadde/quam de heylige Geest/op hen/ende sy f Marc. 1. 8
spraken met tongen/ende prophereerden. Luce 3. 16.
Sy waren alle ontrent twaelf mannen. 7 Joan. 1. 26
Ende hy ginck in de Synagoge/ende han- 8 Act. 1. 5
delde vrymoedichlijck drie maenden lanck/ ende 11. 16
b Mar. 1. 4
e Act. 8. 16
ende 11. 15

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

leerende ende vermanende vanden Coninckrijcke Godts.

12. Tim. 1. 18 f ¶Maer als sommighe verhart werden/ 9 ende gheen ghehoor genen en wilden/quaet sprekende vanden wege [des Heeren] voor de menichte/ [Paulus] van hen af wijckende/verscheidde de Discipulen af/dagheliicx leerende in eens Heeren schole.

g Act. 20. 18 Ende dit gheschiede twee Jaren lanck/ 10 soo dat g alle die in Asia woonden / het woort des Heeren hoorden / beyde Joden ende Griecken.

h ¶Mar. 16. 20 Act. 14. 3. h Ende Godt dede ongewoone crachten 11 voor de handen Pauli.

Soo dat oock ¶weerdoecken ende gordelen van zijnen lijue ghedraghen werden op de cranche / ende de crancheden van hen verginghen/ende de onreyne Gheesten van hen wijcoren. 12

Besweerders. Ende sommige vt den Joden omme-loopende Besweerders / hebben hen onderwonden ouer de ghene die boose Gheesten hadden/den Naem des Heeren Jesu te noemen/seggende: Wy besweeren b door Jesum/ dien Paulus predickt. 13

Ende dit waren sommighe/ [te weten/] 14 seuen sonen Sceue / des Joodschen Overpriesters/die sulcx deden.

Maer de boose Gheest antwoorde/ende 15 seyde : Ick kenne Jesum / ende ick weet Paulum: maer wie zijt ghy lieden?

Ende de mensche daer de boose Geest in 16 was/op hen springende/ ende die ouerwelt-digede/was hen machtich/ so dat sy naeckt ende ghewont vt dien huyse vloden.

Ende dit wert allen Joden ende Grieckē bekent die te Ephesen woondē: ende daer quam een groote vreese ouer hen allē/ende de Naem des Heeren wert groot ghemaeckt. 17

Wiechte. i ¶Mat. 3. 6 i Ende vele van die gheloouich ghewor-den waren/quamen ende beleden ende vercondichden hare wercken. 18

Quade Boecken verbrant. Ende vele van den genen die met ydelen consten omgegaen hadde/ brachte de boecken/ende verbrandense voor [hen] alle: ende berekenden de weerde daer van/ende bevonden vyftich duysent silueren penninghen. 19

k Esaie. 55. 11 k Soo crachtelijck wies het woordt des 20 Heeren/ende nam toe.

l Rom. 15. 26 Gal. 2. 1 Als dit volbracht was / ¶nam Paulus 21 voor hem/ door den Gheest/ ¶Macedoniam ende Achaiam door te gaen/ ende na Jerusalem te reysen/seggēde: Als ick daer geweest hebbe/ moet ick Roomen oock sien.

Ende m ¶Macedoniam ghesonden heb-22 bende twee vanden genen die hem dienden/ [namelijck/] Timotheum ende Erastum/ bleef hy eenen tijt lanck in Asia.

m 2. Cor. 1. 8 n Grieci. dien weghe. Demetrius. o grieci/ Tempels ende de Cassen zyn ghelijck een cleyn Tempelken. p Act. 16. 16 m Ende te dien tijde en is daer geen cley-23 ne beroerte opgheresen van n die leere.

Want een Silversmit genaemt Deme-24 trius/die Diane Silueren o Cassen maeckte/brachte den handtwerckers p greit cleyn ghewin aen.

Dese vergaderde die selue / ende die van 25 sodanighen handtwercke waren/ende seyde: ¶Mannen / ghy weet dat wy van desen wercke ghewin hebben:

Ende ghylieden siet ende hoort dat dese Pau-26 lus niet alleen te Ephesen/maer oock bynae in geheel Asia / veel volcx afgeraden ende afgekeert heeft/ seggende: q Yet en zijn gheen Gode die met handen ghemaeckt zijn. q ¶Psal. 113. 4 Jeere. 16. 19

Ende het en is niet alleen r te vreesen/ dat 27 ons dit deel verworpen worde: maer oock dat den Tempel der grooter Goddinnen Diane/sal voor niet gheacht worden: ende dat hare ¶Maiesteyt sal afghenomen worden/die van [gheheel] Asia ende de Werelt gheeert wort. r Grieci. ge-ephesi.

Als sy dit hoorden / werden sy vol toorens/ende riepen / seggende: ¶t Groote 28 Diana van Ephesen. t Actorum/ Actuū de. xix

Ende de Stadt wert vol verwerringhe/ ende liepen eendrachtelijck nae de Schouplaetse/ ghegrepen hebbende t Gaium ende Aristarchum/welcke waren van ¶Macedonien/Pauli medereysers. 29 Gaium. Aristarchum. t Act. 20. 4 ende 19. 29

Ende als Paulus wilde tot den volcke in-30 gaen/en lieten hem de Discipulen niet toe.

Ende oock sommige Overste van Asia/ 31 die zijne vrienden waren / sonden tot hem/ ende baden dat hy op de Schouplaetse niet comen en soude.

Sy riepē dan/dese dit/de andere wat an-32 ders : Want het was een verwerrede Vergaderinghe/ de meeste deel en wisten niet/ om wat oorsake sy vergadert waren.

Ende [sommighe] van den volcke trock-33 ken Alexandrum voort / met dat hem de Joden voortstaken. Ende Alexander ghewenct hebbēde met der hant/ wilde [voor-] den volcke ontschult doen.

Maer als sy bekende dat hy een Jode 34 was / wert daer van allen een stemme/roepende / ontrent twee uren lanck : Groote Diana van Ephesen.

Ende als de Schrijuer het volck ghestilt 35 hadde/ seyde hy: Ghy mannē van Ephesen/ want wat menschē en weet doch niet / dat de Stadt van Ephesen/ sy de u kerckwaerster der grooter Goddinnen Diane/ eñ des Beelts dat vanden Hemel ghecomen is? u Gl. Grieci. vrijlic en onbeschroomt.

Dewijle dan dit onwederspreckelijck is/ 36 so moet ghylieden stille zijn/ende niet doen onbedacht.

Want ghy hebt dese mannen hier ghe-37 bracht/ welcke gheen Tempelrooners noch lasteraers uwer Goddinnen en zijn.

Indien dan Demetrius / ende de hant-38 werckers die met hem zijn/ yeghen yemant yet hebben / hier voor recht gehouden/ende daer zijn Stadthouders / laetse malcanderen verclaghen. v Gl. Synodus

Ende in dien ghy van andere dinghen 39 x twist hebt/dat sal in een Wettelijcke Vergaderinghe gheschepden worden. x Grieci. ge-ephesi/

Want wy staen y in vreese beschuldicht 40 te worden van oploop/ om desen dach/ ende de daer en is gheen oorsake / waer door wy desen oploop connen ontschuldighen. Ende als hy dit gheseyt hadde/ liet hy de Vergaderinghe gaen. y Grieci. ge-ephesi/

Dat xx. Capittel.

1. Paulus vele Griecksche landen doorwandelt hebbende/9. verwecht Eutychum/ 18. ende de Ouderlinghen der Ghemeynten van Ephesen vermaent hebbende, reyst na Jerusalem.

Als nu den oproer ghestilt was / riep 1 Paulus de Discipulen/ende groeetse/ ende guyck wt/om na ¶Macedonien te reysen. a 1. Cor. 16.

Ende als hy die eynden hadde doorreyst/ 2 ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende hen met vele woorden vertroost ende vermaent hadde/quam hy in Greciam.

Ende als hy daer die .iij. maenden volepnt hadde/esi hem van de Joden lagh gelept wa ren/als hy na Syriam wonde varen/wert hy gelint weder te keeren door Macedoniam.

Daer waren met hem gecomē tot Asien toe/Sopater van Berreen/esi vande Thes salonicēsen/b Aristarchus esi Secundus/esi Gaius van Derben/esi Timotheus: esi van Asien/c Tichicus/ende d Trophimus.

Dese waren voorghegaen/ende vertoef den ons te Troas.

Esi wy scheepten van Philippus na de dagen des onghesuerden broots/ende quamen binnen vijf daghen tot hen te Troas/ ende verkeerden daer seuen daghen.

Esi op e den eersten dach der weken/als de Jonghers vergadert waren om broot te breken/leerde se Paulus/willende des anderen daechs wech reysen: ende bleef spre kende tot den middernacht.

Ende daer waren vele lichten inde Op percamer/daer f wy vergadert waren.

Ende daer sadt een Jongelinck met na men Eutychus inde venster/ door diepen slaep nederhellende/ de wijle dat Paulus langhe sprack/ende wy door den slaep neder gedruct/ viel vanden derden solder af/ende wert doot op ghenomen.

Ende als Paulus af gegaen was/* viel hy op hem/ ende als hy hem omuanghen hadde seyde hy: En weest niet beroert/want sijn ziele is in hem.

Als hy dan opgestaen was/ esi broot ge broken esi gegeten hadde/ sprack hy tot dat den dach op ginck/ende is also vitgereyst.

Ende sy brachten den knecht leuende/ esi waren bouen maten vertroost.

Ende wy tot het schip ghegaen zijnde/ voeren af na Asson/daer wy Paulum sou den innemē/want hy hadde also geseyet/ dewijle hy selue soude te voete gaen.

Ende als hy te Asson by ons ghecomen was/namen wy hem in/ende quamen tot Mitilene.

Ende na dat wy van daer af ghescheept waren/quamen wy des anderen daechs te gen Chios: ende s daechs daer na/ quamen wy aen tot Samos/esi bleuē te Trogillion: esi den naesten dach quamē wy te Miletc.

Want Paulus hadde besloten/Epheson voorby te varen/ om dat hy den tijt niet en soude in Asia doorbrengen:* want hy haestede/om den g Pinxterdach te Jerusalem te wesen/soo [hem dat] mogelijck ware.

Maer van Mileten sandt hy na Ephe sen/ende ontboot de Ouderlingen der Ge meynte.

Esi als sy tot hem gecomen waren/ sey de hy tot hen: Ghy weet/ hoe ick h vanden eersten daghe af dat ick in Asiam gecomen ben/met v lieden alle tijt gheweest hebbe:

Dienende den Heere met aller ootmoe dicheyt/ende met vele trauen ende verdoe kinghen/ die my door der Joden laghen toegheroomen zijn.

Hoe ick niet dat profijtelijck was/ ach tergehouden hebbe/dat ick v niet en soude verkondighen/ende v leeren openbaerlijck/ ende in de huysen;

21 Betuyghende beyde den Joden ende Griecken/i de bekeerinahe tot God/ esi het gelooue in onsen Heere Jesum Christum. i Luce. 24.47

22 Ende nu siet/ ick reyse na Jerusalem: gebonden door den Gheest/ niet wetende wat my daer gheschieden sal:

23 Dan dat my de Heylighe Geest in allen steden betuycht/seggende: k Dat my ban den ende verdruckinghen t naken. k Act. 21.11 l Of verwachten.

24 m Maer ick en achte nerghens op: noch en houde oock mijn leuen niet dierbaer door my seluen/op dat ick mijnen loop met blijschap mach vervullen/ ende den Dienst n welcken ick van den Heere Jesu ontfan ghen hebbe/ om het Euangelium der ghenaden Gods te betuyghen. m Act. 21. 13

25 Esi nu siet/ick weet dat ghy alle daer ick doorgegaē ben/predikende het Coninckryck Gods/mijn aenschijne niet meer sien en suln. n Galat. 1.8 Tit. 1. 3

26 Daerom betuyghe ick v te desen hundi ghen dage/o dat ick van [uwer] allen bloe de rein ben. o Ezec. 33.9

27 Want ick en hebbe niet ontrocken/ dat ick v lieden niet en soude verkondighen alle den raet des Heeren.

28 p So hebbet dan nu acht op v selues/esi op de gheheele kudde/waer in v de heylighe Geest Opsienders gheset heeft/om de Ver gaderinghe q † Gods te v hoeden/ welcke hy met zijnen bloede verkreghen heeft. p 1. Pet. 5.2 q † Anders/ des Heeren ende Gods.

29 Want ick weet dit/dat na mijn afschey den/t swaer Woluen onder v lieden comen sullen/die de cudde niet sparen en sullen. r Of wepden/ regeeren/ s Ephes. 1.7 Coloss. 1.14 Hebr. 9.13 1. Pet. 1.19 Apoca. 5.9

30 Esi u wt v selue sullen mannen opstaen/ die verkeerde [dinghen] spreken sullen/om de Discipulen af te trecken achter hen. t 2. Pet. 2.1

31 Daerom waeckt/ende ghedenckt dat ick die Jaren lanck niet opghehouden en heb be/ nacht ende dach eenen yeghelijcken met trauen te vermanen. u Psal. 41.10 Matt. 26.21 Joan. 13. 18 Act. 1.17 1. Joan. 2. 19

32 Esi nu broeders beuele ick v lieden Gode/ ende den woorde zyner genade/die v machtich is op te bouwen/ ende de Erue onder allen gheheyligheden te ghenen.

33 x Ick en hebbe niemants gout/of silue/ of cleedinghe begheert. x 1. Cor. 9. 12 2. Cor. 11. 9 ende 12. 14 p Act. 18. 3 1. Cor. 4. 12 1. Thess. 2. 9 2. Thess. 3. 8 3 Ephes. 4. 28

34 Esi ghylieder weet selue/p dat [my] dese selue handen tot mijnen noodruft ende der ghener die met my waren/ gedient hebben.

35 Ick hebbe v lieden in allen onderwesen/ z dattmen also arbeydende/ moet de swacke ophouden: ende het woort des Heeren Jesu ghedencken: want hy gheseyt heeft: Het is a saligher te ghenen/ dan te nemen. a Of gheluckighes

36 Ende als hy dit gheseyt hadde/ knielde hy/ende badt met hen allen.

37 Ende daer werd veel weenens van allen/ ende sy vielen Paulo aen den hals/ ende custen hem.

38 Behoeft zijnde allermeest/ om dat woort dat hy gheseyt hadde/ dat sy zijn aen sicht niet meer sien en souden. Ende gheley den hem tot het schip.

Dat xxj. Capittel.

5. De vrientlijckheyt ende ghemeyn ghebedt der ghelooughen. 8. vier dochters Philippi/ prophetessen. 13. den goeden moet Pauli om het cruys te dragen/ dat door Agabum ende ans dere voorseyt was/ 26. den raet Pauli ghegheuen van de broeders in Jerusalem. 27. de groo te vaerlickheyt daer hy in bint. 33. ende hoe hy ontcomt.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende als wy afghenaren eñ van hem 1
ghescheyden waren/quamen wy rechts
loops tot Cyprum/ ende des anderen
daechs tot Rodum/ eñ dāer tot Patara.
Ende bonden een Schip dat nae Phoe- 2
nicien ouerende/ ende ginghen daer in/ ende
voeren af.
Ende als wy Cyprum begonsten te sien/ 3
lieten wy ter slinckerhandt/ende voeren in
Syrien/ende quamen tot Tyrum: want het
schip sonde daer den last ontladen.
Eñ wy bleuen daer seuen daghen/ Dis- 4
cipulen gevonden hebbende: de welcke door
a Act. 20.16 ende 21.12 den Gheest seyden tot Paulum/ a dat hy te
Jerusalem niet en sonde opgaen.
Ende als wy die daghen ouerghebracht 5
hadden/ginghen wy uit/ ende sy reys den:
ende sy alle met wyf ende kint/ ghelepden
ons tot buyten der Stadt.
Ende wy knielden aenden Oever/ ende 6
baden. Ende als wy malcanderen gegroet
hadden/traden wy in het schip ende sy keer-
den weder nae huys.
Ende wy de vaert volbracht hebbende/ 7
quamen van Tyro tot Ptolemaida: ende
groetten de broederen/ende bleuen eenen
dach by hen.
Eñ des anderen daechs / Paulus ende 8
b Act.6.5 die met hem waren/gingen uit/eñ quamen
tot Cesarien: Ende ghegaen in het huys b
Philippi des Euangelisten/ (die een was
van de seuen) bleuen wy by hem.
c Dese hadde vier dochters die maechden 9
c Act.21.17 d Joel.2.28 waren/ende d propheteerden.
Ende als wy daer vele daghen gebleuen 10
hadden / quam een Prophect af van Iu-
e Act.11.27 dea/ genaemt e Agabus.
Eñ quam tot ons/ ende nam den goedel 11
Pauli/ende bandt hem selven handen ende
voeten/seggende: dit seyt de heylighe Geest:
f Act.20.23 ende 21.33 f de man wiens dese goedel is/sullen de Ie-
den alsus te Jerusalem binden/ende inder
Heydenen handen overgheven.
Als wy dit gehoort hadden/vermaenden 12
g Act.20.16 ende 21.4 h Act.20.24 i Gen. maeckt ghy weenende / eñ mijn hert bygselendes
ende baden wy/eñ die daer woonden/g dat
hy niet opgaen en sonde na Jerusalem.
Doe antwoorde Paulus: h Wat weent 13
i ghy/ende bzeert mijn herte? Want ick ben
bereydt/ met alleenlyck ghebonden te wor-
den / maer ook te sterven te Jerusalem /
voor den Name des Heeren Jesu.
Ende als hy hem niet en liet afraden/ 14
k f Mat. 6.10 Luce.22.42 l ✝ And. lepden wy onse pacs kens af/
werden wy ghestilt/ seggende: k De wille
des Heeren gheschiede.
Ende na die dagen l ✝ bereyden wy ons/ 15
ende quamen na Jerusalem.
Daer quamen oock [sommige] Disci- 16
len mede van Cesarea/ eñ brachte met haer
f Mnason van Cypren/ eenen ouden Disci-
pel/by den welcken wy herberghen sonden.
Eñ als wy te Jerusalem ghecomen was- 17
ren/ ontfingen ons de broeders ghereme.
Ende des anderen daechs ginck Paulus 18
met ons tot Jacobum: ende alle de Ouder-
linghen waren daer vergadert.
Den raedt Jacobi/ welcken Paulus oock volchde.
Eñ als hyse ghegroet hadde/ verteelde hy 19
een yeghelick stuck/ wat God onder de Hey-
denen gedaen hadde door synen Dienst.
Ende als sy het gehoort hadden / prese 20
sy den Heere/ende seyden tot hem: Gy siet
broeder / hoe menich duysent Joden ghe-
loouich ghewoorden zijn / ende zijn alle ye-
rich ouer de Wet.
Ende sy hebben van u gehoort/ dat ghy 21
alle de Joden die onder de Heydenen zijn/
leeret de Wet verlaten/seggende: Dat sy ha-
re kinderen niet en moeten besnyden / noch
na de [Vaderlicke] gewoonten wandelen.
Wat ist dan? Allelins moet de menich- 22
te te samen comen: Want sy sullen hooren
dat ghy ghecomen zijt.
Doet dan dit/dat wy u seggen: Wy heb- 23
ben vier mannen die een belofte ghedaen
hebben.
Neemt die met u/ en eñ reynicht u met m Num. 6.9 Act.18.18
hen/ende doet over hen dien cost/dat sy ha-
re hoof den scheeren: ende sy sullen alle we-
ten/dat het niet en is/dat sy van u gehoort
hebben/maer bewaert selve de Wet in uwe
wandelinghe.
Maer van den Heydenen die gheloouich 24
n Act.15.23 ghewoorden zijn / n hebben wy gheschreven
o Num.6.2 ende gheoordeelt / dat sy sulcx niet houden
Ruth.3.7 en moeten / o dan dat sy hen bewaren van
p Gen.9.4 Lev.3.17 dat den Afgoden gheoffert wort/ ende van
Act.21.25 p bloede/ende verstikten/ ende hoererye.
26 q Doe nam Pilatus die mannē tot hem/ q Mat.6.13 Act.24.18
ende ginck den nauolgenden dach ghereyn
nicht in den Tempel / r bereydinghende de
vervullinghe der daghen der reyninghe/ tot
dat de Offerhande voor eenen yeghelicken
f ofte gheschen ware.
27 Eñ als de seuen daghen sonden vervult
worden / saghen hem de Joden uit Asia in
den Tempel/eñ beroerden gheheel het volck/ Paulus
ende sloeghen de handen aen hem. wordt ghe-
28 Roepende: Ghy Israelitische mannen/ dese
coemt te hulpe: Dese is de mensche/ diese
alle alomme leert teghen dit volck/ ende de
Wet/ ende dese plaetse: Ende ock boven
desen/heeft hy Grieken in den Tempel ge- t als voorgh.
bracht/ende heeft dese Heylige plaetse t ge- Act.21.4.
meyn ghemaeckt. 2. Tim.4.10
29 Want sy hadden u Trophimum van
Epheser met hem in de stadt ghesien/ende
meynden dat hem Paulus in den Tempel
ghebracht hadde.
30 Ende gheheel de stadt wert beroert/ende
daer ghescheede eenen oploop des volcx: en-
de sy namen Paulum/ ende tracken hem
uit den Tempel: ende terstont werden de
deuren ghesloten.
31 Eñ als sy sochten hem te dooden/ quam
het ghemchte tot den Oversten des Heyrs/
dat gheheel Jerusalem opgeroert was.
32 Welcke nam terstont Crijchs knechten/
ende Hooftmannen ouer hondert/ende liep
tot hen. Als sy dan den Oversten ende de
Crijchs knechten sagen/hielden sy af/ Pau- x Act.21.11
lum te slaen.
33 x Doe quam de Overste by/ ende nam
hem/ ende bede hem met twee keetenen bin-
den: ende vraechde wie hy was/ ende wat
hy ghedaen hadde?
34 Ende sy riepen onder het volck/ de een
dit / de ander dat: ende als hy niet seliers
weten en conde / om der beroerten wille/
hiet hy hem inden Legher brenghen.
35 Eñ als hy aen de trappen quam/ geschie-
det dat hy vande Crijchs knechten ghedra-
ghen wert/om het ghewelt des volcx.
36 Want de menichte des volcx volchde
hem/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

hem / roepen: p Weech met hem.
Ende als Paulus sonde ten Leger inge- 37
lept worden/seyde hy tot den Oversten: Ist
ny ghevoorloft wat tot v te spreken? Doe
seyde hy: Cont ghy Grieck?
Zyt ghy niet 3 de Egyptenaer/die voorz 38
dese dagen oproer maectet/ende leydet vier
duysent Moordenaers in der Woestijne?
Doe seyde Paulus: Ick ben een Jodisch 39
mensche * van Cilicia/een Burger der ber-
maerder Stadt Tarsen: Ick bidde v/ laet
ny spreken totten volcke.
Als hy dat toegelaet hadde/stont Pau- 40
lus op de trappen / ende wenckte den volc-
ke met der hant: ende als daer groote stilte
ghewoorden was / spraeck hy in Hebreyscher
tale seggbende:

Dat xxij. Capittel.

2. Paulus ghevet reden van zyn leere ende le-
uen/25. ende ontgaet also de ghevanghenisse/ door
zyn Burgherschap van Romen.

Mannen Broeders ende Vaders/ 1
hoort myne ontschuldinghe die ick
nu tot v doe.
(Ende als sy hoorden dat hy in Hebrei- 2
scher talen tot hen spraeck / werden sy noch
stilder/ende hy seyde:)
Ick ben eē Jodisch man/a gebore te Tar- 3
sen in Cilicia/ eñ in deser stadt opgenoet/ b
aen de voete c Gamalielis/ eñ d neerstelijck
geleert in de Vaderlijcke Wet/ vierich over
Godt/ ghelijck als ghy alle heden zijt.
e Eñ hebbe deselecre totter doot vervolcht: 4
ende bindende ende overleverende inde ge-
vanckenisse/mannen ende vrouwen:
Gelijck my oock de Overpriester getuy- 5
genisse geeft/eñ alle de Ouderlingen: van de
welcke ick brieven nam/ eñ reysde na Da-
maseum tot de broederen / om ooc de gene
die daer waren/ te binden/ eñ te Jerusalem
te brenghen/ om f gheptnicht te worden.
g Maer het geschiede my/als ick ginck/ 6
ende by Damascum quam / omtrent den
middach / dat my b haestelijck een groot
licht omlioech vanden Hemel:
Ende ick viel ter Aerden / ende hoorde 7
een stemme tot my segghen: Saul/ Saul/
wat vervolcht ghy my?
Eñ ick antwoorde: Wie zijt ghy Heere: 8
Ende hy seyde tot my: Ick ben Jesus van
Nazareth/welcken ghy vervolghet.
Ende die met my waren saghen wel het 9
licht/ ende waren verbaert/i maer de stem-
me die tot my spraeck/en hoorden sy niet.
Ende ick seyde: Wat sal ick doen Heere? 10
Ende de Heere seyde tot my: Staet op/ en-
de gaet in Damascum/ende daer sal v ghe-
seyt worden/ al wat ghy doen moet.
Ende als ick voorde claerheyt des selven 11
lichts niet en sach/quam ick te Damascum/
gheleyt by der hant van de ghene die met
my waren.
k Ende Ananias een Godvreesende man 12
na der Wet/ die ghetuyghenisse hadde van
allen den Joden die daer woonden.
Dese comende eñ by [my] staende/seyde 13
tot my: Saul broeder / woort siende: ende te
dier selver uren weert ick siende op hem.
Ende hy seyde: De God onser Vaderen 14
heeft v m voorberept om zynen wille te we-
ten/ende den Rechtveerdighen te sien/ende
de stemme uit zynen monde te hooren.
Want ghy sult hem een ghetuyghe we- 15
sen tot alle menschen van dat ghy ghesien
ende ghehoort hebt.
Ende nu/ wat vertoeft ghy? Staet op/ 16
laet v doopen ende wasschen af/
aenroepende den Naem des Heeren.
n Ende het ghischiede my/ als ick weder 17
te Jerusalem ghecomen was / ende inden
Tempel gebeden hadde/dat ick buyten my
selven weert.
Ende sach hem / dat hy tot my seyde: o 18
Haest v / ende gaet rasschelijck uit Jerusa-
lem: want sy en sullen v ghetuygenisse van
my niet aennemen.
Ende ick seyde: Heere/sy weten selve dat 19
ick p de ghene die in v gheloof den / in de ge-
vanckenisse leyde/ ende gheselde in de Ver-
gaderinghen.
q Ende als het bloet Stephani was ghe- 20
tuyghen ghestort werde / stondt ick ooc
daer by / ende r hadde een welbehaghen in
zynen doot/ende bewaerde de cleederen der
ghener die hem doodden.
Ende hy seyde tot my: Gaet/ swant ick 21
sal v verre tot de Heydenen uyt senden.
Sy hoorden hem tot die woort/ende ver- 22
hieven hare stemme/seggende: t Weech van
der Aerden met sulck eenen: want het en be-
taemt niet dat hy leve.
Ende als sy riepen / ende hare cleederen 23
weech wierpen/ende stof in de locht wierpē/
Bevat de Overste hem inden Legher te 24
brengen/ ende seyde dat men hem met geef-
selen ondersoecken soude / op dat hy weten
mochte waerom sy alsoo op hem riepen.
Ende als sy hem met riemen u aen ghe- 25
bonden hadden / seyde Paulus tot den
Hoofsman over hondert die by hem stont/
ist v lieden geoorloft / eenen Roomschen eñ
onverweesen menschē te gheesselen?
Als de Hoofsman over hondert [dat] 26
hoorde/ginc hy/eñ verondichdet de Over-
sten/ eñ seyde: Siet wat ghy doet sult/want
dese mensche is een Romeyn.
Doe ghinck de Overste tot hem / ende 27
seyde: Segt my/of ghy een Romeynen zijt?
Hy seyde: Ja.
Ende de Overste antwoorde: Ick hebbe 28
dit Burgherrecht met een groote Somme
vercreghen. Ende Paulus seyde: x Maer ick
ben ooc [Burgher] ghebozen.
Doe verlieten sy hem terstont / die hem 29
souden ondersocht hebbē: ende ooc vreesde
de Overste/doe hy wiste dat hy eē Romeyn
was/ende dat hy hem ghebonden hadde.
Ende als hy des anderē daechs wilde se- 30
kerlijck weten/waer mede hy vandē Joden
beschuldicht wert/ ontloech hy hem vande
banden: ende hiet de Overpriesters ende ha-
ren gheheelen Raet comen/ende brachte Pau-
lum af/ende stelde hem voor hen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Pauli antwoorde/ 7. ende tweedracht zyner
vyanden/ 11. Paulus ghesterckt door den
Heere/12. ende beclaecht vanden Joden/13. wert
ghesonden te Cesarien.

Ende Paulus zijne oogen op den Raet 1
houdende/ seyde: Ghy mannen broe-
ders/a ick hebbe met aller goeder con-
scientie Gode ghedient tot op desen dach.
b Maer de Overpriester Ananias/beual 2
den

Paulus leert
rozen tot een
gherustighe
Christi.

u Act.9.26

o Mat.10.14

p Act.22.4

q Act.7.58
ende 8.1
r Of: bewil-
lichde/

Paulus der
Heyden
Apostel.
f Act.9.15
ende 13.2
Galat.1.16
ende 2.8.
Ephes.3.8.
1.Tim.1.7
2.Tim.1.11
1 Act.21.36

u Grieck/ver-
spanden.
Paulus
wepghert
ghetlaghen
te worden/
om dat hy
een Romeyn
is.

a Act.24.16
b 1. Re.22.24
Jerem.20.2
Joan.18.22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

den ghenen die by hem stonden/dat sy hem
op den mont souden slaen?
Doe seyde Paulus tot hem: Godt sal d 3
c Deut.17.7 slaen ghy gewitte wandt: c Sidt ghy d om
d Grieck/ mp richtende. my te richten na der Wet/ende beuelt ghy
my teghen die Wet te slaen?
Ende die daer by stonden/seyden: Lastert 4
ghy den Overpriester Gods?
Paulus seyde: Ick en wiste niet/ Broe- 5
ders/ dat hy de Overpriester was: Want
e Exod.22.28 daer is geschreuen: e Ghy en sult den Ouer-
sten wts volcx niet vloecken.
Ende als Paulus wiste/dat het een deel 6
Sadduceen/ende het ander Phariseen wa-
ren/riep hy inde Raet: f Mannen broeders/
f Phil.3.5 Act.24.22 ende 23.6 ende 20.20 ick ben een f Phariseus/ eens Phariseen
sone / ick worde van der hope ende opstan-
dinghe der dooden ghevordeelt.
Ende als hy dit geseyt hadde/ wert daer 7
opzaer tusschen de Phariseen ende Sad-
duceen/ende de menichte wert ghedeylt.
Der Sad- duceen on- ghelooue. g Want de Sadduceen seggen/dat daer 8
gheen verrysenisse en is/ noch Enghel noch
Geest: f Maer de Phariseen belyden beyde.
g Mat.22.23 Mar.12.18 Luce 20.27 Ende daer geschiede een groot gheroep/ 9
ende de Schriftgeleerde van der Phariseen
zyde/ stonden op/ ende streden/ seggende:
h Wy en vinden niet quaets in desen men-
h Act.25.25 ende 26.31 sche : Ende in dien een Gheest oft Enghel
met hem ghesproken heeft/ laet ons teghen
Godt niet stryden.
Als de opzaer groot wert / vreesde de 10
Overste / dat Paulus van hen soude ver-
scheurt worden/ en geboot de Krijchs knechten
af te comen/ en hem wt het midden van hen
te nemen/en inden Legher te brenghen.
i Act.18.9 Godt ver- troost Pau- lum. i Ende des nachtolghenden nachts/ stont 11
de Heere by hem/ende seyde: Hebt goeden
moet Paule/ want ghelyck ghy te Jerusa-
lem van my betuycht hebt / alsoo moet ghy
ook te Roomen betuyghen.
k Act.23.20. 29. Raetslach teghen Paulum. k Ende als het dach gheworden was/ 12
lieden sommighe Joden by een / ende ver-
vloeckten henselven / seggende : Dat sy
noch eten noch drincken en souden/ tot dat
sy Paulum ghedoot hadden.
Ende sy waren meer dan veertich die dit 13
te samen ghesworen hadden.
De welcke gingen tot de Overpriesters 14
en Ouderlingen/seggende: Wy hebben ons
selue met een vloeck verbloert/niet te nut-
ten/tot dat wy Paulum gedoot hebben.
Geest ghy dan nu den Oversten te ken- 15
l Of/ wt den wille des Raets. nen/ met den Rade/ dat hy hem morgen
afbrenge tot v/om beschepdelycker van hem
te ondersoecken:ende wy zyn bereyt hem te
dooden eer hy aencomt.
Als dan Paulus susters sone dese lagher 16
ghehoort hadde, quam hy daer/ende gaende
inden Legher/bootschapter Paulo.
Doe riep Paulus tot hem eenen vande 17
Hoofmannen over hondert / ende seyde:
Brengt desen Jongelinck tot den Overste/
m Grieck/ ghe- houden. want hy heeft hem wat te bootschappen.
Die nam hem dan mede / en bracht hem 18
tot den Oversten/ende seyde : De in gevan-
gen Paulus riep my tot hem/ende badt my
dat ick desen Jongelinck tot v brenghen
soude/de welcke v wat heeft te segghen.
Doe nam hem de Overste by der hant/ 19
ende [met hem] bezyden gheghaen zynde/
vraechde : Wat ist dat ghy my hebt te ken-
nen te gheven? Hy seyde: n Act.23.12
n De Joden zyn eens gheworden v te bid- 20
den/dat ghy morgen sonder Paulum inden
Raet brenghen/ als off sy wat beschepdelyc-
ker van hem wilden onderraghen.
o Maer o gheloost ghy hen niet / want sy 21
leggen hem lagen / meer dan veertich man-
nen wt hen/ de welcke henselven met eenen
vloeck verbonden hebben / niet te eten noch
te drincken/ eer sy hem gedoot hebben: ende
sy zyn nu bereyt/ verwachtende p dat ghy
het belouen sult.
Doe liet de Hoofman van dyssent den 22
Jongelinck gaen/ hem verbiedende dat hy
niemande segghen en soude / dat q hy hem
dit geopenbaert hadde.
Ende twee Hoofmannen over hondert 23
tot hem gheroepen hebbende/seyde: Bereet
twee hondert Krijchs knechten / dat sy tot
Cesarien gaen / ende tseventich Ruyters/
ende twee hondert r Lantsknechten / ter
derder uren des nachts.
Ende bereyt Sadelbeesten / op dat sy 24
Paulum daer op setten/ende ghesont bren-
gen tot Felicem/den Stadthouder.
Ende schreef eenen brief met dus dani- 25
ghen inhoude:
Claudius Lysias/ Felici den Machtich- 26
sten Stadthouder/ Saluchept.
s Als de Joden desen man ghenanghen 27
hadden/ende hem souden ghedoot hebben/
quam ick daer met de Krijchs knechten en-
de ontnam hem/ ende hebbe bemonden dat
hy een Romeyn is.
Ende willende de oorsake weten / waer- 28
om sy hem verclaechden/ vraecht ick hem in
haren Raet.
Welcken ick beuinde/dat hy van vragen 29
haers Wets verclaecht wort / ende gheen
verclaginghe en heeft / die de doot of ban-
den weerdich is.
t Ende als my te kennen gheghenen was 30
van een lagha / u die de Joden desen man
leggen souden/ sant ick hem terstont tot v
beuelende den verclaghers / dat sy voor v
segghen souden/ wat sy tegen hem hebben.
Vaert wel.
De Krijchs knechten dan/ namen Pau- 31
lum gheluck haer bevolen was/ende vrach-
ten hem des nachts tot Antipatris:
Ende des anderen daechs keerden sy 32
wederom tot den Legher / ende lieten de
Ruyters met hem gaen.
De welcke/als sy te Cesarien ingecomen 33
waren / ende de Sendbrief den Stadthou-
der overghegheven hadden / stelden ock
Paulum voor hem.
Ende als de Stadthouder [den brief] 34
gheleesen hadde / ende gheuraecht / wat
heerlyckheyt hy was / ende hoorde dat hy
van Cilicien was/
Seyde hy: Ick sal v verhooren/ als uwe 35
verclaghers ook sullen tegenwoordich we-
sen . Ende beual dat hy in Herodis Ruchts-
huys sonde bewaert worden.

Dat xxiij. Capittel.

1. Paulus beschuldicht/ 10. ghered reden van zyn leuen ende leere/ 24. wort ontlaghen/ 27. ende dickmael aenghespzoken van Felix/ verho- pende ghelt van hem/28. de welcke hem inde ghe- vanckenisse laet.

Ende

Act. 23.2

Ende a wijf daghen daer nae/ quam 1 Ananias de Overpriester af/ met de Ouderlingen/ ende Tertullo den Taelman. Dese verschenen voor den Stadthouder teghen Paulum.

Tertulli reden teghen Paulum.

Ende als hy geroepē was/begonst Tertullus hem te beschuldighen/ segghende: Dat wy groote vrede hebben voor v/ende [door] de weldaden desen volcke door uwe voorsichticheyt geschiet.

Dat ontfanghen wy Machtichste Fes- 3 tus/ alle tijt ende alomme/ met aller danckbaerheyt.

Maer op dat ick v niet te langhe en hou- 4 de/so bidde ick v/ hoort ons cortelijck/ na uwe v gherechticheyt.

Want wy hebben desen man bevonden/ 5 [dat hy is als] een peste/ ende allen den Joden alle de Werelt door oploop maeckt/ ende [is] een Overste der Secte der Nazarenen.

Luc. 21.16 Act. 24.5 c Die oock d ‡ versocht heeft den Tempel 6 te ontheyligen: Welcken wy oock aengrijpende/wilden na onse Wet oordeelen.

Maer Lysias de Overste quam/ende nam 7 hem met groot gewelt weech uyt onse handē:

Gebiedende sijne verclaghers tot v te 8 comen: e ende ghy selve meucht hem ondersoeckende/ van hem weten alle [dinghen/] daer wy hem mede beschuldighen.

Ende de Joden vielen hem oock toe/seg- 9 ghende: Dat het alsō ware.

Doe antwoorde Paulus/ als hem de 10 Stadthouder f hadde toegelaten te spreken: ick beantwoorde my selven te vrymoedichlijcker/overmits ick weet/ dat ghy vele Jaren desen volcke Richter g ghewest hebt:

Ende meucht weten/ dat het niet meer 11 dan twaelf dagen en sijn/ dat ick te Jerusalem den opgecomen om te aenbidden.

Ende sy en hebben my noch inden Tempel 12 gevonden met yemant spreckende/ of doende het volck by een loopen/noch inde Synagogen/noch inde Stadt.

Noch sy en zijn dat niet machtich te be- 13 wijsen/daer sy my mede beschuldighen.

Act. 24.14 h ‡ Maer dit bekenne ick v/dat ick na dien 14 Weech/welcke men Secte noemt/alsus der Vaderen God diene: [namelijck/] gelouende alle dat inde Wet ende Propheten geschreven is:

Ende hebbende hope op God/ dat de op- 15 standinghe der dooden comen sal/beyde der rechtveerdighen ende onrechtveerdighen: de welcke sy ook selve verwachten.

Ende hier in oeffene ick my selven/ om 16 een onergherlijcke conscientie altijt te hebben voor God ende de menschen.

Ende na vele Jaren ben ick ghecomen/ 17 i om onder myn volck aelmoessen te doen/ ende offerhande.

In Waer in my gheuonden hebben/ghe- 18 reuecht inden Tempel/niet met volc/ noch met beroerte/)

Sommige Joden uyt Asia: welcke moe- 19 sten hier by v teghenwoordich zyn/ende my beschuldighen/hadden sy wat teghen my:

Of dat dese selue seggen/doe ick voor den 20 Raet stont/ of sy eenighe ongerechticheyt in my gheuonden hebben/

Van den desen eenighen n roep/ dien ick 21 riep/staende onder hen/[namelijck/] o omer de opstandinghe der dooden/ voorde ick heden van v hieden gheoordeelt.

Felix dit ghehoort hebbende/stelde se uyt/ 22 ende wiste p beschеydelijck wat dan dien wege was/ende seyde: Als Lysias de Overste sal gheсomen zijn/dan sal ick volle kennisse nemen van uwe saken.

p Of/ seggende/ als ick sal beschеydelijcker weten/ wat van desen weghe is/

Ende hy beual den Hoofman ouer hon- 23 dert/ Paulum te bewaren/ ende verlichtinghe te [laten] hebben/ q en niet te verbieden dat hem de zijne diende/ of tot hem quame.

q Act. 27.3 ende 28.16

Ende na sommighe daghen/ Felix gece- 24 men zijnde/ met Drusilla zijnen wijue/ die een Joodinne was/ outboot Paulum/ ende hoorde hem vanden gheloove in Christum.

Ende als Paulus handelde/ vande recht- 25 veerdicheyt/ ende matichеyt/ en toecomenden oordeele/ Felix beureest geworden zijnde/antwoorde: Gaet nu heen/ en als ick bequamen tijt sal hebbē/ sal ick v weder roepē.

Ende oock mede hoopende dat hem Paulus 26 ghelt gheuen sonde/om los te worden: waerom hy hem oock dickmael outboot/ ende met hem spraek.

Ende als de twee Jaren vervult waren/ 27 gheschiedt Felix eenen naecomer/ Portium Festum. r Ende Felix willende den Joden r actor. 15.14 gonste bewijsen/liet Paulum ghevangen.

Wat xxv. Capittel.

2. Paulus voor Festus beschuldicht/appelleert tot den Keyser/ 14. zijn saecke weert voor Agrippa verhaelt/ 23. ende hy werdt oock voor hem gebracht.

Als nu Festus in dat Landtschap ghe- 1
comen was/ ginck hy na drie daghen van Cesarien op na Jerusalem.

Ende de Overpriesters/ende de voornem- 2
ste des Joodtschen volcx/ verschenen voor hem teghen Paulum: ende baden hem/

Begeerende gonste teghen hem/ dat hy 3
hem dede comen te Jerusalem/ ende legden lagen om hem onderwegen te doden.

Festus antwoorde/ dat Paulus sonde 4
te Cesarien bewaert worden/ maer dat hy selve sonde rasch [derwaerts] wrevsen.

Die daer onder v (seyde hy) macht heb- 5
ben/dat sy mede afreysen/ ende desen man beschuldighen/indien daer yet in hem is.

Ende als hy a ‡ meer dan thien dagen 6 a ‡ aud. niet meer
niet hen gebleuē hadde/ quam hy af na Cesarien: ende des anderē daechs satt hy op den Richtstoel/ende beual Paulum te brengen.

De welcke gheсomen zijnde/ stonden de 7
Joden die van Jerusalem afgecomen waren/omme hem/vele en swaere beschuldinge tegen Paulum brengende/de welcke sy niet machtich en waren te bewijsen:

Als hy hem verantwoorde/ b dat hy noch 8 paulus verantwoort hemselven voor Festum.
teghen de Wet der Joden/ noch teghen den Tempel/ noch teghen den Keyser yet gesondicht hadde.

Maer Festus willende den Joden gon- 9
ste bewijsen/antwoorde Paulo ende seyde: Wilt ghy te Jerusalem gaen/ende daer van desen by my gheoordeelt worden?

b acto. 24.14 ende 25.17

Doe seyde Paulus: Ick stae aen des 10
Keysers Richtstoel/ daer ick moet gheoordeelt worden: den Joden en hebbe ick geen ongelijck gedaē/gelijck ghy ook wel weet.

Want indien ick ongelijck doe/ en yet 11 c actor. 18.14
ghedaen hebbe dat de doot weerdich is/ soo en weygere ick niet te sterven: maer indien dier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

dier dinghen/daer my dese mede beschuldighen/gheen en is/so en is niemandt machtich my hen wt gonste te gheuen: Ick beroepe my op den Keyser.

Paulus appelleert tot den Keyser.

12 Festus dan met de Raet gesproken hebbende/antwoorde: hebt ghy d op de Keyser beroepen? ghy sult tot den Keyser gaen.

13 Als nu sommige dagen voorledē waren/quam de Coninck Agrippa ende Bernice te Cesarien/om Festum te groeten.

14 Eñ als sy daer vele dagen gebleest hadden/verhaelde Festus den Coninck van [de sake] Pauli/segghende: d Hier is een man van Felix ghevanghen ghelaten.

d Act. 24. 28

15 Om wiens wille de Overpriesters ende Ouderlinghen der Joden voor my verschenen/als ick te Jerusalem was/begheerende dommisse teghen hem.

16 Welcken ick antwoorde dat de Romeynen die gewoonte niet en hebben/e eenigen menschē wt gonste ter doot te geuen/eer de beschuldichde sijne beschuldighers voor oogen heeft/ende plaetse bekregen heeft/hem selue van de beschuldinge te verantwoordē.

e Deut. 17. 4

17 Als sy dan hier te samen gecomen waren/en maeckte ick gheen wetstel/maer sadt des naestcomenden daechs op den Richtstoel/ende beual den man te brenghen.

18 Wiens beschuldighers teghenwoordich staende/en brachten gheen schult by / van sulcke dinghen als ick vermoedde.

19 Maer sy hadden sommighe vraghen te ghen hem/van haren Gods dienst/ende van eenen Jesu die gestoruen is/welcken Paulus seyde dat hy leeft.

20 Ick dan van sulcke vraghen twijfelende/f Grieksch seyde ick de/f vraechde of hy te Jerusalem wilde gaē/ende daer van dese dinghen gheoordeelt worden.

21 Maer als hy hem beriep / datmen hem totter kennisse Augusti soude bewaren / so hebbe ick beuolen hem te bewaren/tot dat ick hem tot den Keyser sende.

22 Eñ Agrippa seyde tot Festum: ick wilde selue ock dien [man] gheerne hooren. Hy seyde: Morghen sult ghy hem hooren.

23 Des anderen daechs dan / als Agrippa ende Bernice met groote pompersije ghecomen was/met de Hoofmannen/eñ met de eerlickste mannen der Stadt/in her Richthuys gegaen was/wert Paulus gebracht door Festus beuel.

24 Eñ Festus seyde: Agrippa Coninck/eñ ghy mannen alle die hier met ons teghenwoordich sijt/ gy siet desen / van welcken my geheel de menichte der Joden aengesproken heeft/beyde te Jerusalem eñ ooc hier/roepende dat hy niet meer en behoort te leue.

25 Maer ick en hebbe niet vernomen g dat hy yet ghedaen heeft dat de doot weert is: ende dewijle hy selue hem op Augustum beroepē heeft/hebbe ick beloten hem te sendē.

g Act. 23. 9 ende 28. 31

26 Van welcken ick niet seckers en hebbe de Heere te schrijuen. Daerom hebbe ick hem voor u lieden ghebracht / ende meest voor u Coninck Agrippa/ op dat ick wat hebbe te schrijuen/ als de onderseockinge sal geschiet wesen.

27 Want het dunckt my tegen reden/eenen h Grieksch gehouden ghevangen te senden/ende de beschuldinghe tegen hem/niet te kennen te gheuen.

Dat xxvi. Capittel.

1. Paulus vertelt voor den Coninck Agrippa/ende den gantschen Raet/hoe hy gheroepen is geweest tot de kennisse Jesu Christi / 9. hoe hy Christum vervolcht heeft / 12. ende bekeert wort 16. ende tot den Dienst des Euangelij verroyen is / 19. hoe hy dat bedient heeft/ 21. ende daer om van den Joden ghevanghen is/ 22. ende wederom wt hare handen verlost/ 31. eñ wort van hen bekent schuldich te zijn.

1 Ende Agrippa seyde tot Paulum: Hier is y gheoorloft voor y selues te spreken: Doe antwoorde Paulus/strecktende zijn hant wt/ende seyde:

Paulus vermaeckt hem voor den Coninck Agrippa.

2 Ick achte my seluen gheluckich / O Coninck Agrippa/dat ick my heden voor y sal verantwoorden/ van allen daer my de Joden van beschuldighen:

3 Aldermeest / de wijle dat ghy kennet alle ghewoonten ende vraghen die onder de Joden zijn: Daerom bidde ick y/ hoort my lanckmoedichlick.

4 Myn leuen dan / van mijner iouchevt aen/welck vanden begrime onder mijn volck te Jerusalem ghewest is / weten alle de Joden:

a Of mine

5 Die my vanden eersten aen gekent hebben/(indien sy willen getuygenisse geuen/) dat ick na de alder a beschaydste Secte onser b Religie een Pharizeus geleeft hebbe.

b Of dienste

6 Ende nu sta ick/ende worde gheoordeelt/ c om de hope der belofte/die God tot onse vaderen ghedaen heeft.

c Gen. 3. 15 ende 22. 18. ende 49. 10. Deut. 18. 15. 2. Sam. 7. 12. Psal. 132. 11. Esai. 9. 6. Ierem. 23. 5. Dan. 9. 24. Amos 9. 11. Micha 5. 1. Hagg. 2. 8. Zach. 3. 8. ende 6. 12. ende 9. 9. Mal. 3. 1. Luc. 1. 69. Act. 3. 22. ende 7. 37. Rom. 15. 8. 1. Cor. 15. 3. 1. Tim. 1. 15. 2. Tim. 2. 8. Tit. 2. 13. 1. Pet. 1. 10. 1. Ioan. 2. 1. ende 4. 9. Apoc. 1. 5. ende 19. 11. ende 22. 16. Ioan. 1. 41. 1. Cor. 15. 3. 1. Tim. 1. 15. 1. Pet. 3. 18. Gen. 49. 10. Ierem. 23. 5. Dan. 9. 24. Micha 5. 1. Hagg. 2. 8. Zach. 6. 12. Mal. 3. 1. Luc. 1. 69. Act. 3. 22. ende 7. 37. Rom. 15. 8. 1. Cor. 15. 3. 1. Tim. 1. 15. 2. Tim. 2. 8. Tit. 2. 13. 1. Pet. 1. 10. 1. Ioan. 2. 1. ende 4. 9. Apoc. 1. 5. ende 19. 11. ende 22. 16. Ioan. 1. 41. 1. Cor. 15. 3. 1. Tim. 1. 15. 1. Pet. 3. 18.

7 Tot de welcke de twaelf gheslachten onses [volcx] nacht ende dach God met ghedueriheyt dienende/ hopen te comen. Van dese hope worde ick van de Joden beschuldicht/O Coninck Agrippa.

8 Wat? wordet van y ongheloouelick gheoordeelt/ dat God de doodē verweckt?

9 d Ick meyne waerlick/dat ick selue moeste vele doen / teghen den Naem Jesu van Nazareth:

d Act. 9. 1

10 Gelijck ick ock ghedaen hebbe te Jerusalem: eñ hebbe vele Heyligen inde gevanckenisse ghesloten / macht vande Overpriesters ghewonnen hebbende: ende als sy ghedoot werden/e bewilligde ick.

e Of stemde

11 Eñ inde Vergaderingen hebbe ick se dickmael pijnighende bedwonghen te lasteren: ende ouermoedichlijck op hen rasende/ vervolcht tot inde vreemde steden.

12 Waer in / als ick ock na Damascum repsende/ met de macht eñ beuel der Overpriesteren/

13 Dach ick O Coninck / des middaechs/ op den weech/f dat een licht vanden Hemel/ boven de claerheyt der Sonnen / my/ ende de ghene die met my ghereyst waren/ omme schee.

f Act. 9. 3

14 Eñ als wy alle ter Aerden gevallen waren/hoorde ick een stemme tot my spreken/ende seggen in Hebreyscher spraake: Saul/ Saul/wat vervolcht ghy my? Het is y hart teghen prickels te stooten.

15 Doe seyde ick: wie zijt ghy Heere? Ende hy seyde: Ick ben Jesus/ welcken ghy vervolghet.

16 Maer recht y op/ende staet op uwe voeten: want hier toe ben ick y verschenen/ om y te bereyden tot een Dienaer ende Getuyghe der dinghen die ghy ghesien hebt/ ende die ick y sal openbaren:

Ver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Verlossende v vanden volcke ende Heyden/tot de welcke ick v sende.

g Om yare ooghen op te doen/op dat sy18 hen vander duysternisse bekeeren tot den lichte/ende vander macht des Duyvels tot Godt/op dat sy vergheuinghe der sonden ontfanghen/ende deel onder die ghene/die door den gheloue in my ghheyligheyt zijn.

Waer vt/O Coninck Agrippa/hebbe ick den Hemelschen ghesichte niet onghehoorsaem gheweest.

h Maer hebbe eerst den ghenen die in20 Damasco waren/ende te Jerusalem/ende in gheel Judea/ende den Heydenen verkondicht/dat sy hen souden bekeeren ende tot Godt bekeeren/wercken doende/die de bekeeringhe weerdich zijn.

Om dese saken wille hebben my de Jo21 den inden Tempel ghegreepen/ende versocht te dooden.

Maer door hulpe die ick van Gode ver22 creghen hebbe/stae ick tot op desen dach/betuygende den clevnen/ende den grooten: ende niet segghende buyten het ghene dat ock Moses ende de Propheten gesproken hebben/dat gheschieden sonde:

[Te weten/] k of Christus lijden moe23 ste/of[hy] de eerste vt de opstandinge der dooden/sonde desen Volcke/ende den Heydenen het licht verkondighen.

Als hy hem met desen verantwoorde/24 seyde Festus met luyder stemme: Ghy raest Paule/de groote gheleertheyt doet v raesen.

Doe seyde hy: Ick en raese niet Mach25 tichste Feste: maer ick spreke warachtige ende nuchtere woorden.

Want de Coninck weet van dit/totten26 welcken ick ook vyymoedelijc spreke: want ick en mepne niet/dat hem yet van desen verborghen is: want dit en is in myn gheenen hoecke gheschiet.

Gheloost ghy/Coninck Agrippa/den27 Propheten? ick weet dat ghy [hen] gheloost.

Ende Agrippa seyde tot Paulum: Ghy28 n beroert my o by na ren Christen te worden.

Doe seyde Paulus: p Ick soude van29 Gode wenschen/dat q by na/n ock soo/niet alleen ghy/maer ock alle die my heden hooren/sulcke te worden als ick ben/wtgheno men dese banden.

Ende als hy dit gheseyt hadde/stont de30 Coninck op/ende de Stadthouder/ende Bernice/ende die mede gheseten waren.

Ende als sy bezyden ghegaen waren/31 spraken sy met malcanderen/seggende: Desen menschen en doet niet dat de doot oft ghevanckenisse weert is.

Ende Agrippa seyde tot Festum: Dese32 menschen hadde moghen los ghelaten worden/en hadde hy hem niet op den Keyser beroepen.

Dat xxvij. Capittel.

1. De zeghenhelicke Schipvaert Pauli/ende zijner medeghesellen nae Grooten/ 27. voor ende waer sy aen quamen.

Ende als het besloten was/dat wy1 na Italien souden afvaren/gaven sy Paulum en sommige andere b ghevangenen over/eenen Hoofman vander hondert/ghenaemt Julius/vander Bende Augusti.

2 Ende wy in een Adramatisch Schip ghereden synde/om by de plaetsen Asie te varen/voeren af: en c Aristarchus van Thessalonica wt Macedonien was met ons.

3 Ende des anderen daechs quamen wy te Sydon aen. Ende Julius Paulum vriendelijc handelende/gholoofde hem tot zijne vrienden te gaen/ende hem te laten verghen.

4 Ende van daer afghevaren synde/voeren wy onder Cypren/om dat de winden tegen waren.

5 Ende de Zee aen Cilicien ende Pamphilien overghevaren hebbende/quamen wy tot * Myra in Lycia.

6 Ende de Hoofman daer gevonden hebbende een Schip van Alexandrien/dat nae Italien voer/bracht ons daer in.

7 Ende als wy na vele daghen traghelijck ghevaren hadden/ende nauwelijck tegen Gnidium gheComen waren/ende de wint ons verhinderde/soo voeren wy onder Creta by Salmone.

8 Ende die nauwelijck voorby varende/quamen wy in een plaetse/ghenaemt Schoone Hauens/welcker [plaetse] de Stadt Lasea by was.

9 Ende als veel tijts door ghebracht was/ende de vaert nu * sorgelijck [voer]/daerom dat ock e de † Vasten nu voorby was/vermaende Paulus/.

10 Segghende tot hen: Mannen/ick sie dat de vaert wesen sal niet huyder ende groote schade/niet alleen des lasts ende Schips/maer ock ons selvens.

11 Maer de Hoofman gheloofde den Stierman ende Schipper meer/dan het ghene dat van * Paulo ghesept wert.

12 Ende de wijle de Hauen niet bequaem en was om te overwinteren/rieden vele van daer te varen/soo sy eenighsins conden tot Phenicien comen/ende daer overwinteren: welck is een Hauen in Creta/teghen den Sudtwesten ende Noordwesten wint.

13 Ende als de Sudtwint wayde/meynden sy haer voornemen te hebben: Ende als sy naerder ghetoghen waren/voeren sy nevens Creta voorby.

14 Maer niet langhe daer nae/stoech daer teghen eenen bysteren wint/dienen noemt Noordoost.

15 Ende als het Schip nu mede wech ghegreven wert/ende teghen den wint niet en conden varen/gaven wyt op/ende werden ghedreven.

16 Ende loopende onder een Eylandeken/ghenaemt Claudia/en conden nauwelijck macht hebben over den Boot:

17 Den welcken gheerreghen hebbende ghepackten sy behulp/onderbindende het Schip: ende weesende te vallen op de [zantplaten/ghenaemt] Syrten/lieten sy den g Boot neder/ende werden also ghedreven.

18 Ende/seer van onweder ghequelt zijnde/deden sy des naesten daechs eens witworp.

19 Ende des derden daechs/wierpen wy met onse handen de gereet schap des Schips wt.

20 Ende als in vele dagen noch Sonne/noch Sterren gheseen en werden/ende geen cleyn onweder ons teghen en was/so wert alle de hope onser behoudinghe benomen.

21 Ende als sy im langhe tijt niet ghegeten

c Col. 4.10 Acto. 19.29 ende 20.4

d Acto. 24.23 ende 28.16

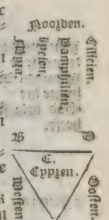

Sydon.

* Om de schipvaert recht te verstaen/die inde 3.4 en 5. veersluys beschreven is/soult ghy weten dat het Schip varende buyten der A/(dwelc Sydon) is tot ter 25 (het welc Myra is) door den windt te rugghe gedreven weert/totter C/onder Cypren/en bij daer totter zijde van de B/twelck Cicilien is:) Ende daer na seylet [van Cilicie] langhs der zeen [van Pamphylien] na het Westen toe tot Myra.

† Dit is oock wterste des vaste Lants Asie/strecktende nae den Weste toe.

* Om des onbequaems tijts ende saysoens wille.

e Leui. 16.29. ende 23.27

† De wert Gemeynelijc vasten: Dwelck sy ghewoon hadde/om te bequamer inde noot God aen te roepen.

* Paulus door de Geest Gods gewaerschout zijnde/can beter nae warnuy/bequaem/ende noodich is/dan de Pilote ofte Stierman selfs.

g Gr. het bag-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

en hadden / doe stont Paulus midden onder hen/ esi seyde: O mannen/men moeste my gehoort hebben / ende van Creta niet afgheuaren hebben/ ende sulcken hunder ende schade schouwen.

Esi nu vermane ick v liedē goets moets te zijn: want niemant van v liedē en sal het leuen verliesen/ maer alleene het Schip.

Paulus vermaentse te gheloouen de hulpe die God beloeft heeft.

Want in desen nacht heeft by my ghestaen de Engel Godts/ wiens ick ben/ende wien ick diene/

Ende seyde: En vreest niet Paule/ ghy moet voorden Keyser ghestelt worden: Esi sier/Godt heeft v gheschoncken/alle die met v scheepen.

Daerom ghy mannen / weest wel gemoet: want ick gheloue Gode/dat het also wesen sal/ghelijck hy my gheseyt heeft.

b Acto.28.1 b Ende wy moeten aen een Eylant wt hallen.

Ende als nu de veerthiende nacht gecomen was/esi wy inde Adriatische Zee gedreuen werden/ter middernacht / mepnden de Schiplieden dat hen eenich Lant naerderde.

De welcke het Dieploot wtghewopen hebbende/vonden twintich i vademen: Esi als sy wat voorder ghenaren waren/ wierpē sy wederom het Dieploot wt/ende vonden vijfthien vademen.

i Of/schieden:

Ende vreesende op harde plaetsen te vallen / wierpen sy vier Anckers achter wt den Schepe / esi wenschten dat het dach werde.

JMaer als de Schiplieden sochten wt den scheepe te vlieden / den Boot nederghelaten hebbende inde Zee / onder een bedeckſel/ als oft sy hadden willen de Anckers vanden voorsteuen des Schips wilden k wtvoeren:

k Geleer/wt strecken:

Seyde Paulus tot den Hooftman ouer hondert/ende tot de Crijchs knechten: Soo dese in het Schip niet en blijuen/ soo en conc ghylieden niet behouden worden.

Doe hieuwen de Crijchs knechten de touwen af vanden Boot / ende lieten hem ontvallen.

Ende als het nu by den dach was / vermaendese Paulus alle/ dat sy souden spyse nemē/esi seyde: Vet is heden de veerthienste dach/ dat ghylieden sonder eten blijft / verwachtende / ende en hebt niet ingenomen.

Daerom vermane ick v lieden spyse te nemen / want dat dient tot uwer behoudinge: l Want niemant van v lieden en sal een hayr van zijnen hoofde verliesen.

l Mat. 10.30

Ende als hy dit gheseyt hadde/ esi broot ghenomen hadde / in danckte hy Godt m harer aller teghenwoordicheyt: ende brack het/ende begonste te eten.

m 1.Sa.9.13 Joan.6.11 1.Tim.4.3

Ende sy alle goets moets ghewozden/ namen oock spyse.

Ende wy alle in den Schepe/waren twee hondert ende ses ende tseventich zielen.

Ende als sy met spyse versaet waren/ verlichteden sy het Schip/wozpende de Tarwe inde Zee.

Ende als het dach ghewozden was / en kenden sy het Lant niet: maer sy merckten eenen schoot/ die eenen Geuer hadde/inden welcke sy dachten/ware het moghelijck/het Schip aen te stieren.

Ende als sy de Anckers opgehaelt hadden/gauen sy [het Schip] tot der Zee/ ende maeckten de roerbanden los / ende hieuen den zeylboom op na den wint/ende hieuen na den Geuer.

n 2.Cor.11.25

41 n JMaer aen eenen Syaet der Zee gelen zijde/stieten sy het Schip daer in: ende het voorsteuende daer in gheschoten zijnde/ bleef onbeweghelijck / ende het achtersteuende brack van de cracht der waterbaren.

42 Ende der Crijchs knechten raet was/ de o gheuanghenen te dooden / op dattet niemandt en ontliepe/ als sy souden weghesommen zijn.

o Geleer: ghedoodet.

43 JMaer de Hooftman willende Paulum behoeden/ verbootse van dien raet: ende beual den ghenen die sy wemmen conden / het eerst wt te worpen/ende te Lande te comen.

44 Ende de andere/ sommige op verderen/ sommighe op eenighe [stucken] van den Schepe: ende also gheschiedet/dat sy alle behouden ten Lande quamen.

Dat xxviij. Capittel.

2. Paulus wert de zijne wozt vriendelijck ghehandelt van de Eylanders. 3. blijft onbeschadicht van der Adere. 8. geneest den vader Publij ende de andere/ 10. ende van hen generalijcker eernt te Roome/ 15. ontfangen van de Broeders/ verteit hen zijn saken/ 30. ende predickt daer twee Jaren.

1 ENde als sy ontcomen waren / doe bekenden sy dat het a Eylant JMelite hier.

a Acto 27.26 b Een Barbaer. Alle menschen die niet van Griecken ende Romeynen geboren waren/ worden Barbaren ghenaemt. Rom. 1. 14.

2 Ende die b Lieden en bewesen ons geen cleyne vrientschap: want sy ontstaken vper/ ende namen ons alle in/ om den reghen die ouer quam/ende om der conde.

3 Esi als Paulus vele ryserē in een vergadert hadde/ende aē het vper leyde/quam daer een Adder van der hitten wt/ ende voer hem aen zijn hant.

4 Ende als de lieden de Beeste sagen aen zijn hant hanghen/ seyden sy tot malcanderen: Dese man moet sonnders een JMoorder zijn / welcken de wrake niet en laet leuen/hoewel hy wt der Zee ontcomen is.

5 JMaer hy schudde de Beeste af in het vper/ c ende en leet daer niet quaets van.

c Mar.16.18 Luce.10.19

6 JMaer sy verwachteden dat hy soude swellen/ of terstont doot nieder vallen: ende als sy langhe verwacht hadden/ ende sagen dat hem niet quaets en overquam werden sy verandert/ d ende seyden dat hy een God was.

d Acto.14.11

7 Ontrent die selue plaetse hadde de Overste des Eylants / ghenaemt Publius/ zijn Lant/de welcke ons ontfinc/ende herberchde die daghen vriendelijck.

8 Ende het gheschiede/ dat de vader Publij met e coorsen ende pijne des inghewants cranck lach: tot welcken Paulus ginck/ende als hy ghebeden hadde/ leyde hy de hant op hem/ende ghenas hem.

e Mat.8.14

9 Als dat dan gheschiet was/ soo quamen oock tot hem die andere die crancklyeden hadden/ende werden ghenesen.

10 Sy eerden ons oock met veel eeren: ende als wy af voeren / leyden sy op dat [ons] noodich was.

f Dats Wint. Tweelinghen. Jupiters dochters.

11 Ende na drie JMaenden voeren wy af in een Schip van Alexandrien / dat in dien Lande ouerwintert hadde / ende was gheteeckent met f Castor ende Pollux.

Ende als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende als wy tot Syracusen afghecomen 12
waren/ bleuen wy daer drie daghen.
Van waer wy ommeuoeren / ende qua- 13
men tot Region; eñ als nae eenen dach de
wint Suydt wert/ quamen wy des anderen
daechs tot g Puteolen.
Daer vonden wy broeders/ ende werden 14
ghebeden seuen daghen by hen te blijuen:
Ende also ginghen wy na Roomen.
Van waer de Broeders van ons gehoort 15
hebbende / quamen ons teghen tot Appij
Marckt/ ende de drie Tabernen: de welcke
Paulus ghesien hebbende/ danckte Godt/
ende greep h eenen moet.
Ende als wy te Roomen ghecomen wa- 16
ren/ de Hooftman ouer hondert gaf de ghe-
uanghen den Ouersten Hooftman ouer:
i maer het wert Paulo geoorloeft op hem-
selven te woonen / met den Crijchs knecht
die hem verwaerde.
Ende het ghe schiede na drie daghen/ dat 17
Paulus de k meeste der Joden te samen
riep: ende als sy vergadert waren/ seyde hy
tot hen: Ghy mannen broeders / l ick die
niet ghedaen en hebbe teghen het volck/ ofte
de Vaderlantsche ghewoonten/ ben gebon-
den van Jerusalem ouergheleuert in der
Romeynen handen.
De welcke my ondersocht hebbende/ heb- 18
ben my willen los laten/ om dat geen oor-
sake des doots in my en was.
Maer door der Joden teghenspreken/ 19
wert ick bedwonghen/ my op den Keyser te
beroepen: niet als oft ick mijn volck yet
hadde te verclaghen.
Te deser oorsake dan / hebbe ick v lieden 20
ghe roepen om v te sien / ende te spreken:
in want om de hope Israels ben ick met
deser keten ghebonden.
Doe seyden sy tot hem: Wy en hebben 21
noch brief van v wt Judea ontfanghen/
noch hier en is niemant van de Broederen
gecomẽ/ die yet quaets van v gebootschapt
of ghesproken heeft.
Nochtans achten wijt recht/ te hooren/ 22
wat ghy gheuoelt; want van deser Seckten
is ons bekent/ dat daer alomme tegen ge-
sproken wort.
23 Ende als sy hem eenen dach ghesett had-
den / quamen sy vele tot hem in de herber-
ghe: welcken hy het Coninckrijcke Godts
wtleyde ende betuychde: ende bewees hen
van Jesu/ beyde n wt de Wet Mosis/ ende
wt de Propheten/ van des smorgens vroech
tot den auont.
24 o Ende sommighe gheloof den het ghe-
ne dat ghesept wert/ sommighe en gheloof-
den niet.
25 Ende als sy onder malcanderen oneens
waren/ scheyden sy/ dewijle dat Paulus een
woort seyde/ [te weten:] Wel heeft de hey-
lighe Gheest door Esaiam den Propheet
ghesproken tot onse Vaderen/
26 Ende ghesept: p Gaet tot desen volcke
ende segt: Ghylieden sult met ooren hooren/
ende niet verstaen: ende siende sult ghylie-
den sien/ ende niet bemercken.
27 Want het herte deses volcx is vet gewor-
den: ende sy hebben met de ooren swaerlijck
ghehoort: ende hare ooghen ghesloten / op
dat sy niet te eenigher tijt souden met de
ooghen sien/ ende met de ooren hooren/ ende
met den herte verstaen / ende hen bekeeren/
ende dat ickse salich make.
28 Soo zy v lieden dan bekent / dat de salic-
heyt des Heeren den Heydenen ghesonden
is: ende dese sullense hooren.
29 Ende als hy dit ghesept hadde / ginghen
de Joden wech / veel vraghens hebbende
onder malcanderen.
30 Ende Paulus bleef twee Jaren in zijn
eyghen ghehuerde [wooninghe/ ende] ont-
finckse alle die tot hem quamen.
31 Predikende het Coninckrijcke Godts/ eñ
leerende van den Heere Jesu Christo/ met
aller vrijmoedicheyt/ onuerhindert.

¶ Eynde der Handelinghen
der Apostelen.

n Gene. 3. 15.
ende 22. 18
ende 26. 4
ende 49. 10
Deut. 18. 15
2. Sam. 7. 12
Psal. 132. 11
Esai. 4. 2
ende 7. 14
ende 9. 6
ende 40. 10
Jere. 23. 5
ende 33. 15
Ezech. 24. 23.
ende 37. 24
Dan. 9. 24
Mich. 7. 18
o Acto. 17. 4
p Esai. 6. 9
Ezech. 12. 3
Marc. 4. 12
Luce. 1. 10
Joan. 12. 40
Rom. 12. 8

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ordentlijcke vertellinghe der Iaren, na de bekeeringhe S. Pauli, bevvijsende den tijt zijnder Pelgrimagien, en der Sendbrieuen tot den Gheme yn- ten gheschreuen.

De Jaer ghebooz ten Jesu Christi.	De Jaer der bekeeringe S. Pauli.	
35	1	Paulus een bernolghet/ Actoz.7. 8. 9. Wozt nae Damascum repsende bekeert/ Actoz.9.
36	2	Van Damasco repst hy na Arabien om het Euangelium te predisten.
37	3	Daer nae keert hy Wederom na Damascum/daermen hem vanghen wilt: maer hy ontcoemt het dooz den middel der Christenen: die hem ouer den muer in een mande nederlaten. Actoz.9. Galat.1.
38	4	Daer nae coemt hy te Jerusalem Petrum besoecken/Actoz.9. 2.Coz.12. Gala.1.
39	5	Als hem de Joden dooden wilden/wert hy na Cesarien gheleyt: ende van daer na Syrien/
40	6	na Tharsen ende nae Cilicien gheschonden/Actoz.9.Gala.1.
41	7	
42	8	Daer nae wozt hy van Barnaba nae Antiochien gheleyt.
43	9	Alwaer de Discipulen eerstmael Christenen ghenoemt wozden/Actoz.11.
44	10	De diere tijt van Agabo ghepzopheteert onder den Keyser Claudio/Actoz.11.
45	11	Jacobus de ineerder wozt dooz Herodes beuel ghedoot/Actoz.12.
46	12	Sergius Paulus Stadthouder in Cypzen/wozt dooz Paulum bekeert/Actoz.12.
47	13	Paulus pzedickt het Euangelium in Antiochia / Pisidie / dat een deel van Galatien is/
48		Actoz.13.
	14	Van daer coemt hy na Iconien/daer hy eenen tijt lanck blijft/Act.13 ende.14.6.
49	15	Hy maeckt te Lystren eenen creupelen gaende ende wozdt daer ghesteenicht/Actoz.14.
50	16	Na dat hy Gulderlinghen inder Ghemeynte ghestelt hadde / ende gheheel Pisidien / ende
51	17	Pamphylien besocht hadde/keert hy weder nae Antiochien/Acto.14.
52	18	In desen tyde wozt het Concilium der Apostelen te Jerusalem ghehouden / daer Paulus
53	19	medehulper gheweest is: Ende van daer keert hy weder na Antiochien/daer Petrus ooch quam: dien hy in het aensicht Wederstont/Act.15.Gala.2.
54	20	Paulus repst met Sylvano na Syrien/ende Cilicien / om de Ghemeynten te verstercken. Daer nae repst hy nae Derben ende Lystren / daer hy Timotheum tot een mede hulper neemt: Daer nae in Macedonien /ende pzedickt in de Stadt die Philippi ghenoemt is: Acto.15.ende 16.
55	21	Hy pzedickt te Athenen/ Acto.17.Ende van daer den volcke van Thessalonica / Actoz.17. [Den welcken hy van Athenen eenen Sendbzief schzijft: Namelijck den eersten tot den Thessalonicensen. Ende den tweeden aengaende: diemen ooch segt van Athenen gheschzeuen zijnde / is gheloofwijcker dat Paulus dien op den wech schzeef / soo hy van Athenen nae Jerusalem repst de.]
56	22	Hy blijft te Corinthen achtien Maenden / Actoz.18. Ende van daer schzijft hy totten Romeynen.
57	23	Hy keert wederom na Asien/nae Ephesen / ende van daer te Cesarien:daer nae te Jerusa-
58		lem/ende van daer in Antiochien/Acto.18.
	24	Daer na besoeckt hy de Ghemeynten van Galatien ende Phygyien/Acto.18.
59	25	Hy coemt te Ephesen/daer hy twee Jaren pzedickt.Ende laet daer Timotheum: Acto.19. ende 1.Tim.1.
60	26	Hy schzijft van Ephesen den eersten bzief totten Corinthen/1.Coz.16.
61	27	De beroerte/die te Ephesen was/gheslut zijnde/repst nae Troas/ende van daer nae Ma-
		cedonien. [Op dese repse: Namelijck/van Ephesen na Macedonien / schzijft hy den eersten bzief tot Timotheum/dien hy tot Ephesen gelaten hadde.] Ende te Philippus zijnde/ schzijft hy den tweeden bzief totten Corinthen: dien hy met Tito ende Luca derwaerts sent/2. Coz.2 ende 13.Acto.20.
62	28	Van daer coemt hy in Achaien / ende te Corinthen: soo hy belooft hadde/ 1.Coz.16. ende 2.Coz.12.Ende om der laghen wille diemen hem leyde/ keert hy wederom na Macedonien. [In welcken Lande / aenden Zee oeuer Adriacum ghenaemt/de Stadt Nicopolis ghelegen is: van waer hy den Sendbzief tot Titum schzijft/Tit.3.12. Van daer repst hy] na Troaden tot Aristarchum ende Timotheum/die tot daer voozghegaen waren/Acto.20.
63	29	Van Troade coemt hy te Asson/ tot Mitylene / die anderlins Lesbos ghenoemt wozdt/te
64	30	Samos/en daer na te Mileten/daer hy aen de Bzoederen van Ephesen vozlof nam/ Act.20. Van daer tot Rhodum/tot Patara/ tot Tyrum/tot Ptolemaida / Cesarien: Eyndelijck te Jerusalem daer hy ghevanghen wert/Acto.21.ende 22.
65	31	Ghevanghen zijnde wozt na Cesaream ghelept/totten Stadthouder Felix/ Act.23.
66	32	Daer hy twee Jaren blijft/Act.24.
67	33	Daer na wozt hy ghevanghen na Roome ghesonden/Acto.27.
68	34	Inde banden zijnde/schzijft hy totten Galaten/Ephesen/ende Philippensen.
69	35	Totten Colossensen/tot Philemonem/ende den tweeden bzief tot Timotheum.
70	36	Eyndelijck wozt hy/dooz het ghebodt Neronis oothooft.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

DE SENDBRIEF DES APOSTELS Pauli tot den Romeynen.

ℱ Argument.

NV volghen de Sendbrieuen der Apostelen/tot verscheyden Gemeynten gheschreuen/ van den geloone in Christum/van de warachtighe beteeninghe ende onschuldicheyt des leuens/ want dit is het gemeyn eynde in allen. De oorsake ende eynden deser Sendbrieuen/ zijn verscheyden gheweest. De eerste ende voornaemste/ woor met seer geschickte Godtsalicheyt van Paulo gheschreuen tot de Romeynen/inden welcken hy het Euangelium also beschreuen heeft/ghelijck hy het den Joden ende Heydenen ghepredickt heeft. Den eersten handelt hy van de sonde/ende bewijst dat alle menschen der sonde onderworpen zijn. Den anderen handelt hy van de rechtueerdicheyt/ ende bewijst dat de Gelouige salich worden/ wt de ghenade Christi alleen/door het geloone/ende niet door eenighe wercken ofte verdiensten. Daer nae verclaert hy het werck der ghenade ende des gheloofs/ende leert dat de ghecrechtueerdichde/een voortueerdich leuen leyden / henselnen van hooft heydt onthouden / ende heylichlijck ende matichlijck leuen. Bouen deen handelt hy van de Wet/ ende cracht der Wet/banden strijdt ende aert des wedergebozen menschen/ der Heydenen en de verwerpinge ende ooch wederaenneminge der Joden. Ten laetsten onderwijst hy het leuen des menschen/met menigherley gheseude gheboden.

ℱ Wat eerste Capittel.

1. Paulus bewijst van wien / ende waer toe hy gheroepen is/ 16. wat het Euangelium zy/ 20. het gebruycken eñ eynde der creaturen /24. daer na de ondanckbaerheyt/ verkeertheyt /ende straffinghe aller menschen.

PAulus een Dienstknecht Jesu Christi geroepē[tot een] Apostel/ a b verkozen om te predicken dat Euangelium Gods.

(Welcke hy te vozen c beloeft heeft dooz zijne Pzopheten in der heyligher Schrift:)

Van zijnen Sone Jesu Christo onsen Heere: die gewozden is d wt den zade Dauids na den vleesche.

Ende crachtelijck bewesen [is te zijn] e Godts Sone/ na den Gheest der heyligmakinghe / dooz de opstandinghe banden doden.

Dooz welcken wy hebben ontfangen genade/eñ dat Apostelschap/tot gehoorsaemheyt des gheloofs/dooz zijnen Name/onder alle Heydenen.

Onder welcken ghylieden oock zijt ghe- 6
roepen dan Jesu Christo:

Allen beminden Godts f geroepen Heyligen die te Roomen zijt: Ghenade zy v lieden/ende vrede van Godt onsen Vader/ende den Heere Jesu Christo.

Ten eersten dancke ick mijnen God dooz 8
Jesum Christum dooz v allen/ om dat van uwen geloone in de geheele Werelt gesproken wort.

g Want Godt is mijn getuyge/ dien ick 9
diene / h met mijnen gheest inden Euangelio zijns Soons/ dat ick sonder verlaten/ uwer altijts ghedencke.

i Altijts in mijne ghebeden biddende / of 10
mijn eens dooz Godts wille/ voorspoedigen wech ghegheuen werde/ dat ick tot v lieden quame.

k Want my verlangt v liedē te sien/ I om 11
v wat mede te deylen der gheestelijcker gaben/tot uwer versterckinghe.

Dat is/ dat ick mede met v lieden m ge- 12
troost worde onder v/ dooz uwen ende mijnen gheloone/dat wy te samen hebben.

Ick en wil v niet onthouden broeders/dat 13
ic menichmael n voorgenomē hebbe tot v te comē/ (maer den tot noch toe verhindert/) om eenige vrucht te hebbē oock onder v lieden/gelijck onder alle de andere Heydenen.

14 o Den Grieckē/ ende den p Barbaren: o 1.Cor.9.16
den wijsen ende onwijsen ben ick schuldich. p Dat is/ die ghenen Grieckē en zijn.

15 So ben ick dan / soo veel in my is/ verdich v lieden oock / die te Roomen zijt / het Euangelium te vercondighen.

16 q Want ic en schame my des Euangelium Christi niet / r want het is de cracht Gods ter salichevt allen die ghelooven/ den Joden voornemelijc/eñ oock den Griecken.

17 f Want de gerechtichevt Gods wort daer in ontdeckt/wt geloone tot geloone/ gelijck ghescheenen is: t De Gherechtige sal wt den gheloone leuen.

18 Want den toorn Godts is onderlat van den Hemel/over alle Godloosheyt ende ongherechtichevt der menschen / die de waerheyt in ongherechtichevt tonderhouden:

19 u Daerom dat het gene x dat kennelijck is aen Godt/openbaer is in hen: want God heuet hen gheopenbaert.

20 y Want dat in hem onsienlijck is / (naemelijck/zijn eewige mogentheyt/eñ Godtheyt/) wordt wt de scheppinghe der Werelt voorsien/dewijle het dooz de geschapē creaturen verstaen wort/ z by dat sy a niet ontschuldichlijck en zijn.

21 Daerom dat sy Godt gekent hebben/ende en hebben hem als Godt niet geeert noch gedanckt/maer b zijn ydel gheworden in hare gedachten/ende haer onverstandich herte is verduystert gheworden.

22 Daer sy henselven voor wijs hielden/zijn sy dwaes gheworden.

23 c Eñ de heerlijckheyt des onverderfselijcken Gods/hebben sy verandert tot berghelijckinghe eenes Beelden des verderfselijcken menschen/eñ der voghelen/ eñ der viervoetigen / ende der cruppenden ghedierten.

24 Daerom heeftse oock Godt overgegeuen tot haers herten lusten / tot onreynicheyt/ ende onteeringhe harer eyghener lichamen d in henselven.

25 Die zijne waerheyt verandert hebben in leughen / ende het schepsel geeert ende ghedient hebben e boven den Schepper / die te prijsen is inder eewicheyt/Amen.

26 Daerom [segge ick/] heeftse Godt overgegeuē tot f schandelijcke bewegingen: want oock hare vrouwen/ hebben het natuerlijck ghebruyck/ in het onnatuerlijck verandert.

27 g Ende desghelijcx oock de mannen/ dat natuerlijck ghebruyck der vrouwen verla-

q Psa.40.10
2.Tim.1.8
r 1.Cor.1.16
ende 15.2

f Rom.3.11
Phil.3.9
t Abac.2.4
Gala.3.11
Hebr.10.38
Joan.3.36

u Acto.14. 16
x Of/ dat van Godt can ghe-weten wordē.
y Hebre.11.3.
z Psal.19.1

a Of/ onuer-antwoordelijck

b Deu.28. 28

c Sap.11.16
ende 12.24

d Of/ onder henselven.

e Of/ achterlatende den Schepper.

f Leu.18.22.23

g Leu.18.22.
ende 20.13.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

tende / zijn door hare dooſe luſten in mal-
anderen verhittight/mannen met mannen
ſchandelijckheyt bedrijuende / ende de be-
hoorlycke vergeldinge harer dwalinge h in
henſelven ontfanghende.

Ende ghelijck zijt niet bedacht en hebben i am Godt te bekennen / alſo heeft ſe Godt
overghegeven tot eenen k onbedachtſamen
ſin/op dat ſy deden dat niet en betaemt.

Vol aller ongerechtichevt / horrerije/ert/ heyt/gierichevt/booſheit/vol nijts/moords/
gekijfs/bedrochs/booſe zeden/oorblasers/

Achterclappers/Godt hatende/ verſma- ders/hooveerdich/opgheblaſen/vinders der
booſer dingen/den Ouderen ongehoorſaem:

Verſtandeloos/trouweloos/ſonder l na- tuerlijcke liefde/m ſonder verbont/onbarm-
hertich:

Welcke Gods recht wetende/als/dat die ſulcx doen/den doot weerdich zijn / en doen
niet alleenlijc ſulcx/ n maer hebben ock een
welbehaghen in den genen diet doen.

Dat ij. Capittel.

1. De Joden die de andere oordeelen/zijn verdoemt als overtreders/ 5. want Godt de rechtveerdighe Richter/ ſal eenen yegelijcken geven na zijne wercken/ 11. ſonder wtneminghe der perſoonen/ 14. de Heydenen zijn door hare conſcientie overwonnen. 17. Ende de Joden door de geſchreven Wet.

Daerom en zijt ghy niet ontſchuldich- lijck/O menſche/wie ghy zijt/die [an- dere] oordeelt: a want daer mede dat ghy een ander oordeelt/veroordeelt ghy
v ſelven/dewijle ghy die daer oordeelt/ het ſelve doet.

Maer wy weten dat Godts oordeel na der waerheyt is/over de gene die ſulcx doē.

Ende meynt ghy menſche (die de ghene die ſulcx doen/oordeelt/ende het ſelve doet/) dat ghy het oordeel Godts ſult ontvlieden?

Of veracht ghy den rijckdom zijner goe- dertierenheyt ende verdraechſaemheyt/ en-
de v lanckmoedicheyt / c niet wetende dat de goedertierenheyt Gods v tot bekeeringe
v roept.

Maer nae uwe hartneckichevt ende on- bekeerlijck herte / e verſamelt ghy v ſelven
eenen ſchat des toorns / totten daghe des toorns/ende der outdeckinge des rechtveer-
dighen oordeels Godts.

f Welcke eenen yegelijcken vergelden ſal na zijne wercken/

[Namelijck] den genen die met gedue- richevt in goede wercken/prijs ende eere/ en
onverderffelijcheyt ſoecke/her eewige leven.

g Maer den genen die hen tot twiſt ge- ven der waerheyt onghehoorſaem/ende der
ongerechtichevt ghehoorſaem zijn / verbol-
ghenthevt ende toorn.

Verdriet ende benauthevt over alle ziele der menſchen die quaet wercken/der Joden
voornemelijck / ende ock der Griecken.

Maer prijs ende eere / ende vrede / allen die goet werckē/den Joden voornemelijck/
ende ock den Griecken.

h Want by Godt en is geen wtneminge der perſoonen.

Want alle die ſonder Wet ghezondicht hebben/ſullen ock ſonder Wet vergaen: en
alle die in de Wet ghezondicht hebben/ ſul-
len door de Wet verdoemt worden.

13 i Want voor Godt en zijn ſy niet recht- veerdich die de Wet hoorē:maer die de Wet
doen/ſullen gherechtveerdicht worden.

14 (Want als de Heydenen die de Wet niet en hebbē/van natuere het inhout des Wets
doen: deſe de Wet niet hebbende/ zijn hen- ſelven een Wet.

15 Als die betoonen het werck der Wet in hare herte geſchreven/ dewijle hare conſcien-
tie mede getuycht/ en de gedachte malcan- deren beſchuldigende/ en ontſchuldigende:)

16 k Op die dach wanneer Godt de verbor- gen [wercken] der menſchen ſal oordeelen/na
mijn Euangelium/door Jeſum Chriſtum.

17 Siet/ghy wort een Jode ghenaemt/ende l in verlaet v op de Wet / ende beroemt v
van Gode.

18 Ende ghy weet [zijnen] wille/en n pijf- ſet dat goede / gheleert zijnde in de Wet.

19 Ende betrout v ſelven te zijn een Leyt- man der Blinden / een Licht der gheener die
in duyſternijſſe zijn.

20 Een Onderwijſer der onwijſen/ende een Leeraer der onwetenden:hebbende de ſomme
des wetenſchaps / ende der waerheyt door de Wet.

21 Ghy die dan eenen anderē leert/leert ghy v ſelven niet? Ghy die predict datmen niet
ſtelen en ſal/ſteelt ghy?

22 Ghy die ſegt datmen geen overſpel doen en ſal / doet ghy overſpel? Ghy die van de
Afgoden eenen grouwel hebt/rooft ghy het Heyligh?

23 Ghy die v beroemt in de Wet/ overtreet ghy Godt door de overtredinghe der Wet?

24 Want om uwent wille wort den Naem des Heeren ghelaſtert onder de Heydenen:
o ghelijck gheſchreven is.

25 Want de Beſnijdinge is wel profijtelijc/ ſo ghy de Wet houdet: maer ſo ghy eē over-
treder der Wet zijt/ſo is uwe Beſnijdinghe p Voorhuyt ghewordē.

26 So dan de q Voorhuyt de rechtveerdich- makinge der Wet/bewaert/en ſal zijn voor-
huyt niet tot Beſnijdinge gherekent worde?

27 Ende die dan natuere Voorhuyt is/ende de Wet volbrengt/ [en ſal hy niet] v verdoe-
men die ghy door de letter ende Beſnijdinge
een overtreder der Wet zijt?

28 r Want die en is geen Jode/die int open- baer [alleenlijck een Jode is:] noch de [Be-
ſnijdinge die alleenlijck is] int openbaer in- den vleeſche/ [en is gheen] Beſnijdinghe.

29 Maer [die is een Jode] die int verbor- ghen een Jode is: ende de Beſnijdinge des
herten ſ in den Geeſt/niet in de letter] die is een Beſnijdinghe:] des welcker lof is niet
wt den menſchen/maer wt Gode.

Dat iij. Capittel.

1. Hoe wel de Joden int aenmercken ſomme- gher dinghen / de Heydenen te bouen gaen/ 21. nochtans alleen her gheloove in Jeſum Chriſtum
rechtveerdicht de gheloovighen door genade/ 30. het welck ſo wel den Heydenen als den Joden toe-
coemt.

1 Wat voordeel heeft dan een Jode? of wat profijt heeft de Beſnijdinghe?

2 Vele in allen manieren / a Want
b * [het is] eē groote ſake/dat hen de woor- den Gods c betrout zijn.

3 Want wat [iſt dan/] of ſommige d on- gheloovich gheweeſt zijn? e ſal haer onge-
wonichevt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

loutlicheyt Godts gheloone te niete doen?
Dat zy verre: ſ Maer Godt worde wa-4
rachtich [bevonden/] g ende alle menſchen
leugenachtich/gelijc geſchreue is: h Op dat
ghy gherechtveerdicht worder in uwe woor-
den/ ende overwinnet als ghy geoordeelt wort.
Maer indien onſe ongherechtichept de5
gherechtichept Godts i verſterckt/wat ſul-
len wy ſeggen? Is Godt onrechtveerdich/
k die [daer] toornen overbrengt? (Ick ſpreke
na menſchelijcker wijſe.)
Dat zy verre: Want hoe ſal Godt de6
werelt oordeelen?
Want indien de waerheyt Godts door7
mijne leughen overvloedigher gheworden
is tot zijner eeren/wat worde ick oock noch
als een ſondaer l gheoordeelt?
Ende [waerom en ſeptmen] niet/(gelijck8
wy ghelaſtert worden/ende ſommighe ſeg-
ghen dat wy ſeghen:) laet ons quaet doen/
op dat het goede come / welcker verdoem-
niſſe rechtveerdich is.
Wat [iſt] dan? Hebben wy voordeel?9
Ghenden maniere: want wy hebben voor
bewesen/en dat beyde Joden ende Grieckē
alle onder de ſonde zijn:
m Gheliick geſchreuen is: Daer en is nie-10
mant rechtveerdich/oock niet een.
Daer en is niemant verſtandich / daer 11
en is niemant die Godt ſoeckt.
Sy zijn alle afgheweken/te ſamen zijn ſy12
onnuttich geworde / daer en is niemant die
n goet doet/daer en is oock niet een.
y Hare kele is een open graf/hare tongen13
hebben ſy tot bedroch ghebruyckt/ q Slan-
ghen ſenijn is onder hare lippen.
r Haren mont is vol bloeckens ende bit-14
terheyts.
ſ Haer voeten zijn ſnel om bloet te ſtorten.15
In haren weghen is verwoestinghe ende16
ellendicheyt.
Ende den weeh des vredes en hebben ſy17
niet gheken.
t De vreeſe Gods en is voor hare oogen18
niet.
Wy weten/wat de Wet ſpreeckt/dat zijt19
ſpreeckt tot de gene die u onder de Wet zijn:
op dat alle mont geſtopt worde/ende de ge-
heele werelt [voor] Godt verdoemelijck zy.
x Daerom en ſal gheen y vleeſch door de20
werecken der wet gherechtveerdicht worden
voor hem. z Want door de wet coemt be-
kentinghe der ſonde.
ſ Maer nu a is de rechtveerdicheyt Gods21
gheopenbaert ſonder de wet/en is berucht
van de wet/ende de Propheten/
[Namelijck/] de rechtveerdicheyt Gods22
door den gheloone Jeſu Chriſti/ tot allen
ende over allen die gelooven: want daer en
is gheen onderſcheyt.
Want ſy hebben alle gheſondicht/en zijn23
b verhindert te comen tot de heerlijckheyt
Godts:
c ſ Maer worden om niet gherechtveer-24
dicht/[namelijck/] wt zijne genade/door de
verſoenninghe in Chriſto Jeſu gheſchiet.
d Welcken Godt voorgheſtelt heeft tot25
e verſoenninghe/ door het gheloue in zijnen
bloede: tot bewijſinghe zijner f gherechtic-
heydt / door de vergheuinghe der voorleden
ſonden:

26 Welcke Godt verdraghen heeft / om te
deſer tijt zijn gherechtichept te bewijſen/ op
dat hy g gherechtich zy / ende den ghenen
die h wt den gheloone Jeſu is / rechtveer-
dich make.
27 Waer is dan de roem? Hy is wtgheſlo-
ten. Door wat wet? Der Wercken? Neen/
maer door de Wet des gheloofs.
28 i So houden wy dan/dat de menſche ge-
rechtveerdicht wort door het gheloone/ ſon-
der de wercken der Wet.
29 Is Godt alleenlijck der Joden [Godt?]
Is hy niet oock der Heydenen? Waerlijck
[hy is] oock der Heydenen [Godt.]
30 Want hy is een eenich God/die de k Be-
ſnijdinghe rechtveerdigen ſal wt den gelooo-
ue/ende de l Voorhuyt door het gheloone.
31 ſ Maken wy dan de Wet te niete door het
gheloone? Dat zy verre: ſ Maer wy verſter-
ken de Wet.

Dat iiij. Capittel.

1. Door het exempel Abrahams/ 6. ende door
de macht der hoogher Schrifturen / bewijſt hy/
dat de menſche gerechtveerdicht wort alleen door
het gheloone/ 13. ende alſo is de rechtveerdic-
heyt der wercken te niete ghemaeckt/ ende de Jo-
den en hebben gheen oorſaeke hen ſelven te verhef-
fen boven de Heydenen.

1 Wat ſullen wy dan ſeggē/dat a Abra-
ham onſe vader verkregē heeft b na
den vleeſche?
2 Want ſoo Abraham wt de wercken ge-
rechtveerdicht is/ſo mach hy roemen/maer
niet by Gode.
3 Want wat ſeyt de Schrift? c Abraham
gheloof de Gode/ende het werd hem ghere-
kent tot rechtveerdicheyt.
4 Hem/den ghenen die werckt/ en wort den
loon niet gherekent nae ghenade: maer nae
ſchuld.
5 Maer die niet en werckt/ende ghelooft
in hem/die d den ongoddelicken rechtveer-
dicht: deſen wort zijn gheloone tot rechtveer-
dicheyt gherekent.
6 Gelijck oock Dauid ſpreeckt van de ſa-
lichmakinghe des menſchen / dien Godt de
rechtveerdicheyt toerekent/ſonder wercken/
7 e Segghende: Salich zijn ſy / wiens on-
gherechtigheden vergeuen zijn/ ende wiens
ſonden bedeckt zijn.
8 Salich is de man/welcken de Heere geen
ſonde toe en rekent.
6 De ſalichmakinghe dan / [ghelchiet ſy
alleenlijck] in de f Beſnijdinge/ of ooc in de
g Voorhuyt? Want wy ſeggē/dat Abrahe
het gheloone tot rechtveerdicheyt gherekent is.
10 Hoe iſt dā [hem tot rechtveerdicheyt] ge-
rekent? als hy was in de Beſnijdinghe/ of
[als hy was] in de Voorhuyt? Niet h in de
Beſnijdinghe/maer in de Voorhuyt.
11 i Ende hy ontfinck het teecken der Be-
ſnijdinge/tot eens ſegel der rechtveerdicheyt
des gheloofs/die in de Voorhuyt was / op
dat hy ware de vader alle die in de Voor-
huyt gheloouen op dat hen ook de recht-
veerdicheyt toe gherekent werde.
12 Ende [op dat hy ware] de vader der Be-
ſnijdinghe/[namelijck/] den genen die niet
alleenlijck wt der Beſnijdinghe zijn / maer
die oock wandelen in de voetſtappen des
gheloofs onſes vaders Abrahe/ k welck in
de Voorhuyt was.

a Eſaie.51.2
b Dat is/wt de wercken?
c Gene.15.6 Galat.3.6 Jacob.2.23
Wercken.
d Dat is/ den ghenen die in hemſelven ongodtſich is/
Salichmakinghe
e Pſal.32.1
f Dat is/beſneden Joden/
g Dat is/ onbeſneden Heydenen?
h Dat is / nae dat hy beſneden was/maer eer hy beſneedē was.
i Gen.17.11
Abraham de vader der geloovighen.
k Dat is/welc gheloone hy hadde eer hy beſneden was.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Want de belofte / [namelijck/] te wesen
erfgenaem der Werelt / is Abrahe of zijnen
zade niet toegherekent door de Wet / maer
door de rechtueerheyt des gheloofs.
* Want ist dat de ghene die wt de Wet
zijn / erfghenamen zijn / soo is het gheloone
ydel ghewozden/ ende de belofte te niete ge-
maeckt.
Want de Wet werckt toorn : t want
in waer gheen Wet en is / daer en is oock
gheen ouertredinghe.
Hierom [is de erue] wt den gheloone/op
dat het na der ghenade zy: op dat de belofte
vast zy/allen den n zade/ [namelijck/] niet
alleenlijck dien / dat wt der Wet is / maer
oock dien/ dat wt den gheloone Abrahe is/
o welck is onser aller vader.
(Ghelijck ghescheenen is : p Ick hebbe dy
ghestelt tot eenen vader veler g volcken/)
r voor Godt dien hy ghelooft heeft / die de
dooden leuendich maeckt/ende roept het ge-
ne dat niet en is/als of het ware.
De welcke [Abraham/] f boven hope ge-
looft heeft r op hope/ dat hy sonde wesen een
vader van vele volcken/ ghelijck [tot hem]
gheseyt was: t Also sal v zaet wesen.
Ende niet gherranckt int gheloone / en
heeft zijn eyghen lichaem niet aengeneert/
dat in verstoruen was / dewijle hy bij nae
hondert Jaren out was/ noch oock/dat de
moeder in Sara verstoruen was.
u En en heeft in de belofte Godts niet
ghetwijffelt door ongeloone/maer is sterck
int gheloue gewozden/ Gode eere gevende.
Ende ten vollen betrouwende/dat hy die
het beloeft hadde/ x oock machtich was te
doen.
Daerom ist hem oock tot rechtueerdic-
hept gherekent.
y En het en is niet alleenlijck om zijnent
wille gheschreuen / dat hem [dat tot recht-
ueerdichept] gherekent is:
Maer oock om onsent wille/den welc-
ken het oock sal [tot rechtueerdichept] ghe-
rekent wozden/ [namelijck/] den genen die
ghelooven in hem / die wt den dooden ver-
weckt heeft Jesum Christum onsen Heere:
De welcke is overgeleuert gheweest [ter
doot] om onse sonden/ende opgeweckt om
onse rechtueerdichept.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewijst de vrucht des geloofs/ 8. ende
door ghelijckenisse verbeydt hy het fondement
daer van/namelijck, de liefde Godts, ende de ghe-
hoorsaemheyt Christi.

Wy dan gherechtueerdicht zijnde wt
den gheloone / b ‡ hebben vrede met
Godt door onsen Heere Jesum Chri-
stum.
c Door welcken wy oock de toeley dinge
hebben door het gheloone/tot dese ghenade/
daer wy in staen / ende d verheughen in de
hope der heerlickheyt Godts.
Ende niet alleenlijck [dit/] maer wy
e verheughen oock in de verdruckinghen/
wetende dat de verdruckinghe lydtsaem-
heyt werckt:
Ende lydtsaemheyt/ * beuindinge: ende
de beuindinghe/hope:
Ende de hope en beschaemt niet: want de
liefde Gods is in onse herte wtgestort/door
den Heyligen Gheest die ons gegeuen is.
Want Christus doe wy noch cranck
g waren/ by is ter bequamer tijt voor de on-
goddelijcke ghestoruen.
Want daer sonde nauwelijck yemant
steruen voor den rechtueerdigen/maer voor
den i mocht derf mogelijck yemant bestaen
te steruen.
Maer Godt bewijst zijn liefde tot ons/
want Christus voor ons ghestoruen is/doe
wy noch sondaers waren.
So sullen wy dan nu door zijn bloet ge-
rechtueerdicht / veel meer banden toorn be-
houden worden.
Want ist dat wy vyanden zijnde / ver-
soent zijn gewordē met God/ door den doot
zijns Soons / so sullen wy versoent zijnde/
veel meer behouden worden door zijn leuen.
Ende niet alleenlijck [dit/] maer wy k roe-
men oock in Godt/door onsen Heere Jesum
Christum / door welcken wy nu de verso-
ninghe verreghen hebben.
Daerom / ghelijck l de sonde door eenen
menschē in de Werelt ghecomen is/en ende
door de sonde de doot / ende n also de doot
tot alle menschen ghecomen is [door eenen
menschē/] in welcken alle [menschen] ghe-
sondicht hebben.
Want [oock van Adam aen] tot de Wet/
was de sonde in de Werelt: maer de sonde en
wort niet gherekent/ als de Wet niet en is:
Maer de doot heeft van Adam aen/ tot
Mosen toe heerschappije ghehadt/ oock
over de gene die niet ghesondicht en hebben
in ghelijckenisse der ouertredinge Adams/
die welcke is een Beelt des ghenen die toe-
komende was.
Maer de ghenade en is niet ghelijck de
misdaet : want soo door des eenighen
[Adams] misdaet vele ghestoruen zijn/soo
is de ghenade Godes/ende de gaue door de
ghenade eens menschen Jesu Christi/ veel
meer overvloedich gheweest in velen.
En de weldaet [Godts/] en is alsoo niet
gelijck [dat ingecomen is] door [dien] eenen
die gesondicht heeft: * want de schult is wt
een [misdaet in ghecomen] tot verdoemc-
nisse: maer de genade [wort ghegeuen] wt
vele misdaden tot rechtueerdichmakinghe.
Want so door een misdaet/ de doot door
dien eenen heerschappije ghecreghen heeft:
soo sullen veel meer die de o over-
vloedighe ghenade ende gaue der rechtueer-
dichept ontfanghen/in het leuen heerschap-
pije hebben/door eenen Jesum Christum.
Ghelijck dan door p een misdaedt [de
schult] ghecomen is op alle menschen tot
verdoemenisse : Also oock door q een r echt-
ueerdichmakinghe/is de weldaet overvloe-
dich gheworden/op alle menschen tot recht-
ueerdinghe des leuens.
Want ghelijck door eens menschen on-
ghehoorsaemheyt vele tot sondaers gewoz-
den zijn / alsoo oock door eens [menschen]
ghehoorsaemheyt/ sullen vele tot rechtueer-
dighe worden.
r Ende de Wet is boven desen ingheco-
me/op dat de misdaet vermeerdert worde:
maer t waer de sonde vermeerdert is/daer
is de genade veel overvloedigher gheweest.
Op dat / ghelijck de sonde heerschappije
ghehadt heeft tot de doot: alsoo oock de ge-
nade

a Gala.3.16

1 Joan.15.22
Rom. 5.22
ende 7.8
Galat.3.19
m Of/waer
dan geen Wet
en is/ercet.
n Dat is, ghe-
loouighen/

o Esaie.51.2.
p Gen.17.5
q Of/ Macie/
r Of, na het
exempel
Godts/
f Dat is/daer
na menschelijc
ghenoolen geen
hope wesen
conde.
t Gen.15.5
Heb.11.12

u Spr.44.20

p Gene.15.3

p Rom.15.4

Christi doot
ende opstan
dinghe.

a Esa.32.17
Joan.16.33
Ephes.2.13
b * And.laet
ons vrede
hebben.
c Joan.10.9
ende 14.3
Ephes.2.17
ende 3.12
Hebr.10.19
d Of/roemen
Hebr.3.7
e Jacob.1.3
Verheuginge in de ver-
druckinghe.
*Oft beyzoe-
dinghe
De hope is
seker door
de liefde
Godts.

f Ephes.2.1
Colloss.2.13
Hebr. 9.15.
1.Pet.3.18
g Oft waren
na ghelegent-
heyt der tijde/
is door ercet.
h Oft, naer ge-
legenthevt
der tijde/ ercet.
i Oft, gerech-
tigt/ ende
goeden.

k Of voegen
ghe

l Gene.3.17
1.Cor.15.21
m Of, also ooc
n Gen.2.17
Rom.6.23

Christus
met Adam
vergheleken.

* Gr. veroordeelt

o Gr. overvloe-
dichept der ge-
naden gaue/

p Of, eens

q Of, eens

r Jos.15.22.
Rom.4.15
ende 7.8
Galat.3.19
s Luce.7.47
t Of bevrijdt/
of maeckt
vry.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

nade Heerschappije hebbbe door de rechtveerdicheyt tot den ewighen leuen / door Jesum Christum onsen Heere.

Dat vj. Capittel.

1. Hy bewijst door het ghebruyck des Doops/ dat niemandt de ghereghtichevt in Christo verkrijcht / die niet van stonden aen ghehevlicht en wort. 11. waer vt volghen de vermaninghen tot heylicheyt ende reynicheyt des leuens.

Wat sullen wp dan seggben? Sullen wp in de sonden blijuen / op dat de ghenade te meerder worde?

Dat sp verre: [Want] wp a die der sonden ghestoruen zijn / hoe sullen wp noch in die selue leuen?

Weet ghy niet/b dat wp alle die in Christum Jesum ghedoopt zijn / in zijnen doot ghedoopt zijn?

c So zijn wp dan met hem begrauē door den Doop inden doot: op dat/ gelijck Christus wt den dooden verwreckt is/ wp ock also tot de heerlijckheyt zijns Vaders / d in nieuwicheyt des leuens te wandelen.

e Want ist dat wp door de gelijckmakinge zijns doots aen [hem] ghewassen zijn: so sullen wp ock wesen [aengewassen / door de ghelijckmakinghe] der opstandinghe.

Dit wetende/dat de oude mensche die in ons is/met [hem] gecruycht is/op dat het lichaem der sonde te mete ghedaen worde: op dat wp niet meer der sonde en dienen.

f Want wie ghestoruen is/ die is g ghevrechtveerdicht van de sonde.

h Ende ist dat wp met Christo ghestoruen zijn/ so gheloouen wp/ dat wp ock sullen met hem leuen:

Wetende/i dat Christus opgewekt van den dooden/niet meeer en sterft: de doot en heeft ghen Heerschappije meer ouer hem.

k Want dat hy ghestoruen is/dat is hy eenmael l der sonden ghestoruen: ende dat hy leeft/dat leeft hy Gode.

Also ghylieden ock / hout v daer voor/ dat ghy der sonden gestoruen zijt/ en Gode leeft in Christo Jesu onsen Heere.

So en laet nv dan de sonde gheen ouerhant hebben in uwē sterffelijcken lichame/ om haer in zijne lusten gehoorsaem te zijn.

Noch en begeeft ock uwe leden niet tot der sonde / om wapenen der ongherechticheyt te zijn: m maer begeeft v selven Gode/ als die wt de dooden leuendich zijt. Ende [begheeft] uwe leden Gode / tot wapenen der ghverechticheyt.

Want de sonde en sal geen ouerhant ouer v lieden hebben: want ghy en zijt niet onder de n Wet: maer onder de g ghenade.

Hoe dan: sullen wp sondighen/ om dat wp niet en zijn onder de Wet / maer onder de ghenade? Dat sp verre.

En weet ghylieden niet / p wien ghy v selven begheeft tot Dienstknechten ter gehoorsaemheyt / dat ghy desselven Dienstknechten zijt dien ghy ghehoorsaem zijt: het zy der sonde ter doot / of der ghehoorsaemheyt ter rechtveerdicheyt?

Maer Godt hebbe danck/dat ghylieden Knechte der sonde geweest zijt/maer zijt nv van herten ghehoorsaem geworden den exempel der leere daer ghy in begheven zijt.

q Ende vp gemaeckt van der sonde/zijt ghewozden knechten der ghverechticheyt.

19 Ick spreke menschelijck/om de swacheyt uws vleeschs: Te weten / ghelijck ghy uwe leden begheven hebt tot dienstknechten der vnreynicheyt / ende der ongherechticheyt tot ongherechticheyt: begheeft nv oock also uwe leden tot Dienstknechten der ghverechticheyt tot heylicheyt.

20 r Want als ghylieden Dienstknechten der sonde waert / doe s waert ghy vry van de ghverechticheyt.

21 Wat vrucht dan hadt ghylieden doen? Daer ghy v nv van schaemt? Want het ende der seluen/ is de doot.

22 t Maer nv/als ghy zijt vry gemaeckt van der sonde/ ende Dienstknechten gheworden der gherechticheyt/hebt ghy uwe vrucht tot heylichmakinghe / ende het ende dat ewich leuen/

23 t Want de besoldinghe der sonde / is de doot/ u maer de gaue Godts is het ewige leuen/door Christum Jesum onsen Heere.

Dat vij. Capittel.

1. Het ghebruyck der Wet/ 4. ende hoe de ghelooyige daer van bevrijt zijn/ 7. den moetwijlichen Krijch des vleeschs tegben den Gheest.

1 Weet ghy niet/Broeders/ (want ick spreke tot de gene die de Wet weet) dat de Wet heerschappije heeft ouer den mensche/so langhe als a hy leeft?

2 b Want een wijf die onder den man is/ is aenden leuenden man gebonden door de Wet/maer ist dat die man gestoruen is/ so is sy vry geworden van der wet des mans.

3 c Daeromme/ so langhe de man leeft/ist dat sy haer tot eenen anderen man voecht/ so sal sy een Overspeelster gheheeten worden: d Maer als de man gestoruen is/ so is sy vry vande Wet/op dat sy gheen overspeelster en zy/ als sy haer tot eenen anderen man voecht.

4 Also dan mijn Broeders/d ghylieden zijt oock der wet gedoot door het lichaem Christi / om dat ghy sout eens anderen wesen/ [namelijck/] diens/die vanden dooden verwreckt is/op dat wp Gode vruchte dragen.

5 Want als wp nit vleesch waren / doe waren de bewoghinghen der sonden / (die door de Wet waren) crachtich in onse leden/ om der doot vruchten te draghen.

6 f Maer nv zijn wp vry van der Wet/ de/wijle [hy] daer wp onder ghehouden waren/ghestoruen is/ op dat wp dienen in een e nieu wesen des Gheests / ende niet in het f oude wesen der letter.

7 Wat sullē wp dan seggen? g Is de Wet sonde? Dat sp verre: f Maer ick en hebbe de sonde niet ghekent dan door de Wet. Want ick en soude ock de begheerte niet gekent hebben / en hadde de Wet niet ghesept: h Ghy en sult niet begheeren.

8 i f Maer de sonde oorsake genomen hebbende / heeft alle begeerte in my ghewrocht door het ghebodt. Want sonder de Wet is de sonde doot.

9 Want ick was voortijden leuende sonder de Wet / maer als het ghebot quam/is de sonde weder leuendich ghewozden.

10 f Maer ick ben gestoruen: ende dat gebot welck [my gegeuen was] tot den leuen/ is bevonden my [te ghedijen] tot der doot.

11 Want de sonde oorsake ghenomen hebbende/

r Joan.8.34
f Dat is/ de gherechticheyt en hadde in v lieden gheen macht.

t Gene.2.17 Rom.5.12 1.Cor.15.21 u 1.Pet.1.3

a Of/ zy
b 1.Cor.7.39

c Mat.5.32 Die wp zijn vander Wet/ dienen Gode inden Geest.

d Gal.2.20 1.Thess.5.10 1.Pet.4.2

e Grieck/ nieuwicheyt. f Grieck/ ouwicheyt.
g Rom.3.20 Heb.7.19

h Exod.20.17 Deut.5.21
i Joan.15.12 Rom.4.15 ende 5.20 Galat.3.19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

heude / heeft my verlept doo⁊ dat ghebodt/ ende doo⁊ dat selue ghedoot.

k 1. Tim. 1. 8 Psal. 19. 8

k Doo is dan de Wet heylich / ende dat gebodt is heylich/ ende a⁊echt/ ende goet.

12

Is dan dat goet is/ my de doot gewo⁊dē? dat sp verre: ¶ Maer de sonde [is my de doot gewo⁊den/] werckende my de doot doo⁊ het gene dat goet is: op dat de sonde openbaer werde/ [dat is/] op dat de sonde wo⁊de bouen maten sondighende doo⁊ dat ghebodt.

13

De Wet is gheestelijck. l Esaie 52. 3 m Oft/ houde ick niet boo⁊ goet: n Gala. 5. 17

Want wy weten dat de Wet geestelijck is: maer ick ben vleeschelijck/ l vercocht onder de sonde.

14

Want dat ick doe/ dat m en bekenne ick niet: n want ick en doe niet dat ick wil/ maer dat ick hate/ dat doe ick.

15

End e ist dat ick doe dat ick niet en wil/ so belyde ick dat de Wet goet is.

16

Doo en doe ick dan nv niet meer dat: maer de sonde die in my woont.

17

Sonde. o Gene. 6. 5 ende 8. 21

o Want ick weet dat in my / dat is / in my⁊ vleesch/ ghen goet en woont: Want den wille hebbe ick wel: maer het goet te volbrenghen/ dat en vinde ick niet.

18

Want het goet dat ick wil/ dat ende doe ick niet: maer het quaet dat ick niet en wil/ dat doe ick.

19

Ist dat ick dan doe het gene dat ick niet en wil/ so en doe ick dan niet meer: maer de sonde die in my woont.

20

De inwendighe menschē. p Ofte/ verblyde my met de wet. q Gala. 5. 17 De Wet der leden of der sonden. De Wet des gemoets. Ghemoet. Vleesch.

So beuinde ick dan een Wet [in my/ na⁊ menschē/] als ick goet wil doen / dat my quaet aenhangt.

21

Want ick hebbe p lust aen de Wet Godts/ na den inwendighen menschē:

22

q ¶ Maer ick sie een ander Wet in mijne leden/ de welcke strydt tegen de Wet mijns gemoets/ ende my der Wet der sonden die in mijne leden is/ ghenanghen maeckt.

23

Verdoemenisse. Verlossinge a Joan. 8. 36 a Gala. 5. 1 b Ofte/ Dat der Wet onmogelyck was/ om dat sy swack was doo⁊ het vleesch etc. dat [dede] Godt zynen Sone/ etc. c Act. 13. 38 Rom. 3. 28 Galat. 2. 16 Hebr. 7. 19 d 2. Cor. 5. 21 Galat. 3. 13 e 1. Cor. 2. 19

Ick ellendighe mensche/ wie sal my verlossen van dit lichaem des doots?

24

Ick dancke God doo⁊ Jesum Christum onsen Heere.

25

So diene ick dan selue met den ghemoe⁊de der Wet Godts/ maer met den vleesche/ der Wet der sonde.

26

Dat vij. Capittel.

1. De verseker theyt der gheloouigen/ ende de vrucht des heyligen Gheests in hen/ 24. van de hope. 31. vande liefde Godts/ ende zyner kinderen. 29. van zyne voorsienicheyt.

Soo en is nv dan gheen verdoemenisse den ghenen die in Christo Jesu zyn/ die niet en wandelen na den vleesche/ maer nae den Gheest.

1

Want de Wet des Geests a des leuens in Christo Jesu / heeft my vry ghemaeckt vande Wet der sonde ende des doots.

2

b c Want als de Wet onmachtich was/ daerom dat sy doo⁊ het vleesch crank was/ heeft God zynen sone sendende in ghelyckmakinge des sondigen vleeschs/ en doo⁊ de sonde/ d de sonde verdoemt in het vleesch:

3

Op dat de rechtueerdichmakinghe der Wet vervult wo⁊de in ons/ die wp niet nae den vleesche/ maer na den Geest wandelen.

4

Want e die na dē vleesche zyn/ die bedencken dat des vleeschs is: eñ die na den Geest [zyn/ bedencken] dat des Gheests is.

5

Want het verstandt des vleeschs/ is de doot: maer het verstant des Gheests is het leuen ende vrede.

6

Daerom dat het verstant des vleeschs vyantschap is teghen Godt: want het en wo⁊t der Wet Godts niet onderdanich: want het en can ook niet.

7

Ende die in den vleesche zyn / en connen Gode niet behaghen.

8

De Gheest Christi woont in ons.

9 ¶ Maer ghy en zyt niet in den vleesche/ maer inden Geest: dewyle de Geest Gods in v lieden woont. ¶ Maer so pemant den Gheest Christi niet en heeft / die en coemt hem niet toe.

10 Ist dan dat Christus in v lieden is/ so is wel het lichaem doot om der sonden wille: maer de Gheest is het leuen / om der rechtueerdichmakinghe wille.

11 Ende ist dat de Gheest des ghenen die Jesum van de dooden opgewreckt heeft/ in v lieden woont / f so sal hy die Christum vande dooden verwreckt heeft / ook g uwe sterffelijcke lichamen leuendich maken/ by doo⁊ zynen Gheest die in v woont.

f Rom. 6. 5 2. Cor. 4. 14 g 2. Cor. 5. 4. h = Andere/ om.

12 So zyn wp nv schuldenaers/ Broeders/ niet den vleesche / om nae den vleesche te leuen.

13 Want ist dat ghylieden na den vleesche leeft/ so sult ghy steruen: maer ist dat ghy doo⁊ den Geest de wercken des lichaems doot/ so sult ghy leuen.

i Oft/ ghedoden. h 2. Tim. 1. 7

14 Want alle die doo⁊ dē Geest Gods i gelept wo⁊den/ die zyn kinderen Gods.

15 k Want ghylieden en hebt niet ontfangen den Geest des dienstbaerheyts / wederom tot vreese: maer ghy hebt ontfanghen l den Geest der aenneminghe tot kinderen/ doo⁊ welcken wy roepen: Abba/ O Vader.

i Gala. 3. 26 ende 4. 6 Esaie 56. 4

16 m Dese selue Gheest betuycht mede met onsen Geest/ dat wy kinderen Gods zyn/

m 2. Cor. 1. 22 Ephes. 1. 13 ende 4. 30

17 Ende ist dat wy kinderen Gods zyn/ so zyn wy ook Erfghenamen: [namelijck/] Erfgenamen Gods/ ende ¶ Mede-erfgenamen Christi/ n so verre wy mede lyden/ op dat wy mede vereerlyckt wo⁊den.

n 2. Tim. 2. 12

18 o Want ick houde / dat het lyden deses teghenwoo⁊dighen tyts / niet te wegen en is met de toecommende heerlyckheyt/ die aen ons sal gheopenbaert wo⁊den.

o Mat. 5. 12 2. Cor. 4. 17 1. Joan. 3. 2

19 p Want de Creatueren / [als] met wtgherecken halse wtsiende / verwachten de openbaringhe der kinderen Godts.

p 2. Cor. 5. 2

20 Want de Creatueren zyn der q ydelheyt onderwo⁊pen/ niet willens/ maer om zyn cient wille/ diese onderwo⁊pen heeft op hope.

q Dat is/ vergenckelijcheyt.

21 Dat ook de Creatueren selue sullen van de dienstbaerheyt des verders verlost wo⁊den inde r heerlijcke vryheyt der kinderen Godts.

r Grieck/ vryheyt der heerlijcheyt.

22 Want wy weten dat alle de Creatueren mede suchten / ende mede benaut zyn tot noch toe.

23 Eñ niet alleenlijck [sp] / maer ook wy selue/ die de eerste vrucht des Geests hebben: wy selue [segge ick/] suchten in ons selue⁊/ verwachtende de aenneminge tot kinderē/ [namelic/] s de verlossinge onses lichaems.

s Luce 21. 28 t Dat is/ wonderlijck dat verstaen alleenlijck van barmhertige menschen/ dat staet noch te comen/ dat wy om en connen niet hopen. barmhertige inde ongel hope.

24 Want wy zyn m hope salich gewo⁊den: ¶ Maer t de hope dienen sier / en is gheen hope: want dat pemant sier/ waerom sal hyt ook hopen?

25 ¶ Maer ist dat wy hopen dat wy niet en sien/ so verwachten wyt met lydtsaemheyt.

26 Desgelijcx coemt de Gheest ook mede onse

onse crancheden te hulpe: Want u wp en weten niet wat wp bidden sullen alsoot behoort: Maer de Gheest selue bidt voor ons met onuutsprekelicke suchten.

Ende die de herten ondersoect/weet wat 27 des Geests gemoelen sy: want hy bidt voor de Heyligen z nae Gods wille.

Ende wp weten/dat den genen die God 28 lief hebben/alle dinck y helpt tot goet/ den ghenen (namelijck/) die na sijn voornemen gheroepen sijn.

Want die hy te voren gheken heeft/ die 29 heeft hy ock te voren geordineert den Beelde sijns Soons ghelijckformich te worden/ op dat hy de eerstgheboren sy onder vele Broederen.

Ende die hy te voren gheordineert heeft/ 30 die selue heeft hy ock gheroepen/ ende die hy gheroepen heeft/die selue heeft hy ock gherechtueerdicht: ende die hy gherechtueerdicht heeft/ die selue heeft hy ock verclerlickt.

Wat sullen wp dan hier toe seggen? So 31 God voor ons is/wie is teghen ons?

a Die zijnen eygenen Sone niet gespaert 32 en heeft/ maer heeft hem voor ons allen ouergegeuen: hoe en sonde hy niet met hem alle dinck schencken?

Wie sal de wtuercozene Gods beschuldi- 33 gen? b Godt ist die rechtueerdich maeckt.

Wie is hy die verdoemt? Christus is 34 voor ons gestoruen: Jae veel meer die ock opgewect is/de welcke ock ter rechterhant Godts is/ de welcke ock voor ons bidt.

Wie sal ons van de liefde c ‡ Christi 35 scheyden? Verdruckinghe/ of benauthept/ of vervolginghe/of honger/of naecktheyt/ of baerlicheyt/of swoert?

Gelijck geschzeuen is: d Om uwent wil- 36 le worden wp gedoot den gantschen dach/ wp zijn gheacht gheweest e als schapen die tot slachtinghe gheseynt zijn:

Maer in allen desen dingen ouerwinnen 37 wp/door hem die ons lief ghehadt heeft.

Want ick den versekert/ dat noch doot/ 38 noch leuen/noch Enghelen/noch Ouerheden/noch Machten/noch tegenwoordighe/ noch toecomende (dinghen/)

Noch hoochte/noch diepte/noch eenighe 39 ander Creatuere/ ons sal connen scheyden van de liefde Godts/ welck is in Christo Jesu onsen Heere.

Dat ix. Capittel.

1. Paulus betuycht hebbende van sijne goetwilligheyt tot den Joden/12. handelt van de roepinghe der Heydenen door den ghelooue in Christum/31. ende verwerpinghe der Joden/die door heer vercouwen haerder werecken opgheblasen waren.

Ick a segghe de waerheyt in Christo/ 1
ende ick en lieghe niet/ dees my ock mede mijn conscientie ghetuyghenisse gheeft/b door den heyligen Gheest/

Dat het een groote droefheyt/ ende een 2 blijuende smerte in mijn herte is.

c Want ick soude selue wenschen d ver- 3 wozpen te zijn van Christo/door mijne broeders/ die mijn Maechschap zijn na den vleesche.

De welcke Israeliten zijn/ e welcken de 4 aenneminge tot kinderen/ende heerlycheyt/ f ende de verbonden/ende de gheuinge des Wets/ende de God dienst/ende de beloftе te toecomen.

5 Welcken de Vaders zijn/ ende wt welcken Christus is/so vele het vleesch aengaet/ g de welcke is ouer al God te prijsen inder eewicheyt/Amen.

6 h Nochtans het en is niet moghelijck/ dat het woort Gods te i niete sp:k want sy en zijn niet alle Israel/ die wt (den Vader) Israel zijn.

7 k Noch ock alle (Abrahams) kinderen/ om dat sy Abrahams zaet zijn: maer m In Isaac sal d zaet ghenaemt worden.

8 Dat is/ Niet die na den vleesche kinderen zijn/ zijn Godts kinderen/ maer n de kinderen der beloftе worden uit zaet gherekent.

9 Want dit is het woort der beloften: o tot desen seluen tijde sal ick comen ende Sara sal eenen sone hebben.

10 Esi niet allenlijck (dit:) p maer ock Rebecca/als sy wt eenen (namelijc/) Isaac onsen vader bezwacht was.

11 Want als de kinderen noch niet gheboren en waren/ noch yet goets of quaets gedaen en hadde/op dat het voornemē Gods na de verkiesinghe blene:

12 Niet wt de wercken/ maer wt den roependen wert tot haer gheseydt: q De meestе sal den minsten dienen.

13 Ghelijck gheschzeuen is: r Ick hebbe Jacob lief ghehadt/ende Esau gehaet.

14 Wat sullen wp dan segghen: ſ Is Godt onrechtueerdich? Dat sy verre.

15 Want hy seyt tot ſMoses: t Ick sal ghenadich wesen/dien ick ghenadich ben: ende sal ontfermen/dien ick ontferme.

16 u Soo en gaet het dan niet nae yemants willen/noch loopen/ maer nae Godts ontfermen.

17 Want de Schrift seydt tot Pharao: x Daer toe hebbe ick d verweert/ op dat ick aen u mijn macht bewijsen soude: Ende op dat mijnen Naem vercondicht worde in ghheel den lande.

18 So ontfermt hy dan/wiens hy wil: ende verhardt wien hy wil:

19 So sult ghy dan tot my segghen: Wat y beschuldicht hy noch? Want wie z heeft zijnen wille wederstaen?

20 ſMaer O mensche/wie zijt ghy/ die teghen God antwoordet? a Sal (oock) een maecksel segghen tot den maker: Waerom hebt ghy my sulck ghemaeckt?

21 Of en heeft de Pottacker geen macht te maken b een vat c tot eeren/ ende tot oneeren/ wt den seluen clompe?

22 Of God/willende toonen bewijsen/ende zijn moghenthept bekent maken/ heeft de batē des toorens (ten verderue bereyt/) met groote lanckmoedicheyt d voortghebracht:

23 Ock om te kennen te ghenen den schat zijner heerlijckheyt/op de vaten der ghenaden/ welcke hy van te voren ter eerlyckheyt bereyt heeft.

24 De welcke hy ock gheroepen heeft/ (namelick/) ons/niet alleen wt den Joden/ maer ock wt den Heydenen.

25 Gelijck hy ock in Ozea seyt: e Dat mijn volck niet en was/sal ick mijn volc noemē: ende

f Ephes.2.12
g Esaie 54.5 Rom.1.4
h Joan.23.19 Rom.3.5
2. Tim.2.19
i Grieck. wt ghenallen
k Joan. 8.36 Rom. 2.28
l Galat.4. m Gen.21.12 galat.3.29 Hebr.11.18
n Gala.4.28
o Gene.18.10
p genes.25.22
q genes.25.23
r Mala.1.2
ſ grieck/Is om rechtueerdicheyt by God?
t Exod.33.19
u gri. So dan niet des willēden noch loopenden. maer des ontfermēden Gods
x Exo.9.16
y Of claecht
z Of/ weder staet zijnen willen?
a Esaie 45.9 Jerem. 18.6 Bapt. 15.7 Bpk.33.13
b 2 Tim.2.20
c Dat is/ tot eerlicheyn ghebruycke/
d Of/verdraegh
e Ozee 2.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende die niet lief en was/sal ick lief noemē.
Ende het sal wesen ter plaetsen daer hen 26
gheseyt was: f Ghy en zijt mijn volck niet/
daer sullen sy kinderen des leuendighen
Gods ghenoemt worden.
Ende Esaias roept ouer Israel: g of het 27
getal der kinderen Israels ware [ontallijc]
gelijck het zandt der Zee/so sal het ouerblijf-
sel behouden worden.
Want Godt volepent een h sake / eñ be- 28
cortet in rechtueerdicheyt: want de Heere sal
een becorte sake doen op der Aerden/
Ende gelijck Esaias voor gheseyt heeft: 29
i Hadde ons de Heere k Sebaoth geen zaet
laten ouerblijuen / soo waren wy ghelijck
l Sodoma geworden / ende waren Gomor-
rhe ghelijck ghemaect.
Wat sullen wy dan seggē? Dat de Hey- 30
denen die de rechtueerdicheyt niet nae en
volchden / de rechtueerdicheyt verreghen
hebben/ [namelijck /] de rechtueerdicheyt
die wt den gheloue is:
Maer Israel/m die de Wet der rechtueer- 31
dicheyt nauolchde / en is tot de Wet der
rechtueerdicheyt niet ghecomen.
Waerom? Om dat [sy die sochten/] niet 32
wt den gheloue/ maer als wt de wercken
der Wet. Want sy hebben hen ghestooten
aen den steen der aenstootinghe:
Gelijck geschreuen is: n siet/ick legghe in 33
Sion eenē steen der aenstootinge/ende een
steenwotze der ergernisse: ende so wie in hem
ghelooft/en sal niet beschaemt worden.

Dat x. Capittel.

1. Betuycht hebbende dan zijnen goeden wille/ bewijst de oorsake der verwerpinghe der Joden/ 5. het onderscheyt der rechtueerdicheyt der Wet/ ende des gheloofs/ 11. welck niemant wt en sluyt / 14. den oorsprouck daer van/ 19. de Prophecie banden val der Joden / ende aenneminghe der Heydenen.

Broeders / mijns herten wensch ende 1
ghebedt tot Godt voor Israel / is ter
salicheyt.
Want ick ghene hen getuygenisse / a dat 2
sy yverichept b tot God hebben/maer c niet
met verstande.
Want dewijle de rechtueerdicheyt Gods 3
hen onbekent is/ende soecken hare eyghen
rechtueerdicheyt op te richten / soo en zijn
sy der rechtueerdicheyt Godts niet onder-
worpen gheweest.
d Want het eynde der Wet/is Christus/ 4
tot rechtueerdicheyt / eenen yegelijcken die
ghelooft.
Want Moses beschrijft de rechtueerdic- 5
heyt der Wet/ [namelijc/]e dat de mensche
die dit sal gedaen hebben/ sal daer in leuen.
Maer de rechtueerdicheyt die wt den 6
gheloue is/ die spreeckt aldus: f g En segt
niet in d herte: Wie sal ten Hemel op varē?
Dat is/ Christum van boven af brenghen:
Of wie sal inde afgront nedervarē? Dat 7
is Christum banden dooden opbrenghen?
Maer wat seyt h sy: i Het woort is d na 8
by/ [namelijck/] in uwen monde/ende in d
herte. Dit is het woort des geloofs dat wy
predicken.
Want ist dat ghy met uwen monde be- 9
lijdt den Heer Jesum/ende met d herte ge-
loofst/dat Godt hem banden dooden opge-
werkt heeft/so sult ghy behouden worden.
10 Want met der herten ghelooftmen ter
rechtueerdicheyt: maer metten monde be-
lijdtmen ter salicheyt.
11 Want de Schrift seyt: k So wie in hem
gelooft/die en sal niet beschaemt worden.
12 Want daer en is gheen onderscheyt tus-
schen de Joden ende de Griecken: want de
selue [haerder] aller Heere / is rijck ouer al
die hem aenroepen.
13 l Want so wie den Naem des Heeren sal
aenroepen/die sal behouden wesen/
14 Hoe sullen sy dan [hem] aenroepen/ in
den welcken sy niet gelooft en hebben? Eñ
hoe sullen sy [in hem] ghelooven / banden
welcken sy niet ghehoort en hebben? Ende
hoe sullen sy hooren sonder Predicant?
15 Ende hoe sullē sy predicken/ist dat sy niet
ghesonden en worden? Ghelijck geschreuen
is: m Hoe lieuelijck zijn de voeten der gener
die den vrede vercondighen / die dat goede
vercondighen.
16 Maer sy en hebben niet alle den Euan-
gelio ghehoorsaem geweest. Want Esaias
seydt: n Heere/ wie heeft o onse predicken ge-
looft?
17 Soo is dan het geloone wt het ghehoor:
ende het ghehoor door het woort Gods.
18 Maer (ick segghe) en hebben zijt niet ge-
hoort: p Voorwaer haer ghelupt is in allen
lande ghegaen/ ende hare woorden tot de
eynden der Werelt.
19 Maer (ick segghe:) Israel en heeft hy
[Godt] niet bekent? q Ten eersten seyt
Moses: r Ick sal u lieden tot nauolginghe
verwecken/door [de ghene] die gheen volck
en zijn/ s door een onverstandich volck sal
ick u lieden vertoornen.
20 Ende Esaias woxt stout / ende seydt:
t Ick ben ghevonden van de ghene die my
niet en sochten: Ick ben openbaer ghewor-
den den genen die na my niet en vraechden.
21 Maer teghen Israel seydt hy: u Den ge-
heelen dach hebbe ick mijne handen wighe-
streckt tot een ongehoorsaem ende tegen-
spreckende volck.

Dat xj. Capittel.

1. Troost voor de Joden. die door de ghenade mogen weder opgherecht worden/ 20. ende dat de Heydenen mogen door hare ongheloouicheyt af ghehouden worden / 33. verwonderinghe van de ongrondelijcke oordeelen Gods.

Soo segghe ick dan: a Heeft Godt zijn 1
volck verworpen? Dat sy verre: Want
ick ben ooc een Israelyt/wt den zade
Abrahe/wt den geslachte Ben Jamin.
Godt en heeft zijn volck niet verworpen/ 2
dat hy te voren bekent heeft. Weet ghy niet
wat de Schrift seyt van Elia? Hoe hy tot
God spreect teghen Israel/ segghende:
3 b Heere / sy hebben uwe Propheten ghe-
doot ende uwe Altaren omneghewoipen/
eñ ick ben al'een ouerghebleuen/ eñ sy soec-
ken mijn siele.
4 Maer wat seydt tot hem de Godtlijc-
ke antwoorde? c Ick hebbe my seuen
duysent mannen ouerghelaten / die
haer knien voor Baals Beelt niet ghebo-
ghen en hebben.
5 Alsoo dan is oock te desen tijde een ouer-
blijfsel ghewoxden / na de verkiesinghe der
ghenade.
6 d Ende is het wt ghenade / [so en ist nu
niet

f Ozee. 1.10
1. Pet. 2.10

Niet vele wt den Joden zijn behouden.
g Esai. 10. 22
h Of/ rekenschap / of woort/
i Esa. 1.9
k Dat is / der heyrscharen.
l Gen. 19.24
Esai. 13.19
Jer. 50.40
Ezec. 16.48
De heydenen aenghenomen tot een volck Gods / ende de Joden verworpen
m Rom. 10. 2 ende 11.7

n Psal. 118.22
Esaie. 8.14
ende 28.16
Mat. 21.42
1. Pet. 2.7

a Rom. 9.31
Galat. 4.17
b Gri. Gods
c Gri. niet nae bekeninghe
Tweederley rechtueerdicheyt
d Act. 13.38
1. Cor. 3.13
Galat. 3.24
Mat. 5.17
1 Leuit. 18.15
Ezech. 20.11
Galat. 3.12
f Deut. 0. 12
g Wet is dengt niet by v selue
h Of, de Schrift/
i Die spreeckt Moses van de Wet Deut. 30.
Maer Paulus verget tot het Euangelium/ waer door wy onder waerheyt verenyen dat de Wet belooft / ende ontgaen dese dyepcht.

k Rom. 9.33
l Joel. 2.32
Act. 2. 21
Aenroepen.
Gheloouen.
Hooren.
Predicken.
Senden.
m Esa. 52.7
Nahu. 1.15
n Esai. 53. 1.
Joan. 12. 38
o Gri. onse gheboode
p Psal. 19.5
q Gri. Moses de eerste seyt.
r Deut. 32. 21
Jere. 15. 19
s Grieck. in
t Esai. 65. 1
u Esai. 65. 2
a Jere. 31. 37
b 1. Reg. 19. 10
c 1. Reg. 19. 18
d Deut. 9. 4
Ezech. 36. 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

niet wt de wercken: anders en is de ghenade nv ghеen ghenade: of is het wt de wercken/ so en ist nv ghеen ghenade: anders en is het werck nv ghеen werck.

Hoe dan? a Dat Israel soeckt / dat en heeft hy niet vercregen: maer de f vercorene hebbent vercregen / ende de andere zijn * verhardt ghewozden/

Gelijck geschreuen is: g Godt heeft hen gegeuen eenen h gheest/ waerdē geest/ oogen/ op dat sy niet en sien/ ende oozen/ op dat sy niet en hoozen: tot op desen dach.

Ende Dauid seyt: k Laet Tafel wozde hen tot eenen strop / ende tot eenen strick/ ende tot een ergernisse / ende tot een vergheldinghe.

Laet hare oogхen verduystert wozden/ op dat sy niet en sien / ende buycht haren rugghe alle tijt:

So segge ick nv: Hebben sy gestruyckelt om dat sy vallen souden? Dat sy verre: l Maer door haren l misual/ is den Heydenen salichept [gecomen/] op dat sy hen souden tot naervolghinghe verwecken.

Ende is dat haren misual/ de rijckdom der werelt is/ ende haer verminderinghe de rijckdom der Heydenen: hoe veel te meer haer vermintinghe:

m (Want ick spreke tot v Heydenen/ so verre ick der Heydenen Apostel ben: ick verclare mijnen dienst/

So ick eenichsins mijn n vleesch tot naervolghinghe verwecke/ ende eenighe van hen behouden mochte.)

Want ist dat hare verwerpinghe der Werelt versoeninge [is] wat sal hare aenneminghe [wesen] anders dan het leuen wt den dooden?

Ist dat de Eerstelinghen heylich [zijn/ so is] ock de o massa heylich.] Ende ist dat de wortel heylich [is/ soo zijn] ock de tacken [heylich.]

Ende ist dat sommige tacken afgebroken zijn/ ende ghy een wilde Olijfboom zijnde/ in hen zijt inghegrifft/ ende des wortels/ ende der vettichept des p Olijf booms mede deelachtich ghewozden:

So en beroemt v niet teghen de tacken. Ist dat ghy v beroemt/ so en draecht ghy de wortel niet/ maer de wortel draecht v.

Ghy sult dan seggen: De tacken zijn afgebzoken/ om dat ick soude inghegrifft wozden.

Wel: Sy zijn door ongeloouicheyt afgebroken/ ende ghy zijt door het gheloouе gestaen: ende verheft v niet/ maer vreest.

Want ist dat God de natuerlicke tacken niet ghespaert en heeft/ [siet toe] dat hy v ock niet en spare.

Aenschouwe siet de goedertierenheyt en de strengheyt Gods: namelijc de strengheyt op de ghene die ghevallen zijn: ende de goedertierenheyt op v/ so ghy inde goedertierenheyt blijft: anders sult ghy ock afgehouwen wozden.

q Ende sy sullen ock inghegrifft wozden/ ist dat sy niet en blijuen inde ongeloouicheyt: want Godt is machtich hen weerom in te griffen.

Want so ghy van eenen natuerlijcken wilden Olijf boom afgehouwen zijt/ ende teghen natuere inden opzechten Olijfboom inghegrifft: hoe veel te meer sullen dese die natuerlijck zijn/ in haren eyghenen Olijfboom inghegrifft wozden?

25 Want ick en wil niet [dat] broeders/ dat v dese verborghenheyt onbekent sy/ (op dat ghy niet hoochmoedich en zijt by v seluen/) dat de verhardinghe r eensdeels is inder Israel ghecomen/ s tot dat de volheyt der Heydenen inghecomen sy.

26 Ende alsso sal gheheel Israel salich wozden/ ghelijck geschreuen is: t De verlosser sal wt Sion comē/ ende sal de godloosheyt afwenden van Jacob.

27 u Ende dit is hen een verbont van my/ x als ick hare sonden sal weghnemen hebben.

28 Dat zijn sy] dan by andē y na het Euangelium/ om uwēt wille: maer na der verkiesinghe [zijn sy] lief/ om der Vaderen wille.

29 Want de gauen ende roepinghe Gods/ z en connen hem niet berouwen.

30 Want gelijck ghy ock voortyden Gode onghehoorsaem waert / ende nv barmhertichеydt vercreghen hebt door hare onghehoorsaemheyt/

31 Alsso zijn sy ock nv onghehoorsaem gewozden / om dat sy door a de barmhertichеyt die v lieden ghеschiet is / ock souden barmhertichеyt ghеcrijghen.

32 Want God heeft alle menschen onder de b onghehoorsaemheyt beslоten / om dat hy alle menschen sonde barmhertich wesen.

33 O c diepe rijckdom der wijsheyt / ende ock der kennisse Godts: hoe d * onbegrijpelick zijn zyne oordeelen/ ende e onbemdelick zijne weghen.

34 f Want wie heeft den sin des Heeren bekent? Of wie is zijn Raetsman gheweest?

35 Of wie heeft hem eerst ghegheuen / ende het sal hem vergolden wozden?

36 g Want alle dinck is wt hem/ ende door hem/ ende tot hem: hem zy de heerlijckheyt inder eewicheyt/ Amen.

Van de verblinthedt Israels/ ende de zijne aennemінghe.

r Of verhardinghe.

s Luce.21.24

t Psal.14.7. Esaie 59.20

u Jere.31.31 32.33.34 Hebr.8.8 ende 10.16

x Esaie.27.9

y Want is/ so verre sy het Euangelium verworpen.

z Grieck/zijn onberouwelijck.

a grieck/uwe barmhertichеyt.

b Of ongehoorsaemheyt.

c Grieck diepe des rijckdoms.

d Sap.17.1

* Grieck / niet onderzoechelijck.

e grieck/ onspeurlijck. Esaie 40.13 1.Cor.2.16

f Sap.9.13

g 1.Cor.8.6

Dat 12. Capittel.

1. Dienst die Gode behaecht/ 3. vermaninghe tot liefde ende Christelijcke wercken/ 19. beghеerlijckheyt van wraken verboden.

1 Ick a bidde v broeders/ door de barmherichеyt Gods/ b dat ghy uwe lichamen Gode beghеeft tot een leuende/ heylighe ende welbehagende Offerhande/ welck is uwen c redelicken Godsdienst.

a Of/vermane

b 1.Pet.2.5

c Dat is/ geestelijcken.

2 d En en wozdet deser werelt niet gelijck/ maer wozdet berandert door de vernieuwinghe uwes gemoets/ e op dat ghylieden mercht f beyzoemē g wat de goede en wel behaghende/ en volmaeckte wille Gods sy.

d Rom.6.4. Ephe.5.17 1.Thess.4.3.

e Of/ vernimen

f Of/ welche

g Of welcke

3 Want door de ghenade die my gegeuen is/ ghebiede ick eenen yeghelijcken die onder v is/ dat h niemant i gemoet houden het ghene dat hy behoort te ghevoelen: maer dat zijn ghevoelen zy tot matichеyt / k nae dat Godt eenen yeghelijcken de mate des ghelooffs ghedeylt heeft.

h Phil.3.19. 21.

i Of hemselven laet dunken.

k 2.Cor.12.11 Ephes.4.7

4 l Want gelijck wy in eenen lichaeme vele leden hebben / maer alle de leden niet een werck en hebben:

l 1.Cor.12.12. 27.20.

5 m Alsso zijn wy vele een lichaem in Christo: maer [wy zijn] een yeghelijck des anders leden.

m Ephes.1.23 ende 4.16 ende 5.23 Col.1.24

n Hebb-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

u 1. Cor. 12. 4
2. Cor. 10. 13
1. Pet. 4. 10
a 1. Cor. 12. 3

p 1 Mat. 6. 3

q Deut. 15. 7
2. Cor. 9. 7
r Pſal. 97. 10
Amos. 5. 15
ſ Epheſ. 4. 3
Hebr. 13. 1.
1. Pet. 1. 22
ende 2. 17
t Phil. 2. 3
1. Petr. 5. 5
u ‡ Anders/ den thot.
Epheſ. 5. 15
Coloſſ. 4. 5
x Rom. 15. 13
y Hebr. 13. 1
z Luce 18. 1
Epheſ. 6. 18
Col. 4. 2
2. Theſſ. 3. 17
a 1. Cor. 16. 1
b Heb. 13. 2
2. Pet. 4. 9
c 1 Mat. 5. 41
1. Cor. 4. 12
d Rom. 15. 5
2. Cor. 1. 10
Phil. 2. 2
ende 3. 16
3. Pet. 3. 8
e Of/ onder
f Prou. 3. 7
Eſaie. 5. 21
g Prou. 20. 22
1 Mat. 5. 39
1. Cor. 6. 7
1. Theſſ. 5. 15
h 2. Cor. 8. 21
1. Pet. 2. 12
i Grieex/ voor alle menſchen
k Hebr. 12. 14
l Spr. 28. 1
Luce 6. 29
m Deu. 32. 35
Hebr. 10. 30
Spr. 28. 1
n Prou. 25. 21

a Grieex/ een pegelycke zwie.
b Tit. 3. 1
1. Petr. 2. 13
c Dat is/ Ouerichept.
d Sap. 6. 4

e Grieex/ Vreeſt niet den goeden wercken/ maer den quaden.

f Grieex/ ooyerichept.

n Hebbende dan verſchenden gaben/ na de ghenade die ons gheghenen is.
Het zy o prophecie/ [prophetеert] nae de mate des gheloofs: Het zy bedieninge/ [oeffent u] in het bedienen: het ſy die leert/ in het leeren:
Het zy die vermaent/ int vermanen: p die geeft/ in eenvoudicheyt: die regeert/ in neerſtichept: die barmherticheyt doet/ q in blymoedicheyt.
De liefde [zy] ongheveynſt/ r haet het quade/ende hangt den goede aen.
ſ Weeſt hertelijck beweecht tot malcanderen met Broederlijcke liefde. t Deen den anderen met eere voorgaende.
Niet traech in beneerſtinghe/ Vyerich van gheeſte/ dienende u ‡ den Heere.
x Verblijdende in der hope: y Geduldich in der verdruckinge. z Gheuerich in gebede.
a Der heyligher noot mede deylende/ b gheerne herberghende.
c Seghentſe die u vervolghen/ ſegheent/ ende en vervloecket niet.
Verblijdt u met den blijden: ende weent met den weenenden.
d Weeſt eendrachtich gheſint e op malcanderen: f niet hooge ghenoeghende van u ſelven/ maer met den nederighen u voeghende. Weeſt niet cloeckſinnich by u ſelven.
g Niemant quaet met quaet vergeldende/ h Beſorghende dat eerlijck is/ i in allen menſchen voghen.
k So het mogelick is/ ſo vele in u is/ meet alle menſchen in vrede leuende.
l Wt ſelven niet wrekende/ alderliefſte: maer gheeft den toorn plaetſe. Want daer is gheſchreuen: m Myn is de wrake/ ick ſalt vergelden/ ſpreeckt de Heere.
n Iſt dan dat u vyant honghert/ ſoo ſpijſt hem: iſt dat hem dorſt/ ſo gheeft hem te drincken.
Want dit doende/ ſult ghy vierighe kolen op zijn hooft hoopen.
Wort niet overwonnen van den quade/ maer overwint het quaet met goet.

Dat xiij. Capittel.

1. Vermaninghe tot gehoorſaemheyt der Overicheyt/ 8. tot liefde/ 11. ende heplicheyt.

EEn a yegelijck zy der voornemelijcher macht onderdanich: d want daer en is gheen ſMacht/ dan van Gode: ende die ſMachtich zijn/ die zijn van Gode ghecordineert.
So dan/ wie der ſMacht wederſtaet/ 2 die wederſtaet der ordinantie Godts: ende dieſe wederſtaen/ die ſullen het oordeel te ghen hemſelven nemen.
Want de Overſte en zijn niet e te vreesen 3 den ghenen die goet doen/ maer die quaet doen. Wilt ghy de ſMacht niet vreesen/ ſo doet dat goet is/ ende ghy ſult prijs van haer hebben.
Want het is Gods Dienerſſe/ b tot goet: 4 ſMaer iſt dat ghy doet dat quaet is/ ſoo vreeſt: want ſy en draecht het ſwoert niet te vergheefs. Want het is Gods Dienerſſe ende Wroeckſter/ tot ſ ſtraffe den ghenen die quaet doet.
Daerom moetmen onderdanich zijn niet 5 alleenlick om der ſtraffe/ maer oock om der conſcientie.

6 Want hierom betaelt ghy oock ſchattinghe: want ſy zijn Gods Dienaers/ tot dien ſelven ghedurichlyck arbeydende.
7 g Geeft dan eenen yeghelycken dat ghy ſchuldich zijt: ſchattinghe/ dien ghy ſchattinge [ſchuldich zijt:] tol/ dien ghy tol ſchuldich zijt:] vreeſe/ dien ghy vreeſe [ſchuldich zijt:] eere/ dien ghy eere [ſchuldich zijt.] Schattinge. g Mat. 22. 21
8 h En weeſt niemande niet ſchuldich dan malcanderen lief te hebben/ (want wie den anderen lief heeft/ die heeft de wet vervult. Liefde. h Gal. 5. 14 1 Tim. 1. 1 1 Joan. 2. 10. 14
9 Want dit/ [namelijck/] i Ghy en ſult niet doot ſlaen: Ghy en ſult niet ſtelen: Ghy en ſult niet valſch ghetuyghenſſe geven: Ghy en ſult niet begheeren: ende ſo daer eenich ander ghebodt is/ wort in deſen woorde begrepen/ [namelijck:] k Ghy ſult uwen naeſten lief hebben ghelijck u ſelven. Deut. 5. 19 Mat. 19. 18
10 De liefde en doet den naeſte geen quaet. l (Soo is nu de liefde de vervullinghe der Wet.) u Exod. 20. 17 Mat. 22. 38 Marc. 12. 31 Gala. 5. 14 Jaco. 2. 8. 1 1. Tim. 1. 5 m 1. Theſſ. 5. 8 Epheſ. 5. 14
11 Ende dat/ m dewijle ghy de ghelegenthept des tijts weet/ [namelick/] dat het nu tijt is/ dat wy vanden ſlape opſtaen: want de ſalicheyt is ons nu naerder/ dan doe wy ghelooft hebben.
12 De nacht is vergaen/ ende de dach is aengecomen. n Laet ons dan de wercken der duyſterheyt afleggben: ende met de wapenen des lichts becleet worden. n Col. 3. 8
13 Laet ons eerbaerlick wandelen/ als inden dage: o niet in brassen ende dronckenſchap/ p niet in ſlaepcameren ende q wulpſcheden/ niet in r kyven ende nydicheyt: o Luce 21. 34 1. Theſſ. 5. 8 p 1. Cor. 6. 10 Epheſ. 5. 5 q Ofte/ beeſtelycheden. r Jaco. 3. 14
14 ſ Maer doet aenden Heere Jeſum Chriſtum/ t ende en beſorcht het vleeſche niet tot luſten. ſ Gala. 3. 27 t 1. Pet. 2. 11

Dat xiiij. Capittel.

1. De Chriſtelijcke dyphept moet ghemaricht worden na der liefde ende ſtichtinge des naeſten/ 22. ende en moet niet doen teghen de conſcientie.

1 DEn ghenen die cranck is int gheloove/ neemt op/ [maer] niet tot a twijfighe ſamenſpreckinghen. Van de cranckheyt in het gheloove.
2 De een ghelooft dattmen alle dinck eten mach: ende die cranck is int [gheloove] ete moes.
3 b Wie eet/ die en verachte hem niet/ die niet en eet: ende wie niet en eet/ die en veroordeele hem niet die eet: Want Godt heeft hem aenghenomen. Spijſſe. a Ofte/ ongheſtelachtich. b Col. 2. 16 c Jacob. 4. 12 d Of/ oppherichter/
4 c Wie zijt ghy/ die eens anders huyſknecht oordeelt? Hy ſtaet ofte valt zijnen Heere: maer hy ſal d opghehouden worden/ want God is machtich hem e te houden ſtaende. e Of/ op te richten. f Galat. 4. 10 Col. 2. 16
5 f De een acht den eenen dach meer dan den anderen: de ander acht alle de dagh gelijck. Een yegelijck zy verſekert in zijn ghemoedt.
6 Wie den dach acht/ die achten den Heere: ende wie den dach niet en acht/ die en achten den Heere niet. g Ende wie eet/ die eet den Heere: Want hy danckt Gode: ende wie niet en eet/ die en eet den Heere niet/ en de danckt Godt. g Deut. 8. 10 1. Cor. 10. 31 1. Tim. 4. 3
7 h Want niemant van ons en leeft hemſelven/ ende niemant en ſterft hemſelven. h 2. Cor. 5. 15 Galat. 2. 20 1. Theſſ. 5. 10 1. Petr. 4. 2
8 Want iſt dat wy leven/ ſo leven wy den Heere: ende iſt dat wy ſterven/ ſo ſterven wy den Heere. Hyt zy dan dat wy leven/ hyt zy dat wy ſterven/ wy zijn des Heeren.

Want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Want hier toe is Christus oock gestoruen/ ende 9
eñ weder opgestaen/ ende weder leuendich
geworden/ om dat hy beyde ouer leuendige
ende doode heerschappie hebben sonde:
1 Maer ghy/wat oordeelt ghy uwē broe- 10
der? Ofte oock ghy/wat veracht ghy uwen
broeder? t Want wy sullen alle voor den
richtstoel Christi gheselt worden.
Want daer is geschreuen: k Ick leue/seyt 11
de Heere: voor my sal alle kny buygen: Eñ
alle tonghe sal den Heere belyden.
l Soo sullen wy dan / een yeghelick vant 12
hemseluen/ Gode rekenschap gheuen.
Laet ons dan malcanderē niet meer oor- 13
deelen/maer oordeelt liever dit/ [nainelick]
m dat den broeder gheen oorsake tot vallen
ofte aenstooten gheschieden en worde.
Ick weet ende ben verseckert in Christo 14
Iesu / datter n niet oureyn en is in hemsel-
uen: dan den genen die yet meynt oureyn te
zijn/dien [is dat] oureyn.
Maer ist dat v broeder om der spijsen 15
wille bedroeft wort/ so en wandelt ghy niet
na der liefde: o verderft hem niet met uwe
spijse/voor den welckē Christus gestoruē is.
Dat dā uwe goet niet gelastert en worde 16
p Want het Coninckrijcke Gods en is niet 17
spyse eñ dranck: maer rechtuerdicheyt/ende
vrede/eñ blijschap voor den heyligen geest.
Want wie hier in Christo dient / die is 18
Gode aengenaem/ eñ behaecht dē menschē.
Laet ons dan soecken dat tot vrede dient/ 19
ende tot malcanders stichtinghe.
Verderft Godts werck niet om der spij- 20
sen wille. q Alle dinck is rein / maer het is
quaet den menschē die met aenstoot eet.
r Het is goet geē vleesch te eten/noch wijn 21
te drinckē/noch yet waer aen v broeder hem
stoot/ of gheergheert/ of gheerenckt wort.
s Gy hebt geloouē: hebt dat by v selfs 22
voor God. Salich is hy/ die hemseluen niet
en verdoemt/ in het gene dat hy aen neemt.
Maer wie twijffelt / die is verooordeelt/ 23
ist dat hijt eet / want hy en eet niet uyt den
gheloouē.
t Ende al wat uyt den gheloouē niet en 24
is/dat is sonde.

Dat xb. Capittel.

1. De sterckte moeten de swackheyt der cranc-
heden dragen/ 8. so wel de Joden als de Heydenen
zijn gheroepen door ghenade/ 22. de oorsake die
Paulum verhindert heeft de Romeyne te besoec-
ken/ 30. der welcker ghebet hy begheert.

De cranckc sterckē moeten dragen.

Wy a wy die sterck zijn / zijn schul- 1
dich der swacken cranckheyt te dra-
gen/ ende niet onsselfuen toe te genen.
Een yegelick van ons ghene zijnen nae- 2
sten toe tot het goede/ [naineliek] tot sticht-
inghe:
Want Christus en heeft oock hem selfuen 3
niet toe ghegheuen / maer ghelijck gheschre-
uen is: b De versmadinghen der ghener die
v versmaden/ zijn op my ghevallen.
c Want al wat te voren gheschreuen is/ 4
dat is tot onser stichtinge gheschreuen: om
dat wy door lijdtsaemheyt ende vertroostinge
der Schriften/hope hebben souden.
De God der lijdtsaemheyt ende vertroo- 5
stinghe/ gheue v lieden / d dat ghy eendrachs
onder malcanderen ghevoelen meucht in
Christo Iesu.
Op dat ghy Godt ende den Vader onses 6
Heeren Iesu Christi meucht eendrachtelick
met eenen monde prysen.
Darom neemt malcanderen aen / gelijck 7
oock Christus ons aengenomen heeft/ tot
de heerlickheyt Godts.
Want ick segghe / dat Iesus Christus 8
ghewoorden is een Dienaer der besnijdinge: e Dat is/ om
e voor de waerheyt Godts / om de beloften te bewysen
der Vaderen vast te maken. dat God wa-
rachtich is.
Ende om dat de Heydenen Godt voor 9
de genade prysen souden: gelijck geschreuen
is: f Hierom sal ick v belijden onder de Heyd- f 2.Sa.22.50
denen/ende uwen Name singhen. Psal.18.50
Ende wederom seydt hy: g Weest vrolijck 10
ghy Heydenen met synen volcke.
Eñ wederom: g Looft den Heere alle Hey- 11 g Psal. 117.1
denen/ende pryst hem mede alle Volcken.
Ende wederom seydt Esaias: h Daer 12 h Esaie 11.10
sal wesen de worteł Jesse/ ende die daer wt Apoc.5.5
rysen sal om de Heydenen te regeeren: in ende 22. 16
hem sullen de Heydenen hopen.
De Godt der hope vervulle v lieden met 13
alle blijschap ende vrede in het gheloouē/ op
dat ghy overvloedich zijt in der hope/i door i Grieex/in
de cracht des heyligheu Gheests.
Ick ben verseckert / Broeders / van v lie- 14
den/dat ghy oock vol goetheyts zijt/vervult
met alderley kennisse / ende machtich oock
k† malcanderen te vermanen. k† And. ande-
ren.
Maer ick hebbe te stouteliicker tot v lie- 15
den gheschreuen/ Broeders/eens deels om v l Of/om
te doen gedencken l door de genade die my
van Gode ghegeven is.
Dat ick een Dienaer Jesu Christi sonde 16 Paulus der
wesen tot de Heydenen / om het Euangeli- Heydenen
um Godts heylichlijck te bedienen / op dat Dienaer.
de Offerhande der Heydenen worde aen-
ghenaem/ ende gheheylicht door den hey-
ghen Gheest.
So hebbe ick dan roem in Christo Iesu/ 17
in dinghen die Godt aengaen.
Want ick en sonde niet deeren spreke 18 m Of/ ware
van eenich dinc/ dat Christus door my niet niet machtich
gewrocht en heeft/tot der Heydenen gehoor-
saemheyt/met woorden ende wercken.
Door cracht der teeckenen/ende wonder- 19
heden door de cracht des Gheests Godts:
Soo dat ick van Jerusalem aen/ende ront-
omme tot Illyricum toe/het Euangelium
Christi vervult hebbe:
Ende alsoo eergierich gheweest ben/ om 20
het Euangelium te predicken/niet daer Chri-
stus genoemt was/op dat ick niet op eens
anders fondament en timmerde:
Maer gheliick gheschreuen is: n Dien n Esaie 52.15
daer niet van vercondicht en was / die sul-
lent sien: ende die niet ghehoort en hebben/
sullent verstaen.
Waerom ick oock dickmaels ben o ver- 22 o Rom.1.13
hindert geweest tot v te comen. 1.Thess.2.18.
Maer nu/als ick niet meer plaetse in de- 23
se Landen en hebbe/ eñ van vele Jaren
p begeert hebbe tot v te comen. p Rom.1.10
Wanneer ick nae Hispanien reysen sal/ 24 ende 15.32
dan sal ick tot v lieden comē. Want ick hope 1.Thes.2.10
aldaer door te reysen / ende v te sien / eñ van 2.Tim.1.4
v derwaerts gheholpen te worden: als ick eerst q Act.19.21
sal eens deels van v lieden vervult wesen. ende 24. 17
r Act.11.29
1.Cor.16.4
2.Cor.8.4.
Maer nu q reyse ick na Jerusalem/ die- 25 ende 9.1
nende den heyligheu:
Want het heeft den ghenen die in Ma- 26
cedonia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

redonia ende Achaia zijn goet gedocht/ den
armen Heylighen in Jerusalem wat mede
te deylen.
Want het heeft hen goet gedocht/ende sy 27
zijn hare schuldenaers. f Wat ist dat de Hey
denen harer geestelicker goeden deelachtich
geworden zijn: so zijn sy oock schuldich hen
met vleeschelicke [goeden] te dienen.
Als ick dan dit sal volbrocht / ende hen 28
dese vrucht versegelt hebben / sal ick weder
keeren door v na Hispanien.
t Ende ick weet/als ick tot v liedē comen 29
sal/dat ick u met vollen seghen des Euan-
geliums Christi comen sal.
Ende ick bidde v Broeders / door onsen 30
Heere Jesum Christum/ende door de liefde
des Geests / x strijdt met my in uwe ghe-
beden voor my tot Godt:
y Dat ick vande ongheloouighe / die in 31
Judea zijn/ verlost worde / ende desen mij-
nen Dienst/dien ick doe/tot Jerusalem aen-
ghenaem worde den Heylighen.
z Op dat ick met blijschap door den wille 32
Gods tot v come/ende my met v vermake.
De Godt des vredes [zy] met v lieden/ 33
Amen.

Dat xvi. Capittel.

1. Hy recommandeert sommighe / 3. ende groet
vele broeders/ 13. vermaent hen te wachten van
de twistmakers / 25. ende danckt Godt voor de
openbaringhe des Euangeliums.

Ick beuele v Pheben onse suster / die 1
een Dienersse is der Ghemeynte die
in Cenchrea is:
Dat ghyse ontfangt inden Heere/gelijck 2
den Heylighen betaemt:ende haer bystaet/
in wat sake sy v behoeft: want sy heeft ve-
len bystant ghedaen/ende oock my seluen.
a Groet Prisillam ende Aquilam mij- 3
ne medehulpers in Christo Jesu:
(De welcke hare halsen voor mijn leuen 4
ghewaecht hebben/ welcken niet alleene ick
dancke/maer oock alle de Ghemeynten der
Heydenen.)
Eñ [groet] de Gemeynte in haren huyse. 5
Groet Ephenetum mijnen liefsten/de welc-
ke is de eerstelinck der [Gemeynte] Achaie
tot Christum.
Groet Mariam/ die seer aen ons ghe- 6
arbeyt heeft.
Groet Andronicum/ende Juniam mijne 7
Maghen ende medegeuangenen/de welcke
vermaert zijn onder de Apostelen/ende oock
voor my in Christo gheweest zijn.
Groet Ampliam mijnen lieuen inden 8
Heere.
Groet Vrbanum mijnen medehulper in 9
Christo/ende Stachin mijnen lieuen.
Groet Appellem den beproefden in Chri- 10
sto. Groetse die van Aristoboli [huysghesin
zijn.]
Groet Herodinen mijn maechschap: 11
groetse die van Narcissi [huysghesin zijn]
die in den Heere zijn.
12 Groet Triphenam ende Tryphosam/die
in den Heere arbeyden. Groet Persidem
den lieuen / die seere ghearbeyt heeft in den
Heere.
13 Groet Rufum / den wtuercorenen inden
Heere/ ende zijne moeder ende de mijne.
14 Groet Asyncritum / Phlegontem / Her-
man/Patroban/ Hermen/ende de Broede-
ren die met hen zijn.
15 Groet Philologum eñ Juleam/ Nerea/
ende zijn suster / ende Olimpam/ ende alle
de Heylighen die met hen zijn.
16 b Groet malcanderen met eenen heyligen
cusse. De Ghemeynten Christi groeten v.
17 c Ick bidde v Broeders: Hebt acht op de
ghene die tweedracht ende erghernisse ma-
ken teghen de leere die ghy gheleert hebt/
ende wijckt van hen.
18 Want de sulcke en dienen den Heere Je-
su Christo niet/maer haren eygenen buyck:
ende veruoeren de herten der eenuoudigen/
door schoon spreken ende prijsen.
19 Want uwe ghehoorsaemheyt is tot allen
ghecomen. Daerom verblijde ick my ouer
v lieden: maer ick wil dat ghy e wijs zijt in
het goede/ende onoonsel in het quade.
20 Eñ de God des vreden sal den Duyuel
cortelick onder uwe voeten vertreden. De
ghenade onses Heeren Jesu Christi/ zy met
v/ Amen.
21 V groeten f Timotheus mijn medehul-
per/g ende Lucius/eñ h Jason / ende i So-
sipater/mijne maghen.
22 Ick Tertius die den brief gheschreuen
hebbe/groete v in den Heere.
23 V groet k Gaius/mijn ende der geheel-
der Gemeynten Weert. V groet l Erastus
de Rentmeester der Stadt / ende Quartus
de broeder.
24 De genade ons Heeren Jesu Christi/ zy
met v allen/ Amen.
25 m Ende hem die v versterckē can na
mijn Euangelium/ende de predikinghe Je-
su Christi/ n na de ontdeckinge der verbor-
ghentheyt / die van eewighen tyde verswe-
ghen is gheweest:
26 (Maer nv gheopenbaert / ende door de
Prophetische Schriften na het beuel des ee-
wighen Godts/ tot ghehoorsaemheyt des
ghelooss onder alle de o Heydenen geopen-
baert is.)
27 Desen eenighen wijsen Gode / door Je-
sum Christum/ zy de Heerlickheydt van ee-
wicheyt/ Amen.

Tot den Romeynen gheschreuen van Co-
rinthen/ [ghesonden] door Pheben/
een Dienersse der Gemeyn-
ten te Cenchrea.

De

f 1. Cor. 9. 11 Gala. 6. 6
t Rom. 1. 11
u Gri. in volheyt des seghens.
x 2. Cor. 1. 11
y 1. Thes. 3. 2
z Rom. 1. 10 ende 15. 23
a Act. 18. 2. 26
b 1. Cor. 16. 20 2. Cor. 13. 12 1. Thes. 5. 26 1. Pet. 5. 14
c Col. 2. 8 Titi. 3. 9 2. Joan. 10 d Mat. 18. 8 2. Thes. 3. 6 2. Tim. 3. 5 Phil. 3. 18
e Mat. 10. 16
f Act. 16. 1 Phil. 2. 9 1. Thes. 3. 2
g Act. 13. 1
h Act. 17. 6
i Act. 20. 4
k Cor. 1. 14 2. Tim. 4. 20
m Ephe. 3. 2
n Ephe. 1. 9 ende 3. 9 Colos. 1. 26 2. Tim. 1. 10 Titi. 1. 2 1. Pet. 1. 20
o Gr. volkomen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

DE EERSTE SENDBRIEF
Pauli totten Corinthen.

Argument.

In den eersten Sendbrieftot de Corinthieren handelt hy verscheyden dinghen/nochtans voornemelijck de ghebreken hier Ghemeynte beterende. Hy handelt teghen de Wereltlijcke Philosophie/voor de eenicheyt der Ghemeynte/ende dat de leeraers niet en moeten gheacht worden als Princen/ende dat de leeringhe des Euangelij: van den dienst des woorts/ende darmen de eere daer van moet Gode alleen toeschrijuen. Hy handelt oock teghen haer schandelijcke ouerdaet ende onreynicheyt: Item van den houwelijcxe/houwelijcxbreeckinghe/tweeden houwelijcke. Hy leert hoemen de vyeruinde Godtsdienstenbehoort te vlieden/banden teghen Godsdienst der Christenen te houden/en weder op te richten/van de menigherley gauen der Ghemeynte/ende van de vyeruinde tongen/ende gebruyck der Prophetye/van de wederopstandinghe der dooden/ende sommighe andere nutte dinghen.

Dat eerste Capittel.

1 Paulus de genade Gods in de gheprefen hebbende/ 10. vermaent se tot eenicheyt/en ontmoetbicheydt de moeder daer van/ 28. ende leyt alle hoocheyt af/die in Godt niet ghefondeert zyn is.

PAulus ghenoepen tot een Apostel 1
Jesu Christi/door de wille Gods:
ende de broeder Sosthenes/

Der Ghemeynte Gods die te 2
Corinthen is/ a den gheheyligden in Christo Jesu b [ende] genoepen heyligen/ c met allen die den Name onses Heeren Jesu Christi aenroepen/ in wat plaetse het zy/haers [Heeren/] ende oock onses.

d Genade en vrede [zy] v lieden van Go- 3
de onsen Vader/en den Heere Jesu Christo.

Ick danckie mijnen Godt alle tijt van v 4
lieden/om de ghenade Gods/die v lieden gheghenen is in Christo Jesu:

e Dat ghy in allen zijt rijcke gheworden 5
in hem/ in allen woorde ende aller kennisse:

Gheluck de getuygenisse Christi in v lie- 6
den/ verstarckt is gheweest:

So dat ghy in geene gaue verhindert en 7
zijt: f verwachtende op de openbaringe onses Heeren Jesu Christi:

g De welcke v ook sal tot de ende ver- 8
stercken/ op dat ghy onstraffelijck zijt inden dach onses Heeren Jesu Christi.

h Godt is getrouwe/ door welcken ghy 9
gheroepen zijt tot de ghemeynschap zyns Soons Jesu Christi onses Heeren.

Maer ick bidde v/ broeders/ door den 10
Name onses Heeren Jesu Christi/ dat ghy alle i eendelijs spreeckt/ ende dat gheen tweedracht onder v en zy: k maer weest vereenicht in eenen sin/ende in een ghenoeghen.

Want my is te kennen ghegheuen/broe- 11
ders/door [sommighe] vut Cloes huysghesinne van v/dat daer twist onder v lieden is.

Ick segge daer van/dat een yeghelijck van 12
v seyt: l Ick ben Pauli/maer ick ben m Apollo/maer ick ben Cephe/maer ick ben Christi.

Is Christus gedeylt? Is Paulus voor 13
v ghecruyst? Of zijt ghy inden name Pauli ghedoopt gheweest?

Ick danckie Godt/ dat ick niemant van 14
v ghedoopt en hebbe/ dan n Crispum ende o Gaium:

Op dat niemant en segge/dat ick in mijn 15
nen naem ghedoopt hebbe.

Maer ick hebbe ook p Stephani huys- 16
ghesin gedoopt: voort en weet ick niet of ick yemant anders ghedoopt hebbe.

Want Christus en heeft my niet gheson- 17
den om te doopen/maer om het Euangelium te verrondighen: q niet r met conste van spreken/ op dat het Cruyce Christi niet verydelt en worde.

Want het woort vanden Cruyce is wel 18
den genen die verlozen worden/ een dwaesheyt: maer ons die wy behouden worden/ is het s de macht Godts.

Want daer is geschreuen: t Ick sal de wijs- 19
heyt der wijsen te niete maken/ende het verstant der verstandigen sal ick u weech nemen.

x Waer is de wyse? waer is de schrijuer? 20
waer is de y ondersoecker deses Werelts? Heeft Godt niet de wijsheyt deser Werelt dwaes ghemaeckt?

Want dewijle de wijsheyt Godts de 21
Werelt Godt niet ghekent en heeft door de wijsheyt/so heuet Gode behaecht/ door a de dwaese predikinge/de gelouighe te behoeden.

Dewijle b de Joden teeckenen begeeren/ 22
ende oock de Grieken wijsheyt soecken.

Ende wy predicken den ghecruycighden 23
Christum/ c den Joden wel een ergherusse/ ende den Grieken een dwaesheyt:

Maer den die ghenoepen zijn/beyde den 24
Joden ende Grieken/ [predikē wy] Christum de macht Gods/ende de d wijsheyt Gods.

Want de dwaesheyt Gods/ is wijser 25
dan de menschen zijn: ende de cranckheyt Gods/is stercker dan de menschen zijn.

Want ghy siet uwe roepinge/ broeders/ 26
e dat niet vele wijse nae den vleesche/ niet vele machtighe/niet vele Edele gheroepen en zijn:

Maer het dwase der Werelt heeft Godt 27
uytverkozen/om de wijse te beschamen: Ende het cranche der Werelts heeft Gode uytverkozen/om het sterckte te beschamen.

Ende het onedele der werelt/ende het verach- 28
te heeft God uytverkoze/ende het gene dat niet en is/om het gene dat is/ te niete te maken.

Op dat geen vleesch voor hem en roeme. 29

Maer uyt hem zijt ghylieden in Christo 30
Jesu/de welcke ons wijsheyt van Gode gewoorden is/ende f rechtuerdicheydt/ende g heylicheyt/ende verlossinghe.

Op dat/gelijck geschreuen is: h Wie hem 31
i beroemt/die beroeme hem in den Heere.

Dat ij. Capittel.

1. Hy verhaelt in wat nederheyt hy hen verkondicht heeft het Euangelium/ veracht van der Wereldt. 7. nochtans vol wijsheyts/ die den natuerlicken menschen onbegrijpelijck is/ 10. ten sy door de openbaringhe des heylighen Gheests.

ENde ick Broeders/als ick tot v quam/ 1
en ben niet gecomē met uytnemenheyt van spreken/ofte wijsheyt/ v verkondigende het ghetuyghenisse van Godt.

Want ick en hebbe niet v ghe acht yet te 2
weten onder v lieden/ dan Jesum Christum/ende

f Rom.1.16
t Esai.29.14
Iob.5.13
u Of/verachte
x Esai.33.18
y Of disputeerder

z Mat.11.25
Luce.10.21
a Grieex/de dwaesheyt der predinghe:
b Mat.12.39 ende 16.1
Joan.4.48
c Joa.6.60.66

d Coloss.2.3

e Joan.7.48 ende 12.42 Jacob.2.5

f Iere.23.5
g Ioa.17.19
h Iere.9.23
1.Cor.10.17
Esai.65.23
i Of/beroemt

Paulus en ghebruyckt gheen conste van spreken int predicken.
a 1.Cor.1.15 ende 2.4
b Of/geen ander te ghehadt om yet te weten/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

stum'ende den seluen gheerwerdighet.
c Actor.18.1 c Ende ick hebbe bp v lieden gheweest 3 met cranckheyt / ende vreese / ende groote beuinghe.
Ende mijn woort/ ende mijn predikinge 4 en heeft niet gheweest d in bewechelijcke woorden der menschelijcker wijsheyt:maer betooninghe e der Gheestelijcker macht.
Op dat uwe ghelooue niet en sp in wijs- 5 heyt der menschen/maer inde cracht Gods:
d 1.Cor.1.17 ende 2.1 2.Pet.1.16 e Grieck/des Gheests/ende machts.
f Job.28.20 g Jaco.3.15 h 1.Cor.15.24 f Maer wp spreken wijsheyt onder de 6 volmaeckte: niet g wijsheyt deser Werelt/ noch der Oversten deser Werelt/ h de welcke te niete worden:
Maer wp spreken de wijsheyt Gods/ 7 [welcke is] in verborgenheyt/ [dat is] de verborgen [wijsheyt/] de welcke Godt te voren beschepden heeft/eer de Werelt was/ tot onser heerlijckheyt.
i Mat.11.25 Joan.7.48 2.Cor.13.14 k Joan.16.3 Actor.3.17 ende 13.27 1.Tim.1.13 l Esai.64.4 i De welcke geen Overste deser Werelt 8 bekent en heeft: k want hadde sp se bekent/ so en hadden sp den Heere der heerlijckheyt gheenlins gherruyst.
Maer [wp predicken v] gelijck geschre- 9 uen is: l dat gheen ooghe gheluen en heeft/ noch oore ghehoort / noch in het herte des menschen gheconen en is/dat Godt bereyt heeft den ghenen die hem lief hebben.
m Mat.13.11 2.Cor.3.14 n Sap.7.23 m Maer ons heeft het Godt gheopen- 10 baert/door synen Geest: n Want de Geest doorsoeckt alle dingen/oock de diepte Gods.
Want wat menschе weet het ghene dat 11 o des menschē is/dan de geest des menschē die in hem is? Also en weet oock niemant het gene dat Gods is/dan de Geest Gods.
o Of inde etc.
Ende wp en hebben niet ontfangen den 12 gheest des Werelts : maer den Gheest die p wt Gode is : op dat wp weten wat ons van Gode gheschoncken is.
p Of/in/etcet. q 1.Cor.1.15 ende 2.4 2.Pet.1.16 r Grieck/in f Rom.8.5 s Sielijcke / of die vernuft volcht. u Oste / want het geestelijck/ of dat het geestelijck.
Wlet welcke wp oock spreken/ q niet r met 13 redenen die de menschelijcke wijsheyt leert/ maer met [redenen] die de heylighe Gheest leert: ende voeghen Gheestelijcke [dingen] tot Gheestelijcke.
Maer s de t natuerlijcke menschе en be- 14 grypt niet dat des Gheests Godts is:want het is hem dwaesheyt / ende hy en can niet verstaen u het ghene dat Geestelijck onderscheyden wort.
x Prou.28.5 y Of / verstaet
Maer de r Gheestelijcke [menschе] p on- 15 derscheyt alle dinck : ende selue en wort hy van niemant onderscheyden.
z Esai.40.13 Rom.11.34 Sap.9.13 z Want wie heeft de meyninge des Hee- 16 ren gekent/die hem sonde raet geuen? maer wp hebben de meyninghe Christi.

Dat iij. Capittel.

1. Waerom hy soo nederich was inde leere/ 4. dan het werck en weerdicheyt des Diensts/ 21. op de welcke men niet: stuenen noch roemen en mach/dan op Godt alleen.

Ende ick Broeders/en conde tot v lie- 1 den niet spreken als tot Geestelijcke/ maer als tot vleeschelijcke / als tot jonghe kinderen in Christo.
a Heb.5.12 1.Pet.2.2 a Ick hebbe v lieden met melck gevoet/ 2 ende niet met spijse: want ghy en vermocht- tet noch niet / Ja oock nu en vermoeghet ghylieden niet.
b 1.Cor.1.10 Gala.5.19 Jaco.3.16 Want ghy zijt noch vleeschelijc: b Want 3 dewijle onder v lieden nijdt is / ende twist/ ende tweedracht/ zijt ghy dan niet vleesche- lijck/ende wandelt na den menschе?
4 Want als deen seyt: c Ick ben Paulus: c 1.Cor.1.11 ende dander: Ick Apollo : zijt ghy dan niet vleeschelijck?
d Actor.18.24 1.Cor.1.11 ende 16.12
5 Wie is dan Paulus? ende wie is d Apol- los? anders dan Dienaers / door welcke ghy gheloost hebt? ende ghelijck de Heere eenen pegheliycken ghegheuen heeft?
e Actor.18.28
6 Ick hebbe gheplant/ e Apollos heeft nat ghemaeckt:maer Godt heeft den wasdom ghegheuen. ende 19.1
7 Soo en is dan noch die plant/ noch die nat maeckt yet : maer Godt die den was- dom gheeft.
f Psal.62.13 Jere.10.10 ende 32.19 Mat.16.27 Rom.2.6 ende 14.12 2.Cor.5.10 Rom.2.23 Jaco.2.8 ende 22.12 g 1.Cor.6.1 h Eccle.2.19
8 Ende die plant/ende die nat maect/ zijn een: maer f een yeghelijck sal synen loon ontfanghen/na synen arbeyt.
9 Want wp zijn Gods g medewerckers: Gods Ackerwerck/ Gods h Timmeringe zijt ghy.
i Esai.28.16 Mat.21.42 Actor.4.11 1.Pet.2.4 ende 6.20
10 Na de ghenade die mp Godt ghegheuen heeft / hebbe ick als een wijs Timmerman- ster het fondament gheleyt: ende een ander timmert daer op. Maer een yeghelijck siet toe/hoe hy daer op timmert.
k Gala.2.6
11 Want niemant en can een ander fonda- ment legghen/ dan het ghene * dat gheleyt is/welck is Jesus Christus.
* Mat.28.18
12 Ende ist dat yemant op dit fondament timmert/ gout / silver / costelijcke streenen/ hout/hoy/stoppelen:
l Esai.40.10 1.Pet.1.7 ende 4.13
13 Eens yeghelijcx werck sal openbaer wor- den:want de dach sal het openbaren. Want het sal door het vyer gheopenbaert worden/ ende hoedanich een yeghelijcx werck is / sal het vyer bezoecken.
14 Soo yemants were blijft/dat hy daer op getimmert heeft / k die sal loon ontfangen.
k Of het
15 So yemants werck verbrant/ soo sal hy schade lyden:maer hy sal behouden worden/ nochtans also als door vyer.
m 3.Cor.6.19 2.Cor.6.16 Ephes.2.21 1.Pet.2.5
16 m Weet ghy niet dat ghy Gods Tempel zijt ende de Gheest Godts in v woont?
17 Soo yemant den Tempel Gods schent: dien sal Godt schenden: Want den Tempel Gods is heylich/welck ghylieden zijt.
n Psal.5.7 Esai.5.21
18 n Niemant bedrieghe hemselven: Soo yemant onder v lieden dincke wijs te zijn/ die worde dwaes in dese Werelt/op dat hy wijs worde.
o Job.5.13
19 Want de wijsheyt deses Werelts / is dwaesheyt by Godt. Want daer is geschre- uen: o Hy grypt de Wijse in hare listicheyt.
p Psal.94.11
20 Ende wederom : p De Heere kent der Wijsen overleggingen/dat sy ydel zijn:
21 So dan/niemant en roeme op menschen: want het is al uwe.
22 Het sy Paulus/het sy Apolla/het sy Ce- phas/het sy de Werelt/het sy het leven / het sy de doot/het sy het teghenwoordighe / het sy het toecomende:het is al uwe.
23 Maer ghy zijt Christi:en Christus is Gods

Dat iij. Capittel.

1. Waer door De Dienaers des Evangeliums moeten geacht zyn. 8 De hoouerdicheyt der Co- rinthen wort ghestraft: 9. De ghenepnsthept der valschen Apostelen door exempelen ontdeckt.

1 So achte ons e[yegelijc] menschе/als Dienaers e 2.Cor.6.4 door a Dienaers Christi ende wtdee- ders der verborgentheden Gods.
a Mat.24.45 2.Cor.6.4 Tit.1.7 b Luce.12.42
2 Ende voort wort in de wtdeelders ver- forht / b dat ten yeghelijck ghetrouwe be- vonden worde.

Ende wp

Oordelen.

Ende my is het voor het minste/dat ick 3
van v lieden ghroordeelt worde/ of van eenen menschelicken c oordeele: maer ick en oordeele ock my seluen niet.

Want ick en weet my seluen gheens 4
dinck schuldich: d Hoochtans en ben ick daer door niet rechtueerdich: maer de Heere is de ghene die my oordeelt.

e Soo dan/en oordeelt niet voor den tijt/ 5
tot dat de Heere coemt / die f ock int licht sal brengen/dat in de duysterheyt verborgē is/ende den raet der herten sal openbaren: en dan sal ē yegelijck van Gode lof hebbē.

Dit Broeders hebbe ick by gelickenisse 6
op my en op Apollo ghedruyckt / om uwent wille:om dat ghy in ons soudt leeren / niet [van v] te gevoelen/boven dat [nu dā my] geschreuen is: op dat hem niet om pemants wille/doen teghen den anderen op en blase.

Want wie scheyt v wt? ende g wat hebt 7
ghy/dat ghy niet ontfangē en hebt? Eñ ist dat ghy het ontfangē hebt/wat roemt ghy/ als of ghy het niet ontfanghen en hadt?

Ghy zijt nu versaet/ghy zijt nu rijcke ge- 8
worden/ghy hebt heerschappije sonder ons/ ende: och oft ghy heerschappije hadt / op dat wy ock mochten met v lieden heerschappije hebben.

Want ick houde/dat Godt ons [name- 9
lijc/] de laetste Apostelen/ h vertoont heeft/ als i die ter doot geyndicht zijn: want wy zijn een gaey spel gheworden der Werelt/eñ den Enghelen/ende den menschen.

Wy [zijn] dwaes om Christi wille/maer 10
ghylieden [zijt] wijs in Christo : wy zijn cranck/maer ghylieden [zijt] sterck: Ghyheden [zijt] eerlijck/maer wy [zijn] k veracht.

Tot op deser ure lijden wy hongher ende 11
dorst/ende zijn naeckt/ende worden ghesla- ghen met buysten/ende en hebben ghen seker woonstede.

l Ende arbeyden ende wercken met onse 12
handen.m Wy worden schandelijck aengesproken/ende segenen:wy worde vervolcht/ ende zijn lydsaem.

Wy worden gelastert/eñ bidden:wy zijn 13
gheworden als een wtwoxpsel deser Werelt/ eñ aller menschen wtvaechsel/ tot noch toe.

Dit en schrijue ick niet / om v n lieden te 14
beschamen : maer ick vermane v als myn lieue kinderen.

Want al hadt ghylieden thien duysent 15
Leermeesters in Christo : [so en hebt ghy] nochtans niet vele Vaders:want o in Christo Jesu hebbe ick v lieden door het Euangelium ghegenereert.

p Soo bidde ick v lieden dan/ weest myne 16
nanolghers.

Hiercom hebbe ick v lieden Timotheum 17
gheschonden/die welcke myn lieue eñ getrouwe sone is indē Heere. De welcke v indachtich maken sal myne wegen in Christo/ghelijck ick alomme in alle Ghemeynten leere.

Daer zijn sommighe opgheblasen/als of 18
ick niet en soude tot v lieden comen.

Maer ick sal corts tot v lieden comen/ 19
ist dat q de Heere wil:ende ick sal bekennen/ niet het spreken der opgheblasenen/ maer de macht.

r Want het Coninckrijcke Godts en is 20
niet in het spreken/maer inder macht.

Wat wilt ghy? Sal ick met der roede tot 21
v comē? Of met liefde/ende f saechmoedicheyt ghen gheeste?

f Eri.geest der saechtmoedicheyt.

Dat 5. Capittel.

1. Hy vermaent se straffende hare onachtsaemheyt in het straffen des gene die zijns vaders wijf ghenomen hadde/ 3. daer na vermaent hyse.om hem a te suyden/ 8. eñ om superheyt na te volghen/ 9. ende hoererije te schouwen.

1 Men hoort gantschelijck / dat daer hoererije onder v lieden is: eñ sulcke hoererije / die oock onder de Heydenen niet genaemt en wort/namelijck/ a dat 2 pemant zijns vaders wijf hebben soude.

a Leu.18.8 Deut.27.20

2 Ende ghylieden zijt opgeblasen/ ende en hebt niet lieuer rouwe gedragen/op dat die/ die dat werc gedaē heeft/soude wt den midden van v lieden wech ghedaen worden.

3 b Want ick/als die niet den lichame daer niet en ben/ maer teghenwoordich met den gheeste/hebbe hem die also gedaen heeft/ nu als teghenwoordich gheoordeelt.

b Col.2.5

4 Dat hy inden Name onses Heeren Jesu Christi/in uwe Vergaderinghe met mijnen geeste/ende met de macht onses Heeren Jesu Christi:

5 Dat [segge ick/] de sulcke sal c dē Sathan 1.Tim.1.20 overgheven worden/tot verderuinge des vleeschs/ dat de Geest behouden worde in den daghe des Heeren Jesu Christi.

6 Uwe roem en is niet goet. d Weet ghy- b Gala.5.9 lieden niet dat een weynich suerdeesems/het gheheele deech suer maeckt?

7 Suyuert nu dan dē ouds suerdeesem wt/ op dat ghy nieu deech wesen moecht/gelijc ghylieden ongesuert zijt: e want ook Chris- Joan.1.29 tus onse Pascha/is voor ons gheoffert. c Esai.53.7 f 1.Cor.15.3

8 So dan laet ons f Feest houden/niet in- Exod.12.3 den g ouden suerdeesem / noch inden suerdeesem der boosheyt ende listicheyt : maer in ongesuerde broden der h oprechticheyt ende waerheyt. g Deut.16.3 h Of:eenuoudicheyt

9 Ick hebbe v lieden inden Sendbrief ge- i Mat.18.17 schreuen/ i dat ghy v niet en soudt met de 2.Cor.6.14 hoereerders vermenghen. Ephes.5.11 2.Thes.3.14

10 Ende [meynde dat] niet gheheelijck met Deut.7.2 de hoereerders deser Werelt / of gierighe/of Ps.13.3 rooners/of Afgodendienaers:want anders moest ghy ter Werelt wtgaen.

11 Maer nu hebbe ick v lieden geschreuen/ dat ghy v niet en soudt vermenghen/ [namelijc/] ist dat pemant die een broeder ghenaemt wort/een hoereerder is/ of een gierigaert/of een Afgodendienaer / of een lasteraer/of een dronckaert/of een rooner/ k dat ghy met sulcke oock niet eten en soudt. k Jere.16.8 Dani.1.8

12 Want/ wat hebbe ick oock de ghene die buyten zijn/te oordeelen ? oordeelt ghy niet de ghene die binnen zijn?

13 Maer die buyten zijn / oordeelt Godt. 1 Doet dan den boosen wech van v lieden. 1 Deut.13.5

Dat 6. Capittel.

1. Hy straft dat se onder de Godtloose te rechte gaen/ 9. ende hare ongherechticheyt/ hoererije/ ende onreynicheyt.

1 Derf pemant van v lieden / die wat met zijnen Broeder te richten heeft/ onder de onrechtueerdighe a te recht gaen/ende niet onder de Heyligen? Wan te rechte te gaen. a Of:hem laten richten/

2 b Weet ghy niet dat de Heyligen de we- b Sap.3.8 relt oordeelen sullen? Ende ist dat de werelt Mat.19.28 van v lieden gheoordeelt wordt / zijt ghy Apoc.3.21

dat niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

dat niet weerdich de minste dinghen te oordeelen?

Weet ghy niet dat wy de Enghelen oor- 3
deelen sullen? hoe veel te meer tijtlijcke dinghen?

c Of: reche hour van dinghen deses leuens/

So dan/ist dat ghy c tijtlijcke dinghen te 4
oordeelen hebt/ die verachtelijck zyn in de Ghemeynte/ set die [tot Richters.]

Ick seggher v ter schaemten: Is alsoo 5
gheen wys [man] onder v lieden/ oock niet een/ die soude connen oordeelen tusschen zyne broeders?

Maer de broeder gaet met den broeder 6
te rechte/ende dat onder de ongheloouighe.

So is daer nu ghenneers gheheel onder v 7
lieden/ dat ghy met malcanderen te rechte gaet: d Waerom en lijdt ghy niet lieuer onghelijck? Waerom en lijdt ghy niet lieuer schade?

d Prou.20.22 Mat.5.39 Rom.12.17 1.Thess.5.15. 1.Pet.3.9

Maer ghylieden doet ongelijck en scha- 8
de/ende dat den broederen.

Weet ghy niet dat de onrechtveerdighe 9
het Conincryck eGods niet en sullen besitten?

e Gala.5.21 Ephes.5.5

e f Laet v niet verleyden: noch hoereer- 10
ders/ noch Afgodendienaers/ noch overspeelders/ noch g ontuysche/ noch die by mannen ligghen/ noch dieuen/ noch gierigaerts/ noch dronckaerts/ noch lasteraers/ noch rooners/ en sullen het Conincryck Godts niet besitten.

f Of: waelt niet
g Gri. weecke

h Ephes.2.2 Coloss.3.7. Tit.3.2

h Ende dus danige hebt ghy sommige ge- 11
weest: maer ghy zijt afgewasschen/ geheylicht/ en gerechtveerdicht/ inden Name des Heeren Jesu/ en inden Gheest onses Gods.

i 1.Cor.10.23 Spr.39.31

i Alle dinghen zyn my gheoorloft/ maer 12
alle dinghen en zyn niet oorbaerlijck: Alle dinghen zijn my gheoorloft/ maer ick en sal my onder gheens dinck bedwanck laten brenghen.

De spyse [behoort] den buycke/ ende de 13
buyck der spyse: ende Godt salse k beyde te niete maken. Maer het lichaem en [behoort] der hoererije niet/ maer de Heere/ ende de Heere den lichame.

k Gri. desen ende dis

l Ende Godt heeft den Heere verweckt/ en 14
sal ons oock verwecken door zyn macht.

l Rom.6.5 ende 8.11 2.Cor.4.14

Weet ghy niet dat uwe lichamen leden 15
Christi zijn? Sal ick nu de leden Christi nemen/ ende die eender hoeren leden maken? Dat sy verre.

Oft weet ghy niet/ dat hy die der hoere 16
aenhangt/ een lichaem [met haer] is?
m Want sy sullen (seyt hy) tzwee een vleesch wesen.

m Gen.2.24 Mat.19.5 Marc.10.7 Ephes.5.31

Maer wie den Heere aenhangt/ die is 17
een gheest [met hem.]

Schout hoererije: Alle sonde die de men- 18
sche doet/ is buyten den lichame: maer die hoererije bedrijft/ die sondicht in zijn eygen lichaem.

n Of weet ghy niet/ dat uwe lichaem is 19
een Tempel des heyligen Gheests/ die in v is/ dien ghy van Gode hebt: ende ghy en zijt ws selfs niet?

n 1.Cor.3.16 2.Cor.6.16 Hebr.3.6. 1.Pet.2.5

o Want ghy zijt dier p gecocht: eert dan 20
Godt in uwen lichame/ en in uwen geeste/ de welcke Godts zyn.

Dat vij. Capittel.

1. Vanden houwelijcken staet/ 8. vande weduwelicken staet/ 25. ende van den Maechdelijcken staet.

1 Dogt/ daer ghy my van gheschreven hebt: Het is den menschen goet een gheen wijf te comen.

2 Nochtans om der hoererije wille/ sal een pegelijck man zijn eyghen wijf hebben/ ende een pegelijck wijf haren eyghenen man.

a 1.Pet.3.7

3 a De man sal den wijne de schuldighe goetwillichent betalen: insghelijcx oock het wijf den manne.

4 Het wijf en is haers eygen lichaems niet machtich/ maer de man: Insghelijcx oock de man en is zijns eyghen lichaems niet machtich/ maer het wijf.

5 b En onthout malcanderen niet/ het en ware wt beyder bewillinghe/ tot eenen seker tijt/ om v tot vasten ende bidden te voeghen: ende coomt wederom te samen/ op dat v de Sathan niet en versoecke om uwer c cranckheyt wille.

b Joel.1.16 Tobi.8.4

c Gheuuyghe heyt

6 Maer dit segghe ick v lieden wt toelatinghe/ende niet wt een ghebodt.

d Hier.36.29

7 d Want ick wilde dat alle menschen waren/ gelijck ick [ben/] e maer een yeghelijck heeft zijn eyghen gaue van Godt/ de een aldus/ de ander also.

e 1.Cor.12.11

8 Ende ick segghe den ongetrouden/ende Wanden den Weduwen: Het is hen goet/ ist dat sy ghetrouden. blijnen ghelijck ick.

f 1.Tim.5.14

9 f Maer ist dat sy haer niet en connen onthouden/ soo laetse trouwen: want het is beter te trouwen/ dan te brande.

10 Maer den ghetrouden ghebiede niet ick: maer de Heere/ g dat het wijf vanden man niet ghescheyden en worde.

g Mat.5.32 ende 19.9 Mar.10.11 Luc.16.18

11 Ende ist dat sy gescheyden is/ dat sy ongetrout blijue/ of met den man vereenighe: ende de dat de man het wijf niet en verlate.

h 1.Cor.10.1

12 Den anderen segghe ick/ met de Heere: h Ist dat eenich broeder een ongheloouich wijf heeft/ ende die selue te i weden is met hem te woonen/ dat hyse niet en verlate.

i Of: beleuen lich

13 Ende een wijf die eenen ongheloouighen man heeft/ ende hy te weden is met haer te woonen/ dat sy hem niet en verlate.

14 Want de ongeloouige man is geheylicht doer het wijf: ende het ongheloouich wijf is geheylicht doer den man: want anders waren uwe kinderen onrepn: maer nu zijn sy heylich.

15 Maer is dat de ongheloouighe scheyt/ laet hem scheyden: de broeder of suster en is in sulcke [genalle] niet dienstbaer gemaect: maer Godt heeft ons tot vrede gheroepen.

k 1.Pet.3.1

16 k Want wat weet ghy wijf/ of ghy uwe man sult salich maken? Of wat weet ghy man/ of ghy v wijf sult salich maken?

17 Gelijck Godt eenen yeghelijcken gedeylt heeft/ ghelijck de Heere eenen yeghelijcken gheroepen heeft/ hy wandele alsoo: ende alsoo ordinere ick in allen Ghemeynten.

l Gri. en met Woorthuys

18 Is yemant besneden, gheroepen/ die en laet hem niet onbesneden te wesen. Is yemant in onbesneden gheroepen/ die en doe niet aen. hem niet besnijden.

m Gri. inne Woorthuys

19 De Besnijdinge en is niet/ende de Voorhuyt en is niet/ maer de onderhoudinge der gheboden Godts.

20 n Een yeghelijck blijue in de beroepinge daer in hy gheroepen is.

n Ephes.4.1 Phil.2.27 Col.1.10 1.Thes.2.12

21 Zijt ghy dienstbaer gheroepen/ en weest niet beroummert/ maer soo ghy oock vry

hy wor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1].

hy worden/ghebruyckt dat liever.
Want wie dienstbaer gheroepen is in 22
Christo/die is een vry ghelaten des Heeren:
deghelijcx een vrye die gheroepen is/ die is
een Dienstknecht Christi.
Exo.6.20 Lev.9.12 Deu.1.18 a Ghy zijt diere ghecocht/en wort gheen 23
dienstknechten der menschen.
Een yegelijck/broeders/waer in hy ghe- 24
roepen is/daer in blijue hy by Gode.
Ende van de Maechden en hebbe ick 25
des Heeren gebot niet: maer ick segge mijn
gevoelen/als die barmhertichevt van Gode
ontfanghen hebbe om ghetrouwe te zijn.
Soo meyne ick dan / dat dit goet is om 26
den tegenwoordigen noot/ dat het de men-
sche goet is also te wesen:
Zijt ghy aen een wijf ghebonden ? en 27
soeckt niet los te worden. Zijt ghy los van
den wijue ? en soeckt gheen wijf.
Maer ist ook dat ghy trouwet/ ghy en 28
hebt niet gesondicht: en ist dat een Maecht
trouwet/sy en heeft niet gesondicht: maer
de sulcke sullen bedruckinge in den vleesche
hebben ende ick verschoone v.
Maer dit segge ick/broeders: De tijt is 29
voortaen cort/op dat ook de ghene die wij-
uen hebben/zijn als ghene hebbende:
Ende die weenen/als niet weenende: en 30
de die blijde zijn/ als niet blijde zijnde: ende
die coopen/als niet besittende:
Ende die dese Werelt ghebruycken / als 31
niet ghebruyckende. p Want het wesen de-
ser Werelt gaet voorby.
Esa.40.6 Jam.4.14 1.Joan.2.17 1.Cor.7.5
Eft ick wilde/dat ghylieden sonder sorge 32
waert. q Wie ongetrouwet is/ die besorcht
dat des Heeren is/ hoe hy den Heere behaghe:
Maer die ghetrouwet is/die besorcht dat 33
der Werelt aengaet/hoe hy der vrouwen be-
haghe.
Een Wijf ende een Maecht zijn ver- 34
scheyden: sy die ongetrouwet is/ besorcht
het ghene dat den Heere aengaet/ op dat sy
heylich zy beyde aen lichame ende ook aen
Gheeste: maer sy die ghetrout is / besorcht
het gene dat der Werelt aengaet/hoe sy den
Man behaghe.
Maer dit segghe ick tot uwen voordeele/ 35
niet om eenen strick over v lieden te wor-
pen: maer tot het ghene dat voeghelijck is/
ende om met stadighe ghedueriehevdt den
Heere sonder verhinderinghe te dienen.
Maer ist dat yemant dunckt/dat hy zijn 36
vier Maecht ongenoeghelijck doet/so sy den
houbaren tijt voorby gaet/ en [ist dat het]
moet also wesen / die doet wat hy wil / hy
en sondicht niet/laetse trouwen.
Maer die vast in zijn herte voorgheno- 37
men heeft/geene noot hebbende/ maer heeft
macht over zijnen wille / ende heeft in zijn
herte voorgenomen/zijne Maecht te bewa-
ren/die doet wel.
So dan/wie [zijn Maecht] wt gheeft re 38
houwelijcken/die doet wel: en diese niet wt
en gheeft te houwelijcken/die doet beter.
1.Cor.7.1
r Een Wijf is met der Wet aengebonde/ 39
so langhe haer man leeft: maer als haer man
ontslapen is / soo is sy vry om te trouwen
1.Thes.4.8 met wien sy wil/ alleenlijck inden Heere.
Maer sy is gheluckiger / [ist dat sy also 40
blijft nae mijn ghevoelen: ende ick meyne
ook den Gheest Godts te hebben.

Dat viij. Capittel.

1. Hy verbiet hen selven te vermenghen in de Offerhanden der Afgodendienaers/ 9. en. de oe-cranckheyt in eenighe dinghen te ergheren.

1 Van Afgo-
den offer.
a Gri. blaest op.
b Ges. sticht.
Liefde.
c Of / gheleert
b Rom.14.14
c 1.Cor.10.16
f Deu.4.30 Ephes.4.6
g Mal.2.10 Ephes.4.6
h Rom.11.35
i Joan.13.13
1.Cor.12.3 Philip.2.11
k 1.Cor.10.28
Spijse.
l Rom.14.17.
Ergerniſſe.
m Gal.5.13
n Ro.14.13
o Rom.14.21 2.Cor.11.29.
a Act.9.3.17. 1.Cor.15.8 2.Cor.12.2
b Ofte/ber-
antwoordinge
c 1.Cor.9.14 1.Thess.2.7 2 Thess.3.9
b Gri.omme te lepden/
*Mat.8.14

Dan het gene dat den Afgoden ghoffert
wort / weten wy dat wy alle kennisse
hebben: de kennisse a verhooveerdicht:
maer de liefde b betert.
2 Ende soo yemant hem laet duncken dat
hy wat weet / die en heeft noch niet bekent/
ghelijck men behoort te kennen.
3 Maer soo yemant Godt lief heeft/die is
van hem c bekent.
4 d Van het eten dan der dinghen die den
Afgoden ghoffert zijn/weten wy/ e dat een
Afgod niet en zy in de Werelt / f ende dat
daer gheen ander Godt en zy dan een:
5 Want hoewel daer zijn die Goden ghe-
naemt worden / het zy inden Hemel / of op
der Aerden/ (ghelijck daer vele Goden ende
vele Heeren zijn:)
6 g So hebben wy nochtans eenen Godt/
[namelijck/] den Vader/ h uit welcken alle
dinghen [zijn/] ende wy in hem: i en eenen
Heere Jesum Christum/ door wien alle din-
ghen [zijn/] ende wy door hem.
7 Maer een yegelijck en heeft die kennisse
niet: k Want sommige met een conscientie
van den Afgodt / eten tot noch toe als dat
den Afgoden ghoffert is/ ende haer consci-
entie wort beuleet/ dewijle sy noch cranc is.
8 l De spijse en voordert ons voor Godt
niet. Want ist dat wy eten / so en zijn wy
met te overvloediger: en ist dat wy niet en
eten/soo en zijn wy niet te ghebreckelijcker.
9 m Maer siet toe / dat dese uwe macht
niet eenighins een aenstoot en worde den
ghenen die cranck zijn.
10 Want so yemant b/die de kennisse hebt/
siet in der Afgoden Tempel ter Tafel aen-
litten/sal zijn conscientie die cranck is / niet
ghesterckt worden / om te eten dat den Af-
goden ghoffert is:
11 n En de swacke broeder door b kennisse
vergaet/om de welcke Christus gestorue is:
12 Als ghy alsoo in de Broeders sondicht/
ende hare swacke conscientie slaet/ soo son-
dicht ghy in Christum.
13 o Daerom / ist dat de spijse mijnen broe-
der erghert/ soo en wil ick inder eewicheydt
gheen vleesch eten/ op dat ick mijnen broe-
der niet en erghere.

Dat ix. Capittel.

1. Hy vermaenste door zijn exempel hare vrijheyt te ghebruycken tot stichtinghe der anderen.

1 Ben ick niet een Apostel: Ben ick niet
vry: a Hebbe ick Jesum Christum
onsen Heere niet ghesien: Zijt ghylie-
den niet mijn werck inden Heere:
2 Ist dat ick den anderen gheen Apostel en
ben / soo en ben ick nochtans v lieden [een
Apostel:] want de Seghel mijns Apostel-
schaps zijt ghylieden inden Heere.
3 Mijn b antwoorde tot de ghene die my
onderuraghen/is dese:
4 c Hebben wy niet de macht/ te eten ende
te drincken?
5 Hebben wy niet de macht / een Suster
ten wijue d mede te leyden/ghelijck ook de
andere Apostelen/ ende Broeders des Hee-
ren/ * ende Cephas?
6 Of en hebben alleenlijck ick ende Bar

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

habas de macht niet/niet te wercken?
Wie crijcht te eenighen tyde op zijne ey- 7
ghen beſoldinghe? Wie plant eenen Wijn-
gaert/ende en eet van de vruchten niet? Of
wie weydt een cudde/ende en eet van de
melck des cudden niet?
Spreke ick dit nae menſchelijcker wijſe? 8
Seyt ock de Wet dit ſelue niet?
Want in de Wet Moſis is geſchreuen: 9
Ghy en ſult den Oſſe die dorſcht/ de muyle
niet toebinden. Sorcht God voor de Oſſen?
Of ſeyt hy dat ghe heel om onſent wille? 10
Want om onſent wille is dat geſchreuen.
f Want die ploecht/moet op hope ploegen:
Ende die dorſcht op hope/[moet] zijner ho-
pe deelachtich weſen.
g So wy v het gheeſtelijcke geſaept heb- 11
ben/ iſt v vele dat wy uwe vleeſchelijcke
maeyen?
Of andere deſer macht aen v deelachtich 12
zijn: [waerom] niet meer wy? i Maer wy
en hebben deſe macht niet gebruyckt: maer
wy verdraghent al/op dat wy geen verhin-
deringe en gheuen den Euangelio Chriſti.
k Weet ghy niet/dat de gene die met Hey- 13
lighe wercken/van het Heylighe eten? Ende
die hy den Altaer blijuen/[dat ſy] mede
deylen met den Altaer?
l Alſo heeft ock de Heere den gheuen die 14
het Euangelium vercondigen/geordineert/
dat ſy van den Euangelio leuen.
m Maer ick en hebbe ſulcx niet gebruyckt. 15
Ende ick en ſchrijue dit niet/om dat het aen
my alſo geſchieden ſoude: want het ware
my beter te ſteruen/dan dat yemant mijn
roem te niete ſoude maken.
Want dat ick het Euangelium verkon- 16
dighe/en daer en can ick my niet van beroe-
men/ * want het is my noodich: ende wee
my/iſt dat ickt niet en verkondighe.
Want iſt dat ick dat ghewillich doe/ſoo 17
hebbe ick loon: iſt dat[ick het doe] ongha-
willich/ n het bedeylen is my o bevolen.
Wat loon hebbe ic dan? dat ic het Euan- 18
gelium verkondighende/het Euangelium
Chriſti coſteloos p houde? op dat ick mijn
macht in dē Euangelio niet en mis bruycke.
Want ick van allen vrij zijnde/hebbe my 19
aller Dienſtknecht ghemaeckt/om dat ick er
te meer winnen ſoude.
q Ende de Joden ben ick ghe worden als 20
een Jode/om dat ick de Joden winnen ſou-
de. Den gheuen die onder de Wet [zijn/ben
ick ghe worden] als onder de Wet/om dat
ick ſe die onder de Wet zijn/winnen ſoude.
r Den gheuen die ſonder Wet [zijn/ben 21
ick ghe worden] als ſonder Wet/(die ick
Gode ſonder Wet niet en ben/maer Chriſto
onder de Wet/)om dat ick ſe die ſonder Wet
zijn/winnen ſoude.
ſ Den crancken ben ick ghe worden als 22
cranck/om dat ick de cranche winnen ſou-
de: t Ick ben allen al ghe worden/om dat ick
ymmers ſommighe winnen ſoude.
Dat doe ick om des Euangeliums wil- 23
le/ om dat ick ſoude zijner mede deelachtich
weſen.
Weet ghy niet/dat die in de loopbaue 24
loopen/die loopen alle/maer een ontfanght
den prijs? Looft nu alſo dat ghy [hem] ge-
vanght.
25 u Ende ſo wie campt/die is in alle din- u 2. Tim. 2.4
gen machtich: [dat doen] ſy dan om een
verderuelijcke croone te ghecrijghen: maer
wy [om] x een onverderuelijcke. x 2. Tim. 4.8
26 So loope ic dan alſo/niet als op het onſe- 1. Pet. 5.4.
ker: ic campe alſo/niet als de lucht ſlaende:
27 y Maer ic onderwerpe mijn lichaem/ende
make het dienſtbaer: op dat ick/die den
anderen predike/niet eenichſins verwerpe-
lijck en worde.

Dat 10. Capittel.

1. Hy vermaent ſe door der Joden exempel dat ſy niet vleeſchelijck en vertrouwen op de genade Godts/ 14. ende dat ſy alle Afgoderije vlieden/ 23. ende ergernisse des naeſten.

1 Ick en wil niet/Broeders/dat ghy on- a Exo. 13.21
wetende zijt/a dat onſe Vaders alle Num. 1.50.
onder de Wolcke ghe weeſt zijn/b ende 2. Esd. 9.19.
alle door de Zee ghegaen zijn: 19
2 Ende alle in Moſes ghedoopt zijn/in Pſal. 78.14
der Wolcke ende in der Zee: Exod. 14.22
3 c Ende hebben alle de ſelue gheeſtelijcke b Exo. 14.22
ſpyſe ghegheten: Joſue. 4.23
4 d Ende hebben alle den ſelven gheeſte- Pſal. 78.15
lijcken dranck ghedroncken: (want ſy heb- c Exo. 17.6
ben gedroncken vander geeſtelijcker Steen- d Num. 20.11
rotze dieſe navolchde: ende de Steenrotze Pſal. 78.15
was Chriſtus.)
5 Maer in velen van hen en heeft Godt e Num. 11.33
ghen welbehagen ghehadt/e want ſy zijn ende 26.65
onder Woeſtijne verſlaghen.
6 Ende deſe dinghen zijn geſchiet/ons tot f Num. 11.4.34
exempelen/op dat wy ons niet en laten des Pſal. 106.14.
quaets gelusten/f ghelijck ſy gelust hebben.
7 En dat ghy niet en wort Afgoden die- g Exo. 32.6.
naers/gelijck ſommige van den/gelijck ge- 1. Num. 25.2
ſchreuen is: g Het volck ſaet neder om te eten Pſal. 106.28.
ende te dincken en ſtondē op om te ſpelen.
8 Ende dat wy niet en hoereren/h gelijck h Num. 25.1
ſommighe van hen ghehoereert hebben/en
de vielen op eenen dach/drie ende twintich
duyſent.
9 Ende dat wy Chriſtum niet en verſoec- i Num. 21.6
ken/i ghelijck ock ſommige van hen ver-
ſocht hebben/ende werden van de Slangen
vernielt. k Sap. 16.2.
10 Ende dat ghy niet en murmureert/k ge- ende 17.2
lijck ock ſommighe van hen murmu- num. 14.36
reert hebben/ende ſy werden vernielt van Pſal. 106.25
den Verderuer: Sap. 1.11
11 Deſe dinghen zijn hen alle ghe ſchiet als
exempelen/ende zijn beſchreuen tot onſer
vermaninghe/op de welcke het eynde der
Werelt ghecomen is.
12 Soo dan/wie hem laet dincken dat hy
ſtaet/die ſie toe dat hy niet en valle. l Dat is/Hy
13 Ll Lieden en heeft gheen verſoeckinge be- wie als den
nanghen/dan l menſchelijcke: m ende God menſchen ghe-
is getrouwe/n de welcke v niet en ſal laten meynige ſonde
verſocht worden boue uwe vermeuge: maer comt.
ſal met de verſoeckinghe ook het wtcomen m 1. Tho. 3.1
maken/op dat ghyſe meucht verdraghen. 1. Cor. 1.8.
14 Hierom/mijn Lieue/vlieht van den Af- n 2. Pet. 2.9
goden dienſt. Afgoderije
15 Als niet de verſtandighe ſpreke ick: oor- meynicht
deelt ghylieden dat ick ſegghe. ſchouwe.
16 Den Danckbeker der o danckſeggınge/ o Of den lof-
dien wy danckſeggende dancken/is die ninge Dancke
niet de ghemeynſchap des bloets Chriſti? ſeggende.
Het broot dat wy breken/is dat niet de ge-
meynſchap des lichaems Chriſti?
17 Want wy vele zijn een broodt/ende een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

lichaem: want wy zijn alle eens broots deelachtich.

Siet Israel [die] na den vleesche [is:] die 18 de offerhanden eten / zijn sy niet des Altaers deelachtich?

p Wat segghe ick dan? dat de Afgod 19 wat is? Oft dat de Afgoden offer wat is?

[Neen/] maer dat de Heydenen wat sy 20 offeren/ q den Duyvelen offeren/ ende niet Gode: ende ick en wil niet dat ghy met de Duyvelen ghemeenschap hebt.

Ghy en cont niet den Dynckbeker des 21 Heeren dyncken/ende den Dyncbeker der Duyvelen: ghy en condt niet deelachtich zijn der Tafel des Heeren/ ende der Tafel der Duyvelen.

Of verghen wy den Heere? Zijn wy 22 stercker dan hy?

r Alle dinghen zijn my gheoorloeft/ maer 23 alle dinghen en zijn niet oorbaerlijck: Alle dinghen zijn my gheoorloeft/maer alle dinghen en stichten niet.

f Niemant en soecke dat zijn eyghen is/ 24 maer een yeghelijck dat des anders is.

Al wat in het Vleeshuys verkocht wort/ 25 dat eet/ sonder yet te ondervraghen om der conscientie wille.

t Want de Aerde is des Heeren/ende u al 26 wat daer in is.

Ende ist dat v lieden yemant van de on- 27 ghelooven noot/ende ghylieden daer gaen wilt/ x soo eet al wat v lieden voorgheset wort/ sonder yet te ondervraghen om der conscientie wille.

Maer ist dat yemant seyt: Dit 28 is den Afgode geoffert/so en eet [dat] niet/ om diens wille die v lieden dat te kennen gheeft/ y ende om der conscientie wille. (Want de Aerde is des Heeren) ende al wat daer in is.

Maer ick segge van der conscientie/niet 29 v̄s selfs maer des anderen. Want waerom wort mijne vrijheyt vā een ander conscientie gheoordeelt?

z Ende ist dat ick door ghenade deelach- 30 tich ben / waerom worde ick ghelastert om het ghene daer voor ick danck segghe?

Yet zy dan dat ghy eet/of dynckt/ of yet 31 doet/doet het al ter eeren Godts:

Weest sonder aenstoot/ beyde den Joden/ 32 en ghees/noch den Joden/noch den Grieken/noch der Ghemeynte Godts:

Gheliick ick allen allesins a goecke te be- 33 haghen / ende en soecke niet mijn eyghen profyt/maer het profyt van velen / om dat sy souden salich worden.

a Sinbehage.

Dat xj. Capittel.

1. Hy straft de niet ghepoken die in hare ghemeynte vergaderinghen gecomen waren/aengaende de maniere van bidden ende Propheteren. 20. ende in het Nachtmael.

WEest a myne navolghers / gheliick 1 als ick Christi.

Ick pryse v lieden/Broeders/dat 2 ghy in allen myns ghedachtich zijt/en houdt de Insettinghen / gheliick ick v die overgheven hebbe.

Maer ick wil dat ghylieden weet/ b dat 3 Christus is het Hooft eens yeghelijcken mans: ende het Hoofd der vrouwen is de man: ende het hoofd Christi/is Godt.

Een yeghelijck man/die bidt of ppyphe- 4 teert met gedeckten hoofde / die onteert zijn hooft:

5 f Maer een yeghelijcke vrouwe/die bidt/ oft ppypheteert niet onghedeckten hoofde/ die onteert haer hooft: want het is eenen soo veel of sy gheschoren ware.

6 Want ist dat de vrouwe niet ghedeckt en wort dat sy oock [het haer] late afsnijden/ c maer ist dat het der vrouwe qualijc staet/ gecort of geschoren te zijn/dat sy haer decke.

7 De man en moet zijn hooft niet decken/ d want hy is het beeldt ende eerlijckheyt Gods: maer de vrouwe is des mans eerlijckheyt.

8 e Want de man en is vander vrouwe niet: maer de vrouwe vanden man.

9 Want ock en is de man niet geschapen om der vrouwen: maer de vrouwe om den man.

10 Hieromme moet de vrouwe een f macht op het hooft hebben/ om der g Enghelen wille.

11 Nochtans en is noch de man sonder de vrouwe/noch de vrouwe sonder de man/ in den Heere.

12 Want gelijck de vrouwe is vanden man/ alsoo is ock de man door de vrouwe: doch alle dinck van Gode.

13 Oordeelt ghylieden onder v selven / staet het wel / dat de vrouwe onghedeckt zijnde/ Godt bidt?

14 Leert ock de natuere dat niet / dat het den manne oneerlijck is / ongheort hayr te hebben?

15 Ende der vrouwen eerlijck is/lanck hayr te hebben? want het langhe hayr is haer voor een decksel ghegheven.

16 h Ist dat yemant schijnt ghenoechte te hebben in i twisten: wy en hebben die ghewoonte niet/ noch de Ghemeynte Godts.

17 j Maer dit verrondighe ick v lieden / niet prijsende/dat ghi niet tot verbeteringe/maer tot verergherninghe te samen roemt.

18 Want i en eersten/ als ghylieden vergadert zijt/soo hoore ick/ dat daer tweedracht onder v is/ende ick gelooves ooc eens deels.

19 k Want daer moeten ock Secten onder v lieden zijn / op dat sy [die rechtmatich zijn/] onder v openbaer worden.

20 Wanneer ghylieden dan by een te samen roemt / soo en eetmen des Heeren Auontmael niet:

21 Want een yeghelijck neemt zijn eyghen Auontmael voor/in het eten: ende de een is hongherich/ende de ander dronckich.

22 Hebt ghylieden dan geen huysen om te eten ofte te dincke? Of veracht ghy de Ghemeynte Godts? ende beschaemt de ghene die niet en hebben? Wat sal ic v segge? Sal ick v hier in prijsen? Ic en prijse v lieden niet.

23 Want ick hebbe van den Heere ontfanghen / het welcke ick v lieden ook m ghegheven hebbe/ [namelijck/] n dat de Heere Jesus/ inder nacht doe hy verraden werdt/ nam het broot:

24 Ende als hy ghedanckt hadde / brack hyt/ende seyde: Neemt / eet/ dit is mijn lichaem/ welck voor v lieden ghebroken wort: doet dit tot mijner ghedachtenisse.

25 Desgheliick [nam] hy ook den Dyncbeker na het Auontmael/ segghende: Dese Dyncbeker/is het Nieuwe o Testament in

Van den Nachtmale des Heeren.

f Dat is/een decksel het welcke behupt/ dat sy onder eens anders macht is

g 1 Mala. 2.7 Apoc. 1.20

h 1. Tim. 6.3

i Gri. overwinnen: De Ghemeynte en is niet twistachtich

k Mat. 18.7 1 1. Joh. 2. 19

m Of/geleert/ n Matt. 26.2 5 Marc. 14. 22 Luc. 22. 19.

o Oste/Testament.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

mijnen bloede/doet dit / so menichmael als ghy [dien] dzinct/ tot mijner gedachtenisse.

26 Want so menichmael als ghylieden dit Brood sult eten/ende desen dzinckbeker sult dzincken / * sult ghy den doot des Heeren vercondighen/ p tot dat hy coemt.

27 q Soo dan / wie dit Brood eet / of desen Dzinckbeker des Heeren onweerdichlijck dzinckt/ die is schuldich des lichaems ende bloet des Heeren.

28 r De mensche proeue hemselven/ende ete also van dien Brode/ en dzincke van dien Dzinckbeker.

29 Want wie onweerdichlijck eet / ofte dzinckt / die eet ende dzinckt hemselven het oordeel / niet onderscheydende het lichaem des Heeren.

30 Hierom zijn onder d lieden vele cranicke/ ende ongesonde: ende vele slapen.

31 f Want waert dat wy ons selven t onderscheyden/ soo en souden wy niet gheoordeelt worden.

32 Ende als wy u gheoordeelt worden / soo worden wy van den Heere gheleert/ om dat wy niet en souden met der Werelt verdoemt worden.

33 So dan mijne Broeders/ als ghy te samē coemt om te eten/ verbeyt malcanderen:

34 Ist dat yemant hongherich is/ die ete te huys / op dat ghy niet tot y * oordeel te samen en coemt. Het ander sal ick ordineren/ als ick come.

Dat xi. Capittel.

1. Hy bewijst waer toe men alle gauē des Heeren gheduycken sal/ namelijck tot stichtinghe.

1 Aen de Gheestelijcke gauen / Broeders / en wil ick niet dat ghy onwetende zijt.

2 Ghylieden weet/ hoe ghy/ als ghy Heydenen waert / tot de stomme Afgoden d liet verleyden/ also ghy gheleyt wert.

3 Daerom gheue ick d lieden te kennen/ a dat niemant door den Gheest Gods spreekende / Jesum veruloeckt : b ende niemant en can segghen dat Jesus de Heere is / dan door den heyligen Gheest.

4 c Ende daer zijn d verscheyden gauen: maer het is de selue Gheest.

5 Ende daer zijn verscheyden bedieninghen/ maer de selue Heere.

6 Ende daer zijn verscheyden werckingen/ e maer het is de selue Godt/ diese alle in allen werckt.

7 Ende eenen yeghelijcken wort de openbarinche des Gheests gheghenen tot het ghene dat oorbaerlijck is.

8 Want den desen wort door dē Geest gegeuen het woort der wijsheyt/ den anderen het woort der kennisse door dē seluen Geest:

9 Den anderen het gheloouē door den seluen Gheest: den anderen de gauen der ghesontmakinghen door den seluen Gheest.

10 Den anderen crachtighe werckinghen: den anderen Propheesie : den anderen onderscheydinghe der gheesten : den anderen verscheyden f tonghen: den anderen wtleginghe der tonghen.

11 g Ende alle dese dinghen werckt de eenighe ende selue Gheest / h deylende eenen yeghelijcken het zijne/ also hy wil.

12 i Want ghelijck het lichaem een is/ ende vele leden heeft / ende alle de leden eens lichaems / hoewel sy vele zijn / nochtans een lichaem zijn: also oock Christus.

13 Want wy alle zijn in eenen Geest tot een lichaem gedoopt/ het zy Joden/ of Grieckē/ of Dienstbare/ of Vrije : ende wy k hebben alle eenē dzanc gedruncken/ tot eenen Geest.

14 Want het lichaem en is niet eē lidt/ maer vele [leden].

15 Of de voet seyde: Ick en ben gheen hant/ soo en ben ick danden lichame niet / Is hy daerom danden lichame niet?

16 Ende of de ooze seyde: Ick en ben de ooge niet/ so en ben ick danden lichame niet: is hy daerom danden lichame niet?

17 Ware het gheheel lichaem de ooge/ waer [bleue] het gehooz? Waer het gheheel [lichaem] dat gehooz/ waer [blene] de reucke?

18 l Maer nu heeft Godt de leden gheset/ een yeghelijck van hen in het lichaem/ gelijck hy ghewilt heeft.

19 Waren sy alle een lidt / waer [bleue] het lichaem?

20 l Maer nu [zijnder] wel vele leden/ maer een lichaem.

21 Ende sal de ooghe en can totter hant niet segghen: Ick en behoeue v niet : of wederom het hooft tot de voeten : Ick en behoeue v niet.

22 l Maer veel meer zijn de leden des lichaems noodich/ die de cranckste schijnen te wesen.

23 Ende die ons duncken de oneerlijckste [leden] des lichaems te wesen/ den seluen doen wy oneruledigher eere aen: ende onse oneerlijcke [leden] hebben oneruledigher eerlijckheyt.

24 l Maer die in ons eerlijck zijn/ en behoeuens niet: maer Godt heeft het lichaem te samen gheteruperт/ende heeft den gebreckelijcken [lede] meerder eere gheghenen/

25 Om dat geen tweedzacht inden lichame wese sonde: maer dat de leden gelijcke sorghe dooz malcanderen dzaghen souden.

26 Ende ist dat een lidt lydt/ soo lijden alle de leden mede : ende ist dat een lidt verert wort/ so verblijden alle de leden mede.

27 l Ghylieden zijt het lichaem Christi/ ende eens deels leden.

28 Ende Godt heeft sommighe inder Ghemeynten gheset : Ten eersten m Apostelen/ ten anderen Propheten/ ten derden Leeraers/ daer nan crachten/ daer na gauen der ghesontmakinghen/ Helpers/ Regeerders/ verscheyden tonghen.

29 Zijn sy alle Apostelen? zijn sy alle Propheten? zijn sy alle Leeraers? hebben sy alle crachten?

30 Hebben sy alle gauen der ghesontmakinge? Spreken sy alle met [verscheyden] tonghen? zijn sy alle Wteleggers?

31 o Nut ghylieden, yverich naer de beste gauen: Ick wijse u noch p een beteren wech.

Dat xiij. Capittel.

1. Hy prijst de liefde/ de welcke den oorspronck ende reghelder stichtinghe is.

1 Al waert dat ick met tongen der menschen ende der Enghelen sprake/ maer geen liefde en hadde/ so ware ick [als] een clinckende l Metael / of luydende Belle gheworden.

2 a Ende of ick b de [gaue der] Propheesie hadde

a Of/ hercondicht ghy/ etc.
p Acts. 1. 12
q Joan. 6. 51. 63. 64. en 13. 27.
r Sap. 18. 18
1. Cor. 13. 3
f Sap. 18. 30
t Of, oordeelden/
u Of, gestraft
x *Anders, tot uwer verdoemenisse.
a f Mat. 9. 39.
b Joan. 13. 13
1. Cor. 8. 6
Phil 2. 11
c Rom. 12. 6
2. Cor. 10. 13
1. Pet. 4. 10
b Gr. verscheydinghen der gauen:
e Oft, daer is een Godt die crachtelijck wercet alle dinghen in allen.
Bedeylinge der geestelijcker gauē.
f Of/ talen:
g Rom. 12. 3. 6
Ephes. 4. 6
h 1. Cor. 7. 7
2. Cor. 10. 13
Verscheyden leden in een lichaem.
i Rom. 12. 4
k Anders, alle tot eenen Gheest gedruncken.
l Of, smalch
m Of, gaben
n Of, machte wonderwercken te doen.
o Of, Ghemeynten zijt
p Of, eenen beter wech wisen.
Wat de Liefde.
a f Mat. 7. 22
b Rom. 12. 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

hadde / ende wiste alle verborgenthe den/ ende alle wetenschap: ende oft ick alle gheloone hadde, so dat ick a Berghen verſetten conde / ende en hadde de liefde niet / ſoo en ware ick niet.

3 Ende oft ick alle mijn goet tot [der armen] onderhoudinghe gaue: ende oft ick mijn lichaem ouergaue om te verbranden: maer geen liefde en hadde/ ſo en ſoudet mij niet helpen.

4 De liefde is lanckmoedich/ſo is vriendelijck/de liefde en is niet afgonſtich/de liefde en is niet lichtveerdich/niet opgheblaſen.

5 Sy en d vaecht haer niet onteerlijck/ e ſy en ſoeckt haer eyghen niet / ſy en wort niet verbittert/ſy en denckt gheen quaet.

6 Sy en verblijdt haer niet in onrechtveerdicheyt/maer f verblijt haer inde waerheyt.

7 Sy verdraecht alle dinck/ſy ghelooft alle dinck/ſy hoopt alle dinck/ſy is lijdtſaem in alle dinck.

8 De liefde en vergaet nemmermeer: het zy dat de Prophetijen te niete gaen/of de tongen ophouden/of de kennisſe te niete gaet.

9 Want wy bekennen eenſdeels/ende wy propheteren eenſdeels.

10 Maer als het volmaeckte ſal gheeomen/ zijn / dan ſal het ghene dat eenſdeels gheſchiet/ vergaen.

11 Als ick een kint was/doe ſpraeck ick ghelijck een kint / [ende] dachte ghelijck een kint/[ende] gemoedde gelijck een kint: maer als ick een man ghe worden ben / hebbe ick afgheleyt dat kintſch was:

12 Want wy ſien nu door eenen ſpiegel/ in een duyſter reden: maer dan ſullen wy ſien aenſichte aen aenſichte: nu bekennen wy eenſdeels / maer dan ſullen wy bekennen ghelijck wy bekent zijn.

13 Ende nu blijuen deſe drie: Geloone/Hope/ ende Liefde/ maer de meeſte van deſen [is] de liefde.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hy prijſt de liefde/de gaue der tonghen ende alle andere gheeſtelijcke gauen. 4. ende bouen alle / de propheete/ 34. de ſtilheyt der vrouwen/ 40. ende de eerbaerheyt ende goede ordinantie in de Ghemeynte.

1 Ract nae de Liefde / weeſt vierich in gheeſtelijcke [gauen/] maer meeſt/ dat ghylieden meucht propheteren.

2 Want die met [vreemde] tonge ſpreeckt/ die en ſpreeckt niet den menſchen / maer Gode: want niemant en hoort het/maer hy ſpreeckt inden Gheeſt verborgenthe den.

3 Maer wie propheteert / die ſpreeckt den menſchen ſtichinghe/ende vermaninge/ende vertroo ſtinghe.

4 Wie met vreemde tonghen ſpreeckt / die ſticht hemſelven: maer wie propheteert/die ſticht de Ghemeynte.

5 a Ick wilde dat ghy alle met tonghen ſpraeckt/maer meer dat ghy propheteerdet: want die propheteert / is meerder dan die met tongen ſpreect/ ten ſy dat hijt verlegge/ op dat de Ghemeynte ghe ſticht worde.

6 Ende nu Broeders/ of ick tot v quame/ ende ſpraeke met tonghen/wat profijt ſal ick v doen: ten zy dat ick tot vlieden ſpreke/oft door openbaringe/ oft door wetenſchap/oft door prophecije/oft door leeringhe?

7 Oock de dingen die ſonder leuen zijn/eñ ghelupt geuen/het zy Fluyte oft Harpe/iſt dat ſy geen onderſcheydinge met den gelupde en geuen/ hoe ſalmen bekennt wat daer ghefluyte oft ghe harpt wort?

8 Want oock ſo de Baſuyne een onſeker ghelupt gheeft / wie ſal ten crijghe bereyt worden?

9 Alſo ghylieden oock/ iſt dat ghy met der tonge geen duydelijcke ſpraeke en geeft/ hoe ſalmen weten wat daer ghe ſproken wort? want ghy ſult in b den wint ſpreken.

10 Ghelijck / daer zijn ſoo veel verſcheyden manieren van c ghelunt onder Werelt/ende gheen van dien en is d ſtom.

11 Iſt dan / dat ick de cracht der ſtemmen niet en weet / ſo ſal ick hem die ſpreeckt e/ vreemt van talen zijn: ende hy die ſpreeckt/ ſal my vreemt van talen zijn.

12 Alſo ghylieden oock / dewijle ghy vyerich zijt tot gheeſtelijcke [gauen/] ſoeckt daer in overvloedich te zijn/ tot ſtichtinghe der Ghemeynte.

13 Daerom/ die met vreemde tonge ſpreect/ die bidde dat hijt mach verlegghen.

14 Want iſt dat ick met [vreemder] tonge bidde/ ſoo bidt mijnen Gheeſt / maer mijn verſtant is onvruchtbaer.

15 Wat iſt dan: Ick ſal met den Geeſt bidden / ende ick ſal oock met den verſtande bidden. Ick ſal met den f geeſt ſingen/ende ſal oock met den verſtande ſinghen.

16 Want ſo ghy danck ſegget met de geeſt/ hoe ſal de gene die nu des ongeleerde plaetſe ſtaet/ Amen ſeggen op uwe danckſeggunge/ dewijle hy niet en weet wat ghy ſegt?

17 Want ghy danckt wel: maer een ander en wort niet ghe ſticht.

18 Ick danckе mijnen Godt / dat ick meer dan ghy alle met [vreemde] tongen ſpreke:

19 g Maer ick wil inder Gemeynte [liever] vijf woorden door mijn verſtant ſpreken/ op dat ick andere oock onderwijſe / dan thien duyſent woorden met [vreemder] tonghe.

20 Broeders / g en wordet gheen kinderen in het verſtant: maer wort h kinderen inder boosheydt/ ende wort in het verſtandt volmaeckt.

21 Inde Wet is gheſchreven: i Ick ſal met andere tonghen ende met andere lippen tot deſen volcke ſpreken/ ende noch en ſullen ſy my alſo niet hooren/ ſegt de Heere.

22 So dan/de [vreemde] tongen zijn tot een teecken/ niet den gheloovigen/ maer den ongheloovighen: ende de prophetije/ niet den ongheloovighen: maer den gheloovighen.

23 Waert dan dat de geheele Gemeynte by een vergadert ware/ en ſy alle met [vreemde] tongen ſpraken: ende ongeleerde/oft ongheloovighe daer in quamen / en ſouden ſy niet ſeggen/dat ghy wtlinnich waert?

24 k Maer iſt dat ſy alle propheteren / ende een ongheloovighe oft ongheleerde daer in coemt die wort van allen ghe ſtraft / ende van allen ghe oordeelt.

25 Eñ alſo wort het verborgen zijns herten openbaer/ende valt op zijn aenſichte/ ende aenbidt Godt/ ende vercondicht dat Godt warachtelijck in v lieden is.

26 Wat iſt dan Broeders? ſoo wanneer ghy te ſamen coemt / een yeghelijck van d/ heeft hy eenen Pſalm / heeft hy leere/ heeft

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

hy [vreemde] tonghen/heeft hy openbaringhe / heeft hy wtleggynghe/ dat het al geschiede tot sticht inghe.

Soo yemant met [vreemder] tonghen spreeckt/ dat het door twee/ oft ten minsten [door] die geschiede / ende by gheburte/ ende een legghe het wt.

k Of/hy gheen

Maer is k daer gheen Wtlegghet / dat hy swighe in der Ghemeynte / [die met vreemder tonghen spreeckt/] maer hemselven spreke/ende Gode.

i 1. Joan. 4. 1 m Of/ onderscheyden.

Dat l der Propheten twee oft drie spreken/ende dat de andere m oordeelen.

Ist dat het eenen anderen daer sittende/ gheopenbaert is/so swighe de eerste:

Want ghy cont alle een na den anderen propheteren/ op dat sy alle leeren/ende getroost worden.

Ende de geesten der Propheten zijn den Propheten onderworpen.

Want Godt en is niet [een oorspronck] der n verstoringhe / maer der vrede: gheliick in alle Ghemeynten der heyligher.

n Of/ verwerringhe/ ofte/ oneenichepts / o 1. Ti. 2. 12

o Uwe Wyuen laet in de Ghemeynten swijgen: want het en is haer niet geoorloft te spreken / maer [haer is bevolen] onderworpen te zijn/p gheliick ook de Wet seyt.

p Gen. 3. 16 Ephes. 5. 22 Col. 3. 18 Tit. 2, 5 1. Pet. 3. 1

Ist dat sy wat willen leeren / laetse te huys hare mannen vragen: want het staet den Wyuen qualijck in de Ghemeynte te spreken.

Is het woort Gods van y lieden geromt? of is het alleenlijck tot y lieden gheromen?

Ist dat yemant hem laet duncken / dat hy een Propheet zy/ oft gheestelijck/die bekenne wat ick vlieden schrijne / dat het des Heeren geboden zijn.

q Wat is / bekennen hemselven onwetende te zijn.

Maer wie onwetende is/die q sy onwetende.

So dan Broeders / weest yverich om te propheteren: en en verbiet niet met vreemde tonghen te spreken.

Laet alle dingen eerlijck/ ende met orden gheschieden.

Wat is. Capittel.

4. Hy bewijst de opstandinghe der dooden/ ten eersten de opstandinghe Christi/ 12. daer na de suse/ 35. ende de manieren daer van.

a Galat. 1. 11

Voort/ a Broeders/ ick gene v te kennen van het Euangelium dat ick v verrondicht hebbe: het welcke ghylieden ook aenghenomen hebt/in het welcke ghy ook staet.

b Rom. 1. 16 1. Cor. 1. 16 c Ofte/met wat leere. d Grieck/ ouer gheghenen. e Esaie 53. 7 Dan. 9. 24. 26 1. Cor. 5. 6 1. Pet. 2. 24 f Jone 2. 2 Matt. 12. 40 g Mat. 28. 6 Psal. 16. 10 h Luce 24. 34 Mar. 16. 14 i Joan. 20. 19 Act. 10. 40 k Gri. biguen tot noch toe. l Grieck/ outa slapen.

b Door het welcke ghylieden ook behouden wort / ist dat ghy onthout c met wat woorden ick v lieden gepredickt hebbe/ten sy dat ghy te vergheefs gheloost hebt:

Want ick hebbe v lieden in den eersten d geleert/het welcke ick ook ontfangē hebbe/e[namelijck/] dat Christus gestoruen is voor onse sonden na de Schriften:

f Ende dat hy is begraben gheweest: g ende dat hy opgheweckt is ten derden dage/na de Schriften:

h Ende dat hy is gheuen van Cephas/ [i ende] daer nae vande twaelue:

Daer nae is hy gheuen / meer dan van bijf hondert Broederen op eenmael/vanden welcken dele k noch leuen / ende sommighe zijn l gheslapen.

Daer nae is hy gheuen van Jacobo:

daer nae van alle de Apostelen.

m Act. 9. 3. 1. Cor. 9. 1 2. Cor. 12. 2 n Ephes. 3. 8

8 m Ende ten alderlaetsten is hy ook gesien van my / als van eenen onrijdighe ken gheboren.

9 Want ick ben n de alderminste onder de Apostelē/die niet weerdich en ben een Apostel ghenaemt te worden / o daeromme dat ick de Ghemeynte Gods vervolcht hebbe.

o Act. 8. 3 ende 9. 1 ende 22. 4 ende 26. 9 Galat. 1. 13 1. Tim. 1. 13 p 1. Cor. 15. 9 ende 15. 11

10 p Maer door de genade Gods/ben ick dat ick ben: ende zijn genade in my en heeft niet ydel geweest: q maer ick hebbe overvloedelicker gharbeyt dan sy alle: nier ick/ maer de ghenade Gods die met my is.

11 Wy dan/beyde ick/ ende sy/ predicken alsoo/ende ghylieden hebt also gheloofft.

Christus is eerst opgheweckt

12 Ende ist dat Christus ghepredickt wort/ dat hy wt den dooden opgheweckt is / hoe segghen sommighe onder v lieden / datter gheen opstandinghe der dooden en is?

Wy sullen alle doot staen ende hun opstaen

13 Ist datter gheen opstandinghe der dooden en is / soo en is ook Christus niet opgheweckt.

14 Ende ist dat Christus niet opgheweckt en is/so is doch onse predikinghe ydel/ende ook is uwe gheloone ydel.

15 Ende wy worden bevonden valsche getuygen Gods: want wy hebben van Gode ghetuyghenisse ghegeuen/dat hy Christum opgheweckt heeft: den welcken hy niet opgheweckt en heeft / [te weten/] ist dat de dooden niet opgheweckt en worden.

16 Want ist dat de dooden niet opgheweckt en worden / so en is ook Christus niet opgheweckt.

q Of nauwe

17 Ende ist dat Christus niet opgheweckt en is/so is uwe gheloone q ydel: ghy lieden zijt noch in uwe sonden.

18 So zijn dan ook sy verlozen/die in Christo slapen.

19 Ist dat wy in dit leuen alleenlijck onse hope op Christum hebben/ so zijn wy de elendichste van alien menschen.

r 1. Pet. 1. 3 s Col. 1. 18 Apoc. 1. 5 t Gene. 3. 17 ende 5. 6 Rom. 5. 15 ende 6. 23.

20 Maer nu is Christus vande dooden opgheweckt/ [als] r de s Eerstelinck van de ghene die ontslapen zijn.

21 t Want nae dien door eenen menschē de doot [is/so is] ook door eenen menschē de opstandinghe der dooden:

22 Want gelijck sy alle doorAdam sterven/ alsoo sullen wy door Christum leuendich worden.

23 Maer een yegelijck in zijne orden: Christus de eerstelinck [is opgheslaen/] daer na die Christo toecomen [sullen opstaen] in zijne toecomste.

24 Daer na [coemt] het ende / als hy het Coninckrijcke sal Gode den Vader overghegeuen hebben: als hy alle Heerschappije ende alle Overicheyt ende Macht sal u te niete ghemaeckt hebben.

u 1. Cor. 2. 6 x Psal. 110. 1 Act. 2. 34 Ephes. 1. 20 Col. 3. 1 Heb. 1. 13 ende 10. 13 y Psal. 8. 7 Mat. 11. 27 ende 28. 18 Ephes. 1. 22 Heb. 2. 8

25 x Want hy moet heerschappije hebben/ tot dat hy alle vyanden onder zijne voeten sal ghelept hebben.

26 De doot is de laetste vyant die vernietecht wort.

27 y Want hy heeft het al onder zijne voeten onderworpē. Maer als hy seyt/dat het hem al onderworpē is/so ist openbaer/dat/ [dat ghesept is] uytghenomen dien/ die [hem] al onderworpen heeft.

28 Ende als het al hem sal onderworpen wesen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wesen/ dan sal oock de Sone selue die het hem al onderwozpen heeft/hem onderwozpen wozden/op dat Godt zy al in allen.

Anders/ wat sullen sy doen/die z voor 29
a dooden gedoopt wozden? Ist dat de doo-
den geenlins opgewect en wozden/waerom
wozden sy oock voor b dooden gedoopt?

Waerom zijn wy oock taller vren in pe- 30
ricckel?

Bp c † onsen roem dien ick in Chisto 31
Jesu onsen Heere hebbe/ick sterue alle dage.

Ist dat ick na den mensche regen de bee- 32
sten te Ephesen ghevochten hebbe/wat hel-
pet my/ ist dat de dooden niet opgheweckt
en wozden? d Laet ons eten ende dzincken/
want morghen steruen wy.

Laet u lieden niet verleyden: Boose rede- 33
nen verderuen goede zeden.

Ontwaeckt rechtueerdichlijck/ eñ en son- 34
dicht niet: want sommighe en kennen God
niet: Ick segghe het b lieden tot schaemte.

Maer daer mocht yemant seggen: e Hoe 35
wozden de dooden opgheweckt? ende met
wat lichaete sullen sy comen?

Ghy dwaes/ f dat ghy saept/dat en wozt 36
niet leuendich/ten zy dat het eerst sterue.

Ende dat ghy saept [daer van] en saept 37
ghy niet het toecomende lichaem/ maer het
bloote graen: als dā tarwe/oft eenich andere.

Maer Godt gheeft hem een lichaem na 38
zijnen wille/ ende eenen yeghelycken zade
zijn eyghen lichaem.

Alle vleesch en is niet eenderley vleesch/ 39
maer een ander is het vleesch der menschē/
een ander der Beesten/ een ander der Vis-
schen/ een ander der voghelen:

Ende [daer zijn] Hemelsche lichamen/eñ 40
daer zijn Aertsche lichamen: maer een ander
eerlicheyt hebben de hemelsche lichamen/]
een ander de Aertsche.

Een ander eerlicheyt heeft de Sonne/ eñ 41
een ander eerlicheyt heeft de Maene/ ende
een ander eerlicheyt hebben de Sterren.
Want [de] een Sterre is van de ander Ster-
re verschenden in eerlicheyt.

g Also oock de opstandinge der dooden: 42
[dat] gesaept wozt in de verderuinge: wozt
opgheweckt in onverderfelicheyt:

[Dat] ghesaept wozt in onere/wozt op- 43
gewect in eerlicheyt: [dat] ghesaept wozt
in crancheyt/ wozt opgheweckt in moghen-
heyt.

[Dat] natuerlijck lichaem dat ghesaept 44
wozt/ wozt opgheweckt een ghoestelijck li-
chaem. Daer is een natuerlijck lichaem/ en-
de daer is een ghoestelijck lichaem.

Also is oock geschenen: h de eerste men- 45
schē Adam/ is ghewozden tot een leuendige
siele/ende de laetste Adam tot eenen leuen-
dichmakenden Goest.

Maer het ghoestelijcke [lichaem en is] 46
niet eerst: maer het natuerlijcke/daer nae het
ghoestelijcke.

De eerste menschē vander Aerdt/aertsch: 47
de tweede menschē/ [is] de Heere vanden
Hemel.

Hoedanich de Aerdtsche [is/] sodanich 48
[zijn] oock de Aerdtsche: ende hoedanich de
Hemelsche [is] sodanich zijn oock de He-
melsche.

i Ende ghelijck wy het beelt des Aerdt- 49
schen ghedraghen hebben/ sullen wy oock
het beelt des Hemelschen draghen.

50 Ende dit segghe ick Broeders/ k dat k Joan.3.13
vleesch ende vloedt het Coninckrijcke Gods
niet besitten en connen: noch de verderum-
ghe en besit de onverderfelijckheyt niet.

51 Siet/ick segghe v lieden een verborghent- l 1.Thes.4.15
heyt: l Wy en sullen niet alle slapen/ maer m Phil.3.21
wy sullen alle m verandert wozden/

52 In een punckt des tijds/in eenen oogen- n Mat.24.31
blick/ n ter laetster Basuynen/ (want sy sal 1. Thess.4.15
Basuynen/) ende de dooden sullen opghe-
weckt wozden onverderfelijck: en wy sullen
verandert wozden.

53 Want dit verderfelicke moet onverderf- o 2.Cor.5.4.
felijckheyt aendoen/eñ dit sterfelijcke moet Doot.
onsterfelijckheyt aendoen. p Oseæ.13.14.

54 Ende als dit verderfelycke sal de on- Esaie.25.8
verderfelijckheyt aenghedaen hebben/o en- Heb.2.14
de dit sterfelijcke sal de onsterfelijckheyt
aenghedaen hebben/dan sal het woort ghe-
schieden/ dat gheschenen is: p De doot is
verslonden tot overwinninghe.

55 Doot/waer is v yuckel? Helle/waer is v
overwinninghe?

56 De yuckel des doots/is de sonde: Ende
de macht der sonde/is de Wet.

57 q ¶ Maer Godt zy r danck/ die ons de q 1.Joan.5.4
overwinninge ghegeuen heeft/ door Jesum r Gri. genade/
Christum onsen Heere. s Of/ gaue

58 So dan/ mijn lieue Broeders/ weest
standtastich/onbewegelijck/ alle tijdt over-
vloedich inden werche des Heeren/ de wijle
ghy lieden weet dat uwen arbeyt niet ydel
en is inden Heere.

Wat xvi. Capittel.

1. Hy vermaenste van de versamelinghe der
armoessen/ 13. van de volstandicheyt int ghe-
loove/ende de liefde Christi/ ende des naesten/ 15.
ende na sommighe groetenissen ende recommen-
darien wenscht hy hen alle goet.

1 BGodt a van de versamelinghe die den a Versame-
Heyligheñ [geschiedt/] gelijck ick den linghe om
Ghemeynten in Galatia beuolen heb- de Arme
be/ doet ghy lieden oock alsa. Heyligheñ.

2 b Op elcken eersten dach der weke/een a Rom. 12.13
yeghelijck dan v by hem selven legge wech/ b Act.11.29.
[als] eenen schat vergaderende/ na dat hy 2.Cor.8.4.
ghelucklich ghewozden is: op dat niet/ als ende 9.1
ick come/ dan eerst de versamelinghen en c Dat is/ Son
gheschieden. dach/

3 Ende als ick daer sal ghecomen zijn/so
wie ghy lieden met Sendbrieuen bewillicht/
die selue sal ick senden/om uwe d weldaet te d Gri. genade
Jerusalem over te draghen.

4 Ende ist dat het weert is: dat ick oock
repse/so sullen sy met my repsen.

5 e Ick sal tot v lieden comen/als ick ¶ Ma- e 2.Cor.1.15
cedoniam sal doorgegaen hebben: want ick
sal door ¶ Macedoniam gaen.

6 ¶ Maer by v lieden sal ick moghelijck blij-
uen/of oock overwinteren/op dat ghy lieden
my meucht geleyden/ waer ick heenen repse.

7 Want ick en wil v lieden nu † int door- f Gri.in door
gaen niet sien/maer ick hope eenē tijt [lanc] bygaenghe/ of/
by v te blijnen/ist dat het de Heere toelaet. doorgaenghe.

8 ¶ Maer ick sal te Ephesen blijnen tot den
g vijfthsten [dach.] g Of/ Pingsten

9 Want my is een groote ende crachtighe
deure gheopent/ ende daer zijn vele weder-
partijen.

10 Ist dat Timotheus roemt/ siet dat hy
onbe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

arbeureest by v lieden zy: want hy werckt het werck des Heeren/ oock gheliick ick:
Niemant dan en verachte hem: maer ge- 11
leyt hem in vzede/op dat hy tot my come:
Want ick verwachte hem met de broederē.
h Act.18.24 Ende aengaende den Bzoeder h Apollos/ 12
1.Cor.1.14 ick hebbe hem seer vermaent/dat hy met de Bzoederen tot v lieden comen soude/ ende het en was geenlins zynen wille/dat hy nv soude comen: ¶ Maer hy sal comen wanneer het hem sal wel gheleghen wesen.
Waeckt/staet in het gheloone/ houdt v 13
als mannen/ weest sterck.
Doet alle uwe dinghen inder liefde. 14
Ende ick bidde v/ Broeders: Ghy weet 15
i 1.Cor.1.14 dat het huys i Stephane/ zy de eerstelingen van Achaia/ ende dat sy hen selven ten dienste der Heyligher gheschiet hebben:
Dat ghy lieden ooc den sulcke onderda- 16
nich zijt/ eñ alle medehulpers eñ arbeyders.
Ick ben verblijt van de toecomst Ste- 17
phane/ ende Fortunati/ eñ Achaici/ want
k wat my aen v lieden ghebzack/ dat heb- k Gelijck wat ghebzeck.
ben dese vervult.
18 Want sy hebben mijnen geest ende uwen l Of vermaect.
geest l gerust gemaect: bekēt dan de sulcke.
19 De Ghemeynten in Asia groeten v lieden. V grooten seere in den Heere Aquila ende Priscilla/met de Gemeynte die te haren huyse is.
20 V liedē groetē alle de broeders: m Groet malcanderen met eenen heyligher cusse. m Rom.16.16 2.Cor.13.12 1.Pet.5.14
21 n Ick Paulus groete v lieden met mijne handt. n Gelijck gewoonte is
22 Ist dat yemant den Heere Jesum niet lief en heeft/ die sy o vervloeckt. o Anathema Maranatha.
23 De ghenade des Heeren Jesu Christi sy met v lieden/Amen.
24 ¶ Mijn lief de sy met v allen in Christo Jesu/Amen.
De eerste Sendtbzief tot de Corinthen/ ghe- schreuen van Philippis/ [ghesonden] dooz Stephanum ende Fortunatum/eñ Achaicum/ende Timotheum.

DE TWEEDE SENDTBRIEF
Pauli tot den Corinthen.

¶ Argument.

DE andere Sendtbrieftot de Corinthen/ is by na geheel een berantwoozdinghe. Hotheans vergheliche hy hier in de Wet met den Euangelio/ende bewijst met wat grooter superchepr by het Euangelium gheyzedet hebbe/met wat grooter periculen/ ende met wat grooteren vooztganck. Hy handelt ooc van de goetdadicheyt ende aelmoessen dooz de Armen. Int laetste schrijft hy vele van zijne saken/ tot beschermingh zijnder autozitept/teghen de valsche Apostelen.

Dat eerste Capittel.

1. ¶ Na dat hy den Heere ghedanckt heeft/ die hem verlost heeft van de wterste verdruckingen/ bewijst hy de nutticheyt der selver/ 15. daer na hem ontschuldighende van het vertoeven zynder coomste. 18. bewijst dat de stantvastige waerheyt zijnder predikinghe/ op Christum ghefondeert is.

PAulus een Apostel Jesu Christi/ 1
dooz dē wille Gods/eñ de broeder Timotheus: Der gemeynte Gods die te Corinthen is/ met alle den Heyligen die in geheel Achaia zijn.
a Rom.1.7 1.Cor.1.2 Ephes.1.1 1.Pet.1.2 a Genade zy v lieden/ eñ vzede/van Gode 2 onsen Vader/ende den Heere Jesu Christo.
b Ephes.1.3 1.Pet.1.3 b Gheloost zy God ende de Vader onses 3 Heeren Jesu Christi/ de Vader der barmhertichēden/ende Godt aller vertroostinge.
c 2.Cor.7.6 God vertroost in de verdruckingen. c Die ons vertroost in alle onse verdruckinghe/op dat wy se alle/ in wat verdruckinghe sy zijn/mengen vertroosten/dooz de vertroostinge daer mede wy selve van Gode vertroost wozden.
d Psal.94.19. d Want gelijck de e verdruckingen Chri- 5
e Gr.de lijdē. sti ouervloedich zijn in ons/alsoo is ooc dooz Christum onse vertroostinge ouervloedich.
Ende ist dat wy verdruckt wozden/ [dat 6
f Grieck. in gheschiet] dooz uwer vertroostinghe ende salicheyt/ de welcke gewracht wozt f dooz de verdraechsaemheyt der selver verdruckinghen die wy ooc lijden: ist dat wy getroost wozden/ [dat gheschiet] dooz uwe vertroostinghe ende salicheyt.
Eñ onse hope bedz vliedē/is vaste/dewijle 7
wy weet/dat ghy/ gelijck der verdruckinge/ also ooc der vertroostinge deelachtich zijt.
g Act.19.23 g Want wy en willen niet/Bzoeders/ dat 8
ghy onwetende zijt van onse verdruckinge/ die ons in Asia gheschiet is/ [namelijck/] dat wy bouē maten seer beswaert geweest zijn/ bouen [onse] macht/ so dat wy seer benaut waren/ ooc vanden leuen.
h Gelijck de ouergaue 1.Tim.1.3 9 Jae wy selue hadden in ons seluen h het bonnisse des doots: i Op dat wy niet op ons seluen vertrouwen en souden/ maer op God/die de dooden verwreckt.
10 De welcke ons van so grooten doot verlost heeft/ende verlost: Op welcken wy hopen/ dat hy ons ooc noch verlossen sal.
k Rom.15.30 Philipp.1.19 2.Cor.1.11 11 k Ook met uwer hulpe inden ghebede dooz ons/ i op dat dooz de gaue vā vele personen aen ons [bewesen /] van velen danck gheseyt wozde dooz ons.
12 Want onsen roem is dit/ [namelijck/] het ghetuyghenisse onser conscientien/ dat wy in eenvoudicheyt in Godtlijcke oppechticheydt/niet met vleeschelijcke wijsheydt/ maer met Godts ghenade in de Wereldt gewandelt hebben/eñ aldermeest by vliedē.
l Of bekent of/oock wetet 13 Want wy en schrijuen v lieden niet anders/ dan ghy n leest/ oft ooc bekēt: eñ ick hope dat ghyt tot den eynde bekennen sult:
o Phil.2.16 1.Thes.2.19 14 Gheliick ghy ooc ons eensdeels bekent hebt/dat wy uwen roem zijn/ o gelijck ghy de onse inden dach des Heeren Jesu.
p 1.Cor.16.5 15 p Ende met sulcken vertrouwen wilde ick eerst tot v lieden comen/ om dat ghy
q Scriet. de dubbele q dobbel weldaet hebben soudt:
16 Ende dat ick soude dooz v lieden nae ¶ Macedoniam gaen/ ende wederom van ¶ Macedonia tot v comen/ ende van v na Judeam gheleyt wozden.

Hebbe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Hebbe ick dan lichtueerdicheyt gebruyct/ als ick dit dooz my ghenomen hebbe? oft neme ick het na den vleesche dooz / dat ick dooz neme: om dat by my soude wesen Jae ende Neen?

God is getrouwe/dat e onse woozt tot v lieden niet geweest e is / Jae ende Neen:

Want de Sone Godts/ * Jesus Christus die onder v lieden dooz ons ghepredickt is/ [namelijck/] dooz my ende Silvanum/ende Timotheum/en is niet geweest/Jae ende Neen: maer Ja was in hem.

Want alle de beloften Godts [zijn] in hem Ja ende [zijn] in hem Amen/ ter eerlijckheyt Godts dooz ons.

f Maer die ons met v lieden versterckt in Christum en die ons gesalft heeft/ is God.

g Die ons ook verseghelt heeft / ende in onse herten den pant des Gheests gheghyeuen heeft.

t Maer ick aenroepe God [tot] ghetuyge op myn ziele/dat ick om v lieden te sparen/ noch te Cozinthen niet ghecomen en ben.

u Niet dat wy heerschappije voeren ouer uwen gheloue/maer wy zijn medehulpers uwer blijschap : want ghylieden staet dooz het gheloue.

Dat ij. Capittel.

1. Hy gaet voozt/ bewijs geuende dan zijn vertoeuen/ 4. bewijst zijn liefde tot hen/ 7. endebeegeert hare liefde aen den boetueerdigen soudaer/ 14. ende hy loeft Godt dooz de cracht zijner leere/ en dat sy die souden begheeren/ 17. ende wederlept zijne lasteraers.

Weer ick hebbe dit dooz my ghenomen/dat ick niet wederom in bzoefheyt tot lieden comen en soude.

Want ist dat ick v lieden bedzoeue / wie isser dan die my vzolijck maeckt / ten zy de ghene die dan my bedzoeft is?

Ende ick hebbe v lieden dat selfste gheschzeuen/om dat ick geen dzoefheyt hebben en soude vande ghene daer ick my moeste van verblijden:/ vertzouwende dan v allen/ dat mijn blijschap/uwer aller blijschap zy.

Want ick hebbe v lieden wt grooten bzucke ende benauwtheyt des herten geschzeuen met vele tranen/niet om dat ghy soudt bedzoeft wozden / maer om dat ghy mijn lief de weten soudt/ die ick seer oueruloedelijck tot v lieden a dzaghe.

Ist dat yemant dzoefheyt aengebracht heeft/ die en heeft my gheen dzoefheyt aengebracht/maer eenssdeels/(op dat ick [hem] niet en verf ware) v allen.

b Hier is den sulcken ghenoech / dat hy van velen ghestraft is:

Soo dat ghylieden daer teghen meer [moet] vergheuen ende vertroosten:op dat den sulcken in oueruloedigher dzoefheyt niet eenichsins en vergae.

Daer om bidde ick v lieden / dat ghy de liefde aen hem benesticht.

Want hier toe hebbe ick ook gheschzeuen/ om dat ick uwer c beproeuinghe weten soude/(namelijck/)of ghylieden tot alle dingen ghehoozsaem zijt.

Dien ghy lieden wat vergeeft/ [dien vergheue] ick ook: Want ist dat ick ook yet vergheuen hebbe/ dien ick vergeuen hebbe/ [hebbe ick vergheuen] om uwent wille/ in d het aenschijn Christi,

Op dat wy van den Duyuel niet e bedzoghen en wozden/want zijne ghedachten en zijn ons niet onbekent.

Voort / als ick te f Troas quam / in het ghe Euangelium Christi/en my daer een deure inden Heere gheopent was.

So en was ick niet gherust van gheeste/ om dat ick Titum mijnen Broeder niet en vant: maer nam oozlof aen hen/ ende repsde na Macedonian.

Eñ Gode zy g lof/die alle tijt h dooz ons i triumpheert in Christo/ eñ de reuck zijner kennisse te aller plaetse dooz ons openbaert.

Want wy zijn Gode de k goede reuche Christi/ in de ghene die salich wozden/ende in de ghene die verlozen gaen:

I Den desen / een reuche des doots / ter doot/ende den gene/ een reuche des leuens ten leuen. Ende wie is hier toe bequaem?

Want wy en zijn niet ghelijck vele / het woozt Godts m vervalschende : maer wy spreken n van Christo / als wt oprechticheyt / als wt Gode / in de teghenwoozdicheyt Godts.

Dat iij. Capittel.

1. Hy prijst de cracht zijner predikinghe tegen de lasteringhe der valscher Apostelen/6. ende het Euangelium vergheliickende met de Wet / vermeerdert de weerdicheyt zijns Ampts.

1 Beginnen a wy ons selues wederom te prijsen? behoeuen wy/gelijck sommighe/ Lof brieuen aen v/ of Lof brieuen van v lieden.

2 Ghylieden zijt onsen Brief/in onser herten ghescheuen/ die v bekent ende gheleesen wozt van allen menschen.

3 Dewijle het openbaer ghewozden is/dat ghylieden den Brief Christi zijt / dooz ons bedient/ghescheuen niet e met inckt/ maer niet den Gheest des leuendighen Godts/ d niet in stenen tafelen/maer in e vleeschelijcke tafelen des herten.

4 Sulck een vertzouwen hebben wy dooz Christum by Godt:

5 Niet dat wy van ons selue bequaem zijn yet te dencken / als wt ons seluen : f maer dese onse bequaemheyt is wt Gode:

6 Die ons ook bequame g Dienaers des h Nieuwen Testaments gemaect heeft: niet der Letter/maer des Geests. Want de Letter doot/ maer de Geest maeckt leuendich.

7 Ist dat de bedienninghe des doots met letteren k in stenen ghedruckt / in t claerheyt geweest is/so dat de kinderen Israels Mosis aensicht niet en conden aensien/ dooz synes aensichts claerheyt / de welcke vergancklijck was:

8 Hoe en sal niet meer de bedieninghe des Gheests in claerheyt wesen?

9 Want ist dat de bedieninge der verdoemenisse claerheyt was / veelmeer is de bedieninghe der rechtueerdicheyt ouerloedich in claerheyt.

10 Want dat verclaerde / en was ook niet verclaert in desen deele/[namelijck/]so veel dese winnende claerheyt aengaet.

11 Want ist dat het ghene dat vergancklijck was/in claerheyt was/veel meer is het ghene dat blijft/in claerheyt.

12 Dewijle wy dan sodanige hope hebben/ so ghebruycken wy groote vrijmoedicheyt.

13 Ende [en zijn] niet gelijck n Moses was/ die

a Grieex/ verghelijcht.

b Ofte ons doet triumpheren.

c Grieex. ervaringhe.

d Grieex/ welcheurheyt.

e Of/ om eghen ghewin leerende.

f Grieex/in.

g Grieex/ ghegaue/

h Ofte ons doet triumpheren.

i Grieex. ervaringhe.

k Grieex/ welcheurheyt.

l Of/ verstaen

m Of/ om eghen ghewin leerende.

n Grieex/in.

a 2. Cor. 3. 13. ende 10. 8

b Of/ verstaen

c Grieex/in

d Ezod. 42. 12. ende 34. 1

e Jere. 31. 33. Ezech. 11. 19. ende 36. 26

f Heb. 8. 10. f Phil. 2. 13

g 2. Cor. 3. 20

h Heb. 8. 6

i Of/ Verbonts/

k Ezod. 24. 12. ende 34. 1. Deut. 10. 1

l Ofte/ heerlijckheyt.

m Ezo. 34. 30

n Ezod. 34. 33.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

dien ee deckſel op zijn aenſichte lepde/om dat
de kinderen Iſraels niet en ſouden aenſien/
o tot het eynde des genen/ dat bergaet.
p ¶ Maer hare ſinnen zijn verhart gewor- 14
den: want tot op den hupdigen dach blijft
dat ſelue deckſel in het leſen des Ouden
Teſtaments ſonder ontdecken / het welcke
q door Chriſtum wort te niete ghemaeckt.
¶ Maer tot op deſen dach / als ¶ Moſes ge- 15
leſen wort/lept dat deckſel op haer herte.
r ¶ Maer als dat herte ſal bekeert zijn tot 16
den Heere / dan ſal dat deckſel wech ghe-
nomen worden.
ſ De Heere is de Gheeſt : ende wa- er de 17
Gheeſt des Heeren is/daer is vrijheyt.
t Ende wy alle met onbedeckten aenſich- 18
te/de u claerheyt des Heeren / als in eenen
Spiegel aenſchouwende/worden x nae het
ſelue beelt verandert / van claerheyt tot
claerheyt/ als van des Heeren Gheeſt.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy bewijſt zijn trouwicheyt in zijnen dienſt/ 7. ende het cruyce datmen achtede tot zijnen acht-
eerdeele/dat went hy tot zijnen voordeele/ 17. be-
wijſende de vrucht daer van.

DAerom/ dewijle wy deſe bedieninghe 1
hebben / nae de barmherticheydt die
ons geſchiet is/ ſo en worden wy niet
traghe:
¶ Maer verworpen de a bedeckingen der 2
ſchande/ b niet met ſchalcheyt ommegaen-
de/ noch het woort Godts vervalſchende:
maer met de c openbaringhe der waerheyt/
ons ſeluen d bekent makende by aller men-
ſchen conſcientie/ in de ooghen Gods.
Ende is het dat oock onſe Euangelium 3
bedeckt is/ ſo iſt bedeckt in de gene die ver-
lozen worden.
In de welcke de Godt deſer Werelt e de 4
ſinnen verblint heeft/ [namelijck/] der on-
geloouigen/ om dat f ſy niet ſien en ſouden
de claerheyt des Euangeliums der g heer-
lijckheyt Chriſti/ h die het beelt Godts is.
Want wy en predicken ons ſeluen niet/ 5
maer Chriſtum Ieſum den Heere:ende ons
uwe Dienaren/om Ieſus wille.
Want Godt/ i die geſeyt heeft/ dat het 6
licht wt de duyſternuſſe ſoude lichten / * die
heeft in onſe herten ghelicht om te gheuen
het licht der kennuſſe der heerlicheyt Gods/
in het aenſchijn Ieſu Chriſti.
¶ Maer wy hebben deſen ſchat in k l Aer- 7
den baten : op dat de wtneemende macht
Godts zy/ende niet wt ons:
Als wy alleſins worden bedruckt/ maer 8
niet benaut: m wanckelmoedich/maer niet
miſmoedich:
Vervolcht/maer niet verlaten : te neder 9
ghewozpen/maer niet verdozuen.
De doodinghe onſes Heeren Ieſu Chri- 10
ſti altijts in [onſen] Lichame n omnedza-
ghende/op dat oock het leuen onſes Heeren
Ieſu/in onſen lichame ſoude gheopenbaert
worden.
o Want wy die leuen/worden alle tijt ter 11
doot overgheghenen/om Ieſus wille:y om
dat oock het leuē Ieſu ſoude in onſen ſterf-
felijcken vleeſche gheopenbaert worden.
So dan/de doot werckt in ons/ ende het 12
leuen in p lieden.
Ende dewijle wy den ſeluen Gheeſt des 13
gheloofs hebben / ghelijck gheſchreuen is:

q Ick hebbe gheloofst / ende daerom hebbe q Pſa.116.10
ick gheſproken / ſo gheloouen wy oock/daer-
om wy oock ſpreken:
14 Wetende/r dat hy/die den Heere Ieſum r Rom.6.5
opghewerckt heeft / ons ook opwercken ſal 1.Cor.6.14
door Ieſum / ende met p lieden daer ſetten. 2.Cor.4.14
15 Want geſchict al om uwent wille/ ſ op dat
de overvloedighe genade/door veler danck-
ſeggynghe/overvloedich zy ter heerlijckheyt
Godts.
16 Daerom en t verſlauwen wy niet: maer t 2.Cor.4.1.
al iſt dat onſe wterlijcke menſche verderft/ 1.Cor.15.31.
ſo wort nochtans [onſe] innerlijcke [men-
ſche] vernieut van daghe te daghe.
17 u Want onſe ſeer lichteliycke bergaende u Pſa.3.1.
verdruckinghe / werckt in ons een boven pſalm.10.6
maten onbegrijpelijcke grootte der eewiger Mar.1.12.
heerlijckheyt. Rom.8.18.
18 Dewijle wy niet en ſien op het ſienlicke/ 1.Joan.2
maer op het onſienlijcke: Want wat ſien-
lijck is/dat is tijtlijck:maer wat onſienlijck
is/ dat is eewich.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewijſt door de nutticheyt des cruyces/ 4. hoe hy hem berept/ 5. door wien/ ende tot wat
eynde/ 14. Hy verſchijft de ghenade Chriſti/ende
het officie aller gheloouighen.

1 WAnt wy weten / iſt dat a dit onſe a 2.Cor.4.7
gheſproken wort/ ſo hebben wy een b Dat is/ Lichaem.
timmerynghe van Gode/ [namelijck/] c een c Dat is/ onſe
huys dat ſonder handen ghemaeckt/ ende ſterffelijcheyt.
eewich is inde Hemelen. d Rom.8.19
2 d Want hier e om ſuchten wy/ende be- e Grieck. in
gheeren met onſe woonſte die van den Hy-
mel is / overcleet te worden:
3 f Want wy ook g ‡ becleet / ende niet f Apoc.3.18
naeckt en ſullen bevonden worden. ende 16.15.
4 Want wy die in deſen Tabernabel zijn/ g ‡ Immers
ſuchten / beſwaert zijnde / dewijle wy niet overcleet en
en willen overcleedt/maer overghecleet wor- ſullen niet naeckt
den/h op dat het ſterffelijcke van den leuen h Rom.8.11
verſlonden worde. 1.Cor.15.53
5 Ende die ons daer toe bereyt heeft / is i Rom.8.16
Godt: die ons oock i den pant des Geeſts 2.Cor.1.22
gheghenen heeft. Epheſ.1.13
6 So hebben wy dan alle tijt goeden moet/ ende 4.30
ende weten dat wy wtwoonen van den h 1.Cor.11.26
Heere/als wy in dit lichaem inwoonen. 2.Cor.5.6.8
7 k (Want wy wandelen door ghelooue/ k Of/ door
ende l niet door aenſchouwen.) ſienlicheyt.
8 ¶ Maer wy hebben goeden moet / ende Matth.25.31
hebben lieuer te verhuyſen wt den lichame/ Rom.14.10
ende te gaen woonen by den Heere. 2.Cor.5.10
9 Daerom zijn wy overneerſtich / het zy n Pſal.96.
inwoonende/het zy wtwoonende/ om hem Zeph.3.9.
te behaghen. Apoc.22.12
10 m Want wy moeten alle openbaer wor- ende 14.13
den voor den Richtſtoel Chriſti/ n op dat Matth.16.27
een yegheliyck behale/ het gene dat door het Rom.2.6
lichaem [geſchiet/] na dat hy gedaen heeft/ 1.Cor.3.8
het zy goet/het zy quaet. ende 14.12
11 Wy dan wetende de vreeſe des Heeren/ Galat.6.8
beweghen de menſchen / maer Gode zijn 1.Col.3.8
wy o bekent/ ende hopen ook in uwe con- o Grieck. zijn
ſcientien bekent te zijn. openbaere
12 p Want wy en pryſen ons ſelus niet we- p 2.Cor.3.1
derom voor p lieden/maer wy geuen p oor- ende 10.12
ſake/om van ons te roemē/ om dat ghylie-
den wat ſout hebben tegen de ghene die wt
het aenſchijn roemen/ende niet in het herte.
13 Want zijn wy wtſinnich/ [ſo zijn wijt]
Gode:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Gode: zijn wy welgheeint / [so zijn wijt] v lieden.

1 Cor. 10.32 Want de lief de Christi bedwingt ons / 14 als die wy dit q ghenoelen: Ist dat een voor allen ghestoruen is/so zijn sy alle gestoruen.

2 Sam. 14.7 Ende hy is voor allen gestoruen/r op dat 15 Psal. 2.30 sy die leuen / niet meer hen seluen en leuen/ 1 Cor. 5.10 maer den ghenen die voor hen gestoruen / 2 Cor. 4.2 ende weder opgestaen is.

Matt. 12.50 ſ So dan / wy en kennen voortaen nie- 16 Joan. 15. 14. mant na den vleesche. Ende ist dat wy oock Rom. 1.6 Christum nae den vleesche ghekent heb- 2 Cor. 5.15 ben/so en kennen wy hem nv niet meer. Gal. 3.11

Esaie 43.19 So dan yemant in Christo is / [die is] 17 Apoc. 21.5 een nieuwe Creatuere.t Hier onde is voorby 1 Cor. 1.20 ghegaen/siet/ het is al nieu ghewoden. 1 Joan. 1.2 Ende alle dinck is wt Gode / u die ons 18 Rom. 4.19 met hem seluen verſoent heeft door Iesum Christum: ende heeft ons de bedieninge der verſoeninghe ghegheuen:

1 Colos. 2.9 x Want God was in Christo/de Wereldt 19 Tit. 3.24.25 met hem seluen verſoenende: hen hare sonde niet toerekenende: ende heeft het woort der 2 Corinthiers verſoeninghe y m ons 3 ghegheuen. 1 Thessalo. 1.6

So zijn wy dan a boodschappers wt 20 1 Esdr. 13.9 Christi Name/als oft Godt [v lieden] door 1 Joan. 2.22 ons bade/ [so] bidden wy wt Christi Na- 1 Joan. 5.1 me/laet v met Gode verſoenen: Esaie 53.12 Rom. 8.4 b Want hem die gheen sonde ghekent en 21 Galat. 3.13 heeft/ heeft hy c voor ons sonde ghemaect/ om dat wy in hem souden rechtueerdicheyt Godts worden.

Dat vi. Capittel.

1. hy vermaent se tot een leuen dat Christo weerdich is / door zijn exempel vermanende/ dat sy hen so veel aen het lichaem als aen de ziele wachten van alle beuleckinghe.

1 Cor. 3.9 1 Joh. 2.1 Hebr. 12.15 Ende wy oock [als] a medewerckers / 1 b bidden v lieden / c hebt de ghenade Esaie 49.8 Godts niet te vergheefs ontfangen.

2 Esdr. 6.18 Want hy seyt: d In aengenamen tijt heb- 2 Num. 14.13 be ick v verhoort / ende ten daghe der salic- 1 Cor. 10.32. heyt hen ick v te hulpe ghecomen. Siet / nv 2 Cor. 5.20 is de aenghename tijt / siet/ nv is den dach der salicheyt.

2 Esdr. 6.18 e f Wy en gheuen gheender hande erger- 3 Num. 14.13 nisse in eenich dinck/ op dat de bedieninghe 1 Cor. 10.32. g niet ghelastert en worde: 2 Cor. 5.20 Maer bewijsen onsselven in allen/ h als 4 Dienaers Gods / met i groote lijdtsaem- heyt/in verdruckinge/in noot/in beantsyedt. In slagen/in gheanckenissen/in k opge- 5 ren/in arbeyt/met waken/met basten. Met reynicheyt/ met wetenschap / met 6 lanemoedicheyt / met vriendelicheyt / met den heyligen Gheest/ met ongheueynsder liefde: Met den woorde der waerheyt/ met de 7 cracht Godts/door wapenen der rechtueer- dicheyt ter rechter ende ter slincker handt: Door eere ende oneere / door lasteringhe 8 ende pijs: als verleyders/ ende [nochtans] warachtich: Als onbekende/ende [nochtans] bekent: 9 1 Esdr. 20.19 l als die sterruen/ende siet wy leuen: als die ghestraft worden/ende niet ghedoot: Als droeuich zijnde / nochtãs altijts ver- 10 blyck: als arme/ nochtans vele ryckemake- de: als niet hebbende/ ende nochtans alle dinck besittende. Onse mont is gheopent tot v lieden / O 11 Corinthen/ onse hertte is verbreyt.

12 Ghy lieden en wort niet benaut in ons/ m Of/ herte maer ghy zijt naulwe in uwen m gemoede. Gri. binnenste leden

13 De selue vergeldinghe[begeerre ick dan v lieden/]ick spreke als tot mijne kinderen/ verbreyt v ghy lieden oock.

14 n Treckt gheen ander Jock aen / met de n Deut. 7.3 ongheloouighe / o want wat mededeel 1 Corin. 5.8 [heeft] de gerechtichepet met de ongherech- o Syr. 13.19 tichept ? Ende wat ghemeynschap [heeft] 20. het licht met der duysternisse?

15 Ende wat eendrachticheyt [heeft] Chri- stus met Beli.al? Of: Wat deel [heeft] de ghelouighe met den ongheloouighen?

16 Ende wat schick is den Tempel Godts p 1. Cor. 3.16 met den Afgoden ? p Want ghy lieden zijt ende 6.19 den Tempel des leuendighen Godts: ghe- Hebre. 3.6. lijck God ghesept heeft: q Ick sal in hen 1. Petr. 2.5 woonen/ende wandelen/ende sal haer God q Exod. 29.45 wesen/ende sy sullen mijn volck wesen. Leuit. 26.12. Ezech. 37.26

17 Daerom r gaet wt den middel van onder r Esaie 52.11 hen/ende schept v af/ sept de Heere/ ende en Apoca. 18.4 taſt niet onreyns aen / ende ick sal v lieden ontfanghen.

18 ſ Ende ick sal v lieden tot eenen Vader ſ Jere. 31.1 wesen/ende ghy sult my tot sonen en doch- teres wesen/ seydt de Heere Almachich.

Dat vij. Capittel.

1. Ontschuldighende zijn hardicheyt/ 8. be- wijst dat hy tot haerder salicheyt beuolen hadde den hoereerder te straffen/ 13. ende verhaelt den troost ende gherustichept die Titus van hen ghe- bracht heeft.

1 Dewijle dat wy dese belofsten hebben/ lieue/laet onsselven reynighen van al- le besmettinge des lichaems ende des Geests: ende de heylichmakinghe volbren- ghen in de vreese Godts:

2 a Ontfangt ons/wy en hebben niemant a Grieex/ doet de ongelijck gedaen/wy en hebben niemant ons/of: be- b verdoruelt/wy en hebben niemande door grijpt ons. gierichept bedroghen. b Of/ gheplous- beert/

3 Dit en seyghe ick niet tot uwer verdoe- minghe/ want ick hebbe te voren ghesept/ dat ghy in onse herren zijt om mede te ster- uen/ende mede te leuen.

4 Ick hebbe groote vrijheyt in spreken tot v lieden/ ick hebbe grooten roem van v lie- den : Ick ben vervult met troostе/ c mijn c 1 Galat. 5.12 blijschap is seer overuloedich in alle onse Philip. 2.17 verdruckinghe. Colos. 1.24

5 Want als wy in Macedoniam quamen/ d Act. 16.19 en hadde onse vleesch gheen rustе / d maer 23. waren allesins bedruct/ wtwendich strijdt/ inwendich vreese.

6 e f Maer God/die de vernederde vertroost/ e 2. Corin. 1.4 die heeft ons vertroost door de toecomst Titi:

7 Ende niet alleene f door zijne toecomste/ f Grieex/ie maer oock door de vertroostinghe/ daer hy mede van v lieden vertroost was / als hy ons vertelde uwe groote begheerte / uwe weenen / uwe yverichept voor my: soo dat ick noch meer ben verblijdt gheweest.

8 Want hoe wel ick v lieden door den Sendbrief bedroeft hebbe / dat en rout my niet/hoe wel het my gherout heeft: want ick sie / dat v die Sendbrief maer voor eenen tijt bedroeft en heeft.

9 Nu ben ick verblijdt/niet dat ghy lieden bedroeft gheweest zijt / maer om dat ghy bedroeft gheweest zijt tot beteringhe: want ghy liedē zijt g Godlijck bedroeft geweest/so g Gri. na God dat ghy geen schade van ons gheleedt en hebt.

Want

y 2. Pet. 2. 19
z Spr. 30. 14

h Ofte/beraut woordinghe

i* And. uwe neerstichept boor ons/ in Gri. boor Gode.

k Gri. genade

a Act. 11. 29. Rom. 15. 26. 1 Cor. 16. 2. 2. Cor. 19. 1

b Gri. genade.

c Gri. genade

b Gri. genade. c Gri. na den ghebode.

h Want de broef hept die na Godt is/ die10
wrerckt onberoumwelicke beteringhe ter sa-
lichept / maer i de broefheydt der Werelt/
werct de doot.

Want siet / dese selue uwe bedroefthepdt 11
die na Godt was / wat neerstichept sy in v
lieden ghewracht heest/ Ja wat k ontschul-
dinghe/ Ja beromweerdinge/ Ja vreese/ Ja
begheerte/ Jae vierichept/ Jae wrake: Alle-
sins hebt ghylieden v schuen bewesen/ dat
ghy rein zijt in die daet.

Hoe wel ick dan v lieden geschreuen heb-12
be/ [dat en was] niet om dicus wille / die
ongelijck gedaē hadde/ noch om diens wil-
le die ongelijck geleden hadde/ maer om dat
i* onse neerstichept boor v liedē soude by v
openbaer worden/ in boor de oogen Gods.

Hierom zijn wy getroost gewordē door u-13
we vertroostinge/ eñ veel meer zijn wy ouer-
uloedich verblijt gheweest/ door de blijschap
Titi/ dat zijnē geest van v alle vernaert is.

Want ist dat ick by hem yet van v ghe-14
roēmt hebbe/ so en ben ick niet beschaēt ge-
worden: maer gheliick wy alle dinck v inder
waerhept gheseyt hebben/ also is oock onsen
roem by Titum/ waerhept gheworden.

Ende zijn herte is oueruloedelicker tot v15
[ghenegen/] dewijle hy uwer aller gehoor-
saemhept ouerdenet/ hoe ghy hem met vre-
se ende beuen hebt ontfanghen.

Ick ben blijde/ dat ick in alle dingen goet16
betrouwen van v lieden hebbe.

Dat vij. Capittel.

1. Hy verweerse tot mildichept/ eñ om ghewil-
lige aelmoessen te doen/ 6. prysende haer goet be-
haghen/ 16. daer na recommandeert hy Titum/
ende de andere die met hem ghesonden waren.

Boor gheuen wy v te kennen / Broe- 1
ders/ van de ghenade Gods / ghegheu-
uen in de Ghemeynten van Macedonia:

[Namelijck/] dat in grooter beproeuin- 2
ghe der verfarckinghe / hare blijschap ouer-
uloedich gheweest is: ende [dat] hare diepe
armoede oueruloedich gheweest is tot eenen
rijckdom harer goetdadichept.

Want sy na hare macht/ (dat betuyghe 3
ick/) Ja bouen hare macht/ [willde geweest
zijn:]

a Dus met veel vermanens biddende / 4
dat wy de v weldaet ende de gemeynschap
der bedieninge/ die den Heyligen [geschiet]
aenemen sonden.

Ende en deden niet ghelijck wy hoopten/ 5
maer sy gauen hen selues eerst den Heere/
ende [daer na] ons/ door den wille Godts:

Om dat wy Titum vermanen sonden/ 6
dat hy ghelijck hy te vozen begonnen had-
de/ also oock soude by v lieden oock c dese
weldaet volenden.

So dan/ gelijck ghy in allen oueruloedich 7
zijt int gelooue/ ende woort/ ende kennisse/
eñ alle neerstichept eñ liefde tot ons/ liet dat
ghy oor in dese d weldaet oueruloedich zijt.

Dit en segghe ick niet/ e als ghebiedende: 8
maer door der anderen neerstichept oock
uwer lieften goeden aert beproeuende.

Want ghylieden weet de ghenade onses 9
Heeren Jesu Christi / dat sy die rijck was/
om uwent wille arm geworden is/ om dat
ghy door zijne armoede sout rijcke worden.

Ende ick gene hier in raet/ want dit is v10
voorbaerlijck/ die ghy te vozen dat hebt be-
gonnen/ niet alleene te doene/ maer ock te
willen van ouer een Jaer.

So volenpt nv ock het doen/ op dat/ge- 11
lijck de goetwillichept bereyt was om te
willen/ also ock het volbrenghen sy/ * van
het ghene dat ghy hebt.

f Want ist dat de bereyde goetwillichept 12
voorgaet/ g so is men aengenaem na dattie
heeft/ niet na dattien niet en heeft.

Want [het en gheschiet] niet/ om dat een 13
ander soude berichtinghe hebben/ ende ghy
lieden verdruckinghe:

Maer [op dat] wt ghelijcke bedeelinge/ 14
in desen tegenwoordigē tyde/ uwe ouervloet
haren gebreke [te hulpe come] / op dat ock
hare ouervloet uwen gebreke te hulpe come:
also salt gelijcke bedeelinghe worden.

Ghelijck ghescreuen is: h die veel hadde/ 15
dien en schoot niet ouer/ ende die luttel had-
de/ die en hadde niet min.

Ende Gode zy lof / die dese neerstichept 16
voor v lieden / Tito in het herte ghegheuen
heeft.

Dat hy de vermaninghe aenghenomen 17
heeft: Ja hy seer neerstich zijnde/ van selfs
ghewillich tot v lieden gheromen is.

Wy hebben ock met hem gesonden/ den 18
Broeder die ghepreesen is inden Euangelio
van alle de Ghemeynten:

(Ende dat niet alleenlijck / maer is ock 19
van de Gemeynten verkozen/ om met ons te
reysen met deser i weldaet/ die van ons be-
dient wort tot des Heeren prijs / ende uwe
bereyde goetwillichept.)

Toeslende dat k ons niemant en l be- 20
rispe in dese oueruloedichept die van ons
bedient wort.

m Want wy besorgen het ghene dat eer- 21
lijck is/ niet alleene voor Gode / maer ock
voor den menschē.

Wy hebben ock met hen ghesonden on- 22
sen Broeder / den welcken wy in vele din-
gen dicmael beuonden hebben dat hy neer-
stich is: ende nv veel neerstigher door het
groot vertrouwen op v lieden.

Het zy dan Titus/ [hy is] onse medeghe- 23
selle/ ende medehulper aen v: het zy dese on-
se Broeders/ [sy zijn] n Apostelen der Ghe-
meynten/ ende de eere Christi.

Bewijst dan aen hen / ende aen het aen- 24
schijn der Gemeynten / de bewijsinge uwer
lieften/ ende onses roems van v lieden.

Dat ix. Capittel.

3. Hy geest reden/ waerom hy hen Titum ge-
sonden heest/ 5. eñ vermaent se door sterckte rede-
nē/ om aelmoessen te doē/ 8. bewijsende de groot-
te vrucht die daer van coemt.

Want a van de bedieninghe die den 1
Heyligheu geschiet/ sonde ick te ver-
gheefs tot v lieden schrijuen.

Want ick weet uwe bereyde goetwil- 2
lichept / om de welcke ick van v lieden roe-
me by de Macedonische/ [namelijck/] dat
Achaia van ouer een Jaer bereyt is: eñ dese
vyerichept van v heefter vele verwerkt.

Maer ick hebbe de Broeders gesonden/ 3
om dat onse roem van v lieden / niet ydel
worden en sonde in desen deele/ om dat ghy
sout bereyt zijn/ ghelijck ick gheseyt hebbe.

Op dat / so de Macedonische met my 4
quamen/ ende v onbereyt vonden/ wy (wy
en wil-

f 1. Pet. 4. 10. g 1. Mac. 12. 15. 2. Cor. 8. 13. 14.

h Exod. 16. 18

k Gri. ghenade

l Of: laetten

m Rom. 12. 17

n Dat is ghesonden Apostelen

a Act. 11. 29. Rom. 15. 26. 1. Cor. 16. 2. 2. Cor. 8. 4.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

en willen niet segghen ghy/)niet beschaemt
en worden in dese stantuastichept der be-
roeminghe.
Ick hebbe het dan voor noodsakelijc ge- 5
a Dat is: wel
hoor
acht/de Broeders te vermanen/dat sy sou-
den voorgaen tot v / ende uwen beloofden
b segent voorberepden/ op dat ghy berept zy/
also [dat het zy] als segeninghe / ende niet
als afdanninghe.
c Wie sparichlijck 6
Maer dit [segge ick:]
saept/die sal ock sparichlijck maeyen: ende
wie d mildelijck saept / die sal ock milde-
lijck maeyen.
Een yegheliick [gene/] gelijck hy in zijn 7
herte voorneemt / e niet wt swaermoedic-
hept/oft wt bedwange. f Want Godt heeft
den blijmoedighen gheren lief.
Ende Godt can maken/dat alle genade 8
overuloedich zy over v / op dat ghy in alle
dinghen alle tijt alle genoechsaemhept heb-
bende tot allen goeden wercke overuloedich
wesen moecht:
(Gheliick gheschreven is: g Hy heeft wt- 9
ghestroyt / ende den Armen ghegeven: zijn
h goetdadichept duert inder eewichept.
Ende die den Saeyer het zaet geeft/ [die] 10
gene[v] ock broot ter spijse/en vermeuch-
fuldige uwe zaet/ en vermeerdere de vruch-
ten uwer goetdadichept:)
In allen rijck gheworden tot alle goetda- 11
dichept / de welcke door ons maeckt / dat
Godt ghedanckt wort.
Want de bedieninge deser offerhande/en 12
vervult niet alleenlijck het gebreck der Hey-
ligher: maer maeckt ock overuloedelijck/
dat Godt door velen ghedanckt worde.
(Die door de beproevinge deses Dienstes/ 13
Godt prijsen over uwe eenvoudige onder-
danichept in het Euangelium Christi/ende
[over]de milde mededeelinghe aen hen/en-
de aen allen:)
Ende dat sy voor v bidden / begheeren 14
de v/om de overuloedighe ghenade Godts
over v.
Gode[zy] danck door zijne onwtspreke- 15
lijcke gaue.

Dat 9. Cappittel.

1. Hy beweert zijn Apostelschap/ 3. ende bere-
maentse tot onderdanichept/ 4. bewijst zijn
macht/ende hoe hy die ghebruyckt.

Voort / ick Paulus bidde v lieden 1
door de sachtmoedichept ende goeder-
tierenheyt Christi/die ick tegenwoor-
dich clein ben onder v/maer in het afwesen
stout op v.
Ick bidde/[segge ick/] op dat ick tegen- 2
a Of / ghereckt
woordich zijnde / niet stout en zy/met sulck
een vertrouwen/ als ick a denche stout te
wesen/op sommighe die ons achten/gelijck
of wy na den vleeschе wandelden.
Want hoewel wy inden vleeschе wan- 3
b Ephe.6. 13
delen/ soo en stryden wy niet nae den vlee-
schе:
b Want de wapenē ons crijchs en zijn 4
niet vleeschelijck:maer machtich door God/
om de sterckten neder te worpen.
Als wy de overleghinghen te nieten ma- 5
ken/ende alle verheffinge die verheven wort
tegheu de kennisse Godts : ende leyden alle
ghedachten ghenanghen tot de ghehoor-
saemhept Christi.
6 Ende hebben bereyde wrake tegheu alle
ongehoorsaemhept/ als uwe ghehoorsaem-
heyt sal vervult wesen.
7 c Ghy siet aen dat na dē aenschijne is/so c Of/siet ghy
nemt
pemant by hemselven betrout dat hy Chri-
sti is/die denicke wederom dā selfs dat/ ge-
lijc als hy Christi is/also wy oock Christi zijn.
8 Want of ick ock wat meer roemde dan De macht
onse macht / d die ons de Heere gheghenen Pauli is
heeft ter stichtinge: en niet tot uwer verder- tot stichtin-
uninge so en sal ick niet beschaemt worden. ghe.
9 Op dat ick niet en schijne v lieden als 2a.Cor.13.10
door Brieuen te verschricken.
10 Want de Brieuen (sept hy) zijn swaer
ende crachtich : maer de teghenwoordich-
heyt des lichaems is cranck/ende de vloor-
den verachtelijck.
11 De sodanighe bedencke dit/dat wy ock
tegenwoordich sodanich [zijn] sullen niet de
wercken/ hoedanich wy in het afwesen zijn
door Brieuen met den woorde.
12 c Want wy en dorven onsselven niet in- c 2.Cor.3. 1
rekenen/noch mede rekenen met sommigen ende 5.12
die hen selven prijsen: j Maer dese en verstae
niet/dat sy hemselven met hemselven meten/
ende hemselven met hemselven f gheliicken. f Of/rekenen.
13 j Maer wy en sullen niet roemen boven
maet: maer g na de mate des regels/wiens g Ephe.4.7
mate ons Godt gedeylt heeft/ [roemē wy/]
dat wy ock tot v lieden gheromen zijn.
14 Want wy en rekenen ons niet wt boven
maten / als of wy tot v niet gheromen en
waren:want wy zijn tot v toegheromen in
den Euangelio Christi:
15 Niet roemende boven maten in rems
anders arbeyt/maer hopende door het was-
sen wes gelooss:door v ghemeerdert te wor-
den na onsen reghel overuloedelijck:
16 Om in de plaetsen die op ghene zijde van
b zijn/te Euangelizeren/niet in rems anders b Of. mate/
h regel/[dat is/] om te roemen van het ge- i Jere.9.23
ne dat bereyt is [van anderen:] 1.Cor.1.30
17 i j Maer wie roemt/die roeme inden Heere. 2Cor.10.17
18 k Want niet die hemselven prijst/ maer dē k prou.27.2
welcken de Heere prijst/ die is l bequaem. l Of. beproeft.

Dat 10. Cappittel.

1. Hy prijst zijnen Dienst en weerdicheyt door
een heylige beroeminge/ 22. ende zijnen arbeyt/
moeyte/ende wercken verhalende. bewijst dat hy
de andere Apostelen te boven gaet.

1 Och of ghy mp eē wepnich verdroecht a Of/ver-
in myne onwijsheyt:maer a ghy ver- draecht mp
draecht mp doch.
2 Want ick ben yverich over v lieden met
Godlijcker yverichept:want ick hebbe v e-
nen manne toegetrouwet/ om een b oprechte b 1eu.21.12
j Maecht tot Christum te brenghen.
3 j Maer ick vreese/dat niet eenichlijns c ge- c Gen.3.4
lijck de Slanghe Euam door haer listicheyt Joan.8.44
bedroogh/ also ock uwe verstant bedrogen Bapt.2.24
worde / af wyckende van de eenvoudicheyt
diem Christo is.
4 d Want ist dat yemant comende/ eenen d Gala.1.8
anderen Jesum yedickt / den welcken wy
niet ghepredickt en hebben : oft ist dat ghy
eenen anderen Geest ontfangt/den welcken
ghy niet en hebt ontfanghen: oft een ander
Euangelium dat ghy niet aengenomen en
hebt/so verdroecht ghy hem behoorlijck.
5 Want ick achte dat ick in gheen dinck
minder gheweest en hebbe/ dan de aller op-
perste Apostelen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a Of/ongheloost

Eñ ist dat ick oock a slecht ben in woor- 6
den/[so en ben ick] nochtans niet slecht in
de kennisse: maer wy zijn gantschelijck on-
der v lieden in allen openbaer gheweest.

Hebbe ick gesondicht/dat ick my selven 7
vernedert hebbe/om dat ghy sout verhoocht
worden / ende dat ick v het Euangelium
f1.Cor.9.12 Godts f voor niet ghepredickt hebbe?

Ick hebbe andere Ghemeynten beroofft/ 8
loon van hen nemende om v te prediken.

Eñ als ick by v was / ende gebrack had- 9
g Act.20.33 de/ g h en was ic niemande lastich / i want
1.Thess.2.9 dat my gebrack/dat vervulde my de Broe-
2.Thess.3.8 2.Cor.12.13 ders/die van Macedonia quamen / eñ ick
h Ofte weet ick niet hebbe my in allen/v onbeswaerlijck gehou-
my met pemants schaden. den/eñ sal[my ock also voortaen] houde.
i Phil.4.15

De waerheyt Christi is in my/dat desen 10
roem niet en sal van my gheweert worden
inde palen Achaie.

Waerommer? om dat ick v lieden niet lief 11
en hebbe: Godt weet het.

Maer dat ic doe/dat sal ic ock doe/om 12
de occasie te benemen den genen/die occa-
b Gri.willen sie k soecken / om in het ghene daer sy van
roemen/bevonden te worden/gelijck wy.

Want sulcke valsche Apostelen zijn de- 13
ceghelijcke arbeyders/ hen veranderende
in Apostelen Christi.

Ende het en is gheen wonder : want de 14
Sathan selve wort in eenen Engel des lichts
verandert.

l Grieer/niet groot/ So en is dan l geen wonder/dat ock zijne 15
Dienaers verandert worden / als Die-
naers der gerechticheyt/der welcker eynde
sal wesen na hare wercken.

Wederom segghe ick / niemant en achte 16
my onwijs te zijn/oft anders/so neemt my
ock aen als eenen onwijsen/ op dat ic ock
een weynich roeme.

Dat ick segghe en segghe ick niet na den 17
Heere : maer als in onwijsheydt in dese
stoute beroeminghe.

m Job.29.2 m Dewijle vele roemen na den vleesche/ 18
so sal ick ock roemen.

Want ghy verdraecht geerne de onwijse/ 19
dewijle ghylieden wijs zijt.

Want ghy verdraecht/ ist dat v pemant 20
dienstbaer maect/ ist dat v pemant afteert/
ist dat pemant [van v]neemt / ist dat hem
pemãt verheft/ ist dat v pemant in het aen-
n Act.22.3 sicht slaet.

Ick spreke nae der oneeren : als oft wy 21
cranck gheweest hadden: n sMaer waer in
pemant wil stout zijn/ (ic spreke in onwijs-
o Phil.3.4 heyt/)daer in wil ick ooc stout zijn.

Zijn sy Hebreen? o Ick ock : Zijn sy 22
Israeliten? Ick ock : Zijn sy Abrahams
zaet? Ick ock:

Zijn sy Dienaers Christi? (Ick spreke 23
p1.Cor.15.10 onwijsselijck/) p ick ben meer : q in arbeyt
2.Cor.12.11 overvloedelijcker : in slaghen vermenelij-
q Act.9.16 ende 21.11 cker : in ghevanckenissen overvloedelijcker:
2.Cor.6.4. inde doot menichmael.
r Deut.25.3

Van de Joden hebbe ick vijf mael r veer- 24
tich slaghen eenen min ontfanghen.

f Act.16.22 s Driemael ben ick met roeden gegeesselt 25
s Act.14.18 t Act.27.2 gheweest / t eens ghesteenicht / u driemael
41. hebbe ick schipbreucke gheleden/nacht ende
dach hebbe ick inde diepte gheweest.

Int reysen[hebbe ick] menichmael ghe- 26
weest in perijckelen van waterstroomen/
in perijckelen van moorders / in perijckelen
van mijn gheslachte/ in perijckelen van de
Heydenen / in perijckelen inder Stadt / in
perijckelen inder Woestijne / in perijckelen
inder Zee / in perijckelen onder de valsche
broeders.

Jn arbeyt ende vermoeyenheyt / in waken 27
menichmael/in honger en dorst/ in vasten
menichmael/in coude ende naecktheyt.

Beneven het ghene dat van buyten [een 28
coemt/dringt my] dat my daghelijcks over-
x Act.20.18 nalt: [namelijc/] x de sorge aller Gemeynte.
y 1.Cor.8.13 Wie wort gherruckt/dat ick niet ghe- 29
cruckt en worde? wie worter ghergert/
dat ick niet en brande?

Jst dattmen roemen moet / so sal ick roe- 30
z Rom.1.9 men in mijne cranckheyt.
Eph.4.19 2.Cor.1.20 Gal.1.20 a Act.9.24 1.Thess.2.5 a Act.9.24 z De Godt ende Vader onses Heeren Je- 31
sus Christi / de welcke te prijsen is inder ee-
wicheyt/weet dat ick niet en lieghe.

a De Stadthouder in Damasco des Co- 32
nincx Aretas / bewaerde de Stadt Da-
mascum/ende wilde my vanghen.

Ende ick wert door een vensier in eenen 33
roef door den muer neder ghelaten/ eñ ont-
quoot zijnen handen.

Vatrij. Capittel.

1. Hy verhaelt sijne ghesichten/ 11. seyde de oorsake van sulcke beroeminghe/ 14. beruggen-de sijne beweghinghe tot hen / ende beloeft sijn coemste.

Het roemen en is my voorwaer niet 1
voorsichtelijck : want ick sal comen tot
de ghesichten ende openbaringen des
Heeren.

a Act.9.3.17 1.Cor.15.8 Ick weet eenen man in Christo over 2
veerthien Jaren/(oft inden lichame/ dat en
weet ick niet : oft buyten den lichame / dat
en weet ick niet: Godt weet het/)dese wert
tot den derden Hemel op ghenomen.

Ende ick weet sodanighen menschen/ (oft 3
inden lichame/dat en weet ick niet/oft buy-
ten den lichame/dat en weet ick niet: Godt
weet het/)

Dat hy opghenomen is gheweest in het 4
Paradijs/ende ghehoort heeft onutspreke-
lijcke woorden / die een menschen niet toe-
ken en mach.

Van sulcken [menschen] sal ick roemen/ 5
van my selven en sal ick niet roemen/ten sy
in mijne cranckheden.

Want ist dat ick roeme wil/so en sal ick 6
niet onwijs zijn / want ick sal de waerheyt
seggen : maer ick houde daer van af/op dat
niemant van my hooghet en denche / dan
hy my sier/of wt my hoort.

Eñ op dat ick door de wtnemende open- 7
baringhe my niet en soude verheffen boven
b Of steeck/ maten: so is my ghegheven een b spyne in
ofte pinne. het vleesch/de Enghel Sathan/ c dat hy my
c Job.2.6 niet buysten slaen soude / om dat ick my
niet en soude hooghet verheffen.

Hierom hebbe ick den Heere driemael ge- 8
beden/op dat hy soude van my wijcken.

Ende hy seyde my : Myn ghenade is v 9
ghenoech/saem: want mijn macht wort in
cranckheyt volbracht. So wil ick dan alder-
liefste in mijne cranckheden roemen/op dat
de macht Christi in my woone.

Daerom hebbe ick een behagen in cran- 10
cheden/in verssmaetheden/in noodden/ in ver-
volgingen/in benauwtheden/om Christus wille:
want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

want als ick cranck ben/dan ben ick sterck.
Ick ben onwijs geworden met roemen/1
ghy hebt my [daer toe] bedwonghen: want
ick behoorde van v lieden gheprefen te wor-
den: d want ick en hebbe in gheen dinck
minder gheweest/dan de alderneerste Apo-
stelen/hoewel ick niet en ben.
e De teeckenen eens Apostels zijn onder12
v lieden gedaen in alle lijdtsaemheyt/in tee-
kenen/ende wonderheden/en de crachten:
Want wat ist daer ghy minder in ghe-13
weest zijt/ dan de andere Gemeynten: f an-
ders dan dat ick g v lieden niet bes waert
en hebbe? Vergheeft my dit ongheliick.
Siet / ick ben ten derdenmael bereyt tot v14
lieden te comen / ende en sal v niet bes wa-
ren: h want ick en soecke niet dat mwe is/
maer v. Want de kinderen en moeten niet
den Ouderen schatten vergaderen/maer de
Ouders den kinderen.
Ick wil seer gheerne ghenen/ende ghege-15
ue worde voor mwe zielen: hoewel ick v lie-
den seer lief hebbe/en ghy my min lief hebt.
Maer het zy alsso/ick selue en hebbe v niet16
bes waert: maer dewijle ick listich was/
hebbe ick v lieden bedzieghelijck ghenomen.
Hebbe ick v lieden gierichlijck per afghe-17
nomen/ door yemant dien ick tot v gheson-
den hebbe?
Ick hebbe Titum ghebeden / ende eenen18
Broeder mede ghesonden: heeft v Titus yet
gierichlijck afghenomen? En hebben wy
niet in eenen gheest ghewandelt? ende inde
selue voetstappen?
Wenckt ghy/dat wy ons wederom ont-19
schuldigen/ wy spreken voor Godt in Chri-
sto: en dit alles/lieue/tot mwer stichtinghe.
Want ick vreese/dat ic/ als ick come/ sal/20
eenichlins v niet en sal vinde / sodanich als
ick wil / en dat ick van v lieden sodanich sal
bevonden worde/als ghy niet en wilt: i dat
daer niet eenichlins en zy/twist/nijt/toorn/
kijuinghen/ achterclappinghen / oorblasin-
gen/opgeblasentheden/oproeringhen.
Dat my mijn God niet wederomme ver-21
nedere by v lieden/als ick come: en sal moe-
ten rouwe hebben over vele die te vozen ge-
sondicht hebben/ en geen berou ghehadt en
hebbe/van de onreynicheyt/ en hoererije/en
k onghemanierthept/die sy gedaen hebben.

Dat xiij. Capittel.

2. Paulus vermaninghende den Corinthen een strenge wijse/ 3. vermaenese alle int gemeyne/ te believen hoedanich zijn Apostelschap zy / tot haer groot profijt/ 6. niet te verachten den gene dien sy bevonden hadden eenen ghetrouwen Ambassaet Godts te zijn.

1 Ick sal nu ten derdenmael tot v lieden comen: a In twee oft drie ghetuygen- a Nu. 35.30 Deut. 17.6 ende 19.15 Matt. 18.16 Joan. 8.17 Hebr. 10.28 b Oft. wooxt
2 Ick hebbe v voorseyt / ende voorsegghe andermael / gheluck [of ick] tegenwoor-dich [ware/] ende schryne nu in het afwe-sen/den genen die te vozen ghesondicht heb-ben/ende den anderen alle: ist dat ick noch eens come/so en sal ick niet sparen.
3 Dewijle ghy bewoenynghe soeckt van Christo / die in my spreeckt / de welcke on-der v niet cranck en is / maer is machtich onder v.
4 Want hoewel hy c wt f swachept heeft gecruyciget gheweest/ so leeft hy nochtans wt de macht Godts: want wy zijn ock f swack in hem / maer sullen met hem leuen door de cracht Godts aen v lieden.
5 d Ondersoect v seluen/oft ghy in het ge-loone zijt: bevroeft v seluen. Bekent ghy v seluen niet / dat Jesus Christus in v is? So ghy niet eenichlins verwerpelijc en zijt.
6 g Maer ick hope/ghy sult bekennen / dat wy niet verwerpelijck zijn.
7 Ick wensche van Godt / dat ghy gheen quaet en doet: nier om dat wy souden e aen-ghenaem wesen: maer om dat ghy soudt goet doen / ende wy als verwerpelijck we-sen.
8 Want wy en vermoghen niet tegen de waerheyt: maer door de waerheyt.
9 Want wy verblijden ons / wanneer wy cranck zijn / ende ghy sterck zijt: ende wenschen ock dit/ [namelijck/] uwe vol-comenheyt.
10 Hierom schrijue ick dit in mijn afwesen/ op dat ick tegenwoordich niet strengicheyt en ghebruycke / nae de macht f die my de Heere ghegheuen heeft/ter stichtinghe/ende niet tot verderuinghe.
11 Ten laetsten / Broeders / g weest blijde/ weert volmaeckt / weest ghetroost / h weest eens gesint / i leeft in vrede: en de Godt der liefden ende des vredes/ sal met v wesen.
12 k Groet malcanderen met eenen hepli-ghen cusse. Alle Heyligben groeten v.
13 De ghenade des Heeren Jesu Christi/ ende de lief de Godts / ende de ghemeyn-schap des heyligben Gheests zy met v al-len/Amen.

De tweedde [Sendbrief] tot de Corin-then / ghescheuen te Philippis in Macedonia / [ghesonden] door Titum en Lucam.

c Dat is/na sinne verneder-ruighe
d Deut. 11.28
e Of/ pijselijc
f 2 Cor. 10.8
g Of. baert wel.
h Rom. 12.16 ende 15.5 1. Cor. 1.5 Phil. 2.2 1. Pet. 3.8
i Rom. 12. 18 Hebr. 12.14
k Rom. 16.16 1. Cor. 16.20 1. Thes. 5.26 1. Pet. 5.14

De Sendbrief Pauli tot den Galaten.

Argument.

DE Sendbrief welcken hy tot de Galaten ghescheuen heeft/is als een corte begrijp des Sendbriefs tot de Romeynen. Want hy handelt daer van de rechtueerdichmakinge door het gheloove in Christum/ teghen de rechtueerdichmakinghe der Wet ende wercken. Hy onderwijst ock de gene die door het ge-loove gherechtueerdicht zijn/ hoe sy behoozen te leuen. Inden beghinne des Sendbriefs spreeckt hy vele van zijn beroepinghen/ om zijn Apostolische auctozitept te beschermen/ de welcke de vianden der ghenade zochten te nieten te brenghen.

Dat eerste Capittel.

6. Paulus straft de ongestadichept ende lichtueerdicheyt der Galaten/ 7. de welcke bericht waren door de valsche Apostelen / de welche predi-keren dat de onderhoudinghen der Ceremonien des Wets noodich waren ter salicheyt.

1 PAulus een Apostel/niet van men-schen / noch door menschen: a maer door Jesum Christum/en-de Godt den Vader / die hem wt den dooden verwerckt heeft.

Paulus van Gode ghesonden om te predi-ken.
a Tit. 1.3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Ende alle de Broeders die met my zijn/ 2
den Ghemeynten in Galatia:

b Rom.1.7 1.Cor.1.2 Ephes.1.1 1.Pet.1.2 c Mat.20.28 Gala.2.20 Ephes.5.2 Tit.2.14 Hebr.9.14 b Of/Christum die b in genaden gheroepen heeft/ verlatende.

b Ghenade zy u lieden / ende vrede van 3
Gode den Vader / ende onsen Heere Jesu Christo/

c Die hemselven gheghéven heeft voor 4
onse sonden/ om ons te verlossen uit dese teghenwoordighe boose Werelt/ na den wille onses Godts ende Vaders/

Den welcken zy prijs van eewichept tot 5
eewichept/ Amen.

f Ick verwondert / dat ghy so haestelijck 6
d verlatende hem/ die u inde ghenade Christi gheroepen heeft/ overghehaecht woort tot een ander Euangelium.

Waer doch anders ghé en is:ten zy dat- 7
ter sommige zijn e die u beroeren/ en willen het Euangelium Christi verkeeren.

e Act.15.1

f 1.Cor.11.4

f Maer al waert oock / dat wy / of een 8
Engel uit den Hemel / u anders predikten/ dan g dat wy u gheprédickt hebben / die zy vervloeckt.

g Of/ boven dat

Gheliick wy te voren gesept hebben/ also 9
segghe ick ock nu wederom: Ist dat u pe-
mant predickt/ anders/ dan ghylieden ont-
fanghen hebt/ die zy vervloeckt.

Want h predike ick nu menschen/ of Ga- 10
de:? i Of soecke ick menschen te behaghen:?
k Want hadde ick menschen behaecht/ so en
ware ick doch gheen Dienaer Christi.

h Grieex/ rade i 1.Thess.2.4 k Joan.15.19 Jacob.4.4

l Ick late u weté/ Broeders/ dat het Euan- 11
gelium dat door my gheprédickt is/ niet na den menschе en is.

l 1.Cor.15.1

m Want ick en hebbe het niet vanden 12
menschе ontfanghen / noch gheleert: maer door de openbaringhe Jesu Christi.

m Ephe.3.3

n Want ghy hebt mijne wandelinge ge- 13
hoort die voortijdé in het Jodendom was/ dat ick de Ghemeynte Gods boven maten seer vervolchde ende verwoestede.

n Act.8.3 ende 9.1 ende 22.4 ende 26.9 Phil.3.6 1.Tim.1.13

Ende ick ginck voort in het Jootschap/ 14
boven vele/ o mijns gheliicken in mijn ghe-
slachte: dewijle ick seer yverich was in de leeringhen der p Vaderen.

o Of/ van mé-
nier oudde
p Of/ mijns
vaders.

q Maer als het Gode (die my van mijns 15
moeders r lichaem aen heeft afgheschey-
den / ende gheroepen door zijne ghenade/) behaecht heeft zijnen Sone in my te open-baren/

q Acto.9.15. ende 13.2 r Gen. buycke

s Om dat ick hem soude onder de Heyde- 16
nen vercondighen : hebbe ick niet terstont my beraden u met vleesch ende bloet:

s Of/ door t Acto.9.15. ende 13.2. ende 22.21. Gala.1.8 Ephes 3.8 u Mat.16.17

Noch en quam niet wederom na Jeru- 17
salem / tot de ghene die voor my Apostelen waré/ maer ick ginck na Arabien/ en quam wederom na Damascum:

Daerna/ na dyze Jaren quam ick te Je- 18
rusalem/ om Petrum te besien / ende bleef by hem vijfthien daghen.

Ende en hebbe niemant anders van de 19
Apostelen ghesien/ dan Jacobum den broe-
der des Heeren.

Dat ick u schrijve / siet/ x voor Godt ick 20
en lieghe niet.

x Rom.1.9 ende 9.1 2.Cor.1.23 ende 11:31 1.Thess.2.5 2.Tim 5.11 2.Tim.4.1

Daer nae ginck ick inde Landtschappen 21
Syrie ende Cilicie:

Ende ick was den Ghemeynten Christi 22
in Judea/ onbekent na den aenschte:

Maer sy hadden alleenlijck gehoort/ dat 23
hy die voortijden ons vervolchde / nu het gheloove predickt / dat hy voortijden ver-
woest heeft.

Ende sy loof den Godt in my. 24

Dat ij. Capittel.

1. Paulus versterckende dat zijn Apostelschap van Gode is/ bewijst dat hy in gheen dinck minder is dan de ander Apostelen/ 11. ende dat hy selve Petrum de Apostel der Joden gestraft heeft/ 16. dat de rechtveerdichmakinghe is alleenlijck/ door de ghenade ende het gheloove in Christum/ ende niet door de wercken der Wet.

a Act.11.2

1 Daer a na ben ick/ na veerthien Jaren/ wederom te Jerusalem ghecomen/ met Barnaba/ ende Titum ock mede ghenomen hebbende.

b Act.15.2

2 b Ende ick toech op uit eener openba-
ringhe/ eñ handelde met hen van den Euan-
gelio dat ick onder de Heydenen predike: maer bysonder met hen die gheacht waren/ om dat ick eenichsins niet te bevreest en soude looven/ of ghelooven gebben.

c Act.16.3 1.Cor.9.21

3 c Maer Titus die met my was/ hoewel hy een Grieck was/ en wert nochtans niet bedwonghen/ om hem te laten besnyden:

b Act.15.24

4 d [Namelijck/] om sommigher ballscher broeders wille / die bezijden ingheco men waren/ om onse vryheyt die wy in Christo Jesu hadden / te bespieden / om dat sy ons souden tot dienstbaerheyt brenghen.

5 Den welcken wy niet een ure tijds en weken in onderdanicheyt/ om dat de waer-
heyt des Euangeliums by u soude blijven staende.

6 Ende van de ghene die gheacht zijn wat te zijn/ (en hebbe ic niet geleert:) hoedanich sy voortijden gheweest zijn/ daer en lept my niet aen. e Godt en f acht het aensien der menschen niet/ want sy die geacht waren/ en hebben my niet voorgheleert.

e Mat.22.16 2.Par.19.7 Job.34.19 Sap.6.8 1.Pet.1.17

7 Ja daer tegen: als sy saghen dat my het Euangelium g tot den Heydenen benolen was/ ghelijck Petro tot de Joden.

Spr.15.10 Acto.10.34 Rom.2.11 Ephes.6.9 Coloss.3.25

8 (Want die in Petro crachtich was tot het Apostelschap der Besnijdinge / h was ock in my crachtich tot de Heydenen.)

f St. nemt de persoon des menschen niet. g Grieex. Voorwaer het woordt Petro ge-
troute wel/ ghelijck Petrus de Besnijdinghe.

h Act.9.15

9 Ende als Jacobus/ ende Cephas / ende Joannes/ die gheacht waren Columnen te zijn/ de ghenade Gods die my ghegheven is/ bekenden / gaven sy my ende Barnabe de rechterhant/ [tot een teecken] der gemeyn-
schap/ dat wy onder de Heydenen / ende sy onder de Besnijdinghe [het Euangelium predicken souden.]

Ephes.2.8 ende 3.2 Galat.1.16 ende 2.2.24

10 Alleenlijck dat wy der armen souden ge-
dachtich wesen / i waerin ick neerstich ben gheweest om dat selve te doen.

i Acto.11.30 ende 24.17 Rom.15.25 1.Cor.16.1 2.Cor.8.1 ende 9.1

11 Ende als Petrus te Antiochien quam/ doe wederstont ick hem in het aenschе/ om dat hy te k beschuldighen was.

k Grieex/ dat hy daer clachte ouer hem ge-
daen was.

12 Want eer sommighe van Jacobus quá-
men/ adt hy met de Heydenen: maer als sy ghecomen waren/ doe ontrack hy hem / en de scheyde hem selven af/ vreesende de ghene die wt der Besnijdinghe waren.

13 Ende andere die oock Joden waren/ bepley-
den met hem/ so dat ock Barnabas mede verleydt werdt l tot hare veynsinghe.

l Of/ door

14 Maer als ick sach/ dat sy* de voeten niet recht en dvoegé/ na de waerheyt des Euan-
gely / seyde ick tot Petrum in aller teghen-
woordicheyt: m Ist dat ghy eñ Jode zijnde/ na Heydenscher wijse leuet/ eñ niet na Joot-
scher wijse/ waerō bedwingt ghy de Heyde-
nen/ hen

* Of: niet recht en wandelen.

m Acto.10.28

nen/hen te houden na der Joden wyse?
n Wp die van naturen Joden/ende niet wt de Heydenen sondaers en zyn.
o Wetende dat de mensche niet gerecht-
veerdicht en wort wt de wercken der Wet/
maer door het gheloone Jesu Christi/ heb-
ben wy/(segghe ick/) oock in Christum Je-
sum gheloost/ om dat wy souden ghерecht-
veerdicht worden/ wt den gheloone Christi/
ende niet wt de wercken der Wet: p daer-
omme dat wt de wercken der Wet/ ghen
vleesch en sal ghерechtveerdicht worden.
Ist dat wy die soecken in Christo ghe-
rechtveerdicht te worden/ ook sondaers be-
vonden worden/ is dan Christus der son-
den Dienaer? Dat sy verre.
Want ist dat ick wederom timmere dat
ick af ghebroken hebbe/ soo make ick my sel-
uen eenen overtreder.
q Want door de Wet ben ick der Wet
afgestoruen/ r om dat ick Gode leue sou de:
Ende ick ben met Christo ghecruycht.
Ende ick leue/ niet ick nu maer Christus
leeft in my: Ende dat leuen dat ick nu in
desen vleesche leue/ dat leue ick in den ghe-
loone des Soons Godts/ s die my lief ghe-
hadt heeft/ ende hem seluen voor my over-
ghegheuen heeft.
Ick en make de ghenade Godts niet te
niete: t Want ist dat de rechtveerdicheyt
door de Wet coemt/ soo is dan Christus te
vergheefs ghestoruen.

Dat 10. Capittel.

1. Hy beschelt se scherpelyc. 3. daerna bewijst hy met vele redenen/ dat de rechtveerdichmakinghe coemt door het gheloue. 8. als by het exempel Abrahe. 10. ende door het officie ende epude beyde des Wets ende des ghelooys.

O Ghy wtsinnighe Galaten / a wie
heeft u betoouert / dat ghy de waer-
heyt niet en sout ghehoorsaem zyn: die
Jesus Christus voor de oogen heeft: door-
ghesondert ghewest/ en b onder u gerucpt?
Dit wil ick alleenlyck van u leeren: 2
Hebt ghy den Gheest ontfanghen wt de
wercken des Wets/ of wt c den gheloone
dat ghy ghehoort hebt?
Zijt ghy soo wtsinnich / dat ghy die niet 3
den Geest begonnen hebt/ nu niet den vlee-
sche volcomt wort?
Hebt ghy so vele te vergheefs gheleden? 4
so het anders te vergheefs is.
Die b dan den Gheest geeft/ ende crach- 5
tighe daden onder b werrt / (door hy dat)
wt de wercken der Wet / of wt den c ghe-
loone dat ghy ghehoort hebt?
e Gelijck Abraham Gode gelooft heeft/ 6
ende het is hem tot rechtveerdicheydt ghe-
reeknet.
So bekent ghy dan/ dat de ghene die wt 7
den geloone zyn / Abrahams kinderen zyn.
Ende de Schrift voorsiende / dat Godt 8
de Heydenen rechtveerdicht wt den gheloo-
ne/ heeft te voren Abrahe vercondicht / seg-
ghende: f In d sullen alle de Heydenen ge-
seghent worden.
Soo dan/ die wt den gheloone zyn / die 9
worden met den gheloouighen Abraham
ghesegheut.
Want alle die wt de wercken der Wet 10
zijn / die zijn onder den vloeck: want daer
is gheschreuen: g Vervloeckt is een pegh-
lijck/ die niet en blijft in alle het gene dat in
den Boeck deses Wets ghescheuen is/ om
dat te doen.
11 h Ende dat niemant in de Wet gerecht-
veerdicht en wort voor Godt / dat is open-
baer: i Want de rechtveerdighe sal wt den
gheloone leuen.
12 j Maer de Wet en is wt den gheloone
niet. k j Maer de mensche die dit doet / sal
daer in leuen.
13 l Christus heeft ons verlost van de ver-
uloeckinghe der Wet / ende is voor ons de
vervloeckinghe ghеworden: (want daer is
ghescheuen: m Vervloeckt is een pegh-
lijck die aen het hout hangt.)
14 Om dat de belofte Abrahe soude onder
de Heyden comen in Christo Jesu: ende om
dat wy de n belofte des Gheests ontfangen
souden door het gheloone.
15 Broeders / ick spreke nae menschelijcker
wijse / o men en veracht selfs een menschе
p Verbont niet/ als het vesticht is / noch
men en doet daer niet toe.
16 q Maer de beloften zijn tot Abraham
gheseyt/ende zijnen zade. Hy en seyde niet:
En den zaden/ als in veelen/ maer als in een:
Ende uwen Zade / welcke Christus is.
17 Ende dit segghe ick: Het verbont dat te
voren van Gode op Christum bevestight is/
wort door de Wet(r die na vier honderd en
dertich Jaren quam/) niet crachteloos ghe-
maeckt/ om de belofte te niete te doen.
18 s Want ist dat de erffenisse wt de Wet
coemt/ so en coemt sy nu niet wt de belofte.
j Maer Godt heeftse Abrahe door de belofte
gheschoncken.
19 Waer toe is dan de Wet? t Sy is om
der overtredinghe wille daer toe gheset/ tot
dat het Zaedt quame dien het belooft was/
ende sy is u door de Enghelen gheordineert
door de hant r des j Middelaers:
20 Ende een j Middelaer en is niet [j Mid-
delaer]van eenen/maer Godt is een.
21 Is dan de Wet tegen de beloften Gods?
Dat sy verre. Want waer dat r een Wet
ghegheuen die conde leuendich maken/ soo
ware waerachtelijck de rechtveerdicheydt
door de Wet.
22 p j Maer de Schrift heeft het al onder de
sonde besloten/ om dat de belofte wt den
geloone Jesu Christi soude den gelouigen
ghegheuen worden.
23 j Maer eer het gheloone quam / werden
wy onder de Wet bewaert/ besloten tot het
gheloone dat soude gheopenbaert worden.
24 t So dan / de Wet is onse u Leyder tot
Christum ghеweest/ om dat wy wt den ge-
loone souden ghерechtveerdicht worden.
25 j Maer na dat het geloone ghecomen is/
en zijn wy niet meer onder den Leyder.
26 b Want ghy zijt alle Godts kinderen/
door den gheloone in Christo Jesu.
27 c Want soo vele van u in Christum ghe-
doopt zijn/ die hebbe Christum aengedaen.
28 Daer en is noch Jode noch Grieck: daer
en is noch dienstbaer noch vrije: daer en is
niet man ende wijf: d Want ghy zijt alle
een in Christo Jesu.
29 e Ende ist dat ghy Christi zijt/ so zijt ghy
dan Abrahams zaet: ende nae der beloften
erfghenamen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat iiij. Capittel.

1. Hy handelt van het rechte ghebruyck der Ceremonien / ende waerom sy gheoffeneert zijn/ 4. eñ hoe sy nu door Jesum Christum zijn te niete ghemaeckt/ 22. ende waer in het onderscheyt is tusschen ons ende de Vaderen / het welcke hy bewijst door een schoone ghelijckenisse.

Ende ick segghe/soo langhe de Erfgenaeme een kint is / soo en is tusschen hem ende eenen Dienstknecht gheen onderscheyt/hoewel hy Heere is van allen.

a Gri. Hupsregoeders. Maer hy is onder Mombers eñ a Bezorghers/tot den tijt dien de Vader gheset heeft.

b Of/in sygen dom c Gri.beginselen der Werelt. Also oock/ als wy kinderen waren / doe waren wy b dienstbaer ghemaeckt onder c de wtwendighe insettingen der Werelt.

d Gen.49.10 Dan 9.24 e* And.ghewozden f Mat.5.17 g Of/ gedaen/ oock. h Joan.1.12 Galat.3.26 i Rom.8.15 Maer als d de volheyt des tijts gheComen is/heeft Godt zynen Sone wtgheSonden/ e * ghebozen vander vzouwe/is f g gewozden onder de Wet:

Om dat hy de ghene die onder de Wet waren/verlossen soude:h om dat wy de aennemninge tot kinderen ontfanghen souden.

i Ende want ghy[Gods] kinderen zijt/ heeft Godt den Gheest zijns Soons wtgesonden in uwe herten / die roept: Abba / O Vader.

So dan/ghy en zijt niet meer eē Dienstknecht/maer een Sone:ende ist dat ghy een Sone zijt / [soo zijt ghy] oock erfghenaem Godts door Christum.

k 1.Cor.8.5 Maer doe ghy God niet en kendet/dienDer ghy den k ghenen die van natuere geen Goden en waren.

l Of/ gheleert/ m Col.2.20 n Of/ begunsteling/ Ende als ghy nu Godt kent / Jae meer van Gode l ghekent zijt / m hoe went ghy v wederom tot cranche ende gebreckelijcke n Insettingen/ ende wilt die wederom van vozen aen dienen?

o Rom.14.5 Colosf 2.16 o Ghy onderhout daghen/ ende Maenden /ende tyden/ende Jaren.

Ick vreese voor v/dat ick sal te vergheefs aen v lieden ghearbeyt hebben.

Weest als ick : want ick ben als ghy/ Broeders/ick bidde v/ghy en hebt my geen ongheliick ghedaen.

Ende ghy weet/dat ick v eerstmael door bele cranckheyt des vleeschs het Euangelium vertondicht hebbe.

p 1 Mat.2.7 q Mat.10.40 Luce.10.16 Joan.13.20 r Of de roem uwer ghelucksaligheyt? Eñ de verseeckinghe die in mijnen vleesche was / en hebt ghy niet veracht noch verworpen : maer ghy naemt my aen p als eenen Engel Gods/ q als Christum Jesum.

Hoedanich was dan uwe r salichmakinge: want ick betuyghe dat ghy/ (hadde het meugelijck geweest/) uwe oogen soudt wtgegraven hebben/ende my ghegheven.

Ben ick dan de waerheyt seggende/uwe vyant gheworden?

s Rom.10.2. t Hare yverichheyt over v / en is niet fijn: maer sy willen ons wtsluyten/ om dat ghy soudt over hen yverich zijn.

Maer het is goet altyts in het goede yverich te zijn: ende niet alleenlijck als ick teghenwoordich by v lieden ben.

u 1.Cor.4.15 Philem.10 Jacob.1.18 Myne kinderkens / t die ick wederom ten arbeyde te baren/tot dat Christus een ghedaente in v lieden crijghe.

Ick wilde nu teghenwoordich by v wesen/ende mijn stemme veranderē: want ick ben met v lieden becommert.

21 Segt my / ghylieden die onder de Wet wilt zijn/en hoort ghy de Wet niet?

22 Want daer is ghescheenen/dat Abraham twee sonen hadde/ u eenen vander Dienstmaecht/ x ende eenen vander Vzije.

23 y Maer die van der Dienstmaecht was/ die wert z nae vleeschelijcker wijse ghebozen : maer die van der Vzije was/die wert door de beloste ghebozen:

24 Het welcke by ghelijckenisse ghesproken wort / om wat anders te bedupden : want dit zijn de twee a Testamenten:een van den Berch Sina / dat ter dienstbaerheyt ghenereert/het welcke is Agar.

25 (Want Agar is de Berch Sina in Arabia / ende coemt over een met dat Jerusalem dat nu is/ b ende is dienstbaer met haren kinderen.)

26 Maer c het Jerusalem dat opwaerts is/ dat is vry / de welcke is onser aller moeder.

27 Want daer is ghescheenen: d Weest vrolijck ghy onvruchtbare die niet en baert/ berst wt/eñ roept ghy die ges barens noot en lijdet/want de verlatene heeft vele kinderen/meer dan de ghene die den man heeft.

28 e Wy dan / Broeders / zijn kinderen Isaacx nae der beloste.

29 Maer f ghelijck te dier tijt/die na g vleeschelijcke wijse ghebozen was / den ghenen die na den Gheest ghebozen was/vervolgde: alsoo oock nu.

30 Maer wat sept de Schrift? h Dzijft wt de Dienstmaecht ende haren sone:want de sone des Dienstmaechts en sal met den sone der Vzijer niet erven.

31 Soo dan / Broeders/ wy en zijn niet der Dienstmaecht/maer der Vzijer kinderen.

Dat v. Capittel.

1 Hy vermaentse te behouden de vryheyt verCreghen door het bloet Christi/op dat sy hare consciencien niet en souden laten binden door de insettinghen der menschen/ 11. hy bewijst oock de mate deser vryheyt.

1 STaet dan inde vryheyt/daer mede ons Christus wy gemaeckt heeft: ende en wort niet wederom met b dē Jocke der dienstbaerheyt benaughen.

2 c Siet/ick Paulus segghe v / ist dat ghy v laet besnijden / soo en is v Christus niet nut.

3 Ende ick betuyge wederom eenen yegelijcken menschе/die hem laet besnijden/ dat hy schuldich is gheheel de Wet te houden.

4 Ghy die door de Wet wilt gherechtveerdicht worden / Christus is van v jvel ghevallen/ ghy zijt vander genade ghenallen.

5 Want wy verwachten inden Gheest wt den geloove / de hope der rechtveerdicheyt.

6 d Want in Christo Jesu en heeft noch Besnijdinghe eenighe macht / noch Voorhupdt: maer het gheloove/ dat door de liefde crachtich is.

7 Ghy liept wel / e wie heeft v verhindert der waerheyt niet ghehoorsaem te zijne?

8 Die t beweginghe en is niet wt hem die v lieden gheroepen heeft.

9 g Een weynich suerdeesems/versuert het gheheele deech.

10 Ick vertrouwe van v inden Heere / dat ghy niet anders en sult ghesint wesen:maer die v beroert/sal zijn oordeel draghen / wie hy ook zy.

Maer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

JMaer ick/Broeders/ist dat ick noch de 11
Besnijdinghe predike / waerom word ick
noch vervolcht? Soo is dan de ergernisse
des cruyces te niete gheworden.
Och of sy afghesneden werden/ die v af- 12
uallich maken.
Want ghy zijt ter vrijheyt geroepē Broe- 13
ders: h alleenlijck dat ghy de vrijheyt niet
[en gebruycke] tot een oorsake den vleesche:
maer dient malcanderen door de liefde.
i Want de gheheele Wet wort in eenen 14
woorde vervult / [namelijck/] in desen:
k Ghy sult uwen naesten lief hebben ghe-
lijck v selven.
l Ist dat ghy malcanderen bijt ende eet/ 15
soo siet toe / dat ghy niet van malcanderen
verteert en wort.
JMaer ick segghe: m Wandelt nae den 16
Gheest / soo en sult ghy de begheerten des
vleeschs niet volbrenghen.
n Want het vleesch begheert teghen den 17
Geest/ende de Geest teghen het vleesch: dese
staen tegen malcanderen/ o so dat ghy niet
en daet het gene dat ghy wilt.
Ist dat ghy door den Geest gelept wort/ 18
so en zijt ghy onder de Wet niet.
p De wercks des vleeschs zijn openbaer/ 19
de welcke zijn overspel/hoererije/ onreyni-
heyt/oneerlijckheyt/
Afgoderije/q veninghenninge/twantschap/ 20
twist/nijdt/toorn/kijvinghe / tweedracht/
serten.
Vaet/moort / dronckenschap / brasserije/ 21
en diergelycke: r van de welcke ick v voor-
segge/ gelijck ick ook voorsept hebbe / dat
de gene die sulcks doen / het Conincrijcke
Godts niet besitten en sullen.
f JMaer de vrucht des Gheests/is lief de/ 22
blijschap/vrede/lanckmoedicheyt/vriende-
lijckheyt/goetheyt/gheloove/
Sachtmoedicheyt/t matichept.u Tegen 23
de sodanighe en is gheen Wet:
x Want die Christi zijn / die hebben het 24
vleesch gherucyticht met de beweghinghen
ende begheerten.
Ist dat wp inden Gheest leven / soo laet 25
ons inden Gheest voortgaen.
Laet ons niet ydelijck eere soecken/ mal- 26
canderen niet terghen / malcanderen niet
haten.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaenste liefdich te zijn teghen de cranche/ 6. de Dienaers te versorghen/ 9. tot stilstandichept/14. te roemen in het cruyce Christi/ 15. en tot nieuwichept des leuens/ 16. daer na wenscht hy hen alle goet.

BRoeders/ a al ware ook een menschē 1
in eenige suit daet b ghevallen / c ons-
derwijst hem/ ghy die geestelijck zijt /
met den Gheest der sachtmoedicheyt/siens-
de op v selven / op dat ghy ook niet ver-
socht en wordet.
2 d Draecht malcanderens last/ende vol- d Joh.13.14
brengt also de Wet Christi.
3 Want so yemant dinckt dat hy wat is/
dewijle hy niet en is/die bedriecht hemselue.
4 JMaer een yegelijcke e beproeue zijns e Ofte/ maks
selfs werck/ ende dan sal hy aen hemselven dat zijn werck
alleenlijck roem hebben/ende niet aen eenen goet zy.
anderen.
5 f Want een yegelijck sal zijn eygen pack f Psal.62.13
draghen. Jere.17.10
6 g Wie onderwesen wort met den woor- ende 32.19
de/die dele allerley goet den genen die hem JMat.16.27
leert. Rom.2.6
7 Laet v niet bedrieghen / God en wordt ende 14.12
niet bespot: h Want wat de mensche sal ge- 1.Cor.3.8
saept hebben/dat sal hy ook maeyen. 2.Cor.5.10
8 Want wie i in zijn vleesch saept / die sal Apoc.22.12
van de vleesche verderuinge maeyen: maer g Ro.1.17.
wie inden Gheest saept / die sal vanden 1 Cor.15.11
Gheest het eewighe leuen maeyen. h Luce.16/25
9 k Laet ons weldoende niet vvertragen: i Of door
want te zyner tijt sullen wp maeyen sonder k 1.Thes.5/13
m ophouden. l Of moede
10 So dan/dewijle wp tijt hebben/ laet ons worden:
goet doen aen eenen yegelijcken / n maer m Of moede
meest aen de huysghenooten des gheloofs. worden.
11 Ghy siet hoedanighen bnef ick v inden n 1.Tim.5/8
gheschreuen hebbe met mijne hant.
12 Alle die willen teghen woordelijck na den
vleesche behaghen/die bedwinghen v besnie-
den te worden / alleenlijck om dat sy niet
den cruyce Christi niet en souden vervolcht
worden.
13 Want ook die besneden worde/en hou-
den de Wet niet: maer sy willen dat ghy be-
sneden wordt / om dat sy in uwen vleesche
roemen souden.
14 JMaer het zy verre van my/dat ick sonde
roemē/anders dan in het cruyce ons Heeren
Jesu Christi/door het welcke de Werelt
my gheruyticht is: ende ick der Werelt.
15 o Want in Christo Jesu en ghelt noch o JMat.12/10
Besnijdinghe yet/noch Voorhyt/ maer de Joan.15/14
nieuwe p Creature. 2.Cor.5/16
16 Ende soo vele alsser na desen regel voort- Galat.5/6
gaen/over dese [sal wesen] vrede en barm- Coloss.3/12
hertichept/q ende over den Israel Godts. p Of/schep-
17 Voortaen/niemant en make my moeyte/ pinghe.
Want ick draghe de teeckenen onses Heeren q Psal.125/5.
Jesu in mijnen lichame.
18 De ghenade onses Heeren Jesu Christi/
zy met v uwen geeste/Broeders/Amen.

¶ Tot de Galaten gheschreuen van Roomen.

DE SENDBRIEF PAVLI
tot den Epheſen.

¶ Argument.

DE Sendbrief tot de Epheſen / is een cort ende schoon exempel / hoe hy Christum den Heydenen ghe-predicht heeft. Hy leert dat de Gheloouighe ghercchtveerdicht worden / alleenlijck wt de ghenade in Christo door het gheloouē dat in Christo alle volheyt is / ende dat de Heydenen door hem met Gode versoent worden. Voert na stelt hy menigherley vermaninghen / hoemen behoort te leuen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Dat eerste Capittel.

1 Paulus na de groetinghe/ 4. bewijst dat de salicheydt der menschen coomt van de auuerbiende aenneminghe/ 16. hy bidt oock God/dat hy de Ephesen verlichte / tot de volle kennisse in Christo Jesu/ 22. de welcke een Hooft gheordineert is ouer de gheheele Ghemeynte.

a Rom.1/7 1.Cor.1/2

PAulus een Apostel Jesu Christi/ 1 door den wille Godts: a den Heyligen die te Ephesen zijn/ende den gheloouigen in Christo Jesu.

b Gala.1/3 2.Pet.1/2

b Ghenade ende vrede zy v lieden/van Gode onsen Vader/ende den Heere Jesu Christo. 2

c 2.Cor.1/3 1.Pet.2/3 d Grieck/in

c Gheloeft zy de Godt ende Vader onses Heeren Jesu Christi/ die ons gheseghent heeft met d allerley Ghees[e]lijcken segen in de Hemelsche[goeden in] Christo. 3

e Joan.15/16 2.Tim.1/9 f Luce.1/75 Coloss.1/22 2.Tim.1/9 Titi.2/12

e Ghelijck hy ons in hem vuterkoren heeft/ eer des Werelts grout ghelept was/ f om dat wy souden wesen heylich ende onstraffelijck door hem in der liefde: 4

Die ons heeft van te voren gheschickt tot de aenneminghe der kinderen/door Jesum Christum in hem seluen/na het welbehaghen zijns willens. 5

Tot prijse zijner eerlijcker genaden/in de welcke hy ons aenghenaem gemaeckt heeft/ g in den Beminden: 6

g Mat.3/17 h Acto.20/28 Coloss.1/14 Hebre.9/12 2.Pet.1/19

h Inden welcken wy de verlossinge hebben door zijn bloet/[namelijck/] de verghevinghe der misdaden/nae den rijckdom zijner ghenaden: 7

i Met de welcke hy ouerluedich is gheweest aen ons/ met alle wijsheydt en voorsichticheyt: 8

i Rom.19/24 Ephes.3/9 Coloss.1/26 2.Tim.1/10 Titi.1/2 1.Pet.1/20

Ons te kennen geuende k de verborgenthepdt zijns willens/ nae zijne goetwillicheyt die hy voorghenomen heeft in hemseluen: 9

k Gen.49/10 Dan.9/24 Galat.4/4 l Rom.8/17 m Of beschepden.

k[Namelijck/] dat hy in de wtdeylinghe der volheyt des tijts/ soude weder in eē vergaderen in Christo / al wat in de Hemelen ende op der Aerden is: in hem[seggelick:] 10

l In den welcken wy verkoren zijn / die wy te voren m gheordineert waren nae zijn voornemen /die alle dinghen doet nae den raet zijns willens: 11

Om dat wy/tot prijs zijner heerlijckheyt souden wesen / die n wy eerst op Christum gehoopt hebben: 12

n Namelijck/ Joden. o Namelijck: Heydenen.

In den welcken o ghy oock hoopt / nae dien ghy het woort der waerheyt ghehoort hebt/ [namelijck/] het Euangelium uwer salicheyt: in het welcke ghy oock na dat ghy gheloost hebt / p zijt verseghelt gheworden door den heyligen Gheest der belofte: 13

p Rom.8/16 2.Cor.1.22 ende 5/5. Ephes.4/30 q Of: tot de verlossinghe der verceegen besittinghe. Exod.19/5 Deut.7.6 ende 14/2 ende 26/18 1.Pet.2/9 r Phil.1/3 Coloss.1/3 1.Thess.1/2 2.Thess 1/3 s Of: dat ghy hem kennet/ t Of: welcke de hope is zijner roepinghe

De welcke is het pant onser erue/ q dat wy in de verlossinghe gantschelijck genoyet worden: tot prijs zijner heerlijckheyt. 14

r Hierom/ na dat ick oock van uwen geloouе in den Heere gehoort hebbe/ ende van uwer liefde tot alle Heyligen: 15

En houde ick niet op voor v te danckē/ uwer ghedenckende in mijnen ghebeden: 16

Dat de God onses Heeren Jesu Christi/ de Vader der heerlijcheyt/ v gene den Geest der wijsheyt ende der openbaringhe s door zijne kennisse. 17

Verlichtende de oogen uwes verstants/ dat ghy mueht sien / t hoedanich de hope zy/ daer hy ons toe gheroepen heeft / ende hoedanich de rijckdom der heerlijckheyt zijner erue in de Heyligen zy. 18

Ende hoedanich de wtnemende grootte zijner cracht zy/ aen ons die wy gheloouen u nae de werckinghe der cracht zijner sterckheyt: 19 u Colo.2/12

Die hy ghewrocht heeft in Christo / als hy hem van de dooden opghewerckt heeft/ x ende te zijner rechterhant gheset heeft y in de Hemelen. 20

r Psal.110.1 Acto.2.34. 1.Cor.15.25 Coloss.3.1 Hebre.1.13 ende 10.12 1.Pet.3.22 x Grieck/ende hemelsche/ y Psalm.8.7 Mat.28.18 1.Cor.15.27 Philip.2.8 a Rom.12.5 1.Cor.12.27 Ephes.4.16 ende 5/23

Wonen alles de Ouerheyt/ende Macht / ende Gewelt/ende Heerschappije/ende allen Naem die ghenaemt woort / niet alleenlijck in deser Werelt/maer oock in de toecommende. 21

Ende heeft alle dinghen zijnen voeten onderworpen/ ende heeft hem over alle dinck tot een Hooft ghegheuen der Ghemeynte: 22

a De welcke is zijn lijf/ende de vervullinge des ghenen die alle dinck in allen vervult. 23

Dat ij. Capittel.

1. Hy bewijst hem wat sy waren eer sy ghetroostet waren tot Jesum Christum/ 4. ende dat om zijn ghenade groot te maken/ 8. de welcke is alleenlijck de oorsake harer salicheyt.

a Rom.5/6 Coloss.2.13

1 Ende a v lieden [heeft hy mede leuendich ghemaeckt/] als ghy doot waert door de misdaden ende sonden.

2 b Daer ghy voortijden in wandeldet nae c den loop deser Werelt / nae d den Ouersten der macht des lichts/ende des Geests die nu werckt in de kinderen der ongehoorsaemheyt.

b 1.Cor.6.11 Coloss.3.7 Titi.3.3 c Ge. de gantsche d Ephe.6.12

3 Onder de welcke wy oock alle voortijden ghewandelt hebben in de begheerten onses vleesch/doende den wille des vleesch/ ende der e ghedachten : ende waren van natuere kinderen des toorns/ghelijck de andere.

e Of: v ende stamme:

4 f Maer Godt die rijck is in barmhertigheden / heeft ons door zijne groote liefde/ daer mede hy ons lief ghehadt heeft.

5 Ock doe wy doot waren door de misdaden / mede leuendich ghemaeckt met Christo : g door [wiens] ghenade ghy zijt salich ghworden:

f Act.15.11

6 Ende heeft ons mede opghewerckt ende mede gheset in de g Hemelen in Christo Jesu:

g Tit.3.5 g Grieck/ Hemelsche

7 Op dat hy den toecommende tijdē zijner ghenade/ in de vriendelijckheyt tot ons h door Christum Jesum.

h Grieck/ in

8 Want wt genade zijt ghy salich ghworden door het gheloouе / ende dat niet wt v: het is Godts gaue.

9 Niet wt wercken : op dat niemant en roeme.

i Tit.3.4 Ephes.1.6

10 Want wy zijn zijn maecksel / i gheschapen in Christo Jesu tot goede wercken/ die ons Godt te voren bereyt heeft/om dat wy daer in wandelen sonden.

11 Daerom ghedenckt dat ghy voortijden Heydenen in den vleesche/die Voorhuyt genaemt waert/van de gene die ghenaemt zijn Besnijdinghe in den vleesche / die met handen gheschiet:

12 Dat ghy/[seghde ick/] te dier tijt buyten Christum waert / vervreemt van het Burgherschap Israels : ende vreemde k van de Testamenten der belofte/ gē hope hebbende/ en sonder Godt [zijnde] in de Werelt.

k Rom.9/4 l Of: verbonden m Of: goddeloos

13 l Maer nu in Christo Jesu/ ghy die voortijden verre waert/ zijt na by ghworden door het bloet Christi.

n Want

n Want hy is onse vrede / die wt beyden
een gemaeckt heeft / ende heeft het affschut-
sel des middelmuers ghebroken:
De vyantschap in zynen vleesche / (na-
melijck) de Wet der geboden in Insetten-
gen [gheleghen:] door zijn bloetstorte te nie-
ghemaeckt hebbende: om dat hy die twee
sonde in hemselven tot eenen nieuwen men-
schen scheppen / vrede makende:
Ende om dat hy die beyde sonde in een
lichaem Gode versonen door het Cruyce /
de vyantschap o daer aen ghedoot heb-
bende.
p Ende hy is ghekomen / vrede verkondi-
gende / v die ghy verre waert / ende den ge-
nen die by waren:
q Want door hem hebben wy beyde den
toeganck door eenen Geest tot den Vader.
Soo en zijt ghy dan niet meer gasten
ende vreemde inwoonders: maer sMede-
burghers der Heyligher / ende Huysgenoo-
ten Godts.
r Ghetimmert op het f Fondament der
Apostelen ende Propheten / t [naemelyck /]
Jesu Christo / den vierssten Hoecksteen:
u Waer op ghesheel de timmeringhe ghe-
voecht wort / ende wast tot eenen heyligen
Tempel inden Heere:
Waer op ghy ook mede getimmert wort
tot een woonstede Gods / inden Gheest.

Dat iij. Capittel.

1. Hy prijst de roepinghe der Heydenen in zijn ampt / ende sijne verdruckinghen door hen / 18. ende de eenicheyt der Christen.

Hiervom ben ick Paulus a de b ghe-
hangen om Christi wille voor v Hey-
denen.
Soo ghy ook ghehoort hebt van de be-
dieninghe der ghenaden Gods / c die my
ghegheven is den v:
d Dat hy de verborghenheyt heeft door
openbaringe te kennen gegeven: (gelycker-
wijs ick my cortse voorseyden hebbe:
Waer aen ghy mueght lesende / merce-
ken mijn verstant in de verborghenheydt
Christi.)
De welcke in andere tijden der menschen
kinderen niet en is te kennen ghegheven /
e ghelijck sy nu zijnen heyligen Apostelen
ende Propheten gheopenbaert is door den
Gheest.
[Naemelijck /] dat de Heydenen zijn me-
de Erfgenamen ende banden selven licha-
me / ende mede deelachtich zijnder belofte
in Christo door het Euangelium.
Waer af ick een Dienaer ghewozden
ben / na de gaue der ghenaden Gods die
my ghegheven is / f na de werckinghe zyn-
der mogenheyt.
g ¶ My [segghe ick /] die de minste ben
onder alle de Heyligher / is dese ghenade
ghegheven / dat ick h onder de i Heydenen /
sonde den onvorsgekelycke rijckdom Chri-
sti verkondighen.
Ende alsen [menschen] verclaren / wat
Gemeynschap daer zy / der verborgenheyt /
die vander eewicheyt aen verborghen was
in Gode / k die alle dinck gheschapen heeft
door Jesum Christum.
l Op dat nu den Overssten en ¶ Machten
in den Hemel / door de Ghemeynte bekent
worde de menigherley wijsheyt Godts.
Na het ewighe voornemen dat hy ghe-
maeckt heeft in Christo Jesu onsen Heere.
m In Juden welcken wy hebbe de vyantsc-
dichept / ende den toeganck met een vertrou-
wen door het gheloove aen hem.
n Daerom bidde ick dat ghy lieden niet
en verslaut door mijne verdruckinghe [die
ick lijde] o voor v / welck uwe eere is.
Hyerom buyghe ick mijne kniën / tot den
Vader onses Heeren Jesu Christi /
Wt welcke alle p ¶ Maerschap inde He-
melen ende op der Aerden ghenaemt wort /
Ende hy v lieden na zijnen q heerlijcken
rijckdom ghene / dat ghy met cracht ver-
sterckt wort door zijnen Gheest in den in-
wendighen menschen.
Dat Christus door het gheloove in uwe
herten woone: op dat ghylieden in de liefde
ingheworteit ende ghefondeert zijnde /
welck de breedde zy / ende lengde ende dieps-
te / ende hoochde.
Ende bekennen r de wtnemende liefde
der kennisse Christi: op dat ghylieden ver-
vult wort tot alle de vollheyt Godts.
Hem / die boven alle dat wy bidden of
denicken / overvloedichlick doen can / na de
macht / die in ons werckt.
Zy eere in der Ghemeynten / door Chri-
stum Jesum / ſ‡ te aller tijt / van eewicheyt
tot eewicheyt / Amen.

Dat iiij. Capittel.

11. Hy prijst den dienst des Woorts / ende de vruchten daer van / 15. de welcke zijn / liefde / 33. Eenicheydt / 17. Heyligheyt / ende Onnoo-selheydt.

Soo bidde ick v lieden dan / ick die a ge-
vangen inden Heere / b dat ghy wan-
delt so het uwer beroepinge betaemt /
daer mede ghylieden gheroepen zijt:
Met aller ootmoedicheyt ende saecht-
moedicheyt: ende met lanckmoedicheyt /
verdraghende malcanderen inder liefde.
c Neerstich zijnde / om de eenicheyt des
geests te houde / d door den bant des vredes.
[Ghy zijt een lichaem / ende een Gheest:
gelijck ghy geroepen zijt tot een hope uwer
roepinghe.
[Daer is] een Heere / een gheloove / een
Doop:
e Een Godt ende Vader aller / die daer
is over al / door al / ende in ſ‡ v allen.
g ¶ Maer eenen yeghelicken onder ons
is ghenade ghegheven / na de mate der ga-
ue Christi.
Daerom seyt hy: h Als hy is opgheva-
ren inde hoochde / heeft hy de ghevanckc-
nisse ghevangen ghenomen / ende heeft den
menschen gauen ghegheven.
i ¶ Maer dat hy opgheuaren is / wat ist
anders / dan dat hy eerst nedergheromen is
in de nederste deelen der aerden?
Die nedergecomen is / is de selue die ook
opgheuaren is boven alle de Hemelen / om
dat hy alle dinck vervullen soude.)
Ende de selue heeft ghegeven / sommighe
tot k Apostelen / sommighe tot Propheten /
sommighe tot Euangelisten / sommighe tot
Herders ende Leeraers.
Tot l volmakinghe der Heyligher / tot
den wercke des Diensts / [naemelyck /] tot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

de m stichtinghe n des lichaems Christi.

Tot dat wy alle comen tot de eenicheyt 13
des gheloofs/ ende der kennisse des Soons
Godts : tot eenen volcomen man/ tot der
mate der grootte der volheyt Christi:

o Op dat wy niet meer kinderen en zijn/ 14
als die p beweecht ende omneghenoert
worden met allerley winden der leere / in
onghestadicheyt der menschen / door de
listicheyt [die sy ghebruycken /] om met
dwalinghe te besprinnghen.

JMaer [op dat wy] na de waerheyt stae- 15
de / met lief de alleens opwassen in hem q
die het Hooft is/ [namelijck/] Christus.

r Wt welcken geheel het lichaem tsamen- 16
men ghenoecht / ende tsamen ghebonden/
door alle de toegheuoechde leden / wt de
werckinghe / na de mate eens peghelijcken
lits t het lichaem doet wassen tot zijns selfs
opbouwinghe onder lief de.

So segge ick dan dit / ende t betuyghet in 17
den Heere / u dat ghylieden niet meer en
wandelt/ ghelijck oock de ander Heydenen
wandelen inde ydelheyt haers herten:

Verduysterd zynde in haer verstant / en- 18
de vervreemt van het leuen Godts/ door de
onwetenheyt die in hen is / door de x ver-
blindinghe haers herten.

De welcke y roeckeloos geworden zijn- 19
de/ hebben henselven ouerghegeuen tot on-
eerlijckheyt / om alle ourepnichept gierich-
lijck te bedryuen.

JMaer ghy en hebt Christum alsoo niet 20
gheleert:

Jst dat ghy hem ghehoort hebt / ende in 21
hem gheleert zijt / ghelijck de waerheyt in
Christo is:

Te weten/ z dat ghy den ouden menschen 22
nae de eerste wandelinghe / die door de be-
gheerten der dwalingen verderft / soudt af-
legghen/

Ende wederomme vernieut worden in 23
den Gheest uwes ghemoets:

a Ende den nieuwen menschen aendoen/ 24
die na Godt ghescha pen is/ tot waerachti-
ghe rechtueerdicheyt ende heylicheyt.

Daerom legt af de leugen/ b ende spreeckt 25
de waerheyt/ een peghelijck met zijnen nae-
sten: want wy zijn malcanders leden.

c Zijt toornich ende en sondicht niet/ en 26
laet de Sonne niet onder gaen ouer uwe
toornicheyt:

d Noch en gheeft den e Duyuel gheen 27
plaetse.

Die ghestolen heeft / en stele niet meer: 28
f maer arbeyde liever/ ende werche dat goet
is met zijne handen/ op dat hy hebbe te ge-
uen den ghenen die noot heeft.

g Ein laet gheen duyple reden wt uwen 29
mont gaen : maer is dat daer eenige goede
reden is tot noodsakelijcke stichtinghe / op
dat sy h aenghenaem zy se hoozen/

Ende en betruyst den Heyligen Gheest 30
Godts niet/ i waer mede ghylieden verse-
gelt zijt tot den dach der verlossinghe.

Alle bitterheyt en toornicheyt / en gram- 31
schap/ en roepinge/ en lasteringe/ zy van
lieden weech ghekeert met alle boosheyt:

k Ende weest tot malcanderen vrien- 32
lijck/ goetherticy/ i vergheefs malcanderen/
ghelijck Christus ons vergheuen heeft.

Dat v. Capittel.

1. Hy handelt van het officie der Christenen/
31. banden lichamelijcken houwelijcke/ 32. ende
de van het gheestelijcke/ Christi met zynder Ghe-
meynte.

1 SO weest dan Gods naevolghers/ als
lieue kinderen:

2 a Ende wandelt in der liefde b ge- a Joan.13.34
lijck Christus ons lief gehadt heeft/ c ende ende 1.12
heeft hemselven voor ons ghegheuen tot een 1. Thess.4.9
offerhande ende slachtoffer voor ons/ Gode 1. Joan.3.23
tot een welrieckende reucke. ende 4.21
b Galat.2.20
Eph.5.2
Tit.2.14

3 d JMaer hoererije/ ende alle onreynicheyt/ 1. Pet.4.3
of gierichepit/ en laet die onder v lieden ooch d Eph.5.3
niet ghenaemt worden / ghelijck het den ende 9.14
Heyligen betaemt: Coloss.3.5

4 Noch e ouerlijckheyt/ noch sottenclap/ Mat.12.36
noch gheckerye/ de welcke niet en betaemen: e Of ydelheyt.
maer lieuer danckseggh inghe. f 1. Cor.6.10
Galat.5.21

5 f Want ghylieder weet dit/ dat geen hoer- Coloss.3.5
eerder/ noch onreyne/ noch ghierige/ welcke Apoc.22.15
is een Afgodendienaer / sal erf deel hebben
in het Conincrijcke Christi ende Godts. g Jer.29.8
Mat.24.4
6 g Laet v lieden van niemant verleyden Mat.15.9
met ydel woorden/ want om deser dingen Luce 21.8
wille/ coemt de toorn Gods over de onghe- Col.2.18
hoorsame kinderen. 2.Thess.2.2
1. Joan.1.1

7 Weest dan hare medegheselten niet. h 1. Thes.5.4

8 h Want ghy lieden waert voortyden
duysternisse / maer nu zijt ghy licht in den i Galat.5.22
Heere: wandelt als kinderen des lichts. h 1. Joannis/
9 i Want de vrucht des k Heests is in lichten.
alle goedicheyt/ ende rechtueerdicheyt/ ende
waerheyt.

10 Beproevende wat den Heere behaghe- Mat.16.17
lijck zy: 1. Cor.3.8

11 l Ende en hebt gheen ghemeynschap met ende 10.20
de onvruchtbare wercken der duysternisse/ 2. Col.6.14
maer straftse liever. 2. Thess.3.14

12 Want wat bedertelijck van hen gheschiet/ m Joan.3.24
dat is ook schandelijck om te segghen. n Of manieren
13 m JMaer al wat n ghestraft wort / dat lichte ghe-
wort van den lichte ghe openbaert. Want straft wort/
al dat openbaer maeckt / dat is licht. dat wort open
14 o Daerom seyt hy : Ontwaeckt ghy die baer.
slaept / ende staet op van de dooden / ende o Rom.13.11
Christus sal v lichten. 1. Thes.5.6
2. Pet.1.19
15 p Siet dan / hoe ghy q voorsichtichlijck p Eph.5.15
meucht wandelen / niet als onwijse / maer Coloss.4.5
als wijse: q Grieck. naeu-
lijcks. r Rom.12.11
16 r Den bequamen tijt wtcoopende/ want Coloss.4.5
de daghen zijn boos.
17 Hierom en weest niet onvoorsichtich / s Rom.12.2
maer verstaet wat de wille des Heeren zy. 1. Thes.4.3
18 t Ende en drincket niet droncken in wijn/ 1. Pet.4.3
waer in overdaet is : maer wort vol des
Gheests: u Coloss.3.16
19 u Sprekende tot malcanderen met Psal- 1. Cor.14.15
men ende Loffanghen / ende Gheestelijcke 1. Thess.5.18
Liedekens / singhende ende psalmzende den p Eph.5.16
Heere in uwe herten: Coloss.4.5
1. Pet.4.10
20 x Alle tijdt dan alle dinghen danckende Coloss.3.16
Gode/ ende den Vader / in den Name on- Tit.2.3
ses Heeren Jesu Christi. 1. Pet.2.5
3. Joan.1.2
21 JMalcanderen onderdanich zijnde in de a Eph.5.21
vreese Godts. Coloss.3.18
22 y Ghy vrouwen weest uwen mannen Tit.2.5
onderdanich / als den Heere. 1. Pet.3.1
23 z Want de JMan is het hooft des wijfs/ a Eph.5.23
a gheliick oock Christus het hooft der Ghe- ende 5.25
meynte is : ende hy is de b Behoeder des Coloss.1.18
lichaems.

Ghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ghelijck dan de Ghemeynte Christo onderdanich is: alsoo [mueren] ook de vrouwen haren mannen in allen dinghen [ghehoorsaem zijn.]

c Ghy mannen/ hebt uwe vrouwen lief/ gheliick ook Christus de Ghemeynte lief heeft gehadt/ d ende heeft hem selven voor haer ghegheuen.

Om dat hyse heyligē soude/e die hy heeft gereynicht met den waterbade in het woort:

Om dat hyse voor hem setten soude / een Ghemeynte/ die eerlijck ware/ esi noch vlecke noch rumpelen hadde / of yet desgheliker: f maer dat sy soude heylich ende onstraffelijck wesen.

Alsoo zijn de mannen schuldich hare wijuen lief te hebben / gheliick hare eyghen lichamen. Wie zijn wijf lief heeft/die heeft hem selven lief.

Want niemant en heeft oyt zijn eyghen vleesch gehaedt: ſMaer hy voet ende onderhoudt het: Gheliick ook de Heere de Ghemeynte:

g Om dat wy leden zijn zijns Lichaems/ van zijnen vleesche/ende van zijne beenen.

h Hierom sal de mensche zijnen vader ende zijne moeder verlaten/ ende sal zijne wijue aenhanghen / i ende sy twee sullen een vleesch wesen.

Dese verborghenheyt is groot: maer ick segghe in Christum/ende in de Ghemeynte.

Daerom/ so hebbe een yeghelijck van d lieden/ zijn eygen wijf alsoo lief/ als hem selven: ende dat het wijf den man vreese.

Dat vi. Capittel.

1. Hy vermaent de kinderen ende dienstknechten tot ghehoorsaemheydt/ 7. ende beroept alle Christenen tot ghemeyne van alle vleesselicke herrtouwen/ 10. ende wapentie met gheestelijcke wapenen / om den vyant te wederstaen/ 18. ende het eynde beuelt hy hemselven in hare ghebeden.

Ghy a kinderen weest uwen Ouderen ghehoorsaem inden Heere: want dit is recht.

b Eert uwen Vader ende uwe ſMoeder: (het welcke het eerste Ghebodt is dat een belofte heeft:)

Op dat het u wel gae/ende dat ghy lanck leuet op der Aerden.

Ende ghy Vaders/ en verweet uwe kinderen niet tot gramschap: c maer voetse op door de leere ende vermaninghe des Heeren.

d Ghy Dienstknechten weest ghehoorsaem uwe Heeren na den vleesche/ met vreesen ende beuen/ met eenvoudicheyt uwes herten/ gheliick als Christo:

Niet na der ooghe dienende/ ende soecken de menschē te behaghen: ſMaer als Dienstknechten Christi/ van herten doende den wille Godts:

Dienende met goetwilligheyt den Heere/ ende niet den menschen:

8 Wetende dat een yeghelijck vanden Heere e ontfanghen sal/ wat hy goets ghedaen sal hebben/hy zy Dienstknecht oft Vrije.

9 f Ende ghy heeren / doet het selue by hen/ verlaet de dreyghinge/ wetende dat ook uwe selfs Heere inde Hemelen is/ g ende by hem en is gheen aenneminghe der persoonen.

10 Ten laesten mijne Broeders / wordet machtich inden Heere/ esi in de sterckte zijnder cracht.

11 h Doet aen alle Wapenen Godts/ op dat ghy moeght staen tegen de listen des Duyuels:

12 Want wy en hebben den strijdt niet teghen vleesch ende bloet / maer i teghen de Oversten/teghen de ſMachten/tegen de Geweldighe der Werelt/ der duysternisse deser eenwen / teghen de gheestelycke k boosheden inder lucht.

13 Hieromme neemt aen l de gheheele wapen Godts/op dat ghy lieden moeght inden boosen dach teghenstaen/ al volbracht hebbende/ende blijuen staende.

14 m Soo staet dan/ uwe lenden omme gort hebbende met der waerheyt/ n ende de borst bedect met de rechtueerdicheyt:

15 Ende de voeten gheschoeyt met bereytheyt des Euangelij des vredes.

16 Boven al/ neemt aen den Schilt des geloofs/ waer mede ghy lieden moeght alle de vyerighe pylen des boosen wtblusschen.

17 o Ende neemt den Helm der salicheyt/ esi p het ſwoert des Gheests / het welcke is Gods Woort.

18 ſBidt allen biddinghe q ende smeekinge/ biddende te aller tijdt in den Gheest: ende in dat selue waekende met alle ghedurichevt/ ende biddinghe voor alle de Heyligheu:

19 r Ende voor my / dat my sprake gheghenen worde tot de openinghe mijns monts/ om met vrymoedicheyt de verborghenheyt des Euangelij te kennen te gheuen.

20 Waer van ick de bootschap doe in ketenen: op dat ick daer in vrymoedelijck handele/ gheliick ick behoore te spreken.

21 Voort / op dat ghy lieden ook meucht weten/dat my aengaet/ [ende] wat ick doe/ dat sal v Tychicus mijn lieue broeder ende ghetrouwe Dienaer inden Heere/te kennen ghenen:

22 Den welcke ick om dat selue tot v lieden ghesonden hebbe/ om dat ghy soude weten/ hoe het met my staet: ende [om dat] hy uwe herten vertroosten soude.

23 Vrede [zy] den Broederen / ende lief de/ met ghelooue/van Gode den Vader / ende den Heere Jesu Christo.

24 De ghenade zy met allen den ghenen die onsen Heere Jesum Christum oprechtelijck liefhebben/Amen.

Tot de Ephesen gheschreuen van Roomen [ghesonden] door Tychicum.

a Sci. dragen/
f Syr. 7. 22 ende 33. 29
Coloss. 4. 1
g Deut. 10. 17
2. Para. 19. 7
Job 34. 19
Sapien. 6. 8
Syrac. 35. 16
Actor. 10. 34
Roma. 2. 11
Galat. 2. 6
Coloss. 3. 25
1. Petr. 1. 17.
h Coloss. 3. 12
Ephes. 2. 2
h Groer/der hoosheyt inde Hemelsche.
1 2. Cor. 10. 4
m Luce 12. 33
1. Petr. 1. 13
n Sapie. 5. 19
o 1. Thess. 5. 8
Esaie 59. 17
p Hebre. 4. 12.
Apoca. 2. 16
q Luce 18. 1
Rom. 12. 12
Coloss. 4. 2
2. Thess. 3. 1
r Actor. 4. 29
2. Thess. 3. 1

DE SENDTBRIEF PAVLI

tot den Philippensen.

Argument

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Argument.

De Philippensen vermaent hy met eenen Sendbrief wt Roomen gheſonden / dat ſy hem niet en ſlooten aen zijne banden maer in de aengenomen waerheyt voortgaen. Hy vermaentſe oock eendrachtich te zijne ende henſelven te hoeden voor de valſche Apoſtelen/die de verdienſten ende de wet met den Euangelio vermengden. In het eynde ſchrijft hy ſommige geſonde gheboden/ hoemen behoort te leven/ gheliick in andere Sendbrieuen.

Dat eerſte Capittel.

1. Paulus pryſt hare volſtandicheyt / om dat ſy volſtandich ghebleuen waren in de waerheyt/ 12. ende handelende van hem eñ zijn banden/ bewijſt dat de eerlyckheyt des Euangeliums daer door verſteert is/ 18. hy vermaentſe oock tot eendrachtheyt ende lyofaemheyt.

1 Paulus ende Timotheus/ Dienſtknechten Jeſu Chriſti/ allen Heyligen in Chriſto Jeſu/ die a te Philippis zijn/ met de b Opſienders ende c Dienaers:

2 d Ghenade zy v lieden / ende vrede van Gode onſen Vader/ ende den Heere Jeſu Chriſto:

3 e Ick danke mijnen f Godt alle tijt/ als ick uwer ghedencke:

4 (Alle tijt in allen mijnen ghebede voor v alle met blijſchap biddende:)

5 Om uwe ghemeynſchap in het Euangelium/ van den eerſte daghe af/ tot nu toe:

6 Betrouwende dit ſelue / dat hy/ die in v lieden begonnen heeft g het goede werck/ [dat] volbrenghen ſal/ tot op den dach Jeſu Chriſti:

7 Ghelijck het my h toebehoort / dat van v allen te ghevoelen / daerom dat ick in mijn herte houde / dat ghy in mijne ghenaeckenſſe/ende in mijne verantwoordinghe/ eñ verſterckinghe des Euangelij / dat ghy lieden [ſegghe ick] alle mijner genaden mede deelachtich gheweeſt zijt.

8 i Want Godt is mijn ghetuyghe/ hoe ſeer ick v alle beghreere met hertgrondelijcke bewegunghen Chriſti.

9 k Ende dit bidde ick / dat uwe liefde noch meer ende meer overvloedich worde/ in kennijſſe ende allen l verſtande:

10 Op dat ghy meucht in de verſchepdenheyden dinghen onderkennen / op dat ghy meucht weſen oprecht / ende ſonder erghernijſſe tot den daghe Jeſu Chriſti/

11 Vol vruchten der gherechtichent/ die door Jeſum Chriſtum [zijn/] tot eere ende prys Godts.

12 Eñ ick wil dat ghyliedē weet/ Broeders/ dat het gene dat my [gheſchiet is:] is meer tot voordeel des Euangeliums ghecomen.

13 Soo dat mijn banden in Chriſto bekent gheworden zijn in gheheel den n Richthuyſe/ ende alle den anderen plaetſen:

14 o Eñ dat vele Broeders inde Heere/ door mijne banden vertrouwende overvloedigher deren onvertzaecht het woort ſpreken.

15 Ende ſommighe door nijt ende twiſt/ eñ de ſommige predicken ock Chriſtum door goetwilligheyt:

16 De ſommige [ſeggh ick] predicken Chriſtum wt twiſt/ niet ſuyverlijck / ende meynen p mijne banden noch meer te bedrucken:

17 Ende de ſommighe wt liefde / dewijle ſy weten / dat ick tot verantwoordinghe des Euangeliums gheſet ben.

18 Wat dan? nochtans voort Chriſtus alleſins/ het zy door een q decksel/ het zy door de waerheyt / vercondicht: Ende ick verblijde my hier in/ ende ſal my verblijden.

19 r Want ick weet/ dat dit my ter ſalicheyt dijen ſal door uwe ghebet ende ſ hulpe des Gheeſts Jeſu Chriſti.

20 Na mijn overgroot verlanghen ende hopen/ dat ick in gheenen dinge ſal beſchaemt worden: maer Chriſtus ſal ghelijck alle tijt/ alſo ooc nu/ met alle vrymoedicheyt in mijnen lichame groot ghemaeckt worden / het zy door leven/ het zy door ſterven.

21 Want Chriſtus is mijn ghewin [beyde] in leven ende in ſterven.

22 t Maer of in den vleeſche te leven my voorbaerlijck zy/ ende wat ick verkieſen will / en weet ick niet.

23 Want ick worde van deſe twee benaut/ begeerende te v verſcheyden [van den lichame] ende met Chriſto te zijne: [want dat is] ſeer verre het beſte:

24 u Maer inden vleeſche te blijnen / [is] noodſakelijcker om uwent wille.

25 Ende dit weet ick/ vertrouwende dat ick ſal blijnen/ eñ met v allen blijnen tot uwen voordeele/ ende [tot] blijſchap des gheloofs:

26 Op dat uwen roem in Chriſtum van my / overvloedich zy door myne toecomſte wederom tot v.

27 x Allenlijck wandelt weerdelijck den Euangelio Chriſti/ op dat ick / het zy dat ick come ende v lieden ſie/ het zy dat ick van v ben / mach van v hooren / dat ghy lieden ſtaet in eenen geeſt y eenmoedichlijck mede ſtrijdende met de ghelooue des Euangelij.

28 Eñ woorder in gheenen dinge verſchrickt/ welcke hen een bewijſinghe is der verderfenijſſe/ maer v lieden der ſalicheyt/ ende dat van Gode.

29 Want v lieden is ghegheven in de ſake Chriſti/ niet alleenlijck in hem te gelooven/ maer ooc voor hem te lijden:

30 Den ſelue ſtrijdt hebbende/ dien ghyliedē aen my gheſien hebt/ eñ noch in my hoort.

Dat 2. Capittel.

1. Hy vermaent ſe bouē al tot vernederinge/ de welcke is de verwaerſter der eenicheyt/ 19 beloeft hen dat Timotheus ſal comen wedercomen/ 14. ende ock hy/ 25. ontſchuldicht dat vertoonen Epaphroditi.

1 So dan is daer enige vermaninge in Chriſto/ is daer enige trooſtinge der liefde/ is daer enighe ghemeynſchap des Gheeſts/ zijn daer enighe hertgrondelijcke bewegingen eñ ontfermingen.

2 So vervult myn blijſchap: dat ghy inden eens ghezint zijt/ eenderley liefde hebbende/ eenmoedich ende eenderley ghezinde.

3 [Doet] niet door twiſtinge oft ydel eere: b Maer door ootmoedicheyt/ achter een yegelijck den anderen beter dan hem ſelven.

4 c Ende een yegelijck en ſie niet op het zijne: maer ock een yegelijck [ſie] op dat des anderen is.

5 d Dat ghezinden zy in v lieden/ het welke ock in Chriſto Jeſu was.

6 e De welcke in de ghedaente Godts zijnde/en heuet door gheen roof ghereeht Gode euen ghelijck te zijn:

f Maer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

f Maer heeft hemselven vernietight/g de 7
ghedaente eens Dienstsknechts aengenomen hebbende/h den menschen ghelijck geworden/ende in her ghelaet ghevonden als een mensche.
i Ende heeft hemselven vernedert / ghe- 8
hoorsaem zijnde totter doot / Jae de doot des Cruyces.
k Daerom heeft hem ook God hoochlijc 9
verhoocht / ende heeft hem l eenen naem
ghegheven/welcke is boven alle namen:
m Dat in den Name Jesu / dinghe alle 10
knye der ghener die in den Hemel / op der
Aerden ende onder der Aerden zijn:
n Ende dat alle tonge belijde/dat Jesus 11
Christus de Heere zy/ tot eeren Godts des
Vaders.
So dan/mijne lieue/gelijck ghylieden al- 12
le tijt ghehoorsaem gheweest zijt/niet alleene in mijne teghenwoordicheyt / maer veel meer nu in mijn afwesen / werckt uwes selfs salicheyt in vreese ende beven:
o Want het is God / die in v lieden 13
werckt/het willen ende het volbrenghen/na zijn welbehaghen.
p Doet alle dinck q sonder r murmure- 14
ren ende teghenspreken:
Op dat ghylieden onbeschuldichlijck zijt/ 15
ende eenvoudich/[ende]onstraffelicke kinderen Godts / midden in dit croome ende verdraeyde ghelachte : f onder welcke t schijnt als lichten der Werelt.
Hier voort des leuens voorhoudende / u 16
my tot eenen roem ten daghe Christi / dat ick niet te vergheefs gheloopen/noch te vergheefs gharbeyt en hebbe.
Ende of ick geoffert worde over der offer- 17
hande ende x bedieninge v ws gheloofs/ y so ben ick blijde/ende verblijde my met v allé.
Ende om dat selve z zijt ghylieden ook 18
blijde/ende ghy verblijt v met my.
En ick hope inden Heere Jesu/a Timo- 19
theum rocts tot v lieden te senden / op dat ick ook goets moets zy / als ick weet hoe het met v is.
Want ick en hebbe niemandt alsoo ghe- 20
moept / die eenvoudelijck voor v lieden sorghen sonde:
b Want sy soecken alle dat haer is / niet 21
dat Christi Jesu is.
Ende ghylieden weet zijne bevroevinge/ 22
dat hy als een kint met zijnen Vader / met my ghedient heeft in het Euangelium.
So hope ick dan desen te senden/terstont 23
als ick mijne dinghen overzien hebbe.
Ende ick betrouwe inden Heere/dat ick 24
ook corts comen sal.
Maer ick hebbet noodsakelijck gheacht/ 25
Epaphroditum mijnen Broeder ende medehulper ende medecamper / ende uwen c Apostel / ende mijner noodtzaeckt Dienaer tot v lieden te senden:
Want hy na v alle verlangde/ende was 26
f waerlijck benaut/daeromme dat ghylieden ghehoort hebt dat hy cranck gheweest is.
Ende hy heeft voorwaer hy doot cranck 27
gheweest/maer God heeft zijner ontfermt:
ende niet alleen zijner / maer ook mijner/ om dat ick niet d de een droeffenisse op de ander hebben en sonde.
Soo hebbe ick hem dan te neerstelijcker 28
ghesonden / om dat ghylieden hem weder vinde/ v sondt verblijden : ende ick te min droefheyt hebben.
Ontfangt hem dan inden Heere/met alle 29
blijschap/ ende houtt e de sulcke in weerden.
Want om des werck Christi wille/ was 30
hy tot by der doot ghecomen / ende waechde zijn f leven/om dat hy het ghebreckt ws diensts aen my vervullen sonde.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent se tot gheestelijcke blijschap/2. ende hen te wachten vande valsche Apostelen/8. tegen de welcke hy sedt Christum ende zijn leere/ 20. ende de Christelijcke wandelinghe.

Voort / mijne Broeders/ verblijt v in 1
de Heere. Het selve wederom te schrijuen en verdriet my niet / ende het maeckt v lieden seker.
Siet op a de Honden / siet op de boose 2
arbeyders/siet op de versnijdinghe.
Want wy zijn de b Besnijdinge/die wy 3
c Godt met den Gheest dienen / ende in Christo Jesu roemen:en niet op het vleesch vertrouwen:
Hoewel ick betrouwinghe hebbe ook op 4
het vleesch:ist dat yemant anders d denct te vertrouwen op het vleesch:e ick veel meer:
Besneden ten achtsten daghe : wt de af- 5
coomste Israels: wt den ghelachte f Benjamin : een Hebreeusch wt den Hebreen/ g na de h Insettinghe een Phariseus:
Nae de yverichept i een vervolgher der 6
Ghemeynte/ nae de rechtveerdichept die in de Wet is/ onstraffelijck.
Maer dat my ghewin was / dat hebbe 7
ick om Christi wille schade gheacht.
Ja ook achte ick alle dinge schade te zijne 8
om de weerdicheyt [der kennisse Christi Jesu mijns Heeren / om wiens wille ick alle dingen voor schade gerekent hebbe en achte dat het dreck zy/op dat ic Christum winne,
Ende in hem bevonden worde/ als niet 9
hebbende mijn eygen rechtveerdicheyt / die wt de Wet is : maer die door het ghelooue Christi is: [namelijck/] m de rechtveerdicheyt die wt Gode is in het ghelooue:
Dat ick hem kenne/ende de macht zijner 10
opstandinge/ende de Ghemeynschap zijns lijdens / n dewijle ick zijner doot ghelijck formich worde.
[Besoeckende] o of ick eenichsins tot de 11
opstandinghe der dooden quame.
Niet dat ick nu [den voorgesetten prijs] 12
ghecreghen hebbe / of nu volmaeckt ben: maer ick iaghe daer nae / of ick het eenichsins greype/ daer toe ick ghegrepen ben van Christo Jesu.
Broeders ick en achte my selven niet/dat 13
ick [het voorgesette] ghegrepen hebbe:maer een [dinck doe ick/] vergheten de wat achter rugghe is / ende streckende my nae het ghene dat voren is.
Ick iaghe nae het voorgheseten merck/ 14
tot de prijs der Hemelscher roepinge Gods in Christo Jesu.
Soo vele dan als onser volmaeckt zijn/ 15
p † laet ons dit ghevoelen hebben: ende ist dat ghylieden yet anderlins ghevoelt / dat sal v Godt ook ontdecken.
Maer daer wy toeghecomen zijn / laet 16
ons na den selven reghel voortgaen/ q ende het selve ghevoelen hebben,

s Weest

f Philip. 2.6
g Mat. 20.28 Joan. 13.14 1. Joh. 2.13 1. Joh. 4.15
h Philip. 2.9 Hebr. 1.2
i Act. 2.34 Philip. 1.4
k Philip. 2.9
l Act. 4.12
m Esai. 45.23 Rom. 14.11
n Matth. 13.13 1. Cor. 8.6 Ioan 12.3
o Want het is God / die in v lieden werckt/het willen ende het volbrenghen/na zijn welbehaghen.
p Doet alle dinck q sonder r murmureren ende teghenspreken:
Op dat ghylieden onbeschuldichlijck zijt/ ende eenvoudich/[ende]onstraffelicke kinderen Godts / midden in dit croome ende verdraeyde ghelachte : f onder welcke t schijnt als lichten der Werelt.
Phil. 4.18 Hebr. 5.14 Rom. 12.1 1. Cor. 3.9 1. Cor. 1.14 1. Thess. 2.19
Hier voort des leuens voorhoudende / u 16
my tot eenen roem ten daghe Christi / dat ick niet te vergheefs gheloopen/noch te vergheefs gharbeyt en hebbe.
Ende of ick geoffert worde over der offer- 17
hande ende x bedieninge v ws gheloofs/ y so ben ick blijde/ende verblijde my met v allé.
Ende om dat selve z zijt ghylieden ook 18
blijde/ende ghy verblijt v met my.
En ick hope inden Heere Jesu/a Timo- 19
theum rocts tot v lieden te senden / op dat ick ook goets moets zy / als ick weet hoe het met v is.
Want ick en hebbe niemandt alsoo ghe- 20
moept / die eenvoudelijck voor v lieden sorghen sonde:
b Want sy soecken alle dat haer is / niet 21
dat Christi Jesu is.
Ende ghylieden weet zijne bevroevinge/ 22
dat hy als een kint met zijnen Vader / met my ghedient heeft in het Euangelium.
So hope ick dan desen te senden/terstont 23
als ick mijne dinghen overzien hebbe.
Ende ick betrouwe inden Heere/dat ick 24
ook corts comen sal.
Maer ick hebbet noodsakelijck gheacht/ 25
Epaphroditum mijnen Broeder ende medehulper ende medecamper / ende uwen c Apostel / ende mijner noodtzaeckt Dienaer tot v lieden te senden:
Want hy na v alle verlangde/ende was 26
f waerlijck benaut/daeromme dat ghylieden ghehoort hebt dat hy cranck gheweest is.
Ende hy heeft voorwaer hy doot cranck 27
gheweest/maer God heeft zijner ontfermt:
ende niet alleen zijner / maer ook mijner/ om dat ick niet d de een droeffenisse op de ander hebben en sonde.
Soo hebbe ick hem dan te neerstelijcker 28
ghesonden / om dat ghylieden hem weder vinde/ v sondt verblijden : ende ick te min droefheyt hebben.
Ontfangt hem dan inden Heere/met alle 29
blijschap/ ende houtt e de sulcke in weerden.
Want om des werck Christi wille/ was 30
hy tot by der doot ghecomen / ende waechde zijn f leven/om dat hy het ghebreckt ws diensts aen my vervullen sonde.
e 1. Cor. 9. 12 Galat. 6. 6 1. Thess. 5. 12 1. Tim. 5. 17 Hebr. 13. 17
f Grieck/ziele

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent se tot gheestelijcke blijschap/2. ende hen te wachten vande valsche Apostelen/8. tegen de welcke hy sedt Christum ende zijn leere/ 20. ende de Christelijcke wandelinghe.

Voort / mijne Broeders/ verblijt v in 1
de Heere. Het selve wederom te schrijuen en verdriet my niet / ende het maeckt v lieden seker.
Siet op a de Honden / siet op de boose 2
arbeyders/siet op de versnijdinghe.
Want wy zijn de b Besnijdinge/die wy 3
c Godt met den Gheest dienen / ende in Christo Jesu roemen:en niet op het vleesch vertrouwen:
Hoewel ick betrouwinghe hebbe ook op 4
het vleesch:ist dat yemant anders d denct te vertrouwen op het vleesch:e ick veel meer:
Besneden ten achtsten daghe : wt de af- 5
coomste Israels: wt den ghelachte f Benjamin : een Hebreeusch wt den Hebreen/ g na de h Insettinghe een Phariseus:
Nae de yverichept i een vervolgher der 6
Ghemeynte/ nae de rechtveerdichept die in de Wet is/ onstraffelijck.
Maer dat my ghewin was / dat hebbe 7
ick om Christi wille schade gheacht.
Ja ook achte ick alle dinge schade te zijne 8
om de weerdicheyt [der kennisse Christi Jesu mijns Heeren / om wiens wille ick alle dingen voor schade gerekent hebbe en achte dat het dreck zy/op dat ic Christum winne,
Ende in hem bevonden worde/ als niet 9
hebbende mijn eygen rechtveerdicheyt / die wt de Wet is : maer die door het ghelooue Christi is: [namelijck/] m de rechtveerdicheyt die wt Gode is in het ghelooue:
Dat ick hem kenne/ende de macht zijner 10
opstandinge/ende de Ghemeynschap zijns lijdens / n dewijle ick zijner doot ghelijck formich worde.
[Besoeckende] o of ick eenichsins tot de 11
opstandinghe der dooden quame.
Niet dat ick nu [den voorgesetten prijs] 12
ghecreghen hebbe / of nu volmaeckt ben: maer ick iaghe daer nae / of ick het eenichsins greype/ daer toe ick ghegrepen ben van Christo Jesu.
Broeders ick en achte my selven niet/dat 13
ick [het voorgesette] ghegrepen hebbe:maer een [dinck doe ick/] vergheten de wat achter rugghe is / ende streckende my nae het ghene dat voren is.
Ick iaghe nae het voorgheseten merck/ 14
tot de prijs der Hemelscher roepinge Gods in Christo Jesu.
Soo vele dan als onser volmaeckt zijn/ 15
p † laet ons dit ghevoelen hebben: ende ist dat ghylieden yet anderlins ghevoelt / dat sal v Godt ook ontdecken.
Maer daer wy toeghecomen zijn / laet 16
ons na den selven reghel voortgaen/ q ende het selve ghevoelen hebben,

s Weest

a Esaie 56. 10
b Rom. 2. 29 Coloss. 2. 11 Deut. 10. 16 ende 30. 6 Jere. 4. 4
c Joan. 4. 23
d Ofte/ schijne
e 2. Cor. 11. 22
f Gene. 49. 27
g Act. 23. 6
h Grieck/ Wet
i Act. 8. 3 1. Cor. 15. 9 Galat. 1. 13 1. Tim. 1. 15
k Matt. 13. 44
l Esaie 53. 11 Jere 9. 23 Joan. 17. 3 Coloss. 2. 2
m Rom. 1. 17 ende 3. 21
n Rom. 6. 4
o Of/ hoe ick
p † Anders/ die hebben dit ghevoelen.
q Rom. 12. 16 ende 15. 5 1. Cor. 1. 10 Phil. 2. 2 1. Pet. 3. 8

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

g 1.Cor.4.16 ende 11.1 1.Thess.1.6 2.Thess.3.9 f Rom.16.17

g Weest mijne nauolghers / Broeders: 17 ende siet op de ghene die alsoo wandelen / gelijck ghylieden ons voor een exempel hebt.

f Want daer wandelen vele / daer ick 18 lieden dickmael van gesept hebbe / ende segghe het nu met weenen [dat sy zijn] vyanden des Cruyces Christi.

Wiens eynde is de verdoemenisse / wiens 19 God de buyck is / ende de eere in haer schande / de welcke aertsch ghesint zijn.

g Gri. want u Hebr. 13.14 y 1.Cor.1.6 Tit.2.13 z 1.Cor.15.51 Coloss.3.4 1.Joan.3.2

e Maer u onse Borgerschap is inde Hemelen: x van waer wy den Salichmaker verwachten / den Heere Christum Jesum. 20

y De welcke onse vernederde Lichaem 21 veranderen sal / dat het gelijckformich worde zijnen heerlicken lichame na de crachtighe werckinghe daer mede hy alle dinghen hemselven onderworpen can.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot alle goede wercken / 10. bekent hare weldadicheyt / 21. ende sedt daer by sommighe groe remissen.

SO dan / mijne lieue ende ghewenschte 1 Broeders / mijn blijschap ende croone staet also inden Heere / Beminde.

Ick bidde Euodiam / en ick bidde Syntichen / dat sy eens gesint zijn inden Heere. 2

Ja ick bidde v oock myn a trouwe ghe- 3 selle / helpt de [vrouwen /] de welcke met my in den Euangelio ghestreden hebben / met Clemens ende de andere mijne medehulpers: wiens namen geschreuen zijn in b den Boecke des leuens.

a Oste oprecht Jockghenoot.

b Exod.32.32 Psal.69.29 Apoc.3.5 ende 20.12 ende 21.27

c Verblijdt v lieden inden Heere alle tijt / 4 wederom segghe ick: Verblijdt v.

c 1.Thess.5.6

Uwe vriendelijckheyt zy allen menschen 5 bekent. De Heere is na by.

d Weest in gheenen dinge sorchuuldich: 6 maer laet in alle dinghen uwe begeerten by Gode bekent worden / door biddinghe ende smeeckinghe / met dancksegghinghe.

b Psal.55.23 Mat.6.25 1.Tim.6.8 1.Pet.5.7

e Ende de vrede Gods / die alle verstant 7 te boven gaet / f sal uwe herten ende sinnen bewaren in Christo Jesu.

Voort / Broeders / wat warachtich [is /] 8 wat eerlijck [is /] wat gerechtich [is /] wat reyn [is /] wat heslijck [is /] wat wel luyt: is daer eenighe deucht / is daer eenigen lof / dat bedenckt.

Het welck ghylieden oock gheleert / ende 9 ontfangen / ende gehoort ende ghesien hebt aen my. Doet [segghe ick] dit: g ende de

e Joan.14.27 Rom.5.1 Ephes.2.13 f Ofte, bewaren

g Esaie 9.6

Godt des vredes sal met b lieden wesen.

10 Ick ben seer verblijdt in den Heere / dat ghy nu eens wederom wacker gheworden zijt / om op my te denken: waer ghy oock op ghedacht hebt / maer ghy en hebt gheen ghelegenthevt ghehadt.

11 h Ick en spreke niet i om des ghebreecks wille / want ick hebbe gheleert te vreden te zijne in het ghene daer ick in ben.

12 Ick weet vernedert te zijne / ick weet oock overvloedich te zijne / allesins ende in allen ben ick gheleert / beyde versadicht te wesen / ende honger te lijden: beyde overvloedich te hebben ende ghebreeck te lijden.

13 Ick vermach alle dinck / door Christum die my machtich maeckt.

14 Nochtans ghylieden hebt wel ghedaen / k dat ghy myne bedruckinghe mede ghedeylt hebt.

15 Ende ghy Philippensen / weet / dat inden beghinne des Euangeliums / als ick van Macedonia ginck / geen Gemeynte my gedeylt en heeft ter rekenschap des uytgevens ende ontfanghens / dan ghylieden alleen.

16 Want in Thessalonica hebt ghy eenmael ende andermael gesonden tot mijnen noodruft.

17 Niet dat ick de gaue soecke / maer ick soecke de overvloedige vrucht tot uwer rekenschap.

18 Maer ick hebbe het al ontfanghen / ende ick hebbe overvloedich. Ick ben [segge ick] vervult nae dat ick van Epaphrodito ontfangen hebbe / dat van v lieden [ghesonden was /] als een welrieckende reuche / m een ghenaemde offerhande / en Gode behagelick.

19 Mijn Godt sal vervullen al wat v van noode is / na zijnen rijckdom / n heerlijck in Christo Jesu.

20 Ende onsen Godt ende Vader / zy eere van eewichevt / tot eewichevt / Amen.

21 Groet alle Heyligen in Christo Jesu. De Broeders die by my zijn / groeten v lieden.

22 Alle de Heyligen groeten v lieden / ende aldermeest sy / die van des Keysers huysghesin zijn.

23 De ghenade onses Heeren Jesu Christi / zy met v allen / Amen.

i Gr. naer den ghebreke

k Of, ghy lieden myner verdruckinghe ongenoomen hebt.

l 2.Cor.11.9

m Hebr. 13.16

n Gr. in heerlicheyt

Tot de Philippensen gheschreuen van Roomen / [ghesonden] door Epaphroditum.

DE SENDTBRIEF PAVLI
tot den Colossensen.

Argument.

DE Sendtbrief tot de Colossensen / vermaent dit selue int corte: wt ghenomen dat hy hier strengelijcker de valsche Apostelen straft / die sochten het Jodendom met den Euangelio te vermenghen.

Dat eerste Capittel.

1. Hy prijst de volstandicheyt der Colossensen / 7. der leeringhe Epaphre gherupghenisse geuende / wenscht hen vermeerderinghe des ghelooue / 14. bewijst dat alle de stucken onser salicheyt ghelegen zijn / in Jesu Christo / Ende vermaent alles goets.

PAulus een Apostel Jesu Chri- 1 sti / door den wille Godts / ende de Broeder Timotheus:

Den Heyligen ende ghelooui- 2 ghen Broederen in Christo te Colossensen: a Ghenade ende vrede zy v lieden van Gode onsen Vader / ende den b Heere Jesu Christo.

a Rom.1.7 Galat.1.3 Ephes.1.2 1.Pet.1.2

3 c Wy dancken den Godt ende Vader onses Heeren Jesu Christi / alle tijdt voor v lieden biddende:

b Of, des Heeren Jesu Christi.

c Ephes.1.15 Phil.1.3 1.Thess.1.2 2.Thess.1.3

4 Nae dat wy uwe ghelooue in Christo Jesu ghehoort hebben / ende de liefde tot alle Heyligen:

Om

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Om de hope d die b lieden in de Hemelen e werd gelept is/ de welcke ghy te voren ghehoort hebt door het woort der waerheyt/ [namelick/] des Euangelions:

Het welcke tot b lieden gheromen is/ gelick ock in gheheel de Werelt: f ende het is vruchtbaer/ ghelick ock onder b/ van dien daghe aen dat ghy de ghenade Godts in der waerheyt bekent hebt.

Ghelijck ghy lieden gheleert hebt van g Epaphra onsen lieuen mededienstknecht/ de welcke is een ghetrouwe Dienaer Christ voor b:

Die welcke ock h uwe Geestelicke liefde vertelt heeft.

i Daerom van dien dage aen dat wy het gehoort hebben/ en houden wy niet op voor b lieden te bidden / ende te begheeren k dat ghy meucht vervult worden met de kennisse zijns willens/ in alle wijsheyt ende Gheestelicken verstande.

l Dat ghy lieden meucht wandels weerdichlijck/ den Heere in alle behagelijcheydt: m Tot alle goede wercken vruchtbaer/ ende wassende in de kennisse Godts:

Versterct met alle sterckheyt / na zijner heerlicke cracht/ tot alle lijdtsaemheydt ende lanckmoedicheyt met blijschap.

Danckende den Vader / die ons bequaem ghemaeckt heeft / om deel te hebben in de erue der Heyligen in het licht.

Die ons uit de macht der duysternisse verlost heeft/ ende overgebracht tot het Rijcke n zijns o lieuen Soons.

In den welcken wy de verlossinge hebben/ p door zijn bloet / [namelick/] de vergheuinghe der sonden:

q De welcke is het Beelt des onsienlijcken Godts/ r de Eerstgheborene aller Creaturen.

s Want door hem zijn alle Creaturen geschapen die in de Hemelen zijn / ende die op der Aerden zijn: die sienlick zijn ende die onsienlick zijn/ het zy Thronen of Heerschappyen/ of Overheden/ of t Machten. Het is al door hem ende tot hem gheschapen.

Ende hy is voor alle dinghen : Ende alle dinghen hebben door hem haer wesen.

Ende hy is u het Hooft des Lichaems der Ghemeynten : hy is het v begin/ de Eerstgeboren uit de dooden / op dat hy in allen de x Overste zy.

Want het heeft [den Vader] behaecht/ y dat in hem alle volheyt woonen soude.

z Ende door dien al te versoenen tot hem selven: a tot hyede ghebracht hebbende door het bloet zijns Cruyces / beyde dat op der Aerden/ ende dat inden Hemel is.

So heeft hy dan u lieden / die ghy voor tijden vervreemt waert/ ende vyanden door den sin in de boose wercken / nu seker lijcke versoent.

In dat lichaem zijns vleesch / door de dood: b om dat hy u lieden soude Heylich/ ende onstraffelijck / en onbeschuldicht voor hem setten:

c Jst dat ghy lieden ock blijft in het gegroonde ghefondeert/ en vast/ en niet bewoecht en uyt de hope des Euangelions/ dat ghy gehoort hebt/ het welcke gepredict is onder alle Creaturen onder den Hemel: wiens Dienaer ick Paulus gheworden ben.

24 d Nu verblijde ick my in mijn lijden/ b 2. Corin. 7.4
e voor b lieden/ ende vermille het overblijfsel e Ephes. 3.13
der verdruckinghen Christi in mijnen vlee- Philip. 2. 17
sche/ voor f zijnen lichame / het welcke is de 2. Tim. 2.10
Ghemeynte: f Rom. 12.5
1. Cor. 12. 27

25 Welcker [Gemeynte] ick een dienaer ge- Ephes. 4. 12
worden ben/ na de bedieninghe Godts/ die ende 3.23
my ghegeven is onder b lieden / om te vervullen het Woort Godts:

26 [Namelick/] de g verborghenheyt/ die g Rom. 16.24
verborghen is gheweest van de eeuwen/ en- Ephes. 1.9
de van de ghenachten: h maer nu gheopen- ende 3.9
baert is zijnen Heyligen: 2. Tim. 1.10
Tit. 1.2

27 i Den welcken God heeft willen te ken- 1. Petri 1. 20
nen ghenen/ wat rijcdom daer zy deser heer- h Matt. 13.11
lijcker verborghenheyt onder de Heydenen: 1. Cor. 2.14
Dat is/ Christ onder b: de welcke is de hope der heerlijckheyt/ k 1. Timo. 1. 1

28 Den welcken wy vercondighen / ende vermanen allen menschen / ende leeren allen menschen met alle wijsheydt: Om dat wy souden eenen yegelicken menschen voorsetten volmaeckt in Christo Jesu.

29 Waer toe ick ock arbeyde: Ende strijde na zijne werckinghe/ die in my l cracht- l Grieck/ met lijck werckt. machte

Dat ij. Capittel.

1. Hy beruymt zijn liefde tot hen/ 6. vermaent moet alleen op Christum rusten/ 16. verwerpinghe der valscher diensten ende Ceremonien, die te vore ghemaect zijn door Christum.

WAnt ick will dat ghy lieden weet/ hoe swaren strijdt ick hebbe voor b/ ende voor de gene die in Laodicea zijn/ en- a Esaie 53.12
de voor allen die mijn aenlicht in den vlee- Jeremy. 9.23
sche niet ghesien en hebben: Joan. 17.3

2 Op dat hare herten vertroost worden/ te- b Jn den welcken zijn alle de schatten Philip. 3.8
samen ghenoecht in de liefde/ ende tot allen der wijsheyt ende kennisse verborghen. b 1. Cor. 1.24
rijckdom des ontwijfelicke verstants/ [na- 4 Ende dit segge ick/ c op dat b lieden nie- c Ephes. 5. 6
melick/] a tot de bekenninge der verborgent- mant en bedriege door valsche redenen/ met
heyt Gods/ beyde des Vaders ende Christi. woorden die eenen schijn hebben.

3 b Jn den welcken zijn alle de schatten 5 d Want hoe wel ick na den vleesche van b 1. Cor. 5. 3
der wijsheyt ende kennisse verborghen. b lieden ben/ so bericht nochtans na den geest
4 Ende dit segge ick/ c op dat b lieden nie- by u/ verblijde my/ ende sie uwe ordeninge/
mant en bedriege door valsche redenen/ met ende de vastichevt uws gheloofs in Christum.
woorden die eenen schijn hebben. 6 Gheliick ghy lieden dan Christum Je-

5 d Want hoe wel ick na den vleesche van sum den Heere hebt aenghenomen / [also]
b lieden ben/ so bericht nochtans na den geest wandelt in hem:
by u/ verblijde my/ ende sie uwe ordeninge/ 7 Gheworteld ende opgheimmert in hem/
ende de vastichevt uws gheloofs in Christum. ende versterct inden gheloove/ ghelijck ghy lie-
6 Ghelijck ghy lieden dan Christum Je- den gheleert zijt: c ende weest overvloedich c 1. Cor. 1. 5
sum den Heere hebt aenghenomen / [also] daer in/ f met danckseggunghe. f Grieck/ in
wandelt in hem: 8 g Sier toe/ dat niemant en sy die b g Rom. 16. 16
7 Gheworteld ende opgheimmert in hem/ lieden roone door h menschelicke wijsheyt/ Hebre. 13. 9
ende versterct inden gheloove/ ghelijck ghy lie- ende ydel verleydinge/ [lerende] na Inver- h Gri. philo-
den gheleert zijt: c ende weest overvloedich ringhe der menschen/ na de i ordeninge der sophie/
daer in/ f met danckseggunghe. i Gr. beginselen
8 g Sier toe/ dat niemant en sy die b Werelt/ ende niet na Christum:
lieden roone door h menschelicke wijsheyt/ 9 k Want in hem woont de gheheele vol- k Joan. 1. 14
ende ydel verleydinge/ [lerende] na Inver- heyt der Godtheyt lichamelick. Colosse. 1. 19
ringhe der menschen/ na de i ordeninge der 10 l En ghy lieden zijt in hem volmaect/ die 2. Cor. 5. 19
Werelt/ ende niet na Christum: het Hooft is aller Overheyt ende Macht: l Joanna. 16
9 k Want in hem woont de gheheele vol- 11 m In Doop: den welcken ghy lieden ock be- m Roma. 2. 29
heyt der Godtheyt lichamelick. sneden zijt met der Besnijdinghe die sonder Philip. 3. 3
10 l En ghy lieden zijt in hem volmaect/ die handen gheschiet / in de wterrekinghe des Deut. 10. 16
het Hooft is aller Overheyt ende Macht: lichaems der sonden des vleesch / door de ende 30. 6
11 m In Doop: den welcken ghy lieden ock be- Besnijdinghe Christi. Jerem. 4. 4
sneden zijt met der Besnijdinghe die sonder
handen gheschiet / in de wterrekinghe des
lichaems der sonden des vleesch / door de
Besnijdinghe Christi.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

n Ende zijt met hem begrauen door den Doop/waer door ghy ock met hem opgewerckt zijt / o door het gheloone Godts die crachtelijck werckt/ de welcke hem vanden doden opghewerckt heeft.

p Ende heeft v lieden die ghy doot waert door de sonde / ende door de Voorhuyt uws vleeschs/ mede leuendich gemaert met hem/ ende heeft v alle de mis daden vergheuen.

q Ende heeft wtghewischt het hantschrift der Insettinghen dat teghen ons was: het welcke/[segghe ick]ons teghen was / maer hy heeft dat wt den midden weeh ghenomen/ende aen het Cruyce ghehecht.

r Ende heeft de Overheden ende Machten berooft / ende s in dat[Cruyce] openbaerlijck ghevoert ten toone / ende ouer hen ghetriumpheert.

t Dat v lieden dan niemant en oordeele in eten oft in drincken/oft in t den deele des Feestdaechs: Nieumaents / ofte der Sabbathen:

u De welcke zijn de schaduwe der toecomenden dinge: maer het lichaem is Christi.

x Dat v lieden dan niemant qualijck en y regere/ eygenwillich door ootmoedichept ende dienst der Enghelen/ hem selven ustrekende in het gene dat hy niet gesien en heeft: Ende sonder reden opgheblasen door sin zyns vleeschs:

Ende het Hooft niet en behoudt/waer wt het gheheele lichaem door aenvoeginghen ende tsamenbindinghen toeghedient ende tsamen gheweerht/ op wast met z Godlijcken was vanden.

Ist dan dat ghy lieden met Christo ghestorven zijt / [ende vry] van de ordenunghe der Werelt: a Waerom wort ghy gheluck die in de Werelt leuen / niet Insettinghen belast?

[Als] ghenaket niet/smaket niet/ handelet niet:

b De welcke alle [inghebracht zijnde] na Insettinghen ende Leeringhen der menschen/vergaen met den ghebruycke.

c De welcke hebben wel eenen d waen der wijsheyt/ in ghewilligher dienste ende ootmoedicheyt / e ende in het lichaem niet te sparen: maer zijn van gheender weerden/ ende dienen tot de dingen/ f daer het vleesch mede vermit wort.

Dat iij. Capittel.

1. Vercken des warachtighen Godsdienstes tegen de vdele onderwijsingen der valscher Apostelen/ 5. Vermaninge tot doodinge des vleeschs/ ende nieuwicheyt des leuens/ende behoorlijckheden der Christenen.

Ist dan dat ghy heden met Christo opgheweert zijt/ so soeckt het gene dat boven is / a daer Christus is sittende ter rechter hant Godts.

Besoecht dat boven is / niet dat op der Aerden is:

b Want ghy lieden zijt gestorven/ende uwe leuen is met Christo verborghen in Gode.

c Als Christus onse leuen sal gheopenbaert worden in heerlichept.

d So doodt dan uwe Aertsche leden/ hoererije / ontreynicheyt / quade begheerlicheyt/ ende gierichepdt/ de welcke is Afgodendienst:

e Om de welcke den toorn Godts coome/ ouer de kinderen der onghehoorsaemheyt.

f In de welcke ghy lieden ock voorgheen wandeldet/ als ghy daer in leefdet.

g Maer nu legt ghy lieden ock dit alle af/ toorn/ verbolgenthept/ quaetheyt/ lasteringhe/ vuylspreken uit uwen monde.

Liegt niet d'een teghen den anderen / nu dat ghy lieden utghedaen hebt den ouden menschen met zijne wercken:

h Ende hebt aenghedaen den nieuwen/ de welcke vernieut wort tot kennisse/ na de i ghelijckenisse des gener die hem gheschapen heeft.

k Waerinne niet en is/ Griecx ende Jode/ Besnijdinge ende Voorhuyt: Barbaer/ Scythe/ Dienstknecht/ Vrije: Maer Christus al in allen.

m So weest dan bekeert (als uytvercoren Heyligen ende beminde Godts) met de hertgrondelijcke barmhertichepdt/ vriendelijckhept / ootmoedichept / saechmoedichept / lanckmoedichept:

Verdragende malcanderen/ n en verghevende o malcanderen/ ist dat yemant tegen eenighen clachte heeft: gelijck Christus v lieden vergheuen heeft/ doet ghy ock also.

p Ende bouen al dit/ [doet aen] de liefde/ q de welcke is den bant der volcomenheyt.

Ende de vrede Godts hebbe de overhant in uwe herten/ tot de welcke ghy lieden ock gheroepen zijt in eenen lichaime/ende weest r lieflijck.

Het woort Christi woone rijckelijck in v lieden met alle wijsheyt/ t leert en vermaent malcanderen: ende singet den Heere in uwe herten met Psalmen ende Lofsangen/ ende gheestelijcke Liedekens.

t Ende al wat ghy lieden doet met woorden ofte met werken / [doet het] al inden Naem des Heeren Jesu/ u danckende God ende den Vader door hem.

x Ghy vrouwe/weest uwen mannen onderdanich / gelijck het betaemt inde Heere.

y Ghy mannen hebt uwen wijven liefende en weest niet bitter teghen haer.

z Ghy kinderen / weest uwen Ouderen in allen ghehoorsaem: want dat is den Heere behaghelijck.

Ghy Vaders / verbittert uwen kinderen niet/ dat sy niet insmoedich en worden.

a Ghy dienstknechten/ weest in allen ghehoorsaem den ghenen die na den vleesche heeren zijn/ niet met dienste na der ooge/ als die den menschen soecken te behaghen: maer met eenvoudicheyt des herten/ b door de vreese Godts.

Ende al wat ghy lieden doet/ dat doet van herten/ als den Heere/ ende niet den menschen.

Dewijle ghy lieden weet/ dat ghy van den Heere de vergeldinge der erffenisse ontfangen suit: want ghy dient den Heere Christo.

Maer wie onrecht doet / die sal dat onrecht dragen dat hy gedaen sal hebben/ c ende daer en is gheen wtneminghe der persoonen.

Dat iij. Capittel.

2. Vermaninghe tot waken ende ghebeden/ waer van hy begeert bericht te weten/ 7. ende sent den Tychum ende Onesimum/ 14. groetenissen tot beleen.

Ghy a heeren/doet uwen Dienstknechten recht ende gelijck/ dewijle ghy lieden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

den weet dat ghy ock eenen Heere in de Hemelen hebt.
b Weest ghedurich inden ghebede/ ende 2
waeckt daer in met danckseggunghe.
c Ende bidt ooc mede voor ons/ dat ons 3
God de deure des woorts open doe/ op dat wy de verborghenthevdt Christi spreken/ waerom ick ock d gheuanghen ben:
Op dat ick die openbaer/ghelijck het my 4
betaemt te spreken.
e Wandelt f met wijsheyt by de gene die 5
buyten zijn / ende g coopt de bequaemheyt des tijts wt.
h Wive woort zy alle tijt liefelijc met soute 6
ghemengt/ dat ghylieden weet / hoe ghy eenen yeghelijcken ant woorden moet.
Alle myne saken / sal v lieden te kennen 7
geuen i Tychicus de lieue Broeder/ende getrouwe Dienaer/ ende k medehulper inden Heere.
Den welcken ick daertoe gesonden hebbe/ op dat hy uwe saken were / ende uwe herten troostte: 8
Met l Onesimo den ghetrouwen ende 9
lieuen Broeder/de welcke banden uwen is:
sy sullen dan v lieden alle dingen te kennen gheuen/die hier gheschieden.
M lieden groet u Aristarchus mijn me- 10
deghenanghen / enden n Marcus de Neue Barnabe/(van den welcken ghy hebt gheboden ontfangen: ist dat hy tot v liede coemt/ ontfangt hem.)
Ende Jesus ghenaemt Justus: de welcke 11
wt de Besnijdinghe zijn/ alleene dese medearbeyders aen het Coninckrijcke Godts/ zijn my een vertroostinghe gheweest.
12 P lieden groet o Epaphras/ die wt v is/ o Coloss.1.7
een Dienstknecht Christi / alle tijt voor v Philem.23
strydende in ghebeden / op dat ghylieden meucht staen volmaeckt ende volcomen in alle den wille Godts.
13 Want ick gene hem ghetuyghenisse/dat hy groote yverichheyt heeft ouer v lieden/ende de ghene die in Laodicea zijn/ende de ghene die te Hiera polen zijn.
14. Q lieden groet p Lucas de s Medecijnmeester/die beminde/ende q Demas. p 2.Tim.4.11 q 2.Tim.4.10
15 Groet de Broederen die in Laodicea zijn/ ende Nimphan/ende de Ghemeynte die in zijn huys is.
16 Ende als de Sendbrief sal van v lieden gelesen wesen/ maeckt dat hy ook inde Ghemeynte te Laodiceen gheleesen worde: ende dat ghy ook dien [Sendbrief] van Laodicea leest.
17 Ende segt Archippo: Siet toe / dat ghy den dienst vernullet/dien ghy angenomen hebt inden Heere.
18 r De groetenisse met mijnder hant Pauli. s Ghedenckt mijne banden. De ghenade zy met v lieden/Amen. r 2.Thes.3.17 s Hebr.13.3

T Tot de Colossensen geschreuen van Laodicen/ [ghesonden] door Tychicum ende Onesimum.

De eerste Sendbrief Pauli tot den Thessalonicensen.

T Argument.

In den eersten Sendbrief tot de Thessalonicensen / prijst hy der Thessalonicensen ghelooue ende stantuastichept onderwijsse inden gelooue ende vermeintse daerin te volherden / ende een rein leuen te leyden/ gelijck den Christenen betaemt: ouer de dooden niet na der heydenen wijse rouwe te dragen. Daer handelt hy ooch van de wederopstandinghe der dooden / van den toecomenden oordeele / van der Christenen verstichept ende heplichept.

Dat eerste Capittel.

1. Hy prijsse dat sy midden in de verdruckinghen so wel voortgegaen zijn / in de kennisse des Euangeliums door hem vercondicht/ 7. dat sy gheworden zijn exempelen den anderen.

PAulus ende Silvanus / ende Timotheus: der Ghemeynte in Thessalonica/in Godt den Vader ende den Heere Jesu Christo: a Ghenade ende vrede zy v lieden van God onsen Vader/ende de Heere Jesu Christo. 1
b Wy dancken Godt alle tijdt van v allen/ende gedencken uwer in onse ghebeden: 2
Sonder ophouden ghedachtich [zijnde] 3
uws c wercx des gheloofs/ ende arbeyts der lieden/ende ghedurichheyts in der hope onses Heeren Jesu Christi/voor onsen Godt ende Vader.
Wetende beminde Broeders / dat uwe 4
verkiesinghe van Gode is:
d Want onse Euangelium en heeft by v lieden niet gheweest alleenlijck inden woorde maer ock inder macht / ende heyligher Gheeste / ende in vele verseekertheyt: e ghelijck ghy weet / hoedanich wy onder v gheweest zijn om uwent wille: 5
6 f Ende ghylieden zijt onse navolgers ge- f 1.Cor.4.16 ende 11.1
worden / ende des Heeren : ende hebt het woort angenomen in vele verdruckinghe/ met blijschap des heyligen Gheests. Phil.3.17 2.Thess.3.9
7 Soo dat ghylieden g exempelen ghewor- g Of voorbeelden
den zijt allen gheloouighen in Macedonia ende Achaia.
8 Want van v lieden is luydtbaer geworden / niet alleenlijck het woort Godts in Macedonia ende Achaia: maer ock tot alle plaetse is uwe gheloone aen Godt wtghecomen: soo dat her niet noodich en is dat wy het [daer van] segghen.
9 Want sy selue vercondighen van v lieden/ hoedanigen inganck wy tot v gehadt hebben: ende hoe ghy tot Godt bekeert zijt vanden Afgoden/ om den leuendighen ende waerachtighen Godt te dienen:
10 h Ende zijnen Sone wt de Hemelen te h Act.2.25 2.Thess.1.10 Apoc.1.7
verwachten/ den welcken hy wt de dooden verweckt heeft/ [namelijck:] i Jesum / die ons vanden toecomenden tooren verlost. i Dat is/ Sachtmaker/

Dat ij. Capittel.

1. Op dat sy niet en bewicken onder het cruyce/ so prijst hy zijn neerstichept in predike/en hare neerstichept in gehoorsaemheyt/ 16. daer na ontschuldicht hy hem/ dat hy tegenwoordichijck zijn herte tot hen niet en heeft connen ontdecken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a 1.Thess.1. 5 9.

WAnt a ghy weet selue/Broeders/ons 1
sen ingangk tot v lieden/ dat hy niet
ydel gheweest en is:

b Act.16.22

Maer hoewel wp te vozen geleden had 2
den/ende besmadicht gheweest hadden b te
Philippis/ ghelijck ghylieden weet/so wa
ren wp vyntoedich in onsen Godt/ om het
c Acto.17.2 Euangelium Godts c tot v lieden te spre
ken met veel stryds.

Want onse vermaninge en was niet wt 3
verleydinghe/noch wt onreynicheyt / noch
wt bedzoch:

d Oste/vā God de geacht zyn/ e Gala.1.10

Maer gelijck wp d Gode behaecht heb 4
ben / dat hy ons het Euangelium betrout
heeft/also spreken wp / e niet als den men
schen behaghende/maer Gode/die onse her
f Oste/goet acht. ten f beproeft.

Want wp en hebben nopt met flatteren 5
de woozden ommegegaen / gelijck ghylie
den weet / noch met een bedeckſel der gie
richeyt/ g Godt is des ghetuyghe:

g Rom.1.9 ende 9.1 2.Cor.1.23 ende 11.31 Gala.1.20 Phil.1.8 1.Tim.5.21 2.Tim.4.1

Noch eere van menschē soeckende/ noch 6
van v lieden/noch van andere.

h Of in eere zyn/ i 1.Cor.9.4 2.Thess.3.9

Hoewel wp haddē mogen h lastich zyn/ 7
als Apostelē Chzisti/ i maer wp zyn k*vzien
delijck gheweest midden onder v lieden/ge
lijck of een Voester haer kinderen voedde.

k *And.tiepne l Gri/zielen/

Also [segge ic] ouer v liedē beweecht [zyn 8
de/] begeerden wp v te ghenen/ niet alleene
het Euangelium Gods/maer ook onse ep
gen l leuen/daerom dat wp v lief hadden.

m Act.18.3 ende 20.33 1.Cor 4.12 2.Cor.11.9 ende 12.14 2.Thess.3.8

m Want ghylieden zijt ghedachtich Broe 9
ders/onser moeyte ende arbeyts: want wp
hebben v het Euangelium gepredict/werc
kende nacht eñ dach / om dat wp niemā
den/van v en souden lastich zyn.

Ghylieden zijt ghetuyghen/ ende Godt/ 10
hoe heylichlijck/ende rechtueerdichlijck / eñ
onstraffelijck wp v lieden die ghy gheloost/
gheweest zyn.

Ghelijck ghylieden weet / hoe wp eenen 11
yegelijcken onder v/ghelijck een vader zyn
kint/

n Gen.17.1 1.Cor.7.20 o Ephes.4.1 p 1.Pet.1.17 q Exod.1.10

Vermanende / ende troostende: wp be 12
tuyghden / n dat ghylieden soudt wande
len weerdelijck Gode die v geroepen heeft
tot zyn Conunckrijcke ende heerlyckheyt.

Hierom danckē wp ook Godt sonder 13
ophouden/dat ghylieden/als ghy het woort
o der predikinge Gods/van ons aenname/
dat niet [als] der menschen woort ontfan
gē en hebt/maer(gelijck het inder waerheyt
is) [als] Godts woozdt/ p het welcke ook
werckt in v lieden/die ghylieden gheloouet:

Want ghy/Broeders/zijt nauolgers ge 14
worden der Gemeynten Godts/die in Iu
dea zyn/in Chzisto Jesu/ dewyle ghylieden
ook het selue gheleden hebt van uwe eygen
r 4 Act.17.13 s Acts.*.52 t Mat.23.37 Luce.13.34 u Of v heben x Of wrighe dzeuen/ y Act.17.13

geslachte/ q gelijck ook sy vanden Joden:

r De welcke de Heere Jesum gedoot heb 15
ben/eñ s hare eyghen Propheten/eñ hebben
t ons u vervolcht/ ende en behaghen Gode
niet/ ende staen tegheu alle menschen.

y Eñ verbieden ons te spzeke tot de Hey 16
denen/op dat sy salich worden:op dat sy alle
tijt hare sonden vervullen: maer den toorn
Godts is over hen tot den eynde.

Ende wp/Broeders / die een cleyne wijle 17
tijts van v lieden beroost zijn nae den aen
sichte / niet nae het herte / wp hebben met
grooter begheerte overuloedelijcke neerstic
hept ghedaen/uwe aensichte te sien.

18 v Daeromme hebben wp willen tot v v Gen.17.19 lieden comen/[Ic Paulus] 3 tweemaelen/ende 11.22 3 Ge. rem. of ander: maer de Satha nas heeft ons verhindert.

19 *Want wat is onse hope/of blijschap/of 2.Cor.1.14 croone des roems? Zijt ghylieden het oock niet voor onsen Heere Jesu Chzisto in zyne toercomste?

20 Want ghylieden zijt onse eerlijcheyt ende blijschap.

Dat 10. Capittel.

2. Hy gaet voort bewijsende zynen goeden wille tot hen/voor het senden Timothei/ 9. en de voor zijn ghebeden voor hen.

1 DAerom / als wp [dese begheerte] niet langher en conden verdzaghen/ so heb niet ons goet gedocht dat wp souden alleen te Athenen blijuen. a Act.16.1 Rom.16.21 Phil.2.19

2 Ende hebben a Timotheum onsen Broe der ende Dienaer Gods/ende onsen mede arbeyder inden Euangelio Chzisti/ ghesom den om v lieden te verstercken ende te ver troosten in b‡ uwen gheloone: b ‡ And.ons

3 c d Op dat niemant beweecht en worde c Sphe.3.13 Phil.1.14 1.Thess.3.3 in dese verdzuckingen:want ghylieden weet 2 Act.14.22 selue/ e dat wp hiertoe ghesteit zijn. 2. Tim.3.12

4 Want ook doe wp by v waren / voor sepden wp v/ dat wp souden verdzuct wor den/ghelijck het ook geschiet is/ende ghy wetet.

5 Hierom en hebbe ick het niet langer con nen verdzagen/maer hebbe [hem] gesonden om uwe gheloone te kennen : dat v niet eenichsins de Verſoecker versoche en hadde/ ende onse arbeyt * te vergheefs ware. * Grieck/ijdel

6 Ende als Timotheus nu van v lieden tot ons quam/eñ ons uwen gheloone ende liefde verrondichde/eñ dat ghy alle tijt goe de ghedachtenisse van ons hebt / altijts be gheerende ons te sien / ghelijck wp oock v: 7 Hier door / Broeders / zijn wp van v in alle onse verdzuckinghe ende noot getroost/ door uwen gheloue.

8 Want nu leuen wp / ist dat ghy staet in den Heere.

9 Want wat danckseggynghe connen wp Gode wedergeuen voor v/ in alle onse blyschap / waer mede wp ons verblijden voor onsen Gode/om uwent wille. Rom.11.33 ende 15.33 1.Thess.3.10

10 f Dach ende nacht overseer biddende om uwe aensichte te sien / ende te vervullen dat aen uwen gheloue ghebreeckt.

11 Ende onse Godt / ende onse Heere Jesus Chzistus/schicke onsen weech tot v lieden.

12 Ende de Heere vermulle v / ende make v overuloedich in der liefde tot malcanderen/ ende tot eenen yegelijcken / (ghelijck wp ook [zyn] tot v.) g 1.Cor.1.8 1.Thess.3.12

13 g Op dat hy uwe ontstraffelijcke herten verstercke tot heylicheydt voor onsen Godt ende Vader/in de toecomste onses Heeren Jesu Chzisti/met alle zijne Heyligheu.

Dat 11. Capittel.

1. Hy vermaent se tot heylicheyt/ 4. onmoetsi hept/ 9. liefde/ 11. arbeyt/ 13. ende waerschept in haer doetheyt over de doden/ 14. beschaue nende het eynde der opstandinghe der dooden.

1 DOor dan/Broeders/wp bidden ende vermane v lieden in de Heere Jesu/ge lijc ghy dan ons ontfangē hebt/ a hoe ghy moet wandelen eñ Gode behagen/ dat ghy [daer in] noch meer overuloedich zijt. a 1.Thes.2.4 Phil.1.29

Want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Want ghy weet wat ghebooden wy v ge- 2
ghouen hebben door den Heere Jesum.
b Want dit is den wille Godts/[name- 3
lijc/]uwe heyligmakinghe/[dat is/]e dat
ghy v onthoudet van hoererije:
Dat een yegelijck onder v wete zijn vat 4
te besitten in heyligheyt ende eere:
Ende niet in quade begheerlijckheden 5
gheerlijckheyt/ghelijck de Heydenen die God
niet en kennen:
Dat niemant zijnen broeder en verdruc- 6
ke/noch en bedriege:want God is een wre-
ker over alle desen/ghelijck wy te voren ge-
seyt ende betuycht hebben:
Want Godt en heeft ons niet gheroepen 7
tot onreynicheyt: d maer tot heyligheyt.
e Soo dan / wie [sulcke ghebooden] ver- 8
werpt / die en verwerpt gheenen menschen/
maer verwerpt Godt/ f die zijnen heyligen
Gheest in v gheeft.
g Voort / van der broederlijcke liefde/en 9
hebt ghy gheenen noot dat ick v schrijue:
want ghy zijt selue van Gode geleert/mal-
canderen lief te hebben.
Want ghy doet dat oec allen den Broe- 10
deren die in gheheel h Macedonia zijn:maer
wy vermanen v/Broeders / dat ghylieden
noch ouervloedigher wort:
i Ende neerstichevt doet om in stilheyt 11
te leuen/en het uwe te doen / k ende te werc-
ken met uwe eyghen handen / ghelijck wy
v lieden beuolen hebben.
Op dat ghy meucht by den gene die buy- 12
ten zijn / eerlijck wandelen / ende gheens
dinghs ghebreck hebben.
Ick en will oock niet dat ghy onwetende 13
zijt van de gene die ontslapen zijn/ k op dat
ghy niet bedroeft en zijt / ghelijck de andere
l die gheen hope en hebben.
Want ist dat wy gelooven dat Christus 14
ghestoruen is/en opghestaen: alsoo sal oock
Godt de gene die in Christo ontslapen zijn/
met hem versamelen.
Want dat segghen wy v door het woort 15
des Heeren/in dat wy die leuen en ouerblij-
uen tot de toecoemste des Heeren/ en sullen
de gene die ontslapen zijn/niet voorgaen.
m Want de Heere selue sal met eenen ghe- 16
schreye ende stemme des n Archangels/ en
de Basuyne Godts nedercomen vanden
Hemel/en die in Christo gestoruen zijn/sul-
len eerst opstaen:
Daer na wy die leuen ende ouergheble- 17
uen zijn/sullen te samen met hen opghenо-
men worden in de wolcken/den Heere te ge-
moete in de lucht:ende alsoo sullen wy altijt
met den Heere wesen.
So dan/vertroost malcanderen met deser 18
woorden.

Dat v. Capittel.

1. Door onsebeheyt des laetsten daechs/ver-
maent hyse tot verscheyden wercken des Christe-
lijcken leuens/ 23. en begeert en beloeft hē alle goet.

Maer van de tyden ende stonden 1
Broeders / en is niet van noode v
te schrijuen.
Want ghylieden weet selue seer wel/a dat 2
de dach des Heeren comen sal / ghelijck een
dief inder nacht.
3 Want als sy sullen seggen: [Vet is vre-
de/ende sonder sorghe:dan sal hen een snelle
verderuinghe oueruallen / ghelijck de wee
ouer een bemechte vrouwe : ende sy en sul-
lens niet ontvluchten.
4 b Maer ghylieden / Broeders / ghy en b Ephe.5.8
zijt niet in duysternisse/dat v die dach sou-
de als een dief benanghen.
5 Ghy zijt alle kinderen des lichts/ ende
kinderen des daechs : wy en zijn niet van
der nacht/noch der duysternisse.
6 c So en laet ons dan niet slapen/ghelijck c Rom.13.11
de andere : maer laet ons waken ende nuch- 13.
teren zijn. Ephes.5.14
7 Want die slapen/ slapen des nachts: ende
die dronken zijn/zijn des nachts dronken.
8 d Maer wy die des daechs zijn / laet ons
nuchteren zijn/ bekleet met de hoofwapenen
des gheloofs / ende liefde / d ende met den b Ephes.6.14
Helm der hope der salichevt. Esaie.59.17
9 Want Godt en heeft ons niet gheset tot
tooren / maer om salichevt te gheerighen
door onsen Heere Jesum Christum:
10 Die voor ons ghestoruen is / e om dat e Rom.14.7
wy/of wy waken/of slapen / te samen met 2.Cor.5.15
hem leuen souden. Galat.2.20
11 Daerom vermaent malcanderen/ende de 1.Per.4.7
een stichte den anderen / ghelijck ghy oock
doet.
12 Ende wy bidden v/broeders/ f bekent de f Rom.15.27
ghene die onder v arbeyden en v voorstaen 1.Cor.9.11
inden Heere/ende v vermanen. Galat.6.6
13 Ende houdese in grooter eeren inde lief- Phil.2.29
de/om haers wercs wille: weest vreedsaem 1.Tim.5.17
met hen. Heb.13.7.17
14 Ende wy bidden v/ broeders / vermaent
de ongeregelde/vertroost de cleynmoedige/
helpt de cranckе op/weest lanckmoedich te-
ghen eenen yeghelijcken.
15 g Siet dat niemant yemande quaet voor g 1 Thes.5.15
quaet en vergelde : maer volgher alle tijt Prou.20.22
dat goede na onder malcanderen / ende te- ende 24.29
ghen eenen yeghelijcken. Mat.5.39
16 h Weest alle tijt blijde. Rom.12.17
17 i Bidder sonder ophouden. 1.Cor.6.7
18 k Weest danckbaer in alle dingen: want 1. Per.3.9
dit is de wille Gods in Christo Jesu aen v. h Mat.5.12
19 l Blusschet den Gheest niet uit. Luce.10.20
20 Veracht de Prophetije niet. Rom.12.12
21 Proeft alle dinck/ende behout het goede. Philip.4.4
22 m Onthout v van allen boosen schijn. 1 Luce.18.1 k
23 n Ende de God des vredes heylighe v Rom.12.12
gheheel volmaecktelijck / ende muen vol- Coloss.4.2
maeckten geest/ende ziele/en lichaem/voz- l Ephe.5.20
de bewaert onstraffelijck / in de toecoemste 1 1.Cor.14.30
ouses Heeren Jesu Christi. m 2.Mach.6.
24 o Hy die v gheroepen heeft/is getrouwe/ 24
de welcke het oock doen sal. n 1.Cor.1.8
25 Broeders/bidt voor ons. 1.The.3.13
26 p Groet alle de Broederen met eens hey- o 1.Cor.1.8
ligen cusse. ende 10.13
27 Ick besweere v bi den Heere / dat dese 2.Cor.13.12
Sendbrief allen den Heyligen broederen 1.Per.5.14
gheleesen worde. p Ro.16.15
28 De ghenade ouses Heeren Jesu Christi/ 1.Cor.16.20
sy met v lieden/Amen.

¶ De eerste Sendbrief tot den Thessaloni-
censen/[ghescheuen]van Athenen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

De II. Sendbrief Pauli
DE TWEEDE SENDBRIEF
Pauli tot den Thessalonicensen.

¶ Argument.

I Sadon anderen tot den Thessalonicensen/ beschrijft hy voornemelijc den Antechrist ende zijn Rijcke: ende vermaentse tot neerstigher arbeyt.

¶ Dat eerste Capittel.

1. Hy danckt Godt van haer geloove/liefde/en lijdtsaemheyt/ 11. bidt hē om hare volstādicheyt/ 12. ende bewijst de vrucht die daer van comē sal.

1 PAulus ende Silvanus / ende Timotheus : der Ghemeynte der Thessalonicensen / in Godt onsen Vader/ende den Heere Jesu Christo.

a 1.Cor.1.2 1.Thess.1.1 1.Pet.1.2

2 a Ghenade zy v lieden ende vrede van Godt onsen Vader / ende den Heere Jesu Christo.

b Ephe.1.14 Philip.1.3 Coloss.1.3 2.Thess.1.2

3 b Wy moeten Godt alle tijt dancken/ Broeders/ voor v liedē gelijck het betaemt: om dat uwe gheloove seer roemt / ende dat de lief de eens yeghelijcken van v tot malcanderen seer vermeerdert.

4 So dat wy selve van v lieden roemen in de Ghemeynten Godts/van uwe lijdtsaemheyt ende geloove in alle uwe vervolgingen ende verdruckinghen die ghy lijdt:

c Judæ.6

5 c Het welcke is een bewijsinge des rechtveerdigen oordeels Godts/op dat ghy weerdich v ghemaeckt wordt den Conincrijcke Godts/voor het welcke ghylieden lijdt.

d Of/ gehoudē

e Zach.2.8

6 e Dewijle het recht is by Godt/den ghenen die v verdrucken/verdruckinghe te vergelden:

f 1.Thes.4.16

7 Ende v lieden / die ghy verdruckt wordt/ ruste met ons / f als de Heere Jesus sal geopenbaert worden vanden Hemel / met de Engelen zyner macht/

g Gr. hyer der vlamme h 2.Per.3.7 i Rom.2.8

8 g In vlammē vyers wrake doende over de ghene die Godt niet en kennen/ i ende die den Euangelio onses Heeren Jesu Christi niet gehoorsaem en zijn.

k Esaie.2.19 Hap.3.5

9 k De welcke sullen straffe lijden/[namelijck/] de eewighe verdruckinghe / van den aenghelichte des Heeren / ende vande heerlijckheyt zyner macht:

l Acto.1.11 1.Thess.1.10 Apoc.1.7

10 l Als hy sal comen om vereert te worden in zyne heyligen/en wonderbaer te worden in alle de gheloovigen/(want onse getuygenisse is by v gelooft geweest)te dien daghe.

11 Waerom wy ook altijt bidden voor v lieden / dat onse Godt v dier beroepinghe weerdich m houde/ende vervulle het welbehaghen der goetheyt / ende het werck des gheloofs n met machte.

m Of. make/ n Grieck/in

o Of/vereerschent

12 Op dat de Naem onses Heeren Jesu Christi in v lieden o verclaert worde / ende ghy in hem/na de ghenade onses Gods/en des Heeren Jesu Christi.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent tot sterckheyt des gheloofs 3. bewijsende dat voor den dach des Heeren de Antechrist moet gheopenbaert worden/de welcke na dat hy vele sal verleyt hebben/ 8. sal ten eynde toe neder gheworpen worden door de cracht Christi.

a Jere.29.8 Mat.24.4 Ephes.5.6 Coloss.2.18 1.Joan.4.1

1 BOort wy bidden v / Broeders / door de toecominge onses Heere Jesu Christi/ende onser vergaderinge tot hem.

2 a Dat ghylieden niet haestelijc beweecht en wordt van den sinne / noch verovert en wordt/noch door Gheest/noch door Woort/ noch door Sendbrief / als van ons geschreven/gelijck of de dach Christi voorhanden ware.

b Dan.9.27 Mat.24.15 1.Tim.4.1 1.Joan.2.18

3 Dat v niemant en bedrieghe in gheener manieren:want hy en coemt niet/ten zy dat eerst b den afval come/ende de menschē der sonde/[namelijc/] de sone der verderffenisse gheopenbaert worde/

c Esaie Godt gebruyt wordt

4 Vyemselven setteude ende verheffende/ boven al wat ghenaemt wordt / Godt / of c Godts dienst : soo dat hy als of hy Godt ware/sidt inden Tempel Godts / d hemselven wrghenende voor Godt.

d Dan.11.36

5 Ghedenckt ghy niet dat ick v dit gheseyt hebbe/doe ick noch by v lieden was.

e 1.Joh.2.18

6 Ende nu/waar hem verhindert/ dat weet ghy/ e op dat hy geopenbaert worde te zyner eyghener tijt:

7 Want hy werckt nu de verborgenheyt der ongherechtichevt : alleenlijck die [hem] nu verhindert / [sal hem verhinderen /] tot dat hy wt den midden wech ghenomen worde:

f Esaie.11.4 g Of ghees

8 Ende dan sal de ongherechtige gheopenbaert worden : f den welcken de Heere met den g adem zijns monts sal verdoen / ende met de verschijninghe zijner toecomste te niete maken:

h Joan.8.44 1 Dan.13.1 Apoc.13.13

9 [Te weten / dien] wiens toecomst is h na de werckinghe des Sathans/ i in alle macht ende teeckenen / ende wonderheden der leughen.

k Of. bedrogh

10 Ende in k alle verleydinghe der ongherechtichevt / in de ghene die verlozen gaen/ daerom dat sy de lief de der waerheydt niet aenghenomen en hebben om salich te worden.

l Gen.1.31

11 l Ende daerom sal hen Godt senden in de werckinghe der dwalinge/ op dat sy de leughen gheloouen:

m Of/ crachtige dwalinge

n Of/ verdoen

12 Op dat sy alle n gheoordeelt worden / die de waerheyt niet ghelooft en hebben: maer hebben een welbehagen gehadt in der ongherechtichevt.

13 ¶ Maer wy moeten Godt altijt dancken voor v / lieve Broeders in den Heere / dat Godt v van den beginne verkozen heeft tot salichevt/ o door de heylichmakinghe des Gheests/ende gheloove der waerheyt:

o Grieck/

14 Waer toe hy v geroepen heeft/ door onse Euangelium/om te verkrijghen de heerlijckheyt onses Heeren Jesu Christi.

15 So dan/ Broeders / staet ende houdt de insettinghen die v gheleert zijn/ het zy door onse woort ofte Sendbrief.

16 Ende onse Heere Jesus Christus / ende onse Godt ende Vader die ons heeft lief gehadt/ende ghegheven eenen ewigen troost/ ende goede hope p door de ghenade.

p Grieck. in

17 Die vertroostе uwe herten/ende verstercke v lieden in allen goeden woorde ende werckē.

Dat

Dat.ij. Capittel.

1. Hem recommanderende in de ghebeden der Thessalonicensen/ vermanet hen te scheppen van de Godtloose/ 10. ende te lieden alle leedicheyt/ 14. daer na bewijst hy hen/ hoe sy hen draghen sullen tot de ghene die onordentlijck leuen.

1 Mat.9.38 Luce.6.19 Luce.4.3 Joh.gepresen 1 Cor.11.31 1 Joan.6.44

BOort Broeders / a bidden voor ons/ 1
b dat het woort des Heeren loope / ende
b verclaert worde/ gelijc oock by v lieden.
c Ende dat wy verlost worden van de 2
ongheregelde ende boose menschen: d want
het gheloove en is niet aller [menschen.]
¶ Maer de Heere is ghetrouwe / die v sal 3
verstercken ende bewaren van den boosen.
Wy vertrouwen in den Heere van v lie- 4
den/ dat ghy doet en de doen sult / dat wy v
ghebieden.
De Heere beweghe uwe herten in de lief- 5
de Gods/ende verwachtinghe Christi.
e Wy ghebieden v lieden/ Broeders/ in 6
den Name onses Heeren Jesu Christi/ ons
treckt v van allen Broeder die f onbehoor-
lijck wandelt/ ende niet na de g leere die hy
van ons ontfanghen heeft.
Want ghylieden weet/ h hoemen ons be- 7
hoort nae te volghen : want wy en zijn niet
onbehoorlijck onder v lieden gheweest.
Wy en hebben ock ghen broot voor 8
niet ghegeten by yemant/maer hebben met
arbeyt ende moeyte nacht ende dach ghe-
wrocht / om dat wy niemant van v lieden
best waren en sonden.
k Niet dat wy de macht niet en hebben/ 9
maer i om dat wy ons selven v lieden [tot]
een exempel gheven souden/ om dat ghy ons
naevolghen soudt.
Want ock doe wy by v lieden waren/ 10
ghebaden wy v dit/ [namelijck/] Wilde ye-
mant niet wercken / dat hy ock niet eten
en soude.
Want wy hooren dat sommighe onder v 11
lieden onbehoorlijck wandelen/ende niet en
wercken/maer m ydelheyt doen.
n Den sulcken ghebieden ende o berma- 12
nen wy door onsen Heere Jesum Christum/
p dat sy met stilheyt werckende/haer eygen
broot eten.
q Eñ ghy Broeders / en wort niet traeghe 13
in weldoen.
Ist dat yemant onsen woorde niet ghe- 14
hoorsaem en is / teeckent dien door denen
Sendbrief : r ende en vermengt v niet met
hem/ op dat hy beschaemt worde:
Ende en houdt hem niet als vyant: maer 15
vermaent hem als een Broeder.
De Heere des vredes gene v alle tijt alle- 16
sins vrede. De Heere zy met v allen.
f De groetenisse met mijne hant/ Pauli: 17
het welcke een teecken is in alle Sendbrie-
uen: alsoo schrijue ick.
De ghenade onses Heeren Jesu Christi/ 18
zy met v allen/Amen.

¶ De tweedde Sendbrief tot den Thessalo-nicensen/ [ghescheuen] van Athenen.

1 1.Cor.4.16 ende 11.1 Philip.3.17 1.Thess.1.6

m Of: ouerlas-sigh leuen.

n 1. The.4. 11

o Of: biden

p Ephe.4. 28

q Galat.6.9

r 2 Mat.18. 17 2.Cor.5.8 2.Thess.3.6

f Coloss.4. 18

DE EERSTE SENDBRIEF Pauli tot Timotheum.

¶ Argument.

IN den eersten Sendbrief tot Timotheum/ stelt hy voor oogen/een seer volmaeckt exempel eens goeden Euangelischen Pastoors ofte Bisschops. Hy handelt van de warachtige ofte gesonde/ en van de valsche ende verkeerde leere/van den leuen/zeden/ende huysghesinne eens Bisschops, van zijne neerstichept en sorghe ouer de Ghemeynte/van onnutte draghen/ ligtuerdighen/ende verwerrede banden der ghierichept te schouwen.

¶ Dat eerste Capittel.

3. De onnutte draghen zijn te schouwen/ 12. hoedanich Paulus gheweest is / ende hoedanich hy is/ 20. Hymeneus ende Alexander vpanden der eenuer leere.

a Act.9.15 b Of: de oppersten c Colos.2. 27 d Acto.16.1 1.Thess.3.2 e Galat.1.3 1.Peter.1.2 f Acto.20.1

PAulus een Apostel Jesu Christi/ 1
a nae b het beuel Gods onses Sa-
lichmakers / ende des Heeren Je-
su Christi / c die onse hope is:
d Timotheo [mynen] oprechte 2
sone in den gheloove: e Ghenade/vrede/ eñ
barmherticheyt [zy v] van Gode onsen Va-
der/ende Christo Jesu onsen Heere.
Ghelijck ick v gheheden hebbe / als ick 3
na f Macedonien ginck/ dat ghy te Ephe-
sen bijnen soudt/ [alsoo blijft daer/] om de
sommighe te vermanen/dat sy ghen ander
leere en leeren:
Noch acht hebben g op fabulen / eñ on- 4
eyndelijcke ghellachtrekeningen: de wel-
cke meer vraeghen voortbrenghen / dan
stichtinghe Gods/die in het gheloove is.
¶ Maer het eynde des ghebodts / is de 5
lief de uit reynen herte / eñ goeder conscien-
tie/ende ongheueynsden gheloove.
Van de welcke de sommighe zijn afghe- 6
dwaelt/ende gheweken tot ydelspreckinghe/

1 Tim.4.7 ende 6.20 2.Tim.2.16 Tit.1.14 ende 3 1 Tim.6.4 1 Tim.1.8. 10 Galat.5.14

7 Willende Leeraers der Wet zijn/ende en
verstaen niet wat sy segghen / noch wat sy
beuestighen.
8 Wy weten k dat de Wet goet is/ist datse h Rom.7.12
yemant wettelijck ghebruyckt:
9 Wetende dit/ [namelijc/] dat de recht- i Galat.5.23
ueerdighen de Wet niet gheset en is / maer
den ongherechtighen/ ende ongheregelden/
ongodtlijcken/ende sondaren / den onheyli-
ghen ende onreynen / den Vadermoorders
ende moedermoorders/vootslaghers/
10 Hoereerders / die by mannen ligghen/
menschendieuen / leughenaers / meyneedi-
ghen/ende soo daer yet anders is teghen de
ghesonde leere/
11 [De welcke is] nae het Euangelium der m 1.Ti.6.15
heerlijckheyt m des saligen Gods/het wel-
cke my betrout is.
12 Ende ick danckе hem die my cracht ich n Act.8.3 ende 9.1
ghemaect heeft/ [namelijck/] Christo Jesu ende 22.4
onsen Heere : dat hy my ghetrouwe ghe- ende 26.9
acht heeft/ sterende my in den dienst/ 1.Cor.15.9
13 n Die ic te voren een lasteraer was/ eñ ver- Galat.1.13
uolger/ende verdrucker: maer my is barm- 2 Joan. 9. 39
herticheyt geschiet / o om dat ick het onwe- Acto. 2.17
tende gedaen hebbe/ p door ongeloouicheyt. p Grieck/ in-
Mat.9.13.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Maer de ghenade ons Heeren Jesu Christi is seer ouervloedich ghewest met den gheloove ende liefde in Christo Jesu.

Dit is een ghetrouwe woort / ende aller aenmerckinghe weerdich: q dat Christus Jesus in de Werelt ghecomen is / om de sondaren salich te maken: onder de welcke ick de r meeste ben:

Maer daerom is my barmhertigheyt gheschiet / om dat Jesus Christus soude in my / die ick de meeste ben / alle zijne lanckmoedigheyt bewijsen / tot een exempel den ghenen die in hem gheloouen souden ten eewighen leuen.

Den Coninck der eeuwen / den onuergancklijcken / onsienlijcken / ende alleen wijsen Godt / zy eere ende prijs in der eewigheyt / Amen.

Dit ghebodt beuele ick u / mijn sone Timothei / (namelijc) f dat ghy na de voorgaende Prophetyen ouer u / in de selue een goeden strijdt strijdet:

t Behoudende het ghelooue / ende een goede conscientie: de welcke sommighe verworpende / hebben in het ghelooue schipbreckinghe gheleden.

Onder de welcke is u Hymeneus / ende x Alexander / y die ick den Sathan ouergegeuen hebbe / op dat sy leeren niet te lasteren.

Dat ij. Cappittel.

1. Voor wien men bidden moet, hoe / ende waerom. 9. Item / van de cleedinghe ende zedicheyt der vrouwen.

SO vermane ick nu voor al / dattien bidde / ende smeecke / ende verbidde / ende dancke voor alle menschen /

a Voor Coningen / ende alle die in hoocheyt zijn (geset) op dat wy een gherustich ende stille leuen leyden mogen / in alle Godtsalicheyt ende eerlickheyt.

Want dat is goet ende aengenaem voor Godt onsen Salichmaker.

b Die wil dat alle menschen salich worden / ende tot de kennisse der waerheyt comen:

c Want (daer is) een Godt / d ende een Middelaer e Gods ende der menschen / de Mensche Christus Jesus:

f Die hemseluen ghegeuen heeft tot een verloosinghe voor allen / (de welcke is) dat ghetuyghenisse te zijnen tijde (verordent:)

g Waertoe ick gheset ben een Predicker ende Apostel / (h Ick segghe de waerheyt in Christo / ick en lieghe niet) een Leeraer der Heydenen in gheloouen ende waerheyt.

So wil ick dan dat de mannen i bidden in alle plaetsen: k opheffende heylighe handen / sonder toornicheyt ende l twistmaecken.

m Desgelijcks ook de vrouwen / dat sy in reynen cleede / haer schuen vercieren met schaemte en matigheyt: niet met vlechtinge des haers / of gout / of peerlen / of costelijcke cleedinghe.

Maer (dwelck den vrouwen betaemt / die de vreese Godts verthoonen) met goede wercken.

Een vrouwe leere met stilheyt in alle onderdanicheyt.

n Maer ick en late niet toe / dat een vrouwe leere / o of heerschappije ouer den man hebbe: maer dat sy in stilheyt zy.

13 p Want Adam is eerst ghemaeckt / daer nae Eua:

14 q Ende Adam en wert niet verleyt / maer de vrouwe wert verleyt / ende viel in ouertredinghe:

15 Sy sal nochtans behouden worden in het kinderbaren / so sy blijft inden gheloouen ende liefde / ende heylichmaetinghe / met matigheyt.

Dat iij. Cappittel.

1. Hy bewijst het ampt der Dienaren / 11. en haerer huysgesinnen / 15. de weerdicheyt der Gemeynte / 16. ende het principael stuck der Hemelscher leere.

1 DIt is een waer woort: Soo yemant a Bisschops ampt begheert / die begheert een schoon werck.

2 b So moet dan een Bisschop onstraffelijck zijn / eender vrouwen man / wacker / nuchteren / ghemanieert / herbergich / gheschickt om te leeren.

3 Ghen wijnsupper / gheen vechter / gheen guyt ghewinsoecker / maer redelijck: niet kijfachtich / niet gheltgierich:

4 Die zijn huys regeert / die ghehoorsame kinderen heeft / met aller eerlickheyt.

5 Want ist dat yemant zijn eygen huys niet en weet te regeeren / hoe sal hy de Gemeynte Godts besorghen?

6 Ghen nieuwelinck / op dat hy niet opgeblasen en worde / ende in het c oordeel des d Duyuels en valle.

7 e Ende hy moet ook een goet ghetuygenisse hebben van de ghene die buyten zijn / op dat hy niet en valle in de f verstaoninge ende in den stricke des Duyuels.

8 g De Diakens (moeten) desgelijck h gestadich (zijn) niet tweetongich / gee wijnsuppers / gheen guyt ghewinsoeckers.

9 i Die de verborghenheyt des gheloofs houden in reyner conscientie.

10 Ende dese sullen eerst beproeft worden / en daerna dienen / soo sy onstraffelijck zijn.

11 De vrouwen desgelijcx gestadich / gheen lasterssen / wacker / allelins ghetrouwe.

12 De Diakenen sullen eender vrouwen man zijn / die hare kinderen ende hare eygen huys wel regeren.

13 k Want die wel dienen / verkrijgen hemseluen eenen goeden opganck / ende veel vrijmoedicheyt inden gheloouen in Christo Jesu.

14 Dit schrijue ic tot u / hopende seer haestelijck tot u te comen:

15 Ist dat ick vertoene / op dat ghy weet hoemen behoort te verkeeren in het huys des Heeren / welcke is de Gemeynte des leuenden Godts / l de pilaer ende vasticheyt der waerheyt.

16 Ende sonder twijffel / de verborgenheyt der Godtsalicheyt is groot / m Godt is geopenbaert inden vleesche / gherechtuerdicht inden Geeste / gesien van de Engelen / n gepredickt onder de Heydenen / gheloost in de werelt / opgenomen in heerlickheyt.

Dat iij. Cappittel.

1. Hy leert hem wat leeringhe hy moet schouwen / 6. ende wat leeringhe volgen / 7. en waer mede hy hem moet sonder ophouden besich maken.

1 DE Gheest seyt duydtlijck / dat in de laetste tyden sommighe sullen afuallen van den gheloouen / ende verleydende Gheesten aenhangen / ende de leeringhe der Duyuelen /

Voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Door de gheueynstheyt der leughenspraeckers/der welcker conscientie is als met een brandtyser afghebrant:

c Verbiedende te houwelijcken/[ende gebiedende] te onthouden van spyse die Godt gheschapen heeft/d om te gebruycken e met dancksegginghe den gheloouighen/ende die de waerheyt bekennen.

f Want al wat Godt geschapen heeft/is goet:ende daer en is niet verwerpelijck: als het met dancksegginghe ghenomen wort:

Want het wordt ghyheyligt door het woort/ende door het ghebet.

Ist dat ghy dit den broederen voorhoudet/so sult ghy een goet Dienaer Jesu Christi wesen/ g opghenoet in de woorden des gheloofs/ende der goeder leere/welcke ghy voorgangs nagheuolcht hebt.

Verwerpt h de onheylighe ende oude wijfsche fabulen/ende oefent i u in der Godsalicheyt.

i Want de lichamelijcke oefeninghe en is niet seer profijtelijck: maer de Godsalicheyt is tot alle dinghen profijtelijck: als die de belofte heeft des tegenwoordigen ende toecomenden leuens.

Het is een ghetrouwe woort/ende weerdich alles aenghenomen te worden.

Want hiertoe arbeyden wy/ende worden verspaet/om dat wy uyden leuenden Godt hopen/die een Salichmaker is aller menschen/maer aldermeest der gheloouighen.

Ghebiet dit/ende leert.

k Niemant en verachte uwe jonckheyt: maer weest een exempel den gheloouigen in den woorde/ in de wandelinghe/ in de liefde/ in den Gheest/ in den gheloone/ in reynicheyt.

Houd u aen het lesen/vermanen/ende leeren/tot dat ick come.

Vergeet de gaue niet die in u is/die u gegeuen is m door de prophecie/ n met oplegginge der handen des Priesterschaps.

Wenersticht dit weest hier in besich/ op dat uwen voorganck in allen openbaer worde.

Hebt acht op u seluen/ende op de leere:blijft hier in volstandich: want ghy sulex doet/ ghy sult u seluen behouden ende die u hooren.

Dat v. Capittel.

1. Hoemen eenen yegelicken moet vermanen/ende dat hy is/ 4. van de Wedouwen/17. van Dienaren/ 24. sonden/ 25. goede wercken.

Een en a Ouden en straft niet wreedelijck/maer vermaent hem als eenen vader/de jonghe als broeders.

De oude vrouwen als moeders/ de jonghe als susters/in alle suyuerheyt.

Eert de Weduwen die rechte weduwen zijn.

Ende ist dat eenighe weduwe kinderen heeft/of kints kinderen/b dat sy leeren eerst haer eyghen huys ghelijn Godsalichlijck regeren/ c ende den voorouderen ghelijcke vergeldinghe doen: want dat is goet ende aenghenaem voor Godt.

d Die een rechte weduwe is/ e ende een saem/die hoopt op Godt/ en blijft in smeekinghen ende ghebeden nacht ende dach.

f Maer die in wellust leeft/die is leuende doot.

g Dese ghebiet dit/ op dat sy onstraffelijck zijn.

h Ist dat yemant g den zijnen/ende voornemelijck zijnē huysgenooten niet en voorsiet/die heeft het gheloouе verloochent/ende is erger dan een ongheloouighe.

i Den sal de weduwe verkiesen/die niet min en zy dan tsestich Jare/die eens mans wijf gheweest zy:

k Hebbende ghetuygenisse van goede wercken/of sy kinderen opghevoet heeft/ l of sy herbergich gheweest is/ m of sy der Heyligen voeten ghewasschen heeft/ of sy den bedruckten te hulpe gheschoten is/ of sy alle goede wercken achtervolcht heeft:

n Maer verwerpt de jonghe weduwen/want als sy weelduch gheworden zijn tegen Christum/dan willen sy houwelijcken.

o Hebbende het oordeel/ p dat sy het eerste gheloouе verworpen hebben:

q Ende leert ock mede ledich omgaen tot de huysen: ende niet alleenlijck ledich/maer ock r clapachtich/ en doende ydele dingen/ spreckende dat niet en betaemt:

s So wil ick dan dat de jonghe weduwen houwelijcken/kinders baren/het huys regeeren/de wederpartije ghen oorsake ghenen om te lasteren.

t Want daer zijn nu sommige afgheweken nae den Sathan.

u Ist dat eenich gheloouich man/ of gheloouighe vrouwe weduwen heeft/ dat hyse besorghe: ende dat de Ghemeynte niet beswaert en worde/op dat sy de rechte weduwen besorghe:

x De Ouderlinghen die wel regeren/sullen dobbelder eere weerdich gheacht worden/voornemelijck/ die arbeyden in den woorde ende leere.

y Want de Schrift seyt: o Den Osse die dorscht/en sult ghy den mupl niet toebinden. en z een arbeyder is synes loons weerdich.

a Teghen eenen Ouderlinck en ontfangt ghen beschuldinghe/ q ten zy door twee of drie ghetuyghen:

b Die sondighen/ straffe en aller teghenwoordichept/ op dat ock de andere vreese hebben.

c Ick betuyge voor Godt ende den Heere Jesum Christum/en de uuverrozen Engelen/ dat ghy dit bewaert d sonder voordeel/niet doende nae toeghenegentheyt.

e Legt niemant haestelijcken de handen op/noch en wort niet deelachtich van andere [menschen] sonden. Bewaert u selue reyn.

f Drinckt niet meer water/maer gebruyckt wat wijns/ u om u maghe/ende uwe vele crankheden.

g Sommiger menschē sonden zijn te vozen x openbaer/ en gaen vozen ten oordele: en in sommighen volghen sy na.

h Desgelijcx ock de goede wercken zijn te vozen openbaer: ende die hen anders hebbē/ en connen niet verborghen worden.

Dat vj. Capittel.

1. Het officie der Dienstknechten/ 3. tegen de dwistighe leeraers. 5. ende gierichept/ 6. ende warachtighe Godtsalicheyt/ en ghenoechsaemheyt/ 13. bē weeringhe Timothei.

i Alle a Dienstknechten die onder het iock zijn/ sullen hare heeren aller eeren weerdich achte: op dat de Naē Gods/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ende de leere niet ghelastert en worde.
Esi die geloouige heeren hebben/en sullen 2 die niet verachten om dat sy broeders zijn: maer sullen hen liever dienen/om dat sy gelooven/esi lief zijn/die der weldaet [Godts] deelachtich zijn. Dit leert ende vermaent.
Ist dat yemant ander leere leert/ esi niet 3 over eenen coemt met de gesonde woorden onses Heeren Jesu Christi/ ende de leere die na der Godtsalicheyt is:
Die is opgheblasen/ ende en weet niet/ 4 maer is wtsinnich in vraghen ende woordenstrijde/b wt de welcke coemt nijt/twist/ lasteringhe/quade bedenckinghen/
c Verkeerde argueringen der menschen/ 5 die verdoruen sinnen hebben/ende van der waerheyt beroofst zijn/ende achten dat de Godtsalicheyt sy ghewin. Wijckt van den sulcken.
d Ende de Godtsalicheyt is een groot 6 ghewin/met ghenoechsaemheyt.
e Want wy en hebben niet in de Werelt 7 gebracht/ het is openbaer dat wy daer niet en connen wtdraghen.
f Wanneer wy cost ende cleederen heb- 8 ben/ g wy sullen ons daer mede laten/ghenoeghen.
h Maer die rijck willen worden/die val- 9 len in versoeckinghen ende stricken/ esi vele onwijse ende schadelijcke begheerten/ waer door de menschen versoncken worden in schade ende verderffenisse.
i Want gierichevt is een woortel van alle 10 quaet/ tot de welcke de sommighe lust hebbende/ zijn afghedwaelt van den gheloove/ ende hebben hen selven met vele smerten doorsteken.
k Maer ghy/O menschе Godts/ schout 11 sulex/ende staet na gherechticheyt/ Godsalicheyt/gelooue/liefde/ lijdsaemheyt/saechtmoedicheyt.

a 1. Tim. 1. 4
2. Tim. 2. 23
Tit. 3. 9
b 1. Cor. 11. 16
c Pro. 15. 16
d Pro. 29. 28
e Pro. 27. 24
f Pro. 30. 8
g Pro. 23. 4
Mat. 6. 25
1. Pet. 5. 7
h Pro. 11. 28
Mat. 13. 22
Jacob. 5. 1
i Ecclesi. 5. 9
Deut. 16. 19
Prou. 15. 16
k 2. Tim. 2. 22

12 l Strijt eenen goeden strijdt des gheloofs: 1. Tim. 1. 18
grijpt nae het eewighe leuen tot het welcke ghy gheroepen zijt/ende hebt een goede belijdinghe beleden voor vele ghetuyghen.
13 m Ick ghebiede v voor Godt/ n die alle 1. Tim. 5. 21. 2. Tim. 4. 1.
dinck leuendich maeckt [voor] Jesum Chri- 1. Sam. 2. 6
stum/ o die een goede belijdinghe betuycht Rom. 16. 26.
heeft onder Pontio Pilato: 2. Mat. 2. 11.
14 Dat ghy onbeulckt ende onstraffelijck Ioan. 18. 33
het gebodt houdet/ tot de verschijninge onses Heeren Jesu Christi:
15 Welcke te zijner tijt vertoonen sal p de p 1. Tim. 1. 11
Salighe esi alleen Geweldige/ q de Coninc q Apo. 17. 14
der Coninghen/ende Heere der Heeren: ende 19. 16
16 Die alleene onsterffelicheyt heeft: ende
woont in het licht daermen niet en can toegaen: r den welcken gheen menschе gesien r Exo. 33. 20
en heeft/noch sien en can. Desen zy eere en- Deut. 4. 12
de macht onder eewicheyt/Amen. 1. Joan. 4. 12.
17 Den rijcken in deser Werelt gebiet/ dat s Mat. 4. 1
sy niet hooveerdich en zijn/ t noch hope en setten op den ongestadigen rijdom: maer luce. 12. 16
op den leuendigen God die ons alle dinge
rijckelijck gheeft om te ghebruycken:
18 Dat sy goet doen/ [ende] rijcke worden
in goede wercken/mildelijck gheuen/gerne
deelen/
19 Hen selven een goet fondament weeh
leggende in het toecomende: op dat sy hes
ewighe leuen verrijghen.
20 v O Timothee/ bewaert dat u betrouet r Sap. 10. 20
is/ x schouwende het onheyligh ydel spre- Mat. 6. 20
ken/ ende de teghenstrijdende redenen: der luce. 12. 33
valschelijck ghenaemder wijsheyt: ende 16. 8.
21 De welcke sommige voorghouden/ zijn u Of/ t Ydelheyt
van den gheloone ghevallen. De ghenade ghenen/
zy met v/Amen. x 1. Tim. 1. 4
ende 4. 7
2. Tim. 2. 16
Tit. 1. 14
ende 3. 9

s De eerste [Sendbrief] tot Timotheum/ geschreuen van Laodicea/de welcke de hooftstadt is van Phrygia Pacatiana.

De tweede Sendbrief Pauli tot Timotheum.

Argument.

In desen tweeden Sendbrief tot Timotheum beneelt hy Timotheo/ de ghesonde leere ende de Ghemeynte ende vermaent hem zijns Ampts/ende dat hy hem voor gheen teghenspoet en late verschricken/ende Prophereert van de afvallinghe der laetsten tyts.

Dat eerste Capittel.

3. Hy pryst het gheloone Timothei/ 6. ende vermaent hem getrouwelijck te blijuen in de leere/ ende in zijn beroepinghe/ 8. daer toe vermaent hy hem van zijn banden: ende van zijnen bereyden loon/ 15. ten ende berlaecht hy hem van hen/ die van hem waren afgheweken/ 16. pryst Onesiphorum.

Paulus een Apostel Jesu Christi/ 1 door den wille Godts/ naer de belofte des leuens/ dat in Christo Jesu is:
Mijnen lieuen sone Timotheo: 2 a Ghenade/ barmhertichevt/ ende vrede zy v vieden van Gode den Vader/ ende onsen Heere Jesu Christo.
Ick danche Godt/ b dien ick diene van 3 mijne Voorouderen aen/ met reiner conscientien/ c gelijc ic sonder ophouden uwer gedencke/ in mijne ghebeden nacht esi dach:
4 Esi verlange v te sien/gedenckende uwe tranen: om met blijschap vervult te worde/
5 Indachtich ghemaeckt van het onghe- n Heere/ nyd
veynst de gheloone dat in v is: der welcke eerst d ghewoest is in uwe grootmoeder d Grieex/ nyd
Loide/ ende uwe moeder Eunica/ ende den woont heeft
verseckert dat het ooek in [v is.]
6 Om welcke oorsake ick v vermane/ ver- e Acto. 6. 6
weckt de gaue Godts dien v is/ voore de ende 8. 17
opeggunghe mijner handen. ende 13. 3
7 f Want Godt en heeft ons niet ghege- ende 19. 6
uen eenen geest der vreese: maer der cracht/ 2. Tim. 1. 14
ende lief de/ende matichevt. ende 5. 22
8 g So dan/en schaemt v niet van het ghe- f Rom. 8. 15.
tuygenisse onses Heeren/noch van mij/ h die g Rom. 1. 16.
ick i zijn gheinsaghen ben: maer weest deel- h Acto. 21. 33
achtich der verdruckinghen des Euangelij/ Ephes. 3. 1
na de cracht Godts: i Dat is om
9 k Die ons heeft salich ghemaeckt/ ende k Ephes. 1. 4
heeft

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

heeft ons geroepē met een heylige roepinge:
niet na onse wercken: maer na zijn voorne-
men ende ghenade/ die ons ghegeuen is in
Christo Jesu/ voor de l tijden der Werelt:
m Ende nu geopenbaert door de verschij- 10
ninge onses Salichmakers Jesu Christi: n
die de doot heeft te niete gemaect / ende het
leuen in het licht gebracht / ende de onsterf-
felijckheyt door het Euangelium:
o Waer toe ick gheset ben een Prediker/ 11
ende Apostel/ende Leeraer der Heydenen.
Om welcker oorsaken wille ick dit oock 12
lijde/ende en worde niet beschaemt: Want
ick weet wien ick ghelooft hebbe / ende ben
versekert / dat hy is machtich / dat ick by
hem hebbe/ te bewaren tot dien dach.
p Hout een exempel der gesonder woor- 13
den die ghy van my geleert hebt/ inden ge-
loouе ende liefde die in Christo Jesu is.
Bewaert den goeden [pandt] die v be- 14
trout is / door den Heylighen Gheest die in
ons woont.
Ghy wetet dat/q dat alle die in Asia zijn/ 15
hen van my afgewent hebbē/onder de welc-
be zijn Phigellus ende Hermogenes.
De Heere ghene den Huyse r Onesipho- 16
ri barmhertichept: s want hy heeft my dic-
mael vermaeckt/ende en heeft hem mijnder
keren niet gheschaemt:
Maer als hy te Roomen was / socht hy 17
my seer neerstichlijck/ende vant [my.]
De Heere geue hem / dat hy barmhertic- 18
heyt vinde by den Heere/ in dien dage:ende
hoe vele hy my te Ephesen bedient heeft/
dat weet ghy seer wel.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent hem tot volstandicheydt/ be-
waringhe ende vorderinghe der waerheydt / 19.
ende thoont hem de vasticheyt des raets Godts/
aengaende de salicheyt der zijner/ende het reecken
der verkiesinghe.

Ghy dan/mijn sone/wort machtich in 1
de ghenade die in Christo Jesu is.
Ende wat ghy van my ghehoort 2
hebt door vele ghetuygen / a dat beueelt ge-
trouwen menschen / de welcke gheschickt
wesen sullen/om oock andere te leeren.
Ghy dan / lijdt verdruckinghen / als een 3
goet Krijchs knecht Jesu Christi.
Niemant die strijt en vermengt hem in 4
hanteringen die den leeftocht aengaen/om
dien de behagen/die hem tot den krijch ver-
coren heeft.
b Ist dat oock yemant camt/ die en wort 5
niet ghecroont ten zy dat hy recht campe.
c De Landtman d moet eerst arbeyden- 6
de/vande vruchten ghenieten.
Merckt wat ick segghe: want de Heere 7
ghene v verstant in allen.
Hout in ghedachtenisse/dat Jesus Chri- 8
stus vande dooden is opgestaen / e wt den
zade Dauids/na mijn Euangelium:
f Om het welcke ick lijde/tot de banden/ 9
ghelijck een quaetdoender: maer het woort
Godts en is niet ghebonden.
g Daerom verdrage ick het al/om de wt- 10
uercorene / om dat sy salicheyt souden ghe-
crijghen/die in Christo Jesu is / met eewi-
ghe eerlijckheyt.
h Het is een ghetrouwe woort: want ist 11
dat wy met [hem] ghestorven zijn / so sul-
len wy oock met [hem] leuen:

12 i Ist dat wy verdraghen / soo sullen wy
met [hem] heerschappen : k Ist dat wy
[hem] verloochenen/so sal hy oock ons ver-
loochenen:
13 l Ist dat wy ongheloouich zijn / hy blijft
[nochtans] ghetrouwe/hy en can hem sel-
uen niet verloochenen.
14 Vermaent sulcx / betuyghende voor den
Heere/dat sy geen woordenstrijden en voe-
ren/die nerghens toe nut en zijn / dan tot
verkeeringhe der toehoorders.
15 Doet neerstichepdt om v seluen Gode
aenghenaem voor te setten eenen Arbeyder
die niet beschaemt en worde / die het woort
der waerheyt recht m snijde.
16 Maer n de onheylighe ende ydele spra-
ken wederstaet: want sy sullen tot meerder
Godloosheyt ghedijen.
17 Ende haer woort sal verteeren ghelijck
den cancker: onder de welcke zijn o Hyme-
neus ende Philetus.
18 Die vander waerheyt afghedwaelt zijn/
segghende dat de opstandinghe nu ghe-
schiet is/ ende hebben sommigher gheloouе
verkeert.
19 Maer het vaste fondament Gods staet/
ende heeft desen seghel: p De Heere kent de
ghene die zijne zijn : ende een yeghelijck die
den naem Christi noemt/wijcke af van on-
gherechticheyt.
20 q Maer in een groot huys en zijn niet al-
leenlijck gouden ende siluieren vaten : maer
oock houten ende aerden : ende sommighe
ter eeren/maer sommighe ter oneeren.
21 Ist dan dat yemant hemseluen reynicht
van desen / die sal wesen een vat ter eeren/
gheheylicht / bequaem ten ghebruycke des
Heeren / tot alle goede wercken bereyt ghe-
maeckt.
22 r Maer schout de begheerten der ionck-
heyt/ende staet na rechtueerdicheyt/ geloo-
ue/ liefde/ vrede/ s met alle de ghene die den
Heere aenroepen van reynen herte.
23 t Maer verwoort de vragen/ die dwaes
ende sonder leeringhe zijn / wetende dat sy
strijdt voortbrenghen.
24 Ende een Dienstknecht des Heeren en
moet niet strijden/maer vriendelijck zijn tot
eenen yeghelijcken / u bequaem om andere
te leeren/ende quaet te verdraghen.
25 x De gene die tegenstaen/met alle saecht-
moedicheyt onderwijsende/ of hen Godt te
eenighen tijde gaue/ dat sy hen bekeerende/
de waerheyt bekenden:
26 Ende dat sy vande band en des duyuels
[ontgaende/] (vanden welcken sy geuan-
ghen zijn/) ontwaeckten tot zijnen wille.

Dat iij. Capittel.

1. Hy beschrijft de laetste tijden/ 9. het eynde
ende voortgaen der valscher Leeraers/ende ghele-
ghentheyt aller gheloouighen/ 14. daer nae wijst
hy middel om te ontgaen/ 16. ende de nutticheyt
der heyligher Schriftuere.

1 Ende a weet dit/ dat in de laetste da-
ghen sullen comen s ware tijden:
2 Want daer sullen menschen wesen/
hen seluen liefhebbende/geltgierich/ verme-
telick/hooueerdich/lasteraers/dē Ouderen
ongehoorsaem/ondanckbaer/onheylich/
3 Sonder natuerlijcke liefde / sonder ver-
bont / valsche beschuldighers/ b onmatich/
c hardt sonder liefde tot de goede.

i Rom.8.17
k Mat.10.33
l Marc.8.38
Luce 12.9
1.Joan.3.23
l Rom.3.3
ende 9.6
Num.23.19
m Of/ clieue/
of deele.
n 1.Tim.1.4
ende 4.7
ende 6.20
Tit.1.14
ende 3.9
o 1.Tim.1.20
p Joan.10.14
q Rom.9 22
r 1.Tim.6.11
s 1.Cor.1.2
t Tim.1.4
ende 6.4
Tit.3.9.
u 1.Tim.3.2
x Galat.6.1
a 1.Tim.4.1
2.Pet.3.3
Jude,18
b Of/onghe-
tempert/
c Of / wilde/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Verraders/roekeloos/ opgheblasen/die 4
de wellust hebt lieuer hebben dan Godt.
Hebbende een d gedaente der e Godtsa- 5
ligheyt/maer de cracht daer van / hebben sy
verloochent: f Went v oock af van sulcken.
g Want van desen zijn sy/ die inde hui- 6
sen inslupen ende nemen de vrauwkens ge-
vangen/ die met sonden beladen zijn/ende
met menigherley begheerlijckheden ghedre-
uen worden:
Die altijts leeren/maer nemmermeer ter 7
Kennisse der waerheyt comen en connen.
h Ende gelijck Jannes ende Jambres te- 8
gen sMosen stonden/also staen dese oock te-
gen de waerheyt: menschen met verdoruen
sinnen/ondequaem totten gheloue.
sMaer sy en sullen niet meer voortganck 9
hebben: want hare wtsinnicheyt sal eenen
yeghelijcken openbaer worden/gelijck oock
der gheuer werd.
sMaer ghy hebt i k doorsien mijn leere/ 10
maniere van leuen / voornemen/ ghelooue/
lanckmoedicheyt/ liefde / lydtsaemheyt/
Vervolginghen/verdruckingen die my ge- 11
schiet zijn t te Antiochia/ u Iconien/ x Lys-
tren: wat vervolginge ick ghedreden hebbe/
o ende de Heere heeft my wt allen verlost.
p Ende oock alle die Godsalichlijck wil- 12
len leuen in Christo Jesu / sullen vervolcht
worden:
sMaer de boose menschen/ ende q bedrie- 13
gers sullen totten quade voortgaen/verley-
den de/ende verleyt wordende:
r sMaer blijft ghy in het ghene dat ghy 14
ghelecrt hebt/ s ende dat v verroert is / we-
tende van wien ghy het ghelecrt hebt.
Ende dat ghy van nuwe kintsheyt af de 15
heylige schriften geweten hebt/ de welcke v
mogen t wijs maken ter salicheyt/ door het
ghelooue dat in Christo Jesu is.
u Alle de Schrift is van Gode vnghege- 17
uen,ende oorbaerlijck tot leeringe/tot straf-
linghe/ tot verbeteringhe/ tot onderwijsin-
ghe die in de rechtueerdicheyt is.
Op dat de mensche Godts gheheel zy/ 17
tot alle goede wercken volmaeckelijck on-
derwesen.

Dat iiij. Capittel.

6. Hy segt dat zijn doot nae by is / ende dat hy
nochtans loopt als een ouerwinner / tot een ey-
genlijcke triumphe/ 9. bidt ten ende Timotheum/
dat hy tot hem come/ 17. bewijst dat alle zijn be-
trouwen is inde goetheyt ende mogenthepe des
Heeren.

Ick a betuyge dan voor God/ende den 1
Heere Jesum Christum/die de leuendi-
ge ende doode oordelen sal in zijne ver-
schijninghe/ende in zijn Coninckrijcke.
Predickt het woort / haut aen tijdelijck 2
ende ontydelijck: straft / dreycht/ vermaent
met alle lanckmoedicheyt/ende leere.
Want daer sal eenen tijt comen / dat sy 3
de ghesonde leere niet en sullen verdraghen:
maer sullen na haer eyghen begheerlijcke-
den leeraers b opgaderen/als hen de oren b Of/schaue
pen
ieucken.
Ende sullen hare oogen van der waerheyt 4
afwenden/ ende hen keeren tot de fabulen.
Maer ghy weest wacker in alle dingen/ 5
lijt verdruckinge:doet het werc eens Euan-
gelisten/ e maeckt uwe beroepinghe seker.
d Want ick worde geoffert/ende de tijdt 6
mijner e verscheydinghe is na by.
Ick hebbe eenen goeden campe gecampt/ 7
den loop hebbe ick gheeyndt / ick hebbe het
ghelooue ghehouden:
f Voort / soo is my de croone der rechte- 8
verdicheyt g weghghelept / de welcke my
te dien daghe gheuen sal/ de Heere/ die een
rechtueerdich Richter is : ende niet alleen-
lijck my / maer oock allen die zijne verschij-
ninghe h begheeren.
Benaerstichje v haestelick tot my te comē. 9
Want i Demas heeft my verlaten / met 10
dien hy de teghenwoordighe Wereld heeft
lief ghecregen / ende is nae Thessalonica
gereyst: Crescens na Galatiam: Titus na
Dalmatiam.
k Lucas is alleen by my. Neemt l Marc 11
cum mede / ende brengt hem met v / want
hy is my nut ten dienste.
m Tychicum hebbe ick na Ephe- 12
sen ghesonden.
Als ghy coemt/so brengt den reysmantel 13
dien ick te Troas liet by Carpum/ ende de
Boecken/boomi mehyck de Parchamenten.
n Alexander de smit heeft my veel quaets 14
bewesen : de Heere vergelde hem nae zijne
wercken.
Wanden welken wacht v oock : want 15
hy heeft onse woorden seer weder staen.
In mijne eerste verantwoordinge en stont 16
my niemant by / maer sy verlieten my alle:
het en worde hen niet te gherecken.
sMaer de Heere stont my by / ende ver- 17
sterckte my/ opdat de predikinge door my
soude versekert worden / ende haer alle de
Heydenen hooren sonden: ende hy heeft my
verlost wt den muyl des Leeus.
Ende de Heere sal my verlossen van allen 18
o quaden werche/ende bewaren tot zijnen Hey-
melschen Coninckrijcke: den welcken sy ere
van eewicheyt tot eewicheyt/Amen.
Groet o Priscam ende Aquilam / ende 19
p Onesiphori huysghelin.
q Erastus is te Corinthen gebleuen: en- 20
de r Trophimum hebbe ick in Milcten
cranck ghelaten.
Doet neerstichjet om voor den winter te 21
comen. Y groetet Eubulum/ sti Pudens/ sti
Linus/ende Claudia / sti alle de Broeders.
De Heere Jesus Christus/ sy met uwen 22
gheeste. De ghenade/ sy met v/Amen.

De tweede Sendtbrief tot Timotheum/ ge-
schreuen / van Roomen/als Paulus weder
voor den Keyser Nero gheset werd.

De Sendbrief Pauli tot Titum.

Argument.

In desen Sendtbrief tot Titum/schrijft hy by na het selue/maer corter. Want hy leert hoedanighe mannen men sal tot Bisschoppen verkiesen. Dare na hoe hem een yeghelijck/ oude ende iongh/ behoort te draghen. Hy leert de verborghenheyt der ghenade/ende de rechtueerdichmakinghe des gheloofs: ende ghebiet hem ghe draghen/ende ongheseghelijcke Ketters te vlieden.

Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Dat eerste Capittel.

1. De Apostel vermaent Titum / ordre te hebben op den staet der Gemeynte, beschrijuende hoedanich een Bisschop zijn moet / 10. daer na straft hy de ghene die de Cretensen bedroghen met Joodsche fabulen / ende menschen leeringhen.

1 Paulus een Dienstknecht Godts / ende Apostel Jesu Christi / na den
2 geloone der uutuercozenen Gods / ende kennisse der waerheyt / die na
de Godtsalichevt is.

1 Rom.16.24. Tot de hope des eewighen leuens / welck
Galat.1.26 Godt / die niet lieghen en can / beloost heeft
Ephes.1.9 a voor de tijden der Werelt.
Hebr.2.9 3 Maer heeft zijn woort te zijnen tijden ge-
2 Tim.1.10 openbaert door de predikinghe / de ons be-
1 Petr.1.18 trout is / na het bevel Godts onses Salich-
1 Cor.14.33 makers /
Ephes.5.22
Coloss.1.18 4 b Tito mijnen oprechten sone na den ge-
1 Petr.3.1 menen gheloouen: Genade / ende barmher-
2 Gal.20.24 tichevt / en vrede zy v van Gode den Vader /
b Rom.16.3 Galat.1.1 ende den Heere Jesu Christo onsen Salich-
Tit.1.3 2 Cor.3.16 maker.
1 Cor.8.6
Coloss.1.2 5 Daerom hebbe ick v in Creta ghelaten /
1 Petr.1.2 2 Petr.1.2 om dat ghy het ghene dat ghebreckelick is /
1 Tim.1.2 voort soudet te rechte brenghen: c ende in al-
len Steden Ouderlinghen setten / ghelijck
ick verordent hadde.
1 Tim.3.2 6 g Jst dat yemant is onstraffelijck / ee-
nes vrouwen man / die ghetrouwe kinderen
heeft / niet beruchtet met ouerdadicheyt / ofte
Hoof/Bisschop ongehoorsaem.
Gal.2.3-4.5
1 Cor.4.1 7 Want een h toesiender moet onstraffe-
1 Cor.10.9 lick zijn / i als een Huys houder Godts / niet
Ephes.5.18 hardnerrichtich / niet vergenoeght / niet
toornich / k niet wijngierich / gheen slagher /
16/ het gheen vuyl ghewinsoecker:
8 Maer die ghoerne herbergt / l de goede
lief heeft / voorsichtich / rechtueerdich / hey-
lich / matich /
9 Die aen dat ghetrouwe woort dat na de
leere is / vast houdt / op dat hy machtich zy
d Act.13.1 ook te vermanen door de ghesonde leere /
ende de gene die tegen staen te ouerwinnen.
10 Want daer zijn vele ydelzeggers / 10
2 Tim.3.6 Mat.23.13 Gheest/ hup-
Gheest/ hup- bmerckich / ende ook verleyders der sin-
pen / voornemelick die uit de Besnijdinghe
zijn.
11 n Den welcken men moet den mont toe 11
p Opinen- stoppen / de welcke gheheele o huysselinnen
ting ommeheeren / ende leers dat niet en betaemt
om des vuyl ghewins wille.
12 Een van hen haer eygen Prophect / heeft 12
gheseyt: p De Cretensen zijn altijts leugen-
achtich / quade beesten / luye buycken.
13 Dit ghetuyghenisse is warachtich / om 13
welcker oorsaken wille straffe dapperlijck /
op dat sy ghesont worden in het gheloouc.
14 Ende niet achten op q Joodsche fabulen / 14
Mat.15.9 Coloss.2.22 ende gheboden der menschen / die van der
1 Tim.1.4 waerheyt af keeren.
tit.3.7 Jud.20 15 r Alle dinghen zijn den reynen reyn: maer 15
2 Tim.2.16 f den vnreynen ende ongheloouighen en is
1 Mat.15.11 ghoen dinck reyn: maer ook haer ghemoet
Rom.10.15 ende conscientie is onreyn.
1 Cor.14.20 16 Sy seggen dat sy God kennen / maer ver- 16
Rom.23.24 1 Cor.15.5 loochenen hem met de wercken: dewijle sy
16/ ende- grouwelick zijn / ende ongehoorsich / ende tot
spraken. allen goeden wercken t onbequaem zijn.

Dat ij. Capittel.

2. Hy bewijst / hoe de oude ende bejonghe / ende de Dienstknechten huysvrouwen moeten Christelick draghen / 11. fonderende zijn vermanninghe op de ghenade ende goedicheyt Gods, die ghevoorbaert is door Jesum Christum.

1 Maer ghy / spreeckt dat der ghesonder
leere betaemt.
2 De oude mannen / dat sy sober zijn /
gestadich / voorsichtich / ghesont in den ghe-
loone / liefde / lijdsaemheyt.
3 De oude vrouwen desghelijcx: a dat sy a 1. Timo. 2. 9
haer selven draghen / ghelijck den Heyligen 1. Petr. 3. 3
betaemt / b dat sy geen lasterssen en zijn / niet b 1. Tim. 5. 13
tot veel wijns beghenen: Maer leeressen
der eerlijckheyt:
4 Op dat sy de jonghe vrouwen onderwij-
sen / harre mannen lief te hebben / harre kinde-
ren lief te hebben:
5 Voorsichtich te zijn / suyver / het huys te
berwaren / goet / c haren mannen onderdae- c Gene. 3. 16
nich: op dat het woort Godts niet gelastert 1. Cor. 14. 34.
en worde. Ephes. 5. 22
Coloss. 3. 18
6 Desghelijcx / vermaent de jonghe man- 1. Petr. 3. 1
nen / dat sy matich zijn.
7 d Dy selven bewijsende in allen een erem- d 1. Tim. 4. 12
pel van goede wercken: in der leere ghyheyt / 1. Petr. 5. 3
ghestadicheyt.
8 In woorden ghesont / onstraffelijcke: Op e 1. Petr. 2. 12
dat de gene die tegenstaet / beschaemt wor- 15. ende 3. 10.
de / niet quaets hebbende van v te seggen.
9 f De Dienstknechten [vermaent /] dat f Ephes. 6. 5
sy haren heeren onderdanich zijn / in allen Coloss. 3. 22
dingen welbehagelijck / niet tegen sprekers / 1. Tim. 6. 1
1. Petr. 2. 18
10 Niet g ontreckende / maer alle goede trou- g Of: wechsto-
we bewijsende / op dat sy de leeringe Gods kende
onses Salichmakers / vercieren in allen din-
ghen.
11 Want de h salichmakende genade Gods h Of, de genade
is verschenen allen menschen. de die salicheyt
12 Ende onderwijst ons / i op dat wy de god- aller menschen
loosheyt / ende k Wereltlijcke begeerlijcke- in verschenen.
den versakende / matichlijck / ende rechtuer- i Ephes. 1. 4
deerdichlijck / ende Godsalichlijck leuen in Coloss. 1. 22
dese tegenwoordighe Werelt: 2. Tim. 1. 9
13 l Verwachtende de salige hope ende verschij- k 1. Joan. 2. 16
ninge der heerlijckheyt des grooten Gods / 1 1. Cor. 1. 6.
ende onses Salichmakers Jesu Christi. Philip. 3. 20
14 m Die hemselven voor ons gheghenen m Galat. 1. 4
heeft / om dat hy ons soude verlossen van ende 2. 21
alle ongherechticheydt / ende hem selven een Ephes. 5. 2
eyghen volck reynighen / n dat yverich wa- Hebr. 9. 14
re tot goede wercken. n Ephes. 2. 9
15 Spreeckt dit / ende vermaent / ende straft met o Of: macht:
alle o ernst: p dat v niemant en verachte. p 1. Tim. 4. 12

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent datmen leere den Overheden gehoorsaem zijn / 4. bewijsende hoe wy zijn door Christum verlost / 9. ende vermaent Titum wederom diwase te draghen te verwoppen / 10. ende de Heeren te schouwen / 14. ende dat een yeghelick hemselven oeffene in goede wercken.

1 Vermaentse / a dat sy den Overheden en- a Rom. 13. 2
de b Overheden onderdanich ende ghe- 1. Petr. 2. 13
hoorsaem zijn / tot alle goede wercken b Grieck/
bereyt zijn: Machten.
2 Dat sy niemandt en lasteren / niet en twij-
sten / maer redelijck zijn / alle saechmoedic-
heyt bewijsen reghen alle menschen:
3 c Want wy waren ook voortyden on- c 1. Cor. 6. 11
wijs / onghehoorsaem / dwalende / ende die- Ephes. 2. 2
nende menigerley begeerlijckheden ende wel- Coloss. 3. 7
sten / wandelende in boosheyt ende nijdt / ha-
telijck zijnde / ende malcanderen hatende.

Maer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

JMaer na dat de goedertierenheyt Gods 4
onses Salichmakers/ende de lief de tot den
d Ephes.1.4 menschen gheopenbaert is: d Heeft hy ons
1.Tim.1.9 salich ghemaeckt:
2 Actor.15.11 Niet wt de rechtueerdige wercken die wy 5
Ephes.2.4.7 ghedaen hadden/ e maer na zyne barmher-
f Joan.3.5 tichevt/ door f het Badt der wedergeboor-
Ephes.5.26 te/ en vernieuwinghe des heyligen ghests.
g Ezec. 36.25 g Den welcken hy rijckelick ouer ons 6
heeft wtgegoten door Jesum Christum on-
sen Salichmaker:
Op dat wy gherechtueerdicht / door zijn 7
genade/ erfgenamen worden sauden/ na der
hope des ewighen leuens:
Dat is een getrouwe woort: ende ick wil 8
h Of. sterche- dat ghy dit h versteert / op dat de ghene die
lijck bevuyden/ aen God gelooven/ sorghe draghen om goe-
de wercken door te staen/ want dese zijn eer-
i 1.Tit.1.4 lijck ende profijtelick den menschen.
ende 4.7 i Maer wederstaet de dwase vraghen/ 9
ende 6.20 ende rekeninghen der geslachten/ ende twi-
2.Tim.1.16 Tit 1.14 stinghen/ende strijden van der Wet: Want
sy zijn onprofijtelick ende ydel. k Marc.16.16
10 k Eenen kettersche menschen vermijt/ Rom.16.17
na de eerste ende tweede vermaninghe: 2.Thes.3.14
11 Wetende dat de selue verkeert is/ en sont- 1.Tim.1.6
dicht/als die m by hem seluen verdoemt is. 2.Tim.3.5
12 Als ick Artemas of Tychicum tot v sal 2.Joan.10
senden / so doet neerstichevt om tot my te 1 Cor.11.22
comen te Nicopolen: Want ick hebbe voor- m Of. als die
ghenomen daer te ouerwinteren. hyrsinne were
13 Zenam den Wetgeleerde/ ende n Apollo n Acto.18.24
gelept neerstelijc/op dat hen niet en gebreke. 1.Cor.1.12
14 Laet ook de onse leeren goede wercken
voorstaen / tot noodsakelicken ghebruycke
op dat sy niet onvruchtbaer en zijn.
15 Alle die met my zijn groeten v. Groetse
die ons lief hebben in den gheloone. De ge-
nade zy met v allen/Amen.

Ghescheenen van Nicopolen
in JMacedonia.

DE SENDTBRIEF PAVLI
tot Philemon.

Argument.

DE Philemonem schrijft hy eenen oosten/ maer seer crachtighen/ geleerden/ ende voi liefden Sendbrief wt der Stadt Roma/daer hy ghevanghen was/ hem zijnen wechgeloopenen Dienstknecht neerstelick recommanderende. Dit is de somma dier hemelscher Philosophie / die Paulus in den derden Hemel vernaer heeft/ende heeft se ons in beerthien Sendbrieuen na ghelaten.

Paulus den wechgeloopen ende ongetrouwen Dienstknecht wederom sendende tot zijnen Heere, bidt voor hem. Een leuendich bewijs der ootmoedicheyt ende lieflicheyt Pauli.

a Grieer/ ghebonden. PAulus de a ghevanghen Jesu Chri- 1
sti/ ende de Broeder Timotheus/
Philemoni den beminden / ende
onsen medehulper:
Ende der lieuer Appie / ende Ar- 2
chippo onsen medestrijder / ende der Ghe-
meynte die in uwen huyse is.
b Rom.1.7. b Genade zy v lieden/ en vrede van Gode 3
Galat.1.3 onsen Vader/ende den Heere Jesu Christo.
1.Pet.1.2
c Coloss.1.3 c Ick dancke mijnen Godt/ mijner altijts 4
1.Thess.1.2 ghedenckende in mijnen ghebeden.
2.Thess.1.3 Dewijle ick uwe liefde ende gheloone 5
hoore / die ghy hebt tot den Heere Jesum/
ende tot alle de Heyligben:
Op dat de gemeynschap uws geloofs krach- 6
tich worde door de kennisse alles goets/dat
in v lieden is/in Christum Jesum.
Want wy hebben groote vreucht ende 7
b Gri.inner- troost in uwe liefde / dat de b herten der
lijcke leden Heyligben vermaeckt zijn door v/ Broeder.
c Of/ vrijheyt Daerom/ hoe wel ick groote c vrijmoe- 8
dicheyt in Christo hebbe/v te ghebieden/dat
v betaemt:
So bidde ick nochtans liever om der lief- 9
f Grieer/ ghe- de wille/dewijle ick sodanich ben/als Pau-
bonden/ lus een oudt man / ende nu ook een f ghe-
vanghen Jesu Christi.
g Coloss.4.9 Ick bidde v voor mijnen sone g Onesimo/ 10
h 1.Cor.4.15 den welcken ick in mijne banden h gebaert
Galat.4.19 hebbe:
Jaco.1.18 Welcke v voortijds onnut was/maer nu 11
v ende my wel nut.
Den welcken ick weder gesonden hebbe: 12
i Of/mijn ess ghy/ ontfangt hem/dat is mijne i inner-
herts. lijcke leden:
13 Den welcken ick begeerde by my te hou- 13
den / om dat hy my voor v dienen soude in
de banden des Euangeliums:
14 Maer buyten v goetduncken/en hebbe ick 14
niet willen doen/ om dat v goet niet en soude
wesen als wt bedwanck/ maer gewillich.
15 JMenghelick is hy voor eenen tijt ghewe- 15
ken/ om dat ghy hem eewelijck sonder ont-
fanghen/
16 Niet meer als een dienstknecht/maer bo- 16
uen [eene] Dienstknecht/ [namelick/] Jeenen
lieuen Broeder/voornemelick/ my/ hoe veel
meer/v/beyde inden vleesche/en inde Heere.
17 So dan/ ist dat ghy my houdet voor me- 17
degheselle/ontfangt hem als my.
18 Esi ist dat hy v eenich onghelijck gedaen 18
heeft/of yet schuldich is/ rekent dat my toe.
19 Ick Paulus hebbe het ghescheuen met 19
mijne hant/ ick sal het betalen: op dat ick v
niet en segghe / dat ghy/ ook v selues my
schuldich zijt. k Of dese sake richtsyde aen v hebben.
20 Ja broeder/ laet my k v gebruycks inden 20
Heere/vermaeckt mijne inneerlijcke leden in-
den Heere.
21 Ick hebbe tot v ghescheuen met een be- 21
trouwen op uwe gehoorsaemheyt/wetende
dat ghy doen sult ook bouen dat ick segge.
22 Bereyt my ook mede een herberghe: 22
want ick hope/ dat ick door uwe ghebeden
v lieden sal ghescholcken worden. l Coloss.1.7 ende 4.12
23 V I groetenEpaphras mijn medegenan- 23 m Coloss.4.10
ghen in Christo Jesu/ 2.Tim.4.11
24 m JMarcus/n Aristarchus/ o Demas/ n Acto.27.2. Coloss.4.14
p Lucas mijne medehulpers. 2.Tim.4.10
25 De ghenade onses Heeren Jesu Christi/ 25 o Coloss.4.14 2.Tim.4.10
sy met uwen Gheeste/Amen. p Coloss.4.14
Ghesonden van Roomen/ door One- 2.Tim.4.11
simum den Dienstknecht.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

DE SENDTBRIEF PAVLI
tot den Hebreen.

¶ Argument.

DEn Sendtbrief tot de Hebreen / is een schoon ende ghestichte exempel / hoe / ende op wat wijse hy den Joden Christum ghepredickt heeft. In het beghin bewijst hy ten stercke met clare ghetuyghenissen der Schrifturen / dat Jesus Christus sy warachtich Godt ende mensche ende datmen daeromme sijn leere niet en behoort te verwerpen. Item dat hy de warachtighe ende eenige hooghe Priester ende eewighe Offerhandelaer is / so dat tot de verlossinghe ende reyninghe gheene Aaronsche Priesters noch offerhanden noodich en sijn: dewijle die alle volcomen rechtuerdicmakinghe besitten / die Christum inden gheloue besitten. Dat alle de Heyligen des Ouden Testaments / door het gheloue Godt behaecht hebben / ende hem in ghetrouwicheyt / liefde / ende onschuldicheyt des leuens / ghedient hebben: tot welcke deuchden hy de Gheloouighen vermaent. In het eynde stelt hy sommighe onderwijsinghen des leuens.

Dat eerste Capittel.

1. Hy bewijst de hoocheyt Christi bouen de Ertghelen / 14. ende der seluer officie.

GOd voortyden dickmael ende menigerley wijse tot de Vaderen gesproken hebbende door de Propheten.

2 Heeft in het laetste van dese dagen tot ons ghesproken door den Sone: den welcken hy gheset heeft a tot eenen erfgenaem aller dinghen: b door den welcken hy ook de Werelt ghemaeckt heeft:

3 c De welcke / dewijle hy is het schijnsel [sijnder] heerlickheyt / ende het wtgedruckte beelt sijns wesens / ende draecht alle dinck met sijnen machtigen woorde / ende de reynunge onser sonden door hemselue gemaect hebbende / is gheseten ter rechterhandt der d Maiesteyt in de hoochste [plaetsen:]

4 Soo vele weerdigher ghewoorden dan de Ertghelen / als hy e wtnemelijcker Naem bouen hen verreghen heeft.

5 Want tot wien van den Ertghelen heeft hy oyt ghesept: f Gy sijt mijn Sone / heden hebbe ick v ghebaert? Ende wederom: g Ick sal hem wesen tot eenen Vader / ende hy sal my wesen tot eenen Sone?

6 Esi wederom / als hy den Eerstgeboren inde Werelt brenght sept hy: h Ende alle de Ertghelen Godts sullen hem aenbidden.

7 Ende vande Ertgelen sept hy: i Die sijne Boden maeckt gheesten / ende sijne dienaren [maeckt] vlammen des viers.

8 Maer totten Sone [sept hy:] k Uwen Throon / O Godt / duert van eewicheyt tot eewicheyt: de Scepter uws rijcx / is een Scepter der rechtuerdicheyt.

9 Gy hebt ghercchtichcyt lief ghehadt / ende de ongerechtichcyt gehaet: Hierom God / v Godt heeft v gesalft met Olye der vreughden boven uwe medeghenooten.

10 Ende: l Gy Heere hebt in den beginne de Aerde gefondeert / ende de Hemelen zijn werken uwer handen.

11 m De selue sullē vergaen / maer ghy blijft: ende sy sullen alle als een cleet verouden:

12 Ende ghy sulrse als een deckcleet verrolen / ende sy sullen veraendert worden: maer ghy blijft de selue / ende uwe Jaren en sullen niet vergaen.

13 Tot wien banden Engelen heeft hy oyt ghesept: n Sidt te myner rechterhant / tot dat ick uwe vianden sette tot een voetbanck uwer voeten?

14 Zijn sy niet alle dienstbarige Geesten / die tot dienst wtgesonden worden / om de gene die erfgenamen der salicheyt sullen wesen?

Dat ij. Capittel.

1. Om de menschen tot Christum te brenghen bewijst hy also zijne Hoocheyt. 10. dat hy ook zijne nederheyt bewijst / 14. ende de oorsaken der selver.

1 Hierom moeten wy meerder acht hebben / op het gene dat wy ghehoort hebben / op dat wy niet door en uloopen.

2 Want ist a dat het woort / dat door de Ertghelen ghesproken was / vaste ghewerst is / ende b alle overtredinghe ende onghehoorsaemheyt / recht vergeldinge des loons ontfanghen heeft.

3 c Hoe sullen wy ontuliedē / ist dat wy in so groote salicheyt onachtsaem zijn? * de welcke eerst d ghepredickt zijnde door den Heere / is ons van de ghene die hem gehoort hebben / bevesticht ghewerst.

4 e Godt mede ghetuyghenisse ghevende / met teeckenen ende wonderheden / ende menigherley crachten ende bedeylinghen / des heyligen Gheests / na zijnen wille.

5 Want hy en heeft de Ertghelen de toecomende Werelt niet onderworpen / daer wy van spreken:

6 Maer daer heeft een erghens betuycht / ende ghesept: f Wat is de menschē dat ghy zijner ghedachtich zijt? of des menschen sone / dat ghy hem g aensiet?

7 Ghy hebt hem een wepnich [tijts] minder ghemaeckt h dan de Ertghelen: Met heerlickheydt ende eere hebt ghy hem ghecroont / ende hebt hem gheset ouer de wercken uwer handen.

8 i Alle dinghen hebt ghy onder zijne voeten onderworpen: want dewijle hy hem al onderworpen heeft / en heeft hy niet gelaten dat hem niet onderworpen en ware: Maer nu en sien wy noch niet dat hem alle dinck onderworpen is.

9 Maer wy sien dat Jesus met k heerlicheyt ende eere ghecroont is / de welcke een wepnich [tijts] minder ghewoorden is dan de Ertghelen / door het lijden des doots: om dat hy door Godts ghenade / voor allen de doot smaken soude.

10 Want het betaemde / dat hy / om wiens wille / ende door wien alle dinghen zijn / vele kinderen tot de heerlickheyt inleydende / den m Leydsman harer salicheyt soude door lijden n heyligen.

11 Want ook hy die heylich maeckt / ende de ghene die geheylicht worden / zijn alle uyt o eenen: om welcker oorsaken wille hy hem niet en schaemt hen Broeders te noemen /

12 Segghende: p Ick sal uwen Naem mijnen Broederen verkondighen / int midden der Ghemeynte sal ick v louen.

Ende

a Gene.17.19 ende 21.1
b Gene.19.13 24
c Hebr.12.25
* Mat.4.17 Marc.1.15
d Grieck. ghesproken.
e Mat.16.20 Act.14.3 ende 19.11
f Psal.8.5
g Of beseechst
h Of onder de, etc.
i Psalm.8.7 Mat.28.18 1.Cor.15.27 Ephes.1.22
k Act.1.33 Phil.2.8
l Psal.102.26
m Of, worst u Of, volmaken.
n Psal.110.1 Act.2.34 1.Cor.15.25 Ephes.1.20 Hebr.10.13
o Act.17.26
p Psal.22.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
211 [1]

Psal.18.3 Esaie 12.2 v Esaie 8.18

Ende wederom: q Ick sal mijn vertroun- 13
wen op hem setten. Ende wederom: r Siet
daer/ick ende de kinderen die mij Godt ge-
gheuen heeft.

Dewijle dan de kinderen vleesch ende 4
bloet deelachtich zijn/ s so is hy oock desge-
lijcx deelachtich gheworden der selver/ t om
dat hy door de doot te niete maken soude/
den gheuen die de macht des doots hadde/
dat is/ den Duyvel:

Ende verlossen soude alle die met vreesen 15
des doots / alle het leuen lanck der slaver-
nije onderworpen waren.

Want hy en neemt voorwaer de Enge- 16
len niet aen / maer hy neemt Abrahams
zaet aen.

u Phil.2.17 Heb.4.15

Daerom moeste hy allenus den Broe- 17
deren gelijck worden/ om dat hy barmhertich
wesen soude/ ende een getrouwe Hoogepries-
ter/in het gene dat hy God [te doen was/]
om de sonden des volcx te versoenen:

r Heb.4.15 p Of/want in hy selue ver- s sochte/gheleden heeft/ dat in can hy oock, etc.

r Want p daer door dat hy selue versocht 18
zijnde/gheleden heeft/ can hy den genen die
versocht worden/te hulpe comen.

Dat ij. Capittel.

1. Jesus Christus de Sone Godts is hooghet dan Moses. / 6 ende men moet hem hooren sonder teghenspreken.

a Heb.4.14 ende 6.20 ende 8.1 ende 9.11 b Of/gemaect/ etc. * Num.12.7

Hierom heylige Broeders/ die ghy der 1
Hemelscher roepinge mede deelachtich
zijt/aenmerckt den Apostel ende Hooge-
priester onser belijdinge Christum Jesum.

Die ghetrouwe is den gheuen die hem 2
b ghestelt heeft/ gheljck oock * Moses/ in
gheheel zijnen huyse ghetrouwe was.

Want dese is soo veel meerder heerlijck- 3
heyt weerdich gheacht dan Moses: als de
ghene die het huys ghemaeckt heeft/ meer-
der eere heeft dan het huys.

c Gene.1.1

Want een yeghelijck huys wort van ie- 4
mande ghemaeckt: Ende Godt [ist/] c die
dit alle ghemaeckt heeft.

d Deut.18.15 18.

Ende Moses [was] getrouwe in gheheel 5
zijnen huyse/als een Dienaer/ d tot getuy-
ghenisse der dinghen / die namaels souden
ghesept worden.

e 1.Cor.3.16 ende 6.19 2.Cor.6.16 1.Pet.2.5 f Rom.5.2 g Grieck/ den roem der hope. h Psal.95.7 Heb.4.7 i Exod.17.2

Maer Christus / als de Sone ouer zijn 6
huys/e wiens huys wy zijn / so f berre wy
het vertrouwen/en die g hope daer wy van
roemen/totten ende vaste behouden.

Daerom/gelijck de heylige Gheest seyt: 7
h Heden / ist dat ghylieden zijn stemme
hoort:

So en verhart uwe herte niet / i ghelijck 8
[het gheschiede] in de verbitteringhe / ten
daghe der versoeckinghe inder Woestijne.

Daer wy uwe Vaders versochten / sy 9
proefden mij / ende saghen mijne wercken
veertich Jaren.

Daerom hadde ick de walghe van dat 10
gheslachte/ ende seyde: Sy dwalen eewelijck
met den herte: ende sy en hebben mijne we-
ghen niet bekent.

k Deut.1.34 Num.14.23 l Grieck/ ist dat sy in mijn ruste comen.

k Soo dat ick s woer in mijnen toorne: 11
l Sy en sullen in mijne ruste niet comen:

Siet Broeders dat niet te eenighen tyde 12
in yemande van b lieden zy een boos on-
geloouich herte/om van den leuenden God
af te treden:

Maer vermaent b selnen alle daghe / so 13
langhe alst heden ghenaemt wort: op dat
niemant onder b lieden verhardt en worde/
door de verleydinge der sonde:

Want wy zijn Christi deelachtich ghe- 14
worden/so verre wy het n beginsel des ver-
trouwens tot den ende steeck houden.

Dewijle gheseyt wort: a Ist dat ghylieden 15
heden zijne stemme hoort/ en verharet uwe
herten niet/gheljck inde verbitteringhe.

Want sommige/als sy hem gehoort heb- 16
den/verbitterden den Heere: maer niet alle
die door Moses wt Egypten quamen.

Maer dan welcke hadde hy de walghe 17
beertich Jaren? Was het niet dande ghene
die ghesondicht hadden? y der wederkeer-
den inde woestijne ghevallen zijn?

Ende den welcken s woer hy/ dat sy in 18
zijn ruste niet comen en souden? anders
dan den ghenen die onghehoorsaem ghe-
weest hadden.

Ende wy sien/dat sy niet en hebben con- 19
nen ingaen/om des ongheloofs wille.

Dat iij. Capittel.

1. Ongeloouicheyt verhindert de salicheyt der menschen/ 3. want de waerachtighe ruste is besloet den ghenen die ghelooven in Jesu Christo/ 14. wiens Offerhande alle de Ceremonien Godts te niete maeckt.

a Heb.4.1 b de belofte

Laet ons dan vreesen/dat niet yemant 1
van a b / de belofte van in zijn ruste
te comen / verlatende / schijne b ver-
hindert te zijne.

c Grieck het ghehoorde

Want het is ons bercondicht / gheljck 2
ook hen: maer het woort c der predikinghe
en hielp niet/ d ‡ dewijle het niet den ghe-
loome met vereenight en was/inde ghene die
het hoorden.

Want wy die ghelooven / comen in de 3
ruste/gheljck hy gesproken heeft: e Also dat
ick ghesworen hebbe in mijnen toorne: So
en sullen in mijne ruste niet comen/ hoewel
de wercken vanden beginne der Werelt aen
volmaeckt zijnde.

e Psal.95.11

Want hy heeft te eenigher plaetsen van 4
den seventsten dach [aldus] ghesproken:
f Ende Godt heeft gherust in den seventsten
dach van alle zijne wercken.

f Gene.2.2

Ende wederom hier in: Sy en sullen in 5
mijn ruste niet comen.

Dewijle dan dit blijft / dat sommighe 6
daer in comen: ende dien het eerst verkon-
dicht was / daer niet ingheconnen en zijn/
om der g ongheloouicheyt wille.

g Grieck den ongheloove

Soo beschept hy wederom eenen dach: 7
Heden/ segghende door David/ naer so veel
tijts / gheljck ghesept is: h Heden/ ist dat
ghylieden zijn stemme hoort/so en verhardt
uwe herten niet.

h Psal.95.7 Heb.3.7 etc.

Want haddese i Jesus in de ruste ghe- 8
bracht/so en soude hy daer na van gheenen
anderen dach ghesproken hebben.

i Dat is Jesus

So blijft dan een ruste den volcke Gods. 9

Want die in zijn ruste ghegaen is/ heeft 10
selue van zijne wercken gherust / gheljck
Godt van de zijne.

Laet ons dan neerstich wesen/om in dese 11
ruste te comen/ op dat niemant in het selue
exempel der k ongheloouicheyt en valle.

k Grieck den ongheloove

Want het woort Gods is leuendich en 12
de crachtich/ en scherper dan yeenich tweer-
snijdende s weert/ * ende gaet door tot de
verscheydinghe der zielen en ock des geests
zenuwen ende m leden: ende is een n onder-
scheyder

s Apoc.1.16 * Esaie 49.2 m Of merch n Grieck oordeelder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

ſcheyden der ghedachten ende nieuwigher des heeren:

13 o Ende daer en is gheen Creatuere voor hem onſienlijck: maer alle dinck is naect ende ontdeckt voor zijne oogen/ vp wiet de welcken wy te doen hebben.

14 Dewijle wy dan eenen grooten Overpriester hebben/ Jesum den Sone Godts/ die voor de Hemelen inghegaen is: Laet ons desse belijdinghe vast houden.

15 r Want wy en hebben geenen Overpriester/ die niet en ſoude connen medelijden hebben met onſe crancheden: ſmaer die in alle dinghen na ghelijckheyt heeft verſocht gheweeſt/ ſonder ſonde.

16 Daerom laet ons toe gaen met vrijmoedicheyt tot den Throon zijner genade: op dat wy barmhertichent gecrijghen ende ghenade vinden in den bequamen tijt der hulpe.

Dat 6. Capittel.

1. Hy maect een vergelijckinge der Leuitischen Priesteren/met Jesu Christo/ en bewijst wat daer gelijck of verſchijden in is/ 11. daer na straft hy de onachtſaemheyt der Joden.

1 WAnt een yeghelijck Hooghepriester wert de menſchen ghenomen/ voort voor de menſchen gheſtelt in het gene dat hy God te doen is: om te offeren gauen ende slachtofferen voor de ſonde:

2 Die de onwetende ende dwalende/ a matichlick lyden can/ dewijle hy ook met cranckheyt omnenangen is:

3 Ende daerom moet hy/ b gelijck voor den volcke/ alſoo ook voor hemſeluen/ offeren voor de ſonde.

4 c Ende niemant en neemt hemſeluen die eere aen: maer die van Gode geroepen wort/ d gheliickerwijs ook Aaron.

5 Alſoo ook Christus en heeft hem ſelues niet verheerlijct om Hoogepriester te worde: maer hy/ die tot hem geſproken heeft: e Ghy zijt mijn Sone/ ick hebbe u heden f gebaert.

6 Gelijck hy ook in een ander plaetſe ſeyt: g Ghy zijt Priester in der eewichept/ na de ordeninghe Melchiſedech.

7 h De welcke in de daghen zijns vleeſchs/ als hy ghebeden ende ſmeeckinghen met ſtercke roepinghe ende tranen/ hem die machtich was/ hem vander doot te behouden/ ghoffert hadde/ is hy wt der k vreeſe verhoort geweeſt:

8 l hoe wel hy de Sone Godts was/ ſo heeft hy tot het ghene dat hy gheleden heeft/ ghehoorſaemheyt ghe leert:

9 Ende ip ghevolbracht zijnde/ is allen die hem ghehoorſaem zijn/ oorſake der eewiger ſalicheyt ghewoorden.

10 Ende is van Gode ghenaemt/ Hooghepriester/ na de ordeninghe Melchiſedech.

11 Waer den welcken ons belangen/ en de die ſwaer zijn om uitſpreken/ waren te ſeggen/ dewijle ghy traghe van hoozen geworden zijt:

12 m Want ghy die behoozdet Leeraers te zijne/ aengeſien den tijt/ hebt wederom noot dattmen u leere/ welcke de eerſte beginſelen zijn der woorden Godts: Ende ghy zijt ghewoorden de ghene die melck van noode hebt/ ende niet vaſte ſpijſe.

13 Want ſo wie der melck deelachtich is/ die is ongheſchickt in den woorde der ghe-

rechticheyt: want hy is een kint.

14 i Maer den volmaeckten coomt de vaſte ſpijſe toe/ [namelinck/] den ghenen die door gewoonheyt de ſinnen geoefent hebben/ tot onderſcheydinghe des goets ende quaets.

Dat 6. Capittel.

1. Hy achterbolcht de straffinge/ ende vermaent hen dat ſy toenemen.

1 DAerom de reden die het beginſel heeft in Christo achterlatende/ laet ons nae de volcomenheyt voortgaen/ niet wederom leggheude de gront der berous/ van doodlijcke werken/ en des geloofs in God.

2 Der leeringhe der Doopen opleggunghe der handen/ ende opſtandinghe der dooden/ ende ewighen oordeels.

3 Ende a dit ſullen wy doen/ b ſo dat het Godt toelaet.

4 c Want het is onmoghelijck/ dat de gene die eens verlicht gheweeſt zijn/ en de Hemelſche gaue ghesmaeckt hebben/ en des heyligen Gheeſts deelachtich gheweeſt zijn/

5 Ende gesmaeckt hebben het goede woort Godts/ ende de crachten der toecommender Werelt:

6 Ende afvallich worden/ dat ſy wederom vernieut worden tot bekeeringe/ als die den Sone Godts [voor] henſelues wederom cruycighen/ ende tot ſchande maken.

7 Want de Aerde die den reghen (die op haer menichmael coemt/) indruckende/ bequaem cruyt d voortbrenght/ den genen daer ſy van gheoeffent wort/ die ontfangt seghenighe van Gode.

8 f Maer die Doornen ende Diſtelen voort brengt/ die is verworpelijck/ ende na by der vervloeckinge/ wiens ende is e om te verbranden.

9 g Maer wy vertrouwen van u lieue/ dat beter is/ ende ter ſalicheyt aencleeft/ hoe wel wy alſo ſpreken.

10 h Want God en is niet onrechtveerdich/ dat hy uwe werck ſoude vergeten/ ende den arbeyt der liefden die ghy aen zinen Naem bewesen hebt/ die ghy den Heyligen gedient hebt/ ende noch dient.

11 i Maer wy begeeren dat een yegelijck van u/ de ſelue neerſtichept bewyſe/ tot een ſeker vervullen der hope tot den ende.

12 Op dat ghy lieden niet traghe en worde/ maer navolgers der genen/ die door ghelouue en lanemoedicheyt de beloften beerven.

13 Want doe God Abraham beloof de/ de wijle hy geenen meerderen en hadde om bi te ſweeren/ ſwoer hy by hem ſelven/

14 Seggende: k Waerachtichlijck/ ick ſal u l met ſeghenynge ſeghenen/ ende met vermenichvuldinge ſal ick u vermenichvuldighen.

15 Ende alſo als hy lanckmoedichlijck verwacht hadde/ heeft hy de beloſte becreghen.

16 Want de menſchen ſweeren by hem die meerder is/ ende den Eedt tot verſterckinghe ghe ſchiedt is/ is hen het eynde alder tegenſpreckinghe.

17 Waer in/ als God wilde den erfghenamen der beloften overvloedelick bewijſende n onveranderlijcheyt zijns Raets/ ſo ſettede hy zijnen Eedt daer tuſſchen:

18 Om dat wy door twee onveranderlijcke dingen/ inde welcke het onmoghelijck is/ dat

Godt

a Verſtaet/ tot de volcomenheyt voortgaen.
b Acto. 18.21 1. Cor. 4. 19 Jaco. 4. 15
c Mat. 12. 45 Hebr. 10. 26 2. Petr. 2. 20
d Griecx/ baert
e Gri. tot verbrandinghe.
f Mat. 10. 42 ende 25. 40 Marc. 9. 41 Joan. 13. 20 Apoc. 14. 13
g Gene. 12. 3 ende 17. 4 ende 22. 16 Pſal. 105. 9 Luce 1. 72
h Gr. ſegenende de ſegende/ en vermenichfuldighende vermenichfuldighen
i Erod. 32. 13
k Gene. 12. 3 ende 17. 4 ende 22. 16 Pſal. 105. 9 Luce 1. 72
l Gr. ſegenende de ſegende/ en vermenichfuldighende vermenichfuldighen
n Gri. onveranderlicheyt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Godt liegen sonde/ stercken troost hebben
sonde/ wp die [hier] toevluchte genomē heb-
ben/om de voorgestrede hope vast te houde.
De welcke wp hebben als eenen Ancker 19
der zielen/die seker ende vast is/ende ingaet
tot in het gene dat binnē den Voorhanc is:
Daer de Voorlooper Jesus voor ons is 20
ingegaen/ na de ordenunghe ‡Melchisedech/
i Hoogepriester gewordē in eewicheyt.

Dat vij. Capittel

1. Inden persoon ‡Melchisedech heeft de offe-
ringe Jesu Christi bedupt gheweest/17. de welcke
zonde een eewich Hooghepriester/24. mach altyts
bidden voor de zyne ende die sauch maken.

a Gene.14.18 Want a dese ‡Melchisedech [was] 1
Coninc van Salem/ [ende] des Al-
derhoochsten Godts Priester/ de
welcke ginck Abraham te ghemoete/als hy
wederkeerde van den slach der Coninghen/
ende seghende hem:
Den welcken ock Abraham thiende van 2
allen deylde: ten eersten is hy b verdupscht/
Coninck der rechtveerdicheyt/ende daer na
ock Coninc van Salem/dat is/ Coninck
des vredes.
Sonder vader/sonder moeder/sonder ge- 3
slachte/ die noch begin der daghen/ noch
einde des leuens hebbende/ maer de Sone
Godts gelcken/blijft Priester in eewicheyt.
Aenmerct hoe groot dese [gheweest zy/] 4
den welcken ock Abraham de Voorvader
thiende gheghenen heeft vanden buete.
Ende de ghene die van de kinderen Leui 5
zijn/dat Priesterampt ontfangende/c hebben
gebodt thiende te nemen van den volcke
na de Wet/dat is/vā hare Broederē/hoe
wel sy wt de lenderen Abrahe gecomē zijn:
‡Maer hy/ wiens ghesiachte niet vercelt 6
en wert wt hen/d heeft van Abraham thien-
de ghenomen/ende heeft hem/ die de belofte
hadde/ghesegheut.
Nv is het sonder eenich tegenspreke/dat 7
de minder vande meerderen gesegent wort.
Ende hier nemen thiende e de menschen 8
die sterven: ‡Maer daer [naemse] hy/die ge-
tuycht is dat hy leeft.
Ende [op dat ick so segghe/] ock Leui 9
selue, die de thiende ontfangt/ heeft door
Abraham thiende gheghenen.
Want hy was noch inde lenden zijns 10
vaders/ als hem ‡Melchisedech te ghemoete
quam.
f Galat. 2.21. f Ist dan dat de volcomenheyt door het 11
Leuitische Priesterdom was/ (want het
volck heeft daer onder de Wet ontfanghen)
wat noot was daer noch dat een ander
Priester sonde opstaen na de ordenunghe
‡Melchisedech/ ende niet na de ordenunghe
Aarons ghenoemt worden?
Want het Priesterdom verandert zijn- 12
de/is het ock noot/ dat ock verandering
ghe der Wet gheschie.
Want op den welcken dit gesept wert/is 13
hān een ander ghestachte/ vanden welcken
niemant den Altaer ghepleecht en heeft.
g Esaie 11.1 ‡Matt. 1.3 Want het is openbaer/ g dat onse Heere 14
wt den ghestachte Juda-gesproten is/ op
welcke stachte ‡Moses niet gesproken en
heeft van den Priesterschappe.
Ende het is noch openbaerder/ist dat na 15
de ghelijckenisse ‡Melchisedech een ander
Priester opstaet:
16 Die niet na de Wet des vleeschelicken
ghebots [Priester] h ghemaect en is/maer h Of/ gestelt
na de macht des onvergancklicken leuens.
17 Want hy betuycht [aldus:] i Ghy zijt ‡Psal. 110.4
Priester inder eewicheyt/naer de ordenunghe
‡Melchisedech.
18 Want de affsettinghe des voorgaenden
ghebots/gheschiet om zyner crancheyt en-
de onvruchtbaerheyts wille.
19 k Want de Wet en heeft niet t heylich ge- k Hebr. 7.18
maeckt/maer de n toebrenginge van een
beter hope/ door de welcke wp Gode na by
comen.
20 Ende so verre o het niet sonder eedt/ weer- o Hebr. 6.17
ringhe [geschiet en is/] (want sy zijn son-
der eedt weerunghe Priesters gemaeckt:
21 ‡Maer dese met eedt weerunghe/door den
ghenen die tot hem gheseyt heeft: p de Hee-
re heeft ghesworen/ende het en sal hem niet
berouwen: Ghy zijt Priester inder eewi-
cheyt/na de ordenunghe ‡Melchisedech.)
22 So veel beter is dit q Verbont/ daer van q Of/ testament
Jesus is borghe gheworden.
23 Ende die zijn dese Priesters ghemaeckt/
om dat sy door de doot verhindert waren
te blijuen:
24 ‡Maer dese/ om dat hy eewelijck blijft/
heeft een onvergancklick Priesterdom.
25 Waer wt hyse te vollen can sauch maken 1. Joan. 2.1
die door hem tot Godt gaen/ dewijle hy als- 1. Timo. 2.5
tijts leeft r om voor hen te bidden.
26 Want sulck een Hoogepriester betaemde
ons/heylich/onnoosel/onbesmet/afgesche-
den van de sondaren/ ende hooghet dan de
Hemelen gheworden.
27 De welcke niet alle daghe noot en hadde/ ‡Exod. 29.
gheliick de Hooghepriester/ [eerst voor zyne 38 Leuit. 16.6
eyghen sonden/ daer na [voor de sonden]
des volcx offerhande te doen. Want dit heeft
hy eenmael gedaen/ als hy hem selven ghe-
offert heeft.
28 Want de Wet set tot Hooghepriesters r Of/ menschen
menschen die crancheyt hebben: maer het ‡Psal. 110.4
woort der eedt sweerunghe/die t na de Wet
is/ [set] den Sone die inder eewicheyt ghe-
heylicht is.

Dat viij. Capittel.

1. Hy bewijst door de geestelicke ende eewighe
offerunghe Christi in het Nieuwe Testament/ dat
de lenitische offeringhe des Ouden Worts teniete
ghemaeckt is.

1 Dese a somma van dat wy segghen/ [is a Of/ hooftsom.
dit/nameliick/] dat wp hebben sodā- b Hebr. 1.3
nighen b Hoogepriester/ c die gesetten c Hebr. 4.14
is ter rechterhant des Throons der Ma- ende 8.1
ieste in de Hemelen. ende 9.11
2 Een bedienet van het heylige/en van dien
warachtigen Tabernakel/ u welcken de Hee-
re heeft opgherecht/ende gheen menschē.
3 Want een yegelick Hooghepriester wort
gheset om gauen ende slachtoffer te offe-
ren: d waer wt het noot was/dat dese ock d Hebr. 5.1
wat hadde/ dat hy offeren sonde.
4 Want waer hy op der Aerden/so en wa-
re hy gheen Priester/dewijle daer Priesters
zijn die na de Wet gauen offeren:
5 e De welcke dienen den exempel ende scha- e Exod. 25.
duwe der Hemelsch[dingen/]gelijck Moy- Hebr. 8.5
ses van Gode vermaent was/ f als hy den Hebr. 10.1
Tabernakel volmaken sonde: want siet [seyt
de hy:] dat ghy het al maeckt na den voor-
beelde die b op den Berch ghetoont is.

‡Maer

g Maer nu heeft [dese onse Hooghe- 6
priester so veel] beter bedieninge geeregen/
als hy eens beters h Verbonts Middelaer
is/dat in betere beloften beuesticht is.
Want hadde dat eerste onstraffelijck ge- 7
weest / soo en hadde gheen plaetse voor het
ander ghesocht gheweest.
Want hy straftse/eñ seyt tot hen: i Siet/ 8
de daghen sullen comen / spreeckt de Heere/
ende ick sal ouer het huys Israels / eñ ouer
het huys Juda/een nieu k Verbont volma-
ken:
Niet na dat Verbont dat ick met haren 9
Vaderen ghemaeckt hebbe/ ten daghe als
ickse byder hant nam/ eñ hen wt Egypten
leyde: Want sy en zijn in dien mijnen Ver-
bonde niet gebleuen/ende ick hebse veracht/
seyt de Heere:
Want dit is het Verbont dat ic den huy- 10
se Israels maken sal na die daghen/ spreect
de Heere: l Ick sal mijne Wetten in haer
verstant geuen/ ende ick salse in schrijuen in
haer herte: m ende ick sal hen tot een Godt
wesen/eñ sy sullen my tot een volck wesen:
n Eñ sy en sullen niet / een yeghelijck zij- 11
nen naesten/eñ een yegelijck zijnen broeder
leeren/seggende: Kent den Heere: want sy
sullen my alle kennen/vanden minsten on-
der hen/totten meesten onder hen.
o Want ick sal hare onrechtueerdicheyt 12
p ghenadich wesen / ende hare sonde / ende
hare ongherechtheyt en sal ick niet meer
ghedencken.
Daer in dat hy seyt: Een nieu / heeft hy 13
het eerste oudt ghemaeckt / ende dat oudt
ende veroudt wort/dat q vergaet corts.

Dat ix. Capittel.

1. Hy bewijst dat de Ceremonien ende Sacrificien der Wet/te niete ghemaeckt zijn door de eewicheyt ende volmaectheyt der offerhande Christi ende zijner waerheyt.

So hadde dan het eerste [Verbont] 1
a in gesette wijse des Godts diensts/
eñ een b Wereltlijck Heylichdom.
c Want daer was ghemaeckt een Taber- 2
nakel: Het eerste [deel] in welc was de Can-
delaer/eñ de Tafel/eñ d de voorlegginge der
Brooden: dit is ghenaemt het Heylighe:
Maer achter den tweeden Voorhanck/ 3
was de Tabernakel/genaemt e het Heylige
der Heylighen/
Hebbende het gouden Wieroockvat/ en- 4
de f de Arcke des g Verbonts alomme met
goude bedeckt/ende welcke was h het gou-
den Vat/ daer het Manna in was / i ende
de roede Aaron die ghebloeyt hadde / k en-
de de Tafelen des l Verbonts.
m Ende bouen dese [Arcke/ waren] de 5
Cherubim der heerlijckheyt / die den Ghe-
nadenstoel beschaduden: van de welcke nu
niet te segghen en is van stucke tot stucke.
Dit aldus bereyt zijnde / n ginghen de 6
Priesters die den Dienst volbrachten / tal-
len tijde inden eersten Tabernakel.
o Maer in den tweedden [Tabernakel/ 7
ginck/] alleenlijck de Hooghepriester eens
des Jaers/niet sonder bloet/ dat hy offerde
voor hem ende des volcx mis daden.
Waer mede de heylighe Geest beduyde/ 8
dat de p wech tot het Heylichdom noch niet
gheopent en was / dewijle de eerste Taber-
nakel noch zijnen stant hadde.

9 Welcke [Tabernakel/] was een afbeel-
dinge na den teghenwoordighen tijt/ inden
welcken gauen ende slachofferen gheoffert
werden / die den q Dienaer niet en conden
r heylich maken na der conscientie:
10 [Maer waren] alleenlijck s in spijsen eñ
drancken/ eñ t verscheyden u wasschingen/
ende rechtueerdichmakingen des vleeschs/
totter tijt der verbeteringhe opgheleyt:
11 Maer Christus x de Hooghepriester der
toecomende goeden/comende/is door eenen
meerderen ende volmaeckteren Taberna-
kel/niet met handen ghemaeckt/dat is/niet
van desen maecksel:
12 Noch door Bocken ende Calueren bloet/
maer y door zijn eyghen bloet eenmael in-
ghegaen in het Heylighe / een eewighe ver-
soeninghe ghevonden hebbende.
13 z Want ist dat het bloet der Stieren ende
Bocken / ende de assche vander Koe ghe-
sprengt op de beulecte/ hen heylicht tot rey-
nicheyt des vleeschs:
14 Hoe veel te meer a sal het bloet Christi
die door den eewigē Geest b hemselue Godt
onstraffelijck gheoffert heeft/uwe conscien-
tien reynigen van de doodelijcke wercken/
c om den leuendighen Godt te dienen?
15 Ende daerom is hy een Middelaer des
Nieuwen Testaments/ d op dat/dewijle de
doot gheschiet is tot versoeninghe der ouer-
tredinghen / die onder het eerste Testament
waren/ de gene die geroepen zijn/de belofte
der eewigher erven ontfanghen meughen.
16 Want waer een Testament is / daer is
het van noode/dat de doot des Testament-
makers in come.
17 e Want het Testament is in de dooden
vaste/ dewijle het noch niet crachtich en is/
als de Testamentmaker leeft.
18 Daerom en werdt oock dat eerste niet
sonder bloet ingheset:
19 Want als Moses alle de gheboden nae
de Wet tot alle den volcke gesproken had-
de/nam hy het bloet der Calueren eñ Boc-
ken met water/ende Purpuren wolle/ ende
Ysope / ende besprengde oock den Boeck/
ende alle het volck/
20 Seggende: f Dat is het bloet des Testa- f Exo.24.8
ments dat v lieden Godt gheboden heeft. Mat.26.28
21 Eñ hy besprengde met den bloede oock
desghelijcks den Tabernakel / ende alle de
vaten des Diensts:
22 Eñ alle dingen werden by nae met bloe-
de gereynicht na der Wet: eñ sonder bloet-
stortinghe en gheschiet geen vergheuinghe.
23 So was het dan noot/ dat de g exempe- g Of / figures
len der dinghen die inde Hemelen zijn/met
dese dinghen ghereynicht werden : maer de
Hemelsche [dingen] niet beter offerhanden
dan dese waren.
24 Want Christus en is niet inghegaen in
dat Heylighe dat met handen gemaeckt is/
dat een exempel was des warachtighen/
maer inden Hemel selue/ om nu te verschij-
nen voor het aenschijn Godts voor ons.
25 Noch oock om hemselven diemael te of- h Exo.30.10
feren/ h gelijck de Hoogepriester alle Jaer in Leu.16.2.24
het Heylighe gaet door ander bloet: Hebre.9.7
26 (Anders hadde hy moeten dickmael ge-
leden hebben vanden beginne der Werelt:)
maer nu is hy eens inder voleyndinghe

N der tij-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

der tijden/tot i afleggynghe der sonden verscheynen/door zijns selfs offerhande.

Ende ghelijck den mensche gheset is eens te sterven/ende daer na het oordeel.

k Also ook Christus eenmael gheoffert/ om veler sonden weeh te nemen/ sal ten ande. en male sonder sonde gesien worden/den genen die hem verwachten ter salicheyt.

Dat 10. Capittel.

1. Alle de offerhanden der Wet zijn verworpē door de eenighe offerhande des lichaems Christi eenmael gedaen/ 22. wiens cracht men doelachtich wort door het gelooue/ in het welcke het leuē der ghecrechtighen gheleghen is.

a Want a de Wet hebbende de schaduwe der toecommende goeden / en niet het beelt der dinghen selue / en can met de offerhanden die sy alle Jare de selue sonder ophoudē offerē nemmermeer b heylich maken de ghene die daer toe gaen:

Anders en souden sy niet opgehoudē hebben geoffert te worden/ daerom dat sy / die dienen / eens conscientie der sonden meer hebben en sondē eenmael gereynicht zijnde.

c Maer in de selue geschiet alle Jaren gedachtenisse der sonden.

d Want het is onmoghelijck / dat het bloet van Stieren ende Bocken de sonde sonde weeh nemen.

Daerom seyt hy / comende inde Wereit: e Slachtoffer en gauen en hebt ghy niet gewilt/maer ghy hebt my het lichaem bereyt.

Brantoffer ende offer voor de sonde / en hebben b niet behaecht:

Doe seyde ick: Siet/ick come/ (in het begin des Boecx is dan my gheschreuen/) om uwen wille te doen/O Godt.

Als hy bouen geseyt hadde: Slachtoffer ende gauen/ ende brantoffer / en offer voor de sonde en hebt ghy niet gewilt / noch sy en hebben b niet behaecht (de welcke na de Wet gheoffert worden.)

Doe seyde hy: Siet/ick come om uwen wille te doen/O Godt. Hy neemt het eerste weeh/om het andere te setten.

In welcken wille wy gheheylicht zijn/ e door de offerhande des lichaems Jesu Christi eenmael [ghedaen.]

Ende een yeghelick Priester stondt alle daghe dienende/ en menderley slachtofferen dickmael offerende / de welcke nemmermeer en connen de sonde weeh nemen:

Maer desen/ na dien hy een Slachtoffer voor de sonde gheoffert heeft / f is in eewicheyt gheseten ter rechterhant Gods:

Verwachtende voort/ tot dat zijne vianden gheset worden/tot een voetbanck zyner voeten.

Want met een offerhande / heeft hy set ewichlyck gheheylicht/die geheylicht worden.

Ess de heylighe Gheest betuycht het ons oock selue: want na dat hy voorsent hadde:

g Dit is het Verbont dat ick hem maken sal na die dagheu/seyt de Heere: Ick sal mijne Wetten in hare herten gheuen/ende salse inschrijuen in haer verstant:

Ende hare sonden ende hare ongherechtigheden en sal ick met meer ghedencken.

h Maer waer desse vergenynghe is/ daer en is niet meer offeringhe voor de sonde.

Delwijl wy dan / Broeders / vrijheyt hebbē h tot den inganck des Heylichdoms/ door het bloet Jesu.

Door den nieuwen ende leuenden weeh dien hy ons bereyt heeft / door den voorhanck/dat is/door zijn vleesch:

Ende [dewijle wy hebben] eenen groten Priester ouer het huys des Heeren/

Laet ons toegaen met warachtigen herte/ende i vyinoedicheyt des gheloofs / met gerepnichden herte van quade conscientie/ ende ghewasschen aen het lichaem / k met reynen watere.

Laet ons eene onbewegheliycke belijdinge der hope houden: (Want hy / die belooft heeft/is ghetrouwe.)

Ende laet ons malcanderen aenmercken tot ontstekinghe der liefden / ende der goeder wercken:

Ende onses selfs toegaderinge niet verlaten / gheliyck de sommighe ghewoon zijn: maer [laet ons malcanderen vermanen:] dat dies te meer/dat ghy lieden siet / dat de dach naerdert.

Want so wy willens sondigen/nae dat wy de kennisse der waerheyt ontfanghen hebben / daer en is gheen offerhande meer gheblenen voor de sonde:

Maer een vreeselijcke verwachtinge des oordeels / ende hitticheyt des yvers / die de vyanden verslinden sal.

Doo yemant de Wet Moses verworpe/ die sterft sonder barmhertticheyt in ander twee oft drie ghetuyghen:

Hoe veel swaerder straffe meynt ghylieden den dat hy sal weerdich geacht worden/ die den Sone Gods vertreden heeft / ende het bloet des Testaments onreyn geacht heeft/ dare hy door geheylicht was/ en den Geest der ghenade versmaet heeft?

Want wy kennen hem die gheseyt heeft: n Mijne is de wrake / ick salt vergheldē/ spreeckt de Heere. Ende wederom: o De Heere sal zijn volck richten.

Het is vreesselijck te vallen inde handen des leuendighen Gods.

Ghedencket de voorgaende daghen/ inde welcke ghylieden verlicht zijnde/ eene groten strijdt der verdruckinge verdraghen hebt.

Eensdeels die ghylieden in verssmaetheyt ende verdruckinghe een schouspel ghewozden zijt: eensdeels die ghy medeghenooten ghewozden zijt der ghener die alsoo handelt wozden.

Want ghylieden hebt met q mijne banden ghecleden/ende de roouinghe uwer goeden niet weuchdyen toeghelaten/als ghy die wist/ r dat ghy voor v selues een beter ende blijuende goet inde Hemelen hebbet.

Wozpt dan v vertrouwen niet weerly/ het welcke s met grooten loon vergolden wort.

Want verdraechsaemheyt is v lieden noodich/op dat ghy den wille Gods ghedaen hebbende/ de belofte ghercyghen moeght.

Want noch een seer weynich tyts/ ende en de hy die te comen staet/sal comen/ ende sal niet vertoeuen.

Maer de ghecrechtighe sal uyt den ghe- loouc leuen/ende ist dat yemant wyckt/soo en sal mijn ziele in hem gheen behagen hebben.

Maer wy en zijn niet wonder af wijckende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

dinghe tot verdemminghe: maer vanden gheloouе tot salichеpt der zielе.

Dat xj. Capittel.

1. Het gheloouе is de voortreffelicste/ craeht dies in de Vaderen gheweest heeft.

EEnde het gheloouе/ is een a verseker- 1
heyt der dingen diemen hoept/ eñ een
bewijs der dingen diemen niet en siet.
Want om dit/zijn de Oude niet gheru- 2
ghenisse verciert.
Door het gheloouе verstaen wy / b dat 3
de Werelt door Gods woort bereyt is/ c so
dat de dinghen die wy sien/niet uit sienlijc-
ke[dinghen]ghemaeckt en zijn.
Door het gheloouе d offerde Abel Gode 4
een beter offerhande dan Cain/ e door de
welke hy beruymt is rechtveerdich te zijn/
dewijle Godt over zijne gaven gheruyghe-
nisse gegeven heeft: eñ door dit selue spreeckt
hy noch/hoewel hy ghestoruen is.
Door het gheloouе wert f Enoch weeh 5
genomen/dat hy de doot niet sien en soude/
ende en wert niet ghevonden / daerom dat
hem Godt weeh ghenomen hadde: want
eer hy weeghenomen was/ hadde hy ghe-
tuyghenisse dat hy Gode behaeghde.
Maer sonder gheloouе ist onmogelijck 6
[Gode]te behaghen: want wie tot Godt
coemt/ die moet gheloouen dat [Godt] is/
eñ dat hy den genē die hem soeckē / g loonе.
Door het gheloouе / h Noe dan Gode 7
bermaent/dan het ghene dat men noch niet
en sach/vreesde/ende maeckte de Arcke/tot
zijns huysghesins behoudinghe: door de
welcke [Arcke] hy de Werelt i verdreeide/
ende is der gherechtichеpt die nae den ghe-
loouе is/ersghenaem ghewordeñ.
Door het gheloouе i was Abzaham ghe- 8
hoorsaem/ als hy gheroepen was om wt te
gaen tot de plaetse die hy soude tot erffenis-
se ontfanghen/ende hy guick wt / ende en
wiste niet waer hy comen soude.
Door het gheloouе guick hy woonen in 9
het landt der beloften/als [in een] vreemt
lant/ende in Tabernakelen met Isaac ende
Jacob / die mede erfghenamen waren der
selver beloften:
Want hy verwachtede de Stadt/die fon- 10
damenten hadde / wiens Timmermeester
ende Schepper Godt is.
Door het gheloouе k heeft ock Sara sel- 11
ue macht ontfanghen/ om zaet te l ghenen/
in ende baerde tegheen den tijt haers onder-
doms / dewijle sy hem ghetrouwe ghe-acht
hadde/die het beloofde.
Daerom is ock van eenen/eñ dien ver- 12
storuen/ sulck een menichte ghebozen/ n als
de Sterren des Hemels/ ende als het zandt
aen den Oeuer der Zee/ dat ontallijck is.
o Dese alle zijn na den gheloouе ghestoz- 13
uen / als sy de beloften niet ontfanghen en
hadden: maer haddense van verre ghesien/
ende ghetroost/ende ghegroet / ende beleden
p dat sy gasten ende vreemdelinghen wa-
ren op der Aerden.
Want die sulcx segghen / gheuen te ken- 14
nen dat sy haer Vaderlant soecken.
Ende hadden sy dat [Vaderlant] ghe- 15
dachtich gheweest/daer sy wtgecomen wa-
ren: sy hadden bequamen tijt om wederom
te keeren.
16 Maer nu hebben sy na een beter lust ge-
hadt/dat is/na het Hemelsche. Daeromme
en schaemt hem Godt haerder niet / dat hy
q haer Godt ghenaemt wort:want hy had-
de hen een Stadt bereyt.
17 Door het geloouе r heeft Abzaham als hy
versocht wert/ Isaac ghoffert/ ende hy die
de belofte ontfanghen hadde / heeft zijnen
eenich ghebozen sone ghoffert:
18 (s Wanden welcken ghesept was : t In
Isaac sal u zaet ghenaemt worden/)
19 Eñ achtede dat Godt machtich was/ooc
wt de dooden te verwecken: waer wt hy hem
ock na gelijckenisse weder gevaeht heeft.
20 Door het gheloouе van dinghen die co-
men souden/ u segende Isaac[zijn soneñ/)
Jacob ende Esau.
21 Door het geloouе x segende Jacob doe hy
sterf/ eñē yegelijcke der sonen Joseph/ y eñ
z buyghde a op het opperste zijner roede.
22 Door het gheloouе b melde Joseph/ als hy
sterf / vanden wtganck der kinderen Isra-
els/ende gheboot van zijne ghebeenten.
23 Door het geloouе c was s Moses / als y
gebozen was/ drie s Maendē verborgen van
zijne Ouderen/ om dat sy sagen dat het een
schoon kindeken was : ende sy en vreesden
het ghebodt des Conincx niet.
24 Door het gheloouе weygherde s Moses/
als hy groot gheworden was/ een sone der
dochter Pharao ghenaemt te zijne:
25 d Verkiesende liever met Godts volck
quaet te lyden/dan tijtelycke ontuchtichеpt der
sonden te ghebruycken:
26 Achtende de versmaethеpt Chisti meer-
der rijckdom te zijn / dan de schatten van
Egypten: want hy sach nae de vergheldin-
ghe des loons.
27 Door het geloouе heeft hy Egypten ver-
laten/niet vreesende den toorn des Conincx:
want hy bleef vol/vandich / als of hy den
ghenen die onsienlijck is/ghesien hadde.
28 Door het gheloouе/ f hielt hy het Pas-
seha/ende de besprenginghe des bloets/ om
dat de Verderner de eerst ghebozenen hen
niet ghenaken en soude.
29 Door het gheloouе g ginghen sy door de
roode Zee als door drooge Aerde/ het welc-
ke de Egyptenaers ock versoeckende/zijn
verdroncken.
30 Door het gheloouе h vielen de mueren
van Jericho/als sy rot seuen dagen hadden
omringet ghewest.
31 Door het geloouе i Rahab de hoere de be-
spioeders met de vrede ontfangen hebbende/
li en vergruckte niet met de onghehoorsame.
32 Ende wat will ick meer segghen: want
de tijt soude my begeuen/ soude ic vertellen
van l Gedeon/m ende Barak / n eñ Sam-
son/ o ende Jephte / p ende Dauid / q ende
Samuel/ende de Propheten.
33 De welcke door het geloouе hebben Co-
ninckrijcken ouerwonnen / gherechtichеpt
ghewracht/beloften verkreghen/ r der Leeu-
wen muylen ghestopt.
34 s De cracht des vyers wtgheleseht / zijn
t u het scherpte des Sweerdts ontuloden/
x uit cranckheyt sterck geworden/crachtich
ghewordeñ in den stryde / y hebben vreem-
de Heyrleghers doen wijcken:
35 De vrouwen hebben hare dooden wt de
opstan-

a Ende 11.1
b Gen.1.2 Pſal.33.6 Joan.1.10 Epiſt.1.9 Coloſ.1.16 c Rom.1.20 Heb.11.3 d Gen.4.4 e Matt.23.35
f Gen.5.24 Sap.4.11 Hebr.11.5 Eccl.44.16 g Sap.5.19
h Ge. loone ontfaet is. i Gen.6.13 Eccl.44.17
i Of verdoem de. l Gen.12.4
k Gen.17.19 ende 21.2 l Of ontfangē in Luc.1.36
m Gen.13.5 Hebr.11.8 n Joan.8.53
o Gen.23.4 Pſalm 47.9
p Gen.47.31 q Of, aenbadē a Of.na b Gen.50.24
c Exod.2.2 Actо.7.20
d Pſal.84.11 e Dat is/ſulcx ge- muttichеpt als hy ſonder ſonde met ghe- bruyckē conde
f Exo.12.13 21
g Exo.14.28
h Joſu.6.20
i Joſu.2.1 k Joſue.6.23 Jacob.2.25 l Judic.6.11 m Judic.4.6 n Jud.13.24 o Judic.11.1 ende 12.17 p 1.Sa.17.45 Dpt.47.1.5 q 1.Sa.12.20 r 1.Sa.17.35 Epzach.47. 8 Dan.6.27 1.Mac.1.60
s Dan.3.92 t Eccl.de mors u 2.Re.19.1 x Eſa.38.21 y Judic.15.8 z 1.Re.17.23 2.Reg.4.36

opstandinghe weder ghetreghen. Andere hebben hen laten als een Tambaer wt reeken/de verlossinghe verachtende/om dat sy tot een beter opstandinge comen souden.

Andere zyn niet bespottingen ende gesselen verso[c]ht geweest/ ende ock a met banden ende ghevanckenisse:

b Sy zyn gesteenicht/doorsneden/versocht/met den swaerde ghedoot: c sy hebben in Schaeps vellen en Geyten vellen ghewandelt/verlaten/verdruct/qualijck gehandelt.

Der welcker de Werelt niet weerdich en was: ende hebben in de Woestijnen ghedwaelt/ende op Berghen/ende in Spelonken/ende in holen der Aerde.

Ende alle dese hebben door het gheloove ghetuyghenisse ghehadt: ende en hebben de belofte niet verreghen:

Dewijle God wat beters voor ons voorsien hadde/ om dat sy sonder ons niet en souden volmaect worden.

Dat xij. Capittel.

1. Vermaninghe tot lydtsaemheyt/ 3. ghehoorsaemheyt/ 14. vrede ende heylicheyt/ 18. boven al om neerstelijc te hoorden den SoneGods te spreken vor allen.

Dewijle wy dan met soo groote een wolcke der ghetuyghen ommeringt zijn/ a laet ons ock alle last/ende de seer aenliggende sonde afleggende/b volstandelijck den strijdt loopen/die ons is voorgeset:

Siende op den Leydsman ende volmaker des gheloofs/ Jesum/de welcke voor de vreuchde die hem voorgeset was/ c heeft het Cruyce verdragen/ ende de schande veracht: d ende is ter rechterhant des Throons Godts gheseten.

Want overlegt dat dese sulck een tegenspreken der Sondaren teghen hem gheleden heeft/ op dat ghy niet slaen en wordt/ ende slap in uwe e ghemoet.

Ghylieden en hebt noch niet tot de bloede wederstaen/strijdende teghen de sonde.

Ende ghylieden hebt de vermaninghe vergheten/ de welcke tot v/ als tot [hare] kinderen spreeckt: f Myn sone/ en veracht de castijdinghe des Heeren niet/ noch en verslaen niet/ als ghy van hem ghestraft wordet.

g Want de Heere castijt hem/dien hy lief heeft: ende gheesselt eenen yeghelijcken sone dien hy aenneemt.

Ist dat ghylieden de castijdinghe verdraecht/God sal h v als kinderen aengaen. Want waer is een sone dien de vader niet en castijdt?

Maer ist dat ghylieden sonder castijdinghe zijt/ daer van sy alle deelachtich geworden zijn/soo zijt ghy dan Basteaerden/ ende niet kinderen.

Voort/wy hebben doch onse vleeschelijcke vaderen ghehadt die ons castijden/ ende wy vreesen dese: sullen wy niet veel meerden Vader der Gheesten onderdanich wesen/ende leven?

Want die hebben ons een wepnich tijts na haer goetdincken gecastijt: maer dese [castijt ons] tot [onsen] profijte/ om dat wy zyner heylicheyt souden deelachtich worden.

Alle castijdinghe als sy teghenwoordich is/en schijnt gheen vreuchde/ maer droefenisse te zijn: maer daer nae gheeft sy vreedsame vrucht der gherechticheyt/ allen die daer door gheoefent zijn.

12 i Daerom recht weder op de traghe handen/ende slappe knyen:

13 Ende maeckt rechte ganghen met uwe voeten/ op dat het creupel niet af en dwale/ maer liever ghesont worde.

14 k Staet nae vrede met allen/ende nae heylicheyt/sonder welcke niemant den Heere sien en sal.

15 l Ende siet toe/ dat niemant van de genade Godts en verachtere: dat daer niet eenighe wortel der bitterheyt spruytende/ verroert en make/ ende door de selve vele onreynicht worden.

16 Dat daer niemant en sy een Hoereerder/ oft onheylighe/ n gheliick Esau/die om een spyse zijn eerste gheboorten recht weck gaf.

17 o Want ghylieden weet dat hy ock daer na als hy de segeninge beerven wilde/ verworpen wert: want hy en vant geen plaetse des berous/hoewel hy die met traenē sochte.

18 Want ghylieden en zijt niet gheroimen p totten tastelijcken Berch/ende brandende vyer/ende donckerheyt/ ende duysternisse/ ende onweder/

19 Ende der Trompetten ghelupt/ende stemme der woorden/q welcke diese hoorden/baden dat men hen niet meer en sonde spreken:

20 [Want sy en condent niet dragen/] dat daer gebode weert: r Ist dat eenich Dier den Berch aentast/ het sal gesteenicht worden/ of met een gheschut doorschoten worden.

21 Ende dat ghelichte was soo vreselijck/ dat Moses seyde: Ick ben beneest ende beve.

22 Maer ghylieden zijt gecomē totten Berch Sion/ende tot de Stadt des leyendigē Gods/ tot dat s Hemelsche Jerusalem/ ende de Vergaderinghe der t ontallicher Engelen.

23 Ende [tot] de Ghemeynte der eerstgheborenen die in den Hemel gheschreven zijn/ ende [tot] God den Richter over alle/ ende tot de Gheesten der volcomen Heylighen/

24 Ende [tot] den Middelaer des Nieuwen Testaments Jesum/ende [tot] u het bloet der besprenginghe/ dat beter [dinghen] spreeckt/dan het bloet x Abels:

25 y Siet toe/ dat ghy hem die daer spreect/ niet en veracht. Want ist dat die hem niet ontslogen en zijn/die den genen verachteden die op Aerden spraek: veel meer wy/ ist dat wy hem wegheren/die van de Hemelen is.

26 Wiens stemme de Aerde doe beweechde: maer nu vereondicht hy/ende sept: z Noch eenmael sal ick beweghen/niet allenlijck de Aerde/maer ock den Hemel.

27 Dat [hy sept:] Noch eenmael/bedruyt de veranderinghe der bewegelijcken dinghen/ als die ghemaeckt zijn/om dat het gene dat onbeweghelijck is/sonde blijven.

28 Daerom dewijle wy een onbewegelijck Coninckrijcke ontfangen/ laet ons de genade houden/a door welcke wy Gode behagelijc dienen/met eerweerdicheyt ende vreese:

29 b Want onse Godt is een verterrende vyer:

Vier xiij. Capittel.

1. Vermaninghe om de liefde te behalden/ herbergich barmhertich/ende ydel/repn te zijn/ 5. ende om met het tegenwoordige te vreden te zijn in dese Werelt: dat de werken der Christenen ghereghelt worden na den wille Godts.

Blijft

a Gen.37.28
b 1.Reg.21.13
c 2.Reg.1.8
Matt.3.4
d Jer.20.2
e Rom.6.4
Ephes.4.23
Coloss.3.10
1.Per.2.2
ende 4.1
Rom.12.12
f Of. door
lijdtsaemheyt.
g Phil.2.8
h Heb.8.1
i Gen.zielen.
k Pſal.34.15
Joh.5.17
l Apoc.3.19
m Of. tot d alle
kinderē comt.
n Gen.25.33
o Gen.27.38
p Exod.19.16
Deut.4.11
q Exod.19.19
Deut.18.16
r Exod.19.13
s Apoc.21.10
t Of. Engelē
der eere.
u 1.Per.1.2
Exod.24.8
x Gen.4.10
y Heb.12.25
z Aggeus.2.7
a 1.Per.2.2
b Deut.4.24

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

a Of: de broederlijcke liefde/ bijden/
b Rom. 12. 10 Gal. 5. 13 1. Pet. 1. 22 ende 2. 17
c Rom. 12. 13 1. Pet. 4. 9 3 Ioh. 1. 5 ende 19. 2
d Mat. 25. 35 e Of: gedenckt f Of: ander/ g Gen. 23. 8 Prou. 16. 19 Matt. 15. 26 1. Cor. 6. 6 Exp. 29. 30 2. Cor. 11. 26 Iosue. 1. 5 Pſal. 19. 5 ende 118. 6 en Gen. 13. 17

1 Bijft a inde b broederlijcke liefde/
2 Vergeet niet c herbergich te zijne.
b Want hier door hebben sommighe
Enghelen gheherbergt ouwetende.
3 e Ghedenckt der f ghenanghenen/ghelijck
of ghy mede ghenanghen waert: ende der
verdruckten/ als of ghy ock selue inden
lichame verdruckt waert.
4 Het houwelijc [is] g by allen eerlijck/ esi
een onbevleckt bedde: maer de hoereerders
ende overspeelders sal Godt oordeelen.
5 h De wandelinghe zy sonder gierichheyt:
i weest te vreden met het ghene dat teghen-
woordich is: want hy heeft gheseyt: k Ick en
sal v niet begeven/ noch en sal v niet verlaten.
6 So dat wy met een vertrouwen seggen:
l De Heere is mijn hulper: ick en sal oock niet
vreesen wat my een mensche doen mach.
7 m Ghedenckt uwe Voorgangers/ die v
het woort Gods ghesproken hebben: ende
volcht haer gheloove nae/aenmerckende de
vercomste haerer wandelinghe.
8 Iesus Christus is ghisteren ende heden
de selue/ende inder eewicheyt.
9 n Laet v niet omme-voeren met menger-
ley esi vreemde leeringen. Want het is goet
het herte met de ghenade te versterckten:
o niet met spijsen die niet gholpen en heb-
ben/de ghene die daer in gewandelt hebben.
10 Wy hebben eenen Altaer / vanden wel-
cken te eten/ sy gheen macht en hebben / die
den Tabernakel dienen.
11 p Want der Dieren / wiens bloet door
den Hoogen-priester in het Heylighe inghe-
bracht wordt / dier selver lichamen worden
buyten den Legher verbrant:
12 q Daerom heeft ock Iesus buyten der
poorte gheleden / om dat hy het volck door
zijn bloet soude heyligen.
13 Laet ons nu tot hem wtgaen buyten den
Legher/zijne versmaethept draghende:
14 r Want wy en hebben hier geen blijven-
de stadt/ maer wy soecken de toecomende.
15 f Laet ons dan door hem altijts Gode de
Offerhande des lofs offeren / dat is / t de
vrucht der lippen/ die zijnen Naem belijde.
16 Ende en vergeet niet der weldadicheyt
ende gedeylsaemheyt / u want met sodanige
Offerhanden behaechlijnen Gode.
17 v Weest uwen Voorgangheren ghehoor-
saem ende onderdanich / want sy waken
voor uwe zielen/ p als die reken-schap genen
sullen: op dat sy dat doen mogen met
vreuchden / sonder suchten: want dat is v
onprofijtelijck.
18 Bidt voor ons: want wy vertrouwen
dat wy een goede conscientie hebben / soec-
kende onder allen wel te wandelen.
19 f Maer ick bidde v te meer / dat ghy dat
doet / op dat ick te eer v weder gheghenen
worde.
20 De Godt des vreden / die van de doode
weder gebracht heeft s den grooten Herder
der schapē/ door het bloet des ewigē Testa-
ments/onsen Heere Iesum Christum:
21 a Die volmake v in alle goede wercken/
om zijnen wille te doen/ makende in v/ dat
voor hem wel behagelijck is / door Iesum
Christum / den welcken zy de eerlijckheyt
van eewicheyt tot eewicheyt/Amen.
22 Ick bidde v / Broeders / verdraecht het
woort der vermaninghe / want ick hebbe v
met corten woorden geschreven.
23 Ghy weet dat onse broeder Timotheus
v verlost is: met den welcken ick v sien sal/
ist dat hy corts coemt.
24 Groet alle uwe Voorgangers/ ende alle
de Heyligen: Sy groeten v die van Italia
zijn.
25 De ghenade zy met v allen/Amen.
f Tot de Hebreen/ghescheven van Italia/
[ghesonden] door Timotheum.

c Phil. 3. 20

f Of: so offeren wy dan.
f Ose. 14. 3

v Phil. 4. 18

c Phil. 2. 29
1. Thess. 5. 12
1. Tim. 5. 17
p Ezech. 3. 17 ende 33. 6

s Esa. 40. 19
Ezech. 34. 23
Ioan. 10. 11
1. Pet. 5. 4
a 2. Cor. 1. 5
Phil. 2. 13

b Of: heten: ghelaten.

De Alghemeyne Sendbrief Iacobi.

f Argument.

DE Apostel Iacobus straft swaerlijc de zeden ende gemeyne sonden zijns tijts: leert ende dat de waerachtighe Godtsalicheyt niet gelegen en is in woorden: ende lichepr/de welcke waerachtelijck goede wercken voortbrengt. Hy leert ock vele noodighe/ende nutte ghebooden van Christelijcken leven.

f Dat eerste Capittel.

2. De nutticheyt des Cruyces/ 17. ende de volcomen alles goets/ 21. de waenicce van hem te onderwinden den woorde Gods/ 26. ende de waerachtighe godtsalicheyt.

1 Iacobus een Dienstknecht Gods/ ende des Heeren Iesu Christi: den twaelf ghesla chten/ a die inde verstroyinghe zijn/Salicheyt:
b f Mijne Broeders / acht dat
2 voor groote vreughde / als ghy in veelderhande verfoeckinghe coemt:
3 c Wetende dat de beproevinghe uws ghelooofs lijdtsaemheyt wercht:
4 Maer de lijdtsaemheyt hebbe een volmaeckt werck/op dat ghy volmaect zijt/esi gheheel in gheenen dinghe ghebreckelijck.
5 d Ende ist dat yemant van v / wijsheyt gebreck heeft/ dat hy die begheere van Gode/dieser eenen peghelijcken mildelijck gerst/ende niet en verwijt : ende hem sal ghegheven worden.
6 e f Maer dat hy met gheloove begheert/ niet twijffelende : want die twijffelt/ die is gelijcke de vloet der Zee/ die door den wint ghewaeght ende ghedreven wort.
7 Want sulck een mensche/en dencke oock niet dat hy yet ontfangen sal van den Heere.
8 Een f wanckelmoedich man / is onghestadich in alle zijne weghen.
9 f Maer een broeder die vernedert is / die zielich roeme in zijne hoochept.
10 Ende die rijcke is / [die roeme] in zijne vernederinghe/ want hy sal als een bloeme des gras vergaen:
11 g Want [ghelijck] de Sonne is opgegaen met hitte/ende heeft het gras verdruyt/ esi zijn bloeme is afgevallen/ esi de cierlijcheyt zijns aenschijns is vergaen : alsso sal ock de Rijcke in zijne h weghen verdwijnen.

a Act. 8. 1 1. Peter. 1. 1 b Matth. 5. 3 1. Pet. 1. 6

c Matth. 5. 3 1. Pet. 1. 7

d Prou. 3. 3

e Ier. 29. 12 Mat. 7. 7 ende 21. 22 Mar. 11. 24 Luce. 11. 6 Ioan. 14. 13 ende 16. 24 1. Ioan. 3. 22 ende 5. 14
f Griecx. types.

g Esai. 40. 6 Exp. 14. 18 1. Cor. 7. 31 Iacob. 4. 14 1. Pet. 1. 24 1. Ioan. 2. 14
h Ofte. ouerdinghen/ bedrijven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

i Salich is de man/ die de verſoeckinghe verdraecht: want als hy ſal beproeft ſijn/ ſal hy k de croone der heerlickheyt ontfangen/ de welcke de Heere beloeft heeft/ den genen die hem lief hebben.

Niemant die verſocht wort: ſegghe dat hy van Gode verſocht wort: want Godt en can met gheenen quade verſocht worden: hy en verſoeckt ock niemant.

l Maer een yeghelick wort verſocht/ als hy van zijne eyghen begheerlickheyt afgetrocken ende verlockt wort.

Daer nae/ als de begeerlickheyt ontfanghen heeft/ baert ſy de ſonde/ ende de ſonde als ſy volbracht is/ brenght de doot voort.

Dwaelt niet mijne lieue Broeders: m Alle goede gifte/ ende alle volmaecte gaue is van boven comende/ van den Vader der lichten/ by den welcke geen veranderinge/ of verandertijcke beſchaduwinge en is.

n Naer zynen wille heeft hy ons ghegenereert/ door het woort der waerheyt/ om dat wy ſouden weſen eenighe eerſtelinghen zijner Creaturen.

So dan/ myn lieue Broeders/ o een yeghelick menſche zy raſch om te hooren/ traghe tot ſpreken/ ende trage tot toornicheyt:

Want de toornicheyt des mans/ en wercet Gods gherechticheyt niet/

p Daerom alle vuylicheyt ende overvloet der boosheyt verchoopende/ ontfangt met alle lieflickheyt het woort dat in v geplant wort/ het welck uwe zielen can ſalich maken.

q Ende weeſt daders des woorts/ ende niet alleenlijck hoorders/ v ſelven bedrieghende:

r Want ſo dat yemant het woort hoort/ ende niet en doet/ deſe is ghelijck een man die ſijn aenghebooren aenſichte bemerckt in eenen ſpieghel.

Want hy heeft hem ſelven bemerckt/ ende is wech ghegaen/ ende heeft terſtont vergheten hoedanich hy was.

t Maer die de volmaeckte Wet der vrijheyt inſiet/ ende in die ghedurich blijft: deſe/ dewijle hy gheen vergetelijck hoorder en is/ maer een dader des werckx/ ſal ſalich weſen in zijn doen.

u Ist dat yemant onder v lieden denckt dat hy Gods dienſtich is/ ende zijn tonghe niet en bedwingt/ maer verleyt zijn herte: ſulcker Godts dienſt is ydel.

De ſuyvere ende onbevleckte Godts dienſt voor Godt den Vadere/ is deſe:

De Weduwen ende Weeſen in hare verdruckinge x beſoecken/ ende hemſelven onbevleckt houden van der Werelt.

Dat ij. Capittel.

1. Hy recommandeert den oorſprongh ende regel des rechten oordeels/ ende aller goeder werchen/ 14. namelijck/ het leuende gheloove ende liefde.

Mijne broeders/ hebt het gheloove onſes Heeren Jeſu Chriſti der eerlickheydt/ niet a in wtwendinge der perſoonen.

Want ist dat in uwe vergaderinge coemt een man met eenen gouden rinck/ in cierlijcke cleedinge: ende daer ock een arm man coemt met een vuyle cleedinghe/

Ende ghy ſiet op hem/ die het cierlijcke cleet draecht/ ende ſegt tot hem: Sit ghy hier wel: ende ſegt tot den Armen: Staet ghy daer: of ſit hier onder mijne voetbanck.

4 Hebt ghy niet onderſcheyt ghemaect by v ſelven/ ende zijt oordelders ghewonden/ verkeert delijck bedenckende?

5 b Hoort mijne lieue Broeders/ heeft Godt niet de Arme deſer Werelt verkoren/ om rijcke te zijn in het gheloove/ ende Erfgenamen des Conincryck/ dat hy beloeft heeft den ghenen die hem lief hebben?

6 Maer ghy hebt den Armen verſmaet. Verdrucken v niet de rijcke door ghewelt/ ende trecken v tot de Richterſtoelen?

7 Laſteren die ſelve niet den goeden Name c die over v aengheroepen is?

8 Nochtans ist dat ghy de Conincklijcke Wet volbrenght nae de Schrift: d Ghy ſult uwen naeſten lief hebben als v ſelven/ ſoo doet ghy wel.

9 Maer ist dat ghy den perſoon aenſiet/ ſo wercke ghy ſonde/ ende wort van de Wet als overtreders gheſtraft.

10 e Want ſo wie de gheheele Wet ghehouden heeft/ ende in een duyck faelt/ die is in allen ſchuldich.

11 Want die gheſeyt heeft: g Ghy en ſult geen Overſpel doen/ die heeft ock gheſeyt: Ghy en ſult niet doodſlaen. Ende ſo ghy geen overſpel gedaen en hebt/ maer hebt gedoodt/ ſijt ghy een overtreder der Wet gheworden.

12 Spreeckt ſo/ ende doet ſo/ als die door de Wet der vryheyt ſult ghevordert worden.

13 h Want een onbarmhertich oordeel ſal gaen over hem die gheen barmhertichheyt ghedaen en heeft: ende de barmhertichheyt roemt teghen het oordeel.

14 i Wat nutticheyt ist/ mijne broeders/ ſoo yemant ſeyt dat hy het gheloove heeft/ ende en heeft de wercken niet? can hem dat gheloove ſalich maken?

15 k Ist dat eenighe broeder of ſuſter naect zijn/ ende ghebreck hebben van den daghelijckſchen coſt.

16 Ende yemant van v tot hen ſeyt: Gaet in vrede/ wort warm/ ende verſaet: en hen des lijfs noodruft niet en geeft/ wat helpt dat?

17 Alſo ock het gheloove/ ist dat het gheen wercken en heeft/ ſoo is het by hemſelven dood.

18 Maer men mach ock ſeggen: Ghy hebt het gheloove/ ende ick hebbe de wercken: bewijſt mij v gheloove met uwe wercken: ende ick ſal v wt mijne wercken mijn gheloove bewijſen.

19 Ghy ghelooft dat daer een Godt is: ghy doet wel: m de Duyvelen gelooven ock/ ende grouwelen.

20 Maer wilt ghy weten/ O ydel menſche/ dat het gheloove ſonder de wercken doot is?

21 Is niet Abraham onſe Vader wt de wercken gherechtveerdicht/ n als hy Iſaac zynen Sone op den Altaer geoffert hadde?

22 Siet ghy dat het gheloove o zijne wercken ghholpen heeft/ ende dat wt de wercken het gheloove volmaeckt was?

23 Ende de Schrift wort vervult/ die daer ſeyt: p Ende Abraham ghelooft de Gode/ ende het wert hem gherekent tot rechtveerdicheyt/ ende hy is een vrient Gods ghenaemt.

24 Siet ghy dan/ dat de menſche wt de wercken gherechtveerdicht wort/ ende niet alleenlijck wt den gheloove?

Ende

a Jac. 5. 19

b 1. Tim. 4. 8
1. Pet. 5. 4
Apoc. 2. 10.

c Niemant wort de van Godt verſocht:

m 1. Cor. 4. 7
Pſal. 2. 6

n 1. Cor. 4. 15
Galat. 4. 19
2. Pet. 1. 23

o Pſa. 17. 27
Spreu. 5. 13

p Pſa. 13. 12
Coloſſ. 3. 8

q Matt. 7. 21
Rom. 2. 13
r Luce. 6. 47

s Gri. het aenſichte zyner gheboorten.

t Matt. 5. 19

u Pſal. 34. 14
1. Pet. 3. 10
Jacob. 3. 5

x Gr. opſien/ of/ toeſien/

a Leuit. 19. 14
Deut. 1. 17
ende 16. 19
Pſal. 24. 23
Spreu. 28. 21

b Joan. 7. 48
1. Cor. 1. 26

c Of het edele ghenaemt is.

d Leu. 19. 18
Matt. 22. 38
Matt. 12. 31
Rom. 13. 9
Galat. 5. 14
Epheſ. 1. 2
1. Coſſ. 3. 14
2. Coſſ. 13. 13
Matt. 5. 19
e Of ſonde.
f Deut. 27. 26
Galat. 3. 10

g Exo. 20. 14
Matt. 5. 27

h Luce. 16. 25

i Matt. 7. 26
Jacob. 1. 23

k Luce. 3. 11
1. Joan. 3. 17

l Of/ ſonder uwe werc.

m Marc. 1. 24

n Gen. 22. 16

o Of inde werck crachtich was/

p Gen. 15. 6
Rom. 4. 3
Galat. 3. 6

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende desgelijcx ock q Rahab de hoere/ 25
weert sy niet uyt de wercken gherechtveer-
dicht: als sy de boden ontfangen/ende door
eenen anderen wech ghesonden hadde?
Want gheliick het lichaem sonder geest 26
doot is/alsoo is ock het gheloove sonder de
wercken doot.

Dat iij. Capittel.

1. Hy verbiet de begeerte van anderen te oor-
deelen/ 5. ende beschuft so wel de opghenschap
der tonghe/ 13. als der valscher ende waerachti-
ghe wijsheyt.

MIjne Broeders / a weest niet vele 1
Meesters / wetende / b dat wy te
swaerder oordeel sullen hebben.
Want wy struyckelen alle in veler: c ist 2
dat yemant in woorden niet en struyckelt/
die is volmaeckt / ende can ock gheheel sijn
lichaem dwinghen.
Siet/wy steken den Peerden toomen in 3
den mupl/om dat wyse ons sonden gehoor-
saem maken / ende wy buyghen het geheele
lichaem.
Siet ock de schepen/ hoewel sy so groot 4
zijn/ende van harde winden ghedreven : sy
worden nier eenen seer cleynen roere omme-
ghevoert/ waer de beweghinghe des Stier-
ders wil.
d Alsoo ock de tonghe is een cleyn lidt/ 5
ende roemt groote dinghen : Siet een cleyn
vyer/hoe e grooten Bosch het ontsteeckt?
De tonge is ock een vyer/ e Werelt f vol 6
ongherechtichevts. Alsoo wort de tonge in on-
se leden ghestelt / besmettende het gheheele
lichaem/ ontstekende g de ghescheppen We-
relt/ende is ontsteken van der Helle.
Want de natuere aller Dieren ende Vo- 7
ghelen ende der ruypende Beesten/ende der
Zeedieren/wort ghetempt ende is getempt
van der menschelycker natuere:
Maer de tonghe en can geenen mensche 8
temmen[sy is]een onbedwingelijck quaet/
vol van doodtlicken sonyne.
Door haer louen wy Godt/en de Vader: 9
en door haer vermeercken wy de menschen/
h die na de gelijckenisse Gods gemaect zyn.
Uyt eenen monde coemt segheninge ende 10
vloeck. [Myne Broeders / het en betaemt
niet dat het alsoo gheschiede.
Geeft ock een Fonteyne uyt eenen gate 11
soet ende suer?
[Myne Broeders / can ock een Vijghe- 12
boom Olyuen dragben / of een Wijnstock
Vijghen? Alsoo en can ock gheen Fonteyne
sout ende soet water ghenen.
Wie is daer wijs ende verstandich on- 13
der v lieden / i die bewyse uyt zijne goede
wandelinghe zijn werecken/in saechtmoedi-
ghe wijsheyt.
k Ist dat ghy bitters nijt en tweedracht 14
hebt in v herte, wilt niet roemen / ende der
waerheyt tegben.
l Want dat en is de wijsheyt niet die 15
van boven coemt/maer is Aertdisch/leeghe-
lijck/ende Duyuelsch.
m Want waer nijt ende tweedracht is/ 16
daer is oyuer/ende alle boose werecken.
[Maer de wijsheyt die van boven is/ die 17
is ten eersten suyuer / daer nae vredsaem/
zedelijck/ghe oeghelijck/vol barmhertichevt
ende goede vruchten/ sonder n wanneminge/
niet ghevepnt.

18 En de vrucht der rechtveerdichevt wort
in vrede ghesaeyt/den gheenen die vrede ma-
ken.

Dat iij. Capittel.

4. De vriendschap der Werelt strijdt teghen de
vriendschap Godts/ 6. den welcken men moet
ghehoorsaem zijn / ende den Duyuel wederstaen/
11. sonder van malcanderen quaet te spreken/ 13
ende hemselven in alle dinghen ghedraghen naer
wille des Heeren.

1 WAer van coemt dē twist ende strijdt
onder v ? Ist niet hier van/ wt uwe
wellusten die in uwe ledē strijden?
2 Ghy begeert/en en hebt niet . Ghy a be-
nijt en slaet/ verchijlyck/en en coint niet
ghevreyghen. Ghy veel/t en strijdt/ende ghy
en hebt niet/daerom dat ghy niet en bidt.
3 Ghy bidt/ ende en ontfangt niet/b daer-
om dat ghy qualijck bidt / om dat ghyt in
uwe wellusten verdoen soudt.
4 Overspeelders ende Overspelerssen / en
weet ghy niet dat de vrientschap des We-
relts/vyantschap Gods is? c Soo wie dan
der Werelt vrient wil zyn/die wort Godts
vyant ghestelt.
5 Of meynt ghy dat de Schrift ydelijck
seyt : d De Gheest die in v woont is ghe-
nepchc tot nijdichevt.
6 [Maer sy gheeft meerder ghenade/[daer
me/]dat sy seyt: e Godt wederstaet dē hoo-
verdigē maer dē nederigē geeft hy genade.
7 Daerom weerstaet God onderdanich: f We-
derstaet den Duyuel / ende hy sal van v
vlieden.
8 Naket tot Godt / en hy sal tot v naken:
Reynicht de handen ghy sondaers: suyuert
de herten/ghy g twijffelmoedighe.
9 h Weest bedruckt ende droevich / ende
weent/laet v lachen in droefheyt veranderē/
ende uwe blijschap in droefselijckheyt.
10 i Vernedert v voor Godt / ende hy sal v
verhooghen.
11 Broeders / en spreeckt niet qualijck van
malcanderen ; wie van zijnen broeder qua-
lijck spreeckt / ende zijnen broeder oordeelt/
die spreeckt qualijck vande Wet / ende oor-
deelt de Wet . Ende ist dat ghy de Wet
oordeelet/so en zijt ghy geen dader der Wet/
maer een oordeelder.
12 Daer is een Wetgheuer / die can behou-
den en verderuen : k Wie zijt ghy die eenen
anderen oordeelet.
13 Wel aen nu / ghy die segt : l Heden ost
morgben sullen wy gaen tot die Stadt/ en
daer een Jaer blijuen / ende coopmanschap
doen/ende winninghe doen:
14 (Ghy die niet en weet wat morgben[ge-
schieden sal.] m Want wat is v leven:
want het is een damp die wevnich tyts ge-
sien wort/ende daer nae vergaet:)
15 Waer voor ghy segghen soudt : n Ist dat
de Heere wil/ende[ist dat]wy leuen/so sul-
len wy dit of dat doen.
16 [Maer nu roemt ghy van uwe hooveer-
dicheden/alle sulcken roem is boos.
17 o Wie dan weet goet te doen / ende niet
en doet/die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninge tot de Rijcke/ende tot de ar-
me verdruchte/ 13. hoemen hem dragen moet/
so wel in teghenspoet als in voorspoet/ 14. van
de salunghebeer siechen/ 16. biechte, ghebet/ 19
de dwalende te rechte te brenghen.

a Jac.2.7
Matth.6.23
Luc.11.35

a Matt.23
b Ezech.3.18
ende 33.6
Heb.13.17
c 1.Cor.14.2
ende 19.16
ende 25.12

d Spr.28.13

e Of veel
Materie
f Streec/der

g Of dē loop
der menschen/
Een loop der
Menschen/

h Gen.1.27
Wijsh.2.23

i Ephe.4.8.9

k Ro.13.13

l 1.Cor.3.6

m 1.Cor.3.3
Galat.5.19

n Of ander-
schepninge

a Of/hoodet/

b Matt.20.28
Rom.8.26

c Joh.15.19
Galat.3.10
1.Joan.2.15

d Genes.6.
ende 8.

e Prou.3.34
1.Pet.5.5
f Ephe.4.27
1.Pet.5.9

g Of/hobbel
van herten.
h Luc.6.25

i Job.22.29
Prou.29.23
Matt.23.12
Luc.14.11
ende 18.14
1.Pet.5.6

k Rom.14.4

l Luc.12.18

m Esa.40.6
Apg.14.18
1.Cor.7.31
Jacob.1.11
1.Pet.1.24
1.Joan.2.17
n Acto.18/21
1.Cor.4/19
Heb.6/4

o Luc.12/47

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

a Spr.11.28
2 Mos.6.1
Luc.6.24
1.Tim.6.9

WEl aen à uu ghy rijcke/weent ende 1
huylt ouer uwe ellendicheden/ die v
aencomen sullen.

Uwe rijckdom is verrot / ende uwe clee- 2
deren zijn vol motten ghewoxden.

Uwe goudt ende silver is verroest / ende 3
haren roest sal [teghen] v tot ghetuygenisse
wesen/ende als vyer uwe vleesch verteeren.
b Ghy hebt in de laetste dagen schat verga-
dert.

b Rom.2.5

c Leu.19.13
Deut.24.14
Job.4.13

Siet/de c loon der Wercklieden die uwe 4
Ackers ghemaeyt hebben/den welcken ghy
verroxt hebt/ roept : ende de stemmen der
Maeyers zijn gecomen tot in de oxen des
Heeren Sebaoths.

d Ghy hebt leckerlijck geleeft op der Aer- 5
den / en wellusten ghehadt / ghy hebt uwe
herten ghenoxt als in eenen e Feestdaghe.

b Job.21.13
Luc.16.19
25.
e Gr. dage der
slachtinghe.

Ghy hebt den rechtveerdighen veroor- 6
deelt/ende gedoot die v niet en wederstaet.

So weest dan lanckmoedich Broeders/ 7
tot de toecomste des Heeren. Siet / de
Landtman verwacht de costelijcke vrucht
des Lants/ende is lanemoedich daer ouer/
tot datse den vroeghen ende spadigen regen
ontfanghen heeft.

Weest ghy oock lanckmoedich/versterct 8
uwe herten / want de coemst des Heeren
naerdert.

Suycht niet teghen malcanderen / Broe- 9
f Of verdoemt ders/ op dat ghy niet f ghevordelt en vordt.
Siet/de Rechter staet voor de deure.

Mijne Broeders / neemt de Propheten 10
tot een exempel des lydens ende lanckmoe-
dicheyt / de welcke in den Naem des Hee-
ren ghesproken hebben.

g Matth.5.11
h Job.1.21.
22.

Siet / g wy achtense gheluckich die ver- 11
dragen . Ghy hebt de h verdraechsaemheyt
Jobs gehoort : ende ghy hebt ghesien het
eynde des Heeren / k want de Heere is seer
barmhertich ende medelydich.

i Gr. dat
1.Thess.5.14
2.Cor.1.13

k Psal.103.9

Voor alle dinghen / mijne Broeders/ 12
i sweert niet / noch by den Hemel / noch by
der Aerden/noch eenigen anderē eedt: maer
uwe Jae/zy Ja/ende [uwe] Neen/ Neen:
op dat ghy niet en valt in gheuenysse.

Is daer yemant onder v in lyden/dat hy 13
bidde : Is daer yemant goets moets / dat
hy singhe.

Is daer yemant onder v kranck/ dat hy 14
de Ouderlingen der Ghemeynte ontbiede/
ende dat sy ouer hem bidden/ in ende hem
salven met Olye inden Naeme des Heeren.

l Mat.6.12

Ende het ghebedt des ghelooffs sal den 15
siecken helpen/ende de Heere sal hem op hel-
pen : ende ist dat hy ghesondicht heeft / het
sal hem vergeven worden.

Belydt malcanderen de mis daden/ ende 16
bidt voor malcanderen/op dat ghy ghesont
worder : Want een crachtich ghebedt des
Rechtveerdighen vermach vele.

m 1.Reg.17.1
Luce.4.25

n Elias was een menschе sulcker bewe- 17
ghinghen onderworpen als wy / en hy badt
een ghebedt dat het niet reghenen en soude:
ende het en regende niet op der Aerden/ drie
Jaren ende ses maenden lanck.

o 1.Reg.18.45

Ende hy badt wederom/ende de Hemel 18
gaf reghen / ende de Aerde bracht haer
vrucht voort.

p Mat.18.11

Broeders/ p ist dat yemant onder v van 19
der waerheyt ghedwaelt is / ende hem ye-
mant bekeert:

Die wete/dat de ghene die den Sondaer 20
van dwalinghe zijns weechs bekeert / de
ziele van der doot behoeden sal/ ende q vele
sonden bedecken.

q Of bedecken
bedeckt.

De eerste Alghemyne Send-brief des Apostels Petri.

Het Argument.

NV zijn daer noch seuen seer heylighe Handbrieuen/die van de Ouden ghenoemt worden Canonice/ om dat sy tot den Canon/dat is, Regel der Schrifturen behoorden. ende Catholice/dat is/ Alghemeyne om dat sy niet tot eenighe sekere sonderlinghe/maer tot allen Ghemeynten geschreuen zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus twee ghesch zijnen heeft. In den eersten vermaent hy de Gheloovighen tot ijvaemheyt ende stantvastichept des ghelooffs / ende verclaert daer en tusschen sommighe verborghentheden des ghelooffs. Voorts leert hy een heylich leuen. ende vyft de ghetroude/ verduckte Dienstmeesters, en Priesters ofte Herders des volcx. Joden anderen prophetreert hy van de laetste ongheluckinge/dat is/ onse Antichristische tyden/vermanende dat wy de oprechtichept der Euangelischer leere vast hebben ende bevestighen houden. Dit selue doet oock den Apostel Judas in zijnen Sendbrief.

g 2.Pet.3.3

Dat eerste Capittel.

2. Voor het eynde der ghenaden Christi/ door de natuere Gods ende zijns woorts/ vermaent hy tot ijvaemheyt/ geloove/ heylichept/ ende liefde/ 24. ende betuyft de nietichept aller Creaturen buyten desen woorde.

PEtrus een Apostel Jesu Christi: 1
a den verstroyden vreemdelingen in
Ponto / Galatia / Cappadocia/
Asia/ende Bithynia/

a Acts.8.1
Jacob.1.1
b Of/rot/
Grieex in
c Heb.12.24
d Rom.1.7
1.Cor.1.2
Galat.1.3
Ephes.1.2
e 2.Cor.1.3
Ephes.1.3
Rom.6.23

Die vercoren zijn nae de voor- 2
sienichept Gods des Vaders/b door de hey-
lichmakinge des ghests/tot ghehoorsaemheyt
c en besprenginge des bloets Jesu Christi:
De genade en vrede zy v vermenichvuldicht.

e Ghelooft zy Godt/ende de Vader onses 3
Heeren Jesu Christi/ f die nae zijne groote
barmhertichept/ ons weder ghevoren heeft
tot een leuende hope / g door de opstandin-
ghe Jesu Christi van de doden/

f Ioan.3.3
1.Pet.1.23

g 1.Cor.15.20

Tot een onverderffelijcke/ onbevleckе- 4
lijcke ende onverwelckerlijcke Erue / h die
in de Hemelen bewaert is voor v/

h Coloss.1.5
2.Tim.1.12
i * Ind. mode.

Die wy 5
i Of wy
k Of worden/
l Of worden/
m Rom.5.2
Jacob.1.12
n Heb.10.37
1.Pet.5.10

k Ghy die in de cracht Gods bewaert
i vvort/ door het gheloove / tot de salicheyt/
die bereyt is/om ten laetsten tyde onverdeckt
te worden/.

In de welcke ghy v verheucht / n een 6
clepne tijt/ soo het noot is/bedroeft zijnde in
menighrehep verscoeckingen:

o Coloss.3.13
1.Cor.3.13
Jacob.1.3
1.Pet.4.13

Op dat de beproevinghe [des ghelooffs] 7
veel costelijcker dan [de beproevinghe] des
gouts/het welcke vergancklic is en [nocht-
tans] door het vyer beproeft wort: bevonde
worde v [te zijn] tot lof/ en eere/ende eerlijc-
heyt/in de openbaringhe Jesu Christi.

p Die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

p 1 Joan. 2. 29 p Den welcken ghy niet ghesien en hebt/ 8 nochtans lief hebt: den welcken ghy nu niet en siet/ ende ghelooft nochtans [in hem/] ende verheucht v met onwtsprekelicke ende heerlicker vreuchde/

Vercrijghende het ende vws gheloofs/ 9 [namelijck/] uwer zielen salichept.

1 Gene. 49. 10 Dan. 2. 44 Aggei. 2. 8 Zacha. 6. 12 2 Dan. 9. 24 Van welcke saligheyt / ondersocht ende c onderraecht hebben/ q de Propheten / die van der ghenade aen v lieden gheprophe teert hebben.

r Onderspoeckende / op wat of hoedanigh tijdt/ de Geest Christi die in hen was/ duyde/te vozen betuygende * het lijden dat op Christum [comen sonde/] ende de heerlicheyt daer na.

1 Pet. 2. 7 Esai. 53. 3. 4. 5 Den welcken geopenbaert is/dat sp niet hen seluen / maer ons die bedienden/ dat v nu vercondicht is/ dooz de ghene die v ghepredickt hebben het Euangelium / f dooz den Heyligen Gheest / die van den Hemel gheschonden is/ t hier welcke de Enghelen begheeren te aensien.

Act. 2. 4 1 Ephes. 3. 10 Luce 12. 35 Ephes. 6. 14 u Daerom schpt op de lendenen vws verstans/ weest nuchteren/ en hoept volmaeckelijck op de ghenade / die v aengheboden wozt r inde openbaringhe Jesu Christi.

1 Of tot Als gehoorsame kinderen/ maeckt v niet ghelijckformich der begheerlickheden die te vozen in uwe onwetenheyt waren.

Luce 1. 74 f Maer ghelijck hy die v gheroepen heeft/ heylich is / p wozt ghy oock heylich in alle uwe wandelinghe:

1 Reyk. 11. 45 ende 19. 2 Lode 20. 7 Daerom dat gheschreuen is: z Weest heylich/want ich ben heylich.

1 Of Vader poemt 2 Deut. 10. 17 2 Par. 19. 7 Job. 34. 19 Sap. 6. 8 Esai. 35. 16 Act. 10. 34 Rom. 2. 11 Galat. 2. 6 Ephes. 6. 9 Coloss. 3. 25 1 Cor. 6. 20 ende 7. 23 b Act. 20. 28 Hebr. 9. 12 Apoc. 5. 9 Ende ist dat ghy hem a tot enen Vader aenroept/ b die sonder aensien der persoone oordeelt/nae eens yegelijcx werck / so wandelt met vreese/ den tijt die ghy hier woont:

3 Gen. 49. 10 Dan. 2. 44 Aggei. 2. 8 Zacha. 6. 12 c Wetende dat ghy niet met vergancklijcke dingen/ [siluer of gout verlost en zijt/ uwe ydele wandelinghe / die van den Oudteren overgheleuen was:

d Maer met den dierbaren bloede Christi/ als eens onstraffelijcken ende onbevlecten Lams/

1 Cor. 6. 20 e De welcke wel voorsien was voor de schepvinge der werelt: maer is geopenbaert in dese laetste tijden om uwent wille.

Ephes. 1. 9 Coloss. 1. 26 2 Tim. 1. 10 Tit. 1. 2 f Act. 2. 33 Phil. 2. 9 g Rom. 12. 10 Ephes. 4. 3 Hebr. 13. 1 1 Pet. 2. 17 Ghy die dooz hem ghelooft in Godt / die hem wt de doden opgewerckt heeft/ f ende hem heerlijckheyt gegeue heeft/ om dat ghy gheloone ende hope op Godt hebben sout.

h Joan. 1. 18 1 Joan. 3. 8 Ephes. 5. 2 Gheestelijcke ende redelijck bynemende woort Godts. i Esai. 40. 6 Jacob. 1. 18 1 Pet. 1. 23 2 Cor. 3. 3 Jacob. 1. 10 ende 4. 14 2 Joan. 2. 17 Ghy die uwe zielen gheeyndicht hebt in de gehoorsaemheyt der waerheyt/ dooz den Geest/ g tot ongheueynsde broederlycke lief de: hebt malcanderen vyerichlijcken lief wt reynder herten:

h Ghy die wedergheboren zijt / niet wt vergancklijcken / maer wt onvergancklijcken zade / dooz het i woort des leuenden ende eewelijck bynenden Godts.

Esai. 40. 6 k Want alle vleesch is als gras/ende alle de eerlickheydt des menschen is als de bloeme des gras: het gras is verdoozet/ende de bloeme is afghevallen.

1 Pet. 1. 24 Maer het woort des Heeren blijft in der eewicheyt: ende dit is dat woort dat v verkondicht is.

Dat 2. Capittel.

a Hy vermaent de gheloouighe/dat sp wozden kinderen in het quade / 11. tot de vruchten der wedergheboorte/ 13. tot ghehoorsaemheyt der Overheden en tot ydelsaemheyt/ 22. schuldrende hen den Heere Jesum leuendichlick voor oghen.

a Rom. 6. 2 1 Cor. 14. 20 Ephes. 4. 23 Coloss. 3. 8 Hebr. 12. 2 1 Mat. 18. 3 b Psal. 34. 9 c Ephes. 2. 20 I SO legt dan af alle boosheyt/ende bedriegerije/ ende geveynstheden/ende nijdt/ ende alle achterclappinghen:

2 a Ende begeert de redelijcke ende onvalschte melck/als kinderkes die maer nieu gheboren zijt/op dat ghy daer dooz opwassen

3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat de Heere goedertieren is:

4 c Tot den welcken romende / die eenen leuendighen Steen is / van den menschen wel verworpen/ maer by Gode wtvercoren ende dierbaer:

5 Wozt oock ghy selue als leuende Steenen/gemmuert d tot een geestelijck Huys/ e ende heylich Priesterdom/ f om gheestelijcke Offerhanden te doen/die Gode behaghen dooz Jesum Christum.

6 Daerom staet oock inde Schrift:g Siet/ ick legge in Sion enen costelijcken en dierbaren wtersten Hoecksteen / en wie in hem gheloost/ die en sal niet beschaemt wozden.

7 D dan/ghy die gheloost/ is [hy] eerlijck/ maer den ongheloouigen/is h de Steen dien de Timmerlieden verworpen hebben / het Hooft des hoecx gheworden/

8 i Ende een Steen der aenstootinge/ende een Steenrotze der ergernisse/ [namelijck/] den ghenen die hen aen het woozt stooten/ onghehoorsaem zijnde / daer sp oock k op gheset waren.

9 l Maer ghy zijt een wtvercoren geslachte / m een Coninclijck Priesterdom / een heylich volck/een verreghen volck/om dat ghy sout vercondigen de deughden des gene / die v wt der duysternisse gheroepen heeft/tot zynen wonderlijcken lichte.

10 n Die voortijden geen volck en [waert/] maer nu Gods volc[zijt:] die voortijdt niet ontfermt en waert/maer nu ontfermt zijt.

11 Lieue/ick vermane v als * wtlanders ende vreemdelinghen/ o onthoudt v van vleeschelijcke begheerlijckheden / die teghen de ziele strijden:

12 p Ende houdt uwe wandelinge eerlick onder de Heydenen:q op dat sp in het gene dat sp van v seggen / als van quaetdoenders/ r wt de goede wercken aenmerckende/ Godt prijsen in den dach der besoeckinghe.

13 f So weest dan aller menschelijcker t ordinantie onderdanich/om des Heeren wille: het zy den Coninck:als den Oversten/

14 Het zy de Stadthouderé/ als de genè die van hē gesonde wozdē:tot wzake der quaet doenders/ ende tot prijs der goetdoenders.

15 u Want also is de wille Godts/ dat ghy met weldaen / stopt de onwetenheyt der dwasen menschen.

16 x Als Vyye ende niet als de vrijheyt hebbende tot een decksel der boosheyt : maer als Dienstknechten Godts.

17 p Eert eenen yegelijcken:z Hebt het broederschap lief. Vreest Godt. a Eert den Coninck.

18 b Ghy Huys knechts/weest met aller vreese den Heere onderdanich/niet alleenlick de goede en redelicken/maer oock den harden.

19 c Want dat is genade/ist dat yemant om der

a Rom 6. 2 1 Cor. 14. 20 Ephes. 4. 23 Coloss. 3. 8 Hebr. 12. 2 f Mat. 18. 3 b Psal. 34. 9 c Ephes. 2. 20 d Hebr. 3. 6 e Apoc. 1. 6 ende 5. 10 f Rom. 12. 1 Heb. 12. 28 g Esaie 28. 16 Rom. 9. 33 h Hebr. 3. 14 i Esa. 8. 14 Rom. 9. 33 k Of tot 1 Crod. 19. 4 Deut. 7. 6 ende 14. 2 ende 26. 18 Ephes. 1. 15 m Apoc. 1. 6 ende 5. 11 n Osee 1. 10 ende 2. 23 Rom. 9. 26 * Of/als vreemde inwooners ende de lantcrepsers/ o Rom. 13. 14 Galat. 5. 16 p Rom. 12. 17 2 Cor. 8. 21 Phil. 2. 15 q Tit. 2. 8 r 1 Pet. 3. 16 r Mat. 5. 16 f Rom. 13. 1 Tit. 3. 1 t Grieck/creatuere u Tit. 2. 8 x Joan. 8. 32 Rom. 6. 18 Galat. 5. 1 p Rom. 12. 10 1 Pet. 5. 5 z Rom. 12. 10 Ephes. 4. 3 Hebr. 13. 1 1 Pet. 2. 17 a f Mat. 22. 21 b Ephes. 6. 5 Coloss. 3. 22. 1 Tim. 6. 1 Tit. 2. 9 c 2 Cor. 1. 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

der d Godlijcker conscientien wille swarichept verdraecht lijdende onrechte.

Want wat eere ist/ist dat ghy verdraecht/ als ghy ghesondicht hebbende/ ghe-
e 1 Mae. 4. 10 1. Pet. 3. 14 ende 4. 14 slaghen wort? e maer ist dat ghy verdraecht als ghy wel doet/ ende nochtans te lijden hebt/ dat is ghenade bu Godt.

Want hier toe sijt ghy gheroepen/ want
f Joan. 13. 14 Phil. 2. 5 1. Joan. 2. 6 Christus heeft ook geleden voor ons: f ons een exempel achterlatende / om dat ghy sijne voetstappen sout nauolghen.

g Esaie 53. 9 2. Cor. 5. 22 1. Joan. 3. 5 g Die gheen sonde gedaen en heeft/ noch daer en is gheen bedroch in sijnen monde gheuonden:

h Mat. 27. 39 Joa. 8. 48. 49 h Die als hy versmaet was/ en heeft niet wederom ghesmadicht: ende en dreyghde niet als hy leet / maer gaf het hem ouer die recht voedelt.

i Esaie 53. 4 1 Mat. 8. 17 k Rom. 6. 10 i Die onse sonden seluen in sijnen lichame ghedragen heeft op het hout/ k om dat wy van der sonde ghescheyden / der rechtueerdicheyt leuen souden: door wiens wonden ghy ghenesen sijt.

l Esaie. 53. 6 Ezech. 34. 6 Luce 15. 4 m Of Opsiener/ Bisschop Want ghy waert l als dwalende Schapen / maer ghy sijt nu bekeert tot den Heerder ende m Toesiender uwer zielen.

Dat 13. Capittel.

1. Hy vermaent de gerroude van haer Officie/ 8. ende alle gheloouighe tot liefde / onnooselheyt 14. ende lydsaemheyt / door het exempel ende de weldaet Christi.

a Gene. 3. 16 1. Cor. 14. 34 Ephes. 5. 22 Coloss. 3. 18 Tit. 2. 5 DEselver a ghy Vrouwē/ weest uwen Mannen onderdanich / op dat ook de ghene die den woorde niet gehoorsaem en zijn/ door de wandelinge der vrouwen/ sonder woort ghewonnen worden.

Als sy aenghenerckt hebben uwe goede wandelinghe in de vreese.

b 2. Tim. 1. 9 Tit. 2. 3 b Der welcker bercieringhe sy / niet die wtrelijcke / in het hanzulechten / ende gout omnchanghen/ of cleederen aendoen:

jMaer die verborghen mensche/ [namelijck/] des herten / [die gheleghen is] in de onuerderfdijcke [bercieringe] eens saechtmoedighen ende stillen Gheests / de welcke rostelijck is voor Godt.

Want also bereierdē haer ook voortijdē de heylige Vrouwē/ die op den Heere hoopten/ eñ waren hare jMannen onderdanich:

c Gene. 18. 12 Gelijck Sara den Abraham gehoorsaem was/ c noemde hem Heere: wiens dochters ghy gheworden sijt/ als ghy weldoet/ ende niet beureest zijnde niet eenighe vreese.

d 1. Cor. 7. 3 Desghelijcx ghy mannen / d woont met haer met wijsheyt / gheuende haer eere als den cranckſten vate / ook als medeghenoten zijnde der ghenaden des leuens/ op dat uwe ghebeden niet verhindert en worden.

e Rom. 12. 16 ende 15. 5 1. Cor. 1. 9 Phil. 2. 2 ende 3. 16 f Ben. 19. 18 Prou. 20. 22 ende 24. 29 jMat. 5. 39 Rom. 12. 17 1. Cor. 6. 7 1. Thess. 5. 15 g Mat. 25. 34 Apoc. 5. 9 h Psal. 34. 13 k Jacob. 1. 26 l Psal. 37. 27 Esaie 1. 16 3. Joan. 11 Eynde eyndelijck/ e [weest] alle eens ghesint/ hebt medelyden/ hebt de Broeders lief/ weest barmhertich/ vriendelijck/

f Vergheldt niet quaet met quaet/ of versmaethept met versmaethept: maer segheut daer tegen / ende weet dat ghy daer toe geroepen zijt/ g om de seghenninge te beeruen.

i Want wie het leuen will lief hebben/ en de goede daghen sien/ k die stille zijn tonge vanden quade/ ende zijne lippē/ dat sy geen bedroch en spreken:

l Hy trede af van den quade / ende doe goet: hy soecke vrede/ ende tagheſe na.

Want de ooghen des Heeren [zijn] ouer de rechtueerdighe/ ende zijne oorē tot haer ghebedt: jMaer het aenschijne des Heeren is teghen de ghene die quaet doen.

Ende wie sal b quaet doen / ist dat ghy het goede nauolcht?

m Mat. 5. 10 1. Pet. 2. 20 ende 4. 14 n Esaie 8. 12 Jerem. 1. 8 Ezech. 2. 6 Mat. 10. 28 o Joa. 12. 42 p Psal. 119. 46 Act. 4. 6 m Maer ist dat ghy ook met lijdt om der rechtueerdicheyt/ [so sijt ghy salich/] n en en vreest hare vreese niet/ noch en ontsticht niet.

o Maer heylicht den Heere in uwē herte/ p ende weest altijts bereet/ om te antwoorden eenen yeghelicken/ die rekenschap van b begheert/ vande hope die in v leuen is.

q Tit. 3 1. Pet. 2. 12. 15 16 Met saechtmoedicheyt eñ vreese/ hebbende een goede conscientie: q op dat sy/ daer in sy quaet van vlieden seggen/ als van quaetdoenders/ beschaemt worden/ die uwe goede wandelinghe in Christo bedrucken.

17 Want het is beter dat ghy weldoende lijdt / (ist dat de wille Godts wilt /) dan quaet doende.

r Rom. 5. 6 Coloss. 2. 11 Heyg. 9. 15 18 r Want Christus heeft ook eens geleden voor de sonde/ hy rechtueerdich/ voor de onrechtueerdige: om dat hy ons tot God sout brengen/ gestoruen na den vleesche/ maer leuendich ghemaeckt na den Gheest.

s 1. Pet. 4. 6 19 In den welcken hy ook comende / heeft ghepredickt den Gheesten s die in de ghenuenisse zijn.

t Gene. 6. 5 Mat. 24. 37 Luce 17. 26 20 Als sy voortijden t onghehoorsaem waren/ u doemen de lanckmoedicheyt Godts eenmael verwachtede in de daghen Noe/ als de Arcke bereyt wert: x in de welcke weynighe / dat is / achte zielen behouden werden/ door het water.

u Gene. 6. 14 Mat. 24. 37 Luce 17. 26 Rom. 2. 4 x Gene. 8. 16 y Ephes. 5. 26 z Christus wort een afbeeldinge der baptisme 21 y Des welcken tegenbeelt de Doop ons nu ook behoudt; z niet daer mede de vuytheden des lichaems afgheweyscht worden/ maer waer door de goede conscientie Godt vraecht/ door de opstandinghe Christi:

om dat vleesche maer een bereydinge sy der goeder conscientie tot Godt. 22 a De welcke is ter rechter hant Godts opgheuaren zijnde ten Hemel/ ende de Engelen / ende machten / ende crachten hem onderdaen zijnde.

a Ephes. 1. 20

Dat 14. Capittel.

1. Hy vermaentse tot de vyuchten der wederghehoorte/ 2. 2. ende tot lydtsaemheyt.

1 DEwijle dan Christus voor ons inden vleesche gheleden heeft/ a so wapent ghy v ook met b dat selue gedoelen/ [namelijck/] dat c wie inden vleesche geleden heeft/ die heeft d afgheruden van der sonde/ 2 e Om nu niet na menschelijcke begheerlijckheden/ maer nae Godts wille/ den tijdt die noch ouer is/ te leuen.

a 1. Pet. 4. 1 b Of gedoelt c Rom. 6. 7 d Gene. 49. 7 Galat. 5. 24 Ephes. 4. 22 e Rom. 14. 7 2. Cor. 5. 15 1. Thess. 4. 5 1. Pet. 4. 2

3 f Want het is ons genoech/ dat wy den voorgaenden tijt des leuens der Heydenen wille gedaē hebbē/ wandelende in wellusten/ begeerlijckheden/ dronckenschap/ brasserije/ supperye/ ende grouwelijcke Afgoderne.

f Ephes. 4. 17

4 Het welck hen vreemde is/ ende aflteren dat ghy niet mede en loopt inde selue g ouergebonde.i ouerdaet:

g Grieck wtstorting der onordentheyt

5 De welcke sullen rekenschap gheuen hem / die bereyt is te oordeelen de leuende ende doode.

h Joan. 5. 25 i 1. Pet. 3. 19

6 h Want daer toe is ook i den dooden het Euangelium ghepredickt/ op dat sy gheoordelt worden nae den mensche/ [dat is/ aengaende] het vleesch/ ende leuenna God/ [dat is/ door] den Gheest.

k Joan. 2. 18

7 k Ende aller dinghen eynde is nae hy.

i Weest

l Luce 17.34.

1 Weest dan niechteren/ende waect tot ghebeden.

m Sal. wtgenomen Pion. 10.12 n Rom. 12.13 Hebr. 13.2 1. Petr. 4.9 o Phil. 2.14 p Rom. 12.6 2. Cor. 8.12 q Gal. 5.13 r Sel. dupsere heeren

7 Voor al / hebt tot malcanderen m stercke lief de/ n want de lief de bedect de menichte sonden.
8 o Weest herbergich aen malcanderen/ p sonder murmureren.
9 q Dient malcanderen / een yeghelijck na dat hy gaue ontfanghen heeft / als goede r uytdeylders der menigerley genade Gods.
10 f Ist dat yemant spreect/ [dat hy spreke] als Gods woort. Ist dat yemant dient/ [die diene] als uyt de cracht die God geeft: op dat God in allen ghepresen worde door Jesum Christum / de welcke heeft de heerlicheyt en macht van eewicheyt tot eewicheyt/Amen.

s Esaie 48.10 1. Cor. 3.13 1. Petri 1.7

11 t Lieue/en laet het u niet vreemde zijn/als ghy door het vyer versocht woort / tot uwer beproeuinge/als of u wat weers geschiede:
12 f Maer verueucht u daer in/ dat ghy des lijdens Christi deelachtich zijt / op dat ghy in de openbaringhe zijnder eerlijckheyt / meucht verblijden ende verheughen.
13 u Ist dat ghy lieden in Christi Namen versmaet woort/ soo zijt ghy salich: Want de Geest der heerlickheyt / ende [de Geest] Gods rust op u lieden / [de welcke /] soo veel hen aengaet/ ghelastert woort: f Maer so veel u aengaet/ ghepresen woort.

1. Matth. 5.10 1. Petri 2.20 ende 3.14

14 f Maer dat niemant van u lieden en lijde als een doodtslager/of dief/of quaetdoender/ of als een/ x die na ander lieden dingen sier.
15 f Maer ist dat [yemant lijdt] als een Christen / die en schame hem niet / maer yysse Godt in desen deele.
16 Want het is tijt / y dat het ondeel van den huyse Gods beginne: Ende ist dat het eerst van ons [begint /] z wat sal het ende wesen/der ghener die den Euangelio Gods niet gheloost en hebben?
17 a Ende ist dat de rechtuoerdighe nauwelijck salich woort / waer sal de Godtloose ende Sondaer verschijnen?
18 So dan / de ghene die lijden na den wille Godts/dat sy hare zielen den ghetrouwen Scheppер beuelen u met weldoen.

x Pet. 11.37

Dat v. Capittel.

1. Van de Officie der Pastooren/ 5. ende der Jonghеren/ 8. beschrijninge des Duyuels/ende de middelen hem te wederstaen/ 10. ghebet voor de ghelooughe/ 13. groetenissen.

1 DE Onderlinghen die onder u lieden zijn / vermane ick/die een mede Onderlinck den / ende ghetuyghe des lijdens Christi/ende oock deelachtich der heerlicheyt die ghecrpenbaert sal worden/
2 a Weydt de kudde Godts u die onder u lieden is / die besorghende / niet als wt bedwanck/maer gewillichlijck: nosh om vuyl gewins wille / maer met ee bereeyt herte:
3 c Noch als heerschappie woerende ouer het volck dat u beuolen is / d maer als die der kudde een voorbeelt ghewordeu zijt.
4 Ende als de e oueriste Herder verschijnen sal/f dan sult ghy de onuerwelckerlicke croone der glorien behalen.
5 Desgheliker ghy Jonghers / weest den Ouderen onderdanich / g ende weest alle malcanderen onderdanich / weest met de oetmoedicheyt berciert : h Want God wederstaet den houerdighen /maer den nederighen gheeft hy ghenade.
6 i Vernedert u lieden dan onder de crachtighe hant Godts / op dat hy u verhooghe te zijner tijt.
7 k Worpt alle uwe sorchuuldicheydt op hem/want hy draecht sorghe voor u lieden.
8 m Weest nuchteren / waeckt/want uwe wederpartije de Duyuel gaet omme als een brieschende Leeu / soeckende wien hy verslinde.
9 n Wederstaet hem/ vast zijnde in het geloone/ wetende dat het selue u lieden in uwe Broederschap die in de Wereit is volbracht woort.
10 De God aller ghenade/ die ons/ die wy een weynich tijts beduert zijn/ geroepē heeft tot zijne ewighe heerlickheyt in Christo Jesu/ o die selue volmake / bcuestighe/ verstercke/ende fondere u lieden.
11 Dem zy de heerlickheyt/ende macht/van eewicheyt tot eewichеyt Amen.
12 Door Siluanum uwe getrouwen Broeder/ alsoo ick achte/ hebbe ick een weynich geschreuen/ vermanende ende betuygende dat dit de genade Gods is/daer ghy in staet.
13 p Groet de mede uwercoren [Gemeynte] die in Babylonia is/ endes Marcus myn sone.
14 p Groet malcanderen met den heyligher cusse. Vrede zy u allen/ die in Christo Jesu zijt/Amen.

a Act. 20.28
b Of: so veel in u lieden is.
c 2. Col. 1.24 d 1. Tim. 4.12 Tit. 2.7
e Esaie 40.11 Ezec. 34.23 Joan. 10.11 Heb. 13.20
f 1. Cor. 9.25 2. Tim. 4.8 Jaco. 1.11
g Rom 12.10 Phil. 2.3
h Pro. 3.34 Jaco. 4.6
i Job. 22.29 Pro. 29.23 Mat. 23.12 Luce. 14.11.
k Jaco. 4.10
l Pſal. 55.23 Mar. 6.25
1. Tim. 6.8 1. Sap. 12.13
m Jaco. 1.7 Luce 22.33
n Jaco. 4.7.
o Hebr. 10.37 1. Pet. 1.6
p Rom. 16.16 1. Cor. 16.20 2. Col. 4.12 1. Thes. 5.26

De tweede Alghemeyne Sendbrief Petri.

Dat erste Capittel.

3. Petrus de ghenade Christi gepresen hebbende/ 5. vermaent de gelouuige tot een recht Christen leuen/ 12. beloeft hen zijnen arbeyt/ 19. beuestt de sekerheyt des Euangelium/ 19. en den middel om in de Schrift profijt te doen.

Aa Nu. Simon

1 SImeon a † Petrus een Dienstknecht ende Apostel Jesu Christi/ den genen die euen dierbaren gelooue met ons verkregen hebben/ b door de rechtuoerdicheyt onses Godts ende Salichmakers Jesu Christi:
2 c De Ghenade en vrede zy u vermenichuuldicht/door de kennisse Gods/ende onses Heeren Jesu.
3 Ghelijck ons zijne Godtlijcke macht alle dinck dat tot het leuen ende de Godsalicheyt [noodich is] ghegheuen heeft/ door de kennisse des ghenen die ons gheroepen heeft tot de eerlijckheyt ende deucht:
4 Daermede dat ons die seer groote ende eerlijcke beloften ghegheuen zijn: d om dat ghy daer door soudt der Godlijcher natuere deelachtich worden / de verderflijcheyt die in de Wereit is door de begeerlijckheyt / ontvloden zijnde.
5 Ende tot dit selue oock alle neerstichеyt doende/ bewijst hier toe deucht in uwen geloone: ende in de deucht wetenschap:
6 In de wetenschap/ matichеyt: In matichеyt/ lijdtsaemheyt: Ende in lijdtsaemheyt/ Godturuchtichеyt:
7 Ende in de Godturuchtichеyt/ Broederlycke

b Gelect in
c Rom. 1.7 1. Pet. 1.2
d Esaie. 16. 4 Joan. 1.12 Rom. 8.15 Gala. 3.16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

lijcke vrientlijckheyt: ende in Broederlijcke vrientlijckheyt / liefde.

Want als ghy dese [dinghen] hebt / ende 8
daer in overvloedich zijt / sy en sullen v niet
ledich noch onvruchtbaer laten / tot de ken-
nisse onses Heeren Jesu Christi.

b Esais.59.10 Want die dese niet en heeft / e die is blint / 9
en tastet met der hant na den wech / en heeft
de reyninge zijner ouder sonden vergeten.

Daerom / Broeders / weest liever meer- 10
stich om uwe beroepinghe ende verkielinge
vast te maken: Want als ghy lieden dat
doet / sult ghy te gheender tyde struyckelen.

Want also sal v rijckelick den inganck in 11
het ewighe Coninckrijcke onses Heeren
ende Salichmakers Jesu Christi toeghe-
dient worden.

f Gr. vergeten Daerom en sal ick niet f ophouden v al- 12
tijts sulcx te vermanē / hoewel ghy het weet /
en in de tegenwoordige waerheyt versterct
zijt.

g Dat is, lichams Want ick achte het recht / so lange als ick 13
in desen g Tabernakel ben / v lieden met ver-
manninghe te verwerken.

h 2. Tim. 4.6 h Dewijle ick weet dat de afleggingher 14
1 Joan. 2. 18 nyns Tabernakels haest coemt / 1 gheluck
onse Heere Jesus Christus my heeft te ken-
nen gheghéven.

Maer ick sal ock neerstichēt doen / dat 15
ghy lieden na mijnen wtganck mocht al-
tyts van suker ghedachtenisse houden.

k 1. Cor. 1. 17 ende 2. 1. 4 ende 4. 20 1. Thess. 1. 5 1 Joan. 1. 1. 4 Mat. 17. 2 2. Joan. 1. 2 k Want wy en zijn niet de constighe fa- 16
buten na gheuolcht / als wy v lieden onses
Heeren Jesu Christi macht en toecomst te
kennen gegeven hebben: l Maer wy hebben
zijner Majesteyt aenschouwers gheweest.

Want hy hadde van Gode den Vader 17
eere en heerlijcheyt ontfangen / de wijle dus-
danige een stemme van de hoochweerdighe
heerlyckheyt tot hem geschiede: m Dese is
mijn wel lieue Sone / in den welcken ick
mijn welbehaghen ghenomen hebbe:

m Mat. 3. 17 ende 17. 5 Marc. 1. 11 ende 9. 7 Luce. 3. 22 ende 9. 35 Coloss. 1. 13 n Of, vaste Ende dese selue stemme hebben wy ghe- 18
hoort / als sy van den Hemel quam / daer
wy met hem waren op den Heyligen Berch.

o 2. Cor. 4. 6 En wy hebben dat n Prophetische woort / 19
welck seer vast is / en ghy doet wel / als ghy
daer acht op hebt / o als op een licht dat in
een duyster plaetse schijnt / tot dat de dach
aenlichte / ende de Morghensterre opgae in
uwe herten.

p 2. Tim. 3. 16 q Of, geen eygen wtleggin- ge toebehoort. p Dit eerst wetende / dat gheen Prophe- 20
cije der Schrifture q uyt eygener ingeninghe gheschiet.

Want de Prophecije en is voortijden 21
niet door menschen wille gegeven: maer de
heylige menschen Gods hebben se gesprokē /
ghedreven zynde van den Gheest Gods.

Dat ij. Capittel.

1. Beschrijvinghe der boosheyt / en verderuinge der valscher Leeraers, ende haere Discipulen.

r Act. 20. 29 1. Tim. 4. 1 Maer hebben ock r valsche Prophéten 1
onder den volcke gheweest: Gheliick
ock onder v lieden valsche Leeraers
wesen sullen / die verderffelycke Secten in-
voeren sullen / ock den Heere diese gerocht
heeft / verloochenende / ende een haestige ver-
derninghe over hen selven halende.

Ende vele sullen haer verderninghen na- 2
volghen / door de welcke de wech der waer-
heyt sal ghelastert worden.

3 Ende sy sullen voor gierichevt met ghe- s Of, voor- handen van v lieden haer
maeckte woorden / s ghewin van v lieden
soecken / den welcken de verdoemenisse van
over langhen tijt niet en vertoeft / ende haer
verderffenisse en is niet slaperich.

4 Want ist dat Godt t de Enghelen / als t Jud. 6 Apoc. 20
sy ghesondicht hadden / niet ghespaert en
heeft: maer heefse met ketenen der duyster-
nisse in de Helle gewozpen / ende overghe-
ven tot het Oordeel te bewaren;

5 Ende en heeft de oude Werelt niet ghe- u Gen. 7. 1 Gal. 6. 15
spaert / maer heeft u Noe den Predicker der
rechtveerdicheyt zijn achtste bewaert / bren-
ghende de x Vlloede over de Werelt der on-
gherechtighen. x Gen. 6. 13

6 Ende heeft y de Steden Sodoma ende y Gen. 19. 24 Deut. 29. 23 Esai. 13. 19 Jer. 50. 40 Ezec. 16. 49 Gen. 11. 8 Amos. 4. 11 Luce. 17. 29
Gomorra / tot asschen verbrandende ende
ommekeerde / verdoemt / ende tot een exem-
pel gheset den ghenen / die namaels souden
Godtloosliick leven.

7 z Ende heeft den rechtveerdighen Loth z Gen. 19. 16 Sap. 10. 6 2 Pet. 2. 7 8
daer wt getogen / die van de onreynsche ver-
keeringhe der Boosen vermoeyt was.

8 (Want de rechtveerdige [man] woonende
onder hen / a heeft van dage te dage [zijn]
rechtveerdighe ziele gheqwelt / siende ende
hoorende hare ongherechtighe werken.)

9 b De Heere weet de Godsalighe wt de b 1 Cor. 10. 13 2 Pet. 2. 9
verzoeckinghe te verlossen: ende de onrecht-
veerdighe tot den dach des Oordeels ter
straffe te houden.

10 En aldermeest / de gene die het vleesch vol- gende / in onreyne begeerlyckheden wandes- len / de heerschappye verssmaden / die stout en harmeckichlick hen selven behaghende / en de heerlijcheden niet en vreesen te lasteren:

11 Daer de Enghelen / die meerder zijn van cracht ende macht / ghen lasterlijck oordeel teghen hen en ghenen voor den Heere. 1 Jud. 8. 9

12 Maer dese / als onredelicke beesten / na- turlijck beweecht / gemaeckt om gevangen en verdoruen te worde / in lasterende het ge- ne daer sy niet van en weten / sullen in haer eyghen verderninghe verdoruen worden: m Jude 10

13 Gheerighende den loon der ongerechtic- heyt / als die de dagheliicksche weelde voor ghenoecht achten: vlecke ende smetten [sijn- de /] die in hare bedriegherijen ghenoechte hebben / als sy met v lieden maasen /

14 Hebbende de oogen vol overspels / onver- hinderlijc van sonde / verlockende de waine- kelbare zielen / en hebbēde het herte geoefferit in gierichevt / kinderen der vervloeckinghe:

15 Die den rechten wech verlatende / sijn ge- n Nu. 22. 7 Jude 11 dwaelt / n volgende den wech Balaäm des [soons] Bosor / de welcke den loon der on- gerechtichevt lief ghehadt heeft:

16 Maer hy heeft de straffinghe zijner on- o Jude 12 ghenechtichevt ghehadt / [want] dat stom- me lastbaer Dier heeft met menschelycker stemme ghesproken / ende des Prophéten wtsinnichevt verhinderd.

17 o Dese zijn Fonteynen sonder water / Wolcken van den stormwinde ghedreven / den welcken de doncker duysternisse inder ewichevt bewaert is.

18 Want sy seer opgeblasen p delvevt spre- kende / verlocken door de begeerlyckheden des vleesch / ende wulpscheden / hen die p † recht ontloden waren / de ghene die in dwalinghe verkeeren / p † Ano. een wepnigh

Also

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Beloerende hen wijsende / daer sp selue 19
Dienstknechten der verderuinghe zijn: q
want van wien yemant ouerwonnen is:
diens Dienstknecht is hy ghewozden.
r Want ist dat sp/nae dien sp vande be- 20
smettinge der Werelt geuloden zijnde/dooz
de kennisse des Heeren ende Salichmakers
Jesu Christi/wederom inde selue verwerret
zijnde/ouerwonnen wozde/ so is haer laet-
ste erger ghewozden dan het eerste.
Want het ware hen beter dat sp den wech 21
der gherechticheyt niet gekent en hadde: dan
dat sp hem bekennende / weder af keeren
van de Heylighe s Leere die hen gegeuen is.
t Maer hen is geschiet/dat mennich dese 22
warachtighen spreeckwoozde pleecht te seg-
gen: t De Hont is weder gekeert tot zijns
selfs wrpoutsel: u Ende de ghewassche
Deughe tot de wentelinghe in het slijck.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bewijst de Godtloosheyt der bespotters
der belofte Gods/7. de maniere der eyndinge der
werelt/11. en van hem te bereyden/16. en wie sy-
zijn. die de geschriften Pauli en andere mis bzuy-
ten/18. daer na danckt hy den Heere Jesum.

Lieue/ ick schzijne v nu desen tweeden 1
brief/ waer in ick dooz vermaninghe
uwe opprechte aenheren verwecke.
Dat ghy ghedachtich zijt der woozden/ 2
die vande heylige Propheten te vozen ghe-
sproken zijn/ende onse leere/wy die Apostе-
len zijn des Heeren ende Salichmakers:
b Dat eerst wetende/dat inde laetste da- 3
gen sullen bespotters comen/die na hare ey-
ghen begheerlijckheden sullen wandelen.
Ende seggheu: Waer is de belofte zijner 4
toecomste? Want van dat de Vaders ont-
slapen zijn blijft alle dinck/als van den be-
ginne der scheppinghe aen.
Want willens en weten dese niet/ dat de 5
Hemelen in langhe voorleden tijden waren
dooz Gods woozt: ende c de Aerde wt den
water/ende in het water staende:
d Waer dooz de wereit die doe was/ouer- 6
uloept [zijnde] vanden water/vergaen is.
e Ess de Hemelen die nu zijn/ess de Aerde/ 7
zijn dooz zijn woozt geset/f ess wozde behou
den tot den viere/inden dach des Godtdeels
ess verderuinge der Godloosen menschen.
Maer en weest niet onwetende van 8
dit een dinck/ Lieue/ dat eenen dach bynden
Heere / is ghelijck dupsent Jaren / g ende g psal 90.4
dupsent Jaren ghelijck eenen dach. 2pet. 3.8
9 De Heere en vertraecht de belofte niet/
gelijck sommige meynen dat het traecheyt
is: h maer hy is lanckmoedich ouer ons/ h Esaie.30.15
i niet willende dat yemandt vergae / maer Rom.2.4
[wilse] alle tot bekeeringe ontfanghen. 1Sæc.38.22
10 k I Maer de dach des Heeren sal comen als 1.Timot.2.4
een Dief in der nacht: I in den welcken de k Matt.24.43
Hemelen sullen met een sterck ghedruysch 1.Thess.5.2
voozbp gaen/ess de Elementen sullen bran- Apoc.3.3
den ende vergaen: ende de Aerde ende de ende 10.15
weicken die daer in zijn/ sullen verbranden. 12.Petr.3.7
11 Dewijle dan dit al m vergaet/hoedanich m Grieck./sal
behoozen wp te zijn in heylighe wandelin- ontbonden
ghe ende Godturuchticheden/ worden/
12 Verwachtende ess haestigende tot de toe- n Spr.16.18
comenden dach Gods/n dooz den welcken
de Hemelen ontsteken ende vergaen sullen/
ende de Elementen vranden ende smelten:
13 o I Maer wp verwachten nieuwe Hemе- o Esaie 65.16
len/ende nieuwe Aerde na zijn belofte/waer ende 66.22
in rechtueerdicheyt woont. Apoc.21.1
14 Daerom/Lieue/ghy die suiet verwacht/
weest neerstich om onbesmet ess onstraffe-
lijck dan hem bevonden te wesen/in vrede.
15 p Ess acht dat de lanckmoedicheyt onses p Rom.2.4
Heeren salicheyt is: ghelijck oock onse lieue
Broeder Paulus nae de wijsheyt die hem
ghegeuen is/q lieden gheschreuen heeft.
16 Ghelijck oock in alle Sendtbrieuen/spre-
kende daer in van desen: Inde welcke som-
mighe dinghen zijn swaer te verstaen / de
welcke de ongheleerde ende onuaste ver-
draepen: gelijck oock de andere Schriften/
tot haer eyghen verderffenisse.
17 Ghy dan/ Lieue/dewijle ghy het te vozen
weet soo wacht v lieden/ dat ghy niet dooz
der Godtlooser dwalinghe verleyt zijnde/
van uwe vastigheyt af en valt.
18 I Maer wast in de ghenade ende kennisse
onses Heeren ende Salichmakers Jesu
Christi. Hem zy de heerlijckheyt/ ende nu/
ende ten eewighen daghe/Amen.

Eynde des tweeden Algemeyne
Sendtbrief Petri.

De eerste Alghemeyne Sendbrief Ioannis.

Argument.

Ioannes de Apostel ende Euangelist/ende sonderlijcken lieue Discipel des Heeren/ beschrijft Sendtbrie-
uen gheschreuen. Inden eersten leert hy de liefde ende eenicheyt der leuens / als de vruchten des wa-
rachtighen gheloofs. Inden tweeden ende inden derden leert hy oock de selue liefde ende waerheyt/ derma-
nende daermen moet de Ketterij vlieden.

Dat eerste Capittel.

2. Hy bewijst de verscheerthepdt ende de vrucht
des Euangeliums/ 7. daer na de middel om daer
van deelachtich te wozden.

Dat van den beghinne was / dat 1
wp ghehoozt hebben / dat wp ge- a Ioan.1.14
sien hebben met onsen oghen/ 1.Ioan.1.1
a dat wp aenschout hebben/b en- b Ioan.20.27
de onse handen ghehandelt heb-
ben/vanden woozde des leuens.
(Want het leuen is geopenbaert/ ess wp 2
hebbent gesien/ende beruypen ende verkon-
digen v het eewige leuen/het welcke bp den
Vader was/ende is ons gheopenbaert.)
3 Dat wp gehoozt hebbe/ ende gesien heb- c Ofte ons/
ben/verkondigen wp v lieden/ om dat ghy
ock sout met ons ghemeynschap hebben/
ende onse gemeynschap zp met den Vader/
ende met zijnen Sone Jesu Christo.
4 Ende dit schzijnen wp v lieden / wp dat
t uwe vreuchde vervult zp.
5 Ende dit is de belofte die wp van hem
ghehoozt hebben/ende v verkondigen d dat d Ioan.1.4
Godt een licht is/ ende daer en is gender- ende 9.5
hande dupsternisse in hem. ende 12.35.46

e Jo

e Esaie 33.14 e Ist dat wy segghen/dat wy ghemeyn- 6
schap met hem hebben/ende wandelen inde
duysternisse/so lieghen wy/ende en doen de
waerheyt niet.

Maer ist dat wy in het licht wandelen/ 7
ghelyck hy in het licht is/ so hebben wy ge-
meenschap met malcanderen/ f ende het
f Hebr.9.14 bloet Jesu Christi synis Soons / reynicht
1 Joan.1.4 ons van alle sonde.

g 1.Reg.8.46 g Ist dat wy segghen/dat wy geen son- 8
2.Par.6.36 de en hebben/so bedrieghen wy ons selven/
Iob.9.2 ende de waerheyt en is in ons niet.
Psal.143.2
Prou.20.9 h Ist dat wy onse sonden belyden: hy is 9
Dan.9.24 ghetrouwe ende rechtveerdich / op dat hy
h Psal.32.5 ons de sonden verghene/ende reynnige van
Prou.28.13 alle ongherechtichevt.
Esaie 65.24 Ist dat wy seggen/ dat wy niet gheson- 10
dicht en hebben/so maken wy hem leugen-
achtich/ende synen woort en is in ons niet.

Dat ij. Capittel.

2. Woort de weldaet Christi vermaent hy tot
suyverheyt/9.liefde/ 18.ende van de Antichristen
te schouwen.

Mine kinderkens / ick schrijne v dit/ 1
om dat gy met en sout sondighen:
en ist dat yemant gesondicht heeft/
wy hebben Jesum Christum / eenen rechts-
g 1.Tim.2.5 verdighen a Voorbidder by den Vader:
Hebr.7.24 b Ende hy is de versoeninghe voor onse 2
h Rom.3.25 sonden: ende niet alleenlick voor onse [son-
1.Joh.4.10 den/] maer voor gheheel des Werelts.
Coloss.1.20
1.Joan.4.10 En hier in weten wy/dat wy hem bekent 3
hebben/ist dat wy synre ghebooden houden.
i Joan.4.20 c Wie daer seyt: Ick kenne hem/en is en 4
waert synre ghebooden niet/ die is een leuge-
naer/ende de waerheyt en is in hem niet.

Maer wie synen woort houdt in hem is wa- 5
k Joan.13.35 rachtelijck de liefde Gods volcomen: d Hier
aen bekennen wy dat wy in hem synn:
l Joan.13.18 d Die seyt dat hy in hem blyft / e die moet 6
1.Pet.2.21 oock alsu wandelen/ghelyck hy gewandelt
heeft.

f 1.Joan.3 f Broeders/ick en schrijne v gheen f nieu 7
g Ghy/leere/ g ghebodt/ maer dat oude gebodt/ dat ghy
vanden beginne ghehadt hebt : dat oudt
ghebodt is het woort / dat ghy vanden be-
k Joan.13.34 ginne ghehoort hebt.
ende 15.12 h Wederom schrijne ick v lieden een nieu 8
gebodt/ het welck warachtich is in hem en-
de v: want de duysternisse gaet voorby/en-
de dat warachtighe licht schijnt nu.

Wie seyt dat hy in het licht is / ende sijn 9
synen Broeder hart/ die is tot noch toe in der
duysternisse.

l 1.Joan.3.14 i Wie synen Broeder lief heeft/k die blyft 10
k Joan.12.35 in het licht/en in hem en is geen ergernisse.

l Sonne.19.17 l Maer wie synen Broeder haet / die is 11
in de duysternisse/ ende wandelt inde duy-
sternisse / ende en weet niet waer hy gaet/
want de duysternisse heeft sijne ooghen
verblint.

m Luce 24.47 m Ick schrijne v kinderkens / want de 12
Act.4.12 sonden sijn v vergeven door synen Naem.
ende 13.38

Ick schrijne v / Vaders/ want ghy hebt 13
hem ghekent/die vanden beghinne is. Ick
schrijne v / Jonghelinghen/ want ghy hebt
den Boosen verwonnen.

Ick schrijne v/kinderkens/want ghy hebt 14
den Vader gekent. Ick hebbe v geschreven
Vaders/want ghy hebt hem gekent die van
den beginne is. Ick hebbe v geschreven/
Jonghelinghen/want ghy sijt sterck/ ende
het woort Gods blyft in v/ ende ghy hebt
den Boosen verwonnen.

n Act.13.48 15 n Hebt de wereit niet lief/ noch wat in de
Iac.4.4 Werelt is: o Ist dat yemant de Werelt lief
o 1.Joan.2.10 heeft/de liefde des vaders en is in hem niet.

16 Want al wat inde werelt is/ (de begeerte
lickheyt des vleesches/ende de begeerlickheyt
der ooghen/ende de grootsheyt des levens/) en
is uyt den Vader niet/ maer uyt der werelt.

17 p Ende de Werelt vergaet/ende hare be-
ghecrlickheyt : maer wie den willen Gods
doet/die blyft inder eewichevt.

18 Kinderkens/ het is de laetste tijt / q ende
ghelyck ghy ghehoort hebt / r dat de Anti-
christ comen sal/ daer zijn ook nu vele Anti-
christen ghewoorden / waer uyt wy weten/
dat het de laetste ure is/

19 s Sy zijn van ons vergaen: maer sy en
waren uyt ons niet: want hadde sy uyt ons
geweest/so soude sy met ons gebleven hebben:
t maer [het is geschiet] om dat sy soude open-
baer worden/dat sy niet alle uyt ons en zijn.

20 u Maer ghy hebt de salvinghe van den
Heyligen/ ende weet alle dinck.

21 Ick en hebbe v lieden niet [daerom] ge-
schreven / om dat ghy de waerheyt niet en
weet: maer om dat ghy se weet/ende om dat
gheen leughen uyt de waerheyt en is.

22 Wie is een leughenaer / ten sy de ghene/
die verseackt dat Jesus is x Christus? Des-
se is de Antichrist/ die den Vader ende den
Sone verloochent.

23 y So wie den Sone verseaect/die en heeft
oock den Vader niet.

24 Ghylieden dan/wat ghy van aenbegins
ne ghehoort hebt/dat blyve in v: Ist dat in
v blyft dat ghy van den beginne ghehoort
hebt/so sult ghy oock in den Vader/ende in
den Sone blyven.

25 Ende dit is de belofte die hy v lieden be-
loeft heeft/ [namelijck/] het eewighe leven.

26 Dit hebbe ick v lieden geschreven van
de ghene die v verleyden.

27 z Ende de Salvinge die ghy van hem ont-
fanghen hebt / blyft in v/ ende gy en hebt
geenen noot dat v yemant leere/ maer gely-
ck v de selve Salvinge leert van allen din-
ghen/ de sy is warachtich/ ende en is niet leughen
achtich/ende ghelyck sy v geleert heeft/ sult
ghy e in hem blyven.

28 Nu dan/kinderkens/blyft in hem: op dat/
als hy sal geopenbaert worden/wy een ver-
trouwen hebben / b ende niet van hem be-
schaemt en worden in synre toecomste.

29 Ist dat ghylieden weet dat hy rechtveer-
dich is/so weet ghy dat ee yegelijc die rechts-
verdichevt doet/uyt hem geboren is.

Dat iij. Capittel.

1. Woort de liefde ende genade Gods door Chris-
stum/vermaent hy tot rechtveerdichevt en liefde.

1 Siet / hoe groote liefde heeft ons de
Vader a bewesen/ [namelijck/] dat
wy kinderen Gods ghenaemt worden: daer om en kent ons de Werelt niet/
want sy en heeft hem niet gekent:

2 Alderliefste: b nu zijn wy kinders Gods/ e
en het en is noch niet geopenbaert/ wat wy
wesen sullen: d maer wy weten/ alsmy sal ge-
openbaert zijn/ dat wy hem sullen gelijck wesen/ want wy sullen hem sien/ gelijck hy is.

Ende

Ende een yghelijck die dese hope op hem heeft / die reynicht hem seluen ghelijck hy reyn is.

4 Ende ghy lieden weet / dat hy ghepen-
baert is / om dat hy onse sonden sonde wech
nemen / h ende in hem en is gheen sonde.

6 Een yghelijck die in hem blijft / die en
sondicht niet: Een wie sondicht die en heeft
hem niet ghesien noch ghekent.

7 Kinderkens dat v niemant en bedrieghe:
i wie rechtueerdicheyt doet / die is rechtueer-
dich / ghelijck hy rechtueerdich is.

8 Die sonde doet is wt den Duyuel / want
de Duyuel sondicht vanden beginne: Hier
toe is de Sone Gods verschenen / om dat hy
de wercken des Duyuels verderuen sonde.

9 k Een wie wt Gode ghebozen is / die en
doet gheen sonde / l want zijn zaet blijft in
hem / ende hy en can niet sondighen / want
hy is wt Godt ghebozen.

10 Hier in zijn de kinderen Gods / ende de
kinderē des Duyuels openbaer: een wie geen
rechtueerdicheyt en doet / die en is wt Godt
niet / ende die zijnen Bzoeder niet lief en heeft.

11 Want dat is de bootschap die ghy lieden
van den beginne ghehoozt hebt / dat m wy
malcanderen sonden lief hebben.

12 Niet gelijck n Cain / die [wt den boosen
was ende doode zijnen Bzoeder: Ende om
wat oorsake doode hy hem? o Om dat zijne
wercken boos waren / ende zijns Bzoeders
[wercken waren] gherechtich.

13 p Verwondert v niet / Bzoeders / ist dat v
de Werelt haet:

14 q Wy weten dat wy doorghebracht zijn
wt de doot in het leuen / want wy hebben
de Bzoederen lief: wie zijnen Bzoeder niet
lief en heeft / die blijft in de doot.

15 r Een wie zijnen Bzoeder haet / die is een
doodslager: ende ghy lieden weet / dat geen
doodslager het eewich leuen en heeft in hem
blijuende.

16 t Hier in hebben wy de liefde ghekent / dat
hy zijn u leuen voor ons ghestelt heeft: ende
wy zijn schuldich voor de Bzoeders het le-
uen te stellen.

17 x Maer wie het goet der Werelt heeft /
ende siet zijnen Bzoeder ghebreck hebben /
ende sluyt zijn herte van hem / hoe blijft de
liefde Gods in hem.

18 Mijn kinderkens / en laet ons niet lief
hebben met den woorde / noch met der tonge
[alleenlijck /] maer met de wercken ende
waerheyt.

19 Ende hier aen bekennen wy / dat wy wt
der waerheyt zijn / ende maken onse herten
ghenuft voor hem.

20 Want ist dat ons onse herte y wzoecht /
Godt is meerder dan onse herte / ende weet
alle duyck.

21 Alderliefste / ist dat ons onse herte niet en
wzoecht / so hebben wy een vertrouwen op
Godt.

22 z Ende al wat wy bidden / dat wy ontfangen
van hem / want wy houden zijn ghebo-
den / ende doen dat voor hem behagelijck is.

23 a Ende dit is zijn gebodt / dat wy in den
Naem zijns Soons Jesu Christi gelouuen
souden: b ende malcanderen lief hebben / ge-
lijck hy ons een ghebodt ghegeuen heeft.

24 c Want wie zijne ghebooden houdt / die
blijft in hem / ende hy in hem: ende hier aen
bekennen wy / dat hy in ons blijft / wt den
Gheest dien hy ons gheghenen heeft.

Dat iij. Capittel.

1 Den Bzoederen ghewaerschout hebbende /
aengaende de valsche Pzopheten / 7. vermanende
tot liefde tot God ende den naesten / door de lief de
des goeden Gods tot hen / door Jesum Chri-
stum.

1 Alderliefste / a en ghelooft niet eenen yes
ghelijcken geeste: b maer bezoeft de
geesten / of sy wt Godt zijn. c Want
daer zijn veel valsche Pzopheten wtgegaen
in de Werelt.

2 Bekent hier door den Gheest Gods: een
yeghelijck gheest die belijt / dat Jesus Chri-
stus in het vleesch gecomē is / die is wt God.

3 Ende een yeghelijck geest die niet en be-
lijt / dat Jesus Christus in het vleesch gere-
men is / die en is wt Godt niet: maer dese is
de gheest des Antichrists / van den welcken
ghy lieden ghehoort hebt dat hy comen sou-
de: ende hy is nu alreede in de Werelt.

4 Kinderkens / ghy zijt wt God / ende hebt
se verwonnen: want hy is d machtigher die
in v lieden is / dan die in de Werelt is.

5 Sy zijn wt de Werelt / daerom spreken sy
vander Werelt / ende de Werelt hoort hen.

6 e Wy zijn wt God: die God kent / die
hoort ons: die van God niet en is / en hoort
ons niet. Hier aen kennen wy den Geest der
waerheyt / ende den geest der dwalinghe.

7 Alderliefste / laet ons malcanderen lief
hebben / want de lief de is wt Godt / ende so
wie lief heeft / die is wt Godt ghebozen / en-
de kent Godt.

8 Die niet lief en heeft / die en kent Godt
niet / want God is de lief de.

9 f Hier in is de liefde Gods in ons gheo-
penbaert / dat God zijnen eenighebozen Soo-
ne in de Werelt ghesonden heeft / om dat wy
door hem leuen souden.

10 Hier in is de lief de / niet dat wy Godt
lief gehadt hebben / g maer dat hy ons heeft
lief ghehadt / ende zijnen Sone ghesonden
tot een h versoenighe voor onse sonden.

11 Alderliefste / ist dat God ons alsoo lief ghe-
hadt heeft / so morten wy ook malcanderen
lief hebben.

12 i Niemant en heeft opt God gesien: k Ist
dat wy malcanderen lief hebben / so blijft
God in ons / ende zijn lief de is volmaeckt
in ons.

13 Hier aen bekennen wy / dat wy in hem
blijuen / ende hy in ons / dat hy ons van zij-
nen Gheeste ghegheuen heeft.

14 Ende wy hebbent aenschout / ende betuy-
ghen dat Godt zijnen Sone heeft ghesen-
den tot eenen Salichmaker der Werelt.

15 Wie belijdt dat Jesus de Sone Gods
is / in dien blijft God / ende hy in Godt.

16 Ende wy hebben gekent ende ghelooft de
lief de die Godt in ons heeft. God is de lief-
de / ende wie in de liefde blijft / die blijft in
God / ende God in hem.

17 Hier in is de lief de in ons volcomen / op
dat wy vertrouwen hebben inden dach des
oordeels / dat ghelijck hy is / wy ook alsoo
zijn in dese Werelt.

In

a Gal. 5. 17. 1. Ioa. 1. 7. 1. Cor. 15. 22. 1. Cor. 1. 15. b Esai 53. 9. 2. Cor. 5. 21. 1. Pet. 2. 22.

c Gen. 3. 13.

d Ioan. 1. 18. 1. Ioa. 4. 12.

e Ioan. 14. 16. 1. Ioa. 2. 1. f Ioan. 3. 23. g Gen. 4. 8. h Iud. 2. 3.

i Ioan. 15. 18.

k Ioan. 2. 28.

l Deut. 19. 17. Iacob. 5. 20. 1. Ioa. 4. 21.

m Ioan. 15. 13. n 1. Ioa. 3. 16.

o Deut. 15. 7. 1. Ioa. 3. 17. Iacob. 2. 15.

p Gal. 5. 17. q Ioan. 5. 24. r Matth. 5. 22.

s Ioan. 15. 14. t Matth. 7. 8. Luce 11. 10. Marc. 11. 24. Luce 11. 9. Ioan. 14. 13. Luce 15. 7. Luce 15. 10. Iacob. 1. 5. 1. Ioan. 5. 14. u Ioan. 9. 31. Luce 6. 29. Luce 17. 3.

a Ioan. 6. 29. b 1. Ioa. 3. 11. 23. c Matth. 24. 5. 24. 1. Ioa. 4. 1. d Ioan. 12. 31. 1. Ioa. 5. 4. e Ioan. 8. 47. Luce 10. 27. f Ioan. 3. 16. Rom. 5. 8. g Rom. 3. 24. 2. Cor. 5. 19. Coloss. 1. 19. h Rom. 3. 25. 1. Ioan. 2. 2. i Exod. 33. 20. Deut. 4. 12. Ioan. 1. 18. 1. Tim. 6. 16. k 1. Ioa. 3. 24.

a Ier. 29. 8. Matt. 24. 4. Ephes. 5. 6. Coloss. 2. 18. b 1. Cor. 14. 29. Matt. 7. 15. 16. 1. Thess. 5. 21. c Matt. 24. 5. 24. 2. Pet. 2. 1. 2. Ioan. 1. 7. d Grieex/ meerder

e Ioan. 8. 49. Luce 10. 27. f Ioan. 3. 16. Rom. 5. 8. g Rom. 3. 24. 2. Cor. 5. 19. Coloss. 1. 19. h Rom. 3. 25. 1. Ioan. 2. 2. i Exod. 33. 20. Deut. 4. 12. Ioan. 1. 18. 1. Tim. 6. 16. k 1. Ioa. 3. 24.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

In de lief de en is gheen vreese / maer de volcomen lief de dryft de vreese wt: want de vreese heeft pine: ende wie vreest / die en is niet volcomen in de lief de.

19 Wy hebben hem lief / om dat hy ons eerst lief ghehadt heeft.

20 m Ist dat yemant seyt dat hy Godt lief heeft / ende haet zijnen Broeder / die is een leugenaer: want wie zijnen Broeder niet lief en heeft dien hy ghesien heeft / hoe can die God lief hebbē / dien hy niet gesien en heeft?

21 n Ende wy hebben dit ghebot van hem / dat wie God lief heeft / dat die oock zijnen Broeder lief hebbe.

m 1. Ioan. 2. 4.
n Leuit. 19. 18 ‡ Mat. 22. 38 Ioan. 13. 34 ende 15. 12 Ephes. 5. 2 1. Thess. 4. 9 1. Petr. 4. 8 1. Ioan. 3. 23

Dat v. Capittel.

1. Van de vruchten des ghelooffs / 6. het officie Iesu Christo.

1 SO a wie ghelooft dat Iesus is b Christus / die is wt Godt ghebozen: Ende so wie lief heeft den ghenen die ghebaert heeft / die heeft oock lief den genen die wt hem ghebozen is.

2 Hier in bekennen wy / dat wy de kinderen Godts lief hebben / als wy Godt lief hebben / ende zijne ghebooden houden.

3 c Want dit is de lief de Godts / dat wy zijne ghebooden houden: d ende zijne ghebooden en zijn niet swaer.

4 Want al wat wt Godt ghebozen is / e overwint de Werelt: e ende dit is onse overwinninghe die de Werelt overwint / [namelick /] ons gheloove.

5 f Wie ist die de Werelt overwint / anders dan die ghelooft / dat Iesus is de Sone Godts?

6 Dese ist die daer coemt doz water ende bloet / [namelick /] Iesus Christus: niet doz water alleenlick / maer doz water en bloet: g ende de Geest ist die ghetuyghenisse heeft / dat de Gheest de waerheyt is.

7 Want drie zijnder die ghetuyghenisse ghenen h ‡ inden Hemel: de Vader / het Woort / ende de heylige Geest: ende die drie zijn een.

8 Ende drie zijnder die getuygenisse geven op der Aerden: de Gheest / ende het Water / ende het Bloet: Ende de drie zijn tot eenen.

9 I Ist dat wy het ghetuygenisse der menschen aennemen / het ghetuygenisse Gods is meerder: want dit is het getuygenisse Gods / dat hy betuycht heeft van zijnen Sone.

10 k Wie den Sone Godts gelooft die heeft dit ghetuyghenisse in hem selven: wie Godt niet en gheloofft / die heeft hem lughenachtich ghemaeckt / want hy en heeft het getuygenisse niet gheloofft / dat Godt van zijnen Sone betuycht heeft.

11 Ende dit is dat ghetuyghenisse / [namelijck /] dat Godt ons het eewighe leuen ghegeuen heeft / l ende dit leuen is in zijnen Sone.

12 Wie den Sone heeft / die heeft het leuen: Wie den Sone niet en heeft / die en heeft het leuen niet:

13 Dit hebbe ick b lieden geschreuen / die ghy ghelooft in den Naem des Soons Godts / om dat ghy soudt weten / dat ghy het eewighe leuen hebt / ende om dat ghy soudt ghelooven inden Naem des Soons Godts.

14 Ende dit is het vertrauwen dat wy by God hebben: m ist dat wy wat bidden nae zijnen wille / dat hy ons verhoort:

15 Ende ist dat wy weten dat hy ons verhoort / wat wy bidden / so weten wy / dat wy de bede hebben / die wy van hem ghebeden hebben.

16 Ist dat yemant siet zijnen Broeder sondighen / een sonde niet totter doot / die sal bidden / ende hy sal hem het leuen gheuen: den ghenen [segghe ick] die niet en sondighen totter doot. n Daer is sonde totter doot: Ick en segghe van die niet / dat ghy bidden sult.

17 o Alle onghereehtichept is sonde / maer is sonde niet totter doot.

18 Wy weten / dat p so wie wt Godt gheboren is: Die en sondicht niet: ‡ Maer die wt Godt ghebozen is / bewaert hem selven / ende de Boose en ghenaeckt hem niet.

19 Wy weten dat wy wt Godt zijn / ende de Werelt is gheheel in het Boose gheleghen.

20 ‡ Maer wy weten dat de Sone Godts is gheromen / q ende heeft ons den sin gheghenen / dat wy hem kennen die warachtich is / ende zijn inden warachtighen / [namelijck /] in zijnen Sone Iesu Christo. r Dese is de warachtighe God ende het eewighe leuen.

21 Kinderkens / bewaert v selven vande Afgoden / Amen.

i Of / pijne /
k 1. Ioan. 2. 4.
l 1. Ioan. 1. 2.
m Ioan. 14. 13 ende 15. 16 ende 16. 23 Matth. 7. 8 Luce 11. 9. 10 Marc. 11. 24 Luce 11. 10 Ioan. 14. 13 ende 16. 24 Iacob. 1. 6 1. Ioan. 3. 22.
n 1. Ioan. 1. 10. 1. Ioan. 2. 1. Ierem. 7. 16 ende 11. 14 Matth. 9. 13 Luce 12. 10 Hebr. 6. 4. ende 10. 26 2. Petr. 2. 20 1. Ioan. 3. 9 1. Ioan. 5. 18
o 1. Ioan. 3. 4
p 1. Ioan. 3. 9
q Luce 24. 21
r Ephes. 4. ende 5. 5 1. Thess. 1. 9 1. Ioan. 5. 20

De tweede Sendbrief Ioannis.

4. Vermaninghe om te blijnen in de waerheyt ende liefde / 7. ende om de valsche Prophecten te schouwen.

1 DE Ouderlinck / der vvtuercozen Vrouwe / en haren kinderē / die ick inde waerheyt lief hebbe: ende niet ick alleen / maer oock alle die de waerheyt ghekent hebben:

2 Om der waerheyt wille die in ons blijft / ende vvder eewicheyt met ons wesen sal:

3 Ghenade en barmhertichept / ende vrede / a zy met b lieden van Godt den Vader / en van den Heere Iesu Christo / den Sone des Vaders / inder waerheyt ende liefde.

4 Ick was seer verblijt / als ick van vwe kinderen vandt / die inde waerheyt wandelen / gelijck als ons vanden Vader bevolen is.

5 Ende nv bidde ick d Vrouwe / (d niet als een nieu ghebodt schrijvende tot d / maer dat wy vanden beginne ghehadt hebben /) e dat wy malcanderen lief hebben.

6 d Ende dit is de lief de / dat wy wandelen na zijne ghebooden: dit is het gebodt / dat ghy / ghelijck ghijt vanden beginne ghehoort hebt / [alsoo] daer in wandelt.

7 e Want daer zijn vele verleyders in de Werelt ghekomen / die niet en belijden dat Iesus Christus in het vleesch ghekomen is: Dese is de Verleyder / de Antichrist:

8 Wacht v selven / dat wy niet en verliesen dat wy gheaerbeyt hebben: maer vollen loon ontfanghen.

9 Soo wie overtreet / ende niet en blijft in de leere Christi / die en heeft gheenen Godt: Wie in de leere Christi blijft / die heeft beyde den Vader ende den Sone.

So

a Gri. sal met d lieden wesen
b Ioan. 2. 7
c 1. Ioan. 3. 11 ende 4. 7 Ephes. 1. 5 1. Thess. 4. 9 1. Petr. 4. 8 1. Ioan. 3. 23. ende 4. 21
d 1. Ioan. 2. 7 1. Ioan. 3. 11 2. Petr. 2. 21 2. Ioan. 5. 6
e Matth. 24. 5 1. Ioan. 4. 2 2. Petr. 2. 1 1. Ioan. 4. 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Rom.14.17 1.Cor.3.1 Tit.3.10

f So yemant tot v lieden coemt / en dese leere niet en brengt / en ontfangt hem niet in huys / ende en groet hem oock niet.
Want wie hem groet / die is zyner boosen wercken deelachtich.
Ick hadde v lieden vele te schrijuen / maer ick en wilde niet door papier en inckt: maer ick hope tot v lieden te comen / ende mont met mont te spreken / op dat onse blijschap volcomen zy.
De kinderen uwer uuerecoyen suster / groeten v / Amen.

De derde Sendbrief Ioannis.

3 Vermaninghe om de waerheydt te helpen / door de herbergunghe der vreemder broederen / en die tot vruchten des gheloofs / 9. schande van Diotrephes / 12. ende eere van Demetrius.

DE Ouderlinck / den lieuen Gaio / 1 dien ick lief hebbe in waerheyt.
Alderliefste / ick wensche v voor 2 spoet in allen dinghen / ende ghesonthevt / ghelijck uwe ziele voorspoedich is.
Want ick was seer verblijt / als de Broeders quamen / ende ghetuyghenisse ghaven van uwe waerheyt / gelijck ghy inde waerheyt wandelt:
Ick en hebbe gheen meerder blijschap 4 dan dese / [namelijck /] dat ick hoore / dat mijne kinderen in waerheyt wandelen.
Alderliefste / ghy doet ghetrouwelijck 5 wat ghy doet aen de Broederen / ende aen de v gasten /
Die van uwe lief de ghetuyghenisse ghe- 6 gheven hebben voor de Ghemeynte: de welcke ist dat ghy ghelevdet / ghelijck het Godt weerdich is / soo sult ghy wel doen.
Want voor zynen Naem zijn sy uytghe- 7 gaen / ende en hebben niet van de Heydenen ghenomen.
Doo zijn wy dan schuldich de sodani- 8 ghe te ontfanghen / op dat wy medehulpers worden der waerheyt.
Ick hebbe aen de Ghemeynte ghescheu- 9 uen / maer Diotrephes / die onder hen soeckt de meeste te zijn / en ontfangt ons niet.
Daerom / ist dat ick come / ick salzijne 10 wercken vermanen die hy doet / met voose woorden / smaerende teghen ons: ende en is hier mede niet te vreden / maer hy en ontfangt selue de broederen niet / ende verbiet de ghene diese [ontfangen] willen / en worptse uit der Ghemeynte.
Alderliefste / volcht het quade niet 11 na / maer het goede. Wie goet doet / die is uyt Godt: maer die quaet doet / die en heeft Godt niet ghesien.
Demetrius heeft getuyghenisse van allen / 12 ende van der waerheyt selue: ende wy ghenen oock getuyghenisse / en ghylieden weet / dat onse ghetuyghenisse waerachtich is.
Ick hadde veel te schrijuen / maer ick en 13 wilt v lieden niet penne en inckt niet schrijuen:
Maer ick hope v haestelijck te sien / ende 14 wy sullen mont tot mont spreken.
Vrede zy v. De vrienden groeten v: groet 15 de vrienden by name.

e Psal.37.27 Esai.1.16 1.Pet.3.13

De Alghemeyne Sendbrief Iude.

4. Waerschouwinghe / aengaende die verachtelijck van Godt dencken ofte spreken. 8. hoer onghemanierd leuen / ende grouwelijcke straffe / 20. ende vanden middel om hemselven / ende andere te bewaren / 14. danckenseggingh.

IVdas een Dienstknecht Jesu Chri- 1 sti / ende Jacobi broeder: den geroepenen die a door Godt geheylicht / ende door Jesum Christum bewaert zijn:
Barmhertichevt / ende vrede / ende lief de 2 worde v lieden vermenichvuldicht.
Liefste / dewijle ick alle neerstichevt doe 3 om tot v lieden te schrijuen van onse ghemeyne salichevt / soo heeft het my noodich geweest tot v te schrijuē / en v te vermanē / dat ghylieden ramipt voor het gheloove / dat eenmael den Heyligen ghegheuen is.
b Want daer zijn sommighe Godtloose 4 menschen ingheropen / die in voortyden tot dit selue oordeel voorschreuen zijn / die de genade onses Heeren Jesu Christi uit vuylen tot c wulpsheyt: ende God den eenigen Heere / ende onsen Heere Jesum Christum / verloochenen.
Maer ick wil v lieden vermanen / wie ghy 5 dit eenmael weet / d dat de Heere / als hy het volck uit Egypten verlost hadde / wederom de ghene die niet en ghyloofden / verderf.

a Gelieyt/in

b 2.Pet.2.1

c Of/gryphēpt

d Iud.24.17 Psal.106.25 Sap.1.11 1.Cor.10.10 Heb.3.17

6 e Ende de Enghelen die haer begin niet 6 e 2.Pet.2.4
ghehouden en hadden / maer hare woonste-
de verlaten hadden / met ewige banden on-
der de duysternisse / f tot den oordeele desf 2.Thes.1.5
grooten daechs bewaert heeft:
7 g Gelijck Sodoma ende Gomorra ende g Gen.19.24
de Steden daer omtrent / die in ghelijcker Deut.29.23
wijse als sy ghehoereert hebben / ende een Esai.13.15
ander vleesch nae gegaen zijn / tot een exem- Jere.50.40
pel ghestelt zijn / lydende de straffe des ee- Ezech.16.49
wighen vyers. Gzee.11.8
8 Desgelijck nochtans dese / als slapende / Amos.4.11
ontreynigen het vleesch / verachten de Heer- Luce.17.29
schappye / ende lasteren de Eerlijckheden. 2.Pet.2.6
9 h Michael de Archanghel / als hy teghen
den Duyuel streedt / ende handelde van het
lichaem Mosi / en derste hem de schuld der
lasterinye niet opleggen / maer seyde: Dy h Zach.3.2
Heere straffe v.
10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we- i 2.Pet.2.12
ten / ende dat sy natuerlijck weten / als de
onredelijcke Beesten / daer in verderuen sy.
11 Wee hen / want sy zyn k Cains weeh ge- k Gen.4.8
gaen / ende l door m de verleydinghe des 1.Ioan.3.14
loons Balaam henen ghestort: ende door de l Mat.22.21
n teghenspreckinghe Chore vergaen. 2.Petr.2.15
12 Dese zyn [als] smetten in uwe gemeyne m Of/ den des
maeltyden mede ter maeltijdt gaende / voor- leydenden
dende hen seluen / sonder vreese / o Water- loon eeret.
n Iud.16.2
o 2.Pet.2.17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

loose wolcken banden witte ommeghe-
gheten/boomen die dorre/ onvruchtbaer twee-
mael verstoruen/ende ontwortelt zijn.
Wilde baren der Zee/ hare eygen schan-
de opschuymende / dwalende sterren / den
welcken de donckerheyt der duysternisse
inder eewicheyt bewaert wort.
Ende Enoch de seuende na Adam/heeft
van hen te voren ghepropheteert/ ende ge-
seyt: p Siet/de Heere is ghecomen met zijne
Heylighe Legioenen.
Omme recht te doen tegheu allen / ende om te
straffen alle die onder hen Godloos zijn/
van alle hare Godtloose werken die sy on-
godtlijck gedaen hebben/ ende van alle de
weerdheyt die de Godtloose sondaers tegen
hem gheseyt hebben:
Dese zijn murmureerders/clagers/na ha-
re begeerlijckheden wandelende ende q haren
mont spreect hooverdicheyt / sy r verheffen
de persoonen/om des profyts wille.
Maer ghy lieffde / ghedenckt der woor-
den die te voren ghesept zijn van de Aposte-
len onses Heeren Jesu Christi:
Dat sy v lieden ghesept hebben: s Daer-
sullen inden laetsten tijt wesen/Bespotters/
die nae haer Godtloose begheerlijckheden
wandelen sullen.
Dese zijn die t * afscheyden/ bleeschelij-
cke/gheenen Gheest hebbende.
Maer ghy / lieue / timmerende v schen
op uwe alderheylichste gheloone/ biddende
in door den heylighen Gheest/
Houdt v u selven in de liefde Godts/ver-
wacht de barmhertichevt onses Heeren Je-
su Christi ten eewighen leuen:
Ende ontfermt v sommighen niet onder-
scheyt:
Ende behoudt de sommighe met vreese/
eñ grijpt se uyt den vyere: [mochtans] oock
hatende den rock / die van den vleesche be-
vleckt is.
Hem die x v lieden machtich is van
sonden te bewaren ende onstraffelijck voor
zijne heerlijckheyt te stellen in vreuchden/
[Namelijck/] Gode onsen Salichma-
cker / die alleen wijs is / zy heerlijckheyt
ende hoocheyt / ende heerschappije / ende
mogenthevt / nu / ende tot alder eewi-
heyt/ Amen.

a Iud.14
b Gen.5.24
c Zach.14.5
d Deut.33.2
e Dan.7.10
f Iob.9.5
g Iud.16
h Iac.2.1
i Iob.32.21
k Ephes.4.2
l Coloss.3.12
m Iud.20
n Iud.21
o Matth.24.24
p Dan.7.10
Act.1.11
1.Thess.3.13
2.Thess.1.10
Apoc.1.7
q Psal.17.10
r Grieck: bewonderen
s 1.Tim.4.1
2.Tim.3.1
2.Petr.3.3
t * Anderen hebben: uit afscheydende/
u Siet/in 1 Ep. Iohan. 5.16
x Ephes.1.6

De Openbaringhe Ioannis
Theologi.

Het Argument.

DEt laetste Boeck vanden seluen Apostel beschreuen is ghenoemt Apocalypsis dat is/ Openbaringhe/ dant in desen Boeck heeft hy met een Prophetische wyse van sticken voor oogen gheleyt: dat de y eere hem geopenbaert hadde te weten wat der Gemeynte ghebieden soude tot des Weerelts eynde. Hen bindt daer bele dinghen die ghenomen zijn uyt Hemelsel/ Daniel/ Zacharia ende andere Propheten. Hier heeft Gode na zijn goetheyt beliefft zijne Gemeynte dreych ende wel te rade te vermanen vanden toecomenden quade/ om dat sy soude haer te voorsichtichlijcher hoeden/ ende te vperichlijcher bidden.

Dat eerste Capittel.

1. De Majesteyt eñ officie des Soons Gods/ 9. geschiet der Candelaren ende Sterren inhoudende den Auteur deser openbaringe eñ tot wat eynde sy gheschreuen is/ 17. Joannes neder ghevallen ende weder op gheheuen.

a Grieck. ontdeckinghe

DEse Openbaringhe Jesu Christi/ die hem God ghegeuen heeft / om zijnen Dienaren te thoonen wat corts geschieden moet: ende hy heeft gesonden/eñ door zijnen Enghel zijnen Dienaer Ioannes te kennen ghegeuen:

Die ghetuycht Joannes te kennen ghegeuen:
De welcke het woort Gods bevuycht heeft / ende het ghetuyghenisse Jesu Christi/ ende al wat hy ghesien heeft.

b Apoc.22.7

b Salich is hy die lest / ende salich zijn sy die horen de woorden deser prophetie/ ende bewaren dat daer in geschreuen is: want de tijt is na by.

c Ezech.3.14
d 1.Cor.15.20
Coloss.1.18
e Rom.10.18
Hebr.9.12.14
1.Pet.1.19
f Apoc.5.9
1.Pet.2.9
Apoc.5.10
g 1.Pet.1.5
Rom.12.1
Hebr.12.28
Esai.2.13
h Dan.7.10
Matth.24.30
Act.1.11
1.Thess.1.10
2.Thess.1.10
Iudæ.v.14

Ioannes den seuen Ghemeynten die in Asia zijn: Ghenade[zy] v / ende vrede van hem c die is/ende die was/ ende die comen sal/ende van de seuen Gheesten die voor zijnen Throon zijn:
Eñ van Jesu Christo/welcke die getrou-we ghetuyge is / d de eerstgheboren vit de doodeñ / eñ de Overste der Coninghen der Aerdeñ: hem die ons heeft lief gehadt/eñ van de sonden ghewasschen e in zijnen bloede:
Ende heeft ons ghemaeckt f Coninghen ende g Priesters Gode zijnen Vader: Hem zy de heerlijckheyt ende macht / van eewicheyt tot eewicheyt/Amen.
h Siet / hy comt met de wolcken / ende alle oogen sal hem sien / i ook die hem doorsteken hebben: eñ alle geslachten der Aerden sullen over hem rouwen. Ja Amen.
k Ick ben de Alpha eñ de Omega / (dat is) het begin eñ Sonde zegt de Heere die is eñ die was eñ die comen sal/ de Almachtighe.
Ick Ioannes uwe Broeder eñ mede-ghenoot inde verdruckinge ende in het coninc-ryche / ende inde lydsaem heyt Jesu Christi/ was in het Eylandt ghenaemt Patmos/ om des woorts Gods wille / ende om der ghetuyghenisse Jesu Christi wille.
Ende ick was inden geest op t den Sondach/ ende hoorde achter my een groote stemme als eender Basuynen/
Die ghenade Jesu ben de Alpha eñ Omega [dat is] de Eerste eñ de Laetste: eñ wat ghy siet/ screyft het in een Boeck/ eñ sendet die sevven Ghemeynten die in Asia zijn: tot Ephesen/ende tot Smyrnen/ende tot Pergamen/ eñ tot Thyatiren/ eñ tot Sarden / ende tot Philadelphien/ende tot Laodicenen.
Ende ick keerde my omme/ om de stemme te sien die met my ghesproken hadde: eñ als ick om ghekeert was/ sach ick seuen gouden Candelaren:
Ende midden onder de seuen Candelaren / eenen die des menschen Sone ghelijck was / bekleedt met eenen clederen voor de voeten / ende ommegort aen de borsten met eenen gouden gortel.
Ende zijn hooft / ende haer was wit/ ghelyck witte wolle/ghelijck sneeu: eñ zijne oogen

i Zach.12.10
Ioan.19.37
Matth.24.30
Apoc.1.7
k Esai.44.6
Apoc.21.6
22.13
l Apoc.1.10
m Apoc.19.12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

zijn ooghen/ als de vlamme des vyers:
Ende zijne voeten gelijc metael blanden/ 15
de ghelijck in eenen oven/ ende zijn stemme
gheluyt een gheluyt van vele watteren.
Ende hy hadde in zijn rechterhant seuen 16
a Sterren/ ende uyt zynen mont ginck een
scherp tweesnidich swoert: ende zijn aen-
ghesichte blinckte ghelijck de Sonne schijnt
in haren cracht.
Ende als ick hem sach / viel ick aen zijne 17
voeten als doot: Ende hy leyde zijn rechter-
hant op mijn/ seggende tot mijn: Vreest niet:
b Ick ben de Eerste ende de laetste/
p Ende die leue/ ende hebbe doot gheweest/ 18
ende siet/ ick ben leuendich van eewicheyt
tot eewicheyt/ Amen. q Ende ick hebbe de
sleutels der Hellen/ende des doots:
Schrijft dat ghy gesien hebt/ende dat is/ 19
ende dat hier na gheschieden sal.
De verborghenheyt der seuen Sterren 20
die ghy ghesien hebt in mijne rechterhant/
ende de seuen gouden Candelaers. De seuen
Sterren zijn r de Enghelen der seuen Ghe-
mepnten: ende de seuen Candelaers die ghy
ghesien hebt/zijn de seuen Ghemepnten.

Dat .ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Gemepnten van Ephesen/ 8. Smyrnen/ 12. Pergamen. 18. ende Thatiren/ tot volstandicheyt/ lydsaemheydt ende beterringe. so wel met dreyghingen/ als met beloften des loons.

SChrijft tot den Engel der Ghemepnte 1
van Ephesen/ dit sept hy die de seuen
Sterren in zijn rechterhant houdt/ die
midden onder de seuen gouden Candelaren
wandelt.
Ick weet uwe wercken/ende uwe moeyte/ 2
ende uwe lydtsaemheyt/ ende dat ghy de quade
niet en coont draghen: ende dat ghy hen beproeft
hebt: die seggen dat sy Apostelen zijn/ ende sy en-
zijnt niet/ende hebtse leugenachtich bevonden.
Ende dat ghy hen verdraghen hebt/ende ge- 3
dult ghehadt hebt/ende om mijnen Naem ge-
arbeyt hebt/ende niet bezwiken en zijt:
Maer ick hebbe teghen u/ dat ghy uwe 4
eerste lief de verlaten hebt.
Daerom gedenckt waer ghy af gevallen 5
zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de eerste
werckē/ofanders/ so sal ick u haestelijck co-
mē/ ende sal uwen Candelaer uyt zijn plaetse
werē/ist dat ghy gheen beteringhe en doet.
a Maer dit hebt ghy/dat ghy de wercken 6
der a Nicolaiten haret / die welcke ick oock
hate.
Wie oozen heeft/die hooze wat de Geest 7
tot de Ghemepnten sept: Den gheuen die
overwint / sal ick gheuen te eten b vanden
r boom des leuens/ die midden in den Pa-
radyse Godts is.
Ende schrijft tot den Engel der Gemepn- 8
te van Smyrnen: Dit sept de d eerste ende
de laetste/die doot gheweest is/ende leeft.
Ick weet uwe werckē / ende verdruckin- 9
ghe/ ende armoede / (maer ghy zijt rijcke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ende en zijn geene/ maer zijn
de Vergaderinghe des Duyuels.
Vreest niet wat ghy lyden moet: siet / der 10
Duyuel sal [sommighe] van u leden inde
genanckenisse werpen/op dat ghylieden be-
proeft wort/ende ghylieden sult verdruckinge
hebben thien dagen: weest getrouwe tot der
doot/ende ic sal u de croone des leuens geuen.
e Wie oozen heeft/die hooze wat de Geest 11
tot de Ghemepnten sept: Wie overwint die
en sal van de tweede doot niet beschadicht
worden.
Ende schrijft tot den Engel der Gemepnte 12
die in Pergamo is: Dit sept hy / die f Dat
scherp tweesnijdende swoert heeft.
Ick weet uwe werckē / ende waer ghy 13
woonet/ [namelijck/] daer den Troon des
Sathans is/ende ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt mijn geloone niet verloochent/
ock in de daghen inde welcke Antipas
mijn ghetrouwe ghetuyghe [was/] welcke
by u lieden ghedoot is / daer de Sathan
woont.
Maer ick hebbe een weynich teghen u/ 14
dat ghy daer hebt/die de leeringhe g Balaā
aen houden/de welcke leerde Balac h een er-
gernisse maken voor de kinderen Israels/
[namelijc/] Afgot en offer eten/ende hoererē.
Alsoo hebt ghy oock/ die de leeringhe der 15
Nicolaiten houden/het welcke ick hate.
Bekeert u: of anders so sal ick u haeste- 16
lijck comen / ende sal teghen hen crijghen/
met den swoerde mijns monts.
Wie oozen heeft/die hooze wat de Geest 17
tot de Ghemepnten sprceckt: Hem die over-
wint/sal ick gheuen te eten van den verbor-
gen Manna / ende sal hem gheuen eenen
witten keursteen/ende op den keursteen ee-
nen nieuwen naem geschreuen/ den wel-
kē niemant en weet/dan die hem ontfangt.
Ende schrijft tot den Engel der Gemepnte 18
te Thyatiren: Dit sept de Sone Godts/
wiens ooghen zijn gelijck de vlamme des
vyers/ende zijne voeten gheliyck metael:
Ick weet uwe werckē/ende lief de/ende 19
dienst/ende gheloone/ ende uwe lydtsaem-
heyt/ende uwe werckē / ende de laetste meer
dan de eerste.
Maer ick hebbe een weynich teghen u/ 20
dat ghy de vrauwe i Jezabel die sept/dat sy
een Propheteresse is/laet leeren / ende mijne
Dienstknechten verleyden/te hoerē/ en-
de Afgoden offer teeren.
Ende ick hebbe haer tijt ghegeuen/dat sy 21
haer sonde bekeeren dan haere hoererije/en-
de sy en heeft haer niet bekeert.
Siet / ick salse te bedde werpen: ende die 22
met haer hoereren/ in groote verdruckinge/
so sy hen niet en bekeeren van hare werckē:
Ende hare kinderen sal ick met der doot 23
slaen: en alle de Ghemepnten sullen weten/
dat ick de gheene ben/ die de meren ende
herten doorsoecke/en ende ick sal eenen yege-
lijcken onder u gheuen nae uwe werckē.
Maer ick segge tot u lieden/ en den an- 24
deren die te Thyatiren zijn/ soo vele als de-
se leere niet en hebben / ende soo vele als de
diepte des Sathans niet gekent en hebben/
als sy seggen: Ick en sal gheen ander last
op u lieden legghen.
Nochtans dat ghylieden hebt/ dat hout 25
tot dat ick come.
Ende so wie overwint/ende mijne were- 26
ken hout tot dē ende/ o ick sal hem macht
gheuen over de Heydenen.
Ende hy salse hoeden met een yseren roe- 27
de: ende gheliyck Aerden vaten sullen sy ge-
broken worden:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ghelijck ick van mijnen Vader ontfan- 28
ghen hebbe/ ende ick sal hem de ſMorghen-
sterre gheuen.

Wie oozen heeft die hooze/wat de Geest 29
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van Sarden/ 7. Philadelphien/ 14. en Laodicean/ tot warach-tighe beleemighe des gheloofs/ende tot waken.

Ende schrijft tot den Enghel der Ghe- 1
meynte die te Sardis is: Dit seyt hy
die de Gheesten Gods heeft / ende de
seuen Sterren: Ick weet uwe wercken/(na-
melijck/) dat ghy den naem hebt dat ghy
leeft/ende ghy zijt doot.

a* Und.dat ghy verliesen soudet/

Weest wacker/en versterckt/ a* dat an- 2
dere dat sterue wil/want ick en hebbe uwe
wercken niet vol ghemonden voor Godt.

Ghedenckt dan hoe ghy ontfangen hebt 3
ende ghehoort hebt/ ende hout het/ ende be-
keert v. So ghy dan niet en waert/ so sal ick

b ſMat.24.44 1.Thess.5.1 2.Pet.3.10 Apoc16.15

v aencomen/ b als een Dief/ en ghy en sult
niet weten wat ure ick v aencomen sal.

Ghy hebt (nochtans) wenich namen 4
oock te Sardis / die hare cleederen niet be-
vlect en hebbē: en sy sullen met my wandelē
in witte cleederen/ want zijt weerdich zijn.

Die ouerwint/die sal met witte cleederen 5
becleedt worden/ ende ick en sal zijnē naem
niet wt doen/ c wt den Boeck des leuens:
ende ick sal zijnen naem beliyden voor mij-
nen Vader/ende voor zijne Enghelen.

c Exo.32.32 Psal.69.29 Philip.4.3 Apoc.20.12 ende 21.27

Wie oozen heeft/die hooze wat de Geest 6
tot de Ghemeynten seyt.

d ſMat.10.45 Luce.12.8

En schrijft tot den Engel der Gemeynte 7
die in Philadelphia is: Dit seyt de Heylige/
de Warachtighe / e die den sleutel Davids
heeft/die opent/ende niemant en sluyt:ende
sluyt/ende niemant open en doet:

e Job.12.14 Esaie.22.22 Apoc.1.18

Ick weet uwe wercken: siet / ick hebbe 8
een open deure voor v ghegheuen/ ende nie-
mant en can die sluyten/want ghy hebt een
weynich machts/ende hebt mijn woort ge-
houden/ende en hebt mijnen naem niet ge-
loochent.

Siet ick gheue wt de vergaderinghe des 9
Sathans/die seggben dat sy Joden zijn/en
en zijnt niet/maer liegē: siet/ ic salse maken/
dat sy sullen comen/ ende voor uwe voeten
aenbidden/en bekennen dat ick v lief hebbe.

Want ghy hebt het woordt mijner lyd- 10
saemheyt bewaert: ende ick sal v bewaren
vander ure der versoeckinghe / die over de
gheheele Werelt comen sal/om de ghene die
op der Aerden woonen/te versoecken.

Siet/ick come haestelijck/houdt dat ghy 11
hebt/op dat niemant v croone en neme.

Die ouerwint / dien sal ick maken een 12
Calomme inden Tempel mijns Gods/ende
hy en sal met meer wtgaen/ ende ick sal op
hem schrijuen den Naem mijns Godts/en
f den Naem der Stadt mijns Godts/ (na-
melijck/) des Nieuwen Jerusalems / die
vanden Hemel af coemt van mijnen Gode:
ende mijnen nieuwen Naem.

f Apoc.21.2

Wie oozen heeft die hooze wat de Geest 13
tot de Ghemeynten seyt.

g Colos.1.15 h Dat is: van wien alle creaturen haren oorsprouck hebben.

En schrijft tot den Engel der Gemeynte 14
van Laodicea: Dit seyt de Amen / de ghe-
trouwe ende warachtighe ghetuyge / g het
h beginsel der scheppinghe Gods.

Ick weet uwe wercken / dat ghy noch 15
cout noch heet zijt: Och/of ghy cout waert/
of heet:

So dan/om dat ghy lauw zijt/ en noch 16
coudt/noch heet/sal ick v wt mijnen monde
spouwen.

Want ghy segt: Ic ben rijcke/ende rijcke 17
gheworden/ en en hebbe geen gebreck: en en
weet niet dat ghy ellendich zijt/en jammer-
lijck/ende arm ende blint/ende naeckt.

Ick rade v dan my te coopen goude dat 18
met den vyere beproeft is/ op dat ghy rijcke
worde: i ende witte cleederen / op dat ghy
becleedt worde: ende de k schaude uwer
naeckthept niet openbaer en worde: ende
salue uwe ooghen met l ooghen salue / op
dat ghy sien moeght.

i 2.Cor.8.9 Apoc.16.15 k Of: b schame uwer l Gr. Collyrium

Alle die ick lief hebbe / die straffe ende 19
castijde ick / weest dan yverich / ende be-
keert v.

m Job.5.17 Prou.3.12 Heb.12.6

Siet / ick sta aen de deure / ende cloppe: 20
ist dat yemant mijn stemme hoort / ende de
deure open doet/ick sal tot hem comen/ en-
de sal met hem Auondmael houden/ende hy
met my.

Die ouerwint / n ick sal hem gheuen dat 21
hy met my sitte in mijnen Throon: ghelijck
oock ick ouerwonnen hebbe / ende ben met
mijnen Vader in zijnen Throon gheseten.

n Sap.3.8 ſMat.19.28 1.Cor.6.2

Wie oozen heeft/die hooze/wat de Geest 22
tot de Ghemeynten seyt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte van de Maiesteyt Gods en vier Vieren/ende vier ende twintich Ouderlinghen.

Na desen sach ick / ende siet / een open 1
deure inden Hemel en de eerste stem-
me die ic hoorde als een basuyne met
my sprekende/seyde: Coemt hier op/ en ick sal
v thoonen wat nae desen gheschieden moet.

Ende terstont was ick in den Gheest: en 2
siet/daer was een Throon gheset inden He-
mel: ende een sadt op den Throon.

Ende die daer op sadt / was nae aensien 3
als de Steen Jaspis/ende Sardis: ende een
Regenboghe was rontomme den Throon
nae aensien gheliick een Smaragdus.

Ende rontomme den Throon vier ende 4
twintich Throonen: ende op de Throonen
sach ick de vier ende twintich Ouderlingen
sitten/bekleet met witte cleederen: ende heb-
bende gouden croonen op hare hoofden.

Ende daer quamen wt vande Throone/ 5
blixemen ende donderslaghen / ende stem-
men: ende voor den Throon waren seuen
Lampen vyers brandende/de welcke zijn de
seuen Geesten Gods.

a Apoc.15.2

Ende voor den Throon was een a glasen 6
Zee/gelijck Crystal: ende in het midden des
Throons/ en rontomme den Throon / vier
Dieren/ vol oogē van voren en van achter.

Ende dat eerste Dier was gheliick een 7
Leeu/en dat tweede Dier gheliick een Calf/
ende dat derde Dier hadde her aensichte
gheliick een menschē / ende dat vierde Dier
gheliick eenen vlieghenden Arent.

Ende de vier Dieren/ hadden een vege- 8
lijck op henselven vlengelen rontomme / en
waren van binnen vol oogen/ en en hebben
geen ruste/dach en nacht/seggende: b Hey-
lich/heylich/heylich Heere God Almachtich/
die was/ende die is/ende die comen sal.

b Esaie.6.3

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Eñ als de Dieren lof eñ eere / eñ danck- 9
segginghe hem gauen / die op den Throon
sadt / die leeft van eewicheyt tot eewicheyt:
Do vielen de vier eñ twintich Ouderlin- 10
gen voor hem /die op den Throon sadt/en-
de aenbaden hem die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt / ende wierpen hare croonen
voor den Throon/seggende:
Apoc.5.9.12 c Ghy zijt weerdich Heere /te ontfangen 11
den lof ende de eere / ende de macht / want
ghy hebt alle dinghen ghescapen / ende sy
zijn om uwen wille/ ende zijn ghescapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden ghesloten Boeck gheopent voor het Lam/ 8. enbeden lof dien hem de vier Dieren ende vierentwintich Ouderlinghen gheuen voor hare verlossinghe/ende andere genaden voor hem ont fanghen.

Ezech.2.10 Ende ick sach in de rechter hant des 1
genen die op den Throon sadt / a eenē
Boeck ghescreuen van binnen ende
van buyten/eñ verseghelt met seuen segelen.
Ende ick sach eenen stercken Engel pre- 2
diken met luyder stemme: Wie is weerdich
den Boeck open te doen/ende zijne Seghe-
len oy te breken?
Ende niemant was machtich / noch in 3
den Hemel/noch op der Aerden/ noch onder
der Aerden/den Boeck open te doen / noch
hem te beesien.
Eñ ick weende seer/dat niemant weer- 4
dich ghevonden was om dat Boeck te ope-
nen/ende te lesen/noch hem te beesien.
b Gen.49.9 Ende een van de Ouderlingen seyde tot 5
Apoc.5.16 my: Weent niet/siet/ b de Leeu wt den ge-
slachte Juda / c de wortel Dauids / heeft
d overwonnen om den Boeck open te doen/
ende zijn seuen Segelen op te breken.
Ende ick sach / ende siet / in het midden 6
des Throons/ende der vier Dieren/ende in
het midden der Ouderlinghen stondt een
e Lam/als geslachtet/hebbende seuen hoor-
nen/ende seuen ooghen/de welcke zijn de se-
uen Geesten Godts/in allen landen wrge-
sonden:
Dese quam/ende nam dat Boeck wt der 7
rechterhant des ghenen die op den Throon
sadt.
Ende als hy dat Boeck ghenomen had- 8
de/ de vier Dieren / ende de vierentwintich
Ouderlingen vielen voor den Lamme/ heb-
bende alle Harpen : ende gouden Phiolen
vol reuckwerckx/welck zijn de gebeden der
Heyligher:
f Apoc.4.11 Ende sy songhen een nieu liet/seggende: 9
f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemen/
g Act.20.28 ende zijne Segelen te openen want ghy zijt
Ephes.1.7 ghedlacht / g ende hebt ons Gode weder
Colos.1.14 ghecocht met uwen bloede wt allen ghe-
Heb.9.22 slachte ende Tale/ende volcke ende Nāe:
Apoc.10.10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode voor
1.Pet.1.19 Conninghen ende Priesters: ende wy sullen
1.Joan.1.7 regneren op der Aerden.
Ephes.1.7 Ende ick sach ende hoorde roudtomme 11
Apoc.1.6 den Throon ende der Dieren/ende der Ou-
i Dro.19.3 derlinghen/een stemme veler Enghelen/en-
San.7.10 de haer getal was i h * veel duysentichmael
k * And duys- duysenden:
sentichmael Segghende met luyder stemmen: I Yet 12
honderd duysf. Lam dat ghedlachter is/is weerdich te ont-
en thienmael fanghen de macht eñ rijckdom/ eñ wijsheyt/
honderd duysf. eñ cracht/ende eere/eñ heerlijckheyt/ eñ lof.
i Apoc.4.11

Ende oock alle Creaturen die inden He- 13
mel is / ende op der Aerde: ende onder de
Aerde/ende in der Zee/ ende al wat daer in
is/hoorde ick seggen: Yem die sidt op den
Throon ende den Lamme/zy lof/ende eere/
ende heerlickheyt/ ende cracht / van eewi-
heyt tot eewicheyt.
Eñ die vier Dieren seyden: Amen. Ende 14
de vier ende twintich Ouderlinghen vielen
neder / ende aenbaden den Leuenden van
eewicheyt tot eewicheyt.

Dat vj. Capittel.

2. Wat ongheluck de vier Peerden van verschepden colueren sonderlinghen in het openen des vier Seghelen des Boecx/ 9. het ghesichte der Martelaren/ende haer ruste in de openinge des vijfften Seghels/ 12. de teeckenen gesien inden Hemel/ende op der Aerden / in de openinghe des sesten Seghels.

Ende ick sach als het Lam een van de 1
Seghelen open ghedaen hadde / ende
ick hoorde een van de vier Dieren spre-
ken / als de stemme eens donderslachs:
Coemt/ende siet.
Ende ick sach/ende siet / een wit Peert: 2
ende die daer op sadt / hadde eenen boghe:
ende hem is een croone ghegeuen / ende hy
quam wt overwinnende / ende om dat hy
overwinnen soude.
Ende als her den tweeden Seghel ghe- 3
opent hadde / hoorde ick het tweedde Dier
spreken: Coemt/ende siet/
Ende daer quam een ander Peert wt/ 4
dat root was/eñ den gene die daer op sadt/
is gegeuen den vrede wech te nemē vander
Aerden/eñ dat sy malcanderen dooden sou-
den/ende hem is een groot Swoert gegeuen.
Ende als het den derden Seghel geopent 5
hadde / hoorde ick het derde Dier segghen:
Coemt/ende siet/ende ick sach / eñ siet / een
swart Peert/ ende die daer op sadt / hadde
een Waghe in zijne handt.
Eñ ick hoorde een groote stemme in het 6
midden der vier Dieren / seggende: Een
a mate Tarwe voor eenen penninck/eñ drie a Or.Chenix
maten Gerste voor eenen penninck/ ende en
doet der Olie ende den Wijn gheen schade.
Ende als het den vierden Segel geopent 7
hadde / hoorde ick de stemme des vierden
Diers seggben : Coemt/ende siet.
Ende ick sach/ ende siet/ een dael Peert: 8
ende die daer op sadt / zijnen naem was de
doot: ende de Helle volcht met b hem nae: b Of/hem
ende hem werr macht ghegheuen te dooden
tot het vierde [deel] der Aerden / met den
swoerde / met hongher / ende met de doot/
ende door de Dieren der Aerden.
Ende als het den vijfften Seghel ge- 9
opent hadde /sach ic onder den Altaer de ze-
len der verslagenen om des woorts Godts
wille / ende om het ghetuyghenisse dat sy
hielden.
Eñ sy riepen met luyder stemme/seggen- 10
de: Hoe lange/ c O Yeylige eñ warachtige c 4.Esd.7.5.23
Heere/en oordeelt noch en wreeckt ghy onse Apo.19.2
bloet niet van de Inwoonders der Aerden?
Ende eenen yegelicken zijn witte clerde- 11
ren ghegheuen/ ende hen is ghesept / dat sy
noch eenen cleinen tijt rusten souden / tot
dat ock hare mededienaers eñ hare Broe-
ders vermilt worden/ die ock souden ghe-
doot worden gheliick als sy.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Ende ick sach als het den sesten Zeghel 12
geopent hadde ende liet/ daer is een groote
Aerdbeuinge gheworden: ende de Sonne is
swart geworden gelijck eenen haren sack/
ende de Mane gheheel/is gheliek bloet ge-
worden.

Ende de Sterren des Hemels zijn gevал- 13
len op der Aerden/ gheliek de Vijgheboom
zijne onrijpe vijghen afwerpt / als hy van
grooten winde gheschut wort:

Ende de Hemel is wech gheweken ghe- 14
lijck eenen brief de toegherolt wort/ ende alle
Berch ende Eylanden/zijn verroert wt ha-
re plaetsen.

Ende de Coningen der Aerden / ende de 15
Overste/ende de Rijcke / ende de Hoofdtman-
nen/ende de Rachtige/ende alle Dienstbare/ende
alle Vrye verborghen hemselven in de Spe-
lonicken/ende inde Steenrotzen der Berghen/

Ende seyden tot de Berghen/ende tot de Steen- 16
a Esaie.2.19 rotzen: a Valt op ons / ende verbergt ons
Oszee.10.8 vanden aenschijne des gheenen die op den
Luce 23.29 Throon sidt ende vanden toorn des Lams.
Apo.9.6

Want de groote dach synder gramschap 17
is gheomen: ende wie can staen?

Dat vijf. Capittel.

3. Het groot ghetal der uitverkorenen die be-
waert worden inden dach der wrake Gods, 13.
harer heerlijckheyt ende troost.

Ende na desen sach ick vier Enghelen 1
staen op de vier hoecken der Aerden/ ende
hielden de vier winden der Aerden/ om
dat gheen wint waeyen en soude op der Aerden/
noch op der Zee noch op eenighen Boom.

Ende ick sach eenen anderen Engel op co- 2
men vanden opganck der Sonnen/ende had-
de den Segel des leevendighen Godts/ende
riep met luyder stemme tot de vier Enghe-
len/ den welcken de macht ghegheven was
der Aerden ende der Zee te schadighen.

a Apo.9.4 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/ 3
b Ezech.9.4 noch der Zee/noch den Boomen/ b tot dat
c Of/ versegelt wy de Dienaren onses Godts c getreckent
hebben aen hare voorhoofden.

Ende ick hoorde het getal der genen die 4
ghetreckent waren/vier honderd ende veer-
tich duysent ghetreckende wt allen geslach-
te der kinderen Israels.

Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent 5
getreckent: wt den geslachte Ruben/twaelf
duysent ghetreckent: wt den geslachte Gad/
twaelf duysent ghetreckent:

Wt den geslachte Aser/ twaelf duysent 6
ghetreckent: wt den geslachte Nephthali/
twaelf duysent getreckent: wt den geslachte
Manasse/twaelf duysent ghetreckent:

Wt den geslachte Simeon/twaelf duy- 7
sent ghetreckent: wt den geslachte Leui/
twaelf duysent getreckent: wt den geslach-
te Issaschar/ twaelf duysent ghetreckent:

Wt den geslachte Zabulon/twaelf duy- 8
sent getreckent: wt den geslachte Joseph/
twaelf duysent getreckent: wt den geslachte
Ben Jamin/ twaelf duysent ghetreckent.

b 4. Esd.2.43 b Nae desen sach ick/ende siet/een groo- 9
te schare die niemandt tellen en conde / wt
aller Natie ende Geslachte/ende Volcke/
ende Tonge die stonden voor den Throon/
ende voor het Lam / bekleedt met langhe
witte cleederen/ende hadden Palmen in ha-
re handen;

Ende 10

Ende riepen met luyder stemme seggende: 10
De salicheyt [is van] c * onsen Godt/die c * Apoc. heet
op den Throon sidt/ende van den Lamme. daer voor op den
Throon staet.

Ende alle de Enghelen stonden rontom 11
den Throon / ende de Oudtsten/ende
der vier Dieren: ende vielen neder ghenaken
voor den Throon/ op hare aensichten/ ende
hebben Godt aenghebeden/

Seggende: Amen : Segheninghe/ ende 12
heerlickheyt/ende wijsheyt/ende dancsey-
ginghe/ende eere / ende macht ende cracht/
zy onsen Gode van eewicheyt tot eewi-
cheyt/Amen.

Ende een van de Oudtsten seyde 13
tot my : Wie zijn dese/ die met lange witte
cleederen bekleet zijn/ ende van waer zijn sy
gheomen?

Ende ick seyde hem: Heere/ghy weet het: 14
Ende hy seyde my : Dese zijn de ghene die
gecomen zijn wt groote verdruckinghe: en-
de hebben hare cleederen f ‡ ghewasschen/ f ‡ Jn. gebuyt
ende sy hebben hare cleederen wit ghemaect
in het bloet des Lams.

Hieromm zijn sy voor den Throon Gods/ 15
ende dienen hem nacht ende dach in synen
Tempel : ende die op den Throon sidt / sal
met hen woonen.

g Sy en sullen niet meer honger lijden/ 16 g Esa.49.10
noch sy en sullen niet meer dorst lijden/ noch
de Sonne en sal op hen niet vallen/ noch ee-
nighe hitte:

Want het Lam dat midden inden Throon 17
is/ salse hoeden / ende salse beweghen tot de
leevende Fonteynen der wateren/ h en Godt h Esa.25.8
sal alle tranen van hare oogen af wasschen. Apoc.21.4

Dat vier. Capittel.

1. De openinghe des sevenden Seghels/ 2.
de ghebeden der Heyligher geoffert ende de reue-
peesten der weer voor den seuen Engel/ 6. seuen
Enghelen met Trompetten. 7. met her ghelupe
van de vier Trompetten wordt vier ghesonden/
9. de Zee bevoert/ 11. de waters bitter gemaect/
12. ende de Sterren verdupstert/ 13. d'perley
wee verconditht voor seuen Enghel.

Ende als het den sevenden Segel op- 1
ghedaen hadde/wert daer stilte inden
Hemel ontrent een halue ure.

Ende ick sach de seuen Enghelen die voor 2
den Heere staen / ende hen werden seuen
Trompetten gheghenen.

Ende daer quam een ander Engel/ ende 3
stondt aen den Altaer/ende hadde een gou-
den Wieroockvat/ende hem wert veel reue-
werr ghegeuen / om dat hyt met den ghe- a Exo. 30.1
beden aller Heyligher a offeren soude / op
den Altaer die voor den Throon was.

b Ende de roock des rueweercks [met] 4 b Psal.141.2
den ghebeden der Heyligher/ quam op van
de handen des Enghels voor Godt.

Ende de Engel nam het Wieroockvat/ 5
ende vulde dat vanden vyere des Altaers/
ende wierp het in de Aerde: ende daer wer-
den stemmen ende donderslaghen / ende
bliremen/ende Aerdtbevinghen.

Ende de seuen Enghelen die de seuen 6
Wapijnen hadden / bereydden hen om te
wapijnen.

Ende de eerste Enghel heeft gewapijnt/ 7
ende daer is gheworden hagel ende vyer/
ghemengt met bloedt: ende zijn op de Aer-
de gheworpen: ende het derde deel der boo-
men is verbrant / ende alle het groene gras
is verbrant.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Ende de tweede Enghel heeft gebasuynt/ 8
ende daer is als eenen grooten Berch met
vier brandende/in de Zee ghesworpen: ende
het derde [deel] der Zee is bloet geworden:
Ende het derde [deel] der leuende crea- 9
turen inder Zee/zijn ghestoruen / ende het
derde [deel] der scheepen is vergaen.
Ende de derde Enghel heeft ghebasuynt/10
ende daer is ghenallen vanden Hemel een
groote brennende Sterre / ende is ghenallen
op het derde [deel] der waterstroomen/ en
op de waterfonteinen.
Ende de naem der Sterren werdt ghe- 11
naemt Alssen/ende het derde [deel] der Wa-
teren is Alssen geworden / ende vele men-
schen zijn gestoruen van de wateren/ want
sy waren bitter geworden.
Ende de vierde Enghel heeft ghebasuynt/12
ende het derde deel der Sonne werd ghesla-
ghen/ende het derde deel der † Mane / ende het
derde deel der Sterren: so dat het derde deel
van dien is verduystert geworden: ende het
derde deel des daechs niet en luchtede/ende
des nachts desgelijcx.
Ende ick sach/ende hoorde eenen a *En- 13 a Apoc.14.6.
ghel vliegheu midden door den Hemel/seg- & 19.17.
gende met luyder stemme: Wee/ wee/ wee
den inwoonderen der Aerden/van de ande-
re stemme der Basuynen dier drie Enghe-
len die basuynen sullen.

Van de.x. Capittel.

1. Met het gelupt des vijfden ende sesten Enghels/ 3. comen Sprinckhanen op vanden put des afgronts/ 11. de vier Engelen werden ontbonden ende Iupiters ghesonden / om de boose te straffen. 4. vermaninghe der ghetrouwen.

Ende de vijfde Enghel heeft ghebasuynt / ende ick hebbe ghesien dat een 1
Sterre wt den Hemel ghenallen was op der Aerden: ende haer is de sleutel des
huys des Afgronts gheghenen.
Ende sy heeft den put des Afgronts op- 2 a Apoc.14.11
ghedaen / ende daer is roock gecomen wt & 19.3
den putte/ als roock eens grooten Ouens:
ende de Sonne is verduystert ghewoden/
ende de lucht vanden roock des puts.
Ende vanden roock quamen Sprinckha- 3
nen wt op der Aerden/ende hen werd macht
gheghenen/gelijck de Scorpioenen der Aer-
den macht hebben.
Ende hen wert geseyt: b dat sy het gras 4 b Apoc.7.3
der Aerden niet en souden schadighen/noch & Ezech.9.4
yet dat groen is/noch eenighe boom: c maer
alleenlijck den menschen die het teecken
Godts op haer voorhooft niet en hebben.
Ende hen wert gheghenen / niet dat sy se 5
souden dooden / maer dat sy souden ghe-
quelt worden vijf † Maenden: en hare quel-
linghe sy gheliick de quellinghe des Scor-
pioens/als hy den menschе steeckt.
d Ende in die daghen sullen de menschen 6 d Apoc.6.16
de doot soecken / en sy en sullense niet vinden: & Esai.2.19
ende sy sullen begheeren te sterruen/ ende de & Ierem.8.3
doot sal van hen vlieden. & 10.8
e Ende de ghedaente der Sprinckhanen 7 & Luc.23.29
waren gheliick den Peerden/die ter oorloge & Ezech.10.4
bereyt zijn; ende op hare hoofden waren & Hab.1.6.9
als croonen gheliick gout / ende hare aen-
lichten gheliick menschen aenlichten.
Ende sy hadden haer als vrouwen haer: 8
en hare tanden waren als Leeuwen tanden:
Ende sy hadden borstwapenen / gheliick 9
yseren borstwapenen: ende het gheruysch
harer vlerugelen/ als wagens met vele Peer-
den ter oorloghen loopende.
Ende sy hadden steerten gheliick den 10
Scorpioenen/ende hare steerten waren ghe-
lijckx: ende hare macht was den menschen
te schadighen vijf † Maenden.
Ende sy hadden ouer hen eenen Coninc/ 11
den Enghel des Afgronts / ghenaemt in
Hebreysche/Abaddon/ende in Grieesche is
hy ghenaemt † Appollion. † Dat is/ verd.
Wat een wee is wech gegaen: Siet/daer 12
comen noch twee ween na desen.
Ende de seste Enghel heeft gebasuynt/en ick 13 g Gr. hoornen
hoorde weder vier g hoecks des goudt Al-
taers/die voor God was/ 14 groote stemme:
Seggende tot den sesten Enghel / die de
Basuyne hadde: Ontbint de vier Enghe-
len / die aen den grooten waterstroom Eu-
phrates ghebonden zijn.
Ende die vier Enghelen zijn ontbonden 15
gewoden/welcke bereyt waren tot dese ure/
ende dach/ende † Maent/ende Jaer: om het
derde [deel] der menschen te dooden.
Ende het ghetal der Ruyterschen crijgs- 16
ren/ [was] tweemael duysentmael honderd
duysent: ende ick hoorde haer ghetal.
Ende alsoo sach ick de Peerden in het ge- 17
lichte: ende die daer op saten/ hebbende vye-
righe / ende peersche/ ende sulpherren borst-
wapenen : ende de hoofden der Peerden/
als Leeuwen hoofden / ende wt hare mon-
den quam vyer/ende roock/ende sulpher.
Ende van dese drie / is het derde [deel] 18
der menschen ghedoot/vanden were / ende
vanden roocke / ende vanden sulpere dat
wt haren monde guick.
Want hare cracht is in haren mont/ en- 19
de in haren steerten . Want hare steerten
zijn gheliick Slanghen / ende hebben hoof-
den/ende daer mede doen sy schade.
Ende de andere menschen die met gedoot 20
en zijn door dese plagen/en hebben hen niet
bekeert van de wercken harer handen / om
niet te aenbidden de Duyuelen: h ende de h Psal.113.4.
gouden en Silueren/en eerden/ende steenen/ ende 133.15
ende houten Afgoden / die noch sien / noch
hooren/noch wandelen en connen.
Noch sy en hebben hen niet bekeert van 21
hare dootslaghen/ noch van hare toouerije
ghen/noch van hare hoererije/ noch van ha-
re dieuerije.

Van de.x. Capittel.

1. Van den Enghel die den boeck hielt: welc- 4. de stemme der seuen donderslagen verseghelt.

Ende ick hebbe ghesien eenen anderen 1
sterckeu Engel vanden Hemel comen/
die met een Wolcke ommecleedt was/
ende de Regenboghe was op zijn hooft/ en
zijn aenlichte als de Sonne/ende zijne voe-
ten als yserighe pilaren.
Ende hy hadde in zijn handt een open 2
boeckken / en hy sette zijnen rechteren voet
op de Zee/en zijnen slinckeren op de Aerde.
Ende riep met luyder stemme / gheliick 3
een Leeu bruesch: en als hy gheroepē hadde/
spraken seuen donderslagen hare stemmen:
En doe de seuen donderslagē hare stem- 4
men gesproken hadden/ sonde ick geschre-
uen hebben: maer ick hoorde een stemme

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

wt den Hemel/die tot my sepde: Verseghelt
wat de vier donderslagen gheſproken heb-
6 Dan.12.7 ben/ende en schrijftse niet.
a Ende de Engel dien ick sach staen op 5
der Zee/ende op der Aerde/hief sijn hant op
na den Hemel.
Ende s woer bp den leuenden van ee- 6
wicheyt tot eewicheyt/ die den Hemel ende
wat daer in is/geschapen heeft/ ende de Aer-
de/ende wat daer in is/ ende de Zee/ ende
wat daer in is/dat daer ghen tijt meer we-
sen soude:
¶ Maer dat in de dagen der stemmen des 7
seuenden Enghels/als hp basuynen soude/
de verborghenthept Godts soude vervult
worden/ ghelijck hp sijnen Dienaren den
Propheten verkondicht heeft.
Ende de stemme die ick hoorde wt den 8
Hemel/sprack wederom met my/ ende sep-
de: Gaet/ ende neemt dat open boeckxken/
dat in de hant des Engels is/die opter Zee
ende opter Aerden staet.
Ende ick guick tot den Engel/ende sep- 9
de hem: Geeft my dat boeckxken. Ende hp sep-
b Ezec.3.1 de my: b Neemt ende eet dat/ ende het sal
uwen buyck bitter maken/ maer in uwen
mont sal het soete wesen als heunich.
Ende ick nam dat boeckxken wt der hant 10
des Engels/ende ick adt het/ende het was
mijnen monde als soet heunich: ende als ick
het gegeten hadde/wert mijnen buyc bitter.
Ende hp sepde tot my: Ghy moet weder- 11
om propheteren/bp volcken ende natien en-
de tonghen/ende vele Coninghen.

Dat xj Capittel.

1. Joannes is bevolen den Tempel te meten/ 3. van de twee getuygen van den Heere verwerft/ 7. ende vermoort van de Beeste/ 11. ende daer na verwecht in heerlicheyt. 15. In het gelupt des seuenden Engels is Christus verheuen/ ende God gepresen door de vieren wintich Ouderlingē.

2 Ezec.44.5 vnde 41.42. 43 Ende a my werd een riet ghegeuen ge- 1
lijck een roede/ ende de Enghel stont
by my/ seghghende: Staet op/ ende meet
den Tempel Godts/ende den Altaer/ ende
die daer in aenbidden:
b b Au. binnen ¶ Maer die sale die b * buyten den Tem- 2
pel is/worpt wt/ende en meet dien niet: want
hp is den Heydenen ghegeuen/ende de hey-
lighe Stadt sullen sp twee ende veertich
¶ Maenden betreden.
Ende ick sal [hem] mijnen tween getuy- 3
gen geuen/ ende sp sullen propheteren duy-
sent twee honderd ende tsestich daghen/ be-
cleet met sacken.
c Zach.4.2.3 c Dese zijn twee Olijf boomen/ ende twee 4
candelaren/ die voor den Godt der Aerden
staen:
Ende ist dat hen pemant wil schadigen/ 5
daer sal vper wt haren mondt gaen/ ende
hare vianden verteeren: ende ist dat hen pe-
mant wil schadighen/ die moet alsoo ghe-
doot worden.
Dese hebben de macht de Hemel te slup- 6
ten/ op dat het niet en regene in de daghen
haerder prophecije: ende hebbē macht ouer
de wateren/die te veranderen tot bloet/ en-
de de Aerde met alle plaghe te slaen/ so me-
d Dan.7.21 Apoc.13.7 nichmael sp willen.
d Ende als sp hare ghetuygenisse sullen 7
volepnt hebben/sal het Dier dat wt den af-
gront coemt/vechten teghen hen voeren/ende
salse ouerwinnen/ende salse doden.
8 Ende hare lichamen sullen ligghen op de
straete der grooter Stadt/ die Gheestelijck
ghenaemt wort/Sodoma/ ende Egyptus/
daer ook onse Heere gherruyst is.
9 Ende sp sullen wt de volcken ende ghe-
slachten/ ende tonghen/ ende natien hare
lichamen sien drie daghen ende eenen half-
nen/ende en sullen hare lichamen niet laten
in grauen legghen.
10 Ende die opter Aerden woonen/ sullen
blijde ende vrolijck wesen ouer hen/ ende
sullen malcanderen gauen senden/ om dat
dese twee Propheten de Inwoonders der
Aerden ghequelt hebben.
11 Ende nae drie daghen ende eenen halven
is de Gheest des leuens van Godt tot hen
ingegaen/ende sijn op hare voeten gestaen/
ende daer is groote vreese gecomen ouer de
ghene diese saghen.
12 Ende sp hoorden een groote stemme wt
den Hemel tot hen seggen: Coemt hier op/
ende sp gingen op in den Hemel in een wol-
ke/ende hare vianden aenschouwense.
13 Ende te dier schuer ure is groote Aerbe-
uinghe gheworden/ ende het tiende [deel]
der Stadt is ghenallen/ende daer sijn in de
Aerdtbeuinghe ghedoot namen van men-
schen/ seuen duysent/ ell de andere sijn ver-
schruckt gheworden/ ende hebben den Gode
des Hemels eere ghegheuen.
14 Dat twerdde wee is weech ghegaen/ het
derde wee coemt haestelijck.
15 Ende de seuende Engel heeft gebasuynt/
ende daer sijn groote stemmen gheschiet in
den Hemel/seggende: De Conincrijcken
der Werelt sijn onses Heeren ghworden/ ; Dat is der
ende sijns e Christi / ende hp sal regneren valschen
van eewicheyt tot eewicheyt.
16 Ende de vier ende twintich Onderlingen
die voor Godt sitten op hare stoolen/ sijn
op hare aensichten ghenallen/ ende hebben
Godt aenghebeden/
17 Seggende: Wp dancken v Heere Godt
Almachtich/die is/ende die was/ ende die
comen sal: dat ghy uwe groote macht ghe-
nomen hebt/ende regneert:
18 Ende de Heydenen sijn toornich gewor-
den/ende uwen toorne is gecomen/ ende de
tijt der dooden dat sp ghevroordeelt worden:
ende dat ghy uwen Dienaren den Prophe-
ten ende den Heyligen/ende den ghenen die
uwen Naem vreesen/den cleynen ende den
grooten loon geeft: ende dat ghy de ghene
derderft/ die de Aerde verderuen.
19 Ende de Tempel Godts inden Hemel is
gheopent ghewordē/ ende de Arche sijns
Verbonts is ghesien ghewordē in sijnen
Tempel: ende daer werden blixemen ende
stemmen/ende donderslaghen/ ende Aerdt-
beuinghe/ende groten haghel.

Dat xij Capittel.

1. Van de beruchte vrouwe/ghewacht hen- den Draeck/ 7. ouerwinninge teghen hem ghe- creghen door Michael/ voor de ghelooighe.

1 Ende daer is een groot teecken ghesien
inden Hemel: Een vrouwe bekleet met
der Sonne/ ende de Mane onder ha-
re voeten/ ende op haer hooft een croone
van twaelf Sterren:
2 Ende sp was berucht/ ende riep/ hey-
wende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

bende sinerte ende quellinghe om te baren.
Esi daer is een ander teecken gesien inden 3
Hemel/ ende siet/ een groote rooden Draeck
hebbende seuen hoofden / ende thien hoor-
nen/ende op zijne hoofden seuen croonen:
Ende zijnen steert treckt het derde deel 4
der Sterren des Hemels/esi wierpse ter aer-
den. Ende de Draeck stont voor die vrou-
we die baren soude / om de vrucht te ver-
slinden als sy sonde ghebaert hebben.
Ende sy baerde eenen manlijcken sone/ 5
a Of, regeeren die alle Heydenen sonde a hoeden metter
ysseren roede: ende haer kint werd werdy ghe-
b Apoc.12.14 nomen tot Godt ende zijnen throon.
b Ende de vrouwe vluchtede inde Woe- 6
stijne / daer sy plaetse hadde van Godt be-
reyt/ dat syse daer onderhielden / duysent
twee hondert ende esestich daghen.
Ende daer is crijch geworden inden He- 7
mel / ſMichael ende zijne Enghelen crijch-
den teghen den Draeck : ende de Draeck
streedt ende zijne Engelen:
ſMaer sy en hebben niet vermogen/noch 8
haer plaetse en is niet meer in den Hemel
ghevonden.
c Luce 10.18 Apoc.20.2 c Esi hy is gheworpen/de groote Draeck/ 9
de oude Slanghe / die ghenaemt wort de
Duyvel / ende de Sathan / die de gheheele
Werelt verleyt: Hy is (segghe ick) ghewor-
pē op de Aerde/ende zijne Engelen zijn met
hem ghestorpen.
Ende ick hoorde een groote stemme/seg- 10
gende inden Hemel : Nu is de salichept en
d Dat is/ Ge- schoon/ de macht / ende het Coninckrijcke onses
Godts gewordē/esi de macht zijns d Chris-
sti/want de verclager onser broederen/diese
voor Godt verclaechde / nacht ende dach/
die is nu neder ghestorpen.
Ende sy hebben hem overwonnen door 11
het Bloet des Lams / ende door het woort
e Grieck. ziec- haer getuygenisse: ende sy en hebben haer
ten. e leven niet lief ghehadt totter doot.
Hyerom verblijt d ghy Hemelen/ende die 12
daer in woont. Wee den ghenen die op der
Aerden ende opter Zee woonen: Want de
Duyvel is tot d lieden afgheco men/die seer
toornich is / dewijle hy weet dat hy cley-
nen tijt heeft.
Esi als de Draeck sach/dat hy op de aer- 13
de gestorpen was/ heeft hy de vrouwe ver-
volcht/die een manneken ghebaert hadde.
f Apoc.12.6 f Ende der Vrouwen zijn gegeven twee 14
vleughelen eens grooten Arents / om dat
g Dan.12.7 h Grieck/ dan sy sonde vlieghen vande tegenwoordicheyt
des Draecx/ in de Woestijne in haer plaet-
se/ waer sy ghenoet wert/ g eenen tijt/ ende
tijden/ende halven tijt/ h vor den aensicht
te der Slanghen.
Ende de Slange schoot vt haren mon- 15
de water/als eene stroom/ achter de Vrou-
we/ om haer van den stroom te doen werd
stroomen.
Esi de Aerde is der vrouwen te hulpe ge- 16
comen/esi heeft haren mont opghedaen/esi
heeft den stroom opgesopē/dien de Draeck
vt zijnen mont ghestorpen hadde.
Ende de Draeck was toornich op der 17
vrouwe / ende is ghegaen om crijch te doen
teghen de andere van haren zade/die de
ghebooden Godts houden/ende het ghetuy-
ghenisse Jesu Christi hadden.
Ende i † hy stont aen het sant der Zee. i † Anders/ick stont/ etc.

Het xiij. Capittel.

1. Van de Beeste/die alle de verstorpene ver-
lept/11. beeldicht door een ander Beeste.

I Ende ick sach vander Zee een Beeste a Apoc. 17.9
opcomen/ a de welcke hadde seuen 12.
hoofden/ ende thien hoornen: ende op Dani.7.20
haer hoornen thien croonen : ende op haer b Grieck/
hoofden eenen b lasterlijcken naem. naem der
2 Esi de Beeste die ick sach/ was ghelijck lasteringhe
een Pardel/esi haer voeten/als eens Beyrs
voeten/ ende haren mupl/als de mupl eens
Leeus /esi de Draeck gaf haer zijn macht/
esi zijnen Throon/ende groote mogentheyt.
3 Esi ick sach een van hare hoofden/als ter
doot geslagen/ ende zijne doodelijcke won-
de werd genesen: ende het gheheel Aertrijck
is verwonderende de Beeste gheuolcht.
4 Ende sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeuen hadde/ ende
sy hebben de Beeste aengebeden/seggende:
Wie is ghelijck dese Beeste? Wie can met
haer crijghen?
5 Ende haer is eenen mont ghegeuen/ om
groote dinghen ende lasteringen te spreken:
ende haer is macht ghegheuen dat te doen
twee ende veertich ‡ Maenden.
6 Ende sy dede haer mont open/om laste-
ringhen te spreken teghen Godt/ om zijnen
Naem ende zijne Woonstede te lasteren/
ende de ghene die in den Hemel woonen.
7 c Ende haer is ghegeuen crijch te voeren c Dan.7.21
tegen de Heyligen/ende die te overwinnen/ Apoc.11.7
ende haer is macht gegeuen over alle Ghe-
slachte/ ende Tonghe/ende Natie.
8 Esi sy sullen haer aenbidden / alle dje op d Apoc.3.5
der Aerden woonen/d die hare namen niet ende 20.12
geschreuen en zijn inden Boeck des Lams/ ende 21.27
dat gheslacht is vanden beginne der werelt. Phil.4.3
9 Ist dat yemant oozen heeft/die hoore.
10 Ist dat yemant ghevangen leyt/die sal in e Gene.9.6
de ghevancknisse gaen : ist dat e yemant Matt.26.52
met den swoerde doodt/ die moet met den f Apoc.14.12
swoerde gedoot worden. f Hier is de lijdt-
saemheyt ende het gheloove der Heyligen.
11 Esi ick sach een ander Beeste vander aer-
den opcomen/esi hadde twee hoornē gelijck
het Lam/ende spraek ghelijck de Draeck.
12 Esi sy doet alle de macht der eerster Bee-
sten voor haer: esi sy maect dat de Aerde esi
die daer in woonē/de eerste Beeste aenbid-
den/wiens doodlijcke wonde genesen was.
13 g Ende doet groote teerkenen/ soo dat sy g 2. Thess.2.9
oock vyer van den Hemel doet comen op
der Aerde/voor den menschen.
14 h Ende verleydese die opter Aerdē woo- h Deut.13.1
nen/om der teerkenē wille die haer gegeuen Matt.24.24
zijn/om voor de Beeste te doē/seggende tot Apoc.16.14
de inwoonders der aerden: dat sy een Beelt ende 19.19
maken souden der Beesten / die de wonde
des swoerts hadde/ende weder leef de.
15 Esi haer werd ghegeuen/den Beelde der
Beesten eenen geest te geuen / dat oock het
Beelt der Beesten spreken sonde : ende te
maken dat alle die het Beelt der Beeste
met aen en baden/ghedoot sonden worden.
16 Esi maecktse alle/ de Groote esi Cleyne/
de Rijcke ende Arme/ de Vrije/ esi Dienst-
bare/ dat sy hen een merckteecken geest op
hare rechterhant/of op hare voorhooft.
17 Ende dat niemandt en mach coopen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

noch vercoopen/ dan die dat mercteecken heeft/of den naem der Beeste/ of het ghetal haers naems.

Hier is wijsheyt: Wie verstant heeft/die reke-
18 ne het ghetal der Beeste / want het is eens menschen ghetal/ende zijn getal is ses hondert ende ses ende tsestich.

Wat xiij. Capittel.

1. Het schoon ghesel schap des Lams / 6. een Enghel vercondicht het Euangelium/18. een ander den val van Babylonien/9. de derde/dat men vliede van der Beeste/ 13. het ghelueck der gener die inden Heere steruen/ 15. vanden Oogst ende Wijngaert des Heeren.

Ende ick sach/ende siet/het Lam stont 1
op den Berch Sion / ende met hem houdert vier ende veertich duysent / die den Naem zijns Vaders hadden op haer voorhoofden a ‡ gheschreuen.

a ‡ Anders/ Izandende.

Ende ick hoorde een stemme wt den Ye- 2
mel/gelijck een stemme veler wateren/ende gheliick een stemme eens grooten donderslachs: ende ick hoorde een stemme van Harpenspeelders/die op Harpen speelden.

Ende songhen als eenen nieuwen sanck 3
voor den Throon/ende voor de vier Dieren/ ende de Ouderlinghen: ende niemant en conde den sanck leeren / dan die hondert vier ende veertich duysent/ [namelijck/] die van der Aerden gherocht waren.

Dese zijn/die met vrouwen niet besmet 4
b 2.Cor.11.2 en zijn/b want sy zijn ‡ Maechden: dese volghen het Lam waer het gaet. Dese zijn gerocht vande menschen / eerstelingen Gode/ ende den Lamme:

Ende in haren mont en is geen bedzoch 5
gevonden: want sy zijn onstraffelijck voor den Throon Godts.

Ende ick sach eenen anderen Engel vlie- 6
gen midden inde Hemel/ende hy hadde een ewich Euangelium/ om den inwoonders der aerde te vercondigē/ende allen Natien ende Geslachten/ende Tongen ende Volcken.

Seghghende met luyder stemme: Vreest 7
God/ende geeft hem eerlijckheyt/want de ure zijns oordeels is gekomen/ende aenbidt hem
c Gen.1.1 Psalm 33.6 ende 124.8 ende 146.6 Act. 14.15 ende 17.24
d die den Hemel ende de Aerde gemaeckt heeft/ ende de Zee/ende de Waterfonteynen.

Ende daer is een ander Engel gevolcht/ 8
seggende: d Hy is gevallen/sy is gevallen/ Babylon die groote Stadt / om dat sy wt den wijn des toorns haerer hoererye allen volcken te drincken gheghenen heeft.
d Apoc.18.2 Esaie 21.9 Jerem.51.8

Ende de derde Engel is hen gheuolcht/ 9
seggende met luyder stemme: Ist dat yemant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/ ende een mercktecken neemt op zijn voorhoofft/ of op zijn rechterhandt:

Die sal ooch drincken van den wijn des 10
toorns Godts/vanden louteren wijne ghe-schoncken inden Drinckbeker zijns toorns: ende sal ghepijnicht worden met vyer ende sulpher voor de Heylighe Enghelen / ende voor het Lam.
e Apoc.9.2 ende 19.3

e Ende de roock harer pijninge sal opgaen 11
van eewicheyt tot eewicheyt / ende sy en sullē gheē ruste hebbē dach ende nacht/die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/ende ist dat yemant het mercktecken haers Naems ontfangt.
f Apoc.13.10

f Hier is de lydsaemheyt der Heyligher/12 hier zijn die de ghebooden Godts houden/ ende het gheloone Jesu.

13 Ende ick hoorde een stemme wt den Ye- g Of ombas
mel tot mij seggen: Schrijft/ Salich zijn de Heere: wil
dooden/die g inden Heere sterue: De Geest b Of van dat
seyt: b Dat sy rusten van haren arbeyt/ende hare wercken volghen hen nae.

14 Ende ick sach/ende siet/ een witte wolcke/ende op de wolcke satt een die des menschē Sone gelijck was/hebbende op zijn hooft eē gouden croone/ende in zijn hant eē scherpe Sickel.

15 Ende daer is gekomen een ander Engel wt den Tempel/roepende met luyder stem- men tot hem die op de wolcke satt: i Sendt uwe Sickel / ende maeyt/ want de ure om te maeyen is b gekomen: want den Oogst der Aerden is doorz gheworden. i Ioel.3.13 Matt.13.39

16 Ende die op de wolcke satt/ sant zijn Sickel op de Aerde/ ende de Aerde wert gemaeyt.

17 Ende een ander Enghel quam wt den Tempel die in den Hemel was/ende hadde ooch een scherpe Sickel.

18 Ende daer quam een ander Engel vanden Altaer/die macht hadde over het vier/ ende riep met luyder stemme tot hem die de scher- pe Sickel hadde/seggende: Sent uwe scher- pe Sickel / ende snydt de Druyfracken der Aerden: want hare Druyuen zijn rype.

19 Ende de Enghel sant zijn Sickel op der Aerden/ende sneet den Wijngaert der Aer- den / ende worpse in de groote persse des toorns Godts.

20 Ende de persse wert buyten de Stadt ghetreden / ende het bloet is gekomen wt de persse/tot de toomen der Peerden / duy- sent ses hondert Stadien verre.

Wat xv. Capittel.

1. Vande seuen Enghelen/ die de seuen laetste plaghen hebben / 3. den sanck der ouerwinners der Beeste/ 7. vande seuen Phialen der toornen hept Godts.

1 Ende ick sach een ander groot ende a Sietse.m
wonderlick teecken in den Hemel se- uen Engelen/ hebbende de seuen laet- ste plaghen/ want a met dese is de toornic- hept Godts volcomt.

2 Ende ick sach als b een glasen Zee/ghe- b Apoc.4.6
mengt met vier/ ende de ouerwinners wa- ren vander Beeste / ende van haer Beelt/ ende van haer mercktecken / ende van den getale haers naems / dat sy stonden aen de glasen Zee/hebbende Harpen Godts.

3 Ende songen den sanck ‡ Moÿses des Dienst- knechts Gods/ ende den sanck des Lams/ seggende: Wie wercken zijn groot / ende wonderlijck/Heere God Almachtich: uwe weghen zijn c rechtveerdich ende waracht- c Psal.145.17
tich/ Coninck der Heyligher.

4 d Wie en sal u niet vreesen/ Heere / ende d Jere.10.6
uwen Naem prysen? want ghy [zijt] alleen heylich / want alle Heydenen sullen co- men/ ende voor u aenbidden: want uwe Oordeelen zijn openbaer gheworden.

5 Ende na desen sach ick/ ende siet de Tem- pel des Tabernakels der ghetuygenisse in den Hemel/ werd gheopent.

6 Ende de seuen Enghelē hebbende de seuen plagen/quamē wt den Tempel/bekleet met repnen ende claren lijnwade/ ende omme de borsten ommegort met gouden gordelen.

7 Ende een van de vier Dieren gaf den se- uen Enghelen seuen gouden Phialen vol der toornichept Gods/ die leeft van eewig- hept tot eewigheyt.

e Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

Esa. 44.4

e Ende de Tempel wert vervult van den 8
roock vr der heerlyckheyt Godts / ende vr
zijne macht/ ende niemandt en conde in den
Tempel gaen/tot dat de seuen plaghen der
seuen Enghelen volcomt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen gist ende daer wegheghoot
hoo; de Engelen/ en wat plagen daer na volgen/
15. waerschouwinghe dattmen niet roesten soo;
Menschen.

E Nde ick hoorde een groote stemme vt 1
den Tempel / seggende tot de seuen
Enghelen: Gaet/giet de seuen Phiolen
der toornicheyt Godts vt op de Aerde:
Ende de eerste is vtgegaen/en heeft zijn 2
Phiole vtghegoten op de Aerde/ ende daer
is ghecomen een quade boose swere op de
menschen/ die het merckteecken der Beeste
hadden/ende die haer Beelt aenbaden.
Ende de tweede Enghel heeft zijn Phia- 3
le vtgegoten in de Zee/ ende is ghe;oorden
als bloet eens dooden lichaems ende alle le-
uendighe zielen is ghestoruen in de Zee.
Ende de derde Engel heeft zijn Phiole vt- 4
ghegoten in de Waterstroomen / ende in de
Fonteynen/ende sy zijn bloet gheworden.
Ende ick hoorde den Engel der Wateren 5
seggen: Ghy zijt rechtueerdich Heere / die
is/ende die was/ende heylich/ om dat ghy
dit gheoordeelt hebt.

a Mat. 23. 34

a Want sy hebben het bloet der Heyli- 6
ghen ende Prophecten vtghestoot/ende ghy
hebt hen bloet te drincken ghegheuen: want
sy zijnt weerdich.
Ende ick hoorde eenen anderen van den 7
Altaer seggen: Ja Heere God Almachtich/
uwe oordeelen zijn warachtich ende rechte-
uerdich.
b Ende de vierde Engel heeft zijn Phiole vt- 8
gegoten in de Sonne/ ende haer is gegeuen
de menschen te quellē met hitte b door vyer.
Ende de menschen brandden met grooter hi- 9
te/ ende sy lasterden den Naem Godts / die
macht hadde ouer dese plaghen/ ende en be-
keerden hen niet om hem eere te gheuen.
Ende de vijfde Engel heeft zijn Phiole vt- 10
ghegoten op den Throon der Beeste/ ende
haer Rijcke is verduystert geworden/ ende
sy knauden hare tonghen van smerte:
Ende sy lasterden den God des Hemels 11
van hare smerten ende van hare swaerem/ende
sy en bekeerden hen niet van hare wercken.
Ende de seste Enghel heeft zijn Phiole vt- 12
gegoten op den grooten Waterstroom Eu-
phratem/ende zijn water is weghedroocht/
om dat bereydt soude worden den weg der
Coninghen/van den opgaenck der Sonnen.
Ende ick sach vt den mont der Draken/ende 13
vt den mont der Beeste/ende vt den mont
des valschen Propheets/ drie onreyne ghees-
ten[gaen/] ghelijck Padden:

2 Thess. 2. 9
Apoc. 13. 14
ende 19. 20

c Want sy zijn geesten der Duyuelen/ende 14
doen teeckenen / om te gaen tot de Coning-
hen der Aerden / ende der gheheelder We-
reld/ om hen te vergaderē totten Strijd dien
grooten daechs Gods Almachtich.

b Mat. 24. 44
Luce. 12. 40
1 Thess. 5. 6
2. Pet. 3. 10
Apoc. 3. 3
16. Cor. 15. 52
Apoc. 3. 18

b (Siet/ick come als een Dief: Salich [ist 15
hy] die waeckt/ende zijne cleederen bewaert/
op dat hy niet naeckt en wandele / ende zijn
schande niet gheslien en worde.)
Ende sy vergaderdē se in een plaetse/ge- 16
naemt int Hebreysche/Armageddon.

Ende de seuende Engel heeft zijn Phiole vt 17
gegoten in de lucht/ende daer quam een groo-
te stemme vt den Tempel des Hemels van
den Throon/seggende: Het is gheschiet.
Ende daer zijn stemmen/ende donderslā- 18
ghen/ende blixemen gheschiet/ende daer is
groote Aertbeuinghe geschiet/ suick als niet
gheschiet en is van dat de menschen op de
Aerde gheweest zijn / soodanighe Aertbeuin-
ghe so groot.
Ende de groote Stadt is in drie deelen 19
ghescheurt / ende de Steden der Heydenen
zijn ghenallen: ende de groote Babylon
is voor Gode in ghedachtenisse ghecomen/
f om haer te ghenen den Druyckbeker des f Jer. 25. 15
wijns der verbolghentheyt zijns rooms.
Ende alle Eylanden zijn gevloden/ ende 20
de Berghen en zijn niet ghevonden.
Ende daer is groote hagel als van een pont 21
genallen van den Hemel op de menschē: ende
de menschen lasterdē God/om der plage des
haghels/want zijne plaghe was seer groot.

Dat xvij. Capittel.

1. Beschrijuinge der grooter hoere / haer groo-
welijckheyt ende straffe/ 14. de ouerwinninghe
des Lams.

E Nde een van de seuen Enghelen die 1
de seuen Phiolen hadde / quam/ ende
sprack met mp/seggēde tot mp: Comt
ick sal d thoonen het oordeel der grooter
Hoere/die op vele wateren sidt:
2 a Met de welcke de Coningen der Aer- a Apoc. 18. 3
den ghehoereert hebben / ende de Inwoo-
ners der Aerden zijn dronchen ghewo;den
van den wijne haerer hoererye.
3 Ende hy brachte mp wech inden Gheest/
in een Woestijne/ ende ick sach een vrouwe
sitten op een roosuerwighe Beeste/ vol na-
men der lasteringhe/ende hadde seuen hoof-
den/ ende thien hoornen.
4 Ende de vrouwe was bekleet met purperen
ende roosemerwe/ ende vergult met gonde/
ende costelijcke steenen/ ende Peerlen: ende
hadde in hare hant eenen gouden Druyche-
ker vol grouwelijckheden ende onreynicthe-
den harer hoererije.
5 Ende op haer voorhooft eenen Naem
ghescheuen: Verborghentheyt / de groote
Babylon/moeder der hoereryen ende grou-
welijckheden der Aerde.
6 Ende ick sach die vrouwe dat sy dron- b Of/Martes-
ken was van den bloede der Heyligher/en- laren
de van den bloede der b Gheturghen Jesu:
ende ick was verwondert met groote ver-
wonderinghe/ doe ick se sach.
7 Ende de Enghel seyde mp: Waerom zijt
ghy verwondert? Ick sal d segghen de ver-
borghentheyt der vrouwen/ende der Beeste
die se draecht / welcke seuen hoof den heeft /
ende thien hoornen.
8 De Beeste die ghy ghesien hebt/was/ens
de en is niet / ende sal vanden Afgrondt op-
comen/ende gaet ter verdernisse/ende die c Apoc. 13. 8
op der Aerden woonen/ (c wiens namen niet
geschreuen en zijn in den Boeck des leuens/
van den beginne der Wereit /) sullen ver-
wonderen/als sy die Beeste sien sullen / die
was/ende niet en is/hoe wel sy is.
9 Hier is de sin/die wijsheyt heeft: d De se- d Apoc. 13. 1
uen hoofden zijn seuen Bergē/daer de vrou-
we op sidt/ende zijn seuen Coninghen.

De

De bijne zijn genallen/ ende de een is/ en- 10
de de ander en is noch niet gecomen / ende
als hy sal ghecomen zijn/ moet hy een wey-
nich blijuen.

Esi de Beeste die was/ esi niet en is/ die 11
is ock de achtste/[Coninck]ende is vande
seuen/ ende gaet ter verderuinghe.

e Apoc.7.16 e Ende de thien hoornen die ghy ghesien 12
Apoc.13.1 hebt/zijn thien Conningen/ die het Conincx-
rijcke noch niet ontfangen en hebben / maer
ontfanghen macht als Conninghen te eender
vren met der Beeste.

Dese hebben eenen raedt / esi sullen harer 13
cracht ende macht der Beeste ghenen.

Dese sullen teghen het Lam crijghen / esi 14
f1.Tim.6.15 het Lam salse overwinnen: f want het is de
Apoc.19.16 Heere der Heeren/ende Coninck der Conin-
ghen/ende de gheroepene ende vuytcorene
ghelooughe die met hem zijn.

g Esaie 8.7 Esi hy seyde tot my:g de wateren die ghy 15
gesien hebt daer de Hoere sidt/zijn Volcken/
ende Scharen/ende Naciën/ende Talen.

Ende de thien hoornen die ghy ghesien 16
hebt aen de Beeste / die sullen de Hoere ha-
ten /ende sullense woeste maken/esi naeckt/
ende sullen haer vleesch eten / ende sullense
met vyere verbranden.

Want God heeft hen in hare herten ghe- 17
ghenen te doen dat hem behaecht / ende ee-
nerley raedt te doen/ende haer Conincrijcke
der Beesten te ghenen / tot dat de woorden
Gods volcomt zijn.

Ende de Vrouwe die ghy gesien hebt / is 18
de groote Stadt/die het Coninckrijcke heeft
over de Coninghen der Aerden.

Dat xviij. Capittel.

2. Den val der Hoere van Babilon / d'jocuich
hoot den hoosen/ vroljch hoot den goeden/ 4. ver-
maninghe tot het volck Gods / dat sp daer uyt
gaen.

Ende na desen sach ick eenen anderen 1
Enghel uyt den Hemel af comen /heb-
bende groote macht/ ende de Aerde is
luchtich ghewoorden van zijne claerheyt.

Esi riep uyt crachtelijck met inder stem- 2
a Apoc.14.8 me/ segghende:a Sy is ghenallen/sy is ghe-
Esaie 21.9 nallen/die groote Babylon/ ende is gewor-
Jere. 51.8 den een woninghe der Duyvelen/ende be-
warenisse aller onreyner geesten/esi bewaer-
nisse aller onreyne ende hatelijcker vogelen.

Want van den wijne des tooms harer 3
hoererije/ hebben alle Volcken gedroncken/
b Apoc.17.2 b ende de Coninghen der Aerden hebben
met haer ghehoereert : ende de Coopliedeu
op Aerden zijn van de macht haerer weelde
rijck ghewoorden.

Ende ick hoorde een ander stemme uyt 4
c Esaie 52.11 den Hemel/ segghen : c Gaet uyt van haer/
2.Cor.6.17 mijn volck / op dat ghy harer sonden niet
Gene.19.12 deelachtich en zijt/op dat ghy niet van hare
plaghen en ontfangt.

Want hare sonden zijn totten Hemel toe 5
b Of/gehoopt/ b gheromen / ende God is harer ongherech-
ticheden ghedachtich ghewoorden.

Vergelt haer/ghelijck sy ock u vergolden 6
heeft/esi dobbelt haer dobbel na hare werc-
d Gr. gemenge ken. In den Dyuckbeker daer sy u in d ghe-
f Gri.meughte schoncken heeft / f schenckt haer dobbel.

So vele als sy haer selven verheerlijckt 7
heeft / ende weeldich gheweest is/so vele py-
nen ende vroef heyt geeft haer: want sy seyt
g Esaie 47.8 in haer herte:g Ick sitte[ende ben] Conin-
ginne/ende en ben gheen Wedutwe/ ende en
sal gheen vroef heyt sien.

h Dani. 5.30 8 h Hierom sullē hare plagen op eenē dach 2. Sheff. 1.8
comen/doot/vroef heyt/honger: ende sal uyt Esaie 13.9
vyer verbrant worden: want de Heere God
diese oordeelt/is sterck.

i Apoc.17.2 9 Esi i de Coninge der Aerdē die met haer
ende 18.3 ghehoereert ende weeldich gheweest hebben/
sullense bewenen/ esi rouwe over haer ma-
ken/ als sy dē roock haers brants sullē sien:

k Esaie 13.6 10 Van verre staende/ van vreese harer pyne
Jere.51.8 esi segghende:k Wee/wee/de groote Stadt/
Apoc.14.8 Babylon die stercke Stadt/ want u oordeel
is te eener vre ghecomen.

11 Ende de Coopliedeu op Aerden sullen
weenen esi rouwe draghen over haer/ want
haer coopmāschap en coopt niemant meer.

12 Coopmanschap van gout/ende sluer/en-
de costelijcke steenen/ende peerlen/ ende fijn
lijnwaer/ ende purpuren / ende zijde / ende
schartaken / ende alderhande Thynen hout/
ende alle ghnoozen vaten / ende alle vaten
van den costelijcsten houte/ende coper/ende
yser/ende marmer:

13 Ende Cammel/ende reuckwerck / esi sal-
ue/ende Wieroock/ ende Wijn/ ende Olye/
ende Meelbloeme/ esi Tarwe/ esi Beesten/
ende Schapen / ende [coopmanschap] van
Peerden / ende van Waghenen / ende van
lichamen ende zielen der menschen.

l Of/ het leuē van de doodmaking/ 14 Ende de l vruchten der begheerlijckheyt
uwer ziele/ zijn van u weech ghegaen/ ende
al dat vette esi clare/is van u wech gegaen:
ende ghy en sult niet meer de selue beuon-
den worden.

15 De Coopliedeu deser dingen/die van haer
rijck ghewoorden zijn / sullen om de vreese
haerder pyne van verre staen / weenende/
ende droeue wesende/

16 Ende segghende : Wee/ wee / die groote
Stadt/die bedeet was met fijnen lijnwade/
ende purpur / ende roosemerwe / ende ver-
gult met goude/ ende costelijcke steenen/ en-
de peerlen : Want in een vre is sulcke rijck-
dom woest ghewoorden.

17 Ende alle Stuermans/ende alle het volck
op de scheepen/ ende de Schiplieden/ende al-
le die de Zee hantieren/ sullē van verre staen:

18 Ende sullen roepen / siende den roock
haers brants/esi sullen segghen: wat[Stadt
was] deser grooter stadt ghelijck?

19 Ende sy sullen asschen op hare hoofden
worpen/ende roepen/weenende / esi seggen-
de: Wee/wee/die groote Stadt/ in de wel-
ke alle die scheepen in der Zee hadden / van
hare costelijckheyt rijcke ghewoorden zijn/
want in een vre is sy verwoest.

20 Weest vroljck over haer/ghy Hemel/en-
de ghy heylige Apostelen ende Propheten/
want Godt heeft in uwe oordeel ghevoorzelt
van haer.

m Of/ heeft wraeke ghedaen/ ghenomen ende wreent wille.

21 Ende een sterck Enghel heeft eenen steen
opgenomen/ als eenen groote Meulensteen/
ende heeft dien in de Zee ghewozpen / seg-
gende : n also sal de groote Stadt Babylon
met eenen stoom ghewozpen worden / ende
en sal niet meer ghevonden worden.

n Jere.51.63

o Jere.25.10

22 Ende de stemme der o Harpenspeelders/
ende Sanghers/esi Fluyters/ ende Basuyn-
ners/ en sal niet meer in u ghehoort worden/
ende ghen Constenaer van eenighe consten
en sal

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2L1 [1]

en sal meer in b gevonden worden/ende het gheluyt der Meulen en sal in b niet meer gheconden worden.

Ende het licht der keerssen en sal in b niet meer schijnen:p ende de stemme des Bruydegoms ende Bruyts en sal in b niet meer gehoort worden / want uwe Cooplieden waren de Worsten op Aerden/want in uwe q toouerije zijn alle volcken verleyt geweest.

Ende in haer is gevonden het bloet der Propheten ende Heyligen/ende alle der gener die gedoot zijn op der Aerden.

Dat xix. Capittel.

1. Grooten lof ende danck des Hemelschen geselschaps/voor de straffe der Hoere/ende alle verleyders ende hoofdoenders/ende voor de huyslof des Lams / ende de ouerwinninghe des Woorts Godts/10. de Enghel wegheert aenghebeden te zijn van Joanne.

1 Dat is/loeft den Heere/

Nade nae desen hoorde ick een groote stemme eener grooter Scharen in den Hemel seggen:a Hallelua/de salicheyt ende lof / ende eere / ende macht is / onses Heeren Godts.

b Want zijne oordeelen zijn warachtich/en rechtueerdich/want hy heeft de groote Hoere/die de Aerde met hare hoererije verdoruē heeft/verdoemt/ en hy heeft het bloet zijner Dienaren van hare hant gewroken.

Ende sy seyden wederoom : Hallelua. t Ende haren roock ghinck op van eewicheyt tot eewicheyt.

Ende de vier ende twintich Ouderlinghen/ende de vier Dieren vielen neder/ende aenbaden God/die op den Throon sadt/ segghende: Amen/Hallelua.

Ende daer quam een stemme wt den Throon/segghende: Loeft onsen Godt/ghy zijne Dienstknechten / ende die hem vreest/ beyde cleyn ende groot.

Ende ick hoorde als een gheluyt eener grooter schare / ende als een gheluyt veler wateren/ende als een gheluyt stercker donderslaghen/segghende: Hallelua/ want de Heere Godt Almachtich regneert.

Laet ons blijde en vrolijc zijn/en hem eere geue / want de huyslof des Lams is gecomen/ende zijn wijf heeft haer selven bereyt.

Ende haer is gegeven dat sy becleet worde met reynen ende blinckenden fijnen lijnwade: want dat fijn lijnwaet/zijn de rechtueerdichmakinghen der Heyligen.

Ende hy seyde tot my: Schrijft: d Salich zijn de gene die totte Auontmale der Bruyloft des Lams geroepen zijn. Ende hy seyde my: Dit zijn warachtige woorden Godts.

Ende ick viel voor zijne voeten om hem te aenbidden:en hy seyde tot my:e Siet dat ghy dat niet en doet:ick den v mededienstknecht/ende uwer broederen/die het getuygenisse Jesu hebben : Aenbidt Godt: want de Gheest der prophecijen is het ghetuygenisse Jesu.

Ende ick sach den Hemel open/ ende siet een wit Peert/ende die daer op sadt/was ghenaemt:Ghetrouwe ende warachtich/ende hy oordeelt ende crijcht in rechtueerdicheyt.

f Ende zijne oogen [waren] als de vlamme des vyers/ ende op zijn hooft vele croonen/ende hadde eenen Naem gheschreuen/ dien niemant en weet dan hy.

g Ende was bekleet met eenen cleede/dat in bloedt gheverwet was / ende zijnen Naem hiet: Dat Woort Godts.

Ende de Heyrcrachten in den Hemel volchden hem nae/op witte Peerden / bekleet met wit reyn fijn lijnwaet.

h Ende wt zijnen mont ginck een scherp swoert : om dat hy daer mede de Volcken slaen sonde/ i en hy sal se hoedē met een yserē roede / en hy treedt de perse des wijns der verbolgenheyt ende toornicheyt Godts Almachtich.

Ende hy heeft op zijn cleedt ende op zijn hepte eenen Naem gheschreuen:k Coninck der Coninghen/ende Heere der Heeren.

Ende ick sach eenen Enghel in de Sonne staen/ en hy riep met grooter stemme/seggende tot alle de vogelen die midden inden Hemel vloghen : Coemt ende voert vergadert ten Auontmale des grooten Godts:

Op dat ghy eet het vleesch der Coninge/ ende het vleesch der Hooftmannen/ende het vleesch der Stercken / ende het vleesch der Peerden/ende der genen die daer op sitten/ ende het vleesch aller Vryen / ende Dienstbaren/der cleynen ende grooten.

Ende ick sach de Beeste ende de Coningē der Aerden/ende hare Heyrcrachtē vergadert / om te crijgen tegen hem die op het Peert sadt/ende teghen zijne Heyrcracht.

Ende de Beeste wert ghenanghen/ende met haer de valsche Prophect/ l die de teekenen voor haer ghedaen hadde/ m door de welcke sy verleyt waren/ die het merckteecken der Beeste ontfangen hadden/ende die haer Beelt aenbaden:

n Leuende zijn dese twee geworpē in den brennenden poel des vyers met sulpher.

Ende de ander werden ghedoot metten swoerde des gens die op het Peert sadt/ het welcke wt zijnen mont ginck / ende alle de vogelen werden versaet van haren vleesche.

Dat xx. Capittel.

1. De Duyuel eenen tijt lanck ghebonden geweest hebbende/ ende daer nae weder ontbonden zijnde/quelt de ghemeynte seer/9. nae het oordeel aller menschen wort hy met den zijnen geworpen inden poel des vyers.

Nade ick sach eenen Enghel wt den Hemel nedercomen / ende hy hadde den sleutel des Afgronts / ende een groote keten in zijn hant.

a Ende hy heeft ghegrepen den Draeck die oude Slanghe/ de welcke is de Duyuel ende Sathanas/ende heeft hem gebonden dupsent Jaren.

Ende heeft hem inden Afgront geworpen/ ende heeft hem gesloten/ende heeft versegelt/ouer hem/om dat hy de Volcken niet meer verleyden en sonde/tot dat de dupsent Jaren volcomt waren : ende daer nae moet hy eenen cleynen tijt ontbonden worden.

Ende ick sach Throonen / ende sy saten daer op/ ende hen wert het Oordeel gheghegeuen:en de zielen der gener die onthooft waren om het getuygenisse Jesu/ ende om het woort Godts: ende die de Beeste noch haer Beelt niet aenghebeden en hadden/ende en hadden het merckteecken niet ontfanghen aen haer voorhooft / noch aen haer rechterhant / ende sy leefden ende regneerden met Christo dupsent Jaren.

Maer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]

Maer de ander doode en werde niet we- 5
der leuendich/ tot dat de duysent Jare volcomen werden. Dit is de eerste opstandinge.

Salich eñ heylich [is hy/] die deel heeft in 6
de eerste opstandinge: In desen en heeft de tweede doot geen macht: maer sy sullē wesen b Priesters Gods/ende Christi/ende sy sullen niet hem regneren duysent Jaren.

b 1.Pet.2.5 Apoc.1.6 ende 5.10

Ende als de duysent Jaren sullen volcomen wesen/ sal de Sathan wt zyne gevanckenisse ontbonden worden: 7

Ende hy sal wtgaen om de Volcken te 8
verleyden die inde vier hoecken der Aerden zijn/ c den Gog ende den Magog/ om hen te versamelen ten strijde/ der welcker ghetal is als het sandt der Zee.

c Ezech.38.2

Ende zijn opghecomen inde breedde der 9
Aerden/ ende hebben den Heyrleger der Heyligen ommeringt/ ende de beminde Stadt: ende daer quam vier neder van Godt wt den Hemel/ ende verteerdese.

Ende de Duyvel diese verleyde: d wert 10
ghewozpen in den poel des viers ende sulphers / daer de Beeste ende valsche Propheet sullen ghepijnicht worden dach ende nacht/ van eewichept tot eewichept.

d Apoc.19.20 Dan.7.11

Ende ick sach eenen grooten witten 11
Thzoon / ende die daer op gheseten was/ van wiens aenschijne de Aerde/ ende de Hemel vloot/ ende daer en is geen plaetse voor hen gheuonden.

Ende ick sach de doode/ cleyn ende groot/ 12
staen voor Godt : ende de Boecken waren gheopent/ ende daer was een ander Boeck gheopent/ e die des leuens is: ende de doode werden gheoordeelt wt het ghene dat in die Boecken geschreue was/ f na hare wercken.

e Exod.32.32 Psal.69.29 Phil.4.3 Apoc.3.5 ende 21.27
f Psal.62.13 Jere.17.10 ende 32.19 Matt.16.27 Rom.2.6 ende 14.12 2.Cor.5.10 Galat.6.5 Apoc.2.23

Eñ de Zee gaf de dooden die daer in wa- 13
ren/ ende de Doot ende de Helle gaf de doode die in haer waren: ende sy werden gheoordeelt een yeghelijck nae zijne wercken.

Ende de doot ende de Helle werden in 14
den Poel des viers ghewozpen. (Dit is de tweede doot.)

Ende so wie niet ghevonden en was in 15
den Boeck des Leuens geschreuen/ die wert in den Poel des viers ghewozpen.

Dat xxi. Capittel.

3. Den gheluckſalighen staet der goeden/ 8. ende ellendighen der quaden/ na het oordeel/ 10. beſchrijuinge der wtuercozen Jerusalem/ der Bzupt des Lams.

Ende ick sach eenen a nieuwen Hemel/ 1
eñ een nieuwe Aerde: want de eerſten Hemel ende de eerſte Aerde was vergaen/ ende die Zee en was niet meer.

a Esaie 65.17 ende 66.22 2.Pet.3.13

Ende ick Joannes sach de b heylighe 2
Stadt dat nieuwe Jerusalem nedercomen van Gode wt den Hemel/ bereyt gelijck een Bruyt die haren manne verciert is.

b Apoc.3.12 ende 21.10

Eñ ick hoorde een groote stemme wt den 3
Hemel seggen: c Siet/ de Tabernakel Gods/ met de menschen: ende hy sal met hen woonen / ende sy sullen zijn Volck wesen / ende Godt selue met hen sal haer Godt wesen.

c Ezech.43.7

d Ende Godt sal alle tranen van hare 4
oghen afwasschen/ ende de doot en sal niet meer wesen/ noch droef heyt/ noch geschrey/ noch pijne sal meer wesen: want dat eerste is wech ghegaen.

d Esaie.25.8 Apoc.7.17

Ende die op den Thzoon sadt / seyde: 5
e Siet / ick maket al nieu . Ende hy seyde tot my: Schrijft / want dese woorden zijn warachtich ende ghetrouwe.

e Esaie 43.19 2.Cor.5.17

Ende hy seyde tot my: Het is ghescheet: 6
Ick ben de Alpha eñ Omega/ [dat is/] het Begin ende het Eynde. Ick sal den dorstighen ghenen wt de Fonteyne des leuendighen waters/ voor niet.

f Esaie 41.4 ende 44.6 Apoc.1.8 ende 22.13

Wie ouerwint/ die salt al besitten: g ende 7
de ick sal zijn Godt wesen/ ende hy sal mijn Sone wesen.

g 2.Sam.8.8 Psal.8.10

Maer den bertzaechden/ ende ongheloo- 8
uighen/ ende grouwelijcken/ ende Moordersen/ ende Hoereerders/ ende h Tooueraers/ ende Afgodendienaers/ ende allen leughenaren/ haer deel is in den brennende Poel/ met vier ende sulpher: welck is de tweede doot.

h Of hergaderighen.

Ende een van de seuen Enghelen/ die de 9
seuen Phiolen hadden / vol met de seuen laetste plaghen / quam tot my/ ende sprack met my seggende: Coemt/ ick sal i thoonen de Bruyt des Lams wijf.

i Esa.12.22 Apoc.21.2

Eñ hy voerde my op inden Geest/ op ee- 10
nen groten eñ hoogen Berch/ eñ hy thoonde my k de groote Stadt/ dat heylige Jerusalem/ die wt den Hemel af quam van Gode.

Ende hadde de Heerlickheyt Godts: en- 11
de haer licht was gheliick den allercostelickſten steen/ gheliick den Chrystallijnigen Jaspis steen.

Ende hy hadde eenen grooten hooghen 12
muer met twaelf poorten/ ende in de poorten/ twaelf Enghelen/ ende namen daer op gheschreuen/ de welcke zijn der twaelf ghesla chten der kinderen Israels.

Van Oosten drie poorten/ van Noorden 13
drie poorten/ van Suyden drie poorten/ van Westen drie poorten.

Ende de muer der Stadt l hadde twaelf 14
fondamenten/ ende daer in de Namen der twaelf Apostelen des Lams.

k Ephes.2.22

l Ende die met my sprack/ hadde een gou- 15
den riet om de Stadt te meten/ ende hare poorten/ ende haren muer.

l Esech.40.3

Ende de Stadt lach vierecant / ende haer 16
lengde was so groot als de breedde. Ende hy mat de Stadt m metten riete/ op twaelf duysent n Stadien: ende hare lengde/ ende breedde/ ende hoochde zijn gheliick.

m Geliick in Acht Stadien zijn een Engelsche of Italiaense myle/ vierentwintich Stadien een Nederlantsche myle/ van een gaems.

Ende hy mat haren muer / hondert vier 17
ende veertich Cubiten / de mate eens menschen/ de welcke des Enghels is:

Ende de Tymmeragie des muers was 18
[van] Jaspis/ ende de Stadt suyver gout/ gheliick suyver glas.

Ende de fondamenten des muers/ [was 19
ren] met allerhande costelycke gheſteentes verciert: Het eerste fondament was Jaspis: het tweede/ Saphyrus: het derde / Chalcedon: het vierde/ Smaragdus.

Het vijfde/ Sardonyr: Het seste/ Sardius: het seuende/ Chrysolithus: het achtste/ Beryllus: het negende/ Topasion: het thiende/ Chrysoprasius: het elfde/ Hyacinthus: het twaelfde/ Amethystus.

Ende de twaelf poorten [waren] twaelf 21
Peerlen: een yeghelicke poorte was van een Peerle: ende de o strate der Stadt was suyver gout/ gheliick doorluchtich glas.

o Of merckt

Ende ick en sach in haer gheenen Tem- 22
pel / want de Heere Godt Almachtich is haer Tempel/ Ende het Lam.

p Ende

p Ende de Stadt en behoeft der Sonne 23
noch der Maene niet / dat sy daer in schynen /
want de claerheyt Godts heeft se verlicht /
ende haer lieerse is het Lam.
q Ende de Volcken die salich zijn gewor- 24
den / sullen in haer licht wandelen / ende de
Coninghen der Aerden sullen hare heerlig-
heyt ende eere in haer brengen.
Ende hare poorten en sullen niet ghesto- 25
ten worden des daechs: Want daer en sal
gheene nacht wesen.
Ende de heerlyckheyt ende eere der Hey- 26
denen sal sy haer gebracht worden.
Eñ in haer en sal niet comen dat ontrey- 27
nichte / ofte gronwetycheyt doet / of leugen
[spreckt:] maer die ghescheenen zijn r in
den Boeck des leuens des Lams.

Darrth Cappittel.

1. De eerlickheyt der gheloouigen / 14 bewa-
ringhe van haer officie / 15. de straffe der boosen /
16. de weerdicheyt deser Prophetye / 8. aenbid-
dinge ghewesen aen den Enghel ende waerom /
17. ypertige begeerte der gheloouigen van de toe-
comst ons Heeren.

Ende hy thoonde my eenen s suyueren 1
stroom leuenden waters / claer als
Crystal / comende wt den Tyroon
Gods ende des Lams.
In den midden van hare t strate / ende sy 2
beyde zijden des stroons / was de Boom
des leuens / draghende twaelf vruchten / alle
Maenden gheuende zijne vrucht / ende de
bladeren des Booms [waren] tot ghesont-
heyt der Heydenen.
Ende daer en sal gheen vervloeckinghe 3
meer wesen: u Maer de Tyroon Gods ende
des Lams sal in haer wesen / eñ zijne Dienst-
knechten sullen hem dienen:
Eñ sullen zijn aenschyne sien / ende zijnen 4
Naem [sal wesen] op haer voorhoof den:
x Ende daer en sal gheenen nacht wesen / 5
ende en sullen noch licht der keersen / noch
der Sonnen ghebreck hebben / want de Hee-
re God verlicht hen: ende sy sullen regneren van
eewicheyt tot eewicheyt.
Ende hy seyde my: Dese woorden zijn ge- 6
trouwe ende warachtich: ende God de Hee-
re der heyligher Propheten heeft zijnen En-
ghel ghesonden / om zijnen Dienstknechten
te thoonen / wat corts gheschieden moet:
Siet / ick comme haestelijck: b Salich [is 7
hy] die de woorden der prophetye deses
Boecx bewaert.
Ende ick Joannes [ben de ghene] die dit 8
ghesien eñ gehoort hebbe: ende doe ickt ghe-
hoort ende ghesien hadde / viel ick neder om
te aenbidden voor de voeten des Enghels
die my dit thoonde.
Ende hy seyde tot my: c Siet dat ghy het 9
niet en doet / want ick ben d uwe Mededienst-
knecht / ende uwer Broederen der Prophe-
ten / ende der ghener die de woorden deses
Boecx bewaren: Aenbidt Godt.
Ende hy seyde tot my: Verseghelt de 10
woorden der prophetyen deses Boecx niet:
want de tijt is na by.
Wie onrecht doet / dat hy noch onrecht 11
doe: eñ wie vuylicheyt is / dat hy
noch rechtueerdich worde: ende die heylich
is / dat hy noch heylich worde.
Siet / ick comme haestelijck / ende mijn loon 12
is niet my om e eenen yegelycken te verge-
den ghelijck zijn werck wesen sal.
g Ick ben de Alpha ende de Omega / het 13
Begin ende het Eynde / h de Eerste ende de
Laetste.
Salich zijn sy / die zijn ghebooden houden: 14
op dat hare macht sy aen den Boom des
leuens ende dat sy tree poorten ingaen in
de Stadt.
Buyten [sullen wesen] de Hon- 15
den ende de Touerlaers / ende Hoereerders /
eñ de moorders ende de Afgodendienaers /
ende alle die leugen lief hebben ende doen.
Ick Jesus hebbe mynen Enghel ghe- 16
sonden / omme dit in de Ghemeynten te betu-
ghen. k Ick ben de Worstel ende dat ghesla-
chte Davids / die luchtighe i Morghensterre.
Ende de Gheest ende de Bruyt seggen: 17
Coemt. Eñ wie het hoort / die segge: Coemt.
Ende wie dorst heeft / die coome: Ende wie
wil / die neme dat water des leuens aen niet.
Want ick betuyghe eenen yegelycken die 18
de woorden der prophetye deses Boecx
hoort / ist dat yemant toe doet tot desen: God
sal toe doen op hem de plaghen die in desen
boecke ghescheenen zijn.
Ende ist dat yemandt af doet van de 19
woorden des Boecx deser prophetye / Godt
sal zijn deel af doen van den Boecke des le-
uens ende van de Heylige Stadt / ende van
dat in desen Boecke ghescheenen is.
Hy seydt die dit betuycht: Jae ick comme 20
haestelijck: Amen. Jae / coemt Heere Jesu.
De ghenade onses Heeren Jesu Christi 21
sy met d allen / Amen.

Eynde des Nieuwen Testaments.

De Epistel Pauli tot den Laodicensen, de welcke gheuonden is in de alder oudtste Bybel die te Vvorms ghedruckt is.

Paulus een Apostel / a niet van den 1
menschen / noch door enen men-
sche / maer door Jesum Christum /
den Broederen die daer zijn tot
Laodicea.
b Genade ende vrede zy v van Godt den 2
Vader ende den Heere Jesu Christo.
c Ick dancke mijnen Godt in allen mij- 3
nen ghebeden / dat ghy stantuastich blyft in
hem / ende in allen zijnen wercken.
Ende zijt wachtende op zijne beloften
aen den dach des oordeels.
d En laet v niet d walende maken van 5
sommighe e ommuute clappaerts / die hare
onder-

a Galat. 1. 1

b Rom. 1. 7

b Apoc. 1. 3

c Esaie 60. 19 Zach. 14. 7 Apoc. 22. 5

d Esaie 60. 3.

e Gen. 32. 32 Pſal. 69. 29 Esaie. 4. 3 Exod. 32. 33 Mich. 5. 1 Mal. 3. 16

f Zach. 14. 8

g Of / marckt.

h Esaie 60. 19 Zach. 14. 7 Apoc. 21. 23

i Ezech. 47. 1. Zach. 14. 8

k Apoc. 22. 16

l Esaie 55. 1 Joan. 7. 37

m Deut. 4. 2 ende 12. 32 Prou. 30. 6

a Ephes. 1. 16. Coloss. 1. 3

b Matt. 14. 4

c Tit 1. 10

onderwinden v afuallich te maken van den
Euangelio/ dat v van my gepredickt wort.
Och oft Gods wille ware / dat de ghene 6
die van my onderwesen zijn / tot nut der
Euangelischer waerheyt dienen mochten/
Ende neerstich worden in goede wercken 7
des eewighen leuens / ende van nv aen zijn
mijn banden openbaer/ die ick om Christus
wille lijde.
f Phil. 1.13 28 f Waer af ick my van herten verblijde/ 8
g Phil. 1.19 g ende achtet my tot een eewighe salicheyt/
ende dat sulcx gheschiet zy door v ghebedt/
met werckinghe des heylighen Gheests/ het
zy door leuen oft sterven:
Want ick hebbe mijnē wille eñ blijschap- 9
pe te sterven in Christo / den self den moet
h Rom. 12.16 door zijn barmhertichept v gheuen de self de
1. Petr. 3.8 lief de te hebben/ h ende eens gesint te zijn.
Daerom lieue Broeders / ghelijck ghy in 10
mijn teghenwoordicheyt ghehoort hebt/ dat
behoudt ende volbrengt in de vreese Gods/
soo sult ghy dat eewighe leuen hebben/
i want Godt mach in v wercken/ ende vol- i Deut. 8.18 Ezech. 36.27.
brenghen sonder vertrecken. k Phil. 4.4
11 Mijn liefste/ k verblijt v inden Heere/ en-
de wacht v van die daer begheerich zijn nae
schandich ghewin.
12 l Laet v ghebedt openbaer worden tot l Act. 10.4
Godt/ ende blijft vast int verstant Christi/
m eñ doet wat behoorlijck/ bequaem/ recht/ m Phil. 4.8
ende redelijck is.
13 n Ende wat ghy ghehoort ende aenghe- n Colos. 1.6 2. Tim. 3.14
nomen hebt/ behout dat in uwer herten/ soo
sult ghy vrede hebben.
14 Het groeten v de Heylighen. De ghenade
Godts onses Heeren Jesu Christi zy met
uwen gheeste/ Amen.
15 o Doet den Colossensen desen Brief lesen/ o Colos. 4.15
ende leest ghy die gheschreuen is den Colos-
sensen.

Ghedruct tot Leyden by Andries Verschout, op
de Breede-straet, M. D. LXXXVII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2 L 1 [1]